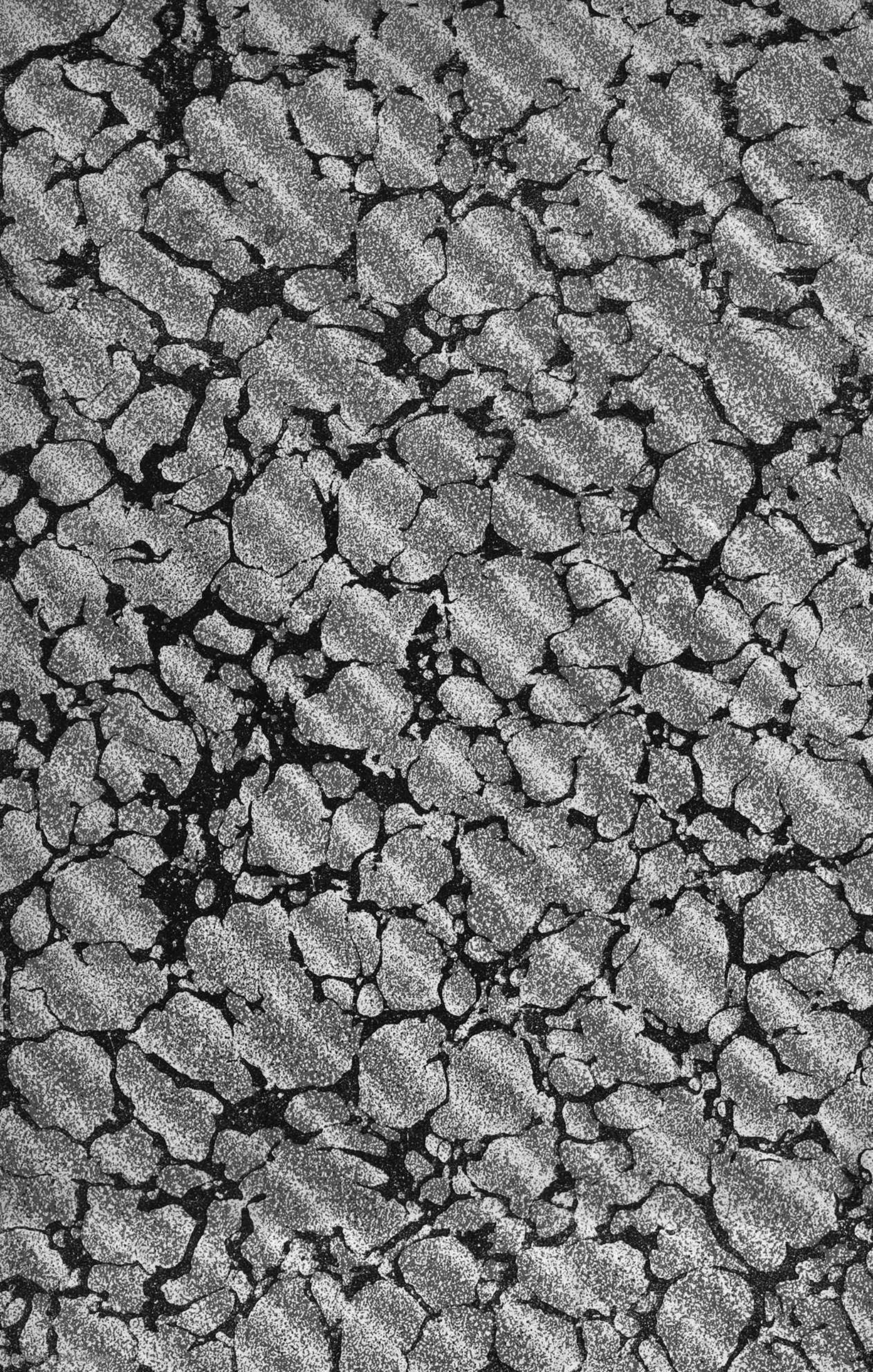
Source : BIU Cujas

1.519

CODEX FABRIANVS DEFINITIONVM FORENSIVM ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM,

EX ORDINE TITVLORVM CODICIS IVSTINIANEI, quantum fieri potuit, accommodatè ad vsum forensem,

IN NOVEM LIBROS DISTRIBVTVS.

Auctore & compositore ANTONIO FABRO, *I. C. Sebusiano, Sereniſsimi Sabaudiæ Ducis Conſiliario, in ſuprema Sabaudienſium Curia Senatore, & in ſupremo Sabaudiæ Senatu Præſide primario.*

OPVS INTEGRVM ET ABSOLVTVM, ET OMNIBVS IVRIS ſtudioſis vtiliſſimum, ſed Pragmaticis præcipuè neceſſarium.

POSTREMA EDITIO AVCTA PLVSQVAM QVINGENTIS Senatuſconſultis, & nonnullis etiam Titulis, Allegationibus verò pleriſque & Definitionibus.

NOTVLÆ AD SINGVLA SENATVSCONSVLTA DE NOVO addita, & ad ſingulas allegationes, quid in hac editione amplius ſit, demonſtrabunt. Cætera numerus ipſe Titulorum & Definitionum.

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM CAROLVM EMANVELEM Sabaudiæ Ducem, Subalpinorum Principem, &c.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

Guillemin

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

BIBLIOTHÈQUE Joseph TARDIF

LVGDVNI,
Sumptibus Horatij Cardon.

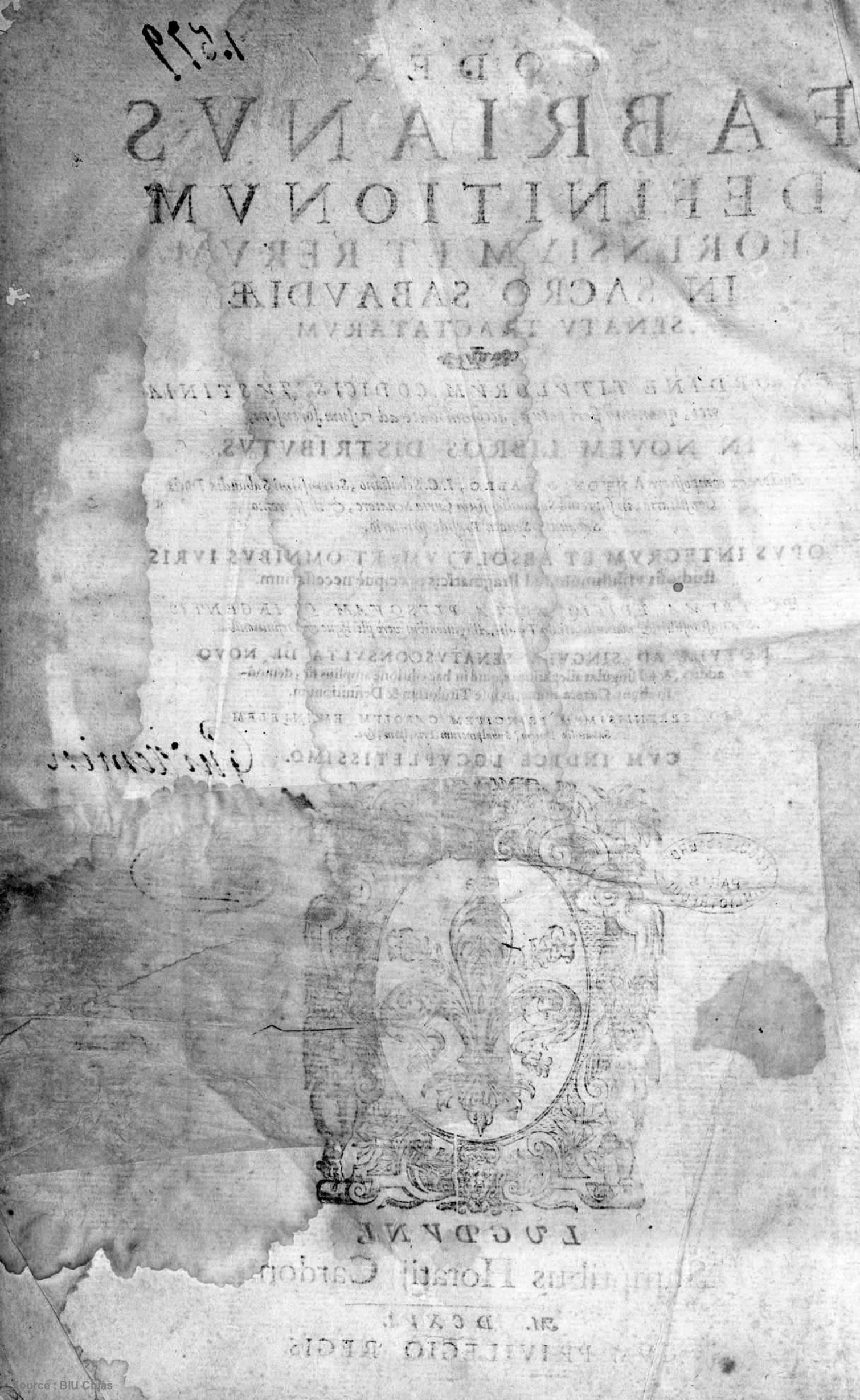
M. DCXVI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Source : BIU Cujas

FABRIANUS

DEFINITIONUM

IN SACRO SABAUDIÆ

CAROLO EMANVELI
SERENISS. SABAVDIÆ
DVCI, SVBALPINORVM
PRINCIPI, &c.

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

ANTONIVS FABER E. F. P.

QVOD mihi iampridem solemne est, ac propemodum ex voto, SERENISSIME DOMINE, vt quicquid vnquam erit meæ siue industriæ, siue diligentiæ, totum id Celsitudini tuæ deuotum sit, & consecratum, ancipitem me aliquandiu consilij tenuit, an hunc meum Codicem amplissimo nostri Senatus ordini inscribere deberem. Verebar enim ne non seruarem propositum, si alij quàm tibi quicquam ex meo dicarem. Præsertim verò, si hoc opus, quod etsi minorem fortasse ingenij pro me laudem, maiorem tamen hauddubie, nec fallor, apud omnes habebit gratiam, quàm habuerint cætera, quæ à me non pauca in publicum hucusque prodierunt. Siue quòd pigra multorum auiditas nihil tam impatienter scire desideret, quàm quo iure vtamur in forensibus disceptationibus, ne inquirendum habeat, quod difficilioris est inuestigationis, quo iuri vti debeamus: siue potius quòd non tam meum, quàm totius tui Senatus opus esse, & hoc ipso longè præstantissimum existimari debere videatur. Subiit tamen illa statim cogitatio, alienum fore non minus à tui nominis gloria, quàm à Senatus nostri dignitate, Senatusconsultorum Sabaudiensiũ Codex mancipatus Senatui, non crederetur dicatus etiam Tibi, cuius augustissimum nomẽ, &, quæ ex solo nomine, auctoritatem Senatusconsulta ipsa omnia magnificè præseferunt. Vbinam enim gentium aut illustrior, aut glorioſior CAROLVS EMANVEL, quàm cum è supremo Senatus sui solio iudicat populos in æquitate, munúsque illud implet sanctissimè, cuius potissimum gratia Principem se à DEO Opt. Max. tot populis datum esse intelligat? Potuit ergo quicquid hoc est operis, & debuit cum tua bona venia offerri Senatui, cuius non tantum imperiis inchoatum, sed etiam laboribus perfectum & absolutum est: sed debuit etiam ac primum Tibi, cuius auspiciis: tantóque dignius ac conuenientius, quanto præclarius tua facis omnia, quibus auctoritatem tuam impartiris. Tibi verò, non tanquam Principi solum meo, vt cætera, sed tanquam Principi Senatus, nec vt Marti vel Apollini, sed vt Ioui, cui Astræa filia, soror Themis, mater Aeternitas, pater verò & Saturnus non alius, quàm Deus ipse Opt. Max. qui iudicium suum Duci dedit, & iustitiam suam filio Ducis. Vtinam verò tantúsque esset hic Codex, vt de tuo nomine ad exemplum Codicis Henrici nuper in Gallia editi potuissem inscribere CODICEM EMANVELEM. Fuisset id mihi longè gloriosius, quàm de meo nomine, quod nullius planè pretij esse sat scio, inscribere Fabrianum: Tibi autẽ, quod vnicum ambitionis meæ votum est, multo etiam, si bene suspicor, acceptius. Sed maioris ea res erat & animi & ingenij, quàm vt à me vel suscipi vel præstari posset. Neque rursus video, quænam operis tanti materia & tuo nomini digna posset occurrere, nisi forte illa, de qua te aliquando præclarè disserentem audire memini. Cùm miraris tam varias & contrarias Interpretum nostrorum de qualibet ferè iuris propositione sententias, & tam multa non modò diuersa, sed etiam planè pugnantia rerum similium dissimiliter iudicatarum exempla. Videbaris enim, nec subobscurè, quasi te pro Iurisprudentia nostra tantæ puderet inconstantiæ, velle non modò remedium quærere, sed etiam auxilium præbere ad tantam litium materiam è Republica profligandam, si

Source : BIU Cujas

modo se offerrent, qui iam idonei paratique essent ad rem istam adgrediendam & perficiendam, quàm tu facilis ad præstandam auctoritatem, testandámque tuam in eos singularem, qualis erga literatos omnes esse solet, liberalitatem & munificentiam. Etsi verò non ego is sum, de quo te debeam credere tum cogitasse, vt me opus illud audere velles, præsertim cùm eo tempore adstarent grauissimi, alij plerique viri ex maioribus tuis Consiliariis inter præcipuos totius Italiæ Iureconsultos nominis & eruditionis fama celeberrimi, quibus ea cura demandari tutius ac iustiùs potuisset. Fatebor tamen candidè, pensaui exinde apud me sæpenumero, non an digna res esset, de qua cogitare deberem (quis enim dubitaret?) sed an dignus ego, qui de ea cogitarem. Siue autem fefellit me desiderium, quo ardeo tua capessendi & exequendi imperia, siue amor meus incredibilis erga Iurisprudentiam, quam habui semper ipsa propemodum vita mea chariorem, facilè mihi persuasi, posse me, si iuberes, etiam in hoc scribendi genere aliquid assequi, quod & animo tuo facere posset satis, & bono etiam publico non parum commodare: ne essent in posterum tam incerta & vaga iura omnia, quàm sunt hodie per imperitiam & insciti am eorum, qui ius nostrum siue docendo, siue scribendo, siue iudicando sic tractant, quasi ex opinione æstimandum sit, non ex ratione. Cuperem tamen in tanto negotio temperamentum hoc adhiberi, quod esset certè per necessarium, ne quid nisi nudam à me operam & diligentiam exigeres, iudicium verò vtriusque Senatus tui interponeres, vt coniuncta tantorum virorum auctoritas iudicij quoque tui accessionem mereretur in adprobandis omnibus iis, quæ illi ad probassent. Quis enim ferret ex vnius hominis etiam qui me ingenio & doctrina longissimè superaret, arbitrio iudicióque constitui iura in vniuersum, & quæ Rempubl. vniuersam in perpetuum essent obligatura? Esset id sanè non modò periculosum nimis, sed etiam sine exemplo. Placeret autem, si tu probares, inscribere CODICEM EMANVELEM RERVM IVDICATARVM, qui titulus esset omnium amplissimus & ad vniuersa, de quibus quæstio potest incidere, etiam minutissima quæque amplectenda commodissimus. Non esset quidem ea operis auctoritas, vt vbique terrarum posset ius facere, aut inter alios, quàm inter tuos: sed tamen sperandum esset fore, vt vel eum adprobaturi essent Principes cæteri, si rationis potissimum, quæ gentibus omnibus communis est, auctoritate niterentur, vel exemplo tuo idem facturi, vt populis suis consulerent, quos viderent eadem litigandi insania æquè vexatos fatigatos, laceratos. Publicè namque vtilius multo esset, in vtram vellent partem ius certum etiã periniquum statuere, quàm dubium & incertum relinquere iudicibus pro arbitrio constituendum, litigatoribus diuinandum. At sum ego parum consideratus, qui post inchoata iam tot alia opera, quibus absoluendis tres triũ Nestorum ætates vix possint sufficere, hoc præterea oneris mihi imponi videor cupere, quod etiamsi vltro impositum esset, detrectare potiùs & excusare per modestiam meam deberem. Non nego. Sed sunt, vt Plato dicebat, inconsiderati, vt plurimum, impetus isti amoris, & ob hoc ipsum venia digni, tum quoque cùm admixtam habent, vel temeritatis vel audaciæ notam. Amo mirabiliter, colo & obseruo, ac quod magis est, (cur enim dissimulem?) ambio tua imperia, Serenss. Domine, amo incredibiliter Iurisprudentiam, amo denique quicquid boni publici speciem habet, multo magis, quod rationem: hinc nimirum fit, vt non pudeat promittere, suprà etiam quã videar præstare posse, scilicet vt intelligas nihil esse tam arduum, quod si imperes, non sim ausurus, nihil tam difficile vel incommodum, quod nisi prorsus mihi ἀδύνατον fuerit, non sim præstaturus. Bene vale PRINCEPS SERENISS. Vale iterum, & cum tuis omnibus semper fœlix viue. Ex Necio Allobrogum 6. Cal. Decemb. 1615.

ORDI

ORDINI AMPLISSIMO
SVPREMI SACRIQVE
SENATVS SABAVDIÆ ANTONIVS
FABER SENATOR S. P. D.

MIRANTES vidi antehac pleroſque, nec miratos miror ego, Patres Conſcripti, quid cauſæ eſſet, quòd in tanta quanta hodie paſſim eſt ſcribentium copia, & eorum maximè, qui rerum à ſupremis vndequaque tribunalibus iudicatarum libros ediderunt, tam pauci ex noſtratibus fuerint hactenus, in quorum animos hæc cura peruaſerit ſcribendi aliquid de iure: qui verò Senatus noſtri Placita, quæ tam multa támque ſingularia in hunc vſque diem prodierunt, aut exceperit, vt euulgaret, aut excepta tandem euulgauerit, prorſus nemo: cunctantibus ſcilicet vniuerſis & hæſitantibus in tentando eo, quod ſinguli non modò audere ſi voluiſſent, ſed etiam exequi nullo negotio, nec ſine ſumma ingenij laude potuiſſent. Nam à quo tempore poſt recuperatam à Diuo Emanuele Philiberto feliciter fortitérque Sabaudiam Senatus hic noſter ab eo non tam reſtitutus, quàm tum primùm erectus fuit, quis neſcit quanta is ſemper & apud exteras quoque gentes floruerit gloria, quantáque nominis celebritate? Tanta certè vt ex tot ampliſſimis purpuratorum Patrum ordinibus toto terrarum orbe ſyderum inſtar coruſcantibus, ſi quis quærat quem huic noſtro conferre poſſit, ſiue ſanctitatis & integritatis, quod primum ac præcipuum eſt, ſiue, quod ſecundum nec minus neceſſarium, conſpicuæ eruditionis fama, inuenturus ſit fortaſſe non dicam paucos, ne quid de cuiuſquam laudibus detraham, ſed tamen nec valde multos: quem verò iure debeat anteponere, planè nullum. Ac mihi quidem huius rei cauſas perſæpe diligentiùs & curioſiùs indaganti, tandem illa probabilior viſa eſt, quæ prior occurrit, quod primis illis *tanti* naſcentis Senatus exordiis perexiguus Senatorum numerus, ſed *qualium Deus bone!* quantorúmque virorum conſcriptus eſſet, quibus tamen *non* ſolùm adminiſtrandæ iuſtitiæ, ſed propemodum totius etiam Reipublicæ *gerendæ* ſumma nouis ac periculoſiſſimis temporibus credebatur, ne *dubitari* poſſet quàm verè olim à ſapiente dictum eſſet, ibi ſalutem eſſe non *vbi* multorum, quod imperitiores opinantur, ſed vbi multa ſunt conſilia. Nec enim facile in tam paruo numero quiſquam eſſe poterat, qui ſuis viribus adeò confideret, vt à publicis functionibus ſatis ſe otij ſubtrahere poſſe putaret ad rem tanti momenti adgrediendam, vtiliſſimam quidem illam Reipublicæ & auſu ipſo nedum conatu laudabiliſſimam, ſed in qua tamen videret futurum, vt ageretur non de ſua tantùm, ſed de vniuerſi præterea ordinis ampliſſimi dignitate. Grauitérne dicam magis, an modeſtè? Illa certè, quæ tales viros maximè decebat prudentia, qui neque gloriolam in re ſummi periculi aucupandam eſſe arbitrabantur, neque ſibi adeò blandiendum, vt in quo aliis etiam omnibus ſatisfieri poſſe crederent, in eo quiſquam ipſorum ſibi quóque omnino ſatisfactus videretur. Nimirum, ſibi potius quàm aliis poſſe ſatisfacere, leuioris ingenij *iudiciíque* non leue argumentum eſt. Aliis autem omnibus ita quem ſatisfeciſſe, vt ſibi vni minus ſatisfecerit, nihil certè aliud eſt quàm cæterorum omnium ingenia iudiciáque, ſi non ſemper iudicio, ſaltem ingenio votóque ſuperaſſe. Et verò nihil aut prudentius aut ſagacius ab iis præuideri potuiſſe, poſtea ex euentu apparuit, cùm ob id ſolùm quod tam pauci Senatores tot negotiis ſufficere non poſſent, augeri numerum neceſſe fuit, tantóque exemplo comprobari. Magnitudine negotiorum quantacunque ſit, poſſe hominis vel vnius dum-

Source : BIU Cujas

modo exercitatiſſimi diligentiam ſuperiorem eſſe, multitudini verò rerum eodem tempore tractandarum induſtriam paucorum hominum, ne quidem parem. At vbi cœpit Senatus noſter eſſe non ſanctior vel doctior, ſed auctior (tanta enim illa maiorum noſtrorum ſanctitas & eruditio, cui nihil penitus deerat, per nos retineri tantùm potuit, non augeri) cœperunt quoque multi ex nobis percupere, vt ſe aliquis offerret, qui hanc ſibi operam vltro indiceret, nonnulli etiam ſperare aliquando & breui futurum id, de quo ampliùs non dubitabatur, quin fieri tandem & poſſet & deberet. Memini equidem, cùm pleno Senatu hac de re ſermo pridem incidiſſet, ſibique Senatus eo die admodum placuiſſet in quodam Placito, cuius memoria digna videbatur, quæ & ad poſteros, & ad exteros tranſmitteretur, Virum clariſſimum Raymundum Pobellum, qui tum ſecundas in Præſidibus partes tenebat, magnum quidem illum, ſed maioris hoc ipſo Catharini illius Protopræſidis noſtri filium, noſtram omnium quotquot tum aderamus, ſiue ſocordiam, ſiue puſillanimitatem grauiter more ſuo, ſeueréque incuſare, quod cùm ſibi ferè quiſque priuatim Senatuſconſulta excerperet, nemo tamen de iis in publicum edendis cogitaret, quaſi priuatæ quidem vtilitatis aliquam, at publicæ nullam penitus rationem haberemus: cùm non eſſet ex nobis, qui non videret accidere quotidie, vt incredibili & litigantium vexatione, & patrimoniorum iactura nouæ paſſim lites ſuccreſcerent, ob id præcipuè, quòd ea ipſa, quæ iam multoties iudicata fuerant, ignorarentur, & ex ignoratione in dubium reuocarentur. Mox conuerſis in me vnum oculis; quidni tu Faber, inquit, hanc potiſsimum curam ſuſcipis, & in iſta ætate, quæ longiores annos pollicetur, vberrimam gloriæ meſſem occupas, quam etſi forte quis alius vel audentior, vel ambitioſior præripere tibi vellet, deberes etiam inuidere! Satis iam ſupérque & otij & negotij literarij ſcholis dediſti, tot Coniecturarum libris editis (ſex enim priores iam tum ederam) & quid in eo ſcribendi genere aſſequi ac præſtare poſsis, non infeliciter oſtendiſti. Reliquum eſt, vt te poſthac totum mancipes curis ſtudiiſque forenſibus, vnde maiorem tu laudem, Reſpublica vtilitatem, hic denique Senatus noſter dignitatem ſit reportaturus. Annuiſtis Patres, qui tum aderatis, & vt tanti Præſidis conſilia pro iuſsis veſtris capeſſerem, cohortati eſtis, ſuaſiſtis, imperaſtis. Quid feciſſem ego? Annuiſſem-ne pariter, an negaſſem? Annuere temerarij fortaſsis erat hominis & imprudentis. At negare contumacis certè fuiſſet, ac impudentis. Poteram quidem modeſtius nec ineptè Poëticum illud vſurpare:

Ex omnibus vnum

Eligat Ordo virum, dum non ſit in omnibus vnus.

Quis non enim ex reliquis me vno diligentior, eloquentior, eruditior, vt tantæ molis opus & adgredi ſecurius, & peragere felicius potuiſſet? Erant omnes ſicut ætate, ita ingenio multáque forenſium negotiorum exercitatione longè prouectiores, ac, quod erat prorſus conſequens, multo peritiores & iudicatarum rerum & iudicandarum. Ergo autem nouus planè rudíſque Senator, & ingenio non quidem à praxi penitus alieno, ſed tamen, ne quid diſsimulem, propenſiore in eam ſcribendi rationem, quæ ad theoriam, quàm quæ ad praxim pertineret. Enimuero cùm res in eo eſſet, vt vel de nominis mei fama, quæ iam tum aliqua ſuboriri credebatur, vel de conſtanti mea perpetuáque in ampliſsimum Ordinem obſeruantia neceſſariò mihi periclitandum viderem, periculo famæ obſequij laudem prætuli, quam ipſius etiam vitæ pretio comparandam, ſi nondum parta: ſin amiſſa eſſet, recuperandam redimendámque eſſe exiſtimarem. Præſertim cùm meam ſiue induſtriam, ſiue diligentiam viderem à vobis requiri, Patres, in ea re, quæ laborioſi magis quàm ingenioſi operis eſſe dicebatur: in quo ſuſcipiendi negotij genere aliquam adferre excuſationem, quid aliud eſt quàm & inſcitiæ & negligentiæ omnium fœdiſsimè inhoneſtam veniam deprecari? Nec mora. Idem mihi & obſequendi & exequendi fuit dies, cœptáſque ab inde notulas Senatuſconſultorum, quæ quotidie memorabiliora prodibant, non deſtiti referre in Commentarios tam accurata pertinacíque contentione, vt nihil pene excideret aut præteriret, quod obſeruatione aliqua dignum videretur: tanta verò in Senatum veniendi aſsiduitate, vt abeſse me vix vnquam contigerit per totum illud decennium, quo mihi non alibi quàm inter vos viuere ac ſedere datum fuit, niſi cùm vel à vobis, Patres Conſcripti, legatus ad Sereniſsimum Princípem, vel à Principe, nunc in hanc, nunc in illam prouinciam pro temporum neceſsitate miſsus, parere habui neceſse. Ita factum eſt, vt congeſtis per tot annos quamplurimis Placitis, & ad eum vſque numerum, quo totum opus concludi poſse videbatur, iam abſolutum putarem, quod poſtea comperi vixdum bene

tum

Source : BIU Cujas

tum fuisse inchoatum: non absimilis hac parte Menandro illi præclaro inter Græcos & insigni Comico, qui tertio ante recitandam Comœdiam die, quam multis antea mensibus componendam receperat, increpatus ab amicis, quod necdum de effingenda ea cogitaret, facetè non minus quàm confidenter respondisse fertur, Bono vt essent animo. Iam enim se compositam habere, nec quicquam sibi faciendum amplius nisi versus supereſſe. Vtinam verò, quàm erat illi facile conceptam mente Comœdiam continuò elegantissimis versibus eloqui, tam expeditum mihi fuisset paratam huius operis materiam ea donare forma, quæ conuenientissima videri omnibus debuisset. Satisfeciſſem longè citius ac opportunius, & imperiis vestris, Patres, & multorum votis, qui à quo tempore hanc à me susceptam operam & inchoatam audiuerunt, vt absoluere pergerem hortari primùm, postea instare amicè, tandem iure quodammodo & suo & publico, quasi in populari actione, quod totius Reipublicæ, suáque potissimum interesse dicerent, vrgere non destiterunt. Torsit verò me illud præcipuè, diúque animi pendentem tenuit, quod videbam magnos illos viros, quibus idem studium & propositum fuit conscribendarum, vt vocant, Decisionum, quique in eo scribendi genere præcipuam ingenij & industriæ laudem consecuti existimantur, tam vario dissimilique stylo scripsisse, vt quem potissimum ex iis in exemplum, & ad imitandum proponere deberem, planè non constaret. Sunt qui nimio breuitatis studio tantopere se arctauerint, vt Decisionum notas quasdam, & vt loquuntur summaria potius quàm Decisiones scripsisse videantur. Alij lata nimis verbosáque oratione in tam longas prolixásque disputationes se effuderunt, vt Disputationum & Quæstionum libros scripserint verius quàm Decisionum: quo vel maximè nomine ipsa potissimum breuitas meo iudicio significatur. Sunt quibus placeant rariores iuris allegationes. Alij quibus frequentiores & copiosiores. Nonnulli quibus eæ tantùm, quæ ex purissimis Iurisprudentiæ fontibus haustæ sint & deriuatæ. Plures verò, qui laboris dignitatem præpostera ostentatione diligentiæ ex facilitate metientes, nihil nisi interpretum nostrorum auctoritates sine discrimine collectas congerant, eóque vno labore, qui omnium ignobilissimus mihi semper visus est, maximè glorientur. Omnes sanè, si vnum Ioannem Lucium Gallum excipiam, doctum quidem illum, sed cui eloquentia Budæi pro Papinianea fuit, adeò sibi placuit in antiquis & obsoletis verbis reuocandis, scripsisse videbam, non modò vulgari sermone & incurioso, sed pene barbaro, certè qui nihil prorsus simile habeat eum tersa illa prudentum nostrorum oratione. Incredibili planéque lugenda seculi huius infelicitate, quæ apud pleraſque gentes eos solos pro magnis Iureconsultis habet, qui non minus barbariem, quàm legum peritiam profiteantur; elegantiores verò scriptores, quos tam multos hæc ætas tulit, non nisi pro Grammaticis, quasi verò clarissima illa iurisprudentiæ nostræ lumina & numina, Vlpianus, Paulus, Scæuola, Pomponius, Iulianus, Papinianus, quos toties nomino, toties miror, toties stupeo, meámque post tot vigilias infantiam & insciti am deploro, præstantissimi tantum Grammatici fuerint, Iureconsulti verò, si barbaris istis credamus, nullo modo. Debueram cum Ioanne Lucio Annæum Robertum excipere, scriptorem æquè Gallum, sed longo interuallo, si quid mei *iudicij est, tersiorem doctiorémque*. Et excepissem sanè quàm libenter, nisi quos *ille superioribus annis* post opus nostrum inchoatum edidit perelegantes *Rerum iudicatarum* libros, sic efformasset, vt facile appareat præcipuam à tanto causarum patrono fuisse collocatam operam, non tam in iudicatis rebus perstringendis, quod ij soli videntur posse certius facere, qui ex iudicantium numero fuerunt, quàm in Aduocatorum actionibus & declamationibus egregiè concinnandis, omníque & politiorum literarum & eruditionis promiscuæ laude illustrandis. Quod quia tam præclarè felicitérque assecutus est, vt frustrà eum imitaturus videatur quisquis idem scribendi genus posthac volet eligere, nisi qui se putet ipsum etiam declamatorem Senecam aut Quintilianum posse superare, tanto minus vtique imitationis necessitas cæteris iniungenda fuerit, quibus præripuit ille imitandi facultatem: quæ etsi omnibus salua esset, tamen nec ad imitandum quidem proponendus erat nobis, qui non declamationum aut Disputationum forensium, vt ille, sed Definitionum libros meditabamur, pluraque millia conscribenda suscipiebamus, quàm ille vicena conscripsisset. Quis enim scribendi finis esset, aut quis otij vel negotij modus, si tot Senatusconsultorum pari studio & industria elaborandorum cura, vel à Roberto ipso susciperetur? At nihil est, quod feram impatientius, vt ad Decisionarios nostros redeam, quàm quod omnes video, pene nullo ordine, sed confusè ac in follo sic tractasse omnia, materiarum nulla sibi præscripta serie, vt dilig enti & auido lectori multo difficilius sit & operosius, quid quo loco ab iis dictũ sit perquirere, quã vbi inuenerit, quæ illi dixerint, aut sensum aut rationẽ dictorũ inuestigare. Vnde fieri & euenire necesse est

Source : BIU Cujas

vt pleraque scitu dignissima passim negligantur, etiam quæ priùs fuerint & auidissimè desiderata & diligentissimè perquisita. In summa cùm ex tot scriptoribus nemo esset, cuius non vel ingrata mihi, vel parum honorifica, vel saltem minus apta imitatio videretur; reliquum erat, vt consilium caperem eius instituendi operis, quod & nouo clarescceret nomine, & nouam methodum, nouum stylum, noua denique omnia præter ipsa rerum pondera & momenta ex veteribus prudentum monumentis & consentientibus interpretum scriptis depromenda, præseferret. Id verò nec melius nec aptius à me præstari posse credidi, quàm si ex ordine titulorum Codicis Iustinianei Placita disponerem, eáque variis quidem, quantum necesse fuit, in vtramque partem rationibus breuiter strictéque, vt oportuit disputata, sed nullis allegorionum tricis & inuolutionibus interrupta, vt non modò breuiora essent, sed etiam ad legendum & intelligendum expeditiora. Stylum verò eum amplecterer, qui neque Papinianeus dici potest, neque tam diligens fortasse quàm ille plerisque visus est, quo nos in reliquis libris nostris vsi sumus, sed paulo familiarior, & nisi me fallo, ad vsum pragmaticorum accommodatior, nec tamen tam horridus & incultus, vt eam ob causam vereri politiores deberent, ne stomachum iis & nauseam facturus esset, nimirum vt haberent docti, in quo sibi placerent, haberent etiam ex pragmaticis nostris minus periti, quod & intelligerent & amarent. Iampridem enim compertum habeo, quàm valde paucis scripturus ille esset, qui non aliis vellet scribere quàm doctis & ad Papinianeam iurisprudentiam eruditis. Itaque inscripsi Codicem, vt quiuis intelligeret ad exemplum Iustinianei effictum fuisse. At non Decisionum, ne vulgari nimis tritóque nomine, fortasis etiam in hunc sensum barbaro, rem elegantissimam & præclarissimam exprimere viderer, sed *Definitionum*, quod vocabulum à Papiniano nostro iam olim vsurpatum, semper credidi aptissimum ad ea supremarum Curiarum Placita significanda, quæ pragmatici *Aresta*, vel vt alij, *Arresta* vocant, quorum scilicet potestate & auctoritate fit, vt sistantur lites, definiantur & terminentur, ne vlterius progredi possint: quod inferiorum iudicum sententiis etiam, quas Definitiuas dicimus, non æquè conuenit, à quibus appellatur. Adieci verò, *Forensium & rerum in sacro Senatu tractatarum*, ne quis fortè dubitare posset, quin eo nomine non Definitiones illas Logicas, quæ ad quæstionem per Quid est, respondent, sed has ipsas, quas vulgo Decisiones dicunt, significatas vellemus. Placuit vobis scriptio, Patres! placuit methodus, placuerunt ipsæ etiam, quod præcipuum est, definitiones, nisi vos clarissimorum Senatorum, quibus nominatim legendum accuratiùs probandúmque opus dedistis, relationes testationésque fefellerunt, quarum fide vobis facile persuasum est dignum illud videri, quod in publicum ederetur. Neque tamen, quod antè decreueram, codicem Sabaudicum inscribere volui. Non ob id solum ne nimis arroganter id à me factum causari quisquam posset, verumetiam ne huius nominis auctoritate fieret fortasse, vt quis crederet non aliis legibus, aut moribus, aut Senatusconsultis nostram regi Sabaudiam, quàm quæ à me collecta, & in hunc Codicem redacta essent, neque posthac vobis liberum fore, Patres, ab eo iure recedere, quod & Sabaudicum à me dictum, & à vobis sub eo nomine approbatum fuisset. Malui ergo, neque hoc sine vestro iudicio, inscribere Fabrianum, vt non maiorem sibi apud nostros, nedum apud exteros gratiam & auctoritatem adrogaret, quàm quæ nomini meo debeatur, id est, planè nullam, nisi quam *ipsa iuris ratio & dignitas*, scriptis cuiusque vel minimi legulei præstare possit, vtque omnes intelligerent, si quid est in toto hoc opere, quod à tanti Senatus æquitate ac eruditione alienum videri possit, totum id mihi vni non Senatui acceptum ferri oportere. Scripsi equidem omnia, vt in re tanti momenti fieri oportuit ex bona fide, neque vt à multis aliis alibi factum est ex alieno auditu, at ea tantùm quæ vidi ego ipse & audiui, *Et quorum pars parua fui.* Sed agnosco tamen, quæ ingenij mei tenuitas est, fieri non semel potuisse, vt meliorem Senatus mentem vel minus bene perceperim, vel minus aptè expressérim: quorum alterutrum si quando accidit, ne id mihi, neve publico fraudi sit, à vobis, Patres, quanta possum animi submissione supplex oro, petóque vt quicquid illud est, vos pro auctoritate vestra sic esse decernatis, velitis, iubeatis, quasi non magis à me vnquam scriptum fuerit, quàm à vobis vel dictum vel cogitatum. Sin aliquid in tanto erit opere, quod æquum & bonum, quod iustum, quod sanctum & eruditum sit (erunt verò, si non planè mihi blandior, huius generis certè non pauca) id omne quantumcunque est vestrum esse profiteor ingenuè, ac vt cæteri mecum ita esse agnoscant, vestrámque sanctitatem & æquitatem suspiciant, exopto. Atque vtinam huius tanti Ordinis dignitati conatus hic meus vestris imperiis susceptus respondere potuisset. Facile mihi persuaderem fore, vt inter istius generis scripta tam multa, Codex Fabrianus, quem si ita esset, vestrum verius quàm meum possem dicere, non postremum locum obtineret. Quidni etiam

Source : BIU Cujas

ni etiam primum, si tam graues talium virorum sententias, tot tantísque rationum ponderibus libratas in vtramque partem disceptationes, ipsam denique vestrum omnium eruditionem cum summa integrirate coniunctam, quam exprimere meæ non fuit industriæ, saltem adumbrare ac delineare potuisset? Nam ne singulos commemorem, quos in hoc augustissimo Themidis sacrario cum sedentes intueor, totidem Papinianorum consessum mihi videor intueri, quorum & nomina singula honoris ergo recensere, & merita singularia sigillatim prosequi liberet maximè, si per modestiam vestram liceret. Quales obsecro, quantíque viri fuerunt illi nunquam morituri Pobelli nostri, Millieti, Lyobardi, Vellieti, qui primas in hoc Senatu à primo ipso erectionis tempore ac ex ordine, tanta cum laude tenuerunt? Tu verò imprimis, Carole de Rochette, Præses amplissime, qui ad incredibilem iuris dicundi peritiam longóque vsu fundatam exercitationem adiunxisti tantam nominis celebritatem, tam multis tamque præclaris honorificentissimè perfunctis legationibus, vt cæterorum quidem in præcelsa ista dignitate decessorum tuorum gloriam facilè coæquaris, superaturus hauddubie, si qua vel arte vel ratione superari ea vnquam ab aliquo potuisset. Exterorum verò etiam, qui de nomine solummodo te norunt, admirationem excitaris, sed eorum multo magis, quibus contigit, vt virtutum tuarum spectatores fuerint, antequam vel auditores, quod ipsum tamen vix vlli contingere vnquam potuit, vel admiratores. Nam siue Placitis extemporaneis perplexissimas & intricatissimas quasque lites præcidere Senatus velit, quod te vno maximè Præside solemne illi est facere, quid mirabilius, quàm te audire formantem simul & recitantem Senatusconsultum ex tempore, tam apta politáque verborum & rerum consonanta, vt nec ipsa temporis & calami opportunitas, si adesset, excellentius quid vnquam elaborare posse videatur?

Aut quis prudentius vnquam
Consilium media cepit gladiator arena?

Sin ex scripto & secretiore consultò definiri litem placeat, quis aut in proponenda facti specie, litisque difficultatibus enarrandis te vno eloquentior, aut in Senatorum sententiis ponderandis, non minus quàm numerandis exactior, aut in nouis verisque rationibus indagandis perspicacior, aut denique in moderandis & temperandis ex æquitate asperitatibus iuris, in quo maximè supremi Magistratus singularis quædam Maiestas elucet, prudentior vnquam fuit, & religiosior? Sic denique sentiunt omnes, qui te non modò præsidem, sed etiam Præsidentem vident, præcipuæ quidem istius dignitatis functionem tibi communem esse cum multis, sed functionis dignitatem certè cum paucis. Patere, vir clarissime, non vt lauderis à me, qui tantæ rei omnino imparem me sentio (etsi ad Senatus nostri gloriam hoc quoque pertineret, vt quod à Præsidibus omnibus ex officio fieri debere iam olim Vlpianus noster dixit, laudes tuas non grauate audires, si tam facile mihi esset laudare te, quàm colere est & obseruare) sed vt ex ampliſsimo laudum tuarum campo floſculos istos delibare mihi liceat. Ne si in eo, quod omnes sciunt & *prædicant*, solus ego taceam, plagio id simile potius quàm vel modestiæ tuæ, *vel insciti*æ meæ adscribendum existimetur. Illud planè nec tacere possum, nec *dissimulare* debeo, Patres Conscripti, in tanta honoris accessione, quanta *mihi obtigit ex Illustrissimi* & Excellentissimi Henrici à Sabaudia Gebennensium Ducis *liberalitate* ac munificentia, cum salua Senatoriæ purpuræ dignitate asciuit me in Consilij sui Præsidem, annuente Serenissimo Principe nostro, vobis verò ægrè quidem ferentibus, qui singularis vester in me amor semper fuit, sed tamen non reluctantibus, sicut præclare cesserunt mihi ac pene supra quàm sperare licuerat, cætera omnia (quid enim glorioſius accidere potuisset, quàm tantis Principibus, vt sanguine ita consensione animorum coniunctissimis non modò placere, sed etiam non ingratam vtrique ex ordine seruitutem exhibere?) Ita hoc vnum minus feliciter, quod inter vos rarior sedeo, careóque fructu suauissimo quotidianæ consuetudinis vestræ, qua nihil aut honorificentius aut dulcius cuiquam esse possit, quæque ipsa per se mihi omnium optima schola semper visa est, in qua qui legit, docet, qui docet, audit, qui audit, studet. Quam verò fuisset hoc opus non solum voluminis magnitudine, quæ vt Plinius dicebat, non minus libris, quàm rebus cæteris fere omnibus pulchritudinem aliquam solet adiicere, sed etiam Definitionum varietate ac præstantia excellentius, si me, vt Senatorem perpetuum, sic Adsessorem quoque assiduum Senatus noster habuisset! At quoniam aliter res cecidit, maiore fortasis & amplissimi Ordinis & totius Reipub. bono, ne scribendi materia deesset, si quis se exereret ex tam multis, qui possent, si vellent, quem velle contigeret feliciore calamo id ipsum præstare, quod mihi tentare satis fuit, non eo minus sperare à vobis, Patres, & contendere debeo, vt opus hoc meum

quale

Source : BIU Cujas

qualecumque tandem aut erit, aut esse aliis videbitur, sic accipiatis quasi vestris primum inchoatum auspiciis, vestra auctum elaboratúmque industria, vestro denique non modò absolutum imperio, sed etiam permissu editum nunc,& promulgatum. Ita fiet,vt exemplo vestro, quod reliquo terrarum orbi omnium instar esse possit & debeat, cæteri quoque Senatus exteri, etiam quibus meliora domi nascuntur, laborem hunc nostrum laudaturi sint fortassis etiam iudiciorum suorum, & iudicatorum auctoritate comprobaturi. Quod si eueniet,iuuat confidere futurum, vt ad lites si minus exterorum, saltem nostratium non modò terminandas & finiendas, verumetiam minuendas (quod vnum & prouidentiæ vestræ & diligentiæ meæ vorum fuit) non parum adiumenti Codex hic meus allaturus videatur. Sin quod abominor, hæc me spes fallet, ea tamen suscepti laboris memoriam semper recreabit cogitatio, quod & vobis paruisse in audendo supra quàm exequi potuerim, sanè perhonorificum mihi fuerit, & publicè priuatímque omnibus prodesse voluisse,ipso etiam conatu glorioſum. Valete Patres Conscripti,& qui Fabrum vestrum semper vt fratrem dilexistis, semper vt filium amastis,nec vnquam,vt spero, diligendi amandíque finem facietis, ferte opem nascenti nunc primum Codici Fabriano, Partum Senatorium ex nomine,oréque paterno agnoscite, atque agnitum benignis & oculis & manibus pro humanitate vestra excipite. Fauete nato,plaudite infanti,quasi nunquam,si quid votis possum,morituro,æternámque meam erga vos & omnes & singulos obseruantiam ac pietatem etiam apud exteros posterósque fideliter tandem & enixè vbi loqui & audiri cœperit testaturo. Iterum valete, saluete & viuite. Ex Necio Allobrogum 3. Cal. Decembr. 1605.

LECTORI

LECTORI SVO.

HAbes tandem,mi Lector,Codicem Fabrianum.Illumne,inquies, quem expectabam? Refert verò multum, quem & qualem expectaueris. Si quasi Gregorianum,vel Hermogenianũ, vel Theodosianum,aut quales ætas nostra Gallis binos edidit Henricianos,tua te spes fefellit, non fides mea. Nihil enim tale receperam, nec debuisti à me tam tenui rem tam grandem sperare. Sin Codicem disputationum forensium, ne hic quidem est:librum enim vnum aut alterum promiseram,non Codicem,eásque iam tibi dedit Hemischilias nostra quamplurimas, mutato licèt nomine & scholastico stylo magis quàm forensi.Reliquas dabit ipsa Chilias,si quando erit absoluta.Si verò Codicem Decisionum Senatus nostri effictum ad ordinem exemplúmque Codicis Iustinianei,fidem libero,hic ipsus est quem quæris.Nec te nominis conturbet nouitas,cùm rem teneas:nisi fortè ex iis Philosophis es,qui Nominales.Illud magis vereor , ne te malè habeat,quòd pleraque hîc videbis aliter à nobis quàm vel in cõiecturis,vel in Pragmaticorum erroribus, vel in Rationalibus nostris definita.In illis nimirum quid nos sentiremus,scripsimus. Hîc quid alij,illic quo iure vtendum putaremus. Hîc quo vteremur.Itaque pugnantia interdum scribere coacti sumus,qui tamen eadem semper sentimus,nisi cùm in iudicando sententiam dicere ex communi Doctorum opinione etiam cogimur, inuita plerumq; non modò scientia,sed etiam conscientia.Improbo planè ac miserando iudicantium fato,quibus necesse ita facere,ne credantur conscientiam onerare, si veram scientiam potius quàm vulgi imperitiam sectentur. Alium fortasse stylum à nobis expectabas.Hoc verò est,quod volebam,vt hic tibi nouus videretur,quo esset gratior.At fuimus,inquies,breuiores quàm oportuit,hoc quoque bene,si ita est,facti tui pœnas lues,si ex iis es qui cæteris scriptis nostris,vt audio,vitium Asiaticum exprobrabant.Faciendum fuit vt intelligeres,etiam ei,cui omnia sint difficilia,facilem esse breuitatem.Non abnuo placere mihi scriptionem prolixiorẽ, sed eam,quæ omnino distet à loquacitate,nec tamen illam semper nisi cum stylo didascalico est opus.Quid verò commune stylo didascalico cum Senatoriis Definitionibus? aut quid ita simile, cum aliis & contra alios scribere?Nescis falsa stultáque credi omnia,quæ noua,nisi tam multis támque magnis rationibus fulciantur,vt vetera appareant stultiora?Id autem reliquis scriptis nostris præstare, si non potuimus, certè voluimus. Potuimus plerumque,sanè imò fortasse semper scribere pauciora. Sed tam multa paucioribus verbis vix vnquam debuimus.Idque sentiet ac fatebitur,vt opinor,quisquis hoc ipsum in scriptis nostris tentare volet, quod iam experti sunt plerique,qui scriptorum nostrorum summaria compilare voluerunt.Experieris tu,si tentabis. Sed quid quereris de nostra hîc breuitate? An non satis longum tibi amplúmque opus videtur, vt tuam legendi auiditatem explere possit?Credo & patior facile non videri,quia nec scribendi meam explere potuit sitim. De allegationibus magis laboro, quoniam quid stomachi tui futurum sit, necdum sat scio. Velles forsitan copiosiores?Nihil facilius quàm augere,si maius tibi otium quàm mihi, Bertachinica transcribendi repertoria.An nullas malles?Nec hoc quoq; difficile est. Nullas lege.Per me certè licet. Viden' vt à textu disiunctæ sint adeóque nec in marginem,vt ab aliis fieri solet,collatæ, sed ad cuiusque Definitionis calcem nouo cõsilio exemplóque & minusculo charactere subnotatæ,ne inuitum te vel offenderent vel morarentur?Impetra si poteris,à typographo, vt solæ Definitiones nullis subiectis allegationibus posthac excudantur. Impetrassem ego facile, si per te licuisset. Quid enim attinebat Doctorum suffragia mendicare ad ea comprobanda Placita,quibus tantus Senatus tot Papinianis fulgens auctoritatẽ tribuisset? Allatis præsertim etiã rationibus, quæ si Senatum ipsum mouere aliquando potuerunt, quídni te vincere nunc debuissent?Hoc saltem satis tibi esse debebat,vt adscriptas haberes leges,quæ probarent, si nolles credere,rationes iuris esse.Quamquam ius ipsum ex ratione æstimandum est,vt scis,non ratio ex iure,multò minùs ex legibus.Alioqui nec Papiniani rationibus crederes, ni Iustinianus imperasset, feci tamen hoc perlibenter , quia facilius & expeditius, quàm quod ab interpretibus nunc his nunc illis pro rerum varietate corrogandum fuit. Habui enim sicut studiorum meorum ita & peregrinationum per Italiam & Galliam assiduos fidósque comites Iureconsultos: Bartolum verò,aut alios Bartolo inferiores, vix vnquam, nisi per occasionem, ne quidem in Italia. Vtinam verò tibi hac parte mens eadem fuisset,quæ mihi.Habuisses annis abhinc octo absolutum editúmque hunc Codicem,si potuissem sperare futurum vt nullis auctus citationibus tibi acceptus esset.Pigritiæ votum istud est,inquis.Ita planè.Sed quo meam tuámque cupiebam excitari diligentiam.Tuam,vt toties voluendo Pandectas,Codicem Nouellásque, vel quæreres nunc quod inuenires , vel inuenires, quod non quæreres. Illud fortasse commodius & felicius.Sed hoc, ni fallor, multo melius ac vtilius. Nam qui tam citò inuenit quod quærit,vno illo vtplurimum contentus est.Qui verò tardius is vt multa antè inueniat necesse est, quæ siue aliquando antea siue nunquam quæsita, profit tamen inuenisse ac didicisse. Meam autem, vt tanto maior à me præstari posset opera vel in absoluenda Chiliade, vel in prosequendis Rationalibus, vel in efformanda nostra Iurisprudentiæ Papinianeæ scientia. Non fallo. Haberes nunc volumen vnum ex tribus illis præter Codicem,nisi me allegationes istæ primò dubium,deinde occupatum tandiu tenuissent. Hæc sola, mihi crede,longioris moræ causa.Erras,si putas per tot annos opus hoc asseruatum domi vt politius exiret. Totum illud medium tempus quantum à variis aduersæ valetudinis casibus negotiisque molestissimis vacuum esse potuit Coniecturarum libris absoluendis,Chiliadi conscribendæ,Rationalibus inchoandis, denique Iurisprudentiæ nostræ delineandæ datum fuit. Iacebat interim Codex in puluere propemodum neglectus, dum pendebam animi, quid decernere deberem , an vt tibi satisfacerem , qui allegationes istas vrgere videbaris, an vt mihi potius quem pigebat maximè (nec enim dissimulo) tam ignobili labori tantum temporis dare.Vicisti tandem, vt maior à me tui commodi, quàm voti mei ratio haberetur. Etsi non te hanc mihi liberalitatem totam debere volo, sed Senatui partim nostro, qui tot meas noluit perire sibi tibíque lucubrationes.Iam ergo desine moram obiicere, cuius incommodum, si quod fuit, nunc vides compensatum tam amplo fœnore: nec pigeat tanto minus tempore à me accipere, qui tanto plus resoluo. Quid si laborem

rem etiam computem qui in Definitionum ſummariis concinnandis impendendus neceſſariò fuit, vt ſi negligentior es, quod abſit (ſcribo enim vigilantibus, non dormientibus) fauerem tuæ quoque negligentiæ? Parúmne hoc tibi videtur? Senties legendo, ſi magnum quid non eſt, quàm tamen ſit commodum. Reſtat, vt eximam tibi ſcrupulum, ſi fortè dubitas in tam multis Definitionibus an ſint aliquæ inuicem pugnantes. Quanquam vereor ne curioſa & inutilis ſit interrogatio, ad quam ſi millies reſpondero nullas eſſe, vix tamẽ credes, qui non credis Iuſtiniano affirmanti nihil à ſe relictum contrarium in toto iure. Et ſapis. Reliquit enim ille contraria permulta. Cur mihi magis credas ſi negem? Idem planè Senatus eſt, & erit qui fuit, cuius hic Placita ſed non iidem Senatores. Quid mirum ſi non eædem ſemper ſententiæ? Poſſum tamẽ adfirmare ſolemne illis eſſe maximè cauere quantum poſſunt ne vnquam pugnantia ſtatuiſſe videãtur; adeò illis etiam à maiorum placitis diſcedere religio eſt, niſi maiore religione, ac conſcientia vrgeantur. Nihil ergo contrarium videbis, niſi quod non vel præmonitum ſaltem vel perrarum. Quid plura? Egimus quantum potuimus, vt ſiue ſchola, ſiue forum te haberet, æquè hic labor noſter te iuuaret. Pragmaticus es? En tota hîc pene tua Iuriſprudentia. Ideo nimirum multa interſerere neceſſe fuit, quæ doctioribus vulgaria videbuntur, tibi fortaſſe magna, certè vtilia omnia. An theoricus? habebis etiam quod te delecter, cùm iuris noſtri principia videbis ex arte ad praxim accommodata. Reliquum eſt, mi Lector, vt te iubeam bene valere. Tu viciſſim Fabro tuo, qui tantopere te amat, quiſquis es qui amas Iuriſprudentiam, bene omnia precare. Vitam etiam, ſi voles, & ſi quid hoc ad rem tuam pertinere putas, longiorem, dum addas, quod pro ſumma benignitate ſua faxit Deus Opt. Max. & meliorem. Iterum vale & fruere.

IN

IN PATRIS COMMEN-
TATIONEM RENATI
FILII CARMEN.

FERTVR *Alexander, magni cùm facta parentis*
Fama cani, atque virum volitare per ora iuberet,
Ingemuisse, sinum lacrymísque impleſſe ſubortis,
Talia ſecum agitans: Sic, ſiccine gloria ſoli
Tota patri fuerit, nec certior altera nato,
Quàm talem genitum tanto de ſtipite truncum?
Spartanos ergo victos, Thebásque feroces,
Atque ſuis domitas armis iactabit Athenas,
Nec niſi toto vnus memorabitur orbe Philippus?
Solius ergo patris nomen ſine fine manebit,
Noſtrum inhonoratum ſemper ſine laude iacebit?
Ergóne idem famam, quod conteget oſſa ſepulchrum?
Parce pater, nec parce tamen, ſi hæc noſtra negabis
Digna illo, qui te velit olim dignus haberi:
Abſit vt inuideam, ſed cur tua gloria noſtræ
Inuidet, optatóſque negat per bella triumphos?
Deſine bellare, vt reſtet mihi vincere, vel ſit
Nil reliqui vitæ mihi ſi victoria nulla.
Talibus & lacrymis & vocibus ille parentis
Vrgebat laudes, referens quas ferre nequibat.
Quídni etiam ſimiles de te, pater alme, querelas,
Déque tuis ſcriptis ſimili poſsim edere planctu,
Si tanto me patre, ſatum mea gloria tota eſt?
Nam ſeu barbariem intrepido tibi Marte domandam
Adgrederis, ſeu pragmaticis errantibus inſtas,
Vt meliore via redeant, ac iura capeſſant,
Siue fatigatum tot victis vndique monſtris
Prudentum reſponſa iuuat tractare virorum,
Et quantum ratione queas, valeáſque docere:
Seu ſacroſancta lubet tanti conſulta Senatus
Pandere, non populis tantum placitura Sabaudis,
Sed toti reliquo legem orbi aliquando datura,
Quid ſupereſt, pater alme, tuis quod vel noua poſsit
Addere, vel vetus emendare peritia charitas?
Quis numero tecum, aut merito certare librorum
Audeat, & paribus poſthac contendere ſcriptis?
Ille vnus, ſi forte quis eſt prudentibus ipſis
Doctior antiquis, doctis prudentior iiſdem.
Qui ſi iam rediuiui in ſecula noſtra redirent,
Te facerent, pater alme, parem, ne forte priorem
Dicere te conſulta Themis ſe iudice vellet.
Quænam igitur mihi ſpes, quæ fratribus optio reſtat,
Si poſtquam nobis tua ſcripta imitanda dediſti,
Nil reliquum tamen eſſe finis, quod noſtra labore
Aut præſtare opera aut tentare imitatio poſsit?
Quid iam profuerit, ſi te, Pater optime fuſis
Exorem lacrymis, ne quid mage ſcribere pergas:
Vtque mihi, vtque aliis, quantum eſt quod ſcribere geſtis,
Et quæ iam meditare immenſa volumina iuris,
Ingenij monumenta tui, peragenda relinquas,
Si quis erit, qui poſſe velit, qui velle potis ſit,
Conatu fortaſſe pari, ſed diſpare penna.
Debueras potius nil ſcribere, deinde rogari
Per me, per fratréſque meos, vt diſcere ſub te
Quæ licuit, nobis ea te dictante liceret
Scribere ſic aliis, poſſent vt noſtra videri.
Sic magnum te noſtra patrem teſtata fuiſſent
Scripta, nec indignos tanto genitore ſequaces:
Votaque Alexandri ceſsiſſent impia noſtris,
Nec palmis minus illa tuis præclara Philippi
Gloria, tot tantíſque ruens malè parta trophæis.
Aſt quia viſum aliter ſuperis, vt ſcribere multi
Ante Fabrum poſſent de iure, at ſcribere poſt te
Deberet nemo, niſi quem non forte puderet
Ingenio ceu ætate tibi concedere primas,
Nec niſi, magnanimo îdque auſu, ſperare ſecundas,
Peccem ego primùm in te, tum in publica commoda, peccent
Mecum alij, niſi te quotquot ſumus, ecce, rogamus,
Vt quale eſt, quantúmque ſiet quod ſcribere geſtis,
Et quæ iam meditare immenſa volumina iuris,
Ingenij monumenta tui immortalia quondam
Tu peragas, nullíque alij peragenda relinquas.
At quia quod ſat erat, ſcripſiſti vt viuere poſſes,
Nunc viue vt ſcribas, téque & tot reſpice natos

¶ *Funere*

Source : BIU Cujas

Funere materno miseros, te sospite saluos:
Et cui tota studere fuit, non viuere vita,
Nec studium tamen vllum aliud nisi scribere semper,
Nec satis infirmæ, satis anxia cura salutis,
Iam studio meliore tibi, meliore tuísque
Parce pater calamo, studij vt pars maxima tanti
Non tam scribere sit, quàm viuere, quámq; valere:
Vnius dare quod posset labor improbus anni,
Diuide per multos, sic famam extendere scriptis
Cum vita poteris, cum fama extendere vitam:
Laudibus inde tuis per plurima lustra superstes
Dein cineri post fata tuo per secula viues,
Si modò iuris amor, terras non deseret vnquam,
Nec quæ sola facit Iurisprudentia claros:
Sic tibi Nestoreos triplicet maximus annos,
AEternum vt viuas, scribásque æterna quotannis,
Sic ego te, scriptísque tuis fruar omnibus, vt sit
Quod tanto sim patre satus, mea gloria tota.

AD LIBRVM.

TV liber auratis volitans vbi gloria pennis
Effulget palmis vndique cinna suis,
Tu renouans extincta prius quæ Palladis vrbi
Quæ Romæ Solon, Pompiliúsque dedit,
Tu calamis, quem sola suis Astræa notauit,
Et propria voluit figere verba manu,
Quam varia mecum sorte es patre natus eodem,
Quámque datur varia conditione frui:
Iam ter septenas in gloria vidit aristas
Vita mea, & mihi me sic periisse pudet:
Et vixi, & viuam nullis ego cognitus oris,
Famaque Lethæis iam mea fertur aquis,
Et quæram studio quamuis memorabile nomen,
Vanus heu! tantum nobis ardor erit,
At tu vix natus, toto mox notus in orbe,
Temporis haud poteris vulnera dira pati,
Non vt Cumæus rapidis tamen obuius Austris,
Te licèt omniuagum fama per astra feret.

CLAVDIVS filius.

SVPER EDITIONE CODICIS FABRIANI ANΩNYMOY.

DOcte FABER, *quanto gaudent interprete legum*
Secula, quæ Musas progenuêre tuas.
Χαῖρε ætas, veterum non amplius æmula Patrum,
In natalitium munera solue diem.
En ego non alio vellem me tempore natum,
Quum mihi tam docto contigit ore frui.
Iuris amatores aderunt in carmine testes,
Annon iam pleni copia Iuris erit.

IVRIS

IVRISPRVDENTIÆ AD ANTONIVM FABRVM IVRECONS. CELEBERRIMVM

προσωποποιία.

IN mediis latitabat agris, procul vrbibus exul,
Vrbibus vna salus Iurisprudentia pannis
Obsita, humi geminos defigẽs lumina soles,
Rugosamque trahens faciem. Prô virgine tanta
Indignum facinus! Mensis accumbere Diuum
Digna, viris Iurisprudentia spreta iacebat.
Nullus erat per quem potuisset callis adiri
(Eius enim obscœnæ ambibant penetrale paludes)
Nullus in offenso poterat pede sistere gressum,
Tentarunt multi, nulli potuere lutosa
Ferre palude gradum. Diuam dum tollere cœno
Continuo sudore student, hærere videres
Fluctibus in mediis (labor est tamen irritus) illinc
Hincq; viros hominum tandem miserata laborem
Diua, tibi tales mœsto sic ore loquelas
Protulit ANTONI decus & basis vna sororum,
Et Phœbisoboles, quanto ferar adspice passim
Turbine ventorum, qui méque meámq; Capharei
Demergunt proram scopulis rectore carentem.
Vndique me fluctus perplexa indagine cingunt.
Hinc malesuada fames, istinc deformis egestas,
Nusquam tuta salus, nec peruia meta malorum.
Siue domus tacitos repetam de nocte recessus,
Hîc me fata manent, hîc me malus implicat error:
Siue foris lubeat Zephyros haurire tepentes,
Pone malus sequitur genius, gurgésque malorum
Opprimit insontem. Quæ me fortuna lacessit?
Quis tam crudeles optauit sumere pœnas?
Nulla fuit per me cuiquam fraus iuncta, nec vllum
Vt memini, vltrici Mauorte, iráque secuta,
Ergo quid immeritam furialis torquet Enyo?
Lancinor ærumnis, nec erit qui tanta misertus
Fata, meum saltem studeat lenire dolorem.
Attamen irriguo potis es mea cernere vultu,
Chara mihi soboles, peritura incommoda vitæ?
ANTONI te tanta mei dispendia casus,
Si superesse vigor potis est sub pectore, tangant,
In cunis ego te, si nescis, sedula foui,
Reptastique meo gratissima sarcina quondam
In gremio, tenerúmque dedi lallare gementi.
Altricis miserere tuæ, quæ finxit & artus,
Formauítque tuum, non aduersata laborem,
Ingenium, desideriis da vela secundis.
Hæres? aut horres? Faber es, Fabrilia tracta,
Extrue, quo tandem Iurisprudentia possit
Calle peti, pontem, instrumenta Fabrilia sume,
Sume tibi cuneum, clauos tibi Diua ministro,
Vt pons æternos duret stabilitus in annos.
Protinus ad voces gelidus tremor occupat artus,
Tantaque miraris teneris commissa lacertis
Munia, ceu medio suspensus in æquore nutas.
At tales mox Diua tibi sic pectore voces.
Siccine flaccescunt primis sudoribus artus,
Vt vix progressus, molimina prima laborum,
Deficiant? ferásque pedem? pigeátque recentis
Propositi? Proh conditio florentibus annis
Dira nimis! pro dira tuæ primordia vitæ!
Haud vereare tuo capiti committere pondus,
Ast explere para, monitúsque capessere Diuæ,
Auspiciis adero, & tremulos firmabo lacertos.
Talibus auditis operi te accingis & omnem
Abstergis tristi subito de pectore curam,
Et Codicem aggrederis, qui iam limatus in auras
Purpureo prodit manibus plaudente Senatu,
Et cœtu plaudente virum. Iam figere gressum
Ponte licet, licet & Diuam reuocare sub vrbis
Tecta, Codex stabili firmabit robore pontem.
Pragmaticorum auias veteres pulmone reuulsti,
Nunc sacri sacra promulgas Sancita Senatus.
Quisquis aues sacrum Iuris potare liquorem,
Sacra pelle sitim, tibi quam Faber, elicit, vnda
Legibus erepti quondam reddentur honores,
Extorris præerit Iurisprudentia rostris,
Hoc duce qui firmum fabricauit, & auspice pontem,
Purpurei haud postremus honòs, sacríque Senatus
Gloria non postrema, Fabro. Reuocauit in auras
Mortua, quæ longo siluerunt tempore Iura.
Ergo tibi acceptum Iurisprudentia debet,
Quod despecta viris, multo decoretur honore,
Donarísque pedem cœnosa efferre palude.
ANTONI te magna manet post funera merces,
Nec tantum post fata, sed & dum luminis auras
Carpere permittent Superi, cum fœnore Diua
Præmia digna tuis reddet sudoribus: at si
Vltima fatales occarint stamina Parcæ,
Regnabis, Superis gratissima victima Diuis.

IOANNES VOLCARDVS
Neruius ad Scaldim. 1606.

Source : BIU Cujas

AD PROBATIO.

NOs S. Theologiæ Doctores ſubſignati, & in conuentu Eccleſiaſtico, quem Synodum vocant, ab Illuſtri & Reuerendiſsimo D.D.Franciſco de Sales, Epiſcopo Gebennenſi vigilantiſsimo, examinatores conſtituti, quæ in hoc opere ſcripta ſunt à Clariſsimo, necnon optimè de re litteraria merito Antonio Fabro I C. Sebuſiano, in ſupremo Curiæ Sabaudiæ Senatu Senatore digniſsimo, & in Ducatus Gebennenſis auditorio Præſide ampliſsimo, omnia ſecundùm ſalutarem & orthodoxam Eccleſiæ doctrinam ſcripta eſse, præſertim verò quæ lib. 1. tit. 1. de Sum. Trin. & Fid. Cathol. aduerſus peſtilentes noſtri temporis Sectariorum errores, & Nouatorum hæreſes ab inferis erutas, & iam diu ab Eccleſia reiectas, ſcripta legimus, ac ſumma cum vtilitate typis excudi, tutò legi poſſe, & ab omnibus, qui rectè de Fide Catholica ſentiunt, approbari debere iudicamus. In quorum fidem & teſtimonium hæc ſcripſimus & ſubſcripſimus: Necij Allobrogum. Cal. Nouembr. 1605.

CL. STEPH. NOVELLETIVS.
IOANNES DE AGE.
ROGES.
IANVS DES OCHES.

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIA-niſsimo Galliarum Rege obtenti.

AVthoritate Regia ſancitum cautúmque eſt, ne quis librum, cui inſcriptio eſt. *Codex Fabrianus Definitionum forenſium, & rerum in Sabaudia tractatarum, ex ordine titulorũ Codicis Iuſtinianei, in nouem libros diſtributus, Authore & compoſitore Antonio Fabro, I. C. Sebuſiano, Sereniſsimi Sabaudiæ Ducis Conſiliario, in ſuprema Sabaudienſium Curia Senatore, & in ſupremo Sabaudiæ Senatu Præſide primario*, imprimat, aut alibi impreſſum in hoc regno diuendat, præter Horatium Cardon Bibliopolam Lugdunenſem, vel eos, quibus id iuris conceſſerit: qui hoc à nobis priuilegium obtinuit per decem annos cõtinuos. Et hoc omnibus perinde clarum, notum atque indictum habeatur, ac ſi Regij diplomatis totius ſententia Operis initio præfigatur finíve poſtponatur. Qui ſecus faxit, librorum confiſcatione, & pœnis aliis Regio diplomate declaratis mulctabitur.

Datum Pariſiis, die ſexta Martij, anno ſalutis milleſimo ſexcenteſimo decimo tertio.

De Conſilij ſententia

Signatum,

DV PONT.

INDEX

Source : BIU Cujas

INDEX TITVLORVM CODICIS FABRIANI PRIORIS PARTIS.

LIBRI PRIMI

De summa Trinitate & fide Catholica.tit.1.p.1
De sacrosanctis Ecclesiis.t.2.p.1
De Episcopis & Clericis & Monachis.t.3.p.26
De his qui ad Ecclesiam confugiunt.t.4.p.40
De legib.& const. Principum & edict.t.5.p.41
De offic.aduocat.Princip.t.6.p.44
De Senatoribus.t.7.p.44
De Equite Senatorio.t.8.p.46
De precib.Imper.offer.t.9.p.47
Vt lit.pendent.vel post pronocat.t.10.p.52
Si contr.ius vel vtilit.public.t.11.p.58
De diuers.rescript.t.12.p.59

LIBRI SECVNDI

De edendo.t.1.p.63
De in ius vocando.t.2.p.70
De Pactis.t.3.p.74
De Transact.t.4.p.85
De postuland.t.5.p.90
De Aduoc.t.6.p.90
Vt quæ des.aduocat.part.iud.suppl.t.7.p.91
De Procurat.t.8.p.91
Vt nemo priuat.titul.præd.suis vel alienis impon.vel reg.vel suspend.t.9.p.100
De negot.gest.t.10.p.100
De eo quod met.caus.t.11.p.101
De in integr.rest.minor.t.12.p.104
De fideiuss.minor.t.13.p.108
De filiofam.minor.t.14.p.109
Si Tut.vel Curat.interuen.t.15.p.110
Si in commun.in integ.rest.pet.t.16.p.111
Si aduers.rem iudicat.t.17.p.112
Si aduers.vend.t.18.p.112
Si aduers.donat.t.19.p.115
Si aduers.libert.t.20.p.116
Si aduers.transact.t.21.p.116
Si aduers.dot.t.22.p.118
Si aduers.vsucap.vel præscr.rest.pet.t.23.p.118
Si aduers.credit.t.24.p.120
Si minor ab hered.se abst.t.25.p.122
In quibus caus.non est necess.in integr.rest.t.26.p.125
Qui & aduers.quos in integr rest.non poss.t.27.p.126
Si min.se maior.dixerit.t.28.p.129
Si sæpius in integr.rest.post.t.29.p.130
Si maior fact.rat.habuer.t.30.p.130
Vbi & apud quem cognit.in integr.rest.agit.sit.t.31.p.131
Etiam per procurat.caus.in integr.rest.agi poss.t.32.p.132
In integr.rest.postul.ne quid nouæ fiat.t.33.p.133
De reput.quæ fiunt in iud.in integr.rest.t.34.p.135
De tempor.in integr.rest.t.35.p.135
Quib.ex caus.maior.in integr.rest.t.36.p.138
De alienatione iudicy mutandi causa facta.t.37.p.140
De arbitr.t.38.p.141
De satisdand.t.39.p.144
De formul.& impetr.act.sublat.t.40.p.150

LIBRI TERTII

De Iudic.tit.1.pag.152
De sportul.& sumptib.in diuers.iudic.faciend.t.2.p.162
Qui pro sua Iurisdict.dari darive poss.t.3.p.167
Ne quis in causa sua iudic.vel ius dic.t.4.p.169
Qui legit.person.stand.in iudic.hab.vel non.t.5.p.172
Vt nemo inuit.ager.vel accus.cogat.t.6.p.172
De ordin.iudic.t.7.p.173
De lit.contest.t.8.p.180
De plur.petition.t.9.p.180
De dilation.t.10.p.181
De feriis.t.11.p.182
De iurisdict.omn.iudic.& for.compet.t.12.p.184
Quand.imp.int.pupil.& vid.t.13.p.197
Vbi de crim.agi oport.t.14.p.198
Vbi conuen.qui cert.loc.dar.promis.t.15.p.199
Vbi in rem actio.t.16.p.201
Vbi Senat.vel Clarissi.t.17.p.202
Quand.liceat vnicuique sin.iudic.se vindic.t.18.p.203
De inoff.testam.t.19.p.204
De inoffic.donat.t.20.p.217
De petit.hered.t.21.p.219
De rei vindicat.t.22.p.223
De Vsufruct.t.23.p.230
De Seruit.& aqua.t.24.p.233
De famil.ercisc.t.25.p.237
Commun.diuid.t.26.p.243
Commun.vtriusque iudic.t.27.p.244
Ad exhibend.t.28.p.250

LIBRI QVARTI

De reb.cred.& iureiur.t.1.p.251
Si cert.pet.t.2.p.265
De prohib.sequestr.pecun.t.3.p.273
De condict.indeb.t.4.p.277
De condict.ob caus.dat.t.5.p.277
De condict.ob turp.caus.t.6.p.278
De oblig.& action.t.7.p.279
Ne vxor pro mar.aut marit.pro vxor.t.8.p.286
Ne filius pro pat.aut pat.pro filio.t.9.p.286
Quand.fisc.vel priuat.debit.sui debit.conu.poss.t.10.p.290
De heredit.action.t.11.p.296
Ex delict.defunctor.t.12.p.298
De const.pecun.t.13.p.298
De probat.& præsumpt.t.14.p.300
De testib.t.15.p.321
De fid.instrument.t.16.p.338
Plus valer.quod agit.t.17.p.348
De pignorat.action.t.18.p.351
Quod cum eo,qui in alien.potest.t.19.p.353
Ad SC.Maced.& de ratihab.t.20.p.355
Ad SC.Velleian.t.21.p.356
De non numer.pecun.t.22.p.367
De compensat.t.23.q.37
De vsuris & mora.t.24.p.378
Deposit.t.25.p.392
Mandat.t.26.p.394
Pro Socio.t.27.p.405
De contrah.emp.t.28.p.407
De hæred.vel action.vend.tit.29.p.411
De rescind.vend.tit.30.p.417
Sin.cens.vel reli.tit.31.p.427
De peric.& commod.rei vend.tit.32.p.428
De Action.empt.tit.33.p.429

Si quis

Locat. cond. Inst. 3. lect. 90

Ne iure emphyteut. lib. 4. tit. 43

Si quis alter.vel sibi.tit.34.p.433
De comm.rer.alien.tit.35.p.439
De pact.int.empt.& vend.tit.36.p.440.
De leg.commissor.tit.37.p.448
De reb.alien.non alienand.& prohib.alien.tit.38.p.449
De monopol.& conuent.negotiat.t.39.p.453
De vectig.il.& commiss.t.40.p.453
De rer.permut.t.41.p.454
De locato.t.42.p.458.
De iur.emphy.& feud.t.43.p.478

POSTERIORIS PARTIS.

LIBRI QVINTI.

De donat.ante nup.tit.1.p.509
De nuptiis.tit.2.p.512.
De incest.& inutil.nuptiis.tit.3.p.512
Si ex rescript.nupt.petant.tit.4.p.515
De secundis nupt.tit.5.p.516
De dot.promiss.tit.6.p.521
De iur.dot.tit.7.p.527
De rei vxor.action.tit.8.p.543
De pact.conuen.tam sup.dot.t.9.p.553
De dot.caut.non numer.t.10.p.558
De donat.int.vir.& vxor.t.11.p.561
De repud.& iudic.de morib.sublat.t.12.p.563
Solut matrim.quemadm.dos petat.t.13.p.563
Ne fideiuss.dot.dentur.t.14.p.570
De fund.dotal.t.15.p.572
De natural.liber.& spur.t.16.p.575
De legit.tutel.t.17.p.580
Qui petant Tutor.t.18.p.584
Vbi petant.Tutor.vel Curator.t.19.p.581
Qui Tutor.aut Curat.dare darive poss.t.20.p.581
Quand.mul.tutel.offic.fung.pot.t.21.p.582
In quib.casib.tutor.habeat.t.22.p.583
De admin.tutor.t.23.p.584
De pericl.Tutor.& Curat.t.24.p.586
De Tutor.vel Curat.qui sat.non ded.t.25.p.588
De suspect.Tutor.vel Curat.t.26.p.589
De in lit.dand.Tutor.t.27.p.590
De eo,qui pro Tutor.negot.gess.t.28.p.591
Vt caus.post pubert.adsit Tutor.t.29.p.592
Vbi pupill.educar.deb.t.30.p.592
Arbitr.tutel.t.31.p.593
De in lit.iurand.t.32.p.596
De fideiuss.Tutor.vel Curator.t.33.p.597
De contr.iudic.tutel.t.34.p.599
De auctor.praestand.t.35.p.600
De excusat.Tutor.t.36.p.601
De praed.minor.& aliis rebus sin.decret.t.37.p.601
Si quis ignoret rem minor.esse sin.decret.compar.38.p.702
Si maior.fact.alien.fact.sin.decr.rat.hab.t.39.p.602
De Curat.furios.prodig.absent.t.40.p.604
De magist.conuen.t.41.p.608

LIBRI SEXTI.

De iur.patron.t.1.p.608
De furt.t.2.p.611
Quando non petent.part.petent.accresc.t.3.p.612
De collationib.t.4.p.614
De testament.t.5.p.616
De hered.instit.t.6.p.629
De iustit.t.7.p.636
De impub.& aliis substit.t.8.p.637
De liber.praeterit.t.9.p.650
De postum.hered.instit.t.10.p.652
De iur.deliber.t.11.p.653
De repud.vel abstinen.hered.t.12.p.699
Quemadm.test.aper.t.13.p.676
De edict.diui Hadr.tollend.t.14.p.677
Si quis aliq.testar.prohib.vel coegerit.t.15.p.680
De his,quib.vt indig.auf.her.& ad SC.Syll.t.16.p.681
De Codicill.t.17.p.683
De legat.t.18.p.689
De verbor.signif.t.19.p.697
Si omiss.sit causa testam.t.20.p.705
Si omiss.sit caus.testam.t.21.p.705
De fideicommiss.t.22.p.706
Commun.de legat.& fideicommiss.t.23.p.725
De his,quae sub modo legat.vel fideic.relinq.t.24.p.731
De cond.instit.t.25.p.732
De usur.& fruct.legat.t.26.p.640
Ad SC.Trebell.t.27.p.745
Ad leg.Falcid.t.28.p.755
De his,qui ant.apert.tabul.t.29.p.756
Quand.dies legat.vel fideic.seru.caus.t.30.p.757
Vt in poss.legat.vel fideic.seru.caus.t.31.p.757.
Ad SC.Tertul.t.32.p.758
De legit.hered.t.33.p.759
De bonis matern.t.34.p.763
De bon.quae liber.t.35.p.764

LIBRI SEPTIMI.

De dedit.libert.tollend.& talliabilib.t.1.p.771
De commun.seruo manumiss.t.2.p.788
De libert.caus.t.3.p.788
De praescript.quae pro libert.compet.t.4.p.791
De his,qui manumitti non possunt.t.5.p.793
Ne de stat.defunct.post quing.quaer.t.6.p.796
De acquir.vel amitt.possess.t.7.p.796
De long.tempor.praescript.t.8.p.810
Quib.non obstet long.temp.praescrip.t.9.p.811
Si aduers.credit.praescr.oppon.t.10.p.812
De quadrien.praescript.t.11.p.815
Ne rei domin.vel templor.vind.temp.praescr.sum.t.12.p.815
De praescript.30.& 40.annor.& centenaria.t.13.p.817
De senten.praefect.praetor.t.14.p.825
De senten.& interloc.omni.iudic.t.15.p.830
De senten.quae pro eo,quod interest.t.16.p.836
Si a non comp.iudic.t.17.p.838
De fructib.& lit.expens.t.18.p.839
De re iud.t.19.p.863
De execut.rei iud.t.20.p.870
Si plur.vna senten.condemnat.fuer.t.21.p.889
Quib.res iudicata non nocet.t.22.p.890
Comminat.epist.programm.auctor.res iud.t.23.p.894.
De confess.t.24.p.895
Int.alios act.vel iud.non nocet.t.25.p.807
De appell.& relat.t.26.p.899
De tempor.& repar.appell.t.27.p.911
De appell.tanquam abusiu.t.28.p.915
Quor.appell.non recip.t.29.p.927
Si vnus ex plurib.appell.t.30.p.927
Qui bon.ceder.poss.t.31.p.930
De Priuileg.fisc.33.p.938
De Priuileg.dot.t.34.p.939
De reuoc.his,quae in fraud.creditor.t.35.p.940

LIBRI OCTAVI.

Quor.bonor.t.1.p.940
Quor.legat.t.2.p.941
Vnde vi.t.3.p.943
Vti possidetis.t.4.955
De noui oper.nunciat.t.5.p.957
De pignor.t.6.p.958
In quib.caus.pign.vel hypoth.tacit.contr.t.7.p.971
Qui potior.in pignor.habeant.t.8.p.974

Source : BIU Cujas

INDEX TITVLORVM.

De his qui in prior.credit.loc.succed.tit.9.p.986.
Si antiq.cred.pignor.vendid.tit.10.p.989.
Si commun.res pign.dat.sit.tit.11.p.990.
De prætor.pignor.tit.12.p.991.
Si in caus.iudic.pign.capt.sit.tit.13.p.992.
Si pignus pignor.dat.sit.tit.14.p.993.
De remiss.pignorum.tit.15.p.994.
Etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.tit.16.p.997.
De distract.pignor.tit.17.p.999.
Debit.vendit.pignor.imped.non possunt.tit.18.p.1010.
Si vendit.pignor.agat.tit.19.p.1012.
De luit.pignor.tit.20.p.1013.
Si vnus ex plurib.hered.debit.tit.21.p.1024.
De iure domin.impetr.tit.22.p.1026.
De pactis pignor.tit.23.p.1026.
De except.tit.24.p.1031.
De litigiosis.tit.25.p.1046.
De contr.& commit.stipulat.tit.26.p.1049.
De duobus reis.tit.27.p.1053.
De fideiuss.& mandat.tit.28.p.1059.
De nouat.& delegat.tit.29.p.1074.
De solut.& liberat.tit.30.p.1078.
De euictionib.tit.31.p.197.
Credit.euict.pignor.non debet.tit.32.p.1109.
De patr.potest.tit.33.p.1111.
De postlim.reuers.tit.34.p.1112.
Quæ sit long.consuetud.tit.35.p.1113.
De donat.tit.36.p.1114.
De donat.quæ sub mod.tit.37.p.1120.
De reuoc.donat.tit.38.p.1123.
De mort.caus.donat.tit.39.p.1131.
De insinuand.donat.tit.40.p.1133.

LIBRI NONI.

Qui accus.non poss.tit.1.p.1137.
De accusat.& inscrip.tit.2.p.1138.
De exhib.vel transmit.reis.tit.3.p.1142.
De custod.reor.tit.4.p.1144.
De priuat.carc.inhibend.tit.5.p.1146.
Ad leg.Iul.maiest.tit.6.p.1146.
Ad leg.Iul.de adulter.& stupr.tit.7.p.1150.
Ad leg.Iul.de vi public.& priuat.tit.8.p.1153.
De raptu virg.tit.9.p.1152.
Ad leg.Cornel.de sicar.tit.10.p.1154.
De iis qui parent.vel filios occid.tit.11.p.1158.
De malefic.mathemat.& sortileg.tit.12.p.1159.
Ad leg.Cornel.de fals.tit.13.p.1160.
De his qui sibi adscrib.tit.14.p.1166.
De falsa moneta.tit.15.p.1166.
De mutat.nominis.tit.16.p.1168.
De crimine sacrilegij.tit.17.p.1168.
Quand.ciuil.act.criminali præiudicet.tit.18.p.1169.
De crimine expilatæ hereditat.tit.19.p.1171.
De iniuriis.tit.20.p.1172.
De Quæstion.tit.21.p.1175.
De abolit.tit.22.p.1182.
Vt intra temp.crimin.quæst.termin.tit.23.p.1183.
De Calumniator.tit.24.p.1190.
De pœnis.tit.25.p.1193.
Ne sin.iuss.Principis cert.iudic.lic.confis.tit.26.p.1197.
De bon.damnat.tit.27.p.1198.
De sentent.pass.& rest.tit.28.p.1199.
De dignitate & nobilit.tit.29.p.1201.
De muner.patrim.tit.30.p.1212.

Source : BIU Cujas

INDEX TITVLORVM

LIBRI NONI

De re furtiua. tit. 1. p. 1115.
De seruo corrupto. tit. 2. p. 1116.
De seruo pro socio. tit. 3. p. 1117.
De rebus creditis. tit. 4. p. 1118.
De rebus creditis si certum petatur. tit. 5. p. 1119.
De condictione ex lege. tit. 6. p. 1120.
De condictione causa data causa non secuta. tit. 7. p. 1121.
De condictione ob turpem causam. tit. 8. p. 1122.
De condictione indebiti. tit. 9. p. 1123.
De condictione sine causa. tit. 10. p. 1124.
De condictione furtiua. tit. 11. p. 1125.
De condictione ob iniustam causam. tit. 12. p. 1126.
De condictione triticaria. tit. 13. p. 1127.
De condictione ex lege Iulia de pecunia constituta. tit. 14. p. 1128.
De condictione ex lege Iulia de fundo dotali. tit. 15. p. 1129.
De condictione ex lege Iulia de adulteriis. tit. 16. p. 1130.
De condictione ex lege Iulia de ambitu. tit. 17. p. 1131.
De condictione ex lege Plaetoria. tit. 18. p. 1132.
De condictione ex lege Papia. tit. 19. p. 1133.
De condictione ex lege Papia de incerto. tit. 20. p. 1134.
De condictione ex lege Papia de certo. tit. 21. p. 1135.
De condictione ex lege Papia de re dotali. tit. 22. p. 1136.
De condictione ex lege Papia de re commissa. tit. 23. p. 1137.
De condictione ex lege Papia de re credita. tit. 24. p. 1138.
De condictione ex lege Papia de re non credita. tit. 25. p. 1139.
De condictione ex lege Papia de re non debita. tit. 26. p. 1140.
De condictione ex lege Papia de re non sorte. tit. 27. p. 1141.
De condictione ex lege Papia de re non numerata. tit. 28. p. 1142.
De condictione ex lege Papia de re non mutuata. tit. 29. p. 1143.
De condictione ex lege Papia de re non data. tit. 30. p. 1144.
De condictione ex lege Papia de re non accepta. tit. 31. p. 1145.
De condictione ex lege Papia de re non soluta. tit. 32. p. 1146.
De condictione ex lege Papia de re non restituta. tit. 33. p. 1147.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 34. p. 1148.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 35. p. 1149.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 36. p. 1150.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 37. p. 1151.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 38. p. 1152.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 39. p. 1153.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 40. p. 1154.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 41. p. 1155.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 42. p. 1156.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 43. p. 1157.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 44. p. 1158.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 45. p. 1159.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 46. p. 1160.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 47. p. 1161.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 48. p. 1162.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 49. p. 1163.
De condictione ex lege Papia de re non reddita. tit. 50. p. 1164.

Source : BIU Cujas

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM,

Liber Primus.

TITVLVS PRIMVS.

De summ. Trinit. & fid. Cathol. & vt nem. de ea public. contend. aud.

RODIIT superiore seculo ab inferis horrẽdum nescio, an miserandum potiùs hominum genus, qui à Christianæ religionis & sacrosanctæ fidei nostræ Catholicæ vnitate, ac quod omnino consequens est, veritate desciscẽtes, noua passim dogmata, nouásque hereses, sed ex veteribus & iam pridẽ damnatis magna ex parte consutas conflatásque inuexerunt, in tot penè Sectas diuisi, quot fuerunt eorũ capita, qui Sectatores habere quàm esse maluerũt. Diceres Samsonis esse vulpeculas, capitibus quidem disiunctis aliò atque aliò tendentes singulas, sed omnes tamen caudis coadunatis in vnius Ecclesiæ Romanæ incendium & excidium si velle sufficeret colligatas, conglobatásque. Inter omnes istos præcipui, & sicut impietatis, ita nominis fama conspicui Lutherani, Vbiquitarij, Zvingliani, Anabaptistæ, Suencfeldiani, Dauidici, Samosatenici, Caluinistæ, Anglocaluinistæ, Puritani, Adiaphoristæ, Osiandrini, Melanctonici, vt reliquos permultos ne dicam penè innumeros veluti minorum gentium Dæmones taceamus. Omnium tamen summa diuisio illa esse potest, vt eorum tria quodammodo genera & præcipua capita cõstituantur, ad quæ cæterorum omnium sectæ inferiores, tanquam species referri possint, Lutheranorum, Caluinistarum, & Anabaptistarum. Quãquam ea iam Anabaptistarum conditio est, vt cæteris licèt non insania, & impietate, attamen numero longè inferiores, ab omnibus propemodum tanquam imbelles, nulliúsque pretij hostes contemnantur, solis Lutheranis & Caluinianis locum sibi penè omnem relictum gloriantibus. Itaque de his solis dicendum nobis erit, cùm nec ipsa ferè aliorum nomina nisi per libros & famam ad nos vsque peruenerint. Etsi quæ apud nos extant de Religione edicta Principum nostrorum, Senatúsque nostri consulta & decreta quamplura, (quæ tamen quia publicè excusa prostant, huc transcribenda minimè putauimus) non Lutheranos tantùm & Caluinianos notant & insectantur, sed reliquos etiam omnes hæreticos, quales sine dubio sunt quotquot à sancta Ecclesia Catholica, Apostolica & Romana, quocumque tandem censeantur nomine, defecerunt, ac quorum errores sacrosanctum Concilium Tridentinum Spiritu sancto suggerente, iustissimo anathemate damnauit. Præclarè verò & in tanta infelicitate satis feliciter actum est cum Republica Christiana, quòd has ipsas sectas, quæ tanto impetu in eam coniurarunt, iis notis infames esse contigit, propter quas vel primo ipso intuitu dubitare nemo possit, *quin hæreticæ*, vt sacri Canones loquuntur, *prauitatis* speciem & insignia præseferant. Adferemus tantùm aliquas & de singulis aliqua, ne cum sutoribus Lutheranis & Caluinianis Theologos agere videamur nos, qui solam Iurisprudentiam, nec aliud præterea quicquam profitemur. Reliqua Theologis qui tam multi támque præclari ex professo ista tractarunt, consultò relinquemus. Adferemus autem ipsissima Lutheri & Caluini verba, vt qui non poterunt facilè credere, quod sanè incredibile est, tam absurdas & planè diabolicas impietates, támque impias absurditates tot assertoribus superbientes cuiquam mortalium in mentem venire vnquam potuisse, nihil tamen à nobis effictum aut immutatum conqueri iure possint. Sed illud primùm à Catholicis & piis Lectoribus concedi nobis postulamus ne hoc facto nostro offendantur, quasi libros prohibitos contra sacrosanctæ Ecclesiæ decreta legerimus. Possumus enim verè affirmare, nihil à nobis hac in re factum esse, nisi quod pio & Christiano cuilibet facere licuerit eámque nos in tanti momenti negotio adhibuisse cautionem,

quæ fuit neceſſaria, ne iuſtiſſimas Eccleſiæ cenſuras, quas & veremur, vt par eſt, & reuereamur, vllo modo incurreremus.

Prima nota hæreticorum noſtri temporis, Negatio.

PRima illa, nec meo iudicio parua nota eſt, quòd omnia propemodum negant, affirmant penè nihil, niſi quod & negando affirmant plerumque, & affirmando negant, vt facilè appareat ex eorum numero illos eſſe, qui, vt Tertullianus de hæreticis omnibus ſcripſit, *Credendo non credunt.* Diſſimiles in eo à paganis qui, vt idem ille ait, Non credendo credunt. Nec video quibus magis quàm iſtis conuenire poſſit, quod de Antichriſto magni plerique viri exiſtimarunt, ἀρνούμενον nomen illi eſſe, quandoquidem Antichriſtianorum omnium, id eſt, hæreticorum ſolemnis mos iſte eſt, vt doctrinam ſuam ferè omnem conſtituant in negando. Quod ſi faciunt eo conſilio, vt nos onerent probatione, nec quicquam ipſi probare teneantur, næ peſſimi ſunt non modò Theologi, ſed etiam Iureconſulti. Nec enim apud iuris noſtri ſiue auctores ſiue interpretes dubitationem res habet, quin actor quiſquis eſt, probare debeat ſuam intentionem, etiam quæ in negando conſiſtat. Præſertim verò ſi agat quis ad turbandum eum, qui ſit in pacifica rei de qua controuertitur poſſeſſione. Alioqui, quid obſecro certum erit, quid tutum ſi actori etiam calumnianti ſufficiat negare? Digni ſanè quibus id etiam accommodemus, quod D. Ioannes in Apocalypſi de locuſtis illis ſcribit exeuntibus de puteo abyſſi, quas ait habere ſuper ſe Regem Angelum abyſſi, cui nomen Hebraicè אבדון *Abadon*, Græcè ἀπολλύων, Latinè *exterminans*, vt ſignificet hæreticos omnes nihil propemodum adſtruere, omnia verò deſtruere, nihil affirmare, omnia negare: tales tdenique illos eſſe vt poſſit quis non inſulsè nec falsò contendere, ſi Chriſtiani dicendi ſunt, negatiuè illos nõ ffirmatiuè Chriſtianos dici debere. Porrò negatiuè Chriſtianum quem eſſe quid aliud rogo eſt, quàm omnino non eſſe Chriſtianum?

De potentia Dei abſoluta.

1 NEgant in Deo potentiam vllam eſſe abſolutam. *Commentum*, inquit Caluinus 1 *de abſoluta Dei potentia quod Scholaſtici inuexerunt execranda blaſphemia eſt.* Et alibi 2 *Impoſsibile* appellat quod numquam aut fuit aut futurum eſt. Huic autem negationi contraria eſt affirmatio Chriſti dicentis potuiſſe ſe rogare Patrem, & exhibuiſſet illi Pater pluſquam duodecim legiones Angelorum, & camelum per foramen acus tranſmittere. Item affirmatio illa Ioannis Baptiſtæ, poſſe Deum ex lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ. Sed nec negauerit quiſquam ſanæ mentis, poſſibilia Deo eſſe, omnia quæ ille facturum ſeminatur, vt puta Niniuem ſubuertere, & alia huiuſmodi infinita, quæ tamẽ nunquam fecit Deus aut facere voluit, & vt elegãter Tertullianus cõtra Praxeam, *Potuit ita ſaluus ſim, Deus pennis hominem inſtruxiſſe, quod & miluis præſtitit, non tamen quia potuit, ſtatim fecit. Potuit & Praxeam* (addamus ſi lubet Lutherum & Caluinum) *& omnes pariter hæreticos extinxiſſe, non tamen quia potuit extinxit.* Hæc autem omnia non potuit Deus de potentia ordinaria, alio enim ordine res & ſtabilitæ ſunt & peractæ. Ergo de potentia abſoluta, id eſt, quæ ſoluta ſit ab omni lege promulgata, & ab ordine rerum conſtituto: ſed non abſoluto eo ſenſu quaſi ſoluta ſit ab æquitate, & iuſtitia, quomodo perperam interpretatur Caluinus. Æquitas enim & iuſtitia lex Dei intrinſeca eſt. ipſa verò nihil aliud quàm ipſemet Deus qui vt ſibi ipſi lex eſt, ita recedere à lege & æquitate minimè poteſt 3.

1 Caluin in cap. 23 Iſaiæ ad verſ. 9.
2 Lib. 2 Inſt cap. 7. § 5.
3 Auguſt. lib. 9. in Geneſ cap. 17. & 18.

De voluntate Dei permiſſiua.

2 NEgant 1. in Deo voluntatẽ permiſſiuam contra innumeras ſacræ Scripturæ affirmationes, inter quas Pſalm. 80. *Dimiſit eos ſecundum deſideria cordis eorum.* Act. 14. *Dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas.* Luc. 8. *Rogauerunt eum vt permitteret eis ingredi in porcos, & permiſit eis.* Vult ergo Deus permulta non voluntate afficiente, aut committente, ſed permittente tantùm, ea ſcilicet quę cùm mala ſint malitia, vt aiunt, morali, à Deo qui bonus & bonitas ipſa eſt proficiſci nũquam poſſunt.

1 Caluin. diſertis verbis lib. 1. Inſtit. cap. 18. ſect. 1. & 2.

De ſimplici Dei præſcientia.

3 NEgant Dei ſimplicem præſcientiam, Caluini enim verba hæc ſunt 1. *Nec Auguſtinus quidem illa ſuperſtitione interdum ſolutus eſt, quemadmodum vbi dicit 2. indurationem, & execrationem non ad operationem Dei, ſed ad præſcientiam ſpectare. At iſtas argutias non recipiunt tot Scripturæ, &c.* Huic autem negationi contrarium eſt quod paſſim affirmat ſacra Scriptura Deum præuidiſſe proditionem Iudæ, negationem Petri, excæcationem Iudæorum, quæ quidem prædixit & præſciuit Chriſtus, nec tamen voluit, aut effecit.

1 Caluin. lib. 1. Inſtit. cap. 16. ſect. 4. & lib. 2. c. 4. ſect. 3.
2 Lib. 1. De prædeſt. & gratia.

De eſſentia quam Dei Filius habet à Patre.

4 NEgant 1. Filium Dei à Patre eſſentiam habere, contra quàm affirment Scripturæ & Chriſtus ipſe, Chriſtum eſſe Filium Patris, & à Patre procedere per generationem, quis enim vel intellectu ſolo, mentíſque vlla cogitatione aſſequi poſſit, eum qui Filius ſit, & dicatur, Filium eius eſſe à quo eſſentiam naturámve non habeat? Quid verò aliud Filius à Patre habere potuit, quàm diuinitatem? Quid Patri & Filio commune eſt præter eſſentiam? Quid ergo Filio communicauit Pater, ſi non eſſentiam ipſam? Quare paſſim clamant Scripturæ, Concilia, Patres, vniuerſus denique Chriſtianorum orbis, Filium eſſe Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Habet ergo Deus Pater veram eſſentiam diuinam, quæ nec à ſe, vt parum cautè loquitur Caluinus, nec ab aliquo alio eſt: ſed prorſus à nullo, cùm eſſentia neque generet, neque generetur. At verò Filius qui hanc ipſam habet eſſentiam habet non à nullo, nec à ſe, ſed à Patre. Denique eſſentia quæ ſi in ſe conſideretur, à nullo eſt, ea in filio à Patre eſt 2.

1 Caluin lib. 1. Inſtit. cap. 13. ſect. 32.
2 D. Hilar. lib. de Trinit. Athanaſ. in Epiſtol. Concil. Arimin. & Seleuc. Baſil. lib. 2. contra Eunomium.

De morte Chriſti.

5 NEgant Chriſti mortem, operam ſi ſolùm illam Chriſtus obiiſſet, quicquam nobis fuiſſe profuturam *Nihil actum erat*, inquit Caluinus

uinus 1 *si corporea tantùm morte Christus defunctus fuisset.* Deus immortalis! Omnes sacrarum Scripturarum apices ad sanguinem, ad Crucem, ad mortem Christi salutem nostram referunt, omnes Christiani Christum morte sua mortem nostram destruxisse proclamant, omnes sancti redemptionis suæ Canticum concinunt in hæc verba, *Redemisti nos Deus in sanguine tuo.* Et audent bufones isti in lacunis obstrepere, nihil ea viuifica morte actum esse. Isaias autem hoc amplius prædicat, vel solo Christi liuore sanatos nos esse. Denique vita nostra filia Christi mortis est; qui alibi quàm in hac morte vitam quærit, vitã perdidit. Qua verò fronte possunt isti dicere, nihil morte Christi actum fuisse, cùm propter infinitam patientis dignitatem minima regij illius ac diuini sanguinis guttula innumeris mundis redimendis satisfuisset.

1 Lib. 2. Iustit. cap. 16. sect. 10.

De Christo Legislatore.

6 NEgant Christum esse Legislatorem, atque adeò vllam in Euangelio legem proponi, sic enim Lutherus 1, *Necesse est*, inquit, *vt scias, quid sit Christus definitiuè, Christus autem definitiuè non est Legislator.* Mox doctrinam de Christo Legislatore pestilentem appellat, & paulo pòst: *Labor mihi est*, inquit, *vt dediscam veterem illam inolitam opinionem de Christo Legislatore & Iudice, vtque damnem & repellam illam.* At contrà, hoc ipsum affirmat Epistola D. Iacobi 2 quæ disertis verbis Christum Legislatorem appellat, quem Isaias priùs Legiferum vocarat, *Dominus*, inquit, *Legifer noster.*

1 In cap. 2. ad Galat.
2 Cap. 4.

De Christo Iudice.

7 NEgant Christum esse iudicem, sic enim Lutherus eodem loco, *Persuasus*, inquit, *erant pestilentibus illis opinionibus.* Quas subinde explicans ponit hanc inter cæteras quòd Christus sit Iudex, seque laborare ait vt illam dediscat. At non ita D. Petrus, qui palàm testatur Christum constitutum esse à Deo Iudicem viuorũ & mortuorum, nec aliter cæteri Apostoli, qui omnes vno ore prædicant, Christum iudicaturum viuos & mortuos.

De traditione non scripta.

8 NEgant traditionem vllam esse, quæ solo sermone tradita sit, contra expressam D. Pauli adfirmationem, qui in Epistola ad Thessalon. *Tenete*, inquit, *traditiones quas accepistis siue per sermonem siue per Epistolam.* Et verò quænam sacrarum Scripturarum certitudo erit, quænam auctoritas si traditionem tollas, cùm sola traditione nõ etiam Scripturæ vllius fide probari ea certitudo & auctoritas possit? Cur Euangelium Matthæi & Lucæ potius, quàm Thomæ & Nicodemi libros Canonicos esse dicemus? Aut si quis neget, atque cum istis traditionem non scriptam reiiciat, quomodo probabimus? Rursum vbinam gentium erat Ecclesia, aut fides Ecclesiæ totis illis seculis, quibus nihil dum de fide tractatũ erat per Scripturam: sed per sermonem tantùm? An non fuit Ecclesia Scripturis antiquior? Aut quonam sacræ Scripturæ loco scriptum probabunt isti, vt cogãt hos credere, nihil credẽdum esse nisi quod scriptum? Quid de Baptismo infantium? De Dominico die potiùs quàm alio in Sabbati Iudaici vicem sanctificando, de Angelorum creatione, ac de aliis huiusmodi tam multis, quorum certissima fides in Ecclesia, & etiamnum apud ipsos quoque hæreticos omnes, probatio verò per Scripturam planè nulla. Longè aliter & præclarè vt omnia Augustinus, *Non crederem Euangelio nisi Ecclesia diceret esse Euangelium.*

Contra Epist. Fundamenti, cap. 5.
Tertull. lib. de coron milit. Basil. lib. de Spir. sanct. c. 17.
August. Epist. 118.

De libris Canonicis.

9 NEgant ex libris sacræ Scripturæ libros Iudith, Baruch, Sapientiæ, Ecclesiastici, Macabæorum, & Tobiæ auctoritatem Canonicam habere, quod in Canone Hebræorum adscripti non sit, quasi plus auctoritatis Iudaicæ Synagogæ tribuendum sit, quàm Ecclesiæ Catholicæ vniuersæ, quæ vnanimi consensu habuit semper libros illos pro Canonicis. Ex quibus etiam cùm nonnulli non nisi post Hebræorum Canonem conscripti fuerint, quis eos in Canone illo descriptos non fuisse mirabitur, nisi qui per Chronographię imperitiam nesciat describi nullo modo potuisse?

Vide Concil. Carthag. tertium Can. 43. D. August. lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 8.

De Epistola D. Iacobi.

10 NEgant Epistolam D. Iacobi esse canonicam, cùm si quando ex ea vrgeantur, dubiam faciant eius fidem & auctoritatem, quæ tamen vt cæterorum canonicorum librorum semper certissima fuit & explorata. Nam Lutherus in libro quem conscripsit, De captiuitate Babylonica. cap de sacramento Extremæ vnctionis, respondens ad argumentum ductum ab auctoritate manifestissima D. Iacobi pro Extrema vnctione his ipsis verbis sententiam exponit suam: *Ego autem dico si vspiam deliratum est, hoc loco præcipuè deliratum est, omitto enim quod hanc Epistolam non esse Apostoli Iacobi, nec apostolico spiritu dignam multi valde probabiliter asserant, licèt consuetudine auctoritatem, cuiuscumque sit, obtinuerit: tamen si etiam esset Apostoli Iacobi, dicerem non licere Apostolo sua auctoritate Sacramentum instituere.* Viden' hominis audaciam & impudentiam, qui non contentus ademisse quantùm potuit auctoritatem Epistolæ Apostolicæ, insimulat etiam Apostolum arrogantiæ, quòd instituendi sacramenti facultatem sibi adrogauerit, si eam Epistolam conscripsit. Non videt furiosus Apostata id Apostolum agere non vt instituat extremæ vnctionis sacramentum: sed vt ad eius vsum fideles hortetur, non facturus vtique nisi Christus ipse instituisset.

De Scripturarum difficultate.

11 NEgant Scripturas sacras vllã habere difficultatem, quæ obsit fidelibus, quominus facilè intelligantur, ita vt omnium Patrum commentariis clariores sint & faciliores. 1 Qua negatione mendacij arguunt D. Petrum, qui quanquã & fidelis ipse & doctus (nisi fortè & fide & doctrina inferior Luthero fuit) scripsit tamen multa esse in D. Pauli Epistolis difficilia, quæ infideles & parum docti detorquent vt Scripturas, inquit,

cæteras ad ſuam perditionem. Sed & quis in Dei Eccleſia Doctorum vſus erit, quænam certè neceſſitas ſi vera iſti ſomniant? quid denique tot Patrum commentaria tantis vigiliis & lucubrationibus elaborata, tot ſudoribus abſoluta proderunt, ſi ſacris libris quos exponere voluerunt, difficiliora ſint, & obſcuriora?

1 Luther. in aſſert. articulorum per Bullam Leonis X. damnatorum.

De Eccleſia viſibili.

12 NEgant veram Eccleſiam eſſe viſibilem 1. Quod ſi ita eſſet, cur Chriſtus Dominus noſter comparaſſet eam ciuitati ſupra montem poſitæ, conuiuio, ouili, ædificio ſuper petram ædificato? Cur præterea nos ad Eccleſiam remitteret illis Euangelij verbis, *Dic Eccleſiæ*? An non faciunt ridiculum & impoſtorem Chriſtum, qui nos ad Eccleſiam alleget, ſi inuiſibilis illa & imperceptibilis eſt?

1 Caluin. lib. 4. Inſtit cap. 1. ſect. 3. & ſequent. & Luther. paſsim in li. de ſeruo arbitr. Et de abrog Miſſ. priua.

De Eccleſiæ iudicio infallibili.

13 NEgant Eccleſiæ Catholicæ & viſibilis infallibile de rebus fidei iudicium eſſe 1. Cui negationi contraria certè eſt affirmatio illa Chriſti, *Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Itémque Pauli, qui eam columnam vocat, & firmamentum veritatis. Et verò ſi tam infeliciter & inhumanè nobiſcum ageretur, vt Eccleſia vniuerſalis in rebus fidei, & in vero ſenſu Verbi Dei diiudicando errare poſſet, quis mortalium obſecro nō errare ſe poſſe crederet? Qui autem errare ſe poſſe credit, quomodo certus eſſe poſsit ſe non errare? Conſequens igitur neceſſariò fiet, vt in fidei ſenſúſque ſacrarum Scripturarum incertitudine omnes ambulare fatendum ſit. Quid ergo erit quod nobis tam certum & exploratum eſſe oporteat, vt nec ſi Angelus de cœlo contrariū dicere velit, ei tamē credere debeamus. Quis non enim deberet Angelo cœleſti potius, quàm ſibi credere, ſi non ex alia parte auctoritas & certitudo fidei, Eccleſiæ? Angeli cuiuſlibet auctoritatem contrariam ſi qua vnquam per impoſsibile contraria eſſe poſſet, ſuperaret.

1 Caluin lib. 4. cap. 8. & alibi ſæpe. Luth. de Miſſ. priuat. & de vnctione Sacerdot.

De Conciliorum generalium auctoritate.

14 NEgant Conciliorum etiam generalium auctoritatem eam eſſe, cui firmiter adhærere debeamus 1, vt affirment priuato cuilibet, nedum populo incumbere, vt Conciliorum doctrinam ad amuſsim Scripturæ exigat & examinet; ſic enim Lutherus 2. *De doctrina*, inquit, *cognoſcere, & iudicare pertinet ad omnes & ſingulos Chriſtianos, & ita pertinet, vt anathema ſit, qui hoc ius vno pilo laſerit. Chriſtus enim ait, attendite à falſis prophetis. Hæc ſola auctoritas ſatis eſt*, inquit, *aduerſus omnium Pontificum, omnium Patrum, omniū Conciliorum, omnium ſcholarum ſententias, quæ ius iudicandi & decernendi ſolis Epiſcopis & miniſtris tribuerunt, & impiè ac ſacrilegè populo, id eſt, Eccleſiæ regina rapuerunt.* Et paulo pòſt inſultat Regi Henrico. *Et vt hîc mei Henrici & ſophiſtarum recorder, qui à longitudine temporum & multitudine hominum pendent, cum ſua fide, primum negari non poteſt huius rapti iuris tyrannidem vltra mille annos duraſſe. Nam in ipſo Concilio Niceno omnium optimo tam tum incipiebant leges condere, & ius iſtud ſibi vindicare.* Et paulo pòſt: *Habemus*, inquit, *abſque controuerſia ius de doctrina cognoſcendi, & iudicandi ſeu probandi eſſe penes nos, non penes Concilia, Pontifices, Patres, Doctores.* Quid verò te rogo quiſquis es qui hæc legis, ſcribi potuit arrogantius, & impudentius? Non Concilia, non Pontifices, non Patres, non Doctores, vnus Lutherus, immo quilibet de fæce populi dummodo Lutheranus (ſic enim opinor Lutherus ſenſit, alioqui actum eſſet de ipſo, & de Lutheranis omnibus, ſi Caluino, & Caluinianis de Scripturarum interpretatione credendum eſſe fatentur) ius habebit de doctrinis cognoſcendi & iudicandi. Hoc verò ſi quia Chriſtiani ſunt, an non & Pontifices, & Patres, & Doctores etiam ſunt Chriſtiani? Ergo quia oues ſunt, non paſtores. Suauis planè ratio per quam fiat, vt ouis paſtorem ducat, regat, iudicet. Atqui monuit Chriſtus vnumquemque attendere à falſis prophetis. Quis negat? Sed an quod velit vnumquemque de ipſorum doctrina iudicare, vt Lutherus exiſtimat? Nihil minus. At quia poſſit vnuſquiſque de iſtorum perſona facilè cognoſcere, quod nos nimio malo noſtro in Lutheranis & Caluinianis cognouimus, ex fructibus & operibus ipſorum, quia nimirum veniunt, & non mittuntur, diſpergunt oues, & diuidunt ouile, vt proinde quamuis in ſpeciem oues videantur, facilè tamen appareat eſſe illos intrinſecus lupos rapaces.

1 Caluin lib. 4. Inſtit cap. 9 ſect. 8.
2 In lib. contra reg. Angl. tom. 2.

De libero arbitrio.

15 NEgant vllum hominis liberum eſſe arbitrium 1. Idque adeò impudenter, vt Caluinus impudentiæ accuſet Græcos patres, falſitatis Latinos, quod hi liberi arbitrij, illi αὐτεξουσίου vocalis ferè ſemper vſi ſint. *Nimis ergo philoſophicè*, inquit, *hac de re locuti ſunt, qui ſe Chriſti iactabant eſſe diſcipulos. Nam quaſi adhuc integer ſtaret homo ſemper apud Latinos liberi arbitrij nomen extitit. Græcos verò non puduit multo arrogantius vſurpare vocabulum, ſiquidem αὐτεξούσιον dixerūt, ac ſi poteſtas ſui ipſius apud hominem eſſet*, &c. Lutherus autem non minore audacia librum inſcripſit: *De ſeruo arbitrio*, 2 Contra quem errorem iam olim ſcripſit Beatus Auguſtinus 3 quamplurima ex profeſſo & pluribus locis, ſed ſemper ita vt in eam recidat ſententiam, quam ſemel pro conſtanti & perpetua propoſitione his verbis expoſuit, *Eſt igitur*, inquit, *liberum arbitrium, quod quiſquis negauerit Catholicus non eſt.*

1 Caluin lib. 2. Inſtit cap. 2. §. 4.
2 Contra Eraſmum tom. 7. operum.
3 Libris tribus de liber. arbitr. libr. vnic. De grat. & liber. arbitr. ad Valentin. tom. 7. & Epiſtola 46. ad eundem Valent. tom. 2.

De peccato mortali.

16 NEgant fideles poſſe peccare mortaliter, quia, inquit Caluinus 1 *fidelium peccata venialia ſunt, quia Dei miſericordia condemnatio nulla eſt iis qui ſunt in Chriſto Ieſu, quia non imputantur, quia venia delentur.* Quaſi verò Petri execrationes, & Domini ſui abnegationes, Dauidis adulterium, & homicidium, imò ipſius Adami & Euæ inobedientia

dientia non fuerint peccata mortalia, quid ergo sibi voluit, qui Episcopo dixit in Apocalypsi, *Nomen habes quod vivas, & mortuus es*, quid quod Dauid tantis lacrymis, tot singultibus petiit peccatum suum deleri, cor nouum sibi creari, à sua iniquitate lauari, à peccato mundari? si quia fidelis erat, nihil ei damnationis fuerat, neque vllum peccatum illi imputatum?

1 Lib 7. Instit cap. 4 § 28.

De quinque Sacramentis quæ Nouatores negant.

17 NEgant Confirmationis, Ordinis, Matrimonij, Extremæ vnctionis, & Absolutionis vllum esse Sacramentum, contra id quod tam multis sacræ Scripturæ locis passim adfirmatur 1. Sed nihil tantis Theologis dignius quàm quod fatetur Caluinus, quædam ex his Sacramenta fuisse Apostolorum temporibus, nunc verò esse negat, quasi Sacramenta non nisi ad tempus fuerint instituta, non vt tanto tempore durarent, quanto Ecclesia ipsa, hoc est, ad seculi vsque consummationem.

1 Act. 8. & 19. Paul. 1. ad Timoth cap. 4. 2. ad Tinoth. cap. 1. Ad Ephes 4. & 5. Iacob. 5. Ioan 20.

De Baptismi efficacia.

18 ADmittunt quidem reliqua duo Sacramẽta Baptismum, & Eucharistiam, sed ita vt negent Baptismi ad peccatorum remissionem efficaciam, non enim si Caluino credimus 1. aqua Baptismi ablutionem & salutem nostram perficit, aut purgandi, regenerandi, & renouandi virtutem in se continet. Quod tamen clarissimè adfirmat Paulus Apostolus ad Titũ 2. cùm ait Christum saluos nos fecisse per lauacrum regenerationis, atque ita credendum esse præscripsit Concilium Nicenum, itémque Constantinopolitanũ, ipsaque Ecclesia vniuersa solemni illa decantatione profitetur, *Confiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum.*

1 Lib. 4 cap. 15 sect. 2. & 10.
2 Cap. 3.

De fidelium liberis non baptizatis.

19 NEgant fidelium filios nasci filios iræ, aut damnationi obnoxios etiam ante Baptismum: sic enim Caluinus 1. *Infantem ex fideli progenitum hæreditario iure secundùm promissionis formulam iam à matris vtero in fœdere contineri* ait, quasi verò Apostolus non exclamet, *Non qui filij carnis, ij filij Dei, sed qui filij sunt promissionis æstimantur in semine.* Atqui promissio nullibi facta est iis qui aut ex sanguinibus, aut ex voluntate viri, aut ex voluntate carnis nati sunt: sed iis tantùm, qui renati sunt ex aqua & Spiritu sancto, hoc est, qui ex Deo nati sunt. Paulum sanè, nec minus Dauidẽ Regem ex fidelibus parentibus procreatos fuisse nemo ambigit, & tamen hic se in peccatis conceptum, ille se natura filium iræ fateri non dubitat. Grauis hac de re apud Diuum Augustinum extat sententia 2. *Quisquis dixerit quòd in Christo viuificantur etiam paruuli, qui sine Sacramenti perceptione de vita exeunt, hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo viuificari omnino non posse.* Hieronymus 3. quoque post Tertullianum, *Christiani*, inquit, *non nascuntur, sed fiunt.* Mitissima tamen apud Catholicos sententia illa est quòd non baptizati infantes, quibus nullum præter originale peccatum imputari potest, damnatur pœna damni tantùm, non etiam sensus, gaudéntque naturali felicitate qualis quantáque maxima esse potest, ita vt etiam suo modo dent laudem Deo quantum ad Iustitiam eius non modò vindicatiuam, sed etiam distributiuam.

1 Lib. 4 cap. 16 sect. 24. & 25.
2 Epist. 28.
3 Ad Lætam Tertyll. contra gentes.

De Sacramento Eucharistiæ.

20 NEgant in Eucharistia corpus Christi verum & reale præsens esse verè ac realiter, & sub speciebus panis & vini contineri. Est enim hoc solemne Caluini, & Caluinianorum omnium Paradoxum, vnde & *Sacramentarij* ab omnibus appellantur, propria veluti quadam & insigni nota, quòd scilicet Sacramentum sine re fingant & constituant. Quo nomine non tantùm ab omnibus Orthodoxis damnantur: sed à Lutheranis quoque tanquam perfidi, rebelles, & hæretici reiiciuntur. Huic autem istorum negationi aut potiùs nugationi repugnat ex diametro verbum illud Christi Sole clarius, cœlo solidius, *Hoc est corpus meum.* Ad quod impugnãdum inuitatus aliquando Lutherus, cùm iam verecundiæ fines omnes grauiter trãsiisset, impugnare tamen erubuit, nimisque potens esse verbum illud professus est. Protestatus tamen ne quid de pristina impudentia remisisse, aut cum Romana Ecclesia per gratiam vel per sordes consensisse videretur, perlibenter se fuisse dissensurum, si vel minimam occasionem vidisset negãdi audacter quod Christus tam apertè constantérque adfirmasset; satis itaque habuit negare trãsubstantiationẽ, vt Christũ suis exhiberet impanatum. Sacramẽtarij verò qui tanto subtiliores sibi videntur, quanto sunt reuera impudentiores, dum ad ea verba respõdere conantur, in quantam Deus bone opinionum ac verborum diuisionem atque vertiginem inciderunt? In eã sanè quæ maior videri debeat, quàm qua turris Babylonicæ ædificatores cõfusos legimus. Cùm ad octuaginta quatuor vsque diuersissimas interpretationes ex eorũ libris optima fide collegerit vir clarissimus Claudius Sanctesius Episcopus Ebroicensis in aureo illo suo opere De Eucharistia, quibus si addas omnes eas, quæ ab eo tempore superuenerunt, nõ pauciores, quàm ducentas inuenies, eásque non modò diuersas: sed etiam quod in magno mendacio euenire necesse est omnes penè inuicẽ pugnãtes. Neque hoc sine mirabili & prouidentissimo Dei Opt. Max. iudicio, vt qui tantũ tantæque vnitatis Sacramentum immani illa contra Dei verbũ negatione violare ac temerare ausi sunt, in abyssum diuisionis hoc ipso prolabi necesse habuerint. Duæ verò plausibiliores pluribus ex ista Caluinianorum colluuie interpretationes existimantur, vna quæ in verbis Christi figuram & tropum inducit, & verbum Substantiuũ *Est* accipit pro *Significat.* Altera quæ vt à verbis Christi minimè recedere verbotenus videatur, admittit verũ Christi corpus in Eucharistiæ Sacramento esse: sed per fidem, non per realem & corporalem præsentiam, quæ præcedat manducationem: denique ita esse, vt non sit; ita verè, vt tamẽ non nisi imaginariè. Qua posteriore

interpretatione quid potest dici stultius, quid insanius? Prior verò sanè dignior est, quæ ad Grammaticorum, quàm ad Theologorum scholas relegetur, vt toties vapulent miseri, quoties negabunt verbo *Est* veritatem substantiæ non significationem ipsius significari. Quid verò isti Tropologici dixerunt si textum Hebraicum D. Matthæi vidissent, qui sicut Euangelium conscripsit ea ipsa lingua qua Christus Dominus vtebatur, cùm Sacramentum institueret, atque cum hominibus in terris conuersaretur. Ita institutionis formulam præcipuam magísque obseruandam tradidisse credendus est, quam porrò sic concepit, *Accipite & manducate hoc corpus meum*, nullo addito verbo *Est*, aut alio vllo eiusmodi pro quo Sacramentarij suum illud *Significat* substituere nobísque obtrudere possint. Quo admisso illud certè etiam manifestè relinquitur quod ab aliis Euangelistis omnibus vno ore, & à Diuo Paulo, (qui hoc ipsum accepit non à Coapostolis, sed à Domino iam in cœlos assumpto) additum est Græcum substantiuum verbum ἐστὶν, non ea mente factum fuisse, vt commentitiæ isti interpretationi viam patefacerent, & verbum *Est* pro *Significat* vnquam accipi vellent: sed vt eum ipsum sensum quem Matthæus materna Christi lingua expressit, apertiùs exprimerent, addito verbo substantiuo ad pronomen *Hoc* demonstratiuum substantiæ, & nomen substantiuum *Corpus*, subiectúmque adiectiuum *Meum*, quo persona ipsa Christi enixissimè significatur. Itémque relatiuum *Quod*, cuius eam esse vim & naturam sciunt Grammatici omnes, vt sit relatiuum substantiæ, ne tot iunctis verbis nihil penitus nisi substantiam & veritatem substantiæ exprimentibus dubitare quisquam posset, quin de vero ac reali corpore suo Christus Dominus in Sacramenti institutione sensisset, quod postea pro nobis datum & traditum est in Cruce non per figuram & significationem, sed verè ac realiter, vt figuræ omnes veteris Testamenti consummato redemptionis opere finirentur. Addamus illa quoque tam enixa verba Pauli, *Qui enim manducat, aut bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit non diiudicans corpus Domini.* Quid enim potuit scribi apertius, aut ad excludendam figuram istam, & significationem commentitiam, aut ad eam quoque interpretationem explodendam quæ veritatem corporis Christi in fide accipientis, non in Sacramenti veritate constituit, plus tribuens fidei accipientis quàm potentiæ instituentis? Quis enim potest indignius manducare quàm qui omnino non credit esse corpus Christi? Atqui etiam is qui indignè manducat, & bibit, ideo iudicium sibi manducat, & bibit, quia non diiudicat corpus Domini. Ergo verum corpus Domini est etiamsi indignè & ab infideli manducetur. De quo ne dubitare quisquam possit, facere debent tot miracula tot historiis testata, de sanguine effuso ex sacra hostia nunc à Iudæo perfido, nunc ab impio hæretico sacrilegè attentata, quorum miraculorum veritas etiamnum apparet apud Parisienses, Diuionenses, & aliis plerisque Christiani orbis locis.

De sacrosancto Missæ sacrificio.

21 NEgant vllum esse in Ecclesia Christi verum & nominis proprij sacrificium. Qua in negatione vt omnes huius temporis hæretici inter se conueniunt, rati omnia se assecutos, quæ moliuntur, si religioni nostræ sacrificiũ subtrahant, sine quo tamen non magis quàm sine Deo stare religio potest. Ita & ab expresso Dei verbo & ab omnium antiquorum Patrum & Christianorum fide prorsus dissentiunt. Quid enim clarius illis verbis: *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur. Hic est sanguis meus qui pro vobis & pro multis funditur in remissionem peccatorum.* Nimirum datur sacrosanctum corpus illud non solùm nobis in sacramentum, sed etiam pro nobis in sacrificium; cui autem pro nobis daretur nisi Patri omnipotenti? Ac ne quis etiam existimet sacrificium quidem esse: sed non propitiatorium, addidit Christus & expressit disertis verbis, *In remissionem peccatorum.* Omitto verbum quod factum est per Malachiam Prophetam 1. de oblatione munda toto terrarum orbe offerenda. Mitto alia pleraque ex Scripturis firmissima argumenta, quæ Theologi non omittunt. Satis enim supérque fidem nostram adserit verbum illud quod os Domini locutum est, quo euidentissimè & efficacissimè probatur Eucharistiam non modò sacramentum esse nobis exhibendum, sed etiam sacrificium pro nobis offerendum.

Quid verò esse potuit quod miseros istos mouerit, vt verborum Christi splendorem suis magis obscurare voluerint? Dicam paucis. Plura enim ex professo Theologi. Vnum illud, quod quasi nouum & nobis inauditum exclamant Nouatores, vnicam oblationem esse pro peccato, qua Christus consummauit in sempiternum sanctificatos. Inde namque inferunt nihil opus esse, vt Christus seipsum offerat sæpius. Ergo inquies, à sacrificij Crucis positione ad sacrificij altaris euersionem isti argumentantur. Hoc verò quis credat? Rectè sentis quisquis ita colligis: istorum enim solemnis mos iste est, veritatem nimirum veritate destruere. Adeò verum est quod Tertullianus scripsit 2. Variè diabolus æmulatus est veritatem. Affectauit illam aliquando defendendo concutere. Eodem namque modo inferunt isti, quia fides iustificat, ergo charitatem non iustificare; quia Christi iustitia nobis imputatur, ergo nullam in nobis esse iustitiam; quia Christus nobis meruit, ergo nulla in nobis esse merita; quia Christus est summus Pontifex, ergo nullum in Ecclesia esse summum Christi Vicarium Pontificem; quia Christus mediator redemptionis vnicus est, ergo nullum esse mediatorem intercessionis; quia Christus nobis ieiunauit, ergo ieiunare nos non debere: denique ne singula persequamur, quia sacramentum est signum, ergo nullam rem esse in sacramento. Atque hæc quidem apud vulgus imperitorum in speciem magna & plausibilia videntur, quibus si addas Christum pro fidelibus & electis omnibus & resurrexisse, & ad cœlos ascendisse: ergo ex electis & fidelibus neminem aut resurrecturum, aut ad cœlos ascensurum. Æquè credent isti si modò Lutherus, aut Caluinus adfirmet. Item enim argumentandi modus mendacium hoc euincit. At apud eruditos, & siue in Theologia, siue in Logica meliùs versatos, sunt ista omnino ridicula. Sciunt enim sic potiùs è cõtrario argumentari nos debere, quia fides iustificat

Source : BIU Cujas

eat, ergo multo magis charitatem iustificare, sine qua fides mortua est; quia Christi iustitia nobis imputatur, ergo realem & veram iustitiam in nobis effici, & procreari; quia Christus nobis meruit, ergo in nobis esse merita, quæ meritis Christi nobis sunt comparata; quia Christus est summus Pontifex, ergo inter eos, qui eius vices interim gerunt, vnum debere esse summum Pontificem; quia Christus mediator redemptionis vnicus est, ergo multos esse posse & debere mediatores intercessionis, qui nobiscum ab eo pro nobis petãt, vt redemptionis suæ pretium & efficaciam nobis applicet; quia Christus nobis ieiunauit, ergo multo magis nos ad eius exemplum & imitationem ieiunare oportere; quia Christus resurrexit, & ad cœlos ascendit, ergo nos si non tantùm fideles, sed etiam electi erimus & resurrecturos, & ad cœlum ascensuros, quomodo Paulus ad Thessalonicenses argumentatur. Denique quia in sacramento signum est, ergo rem quoque ipsam significatam adesse debere. Similiter vt ad rem nostram veniamus, quia Christus seipsum in sacrificium obtulit in cruce, inferamus potiùs, ergo in sacrificium quoque obtulit se in Eucharistia, vt nimirum sacrificium sacrificio commendaret & applicaret. Est equidem illud verissimum, sacrificio Crucis omnia consummata esse, nec oblatione vlla noua opus esse. At non eo minùs verũ illud quoque est Eucharistiam esse sacrificium, non enim duo sunt sacrificia Crucis, & altaris, sed vnicũ, vnica nempe res in vtroque offertur, & ab vnico offerente, vnico fine, & vnico Patri, idem nimirum Christus est, qui in vtroque & offert, & offertur: vnicus Pater cœlestis, cui offertur, & in vnicam remissionem peccatorum, & nominis Dei sanctificationem. Proinde in modo tantùm & forma differentia est, nam res quidẽ oblata idem Christus est, vt diximus. At in Cruce in propria specie & forma modo cruento, in Eucharistia verò sub specie panis & vini secundùm ordinem Melchisedech modo incruento. Finis ob quem offertur idem in vtroque, remissio scilicet peccatorum. At non eodem modo in vtroque attingitur: nam in Cruce remisio fit redemptione, satisfactione, reparatione immensa. In altari verò redemptionis, satisfactionis, reparationis, vsufructu & applicatione. Vnicus Christus offert semetipsum: sed in Cruce sine ministerio cuiusquam alterius inferioris Sacerdotis. In altari non solùm per seipsum, vt in institutione, sed per administros eius sacerdotij, quod secundùm ordinem Melchisedech stabiliuit in omni loco, seipsum, oblationem mundam offerri voluit. Idem Deus cui offertur, sed in Cruce vt irato & infenso toti generi humano. In Eucharistia, vt sedato, & propitio, & parato benedicere omnibus, quibus primæui sacrificij crucis fructus applicatur. Ergo Missæ oblatio non alia est, sed eadem cum oblatione Crucis, tantùm abest vt sit contraria. Nec tam repetitio est ablationis factæ in cruce, quàm continuatio ac perseuerans exhibitio, cùm vnico, perpetuo, ac cõstantissimo voluntatis actu seipsum Christus redemptor Patri obtulerit, & offerat vsque in æternum, vt non sæpius nec iteratis actibus: sed vnico & nulla alicuius cessationis interruptione discreto actu oblatio hæc perficiatur ex parte Christi, quamuis respectu nostri & ministerij, quod præstamus, & respectu externorum actuum non tam continuata, quàm repetita, sed semper tamen eadem oblatio censeri meritò possit: sic Sol vnico & continuato actu lumen suum inferiori orbi semper offert & præstat, nec vlla noctium & dierum vicissitudine in seipso afficitur, licèt respectu nostri repetito quamuis eodẽ cursu, noctium & dierum diuersitate distinguatur. Ita fit, vt qui sacrificium Missæ & sacrificium Crucis duo sacrificia esse dixerit, verum dicat propter distinctionem formæ, & modorum, quibus offertur vtrumque: at longè aptiùs loquatur, nec minùs verè, imò veriùs, qui vnum dixerit esse propter identitatem, vt ita dicam, eius qui & offert, & offertur, eius cui offertur, & finis propter quem offertur, sicuti qui Solem vnum dixerit, verius vtique dixerit propter indiuiduam vnitatem substantiæ Solis, quàm qui propter dierum distinctionem plures Soles existimauerit nominandos. Atque hæc quidem obiter dicta sint. Sed quis non videat Satanæ fraudem? Tollunt eius discipuli (nam & talem se in hoc argumento fatetur Lutherus) & destruunt sacrificium Missæ, quasi vim omnem salutiferam in sacrificio Crucis reponi velint. Cùm autem ad sacrificium Crucis deuenerunt, omnem illi vim & virtutem adimunt, affirmantes, vt suprà diximus, nihil eo actum fuisse: sed ad cruciatus inferni nescio quos de quibus in tota Scriptura ne verbum quidem totius redemptionis nostræ summam omnem referunt, vt facilè appareat non aliud istorum consilium esse, quàm vnum spernere, & aliud non admittere.

1 Malach. cap. 1.

2 Initio libri aduersus Praxeam.

De potestate Pastorum.

22 NEgant Ecclesiæ pastoribus vllam remittendi peccata, & absoluendi potestatem factam esse à Christo Domino, cuius tamen verba quibus idipsum adfirmat luce clariora sunt in Euangelio Matthæi & Ioannis 1.

1 Matth. 16 & 18 Ioan 21.

De Christi descensu ad inferos.

23 NEgant Christum verè ac historico sensu ad inferos descendisse, sed mysticè tantùm, & sensu metaphorico 1. quatumcunque expressissimè in Symbolo Apostolorũ scriptum sit, *Descendit ad inferos.* Quasi verò Symbolum Apostolorum iis formulis conceptum sit, & concipi debuerit, quæ tam difficilem & reconditum sensum haberent, quem nemo hactenus præter Caluinum aut eruere, aut diuinare potuisset, ac non potius iis, quæ essent facillimæ, & quæ sensum Christiano cuilibet obuium haberent. Quàm verò longè aliter Diuus Paulus qui ad Ephesios exclamat de Christo, *quod autem ascendit quid est, nisi quia descendit in inferiores partes terræ?*

1 Caluin. lib. 16 sect. 9 & 10.

De Sanctorum inuocatione.

24 NEgant sanctos Beatos à nobis inuocandos esse, & consequenter negant vllum nobis cum illis, aut illis nobiscum à Deo relictum esse commercium. In quo destruunt quantum possunt Sanctorum communionem illam, quam Apostoli omnes vno ore docuerunt, & quam dum coarctare vult Caluinus 1. ad vnius nobiscum fidei coniunctionem imperitè

Source : BIU Cujas

valde ac imprudenter facit, cùm Sancti beatitudinis comprehensores non amplius credentes dici debeant, sed videntes. Fidem namque in beatis euacuari asseuerat Apostolus.

1 Caluin. lib 9.c.22 sect.21.& 24.

De cura, quam Sancti gerunt de nobis.

25 NEgant Sanctos vllam nostri curam gerere, vllámque rerum nostrarum cognitionem habere. *Quis*, inquit Caluinus, *eò vsque longas illis esse aures reuelauit, quæ ad voces nostras porrigatur?* Quàm iustiùs liceat mihi exclamare, *Quis tam maledicam animam Caluino esse crederet, ac tam insipientem animam, vt auditum beatarum mentium longitudine aurium metiretur?* An non Christus ipse reuelauit Angelos de peccatorum pœnitentia & iam in cœlis gaudere? At quomodo gaudent si nõ cognoscant? Si verò cognoscunt, quibus auribus id perceperunt? Nam iisdem planè auribus animæ Sanctorum voces nostras percipiunt. Illis enim æquales sunt & aures, & oculi, & manus, & pedes, cùm idem Christus Dominus dixerit, *Erunt æquales Angelis Dei* 1.

1 August. 1. cap. lib. de cur. pro mort agend.

De cura pro mortuis agenda.

26 NEgant vllam à nobis curam pro mortuis agendam esse, negant defunctorum animas viuorum precibus iuuari, vllúmque mortuis locum superesse, in quo peccatorum remissionem consequi possint. Huic verò negationi obstat manifestissimum Scripturæ testimonium in libris Machabæorum: *Sancta*, inquit Spiritus sanctus, *& salubris cogitatio est pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Sed & ipsius Christi, qui in Euangelio dicit, peccata quædam esse quæ nec in hoc seculo remittantur, nec in futuro. Non ita locuturus, nisi peccata quædam essent, quæ in alio quoque seculo remittuntur, quod nec Ethnicus Plato ignorauit, qui solo naturalis rationis lumine illustratus Purgatorium admisit. Quid verò D. Augustinus aliud egit toto illo libro quem conscripsit De cura pro mort. agend. nisi vt vel ex ipsa libri inscriptione doceret, defunctos in Christo, viuorum precibus adiuuari?

Affirmationes Nouatorum.

ET hæc quidem ac innumera penè alia antiquæ & Catholicæ fidei capita negant isti negatores, si quid autem præterea de quibus nobiscum sentiunt affirmare videntur, illud omne priuatiuum, putatiuum & Chimericum est. Adeò namque sibi in arte negandi placent, vt etiam affirmando negent, & quod suprà ex Tertulliano diximus, credendo non credant. Dicam sed carptim nonnulla quæ occurrunt.

De Deo mala operante & efficiente.

1 AFfirmant Deum non tantùm permittere: sed etiam immittere, velle, operari, efficere malam hominis voluntatem. Nec erubescit Caluinus 1. Diuum Augustinum superstitionis arguere, quòd excæcationem & indurationem peccatoris ad solam Dei præscientiam & permissionem referat. Eodémque loco disertis verbis contendit Deum, per ministrum iræ suæ Satanam consilia impiorum destinare, quo visum est, & voluntates excitare, & conatus firmare. Et de Sehon Rege Amorrhæorum exemplum proferens ait, *Ergo quia perditum Deus volebat, obstinatio cordis, diuina fuit ad ruinam præparatio. Et Satanam dum ad peccandum homines impellit instrumentum magis Dei in agendo, quàm à se ipso auctorem esse asseuerat* 2. *Fateor* inquit *in hanc miseriam* (loquitur autem de peccato) *decidisse vniuersos filios Adam, atque id esse, quod principio dicebam, redeundum tandem semper esse ad solum diuinæ voluntatis arbitrium.* Mox arguit 3. eos qui negant decretum fuisse à Deo, vt sua defectione periret Adam, subinde 4. loquens de perditis, *Ex Dei* inquit *Prædestinatione pendet eorum perditio.* Rursum 5. *Cadit igitur homo Dei prouidentia sic ordinante.* Sed & incestum quem Absalon commisit opus Dei esse dicit, vt & Chaldæorum sæuitiam in Iudæos, & alibi 6. *Iam* inquit *satis aperiè ostendi Deum vocari eorum omnium autorem, quæ isti censores volunt otioso eius permissu contingere.* Hac autem tam immani affirmatione priuant Dei Opt. Max. voluntatem sua immensa bonitate, & illius vim, efficaciam & constantiam negant, cùm peccatum non in efficiendo, sed in deficiendo consistat. Et velle peccatum, deficere sit, non efficere. Porrò vniuersa Scriptura docet Deum velle omnes homines saluos fieri, neminem perire, Deum habere odio peccatum, & iniquitatem, perditionem hominum ex ipsis esse, à Deo autem tantummodo bonum & salutem ipsorum. Pulchrè Diuus Augustinus 7. *Diuinam prouidentiam non vsque ad hæc ima prorendi, aut certè mala omnia Dei voluntate committi, vtrumque impium: sed magis posterius.* Diuus verò Basilius orationem integram de eo habuit, *Quòd Deus non sit autor malorum.*

1 Lib 3. cap. 4 sect 3.
2 Lib 7 Instit. cap. 23. § 4. 5. & 7.
3 Sect. 7.
4 Sect 8.
5 Lib. 1 cap. 18. sect. 1.
6 Sect. 3.
7 Lib 1 de ordin. cap. 1. Vid. August. lib. de spirit. & lit. cap. 21. ad fin. lib. 3. de Ciu. Dei cap. 8. Et libris de liber. arbitr.

De remissione peccatorum.

2 AFfirmant peccata remitti sola non imputatione 1. Quod ipsum nihil aliud est, quàm negare veram peccatorum remissionem; non enim volunt deleri, non extergi, non longè fieri à nobis, non transferri peccata, nec animam mundari, ablui, lauari, illuminari, aut cor purgari, creari, renouari (quæ omnia toties affirmat Scriptura) sed remanere peccata volunt, nec tamen imputari, tegi, non abstergi, abscondi, non deleri: quasi verò Christus innocentiæ & iustitiæ suæ veluti pallio iniquitates nostras operiat tantùm, non destruat, quemadmodum Rachel Idolum patris sui non abiecit, sed illi insidens, & veste obuoluens contexit & seruauit. At verò si Pater abominatur peccata, non minus Filius, si Pater ea nec tolerare possit, nec videre quin irascatur, neque Filius ea contegere, aut fouere per suam iustitiam potest. Igitur superest, vt delendo & abluendo tegat, quandoquidem nihil Deo tectum, aut non apertum eius oculis esse potest, nisi quod omnino non est.

1. Caluin. libr. 3. cap. 4. sect. 18. & libr. 3. cap. 17. sect. 10.

De

De iustificatione.

3 AFfirmant impium iustificari per solam iustitiæ Christi imputationem, vt scilicet nulla in nobis sit iustitia à Christo, sed ea nobis solùm imputetur, quæ in Christo est, non in nobis. Hac autem affirmatione vim & efficaciam Iustitiæ Christi negant, quæ in eo maximè elucet, vt nobis prosit non modò per sui imputationem: sed per iustitiæ formalis in corda nostra deriuationem, & infusionem, vt filij Dei nõ tantùm nominemur: sed etiam simus, ac quod consequens est, non iusti tantùm nominemur & habeamur: sed verè simus & efficiamur, de quo non plura ferè in sacris Scripturis verba sunt quàm testimonia, *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Et inuitatus ille repulsus est, non quia sponso vel filio Regis deesset vestis nuptialis, sed quia ipse non habebat. Et prodigo filio non tantùm suam vestem imputauit pater, sed nouam dedit, & sancti ambulant in albis non tantùm, quia Agnus albus est, sed quia stolas suas dealbauerunt in sanguine Agni.

De fide & charitate.

4 AFfirmant sola fide nos iustificari, vt huiusmodi affirmatione negent charitatem & eius opera simul cum fide iustificare. Qua in re mirum quàm contrario impetu & opposito conatu Paulus & Iacobus Apostoli ex vna parte, Lutherus 1 verò & Caluinus ex alia inter se confligant. *Fide*, inquit Lutherus, *homo fit Deus, per charitatem meus est homo.* At Paulus, *Sine charitate* inquit *nihil sum.* Rursum Lutherus ibidem hoc suaui se oblectat argumento, vt facilè agnoscas quàm bonus fuerit Logicus, *Lex non est ex fide. Atqui lex nihil aliud præcipit quàm charitatem. Ergo charitas non est ex fide, sed pugnat cum ea.* Quid verò tu ad hæc ô magne Paule? *Si tantam fidem habuero vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Iacobus verò, *Fides sine operibus mortua est.* Atqui opera sunt charitatis. Ergo sine charitate fides mortua est, tantùm distat vt fidei charitas repugnet. Idem Lutherus eodem loco *Planè* inquit *contrarij sunt effectus, officia, & virtutes charitatis & fidei*, & paulo pòst, *Charitas enim vel sequentia opera nec informant fidem nec ornant, sed fides mea informat & ornat charitatem.* Paulus autem è contrario fidem sine charitate inutilem esse pronunciat, Iacobus mortuam, atque si inter se comparandæ sint, charitatem maiorem esse testantur. Quare non immeritò seipsum miratur Lutherus in hæc verba prorumpens, *Hæc nostra* inquit *Theologia paradoxa rationi mirabilis & absurda est, quòd non solùm surdus sim legi & liber ab ea, sed planè ei mortuus.* Et paulo pòst, *Respõdebimus* inquit, *cum Paulo, sola fide in Christum nos pronunciari iustos, non operibus legis aut charitate.* Vbinam verò gentium Paulus ea verba addit quæ tu de tuo addis Luthere, *aut charitate.*

1 Luther. in cap. 2 ad Galat.

De bonis operibus.

5 AFfirmant omne opus bonum esse peccatum. Hæc enim maxima est & solemnis Lutheri 1 propositio quam ex professo pleriſque locis propugnat. Ac ne quis fortè de hominis pietate meliùs suspicatus existimaret sermonem illi esse de moribus moraliter bonis, explicauit ille sententiam suam his clarioribus verbis, *Omne opus, bonum in sanctis viatoribus esse peccatum*, & Caluinus 2 in eundem sensum contendit *nec vnum à sanctis exire opus quòd si in se censeatur non mereatur iustam opprobrij mercedem.* Et alibi addit, nullum esse hominis pij opus quod si seuero Dei iudicio examinaretur non esset damnebile. Hæc verò affirmatio quid aliud præstat, nisi vt hoc ipso negent vllum opus bonum esse? Nam si est peccatum, quomodo bonũ? Si bonum, quomodo peccatum? Si bonum est peccatum, ergo peccatum est bonum. Si peccatum est bonum, ergo prohibet Deus facere bonum cùm prohibeat facere peccatum. Rursum si bonum est peccatum, ergo iubet Deus facere peccatum, quia iubet facere bonum, & qui dabit vnicuique secundùm opera sua, idem reddet omnibus piis & impiis præmium. Nam vt piis quoque propter bonum opus pœnam infligat necesse est, quia bonum opus faciendo peccauerunt. Item vt impiis reddat gloriam, quia eorum opera non magis quàm piorum & proborum peccata sunt. Quid ergo respondebunt isti, si eos interrogem non, *quid credendo*, sed, *quid faciendo vitam æternam possidebo?* An quod Christus legis perito, *Diliges Dominum tuum*, &c. *Hoc fac & vives*, imò potiùs, *Fac nihil, & non peccabis.* Si enim præstat otiosum esse quàm nihil agere, vt Plinius dicebat, an non multo tutius est nihil agere quàm malè agere & peccare? Hîc verò quis non videat in hoc hominum genere miram perpetuámque contradicendi libidinẽ? *Bonum* inquiunt *est malum, Lux sunt tenebræ, Calidum frigidum*, quibus nos cum Paulo, *Quæ conuentio lucis ad Belial?*

1 Luther. in assert. artic. per Leonem X. damnat. ar. 31. & opusculo illo 1. tom quod cõtra sententiam Scholasticorum inscripsit, & toto libro Confutationis Lutheranæ contra rationem Latomianam.
2 Caluin lib. 3. cap. 14. sect. 9. & 10. Et sect. 11.

De seruandis Dei mandatis.

6 AFfirmant Dei præcepta esse impossibilia: proinde hoc ipso negant nec teneri nos nec ligari lege vlla: nam vt est in iuris nostri regula, impossibilium nulla est obligatio, nec à nobis exigere quisquam iure potest plus quàm præstare possimus, nisi durus nimis & tyrãnicus sit exactor. Ac sanè tantum abest vt impossibilia sint Dei præcepta, vt è cõtrario & leuia & suauia ea esse Christus ipse ore suo pronunciauerit, *Iugum*, inquit, *meum suaue est, & onus meũ leue.* Sic Dauid, Abrahã, Iob, Zacharias, Elizabeth, Ioannes Baptista Dei præcepta obseruarunt, vt in sacris Scripturis Spiritus sanctus apertè pronũciat. Sed audiamus Lutherum negantem, nam & suo loquendi modo satis fatetur se mentiri. Sic ille scribit 1. *Christianus propriè definitus liber est ab omnibus legibus, & nulli prorsus nec intus nec foris est subiectus.* Itẽ, *Est autẽ*, inquit, *minister peccati nihil aliud quã legis lator seu exactor legis qui docet bona opera & charitatem, qui docet crucẽ & passiones ferẽdas, exemplũ Christi & sanctorũ imitandũ. Quicunq; ista profitetur, & vrget est minister legis peccati iræ & mortis. Nam impossibile est humanam naturam implere legem. Imò iustificatis qui habent Spiritum sanctum.* Et paulo pòst, *Qui igitur docet fidem*

Source : BIU Cujas

cet fidem in Christum non iustificare nisi lex simul seruetur, ille facit Christum peccati ministrum & crudelem Tyrannum qui exigit impossibilia vt Moses quæ nemo facere potest. Idem verò docuit Caluinus 2 melior in hoc articulo vt etiam aliis plerisque Lutheranus, quàm Theologus.

1 In comment. in 2. Cap. ad Galat.
2 Caluin. lib. 2. cap. 7. sect 5 & seqq.

De incredulitate quòd sola sit peccatum.

7 AFfirmant solam incredulitatem esse peccatum. *Christus*, inquit Lutherus, 1 *ordinauit vt nullum esset peccatum nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides.* Et alibi tuetur mordicus hanc propositionem, *Baptizatum etiam volentem non posse perdere salutem suam quantiscunque peccatis, nisi nolit credere, quia*, inquit, *fides tollit omnia peccata, & facit volentem non peccare.* Hac autem affirmatione negant euidentissimè scortationes, homicidia, periuria, blasphemias esse peccata: quod tamen quàm absurdum sit qui non videt quid vnquam absurdum esse fatebitur? At quàm præclarè rursum cohærent hę propositiones Lutheri, *Omne opus bonum etiam fidelis, etiam iusti est peccatum.* Et, *Nullum opus iusti, nisi incredulitas est peccatum.* Nam si omne opus bonum est peccatum, quomodo nullum opus malum peccatum est?

1 Luther. tom. 2. in resp. ad libr. Ambrosij Catarini.

De incommodis bonorum operum ad salutem.

8 AFfirmant bona opera nocere aut saltem incommodare ad salutem. Lutherus enim sermone quodam introducit Christum dicentem ad fideles 1. *Vnica ego sum porta ad cœlum ducens, Via arcta est, singulum te fieri necesse est si transire velis ac penetrare rupem, qui operibus ceu Iacobitæ peregrinatores cocleis circum vndique muniti sunt pentrare non possunt, si saxis operum refertus adueneris, nisi deposito prius onere non pertransibis.* Et alibi 2. *Iustitia*, inquit, *legis etiam Decalogi est immunda & abolita per Christum.* Quis verò tibi Luthere has Christi voces reuelauit? Nec enim reperisti in Euangelio in quo nihil tantopere Christus commendat quàm vt si velimus ad vitam ingredi, seruemus mandata. Et operariis, non fiduciariis mercedem se daturum pollicetur.

1 Sermone in altera die Pentecostes.
2 Contra Latomum. Eadem repetit Lutherus in cap. 2. ad Galat.

De peccatorum circumstantiis negligendis, & de peccatorum æqualitate.

9 AFfirmant nulla ex circonstãtia fieri peccata deteriora. Lutherus enim hanc propositionem inter cæteras quas pro certissimis habet, tuetur 1: *Circumstantias peccatorum cum matribus, filiabus, sororibus, affinibus, quacumque die, quocunque loco, quibusuis cum personis, ac si quid aliud præterea externum sit, æquales esse ac penitus contemnendas.* Quàm verò eleganti ratione, *Quia*, inquit, *Christus talia non præcepit in suis legibus.* Et alibi 2: *Apud Christianos*, inquit, *vna tantum est circumstantia quæ sit peccasse in fratrem.* Qua affirmatione negant peccatorum inæqualitatem saltem in eodem genere peccari. Hoc verò quis ferat, vt eadem sit malitia peccati eius qui thorum proximi, & eius qui thorum patris sui violauerit? Ergo non grauius peccat qui patrem quàm qui seruum occiderit? Qui columbas in templo plus æquo quàm qui in triuio vendiderit? Quid igitur illud est quod tantopere Paulus exaggerat Corinthij illius fornicationem, quæ tam grauis erat vt nec inter gentes inueniretur, nimirum quòd quis patris sui vxorem habere auderet?

1 Luther. in respons. ad art. Vuormatiæ damnatos, Propos. 13.
2 Propos. 14.

De necessitate carnalis copulæ.

10 AFfirmant copulam carnalem cuiuis siue homini siue fœminæ esse necessariam, ita vt nemo sine ea viuere possit. An verò licebit mihi referre verba Lutheri? Pudet sanè tam infamem cloacam mouere, sed nisi verba notauero, nemo, vt opinor, crediderit, non tamen omnia recensebo, (quis enim ferre posset?) sed pauca tantùm. Ex iis tamen quæ ex vngue leonem demonstrent, *Verbum hoc*, ait ille, 1. *Crescite & multiplicamini, non est præceptum, sed plus quàm præceptum diuinum, puta opus quod non est nostrarum virium, vt vel impediatur, vel omittatur, sed tam est necessarium, quàm vt masculus sim, magisque necessarium, quàm edere, bibere, purgare, mucum emungere, somno & excubiis intentum esse. Insita est natura & indoles æquè atque membra, quæ eò pertinent.* Et paulo pòst: *Reperiuntur interdum*, ait, *pertinaces vxores, quæ etiamsi decies in libidinem prolaberetur maritus, pro sua duritia non curarent. Hic opportunum est vt maritus dicat si tu nolueris alia volet. Si domina noluerit adueniat ancilla, ita tamen vt antea iterum & tertiò admoneat maritus.* Quid obsecro possit diabolica impudentia fingere hoc impudente impudentius? Sobrius tamen & modestus est in eo loco, si cum iis quæ alibi scripsit 2 hæc comparentur. Nam non modò eadem repetit, sed addit quædam adeò obscœna de pruritu carnis vtriusque sexus, maximè verò muliebris, vt nemo sine pudore ac verecundia huiusmodi petulantiam intueri, vel audire possit, nedum referre. Hac porrò tam absurda & satyro magis quàm homine digna affirmatione, negant consilia Christi & Pauli de Virginitate seruanda, de secundis nuptiis non expetendis, de castratione propter regnum Dei, de muliere non tangenda possibilia esse & obseruanda, grauémque iniuriam adultis puellis nondum matrimonio collocatis, viduis, & aliis, quibus viri copia non est, inducunt. Si enim non magis à luxuria, quàm ab esu & potu abstinere possunt, & meretrices erunt & hypocritæ. Verùm quid exquirit Lutherus ab humana natura continentiam, cùm ab ea nisi per Christum & in Christo obtineri non possit? At Christus tamen pulsanti aperit, & petenti concedit vt omnes cum Apostolo possint dicere: *Omnia possum in eo qui me confortat Christus, cuius virtus in infirmitate perficitur.*

1 Luther. tom 5. serm de matrim. habito Vvitembergæ anno 1522.
2 In eodem sermo.

De Pastorum omnium æqualitate.

11 AFfirmant omnes Ecclesiæ Pastores inter se æquales esse, nullum alteri præesse, vt inter eos nullus planè sit distinctioni & ordini locus. Atque ita negant Ecclesiasticæ hierarchiæ vnitatem, in qua Christus per Spiritum sanctum posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei aduersus consentientes Cypriani, Augustini, Chrysostomi,

Dionysij

Dionysij auctoritates, 1. itémque Conciliorum omnium, in quibus à primo ad vltimum videas præcipuum honorem ac curam Episcopis deferri. Inter eos autem Romano Pontifici vt capite constituto Schismatis tollatur occasio, & Ecclesiasticum corpus per ordinatam membrorum colligationem vnicum efficiatur sub vnico summo capite Christo Iesu.

1 Cyprian. De vnit. Eccles. & simplic. prælat. August. in libro eiusdem inscriptionis. Chrysost. in libris de Sacerdotio. Dionys. lib. de Eccles. hierarch.

De certitudine gratiæ & remissionis peccatorum.

12 AFfirmant omnes fideles debere certissimè credere, sibi remissa esse peccata, & se esse in gratia Dei 1. Qua affirmatione negant quod vniuersa Scriptura asserit & docet, debere nos in timore & tremore salutem nostram operari, & satagere vt bonis operibus vocationem nostram certam faciamus, nec de peccato etiam propitiato debere nos esse sine metu.

1 Luther. in art. 20. & 11. in assert. cõtra Bullam Leonis X. & in cap. 4. Epist. ad Galat. Caluin. lib. 9. Instit. cap. 2. sect. 16. 17. & 18.

De iustitia Electorum.

13 AFfirmant iustitiam esse propriam Electorum adeò vt eam semel consecuti amittere nunquam possint. Qua affirmatione iterum timorem omnem fidelibus excutiunt, vt pro spe & fiducia Christiano digna inducãt præsumptionem & impudentiam. Et quod Scriptura de Saulis & Salomonis bonitate & iustitia pronunciat, negant & euertunt, quandoquidem de primi reprobatione certissimi; de secundi verò electione incertissimi sumus. Sed quid illi ad Ezech. 1. *Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, iustitiæ eius non memorabuntur amplius.* Quid quod Episcopo Philadelphiæ Christus scribendum mãdat, *Tene quod habes ne alius accipiat coronam tuam.* Paulus verò Apostolus quanquam fidelis, imò fidelissimus, quid non facit ne cùm aliis prædicauerit, ipse reprobus efficiatur. Sed audiamus quæso quàm bella & apta comparatione suam doctrinam explicet Caluinus 2. *Hinc sequitur,* inquit, *vt nobis securè spondere debeamus vitam æternam nostram esse, cuius Christus est hæres, nec regnum cœlorum, quodiam ingressus est, posse magis nobis excidere, quàm ipsi. Rursum peccatis nostris non posse nos damnari, cùm ea sibi imputari voluerit, ac si sua essent.* Quo tamen loco aduertendum est in prioribus editionibus maximè Gallicis rem durius exprimi, quàm in posteriori, anni 1602. Nam in illis non solùm asseritur regnum Cœlorum non magis nobis excidere posse quàm Christo, quod & in posteriori disertè scriptum est, sed etiam nos nostris peccatis non magis damnari posse, quàm Christum. Verba enim eius Gallica hæc sunt: *Parquoy nous nous osons promettre asseurement que la vie eternelle est nostre, & ne nous peut non plus faillir qu'à Iesus Christ mesme. D'autre part que par nos pechez nous ne pouuons nõ plus estre damnez que luy.* Horresco referens. Et quis non horresceat siue legens, siue audiens.

1 Ezech. cap. 18.
2 Lib. 4. Instit. cap. 17. sect. 2.

De electionis diuinæ certitudine.

14 AFfirmant electos de sua electione esse certissimos. *Pessimè ergo,* inquit Caluinus 1. *& perniciosè Gregorius Homilia 38. dum vocationis tantùm nostræ conscios nos esse tradit electionis incertos, vnde ad formidinem & trepidationem omnes hortantur.* Qua affirmatione negant & spem & timorem in prædestinatis esse posse. Nam quis timeat de amissione illius boni quod amittere se non posse certò sciat? Et quod magnus ille nec vnquam satis laudatus Gregorius hortatur nos ad timorem & formidinem, quid aliud est, quàm illud ipsum, quod consulunt apices omnes sacrarum Scripturarum? Cur enim putemus laudatum in Euangelio Simeonem, quòd non tantùm iustus esset, verùm etiam timoratus, nisi vt intelligamus iustitiæ comitem perpetuum esse hunc timorem sanctum non qui seruilis sit, sed qui filialis. Itaque mentiantur isti quantum volent, cùm se iustos dicunt, satis est vt mentiri eos appareat, quod se timoratos nolunt dicere, ne quidem per mendacium, non quia non audeant (est enim longè audacior, qui se iustum esse contendit, quàm qui se fatetur timoratum) sed quia eos pudeat, non quidem mentiri, sed ita loqui vt hac parte mentiendo veritatem dicere videantur. Sed pulchrum est audire sectatores & discipulos Caluini hac de re loquentes, dum vnusquisque eorum se tam certum de sua prædestinatione esse gloriatur, quàm de morte Christi. Si enim ab iis exquiras vnde illa tanta certitudo: respondent statim se responsum nescio quod Spiritus sancti interius percipere, veluti quandam Echo, vnde dubitare de sua prædestinatione non possint. At si aliquis eorum qui tanta tamque infallibili certitudine credebant se fideles esse & prædestinatos ad causas Christi & fidem Catholicam conuertatur, statim exclamant cæteri mentitum illum fuisse cùm diceret se certum de sua salute. Atqui tam audacter ille de salutis suæ certitudine, deque interiore illo commentitio Spiritus sancti responso gloriabatur, quàm qui in Caluinismo remanserunt. Quî fieri ergo potest vt alij sint certiores isto qui fuit aliquando certissimus? Si sua illum Echo decepit, quæ Caluini garritum pro Spiritus sancti voce reddiderit, quidni aliorum Echo illos quoque decipiet?

1 Caluin. lib 3 c. 2. sect. 11 & 12. & c. 24. sect. 7. 8. & 9.

De Christo incerto salutis suæ.

15 AFfirmant ex opposito Christum, quod caput est omnium prædestinatorum, incertum suæ salutis fuisse: nam Caluinus 1 palàm asserit Christum de animæ suæ salute timuisse. Neque id obiter, sed ex professo propugnat. Ex quo indubitatè sequitur Christum incertũ fuisse de salute animæ suæ. Nam vt quis timeat timore formidinis, de quo Caluinus loquitur, necesse est vt malum quod timet præuideat, & suspicetur tãquam saltem probabiliter futurum. Malum enim à quo se tutum aliquis esse certò cognoscat, quomodo formidare quis potest, aut timere? Digna profectò Caluini ingenio & subtilitate affirmatio. Vt qui per summam impudentiam quemlibet ex suis discipulis de salute sua certissimum esse iubet, Christum de animæ suæ salute incertum esse per inauditam hucusque blasphemiam asseueret.

Sed

Sed pergit impietas vt cùm ad ſummum vſque aſcenderit, ad infima quæque tandem delabatur. Subiungit Caluinus *Chriſtum diros & horribiles cruciatus toleraſſe, quòd*, inquit, *nulla fingi poſſit magis formidabilis abyſſus, quam ſentire ſe à Deo derelictum & alienatum, cùm ſe ad tribunal Dei ſtare reum cognoſceret noſtra cauſa.*

2 Caluin. lib. 2 Inſtit cap. 16 ſect. 10. 11. 12.

De Chriſti deſperatione.

16 AFfirmant Chriſto deſperationis vocem elapſam eſſe, ex ſenſu carnis profectam. Ita Caluinus 1. Qua horrenda affirmatione negãt Chriſtum in poteſtate habuiſſe omnes animæ ſuę paſſiones, vt videlicet illo inſcio & non imperante elaberentur & prorumperent. Quod tamen tam falſum eſſe quàm quòd maximè, præterquam quod per ſeipſum clariſsimum eſt, apparet etiam ex eo quod B. Ioannes Euangeliſta in hiſtoria de reſurrectione Lazari, adſeuerat Chriſtum ſemetipſum turbaſſe. Quia nimirum, vt eum decebat qui non minus verè Deus eſſet, quàm verè homo, ſponte excitabat in ſeipſo timores, angores, & huiuſmodi affectus animi antequam ab eis excitaretur. Vnde poſt D. Hieronymum nos non paſſiones, ſed propaſsiones in Chriſto fuiſſe adſeueramus.

1 In harmonia ad cap 27 Matth.

De Chriſti ignorantia.

17 AFfirmant Chriſtum ad tempus ignorantia laboraſſe. *Oportuit*, inquit Caluinus 1. *Chriſtum ad tempus ſimilem eſſe puris infantibus, vt quoad humanitatem intelligentia deſtitueretur.* Hac verò affirmatione negant in Chriſto fuiſſe reconditos omnes ſcientiæ ac ſapientiæ theſauros. Quod tamen diſertiſſimè affirmat Scriptura. Fatemur quidem Chriſtum puerum quod ad exercitium & opus externum ſpectat ſapientia creuiſſe & gratia: at illud quoque aſſerimus fuiſſe in eo theſauros ſapientiæ tum quoque cùm eos nondum exereret, ſed tempore ſuo coram populo Dei proferendos ſibi ipſi conſeruaret. Non enim deſtitit Verbum eſſe etiam cùm verbum non proferret, aut ſapientiam habere, cùm nondum ſapientiam loqueretur, quippe quem fides noſtra credit à primo inſtanti ſuæ conceptionis tam citò fuiſſe comprehenſorem, quàm viatorem.

1 Caluin. ad cap. 7 Iſaiæ verſ. 15.

De fide actuali infantium nondum baptizatorum.

18 AFfirmant, infantes antequam baptizentur credere & fidem habere, neque tantùm habitum fidei aut in fide Eccleſiæ credere, ſed & actum fidei & fidem propriam habere 1. Quod cùm affirmant, hoc ipſo negant pueros per Baptiſmum iuſtificari. Nam ſi ante Baptiſmũ habent fidem, & fides ſola iuſtificat vt aſſerunt: ſequitur infantes ante Baptiſmum iuſtificatos eſſe. At quis neſcit fidem eſſe ex auditu, auditum verò per verbum Dei? Quomodo autem verbum Dei peruenit ad animam infantis ſine prædicante? quis verò prædicauit infantibus? Rurſum actus fidei ſine vſu rationis eſſe non poſſunt, vt apud omnes in confeſſo eſt, & naturalem habet intellectum. Quis porrò credat infantes vſu rationis potiri?

Atque hæc quidem dixiſſe ſufficiat de prima illa nota Antichriſtianiſmi, qua hæretici noſtri ſeipſos ſatis produnt cùm omnia negant, affirmant nihil, & ſi quid affirmant, illud negatiuum, & vt Iureconſulti loquuntur, ſimplex abnuitiuum eſt & inane. Iam alias breuiter conſideremus notas quibus veluti characteribus fronti ſectarum noſtri temporis inſcriptum videas horribile nomen Hæreſis.

1 Luther. tom 2. in opere quod inſcripſit Contra armatum minis Cochlæum.

Secunda Hæreticorum nota, Vocationis defectus.

SEcunda igitur nota hæc erit, quæ ex vocationis defectu proficiſcitur. Eſt enim hæreticorũ omnium proprium quarto modo, vt vocatione ad miniſterium careant. *Currebam*, inquit Deus per Ezechielem de falſis prophetis, *& ego non mittebam eos. Veniunt*, inquit Chriſtus, *in veſtimentis ouium.* Et Paulus: *Quomodo*, inquit, *prædicabunt, niſi mittantur?* Et alibi: *Nemo*, inquit, *aſſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* Lutherũ porrò, Zvinglium, Caluinum, & alios huiuſmodi omnes ſuperioris ſeculi hęreſiarchas, omnino carere vocatione apparet euidenter ex pluribus, ſed ex eo primùm, & maximè, quòd cùm interrogãtur qua ratione vocati ſint, nihil habent quod reſpondeãt, in quo cõueniant. Caluinus enim Lutherũ aliósque Nouatores qui ſectas iſtas excitauerunt non ordinaria vocatione, ſed extraordinaria miniſterium ſuum ſumpſiſſe aſſeuerat, indéq; Apoſtolos illos & Euangeliſtas cenſendos eſſe dicit. *Quanquam*, inquit, *nõ nego quin Apoſtolos poſtea quoque vel ſaltem eorum loco Euangeliſtas interdum excitauerit Deus, vt noſtro tempore factum eſt. Talibus enim qui Eccleſiam ab Antichriſti defectione reducerent opus fuit. Munus tamen ipſum nihilominus extraordinarium appello, quia in Eccleſiis ritè conſtitutis locum non habet.* Lutherus 1. autem palàm fatetur ſe non extraordinaria, ſed ordinaria & mediata vocatione vocatum eſſe. *Sumus igitur*, inquit, *& nos diuina auctoritate vocati non quidem immediatè à Chriſto, vt Apoſtoli, ſed per hominem.* Cùm autem explicat quanã ratione vocatus ſit per hominẽ, *Cùm autem*, inquit, *Princeps, ſeu alius magiſtratus me vocat, hinc certò & cũ fiducia gloriari poſſum, quòd mandante Deo per vocem hominis vocatus ſim. Eſt enim ibi mandatum Dei per os Principis, quod me certum facit vocationem meam eſſe veram & diuinam.* Et alibi dicit 2. *Vocationem antiquitus quidem per Apoſtolos qui ſuos ſucceſſores vocauerunt factam eſſe, ſicut*, inquit, *adhuc vocantur etiam à poteſtatibus carnalibus, & magiſtratibus, ſeu communitatibus.* Vides igitur vt Lutherus ſuam vocationẽ non quemadmodum Apoſtolorum & Euangeliſtarum extraordinariã, ſed ordinariam & mediatã eſſe aſſerat, eámque non ab Epiſcopis aut Eccleſiaſticis perſonis, ſed à magiſtratibus carnalibus (hoc enim ipſum eius verbum eſt) profectam eſſe ac deriuatam. Philippus autem Pleſſæus Mornæus tractatu illo Gallico de Eccleſia 3. in quo tantopere Caluiniſtæ ſibi placent, contendit, *Lutheri, Zvinglij & cæterorum primorum noſtri temporis hæreticorum vocationem non à Deo immediatè, aut extraordinariè, quemadmodum Caluinus, neque mediatè à magiſtratibus carnalibus, ſicut Lutherus, ſed mediatè ab Epiſcopis Catholicis deducendam. Quandoquidem*, inquit, *Sacerdotes erant ab Epiſcopis creati: vt Sacerdotes autem verbum Dei miniſtrare debuerũt. Itaque miniſtrauerunt, non vt auctores ſui, id eſt, Epiſcopi faciebant*

Source : BIU Cujas

bant, sed longè rectius & purius. Quis ergo non rideat horum hominum insaniã, qui ne quidem qua ratione vocati sint inter se conueniunt? Quis verò non miretur Plessæi ingenium, qui qua ratione vocatus sit Caluinus, Caluino melius se scire existimat. Qua item ratione Lutherus, & à quo suam vocationem & auctoritatem acceperit, melius se nosse quàm ipse sciuerit Lutherus. *Separate illos,* inquit Daniel de falsis testibus, *ab inuicem procul, & diiudicabo eos, dixitque ad vnum, sub qua arbore videris, qui ait, sub schino. Interrogauit & alium, qui ait, sub prino, & ita testimoniorum falsitas apparuit.* Sic si interroges Caluinum: Quis te vocauit? Deus inquit, extraordinariè. Si Lutherum, magistratus, inquit, carnalis, ordinariè. At Plessæus, velut quidam inter tantos contendentes de cœlo delapsus arbiter, quasi vocationi aliorum interfuerit, audacter pronunciat malè Lutherum, peius Caluinum, esse enim illos ab Episcopis nostris vocatos. Quis non ergo iam vel ex ipsorum confessione agnoscat falsum eos dicere, cùm de vocatione sua gloriantur?

1 Luther. in cap. 1 ad Galat.
2 Tom. 4 in Matth cap. 9.
3 Cap. 11.

De legitima Episcoporum nostrorum vocatione.

ENimuero non solùm de vocatione sua non conueniunt, sed etiam quod magis est, consentiunt inter se de legitima Episcoporum nostrorum vocatione. Nam Lutherus, *Apostoli,* inquit, *vocauerunt suos discipulos, vt Paulus Timotheum, & Titum, qui deinde Episcopos Episcopi suos successores vocauerunt. Ita vocatio durauit vsque ad nostra tempora, & durabit vsque ad finem mundi, estque mediata quia per hominem fit, & tamen diuina est.* Caluinus 1 autem, *Supersunt,* inquit, *Episcopi, & parochiarum rectores, qui vtinam de retinendo officio contenderent. Libenter enim illis concederemus eos habere pium & eximium munus, siquidem eo defungerentur.* Et alibi 2 *Videmus,* inquit, *hodie Papistas quomodo sibi nomen Ecclesiæ arroganter attribuant sub prætextu successionis perpetuæ quam obtendunt. Et sanè vt verum dicam coacti sumus fateri à parte eorum stare ministerium ordinarium. Sed quia potestate sua abusi sunt eorum iactantiam irridere possumus.* Mornæus autem cùm à nostris Episcopis Lutheri & sequacium missionem deriuat an non omnium apertissimè vocationem nostrorum adprobat *Episcoporum?* Bene igitur Caluinus, & melius quàm crediderit, in Ecclesiis rectè constitutis vocationem suam aut suorum non habere locum. Quo admisso sic iam nobis licebit argumentari, Ecclesia Christi rectè semel constituta est, ita vt nunquam inferorum portæ aduersus eam prævalere possint. Ergo in ea locum habere vocatio extraordinaria non potest nisi quatenus ab ordinaria adprobetur, Christus enim diuisus non est. Stabiliunt autem ordinariam vocationem quæ, inquit Lutherus, vsque ad finẽ mũdi duratura est. Ergo vocationi ordinariæ fidẽ adhibere debemus, cui si extraordinaria, esset cõtraria, Christus vtique cõtrarias inuicem vocationes foueret, ac diuisionis auctor esset, vt meritò verbis Tertulliani vrgere liceat apostaticos istos reformatores, *Qui estis vos, aut vnde venistis? Quis vos misit euangelizare? Edant,* inquit ille, *origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum.* Quin etiam verbis Lutheri qui de vocatione ab Apostolis instituta tractans, 3 *Est igitur,* inquit, *non contemnenda vocatio. Neque enim satis est habere verbum & puram doctrinam, oportet etiam vt vocatio certa sit sine qua qui ingreditur, ad mactandum & perdendum venit. Nunquam enim fortunat Deus laborem illorum qui non vocati sunt, sic hodie phanatici spiritus nostri habent verba de fide in ore, tamen nullum fructum faciunt.* Et ibidem, *Diabolus incitare solet suos ministros, vt non vocati currant & prætexant Zelum.*

1 Lib. 4. Instit. cap. 5 sect. 11.
2 In cap. 13 Ezechiel.
3 In cap. 1 ad Galat.

Tertia nota hæreticorum, Contemptus Ecclesiæ.

TErtius hæresum omnium character ille est, quòd Ecclesiam contemnunt; si quis, ait Christus, Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus & publicanus. Cui consequenter & præclarè D. Augustinus 1 insolentissimæ dicit esse insaniæ id negare vel reiicere, quod vniuersa tenet Ecclesia. Quod magis est, idem alio loco 2 negat se crediturum Euangelio nisi eum autoritas Ecclesiæ commoueret. Et rursus alibi disputans non esse rebaptizandos hæreticos scribit in hæc verba 3. *Quamuis huius rei de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen Scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus quod vniuersa iam placuit Ecclesiæ quam ipsarum Scripturarum commendat autoritas.* Eam verò autoritatem non potuit Paulus Apostolus commendare apertius quàm cùm Ecclesiam columnam & firmamẽtum veritatis appellauit. Et verò si Christus Ecclesiam sponsam suam dilectissimam matrem omnium Christianorum esse voluit, quomodo fieri potest vt eam quis contemptui habeat, quin hoc ipso Christum cõtemnat? *Perhibet,* inquit Augustinus 4, *testimonium Christus Ecclesiæ. Quod si non vis, non mihi aut cuiquam homini sed ipsi Seruatori contra salutem tuam pernicioſissimè reluctaris, qui te sic suscipiendum esse non vis credere quemadmodum suscepit illa Ecclesia, quam testimonio suo commendat ille cui fateris nefarium esse non credere.* Quàm verò impudẽter Ecclesiasticam autoritatem Nouatores nostri omnes conculcauerint, vel ex hoc solo maximè apparet quòd omnes ore vno errasse illam, defecisse & apostatasse proclamant, vt nimirum se reformatores aut instauratores Ecclesiæ possint & audeant appellare. Hinc est quod Lutherus passim iactitat 5, nihil se curare quid Ecclesia sentiat, & in disputatione illa omnium suauissima quam se cum Diabolo habuisse gloriatur 6 refert se Diaboli argumentis conuictum ab Ecclesiæ sententia discessisse. Mox in triumphantis speciem insultans Catholicis, *Si vobis,* inquit, *sustinendi essent ictus Diaboli non diu essetis cantilenam de Ecclesia & veteri recepto more cantaturi.* Sed & alio loco 7 gloriatur se solum contra Ecclesiam ab initio dimicasse. Caluinus autem 8 Ecclesiam errare posse quàm sæpe & ex professo contendit.

1 Epist. 118.
2 Contra Epist. Fundamenti cap. 5.
3 Lib. 1 cap. 33 contra Cresconium Grammaticum.
4 De vnit. Eccles. contra Epist. Petilliani cap. 19.
5 In cap. 1 ad Galat. Et in sermone Dominicæ octauæ post Trinit. & alibi pass.
6 In lib. de miss. priuat. & vnct. Sacerdot.
7 Initio suorum operum.
8 Præsertim lib. 5 Inst. cap. 4.

Quarta nota hæreticorum, Contemptus Conciliorum.

QVartus hæreticorum character est, Conciliorum vniuersalium contemptus, quorum tamen fuit semper tanta autoritas vt D. Gregorius Nazianzenus 1 non dubitauerit assumare, Hæreticos non esse si à Concilio Catholico adprobati fuerint. Esse verò hæreticos si minimè fuerint recepti. Et D. Basilius 2 non meliùs aut certiùs hæreticos diiudicandos esse affirmat, quàm ex receptione vel contemptu Concilij Niceni. At Caluinus longè aliter 3 Concilia & errare posse & errasse palã profitetur. Lutherus verò liberè simul & impudẽter, vt solet, *Papa*, inquit 4. *metitur vnà cum Conciliis*. Et paulo pòst, *Insanum est*, inquit, *Concilia concludere & statuere velle, quid credendum sit, cùm tamen sæpenumero nemo adfuit qui spiritum diuinum vel tantillum gustauerit. Quemadmodum in Concilio Niceno vsuuenit, vbi dum leges superstatum spiritualem ferre conarentur, quibus eidem statui matrimonium interdicerentur, omnes profectò in Concilio à veritate aberrauerunt.*

1 Epist. 1. ad Chelidonium Apollinaristam.
2 Epist 28.
3 Loco suprà proximè citato.
4 In sermon Domin. Octauæ post Trinit.

Quinta nota hæreticorum, Contemptus sedis Apostolicæ.

QVintum characterem habent hæretici Apostolicæ sedis contemptum. In quo sanè excellit Lutherus præ cæteris. Nam is quodam loco postquam omnia quæ fiunt contra Ecclesiam Romanam ad Dei gloriam pertinere dixit. *Cùm autem*, inquit 1. *& ego vnus sim de Antipapis reuelatione diuina ad hoc vocatus vt dissipem & perdam & destruam regnum illud, cupidè & libenter illo fungor officio, sicut hactenus feci.* Sed & alibi cùm defendi bellum contra Turcas esse illicitum, *Quanto rectius*, inquit, 2. *faceremus, si idolo Romano Cæsar & Principes modum ponerent perditionis animarum. Nam vt ego prophetem semel, licèt non audiar quod scio, nisi Romanus Pontifex redigatur in ordinem actum est de omni re Christiana, nihil nisi peccatum & perditionem Papatus operari potest. Qui habet aures audiendi audiat, & à bello Turcico abstineat donec Papæ nomen sub cœlo valeat. Dixi.* Et alibi, 3. *Igitur*, inquit, *siue Papa siue patres siue Concilium sic aut sentiat, nemini debet esse præiudicium, sed abundet quisque in sensu suo.* Sed quid hîc moror? Si è libris Lutheri & Caluini detraheres iniurias & calumnias quibus Apostolicam sedem insectantur, vix vna in iis aut altera pagina remaneret. Iam verò si quis dubitet an certa sit nota hæresis, Contemptus sedis Romanæ, audiat Christum, qui cùm Petrum Apostolum Ecclesiæ caput constitueret, *Et super hanc petram*, inquit, *ædificabo Ecclesiam meam* 4. Inde namque fit consequens ad Ecclesiam Dei non pertinere illum qui petræ huic non innititur, quę Christi ore tantopere commendatur. Cúmque idem Christus eidem Petro suas oues pascendas dederit 5. vtique Christi ouis esse non potest qui à Petro pasci non vult. Neque est quod garriant hæretici Romanum Pontificem Petri successorem non esse, vel autoritatem quæ Petro concessa fuerat, Pontifici Romano datam non esse: nam cùm autoritas illa propter commune bonum Ecclesiæ Petro sit collata, non debuit finiri cum Petro qui deficere ac mori post pauco⁹ annos debuerat, sed cum Ecclesia militante quæ ad finem vsque seculi duratura est. Ergo & successorem in ea Petri auctoritate aliquem debet habere Ecclesia. Porrò nemo vnquam Petri successor hac parte dictus est ab Ecclesia præter Pontificem Romanum. Fateamur ergo quod res est sedẽ Romani Pontificis petrã illã esse super quam fũdata est Ecclesia in qua Domini ouile pascitur. Itaque verissimè Cyprianus 6. *Neque aliunde hæreses*, inquit, *obortæ sunt, aut natæ sunt schismata quàm inde quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos & ad tempus iudex vice Christi cogitatur, cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus Sacerdotum collegium quicquam moueret; nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post Episcoporum consensum iudicem se iam non Episcopi sed Dei faceret; nemo diuino vnitatis Christi Ecclesiam scinderet; nemo sibi placens ac tumens seorsum foris hæresim nouam conderet*, eadémque propemodum sunt alio loco eiusdẽ Doctoris verba 7. Nec dissimiliter Hieronymus ad Damasum Põtificẽ Romanũ, *Ego nullũ primam nisi Christũ sequens beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri communione consocior, super illam Christi ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit prophanus est, si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio; quicumque tecum non colligit spargit, hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.* Denique dici non potest, quàm mira magnáque sit antiquorum Patrum in commendanda sede Romana consensio, & quàm sibi placeant in quærendis nominibus & titulis quibus eam cohonestent. Cyprianus 8. Petri Cathedram appellat, Ecclesiam principalem 9. exordium vnitatis sacerdotalis 10. vnitatis vinculum 11. Sacerdotij sublime fastigium, Ecclesiæ radicem & matricem 12. Irenæus verò 13. Ecclesiam in qua est potentior principalitas. Prosper Caput pastoralis honoris, sedem Petri 14. Augustinus Apostolicæ Cathedræ principatum 15. Victor Vticensis & Iustinianus quoque noster, Caput omnium Ecclesiarum 16. Leo 17. & Prosper Caput orbis & mundi & religionis. Ignatius Ecclesiam præsidentem 18. Hieronymus, tutissimum communionis Catholicæ portum 19. Ipsum verò pontificem Romanum, Deus bone, quàm præclaris & dignis honorant nominibus! Sãctissimæ Catholicæ Ecclesiæ Episcopũ Cyprianus, 20. Alij sanctissimũ & beatissimũ Patriarchã, vniuersalem patriarcham, caput Conciliorum, caput vniuersalis Ecclesiæ vt in Concilio Chalcedonensi 21. Beatissimum dominum, Apostolico culmine sublimatum, patrem patrum, summum omnium Præsulum Pontificem, vt apud Stephanum Archiepiscopum Carthaginensem, 22. Sacerdotem summum, vt apud Hieronymum. 23. Principem Sacerdotum, vt apud Valentinianum 24. Custodem vineæ dominicæ, vt Concilium Chalcedonense, rectorem domus Domini 25. Ambrosius, Christi vicariũ 26. Cyprianus 27. Sed placet antiquissimis tot Patrum suffragiis addere Diui etiam Bernardi calculum, non quòd eum longè recentiorem esse nesciam, sed quia Caluinianos non pudet Caluino ipso Duce hunc Doctorem sic laudare quasi sedis Apostolicæ cõtemptor fuerit. Is ergo 28. Pontificem Romanum

his

his nominibus appellat, Fratrum confirmatorem, Sacerdotem magnum, Summum Pontificem, Principem Episcoporum, Heredem Apostolorum, Primatu Abelem, Gubernatu Noë, Patriarchatu Abrahamum, Ordine Melchisedech, Dignitate Aaronem, Autoritate Moysem, Iudicatu Samuelem, Potestate Petrum, Ouilis Dominici pastorem, Clauigerum domus Domini, Pastorum omnium pastorē. Neque verò Caluinus ipse potest sibi temperare quin fateri & agnoscere cogatur iam temporibus Athanasij Magni pios omnes libenter Ecclesiæ Romanæ detulisse, quàm plurimùm poterant autoritatis. *Verùm*, inquit 29, *id tutum nihil aliud erat nisi vt magni æstimaretur eius communio, ab eo autem excommunicari ignominiosum duceretur.* Quidni ergo ob hoc ipsum Caluine idem tu facere debuisti, omnésque tui, si qua veteris pietatis scintilla in vobis erat? Lutherus verò iis omnibus opusculis quæ initio suæ defectionis composuit, tam honorificè de Papa locutus est, vt posterioribus scriptis iam factus audacior & insolentior se excusauerit quòd prioribus tam multa & magna Papæ concessisset 30. Iuuat verò aduersus omnes istos Cathedræ Apostolicæ Romanæ contemptores iisdem verbis vti, quibus aliquando vsus est Augustinus contra Petilianum 31, sicque Lutherum & Caluinum compellare, si quis erit qui eorum nomine velit respondere, *Cathedra vobis quid fecit Ecclesiæ Romanæ in qua Petrus sedit, & in qua hodie Anastasius sedet? Quare appellatis Cathedram pestilentiæ Cathedram Apostolicam? Si propter homines quos putatis legem loqui & non facere, numquid Christus propter Pharisæos de quibus ait, Dicunt & non faciunt, Cathedræ in qua sedebant vllam fecit iniuriam? Nonne illam Cathedram Moysi commendauit & illos seruato Cathedræ honore redarguit? Hæc si cogitare vis non propter homines quos infamatis blasphematis Cathedram Apostolicam cui non communicatis. Sed quid hoc est aliud quàm nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere.*

1 Tom. 2. Oper in admonit. ad Lectorem præposita operi quod inscripsit Exemplū Papisticę doctrinæ.
2 Assert. artic. suor. per bullam Leonis 10. damnatorum artic. 34.
3 Ad artic. 28.
4 Matth 16.
5 Ioan 21.
6 Epist 55. ad Cornelium.
7 Epist. 69. ad Puppianum, & toto tract. De simplicit. prælat.
8 Lib. 1. Epist. 3.
9 Epist 55. ad Cornelium.
10 Lib 3. Epist. 13.
11 Lib. 4 Epist 2.
12 Epist. 8.
13 Iren. lib. 3 cap. 3.
14 Prosper lib. de ingratis.
15 August. Epist 162.
16 Victor. Vticensi. de persec. Vandal. lib. 2.
17 Leo in Natali Sanctorum Petri, & Pauli.
18 Ignat. in inscript. Epist. ad Romanos.
19 Hieronym Epist 16.
20 Cypr. lib. 3. Epist. 11.
21 Concil Chalced. act. 3. & 16.
22 Epist. ad Damasum nomine Cōcilij Carthaginēsis.
23 Hier. in præfat Euangel. ad Damasum.
24 Valentin. in Epist. ad Theodos. initio Concilij Chalcedonensis.
25 Concil. Chalced. in Epist. ad Leonem.
26 Ambros. 1. ad Timoth. 3.
27 Cypr. libr. 1. Epist. 2.
28 Bernard. Epist. 190. & lib. 1. de consider. cap. 8.
29 Lib 4. cap 7.
30 In Præfat. 1 Tom. ad Lectorem.
31 Lib. 1. contra literas Petiliani, cap. 51.

Sexta hæreticorum nota, Contemptus Patrum.

SExtus hæreticorum character est contemptus antiquorum Ecclesiæ Patrum, quos venerari & colere deberent, si Hieremiam audirent, aut potiùs Spiritum sanctum loquentem per Hieremiam 1, *Hæc dicit Dominus*, inquit ille, *State super vias & videte & interrogate de semitis antiquis quæ sit via bona & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris.* Et alibi Scriptura sacra 2, *Non te prætereat narratio seniorum. Ipsi enim didicerunt à patribus suis.* Quare optimum fuit Cymini consilium, quod Theodosius senior secutus est vt hæreticorum doctrina examinetur ad antiquorum Patrum sententias & normam, & si contraria reperiatur, confestim toto terrarum orbe explodatur, omnium verò pulcherrimè Vincentius Lirinensis vbi de antiquorum Patrum autoritate tractat, *Hos*, inquit, *in Ecclesia Dei diuinitas per tempora & loca dispensatos quisquis in sensu Catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit sed Deum. Si quis ab eorum sententiæ communione desciuerit, audiat illud Apostoli, non est Deus dissensionis sed pacis.* Et paulo pòst, *necesse est profecto omnibus deinceps Catholicis qui sese Ecclesiæ matris legitimos filios probare studeant, vt sanctæ Sanctorum Patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur.* Prophanas verò prophanorum nouitates vrget Diuus Augustinus antiquorum Patrum auctoritate 3. *Ponam*, inquit, *pauca paucorum quibus tamen nostris contradictores cogantur erubescere & cedere si vllus in eis vel Dei timor vel hominum pudor est.* Quod autem dixit se pauca paucorum vel hæreticis opponere, id fecit quia pauci illi cum reliquis aperta communione coniuncti erant Et alibi idem Augustinus 4 loquens de Cypriano, Basilio, Hilario, & similibus, *Tales quippe*, ait, *& tanti viri secundum Catholicam fidem quæ vbique toto orbe diffunditur, hæc & illa vera esse confirmant, vt vestra fragilis & quasi argutula nouitas sola autoritate conteratur illorum, præterquam quod ea dicunt vt se per eos loqui veritas ipsa testetur.* Et rursum paulo pòst, *Quod inuenerunt in Ecclesia*, inquit, *tenuerunt, quod didicerunt, docuerunt, quod à patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.* Idem nos hodie de te dicimus, magne Augustine, deque contemporaneis suis aduersus Nugatores istos, neque tamen facere possumus, vt eos suæ pudeat insaniæ & impudentiæ.

1 Cap. 6.
2 Eccles. iast. cap. 8.
3 August lib. 1. contra Pelagianum. cap. 2.
4 Lib. 2. ad fin.

Nouationes Hæreticorum nostrorum.

QVantopere enim Patrum antiquorum autoritatem Lutherus, Caluinúsque contempserint, primo statim intuitu videbit quisquis eorum scripta quantumlibet oscitanter leget. Nam Lutherus quidem sic scribit quodam loco 1. *Primùm scire contestatóque eos esse volo me nullius prorsus quantumlibet sancti Patris autoritate cogi velle.* Deinde mox quasi cum Patribus omnibus

luctaturus eos sursum deorsumque mouet vt deiiciat. *Iam*, inquit, *quanti erroris vt omnium Patrum scripta inuenirí sunt, quoties sibi ipsis pugnant, quoties inuicem dissentiunt, quis est qui non sæpius Scripturas torserit? Quoties Augustinus solum disputat, nihil definit, Hieronymus in commentariis nihil ferè asserit*, deinde tandem concludit, *Nemo ergo*, inquit, *mihi opponat Papæ, aut Sancti cuiusuis auctoritatem, nisi Scripturis munitam.* Et in libro quem edidit contra Regem Angliæ quam superbè *Dei verbum*, inquit, *est super omnia, diuina maiestas mecum facit vt nihil curem, si mille Augustini, mille Cypriani, contra me starent, Augustinus, & Cyprianus, sicut omnes electi, errare potuerunt, & errauerunt.* Et in fine: *Nequeo enim*, inquit, *ego quæro quid Ambrosius, Augustinus, Concilia, & vsus seculorum docuerit, nec fuit opus mihi Henrico Rege magistro, qui me hæc doceret, qui adeo pulchè ea noueram vt etiam impugnarim, vt miranda sit stultitia Satanæ quæ iis me impugnat quæ ipse impugno, & perpetuo principium petit.* Caluinus verò vt fuit homo fraudum & doli plenus, ac vafro & planè vulpino ingenio, præfatur quidem 2 meliorem victoriæ partem ad se inclinaturam, si certamen contra Catholicos institutum dirimendum esse auctoritate Patrum, sed quia versutus homo in corde, & corde loquens timebat ne suo se verbo obstringeret, statim subiicit. *Sic tamen in eorum scriptis versamur vt semper meminerimus omnia nostra esse, quæ nobis seruiant, non dominentur. Hunc delectum qui non tenet nihil in religione constitutum habebit, quando multa ignorarunt sancti viri illi, sæpe inter se conflictantur, interdum etiam secum ipsi pugnant.* Quod autem ita genericè ac in vniuersum effutiuit, specificè postea & articulatim toto illo suo opere contra Patrum auctoritatem obseruauit, non dissimulans dissentire se à Patribus etiam in iis, in quibus Patres vnanimi sententia consenserunt. Nec id in re aliquâ leui, sed in grauissimis fidei nostræ articulis, puta, in quæstione *De libero arbitrio*, in qua dicit 3 Latinos arroganter, Græcos verò arrogantius locutos fuisse. *De persona Mediatoris*, in qua veterum errorem inexcusabilem esse contendit 4. *De concupiscentia* vbi vno Augustini testimonio totius antiquitatis sensum contineri dicit, mox ab eo se dissentire profitetur 5. In quæstione de Satisfactione omnes veteres aut lapsos esse, aut asperè ac durè locutos pronunciat 6. In quæstione De precibus pro defunctis omnes veteres in errorem abreptos esse 7. In quæstione de merito vetustos Doctores pessimè sinceritati fidei consuluisse 8. Item peccasse antiquitatem immodica seueritate quod in Episcopo cœlibatum requireret 9. In quæstione De pœnitentia, excusari nullo modo posse immodicam veterum austeritatem 10. In quæstione De quadragesima 11, veteres Patres superstitionis quædam semina iecisse, ac meram κακοζηλίαν & superstitionis plena laborasse. Alibi reprehendit 12 antiquos omnes quod permitterent laicis vt in periculo mortis constitutos baptizarent, quam ritum ipso ferè Ecclesiæ nascentis exordio, vsu receptum esse fatetur. In quæstione De adoratione, agnoscit quidem veteres vsos fuisse distinctione duplicis adorationis Douliæ, & Latriæ, sed eam nihilominus ita spernit vt exclamet 13: *Quid cum si omnes ea inspiciant non modò impropriam esse, sed penitus friuolam.* Cùm verò tractat ille de Ecclesia Romana 14. *Hic primùm*, inquit, *præfari volo me non negare, quin magnum Ecclesiæ Romanæ honorem deferant veteres, reuerenterq; de ea loquantur.* Et paulo pòst: *Optimo enim illa quæ nescio quomodo inualuerat fundatam & constitutam esse Petri ministerio ad conciliandam gratiã & auctoritatẽ plurimũ valebat. Itaque in Occidente sedes Apostolica honoris causa vocabatur.* Atqui eodem ipso loco cõtemnit ille quantum potest Ecclesiam Romanam, eumque à Petro fundatam esse negat. Manifestè igitur omnibus antiquis contradicit. Similiter agnoscit 15 ille in veteri Ecclesia Monachos magno in honore habitos fuisse, maximè temporibus Augustini, quem notat in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ aduersus Manichæorum calumnias opponere sanctimoniam professionis Monachorum. Et tamen non eo minus statim spernit Monachos. Nec tantùm Monachos nostri temporis, sed antiquos etiam illos, quos Augustinus tantopere commendat. Ait enim nonnulla esse in prisca illa Monachorum forma quæ sibi displiceant, immodicam scilicet affectationẽ & κακοζηλίαν. Et quòd exemplum inutile ac periculosum in Ecclesiã induxerit. Et in quæstione De ceremoniis Baptismi 16. fatetur quidẽ esse illas origine vetustissimas, sed addit statim, *Resuere tamen mihi & piis omnibus fas est, quicquid ad Christi institutionẽ addere ausi sunt homines.* Et in quæstione De Sacramento altaris pro viatico infirmorum reseruando 17, quæ quidem quæstio præcipui est momenti pro confirmanda fide præsentiæ realis corporis Domini. Obiicit ille sibi ipsi, *Sed enim qui sic faciũt habent veteris Ecclesiæ exemplum.* Tum respondet, *Fateor verum in tanta re, & in qua non sine magno periculo erratur, nihil rutius est quàm ipsam veritatem sequi.* Quasi verò Ecclesia vetus secuta sit falsitatem. Et alibi loquens de ceremoniis Missæ 18, *Si quis*, inquit, *vetustate huiusmodi inuentiones tueri velit, non ignoro, quàm non longè ab ætate Apostolorum cœna Domini tecta rubigine fuerit, sed isthæc scilicet humanæ confidentiæ procacitas est.* Sed & alio loco fatetur 19, antiquos Doctores Missæ nomine vsos fuisse in plurali ferè numero. Et alibi 20, *Veteres quoque illos*, inquit, *video alio hanc memoriam detorsisse quàm institutioni Domini cõueniebat.* Et paulo pòst, *Excusari*, inquit, *non posse arbitror quin aliquid in actionis modo peccauerint.* Et iterum, *Meritò quis eos redarguat, quod ad legis vmbras nimis deflexerint.* Denique ne omnia & singula huius generis scripta recenseamus quod esset penè infinitum. Idem Caluinus fatetur vsum Confessionis esse antiquissimũ, & nihilominus eam spernit, vt iam dubitare nemo possit, si aptissimus hic & certissimus est hæreseos character, contemptus Ecclesiæ & antiquitatis, esse Lutherum, & Caluinum, & quotquot sunt eorum sectatores, omnium maximè hæreticos. Adeò fuerunt illi præ cæteris antiquioribus hæreticis omnibus & Ecclesiæ & totius antiquitatis contemptores.

1 In initio assert. art. per Bullam Leonis X. damnatorum.
2 In præfat Institut.
3 Lib. 2 Instit cap. 2. sect. 4.
4 Eod. lib. 14 sect. 3.
5 Lib. 3 cap. 3. sect. 10.
6 Lib. 3. cap 4. sect. 38.
7 Lib. 3. cap. 5. sect. 10.

8. Cap

8 Cap.15.sect.2.
9 Lib.4 cap.5.sect.10.
10 Cap.12.sect.8.
11 Lib.4.cap.18.sect.20.
12 Cap.15.sect.20.
13 Lib.1.cap.11 sect.2.
14 Lib.4.cap.6.sect.16.
15 Lib.4.cap.13.
16 Cap.15.
17 Cap.16.sect.30.
18 Sect.43.
19 Cap.8.
20 Sect.11.

Septima nota hæreticorum, De studio nouitatis.

SEptimus character est, quòd non tantùm antiquitatem non venerantur, nec reuerentur, sed etiam nouitatem quantùm possunt maximo studio affectant & sectantur. In quos pulchrè Lirinensis 1, *Prophanas*, inquit Paulus, *vocum nouitates deuita, quas recipere atque sectari numquam Catholicorum, semper verò hæreticorum fuit. Hoc apud omnes ferè hæreses quasi solemne est ac legitimum, vt semper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatem fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ à fide naufragent. Contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium deposita sanctorum Patrum & commissa seruare, & damnare prophanas nouitates.* Videmus autem in Nouatoribus nostris, quàm toti in eo sint vt inducant & statuant nouitates. In fide nihil contra Catholicos dicunt quod nouum non sit, aut saltem ex antiquis & antiquatis hæresibus renouatum, vt ex iis constat manifestissimè, quæ hucusque diximus, & distinctius ex iis, quæ Illustriss. nec vnquam satis laudatus Cardinalis Bellarminus hanc in rem scripsit. Et verò quid illud est quod isti Ecclesiam per tot secula errasse dicunt, nisi quod nouam & planè contrariam Ecclesiæ veteri doctrinam adferunt? Vnde factum est, vt venientibus ipsis vniuersa Ecclesia cohorruerit, vt solent oues & agni cùm primum vident rabidum lupum ad se venientem. *Solus*, inquit Lutherus 2, *primò eram, & certè ad tantas res trancti̅adas ineptissimus & indoctissimus.* Et paulo pòst: *Germani, omnes suspensis animis expectabant euentum tantæ rei quam nullus antea neque Episcopus, neque Theologus ausus est attingere.* Idem tamen Lutherus paulo post initium defensionis verborum Cœnæ cùm de Sacramentariis loquitur, *Nec quicquam*, inquit, *magis hanc hæresim promouet, quàm nouitas. Nam nos Germani tales homines sumus, ea quæ nobis noua sunt affectamus, & auidè arripimus.* Et in responsione ad maledicum scriptum Regis Angliæ de iisdem Sacramentariis loquens, *Nullos*, inquit, *hostes capitaliores sum expertus hactenus, quàm suaues illos fratres collegas amicos quos tamquam filios in sinu nostro fouimus nouarum sectarum magistros, Sacramentarios dico & alios phanaticos qui qualem nobis referant gratiam vide.* Et paulo pòst: *Nos principio libertatem & Christi honorem asserere & vindicare cœpimus, & tyrannidem Pontificiam inuadere. In hoc certamine multa in sanctam Scripturam sumus commentati. Quibus nisi nos patefecissemus viam nihil admodum de Christo aut de Euangelio intellecturi videbantur. Tantùm abfuisse arbitror, vt sua industria Pontificium iugum potuissent excutere. Aut si fortassis industria non defuisset, tamen animi robur omnino defuisset. Nam tum cùm solus stabam in acie, cùm solus cogebar me obiicere & Cæsaris & Pontificum telis & fulminibus. Tum, inquam illi præ nimia animi celsitudine & firmitate erant vel scripteis ranis magis muti. Interea Lutherus desertus ab omnibus, prælians cum vniuersis, adiutus à nemine solus in periculo versabatur.* Et paulo pòst: *Hic ego idem Sacramentariis Papista, Papistis Sacramentarius traducor, cùm tamen vt hi Christum, sic illi Sacramentũ Cœna Domini, Ecclesius eripere conẽtur, & hi quidem solos sese prædicare Christum iactant cuius tamen sacramenta in Ecclesia nihil nisi signa & veluti tesseras militares faciunt.* Et aliquot sententiis interpositis: *Porcorum*, inquit, *& canum hæc est gratitudo, vt si quis ipsis sanctum & margaritas proiiciat, statim conuersi irruant in benefactorem eúmque dilacerent.* Hactenus Lutherus, qui & in defensione verborum cœnæ eadem propemodum dicit. Et alibi 3 conqueritur quòd resciuerit in multis locis erroneos & nouos prophetas suboriri, & sibi à nonnullis Argentinensibus significatum magnum rumorem & tumultum super Sacramento, & diruendis Imaginibus & Baptismo excitatum fuisse à Carolostadio. Rursum in defensione verborum Cœnæ de Sacramentariis loquens, *Quot capita*, inquit, *& tot sensus hæc vnica secta habet qui in re principali omnes congruunt, & Spiritum sanctum singuli iactitant. Is verò Spiritus sanctus in probando & fundamenta iaciendo non solùm multiplex, sed etiam sibi contrarius & inconstans reperitur, quod eam ob causam fieri mihi persuasum est, vt Spiritus sanctus palàm coarguat quòd isti singuli æquè errent.* Et mox profert septem diuersas Sacramentariorum opiniones. Ex his tandem omnibus Lutheri ipsius testimoniis apparet satis quam doctrinæ nouitatem ipse mundo intulerit. Nam & se solum primò fuisse & solum contra omnes pugnasse superbissimè gloriatur. Et Sacramentarios noua etiam dogmata seminasse testatur, & ab eo exiisse, & cum eo non perstitisse, vt ipse quidem nouator fuerit, sed alij magis nouatores. Si cui tamen suspectum fortasse videri possit Lutheri de Sacramentariis testimonium, audiamus illos ipsos de se loquentes. Theodorus Beza in præfatione quadam sua Gallica 4 ita extollit Caluini sui doctrinam de se sacramentaria vt ipsum etiam Apostolis prætulisse videatur, scribit namque in hæc ipsa verba.

Vne chose est à noter, comment ledit Caluin se porta prudemment à traiter ceste matiere tant en son institution qu'aux petits liurets, car voyant que la miserable condition emeüe pour le fait de la Cene auoit allumé vn feu qui estoit pour mettre diuision entre les Eglises. Tout son desir fust de l'esteindre par vne claire exposition de la matiere sans s'attacher à personne: ce qu'il a fait si bien & dextrement, que qui voudra bien considerer ses escritz, confessera que c'est à luy apres Dieu qu'appartient l'honneur de resolution despuis suyuie par toutes gens de iugement. Ergóne Beza, solus Caluinus rectè de Eucharistia sentiendi regulam nouit? Omnes vsque ad Caluinum tanti Sacramenti vim & efficaciam ignorauerunt? Vides igitur quisquis es, mi Lector, quantopere sibi placeant in suis nouitatibus isti Nouatores. Lutherus, quia ausus fuerit quod nullus vnquam Theologus aut Episcopus tentauerat. Beza verò, quia Caluinus senserit & docuerit quod nemo vnquam alius sciuit. Sed si impetum & vim nouandi in his Nouatoribus apertiùs videre voles,

facilè ex eorum ſcriptis factiſque deprehendes. Scripturæ canonem prorſus nouum ediderunt, vel plures vel pauciores libros comprehendentem quàm in Canone vllius Concilij, aut ex antiquis Patribus fuiſſe inueniatur, Scripturam innumeris nouis verſionibus euerterunt, nemine alterius verſione contento. Sacramẽta ad nouum numerum, dualem ſcilicet reduxerunt. Ritus adminiſtrandorum Sacramentorum nouos inuexerunt, Eccleſiaſticam Hierarchiam noua quadam Anarchia peruerterunt, miniſtros, id eſt, diaconos nouo commento, presbyteris & Epiſcopis prætulerunt, Epiſcopos quos primo ac principe honore vniuerſa ſemper coluit Eccleſia in locum infimum abiecerunt: neque tot nouitatibus contenti, etiam nominibus antiquis bellum acerrimum indixerunt. Inter eos ſiquidem nomina illa omnia Clericorum, Epiſcoporum, Sacerdotum, Presbyterorum omnino antiquata ſunt. Miſſam & Euchariſtiam in Cœnam, quod nomen planè prophanum eſt, verterunt, altare in menſam, Caluinus ſanè nomen *meriti* antiquiſſimum, ſacratiſſimum, & antiquis omnibus Chriſtianis receptiſſimum apertiſſimè damnauit. Lutherus antiquum *liberi arbitrij* nomen in blaſphemam ſerui arbitrij vocem commutauit. Caluinus verò arrogantiæ notam eidem inuſſit. Sed quis non expreſſiſſimam nouandi libidinem agnoſcat manifeſtiùs in Caluino, cùm de Trinitate tractans & de his nominibus *perſona, ſubſtantia*, ὁμοούσιον, *Vtinam*, inquit 5, *ſepulta eſſent. Conſtaret modò hæc inter omnes fides Patrem Filium & Spiritum ſanctum vnum eſſe Deum.* Et alibi 6 nomen *perſonæ* in nomẽ reſidentiæ mutauit ſi antiquiores Inſtitutionum ipſius præſertim Gallicarum editiones ſequamur, illam præſertim quam fecit Thomas Courteau anno 1564. Hoc enim addendum eſt quia in poſtrema editione Latina quæ fuit anni 1602. *Subſiſtentiam* pro perſona inuenies, non *reſidentiam*. Ideo vt opinor quod Caluini diſcipulos à noſtris admonitos puduit nouæ huius Theologiæ, ſuúmque Doctorem ita corrigendum eſſe cenſuerunt. Ac præterea cùm perpetuò antiqui Patres & vniuerſa Eccleſia Eſſentiam diuinam in perſonis ſubſiſtentem prædicet, Caluinus contrà ſiue per ſupinam ignorantiam, quæ ſatis ei familiaris, ſiue per incredibilem nouandi libidinem, qua potiſſimùm agitatus fuit, perſonas in eſſentia ſubſiſtere dixit. 7 Tandem Lutherus de verbo illo ὁμοούσιον, *Non eſt*, inquit 8, *quod mihi ὁμοούσιον illud obiectes aduerſus Arianos receptum. Non fuit receptum à multis, iiſque præclariſſimis.* Et paulo pòſt, indulgendum ait eſſe Patribus, qui ſemel extra Scripturam poſuerunt vocem prophanam, illam ſcilicet de qua tractamus ὁμοούσιον. Deinde aliquot verbis interpoſitis. *Quòd ſi odit anima mea vocem ὁμοούσιον, & nolim ea vti, nõ ero hæreticus. Quis enim me coget vti, modò rem tenẽã quæ in Concilio per Scripturas definita eſt, etſi Ariani malè ſenſerunt in fide, hoc tamen optimè ſiue bone ſiue malo animo exegerunt, ne vocem prophanam & nouam in regulis fidei ſtatui liceret.* Quid obſecro impudentius iſto nebulone poſſis fingere? Pugnauit antiquitas Catholicorum Patrum trecentis penè annis pro verbo hoc ὁμοούσιον ſacratiſſimo retinendo in cuius pronunciatione hæretici à Catholicis diſcernerentur, & ecce Nouator & Nugator iſte nouam ac prophanam vocem eſſe pronunciat. Proinde nec mirum eſt ex eius diſcipulis & ſectatoribus inuentos fuiſſe, qui pro ὁμοούσιον ſubſtituerint ὁμοιούσιον per ſummam perfidiam. Digni ſanè diſcipuli Apoſtatæ iſtius & deſertoris, qui poſt mille trecentos annos, Concilium Nicenum omnium quæ vnquam celebrata fuerunt auguſtiſſimum prophanationis accuſat, Arianos autem pietatis ſtudio adornat. Quàm diſſimiliter olim Hieronymus ad Damaſum Papã 9, *Obteſtor*, inquit, *Beatitudinem tuam per Crucifixum mundi ſalutem, per ὁμοούσιον, Trinitatem*, &c. Tanta nimirum religione à ſanctiſſimis Patribus receptum erat illud ὁμοούσιον, vt in iuramentis eo vterentur. At minus illud quoque mirum eſt nomine illo offenſam fuiſſe animam hæreticam Lutheri. Nam vt præclarè dixit Ambroſius 10, *Hoc verbum in tractatu fidei poſuere Patres, quod viderent eſſe aduerſarius formidini.*

1 In opuſculo quod aduerſus prophanas omnium hæreſum innouationes ſcripſit.
2 In præfat. ſua in 1. Tomum.
3 In Epiſt. ad Argentinenſes.
4 In Comment Caluini ad Ioſue.
5 Lib. 1. Inſtit. cap. 13. ſect 5.
6 Sect. 6.
7 Ead. ſect. 6.
8 In refut rationis Latomianæ circ. fin.
9 In Epiſt ad Damaſum.
10 Lib. 3. de fide cap. 7.

De externa facie Eccleſiæ veteris ab hæreticis noſtris innouata.

POſtremò in facie quoque externa Eccleſiæ nouam formam Nouatores iſti intulerunt. Vos hîc appello Patres non iam vt Doctores & ſacræ Scripturæ Interpretes clariſſimos, ſed vt teſtes fidiſſimos rerum quæ in Eccleſia quam veſtris temporibus rexiſtis gerebantur, vt ſi aduerſarij vos Doctores ignaros & imbecilles dicere non verentur, ſaltem veſtra tanquam fidelium & proborum teſtium dicta ſcriptáque excipiant. Quidni enim hoc facere debeant qui vos & fideles & ſanctos fuiſſe confitentur? Atque vt nullus tergiuerſationi locus relinquatur, non proferam niſi quod ab Eccleſia primis quingentis annis factitatum eſſe conſtabit. Quandoquidem Caluinus poſt Lutherum ita nos admonet 1, *Meminerimus quingentis circiter annis quibus magis adhuc florebat religio & ſincerior doctrina vigebat.* Et alibi de Auguſtini ætate loquens 2, *Extra controuerſiam*, inquit, *erat nihil à principio vſque ad illam ætatem mutatum fuiſſe in doctrina.* Ergo ne nullus ſit ſcribendi finis, ſi quæ paſſim occurrunt in antiquis Patribus ad hanc rem pertinentia enumeremus, ſolum audiamus Auguſtinum quem & Lutherus omnium poſt Apoſtolos optimum Doctorem, & Caluinus fidelem antiquitatis interpretem agnoſcit. Neque rurſum ex Auguſtino omnia, ſed caput vnicum inſpiciamus. Id erit octauum libri 22. De Ciuit. Dei, in cuius capitis initio ſtatim videbis Auguſtino ipſo teſte, Mediolani magnum Ambroſium in ſomnis admonitum de corporibus ſanctorum Martyrum Geruaſij & Prothaſij eruendis ac propalandis, populum concurrentem ad hæc ſacra Martyrum pignora, & inter alios cæcum qui ad eorum cõtactum videre cœperit. Videbis Auguſtinum ipſum & Alipium nondum Clericos (quod notatum

notatum est ab Augustino, quia clerici tunc à laicis distinguebantur.) Videbis & beatum Saturninum Episcopum Vsalensem, Gelosum Presbyterum ac Diaconos Carthaginenses. Et quidem omnes ab Episcopo tanquam à maiori benedictionem accipientes, quia tunc & Episcopi à Presbyteris, & Presbyteri à Diaconis distincti erant, & Episcopus longè maior Presbytero habebatur. Qua de causa iam ipsis quoque eiusdem Augustini temporibus Aerius ab Ecclesia damnatus fuit vt hæreticus, quod inter Episcopum & Presbyterum nihil interesse asseueraret 3, *Ius habet dandi Baptismum summus Sacerdos qui est Episcopus, deinde Presbyteri, & Diaconi, sed non sine Episcopi facultate.* Verba sunt Tertulliani 4. Videbis Innocentiam Carthaginensem piam fœminam signo Crucis Christi sanitatem consecutam cancri incurabilis. Videbis Hesperium Fussalensem aduocasse Presbyteros vt à spirituum malignorũ infestatione domum suam liberaret. Videbis & vnum ex Presbyteris illis qui obtulit ibi sacrificium corporis Christi (verba sunt ipsissima Augustini) orans quantùm potuit, vt cessaret illa vexatio, & Deo protinus miserante cessauit. Tunc ergo cum Ecclesia purissima esset, sacrificium corporis Christi à Presbyteris, si Augustino credimus, offerebatur. Videbis eundem Hesperium ab amico allatam terram sanctam de Hierosolymis vbi Christus die tertio resurrexit, suspendisse in cubiculo suo nequid mali etiam ipse pateretur: at vbi domus eius ab illa infestatione purgata est, noluisse diutius in cubiculo suo retinere terram sanctam, idque non alia quàm reuerentiæ causa, videbis eundem ab Episcopis petiisse vt terra illa sancta infoderetur alicubi, atque ibi Ecclesia dedicaretur, idque factum esse. Videbis & Rusticanum paralyticum ad Ecclesiam illam allatum, atque inde continuò pedibus suis saluum abscessisse. Videbis adolescentem energumenum simillimum mortuo ad memoriam Martyrum Geruasij & Prothasij portatum vt curaretur. Videbis & illic Sanctimoniales cantantes hymnos vespertinos & orationes. Videbis & iuuenem altare ibi apprehendentem, & oculum adolescentis Sanctorum precibus curatum. Videbis virginẽ Augustino nostro notissimam, quæ cùm se oleo perunxisset, cui pro ipsa orans Presbyter lachrymas suas instillãsset (*sic enim loquitur Augustinus*) mox à dæmonio fuisse sanatam, alium item adolescentem Episcopi precibus. Ergo iam tum quoque benedicebatur oleum precibus Presbyterorum ad Dæmones coërcendos & fugandos. Videbis & suauem historiam de sene Florentio Hipponensi, sartore, qui viginti Martyrum precibus obtinuit à Deo, vt haberet quo se sustentaret ac vestiret dum discedens ab oratione grandem piscem palpitantem videt quem coco Carchiso Christiano trecentis follibus vendidit. Cocus verò annulum aureum in ventriculo piscis inueniens miseratione flexus & religione perterritus Florẽtio eum reddidit dicens: Ecce quomodo viginti Martyres te vestierunt. Videbis & adolescentes nescio quos irrisores Florentij pietatem exagitantes, diceres Caluinianos iam tum fuisse aut Lutheranos. Videbis Episcopum ad aquas Tibilitanas portantem reliquias D. Stephani Martyris, & multitudinem magnam concurrentem & occurrentem. Videbis ibi cæcam mulierẽ contactu reliquiarum cœpisse videre. Videbis Lucillum Episcopum reliquias item D. Stephani populo præcedente atque sequente ferentem, piæ sarcinæ vectatione vbi sanctas attigit reliquias, molestissima fistula liberatum esse. Videbis Presbyterum Hispanum ad reliquias eiusdem Martyris veteri morbo calculi solutum fuisse. Videbis eundem Presbyterum tunica reportatæ de memoria Martyris, & supra corpus apposita suscitatum fuisse cùm ex alio morbo semimortuus iacuisset. Videbis Martialem virum primarium ætate grauem, sed à Christiana religione abhorrentẽ precibus sancti Stephani & contactu florum de altari alltaorum confestim conuersum, & pœnitentem omnibus admirantibus à Presbyteris baptisatum, ac quandiu vixit, orantem frequentissimè in hęc Stephani verba, *Christe accipe spiritum meum.* Videbis & tres podagricos per eundem Martyrem sanatos. Item puerum attritum rota currus penè expirantem, quem mater arreptum protinus ad eandem memoriam tulit, vbi non solùm reuixit, verumetiam illæsus apparuit. Videbis & Sanctimonialem ægritudine grauissima laborantem, cúmque desperaretur, ad eandem memoriam fuisse allatam eius tunicam, sed interim defunctã ægrotam, relata tamen tunica, & operto ea cadauere, spiritu recepto reuixisse. Itémque & eodẽ modo filiam Bassi Syri. Videbis Irenæi filium mortuum oleo Martyris perunctũ reuixisse, Eleusinum item exanimatum infantulum super memoriam Martyris positum post orationem viuum surrexisse. Videbis Paulum & Pauladiam per miserum tremore membrorum ex maledicto matris quassatum ad memoriam eiusdem Martyris sanatos, & Augustinum ipsum è superiori loco concionabundũ oues sibi commissas in laudem Dei ad gratiarum actiones prouocantem, & caput illud insigne his verbis concludentem, *Quid erat in cordibus exultantium, nisi fides Christi pro qua Stephani sanguis effusus est?*

Quis ergo iam possit requirere aut dubitare, num temporum illorum Ecclesia eadem esset quę huius seculi Catholica Romana? An non eadem ipsa hodie & dicimus & sentimus? Vide faciem & attende ad lineamenta, quæ tam diligenter, vel hoc vnico capite Augustinus depinxit. Viden' Clericos, Diaconos, Sacerdotes, seu Presbyteros, Episcopos? Num animaduertis Sacrificium Corporis Christi, Altare, Ecclesiæ dedicationem, Sanctimoniales, Benedictionem olei, Benedictionem item Episcopalem, corpora Sanctorum in pretio habita, tótq; miraculis clara, eorúmq; memorias in Templis? Audistíne mulierem signo Crucis curatam, pauperem inuocatione Sanctorum vestitum, terram sanctam in veneratione habitam, reliquias cum honore circumgestatas ídque ab Episcopis, & Sanctimoniales decãtantes hymnos & orationes? Quid quæso in Caluini Lutherive synagogis simile, qui omnia ista rident quasi per abusum & superstitionem in Dei Ecclesiam posterioribus seculis irrepserint? Atqui tunc pura erat, sancta erat, vel fatentibus nugatoribus istis, nullàque adhuc doctrinæ peruersitate deformis Ecclesia. Mirum igitur est vel hoc vnico capite non esse victos conuictósque omnes Lutheranos & Caluinianos, si neque Lutherum,

Source : BIU Cujas

Caluinúmque pro mendacibus habent, qui Ecclesiam Dei purissimam Augustini temporibus fuisse fatétur, neq; Aug. pro mentiente qui supradicta omnia refert tanquam verissima & certissima. Fuistis Luthere & Caluine nimis liberales, qui hoc nobis concessistis, Ecclesiam Dei primis illis quingentis annis, nullis erroribus, aut abusibus deformatam fuisse. Quid enim nobis facilius, quàm probare seculorum illorum Patres ea ipsa omnia credidisse quæ hodie credimus, & de quibus vobiscum disputamus. Probarunt hoc illustrissimi Cardinales, magna ætatis nostræ lumina & ornamenta, Baronius in Annalibus Ecclesiasticis, & Bellarminus in controuersiis, ne dubitare amplius possitis. Poteratis tamen negare quamuis falsò & impudenter, vt cætera: nam eos qui non semel, at tam sæpe verecundiæ fines transierant, bene ac gnauiter oportebat esse impudentes. Victos ergo vos ex vestra confessione agnoscite. Sanè, qui ista omnia puræ & sanctæ Ecclesiæ exercitia, ornamenta, & opera tanquam prophana contempserunt, & abiecerunt, quales Deus bone sunt Reformatores, an non verius deformatores dicendi sunt, & ab omnibus tanquam inepti & impudentes Nouatores habendi, exsibilandi, explodendi? Bene iam olim Tertullianus, *Solemus hæreticis compendij gratia de posterioritate præscribere* 5. Quidni ergo etiam nostris præscribamus?

1 Lib. 1. Institut. cap. 11. sect. 13.
2 Lib. 4. cap. 2. sect. 3.
3 August. in lib. De hæresib.
4 In lib. de Baptismo.
5 Contra Hermogenem.

Octaua nota hæreticorum de spiritu dissensionis.

OCtauus hæresum omnium character est spiritus dissensionis. Nam, vt inquit Apostolus 1, *Numquid diuisus est Christus? & Deus non dissensionis, sed pacis Deus est* 2. Inde solemus dicere hæreticorum proprium esse dispergere, sicuti Catholicorum cõgregare. Venit enim Christus, vt oues quæ dispersæ erãt cõgregaret in vnũ. Ideoq; Apostolus Iudas hæreticos describẽs 3. *Hi sunt*, inquit, *qui segregant semetipsos*. Iã verò quãta sit inter nostri tẽporis hæreticos dissensio quis nõ videt? Lutherus Sacramentarios hæreticos palã vocat, Sacramentarij Lutheranos & Anabaptistas, Anabaptistæ Trinitarios, Trinitarij Anglocaluinistas, Anglocaluinistæ Puritanos, & contrà. Sed vnus pro omnibus in testẽ sufficiat Lutherus qui suo illo libro contra Sacramentarios non perfunctoriè, sed ex professo demonstrat septem diuersissimas & hæreticas interpretationes verborum illorum: *Accipite & comedite, Hoc est corpus meum*, à duobus antea annis emersisse. Postquam enim sex enumerauit, addit: *Præter hos alij accedunt vt septenarius numerus compleatur qui dicunt non esse articulum fidei. Ideoque liberũ cuique esse vt hic sentiat quicquid velit. Hi omnia pedibus conculcant & destruunt. Veruntamen Spiritus sanctus est in iis singulis, & nullus vult erroris argui in us tam diuersis & contrarijs probationibus, & textus ordinationibus, cùm tamen vnam textus collocationem veram esse oporteat, adeò crasiè & manifestè Diabolus nos naso suspendit.* Vide obsecro quàm eleganter & expressè seipsum & suos describat vir iracundus, dum alios à se describi & vellicari putat. Et in responsione ad maledicum scriptum Regis Angliæ: *Iam quæso*, inquit, *aduertite quàm dura conditione hæc bella administrem. Foras bellum transtuli, aperto Marco cum Papistis dimicabam. Interim socij milites fratres illi nostri domi patriam opprimunt, omnique ferro ac igni vastant, crudelem horrendámque exercentes lanienam in propriis ciuibus.* Et paulo pòst loquens de Carolostadio aut Zvinglio: *Meus Absalon*, inquit, *qui suum patrem regno suo & gloria exutum expulit, Meus Iudas, qui & Dominum prodidit, & dissipauit cœtum piorum discipulorum, non dum etiam in me idem designauerant.* Sed illud omnium suauissimũ est, quod aliquot verbis interpositis prouocar in se Lutherus omnes aduersarios suos. *Sed agite dum*, inquit, *adeste omnes, vos, inquam Papistæ Sectarij Satanæ administri & satellites ac totum agmen diabolici gregis, vnanimes vires coniungite vestras. Huc copias addicite consertis agminibus, vnum Lutherum adoramini, Papistæ in fronte aciem dirigite, inuadant Sacramentarij Anabaptistæ, &c.* Bellissimè profectò cùm Sacramentarios & Anabaptistas post se à tergo constituit, nõ solùm, quia sectatores eius fuerunt, sed etiam quia ab eodem loco & eadem via venerunt. Omnes quidem ex aduerso Ecclesiæ Catholicæ, sed inter se dimicantes & pugnantes. *Concurrere faciam*, inquit Dominus 4 *Ægyptios, aduersus Ægyptios, Bellum hoc est Madianitarum.* Ac sicut dixit alibi Lutherus ipse 5 à Deo ita ordinatum est, vt impij semper seipsos confundant. Et quùd mendacia non consonent, sed semper semetipsa testentur. Vt meritò & grauiter sanctus Hilarius olim dixerit 6; Bellum Hæreticorum pacem esse Ecclesiæ.

1 1. Corinth cap. 1.
2 1. Corinth. cap. 14.
3 In Epistola.
4 Esaiæ 19.
5 Lib. de votis Monasticis.
6 Lib. 7. De Trinit.

Hæreticos nostri temporis agi spiritu dissensionis.

NEque verò nostri temporis Hæretici solùm inter se dissentiunt, sed etiam, vt iam diximus, spiritu dissensionis aguntur. Nam omnia sustulerunt, quæ ad vnionem, siue vnitatem spiritus & fidei possent reducere capita multorum, inter eos nulla Cathedra principalior ad quam vt dicebat Irenæus, omnis recurrat Ecclesia, omnes virgam Censoriam sibi vsurpant, Conciliorum auctoritatem contemnunt, quæ potissimum eam vtilitatem habet, vt dissidentes opiniones mutua Catholicorum collatione concilientur. Quomodo ergo consentire possunt qui omnes consentiendi vias præcluserunt? Atqui Scriptura sacra, inquiunt, vnica via est rectè sentiendi & consentiendi. In hanc si omnes intendamus facilè consentiemus. Sic enim isti exclamant, sed quis non videt tortuosos gyros serpentis antiqui? Nam nec de alio ferè, quàm de Scriptura ipsa sacra contentio est. Et quis hæreticorum vnquam si vnum aut alterum excipias, alio quàm Scripturæ prætextu bellum mouit, turbásque in Dei Ecclesia excitauit? Solemne est hæreticis omnibus clamare, *Verbum Domini, Verbum Domini*, & Scripturam scripturis conuellere, id est, Spiritum viuificantem litera occidente extinguere, nempe quia multiplicem sensum habet Scriptura, quem dum quisq; sibi

Source : BIU Cujas

ſibi proprium elegit & propugnat, & propriam facit hæreſim & ſectam, dum inquit Auguſtinus, *Scripturæ bonæ intelliguntur non bene.* & Hilarius 1: *intelligentia hæreſis eſt & ſenſus non ſermo fit crimen.* & Hieronymus 2. *Scripturæ non in legendo conſiſtunt ſed in intelligendo.* & alibi: *Diabolus loquitur de Scripturis, & omnes hæreſes ſecundùm Ezechielem inde ſibi conſuunt ceruicalia, quæ ponunt ſub cubito vniuerſæ ætati.* Sed omnium apertiſſimè & aptiſſimè Vincentius ille Lirinenſis, quem diceres hæreticorum noſtri temporis mores & ingenia exprimere voluiſſe, *Lege*, inquit, *Pauli Samoſateni opuſcula, Priſcilliani, Eunomij, Iouiniani, reliquaſque peſtium.* (omnes verò illos hæreticos fuiſſe nec Lutherani & Caluiniani ipſi diffitentur.) *cernas infinitam exemplorum congeriem, prope nullam omitti paginam quæ non noui aut veteris Teſtamenti ſententiis fucata & colorata ſit.* Et paulo pòſt: *Quid eſt veſtitus ouium, niſi prophetarum & Apoſtolorum Proloquia? Qui ſunt lupi rapaces, niſi ſenſus hæreticorum feri & rabidi, &c.* Non ergo Scriptura ſola eſt idonea ad conſenſionem & vnionem fidelium, ſed indiget interprete, qui eodem ſpiritu earum ſententiam aperiat, quo ipſæ ſcriptæ ſunt & reuelatæ. Interpres autem eiuſmodi alius eſſe nō poteſt, quàm Eccleſia, quæ columna, & firmamentum eſt veritatis, & ad cuius ſolius auctoritatem ſemper attinuit, vt hæreſes & hæreticos diſcerneret, ac damnaret. Quicumque ergo Eccleſiam errare poſſe aſſeuerat, ſpiritum diſſenſionis neceſſariò animis fidelium immittit, omnémque prorſus fidei certitudinem tollit. Hoc ipſum autem faciunt & fecerunt ſemper omnes hæretici. Nunquam tamen illuſtriore exemplo, quàm factum ſit ab hæreticis noſtri temporis, qui quatuor hæc Euangelij verba, *Hoc eſt corpus meum*, tanta ſenſuū diſſenſione & repugnantia intellexerunt, vt iam ſuo tempore Lutherus ſeptem diuerſiſſimas interpretationes obſeruauerit, quemadmodum paulo antè dicebamus. Cúmque videret Sacramentarios impudenter de ſacra Scriptura gloriari, *Hoc*, inquit 3, *rei caput eſt, diabolus ſua calliditate & potentia nobis multo ſuperior eſt, oppugnat & repugnat vbique ſi nos ad Scripturam confugiemus, ibidem quoque præſto eſt, & in ea tantùm contentionū & diſſenſionum concitat, vt propediem eius obſaturemur, languidiuſque Scripturæ aſſentiamur, & confidamus. Et quidem hic perpetuò cum ipſo conflictari oportet.* Et paulo pòſt de Satana loquens, *Turbas*, inquit, *& ſectas in Scriptura tot tantaſque dabit vt neſcias vbi Scriptura fides, Chriſtus, tu ipſe maneas.* Et mox in eandem ſententiam, eodemque loco: *Quamuis*, inquit, *Diabolus, non cogatur dimittere, tamen non eſt oblitus ſuæ artis: nam clanculum ſua zizania ſeminauit in noſtros cœtus, puta falſos fratres qui noſtram doctrinam & verba apprehenderent non in eum finem, vt nobis adiumento eſſent in Scriptura propaganda, ſed vt à tergo cùm nos in prima acie pugnaremus in noſtrum exercitum impetum facerent, turbas excitarent, & contra nos furioſè dimicarent.* Et paulo pòſt: *Sed haud ceſſabit, tanto cardine rerum progredietur longiùs, & plures articulos fidei attentabit. Et quidem iamdudum oculi eius ſcintillant erroribus, de Baptiſmo, peccato originis, & Chriſti humanitate, inde tantum turbarum in ſacris literis exiſtet, tantum orietur diſſenſionum, & tantum exurget ſectarum, vt verè cum Paulo affirmare poſſimus myſterium iniquitatis nunc agit.* Quemadmodum etiam ipſe proſpiciebat poſt ſe multas ſectas oborituras. *Si hæc mundi machina per aliquot annos duranerit, iterum more Patrum ad tollendas diſſenſiones humana quærentur præſidia, conſtituentúrque leges & decreta ad conciliandam & ſeruandam in religione concordiam. Quod quidem ſimilem priori ſortietur euentum.* Et paulo pòſt explicans quæ ſint humana illa præſidia ad tollendas diſſenſiones dicit eſſe Concilia. Et paulo ſuperiùs de Sacramentariis loquens & eorum hæreſi, *In hac parte*, inquit, *per Scripturam ferme decem rimas egit ſibique effugia parauit, vt vix vnquam deformiorem hæreſim legerim, quæ ſtatim in exortu tot capita, tot diſpares ſectas, & diſcordantes opiniones habuerit, cùm tam in fine ad eandem tendant metam, nempe ad Chriſtum proſequendum.* Hactenus Lutherus. Ex quo vides primò Sacramentarios ab eo pro hæreticis & hæreticorum omnium fœdiſſimis habitos eſſe. Secundò, omnes eos impudenter Scripturas prætexere. Tertiò Scripturam ſolam non poſſe tot diſſenſionum turbas compeſcere. Quartò, vnicam ad conſenſionē viam eſſe Concilia. Quintò Conciliorum vſum ad eam rem in more fuiſſe apud Patres, quæ omnia ſanè veriſsima ſunt, quāquam à mendace ac mentiri ſolito prolata. Quamquam ne etiam hac in re hæreticus non ſit Lutherus, mentitur ſplendidè dum Concilia humanum præſidium appellat. Diuinum enim eſt, nō humanum, quod in hanc vocem ſua decreta inchoat: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis.* Aut ſi hoc humanum duntaxat præſidium eſt, quodnam obſecro erit diuinum? Et ſi quod aliud diuinum eſt, cur tantopere laborat Lutherus, ne cogatur humana quærere præſidia cùm alia poſſit habere diuina: & hoc ipſo haud dubiè meliora & tutiora, quàm humana? An verò poſſit quis credere nullum à Deo Opt. Max. comparatum eſſe in eam rem præſidium quod proinde ſit totum diuinum ad totius ſuæ Eccleſiæ vnionem & pacem retinendam?

1 Lib. 2. de Trinit.
2 Contra Luciferianos in cap. 1. ad Galat.
3 Luther. in libro contra Sacramentarios.

Nona hæreticorum nota de ſpiritu contentionis.

NOnus hæreticorum character eſt Spiritus contentionis, ſuperbiæ, arrogantiæ & pertinaciæ. Sic enim illorum mores deſcribit Beatus Iudas, in Epiſtola Canonica, *Væ illis qui in via Cain abierant & errore Balaam mercede effuſi ſunt, & in contradictione Core abierunt. Ij ſunt nubes ſine aqua quæ à ventis circumferuntur fluctus feri maris deſpumantes ſuas confuſiones ſydera errantia. Ij ſunt murmuratores querulosi ſecundùm deſideria ſua ambulantes. Et os eorum loquitur ſuperbiam.* Et D. Paulus *Si quis*, inquit, *vult contentioſus eſſe nos talem conſuetudinem non habemus neque Eccleſia Dei.* Quare meritò D. Auguſtinus 1 Hæreticum definit qui Scripturas non rectè intelligens ſuas falſas opiniones contra earum veritatem pertinaciter aſſerit. Et alibi 2, *Neque enim*, inquit, *aliæ ſunt hæreſes niſi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non bene, & quod in eis non bene intelligitur etiam temere & audaciter aſſeritur.* Et rurſum alio loco 3, *Qui ergo*, inquit, *in Eccleſia morbidum aliquid prauumque ſapiunt ſi correpti vt ſanum rectumq; ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuáque peſtifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici*

Source : BIU Cujas

hæretici fiunt. Porrò quanta sit hæreticorum nostri temporis arrogantia & superbia, ex eorum patre Luthero satis liquebit si verba ipsius audiamus. Is in responsione ad maledicum scripta Regis Angliæ 4 in hæc verba scribit, *Atqui*, inquit, *circa arrogantiam liberè dixerim per me sacram Scripturam ita repurgatam, ita illustratam esse vt intra annos mille nunquam fuerit vel clarior vel notior pluribus.* Et paulo antè, *Mihi perinde est etiamsi mihi totus tam adhæreat mundus, tam deficiat iterum, vtrumque æqui bonique cõsulturus sum. Nam quis me sustentabat initio cum essem solus?* Et alibi 5 miris modis seipsum extollit, & animum peruicaciæ, *Hæc sunt arma*, inquit, *quibus hæretici vincũt hodie. Ignis & furor insulsissimorum, & asinorum, & Thomisticorum porcorum, sed pergant porci illi, & si audent exurant me, hic sum & expectabo eos, cineribus solis post mortem etiam in mille maria proiectis, persequar & abominabor hoc abominabile vulgus, in summa viuens Papatus hostis ero, exustus bis hostis ero. Facite porci Thomistæ quod potestis, Lutherum habebitis, vrsam in via, & leænam in semita, vndique vobis occurret, & pacem habere non sinet, donec ferreas vestras ceruices & æreas fronte contriuerit, vel in salutem vel in perditionem. Hactenus satis fuerit patientiam perdidisse. Deinceps cum pergatis indurati & obcæcati cornua erigere, & sponte facti sitis incorrigibiles, & indomiti, nemo à me expectet quicquam dici in vos deplorata portenta suaue aut blandum. Irritatos enim volo magis ac magis donec effusis omnibus viribus & furoribus concidatis in vobis ipsis. Qui primus alterum compescuerit sit ipse victor, sicut vultis sic fiat vobis.* Et eodem libro, *Non sumus Papæ, sed Papa noster est, nostrum est non iudicari ab ipso, sed ipsum iudicare, spiritualis enim à nemine iudicatur, & ipse iudicat omnes.* Et rursum alibi 6, *Fouebat me vtcumq;* inquit, *aura ipsa popularis, & Germani suspensis animis expectabant euentum tantæ rei, quam nullus antea neq; Episcopus, neque Theologus ausus esset attingere.* Deniq; passim videas insanã hãc belluã millis se laudibus extollere, nec nisi arrogantiam & impudentiam effutire. Nec ipse tandem negat. Cuidam enim amico suo respondens per Epistolam 7, *Rectè*, inquit, *mones me modestiæ, sentio & ipse sed compos mei non sum, sed rapior nescio quo spiritu cùm nemini me male velle conscius sim, verùm vrgent etiam illi furiosissimè vt aduersariũ non satis obseruem.* Quantus verò sit contentionis & pertinaciæ spiritus in Luthero, duobus potissimùm exemplis ex iis quæ possent adferri innumera ostendemus. Primum erit ex Epistola quam ille ad Argentinenses scripsit, in qua de Sacramentariis loquens 8, *Diffiteri*, inquit, *non possum nec volo, quòd si Carolostadius aut alius quispiam ante quinquennium mihi potuisset probare in Sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinctum reddidisset. Grauibus enim curis anxius in hac excutienda materia multùm desudabam, omnibus neruis extensis me extricare & expedire conatus sum, cùm probè perspiciebam hac re Papatui cum primis me valde incommodare posse. Verùm ego me captum video nulla elabendi via relicta.* Et paulo pòst, *Quòd si etiam hodierno die fieri posset, vt quis firmo Scripturarum testimonio mihi fidem facere queat in Sacramento non nisi panem & vinum esse, nihil tamen opus esset quemquam tam amaro me adoriri animo. Sum enim proh dolor! plus æquo in hanc partem propensus, quantum Adami mei naturam animaduertere possum.* Quid obsecro huiusmodi ingenio contentiosius? quod non quærit quid verum sit aut falsum, sed quid Papatui, vt ipse loquitur, aut Ecclesiæ incommodare possit, studéque non veritatis amore & desiderio, sed Papatus odio. Aliud exemplum adhuc clarius ex alio loco 9 sumi potest, in quo tractans de Missa, *Quid ergo*, inquit, *dicemus ad Canonem & auctoritatem Patrum? Primùm respondeo si nihil habetur quod dicatur, ruinus est omnia negare quàm Missam concedere.* Quid enim hoc aliud quæso est quàm velle quocumque periculo ac per omne fas & nefas suam tueri opinionem, & Poëticum illud exequi:

,, *Fac bene si possis, si non, quocumque modo, rem.*

De Zuinglio autem, Carolostadio, Oecolampadio, Caluino, Sacramentariorum parentibus & Lutheri filiis non possimus testimonium dignius aut certius minúsque suspectum adferre, quàm ipsius Lutheri qui testatur eos velut Absalones quosdam regni & gloriæ patris cupidos suas hæreses erexisse. Et si enim de Caluino disertè non loquitur, qui viuente Luthero non adeò infamis erat nec magni nominis, quod tamen de aliis Sacramentariorum capitibus dixit, quidni etiam in Caluinum optimè quadret qui tanto superbior fuit & arrogantior cæteris, quanto posterior tempore? Si enim arrogans Carolostadius fuit Zuinglius qui Luthero parenti contradixerunt, arrogantior sanè fuit qui & Luthero & Zuinglio & omnibus omnium ætatum Christianis contradixit. Sed quid arrogantius possis fingere quàm quod Caluinus pronunciare ausus est. Omnes Patres in errorem abreptos fuisse aut arroganter locutos 10? Quid item arrogantius Beza, qui Caluino soli adrogat honorem rectæ opinionis & detectæ veritatis circa mysterium Eucharistiæ, quasi nullus omnino mortalium ante Caluini tempora rectè de Sacramento sensisset? Sed & quid sibi vult, rogo, quod ad calcem vitæ Caluini, quam idem Beza scripsit, addidit verba illa Elisæi videntis Heliam raptum in cœlum & eleuatum, *Pater mi, Pater mi, Currus Israël & auriga eius*, nisi quod Caluinum pro Helia, aut pro Elisæo vult haberi.

1 Lib. 8. de Genesi ad liter. cap. 9.
2 Tract. 18 in Ioannem.
3 Lib 18. de Ciuit. Dei, cap. 51.
4 Tom. 2 Operum.
5 In lib. cont Regem Angliæ.
6 In præfat. 1. tom. 1.
7 In epist. præfixa argumentis suis in Psalmos tom. 3.
8 Tom. 7.
9 Lib. de captiuit. Babylon.
10 Sic enim Caluinus locis suprà citatis.

De interpretatione Scripturarum.

SEd potest hic spiritus arrogantiæ ac pertinacię detegi apertiùs, si Nouatores istos disputãtes audiamus. Exempli gratia, quæratur, an opera charitatis iustificem, illi negabunt. Si obiicias verba Epistolæ Diui Iacobi quid respondebunt? Lutherus exclamabit si vspiam deliratum est, hîc deliratum esse, potiúsque reiiciendam Apostoli Epistolam quàm admittendum vt iustificatio à charitate proficiscatur. Quid aliud in hac responsione quàm proteruia & pertinacia? Caluinus verò respondebit Iacobi verba non ad iustificationem, sed ad iustificationis manifestationem respicere

Source : BIU Cujas

ſpicere. Quòd ſi replices verba Iacobi non poſſe hanc pati interpretationem, quia vt de fide, ita & de operibus iuſtificationem aſſeuerat, ille tamen in opinione ſua perſtabit, & Catholicos omnes victos ac de mala interpretatione conuictos exclamabit. Sed quo iudice? *Scriptura*, inquit. Atqui de Scriptura nobis controuerſia eſt, quam à nobis ſtare manifeſtiſſimum eſt, iuſtificationem enim ſcripſit Apoſtolus, non iuſtificationis manifeſtationem. Si verò inſtes: Adeamus ergo Patres, Concilia, Eccleſiam. *Bene eſt*, inquit, *dum ad normam Scripturæ loquantur*. Viden' pertinaciam? Exigit Scripturas, nos damus, ille obliqua interpretatione contorquet, nos veram & germanam opponimus ex propria ipſa verborum vi & ſignificatione perſpicuam. Ille non admittit. Quæritur quis rectius interpretetur, nec enim æquum eſt quemquam in cauſa ſua & teſtem eſſe & iudicem. Ille ne victus videatur, & vt vetulis atque vulgo imponat, ad Scripturam reuocat. Quis hîc non videt proteruiæ ac pertinaciæ gyros? In ſumma vult audiri, ſibíque vni fidem haberi. Si quæras, num patres antiquos & Concilia audire velit. *Audiam*, inquit, *ſi ad amuſſim Scripturæ iudicent*. Iudicabunt verò, inquam. Stabiſne illorum ſententiæ? *Stabo*, inquit, *ſi tamen priùs exam nauero*. Quis verò te conſtituit illorum iudicem? Hoc ipſum enim eſt de quo quærimus, cur tibi magis licere debeat ſententiam ipſorum & interpretationem examinare quàm illis aut nobis tuam, & quis in pari omnium iure futurus ſit Iudex. Quòd ſi fallantur interpretando, quia homines fuerunt, vt obiicis, quidni etiam tu fallaris? An non & tu homo es, aut ſaltem beſtia? Neque enim, opinor, aut Angelus aut Deus es, aut quicquam ex inanimatis, hic verò hæret terminis. Eſt ſtatim anguis, in ſeipſum caput contorquet. *Quia*, inquit, *ſecundùm Scripturas interpretabor*. Deus bone. Atqui de hoc ipſo quæritur quis Scripturas rectiùs interpretetur. Quid agas cum impiis iſtis qui ſemper in circuitu ambulant, & eò ſemper redeunt vnde tu tam ſæpe illos deieceris? Quæ impudentior pertinacia quàm nolle ſtare iudicio Eccleſiæ, Patrum, Conciliorum? Quis finis tantæ contentionis, ſi nemo erit qui litem dirimere poſſit, quíque eius tandem definiendæ habeat autoritatem? Nec enim dubitandum eſt quin litigandi futura ſit immortalis libido. Habet ſuas leges Reſpublica omnis bene conſtituta, eaſque bonas & ſanctas, quæ tamen ſi litigantium arbitrio exponendæ relinquerentur, nullus vnquam foret litigandi finis, dum prudentiæ quiſque ſuæ innititur, & in ſenſu ſuo non ſolùm abundat, ſed etiam luxuriatur. Hinc Iudicium etiam in prophanis rebus, ſed multo maior in Eccleſia Dei Conciliorum neceſſitas, ne ſi nullus tandem Iudex ſit à quo appellari non poſſit, litigantium peruerſitas & libido faciat, vt neque litigandi neque appellandi terminus vllus inueniatur. Exemplum præbeat Lutherus ipſe, is enim à Legato ſedis Apoſtolicæ ad ſedem Apoſtolicam initio appellauit. Tum à ſede Apoſtolica condemnatus, quieuítne an acquieuit? Neutrum, ſed factus impudentior iterum prouocat ad Concilium. An verò mi Luthere acquieſces ſi Concilium contra te ferat ſententiam? *Diſtinguo*, inquit; *Si ſecundùm Scripturas, acquieſcam, ſin minus omnia negabo*. Sed quiſnam, inquam, iudicabit, vtrum Concilium ſecundùm Scripturas ſententiam tulerit? *Ego*, inquit: *Nam ſpiritualis homo iudicat omnia*. Ergóne à Concilio & vniuerſi orbis conſenſu ad teipſum vnúmq, prouocabis? Siccine ſupremus diuini humaníque iuris arbiter conſtituetur inſanum & ſiue lepidum ſiue illepidum malis dicere caput Lutheri? Et hæc quidem quæ de Luthero dicimus de cæteris omnibus hæreticis æquè dicta videri debent, nam & inde hæretici nomen acceperunt, quòd interpretationem Scripturę ſibi ſeligant, quam ſi Conciliis & Eccleſiæ conſonam inuenerint, eam non auctoritate Eccleſiæ, vel Conciliorum, ſed ſua ipſorum opinione defendunt, ſin contrariam viderint, nihilominus eam contra Eccleſiæ & Conciliorum autoritatem tuentur.

De inuocatione ſanctorum ex D. Auguſtino.

SImilis erit quæſtionis exitus, ſi de alicuius ex Patribus autoritate diſputetur. Finge quæri, num Beatus Auguſtinus Sanctos inuocandos eſſe cenſuerit. Adducimus locum ex Commentariis eius in Exodum, vbi palàm dicit orationibus Martyrum propitiari Deum peccatis populi ſui. Adducimus & locum ſuprà citatum, in quo palàm teſtatur precibus Sancti Stephani pleroſq; ſanatos aut adiutos. Adducimus & quod idem Auguſtinus alibi ſcribit; Animas defunctorum orationibus Martyrum commendari, in quorum locis, id eſt, nomine ac memoria Martyrum venerabilibus corpora ſepulta ſunt. Quid ad hæc iſti nugatores vt elabantur? Nihil aliud, niſi quòd hæc non ex animo ſed raptim & inaduertentur dicta ſunt. Atqui locum alium illuſtriorem adducimus 4 in quo Beatum Cyprianũ ipſe inuocat hac deſiderij ſui conteſtatione. *Adiuuet nos orationibus ſuis, vt donante Domino quantum poſſumus bona eius imitemur*. Parum eſt, inquiunt, nam non diu immoramur in huiuſmodi precibus. Quid verò iam cum iſtis poſſit quis facere vel patientiſſimus hominum? Adferamus tamen vt iſtis ſatisfaciamus, locum alium in quo non obiter ſed longa & iterata oratione Sanctum aliquem in cœlis regnantem Auguſtinus interpellet. Is eſt in ſermone 2. de annunciatione 5. *O Beata Maria*, inquit, *culpas noſtras orando excuſa, admitte noſtras preces intra ſacrarium exauditionis: & reporta nobis antidotum reconciliationis; ſit per te excuſabile quod per te ingerimus; fiat impetrabile quod fida mente poſcimus. Accipe quod offerimus, redona quod rogamus, excuſa quod timemus, quia tu es ſpes vnica peccatorum, per te ſperamus veniam delictorum, & in te beatiſsima noſtrorum eſt expectatio præmiorum. Sancta Maria ſuccurre miſeris, iuua puſillanimes, refoue flebiles, ora pro populo, interueni proclero, intercede pro deuoto fœmineo ſexu, ſentiant omnes tuum iuuamen quicumque celebrant tuam ſanctam commemorationem, aſſiſte parata votis poſcentium, & repende omnibus optatum effectum, ſint tibi ſtudia aſſiduè orare pro populo Dei qua meruiſti benedicta redemptorem ferre mũdi, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum*. An expectatis adhuc aut requiritis quotquot eſtis Lutherani & Caluiniani vt clarius aliquid proferamus? Fatemur ingenuè nec habere nos nec poſſe fingere, etiamſi nobis pro arbitrio

Source : BIU Cujas

arbitrio fingendi ius & licentiam, quam non petimus daretis. Sed quid respondetis? *Sermo*, inquiunt, *non est Augustini.* Si interroges quare? Quia, inquiunt, non sapit ingenium Augustini. Cui verò non sapit? Tibine an mihi? Quid verò erit quod non possit tutò negari, si hæc reiicienda Patrum autoritatis ratio admittatur? Nam & clarissima quæque loca si ad gustum disputandum examinentur, nunquam satis sapida erunt contradicentibus. Est tamen quod parcamus nec illibenter istis qui Patrum scriptis tam ineptè illudunt, cùm ipsis quoque sacris Scripturis idem faciant, eásque non nisi ad gustum suum & admittant & abiiciant. Quid enim mouere Lutherum potuit vt Iacobi Epistolam damnaret? *Quia*, inquit, *non sapit spiritum Apostolicum.* Cùm damnat Caluinus libros Machabæorum, *Quia*, inquit, *non sapiunt spiritum diuinum.* Ergóne quia manna rebellibus & proteruis panem cœli non sapit, propterea manna esse desinet, *Et panis de cœlo?* Quia Sol noctuæ non lucet nobis non lucebit? Si sic agatur, actum sanè est de vniuersa Scriptura, vt doctè Augustinus noster iam olim disputauit 6. contra Faustum, qui solemni hæreticorum insolentia sacræ Scripturæ loca quibus vrgebatur non germana sed falsata esse dicebat. Vidi ego primarium quendam Geneuæ Ministrum, qui multa insolenter debacchatus in Sanctorum intercessionem, cùm non tantùm Scripturæ, sed etiam Patrum autoritate conuinceretur, dixit tandem paratum se dare manus, si Augustinus vllo loco Beatissimam Virginem inuocasse probaretur. Cùm verò Catholicus supradictum locum protulisset, ac Ministrum interrogasset: Quid verò tu ad hæc Domine magne Doctor? Ille primùm hæsitabundus & attonito similis, mox seipsum colligens quasi magnũ & elegans quidpiam dicturus, vt facilè maximum Ecclesiæ reformatorẽ in eius vultu agnosceres, *Næuus est*, inquit, *in pulchro corpore.* Quid verò miser Catholicus faceret cũ isto nebulone, nisi vt Dominum rogaret ne statueret ei hoc peccatũ, quia nesciebat quid diceret, nec quid faceret. Abi verò tu in malam Crucem cum istis tuis næuis & nugis. An non poteras veriùs dicere næuum hunc esse in Caluini tui opinione, Beatissimæ Virginis Sãctorúmque omnium intercessionem temere reiicientis? Nam nec quicquam vetat næuos esse in deformi corpore vt tanto deformius faciam, quãto facerent corpus venustius quod esset pulchrũ. Placent verò sibi Nouatores nostri tum maximè in sua pertinacia cùm aliquam sententiam in Libris Patrum deprehendunt quæ primo intuitu ac in speciem fauere iis videatur, est enim hoc fuitque semper hæreticis omnibus commune, vt iam olim Vincentius noster Lyrinẽsis obseruauit, *cùm sub alieno*, inquit, *nomine hæresim conciunare machinantur, captant plerumquẽ veteris cuiuspiam viri scripta paulo inuolutius edita quæ pro ipsa sui obscuritate dogmati suo quasi congruant, & illud nescio quid quodcumque proferunt, neque primi, neque soli sentire videantur.* Hunc scilicet morem tenens minister iste noster egregius, de quo nunc dicebamus, tot illis Augustini locis clarissimis, quæ iam citauimus, opponebat locum vnum in quo Augustinus de Christo loquens 7. *Ipse Sacerdos est*, inquit, *qui nunc ingressus interiora veli solus ibi ex his qui carnem gestauerunt interpellat pro nobis.* Itaque Augustinum Augustino pugnantem inducere volebat subtilis Doctor, nec videbat Augustinum eo loco non de alia interpellatione loqui quàm quæ fit per redemptionem, quod & præcedentia & sequentia illius loci manifestissimè ostẽdunt. Hanc verò artem fallendi in Patrum scriptis etsi hæreticorum omnium communis est Caluiniani, tamen propemodum suam propriam fecerunt, adeò in ea excellunt vt apparuit ex congressu Illustrissimi Cardinalis & Episcopi Ebroicensis cum misero illo, quẽ nominare pudet, vel hoc ipso quòd non pudet eum viuere post tam multas támque euidentes ipsius non tantùm hæreses, sed etiam falsitates in augustissimo ipso Christianissimi Regis conspectu, & amplissimo totius Galliæ Theatro detectas conuictásque.

1 Quæst. 108.
2 Lib. 22. de Ciuit. Dei, cap. 8.
3 Lib de cura pro mort. agend. cap. 4.
4 Lib 7. de Baptism. contra Donatistas.
5 Serm. 19. de sanctis. Tom. 10.
6 Lib. 11. cap. 2.
7 In Psal. 54.

De Sanctorum intercessione.

SEd addamus etiam ad has pertinaciæ notas, aliam superioribus finitimam, sed tamen ab iis diuersam, quòd sunt Nouatores nostri queruloſi, vt B. Iudas Apostolus dicebat, & vt Paulus loquitur contentioſi, ita vt quantumuis eorum argumentis satisfacias, ipsis tamen satisfacere nunquã possis. Adeò verum est quod Augustinus iam olim dixit, conuinci eos posse, sed vinci non posse. Exemplum esto in hoc ipso articulo de quo paulo antè scripsimus de Sanctorum intercessione. Obiiciunt dare nos Christo socios & coadiutores cùm Sanctos inuocamus; nos verò respondemus clarissimè, nos neque Deo quem oramus coadiutores dare, quem satis scimus ad misericordiam faciendam coadiutoribus non indigere, neque Christo per quem oramus, quia eius intercessionem omnipotentem apud Patrem agnoscimus, sed nobis ipsis qui oramus, ac quorũ orationes & preces, precibus fratrũ nostrorum, maximè verò piorũ & sanctorum virorum adiuuantur, vt à Deo per solũ Christum exaudiantur. Quare nec Sanctos propriè mediatores agnoscimus eo sensu quasi sint in medio inter Deum & nos, vt Christus, qui reuera medius est, vtpote qui vtramque naturam Dei & hominũ habeat, cùm sit & Filius Dei, & filius hominis, sed inuocamus Sanctos vt sint nobis comprecatores & cooratores per vnũ Dominũ nostrũ Iesum Christũ. Quia tamẽ Christo esse illos nobis gratiores intelligimus & aliquo modo viciniores quippe qui iam sint in gloria, plerique antiquorum mediatores eos appellarunt, nõ ratione illa qua Christus mediator dicitur, qui verè est in medio vt ita dicam Mathematico, sed vt is qui alicui vicinior est licèt permodica distãtia, medius dicitur inter hunc & illum à quo longiùs abest. Sic enim dicimus inter nos & solẽ vmbracula & tentoria nostra esse media licèt non modò non sint in medio, sed etiam nobiscũ sint in extremo. Qua responsione si quis est, qui sibi non putet satisfactum, quonam obsecro, nisi proteruo prorsus & contentioso videri potest esse ingenio?

Hoc

Hoc verò vnicum exemplum pro multis attuliſſe ſufficiat. Nam inſtituti noſtri ratio pluribus his nos immorari non permittit; niſi quòd non poſſum prætermittere inſigne dictum Lutheri qui vt Eccleſiæ catholicæ contradiceret, quæ docet, ſempérque docuit, excommunicationem cuicumque viro pio & Chriſtiano cauendam eſſe tum quoque cùm eſt iniuſta, tanquam quæ ſi non æternæ ſalutis præſens damnum inferat, præſentiſſimum tamen adfert ſecum amittendæ illius periculum. Scripſit ille ex contrario 1 docendos eſſe Chriſtianos, vt excommunicationem diligant potius, quàm vt metuant. Cui bono autem hæc tam impia ſententia, niſi vt contradicendi ſtudium quo vir miſer redundabat, expleret?

1 Artic. 14. per Bullam Leonis damnat.

Decima nota, De ſpiritu maledicentiæ, procacitatis, irriſionis, & calumniæ.

DEcimus character hæreſeos eſt, Maledicentia, procacitas, ſpiritus irriſionis, & calumniæ. *Irriſiones*, inquit B. Iudas in Epiſtola, D. Bernardus 1 de hæreticis ſui temporis loquens, *Videte*, inquit, *detractores, videte canes. Irridemus nos, quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd Sanctorum ſuffragia poſtulamus.* Vt verò Lutheranos & Caluinianos noſtros hoc ſpiritu agi probemus, magna non eſt opus inquiſitione. Nam quod ad Lutherum pertinet, tam petulanter ille & contumeliosè cauſam ſuam aggreſſus eſt, vt Beza 2 non vereatur illi hac in re ſuccenſere. Sed quid Bezæ teſtimonio indigemus? Habemus reum confitentem 3 ſe immodeſtè & ſcribere & agere, ac eo planè modo qui deceat hominem qui, vt ipſe loquitur, non ſit compos ſui. Sed Deus bone quàm impudenter agit cum ſummo Pontifice, cum Rege Angliæ, cum vniuerſo ordine Epiſcorum, cum Academiis Pariſienſi & Louanienſi. Minima ferè quam in eos vibrat contumelia hæc eſt vt porcos, aſinos, Satanæ ſatellites ſtolidiſsimos, & cætera id genus appellet, ídque tam crebrò & importunè, vt ſi operibus eius contumelioſa quæque detrahas, facilè octo ſcriptorum eius Tomos in vnum ſit redacturus. De procacia verò iſtorum & ſpiritu irriſionis ſi quis dubitat, legat ſi licet ludum Lutheri aduerſus Pariſienſes Theologos, & Paſſauantium Bezæ. Mirabitur ſanè inſcitiam & miſeriam illorum qui tales homines habuerunt pro Eccleſiæ reformatoribus, & pietatis ac religionis inſtauratoribus, habéntque. Cogor tamen ex Caluino proferre locum vnum 4 in quo certat ipſe ſecum impudentiórne ſit an imprudentior in calumniis & maledictis concinnandis. *Ad homines*, inquit, *ſi veniamus ſatis ſcitur quales reperturi ſimus Chriſti vicarios, Iulius ſcilicet, & Leo, & Clemens, & Paulus Chriſtianæ fidei columnæ erunt, primíque religionis interpretes, qui nihil aliud de Chriſto tenuerunt, niſi quod didicerant in ſchola Luciani: ſed quid tres quatuor Pontifices numero? Quaſi verò dubium ſit qualem religionem profeſſi ſint iampridem Pontifices, cum toto Cardinalium collegio, & hodie profiteantur. Primùm enim arcana illius Theologiæ, quæ inter eos regnat, caput eſt, nullum eſſe Deum. Alterum, quæcumque de Chriſto ſcripta ſunt ac docentur, mendacia eſſe & fabulas. Hoc cùm notiſſimum ſit omnibus qui Romam nouerant, non ceſſant tamen Romanenſes Theologi, &c.* Quem obſecro non pudeat tam virulenti mendacis huius & impoſtoris? Et tamen quod impudentiam facit intolerabilem, teſtatur ille eodem loco, non de hominibus ſe loqui, ſed de Cathedra Romana, vt meritò poſſimus ei obiicere verba illa Auguſtini, quæ ſuprà retulimus, *Cathedra tibi quid fecit Petri?* Nec contenti ſunt iſti tot contumeliis Eccleſiam Dei militantem, ciúſque Paſtores onerare. Parum hoc illis videtur ſi non etiam in ciues triumphantis Eccleſiæ ſimul iacula contumeliarum ſuarum contorqueant. Audi Caluinum 5 *Colligimus*, inquit, *nihil Papiſtas Chriſto reliquum facere qui pro nihilo ducunt eius interceſsionem, niſi accedant Gregorius & Hippolytus, aut ſimiles laruæ.* Et alibi 6 mentitur impudentiſſimè & imponit Catholicis quod in ſuis omnibus Litaniis, Hymnis & Proſis, vbi ſanctis mortuis nihil non honoris defertur, nullam Chriſti mentionem faciant. Lutherus autem quodam loco 7 mirè exagitat Beatum Thomam Aquinatem, adeò vt erubeſcat dicere probabile eſſe quòd ſit ille damnatus. In ſumma nihil iſti aut in cœlo, aut in terra intactum reliquerunt. Neque ſanè fuit æquum vt Angelico Doctori parcerent iſti qui nec Angelis, nec ipſi Deo pepercerunt.

1 Serm. 66. Cant. Cantic.
2 In imaginibus
3 In eo loco quem ſuprà notauimus.
4 Lib. 4. cap. 7. ſect. 27. & 29.
5 Lib. 3. Inſtit. cap. 20. ſect. 17.
6 Sect. 21.
7 In confut. rationis Latomianæ.

De principiis hæreſum noſtri temporis.

POrrò cùm hæreſibus omnibus commune illud ſit vt ſordidum & abominandum habeant principium (inde namque eſt præclarum illud dictum D. Hieronymi, *Hæreſes ad originem reuocaſſe refutaſſe eſt.*) Videamus iam quod erit pro corollario quàm præclara origine noſtri temporis hæreſes glorientur. Ducunt eam omnes à Luthero, qui primus omnium omnino earum auctor fuit. Ita ſanè Lutherus ipſe teſtatur 1. *Solus* inquit, *primò eram, & ferè ad tantas res tractandas ineptiſsimus, & indoctiſsimus.* Et Beza in iconibus vbi de Luthero loquitur, ait excitatum eum vt lumen Euangelij ex denſiſſimis tenebris erueret. Et quamuis neque Lutherus, neq; Beza id teſtarentur, ſatis tamen teſtaretur ſumma illa pax qua fruebatur Eccleſia cùm Lutherus bellum illi indixit, & repentina omnium Ordinum facta in eum commotio, ſtatim atque apparuit. Et Luthero quidem id pro gloria eſt quòd primus & ſolus fuerit qui turbas excitauit. Nam congratulatur 2 ſibi ipſi quod Germani ſuſpenſis animis expectabant, quem euentum habitura eſſet contentio quam ipſe excitauerat, *Et quam* inquit, *nullus antea neque Epiſcopus, neque Theologus auſus eſſet attingere.* Tantíque fecit hanc hæreticam laudem, vt iniuriæ loco duxerit, ſi quando ſuas opiniones ab aliis didiciſſe diceretur. Cúmque plerique Huſſitam eum eſſe exiſtimarent, reclamat ipſe & exclamat 3 *Non rectè vocant, qui me Huſſitam appellat. Non enim mecum ille ſenſit, ſed ſi ille fuit*

hæreticus, ego plus decies hæreticus sum, cùm ille longè minora & pauciora dixerit. At videamus quibus viis & quo genio Lutherus in hanc doctrinæ nouitatem venerit. Illud sanè constat non diuino impulsu, tametsi dicat ille alibi se à Deo vocatum, vt iactare solent hæretici omnes, sed humano prorsus carnalique affectu rem totam aggressus est. *Casu enim*, inquit ille ipse, *non voluntate, nec studio in has turbas incidi, Deum ipsum testor.* Quid verò tam contrarium, quàm vt diuino impulsu factum esse existimetur quod factum sit casu? Aut quid apertius quàm ex supradictis verbis, non in pacificam Euangelij prædicationem, sed in turbas Apostatam illum incidisse. Neque verò solus ipse hoc testatur, sed & Philippus Melancton 4 egregius Lutheranus. *Hæc initia fuerunt*, inquit, *huius controuersiæ, in qua Lutherus nihil adhuc suspicans aut somnians de futura mutatione rituum ne quidem ipsas indulgentias prorsus abiiciebat, sed tantùm moderationem flagitabat. Quare falsò*, inquit, *eum criminantur qui a plausibili causa exorsum dicunt, vt postea mutaret rempublicam, & vel sibi vel aliis potentiam quæreret.*

Tum verò primi motus & inspirationes quibus Lutherus tactus fuit vt doctrinam Catholicam desereret fuerunt meræ & crassissimæ blasphemiæ, sic enim ipse de se scribit 5 *Oderam*, inquit, *vocabulum istud Iustitia Dei, quòd vsu & consuetudine omnium Doctorum doctus eram philosophicè intelligere de iustitia formali & actiua Dei, qua Deus est iustus, & peccatores iniustósque punit.* Et paulo pòst: *Non amabam*, inquit, *imò odiebam, iustum & punientem peccatores Deum, tacitáque si non blasphemia certè ingenti murmuratione indignabar Deo.* Et alibi 6 explicans locum illum Pauli 7. *Iustitia Dei reuelatur in Euangelio*, ait omnes Doctores exempto Augustino interpretatos esse de iustitia Dei puniente, tum subiungit: *Quoties legebam hunc locum, semper optabam vt Deus nunquam reuelasset Euangelium. Quis enim posset diligere Deum irascentem, iudicantem, damnantem?* Et rursum alio loco 8. *Olim cùm legendum esset*, inquit, *& orandum illud Psalmi, In iustitia tua libera me, totus exhorrescebam, & ex toto corde vocem illam oderam.* Et paulo pòst: *Atque hic sanè*, inquit, *omnes Patres Augustinus, Ambrosius, &c. hallucinati sunt, & in hoc, veluti scandalum impegerunt.* Ex hoc autem odio irascentis, & iusti, in meditationem venit per quam ait se fidem suam iustificantem inuenisse. *Tunc*, inquit 9 *me prorsus esse renatum sensi, & apertis portis in ipsum Paradisum intrasse. Ibi continuò alia mihi facies totius Scripturæ apparuit.* In his verò omnibus hæc præcipuè notatu digna semper existimaui. Primum quòd Lutheri nouitas incepit ab odio Dei omnium peccatorum grauissimo. Fons sanè dignus fuit qui tot hæresum riuulos profuderit. Secundum est quòd Lutherus non resipuit postquam hæresim excitauit, sed in hoc execrando odio perstitit. *Quis enim*, inquit, *posset diligere Deum irascentem, iudicantem, damnantem?* Quibus verbis non solùm se odio Deum habuisse profitetur, sed etiam neque potuisse amare neque posse. At verò non sic ille, non sic qui lætus cantat, *Iustus Dominus & iustitiam dilexit, æquitatem vidit vultus eius.* Et alibi: *Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis.* Ac deinde exclamat de quouis iusto, *Lætabitur iustus cùm viderit vindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* Tertium est quòd ignorantiam suam crassissimam prodit Lutherus, cùm dicit omnes Doctores excepto Augustino locum Pauli ad Romanos de iustitia Dei puniente interpretatos fuisse. Nam vt omittam Chrysostomum & Theodoretum, Diuus sanè Thomas, & Lyranus qui omnibus obuius est, de iustitia qua Deus nos iustificat palàm interpretantur, tametsi contraria quoque expositio non sit omnino improbabilis. Quartum est, quòd impudentiam suam Lutherus ostendit cùm Psalmi locum suprà citatum dicit à nemine Catholicorum & Patrum fuisse intellectum de iustitia qua Deus nos iustificat. Nam & Augustinus ipse & Lyranus & Glossa ordinaria sic planè interpretantur, *In iustitia tua libera me*, id est, quia meâ iustitiâ quæ nulla est, liberari non possum, tuâ Deus bone liberari exopto. Quamquam quod ad locum illum attinet, doctè Glossa ordinaria animaduertit interpretationem illam esse potius moralem, cùm secundùm litteram de iustitia Dei iudicantis Psalmista loquatur, quasi dicat: Cùm iustus sis Domine, eripe me & libera me de manibus persequentium me qui iniustè me opprimunt & persequuntur. Sed ad rem. Postquam Lutherus hoc initium suæ doctrinæ dedit, multa quod erat consequens, per hypocrisim & mendacia fecit, vt suam stabiliret hæresim. Nam & ipsi Romano Pontifici diu blanditus est, & cùm aduersus Regem Angliæ iniuriosè scripsisset, misit ad eum postea Epistolam 10 in qua blanditiis & lenociniis conatur animum Regis demulcere, scribens in hunc modum: *Conscius mihi sum grauissimè offensam esse tuam Maiestatem libello meo, quem stultus & præceps edidi.* Et paulo pòst. *Vehementer*, inquit, *nunc pudefactus metuo oculos coram Maiestate tua leuare, qui passus sum leuitate ista me moueri in talem tantúmque Regẽ, præsertim cùm sim fex & vermis, quẽ solo cõtemptu oportuit victum aut neglectum esse.* Deinde veniam petit ad Regis pedes prostratus, & promittit se palinodiam cantaturum si Rex velit. Verùm non multo pòst tempore, cùm Rex Angliæ iterum in eum scripsisset, rursus ille Regem adgreditur longè atrocioribus contumeliis, & de literis scriptis pœnitet, nec vllum non mouet lapidem vt suam hypocrisim excuset, quæ palidoniam promiserat, docétque se illam epistolam scripsisse, vt eum ad hæresim suam amplectendam pelliceret. *His*, inquit, *persuasionibus planè ebrius effudi illam deprecationem, & infeliciter supplicem epistolam, quam illi sues indignè tractant dilacerántque.* Et paulo pòst dicit eodem se artificio vsum esse cum Georgio Duce Saxoniæ. Et aliquot interpositis verbis, iterum prædicat se non pœnitere quòd iis artificiis vsus sit, quasi fecerit omnia propagandi Euangelij causa, nec pudet eum fictiones huiusmodi & hypocrisim pium honestúmque studium appellare. Pius vir sanè qui pium existimat etiam per mendacia veritati inseruire. Cuinã verò credibile fiet vnquã labia ista dolosa Lutheri in corde, & corde loquentis electa esse à Deo vt Euangelij lumen iterum mundo accenderent? Aut quis vnquã sordidiora vidit aut legit & magis execranda hæresis vllius principia, quæ casu non seriò, nec consultò, & ex odio Dei, non ex amore, ex mendaciis, & hypocrisi, non ex veritate

rate constiterunt? Auctor verò ipse turbulentus homo,& adeò ferox vt Philippo quoque Melanctone teste 11 non solùm Erasmus, sed etiam Fredericus Dux cuius protectione & auspiciis omnem Tragœdiam suam Lutherus produxit, lenitatem in eo & moderationem desiderarent. Quã nec ipse negabat sibi deesse, cùm se sui compotem non esse fateretur 12.

1 In præfat. 1. Tom. oper. & in opere contra Sacramentar.& contr.maled.scrip.Reg Angl.
2 In præfat.suprà citat.
3 In assert.articulorum per Leonem X.damnatorum Art. 30,
4 In præfat ad 2.tom.Oper.Lutheri.
5 In præfat.suprà citata.
6 Tom.4.Oper.in 27.Genes.
7 Romanor.1.
8 In cap.42.
9 In præfat.iam citata.
10 Extat tom. 2.ad finem.
11 In præfat. 2.Tomi.
12 In Epist ad amicum suprà citata.

Horrendum principium hæresis Lutheranæ.

SEd supereſt omnium quæ hucusque diximus, fœdissimum,maximéque horrendum hæresis Lutheranæ exordium.Retulimus in superioribus locum insignem Lutheri quo testatur tantopere sibi Missam displicere vt omnia potiùs negari velit,quàm Missam recipi.At tanti odij, quænam obsecro causa esse potuit? Anne alicuius Angeli aut Dei de cœlo persuasione adactus est Lutxerus vt tanto Missam odio execraretur? Imò verò tantarum Lutheri in Missam irarum præclarus scilicet ac dignus in cuius verba iuraret, magister atque artifex fuit Diabolus. Quis credet? Nemo hercule nemo, si non ipse Lutherus dixerit.Prodeat igitur Lutherus ipse, nec erubescat dicere,quo Doctore vsus sit ab initio vt Missam conuellere niteretur. Nam & iure nostro ita cautum est vt vniuscuiusque rei originem & initium inspici oporteat. Is in libro De missa priuata & vnctione Sacerdorum 1 non obiter, sed ex professo & luculenter asserit refertque Satanam sub mediam noctem sibi apparuisse, & quinque argumentis quæ variis etiam similitudinibus adornauerat effecisse, vt exinde Missam & vnctionem Sacerdotum sperneret omnino, & abiiceret. Nec quod sibi ipsi obiecisset mendacem esse Diabolum, cui propterea credi non oporteret, potuisse tamen persuaderi ne se Diaboli argumentis vinci patereturcuius vim & impetum in disputando mirabiliter extollit. Mox conuersus ad Catholicos, *Si vobis*, inquit, *sustinendi essent ictus Diaboli, & audiendæ disputationes, non diu essetis cantilenam de Ecclesia & veteri recepto more cantaturi: Satan enim in ictu oculi repentè totam mortem terroribus & tenebris adobruit.* Deinde vt obiectioni suæ pro Diabolo satisfaciat & respondeat, conatur pluribus ostendere, Diabolum etiam interdum veritatem docere, & ita mentiri vt mendacium veritate perfundat. Ac tandem, *Confessus sum*, inquit Lutherus, *lege Dei conuictus coram Diabolo me peccasse, me damnatum esse vt Iudam, sed verto me ad Christum cum Petro, & respicio eius immensum beneficium & meritum. Ille omnem horrendam damnationem damnauit. In summa* (& hæc est conclusio Lutheri) *nos ab ipsorum priuatis missis & vnctione Episcoporum liberati sumus.* Euge, Euge, ô viri, quibus est cor, audierunt aures nostræ, viderunt oculi nostri. Hem ista est libertas illa præclara & Euangelica quam Lutherus & eius exemplo cæteri hæretici nostri temporis inuexerunt. *Liberati sumus*, inquit Lutherus, at non libertate quã Christus nobis suo sanguine pretiosissimo acquisiuit, sed libertate quam Luthero ab inferis Satan attulit. Quis vnquam Deus bone audiuit talia? Quis verò nunc audiat sine honore? Quis denique talia fando temperet à lachrymis? Et tamen inueniuntur, heu nimis quàm multi homines, qui tam diris, fœdis & fœtidis ex inferno allatis opinionibus glorientur, autorémque Diabolum sequantur. At nos Catholici adhæremus Christo, & abrenunciamus Satanæ ac doctrinæ eius. Glorietur ergo Lutherus quantum volet cum suis sectatoribus doctrinam se suam aduersus Missam à Satana accepisse, nos Apostolum audiemus semper qui de eodem tractans mysterio, sed longè aliter quàm Lutherus, ait, *Ego autem accepi à Domino quod & tradidi vobis.* Denique omnibus qui Lutherum sequuntur verissimam hanc & turpissimam semper inuremus notam vel ex ipsius Lutheri confessione quam cauillari iam nemo possit, *Vos ex patre Diabolo estis.*

1 Tom 7.Operum editionis Vuittembergensis ann. 1558.à folio 227.vsque ad folium 231.

Hæreses nonnullæ politicæ Nouatorum.

IAm tempus esset vt huic tractationi quæ me longiùs traxit quàm putarem, finem imponerem vel ipso tædio tam horrendæ narrationis. Nisi me viderem religione boni publici teneri vt aperiam,sed paucis si potero, quantam perniciem rebus Christianorum ciuilibus minentur & adstruant ingenia nostrorum Nouatorum, ne dubitare quisquam possit non. minùs in politicis quàm in Ecclesiasticis hæreticos illos esse: id verò facile fiet propositis aliquot ipsorum propositionibus quas perinde tuentur illi mordicus ac si essent articuli fidei.

Prima propositio politica & hæretica, de optima Reipublicæ administratione.

PRima propositio est Caluini disertis verbis expressa 1. *Omnium optimam Reipublicæ administrandæ rationem esse Aristocraticam, quin etiam Democraticam, & quod consequens est, pessimam omnium Monarchicam.* Quanquam autem admonet eos qui Monarchis subsunt nihil præterea mouere debere, ipse tamen qui sub tanto Monarcha natus & educatus fuerat, ostendit satis quo animo in suum Principem animatus esset dum Monarchiam spernit, eámque ait potiùs tolerandam maioris mali vitandi gratia quàm amandam ob suam excellentiam. Neque enim ignorauit homo qui se videri voluit tam magnum politicum, nihil esse periculosius quàm populum primoréque populi titillare spe melioris gubernationis ad dominationem ambiendam vel optandã, ne postquam ambierint vel optauerint etiam captare nitantur.Cuius periculi metuendi nõ eadẽ ratio est cùm de Monarchia etiã apud Democraticos aut Aristocraticos Magistratus honorificè loquimur. Quia nullius inde tumultus nascitur occasio, cupiditate dominandi aut gubernãdi multorum ex iis qui dominantur animos impe-

diente Monarchiam exoptent. Quàm verò falsissimum sit quod iste asserit multorum dominationem vnius dominationi præferendam esse, constat ex iis omnibus qui de Republica scripserunt 2 quique peritiores esse creduntur rerum cũ Ecclesiasticarum, tum politicarum. Sic Deus Opt. Max. populum suum Israel rexit Ducibus, Iudicibus, Regibus, Ecclesiastica verò summis Pontificibus, cœlestia Michaele Archangelo cuius cæteri Angeli esse dicuntur. Quin etiam inter animalia quæ gregatim viuunt, dux vnus aliis semper præesse videtur, sic Elephantes, cerui, oues, grues, apes, & conchilia margaritifera, &c. Nimirum ea gubernatio quæ ad Dei Opt. Max. regimen proximè accedit, vt optima omniũ est, ita & desiderabilior & amabilior cæteris, ita vt eius desiderium naturæ ipsi à Deo ingenitum esse videatur.

1 Lib. 1. Instit. cap. 9. §. 9 & cap. 20 num. 8.
2 Plat. in Politic. Arist. lib. 8. Ethic. cap. 10. Senec. lib. 1. De benefic. Plutarch in Opusc. De Monarch. Et ex Patribus Philo lib. De confusling Cypr. De idolorum vanitate. Hier. ad Rustic. Ex recentioribus magnus noster Lipsius in Politicis.

Secunda propositio politica, & hæretica, De peccatorum omnium æqualitate.

SEcunda est propositio Lutheri iam à nobis in præcedentibus relata, *Circumstantiarum omniũ quæ peccata aggrauare communi omnium hominum sensu & opinione creduntur, nullam penitus esse distinctionem.* Nec magis peccare illum qui incestum cum filia vel sorore quàm qui cum vidua extranea, vel cum meretrice commiserit, nec eum qui patrem aut matrem aut Principem quàm qui inimicum occiderit: quod quàm pernicioſum sit Reipublicæ, si quis est qui non videat, dignus sanè est, qui cum filia vel matre incestum contraxisse, aut vitam Principis attentasse accusetur & probetur, vt experiatur an idem persuasurus sit Principibus aut Magistratibus quod sibi passus fuerit tam stultè persuaderi à Luthero.

Tertia propositio politica, & hæretica, non esse præliandum contra Turcas.

TErtia eiusdẽ Lutheri propositio est 1, *Aduersus Turcas præliari esse repugnare Deo visitanti nostras iniquitates per illos.* Qua propositione quid obsecro dici potest stultius, iniquius, & ad totam Rempublicã Christianam perdendam accommodatius? Ergone grassatores viarum, depopulatores agrorum, incendiarios, hostes deniq; domi forisque infestantes nullus Principũ reprimere debebit? Certum enim est perditos homines qui vexãt bonos, ita facere Deo permittente, vt eorum vexatione boni visitentur à Deo & corrigantur, ergóne pugnandum non erit medicinis cum peste, nec prouidentia rei frumentariæ & annonæ cum fame, ideo tantùm quòd per huiusmodi afflictiones Deus non tantùm visitet nos & castiget, sed etiã probet, adprobet, perficiat? cur ergo gladiũ gestat Princeps, cur arma milites nisi vt hostes si qui ingruent reprimantur, & Reipublicæ inuasores propellantur? Inde nimirum est quòd milites laudantur etiam in Euangelio 2 quia & iusti esse possunt, qualis ille Cornelius nobilis Centurio, de quo in Actis Apostolorum 3. Inde quod etiam à Ioanne Baptista adprobantur non si militiam deserant, sed si neminem concutiant, neque calumniam faciant & contenti sint suis stipendiis *Rex*, inquit Paulus 4, *non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram.* De militibus verò aureus sermo est Diui Bernardi ad milites Tẽpli in hanc omnino rem pronunciatus. *Securi*, inquit, *procedite milites & intrepido animo inimicos Crucis Christi propellite, certi quòd neque mors neque vita poterit vos separare à charitate Dei; quàm glorioſi reuertuntur victores de prælio, quàm beati Martyres moriuntur in prælio! Vita quidem fructuosa, & victoria gloriosa, sed vtrique mors sacra præponitur.* Et postea, *Christi milites securi prælientur prælia Domini sui, nequaquã metuentes aut de hostium cæde peccatum, aut de sua nec periculũ. Miles inquam Christi securus intermit, interit securior, sibi præstat cùm interit, Christo cùm interimit. Sanè cùm occidit malefactorem non homicida, sed vt ita dixerim malicida reputatur.*

1 In lib. De captiuit. Babylonic. & in Artic. à Sorbona damnatis. Et iterum in assertione artic. per Leonem X. damnatorum.
2 Matth. 8.
3 Cap. 10.
4 Roman. 13.

Quarta propositio hæretica & politica, Leges Principũ non obligare conscientias subditorum.

QVarta propositio Caluini est 1 *negantis, leges Principis obligare in conscientia*, quidni verò? Quia, inquit, non cum hominibus, sed cum Deo negotium est conscientiis nostris.

„ *At non ille satum quo te mentiris, Achilles*
„ *Talis in hoste fuit Priamo.*

Vixit Paulus eo tempore quo Principes & Imperatores non solùm non sequebantur; sed etiam persequebantur Christum, & conuenerant in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius, & tamen exclamat ille 2, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non enim est potestas nisi à Deo. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ideo necessitate subditi estote non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ministri enim Dei sunt.* Quid tu ad hoc Caluine? Non vides etiam conscientiis nostris negotium esse cum hominibus: iis scilicet qui Dei vices gerunt in administranda Republica, siue Ecclesiastica, siue politica. Hoc autem Caluini placito quàm imminuatur autoritas Principum & legum videre quilibet potest, sentire autem & experiri etiam Principes ipsi, si impias istas & seditiosas voces in Republica sua inualescere patientur.

1 Lib. 4 Instit. cap. 10. sect. 5.
2 13. ad Roman.

Quinta propositio hæretica & politica, non debere subditos Principum suorum potentiam optare.

QVinta propositio nescio an suauior sit, an periculosior, quæ eiusdem Caluini est 1, *Non debere subditos Principum suorum potentiam optare.* Deinde figillatim de Gallis & Hispanis loquens, ne fortè putes de Turcis illum aut Indis scribere. *Hinc videmus*, inquit, *quanta hominum stultitia qui potentem Regem & multis ditionibus imperantem appetunt, & quam meritò ambitionis suæ dent pœnas. Gloriantur hodie Gallia & Hispania se Principibus magnis subesse. Verùm quàm futile sit quod fallaci honoris prætextu eos fascinat, suo damno sentiunt.* Ergo si tibi

credimus

credimus Caluine, bonum erit & honestum, saltem, vtile subditis, vt Principum suorum expetant depressionē. O reges, ô Principes, permittite vt pro vestra, próque populorū vestrorū securitate liceat mihi exclamare. Quid agitis? Quid expectatis, qui tā pernicioſæ pestilentiſq; doctrinæ auctores & sectatores in ditionib. vestris fouetis, amatis, & quasi magnos Dei prophetas recipitis? Vos enim solos appello & miror, non illos, qui ne bellis & factionibus turbent omnia, tolerant propemodum inuiti etiam quos oderunt. Quando autem felicius beatiúsque regnis & populis res cesserunt, quàm cùm Principes eorum dummodo iustè & ex æquo amplissimis prouinciis dominantur? Quando beatius actum est cum Gallis quàm regnante Carolo Magno Rege ac Imperatore potentissimo? Quando felicius cum Israëlitis quàm regnante magno Salomone?

In cap. 19. Esaiæ vers. 4.

Sexta propositio politica, & hæretica, nullam rempubl. legibus feliciter administrari.

SExta propositio est Lutheri 1 (promiscuè enim de Luthero & Caluino loquimur, quia parum inter eos distare arbitramur.) *Nullam Rempublicā legibus feliciter administrari.* Cùm enim id ex eius assertionibus Doctores nostri collegissent, eíque tanquam errorem absurdissimum obiicerent, ille non modò nō negauit, sed disertè affirmauit, suæque affirmationis rationem his verbis reddidit: *Hoc*, inquit, *docet experientia.* Quænam verò experiētia Luthere? An fortè Rempublicam aliquam vidisti, audiuisti, legisti, siue Monarchicā, siue Aristocraticam, siue Democraticā quæ legibus non regatur & dirigatur? An tu fortasse melior politicus es, & prudētior Deo Opt. Max. aut in Reipublicæ feliciter administrādæ artibus exercitatior? Atqui populo suo Israëlitico Deus leges obseruandas proposuit, & edixit, nec morales tantū, & cęremonjales, sed etiam politicas atque iudiciales, hinc æterna illa Sapientia 2, *Per me*, inquit, *Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Ergo qui Reges per Deum regnant, iidem per Deum quoque leges condunt, vt iusta decernant. Nec est quod ex Aristotele 3 aut aliis prophanis auctoribus propositionem hanc pluribus exagitemus. Vellem potius iis rationibus quæ Iurisconsultum decent, & quas Iurisprudentia nostra facilè suppeditaret, totam rem hanc pro dignitate tractare, si tanto abundaremus otio, quantū materiæ amplitudo & abundantia requireret. Satis sit quòd nulla vnquam apud Christianos sine legibus administrata est Respublica.

1 Tom. 2. in respons. ad articulos quos Magistri nostri excerpserant.
2 Prouerb. 8
3 Lib. 3. Politic. cap. 11.

Septima propositio publica & hæretica, nihil conscientiæ commune esse cum terrena iustitia.

SEptima quam postremā esse volumus, eiusdem Lutheri propositio est cùm tractat de discrimine Legis & Euangelij 1. *Nihil*, inquit, *conscientiæ cum lege, operibus, & terrena iustitia cùm in politia obedientia legis seuerissimè exigatur, vbi nihil sciatur de Euangelio, de conscientia, gratia, remissione peccatorum, cœlesti iustitia, de Christo, sed tantum de Moyse, lege & operibus.* Hactenus Lutherus. Contra quem disertè Rex Dauid admonet Reges omnes vt seruiant Domino in timore & tremore. *Et nunc*, inquit, *Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, apprehendite disciplinam*, aut, vt alia versio habet: *Osculamini Filium* Quibus verbis haud dubiè vt antiqui omnes obseruauerunt, ad Christi cultum Reges omnes inuitātur. An verò vnquam felicius administrata est Resp. Christiana, quàm sub Constantino, Theodosio seniore, Honorio, Theodosio iuniore, Iustiniano, Carolo Magno, Ludouico, Amedeis nostris, Imperatoribus, regibus, & Principibus omniū pientissimis? Quare & meritò & verè vt tātum Dei prophetam oportuit Isaias de Christo & de Ecclesia loquēs, *Gens*, inquit, *& Regnum quod non seruierit tibi, peribit.* Neque rursus aliā ob causam habet Christus scriptū in femore, *Rex Regum, & Dominus dominā tium*, nisi vt sciant, Reges nunquam se beatius & melius regnare posse, quàm si Christo, Euangelio & pietati ex toto corde inseruiant, cùm Christus ea sit Sapientia quæ in Prouerbiis dicit 2. *Per me Reges regnant.*

1 In cap. 2. ad Galat. Tom. 5. fol. 304.
2 Capite 8.

Lutheri contra Principes omnes Christianos inuecti ium & impudens mendacium.

ERgo pessimè Lutherus consuluit Principibus, sed tamē bene & accommodatè ad eam quā de illis gerebat opinionem. Nec enim illum pudet Reges omnes & Principes vocare *Robustos venatores* 1, vt de Nembroth loquitur Scriptura 2, *Nimium*, inquit, *honoris est & gloriæ dicere Papatum esse robustam venationem Romani Episcopi. Nam id exempli Nembroth omnibus quoque Principatibus prophanis conuenit, quibus tamen nos Deus vult subdi, honorare, benedicere, & pro eis orare.* Qualis autem fuerit Nēbroth, & quænam eius robusta ista venatio, explicat D. Hieronymus 3, nimirum quia primus in populo Tyrānidem arripuit. Idémque testatur Iosephus de ipso loquēs. At fortasse dicat aliquis Luthero in mentem hoc non veniſse cùm Principes omnes Nembrotho similes esse dixit. Et ego quoque facilè crederem, nisi viderem ipsummet Lutherum in suis ad Genesim Commentariis 4, ita prorsus explicasse. Monet enim eo loco, Tyrānos omnes & Principes robustos esse venatores, non quòd feras sed quòd homines persequantur, subdítque, *Hic postea generalis titulus fuit omniū Tyrannorū & Principum.* Hoc verò si quisquam vllibi gentium Princeps est adeò Lutheranus qui tecū Luthere ita esse fateri velit, bene consulis & dignum agis tam indigno Principe Consiliarium, cū Nembrothicos Principes non Christianismo, sed Atheismo vis operam suam nauare. Sed non habebis fatentes aut ferentes tot Reges Duces & Principes Christianos & Catholicos, qui sicut cętera tua dogmata impietatis dānant, ita & hoc tā stultum & contumelioſum maledictum tuæ adscribunt temeritati & impudentiæ, parúmque curant quid tu de iis senseris, dummodo gratā ei seruitutem exhibeant cui seruire regnare est. Laus verò gloria, honor & benedictio Domino Deo nostro cuius diuina miseratione factum videmus vt langueſcere iam & labare incipiant tandē hæreses istæ omnes. Nec enim hodie quisquam ferè vllibi gentium fit hæreticus, si eos excipias qui vel nascuntur inter hæreticos & ex hæreticis, neque vllas de religione nostra Catholica nisi calūniātium voces vnquam audiuerunt, vel à Monachatu

Source : BIU Cujas

& Sacerdotio magis quàm à religione deficiendi votum gerunt, vt scelerum quibus apud nos sunt infames impunitatem sibi apud hæreticos quærant, vel luxuriæ & scortationis licentiam, quam conscientię libertatem vocant, laxiorem & liberiorem nanciscantur, vel denique vtilitatis alicuius aut etiam erubescentiæ magis quàm scientiæ aut conscientiæ rationibus vllis, ne ad nos redeãt prohibentur. Est hoc omnibus hæresibus, cum meretricibus commune vt sola nouitate placeãt, adolescant, consistant, sola item vetustate displicecant, deficiant, collabantur. Doleo sanè & ex corde doleo ac propemodum fiens hæc scribo, tã multos adhuc supereſſe qui tot nugis istis ab infãtia imbuti adeò pertinaciter in iis perstant: viros alioquin maximos & doctrina ingenióque clarissimos, quinetiam ex iis non paucos, quod magis me cruciat, & Iurisconsultos, & mihi amicissimos quos extra causam religionis colo, colámque semper singulari obseruantia, pro quibus cuperem si liceret, fieri anathema vt tandem illi resipiscerent nec se de libro viuentium deleri paterentur. Vos ego, viri magni quotquot & vbicumque estis, præsertim qui me amatis, supplex oro per viscera misericordiæ Christi Domini, vt tãti momenti rem seriò tandem & tranquillo vt decet animo, ac in humilitatis, non in superbiæ spiritu, quod hactenus factum est, examinetis. Satis iam superque Luthero, Caluino, & genio dedistis, qui nugatorum istorum nouitates, antiquis Patribus, Concilio Tridentino, totíque Dei Ecclesiæ hactenus prætulistis. Quis credet vos tam magnos fuisse Iureconsultos, vt obscurissima & recondita quæque Papiniani sensa penetrare potueritis, & tamen tã stultas & pueriles istorum ineptias à cõmuni cuiusque sensu abhorrentes, vos etiam admonitos, totque nostrorum Theologorum libris edoctos diiudicare non potuisse? Redite quęso ad Ecclesiam Dei quę nascentes vos in regenerationis lauacro benigna excepit, & quæ vt iterũ excipiat tot suspiriis & lachrymis venerabili vestræ conuersioni occurrit. Numquã sera erit si modò vera pœnitentia, sed laudabilior mihi credite, ac tutior erit quæ minus sera. Quàm multa iam habetis exempla eorũ qui ex vestris aliquãdo & inter vestros clarissimi fuerant, quos in Ecclesiam Dei reuersos puduit duntaxat fecisse tardiùs quod citiùs fieri oportuerat? Non negatis nostrã esse & Romanam Ecclesiam illam cuius vos dicitis Reformatores. Ergo veram esse fatemini, alioqui Mahumetismum & Alcoranum non Ecclesiam Romanam reformandam suscipere oportebat, si nihil nisi abusuum multitudinem & reformationem falsæ Ecclesiæ quærebatis. Quòd si vera nostra Ecclesia est, cur aliam quæritis? Cur nouam facitis? Abusus quos in ea tam multos esse vobis falsò persuasum erat, emendandi fuerant si qui erant, at non à vobis sed à Pastore & Rectore Ecclesiæ, ipsa verò Ecclesia eadem semper retinenda quæ noua fieri non poterat, quin hoc ipso fieret falsa. Itaque si nouam facitis, fatemini falsam, si nostram retinetis, nostra ergo illa est quã Paulus dixit esse columnam veritatis, cum qua proinde non magis errare potestis quàm contra eam bene sentire. Quod reliqum est, peto à vobis in charitate dei & pro ea qua vos prosequor obseruantia, vt si quid in Hæreses aut Hæresiarchas acerbius à me dictum putabitis, non vt vos tanquam aduersarios lacesserem, sed vt tanquam amicos à somno isto lethargico excitarem dictum id scriptúmque fuisse existimetis.

CVM VERO vastata iam per Nouatores istos Germania, perdita vno die Anglia, lacerata miserè per tot annos Gallia, Belgiáque, tentata denique non semel Italia, addamus, etiam Hispania, verendum maximè esset ne feruentis adhuc & æstuantis mali tanti contagio Sabaudiam quoque nostrã peruaderet, prouidentissimè ab Emanuele Philiberto glorioſissimæ memoriæ Principe pientissimo, religiosissimo, & pacis æquè ac belli artibus instructissimo prospectũ fuit, vt quo tempore amissam à patre prouinciam quodã veluti iure postliminij recuperabat, auitam religionem non amitteret, quam & pater amissa prouincia (tametsi literis à Luthero ipso ad defectionem impudentissimè compellatus) & pariter prouincia mutato verius quàm amisso Principe nihilominus constantissimè retinuisset. Itaque plurimis in eam rem Edictis promulgatis, quibus districtè mandabatur Senatui, vt videret ne quid Respublica religióque detrimenti caperet, Senatusconsulta non pauca secuta sunt quorum auctoritate aduersus imminentis periculi metum prospiceretur. Adeò prudenter vt non tam laborandum haberet Senatus quibus suppliciis portenta ista impietatum & blasphemiarum vindicaret, quàm cogitandum quibus consiliis & præcautionibus assequi posset, ne quid in hoc genere peccaretur, vt nec suppliciis opus esset. Adeò autem feliciter vt neque vnquam necessitas emerserit irrogandæ pœnæ, quam & Edicta & Senatusconsulta aduersus cõtumaces ac pertinaces istos, si qui forent, minabantur. Illud verò mirabilissimum omnium est, & prodigio simillimũ, nullis Hæreticorum conatibus fieri vnquam potuisse, vt Hæresis quæ sicut arcem suam, ita & Consiliorum suorum summam in mediis finibus nostris collocauit, vel vnum tamen ex prouinciæ nostræ pagis sibi proximioribus inficeret, quæ longinquissimas & ampliſsimas etiam prouincias tam facilè depopulata nihil non & in nos ausura confecturáque credebatur.

Quamquam autem solius Dei Opt. Max. beneficio, ac prouidentia singulari tantam nobis felicitatem obtigisse credendum est, habemus tamen quod secundùm Deum gratiam eo nomine Principibus nostris referamus, qui Religionis Catholicæ integritatem perpetuo constantíque cultu retinentes, nihil non fecerunt, vt hanc à nobis miseriam & infelicitatem propulsarent. Tibi verò præcipuè CAROLE EMANVEL SERENISSIME, qui in cæteris omnibus ad pacis bellíque gloriam pertinẽtibus solus par & æqualis maioribus tuis, in hoc vno tamen tanto maiorem te præstitisti, quanto peiora & periculosiora fuerunt tempora, quæ te, ne inferior videreris, superiorem esse coëgerunt. Quid non enim cogitasti, tentasti, perfecisti, vt auitæ fidei nostræ puritatem nobis integram, & ab hæreticorum linguis, scriptis, armísque sartam tectam conseruares? Quàm sæpe non modò fortunã totius Reipub. sed tuam quoque salutem in apertum discrimen coniicere necesse fuit, ne alioqui certissimũ Religionis amittendæ periculũ incurreremus? Fortunauit DEVS

Opt.

Source: BIU Cujas

Opt Max. tam pia consilia, fecitque vt quod nulli ex vicinis nostris contigit, gloriari iam possimus in Domino, Hæreticum in tota Sabaudia (si Geneuam vnam excipias, & paucos ex iis quos Bernensium dominatio ex Catholicis primùm fecerat Zvinglianos, Geneua verò postea ex Zvinglianis fecit tandem Caluinianos) ne vnum quidem esse, Religionem non aliam, quàm quæ vnica & vera Sectarios, Atheos, & Libertinos, quorum tam magnus hodie ferè passim & vbique numerus, omnino nullos, pacem & tranquillitatem ex eo summam, nullis domesticarum dissensionum periculis suspectam, quæ nostram proinde felicitatem tanto præclariorem & illustriorem reddat, quanto miseriores sibi iure videntur ij quibus omnia è contrario ceciderunt. Neque verò satis tibi fuit, Catholicam Religionem iis in locis tueri à quibus nunquam abscesserat. Faciendum præterea existimasti, totísque viribus enitendum, vt in amplissimas Prouincias, vnde iampridem & ab annis plus minùs sexaginta exulare iussa erat, quàm honorificentissimè restitueretur, nec quoadusque rem tam magnam armis tuis victricibus perfeceris conquiesti. Sed erunt ista in Historiis cũ apparatu, & ex dignitate tractanda, vt æternæ memoriæ templo consecrentur, non his meis scriptis, quæ annos fortasse non ferent, tam ieiunè ac obiter testanda. Patere tamen Dux ter maxime, vt tantæ huius beatitatis causa ex parte aliqua in Senatum tuum deriuetur, quem tu paterque tuus semper voluistis ex iis constare Senatoribus, quibus nihil esset Christiana & Catholica Religione antiquius. Nihil hoc de tua gloria detrahet, augebit potiùs, & prudentiæ & felicitatis tuæ laudem, ad quam id maximè pertinet, vt omnes sciant eos à te Consiliarios & Senatores semper electos esse, quos perinde singulos ac vniuersos non minus secutæ, quàm anteactæ vitę ratio dignos esse ostenderit, qui ad tantæ dignitatis fastigium, tam periculosis temporibus euehérentur, & quos non euexisse puderet fortassis aliquando, at euexisse nunquam pœniteret. Quod hac nostra ætate vix alij præter te vlli quantumuis prudentissimo Principi video contigisse.

Est verò etiam quod Episcopis Gebennensibus acceptam diuini huius tanti beneficij partem feramus qui per totum illud tempus quo Religionis salus vbique ferè terrarum periclitabatur, non minus pastoralis vigilantiæ laude, quàm scientiarum gloria & pietatis constantia percelebres totum suum gregem tot luporum vndique inhiantium insidiis expositum ab eorum iniuria & voracitate vindicarunt? Inter quos ne antiquiores enumerem primus occurrit, quem nominare debeam FRANCISCVS BACODVS qui Sacrosancto Concilio Tridentino iam tum Episcopus Gebennensis interfuit, vir magnus, & ob singularem tractandarum rerum peritiam cum insigni probitate coniunctam variis Legationibus à sede Apostolica honestatus, isque omnibus quàm honorificẽtissimè perfunctus. Post hunc ANGELVS IVSTINIANVS Franciscanus Doctor & Patricius Genuensis, vt antiquæ prosapiæ quam à veteribus Chiensis insulæ Principibus deduxerat, ita promiscuę eruditionis fama nobilissimus, Theologus verò in primis præstantissimus, qui ad Colloquiũ illud Poissiense quod in Gallia sub Carolo IX. habitum fuit, accersitus vt ad eos debellandos veniret, qui ad Concilium Tridentinum tam sæpe vocati venire recusauerant, mirabilem quam de ingenio ipsius & doctrina opinionem tota Gallia conceperat, in istis Nouatorum ineptiis profligandis mirabiliùs superauit. Expertus quod alij multi, fuisse sibi facilius præsentes ac cominus pugnantes hęreticos conuincere, quàm fuisset paulo antè inauditos, tametsi per contumaciam absentes in Concilio Tridentino (cui etiam vt vnus ex præcipuis Ecclesiæ Doctoribus interfuerat) condemnare. Successorem hic habuit CLAVDIVM DE GARNIER sicuti virutum cæterarum omnium, ita pietatis potissimum & sanctimoniæ laudibus insignem, cuius vniuersa vita si quis me interroget quænam & qualis fuerit, vix aliud respondere possim, quàm continuam fuisse & perpetuam quandam prædicationem, non modò ad erudiendos Catholicos, quibus haud dubiè tanti Prælati exemplum pro eximio Doctore potuit esse & debuit, sed etiam ad sanandos & reuocandos hæreticos, qui antehac Episcopis ferè omnibus, impudenter licèt plerumque & falsò, vt solent, nihil nisi vitam ipsam pro crimine exprobrabant. Dignum planè, cuius Episcopatum fortunauerit DEVS Opt. Max. prima & præcipua hæreticorum totius Chablasiensis Ducatus conuersione, & sanctissimo illo omniúmque post hominum memoriam extra ordinem amplissimo Iubilæo, quo vrbem Tononensem decorauit Clemens VIII. anno 1602. in honorem DEI & venerationem Beatissimæ Mariæ Virginis de compassione: vt scilicet prudentiæ, pietatis, & sanctitatis suæ testes haberet remotissimas quasq; Prouincias, ex quibus cùm plura quàm credi possit hominum millia Tononem Religionis ergò venissent, omnes prælatum admirati, nihil se vnquam grauius aut sanctius vidisse prædicarunt, & quoad viuent, haud dubiè prædicabunt. Etsi autem non de suo tantùm Episcopatu, sed de tota etiã Repub. Christiana vir tãtus ob alia permulta bene ac præclarè meritus videri debet, nulla tamen de causa meliùs & præclariùs, quã quòd viuus defuncto sibi successorem talẽ elegit, diu quidẽ multúmque reluctantem, sed hoc ipso digniorem. Qualem certè dicebat esse Pontificem & Episcopum Gebennensem, qui faucibus ipsis hæreticorum expositus obturaret ore suo Leonũ ora, & pro Ecclesia DEI constitueretur caput eius ciuitatis in qua Hæresis arcanorum suorum omnium caput sedémque collocasset. Successoris fuit FRANCISCVS DE SALES (quid enim laudibus eius officere debet quòd viuat, méque fraterno & amore & nomine prosequatur, quominus à me nominetur, qui ab omnibus laudatur?) non modò splendore generis inter nobiliores totius patriæ familias clarissimus, sed etiam doctrinæ, ac quod primum est pietatis & conspicuæ innocentiæ gloria perillustris, Iurisconsultus (nam & hoc ad rem nostram pertinet) ipso etiam Senatus nostri iudicio eximius, Theologus verò inter doctissimos quosque subtilissimus, & inter subtilissimos scientissimus, Prędicator etiam non solùm disertissimus, quod ei cum multis commune est, sed etiam, quod cum perpaucis, eloquentissimus Scriptor verò siue Latina siue Gallica lingua scribendum

bendum habeat elegantiſſimus, & venuſtatis æ què ac ſucci plenus. Is denique quem non aliter, aut meliùs pro dignitate laudare poſſim, quàm ſi impetrẽ, vt ſufficiat nominaſſe. Ne alioqui poſtquam omnia dixero, quibus vel laudabiliſſimi cuiuſque viri laus contenta eſſe poſſit, quia tamẽ multa prætermiſero, quę minimè tacenda eſſent, præuaricatoris partes expleuiſſe videar, potius quàm adulatoris ſuſpicionem, quod non minùs execror, incurriſſe. Poſſum enim verè, ita ſaluus ſim, affirmare, quicquid eſt ſiue pietatis & ſanctimoniæ penè incomparabilis, ſiue eruditionis admirabilis, quod in cęteris Epiſcopis vel requirere vel laudare poſſis, totum id in hoc vno elucere, tam magnificè ac eminenter, nec eo minùs tamen citra oſtentationis inuidiam, vt ſiue familiariter colloquentem videas, incredibilem in ore dignitatem, in ſermone comitatem, in vtroque miram ſuauitatem morum ſtatim agnoſcas, ſiue grauiter ac piè, vt ſemper ſolet, concionantem audias, non facilè poſſis decernere an eloquentia præſtet an doctrina, & an grauitate ſententiarum ac orationis maieſtate ſuperet, an appoſitè ac partitè loquẽdi facilitate, ſiue denique cum hæreticis diſputantem obſerues, omnino dubitandum habeas maioréne ille eruditione certauerit, & vicerit (certare nẽpe illi ſemper vincere eſt) an modeſtia & patientia. Adeò vrget ipſe acerrimis quidem & efficaciſſimis argumentis, ſed ea lenitate & charitate quaſi melle temperatis, cui non magis hæreticorum ſuperbia & inſolentia felle plena poſſit reſpondere, quàm ipſorum inſania reſiſtere ſpiritui qui loquitur in illo. In ſumma putes te videre, vel audire antiquos illos Chryſoſtomos, Hieronymos, Auguſtinos, Gregorios, & alios, ſi qui ſunt ex veteribus Epiſcopis celebriores, quos Antiquitas religioſiſſimè ac sãctiſſimè venerata, pro magnis & ſanctis viris habuit, poſteritas verò quæ tales hucuſque vix vllos vidit, pro miraculis. Enimuero quid tam magnum & grande eſt, quòd non ſperare liceat tanti Epiſcopi auſpiciis & conatibus perfici poſſe, quem DEVS Opt. Max. ſuis benedictionibus adeò beauit, vt prius etiam quàm in Epiſcopum eligeretur, ac ſub Epiſcopi ſui CLAVDII DE GRANIER imperiis, Ducatum Chablaſienſem vniuerſum, finitimáſque Prouincias gladio verbi DEI ſubactas ad ouile CHRISTI reduxerit, quæ Bernenſium dominationem & imperium antea expertæ, indéque ſacroſanctæ Religionis Catholicæ iacturam per annos plus minùs ſexaginta perpeſſæ vix vnquam hæreſim abiuraturæ credebantur? Subſcribet his laudibus non noſtra tantùm Sabaudia, quæ tanti partus matrem ſe & alumnam eſſe non immeritò gloriatur, ſed tota etiam Gallia, quam ille tot Concionibus præſertim Lutetiæ Pariſiorum, Diuione, Lugduni, nonnullis etiam in ipſo Regis Chriſtianiſſimi conſpectu habitis nec minus Regem ipſum quàm regnum, fama ſui nominis, & admiratione compleuit. Subſcribet ipſa etiam Roma, & ampliſſimus atque auguſtiſſimus Illuſtriſſimorum Cardinalium conſeſſus, qui tentatam, exploratam, teſtatámque cum lachrymis gaudij & exultationis ab ipſo ſummo Pontifice Clemente VIII. Saleſij noſtri prudentiam & eruditionem in publico examine admirati, digniſſimum omnes ore vno pronunciauerunt, quem CLAVDIO DE GRANIER tũ Epiſcopo Gebennenſi anxiè id ambienti, etiam inuitum Coadiutorem cum futura ſucceſſione ſummus Pontifex daret, vt beneficium quod alioqui magnum videbatur, non tam perſonæ, quàm meritis, ipſique Eccleſiæ vniuerſæ datum eſſe conſtaret, curante id præ cæteris enixiſſimè, ac fauente Cardinale tum Borgheſio, nunc Paulo V. Pontifi. Opt. Max. qui cùm mandatam eo tempore haberet à Sede Apoſtolica curam omnium quæ ad hęreticorum noſtrorum conuerſionem adiuuandam pertinebant, poſtquam ex frequentioribus cum Saleſio noſtro colloquiis, præſtantiam ipſius & dignitatem certiùs introſpexit, nullum exinde ſibi finem fecit proſequendi eum, quibus potuit officiis, vt modis omnibus teſtaretur quàm dignum eſſe crederet in quo pręcipuè amando & ornando ſibi tantopere placeret. Quid plura? O vtinam (quidni enim exclamem, vt votis ſaltem aſſequar, quod verbis exprimere non datur?) Vtinam iterum, atque iterum vtinam multos hæc noſtra ætas haberet Saleſios! Vtinam verò etiam ſuperior habuiſſet! Iis maximè in locis, in quibus hæreticorum defectionem ab Epiſcoporum ſiue inſcitia ſiue ignauia principium ſumpſiſſe compertum eſt. Nunc de profligandis Hæreſibus, & de dirutis Iacob reſtituendis non laboraremus. Sed cùm ad collapſas res quaſque maximas reparandas, non aliud aptius remedium eſſe credatur, quàm ſi omnia quantum fieri poteſt ad initia ſua reuocentur, non deſpero fore, vt quemadmodum ſola ferè poſteriorum Epiſcoporum incuria viam hæreſibus patefecit ad audaciam, ita nouo tanti Epiſcopi exemplo planè efformato ad prototypum illum veterum Epiſcoporum, victi ſine bello hæretici tandem reſipiſcant, nec diutiùs reluctentur, quominus liceat nobis impetrare à diuina miſericordia, quod Eccleſia Dei tot lachrymis perfuſa non deſinit à Sponſo ſuo flagitare, vt tam grauiter miſeréque agitatam per tot annos Petri nauiculam, ſedatis fluctibus breui conquieſcere, omniúmque Chriſtianorum Paſtorem vnum ſub vno Chriſto, qui diuiſus non eſt, & ouile vnum factum eſſe videamus, Fiat, Fiat, Fiat.

TIT. II.

Source : BIU Cujas

TIT. II.

DE SACROSANCT. ECCLES.

DEFINITIO I.

De clausula, *siue prædicto, siue alio quouis modo vacet.*

QVI beneficium impetrauit à summo Pontifice ex certo expressóque vacationis modo, adiecta vulgari illa clausula, *siue prædicto, siue alio quouis modo vacet* [1] impetrasse non videtur si alio modo vacet ex alterius persona: [2] Nisi illud etiam additum sit, quod plerũque addi solet, *vel ex alterius cuiuscũque persona.* Tunc enim vacationis modus quilibet, ac ex cuiuscunque persona expressus intelligitur. [3] *Ita Senatus* in causa & lite pendente de parochiali ecclesia De Seruolex 14. Cal. Iul. 1588.

1 Cuius clausulæ magnus effectus esse solet, vt scilicet omnem vacationis modum comprehendat. Iunge tamen *Defin. 4. infr. hoc tit. & Decis.* Rot. 1. *de rescript. in nouis.*

2 Vnus enim vacationis modus in alio non comprehenditur vt nec vna persona in alia, *cap. susceptum. de rescript. in* 6. Boer. *quæst. 2. nu. 2.* Lap. *in d. ca. susceptum.* Rot. *decis. 28. in ant iq. incip. si mandetur. & decis. 483.*

3 Quid ergo si beneficium vacet per obitum, quod fuerat impetratum per resignationem adiecta illa clausula, *siue prædicto siue alio quouis modo vacet* ? Continebitur hic etiam modus nisi cum ratio aliqua est diuersitatis, puta si beneficium sit in ea prouincia, in qua non possit obtineri nisi per concursum in casum vacationis per obitum ex præscripto sacrosancti Concilij Tridentini, cum tamen concursus non fiat quoties beneficium vacat per resignationem. Adde aliam exceptionem, nisi impetrans sit in dolo, puta si sciebat beneficium vacare per obitum iam defuncto scilicet resignante, cum impetrauit beneficium tanquam vacans per resignationem. Nunquam enim dolosus supplicator debet gaudere impetratis, *l. vlt. C. de diuers. reser.* Vide Cassad. *decis. 29.*

DEFINITIO II.

De vitio obreptionis & subreptionis in rescriptis Pontificiis, & quantum interfit an sint gratiosa an ad lites.

IN gratiis à summo Pontifice beneficiorum nomine impetrandis diligenter cauendum est non solum vt nihil exprimatur, quod falsum probari possit, sed etiã ne quid taceatur quod exprimi oportuerit: [1] Alioquin obreptitia aut subreptitia dicitur gratia: quæ res facit vt nullius omnino sit momenti. [2] siue de iure & proprietate beneficij agatur, siue de sola possessione. [3] Itaque si aduersarij possessionem impetrans tacuerit, licet plus ea facti quam iuris habuerit, si modo fuerit colorata, malè impetrasse videbitur: [4] Sed etsi propriã tacuerit, quam ex titulo inualido nec colorato sic nactus fuerat vt intrusus dici deberet potius quam possessor. [5] Vitium namque intrusionis necessario purgandum est, quod non aliter fieri potest quam si exprimatur. [6] Idem est si mentio facta non sit beneficij quod iam tum impetrans pacificè obtinebat, quantulumcunque illud fuerit, propterea quod debeat ea res difficiliorem facere impetrationem. [7] Nam quod dici solet, cum qui plura beneficia teneat non esse execrabilem si modo infra annum alia dimittat, nec nisi vnum retineat, [8] tollit quidem vitium, vt loquuntur, execrabilitatis, sed nõ obreptionis, quã sola nõ expressio inducit. [9] Nec rursus hic locum habet quod vulgo iactatur, vitiosam non esse impetrationẽ in qua tacitũ sit id quod si expressum fuisset impetrationi non nocuisset. [10] Siquidem in iis demum rescriptis id obtinet quæ ad lites fiunt, non etiam in gratiosis, quorum propria condicio illa est vt præscriptam formam omnimodo seruari oporteat, [11] præterquam si motu proprio summi Pontificis facta concessio proponatur. [12] Ea námque, si nostris credimus, & mira sanè illius clausulæ vis est, vt ab omnibus obreptionis ac subreptionis obiectionibus rescripti vites tueatur. [13] *Ita Senatus* in eadem causa. Et rursum pro Nicolao Gros contra Franciscum de Chauanes 16. Calen. Decemb. 1590. Iunge infr. Def. 28.

1 *Cap. si motu proprio. de præbend. in* 6.

2 Quod enim per obreptionem vel subreptionem impetratum est pro non impetrato habetur, *l. si quis obreperit. 29. D. ad l. Cornel. de falsi. l. vlt. C. de diuers. rescript.*

3 Ne detur vitiosus ingressus, *cap. 1. de Regul. iur.*

4 *Cap. cum nostris de concess. præb.* Boer. *quæst. 2. num. 39. & 40.* Idque adeo verum est vt impetratio beneficij à Papa durante temporali commenda ordinarij ad sex menses non aliter valeat quàm si eius commendę mentio facta sit. Rebuff. *in tract. de commenda. num. 29.*

5 Cum beneficium sine canonica institutione possideri non possit. *dict. cap. 1.* vbi Dyn. & alij *de regul. iur. in* 6.

6 Non enim potest videri Papa dispensasse de iis quæ ignorauit, & quæ si sciuisset fuisset difficilior in gratia concedenda, *cap. super literis de rescript.*

7 Cum non tam facile prouidendum sit de nouo beneficio ei qui iam aliud habet, quam si nullum adhuc haberet. *cap. licet canon. & ibi not. de elect. in* 6.

8 Vt scriptum est, *in d. cap. licet canon.*

9 *Dict. cap. si motu proprio eod tit. in* 6.

10 *Dict. cap. super literis. de rescript. vbi est in hanc rem textus perelegans.*

11 Felin. & Innocent. *in dict. cap. super literis. & in ca. in nostra eod. tit. De rescript. cap. cum nostris de concess. prab. & in cap. 2. de filiis presbyter. per text. in dict. cap. si motu.*

12 *Dict. cap. si motu proprio.* vbi Canonistæ.

13 Notant omnes *in dict. cap. si motu proprio per illum textum.* Iunge *Defin. 28. infr.*

DEFINITIO III.

De resignatione facta in fauorem in manibus Papæ quod non noceat resignanti si non habuerit effectum, secus in ea quæ facta sit purè in manibus ordinarij.

RESIGNATIO vt vocant & renunciatio beneficij in manibus summi Pontificis facta in fauorem certæ personæ non aliter valet, quam si sortita fuerit effectum. [1] Et ideo si fortè persona illa sit incapax, aut quam aliam ob causam ab obtinendi beneficij spe

Source : BIU Cujas

prorſus excluſa, remanet penes renunciantem priſtinum ius tituli adeóque poſſeſſionis, licet adiecta non ſit clauſula illa vulgaris, quæ in renuntiationibus aut mandatis ad renuntiandum factis adiici ſolet, *nõ aliter nec alio modo.* [2]Satis namque expreſſa intelligitur ex eo ſolo, quod in fauorem alterius nominatim fiat renuntiatio. Ea res facit vt aliud dicendum ſit ſi renũtiationem quis fecerit ex neceſſitate, vtputa propter incõpatibilitatem alterius beneficij ſuperuenientis. [4]At ſi apud ordinarium renuntiatio facta ſit, indiſtinctè dicendum eſt valere eam ſtatim, hactenus vt renuntiãs & titulum beneficij amittat & poſſeſſionem. Nimirum, quia in manibus ordinarij purè fieri eam neceſſe eſt, non in fauoré aut ſub conditione, ne alioqui committatur ſimonia[5] quam ſolus ſummus Pontifex purgare poteſt. [6] *Ita Senatus* inter Claudium Vectier & N. Branchin contendentes de parochiali Eccleſia de Voges Prid.Cal.Sept.1588.

1 Verba enim ſemper cum effectu ſunt accipienda *l.1.in fin.D. quod quiſque iur.in alium ſtatuer. l.penul. §.docere.D.ne quis eum qui in ius vocab.vi exim.*

2 Ita ſingulariter Rot.*deciſ.1.de renunciat.in nouis.*Iacob.Puteus *lib.2.deciſ.94.& lib.3.Deciſ.158.& 175.*

3 Quia quod fauore & contemplatione certæ perſonæ factum eſt, non debet ad alios extendi *l.ſi ſerui 21.& ſeqq.D.de vſufruct.l.filiofamilias 2.D.de condic.& demonſt.*

4 Rot.*deciſ.4.de renunciat.in nouis & deciſ.5.eod.titul. in antiq.*

5 Ita pluribus R buff.*lib.3.prax.benefic.tit.De reſignat.cap.De reſign.pur.Item cap. De reſign.condic.*

6 Nam præſentia Papæ purgat omne vitium & omnem fraudis ſuſpicionem *l.furti § qui iuſſu.de his qui not.infam. l.1. C.de prad. curial.lib.10.cap.niſi eſſent.de prab.* Boer.*quæſt.21.num.21.*

DEFINITIO IV.

De clauſula, *vel alio quouis modo.*

CLAVSVLA illa in gratiis Pontificiis apponi ſolita, *vel alio quouis modo,* [1] non facit validam impetrationem, in qua expreſſus ſit omnino falſus vacandi modus, [2]Vtputa ſi narratum ſit vacare beneficium per obitum eius qui nunquam id obtinuerit, [3] aut per incapacitatem reſignatarij, cum non niſi in fauorem facta eſſet renuntiatio. [4] Nam vt certus ita verus vacãdi modus, aut ſaltem qui verus eſſe poſſit, adeoque qui communiter verus putetur, omnino exprimendus eſt, [5] ne obreptum ſubreptumque dici poſſit. [6] An igitur nullius momenti erit clauſulæ illius adiectio? Imo proderit hactenus ſaltem, vt ſi beneficium eo qui expreſſus eſt modo vacauerit, [8] non noceat impetranti, quod ab alio iam impetratum rurſus nouo modo, qui poſterioris impetrationis tempore probabiliter ignorabatur, [9] vacare cœperit. [10] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 De qua iam ſcripſimus *Defin.1 ſupr.*

2 Intellige ſiue dolo malo ſiue per imprudentiam falſus vacandi modus expreſſus ſit. Nam ſicut dolus ſuus impetranti nocere debet *l.vlt.Cod. de diuerſ.reſcript.* ita ei ſua ignorantia prodeſſe non debet, cùm certet de lucro captando *l. error facti 8.& ſeq.D. de iur.& fact.ignor.*

3 Nam cùm alicui prouideatur de beneficio vacante per obitum eius qui numquam id obtinuit, videtur ei prouiſum de beneficio quod nullum nec vllibi ſit.*arg.l.ex facto 19. D. de hæred. inſtit.*

4 Quo caſu diximus Defin. præcedente reſignationem, quę in perſona reſignatarij effectum habere non poteſt, haberi pro non facta.

5 Nicol.Boer.*deciſ.150.num 11.& 13.*

6 Vitium ſiquidem obreptionis & ſubreptionis deſtruit gratiam & reſcriptum *ca.ſi motu proprio.de elect.in 6.l.vlt.C.de diuer. reſcript.l.ſi quis obrepſerit 29. D.ad leg. Cornel. de falſ.l.5. §. manet D.de reb.eor.qui ſub tutel.*

7 Atqui debent omnes clauſulæ imò verba omnia operari ſi fieri poſſit *l.ſi quando 109 de legat.1.*

8 Quo caſu non poteſt videri in totum eſſe falſum, quod veritatis primordio adiuuatur *l.cùm filius 76.§.hæres meus de legat.2.*

9 Poteſt enim fieri vt probabilis ſit ignorantia & impetrationis & vacationis poſterioris, vt & alterius facti cuiuſlibet alieni *l.vlt.D.pro ſuo.*

10 Ponendum enim eſt poſteriorem vacationem anteriorem eſſe poſteriore impetratione. Nunquam enim poteſt impetratio referri ad futuram vacationem, quia damnabile eſt impetrare aut concedere beneficium priuſquàm vacet.*cap.2.de conceſſ.prab.*

DEFINITIO V.

De triennali poſſeſſore exhibente titulum inualidum aut vitioſum, an iuuetur regula De triennali?

BENEFICII poſſeſſor triennalis ſi poſſeſſionis ſuæ titulum exhibeat vitioſum, iuuandus nõ eſt regula De triennali, quia in beneficialibus perpetuum illud eſt vt vitioſus ingreſſus dari nunquam debeat. [1]Ita que cautius fecerit licet improbius, ſi titulum non exhibeat, alleget tamen coloratum vt non omnino iniuſtam poſſeſſionem habuiſſe videatur. [2] At ſi titulũ exhibeat inualidum quidem & nullius momenti, ſed tamen non vitioſum [3] magis eſt vt locus ſit regulæ extra eos caſus, qui conſtitutionis verbis nominatim excepti ſunt, [4] ſiue quod ea regula nullius veri tituli probationem exigat, [5] ſiue quod ſuper nullitate, vt loquuntur, & inualiditate tituli videatur poſſeſſor tacitè diſpenſatus ab Epiſcopo, qui per ſingula triennij curricula beneficiorum omnium in ſua diœceſi conſtituto rum &, ſtatum & poſſeſſores inquirere ex officio debet. [6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nec enim beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri poteſt *cap.1.* vbi Dyn. & alij *de regul.iur. in 6.cap. vnic.de eo qui mitt.in poſ.rei ſeru.cauſ.in 6.*

2 Quia colorata poſſeſſio ſufficit ad obtinendum in poſſeſſorio. Intelligitur autem colorata ſi beneficium collatum ſit ab eo qui conferendi habuit poteſtatem, non etiam ſi ab alio. Gomeſ. latè, & paſſ.*ad reg.De triennali.* Vide Petr.Gregor. *in Inſt. rei benefic.tit.40.num.19 per tot.* vbi multa hac de re.

3 Aliud enim eſt titulum eſſe inualidum, aliud verò eſſe vitioſum. Nec minus in eccleſiaſticis rebus quàm in profanis. Alioqui nulla eſſet diſtinctio inter bonæ & malæ fidei poſſeſſorem. Cum bonæ fidei poſſeſſor ille ſit qui titulum habet ſed inualidum, malæ verò fidei qui vel nullum penitus vel vitioſum. *l. quemadmodum C.de agricol.& cenſit.lib. 11.*

4 Excipiuntur enim quidam caſus verbis ipſis regulæ, de quibus ideo nulla dubitatio eſſe poteſt.

5 Sed tantùm poſſeſſionem coloratam ex titulo colorato.

6 Ita Gomeſius ad *dict.regul.De trienn.quæſtion.10. ad fin.*

DEFINITIO VI.

De reuocatione & priuilegio teſtamenti conditi in piam cauſſam.

ETSI vltimę voluntatis in piã causã collatæ multa ſunt priuilegia, [1] non tamen vſque adeo ei fauere poſſumus, vti ne alterius cuiuſlibet exemplo ambulatoria & reuocabilis ſit. [2] Quidni verò? Cum & ſi quid pater in fauorem liberorum ſiue teſtamento ſiue codicillis ſiue quo alio vltimo voluntatis genere conſtituerit, idipſum pro arbitrio reuocare poſſit. [3] Vtique enim non poteſt maior Eccleſię vel pauperum fauor eſſe quam liberorum. [4]Quanquam nõ deſunt qui putent ſolemne teſtamentum fauore pię cauſæ conditũ eo gaudere priuilegio, vt per poſterius quantũuis ſolemne non aliter reuocatum intelligatur, quam ſi expreſſa & ſpecialis reuocatio ſit, adiecta etiã reuocãdi cauſa. [5]Illud ſanè conſtat non videri reuocatũ per poſterius minus ſolẽne, tametſi in eo ſcripti ſint legitimi hæredes ab inteſtato venientes. [6] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, 13.Cal.Decemb.1588.

1 Vt conſtat ex toto illo tractatu, quem conſcripſit luculentum Andr.Tiraq.*de priuileg.piæ cauſæ.*

2 Text.eſt *in l.1.* vbi Bald.notat in terminis *col.penu. ver.ſuper nona quæſtione C.hoc tit.* nec eſt qui contradicat.

3 Auth.hoc inter liberos *C.de teſt.*

4 Vt Baldus notat ſæpius & poſt eũ cæteri ad *d.l.1.C.hoc titu.*

5 Quia nimirum volunt teſtamentum conditum ad pias cauſas cenſeri habere clauſulam derogatoriam, vt & teſtamentum inter liberos factum. DD.*ad cap. Raynutius. extr. de teſtamen*

Source : BIU Cujas

ſtament. præſertim Didac. Couarr. & Guill. Bened. *in verb. teſtamentum* 2.

6 Andr. Tiraq. *in dict. tract. de priuileg. pia cauſa. priuile.* 52. Extra piam cauſam aliud eſt *l.* 2. D. *de iniuſt. rupt.*

DEFINITIO VII.

De priuilegio donationis facta in piam cauſam.

QVicquid à diuite donatur pauperi aut etiam diuiti, in honorem tamen Dei, donatum dicitur in piam cauſam, iiſdemque gaudet priuilegiis, quibus gauderet, ſi Eccleſiæ donatum eſſet. Ideóque etſi donata res ex iis ſit, quæ regulariter alienati non poſsũt, vt puta fideicommiſſo ſubiecta, valebit, nihilominus alienatio. [1] Nec egebit donatio inſinuatione, tametſi donator ad eam inſinuandam procuratorem vt fieri ſolet conſtituerit, quod id ex abundanti & ad cautionem potius quam ad vim donationis ſuſpendendam factum videatur. [2] Sed & ſi mortis cauſa donatum proponas, licet abſenti & coram minore quam quinque teſtium numero, valebit donatio cõtra receptas iuris regulas. [3] Nimirum fauore & priuilegio piæ cauſæ. *Ita tractatum eſt* in cauſa Vniuerſitatis d'Introx in Valle Auguſtana contra Condominos eius loci. 3. Non. Decemb. 1588.

1 Andr. Tiraq. *in tract. de priuileg. pia cauſa priuil.* 102. poſt Angel. *in l. quidam ita teſtamento* 25. §. *vlt. D. ad S. C. Trebel.*

2 Nam quæ ex abundanti fiunt non ſolent vitiare nec nocere, *l. non ſolent* 94. *de reg. iur. l. quæſitum* 12. §. *pen. de inſtru. & inſtrum. legat.* Nemo enim creditur eam contrahendi formam & ſolemnitatem eligere, per quam iudicia ſua ſubuertantur. *l.* 3. *D. de teſt. milit.*

3 Nec enim poteſt fieri donatio cauſa mortis alij quam præſenti, nec minore quam quinque teſtium numero, ſi noſtris credimus ad *l. vlt. C. de mort cauſ. donat.* Cont. quos tamen vide quæ ſcripſi in poſteriore parte Hemiſchiliadis de error. prag.

4 Andr. Tiraq. in *dict. tract. de priuileg. pia cauſa.*

DEFINITIO VIII.

Regula de veriſimili notitia.

REgula de veriſimili notitia non tantum in iis beneficiorum collationibus locum habet quæ à ſũmo Pontifice factæ ſint, ſed & in iis quæ ab ordinario. [1] Quia cum ad excludendas fraudes introducta ſit, & propter ſalutem animarum, ne alioqui facile eueniat vt viuentis beneficium impetretur, apparet eandem in vtroque caſu periculi rationem inducere eandem iuris huius vtrobique conſtituendi neceſſitatem. *Ita Senatus* pro R. Iohanne Philippo Chauelardi contra Claudium Poyſat. 13. Cal. Ian. 1589.

1 Gomeſ. in *reg. de veriſim. notit. quæſt.* 1.

2 Contra cap. 2. *de conceſſ. prab. l. donari* 1, 29. *aliàs l. quidam.* §. *donationem de donat. l. vlt C. de pact.*

3 *l. illud* 32. *D. ad leg. Aquil. cum ſimilib.*

DEFINITIO IX.

Qui beneficium commendare poſſint.

SOlus ſummus Pontifex beneficium commendare in perpetuum poteſt, [1] quoniam ea res & proprietatem beneficij afficit & poſſeſſionem. [2] Quod ſane fieri nequit quin ordinarij collatoris auctoritati præiudicetur: [3] cui tamen abſurdum ſit & iniquum præiudicari ab alio quàm à ſummo Pontifice, qui eſt ordinarius ordinatorum, Niſi eam ipſam poteſtatem alteri ipſe delegauerit & indulſerit, quomodo indulgere plerunque Cardinalibus ſolet ſingulari Cardinalatus priuilegio, quod ob eã cauſam indultũ vulgo appellatur: Itẽ legatis qui à latere dicuntur, quorũ præcipua dignitas facit vt ea fere omnia facere poſſint, quę ſummus ipſe Pontifex faceret, in ea nimirum prouincia in qua Pontificis vires gerunt. [4] Sed tamẽ nõ aliter huiuſmodi indultis deferre cogũtur iudices noſtri, qui de beneficij poſſeſſione cognoſcũt, quã ſi à ſenatu noſtro viſa & cõprobata proponãtur. [5] Plane ad tẽpus aliquod breue, vt puta duorum triũve aut ad ſummũ ſex menſium commendare beneficium etiam Epiſcopus inferiórve alius collator quilibet poteſt ex cauſa, ſiqua ſit quæ impediat ne tam cito conferri beneficium in titulum poſſit. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Can. vnum Abbatem* 21. *quæſt.* 2. *& in cap. dudum* 1. *de elect.* Idem iuris eſt de adminiſtratore perpetuo. *cap. ii cui. de elect. in* 6. itémque de viſitatore *cap fin. de ſupl. neglig. prælat. eod.* Boer. *quæ.* 2. *num.* 29.

2 Nempe quoniam commenda perpetua pro titulo habetur, præſertim apud nos & apud Gallos, vt paſſim teſtatur Rebuff. in praxi beneficiorum, licet commendare nihil aliud ſit quàm deponere *l Lucius* 24. *D. depoſit.* rei autem depoſitæ nec dominium nec poſſeſſio in depoſitarium transferatur *l. licet* 17. §. 1. *eod.*

3 Quia manente commenda non poteſt de beneficio commendato prouideri, niſi per eum ipſum qui commendauit.

4 Et qui habet omnimodam poteſtatem, præſertim verò in beneficiis, vulg. iurib.

5 De quibus omnibus vide inſignem & luculentum tractatum viri clariſſimi & Iuriſconſulti celeberrimi Anaſtaſij Germonij in Rom. Curia Referendarii vtriuſque ſignaturæ, quem conſcripſit *De indult.*

6 Non vt ſummi Pontificis voluntati reſiliatur, ſed ne quid eo prætextu fiat, quod vel Principis auctoritatem vel publicam prouinciæ vtilitatem lædere poſſit.

7 Rebuff. in tract. *de deuolut. num.* 77. Adde eundem Rebuff. *tract. de commenda. num.* 51.

DEFINITIO X.

De beneficij commendati iure & vacatione.

BEneficium, quod in perpetuum commendatum eſt, id eſt ad vitam, vt loquuntur, commendatarij, non minus creditur apud nos vacare quam ſi nec commendatum nec aliter collatum eſſet. [2] Eius namque & proprietas & poſſeſſio penes ſummum pontificem remanet qui commendauit, Cum vel ex Latini ſermonis ratione nihil aliud ſit commendare quam deponere: [3] depoſiti autem ea cõdicio ſit vt nec dominium transferat in depoſitarium nec poſſeſſionem. [4] Vnde illud eſt quod dici ſolet, beneficia cõmẽdata eſſe affecta, & ſummo Põtifici reſeruata. [5] Itaque defuncto eo qui fuerat cõmendatarius perpetuus non dicimus vacare beneficium per obitum alio ve nouo vacationis genere, ſed cõmendã vt vocant ceſſare, ex eaq. cauſa nouam fieri poſſe impetrationem beneficij tanquã vacantis quidẽ, ſed eo modo quo prius, id eſt, quo iam vacabat antequam beneficium cõmendaretur. [6] Proinde ſi vacauerat per obitum, nunc itidem tanquã per obitum vacans impetrandum erit, ſin per reſignationem aut aliter, nũc rurſum eodẽ modo. Niſi quod vacare apud ſedem ſemper creditur licet antea apud ordinarium vacauiſſet, quia per manus vt aiun tappoſitionem ſemel affectum fuerat ſummo Pontifici, cuius libera eſt in beneficialibus omnibus pleniſſima q. poteſtas. [7] Apud Gallos aliud iuris obtinet, apud quos commenda perpetua ad inſtar tituli eſt, ita vt mortuo cõmendatario beneficiũ habeatur pro vacante, & eo ipſo modo quo vacaret ſi in titulũ nõ in cõmẽdã poſſeſsũ fuiſſet, Ita vt ſi in menſe ordinarij collatoris cõmenda ceſſauerit, ordinarius conferendi habeat poteſtatẽ. [8] Ex quo illud etiã fit vt ſi de rei eccleſiaſticæ præſcriptione quęratur, nõ putent illi ſubducendũ tẽpus, quo beneficium cõmendatum fuit: [9] quod haud dubie quaſi vacãte tũ beneficio apud nos ſubduceretur. *Ita Senatus* in eadem cauſa, Et rurſus pro Guillielmo Drugeõ cõtra Hũbertum Burtin 14. Cal. Ianuar. 1592.

1 Sic enim perpetua pleraque dicuntur quæ durant ad vitam nec prius finiuntur, vt ſi alicui legentur alimenta perpetua, vel vſusfructus perpetuus. [Et ſocietas perpetua *in l.* 1. *D. pro ſocio.* Appellamus autem commendam perpetuam ad differentiam temporalis quam ordinarius concedere poteſt & ſolet vſque ad ſex menſes ne eccleſia careat paſtore. Et hæc commenda poſtea extendi poteſt à Papa vſque ad mortem commendatarii, ſed melius tamen eſt nouam à Papa commendam peti ad vitam, vt tractat Rebuff. *in tract. de commenda. num.* 31. & 32. Vide *d. cap. nemo. & c. dudum* 2. *de elect. in* 6.]

2 *Cap. nemo* & ibi *gloſ. de elect. in* 6. Guid. Pap. *quæſt.* 152.

3 *l. Lucius.* 24. *D. depoſit.*

4 *l. licet* 17. §. *rei depoſitæ. eod. tit.*

5 Scilicet per manus appoſitionem, vt loquuntur Canoniſtæ. Nam ſtatim atque Papa vt & alius quilibet ſuperior manum apposuit, non poteſt inferior eam rem attingere.

6 Gomeſius in regul. de triennali in pleriſque locis, Æn.

Source : BIU Cujas

de Falconib. *in tract. de reser.* Ludouic. Rom. *cons.* 350. *DD. in cap. is cui procurat.* 10. *de elect. in* 6.

7 Cum sit ordinarius ordinariorum nec possit quisquam ei dicere, Cur ita facis? Nec enim à quoquam iudicatur qui omnes iudicat, vulgat. iurib. lunge notata *in Defin.* 16. *num.* 4 *&* 5. *infr. vide cap. fin.* cum ibi, *not. de for. comp. cap. cuncta per mundum* 9. *quæst.* 3.

8 Rebuff. *in tract. de commend. num.* 51. *& in tractat. de deualut. num.* 77.

9 Ac si Papa de beneficio tum prouidisset cum dedit illud in commendam.

10 Ita Guid. Pap. *dr quæst.* 252. vbi tamen vide addit. Adde Iacob. Put. *decis.* 25. *lib.* 1.

DEFINITIO XI.

De vitio intrusionis.

INtrusus dicitur quisquis beneficij possessionem adeptus est ante factam sibi collationem, aut post collationem quidem, sed ab eo factâ qui neque conferêdi ius habuit, neque in quasi possessione cõferêdi fuit. [1] Quæ enim eiusmodi est collatio, nec canonica dicitur nec colorata, [2] Vt puta si in mense summo Pontifici reseruato ordinarius beneficium contulerit. [3] Beneficiũ autẽ sine canonica aut saltem colorata institutione possideri nõ potest. [4] Ea ratio facit vt si beneficiũ eidẽ intruso postea conferatur, licet ab eo qui conferendi habuit potestatẽ, nõ valeat subsequens collatio, [5] Si nõ expressim facta sit mẽtio prioris vitiosæ possessionis vt intrusionis vitiũ purgetur, quod ne noceat, omnimodo purgandũ est. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Puta si collatio facta sit ab eo, qui non est ordinarius beneficij *cap. fin. de instit.* & Clem. 1. *de suppl. neglig. prælat.*

2 Rot. *decis.* 415. *alias* 1. *de intruf. in antiq.* Guid. Pap. *quæst.* 85. [Calder. *cons.* 13. *de verb. signif.* Felin. *in cap. in nostra col.* 8. *ad fin. de rescript.*

3 Rot. *quæst.* 25. *num.* 4. *de conces. prab. in antiq* [Obserua tamen eo iure nos vti vt simpliciter beneficia possint in quolibet mense conferri ab ordinario, licet verba regulæ De reseruatione mẽsium sint generalia & loquantur de beneficiis omnibus siue cum cura sint, siue etiam sine cura, ideo fortasse quod facilè capienda sit ea interpretatio perquam vna quæque res redeat ad suam naturam, Prima autem beneficiorum natura illa fuit vt omnia & quocunque mense conferri possent per ordinarium. Aut potius quòd æquum non sit pauperem ecclesiasticum pro simplici beneficio obtinendo tantis sumptibus onerari vt cogatur ire aut mittere Romam, in eámque rem plus fortassis impendere quam multorum annorum reditus ferre possit. *Ita Senatus* pro Ioanne Arnaut contra Michaelem Bruyere 8. Cal. Decemb. 1610.]

4 *Cap* 1. *de reg. iur. in* 6. Gomes. *ad reg. de triennal. possess.*

5 *Arg. l. auctor. stat. C. vnde vi.* Rebuff. *in form. & declar. noua prouis. in verb. officiali Episcopi nu.* 7. vbi citat Abbat. *in cap. cũ iam dudum. de præbend.* Adde Rebuff. *in tract. de pacif. possess. num.* 42. Benint. *decis.* 23. *num.* 5. Bellam. *decis.* 48. 49. *&* 50. *&* 378. Cassad. *decis.* 8.

6 Rebuff. *in tract. de rescript.* Etiam & perinde valere. nu. 52. Calder. *cons.* 13.

DEFINITIO XII.

De petitorio in causa possessorij tractando.

ETsi nihil commune habet proprietas cum possessione, [1] præsertim cũ de beneficio disputetur, quãdoquidem de possessione beneficij solius iudicis laici apud nos cognitio est, qui de proprietate cognoscere non potest: [2] Obseruare tamen iudex laicus debet vt beneficij possessionem ei semper adiudicet, qui potiora in petitorio iura ostẽderit: [3] Vnde fit vt etiamsi proprietatis quæstio apud iudicem laicum tractari principaliter nequeat, [4] incidenter tamen multa ad proprietatem spectantia tractanda sint, non vt de proprietate quicquam decernatur, sed vt de possessione bene iudicetur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vulg. l naturaliter* 12. *§ nihil commune D. de acquir. poss. ff.*

2 Quasi possessorium beneficij sit quid temporale, vt pluribus tractat Guid. Pap. *quæst.* 1.

3 Idem Guid. Pap. *quæst.* 85. *num.* 2.

4 Adeoque nec interdictum adipiscendæ possessionis beneficij, quia sapit naturam petitorij, vt nostri loquuntur post Guid. Pap. *dict quæst.* 1.

5 Nam pertinet ad officium iudicis qui de possessio ne cognoscit, vt omnem incidentem quæstionem examinet, quamuis de ea non pronunciet. *arg. l.* 1. *C. de ordin. iudic.*

DEFINITIO XIII.

De beneficij possessione malè quæsita.

ADeptio possessionis beneficij ex institutione, quæ neque canonica fuit neque colorata, non solum in petitorio non prodest, sed nec etiam in possessorio, tametsi nouus titulus isque canonicus & validus superuenerit: sed nouæ possessionis adeptio prorsus necessaria est. Nam quod dicimus, Ex titulo etiam inualido acquiri possessionem, [2] in profanis quidem causis procedere facile potest, [3] sed in beneficialibus non item, si titulus non sit saltem coloratus, [4] ne vitiosus ad beneficium ingressus detur: quod nunquam permittendum est. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Rebuff. *in form. & declarat. nouæ prouisionis, in verb. Officiali num.* 9. Vide Socin. *ad l.* 1. *§ si vir. D. de acquir. pos.* Cravet. *cons.* 171. Chassan. *cons.* 30. *num.* 13. *&* 14.

2 *d. l.* 1. *§ si vir. D. de acquir pos.* Nempe quia possessio licet plurimum ex iure mutuetur. *l. possessio* 49. *in princip. &* §. 1. *eod. tit.* facti tamen est magis quam iuris. *l. denique. D. ex quib. caus. maior l.* 1. *§. Scæuola. D. si is qui test. lib. esse iuss.*

3 Per supradictos textus & alios quos citat Bald. licet de canonico loquatur in *l.* 2. *col.* 10. *vers. super secundo puncto*, ibi *sed pone. C. desierunt & aqua.*

4 Gloss. *in pragmat. sanct. tit. de pacific. poss.* §. *ordinarij.* Nam & qui beneficium retinet sine titulo peccat mortaliter. *cap. audiuimus. 2. de elect. cap. nemo. & can. nullus* 2 *quæst.* 3.

5 *Cap.* 1. *de regul. iur. in* 6 *cap. in literis* vbi Panorm. *Extr. de restit. spoliat.* Vide tamen Rebuff. qui cum Baldo sentit & probat pluribus *cons.* 59. *quæst.* 2. *& cons.* 90. *Gloss. in pragm. sanct. dict. titu. de pacif. poss. in verb. coloratum.* Abbat. *in cap. cum nostris col.* 2. *nu.* 6. *de conces. prab.* Iacob. Put. *decis.* 329. *lib.* 2. Bart. Ang. Alex. *ad l.* 3. *in princip. de acquir. poss.* Anchar. *cons.* 229. *col.* 1. Ant. Butr. *cons.* 63. *col.* 3. *vers. idem in actibus.* Corn. *consil.* 50. *column.* 3. *vers. & qui credit lib.* 1. *& cons.* 165. *col fin. lib.* 2. *l. cum nemo. vbi DD. C. de acq. pos. l. qui bona* § *fin. D. eod.* Text. *in cap. post electionem.* vbi Abb. *num.* 4. *de conces. prab* Felin. *in ca. in nostra col.* 2. *vers. Titulus multiplicatus. de rescript.* Rom. *cons.* 433. Cassad. *decis.* 3. *in fin. de caus. poss. & propriet. & decis.* 21. *super. regula & decis.* 4. *num.* 12. *de restit. spoliat.* Anch. *in d. cap.* 1. *de reg. iur. in* 6. Rebuff. *in concord. stat. de mandat. apostol.* §. *declarantes. in verb. succeff. & in const. Gallic. de cauff. pos. benef. art.* 1. *glos.* 1. *nu.* 7. *Dec. Rot. relata per Crescent. decis.* 168.

DEFINITIO XIV.

De publicanda resignatione.

NOn aliter quidem valet beneficij resignatio quã si intra sex menses publicata sit, ex regula De publicandis resignationibus. Sed tamẽ satis publicatam videri placet si nec vi, nec clam, nec precario, sed publice resignatarius missus sit in beneficij possessionẽ. Id enim est quod vulgo dici solet, Missionem in possessionem publicationi equipollere: [2] Sed hoc ita accipiendum est, si non post eam missionem resignans manserit in possessione. [3] *Ita Senatus* inter Humbertum Chambard & Franciscum Cabod. prid. Id. Decembr. 1588.

1 Ioan. Papon. *in Syntag. Arestor. tit. de pub. resig. Arest.* 9.

2 Quoniam eo casu resignatio præsumitur simulata *arg. l sicut* 6. *§. superuacuum. D. quib. mod. pig. vel hyp. soluit. l. si noxali* 11. *§ est autem quæstionis. D. de pecul.*

DEFINITIO XV.

De annali possessore titulum nullum habente.

CONSTITVTIO Pontificia De annali possessore tuetur possessorem, etiam qui titulũ nullũ profert ne coloratum quidem, [1] non item constitutio quã regulâ vacant De triennali, [2] Nimirũ quoniã hæc tribuit ius in beneficio, illa nõ item, sed excludit dũtaxat impetrantẽ ob nõ expressas possessoris qualitates, neque tam in fauorẽ possessoris inducta est, quã in odium male impetrantis. [3] *Ita Senatus* in eadẽ causa.

1 Intellige nisi forte notorium sit eum, qui vult iuuari regula, nullum prorsus titulum habere, quia nunquam dandus est vitiosus ingressus, vt dixi *Defin.* 13.

2 Hæc enim regula requirit titulum saltem coloratum.

3 Vide Gomes. ad vtramque regulam De annali & de triennali, & Boerium contra scribentem *quæst.* 24. *num.* 5. *&* 6.

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XVI.

De beneficiorum in Curia vacantium collatione.

BEneficia omnia Cardinalium licet extra Romanã Curiam defunctorum vacant in Curia, nec proinde ab alio quàm à summo Pontifice conferri possunt[1]: Adeo vt ex superueniẽte Cardinalatus dignitate qualitas ipsa beneficij immutetur,[2] Siue beneficiũ tale erat quod ex sui natũra conferri posset ab ordinario siue ex speciali Papę dispositione collatio eius aut ad ordinarium spectaret, aut ad legatũ, Omnis enim reseruatio, maxime quę in corpore iuris, vt hæc, clausa sit, ita beneficium afficit vt manus liget cuiuscunque alterius collatoris,[3] Sed & sola manuum Papę iniectio vt vocãt operatur beneficij reseruationẽ,[4] Imo vero plus interdum potest quam expressa reseruatio.[5] Propter supremæ sedis auctoritatẽ, quam semper & vbique sacrosanctam esse decet. *Ita Senatus* in causa Illustriss. D. Cardinalis du Montdeuis & Reuer. Petri Goyet de prioratu Nantuaci 7. Cal. Mart. 1589.

1 *Per extrauag. quæ incipit ad regimen.*

2 Nam & in rebus profanis idem sæpe accidit vt ex mutatione qualitatis personæ mutetur conditio bonorum, *l. per curatorem 90. § 1. de acquir. hared. l. vlt. C. de inoff. test.*

3 Hieron. Hig. *in tract. de pension. quæst. 59. nu. 1.* Iacob. Put. *dec. 48. num. 7 & 8. lib. 3.*

4 *Cap. inter dilector.* vbi Panorm. & alij *de excess. prælat.* Rom. *cons. 335.* circa primum *col. 1.* Paris. *cons 47. videtur, nu. 39. & 40. vol. 4.* Rebuff. *in prax. tit. De reser. cap 3. li 1. nu 30.*

5 Teste Æneca de Falconibus *in tract. de reserv.* in tertio præludio, & in 4. *quæst.* effectu 16. Rebuff. *vbi supra nu. 34.*

DEFINITIO XVII.

De commendatario Cardinali facto.

SEcundum quod, cum quis ante suspectam Cardinalatus dignitatem beneficium in commendam, vt vocant, impetrasset, hac lege tamen addita vt quãcunque cedente vel decedente eo beneficium ad priſtinam tituli natură reuerteretur, Postea vero cardinalis factus extra curiã decessisset, placuit ob eã quę superuenerat Cardinalatus dignitatem, immutatã videri sicut personã possessoris, ita & qualitatem possessi beneficij.[1] Proinde licet beneficium tale esset, quod alioqui ab ordinario collatore in titulũ conferri potuisset, in proposito tamen non nisi à summo Põtifice cõferri potuisset,[2] quod in Curia per Cardinalis obitũ vacasse intelligeretur. Neque vero quicquam prohibebat quo minus beneficium in titulum conferri necesse esset,[3] nec tamen alius quam summus Pontifex conferre id posset. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg. eorum quæ scripsimus in defin. præced. maximè num. 2.*

2 Prioris enim prouisionis vt & omnium ferè disputationum verba sic accipienda sunt, quasi tacitam illam habeant conditionem, si res in eodem statu manserit *l. cum quis 38. in princ. D. de solut.*

3 Ex forma scilicet prouisionis, quam ponimus à Cardinale impetratam fuisse.

4 Quia potest Papa conferre omnia quæcunque vult beneficia si modo vacent. Itaque cum possit vtraque clausula stare non debet vna tolli per alteram. vulg. iurib.

DEFINITIO XVIII.

De beneficiorum regularium natura & statu.

NAtura quidem beneficiorum omnium regularium est vt sint electiua,[1] Sed si de sola beneficij possessione apud iudicem secularem contendatur, & ex nouissimis actibus appareat beneficium aliter quam per electionem conferri solitum esse, vltimus status attendetur.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Can. Metropolitano defuncto dist. 63. can. nullus inuitus. vers. habeat vnusquisque dist. 61. can. quam sit necessarium. vers. defuncto 18. q. 2. cap. monachi vers. priores autem de stat. monach. cap. cum int. de elect.* Pan. *in d. c. monachi.* Aut. *de monach. § ordinatione.*

2 Dec. *cons. 126. num. 1. & 2. cap. consultationibus. extr. de iur. patron.*

DEFINITIO XIX.

De electione in fauorem absentis facta.

ELectio & confirmatio in fauorem absentis facta non prius absenti ius in beneficio tribuit quam ratam eam habuerit. Sane ad beneficium ius statim confert?[2] Quid ergo si medio tempore alius idem beneficium impetrauit ab eo, cui conferendi ius fuit? Non retrotrahetur ratihabitio re non integra & in præiudicium iuris, quod alteri[3] interea quæsitum est. Illa enim condicio quæ tacite inerat, Si absens electionem acceptaret, cum sit mere potestatiua,[5] non casualis aut mixta[6] (pendent enim ex voluntate absentis qui electus est) retrotrahi non potest in damnum tertij, qui medio tempore sibi prospexit. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Licet dici soleat in spiritualibus acquiri ius in re ex solo interuentu auctoritatis superioris citra traditionem. *cap si tibi absenti de præb. in 6.* Boer. *quæst. 2. num. 38.*

2 Aliud enim est habere ius in re, aliud ad rem.

3 Contra tenet Boer. *d. quæst. 2. nu. 41. ex d. cap si tibi absenti & cap. 1. & 2. de concess. præb.* Sed vide text. *in clement. vnic. de concess. præb. & in cap. si pro te. de rescrip.* Rot. *decis. 12. de concess. præb. in nouis.* Sed hoc intellige si medio tempore alij prouisum fuerit a Papa; nec obstet. text. *in d. cap. si tibi absenti.* qui loquitur in ordinario aut quolibet alio quam Papa, qui nũquam sibi ligat manus multòque minus ordinarius ei *cap. dudum & cap. quamuis 2. de præb. in 6.* Stafil. *de liter. gratios. tit. de vi & effect clausul. § in literis nu. 2.*

4 Ratihabitio enim non nisi re integra retrotrahitur, Bart. *in l. si vxor. § si quis vxorem num 3.* & ibi Alex. *in add. in verb. reb. integris. D. de adult. & in l. si indebitum. § 1. rat rem habe.* Apostil. ad Dyn. *in cap. ratihabitionem & in cap. ratum. de reg iur. in 6.* Bald. & Salic. *in l. fin. C. de S. C. Macedon* Ias. *in l. si is qui pro empt. col. 38. vers. tertia ratio de vsucap.* Alex. *cons. 38. col. pen. li. 5.*

5 Quia inuito beneficium non datur. *l. inuito 69. de reg. iur.*

6 Aliud enim iuris est in condicionibus quæ sunt casuales aut mixtæ, vt scilicet retrotrahantur etiam in præiudicium eius cui medio tempore ius quæsitum est, *l. qui balneum 9. l. potior 11. D. quæ potior. in pig. hab.*

7 Vt & alia ratihabitio quælibet, cum nemo cogatur ratum habere id quod se ignorante ab alio gestum est, sicut nec ab initio mandare cogeretur. *l. Pomp. de neg. gest.*

8 *d. l. potior.* vbi est text. accommodatissimus iunct. *l. 1. eod. tit.* Sane si nullum ius alij medio tempore sit quæsitum, non dubitatur quin ratihabitio electionis facta per absentem retrotrahatur ad diem electionis, Rot. *decis. 12. de concess. præb. in nouis.* Aufrer. *in decis. Capel. Tholos. 273.*

DEFINITIO XX.

Clausula de non tollendo iure alteri quæsito.

VVlgaris clausula, quæ in Bullis apostolicis inseri solet, *Dummodo tempore datæ præsentium non sit alteri ius quæsitum*, cõseruat quidem ius quod re in ipsa & beneficio quęsitũ iam sit, sed non ius ad rẽ: quia hoc infirmius, illud potentius est.[1] Ergo non nocebit impetranti, quod aduersariũ habeat qui iã tũ electus erat, si nondũ secuta esset confirmatio. Nã electio etiã quæ in præsentis & acceptantis fauorem facta est nullũ in beneficio ius tribuit, sed ad beneficium dũtaxat ante secutam confirmationem.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ioan. Andr. & DD. *in cap. causam quæ de rescript.* Calder. *cons. 8. ad fin. tit. De rescript.* & Roman. *cons. 256.* Stafil. *in tract. de liter. gratios. tit. de form. mandat. de prouid. num. 4.*

2 Rebuff. *in form. noua prouis. in verb.* dummodo tempore datæ præsentium. Vide cap. auaritiæ *de elect. in 6.*

DEFINITIO XXI.

De beneficij reseruati collatione per ordinarium.

SI beneficiũ summo Pontifici reseruatũ conferatur per ordinariũ aliũve quelibet inferiorẽ, ipso iure nullius momenti est collatio, tanquam facta per non habẽtem potestatem, quia ordinarij manus ligatę intelliguntur.[1] Decretum q. vocant irritans, quod in omnibus reseruationum regulis apponi solet, ligat etiam ignorantem non quod ad pœnam excommunicationis, sed quod ad nullitatem actus contra decretum facti,[2] adeò vt non modo titulum inficiat, sed etiã pos-

Source : BIU Cujas

ſeſſionē, præſertim ſi ea reſeruatio proponatur, quę in corpore iuris clauſa ſit. Idē eſt ſi Papa prior de beneficio, prouiderit, cuius collatio ad ordinarium poterat pertinere. Ná cū ſit ordinarius ordinariorū concurrit cū quolibet ordinario totiúſq. orbis beneficia cōferre poteſt. [4] Vnde fit vt non poſſit non inutilis eſſe collatio per ordinarium facta beneficij quod à ſummo Pōtifice iam ſit collatum. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. ſi ſoli. cum gloſ in verb. contra ipſum. de conceſ prab.*

[Lapus *alleg.* 16. & 103. Abb. poſt Calder. & alios *ad ca. cum noſtris in fin. de conceſ. prab.* Obſerua autem reſeruata eſſe ſummo Pontifici beneficia omnia non tantum quæ vacant vbicunque in menſibus reſeruatis. Sed etiam quę vacant Epiſcopali ſede vacante ex Bulla Pij Quinti publicata Romæ 9. Mart. 1567. quia ſcilicet mortuo Epiſcopo tota ipſius poteſtas redit ad Papam: Excipe tamen beneficia quorum collatio pertinet ad Epiſcopum & Capitulū ſimul. Tunc enim poteſt Capitulū prouidere ſede vacante, adeoque vicarius à Capitulo deputatus aut approbatus.]

2 Gloſſ. *in cap. 1. eod. tit.* Staſil. *in tract. de liter. gratioſ.* in octaua forma mandati de prouidendo. Iatius Iacob. Put. *deciſ. 8. nu. 3. lib. 2. deciſ. 281. num. 4. lib. 1. deciſ. 50. num. 6. eod. lib.*

3 Idem Put. *deciſ. 180. lib. 3. Not. in clement. de immun. eccleſ.* Excipe caſum *cap. ſtatutum. de reſcript. in 6.*

4 *Can. cunctaper modum 9. qua. 3. cap. 2. de prab. in 6. Clem. 1. in fi. vt lit. pend.* Panorm. *in cap. quia diuerſitatem de conceſſ. prab.* Glo. pragm. ſanct. *tit. de collat. §. item circa in verb. ſuadet.* Ioann. Monach. *in cap. ſi eo tempore, de elect. in 6.* Bald. in *cap. 1. qui feud. dar. poſſ. & in cap. 1. §. ſi facta ſi de feud fuer. controuerſ. int. dom. & agnat.*

5 Quia beneficium illud non vacat, nec proinde conferri poteſt *cap. 1. & 2. de conceſſ. prab.*

DEFINITIO XXII.

De clauſula motu proprio.

CLauſula motu proprio in bullis apoſtolicis licet maximē & prēcipuę ſit poteſtatis, in eo præſertim quod tollit viciū omne obreptionis & ſubreptionis, [1] ius tamē alteri queſitum nō tollit, [2] quoniá ita ſūt interpretanda beneficia Principalia vti ne cuiquam iniuria inferatur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. ſi motu proprio de prab. in 6.* Staſil. *in tract. de liter. grat. in rubric. ſubreptio.* Rebuff. *in prax benef. in form. prouiſ.* Simpl. *in 3. part. num. 17. & in form. mand. de prouid. in verb. motu proprio. & in verb. pro expreſſis.*

2 *d. cap. ſi motu* Bald. *in cap. ad audientiam. de reſcript.* Not. *in c. ab eo. de elect. in 6.* Idem Bald. *in l. 1. de conſt. Princip. & in cap. ſuper eo. de off. deleg.* Dec. *conſ. 202.*

DEFINITIO XXIII.

De beneficij poſſeſſore vincente per non ius actoris.

SI de nō iure actoris conſtet & agatur interdicto retinendæ poſſeſſionis, abſolui reus debet, etiam ſi de iure ſuo non doceat, [1] Nō quod in rebus eccleſiaſticis ſicut in prophanis [2] vitioſa poſſeſſio quicquā prodeſſe debeat, ſed quia non ſit quęrendum de iure detentoris quandiu nō conſtat de iure petitoris, [3] licet dici ſoleat in interdicto Vti poſſidetis, vtrumque ex litigatoribus & actoris & rei partes ſuſtinere. [4] Titulum tamen aliquem & quidem coloratum ſubeſſe neceſſe eſt: [5] alioqui nullus vnquam ſequeſtrationi beneficij locus eſſet, cui tamen plerūq. locus eſt. [6] Neque verò in beneficialibus poſſeſſio vlla intelligi poteſt, ſi nullus omnino titulus præcedat. [7] quinimò & qui beneficiū ſine inſtitutione ſaltem colorata poſſidet, mortaliter peccat. [8] *Ita Senatus* 17. Cal. Decemb. 1590.

1 *Rot. deciſ. 2. de except. in antiq. & 6. deciſ. 1. & 2. de re iudic.*

2 *l. vlt. D. de acquir. poſſ. l. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D. vti poſſid.*

3 *l. qui accuſare 4. C. de edend. 1.* Paulus 12. §. 1. *D. quib. mod. pig. vel hypoth. ſoluit.*

4 *l. 3. §. 1. D. vti poſſid.*

5 Ne ſcilicet vitioſus detur ingreſſus vt ſcripſi *Defin. 13. ſup.*

6 Scilicet cum de neutrius litigatorum iure conſtat.

7 *Cap. 1.* vbi Dyn. *de reg. iur. in 6. cap. in literis.* vbi Pan. *Extr. de reſt. ſpoliat. & in prag ſanct. tit. de pacif. poſ. §. ordinarij.*

8 *Cap. dudum 2. de elect. in §. can. nemo. & can. nullus 2. quæſt. 3.*

DEFINITIO XXIV.

De decimis & earum quota.

ETſi nomen ipſum *decimæ* prēſefert ſatis quanta eſſe debeat ea fructuū portio, quę Deo Op. Max. in ſignū & recognitionē vniuerſalis dominij debetur. Si tamē nō tā de iure decimæ, quam de quota ipſa dubitetur, cū facti non iuris quæſtio ſit pēdēte lite quartā duntaxat decimæ, id eſt quadrageſimam fructuū portionē præſtari oportebit, [1] Eoq; iure vtimur. Ideo fortaſſe quod generali fere vbique gentiū conſuetudine, quæ hac parte ſeruanda eſt & ius facit, [2] derogatum ſit iure cōmuni quo decima debetur. Ná vt plurimū inualuit vt minor portio ſoluatur, ac plerūq. viceſima. Itaque ſi decima, in fiduciæ ſpeciem & vt loquuntur prouiſionaliter ſolueretur, eueniret plerūque vt plenior eſſet prouiſionalis, quā diffinitiua condemnatio. [3] Si tamen aliquatenus conſtet quāta portio ſolui ſolita ſit, eā iudex ſequetur, [4] nec tantum quod ad eos fructus attinet in quib. obtinuit, ſed etiam in cęteris ſi aliud nihil obſtet, [5] Prēterquā ſi de ea quota non aliter quā per aduerſarij cōfeſſionē appareat. Qui enim fatētur ſe pro decima viceſimam debere quorundā fructum, trigeſimam verò aliorum non magis condemnari poteſt vt lite pendente omnium viceſimā præſtet [6] quam illud admitti vt confeſſio ſcindatur, quod in ciuilibus cauſis nunquam admittitur, [7] *Ita Senatus* pro Decano de Villereuerſure contra Vniuerſitatem illam 16. Cal. Mart. 1590.

1 Sic à Senatu Pariſienſi iudicatum fuiſſe refert Rebuff. *in præf. tract. de ſentent. prouiſ. num. 30.*

2 *Vulg. l. de quibus 32. & paſſ. D. de legib.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus conſuetudo comprobauit, *l. Imperatores 13. in fin. D. de pollicit.*

3 Quod abſurdum foret, quia vix eſt vt vllo terrarum loco decima portio ſoluatur.

4 Siue prouiſionalem ſiue diffinitiuam ferat ſententiam. Hoc enim eſt quod aiunt Canoniſtę, quotam decimæ poſſe præſcribi, non ipſam decimam.

5 *Arg. l. non poſſunt 12. & ſeq. d. l. de quibus 32. in prin de legib.*

6 Cum limitata confeſſio non niſi limitatum poſſit effectum producere, *vulg. l. in agru 16. De acq rer. dom.*

7 *Arg. l. cum quæritur 16. D. de admin. tut. l. nam abſurdum 7. de bon. libert. l. ſi ita 9. §. 1. de oper. libert.* Aliud tamen eſt in criminalibus, vt alibi ſcripſimus ex Bart. *in l. Aurelius, §. idem quæſit. de liber. legat.* Ferrar. *in form. pet. cop. inſt. verſ. cum anno nu. 6.* Iul. Clar. *in pract. crim. q. 55. nu. 25.*

DEFINITIO XXV.

De pecunia data pro ingreſſu monaſterij.

QVod morib. receptum eſt, vt pro ingreſſu monaſterij certa pecuniæ quātitas detur, licet ſimonię ſpeciē habere pleriſq. viſum ſit, reuera tamē ſimonia non eſt, [2] cū & publice [3] & pro monaſterij cōmodis augendis & ex inueterata cōſuetudine [4] dari ſoleat. *Idque Senatus* noſter cenſuit in cauſa Franciſcanorum Camberienſium, & N. Quimier. 7. Id. Iulij 1591.

1 *Guid. Pap. quæſt. 80.*

2 Idem Guid. Pap. *ibi cum addit.* quam vide.

3 Quod enim palam fit, caret ſuſpicione doli & criminis, *l. vlt. de rit. nupt.*

4 Sunt enim tolerabilia, quæ vetus conſuetudo comprobauit, *l. Imperatores 13. in fin. D. de pollicit.*

DEFINITIO XXVI.

De collatione regularium beneficiorum & officiorum.

BEneficia ſecularia cū in pleriſq. differāt à regularibus tum in hoc maxime, quod ſecularia ſui natura ſunt perpetua, Regularia verò manualia omnia & cōſequēter ad nutū vt loquūtur amouibilia niſi quę ſūt aut curata aut electiua [1]. Itē ſecularia pertinēt ad collationē Epiſcopi, Regularia autē ad collationē ſuperioris ordinis, ſub cui [2] regula eſt beneficiū. [3] Adeo vt nec ipſe ſūmus Pontifex eiuſmodi officia, dignitates & adminiſtrationes clauſtrales religioſorū & regulariū ſic conferre aut confirmare poſſit, vti ne ad libitum prę-

lati

*Source : BIU Cujas

lati Eccleſiæ mutari poſſint & reuocari. 3 Obſeruandum tamen eſt, appellatione beneficij propriè non venire officia clauſtralia dignitate carentia, ob eámq. cauſam non comprehendi in bulla de reſeruatione menſium,[1] tametſi loquatur illa generaliter de beneficiis omnibus etiam regularibus: præſertim quod ea regula reſtringenda ſit tanquam odioſa, cum deroget poteſtati ordinariorum collatorum, qui iure cõmuni nituntur.[2] Itaque cum quidam Sacriſtiam monaſterij impetraturus officium eam, non beneficium appellaſſet, Placuit vindicias pro aduerſario dici, quali ex impetrantis confeſſione locus regulæ nullus eſſet, qua ceſſante non dubitabatur, quin ordinarij collatio eſſe debuiſſet.[6] *Ita Senatus* pro Nicolao Gros cõtra Franciſcum de Chauanes 16. Cal. Decemb. 1590.

1 Caſſad. *deciſ.* 12. *num.* 9. poſt Ægid. *deciſ* 203.

2 *Cap. fin. Extr. de inſtit Clem.* 1. *de ſupplend. neglig. pralat.*

3 Vide *cap. ad noſtram. & cap. perrecta, de confirm. vtil. vel inutil.* Gloſſ. ſingul. *in dict. Clem.* 1. *de ſupplend. negl. g. pralat. cap. cum ad monaſterium* § *tales. & gloſ. in cap.* 2. § *priores, in verb. non mutentur de ſtat. monach.* [Vide gloſ. *in cap.* 1. *de conſuet. in* 6. quæ dicit Sacriſtiam & Cantoriam eſſe officium. Tranſit tamen facile in dignitatem ſi adnexam habeat aliquam præeminentiam ex traditis per gloſ. *in cap. quia nonnulli in verb. dignitates de cler. non reſid.* & hoc caſu perſonatus appellatur Rot. *dec.* 447. *in nouis.* Nam perſonatus à dignitate non differt in ſui ſubſtantia *Abb. in cap. de multa num.* 21. *& ſeqq de præb in* 6. Vtrum tamen perſonatus ſit an dignitas an nudum officium pendet ex loci conſuetudine Abb *ibid. Ita Senatus* pro N. Georgio d'Auiſe Cantore Eccleſiæ Archiepiſcopalis S. Petri de Moſtiers 3. Cal Febr. 1613.

4 Sic neque ad beneficia electiua huiuſmodi reſeruationes pertinere tractat Boer *quæſt.* 2. *num.* 3.

5 Vide *gloſſ. in pragmat ſanct. tit de elect. cap. in verb. impediri, colum.* 2. *circ. fin. & tit de collat* §. *non tamen, in verb. beneficio. Gl. in cap. fin. verſic. ſimilib. de verb. ſign. in cap. cum dilecti, extr. de donat.*

6 Habet enim ordinarius intentionem fundatam pro omnibus beneficiis, quæ ſunt in eius diœceſi, ſi neque reſeruatio neque aliud quicquam obſtet, *can. omnes baſilica.* 16. *q.* 7.

DEFINITIO XXVII.

De præbenda ratione beneficij aut officij debitâ.

DE officio clauſtrali, quod prębendam adnexã habet, dubitatio maior eſt an beneficiũ dici poſſit. Ná & præbenda quoque beneficij appellatione ſolet cõprehendi.[1] Sed verius eſt præbendam, quæ debetur ratione officij, quod beneficij nomen non mereatur, multo minus beneficiũ dici poſſe;[2] cũ detur potius in remunerationẽ mercedẽq. oneris officio iniuncti. Ná & plerũq. videas huiuſmodi præbẽdas etiã laicis dari, qui tamẽ beneficiorũ omniũ ſunt incapaces.[4] Diuerſum erit ſi capellaniá adnexã habeat: quã vtique beneficium eſſe nemo dubitat.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Tot. tit. de prabend. & de conceſſ prabend.*

2 Ne acceſſorium dignius ſit & potentius ſuo principali; *l. in rem* 23. §. *ſi quis & ſeqq. D. de rei vindic.*

3 Vt qui ſentit onus, ſentiat etiam commodum, *vulgat. l. ſecundum naturam,* 10 *de reg. iur.*

4 Differunt enim toto genere laici à clericis, *cap. at ſi clerici, & cap. ſi diligenti. de for. compet. cap. nouit. extr. de iudic.*

5 Nam & ſimplex Capellania & Altare dicitur beneficium, ſi ſoleat conferri in titulum aut reſignari, Gloſſ. 1. *circ. fin. in clemen.* 2. *de dec.* Dominic. *in c.* 1. *colum. fin. de conſuet. lib.* 6. Gomeſ. *in regul. de infirm. reſig. quæſt.* 23.

DEFINITIO XXVIII.

De eo, qui aduerſarij poſſeſſionem tacuit, quam ignorauit.

QVod ſupra diximus[1] non valere impetrationẽ beneficij propter vitium obreptionis, ſi detentionis alienæ, licet non coloratæ mentio nulla facta ſit,[2] non eſt perpetuũ. Quid enim ſi is, qui à ſummo Pontifice impetrauit, nõ potuerit veriſimiliter, quantumuis diligenti præhabita inueſtigatione, ſcire alienam illam poſſeſſionẽ? Finge agi de beneficio clauſtrali, de quo prælatus ipſe in clauſtro prima prouiderit? Quid ſi miſſio in poſſeſſionem fuerit clandeſtina? Vtique nemo dixerit imputandum quicquã ei eſſe, qui ſtatim ac beneficiũ vacare intellexit ſummum Põtifice adiit tacito aduerſario: quẽ tã cito ſuſpicari & ſcire nõ potuit. Itaq. ſi aliud nihil obſtet valebit impetratio.[5] *Ita Senatus* in eadẽ cauſa, & rurſus in alia 17. Cal. Iun. 1591.

1 *Defin.* 2. *hoc tit.*

2 *Ex cap. cum noſtris, de conceſſ. præben.* Ioan. Andr. & Butrig. *in cap. penult. per illum text. de prab.* Felin. *cap. in noſtra de reſcript.* Lap. *alleg.* 10.

3 Id eſt, ſi nulla denunciatio ſit facta ei, à quo controuerſiam timere potuit & debuit is qui miſſus eſt in poſſeſſionem, *l.* 3. *D. quod vi aut clam.*

4 Eſt enim probabilis ignorantia facti alieni. *l. vlt. D. pro ſuo,* præſertim ſi factum illud ſit occultum, *l.* 3. *nec ſupina.* 6. *D. de iur. & fact. ignor.*

5 Sufficit enim nihil dolo malo eſſe factum ab impetrante; *cap. ſuper literis, de reſcript.*

DEFINITIO XXIX.

De eo, qui priorem ſuam impetrationem validam tacuit.

NOn modo autem ſi alienam impetrationem quis tacuerit aut propriam vitio aliquo affectam, vitiatur poſterior impetratio, ſed ſi prior ab eodem impetrata eiuſmodi fuerit, vt teneret,[1] Cuius proinde expreſſio nocere non potuiſſet.[2] Fieri namque non poteſt, vt vnius beneficij plures collationes valeant; cum poſterioris tempore neceſſe ſit beneficium aut vacare aut non vacare.[3] Idque adeo verum eſt, vt ſi huiuſmodi vitiũ ab aduerſario per aduocati imperitiã obiectũ non ſit, ea obiectio per iudicem ſuppleri & poſſit & debeat.[4] *Ita tractatum* eſt in eã lem cauſa: & rurſus in alia cauſa, de qua infr. Defin. 35.

1 Iacob. Menoch. *de arbit. iud. tit.* 2. *cent.* 3. *caſ.* 202. *num.* 62. *& ſeqq. ex cap. caterum, vbi* Felin. *extr. de reſcript.*

2 *Cap. dudum, de elect. cap. ad audientiam. de reſcript.* Rot. *dec.* 32. *eod. in nouis, & deciſ.* 25. *num.* 2.

3 Porro beneficij non vacantis impetratio ſemper nulla eſt, *cap.* 1. *& 2. de conceſſ prab.*

4 Nempe quoniam hæc obiectio eſt iuris, ideoque ſuppleri poteſt per iudicem *tot. tit. vt qua def. aduoc. part. iud. ſuppl.* Rebuff *in praxi benef.* pleriſque locis.

DEFINITIO XXX.

Ex reſignatione non immutari ſtatum & qualitatem beneficij.

EX præcedentibus prouiſionibus quotquot factæ ſunt per reſignationem, ſiue in manibus ſummi Pontificis, ſiue coram ordinario, conſtat non immutari ſtatum & qualitatem beneficij, ſed præcedentes alias ex alio vacationis modo factas inſpiciendas eſſe, vt ex iis præſumatur titulus, naturáque beneficij probetur.[1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vide *cap.* 1. *de præſcript. in* 6. *& cap. ſuſceptum, cum ibi not. de reſcript. eod. lib.* 6.

DEFINITIO XXXI.

De pacifico poſſeſſore.

IN beneficiis incompatibilibus ceſſat incompatibilitas quandiu alterutram non poſſidetur pacifice & abſque controuerſia, ne cogatur vtriuſque fructu carere, qui vtrumq. poſſidere dicitur. Controuerſiã vero eã intelligere debemus, quæ facti ſit magis quã iuris, id eſt, quę faciat ne poſſeſſor dici poſſit in pacifica naturaliter beneficij poſſeſſione.[2] Itaq. quãuis mota ſuper ſolo poſſeſſorio cõtrouerſia nõ faciat beneficium litigioſum,[3] quia quæſtio poſſeſſionis in beneficialibus cauſis ſicut & in profanis, nihil cõmune habet cũ quæſtione proprietatis:[4] Tamen quod ad hanc rem attinet, pacificus poſſeſſor dici nequit, qui poſſeſſionis cõtrouerſiam patitur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. commiſſa, cum gloſſ. in verb. pacifice, de elect. lib.* 6. *& c. licet epiſcopus, in illis verbis,* poſſeſſionem pacificam, *de prab. in* 6.

2 Nam & poſſeſſio ipſa magis eſt facti quàm iuris, *l. denique* 19. *D. ex quib. cauſ. maior. l.* 1. § *ſi vir vxori, D. de acquir. poſſeſſ. l.* 1. §.

Source : BIU Cujas

Scaeuola, D. si is qui testam. lib. esse iuss.

3 Vt nec in rebus profanis, Auth. *Item litigiosa, C. de litigios.*

4 *L. naturaliter, 12 §. nihil commune, D. de acquir. poss.*

5 Quia nec possideri videtur, quod sine controuersia possideri non potest, *l. quamuis, 13. D. de reb. auctor. iud. possid.*

DEFINITIO XXXII.

De beneficij reseruati collatione per ordinarium facta post mensem à die vacationis numerandum.

EST notissima & æquissima iuris Pontificij constitutio, qua inductum fuit, vt de iis beneficiis, quorum collatio sacrosanctæ Sedi Apostolicæ excepta est, debeat summus Pontifex infra mensem à die vacationis prouidere, cæterum post id tempus elapsum valeant collationes ab ordinariis factæ potestate ordinaria, ac si nulla iis vnquam reseruatio obstitisset.[1] Ne alioqui euenire necesse sit, vt & diutius beneficia iaceant, & ordinariorum fauorabilis auctoritas conuellatur. [2] Ergo curret mensis ille summo Pontifici etiam ignoranti.[3] Quis enim etiam post semestre impetraturo beneficium ab ordinario renunciare poterit an vacationem summus Pontifex adhuc sciuerit, nec ne? Aut cur tandiu in suspenso & incerto omnia relinquerentur? Denique disertis rescripti verbis constitutum est, vt incipiat mensis currere à die vacationis [4] non scienti.[5] Eoque iure vtimur. *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 35. & 36. infr.

1 *Cap. statutum, de rescript in 6.* [Intellige autem de reseruatione beneficiorum apud Sedem vacantium. Nam in cæteris nullum Papæ præfixum est tempus ad conferendum Æn. De Falcon. *4. quæst. princ. effect.* 20. Gaspar de Perus. in *tract. Reseruat. quæst.* 5.]

2 Quod vtrumque contrarium est publicæ vtilitati, *tot. tit. de concess. præb. l. 1. de succes. edict.*

3 *Glos. in d. c. statutum, in verb. numerandum.*

4 *Arg. l. 1. D. de vsucap.*

5 Necesse enim est vt vacet antequam sciatur vacare: & ideo vix fieri potest vt idem vnquam sit dies vacationis & scientiæ.

DEFINITIO XXXIII.

De impetrante, qui tacuit, aliud iam à se obtentum beneficium.

VITium obreptionis, quod ex eo induci solet, si impetrans tacuerit, aliud iam à se obtentum beneficium quantulumcunque & qualecunque illud sit, id est, licet nec pacificum nec incompatibile,[1] ad Pontificias duntaxat literas pertinet, non etiá ad eas, quæ ab ordinariis conceduntur:[2] Non quod facilior esse debeat ordinarius quam summus Pontifex ad beneficium ei concedendum, qui iam aliud habeat.[3] Sed quia non possit ordinarius conqueri obreptum sibi fuisse ab impetrante, cuius conditionem sicut & beneficiorum in sua diœcesi constitutorum, & à quibus & quo iure possideatur, scire ex officio debuit,[4] quod in summo Pontifice non similiter tractari potest. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. si motu proprio, de præb. in 6.*

2 *Clem. 2. de offic. ordin.* contra opinionem Decij, existimantis *d. c. si motu*, non minus habere locum in prouisione obtenta ab ordinario, quam in ea, quæ à summo Pontifice impetrata est.

3 Eadem enim ratio in vtroque impedit concessionem pluralitatis beneficiorum.

4 Cum ob eam causam debeat ordinarius beneficia omnia in sua diœcesi constituta vnoquoque triennio visitare.

5 Itaque vbi maius periculum subreptionis vel obreptionis erat, ibi maior cautio adhibenda fuit.

DEFINITIO XXXIIII.

De nouissimo beneficij statu attendendo.

VERum est quod vulgo iactatur, In quæstionibus omnibus de beneficiis nouissimum statum attendi debere.[1] Nouissimum vero videri eum, qui ex vnico etiam actu, dummodo vltimo probetur.[2] Eoque passim iure vtimur. *Ita Senatus* noster 17. Calend. Decemb. 1590.

1 *Cap. consultationib. extr. de iur. patron. cum similib.*

2 *Notat in d. cap. consultationibus.*

DEFINITIO XXXV.

De beneficiis ex quacunque causa reseruatis post mensem ab ordinario conferendis.

QVamuis beneficia in mensibus summo Pontifici reseruatis vacantia vbicunque gentium perinde habeantur ac si in curia, & quod idem est, apud Sedem vacarent, vt non alius quam summus Pontifex ea conferre possit:[1] Si tamen is intra mensem non contulerit, est in potestate & arbitrio ordinarij vt ea conferat.[2] Et quidem non deuoluto iure, sed proprio & ordinario, quoniam ad eum spectat collatio beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorũ quandocunque & quomodocunque vacantium,[3] nisi quatenus Apostolicis reseruationibus prohibetur. Vnde fit, vt currat & cedat mensis ille summo Pontifici etiã ignoráti & à die vacationis non scientiæ,[4] quod secus est cum in pœnã negligentiæ inferioris collatoris ius conferendi ad superiorẽ deuoluitur.[5] Etsi autẽ ius hoc in iis primũ beneficiis inductum est, quæ in curia[6] & apud sedem[7] vacant, idem tamen ad ea quoque postea tractũ est, quæ extra curiam, exceptis tamen & reseruatis mensibus,[8] vacauerunt. Eadem nimirũ, quinimo maiore vrgente in his æquitatis ratione[9]. Nam quæ vacant apud sedem, ea summo Pontifici reseruata intelliguntur ex generali consuetudine, quæ iuris communis instar obtinet.[10] Quæ vero ex constitutione Apostolica de reseruatione mensiũ ex priuilegio, & cõtra ius cõmune, Vt proinde eorum reseruatio non absre magis odiosa videri debeat,[11] ideoq; quantum fieri potest, restringenda.[12] Vniuscuiusque enim rei facilis est & fauorabilis reditus ad pristinam suã naturam.[13] Ergo si cui summus Pontifex beneficium contulerit post mensem & eo tempore, quo iam alij ordinarius contulerat, potior erit iure, qui prior tempore ab ordinario beneficium impetrauit,[14] Sicut ex contrario potior esset iure communi, qui à summo Pontifice tanquam ordinariorum ordinario prior impetrasset. *Ita Senatus* pro Ioanne de Seruete contra Ludouicum de la Palud. 17. Cal. Iunij 1591.

1 *Cap. licet ecclesiarum*, quod est *cap. 3. de præb. in 6.*

2 *Cap. statutum, de rescript in 6.*

3 *Can. omnes basilicæ. 16. quæst. 7.*

4 Vt dixi *Defin. 32. supr ex gl. in d. c. statutum, in verb. numerandum.* Rebuff. *in prax. benefic. tit. de deuolut. num. 15.*

5 Nullam enim pœnam meretur is qui ignorat, *l. qui in alterius, 42. de reg. iur. l. cum sex. 11. de ædil. edict.*

6 De his enim loquitur text. *in d. c. statutum.*

7 Siquidem sunt ista synonima secundum *gl. in d. c. statutum.*

8 Quoniam alioqui vacarẽt apud ordinar ũ. *Def. 32. nu. 1 sup.*

9 Vbi enim ratio eadem iuris & æquitatis locum obtinet, ibi & idem ius statuendum est, vulg. *l. illud 32. ad leg. Aqui. l. 3. §. 5. vnde etiam, de iniust. rupt.*

10 *d. cap. licet Ecclesiarum.*

11 Vt sunt omnia, quæ abhorrent à iure communi, Not. *in c. 1. de verb. sign. in 6.*

12 Quomodo cætera omnia quæ sunt odiosa, *l. cum quidam, 9. de lib. & posthum.* sicut è contrario, quæ sunt fauorabilia sunt amplianda, *l. hoc modo, 64. in fin. de cond. & demonstr.*

13 *l. si vnus, 17. §. pactus ne peteret, de pact.*

14 Quia nec Papa prouidere potest de beneficio amplius non vacante.

15 *Can. cuncta per mundum 9. quæst. 3.*

DEFINITIO XXXVI.

De collatione beneficij reseruati facta per ordinarium intra mensem.

QVid vero si ante mẽsem elapsum ordinarius beneficium cõtulerit, ex postfacto autem appareat, non prouidisse summum Põtificẽ intra mensem? Nulla prorsus & irrita erit ordinarij collatio. Nã quod dici solet, actum qui nullus est, defectu potestatis cõfirmari superueniente quandocunque potestate,[1] ad hũc casum nõ pertinet in quo per Apostolicã reseruationẽ ordinarius ligatas, vt aiunt, manus habet,[2] atq. ita ligatas, vt irritantis decreti potestate impediatur omnino collatio, ne aut tũ valere possit, aut ex postfacto

conua-

Source : BIU Cujas

cõualescere.[1] De illo certe quidã sine causa dubitant, An ordinarius post mensem conferens eam collationis suæ causã exprimere debeat, quod summus Pontifex intra mensem nõ contulerit. Sufficit enim vt elapso mense liberã nactus sit conferẽdi pro suo iure beneficij potestatem.[4] Quare nec expectare cogendus est vt sciat, an summus Pontifex intra mensem contulerit nec ne, Cum non eo magis collationis vires sint in pendenti.[5] Quid enim si is, qui intra mensem beneficium impetrauit à summo Pontifice, male fortassis impetrauerit ex qua alia causa? Planè cæteris paribus vincet is, cui Pontifex intra mensem contulisse quandocunque probabitur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Gl *in c. non firmatur, de reg. iur. in 6.*

2 *Cap licet ecclesiarum de præb in 6.*

3 *Arg. l. quod initio, 29. vbi not. de reg. iur. cap. quod ab initio, eod. tit. in 6.*

4 Cum mensis ille omnimodo currat summo Pontifici etiam ignoranti vt diximus *Defin. præced. num. 4.*

5 *Arg. l. si quis ita, 33. D. de hæred. instit.*

6 Qui enim male impetrauit, pro eo habendus est ac si non impetrasset, *arg. l. quoties, 6 D. qui satisd. cog. l. 2. D. de autor. tut.*

7 Quia per totum illum mensem legatarius habet legatas manus.

DEFINITIO XXXVII.

De priuilegio piæ causæ post creditores.

INter cætera pene innumera piæ causæ priuilegia hoc vnũ est, quod legatum ad pias causas æris alieni loco esse intelligitur,[2] hactenus nimirũ vt cæteris legatariis pia causa præferatur,[3] exemplo libertatũ, quæ nec alia ob causam adeo fauorabiles sunt, quam quod adnexã habeant causam pietati: [4] Creditoribus tamen hæreditariis licet non nisi chirographariis pia causa postponetur, quia creditorum de damno vitando certantium potior semper ratio est, quam eorum qui lucrum captant.[5] Igitur si hæreditariæ facultates ex soluendo ære alieno nõ sufficiãt, legata ad pias causas relicta diminui oportebit, non quidem per legem Falcidiã, quæ in iis locũ nõ habet, sed quia nõ potest videri plus legatũ quã fuerit in legãtis patrimonio.[6] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorũ Bartholomei Fosse & fratrũ Frãciscanorum Cãberiensium 6. Cal. Iulij 1591.

1 De quibus vide amplissimum tractatum Andr. Tiraquel. quem inscripsit *De priuil. pia causa.*

2 *Et l. sed si non seruus. 36. l. æris alieni, 39. D. ad leg. Falcid.*

3 Nec enim legatorum ratio vnquam ponitur, nisi deducto prius ære alieno, *l. in quantitate, 73 §. vlt. l. in lege 8. eod. tit.*

4 Vnde est, quod passim nostri comparant piam causam libertati, *ex c. vlt. de re iud. l. libertas, de reg. iur.* Bar. *in l. proximè, de his quæ in test. delen.* Bald. *in l. vnic. circ. fin. per ill. text. vers. ad hanc pietatis rationem, De commun. seru. manum.* Soc. sen. *ad l. 2. num. 5. D. solut. matr.* Roman. *consi. 428 num. 2.*

5 *L. quod autem 6. §. similis modo dicimus. & l. vlt. §. 1. D. quæ in fraud. credit. l. non debet, 41. §. 1. de reg. iur. l. vlt C. de iur. delib.*

6 Bart. ad Auth. *Similiter, C. ad leg. Falcid.* Tiraq. *de priuileg. pia caus. priu. 72.* Oldra. *consi. 111.* ex *l. 1. §. si is qui quadringinta. l. si post missionem, 17. vbi est text. elegans d. l. in quantitate 73. D. ad leg. Falcid.*

DEFINITIO XXXVIII.

De priuilegio legati confessario relicti.

QVod à testante legatum est confessario, in piam causam legatum esse negari non potest.[1] De illo sane quidã dubitarũt, An in concursu creditorũ prefertẽdus sit pro legato cõfessarius: Quasi nõ minus fauorabile sit huiusmodi legatũ, quã debitũ pecuniæ in funus impensę.[2] Quinimo tãto fauorabilius, quãto anima corpore preciosior est.[3] Sed contra pronunciatum est, ratione illa, quod licet summæ pietatis sit, tamẽ liberalitatis est magis quã necessitatis, vt ei, cui peccata cõfessus sis, leges.[4] Itaque non debet ea res deteriorem facere cõditionem creditorũ, quibus alioquin eo prętextu facile fraus fieret.[5] Nec dubito obsumptum funeris contracto recte legatum hoc conparabitur. Funus enim nõ nisi post debitoris mortem curatur, & vel humandi corporis gratia, vel saltẽ vt mortui corporis gratia quid fiat, puta vt perferatur:[6] Quam in rem ipsos quoque creditores cõtribuere æquũ est, si aliunde facultates non suppetãt, ne alioquin nimis inhumane agere & humanæ cõditionis immemores esse videãtur:[7] At quod in confessarij remunerationẽ prestatur, vitæ tribui debet non morti, licet post mortem ac legati iure præstetur. Debiti namque causa inspicienda est, non tempus solutionis.[8] Sane inter eos omnes, quibus ad pias causas legatum fuerit, æquum est præferri eum, qui ob id legatũ meruit, quod animæ periclitãti opem tulit:[9] cum inter legatarios vt & inter chirographarios creditores priuilegia nõ ex tempore æstimanda sint, sed ex causa.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum sit legatum in honorem Dei & satisfactionem aliquam pro peccatis.

2 Cuius causa potior esse solet, non tantum in præiudicium legitimæ, sed etiam creditorum, *l. Papinianus, 8. §. quarta autem, vbi not. D. de ino. test. l. quæsitum 17. in prin. de reb. auct. iud. pos. alias l. 2. de priuileg. credit.*

3 Nam funeri impensa ad corpus pertinet, hoc vero legatum ad animam.

4 Similis ratio est *in l. cum plures, 12. §. penul. in fin. D. de administr. & peric tutor.*

5 Species enim non modo lucri, sed etiam furti est ex alieno largiri, & sibi acquirere beneficij debitorem, *l. si pignore, 54. §. 1. D. de fur.*

6 *L. etsi quis, 14. §. impensa, 4. & pass. D. de relig. & sump fun.*

7 *d. l. quæsitum, 17 de reb. auct. iud. possid.* iuncta *l. quidam, 27. D. de conds. instit.*

8 *L. si procuratorem. 8. D. mandat. l. si tantum, 12. D. de SC. Maced. l. 1. D. qui potior in pign habeant.*

9 Quod contemplatione salutis certo pecuniæ modo æstimari nullo modo potest, *l. penul. in fin.* iunct. *l. Aquilius, 17. D. de donat.* [Impensa tamen infirmitatis ex qua quis decesserit habet idem priuilegium quod impensa funeris ante omnes creditores expressam quoque hypothecam habentes vt dicemus *Def. 15. num. vlt. inf. de iur. delib.*]

10 *L. priuilegia, 2. D. de reb. auctor. iud. possid.*

DEFINITIO XXXIX.

De legatis piis relictis in testamento postea reuocato.

PIæ causæ priuilegiũ quoque illud est, vt si quid relictum sit in vltima voluntate solemni, quæ reuocata sit per subsequens testamentum non solemne, in quo scripti sint agnati proximiores ab intestato successuri,[1] non tamen reuocatum censeatur, quod piæ causæ legatũ fuerat.[2] Sed si posterius testamentum solẽne sit, non idem obseruabitur. Reuocantur enim illo casu omnia, quęcunque priore testamẽto relicta sunt, licet ad pias causas.[3] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomæi Fosse 6. Cal. Iulij 1591.

1 Quo tamen casu prius testamentum per posterius reuocatum intelligitur, *l. 2. D. de iniust. rupt. & irrit. fact. test. am. l. hac consultissima §. vlt. C. de test.*

2. Andr. Tiraq. *de priuileg. piæ caus. priuil. 12.*

3 Nempe, quia eo casu prius testamentum rumpitur per posterius ipso iure, non ex priuilegio, *§. posteriore Instit. quib. mo. test. am. infir. l. si quis priore, 29. D. ad SC. Trebel.* Sunt tamen, qui excipiant legata relicta pro restitutione male ablatorum, si modo relicta sint certis nominatim personis, non si in genere, iuxta distinctionem Gullielmi Bened. *in repet. cap. Raynutius, in ver. testamentum, 2. num.* [Est & aliud priuilegium piæ causæ vt possit occupare legatum propria authoritate. Nam & olim id obtinebat in quolibet legatario per vindicationem, licet fuerit à Iustiniano immutatum, vt scripsi ad *Def. 1. inf. quor. legat. Ita Senatus* pro pauperibus Hospitalis de Machy Chamberiensis 3. Augusti 1612. Item vt legatum piæ causæ relictum si deletũ sit, quod in cæteris legatis deletus diuersum est *l. proximè 3. D. de his quæ in test. del.* Sanè si consulto deletum esse constaret, vtique non deberetur. Tiraq. *de priu. pia caus. prr. 16.* Ita tractatum & D. decisum est in Senatu in causa Franciscanorum de Cluses & Charbonieres mense Ianuar. 1613. de qua tamen litigatores ante pronunciatum Senatusconsultum transegerunt.]

DEFINITIO XL.

De filiofamilias testante in fauorem piæ causæ.

QVidam tractabant in eo etiam priuilegium elucere pię causæ, quod si filius famil. patre consen

Source : BIU Cujas

tiente & auctoritatem præstante testatus aliquid legauerit in piam causam, legatum debetur non legati iure, sed donationis causa mortis,[2] licet nihil valeat ex cæteris quæ testamento continentur.[3] Plane si filius familias sine consensu patris testatus sit, ne illa quidem vllo iure valebunt, quæ in piam causam relicta fuerūt.[4] *Sic* in eadem causa. [Obserua tamen filiumfamilias qui sit clericus habere priuilegium vt possit testari de bonis quibuscūque ad se pertinetibus, vndecūque illa dū ne à patre ipso prouenerint, sed ita demum si filiofamilias iā clerico facto obuenerint nō si antea. Ex Auth *presbyteros C. de Episcop. & cleric* ibi *ad dominium eorum venientes*: vbi tamen additur *sic tamen vt horum filij aut his non extantibus parentes eorum legitimam ferat*. Itaque siue bona obuenerint ante clericatum, siue pater præteritus sit, non valebit testamentum. *Ita Senatus* in causa Antonij Bonuard, & N. Amblardet 4. Cal. Decemb. 1609. vide Ioann. Dilect. *de art. test.*]

1 Nec enim potest filiusfamilias quicquam legare etiam patre consentiēte, cum ij demum legare possint qui & testari possunt.

2 Quia potest filiusfamilias mortis causa donare si pater cōsentiat, *l. tam is. 25. § filiusfamilias, D. de mort. caus. donat.* Et in relictis ad pias causas semper subintelligitur clausula, *omni meliori modo*, arg. *l. in testamento, 38. D. de fideic. libert.*

3 *L. qui in potestate. 6. D. qui testam. fac. poss.* iunct. *l. si nemo 9. D. de testam. tutel.*

4 Nempe, quia ne quidem iure donationis causa mortis defendi hoc casu possunt. [Adeoque nec si patris præsentia & authoritas interuenerit & adsit præterea clausula codicillaris quæ voluntatem valere iubeat iure cuiusque vltimæ voluntatis, quia mēsionem expressam fieri necesse est donationis causa mortis, quod ea in multis sapiat naturam contractus. Bald. & cæteri ad *l. sensum num. 4. C. qui testam facer. poss.*

DEFINITIO XLI.

De Ecclesia restituenda aduersus additionem hereditatis damnosæ.

SI rector Hospitalis heredis instituti dānosam hereditatem adierit, ad eam omittēdam in integrum restitui potest probata læsione. Nam exemplo minoris[1] facile ea restitutio datur Ecclesiæ, cuius pars quædam Hospitale est.[2] *Ita tractatum* est in ea causa, de qua Defin. 1. infr. de his quæ sub modo.

1 De quo *in tit. C. si vt min. se ab hæred. abstin.*

2 Roman. *consil.* 407. *num.* 2. post Ioan. Andr. *in cap. 2. ext. de rest. in integ.* in 6. Alex. *consil. 9. lib. 2 in princ.*

DEFINITIO XLII.

De eo, cui sub conditione liberorum legatum relictum aut fideicommissum iniunctum est monasterium ingresso.

VVlgo iactatur monasteriū esse loco filij,[1] indēq. fieri, vt si monachus factus sit is, cui aliquid relictū fuerat sub ea condicione, si liberos susciperet, non eo minus relictū consequatur, quod liberos exinde suscipere nunquā possit.[2] Item vt si fideicommissum ab aliquo relictū sit sub ea cōditione, si liberos nullos susceperit, perinde excludatur fideicōmissarius grauato monasteriū ingresso atq. si is liberos suscepisset.[3] Mihi vero ea sententia semper absurda visa est, & iis ipsis Iustiniani cōstitutionib.[4] cōtraria, quibus nostri mouentur. Nā priore casu quē retulimus, non habetur cōditio pro impleta, sicut nec posteriore pro defecta, sed vtroque pro irrita & non scripta, quod à Iustiniano cōstitui nil fuerat necesse, si vel fictione ipsa iuris fieri posset vt monasterium filij loco haberetur.[5] Quam ob causam nec aliud iuris Iustinianus induxit, si is, qui sub conditione liberorū vocatus aut oneratus est, non monachus effectus sit, sed sacerdos tantū: quo tamen casu nihil est, quod possit dicere loco filij esse, præterquàm ipsum fortasse sacerdotiū.[6] Nimirū vtroq. casu spes liberorum æque amittitur, sed idē fauor religionis efficit, vt eiusmodi cōditio pro irrita aut nō scripta habēda sit. Nō vt testatoris voluntas euertatur, cuius causam semper saluam & præcipuā esse oportet,[8] sed quia de pietate testatoris pie suspicādū sit, credēdūque nō fuisse, illum eā cōditionem adscripturū, si de eo casu cogitasset, quo vel honoratus vel oneratus sacerdotalis aut monasticæ vitæ dignitatem elegisset. Indēque est, quod nostri fatentur: Quoties testator cogitauit de monasterio excludendo, nō esse permittendū vt cōtra ipsius mētem monasterium bona vlla vel acquirat vel retineat.[10] Idque vnum sane mihi in omnib. huiusmodi quæstionib. inspiciendum videbatur, nō illud etiā, de quo nostri interpretes tam anxie laborant: Vtrum testator vsus sit verbis naturalitate, vt vocant, exprimentibus, & quæ omnē fictionem & interpretatione iuris respuāt, an iis, ad quæ iuris interpretatio accōmodari possit?[11] Quasi vero Iustiniani constitutiones interpretationem iuris inducant, ac non potius piam verisimilitudinem voluntatis, quę nunquam cessat, quibuscunque tādem verbis testator vsus sit, nisi cum de monasterio eóque excludendo cogitauit.[13] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 25. & 26. De fideic.

1 Sic. n. nostri *ad Auth. nisi rogati, per ill. tex C. ad SC. Trebel.*

2 *L. sanctimus, 53. § item illud statuimus. C. de episc. & cleric.*

3 *Nouell. 123. de sanct. iff. episc. 37. incip si quis sub conditione, alias § sed & hoc præsenti*, vide sumpta est *a. Authent. nisi rogati*, vbi DD. præsertim Paul. Castr. quem vide *C. ad SC. Trebellian. cap. in præsentia*, vbi Glo. & Dec. *de probat.* [Adde tertium, vt si is qui rogatus est hereditatem restituere sub conditione Si decesserit sine liberis naturalibus & legitimis ex proprio corpore procreatis, religionem & monachismum professus sit, exinde videatur extitisse conditio fideicommissi, adeo vt non sit expectanda naturalis mors heredis rogati. Sic enim Boer. *quæst. 354. nu. 11.* Quod si rogatus non monachus sed sacerdos tantum factus sit, non quidem videbitur hoc ipso extitisse conditio fideicommissi, sed tamē id sufficiet vt possit fideicōmissarius spē fideicommissi interea moriens ad heredes transmittere. Si credimus eidem Boerio *dict. decis 354. nu. 12 & vlt. col. pen. vers & super ista quæstione.* Quod tamen nec ipsi toti curiæ placuisse testatur ille *ibid. & in fine Decisionis.* Et sanè rario iuris repugnat. Nam in conditione illa Si sine liberis decesserit duo sunt casus mortis & deficientium liberorum. Ac quamuis posterior casus contingat per professionem religionis aut susceptionem sacerdotij, Prior tamen potest adhuc deficere præmoriente interim fideicommissario ex *l. Statius Florus 48 § vltim. de iur. fisc. leg. cum pater 77. § hereditatem de leg 2. l. heres meus 79. §. 1. de condit. & demonstra.* Et secundum hanc opinionem tanquam veriorem Senatus noster, ni fallor, iudicaret ac iam sæpius ita iudicasse audio. Contra tamen concludit Mantic. ex communi aliorum quos refert opinione *li. 11. De Coniectur. vlt. vol. tit. 7. num. 8.* Soc. *consil. 92 per tot.* Ann. Robert. *lib. 4. Rer. iudic. cap. 16.* Scilicet cum grauatus heres factus est monachus aut seruus pœnæ. Nam si simpliciter factus sit presbyter aliud concludit Mantic. *dicto titu. 7 nu. 13* Rursus quod supradicti DD tractant de excludēdo substituto per monasterium, intellige de eo casu quo monasterium sit capax succedendi aut in communi aut in particulari, vt constat ex locis allegatis, vbi vide alias limitationes præsertim apud Manticam.]

4 Quæ extant *in d l sanctimus, & d. nouell. 123.*

5 Dici enim solet, nihil referre an quid fiat per æquipollens, *vulg. iurib.*

6 Quod esset adhuc absurdius, quia sacerdotium non est persōnis constat sicut monasterium.

7 Summa enim ratio est quę pro religione facit, *l. sunt personæ, 43. de relig. & sumpt fun.*

8 Nam & publice interest supremas defunctorum voluntates exitū habere, *l. 1. C. hoc tit. l. vel negare, 6. D. testam. quemadm. aper.*

9 Esset enim illo casu ista conditio contra bonos mores, quæ scilicet eum, cui adscripta esset, reuocaret ab electione vitæ cōtemplatiuæ. Dec. *consil. 259.* post Alex. *consil. 121. vol. 2.* Crauet. *consil. 152. Boer, q. 354.*

10 Alex *d. consil. 121.* & alij supra citati. Adde Osasch. Cacher. *decis. Pedem. 126.*

11 Sic namque distinguit Alex. *d. consil. 121.* quem alij sequūtur.

12 Quasi plus dictum minus scriptum videatur, *vt in l. cum auus, 102. de condic. demonstr. l. tale pactum. 40. §. vlt. D. de pact.*

13 Nunquam enim credendus est testator quicquam disposuisse in eū casum, de quo nō cogitauit, *l. cōmodissime, 10. de liber. & posthum.* E contrario intelligitur id omne disposuisse, quod verisimiliter disposuisset, si de eo fuisset interrogatus, *d. l. tale pactum, § vlt. l. Titius 25. § 1. & ibi not. D. de liber. & posthum.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XLIII.

De substituto dato ei, qui monasterium ingressus est.

ILla distinctio probabilior videri possit, quę quibusdam placuit, an is, qui monasteriũ ingressus est, substitutum habuerit extraneũ, an aliquem ex descendẽtibus à testatore, vt priore duntaxat casu, non etiã posteriore monasterium admittatur. 1 Liberorum enim potiorem quam monasterij causam esse cõuenit: 2 Nec paternæ aut auitæ pietatis ratio patitur, vt credamus testatorem si sciuisset futurũ, vt is quem sub cõditione liberorum honorabat vel onerabat, monasterium ingrederetur, eo minus filium aut nepotem ei substitutum fuisse. 3 *Ita tractatum* est in eadem causa.

1 Osasch. Cacher. *decis. Pedem. 126. num. 17. & fin.*

2 Cum nemo credatur alienam sobolem propriæ velle anteponere, *vulg. l. cum acutissimi, 30. C. de fideic. Not. in l. cum auus, 102. de cond. & demonstr.*

3 Est enim semper maxima & fortissima coniectura voluntatis prosubstituto, cum substitutus est ex liberis. Glos. magna communiter à Doctoribus adprobata *in l. precibus, C. de impub. & aliis substit.*

DEFINITIO XLIV.

De monachis ab omni successione excludendis.

QVod edicto Diui Emanuelis Philiberti optimi Principis nostri de Monachis ab omni successione excludendis fauorabiliter constitutum est, vt saluæ iis sint successiones testamentariæ, dubitatum est, an ad præteritas tantum dispositiones pertineat, an etiam ad futuras? Neque enim verba edicti satis aperta sunt. Digna autem res visa est, de qua Princeps consuleretur, ne qua dubitandi causa in posterum supereſſet. 2 Cum verò quæreretur, in quã partem edictum fieri oporteret, Senatus noster magis probabat vt nõ minus ex testamẽto quam ab intestato succedere monachi prohiberentur. 3 Eadem enim vtroque casu publicæ vtilitatis ratio vrget, 4 nimirum ne subditorum, præsertim nobilium bona ad monasterium deuoluta in id redigantur, vt nullum Principi commodum præstare possint. 5 Neve familiarum dignitas, quę ex patrimonij quoque amplitudine æstimatur, & quę Principi præcipuæ curæ esse debet, ea ratione diminuatur. 6 Idque cõsequens videri poterat ei, quod illo ipso edicto districtè prohibitum est, ne qui monasterium ingreditur, plus quã tertiã bonorũ suorũ partẽ, & quidem mobilium, 7 monasterio donare possit. Nam si non putauit Princeps permittendum ingredienti monasterium vt bona sua omnia det monasterio, ne in vltima quidem voluntate (vltima enim voluntas illa est, qua ingressurus monasterium *in ipso ingressu* explicat 8) multo minus aliis permitti debet vt siue inter viuos siue in vltima voluntate dantes monacho dent monasterio. 9 Eadem nãque imo maior ratio hoc casu subest. 10 Nec mouere debet, quod ita futurũ sit, vt impediantur multorum erga monasteria liberalitates. 11 Nã præter id quod in amplissimo vsufructu ad certũ vsq; tempus potest liberalitas non paruã consistere, 12 nihil prohibet, quo minus monasteria alioquin acquisitionis capacia, fiant ex edicto Principis incapacia, quod ad bona pertinet, quæ in principis territorio posita sunt, & quibus pro arbitrio potest Princeps legem dicere, 13 cum & pleraque alia monasteria omnis omnino acquisitionis incapacia sint ex præscripto suæ institutionis. 14 Nam & eadem fere ratione fit, vt bonorũ feudalium aut emphyteuticariorum acquisitio etiam ex contractu non solum monasteriis, sed etiam collegiis omnibus interdicta sit, ni suæ incapacitatis pœnam luant, quam nos *amortisationem* appellamus. *Ita tractatum* est in eadem causa.

1 Talia enim sunt edicti verba, *sans preiudice toutesfois des dispositions testamentaires, & des contracts des predecesseurs desdicts religieux, ou autres desquels ils auroyent droit.*

2 Solius enim Principis erat hæc interpretatio *l. 1. & vlt. C. de legib.*

3 Etsi fauorabilior plerũque est successio testamentaria quàm legitima, vt in *l. humanitatis & l. vlt. C. de natur. liber.*

4 Ergo idem ius statuendum est *vulg. l. illud. 32. ad leg. Aquil. l. 3. § vnde etiam de iniust. rupt.*

5 Omnia enim sunt incompatibilia monacho, etiam beneficia cùm teneatur residere in monasterio, nec habeat vllum velle vel nolle *can. non dicatus 12. quæst. 1.*

6 *l. 1. § Sed etsi seruus. D. de inspic. ventr.*

7 Quorum scilicet facilior & tolerabilior est iactura *l. si rem mobilem 47. D. de acq. poss. l. lex quæ, 22. C. de admin. tutor.*

8 Cum exinde monachus testamentum facere non possit *Auth. ingressi. C. hoc tit.* tanquam qui nec velle habeat nec nolle *d. can. non dicatus 12. quæst. 1.* adeóque nec bona de quibus possit testari *l. lex Cornelia 28. vers. quia per eum non efficitur de vulg. & pupill. substit.*

9 Cùm quicquid monacho datur, acquiratur monasterio tanquam domino per seruum *d. Auth. ingressi.*

10 Ne quod directo fieri prohibetur, fiat per indirectum, contra *l. scire oportet 21. § 1. de testam. tute.*

11 Quæ potius videntur reuocandæ fauore religionis *l. sunt personæ 43. de relig. & sumpt. funer.*

12 Vsusfructus enim licet in iure consistat, portionis tamen instar habet. ac emolumentum rei continet *l. Mœuius 69. § fundo, l. cum filius 76. § dominus de leg. 2.*

13 Loquimur enim de eo Principe qui pleniſſimam in suo territorio habeat potestatem & absolutum imperium, & per consequens legis condendæ auctoritatem, quomodo habent in Sabaudia sereniſſimi Sabaudiæ Duces.

14 Cuiusmodi maximè sunt monasteria Franciscanorum *cap. exiui de paradiso, de verb signif.*

15 De qua dicemus in *tit. de iur. emphyt.* Ioann. Papon. *lib. 1. syntagm. Arest. tit. 14.*

DEFINITIO XLV.

De parochiano plura domicilia habente vbi primitias debeat.

CVm quidam domicilium originis & bona sua omnia habens in parochia Titiana, vxorem duxisset in Semproniana, propriisque bonis omnib. locatis ad vxoris parochiam diuertisset, ac ibi iam per integrum biennium moratus esse, & cum parochianis cæteris interfuisse diuinis probaretur, nec eo minus tamen sacrosancta ecclesiæ sacramenta in Titiana percepisset: Eleganter ac magis contentionibus apud nos certatum est de primitiarum iure, vtrum Titio an Sempronio, an vtrique potius persolui deberent. Cõsilium enim Gebennense vtrique persoluendas esse pronunciauerat pro æquis portionib. A qua sententia tam Sempronius quam is, qui primitiarum nomine cõueniebatur, appellauerat. Ille, quod sibi integras deberi diceret: hic vero, quod mallet integras soluere Titio priori parocho. Vrgebat pro Sempronio, quòd probabatur esse in possessione percipiendi quid annuum primitiarum iure ab iis omnibus, qui in ea parochia habitarent. 1 In quorum numero esse hunc, qui conueniebatur, ex eo apparebat, quod per integrum, vt dixi, plus quam biennium larem & focum ibi cum vxore & familia habuisset. 2 Nemo enim dubitat, quin ex tam longa nec fortuita habitatione (nam qui fortuito casu alicubi est, ibi nec esse videtur 3) domicilium contractũ esset, præsertim locatis bonis omnibus, quæ in parochia Titiana possidebat. 4 Sed & illud certum erat, eum, qui in vxoris suæ patria domiciliũ defixit, vltro se incolatus iure eiusdẽ loci munerib. obligare. 5 Nec mouere poterat quod reus dicebat, eo se sẽper fuisse animo vt prius domiciliũ retineret. Nã quod dici solet, existimatione animi esse accipiẽdũ vbi quis domiciliũ habeat, indéque fieri vt plurib. locis eodẽ tempore domicilium quis habere possit, tũ demũ vere dicitur, cum quis diuersis locis instructus est æqualiter, nec fere frequentius hîc quam illic commoratur. 6 Alioqui absurdum sane fuerit, si quis dicat animo se domicilium retinere in eo loco, in quo nunquam moratur, neget autem velle se ibi habere vbi assiduam moram trahit. 7 Neque rursus prodesse con-

Source : BIU Cujas

uentro debuerat, quod in Titiana parochia percipere ſacramenta non deſtitiſſet. Non tam enim vbi perciperet quam vbi percipere deberet inſpiciẽdum erat.[2] Ibi autem percipere eum debere conſtabat vbi habebat domicilium.[9] Adeo vt ſi duplex ſibi domicilium conſtitueret, de vtriuſque parochi conſenſu & peccata confiteri, & ſacramenta cætera percipere deberet.[10] Præſertim, cum ſi ex ſubitaneo morbo periclitaretur, is demum parochus ei ſacramenta adminiſtrare cogendus eſſet, in cuius parochia ille habitaret, nõ ille, cuius antea parochianus fuiſſet.[11] Atqui primitiæ propter ſacrorum adminiſtrationem debentur.[12] Non igitur ei à quo perciperentur vltro ſacramenta, ſed ei potiſſimum, qui vel inuitus adminiſtrare teneatur.[13] At contra prõ reo faciebat, quòd animo vetus domicilium retinuiſſet, quod vtique facere potuerat etiam nouo[14] quæſito. Nec vero videtur quis domiciliũ nouum contrahere ex eo ſolo, quòd colendi fundi cauſa in eo diuerſetur, ſi in alio loco negotia ſua gerat dieſque feſtos celebret;[15] Atqui conſtabat hunc, de quo quærebatur, non niſi fundi vxorij colendi & reſtaurandi gratia in vxoris domum migraſſe, ſacramenta vero in vetere parochia ſolitis diebus feſtis percipere conſueuiſſe. Non ergo videbatur domicilium mutaſſe ſaltem quod ad ſacramenta pertineret.[16] Proinde nec à primitiarum ſoluendarum onere liberatus dici poterat.[17] Neque tam de illo quærendum erat, vter ex parochis ſacramenta miniſtrare cogeretur, quam à quo percipere is ſoleret & iure poſſet.[18] Illud verò minus obſtabat, quod probauerat Sempronius eſſe ſe in quaſi poſſeſſione primitiarum exigendarum à parochianis quibuſcunque. Erat enim ille quoque adiectio probanda, quæ probata non fuerat, *Etiã ab iis qui in alia parochia ſacramenta perciperent.* Quæ ſanè conſuetudo iuri repugnaret, ac tamẽſi probata vtique ſeruanda non eſſet.[20] Putabant plerique condemnandum reum vt nouo parocho primitias ſolueret, quandiu in eius parochia moram degeret, nec eo minus tamen veteri parocho adſtrictus maneret, quandoquidem ſe vetus domicilium animo retinere duxiſſet.[21] Alij contra primitias inter parochos ex æquis partibus diuidendas.[22] Vicit tamen tertia ſententia, vt ei parocho ſoli ſoluendæ eſſent primitiæ, à quo ſacramenta adminiſtrarentur: licet extra eam ſacramentorum cauſam domicilium alibi conſtitutum eſſet.[23] Sed hoc ita ſi in eadem parochia, in qua quis ſacramenta perciperet, diuina quoque audire proponeretur. Nam & hoc maximè ſpectandum eſt, cum de primitiis, aut quod fere idem eſt, de perſonalibus decimis quæritur.[24] Itaque cum in propoſita facti ſpecie reus in Titiana parochia ſacramenta percipere, in Semproniana vero diuinis intereſſe ſolitus probaretur, viſum eſt, vtique parocho in viriles condemnari eum debere,[25] ſed cum hoc tamen temperamento; Quandiu in noua parochia diuinis adeſſe perſeueraret.[26] Primitias enim apud nos perſonales eſſe placuit, non reales aut mixtas. Etſi namque initio inſpecto traxerunt cauſam à fructibus,[27] indéque etiamnum fit, vt qui bona nulla poſſidet primitias nullas debeat :[28] Tamen non qui plures fundos ampliúſve patrimonium habet, maioribus ideirco primitiis præſtandis obſtrictus eſt :[29] quod vtique conſequens eſſet, ſi onus huiuſmodi aut rebus ipſis, aut perſonis pro rebus impoſitum cenſeretur.[30] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Bargin Michaelis de Bonnemaiſon curionis parochiæ de Comblouz. 5. Non. Aug. 1592.

1 Fere enim generale eſt imo perpetuum, quoties poſſeſſorio agitur non petitorio, vt in ea poſſeſſione retineri quis debeat, in qua litis cœptæ tempore reperitur, *l. 1. & tot. tit. Diuti poſſid. l. moueor, 4. C. ſi ſeruus expor. ven.*

2 *Arg. l. ciues. 7. C. de incol.*

3 *L. ſi ita legatum, 86. iunct. l. ſi fundus 44. l. ſi chorus, 79. §. 1. de lega. 3.*

4. *L. adſumptio, 6. §. viris prudentibus, D. ad municip. & de incol. ibi ſi vtrobique ita ſe inſtruxit à contr. ſenſ. l. pupillus. 239. §. incola, de verb ſign.*

5 *L. ſi in patria, 5. C. de incol. li. 10. tit. 39.*

6 *d. §. viris prudentibus, & l. eius, qui manumiſit, 27. §. Celſus, eod. tit. ad municip.*

7 *d. l. ciues, 7. C. de incol.* Non enim minus facto quam verbo animus & voluntas declaratur. *vulg. l. non tantum, 5. D. rat. rem haber.*

8 Sicut non tam quid Romæ fiat, quam quid fieri debeat, *l. ſed licet, 12. D de offic. præſid.*

9 *Cap. fin. & tot. tit. extr. de paroch.*

10 Angel. *in ſumma, in verb. confeſſio. 3. num. 12. arg. c. ex parte extr. de for. compet.*

11 Præſens enim ſtatus attenditur non præteritus, maxime cum agitur de ſacramentis morienti adminiſtrandis.

12 *d. c. fin. extr. de paroch. c. ad Apoſtolicæ, extr. de decim. can. in ſacris, 16. quæſt. 1.*

13 Vt apud eum ſit honor & commodum apud quem eſt onus, *vulg. l. ſecundum naturam, 10. de reg. iur.*

14 *d. l. adſumptio. 6 §. viris prudentibus, d. l. eius qui manumiſit. 27. §. Celſus. C. ad municip.*

15 *d. l. eius qui, §. ſi quis negotia.*

16 Angel. vbi ſupr. *in d. verb. confeſſio. 3. num. 11.* Hoſt. in ſumma *lib. 5. tit. de pœnit. § cui ruſtici.*

17 Quæ ſcilicet ob eam maxime cauſam adminiſtrationis ſacramentorum debentur. *d. cap. fin. de paroch. d. can. in ſacris. 16. quæſt. 1.*

18 *d. cap. ad apoſtolicæ, vbi videtur text. expreſſ. Extr. de decim.*

19 Conſuetudines enim omnes cum ſint ſtricti iuris probandæ ſunt in indiuiduo, maximè ſi à iure communi abhorreant. *l. quod non ratione 39. D. de legib.*

20 *Arg. l. 2. C. quæ ſit long. conſuet.*

21 *Arg. l. 1. C. de municip. & origin. lib. 10. ti. 38.*

22 Iuxta gloſſ. ſingul. *in dict. c. ad Apoſtolicæ, in verb. perſonales in fin.* vbi apoſtil. Extr. *de decim* Steph. Bertr. *conſ. 252. vol. 3.*

23 Per textum ad quem reſponderi non poteſt *in d. cap. ad apoſtolicæ.*

24. *Can. quæſt. 16. quæſt. 1.*

25 Diuerſo tamen reſpectu, ſcilicet vni propter ſacramentorum, alij vero propter diuini verbi adminiſtrationem.

26 Ceſſante namque cauſa, effectum quoque ceſſare oportebat *vulg. cap. cum ceſſante Extr. de appellat.*

27 Vnde & fructuum primitiæ appellantur.

28 Quia nec vllos fructus habet quorum primitias præſtare poſſit.

29 Sed certum quid annuum & vniforme debent omnes qui primitias debent.

30 Tunc enim deberentur pro rata fructuum vt decimæ.

DEFINITIO XLVI.

De beneficiaria penſione ad vitam aut in perpetuum conſtituenda.

QVod dicimus ex natura beneficiariæ penſionis eſſe vt non niſi ad vitam debeatur, ne beneficium afficiat in perpetuum, ad eam penſionem pertinet quæ perſonæ debetur,[2] non etiam ad illam qua vnum beneficium erga alterum obſtrictum ſit, quæ annua præſtatio potius dicenda eſt, quam aut penſio aut beneficium, cum nihil aliud ſit quam perpetuus quidam reditus & fructus eius beneficii cui debetur, onus vero beneficij quod debet.[3] Quare nec hac parte locum habet quod vulgo iactatur Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferri & poſſideri debere,[4] Qualiter enim ſe habent, id eſt, cum ſuis & oneribus & honoribus conferuntur ac poſſidentur.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 5. infr. Vti poſſid.

1 Hier. Gigas *in tractat. de penſione.*

2 Poteſt enim Papa conferre vni beneficium & alteri aſſignare penſionem, Felin. *in ca. ad audientiam 2. de reſcrip.* Boer. *quæſt. 2. nume. 43. & 45.* vbi adducit ſolum Papam poſſe hoc facere.

3 Sicut euenit in ſeruitutibus quas reales appellamus, quæ quoniam non perſonis debentur vt perſonales, ſed rebus, ſunt perpetuæ, nec finiuntur cum perſona. *l. 4. de ſerui.* iun. *l. Mela aſt. 14. de alim. vel cibar. legat. in fin.*

4 *Cap. 1. & tot. tit. vt eccleſ. benefic. ſine dimin. confer.*

5 Nunquam

Source : BIU Cujas

5 Nunquam enim potest alienatio aut acquisitio vlla fieri, nisi cum sua causa, & cum suo onere *l. alienatio 67. D. de contr. empt. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. admin.*

DEFINITIO XLVII.

Beneficiarium etiam agentem non semper cogendum de titulo suo docere.

BEneficij possessor si ab alio quid petat, quod ad beneficij causam fructúsque spectet, non est arctandus vt doceat de titulo & iure ex quo possidet.[1] Sed satis est si se doceat beneficij possessorem, licet nec annalem nec triennalem. Neque enim de beneficio controuersiam faciens audiendus est, nisi qui idem beneficium sibi adferat.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Est enim hoc vnum ex commodis possessionis, vt qui possidet non cogatur de iure suo docere, præsertim contra eum qui nec dominum se dicat nec possessorem.

2 Alioqui potest is qui beneficium pacifice possidet alteri obiicere, *Quod ad te liberas ædes habeo l. loci 4. §. competit. D. si seruit. vindic. iunct. l. vltim. D. de acquir. possess.*

DEFINITIO XLVIII.

De vnione beneficiorum quibus auditis facienda sit.

VNio beneficiorum, quoniam odiosa est, & à cõmuni ecclesiarum vtilitate aliena,[1] nunquã, nisi ex magna & necessaria causa permitti debet, vocatísque in eam rem omnibus illis quorum interest.[2] Inter quos præcipuè hi sunt, Episcopus qui ordinarius est diœceseos, Capitulum ecclesiæ cathedralis, & patronus beneficij si laicus sit. Neque enim sine ipsius consensu facta vnio valere potest, ne alioqui à dotandis ecclesiis facilè laici reuocentur.[3] Quod si patronus sit clericus, nemo dubitat quin summus Pontifex potestate ordinaria derogare possit iuri patronatus clericorum.[4] Etsi autem derogare etiam potest cum vult iuri patronatus laicorum pro ea vice:[5] fallit tamen hoc in vnionibus quia perpetuo durãt.[6] Sed & procuratorem Principis generalem vocari & audiri necesse est, Non solum si ius patronatus ad Principem pertineat, quod in dubio præsumendum est cum beneficium habet dignitatem.[7] Sed etiam si ad alium. Nempe ratione publicæ vtilitatis, & ad hoc ipsum diligiendum, An publicè vtilis futura sit vnio, an inutilis.[8] Item pro tuenda Principis auctoritate, ad quam sane pertinet vt beneficiorum omniũ quæ in territorio sunt protector & conseruator existimetur.[9] Vnde illud etiam est quod de beneficiorum possessione soli iudices Principis cognoscunt.[10] Itaque si nõ vocato procuratore generali vnio facta sit, potest & solet ille ab ea tãquam ab abusu prouocare, semperque ea prouocatio admittitur, etiam post centum annos, quia vnio semper & perpetuo grauat.[11] Quid ergo si nulla prouocatio sit ab ea vnione quam inaudito procuratore generali aut non vocatis iis quorum interfuit factam esse appareat? Idẽ ius constitui debebit, non vt abusiua pronuncietur vnio,[12] sed vt perinde ac si facta non esset nulla eius ratio habeatur, negligaturque à Senatu quæ neglecto Principe Senatúque facta fuit.[13] *Ita Senatus* pro Guilielmo Drugeon contra Humbertum Burtin. 14. Cal. Ianuar. 1592.

1 Quia minuit numerum beneficiorum, & facilius est vt pluribus beneficiis plures rectores bene præsint, quam vt vnus. Rebuff. *in tract. de vnio.*

2 Est enim hoc generale vt ad omnem actum citandus sit, quisquis ex eo actu lædi potest. *l. num ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

3 Gloss. & DD. in *cap. nobis & c. cum dilectus Extr. de iur. patr.* Rebuff. *in tract. De reuocat. vnion. & in tract. De vnionib.*

4 Pro absoluta illa & omnimoda potestate quam habet in clericos, *cap. nouit. Extr. de iudic.*

5 Vt dicemus ad *tit. de iur. patron.*

6 Nec enim mens Papæ est vt cuiusquam ius in perpetuum tollat, sed tantum ad tempus & ad effectum gratiæ quam alteri concedit. *Arg. l. 2. §. si quis à Principe. & §. merito. D. ne quid in loc. public. l. 4. C. de emancip. liber.*

7 Quia præsumuntur talia beneficia fluxisse à Principe tãquam à fonte, sicut & feuda quæ nihil nisi profana beneficia sunt. *argum. notat. in l. 2. C. in quib. caus. colon. domin. accus. poss. iis verbis cuius ipsi sunt eiusdem & bona sua esse cognoscant.*

8 Optimi siquidem Principis est prouidere ne quid respublica detrimenti capiat.

9 *Argument. l. cum vnus 12. §. penultim. de reb. auctor. iudic. possid.*

10 Guid. Pap. *quæst. 1.*

11 Rebuff. *in dict. tract. de vnion.* post Bald. *in l. 2. col. 2. C. de episcop. audient.* Facit *l. 1. §. vlt. de vsufruct. adcresc.*

12 Non enim potest abusiua pronunciari si non sit ab ea tanquam ab abusu appellatum.

13 Frustra enim Principis & Senatus auxilium implorat qui vtrijusque auctoritatem neglexit, *arg. l. auxilium 37. in fin. D. de minor.*

DEFINITIO XLIX.

De patrono clerico, cuius iuri derogatum est per Papam in mandato de beneficiis vniendis.

QVod tamen diximus summũ Pontificem mandantem vniri beneficia derogare posse iuri patronatus clericorum, efficere non potest vt eo minus vocandus & audiendus sit patronus clericus in ipsa vnione facienda.[1] Idque adeo verum est vt si inscio illo facta sit perinde non valeat ac si iuri patronatus nullo modo derogatum esset.[2] Quandoquidem fieri potuit vt vnio saluis patroni iuribus consisteret,[3] vt puta si aliud ius in beneficio non haberet, quã certi reditus annui ex fructibus percipiendi. *Ita Senatus* in suprascripta specie. In qua nec ad rẽ pertinuit, quod cum Episcopo mandata fuerat vnio beneficiorũ vacaturorũ, nesciri poterat quis eo tempore vocandus esset, quia nullum adhuc vocabat.[6] Nam præter id quod tanto magis vocari debuerat Principis procurator generalis qui vnus tum esset pro omnibus. Illud etiam cõstabat eo saltẽ tempore quo vnio facta fuerat vacãtis beneficij, vocari eos debuisse, quorum iam tũ intererat, quippe qui ab eo die & certi essent & cogniti.[8] Alij sane præter procuratorem generalẽ & patronum vocari non debuerãt, cum vnio per Episcopum ipsum diœcesanum fieret, & per capitulum ecclesiæ cathedralis.[9]

1 *Defin. prox. praced. num. 4.*

2 Quamuis dici soleat id quod potest fieri aliquo inuito, posse multo magis fieri eo ignorante *l. qui potest inuitis 26. De regul iur.*

3 Non enim Papa ideo prohibet vocari clericum patronum, quod deroget iuri patronatus.

4 Quo casu nemo dixerit ius patroni quantumuis clerici per vnionem tolli debere. *argum. l. 2. in fin. l. vltim. D. de natal. restit.*

5 Quid enim vetat etiam post vnionem eosdem certos reditus percipi ex fructibus beneficij?

6 Futura siquidem nobis incognita sunt & incerta. *l. sed etsi 28. §. vlt. De iudic. l. qui liberis 8. §. vlt. de vulg. & pup. substit. l. sciendum 70. de verb. signif.*

7 Semper enim persona procuratoris generalis est certa, quamuis non ideo dicatur generalis, quod sit omnium procurator (est enim solius Principis) sed quia omnium rerum quæ ad Principis dignitatem & reipubl. vtilitatem pertinent curam gerit.

8 Generale siquidem est, vt qui sunt aduersarij cogniti & certi, nominatim vocandi sint non etiam cæteri. Notat. ad *leg. vlt. C. de iur. delib. & ad l. si eo tempore 6 C. de remiss. pign.*

9 Alioqui & episcopus & capitulum ecclesiæ cathedralis vocari debuisset, vt diximus *Defin. praced. num. 3.*

DEFINITIO L.

Ignorantia impetrantis non tollit ius alteri quæsitum.

NOn quidem tenetur impetrans beneficium exprimere titulum aut possessionem detentoris si probabilem habeat ignorantiam.[1] Sed non potest ea

Source : BIU Cujas

ignorantia prodeſſe impetranti ad impediendum effectum clauſulæ, quæ in conceſſionibus omnibus & adiici ſemper ſolet, ac tum etiam cum omiſſa eſt ſub intelligitur, *Dummodo tempore datæ præſentium non ſit alteri ius quæſitum.*[1] Nunquam enim cenſetur ſummus Pontifex derogare velle iuri, quod iam alteri quæſitum eſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt in ea ſpecie de qua ſcripſi *Defin.28.ſupr.*

2 Late Rebuff. *ad reg. de non tollend. iur quæſit.*

3 Vt nec alius Princeps quilibet *l.2. §. ſi quis à Principe. & §. merito ne quid in loco public. l.4. C. de emancip. libe. l. Paulus notat. 8. D. de prætor. ſtipul. l. ex facto 43. de vulgar. & pupillar. ſubſtit.*

DEFINITIO LI.

Non valere impetrationem tacito præcedente mandato de vniendo.

IMpetrans beneficium à ſummo Pontifice tacito ſciẽter mandato de vniendo quod Epiſcopus diœceſeos habebat à Sede apoſtolica, præſertim ex cauſa neceſſaria & ſacroſancti Cõcilij auctoritate permiſſa, puta ad erigẽdum ſeminarium educandis & edocendis pauperibus deſtinatum, non eo minus obrepſiſſe credendus eſt, ob idque carere impetratis debere,[1] quod nulladum vnio aut minus ritè facta ſit.[2] Sufficit enim fieri vtiliter potuiſſe ad hoc vt præſumamus non fuiſſe Papam conceſſurum gratiam, ſi mandati à ſe aut deceſſore ſuo de beneficio vniendo dati meminiſſet.[3] Ideóq. exprimi id debuit, quoniam omnia exprimẽda ſunt, quæ ſummum Pontificem à concedẽdo beneficio reuocare aut remorari potuiſſent.[4] Quare & in ea ſpecie de qua in ſuperiorib. ſcripſimus quãuis vnionem ab Epiſcopo minus ritè factã eſſe cõſtaret, quod & procuratore generali Principis & beneficij patrono non audito facta eſſet,[5] Pleriſque placebat nõ eò magis dicendas vindicias pro eo qui beneficium à ſummo Pontifice impetraſſet, nulla mandati de vniendo facta mentione,[6] ſed potius ſequeſtrandum beneficium, vt fieri ſolet cũ neuter in beneficio ius habere creditur:[7] propterea quod ea impetratio duobus poſt vnionem menſibus facta eſſet, ac proinde eo tempore quo veriſimiliter vnionem illam mandatúmq. de vniendo ſcire impetrans poterat.[8] Vicit tamen voto vno contraria ſententia, Hac potiſſimũ ratione, quod procurator generalis, cuius maximè intererat ſequeſtrari beneficium, non petierat vt ſequeſtraretur.[9] Quinimo ex mandato Principis conſenſerat & requiſierat vt pleniſſimam beneficij poſſeſſionem ei Senatus daret, cui ſummus Pontifex beneficium indulſiſſet: Quod ipſum quoq. Princeps ipſe reſcripſerat. In quo pareri Principi æquũ fuit, cum nullius ius læderetur.[10] Eo magis quod beneficiorum ſequeſtratio publice minus vtilis eſt, plenámque eſſe cuiuſlibet beneficij poſſeſſionem, & Principis & reipublicæ, & quod præcipuum eſt ipſius quoque eccleſiæ intereſt.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vitium enim obreptionis & ſubreptionis facit vt quicquid ita impetratum eſt habendum ſit pro non impetrato, *l. ſi quis obrepſerit 7. D. de leg. Corne. de falſ. l. vlt. C. de diuerſ. reſcrip. l. 5. §. manet. D. de reb. eor. qui ſub tutel.*

2 Siquidem paria ſunt nullam prorſus vnionem factam eſſe, & aliquam quidem factam eſſe, ſed minus ritè. *l. 2. D. de auctor. tutor. l. quoties 6. D. qui ſatisd. cogant.*

3 Facilè enim præſumitur in Principe obliuio facti etiam proprij ob eam qua premitur multitudinem negotiorum.

4 Cap. ſuper literis vbi eſt text. elegans *Extr. de reſcript.*

5 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin. 48. & 49. ſupr. h. tit.*

6 Quia falſus & mendax impetrator nunquam gaudere debet impetratis *dict. l. vlt. C. de diuerſ. reſcript.* ne ſcilicet ei dolus ſuus proſit, qui nunquam debet manere impunitus. *l. procurat. 11. §. in perpetuum D. de doli mali except.*

7 Potius enim ſequeſtrandum eſt beneficium quam permittendum vt vitioſus detur ingreſſus cum beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſit. *cap. 1.* vbi Dyn. & alij de *regul. iur. in 6.*

8 Non enim ferenda eſt ſupina ignorantia facti, quod omnes ſciunt. *l. 3. §. 1. nec ſupina 6. l. regula 9. §. ſed facti D. de iur. & fact. ignor.*

9 Sequeſtratio enim vix vnquam fit niſi aliquo poſtulante, non etiam ex mero, & vt aiunt nobili officio iudicis *argum. tot. tit. de prohib. ſequeſtr. pecun.* iunct. *l. 4. §. hoc autem iudicium. D. de dam. infect.*

10 *Arg. l. 1. C. de legib.*

11 Ne ſcilicet beneficium diutius iaceat *argumen. l. 1. D de ſucceſſ. edict.* cultúſque diuinus interim ceſſet vel negligentius exerceatur.

DEFINITIO LII.

Portio congrua quanta & à quo conſtitui debeat.

ETſi congruę portionis definitio & taxatio ex arbitrio iudicis ęſtimãda eſt pro qualitate perſonarum & reditnum beneficiorũ, quibus & à quibus ea portio debetur,[1] frequentius tamen eſt ſi aliud nihil impediat, vt quarta pars decimarum eo nomine aſſignetur.[2] Nam quod aliquo iuris Pontificij loco[3] ſcriptum eſt, quartam quartę adiudicari ſolitã eſſe, ad factum potius & conſuetudinem loci de quo tractabatur, quam ad ius referendum eſt. Neque verò eam conſuetudinem ſummus Pontifex vſpiam probat, Imo improbat quoties ea quarta quartę neceſſariis parochi alimentis non ſufficit.[4] Quo caſu certum eſt parocho aut ei qui parochi vices gerat magis fauendum eſſe quam poſſeſſori decimarum, quiſquis ille ſit, cum parochus eiúſve vicarius & altari & parochianis deſeruiat. Nec ad rem pertinebit quod ſi decimarum poſſeſſori quãtulacumque portio detrahatur, futurum ſit, vt non habeat ille quo ſe alat. Etſi enim dici ſolet, non eſſe diſcooperiẽdum vnum altare vt aliud cooperiatur,[6] prius tamen parocho ſubueniendum eſt aduerſus decimarum poſſeſſorẽ, tum poſſeſſori ab ipſo ordinario, cuius officium eſt prouidere ne alimentorum penuria cogantur ij, qui altari ſeruiunt, religionis cultum deſerere.[7] Quod ſi ordinarius quoque ea laboret egeſtate, vt ſalua propria dignitate ſubuenire inferiori non poſſit, Vnicum ſupereſt remedium vnionis beneficiorum, vt coniũctus plurium reditus rectorem & adminiſtratorem omnibus acquirat, qui ſingulis dari non poteſt.[8] Maior enim ſuperioris prælati ratio eſt habenda, quam inferioris:[9] Non tamen maior Archipresbyteri (licet archipresbyter maiorem dignitatem habeat, cum in ſua prouincia ſit oculus[10] & quaſi vicarius epiſcopi,) quia vterque inferior eſt & habet ſuperiorem epiſcopum, qui cõſulere vtrique & poteſt & debet,[11] & quidem ex ordine, hoc eſt parocho primum, deinde archipresbytero, præterquam ſi citra incommodum archipresbyteri conſulere parocho aliunde poſſit.[12] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 19. infr. De iuriſdict. omn. iudic. & for. compet.

1 Congruum enim quid ſit ex facti circumſtantiis pendet, vt & cum de congrua dote diſputamus. *l. cum poſt 69. §. gener.* iunct. *l. quæro 60. de iur. dot. l. quidam 30. de legat. 2.*

2 Rebuff. *in tract. de congr. port. quæſt. 9. num. 80. & in præfat. tract. De ſentent. prouiſ. num. 30.* Franciſc. Marc. *deciſ. 149.*

3 *In cap. extirpandæ Extr. de præbend. & dignit.*

4 Cum neceſſe ſit de altari viuere omnem qui altari ſeruit, vulgar. iurib.

5 Rebuff. *dict. quæſt. 9. num. 82. in fin.*

6 Bart. *in l. aſſiduis 12. Cod. qui potior. in pignor. habeant. numer. 4.*

7 *Arg. l. ſeruos 17. D. de alim. legat.*

8 Itaque hoc caſu locum habet iuris regula quę vult, Quoties nihil ſine captione inueſtigari poteſt id eligendum eſſe quod minimum habeat iniquitatis. *l. quoties nihil 200. de reg. iur.* Vix enim eſt vt vnquam ſit iniquum, quod eſt neceſſarium. Eſt autem multo melius vt duobus beneficiis rector vnus detur, quam vt vtriuſque nullus rector ſit.

9 Vt ſuperiori ſua dignitas ſeruetur, Item quia ſuperior inferioris vices ſupplere poteſt non inferior ſuperioris.

Source : BIU Cujas

10 Quales olim erant Diaconi *can. diaconi Ecclesia 6. distinct.93.*

11 Vt si fieri poterit, neuter careat alimentis *arg. l. ex his 8. D. qua in fraud. credit.*

12 Ea enim via semper eligenda est quantum fieri potest, per quam id fiat quod vni prosit nec alij noceat. *l. in creditore 38. in fin ff de cuict. l. ex his 8. in fi ff. qua in fraud. cred.*

DEFINITIO LIII.

De resignati beneficij possessione recuperanda.

RESignatione mutua beneficiorum inter duos facta si alter ex resignatibus in beneficij noui possessione aut adipiscenda aut retinenda controuersiam patiatur, pristinam permutati possessionē, quam per resignationem amiserat, recuperare potest, nec noua indiget prouisione.[1] *Sic à Senatu* alias pronunciatum fuisse relatum est, cum ea causa tractaretur de qua Defin. seq. Iunge Defin. 80. infr.

1 Resignatio enim non operatur veram vacationem cum facta est ex causa permutationis, si permutatio effectum non sortiatur. *cap. 1. de rer. permut. in 6. c. dudum de præb. eod.* Rot. *decis. 339. cum s. q. in antiq.* Boer. *quæst. 2. num. 44.*

DEFINITIO LIV.

De possessione per resignationem amittenda.

PEr resignationem & renunciationem beneficij amittit resignans ius omne, quod in beneficio habebat, tam possessionis quàm proprietatis, nec tantum ciuilem possessionem, vt quidam putant,[1] sed etiam naturalem,[2] Nam & possessio animo solo amittitur quoties ab animo incipit amissio possessionis.[3] Nec quicquam hac parte refert an resignatio facta fuerit in manibus ordinarij purè & simpliciter, quomodo fieri eam necesse est,[4] an verò apud summum Pontificem in personæ certæ commodum & fauorem.[5] Nam & hoc casu statim atque admissa resignatio est iuxta formam mandati, perfectus actus est, & ab eo saltem tempore cœpit nihil iuris manere penes resignantem, siue ratione petitorij siue ratione possessorij.[6] Vnde fit, vt qui semel beneficium in manibus siue ordinarij siue summi Pontificis resignauit, postea de spolio, seu interdicto recuperandæ possessionis agere non possit. 7 Deficiente videlicet primo extremo, id est, possessione à qua facto suo ceciderit. Idque adeo verum est vt nec aliud dicendū sit, etiamsi resignatio facta fuerit coram eo qui eius admittendæ potestatem non habuit.[8] Imo etsi coram laico,[9] maximè verò si de consensu superioris. Nam si superioris consensus non interuenerit, priuat quidem resignantem iure possessorij, sed non petitorij, de quo non agi potest apud iudicem laicum & secularem.[10] *Ita Senatus* in causa R. D. Rodolphi Longet Officialis Tarentas. & D. Ioannis Deage Canonici Gebennensis 4. Cal. Aug. 1593.

1 Calder. *cons. 4.*

2 Rot. *decis. 67. in antiq. tit. De renunciat. incip. nota quod resignans. & decis. 23. in nouis.* Ioan. Andr. Innoc. & Abb. *in cap. sollicite de restit. spoliat.* Text. *in c. accepta cum ibi not. eod.* Cassad. *decis. 4. nu. 3. eod. tit.* Gomes. *in reg. De annal. possess. quæst. 57. versi.* pro quo est diligenter considerandum post Alex. ad *l. si quis vi. §. differentia. D. de acquir. possess.*

3 *l. 3. §. In amittenda eod. titu.* Gloss. & Bartol. ad *dict. §. differentia.*

4 Nam simonia est si quis in manibus ordinarij resignet in fauorem certæ personæ.

5 Quo casu simoniæ vitium purgatur per præsentiam Papę, vt dixi *Defin. 3. num. 5. supr. eod.*

6 Notant Canonistæ *in c. vnic. de rer. permut. in 6.* Capel. Thol. *quæst. 492.* post Innoc. Ioan. Andr. Host. & alios *in ca. admonet cap. quod in dubiis & cap. super hoc. Extr. de renunciat.*

7 Not. *in cap. consultationibus. Extr. de offi. deleg.* Capell. Thol. & Cassad. *vbi supra* Rot. *decis. 1. n. 8. decis. 4. n. 3. 4. & seqq. Extr. de renunciat. in nouis.* Gomes. *in reg. De annal. possess. quæst. 57. est igitur concludendum.*

8 *Dict decis. 4. nu. 7 & 8. & decis. 14. num. 3. eod. tit. in antiq.*

9 *d. cap. quod in dubiis. & cap. 3. de renunciat.* Rot. *decis. 1. eo. tit. in antiq* Gloss. *in pragmat sanct in verb. renunciasse. tit. de sublat. clem. literis.* Panorm. *in c. quod Dei timorem gloss. 2. Extr. de stat. monachor.*

10 Angel. *in l. pen. de offic. præsid.* Guid. Pap. quæst. 1.

DEFINITIO LV.

Quantum interest an resignatio pure facta sit an in fauorem.

HActenus tamen interest an resignatio facta sit pure in manibus ordinarij, an in manibus Papæ in fauorem certæ personæ, quod priore casu non potest resignans exercere interdictum recuperandæ possessionis, ne quidem contra tertium, nisi per annum post renunciationem steterit in pacifica possessione, & à tertio spoliatus sit iniustè, atque vt loquuntur de facto.[1] At qui in alterius fauorem resignauit restitui potest indistinctè contra tertium, quia quod ad eum pertinet, cuius fauore & commodo non resignauit, nec videtur resignasse, licet resignatio iam in fauorem alterius admissa sit.[2] Planè contra ipsum resignatarium, vt diximus, non potest, in cuius scilicet fauorem renunciauerit.[3] Nec proinde contra secundum resignatarium qui cum in prioris locum substitutus sit sanè tertius videri non potest, sed ille ipse potius pro quo facta sit resignatio.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Gomes. *dict regul. de annal. quæst. 57. pag. 303. vers. nec minus obstat.*

2 Ita eleganter Iacob. Put. *decis. 158. lib. 3.*

3 Vt dixi *Defin. prox. præced.*

4 Idem Iacob. Put. *decis. 157. eod. lib. 3.*

DEFINITIO LVI.

De longa & pacifica beneficij iam resignati possessione.

QVid si post admissam resignationem manserit resignans in pacifica beneficij possessione?[1] Detentio illa dicenda est potius, quam possessio, cum beneficium sine canonica institutione possideri non possit.[2] Detentio, inquam, asinina, quæ cum non solum iuris colorem nullum habeat, sed etiam à iure damnata sit & improbata, iuris effectum producere nullum potest, præsertim quod ad causam restitutionis in beneficialibus, ne vitiosus detur ingressus.[3] Est enim generale & perpetuum vt possessio quæ à iure damnata est nunquam iuuet possessorem, Nisi proponatur tanti temporis, cuius initij memoria non extet,[4] cuiusmodi vix vlla in beneficialibus esse vnquam potest.[5] Quare nec si triennalis aut decennalis fuerit illa possessio, colorem sibi quærere poterit ex titulo, qui resignationem præcesserat. Resignatio enim, quæ medio tempore intercessit, facit vt noua possessio cum vetere coniungi nequeat & conglutinari.[6] Quinimo si detentor dicat continuatam à se veterem illam possessionem ex titulo præcedenti, nec nouum ius aut titulum alleget, hactenus sibi nocet, quod impedit ne qua capi possit præsumptio iuris retrocessi aut de nouo quæsiti, quæ alioqui ex tam longa possessione caperetur.[7] Non enim potest bonus titulus præsumi, cum constat de inualido & vitioso, Neque hoc casu locus esse regulæ De triennali possessore.[8] Requirit enim illa possessionem coloratam, qualis porrò nulla est nisi ex præcedente titulo colorato siue apparente siue præsumpto.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Possessio enim licet facti sit, plurimum tamen ex iure mutuatur. *l. possessio 49. de acquir. poss.* nec tantum corporis sed etiam iuris est, *§ 1. eiusd. legis.*

2 *cap. 1. de regul. iur. in 6.*

3 Gomes. *ad dictam reg. de annal. q. 57. dict. vers. est igitur concludendum vsque ad fin. c. sollicite, & cap. accepta. de restit. spol.*

Source : BIU Cujas

4 Idem Gomeſ. *vbi ſupr.* ex Baldo *in l. ius eius. C. de probat. & in l. 2. verſ. quaro nunquid. C. de ſent. & interloc. omn. iud.*

5 Quæ ſcilicet ab vno eodémque homine non tam diu poſſidentur, & in quibus non admittitur ſucceſſio.

6 Quomodo loquitur Gomeſ. *d. quæſt. 57. verſ. nec dicatur, quod illa detentio.* Nam & generale eſt vt medium inhabile impediat coniunctionem extremorum. *l. pen. rat. rem hab. l. potior. 11 qui pot. in pign. hab.*

7 De qua præſumptione Abb. *in d. cap. ſollicite.* quem refert Gomeſ. *dict. quæſtio. 57. verſ. eſt igitur concludendum. & quæſtio. 56.*

8 Gomeſ. & alij *ad dict. regulam de triennali.*

9 Gomeſ. *ibid. Boer. quæſt. 64.*

DEFINITIO LVII.

De reſignatione, quæ in fauorem certæ perſonæ facta pleniſſimum effectum non habuit.

VErum quid ſi reſignatio in manibus ſummi [1] Pontificis facta ſit ſub condicione, id eſt, non ſolum in perſonæ certæ commodum & fauorem, ſed etiam adiecta, vt ſit vulgari illa clauſula, *non aliter nec alio modo*? Huius ſiquidem clauſulæ vim illam eſſe conſtat, vt quouſque reſignatio quæ in alterius fauoram facta eſt plenum effectum ſortita ſit, nec facta eſſe videatur, nec proinde amiſſa per eam poſſeſſio. [2] Nemo enim dubitat, quin ſicut dominium ita & poſſeſſio transferri in alium ſub condicione poſſit, hoc eſt, ita vti ne prius amiſſa tranſlatáve dicatur quam condicio ſecuta ſit. [3] Sed etſi ea clauſula omiſſa eſſet, tamen ſufficeret factam eſſe reſignationem fauore certæ perſonæ, vt pro condicionali haberetur. [4] At eo ſenſu accipiendum illud eſt, vt, quæ natura condicionis, ſuſpendatur amiſſio & tranſlatio iuris & poſſeſſionis, non in id vſque tempus, quo reſignatarius poſſeſſionem deprehenderit, [6] ſed in illud vſque tantum, quo reſignatio per ſummum Pontificem admiſſa ſit: [7] & ei prouiſum in cuius fauorem facta fuit renunciatio. Nam ſtatim atque reſignatio admiſſa, nouáque prouiſio iuxta formam mandati facta eſt, reſignatio quantumuis ab initio conditionalis habuit ſuum eſſe, vt loquuntur, [8] Adeo vt ne quidem conſenſus procuratoris ad reſignandum conſtituti ſit neceſſarius ad ſubſtantiam & validitatem reſignationis, licet obſeruari ſoleat vt adhibeatur ad animi declarationem, & ad eum effectum vt literæ expediantur. [9] Nec eſt contrarium quod quidam tractant, [10] non valere reſignationem niſi à die præſtiti conſenſus. Id enim obtinet cum agitur de reſignatione ab infirmo facta, propter verba regulæ, [11] quæ habent vt viginti dies illi, quibus reſignantem ſuperſtitem eſſe neceſſe eſt, non niſi à die conſenſus præſtiti numerentur. [12] Vtut ſit ſaltem à die conſenſus præſtiti fatendum eſt perfectam & abſolutam eſſe reſignationem, nec amplius ſuſpenſam eſſe condicione illa, quæ inducebatur ex iis verbis, *non aliter nec alio modo.* Ea namque verba ſicut in inſtrumento procuratorio adiici ſolent, Ita non ob aliam cauſam adiecta videri debent, quam ne libera ſit poteſtas procuratori reſignandi cui aut quomodo velit, & vt mandati normá in omnibus ſeruare cogatur. [13] Nam ex eiuſmodi verbis non fieri condicionalem prouiſionem factá à ſummo Pontifice, vel ex illo conſtat quod non tenetur Pontifex ſequi condiciones inſertas procurationi ad reſignandum emiſſæ, non ſolum ſi turpes ſint & illicitæ [14] ſed nec ſi honeſtæ. [15] Igitur ſtatim atque impletum mándatum fuit, impleta quoque reſignationis condicio eſt, nec proinde ad amiſſionem iurium omnium, quæ reſignans habuit, implendum aliud quicquam ſupereſſe poteſt. Et vero ſi effectus admiſſæ reſignationis in id vſque tempus ſuſpenderetur, quo per reſignatarium adprehenſa fuiſſet poſſeſſio, Sequeretur, interea totum ius proprietatis & poſſeſſionis beneficij remanere penes reſignãtem. [16] Atqui fieri nequit vt reſignatarius poſſeſſionem beneficij adipiſcatur quin prius aliquod in beneficio ius habeat, cum ſine canonica inſtitutione beneficium poſſideri non poſſit. [17] Ita igitur fiet vt eodem tempore duo in ſolidum & ius & poſſeſſionem eiuſdem beneficij habeant, quod tamen conſtat fieri nullo modo poſſe. [18] Deinde quoties reſignationem admittit ſummus Pontifex ſemper addit clauſulam quæ & in propoſita ſpecie addita fuerat, *citra regreſſum*, præſertim poſt Concilium Tridentinum. [19] At daretur regreſſus ſi poſt admiſſam reſignationem, & ob non ſecutam adprehenſionem poſſeſſionis beneficium ſemel amiſſum reuerteretur ad reſignantem, [20] Quando negari non poteſt quin eo ſaltem inſtanti amiſſum ſit quo admiſſa reſignatio fuit. Quid enim ſi eo tempore, hoc eſt, poſt admiſſam reſignationem & ante acceptam poſſeſſionem reſignatarius deceſſiſſet? An non per ipſius obitum beneficium vacaſſet? Quid ſi iure ſuo vti vel noluiſſet, vel neglexiſſet? Quis diceret ideo ius ipſius ad reſignantem vel inuitum vel ignorantem recurrere debere? [21] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Per quam clauſulam reſignatio fit conditionalis, quæ alioqui pura videri poſſet. Sed tamen perinde eſſet condicionalis cum fit in fauorem.

2 Vt pluribus tractat Rebuff. *in tract. De reſignat. condic.*

3 *l. qui abſenti 38. §. 1. de acquir. poſſ.*

4 Nam qui reſignat in fauorem certæ perſonæ hoc ipſo ſatis declarat nolle ſe aliter reſignare quam ſi beneficium ei perſonæ acquiratur, cum incluſio vnius ſit excluſio alterius. *vulg. l. cum prætor 12. D. de iudic.*

5 Condicionis enim proprium eſt vt ſuſpendat actum condicionalem. *l. cedere diem 213. de verb. ſignif. & tot. tit. de cond. & demonſtr.*

6 Poſſeſſionis enim adprehenſio non perficit reſignationem, ſed fit in conſequentiam & exequutionem iam perfectæ reſignationis *arg. §. cum autem. Inſt. de empt. & vendit.*

7 Quia tamdiu duntaxat pendet reſignatio quouſque per ſummum Pontificem admittatur.

8 Ita loquitur Gomeſius *in reg. De infirm. reſignant. quæſt. 32. verſ. Ita hic ſimilis.*

9 Idem Gomeſ. *vbi ſupr.* ex opinione Rot. *deciſ. 882. in antiqu.*

10 Idem Gomeſ. *ibid. in ſequentibus.*

11 *De infirm. reſignant.*

12 Quia ſcilicet non poteſt amplius deficere condicio, quæ ſemel impleta fuit per reſignationis admiſſionem à ſummo Pontifice factam, *argum. l. ſi quis hæredem. 7. Cod. de inſtitut. & ſubſtit.*

13 Cum mandati formam diligenter ſeruare debeat procurator, nec eam poſſit egredi. *l. diligenter 5. D. mandat. l. maritus 21. de procurat.*

14 Quo caſu pro impoſſibilibus habentur. *l. filium 15. D. de condic. inſtit.* & ideo habendæ pro non adiectis, aut ſaltem remittendæ. *l. quæ ſub condicione 8. eod. tit. l. facta 63. §. ſi ſub condicione. D ad SC. Trebell.*

15 Rebuff. vbi ſupr. *in tract. De reſign. condict.*

16 Siquidem ſola reſignatio poſſet effectum illum habere vt reſignantem priuaret ſua poſſeſſione. Nullus porro effectus eſſe poteſt actus condicionalis quamdiu manet in ſuſpenſo.

17 *d. cap. 1. de regul. iur. in 6.*

18 *l. ſi incerto 5. §. ſi duobus. D. commod. l. 3. §. ex contrario. D. de acquir. poſſ. l. duo in ſolidum 19. D. de precar.*

19 Quo diſtricte prohibitum eſt ne qua beneficij reſignatio cum regreſſu vnquam fiat, vel facta admittatur.

20 Vt euenit in rebus profanis cum dominium quod per traditionem abſceſſerat reuertitur ad eum, qui tradiderat, ex cauſa non ſecuti implementi, vt *in l. cum reb. G. de pact. inter empt. & vendit.*

21 *Can. quam periculoſum 7. quæſtio. 1.* Domin. *in cap. 2. de renunciat. lib. 6.* Barbat. *conſ. 43. col. 3.* Rebuff. *conſ. 38. colum. 4. verſ. item dicit. & conſ. 4. col. 4. & 5. & conſ. 93.* Facit *l. quæritur 14. §. ſi venditor. D. ad lit. edict. l. ſi quis iuſiurandum. C. de reb. credit. l. fin. C. de condic. inſert. cap in cauſis in fin. de elect.*

DEFINITIO LVIII.

Sola collatio ſine poſſeſſione tribuit ius in beneficio.

Per

PEr ſolam collationem vſque adeo ius acquiritur in beneficialibus, id eſt, etiamſi realis poſſeſſio adepta non ſit,[1] vt prior reſignatarius non eo minus reſignare beneficium poſſit, ſuúmque ius in alium transferre, quod poſſeſſionem nondum apprehenderit.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. ſi tibi abſenti de prabend. in 6.*

2 R. buff. *conſ. 9. circa fin. Not. per Rot. deciſ. 1. de renunciat. in mouis.*

DEFINITIO LIX.

De ſententia conſtitutionis. De publicandis reſignationibus.

CONſtitutio pontificia[1], qua inductum eſt vt beneficia reſignata ſi publicata intra ſex menſes non ſit reſignatio, miſſióque in poſſeſſionem ſecuta per obitum non per reſignationem vacare cenſeantur, duo neceſſaria requirit coniunctim, & copulatiuè, Publicationem & miſſionem in poſſeſſionem, ſed aliter atque aliter. Publicationi enim tempus certum conſtituit ſex menſium, At miſſioni in poſſeſſionem nullum quandiu reſignans viuit. Ergo alterutrum interueniſſe non ſufficiet.[2] Nam ſi publicationem reſignationis fieri ſatis eſſet, aperiret ea res viam confidentiis, reſignante nimirum etiam poſt publicationem in poſſeſſione manente.[3] Ex contrario autem fruſtra publicationi faciendæ tempus ſemeſtre præſtitueretur, ſi quandocunque poſtea dummodo viuo reſignáte miſſionem in poſſeſſionem ſufficeret eſſe ſubſecutam.[4] Illud quidem receptum eſt præſertim apud practicos Gallos publicationi reſignationis æquipollere petitionem poſſeſſionis.[5] Sed id ita accipi debet vt eo demum caſu verum ſit, quo poſſeſſio petita poſtea adprehendatur, & quidem intra tempus datum ad publicandum, hoc etiam addito & prorſus requiſito vt in ea poſſeſſione per menſem integrum & pacificè maneat reſignatarius.[6] Id ni factum ſit, reſignatio pro nulla & non facta habetur.[7] Et conſequenter non poterit reſignatarius poſt elapſum ſemeſtre illud, ac iam irrita facta reſignatione ob defectum publicationis ius ſuum, quod nullum habebat, in alium transferre:[8] Quamuis ſi ea ſecunda reſignatio facta eſſet intra tempus publicationis, valeret vtique, nec magis noceret ſecundo reſignatario quod publicata non eſſet, quam ſi priore ante publicationem & intra conſtitutum tempus defuncto, alius quiſpiam per eius mortem beneficium impetraſſet, noceret impetranti defectus publicationis.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quæ vulgò dicitur regula *De publicand. reſignat.*

2 Quia cum duo coniunctim requiruntur vtrumque implendum eſt, *l. ſi haredes plures §. D. de cond. inſtit. l. cum pupillus. 28. §. 1. D. de cond. & demonſtr.* Gomeſ. *ad reg. de public. reſignat. quæſt. 15. & 8.*

3 Ex qua poſſeſſionis retentione etiam in profanis ſimulatio induceretur. *l ſicut. 8. §. ſuperuacuum. D. quib. mod. pign. vel hyp. ſoluit.*

4 Fruſtra enim tempus certum præſtituitur ei quod poſt tempus fieri poteſt. *l. Thais 41. §. intra. D. de fideic. libert.* Vide tamen Rebuff. ad eam regulam, vbi verba eius ſic concipit quaſi alterutrum interueniſſe ſufficiat.

5 Ita Ioan. Papon. *in Syntagm. Arreſtor. tit. 1. lib. 3. §. 6.* Quod & Gomeſ. fatetur. *dicta q 8. ad fin. principij.*

6 Gomeſ. vbi ſupra *verſic. eſt tamen vlterius.* Lud. Roman. *conſ. 432. dub. 1.*

7 Tanquam ſimulata. Quæ enim ſimulata probantur pro infectis habentur. *l. ſi ex precio 8. C. ſi cert. pet at.*

8 *Vulg. reg. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*

9 Vt concludere videtur Gomeſ. *ad d. reg. de public. reſig. quæſt. 1. verſ. & iſta omnia.*

DEFINITIO LX.

De eadem conſtitutione.

AN ergo regula illa de publicandis reſignationibus faciet, vt nec publicatione nec miſſione in poſſeſſionem intra ſex menſes ſecuta, perinde retinẽdus ſit reſignans in poſſeſſione priſtina beneficij ac ſi non reſignaſſet? Id verò conſequens videtur ei quod inducit conſtitutio, vt mortuo poſtea reſignante beneficium per ipſius mortem vacare cenſeatur.[1] Neque enim ſuperueniens mors facere poſſet, vt per obitum vacáret quod iam ante per reſignationem vacaſſet: Cum beneficium iam ſemel vacans non poſſit amplius vacare, aut fieri magis vacans.[2] Sed non ita eſt. Id enim duntaxat facit regula, vt ex cauſis ſupradictis reſignatarius cadat à iure ſuo nec beneficium cenſeatur vacare per reſignationem quod ad hunc ſolum effectum, vt ſi reſignans in poſſeſſione manſerit, perinde cenſeatur beneficium vacare per obitum mortuo poſtea reſignante acſi nunquam reſignaſſet. Itaque vt locum habeat ea regula, dicendum eſt tria coniunctim & omnimodo requiri, Vt non ſit facta publicatio intra ſex menſes, Vt non ſit petita poſſeſſio. Et vt reſignans deceſſerit poſt ſex menſes in poſſeſſione: Ex quibus ſi vel vnum deſit, non eſt locus regulæ, & beneficium per reſignationem non per obitum vacare intelligitur, tametſi mortuus ſit qui reſignauit.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sic enim expreſſe habent verba regulæ.

2 Quamuis poſſit vacare ex pluribus cauſis: Quomodo è contrario dicimus poſſe quid mihi deberi ex variis cauſis, ſed quod iam meum eſt non poſſe magis fieri meum. *l. non vt ex pluribus 159. de regul. iur. l. de hereditate. 19. §. pater. de caſtrenſ. pecul.*

3 Gomeſ. *ad reg. de public. reſignat. q. 15.*

DEFINITIO LXI.

Regulâ De publ. reſign. ad ſecundum reſignatarium protrahenda non eſt.

ILLud quoque obſeruandum eſt conſtitutionem hanc pontificiam de publicandis reſignationibus non tam fauore reſignantis quam odio reſignatarij inductam eius ſolius perſonam demonſtraſſe,[1] cui reſignatio prior facta fuiſſet. Ob idque non eſſe protrahendam aduerſus ſecundum reſignatarium,[2] Non modo ſi prior reſignatarius intra tempus publicandi reſignauerit alteri, qui caſus nullam habet dubitationem, ſed & alio quocunque caſu, propter perſonalitatem vt loquuntur regulę, quæ in prima tantum perſona reſignantis & reſignatarij verificatur.[3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Simile quiddam eſt apud Papinianum *in l. pater 10. §. 1. D. de capt. & poſtlim.*

2 Gomeſ. *ad dict. reg. de public. reſigna. quæſt. 1.*

3 Teſte dicto Gomeſ. *dict. quæſt. 1. verſ. & iſta omnia.*

4 Sic enim concludit idem Gomeſ. *dict. quæſt. 1. verſic. ſed dicas quod licet.*

DEFINITIO LXII.

Mutari ſtatum beneficij ex mutatione perſonæ.

ELectiuum beneficium & regulare conceſſum ſeculari contra communes iuris regulas[1] per diſpenſationem ſummi Pontificis, ea lege vt quandocunque per ceſſum vel deceſſum vacabit reuertatur ad priſtinum ſtatum[2] maneátque vt antea electiuum & regulare, cum clauſula etiam ſi voles irritante, Non ideo minus vacat apud Sedem vt à ſolo ſummo Pontifice conferri poſſit, ſi poſtea contingat hunc qui diſpenſatur, fuerat fieri Cardinalem aut familiarem Papæ aut alterius condicionis, quæ faciat vt beneficium quantumlibet electiuum vacet in Curia & apud ſedem.[3] Certum enim eſt ex mutatione perſonæ mutari ſtatum beneficij,[4] Nec minus in conceſſionibus quam in conuentionibus condicio illa ſemper ſubintelligitur, ſi res in eodem ſtatu manſerit.[5] *Ita Senatus* pro Illuſtriſſim. D. Vincentio Laureo Car-

Source : BIU Cujas

dinale du Mondeuis contra R.D.Abbatem de Filly.7. Cal.Mart.1589.

1 Regularia enim beneficia regularibus conferenda ſunt, ſecularia verò ſecularibus.

2 Quæ clauſula fauorabilis eſt, vt & cuiuſlibet rei reditus ad ſuam naturam. *l ſi vnus* 27. *§ pactus ne peteret. C. de pact.*

3 Ex iis quæ diximus *Defin.* 16 *&* 17 *ſupr. eod.*

4 Vt & in rebus profanis. *l. per curatorem* 9. *de acq. hæred. l. vlt. C. de inoff teſtam.* Itaque hoc caſu non habet locum quod tractat Boer. *quæſt.* 2. *num* 4.

5 *Argum. l. cum quis* 38. *in princip. l. ſi cum Cornelius* 82. *D. de ſolut.*

DEFINITIO LXIII.

De quota decimæ incerta, de qua apud iudicem laicum agatur.

SI non appareat quænam portio pro decima præſtari ſoleat in eo loco, de quo contenditur, ad eam conſuetudinem recurrendum eſt quæ in locis proximioribus frequentius recepta ſit.[1] Sed ſi aliter atque aliter decimas ſolui ſolitas eſſe probetur, vt nihil certi & vt noſtri loquuntur nihil vniformè poſſit colligi, difficilioris eſt quæſtionis quid conſtituendum videatur.[2] Sunt qui exiſtiment debere iudicem laicum eam portionem ſequi quæ ſit media, neque maiorem poſſe præſcribere, neque minorem. Alij eam quotam præſcribendam eſſe, in quam maior teſtium numerus conſentiat.[3] Mihi verò aliud videbatur. Excedere namque eam rem notiſſimos poſſeſſorij terminos[4] & ad eum ſolum qui de proprietatis iure & in petitorio cognoſcit pertinere vt hanc vel illam portionem conſtituat?[5] Imo verò nullam talis poſſeſſionis quæ in incerto fluctuet atque ex difformibus actibus collecta ſit rationem habendam eſſe,[7] potiúſque recurrendum ad ius commune,[8] Niſi cauſa aliqua iuſta ſit propter quam ab ea forma recedi oporteat, Vt puta ſi territorium ſit ſaxoſum & ſterile, in quo vix poſſint incolæ eos fructus percipere, qui ad victū ſufficiant,[9] Præſertim ſi ex alia parte parochus amplos, & vberes reditus, extra decimarum cauſam habere proponatur. Cęterùm iudex ſicuti de ſola poſſeſſione poteſt cognoſcere,[10] Ita quotam illam demum præſcribere poteſt, quam præſtari ſolitam videt ex concludentibus & indubitatis probationibus.[11] Sin minus ei liqueat de quota certa, nihil aliud ſupereſt quod facere poſſit niſi vt formam iuris ſequatur.[12] Nec mouere illum debet quod perperam iudicaturus videatur, ſi parochum tueatur in quaſi poſſeſſione decimæ exigendæ, qui numquam in ea poſſeſſione fuerit, quique longè minorem, licet diformem quotam à parochianis accipere ſolitus probetur. Nam quod pertinet ad ius exigendarum decimarum ad formam iuris, ſemper eccleſia poſſidet[13] quandiu contraria poſſeſſio nulla eſt, cuius ratio, defectu probationum,[14] in iudicando haberi poſſit. *Ita tractatum eſt* in cauſa R. Antonij de la Rouaire parochi & parochianorum de Greiſy. 13. Calend. Ianuar. 1593.

1 *Argum. l. de quibus* 32. *D. de legibus.* Iacob. Put. *deciſ.* 176. *libr.* 3.

2 Nec enim permittendum eſt vt vna eadémque res diuerſo iure cenſeatur *vulg. l. eum qui ades* 30. *D. de vſucap. l.* 4. *de vulg. & pupil. ſubſt. l. vlt. C. de ſent. paſſ. & reſtit.*

3 *Arg. l. adeo* 7. *§. cum quis ex aliena, verſ. eſt tamen media. D. de acquir rer. domin.*

4 *Argu. l.* 3. *§* 1 *D. de teſtib. l. item ſi vnus* 17. *§. principaliter. D. de recept. qui arbitr. recept.*

5 De quo ſolo poſſeſſorio cognoſcere iudex laicus poteſt, Guid. Pap. *qu.* 1. non etiam de proprietate ac iure decimarum, quod eſt quid mere ſpirituale.

6 Eiuſdem enim poteſtatis & iuriſdictionis eſt cognoſcere de toto & de parte *l. qua de tota* 76. *D. de rei vindicat.*

7 *Arg. l. nam imperator* 38. *m illis verbis* rerum perpetuo ſimiliter iudicatarum. *D. de legib.*

8 Cui ſcilicet ſemper ſtandum eſt niſi conſuetudo aliqua vel priuilegium repugnet. *d. l. de quibus. vbi not. & in l.* 2. *C. quæ ſit long. conſuet.* [Non tamen omnis conſuetudo in decimis valet, puta vt ſoluantur in horreo. Parefaceret enim talis conſuetudo viam fraudibus, & ideo non eſt ferenda. *Ita Senatus* pro Curato de Greiſy. Itémque de Villereuerſure ſine die & nouiſſime pro Canonicis de la Chambre Idib. Sept. 1612.

9 Quid enim prodeſſet decimas deberi ſi non eſſent qui poſſent ſoluere? Quomodo licet in diſſimili ſpecia argumentatur Iuſtin. *in l. vltim. verſ. qui enim tales. Cod. de liber. prater.* Vide tamen quod ſcriptum eſt *in l ſi fundus* 13. *D. de reb. eor. qui ſub tutel.*

10 Quod poſſeſſio beneficij temporale quid eſſe videatur. Guid. Pap. *dict. quæſt.* 1.

11 Poſſeſſio enim quotæ nulla niſi ex eius præſtatione eſſe poteſt. Et hoc caſu maxime obtinet quod dici ſolet tantum præſcriptum, quantum poſſeſſum.

12 Quæ forma ſemper eſt certa. *l.* 2. *D. de iur. & fact. ignor.*

13 Cui nec nocere potuit rector minus percipiendo niſi quatenus ex eiuſmodi perceptione longiſſima & vniformi poteſt induci conſuetudo aut præſcriptio temporis immemorialis, *cap.* 1. *vbi not. de verb. ſignif. in* 6.

14 Sufficit enim deficere probationem tum quoque cum ius non deficit, *vulg. l. duo ſunt Titij* 30. *D. de teſtam. tutel.*

DEFINITIO LXIV.

De beneficio vnito.

VNitum beneficium amittit nomen beneficij, Ideoque nec vacare dici poteſt quandiu non vacat illud cui vnitum eſt.[1] *Ita Senatus* in cauſa R. Philiberti De Rochette monachi Altacombani & Amedei Cocq. Ex tempore 3. Non. Mart. 1594.

1 Gloſſ. *in cap. de exceſſib. prælator.*

DEFINITIO LXV.

De beneficiorum regularium collatione.

EPiſcopus non habet fundatam intentionem ratione beneficiorum regularium, quæ ſuum habent ſuperiorem,[1] Niſi in eum caſum quo ſuperior ille fuerit negligens in prouidendo,[2] tametſi ea beneficia in Epiſcopi diœceſi ſita proponantur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt dignitatum ordo ſeruetur, nec iuriſdictiones turbentur *arg. l. vlt. D. de iuriſd. l. cum vnus.* 12. *§. penult. D. de reb. auctor. iud. poſſid.*

2 Iure ſcilicet deuoluti *ex tot. titul De ſupplend. neglig. prælat.* [Quidam addunt Aut niſi ſuperior ille conſenſerit quia volenti non fit iniuria *l. in diem* 9. *§.* 1. *D. de aqua & aquæpluu. arcend.*]

3 Quod in aliis beneficiis regularibus ſecus eſt *vulg. can. omnes baſilica* 16. *quæſt.* 7.

DEFINITIO LXVI.

De tacita præteritarum decimarum remiſſione.

DEcimæ quamuis in annos ſingulos debeantur etiam citra interpellationem, ſi tamen ſuo tempore petitæ non fuerint, poſtea pro annis præteritis peti non poſſunt quaſi tacito iudicio remiſſæ.[1] *Ita Senatus* in cauſa Reuerend. Patrum Societatis Ieſu Camber. & Syndicorum de Megeue menſ. Mart. 1594.

1 Rot. *deciſ. de decim. in antiq.* Balb. *de præſcript. in prima parte quintæ partis princip quæſt.* 7.

DEFINITIO LXVII.

De literis ſubrogationis, & beneficiis reſeruatis.

LIteræ vt vocant ſubrogationis à collitigante impetratæ vt in ius & locum collitigatoris ſubſtitutus intelligatur,[1] non poſſunt prodeſſe impetranti qui nullum aliud in beneficio ius habeat niſi à ſummo Pontifice manauerint. Nam quæ à Principibus ſecularibus conceduntur ad poſſeſſionis tantum cauſam pertinent,[2] nec ius aut titulum in beneficio vel ad beneficium tribuere poſſunt.[3] Conſtat enim beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſe

Source : BIU Cujas

posse.[4] Quod si defunctus collitigator nō nisi in commendam beneficium tenuit, nullius momenti erunt eiusmodi literæ, nec si à summo Pontifice sint concessæ, quia neque ius in beneficio neque possessionem vnquam habuisse videri potest qui fuit nudus commendatarius, id est, depositarius.[6] Nemo enim nescit rei depositæ & dominium & possessionem manere penes deponentem.[7] Vnde illud etiam est quod diximus sæpius, [8] beneficia omnia commendata affecta esse summo Pontifici & reseruata, quamuis sint conuentualia & quod est consequens electiua,[9] Nisi appareat summum Pontificem iuri electionis derogare noluisse. Illo enim casu præcedens commenda non facit quo minus ex Pontificis voluntate beneficium in pristinam causam & naturam quodam veluti postliminij iure restituatur.[10] Vel eo magis quod electiones sunt fauorabiles,[11] Commendæ vero odiosæ, quoniam abhorrent à iuris regulis dicuntúrque dispensatoriæ.[12] Itaq; nihil ad rem proderit quod aliis ex causis beneficiū huiusmodi in curia vacauerit, Aut quod post factam electionem iusque ex ea causa electo quę situm licet nondum secuta confirmatione[13] summus Pontifex alio rescripto idem beneficium quamuis electiuum foret, rursus in commendam dederit.[14] Exceptum namque intelligitur ius electi per vulgarem illam clausulam *dummodo tempore datæ præsentium non sit alterius quæsitum.* [15] Maximè si de facta electione nihil summo Pontifici commemoratum est.[16] Extra hunc casum nouissimus beneficij status attenditur,[17] Nec ob id minus vacabit beneficiū in Curia, quod antea fuerit electiuum si postremo loco fuit commēdatum. Neque enim electiua minus affecta sunt & reseruata summo Pontifici quam cætera postquam semel fuerunt commendata.[18] *Ita Senatus* in causa R. D. Ludouici Marin, & Emanuelis Philiberti Pomee contendentium de prioratu De Beluaux 11. Calend. April. 1594.

1 Cuiusmodi literæ apud nos solent concedi in pātua Cancellaria.

2 *Ex regul. Cancell. de subrogand. collitigat.*

3 Cum de solo possessorio Princeps laicus eiusque iudex possit cognoscere. Guid. Pap. *quæst.* 1.

4 *Ex reg. l. nemo plus iuris* 54. *de regul. iur.*

5 Canonica autem institutio non est quæ ab eo facta fuit, qui conferendi beneficij non habuit potestatem *cap.* 1. vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in* 6.

6 Siquidem commendare, nihil aliud est quam deponere. *l. Lucius* 24. *D. depos.* Dixi *Defin.* 10. *supr.*

7 *l. licet.* 17. § *rei depositæ eod. tit. depos.*

8 *Defin.* 9. & 10. *supr.*

9 *Cap.* 1. *de elect cap. cum de beneficio de præb. in* 6.

10 Est enim fauorabilis rei cuiusque reditus ad suam naturam. *l. si vnus* 27. § *pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

11 Quia solent eligi digniores *dict. cap.* 1. & *pass. de elect.*

12 Per quas scilicet fit vt beneficium sine titulo possideatur contra *cap.* 1. *de reg. iur. in* 6.

13 Dixi *Defin. in* 19. & 20. *supr.* Iunge *Defin.* 20. *supr.*

14 Nemo enim dubitat quin possit summus Pontifex toties quoties velit beneficium commendare, maxime quod iam solitum sit commendari. Rebuff. *in tract. de commend.*

15 De cuius clausulæ potestate scripsi *Defin.* 20. *supr.*

16 Quo casu obreptitium & subreptitium & rescriptum *cap. super de rescript. in* 6.

17 *Cap. consultationibus extr. de iur. patron.*

18 Quia per appositionem manus summi Pontificis fiunt affecta, vt dixi *Defin.* 9. & 10. *supr.*

DEFINITIO LXVIII.

De electionis vel confirmationis scriptura exhibenda.

ELectionis de qua non apparet confirmatio vtilis esse non potest quamuis ab eo facta qui confirmandi ius habuit,[1] Sicut ex contrario electio non cōfirmata nihil prodest quamuis tribuat ius ad rem[2] quamdiu re integra confirmatio subsequi vtiliter potest.[3] Igitur & electionem & confirmationem ostendi oportet, vt sciri possit an vtiliter & rite vtraque facta sit. Nec ad rem faciet, quod ex litis instrumentis constet visam antea & in actis productam scripturam electionis aut confirmationis quæ scriptura ex post-facto sit deperdita.[4] Non enim de illo solum quærendum est an facta sit, sed de illo potissimum an rite & vtiliter,[5] quod non nisi visa scriptura sciri potest.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia quod non est confirmari non potest, cum non entis nullæ sint qualitates *vulg. l. eius qui in prouinc.* 41. *D. reb. credit. l.* 1. & *tor. tit. De confir. tutor.*

2 *Defin.* 20. vbi dixi *num.* 2. *supr.*

3 Nec enim nisi lectis, inspectis cognitisque verbis instrumēti potest de eius validitate cognosci *argum. l. de his* 6. *D. de transact. l.* 1. *D. testam. quem. aper. l. postquam* 5 § *si dies. D. vt legat. seu fideic. caus. caueat.*

4 Quo casu si de solo facto quæreretur, id est, an scriptura aliqua fuisset, & quid ea contineret, posset probari per testes. *l. testium facilitatem* 18. *in fin. C. de testib.*

5 Quibus verbis significamus formam actus tam intrinsecam quam intrinsecam. *l. sciendum* 30. *vbi notat. D. de verborum obligation.*

DEFINITIO LXIX.

De possessoria in collitigantis locum subrogatione.

SVbrogationis litteræ quas defuncto collitigante super possessorio beneficij collitiganti superstiti concedi moris est, ei prodesse non possunt qui intrusus est, sicut nec alteri cuilibet canonicum titulum non habenti. Regula enim de subrogandis collitigantibus nominatim excipit intrusum,[2] Et in beneficiis perpetuum est, vt sine titulo nemo vnquam ad beneficium admittatur,[3] Ne alioqui detur vicioſus ingressus. Itaque etiam mortuo collitigante qui solus titulum habebat non aliter vincere potest superstes collitigans si nouum habeat contradictorem quam si titulum sibi acquirat:[4] Plane multo minus poterit nouus ille contradictor subrogationis litteras impetrare. Non enim nisi collitigantibus concedi solent ratione possessorio,[5] Tametsi quod ad petitorij causam attinet summus Pontifex possit & soleat quē vult in ius & locum demortui subrogare.[6] *Ita Senatus* pro Amedeo Vincent contra Franciscum Thibaud 11. Cal. Iul. 1594.

1 Ex cancellariæ regula *De subrog. collitig.*

2 Itaque cum lex ita scripta sit nihil vlterius est inquirendum. *l. prospexit* 12. *D. qui & à quib. manum.*

3 *Cap.* 1. *vbi* Dyn. & alij. *de regul. iur. in* 6.

4 Non enim titulus defuncti potest euadere in titulum superstitis, cum suo iure quisque debeat beneficium tenere non alieno.

5 A Principe seculari, per suos iudices de beneficij possessorio cognoscit vt dixi *Defin.* 67. *supr.*

6 Quoniam ea subrogatio per summum Pontificem facta noui tituli vim habet quem scilicet Papa conferre pro arbitrio potest *can. cuncta per mundum* 9. *quæst.* 3.

DEFINITIO LXX.

De iure beneficiorum varia.

IN eadem facti specie, quæ sequuntur omnia tractabantur. *Potest* induci ex consuetudine vt Officialis & Vicarius Episcopi absentis concedere possit literas commendatitias ad ordines.[1] *Clericatus* simplex sufficit ad beneficij simplicis impetrationem.[2] *Quatuor* minoris ordines vno eodemque die conferri possunt.[3] *Ex quo quis* palam & publice missas celebrauit longissimo tempore sciente & patiente superiori, præ-

Source : BIU Cujas

ſumitur legitime ordinatus adeo vt nec eius ordinatio in dubium reuocari poſſit.[4] *Poſſeſſorium* ſuper quo lis pendet non operatur veram litiſpendentiam, Nec conſequenter inducit ius ſubrogationis in fauorem aduerſarij ſuperſtitis, Ideoque nec impedit quin alteri prouidere ordinarius poſſit.[5] *Vicarius* licet generalis conferre beneficia non poteſt niſi ſpeciale in id habeat mãdatum, quia beneficij collatio donatio eſt.[6] Neque diſtinguimus hac parte Vicarium Papæ à vicario ordinarij.[7] *Collatio* facta per non habentem poteſtatem eſt ipſo iure nulla,[8] nec tribuit titulum coloratum,[9] ideoque intruſus dicitur qui titulum habet ab eo qui dare non potuit perinde acſi nullum haberet, Intruſus autem non habet titulum coloratum,[10] Vnde illud quoque fit vt non iuuetur regula De triennali poſſeſſore.[11] *Beneficium* quantumuis ſimplex non niſi clerico & canonice conferri poteſt.[12] *Duabus* collationibus eodem die factis vt non appareat vtra ſit prior tempore, eius eſt probare prioritatem (vt loquuntur) temporis, qui ſe fundat in tempore.[13] Si tamẽ altera ab ordinario, altera ab eius vicario facta ſit, præferetur is cui prouiſum fuit ab ordinario, Quia cæteris paribus non poteſt vicarij auctoritas cum ordinarij auctoritate æquo iure contendere.[14] *Creditur* literis Epiſcopi & narrationi per eum factæ in iis quæ ſunt facti ſui.[15] *In beneficialibus* vltimus ſtatus attenditur, præſertim ad diſcernendam qualitatem beneficij & an ſit patronatũ necne.[16] Sola enim quaſi poſſeſſio inſpicienda eſt, quæ ex vnico etiam actu acquiritur, & probatur.[17] Idque eſt quod dici ſolet vltimã & immediatam quaſi poſſeſſionem conſiderari.[18] *Beneficia* plura ſub eodem tecto non poſſunt ſine diſpenſatione ab eodem obtineri, Secus ſi ſint diſformia & non ſub eodem tecto.[19] Ius patronatus probari poteſt per ſolam famam ad obtinendum etiam in petitorio,[20] Multo igitur magis in poſſeſſorio.[21] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Gloſſ. *in verb. indultum. cap. nullus. de tempor. ordin. in 6. Not. at. in cap. ſignificaſti. de offic. Archid. & 9. quæſt. 2. can. epiſcopum.*

2 Rot. *deciſ. 26. in antiq.* Panorm. *in cap. quatuor. de cleric. peregr.* Ioan. Monach. *in cap. ſæpe de temp. ordin. num. 13.* Ang. *in l. 2. §. idem teſtam. quem aper.*

3 *cap. de eo de temp. ordin. in 6. cap. pen. & fin. de eo qui furt. ordin. ſuſcep.*

4 Ioan. Andr. Butr. & DD. *in cap. illud. de præſcript.* Caſtr. *conſ. 202. lib. 1.* Dec. *conſi. 135. & 152.* Guid. Pap. *quæſt. 449.*

5 Caſſad. *deciſ. 4. vt lit. pend.* Rot. *deciſ. 433. in antiq.* Not. *in Auth. litigioſa. C. de litigioſ.* Vide *cap. 1. & 2. vt lit. pend. in 6. cum clem. 1. eod.* quos textus non procedere in lite de ſola poſſeſſione teſtantur Ioan. Andr. & Abb. *in cap. eccleſia ſanctæ Mariæ & in cap. fin. eod. tit. vt lit. pendent.*

6 *cap. fin. de offic. vicar. in 6. cap. 3. de prab. eod. lib.*

7 Felin. *in cap. cum ordinem. colum. 3. verſ. limita de reſcripe.*

8 *d. cap. fin. de offic. vicar. in 6. cap. ex frequentibus de inſtitut.*

9 Lap. *in cap. ſi tibi abſenti de prab. in 6.* Gomeſ. *in reg. de trien. quæſt. 27. verſ. tertius caſus.*

10 Felin. *in cap. in noſtram de reſcrip.*

11 Gomeſius *in dict. reg. de triennali. quæſt. 27. poſt princ. verſ. quia ille.*

12 *cap. 2. de inſt. & cap. ex literis. de tranſact. cap. cum adeo de reſcript. cap. 1. eod. tit. in 6.*

13 Gloſſ. *in cap. ſi à ſede in verb. nec appareat. de prab. in 6.* Caſt. *in l. ſi inter num. 8. de reb. dub.* Alexan. *in l. ſi minorem. C. de in integr. reſt. minor.* Natt. *conſi. 167. num. 11. vol. 1.*

14 Quia vicarius nullam iuriſdictionem habet niſi mandatam & alieno beneficio. *l. 3. de offic. eius cui mand. eſt iuriſd. l. more §. & ſeq. l. ſolet. 16. D. de iuriſdict.*

15 Rot. *deciſ. [illegible]. de iur. parr. in nouis.* Felin. *in cap. poſt ceſſionem vbi text. & probat.* Roch. de Curt. *in tract. de iure patron. in verb. honorificam numer. 83.* dummodo literis conſtet fides, id eſt, ſi epiſcopali ſigillo ſint munitæ, Capell. Tholoſ. *quæſt. 24. §. 31.*

16 *cap. conſultationibus de iur. patron.* Feder. de Senis *conſil. 234. ſuper primo.* Oldr. *conſil. 312. incip. thema quæſtionis. circ. finem.* Calder. *conſ. 23. de prab. & conſi. vlt. de iur patron.*

17 Decius *in l. ſi emancipati. C. de collat. & conſil. 117. columna. 2. & conſil. 124. in princip.* Corn. *conſil. 47. lib. 3.* Roch. de Curt. *De iur. patron. verſ. competens. numer. 34.* Alexand. *conſil. 74. numer. 16. volum. 4. vbi apoſtill. in addit.* Bald. *conſil. 251. lib. 4.* Rom. *conſil. 311.* Rip. *tit. de vi & reſt. ſpoliat. reſp. 1. numer. 4.* Not. *in cap. cum eccleſia Sutrina. de cauſ. poſſ. & propr.* Adde text. *in cap. cum de beneficio. de prab. in 6. & in l. Mela 14. § ſed ſi alimenta. De alim. vel cibar. legat.*

18 Oldrad. & Felin. *vbi ſupr.* Calder. *conſil. 12. & 15. De iur. patron.* Abb. *conſ. 54. incip. videtur. lib 1.*

19 Not. late per Philip. Probum. *in cap. conſuetudinem de conſuet. in 6.*

20 Si modo fama probetur plene & iis modis, quibus probanda eſt in antiquis, Vide Bartol. *in l. admonendi. D. de iureiur.*

21 Poſſeſſorium enim ſicut minoris momenti eſt, ita leuiores probationes requirit. Not. *in l. vnic. C. ſi de moment. poſſ. fuer. appell.*

DEFINITIO LXXI.

De eo quod in certum vſum pium relictum eſt in alium non commutando.

QVod in vſus pios certos & ſpecialiter deſtinatum eſt non poteſt in alium vſum quantumuis pium conuerti, nec conſentientibus etiam iis omnibus quorum intereſt, Niſi conſulto prius & auctoritatem præſtante epiſcopo, tametſi iuſta commutandi cauſa ſubſit, Adeoque licet de ipſius Epiſcopi iure & præiudicio non agatur. Solétque in eam neceſſaria eſſe auctoritas ſummi Pontificis.[1] Quinimò placuit nec ſummum Pontificem hoc facere poſſe ſine cauſa, ſi ordinariam duntaxat poteſtatem exerceat, ſed ita demũ ſi abſolutam.[2] Sed etſi commutationem illam pij vſus in alium Epiſcopus, non tam ſolemni auctoritate in ipſo negotio interpoſita, quam facto adprobaſſet, Placuit non idcirco prohiberi eum poſtea improbare, ſi velit,[3] Multoque magis, non debere eam rem nocere ſucceſſori ſi priſtino epiſcopatus ſui iure vtendum putet.[4] *Ita Senatus* pro Reuerendiſſ. D. Epiſcopo Bellicenſi aduerſus Capitulum eccleſiæ Cathedralis 9. Cal. Decemb. 1594.

1 *Clem. 2. quia contingit.* vbi Gloſſ. & Caniſt. *Extr. de religioſ. domib.*

2 Guid. Pap. *quæſt. 556. incip. teſtator quidam.*

3 Quia poteſt quis etiam contra proprium factum venire, ſi tale factum ſit ipſo iure nullum & contra leges. *l. non dubium. 5. vbi not. C. de legib. Not. in l. cum à matre. C. de rei vindic.*

4 Succeſſor enim in beneficio non ſui prædeceſſoris, ſed eccleſiæ ius & locum obtinet.

DEFINITIO LXXII.

Regula de triennali non iuuat non promotum, qui intra certum tempus promoueri iuſſus non paruit.

ETſi regula De triennali poſſeſſore iuuat eum, qui non eſt promotus ad ſacros ordines intra annum:[1] Si tamen non promotus iuſſus ſit ab epiſcopo ſuo promoueri, nec paruerit, ſuccumbere debet non tantum in petitorio, ſed etiam in poſſeſſorio, tametſi tẽporum licentiâ, vel ſuperiorum indulgentiâ per 30. aut 40. annos pacifice beneficium poſſederit. Pertinet enim id ad publicam & honeſtatem & vtilitatem.[2] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Ant. Cal. Sept. 1594. contra D. de la Biollet.

1 Vt tractat Gomeſ. ad eam regulam *De trienn. quæſt. 10.*

2 Cuius præcipua ſemper ratio habenda eſt. *l. ſemper 42. de rit. nupt. l. non omne 144. iunct. l. non poteſt dolo carere 199. de regul. iur.*

DEFINITIO LXXIII.

Spoliato ſuccurri etiam aduerſus triennalem poſſeſſorem.

Source : BIU Cujas

REgula De triennali possessore non excludit remedium, quod ex Canone Pontificio [1] competit spoliatis ad recuperãdam possessionem. Quippe quod etiam contra titulo possidentem bonæque fidei possessorem, competit, [2] nec actorem ad aliud obligat nisi vt probet antiquiorem suam possessionem agátque intra annum trigesimum, [3] si reus bonæ fidei possessor proponatur. Nam si prædo sit & spoliator, ne longissimi quidem temporis præscriptione actor excluditur. [4] Imo verò quamuis dici soleat beneficia commendata affecta esse & reseruata summo Põtifici, nec nisi apud Sedem vacare, [5] Si tamen obreptum esse constet atque eiusmodi impetratione spoliatum illum ad quem beneficij possessio pertinebat, non prohibebitur spoliatus exequi ius suum, quoniam nec credendus est summus Pontifex in præiudicium iuris quæsiti concedere quicquam voluisse. [6] Nec aliud erit si priore commenda cessante alij quoque idem beneficium per multos annos in commendam tenuerint. Nam quod placet in beneficialibus vltimum statum & nouissimos actus attendi oportere, [7] tum verum est cum reuera beneficium vacauit non si quid eo iam pleno perperam & inique actum sit. [8] *Ita Senatus* pro R. D. Claudio Carles Priore Sancti Roberti de Cornillion & Amedeo Cocq. contra Philibertum de Rochette 5. Non. Decembr. 1594. Vide Defin. 1. infra Vnde vi.

1 *can. redintegranda 3. quæst. 1.*

2 Scilicet si res sit vicio affecta, puta furtiua vel violenta Vide Menoch. *remed. 15. recup. poss. num. 89 & seq.* post Bart. *in l. rem quæ nobis num 2. de acquir. poss.* vbi etiam Angel. Adde Bald. *in l. 2. C. de furt.* Alex. *consi. 117. & seq. lib. 2.*

3 *Auth mala fides. C. de præscr. long. tempor. l sicut 3. C. de præscri. 30. vel 40. annor.*

4 *Ex reg. mala fidei de regul. iur. in 6.*

5 Dixi *Defin. 9. & 10. supr.*

6 *l. si quis obrepserit 19. D. de fals. l. 5. §. manet de reb. eor. qui sub tutel.* Dixi *Defin. 22. supr.*

7 Dixi *Defin. 70. num. 16. 17. & 18. supr.*

8 *l. quod non ratione 39. D. de legib.*

DEFINITIO LXXIIII.

De vnionis reuocatione aut suspensione.

BEneficium vnitum vsque adeo amittit nomen & effectum beneficij vt nec à summo Pontifice conferri possit, Nisi reuocata aut saltem suspensa vnione. Quanquam nec facilè reuocatio illa aut suspensio in bullis recipi solet. Nisi constet de vnionis iure adprime instructum summum Pontificem ei derogare voluisse. [2] Quod cum euenit, valet quidem reuocatio ita vt noua vnione opus sit ad hoc vti beneficium, quandoque vacans ex integro vnitum videri possit, [3] Sed si suspensio tantum facta sit, fauorabilius est vt non nisi fauore impetrantis & ad ipsius duntaxat vitam facta videatur, ad effectum scilicet illius impetrationis. [4] Itaque mortuo impetrante beneficium ipso iure factóque vnitum remanebit, cessante nimirum suspensionis causa, nec vllo in eam rem rescripto opus erit. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic Rebuff. *in tract. de reuoc. vnion. num. 32.*

2 Cum habeat plenissimam in conferendis beneficiis potestatem. *can. cuncta per mundum 9. quæst. 3.*

3 Semel enim dissolutum vinculum vnionis non nisi legitimis modis restitui potest.

4 Vt vnio non tam extincta & sublata esse quam interim cessare videatur vt *in l. quires 98. §. aream de solut.*

5 Vt scilicet limitata causa limitatum non perpetuum pariat effectum. *l. imperator 8. in fin. D. de postul. l. in agris. 16. de acq. rer. dom.*

DEFINITIO LXXV.

De intrusionis exceptione etiam per iudicem supplenda.

QVi possessionem beneficij vicioſam nactus est vt intrusus dici debeat, siue quoũ titulum nullum habuerit, siue quod habuerit ab eo cui ius conferendi non fuit exprimere id ipsum debet summo Pontifici, à quo ex nouo iure beneficium impetrare velit. Alioqui subreptitia aut potius obreptitia nulliusque momenti est impetratio, Quasi vicio intrusionis non purgato: [2] Tamesi ex priore illa vicioſa possessione fructus nulli percepti sint. [3] Idque adeo verum est, vt id vicium etiamsi ab aduersario non obiiciatur, iudicantis tamen officio suppleri & possit & debeat, dummodo ex litis instrumentis constet de intrusione, quoniam ea exceptio meri iuris non facti est. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Paria enim sunt, nullũ titulũ habere & eũ habere qui ipso iure sit nullus. *l. 2. de autor. tutor. l. quoties 6. qui satisd. cogant.*

2 Nec enim potest purgari nisi exprimatur. Dixi *Defin. 2. & 29. supr.*

3 Nam nec fructuum perceptio necessaria est ad essentiam possessionis.

4 Alioqui non posset iudex supplere id quod esset facti cuiusmodi est intrusio.

5 Potest autem iudex supplere ea quæ sunt iuris *tot. titul. C. vt quæ def. aduoc. part. iud. suppl.*

DEFINITIO LXXVI.

De pacifica decennali possessione ad inducendam præsumptionem tituli colorati.

HAbens titulum non coloratum ab eo qui neque ius habuit neq. in possessione fuit beneficij conferendi [1] cum dicatur intrusus non iuuatur regula De triennali, [2] Nisi per pacificam possessionem decennalem assecutus sit vt existimari debeat habere titulum coloratum. [3] A quo demum tempore præteriti decennij tempus triennij computabitur. [4] Itaque continua & pacifica tredecim annorum possessio in eam rem requiretur. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Sufficeret enim illum qui contulit fuisse in quasi possessione conferendi, vt titulus ab eo datus posset dici coloratus saltem in possessorio. Gomes. pass. & alij. *ad reg. De triennali.*

2 Idem Gomes. & alij *ibid.*

3 Nam præscriptio ipsa longi temporis sufficit, non quidem dandum titulum, sed ad colorandum. *l. si cum fideicommissa 11. §. Aristo. qui & à quib. manum.*

4 Vt incipiat triennium ex die coloratæ possessionis.

DEFINITIO LXXVII.

Beneficium regulare alterius ordinis licet eiusdem regulæ, monacho conferri non posse.

EPiscopus, licèt sit collator ordinarius beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorum, [1] non potest tamen prouidere de beneficio regulari, nisi eo demum casu quo regularis ordinarius fuerit in mora prouidendi. [2] Sed & in beneficij regularis concessione illud districtè obseruandum est, vt non tantùm eiusdem regulæ, sed eiusdem quoque ordinis esse debeat is cui prouidetur, Aliquando enim contingit, vt eiusdem regulæ sint qui tamen eiusdem non sunt ordinis. [3] Itaque si beneficium sit ex regularibus ordinis Sancti Benedicti, monachus verò Altacombanus qui Cistercienſis est ordinis, impetrare beneficium non poterit, licet vterque ordo regulam Benedictinam profiteatur, Solúsque summus Pontifex ille est qui dispensationem in eam rem necessariam concedere potest. *Ita Senatus* ibidem.

1 *Can. omnes basilicæ 16. quæst. 7.*

2 Quoniam regularia beneficia suum habent prælatum & superiorem, quibus summus Pontifex dedit potestatem ea conferendi. Vide *cap. inter quatuor extr. de regular.*

3 Differt si quidem ordo à regula vt constat ex exemplo posito in hac Definitione.

4 Pro plenissima illa quam in beneficiis omnibus habet potestate tanquam ordinarius ordinariorum, vt dixi *Defin. 21. num. 4. supr.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO LXXVIII.

De decimis per laicos non poſſidendis.

A Quo tempore Lateranenſe Concilium habitum eſt, vſque adeo incapaces laici ſunt iuris habendarum ſibi & exigendarum decimarum, vt neque ex conuentione, neque vllius quanticunque temporis præſcriptione id iuris ſibi poſſint acquirere.[2] *Ita tractatum eſt* pro Capitulo Sancti Petri Gebennenſis contra D. de Grilly in publico auditorio, 3. Id. Maij 1595.

1 Habitum autem fuit anno ſalutis 1179. aut vt alij volunt 1189.

2 Hoſtienſ. *in ſumma tit. De decim.* Capell. Tholoſ. & ibi Aufrer. *deciſ.* 439.

DEFINITIO LXXIX.

Reg. de publ. reſig. locum habet etiam in beneficiis permutatis.

REgula De publicandis intra ſemeſtre reſignationibus perinde locum habet ſi ex cauſa permutationis facta ſit reſignatio, atque ſi ex alia qualibet, Nimirum vt ſi intra tempus conſtitutum reſignatio publicata non ſit perinde vacet beneficium per obitum reſignantis poſt ſemeſtre defuncti, ac ſi nulla reſignatio facta eſſet.[1] *Ita Senatus* pro N. Carier contra Hieronymum de Veigye in publico auditorio, 4. Id. Iun. 1595.

1 Ita pluribus tractat Gomeſ. *ad reg. de public. reſignat. quæſt.* 8. vbi vide.

DEFINITIO LXXX.

Quando ei qui ex permutatione reſignauit noua prouiſione opus ſit poſt continuatam triennalem poſſeſſionem.

REſignatione beneficij facta ex cauſa permutationis licèt admiſſa ſit ab ordinario adeoque in Curia Romana & à ſummo Pontifice adprobata, ſi tamè reſignans in beneficij poſſeſſione manſerit poſt publicatam intra ſex meſes reſignationem (alioqui nec valet reſignatio[1]) noua prouiſione non indiget, ſi in ea poſſeſſione per continuum triennium ſteterit,[2] Multo minus ſi per decennium aliudve longius tempus. [3]Ea námque triennalis poſſeſſio continua & pacifica noui tituli inſtar obtinet, inducitq. adepti eius præſumptionem. [4] Nec ad rem pertinet quod regula De triennali non iuuet intruſum, Intruſus autem videatur qui beneficij à ſe reſignati poſſeſſionem propria auctoritate ac ſine noua prouiſione retinuit. [5]Hoc enim tunc vere dicitur, cum ex alia cauſa quam permutationis facta reſignatio eſt. Nam cum permutatio interuenit, credibile eſt ideo continuata à permutante poſſeſſionem ſuam, quod alius permutati beneficij, poſſeſſionem quam viciſſim tradere debuit non tradiderit. Quæ res iuſtam præbet non modo retinendæ ſed etiam repetendæ priſtinæ poſſeſſionis cauſam. [6]Denique permutatio omnis quãtumuis pure facta tacitam illam condicionem habet, ſi viciſſim compermutans rem tradet, ſuique beneficij transferet poſſeſſionem.[7] Extra hunc caſum noua prouiſione opus eſt ei qui beneficium reſignauit vt deuitet vitium intruſionis.[8] Omni tamen caſu nouam prouiſionem impetrari tutius eſt,[9] etiam ſecuta triennali poſſeſſione, Multo magis ſi ante continuatam per triennium poſſeſſionem de beneficio contendatur: Triennalis enim poſſeſſio illa eſt, quæ tituli inſtar obtinet.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Hoc eſt ſi non ſit publicata intra ſex menſes, vt dixi *Defin. prox. præced.*

2 Propter *reg. De triennali.*

3 Ex iis quæ diximus *Defin.* 76. *ſupr.*

4 Cum non ſit credibile paſturum ordinarium qui vnoquoque triennio totam ſuam diœceſim viſitare & perluſtrare tenetur, vt beneficium ab aliquo ſine titulo poſſideatur.

5 Vt tractat Rot. *deciſ.* 8. *& vlt. de rer. permut. in antiq.*

6 Vt ſcripſimus *Defin.* 53. *ſupr.*

7 *Cap.* 1. *de rer. permut. in* 6. *cap. dudum de præb. eod. titu. facit l. cum te* 6. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

8 Vt eo caſu procedat quod vult Rot. *dict. deciſ.* 8. *& vlt. de rer. permut.*

9 Vt tractat Rebuff. omnino videndus *in tract. De public. reſign.*

10 Nempe ob rationem poſitam *num.* 4. *ſupr.*

DEFINITIO LXXXI.

Aduerſarij detentionem aſininam & quanto tempore durauerit exprimi debere.

SI regulæ De annali poſſeſſore ſatisfactum non ſit per expreſſionem eorum quæ exprimi debuerunt, nulla prorſus eſt gratia, nullus titulus, quia reducitur ad non titulum, adeo vt etiam intruſus & alius quilibet iniuſtus & execrabilis detentor ſolo hæretico excepto ea regula adiuuetur.[1] Inter cætera verò diſtrictè illud obſeruandum vt aduerſarij poſſeſſio adeoque aſinina detentatio exprimatur, & quanto tempore durauerit, Vt ſcire ſummus Pontifex poſſit, an & quale ius habeat is qui beneficium tenet.[2] Ita vt nec generalis expreſſio ſufficiat,[3] Niſi expreſſim regulę hac parte ſit derogatum.[4] *Ita Senatus* in cauſa Guilielmi Bachod contra Claudium Philippe pro Cameraria Ambroniacenſi 4. Non. Iun. 1595.

1 Gomeſ. ad eam regulam *quæſt.* 83. *nu.* 110. 120. *& ſeq.*

2 Gabriel *libr.* 5. *commun. opin. titu. De acquir. poſſeſſ. num.* 1. 4. 6. *& 7.*

3 Rot. *deciſ.* 78. *de reſcript. in antiq. alias* 787.

4 Nemo enim dubitat quin Papa poſſit regulis Cancellariæ derogare & in totum & in parte.

DEFINITIO LXXXII.

De expreſſo falſo vacationis modo.

QVi beneficium impetrauit expreſſo certo vacationis modo quaſi vacaret per obitum Titij, cũ tamen nihil in eo iuris vnquam Titius habuiſſet, vſque adeo male impetraſſe credendus eſt, vt nec ei prodeſſe debeat generalis illa clauſula vulgò apponi ſolita, *ex quacunque perſona & quouis modo vacet*,[1] In pœnam nimirum expreſſi mendacij.[2] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Not. *in cap. ſuſceptum. de reſcript. in* 6.

2 *Cap. ſuper literis. extr. de reſcript. l. vlt. C. de diuerſ. reſcript.*

DEFINITIO LXXXIII.

De probatione tituli in beneficialibus.

TItulus non eo ſolo probatur præſertim in beneficialibus quod teſtes dicant ſcripturam tituli ſe vidiſſe. Omnimodo enim exhibendus eſt, & in ſcriptis probandus, quia non de eo ſolo quærendum eſt an titulus aliquis fuerit, ſed an bonus & validus, quod non niſi ex eius inſpectione ſciri poteſt.[1] Quare nec prodeſſe debebit allegãti titulum, ficta aduerſarij poſſeſſio propter contumaciam, quia nec vera confeſſio prodeſſet.[2] Multo minus proderit tibi ad probationẽ tituli, quod aduerſarius tuus talem te nominauerit ſiue in iudicio ſiue extra iudicium. Nam nec nominatio quam ſummus ipſe Pontifex etiam ſcienter fecerit, vllum tamen ius tribuit in beneficio,[3] Nec ſi motu proprio Papa gratiá conceſſerit.[4] Eſt enim generale, vt confeſſio partis, neque proſit neque noceat in his quæ non pendent à voluntate confitentis.[5] Nam neq. pacta & conuentiones ſuper beneficiis ſine conſenſu ſuperioris vllius ſunt momenti.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 31. infr. de probat.

1 Dixi *Defin.* 68. *ſupr.*

2 *Cap. executor. de conceſſ. præb. cap. cum olim. de priuileg.* Rebuff. *in prax. benefic. tit. de reſcript. ad benef. nu.* 17. 18. *& 26.*

3 *Clem.*

3 *Clem. fin. de sentent. excommunic.*
4 Rebuff. *vbi supr. dict. num.* 26.
5 *l. confessionibus* 13. *in pr. cum l. seq. §. vlt. de inter. in iniur. fac. cap. olim de rescrip. cap. vni.* vbi Gemin. *de eo qui mitt. in poss. lib.* 6. Bellam. *quæst.* 183. Capel. Tholos. *quæst.* 474. Rebuff. *in reg. de non tollend. ius quæst. glos.* 7. *num.* 4.
6 Paris. *cons.* 4 *num.* 33. *lib.* 4. Rot. *decis.* 17. *De rest. spoliat. in nou.* Gloss. *in pragm sanct. titu. De pacific. poss. in verb. triennio column.* 3. Rebuff *titul. de rescript. ad benefic. fol.* 127. *numer.* 26. *in praxi.*

DEFINITIO LXXXIV.

Si resignatio absenti facta sit & resignatarius ante acceptationem decesserit.

EX resignatione non prius acquiritur ius resignatario quã admissa fuerit resignatio à summo Põtifice vel ab ordinario qui eius admittendæ ius habeat.[1] Sed & apprehensionem possessionis secutã esse necesse est, saltem ex vna parte, Alioqui cẽsetur quilibet à iure suo velle recedere.[2] Sed neque admissam esse resignationem sufficit si facta sit absenti quousque secuta sit acceptatio per ratihabitionem.[3] Vnde illud est vt si is cui facta fuerat resignatio decesserit in curia post admissam quidem resignationem, sed ante secutam acceptationem, non tamen beneficium in curia vacasse censeatur.[4] *Ita Senatus* In eadem causa.

1 *Cap. fin. de renunciat.* Rebuff. *in praxi tit. de resignat. num.* 11. & 12. *Gloss. in pragm sanc. De pacific. poss. in verb. renunciat.*
2 Castad. *decis.* 4. *de rest. spoliat. num.* 2 & 10. Text. cum glo. *in cap. dilecto in verb. recepisti de prab.*
3 *Cap. si tibi absenti. de prab. in* 6.
4 Notat Imol. *in clement. fin. vt lit. pendent. nu.* 17.

DEFINITIO LXXXV.

De beneficij possessione non nisi cum literis & per apparitorem assequenda.

AD habendum ius in beneficio vitiúmque intrusionis excludẽdum non sufficit vt quis titulum iustum & validum habeat, sed illud prẽterea requiritur vt possessionem nactus sit per manus executoris, & vigore literarum ab habente ad habentem potestatem.[1] Alioquin sicut dicitur prędo quisquis beneficij possessionẽ nãciscitur absq. literis, Ita & qui cũ literis absq. ministerio executoris & propria auctoritate, intrusus dicendus est, adeóq. ius suum amittit si quod habebat.[2] Quod in rebus quoque profanis & temporalibus non dissimiliter obtinet.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. miles* 6. *§. qui iudicati. D. de re iudic. l. ext. at.* 13. *quod met. caus. l. creditores* 3 *C. de pignor.*
2 *cap. cum qui de prab. in* 6. Rot. *decis.* 10. *nu.* 2. *vt lit. pendent. in nouis.* Dyn. *in cap.* 1. *de reg. iur. in* 6. Rebuff. *in praxi benefic. titu. De miss. in possess.* Gloss. 23. *nu.* 3. & 8. *fol.* 88.
3 *d. §. qui iudicati, & l. si ex stipulatione vbi* DD. *de acquir. possess.*

DEFINITIO LXXXVI.

Si beneficij possessor in canonis annui solutione per longum tempus cessauerit.

CVm possessor beneficij per multos annos cessasset in solutione cẽsus, & canonis annui ꝑ agris emphyteuticariis debiti, Ita vt congesta tot annorũ reliqua bonorum omniũ ad beneficij causam pertinentium valorem ęquatura viderentur, Quærebatur an ex ea causa actione in rem aut condictione ex cõtractu emphyteutico aduersus successorem agi posset. Mouebat ex vna parte quod cũ seruitij debiti & canonis emphyteuticarij ius reale sit,[1] actio in rem ex ea causa cõpetit quæ sequitur proculdubio quẽlibet fũdi possessorem,[2] Ne forte alioqui moretur in dãno directus dominus, si prior emphyteuta qui cessauit in solutione nõ habeat vnde soluat.[3] Atqui admissa ea sententia facilè emerget iniquitas, vt per negligentiam prælati ecclesia fiat indotata,[4] Si ponas nullos ecclesiã habere agros nisi qui sint emphyteuticarij, aut pro eo censu annuo cætera quoque bona ecclesiæ licet nõ emphyteuticaria esse obligata, & tá exigui valoris, vt soluendis reliquis vix sufficere queant.[5] Itaque fauore eccleſię ne indotata constituatur vel pauperior fiat, humanius est à sũmo iure hac parte recedi, vt decessoris qui tandiu in solutione cessauit negligentia nõ noceat successori,[6] nec si is ex voluntaria resignatione beneficium fuerit assecutus,[7] Præsertim vero si domino directo imputari possit, cur non fuerit diligentior in agendo contra priorẽ beneficiarium, aut si egit & obtinuit non citius exegerit & iudicati executionem vrserit. Nam si respõdeat licuisse sibi esse negligeti quod sciret ius suum vtique durare,[8] nec temporis lapsu extingui posse,[9] non erit audiendus, cum futurum sit, vt ea negligentia cum debitoris cessatione coniuncta vergat in dispendium Ecclesiæ,[10] Cui tamen factum aut morã prælati nocere nec potest nec debet,[11] quia bonorũ ecclesiasticorum & proprietas & possessio penes ecclesiã ipsam esse intelligitur,[12] nõ penes prelatũ, qui non nisi nudus beneficij administrator est, aut saltẽ vsuarij vel ad summum vsufructuarij iure censendus. In quo apparet meliorem esse conditionẽ successoris in beneficio, quã eius, qui in priuati ius siue vniuersali siue singulari titulo successerit. Priuatus. n. licuti quam vult rei suæ legẽ dicit:[13] Ita & quod vult sibi suisque damnum infert.[14] Nec aliud erit tametsi proponas dominium directum propter quod canon ille emphyteuticarius debetur ad aliã ecclesiã pertinuisse. Nam quod dici solet priuilegiatum non vti priuilegio aduersus priuilegiatum,[15] locũ hic habere non potest, maioris illius absurdi vitandi causa,[16] Ne per negligentiam vtriusque prælati tam qui in exigendo cessauit quam qui in soluẽdo, alia ecclesia indotata fiat, cui nihil imputari potest.[17] Nisi illud fortè imputare velis, quod malũ & negligentẽ prælatum & administratorẽ habuit.[18] Quid ergo si leuius damnum ecclesia ex eo passura sit?[19] Ne tum quidẽ admittam nocere successori debere negligẽtiã prædecessoris, si quid sit quod prelato ecclesiæ superioris imputari possit.[20] Sanè aduersus heredem prelati qui negligens fuerat in soluendo saluas esse actiones constabat.[21] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 37. infr. De sacros. eccles.

1 Solent enim pragmatici dicere, seruitia peti actione in rẽ, laudimia verò in personam. Etsi illud quoque verum est seruitia peti posse ſiper actionem personalem, cum ex contractu debeantur, *l. 1. & tot. tit. C de iur emphyt.*
2 *L. Imperatores*, 7. *de publican & vectig. l.* 1 *& tot. tit. Cod. sine cens. vel reliq. fund. compar. non poss.* quia in actionibus in rem, non persona sed res conuenitur, *l. denique*, 19. *de iure fisc. l. vlt. D. de rei vind.*
3 Nemo enim fraudandus est commodo conuentionis quam dixit rei suæ, *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. in traditionibus* 44 *D. de pact. l. venditor*, 11. *commun. prad.*
4 Dotatam si quidem esse interest publicè, vt possit inuenire Prælatum, qui cultui diuino inseruiat. Qui enim altari seruit, de altari quoque, vt aiunt, viuere debet.
5 Non enim permittitur emphyteutæ, vt derelinquendo bona emphyteuticaria se liberet, nisi totius præteriti temporis reliqua soluat.
6 Vt dici solet de alienatione rei Ecclesiasticæ per prælatum malefacta, Guid. Pap. *quæst* 149 *& seqq.* Quod enim facere directo in præiudicium Ecclesiæ Prælatus non potest, nec per indirectum ei facere permittendum est, *l scire oportet.* 21. *§.* 1. *de test. tutel. l.* 5. *§ si pupillus, de reb. cor. qui sub tutel.*
7 Non enim ideo beneficium habet resignatarius à resignante, sed à summo Pontifice vel ab ordinario qui contulit.
8 Diligentibus enim non negligentibus iura succurrunt, *l. non enim* 16. *D. ex quib. caus. maior. l. pupillus*, 24. *in fin. ff. qua in fraud. credit.*
9 *Arg. l. sicut*, 8 *§. non videtur. ff. quib. mod. pig. vel hypot. soluit.*
10 Durat enim reliquorum exactio, vsque ad 30. annos, vt not. *in l. cum notissimi. C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

Source : BIU Cujas

11 Facit enim dolo malo creditor, qui non alia de causa differt exactionem, quam vt magis ac magis oneret debitorem, Iuuari si quidem beneficio non decipi quem oportet, *l. in commodato, 17. §. sicut, D. commod.*

12 *L. in condemnatione, 173. §. vnicuique, de reg. iur.*

13 *Tot tit. extr. de cauſ. poſſ. & propr.*

14 Gl. magna communiter adprobata *in c. fi. de offic. ordi. in 6.*

15 Vulg. *l. in re mandata, 21. C. mandat. d. l. vlt. C. de pact. inter empt. & vendit.*

16 Poteſt enim quilibet vt ſuam ita & ſui hæredis conditionem pro arbitrio deteriorem facere, *l. pactum, 46. D. de pact. l. pen. C. eod.*

17 *L. verum, 11. § pen. D. de minor.* quanquam hoc brocardicum falſum eſſe conſtat, *ex l. vlt. D. ex quib. cauſ. maior.*

18 *Arg. l. quoties, 200. de reg. iur.*

19 Semper enim ſuccurrendum ei eſt, cui nihil imputari poteſt, *l. 3. D. de ſeparat.*

20 Quod tamen abſurdum eſſet, quia incidit Eccleſiæ in Prælatum, *arg. l. vlt. D. rem pupil. ſalu. for.*

21 Solet enim dici de minimis non curare prætorem. Sed id quoque falſum eſt, niſi cum per tem minorem maiori præiudicaretur, *l. 4. D. de in integr. reſtit.*

22 Vbi enim eadem ratio eſt, ibi & idem ius ſtatui debet, *vulg. l. illud 32. ad l. Aquil.*

23 Nam & eo iure hodie vtimur ex generali conſuetudine, vt fructus beneficij pertineant ad hæredem, non ad ſucceſſorem in beneficio.

DEFINITIO LXXXVII.

De variis vacationis modis, & an modus vnus in alio comprehendatur.

BEneficiorum vacantium ſumma diuiſio illa eſt, vt vel per mortem beneficiarij vel per renunciationem, vel per tranſlationem, vel denique per amotionem aut priuationem vacare intelligantur.[1] Nec valde refert quod ad renunciationem attinet, quam vulgo reſignationē vocant, an ex cauſa permutationis, an ex qua alia fiat.[2] Vſque adeo autem inter hos vocandi modos intereſt, vt alius in alio non comprehendatur,[3] ſcilicet in reſcriptis ad beneficia impetratis, quę in hoc ipſo minus fauorabilia ſunt, quod nō niſi priuatum impetrātis fauorē reſpiciunt.[4] Nam ſi quid in fauorem Eccleſię conſtitutum ſit, non tantū vacationis modo expreſſo, idipſum ad alios vacandi modos fauorabili interpretatione nō inutiliter porrigetur.[5] Sine die.

1 *Cap. niſi cum pridem, & c. poſt tranſlationem, c. vlt. de renunciat. c ſuſceptum, vbi Canoniſt. de reſcript. in 6.*

2 Rot. *deciſ. 398. in antiq.* Gloſſ. *in clem. 1. de rer. perm. & in c. ſi propter ſua debita, de reſcript. in 5.*

3 *Dict. c. ſuſceptum.* Boer *quæſt. 2. num. 2.*

4 *Cap. quamuis, 1. de præb. in 6.*

5 Boer. *d. quæſt. 2. num 4.*

DEFINITIO LXXXVIII.

Renunciatio & reſignatio beneficij, quando in fraudem facta præſumatur.

BEneficij renunciatio in fraudem facta præſumitur, ſi à ſene vel infirmo facta ſit fratri aut nepoti ex fratre vel ſorore,[1] aut ab eo, qui veriſimiliter beneficio priuandum ſe non ignorabat.[2] Proinde nullius momenti eſt, ne dignitas ex ſucceſſione potius quā ex canonica inſtitutione vel electione delata videatur.[3] Eadem fraudis preſumptio ſubeſt, ſi beneficiū pingue pro tenui permutetur,[4] nec iuſta vlla permutandi cauſa appareat. Quid enim ſi nō potuerit permutans in pinguiori illo beneficio aut ſatis honeſte aut tute morari? Benignius tamen eſt, vt ex huiuſmodi cauſis, ſi aliud nihil obſtet, prouiſio & collatio in irritum non deducatur.[5] Sine die.

1 *Cap. 1.* vbi Abb. *de cleric. non reſid.*

2 Barbat. *conſ. 11. vol. 3. cap. 2 de renunc. in 6.*

3 *Cap. ad extirpanda, de filiis presbyt.* Gloſſ. *ſing. in l. tutela ad tutel.* Boer. quæſt. 2. *num. 4. in fin. & ſeq.*

4 *Dict. c. 2. de renunc. in 6. c. quia veriſimile, de præſump. c. 1. de cleric. non reſid.*

5 *Cap. ad ſupplicationem, de renunc. c. cum venerabilis, de except.* Boer. *vbi ſupr. num. 18. & 19.*

6 Idem Boer. *d. q. 2. num. 55. poſt* Rot. *deciſ. 129. antiq.* & Felin. *in c. quia veriſimile, de præſumpt.*

DEFINITIO LXXXIX.

Reſignatio facta iam pendente appellatione ab eo, qui iam fuit condemnatus, non valet.

ETſi appellatio non ſolum ſuſpendit,[1] ſed etiā reſcindit iudicatum,[2] Si tamē is, qui nullum ius in beneficio habuit condemnatus appellauerit, & pendente appellatione reſignauerit, placet reſignationē nullius eſſe momenti, quaſi quę in fraudem facta ſit. Præſertim ſi poſtea appellatio iniuſta pronūcietur.[3] *Ita Senatus* in cauſa, de qua in Defin. 51. & 52. titu. dē Epiſc. & cleric.

1 *L. ſi cauſa cognita, 32. C. de tranſact.*

2 *L. ſurti, 6. §. 1. de his qui not. infa. l. 1. in fin. D. ad SC. Turpill.*

3 Nimirum litis & aduerſarij, *c. 1. de renunc.* Boer. *q. 205. num. 8. cum ſeq.* Rot. *in antiquior. recollectis per Biſigne. tit. de ſent. & re iudic. deciſ. 5. incip. Accuſatus, circa fin.* Ioan. Papon. *in ſyntagm. Areſt. tit. de reſignatione, §. 16.*

4 *Arg. l. tutor, 61. D. de vſur. tit. vlt. D. de re iudic.*

DEFINITIO XC.

Regula de triennali defendit non promotum, ſed non eum, qui iuſſus promoueri intra certum tempus non paruit, niſi poſt ſententiam fuerit triennalis.

REgula de triennali defendit quidē non promotum ſicut & cæteros omnes, quantumlibet iniuſtos poſſeſſores, excepto intruſo & ſimoniaco: ſed non eum, qui promoueri iuſſus per ſententiā nō eſt promotus, niſi poſt ſententiā manſerit in poſſeſſione per triennium continuum. Nam ex illa triennali poſſeſſione preſumitur diſpenſatus ſaltem ad tēpus,[3] dummodo alleget diſpenſationem.[4] Cæterum ſi nō alleget & appareat clariſſimē, neq. promotum fuiſſe, neque diſpenſatum, nulla ratio eſt, vt magis iuuetur regula illa de triennali, quam vt diſpenſetur de nunquam promouendo.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Gomeſ. *ad reg. de triennali, quæſt. 10. exceptus de intruſo.*

2 Gomeſ. *ibid. verſic. ſecundus caſus.*

3 Exemplo eius quod ſcripſimus *Defin. 33. ſupr.*

4 Multa enim poſſunt allegari, quæ non eſt neceſſe probari, vtputa id, quod notorium eſt. Item titulus in præſcriptione tēporis immemorialis, ſed tamē allegatio ſemper neceſſaria eſt. Not. *in l. cum de in rem verſo, 6. D. de vſur. & in l. 3. §. ductus aquæ. D. de aqua quotid & æſtiu.*

5 Quæ diſpenſatio obtineri nunquam poſſet. *c. licet canon. de elect. in 6.*

DEFINITIO XCI.

Non promotio iuſtus eſt vacandi modus, ſi vel declaratoria ſequatur, vel monitio de promouendo præcedat.

BEneficiū presbyterale, vt vocant, vacat ipſo iurē ob non promotionem. Præcedere tamen declaratoriam oportet. Sed hoc fallit, ſi monitus ſit ab Epiſcopo beneficiarius, vt intra certum tempus promoueri ſe curaret, nec promotus ſit.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. licet canon, de elect. in 6.*

2 *Cap. licet Epiſcopus, de præb. in 6.*

3 Non enim poteſt dolo carere, qui Epiſcopo ſuo rem tam iuſtam imperanti non paret, *l. non poteſt dolo carere, 199. de regul. iur.*

DEFINITIO XCII.

Vitium obreptionis ob non expreſſam aduerſarij poſſeſſionem non poteſt obiici ab eo, cui prouiſum fuit per obreptionem.

Qui

Source : BIU Cujas

QVi impetrat beneficium ex causa non promotionis, cogitur exprimere possessionem eius qui non est promotus,[1] præsertim si fuerit illa triennalis, licet non potuerit prodesse possessori quod ad effectum regulæ de Triennali.[2] Sed tamen si is, qui ob non promotionem patiebatur controuersiam beneficij, ipsum resignauerit pendente lite, nec in resignando expresserit eam controuersiam & controuersiæ causam, non potest resignatarius obiicere vitium obreptionis, quo propria prouisio laborat.[3] Magis enim fauendum est ei, cui ob non promotionem obtinuit beneficium,[4] quam ei, cui in alterius fraudem facta sit resignatio ab eo, qui nullum ius in beneficio habuit.[5] Itaque quamuis hoc casu locus esse possit sequestrationi,[6] publice tamen vtilius est, ei beneficij vindicias adiudicari, qui institutus est per non promotionem resignantis.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Exprimenda enim est possessio aduersarij etiam, quæ fuerit tantum facti, *c. cum nostris, de conces. præb.*

2 Vt dictum est *Defin. 90 supr.*

3 Omni enim vitio carere debet, qui in alium paratus est dicere.

4 Cum possit etiam non promotus aliquo casu iustus possessor esse, vt dixi *in d. Defin. 90.*

5 Cum nemo plus iuris in alium transferre possit, quam ipse habuerit, *vulg. l. nemo plus iuris. 54. de reg. iur.*

6 Vt solet fieri, cum neuter litigatorum satis habet iuris ad beneficium possidendum.

7 Quia publice vtile est, non vacare de facto beneficia, etiam quæ iure vacant.

DEFINITIO XCIII.

Princeps non potest sine Papæ licentia vel consensu Prælati beneficio imponere onus præbendæ.

NOn potest supremus Princeps præbendam laico concedere super fructibus beneficij, nisi indultum & priuilegium habeat in eam rem à summo Pontifice, aut Prælatus consentiat.[1] Maximè vero si præbenda vacans nulla sit.[2] *Ita Senatus* in causa Thomæ Morgant Angeli & Illustr. Alfonsi d'Elbene Episcopi Albiēs. & Abbatis Altacōbani 20. Decēb. 1596.

1 Prebenda enim super fructibus beneficii est onus beneficii, quod ab alio, quam summo Pontifice imponi non potest, *tot. tit. vt benef. sine dimmut. confer.*

2 Hoc enim casu nouum & inusitatum onus est, & consequenter tanto magis odiosum. Vide Chopin. *De doman. reg. lib. 3. tit. 28.* De oblato à Principe monasterii: veterano Vbi notat. *num. 6. & 7.* in Celestinis & Carthusianis hoc potissimùm obtinere.

DEFINITIO XCIV.

Etiam iniustæ excommunicationis sententia suam secum trahit executionem, quamuis ab ea sit appellatum.

EXcommunicatio siue iusta siue iniusta semper est metuenda, quia secum trahit suam executionem, licet ab ea sit appellatum,[1] nisi facta sit excommunicatio post interpositam appellationem, quæ ex postfacto iusta appareat.[2] *Ita tractatum est* in causa N. Bernardi Castagne & N. Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis 29. Mart. 97.

1 *Tot. tit. de sentent. excommun. cap. pastoralis. §. vlt. de appellat.*

2 Tunc enim apparet, factam illam esse in spretum & odium apellationis, & vt appellans excluderetur ab auxilio iuris communis, quod tamen cuique saluum esse expedit, vt aduersus prioris iudicis iniquitatem consultum esse possit, *l. 3. §. falsus, D. rat. rem haber. l. vnic. C. de sentent. præf. prætor.* Vide *cap. ad præsententiam, de appellat.*

DEFINITIO XCV.

An recredentia iam vni adiudicata possit ex nouo titulo postea in alium præsertim nouum aduersarium transferri.

CVm de beneficij possessione apud iudicem laicum contenditur, is ordo pronunciandi esse debet, vt si dubia sint vtriusque litigatoris iura, neutri possessio adiudicetur, sed penes sequestrem deponatur.[1] Si verò alteruter apparentiora, vt loquuntur, iura habeat, pro eo vindiciæ dicantur.[2] Postea si de ipsius aut aduersarij iure plenius appareat, plenum possessorium ei adiudicetur.[3] Quid ergo si post vindicias pro vno dictas, quam valgo recredentiam vocant, alius in victi locum subrogetur[4] sed qui ex alia quoque noua causa beneficium impetrauerit, vt dubitari non possit quin apparentiore iure nitatur,[5] & tamē obiiciatur ei aliquid quod plenam possessorij adiudicationem impediat, vtputa simoniæ labes[6] aut confidentia quæ simoniæ species quædam est;[7] sed cuius tamen adhuc expectandæ sint probationes.[8] Non deerant qui putarent posse recredentiam à victore in nouum aduersarium transferri pendente lite cùm neque victus ipse sit, neque in victi locum ita successerit vt eodem in omnibus iure censeri debeat[9] propter nouam scilicet impetrationem. Nam & victo ipsi, si quibusdam credimus, idem concederetur.[10] Visum tamen est à rerum præsertim à Senatu iudicatarum authoritate abhorrere vt ante plenioris possessorij adiudicationem ei aufferatur fiduciaria possessio qui eam semel obtinuit, licet nullam eius retinendæ causam aliam habeat quàm quia fuerit ei iam adiudicata.[11] Nec enim ferendum vnquam est vt prouisionalis sententia per aliam quàm diffinitiuam reuocetur.[12] Illud sanè admitti nullomodo potuit vt beneficium sequestraretur licet de non iure primi victoris accidenter constaret.[13] Regredi enim hoc esset non progredi, tantóque absurdius rei iudicatæ authoritas labefactaretur.[14] *Ita Senatus* in causa Ioannis Camet & Iacobi Arnaud mense Iunij 1612.

1 Ne aliqui detur vicioſus ingreſſus quod fieri nunquam debet *cap. 1. De reg. iur. in 6. cap. vnic. de eo qui mitti. in poſſ. rei. ſerit. cauſa. in 6.*

2 Interest enim ecclesiæ possessionem beneficii non iacere diutius vt diuina officia melius curentur, quæ ratio potissima est adiudicandæ recredentiæ etiam illi de cuius iure adhuc dubitatur.

3 Quæ vltima cognitio est iudicis laici cùm de petitorio cognoscere ipse non possit.

4 Scilicet à summo Pontifice. Nam à Principe seculari nemo subrogatur in possessorio nisi collitigator. *Def. 67 supr.*

5 Puta ex clausula *si neutri, si nullis*, quæ nouum ius semper tribuit, vt ad eam notat Rebuff.

6 Quæ semper excipi solet verbis expressis, & tum quoque cùm de ea nihil dictum est, tacitè excepta intelligitur, propter eius odium. Dici enim solet simoniaca prauitas *tot. tit. De simon.*

7 De qua vide bullam Pii Quinti quæ multa noua & dura, vt videtur, sed iusta constituit aduersus confidentiarios, vt dixi *ad Def. 12. inf. De probat.*

8 Quæ omnium fauorabilissimæ sunt & quantum fieri potest adiuuandæ *dict. Def. 12. De probat.*

9 Quid enim ei nocere debet quod alius sit condemnatus cùm in ius condemnati non successerit *l. iudicata 29. §. vlt. de except. rei iud.*

10 Vt scilicet posset in eum transferri ex nouo iure recredentiæ quæ alii iam fuerat adiudicata. Petr. Gregor. *in lib. De benefic. cap. 40. num. 25.*

11 Iustè enim possidet qui authore præsertim Senatu possidet *vulg. l. iustè possidet 12. de acq. poss.*

12 Et ita intelligi debet *l. quod iussit 14. Dere iudic.* Id enim est quod veteres pragmatici dicere solebant *Cat sur cat n'ha point de lieu.*

13 Licèt tum maximè locus sit sequestrationi beneficii cùm neuter habet ius obtinendi. Melius enim est iacere beneficium quàm dari vitiosum ingressum. Dixi *Def. 75. supr.* Itaque hoc casu locum habet quod dici solet, Multa tenere iam facta quæ fieri prohiberentur *l. patre 6. de his qui sui vel alien. iur. sunt. l. ex diuerso 35. §. 1. de rei vindic.*

14 Quam tamen semper saluam esse oportet, *l. seruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell. cum similib.*

[DEFINITIO XCVI.

Onus pensionis impositum præbendæ afficit præbendam non bona præbendæ si per optionem ad alios venerint.

PLeræque sunt Ecclesiæ præsertim Cathedrales in quibus ex statuto vel ex consuetudine obtinet, vt vacantem vnius Canonicatus præbendam, alius prioris gradus Canonicus optare possit: quod ius optandi antiquioribus competere solet, non ætate sed receptione. Sed ita tamen vt qui in eadem Ecclesia dignitatem habent licet tam receptione quàm ætate iuniores sint cæteris Canonicis aut nullam aut minorem non etiam maiorem dignitatem habentibus præferantur.[1] Hoc verò cùm accidit, si prębenda, quæ vt vacans optanda est, aliquo pensionis onere affecta fuit, [2]quæri solet an post factam optionem præbendę onus ad eum pertineat qui pensionem debuit, an ad eum qui præbendæ illo onere affectæ fundos possidet.[3] Et placet, quandiu viuit is qui pensionis debitor est, ad eum solum pensionis soluendæ onus pertinere, non ad illos ad quos bona quæ illius præbendæ primùm fuerant peruenerunt, [4] licet ex iis bonis propter vnam pluréſve secutas optationes nihil remanserit. Eadem enim præbenda est, licet alia penitus sint bona. [5] Sed si viuo pensionario debitor decesserit, ad eum ex cęteris canonicis onus pensionis spectabit, ad quem præbenda vacans perueniet, quippe quæ non nisi cum onere quo affecta est peruenire ad alium possit.[6] *Ita tractatum est* in Senatu in causa R. D. Georgij d'Auisc contra R. Ludouicum Vorzier 3. Cal. Feb. 1613.

1 *Cap. cùm in tua de consuet. in 6.* vbi vide.

2 Hoc enim fieri potest authoritate summi Pontificis.

3 Videtur enim pensio imposita præbendæ esse onus reale fundorum qui ad præbendam illam pertinent & ideo transire contra quemlibet possessorem *l. imperatores 7. de publ. & vectig. l. pignorū 7. D. de pignor. l. 15. C. eod.* sed non ita est, pensio enim illa reale onus est præbendæ non bonorum.

4 Nec enim isti aliud habent quàm propriam præbendam nullo pensionis onere affectam.

5 Est enim præbenda quid vniuersale quod non ex his aut ex illis fundis æstimatur, sed ex omni eo quod iure præbendæ ad eum spectat, qui præbendam obtinet. Et hoc casu verum est quod & aliis plerisque, bona subrogata inducere naturam eorum in quorum vicem subrogata sunt *l. sed quod inde 71. & ſ. q de legat. 2.* Vnde fit, vt qui præbendæ suæ iam possessor est, si alia opter bona fiat hoc ipso & per solam optationem possessor bonorum optatorum, ita vt ei perinde competant remedia omnia possessoria & interdicta atque competebant pro bonis ante optionem possessis, quoniam eadem præbenda est quæ possidebatur. Multo magis quis dixerit habere illam potestatem ingrediendi & occupandi bonorum optatorum possessionem propria authoritate. Et ita in eadem causa tractatum est.

6 *l. vnic. §. proſecundo & ſeq. C. de caduc. toll. tot. titu. l ſine cenſ. vel reliq.*]

TIT. III.

DE EPISCOPIS, ET CLERICIS, & Monachis.

DEFINITIO I.

De priuilegio mendicantium, ve decimas ſoluere teneantur.

FRanciscanorum, Augustinianorum, aliorúmque monachorum mendicantium singulare ius illud est, vt fructuum in iis fundis perceptorum, quos propriis siue manibus siue sumptibus colunt, decimas nullas debeant, aliorum debeant, [1] Secundum quam distinctionem iampridem à Senatu nostro iudicatum fuisse contra Augustinianos Seyssellı & S. Petri d'Arbigny relatum est me præsente in causa Fráciscanorum De la Chambre & Canonicorum eiusdem loci 3. Id. Iul. 1588. Plerisque tamen priuilegia concessa sunt, vt nullas omnino decimas præstare teneantur, Quo casu nec dubitandum est, quin ea immunitate frui debeant. [2] Sicut & si per longissimum tempus in eius fuerint immunitatis possessione, quæ priuilegij instar habere possit. [3] *Ita Senatus* in ea causa.

1 Quamuis pugnare videatur, quod scriptum est *in c. ex parte tua ad nos, 10. & c nuper penult. extr. de decim.* Vide omnino Rebuff *in tract. de decim. q. 14.* & Cravet. *consi. 21.* Adde *c. fraternitatem, extr. de decim. & canon. decimas, 16. quæ. 1.* Gloss. *in can. tua, 12. quæst. 1.*

2 Quia potest summus Pontifex tale priuilegium concedere ex iusta causa, vt & alias quaslibet immunitates, quamuis soleat dici præstandæ decimæ obligationem esse ex iure diuino, cui proinde à summo Pontifice derogari non potest. Summa Silvest. *in §. decima, num. 6.* Rebuff. *de decim. q. 13. num. 31.*

3 Id est, in possessione immemoriali. Hęc enim sola est, quæ priuilegij instar obtinet. *cap super quibusdam. § preterea, de verb. ſign. in 6. l. 3 §. ductus aquæ, D. de aqua quotid. & æſtiu. l. vlt. D. de aqua pluu. arcend.* Vide gloss. *in can. 1. in verb. manuum veſtrarum, 13. quæſt. 1.*

DEFINITIO II.

De Monachis ab omni ſucceſſione excludendis.

RElegiosam & monasticam vitam professi vsque adeo pro mortuis habentur edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri, vt in computatione legitimæ non solum partem non faciant, sed neque numerum. [1] In quo deterioris conditionis sunt quam filia, quæ renunciauit bonis paternis aut maternis accepta dote in vicem legitimæ portionis. Hæc enim licet ad partem non admittantur, [2] attamen facit partem, quia non pro mortua haberi potest, quę à legitimæ petitione non alia ratione excluditur, quam quod iam legitimam accepisse intelligatur. [3] Itaque portio, quæ ad eam spectaret, si renunciatio nulla facta esset, hęredis lucro cedet, si non in alterius vtilitatem facta probetur renunciatio. [5] Sed etsi fideicommissum proximioribus ex familia relictum proponatur, non admittentur ij, qui euenientis conditionis tempore monachi reperientur, quia non est credibile de iis cogitasse testatorem, per quos familia conseruari non possit. [6] Nec aliud erit, tametsi sint Dominicani, quibus ex Diui Papæ Clementis IV. rescripto permissum est, vt perinde possint succedere, ac si in seculo permanssissent. Edictum enim, quod diximus, [7] generale est, ad omnes omnino monachorum ordines pertinens, quamuis iure communi partem faciant ij, ex quorum persona monasterium acquisitionis capax ad legitimam admitti potest. [8] Neque contrarium est, quod eodem edicto testamentariæ successiones exceptæ sunt. Nam de præteritis tantum successionibus id intelligi debet, quæ ex testantium voluntate ei, qui iam monachus esset, delatæ erant & per monachum acquisitæ monasterio: Non autem vt facto testamento vocatisque proximioribus, liceat monacho tanquam proximiori successionem vindicare. [9] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis à Camera contra fratrem Vicecomitem 8. Cal. Sept. 1583.

1 De quo scripsimus *D. ſin. 44. tit prox. præced.*

2 Bald & cæteri *ad Auth. nouiſſima, C. de inoff. teſtam. ex ſi ſemicem, 4 § ſi deportatus D. de bon. libert. l. 1. in fin. D. de bonor. poſſ. cont. tabul. l. Gallus, 29 § & quid ſi tantum. D. de liber. & poſthum.* Vide Boer. *quæſt. 104.* Ranchin. ad Guid. Pap. *quæſt. 295.*

3 Propter iuratam renunciationem quæ valet iure Pontificio, *ex c. quamuis pactum, de pact. in 6. quamuis non iure ciuili, l. pactum dotal. 3. C. de collat. l. vlt. D. de ſuis & legit.*

4 Castrens. & alii *ad leg. qui ſuperſtitio, 94. D. de acquir. hæred.*

5 Guid.

5 Guid. Pap. *quæst.* 599. Quidam tamen defendunt non tam adcrescere hanc portionem heredi quam hereditati. Vide, quæ scripsi in priore parte Hemischialidis De errore pragmat.

6 Francisc. Mantic. *lib.* 8. *de coniect. vlt. volunt. tit.* 12. *num.* 25. post Decium *cons.* 259. *num.* 2. Paris. *cons.* 22. *num.* 9. *vol.* 3.

7 Ergo generaliter intelligi debet, *l. in fraude* 15. *in fi. l. de D test. milit. l. de precio* 8. *D. de publician. l.* 1. §. *generaliter*, *D. de legat. præst.*

8 *Auth. ingressi, vbi not. C. de sacrosc. eccles.* In quo numero essent Dominicani ex rescripto Clementis IV. vt admitterétur ad legitimam & ad legitimæ supplementum, teste Mantic. loco supra citato, nisi edictum Principis obstaret. Iunge *Defi.* 8. *infr. de inoffic. testam.*

DEFINITIO III.

De beneficij collatione facta per vicarium.

EPiscopi vicarius quantumuis generalis, conferendi beneficij potestatem, quæ specialiter concessa non sit, minime habet. Beneficij namque collatio donatio quædam est. 2 In generali autem administrationis concessione donandi potestas data esse non intelligitur, 3 non tam, quod donare sit perdere 4 (nec enim perditum Episcopo quicquam videretur, collato per vicarium beneficio in eum, cuius probitas, eruditio virtúsque meruisset 5) quam quia nihil administrare dici possit qui donat. 6 Sed hoc ita accipiendum est, si mandati defectum aduersarius obiiciat. Alioqui licet mandati præsumptio difficillima sit, 7 quia tamen sæpius vsuuenit, vt ea conferendi auctoritas vicariis per ordinarios detur, 8 æquissima est præsumptio, quæ collationis vires fouet, vt valeat potius quam pereat, 9 si modo Episcopi sigillo munita sit, 10 & ab eo vicario facta, quem constet esse in quasi possessione conferendi: 11 maxime vero, cum de sola beneficij possessione contenditur. 12 Quod si illud etiá concurrat, vt is, cui collatio facta est, beneficium possederit per triennium, 13 Episcopi quoque consensus tacitus & ratihabitio, quæ mandato comparatur, interuenisse videbitur, 14 quoniam ad Episcopi cuiuslibet officium pertinet, vt per singula triennij curricula beneficiorum in sua diœcesi constitutorum & statum inquirat & possessores. 15 *Ita Senatus* inter Claudium Vectier & Branchin de parochiali Ecclesia De Voges contendentes prid. Calend. Septembr. 1588.

1 *Cap. vlt. de offic. vicar. in* 6.

2 Adde quod & beneficiorum collatio in fructu est. *Not. in cap. cum olim, de maior. & obed.* Boer. *quæst.* 17. *nu.* 14. Fructus autem beneficij ex quo pendet ius conferendi, non pertinent ad vicarium.

3 *L. cum plures*, 12. §. *cum tutor*, *l. Lucius*, 46. §. *vlt. D. de admin. tutor.*

4 *L. filiusfamilias*, 7. *in princ. D. de donat.*

5 Quisquis enim talis est, vtique ex eorum numero est, quos possis dicere beneficium dare cum accipiunt.

6 *L. ab agnato.* 12. *D. de curat. furios.*

7 Adeo vt nec per mille annos præsumi possit mandatum, quia facti est, facta vero nunquam præsumuntur, *l. consilio* 7. §. *vlt. eodem tit. de curat. furios.* iunct. *l. in bello*, 12. §. *facti*, *de captiu. & postlimin.*

8 Solet enim sumi argumentum & præsumptio ex iis, quæ fieri moris est, *l. quod si nolit*, 31. §. *quia assidua, D. de adilit. edict. l. vlt. C. quæ res pignor. oblig. poss.* iunct. *l. & quæ nondum*, 15. §. *quod dicitur D. de pignor. l. vlt. C. de fideiuss.*

9 *Arg. l. quoties*, 12. *De reb. dub. l. quoties* 80. *de. verb. oblig.* Est enim maligna interpretatio, per quam sit vt actus destruatur, *l. si ita stipulatus*, 126. §. *Chrysogonus. eod. tit.*

10 Sigilli enim alieni appositio probat consensum & mandatum, si modo nihil dolose & in fraudem factum sit. *l.* 2. *C. de reb. alien. non alienand.*

11 De qua constet per nouissimos actus, secundum ea, quæ *Defin* dixi 70. *num.* 17. *supr. tit. prox.*

12 Nam in possessorio agitur de sola possessione, non etiam de proprietate, nisi ad confortandum, vt aiunt, possessorium.

13 Cuius possessionis triennalis quantus fauor sit, apparet satis ex regula de triennali possessore.

14 Cum non minus facto quam verbo voluntas declaretur, *l. non tantum*, 5. *D. rat. rem haber.*

15 *Can. relata, & can. decreuimus*, 10. *q.* 1.

DEFINITIO IV.

De verbis enunciatiuis summi Pontificis prouidentis in forma gratiosa.

IScui prouisum est à summo Pontifice in forma, vt vocant, gratiosa, adiecto eo, quod de eius sufficientia, & vt loquuntur, idoneitate ordinarius attestatus fuit, non cogitur attestationem illam exhibere, nec eo magis rescriptum obreptitium aut subreptitium dici debet. Creditur enim verbis enunciatiuis summi pontificis, sicut & alterius cuiuslibet Principis. 1 Estque verisimile prouisurum fuisse summum Pontificem in forma rigorosa, non in gratiosa si attestationem non vidisset. 2 Sed & illud certum est, attestationes huiusmodi cum ab ordinariis ad summum Pontificem mittuntur, in Romanæ Curiæ actis describi, nec ei, cui prouidetur, restitui. 3 *Ita Senatus* in causa Ioan. Philippi Chauellard & Claudij Poysat 13. Cal. Ian. 1589.

1 Attestantis scilicet de facto suo & de eo, quod coràm se factum est, *l. omnium, vbi not. C. de testam.*

2 Præsumitur enim Papa id omne facturus, quod facere ex officio debuit.

3 Vt proinde inhumanum sit, cogi eum exhibere id, quod non habeat nec dolo desierit habere.

DEFINITIO V.

Eum, qui bullas producit, non esse arctandum vt signaturam proferat.

QVi literas Apostolicas producit, quas bullas dicimus, signaturam, vt vocant, ostendere non cogitur, si forte aduersarius obiiciat latius extensas eas literas contra Cancellariæ regulam, quam signatura contineretur. Faciunt enim per se fidem, 1 & ad eum, qui vitium obiicit, pertinet, vt signaturæ, quæ in actis curiæ remanet, exemplum probatæ fidei proferat, ex cuius collatione constare possit, vtrum amplior facta sit bullarum expeditio quam fieri debuerit. 2 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum sint probatio probata propter auctoritatem sigilli summi Pontificis.

2 Ei namque incumbit onus probandi non solùm, qui dicit, sed etiam, qui negat aliquid solemniter factum esse, *l. ab ea parte*, 5. *D. de probat.* [Obserua tamen Bullas Pontificij licet locum apud nos habeant tum quoque cum nunquam publicatæ in hac patria fuerunt, nullius tamen esse momenti in possessorio si aut contrario vsu abrogatæ aut nunquam apud nos receptæ, dicantur. Itaque placuit admittendam esse hanc in possessorio positionem quæ in petitorio, haud dubiè reiiceretur. Et ita Senatus noster pronunciauit, cùm quæreretur de collatione simplicis beneficii facta per ordinarium quod vacauerat non solum in mense reseruato, sed etiam vacante sede Episcopali. Quæ duplex pro summo Pontifice reseruatio erat. In causa Ioannis Camet & Iacobi Arnaud mens. Iunii 1612. De qua scripsi *Defin.* 95. *sup. tit. prox.*]

DEFINITIO VI.

De inutilis collationis confirmatione.

SI collatio per ordinarij vicarium facta ex eo solo nulla sit, quod vicario mandatam non constaret beneficij conferendi potestatem, 1 placet eam conualescere ex sola superioris qui mandare potuit confirmatione, licet ea confirmatio nuda sit non noua collatio, quæ nouum, vt dicimus, spiritum infundat. 2 Cum enim non nisi defectu mandati nulla esset prior collatio, confirmationem hanc & ratihabitionem,

Source : BIU Cujas

quæ postea sequitur, mandato comparari certum est.[3] Sed hoc tamen ita accipi debet, Si non medio tempore in eo beneficio alij sit ius quæsitum. Tunc enim nec noua superioris collatio in tertij præiudicium prodesse quicquam posset.[4] Diuersum est, si quam aliam ob causam prior collatio nulla sit: Subsequentem namque confirmationem perinde nullam esse fatendum est: cum verum sit quod dici solet id, quod nullum est confirmari non posse.[5] Igitur noua collatione & prouisione opus est. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cuius mandati probatio necessaria est, vt diximus *Defin. 3. supr. eod.*

2 Actus enim qui non nisi d fectu potestatis nullus erat, confirmatur superueniente quandocunque potestate, Gloss. *in c. non firmatur de regul. iur. in 6.*

3 *L. vlt. C de SC. Maced. c. ratihabitio. de reg. iur. in 6.*

4 Cravet. *consil. 171. ex l. penult. D. rat. rem haber. l. potior. 11. qui potior. in pig. hab.*

5 *d. c. non firmatur, de reg. iur. in 6. l. quod initio, 29. D. de regu. iur.* cum non entis nullæ sint qualitates, *tot. tit. de confirm. vtil. vel inutil.*

DEFINITIO VII.

De mandato summi Pontificis de prouidendo.

MAndatum summi Pontificis de prouidendo nullum ius tribuit impetranti nisi subsecuta prouisione, adeóque in possessionem missione.[2] Quamdiu enim aliquid agendum supereſt, nihil actum videri potest.[3] Itaque si prouisio tantum facta sit, licet ius aliquod in beneficio tribuat, non poterit tamen in beneficij possessorio obtinere is, cui ex mandato summi Pontificis prouisum est, si non etiam in possessionem missus sit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sicut enim pactum de vendendo non est venditio, aut pactum de donando donatio, Bartol *in l. vlt num. 8. D. de cond. caus. dat.* ita nec mandatum de prouidendo prouisio est. Rebuff. late *in tract. de mandat. de prouid.*

2 Nam per missionem in possessionem constituitur ius in re in beneficiis, vt & in pignore iudiciali rei profanæ, *l. non est mirum, 26. §. 1. D. de pignor. action.*

3 *L. pen. C. de his, quæ vt indign.*

4 Quia in beneficialibus sicut in profanis non alius potest obtinere in possessorio, quam qui possidet, nec rursus incipere quis possidere sine corporali possessionis adprehensione, *l. cum heredes. 23. D. de acquir. possess.*

DEFINITIO VIII.

Qui beneficium tanquam vacans impetrat, discedit à priori possessione.

QVi corporalem beneficij possessionem ex inutili collatione adeptus impetrauit literas Apostolicas, quibus scriptum erat in hæc verba, *& adhuc hodie dictum beneficium vacare noscatur*, à priore non solum titulo sed etiam possessione videtur recessisse.[1] Non enim vacare dicendum est beneficium, nisi quod & de iure vacat, vt loquuntur, & de facto.[2] Verbáque summi Pontificis regulariter accipienda sunt in omni significatione, in qua accipi possunt:[3] Maximè verò cum possessio solo animo amittatur.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Bona enim vacantia dicuntur, quæ nec dominum habent nec possessorem, *l. vlt. D. de succes. edict.*

2 *Cap. cum nostris, extr. de concess. præb.*

3 Vt omnimodo aliquid operentur, Panor. *in d. c. cum nostris.*

4 *L. 3. §. in amittenda, D. de acquir. possess.*

DEFINITIO IX.

Mandatum de prouidendo mittendóque in possessionem, quando impletum videatur?

QVi mandatum habet à summo Pontifice vt impetranti prouideat mittátque eum in realem & actualem beneficij possessionem, nõ prius impleuisse[1] videtur mandatum de prouidendo,[2] quam impetrantem miserit in realem & actualem, vt vocant, possessionem, Propterea, quod mandatum huiusmodi de prouidendo non tribuit ius in re, sed ad rem tantum quousque fuerit executio subsecuta.[3] Neque sufficiet quod mandatarius & executor datus potestatem impetranti fecerit possessionem auctoritate propria adprehendendi, vtputa si birretum, vt vocant, aut annulum ipsi tradiderit,[4] sed ille ipse in possessionem mittere omnino debet, quoniam mandatum implédum est in forma, vt aiunt, specifica.[5] Nec enim cui hoc mandatum aut permissum est, illud quoque mandatum & permissum videtur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo tamen implere mandatum tenetur quisquis mandatum susciꝑit, *l. incommodato, 17. §. sicut, D. commod.*

2 De quo adde, quæ scripsi Defin. 7. *supr.*

3 *Cap si solo ordinario. de concess. præb. in 6.*

4 Quomodo solent Notarij nostri facere per calami traditionem vt dicemus *sub tit. de acquir. possess. infr.*

5 Ne alioqui mandantis auctoritas neglecta videatur. Fere enim est, vt quis rem sibi mandatam negligere videatur, si per alium facit, quod per seipsum facere deberet, *l. cum hi, 8. § si prator aditus, D. de transact. l. 1. de offic. eius, cui mand. est iurisdict.*

6 Quasi electa siue industria siue dignitate personæ, cui mandatum fuit, *arg. l. inter artifices, 38. de solut.*

DEFINITIO X.

De regula, quæ est, de beneficij valore exprimendo.

REgula Cancellariæ, de vero beneficij valore exprimendo non attenditur in quæstione, quæ laicum iudicem habet de possessione beneficij, quod bursalis sit potius quam iuris.[1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige, nisi euidenter appareat de dolo aliquo impetrantis. Nunquam enim dolus impunitus esse debet, ne tum quidem, cum ipsi doloso damnosus futurus est, *l. procurator, 11. in fin. D. de dols mal. & met. except.*

DEFINITIO XI.

Ius conferendi nunquam præsumi, nisi in fauorem ordinarij.

SI duo sint beneficia eiusdem nominis in eadem diœcesi, quorum alterum pertinere dicatur ad nominationem aut collationem cuiusdam Abbatis aut Episcopi in alia prouincia constituti, ei incumbet onus probandi, omnémque ambiguitatem tollendi, qui Abbatis illius aut Episcopi collatione nitatur.[1] Neque enim ius conferendi vnquam præsumitur, nisi probetur in eius commodum, qui non est ordinarius diœceseos.[2] Imo vero ordinarius habet ipso iure fundatam intentionem in omnibus beneficiis intra diœceseos suæ fines conclusis.[3] Eámque præsumptionem non tantum ordinarij auctoritas elicit, sed etiam beneficij libertas. Beneficia enim sicut & cætera omnia sui natura libera præsumuntur.[4] Habebit vero res minorem dubitationem, si ponas beneficium, de quo contenditur, vltimum possessorem habuisse ex alio ordine quam cuius sit Abbatia, quæ nominationem suam esse iactitat.[5] Est enim perpetuum, quoties de beneficij possessione agitur, vt vltimus potissimum status attendatur, ex nouissimis actibus colligendus.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Debet enim vnusquisque probare id, quod est fundamentum

mentum ſuæ intentionis ſiue agendo ſiue excipiendo, *l. 2 l. ab ea parte, 5. l. quoties*, 19. *D. de probat.*

2 Imo habet iuris præſumptionem contra ſe quiſquis ordinarius non eſt.

3 *Can. omnes baſilicæ*, 16. *quæſt.* 7.

4 Fauore ſcilicet libertatis, quæ omnium rerum fauorabiliſſima eſt *l. 4. D. de ſuſtit. & iur. l. altius*, 8. *C. de ſeruit. & aqua. l. libertas*, 122. *de regul. iur.*

5 Nam ex qualitate poſſeſſoris præſumitur qualitas beneficij, vt conſtat ex iis, quæ diximus *Deſin.* 77. *ſupr. tit. prox.*

6 Dixi *Deſin.* 70 *num.* 16. 17. & 18. *ſupr. tit. præced.*

DEFINITIO XII.

De probando iure conferendi.

QVoties in quæſtione de poſſeſſione beneficij diſputatur, an prælatus habuerit ius conferendi aut inſtituendi, placet etiam minus plenas probationes ſufficere nec aliud requiri, quam vt ea eſſe probetur communis hominum exiſtimatio, ſi modo is, cui ab eiuſmodi prælato prouiſum eſt cum eo concurrat cui prouiſum fuit à ſummo Pontifice: Non item ſi cõcurrat cum Epiſcopo, aut cum eo, cui ab Epiſcopo fuerit prouiſum. An quia maior ſit aut fauorabilior auctoritas Epiſcopi in beneficiis conferendis quam ſummi Pontificis? Minime. 2 Sed quia ſummi Pontificis poteſtas ordinarij cuiuſlibet, quamuis inferioris quales omnes ſunt, concurſum admittit.[3] Ordinarij poteſtas contra, nullius,[4] præterquam ſummi Pontificis, qui eſt ordinarius ordinariorum.[5] Itaque hoc caſu omnimodo & exacte probandum eſt quis ordinarius collator ſit beneficij, vt ſciatur an prouiſio valeat.[6] *Ita Senatus* pro Nicol. Gros contra Franciſcum de Chauanes 16. Cal. Decembr. 1590.

1 Vide Caſſiador. *deciſ.* 1. *de probat.*

2 Semper enim auctoritas ſummi Pontificis excepta intelligitur tanquam ſuperioris.

3 *Scilicet* quandiu Papa prior non appoſuit manum, quia per manus appoſitionem ligat cæterorum omnium manus, vt ſcripſi *Deſin.* 10. & 16. *ſupr. tit. prox.*

4 *Can. omnes baſilicæ*, 16. *quæſt.* 7.

5 *Can. cuncta per mundum*, 9. *quæſt.* 3.

6 Quia prouiſio & collatio ab eo facta, qui ius conferendi non habuit, neque titulum neque tituli colorem præbet, *cap.* 1. *de reg. iur. in* 6.

DEFINITIO XIII.

De epiſcopalis dignitatis priuilegio.

PRæcelſa Epiſcopatus dignitas facit,[1] vt quamuis eum, qui iam Epiſcopus ſit, Senatorem fieri nihil prohibeat,[2] Senator tamen eſſe deſinat, qui Epiſcopalem dignitatem *poſt* Senatoriam nanciſcitur,[3] ſi non ſpeciali Principis indulgentia retineatur.[4] Secundum quod, cum vir clariſſimus Alfonſus d'Elbene Abbas Altacombanus Senator noſter in Albienſem Epiſcopum electus, & à ſummo Pontifice confirmatus eſſet, ac quaſi vacante per eius promotionem dignitate, Abbas Moretanus in ipſius vicem ſubſtitutus. Poſtea vero Albienſis Epiſcopus obtinuiſſet à Principe, vt quamdiu in Sabaudia degeret, priſtinam retineret dignitatem. Quæſitum eſt, an eundem in collegio noſtro ordinem gradúmque quem prius habuerat, ſaluũ ei eſſe oporteret: An potius quaſi nouus poſtremúſque Senator poſt omnes ſedere deberet. Quod quibuſdam probabilius videbatur, quia non ſolum prior dignitas vacaſſet, ſed alius quoque in eius locum ſuffectus eſſet.[5] Contraria tamen ſententia non modo benignior ſed etiam honeſtior viſa eſt, præſertim cum ita Princeps iuſſiſſet,[6] vt eadem ipſa dignitas maneret, quæ antea fuerat: quandoque indignum abſurdúmque videretur, eum, qui tam multis annis emeritus in primis gradibus honorificentiſſime conſtitiſſet ob eam ſolam cauſam cæteris inferiorem videri, quod Epiſcopalem inſuper dignitatem vrgentibus meritis nactus fuiſſet. 7 Accedebat, quod prius etiam quam Moretanus in Senatorem admitteretur, iam ita Princeps fieri reſcripſerat, vt non eo minus Altacombanus quamdiu apud nos eſſet, dignitate Senatoria fungeretur.[8] *Ita Senatus* 7. Cal. Febr. 1590.

1 Nam & Epiſcopi ſummi appellantur. *Can.* 2. *de conſecrat. diſtinct.* 5. & quilibet Epiſcopus dicitur maior presbytero Cardinali, *can. quanquam, vbi gl. in verb. Auguſtinus*, 12. *quæſt.* 7.

2 Etſi profanos gentilium libros etiam legere Epiſcopi prohibentur, adeóque audire leges, niſi hactenus vt per eas melius intelligantur canones, *can. epiſcopus vbi gl in fin. diſtin.* 37. *l. conſulta diualia*, 23. *C. de teſtam.*

3 Nemo enim duobus Dominis ſeruire poteſt, & Epiſcopatui & Senatui, & hoc caſu maior dignitas, quæ eſt incompatibilis tollit minorem, vt de obligationib. ſcriptum eſt *in l. debitori*, 50. *D. de fideiuſſor. l. ſi reus*, 13. *D. de duobus reis. can.* 1. 22 *quæſt.* 1.

4 Vt Senator maneat ad honores etiamſi non reſideat. Nec enim parũum Senatui ornamentum eſt, ſi ex Senatoribus quidam ſint Epiſcopi.

5 Nec enim poterant duo eundem gradum tenere, ac in eodem gradu concurrere, *arg. l. cum in teſtamento*, 37. *de hæred. inſtit. l.* 1. *§. qui ſemel, D. de ſucceſſ. edict.*

6 Principis enim eſt, eum ordinem dignitatum inter ſuos præſcribere quem velit: *l.* 1. & 2. *C. vt dign. ordin. ſeruet. lib.* 12. *tit.* 8.

7 Superueniens enim maior dignitas augere non minuere priorem ſtatum debet. Itaque videbatur Epiſcopus Albienſis in ſui ipſius locum ſucceſſiſſe, *arg. d. l.* 1. *§. ſed videndum, eod. titul. de ſucceſſ. edict. l.* 3. *l. creditor*, 12. *§. Papinianus, D. qui potior. in pignor. hab.*

8 Quo reſcripto videbatur ius ſuum priſtinum Epiſcopo reſeruatum, antequam alij vlli ius quæſitum eſſet, *arg. l. Modeſtinus*, 76. *D. de ſolut.*

DEFINITIO XIV.

Ex ſola aduerſarij confeſſione aut denominatione ius nullum in beneficio acquiri.

SOla aduerſarij confeſſio ius in beneficio aut ad beneficium tribuere non poteſt ei, qui aliud nullum habeat.[1] Minus igitur iniuſto detentori proderit, quod tanquam titularius, vt aiunt, iuſtúſque poſſeſſor, per epiſtolam talis nominatus ſit qualem hodie ſe dicit, ſi non alias habeat prohibitiones.[2] Nam nec ſi ab ipſo ſummo Pontifice talis per literas nominatus eſſet, quicquam tamen ei iuris ex eiuſmodi nominatione acquireretur,[3] cum tamen conferendi beneficij præcipuam ſummus Pontifex habeat poteſtatem,[4] quam vtique non habeat aduerſarius, in cuius poteſtate non eſt facere, vt qui neque titulum neque poſſeſſionem beneficij habet, habere exiſtimetur.[5] Id enim eſt, quod dici ſolet beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſe.[6] *Ita tractatum eſt* in cauſa Guilielmi Bachod contra Claudium Philippe 13. Cal. Ianuar. 1590. poſtea deciſum & ponunciatum 4. Non. Iunij 1595.

1 Dixi *Deſin.* 83. *ſup. tit. prox.*

2 Ioan. Pap. *in ſyntagm. Areſt. lib.* 8. *tit.* 7. *De maintenue & poſſeſſions de benefices*, Boer. quæſt. 89.

3 *Clem. fin. de ſentent. excom.*

4 *Can. cuncta per mundum*, 9. *quæſt.* 3.

5 Nam & titulum habere & poſſidere facti eſt, *leg. conſilio* 7. *§. vlt. de curat. furioſ. l.* 1. *§. Scæuola. D. ſi is, qui teſtam. liber. eſſ. iuſſ.* factum autem requirit veritatem naturalem non fictam aut falſam confeſſionem, *l. denique*, 19. *ex quib. cauſ. maior. l. in bello*, 12. *§. facti, de capt. & poſtlim.*

6 *Cap.* 1. *vbi* Dyn. & alij *de regul. iur. in* 6.

DEFINITIO XV.

Quando deceſſoris ſui titulum exhibere quis cogatur.

Source : BIU Cujas

ETsi non potest beneficium videri vacasse per obitum eius, qui nullum in beneficio ius vnquam habuit,[1] eum tamen, qui beneficium obtinuit siue à summo Pontifice siue ab alio collatore, quasi vacans per obitum Sempronij, de iure quod Sempronius in eo beneficio habuit, docere non est necesse.[2] Sufficit namque vt eum probet vulgo habitum pro iusto possessore.[3] Quid enim si annalis aut triennalis possessor Sempronius fuit, vt nec ipse de titulo suo docere debuisset si qua ei controuersia de beneficio facta fuisset? Sane si aduersarius doceat de titulo & iure alterius, per cuius obitum ipse beneficium impetrauerit, & is titulus antiquior sit possessione illius, qui beneficij vltimus possessor fuisse dicitur, cogetur nouus impetrans titulum prædecessoris sui exhibere, deque eius viribus disputare:[5] quoniam alioqui fieri non potest, vti ne vitiosa præsumatur ea possessio & absque titulo,[6] cum de præcedente alterius titulo, & possessione appareat.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum ex regula iuris nemo possit desinere habere id, quod nunquam habuit, *l. non potest videri, 208. de regul. iur.*

2 Quia non habet titulum à suo prædecessore, nec succedit in ius ipsius, sed omne ius suum habet à collatore.

3 *Arg. l. 3. §. 1. D. de SC. Macedon. l. filia, 88. de solut.*

4 Nam triennalis possessio est pro titulo saltem præsumpto *Reg. de triennali possessore.*

5 Cum non potuerint eiusdem beneficij duo in solidum esse rectores & possessores non magis quam rei profanæ, *l. 5. § si duob. D. commod. l. 3. §. ex contrario, de acquir. poss. l. duo in solidum, 19. D. de precar.*

6 Præsumitur enim quisque possedisse ex titulo præcedente, *l. quadam mulier, 77. D. de rei vindic.*

7 Cassad. *de caus. poss. & propr. decis. 3.* Bellam. *quæst. 112. & 116.* Rebuff. *in praxi benefic. tit. de subrog. 55. fol. 327.*

DEFINITIO XVI.

De clerico discholo & male morigerato.

CVm de beneficij ecclesiastici possessione inter clericos apud Senatum contenderetur, non putauit Senatus pro eo dicendas vindicias, quem constaret improbam vitam agere, tametsi iustissimo titulo niteretur. Etsi enim de clericorum vita & emendatione cognoscere laicus iudex non potest,[1] publice tamen interest, ne quis ad beneficiorum possessionem retinendam locus relinquatur dischulis & sceleratis,[2] ex quorum moribus scandalum laicis inferri possit. Ideóque pertinet ea res ad curam non modo Senatus, sed alterius cuiuslibet iudicis laici de huiusmodi controuersiis ius dicentis,[3] non vt de moribus inquirat, si mali obiiciantur, sed hactenus tantum vt præsentes oblatásque probationes non reiiciat, si tales sint, de quarum fide dubitare non possit. An ergo clericum ex ea causa condemnare debebit? Minime,[4] sed tantum pronunciare sequestrandam beneficij possessionem vt fieri solet neutro ex collitigatoribus coloratum titulum proferente.[5] Si tamen post aliquot annos eadem de beneficio quæstio licet apud eundem iudicem repetatur, & appareat rediisse hominem ad meliores mores, pro eo iudicandum erit, si aliud nihil prohibeat:[6] Sed & si eo tempore quo minus bene moratus dicebatur minor erat annis viginti quinque, nullas post maiorem ætatem resipiscentiæ probationes iudex exigere debebit, quasi ætatis vitium illud fuerit, magis quam personæ.[7] *Ita Senatus* 4. Non. Iunij 1595. & iam antea 13 Calen. Ianuar. 1590.

1 Pertinet enim id ad curam & iurisdictionem episcopi, aut alterius superioris, *tot. tit. de vit. & honest. cleric.*

2 Qui etiamsi beneficium iam tenerent, eo tamen priuari vel ob hanc causam deberent, adeóque communione, *can. episcopus, 35. distinct.*

3 Debet enim iudex laicus curare quantum potest, ne laici etiam à clericis scandalum patiantur, eáque potissima ratio est ob quam permittitur ei nonnunquam, vt in clericorum quoque actionibus coercendis se interponat, quod tamen sine iurisdictionis ecclesiasticæ præiudicio fiat.

4 Cum nulla penitus sit iurisdictio laici in clericos, vt nec iudicis ecclesiastici in laicos, *cap. at si clerici, & c. cæterum, de iudic. c. si diligenti, extr. de for. compet.*

5 Vt sicuti vitiosus ad beneficium ingressus nunquam dandus est, ita nec vitioso detur.

6 Ne alioqui causa temporaria & momentanea perpetuum pariat effectum, quod esse non debet, *l. cura, 4. §. deficientium D. de muner. & honorib. l. ab omnib. 10. §. auctis, D. de vacat. & excus. muner.*

7 *Arg. l. 3. §. 1. D. de tutel.*

DEFINITIO XVII.

De collatione iure deuoluti facta.

QVod constitutum est, vt si collator ordinarius negligens fuerit in conferendo beneficio, id est, si intra semestre, quod in eam rem præstitutum est nō contulerit, totum ius conferendi pro ea vice ad summum Pontificem deuoluatur, non habet locum si iustum impedimentum interceserit, vt puta pestis aliúdve quid simile.[2] Item si ordinarius beneficium vacare ignorauerit. Non enim potuit cōferre, nisi à quo die scierit[3] aut scire debuit[5] vacationem. Cúmque ideo non fuerit negligens, negligentiæ pœnam pati nullam debet.[6] Deuolutio autem iuris conferendi ad superiorem negligentiæ pœna est.[7] Et consequenter probanda erit scientia ab eo, qui nititur iure deuolutionis. Non ob id solum, quod alioqui præsumatur ignorantia & probetur eo ipso, quod non probatur scientia.[8] Sed etiam quia fundamentum illud est intentionis eius, qui allegat deuolutum.[9] Cum collatio iure deuoluti facta ante deuolutionem nullius adeo sit momenti, vt ne colorata quidem videatur.[10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua inf. Defin. 35. de probat. & Defin. 2. & seq. de iur. patron.

1 Quod ius deuoluti aut deuolutionis appellatur, *cap. 2. de concess. præb.* De quo iure vide tractatum Rebuff. inscriptum, *De deuolut.*

2 Rebuff. *in dict. tract. num. 13.* Alex. *cons. 58. vol. 5.* Rip. *in tract. De peste, Tit. de priuileg. iudic. caus. pest.*

3 *Cap. quia diuersitatem in fin. & ibi DD. de concess. præb. gloss. in cap. licet, per ill. text. in verb. à notitia, de suppl. neglig. prælat. & in dict. c. 2. in verb. infra sex menses, de concess. præben.* Feder. de Sen. *cons. 129.* Panorm. *in c. cum propter post princ. De iur. patr.* Rebuff. *vbi supr. num. 10.* Roch. de Curt. *in tract. de iur. patr. in verb. honorificum, quæst. 27. gloss. in cap. statutum, 3. de præbend. in 6.*

4 Nemo enim ignorans conferre beneficium potest, vt nec aliud fere quicquam agere, *l. cum sex, 55. de ædil. edict.*

5 Dissoluta enim ignoratio excusationem non meretur, *d. leg. cum sex. l. 3. §. 1. l. nec supina, 6. D. de iur. & fact. ignor.*

6 *l. 3. D. de separat. l. ab hostibus, 15. §. vltim. & l. seq. D. ex quibus caus. maior. l. vlt. in fin. C. de posth. hered. instit.*

7 *d. c. licet, & tot. tit. De suppl. neglig. prælat.*

8 *l. Verius 21. D. de probat. l. super seruus, C. qui milit. poss. lib. 12. cum iurib. ibi per gloss. allegatis.*

9 Debet autem quisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis maximè ratione temporis, Alex. *in l. si minorem, 6. C. de in integ. rest. min.* Castr. *in l. si inter, 8 num. 5. de reb. dub.*

10 *DD. in d. c. 2. de concess. præb. & in cap. de præb. in 6.* Rebuff. *vbi supr. nume. 32. post* Felin. & alios *in c. cum ex officij de præscript.* & Boer. quem ibi refert *decis. 70.*

DEFINITIO XVIII.

De clerico coniugato aut minus clericaliter viuente.

QVamuis dici soleat beneficia conferenda non esse aliis clericis, quam qui viuunt clericaliter,[1] Nihil tamen prohibet eum quoque qui secularibus negotiis se immiscet beneficium habere, Ex iis nimirum

Source : BIU Cujas

mirum quæ ſunt minima, id eſt, quæ vel nullam vel perexiguam habent adminiſtrationem, nec animarum curam gerunt, cuiuſmodi eſt præfectura capellæ ſimplicis quæ non ſit presbyteralis.[2] Eoq; paſſim iure vtimur. Quamquam multo rectius & ſalubrius facturus ſit clericus, ſi ab eiuſmodi ſecularibus negotiis abſtineat,[3] ex eo ſaltem tempore quo pacificum & ad honeſtæ vitæ rationem idoneum beneficium habere cœpit.[4] Illud ſane conſtat clericos coniugatos vſque adeo non clericaliter viuere intelligi, vt nullius omnino beneficij obtinendi capaces ſint: *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. clerici, Extr. de vit. & honeſt. cleric.*

2 Vel ob id ſaltem, vt hoc veluti præmio inuitentur pleriq; ad clericatum ambiendum, quem vbi aſſecuti erunt tanto facilius poſtea cogitent de ſacris quoque ordinibus ſuſcipiendis.

3 *Can. 1. & 2. & paſſ. diſtinct. 88.*

4 Ex eo namque tempore nulla ſubeſt neceſſitas clerico ſe immiſcendi negotiis ſecularibus, quæ tamen neceſſitas ſola poteſt præbere excuſationem, gloſ. *in can. decreuit 88. diſt. arg. 12. qu. 1. can. 1. & 1. qu. 2. can. ſacerdos.*

5 Imo vero etiam officio & beneficio quolibet ſunt priuandi, *can. ſi quis à modo, diſtinct. 81. can. 1. & paſſ. ead. diſt.* Vide *tot. tit. De cleric. coniug. præſertim cap. diuerſis, gloſ. in can. multorum 27. qu. 2.*

DEFINITIO XIX.

De priuilegio clericali.

CLericus in habitu non clericali deprehenſus non gaudet priuilegio, neque quod ad fori præſcriptionem, neque quod ad pœnam crimini debitam pertinet.[1] *Ita tractatum* eſt in eadem cauſa.

1 *Capit. ſi iudex laicus, de ſentent. excommunicat. in 6. iunct. capit. 1. de cleric. coniug. libr. 6. capit. clerici, de vit. & honeſt. cleric. Clement. 1. eod.* Guid. Pap. *quæſtion. 138. cap. vltim. de vit. & honeſt. cleric. Gloſſ. in can. clerici, diſtinct. 23. & can. in ſumma 21. quæſtion. 4.*

DEFINITIO XX.

De beneficij collatione facta per vicarium de cuius poteſtate non conſtat.

NOn valere collationem beneficij factam à vicario ordinarij ſi non conſtet mandatam ei poteſtatem conferendi certum eſt,[1] quamuis inſtituendi habeat facultatem ſicut & confirmandi eos, quos ordinarius inſtituturus eſſet vel confirmaturus.[2] Sed hoc ita accipi debet, ſi aduerſarius defectum mandati in actis, vt aiunt, obiiciat. Nam ſi extra acta & tanquam exceptio meri iuris, quam ex officio ſuo iudex alioqui ſupplere deberet,[3] obiiciatur, non eſt admittenda, Ne fiat iniuria ei cui vicarius beneficium contulit, ſi priuetur ea mandati probatione, quam afferre fortaſſis potuiſſet, ſi aperte oppoſita exceptio fuiſſet.[4] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Vtrum enim vicario mandata ſit facultas conferendi necne, in facto non in iure conſiſtit:[5] facti vero cauſam ſupplere iudex nunquam poteſt,[6] nec ſi notorium ſit, niſi fuerit allegatum. Nam & quod notorium eſt allegari debet, licet probari non ſit neceſſe.[7]

1 *c. fin. de offic. vicar. in 6. & c. 3. de prab. eod. lib.*

2 *Cap. cum in illis, 16. vbi gloſſ. §. cum autem, in verb. noſcatur de præb. in 6.*

3 *Tit. C. vt quæ deſ. aduoc. part. in d ſuppl.*

4 *Arg. l. 3. vbi not. D. de accuſat. & inſcript.*

5 Contractus enim omnes ſunt facti, *l. conſilio 7. §. vlt. de curat. furioſ.*

6 Not. *in dict. tit. C. vt quæ deſ. aduoc. part.*

7 Notorium enim dicitur manifeſtum, quod patet vel per confeſſionem, vel per probationem, vel per euidentiam rei, *can. manifeſta, vbi gloſſ. 2. qu. 1.*

DEFINITIO XXI.

De congrua portione parocho ex decimis conſtituenda.

DEcima, aut, vt melius dicam, ea fructuum portio, quæ loco decimæ præſtari Deo debet[1] in ſignum & recognitionem vniuerſalis dominij,[2] ſi iuris rationem inſpicias, non niſi ad parochum ſpectat.[3] Fieri tamen poteſt, vt ad alias perſonas eius percipiendæ & exigendæ ius pertineat, aut ex contractu iuſto & ſolemni, aut ex inueterata conſuetudine, aut ex immemorialis temporis præſcriptione.[4] Sed cum id euenit, parocho & Eccleſiæ rectori omnimodo conſulendum eſt, vt vel ex decimis[5] vel ex quo alio reditu habeat congruam portionem, id eſt, tantam quanta ad honeſte viuendum, & excipiendos hoſpites ſufficere poſſit:[6] Adeo vt nec ferenda ſit conſuetudo, ſi qua in contrarium allegetur, vtpote quæ manifeſte impugnet vtilitatem eccleſiæ.[7] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Iul. 1591. pro parocho de Montagnole contra Laboret Archipresbyterum Decanatus Sabaudiæ.

1 Dicitur enim decima vulgo etiam, quæ eſt viceſima interdum aut trigeſima, aut quadrageſima, quia loco decimæ præſtatur ex conſuetudine *cap. in aliquibus, verſ. illæ, quippe. Extr. de decim.*

2 Adeo vt configi dicatur Deus ſi decimæ non ſoluantur, *cap. reuertimini 16. quæſt. 1. & can. decimæ. eod. qu.*

3 *Can. quicunque, & ſeq. eod. quæſt. & can. in ſacris, iunct. gloſ. ibid.*

Cap. fin. de paroch. & alien. parochian. c. quoniam, & c. cum contingat. de decim.

5 Antiquiori enim eccleſiæ ius ſuum ſemper conſeruandum eſt, *can. eccleſiæ, & ſeq. 16. qu. 1.*

6 *Cap. extirpanda 30. & ca. expoſuiſti 33. Extr. de prabend. & dignit.*

7 Non enim ſufficit præſcriptam eſſe conſuetudinem, ſi non ſit etiam rationabilis, *c. vlt. Extr. de conſuet. Gloſ. in can. ecce ego dico, in fin. diſtinct. 95.*

DEFINITIO XXII.

Deferenda per iudicem laicum ſententia pro congrua portione.

QVid ergo ſi parochus non habeat congruam portionem, & de eo apud iudicem laicum conqueratur? Non poteſt Senatus vt nec alius iudex laicus de illo cognoſcere, an parocho adiudicanda ſit congrua portio necne (eſt enim ea res eccleſiaſticæ iuriſdictionis[1]) ſed tamen ſi parochus petat manu teneri ſe in poſſeſſione percipiendi decimam, aut quid aliud quouſque congruam habeat portionem, poterit & debebit iudex laicus cognoſcere incidenter,[2] & inquirere an habeat, necne, non vt de illo pronunciet,[3] ſed vt ſi conſtabit non habere, pronunciet retinendum parochum in poſſeſſione percipiendæ decimæ, quouſque congrua ei portio fuerit ab epiſcopo aſſignata:[4] Interea tamen & incerto eo cauere iudex debet ne quicquam conſtituat in detrimentum eorum, qui in poſſeſſione ſunt decimam, aut pro decima portionem aliam conſuetudinariam percipiendi. Sed & ſi conſtet non habere parochum vnde ſe alat, non prius tamen certa pecuniæ aut frumenti & vini quantitas conſtituenda eſt pro congrua portione, quam apparuerit quænam ſit æſtimatio reditus, qui ex decimæ perceptione colligitur, Ne alioqui facile eueniat, vt qui decimam percipere ſolet, ob hoc ipſum quod eam percipit, in plus condemnetur, quam quanti decima eſt.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa: & in alia pro D. Ioanne Ferrand parocho d'Entremons, contra Epiſcopum Gratianopolitanum 14. Calend. Aug. 1591.

1 Quia pertinet ad Epiſcopum vt prouideat parocho de

Source : BIU Cujas

congrua portione, *can. in sacris, & seq. 16. qu. 1.* Rebuff. *in tract. De congr. port.*

2 Nam ad officium eius qui cognoscit de principali quæstione pertinet, vt omnem causam incidentem examinet, *l. 1. C. de ord. iud.*

3 Esset enim sententia nulla tanquam ab incompetenti iudice lata, *d. l. 1. & tot. tit. C. si a non compet. iudic.*

4 Nam de possessorio decimarum pronunciare etiam laicus iudex potest. Guid. Pap. *qu. 1.*

5 N. quid fiat inauditis iis quorum interest, *l. nam ita, 39. D. de adopt. l. de vnoquoque, 47. De re iudic.*

6 Quod sane iniquum esset. Non enim onus propter certam rem irrogatum grauius esse debet, quam quanti res ipsa est *l. 1. §. si is qui quadraginta D. ad SC. Trebell. l. in ratione. 11. §. quod vulgo. ad leg. Falcid. §. 1. Inst. de sing. reb. per fideic. relict.*

DEFINITIO XXIII.

Quanta esse debeat congrua portio.

COngrua portio, quæ parocho debetur, regulariter quidem ex quarta parte fructuum beneficii æstimatur: [1] Sed tamen in iudicantis arbitrio & religione positum est, vt vel maiorem vel minorem fructuum portionem constituat. [2] Quid enim si quarta illa pars fructuum beneficij non sufficiat ad victum & vestitum? [5] Nam quod quidam putant, id quod deest suppleri à parochianis debere, non est probabile. Siquidem quandiu decima sufficit, aut ea quota quæ pro decima ex consuetudine præstatur, nihil est, quod præterea exigi debeat à parochianis. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Can. concesso, 12. quæst. 2. & can sequent. & 16. quæst. 16. canon. ad hoc.*

2 Ita Rebuff. *in tract. De decimis & fusius, in tract. De congr. port. quæst. 8. num. 80.*

3 Quia nec aliud quam decimas & primitias Deus ab hominibus exigit, *can. reuertimini, & seq. 16. qu. 1.* Rebuf. *vbi supr.*

DEFINITIO XXIV.

De Archipresbyteris.

QVi nunc Archipresbyteri vocantur, veterib. illis diaconis non male comparantur, vt absentiũ Episcoporum oculi esse existimentur. [1] Vnde illud quoque fit, vt eorum causa quam maxime sit fauorabilis, cum de beneficiorum ad Archipresbyteratum pertinentium conseruatione agitur. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Can. diaconi 6. distinct. 93.*

2 Vt tanto magis inuitentur ad archipresbyteratus munera ex fide ac diligenter obeunda.

DEFINITIO XXV.

De clerico milite & militiæ desertore.

CLericus in habitu secularis militiæ repertus non solum amittit ipso iure beneficium ecclesiasticum quod habebat, sed etiam priuilegium clericale ideoque si apud iudicem laicum desertæ militiæ reus factus, aut de alio crimine etiam communi vt vocãt, nec priuilegiato delat[o] obiiciat priuilegium fori, petatque remitti se ad iudicẽ ecclesiasticum, audiendus non est, quia secularem militiam assumendo ecclesiasticæ renunciasse intelligitur. [2] Itaque tanto grauius puniri debet ob desertam secularem militiam, quanto scelestius est vtramque militiam quam alterutram deserere: nisi prioris repetendæ gratia posteriorem desertam esse appareat. [3] *Ita Senatus* contra Humbertum Cothonier presbyterum 4. Id. Decem. 1592. & 3. Cal. Aug. 1593.

1 Iul. Clar. *lib. 5. sentent. in practic. Criminal. qu. 73. nu. 6.* Emanuel Soar. *in commun. opin. in verb. clericus.*

2 Vide Imbert. *lib 4. instit. forens.* & Guid. Pap. *qu. 138.*

3 Gloss. *in can. quisquis, in verb. arma, 17. qu. 4.*

DEFINITIO XXVI.

De vnione ex mandato facta post mortem mandantis.

ETsi verum est mandantis morte finiri mandatum quoties res integra est, nec minus in ecclesiasticis causis quam in profanis, [1] non tamen est id perpetuũ. Quid enim si mandauero tibi vt soluas Titio post mortem meam? Nemo vtique dixerit mandatum, cuius executio post mortem mandantis collata sit, eius morte finiri. [2] Eadem ratione placebat mandatum Summi Pontificis de veniendis beneficiis quibus libet quomodocunque & quandocũque vacaturis, etiamsi affecta essent sedi Apostolicæ, & vacarent in manibus Papæ pro tempore existentis, non videri finitum morte, [3] Ob idque potuisse delegatum vnire beneficia etiam quæ post delegantis obitum vacassent, si modo viuo eo pontifice qui mandauerat, accepisset mandatum & bullas vt loquuntur fulminari curasset, [4] Dum ne quid aliud obstaret. Solent enim huiusmodi mandata de vniendo reuocari generalibus sequentium Pontificum constitutionibus, si non sortita sint effectum viuo eo mandante, [5] Exceptis tamen iis vnionibus, quæ ex auctoritate Concilij Tridentini factæ sint aut etiam ex causa per Concilium permissa. Itaque cum Claudius de Granier tum Gebennensis Episcopus vitæ morumque sanctimonia ac pietate antiquis illis patribus & Episcopis comparandus, ex mandato Sixti quinti P. M. post eius tamen obitum vnisset prioratum d'Inclafort cum Seminario, quod in sua diœcesi ex præcepto Concilij Tridentini eruditendis quatuor & viginti pauperibus erigi debuerat, Placuit non posse vnionem impediri ex eo solo, quod post mandantis mortem facta fuisset, Tametsi seminarium illud nondum erectum esset, quoniam prius erat vt dotaretur, quam vt erigeretur. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 48. sup. de sacros. eccles.

1 *§. recte, Instit. de mandat. ca. licet, & c. gratum, Extr. de offic. deleg.* Rota *dec. 12. eod. tit. ex c. si cui nulla, de præb. in 6.*

2 *l. Si vero non remunerandi 12. §. vlt. D. mandat.*

3 Tanquam quod esset collatum in id tempus, quod futurum esset post mortem quoque Pontificis mandantis.

4 Mandatum enim acceptum & executioni mandari cœptum esse oportet, quia facilius reuocatur mandatum re adhuc omnino integra *d. §. recte.*

5 Sed qui tales constitutiones allegat vt reuocationem probet eas probare debet, *l. 21. l. eum qui mutatam 22. D. de probat.*

6 Quicquid enim fit à Summo Pontifice in executionem statutorum Concilij quod perpetuum est, id quoque perpetuum & inuiolabile esse necesse est.

7 Est enim dos seminarij necessarium antecedens ad ferenda onera seminarij, vt dicimus de dote quæ datur marito ad ferenda onera matrimonij *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.*

DEFINITIO XXVII.

De Equitum Hierosolymitanorum incapacitate.

EQuites Hierosolymitanos sicut religiosi sunt triplicique voto obstricti, ita & cæterorum religiosorum exemplo cuiuslibet successionis incapaces esse conuenit, [1] An ita vt nec legitimam portionem in parentum bonis petere possint, si iam eo tempore professi religionem fuerint, quo pater aut mater decesserit. [2] *Ita Senatui* visum est in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ illustris D. Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593. Siue quod qui successionis intestati sunt incapaces regulariter [3] à legitimæ petitione repellantur, [4] Siue quod ex edicto Sereniſſimi Ducis nostri Diui Emanuelis Philiberti habeantur religiosi omnes pro mortuis. [5] Itaque nec partem quidem faciunt,

Source : BIU Cujas

faciunt; tantum abest, vt ad partem admitti possint. [6] Sunt igitur Equites isti deterioris apud nos conditionis quam sint apud Gallos, apud quos sunt capaces successionum omnium quod ad vsumfructum, licet non ad proprietatem.[7]

1 Ex edicto scilicet Ducis sereniss. Emanuelis Philiberti, de quo scripsi *Defin.2 supr. & Defin.44.tit praced.*

2 Nam si postea quam patri vel matri successerunt facti sint religiosi, non ideo mutatur aut impeditur ius successionis.

3 Sunt enim quidam casus, in quibus nostri aliam rationem constituunt legitimæ portionis, aliam successionis. De quibus scripsi in priori parte Hemischiliadis, De errore pragmat.

4 Cum legitima sit portio portionis ab intestato contingentis, *l. Papinianus 8 §. si quis ex mortuis, D. de inof. test. a. l. cũ quæritur 6. l. quanuper, 31. C. eod. tit.*

5 Mortuo autem legitimam deberi nemo dixerit, aut ei qui habeatur pro mortuo, *l. si necem. 4 §. si deportatus de bon. libert.* Bald. & alij *ad Auth. nouissima, C. de inof. testam.*

6 Regulariter enim non facit partem qui nec admittitur, nec admitti speratur ad partem, *d. l. Papin. 8 §. quoniam autem, D. eodem.*

7 Vt refert Ioannes Papon. *lib. 1. Syntagm. tit. 10. §. 6.*

DEFINITIO XXVIII.

De officiali eiusque vicario.

NOn modo eum qui ecclesiasticæ præest iurisdictioni, quem officialem vocãt, sed etiam eius vicarium in hac præsertim alma Camberij ciuitate, totiusque Sabaudiæ theatro Doctoratus dignitate insignitum esse oportet cum iudicãdi munere fungatur, & de iis plerumque rebus iudicandum habeat, quæ magni momenti sint ac difficillimæ disceptationis, vt puta de fœdere matrimonij & iure beneficiorum, quod ad petitorij causam attinet.[2] Nec quod iis casib. possit ex Adsessorum sententia ius dicere idoneam præbet excusationem. Honestius enim est publiceque vtilius vt ea ipsa sit eruditione præditus, quę faciat ne in singula momenta Adsessorum auxilium implorare cogatur, tantoque grauioribus sumptibus litigatores onerare. [3] Cum tamen Episcopus noster Gratianopolitanus Cantorem Sanctæ Capellæ in Officialis sui vicarium elegisset, idque non sine exemplo factum esse constaret, Quasi ecclesiastica dignitas eruditionis & Doctoratus loco esse posset, Visum est æquissimum illud temperamentum, vt neque hic vicarij officio fungi prohiberetur, neque confirmatio quam à Senatu petebat ei concederetur, Ne culpam Episcopi qui Doctorem eligere debuerat, nec tamen vt id faceret cogi per nos poterat approbasse videremur, nostramque fecisse, cui auctoritatem nostram accommodassemus.[4] *Ita Senatus* in persona M. D. 17. Cal. Ianuar. 1593.

1 Debet enim etiam episcopus scire leges vel ob hoc ipsum vt melius sciat canones, *Canon. episcopus*, vbi Gloss. *in fin. 37. distinct.*

2 *Cap. 1. de adfin. & consanguin.*

3 Nam neque episcopus neque vicarius episcopi aliorum doctrina egere debet, *Can. qui ecclesiasticis*, iunct. Gloss. *in verb. quærant 36. distinct.*

4 Nostra enim facimus ea, quibus auctoritatem nostram impertimur, vt scribit Iustin. *in constit. De confirm. D.*

DEFINITIO XXIX.

De sigillo ordinariorum, aliorumque collatorum.

NEc subscriptio nec sigillum magni Abbatis Cluniacensis aliarumque similium personarum vllam apud nos fidem facit donec sit recognitum.[1] Aliud est in subscriptione & sigillo ordinariorum, Episcoporum scilicet ac Metropolitanorum adeoque eorum omnium, qui vice & partibus ipsorum funguntur, propterea quod ordinariam publicamque habeant potestatem & iurisdictionem.[2] Neque aliud erit, si agatur de beneficio, cuius collatio spectet iure ordinario ad Abbatem Cluniacensem, puta de priorato qui sit ordinis Cluniacensis. Etsi enim ratione huiusmodi beneficiorum regularium non habet ordinarius fundatam intentionem, nisi eo casu quo Abbas ipse negligens fuerit in prouidendo,[3] non tamen facere potest qualitas beneficij, vt Abbatis subscriptioni aut sigillo maior fides constare debeat.[4] *Ita Senatus* in causa R. D. Ludouici Marin. & Caroli Emanuelis Pomei, 11. Calend. April. 1596.

1 Ne falso comminiscendo via aperiatur. Tam enim facile esset falsum sigillum, quam falsam scripturam comminisci, *l. cum ab initio 4. & seqq. D. testam. quem. aper.*

2 Ideoque sigilla eorum quasi publice cognita pro recognitis habentur, & publicam fidem faciunt. Ea demum namque sigilla sunt recognoscenda, quę sunt ignota non quæ iam nota, *can. 1. vbi gloss. in fin distinct. 98.*

3 *Cap 1. & tot. tit. De suppl. neglig. prælat.*

4 Ob rationem positam *num. 1.* Nam cum sigillum sit incognitum non est ei fides adhibẽda, nec si mille talia sigilla essent, *cap. quod super his, Extr. de fid. instrum. Glos. in d can. 1. in fin. dist. 98.*

DEFINITIO XXX.

De Monachorum incapacitate etiam in bonis talliabilibus.

MOnasticam & religiosam vitam professus siue expresse siue tacite adeò incapax est successionis ex edicto Diui Principis nostri Emanuelis Philiberti, de quo sępius supra diximus,[2] vt neque succedere ipse possit, neque monasterio successionis emolumẽtum quærere,[3] scilicet ab intestato. Nã ex testamẽto potest capere ad vtilitatẽ monasterij si tale sit monasterium, quod bona habere possit. Neque hac parte separanda est causa proprietatis à fructibus.[5] Non enim plus iuris habere monachus potest in fructibus, quam in proprietate.[6] Nec si alimentorũ causam velit prætexere, quia monasterij sumptibus, aut si mendicantium monasterium proponas, de publicis eleemosynis ali & exhiberi debet.[7] Inde fit vt defuncto patre, aut fratre aliove agnato deciitiæ, & vt aiunt talliabilis conditionis sine liberis & condiuisoribus, non magis possit hic impedire ius domini & obuentionis, quam escheutam vocant, quam si esset mortuus[8], quia quod ad successionis causam attinet, pro mortuo habetur qui successionem nec sibi nec alij acquirere potest.[9] Dicat aliquis fortasse, Edictum Principis quod de monachorum incapacitate factum est, non aliam rationem habere, quam vt bona in familia remaneant, & conseruentur.[10] Nõ igitur prodesse debere domino feudi, qui cum ea bona sibi vindicat, perinde adimit familiæ, atque si monasterium ipsum ex monachi persona succederet.[11] Sed respondeo, non eo magis prohibendum esse dominum feudi vt iure communi vtatur in necessariam consequentiam. Posteaquam constitutum est, vt monachus hic pro mortuo & incapaci habeatur.[12] Idemque multo magis obtinebit, si non de vniuersalis successionis obuentione agatur, sed de rebus singulis inter alios fratres diuisis, absente licet monacho, & ob id non vocato ad diuisionem, quod pro nullo & mortuo haberetur.[13] Nam si bona illa fuerunt talliabili condicione onerata, perinde ad dominum pertinebunt, ac si aut nunquam in rerum natura monachus fuisset, aut diuisioni consensisset.[14] *Ita Senatus* in causa Claudij Molard. & Fr. Claudij Vianey 5. Calendar. Maij 1594.

1 Potest tamen reseruare sibi certa bona de permissu superioris, dum ne per modum pacti, Boer. *quæst. 20. num. 1.* post Cy

Source : BIU Cujas

num, *in auth. ingressi, C. de sacrof. eccles.*

2 *Defin. 2. & 27. sup. hoc tit. & Defin. 44. supr. tit. prox.*

3 Quomodo acquireret iure communi si succederet, *Auth. ingressi, C. de sacrof. eccl. can. liceat, 19. qu. vlt.*

4 Non enim monasteria omnia sunt incapacia successionum, vt dixi, *d. Defin. 2. nu. 8. supr.*

5 Quamuis soleat dici non esse permiscendas causas vsusfructus, possessionis & proprietatis, *l. pen. in prin. D. de acquir. poss.*

6 Cum fructus percipiantur iure soli & dominii, *l. qui scit, 25. § 1. D. de vsur.*

7 Not. *in d. Auth. ingressi. C. de sacrof. eccl.*

8 Cum religionis ingressus morti æquiparatur, *Can. placuit 2.* vbi gloss. *in verb mortuus, 16. qu. 1.*

9 *l. 1. § pen. de bon. poss. contr. tab. l. 4. § si deportat, D. de bon. liber. l. 1. § sed etsi patruus, De coniung. cum eman. liber. estis.*

10 Quia pertinet ad curam Principis, & ad vtilitatem reipublicæ vt familiarum dignitati consulatur, *l. 1. § sed etsi serum, D. de inspic. ventr.*

11 Dominus enim directus omnia occupat iure peculij. Et quãuis non sit hæres, tamen impedit, ne alius quisquam heres esse possit, vt de patre succedente in filij bonis castrensibus scriptum est, *in l. 1. & 2. D. de castr. pecul.*

12 *d. can placuit, 16. qu. 1.*

13 Illi enim vocandi sunt, qui ex actu lædi possent, & qui contradicendi ius haberent, *l. nam ita 39. D. de adop. l. qui potest, 26. de reg. iur.*

14 Quia non potest haberi pro condiuisore quantum ad succedendi causam is, qui nec ad diuisionem nec ad successionem admitti potest, quique pro mortuo habetur, vt dixi.

DEFINITIO XXXI.

De singulari Fr anciscanorum incapacitate.

NEque religiosi neque religiosæ virgines ordinis S. Francisci capaces sunt succedendi ex testamento, ne in mobilibus quidem: In immobilibus vero multo minus, nec ea quidem lege vt statim cogantur vendere. In quo deterioris sunt condicionis quam cæteri mendicantes, Si non à summo Pontifice obtinuerint dispensationem. [1] *Ita tractatum est* in causa virginum S. Claræ, & Petri Louet, Prid. Id. April. 1595.

1 Ibi tractat. Iul. Clar. *lib. 4. sentent. in § testamentum, qu. 29. ad fin.*

DEFINITIO XXXII.

De religiosa monasterium deserere volente.

QVæ per triginta plus minus annos in monasterio steterat religiosam & monasticam vitam expressim professa, cum breue apostolicum impetrasset, vt sibi à monasterio discedere & ad seculum redire liceret, quasi per vim & impressionem metumque reuerentialem & ante legitimos annos professionem emisisset, [1] Petebat à Senatu vt proximorum agnatorum citatio permitteretur ad causam coram iudice, quem summus Pontifex delegauerat disceptandam, [2] Illi intercedebant, & procuratoris generalis auxilium implorabant, quasi non deberet Senatus permittere, vt de re tam odiosa honestisque moribus contraria lis institueretur, quod vix id citra scandalum fieri posset. [3] Item, quod ea ratione edicta Principis infringi viderentur, quibus districte prohibitum est, ne quis huiusmodi personis ad parentum gentilium aliorumque successiones aditus aut regressus relinquatur. [4] Placuit non Senatus nostri, sed eius qui à summo Pontifice iudex delegatus esset cognitionem esse debere, num rescripti Pontificij auxilio iuuari eam oporteret, [5] Ob idque nihil causę opponi cur petita citandorum agnatorum facultas ipsi esset deneganda. [6] Nam si ex litis euentu appareret & veram & iustam esse supplicationem, non futuram eam rem scandalo, quam summus ipse Pōtifex adprobasset. Sin contra obreptum esse constaret, fore vt nulla rescripti ratio haberetur. [8] Quod vero ad edictum Principis attineret nihil contra factum iri, si ad successiones parentum & agnatorum admitteretur filia, postquam auctoritate Pontificia desiisset haberi pro religiosa: Cum nec talis vnquam fuisse videri deberet, si per vim aut metum ad profitendam religionem adacta probaretur. [9] Edictum siquidem eas demum personas successionum incapaces facit, quę religiosæ sũt, & consequenter quæ in eo statu maneant, manereque debeant quamdiu viuunt, [10] Quia nec fieri potest, vt professio illa pro parte temporis valeat, & pro parte non valeat. [11] Sane vix est, vt post tam longum tempus huiusmodi supplicationes à iudice ecclesiastico audiri propitiis auribus debeant, non solum propter scandalum, sed etiam quia tanti temporis lapsu ipsa quoque vis, si qua ab initio interuenisset, purgata videretur. [12] Quanquam non desunt exempla talium dispensationum ex causa concessarum, adeoque à suprema Parisiensi Curia, vt quidam referunt, approbatarum. [13] *Ita Senatus* pro Domina Sebastiana de la Chambre tunc Abbatissa du Beton contra fratres Dominos Marchionem Comitem & Vicecomitem de la Chambre 8. Id. Maij 1595.

1 Hoc enim casu permittitur de monasterio exire, *can. puella, & can. sicut. 20. qu. 1.* glos. notab. *ad dict. caus. 20. in princip. cap. cum virum. & c. cum simus, Extr. de regul.*

2 Nam & eo casu quo potest quis de monasterio exire ex iusta causa, vtique necessaria est causæ cognitio, nec potest quis propria auctoritate sibi eam licentiam exeundi dare, *dict. can. puella, & can. illud autem. iunct. gl. 20. qu. 1.*

3 Non minus enim qui sunt monasterio traditi à parentib. debent ibi permanere, quam qui propria professione se monasterio manciparunt, *can. addidistis cum seq. 20. qu. 1.*

4 Dixi *Defin. 30. supra.*

5 Est enim hoc iurisdictionis mere ecclesiasticæ non secularis, *d. can. illud autem.*

6 Alioqui esset hoc impedire iurisdictionem ecclesiasticam & delegati, cum nihil possit ille statuere nisi parte citata, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudicat.*

7 Licitata enim sunt omnia quæcunque sacrosanctæ sedis auctoritas comprobat, de cuius potestate dubitare sacrilegii instar est, *l. sacrilegij 5. C. de diuers. rescript.*

8 Cum sacrilegus etiam ille sit qui Papæ mentitur. *can. serpens,* iunct. Glos. *in verb. quod Deo distinct. 1. de pœnit.*

9 Coactio enim absoluta impedit obligationem *dict. can. sicut 20. quæ. 1.* Glos. *in dict. caus. 20. quæst. 3. in prin. in verb. quod autem, cap. maiores, Extr. de Baptism. cap. cum locum, Extr. de sponsal.*

10 Cui enim de monasterio exire conceditur, is nec monachus vnquam fuisse videtur, *dict. can. puella, vers. cum ergo 20. quæst. 1.*

11 Non magis quam vt eadem persona pro parte viuere & pro parte mortua esse existimetur, *arg. l. vlt. C. de sent. pass.*

12 *Glos. in d. can. sicut vers. illud autem. cap. is qui, de reg. iur. in 6.* Rebuff. *in tract. De breui Apostol.*

13 Papon. *in syntagm. arest. tit. De appell. tanquam ab abusu.*

DEFINITIO XXXIII.

Monachum sine consensu superioris nihil agere posse.

CErtum est Monachum stare in iudicio non posse sine licentia sui superioris, [1] non solum si proprio nomine agat, sed etiamsi procuratorio. [2] Adeo enim neque velle neque nolle habet, vt nec Papa effici possit sine consensu superioris. [3] Consensum tamen illum, & auctoritatem sufficit quomodocũque interuenire, id est, tametsi consensus capituli nullus accedat. [4] *Ita tractatum* est ex tempore in causa R. D. Abbatis d'Aulps & N. Beneuis 4. Id. Iun. 1595.

1 *can.* Monachi *16. quæst. 1.* Specul. *tit. de Actor. vers. item excipitur contra actorem.* Cassan. *quæst 43. nu. 1.* Francis. Marc. *dec. 588. nu. 1. part. 2. & quæst. 127. nu. 1. part. 1.*

2 Idem Marcus *decis. 140. nu. 5. lib. 2.*

3 Idem Marcus *quæst. 283. nu. 6. lib. 1.*

4 Quia non reperitur hoc de iure cautum, vt capituli consensus debeat interuenire. [Potest tamen impetrare licentiam testandi à Papa & à summo Pœnitentiario, sed non ab alio.]

DEFI-

DEFINITIO XXXIV.

De iure commendatarij perpetui in monachos.

COmmendatarius monasterij perpetuus licet non sit professus regulam ordinis, cuius est monasterium, habet tamen in monachos eandem prorsus iurisdictionem, quam haberet si ex vero titulo beneficium possideret: quia pro vero prælato & titulario habetur, etiam quod ad hoc, quandoquidem commenda ipsa titulus est dispensatorius:[1] Nec inter commendatarium & titularium ecclesiæ rectorem effectu ipso quicquam interest, sed nominis tantum sono: præsertim si ponas commendatarium perpetuum, qui sane in iis omnibus quæ sunt iurisdictionis & administrationis plenissimam habet potestatem.[2] Nec aliud in secularis beneficij commendatario obseruatur.[3] Illa sane distinctio necessaria est, an commendatarius sit Apostolicus necne, id est, an à Summo Pontifice, an ab ordinario constitutus. Nam & ordinarius commendare beneficium ad breue tempus, id est, ad semestre potest:[4] Sed ita tamen vt commendatarius solam custodiam habeat, aut si mauis administrationem custodiæ causa,[5] non etiam iurisdictionem. Intellige nisi & antiqua & inueterata consuetudine iurisdictio probetur acquisita. Nemo enim dubitat quin ex antiqua longoque vsu recepta consuetudine iurisdictio acquiri possit[6] etiam per priuatum,[7] quia & per legem id fieri posset.[8] At quid si in monasterio, cuius Abbas commendatarius est, aliquis sit ex monachis eundemque ordinem professis claustralis Prior, vt vocant, qui haud dubie pro officij sui iure habet iurisdictionem in monachos, An eo minus habebit suam in eos iurisdictionem commendatarius? Minime. Quid enim si Prior ipse corrigendus & emendandus sit? Quis nisi commendatarius corriget?[9] Adde quod & huiusmodi officium est amouibile ad nutũ Abbatis, sicut cætera omnia quæ appellant manualia, Adeo vt nec monacho qui huiusmodi officio per Abbatem spoliatus fuerit remedium possessorium competere possit.[10] Itaque cum vir clarisſ. D. Claudius De la Couz Abbas Ambroniacensis commendatarius iurisdictione sua in monachos vsus esset ad morum correctionem, illi autem tanquam ab abusu appellassent, Senatus celeberrimo arresto pronunciauit reiiciendam appellationem, Abbatique tam ex iure, quam ex consuetudine permittendam morum correctionem. 13. Calend. Ianuar. 1591. Iunge Defin. 6. infr. De appell. tanquam ab abusu.

1 Alfonſ. Hoyeda Hiſpan. De incompatibilitate beneficiorum *lib. 1. c. 24. nu. 99. & ſeq. vſque ad* 104. Boer. *deciſ. 271. nu. 3. 4 & 5.* vbi ait hoc procedere etiam in Priore ſeculari, & ita obſeruari in Gallia & Italia, Chaſſan. *in conſuet. Burg. tit. de ſucce de baſtardis in rub. §. 5. ver. mihi & ver. item etiam dicitur.* Rebuf. *in conc. Tit. de pacif. poſſ. n. 36.* vbi refert ita fuiſſe iudicatum Ioan. Gall. *qu. 18. & ſeq.* Guid. Pap. *quæſt. 152.* Rom. *conſ. 150.* vbi Mandoſ. *in addit. & in reg. De infir. reſign. qu. 15.* Paul. Boga. *in tract. de irreg. & diſpẽſat. c. De diſpẽſat. cõmendatarij part. 4. nu. 5. & 8.* Probus *in addit. ad Cardinal.* vbi etiã teſtatur de cõmuni *in c. nemo. de elect. in 6. n. 13. 14. 23. & 30.* vbi ſcribit in hæc verba: Commendatarius perpetuus melius cenſetur verus Abbas & prælatus & maior in his, quæ ſunt iurisdictionis & adminiſtrationis præ[illegible]uræ, quam titularius.

2 Poteſt enim omnia quod ad effectum, quæ poteſt verus titularius, etiamſi non ſit ordinem profeſſus vt ſupradicto loco Probus infert.

3 Boer. *dict. deciſ. 271. nu. 3. & 5.*

4 Rebuff. *in tract. De commend. num. 51. Dixi Defin. 9. & 10. ſuper. tit. praced.*

5 Cum nihil aliud ſit commendare quam deponere, *l. Lucius 24. D. depoſit.*

6 Gloſſ. *in capit. cum contingat de ſuſ. compet. in verb. vel conſuetudine.*

7 Panorm. *in d. c. cum contingat, num. 9.*

8 Bart. *in l. viros in fin. C. de diuerſ. offic. lib. 12.* Iaſ. *in l. more, col. 9. de iuriſd. omn. iudi.* Conſuetudo autem habet vim legis. *l. de quibus 32. de legib.*

9 Superioris enim eſt corrigere omnes qui ſunt inferiores, *cap reprehenſibilis, Extr. de appell.* Gloſſ. *in can. 1. in verb. corrigere 18. quæſt. 2.*

10 Rom *conſ. 80.* Rebuff. *in concord. De pacif. poſſ. nu 271. & 274.* Bellam. *deciſ. 156* Boer. *deciſ. 271.* Felin. *in c. cum dilecta, col. 9. verſ. monachus. de reſcript.*

DEFINITIO XXXV.

De iudice commendatarij perpetui.

CLericus tamẽ ſecularis beneficium regulare poſſidens in commendam ex Apoſtolica diſpenſatione non eum habet in cauſis ſuis iudicem qui regularis ordinis ſuperior eſt, ſed epiſcopum ordinarium diœceſeos,[1] quia cum nihil proprij iuris habere cenſeatur in beneficio, cuius plena proprietas adeoque poſſeſſio reſidet penes ſummum Põtificem commendantem,[2] non debet eius condicio fieri deterior vt ſuperiorem ordinis in iudicem ordinarium habeat, qui ipſe nullius eſt ordinis.[3] *Ita Senatus* pro Emanuele Philiberto Pomeo cõtra monachos Prioratus de Beluaux 16. Cal. Iul. 1591.

1 *can. 1. vbi gloſ. in verb. corrigere 18 qu. 2.*

2 Quia commendare nihil aliud eſt, quam deponere, *l. Lucius 24. D. depoſ.* rei verò depoſitæ & proprietas & poſſeſſio remanet penes deponentem, *l. licet, §. 1. eod. tit.*

3 Loquimur enim de illo, qui non eſt profeſſus regulam ordinis cuius eſt monaſterium.

DEFINITIO XXXVI.

De vita & honeſtate clericorum.

CVm ſecularis clericus prioratum regularem ex diſpenſatione Apoſtolica in commendam poſſideret,[1] nec in clericali habitu incederet, ſed multa per iniuriam aut inſolentiam contra eccleſiaſticæ honeſtatis præcepta commiſiſſe probaretur,[2] Non putauit ſenatus quicquam decernendum in eum, quem alienæ videbat eſſe iurisdictionis, nec vllius reum criminis ex iis quæ priuilegiata appellantur.[3] Sed tamen conquerentibus monachis, & propter ſcandalum quod ex malis moribus inferri laicis poterat, non exiſtimauit eam rem conniuentibus oculis prætermittẽdam.[4] Itaque facti quidem diſceptationem cognitionemque ad ordinarium iudicem remiſit, adiecta exhortatione vt litem diligenter inſtrueret, Senatumque poſt menſem proximum de adminiſtrata iuſtitia faceret certiorem. Sed tamen interea clericum hunc cohortatus eſt, vt in poſterum caueret ne in alio quam clericali habitu incederet, neve quid indecens admitteret, ac quod ab eccleſiaſticæ vitæ dignitate alienum videretur, Interminatus ſi ſecus faceret bonorum temporalium eccleſiæ ad manus Principis reductionem.[5] *Ita Senatus* 16. Calend. Iul. 1505.

1 Alioqui non poſſet ſecularis beneficium regulare poſſidere, cum iure communi ſecularia ſecularib. conferenda ſint, regularia vero regularibus.

2 Quod cũ ſit ex leuitate non ſtatim perditur priuilegium clericale. Secus enim eſt ſi penitus apoſtataret, vt loquitur gloſ. *in can. quiſquis in verb. arma 18. qu. 4.*

3 Eſt enim regulariter iurisdictio epiſcopi in clericos, ſiue agatur ad depoſitionem ordinis, ſiue ad depoſitionem officij, ſiue ad correctionem morum, Gloſſ. *in princip. canon. 15. quæſt. 7.*

4 Debet enim iudex laicus prohibere ſcandala, quæ publicam lædunt vel honeſtatem vel tranquilitatem.

5 Hac enim pœna ſolent laici iudices vti aduerſus clericos ſcandalum laicis inferentes.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXXVII.

De fructibus beneficij, ad quem pertineant, & qui sint percepti aut pro perceptis habendi.

TAm fructus beneficij qui iam percepti sunt, quã quæ ex iis fructibus comparata probantur,[1] pertinent ad hæredem beneficiarij de consuetudine moribus nostris adprobata, licet iuris rigore inspecto magis sit, vt ad eum qui in beneficio successor est debeant pertinere.[2] Quid ergo si morienti beneficiario census & seruitia plurium annorum præteritorum debebantur, An ad hæredem, an potius ad successorem in beneficio pertinebunt? Quæstio in eo est, An in fructibus perceptis computari debeant, an in percipiendis? Nemo enim dubitat quin ij, qui nondum percepti sunt ad successorem pertineant. Sed magis placuit pro perceptis haberi census debeant, quorum dies iam cesserit & venerit licet nondum sint exacti.[3] Proinde non aliter successori in beneficio actionem eo nomine competere, quam si cessas ab hæredibus habeat actiones. Maxime verò si proponas peritos apud iudicem eos fructus à decessore, nec nisi per debitorem stetisse, quominus iam viuo beneficiario percepti fuerint.[4] *Ita Senatus* in causa Patrum Collegij Societatis Iesu Chamber. & D. Claudij Neyton Curionis Ecclesiæ parochiallis de Barbaraz, 5. Id. Septem. 1595.

1 Nam quod ex fructibus beneficij acquisitum est non potest non sapere naturam fructuum beneficij. Vnde illud est, quod bona acquisita ex reditu hospitalis ipsi hospitali acquisita dicuntur. *l. si defunctus, C. arbi. tut. Auth. licet, C. de epis. & cler.* Boer. *qu. 20. nu. 3.* Si quis tamen & officium & beneficium habeat, præsumendus in dubio est acquisiuisse potius ex officio quam ex beneficio, Boer. *ibid. nu. 4. ex ca. relatum 2. & ca. quia nos de testam.*

2 Beneficiarius enim censetur fructuarius in vita & vsuarius in morte, Glos. *in c. præsenti, de offic. ordin. in 6.*

3 *Arg. l. vlt. in fin. de iur. fisc. l. defuncta 58. de vsufr.*

4 Non enim debet morosо sua mora prodesse, aut ei, cui nihil imputari potest, nocere *l. in condemnatione 173 §. vnicuique de reg. iur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Electiones quomodo fieri hodie debeant.

ELectionis, quas olim per sortem quoque fieri potuisse certum est, ' (vnde & clericis quoque nomen inditum quidam volunt, [2]) constat hodie non nisi per viam scrutinij, aut compromissi, aut inspirationis fieri debere.[3] *Sine die.*

1 *Cap. fin. de sortileg.*
2 Boer. *quæst. 1. nu. 6.*
3 *Cap. quia propter, de elect.* Boer. *ibid. nu. 64.*

DEFINITIO XXXIX.

Sufficit in foro conscientiæ vt electio teneat de iure gentium.

SI in electione facienda peccatum sit quod ad solemnitates attinet, quæ nouissimo iure Pontificio,[1] Concilioque Basilien si[2] introductæ fuerunt, si tamen electio teneat de iure gentium, vt loquuntur, id est, si verus eorum quibus eligendi ius fuit consensus interuenit, Placet in foro conscientiæ tutum esse eum qui electus est,[3] præsertim si ea sit morum probitate præditus vt dignus sit qui eligi debuisse videatur.[4] Nã & ex contrario dicimus professionem factam non seruata forma, quæ per regulam religionis fuit constituta perinde obligare in foro conscientię, ac si forma seruata esset, si modo verus consensus in profitendo probetur interueniisse:[5] Electionem tamen quæ non seruatis solemnibus facta sit, ipso iurẽ nullam ẽsse certum est.[6]

1 *d. cap. quia propter. de elect.*
2 De quo *in cap. de elect. in proœm.*
3 Boer. *q. 1. nu. 13. post* Innoc. *in d. c. quia propter.*
4 *d. cap. 1. de elect. in proœm. Clem. exius de paradiso, vers. & si quidem ad electionem.*
5 Abb. *in cap. porrectum, colum. 2. De regular.* Boer. *vbi supr. numer. 14.*
6 Boer. *vbi supr. nu. 16. ex d. c. 1. & c. quia propter.*

DEFINITIO XL.

Electio non nisi voce & secreto fieri potest.

ELectionis singulare ius est, vt non nisi viua voce & secreto fieri debeat[1], adeo vt nec de capituli consensu fieri possit, vt ei qui electionis tempore absens est sententiam votumque per literas emittere permittatur,[2] Cum ea forma faciendis electionibus præscripta sit. Generale enim est, vt quoties certam formã lex præscripsit specificè adimpleri eam oporteat, nec sufficiat seruari per æquipollens, vt nostri loquũtur, Tametsi vulgo dici soleat nihil referre, an quid ex æquipollentibus fiat. Interesse tamen electioni per procuratorem, dummodo cõsentiente capitulo, quiuis potest: licet iusti impedimenti causa nulla allegetur.[3] *Sine die.*

1 *Cap. quia propter, de elect.* Boer. *dict. quæst. 1. num. 35. & 37. ex cap. Ecclesiæ vestræ. de elect. & cap. si quis iusto, § fin. eod. in 6.* In aliis causis aliud est, Boer. *ibid.*

2 Rom. *sing. 797. incip. absens.* & alii, quos refert & sequitur Boer. *vbi supr. nu. 41. ex §. fin. d. cap si quis iusto.*

3 *Vulg. l. cum hi 8. §. si prætor. de transact. glos. in clem. 1. de vita & honest. Cleric.* Boer. *vbi supr. num. 44. & 63.* vbi addit, formam esse quid individuum, & *ex c. quorundam, vbi glos. 23. dist.*

4 *l. mulier 22. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XLI.

Peccans in eligendo priuatur electione pro illa vice.

QVi in electionis forma peccauit, eligendi iure pro ea vice priuatus est,[1] præterquam si mulierẽ proponas, aut aliam ex iis personis, quibus iura ignorare impune concedatur.[2] *Sine die.*

1 Scilicet in pœnam admissi, vt in quo peccauit, in eo & puniatur.

2 Boer. *quæst. 1. n. 41. ex l. regula 9. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XLII.

In electione exploranda sunt vota omnium, qui adsunt, non etiam absentium, si pauci absint ex iis, qui vocari debuerunt.

INter cætera electionis solemnia vel hoc vnum est, quod eorum omnium, qui vocati sunt & adsunt, vota exquiri oportet,[1] ita vt si in eo peccatum sit, electio non teneat,[2] quæ tamen teneret, etiamsi ex iis, qui vocari debuerant, vnus aut alter neglectus fuisset,[3] præsertim si commode vocari non potuisset.[4] *Sine die.*

1 *Ca. quia propter, de elect.* vbi Abb. & cæteri.
2 Boer. *quæst. 1. num. 61.*
3 Boer. *ibid. num. 62.*
4 Card. *in Clem. ne Romani, in princip. de elect.*

DEFINITIO XLIII.

Nulla electio est, quæ sit ad Ecclesiam non vacantem.

CVm de electionis iure quæritur, initium inspiciendum est, si ab initio nulla fuit,[1] non item si qua de causa ex postfacto annullanda videatur. Nulla

[2] autem

autem electio potiſſimum illa eſt, quæ fit ad Eccleſiam non vacantem, & in locum viuentis.[1] Inutili porro facta electione ſi ſequatur confirmatio, eam quoque inutilem eſſe conſequens eſt. *Sine die.*

1 *Cap. auditis, & c. dudum* 1. *& 2. de elect.*
2 *Cap. quid ſicut eod.* Ita diſtinguit Boer. *qu.* 2. *nu.* 5. *in fin.*
3 *Cap.* 1. *& 2. de conceſſ. præb.*
4 *Cap. fin. de renunciat.* Boer. *ibid.*

DEFINITIO XLIV.

Beneficia electiua non ligantur reſeruationibus clauſis in corpore iuris.

RE Nunciatione in manibus ſuperioris facta, ſi beneficium fuit electiuum, procedi confeſtim poteſt ad electionem, tanquam de beneficio vacante[1]: nec poteſt ſummus Pontifex intra trimeſtre, quod eligendis dignitatibus præſtitutum eſt, vti prę uentione. [2] Nam ad beneficia electiua reſeruationes in corpore iuris clauſæ non pertinent.[3] Nec ęquum eſt, beneficio electiuo dari Prælatum, qui non ſit electus. [4] Ob idque nec beneficij electiui permutatio, aut, quod idem eſt, renunciatio ex cauſa permutationis aliter defendenda eſt, quam ſi eorum conſenſus interuenerit, qui eligendi ius habuerunt.[5] Conſenſum tamen etiam ex poſtfacto interueniſſe ſufficiet.[6] *Sine die.*

1 Boer. *quæſt.* 2. *num.* 6.
2 Roman. *conſ.* 483. *col.* 4. *verſ. ſecundo quæritur, & conſil.* 499. Anch. *conſ.* 399. quos refert & ſequitur Boer. *vbi ſupr. nu.* 9. *&* 35.
3 Boer. *ibid. num.* 7. *& ſeqq. præſertim nu.* 14. *&* 30. vbi ait, idem eſſe, etiamſi Papa manum appoſuerit dato coadiutore & conſtituta penſione, quod tamen idem refellit, *num.* 55.
4 *Cap.* 2. *de renunciat.*
5 *Cap.* 1. *de elect. clem. vnic.* vbi Ioan. de Imol. *de renunc.* Boer. *d. quæſt.* 2. *num.* 16.
6 Lap. *in d. clement. vnic.* quem refert & ſequitur Boer. *d. quæſt.* 2. *num.* 15.

DEFINITIO XLV.

An beneficium reſeruatum ſibi cognoſcendum ſit citata parte, & an ea citatio poſſit fieri ex auctoritate Iudicis laici.

SVmmo Pontifici dicenti beneficium ſibi reſeruatum eſſe, non creditur, ſi non aliunde reſeruatio probetur,[1] neceſſeque eſt vt præcedat hominis declaratio,[2] quę porro niſi citata parte fieri non poteſt,[3] nec rurſus citatio apud alium quam eccleſiaſticum Iudicem:[4] ſi iuris ratio inſpiciatur: Sed alio tamen iure vtimur, Iudiciſque laici, qui de poſſeſſione beneficij cognoſcit,[5] notio quoque illa eſt, an beneficium reſeruatum, & reſeruatio in iuris corpore clauſa ſit, nec ne, non vt de eo pronunciet, ſed vt eam ſuper poſſeſſorio ſententiam ferat, quam ferre deberet, ſi aliqua de reſeruationis iure pronunciatio in hanc aut in illam partem præceſſiſſet.[6] *Sine die.*

1 Ex decreto Baſilienſi *in c. vnic. de ſublata clement. literis.* Boer. *quæſt.* 2. *num.* 19.
2 *cap. cum ſecundum leges de hæret. in* 6.
3 *cap. licet* 2. *de præb. in* 6. Gloſſ. *in clem. fi. de cenſib.*
4 *dict. cap. cum ſecundum, cap. ſi Iudex laicus, de ſentent. excom. in* 6.
5 Guid. Pap. *quæſt.* 1.
6 *Arg. l.* 1. *C. de ordin. iudic.*

DEFINITIO XLVI.

Auctoritas ſummi Pontificis non ſupplet ſolemnitatem iuris communis præſcriptam pro forma.

QVod dici ſolet, præſentiam ſummi Pontificis omne vitium purgare omnemque doli præſumptionem excludere,[1] adeoque omnem iuris communis ſolemnitatem ſupplere,[2] tunc obtinet, cum de ea re agitur, cui certa forma nulla ſit à iure præſtituta.[3] Alioqui cum eam per æquipollens obſeruari non ſufficiat,[4] facere auctoritas ſummi Pontificis non debet, vt rite factum videatur, quod formam ſuam non habeat.

1 *l. furti. § qui iuſſu, de eo qui not. inf. am. l.* 1. *Co. de præd. curial. li.* 10. *c. niſi eſſent. de præb.*
2 *cap. de tranſact. l. omnium. C. de teſtam.*
3 Boer. *quæſt.* 2. *num.* 22.
4 Gloſſ. *in cap.* 1. *de vit. & honeſt. Cleric. & in cap.* 1. *de milit. naſ. qui conteſt.*

DEFINITIO XLVII.

Electio fauorabilior in dubio eſt apoſtolica reſeruatione.

QVam fauorabile ſit ius electionis vel ex eo conſtat, quod ſi ſummus Pontifex electiuam dignitatem ſibi reſeruauerit ex magna & rationabili cauſa, vt Concilium Baſilienſe loquitur, & eodem die canonice celebrata electio proponatur, potior electionis cauſa eſt, quàm reſeruationis.[1] *Sine die.*

1 Ægidius Bellamera *deciſ.* 20. *alias* 235. *incip. in cauſa D. Guilielmi.* quem refert & ſequitur Boer. *quæſt.* 2. *nu.* 33.

DEFINITIO XLVIII.

Electus quando renunciare iuri ſuo poſſit.

ELectus antequam confirmatus ſit renũciare ſuo iuri, poteſt in manibus eligentium ſine auctoritate ſuperioris[1] non etiam poſt confirmationem.[2] Ideoque priore caſu noua electio per eoſdem electores fieri poteſt, poſteriore non item.[3] *Sine die.*

1 *cap. inter corporalia, de tranſl. prælat.*
2 *cap.* 1. *& 2. eod.* Gloſſ. & DD. *in cap. electio, de elect. in* 6. Roma. *conſ.* 306.
3 Boer. *quæſt.* 2 *inum.* 47. *&* 48.

DEFINITIO XLIX.

Reſeruatio regreſſus beneficij cum medietate fructuum olim valebat, hodie non valet.

BEneficij renunciatio facta cum regreſſu & omniũ fructuum reſeruatione facit vt beneficium vacare cenſeatur, non etiam ſi cum fructuum dũtaxat medietate, quia valet eiuſmodi obſeruatio,[1] Si ius commune inſpicias, quod ante ſacroſanctum Concilium Tridentinum obtinebat. Hodie namque regreſſui via omnis præcluſa eſt. *Sine die.*

1 Boer. *dict. quæſt.* 2. *num.* 56.

DEFINITIO L.

Abſentes quando habeantur pro præſentibus.

CAnonici abſentes ſiue ſtudiorum[1], ſiue Reipublicæ[2], ſiue Capituli cauſa[3] pro præſentibus habentur, ideóque maiores beneficij fructus percipere & poſſunt & debent[4], non ſecus ac ſi aut infirmitate[5], aut abſentia, cuius veniam à Capitulo impetraſſent[6], impedirentur, ne adeſſe poſſent. Proinde ſiue proponas ſupremæ Curiæ Conſiliarium, (dum ne tantum honorarium[7]) qui pars corporis Principis eſt[8], ſiue ex alia cauſa ad aulam Principis euocatum[9], ſiue ſummo Pontifici in Romana Curia,[10] ſiue Epiſcopo ſuo extra locum beneficij inſeruientem,[11] eodem gaudebit priuilegio. Non tamen ſimiliter admittemus, vt contra ius maiores fructus plurium Eccleſiarum percipere poſſit is, qui in earum duntaxat altera reſideat.[12] Sed & quotidianarum diſtributionum alia ratio eſt, in quibus nullum abſenti ius competere conſtat, nec ſi pro Eccleſiæ commodo abeſſe proponatur.[13] *Sine die.*

1 Intellige de licentia Epiſcopi, *cap. cum ex eo, de elect. in* 6. Boer. *quæſt.* 17. *num.* 3.
2 Bald. *in l. Iuriſperitos in princip. de excuſ. tutor.*
3 *cap. vnic. de Cleric. non reſid. lib.* 6.
4 Boer. *dict. quæſt.* 17. *per tot.*
5 *d. cap. vnic. DD. in cap. cum non decoat, eod. lib. de elect.* Bart. *in l. quæſitum, de leg.* 3.

Source : BIU Cujas

6 *l. in hac lege*, iunct. gloss. *de proxim. sacr. scrin.* Boer. *vbi supr. num.* 6.
7 Bald. *cons.* 57. *vol.* 1. quem refert Boer. *num.* 10.
8 *l. quisquis* 5. *C. ad leg. Iul. Maiest.*
9 *Can si Episcopus*, 18. *dist.*
10 Oldr. *cons.* 48. *&* 220. Boer. *n.* 8. *&* 11.
11 *cap. de catero, & cap. ad audientiam, de cler. non resid.*
12 Boer. *num.* 17. *&* 18.
13 *cap. cum non deceat, de elect. in* 6. Boer. *num.* 16.

DEFINITIO LI.

Collatio facta per eum, qui iam alij beneficium contulit, non valet. Tamen magis ei fauendum est quam priori, quæ dolo malo impetrata probetur.

ORdinarius qui vacans beneficium iam cõtulit, idem alteri conferre non potest, nisi audito prius & consentiente, aut condemnato eo, cui prius contulerit. Et si secus factum sit, secunda collatio prorsus nulla est, tanquam facta per non habentem potestatem: [1] Si tamen is, cui prior collatio facta est per fraudem, impetrauerit collationem, puta per resignationem ab eo factam, qui beneficij controuersiam iam patiebatur, nec de cõtrouersia quicquam dixerat, prioris collationis ratio haberi nulla potest. [2] Itaque fit, vt summo quidem iure sequestrari beneficium debeat: [3] Sed tamen melius sit ei fauere, quod ad plenas vindicias pertinet, qui nihil dolo malo & per fraudem fecerit. [4] *Ita Senatus* in causa N. Galley contra N. Guillot 23. Mart. 1596.

1 Quia nullam potestatem conferendi beneficij habet, qui iam contulit, *c. dilectus, de præb.* sibique debet imputare, qui conferendo eam sibi potestatem ereptit, *arg. l. filio* 7. *D. vt legat. seu fideicomm. nom. caueat.*
2 Quia nunquam vitiosus ingressus dari debet, *cap.* 1. *de regul. iur. in* 6.
3 Id enim solet obseruari, cum neuter litigatorum ius habet in beneficio.
4 Semper enim puniendus dolus est, *l. procurator* 11. §. *in perpetuum. D. de doli mali except.*

DEFINITIO LII.

Pendente lite neque possessionem apprehendere quis potest, neque intercedendo constituere se possessorem.

QVi beneficij possessionem apprehensurus ab alio prohibitus est, non potest lite pendente & ante sententiam acquirere possessionem, [1] imo nec intercedere, quo minus alius eiusdem beneficij possessionem occupet, præsertim si ius habeat ab aduersario. Alioqui diceretur intrusus, si per eiusmodi intercessionem constitueret se possessorem. [2] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ne alioqui videatur attentare in præiudicium litis, & sibi ipsi ius dicere, *l. 1. & tot. ti. Quod vi aut clam, l. 1. D. quod legat. l. non est singulis* 176. *de reg. iur.* dicam *infr. tit. Vt lit pend.*
2 Intrusus enim dicitur, qui propria auctoritate constituit se possessorem, Gomes. *ad regul. de triennal.* & pass. *ad regul. Cancel.*

DEFINITIO LIII.

Lepra superueniens non priuat Clericum, sed tamen repellit impetrantem.

LEpra quidem superueniens nõ priuat Clericum beneficio, sed facit tantum, vt ei interdicatur administratione, detúrque coadiutor ex fructibus beneficij alendus. Sed tamen qui ante impetratum beneficium leprosus est, ad beneficij impetrationem admitti non debet, vt in matrimonio spirituali hac parte idem seruetur, quod in carnali. [1] *Ita tractatum est* in causa Claudij Poncet & Capituli Cathedralis Ecclesiæ Bellicensis 6. Febr. 1596.

1 Valet enim argumentum de matrimonio carnali ad spirituale, *cap. inter corporalia.* & ibi Canon. *extr. de transl. at. prælat.* Boer. *quæst.* 1. *num.* 18. *vbi vide.*

DEFINITIO LIV.

Sententia lata contra Prælatum mandanda est executioni contra laicum beneficij conductorem, si fieri possit, potius quam contra Prælatum condemnatum.

SI de præbendis quæratur præstandis ex fructibus beneficij locati, agi quidem eo nomine potest contra Prælatum, & sequi condemnatio in personam illius, [1] quoniam & ad eius onus pertinet, vt monachis præbendæ soluantur. [2] Sed tamen hoc adhibendum erit temperamentum, vt iudicati executio non nisi aduersus conductorem permittatur, [3] quandiu non apparet, per conductoris tergiuersationem & inopiam fieri, quo minus ab eo res seruari possit. [4] *Ita Senatus* in causa religiosorum Prioratus S. Mariæ de Beluaux & Caroli Emanuelis Pomei Prioris.

1 Intellige, non vt fiat vlla personalis condemnatio in personam Prælati, sed vt de possessione pronuncietur, & retineantur monachi in possessione seu quasi percipiendarum præbendarum.
2 Cum sit Prælatus administrator fructuum beneficij, qui in monachorum alimenta præcipue sunt destinati.
3 Solent enim conductores esse laici, qui proinde ad Iudicis laici iurisdictionem & coercitionem pertinent.
4 Nam cum hoc casu inanis aut saltem difficilior futura esset executio iudicati contra conductorem, *l. nam is* 6. *D. de dolo.* necessarium esset permittere executionem non in personam, sed in bona Prælati condemnati, alioqui esset inanis sententia, quæ executioni non mandaretur, *l. pen. C. de exec. rei iud.*

DEFINITIO LV.

Cognitio possessorij beneficiorum an & quando, & quatenus pertineat ad Iudicem laicum?

CAusa quidem possessorij beneficii ecclesiastici beneficialis quoque est, [1] sed non tamen spiritualis. Est enim potius quid temporale, ideoque etiam ad Iudicis laici cognitionem pertinere creditur, [2] si modo non de adipiscenda beneficij possessione contendatur, (quæ res proxime accedit ad causam petitorij) sed de ea retinenda, [3] multo magis si de recuperanda, forte aduersus prædonem & spoliatorem, aut aduersus eum, qui in spoliatoris & prædonis, vel saltem in ipsius rei vitiũ successerit. [6] Est enim fauorabilior causa spoliati, quã eius, qui turbatur tantum in sua possessione, [7] & ad Principis secularis eiusque magistratuum auctoritatem & officiũ pertinent, vt oppressis quibuscunque subueniant nec minus Ecclesiasticis, quam Laicis, siue à Laico, siue à Clerico se opprimi conquerantur. [9] Sed hoc ad repellendam duntaxat iniuriã, quę illata euidẽter probetur, [10] & vt nostri loquũtur, per modum defensionis extraiudicialis [11] potius, quam per viam iurisdictionis, & iudiciariæ auctoritatis. [12] Quomodo etiam dicimus, depositariũ Clericum cogi posse à Iudice seculari ad restitutionem depositi: at ita, vt contra eum procedatur non per modum iudicij, sed executiue in consequentiam officij suscepti. [13] Item posse moneri per Iudicem secularem, [14] quamuis non possit citari, nec si velit & expressim consentiat: [15] Citatio. n. arguit monentis superioritatem: monitio non item. [16] Vnde est quod placuit, valere edictum Iudicis laici, per quod citantur generaliter omnes prętendentes interesse, vt etiam Clericos comprehendat, [17] tãquam quod non tam citationis vim habeat, quam admonitionis, adeo vt si post eiusmodi publicationem aliquis veniat, quasi putans sua interesse non tam reus dici debeat, quã actor. [18] Sed & cum quæstio est meri facti, licet causa sit merę spiritualitatis, vt loquuntur, potest etiam Iudex laicus de eo cognoscere, [19] qui & cõpetens Iudex esse creditur pro obseruatione iuramẽti: [20] quamuis nemo nesciat, iusiurandum esse quid mere spirituale, cum sit vinculum religionis. Sine die.

1 *Clem. vn. de caus. poss. & propriet.* Specul. *in tit. de contum.* §. *sequitur, vers. illud*, licet aliter sentiat *gloss. in cap. eum qui de eo, qui mitt. in poss. lib.* 6.

2 Aliud enim est causam esse beneficialem, aliud spiritualem.

3 Abbas late *in c.2. de iuram. calum.* quem citat Afflict. *decis. 24.num.8. in fin.*

4 Guid. Pap. *quæst.1.*

5 Nihil enim commune habet interdictum retinendæ, cum iure proprietatis, *l. naturaliter 12. §. nihil commune, de acq. poss.*

6 Nam neque hic sine peccato potest retinere beneficium, aut aliam rem, quæ per spoliationem erepta fuit, *ca. sæpe, ext. de rest. spoliat.*

7 Adeo vt etiam prædo sit restituendus, *c. in literis. eod.*

8 *Can. petimus 11. q. . & 16. q. 1. can. quidam, & 7. qu. 1. can. omnis* Lucas de Penna *in l. si coloni, qu. vlt. C. de agric. & censit.*

9 Lucas de Penna *ibid.* Bald. *in Auth. nisi rogati, col. 3. C. ad SC. Trebell. de non alienand.* Not. per Ioan. Andr. *in c. significasti, super verbum, iurisdictionis, de for. compet.* Afflict. *dict. decis. 24. numero 7.*

10 Spolium enim euidens & notorium esse oportet, Afflict. *ibid. num. 9.*

11 Ex notat. *in l. vt vim. D. de iust. & iur.* Nec refert an agatur de defensione personæ, an rerum, quia vtramque defensionem Princeps debet, *c. 1. de for. fidelit. Clement. 1. de iureiur.* Res enim & bona dicuntur secundus sanguis hominis, *gloss. iunct. text. in le. aduocati. vbi* Bald. *C. de aduoc. diuers. iudic.* Idem Bal. *in l. si tuo nummis. C. de oper. libert.*

12 Afflict. *vbi supr. num. 2. & 3.*

13 Bald *in l. acceptam. col. 1. in fin. C. de vsur.* Idem Bald. & Iason *in l. si fideiussor § si iussi datum. D. qui satisd. cogant.*

14 Idem Bald. *in cap. fin. col. 1. de fid. instrum.*

15 *Cap. si diligenti. extr. de for. compet.*

16 Gloss. *in cap. cum causam. de offic. deleg.*

17 Paul. Castr. *cons. 44. incip. in causa Aegidij.* Mar. Socin. *in tract. de citat. art. 5. vers. 18.* Phil. Decius *in c. cum inter col. 7. de except.*

18 Paul. Castr. *in l. testamenta. C. de testam.* Innoc. *in c. dilecti, de except.* Afflict. *vbi sup. num. 8.*

19 Bart. & DD. *in l. Titia. D. solut. matr.* Afflict. *vbi supr. nu. 9.*

20 *Cap. licet de iureiur. in 6.*

DEFINITIO LVI.

An & quando Clerici teneantur ad contributiones à Iudice laico impetratas?

QVæri solet, An muneribus & oneribus, quæ ex magistratus Laici iurisdictione generaliter imponuntur, etiam Clerici contribuere debeant, in eoque alij aliter sentiunt. Sed illa tamen iustior & receptior sententia est, quæ Clericis fauet, vt non aliter contributioni sint obnoxij, quam si de ea re agatur, quæ ad Clericorum non minus, quam Laicorum vtilitatem directo & principaliter pertineat, puta de refectione pontium vel mœniorum ciuitatis, aut in subsidium si non sufficiant Laicorum facultates.[1] Itaque cum aduersus vim fluminis munienda esset ripa, vt Laicorum agri seruarentur, ex quibus parochus decimas percipere solebat, visum est male interlocutum Iudicem, qui cum Laicis parochum onerauerat, quod ea res ad parochi commodum non nisi per consequentias pertineret, præsertim cum & inaudito eo id fecisset, & inconsulto Episcopo, qui ex iuris Pontificij ratione omnimodo consulendus erat, in iis quoque casibus, qui longiorem moram admittere nõ possent, extra quos etiam summus Pontifex esset adeundus. Quanquam si aliud non obstaret, eo iure vtimur hodie ex vicinorum moribus, magis quam ex iuris ratione, vt quo casu Clericorum bona contributionibus sunt obnoxia, capi possint pignori Episcopo etiam inconsulto. Eorum plane personas semper & vbique sanctas & inuiolabiles esse conuenit: nec ferendum, vt ex eodem Iudicis mandato, quo debitorum personæ ac bona capi iussa sunt, vlla fiat executio aduersus Clericum, nec si declaret executor nihil se in Clerici personam, sed in ipsius tantùm bona iuris vindicare, cum mandati auctoritas, quæ de personis bonisque pignori capiendis coniunctim loquitur, non magis scindi possit, quam ad Clericos extendi, vt in eorum bona hoc prætextu agatur. Sine die.

1 Vide Cacher. *decis. 68.* Guid. Pap. *q. 381.* Panorm. *in cap. non minus 4. & cap. aduersus 6. extr. de immun. Eccles.* vbi tota hæc quæstio diffuse & diligenter tractatur. [Francisc. Rip. *lib. 2. resp. c. 20. & lib. 1. ca. 21.* Sane refectioni viarum & pontium debent contribuere omnes qui viis & pontibus vtuntur, *l. per Bithyniam 2. C. de immun. nemin. conced. lib. 10. Tit. 25.*]

DEFINITIO LVII.

ETsi non debet is qui aut eleemosynam aut hospitalitatem exercet curiosiùs inquirere de qualitate & condicione illius in quem liberalitate confert, cùm satis ei superq. esse debeat, quòd si id ex charitate faciat, Deum ipsum remuneratorem habiturus sit, & Angelos fortasse cum Abrahamo pro pauperibus suscepturus.[1] Non eo minùs tamen verũ est peccare diuitem qui eleemosynam accipiendo, subtrahit eam pauperi, proximéque accedit ea res non solùm ad furtum sed etiam, quòd eleemosyna res sacra & religiosa sit ad sacrilegium.[2] Tametsi eam diues accipiat, quomodo plerique causantur hac mente vt eam positam erogent & largiantur pauperi. Mala .n. & diabolica hæc suggestio est,[3] Neque Prælatus qui tertiam redit[4] sui partem in eleemosynas quotidianas distribuere cogitur, admittere diuites vllo modo debet.[5] Quid ergo si qua generalis & perpetua eleemosyna ex alicuius siue Principis, siue Prælati, aut alterius cuiuslibet munificentia ac liberalitate sic constituta sit, vt omnibus tam diuitib. quàm egenis, sine discrimine tribuatur? Seruanda erit voluntas donatoris,[5] nec verendum erit hoc casu ne in peccatũ diues incidat nisi videat ex eo futurum, vt aliqua ex parte deterior pauperum condicio fiat.[6] Sed si de fundationis lege non appareat, allegetur tamẽ consuetudo maximè immemorialis, quę diuites cum pauperibus ad eleemosynæ receptionem promiscuè admiserit? Vix est vt non vetustas illa erroris potius dicenda sit quàm legitima & prescripta consuetudo, quæ vt loquuntur nutritiua est peccati.[7] Cùm tamen ex inueterata apud Centrones nostros consuetudine ante 500. annos ita obtinuisse allegaretur, vt eleemosyna, quam singulis annis per totum mensem Maium Tarentasiensis pro tempore Archiepiscopus amplissimam præstare solet, petentibus omnib. sine vlla ditiorum & pauperiorum distinctione distribueretur, propterea quod recipiẽdis hospitib. & aduenis qui per singulos dies & recedere & redire non possent, magnam non solùm operam sed etiam impensam præstare primores ciuitatis cogerentur. Visum est pendente lite & facti quæstione nihil innouandum,[8] tametsi ante 100. & 20. annos Archiepiscopus quidam de eiusmodi cõsuetudine tãquam iniqua & abusiua, frustra tamen cõquestus proponeretur.[9] Ne alioqui magno incõmodo afficerentur pauperes, si indignati ditiores ereptam sibi petendæ eleemosynę facultatem recipiendis in posterum pauperib. eandem quam antea charitatem exhibere detrectarent.[10] Prouidendum. n. fuit ne quid interim damni & incommodi ob ditiorum culpam vel iniuriam pauperes paterentur.[11] Planè non idcirco factam Senatus voluit potestatem ditiorib. qui nullam pauperibus operam præstarent, vt ad petendam eleemosynam accederent, ꝙ nisi malo more ac contra generalia Senatusconsulta permitti id posse videretur.[12] Non magis quàm vt in posterum ea fierent quę antea per lasciuiam & contra bonos ac pios mores in ipsa eleemosynæ perceptione factitata probabantur.[13] *Ita Senatus* in causa Illu. & Reu. Anastasij Germonij Archiep. Tarentasi singulari pietate & erudit. Antistitis, & Syndicorum ciuitatis Mosterien sis 12. Cal. Apr. 1612.

1 *Can. quiescamus* vbi est text. elegans *distinct. 42.*

2 *Can. clericos 1. quæst. 2.*

3 *Can. immolans. can. fortè & pass. 14. q. 5.*

4 *Can. pastor. 1. quæst. 2.*

5 Quod enim ex voluntate ac liberalitate proficiscitur pro arbitrio donatoris seruandum est, *l. cum plures 12. §. cùm tutor. D. de admin. & peric. tutor.*

Source : BIU Cujas

6 Semper enim pauperiorib. prospiciendum est, à quorum miseria ipsum quoque eleemosynæ nomen sumpsit originem.

7 *cap. vlt. & pass. Extr. de consuet. l. 2. C. quæ sit long. consuet.*

8 *Arg. tit. C. vt lis pend. nihil innouet. l. 4. C. si seru. export. ven.*

9 Non enim sufficit contradixisse si contradictio effectum non habuit, Imo solet ea res dare initium præscriptioni *l. vlt. vbi not. De vtin. act priuat.*

10 Similis ratio est in *l. quod si minor. 24. § non semper, & l. ait prætor 7. § quæsitum. D. de minor.* Ne quod in fauorem pauperum constitutum est in eorum odium retorqueatur *l. quod fauore 6. C. de legib. l. nulla 25. D. eod.*

11 Nemo enim ex aliena culpa vel alieno odio prægrauari debet *l. si quis in suo 33. C. de inoff. test.*

12 Generalibus enim Senatusconsultis prouisum est ne aut ditiores aut validi mendicantes ad eleemosynas istas publicas accedere audeant, sub comminatione illis pœnæ quingentarum librarum, istis virgarum.

13 Non enim ferendum est vt in re tam sancta qualis est eleemosyna quicquam improbè & contra pietatem fiat, cuius ratio semper habenda est cùm in cæteris omnibus tum maximè in iis quæ ex pietate & charitate fiunt. *l. filius 15. De condic. instit. l. in testamento 38. de fideic. libert.*

DEFINITIO LVIII.

Possessio immemorialis etiam cuius continuatio non probatur prodest ad percipiendas decimas etiam in aliena parochia.

CErtum est decimarum perceptionem in qualibet parochia ex ratione iuris communis ad parochum solum pertinere, [1] Si tamen contrarius aliquis titulus proferatur, aut consuetudo allegetur adprobata, aut immemorialis possessio quę tituli vim habere solet, [2] in fauorem alterius ecclesiæ, non etiam laicorum (qui post Concilium Lateranense acquirendarum & tenendarum decimarum prorsus incapaces [3] sunt) facile à iure communi recedemus, vt in percipiendarum decimarum possessione etiam laicus [4] eum tueatur qui se possessorem probauerit. [5] Videbitur autem probata immemorialis possessio si de actu aliquo possessorio ante centum annos [6] initio legitimè appareat, qui eam possessionem quasi iam tum certam & indubitatam præsupponat, [7] licèt continuatio nulla probetur, si modò præsenti tempore idem sit possessor, nec contraria vlla probatio adferatur. [8] Nam quod quidam putauerunt extra causam possessionis decennalis non præsumi possessionem medij tęporis probata primi & vltimi temporis possessione [9] ad immemorialem possessionem non pertinet, cuius scilicet initiũ nullum esse potest cùm immemorialis ea dicatur cuius initij memoria non extat. [10] Nec rursumquemadmodum possessio per negligentiã decennalem amittitur propter obliuionem quæ ex solo decennij lapsu inducitur. [11] Ita & immemorialis possessio, quæ pro titulo [12] est. *Ita Senatus* in causa capituli Bellicensis contra D. Alexandrum de Beaumont Carra prid. Id. Decemb. 1612.

10 *Defin. 11. supr.*

1 *l. 1. §. vlt. l. vl. de aqua & aquæ plu. arc. l. 3. § ductus aquæ. D. de aqua quotid. & æst.*

3 *Defin. 88. sup. tit. prox.*

4 ad quem scilic. cognitio pertinet de quolibet possessorio, & consequenter de possessione percipiendarum decimarum non de iure earum ex Guid. Pap. *q. 1. & Def. 18. numer. 6. inf. de iurisd. omn. iudic.*

5 *c. 1. de præscript in 6 c. vlt. de restit. spoliat. in 6.*

6 nam possessio quæ centum annos excedit, non potest non esse immemorialis, licet immemorialis possit esse minor centenaria: de quo tamen vide Didac. Couar. ad *cap. possessor in 2. part.* §. 3. *nu. 6.* & Crauet. *de antiq. temp. part. 4. c. absolutis. in pr.* Centenaria tamen titulum semper requirit immemorialis nunquam vt suptradicto loco ait Didac.

7 quia verba enuntiatiua probant in antiquis etiam inter alios Crauet. *de antiq. temp part. 1.*

8 Semper enim exceptio illa subiicienda est nisi aliud ostendatur *d. c. vlt. in fin de rest. spoliat. in 6.*

9 Mat. Mathesil. *ling. 117. vbi vide.* Ibi enim non loquitur nisi de præscriptione 30. vel 40. annor.

10 Alioqui non esset immemorialis si initij memoria extaret *d. §. ductus aquæ.*

11 *Not. in l. peregrè D. de acq. poss. l. sancimus 27. de testam.*

12 Non enim tam facilè amittitur id quod est iuris quàm quod est facti *l. si quis vi 17. § differentia. D. de acquir. poss.*]

TIT. IV.

DE HIS QVI AD ECCLESIAM confugiunt.

DEFINITIO I.

Immunitates ecclesiasticæ religiosè sunt conseruandæ, nisi per consuetudinem aut legem sint abrogatæ.

IMMVNITATIS ecclesiasticæ quanta sit habenda in omnibus ratio, sciunt omnes, [1] nisi forte si qui sunt tam parum Christiani, vt ignorent, quanta sacrosanctis Ecclesiis ab omnibus, qui tanti nominis professione gloriantur, pietas & veneratio debeatur. [2] Ipsis tamen quoridianis rerum experimentis compertum est, nihil posse dici aut constitui periculosius, nec perniciosius, quam si sceleratis hominibus liberum sit confugiendo ad Ecclesiam effugere Iudicis laici coercitionem. Ne dum immunitas quæritur, impunitas concedatur, [4] Quod sane ab vtilitate publica omnino alienum esset, ad quam maxime pertinet vt crimina omnia, sed ea potissimum, quæ atrociora existimantur, publice vindicentur. [5] Qua de causa ipsis quoque sacris canonibus constitutum est, vt ingrauioribus delictis, puta læsæ Maiestatis, homicidij præmeditati, & aliis huiusmodi nullus immunitatis fauor obtendi possit, [6] quod & generaliter obtinet, quoties appareat, ea immunitatis fiducia delictum admissum esse, quantulumcunque illud esse proponeretur. [7] Nec enim ob eam causam priuilegia Ecclesiis concessa sunt, vt inuitentur homines ad delinquendum, [8] aut, quod parum pie quidam dixerunt, [9] vt domus Domini fiat spelunca latronum: Sed vt Ecclesiis debitus honos, tantis rationibus pietatis à Romanis primum Imperatoribus religiosissime concessus, sanctissime conseruetur. [10] Hoc tamen ita accipi placuit, nisi consuetudine & lege aliqua in contrarium perpetuo obseruata his immunitatibus derogatum fuisse constet. Valere enim talem consuetudinem & legem certum est, qualem in Gallia & Germania esse scimus: [11] Et apud nos iampridem eam inualuisse, cum quæstio ex facto incidisset, plerique ex Senatoribus nostris referebant. (Erat namque de consuetudine tractandum, tametsi lex apud nos non minus quam apud Gallos generalis *De sublatis immunitatibus* [12] quoniam de Ecclesiasticis diserte non loquitur, quæ tamen certe dignæ erant, de quib. nominatim lex loqueretur: [13]) Neque enim fieri potest, vt ea consuetudo inualuerit, quin Episcoporum omniũ, adeoque summorum etiam Pontificum tacitum saltem consensum interueniisse sit necesse. [14] Plane obseruandum districtè est, ne ab Ecclesiis extrahantur inconsulto Episcopo, vt appareat, non violandæ pietatis animo, sed mero iustitiæ zelo rem agi. [15] Quanquam si grauiora sint crimina, quorum impunitatis per immunitatem quæritur, vulgo creditum est, non esse necessarium, vt vllus Episcopi consensus ad permittendam prehensionem requiratur. [16] Tutius tamen fuerit & religiosius, omni casu requiri, ne in eam excommunicationem, quæ contra immunitatum ecclesiasticarum temeratores sacrosanctis canonib. indicta est, [17] facto ipso incurratur. Est enim excommunicatio tum quoque, cum iniusta est, bono & Christiano viro semper metuenda. [18] *Ita Senatus* 19. Febr. 1605.

1 *Ex tot. tit. extr. de immun. Eccles.*

2 *Tot tit. C. de sacros. Eccles. l. 2. & tot. hoc tit. C.*

3 Qui scilicet nullam habet iurisdictionem, neque in ecclesia, neque in personas, quæ sunt in Ecclesia, *d. l. 2. vbi not. C. hoc tit.*

4 Nec enim qui immunitatem concessetunt, impunitatem quoque concessam voluerunt.

5 *Lata vulneratus 5. §. vlt. D. ad leg. Aquil. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 4. D. solut. l. si a reo 70. §. vlt. D. de fideiuss.*

6 Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 30. num. 9. ex cap. inter alia de immun. Eccles.*

7 Voluerunt siquidem Imperatores iis, qui casu fortuito in crimen incidissent, & ad Ecclesiam confugissent, auxilium præbere, non autem malitiis indulgere, quibus scilicet nunquam indulgendum est, *l. in fundo 38. D. de rei vindi.* nec delinquendi occasio cuiquam danda spe impunitatis. Iul. Clar. *vbi sup. nu. 12. in fin. & nu. 1. in fin.*

8 *l. illud conuenire 5. §. 1. D. de pact. dotal.*

9 Papiens. *in form. inquisit. in verb. hæc est quædam inquisitio, num. 31.*

10 *d. l. 2. C. hoc tit.*

11 Iul. Clar. *in practic. crimin. §. fi. dict. quæst. 30. num 3. vers. huiusmodi.* post Didac. *lib. 2. var. resolut. cap. 20. posthum. 4.* Papiens. *vbi supr.* Constantin. *ad Ordin. reg. in artic. De sublatu immunitatibus.*

12 In stylo Senatus *sub tit. De recognoissance de cedulles.*

13 Cum ob dignitatem ecclesiasticæ immunitatis, tum etiam quia lex Principis laici quantumlibet generalis nunquam comprehendit personas ecclesiasticas, nec iura ecclesiastica.

14 Æstimatur enim consuetudo ex consensu totius populi, & ex scientia & patientia eorum, qui possent expressim vel consentire, vel contradicere, *l. de quibus 32. cum ibi not. D. de legib.*

15 Iulius Clar. *vbi supr. nu. 20. vers. debent tamen.*

16 Quasi ipsa criminum atrocitas faciat, vt habendus sit Episcopi consensus pro impetrato, quem eo casu nunquam Episcopus denegaret, ipsis quoque sacris canonibus ita iubentibus, *d. c. inter alia, de imm. Eccles.*

17 Et per Bullam in cœna Domini. Vide Salic. *in l. si quis ei, nu. 6. C. de adulter.*

18 Vt dixi *Defin. 94. sup. de sacros. Eccles.* [Vide Didac. Couar. *lib. 2. var. resolut. cap. 20.*]

TIT. V.

DE LEGIB. ET CONSTIT. Princip. & Edict.

DEFINITIO I.

Edicta non sunt extendenda, ne quidem ex identitate rationis.

DICTA Principis cum sint, vt nostri loquuntur, stricti iuris, [1] nunquam sunt extendenda, [2] ne quidem ex identitate adeoque, vt aiunt, maioritate rationis. [3] Itaque cum de edicto quodam Serenissimi Ducis nostri tractaremus, quo, vt publicæ egestati subueniretur in summa frumenti penuria, cautum erat, ne pluris quam viginti florenis nostris modius censualis æstimaretur, pro anno 1585. Senatus noster censuit, non eandem prosequentis anni debito æstimationem faciendam esse, tametsi eadem subesset æquitas, cum sequenti anno egestas publica aucta esset potius, quam imminuta. [4] *Ita Senatus* pro N. Iacobo de Montfort contra Antonium Mollier 13. Cal. Iulij 1592.

1 Bart. *in l. omnes populi. nu. 60. D. de iust. & iur. ex l. constitutionibus 24. D. ad municip.* licet ibi loquatur de statutis.

2 Intellige de extensione actiua, non de passiua, vt Bartol. distinguit *d. num. 60. ex l. si vero 64. §. de viro. D. solut. matr. l. quod constitutum 21. D. de testam. milit.*

3 Intellige, cum casus ille, in quo eadem aut maior ratio subest, decisus est iure communi. Alias enim fieret extensio à similibus ad similia. Bart. *vbi supr. ex C. de quibus. D. de legib.*

4 Certum enim tempus expressum fuerat, itaque non habet hic locum, quod Bart. tradit *ad d. l. omnes populi. num. 64.* statutum conceptum per verba præsentis temporis trahi etiam ad futura, si non detur delinquendi occasio. Vide *leg. Imperator 8. Digest. de postul.*

DEFINITIO II.

Edicto in rem aut in personam concepto an forenses ligentur?

CVm in summa frumenti penuria generali Principis nostri edicto veritum esset, ne frumentum inscio Principe extra prouinciam exportare liceret, magna iis omnibus, qui contra facerent, multa indicta, quærebatur, an eo edicto Lugdunenses, Matisconenses, & alij forenses tenerentur, qui prædia in Principis nostri territorio possiderent? Placuit teneri, propterea quod edicti verba in rem, non in personam concepta essent, [1] demonstratis nimirum possidentium personis. Nemo enim dubitat, quin Legislatori cuilibet liceat pro arbitrio, & quam vult legem dicere omnibus, qui in territorio suo prædia possident, nempe ratione fructuum ex prædiis collectorum aut colligendorum. Quod si edictum in personam conceptum proponeretur, non alios, procul dubio, comprehenderet quam subditos, ni forensium quoque mentio expressim facta esset. [2] Sed & cum Lugdunenses à Serenissimo Duce nostro per gratiam obtinuissent, vt frumenta, quæ in propriis fundis collegissent, impune sibi exportare liceret, non putauit Senatus noster id facile indulgendum sed Principi ante omnia rescribendum, ne facilitas eius circumuenta damnum maximum afferret prouinciæ, quæ & iam tum insolita frumenti egestate laborabat, & in eo erat, vt propter transituras paulo post ingentes militum copias, ni prouisum foret, extrema fame laboratura videretur. *Ita Senatus* Prid. Non Iul. 1591.

1 Distinctio est Bartoli vulgò ab Interpretibus probata, *ad l. 1. quæst. 6. C. de summ. Trinit. & fid. Catholic.* quam vt veram & magis communem defendit Rol. à Valle *cons. 24. num. 17. & seq. lib. 3.* contra Grauet. *cons. 844. n. 7.* Tessaur. *decis. Pedemont. 106. nu. 4. & 5.* refert. Illud tamen sciendum est, nunquam statutum vires suas porrigere extra territorium, *l. vlt. D. de iurisdict.* Osasch. Cachet. *cons. 76. nu. 19.*

2 Contra tamen videtur sentire Tessaur. *dict. decis. 106. num. 5.* vbi ait, statutum porrigi etiam ad forenses, præsertim quando agitur, inquit, de succedendo, & de bonis sitis in territorio statuentium.

DEFINITIO III.

Petita Camberij restitutione aduersus contractum Romæ initum an ex Romanis, an ex nostris legibus decidi res debeat?

MInor annis viginti quinque Sabaudus idemque filius familias, cum se & maiorem & patremfamilias diceret, obligauerat se Romæ Sabaudo cuidam ex causa fideiussionis pro alio etiam Saubaudo, & ad certam diem Romæ soluere promiserat. Cum post multos annos Camberij conueniretur, petebat ex rescripto Principis in integrum restitutionem, quod & minor fideiussionis tempore fuisset, & læsus, quandoquidem nihil ex ea pecunia ad se peruenisset, tametsi principalem se debitorem constituisset: probabátque, se tempore petitæ restitutionis intra annum ætatis quintum & trigesimum fuisse, quod tempus petendis dandisq. minorum restitutionibus edicto Principis nostri & eo iure, quo vtimur, præstitutum est. Creditor vero dicebat, elapsa tempora petendæ restitutionis, propterea quod quadriennium illud effluxisset, quod à Iustiniano in locum veteris illius anni vtilis substitutum fuit. [2] Constabat enim, quod hic, qui petebat restitutionem, trigesimum iam annum excesserat, ob idque tam à Iudice, quàm à consilio Gebennensi fuerat condemnatus. Prouocatione ad Senatum facta disputatum est magnis contentionibus, vtrum ex legibus nostris diffiniri hæc quæstio deberet, cum apud nos ageretur, & vterque collitigantium Sabaudus proponeretur

BIBLIOTHÈQUE DE DROIT DE PARIS

Source : BIU Cujas

An potius ex Romanis, ideo quod Romę initus contractus fuisset, & ibidem solutio fieri debuisset. Pro creditore faciebat, quod cum quæritur, An locus iudicij in exercendis iudiciis spectandus sit, an locus contractus? Distinguere nostri solent, Vtrum de ea re agatur, quæ ad iudicij ordinationem, vt loquuntur, an de ea, quæ ad litis decisionem pertineat, vt priore casu locus iudicij spectetur, posteriore vero locus contractus.[3] Proposita autem quæstio, An post annum nonum & vicesimum locus restitutioni esset nec ne, non ad iudicij ordinationem, sed potius ad litis decisionem pertinere videbatur, cum eo spectaret, vt sciretur, an audiendus actor esset, an repellendus. Sed & cum de in integrum restitutione tractatur, illa distinctio à nostris probata est, An restitutio petatur ex ea causa, quæ iam contractus tempore locum habuerit, an ex ea, quæ postea superuenerit, vt priore casu spectetur id ius, quod obtinet in locō contractus, posteriore vero id, quod obtinet in loco iudicij:[4] Atqui in proposito petebatur restitutio ob eam causam, quod qui fideiusserat, & minor & læsus fuisset tempore restitutionis. Ex ea igitur causa, quæ contractus tempore fuberat. Proinde locus contractus spectandus videbatur. Accedebat, quod quamuis causa restitutionis tractaretur apud nos, id tamen occasione quadam fiebat potius quam iure,[5] propterea quod per viam exceptionis restitutio petebatur, cum in Sabaudia repertus debitor ibidem à creditore conueniretur. Iuris enim ratione inspecta ibi proculdubio erat tractanda restitutio, vbi domicilium habebat is, aduersus quem restitutio implorabatur.[6] Atqui domicilium Romæ habebat creditor, licet Sabaudus esset. Illa deniq. ratio pro creditore mihi potissimum vrgere videbatur, quod non tantum Romæ contractum fuerat, sed etiam conuentum, vt Romæ solueretur. Itaque cum post moram vbique arbitraria actione conueniri posset debitor, qui Romæ soluere debuerat,[7] non poterat durior esse conditio creditoris Camberij agere coacti, quam si Romæ ageret, Romæ autem si ageret, non ei noceret restitutio à maiore post quadriennium petita. Et vero si deterior esset conditio creditoris, ob id solum, quod Camberij ageret, indemnem illum seruari oporteret ea ipsa actione arbitraria, quippe quæ adiunctam semper habeat vtilitatem loci, in quo fieri solutio debuit.[9] Contra pro aduersario faciebat, quod non solum Camberij agebatur, sed etiam inter Sabaudos, negotium gestum fuerat. Constat autem, legibus nostris obstrictos esse Sabaudos vbicunque contrahant & sicut subiectionem exuere nequeunt, ita nec eximere se ab obseruatione legum, quas Serenissimus Dux noster inter suos constitutas rataſque esse velit. Finge Edicto Ducis nostri prohibitam minori annis vigintiquinque factionem testamenti, procul dubio inutile & nullius momenti erit testamentum, quod Sabaudus minor annis vigintiquinque etiam Romæ condiderit.[10] In eoque diuersa ratio constituenda videtur legis & consuetudinis. Consuetudo enim loci non potest afficere subditos eius extra locum, vt neque bona extra eum locum sita,[11] nec si concurrat expressa conuentio, quæ tamen ad consuetudinem referatur. Neque enim latius patere potest ius talis conuentionis, quam consuetudinis. Idque est quod vulgo iactatur, consuetudines omnes esse locales. At lex Principis obligat subditos vbicunque gentium, multo igitur magis si litem instituant in Principis sui territorio, licet alibi contraxerint. Mouebat etiam, quod hic, qui petebat restitutionem, fere semper à die contractus vixerat in Sabaudia, neque interpellatus fuerat vt solueret intra quadriennium, neque agere & restitutionem impetrare potuerat, cum propter absentiam creditoris, qui Romæ degebat, tum quod in patris sui potestate constitutus esset. Nostris enim placet, filiofamilias nunquam currere tempora præscriptionis, quia viuo patre agere non possit.[12] Constat autem, quadriennium illud Iustinianeum, licet sit continuum, ex quo tempore cœpit currere, tamen initio inspecto esse vtile, vt non nisi ab eo die, quo agi potuit, currere incipiat.[13] Nec erat quod quis diceret, verisimile esse, quod pater filio fuerat consensurus, si filius diligentior fuisset in potenda restitutione. Imputari siquidem minus poterat filiofamilias, cur non fuisset in eo diligentior, quandiu non erat interpellatus, quam creditori, cur non citius exegisset à debitore, aut fideiussorem ipsum saltem interpellasset. Maxime cum fideiussor hic in patriam reuersus non debuerit obstrictus esse, vt Romam rediret, ob id solum, vt eo loco restitutionem peteret ac litigaret. *Senatus* tandem pro creditore pronunciauit.[14] In causa N. Iani Pensabin contra N. Floret 17., Cal. Febr. 1593.

1 Scil. Senat. nostri vt & in Gallia ex constit. regiis.

2 *l. vlt. C. de tempor. pet. in integr. restit.*

3 Sic post alios distinguit Guid. Pap. *qu. 262. & cons. 218. in fin. ex l. semper 34. de reg. iur. l. si fundus 6. D. de euict. l. 1. in princ. de vsur.*

4 Ita Bart. *ad l. cunctos populos, num. 20. C. de summa Trinit. & fid. Cathol.* quem sequitur ibidem Bald. *col. 12. vers. secundo quæritur.* Ias. *ad l. si adrogator, num. 1. D. de adopt.* Contra Gloss. *in l. 2. de eo quod cert. loc.* quam & ibidem reprobat Bart.

5 Vt loquitur *l. 2. D. de iuris.*

6 *l. 2. C. vbi & apud quem caus. in integr. restit.*

7 *l. contraxisse 21. D. de oblig. & action. l. hæres absens 19. §. 1. & vltim. de iudic. 22. l. vinum, de rei. credit. l. 3. de reb. auctorit. iudic. possid.*

8 *l. 1. 2. 3. & pass. D. de eo quod cert. loc. l. 1. C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. promis.*

9 *l. 2. & 3. D. de eo quod cert. loc.*

10 Bart. *ad dict. l. cunctos populos, quæstio. 6. num. 32 post medium. C. de summ. Trinit. & fid. Cathol.* Socin. *consil. 103. num. 18. & seq. volum. 4.*

11 Crauet. late *cons. 30.* Et ita Senatus noster contra viduam Nicolai Grandis 3. Calen. April. 1604. Alex. *cons. 16. & ibi apostil. volu. 1.* [Hinc est quod quamuis in exigenda dote spectanda sit consuetudo loci domicilij mariti, *l. exigere dotem 65. D. de iudic.* id tamen non habet locum quod ad bona alibi sita, Gabr. *lib. 4. commun. opi. in verb. domicilium,* vbi additur alia limitatio si contractum sit matrimonium ea mente vt coniuges viuant in loco domicilij vxoris. Ita Senatus in causa N. Francisci de Boyuin Baronis du Villars 5. Decembr. 1612.

12 *l. 1. §. vlt. C. de annal. except. l. 1. in fin. iunct. Auth. nisi triennale. C. de bon. matern.*

13 Notant Interpretes omnes ad eam *l. vlt. C. de tempor. peten. in integr. restit.*

14 Secutus eam Bartoli & aliorum Interpretum distinctionem, quam retulimus *sup. nu. 4.*

DEFINITIO IV.

De distinctione adhibenda cum quæritur, An edicta Principis ligent quoscunque, & an subditos vbicunque.

NAm quod supra obiecimus de potestate edicti Principis, vt & quoscunque & vbicunque liget subditos,[1] ex recepta Interpretum traditione, ad ea edicta, aut quod hac parte idem est, statuta pertinet, quæ prohibitoria sunt, & in personam concepta, non etiã ad ea, quæ sunt permissiua, vt illi loquuntur, & remouentia obstaculũ iuris cõmunis, Siue remoueatur obstaculũ, quod fuberat ratione qualitatis personæ,[2] siue quod fuberat ratione tẽporis & præscriptionis, vt in proposita facti specie. Etenim lex, quæ permittit ei, qui in minori ætate læsus fuit, vt intra decẽniũ possit petere restitutionẽ, remouet obstaculum præscriptionis, quæ iure cõmuni post quadriennium cõpeteret, ob idq. cũ lata sit à Principe nõ superiore, nõ potest extendi extra territoriũ, & prodesse subdito in territorio eius, qui suas quoq. leges habet, ac alio siue speciali

Source : BIU Cujas

ciali siue communi iure vtitur.[1] Nam si lex, quæ remouet obstaculum ratione qualitatis personæ, non extenditur extra territorium,[6] cum tamen qualitatem personæ inhærentem sicut personam ipsam vniformem & vbique eandem esse necesse sit, [7] multo minus extendetur illa, quæ remouet obstaculum ratione temporis, & præscriptionis. Nihil enim vetat, alia præscriptionis iura esse in vno loco, alia in alio.[8] Difficilior illa erat obiectio, quod in proposita specie non potuerat filiusfamilias agere, quandiu in patris viui manserat potestate.[9] Sed respondebatur, non debere ei prodesse quod filiusfamilias fuisset, cum se patremfamilias dixisset, ac pro tali gessisset, quasi iam mortuo patre,[10] in pœnam nimirum mendacij, nisi appareret creditorem non ignorasse ipsius conditionem. Tunc enim non magis noceret filiofamilias, quod se patremfamilias dixisset, quam si cum minor esse iurasset se maiorem dolo malo creditoris, qui minorem esse non ignorabat.[11] Plane si proponeres, minorem hunc, iusta absentia & necessaria aut probabili impeditum, ne restitutionem Romæ peteret intra quadriennium, ideoque restitui posse ex generali clausula, Si qua mihi iusta causa esse videbitur,[12] Dicendum esset cum de concedenda vel deneganda restitutione ageretur, non contractus, sed iudicij locum spectandum fore.[13] Rursus si proponeres ita contractam obligationem, vt aduersus creditorem hypothecaria agentem locus esse posset iure nostro exceptioni ordinis & excussionis, cui tamen locus nō esset si Romæ ageretur, (finge conceptam obligationem fideiussoriam in forma communi, Statuto autem vrbis Romæ prorsus & omni casu excluſam exceptionem illam) vtique spectaremus hac parte locum iudicij non contractus,[14] quoniam huiusmodi exceptio cum dilatoria sit non peremptoria, ad litis ordinationem tantum, non etiam ad decisionem pertinet.[15] Quanquam hoc ipsum ita accipiendum est, si non Romæ solutio fieri debuit. Nam quoties arbitraria agitur, De eo quod certo loco, fieri nunquam potest, vt ob id melior promissoris conditio esse debeat, quod alio loco conueniatur, quam in quo soluere debuit.[16] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex Bart. *ad l. cunctos populos, nu.* 32. post medium & Socino *cons.* 103. *nu.* 18. *& segq. vol.* 4.

2 Vide eiusmodi statuti exempla duo apud Bartolum supra dicto loco *nu.* 39. 40. *&* 41.

3 *ex l. vlt. C. de tempor. petend. in integr. restit.*

4 *l. vlt. D. de iurisdict.*

5 *l. ius ciuile 6. l. omnes populi 9. D. de iustit. & iur.*

6 Vt diximus *nu.* 2. ex Bartolo.

7 *l. vlt. C. de sentent. pass. & restit.*

8 *l. vnic. C. de vsucap. transform.*

9 *l. vlt. § necessitate, C. de bon. qua liber. l.* 1. *§. vlt. C. de annal. except.*

10 *l.* 3. *C. ad SC. Maced.*

11 Notant DD. *ad tit. C. si minor se maior. dixer.*

12 *l.* 1. *& pass. D. ex quib. caus. maior.*

13 Secundum glos. *in l.* 2. *de eo quod cert. loc.* quam hoc demū casu probat & sequitur Bartol. *ibid. & in d. l. cunctos populos, nu.* 20.

14 Ex ea Bartoli, Guid. Pap. & aliorum distinctione, quam retulimus *Definit. superiore nu.* 4.

15 Notatur *ad Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

16 *l.* 2. 3. 4. *& pass. D. de eo quod cert. loc.*

DEFINITIO V.

Cum de solemnitate principaliter agitur, non de persona inspiciendus est locus, in quo facta est dispositio.

QVid si edicto Principis aut statuto remoueatur obstaculum iuris communis ratione solemnitatis? Finge constitutum vt valeat testamentum coram duobus testibus. Valebit testamentum, quod ibi coram duobus testibus fecerit is, qui iure communi & apud suos septem testes adhibere debuisset,[1] quia generale est, quoties de solemnitate principaliter agitur, non de persona, vt inspiciatur ius loci, in quo facta est dispositio, siue inter viuos illa fuerit, siue in vltima voluntate.[2] *Ita Senatus* noster iam pridem inter heredes D. Mareschalli de Chalant, & rursum in causa testaméti N. de Chauanes. *Sine die.* Relatum est in causa supra dicta.

1 Bart. *in d. l cunctos populos, quæst.* 6. *C. de summ. Trinit. & fid. Cath.* Boer. *quæst.* 13. *num.* 23.

2 Bart. *ibid.* Marc. Ant. Natta, qui alios plerosque refert & sequitur *cons.* 1. *volum.* 1. Solemnitates enim iuris remitti possunt per consuetudinem, *l. manumissio, de man. vind.* Boer. *quæst.* 1. *nu.* 20.

DEFINITIO VI.

Legitima per statutum tolli in totum non potest, & speciali prouisione opus est, vt de legitima dispositum quid videatur.

LEgitima siue liberis siue parentibus debita etsi minui per statutum potest,[1] tolli tamen in totum non potest,[2] quanquam non deerant, qui alias à Senatu nostro contra iudicatum dicerent in causa quadam Augustanorum, apud quos ex lege municipali matres cæterique ascendentes liberis succedere prohibentur. Illud tamen constabit, etiamsi in totum tolli legitima per statutum posset, non tamen ex eo solo sublatam intelligi debere, quod succedendi ius sublatum fuisset: specialibus enim verbis opus est ad hoc, vt de legitima quoque tollenda actum & cogitatum videatur.[3] *Ita Senatus* in causa Claudij Vsel & Peronetæ Ponthon Prid. Calendar. Septembr. 1594.

1 Sicut & è contrario augeri, *Nouel. de trient. & semiss.*

2 Quia dicitur esse debita iura naturali, quod ius ciuile non potest in totum tollere, *l. ius ciuile 6. D. de iustitia & iure.*

3 *l. si quando 5. §. & generaliter, Cod. de inofficios. testamen. vbi DD.*

DEFINITIO VII.

De iureiurando præstito apud delegatum iuxta leges loci contra formam præscriptam à delegante.

DElegatus à Senatu nostro Magistratus Parisiensis ad recipiendum super sacrosanctis D. Antonij reliquiis iusiurandum dixerat prohiberi se constitutionibus regijs & moribus ciuitatis ne talem iusiurandi formam quasi superstitiosam posset admittere, nec eo minùs tamen iusiurandum super sacro Canone exegerat, reluctante licèt aduersario & appellante ni ad Senatum nostrum res tota remitteretur. Placuit nihil quidem attentatum videri in præiudicium appellationis, cum in huiusmodi causis liceat non obstante appellatione iurare. Præsertim cùm saluo appellationis iure id factum appareret, neque rursus debuisse delegatum mandata nostra exequi contra sui territorij mores ac leges, quod neque mandatum ei fuisse credendum erat, vt id faceret quod saluo more maiorum & citra delictum facere non potuisset. Verùm melius facturum eum fuisse si nullo exacto iureiurando negotium ad nos remisisset. Præstabat enim nihil agere, quàm malè agere cùm dubitari non posset quin fines mãdati excessisset. Iurisiurandi enim delati forma etsi à iudice pro arbitrio immutari potest, non tamen à delegato, qui delegationis præscriptum sequi omnino cogitur. Quare huiusmodi præstatione iurisiurandi Senatũ consulto nostro satisfactum non fuisse, ideoque ex integro iuxta formam delatam apud nos iusiurandum esse visum est. *Ita Senatus* pro D. de Murat contra D. de Choisy 5. Calend. Sept. 1610.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VIII.

De societatibus quas Abbatias vocant.

ETsi verum est quod vulgò iactari solet tolerabilia esse quæ vetus consuetudo adprobauit,[1] non tamen est perpetuum. Si enim tale quid sit quod vel pietatem vel bonos mores lædat nec si in vetustam consuetudinem transierit, ferendum tamen est,[2] cùm abusus ille dicendus sit potiùs quàm vsus:[3] & vetusti erroris corruptela potiùs quàm consuetudo. [4] Eámque ob causam pleriſque Senatus noſtri conſultis ſublatæ ſunt & antiquari iuſſę ſocietates illę laſciuientis iuuentutis, quas vulgò Abbatias vocant, quæ ad eam ætatem exercendam atque ad mutui amoris officia pelliciendam primum inſtitutæ, ac leuioribus ineptiis initio contentæ, poſtea creſcente in dies audacia in tantam peruenerunt inſaniam, vt nec ferè iam Magiſtratus authoritate contineri poſſint quin ſibi nihil non licere arbitrentur.[5] Vigent enim etiamnum penè in omnibus ciuitatibus, tantoque inſolentiores in maioribus quanto modeſtiores ob eam rem eſſe oporteret. Itaque ſolet Senatus, ſi quando ſe offerat occaſio, admiſſa huiuſmodi coercere, ſed leuioribus pœnis, nec niſi pecuniarijs quoties per laſciuiam[6] duntaxat factum videt id quod ſi per ſpeciem malignæ iniuriæ factum probaretur, etiam triremium cõdemnatione vindicandum eſſet. Idque factitatum eſt contra nonnullos qui cellam cuiuſdam vinariam ingreſſi per effracturam magnam vini quantitatem effudiſſe probabantur ad hoc tantùm vt nocerent.[7] Planè quicquid eo modo extortum ab inuitis vel ereptum probatur, quin reſtitui ſtatim debeat non dubitatur.[8] etiamſi de iure conſuetudinis & de facti veritate diligentior quæſtio ſuperſit agitanda. *Ita Senatus* pro Capitulo Sanctæ Capellæ Chamberienſis contra Abbatiam montis Æmiliani menſe Maij 1612. & iterum pro N. Gentil contra Abbatiam de Verel & Dulin 9. Iunij 1612.

1 *l. imperatores* 13. *in fin. de pollicit.*

2 *l. filius* 15. *de cond. inſt.*

3 Non enim ferendi ſunt, qui ſolam excuſationem prætendunt ad excuſandas excuſationes in peccatis, vt loquitur *cap. quanto*, 4. *extr. de conſuet.* Iunge *cap. vlt. eod. & l.* 2. *C. quæ ſit long. conſuet.*

4 *cap. cùm venerabilis* 7. *in fin. extr. de conſuet.*

5 *contra l. non eſt ſingulis* 106. *de reg. iur.*

6 *vt in l. ex conducto* 15. *§. ſi vis D. locat.*

7 Nam ex hac cauſa Senatus aliquando triremium pœnam intogauit.

8 Semper enim turpe lucrum extorquendum eſt. *l.* 5. *§. vlt. de exlumn. cum ſimilib.*

TIT. VI.

DE OFFIC. ADVOCAT. Princip.

DEFINITIO I.

Aduocatus Principis poteſt delegari ad inquirendum de crimine adeoque inquirere ex officio ſed non iudicare.

PAtronus Principis apud Senatum, licet procuratoris generalis, qui publicus accuſator eſt, vice & partibus fũgi ſoleat, eandemque perſonam ac idem officium gerere videatur, poteſt tamen ex cauſa, id eſt quoties ad rem agendam id commodius videtur, delegari ad inquirendum de crimine.[1] Quin & citra mãdatum, ſi in ea prouincia ſit, in qua delictum admiſſum eſſe ſciat, inquirere ex officio & poteſt & debet, ac ſi eſſet de numero Senatorum,[2] quos conſtat vi & poteſtate Imperij ac dignitatis ſuæ nullo ad inquirendum mandato indigere.[4] Sed facta inquiſitione nec inſtruere litem, nec enarrare debet, nec ſententiam ferre, ſicut neque ex procuratoris generalis perſona, publici accuſatoris officium exequi. Nam ſicuti non poteſt idem accuſator eſſe & inquiſitor,[5] ita fieri nequit, vt Senatoris partibus fungatur, qui Senatorio iureiurando non obſtringitur, at longe alio planeque diuerſo.[6] Idem enim Aduocati, quod Procuratoris Principis[7] iuſiurandum eſt, iiſdemque prorſus verbis conceptum. *Ita Senatus* in cauſa quadam oppidanorum d'Arben menſe Mart. 1593.

1 Nam & Aduocatus fiſci, qui & Aduocatus Principis dicitur, ex officij ſui neceſſitate intentionem delatoris exequi cogitur, *§. Aduocatum fiſci, D. de his quæ vt indign. auſer.*

2 Vt eo caſu Iudicis delegati, non accuſatoris partibus fungatur.

3 Sufficit enim, vt ſit pars corporis Senatus.

4 *Arg. l. cum prætor.* 12. *§. 1. in illis verbis*, propter vim Imperij, *D. de iudic.*

5 Non magis quam idem accuſator & teſtis, *l. omnibus. C. de teſtib.* aut idem accuſator & Iudex, *l. vnic. C. ne quis in ſua cauſ. iudic. vel ius dic.*

6 Aliud enim ſicuti munus ita & iuſiurandum eſt Senatoris, aliud Aduocati Principis aut Procuratoris generalis.

7 Quem vulgo Procuratorem generalem, ſicut & Aduocatum Principis Aduocatum generalem appellamus.

TIT. VII.

DE SENATORIBVS.

DEFINITIO I.

Stipendia cœpti trimeſtris tranſmittuntur ad hæredem Senatoris.

DIem functo Senatore aut Præſide intra trimeſtre, quod Senatoriis ſtipendiis præſtandis conſtitutum eſt, totius trimeſtris ſtipendium hæredibus eius debetur[1], at ex diuerſo, ſi poſt inchoatum trimeſtre in ampliſſimum ordinem quis cooptatus ſit, plerique putant, nihil ei pro toto eo trimeſtri præſtandum eſſe, & ab initio duntaxat ſequentis trimeſtris ſtipendia mereri debere. Ideo fortaſſe quod fauore dignitatis cœptum tempus habendum ſit pro completo, vt euenit in cæteris ferè omnibus cauſis fauorabilibus,[2] non item quod finitur pro cœpto. Sed tamen humanius eſt, vt ab eo ſaltem ſtipendia debeantur, à quo dignitati ſeruire cœpit.[3] *Ita Senatus* 3. Non. Mart. 1593.

1 *l. diem functo* 4. *ff. de offic. adſeſſ. l. ſed addes* 19. *§. vltim. ff. locat. l. poſt duos* 15. *C. de aduocat. diuerſ. iudic. l.* 1. *C. de primipil. libr.* 12. *tit.* 61.

2 *l. in ſingulos* 8. *ff. de ann. legat.*

4 Ne honor, qui tantum onus admixtum habet, ſit ſine honorario *contra l. ſecundum naturam* 10 *ff de regul. iuris.* [Et ob eam nimirum cauſam non licet Senatori honorarium vllum ab alio accipere quam à ſuo Principe. Non ſolum ſi alius Princeps aliquis Senatori tanquam bene merito annuum aliquid dare vellet quod certe nimis ſuſpectum eſſet, maléque de Senatoris erga Principem ſuum fide ſuſpicandi cauſam præberet, ſed etſi priuatus quilibet etiam legati nomine & adiecto. Etiam, ſi voles, onere præſtandi opem & conſilium liberis quos fortaſſe aut impuberes relinquat teſtator, aut variis litium periculis inuolutos. Principis itaque conſenſum & voluntatem exquiri in eam rem neceſſe eſt, & impetrari diploma poſtmodum à Senatu ipſo adprobandum. Sed nunquam niſi ea lege vt à cauſis donatoris aut liberorum ipſius in Senatu iudicandis Senator abſtineat. Ita Senatus in perſona clariſſimi viri D. Antonij Charpenei Senatoris meritiſſimi, qui

mi qui annuæ pensionis legatum ex eiusmodi causa acceperat à D.Ant.de Michal.Sine die]

DEFINITIO II.

Dissentientibus Senatorum votis, quæ sententia debeat prævalere.

INter pares numero Senatores si dissonæ sententiæ proferantur, solet Senatus nostri Præses ex integro singulos rogare, vt aliis in aliorum sententiis transeũtibus vincat tandem ea pars, quæ numero potior reperitur. Quanquam enim melius cum rebus humanis ageretur,[1] si ponderarentur sententiæ, non numerarentur: pertinet tamen ad Senatus auctoritatem, vt quæ numero vincit sententia, eadem rationis quoque pondere superior esse existimetur,[2] ne alioqui, quod longe periculosissimum & indignissimum futurum sit, oriatur contentio inter fratres, si de singulorum dignitate ac eruditione æque ac de litigantiũ iure disceptari oporteat.[3] Quæ res etiam facit, vt neque ætatis ratio vlla habeatur,[4] neque in pari votorum numero vincat ea pars cui Præsidis suffragium, si nihil concurrat aliud, patrocinatur. In quo vt in aliis plerisque Senatus noster dissidet à Pedemontano.[5] Eos namque in amplissimum ordinem referri conuenit, qui tanta, si non eloquentiæ, saltem eruditionis laude præfulgeant, vt iis ad gerendam & sustinendam Præsidis dignitatem nihil præter ipsum dignitatis nomen desit.[6] Quid ergo si in prima quisque opinione perseueret? Vincet vtique ea pars, quæ fauorabiliorem, puta matrimonij, dotis, testamenti, libertatis aut pietatis causam tuebitur.[7] Quod si cætera omnia sint paria, vincet reus hoc ipso, quod actore fauorabilior est.[8] Idque in causis potissimum criminalibus, quoniam longe tutius sit, in dubio nocentem absoluere, quam innocentem condemnare.[9] At si paribus iam Senatorum sententiis ad Præsidem deuentum sit, humanius quidem faciet ille adeoque prudentius, si in mitiorem descendat sententiam, ne solus videatur irrogasse condemnationem, quam potuit impedire.[10] Sed si tam certo conscientiæ suæ iudicio constringi se sentiat, vt ad condemnandum procliuior esse debeat, quam ad absoluendum, sententiam suam pro arbitrio dicere non prohibetur. Nam etsi ea præcedentium votorum ratio esset, vt Præside paucioribus se adiungente fierent pares numero sententiæ, quæ alioquin futuræ impares erant, licet cauere bonus Præses debeat quantum potest, ne quod aiunt Senatum diuidat, & ita iudicandam rem impediat, non esset tamen cogendus in eam ire sententiam, quam à iuris aut æquitatis ratione alienam esse arbitraretur.[11] *Ita Senatus* sæpius.

1 Plin.*lib.*2.*quæst* 12. Argumentum pessimi turbæ est, inquit, Seneca *cap.*2.*de vit.beat.* facit *l.*1.*§.sed neque ex multitudine, C. de veter.iur.enucl.*

2 *l.quod maior* 19.*D. ad munic.l. aliud est* 160 *§. refertur, de reg.iur.l.nominationum* 46.*C.de decur.lib.*10. Vnde lex illa Romanorum, de qua Cælius apud Ciceronem 8.epist.lib.8.*Quod eorum iudicum maior pars iudicarit, id ius ratumque esto.*

3 Nam vt est apud Martialem, *Qui volet ingenio cedere, rarus erit.* Maxime propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem, *l. item si vnius* 17. *§. principaliter. D.de recept arbitr.l. quia poterat* 4.*D.ad SC.Trebell.*

4 Contra quàm sentiat Matth.de Afflict.*decis.*1.

5 In quo vincit ea pars cæteris paribus, quæ pro se habet votum Præsidis, præterquam in criminalibus, vt refert Anton. Tessaur. *decis.*1.*num.*5. *&* 13.*& decis.*2. iunge Francisc. Marc. *decis.*5. *lib.*1.*&decis.*405.*lib.*2.

6 *arg. l.*1.*§. his cunabulis, D.de offic.præf.prat.l.si pars* 8. *de in off.test.*

7 *l.inter pares* 38. *D. de re iud.l.duo ex tribus* 39. *eod.* quam tamen de delegatis iudicibus male accipit Tessaur. supra dicto loco. Tractat enim de ordinariis, quos olim dari à magistratibus & iudicari iubere, ordinarij iuris erat. *ante l.*2.*Cod.de ped.iud.*

8 *l.fauorabiliores* 125.*de reg.iur.d.l.inter pares.*

9 *l.absentem* 5.*D.de pœn.*

10 In dubio enim prævalere debet ea sententia, quæ humanior est, *l.semper* 56 *de reg.iur.*

11 *Arg. l. Pomponius* 36. *D.de re iudic.* quæ permittit Iudici, vt pronunciet sibi non liquere, ne contra quam sentiat cogatur vel absoluere, vel condemnare, licet placeat Paulo & Pomponio, non idcirco sententiam impediri, si alij Iudices consentiant. [Quoties tamẽ in publico auditorio duo vel tres siue Præsides siue Senatores, dicunt sibi non liquere, non solet Senatus quicquam ex tempore pronunciare tametsi maior pars in aliquo pronunciando consentiat, ne Senatusconsultum inauditis & neglectis iis qui sententiam in promptu dicere noluerunt reddi-tum videatur. Sed tum id obtinet cum cæteri qui ex tempore pronunciari vellent, sex votorum consentiẽtium numerum non implent. Ita Senatus Cal. Febr. 1613. Nam si impleant, difficile est vt propter quorundam dubitationem aliorum vota debeant impediri. Nam etsi qui dubitant abessent, vel aperte contradicerent, Senatusconsulti tamen pronunciationem non remorarentur. *d. l.*36.*de iud.*]

DEFINITIO III.

Quando coniungendæ sint diuersæ Senatorum sententiæ, vt ea vincat, in qua maior pars consentit.

EX vndecim Senatoribus inter tres litigatores cognoscentibus, si quinque pro Primo sentiant, quatuor pro Secundo, reliqui pro Tertio, constat non posse videri definitum negotium,[1] quia nec dici potest, in quo maior pars consenserit.[2] Idemque est, si ex eodem numero quinque condemnandum putent reum vltimo supplicio, quatuor relegandũ, alij pœna pecuniaria plectendum.[3] Etsi enim videntur omnes in eo consentire, vt capitalis pœnæ absolutio sequatur,[4] quænam tamẽ pœna irroganda sit, ex sententiarũ numero discerni nõ potest, quod neque pares sint,[5] neque si omnes iungantur, alia aliis superior.[6] Non enim vnum pœnæ genus in alio cõtinetur, sed distinctę sunt, prorsusque separatæ; vt delictorum ita pœnarum species.[7] Diuersum erit, si ex vndecim quinque reũ condemnent in centũ, quatuor in quinquaginta, cæteri in triginta. Tunc enim minimam condemnationem spectabimus,[8] non solum quod id fauor rei postulare videatur,[9] sed etiam quia licet maior pars in quinquaginta cõsentire videatur, cum maiori summæ minor insit,[10] sequenda tamen potius est ea condemnatio, in qua omnes consentiunt, quam in qua maior pars dũtaxat. Hæc namque tunc spectatur, cum in nullo omnes consentiunt.[11] Sine die.

1 Specul.*in tit.de sentent.§.iuxta, num.*3. quem refert & sequitur Tessaur.*decis.*1.*num.*12.

2 *l. Pomponius* 38. *l. duo ex tribus* 39.*de re iudic l.item si vnus* 17.*§.principaliter, de recept.arbitr.*

3 Vide Gell.*lib.*9 *cap.*15. Titiũ Burgens.*lib.*1.*locor.controuers.c.*1.

4 Qua ratione mouetur Tessaur. *dict. num.* 12. & pro reo in hac specie pronũciandum existimet, sed malè propter rationem, quæ sequitur in Definit.

5 Itaque non potest hic locum habere *l.inter* 31.*de re iudi.*

6 Quia sententiarum diuersitas in pœnis, quarum aliæ aliis non insunt, impedit omnino ne sententiæ iungi possint.

7 *l.perspiciendum* 11.*l.aut facta* 16.*& pass.D.de pœn.*

8 *d.l.inter pares §. vlt.*

9 *Arg.l.fauorabiliores* 125.*de regul.iur.cum similib.*

10 *l.*1.*§ si stipulanti, de verb.obligat.l.quoties* 9.*§.*2. *D.de hered. instit.*

11 Legibus supra citatis *num.*2. quibus adde *l. diem proferre* 27. *§. inde quæritur, D. de recept.arbit.* Atque ita eleganter & vere concludit aduersus Alciatum Cuiacius *lib.* 12. *obseruat.cap.* 16. vbi vide, itemque Iasonem *in d.l.inter pares num.*7. *& glos.in ca.* 1.*de arbitr.in* 6. quamuis Alciati sententiam in Senatu Pedemontano obtinere testetur Tessaur.*dict.decis.*1. *nu.*10. Adde Ioannem Garsiam non inelegantem scriptorem *in tract. expens. & melior. cap.vlt.num.*8.

DEFINITIO IV.

In ferendis sententiis & interrogandis quis ordo seruari debeat?

IN rogandis Senatorum sententiis ita obseruari moris est apud nos, vt non à iunioribus, id est, qui

Source : BIU Cujas

minori ætate sint,[1] sed à relatore primum, deinde ab iis, qui postremi in amplissimum ordinem cooptati sunt, cuiuscunque tandem sint ætatis & eruditionis, Præses incipiat ipseque vltimus sententiã dicat.[2] Non tamen vsque adeo huius moris obseruandi necessitate adstringitur, vti ne possit pro arbitrio quem primum velit rogare. Quod non semel à clarissimo & præcipui inter nostros nominis Præside Catharino Pobello quondam factitatum audio, vt tanto diligentiores attentioresq. ad facti iurisque inuestigationem singulos Senatores redderet, verentes ne si primo loco & ante relatorem interrogarentur, obmutescerent, quod iis accidere non potest, qui post relatorem, aliúmve Senatorem interrogantur, quibus nempe liberum est sententiam sic dicere, vt in eius, qui prior dixit, sententiam eant, tametsi iustane an iniusta illa sit, prius apud se non deliberauerint. Non solet tamen Præses noster facile ac sine magna causa interrogandi ordinem peruertere, ne de eo, quem turbato ordine interrogaret, male quid suspicari videretur. Sine die.

1 Quomodo sentire videtur Matth. de Afflict. *decis.* 1. vbi ait, incipiendum esse à iunioribus: nisi iuniores ille intellexit, habito respectu ad dignitatem potius, quam ad ætatem.

2 Anton. Tessaur. *decis. Pedemont.* 1.

TIT. VIII.

DE EQVITE SENATORIO.

DEFINITIO I.

EQuitis Senatorij ea hodie dignitas est, vt ante Senatores omnes ac primo post Præsides loco & sedeat & incedat, quoties publicè priuatimve Senatus habetur. Si tamen absentibus Præsidibus Senatorem Præsidis vices gerere necesse sit, absurdum sane fuerit, primas Equitis partes esse, ne alioqui Horatianum illud occurrat, *Humano capiti ceruicem pictor equinam iungere si velit.* Quam ob causam illud quoque inducendum, aut potius ex vetusti moris memoria repetendum esse placuit, vt si quando Præsidibus omnibus absentibus Senator in publico auditorio præesset, purpuream vestem gestare iuberetur. Sed & constabat, ea primum lege institutam fuisse Equitis Senatorij dignitatem, vti ne in Senatus prætorium secretum ingrediendi ius haberet, nisi cum de armorum & belli iure tractaretur. Idque à Sereniſſimo Duce nostro Diuo Emanuele Philiberto cum amplissimum ordinem Republica feliciter recuperata cõderet, nominatim constitutum fuisse apparuit, suggerẽte clarissimo viro Ludouico Millieto tunc Principis in Senatu Aduocato, postea Cancellario meritissimo. Paulatim tamen factum est, vt passim ius illud in Senatum veniendi ab Equitibus vsurpatum sit, ideo fortasse, quod non facile sciri posset, quando de belli & armorum iure Senatus tractandum haberet, nec ne. Postea verò gliscente, vt fit, licentia per nimiam eorũ indulgentiam qui debuerant prohibere. De illo quoque dubitari cœptum est, An ius esset Equiti dicendæ in Senatu sententiæ, quod semel atque iterum tentatum id factitatúmque diceretur. Sed placuit ius non esse, non illa solum ratione, quod ad eam dignitatem plerumque minus in Iurisprudẽtia & foro versati homines honoris tantum ergo prouehi soleant, sed etiã quia ius dicendæ in Senatu sententiæ, ex qua optimi cuiusque vita, dignitas, fortunæ denique omnes periclitari possint, non nisi à Principe concedi possit, nec rursus ab eo concedi aliis debeat, quam quorum ille exploratam habeat non tãtum probitatem, sed etiam peritiam iudicandi, quæ sine summa eruditione esse non potest. Est enim comicum illud verissimum, & quotidiano iudiciorum vsu comprobatum, *Homine imperito nihil esse iniustius.* Denique supremus ille & amplissimus ordo Patrum conscriptorum ex iis tantum constare debet, quos Princeps possit credere, non aliter esse iudicaturos, quam esset ipse, si ex optimorũ & doctissimorum omnium consilio iudicaret. Vnde illud quoque non immerito visum est, Quoties iuris inter priuatos dicendi gratia Senatus extra ordinem habetur præstito in eam rem, vt fit, Senatoribus singulis honorariolo, nihil causæ esse, cur Equiti ius esse debeat in Senatum veniendi, nisi si quid habeat quod ad Senatum eo ipso die referre velit. Quod si eueniat, aut si hoc etiam ei Senatus honorifice indulgere velit, abstinere tamen eum debere ab honorarij perceptione, ne sumptu isto superuacuo oneretur litigator, pro quo nullam possit Eques ferre sententiam. Enimuero cum id iam inde ab aliquot annis Præsides quidam inconsulto licet Senatu induxissent, Senatus factum quidem improbauit, sed ne in posterũ id fieret, non cõstituit, adeo difficile est ab eo iure, quod vel per iniuriam receptum sit, ac per aliquot annos vsu constitutum sit recedere, quo magis ab initio prouidendum est diligentissime, ne quid vnquam per gratiam & ambitionem aliisve malis artibus cõtra vel præter leges inducatur. Nec placuit illa distinctio, vt Eques cõsultatoriam, quod aiunt, vocem in Senatu haberet, deliberatoriam non item. Nam cũ in Senatu nostro, vt & in cæteris supremis Curiis singulorum sententias non tantum ponderari, sed etiam numerari oporteat, ne alioqui inexplicabilis altercationis nascatur occasio, quid prosit, in dicendis sententiis rogari eum, qui si millies sententiam dixerit, nihil tamen effecerit? Aut quis ferat tot eruditos viros in assiduo iudicãdi munere tamdiu exercitatos ab eo notari & reprehendi, qui ne literas quidem primas, vt ita dicam, fortasse vnquam didicerit? Plane si quid ille ad rem pertinens volet dicere suamque de proposita quæstione sententiam, dum ne inter aliorum vota, aperire, additis etiam rationibus, quibus moueatur, vtique non est prohibendus, non ob id solum, ne alioqui *statuam potius*, quam Equitis Senatorij personam agere videatur, sed etiam quod fieri nonnunquam possit, vt vel illiteratissimo cuique, præsertim si, quod plerumque euenit, præclaro à natura iudicio informatus sit, eæ rationes occurrant, quarum põdus etiam eruditissimos mouere possit, ad mutandam sententiam. Multo minus admittenda visa est illa distinctio, An de ardua & difficili iuris quæstione, an de re minus dubia sententiæ rogarentur. Quis enim de ea re probus arbiter esse posset? Cum quod vnus facile certũque putat, alius plerumque obscurum & difficile esse arbitretur? Sed & quid indignius quam præsente Equite priusquam rogetur, de illo inter alios disputari, an dignus ipse sit qui rogari debeat de proposita quæstione? Itaque non solum tutius, sed etiam honestius longe ac fauorabilius visum est, vt omnimodo sententiam dicere prohibeatur, id est, vt nec vnquam rogetur, nec si non rogatus dicere velit, audiatur. Quamuis non deessent, qui affirmarent, in quibusdam supremis Curiis aliter receptum esse, vt Equites, quos duos habent, non modo antecedant Senatores absente Præside, sed & de quaque re proposita, etiam si maxime de vita hominis agatur, sententiam dicant, quæ inter cæteras numerãdas ponderandasque non minoris sit auctoritatis, quod fortasse minus mirandum esset, si vt probissimi semper, ita non nisi eruditissimi & exercitatissimi viri ad eius dignitatis fastigium proucherentur. Sed cum vbique aliter obseruari solitum videamus, nemo dixerit, nos exemplo peccare potius, quam rationem

sequi

sequi debuisse. *Ita Senatus* secreto Senatusconsulto, quod ad 9.Cal. Dec.factum est, 1594. Postea tamen vrgentibus Principis nostri imperiis indulgeri necesse fuit clarissimo cuidam viro ea dignitate insignito, vt quoties de iure belli, aut politiæ, aut Reipublicæ tractatetur, sententiæ dicendæ ius haberet. Quod etsi à Senatu primum æquissimo temperamento sic restrictum, vt tamen eius sententia neque Senatorum vota diuidere, neque iis, quibus adhæreret, victoriam dare posset, postea tamen rursum ita iubente Principe simpliciter & absolute permitti necesse fuit, hoc solo addito, ne priuilegium illud trahi posset vnquam ad consequentias, vt personæ magis quam dignitati datum esse constaret.

TIT. IX.

DE PRECIB. IMPER. OFFER.

DEFINITIO I.

Literæ moratoriæ non nisi semel sunt concedendæ.

QVI moratorias & dilatorias literas annales à Principe impetrauit, licet iis vsus non fuerit, alias tamen impetrare non potest quin priorum meminerit in posterioribus alioqui posteriores obreptitiæ sunt. Sed etsi aduersus quosdam ex suis creditoribus beneficio Principis vsus sit, non poterit post annum aut iisdem aut aliis literis vti aduersus alios creditores, siue iam tum, cum priores impetrauit, alios creditores habebat, siue post impetrationem nouis se creditoribus obstrinxerit:[2] quia beneficium illud non nisi semel concedi solet,[3] & qui eo vti vult, prius apud se constituere debet, quo tempore commodior sibi futura sit impetratio. Aliter enim posito iure nullus esset impetrationũ finis, si quis plures habens aut habiturus creditores, Principis liberalitate abuti vellet. *Ita Senatus* in causa Ludouici Bourdinat & Ioannis Filaire 3.Id.Ianuar.1589.

1 Petr.Rebuff.*in tract. De lit.dilat.annal.art.*1.*glos.*1.*nu.*30.*ex cap.super literis,& cap.cæterum de rescript.*

2 Futuros namque creditores huiusmodi literis exceptos intelligi constat, ne iis obsit beneficium Principis, de quibus cogitari non potuit Rebuff.*vbi supr. num* 18.Guid.Pap.*quæst.*109.

3 Nam nec alia causa concedi solet, quam quod magnum creditoris damnũ non sit in mora modici temporis,*l.*2.*vbi Bart. & cæteri,C hoc tit.l si debitori* 21.*D.de iudic.*

4 Principis enim beneficium non debet esse captiosum, nec trahi ad iniuriam, *l. Paulus notat,C.de prætor.stipulat.facit l.oratione* 7.*in fin. & l.vlt. de fer. & dilat.* quæ negant, in pecuniariis causis plus quam semel dandam esse dilationem, nisi causa cognita.

DEFINITIO II.

Nulla potest fieri executio pendente lite super literis moratoriis. Sed tempus interim currit à die datæ, Nisi debitor fuerit impeditus.

EA vis est rescripti moratorij, quod pragmatici *respirationis* vocant, vt à quo tempore impetratum est, & creditori significatum, omnem omnino aduersus debitorem exequendi facultatem creditori præripiat. Proinde siue in personam, siue in bona debitoris creditor egerit pendente dilatione, reuocandum erit, quicquid in spretum beneficij principalis factum probabitur, tanquam attentatorium, licet de rescripti iure lis pendeat, nec dum quicquam pronũciatum sit.[1] Quæ res facit, vt si forte per annum integrum lis steterit, prorsus inutilis futura sit sententia, quæ pro debitore aut contra debitorem postmodum feretur, præterquam quod ad litis expensas pertinet. Nam si obtinuerit, non alius ei annus ad soluendum dabitur, sed annus instantiæ computabitur,[2] si modo totum id tempus liberum fuerit debitori ad conquirendas explicandasque pecunias, vt post annum soluere posset. Quid enim si iam impetrati rescripti tempore detrusus erat debitor in carceres, nec prius liberatus sit, quam de rescripti æquitate Iudex cognouerit & pronunciauerit? Quis dixerit, dilationis ad soluendum datæ tempus ei cessisse, qui creditoris facto prohibitus fuit, ne pecuniam posset colligere?[3] Quanquam non deerant, qui putarent, debitorem, qui impetrationis tempore iam erat in carceribus, non prius eximendum, quam de rescripti viribus iudicatum esset, neque minus tamen annum currere, si quandoque postea pro rescripto pronunciaretur,[4] quasi non careat dolo malo fraudandique consilio, qui iam coniectus in carceres, & vt creditorem eludat beneficium hoc postulet. Sed tamen humanius est, vt neque hoc casu fraus fieri debeat liberalitati Principi, quæ in alio elucere non potest, quam vt liberam vnius anni dilationem ad soluendum debitor habeat: & consequenter ab eo die computandam quo debitor carceribus exemptus in sua potestate esse cœperit. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l.vlt.C qui bon.ceder.post l fine pars* 1.*C.de dilat.* Bo.*r.decis.* 196 Rebuff *vbi supr.num* 70 71 72 *ex cap.fin.de treug. & pac.l.vnic.C.de priuileg.verb Constantinop lib.* 12

2 Nam in eiusmodi rescriptis moratoriis tempus præstituta incipit currere à die concessionis, etiamsi expresse dictum non sit, vt dicemus *Defin.seq.*

3 Hoc enim est quod dici solet, dilationis tempora non currere impedito, maxime vero cum ex facto aduersarij impedimentum proficiscitur, *l.*2.*§ si quis iudicio,§. quod diximus, & pass.D. si quis caut.l.*1.*§.vlt.C.de annal.except.*

4 Pro qua sententia facit, quod vulgo iactatur, iura vigilantibus subuenire, non dormientibus, *l.pupillus* 24 *D. quæ in fraud. credit.* facit *d.l.*2.*§ si quis tamen,D si quis caution* Item quod multa facta durant, quæ fieri prohibentur, *l.patre furioso* 8.*D.de his, qui sunt sui vel alien.iur.*

5 Beneficia enim omnia, & maxime Principum, sunt latissime interpretanda, præsertim vt effectum habeant, nec sint illusoria, *l.*3.*D.de constit.Princ.* Nam & indulgentia Principis magis necessaria est inopi debitori, qui iam est in carceribus, quam si nondum esset.

DEFINITIO III.

In omnibus rescriptis moratoriis tempus currit à die data, nisi Princeps expresse aliud voluerit.

REscriptorum omnium moratoriorum siue annalem, siue quinquennalem dilationem concedant, singulare ius est, vt à die concessi beneficij tempus cedere & currere incipiat, etiamsi de eo nihil in rescripto cautum & expressum sit.[1] Sane nec dubitandum est, quin aliud dici debeat, si contra rescriptum fuerit, vt non prius tempus currere incipiat, quam de rescripti æquitate cognitum sit & pronunciatum. Id enim debitori indulgere Princeps cum vult, haud dubie potest,[2] nec magna in eo fit iniuria creditori, qui imputare sibi debet, cur citius non consenserit, vt rescripti beneficio debitor frueretur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa, & rursus pro Syndicis Camberiensibus contra Ioannem de Constance, 8.Id.Iun.1591.

1 Guid. Pap. *quæst.*109. Rebuff.*in tract. de liter.dilator art.*1.*glos.*1.*num.*48.*ex l.*2.*C. de diuers.rescript.*

2 Obserua tamen eiusmodi rescripta, quibus Princeps id indulgeat, in magna Cancellaria impetrari debere, non in parua. Ipsius enim Principis subscriptione opus est, vt iuri communi derogetur.

3 Itaque damnum si quod sentiat, quia ex culpa & voluntate sua sentit, sentire non videtur, *l.quod quis* 203. *de regul.iur.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IV.

Contra sententiam non possunt impetrari literæ dilatoriæ, nisi nouata sit actio iudicati.

NOn est locus rescriptis moratoriis, cum de eo debito agitur, quod descendit ex sententia, quæ transiuit in rem iudicatam, & à qua non possit appellari.[1] Id enim facit auctoritas rei iudicatæ, quam rescripto Principis rescindi numquam oportet.[2] Quid igitur si quod ex re iudicata debebatur translatum sit in causam nouæ obligationis per contractum? Placet hoc casu nouationem fieri, si non aliud actum dictũque sit.[3] Igitur & rescripto locus erit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Rebuff. *vbi supr. art. 1. glos. 1. num. 19.* post Guid. Pap. *quæst. 97.* Masuer. *in rubr. de dilat. § item dilatio.*

2 *l. vlt. & pass. C. sentent. rescind. non poss.*

3 *l. minor annis 40. D. de minor. l. 2. C. de execut. rei iudic.*

4 Nouatione enim facta prioris obligationis qualitas & conditio non inspicitur, sed tantum posterioris, *l. aliam 29. D. de nouat. l. vlt. C. de vsur. rei iudic.*

DEFINITIO V.

Aduersus instrumentum guarentigiatum possunt impetrari literæ moratoriæ.

ETsi autem moribus nostris instrumenta, quæ guarentigiata vocant, Statuti auctoritatę vim iudicati habere intelligũtur hactenus, vt ęque paratam habeant executionem,[1] tamen hac parte non eodem gaudent priuilegio. Eorum namque vis per huiusmodi rescripta moratoria suspenditur, non solum si executio nondum facta sit, sed etiam cum iam secuta est, detrususque debitor in carceres.[2] Nempe quod ius illud Statuti nostri potestate introductum ad priuatam duntaxat creditorum vtilitatem pertineat, non etiam ad publicam, ad quam è contrario maxime spectat auctoritas rerum iudicatarum.[3] *Ita Senatus* pro Iacobo Mattel contra Amedeum Mattel 7. Cal. Iunij 1595.

1 Bart. *in l. cum vnus. in princip. nume. 11. de reb. auctor. iud. possid.* Roman. *cons. 133. nu. 1.* Tessaur. *decis. Pedemont. 26. nu. 12.*

2 Secundum ea quæ diximus *Definit. 2. in fin.*

3 *l. seruo iusto 65. § cum prator, D. ad SC. Trebel. cum similibus.*

DEFINITIO VI.

Literæ quinquennales exigunt satisdationem & consensum maioris partis creditorum.

LIteræ, quas quinquennales dicimus, quibus dilatio quinquennij debitoribus ad soluendum rescripto Principis datur, non aliter vim obtinent, quam si & cautio idonea, id est, cum satisdatione, offeratur,[1] & maior pars creditorum consentiat.[2] Sed maior pars accipienda est non ex numero creditorum, at ex mẽsura & quantitate debiti, cum fieri possit, vt vni plus quam cæteris omnibus debeatur: quòd cum euenit, an non potiorem eius rationem haberi æquum est?[3] Ita fit vt futuris creditoribus huiusmodi rescripta non noceant, quia nec impetrationi consentire potuerunt.[4] *Ita Senatus* in relationibus rescriptorum 7. Cal. Iunij 1590.

1 *l. vniuersa 3.* vbi Bart. *C. hoc tit.* Est enim dilatio hæc ex priuilegio & iure speciali, quia sicuti longioris est temporis, ita grauius damnum adfert creditoribus. Rebuff. *tit. de liter. dilat. art. 1 glos. 1.*

2 Rebuff. *vbi supr. nn. 53. & 59. ex l. vlt. C. qui bon. ced. poss.* Guid. Pap. *quæst. 97.*

3 *l. maiorem 9. D. de pact. l. 1. de priuileg. credit. alias l. cum bona 16. de reb. auctor. Iudic. possid.*

4 Hoc enim est, quod iam diximus *sup. Defin. 1. num. 2.* futuros reditores huiusmodi rescriptis non contineri, quia de iis non cuit cogitatum.

DEFINITIO VII.

Executio Senatusconsulti quando possit differri per literas Principis, in forma, vt aiunt, Supplicationis ciuilis.

DEbitor ob contumaciam condemnatus iussusque pati venditionem pignorum iudiciali auctoritate captorum, si aduersus Senatusconsultum ciuilem Supplicationem Principi porrexerit, poterit ex ea causa decreti interpositionem remorari, si modo hactenus iudicati executio facta sit, vt & venditio secuta fuerit, & ab emptore bona possideantur,[1] maxime si ponas, nouam Supplicationis instantiam in promptu decidi posse,[2] vt puta si condemnatus solutionem alleget, eamque per ipsius victoris iusiurandum probare velit.[3] Siquidem non parum eius interest, vt non tam facile decretum interponatur, ne eius tributi, quod pro iudicato pendi solet, præstatione oneretur.[4] Contra vero non magnum creditori damnum adferet mora modici temporis.[5] Nisi forte quod non tam cito aut tam facile bona illa vendere poterit: in quo tamen non ita grande dispendium versatur. Neque impugnabat hæc sententia auctoritatem iudicati, cum Senatus iussisset, vt inchoata executio venditioque perficeretur. Non enim eo minus perfecta videri debet subhastatio, quod nondum decretum interpositum sit,[6] quod neque nisi post elapsa redimendi tempora interponi potest,[7] & consequenter dominio iam irreuocabiliter victori quæsito si nihil sit quod venditionem retractari suadeat. Certe venditionem ante omnia perfici necesse est, ne iudicati executio per supplicationem ciuilem contra iuris nostri rationem dilata aut impedita videatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro Io. Francisc. Poncier Aduocato contra N. de la Pallud. 4. Id. Nouemb. 1590.

1 *Auth. quæ supplicatio. C. hoc tit.*

2 Per modo constat modo agatur quomodo Pragmatici loquuntur, *ex l. si is à quo 3. D. vt in poss. legat.*

3 Habetur enim pro iudicato, quod per iusiurandum decidi statim potest, *l. 1. D. de iureiur.*

4 Curare enim bonus Iudex debet, ne litigatores sumptibus superuacuis onerentur, *l. quidam 21. de reb. credit.*

5 *l. si debitori 21. D. de iudic.*

6 Venditio enim perficitur conuentione & solutione precij, præsertim subsecuta traditione, *l. ex empto 11. l. si quis alienam 46. & pass. De act. empt.*

7 Stilo Senat. nostri.

8 *d. Auth. quæ supplicatio.* Guid. Pap. *quæst. 97.* Rebuff. *de lit. morat. art. 1. glos. 1. num. 19.*

DEFINITIO VIII.

Dilata solutione debiti per literas dilatorias etiam vsurarum exactio differenda est.

QVi literas moratorias à Principe impetrauit, vt ante certam diem ad solutionem vrgeri non possit, nec vsuras medio tempore soluere cogendus est, si generalis concessio sit, & ad omnem debiti causam referatur.[1] Sane non idcirco medij temporis moram impunitam esse oportebit, sed vsuras à debitore quandoque præstari æquum erit ne alioqui beneficium Principis creditori captiosum sit & iniuriosum.[2] Quid ergo? Vsurarum quoque exactio in id tempus differetur, quo ipsa sors solui debebit. *Ita Senatus* in causa Syndicorum Camberiensium & Ioannis de Constance 8. Id. Iun. 1591.

1 *l. non solum debitorem 8. § 1. de liber. legat.* Rebuff. *de lit. morat. art. 1. glos. 1. num. fin. post. DD. ad l. quoties, C. de precib. Imper. offer.*

2 *l. nec anuus 4. Cod. de emancip. liber.* Iunge *l. tutor. 41. in princ. D. de vsur. l. vlt. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appel.*

DEFI-

DEFINITIO IX.

Executio Areſti non poteſt impediri per viam ciuilis ſupplicationis, nec ſi expenſarum refuſio offeratur.

DE nullitate aut iniuria Senatuſconſulti conqueri is, qui condemnatus eſt, non aliter poteſt, quam precibus Principi in eam rem oblatis: quam nos vulgo ciuilem ſupplicationem appellamus.[1] Cuius tamen non ea vis erit, vt iudicati executionem impediat aut remoretur, prius enim executioni mandatum eſſe Senatuſconſultum oportet, quam ſupplicationis tabulæ aperiantur: nec tantum quod ad principale negotium pertinet, ſed etiam quod ad expenſas litis, tametſi ex actorum fide in promptu appareat minus rite iudicatum eſſe circumuenta per obreptionem religione Senatus. Id enim poſtulat rerum præſertim à ſupremo Senatu iudicatarum auctoritas.[2] Neque ſi per contumaciam duntaxat quis condemnatus proponatur, aſſequi tamen poterit, vt refuſis contumaciæ expenſis ſtatim audiri debeat, quomodo eueniret, ſi nihil dum iudicatum eſſet.[3] Totam enim executionis cauſam ante omnia peractam eſſe neceſſe eſt. *Ita Senatus* 7. Id. Iun. 1591.

1 *Auth. qua ſupplicatio, vbi DD. C. hoc tit.*
2 *l ſeruo 65. §. cum prætor 1. ad SC. Trebell. cum ſimilib.*
3 *l properandum 13. C. de iudic.*

DEFINITIO X.

Caſus in quo Areſti executio impeditur etiam citrà ſupplicationem ciuilem.

VNo tamen caſu Senatuſconſulti executio impediri poteſt etiam nulla ſupplicatione interueniente: nimirum ſi Senatuſconſultum ob id nullum ſit, quod mandatum ad litem agendam aut ſuſcipiendam non habuerit is, qui tanquam procurator condemnatus eſt. Non enim rei iudicatæ auctoritas vlla eſſe poteſt aduerſus eum, qui vel nullum, vel, quod idem eſt, falſum habuit procuratorem,[1] quique non niſi in perſona ſui procuratoris fuit condemnatus.[2] Itaque & iudicium hoc caſu totum corruit,[3] & nullo ſubſiſtente iudicati fundamento cauſam ex integro agi neceſſe eſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa, inter Lambertum de Rouere & Chriſtophorum Poche & Dominicam Dalfin.

1 *l 1. & 2. C. quib. res iudic. non nocet.*
2 Aliud enim eſſet, ſi in ipſius domini perſonam latum & conceptum eſſet Senatus conſultum, vt dicam *Defin 2. infr. de ſenten. præſ. prator.*
3 *l. licet 23. C. de procurat.*

DEFINITIO XI.

Contra petitionem precij non poteſt emptor literas dilatorias impetrare.

EMptor, cuius fidem ſecutus venditor fuerat, cum in precij ſolutione moram faceret, conuentus actione ex vendito impetrauerat reſcriptum principale, quod reſpirationis vocant, ſeu annalis dilationis, litemque per tam longas moras traxerat, vt totius anni tempus interea elapſum eſſet. Placuit priuandum eum beneficio reſcripti non ob id ſolum, quod tempus dilationis, quam moratoriæ iſtæ literæ indulgẽt, vtiliter currere incipiat à die conceſſionis,[1] ſed etiam quia non poſſit in propoſita ſpecie locus eſſe beneficio principali, ne illa occurrat iniquitas, vt emptor & rem habeat & precium retineat:[2] quod à bona fide tam alienum eſt, vt nec expreſſa fieri poſſit conuentione.[3] Quare nec diſtinguemus, an res vendita ſit ex numero comeſtibilium necne: quamquam in comeſtibilibus, quarum frequentius, publicum, magiſque neceſſarium commercium eſt, minorem habere res creditur dubitationem.[4] Nec rurſus iuſtum viſum eſt deſiderium poſtulantis emptoris, vt ea ipſa bona, quę emerat, in ſolutum dare venditori vel inuito liceret.[5] Ita enim effectu ipſo reſolueretur venditio, quod pati venditor non cogitur,[6] ſicut neque emptor cogeretur, tametſi ei duplum precij offerretur.[7] Neque ad hunc caſum pertinet Nouella Iuſtiniani conſtitutio, quæ cogit creditorem, cui aliter ſatisfacere debitor non poteſt, vt ex bonis debitoris in ſolutum accipiat, quantum ex debiti comparatione ſatis eſſe videatur.[8] Id enim obtinet, non quoties debitor dicit, nullam ſe habere pecuniam, ſed cum conſtat, ita rem eſſe, vt nec pecuniam, nec emptorem inueniat, nec rem vllam mobilem habeat ad ſoluendum.[9] Sed neque locum habet eo caſu, quo pignori obligata ſit perſona ipſa debitoris. Tunc enim etſi maxime ſoluere debitor nequeat, poteſt tamen detrudi in carceres,[10] ſolumque ei ſupereſt ad liberationem conſequendam beneficium legis Iuliæ De ceſſione bonorum.[11] *Ita Senatus* ex tempore Non. Iulij 1592.

1 Diximus *ſupra, Defin 3.*
2 *l. Bona fides, 50. D. de act. empt.*
3 *l. Ex empto, 11. § qui alias, l. emptorem, § qui autem, eod. tit. l. 4. § illud, C. de latin. lib. toll. l. pen. C. ad SC. Velleian.*
4 Per ea quæ tractat Rebuff *art. 1. gloſ. 1. nu. 45.*
5 Non enim aliud pro alio dari inſolutum poteſt inuito creditori. *l. enim à quo 16. C. de ſolut. l. 2. § 1. D. ſi cert. pet.*
6 *l. Tutor, 47. § curator, D. de minor. l ſi quis aliam, 46. De ſolut. cum ſimilib.*
7 *l. Non eſt probabilis, 6. C. de reſcind. vend.*
8 *Nouell. 4. De fideiuſſ. § quod autem,* Vnde ſumta eſt, *Auth. hoc. niſi debitor, C. de ſolut.*
9 Ferrarienſis *inform. libell. reſponſ. act. hypoth. in § exceptionem ſolutionis, in fin.* Anton. Teſſaur. *deciſ. Pedem. 153. nu. 12.* Roman. *conſ. 163.*
10 Teſſaur. *dict. deciſ. 153. num. 4.* vbi tamen vide quatuor caſus in quibus non poteſt debitor detrudi in carceres, ſi ſit ex iis perſonis quæ habent priuilegium ne conueniantur ſupra quam facere poſſint, ſi ſit perſona nobilis puta vaſallus Principis, vel Doctor, vel miles, ſi non expectata condemnatione ſponte offerat ſe ſoluturum, & exhibeat bona in quæ fieri poſſit executio, ſi denique obſtet ratio publicæ honeſtatis, vt in muliere.
11 *l. 1. & tot. tit. de ceſſ. bonor. D. & C.*

DEFINITIO XII.

Non poteſt impediri executio Areſti per ciuilem ſupplicationem, ne quidem ex nouo iure.

POrrecta aduerſus Senatuſconſultum ciuili ſupplicatione ſi condemnatus cauſam aliquam tuendæ poſſeſſionis ex nouo iure habeat, non eſt audiendus, quouſque iudicati executio facta ſit propter auctoritatem rei iudicatæ[1] licet de eo iure quod litis tempore ignorabatur aut nec dum fortaſſe competebat, neque cognitum neque pronunciatum videri poſſit.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 14. & 15. infr. Vnde vi.

1 *Argum. l. de eadem re, 5. & l. ſi à te, 9. §. 1. D. de except. rei iudicat.*
2 *l. 3. l. qui cum tutoribus, 9. per tot. l. non eſt ferendus, 12. D. de tranſact. l. non poteſt videri. 23. D. de iud.*

DEFINITIO XIII.

Literæ dilatoriæ quæ impediunt exactionem, non tamen impediunt compenſationem.

Source : BIU Cujas

ANnales literæ dilatoriæ quas debitoribus paupertatis commiseratione concedere Princeps solet, quamuis executionem quamlibet remorentur,[1] non tamen impediunt compensationem, quoniam aliud est petere, aliud retinere: [2]Nec qui petere prohibitus fuit, censendus est prohibitus retinere.[3] Consequens ergo est, vt neque impediant executionem quæ fiat ad compensandum, si modo locus esse possit compensationi.[4] Constat enim quoties compensationi locus est, fieri eam ipso iure, [5]nec compensare volentis factum vllum requiri, nisi hactenus vt obiiciat compensationem, dicatque velle se compensare.[6] *Ita ex tempore tractatum est* in pomeridiano auditorio in causa Guillielmi le Marquis & Salomonis Balme 13.Cal.Ian.1593.

1 Vt supra diximus, *Defin.2.nu.1.& dicemus in seq.*
2 *l.Etiam 6.D.de compens.l.naturales,10. D. de obligat.& action.*
3 *l.Cum pater 77.§.cum inter,de leg.2.*
4 Excipe casum *l.amplius non peti,19.D.rat. rem hab.* vbi petere videtur qui compensat inspecto sci licet effectu, quia tantundem consequitur quantum si peteret. At nos de eo tractamus qui non absolutè prohibetur petere, sed ad tempus tantum, nec vt debiti iacturam faciat, sed ne inquietet debitorem.
5 *l.vlt.C.de compens.l.si ambo,10.& seq.D.eod.*
6 Vnde & inter exceptiones numeratur compensatio quia opponenda est.

DEFINITIO XIV.

Literæ dilatoriæ prosunt debitori etiam qui in carceres iam detrusus sit, eiúsque fideiussoribus.

IMpetratio rescripti annalis, quod vulgo *respirátio*v ocant, prodesse debet impetranti, non tantum ne vrgeatur ad solutionem, sed etiam vt si ante impetrationem detrusus fuerit in carceres, exinde confestim debeat, Si bona eius pignori capta sint, omnia ei restitui oporteat, adeo vt nec prius incipiat annus ei currere. [1]Non solum autem impetranti debitori prodesse debet beneficium Principis, sed etiam fideiussoribus, & aliis si qui sint qui pro eo interceserunt.[2] *Ita Senatus* pro Iacobo Mattel, cõtra Amedeum Mattel 7.Cal.Iunij 1595.

1 Diximus *supra Defin.2.ad fin.*
2 Nimirum quia huiusmodi rescripta sic concipi solent, vt fideiussorum quoque mentio fiat. Alioqui beneficium esset personale, nec ipsius debitoris personam egre deretur, *l.quia,14 D.solut.matrim.* Rebuff. *articul.1.De lit.dilat.glos.1.num.42.* [Cæterum quemadmodum huiusmodi literæ prosunt etiam fideiussori ne interim conueniri possit, ita & nocent hactenus ne postea similes literas impetrare possit, sed hoc ita si iam tum fideiusserat, non si postea fideiussisse proponatur. *Ita Senatus* 3.Cal.Sept.1612. ex tempore, in causa Vrsulæ Martiani & Io.Antonij Verney.]

DEFINITIO XV.

Literæ status non sunt dandæ post rem iudicatam.

LIteræ quas Status appellant, non possunt impetrari ad remorandam iudicati executionem, ne rei iudicatæ auctoritas labefactetur.[1] *Ita Senatus* pro Dn. de Bellegarde contra Dn. de Carde Non. Septembr. 1595.

1 Imo nec ad impediendam pronunciationem sententiæ, Rebuff. *in dict.tract.art.2.gloss.vnic.vers.sexto.* Possunt tamen hæ literæ concedi etiam ei qui supplicationem porrexit contra Senatusconsultum, scilicet post factam iudicati executionem. Rebuff. *ibid.art.4.gloss.vnic.in fin.*

DEFINITIO XVI.

Non nocent superuenientibus creditoribus literæ dilatoriæ antea impetratæ.

QVod diximus[1] literas moratorias debitori à Principe concessas ad futuros creditores non perunere, de iis quoque accipiendum est, qui post datas literas, licet ante oblatas, superuenerunt, quia concessionis tempore, nec de iis cogitatum videri potest.[2] Sine die.

1 *Definit.1.& 6.supr.*
2 Rebuff. *de lit.dilat.annal.art.1.gloss.1.num.18.* post Guid.Pap. *quæst.109.argum. cap. eam te de rescript. & cap. si eo tempore eod. libr.6.*

DEFINITIO XVII.

Vltra quinquennium dilatio moratoria concedi non potest, ne quidem à supremo Principe.

HOc iure vtimur, vt literæ moratoriæ licet non nisi à supremo Principe concedi possint, qui superiorem non agnoscat,[1] aut qui saltem imperij iura habeat,[2] vltra quinquennium tamen numquam concedatur,[3] quia grauius damnum ea res infligeret creditori, quam quod inuitum eum subire, æquum sit.

Itaque si in longius quam 50.tempus concessæ sint, vsque adeo non valeat concessio, vt nec pro quinquennio ipso defendatur.[4] Ad quinquennium vsque facta concessio valet, quod non tam graue creditoris damnum in ea re versari videatur.[5] Vnde illud etiam fit, vt quasi nulla vel non nisi permodica læsione creditorum interueniente, soleat iis etiam inauditis priuilegium hoc debitori concedi,[6] quanquam postmodum in impetranda approbatione, quam pragmatici verificationem vocant, audiri omnes necesse est quorum potest interesse.[7] Sine die.

1 Vt nec cætera rescripta quæ aliis præiudicant, Alber. & Paul. *in l.quoties,C.hoc tit.*
2 Vt Dux Sabaudiæ, inquit Rebuff. *in tract. De lit. dilat. art. 1.glos.1.num.7.*
3 Paul.Castr. *in l.si debitori,21.De iudic.* Anchar. *cons.37.*
4 Rebuff. *vbi supr. num 6. arg. cap. cui de non sacerdotali, de prab.in 6.l.si sponsus,§.generaliter, de donat.inter vir.& vxor.capm. si eo tempore, de prab.in 6.*
5 *d l.si debitori de iudic.*
6 Bart. *in l.2.not ab.2.C.de temp. appell.* Bald. *in l.fin. col. pen.C. de fruct.& lit. expens.*
7 Rebuff. *vbi supr.nu 8.*

DEFINITIO XVIII.

Etiam vniuersitatis nomine possunt literæ dilatoriæ impetrari.

LIteras moratorias siue annales siue quinquennales impetrare potest, non tantum priuatus quilibet debitor, sed etiam Syndicus vniuersitatis nomine, si in eam egestatem vniuersitas ex temporum iniuria & calamitate delapsa sit, vt subueniendum videatur.[1] *Ita Senatus* pro vniuersitate Sanctæ Helenæ de Millieres anno 1596.

1 Matth. de Afflict. *decis. Neapolit.377.* Rebuff. *vbi supr.num.13.*

DEFINITIO XIX.

Qui non potest conueniri à suis creditoribus ob literas dilatorias, non eo minus debitores suos conuenire potest.

QVi literas moratorias à Principe impetrauit, ne ante annum vel quinquennium à creditoribus suis conueniatur, non eo minus à debitoribus suis, si quos habeat, exigere potest statim, quod sibi iam debetur.[1] Etsi enim quod quisque iuris in alium statuerit, eodem ipsum vti æquum est:[2] In proposito tamen ea ratio pro debitore vrget, ne moram à debitoribus suis pati cogatur, quod non aliter fortasse assequi possit, vt post annum paratam habeat ad soluendum

uendum pecuniam, quam si medio tempore exigere sibi permittatur. Nec sane æquitatis aut iuris ratio patitur, vt beneficium Principis, quod ratione miserationis inopi debitori concessum fuit, ad alios eiusdem debitoris debitores multo fortassis locupletiores, nec idem beneficium implorantes, protrahatur.[1] *Ita obseruatum* est in persona Petri Fauerij Latinienſis, Mens. Ianuar. 1597.

1 Rebuff. *dict. tract. de lit. dilat. art. 1. gl. 1. nu. 9.*
2 *l. 1. & tot. tit quod quisque iur. in alium stat.*
3 *l. 1. D. de constit. Princip.*

DEFINITIO XX.

Varij casus in quibus literæ moratoriæ non habent locum.

MVlti casus sunt in quibus moratoriarum literarum vsus nullus est: Si quis ex delicto debitor sit constitutus,[1] Si post impetratas licet ante oblatas literas nouos creditores quæsierit,[2] Si iam condemnatus sit, siue à supremo magistratu, siue ab inferiore iudice,[3] Si de iure debitoque feudali aut emphyteuticario agatur,[4] Si de precio vel mercede rei venditæ aut locatæ, ex qua fructus emptor conductorve percipiat,[5] Si debitum iuratum sit nec impetrata absolutio proponatur,[6] Si contrà pauperiorem beneficium hoc imploretur,[7] aut contra eum cui ob personalem operam aliquid debeatur,[8] Aut contra Principem ipsum vel ecclesiam, vel piam causam,[9] vel pupillum,[10] Item si de dote tractetur, siue soluenda siue repetenda.[11] Aut si de depositò restituendo,[12] vel de precio rerum comestibilium in pleno, quod aiunt, foro mercatuque venditarum.[13] Idem est si impetrator huic beneficio renunciauerit,[14] si non renunciationis huius in rescripto & dispensatione mentio expressa facta sit,[15] Aut si iam semel antea idem beneficium impetrauerit,[16] tametsi eo vsus non fuerit,[17] Si cum extero & transeunte mercatore contraxerit,[18] Si cauere nullo modo velit, ne iurato quidem,[19] Si denique in annalis rescripti impetratione nulla damni & calamitatis, quæ debitori ex casu improuiso & fortuito acciderit mentio fiat,[20] aut ea calamitas allegetur, quæ damnum ipsi ante decennium inflixerit.[21] *Ita Senatus* sæpius. Sine die.

1 *C sed si ex parte 4. §. quanquam, D. quod cum eo qui in alien. potest. l. si rerum. 52. D. de rei iudi.* Rom. *sing. 179. arg. l. 1. C. vbi Senat. vel clariss.*
2 Guid. Pap. *quæst. 109. Dixi supr. Definit. 16.*
3 Masuer. *in rubr. De solut. §. item dilatio moratoria,* Guid. Pap. *quæst. 97.* Arctius enim tempus est, quod iudicatis ad soluendum speciali iure datur, *l. 2. C. de vsur. rei iudic.*
4 Arg. *l. Imola 34. D. ad municip. c. vnic. quib. mod. feud. amit.* Ias. *in l. 2. nu. 24. D. de iur. emphyt.*
5 Dixi supra *Definit. 11.* Rebuff. *art. 1 glo 1. nu. 43. & num. 21. post gloss. in l. cum fructuarius de vsufr.* Specul. *titul. De locat. §. nunc autem, vers. 128.*
6 Gloss. *in cap. cum non deceat, de elect. in 6.* & alij multi quos congerit Rebuff. *vbi supr. nu. 22. 23. & 24.*
7 Matth. de Affl. *decis. 377.* Rebuff. *vbi supr. num. 25.* vbi notat onus probandi incumbere creditori, qui se dicit pauperiorem.
8 Rebuff. *ibid. nu. 26. arg. l. in seruorum, 10. D. de pæn.*
9 Rebuff. *ibid. num 31. & 32. ex not. in cap. ecclesia sancta Maria, de constit.*
10 Boer. *dec. 296.* Rebuff. *ibid, n. 33.* Ecclesia enim, fiscus, & pupillus æquiparantur, *c. 1. de in integr. rest.*
11 Masuer. *in rubr. de solut. §. item, & similiter,* Rebuff. *vbi supr. num. 34. arg. l. 1. D. solut. matr.* vbi notat idem iuris esse in debitis fauore studij.
12 *l. pen.* iunct. *auth. ibi posita, C. de poss.* Boer. *d. dec. 296.* Rebuff. *vbi supr. num. 38.*
13 Boer. *decis. 296.* Rebuff. *vbi supr. num. 45.* quoniam harum rerum solutio statim & in promptu fieri debet, si non sit à parte data dilatio, *l. 2. D. de nundin. l. in omnibus obligationibus, 14. De regul. iur.*
14 Rebuff. *vbi supr. num. 27.* quia potest quilibet fauori suo renunciare, *l pen. C. de pact. capit. si diligenti, de for. compet.*
15 Rebuff. *ibid num 29. ex* Masuer. *in dict. rubr. De solut. in fin: Et not. per DD. in capit. super literis de rescript. & in l. fin C. si contr. ius vel vtil. publ.* Addit Rebuff. *vbi supra.* Si quis renunciauerit impetrationi huiusmodi literarum & dispensationis, & in literis postea impetratis fecerit mentionem de renunciatione impetrationis & non dispensationis, literas nullius momenti esse, tanquam subreptitias.
16 *d. ca. super literis, de rescript. cap. cæterum. eod.* Rebuff. *vbi sup. num. 30.*
17 Siquidem ab ipso tempore quo datæ & concessæ sunt, effectum habere incipiunt. Scripsi *sup. Def. 1. & 3.*
18 Exteris enim fauendum est, *Authent. omnes peregrini. C. commun. de succes.* Rebuff. *vbi sup. num. 35.* vbi rationem reddit rationem fraudis vitandæ, & ne detur materia delinquendi, *argument. l. conuenire. 4. D. de pact. dotal.* Addens permittendum hoc casu extero mercatori, vt merces suas vindicet, quasi nec alienatas, *arg. l. Aurelia 21. §. 1. De liber. legat.*
19 *l. quoties, l. vniuersæ. C. hoc tit.* Rebuff. *vbi supr. nu. 49.*
20 Rebuff. *ibid num. 12. & 47. & 51.*
21 Rebuff. *vbi supr. num. 65.*

DEFINITIO XXI.

Differentia variæ inter annalem & quinquennalem dilationem.

INter annalem & quinquennalem dilationem differentiæ multæ sunt, sed hæ præcipuæ. In annalibus literis impetrandis sufficit præstari cautionem iuratoriam tunc, cum impetrans iis vtitur, non cum eas impetrat,[1] In quinquennalibus requitur satisdatio, aut vt pignoribus caueatur de soluendo in fine quinquennij, & quidem eo tempore quo rescriptum impetratur.[2] Quid si neque fideiussorem neque pignus dare debitor possit? Exigentur debita deducto interusurio medij temporis,[3] aut iuratoria cautio sufficiet, quam & omni casu hodie sufficere pragmatici Galli testantur,[4] Nostri negant nisi eo demum casu quo melioris cautionis præstandæ facultas nulla subest. In literis annalibus non requiritur consensus creditorum aut maioris partis,[5] In quinquennalibus requiritur,[6] & quidem ita vt in eam rem creditores omnes dumodo qui in eodē loco & territorio sint[7] coadunari oporteat:[8] quanquam moribus nostris & eo iure quo nunc vtimur solemnitas hæc necessaria non est: Citandi sane sunt omnes quorum interest, & ij qui per contumaciam absunt habendi pro præsentibus & consentientibus.[9] In quinquennalibus cogitur debitor fateri & agnoscere debita omnia, eáque specialiter exprimere. In annalibus non item.[10] Impetratio quinquennalium non etiam annalium excludit beneficium cessionis bonorum.[11] Annales literas inducit ratio miserationis ex causa damni fortuiti præcedentis, Quinquennales vero consensus solus maioris partis creditorum.[12] Qui annales impetrauit, sufficit, vt per iusiurandum proprium purget se de dolo malo, nec auditur aduersarius si dolum contra probare velit, dum ne euidenter falsa sit causa ex qua literæ concessæ sunt:[13] In quinquennalibus quia maioris præiudicij sunt, probatio in contrarium admittenda est,[14] si forte creditores qui consensisse proponuntur, ficti & simulati esse dicantur, aut per vim dolumque adacti vt consenserint.[15] In annalibus non quemlibet casum allegari sufficit, sed eum qui post contractum debitum & à decennio proximo contigerit[16] citra culpam debitoris:[17] in quinquennalibus nec de damno disputatur, nec proinde quonam ex casu damnum emerserit.[18] Denique contra literas quinquennales alię impetrari possunt, per quas Principis beneficium ex iusta causa reuocetur, vtputa si Principi obreptum proponatur.[19] Contra annales nunquam,[20] *Ita Senatus* noster sæpius. Sine die.

Source : BIU Cujas

1 Rebuff *de lit. dilat. art. 1. gloss. 1. num. 52* post Petr. de Bell. Pert. & alios, *in l. vniuersa, C. hoc tit.*

2 *d. l. vniuersa, cap. vniuersa, 25. qu. 2.* Rebuff. *vbi supr.*

3 Rebuff. ibid. post gloss. *in dict. l. vniuersa, ex l. si constante, 25. §. quoties, D. solut. matr. & authent. generaliter, C. de episc. & cleric.*

4 Rebuff. *dict. nume. 51.* vbi hoc refert ad consuetudinem non ad ius scriptum.

5 Mansuer. *in rubric. de oblig. §. item debitor,* Rebuff. *vbi sup. numer. 53.*

6 *l. vlt C. qui bon. ced. poss.*

7 Rebuff *ibid num. 54.*

8 Bald. *in d. l. vlt per ill. text. ex l. & suum heredem, 8. §. vlt. D. de pact.* Est enim generale, vt quando aliquid commune est pluribus vt singulis, omnes in vnum locum conuenire oporteat, & rem discutere ad hoc vt maior pars possit obesse minori, Inquit Rebuff *dict. num. 54. ex Bart. in l. omnes, 3. quæst. 2. quæst. princip. De iustit. & iur.* Negat tamen Rebuff. *ibid.* hanc solemnitatem de consuetudine seruari in Gallia, vt nec apud nos seruatur, quemadmodum ait definitio.

9 Rebuff. *vbi supr. num. 55.*

10 Boer. *decis. 296.* post Ias. & alios, *in §. vlt. de action.* Reb. *vbi supr. num. 60.*

11 *l. vlt. C. qui bon ced. pos.* Guid. Pap. *cons. 124.* Reb *num. 61.* vbi tamen notat vidisse se aliquando factam cessionem post impetratas quinquennales. Citat Bald. *cons. 301. vol. 5.*

12 Rebuff. *ibid. num. 62.*

13 Rebuff. *num. 68. ex tot. titul. si ex fals. instrum. & l. penul. C. de transact.*

14 Boer. *dict. decis. 296.* Rebuff. *vbi supr. nu. 62.*

15 Bart. *in l. si creditor per illum text.* vbi etiam gl. ost. & Salic. *C. de fals.* Rebuff. *nu. 68.* vbi addit incumbere impetranti, vt probet veros esse creditores eos qui consenserunt.

16 Rebuff. *vbi supr. num. 65.*

17 Idem Rebuff. *ibid. num. 64. ex reg. Damnum, quod quis ex sua culpa, de reg. iur. in 6.*

18 Rebuff *dict. num. 64 & 65.*

19 Rebuff. *num. 66.*

20 Licet contra sentiat Masuer. *in rubr. De obligat. §. item debitor,* quem refert & improbat Reb. *dict. num. 66.*

DEFINITIO XXII.

Dilatoriæ literæ impediunt etiam prouisionalem adiudicationem.

LIterarum dilatoriarum siue annales siue quinquennales sint, commune ius illud est, vt non solum impediant executionem, quæ alioqui ex instrumento authentico & garentigiato fieri posset, verum etiam faciant ne pendente lite & dilatione fiduciaria vlla, & vt loquuntur, prouisionalis adiudicatio per iudicem fieri queat,[1] Ne alioqui eueniat, vt Principis beneficium inutile sit & sine effectu. *Ita Senatus* sæpius. Sine die.

1 Rebuff. qui à Senatu Parisiensi ita iudicatum refert, *art 1. gloss. 1. de lit. dilat. num. 15.* vbi obserua deesse negationem in illis verbis, *Vnde potest creditor*, Scripsit enim Rebuff. *non potest*, vt sequentia demonstrant.

DEFINITIO XXIII.

Literas status Princeps solus concedere potest, aut vicem eius gerens.

LIteras status ita dictas, quod litem in eodem statu manere iubeant, non modo Princeps supremus concedere potest, sed etiam qui supremi Principis vice generaliter fungitur, quem nos generalem Locumtenentem appellamus.[1] Alij concedere nullo modo possunt. *Ita Senatus* sæpius in persona Amedei à Sabaudia & Ioachimi de Rie Marchionis de Treffort, qui Serenissimi Principis nostri locumtenentes fuere. Sine die.

1 Rebuff. *de lit. dilat. artic. 1 gloss. 6.*

DEFINITIO XXIV.

Casus in quibus literæ status impetrari non possunt.

HViusmodi literarum impetratio etsi regulariter prohibita est,[1] quia institutam litem & actor ad finem vsque persequi,[2] & reus inuitus suscipere cogitur[3] ex causa tamen permissa est,[4] ne qui iusta de causa abesse cogitur litigare per procuratorem cogatur. 5 Excipiuntur tamen causæ quædam priuilegiatæ quæ moram non patiuntur,[6] vtputa si de momentanea possessione agatur,[7] de dote,[8] de alimentis,[9] de producendis & audiendis testibus,[10] de bonis publice distrahendis,[11] de executione rei iudicatæ:[12] de causa criminali,[13] Si denique iam alias literas idem litigator impetrasse proponatur, quarum in posterioribus non fecerit mentionem.[14] Sed & contrarias literas aduersarius impetrare aliquando potest, quas pragmatici Galli *de contr' estat* appellant.[15] *Sine die.*

1 Rebuff. *ibid. art. 1. gloss. 5.*

2 *Auth. qui semel, C. quomod. & quand. iud.*

3 *l. properandum, §. sin autem reus, C. de iudic.*

4 *l. interdum, 36. de iudic.*

5 Rebuff. *vbi sup gloss. 2. ex not. in cap. querelam de procur.*

6 *l. de pupill 5 §. si quis reus, de oper. nou. nunc.* Rebuff. *artic. 5. gloss. vnic. in fin.*

7 Rebuff. *ibid. in princ.*

8 *ibidem.*

9 *l. si longius. 28. §. vlt. de iudic.*

10 *Cap fin §. 1. vt lit non contest.* Capyc. *decis. 127.*

11 Reb ff. *d. gloss. vnic. vers. quinto.*

12 *ibid. vers. sexto.*

13 *Ibid art. 3 gloss. vnic.*

14 Idem Rebuff. *art. 4 gl. vnic. nu. 4.*

15 *Ibid. num. 5.*

[DEFINITIO XXV.

CONductor debitoris condemnati, licèt passus sit se depositarium constitui[1] postulante creditore in executione iudicati, quæ interdum etiam per sequestrationem fieri solet,[2] si tamen postea debitorem se ipse constituerit eius pensionis, quam locatori suo debuit, non eo magis prohibendus est quominùs rescripti annalis beneficium implorare possit, quamuis neque conductori aduersus locatorem, neque depositario contra deponentem tale auxilium competat.[3] Facta enim nouatio per delegationem & interuentu nouæ personæ[4] efficit vt iam neque conductor hic sit neque depositarius, sed merus & simplex debitor,[5] cui beneficium iuris fauorabile nõ est denegandum.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Bouerio contra Dominicum Grena 23. Iunij 1612.

1 Vt quod debebat tanquam conductor inciperet deberé tanquam depositarius. Potest enim debitum fere quodlibet conuert. in causam depositi vt & mutui *l. certi 9. §. vlt. l singularia 15. D. de reb. cred l. Lucius 24. D. depos.*

2 *l. vnic. vbi not. C de prohib sequestr. pecun.*

3 *Defin 20. num. 5. & 12 sup. eod.*

4 *l. 1. d. delegare 11. & pass. D. de nouat. & deleg. l. vlt. C. eod.*

5 noui scilicet creditoris cui antea nihil debuerat.

6 nec enim nouum est vt sibi noceat is qui partam & paratam ex causa iudicati persecutionem nouo contractu redigit ad initium alterius petitionis *l. minor annis 40. D. de minor.*]

TIT. X.
VT LIT. PENDENT. VEL post prouocat.

DEFINITIO I.

De attentatis ante omnia reuocandis.

ATtentata in præiudicium litis pendentis aut interpositæ appellationis licet verbo tantum, reuocanda sunt[1], sed ita tamen vt verbo quoque reuocari sufficiat: sin factum secutum est facto etiam ad ea reuocanda opus est:[2] & quousq. reuocata sint remorantur iudicis officium & cognitionē[3] etiam in executione iudicati.[4] Nimirum si de iis

Source : BIU Cujas

de iis in promptu constet: [5] Alioqui sola eorum allegatio iudicati executionem impedire aut remorari non potest. [6] At quoniam euenit plerumque, vt qui à sententia iuste reddita temere appellarunt, attentatum querantur in spretum appellationis, vt ea ratione litem appellatoriam protrahant, æquissime apud nos inualuit, vt per attentatorum quæstionem mora nulla fiat liti principali, eodemque iudicio & iudicato omnia terminentur, [7] sed ita tamen vt de attentatis prius pronuncietur, eaque si qua sint omnimodo & ante omnia reuocentur, condemnato etiam eo, qui attentasse probatur in omne id, quod aduersarij interest: Tametsi iniusta sit appellatio & temeraria, [8] dum ne per euidentem calumniam interiecta. [9] Non enim solus collitigantis fauor elicit attentatorum reuocandorum necessitatem, sed publica quoque vtilitas, & spreta iudicis ad quem rei cognitio spectabat, auctoritas quam vindicari sane publice interest, [10] & eius maxime iudicis qui spretus est vt iurisdictionem suam tueatur. [11] Quam ob causam illud etiam recte receptum est, vt quoties attentatorum quæstio vertitur, nihil inaudito procuratore generali Senatus nostri decernat, vt publicæ vtilitatis cuius ille maxime vindex est causam, attentatorum reuocatione contineri quiuis intelligat. [12] *Ita Senatus* sæpius.

1 *L.1 & tot. tit. nihil innouari pendent. appell. cap. dilect. de appell. cap. non solum eodem in 6. l.1. & tot. hoc titul. C.* [Adeò autem attentatorum reuocatio euertit omnia, vt si qua lis in præiudicium alterius per attentatum mota sit in qua interuenerit sententia à qua fuerit appellatum, reuocatis postmodum attentatis, nihil amplius super appellatione pronunciari possit, aut debeat, sed tantum super priore lite, quia quod per attentati viam iam reuocatum est, non potest amplius per appellationem rescindi *l. nam etsi 5. D. de iniust. rupt. Ita Senatus* in causa Francisci le Blanc & R. D. Petri Gaspardi de Roncas Abbatis d'Entremonz 12. Iunij 1614.]

2 *l. prout* 80. *D. de solut. l. nihil tam naturale*, 35. *de regul. iur.* Verba enim verbis dissoluuntur. *l. nisi consentiat*, 14. *D. de accept.* quæ verò de facto tantum processerunt, licet non de iure, reuocantur etiam de facto, Alex. *cons.* 89. *nu.* 6. *lib.* 1. Robert. Lancel. 2. *part. De attent. cap.* 12. *ampl.* 17. *nu.* 19. & 28.

3 Attentata enim habent vim suspensiuam. Lancel. *in d. tract. priuil.* 14.

4 Frustra enim iudicis officium implorat is qui contra iudicem committit, eiusque auctoritatem spernit, *l. auxilium*, 37. *in fin. D. de minor.*

5 Quod nostri dicunt, Per modo constat modo agatur, *Ex l. 3. in princ. D. vt in poss. legat.*

6 Propter rerum iudicatarum auctoritatem, quam saluam esse publice interest, *l. seruo*, 66. *§. cum prætor, D. ad S. C. Trebellian.*

7 Guid. Pap. *decis.* 213.

8 *Cap. non solum, vbi Canonista, Extr. de appellat. in 6.*

9 Calumniæ enim nunquam fauendum est, *l. in summa*, 63. *§. 1. D. de conduct. indeb. tot. tit. de calumniat.*

10 *L. non est singulis*, 179. *de reg. iur. l. extat*, 8. *Digest. quod met. caus.*

11 Omnibus enim magistratibus præterquam duumuiris permissum est iurisdictionem suam etiam pœnali iudicio defendere, *l. 1. D. si quis ius dicent. non obtemp.*

12 Est enim procurator generalis veluti oculus Senatus, & ad eum pertinet prospicere, ne quid male ac contra Senatus potissimum auctoritatem fiat.

DEFINITIO II.

Attentari posse etiam postquam in causa conclusum est.

SVnt qui putent de attentatorum iure & priuilegio quæri non posse, si quid factum sit per iniuriam vnius ex collitigatorib. lite iam ad coronidem perducta, & vt pragmatici loquuntur, posteaquam conclusum est in causa, quod eo tempore nulla amplius lis pendeat, resque iam pro iudicata habeatur. [1] Sed alio iure vtimur, quoniam verum est nihildum iudicatum esse, [2] tum qui maxime offendi auctoritatem iudicis, qui de litigantium iure mox pronunciaturus est, cùm in calculo ipso ferendæ sententiæ propria collitigatoris auctoritate factum est, quod per iudicem fieri oportuit. Nec quod in litis spretum factum fuit tanquam attentatorium reuocaretur propter litem, si non iudicis potissimum coram quo lis pendet spreta auctoritas videretur. [3] *Ita tractatum* est in causa D. Marchionis de la Chambre contra Margaretam de la Chambre eius amitam, 9. Calend. Decembr. 1588.

1 Citant Doctores in Clem. *vt lit. pen.* Rot. *decis.* 25. *De re iud. in antiq.* Ioan. Andr. *in cap. 2. de ordin. cognit. Canon. in cap. non solum, de appell. in* 6. Paris. *cons.* 108. *part.* 1.

2 Non enim potest dici lis verè finita nisi per sententiam, & quidem quæ transierit in rem iudicatam. Lancelot. *in præfat. 2. part. de attent. ca. 4. nu.* 250. ex Rot. *decis.* 10. *alias* 411. *Si lite pendente, num. 3. vt lit. pend. in nouis*, Afflict. *decis.* 342. *nu. 3. & alii per eum citatis.*

3 *L. non est singulis*, 176. *de reg. iur. l.* 1. *D. quod legat. l. vnic. vbi no. C. quand. lic. vnicuique sine iudic. se vindicare.*

4 Nam qui attentat dicitur offendere eodem tempore ius, iudicem & partem Lancel. *in præfat. 1. part. num.* 104. post Rot. *Decis. 5. alias* 25. *de restit. spoliat. in nouis.*

DEFINITIO III.

De attentata iudicati executione.

IN pro quo iudicatum est si propria auctoritate bona condemnati ceperit vt sibi satisfaceret non solum attentasse dicendus est, sed etiam furtum adeoque vim commisisse, ita vt & furti si res mobiles fuerunt, & vi bonorum raptorum actione teneatur. [1] Etsi vero huiusmodi actiones ei non competunt, cuius nihil interest, [2] nihilque interesse condemnati videtur, si quod captum est condemnationis summam non excedat, [3] nihilominus tamen reuocanda sunt huiusmodi attentata, ne alioqui impune contempta videatur auctoritas iudicis, ad quem executio sententiæ pertinebat. [4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l. miles*, 6. *§. qui iudicati, D. de re iud. l. extat*, 13. *quod met. caus. l. si quis in tantam, C. vnde vi.*

2 *l. cuius interfuit*, 10. *& seqq. D. de furt. l.* 3. *§. generaliter, D. vi bonor. rapt.*

3 Cum è contrario locupletior fiat qui liberatur ab obligatione, *l. si pupilli* 66. *de solut. l. species*, 11. *D. de accept. lat.*

4 *L. a Diuo Pio* 15. *D. de re iudic. d. l. miles, §. qui iudicati, eod. l. non est singulis*, 176. *de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Attentatorum reuocatio per exceptionem non iuris excluditur in beneficialibus, non etiam in profanis.

PEtenti reuocationem attentatorum in reb. profanis nil nocet exceptio non iuris, [1] quoniam, vt in superioribus dictum est, attentatorum reuocatio non ad ius collitigatoris duntaxat pertinet, sed ad publicam præcipue vtilitatem, [2] vt quod in spretum iudicis perperam factum est, per iudicem vindicetur. [3] Sed in beneficialibus & ecclesiasticis controuersiis aliud non immerito probatum est, [4] quod ei qui nullum in beneficio aut ad beneficium ius habet, nulla actio danda sit, ne vitiosus detur ingressus. [5] *Ita tractatum est* in dicta causa.

1 Robert. Lancelot. *in 3. part. cap. 24 de reo & except. contr. dient. compet. limit. 1. nu. 52.*

2 Cum in reuocatione attentatorum versetur publica vtilitas quæ est fauorabilis, quia attentare est delictum, & reipub. interest delicta non manere impunita, inquit Lancelot. in præfat. *1. part. num.* 109 post Rot. *decis. 5. alias* 433. *nota nunquid reo ad fin. vt lit. pend. in antiq.*

3 *d. l. non est singulis*, 176. *de reg. iur. l. si quis in tantam, Cod. vnde vi.*

4 Idem Lancelot. *dict. c. 24. nu. 52. & præced. à nu. 21.*

Source : BIU Cujas

5 *Contra cap. eum qui de eo, qui mitt. in poſſ. lib.* 6. Rot. *deciſ.* 2. *alias* 55. *ad inſtantiam, vt lit. penden. in nouis.* Lancelot. *d. ca.* 24. *par.* 3. *num.* 25. *&* 26.

DEFINITIO V.

Attentata per procuratorem quantumuis generalem non nocent domino.

SI quid per procuratorem attentatum ſit in præiudicium litis aut appellationis, non debet ea res nocere domino, [1] qui nihil in eam rem ſpecialiter mandauerit. [2] Mandato enim quantumcunque generali non eſt credendus dominus mandaſſe procuratori vt delinqueret: [3] delinquit autem qui attentat in ſpretum iudicis cuius auctoritas infringitur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Lancelot. *in* 1. *part. cap.* 1. *De attentat. à parte, num.* 13. *& ſequ. vſque ad* 31.

2 Aliud enim eſſet ſi procurator haberet ſpeciale mandatum ad attentandum, Aut ſi in procuratorio expreſſa eſſent aliqua per quæ dominus poſſet in pœnam incidere, & deinde fuiſſet adiecta clauſula generalis ad omnia alia quæcunque etiam quæ ſpeciale ac ſpecialius mandatum requirerent. Idem Lancelot. *vbi ſupr. num.* 32 *& ſeqq. vſque ad* 40. ex Auguſt. Bero. *conſ.* 25. *viſis, nu.* 15. *& ſeqq. lib.* 3.

3 *l. ſi procurator, &* ibi gloſ. & DD præſertim Iaſ. *nu.* 4. *& ſeqq. De condict. indeb.* Rot. *deciſ.* 7. *alias* 81. *vt lit. pend.* in nouis. *Alexan. conſ.* 105. *num.* 27 *lib.* 3. *& conſ.* 17. *num.* 2. *lib.* 6. cum aliis citatis per Lancelot. *vbi ſupr. num.* 12.

4 *Cap.* 1. *vt lit. pend. in* 6. Not. Franc. *in cap. bonæ. num.* 14. *&* 39. *de appell.* Ægid. *deciſ.* 18. Rot. *dec.* 5. *alias* 25. *de reſtitut. ſpolia. in nou.* Oldrad. *conſ.* 206.

DEFINITIO VI.

Attentatum dicitur quicquid in ſpretum iudicis factum eſt, licet non habuerit effectum.

ATtentatum videtur in ſpretum appellationis quoties poſt appellationem quid factum eſt aduerſus appellantem, ſiue re ipſa ſiue verbo duntaxat factum ſit, [1] Niſi quibus caſibus lex prouincialis permittit quid fieri, non obſtante appellatione. [2] Finge actorem pro quo in iudicio vindicationis lata fuerat ſententia poſt appellationem à reo interpoſitam curaſſe, vt fructus à ſolo ſepararentur. Attentaſſe non eo minus videbitur, quod poſtmodum eos fructus à ſolo ſeparatos à reo percipi paſſus ſit. [3] Finge apparitorem, à quo appellatum erat, denunciaſſe appellanti non deſtiturum ſe ab executione. Attentatum eſt, licet reuera deſtiterit nec vltra progreſſus ſit. [4] *Ita Senatus* bis ex tempore pronunciauit, 5. Non. Decembr. 1588.

1 De quo latè Robert. Lancel. *in* 2. *part. c.* 12. *de attentat. appellat. pendent. maximè nu.* 13. *&* 14. *in præfat.*

2 Vt in caſibus de quibus *in l. vlt. D. de appellat. recip. vel non.*

3 Quia purgatio attentatorum vltra ceſſionem poſſeſſione & actui attentato faciendam continet in ſe etiam pœnam refectionis expenſarum & inſuper ſuſpenſionem proceſſus in negotio principali, & alia de quibus Lancelot. *part.* 1. *ca.* 1. *de attent.* 1. *parte, num.* 51. *& part.* 3. *cap.* 29. *de purg. attent.*

4 Quia etiam verbo attentatur, vt dixi, *Defin.* 1 *ſupr.*

DEFINITIO VII.

Attentatum dicitur, etiam ſi quid in odium litis fiat.

PEndente inter dominum & ſubditos lite ardua, cum ſubditi conueniſſent deliberaturi qua ratione pecuniam commodius explicare poſſent in ſumptus litis erogandam, dominus apud alium iudicem petierat & obtinuerat, vt de monopolio inquireretur factaque inquiſitione quotquot conuenerant in carceres detruderentur. Appellatione ad Senatum facta pronunciatum eſt, attentatum videri in præiudicium litis, [1] Propterea quod li cetericriminis noui perſecutio nihil cum actione ciuili commune haberet, [2] in propoſito tamen criminis color in litis odium queſitus, potius quam ad vindictam publicam cœpta perſecutio videretur. [3] Idque vel ex eo maxime conſtabat, quod probatum erat illos qui in carceres detruſi fuerant, cum paucis poſt diebus liti renunciaſſent, ex ea re liberationem fuiſſe conſecutos. [4] *Ita Senatus* contra D. d'Introz Auguſtanum 3. Non. Decembr. 1588.

1 Nam ſola litis pendentia facit illicitum etiam id quod alioqui eſſet licitum, vt pluribus & verbis & exemplis comprobat Robert. Lancelot *in* 2. *part. cap.* 4. *De attent. lit. pendent. ampl.* 1. *in prin. vſque ad num.* 21.

2 *Arg. l. Papinianus,* 20. *D. de minor. l. fin. D. de calum.*

3 Quamquam illa etiam, quæ lite pendente facta ſunt ad tollenda ſcandala, dicuntur attentata & ſunt reuocanda. Idem Lancelot. *dict. c.* 4 *part.* 2. *ampliat.* 2.

4 Nam ex ſecuto euentu apparet quid antea in mente ac in propoſito fuerit.

DEFINITIO VIII.

Non dicitur attentatum quod factum eſt ob aliam rem, quam de qualis pendebat.

NOn videtur in præiudicium litis quæ coram Senatu pendebat ſuper hæreditate Titij, feciſſe, qui à iudice inferiore literas petit ad conficiendum inuentarium bonorum Sempronij licet eadem vtriuſque hæreditatis petendæ cauſa ſit, & idem actor idemque reus. Cum enim aliud corpus ſit, quod in iudicium nunc deducitur, alia proinde res eſt. [1] *Ita Senatus* in cauſa Petri de la Balme. 7. Id. Decembr. 1588.

1 Cui enim iudicio non obeſſet ſententia, ei nec litis pendentia obeſt. *l. ſed ſi ante. D. de except. per quem text. ita reſpondit* Rip. *cap.* 2. *de except.* Ruin. *conſ.* 75. *num.* 8. *lib.* 5. & alij quos refert & ſequitur Lancelot. *part.* 2. *cap* 4. *De attent. lit. pend. limit.* 2. *nu.* 2. 3. 4. *& ſeqq. per tot.* Atqui non obeſſet ſententia lata de alia re, *l. cum quæritur,* 12 *& ſeq. D. de except. rei iudic.* Ergo neque hoc caſu obſtabit litis pendentia.

DEFINITIO IX.

Poſſeſſor neque poſſeſſione ſua priuandus eſt lite pendente, neque arctandus vt caueat quantumuis pauper ſit, Et de ſequeſtr. tione rei litigioſæ.

NVnquam priuandus eſt poſſeſſor commodo ſuæ poſſeſſionis pendente lite, [1] Nec ſi iam pro actore lata ſit ſententia à qua fuerit appellatum. [2] Quare nec locus eſt ſequeſtrandæ rei litigioſæ, [3] eo ſolo prætextu quod reſtituendis fructibus qui actori adiudicari poſſunt, impar futurus ſit poſſeſſor: [4] ſicut neque ex ea cauſa cauere cogendus eſt, at ne iuratoriam quidem cautionem præſtare, [5] Vno tantum caſu ſequeſtratio admitti poteſt, Cum vterque collitigatorum dicit ſe poſſidere, verendumque eſt ne tuendæ poſſeſſionis gratia, quam ſibi quiſque adſerit ad arma veniatur. [6] *Ita Senatus* contra D. Abbatem d'Entremons 9. Cal. Aug. 1591.

1 *§. commodum, Inſt. de interd. l. moueor,* 4. *C ſi ſeruu. export. veneat.* Lancel *part* 3. *cap.* 24. *quæſt.* 1. *nu.* 38. *&* 69.

2 Cum appellatio extinguat iudicatum & rem reducat ad terminos litis conteſtatæ, *l.* 1. *§. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti,* 6. *§.* 1. *de his qui not. infam.*

3 Non ſolum quod ſequeſtratio regulariter ſit prohibita, *tit. C. de prohib. ſequeſtr. pec.* ſed etiam quia ſequeſtratio poſſeſſionis in cauſa profana poſt appellationem facta cenſetur attentata etiamſi fieret ad tollenda ſcandala. Lancelot. *in* 2. *part. capit.* 12. *de attent. appell. penden. limit.* 12. *numer.* 3. poſt Affl. &. *deciſ.* 98. & Rebuff. *in tractat. de ſequeſtr. num.* 13. Vide Guid. Pap. *quæſt.* 578.

4 Niſi eo caſu quo fructus à poſſeſſore diſſiparentur pendente

dente appellatione, quo casu permittitur sequestratio non adhibita distinctione, an possessor sit soluendo necne, quæ distinctio adhibenda esset in prima instantia, Lancel. *dict. cap. 12. nu. 11. & seqq.* post Aufrer. *ad Cap. Tholos. dec. 477. ex cap. vlt. de sequest. pos. & fruct. l. imperatores. 21 § vlt. de appellat.*

5 Neminem enim suspectum sola paupertas facit, *l. suspectum, 8. de suspect. tutor.*

6 *l. si cuius, 13. § si inter duos alias, l. aquissimum D. de vsufr.* Sed hoc intellige si officio iudicis sequestratio fiat non ad instantiam partis, aut si fiat ad instantiam appellantis, vt concludit Lancelot. *d. cap. 12. De attent. app. pend. limit. 12. num. 22. & sequentib.* ex Berolo *consil. 116. libr. 3.* Ne pugnet quod scripsi, *num. 3.*

DEFINITIO X.

De executione sententiæ interlocutoriæ, quæ habet vim diffinitiuæ.

QVoties interlocutio iudicis habet vim diffinitiuæ sententiæ aut præiudicium parit in negotio principali, non licet iudici quamuis ducali à quo appellatum sit mandare illam executioni, [1] Alioqui attentasse videbitur in spretum appellationis, haud secus ac si à sententia diffinitiua prouocatum esset. Exemplum esto si debitorem apocham proferentem iudex lite pendente condemnauerit ad solutionem additis his verbis, *non obstante dicta apocha erronea.* Nam cum de illo dunt taxat quæreretur, [2] An apocha per errorem necne conscripta esset, nihil supererat de quo in principali negotio cognoscere posset iudex, qui apocham erroneam esse iam pronunciauerat. [3] *Ita Senatus* pro Iacobo Minoret & Ioanne Viuet contra Ioannem Musnier & Franciscum Paraz 15. Cal. Febr. 1589.

1 Quamuis possit iudex quilibet ex stylo nostro mandare executioni quamlibet sententiam interlocutoriam, quæ modo sit reparabilis, vt loquuntur, in definitiua: De quo vide Rebuff. *in tract. de sentent. execut.*

2 Interlocutoria enim sententia, quæ habet vim definitiuæ, regulatur secundum naturam definitiuæ, Alex. *cons. 182. in princip. lib. 6.* Socin. *in reg. 21.* Franc. *in cap. cum cessante, numer. 9. vers. si vero quæritur de interlocutoria, Ext. de appella.* Matthesil. *singul. 19.*

3 Et ita officio suo functus fuerat siue bene siue male, *l. iudex posteaquam, 55. D. de re iudicat.*

DEFINITIO XI.

Non attentat qui iure suo vtitur.

ATtentare in præiudicium litis non dicitur, siue de profana re agatur, siue de Ecclesiastica, qui pendente lite possessionem suam tuetur, [1] aliterve iure suo vtitur. [2] Itaque si quis effregerit obiectas ab aduersario seras insulæ, in cuius possessione iam petierat se retineri, deliquisse non videbitur. Neque enim sibi ius dicit, aut aduersarium spoliat, qui suam continuat possessionem. [3] Idque indubitatum est si de possessione appareat, puta si locatori res sit cum conductore, qui nec dominij nec possessionis quæstionem referre potest. [4] Sed tamen obseruare diligenter debet qui possidet, ne quid per apertam vim moliatur aut per tumultum. Alioqui publicæ vtilitatis ratio faciet, vt id ante omnia sit vindicandum. [5] *Ita Senatus* pro D. du Bois Canonico Sanctæ Capellæ Camberiensis, contra Ioannem Borget ex tempore 9. Calend. Febr. 1589.

1 Robert. Lancelot. *in 2. part. cap. 4. De attent. lit. pendent. limit. 1. per tot. ex cap. 1. vt lit. pendent.* Idque est quod dici solet continuantem non attentare, Per gloss. magistr. *ad med. in ca. non solum de appell. in 6.* & Clement. 2. *vt lit. pend.* Rot. *dec. 10. alias 89. de appell. in antiq & decis. 43. alias 321. eodem titul. in nouis, & decis. 44. alias 344. eod. titul.* Ægid. *dec. 701.* & aliis pluribus, quos congerit Lancelot. *dict. limita. 1. num. 2. & 3. & alibi sæpe.*

2 *l. nullus videtur, 55. de regul. iur.*

3 Imo desineret si à possessione sua desisteret, Inquit Ægid. *dict. decis. 701. incip si possessor.* Lanf. *decis. 447. incip. possidens.* Cappyc. *decis. 71. num. 2.*

4 *l. si quis conductionis 25. C. de locat.*

5 Ne maioris tumultus occasio detur, *l. non est singulis 176. de reg. iur.*

DEFINITIO XII.

De executione interlocutoriæ non obstante appellatione, & de priuilegio iudicum maiorum.

QVoties ab ea interlocutione appellatum est, quæ per diffinitiuam sententiam aliam ve subsequentem reparari potest [1], non videtur iudex in præiudicium appellationis attentare, si quod interlocutus est exequatur non obstante appellatione, [2] dummodo eam legem subiiciat ne quod appellationi præiudicium fiat: [3] præterquam si interlocutio condemnationem contineat quam prouisionalem vocant. Solis enim iuridicis maioribus & Principalibus datum est, vt huiusmodi interlocutionem à qua prouocatum sit exequi possint. [4] Vide Defin. 2. De sent. & interl. omn. iudic.

1 Quænam verò sententiæ interlocutoriæ reparari possint in diffinitiua, & quæ non possint, vide apud Rebuf. *in tract. De sent. execut.* Lancel. *part. 2. cap. 2. limit. 1. num. 100. & seq. vsque ad num. 106.*

2 Quoniam ita facit lege permittente & ex stylo Senatus nostri.

3 Semper enim hæc exceptio subiicienda est, cum hodie appellationes omnes admittantur, etiam quæ olim non admittebantur, vt *in l. vlt. de appel. recip.* nisi quod non semper executionem remorantur.

4 Et consequenter fuit hoc aliis denegatum, *arg. l. cum prætor. 12. De iudic.*

DEFINITIO XIII.

Appellatio non impedit executionem sententiæ quæ per diffinitiuam emendari potest in iis, quæ ad litis ordinationem spectant.

MVlto minus attentare dicetur iudex, qui post interiectam appellationem ab interlocutione iubeat mandari interlocutionem executioni, non obstante appellatione & citra eius præiudicium tamen, si eiusmodi executionis effectus per eum iudicem qui de appellatione cognoscet nullo appellatis incommodo rescindi possit. [1] Finge admisso actore ad probandam intentionem suam, reum frustrandi causa prouocasse. Non eo minus iubere iudex poterit vt testes audiantur. Maius enim periculum est ne probationes pereãt si appellationi friuolæ deferatur, [2] quam ne iniuria fiat appellanti si ad testium auditionem procedatur, cum testationes non prius aperiri oporteat, quam super appellatione pronunciatum sit. [3] Quo remedio perinde manent omnia integra ac si nulla interlocutionis executio secuta esset. [4] *Ita Senatus*, ex tempore 3. Non. Decembr. 1589.

1 Nam si grauamen esset quidem reparabile sed cum magna difficultate, non posset procedi pendente appellatione citra attentatum Lancelot. *part 2. cap. 12. De attent. appel pen. milit. 1. nume. 104. post.* Bart. *ad l. 1. §. quæsitum. de appellat. & in l. 2. de app. recip.*

2 Curare enim debet magistratus vt rerum probatio salua sit, *l. curent. 22. D. de probat. l. in lege 40. vbi est text. elegans D. ad leg. Aquil.*

3 Ne fiat præiudicium liti appellatoriæ vide *Defin. 22. inf.*

4 *d. l. in lege. in fin.* Facilius enim est factum vt habeatur pro non facto, quam non factum pro facto.

DEFINITIO XIV.

De inuentario conficiendo non obstante appellatione, vocatis tamen omnibus iis quorum interest.

Source : BIU Cujas

IDem est si iudex inuentarium confici iusserit, & ab eo iussu prouocatum sit. Nullius enim præiudicij est inuentarij confectio [1] dum ne agatur de instrumentis describendis aut legendis aut annotandis, per quod fiat vt secreta patrimonij pandantur. [2]Illud tamen districte obseruandum est, ne vnquam iubeat iudex vel patiatur fieri inuentarium nisi vocato saltem ad confectionem eo, cuius interest, quique ex ea confectione lædi fortasse posset. [3] *Ita Senatus* in causa Petri Mermier & N. Porterat 4. Calendar. Iulij 1591.

1 Imo tendit ad faciliorem exitum appellationis, & ideo non potest videri attentatum. Per ea quæ tractat Lancelot. *part. 2. ca. 12. limit. 12. num. 38. & limit. 4. in princip.*

2 Nam si secreta patrimonij per inuentarium panderentur nimis pars læderetur, ac proinde dicendum esset, attentatum & reuocandum, *Ex not. in l. 2. C. de alim. pupi. præst. & in l. mercatores. C. de commerc. & mercat.* Iacob. Henrici *cons. 4. concl. 11. num. 56. & seqq. lib. 1.*

3 *l. nam ita 39. D. de adop. l. de vnoquoque, 47. D. de re iud.* Aliud est in sequestro, in quo non semper pars citanda est, deputa si sit periculum in mora, Lancelot. *vbi supr. dict. limit. 12. n. 31. post* Cuman. *cons. 157. &* Ruin. *cons. 174. num. 16. lib. 1.*

DEFINITIO XV.

Quando vna appellatio sufficiat pluribus interlocutionibus de eadem re redditis.

SI duæ ab eodem iudice de eadem re interlocutiones diuersis temporibus redditæ sint, & à posteriore sola prouocatum, potest iudex non obstante appellatione iubere, vt prior mandetur executioni, [1] nec eo magis attentasse dicendus erit in spretum appellationis, quoniam id postulat auctoritas rei iudicatæ. [2] Nimirum si posterior sententia siue interlocutoria siue diffinitiua in omnibus & per omnia priori conueniat aut minus plena proponatur. [3] Alioqui si prior conditionem aliquam habuit, quæ non nisi post latam posteriorem impleta sit, posterior vero nullam, sufficiet appellatum esse à posteriori, vt iudex qui priorem exequi non destiterit, attentasse videatur. [4] *Ita Senatus* ex tempore 7. Calend. Iul. 1591. in ea causa de qua SC. 22. infra de appellat. & relat.

1 A qua scilicet non proponitur appellatum.

2 Vt executioni mandetur, *l. seruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Trebel. & tot. tit. C. de execut. rei iudic.*

3 Sibi enim debet imputare qui ab vtraque sententia cum posset non appellauit.

4 Quia hoc casu prior sententia videtur contineri in posteriore virtualiter, vt loquuntur, non posterior in priore, & quæ plenior est tollit minus plenam, *arg. l. debitori. 50. D. de fideiuss. l. si reus 13. D. de duob. reis.* Vide tamen Guid. Pap. *q. 74. & seq.*

DEFINITIO XVI.

Attentatorum reuocatio facienda non est, si citra euidentem iniuriam fieri non possit.

ATtentatorum quidem ratio habenda imprimis est, vt quicquid in spretum superioris iudicis ad quem appellatum est ab inferiore factum constabit, [1]ante omnia in pristinam causam restituatur, tametsi fortasse iniquum sit quod inferior iudex decreuerit[2]. Possunt enim sic attentata restitui, vt tamen quod iniquè decretum fuit nullam habeat executionē, [3]Condemnato nimirum eo qui attentasse reperitur in omne id quod aduersarij ex ea causa interest: in quo etiam expensæ, si quæ ob id factæ sint, continebuntur. Sed si attentatorum restitutio non aliter fieri possit, quam vt iniustum inferioris iudicis decretum iniuriosam habeat executionem, æquissimum est, præsertim si apud Senatum agatur, attentatorum rationem nullam haberi, [3] & ita Senatusconsulti verba concipi *sans s'arrester aux attentatz. Ita Senatus* pro vniuersitate de Neufuille les moines, contra Syndicos de Chastillion, 8. Cal. Sept. 1592.

1 Nam & à iudice inferiore attentari potest perinde atque ab ipsa parte, Lancelot. 1 *part. cap. 2. De attent. à iudic.*

2 Et à quo fuit appellatum.

3 Quanquam nec nouum est, vt etiam iniusta decreta mereantur executionem propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l. seruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Trebel.*

4 Sic enim fit attentatorum purgatio. Lancelot *part. 1. cap. 1. de attent. à part. nu. 51. & part. 3. cap. 29. De purg. attent.*

5 Ne iniuriarum occasio inde proficiscatur vnde iura nascuntur, *l. meminerint. C. vnde vi. l. 1. C. de legib.*

6 Quibus verbis non pronunciantur attentatum esse vel non esse, *l. quod in diem 7. §. 1. de compens. l. si autem 8. §. si quocunque modo. De negot. gest.*

DEFINITIO XVII.

De specialibus inhibitionibus pendente appellatione pro appellante decernendis.

NOn solet Senatus noster inhibitiones, vt vocant, speciales petentibus iis, qui appellarunt, citra causæ cognitionem concedere, [1] Ne alioqui hoc ipso super ipsa appellatione ius dicere aut pro ea saltem præiudicium facere videatur. Causæ autem cognitio in eo potissimum versatur, An in spretum & odium appellationis quid factum sit: Quo casu etsi quod male & attentatorie factum est non prius irritum fieri debet quam super appellatione pronuncietur, [2] ne quid tamen eiusmodi postea fiat specialiter inhibendum est. [3] Sed cum ab executione iudicati condemnatus debitor appellasset, propterea quod iam à se solutum diceret quicquid deductum fuerat in condemnationem, [4] nec eo minus vrgente victore apparitor ad exequendum datus pergeret exequi, [5] Senatus visis apochis publica fide subnixis audito etiam victoris procuratore nihil in promptu quod mouere Senatum posset allegante, non dubitauit quin speciales illæ inhibitiones condemnato concedendæ essent, quippe quem post solutionem, de qua primo intuitu constabat, vexari iniquum videretur. [6] Quòd si per priuatas tãtum scripturas probata solutio fuisset, [7] vel victoris procurator audiri non potuisset, non tam facile Senatus ad eas inhibitiones concedendas descendisset. [8] *Ita Senatus* in causa Claudij Deleyax Aduocati & R. D. Claudij de la Couz. Abbatis d. Ambournay. 6. Cal. Sept. 1592.

1 Etsi enim iudex appellationum ex quo recipit appellationem potest inhibere verbis & terminis, vt aiunt, generalibus, ne quid fiat in præiudicium appellationis etiam non citata parte (nam simul cum citatoriis literis huiusmodi inhibitoriæ expediuntur) non tamen potest inhibere specialiter ne hoc vel illud fiat nisi causa cognita, Lancelot. *part. 2. cap. 20. de attent. post inhibit. in præfat. quæst. n. 115. 119 & seqq.* Guid. Pap *quæst. 436. quæst. 52. n. 59.* Maxime si inhibitio fiat ad instantiam partis Lancelot. *ibid. nu. 221. & seqq.* licet videatur in toto illo tractatu loqui de inhibitione facienda verbis generalibus.

2 Aut saltem super attentatis, ac proinde audita parte & cum plena causæ cognitione, quando reuocatio attentatorum fit ad instantiam partis Lancelot. *part. 3. cap. 25. de process. in cauſ. attent. nu. 33. & seqq. ex not. in clem. sæpe de verb. signific.*

3 Melius enim est ab initio intacta appellantis iura seruare, quam post vulneratam causam remedium quærere, *l. vlt. C. in quibus cauſ. restit. in integr. non est necess.*

4 Siquidem etiam in executione iudicati potest allegari exceptio solutionis, vt nemo nescit.

5 Eo prætextu quod nudus & merus executor non habet causæ cognitionem, sed tantum exequendi facultatem *Not. in l. ab executione, 5. C. quor. appell. non recip. l. 4. D. de appellat.*

6 Bona enim fides non patitur vt idem bis exigatur, *l. bona fides 57. de reg. iur.*

7 Quæ nullam fidem faciunt nisi recognitæ, *l. cum ab initio. 4. & seq. D. testam. quem. aper.*

8 Nullum enim iudicium est tam summarium in quo non sit pars;

ſit pars cicanda. *Alex. conſ. 42. nu. 4 lib. 4 poſt DD. in d. clem ſæpe. de verb. ſignific.*

DEFINITIO XVIII.

Inhibitionibus ſpecialibus pendente appellatione locus eſt ad impediendam executionem euidenter iniurioſam.

CVm manifeſtiſſimi iuris ſit, In executione ſententiæ quę aduerſus capitulum eccleſiæ lata fuerit, non poſſe capi bona quæ ſunt ex proprio ſingulorum canonicorum patrimonio,[1] Non abs re Senatus noſter cum ex executoris relatione ita factum eſſe cōſtaret[2] appellāti canonico ſpeciales inhibitiones pendente lite conceſſit, ne capta eius bona pro capituli debito diſtraherentur.[3] Sic in relationibus libellorum pro R. Franciſco Courtois Decano capituli Meximiacenſis 3. Id. Ianuar. 1593.

1 quia quod vniuerſitas capituli debet, non debent ſinguli de capitulo. Nec condemnato capitulo canonicorum, ſinguli canonici poſſunt dici proprio nomine condemnati, *l. ſicut l. 7. §. 1. D. quod cuiuſque vniuerſ. nomin.*

2 Quæ relatio ſicut & exceptio ipſa facta erat ad inſtantiam creditoris contra quem inhibitiones ſpeciales petebantur, & erat probatio probata quam aduerſarius nondum citatus impugnare non potuiſſet niſi per viam falſi.

3 Non enim alieno odio debet alius prægrauari, *l. ſi quis ſuo 33. §. 1. C. de inoff. teſtam. & tot tit. C. ne filius pro patre. Et ne uxor pro marit. l. a Diuo Pio 15. § ſi rerum. & § ſed vtrum. de re iudic.*

DEFINITIO XIX.

De priuilegio debiti pro publicis oneribus exigendi.

NOn dicitur vniuerſitas attentare in præiudicium litis apud Senatum pendentis, ſi ex mandato inferioris iudicis aduerſus plebeios pro publicorum onerum contributione impetrato aliquid exigat ab eo qui ſe nobilem dicebat,[1] cum plebeium & ignobilem eum eſſe vniuerſitas contenderet. Prius enim pronunciandum eſt an plebeius ſit an nobilis, quam ſciri poſſit vtrum contribuere cum plebeiis debeat necne:[2] Quo pendente & incerto, non debet prohiberi vniuerſitas, quæ in exigendi quaſi poſſeſſione eſt, quo minus iure ſuo vtatur.[3] Nec quod lis de ea re in Senatu tractabatur, facere potuit, vt non debuerit iudex inferior, cuius prima notitia fuit literas generales concedere vt aduerſus ſingulos prouideretur, quorum ratione lis nulla pendebat.[4] Neque rurſus ab executore appellari poterat, cum mandati fines non exceſſiſſet, tametſi neglecta interceſſione aut appellatione cœptam executionem peregiſſet, ſi hoc ipſum iudicis mandato continebatur, propter debiti fortaſſe fiſcalis priuilegium.[6] Plane ſi ex euentu litis apparebit, nobilem fuiſſe eum, qui plebeius dicebatur, ideoque nec ab eo exigi quicquam potuiſſe, condemnanda erit vniuerſitas vt reſtituat quicquid exegerit: Interdum etiam cum expenſis ſi iuſta litigandi cauſa non fuit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Et conſequenter immunem à contributione tributorum & ſubſidiorum, quæ Principi à ſolis plebeiis & ignobilibus debentur ex edictis ſereniſſimorum Ducum Sabaudiæ.

2 Quia cauſa ſtatus præiudicialis eſt & ideo prius examinanda, *l. 1. C. de ordin. iudic.*

3 *l. moueor. 4. C. ſi ſeruus export. veneat.*

4 Non enim attentare dicitur iudex qui aliquid decernit contra eum qui non eſt in lite, Lancelot. *part. 1. cap. 3. de atten. à tertio num. 61.* poſt Ægid. *deciſ. 749.* Achil. *Deciſ. 6. de attent.* Pelleg. Fab. *deciſ. 96.*

5 *l. ab executore 4. D. de appel. l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip.*

6 Debita enim fiſcalia nullam moram patiuntur, & priuilegium habent vt non obſtante appellatione interim exigi poſſint, licet extra hanc cauſam ſiſcus non habeat priuilegium innouandi appellatione pendente Lancelot. *part. 2. cap. 12. De attent. appel. pend. ampliat. 4. nu. 6.*

7 *l. qui ſolidum 78. §. etiam. de leg. 2.* & ibi Bart.

DEFINITIO XX.

Attentatorum reuocatio in quacunque litis parte peti poteſt. Quinimo allegata eſſe ſufficit.

SI quando in ſpretum litis aut appellationis attentatum proponatur, omnimodo id vindicādum eſt, etiamſi aduerſarius cuius intereſt vindicari, non id petierit in libelli concluſione,[2] dummodo per media, vt aiunt, litis conqueſtus ſit de attentatis, deque iis appareat ex actis & inſtrumentis litis.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 8. De arbitr.

1 Nam attentatum eſt ſiue lite ſiue appellatione pendente quid fiat in præiudicium litis vel appellationis Lancel. *in tract. De attentat. in præfat. 1. part. maxime a num. 52. vſque ad 60.*

2 Nam nec libellus requiritur in reuocatione attentatorum vt nec alias quoties ſufficit iudicis officium implorari, Lancelot. *part. 3. cap. 25. de præceſſ. in cauſ. attent. num. 10. 11. 12. & ſeqq. Ex gloſſ. in clem. 2. in princip. vt lit. pend.* Lanfranc. *deciſ. 362.* & aliis ibi citatis.

3 Nam qualisqualis ſaltem petitio reuocationis attentatorum eſt neceſſaria, vt concludit Lancelot. *vbi ſupra numer. 14. 15. & 16.*

4 Sunt enim attentata ſemper probanda & nunquam præſumenda, nunquam ſupplenda cum ſint odioſa, Lancelot. *dict. part. 3 cap. 26. De probat. attentat.*

DEFINITIO XXI.

Appellatio debitoris non impedit executionem contra fideiuſſorem eadem ſententia condemnatum, nec appellantem.

EAdem ſententia principali debitore & fideiuſſore condemnatis, debitor appellauerat tacente fideiuſſore. Non idcirco in ſpretum appellationis attentaſſe creditor videbitur, quod aduerſus fideiuſſorem non deſiterit agere ex iudicato:[1] tametſi futurum ſit vt exacto fideiuſſore debitor ipſe per conſequentias inquietetur.[2] Salua ſiquidem debitori erit exceptio ad imputandum fideiuſſori, cur ſoluere aut iudicato ſtare quam appellare maluerit, cum principalis ipſe debitor appellaſſet,[3] ſi iuſta appellandi cauſa fuit.[4] Alioquin dicendum erit cogendum omnimodo fideiuſſorem hunc vt appellet, ſi nec volenti ſibi liceat renunciare liti & ſoluere: quod tamen fuerit iniquum.[5] Quid enim ſi ſciat deberi id quod petitur,[6] malitque ſoluere quam diutius vexari ſumptibus inanibus,[7] quos fortaſſe ab inope debitore non tam facile poſtea ſit repetiturus?[8] Vt taceam ipſius quoque intereſſe ne ſumptus in litem neceſſarios de ſuo proroget potius quam vt eos poſtea repetat.[9] *Ita Senatus* extempore in publico auditorio Prid. Id. Febr. 1594.

1 Nam cum hoc caſu nulla ſit lis contra fideiuſſorem poſt latam ſententiam definitiuam, quæ tranſiit in rem iudicatam, quod ad eum pertinet, non poteſt dici attentatum per ea quæ dixi *Def. 2. num. 2. & Defin. 19. num. 4. ſupr.*

2 *l. cum lex 46. D. de fideiuſſ. l. 5. de lib. legat. cum ſimilib.*

3 Potuit enim appellatio debitoris prodeſſe fideiuſſori ſi fideiuſſor voluiſſet, *l. ſi fideiuſſor 29. D. mandat.*

4 Hoc enim cogitur probare debitor ſi quid velit imputare fideiuſſori, *arg. l. ſi ideo 55 cum ibi not. D. de euict.*

5 Id namque eſt quod dici ſolet, iudicia omnia eſſe abſolutoria ſi is qui conuenitur ſit paratus ſoluere. *§. vlt. inſt. de per. pet. & tempor. action.*

6 Non enim prohibetur fideiuſſor agnoſcere bonam fidem, *d. l. ſi fideiuſſor. §. quædam. D. mand. l. quotiēs 9. § ſicut D. de admin. tutor.*

7 Execratione litium & redimendæ vexationis gratia, *l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. minoribus, 6. D de minor.*

8 Inanis enim eſt actio quam debitoris inopia eludit, *l. nam ia. 6. D. de dolo.*

9 Intereſt enim cuiuſlibet non ſoluere potius quam ſolu-

Source : BIU Cujas

tum repetere, l.3. *D. de compensat. l. si stipulatus* 15. *D. de fideiuss.* Vide tamen in hanc Definitionem & cogita an obstent quæ tractat Robert. Lancelot, *in 1. par. cap. 3. D. de attent. à tertio, limit. 7. num. 55. vsque ad num. 68.*

DEFINITIO XXII.

De testibus non obstante appellatione audiendis.

AB interlocutione iudicis qui vnius ex collitigatoribus articulos reluctante aduersario ad probandum admiserat, aduersarius prouocauerat. Nō eo minus super iis articulis pendente appellationis causa testes audiri poterunt ad futuram rei memoriā, [1] quod ea ratione præiudicium appellationi fieri videatur. Potest námque probatio illa commodè admitti salua appellationis instantia. [2] Nimirum vt si bene iudicatum pronuncietur, testationū fides subsistat, Sin male iudicatum, forte quod articuli tales essent, & tam inepti vt eorum probatio recipi non deberet, testationes pro irritis & non factis habeantur. [3] Interea igitur & in dubio probationibus tanquam fauorabilissimis succurri æquum est ne pereant, [4] quod sit multo facilius testationes scriptas pro non scriptis habere quam non scriptas pro scriptis. *Ita Senatus* in relationibus libellorum & rescriptorum 7. Calendar. Iul. 1594.

1 *Vt in l. in lege* 41. *D. ad leg. Aquil. Not. in cap. quoniam frequenter. Extr. vt lit. non contest. capit. significauit.* 41. *Ext. de testibus.*

2 Et est reparabilis per sententiam definitiuam. Dixi *Def.* 12. & 13 *supr.*

3 *d. l. in lege. in fin.*

4 *l. curent.* 22. *D. de testib.*

DEFINITIO XXIII.

De executione prouisionalis sententiæ post diffinitiuam redditam.

SEntentia prouisionalis, quæ statim mandari executioni potuit, non obstante appellatione, [1] non eo minus executionem merebitur quod à diffinitiua sententia, per quam confirmata est, fuerit prouocatum. [2] Extincta enim per appellationem potestate diffinitiuæ sententię, [3] sola supereſt prouisionalis quę pristinas vires suas retinere, & exerere possit. [4] Non idem tamen erit, si is qui pendente lite vicerat postmodum diffinitiuè fuerit condemnatus. [5] Hic enim quantumuis à diffinitiua condemnatione prouocet, facere tamen non potest, vt quod iudex per interlocutionem iusserat, contrario imperio prorsus sublatum non videatur. [6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 34. infr. De execut. rei iudic.

1 Nempe si lata sit à iuridico maiore secundum eam distinctionem, quam posuimus *Defin.* 12. *su.* aut ab eo qui Iuridicorum maiorum habeat priuilegia, quomodo habet Consilium Gebennense.

2 Sic enim plerunque euenit vt prouisionalis sententia per definitiuam confirmetur, tum à definitiua prouocetur.

3 Quandoquidem appellatio extinguit iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpil. l. furti* 6. *§. 1. de his qui not. infam.*

4 Nemo enim dixerit ob id solum minoris potestatis esse debere prouisionalem sententiam, quod per definitiuam fuerit confirmata, *arg. l. 3. in princip. D. de vsur.*

5 Ex nouis nimirum probationibus post prouisionalem sententiam allatis.

6 *l. quod iussit* 14. *vbi not. at. D. de re iudicat.*

DEFINITIO XXIV.

Attentatorum ex appellatione emergentium ratio nulla habetur facta commutatione appellationis in intercessionem.

QVod attentatum est in præiudicium appellationis, definit esse attētatum si appellatio ex rescripto Principis conuertatur in oppositionem, vt pragmatici loquuntur, quia perinde est ac si nunquam appellatum fuisset, [1] Proinde nec vindicandum est. [2] *Ita Senatus* in causa Petri Soreley, & Mariæ Guichard Augustanorum. Id. Sept. 1593.

1 Est enim ea vis rescripti vt appellationem redigat ad non appellationem, eamque commutet in oppositionem. Denique tollit intellectum appellationis, vt loquitur Papinianus, *in l. si patroni* 55. *§. vlt. D. ad SC. Treb.*

2 Quasi cessante causa *cap. cum cessante. Extr. de appel.* quandoquidem nō alia ratio erat vindicandorum attentatorum, quam quod in spretum appellationis facta essent. Itaque hoc casu purgantur quodammodo per rescriptum Principis non principaliter sed per consequentiam.

TIT. XI.

SI CONTRA IVS VEL vtilitat. public.

DEFINITIO I.

De rescriptis contra ius gentium aut ciuile concessis.

ETsi de suprema Principis potestate dubitare sacrilegio proximum quid esse creditur: Quia tamen digna Principis vox est legibus alligatum se potius quam solutum profiteri, [2] non abs re Imperatoribus placuit, Rescripta, quæ contra ius vel vtilitatem publicam impetrata sint perinde haberi, ac si nec concessa essent, [3] Quasi circumuenta per obreptionem aut impudentiam religione Principis, qui nec voluisse vnquam credendus est, quod iuste velle non potuit. [4] Idque Principum nostrorum, vt optimi omnes iurisque religiosissimi fuerunt, mandatis plerisque nominatim constitutum est, vetitumque iudicibus ad quos eiusmodi rescripta fiunt, ne si quam subesse iniquitatem animaduertant, eorum auctoritate moueantur, tametsi & Principis & Cancellarij, ad cuius præcipue curam ea res pertinet, [5] subscriptione munita sint. Ea vero maxime rescripta contra ius esse censentur, ex quibus alicui iniuria inferatur, [6] quod vix est vt non eueniat quoties alteri iam quæsitum ius aut inuito aut etiam ignoranti adimitur: [7] nisi priuatam illam iniuriam publicæ vtilitatis fauor extorqueat & emendet. [8] Illa tamen distinctio necessaria est quam & magistri nostri omnes probant, [9] Vt iuri quæsito ex ea causa quam ius gentium induxerit veluti ex iusto legitimoque contractu derogare Princeps nequeat, si nulla ratio vrgeat, ne ex plenitudine quidem potestatis [10] citra iniuriam, Possit autem iuri quæsito per actus ciuiles, vtputa per sententiam, vsucapionem, præscriptionem, & alios, si qui sunt similes, siue commune ius illud sit, siue statutarium & municipale, siue ipsius Principis auctoritate constitutum: [11] Cuius distinctionis ratio illa affertur, quod ius gentium naturali ratione stabilitum sit immutabile, Ciuile vero pro legislatoris aut populi arbitrio mutabile, [12] & consequenter ad nutum supremi Principis, qui solus inter suos legislator est, translato ei & in eum per legem regiam omni iure, quod alioqui populus esset habiturus. [13] Inde fit quod dicimus Principem supra leges esse, tametsi legibus solutus esse nolit. [14] Adeo vt nec sibi legem contrariam possit edicto dicere. [15] *Ita Senatus* in causa N. Franciſci Denarie contra Bartholomæum de Valon 8. Idib. Aug. 1588.

1 *l. 2.*

1 *l.2.C.de crimin.ſacrileg.l.ſacrilegiis.C.de diuerſ.reſcript.*
2 *l.digna vox 4.C.de legib.Andr.Fachin.lib.1.cap.2.*
3 *l.2.l.vlt. & paſſ.C.hoc.tit.*
4 *Argum.leg.ſi quando 35.Cod.de inofficioſ.teſtam.l.omnium. 19. Cod.de teſtament. l. Nepos Proculo. de verbor. ſignification.* [Vnde eſt quod ſi quid durius & ſeuerius à Principe reſcriptum ſit non ſtatim parêre magiſtratus debeat, ſed triginta dies expectare, intra quos ſperandum eſt bonum Principem de ea ſeueritate aliquid relaxaturum *l ſi vindicari 20.C.de pœn.* vbi eſt text. in hanc rem ſingularis.

5 Ex eo namque Cancellarius dicitur quod ad eius officium ſpectet vt literas omnes cancellet, quas videt contra ius eſſe vel contra publicam vtilitatem.

6 Non enim iuris ratio patitur vt inde naſcatur occaſio iniuriæ vnde iura oriuntur.

7 *l nec anus 4.C.de emancip.lib. l.2.§. ſi quis à Principe. D.ne quid in loc.publ.l.quoties.C. de precibus Imp.offer.vul.l. id quod noſtrum.11.de regul iur.*

8 *l.item ſi verberatum.15 §.1.vbi DD de rei vindic.l. Lucius. 11.D.de euict.*

9 *DD.late ad leg.vlt.C.hoc tit.*

10 Quam vulgo abſolutam poteſtatem vocant, alij non male tyrannidem, aut plenitudinem tempeſtatis, vt ex Baldo, Cranetta & aliis loquitur Anton.Teſſ.*Deciſ. Pedemont.91.num.1.* Talem certe nullam in bono Principe agnoſcit Didac. Couar. *lib.3.var.reſol.cap.6.num.6.*

11 Id enim eſt quod dici ſolet, Principem poſſe diſpenſare contra ea, quæ ſunt iuris poſitiui, quia ipſe ſupra ius poſitiuum eſt, *cap propoſuit de conceſ.præb.* Cranet. late *de antiq. temp.par.1. ſect.1.num.8.* Natt.*conſ.367.lib.2.*

12 §.*Sed naturalia Inſt.de iur.nat.gent.& ciuil.*

13 *l.2.§.igitur conſtituto Principe & §. quod ad magiſtratus. D. de orig.iur.*

14 *d.l.digna vox l.ex imperfecto.C. de teſtam.cap quia in eccleſiarum de conſtit.*

15 *Arg.l ſi quis in principio de legat.2.*

DEFINITIO II.

Princeps laicus monachalem præbendam concedere præſertim laico non poteſt.

NOn licet Principi monachalem præbendam laico inter monachos concedere ex cauſa qualibet, id eſt, quantumuis remunerationis color quæratur: [1] Niſi hoc ſaltem onere adiecto, vt cum monachis aut certe in ipſis monaſterij clauſtris moretur is, cui præbenda indulgetur. [2] Pertinet ea res & ad eccleſiæ dignitatem, & ad publicam honeſtatem, adeoque vtilitatem. Ac quemadmodum publice intereſt vt eccleſiaſtica beneficia clericis ſine vlla diminutione conferantur: [3] Ita & ne per laicos, præſertim ſeculärem vitam agentes vllo modo poſſideantur. [4] *Ita Senatus* in cauſa N.Vernat & Abbatis Sancti Sulpitij Prid. Id. Auguſt. 1592. Cum tamen Abbas ille male conſultus centum florenos annuos pro præbenda quæ longe pluris erat, obtuliſſet (veritus fortaſſe, ne ſi omnino denegaret, Principem offenderet) neque aduerſus eam oblationem impetraſſet in integrum reſtitutionem, condemnatus eſt vt ablatam penſionem à die oblationis perſolueret, ac in poſterum præſtaret. Neque enim aliter ius dici potuit inter conſentientes. [5]

1 Non enim de negotiis & rebus eccleſiaſticis diſponere Princeps laicus poteſt, *cap. tuam.de ord.cognit. cap. lator. qui filij ſint legit.cap.generali & cap.quia ſæpe de elect.*

2 Vt quemadmodum hoc onere adiecto libertas eius quodammodo infringitur, *l.Titio centum,71.§. Titio centum de cond. & dem.* ita monacho ſimilis videatur.

3 *Tot.tit.Vt benef.eccleſ.ſine diminut.confer.*

4 *Cap.2.Extr. de inſtit.* licet videatur diſtinguenda præbenda à beneficio. Præbenda enim conſiſtit in temporalitate, Ius vero beneficij in ſpiritualitate, vt tractat Boer. *quæſt.171. nu.4.ex notat.in cap.cum Martinus.de conſtit.& in cap.maioribus. De præb. cap.cauſam de præſcript.*

5 *l.ſi conuenerit, 26.D. de re iudicat.l.vt fundus D. commun. diuid.*

TIT. XII.

DE DIVERS. RESCRIPT.

DEFINITIO I.

De clauſula, Motu proprio.

CLAVSVLA, Motu proprio, licet maximę & præcipuæ ſit poteſtatis in eo præſertim quod tollit vitium omne obreptionis & ſubreptionis, [1] ius tamen alteri quæſitum non adimit, [2] quoniam ita ſemper interpretanda ſunt beneficia principalia vti ne cuiquam iniuria inferatur. [3] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtriſſimi Dom. Vincentij Laurei Cardinalis du Montdeuis & Reuer. Petri Goyet de Prioratu Nantuaci 17.Cal.Mart.1589.

1 *Cap.ſi motu proprio de præb.in 6.* Stafil.*in tract. Delit. gratiæ, in rubr ſubreptio.* Rebuff *in prax.benef in form prouiſ. ſimplic. part. 3.nu.17.& in form.mand.de prouiſ.in verb. motu proprio, Et in verb. pro expreſſis.*

2 *d.cap ſi motu.* Bald.*in cap.ad audientiam.de reſcript.*

3 *l.2.§. merito & §. ſi quid à Principe D. ne quid in loc. publ. l. reſcripta 7.C.de precib.Imp offer.l.ſi priuatus. 17.D. qui & à quib. man.Not.in cap.ab eo de elect.in 6.in l. vlt.de pact.* Bald.*in l.1.de conſtit.Princ.& in cap.ſuper eo de offic.deleg.Repetitum eſt hoc SC.Definit.22.ſupr.de ſacroſ.eccleſ.*

DEFINITIO II.

De Principe contraria reſcribente.

SI quid ſummus Pontifex aut alius Princeps reſcripſit contra quam iam ante reſcripſerat aut aliud quid fecerat, præſumitur circumuentus, [1] nec doli ſuſpicione caret is qui reſcriptum impetrauit. [2] Beneficium namque Principis decet eſſe manſurum, neque facile crèdendus eſt Princeps liberalitatem contuliſſe cuius poſtmodum pœniteat. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg.cap.cum olim. verſ. archiaconatum de ſent. & re iudi. l. prædia.* vbi Bart.*C.de locat præd.ciuil.lib.1.tit.70.*

2 Intellige ſi ſciuit prius reſcriptum.

3 *Nouel.81.conſtit.qua dignit.& epiſcop.§. illud. cap. dudum.1. de elect.cap.ex literis.& cap.poſtulaſti de reſcript.can. quod bene ſemel.6.q.4.can.inſtitutionis.& can.ſi ea 25.q.2.*

DEFINITIO III.

Quænam reſcripta non niſi in magna Cancellaria debeant expediri.

REſcripta, per quæ princeps expreſſim & ſpecialiter huic aut illi Statuto vel edicto, aut ſtyli practici articulo derogat, non poſſunt à Procancellario expediri, quoniam expreſſa Principis voluntate & ſubſcriptione indigent, [1] ideoque ad magni Cancellarij pertinent auctoritatem. *Ita Senatus* in relationibus libellorum 16.Cal.Iul.1590.& alias ſæpius.

1 *l.1.vbi Bart.& omnes notant C.de legib.* Eius enim eſt & interpretari & abrogare vel derogare cuius eſt condere. *l. leges ſacratiſſimæ.9.l.cum de nouo 11.C.eod.*

DEFINITIO IV.

De reſcripto aduerſus vitium litigioſi ſiue iam contractum ſiue contrahendum.

IDem iuris eſt ſi ex principis reſcripto quis putat, vt liceat ſibi rem litigioſam vendere contra iuris communis prohibitionem, aut vt aduerſus vitium litigioſi iam contractum in integrum reſtituatur. His enim caſibus cum ſtrictiſſimæ iuris rationi & prohibitioni aperta vis fiat, [1] Principis auctoritas, & ſubſcriptio omnino neceſſaria eſt, [2] Præterquam iis caſibus, quibus

Source : BIU Cujas

Prætor ex equitate & causa cognita distractionem rei litigiosę permittere interdum solet.[1] Quod enim Prętor pro imperij sui iure facere olim potuit, id omne Procancellarius sub nomine & auctoritate Principis per seipsum expedire potest.[4]

1 *Tot.tit. de litig. D.& C. & in Nouel.*

2 Nihil enim iudex facere potest contra leges, ne Senatus quidem, *l.1. in fi. l. nec non* 28 § *quo ad eius D. ex quib. caus. maior.*

2 De quibus *in l. Diuus Pius. §. D. de hæred. petit.* uoi tamen obserua legendum esse *Sola cautio*, non *Solida.*

4 Nam & prætoris officium olim erat. vt daret in integrum restitutionem. *Totus titulus De in integr. restit.*

DEFINITIO V.

De appellatione in intercessionem commutata.

CVm is qui executioni contra se factæ intercedere debuerat ab ea perperam appellauit, indiget rescripto Principis cuius beneficio conuertatur appellatio in intercessionem,[1] Sed ea res facere non potest, vt iudex superior qui ex appellatione cognoscere deberet,[2] possit etiam de intercessionis iure cognitionem sibi adrogare, quam alioqui inferior iudex pro sua iurisdictione habere deberet,[3] ne in cuiusque potestate sit malè appellando id assequi, vt inferioris iudicis auctoritas labefactetur, quam ex officio tueri superior quoque debet.[4] Eæ igitur superioris partes erunt, vt conuersa per rescriptum appellatione in intercessionem, causæ cognitionem remittat ad eum iudicem, apud quem appellatum non fuisset intercessionis suæ causas reddere reus debuisset. *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Decemb. 1590.

1 Alioqui condemnandus est is qui appellauit, *l.1. & tot. titul. quor. appel. non recip.*

2 *l.1. & tot. tit. quis à quo appell.*

3 Appellatio enim tamdiu deuoluit cognitionem ad superiorem, quamdiu ipsa subsistit, non cum extinguitur.

4 *Cap. vt debitus honos. Extr. de appell. Bart. in l. eius qui. nu.* 10. *de appel. recip.*

5 Extincta enim appellatione in eo statu res esse debet, in quo esset si appellatum non fuisset, *l. tutor.* 41. §. 1. *D. de vsur.*

DEFINITIO VI.

Rescripta ad gratiam sunt annalia, Ad ius perpetua.

PRincipalia rescripta, quæ intra annum executionem habuerunt aut habere cœperunt, si non ad gratiam[1] vt loquuntur sed ad ius concessa sint, perpetua sunt, nec anno finiuntur,[2] aut alio tempore, nisi eo ipso quo ius illud ad quod impetrata sunt finiretur.[3] Sed hoc ita si non rescripto disertè comprehensum sit vt post annum non valeat,[4] quomodo frequentioris quæstus gratia exprimi solet in rescriptis omnibus, quæ ex parua prodeunt Cancellaria: Quæ si executioni intra annum mandata vel saltem mandari cœpta non fuerunt, anno vtique, etiam si dictum non sit, finiuntur. *Ita tractatum est* 4. Cal. Iulij 1591.

1 De quibus *in cap. si autem. & cap. plerumque de rescript.*

2 *l. Falso* 2. *C. hoc tit.*

3 Neque enim rescribentis Principis ea voluntas esse interpretanda est vt iura omnia peruertat, sed potius vt secundum ius rescripsisse intelligatur, *l. si quando.* 35. *C. de inof. test.* Facit *l. fin. de minor. clem.* 1. *de in integ. rest.*

4 *d. l. falso* Guid. Pap. *quæst.* 135. vbi tamen male putat ius ciuile correctum esse per canonicum.

5 Excipiuntur tamen literæ Prehensionis, quas vulgo *de prise de corps* appellamus, quarum potestas vtique anno vno non finitur, nec alio vllo tempore quandiu criminis persecutio dubitat. Rebuff. *in proœm. const gloss* 5. *num.* 44. quia scilicet non est in potestate illius qui eas impetrauit, vt eas quando & quomodo velit exequatur.

DEFINITIO VII.

De impetrante officium viuentis.

OFficium viuentis impetrans etiam à Principe siue inuito possessore siue non requirente eo aut consentiente, nullo modo audiendus est, siue officium dignitatem habeat siue non. Tametsi motu proprio Principis ea concessio facta proponatur:[1] Quod huiusmodi res periculosi tristisque euentus plena sit ac bonis repugnet moribus, quando quidem alienę mortis captādæ votum inducit.[2] Alioqui facile esset clausulam illam, *Motu proprio*, rescriptis quibuslibet inserere, tum etiam cum per aulicorum sordes, aut gratiam rescriptum impetraretur. *Ita Senatus* ex tempore pro Castellano Seyssellі contra Ioannem Baptistam Bruel 11. Cal. Sep. 1592.

1 Rebuff *in tract. Vt ante vacat. gloss. vlt.* §. 1.

2 *l. vlt. C. de p. æt. l. donari* 29. *alias l. quidam.* §. *vlt. D. de donat. l.* 2. § *interdum. de vulg. & pup. subst. l.* 2. §. *vlt. de his quæ vt indign.*

3 *l. Præses.* 12. *C. de transact. l. ambitiosa* 4. *de decret. ab ordin. faciend.*

DEFINITIO VIII.

De priuilegiorum ciuitati concessorum interpretatione & reuocatione.

QVāuis dici soleat in concessione qualibet quantumuis generali exceptam semper intelligi personam loquentis,[1] præsertim in rescriptis principalibus,[2] tamen non est id perpetuum. Quid enim si ex eo fiat, vt inutilis & sine effectu futura sit concessio? Finge datum à Principe priuilegium ciuitati, quale habet ciuitas Nicensis, vt quicūque per annum & diem in ea manserit tanquam ciuis, & domicilium habuerit, ex dedititio & talliabili fiat plene liber. Haud dubie ad priuilegium inuitati ij maxime videbuntur, qui in Principis iure & manu fuerunt, Cum de aliis dubitari possit, an eos Princeps ad libertatem vocare potuerit inuitis aut etiam ignorantibus dominis. Vulgatum enim est ita interpretanda esse priuilegia vti ne tertij ius lædant:[5] Nisi quis putet fauore libertatis ab ea iuris regula esse recedendum.[6] Sane si postquam per annum & diem stetit quis in ea ciuitate, quæ huiusmodi priuilegium habuit, reuocatum sit priuilegium, non faciet ea reuocatio præiudicium iam competēti libertati.[7] Videtur namque cū ciuitate quodāmodo cōtrahere, is qui ciuitatis leges intuitus & secutus domiciliū suum & fortunarū suarum omnium sedem in ea collocat, non aliter id facturus.[8] Itaque ad futuros tantum nō etiam ad præteritos casus priuilegij reuocatio pertinebit.[9] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 4. & 5. infr. De præscript. quæ pro libert. compet.

1 *l. si mercedem* 53. §. *vlt.* vbi gloss. & Bart. *de act. emp.*

2 Quis Princeps non sibi legem dicit sed aliis, *l. Lucius* 40 *in fin. de fid. lib.*

3 *l. Paulus respondit* 29. §. *vlt. D. de pignor.*

4 Principum beneficia plenissime aduersus concedentes interpretamur, *l.* 3. *D. de constit. Princip.* Vide Bart. *in Nouel. cui titulus est Constitut. quæ dignit. §. illud numer.* 1. Guid. Pap. *quæst.* 489.

5 *l. penult. C. hoc tit. l.* 2. §. *merito. & §. si quod à Principe D. ne quid in loc. publ.*

6 *Arg. l.* 1. *& 2. C. de commun. seruo manumiss. & l. quidam ita* 25. §. *si quis filium D. ad SC. Trebel.*

7 Libertas enim quæ semel comperit nunquam reuocatur nisi ex ingratitudine, *l. Papinianus* 8. §. *vlt. & l. seq. De inoff. testam.*

8 *Arg. l. si in patria.* 5. *& l. ciues* 7. *C. de incol. lib.* 10. *tit.* 39.

9 *l. leges* 7. *C. de legib. l. vlt. in fi. C. de contr. iudic.*

DEFINITIO IX.

Litteræ remorandæ litis impetrari non possunt, cum iam in causa concluſum est.

Rescri-

Source : BIU Cujas

REscripta illa Principis quibus litem sistere iudex iubetur (vulgo literas *Status* vocant, quod pendente dilatione in suo statu litem manere necesse sit) ad eas lites non pertinent, quarum status talis est, vt iamiam ferenda sit sententia, quod contingit quoties in causa conclusum est. Cum enim hoc casu perinde habeatur acsi iam esset iudicatum,[2] nulla lis superesse videtur,[3] nullusque proinde litis status amplius esse, in quo subsisti possit.[4] *Ita Senatus* in causa D. Senatoris de Candie contra D. de Grilly 17. Cal. Iulij 1593.

1 De quibus diximus *Defin. 23. sup. De precib. Imper. offer.* & ad quas pertinet quod scriptum est *in l. interdum 36. De iudic.*

2 *Arg. l. pen. D. de milit. testam.*

3 *l. terminato 3 C. de fructib. & lit. expens. l. non minorem. Cod. de transact. l. 1. D. de iurejur.*

4 Id enim est quod dici solet non entis nullas esse qualitates, *vulg. l. eius qui in prouincia 41. D. de reb. credit.*

DEFINITIO X.

Rescripta ad Senatum durante iustitio ad Cameram quoque criminalem, quæ Senatus vices gerit, pertinere.

LIteras Principis ad Senatum scriptas eo tempore quo publicum iustitium indictum est, à Camera, vt vocant, criminali, quæ non nisi de criminalium iudiciorum præparatoriis cognoscere solet, & aperiendas esse & considerandas, vt perinde earum ratio habeatur quatenus iuris & æquitatis ratio patietur, acsi ad Cameram ipsam criminalem scriptæ essent, aut acsi Senatus ius redderet, post multam disputationem definitum est,[1] Ne alioqui principis auctoritas neglecta, aut quod in nomine erratum esset, circumueniendæ voluntatis eius quæsita & captata occasio videretur.[2] Sic in causa Tiberij Mutij & Abbatis de Filli 17. Cal. Octobr. 1597.

1 Quia vicem Senatus & locum obtinet Camera illa criminalis.

2 Neque enim error in nomine nocere solet regulariter, si modo constet de voluntate, nec sit error in corpore, *l. quoties 9. D. de hared. instit. l. 4. de leg. 1.*

DEFINITIO XI.

Literæ status non prosunt attentatori, nec spoliatori nec in causis criminalibus.

SI pendente lite & in eius præiudicium attentatum sit, non est ferendum, vt is qui attentasse dicitur ac fortassis aduersarium spoliasse, rescriptum à Principe impetret ad litem in eo statu sistendam. Ita enim fieret, vt delicti sui pœnam eluderet.[1] Spoliatio siquidem delictum est aut proximè saltem ad delictum accedit.[2] Planè in causis criminalibus constat huiusmodi rescriptis locum non esse, siue criminis cognitionem differri reus velit, siue actor ipse, Reo præsertim in vinculis existente. *Ita Senatus* in causa Franciſci Gelaz Lugdunensis contra Franciſcum de Resignand ante Cal. Decemb. 1593.

1 Nam & similiter dicimus spoliatum bonis suis omnibus vel maiore parte, non posse conueniri nisi bonis prius restitutis saltē iure canonico, Bart. *in l. si te bonis n. 2. C. de iur. del. in l. si quis ad se fundum. nu. 2. C. ad leg. Iul. de vi publ. & in l. propter. numer. 1. de excus. tut.* Denique malitiis nunquam indulgendum est.

2 Publicè namque interest nocentem damnari vel innocentem absolui, *l. absentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO XII.

Ex literis De debitis non posse agi contra heredem debitoris.

REscriptum & diploma Principis quod vulgo De debitis appellant, nullam habet executionem aduersus heredem debitoris non solum vti ne in carceres detrudi possit, sed etiam ne ex eo possit agi in rem & hypothecaria præcisè,[1] Adeo vt neque aliud dicendum sit, si debitor ipse ex huiusmodi diplomate iussus sit soluere priusquam vita fungeretur. Eo namque ante solutionem mortuo, non potest peragi executio in præiudicium heredis, nec si purè heres sit,[2] Multo minus si non nisi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem debitoris agnouerit.[3] Igitur ab actione & libello incipere creditor debebit non ab executione.[4] Nec ad rem pertinet quod ex instrumento, vt loquuntur, guarentigiato, solent etiam præcisæ literæ impetrari aduersus heredem debitoris, cum clausula, *Salua intercedendi potestate.* Etenim apud inferiores tantum iudices id receptum est, & quidem contra manifestam iuris rationem, quæ certè non patitur, vt ab executione vnquam incipiatur.[5] Quanquam decreti iniquitatem illud temperat quodammodo, quod intercedente debitore tota executionis potestas in simplicem conuertitur citationem.[6] At Princeps sub cuius nomine diploma conscribitur, itémque Senatus, qui in iudicando Principis vice fungitur, quoniam cauere debet diligentissime ne quid decernat, quod vel minimam speciem habeat iniquitatis,[8] nihil tale vnquam constituit, sed iubet semper incipi à citatione, Nisi cum aduersus debitorem ipsum agendum est ex instrumento, vt dicimus, guarentigiato, Cuius priuilegium in eo elucet, vt paratam habeat executionem,[9] nec vlla satisdandi necessitate incommodam, si diplomatis principalis beneficio nitatur.[10] *Ita Senatus* ex tempore in causa Boni Fou & N. Tricquet Ibid. Mart. 1594.

1 Boer. *quæst.* 10.

2 Quia nescuri potest an sit heres priusquam in ius vocatus sit & interrogatus, cum aditio hereditatis animi sit potius quam facti, *l. pro herede 20. l. gerit 88. de acquir. hered.*

3 Huic enim iura sua omnia integra conseruantur, *l. vlt. D. de iur. delib.*

4 Qui solitus iudiciorum ordo est, *§. omnium, Instit. de pan. temer. litig.*

5 *l. 1. Cod. de execut. rei iudic. l. si cum nulla 58. D. de re iudic.*

6 Bart. *in l. de pupillo 5 §. meminisse. D. de nou. oper. nunciat.*

7 Nam & sub Principis nomine prodeunt Senatusconsulta.

8 Ne inde nascatur occasio iniuriæ vnde iura proficiscuntur, *l. meminerint 6. C. vnde vi.*

9 Quia vim sententiæ & condemnationis habet non ex iure sed ex auctoritate statutorum, quæ hac de re sunt ferè vbique gentium præsertim in Italia.

10 Est enim hoc priuilegium creditoris agentis ex diplomate principali, vt nunquam satisdet, nisi cum ipso diplomate, ita cautum est.

DEFINITIO XIII.

Non alias quam Principis vel Augustæ literas à Senatu adprobari debere.

NOn alias, quam Sereniſſimi Principis nostri, vel Augustæ literas adprobare, & vt Pragmatici loquuntur, verificare Senatus noster debet, quia nec alius Senatui nostro imperare potest quam Princeps vel Augusta.[1] Itaque si quid publicè priuatimne præfectus Prætorio, aut si mauis, generalis Vicarius Principis decreuerit, non debet amplissimi ordinis auctoritas in eo adprobando interuenire: Cúmque aliter quandoque antea vsurpatum diceretur, Placuit id corrigi nec in posterum tale quicquam amplius fieri oportere.[2] *Ita Senatus* in causa N. Bocellin, & Syndicorum de Belley 4. Id. Maij 1594.

1 Omnes enim à Principe & Augusta vel Senatu inferiores sunt vel pares, cum Senatus vices Principis gerat. Par vero in parem non habet imperium, *l. minor autem 18. de minor. l. 1. §. pen. de appel.*

2 *Ex l. quod vero 14. l. quod non ratione 46. D. de legib.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XIV.

Clauſulæ derogatoriæ quo plus inſolitæ, eo magis ſuſpectæ.

CLauſulæ derogatoriæ cæteræque præcautiones in gratiis & literis ſummi Pontificis aut alterius Principis quo magis inſolitæ & plures appoſitæ ſunt, eo minus operantur, quia faciunt vt tanto minus præſumatur voluntas concedentis, tantoque facilius probetur ſubreptio. [2] Ex qua ſubreptione inducitur nullitas gratiæ & literarum quaſi ex defectu voluntatis in prouidente. [3] *Ita Senatus* pro Guilielmo Bachod contra Claudium Philippe 4. Non. Iun. 1595.

1 Felin. *in cap nulli. de reſcr.*
2 Dec. *conſil.* 561.
3 *Cap. cum adeo. de reſcript. in* 6.

DEFINITIO XV.

Inciuile eſt reſcriptum à ſpoliatore impetratum ad euocandam cauſam ad conſiſtorium Principis antequam purgatum ſit vitium ſpoliationis.

QVi aduerſarium ſpoliauerat, cum ad reſtituendam rem interdicto conueniretur, [1] nec haberet quod reſponderet, petierat à Principe, & obtinuerat vt cauſa ad Principis conſiſtorium euocaretur, [2] Placuit audiri eum non debere, [3] nec admittendum eſſe reſcriptum, quia ſpoliationis vitium ante omnia purgandum eſt. [4] *Ita Senatus* in cauſa Seminarij Auguſtani & Prioratus Sancti Bernardi, 20. Decemb. 1595.

1 Scilicet ex edicto vnde vi. *l. 1. & tot. tit. D. vnde vi.* Idem eſſet ſi conueniretur conditione, *ex Can. redintegranda 3. qu. 1. aut ex l. ſi quis in tantam C. vnde vi.* Sunt enim iſta omnia remedia ſpoliatis competentia.

2 Cuiuſmodi euocationes magnam litium & expenſarum materiam præbere ſolent. Nec enim ſine magnis ſumptibus itur ad Principem aut litigatur coram Principe.

3 Tanquam qui huiuſmodi commento velit moram facere reſtitutioni, quæ ſtatim facienda eſt ſpoliato.

4 Intereſt namque reipublicæ ſpoliatum quemlibet ante omnia reſtitui etiam prædonem, *cap. in literis, & paſ. Extr. de reſtit. ſpoliat.*

DEFINITIO XVI.

Reſcriptum moratorium non magis poteſt impetrari contra debitum per quod facta eſt nouatio iudicati ad vtilitatem debitoris, quam contra ipſum iudicatum.

COndemnatus debitor à creditore iudicati executionem vrgente impetrauerat, vt iudicati nouatio fieret [1] per nouam ſtipulationem, in quam ex liberalitate & indulgentia creditoris longe minus deduceretur, quam deductum eſſet in condemnationem. Agente poſtea creditore debitor moratorias literas impetrauerat, ne ante annum vrgeri poſſet. [2] Viſum eſt licet nouatione facta ſola ſuperſit actio ex ſtipulatu, neque ex iudicato amplius agi poſſit, [3] non debere tamen deteriorem hac parte eſſe conditionem creditoris, quam ſi nouatio nulla facta eſſet, ne alioqui captioſa ei ſit liberalitas, [4] ex qua iam ſatis magnum lucrum debitor ſenſerit, qui ob eam nunc minus debet. [5] Proinde quamuis aduerſus obligationem ex ſtipulatu proficiſcentem moratoriis literis locus eſſe poſſit, quibus non eſſet aduerſus executionem rei iudicatæ, [6] in propoſito tamen non magis locus erit, quam ſi iudicati executio peteretur. Fere enim eſt vt in dolo eſſe debitor videatur, qui extorta liberalitate perfide abuti velit. [7] *Ita Senatus* pro Dom. Philiberto Milliet Epiſcopo Maurinianenſi Abbate d'Aups contra Claudium Pernollet eiúſque fideiuſſores 8. Id. Feb. 1596.

1 Poteſt enim ipſa quoque iudicati actio nouari ſi id actum ſit, nec recuſet actor partam ſibi ex iudicati cauſa perſecutionem ad initium alterius petitionis redigere, quomodo ſcriptum eſt in *l. minor 40. D. de minor.*

2 Cuiuſmodi literas certum eſt impetrari poſſe aduerſus agentem ex ſtipulatu, non item aduerſus agentem ex iudicato, vt dixi *Deſin. 4. ſupr. de precib. Imp. offer.*

3 Quia nouatione perimitur prior actio & in ſequentem transfunditur, *l. 1. D. de nouat.*

4 Nemo enim ex liberalitate ſua periclitari debet. *l. ne ex liberalitate D. de re iudic.*

5 Nam poſt rem iudicatam ſi nouatio facta non eſſet, nihil aliud quæri oporteret, niſi quid in condemnationem deductum fuiſſet, ſiue plus ſiue minus antea deberetur, *l. ſi fundus 16. §. ſi pluris. D. de pignor.* id. óque ſolemnis dicere per iudicatum fieri nouationem prioris actionis. *l. vltim. C. de vſur. rei iudic.*

6 Rebuff. *in tractat. de lit. dilat. artic. 1 glo. 1. nu. 10.* Poſt Guid. Pap. *qu. 97.* D xi *Deſin. 15. ſupr. de precib. Imp. offer.*

7 *Arg. l. 1. C. de iur. dot. l. pen.* iunct. *l. ſi extraneus. 33. D. eod.* Ergo ſi nouatio facta ſit ſine liberalitate, aliud erit, vt dixi *Deſin. 4. ſup. de precib. Imper. offer.*

DEFINITIO XVII.

Contra locatorem non poteſt conductor impetrare reſcriptum moratorium, nec ſi facta ſit nouatio dum ne ſit mutata cauſa debiti.

DEbitor ex cauſa conductionis, qui re conducta fruitur, aut fruitus eſt, literas moratorias ad remorandam mercedis ſolutionem impetrans non auditur: [1] Nec aliud erit tametſi prioris contractus locationis nouatio facta ſit, dummodo non mutata ſit cauſa debiti in ſecunda obligatione: ſed eadem ſemper abſit cauſa locationis. [2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ne ſcilicet iniquitas illa occurrat, vt & rem & precium conductor habeat, vt dixi *Deſin. 11. & 20. nu. 5. ſupr. de precib. Imp. offer.*

2 Hoc enim caſu eadem quoque ſemper cauſa ſubeſt denegandæ dilationis, *arg. l. dolo 19. § auerſum. D. de nouat.*

DEFINITIO XVIII.

Literæ ſtatus etiam ad inferiorem magiſtratum directæ non ab alio quam à Senatu verificari poſſunt.

SI Princeps iubeat ſiſti litem, [1] quæ pendeat coram inferiore aliquo iudice licet proponas iuridicum maiorem Sabaudiæ, aut alterius prouinciæ, non poteſt is iudex eiuſmodi literas, vt loquimur, verificare, neque ſi ad eum ſcriptæ ſint, ſed ad Senatum referre cognitionem debet, [2] qui pro ſua prudentia æſtimet an iis literis locus eſſe aliquis debeat. [3] Quid enim ſi obreptum ſit Principi? [4] Quid ſi lis pendebat de crimine eoque fortaſſis atroci, quod ſtatim vindicari publicè interſit? [5] Nam & generaliter conſtitutum eſt, vt literas omnes Principis, quæ à magna prodeunt Cancellaria à Senatu noſtro ante omnia inſpici & adprobari ſit neceſſe. [6] *Ita Senatus* in cauſa nobilis N. Du Coudray 24. Febr. 1596.

1 Vulgo pragmatici vocant *lettres d'eſtat*, quia faciunt vt lis ſiſti debeat in eodem ſtatu in quo tunc reperitur, vt dixi *Deſin 23. ſupr. De precib. Imp offer.*

2 Tanquam ad ſuperiorem & ad magiſtratum magiſtratuum, cuius hæc propria cognitio eſt, vt ſequitur in Definitione.

3 Semper enim cauſæ cognitio requiritur in verificatione, vt loquuntur, literarum Principis.

4 Perinde haberi debet ac ſi reſcriptum impetratum non fuiſſet. *l. 5. §. pen. D. de reb. eor. l. ſi quis ſubreptum 17. D. ad legem Corn. de falſ.*

5 *l. ita vulneratus 51. §. vltim. D. ad legem Aquil. l. ſi à reo 71. §. vltim. Digeſt. de fideiuſſ. l. Stichum ans Pamphilum 95. §. 1. de ſolut.*

6 Et eo iure vtimur.

DEFI-

DEFINITIO XIX.

Litera salui conductus non nisi à Principe vel à supremo magistratu dari possunt.

LIteras, quas vocant Salui conductus, quibus securitas ei promittitur, qui alioquin ad eum locum accedere impune non posset, certum est neque ab aduocato aut procuratore fiscali,[1] neque ab inferiore vllo iudice dari posse,[2] Sed tantum à Principe vel à supremo magistratu, qui vicem Principis gerat.[3] Nisi quod interdum quoque ex iusta causa permittendum est etiam inferioribus magistratibus, vt impunitatem istam promittant,[4] Sed non nisi ad tempus,[5] Aut ita demum si ille ipse iudex sit, qui pœnam inflixit,[6] ad cuius auctoritatem maxime pertinet, vt quod iudicatum est mandetur executioni. Princeps igitur adeundus est, qui huiusmodi literas concedat, quas porro etiamsi maxime generales concesserit, ne possit impetrans conueniri ex quacunque causa ciuili, vel criminali, ea tamen debita non continebuntur, quæ iureiurando munita reperiuntur:[7] Nam nec si Papa, vel Imperator statuta omnia ciuitatis alicuius irrita faceret, ea tamen continerentur, quæ ciuium iuramentis fuissent corroborata.[8] *Sine die.*

1 Afflict. *decis.* 4. *num.* 3. post Angel. *in l. conuentionum. D. de pact.*

2 Bald. *in l. reos. col.* 9. *C. de accus. post* Iacob. *in* 5. *quæst. de Bannito*, Afflict. *d. decis.* 4. *num.* 1.

3 Bald. in *l. relegati. D. de pœn.* Afflict. *d. decis.* 4. *num.* 1.

4 Bartol. *in l. is qui reus. col. vlt. de public. iudic.* iusta autem causa est si bannitus sit accusatus, cuius præsentia proinde sit necessaria, vt *in d. l. is qui reus.* Afflict. *vbi sup. num.* 2.

5 Bald. *in l. reos.* Afflict. *ibid. ex d. l. relegati, l. qui cum vno. D. de re milit.* iunct. §. *sed neque.* Nouel. *de mandat. Princip.*

6 Bartol. *in d. l. is qui reus in fin.* Bald. *in l. sed si hac. §. essi pro pœna. D. de in ius voc.*

7 Alexand. *cons.* 204. *vol.* 2. *& cons.* 38. *col.* 2. *vol.* 3. Afflict. *decis.* 5. *num.* 2. *&* 3.

8 Afflict. *ibid.*

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM,
ET RERVM IN SACRO SABAUDIÆ Senatu Tractatarum,
LIBER SECVNDVS.
TITVLVS PRIMVS.
De Edendo.

DEFINITIO I.

Editio testamenti quando faciendasit heredi aut ab herede.

SCRIPTVRAM legati vel fideicommissi quod relictum heres negat, exhibere legatarium vel fideicommissarium debere constabat.[1] Cum tamen iam aliquo probationis primordio actoris inuentio iuuaretur, non inutiliter tabularum editionem ab herede petere videbatur,[2] quam & aliis nonnullis casib. peti posse iuris interpretes admiserunt.[3] Multum siquidem intererat, vtrum de domo rei probationes extrahere actor vellet in hoc ipsum vt ageret, quod nunquam permittendum est,[4] An in id potius vt institutæ actionis fidem quam propriis probationum adminiculis fulcire cœpisset, supremæ præsertim voluntatis tuendæ gratia facilius impleret.[5] Latum est Senatusconsultum pro Iacobo De Mitte, Domino De Cheurieres & de Miolans, contra D. de Carde 16. Cal. April. 1588.

1 *l. post quam* 5. §. *si dies. D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.* Nec obstat, *l.* 2. *D. hoc tit.* Loquimur enim de alia editione, scil. de illa quę præcedere vocationem in ius solebat, de qua *in l.* 1. *eod.*

2 Nimirum ad coadiuuandam duntaxat actoris intentionem notant DD. *ad l.* 1. *& vlt. C. hoc tit. ex l. qui concubinam* 29. §. *cum ita* 2. *& l. prædia* 91. §. *Titio. de legat.* 3.

3 Casus illos nostri congerunt *ad l. vlt. C. hoc tit.*

4 *l. qui accusare* 4. *C. eod. l. nimis graue* 7. *C. de testib.*

5 Alex. *in l.* 2. *num.* 3. *D. de edend. ex not. per* Specul. *in titul. de instr. edit.* §. *videndum vers. expressius.* Notant Canon. *in c.* 2. *de probat. arg. d. l.* 1. in illis verbis *Ex causa. C. h. tit. l.* 6. §. *pen. D. eod.* [Si tamen legatarius sit ex iis personis, quibus legitima aliqua debetur, & quæ possent succedere ab intestato ei qui legatum reliquisse dicitur, & petat legatum ab eo qui se heredem ex asse dicit, non est cogendus exhibere testamentum, si modo alternatiuè petat portionem quæ ab intestato eum contingit, relicta tamen aduersario electione an legatum præstare an parte hereditatis cedere malit, cùm alterutrum hoc casu actori deberi certum sit, Aut hereditatis partem ab intestato, aut legitimam ex testamento, aut saltem legatum aliquod pro legitima, cum supplemento, si minus sit relictum.]

DEFINITIO II.

De editione instrumenti obiecti sine designatione diei & Consulis.

NOn est cogendus edere quisquis ex litigatoribus tuendi iuris sui gratia instrumentum aliquod sine die & Consule, vt loquimur, aduersario suo obiecerit,[1] Ne alioqui accidat vt præcipiti iudicis festinatione iussus ille facere quod tam cito fortasse nequeat, bonæ litis iacturam patiatur.[2] Quod sane diuersum est in eo, qui diem instrumenti prodens & cõsulem, hoc ipso profitetur habere se quod statim possit si velit edere. Num & dolo malo factam editioni moram condemnatione expensarũ, quas ex postfacto superuacuas fuisse apparet, coercendam esse placuit.[3] *Ita Senatus* passim & plerisque Senatusconsultis.

1 Quia editio facienda est cum die & Consule, quoties sit ad probandam intentionem, licet aliud sit in ea editione, quę sit ad præiudicium præparandum. *l. i. §. editiones. D. hoc tit.*

Source : BIU Cujas

2 Pœna enim illa est non factæ editionis, vt eo instrumento quod quis edere noluit, postea vti non possit. *l. vlt. §. 1. D. de appellat.* Qua de causa nec alia instrumenta edere quis cogitur, quàm quibus in iudicio vti velit, *d. l. 1. §. edenda sunt eod.*

3 Nullam enim hic habet recusandæ aut differendæ editionis excusationem, *d. l. vlt. §. 1. D. de appellat.* [Quod tamen intellige nisi malit priuari commodo. Hæc enim pœna sufficit ad puniendam ipsius contumaciam. Nimirum quia sola enunciatio instrumenti etiam cum designatione diei & Consulis non facit instrumentum commune, quomodo faceret editio ipsa semel facta, quam ideo bene pragmatici *communicationem* appellant, quia facit communia instrumenta omnia quæ eduntur. Ideoque si non edantur iterum etiam ad fundandam aduersarij intentionem litis iacturam pati debet is, qui non vult edere, cùm imputare sibi debeat cur aliquando ediderit. Planè quin magna præsumptio sit contra eum qui diem & Consulem designauit dubitari non potest, vt dici solet de quolibet nolente exhibere, Nisi alleget probabilem instrumenti deperditionem, aut minùs probabilem probet. *Ita Senatus* in causa Prioris de la Magdelaine, & Comiti de Fauerges Iunij 1614. Sed & si quis instrumentum aliquod dimidiatum & mutilum proferat aut partem chartæ, ex cuius scriptura appareat in alia parte quæ abscissa est aliquid scriptum fuisse, magna doli præsumptio est contra producentem, vt ei nocere potius quàm prodesse debeat talis editio. *Ita Senatus* in causa quadam D. de Grenaud, & Petri Rolandi 26 Maij 1614.]

4 Felin. *in cap. exceptionem. de except.* Decius *ad l. qui in alterius num. 9. de regul. iur.*

DEFINITIO III.

De instrumenti inter alios confecti editione & descriptione per notarium facienda.

INstrumenti quod inter alios confectum sit editionem à notario petere possunt omnes quorum interest: idque statuto nostro diserte cautum est, præter iuris communis rationem, quæ non aliis potestatem facit petendæ editionis, quam qui notarium rogauerunt. [1] Sed de ea editione id accipi debet quæ nudam exhibitionem habeat, non quæ à notario exemplum instrumenti extorqueat, quam certe fieri non oportet, nisi vocatis prius, & consentientibus iis qui contraxerunt, cum alioqui fieri possit, vt ex illa editione lædantur. [2] Hoc ipsum tamen exceptionem admittit, si instrumentum tale sit, cuius plena editio per eos qui contraxerunt impediri non posset, Vt puta si dominus directus laudimia petiturus venditionis instrumentum edi sibi describique postulet, [3] Nam quod contrahentes ipsi prohibere non possent quorum præcipue interest, [4] multo minus recusare potest notarius, cuius officium publicum est. [5] *Ita Senatus* Prid. Id. Nouembr. 1588.

1 *l. Prætor ait 4. §. huius edicti.* vbi gloss. Bart. & alij præsertim Paulus Castr. *num. 6. & 10. D. hoc tit.*

2 Nam & cum notarius reddit instrumentum ei, ad cuius petitionem confectum est, dubitari solet an aduersarius citari debeat Bartol. *in l. vlt. nu. 8. D. de tab. exhib.* Guid Pap. *quæstio. 2.*

3 Constat enim non solum emphyteutam, sed etiam quemlibet rei emphyteuticariæ possessorem cogendum edere domino directo. Notatur *in l. vlt C. de iur. emphyt.* facit *l. si quis, §. pertinere.* vbi Bart. *D. hoc tit. l. vlt. de bon. auctor. iudic. possid.* aliàs *l. cum plures 15. ill. tit.*

4 Ex regula *l. qui potest 26.* vbi Decius *de regul. iur.*

5 Bart. *in l. generali. C. de tabular. lib. 10.*

De instrumenti per alium notarium excepti facienda descriptione per alium notarium.

SI notarij qui instrumentum conscripsit alius notarius heres sit, non ideo tamen instrumenti descriptionem vtilem, quam expeditionem vocant, facere poterit, quin iudicis cuius de ea re notio est iussus mandatumque præcedat. [1] Si tamen proferatur instrumentum exscriptum, & vt aiunt, grossatum, de antiquo, id est ante annos quadraginta, [2] & quidem ab eo notario qui mandatum sibi dicat vt exscriberet, fidem faciet post mortem notarij, licet alioqui non constet de mandato. [3] Id nimirum euincente antiqui temporis priuilegio & auctoritate, [4] licet dici soleat mandatum nunquam præsumi. [5] *Ita Senatus* sæpius.

1 Paul. Castr. *in l. quadam. §. nihil interest. D. hoc tit.* Felin. *in capite cum P. tabellio, Extr. de fid. instrum.* Contra Bart. *in l. si quis. §. cogetur nu. 3. eod. hoc tit.* Atque ita seruari solitum testatur Guid. Pap. *quæst. 118.* Sufficit tamen generalis licentia & commissio iudicis, vt not. apostil. ad Guid Pap. ibid. Sed neque creditur notario dicenti sibi fuisse mandatum à iudice, nisi de mandato constet, *cap. quoniam contra falsam. Extr. de prob. Auth. si quis in aliquo. C. hoc tit.* Scilicet si pars opponat Guid Pap. *quæst. 404.*

2 Non enim sequimur opinionem Guid. Pap. *d. quæst. 404. nu. 2.* vbi ait tempus antiquum hoc casu esse biennij.

3 Guid. Pap. *dict. quæst. 404. ex cap. cum causam. ext. de probat. c. ad audientiam. Extr. de præscript.*

3 Propter difficultatem probationum, Bald. *in Auth. quas actiones. C. de epsc. & cleric.*

5 Bart. *in l. iusiurandum, §. procurator. nu. 2. de iureiur.*

DEFINITIO V.

Quando protocollum exhibere cogatur is qui profert instrumentum publica fide subnixum.

QVi profert instrumentum in publicam formam edactum, non rasum, non cancellatum, nec quo alia ratione in forma siue intrinseca, siue extrinseca apparenter suspectum, non est arctandus ad protocolli editionem, [1] tametsi dicat aduersarius paratum se viso protocollo falsi accusationem instituere. [2] Nec si quam aliam ob causam suspectum sit instrumentum, Puta si ex alio instrumento publico probetur eo ipso die Taurini fuisse & contraxisse illum, qui instrumento de quo agitur Camberij contraxisse proponitur. Quo enim certiores sunt falsi probationes, eo facilius ad solemnem inscriptionem decurrere accusator potest, tantoque minus causæ habet petendi exhibitionem protocolli ante solemnem inscriptionem. [3] Hoc ita, si non sit notarius suspectus & mali nominis. Etsi enim non quæcunque instrumenta per falsarium notarium excepta sunt, hoc ipso falsa videri debent, [4] vt tamen suspecta sint, sufficit notarij fidem esse suspectam, [5] cum ex notarij subscriptione tota instrumenti ædes pendeat. [6] Sed & cum in scriptis contractum est, protocolli exhibitio peti quandocunque potest, quod eo casu non tantum probatio sed etiam substantia ipsa instrumenti ex prima scriptura pendere intelligatur. [7] In scripturis autem contractum videtur quoties inter contracturos ab initio conuenit, vt ad notarium eatur ad contrahendum per scripturam: aut cum facta iam conuentione de negotio quod tractatur, subinde placet vt non prius contractus perfectus dicatur, quam in scripturam redactus sit. [8] Plane post solemnem de falsi crimine inscriptionem, nemo dubitat quin protocollum omnimodo exhibere debeat quisquis nititur instrumento, quantumuis authentico, & in publicam formam redacto: quia nec negari potest, quin per inscriptionem suspectum factum sit: quæ sola res exhibendi protocolli necessitatem debet inducere. [9] *Ita Senatus* 13. Cal. Ian. 1588.

1 Norant DD. præsertim Bald. & Salicet. *in l. vlt. C. de fid. instr.* itémque *in l. vlt. C. de probat.*

2 Nam ad hunc casum non pertinet *d. l. vlt. C. de fid. instr.* sed ad illum quo petitur iterata editio instrumenti iam semel editi non protocolli, quo casu minor sane fit iniuria ei, qui illud ipsum instrumentum quod penes se habet, quodque iam semel edidit, rursum edere iubetur, quàm si protocollum edere cogeretur, quod vtique vix fieri posset, quin hoc ipso instrumentum alioqui publicum suspectum redderetur.

3 Eo namque iure vtimur, vt publici instrumenti fides citrà solemnem falsi inscriptionem in dubium reuocari non possit.

odio

odio scilicet litium quæ alioqui facilè multiplicarentur in infinitum.

4 Bart. *in l. Barbarius num.* 16. *&* 17. *de offic. prat. & in l. denunciatio. §. quæritur. D. ad leg. Iul. de adult.*

5 Paul. Castr. *in l. si quis ex argentariis, §. coguntur, num.* 3. *D. hoc tit.* Bart. *in Auth. de defens. ciuit. num.* 1.

6 Bart. *in d. l. si quis §. initium in 2. est num.* 32. *ex l. vlt. C. de adsess. §. oportet autem*, Nouel. *de instrum. caut. & fid. collat.* 6 *§. item lex Cornelia*, vbi Gloss. *Inst. de public. iudic.* Idem Bart. *in princip. Digest. num.* 5.

7 Singulariter Bald. *in rubric. de fid. instrum.* quem refert & sequitur Roman. *cons.* 174. *incip. amplissime Doctor. nu.* 7.

8 Idem Bald. *in l. contractus, C. de fid. instr.* Vide Bart. *ad l. generaliter num.* 10. ibique apostillam, *C. de non numer. pecun.* Castr. *in d. l. contractus.*

9 Standum enim est protocollo notarij potius quam instrumento dato parti, Bart. *in d. l. si quis. §. Prætor ait. num.* 3. *hoc est.*

DEFINITIO VI.

Quando actor reo edere cogatur ad fundandam exceptionem aut reconuentionem.

SOlet quidem actor cogi vt edat reo ad fundãdam, vt aiunt, exceptionem: [1] fauore nimirum rei cuius in excipiendo causa fauorabilis est, [2] propterea quod licet in exceptione actor sit, [3] necessarius tamen, &, vt ita dixerim, inuitus actor est. [4] Sed si de reconuentione tractetur, non idem iuris obtinet. Non enim reconuentio exceptio est, sed actio potius mutuáque petitio. [5] Nec quod ad compensationis exceptionem accedere videtur, ad rem facit. Etsi enim qui compensat, quodammodo agere & petere videtur, [6] hoc ipso tamen fauorabilior est quam qui recõuenit, quod compensatio si modo opposita sit, [7] actionem ipso iure perimit & elidit, [8] reconuentio non item, sed tantum mutuæ condemnationi locum aperit, [9] nec in alio differt à noua & separata petitione, nisi quod & apud eundem iudicem, [10] & in eadem fit instantia. [11] Plane si proponas eum qui reconuenit petere ab aduersario editionem instrumenti, quod si non ratione dominij saltem ratione vtilitatis commune sit, [12] dubitari nõ oportet, quin talis editio iustissimè postuletur. [13] *Ita tractatum est* in secreto auditorio pro D. N. Martello Episcopo Nicensi contra N. Lambertum Chamb. 4. Id. Feb. 1589.

1 *l. fin.* vbi Bart. *num.* 1. *&* 3. *C. hoc tit.*

2 *l. fauorabiliores* 125. *de reg. iur. l. Arianus* 47. *de oblig. & act.*

3 *l. in exceptionibus* 19. *D. de probat.*

4 Quia non est in eius potestate an & quando conueniatur, *l. pure* 5. *§. vlt. De doli mali except.*

5 *Tit. Decret. de mutuis petit. l. cum Papinianus* 14. iunct. *auth. & consequenter, C. de senten. & interloc. omn. iudic.*

6 *l. amplius* 15. *D. rat. rem haber.*

7 Necesse enim est vt opponatur, Bart. *ad l. quod dicitur. n.* 10. *de impens. in reb. dotal. fact. ex l. si quid à fideiussore*, vbi Glo. *& l. quod Labeo, D. de compens.*

8 *l. vlt. C. de compens. l. postquam, D. eod.*

9 *d. l. cum Papinianus.*

10 *l. qui non cogitur* 22. *de iudic.*

11 *d. Auth. & consequenter.*

12 *vt in l. si quæ sint cautiones* 5. *D. famil. ercisc. l. procurator*, 7. *C. hoc tit. l. vlt. D. de fid. instr.*

13 Semper enim edi debet instrumentum quod est commune, Bart. *in l. 1. §. editiones. numer.* 4. *D. hoc tit.* Propter quam causam placet peti posse editionem instrumentorum omnium, quæ quis in instantia semel produxerit, quia per productionem facta sunt communia, quæ antea propria fuerunt. Bart. *in d. §. eruditiones. num.* 8.

DEFINITIO VII.

Quando & quatenus contra se edere appellans cogatur in criminalibus.

QVod dici solet non esse cogendum quemquam contra se edere, [1] non est perpetuum. Nam qui à sententia de crimine lata prouocauit ad Senatum curare cogitur, vt non tantum sententia ipsa, quod in ciuilibus causis sufficeret, [2] sed acta quoque omnia criminalia exhibeantur, & ab inferioris iudicis à quo appellatum est actuario ad Senatum referantur. Alioqui audiendus non est. Id nimirum postulante fauore publico cum interfit Reipublicæ nocentes puniri. [3] Quibus tamen eludendæ aut saltem frustrandæ per appellationem condemnationis via pateret, si condemnatis, & appellantibus huiusmodi editionis & exhibitionis per actuarij manus faciendæ necessitas remitteretur. [4] Si tamen capitis pœna per sententiam irrogata proponatur, alio iure vtimur. Tunc enim non exhibentis contumacia expensis tantum non etiam damno litis appellatoriæ coercenda est, Ideoque vel inuito appellante præcipere Senatus solet instante procuratore generali Principis, vt prioris instantiæ acta per actuarium iudicis à quo appellatum fuit ad Senatum transmittantur. Et quidem sumptibus accusatoris siue priuatus ille sit, siue publicus, Tum quod audiendus non sit perire volens: [5] Tum quoniam à Senatus dignitate & sanctitate alienum sit condemnari, quem ad triremes, aut ad furcam, aliúdve capitale supplicium non visis lectisq. actis litis. Quid enim si ex iis appareat aut nulla, aut leuiore, aut etiam grauiore pœna reum dignum esse? Itaque nec aliud obseruare iudex inferior debebit quisquis ex appellatione cognoscet. Idem erit, etsi pro condemnato per contumaciam absente vxor aut alius quispiam appellauerit. Nam & eiusmodi appellatio licita est, & nemo ambigit ex Dei præsentia condemnati absentiam, cum in cæteris omnibus, tum in his præcipuè grauioribus causis suppleri oportere. [6] *Ita Senatus* pro N. Claudio Reydelet D. de S. Paul contra Caspardum de la Roche. Non. Nouembr. 1592.

1 *l. vlt. C. hoc tit. l. nimis graue* 7. *C. de testib.*

2 Nam in causis ciuilibus appellans cogitur edere sententiam vt sciatur quid sit à quo prouocauerit. Is verò contra quem appellatum est, cogitur edere acta litis, vt probet bene iudicatum fuisse.

3 *l. ita vulneratus* 51. *§. vlt. D. ad leg. Aqui. l. si operis* 14. *C. de pœn. l. Stichum* 95. *§. 1. de solut.*

4 Alia etiam huius iuris ratio afferri potest, quia tam facile est appellanti omnia litis acta, atque sententiam ipsam solam hoc casu edere, cum acta omnia criminalia penes actuarium remaneant, vt proinde minus proprie hæc editio dicenda sit.

5 *l. si is cum quo* 4. *& l. vltim. D. de confess. l. non tantum* 6. *D. de appell.*

6 Nam aut facta puniuntur, aut dicta, aut scripta, aut consilia. Et ea omnia considerandæ sunt septem modis, causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate & euentu, *l. aut factæ* 16. *D. de pœn.* quorum tamen omnium nihil sciri potest, nisi visis & diligenter examinatis actis litis. Cum neque valeret transactio de controuersia quæ ex testamento proficisceretur, nisi visis verbis testamenti, *l. de his* 6. *D. de transact.*

7 *d. l. non tantum* 6. *D. de appel. l. 2. §. vlt. quand. app. sit. l. seruum* 33. *§. publicè, de procurat.*

8 *l. properandum* 13. *§. cum autem eremodicium, Co. de iudic. l. & post edictum* 73. *D. eod. l. 1. C. quomod. & quand. iudex.*

DEFINITIO VIII.

De editione actorum iudicialium & instrumentorum, quæ aut perpetua sunt, aut temporalia.

ACtorum iudicialium editio si petatur, quoniam publica sunt, [1] non solum quod fidem publicam habeant, sed etiam quod publicè facta sint, [2] solet eam Senatus ad cuiusque postulationem sine vlla exceptione decernere. [3] Sin instrumentorum quæ inter priuatos celebrata sint licet stipulante notario, cuius officium publicum est, [4] non aliis quam ipsis qui contraxerunt aut eorum heredibus vel singularibus successoribus editionis petendæ potestas

Source : BIU Cujas

conceditur, si non ij omnes quorum interesse potest consentiant. [5] Iis vero qui contraxerunt ita demum licet editionem petere à notario, si instrumentum sit perpetuum, vel in vtriusque gratiam conscriptum, cuiusmodi sunt instrumenta emptionum, permutationum, & similia. Nam si instrumentum sit temporale, vt loquuntur, puta pro debito ex causa mutui vel alia simili, nihil inaudita parte constituendum est, cuius alioqui ius lædi posset. *Ita Senatus* in relationibus libellorum prid. Id. Maij 1593.

1 Bart. *in l. fin. num. 2. C de re iudic. & in repet. §. si initium l. si quis num. 5. D. hoc tit.*

2 Acta enim dicuntur quæ fiunt coram iudice Bart. *in l. illud num. 1. C. de sacros. eccles.*

3 Dummodo interfit petentis Bart. *in l. 1. §. editiones, num. 3. D. hoc titul. ex l. is apud quem. C eod & l. in fraudem, §. neque instrumenta. de iur. fisc.* Adde quod ibidem notat Bart. editiones actorum iudicialium fieri semper debere cum die & consule quod in aliis est diuersum.

4 Solent enim nostri comparare notarios seruis publicis. De quibus *in l. 1. §. exigere. de magistr. conuen. l. non aliter, 18 de adopt. l. Caius 11. §. vlt. de vsur. l. vlt. de eo quod cuiusque vniuers. l 4. C. de arbitr. l. vltim. C. de seruis reipub. l. generali 3. vbi* Bart. *& alij. C. de tabul. lib. 10. tit. 69.*

5 Diximus supra. Defin. 3 *num. 2.*

6 Ex regula quæ vult in omni actu citandos esse eos, qui ex actu illo lædi possent, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiamsi 29. §. vlt. de minor. l. de vnoquoque 47. de re iudic.*

DEFINITIO IX.

De instrumento quod ex aduersarij domo subtractum est.

QVemadmodum ei qui legatum aut fideicommissum sibi debitum esse dicit, non cogitur heres testamentum edere, sed relicti probationem omnimodo ab actore exigimus: [1] Ita nec fideicommissario aut legatario permittendum est vt ex eo instrumento agat si probetur de domo rei subtractum fuisse siue ab ipso actore siue ab alio, cuius in eam rem ope aut consilio vti actor maluerit. [2] Non solum quod hic eadem iuris ratio locum habeat, quæ probationes de domo rei extrahi non patitur, [3] Sed etiam quod multo minus ferendum sit vt ex improbitate sua lucrum sentiat is qui ipse instrumenta aliena subtraxit, vel ab alio subtrahi curauit. [4] Quem potius eo nomine tanquam furem condemnari oporteret, ac iurium suorum omnium, si qua ex eo instrumento prætendere alioquin posset iacturam incurrere. [5] Si tamen eo nescio subtractum sit instrumentum, cuius deinde possessionem siue bona fide siue per ipsius furis manus nactus fuerit, nihil est quod ei possit imputari, cùm sibi vigilare vtique potuerit & debuerit. [6] An ergo instrumentum inuito domino retinebit? Imò restituere cogendus erit non solum vt furti vitium purgetur, [7] sed etiam quod vindicandi instrumenti licet ad aliam pertinentis ius habeat quisquis chartæ dominus est. [8] Actore igitur qui instrumentum sine vitio nactus sit, hactenus consuletur vt exemplum instrumenti fiat auctoritate iudiciaria, cuius eadem quæ authentici ad probandum vis futura sit, [9] factum vero penes magistrum actorum, Grapharium vocant, deponatur, [10] tùm demum actori tradendum, cum sua interesse probauerit, [11] hoc est nominatim se in eo instrumento, aut ab iis qui nominati sint, ius & causam habere. *Ita Senatus* in causa N. Ioannis De Boniuard & Dominæ Nicolaæ de la Baline 12. Calend. Iul. 1587. & iterum prid. Cal. Iul. 1593.

1 *l. postquam 5. §. si dies. D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.* Diximus *Defin. 1. sup. hoc tit.*

2 Instrumentum enim subtrahenti nunquam prodest. Imo nocet potius, vt contra eum faciat plenissimam fidem Bart. *in l. si de possessione, nu. 1. 2. & 4. C. de probat.* Quid autem interest an quis faciat per seipsum an per alium? Bart. *in l. vtrum. n. 1. D. de leg. Pom. de parricid. & in l. 1. §. item acquirimus n. 9. D. de acquir. poss. & in l. si is qui pro emptore nu. 61. D. de vsucap.*

3 *l. vlt. C. hoc tit. l. nimis graue. 7. C. de testibus.*

4 *l. stataque 12. §. 1. D. de furt. l. plures 38. §. vlt. D. de admin. & pertutor.*

5 Quomodo dicimus actionem perdere eum qui corrumpit iudicem vel aduersarium non principalem, *l. 1. C. de pœn. iud. qui mal. iudic.*

6 *l. summa cum ratione 21. D. de pecul. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

7 *l. 2. l. ciuile 5. C de furt.*

8 *l. 3. §. pen. D. ad exhib.* Castr. *in l proc. nu. 3. l. 4. & 6. C. hoc tit.*

9 Exemplum enim instrumenti facit fidem non solum cum eiusdem notarij manu confectum est, sed etiam cum solemniter fuit publicatum Bart. *in l. in fraud. §. neque instrumenta. nu. 2. D. de iur. fisc.* Idem Bart. *in l. si quis. §. Prætor ait. nu. 1. D. hoc ts.*

10 *Arg. l si reus paratus 73. D. de procurat. l. vlt. D. de tab. exhib. l. 4. D. famil. ercisc. l. 5. eod.*

11 *l. 3. §. cond. De tab. exhib. l. 3. §. si mecum. l. pen. D. ad exhib.*

DEFINITIO X.

De dilata instrumenti editione conqueri non potest, qui instrumenti tenorem non ignorauit.

VErum quidem est eum, qui instrumenti litis decisorij editionem dolo malo distulit vt aduersarium seque ipsum inanibus sumptibus vexaret diutius, in expensas omnes litis ad id vsque tempus condemnari debere: Sed non est ea traditio perpetua. [1] Quid enim si instrumentum tale sit cuius probabilem ignorantiam obtendere aduersarius non potuerit? Finge apocham [2] ab eo ipso conscriptam qui certi condictione agebat ex chirographo. Imputari magis ei potest cur contra proprium factum venerit, cuius vtique ignoratio nunquam probabilis est, [3] Nisi fortè decennium medio tempore effluxerit, ex quo etiam proprij facti obliuio præsumi solet. [5] *Ita Senatus* in causa Henrici Velliet & Claudij Maliet 5. Non. Aug. 1593.

1 Dixi *Defin. 2. nu. 4 sup. eod. ex* Felin. *in c. except. de except.*

2 Neque enim per editionem magis certiorandus est, qui iam certus est *l. 2. D. hoc tit. l. 1. §. vlt. de action. empt.*

3 Id est pecuniæ solutæ professionem, vt loquitur *l. pecuniæ 14. C. de solut.*

4 *l. quamquam 7. D. ad SC. Velleian. l. vlt. D. pro suo qui in alterius 29. De reg. iur.*

5 Bart. *in l. qui fundum, §. seruus meus. num. 1. D. pro empt. & in l. si id quod num. 1. de acq. poss.*

DEFINITIO XI.

De instrumenti editione per calumniam sub iuris prætextu desiderata.

CVm tibi vendidissem annuam frumenti pensitationem, quæ mihi super fundo Corneliano ex contractu censuali aut emphyteutico debebatur, vt eodem iure haberes eam quo penes me fuisset, ac post 20. annos in integrum restitui vellem ex causa enormis, &, vt vocant, enormissimę læsionis, petiisti à me censualis & emphyteuticarij instrumenti exhibitionē per quam appareat, quibus oneribus ea pensio obstricta esset vt facilius posset dignosci an aliqua læsio interuenisset. [1] Non es audiendus, quia licet instrumenta, quę ad rem venditam pertinent non solum edenda sint emptori à venditore, [2] sed etiam tradendæ simul cum re ipsa, [3] (cum eo scilicet, vt quoties ita res exiget, eadem venditori exhibeantur, interea autem descriptum & recognitum ei fiat, quod pragmatici *extractum* appellant.) [4] In proposito tamen de rescindenda tantum non etiam de implenda & exequenda venditione agitur, Nec tua quicquam, eo nomine, videtur interesse, cum tam longus annuæ pensitationis percipiende vsus, post viginti annos tibi ad instar tituli esse possit. [5] Nec credibile est tanto tempore vsum te re vendita, quin perspectum habueris, quibus oneribus annuis æstimationem minuentibus, ea res ob-

Source : BIU Cujas

res obstringatur. [6] Cumque non possis dicere quænam alia rei venditæ conditio per tot annos apud te fuerit, quam quæ optima maxima, [7] apparet per euidentem calumniam desiderare te vt eiusmodi instrumentum exhibeatur. [8] Accedebat, quod cum in vendendo conuenisset, vt non prius certam precij partem exigere possem, quam tibi instrumentum illud tradidissem, precium tamen integrum à te postea solutum proponebatur. Proinde credibile erat traditum tibi fuisse instrumentum in necessarium antecedens: [9] Multo magis idem dicendum erit, Si non tu sed heres tuus huiusmodi editionem petat, quam tu viuus nunquam petieris, [10] Ne tum quidem cum aduersus te impetrata restitutio fuit, deque ea lis contestata. *Ita Senatus* in causa D. Senatoris Dauise Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Nam si æstimatio cuiusque rei fit qualitate, quantitate & onere inspectis Auth. hoc ius porrectum, *ad fin. C. de sacr. eccles.* Atqui reus hoc casu petebat editionem ad fundandam suam exceptionem, quod facere potest vt diximus, *Defin. 6. nu. 1 sup. eod.* Sed habet hic casus specialem rationem, quæ statim sequitur.

2 *L. Titius 48. l. creditor, 52. D. de actio. empt. l. cætera, 4. §. vlt. D. famil. erciscund. l. locum, 43. de pign. actio.*

3 Sic à Senatu Parisiensi iudicatum refert Ioannes Lucius *lib. 9. Placit. tit. 9. plac. 1.* licet contraria sententia ex supradictis legibus verior videatur, vt instrumenta debeant manere penes venditorem, non penes emptorem.

4 *Arg. d. l. 4 §. vlt. & l. 5 D famil. erciscund.*

5 *L. cum de in rem verso, 6.* vbi Bartol. & alij notant, *D. de vsur.*

6 *Arg. l. in venditione, 41. D. de action. empt.*

7 Hæc enim verba, *optima maxima*, nihil aliud significant, nisi rem esse liberam, *l. penult. D. de euict. l. si cum fundum, 126. l. non tantum, 169. de verbor. signif.* In dubio autem præsumitur vna quæque res libera, *l. actiua, 8. C. de seruit.* Bart. *in l. si prius, num. 14. de oper. nous nunciat.*

8 Exhibitio autem, quæ per calumniam petitur, deneganda est, *l. pen. D. ad exhib.*

9 *Arg. l. Iulianus. 13. §. offerri. de act. empt.*

10 *Arg. d. l. cum de in rem verso, 6. D. de vsur. l. vir. vsurati, 54. de donat. inter vir. & vxor.*

11 *Arg. l. Procula, 19 D. de probat.*

DEFINITIO XII.

Appellare quando liceat notario, qui instrumentum edere præcise iussus est.

AB eo iudicis præcepto, quo iubetur notarius instrumentum edere, quod vel ab ipso confectum dicatur, vel ab alio, cuius ipse sit successor, siue hereditario iure, siue, vt plerunque fit, iudicialis depositi titulo, recte appellatur, si iussum sit præcisum, nec saluam faciat intercedendi potestatem. [1] Quid enim, si notarius aut quisquis ille est, qui instrumentum edere iubetur, neget penes se habere? An non æquum sit audiri eum prius, quàm condemnari? [2] Planè si edere iussus non negauerit se habere, [3] neque tamen paruerit, potest iterum iuberi & quidem præcise vt edat, nulla etiam intercessionis facta mentione, neque ab huiusmodi secundo præcepto appellari poterit. Nam si intercedere notarius velit, idipsum facere potest propter clausulam in priore appositam, cum in prioris præcepti consequentiam, posterius quoque factum sit, [4] sibique potius quam iudici imputare notarius debet, cur statim atque primum edere iussus est, non intercesserit. [5] *Ita Senatus* ex tempore in causa Petri Constantin. & Raymondi Faurat 8. Calend. Februar. 1594.

1 Ita enim fit vt cœptum videatur ab executione, quod iuris ratio non admittit *l. 1. C. de exec. rei iudic. l. à Diuo Pio, 15. §. sed si emptor. de re iudic.*

2 Neque enim vnquam exhibere quisquam cogitur, nisi qui exhibendi habet facultatem, aut qui dolo malo fecit ne possit exhibere, *l. 3. §. vlt. l. si ad exhibendum, 8. D. Ad exhib. l. vlt. §. 1. D. de appellat.*

3 Nemo enim actionem ad exhibendum, vt nec ad aliam vllam, quæ in rem sit, pati cogitur, cum possit dicere, se non possidere, *l. vlt. D. de res vindic.*

4 Videtur enim repetitum præceptum cum suis qualitatibus ex notat. per Bartol. *in l. ita stipulatus, §. Chrysogonus, de verbor. oblig. & in l. institutio, num. 1. de condic. inst.*

5 Cum enim iudex saluam facit intercedendi potestatem, resoluitur iussus iudicis in simplicem citationem, Bart. *in l. de pupillo, §. meminisse, de oper. nous nunciat.*

DEFINITIO XIII.

De editione confessionum rei in criminalibus non semper accusatori facienda.

REo crimen confessio, sed cum iis circumstantiis, quæ si veræ essent, aut nulla aut minor pœna esset irroganda, [1] Ita vt committi testes nil sit necesse, probari tamen oporteat, quæ reus allegauit ad tuendam innocentiam, non debent interea edi accusatori confessiones rei, sed tum demum, cum peracto iam iudicij ordine nihil agendum superetit, nisi vt sententia feratur. [2] *Ita Senatus* in causa D. de la Serra, & D. Antonij de Lescheraine prid. Cal. Febr. 1594.

1 Puta si quis confessus sit se hominem occidisse, sed adiecerit, se occidisse ad sui defensionem, quo casu potest scindi confessio, quia reus habet præsumptionem contra se, vt loquitur Bart. *in l. Aurelius, §. idem quæsit si tutor, num. 2. D. de liber. legat.*

2 Propter periculum quod subest, ne quid in rei necem actor comminiscatur, vbi dixerit ea, quæ reus ad tuendam innocentiam suam allegauerit, eique probandi facultatem præripiat.

DEFINITIO XIV.

Instrumenta hereditaria tanquam communia edenda sunt fideicommissario, de cuius iure iam cognitum est.

POsteaquam de fideicommissi iure cognitum & pronunciatum est, cogitur heres petenti fideicommissario exhibere instrumenta omnia ad hereditatis causam pertinentia. [1] Communia enim sunt, licet remanere debeant penes heredem tanquam digniorem. [2] Nec ad rem pertinet, quod ita futurum sit, vt contra iuris regulas [3] videatur heres parare arma contra se, si aliunde probare fideicommissarius non possit quænam bona sint hereditaria, & consequenter obnoxia fideicommisso. [4] Neque enim sua dicere instrumenta potest, quæ sunt hereditaria, [5] non magis quam hereditatem ipsam, quæ est fideicommissaria: [6] Neque fit ea editio ad fundandam fideicommissarij intentionem, [7] quippe, quæ iam satis superque fundata sit per ipsam fideicommissi adiudicationem. [8] *Ita Senatus* in secreto auditorio 14. Calend. Mart. 1594. in causa Dominorum Dupassier, & de la Roche, tunc Senatorum, nunc Præsidum clarissimorum.

1 *L. instrumenta, 24. C. de fideic.*

2 Vt & *in l. 4. §. vlt. & l. 5 D. famil. erciscund. l. Titius, 48. l. creditor, D. de act. empt. l. cum plures 15. D. de reb. auct. iud. poss.*

3 *L. 4. & vlt C. hoc tit. l. nimis graue, 7. C. de testib.*

4 Cum non alia bona contineantur fideicommisso, quam quæ fuerunt defuncti, *l. coheredi, 41. §. cum filia, de vulg. & pupill. substit. in fideicommissaria, 18. §. 1. D. ad SC. Trebell.*

5 Sunt enim potius communia, ideoque edenda, *ex l. procurator, C. hoc tit.*

6 Hereditas enim fideicommissaria post restitutionem pertinet ad fideicommissarium, *l. 1. D. ad SC. Trebell.* licet heres maneat, qui semel heres fuit, *§. restituta, Instit. de fideic. hared.*

7 Quo casu non cogeretur heres fideicommissario edere, *l.*

Source : BIU Cujas

5.§.dies,D.vt legat.seu fideic.nomin.caueat.

8 Aliud enim est de iure, aliud de quantitate fideicommissi quærere,*l.ille à quo*,13.§.*quid ergo*,*D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XV.

Instrumenti in iudicio editi retentio prætextu dominij nullà competit.

ETsi non leuis præsumptio est, eius esse scripturam cuius manu scripta sit, [1] nisi ad alium missam, eive traditam, aut alterius solius gratia conscriptam esse appareat: [2] Si tamen penes eum reperiatur, qui sit probæ famę,& ad quem inuito eo,qui scripsit,non sine scelere potuerit peruenire; ac cuius interfit habere difficile est; vt non traditionis potius quam delicti præsumptio capi debeat. [3] Nec eius qui scripsit iuramento, vt vocant, purgatorio committenda res erit, an eam scripturam casu aliquo amiserit.[4] Non enim amissio probatur iuramento ad agendum, sed tantum ad excipiendum, [5]Quid ergo si is,penes quem ea scriptura erat ante litem institutam pendente postea lite aduersario eam ediderit, atque ita possessor factus aduersarius,retinere velit quasi suam,& à se casu amissam iurare paratus sit? Videtur enim res hęc ad exceptionis potius quam actionis causam pertinere. Sed magis est vt audiri non debeat nec haberi pro possessore, qui non nisi per editionis speciem possessor factus sit, [6]ac proinde sub onere restituendi. [7] Ne alioqui deterior fiat conditio eius, qui publicam fidem iudiciorum secutus scripturam edidit, cuius citra editionem possessor fieri aduersarius non potuisset.[8] Ita enim fieret, vt iniuriæ materia proficisceretur vnde iura nascuntur.[9] Proinde condemnandus erit aduersarius,vt scripturam illam ei qui edidit restituat.[10] Nisi is qui edidit vltro deferat conditionem, vt penes actuarium scriptura sequestretur,[11] subnotanda prius,&, vt pragmatici loquuntur, paraffanda, ne varietur:[12] In eiusque locum vtrique ex litigatoribus, exemplum edatur, cui fides ex personæ publicæ subscriptione constet.[13] *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi Maurianensis & N. Bernardi Dacquin procuratoris in Sabaudia fiscalis ante Cal.Mart.1594.

1 Bart.*in l.qua ratione*,§.*literæ*,*num.*1.*de acquir.rer.dom.*

2 *L.absenti*,10.*D.de donat.*

3 Odiosa enim est præsumptio delicti, *l.merito*, 51.*D.pro socio.l.*4.*Cod.si seru.export.ven.*Gloss.*in can. absit*, *qu* 1. Nam delictum nunquam est sine dolo, qui porro nunquam præsumitur,nisi probetur,*l.dolum*,*Cod.de dolo*,*l.quoties*,18. §.*qui dolo*, *de probat.*

4 Licet instrumenti amissio vt & alius quilibet casus probari soleat per iuramentum,*l.vltim.*vbi Bart.*in l.lect.num.*4.*Codic. de fid.instru.l.*4.§ *sed si seruus*,*D.hoc titu. l.cùm plures*,15.*in fin.de rebus auct.iudic.possid.l.præsenti*, 6.§.*sane*, *C.de his qui ad eccles. confug.*

5 Bart.*in l.si quis*,§.*an & heredi*,*num.*2.*D.hoc tit.*

6 Instrumenta enim eduntur vt inspiciantur,non vt retineantur aut vt eorum possessio amittatur,*l.*5.*D.famil.ercisc.dict.l.cum plures*,15.§.*vlt.de reb.auctor.iud.possid.l. argentarius*, 10. §. *edi. D. hoc tit.*

7 *Arg.l.qui sic soluit* 55.*D.de solut.*

8 Nemo enim parendo iudici æquam rem decernenti facit conditionem suam deteriorem.

9 *L.meminerint*,6.*C.vnde vi*,*l.*1. *Cod.de his,qui ven.ætat.impetr.l.omnium*,19.*Cod.de test.amen.l.*2.*in fin. Cod.de indict.viduit. tollen.*

10 Qui enim ab alio possidet, nunquam debet vincere ob id solum,quod possideat,*l.*1.§.*vlt.D.vti possid.*

11 *Vt in l.vlt.D.de tab.exhib.l.*4.§.*vlt.famil.ercisc.*

12 Inspectio enim materiam falsa fabricando instruere potest,*l.*2.§.*diem autem*,*D.test.quem aper.*

13 *Ex not.Def.*9.*num.*9.*sup.eod.*

DEFINITIO XVI.

De codice rationum per mercatorem exhibendo.

QVod dicitur mercatorem cogendum edere libros rationum, siue de illo quæratur, an quod petitur debitum vnquam fuerit, siue de illo an solutũ sit,[1] quidam sic accipiendum putabant, si ex codice rationum mercator ageret, non etiam si ex chirographo aliove instrumento. Propterea, quod qui extra librum rationum sunt obligati soleant alias quam ex ipso rationum libro solutæ pecuniæ probationes sibi comparare. [2] Mihi tamen probabilius videbatur, non posse vllo casu mercatorem bona fide recusare quominus librum exhibeat, [3] præsertim ad probandam exceptionem rei obiicientis solutionem. [4] Multo magis vero, si mortuo debitore conueniatur fideiussor, isque petat huiusmodi editionem, vt sciat an debitor soluerit nec ne, cum probabiliter id ignorare possit. [5] Neque enim huic imputari potest, cur extra codicem rationum apocham non petierit.[6] Cęterum, si non nisi ex priuatis rationibus agens mercator librum edere cogitur,quęnam,obsecro,vtilitas esse potest, aut quis effectus eius sententiæ, quæ habet cogi mercatorem vt edat? An non enim satis edit hoc ipso,quod ex eo libro agit tanquam creditor.*Ita tractatum est* in causa Francisci La Piancha & N.Moret 5.Id. Nouemb.1594.

1 Bart.*in l.quædam*,§.*numularios num.*1.*hoc tit.*

2 Scilicet per apochas, quas vulgus *Quittantias* vocat, vt vnumquodque dissoluatur, eo modo quo colligatum est,*l. prout*, 80. *de solut. l. nihil.* 35. *de regul.iur.l. testium facilitatem*, 18.*C. de testib.*

3 Videtur enim liber ille rationum confectus mandantibus iis, cum quibus mercator contrahit, vt tractat Bart. *in l.*1.*in* 2.*lectur.C.hoc tit.num.*3.*ex arg.l.vel vniuersorum*, 12. *D. de pignor. act.*

4 Cogitur enim actor edere reo ad fundandam exceptionẽ, Bart.*in l.*1.§.*editiones*,*D.hoc tit.nu.*7.*ex l.vlt.C. eod. l.dissoluta.C. de condict.ob caus.l.qui tabulas*,*de furt.*

5 Alieni enim facti ignoratio semper probabilis est,*l.vlt. D. pro suo*,*l.si fideiussor.*29.*in princ.&* §.1.2.*&* 3.*mandat.*

6 Non enim apocha,alij solet conscribi quam ei ipsi,qui soluit, licet solutio facta à debitore prosit fideiussori, cuius obligatio cum non nisi accessoria sit, subsistere non potest sublata principali,*vulg.iurib.*

7 Illud enim constat non posse fieri, vt instrumentum edere non debeat, quisquis ex eo instrumento agere vult & vincere, *l.* 1.§.*edenda*,vbi Bart. *D.hoc tit.*

DEFINITIO XII.

Cessionarius ad eam tenetur editionem, ad quam cedens teneretur.

QVo casu mercator cogitur librum edere rationum,[1] cogitur etiam is, qui à mercatore cessum ius habet, si agat ex cessione:[2] Quia licet ipse librum non habeat, facere tamen potest, vt cedens qui habet & potest exhibere, ob eam causam in ius veniat exhibiturus, aut causam dicturus cur non debeat exhibere: Denique non potest cessio deteriorem facere debitoris conditionem,[4] si inscio vel inuito eo facta sit,[5] æquumque est cessionarium easdem exceptiones pati, quas cedens ipse pati cogeretur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De quo scripsimus proxima Definitione.

2 *Arg. l. ex qua persona*, 149.*de reg.iur.l.seruum quoque*,33.§.*æquum*,*&* §.*vlt.cum l.seq l.patet*,70.*D.de procur.*

3 *Arg.l.si nomen*,4.*&seqq.D.de hered.vel act. vendit. l.*1.*vbi not.C.credit.euict.pignor.non deber.*

4 *L.non debet*, 74.*l. melior*,133. *de regul.iur.l.seruitutes.*20.§. *pæn.D.vrban.prad.*

5 Quomodo fieri potest.In quo differt cessio à delegatione, *l.*1.*C.de nouat.*

6 *L.apud Celsum* 4.§. *pen. D. de dol.mal. except.l.*3.§.*per iniuriam*,*D.de pignor.l.fin. de except.rei vendit.* Scripsi *lib.*12.*Coniect. cap.*9.*vbi vide.*

D EFI-

Source : BIU Cujas

Qui producit publicam nec ſuſpectam inſtrumenti expeditionem, non cogitur edere protocollum, niſi poſtquam in crimen falſi ſubſcriptum eſt.

NOn eſt arctandus vt protocollum exhibeat is, qui profert inſtrumentum nullo viſibili vitio ſuſpectum,[1] nec ſi aduerſarius dicat, velle ſe ſolemnem falſi accuſationem inſtituere viſo protocollo.[2] Sane poſt ſolemnem inſcriptionē, quia per eā ſuſpecta ſit fides inſtrumenti producti, protocollū exhibendum eſt, & quidem ſumptib. eius, qui inſtrumento vtitur.[3] *Ita tractatum eſt* in Senatu & publico Auditorio in cauſa N. Vallier & N. Franciſci Du Poyſat 12. Decemb. 1595.

1 Dixi *Defin. 5. ſupr.*

2 Quamuis non deeſſent, qui contra putarent, *ex l. vlt. C. de fid. inſtrum.*

3 Dixi *dicta Defin. 5. ſupr. vbi vide.*

DEFINITIO XIX.

Non ſunt edendæ literæ monitoriæ, quarum publicatio petitur ad habendas criminis probationes. Sed ea publicatio niſi permittente Senatu facienda eſt. Et quid ſi reus publicationi intercedat?

QVi monitorias literas impetrauit ad extorquendas occulti criminis probationes, non magis cogitur eas aduerſario petenti edere, quam libellum, quo contineatur querela, de qua inquirendum eſt.[1] Sufficit itaque vt edantur procuratori generali, ad quē maxime pertinet, vt videat, ne quid tale ſit in iis literis quod vel ſcandalo, vel infamię alicui eſſe poſſit,[2] Proinde ſi procurator generalis conſentiat, nec aliud Senatui videatur,[3] permittitur publicatio. Cuius decreti ea eſt auctoritas, vt quamuis redditum ſit inaudito aduerſario, non poſſit tamen ille ab eo prouocare, ne quidem tanquam ab abuſu, tametſi reuera abuſus interuenerit.[4] Quid ſi velit intercedere, & vt loquuntur, ſe opponere? Non erit Senatus aut alterius iudicis laici cognitio: ſed ad Eccleſiaſticum iudicem res pertinebit.[5] Verum neque permittendum erit, vt eiuſmodi interceſſionis prætextu mora fiat inquiſitioni criminis, & liti de ea re apud Senatum aut iam inſtitutæ, aut iamiam inſtituendæ.[6] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa D. de Quiege contra Ioannam Chaudan, niſi quod ad vltimum hoc caput attinet. In eodem Auditorio.

1 Fit enim ea inquiſitio ſecreto, ne alioqui facile fuerit teſtes audiendos corrumpere, atque ita criminis probationem impedire, quæ tamen neceſſaria eſt, vt ſequi poſſit condemnatio. *l. ſciant cuncti. C. de probat.*

2 His enim caſibus ſi quid tale occurrere, huiuſmodi literarum publicatio permittenda non eſſet, vt conſtat ex ſacroſancto Concilio Tridentino, *Seſſ. 25. cap. 3.* Vide *l. vnic. in fin. C. de famoſ. libell.*

3 Poteſt enim Senatus ex cauſa negligere conſenſum procuratoris generalis.

4 Nec enim poteſt Senatus abuti, aut à Senatus decreto vllo vnquam appellari, vt dixi *tit. de ſent. præſ. prator. ſupr.*

5 Quia probationis ſpecies iſta ſpiritualis eſt, ideoque non poteſt coram iudice Laico tractari, *cap. ſi iudex laicus, de ſent. excommun. in 6.*

6 Propter periculum ſcilicet, quod ſubeſt, ne interim probationes intercidant, quas ſemper ſaluas eſſe oportet, *l. in lege, 4. D. ad leg. Aquil. l. curent, 22. D. de teſtib.* Iunge *Defin. 38. infr. de iuriſd. omn. iud.*

[DEFINITIO XX.

Caſus in quo is qui vicit etiam poſt victoriam cogitur edere condemnato.

QVi pro laudimiis condemnationem obtinuit aduerſus emptorem, recuſare non poteſt quominus eadem inſtrumenta cenſualia per quæ vicit edat poſtulanti & condemnato emptori.[1] Si velit ille regreſſum eo nomine habere aduerſus venditorem, qui fundum liberum, &, vt loquuntur, allodialem vēdiderat.[2] Nec aliud eſt etiamſi emptor ipſe ad laudimiorum ſolutionem conuentus, aut vltro confeſſus ſit ſe debere,[4] aut per contumaciam ſe condemnari paſſus ſit. Non enim ideo minus regreſſum habere debet emptor aduerſus venditorem, dum ſe iure meritoque victum poſſit oſtendere.[5] Quod tamen non per alia inſtrumenta facere poteſt quàm per quæ ipſa aut victus ille ſit, aut vinci iure potuerit.[6] Qua vero fronte poteſt dominus feudi idémque victor dicere nullo ſe iure viciſſe tum quoque cum vicit per emptoris vel confeſſionem vel contumaciam?[7] Eadem ergo inſtrumenta exhibere emptori debet, vt poſſit ille victus eodem prorſus iure venditorem vincere.[8] *Ita Senatus* pro D. de Grilly Priore Romuliaci, contra Ioannem & Antonium Rey 6. Cal. Sept. 1612.

1 Emptor enim ille eſt qui debet laudimia fundi, cuius dominium ſibi per emptionem acquiſiit. *l. vlt. Cod. de iur. emphyt.* Tenetúrque eo nomine domino directo tribus actionibus de quibus *Defin. 7. infr. ill. tit.*

2 Debet namque dominus directus probare ſuam intentionem cùm alioqui bona omnia præſumantur libera & allodialia *l. 4. vbi not. D. de iuſt. & iur. l. altius 8. C. de ſeruit. & aqua.*

3 Nam ex hac cauſa ſolet actio exempto competere, *l. ſi tibi 8. de act. empt. l. pen. D. de euiction. l. 41. l. cùm venderes 56. de contr. empt.*

4 Quo caſu confeſſus habetur pro iudicato, *l. 1. l. certum, 6. D. de confeſſ.*

5 Alioqui præſumptio eſt contra contumacem, quod victus ſit, propter abſentiam ſuam potiùs quàm quod malam cauſam habuerit *l. ſi ideo 55. & ibi not. D. de euict.*

6 Nec enim probatur emphyteuſis niſi per ſcripturam quæ aut proferatur aut deperdita probetur, *l. 1. vbi not. C. de iur. emphyt.*

7 Nam & ideo ſolebat olim iurari de calumnia & malitia in ipſo litis primordio *l. iuſiurandum 34. §. qui iuſiurandum, & ſeq. l. ſi non fuerit 37. D. de iureiur. l. delata, 9. C. eod.*

8 Cum in ea re nullum ſit victoris diſpendium faciléque cōcedi debeat quod vni prodeſt & concedenti non nocet *l. in creditore 38. D. de euict.*

DEFINITIO XXI.

Caſus in quo creditor reditus annui non cogitur cedere inſtrumentum primæ conſtitutionis.

CVm de cenſu & reditu annuo tanquam immodico, debitor conquereretur,[1] conuenerat per trāſactionem vt reditus ille ad minorē quātitatem redigeretur.[2] Sed ita tamen vt quātitas ſortis cuius precio redimi cēſus poſſet, neque expreſſim declarata eſſet, neque ex cōparatione cēſus annui colligi vllo modo poſſet.[3] Cōuentus poſtea debitor ad ſolutionem cēſus & reliquorū ex die trāſactionis præſtandorum,[4] negabat ſe teneri ſi non ante omnia prius inſtrumentū ederetur, vt ſcire poſſet quāta pecunia redimere cenſum poſſet ac quibus condicionibus eſſet conſtitutus.[5] Præſertim cùm is qui cōueniebatur, non ille eſſet qui primus cōtraxerat, cēſūque cōſtituerat, ſed tertius pignorū poſſeſſor, qui alieni facti iuſtā & probabilē ignorātiā obtendere poſſe videbatur.[6] Verùm placuit nullo iure huiuſmodi editione poſtulari, propterea quòd actoris intentio ſatis fundata eſſet ex inſtrumēto trāſactionis, reoq; cōuentio incūberet, vt ſi redimere cenſū vellet, quātitatē declararet ac offerret qua cōtētus eſſe creditor cogeretur.[7] Quod ſi propter inſtrumētū prius deperditū ſciri nullo modo poſſet, Eā in dubio capiēdā præſumptionē vt ad ratā quincūcis vſurę cōſtitutio cenſus annui facta videri deberet:[8] quæ iuſtior & frequētior eſt huiuſmodi cēſuū cōſtituēdorū forma,[9] licet ad ratā vſq. ſeptuncis cōſtitui poſſint.[10] Id verò in propoſita facti ſpecie tāto æquius videbatur quod pignorū poſſeſſor, idēque reus tranſactioni adfuiſſe tanquā arbiter proponebatur, & exinde pignora comparaſſe, vt proinde ſortis quātitatem ignorare probabiliter non poſſet.[11] Si tamen ius aliquod pignoris anterius in iis bonis idem reus haberet, placuit nō eo minus vincere illum debere ſi non quicquid ei ex anteriore cauſa debitum eſſet ab actore offerretur.[12] *Ita Senatus* pro fratribus Ralon contra Hieronymum de Veygiez. Cal. Apr. 1614.

Source : BIU Cujas

1 Extat enim apud nos Edictum quo reditus isti annui si in merce aliqua præstandi sint vsurarum septuncium modum excedere prohibentur, de quo vide *Def. 19. infr. de vsur.*

2 puta ex duodeuiginti florenis ad tredecim. Ita enim ex facto acciderat.

3 Alioqui certa esset quantitas quæ per relationem fieri certa posset *l. certum 6. D. de reb. cred.*

4 Nec enim aliud edictum Ducis nostri de quinquennali præscriptione in pensionibus annuis inducenda ad istos reditus annuos pertinet, vt dixi ad *Def. 15. num. vlt. infr. de præscr. 30. vel 40. annor.*

5 Dici enim solet non esse credendum referenti nisi constet de relato, *vulg. Auth. si quis in aliquo C. hoc. tit.*

6 *l. vlt. c. pro suo.*

7 Nam reus quoque cùm in exceptione actor sit, debet probare id quod est fundamentum suæ intentionis *l. in exceptionibus 19. D. de probat.*

8 In dubio enim credendum est factum esse quod quotidie fieri solet maximè in contractibus bonæ fidei *l. quod si nolit 31. §. quia assidua de adilit. edict.*

9 Quia vsuræ quincunces tanquam moderatiores magis apud nos frequentantur.

17 Ex edicto Ducis Emanuelis Philiberti quod tamen loquitur de reditibus annuis constitutis non in pecunia, sed in merce, à qua facilius est vt fiat pactio in fraude legitimarum vsurarum prætextu incertitudinis precij *l. frumenti 17. l. oleo. 23. C. de vsur.*

11 *L. vlt. D. de inoff. test.* Præsentia enim semper excludit ignorantiæ allegationem præterquam in furioso aut pupillo, qui etiam præsentes absentium loco habentur *l. vbi non nocet, 124. §. 1. de reg. iur. l. sed si 17. §. filiosfamilias, D. de iniur.*

12 Nam contra creditorem anteriorem pignoratitium, posterior nullum ius habet nisi offerendi *& tot. tit. C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XXII.

Actor editionem instrumenti cum alio confecti à reo petere ad fundandam suam intentionem non potest.

COnuenerat inter Titium, Mæuium, & Sempronium vt si pignora Titio data à Sempronio euinci contingeret, quę in anteriore contractu expressa & designata fuerant, Mæuius & eius heredes de euictione tenerentur. Defunctis omnibus cùm heredes Titij nescirent vbinam essent illa pignora, postulabant edi sibi anterius instrumentum quo fuerant constituta. Negabant heredes Męuij se teneri ad editionem. Non solùm quòd inter alios contractus ille celebratus esset,[2] verùm etiam quòd cùm non ad aliud Mæuius obligatus esset quàm vt euictionem præstaret: actoris erat edere instrumentum quo actionem suam & intentionem probare contendebat,[3] adeóq. docere secutam euictionem vt agere de euictione posset.[4] Placuit nullo iure editionē postulari quod neque actori vlla nisi de euictione actio cōpeteret, neq. dici posset euicta esse pignora quæ vbi essent ignoraretur.[5] Planè si eam editionem faciendam heredes Sempronij conuenirentur, vix posse illos recusare quominus instrumētū illud ederent quo data pignora dicebantur, cum neque se debitores negare possent qui erant heredes debitoris,[6] neque in dubium vocare an aliqua essent data pignora, de quo ex verbis enūciatiuis inter eosdē contrahentes eorúmve heredes cōstabat.[7] Itaq. hoc casu editio nō tā ad fundādā quàm ad adiuuandā actoris intentionem pertinere videbatur.[8] *Ita Senatus* in causa N. Humberti de Ville contra sorores Poncet 17. April. 1614. de quo in Defin. 12. infr. de nouat. & Defin. 58. de solut.

1 Ex regula *l. qui in alterius 42. de reg. iur.* Semper enim alieni facti ignorantia tolerabilis est, *l. vlt. D. pro suo.*

2 Nemo enim ex alieno contractu conueniri potest, *l. quacūque 11. de oblig. & act.*

3 *l. 4. C. hoc tit. l. nimis graue, 7. C. de testib.*

4 *l. habere 57. D. de euict.*

5 Certum enim corpus esse oportet vt certa fieri possit euictionis æstimatio *l. bonitatis 13. l. euicta 70. D. de euict.*

6 *l. vlt. C. de hered. act.*

7 Cùm verba enunciatiua probent inter easdē partes *Not. in l. optimam C. de contr. & committ. stipul.*

8 *Not. in l. 1. li. vlt. C. hoc tit.*]

TIT. II.

DE IN IVS VOCANDO.

DEFINITIO I.

De solemnitatibus vocationis in ius.

CVm in ius vocandus is est, qui domicilium habet in prouincia, constat non aliter bene factam videri vocationem, quam si eum ipsum aut præsentem, vbicúque, aut absentē, ad domicilium apparitor conuenerit, 'eique si presens fuit, vocationis factæ testationē scriptā recusanti quoque & inuito dederit,[2] Aut si abfuit domicilij foribus affixā[3], vno saltem teste vidente,[4] reliquerit. Vnum ex familiaribus & domesticis ab apparitore conuentū esse non sufficiet, ne filium quidē aut patrē aut vxorē,[5] si nō ea conuentio ad domiciliū facta sit.[6] Sane testationis quā de ea re confici scriptámque reo relinqui necesse est, vt nullā contumaciæ suæ iustā excusationē possit prętexere,[7] non vxori tantum, sed alij etiam ex domesticis personis cuilibet, relictā scripturam esse satis erit, nec eā domicilij forib. omnimodo affigi oportebit.[8] Illud tamen meminisse apparitor debet, vt si cui ex domesticis suæ testationis exemplū reliquerit, eidē pro suo iure imperet vt absenti reoquamprimum fieri poterit reddendum id curet,[9] ne postea conqueratur frustra, si absens & inauditus cōdemnetur.[10] Itaque tutius est, ne quid omittatur ex solemnibus, pro foribus domicilij exemplum affigi,[11] quamuis si cum honesta & egregia persona res sit, multo inciuilius id futurum sit.[12] *Ita Senatus* sępius & nouissime 18. April. 1614. Iunge Defin. 1. De bon. auctor. iudic. possid.

1 Boer. *quæst. 11. num. 1. & 3.* vbi addit, si quis plūra habeat domicilia, sufficere vt ad alterutrum citatio facta sit. Facit *l. 4. §. prætor ait, & §. toties, D. de damn. infect. l. 1. §. 1. de agnosc. liber.* Bart. *in d. §. prætor ait.*

2 In coque remanet vestigium aliquod veteris illius editionis quam ab actore fieri necesse erat antequam reus in ius vocaretur, vt sciret reus, an contendere deberet an cedere, *l. 1. in prin. & §. edere, D. de edend.*

3 *Dict. l. 4. §. toties, D. de damn. infect.*

4 Testatio enim denunciatio est facta coram testibus, *l. 1. §. sed etsi contra testationem D. quod vi aut clam, l. 5. §. vlt. de admin. tutor.*

5 Requirit enim stylus noster practicus, vt vel ipsi reo, vel ad domum denuncietur, quod & scriptum est *in d. l. 4. §. prætor ait, D. de damn. infect. l. item, 20. § petitam, de petit. hered.*

6 Hoc enim casu sufficit denunciari etiam inquilinis, *d. §. prætor ait, in fin. l. 5. §. & si forte, & § seq. D. quod vi aut clam.*

7 *Arg. l. qui tabulas, 27. D. de furt.*

8 Tunc enim libellus ad ipsas ædes proponendus est, cum nemo est, cui possit denunciari, *d. l. 4. §. toties, de damn. infect.*

9 Quid tamen si certiorare iussus vel non potuerit, vel cum posset non fecerit? Non debet ea res nocere ignoranti, *d. l. item veniunt, 20. §. petitam, D. de petit. hered.* Ex quo apparet, cautionem hanc parui esse momenti.

10 Absens enim nemo condemnandus est, *l. 1. D. de requir. vel absent. damn. l. absentem, 5. D. de pœn.* Sed tamen sufficit id factum esse per quod potuerit innotescere, licet reuera non innotuerit, *d. l. 1. § præsides, de requir. reis.*

11 *Dict. l. 4. § toties, de damn. infect.*

12 Etsi enim multo inciuilius est extrahi quē de domo sua, quia domus tutissimum cuiusque refugium est, *l. plerique, 18. D. hoc tit. l. nemo de domo, 103. de regul. iur.* Tamen illud etiam inciuile est, quamuis non prohibitum, proponere & affigere libellum ad fores domicilij, quandiu aliquis est in domicilio cui denunciari possit, *d. l. toties.*

DEFINITIO II.

De citando eo, qui abest à prouincia, & de clausula, Decernentes.

AT quid si in prouincia domicilium nullum habeat is, qui in ius vocandus est, nec in ea reperiri possit?

Source : BIU Cujas

possit? Remedij vice introductum est, vt certis locis in eam rem destinatis ad vtriusque prouinciæ confines proximiores fiat vocatio, atque ibidem factæ vocationis testatæque exemplum per apparitorem publice affigatur.[2] Sed illud tamen præterea requiritur, vt iudex, cuius imperio ea vocatio fit, hanc ipsam vocandi in ius aduersarij formam præscribat, decernátque perinde illam valere, ac si præsentem reum apparitor conueniret: quam pragmatici nostri clausulam *Decernentes* vocant. Alioqui vix sane est, vt iuris ratio patiatur, ita quem vocari in ius, vt vocatum se nunquam sciat.[3] Quam ob causam quidam putabant nec aliter remedium hoc admitti debere, quam si prius rogatus sit is, qui alienæ præest prouinciæ, vt reum ipsum cõueniri vocarique patiatur.[4] Sed cum pro tuenda iurisdictionis suæ dignitate nunquam id ille sit permissurus,[5] quænam obsecro causa est, cur actor inanium sumptuum incommodo sit onerandus?[6] Esset fortasse tolerabilius ad id actorem adigere, vt vocationem in prouincia factam habitanti extra territorium reo denunciare & insinuare, quod fieri commodè etiam sine iudice potest, cogeretur: idque rei sumptibus, si iustam fuisse denunciandi causam quandocunque postea ex bono iustæ litis euentu appareret.[8] Sed alio iure vtimur.[9]

1 Sufficeret enim fieri citationem & denunciationem hoc casu ad prædium, si de prædio ageretur, *dict. l. 4. §. prator ait, de damn. infect.*

2 *Arg. d. l. 4 §. toties, eod.*

3 Ita enim ueret vt absens condemnaretur, contra *l. absentem. 5. D. de pœnu.* Siquidem denunciatio ipsa est, quæ in dolo constituit aduersarium, *l. quadam, 9. §. 1. D. de edend.* & facit vt absens habeatur pro præsente, *l. si rem, 62. §. 1. D. de euict. l. ea quæ, 7. C. quomod. & quand. iud.*

4 Quæ vulgo dicuntur literæ requisitoriæ, de quibus apud Iustin. *Nouell. 17 de mand. Princip. c. 14. §. sed etiam susceptientes. & Nouell. 134. c. 5. §. si vero cognoscatur.* Neque enim turbandæ sunt iurisdictiones, *l. vlt. D. de iurisd. omn. iud. l. cum vnus, 11. §. 1. D. de reb. auct. iud. possid. l. 3. §. vlt. D. de testib. Vide* R. buff. *in tract. de lit. requisit. seu rogat.* & Gayl. *lib. 1. obseru. c. 56. num. 5.*

5 Id enim est, quod requisiti iudices dicere solent, *sans distraction.*

6 *Arg. l. 1. D. de inoff. testam.*

7 Quia denunciatio, cum sit actus extraiudicialis, potest fieri vbicunque & nullo precedente mandato, quod in citatione diuersum est, Bart. *in l. fin. num 1. C. de exhib. reis.*

8 Neque enim posset reus imputare actori cur se certiorasset, aut cur ad se certiorandum sumptus eos feciſſet, quos necessariò fieri oportuit.

9 Vt nimirum si fiat ad validandam citationem, quæ fit in confinibus prouinciæ, adiectam esse clausulam, *Decernentes*, propter auctoritatem rei iudicatæ, quæ ius facit, *l. seruo, 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell. cum simil.* [Quid verò si nesciatur in qua prouincia is habitet, qui absens est? sunt qui putent præsumendum esse quòd sit in ea prouincia quæ vicinior est, ideoque citari eum debere in loco limitrophò viciniore: sed displicuit sententia. Nam si non sit longa absentia præsumendus est domicilium vetus retinuisse, & idcirco ad domicilium illud citari potest & debet, si verò longa est absentia, dandus est bonis absentis curator qui postmodum citetur. Ita Senatus in causa Andreæ Martini 16. April. 1614.]

DEFINITIO III.

De citando pupillo, siue tutorem habeat siue non.

SI pupillus tutorem habens in ius vocandus sit, non sufficiet ad patris domicilium factam esse vocationem,[1] sed tutorem ipsius aut præsentem si adsit, aut si absit in domicilio proprio conueniri oportebit, ac si tutor ipse esset, qui in ius vocaretur.[2] Neque enim pro absente haberi debet pupillus, qui tutorem habet,[3] sicut nec aliud domicilium habere intelligendus est, quam quod sit tutoris.[4] Tutor namque, quod ad pupillarem administrationem pertinet, domini vice & partibus fungitur.[5] Sin pupillus tutorem non habeat, omnimodo ei quærendus dandúsque erit,[6] quoniam in actionibus exercendis aut suscipiendis pupillus tutore destitutus pro nullo potius, quam pro absente habendus videatur.[8] Minoris curatorem habentis alia ratio est: Ipse namque minor citandus est nõ curator, quamuis vniuersorum bonorum, quia non personæ sed bonis datur.[9] *Ita Senatus* in causa D. de Barbarel tutoris liberorum de Montepin. 13. Cal. Aug. 1588.

1 Non enim domicilium patris semper est domicilium filij, *l. placet. 3. & seq. D. ad municip.* Plane sufficiet citatum esse pupillum si modo non sit infans, quamuis non possit comparere in iudicio legitime sine tutore, Bart. *in l. 1. §. sufficit, num. 2. D. de excus. tutor.* In eoque plus iuris habet quam furiosus, qui vtique citari nunquam potest, sed eius curator citandus est. *l. 2.* vbi Bart. *D. de condict. furt.* Intellige autem de citatione verbali, nam realis non potest fieri contra impuberem, *l. neque impuberes, 22.* vbi etiam Bart. *num. 1 D. hoc. tit.*

2 Sic & aliis quibusdam casibus eadem ratio est eius, qui conuenitur tanquam tutor, quæ esset, si proprio nomine conueniretur, nimirum cum conuenitur vt in *l. sed etsi, 10. §. vlt. D. hoc tit.* non etiam si pupilli nomine agat, *l. quæsitum, 16. eod.*

3 *Arg. l. hac autem, 5 § non defendi, D. quib. ex caus. in poss. eat.*

4 Quamuis possit etiam pupillus sibi domicilium constituere, Bart. *d. l. placet. D. ad municip.*

5 *L. quoties, 21. §. si tutor. de noxal. act. l. qui fundum, 7. §. si tutor. D. pro empt. l. tutor. 27. D. de admin. tutor.*

6 Quia licet possit citari sine tutore, non potest tamen sine tutore comparere in iudicio, *l. 1. & vlt. C. de in lit. dand. tut.* Aliquando tamen sufficit vicinos euocari cum nullus tutor est, *d. §. non defendi.* Quoniam in illo casu modicum pupilli damnum est, cuius scilicet bona desinunt possideri, statim atque incipit ille defendi.

7 Ideóque nec videri potest contumax pupillus, qui tutorem non habet, *l. contra pupillum, 54. D. de re iudic.* iunct. *l. apud act. 45. §. vlt. eod.*

8 Textus est elegans *in l. cum filiusfamilias, 49. §. in hac stipulatione, de verb. oblig.*

9 *L. cum in vna, 17. §. 1. D. de appellat.*

DEFINITIO IV.

Procuratorem citatum esse sufficit cum appellatum est ab interlocutoria.

PRocuratorem tanquam dominum litis[1] vocati in ius sufficit, quoties agitur de prosequenda appellatione, quam aut ipse aut is, à quo constitutus est, interiecerit ab interlocutoria iudicis pronunciatione.[2] Perindéque omnia cum procuratore agi possunt, ac cum eo ipso ad quem res pertinet.[3] Vide Titul. de appellat. Defin. 1.

1 Scilicet lite contestata, *l. 4. §. vlt. D. de appell. l. nulla dubitatio est. 23. C. de procurat.* [Vide Boer. *decis. 285. per tot.* Bart. *in l. furioso. num. 4. & seq. D. de re iudic.* Rebuff. *in tract. de curat.*]

2 Nam si diffinitiua sententia lata sit aliud est, quia potest dicere procurator, se officio functum esse. Et regulariter melius est citare primo dominum quam procuratorem, Bart. *in l. eum qui rei, 3. num. 2. C. de procur.*

3 Procurator enim in eo, in quo procurator est, vicem domini gerit, *l. ossa, 8. §. vlt. D. de relig. & sumpt. fun.*

DEFINITIO V.

Mulier nupta sequitur domicilium mariti, licet ex paterno contractu conueniatur.

NVpta mulier sicut mariti domicilium iure cõmuni sequitur,[1] ita in domicilio mariti non patris conuenienda est & in ius vocanda,[2] tametsi ex cõtractu paterno conueniatur,[3] in eoque loco reperiatur vbi pater & debuit & domicilium habuit.[4] Vide tit. de iudic. Defin. 4. & 5.

1 *L. vnic. C. de mulier. à quo loco l. vlt. C. de incol. & vbi quis domicil. l. vlt. §. item rescripserunt mulierem. D. ad municip.*

2 *d. l. vlt. C. de incol. & vbi quis domicil. l. 5. §. sed & Seruius. D. quod vi aut clam.*

3 Liberi enim patris quidem originẽ, sed non domicilium sequuntur, *l. 3. & 4. l. ad sumptio. 6. §. filius ciuitatem. D. ad munic.*

4 *L. heres absens, 19. in princip. D. de iudic.* Intellige, nisi lis cœpta erat cum defuncto, *l. si is, qui Romæ 31. eod. ex regula l. sequis, 7. & l. vbi testatum, 30. eod. sit.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VI.

Cauſus, in quo non eſt contumax, qui non adeſt ad diem quem ipſe dixit.

APpellans à diffinitiua ſententia, non aduerſario, ſed ipſius tantum procuratori diem dixerat ad proſequendam appellationem. Procurator ad dictam diem adfuerat, appellans ipſe abfuerat, an quaſi contumax condemnandus erat? Minime. Neque enim contumax videri poteſt, qui in ius non venit, ſi necdum aduerſarius in ius vocatus ſit. Quid autem intereſt, an perperâ vocatus ſit an nullo modo?[2] Atqui conſtabat in propoſito, male diem procuratori dictũ, qui aduerſario ipſi dici debuiſſet, cum nõ ab interlocutoria, ſed à diffinitiua pronunciatione appellatum proponeretur.[3] Plane impenſas à procuratore factas non eo minus appellanti imputabimus, qui facto ſuo cauſam iis dederit.[4] *Ita Senatus* Calen. Febr. 1590.

1 Semper enim citatio præcedit contumaciam, §. *omnium. Inſt. de pœn. temer. litig l. ad peremptorium*, 68. *cum ſeqq. D. de iudic. l. & poſt edictum*, 73. §. *quod ſi is, eod. & Nouel.* 112. *de litig. c.* 3. *l.* 1. § *penu. D. quæ ſentent. ſine appel. reſcind.*

2 Paria enim ſunt, quid factum eſſe male, & nullo modo, *l. quoties*, 6. *D. qui ſatisdar. cog. l.* 3. *C. de fideiuſſ. l. cum vitioſe*, 25. *D. de pignor. l.* 2. *D. de auctor. tutor.*

3 Secundum ea, quæ diximus *Defin.* 4. *nu.* 2.

4 *L. eum quem temere*, 79. *D. de iudic. l non ignorat*, 4. *C. de fiſcib. & lit. expenſ. l. qui ſolidum*, 78. §. *etiam, de leg.* 2.

DEFINITIO VII.

De citatione facta extra territorium.

CVm quis in perſona vxoris ſuæ aut alterius ex domeſticis citatus eſt, ita demum valet citatio ſi facta ſit in domicilio citati, non item ſi extra domicilium:[1] Itémque ſi ei, cui apparitor locutus fuit, mandati iudiciarij & relationis ſuæ exemplum reliquerit.[2] Sed & cum in domicilio facta citatio eſt, ad officium apparitoris pertinet, & ad validitatem citationis, vt præcipiat ei, qui in domicilio reperitur, vt factam citationem denunciet illi, de quo citando actum eſt.[3] *Ita Senatus* Ibid. Febr. 1593. & iam antea in quadam alia cauſa contra D. Aduocatum Bolliet.

1 Adeo vt nec ſufficiat factum eſſe ad hypothecam & ſtationem, quomodo Bartol. loquitur *in l. item apud Labeonem*, §. *conuitium, nu.* 5. *& in l. lex Cornelia*, § *ſi tamen, num.* 5. *D. de iniur.* Idem Bart. *in l. cum quidam, num.* 2. *D. de fund. inſtr. & in l.* 1. §. *permittitur, de liber. agnoſc.*

2 Vt appareat citationem non eſſe factam ſine literis iudicis, alioqui non valeret, nec redderet citatum contumacem, Bart. *in l. Palatinos, C. de collat. fundor. lib.* 11. Sed & huiuſmodi citatio habet mixtam editionem illam, de qua dixi ſupr. *Defin.* 1. *nu.* 2.

3 Dixi *eod. Defi.* 1. *num.* 9. Adde illud etiam requiri, vt nuncius referat, ſe perquiſiuiſſe reum nec inueniſſe, Bart. *in l. ſi tamen, nu.* 3. *de leg.* 2.

DEFINITIO VIII.

Vnius ex litis conſortibus citatio non nocet alteri.

SI ex duobus litis conſortibus,[1] qui ſimul obligati, & in ſolidum ſinguli eadémque ſententia condemnati fuerunt,[2] quique ſimul etiam appellauerunt[3] alius ſolus citatus ſit, aut vterque quidem, ſed in vnius tantum perſona, Non poteſt ea res nocere alteri, cui citatio denunciata non eſt,[4] nec ſi ad diem non ſtiterit pro contumace habendus eſt.[5] Poteſt namque alter ex conſortibus litis meliorem conſortis facere conditionem, ſed non deteriorem.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Ibid. Febr. 1593.

1 De quibus *in l.* 1. *& 2. C. de conſort. eiuſd. lit.*

2 *L.* 1. *& 2. C. ſi plur. vna ſentent. cond. fuer.*

3 *L.* 1. *& 2. C. ſi vnius ex plurib. appell.*

4 *L. ſi rem*, 62. *§. ibi* omnibúſque denunciari, *D. de euict.*

5 Conſors enim litis nemo eſſe poteſt ante conteſtationem, quæ ſola litem facit, *l. vnic. C. de lit. conteſt.* Ideoque nullibi ſcriptum eſt, conſortem pro conſorte poſſe agere aut defendere ſine mandato, niſi poſt litem legitime ordinatam, *l. vlt.* vbi Bart. *C. de conſ. eiuſd. lit.* Idem Bart. *in l. exigendi, nu.* 12. *C. de procur.*

6 *Ex reg. l. non debet*, 74. *de reg. iur.*

DEFINITIO IX.

De apparitore per vim & iniuriam exequente.

APparitorem, qui ad iudicium ſiue ciuile ſiue criminale reum vocaturus domum eius ingreſſus eſt, vim feciſſe videri cõſtat,[1] ideóque ab ea executione tanquã iniurioſa appellari poſſe:[2] Propterea, quod domus tutiſſimum ſit cuiuſq; refugium,[3] liceátq; apparitori perinde officium ſuum exequi affixo ad ianuã citationis & executionis exemplo.[4] Denique ſpeciali iudicis permiſſione opus eſt, vt liceat effractis foribus domum eius ingredi, contra quem executio facienda eſt;[5] etiamſi alibi quã in ipſa domo fieri executio non poſſit, vt puta ſi quid occultum ſit perquirẽdum,[6] aut deſcribendum,[7] aut ſequeſtrandum.[8] Quibus tamen caſibus ſi fores apertæ ſint, non opus eſt ſpeciali permiſſione vt liceat domum ingredi ad faciendum id, quod non niſi in domo ipſa fieri queat.[9] Illud tamen obſeruandum eſt, etiamſi apparitor per iniuriã quid fecerit, poſſe quidem ei de facto reſiſti, adeóque domo eum expelli,[10] ſed non tamen vim aliamve iniuriam ei inferendam eſſe, ne magiſtratus auctoritas læſa videatur. *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Leſcherene 6. Id. Mart. 1594.

1 *L. plerique* 18. *cum trib. ſeqq. D. hoc tit. l. nemo*, 103. *de reg. iur.*

2 Ab executione enim appellari poteſt, quoties iuſtum modum excludit, *l. ab executione* 5. *C. quor. app. non recip. l. ab executore*, 4. *D. de appell. l. quoniam*, 11. *C. eod.*

3 *d. l. plerique.* licet videatur ea ratio magis pertinere ad veterem illam formam vocationis in ius, quæ habebat impreſſionem & prehenſionem, vt conſtat *ex tit. in ius vocati vt eant. Et, Ne quis eum, qui in ius vocat. eſt vi exim.* Citationis prorſus alia ratio eſt, niſi quod in locum vocationis ſubſtituta eſt.

4 Nam cum abſens ille dicatur, qui copiam ſui non facit, & qui latitat, *l.* 2. *D. quib ex cauſ. in poſſeſſ. eat.* perinde poteſt huic remedio locus eſſe atque ſi reuera abeſſet is, qui ſic adeſt, vt latitet, *l.* 4. §. *toties, D. de damn. infect.*

5 Interdum enim cauſa cognita permittendum eſt ad puniendam contumaciam, *arg. l. quamuis*, 11. *l. generaliter*, 13. *D. hoc tit.* facit *l.* 1. §. 2. *D. ſi ventr. non mul. in poſſ. miſſ. l. vlt.* §. *vlt. de eo, quod met. cauſ. l. vlt. D. de iudic. l.* 3. *in princ. ne vis fiat ei, qui in poſſ. miſſ eſt.*

6 §. *eſt etiam prohibiti. Inſt. de oblig. quæ ex delict. l.* 1. § *hoc autem, D. de fugitiuis.*

7 Aliquando enim deſcriptio permittitur, tum etiam cum ſequeſtratio prohibita eſt, Bart. *in l.* 1. §. *eligitur, nu.* 1. *de ventr. in poſſeſſ. mitt.*

8 Nam & ſequeſtratio quibuſdam caſibus permiſſa eſt. De quibus Bart. *in l. ſi fideiuſſor. §. ſi ſatisdatum, num.* 3. *qui ſatisd. cog. & in l. intereſſe, num.* 2. *de acquir poſſ.*

9 *L. Gaurus*, 10. *l. ſeruitutes*, 20. § 1. *vrb. prad. l.* 3. §. *qui habet ruſtic. prad. l. refectionis*, 11. *comm. prad. l. legat.* 6. vbi Gothofr. *de alim. legat. l.* 2. vbi Alciat. *de iuriſd.*

10 *Arg. l. vlt.* Iaſ. & alij *de iuriſd. l.* 1. §. *vlt. l.* 2. *ne quis eum, qui in ius vocat. eſt.*

11 *Arg. l.* 1. *C. vnde vi.*

DEFINITIO X.

De eo, qui iuſſus perſonaliter in ius venire non paruit, ſi ad fines tantum ciuiles vocatus fuit.

IVſſus perſonaliter, vt loquuntur, in ius venire & ad accuſationem propoſitam ex ore reſpondere, licet ad fines ciuiles tantum, ſi non pareat, iterum citandus eſt:[1] ſed adiecta comminatione, vt ſi rurſum erit contumax, prehendi poſſit & in carceres detrudi, perinde ac ſi iudicium ab initio criminaliter inſtitutum fuiſſet.[2] Id nimirum ſuadente non tam iudicij & propoſitæ actionis qualitate, quam neglecta ius dicentis, cui omnimodo pareri oportuit auctoritate.[3] *Ita Senatus* pro D. Marchione de la Chambre contra fratres Le Beuf. 13. Cal. Aug. 1595.

1 Tan-

1 Tanquam contumax. Est enim contumax, qui personaliter citatus non venit, *l.1.* vbi Bart. *num.2. C. quor. app. non recip.*

2 Nam iudicium criminale potest incipere à prehensione, *l.1. & pass. de requir. reis.*

3 *L. ex quacunque 2. D si quis in ius voc. non ierit.* [Quid ergo si citatus personaliter ad fines ciuiles tantùm compareat, & fateatur delictum, nec quicquam alleget quod facere debeat vt in longiores moras lis protrahatur? Poterit rectà condemnari ad mulctam aut ad id quod interfit aduersarij, prout delicti qualitas exigere videbitur. Cùm nullæ sint partes iudicis aduersus confitentem, nisi in condemnando *l.1. & pass. D. de confes.* Maximè verò si causa citationis personalis ad fines ciuiles tantùm ex eo proficiscatur, quod citatus non paruerit iudicato. Solent enim & debent omnia fieri magis summariè in executione iudicati contra iam condemnatum. *Ita Senatus* in causa Bartholomeę Nouel & Claudij Digie 18. April. 1614. de qua *Defin. 35. num. vlt. inf. de execut. res iudic.*]

DEFINITIO XI.

Citatus ad comparendum personaliter ad fines ciuiles tantum, postquam paruit, abire impune potest, nulla venia petita.

SI is, qui ad fines tantum ciuiles in ius vocatus est vt personaliter & ex ore de accusatione respondeat, paruerit iudici & responderit, potest impune abire, nec expectare cogitur vt à iudice dimittatur:[1] Neque enim ius dicentis auctoritatem neglexisse videtur, qui non ad alios fines vocatus erat; nisi vt de crimine responderet, non etiam vt carceres aliamve custodiam pateretur.[2] Vnde illud est, quod nec in carceribus interrogari debet, sed vel in domo iudicis, vel si melius videatur in eo loco, vbi ex more maiorum & pro tribunali ius reddi solet.[3] *Ita Senatus* pro Renato Chabod contra D. Challod. in secreto Auditorio 1594. Sine die.

1 Itaque hoc casu non habet locum quod tractat Bart. *in l. quæsitum, nu.1. D. de re iudic.* eum, qui citatus est personaliter, non nisi licentiatum, vt ille loquitur, recedere debere.

2 Nam qui ad vnum actum citatus est, etiamsi esset contumax, non posset tamen in aliis actibus grauari, vt tractat Bart. *in l. consentaneum, nu.16. C. quomodo & quand. iud.*

3 Nam vbicunque magistratus salua maiestate imperij sui, salvóque more maiorum ius dicere constituit, ius rectè appellatur, *l. pen. in fin. D. de iust. & iur.*

DEFINITIO XII.

Interruptis subhastationibus, secutaque sententia de iis peragendis debitor condemnatus ex integro citandus est, non eius procurator.

CVm publicæ venditionis solemnitas per alicuius intercessionem aut appellationem interrupta est[1] si postea pronuncietur peragi eam debere,[2] rursum citandus est is, qui condemnandus fuit, non vt omnia ex integro fiant, sed vt quod faciendum supereſt, non nisi vocato eo fiat.[3] Itaque non sufficiet denunciatum esse procuratori,[4] quamuis dici soleat in executione iudicati cogendum esse procuratorem, qui liti principali adfuit vt cætera persequatur.[5] Quandoquidem condemnati præcipue interest, vt adsit, si volet, bonorum suorum venditioni, vel ob id maxime, vt possit emptorem quærere, vel pluris licitaturum,[7] vel largiora ad redimendum tempora liberaliter indulturum.[8] *Ita Senatus* refer. D. Cauet Prid. Calend. April. 1598.

1 Dies enim subhastationum, ex quo cœptæ sunt, continui sunt, ideoque facilè interruptionem patiuntur, si quis intercedat vel appellet.

2 Iniusta scilicet pronunciata intercessione vel appellatione, *vt in l. tutor, 41. in princ. D. de vsur.*

3 Quamuis si nulla interruptio facta esset, rursus citari debitorem non oporteret. Vna enim citatio sufficit ad implendam totam subhastationum solemnitatem.

4 Et sane semper in dubio melius est & tutius & ciuilius citari partem quam procuratorem. Bart. *in l. eum qui res, 3. nu. 2. C. de procurat.*

5 Instantia enim executionis pars quædam est litis principalis aut saltem accessio. Procurator autem cœptam litem prosequi omnino cogitur. *l. filius familias 8. §. vlt. & seqq. vsque ad 28. de procur.* Imo & appellare, *l. inuitus, 17. C. de procur. l. si procuratorem, 8. §. si ignorantes, D. mand. l. liberto 23. §. item de proc.* sicut & tutor & curator quamdiu rationes non reddiderunt, *l. ita autem, 5. §. post completum, D. de admin. tutor. l. negotiorum 24. §. vlt. l. tutor. 27. D. de appell. l. vnic. C. vt causa post puber. adsit tutor.*

6 Inde est, quod etiam executor testamentarius non potest vendere fundum, quin venditionem notificet heredi, Bart. *in l. 1. C. de distr. pign.*

7 *Tot. tit. de in diem addict. l. 2. & 3. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

8 Variis enim modis fieri potest, vt melior conditio afferatur in fauorem eius, qui vendit, aut cuius res venditur, *l. 4. §. melior autem. & l. seq. D. de in diem addict.*

DEFINITIO XIII.

Qui non possunt in ius rapi sine venia, possunt tamen citari.

EDictum Prætoris de in ius vocando quo prohibentur liberi, ne parentes in ius vocent sine venia sub pœna 50. aureorum[1] ad eam vocationis speciem, quę hodie in vsu est, & quam citationem appellamus, non pertinet, quippe quæ fit per solam libelli oblationem[2] & simplicem admonitionem citra vim illam & impressionem, quam vetus in ius vocatio habebat,[3] & quam exerceri prorsus inciuile erat in parentum personis & aliis huiusmodi, quibus aliqua ratione reuerentia debebatur.[4] In causa D. de la Poipe contra Dominam de la Charriere. *Sine die.*

1 *L. libertus, 12. l. in eum. D. de in ius vocand.*
2 *L. libertus, 15. de in ius vocand.*
3 *L. plerique, 19. D. eod.*
4 *L. generaliter, 13. eod.*

[DEFINITIO XIV.

Nunquam onerandus est maritus vt in ius vocet vxorem pro lite contra maritum ipsum ab alio instituta.

QVoties maritus in iudicio allegat ius vxoris propter quod vxorem ipsam in ius vocari oporteat pro re quæ non probetur dotalis.[1] Non est onerandus maritus vt vxori litem denunciet, eámque iudicio sistere cogat,[2] sed aduersario ea cura & impensa iniungi debet,[3] vt si nolet illa venire, possit ipsa per contumaciam condemnari requirente aduersario, cuius potissimùm interest,[4] potius quàm marito, quem inhumanum sit cogi ad vtilitatem alterius instituere litem cum vxore, ex eáque matrimonium alioqui cõcordans turbare.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defi. 10. num. vlt. sup. eod.

1 Nam in re dotali potest & debet maritus vxorem defendere suo nomine, nec in eam rem vllo indiget mandato quomodo cùm de bonis mulieris aduentitiis agitur *l. maritus 21. C. de procur. & ibi not. at. & in leg. vlt. Cod. de pact. conuent. tam supr. dot.*

2 Licet non sit nouum vt etiam inter virum & vxorem *lis* pendeat constante matrimonio dum ne actio sit famosa *l. 2. C. rer. amot. l. vlt. D. de seru. corrupt.*

3 Cuius scilicet potissimum interest, vt sequitur in Definitione, Nemo enim alieni compendij causa litem instituere aut damnum aliquod pati cogendus est. Cùm in ius vocare nihil aliud sit quàm sui non alieni iuris experiundi gratia vocare *l. 1. D. hoc tit.*

4 Eius namque est agere cuius interest aduersarium condemnari *l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. nihil aliud 51. de oblig. & act.*

5 Quod fieri nunquam debet *l. 1. §. vlt. vbi est text. elegans D. de liber. exhib.*]

TIT. III.

DE PACTIS.

DEFINITIO I.

De renunciatione iurata, & de iure repræsentationis.

IABVLIS dotalibus soror accepta dote bonis omnibus paternis, maternis fraternisque in fratrum fauorem, adhibito etiam, vt fit, iureiurando, renunciauerat, tum susceptis relictisque liberis decesserat, superstitibus etiam fratribus, quorum alter postmodum intestatus & sine liberis decessisse proponebatur. Placuit in patrui defuncti successione sororis liberos, nil obstante matris pacto & renunciatione, perinde cum patruo superstite concurrere ac si renunciatio nulla interuenisset:[1] Cum beneficium illud repræsentationis, quod à Iustiniani lege habet,[2] non potuerit iis auferri facto matris,[3] cuius non tam personam, quam gradum repræsentare intelliguntur.[4] Est enim ea renunciatio personalis,[5] nec magis personam renunciantis egreditur, quam iusiurandum quod ad eam confirmandam adhiberi necesse est.[6] Habétque præterea tacitam illam conditionem, si hereditas deferetur,[7] cum prius sit vt acquiri possit hereditas, & consequenter vt sit delata[8] quam vt ei vtiliter renunciari possit.[9] Cui consequens est, vt præmortua persona, quæ renunciauerat, verum sit renunciationis conditionem nunquam euenisse nec euenire amplius posse,[10] ob idque perinde habendam renunciationem ac si nunquam facta fuisset.[11] Quare nec aliud erit, etiamsi sororis liberi iidem matris heredes proponantur[12] nec si pater, pro se suisque heredibus, vt fieri solet, renunciauerit,[13] nisi liberorum ius nominatim in stipulatum deduxerit & remiserit, id est, cauerit nihil vnquam suos liberos in fratrum, quibus renunciat, successione petituros.[14] Multo minus distinguemus, an de ascendentium an de collateralium successione quæratur.[15] Eędem enim rationes vtroque casu militant,[16] & eo maior, cum de patrui hereditate agitur, quod filiam aut neptem dotare ascendentes coguntur,[17] non item frater sororem.[18] Ex quo illud etiam fit, vt dotem quam ab ascendente filia aut neptis accepit, cogatur conferre & in legitimam imputare:[19] non etiam soror cum fratre succedens eam pecuniam conferre, quam à præmortuo fratre in dotem accepit, licet de suo frater dederit.[20] *Ita Senatus* pro liberis D. Petri Fauerij nunc Aduocati generalis contra Mauricium & Ant. Mariam Boisson 12.Cal.Maij 1589.

1 Robert.Maranthia, qui omnium instar esse potest, *Disput.*10. *per tot.* vbi alios citat innumeros, præsertim Paul. Castr. *ad l.qui superstitis*, 94. *D.de acquir.hered.*

2 Nouell.118. *de hered.ab intest.venient. §.si igitur defunctus.* & Nouel.127. *Vt fratr.filij.*

3 *Arg.l.si adrogator*, 22.§.1. *D.de adopt.l.vlt. D.de pact.*

4 *d.§.si igitur defunctus, §.cum filius. Instit.de hered. qua ab intest.defer.*

5 In eóque differt à pacto de non petendo, quod in dubio in rem esse intelligitur non in personam, *l.& heredi*, 21.*§.vlt.& leg. seq.de pact.*

6 Non enim valet renunciatio futu ę successionis, nisi iurata, Nisi, inquiunt nostri, parens successioni filij renunciauerit. Hanc enim renunciationem volunt valere etiam sine iureiurando, *ex l.* 1.*§.si parens D.si à parent.quis manum.* De quo scripsimus *in dec adib.de error.pragmatic.* Boer.*qu.*14.*nu.*1. Vide *c.2.de pact.in 6.l.3.C. de collat.§.pactum*, 15.*C. hoc tit.*

7 Paul.Castr. *in d.l.qui superstitis.* vbi etiam cæteri.

8 *l.delata* 151. *De verb signific.*

9 *dict. le qui superstitis. l.* 1. *ff.de hered. vel act. vend. l.si ita sit script.* 45. *si sub conditione. de legat.* 2. *l.qui potest* 174.*§.*1. *de reg. iur.*

10 Quia mortuo neque hereditas, neque aliud quicquam deferri potest *l.quidam* 14. *D.de iur.codicill.l.* 4. *De his quæ pro non script.*

11 Actus enim conditionalis defecta conditione omnino euanescit & pro non actu habetur *l.*1.*&* 2.*l.in testamento* 31. *& pass. De condit.& Demonstr.*

12 Non enim potest heredi nocere renunciatio, quæ nulla est, quia quod nullum est, nullum producere potest effectum, vt est in brocardico.

13 Nam etsi de heredibus nihil dictum esset, de iis tamen actum etiam intelligeretur *vulg.l.si pactum* 9. *de probat. l. tale pactum* 40 *§. vlt. de pact.*

14 Hoc enim casu dubium non est quin matris factum præstare debeant liberi iidémque heredes, quia de bonis heredis sui perinde ac de suis disponere quilibet potest. *l. vnum ex familia* 67.*§.si rem tuam de leg.*2.*l.cum à matre* 14. *C. de rei vindic. Tot.titu.Vt act.ab hered.& contra hered.* Marant.*dicta disputat.* 10.

15 Quia ius repræsentationis, quod olim non habebat locum, nisi in descendentibus. *§.cum filius. Inst. de hered.qua ab intest.defer.* hodie porrectum est ad fratrum filios *d.§.si igit ur defunctus.*

16 Vbi enim eadem est ratio, idem quoque ius est. *vulg. l. illud* 32. *D.ad leg.Aquil.l.*3.*§. vnde etiam. De iniust.rupt.*

17 *l.capite* 19. *De rit. nupt.l.mulier* 22. *§.pen.ad Trebell. l. vlt. C.de dot.promiss.l.dotem* 6 *de collat.boner.*

18 Nisi vno casu cum soror est ex eodem patre nec aliter nubere potest *l.cum plures* 12. *§.pen. de administr.tutor.*

19 *l.quoniam Nouella* 29. *C.de inoff.test.* quæ tamen non tantum de dote paterna loquitur, sed etiam de materna, quamuis mater filiam dotare non cogatur sicut nec frater *d.l vlt. C.de dot. promiss.l.neque mater* 14. *C.de iur.dot.*

20 *Argum.l.pater* 6. *& seq. D.de collat.dot.* Simplex enim donatio non confertur si nihil dictum sit nisi in casu *l. illud* 20. *§. vltim. C.de collat.* qui specialem habet rationem positam in eo textu.

DEFINITIO II.

De collatione aut imputatione pecuniæ, quæ data est ad extorquendam renunciationem.

AN ergo admittendum erit, vt sororis quæ renunciauerit prædefunctæ liberi plus iuris habeant quam habitura esset eorum mater si viueret?[1] Vtique[2] quoniam non ex persona matris succedunt, vt diximus, sed ex sua.[3] Si tamen iidem sint heredes matris, non est æquum vt cum patruo superstite concurrentes in præmortui patrui successione præcipuam habeant pecuniam, quæ matri in eam causam data fuerat vt renunciaret.[4] Incipit enim pecunia illa penes liberos esse sine causa cum per eos fiat, ex propria quippe persona succedere volentes, quo minus renunciatio effectum sortiatur.[5] Itaque cum collationis remedio locus esse non possit in collateralium successione,[6] eæ arbitri familiæ erciscundæ partes esse debebunt, vt cogantur sororis liberi in portionem suam hereditariam imputare quicquid ex persona matris & ob renunciationem maternam ex causa hereditaria ad eos peruenit.[7] Ne alioqui iniuria frater afficiatur, si minus quam sororis filij vno gradu remotiores ex fratris hereditate consequatur,[8] qui nihil vtique sorori daturus erat si eam successuram speraſſet.[9] Denique eam liberorum sororis causam fieri necesse est, quæ esset si mater non renunciasset.[10] Quis enim patiatur ob id meliorem esse eorum conditionem, quod mater renunciauerit?[11] Nam etsi de patris aut aui successione tractaretur, nemo dubitat quin quod filia vel neptis ad renunciandum accepisset, eius liberi ex proprio capite succedentes conferre cogerentur, si modo matris heredes essent.[12] Igitur quod vno casu faceret æquitas collationis,[13] cessante collationis potestate faciet officium arbitri, cum eadem subsistit ratio æquitatis.[14] *Ita Senatus* in eadem causa.

Source : BIU Cujas

1 Hoc enim absurdum videtur *l. si viua matre* 3. *Cod. de bon. mat.*

2 Ratio enim diuersitatis est, quia si mater viueret excluderetur per propriam renunciationem, quæ ea præmortua euanescit. Bart. Castr. & alij *in dict. leg. qui superstitu* 94. *De acq. hered.*

3 *d. §. si igitur defunctus. Nouel.* 118. Idque ex eo apparet quod etiamsi fuerint à matre prædefuncta exheredati, tamen patruo æquè succedunt.

4 Castr. eleganter *in d. l. qui superstitu.*

5 *Arg. l. si extraneus* 6. *& l. seq. §. vltim. & pass. De cond. caus. dat.*

6 *l. 1. & tot. tit. D. de collat. bonor.*

7 Quæ collationis species quædam est minus accipiendo *l. 1. §. quamus. vers. sed si tantum. D. eod.*

8 *l. si nepotes* 7. *D. eod. l. 1. & tot. tit. De coniung. cum emancip. liber eius.*

9 *Arg. l. cum te fundum* 6. *Cod. de pact. int. empt. & vendit. d. l. si extraneus.*

10 Idem Paul. Castr. *ad d. l. qui superstitu.*

11 Ita enim fieret vt inducta ad vnum effectum contrarium operarentur contra *l. legata muriliter* 14. *D. de adim. leg.*

12 *d. l. si viua matre* 3. *C. de bon. mat. d. l. quoniam. Nouella* 29. *C. de inoff. testam. d. l. illud* 20. *C. de collat.*

13 *d. l. 1. & pass. de collat. bonor. & tot. tit. De collat. dot.*

14 *Arg. l. quia tantundem* 7. *de negot. gest.*

DEFINITIO III.

Expressus consensus requiritur ad validandam renunciationem de futura absentis successione factam.

NOn valet renunciatio facta per pactum de absentis hereditate,[1] Nec si absens ille postea scierit,[2] taciteque, id est, facto ipso ratam pactionem habuerit,[3] Veluti si soluerit partem dotis quam fratres sorori renuncianti promiserant. Expressus enim consensus in renunciatione acceptanda requiritur[4] ad hoc vt à legitima hereditate cui renunciatum est excludatur is qui renunciauit.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l. vlt. C. hoc tit.* Est enim pactio illa ominosa & plena periculosi euentus, & improbus is qui sollicitus est de hæreditate viuentis *l. 2. §. interdum. De vulg. & pupill. substit.* dicitúrque contra ius gentium festinare *l. donari* 29. *alias l. quidam. §. donationem. de donat. l. 2. §. vlt. De his quæ vt indign.*

2 Didac. Couarr. *ad cap quamuis pactum de pact. in* 6.

3 Quamuis dici soleat nihil interesse an verbo quis ratum habeat an facto ipso *l. Paulus* 8. *D. rat. rem hab.*

4 *d. l. vlt.* in illis verbis, Voluntatem suam eis accommodauerit, & paulo post, Illo sciente & iubente. *C. hoc tit.* [Crauet. *cons.* 42. *in fin. & consil.* 127. Iunge *Def.* 9. *& 26. infr.* Ita Senatus in causa Peronetæ Grange 14. Cal. Iul. 1611.]

5 Pactiones enim istæ sunt odiosæ nec defendendæ nisi quatenus ex præscripto legis fieri potest. Iunge *Defin.* 10. *infra eodem.*

DEFINITIO IV.

De pacto De non petendo quandiu vsuræ soluentur.

PActus de non petenda sorte ad certum vsque tempus ea tamen lege & conditione, vt vsuræ quotannis soluerentur, non aliter pacti exceptione repelli potest, quam si singulis annis debitor vsuras soluerit.[1] Exceptio enim quæ nascitur ex pacto de non petendo,[2] per eiusdem pacti replicationem eliditur.[3] Itaque cum debitor quidam conuentus ad solutionem tale pactum obiiceret, ac super eo iusiurandum deferret, Creditor autem non solum pactum negaret, sed etiã solutionem vsurarum quam debitor asseuerabat, non putauit Senatus quicquam pronunciandum quod ad iurisiurandi delationem attineret, priusquam cognitum esset an vsurę fuissent necne: propterea quod non solutis iis iusiurandum debitori profuturum non esset.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro Nicolarda Puthod vxore D. de Nouelle Necciensis, contra N. Ioannem Puthod fratrem 3. Id. Mart. 1590.

1 *Arg. l. qui in futur.* 57. *D. hoc titul. l. 2. §. non male. D. de doli mal. except.* licet iis locis tractetur de pacto tacito non de expresso.

2 *l. 3. D. de except. l. si tibi* 17. *§. vlt. & ll. seqq. D. hoc tit.*

3 Vt & *in l. si vnus* 27. *§. pactus ne peteret. D. hoc tit.*

4 Iusiurandum enim huiusmodi non est deferendum nisi cum litis decisorium est *l. 1. & tot. tit. D. de iureiur.* metu scilicet periurij in re quæ nullius futura sit vtilitatis. Text. est *in l. si duo* 13. *§. Marcellus. D. de iureiur.*

DEFINITIO V.

Ius fideicommissi conditionalis quando per pactum diuisionis remissum intelligatur.

PActo diuisionis inter fratres aliosve coheredes factæ, quantumcunque generale sit, non facile remissum intelligitur ius fideicommissi præsertim conditionalis,[1] & cuius conditio nondum euenerit,[2] Nec si appareat cognita lectaque verba testamenti,[3] nisi constet aliquid acceptum pro ea iurium remissione,[4] nec alia quam fideicommissi iura fuisse, quæ remitti potuerint.[5] Eo namque casu non tam remissum videtur fideicommissum, quam per repræsentationem perceptum,[6] & ob euentus incertitudinem ea quantitate æstimatum.[7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1. infr. famil. ercisc. Et in alia D. Senatoris de la Roche & Franciscæ Losæ 8. Id. Mart. 1591.

1 *l. qui Romæ* 122. *§. duo fratres* vbi late Bart. & cæteri. *De verb. oblig. l. si ita sit scriptum* 45. *§. si sub conditione. de legat. 1.*

2 Quia fideicommissum conditionale ante conditionis euentum nihil est. Quod autem non est, amitti non potest nec proinde remitti *l. 1. §. 1. D. quib. mod. vsusfr. amitt.*

3 Hoc enim necesse est tum etiam cum remittitur ius quod iam quæsitum est ex testamento *l. de his* 6. *D. de transact. l. 1. §. ratio de Testam. quem. aper.*

4 *Vt in l. 1. C. hoc tit. l. de fideicommisso* 11. *C. de transact.*

5 Ea namque interpretatio semper capienda est quæ faciat vt actus sit vtilis & aliquid operetur *l. quoties in actionibus* 12. *De reb. dub. l. cogi* 16. *circ. princ. ad SC. Trebell.*

6 *Arg. l. Iauolenus alias l. eum qui* 15. *D. de ann. leg.*

7 *d. l. 1. C. hoc tit. d. l. de fideicommisso arg. l. nam hoc modo* 11. *D. de hered. vel act. vend. l. si iactum* 11. *D. de act. empt.* [Cæterùm renunciatio bonorum paternorum & fraternorum non tollit ius fideicommissi debiti in paterna vel fraterna hæreditate. *Dec. consil.* 551. *col.* 1. Curt. iun. *cons.* 101. *& cons.* 23. *num.* 1. quia nec paternis nec fraternis bonis annumeratur, sed eius qui fideicommisit *l. 1. & 2. D. ad Trebell. l. coheredi.* 41. *§. cum filia de vulg. & pupill. substit.*]

DEFINITIO VI.

De pacto tacito de non petendo, quod ex chirographi redditione inducitur.

ETsi pactum de non petendo simpliciter conceptum in rem, non in personam esse creditur,[1] ideoque & correo debendi[2] & fideiussoribus prodest,[3] si tamen tacite inducatur ex chirographi redditione vni ex correis facta[4] non alij prodesse potest, quam cui chirographum redditum est.[5] Potius enim redditio illa coniecturam inducit & probationem mandatarum ei aduersus correum actionum,[6] ex quo magis apparet non posse correo ex illa causa quæri exceptionem pacti de non petendo; alioqui videretur creditor mandasse actionem inutilem, quippe quæ per exceptionem pacti elidi posset: 7 idemque creditoris factum, & actionem præberet & exceptionem eiusmodi actionis elidendæ gratia, quod esset absurdius.[8] Fideiussorũ alia ratio esse videtur. Quidni enim iis prosit exceptio pacti, cum non possit redditio instrumenti facere vt aduersus eos mandata vlla actio videatur? Nisi forte in rem suam fideiusserunt:[9] quo casu nec pro fideiussoribus habendi sunt.[10] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4. & seqq. infr. De duob. reis.

1 *l. & heredi* 21. *§. vltim. & seqq. ll. Digest. hoc titul. l. exceptiones. quæ persona* 7. *§. rei autem D. de except.* Vnde illud est quod pactum de non petendo simpliciter conceptum tollit obligatio-

Source : BIU Cujas

nem naturalem *l.Stichum aut Pamphilum 95. §. naturalis. de solut.* quam tamen non tolleret si esset mere personale, vt tractat Bart.

2 *d.l.& heredi.§.vltim.*iunct.*l.idem in duobus 25.in princ.& §. 1.hoc tit.*

3 *d.§.vlt.l.quod dictum 32 eod.*

4 *l.2.& 3.D.eod.l creditricem 7.C.de remiss.pignor.l.1.in fin.D. deliber. legat.* Vbi tamen vereor ne postrema illa tota clausula, *Sic autem Iulianus*, Triboniani sit male Iulianum interpretantis. Nam & vltima illa verba, *Exemplo locutionis*, bonum sensum nullum habent.

5 Tacitum enim pactum inducitur ex facto. Factum autem nullum intercedit creditoris nisi cum ex eo correis cui chirographum redditur. Alex. *ad d.l.2.D hoc tit.*

6 Traditio namque instrumenti inducit probationem rei traditæ aut mandatarum actionum. *l.1.C.de donat. l. Mauia 49.D.solut.matr.l.seruum filij 44.§.cum qui de leg.1.*

7 *l.si non sortem 26.§.indebitum l.qui exceptionem 40.l.ex his 54. D.de condict.indeb l.nihil interest 112.de reg iur.*

8 *Arg.l si vnus 27.§ pactus ne peteret.D.hoc tit.*

9 Neque enim potest reus principalis habere regressum contra fideiussorem suum, cui ex contrario indemnitatem plenissimam præstare debet. *l.cum lex 46.& pass.D. de fideiuss.l.ex mandato 20.§.1.& pass.D.mandat.*

10 *l si quis reum 5.D.de liber.legat.*

11 Sed pro reis *l.sed si fideiussor 24.D.hoc titu.1.de die 8.§ l.qui satisd.cog.d.l.si quis reum.*

DEFINITIO VII.

De renunciatione facta fauore fratrum absentium nemine pro iis stipulante.

PAtre matreque simul dotem constituentibus pro filia, quæ vtriusque successioni cum iuramento renunciet fauore fratrum, [1]nemine tamen ac ne notario quidem pro iis stipulante, dubitari eleganter potest an renunciatio valeat. Quanquam enim dici solet, pactum quod contractui inter alios inito adiectum est fauore tertij absentis nemine pro eo acceptante nihilominus valere, constat tamen reuocari posse quandiu secuta non est acceptatio. [3]Nec vllius momenti esse huiusmodi renunciationes nisi ob eo acceptatæ sint, cuius commodo factæ fuerunt.[4] Nam nec renunciatio facta in iudicio præsente iudice, absente parte, nocet renuncianti si non per iudicem absentis nomine fuerit agnita. [5]Itaque cum in proposita specie nec sibi parentes stipulati essent nec filiis,[6] sed renunciatio fauore filiorum simpliciter facta proponeretur, filiam verò viuis adhuc parentibus & priusquam ea renunciatio fratribus placuisset renunciationis pœnituisset, [7]videbatur eam nocere filiæ non debere.[8] Sed tamen in contrarium illud mouebat, quod renunciatio hæc non solum fauore fratrum absentium, sed etiam parentibus præsentibus facta fuerat, à quibus dos cõstituebatur,[9] & quos credibile erat cum hanc à filia renunciationem data illi dote extorserant id egisse vt masculis suis liberis prospicerent. Id enim parentum omnium præsertim nobilium & illustrium commune votum est, vt si masculos habeant iis potissimum tanquam futuris heredibus commodum renunciationis acquisitum velint, [10]Adeoque cæteris filiabus nondum nuptis si masculos nullos habeant, nec cæteras filias postea ad renunciandum adegerint.[11] Cur ergo noceat quod filiorum nomen in contractu adiectum sit citra expressam stipulationem, cum etsi nominati non fuissent, ipsis tamen ex tacita quadam stipulatione renunciationis emolumentum acquireretur? [12]Nemo siquidem dubitaret quin nulla liberorum facta mentione valitura esset renunciatio in vtilitatem parentum dotem constituentium, [13]quando inter contrahentes stipulatio, quæ ex vna parte interuenit, ex altera quoque interuenisse censeatur, [14]Ne alioqui eueniat claudicare contractum qui sit vltro citroque obligatorius. [15]*Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 19. infr. de pact. conuent. tam sup. dot.

1 Hoc enim plerumque fit vt filia renunciet futuræ successioni matris, licet non cogatur mater filiam dotare, vt diximus *supr. Defin 1.num.19.*

2 Ex *l.3.*vbi DD. *C.de donat.qua sub modo.*

3 Bartol. *in l. qui Romæ 122.§. Flauius de verbor. obligat.l.absentes 10.D.de donat.*Iul.Clar.*lib.4.Sent.in verb.donatio. quæst.12. & 13.*

4 Quia donationem & liberalitatem continent, & quidem odiosam, quæ in ignorantem non confertur sicut nec in inuitum. *l. hoc iure 19. §. non potest.D.de donat.l.inuito 69.de regul. iur.*

5 *l.certum 6.§.si quis absente.*vbi Bart.*D. de confess.*

6 Potest enim pater filiis suis perinde ac sibi ipsi stipulari, si modo habeat eos in potestate *l. stipulatio ista 38. §. alteri.D.de verb.oblig.§.si quis alij.in fin.Inst.de inutil.stipul.*

7 Donatio enim antequam consummata & perfecta sit reuocari potest nuda pœnitentia *l.4.D.de donat.l.cum hic status 32.§. aut oratio & seq D.de don.int.vir.& vxor.l.4.C.de donat.l.3.l.velles 6.C.de reuoc.donat.*

8 Ex actu enim vtiliter reuocato nihil iuris quæsitum videri potest. licet post reuocationem sequatur ratihabitio. *l.penult D.rat.rem hab.l. cum filiofamilias 5.D. quis ord. in bonor. possess seruet.*

9 Potuerunt enim parentes dotem dando quam voluerunt legem rei suæ dicere *l.in traditionibus 44.D.hoc tit.l.1.& tot.tit. De pact.dot.l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.l.1.& tot.tit.C.de pact. conuent.*

10 Ad conseruandam familiæ dignitatem *l. vnum ex familia 67.de leg.2.l. pater 38.§. duobus & seqq. de leg.3.* idque ad publicam etiam vtilitatem pertinet. *l.1.§.sed etsi seruus. D. de ventr. inspic.*

11 Guid.Pap.*quæst 192.*

12 Sola enim destinatio voluntatis sufficere potest vt ei quoque qui nominatus non est pactum prosit, vt in casu *l.tale pactum 40.§.vlt.D.hoc tit.l.22.§.Brasid.ad Trebell.*

13 Ex *cap.quamuis pactum 2.*vbi Canonistæ *De pact.in 6.*

14 Scilicet cum vnus idémque contractus est. *argum.l.1.Co de contr.stipulat* aut cum varij quidem contractus sunt, sed correspectiui vt in *l.cum te 7.C.de pact.int.empt.& vendit.* Dici enim solet in huiusmodi actibus alterum alteri inesse. Facit *l.Titia 134. §.pen de verb.obligat.*

15 Excipe casum *l Iulianus 13.§ si quis à pupillo. de act.empt.l.sicut emptio 20.§.1.D.locat.*

DEFINITIO VIII.

De effectu restitutionis in integrum aduersus renunciationem.

CVm de futuræ successionis renunciatione per in integrum restitutionem rescissa tractatur, multum interest, an is cuius successioni renunciatum fuit testatus decesserit an intestatus. Priore siquidem casu rescissa renunciatione nihil aliud consequi filia potest quæ obtinuit, nisi vt agere sibi liceat ad legitimæ supplementum. [1]Neque enim etiamsi præterita fuerit facit nullum ex postfacto testamentum, in quo præteriri impune potuit. [2] Posteriore vero succedit ab intestato cum fratribus in viriles.[3] Nec sola legitima, aut legitimæ supplemento contenta esse cogitur, [4] licet si ab initio tantum habuisse, quantum ad excludendam restitutionem necesse erat, nullam ab intestato portionem consequi potuisset. [5] Vtrique tamen casui commune illud est, quod rescissa renunciatione fructus à die mortis debentur,[6] Vno casu legitimæ, altero portionis hereditariæ. Fructus enim augent legitimam,[7] quæ quota bonorum est,[8] non quid singulare,[9] ac multo magis hereditatem, quæ quoniam nomen iuris est,[10] & augmentum recipit & diminutionem.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quemadmodum si nulla renunciatio facta esset. Filia enim quæ non renunciauit, si quid vel minimum pro legitima acceperit, nihil nisi supplementum petere potest *l.omnimodo 30. C.de inoffic.testam.*

2 Receptissima enim nostrorum sententia illa est. filiam quæ per iuratam renunciationem exclusa sit impunè præteriri posse. De quo scripsi in Decadib. *De error pragmat.* Semper autem inspiciendum est tempus testamenti quoties de liberis quæritur, an instituendi sint vel exheredandi *l.1. l. Gallus l.29. inter cætera 30.& pass.de liber.& posth.*

Source : BIU Cujas

3 Nouell. 118. *De hered. ab intest. venient.* §. *si igitur defunctus.*

4 Quia si nulla renunciatio facta esset, succederet ab intestato cum fratribus in viriles. Nec enim de legitimæ supplemento quæritur, nisi cum factum est testamentum, & solo testamenti fauore, ne rumpatur per querelam. *d. l. omnimodo.*

5 Propter iuratam renunciationem quæ quandiu tenet, excludit renunciantem ab omni successione testati & intestati.

6 Boer. *decis. 3. in fin.*

7 *l. Papinianus* 8. §. *unde si quis. D. de inoff. testam.* Scripsi *Err. 2. Decad. 12. De error. pragmat.*

8 *l. cum quæritur 6. vbi DD. C. de inoffi. testam.*

9 Ita vulgo loqui solent sed male. Nam qui dicit quotam bonorum, dicit quid singulare non vniuersale, vt constat ex *l. si quis bonorum 23. de leg. 1. nisi in l. 3. §. 1. de bon. poss.*

10 *l. hereditas 50. de pet. hered. l. 119. de verb. signific.*

11 *l. 178. §. 1. eod. tit. l. item veniunt l. 20. & l. item non solum. de pet. hered.*

DEFINITIO IX.

Pater filiis absentibus stipulari potest à filia, quam dotat, renunciationem fraternæ successionis futuræ.

DE illo non sine causa plerumque dubitatur, An valeat fraternorum bonorum renunciatio soli patri facta, si dos nec à fratre nec ab alio fratris nomine vlla constituta fuerit, sed tantum à patre cuius officium fuit dotare filiam, maxime si constitutio dotis non nisi paternis facultatibus respondeat.[1] Sed tamen magis communiter probatum est, vt patris stipulatio prosit hac parte masculis etiam absentibus nihilque dotis nomine cõferentibus.[2] Propterea quod permittendum sit patri vt quam vult legem dicat doti à se constitutæ,[3] qui nec nisi optimum pro filia liberisque omnibus consilium capere velle credendus sit. *Ita Senatus* in causa N. Catel contra vxorem Ioannis Seuerat 12. Cal. Decemb. 1593. de qua SC. infra De curat. furios.

1 *Arg. l. vlt. 1. de dot. promiss.*

2 Didac. Couar. [*in repet. cap. quamuis. de pact. in 6. in init. 3. part. num. 6.* vbi tamen tractat de renunciatione successionis paternæ non fraternæ.]

3 *l. cum dos 7. de pact. dotal.*

4 *l. vltim. C. de curat. furios. l. pen. §. 1. D. de ritu nupt.* [Aliud igitur est, si pater stipulatus sit renunciationem bonorum maternorum absente & ignorante matre. Nec enim valet talis renunciatio quamuis iurata & notario quoque stipulante. Crauet. *cons. 42. in fin.* Sicut nec bonorum fraternorum renunciatio valeret facta fratribus absentibus, & ignorantibus, si pater stipulatus non esset. Idem Crauet. *cons. 127.* Adeo vt nec tacitus consensus sufficiat sed expressus requiratur. Crauet. *supradictis locis, & Defi. 3. supr.* Iunge *Defin. 26. infr. Ita Senatus* in causa Petronetæ Grange 14. Cal. Iul. 1611.]

DEFINITIO X.

De pacto quod fit De hereditate viuentis.

PActum de viuentis inscij hereditate, licet ab initio non valeat, tamen confirmatur, si postea is de cuius hereditate actum est rescierit & consenserit expresse, in eaque voluntate perseuerauerit. Nec probabilis est sententia existimantium in ipso instanti quo contrahitur consensum, hunc interuenire debere.[1] Quid enim refert an tunc an post vel ante interuenerit, vt nulla consentienti iniuria fieri videatur?[2] Illud sane requiritur vt ab vtroque ex contrahentibus certior factus sit is de cuius hereditate actum est, vt pacto & contractui inter duos inito consensisse existimetur.[3] Interea igitur sicut contractus valere non potest, ita nec pro eo pronunciari lite pendente, cum nec materiam nec formam vllam habeat quandiu deficit consensus illius, de cuius viuentis hereditate tractatur.[4] *Ita Senatus* in causa Petri Roux & Claudij Guillot 15. Calen. Febr. 1594.

1 Neque enim lex requirit vt certo & determinato tempore consensus hic interueniat, Bart. *in l. Theopompus. de dot. præleg.* Bald. *in l. iusiurandi. C. de rescib.* Adde Boerium *quæst. 1. num 39.* Purpur. *ad l. vlt. C. hoc tit.*

2 Vt purgetur vtrumque vitium pacti quod proficiscitur ex sollicitudine illa de bonis viuentis.

3 Dixi *Defin. 3. supr.*

DEFINITIO XI.

De potestate pacti De vendendo, si per dolum paciscentis venditio non sequatur.

CVm in eo essem vt emere vellem à Titio fundum Cornelianum, rogasti me vt à tractatu discederem, quod alia pleraque Titij bona cum eo fundo velles comparare, & vt id à me impetrares promisisti per chirographum te eundem fundum Cornelianum certo conuentoque inter nos precio mihi venditurum. Si postea nolis vendere, dabitur mihi actio non in id tantum quod mea interest[1] sed in id etiam præcise vt vendas;[2] cum vendendi habeas potestatem.[3] Alioqui sane dolo tuo iniuriam patiar si cogar accipere pecuniam pro fundo, quem fueram empturus ni fidem tuam sequi maluissem.[4] Nec aliud erit tametsi chirographiæ stipulationi subiecta sit pœna eius quod interest.[5] Ea namque pœna pro me in stipulatum deducta non adimit mihi actionem, quæ ad id competit vt præcise cogaris vendere si rem habere malim.[6] Illud magis obstare videbatur, quod vendere sit facti.[7] In obligationibus autem faciendi generale videatur, vt ad factum numquam debitor præcise cogatur, sed præstatione eius quod interest liberetur.[8] Idque proculdubio verius est si meram iuris rationem spectes.[9] Sed tamen posteaquam nostris placuit, posse aliis quoque multis casibus[10] cogi quem præcise ad factum, vtputa si iusiurandum interuenerit,[11] Idem quoque hoc casu admittendum esse visum est, vt tantum tibi noceat dolus tuus, quantum mihi iusiurandum tuum prodesset.[12] *Ita Senatus* pro D. de Bienuenu contra N. Gothofredum de Dompierre 17. Cal. Iul. 1594.

1 Et tamen actio de dolo non nisi ad id quod actoris interest dari solet. *l. arbitrio 18. in princip. D. de dolo.*

2 Exemplo eius quod interpretes tractant *ad l. 1. D. de act. empt.* venditorem cogendum præcise vt tradat rem quam tradere potest, nec liberetur præstatione eius quod interest. De quo late Arius Pinell. *ad leg. 2. C. de resc. vend. & ad leg. 1. Codic. de bon. matern.*

3 Potest enim mea interesse rem habere potius quam pecuniam, licet multo plus offeratur quam quanti res est *l. nec quasi 70. D. de rei vindic. l. non enim 9. D. rer. amor.*

4 *Vt in l. fundum. Cornelianum 18. D. de noual.*

5 Pœnalis enim stipulatio non nouat præcedentem obligationem. *l. prædia 28. D. de act. empt. l. si pacto quo pœnam 14.* vbi Decius & cæteri. *C. hoc tit.*

6 *l. consil. 7. §. vlt. de curat. fur.*

7 *l. si quis ab alio 13. §. vltim. D. de re iudic. l. nec emere 16. C. de iur. delib.*

8 Ex ratione supra posita, *num. 1.*

9 Quos vide apud Marantam *Diff. 7.* post Bart. *ad l.*

10 Bart. *supradicto loco.*

11 Ne ex dolo tuo lucrum sentias. *lege ne ex dolo 12. D. de dolo.*

DEFINITIO XII.

De reseruatione legalis escheutæ.

EXceptio illa, quæ in renunciationibus vulgo apponi solet, *Salua legali escheuta*, non habet locum quandiu aliquis supersest ex iis, quorum fauore facta

Source : BIU Cujas

fuit renunciatio, siue masculi illi sint siue fœminæ. In dubio autem si pater nuptui collocans filiam fecerit vt paternæ successioni renunciaret, nec aliud adiecerit, cum & filios & filias haberet, credendus est fauore primum masculorum, tum si masculi deficerēt, fauore filiarum renunciationem admisisse.[3] Ideoque si postea moriatur nullis relictis masculis vnica filia, quæ non renunciauerit, superstite, ad eam solam tota hereditas pertinebit, licet aliæ quoque supersint, quæ renunciauerunt. *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa heredum D. de Bellegarde de Sanciergue, 8. Id. Iunij 1595.

1 Guid. Pap. *quæst.* 192.

2 Vt bona conseruentur in familia, quemadmodum diximus *Defin. 7. num.* 10. *supr. eod.* Conseruatur enim familia per masculos non per fœminas, cum fœmina quælibet familiæ suæ & caput sit & finis *l. pronunciatio* 195. *§. vltim. & l. seq. D. de verbor. signific.*

3 Guid. Pap. *supra d. quæst.* 192. Intellige autem Nisi & hanc filiam quæ superstes est idem pater postea adegerit ad renunciandum. Inde namque apparet noluisse patrem melioris esse illam conditionis quam cæteras.

DEFINITIO XIII.

Pactum de non succedendo, nunquam tacitum semper expressum & iuratum esse oportere.

Filia quæ à patre dotem accepit pro iuribus omnibus paternis, maternis & fraternis, præsentibus & futuris, non idcirco futuræ successioni renunciasse credenda est.[1] Speciali enim renunciatione opus est, & quidem iurata,[2] cum iure ciuili non valeant huiusmodi renunciationes,[3] Iure autem Pontificio non aliter quam si accedat auctoritas iurisiurandi.[4] Nec sufficiet quod postrema, vt fit, parte instrumenti iuratum sit de contractu obseruando, & renunciatum iuribus omnibus in contrarium facientibus. Renunciari namque oportet successioni, non legibus,[5] Et filia quæ dote accepta pro iuribus omnibus præsentibus & futuris iurat nunquam se contrauenturam, id tantum iurat numquam se negaturam quin dotem pro iuribus omnibus acceperit.[6] Quæ res non facit, quo minus ei vel inuitæ deferatur successio morlente patre.[7] Defertur enim hereditas à lege,[8] etiam inuito,[9] licet non acquiratur inuito.[10] Quidni vero? Nam & solemni renunciatione interueniente non eo minus defertur successio, sed eo ipso instanti quo successio defertur, renunciatio vires suas exerit cum ab initio valuit propter iusiurandum:[11] Nec sola voluntas sufficit eius, qui excludi vult vt excludatur si non lex eam adiuuet voluntatem,[12] quam porro non adiuuat, nisi cum eam & expressam videt, & iuratam.[13] Fateor præcedente speciali renunciatione generalem clausulam iurisiurandi in fine instrumenti positam ad renunciationem quoque referri, sicut & ad cætera omnia in instrumento contenta:[14] Sed hoc contendo, Confirmari iureiurando debere renunciationem ipsam non solam voluntatem renunciandi.[15] *Ita Senatus* pro Spect. Abrahamo Vermeil contra fratres de Bordes de Cerdon Prid. Id. Aug. 1595.

1 Bartholom. Chassan. *in consuet. Burgund.*

2 Didac. Couarr. *ad d. cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

3 *l. pactum quod dotali* 15. *C. hoc tit. l. pactum dotale* 3. *C. de colla. l. vlt. D. de suis & legit. l. quod bonis* 15. *§. 1. D. ad leg. Falc.*

4 *d. cap. quamuis pactum.*

5 Quia nec leges admittunt huiusmodi renunciationes licet iuratas *l. non dubium* 5. *D. de legib.*

6 Quibus verbis quantumlibet generalibus de sola dote actum videtur non etiam de successione, cuius alia ratio est, itémque legitimæ, vt dicam *infr. Defi.* 19. *de inoff. test.*

7 Cum non minus filia quam filius sit ex suis heredibus, de quibus *in l. in suis* 11. *de liber. & posth. l. verum* 8. *§. 1. de iniust. rupt. d. in suis* 14. *& d. l. vlt. de suis & legit.*

8 *l. lege obuenire* 130. *de verb. signific. l. 1. D. de petit. hered.*

9 Quia non potest suus heres aut agnatus aut cognatus proximus facere vt non sit talis *l. 1. 2. & pass. de suis & legit.*

10 Præterquam necessariis *l. necessarius* 57. *de acq. hered.* Potest enim hereditas damnosa esse. *l. hereditatis* 119. *de verb. signif. l. si hereditatem* 32. *D. mandat.*

11 Castren. *in d. l. qui superstitis ex l. si Stichum* 8. *§. si quis ita l. quoties* 14. *§. sed si quod. D. de nouat.*

12 *d. l. vlt. de suis & leg. d. l. quod bonis* 15. *§. 1. D. ad leg. Falcid. l. ius publicum* 38. *D. hoc tit.*

13 *d. cap. 2. de pact. in 6.* iunct. *l. pactum* 15. *C. eod.*

14 *l. Titia*, 134. *§. vlt. de verbor. obligat.* 14. *l. talis scriptura* 30. *in princip & §. vlt. de leg. 1. l. si mihi* 92. *de leg. 3.* Nunquam tamen generalis clausula comprehendit causam qui non valet de iure. *l. 2.* vbi Bald. *de pact. dot.*

15 Dicam infra *Defin. 25. num. 2. & 5.*

DEFINITIO XIV.

Renunciatio iurata matris an & quando noceat nepotibus ex propria persona venientibus, iisdémque heredibus.

Renunciatio iurata filiæ quæ à patre dotem licet congruam accepit, non nocet liberis ex ea præmortua susceptis & superstitibus ad aui successionem siue testamentariam siue legitimam venientibus,[1] licet sint heredes matris,[2] quia eo casu nulla renunciatio esse intelligitur,[3] Vtpote quæ facta sit sub conditione quæ non euenit.[4] Nam neque hereditati neque portioni legitimæ renunciare potest nisi sub ea conditione, Si hereditas aut portio legitima deferetur.[5] Cum prius sit vt deferatur ius cui renunciatur, quam vt ei renunciari possit.[6] At filiæ quæ viuo patre mortua est nunquam fuit delata hereditas aut portio legitima,[7] quia viuens pater neque hereditatem vllam habere[8] neque legitimam debere potest.[9] Ergo perinde est hoc casu acsi nulla vnquam facta fuisset renunciatio. Et consequenter non nocebit liberis, quod sint heredes matris, quasi ex ea causa matris factum, & renunciationem probare ratamque habere debeant.[10] Non enim possunt videri venire contra renunciationem, cum renunciatio nulla facta esse intelligitur.[11] Nec quod mater non tantum pro se sed etiam pro filiis suis renunciauerit, ad rem facit. Id enim ita accipiendum est vt in eum ipsum casum, in quem pro se renunciauit, suis quoque liberis renunciasse videatur, non in alium.[12] Ergo & sub eadem illa conditione, Si legitima portio aut successio deferetur.[13] Nisi poneres id nominatim actum cautumque vt illo etiam casu quo filia renuncians præmoreretur, liberi quoque ex ea susceptí excluſi essent facto matris, & propter dotem ab ea acceptam.[14] Tum enim proculdubio factum matris noceret liberis quantum libet ex propria persona venientibus si heredes essent matris,[15] quia de illorum proprio iure nominatim actum proponeretur.[1] Sed extra illum casum non magis nocere potest nepotibus ex filia renunciatio matris licet sint illi heredes ipsius quā si nō essent.[17] Illa enim ratio pro nepotibus facit, quā proxime attigimus. Nimirum, quod præmortua filia nepotes ex ea superstites veniunt ad successionem aui ex propria persona, & proprio capite non ex persona matris,[18] Vtpote repræsentantes gradum matris non personam.[19] Idque ex eo apparet, quod tametsi filia quæ accepta dote renunciauit paternæ successioni cū iuramento possit impune præteriri à patre, nec necessario instituenda sit vel exheredanda,[20] nepotes tamen ex ea præmortua superstites omnimodo instituendi sunt aut exheredandi.[21] Alioqui testamentum nullum & iniustum faciunt, siue de paterni, siue de materni aui testamento agatur.[22] Quod vtique falso

vel

vel sine ratione diceretur si matris personam repræsentarent, nec nisi ex ea admitti possent.[23] Cum igitur veniant ex propria persona, verumque sit nullam ab iis factam renunciationem, consequens est vt non debeat matris renunciatio iis nocere,[24] Nec si sint eius hæredes, quia quod in eius gradum succedunt, habent à lege non à matre.[25] At, inquies, fieri non potest, vt nepotes ex filia præmortua succedant ex proprio capite non ex persona matris, cum succedant in stirpes siue cum auunculis, siue cum consobrinis,[26] qui alioquin succedere in capita deberent, si non succederent per repræsentationem.[27] Verum facilis responsio est, Succedere quidem eos per repræsentationem, indeque fieri vt succedant in stirpes non in capita: Sed tamen repræsentare gradum non personam matris,[28] & ex eo euenire, vt quamuis mater, si viueret, excluſa esset per renunciationem, nepotes tamen ex ea non sint excluſi, cum proprio iure veniant,[30] Præsertim matre ipsa non tam propter renunciationem quæ nunquam effectum habuit, vt diximus, quam per mortem excluſa.[31] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Bart *ad d.l.qui superstitis.*

2 Castrens. *ibid. contra Bartolum.*

3 Quod autem nullum est, nullum producit effectum, *vulg. iurib.*

4 Actus enim conditionalis defecta conditione nihil est. *l. vltim. §. sin autem aliquid sub conditione. Cod. de caduc. toll. & tot. titu. de condit. & demonstr. l. cedere diem 213. de verborum significat.*

5 Etsi enim conditio illa tacita est, tamen æque suspendit actum ac si esset expressa, Dec. *consil. 2. l. interdum 73. De verbor. obligat.*

6 *l. si ita sit scriptum 45. §. si sub conditione de legat. 2. l. 1. §. decretalis. D. de succes. edict.*

7 *l. delata 151. de verbor. significat. l. scripto 6. D. vnd. lib. l. 1. §. sciendum. D. de suis & legit.*

8 *l. 1. D. de hered. vel act. vind. l. hereditas. 5. C. de pact. conuent. iunct. l. 1. D. qui testam. facer. poss.*

9 *l. 1 § si impubere. D. de coll. bonor.*

10 *ex l. cum a matre 14. C. de rei vendic.* de cuius sententia & limitationibus vide Olasch. Cacher. *Decis. Pedem. penult.*

11 Nam quod non est neque probari neque improbari potest. *l. 5. circ. princ. de minus. rupt.* cum non entis nullæ sint qualitates *l. debitor 82. de leg. 2.*

12 *Arg. l. cum pater 11. l. ob res 20. §. si conuenerit. D. de pact. dotal.*

13 Conditio enim facile reperita intelligitur. *l. Titia 134. §. 1. de verb oblig. l. 4. §. vltim. D. hoc tit.* Nisi quæ repetita vitiaret. *l. seruo alieno 113 § si ab impubere de leg 1.*

14 Pacta enim seruanda sunt, quæ nec contra leges sunt, nec contra bonos mores. *l. iuris gentium 7. §. ait prætor. D. hoc titulo.*

15 *Ex reg. d. l. cum à matre. C. de rei vindic.*

16 Potest enim quilibet de bonis suis heredis perinde ac de suis disponere. *l. vnum ex familia 67 § si remide leg. 2.*

17 Heres enim non potest teneri ex pacto defuncti, nisi sub iisdem legibus & conditionibus, quibus defunctus contraxit: cum obligationis conditio ex persona heredis non immutetur. *l. 2. §. ex his de verb. obligat.*

18 Itaque cessat hoc casu obiectio quæ à nonnullis fieri solet *ex l. si viua matre. D. de bon. matern.* itemque iuris regula quæ habet, Ex qua persona lucrum quis sentit eius factum præstare eum debere. *l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

19 *§. cum filius. Inst. de hered. qua ab intest. defer.* Dixi supr. *Def. 1. num. 4.*

20 Dixi *supr. Defin. 8. nu. 2.*

21 *§. aliud quoque capitulum. Nouell. 115. Vt cum de appell. cognos.*

22 Nulla enim hodie differentia est inter ascendentes ex linea masculina & ex fœminina siue in successione testati *d. §. aliud quoque*, siue in successione intestati *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.*

23 *d. l. si viua matre. C. de bon. matern.*

24 *Ex reg. l. non debet 74. de reg. iur. l. si vnus 27. §. pacta quæ turpem. D. hoc tit.*

25 Dixi *dict. Def. 1. num. 2. & 3. supr.*

26 *d. §. cum filius & §. si igitur defunctus* Nouell. 118. *de hered. ab intest. venient.* Scripsi *in Disput. forens. Disp. 1.*

27 *l. 2. §. hac hereditas de suis & legi. l. 1. §. vlt. si pars hered. petat.* Vlpianus *in Titulis tit. 26. §. 4.*

28 Marant. *disput. 10.*

29 Quia eo casu renunciationis condicio existeret *d. l. 8. §. si quis ita l. quoties 14. §. 1. D. de nouat.*

30 *l. Seia 73. D. de euict. l. an vitium 5. §. 1. D. de diuers. temp. præscr.* licet contra sentiat Paponius *in syntagm. arest.*

31 In eoque alia ratio est matris præmortuæ, alia nepotis superstitis. Constat autem vbi diuersa ratio est excluſionis posse admitti liberos ex ea matre susceptos, quæ excluſa esset si viueret.

DEFINITIO XV.

Quid si mater vt renunciaret legitimam perceperit, aut dotem quæ sit loco legitimæ

AT hic rursus illa incurrit hæsitatio, quod filia quæ accepta dote paternæ successioni renunciauit pro se suisque liberis non tantum propter renunciationem excluſa videri debet, sed etiam propter partis perceptionem, Quasi partem suam hereditariã perceperit, parte ipsi vltro & libetaliter eam repræsentante ac prærogante.[2] Huic enim consequens videtur vt filia quæ partem suam habuit obstet nepotibus etiam post mortem suam,[3] non secus ac si superuixisset, cum effectu ipso tantum tulerit ex patris hereditate, quantum ferret hodie si viueret, nec proinde reperiatur gradus vacuus ad succedendum, in quo scilicet alia persona iam successerit, aut perinde habenda sit atque si successisset.[4] Verum respondeo hãc rationem eo duntaxat pertinere, vt si filia patri superuixerit obstet, illa nepotibus, ne ad sui successionem ex successorio edicto venire possint.[5] Quomodo vtique possent si filia per solam renunciationem excluſa esset, si non aliæ personæ essent proximiores, ad quas filiæ portio per ius accrescendi peruenire deberet.[6] Sed præmortua filia sicut de successorio edicto tractari non potest,[7] ita nec dici, habuisse eam vnquam portionem suam hereditariam, quia vt in superioribus dictum est,[8] nec hereditatem nec portionem hereditatis paternæ viuo patre habere potuit.[9] Solaque dotis alterius portionis quantumcumque congruentis perceptio citra renunciationem non excluderet illam à successione, mortuo quandoque intestato patre,[10] sed faceret tantum vt non aliter audienda esset petens portionem hereditariam, quam si id quod accepisset conferre vellet,[11] Aut petens legitimam eiusve supplementum, quam imputando dotem. Id enim est quod Iustinianus voluit[12] dotem in legitimam imputari, quod vulgo nostri male sic accipiunt,[13] quasi dos cedat loco legitimæ: nunquam enim de legitima quæri potest viuo patre,[14] sicuti nec de ipsius hereditate,[15] quamuis legitima sit quota bonorum non hereditatis.[16] Nempe quia cum legitima sit quota bonorum quæ ab intestato deferri potuissent ex causa hereditaria,[17] apparet in ineunda legitimæ computatione necessario spectandum tempus mortis,[18] quandoquidem nec prius sciri potest quid & quantum eo tempore futurum sit in bonis.[19] Neque vero in cuius quam potestate est vt legitimam repræsentet,[20] sed tantum facere vt quod viuus dat in dotem aut in quã aliam eiusmodi causam, imputetur quandocunque in legitimam portionem.[21] Ergo vt concludamus neque dotis perceptio, neque renunciatio matris nocere potest nepotibus, quo minus ex propria persona venientes præmortua filia succedant auo.[22] In eam scilicet portionem quam mater habitura esset si viueret nec renunciasset, quamuis sint heredes matris, & siue succedant illi cum consobrinis siue cum auunculis.[23] *Atque ita tandem Senatus* pronunciauit in eadem causa.

1 Sic enim tractant noſtri poſt Bart. Caſt. & alios *ad d. l. qui ſuperſtitis.*

2 *Arg. l. cum quo* 56. §. *vlt. D. ad leg. Falcid. l.* 1. §. *ſi parens. D. ſi à parent. quis manum. l. quoniam. Nouella* 29. *Cod. de inoffic. teſtament.*

3 *Arg. l. ſcripto* 7. *D. vnde liber.* Non enim poteſt gradus eſſe vacuus in quo eſt perſona quæ partem ſuam acceperit.

4 *Arg. l.* 2. *&* 3. *D. ſi quis omiſ. c. auſ. teſtam.*

5 *l.* 1. *& tot. tit. de ſucceſſ. edict.* Caſtrenſ. *ad dict. l. qui ſuperſtitis.*

6 Ius enim adcreſcenti, quia locum habet inter eos qui ſunt in eodem gradu potentius eſt ſucceſſorio edicto. Caſtrenſ. *ibidem.*

7 Prætor enim illo edicto non dat ſucceſſionem niſi inter eos, quibus defert bonorum poſſeſſionem. *d. l.* 1. *in princip. de ſucceſſ. edict.* quam porro non defert præmortuis ſed ſuperſtitibus tantùm, quia non niſi defuncti hominis bonorum poſſeſſionem defert, vt apparet ex definitione bonorum poſſeſſionis poſita *in l.* 3. § *bonorum. D. de bonorum poſſeſſ.*

8 *Defin. prox. num.* 7. 8. *&* 9.

9 *Ex l.* 1. *D. de hered. vel act. vend. l.* 1. §. *ſi impubere. D. de collat. bonor. l.* 2. §. *interdum. de vulg. & pup. ſubſt. l. donari.* 26. *alius l. quidam.* §. *donationem. D. de donat.*

10 *l. penult. & vlt. D. de collat. dot.*

11 *l. filia.* 12. *l. filiam.* 16. *C. de collat.*

12 *in d. l. quoniam nouella.* 29. *C. de inoffic. teſtam.*

13 De quo ſcripſi in Decadib. priorib. De errorib. pragmat.

14 *d. l.* 1. §. *ſi impubere D. de collat. bonor. l. cum quæritur. C. de inoffic. teſtam.*

15 *l.* 2. §. *vlt. de his quæ vt indign.*

16 *d. l. cum quæritur* vbi DD. notant. *l. Papinianus* 8. §. *quæſta autem D. eod.*

17 Vnde illud etiam fit vt qui excluſus eſt à ſucceſſione inteſtati cenſeatur excluſus à legitima.

18 *d. l. cum quæritur. & ſimilib.*

19 Propter inopinatos caſus rerumque euentus quibus augeri poſſunt facultates vel minui. *l. pupillus* 24. *D. quæ in frau. credit. l. in ratione* 30. *l. cum quo* 56. *in princ. l. in quantitate.* 73. *l. in duplicibus.* 79. *D. ad leg. falcid.*

20 Non magis quam vt ſit mortuus qui adhuc viuit.

21 *d. l. quoniam nouella* 29. *C. de inoffic. teſtam. lege illud.* 20. *C. de collat.*

22 Ius enim ſucceſſionis eſt ex legibus, quæ nec hereditatem nec legitimam deferunt niſi mortuo patrefamilias.

23 Quia cum repræſentent gradum matris non poſſunt plus habere, quam mater ipſa habitura eſſet *d.* §. *cum filius, & d.* §. *ſi igitur defunctus.*

DEFINITIO XVI.

De conferenda per nepotes ea pecunia aut portione, quam mater habuit vt renunciaret.

AN ergo dicendum erit mortuo inteſtato auo nepotes ex filia præmortua ſuperſtites, ex propria perſona ſucceſſuros auo in eam hereditatis partem, quam habitura erat mater ſi ſuperuixiſſet nec renunciaſſet, ac præterea dotem, quam mater legitimæ aut portionis hereditariæ loco acceperat, habituros? Minime vero. Ita enim fieret iniuria cæteris inteſtati ſucceſſoribus in eodem gradu conſtitutis, id eſt, conſobrinis ac multo magis auunculis, qui cum vno gradu ſint proximiores, proculdubio nepotes iſtos prorſus excluderent, [2] ſi non hi nepotes per repræſentationem gradus admitterentur ad eum ipſum gradum quem mater tenuit quandiu vixit.[3] Proinde æquiſſimum eſt & iuris rationi omnino conſentaneum, vt quod filia in dotem vel ob quam aliam cauſam habuit pro portione hereditaria, totum id conferant iis cum quibus volunt in hereditate ſuccedere,[4] Ne alioqui inter eos, qui pari ſunt gradu ſuccedendi, ſucceſſionis inæqualitas inducatur[5]. Idq. indubitatum eſt ſi nepotes iſti ex filia præmortua heredes matris proponantur. Quænam enim illis in eo facta iniuria videri poteſt? [6] Ita *Senatus* in eadem cauſa.

1 Paul. Caſtr. *ad d. l. qui ſuperſtitis. de acquir. hered.*

2 *l.* 3. *C. de leg. hered. l. leg.* 14. §. *vlt. eod.*

3 *d.* §. *ſi igitur defunctus. & d.* §. *cum filius.*

4 *d. l. quoniam nouella* 29. *C. de inoff. teſtam.*

5 *l. maximum vitium* 4. *C. de liber. prater.*

6 Non enim conſerunt niſi idipſum quod habent, id eſt, quod habuit defuncta mater cuius perſonam tanquam heredes repræſentant.

DEFINITIO XVII.

Quid ſi nepotes ex filia quæ renunciauit non ſint eius heredes?

AT quid ſi nepotes hereditatem matris repudiauerint? Non poterit eis obiici quod in dolo ſint qui & portionem hereditariam habere velint, quam haberet mater ſi viueret nec renunciaſſet, & præterea idipſum quod mater habuit vt renunciaret.[1] Nec rurſus fieri poteſt vt conferant id quod non habent,[2] Niſi forte minus percipiendo, quomodo plerunque ex neceſſitate collatio fit. [4] Enimuero illud quoque abſurdum & iniquum videtur minus eos percipere ex hereditate, ob id ſolum, quod mater dotem aliudve quidpiam habuerit, cum neque ex perſona matris veniant ad ſucceſſionem, vt iam diximus, ſed ex propria,[6] neque ex facto matris lucrum ſentiant cuius non ſunt ſucceſſores.[7] Nec eſt quod quis cum vulgo interpretum obiiciat, Si nepotes illi tantundem perciperent, futurum vt per ſucceſſionem in ſtirpes plures portiones hereditariæ vni ſtirpi deferrentur.[8] Iam enim oſtendimus in ſuperioribus[9] nec portionem hereditariam dici, nec portionis hereditariæ loco cedere poſſe id, quod filia dotem habuit à patre, cum pater ſuperuixit. Verum ſi negemus tanto minus ex bonis aui percipere nepotes debere, illa emerget iniquitas, quod deterior erit conditio auunculorum aut conſobrinorum ex auunculis præmortuis, qui nihil acceperunt, quam futura eſſet ſi filia viueret nec renunciaſſet.[10] Vtique enim quod habuiſſet illa conferre cogeretur.[11] Ergo cum non alia cauſa fuerit dotis dandæ filiæ, quam quia in eo gradu erat vt patri eſſet ſucceſſura,[12] Conſequens eſt vt quiſquis in eum gradum locumque ſuccedit non plus iuris habeat quam perſona, quæ prior eum gradum tenuit, haberet hodie ſi viueret & ſuccederet.[13] Quid enim aliorum intereſt qui cum filia omnimodo ex æquis portionibus erant ſucceſſuri, an illa viuo patre deceſſerit an poſt patrem, an relictis liberis, an ſine liberis?[14] Igitur minus percipere nepotes oportebit, etiamſi non ſint heredes matris. *Atque ita Senatus* noſter pronunciauit in ſupradicta cauſa.

1 Neque enim matris heredes neceſſarij ſunt cum nec ſint ſui, quia fœminæ non habent ſuos heredes. *l. illud.* 4. §. *ad teſtamenta. D. de bonor. poſſ. contr. tab.*

2 Nam non habent idipſum quod mater habuit cuius non ſunt heredes.

3 *l.* 2. §. *de illis D. de collat. bonor.* Facit *l.* 1. §. *confertur* 23. *eod.* vbi ſcriptum eſt non venire in collationem id quod quis acquirere cum poſſet noluit, qui hic ſibi magis quam alteri inſidiatus eſt. *l. dotis* 5. *C. eod.*

4 *d. l.* 1. §. *ſed etſi tantum* 12. *D. eod. tit. de collat. bonor.*

5 *Arg. l.* 1. §. *& in adoptionem. & paſſ. D. de coniug. cum emancip. liber. eius.*

6 *d.* §. *ſi igitur defunctus.*

7 Nec proinde matris factum præſtare coguntur, *argum. à contr. ſenſ. l. ex qua perſona* 149. *de reg. iur.*

8 Argumentum eſt pragmaticorum deſumptum ex Paponio *in ſyntagm. areſt. loco ſupra cit. ato.*

9 *Def.* 15. *num.* 9. *ſupr.*

10 At qui renunciatio cum facta ſit à filia vt tanto magis eius fratres admitterentur, nocere iis non debet, *arg. l. legata mutuler* 14. *de adim. legat.*

11 *l.* 1. *l. ſi filia* 3 *& paſſ. D. de collat. dot.*

12 *l. vlt. C. de dot. promiſſ.*

13 *l.* 1. §. *eueniet.* 15. *D. de coniung. cum emancip. liber. eius.*

14 Non enim ob eam cauſam deterior ipſorum conditio fieri debet, cum ſint vno gradu proximiores liberis ſororis.

DEFI-

DEFINITIO XVIII.

De imputanda in nepotis legitimam dote quam filia habuit, siue renunciatio interuenerit, siue non.

SEd si de legitima duntaxat non etiam de successione & hereditaria portione quæratur, quod euenit facto testamento, & exclusis per auum pro modico legato vt fit, nepotibus ex filia præmortua superstitibus, alia tractatio esse videtur, & paulo difficilior. Nam cum legitima non sit quota hereditatis sed bonorum,[2] nō potest hoc casu locus esse collationi, quæ non nisi inter coheredes locum habet. [3] Superest itaque vt de sola imputatione quærendum sit, id est, an quod filiæ præmortuæ in dotem datum fuerat, nepotes imputare debeant in suam legitimam. Quæ quæstio in illam incidit quæ à nostris interpretibus tantopere agitata est? Vtrum dos data filiæ imputanda sit in legitimam nepotis.[4] In qua quæstione magis communiter illa distinctio probata est? Vt si dos filiæ ad nepotes perueniat, ex pacto, prouidentia & dispositione aui, imputari debeat nepoti, non aliter.[5] Sed id tum obtinet cum nulla renunciatio facta est. Nam facta renunciatione omnes consentiunt filiā videri habuisse portionem suam hereditariam cum habuit dotem,[6] adeoque quod magis est in ea dote habere illam heredes liberos etiam viuo auo,[7] Et consequenter imputari eam dotem debere nepotibus in legitimam, cum mater eam habuit pro legitima, Ne alioqui duplicis legitimæ præstatione vnus idemque gradus successionis auitæ oneretur,[8] Idque non solū procedit si nepotes sint heredes matris, in quo omnes consentiunt,[9] sed & si non sint heredes. Non ratione illa qua plerique falso mouentur, quod nepotes isti matrem repræsentent, (nam imo vero gradum duntaxat repræsentant non personam [10] vt in superioribus diximus [11]) Sed quia postquam iure Pontificio receptum est vt filia quæ iurato renunciauit accepta dote portionem suam hereditariam aut legitimam percepisse videatur, Non est æquum nepotes ex eodem gradu tanquam vacuo succedentes tantum ferre ex aui hereditate, quantum si filia nihil vnquam habuisset.[13] Quomodo enim fieri queat vt gradum in quo filia fuit quandiu vixit reperiant vacuum, id est, talem vt filia nūquam in rerum natura fuisse videatur, quod ad causam succedendi attinet, quin eorum omnium ratio habeatur, quæ filia percepit ex causa prorogatæ & repræsentatæ successionis? [14] Non enim vacuus gradus videri potest cui iam successio delata sit,[15] aut quid aliud datum vice futuræ successionis,[16] Nisi omnia in integrum restituantur, id est, in eum statum in quo essent si filia nihil percepisset, Quod euenit nepotibus tanto minus pro legitima percipientibus.[17] Proinde nec de illo quærendum est an matris heredes sint necne?[18] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia hoc casu non nisi de supplemento legitimæ tractari potest cum testamentum subsistat, *l. omnimodo 30. C. de inoffic. testam.*

2 *l. cum quæritur 6. C. eod. l. Papinianus 8. §. quarta autem. D. eodem.*

3 Et quidem ex eodem iure succedentes. *l. nec ipsa 7. D. de collat. dot.* Sicut dicimus nec accrescendi ius inter eos locum habere *l. sed cum patrono 6. D. de bonor. poss.*

4 Tractant nostri *ad l. quoniam. Nouella 29. C. de inoffi. testa.* Scripsi *lib 13. Coniect.*

5 Distinctio est communiter recepta ex Bart.

6 Quia dotem illam hoc casu volunt cedere loco portionis hereditariæ.

7 Scripsi *late eod. lib. 13. Coniect.*

8 Quod tamen fieri non potest cum legitimaria portio non nisi ex legitimæ successionis comparatione debeatur, nec proinde possit duplex legitima deberi, vbi vna tantum pars esset successionis. *Arg. d. l. 1. §. euenit. de coniug. cum emancip. lib. eius.*

9 Antonin. Tessitur. decis. Pedemont.

10 Nemo autem ex eo solo obligatur alieno facto quod gradum repræsentet. *l. scripto 7. D. vnd. liber.*

11 *Def. 1. num. 4. & Defin. 14. num. 28.*

12 *Cap. 2. de pact. in 6.*

13 Castr. & cæteri *ad d. l. qui superstitis.*

14 *Arg. d. l. cum quo 56. §. vltim. ad leg. Falc. d. l. quoniam Nouella cum ibi not. C de inoffic. test.*

15 Vnde illud est, quod neque in suis neque in agnatis erat olim successio *l. 1. §. sciendum De suis & legit. §. placebat. Inst. de legit. agnat. success.*

16 *Vt in l. cum quo 56. §. vlt. D. ad leg Falcid.*

17 *d. l. 1. § sed etsi tantum D de collat bonor l. dotis quidem petitio.* (sic enim legendum est non *portio*) *C. de collat.*

18 Cum vtroque casu subsit eadem ratio æqualitatis constituendæ minus accipiendo ex parte nepotum.

DEFINITIO XIX.

De legitima in corporibus bonorum soluenda nepotibus ex filia, quæ renunciauit ex propria persona venientibus.

CVi tamen non erit consequens vt si dos filiæ data fuerat in pecunia numerata, nepotes similiter in pecunia legitimam accipere cogantur, si malint eam habere in corporibus hereditariis.[1] Nam cum veniant ex propria persona non ex persona matris, vt iam toties diximus,[2] nec ipsi quicquam adhuc pro legitima acceperint, dici non potest cogendos eos agere ad supplementum,[3] quasi ad ipsius legitimæ petitionem non sint admittendi.[4] Non enim ideo tenentur imputare sibi in legitimam id quod mater pro dote habuit, tanto minus percipiendo ex bonis aui, quasi accepisse ipsi videantur quod mater accipit, præsertim si nec sint heredes matris,[5] Sed ob eam dūtaxat rationem ne emergat iniquitas si ex gradu matris tanquam vacuo succedentes tantundem ferant ex aui hereditate, quantum si mater nihil habuisset: quæ tamen legitimam, aut quod hac parte idem est, dotem pro legitima habuit.[6] At nulla suberit iniquitas tametsi ea legitima nepotibus detur in corporibus hereditariis non in pecunia, cum vtroque casu tantundem debeantur,[7] An ergo legitimam integram consequenter nepotes in corporibus hereditariis, si parati sint pecuniam à matre acceptam heredibus totam reddere? Minime. Esset enim illa mera collatio, ad quam non admittuntur, qui non sunt heredes illius, de cuius successione agitur.[8] Sed cum dotem maternam imputare sibi debeant tanto minus percipiendo ex bonis hereditariis,[9] suauissimo temperamento res ad suam æquitatem reducitur, vt non plus ferant nepotes bonis aui quam debeatur detracta ea summa quæ matri in dotem data est.[10] Idque temperamentum Senatus noster secutus est in supradicta causa.

1 Secundum Iustiniani constitutionem *in l. vlt. §. repletionem. C. de inoff. testam.*

2 *Defin. 1. 14. & 18. supr. eod.*

3 Supplementum enim præsupponit aliquid iam acceptum esse pro legitima, licet minus quam oporteat. *l. omnimodo 30. l. si quando 35 §. & generaliter. C. de inoff. testam.*

4 Aliud enim est legitimam petere, aliud vero agere ad supplementum. Legitima enim facto testamento non potest peti nisi per querelam, quæ contra testamentum proponitur, Supplementum vero petitur ex testamento. *d. l. l. omnimodo.*

5 Qui enim non sunt heredes non repræsentant personam defuncti nec præstant ipsius factum. *l. cum à matre 6. C. de rei vindic.*

6 Vt diximus *prox. Def. praced.*

7 Æqualitas enim perinde vtroque casu seruatur.

8 Non enim locum habet collatio nisi inter heredes, quia nec alij conferunt, quam qui si non conferrent iniuriam heredibus, facerent, *l. 3. D. de collat. dot. l. 1. §. toties. l. si filius 10. d. l. collat.*

Source : BIU Cujas

9 Vt diximus *Def. prox. num.* 17.

10 Ita enim fit vt nihil interfit filiorum an foror quæ ipsa renunciauit succedat, an fuscepti ex ea nepotes.

DEFINITIO XX.

De compensandis fructibus legitimæ nepotum cum fructibus dotis maternæ.

QVemadmodum autem nepotibus istis legitimã ex proprio capite in bonis aui persequentibus debentur fructus à die mortis,[1] quia fructus augent legitimam sicut & hereditatem: [2]Ita & in computanda quantitate quam filia in dotem accepit, habenda ratio est accessionum, id est, vsurarum eius pecuniæ,[3] Nõ quidem ex die acceptæ dotis, cum ab eo tempore mulier suis aut mariti sui sumptibus exhibita sit,[4] quam alioqui pater de suo alere debuisset,[5] sed à die mortis aui, vt pro rata portione fructus legitimę cum vsuris dotis quæ loco fructuum sunt, compensentur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Boer. *quæst.* 3. *in fin.*

2 *l. Papinianus* 8. *§. vnde si quis. D. de inoff. test.*

3 *Arg. l. filius* 5. *§. filia. D. de collat. dot.*

4 *l. vir vsuras* 54. *D. de donat. int. vir. & vxor. l. actione* 65. *§. vltim. D. pro socio l. si is qui* 56. *§. ibi dos. l. quamuis* 75. *in fin. de iur. dot.*

5 *d. l. is qui §. post mortem. l. si quis à liberis* 5. *in princ. & §. idem in liberis. D. de agnosc. & alend. liber. l.* 3. *& 4. C. eod.*

6 *Vt in l. minor annis* 40. *§. prædia. D. de minor. l.* 1. *§. pacto. D. de pignor.*

DEFINITIO XXI.

Auctis ex postfacto facultatibus patris an augeatur legitima matris quæ renunciauit? Et quid de nepotibus qui non renunciarunt?

QVæstio illa ab interpretibus nostris tamdiu vexata, Vtrum auctis facultatibus patris augeri debeat legitima filię quę accepta dote pro legitima successioni paternæ renunciauit? Eo demum casu locum habet, quo filia ipsa patri superstes ampliorem petat portionem.[1] In qua quæstione pugnantes interpretũ sententias, Senatus noster ea distinctione conciliare solet, Vt si congruenter filia ab initio dotata sit inspectis facultatibus patris quæ tum fuerunt,[2] non sit audienda:[3] Sin læsa fuit, licet intra dimidiam, succurri ei oporteat aduersus renunciationem.[4] Sed si filia quæ renunciauerat, ante patrem decesserit superstitibus nepotibus, qui repudiato legato sibi relicto legitimã petere malint in corporibus hereditariis,[5] dubitationem res non habet quin eorum legitima æstimanda sit ex facultatibus, quæ mortis tempore reperiuntur.[6] Nempe quia vt in superioribus dictum est,[7] veniunt illi ex proprio capite. Ac licet in gradum matris vocentur, ita vt non nisi vnam legitimam consequi possint, tametsi plures sint nepotes:[8] non eam tamen ipsã legitimam petũt, quę matri, si viueret, deberetur, nec si sint heredes matris, sed propriam sibique ex proprio capite debitam,[9] cui nec vnquam renunciarunt, quæq. cœpit iis esse debita eo demum instanti quo auus decessit.[10] Itaque mortis tempus hac parte necessario spectandum est quam uis dotem à matre acceptam cogantur nepotes in legitimam suam imputare minus percipiendo ex bonis aui, vt supra diximus.[11] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 23. infr. De inoffi. testam.

1 Filia enim præmortua, vel non conquerente nullus quæstioni locus relinquitur quantumcunque magna dos ei data proponatur: quia nec aliter posset constitui citra iniuriam mariti, qui neque indotatam neque minus dotatam ducturus fuit. *l. Titia* 62. *de iur. dot. l. si donaturus* 9. *§.* 1. *Dig. de condi. caus. dat. l.* 4. *§. sed et si mulier. l. pure* 5. *§. si eum. D. de doli mal. except.*

2 *l. quæro* 60. *& seq. l. cum post* 69. *§. gener. & §. nuptiis. de iur. dotal.*

3 Quia contractus tempus inspiciendum est quoties de læsione quæritur, non euentus. *l.* 2. *l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vend. l. si pater* 12. *C. de inoffic. test. l. de fideicommisso* 11. *C. de transact.* Nec audiendus est qui petit id cuius contrarium non fuit postulaturus. *l. pen. C. de solut.*

4 Quasi possit hoc casu imputari patri cur non congruam dotem ab initio dederit. De quo tamen vide quæ scripsi in Chiliad. De err. pragmat. Decadib. priorib.

5 Sic enim vulgo creditum est, posse eum cui legitima relicta est in pecunia repudiare legatum, & petere legitimam in corporibus bonorum. De quo vide etiam quæ scripsi Dec. err.

6 *Ex l. cum quæritur* 6. *C. de inoff. test. & similib.*

7 *Def.* 1. 14. *&* 18.

8 *Dict. Def.* 18. *num.* 8. *sup.*

9 Nam & ex proprio capite succederent si successioni intestati locus esset *l. si quis posthum.* 9. *§.* 1. *D. de liber. & posthum. l. si quis filio* 6 *De inuest. rupt.*

10 *§. si igitur defunctus. Nouell.* 118. *de hered. ab intest. venient.*

11 *Defin.* 18. *& 19. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

De personis quarum fauore sit renunciatio, Et quis sit effectus renunciationis defuncta ea persona, cuius fauore fuerat renunciatum.

REnunciatio successionis futuræ patri facta per filiam quę nuptui tradebatur si pater nobilis, multo magis si illustris fuit, & eo tempore liberos vtriusque sexus habuit, masculorum duntaxat fauore facta intelligitur,[1] Nimirum per coniecturam tacitæ voluntatis ex talium virorum consuetudine, quæ illa est, vt familiæ suæ opes & dignitatem masculis potissimum quandiu supersunt parent.[2] Sed si vt plerumque fit, eius renunciationis commodum pro se suisque successoribus quibuscunque stipulatus sit pater, nullus præsumptioni locus relinquitur, nec proinde dubitationi, quin non solum pro filiabus quoque, sicut & pro masculis, sed etiam pro extraneis heredibus stipulatus videatur.[3] Itaque si decedat intestatus superstite filia quæ renunciauit, & alia quæ nõ renũciauit, itẽque masculo, ea quæ nõ renũciauit, admittetur cũ masculo, & æque proderit ei renunciatio.[4] Sin masculus qui renunciationis tempore viuebat, ante patrem decesserit, sola filia succedet, quæ non renũciauit,[5] quod non contingeret si masculorum duntaxat fauore facta renunciatio proponeretur. Tum enim defuncto masculo renunciationis potestas euanesceret,[6] nec minus ad successionem admitteretur ea ipsa quæ renunciauit, quam quę non renunciauit,[7] quoniam & vtraque admitteretur nulla facta renunciatione. Quid si pater testatus sit, & solum masculum heredem scripserit? Soli masculo proderit renunciatio,[8] quia & filiæ prodesset si exheredato masculo filiam instituisset, adeoque extraneo si exheredatis liberis extraneum prætulisset.[9] Huic consequens est, vt mortuo quandocumque masculo, qui fuerat solus institutus perinde ad eius successionem vocetur soror, quæ renunciauit, atque illa quæ non renunciauit, licet non tantum paternæ, sed etiam fraternæ successioni renunciatum proponatur, quoniam tota renunciationis potestas in personam eius confluit in cuius fauorem facta renunciatio est,[10] aut qui in locum illius successit. Ideoque postquam semel effectum sortita est tota hereditate masculo quæsita, nullas vires in aliorum persona habere potest.[11] Nec ad rem pertinet si quis obiiciat non videri sortitam effectum, quod ad hereditatem ipsius masculi, qui vtique sibi ipsi succedere non potuit.[12] Nam neque hoc respectu vlla videri potest facta renun-

nun-

Source : BIU Cujas

nunciatio quantumuis fraternæ hereditati renunciatum sit, Quandoquidem nulla subest persona, cuius fauore facta hodie videri possit, defuncto nimirum patre patrisque herede, cui totum emolumentum renunciationis quæsitum fuerat.[1] Non enim quod supersit persona sororis quæ non renunciauit, & quæ ideo capax est consequendæ fraternæ successionis, sufficere potest ad hoc vt ea sola admittatur, & sorori quæ renunciauit præferatur. Prius enim est vt in eius fauorem probetur facta renunciatio quâ vt ei debeat prodesse. *Ita ex tempore tractatum est* in causa liberorum N. Petri de Bellegarde de S. Ciergue 5. Id. Sept. 1595.

1 Dixi *supr. Defin. 7. num. 10.*
2 Quia per masculos familia conseruatur non per fœminas, vt diximus, *d. num. 10.*
3 Heredum enim appellatione etiam extranei continentur. *Tit. De hered. qualit. & differ. l. extraneum etiam penitus ignotum. 11. C. de hered. instit.* Facit *l. si pactum 9. D. de probat.*
4 Didac. Couarr. *in repet. cap. quamuis pactum 2. de pact. in 6.*
5 Guid. Pap. *quæst. 192.*
6 Cessante siquidem causa finali dispositionis, cessat dispositio. *l. vlt. D. de testam. tutel. l. vlt. D. de hered. instit.* Tiraquell. *in tract. Cessante causa.*
7 Didac. *vbi supr.*
8 Non tanquam masculo, sed tanquam heredi *l. tale pactum, 40. §. vlt. D. hoc tit.*
9 Nam neque potest pater filio suo stipulari in id tempus, quo pater erit mortuus, nisi tanquam heredi; cum ius patriæ potestatis, quod facit vtilem stipulationem finiatur morte. *Arg. l. Titio. 51. D. de vsufr. l. Stichus 39. de manum. test.*
10 *Arg. l. 1. §. inde Neratius. D. ad SC. Trebel.*
11 Quia stipulatio semel commissa amplius non committitur, nisi cum actus est reiterabilis. *l. si sic stipulatus 133. de verb. oblig.* qualis hic non est, quia delatio hereditatis fit semel tantum & vnico instanti *l. 1. §. sciendum, de suis & legit. l. scripto 7. D. vind. liber.*
12 Id est sibi ipsi heres esse: alioqui euenit aliquando vt sibi ipsi quis succedat in iure adeundæ hereditatis alienæ aut potius in iure petendæ bonorum possessionis *l. 1. §. sed videndum. D. de succ. edict. l. nec is 17. §. 1. de acq. hered.*
13 Perinde acsi sine herede defunctus esset pater, qui sibi suoque heredi stipulatus fuisset. *l. 5. in princ. D. vt legat. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. in fin. de solut.*
14 Quia nec aliis prodesse potest renunciatio, quam quibus prospicere voluit & potuit stipulator; *arg. l. filiusfamilias. 114. §. Diui 2. de leg. 1. l. pater 18. §. Iulius Agrippa. & §. quindecim de leg. 3. Melior text. in l. qui solidum 78. §. pradium. de leg. 2. & in l. cum pater 77. §. libertis in fin. eod.*

DEFINITIO XXIII.

Renunciationis effectus nullus est in fauorem filiæ, quæ non renunciauit, si omnes filiæ simul pater substituerit masculo heredi instituto.

IDem multo magis admittendum est, vt soror quæ renunciauit admittatur cum ea quæ non renunciauit ad successionem fratris, cui commodum renunciationis quæsitum fuerat, siue quod in eius fauorem facta primum fuisset renunciatio, siue quod patri, qui sibi & suis heredibus quibuscunque stipulatus fuerat, solus ille heres extitisset; Si pater testamento substituerit filias masculo heredi scripto quandocunque sine liberis decedenti. Nam sicut futuræ successionis renunciatio non excludit renunciantem à petitione eius quod testamento relictum est,[1] ne oneretur renuncians contra voluntatem eius cuius commodo facta est renunciatio:[2] Ita incipit interpretationem ex eiusdem patris voluntate, vt videatur noluisse plus iuris habere filiam quæ non renunciauit, quam eâ quæ renunciauit; cum vtramque simul per fideicommissum ad successionem reuocauerit.[3] Nec quod causa successionis intestati fratris separata est à causa fideicommissi,[4] quicquam ad rem facit. Nam si pater voluit filij masculi vel inuiti bona æque ad sorores omnes ex fideicommisso peruenire, multo magis credendus est voluisse, vt filius eos sibi ab intestato heredes eligeret, quos lex ei daret,[5] patrisque votum siue expressa, siue tacita institutione subsequeretur,[6] id est, siue testatus decederet, siue intestatus. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Guid. Pap *quæst. 599.* Facit *l. si patronus 33. in fin. de bon. libert.*
2 Ita enim fieret vt per filiæ renunciationem adimeretur libera testandi facultas patri, qui tamen non ob aliam causam filiæ renunciationem admisisse credendus est, quam vt eam facultatē haberet tanto liberiorem. Pactum enim de non succedendo ampliat non restringit facultatem testandi. Scripsi in Chiliade De Err. prag. in priorib. Decadib.
3 Per fideicommissum enim succeditur testatori non heredi. *l. 1. l. in fideicommissaria 18. D. ad SC. Trebel. l. coheredi 41. §. cum filia de vulg. & pup. substit.*
4 *d. §. cum filia l. sequent quæstio 68. de leg. 2.*
5 *l. in princ l. conficiuntur 8. §. 1. D. de iur. codicill.*
6 *Arg. l. mulier 22 §. cum proponeretur ad SC. Trebell. l. pater 10. §. vlt. D. de capt. & postlim.*

DEFINITIO XXIV.

De clausula, Salua legali escheuta.

VVlgaris illa clausula in pactis per quæ futuris successionibus renunciatur apponi solita, *Salua legali escheuta*, eo demum casu prodest, quo ij omnes decesserint, qui in pari gradu fuerint succedendi.[1] Itaque filia quæ renunciauit addita eiusmodi clausula, tamdiu excludetur per renunciationem, quamdiu fratres aut sorores supererunt, aut ex iis liberi, in quorum persona vires & effectum habere possit renunciatio:[2] Sed iis prædefunctis admittetur, cæteriisque sequentiū graduum agnatis, & cognatis omnibus præferetur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Guid. Pap. *quæst. 192.*
2 *Arg. l. omnia 32. alias l. cum ita. §. in fideicommisso de leg. 2. l. pēto 69. §. fratre. l. cum pater 77. §. libertis eod.*
3 Vt aliquis effectus sit huius clausulæ, ob eam potissimum causam adiectæ, ne exclusio per renunciationē inducta esset perpetua. Guid Pap. *dict. quæst. 192.* [Audio tamen Senatum postea pronunciasse contra liberos agnatorum eiusdem gradus.]

DEFINITIO XXV.

De pacto mariti promittentis facturum se, vt vxor paterna renunciationi renunciet, promisso etiam ni id fiat quanti interesse patris poterit.

TItius Mæuiam Sempronij filiam vxorem ducturus, ea præsente stipulanti Sempronio spoponderat contentam fore Mæuiam dote duorum millium aureorum, futuræque patris successioni pro ea summa cum iureiurando renunciaturam, Addita etiam promissione ni id fieret quanti factum esse Sempronij interesse posset, deque ea re chirographum Sempronio dederat. Sempronius Titij fidem secutus, filiam ei desponderat, & paulo post nulladum secuta renunciatione superstitibus cum filia duobus masculis intestatus decesserat. Placuit mariti pactum filiæ nocere non debere,[1] cui nec proprium noceret, tametsi renunciaturam se promisisset si renunciatio nulla secuta esset.[2] Nam nec obstaret ei facta renunciatio futuræ successionis, reluctante nimirum iuris ciuilis ratione,[3] ni iurisiurandi quoque vinculo ex Pontificiæ constitutionis auctoritate[4] confirmata proponeretur.[5] Tantum aberat vt promissio de renunciando per maritum facta pro filiæ renunciatione vtili accipi deberet.[6] At neque maritum ex promissione sua conueniri posse visum est, an id quod masculorum interesset sororem per renunciationem ab hereditate exclusam esse.[7] Cum prohibere nec posset nec deberet quo minus vxor, cuius factum promiserat, accepto familiæ erciscundæ arbitro ad

Source : BIU Cujas

hereditariam portionem obtinendam iure ſuo aut potius publico vteretur,[8] cui nec priuata cautione derogari vllo modo potuiſſet.[9] Præſertim cum priuatæ quoque cautionis commodum pater filiæ abieciſſe videretur, qui cum filiam in dote heredem ſcribere & à reliqua hereditate ſummouere potuiſſet, inteſtatus decedere maluerat.[10] Neque enim probabilis erat illa interpretatio, ſi vt iniuſto iuris errore pater lapſus ab inteſtato deceſſiſſet, quaſi ratus iam ſatis excluſam eſſe per mariti pactum filiam, quam ſcire debuerat non niſi ex propria iurataque renunciatione excludi potuiſſe.[11] *Ita Senatus* anno 1588. pro D. Guilielmo Onciaco tunc Senatore nunc Prætide meritiſſimo eiuſque coniuge contra Nobiles Dominos fratres de Beaumont.

1 *l. ſi vnus* 27. § *ante omnia de pact.*

2 Aliud enim eſt renunciare, aliud paciſci de renunciando tam in contractibus quam in vltimis voluntatibus. Sicut aliud eſt vendere aliud paciſci de vendendo. *l.* 1. *C. de pact. pign.* gloſſ. *in l. bonæ fidei. verſic. ſi tamen de eo quod cert. loc.* Boer. qui multos citat. *quæſt.* 3. *num.* 1. *&* 15.

3 *l. vlt. D. de ſuis & legit. l. pactum dotal.* 3. *C. de collat. l. pactum quod dotali* 15. *C. de pact.*

4 *Cap. quamuis pactum. de pact. in* 6.

5 Nam ſi filia ipſa promiſiſſet ſe renunciaturam, liberaretur renunciando ſine iuramento. *arg. l. in numerationib.* 44. § *vltim. de ſolut.* Bart. & cæteri *in l. ſingularia ſi cert. pet.* Non enim promiſſio de renunciando includit promiſſionem de iurando, *cap. ad audientiam quod met. cauſ.* Boer. *dict. quæſt.* 2. *numer.* 5. *&* 6.

6 *l.* 1. *C. ſi in com. eadémque cauſ. l. inter ſtipulantem* 83. *de verb. oblig* Boer. *dict. nu.* 15.

7 *l. Stipulatio iſta* 38. *in princ. eod. titu. de verb. oblig.* Boer. *vbi ſupr. nu.* 16.

8 Ius enim ſuccedendi ab inteſtato ſicut & ex teſtamento publicum dicitur, quia eſt ex legibus *l.* 3. *qui teſt. fac. poſſ. l. quod bonis* 15. § 1. *D. ad leg. Falcid. l. vlt. de ſuis & legit.*

9 *d. l. vlt. D. de ſuis & legit.*

10 Neque enim nouum eſt vt imputetur patrifamilias, cur teſtamentum non fecerit *l. poſthumus* 6. *verſ. hoc plane. De inoff. teſtam.*

11 Error enim ille iuris ſicut patri eiúſve maſculis liberis prodeſſe non debet, ita nec filiæ nocere ad peruertendam legitimæ ſucceſſionis rationem. *l. ſed etſi* 25. §. *ſcire. de petit. hered.*

DEFINITIO XXVI.

Si renunciatum ſit ſucceßioni fratris ignorantis patre ſtipulante & adhibito iureiurando, valet renunciatio.

QVæſitum eſt an renunciatio per filiam facta de fraterna ſucceſſione in manibus patris ſtipulantis, fratre vero abſente valeat? Dubitationem facit, quia regulare eſt, vt de hereditate abſentis & ignorantis pactum fieri non poſſit.[1] Sed tamen ita poſito iure fieret, vt innumeræ renunciationes corruerent,[2] atque ita litium materia creſceret,[3] quandoquidem vix eſt, vt præſens pater, filij quoque præſentiâ adhibeat.[4] Itaque magis placebat, renunciationes iſtas valere, quas pater ipſe ſtipulatus eſſet.[5] Prudens enim bonũque conſilium pro liberis omnibus accipere pater intelligitur.[6] Quanquam non deerant ex Dominis, qui dicerent alias contra iudicatum fuiſſe.[7] *Ita tractatum* eſt non tamen deciſum in cauſa filiarum D. de Bellegarde de S. Ciergue.

1 *l. vlt. C. hoc tit. l.* 2. § *vlt. D. de his quæ vt indign.*

2 Quod eſſe non debet, *arg. l. non omnium. D. de legib. l. Barbarius Philippus* 3 *D. de offic. prætor.* Maligna enim eſt interpretatio per quã fit, vt actus deſtruatur. *l. ſi ita ſtipulatus* 126. § *Chryſogonus. De verb. oblig.* [Communis tamen Doctorum opinio videtur eſſe in contrarium. Didac. *in initio* 3. *part. ca. quamuis pactum. nu.* 6. *vi. de cap. Thol. quæſt* 458.

3 Quæ potius reſecanda eſt. *l. quidam* 21. *D. de reb. credit. l ſingulis* 6. *D. de except. rei iudic.*

4 Quaſi nec ſit neceſſe, cum vox filij ſit vox patris, & contra vox patris ſit vox filij § *ſi quis alij. Inſt. de inutil. ſtipul.*

5 *Ex cap. quamuis pactum cum ibi not. De pact. in* 6.

6 *l. vlt. C. de curat. furioſ. l.* 2. *C. qui & aduerſ. quos in integr reſt. poſſ. l. iſti quidem* 8. *D. quod met. cauſ.* [Aliud eſt in renunciatione bonorum maternorum. Cravet. *conſ.* 42. *in fin.* Iunge *Def.* 9. *ſupr.*]

7 Pro D. de la Couz contra D. de la Verdatiere.

DEFINITIO XXVII.

Pater qui filiam, quæ paternis fraterniſque bonis renunciauerat, vocat ad fideicommiſſum ſimul cum filia quæ non renunciauit, videtur velle, vt poßit illa etiam fratri ſimul ſuccedere ab inteſtato, Niſi cum frater ſciuit renunciationem.

CVm Pater, qui filiam à paternorum fraternorumque bonorum ſucceſſione per renunciationem excluſerat,[1] eandem fratri ſi ſine liberis moreretur ſubſtituiſſet in omnem caſum, id eſt, non ſolum pupillariter, ſed etiam per fideicommiſſum,[2] ſimul cum filia, quæ non renunciauerat, videri eum voluiſſe vt vtriuſque filię in fratris ſucceſſione idem ius eſſet; non ſolum ratione fideicommiſſi, ſed etiam quod ad inteſtati ſucceſſionem attineret, Quaſi ſublato per eum vinculo, & impedimento renunciationis, non ſecus atque ſi filiam que renunciauerat heredem inſtituiſſet.[4] Certum enim eſt huiuſmodi renunciationibus non excludi filiam, quo minus ex teſtamento ſuccedere poſſit.[5] Etſi autem ius fideicommiſſi non impedit ius ſucceſſionis inteſtati,[6] in ea bonorum parte in qua filius grauatus grauari non potuit, id eſt, quod ad legitimam & Trebellianicam attinet: 7 Tamen ex fideicommiſſo colligitur, voluntatem patris illam fuiſſe, vt filiæ omnes ex æquo admitterentur, nec minus, quę renunciauerat, quam quę non renuntiaſſet.[8] Sane ſi renũciationem frater ſciuiſſet, ratamque habuiſſet, difficilius admitti poſſet filia quæ renunciauit cum ea quæ non renunciauit, quaſi fratris ab inteſtato morientis voluntas illa fuiſſe videretur, vt heredem haberet eam, quæ nondum eſſet excluſa per renunciationem, perinde ac ſi eam ſolam inſtituiſſet, cum is, qui inteſtatus moritur, eos tacite videatur inſtituere, quos ſcit ſibi ab inteſtato ſucceſſuros.[9] Nec quod fideicommiſſum filiabus omnib. æqualiter à patre relictum ſit, ad rem facit, quia ſicuti fideicommiſſo paternæ duntaxat, non etiam fraternæ facultates continentur,[10] ita non eſt permittendum patri,[11] vt facto ſuo vocet ad hereditatem inteſtati filij eas perſonas, quas filius ipſe ſciuerit & voluerit eſſe excluſas.[12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Adhibita ſcilicet in eam rem ſtipulatione, & adhibito iureiurando, de quo *in cap. quamuis pactum* 2. *de pact. in* 6.

2 Siue expreſſis verbis & ſpecialibus, ſiue generali verbo cõmuni *ſubſtituo*, quod noſtri volunt aptum eſſe ad vtramque ſubſtitutionem tam precariam quàm directam, quaſi ſit commune, vt notant *ad leg. Centurio* 15. *D. de vulgar. & pupill. ſubſtit.*

3 Vt par & æqualis in omnibus fieret determinatio. Ex *l. iam hoc iure* 4. *eod. tit De vulg. & pupill. ſubſtit.*

4 Quo caſu dubitari non poſſet, quin pater à iure ſibi ſuiſque liberis per renunciationem quæſito receſſiſſet. Habent enim omnes iſtæ renunciationes tacitam illam conditionem, ſi is in cuius fauorem renunciatum fuit, perſeueret in eadem voluntate, cùm nemo cogatur vti iure ſibi quæſito. *l. pactum* 46. *De hoc tit. l. pen. C. eod. l. ſi iudex* 28. *D. de minor.*

5 Guid. Pap. *quæſt.* 599.

6 Quia fideicommiſſum etiam ab inteſtato relinqui poteſt & capi debet per manus heredis legitimi, *l. filiusfamilias* 18. *D. ad leg. Falcid.*

7 Iuxta *cap. Raynutius. & cap. Raynaldus cum ibi not. Extr. de teſtam.*

8 Qui enim ſimul vocantur ſimul admittendi ſunt *l. omnia* 32. *alias l. cum ita.* § *in fideicommiſſo de leg.* 2.

9 *l.* 3. *in princ. l. conficiuntur* 8. *verſ. ſed ideo. D. de iur. codicill. l. ab exheredati* 126. *De legat.* 1.

10 *l. coheredi* 41. §. *cum filia. D. de vulg. & pupill. ſubſtit. l. ſequen.*

Source : BIU Cujas

quens quæstio 68. de leg. 2. l. in fideicommissaria 18. vers. quoties. D. ad SC. Trebell.

11 Non enim permittitur patri, vt quem velit det heredem filio præterquam impuberi. *l. 2. D. de vulg. & pup. substit.*

12 Postquam placuit Iustiniano, vt filiusfamilias possit hodie in aduentitiis heredem habere ab intestato. *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.*

DEFINITIO XXVIII.

Portio filiæ quæ renunciauit non fratribus omnibus adcreuit, sed soli heredi, nec tam heredi quam hereditati, & ideo venit in fideicommissum ab herede relictum.

POrtio filiæ, quæ renunciauit, soli heredi accrescit non etiam aliis liberis, qui non renunciarunt.[1] Sed si separanda sint bona heredis à bonis testatoris, quod contingit, cum agitur de detractionibus ex fideicommisso faciendis, [2] computanda est ea portio in bonis defuncti magis, quam heredis, quasi ad eum reuerit hereditati, non heredi.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa, relatúmque sic alias pronunciatum fuisse in causa Dominæ de Dorsans. Itémque in causa Dominorum de Cardé & de Monmayeur 13. Cal. Octobr. 1612.

1 Guid. Pap. *quæst. 192. & 599.*

2 Quia detractiones quæ fiunt ex fideicommisso, non ad fideicommissarium, sed ad heredem grauati pertinent. *cap. Raynutius, & ca. Raynaldus Extr. de testam.*

3 Quia nihil potest heres habere tanquam heres quod non prius fuerit hereditatis. *l. 1. §. Scæuola. D. si is qui testam. lib. esse. iuss.* Et ideo hæc portio quæ adcreuit hereditati venit in fideicommissum, quia quoties rogatur quis hereditatem restituere, id omne videtur rogatus reddere quod fuit hereditatis. *l. in fideicommissaria 18. vers. quoties. D. ad SC. Trebel.* [Intellige tamen vt adcrescat hæc portio hereditati non heredi, Nisi heres ipse post mortem patris dotem de suo soluerit sorori, aut in eius fauorem pater stipulatus sit filiæ renunciationem. Nam his duobus casibus heredi non hereditati acquiritur portio filiæ, ideoque nec in fideicommissum venit. Ita tractatum & decisum est, licèt non pronunciatum in supradicta causa D. de Cardé & de Monmayeur 13. Cal. Octobr. 1612.]

TIT. IV.

DE TRANSACT.

DEFINITIO I.

De transactione facta non lectis verbis testamenti.

DE his quidem controuersiis, quæ ex testamento proficiscuntur, non aliter potest transigi quam visis lectis perceptisque verbis testamenti,[1] Adeo vt nec pactione, & renunciatione vlla ei iuri derogari possit.[2] Sed si contrahentes verba testamenti sciuisse probentur, licet tum cum transigebatur lecta non fuerint, non eo minus valebit ratáque erit transactio.[3] *Ita Senatus* in causa Dom. de Chastillion & Dominarum de Bouuant & d'Ayguebelete prid. Id. Non. Iunij 1588.

1 *l. 3. §. 1. de his 6. l. non est ferendus 12. D. de transact. l. 1. §. 1. D. testam. quemad. aper.* Non idem in sententia iuris est, *l. si mater 11. D. de except. rei iudic.*

2 Bart. *in d. l. de his. nu. 3. 4. & 5.* vbi rationem reddit, quod hæc solemnitas respiciat fauorem publicum, ne testamenta occultarentur, & defunctorum voluntates circumueniantur: Item quia lex concepta est per verba prohibitiua.

3 Idem Bart. *in d. l. de his. n. 6.* Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *ad d. l. de his in Rationalibus.*

DEFINITIO II.

De nouatione quæ fit per transactionem.

TRansactionum singulare ius est, vt nouent præcedentem obligationem, super qua dubitatum transactúmque proponitur: cum ab eo demum tempore sciri incipiat quid & quantum debeatur: Id nimirum de quo per transactionem conuenit.[1] Neque hoc casu locus est Iustinianeæ constitutioni,[3] quæ nouationem non alio casu factam videri patitur, quam si id expressim & specialiter dictum sit. Ita enim constitui æquum fuit ad tollendas innumeras facti quæstiones, cum in obscura contrahentium voluntate passim dubitaretur quid actum esset.[4] At interposita transactione quis dubitet id actum fuisse vt à dubio iure recederetur, eiúsque duntaxat quod per transactionem certius factum esset, ratio haberetur.[5] Itaque ad inducendam hoc casu nouationem sufficiet non fuisse ex contrario actum ne nouatio fieret,[6] Secundum quod, cum filia cui pater certam nummorum quantitatem pro legitima portione reliquerat, post patris mortem imminuta iam nummorum æstimatione cum herede transegisset, & conuenisset, vt idem numerus librarum, qui à patre dictus fuerat, ei solueretur. Placuit Senatui in ea æstimatione soluendos nummos, quæ transactionis tempore fuisset,[7] non quæ facti testamenti aut mortis: quod transactionis tempore non de aliis nummis actum videri posset, quam qui tum essent:[8] Quamuis si transactio nulla interuenisset, tametsi interposita fuisset stipulatio legati nomine, testamenti tempus in æstimandis nummis inspici oporteret aut mortis.[9] Maior enim hac parte vis est transactionis quam stipulationis, quæ cum citra transactionem fit, licet actionem ex testamento nouet,[10] easdem tamen qualitates & conditiones retinet quæ actioni ex testamento inessent.[11] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre contra Dom. Margaretam de la Chambre 16. Calen. Septemb. 1588. & rursus in causa discussionis bonorum D. Barbaræ d'Amboise inter easdem partes 5. Id. Mart. 1593.

1 Bald. *in rubr. Extr. De transac.* Facit *l. 3. C. eod.* [Dec. *cons.* 400. Gabr. *lib. 3. comm. opin. conclus. 1. de nouat. nu. 61.*]

2 *l. Lucius 78. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3 *in l. vlt. C. de nouat.*

4 *l. 2. l. si Stichum 8. §. 1. & §. si quis ita & pass. D. eod.*

5 *l. 2. l. de fideicommisso 11. l. sub prætext. 19. & pass. Cod. de transact.*

6 *Arg. l. dotem 30. D. de iur. dot.*

7 Est enim generale, vt in eo æstimando quod debetur & petitur ex contractu inspiciatur tempus contractus. *l. si filiusfamilias 78. de verb. oblig. l. Rutilia Polla 69. D. de contr. empt.*

8 Semper autem in contractibus sequimur id quod factum est. *l. semper in stipulationibus 38. de reg. iur.*

9 *l. si ita 8. D. de aur. & argent. leg.* Iuxta eam tamen distinctionem quam nos trademus *Def. 2. de inoff. testa. infr.*

10 *l. cum filius 76. §. heres meus. de leg. 2. l. si Stichum 8. §. legatæ. D. de nouat.*

11 *l. 1. §. si quis sub conditione 14. D. vt legat. nomin. caueat.*

DEFINITIO III.

De alienatione & venditione quæ fit per transactionem.

EX transactione, per quam res ad alium transit, dominium transfertur, si possessio quoque translata sit,[2] licet per solam clausulam constituti.[3] Est enim transactio non minus habilis titulus quam venditio ad transferendum per traditionem dominium.[4] Quin & in venditionem degenerat, si is, qui rem in alium transtulit, pretium eo nomine acceperit,[5] Ideoque etiam de euictione qui sic transigit obligatur.[6] Non item qui rem iam penes aduersarium constitutam, ob cuius quæstionem litis intercessit decisio, licet accepto pretio remisit,[7] Quasi non tam rem vendidisse, quam ius suum remisisse videatur.[8] *Ita Senatus* sæpius.

1 *l. non solum 4. Cod. de præd. minor. l. transactionem 35. Cod. de transact.*

2 Acquiritur enim dominium per possessionem. *l. 1. C. de acquir. poss. l. multum 6. l. qui aliena 8. C. si quis alter. vel sibi.*

Source : BIU Cujas

3 *l.quod meo* 19.*D.de acquir.poſſeſſ.*

4 *d.l.tranſactionem.& d.l.non ſolum.*iunct. *l.nunquam nuda* 30. *de acq.rer.domin.l.in ſumma* 65.§.1.*de cond.indeb.*

5 *Arg.l.1.D.de contr.empt.l.1.de rer.permut. l.naturalis* 5. §.*at ſi do.de præſcript.verb.* niſi quid ſimulatè geſtum ſit, *vt in l. cum ea* 21.*C. de tranſact.*

6 Actione tamen præſcriptis verbis non ex empto.*l.ſi profundo* 33.*C.de tranſact.*

7 *d.l.ſi profundo.in verſ.ſi tamen.*

8 Etſi enim tranſactio fieri non poteſt niſi aliquo hinc inde dato vel retento vel promiſſo.*l.tranſact.*38.*eod.* tamen in dubio qui tranſigit,ius ſuum duntaxat remittere non etiam vendere intelligitur.*l.ſi maiores* 25.*& paſſ.eod.*

DEFINITIO IV.

De tranſactione facta poſt iudicatum.

CVm maritus iniuriam vxoris perſequens aduerſus Titium egiſſet,ac iam fortè victum ſe præſenſiſſet, reo perſuaſerat, vt de tota controuerſia in arbitros compromitteret, Compromiſſum de ea re factum fuerat cum diei & pœnæ, vt neceſſe erat, adiectione,itémque cum clauſula illa,*ſiue latum eſſet areſtum ſiue non.* Promiſerátque maritus curaturum ſe, vt vxor, cuius præcipuè intererat, ratum id compromiſſum haberet, neque tamen præſtiterat. Elapſo iam compromiſſi tempore arbitri ſententiam dixerant. Poſtmodum reus per procuratorem admonitus latum pro ſe areſtum cum expenſarum adiudicatione, ſententiæ arbitrorum ſtare noluerat, vtq. ſibi liceret iudicatum exequi apud Senatum poſtulabat. Placuit iuſtam eſſe petitionem, non ob id ſolum, quod compromiſſi tempora ante dictam per arbitros ſententiam effluxiſſent,[1] neque dum mulier mariti factum ratum habuiſſet, [2] ſed illa potiſſimum ratione, quod iam ipſo compromiſſi tempore iudicatum eſſet, vt proinde nihil ſupereſſe poſſet, de quo tranſigeretur. [3]Nec ad rem pertinuit, quod ignorant compromiſſores, an aut quid iudicatum eſſet. Non enim eo minus certum ius erat,quod quale illud eſſet nondum didiciſſent. [4] Itaque viſum eſt, reiici debere clauſulam illam, *ſiue areſtum latum eſſet ſiue non*, vtpote quæ ſupremorum iudicum, à quibus nec liceret appellare, auctoritatem infringeret.[5] Nam ſi de inferioris iudicis ſententia tractaretur, à qua prouocatio licita eſſet, valeret proculdubio clauſula, per quam ſcilicet non tam iudicati auctoritas labefactata, quam appellationis remedio in omnem caſum renunciatum videretur.[6] Plane ſi ponas de hoc ipſo dubitari, an aut quid à Senatu iudicatum ſit, vt facile ſciri id nequeat, non eo minus licitè ritéque facta tranſactio videbitur, quod ex poſtfacto appareat iam tum fuiſſe iudicatum,cum tranſigebatur.[7] *Ita Senatus* 14.Cal.Decemb.1588.

1 *L.quid tamen* 21.§.*ſi intra*,*D.de recept.qui arbitr.*

2 Quamuis ſecuta etiam ratihabitione,non aliud tamen iuris conſtitui oporteret propter eam rationem,quæ ſequitur.Sed erat res expeditior nulla dum ſecuta ratihabitione, *ex reg.l. quia non deberet* 10.*D.de iureiur.l.1.C.de tranſact.*

3 *L.eleganter* 23.§ *ſi poſt rem iudicatam*.*D.de condict.indeb.l.ſi cauſa cognita* 32.*C de tranſact.*

4 *L.cum ad præſens* 37.*cum duab.ſeqq.D.de reb.credit.*

5 *d.§.ſi poſt rem iudicatam,verſ.tunc enim reſcriptis.*

6 *d.§.ſi poſt,verſic.quid ergo.l.& poſt rem* 7. *l.poſt rem* 11. *D. de tranſaction.*

7 *Supra dd.legibus.*

DEFINITIO V.

De tranſactione facta poſt areſtum, contra quod porrecta ſit aut porrigi poſſit ciuilis ſupplicatio.

SI aduerſus Senatuſconſultum Principi ſupplicationem condemnatus porrexit, licet pendente noua cognitione vires ſuas Senatuſconſultum retineat,[1] perinde tamen ac ſi nondum res iudicata eſſet de lite tranſigi poteſt, & conſequenter ab eo iure, quod victori per Senatuſconſultum fuerat quæſitum diſcedi.[2] Nam & cauſa ex integro acta permittente Principe fieri poſſet eiuſdem Principis auctoritate, vt prius iudicatum ſubuerteretur.[3]Non idem tamen erit, ſi de eo, quod à Senatu conſtitutum eſt,velint litigatores ante porrectam ſupplicationem tranſigere,eo ſolo prætextu, quod non tantæ auctoritatis ſit Senatuſconſultum, quin aduerſus illud porrigi ſupplicatio poſſit, & eo remedio Senatuſconſultum euerti:Cum nec aliter permiſſa ſit ſupplicatio,quam ſi pœna ob eam cauſam ſtatuta pendatur,[4] quam proinde ſolutam & prorogatam eſſe neceſſe eſt,adeoque porrectam ſupplicationem admiſsámque, prius quam minor Senatuſconſulti auctoritas habeatur, quam ſi nulla ſubuerti ratione poſſet. In eoque ſanè conueniens eſt maioris poteſtatis eſſe, quod à Senatu pronunciatum eſt,[5] quam quod ab inferiore iudice, à quo ſufficit appellari poſſe, vt etiam poſt rem iudicatam tranſigere liceat, quamuis nondum fuerit appellatam.[6] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Franciſci & Antonij Dubois de S.Triuier Idib. Decembr. 1589.

1 *Auth qua ſupplicatio,C.de precib.Imper.offer.* Guid.Pap.*q.*50. 97.*&* 420.

2 *L.eleganter* 23.§.*ſi poſt rem iudicatam, verſic.tunc enim reſcriptis,de condict.indeb.*

3 Sufficit autem litis materiam ſubeſſe,vt tranſigi poſſit etiam poſt iudicatum,*l.& poſt rem* 7.*l.poſt rem* 11.*D.de tranſact.* Nam & metus litis ſufficit ad tranſactionem,*l.*2.*C.eod.*

4 *d.auth.qua ſupplicatio.*

5 *Argum. l.vnic.*§. *his cunabulis. verſic.credidit enim. de offi. præſ.prator.*

6 *d.l.& poſt rem* 7.*in princ.D.de tranſact.*

DEFINITIO VI.

De tranſactione,quæ deciſionem generalem continet,ſuper petitione generali vel ſpeciali.

QVoties in tranſactionis præfatione ſpecialis petitio proponitur, deciſio autem ſequitur generalis,non de aliis tranſactum videri debet, quam quæ ſpecialiter deducta fuerant in petitionem,[1]ne tranſactio alioqui facilè trahatur ad incognita.[2] Sed ſi petitio generalis fuerit, vt appareat id egiſſe contrahentes, ne quid indeciſum relinqueretur, ſecuta generalis deciſio generalem recipiet interpretationem,ne qua litis materia inter eos ſuperſit, qui non à lite tantum,ſed ab omni etiam litis metu diſcedere voluerunt.[3] *Ita Senatus* ſæpius,& maximè in cauſa diſcuſſionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboiſe 4. Id.April.1593.

1 *L.ſub prætextu ſpecierum* 29 vbi gloſſ.*C.de tranſact.l.ſi de certa* 31.*eo.*Vide *Defin.*12.*infr.& l.vlt.*§.2.*verſ. idem quæſit.de cond. ind.*

2 *L cum Aquiliana* 5.*l.qui cum tutorib.*9.§ 1.*D eod.l.*3.*C.eo.*

3 Gloſſ.*in d.l.ſub prætextu* 29.vbi omnino vide.

DEFINITIO VII.

Tranſigi alieno nomine non poſſe citra ſpeciale mandatum.

NEc tranſigere nec compromittere de alieno iure quis poteſt, ſi non ſpeciale mandatum habeat,[1] quia in generali mandato non ſolent ea contineri, quæ ſpeciali indigent conceſſione,[2] niſi proponas mandato generali adnexum ius liberę adminiſtrationis.[3]*Ita Senatus* 7.Id.Iun.1591.

1 *L.mandato generali* 60.*D.de procur.*& ibi gl.& Bart.

2 *Arg.l.obligatione generali* 6.*De pign.l.filiusfamilias* 7.*in prin. D.de donat.*

3 *L.procurator cui generaliter* 38.*& ſeq.D.de procur. l.ſi procurator* 10.*C.eod.l.creditor* 60.§.*Lucius Titius.D.mandat.* Bart.*in d.leg. mandato.* Vide quæ ſcripſi *ad tit. Etiam per procur.cauſ. in integr. reſt.inf.*

Source : BIU Cujas

4 Non tamen donare similiter potest, qui ius habet liberæ administrationis, nisi ex magna & iusta causa, quoniam alioqui donare est perdere, *dict. l. filiusfamilias 7. in princip. & §.1. de donat.*

DEFINITIO VIII.

De transactione facta super nobilitate & immunitate.

Ei, qui ex nobilitatis priuilegio à plebeiis oneribus immunis cum vniuersitate transegerat, eoque nomine annuum quid promiserat, filius idemque heres factum adprobare non tenetur, [1] si ab auis nec à patre solo nobilitatem trahat. Nam sicuti non ei noceret, quod pater sordidis artibus aut qua alia ratione nobilitatem amisisset, [2] ita neque transactio à patre facta perpetuæ annui præstationi ob ligare eum potest, [3] quamuis si certum quid præstitisset pater, quod vnica solutione totam obligationem peremisset, nec patri nec filio repetitio concederetur. Neque enim sine causa & indebitè solutum videri posset, quòd ex transactione debitum & solutum fuisset. [4] Præsertim, cum videri possit id factum intuitu pietatis, [5] ne ex ipsius immunitate vniuersitas, quæ ex viduis, pupillis, & inopibus maxima ex parte constabat, læderetur, & supra modum oneraretur. [6] Differentiæ autem ratio euidens est, quia onus annuæ præstationis perpetuum est & perpetuo grauat, filiique interest, ne singulis annis ius immunitatis, quod ab auorum nobilitate partum habeat, redimere cogatur ob factum patris. Plane si factum patris filius pendente lite & incerto adhuc immunitatis iure adprobauerit, difficilius est, vt post latam de immunitate sententiam audiri debeat, si aduersus probatam transactionem postulet in integrum restitutionem. [8] *Sic tractatum est* in ea causa, de qua Definit. 12. & seqq. infr. de dignit. & nobilit.

1 Quoniam in causa status potest filius venire contra factum patris, *l. si cum pater*, vbi glo. *in verb. exhibebit. C. si aduers. rem iudic.* Bart. *in l. vlt. C. qui & aduers. quos in integ. rest. poss.*

2 Quia quod non habet filius à patre, pater filio adimere non potest, *l. emancipatum 7. §. vlt. D. de Senator. l. 3. D. de interdict. & relegat.*

3 Nimirum cum ea præstatio ex status causa proficiscitur, *arg. l. transactione matris 26. C. de transaction.* Potest tamen etiam super statu transigi, sicut & super quacunque alia re dubia, *l. fratris tui 10. C. de transact. l. vlt. eod.*

4 *L. in summa 65. §. 1. D. de condict. indeb.*

5 Text. est elegans *in l. cum is. §. mulier. D. eod.*

6 L. 3. §. *præses prouinciæ. D. de muner. & honor.*

7 *Arg. l. pecunia 8. in fin. D. de alim. legat.* iunct. *d. l. 3. de interdict. releg.*

7 Nunquam enim auditur quis id postulans, cuius contrarium in contrarium euentum non fuit postulaturus, *l. pen. C. de solut. l. 1. C. de pact. l. de fidecommisso 11. C. de transact.* facit *l. nec intentio 23. eod.* Et qui semel voluit, postea non potest pœnitere, *l. in diem 9. §. 1. D. de aqua & aqua pluu. arcend.*

DEFINITIO IX.

Onus super certa re impositum non debet, qui re caret, si collusio nulla interceßit. Casus in quo sententia inter alios lata etiam aliis nocet.

Per transactionem annuum quid præstare obligatus capiendum ex certi fundi aut iuris fructibus, si eo fundo aut iure postea priuetur per sententiam, licet inaudito eo redditam, cui annuum debetur, à pristina obligatione liberatus intelligitur, [1] dum ne per collusionem aut negligentiam, id est, per contumaciam ea sententia lata sit. [2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 6. infr. quib. res iudic. non nocet.

1 *Arg. l. si debitor 39. §. verisimile. D. de contr. empt.*

2 Nemini enim sua collusio & negligentia prodesse debet, *L. si fundo tradito 53. §. 1. l. si ideo 55. Dig. de euict.* & dolus condemnati facit, vt pro possessore habeatur, quia dolus pro possessione est.

DEFINITIO X.

De insinuandis post triginta dies transactionibus, ne ob quantamcunque læsionem rescindi possent.

Senatusconsulto quod factum est ad edictum Serenissimi Ducis Emanuelis Philiberti, de insinuandis transactionibus, vt prætextu læsionis quantumcunque enormis, si neque vis, neque dolus ex proposito interuenerit, rescindi non possint, tringita dies præscripti sunt, non intra quos eam insinuationem fieri necesse sit, sed quos elapsos esse oporteat priusquam insinuari transactio possit. An vt interim sit pœnitentiæ locus? Minime vero, si alia causa nulla sit propter quam recedi debeat à transactione: [1] Sed vt saluum sit ius petendæ in integrum restitutionis aduersus transactionem ex causa læsionis immodicæ, inspecto tamen dubio litis euentu æstimandæ: [2] postquam eo iure vtimur ex receptiore interpretum sententia aduersus veram iuris rationem. [3] Quid ergo si transigentes consentiant, vt ipso transactionis die, vel biduo aut triduo sequenti fiat insinuatio? Non poterit ea conuentio iuri publico derogare, quo minus tempora labi expectandum sit, adeo vt si trigesimo ante die transactio celebrata, sed ea tamen lege adiecta, vt in ampliorem formam extendatur, eáque extensio post diem trigesimum fiat, posterior contractus, licet id ipsum in effectu, quod prior contineat, non statim insinuari queat, sed alij triginta dies exinde expectandi sint, quamuis prius instrumentum interea insinuari nihil prohibeat. *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa Philiberti Mondoz & Dom. de Mespieu, Idib. Nouemb. 1593.

1 In eoque differt insinuatio transactionum ab insinuatione donationum, quæ non valent, nisi à die insinuationis. Itaque etiam hodie locum habet. *l. quamuis 39. C. hoc tit. l. causa 16. eod.*

2 Quæ Bartoli sententia fuit *ad l. 2. C. de rescind. vendit. l. si quis cum aliter 36. de verb. oblig. contra l. 16. C. hoc titul. l. vlt. C. de plur. petit. l. 78. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3 Neque enim iuris ratio patitur, vt ex incerto euentu certa læsio colligatur, *l. 1. C. de pact. l. de fidecommisso 11. C. hoc tit.* Vnde illud est, quod nostri dicunt, valorem præbendæ non augeri ex distributionibus quotidianis, cum sint casuales & incertæ, Boer. *quæst. 19. num. 3. & 4.* post Oldrad. *consil. 118.* & alios ibi citatos. Vide quæ scripsi in Chiliad. de error. pragm. Decad. 8. error. vlt.

DEFINITIO XI.

Transactionem factam de iure immunitatis, non nisi audito procuratore generali, homologari non oportere.

Transactio facti inter nobilem & vniuersitatem de iure immunitatis, etiamsi aliquid eo nomine datum sit vniuersitati, non debet à Senatu confirmari, &, vt loquuntur, homologari inaudito procuratore generali, [1] ne priuatorum pactionibus iuri publico tributisque fiscalibus præiudicium generetur. [2] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa D. de Sonnax 6. Id. Iun. 1594.

1 *Arg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. 3. §. antepenult. l. si fiscus 7. D. de iur. fisc.*

2 *L. ius publicum 38. l. inter debitorem 42. D. de pact.*

DEFINITIO XII.

De generali clausula in transactionibus apponi solita, quando generalem inducat decisionem.

Cvm de certa re transactio facta est, constat quidem generalis clausulæ, quæ subiici solet, eam faciendam esse interpretationem, vt aliis quæstionib. de quibus nec actum nec cogitatum fuit, nullum præ-

Source : BIU Cujas

iudicium factum intelligatur. [1]Nam nec Aquiliana stipulatio quantumuis generalissima, extenditur ad incognita. Liberalitatem enim captiosam interpretatio prudentum fregit. [2] Sed tamen, si tam aperta & enixa sint generalis clausulæ verba, vt dubitari non possit, quin de quæstionibus omnibus fuerit cogitatum, idque inter contrahentes actum, ne qua litis materia inter eos superesset, causa nulla est cur generalis transactionis potestas ad rem certam, de qua nominatim tractatum sit, quæque transactioni causam dederit, coangustetur. [3] *Ita tractatum est* pro D. du Prade Aduocato contra N. Antonium de Riddes Dominum de Bleys 18.Cal.Maij 1595.

1 *L.si de certa* 31.*C.de transact.*

2 *L.cum Aquiliana* 5.*l.qui cum tutoribus* 9.§.1. *D.eod.* licet Aquiliana stipulatio perimat non solum obligationes omnes, sed etiam ipsas in rem actiones, *l.vt respondsum* 15.*C.eod.*

3 Diximus supra Defin.6.ex notatis per gloss. & alios *in l.sub pretextu specierum* 29.*C.eod.*[Idque est quod Veteres quidam dicebant, Caueant sibi contrahentes à stipulatione Aquiliana.]

DEFINITIO XIII.

De differentia transactionis & sententiæ, cum dolus ex alterutra parte interuenit, probatus ex instrumentis postea repertis.

SVb prætextu quidem instrumentorum postea repertorum transactio rescindi non potest, [1] sicuti nec sententia. [2] Sed si ex iis instrumentis præteritus dolus probetur, sufficiet ea res ad rescindendam transactionem. [3] Non item ad rescisionem sententiæ, [4] quoniam sententia non ex litigatorum consensu, [5] sed ex iudicis rerúmque iudicatarum auctoritate vires accipit: [6] Transactio vero ex voluntate contrahentium, [7] quibus dolum suum quandocunque probatum prodesse nunquam oportet. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.11. infr. de pact. conuent.tam sup.dot.

1 *L.sub pretextu instrumenti* 19.*Cod.de transact.*iunct.*l.non minorem* 20.*eod.*

2 *L.sub specie* 4.*C.de re iudic.l.cum de hoc* 27. *D.de excep.rei iudic.*Facit *tit.C.sentent.rescindi non poss.*

3 *d.l.sub pretextu*, *l.interpositas* 13.*eod.*Intellige, nisi de dolo etiam transactum sit, *l.*4.*eod.*

4 *L.falsum* 3. *C.si ex fals.instr.* Est enim hoc casu necessaria in integrum restitutio aduersus sententiam, *l.Diuus* 33. *De re iudic.* At contra transactionem suffi exceptio doli, *d.l.sub pretextu.* [Scilicet cùm transactio facta est per stipulationem, Alioqui cum sit nudum pactum, non potest parere actionem, licet vulgo nostri contrà sentiant, Fachin.*lib.*1. *Contr.c.*10.]

5 Iudicium enim redditur in inuitum, *l.inter* 83.§.1.*de verbor. oblig.*

6 *L.seruo inuito* 65.§.*cum prætor*, *D.ad SC.Trebell.*

7 *d.l.inter.*§.1.

8 *dict.leg.sub pretextu*, *l.transactione* 30.*l.ne ex dolo* 12. *D. de dolo.*

DEFINITIO XIV.

Fideicommissarius repertus in possessione sine vitio est legitimus contradictor, nisi habeat causam ab actore, aut nisi sit heres illius, ex cuius persona & facto conuenitur, siue sit heres purus, siue cum beneficio inuentarij.

FIdeicommissarius repertus in possessione sine vitio legitimus est contradictor, nisi habeat possessionis suæ causam ab actore, [1] siue mediatam siue immediatam. Nemo enim debet ob id, quod possidet, vincere eum à quo possidet. [2] Sed finge, transactionem ita factam esse inter Titium & Sempronium, vt Titius retinuerit rem, quæ iam à se possidebatur, [3] promissa tamen certa quantitate, [4] & ea lege adiecta, vt si ad certam diem pecunia non solueretur, ea ipsa res in solutum daretur, quæ tamen subiecta erat fideicommisso in tuum commodum. An si conueniaris ex transactione, [5] poteris excipere de fideicommisso? Dubitationem facit, quia si transactum non esset, forsitan Sempronius eam rem euicisset, [6] nec tu hodie haberes. Sed hoc dici non potest, quia si lis dubia fuit, qualem fuisse necesse est, vt de ea transigi potuerit, [7] non potest affirmari Sempronium fuisse certo euicturum. Ideoque satis est ei, qui ex transactione agit, si salua ipsi sint illa ipsa iura, quæ haberet, si transactum non fuisset. Nam vt transactio inter alios facta noceat fideicõmissario, fieri non potest, [8] nec si sit heres transigentis. [9] Fideicommissum enim sibi debitum semper deducere potest velut æs alienum. [10] Multo minus nocebit, si heres non sit nisi cum beneficio legis & inuentarij. [11] Aliud sane esset, si quis vellet dicere, rem sibi ex fideicommisso debitam esse, cuius possessionem per transactionem, acquisiuisset is, ex cuius persona conueniretur. Tunc enim transactioni satisfacere omnino deberet. [12] *Atque ita quidam tractabant*, Senatus tamen contra fideicommissarium pro transactione pronunciauit, etiam in primo casu. [13] tametsi fideicommissarius non nisi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem trãsigentis adiisse proponeretur. [14]

1 *l.filiam fratribus* 75.*vbi* Bart.*D ad SC.Trebell.*[Vide Bar.Bald. Dec.& alios *ad l.vlt.C.de edict.Diui Hadr.toll.* Ant. Gabriel.*lib.* 4.*comm opsn.conclus.*5.*de fideic.per tot.*]

2 *L.*1.§.*vlt.D.vti possidet.*

3 *Vt in l.si pro fundo* 33.*C.hoc tit.*

4 Nec enim transactio fit nisi aliquo dato vel promisso vel retento, *l.transactio* 38.*eod.tit.*

5 Ex persona scilicet Titij, qui transegit, alioqui non possis vtique conueniri ex transactione inter alios facta, *tot.tit. C.res inter alios act.aliis non nocer.*

6 Semper enim habenda est ratio dubij euentus, præsertim in transactionibus, *l.de fide commisso* 11.*C.hoc tit.l.*1.*C.de pact.l pen.C. de solut.l.si pater puellæ* 12.*C.de inoff.testam.* nec nouum est vt inspici oporteat id, quod potuit contingere, potius quam quod contigit, vt ex supradictis legibus apparet.

7 *L.*1.*D.hoc tit.l.*2.*Cod.eod.l.in summa* 65.§.1. *D.de condition. indeb.*

8 *L.*3.*D hoc tit.*

9 Hic vero casus est de quo magis dubitari potest, quia heres cogitur præstare factum defuncti, ex eoque conueniri potest, quomodo in proposita specie tandem pronunciatum fuit à Senatu nostro, vt sequitur in Definitio. Vide tamen Osasch.Cacher. decis.Pedem.vlr.

10 *L.in imponenda* 6.*l.irritum* 8.*C.ad le.Falcid. l.cum pater* 77. §.*Titio fratri antepen.de legat.*2.

11 Cum beneficium legis & inuentarij impediat, ne iura, quæ habet heres, confundantur cum patrimonio defuncti, *l.vlt.*§.*in computatione.C.de iur.delib.*

12 Nec enim posset pro parte transactionem probare & pro parte improbare, *l.nam absurdum* 8.*D.de bon.libert. l.si ita* 39.§.1. *D.de oper.libert.l cum quæritur* 16.*D.de admin.tutor.*

13 Quia non potest heres recusare, quo minus factum defuncti præstet, ex cuius persona lucrum sentit, & cuius personam sic repræsentat, vt eadem persona esse videatur, Nouell. 48.*de iure tur.à morient.præstit.l.ex quæ persona* 149.*de reg iur.l.cum à matre* 14.*C.de rei vind.l.venditrici* 3.*C.de rebus alien.non alienan.l.vindicantem* 17.*D.de euict.*

14 Nam & heres cum beneficio legis & inuentarij perinde heres vere est acsi inuentarium non fecisset, nisi quod non tenetur supra vires hereditatis, nec iurium suorum iacturam & confusionem pati cogitur supra, quam ex hereditate cõferre possit. Nam quin iura ipsius confundantur ad concurrentem vsque hereditatis quantitatem dubitari non oportet. Atque ita esse accipiẽdum, quod scriptum est *in d.*§.*in computatione.*

DEFINITIO XV.

An videatur transactum de fideicommisso per iuratam renunciationem à sorore nubente factam fratri.

QVæ patris testamento per fideicommissum substituta erat fratri eiúsque liberis, si aut ipse aut ipsius liberi sine liberis morerentur, cum defuncto patre ruri & rustico nuberet, dotémque à fratre acciperet, renunciauerat, interposito, vt fieri adsolet, iureiurando, successionibus omnibus, substitutionib. Falcidiæ, Trebellianicæ, legitimæ, supplemento legitimæ,

Source : BIU Cujas

gitimæ,ac cæteris iuribus tam competentibus,quam in futurum competituris, siue cogitatis, siue non cogitatis, in bonis suis paternis, maternis, fraternis & sororinis, reseruata tamen, vt notarij loquuntur, legali escheuta, si quando aut ex iuris scripti ratione, aut ex consuetudine deferretur: deque ea re mutuæ stipulationes inter fratrem & sororem interpositæ probabantur. Cum postea defunctus esset frater filio superstite,qui postmodum sine liberis & facto testamento vxoreque instituta, & legatis multis relictis decesserat, Amita petebat ex testamento patris & fideicommissi iure bona omnia, quæ fratris filius à patre de bonis aui accepta in hereditate sua reliquisset,ex eáque causa tam heredem grauati vxorem, quam bonorum possessores competentibus actionibus conueniebat. Illi, quia fideicommissi conditionem extitisse constabat, solo renunciationis instrumento nitebantur, quasi per quod fideicommissi remissionem factam esse dubitari non oporteret,[1] præsertim, quod alia substitutio nulla proponeretur, quæ alioqui renunciatione tam generali remissa dici posset,[2] quodque contrahentium voluntas manifesta esset,ne quid omnino exceptum videretur, qui etiam ad incognita renunciationem porrigi expressim voluissent. [3] Nec mouere videbatur, quod de testamento ex quo fideicommissum petebatur, nihil expresim & specifice cautum fuisset,[4] Tantum aberat, vt eius testamenti verba inspecta cognitáque proponerentur, quod interpretes nostri ad conuentionum omnium, quæ de controuersiis testamentariis fiunt,validitatem prorsus necessariũ esse arbitrantur.[5] Nam præter id,quod non erat probabile, ignoratum patris testamentum à filia,[6] quæ alioqui non dotem pecuniariam accipere, nec de legitima, vel legitimæ supplemento paciscí, sed portionem hereditariam vrgere ac familię erciscundæ iudicio in eam rem experiri debuisset,[7] Illud etiam accedebat, quod iusiurandum in renunciatione interuenerat, cuius eam vim esse plerique putant,[8] vt inspiciendi testamenti necessitatem remittere, & solemnitatem supplere possit, quomodo & alias pleraſque supplere solet.[9] Item, quod soror legalem duntaxat escheutam, sibi excipiendo, tanto apertius abdicasse videbatur ius omne fideicommissi, quod alioqui ex cuiusuis testamento prætendere potuisset.[10] Visum tamen est, renunciationem quantumuis generalem à muliere rustica factam,[11] quæ ne quidem patris testamentum, de quo nullum in toto contractu verbum,nedum substitutionem in eo pro se factam sciuisse probabatur, ad ea iura, quorum persecutionem sibi competere aliquando posse ignorabat,[12] non nisi per captiosam interpretationem extendi posse.[13] Quando nec si testamentum patris sciuisset, ei tamen nocere scientia potuisset, si non expressa quoque & specifica eius testamenti mentio facta reperiretur, vt ex Doctoribus nostris ij volunt, qui Bartoli sententiam vt veriorem, licet mihi non parum suspectam, amplectuntur.[14] Maximè, cum tot verborum multiplicationem[15] ex imperitia notarij magis,quam ex contrahentium voluntate adiectam esse constaret ex eo, quod Falcidiæ quoque & Trebellianicę detractionem soror remiserat, quod tamen apparebat insulse prorsus & inepte factum ab ea, quæ cum heres non esset, sicut neque legatis, neque fideicommisso hereditatis grauati,[16] ita neque Falcidiæ aut Trebellianicæ detrahendæ ius habere vnquam potuerat.[17] Sed illud magis mouebat, quod renunciationem illam soror disertis verbis restrinxerat ad bona sua paterna, materna,fraterna,& sororina. In quorum numero non erant ea,de quibus quærebatur,quæ quanquam originę paterna,& perpetuo fideicommisso adfecta, nepoti tamen semel acquisita,desierant paterna esse,[18] & mutatione personæ nomen quoque & conditionem haud dubie mutauerant.[19] Cur ergo renunciationem alioqui odiosam[20] extenderemus ad alia bona, quam de quibus nominatim cautum fuisset?[21] Præsertim fauore extranei heredis & in odium amitæ, quę nec paternis etiam bonis simpliciter & absolutè renunciauerat, sed legalem escheutam, vt diximus, sibi exceperat?[22] Alioquin paulatim illud etiam, quod absurdius esse induceremus, vt id quoque fideicommissum, quod hic idem fratris filius testamento suo multis post renunciationem annis condito fecerat, substituta post vxoris mortem sorore, remisisse credenda esset: de quo ne per somnium quidem fuerat cogitatum.[23] Neque vero probabile videbatur, fratrem, qui à sorore stipulatus fuerat, tam male affectum erga eam fuisse, vt extraneos suos, suorúmve heredes, etiam in fideicommisso paternorum bonorum ei prælatos cuperet:[24] Sed id potius egisse, vt sibi posterisque suis consuleret, ac liberiorem haberet bonorum suorum omnium administrationem. Neque rursus fratris filium in ea fuisse voluntate,vt commodum substitutionis,quam auus fecerat ademptum amitæ vellet, qui eam ipsam in omnibus bonis suis etiam quæ ab auo non acceperat,substitutam voluisset,[25] vt in solatium extinctæ totius familiæ hoc saltem haberet illa ex paternis bonis, quod ei pater suo testamento post cæteros omnes liberos reliquisset.[26] Nam & ipsa legalis escheutæ reseruatione constabat, cãsum hunc extinctionis totius familiæ vtrisque contrahentibus abominabilem fuisse, nec proinde ad eum facile porrigi conuentionem debuisse.[27] Quanquã si aliud nihil obstaret, nullus certè legali escheutæ locus relinqueretur, facto per vltimum ex familia decedentem testamento. Legalis enim escheuta nihil nisi legitima & intestati successio est, cui locus fit post extinctos tantum omnes illos, cum quibus alioqui filia admitteretur.[28] *Sine die.*

1 Vt in specie *l.qui Romæ 122.§.duo fratres. D. de verb.obligat.* Guid.Pap.*in terminis,quæst.232.*

2 Verba enim generalia, quæ in vno tantum verificari possunt,pro generalibus non habentur.

3 Quamuis enim conuentiones non sint porrigendæ ad incogitata,*l.4.& l.qui cum tutorib.9.§.1.& fin.D.de transact.* Si tamen cogitatum & actum sit,de incogitatis quoque iuribus remittendis aliud est,vt in isdem locis tractant DD.

4 Imo nec in genere,quia neque de testamento vllo,neque de fideicommisso quidquam in eo instrumento legebatur.

5 *Ex l.de his 6.*vbi Bart.& alij,*D.hoc tit.l.1.D.testam.quemadm. aper.*

6 Quæ in eo testamento fuerat instituta heres in certa pecuniæ quantitate, ideoque testamenti exemplum habere præsumebatur,*l.2.D.de edend.*

7 Nec enim legitima aut legitimæ supplementum potest deberi,nisi ex facto testamento, cum alioqui heres ex parte non posset omissa portione petere legitimam.*l.4.*vbi Bart.Alex.& alij.*D.ad Trebell.*

8 Cæuet.*consil.*

9 DD.communiter ad *Auth.sacramenta pub.C.si aduers.vend.* Bar.*in l.si quis pro eo.de fideiussor.l.cum pater 77.§.filium matrem. D.de leg.2.*

10 Cum exceptio in vno cãsu firmet regulam & dispositionem in cæteris,*l.quæsitum 12.§.idem respondit.l.domo instructa 43. D.de instruct.vel instrumen.leg.*

11 Duplex enim ratio est subueniendi per mitiorem interpretationem mulieri rusticæ,& propter sexum & propter rusticitatem,*l.1.§.fin.D.de edend.l.2.§.2.D.ad Vellei.*cum & mulierib.& rusticis ius ignorare permittatur, *l.regula in prin.9.D.de iur.& fact.ignor.l.vlt.C.de testam.*

12 *d.l.4.& §.l.9.§.1.& vlt.D.hoc titul.l. mater decedens 19.D.de inoff.testam.* Grammat.*decis.57.num.8.*post Bart.*in l.vlt.§.idem quæsiit.D.de lib.leg.*

13 Quam prudentum interpretatio debet frangere, *l.cum Aquiliana 5.D.hoc tit.*

Source : BIU Cujas

14 Bart. *ad l. qui Romæ*, 122. §. *duo fratres*, q. 5. Ias. ibid. *numer.* 62. quem sequitur Ranchinus ad Guid. Pap. *qu.* 232. quæ enim generaliter fiunt, nisi specialiter notentur, videntur neglecta, *l. item apud Labeonem* 13. §. *hoc edictum* 26. *D. de iniur.* iunct. *d. l. de his.* Vide tamen quæ contra scripsi in Rational. *ad d. l de his.*

15 *L. pediculus* 32. § *Labeo. D. de aur. & arg. leg.*

16 § 1. *Instit. de legat. & de fing. rebus per fideicommiss. relict. in princ. l. illud* 13. *in fin. D. de iur. codicill. l. mulier* 22. §. *fin. D. ad Trebell.*

17 Quippe quarum detractio non alij competit quam heredi, *l. 1. D. ad leg Falcid. d. l. 4. ad Trebell.*

18 *DD. ad l. 1. §. veteres.* vbi Ias. *num.* 23. *D. de acq. possess.*

19 *L. per procuratorem* 90. §. 1. *D. de acq. hered. l. vlt. C. de inoff. testam.*

20 Omnes enim renunciationes censentur odiosæ non tantum quæ sunt prohibitæ à iure, de quibus Guid. Pap. *q.* 231. sed etiam cæteræ, quia speciem habent donationis, cuius præsumptio nunquam fauorabilis est, *l. cum de indebito* 23. *D. de probat.* præsertim in muliere & rustica, vt *in* § *fin autem, dict. leg.* maxime si nihil eo nomine datum vel promissum esset, *l. transacto* 38. *Co. hoc tit.* Grammat. *decis.* 101. *num.* 12.

21 Bart. *in l. 2. §. illud. D. de hered. vel act. vend.* maximè cum fideicommissi conditio nondum extitisset, *l. si ita sit scriptum* 45. §. *si sub conditione. D. de leg. 2.* odiosa enim sunt restringenda, non adiuuanda interpretatione *l. cum quidam* 19. *Digest de lib. & posthum. l. hoc modo* 64. *in fin. D. de condit. & demonst.* Guid. Pap. *dict. quæst.* 231.

22 Si enim aliquis casus exceptus esset etiam ratione bonorum, quibus fuerat renunciatum, multo magis actum fuit, vt alia bona, de quibus nihil cautum erat renunciatione, non continerentur, *d. l. qui cum tutoribus* 9. §. *fin. D. h. tit.* Grammat. *dict. decis.* 101. *num.* 10.

23 Omnes enim renunciationes, quantumuis generales & ad futurum quoque tempus porrectæ, ad ea restringendæ sunt, quæ habent causam de præsenti iam subsistentem. Bart. & Doctores communiter *ad dict. §. duo fratres.* Matth. de Afflict. *decis.* 305. *nu.* 4. & 5.

24 Quod esset contra patris voluntatem, cui pium filium obsequi, vt debuit, ita & voluisse credibile est. *l. in testamento* 38. *D. de fideicom. libert. l. cum acutissimi* 3. *C. de fideic.* nam & stipulatio super testamento interposita, & in executionem testamenti eadem conditiones recipere debet, eandémque interpretationem, *l. 1. § si quis sub conditione, vt leg nom. caueat.*

25 *Arg. l. vlt. C. de instit. & substit.*

26 *L. Paula Callinico* 27. *§. Pompeius. D. de leg. 3.* iunct. *l. iure succursum* 6. *D. de iur. dot. l. dotem* 6. *in fin. D. de collat. bonor.*

27 *Arg. l. cum tale* 72 *in princ. D. de condit. & demonstr. l. Iulianus* 26. *in fin. D. si quis omis. caus. testam.*

28 Guid. Pap. *quæst.* 192.

TIT. V.

DE POSTVLAND.

DEFINITIO I.

Primum iudicem victori in causa appellationis patrocinium præstare posse.

NIHIL prohibet, eum, qui inter litigatores in prima instantia iudicauit, patrocinium & aduocationem in causa appellationis ei præstare, pro quo sententiam tulerit.[1] Nam & ad ipsius iudicis existimationem pertinet, vt ritè & rectè iudicasse dicatur, non per sordes aut per gratiam,[2] iurisve vel facti ignorantiam.[3] Qua de causa eo etiam iure vtimur, vt requirente appellante ad litem appellationis euocetur is simul cum eo, qui obtinuit, ad hoc vt, si sua interesse putet, defendat iudicatum. 4 Nec ad rem pertinet, quod confirmata per superiorem iudicem sententia, futurum sit, vt ad eum redeant litigatores,[5] atque ita euenire videatur, vt idem in eadem causa & iudex & patronus fuisse reperiatur.[6] Alia enim causa est principalis de qua ipse cognouit, alia appellatoria,[7] in qua nec iudex ipse iudex fuit, nec tam litigatori, pro quo iudicauerat,[8] quam sibi ipsi patrocinium præstitisse intelligendus est. Sed & aliquando euenisse scio, vt in publico Senatus auditorio, cum præsente eo, qui iudicauerat, tractaretur causa appellationis, nec perspicere Senatus posset, qua ratione aut quo errore impulsus iudex eam sententiam tulisset, facti sui rationem is reddere iuberetur, atque ita litis appellatoriæ victoriam ei pararet, pro quo iudicauerat, qui alioquin per aduocati minus instructi imperitiam in eo erat, vt iamiam succumbere deberet. *Ita Senatus* pro N. Portier Aduocato Neciensi contra procuratorem fiscalem D. Ducis Gebennensis 6. Id. Febr. 1591.

1 Alia enim causa & instantia est, vt paulo post ait Definitio.

2 *L. eadem lege* 6. *§. vlt. D. ad leg. Iul. repet. l. 2. C. de pœn. iudi. qui mal. iudic. l. venales* 7. *C. quand. prouoc. non est necess.*

3 *L. vlt. D. de extraord. cognit. l. si per imprudentiam* 51. *D. de euic. l. seruo* 65. *§. cum prator, D. ad SCt. Trebell.*

4 Nam quemadmodum appellare possunt omnes, quorum interest, *l. 1. D. de appell. recip.* ita & multo magis iudicatum defendere licet omnibus, qui sua putant interesse.

5 *Ex c. vt debitus honos. Extr. de appell.*

6 Contra id quod scriptum est *in l. quisquis* 6. *C. hoc tit. in l. prætor* 17. *D. de iurisd. dict. & in l. lex Cornelia* 5. *circ. princip. Co. de iniur.* Nam nec arbiter esse potest, *l. sed si* 9. *§. si quis. de recept.*

7 *L. cum apud Sempronium* 20. *D. iudic. solut.*

8 Atque ita officio suo iam functus fuerat siue bene siue male iudicando, *l. iudex posteaquam* 55. *D. de re iudic.*

TIT. VI.

DEFINITIO I.

Quantum interfit, an Aduocatus errauerit in iure, an in facto, & an iudex, an Aduocatus.

SI quid per iuris errorem, & imperitiam, aut negligentiam Aduocatus dixerit, vel omiserit, quod clientis ius & causam lædere possit, parum id curare bonus iudex debet, cui non solum licet, verum etiam ex officio necesse est ea omnia supplere, quæ aduocatis partium desunt, quoties ad supplenda ea sufficere ratio iuris potest.[1] Sed si in facto Aduocatus errauerit, multum refert, ac præsente eliente, aut, quod hac parte effectu ipso idem est, vero clientis procuratore, causam perorauerit, an absente. Si vtroque absente, nihil ea res nocere clienti potest, quia non sicuti procurator post contestationem,[2] ita & Aduocatus dominus litis vnquam fit. Sin alterutro præsente, ac per silentium saltem factum Aduocati approbante, perinde habendum est, ac si à cliente ipso, vel eius procuratore factum esset.[3] Ideoque ad impugnandum, quod Aduocatus dixerit, aut fecerit, perinde necessaria erat clienti restitutio in integrum,[4] perindeque obnoxia refusioni expensarum, elusæ interim & retardatæ litis.[5] Quanquam difficile est, vt ea restitutio clienti detur, si liti, cum perorabatur, ipse adfuerit, nisi proponas, talem eius personam esse, vt vel ob sexum, vel ob rusticitatem, vel ob ætatem, vel ob quam aliam causam facilius restitutionem mereatur.[6] Erroris, quem iudex ipse in pronunciando admiserit, alia ratio est, nec enim corrigi ab eodem iudice vnquam potest, nisi incontinenti, & eo ipso iudice adhuc sedente pro tribunali.[7] Tolerabilius. n. est, vt qui iam per errorem aliquid pronunciauit, subinde pronunciet eodem errore de cæteris, quæ ad iam statutorum consequentiam pertinent,[8] quam vt posteaquam officio suo, siue bene, siue male semel functus est, iterum iudicet.[9] Ne hoc ipso rerum iudicatarum authoritas labefactetur,[10] quam semper & vbique sanctam seruari, non modo litigatorum interest, sed etiam Reipubl.[11] *Ita Senatus* sæpius.

1 *l. vnic. C. vt quæ def. aduoc. part. iud. suppl.*

2 *l. procuratoribus* 22. *& seq. C. de procurat.*

3 *l. 1. C. hoc tit.*

4 Per literas, quas pragmatici nostri vocant, *De desaduen.*

5 Sua enim cuique frustratio, non alij nocere debet, *vulg. l. hominem* 37. *D. mandat.*

Source : BIU Cujas

6 Cùm nemini regulariter sit permittendum, venire contra proprium factum, *l. factum*, 155. *l. quod quis ex culpa*, 203. *de reg. iur.*

7 Ex his enim causis datur facilius restitutio *l. regula*, 9. *de iur. & fact ignor. l. si quis* 7. §. *dolo malo*, *D. de iurisdict.*

8 *l. iudex posteaquam*, 55. vbi omnes notant, *D. de re iudicat.* iuncta *l. Paulus*, 42. *& l. acta* 45. *eod.* Ex quibus locis adde aliam exceptionem, nisi partes consentiant, & ita tamen, vt eodem die acta corrigantur, *d. l. acta.*

9 Exemplum est elegans *in l. ex diuerso*, 35. §. 1. *D. de rei vindicat.*

10 *d. l. iudex posteaquam.*

11 *l. seruo*, 65 §. *prator. D. ad SC. Treb. l. si fundus* 16. §. *si pluris. D. de pignor.*

12 Vt aliquis sit litium finis, qui alioquin nullus esset, *l. 1. & 2. & tot. tit. C. de re iudic.*

TIT. VII.

VT QVÆ DES. ADVOCAT. part. iud. suppl.

DEFINITIO I.

Iudex supplere potest, sed in iure, non in facto, ne quidem notorio, & de exceptionibus oppositis in allegationibus iuris.

ET si iudex supplendo, quæ desunt Aduocatis partium, calumniæ materiam facile præbet, quasi patrocinari ipse potius, quam iudicare videatur,[1] dubitare tamen nemo debet, quin ad eius officium pertineat, si quid per Aduocati vel procuratoris,[2] aut inscitiam aut incuriam omissum videat, quod male alioquin affectam, miseri clientis causam adiuuare possit, quicquid totum illud est, ex se supplere, & pro dicto habere, id quod dici potuit, & debuit.[3] Sed hoc ita accipiendum est, si in eo, quod suppleri oportet, iuris quæstio vertatur, non facti. Factum enim nunquam supplendum est,[4] nisi si tale sit, vt ex actis & instrumentis litis non modo coniici, sed etiam probari queat.[5] Id enim est, quod vulgo nostri iactitant, debere iudicem secundum allegata & probata iudicare potius, quam secundum propriam conscientiam.[6] Hinc consequens fit, vt non nisi perraro suppleri exceptiones possint, propterea quod, licet pleræque iuris magis quam facti esse videantur, vix tamen contingere potest, vt non aliquam habeant implicitam facti quæstionem, cum ex facto pendeant,[7] cuius non semper expedita est ex actis probatio. Nam neque notorium supplere iudex potest, quod nō fuerit allegatum, quamuis allegati probationes exigere nullas iure possit.[8] Plane quin permittendum sit Aduocato, in iuris quoque allegationibus exceptionem obiicere, quam in tractanda lite per errorem omiserat, minus dubitatur,[9] si modo non declinatoria, vel dilatoria,[10] sed peremptoria exceptio sit, magisque ad ius, quam ad factum nouum pertinens, cuiusmodi sunt omnes fere temporis præscriptiones.[11] Sed cum id accidit, cauere semper bonus iudex debet, ne tantam eius exceptionis rationem habeat, vt aduersarium ex ea condemnet inauditum: qui si eam exceptionem sibi oppositam sciuisset, vtique per oppositam replicationem sibi suæque causæ consulere potuisset.[12] Interdum etiam euenit, vt nouam facti quæstionem in allegationes iuris deductam, ad contestationem probationemque admitti oporteat,[13] refusis per deducentem sumptibus retardatæ litis.[14] Sed hoc neque alius, quam Senatus facere solet, quem æquum est modis omnibus prospicere litigatoribus, quibus post semel definitum Senatusconsulto negotium, non vlterius aut felicius, litigandi via supersit,[15] nec nisi parcissime, pro personarum & causarum qualitate, vt ad illas etiam lites, quæ in Senatu agitantur, diligentius tractandas litigatores incitentur.[16] *Ita Senatus* sæpius.

1 Vt tractat A. Gellius *lib. 14. cap. 2.*

2 De procuratore enim ideo tractandum est, quia dominus litis ille est, non Aduocatus.

3 *l. vnic. C. hoc tit.*

4 Sic Harmenop. *lib. 1. tit. 4.*

5 Non enim vere suppletur, quod ex actis ipsis probatur, vt neque exceptio, quæ nascitur ex instrumento, ex quo agit actor. Ranchin. *ad Guid. Pap. q. 221. ex Bart. & Ias ibid. citat.*

6 Sic nostri vulgo *ad l. allectas* 36 §. *veritas per ill. text. D. de offic. præsid.* vide Iac. Cuiac. *lib. 11. obser. c. 19.* Franc. Hottom. *illust. quæst. 25.* vide tamen *Defin. 7. infr. de sent. & interloc.*

7 *l. exceptiones opponuntur*, 20. *& pass. D. de except.* Interdum tamen ex contractu pendent, ex quo agitur.

8 Guid. Pap. *quæst. 221. nu. 4.* Gloss. notab. *in cap. appellanti. de appell.* vide Iul. Clar. *in §. final. q. 9.*

9 Facilius enim est, vt liceat Aduocato errorem suum corrigere, quam vt iudici errorem Aduocati.

10 De quibus *in l. 2. §. vlt. & l. 3. D. de except.*

11 Guid. Pap. *d. q. 221. & ibi Apostill.* Iunge *Defin. 35. infr. de fideiuss.*

12 Nam quemadmodum exceptio est actionis exclusio, ita & replicatio exclusio exceptionis, *l. 2. §. illud. l. exceptio* 22. §. 1. *D. de except.*

13 Fauore nimirum habendæ veritatis, quam semper exactissime inquirere iudex quilibet, sed supremus maxime debet, *l. current magistratus*, 22. *D. de testib.*

14 Ne alioqui beneficium Senatus sit ei captiosum, cui nihil potest imputari, contra *legem Paulum. 8. D. de prator. stipulat.*

15 Ex ratione posita *in l. vlt. C. de temp. in integr. rest.*

16 Cum interest non modo litigantium, sed etiam Reipublicæ, vt quam cito fieri potest, lites expediantur, *l. 1. C. de admin. tutor. l. quidam* 21. *D. de reb. credit.*

TIT. VIII.

DE PROCVR.

DEFINITIO I.

De confessione procuratoris extra causam mandati.

PROCVRATOR ad litem duntaxat constitutus,[1] si in iudicio fateatur dominum esse Titij heredem, qui re vera non erat, non nocet domino.[2] Neque enim ex alterius confessione aut facto ignorans vel inuitus quisquam hereditati obligatur.[3] Itaque vel speciali mandato, vel ratihabitione opus est.[4] Nec generale mandatum, quantumuis cum libera administratione & potestate sufficeret.[5] Proinde nec necessaria est domino in integrum restitutio aduersus factum procuratoris, quæ necessaria esse solet, quoties in domini necem à procuratore aliquid factum est, quod ex officij sui ratione facere potuerit, licet non debuerit.[6] *Ita Senatus* pro Donata Morens contra Bertrandam Morens 6. Id. Iun. 1590.

1 Ad differentiam eius, qui ad negotia constituitur, *l. hoc iure*, 86. *D. de solut. l. 7. C. de transact. l. inuitus*, 17. *C. hoc tit.*

2 *L. si sine*, 9. §. *Celsus, D. de interr. in iur. faciend.* Sibi tamen nocet vt confessoria teneatur, *l. proinde*, 25. §. *procurator*, *D. ad legem Aquil.* Iunge *l. in causa*, 27 §. *sed hæc ita. D. hoc tit.*

3 *L. ignorantis*, 49. *D. hoc tit. l. sed si tantum* 13. *D. de pact.*

4 *Arg. l. iusiurandum, quod ex conuentione*, 17. §. *procurator, de iureiur.*

5 Nam generali mandato non continentur ea quæ ex mandantis animo & voluntate pendent, cuiusmodi est aditio hereditatis, quæ & obligat adeuntem, *l. qui in aliena.* iunct. *l. per pro-*

Source : BIU Cujas

curatorem,90. *D.de acq.hered.* licet procurator cum libera posſit multa facere,quæ etiam generali mandato non continerentur,*l. procurator cui* 58.*cum duab.ſeqq.l.procurator tutorum*,63.*C.hoc tit. l.filiusfamilias*,7 §.1.*D.de donat.*

6 Pragmatici vocant,*lettres de deſadueu*, de quibus *infr. Definition.*3.

DEFINITIO II.

De prioris procuratoris reuocatione.

NOn ex eo ſolo reuocatus procurator intelligitur, quod rationes domino reddiderit :[1] nihil enim prohibet manente procuratione rationes reddi,[2] ſi nõ alia domini voluntas appareat. [3] Quid enim ſi quaſi finita adminiſtratione, quam procuratori mandauerat,rationes exegerit? 4 Quid ſi alium ſubinde procuratorem conſtituerit? [5] Vtique nemo negauerit priorem his caſibus reuocatum videri , niſi aliud expreſſum ſit,[6] quomodo fieri hodie paſſim ſolet.[7] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio,ante Cal.Ianuar. 1590.

1 Vide Bald.*in l.pater herede*,*D.de teſtam.tut.& l.qui mutuam*, 56.§.1.*D.mand.ibi non acceptis rationibus.*

2 In eoque differt procurator à tutore, qui non niſi finita tutela conueniri poteſt,neque tutelæ neque ex ſtipulatu,*l.4.ſi cum adhuc*,16.*D.de tutel.& ration.diſtr.*

3 Mandatum enim facile reuocatur ſola voluntatis mutatione,*l.ſi verò*,12.§ *pen.l.ſi quis alicui*,27.§.1.*D.mandat.* Imo & ſolo domini reditu,ſi ſe negotiis immiſcuerit, *d.l.qui mutuam.*§.1.vbi Bart.Nec ferendus eſt,qui ſibi adſerit procurationem, *l.25.D. hoc tit.*

4 *d. §.1. l.qui mutuam* in illis verbis,*non acceptis rationibus*,à contr. ſenſ. Apparet autem hæc voluntas,ſi poſt acceptas rationes ipſe negotiis ſe immiſcuerit.

5 *L.ſi quis cum*,31.*§.Iulianus*,*D.hoc tit.*

6 Is enim,qui ad litem ſuſcipiendam procuratorem dedit,neque alium procuratorem addere,neque cauſæ ſuæ adeſſe prohibetur,*l.Paulus*,69.*D.hoc tit.*

7 Bart.*in d.l.qui mutuam*,§.1.*D.mand.*Guid.Pap.*q.*40.

DEFINITIO III.

De reſtitutione impetrata aduerſus factum procuratoris.

SIcuti procurator ad litem conſtitutus litis dominus eſſe intelligitur ,[1] ita quicquid à procuratore geſtum eſt , quod ad eam litem tractandam pertinet, perinde eſt ac ſi domino geſtum eſſet :[2] Niſi quod aduerſus factum procuratoris facile dominus reſtituitur,[3] aduerſus proprium non item:Reſtituitur vero ad uerſus factum procuratoris ex Principis reſcripto, quod appellant *De deſadueu.* Quod cum fit ſarciri expenſas omnes oportet , quibus factum procuratoris cauſam dedit in diem vſque exhibiti diplomatis.[4] Sed ita tamen , vt ſi ex iis,quæ geſta ſint,quædam ad cauſam principalem ſpectent , quæ decidenda ſupereſt, diuiſio impenſarum fiat , pársque ſarciendis cedat, pars adiudicandis reſeruetur.[5] *Ita Senatus* 5.Calen.Maij 1591.

9 Scilicet poſt conteſtationem,qui nec ante lis vlla eſſe intelligitur,*l.ſed etſi lege*,15 *§ ſi ante*,*D.de petit.hered.l.* 4 §.*vlt. D. de appellat.l.nulla*,23.*C.hoc tit.*

2 Adeo vt nec domino ipſi,qui procuratorem conſtituit,quicquam agere permittatur inuito procuratore, niſi ex cauſa , *l.procuratoribus*,22.*C.eod.*

3 Ne ex aliena culpa damnum ſentiat maximum, id eſt,iactu ram bonę litis.Etſi contra innuere videtur à contr.ſenſ.*l.quia abſente*,4.*d.ſi procurator*,10.*in fi.C.hoc tit.* Excipe ſi colluſum ſit cum procuratore,*l.*7.*§.pen.de dol.l.*9.*D.de dolo mal.except.* Alio tamen iure vtimur,Gayl.1.*obſerv.c.*45.

4 Imputare namque ſibi debet, qui procuratorem conſtituit, cur talem elegerit,*argum.§ præterea*,*inſt.quib.mod.re contr oblig.* Coercetur autem hæc culpa non damno litis ſed expenſarum, quia indemnem aduerſarium ſeruari ſufficit.

5 Non enim de impenſis ad principalem litem pertinentibus pronunciari prius poteſt,quam de ipſa lite pronuncietur,*l.termi-nato*,*C.de fruct.& lit.expenſ.*

DEFINITIO IV.

Si pendente aut iam concluſa lite procurator,aut is,qui mandauit,deceſſerit.

VSque adeo procurator ad litem datus litis dominus intelligitur[1] vt ſi lite iam ad coronidem perducta,id eſt, poſteaquam concluſum in cauſa fuit,dominus deceſſerit, poſſit nihilominus ferri ſententia in perſonam procuratoris ,[2] ſiue quòd exinde lis pro finita & deciſa habeatur,[3] ſiue quod poſt litem conteſtatam & re non amplius integra , mandatum ſola mandantis morte non reuocetur.[4] Neque tamen huic conſequens erit , vt ſi quid ad abſoluendam litem agendum ſuperſit , cogatur procurator ob id ſolum quod litem conteſtatus ſit abſentis aut mortui domini cauſam defendere :[5] cum litis inſtrumenta & probationes ex domini non ex procuratoris domo prodire debeant. [6] Igitur defuncti heredes in ius vocari oportebit , vt litem à defuncto vel inſtitutam vel ſuſceptam perſequantur, eodem aut alio procuratore in eam rem conſtituto.[7] Ex contrario , ſi procurator deceſſerit ſuperſtite domino , non poteſt contra dominum ferri ſententia , ſed alium procuratorem in demortui locum ſubſtitui neceſſe eſt , qui adſit pronunciationi.[8] Cæterum lata ſententia,procurator,qui ad litem datus fuerat, omni officio functus intelligitur,[9] nec cogi debet, vt ſententiam aduerſus ſe mandari executioni patiatur.[10] Idem in tutore & curatore iuris eſt.[11] Concluſum autem in cauſa intelligimus, vbi in eum ſtatum lis deducta fuit , vt ſolius iudicis pronunciatio expectetur,tota facti quæſtione ad ius tranſlata, ſiue ex ſcripto , ſiue viuæ vocis oraculo pronunciandum ſit.[12] Proinde nihil hac parte intererit , an litis inſtrumenta producere apud actuarium , an publicè cauſam per Aduocatos perorare procuratores iuſſi ſint.[13] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Quemadmodum diximus *Defin.præced.*

2 *L.nulla*,23.*C.hoc tit.* Guid.Pap.*quæſt.*86.*&* 119.

3 Idem Guid.Pap.*ibid.*

4 *L.& quia*,6.*D.de iuriſdict.l.inter cauſas*,26.*& l.ſeq.*§. *morte*, *D.mandat.* Itaque non habet hic locum,quod ait *l.*2. *D.quæ ſentent.ſine app.reſcind.*

5 Neque enim cogitur procurator vti iure ſuo ſi nolit, quod videat , non poſſe id tuto ſe facere citra fraudem ignorantis heredis. Ideoque obtinuit merito vt mortuo domino citandi ſint heredes ad cauſam reaſſumendam , Mynſing. 6.*reſponſ.*51.*num.* 20.*& ſeqq.*

6 Etſi enim procurator ſit dominus litis,tamen lis aliena eſt, quæ ſi propria fieret procuratoris , hoc ipſo deſineret ille eſſe procurator : qui tamen non deſinit,ne tum quidem, cum in rem ſuam procurator eſt,*l.alienam*,18.*C.hoc tit.l.*26.§.*vlt.ex quib.cauſ. maior.*

7 Mynſing.*vbi ſupr.* Alium enim procuratorem conſtituere heredes poſſunt , quam qui fuerat à defuncto conſtitutus , dum ne quid in ipſius procuratoris aut aduerſarij fraudem fiat,*l.poſt litem*,17.*in princ.& §.1.D.hoc tit.*

8 Contra Guid.Pap.*quæſt.*86. Ne ſcilicet procuratore ſuo defuncto dominus decipiatur per iuſtiſſimam ignorantiæ cauſam, *arg.l.necnon*,28. *D.ex quib.cauſ.maior.l.*1. *C.de ſenten.& interloc. omn.iudic.* Vide Apoſtill.*ad dict.quæſt.*86.*in verb.*abſque alia citatione.

9 Quia nec lis vlla poſt ſententiam ſupereſt, *l. terminato* , *C. de fruct.& lit.expenſ.l* 1.*D.de iureiur.l.cauſas*,16.iunct.*l.non minẽ rem*,20.*C.de tranſact.*

10 Niſi ipſe latiſſederit iudicatum ſolui,*l.ſi procurator*,28.*D. hoc tit.* Cogitur tamen procurator appellare,ne teneatur ad intereſſe,*l.inuitus*,17.*C.eod.l.liberto*3.§.*litem*,*D.de negot.geſt.l.ſi procuratorem*,8 §.*ſi ignorantes*,*D.mand.* Cogitur etiam interdum litem proſequi,ſi forte dominus præſens non ſit & actor adfirmet tractu temporis futurum vt res pereat,*l.ſed etiam*, 12. *D. hoc tit.* Facit *l.*1.*Plautius* 61.*eod.l.ſi ſe non obtulit*,4.*D.de re iudic.*

11 *d.l.*4.§.*tutor*,*de re iudic.l.* 2. *D.de adminiſtr. tutor. l. tutori* , 7. *D. quand. ex fact. tutor.* Idem in actore municipum iuris eſt, *d. l.* 4. §. *actor.* Differentia tamen eſt inter tutorem & procuratorem , quod ſententia ferenda eſt contra procuratorem,

non

non contra dominum, alioqui non valet. *d. l. 1. C. de sentent. & interl.* Contra pupillum autem reddi potest sicut contra tutorem, Gothofr. *ad dict. l. 1. ex Wurmsero 1. practic. quæstion tit. 22. cap. 7. & tit. 23. cap. 2.*

12 *L. vlt.* iunct. *auth. nisi breues, C. de sent. ex breu. recit.*

13 Id enim est quod pragmatici nostri iactitant, *Appointement de rauuoy en audience vaut appointement en droit.*

DEFINITIO V.

De condictione vel compensatione pecuniæ solutæ falso procuratori.

QVi pro alio pecuniam accepit tanquam procurator, hactenus tenetur ei, qui numerauit vt ostendat peruenisse nūmos in manus eius, qui exigendos mandauerat, aut aliter ab eo ratam habitam fuisse perceptionem. Quo facto si aut solutam pecuniā condicere quasi indebitam, aut compensare velit is qui numerauit, non contra procuratorem, sed aduersus mandatorem exequi ius suum debet. [2] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro R. P. Ioanne Fornier Rectore collegij societatis Iesu, & N. Luyset viduæ Dn. Aduocati de Chauasse 6. Calend. Iul. 1592.

1 *l. vero procuratori, 12. in princip. & §. vlt. D. de solut. cum similib. l. si precium, 19. C. hoc tit.*

2 *l. si procurator, 6 §. 1. & 2 l. cum indebitum, 57. §. 1. D. de condict. indeb. atque limitanda est, l. his solis, 49. eod.* facit *d. l. si precium, in fin.*

DEFINITIO VI.

De eo qui citatus est ad nouum procuratorem in locum demortui substituendum.

CItatus ad nouum procuratorem in locum demortui substituendum, si in ius non veniat iterum citandus est:[1] Si rursum sit contumax, non tamen prius condemnandus est, quam iterum citatus sit, vt condemnationem ex cōtumacia infligendam propulser, quod pragmatici dicunt, *deffendre à la condemnation.*[2] Quod si tertio sit contumax, perinde condemnari debet, tametsi viuo alio procuratore iustas defensiones habuerit, ac si nullas habuisset,[3] vt eius contumacia damno litis coerceatur,[4] nimirum si aduersarij intentio bene probata sit, nec nisi de contumacis iure quæri oporteat.[5] *Ita Senatus* 6. Id. Febr. 1593.

1 Neque enim ex primo edicto quisquam sit contumax, cum etiam post peremptorium citari ex benignitate soleat absens, *l. & post edictum 73. D de iudic.*

2 Quæ videtur esse postrema illa citatio, de qua in *d. l. & post edictum l. 8. C. quomod. & quand. iud.*

3 Hoc vero videtur contra *d. l. & post edictum*, quæ vult absentem posse interdum vincere, si bonam causam habeat, quod & scriptum est *in l. 1. C. quomod. & quand. iud.* Nisi dicas iacturam hanc litis parui momenti esse, quod refusis expensis lis ipsa restituatur. Item quia hoc iure vtimur, vt defensiones omnes, quamuis iustas in iudicio per procuratorem ad lites datum allegari necesse sit, constitutis in eam rem procuratoribus, quorum officium publicum est & mercenarium, non vt olim gratuitum, *l. item, 15. C. hoc tit.* vt vel ex eo maxime appareat, quantum differant nostri ab illis.

4 *l. contumacia, 53. De re iudic. l. vlt. §. 1. D. de appell.*

5 *l. qui accusare, 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vindicat.*

DEFINITIO VII.

De transactione per Syndicum sine mandato facta vel improbata.

CVm ex transactione inter te & vniuersitatis Syndicum inita ageres contra sequentis anni Syndicum, deque eo lis penderet, procurator Syndici transactionem impugnabat quasi per eum factam, qui nullo vniuersitatis mandato præcedente transigendi potestatem non habuisset.[1] Neque tamen ipse mandatum vllū speciale habebat, vt ea ratione transactionem impugnaret.[2] Cum vero is causæ status esset, vt multo peior esse deberet condicio vniuersitatis, si trāsactio non valeret, velletque idē ipse procurator transactioni potius stari, à qua recedi tu quoque iam consenseras, Non putauit Senatus ex solo procuratoris consensu inscia vniuersitate infringendam transactionem, quæ vniuersitati vtilis esset,[3] vt hoc saltē vniuersitati præstares, quod transactione continebatur: præsertim quod tu primum ad id egisses, vt transactioni staretur.[4] Nō enim sicut Syndicus vniuersitatis etiam ignorantis condicionem meliorem facere potest, ita & deteriorem sine mandato speciali:[5] Procurator vero aut patronus vniuersitatis multo minus,[6] præsertim qui nec à Syndico ipso speciale in eam rem mandatum habeat.[7] *Ita Senatus* in causa N. Petri de Monconis Lugdunensis Consiliarij Regij, 4. Id. Febr. 1593.

1 *l. item eorum, 6 § actor, D. quod cuiusque vniuers. nom.*

2 *Arg. l. non solum, 89. §. vlt. l. qui duos, 47. & seq. D. hoc tit.*

3 Potest enim quilibet etiam extraneus vniuersitatem defendere, dum ea ratione melior condicio vniuersitatis fiat, *l. 1. §. vlt. D. quod cuiusque vniuersit. nomin.* facit *l. non eo minus, 14. C. hoc tit.*

4 *Argum. l. si diuersa, 14. C. de transact. l. pupilli, 96. §. 1. D. de solut.*

5 Sicut nec alius procurator quilibet, *l. ignorantis, 49. hoc tit.* Syndicus enim aut quod idem est actor vniuersitatis fungitur partibus procuratoris, *d. l. item, 6. §. vlt. quod cuiusque vniuers. nom.*

6 *d. l. ignorantis, 49. hoc tit. l. minor, 18. §. 1. de minor. l. 1. C. de aduoc. diuers. iudic.*

7 *l. si sine interrogatione, 9. §. Celsus, D. de interrog. in iur. fac. l. certum, 6. § sed an. & ipsos procuratores, D. de confess.*

DEFINITIO VIII.

De causis deserendi mandati post litem contestatam.

SVscepti quidem mandati officium deserere procurator non potest,[1] Sed si noua causa emergat, id ei arbitrio iudicis nonnunquam permittendum est.[2] Iusta vero interuenire causa videtur, si cum eo qui mandauerat commercium habere desierit, forte quod mandator hostis patriæ ex postfacto declaratus fuit.[3] Idque adeo verum est, vt etsi iam ante concluſum fuerit in causa, ita vt lis fere terminata videatur, idem nihilominus admittendum sit, quia nec sentētiæ pronunciationem audire cogendus est, qui non cogitur officio fungi procuratoris.[4] *Ita Senatus* pro Guillielmo Du Robin procuratore contra D. de Lambert. Idib. Februar. 1593. & paulo ante pro Procuratore Amed. Martini contra D. de Sonax.

1 *l. si mandauero, 22. §. vlt. D. mandat.*

2 *l. sane, 23. cum duab. seqq. eod. tit. mandat. l. filiusfamilias, 8. §. vlt. & seqq. D. hoc tit.*

3 Puniretur enim qui hosti publico patrocinium præstaret, si non petita licentia id faceret.

4 Cum & in persona procuratoris concipienda sit sententia, vt diximus *supr. Defin. 4. num. 11.* & procuratori incumbat necessitas appellandi si talis iudex sit à quo appellari possit. Dixi supra *d. Defin. 4. num. 10.*

DEFINITIO XI.

De procuratore non exhibente mandatum in causa appellationis quod exhibuit in prima instantia.

POstquam constitutum est, vt appellanti ab interlocutoria sufficiat, si ei qui in prima instantia procurator fuit denunciet appellationem, ne illam deseruisse videatur, Non est audiendus is qui appellauit, si in causa appellationis mandati probationem ab eo exigat, quem tanquam procuratorem ad appellatoriam litem defendendam vocari curauit.[1] Nec si de mandato constare non possit idcirco contumax habendus erit is, cuius mandatum petitur:

Source : BIU Cujas

Dummodo constet exhibitum illud fuisse in prima instantia.[3] Alioqui cum exceptio procuratoria quę ex mandati defectu oritur peremptoria sit non dilatoria,[4] opponi quandocunque potest, & in quacunque instantia.[5] Vtpote quæ iudicium reddat retro nullum.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis de Bettonnet 14. Cal. Mart. 1593.

1 Dixi *supr. Defin. 4. De in ius vocand.*

2 Qui enim semel aduersarium agnouit vt talem, postea petere non potest, vt se probet talem.

3 Etsi enim appellationis instantia alia est, vnicum tamen mandatum sufficit ad vtramque instantiam prosequendam, quia appellatio facit, vt vna tantum lis sit, *argum. l. tutor. 41. D. de vsur.* cum extinguat iudicatum, & omnia reuocet ad terminos, vt loquuntur, litis contestatæ, *l. furti, 6. §. 1. De his qui not. infam. l. 1. §. vlt. ad SC. Turpill.*

4 *l. licet, 24. vbi* Bart. Bald. Castr. & alij, *C. hoc tit.* Interdum tamen dilatoria est, scilicet si non ad causam mandati respiciat, sed ad personam procuratoris, *l. ita demum, 13. C. hoc tit.* quæ præterea probat exceptionem dilatoriam non posse obiici in causa appellationis, Merito, quia nec posset opponi in prima instantia post litem contestatam. Appellatio autem non extinguit contestationem, sed tantum sententiam & rem totam reuocat ad terminos litis contestatæ.

5 *l. cum nondum, 4. l. præscriptionem, 8. C. de except.* In quo differunt exceptiones peremptoriæ à dilatoriis, *l. exceptionem 19. C. de probat.*

6 *Castr. in d. l. licet.*

DEFINITIO X.

De ratihabitione facta per maiorem vel per minorem, adhibito iureiurando.

QVi tanquam procurator actionem suscepit aut instituit sine mandato, licet ex iure nostro prouinciali admitti non debuerit, ne quidem cum promissione de rato[1] (in quo iuri communi derogatum est[2]) si tamen postea mandatum proferat cum ratihabitione retrogestorum, absoluendus est, nec vlla eo nomine aduersus ipsum aut dominum refusio expensarum probe petetur, cum nihil interfit aduersarij confirmatis per ratihabitionem retrogestis omnibus.[3] Vulgatum enim est hac etiam parte, vt & in cæteris fere omnibus, ratihabitionem comparari mandato.[4] Non aliud erit tametsi minor proponatur qui procuratorem constituit, ab eoque gesta rata habuit, licet sine curatoris auctoritate, si modo cum iureiurando ea constitutio & ratihabitio facta sit.[5] Tantum enim hic prodest minoris dummodo puberis iusiurandum, quantum auctoritas curatoris prodesset, cum repræsentet eum maiorem, nec minus in iudiciis quam in contractibus,[6] quando & in iudiciis quasi contrahitur.[7] Sed hoc ita, Si curatorem nullum eo tempore minor habuit quo iurauit. Alioqui cum ex receptissima nostrorum sententia minor curatorem habens pupillo comparetur,[8] non maior iurisiurandi ratio habebitur, quam si ab impubere præstitum proponeretur.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro N. de Maistres, contra N. de Maistres, 7. Calend. April. 1593.

1 Præterquam si fuit coniuncta persona, ex *l. sed & ha. 35. D. hoc titul.*

2 Admittitur enim quisquis dicit se procuratorem si caueat de rato, cum non potest in promptu docere de mandato. *l. in causa cognitione, 27. versic. sed hac ita, l. Pomponius, 40. § 1. & seqq. vsque ad fin. l. qui proprio. 46. § qui alium, & pass. D. hoc tit. l. 1. C. eod. l. non solum, 20. D. rat. rem haber.*

3 *d. l. Pomponius, 40. § sed & is, D. hoc tit.*

4 *l. vero procuratori, 12. §. vltim. Digest. solut. l. si pupilli, 6. §. item quæritur. & sequ. de negot. gest. l. licet, 56. Digest. de iud. l. 1. § sed est quod. Dig. de vi & vi armat. l. semper qui non prohibet, 60. de reg. iur. l. 7. in fin. C. quod cum eo. l. vltim. C. ad SC. Maced.* [Sed hoc tamen intellige si ratihabitio fiat ante sententiam. Nam post sententiam non potest, *l. licet 22. C. hoc tit.* Nisi à sententia sit appellatum, quia appellatio reducit rem ad terminos litis cōtestatæ, *l. 1. §. vlt. D. de appell. l. per hanc 5. C. de tempor. & repar. appell. Ita Senatus* pro Catherina Driuet 9. Cal. Dec. 1612.]

5 *Ex auth sacramenta puberum, C. si aduers. vendit.* Guid. Pap. *quæst. 55.*

6 DD. *ad dict. auth sacramenta.*

7 *l. 3. §. idem scribit, D. de pecul. l. neque tutores, 11. C. hoc tit.*

8 *l. si curatorem habens, 3. C. de in integr. restit. minor.* Vide tamen *l. puberes, 101. De verb. obligat.* & quæ scripsi in Chiliade Decad. 6. Err. 9.

9 Constat enim pupillum iurare non posse, *l. iusiurandum, & ad pecunias, 34. §. pupillo, D. de iureiur.* & ideo Friderici constitutio loquitur de puberum sacramentis. Contrarium tamen tenet Imb. de Bouens *ad Auth. sacramenta, nu. 13.*

DEFINITIO XI.

De modo ferendæ sententiæ cum falsus procurator mandatum nullum exhibet.

PRocuratore quasi ad litem peragendam constitutus sit iudicium suscipiente, nec tamen mandatum exhibente, Iudicis partes sunt, Iubere vt mandatum exhibeatur, & nisi id fiat, procurator tanquam falsus in id omne quod aduersarij interierit condemnetur:[1] Non etiam vt actor cuius nomine iudicium susceptū erat à petitione, aut, si reus sit, ab exceptionibus suis opponendis repellatur. Ita namque fieret, vt iudicium in absentem inauditum & insciū redderetur: quæ res iustam appellandi causam præberet.[2] Si tamen ab ea sententia appellatum esset intra id tempus, quod exhibendo mandato præscriptum à iudice fuit, audiri appellans nō deberet,[3] Vtpote qui æque facile potuerit citra appellationem aduersus iniuriam iudicis sibi prospicere, aut ratum habendo quod à falso procuratore gestum esset,[4] aut alium procuratorem constituendo. Plane quasi absens condemnari potest is, cuius mandatum nullum exhibetur,[5] illudque solum inspiciendum est. An iterum citandus sit, priusquam haberi debeat pro contumace.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Id. Iulij 1593.

1 Postquam scriptis moribus nostris inductum est contra iuris rationem, vt non sufficiat ei, qui se dicit procuratorem cauere de rato, vt dixi Defin. præced. *num. 1. & 2.*

2 *l. absentem, 5. D. de pœn. l. 1. l. eā quæ, 7. C. quomod. & quand. iud. l. 4. C. hoc tit.*

3 Non enim audiuntur appellantes, nisi quorum interest, *l. 1. D. de app. recip.* nihil autem interest eius qui ipse prospicere sibi potest, ne iniuriam passus videatur, adeo vt nec appellare debeat, si paratum habeat auxilium restitutionis, *l. præses, 42. D. de minor.* iunct. *l. si pater, 8. C. quand. prouoc. non est necess.* quia appellationis auxilium odiosius est, cum iniquitatis sententiæ querelam, in integrum vero restitutio erroris proprij venię petitionem vel aduersarij circumuentionis allegationem contineat, *l. præfect. 17. D. eod.* facit *l. ex consensu, 25. §. vlt. de appellat.*

4 Cum ratihabitio mandato comparetur, *l. vlt. C. ad Maced.* Dixi Defin. prox. *num. 4.*

5 Si modo ratum habere possit. Nam si sit furiosus in quo animus deest, vt ratum habere possit, non est hac parte habendus absentis loco, *l. 2. §. 1. de negot. gest. vt nec pupillus, l. cum filiusfa. miliæ. 49. § 1. de verb. oblig. l. 10. quib. ex caus. in poss.*

6 Scripsi Defin. 6. supr. facit *l. vbi 124. §. 1. de reg. iur.*

DEFINITIO XII.

De procuratore generaliter constituto ad res redimendas.

AD redimendas res venditas procurator constitutus, ad eas quoque redimendas datus videtur, quæ pure venditæ fuerunt, aut sub pacto de retrouendendo intra certum tempus, quod iam præterierit, Si talis tanta quę læsio interuenerit vt redimědi ius, quod fuit temporale, pro perpetuo haberi debeat,[1] aut contractus pro nullo & nunquam facto:[2] quod euenit si venditor vel emptor vltra bessem precij detentus sit, vel dolus intercesserit, siue ex proposito siue re ipsa:[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 1. infr. Etiam per procur. caus. in integr. restit. agi poss.

1 Placet enim interpretibus enormissimam læsionem, id est, quæ

Source : BIU Cujas

eſt, quæ excedat beſſem precij facere, vt ius redimendi perpetuum ſit, ſiue res vendita ſit ſine onere retrouenditionis, ſiue pactum de retrouendendo fuit temporale, laſ. & cæteri, *ad l. ſi quis cum aliter*, 36. D. *de verb oblig.*

2 Nam ſi contractus teneat & opus ſit reſtitutione ſpeciale mandatum requiritur, *l illud*, 11. §. 1. D. *de minor.*

3 Vide quæ ſcripſi in Chiliade, De Error. pragmat.

DEFINITIO XIII.

De tacito vel expreſſo pacto de non petendo facto per procuratorem ad exigendum datum.

PRocuratoris ad exigendum conſtituti nuda confeſſio de ſoluta pecunia non nocet domino, [1] niſi aliunde conſtet de ſolutione. [2] Nec ſi talis procurator liberam quoque adminiſtrationem habens reddiderit chirographum in ſignum, vt aiunt, ſolutionis, quicquam ea res proderit debitori, quoniam redditio chirographi nihil aliud inducit, niſi tacitum pactũ de non petendo, [4] quod ſapit donationem [5] cum ſit ex liberalitate ſi aliam cauſam nullam habeat, quã quia ſic fieri velit is, qui reddit inſtrumentum. [6] Certum autem eſt procuratorem conſtitutum ad exigendum donare nullo modo poſſe. Et quamuis hoc ipſo mandatum habere intelligatur ad liberandum, [8] non aliter tamen liberare poſſe, quam ſi ſolutio fiat. Quare nec ad rem pertinebit ſi inſtrumentum cancellatum proferatur. [9] Neque enim cancellatio inſtrumenti etiam redditi plus operari poteſt, quam confeſſio ſoluti. [10] Nec rurſum mouere debet ſi quis obiiciat, Poſſe dominum indemnitatem conſequi à procuratore qui mandati fines exceſſerit. [11] Quid enim ſi procurator inops ſit? [12] Tum vero cur cogamus dominum inuitum diſcedere à vetere debitore, vt nouum accipiat quem habere nolit? [13] Imo vero imputandum potius eſt ei qui procuratori ſoluit, cur ſic ſoluerit, vt aliam ſolutionis probationem, quam ex procuratoris nuda confeſſione habere non poſſit. [14] Excipienda eſt confeſſio quam fiſci procurator fecerit de ſoluto precio rei per eundem procuratorem diſtractæ. Hanc enim placet nocere fiſco, [15] quod qui cum eo contrahit fidem publicam ſecutus eſſe, ob idque minus decipi debere videatur. [16] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 29. infr. De ſolut.

1 *l. certum*, 6. §. *ſed an ipſos procuratores*, D. *de confeſſ.* Hic enim cum ſit conſtitutus ad exigendum ſi fateatur ſe accepiſſe quod reuera non acceperit, aliud facit, quam quod mandatum eſt, ſicut de eo ſcriptum eſt, qui iuſiurandum detulit cum ei mandatum eſſet, vt peteret, *l. ſi ſtaque*, 19. D. *de iureiur.*

2 Solutio enim cum ſit facti probari debet, *l. 1. Cod. de probat.*

3 Præſertim ſi chirographum ſit cancellatum, *l. ſi chirographum*, 24. *de prob.*

4 *l. 2. §. D. de pact. l. creditricem*, 7. C. *de remiſſ pignor.*

5 Species enim lucri eſt liberari quem obligatione, *l. ſpecies* 11. D. *de acceptil. l. ſi quis*, 115. *de regul iur. l. 20. quod met. cauſ.*

6 *l. donari*, 29 D. *de donat. licutus per errorem*, 53. *l. donari*, 82. *de regul. iur.* Text. eſt elegantiſſimus *in* §. 1. *d. l. 29. alias l. quidam de donat.* vbi Papin. ait eum qui profitetur debitorem ſibi non teneri, videri eum liberare ex cauſa donationis.

7 Nec ſi habeat liberam adminiſtrationem, *l. contra*, 28. § *ſi filius. de pact. l. vlt. D. de nouat.* quia donare eſt perdere, *l. filiusfamilias* 7. *in princip. D. de donat.*

8 Quia vero procuratori facta ſolutio liberat debitorem, *l. vero procuratori*, 12. D. *de ſolut.* Nam & debitori mandatum intelligitur, vt ſoluat, *l. qui hominem*, 34. *l ſi quis ſeruo*, 18. *eod.* Facit *l. pactum curatoris*, 22. C *de pact.*

9 *d. l. ſi chirographum*, 24. *de probat.*

10 *l. pecunia ſoluta profeſto*, 14. *Cod. de ſolution.* Non enim poteſt maior eſſe vis taciti quam expreſſi. Redditio autem chirographi non alias inducit pactum tacitum de non petendo, quam ſi ab ipſo creditore facta redditio probetur, Gloſſ. *ad dict. l.* 2. §. 1. *de pact. l. quod debitori*, 15. Co. *de ſolut.* Cancellatio autem inducit duntaxat præſumptionem, quæ per contrariam probationem elidi poteſt, *d l. ſi chirographum*, 24. D. *de probat.*

11 *l. diligenter*, 8. *in princip. l. poteſt*, 41. D. *mandat.* Ratio eſt, *in l. rogatus*, 33. *in fin. eod.*

12 Inanis futura eſt actio quam debitoris excludit inopia, *l. nam is*, 9 D. *de dolo.*

13 Nemo enim debitorem aut creditorem ſuum mutare inuitus cogitur, *l. 1. l. nec creditoris*, 6. C. *de nouat. l. patri*, 27. § *pe.* D. *de minor.* Adde regulam *legis nemo ideo*, 171. *de reg. iur.*

14 Imputanda enim cuique eſt facilitas & credulitas ſua, *l.* 3. §. *vltim. D. vt in poſſ legat. l.* 1. §. *item ſciendum*, D. *de ſepar. l.* 1. §. *ſed ſi ſic accepit*. D. *de in rem verſ. l. procurator*, 61. D. *de obligat. & act.*

15 *l.* 2. §. *adhæc*, C. *de quadr. præſcript.*

16 *l. vlt. C eod.*

DEFINITIO XIV.

De taxandis expenſis cum procuratore defuncti.

DEfuncto eo, qui ad litis expenſas condemnatus fuerat, taxatio fieri poteſt cum procuratore ad litem conſtituto, nec in eam rem nouum heredibus diem dici neceſſe eſt, [2] quia nec procuratori ſuſceptũ officium deſerere licet in ea re, quæ ad iudicati pertinet executionem. [3] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioachimo de la Cuaz contra N. Carolum Vernat, 16. Cal. Decembr. 1593. & rurſum menſe Febr. 1600.

1 Expenſarum enim condemnatio ad litis principalis cauſam pertinet, *l. eum quem temere*, 79. D. *de iudic. l.* 3. *&* 4. C. *de fructib. & lit. expenſ.* taxatio autem non noua condemnatio eſt, ſed demonſtratio eius quantitatis, quæ in condemnationem deducta intelligitur, *l. Mauſo*. 41. §. 1. *de leg.* 2 *l.* 4. *in fi. C de action. empt. l. ſi quando*, 6. D. *vt legat. ſeu fideicom. nom. caueat, l. cum propria, in fin. C ſi quis alter. vel ſib.*

2 Cum ſit eadem inſtantia, nec mandatum finiatur morte, re non amplius integra, vt dixi, Defin. 4. ſup. Denique mandatum ſemel ſuſceptum conſummari oportet, vt loquitur Paulus *in l. ſi mandauero*, 12. §. *vlt. mandat.* conſummatum autem videri non poteſt, quamdiu aliquid reſtat agendum, in quo procuratoris facto aliquo opus ſit, *argum. l pen. C. de his quæ vt indign.*

3 Propria enim cuiuſque rei forma contingit ex conſummatione, *l. ſi is qui* 80. §. 1. *D. ad leg. Falcid.* [Idem eſt ſi condemnatus petat in executione iudicati dilationem ad ſoluendum. Nam & procurator in cauſa principali conſtitutus, debet victorem defendere. *Ita Senatus* pro R. Patribus Carthuſianis, contra N. Claud. de Monfalcon prid. Cal. Sextil. 1615.]

DEFINITIO XV.

De interlocutione iudicis & condemnatione expenſarum, ob non exhibitum mandatum.

OBiiciente reo exceptionem procuratoriam, & contendente actore ſe legitimum eſſe procuratorem, prius inſpicere iudex debet an ſit procurator, deque eo ſummatim cognoſcere, quam vt reum adigat ad litem tractandam. [1] Tametſi ea exceptio oppoſita ſit, quomodo opponi poteſt iam tractato diſcuſſoque principali negotio, & in ipſo calculo, vt aiunt, ferendæ ſententiæ. [2] Adeo vt ſi iudex aut Senator ad inſtruendam cauſam datus iuſſerit ad ſe afferri acta litis in omnem iudicij euentum, quod pragmatici dicunt *à toutes fins* & tanquam mox de controuerſiis omnibus pronunciaturus, appellari ab eo poſſit non male, [3] licet in interlocutione verba illa adiecerit, quæ vulgo adiici ſolent *& par ordre.* [4] Fit enim iniuria illi, qui cum falſo procuratore, præſertim, qui non cauerit de iudicato ſoluendo (vt nec apud nos caueri mos eſt, [5]) inanes impenſas facere cogatur. [6] Sed hoc ita ſi ex litis euentu, & in appellationis cauſa conſtet iuſte oppoſitam fuiſſe exceptionem, puta ſi is qui ſe procuratorem dicebat tum primum proferat mandatum. [7] Nam ſi per calumniam, vt plerumque fit, oppoſita fuerit, [8] non debet ea res calumniatori prodeſſe, vt ad conſequendas litis appellatorię expenſas iuſte prouocaſſe videatur. [9] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio pro Abbate de Filly, contra Dn. Bartholomæum Ferrier procuratorem

Source : BIU Cujas

Tiberij Mutij Patricij Romani nunc Episcopum Augustanum 15. Cal. Decembr. 1593.

1 *l. licet, 24. C. hoc tit.* Prius enim quærendum est de personis, *l. si quæramus, 4. D. qui testam facer. poss. l. quidam referunt, 14. D. de iur. codicil. §. 1. de iur. person. Instit.*

2 Quia nec dici controuersiæ solent, nec potest esse iudicium si falsus procurator inueniatur, *d. l. licet, l. 1. C. quib. res iudic. non nocet.*

3 Nec enim videtur hoc casu appellari à futuro grauamine, sed à præsenti vt subiecta ratio demonstrat.

4 Cuius clausulæ vis ea est, vt de exceptionibus dilatorils ius primum reddere iudex possit, tum de peremptoriis.

5 Dixi Defin. 10. *num. 2. supr.*

6 Nunquam enim litigatores inanibus sumptibus vexandi sunt, *l. minoribus, 6. D. de minor.*

7 Nec enim mandatum vnquam præsumitur nisi probetur, *d. l. 1. C. quib. res iudic. non nocet.*

8 Puta ab eo cui iam in prima instantia exhibitum fuerat mandatum. Sufficit enim semel exhibitum fuisse factamque describendi eius facultatem, *arg. l. cum plures, 15. §. vltim. de reb. auctor. iud. possid.*

9 Nam iusta numquam videri debet appellatio, quæ per calumniam & frustrationem interiecta est, *l. tutor, 41. in princ. D. de vsur. l. hominem, 37. D. mandat.* Nec ius ciuile calumniari oportet, inquit *l. pen. D. ad exhib.*

DEFINITIO XVI.

De Procuratore ad iudicium duntaxat declinandum constituto, & tamen in principalis negotij causa condemnato.

SEnatusconsultum, per quod diffinitiua condemnatio ei irrogata sit, qui non nisi declinandi detrectandique iudicij causa procuratorem cõstituerat, non idcirco nullum & perperam redditum videri potest, quasi aduersus indefensum redditum sit, aut contra falsum procuratorem.[1] Nam cum plerisque Senatusconsultis generalibus cautum sit, vt apud Senatum de toto negotio causaq. integra disceptari oporteat,[2] imputare sibi debet qui procuratorem constituit, cur non eo modo constituerit quo conueniebat, aut potius cur constituerit procuratorem quem sciebat aut scire debebat, nõ posse apud Senatum sic tractandam litem suscipere, vt totam rem in iudicium deduci prohiberet, quamuis ad declinandum tantummodo esset constitutus.[3] Neque enim posset quis procuratorem constituere apud iudicem, quisquis ille iudex sit, quin hoc ipso necessitatem sibi suoque procuratori imponat parẽdi legibus in eo tribunali receptis. Itaque si is qui procuratorem sic constituerat, condemnatus sit, non aliis remediis aduersus Senatusconsultum prospicere sibi poterit, quam quibus posset, si procuratori de tota lite peragenda mandatum dedisset.[5] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Breissieu & de Chastillon 14. Cal. Mart. 1594. Erant tamen qui putarent melius fore, si huius dubitationis tollendę gratia generali Senatusconsulto prohiberentur procuratores mandatum suscipere, nisi quod potestatem sibi faceret totius litis exequendæ. Sic enim fieret, vt vel plenissimum mandatum semper haberent, vel si minus plenum esset, domini pro absentibus & contumacibus condemnarentur.[6] Quod & mihi Romano iuri conuenientius videbatur.[7]

1 Quo vtroque casu non posset habere vim rei iudicatæ, *l. 1. §. 7. & pass. C. quomod. & quand. iud. l. si procurator, 10. Cod. hoc tit. l. in causa, 27. D. eod.*

2 Vt quam cito fieri potest lis finiatur, iuxta *l. quidã existimarunt, 21. D. de reb. cred. l. 1. §. inde quæritur. de oper. noui nunciat. l. si cuius, 13. §. sed si inter, D. de vsufr.*

3 Forma enim à lege præscripta omnino seruanda est. Et qui à forma recedit dicitur recedere à substantia, Bald. *ad l. si quis mihi, 25. §. sed si mandauit, De acquir. hered.*

4 *l. 1. & 2. D. de iudic. l. nemo potest, 55. de legat. 1.*

5 Intelligitur enim quisque suam voluntatem conformare legibus & iuri communi, *arg. leg. vltim. C. de verb. signif.* Itaque ciuilis supplicatio contra Senatusconsultum hoc casu erit necessaria. Nec enim hic obtinet quod dici solet non videri dominum secutum fidem procuratoris nisi quatenus mandauit, *l. rogatus, 33. D. mandat.* Cum hic procurator ex necessitate constituatur, & proinde iuxta eam formam quam lex necessario requirit.

6 Contumax enim aut saltem absens esse intelligitur, qui nec per se comparet, nec per legitimum procuratorem rite, & vt oportuit constitutum: Paria enim sunt quid factum non esse aut perperam factum esse, *l. quoties, 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de auct. tutor. l. 1. §. quod si nemo, D. quod cuiusque vniuers. nom. l. non defendere, 52. De reg. iur.*

7 *d. l. si procurator, 10. C. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

De procuratore appellationem prosequente citrà nouum mandatum.

IN prima instantia constitutus procurator mandatum habere intelligitur ad prosequendam appellationem, [1] Siue ipse appellauerit, vt plerumque fit licetque, ob hoc solum ne teneatur ad interesse, vt loquimur[2] (multo magis enim teneretur quanti constituentis interesset, si interiectam appellationem desereret.3) Siue appellatio ab ipso constituente interposita sit. Quia cum appellatio extinguat iudicatum, & retroagat litem ad tempus contestationis,[4] idem procurator ex domini voluntate retentus videtur, qui fuerat ab initio constitutus, & ante sententiam, si reuocatio nulla superuenerit, [5] Imputarique domino potest, maxime si litẽ appellatoriã nõ ignorauit, cur non reuocauerit,[6] Aut cur in explorãda coercẽdaque constituti procuratoris negligentia, aut etiã fortassis perfidia non fuerit diligentior.[7] *Ita Senatus* in causa N. Laboret contra Bartholomeum Maguocium 10. Calend. Maij, 1594.

1 Procurator enim datus ad agendum videtur datus ad peragendum, *l. qui procuratorem, 57. D. hoc tit.* Imo & ad iudicium restitutorium accipiendum, *l. qui proprio, 46. §. item quæritur, eod.*

2 *l. liberto, 31. §. litem, de negot. gest. l. si procuratorem, 8. §. si ignorantes, vers. igitur, D. mandat. l. inuitus, 17. C. hoc tit.*

3 Appellationem enim deserere prope delictum est, ideoque apud nos pœna desertioni certa statuta est, quæ alij contumaciæ nulli infligitur, scilicet decem libratum. Idem seruatur in tutore & curatore appellante, itemque in appellantis herede, vt appellationem prosequi teneantur, Nimirum, quod ad tutorem & curatorem attinet, quousque reddiderint rationes, *l. tutor, 27. D. de appellat. l. 1. D. si appellat. pend. mors interu.* Intellige autem, Nisi procurator ad vnam tantum causam constitutus fuit, Gothofred. *ad dict. l. inuitus ex Vurmser. 1. pract. 5. obseru. 9.* Item, nisi paupertate excusetur, *d. §. si ignorantes.* [Si tamen de appellatione deserta agatur, nouo mandato opus est, quia noua instantia est. *Ita Senatus 6. Sept. 1613.*]

4 *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. leg. 2. §. vlt. D. de pœn.*

5 Procurator enim ad litem datus nunquam reuocatus intelligitur, vt nec cæteri, nisi indicium aliquod adsit mutatæ voluntatis, quia reuocatio facti est, *l. 3 l. eum qui, 22. de probat.* Imo hic multo minus, quia neque potest reuocari pendente lite, quin alius procurator constituatur, quod id fieri nequeat citra fraudem aduersarij & iudicij, *l. 16. l. post litem, 17. l. qui proprio, 46. hoc tit.* facit *l. si procuratorem, 65. eod.*

6 Alio scilicet procuratore constituto, vt proxime dictum est.

7 Negligentia enim sua cuique est imputanda, *l. pupillus, 24. D. quæ in fraud. credit.* Denique huic imputari potest cur talem procuratorem elegerit, *l. cum mandatis, 23. in fin. sunct. l. 3. §. vlt. D. de minor. l. 1. §. is quoque, de oblig. & act.*

DEFINITIO XVIII.

De procuratore, qui litem pro defuncto susceptam non vult prosequi pro herede.

IS qui procurator defuncti fuit, idem & filij & alterius heredis cuiuscunque procurator esse cogi potest in ea ipsa lite tractanda, [1] quia nec procurationem à defuncto acceptam sine causa deserere potuisset.

Source : BIU Cujas

tuisset.[2] Eadem quippe non solum patris & filij,[3] sed etiam defuncti & alterius heredis cuiuslibet persona,[4] & consequenter eadem lis esse intelligitur.[5] *Ita tractatum* & relatum est in ea causa de qua Defin.29. infr.de iudic.

1 Eadem enim lis manet adeoque eadem instantia, sicut & heres idem esse intelligitur cum defuncto, *l.heres absens*,19. *l.si is cui Roma*,34. *D.de iudic.*

2 *l.filiusfamilias*, 8. §.*vltim. iunct. l post litem*, 17.§.1. *D.hoc titul.*

3 *l.vltim. C.de impub.& aliis substit. l.cum scimus*, 22. *C.de agric.& censit.*

4 *l.heres*,21.§.*quod si stipulator.l.debitori*, 50.*D.de fideiuss.l.vt debitum*, 5.*l.6. & vlt. C.de hered.act. l.Stichum*, 95. §.*adit10*, *D.de solut.*

5 *dict.l.heres absens,& l.si is qui Roma*,34.*de iudic.*

DEFINITIO XIX.

De tacita ratihabitione gestorum per falsum procuratorem.

APpellans ab ea sententia quę contra falsum procuratorem fuerat reddita, si necessario prouocauit, propterea quod ex iudicato conueniretur,[2] nec posset de nullitate sententiæ iure nostro conqueri citra appellationem,[2] non ideo censetur ratum habuisse factum procuratoris,[3] ob idque potest nullam dicere sententiam. 4 Aliud est si appellauerit vltro, ac priusquam sententia mandaretur executioni,[5] Aut si literas impetrauerit à Principe ad procuratoris factum improbandum, quas *de desaueu* vocant,[6] Aut denique si qua alia litis parte eum dixerit suum procuratorem.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Nanchet, contra D.de Montou 12. Calend.Februar. 1595.

1 Iudicati enim actio contra dominum datur, non contra procuratorem. Dixi supra, *Defin.4.num.10. ex l.Plautius* 61.*D. eod.l.4 D.de re iudic.*

2 Nam cum sæpius dubitaretur an *ipso iure* nulla esset sententia an rescindenda, commodius visum est, & tutius ita ius constitui, vt ab omni sententia cui quis stare nolit appellare cogatur. Simile quiddam est, *in l.si gratuita* 17. *D.de præscript.verb.*

3 Quod alioqui censeretur appellando ratum habuisse, quia non potest à sententia appellari,nisi quæ ipso iure teneat,*l.si expressim*,19.*D.de appellat.l.*1. §.2.*quæ sentent.sin. app.resc.* hæc autem non potest tenere nisi præcedente ratihabitione, *l.*1.*C.quib. res iud.non noc. l.*3. §.1.*D.rat.rem haber.* Nec quicquam impedit quo minus teneat interueniente ratihabitione. In quo differt hic casus ab illis,de quibus *in dict.l.si expressim,& in d.*§.2. Ratihabitio autem potest fieri tacite ipso facto, *l.*5.*rat.rem hab.* Sic dicimus eum qui mandati agit aduersus illos, qui solutionem acceperunt,hoc ipso videri ratam habere solutionem,*l.si seruus*, 66.*D.de fideiuss.*

4 Scilicet per viam appellationis, ac si nunquam appellatum fuisset. Solet enim succurri ei qui aliquid fecit ex necessitate iudicis, *l.cum ex causa* 11. *D.de appellat.Nouell.*119. *De spons sal.larg.*§.*aliud,l.ait prator*,7.§.*quid tamen de minor.*

5 *d.l.*3. §.1.*D.rat. rem haber.* vbi est textus elegans & apertus non minus quam si petiisset dilationem ad soluendum, nisi quod hoc casu videtur acquiescere sententiæ, *l.ad solutionem*, 5. *C.de re iudic.*

6 Priuatio enim præsupponit habitum, *vulg.l.decem*,116.*de verb.oblig.l.non videtur*,83.*l.non potest*,208.*de reg.iur.*

7 Sola enim nominatio ius interdum facit. In iis scilicet, quæ ex sola nominantis voluntate pendent. Imo sufficit adesse dominum ei qui se dicit procuratorem, Guid. Pap.*quæstion.*40.

DEFINITIO XX.

De Procuratore in rem suam.

IN rem suam constitutus procurator expensas, quas pro re consequenda fecerit, repetere nullo modo potest.[1] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 44 infr.De iur.dot.

1 In eoque differt à procuratore non in rem suam dato, *l. sumptus* 53.*D.de pact.l.actoris procurator* 30.*D.hoc tit.*

DEFINITIO XXI.

De donatione procuratori facta.

VNiuersorum bonorum donationem procurator aut aduocatus à cliente accipere non prohibetur,[1] tametsi non solum pactum de quota litis facere,[2] sed etiam quod magis est, ex statuto nostro, litigiosæ rei donationem accipere prohibeatur.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 9. infr. De litig.

1 Multa enim cum vniuersitate bonorum transeunt, quæ alioqui non transirent, *l quadam*,62.*de acq.rer.dom. l.*1.§.1. *de fund.dotal.l.pater*,38.§.*fundum,& seqq.de leg.*3.

2 *l.sumptus*,53. *D.de pact.l.litem*, 15. *C.hoc tit.l.si qui aduocatorum*,5.*C.de postul.l.salarium*,7.*in fin.D mandat.*

3 Sola enim ante nuptias donatio excepta est, *l.vltim. C.de litig.*

DEFINITIO XXII.

De pacto retinendi iudicati pro expensis à procuratore prorogatis.

AD lites datus procurator cum pro domino sumptus maximos prorogasset, quorum repetendorum alia ratio non esset, quam si ex ea ipsa pecunia quæ petebatur,indemnis seruaretur, pactum de ea re cum domino fecerat.Placuit non esse pactum improbandum quasi de quota litis factum: Nec proinde si procurator ad eam vsque quantitatem, quæ sibi debetur, litem persequi velit, exceptionem ab aduersario vllam eo nomine pati debet,[2] Dummodo iustæ conuentionis color dolo malo quæsitus non sit in fraudem legis. 3 *Ita Senatus* in publico auditorio in causa Pantaleonis Raymonde & Alexandri de la Tour 10.Cal.Maij 1595.

1 Habet enim procurator ius retentionis etiam actorum litis pro sumptibus à se factis, *l.quæ omnia*, 25. *in fin.de procur.* sed non pro salario, *l. qui proprio*, §.*litis impendia*, *de procurat.* Boer.*quæst.*15.*num.*3. Quid in graphario iudice, & aduocato? Vide Defin.2. *infr. de sportul.* Iunge *Defin.prox.præced.num.*2.facit *l.actoris* 30. *D.hoc tit.*

2 Qui videtur esse sensus,*legis sumptus*,53.*D.de pact.*

3 *l.salarium*,7.*l qui mutuam*,56.§.*vlt. D. mandat.l.salarium*, 17.*C.eod.* quæ ostendit quantitatem salarij hoc casu certam esse debere. Aliud est pactum redemptæ litis,de quo *in l.si contra*, 20.*eod.*

DEFINITIO XXIII.

De procuratore cum eo contrahente cuius est procurator.

PRocuratori non ad lites, sed ad gerenda negotia[1] aut in rem suam[2] constituto prohibitum non est, vt ab eo qui procuratorem constituit, emat, aut quo alio titulo rem comparet,[3] dum ne litigiosam aliterve alienari prohibitam:[4] Nec aliud in aduocato iuris est, Imo nec in procuratore ad lites dato,[5] si modo ea de re pactus sit, de qua lis nulla pendeat,[6] Ne alioqui magno incommodo huius condicionis homines ex publici officij susceptione afficiantur.[7] *Ita Senatus* pro libertis Oldradi Bocard, contra Michaelem de Bonnefoy,5.Non.Iul.1595.

1 Aliud enim est ad lites, Aliud ad negotia procuratorem dari, *l.hoc iure*,86.*D.de solut. l.quamuis*, 40.*§ fin.* vbi Bart.*D.ad SC.Trebell.*

2 Alij enim procuratores sunt in rem suam, Alij in alienam, *l.qui stipendia.* 9.*l. ita demum*, 13.*C.hoc tit.l.seruum quoque*, 33.*in princ.&* §.*vlt.& l.seq.D.eod.*

3 Emere enim aliterve contrahere possunt omnes, quorum interest si non sint prohibiti, vt *in l.non licet*, 46. *D.de contr. empt.l in quorum*,24.*D.de pignor.l.moris.*9.§.*sunt autem, &* §.*seq. D.de pœn.* Sufficitque honestam & verecundam causam præcedere,*l.qui stipendia* 9.*C.hoc tit.*

4 *l.*1.§ 2.*D.quæ res pignor.l.vlt.& tot.tit.C.de litigios.*

5 Solet enim eadem esse ratio aduocati & procuratoris ad

Source : BIU Cujas

lites dati, *l.si qui aduocatorum, 5. C. de postul.* Dixi supra, Definit.21.

6 Vide quæ scripsi, dict. Defin.21.

7 *Arg.l.quod si minor, 24.§.non semper, D.de minor. l. videlicet, 27.D.ex quib.caus.maior.*

DEFINITIO XXIV.

Si procurator qui alium substituerat decesserit viuo primo constituente.

TItius procurator generalis ad lites omnes à Sempronio constitutus Mæuium in lite certa procuratorem substituerat. [1] Licet mandatum morte finiatur, [2] si tamen Titius solus decesserit, non ex eo finitum mandatum videbitur: sed ita demum si Sempronius primus constituens decesserit. [3] Quod ius etiam ad procuratorum nostrorum substitutos tractum esse quidam retulerunt. Sed de iis substitutis hoc accipiendum est, qui à Senatu aut in alio tribunali in quo causa agitur pro substitutis admissi sunt, litisque prosequendæ ius & facultatem habent, licet non in hanc aut illam litem specialiter, sed ad omnes generaliter, vt fit, substituti proponãtur: at non etiam de iis qui substitutorum vices gerunt: Quorum quam dissimilis ratio sit, vel ex eo perspici potest, quod illi dominis absentibus aduocato causam peroranti adesse per se & possunt & debent: Hi vero alterius procuratoris iurati præsentiam implorare coguntur, Nimirum quia nullo hi iureiurando, quomodo illi, obstricti sunt. [4] *Ita tractatum est* in relationibus libellorum pro Marco de la Mossiere, contra D. de Montiernoz, & rursus pro D.de Bellegarde, contra D.de Cardé 4.Non.Iul.1595.

1 Substituere enim potest post litem contestatam, Procurator autem ad negotia etiam ante litem contestatam; *l.si quis mandatu, 28.D.de negot.gest.l.si procuratorem, 8.§.si quis mandauerit, D.mandat. l.quod quis, 8. C.hoc tit.* [Maxime si constitutus sit ad mouendam litem in eo loco, in quo, vt apud nos, non nisi per certos procuratores in eam rem publicè constitutos litigari potest. *Ita Senatus* pro D.Decano Sanctæ Capellæ Idib. Mart.1612.]

2 *l.inter causas, 26. in princip. & leg. sequent. §. morte, D. eodem.*

3 Ioan.Papon *in Syntagm.arest.lib.6.tit.4.§.15.*

4 Vnde illud etiam fit, vt ex substituti facto procurator teneatur, *l.ex facto. 30. in fin.D.de negot.gest.* non etiam ex facto eius quem substituit substitutus, aut quem ipse non agnouerit pro vero substituto, facit *l.ad similitudinem, 21. C.de episc. & cleric.*

DEFINITIO XXV.

De citatione procuratoris generalis nolentis alium substituere procuratorem.

PRocurator ad omnes generaliter causas constitutus non potest alium substituere ad hoc solum, vt dicat non esse sibi mandatum, vt in hac aut in illa instantia litem suscipiat. Nam qui generalis procurator est, perinde ac dominus ipse citari potest ad procuratorem constituendum, [1] Et ni facere velit, non cogetur quidem procurator specialis fines mandati excedere, quia nec posset, tametsi maxime vellet, [2] sed perinde ac si nullo modo substitutus fuisset, habendus erit dominus pro contumace, [3] Vt aduersus eum ob contumaciam peracto edictorum ordine procedi ad sententiam possit. [4] *Ita Senatus* pro Reuerendis fratribus Franciscanis Camber. contra Dn. Ducem du Mayenne 14.Cal.Aug.1595.

1 Quisquis enim procurator est, cogitur absentem defendere, *l.feruum, 33.§.ait prætor, & sequent.D.hoc titul.* Defendere autem est id omne facere, quod dominus facere cogeretur, *l. sed & ha, 35. §.defendere, eod.* ac proinde iudicium accipere, *§. prætor. ibid.* adeoque earum etiam actionum nomine, quæ in heredem non dantur, *l.omnium, 37.eod.* vt appareat domini personam per procuratorem magis, quam per heredem repræsentari. Denique cum omnis qui defenditur boni viri arbitratu defendendus sit, non potest videri boni viri arbitratu defendere is, qui actorem frustrando efficit, ne ad exitum controuersia deducatur, *l.penult. & vlt.eod.*

2 *l.diligenter. 8.D.mandat. l.si procurator, 10. C.hoc titul.* Inciuile enim est inuitum hominem iuberi facere, quod facere non possit, *l.moris, 9.§.interdicis, D.de pœn.*

3 Cum vsus procuratorum vel ob hoc maxime necessarius fuerit, vt qui rebus suis ipsi superesse, vel nolunt vel non possunt, possint per alios non solum agere, sed etiam conueniri, *l.11.§.vsus, D.hoc tit. l.sed si, 17.§.idem Iulianus, & seq.D.de iurisd.*

4 *l.& post edictum. 73.D.de iudic.* Citatio enim potest incipere à procuratore, 13. C.*hoc tit. l.cum clericis, 25.§.1.C.de episc. & cleric. l.3.D.de alim.leg. l.item, 21.§.hæc autem, D.ex quib. caus. maior. l.nihil 20.C.hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

De procuratore constituto ad lites generaliter ab eo, qui tam proprio, quam tutorio nomine varias lites habuit.

A Titio procurator ad omnes causas constitutus, non intelligitur ad eas lites datus, quas Titius tutorio non proprio nomine potuit exercere: Nisi de his quoque Titium sensisse appareat. [1] Alia enim persona esse creditur Titij tanquam Titij, alia tanquam tutoris. [2] *Ita tractatum est* in causa Marci de la Moussiere & Dn. de Montiernoz. 6. Non. August. 1595.

1 Nam nec tutor procuratorem constituere potest, nisi post litem contestatam, sed actorem, *l.neque tutores, 11.C.hoc titul.*

2 *l. aduersus, 30. §.1. D.de inoff.testam.* Elegantior textus *in l.tutorem. 22. D.de his quæ vt indign. facit l.si paterfamilias, 15.§. qui duos, D.de adopt. l.item eorum, 6.in princip. D.quod cuiusque vniuers. l.filius, 22. in princip.& §.1. de inoff.testam. l.debitor, 59.§. vlt. D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XXVII.

Si posterioris creditoris procurator donationem ab anteriore acceperit.

IS qui posterioris creditoris procurator aut aduocatus fuit, anterioris creditoris, qui liti non adfuit, ius ex causa donationis accipere non prohibetur, [1] Alio quam donationis iure vix est, vt possit citra perfidiæ suspicionem, nisi proponas clientis condemnationem præcessisse. [2] *Ita Senatus* in causa Petri Soreley & Mariæ Guichard August.Idib.Sept.1595.

1 Non enim videri potest feciisse contrà legem aut ciuilem aut municipalem, cum ab eo liberalitatem acceperit, qui nullam habuit litem.

2 Secutumque contractum ex aliquo interuallo, cum ea quæ in continenti fiunt inesse videantur, *l.lecta, 40.§.dicebam, D.de reb.credit. l.iurisgentium. 7.§.quinimo, D.de pact.*

DEFINITIO XXVIII.

De Procuratore ad actum aliquem litis constituto.

QVi litem exercuit tanquam substitutus à Procuratore ad litem dato, si postea Procurator ad aliquem actum in eadem lite specialiter constituatur, & id mandatum quasi Procurator impleuerit, defuncto subinde Procuratore non potest videri constitutus ad reliquam litem peragendam, [1] tametsi mandato contineatur ratihabitio omnium retrogestorum. [2] Quia quod ratihabitio comparatur mandato, [3] ad ea tantum, quæ gesta sunt, pertinet, non etiam ad gerenda. [4] Aliud est in eo, qui ad litem generaliter Procurator constitutus aliquid vel minimum in litem fecerit. Hic enim recusare non potest, quo minus cætera ad litis instructionem pertinentia exequatur. [5] *Ita Senatus* in persona Franciscí Pellin Procuratoris in causa Dominæ de Mousscl 9. Calen. Decemb.1595.

5 Quia

Source : BIU Cujas

1 Quia Procurator ad vnam speciem constitutus in reliquis prohibitus intelligitur, *l.1.§.1.D.hoc tit. l.si Procurator 10. C.eod.* Nec enim videtur dominus fidem eius secutus, nisi in illa ipsa re, quam ei mandauit, *l.rogatus 33.in fin.D.mandat.*

2 Sic enim fieri plerumque assolet.

3 *l.vlt.C.ad SC.Mac.ed.* Dixi *Desin.10.num.4.sup.eod.*

4 Ratihabitio enim præsupponit rem gestam, quia quod nondum est, nullo modo ratum haberi potest.

5 Etsi enim Procurator inuitus nemo datur, *l.filiusfamilias 8.§.inuitus, D.hoc tit.l.inuitus 17.C.eod.l.2.§ quæritur. D.de curat.bon.dand.* susceptum tamen mandatum implere & consummare cogitur, *d.l.filiusfamilias 8.§.vlt.D.hoc tit. l.si mandauero 12.§.vlt.D.mandat.*

DEFINITIO XXIX.

De procuratore constituto ad expediendum id, quod viua voce fieri debeat.

IN iis, quæ viua voce fieri debent, nec per scripturam expediri possunt, non ideo prohibetur quis constituere Procuratorem. [1] Neque enim pro facto habetur, quod Procuratori vt faciat committitur. [2] Idque est quod dici solet, tantum distare factum à concepto, quantum perfectum ab infecto. [3] *Sine die.*

1 *cap.si quis iusto §.porro, de elect in 6.& in pragmat.sanct. cap.1 §.idem iuramentum, de elect.* Ioann.Andr.*in §.fin. d.cap.si quis iusto.*

2 Boer.*quæst.num 46.*

3 Bald.*in tract.schismatis ad tit.si quis alig.test.prohib.*

DEFINITIO XXX.

De minore 25.annis Procuratore facto siue ad lites, siue ad negotia.

MInorem viginti quinque annis Procuratorem ad lites constitutum neque Iudex, neque aduersarius admittere cogitur, [1] cum nec proprio nomine possint eius ætatis homines in iudicio stare sine auctoritate curatoris, [2] quem ob eam causam placuit etiam inuitis dari oportere: [3] Sed si cum eo Procuratore iudicium acceptum sit, non ob id rescindi aut impugnari poterit sententia, quam scilicet non eo minus verum est redditam esse cum vero Procuratore. [4] Procuratoris non ad lites, sed ad negotia dati alia ratio est. Neque enim huius persona qualis sit inspici debet, [5] ideoque nec impubes repelletur, [6] cum imputandum sit ei, qui Procuratorem constituit, cur talem elegerit. [7] *Sine die.*

1 *l.exigendi 12.vers.sane, C.hoc tit.*

2 *l.minor 51.D.eod.l.si minor 5.D.de reb.auctor.Iudic.possid.* vt & de pupillo scriptum est *in l.pupillus 10. quib. ex caus. in poss. eat.* pupillum, qui præsens est, si tutorem non habeat, absentis loco habendum esse.

3 *l.1.2.& pass.C.de in lit.dand. tutor. vel curat.* licet extra hanc causam curator non detur, nisi petenti aut ratum habenti, *l.mutus 43.§.is qui curatorem, D.hoc tit.§.inuiti, Inst.de curat.*

4 *d.l.exigendi, in fin.*

5 *l.quamuis 40.§.vlt.cum l.seq.* & ibi Bart. *D.ad SC.Trebell.* vide *l.si colleganeus 13.D.de manum.vindict.*

6 *l.3.§.vlt. D.de minor.l.1.§.quod si impuberem, & §.pupillus, D.de acq.poss.*

7 *d.l.3.§.vlt.l.cum mandatu 23.D.de minor. l.1.§.is quoque, D. de oblig.& action.*

DEFINITIO XXXI.

Procurator pendente lite reuocatus ab eo, qui ad aliquas expensas per interlocutoriam fuerat condemnatus, potest nihilominus adesse taxationi earum expensarum, etiamsi alius Procurator fuerit constitutus, præsertim si ignorante priore.

PRocurator ad litem constitutus ab eo, qui pendente lite iustam sumptuum condemnationem passus erat, in executione quoque iudicati, cum de iis sumptibus taxandis ageretur, in eam rem citatus fuerat, vt si quas haberet diminuendorum sumptuum rationes, eas allegaret, & allegauerat. Sequenti die cum in eo Iudex esset, vt sumptus taxaret, condemnatus alium Procuratorem constituerat, & priorem reuocauerat, sed citra eorum, quæ ab ipso gesta fuissent reuocationem, eamque suam voluntatem aduersario significauerat, non tamen ipsi Procuratori, qui subinde, & eo ipso reuocationis die taxationi consenserat. Condemnatus à taxatione prouocauerat, quasi se nec audito, nec vocato facta fuisset. [1] Placuit audiri eum non debere, non solum quod ea reuocatio, neque post litem contestatam nisi causa cognita fieri potuerat, [2] neque ignorante priore Procuratore, [3] quem contestatio litis dominum effecerat, [4] (Nec enim lis proponebatur finita per sententiam definitiuam, quo casu aliud dici vtique debuisset, [5]) sed etiam quia sic reuocatus fuerat prior Procurator, vt tamen manerent omnia, quæ ab eo gesta essent, [6] in quo numero erant ea, quæ ad istam sumptuum taxationem pertinebant, præter id, quod inconueniens videbatur, vt alius Procurator taxandis sumptibus adhiberetur, quam qui eo tempore, quo facti fuerant, liti adfuisset, [7] præsertim cum nulla eius reuocandi causa adferretur. [8] *Sine die.*

1 Absens enim est is, qui neque per se comparuit, neque per verum Procuratorem.

2 *l.post litem, & seqq ff.de procurat.*

3 *l.quæ omnia 25.eod.*

4 *l.procuratoribus 13.C.eod.*

5 Finita namque lite finitur officium Procuratoris, qui non nisi ad litem fuerat datus, *l.in causa 27.ff.eod.l.hoc iure 86. de solut.*

6 Quia nec erat in huius arbitrio & potestate, vt ea reuocaret, quæ gesta erant per verum Procuratorem.

7 Is enim magis & melius scire potest, *arg.l.3.§.1 ff.de test.*

8 Ex iis, de quibus *in d.l.post litem, & sequentib.ff.de procur.*

[DEFINITIO XXXII.

Sine nouo mandato non potest procurator constitutus in prima instantia comparere in causa desertionis.

COnstitutus procurator in ea instantia quæ per Senatusconsultum diffinitiuum decisa sit cum expensarum condemnatione si à taxatione appellatum sit, & postmodum de appellatione deserta is qui appellauit conueniatur, nouo mandato indiget vt in causa desertionis procurator esse possit, quoniam noua instantia est, [1] Nisi mandatum quod priùs habuerat, generale fuerat ad omnes causas & lites. [2] Nam & si appellatio deserta non esset, non aliud de appellationis instantia dici oporteret, cùm illa quoque noua sit instantia, [3] quasi officio suo plenissimè functus sit procurator qui in eum statum litem deduxit, vt in executione iudicati expensæ taxatæ sint factáque omnia quæ in executionis instantia fieri debuerunt. [4] *Ita Senatus* 8.Id.Sept.1613.

1 Nec enim in instantia desertæ appellationis tractatur de appellatione iustáne an iniusta sit, sed tantùm an sit deserta necne, Ideóque non quasi inter appellantem & appellatum lis agitatur, sed mutatis qualitatibus tanquam inter actorem & reum.

2 Qui enim habet mandatum generale non indiget speciali nisi in certis casibus, De quibus *in l.procurator 58.cum duab. seqq. D hoc tit.*

3 Quoniam aliud est appellari à sententia diffinitiua: Aliud verò à taxatione impensarum in sententiam diffinitiuam deductarum. vide *l.pen.iudic.solui.*

4 Nam de procuratore in causa principali constituto dubitari non oportet, quin etiam in causa executionis iudicati procurare debeat, cùm sit illa appendix causæ & litis præcedentis. *Idque Senatus* nostri Arresto generali cautum est.]

Source : BIU Cujas

TIT. IX.

VT NEM. PRIVAT. TITVL. præd. suis vel alien. impon. vel reg. vel suspend.

DEFINITIO I.

De insignibus & velis Principis per vim ab hominibus alieni territorij deiectis restituendis.

CVM duumuiri Vniuersitatis de Lent apud Dombanos vi & armis deiecissent insignia & vela Ducis nostri, quæ in protectionis signum nostras quidam pro more erigi curauerat in fundo, quem sui territorij esse illi dicebant, nostri tamen esse constabat, Non credidit Senatus ferendum id diutius, aut conniuentibus oculis dissimulandum, sed Senatusconsulto, quod in eam rem factum est, vt vindicatum facinus posteri scirent, prehendi iussit omnes, quotquot opem tulisse probabantur, [1] Insignia vero deiecta restitui. [2] Sed & subditis præcepit, ne quicquam à se per Dombanos exigi pateretur. Dombanis enim, ne à nostris quicquam exigerent, inhibere non poterat, cum nostri non essent fori, [3] nisi quatenus delictum commisissent. [4] Neque tamen passus est mandari confestim executioni prehensionem illam aduersus eos decretam, qui vim fecerant, ne pro temporum iniuria & tempestate maioris forsitan tumultus & repræsaliarum, vt vocant, materiam ea res daret, sed secreto vt plerumque & ex causa fit, placito præcepit, vt ante omnia Princeps de eo quod fieri vellet consuleretur. [5] Plane insignia Principis interim & sine cunctatione restitui iussit, ne tam grauem iniuriam vltro passus, & sacrosanctam Principis Maiestatem dissimulatione sua labefactasse videretur. [6] *Ita Senatus* 6. Cal. Sept. 1592.

1 Crimen enim capitale est, vela regia sine præceptione Iudicis competentis alienis rebus imponere, multo magis iuste imposita deiicere & violare, *l. 2. C. hoc tit.* in qua male quidam addunt duplicem negationem, vt constat ex iis verbis, *vel accusatione.*

2 Nam & priuatus hoc facere posset, sicut & è contrario ea, quæ illicite imposita essent, posset priuatus licite detrahere, *l. 1. C. vt nemin. luc. sin. Iudic. auctor. sign. impon. reb. alien.*

3 *l. vlt. D. de iurisdict. l. vlt. C. si à non comp. Iudic.*

4 Nam & ratione delicti forum quis sortiri solet, *l. 1 iunct. Auth. qua in prouincia, C. vbi de crimin. agi oport. l. 3. D. de offic. Præsid.*

5 *Vt & in l. si quis filio 6. §. quid tamen, D. de iniust. rupt.*

6 *d. §. quid tamen, in fin.* [De repræsaliis vide tractatum Bart. & Guid. Pap. *quæst* 32. vbi ait non esse permissas de iure ciuili vel canonico ex cap. & si pignorationes. *De iniur. & damn. dat. in* 6. sed tamen esse permissas ex iure diuino *ex cap. dominus noster* 23. *q.* 2. Vocant etiam ius marchæ, & potest concedi duobus concurrentibus authoritate superioris, & iusta causa, id est, si Princeps contra cuius subditos conceduntur requisitus neglexerit aut denegauerit facere iustitiam. Nec requiritur hoc casu libelli oblatio, nec vllus iuris ordo seruatur Guid. Pap. ibid. Vide DD. *in Auth. sed omnino C. ne uxor. pro marit.* præsertim Bald. ibidi qui defendit requiri citationem partis saltem per viam protestationis. Item vt fiat fides de iustitia denegata in foro debitorum. Denique vt decretum interponatur super inductione repræsaliarum. Sane superior Principis iustitiam denegantis adeundus non est. Idem Guid. Pap. *quæst* 33. vbi addit ex consuetudine seruari vt etiam officiarius, possit eas concedere, quamuis reuera ius hoc sit solius Principis Ferrar. *in form. libell. in act. real. in verb.* iure dominii vel quasi. Si tamen ob culpam laicorum concessæ sint repræsaliæ, non debent dari contra clericos, secus si contra clericum, qui ipse sit debitor. Nec enim hoc casu locum habet pœna *d. cap. etsi pignerationes.* Guid. Pap. *quæst.* 34. *ex gloss. Ioan. Andr. & aliis ibid.*]

TIT. X.

DE NEGOT. GEST.

DEFINITIO I.

Actio negotiorum gestorum minus hodie frequentatur, & quare.

NEgotiorum gestorum actio, cuius tam frequentem in libris nostris mentionem legimus, [1] & quam olim tantæ vtilitatis fuisse constat, [2] parum hodie frequentatur, siue quod refrigescente hominum charitate, pauci sint, qui res alienas ad se pertinere existiment, si eos excipias, qui deprædandi animo potius, quam bona mente inuadunt rerum alienarum administrationem, [3] siue quod in tanta, quanta hodie passim fere est, patrimoniorum tenuitate, non facile accidat, vt suis rebus superesse ac sufficere quis non possit: Cum olim dispersa per vniuersas propemodum orbis terrarum regiones, Romanarum opum amplitudo, [4] non modo seruorum ministeria, quibus in eam præcipue causam tantopere Romani abundabant; [5] sed etiam præsentium amicorum subsidiaria auxilia implorare, ne quid ex absentia damni absentium bonis infligeretur. [6] Quod si quando accidat, vt necesse sit per alios agere, quod per seipsum præstare quis nequeat, commodissimus in eam rem, & paratissimus mandati vsus esse creditur, [7] vtilior sane non tantum mandanti, qui eam prorsus, quam velit, rebus gerendis formam possit præscribere, ne quid contra, vel præter eius voluntatem fiat, [8] sed etiam procuratori, qui si mandati formam seruet, quod facere vtique ex officio debet, [9] dubitandum iam non habeat, vtrum amici officium bene atque ex fide impleuerit, an vero plus minusve gerendo, quam debet, exactori ac periculosiori rationum redditioni se obstrinxerit: quo metu vix se vnquam liberant, qui gerendis citra mandatum alienis negotiis se dederunt. [10] Accedit, quod negotiorum gestorum actio, neque gestoris, neque illius, cuius negotia gesta sunt, obligat bona, sed personas tantum, [11] quia nec in rem est, sed in personam, [12] nec priuilegium vllum habet taciti pignoris, [13] quæ res inutilem plerunque ac inefficacem vtrinque actionem constituit, [14] siue directa quis agendum habeat, [15] pro consequenda indemnitate, siue contraria. [16] Mandato autem interueniente, scilicet per scripturam, vti assolet, publicam, & notarij fide subnixam, [17] vix est, vt non vtraque ex parte caueatur contrahentibus, per mutuas bonorum vtriusque obligationes. [18] Nisi si quando per inscientiam notarij, vel contrahentium incuriam ea cautio prætermittatur. [19] Cui tamen adhibendæ locus nullus in negotiorum gestorum actione relinquitur, quippe cum acti illa ex sola negotij gestione nascatur, ignorante illo, cuius absentis negotia geruntur, [20] quamuis non nisi inter scientes præsentesque exerceatur. [21] Quod si absens ita sit is, cuius negotia tractanda & adiuuanda sunt, vt neque procuratorem constituere nunc possit, neque priusquam abesset, aliquem in prouincia reliquerit. [22] Ne tum quidem huius actionis vsum valde exigimus, si modo longiuscula sit absentia, quæ agnatis vel cognatis proximis colorem aliquem præbere possit, petendi à iudice, vt absentis

bonorum

bonorum cura sibi decernatur, [23] quam facilime decernere iudices solent, quamuis non nisi exacta satisdatione, quo melius & absenti & præsentibus sit consultum. [24] Sed si tam recens sit absentia, vt de curatore bonis dando deliberari nondum possit, [25] alterutrum euenire necesse est, vt vel officium deseratur; neglecta negotiorum absentis cura, vel actionis negotiorum gestorum vsus & necessitas inducatur. [26] *Ita in Senatu* sæpius tractatum est.

1 Maxime vero in titulis, qui hanc in rem proprii & amplissimi extant *in D. & C.*

2 Ob rationem positam *in l.1.& 2.D.eod.*

3 De quibus *in l.si pupilli.6.§ sed etsi quis negotia.eod.*

4 Cuius luculenta extant in libris nostris testimonia, iis præcipue in locis, quibus videas testatores de bonis suis disponere, quæ habeant in Africa, in Asia, in Sicilia, Pamphilia, & aliis diuersis terrarum regionibus.

5 Per quos etiam ignorantes plerumque locupletabantur, *l.de hereditate.19.§.filiusfamilias.D.de castrens.pecul.*

6 *l.si quis absentis.5.D.de oblig.& act.*

7 *l.1.§.vsus autem.& pass.D.de procurat.*

8 Forma enim mandati diligenter seruanda est, *l.diligenter. 5.D.mandat.l.maritus.21.C.de procur.*

9 Ne alioqui Ouidianum illud audire cogatur:

Tuta frequensque via est per amici fallere nomen;
Tuta frequensque licet sit via, crimen habet.
Inde procurator nimium quoque multa procurat.
Et sibi mandatis plura videnda putat.

10 *argum.l.tutori.20. C.hoc tit.*iuncta *d.l.si pupilli. 6.§.vlt. D.eod.*

11 *d.l.si quis absentis.5.D de oblig & act.*

12 *l.pen.C.hoc tit.*

13 Quid habent pleræque aliæ causæ, de quibus *in tit. D.& C.in quib.caus.pign.& hyp.tacit.contr.*

14 *arg.l.plus cautionis.25.de reg.iur.*iuncta *l.nam is.6.D.de dolo malo.*

15 Quæ competit ei, cuius negotia gesta sunt, *d.l.si quis absentis.*

16 Quæ competit gestori, ad recuperanda, quæ impendit, *d. l.si quis.*

17 Pragmatici vulgo vocant instrumentum mandati, & procuratorium, vel procuræ.

18 Est enim hodie omnium vsitatissima hæc clausula, *l.& quæ. 15.§.1.D.de pignor.l.vlt. D.quæ res pignor.*

19 Quod tamen casu non ideo haberi debet pro adiecta, vt dixi *in error.*1.*decad.1.de error.pragmat.*

20 *d l.si quis absentis.d.l.1.& 2.& pass.D.& C.eod.*

21 Nemo enim aut inuitus, aut ignorans agit, *l.vnic.C.vt nem.inuit.ager. vel accus.cog.*

22 Multi enim abeunt quasi mox reuersuri, qui tamen tardius redeunt, *d.l.si quis absentis.* Cæterum si quis procuratorem vniuersorum bonorum reliquerit, eius bona neque gestore indigent, neque curatore, *l.Papinianus.20.D.de minor.l.sed etsi.26. §.1.D.ex quib.caus maior.*

23 *l.ab hostibus. 15. in princip. eod.l.2. vbi not.D.de curat.bon. dand.*

24 *Defin.18.infr.de satisd.*

25 Nec enim datur statim curator bonis cuiuslibet absentis, *l.si diu.8.D.quib.ex caus.in possess.eat.*

26 Quoniam cætera remedia hoc casu omnia cessant, nec aliud superest auxilium, quam in actione negotiorum gestorum, *d.l.si quis absentis.5.D.de oblig.& act.*

DEFINITIO II.

Qui soluit debitum Vniuersitatis, agere contra eam negotiorum gestorum potest, licet coactus soluerit.

SI priuatus aliquis debitum Vniuersitatis, aut quod vel nullatenus, vel saltem non nisi pro virili sua parte tenebatur, [1] soluere coactus sit, siue pro exactoris aut executoris iniuria, [2] siue quam aliam ob causam, danda vtique illi est, pro consequenda indemnitate aduersus Vniuersitatem negotiorum gestorum actio. [3] Nec enim negari potest, quin Vniuersitatis negotium gesserit, & quidem vtiliter, qui solutione sua Vniuersitatem liberauit. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua *Defin.14.infr.de oblig.& act.*

1 Quod enim Vniuersitas debet, non ideo singuli debent, *l. sicut.7.§.1.D.quod cuiusque Vniuers.nomin.*

2 Iniuria enim est, si quis priuatus pro Vniuersitatis debito vrgeatur, *l.vnic.C.vt null.ex vican.pro alien.vican.debit.conuen. lib.11.tit.56.*

3 Quæ dari solet omnibus, qui aliena negotia vtiliter gesserunt, *l.1.2.& pass.D.hoc tit.*

4 Species enim acquirendi est, liberari ab obligatione, *l.species.11.D.de acceptil.l.si pupilli.66.in fin.D.de solut.*

DEFINITIO III.

Actio negotiorum gestorum latius patet, quam mandati.

CVm inter actiones mandati, & negotiorum gestorum variæ sint differentiæ, tum illa præcipue, quod si negotium gestum ad plures pertineat, quorum vnus duntaxat mandauerit, contra solum mandatorem mandati agi potest, non contra cæteros, qui nihil mandauerunt, [1] quos tamen non eo minus negotiorum gestorum actione teneri constat, si modo commune omnium negotium vtiliter gestum, [2] aut saltem gestio vtiliter inchoata probetur, licet minus feliciter peracta. [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua *Defin. 17.infr.mandat.*

1 Nec enim agi potest mandati contra eum, qui nihil mandauit, *l.ex mandat.20.§.1.D mandat.*

2 Si quidem nascitur actio negotiorum gestorum ex sola vtili gestione, & sufficit, vt gestor aliquem sibi obligare voluerit, *l.in hoc iudicium.14.l.si quis cum.29.commun.diuid.*

3 *l.sed an vltro.10.§.1.D.hoc tit.*

TIT. IX.

DE EO QVOD MET. CAVS.

DEFINITIO I.

De obligatione subditi in vtilitatem domini ex causa, de qua non nisi per ipsius subditi confessionem constet.

NOn leuis quidem præsumptio est, id quod subditus domino licet sæpius præstiterit, si nulla præstandi obligatio præcessit, per vim extortum videri debere, aut per errorem vel liberaliter potius quam agnoscendi debiti animo præstitum fuisse. [1] Sed non est huic præsumptioni locus, si allegata debiti causa probetur per subditi confessionem. [2] Quænam enim potest fortior haberi probatio, quam quæ ex aduersarij confessione proficiscatur? [3] Nisi proponas eam quoque confessionem per vim aut metum, aut qua alia mala arte extortam esse: [4] quod sane ab eo probandum erit qui dicet, non qui negabit, [5] maxime vero si temporis antiquitas concurrat, [6] & ex præcedentibus aut sequentibus præstationibus confessionis veritas confirmetur. [7] Nam neque tam facile capienda est delicti præsumptio, [8] si aliud sit quod vrgeat. *Ita Senatus* pro Domino Barone de Creissiaz contra Vniuersitatem de Cormoran 5.Cal. Iulij, 1588.

1 Propter reuerentiam, quam subditus domino debet, iuncta alia præsumptione, quod nemo velit iactare suum, *l.1 §.quæ onerandæ, D.quar.rer.act.non dat.l.penult. D.de furt. l.cum de indebito 25.D.de probat.l.si certis annis 28.C.de pact.* Iunge *l.2. D. de oper.libert.*

2 *Arg.l.cum de in rem verso 6.D.de vsur.*

3 *l cum te transegisse 5.C.de transact.l.generaliter 13.C.de non numer.pecun.*

4 *l.3.in fin.C.hoc tit.*

5 *l.2.l.quoties 18.§.qui dolo, D.de probat.*

6 Antiquitas enim temporis facit præsumi omnia solemniter acta, cum habeat vim tituli, *l.3.§.ductus aqua, D.de aqua quotid.& est.l 1.§.vlt.de aqua & aqua pluu.arcend.*

7 Subsecuta enim contractus obseruatio miram vim &

Source : BIU Cujas

efficaciam habet ad contractum alioqui nullum confirmandum, *l.diuiſionis* 45.*D.de pact.l.2.& 3.C.commun.vtr.iudic.* Præſumitur enim actus ſequens fieri ad executionem præcedentium, *l.6.§.is qui.de acquir.hered.*

8 *l.merito* 51. *D.pro ſocio, l.doli verbum* 5.*D.de ſeru.corrupt. l. item apud Labeonem* 15.*§.ſi communem* 36.*& §.adijcitur* 38. *D.de iniu*

DEFINITIO II.

De venditione bonorum paraphernalium facta per vxorem præſente viro, & interueniente læſione.

VAlet venditio bonorum paraphernalium à muliere facta conſtante matrimonio, etiamſi maritus ſimul cum vxore vendiderit, [1] nec ex ſolo metu reuerentiali, vt vocant, præſumpto reſcindi contractus poterit, ſi neque minæ, neque verbera probentur, [2]præterquam ſi enormis læſio accedat. Hoc enim caſu, multoque magis ſi enormiſſima, id eſt, vltra beſſem interuenerit, contractum reſcindi debere placet, [3] ita vt nec audiendus ſit emptor, ſi iuſtum precium ſupplere velit: [4]quoniam ea electio tum demum emptori datur, cum ſola læſio contractui reſcindendo cauſam præbet, [5] non item ſi cum enormi læſione concurrat metus quoque reuerentialis, ne alioqui nulla prorſus iſtiuſmodi metus ratio haberi videatur; quam ſane haberi æquum eſt, cum ex enormis læſionis probatione metus quoque præſumitur, [6] ita fit, vt nil prodeſſe emptori debeat, quod maritus ſit ſoluendo, ſi mulier fundum habere malit quam precium. [7] *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1590.

1 *l hac lege* 8.*l.5.& vlt.C.de pact.conuent.tam ſup.dot.*

2 Præſertim ſi interuenerit præſentia Iudicis aut amicorum, *l.tranſactionem* 35.*C.de tranſact.* Bart.*in l.ad inuidiam*, *C. hoc tit.*

3 Reuerentia enim iuncta cum tam graui læſione inducit probationem iuſti metus, *l.1.§.quæ oneranda.* vbi Bart.*D.quar. rer.act.non det.* facit *l.pen.D.de furt.* Vide tamen *l.fideiuſſor* 26.*§. 1.de pign.l.ſi patre* 22.*de ritu nupt.*

4 Nihil enim ratum habendum eſt, quod geſtum ſit per vim vel metum, *l.1.l.metum* 9. *§. ſed quod prætor, l.ſi mulier* 21.*§.1. D. hoc tit.*

5 *l.2.l.ſi voluntate* 8.*C.de reſcind.vendit.*

6 *d.§.quæ oneranda, l.1.l.vlt.in fin.D.quar.rer.act.non dat l.2. l.Labeo* 36. *D.de oper.libert. l.is qui* 32.*eod.l.2. C.eod.d. l.pen.D.de furt.*

7 Neque enim cogenda eſt inuita rem ſuam vendere, *l.vlt. D.de pact.dot.l.æſtimatis* 50.*D.ſolut.matr.l.nec quaſi* 70.*D.de rei vindic.* vbi ſane malo cum Haloandro legere *iniuſto*, quam vt vulgo, *iuſto.*

DEFINITIO III.

De tranſactione facta per iniuſtum carceris metum.

LIte contra te inſtituta vt mihi fundum retrouenderes ex conuentione, quam tu negabas, ſubieciſti apparitorem Principis, qui me de domo mea in ius raperet ficto Iudicis mandato, mihique parendi neceſſitatem prehenſione ac manus iniectione, aut etiam repetita maioris mulctæ comminatione iniungeret. Ergo ruſticus & inops conſilij cum apparitori crederem, & ne contumax viderer, parui, Tu mihi obuius in itinere, quaſi vera eſſent, quæ mihi apparitor dixerat, ſic mecum egiſti, vt non ſolum à lite recederemus, ſed etiam ego tibi eius fundi hyperocham ' venderem. Si venditio in ciuitate, & loco publico, honeſtis perſonis, ex parte tuâ interuenientibus facta ſit, non eo minus valebit, quod ab initio vis & dolus interceſſerit, vt me in vrbem pelliceres: [2] ceſſauit enim vis illa doluſque, ex quo in vrbe fui, & Iudicem adire potui, [3] atque à peritioribus conſilium capere, [4] ne iam mihi imponere poſſes. Nam qui ab initio interuenit metus & dolus, facere non debet, vt, quod ceſſante vi vel metu geſtum eſt, irritum haberi debeat. [5] Et ſane aliud eſt, factam mihi eſſe vim vel fraudem in hoc, vt ad vrbem accederem, aliud vero in eo vt venderem. [6] Sed neque iuſtus videbatur fuiſſe metus ille, quem apparitor mentitus mandatum Iudicis mihi intulerat, quia in conſtantem virum cadere non potuiſſet. [7] Conſtans enim vir mandati exhibitionem poſtulaſſet, [8] nec ſibi parendi neceſſitatem prius incumbere credidiſſet: [9] cum apparitori de facto, vt aiunt, & ſine mãdato exequenti non tantum impune non pareri, ſed etiam de facto reſiſti poſſit. [10] Sicut nec iuſtus metus eſt, ſi quis ad cognitionem Iudicis ducatur, ſi non ſit ſibi conſcius, [11] niſi proponeres iniecta vincula aut vinculorum metum. [12] Quare neque ad reſcindendum contractum ex capite doli vel metus reſtitutio in integrum mihi erit concedenda. [13] *Ita Senatus* in cauſa Andreæ Cheualier, & Aymonis Perrod 18. Cal. Iulij 1593.

1 Id eſt, pluriſualentiam, vt vulgo loquuntur, *l quærebatur.* 20.*D.qui potior.in pign.hab.* Scripſi in Chiliade de error.pragm. Decad.21.Err.vlt.

2 *l. metum* 9. *§.animaduertendum in illis verbis*, Niſi ipſe hanc tibi vim ſummiſi, *D.hoc tit.*

3 *l.vlt.in princip D.eod.*

4 *l.regula* 9.*ſed iuris ignorantiam, D.de iur.& fact.ignor.*

5 *l.2.& 4.C.hoc tit.*

6 *Arg.l.& eleganter* 7.*in princip.D.de dolo, l.ſi res æſtimata* 12. *§.1.D.de iur.dot.*

7 Non autem omnis metus continetur edicto, ſed is tantum, qui cadat in conſtantiſſimum virum, *l.metum* 6.*D.hoc tit.l. interpoſitas* 13.*C.de tranſact.*

8 Iuxta vulgatum illud, Non creditur referenti, niſi conſtet de relato, *Auth.ſi quis in aliquo, C.de edend.*

9 Itaque credulitatem ſuam ſibi imputare debet, *l.1.§.dolum.D.de eo per quem fact.erit, l.3.§.ſed ſi ſic accepit.D.de in rem verſ.l.mariti* 29.*§.quæſtum.D.ad l.Iul.de adult.*

10 *l.contra noſtra* 5.*C.de exec.& exact. lib.12. tit.* 61.*l.vlt.* vbi DD.*D. de iuriſdict.*

11 *l.nec timorem* 7.*D.hoc tit.l.metum* 9.*& ſeq.*

12 *d.l.nec timorem, §.1 l.vlt.§.1.D.hoc tit.*

13 *l.cum te domus* 8.*& duab.ſeqq.C.eod.*

DEFINITIO IV.

De metu reuerentiali in contractibus per mulierem nuptam initis.

ETſi non omnia, quæ à nupta muliere, præſente & auctoritatem præſtante marito, geſta ſunt, idcirco facilius reuocari debent per in integrum reſtitutionem, quaſi metus ex maritali reuerentia præſumendus interuenerit, ſi de re ad maritum nil pertinente contractum ſit, nec verbera vel minæ probentur: ' prudentius tamen faciet, qui cum nupta muliere de re non dotali contracturus, mariti præſentiam, quæ nec neceſſaria eſt, [2] non adhibuerit, [3] licet contra vulgo obſeruari ſolitum ſit. [4] *Ita Senatus* in cauſa Claudiæ Rigollet & Ioannis Quinerry 16. Cal. Iul. 1593.

1 *l.5.8.& vlt.C.de pact.conuent.tam ſup.dot.l.vlt.ff.eod.tit. de pact.dotal.* Bart.*ad l.ad inuidiam* 6.*C.hoc tit.*

2 Cum in rebus non dotalibus nihil omnino iuris maritus habeat inuita vxore, *d l.8 & l.vlt.C.de pact.conuent.* Text.eſt *in l.velles nec ne* 6.*C.de reuoc.donat.*

3 Vt ex eo apparet, quod etiam vir ipſe poteſt emere ab vxore, & quidem minore precio, ſi non ſit animus donandi, *l.ſed ſi vir* 31. *§ ſi duo, in fin.ff.de donat.int.vir.& vxor.* Id enim falſum eſſet, ſi mulieri contrahenti præſentia & auctoritas mariti neceſſaria eſſet, quia non poſſet ille auctor fieri in rem ſuam, vt de tutore ſcriptum eſt *in l.1. l.5.in princip. l.quod dicimus* 7.*ff.de auctor.tutor.*

4 Vulgaris autem error ille naſcitur ex eo, quod imperiti plerique putant, bona omnia mulieris eſſe dotalia, alij, mulierem eſſe in poteſtate viri tum etiam, cum patrem habet, quorum vtrumque falſum eſt, *l.doce, C.de rei vind.d.l.8. & vlt.C.de pact.conuent.l.1.§.vlt.ff.de liber.exhib.*

DEFI-

DEFINITIO V.

De obligatione in militis commodum facta, & de instrumenti guarentigiati executione.

NOn quæcunque cum militibus gesta sunt per vim & impressionem gesta intelligi debent: [1] sed tamen si vis à debitore obiiciatur, in tanta, quanta passim hodie est gladiorum impunitate, militaris audaciæ odiam [2] facit, vt non prius pro instrumento præsumi oporteat, [3] quam debitor in vi & impressione probanda defecerit, [4] Itaque fiduciariæ & prouisionali adiudicationi ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato nullus, pendente lite locus erit. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.8.inf. De oblig.& action.

1 *l.qui stipendia 9.C.de procur.l.ratas 7.C.de rescind.vendit.*

2 *Arg.l.quanta audacia 12.ff.de public.& vectig. l.quod si nolit 31.§.qui mancipia, de ædilit.edict. l.qui testamentum 27.ff. de probat.* Qui enim oneratur contraria præsumptione, oneratur etiam grauiori probatione *l.vlt.in princip ff hoc tit.* Præsumptio namq; specialis tollitur generalē *l.cum de indebito 25.ff.de prob.*

3 Pro quo tamen in dubio præsumendum est, si authenticum sit & publica fide subnixum, *l.2 ff.de fid.instrum. l.2. C.d.l. Cornel.de falsi.*

4 Præsumptio enim sola non sufficit ad condemnandum militem, quia lex probationem requirit, *l.Lucius 83.de cond.& demonstr.*

5 Cui alioquin locus esset, *d.l.2.C.de falsi.*

DEFINITIO VI.

De metu reuerentiali & iusto ob accedentem immodicam læsionem, & quid si minor ætas concurrat?

EX sola præsentia mariti non inducitur metus reuerentialis, qui sufficere possit ad contractum rescindendum, si neque minæ probētur aut verbera, [1] neque læsio, quæ interuenerit in re ipsa. [2] Idem in filia tractari potest, si dicat, eiusmodi metu reuerentiali coactam se, vt bonis omnibus paternis, maternisque, adhibito etiam, vt fieri solet, iureiurando, renūciaret. [3] Læsionem verò immodicam probari necesse est, id est, quæ sit vltra dimidiam, perinde acsi reuerentialis metus nullus accederet: [4] cuius tamen ratio hactenus habenda est, vt ea læsione probata omnimodo & præcisè rē restitui oporteat, quasi per vim & metum extortam, non relicta possessori electione supplendi iusti precij, quam alioquin relinqui necesse esset, si sola læsio restitutioni causam daret. [5] Sane si minor quoque ætas interueniat, ratio nulla est, propter quam tam grandis læsionis probationem præterea exigamus, [6] cum ætatis priuilegium possessori auferat illam supplendi precij electionem. [7] *Ita tractatum est* in causa D.de Bellegarde & N. Annæ de Bellegarde vxoris D.de Bienuenu 15.Cal.April.1595.& in ea causa, de qua SC.8.infr.De in integ.restit.minor.

1 Iam dixi supr. Def.2.& 4. ex Bart. *in l.ad inuidiam.C. hoc titul.*

2 Aliquando enim læsio interuenit in re ipsa sine animo lædendi, indéque nascitur dolus in re ipsa distinctus quidem à dolo ex proposito, sed qui tamen ei æquiparatur, si nostris credimus, *ad l.si quis cum aliter 36. de verb.obligat.* Scripsi in Chiliade plurib⁹ locis, præsertim Decad.1.Err.7.

3 *Cap.quamuis pactum 2.de pact.in 6.* vbi extat Bonifacij constitutio, quæ huiusmodi renunciationes iuratas approbat factas per filiam patri, dummodo nec vi metusve, nec dolus intercesserit.

4 Bart.& alij *ad l.1.§.quæ oneranda, D.quar.rer.act. non det.* Didac. Couarr. *ad d.cap.2.de pact.in 6.*

5 *d.Def.2.sup.ex l.2.& l.si voluntate 8. C.de rescind.vendit.*

6 Neque enim restitutio minorum eget probatione tam grandis læsionis, sufficitque qualisqualis læsio, *l.1.l.quod si minor 24.§.non semper, & pass.de minor.l.nam posteaquam 9.§.si minor, D.de iureiur.*

7 In eoque differt restitutio minorum à restitutione maiorum, *l.si in emptionem 35.D.de minor.*

DEFINITIO VII.

Protestationem clandestinam de dolo vel metu, non nocere tertio ignoranti.

CVm quis palam potuit de vi aut metu, si quis suberat, protestari, non sufficit protestatio clandestina. [1] Sed etsi non possit palam fieri ex causa aliqua probabili: [2] nihil tamen prodest clandestine facta contra tertium, qui neque vim infert neque metum, [3] quique ex ea protestatione ignorans circumueniretur; quando nimirum id, quod fit, neque bonis moribus repugnat, neque legibus. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.si maior 22.C.de transact.l.metum 9. C.de his, quæ met.caus.*

2 Puta ob reuerentiam mariti aut alterius personæ, cui reuerentia debeatur, *arg.l.pen.D.de furt.*

3 Intellige, si reuera metus nullus illatus sit; alioqui sufficiet esse illatum à quolibet, vt noceat cuilibet etiam ignoranti, quia verba edicti, D eo quod met.caus.in rem concepta sunt; non in personam, in eóque differt edictum illud ab edicto, De dolo, *l. metum 9.§. l.item si cum 14.§.in hac actione, D.hoc tit.* vbi elegans ratio redditur, quia metus omnis habet in se ignorantiam, *l.sed & 15.§ fin.D.de dolo* Scripsi lib.16.Coniect.

4 Quod non est ferendum, vt ex alterius facto ignorantia præiudicium fiat, *l.ignorantis 49.de procur. l.soluendo 39.de negot. gest.* alioqui nemo cum aliis contrahet sine metu, cum probabiliter ignorari possit, quid clam fecerint, *l.si mulier 11.ad Velleian. l. dolo 19.§.vlt.de nouat.*

5 *l.iuris gentium 7.§.ait prætor, D.de pact.* Nam si quis operam dando rei illicitæ deciperetur, indignus esset cui succurri oporteret, *arg l.Papinianus 20. D.de minor. l.sed etsi 26.§.1. D.ex quib.caus.maior.*

DEFINITIO VIII.

De renunciatione & apocha facta per vxorem præsente viro.

QVæ cum matrimonium contraheret, dotem certæ quantitatis stipulata fuerat pro iuribus omnibus, quæ in defuncti patris hereditate sperare potuisset, [1] si postea numeranti dotem fratri apocham [2] præsente & iubente marito conscripserit, non potest videri læsa, [3] aut metu reuerentiali coacta, vt renunciaret, [4] cum eam renunciationem fieri necesse fuerit in consequentiam præcedentis contractus, [5] præsertim quando nec aliter soluturus frater fuerit, aut ad solutionem compellendus. [6] Sunt enim actus huiusmodi, vt vocant, correspectiui, quorum posito vno, alterum quoque poni necesse est, sicut & vno sublato tolli alterum. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Posteaquam placuit huiusmodi renunciationes & pactiones de futura successione valere non solùm patri, sed etiam matri & fratri factas, si modò sint iuratæ, vt tractant Canonistæ *ad c.quamuis pactum, de pact.in 6.*

2 Id est, pecuniæ solutæ professionem, vulgo *quittantiam* vocant. *l.vlt.§.Titius, D.de cond.indeb.l.qui tabulas 27.§.apocha. D.de furt.iunct.l.pecunia 14.C.de solut.*

3 Non enim lædi aut decipi videtur, qui iure communi vtitur, *l.vlt. C.de in integr.restit.minor. l.inter eos 51.§.cùm inter, D. de fideiuss.l.in pupillo 47.in fin.de solut.* Aut qui ius publicum sequitur, vt est in iuris regula, *l.nihil consensui 116.§.non capitur, de regul.iur.*

4 *l.ad inuidiam 6.* vbi Bart. *C.hoc tit.*

5 *Arg.l.quod si minor 24.§.restitutio.* in illis verbis: *Sed parcius in venditione, quia res alienum ei soluitur, quod facere est necesse, D.de minor.* facit *l.quod autem 6.§.apud Labeonem, D. quæ in fraud.credit.* Quoties enim numeratio fit in consequentiam contractus præcedentis, contractus ille inspiciendus est potius, quàm actus ipse numerationis, *l.1.D.qui potior. in pignor.hab.*

6 Obstante nimirum exceptione pacti, cuius commodo priuari non debet, cùm non aliter fuerit contracturus, & se obligaturus: pacta enim dant legem & formam contractui, *l.1.§ si conuenerit, D.depos.cum similib.*

Source : BIU Cujas

7 *l.vlt.D.de acceptil.l.cum te. 6. C.de pact.int.empt.& vend. l.1.C.de cupress. lib.11.tit.vlti.* Text.est elegans *in l.si duo* 13. *§.si quis iurauerit,& seq.D.de iureiur.*

TIT. IX.

DE IN INTEGR. RESTIT. minor.

DEFINITIO I.

De venditione iurata prædij per minorem sine decreto facta: & quid si iusiurandum acceßerit.

NON solum si minor circumscriptus sit,siue in eo quod rem vendidit,[1] siue quod minoris vendidit,[2]sed etiamsi læsio nulla doluſque nullus interuenerit, nulla est ipso iure,& inutilis alienatio rei immobilis, quam sine Iudicis decreto fecerit, [3] adeo vt nec sit necessaria in integrum restitutio. [4] tametsi precium in minoris vtilitate conuersum probetur,[5]quoniam legis prohibitio impedit alienationem. [6] Hoc ita si minoris iusiurandum non interceßerit. Illa enim iurisiurandi potestas esse creditur ex celeberrima Imp.Friderici cõstitutione,[7]qua vtimur,potius quam ex iuris ciuilis ratione,[8]vt eum, qui reuera minor est, efficiat maiorem, hactenus nimirum ne decreti solemnitas vlla requiratur, nõ magis quam si reuera maior esset.[9] Cæterum non excludet ea res beneficium restitutionis ex læsionis causa competentis,[10]quod maior ætas excluderet. [11] Neque enim iusiurandum supplere potest defectum ætatis in eo, vt consilij imbecillitatem, quæ in minore maior est, corrigat, faciatve, vt ob id solum, quod iurauit, prudentior & consultior effectus videatur. [12] *Ita Senatus* pro N. Francisco Denarie contra Bartholomæum de Valon 8.Id.Aug.1588.

1 *Vt in l.& eleganter 7.D.de dolo.*

2 *Vt in l.si res æstimata* 12. *§.1.l.iure succursum 6. §.vlt. D.de iur. dot.l.si circumscripta 6.C.solut.matrim.l.5.§. circa venditionem,de donat.int.vir.& vxor.*

3 *l.1.& tot.tit.D.de reb. eor.qui sub tutel. vel cur.sunt sine decret.non alien.*

4 *l.non est nobis necessaria 2.l.si quidem* 11.*C.de prad.minor.l.in causa* 16.*§.& generaliter,D.de minor.*

5 Quæstio enim illa, An precium in rem minoris versum sit necne, non pertinet ad causam venditionis confirmandæ, sed ad causam duntaxat restituendi precii, *l. prædiorum* 10. *l.si prædium* 16.*eod.tit.C.de prad.min.* facit *l.si precium* 19.*C.de procurat.*

6 *d.l.si quidem, l.non solum 4.l.prædia* 8.*& pass. eod. tit. de prad.minor.*

7 *In Auth.sacramenta puberum, C.si aduers.vendit.*

8 Iure enim ciuili iusiurandum contra leges præstitum non est obligatorium,*l.non dubium,C.de legib.*

9 DD.*ad d.Auth.sacramenta.*

10 Non secus ac si venditio nullo iure prohibita fuisset, *l.1. C.de prad.minor.l.1.& tot.tit.C.si aduers.vendit.*aut cum decreto facta fuisset,*d.l.si quidem* 11.*vers.si vero.C.de prad.minor.* Vide Tessaur.decis.Ped.66.*num.2.*

11 Neque enim maior restituitur ob læsionem nisi immodicam & enormem,id est,quæ sit vltra dimidiam iusti precij,*l.2.l.si voluntate* 8.*C.de rescind.vendit.iunct.d.l.in causa* 16.*§.idem Pomponius,D.de minor.*

12 *Arg.l.vlt.D.de manum.vindict.* Atqui sola facilitas minoris & lubricum ætatis inducit restitutionem, *l.*11.*§.sciendum,& seqq.D.hoc tit.*

DEFINITIO II.

De alienatione facta contra prohibitionem legis & hominis. Quid si ex causa necessaria? Quid si læsio interuenerit?

ENimuero si ad prohibitionem legis accedat etiam prohibitio hominis, siue Iudex ille sit, siue testator,adeo nulla est ipso iure alienatio, [1] vt nec iurisiurandi interpositi auctoritate confirmari possit, [2] quia iusiurandum eas demum solemnitates supplere potest,quas lex ipsa,[3]non quas Iudex aut testator præscripserit: [4] quorum voluntati non parere non solùm inciuile sit,sed etiam iniustũ, [5] ideoque nulla hic versatur religio iurisiurandi, quod nec delicti, nec iniquitatis vinculum esse debet.[6]Excipiendę tamen sunt eæ alienationes, quæ causam habent non modò vtilem,quod non sufficeret, [7] sed omnino necessariam, [8] vtputa pro alimentis, prò sumptibus litis, si qua inferatur, aut ad æris alieni, quod vrgeat exsolutionem. [9] Neque enim aut Iudicis aut testantis voluntas ea fuisse videri potest, vt cui maximè prospectum voluerunt, eum necessariis sumptibus egere paterentur: [10] neque vero fieri vnquam potest, vt iusta non sit alienatio,quæ est necessaria,[11] nec tamẽ eo minus rescindi poterit beneficio restitutionis,si læsionem interuenisse appareat. Nam quæ vendendi necessitas extorquet vtilitatem venditionis, eadem inducit auxilium restitutionis, si hanc decipiendi aduersarij & exprimendæ venditionis occasionem emptor,vt fieri solet, captauerit. [12] Plane precium non quod vtique in necessariam,sed quod etiam in vtilem duntaxat causam conuersum esse constabit, emptori id ipsum probanti [13] omnimodo restitui oportebit. [14] Iunge SC. De reb.alien.non alienand.& de prohib.alienat. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.vlt.C.de reb.alien.non alienand.l.1. C.si emancip.ita fuer. alien. vt manum.l.2. C.qui non pos.ad libert.peruen. l.si sciens* 26. vbi Bart.*D.de contr.empt.*

2 Alex.*in l Marcellus* 3. *§.res quæ,col.2.vers.quarto limita,& in l.quidam* 25.*§.si quis filium,col.2.in princ. ad SC.Trebel.* Rip.*in l.filiusfamilias* 114. *§.diui.num.*47. *&* 89.*de legat.*1. Rol.à Valle *cons.*81 *num.*17.*vol.2.*

3 *Auth.sacramenta,C.si aduers.vendit.*

4 Fortior enim est prohibitio hominis,id est,Iudicis aut testatoris,quam legis, quia lex se ipsam facilius interpretatur;vnde illud etiam est,quod dici solet,prouisionem hominis facere, vt cesset prouisio legis.*l.vlt.C.de pact.conuent.*licet grauius puniatur fraus, quæ fit contra legem, quam quæ contra hominem citra prohibitionem, *l.si libertus* 16.*versic. diuersitatis, D.de iur. patron.*

5 *l.ait prætor 7.§.quid tamen, D.hoc tit.l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D.qua in fraud.credit. l.tutelam 7. C.de admin. tutor.l.contra voluntatem 7.C.de test.manum.l.cum pater* 27.*§. libertis, de leg.2. l.1.C.de sacrosanct.eccles.l.vel negare 6. de test.quem-adm.aper.*

6 *Can.fin.22.q.6.& Can.animaduertendum 22.q.2.*

7 *l.si fundus pen.de reb.eor.* & apertius *in l.magis puto 5.§.non passim.& §.si as alienum eod.*

8 *l.filiusfamilias* 114.*§.diui.de leg.*1.

9 *l.qui solidum* 78.*§.vlt.de leg.2.*

10 *l.5.D.de petit.hered.l.5.§.vlt.D.de iur.delib.*facit *l.reo* 41.*D. de solut.l.cum fidei 9.D.de fideic.libert.*

11 *l.alienationes,13.l.qui erat* 49.*famil.ercis.* Guid.Pap.*quæst. 96.num.2.*

12 Nam & inde fit,vt venditori læso vltra dimidiam iusti precii succurratur, non etiam emptori, si iuris rationem spectes,de qua scripsi in Chiliade Decad. 8. Err.7. post Cuiacium lib.16. Obser.cap.18. propterea quod venditorem plerumque necessitas rei familiaris cogit vendere precio viliore,*l.2.l.non idcirco* 12. *l.si quos* 16. *C.de rescind. vendit. l.2.C.fin.cens.vel reliq.l.1. C.de prad.decur.*eadem vero necessitas non cogit emptorem pluris emere,sed sola affectio oportunitatis vel vicinitatis, vel cœli, *l.1. §.sed si rem,D.si quid in fraud.patr l.si in emptionem* 35.*D.de minor.*

13 Probatio enim ei incumbit, qui dicit precium in rem minoris versum fuisse, si contractus ipso iure non valuit, *l.prædiorum* 10.*l.si prædium* 16. *C.de prad.minor.* Paris. *de usur.quæst.38. num.*284.

14 *d.l.prædiorum,d.l si prædiũ, l.utere* 14.*eod.l.pen.§.1.D.eod.tit.*

DEFINITIO III.

De restitutione in integrum minori competente tanquam maiori & tanquam minori.

Minor

MInor, qui in rei suæ immobilis venditione vltra dimidiam iusti precij læsus est, sicut communi iure vti potest [1] ad venditionem ex causa immodicæ læsionis rescindedam, ita restitutionem in integrum, quæ singulari ætatis fauore minoribus conceditur, implorare prohibetur. [2] Neque enim ratio vlla est concedendi extraordinarij remedij, vbi ordinarium competit. [3] Sed hoc tum demum vere dicitur, cum læsio in sola precij quantitate interueniens locum facit restitutioni. [4] Nam si vel dolus aduersarij intercesserit, [5] vel in hoc ipso minor læsus sit, quod eam rem vendidit, quam non expediebat vendere, [6] beneficium restitutionis ex causa minoris ætatis, quod plenius est, cum ad rem ipsam omnimodo habendam detur, [7] minori non denegabitur. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia etiam maiores ex hac causa restituuntur, *l.2.l.si voluntate 8.C.de rescind.vendit.*

2 Aymo Crauet. *cons.*151.*num.*6.

3 *l in causa 16.in princip. D.hoc tit.l.3. C.eod. l.cùm & minores 4.C si aduers rem iudic.l.3.C.si aduers.lib.* facit *l.3. D. de oper. nouæ nunciat.* Remedium enim *d.l.2.* est ordinarium, restitutionis extraordinarium.

4 *Vt in l.iure succursum 6.§.vlt.l.si res 12.§.1.D.de iur.dot.*

5 Quo casu videtur minor læsus tanquam minor, quia difficilius potest sibi prospicere, ne alterius dolo decipiatur, quàm si esset maior. *l.quod si minor 24.§ non semper, & pass. D hoc tit. l.2. C.de fideius.minor. l.exceptiones 7.§.1. D.de except.* Text. est elegans *in l.ant-pen.§.vlt. D.hoc tit.*

6 Facit *l.magis puto 5.§.si as alienum, & l.pe.§.1.D.de reb.eor. qui sub tut.*

7 *l si in emptionem 35.d.l.quod si minor 24 § restitutio, l.patri 27.§ prædium, l.minor annis 40.§.1. D.hoc tit.* Beneficium vero condictionis *ex l.2. C.de rescind.vendit.* non datur ad rem præcise, cum saluam relinquat emptori electionem iusti precii supplendi, *d.l.2.l.si voluntate 8.in fi.C.de rescind.vendit.*

8 Crauet. *d.cons.*151.*num.*6.

DEFINITIO IV.

De cessione restitutionis in integrum ad rem immobilem, & quid si etiam in cessione læsio interuenerit.

QVanquam certum est, ius petendæ in integrum restitutionis, [1] vt & cætera iura fere omnia cedi posse, [2] si tamen minor, qui fundum sine decreto contra Seueri constitutionem vendiderat, adhibito quidem iureiurando, sed interueniente læsione, cum potuisset in integrum restitui, [3] hoc ipsum ius alteri vendiderit, alterive cesserit, æque aduersus hanc etiam cessionem restitui poterit. [4] Non enim ideo minus læsus videri debet, quod impetrandæ prioris restitutionis euentus per litem dubius fuerit. [5] Sufficit namque, certum fuisse ius, quod competebat minori re vera læso: [6] maximè verò si iuri euentus litis responderit, ex eoque apparuerit, in priore alienatione interuenisse læsionem. [7] Quin & verius est, non magis sine decreto alienari posse actionem, quæ iam nata sit ad petendam rem immobilem per auxiliũ restitutionis, quam rem ipsam immobilem, quæ iam à minore ipso possideatur. Hac enim parte verum est, actionem, quæ competit ad rem immobilem, rei immobilis iure censeri, cùm is, qui ad rem consequendam habet actionem, rem ipsam habere videatur. [8] *Ita Senatus* ex tempore 12.Cal.Mart.1589.

1 *l.illud nullam 25.§.1. & l.seq. D.hoc tit. l.si minoris 25. D.de admin.tutor.* etsi puto, post ema illa verba, *Nisi forte mandare actiones paratus sit curatoribus*, imperiti esse. Interpretis potius, quam Vlpiani, vt scripsimus in libris Coniecturarum Vide Guid. Pap. *quæst.*141.

2 De quibus omnibus & quænam cedi possint, quænam non, vide Andr. Tiraq. *de retract. municip.§.26.glos.1.num.45.& seq. vsque ad finem.*

3 Secundum ea, quæ scripsimus *Def.1.sup.*

4 Sufficit enim, aliquid gestum esse cum minore, & minorem læsum esse, *l.ait prætor 7.in princ. D.hoc tit. l.nam postea quam 9.§.si minor, D.de iureiur.* Sicut enim duplex hic contractus fuit, ita duplex læsio, & consequenter duplex restitutio est, *arg.l.dolo 19.§.diuersum, D.de nouat.*

5 *l.quod debetur 51.D. de pecul.*

6 Ius enim semper in se certum est & finitum, *l.2.D de iur. & fact.ignor.*

7 Sententia enim non semper ius tribuit, sed quod iam antea competiit, declarat. Simile quiddam est *in l.huic 15.§.vlt. ad l.Aquil. l.qui res 98.§.rem autem de solut.*

8 Bart. *in l.si sic legatum 75.§.vlt.per ill.text. de legat.1.*

DEFINITIO V.

De confessione debiti paterni facta per minorem.

MInor annis viginti quinque stipulanti promisserat se soluturum centum, quæ pater debebat ex causa alimentorum; de quorum quantitate & æstimatione ratio cum defuncto posita dicebatur, & ab ipso defuncto subscripta, tum minori promissionis tempore reddita. Idque minor ipse propria scriptura professus fuerat. Sed cum ad solutionem conueniretur, dicebat, factam eam promissionem ex falsa causa, nec quicquam à patre suo fuisse vnquam creditori debitum, in eamque rem auxilium restitutionis implorabat. Quidam ex tempore putabant, non esse restituendum minorem aduersus confessionem debiti, quod pater eius, non ipse contraxerat: [1] præsertim cum non redderet ille scripturam, quæ à patre subscripta proponebatur. Restitutionem enim sic faciendam esse, vt vnusquisque ius suum reciperet. [2] Dicebam posse id defendi; si patris debitum & chirographi redditio aliter quam ex minoris confessione probaretur. Cæterum qua facilitate minor contrahit & decipitur, eadem posse induci & persuaderi, vt ea quoque omnia fateatur, quæ auaritia & dolus creditoris extorquere velit, tametsi vera non sint: ideoque perinde minorem aduersus propriam confessionem ac contra promissionem ipsam restitui debere. Itaque cum minor nullum sibi à creditore chirographum patris redditum fuisse contenderet; sed eum colorem falso quæsitum, vt debiti, quod frater maior in caupona contraxerat, minor imprudens quasi fideiussor constitueretur, [4] non alienum esse videbatur, vt de facti veritate ante omnia inquiri oporteret. [5] Senatus tamen ex tempore pro creditore pronunciauit, motus ea potissimum ratione, quod ex instrumentis litis apparebat, minorem hunc ante annos aliquot auctore curatore petiisse à Iudice; & impetrasse, vt pro eo debito & aliis, quæ pater contraxerat, exsoluendis fundum distrahere liceret. [6] Placebat quidem Senatusconsultum, sed illud tamen addendum putabam, vt iuraret creditor, fuisse centum illa sibi per minoris patrem debita, redditumque à se minori chirographum, quo id ipsum cautum fuisset. [7] *Ita Senatus* 15. Cal.Decemb.1590.

1 *Arg.l.verum 11.§.ex facto, l.Æmilius 38. D. de minor.l.3. D. quib.ex caus.in poss.eat.*

2 *l.quod si minor 24.§.restitutio, D.hoc tit. l.vnic.C.de reputat. quæ fiunt in iudic.in integr.restit.*

3 *l.cum in indebitè 25.§.sin autem iu, D.de probat. l.certum 6.§. penult. D.de confess. d.l.doli 9.§.diuersum, D.de nouat.*

4 Atque ita in fraudem edicti De minoribus, quia hic fideiussor licet minor non posset restitui, nisi redditis instrumentis omnibus, quæ ab aduersario habuisset, *d.§.restitutio, & d.l. vni.* Porro constat, ea, quæ in fraudem edicti excogitata videri possunt, rata haberi non oportere, *arg.l.quidam 29.§.vlt. D.ad SC. Velleian.*

5 Quæstio etiam restitutionis plus facti quam iuris habet, penderque magis ex iurisdictione, quam ex iure. quo modo prudentes loqui solent, *l.inter 36. D.de admin. tutor. l.filia 83. vers.Claudius, de solut.* cum requirat causæ cognitionem, *l.in causa cognitione 13. l.in causa 16. l.verum 11. §.sciendum, D. hoc tit.* Denique ex facto ius oritur, *d.l.filia, l.vt responsum 15.*

Source : BIU Cujas

C.de transact.l.precibus.C.de impub.& aliis substit.

6 Confessio enim illa minoris in iudicio facta auctore curatore & absente creditore, licet nullum ius poterat quærere absenti, præsertim ad obligandum minorem, carebat tamen omni fraudis suspicione, saltem ad transferendum onus probandi in confitentem, vt concludit Antonin.Tessaur.*decis.Pedem.*109.*nu.* 8.*ex l.inde Neratius* 23.§.*vlt.D. ad l.Aquil.*

7 Huic enim iuramento purgatorio locus esse potest, & debet, quoties aliqua præsumptio est contra eum, qui tamen alioquin debeat vincere, *l.generaliter* 12.*C.de reb.credit.* de qua scripsimus in Chiliade Decad.19.Err.2.

DEFINITIO VI.

De contractu facto extra prouinciam & absente curatore cum minore curatorem habente.

MInori curatorem in prouincia habenti, cum in alia esset prouincia,in qua curatoris adhibendi copia non erat, mutuam pecuniam dedisti. Non eo minus obligatio rite contracta videbitur,quod curatoris auctoritas non interuenerit. [1] Nam quod vulgo iactatur,pupillo comparari minorem,qui curatorem habet, [2] ad bonorum immobilium mobiliumve alienationem pertinere videtur potius, quam ad contrahendam obligationem, [3] si verum est quod prudentes tradiderunt, Puberes etiam sine curatoribus suis recte ex stipulatu obligari. [4] Sed etsi iam generaliter id verum esset, quam ab Interpretibus creditur, ad eum tamen casum non pertineret, quo curatoris procul absentis præsentia interuenire non posset. [5] Alioqui magno incommodo afficerentur huius ætatis homines, si propter curatoris absentiam cum iis contrahere vel ex necessaria causa non liceret. [6] Neque est quod quis dicat, Posse in ea prouincia, in qua nunc minor degit,alium ei curatorem dari.Nam præter id, quod facile contingat, vt inter ignotos curatorem inuenire minor non possit, [7] non facit hæc ratio, vt qui alium curatorem non petiit,cum posset, ob id solum male contraxerit cum minore, quod absentem iamque datum curatorem non adhibuerit. [8] Perinde igitur est, atque si cum minore curatorem non habente contractum esset.Quod cum fit,subsistit quidem contractus ipso iure, sed tamen maiori periculo restitutionis obnoxius est, si minor se læsum dicat, [9] secundum ea,quæ scripsimus Defin.1.si tut.vel curat.interuen. *Ita tractatum est* ex tempore,in causa D.Petri Sappin nunc magistri Computorum & D. de Morgenex Pri.Id.Iul.1592.

1 *L.puberes* 101.*de verb.oblig.* in quo differt pubes ab impubere, qui sine tutoris auctoritate nullo modo obligatur, *l.1.C.de inutil.stipulat.*

2 *L.si curatorem habens* 3.*C.hoc tit.*

3 Ita Iacob.Cuiac.*ad d.l.puberes,& alibi sæpe.*

4 *d.l.puberes.* quam etsi vulgo interpretes accipiunt de pubere curatorem non habente, tamen refelluntur ex illis verbis, quæ bene Cuiacius ponderat,*Sine curatoribus suis.*

5 Nec enim necesse est adhiberi eius præsentiam, qui longe absit,licet alioqui esset adhibenda,*l.vlt.*§.*vbi autem in illis verbis*,vel longe absunt, *C.de bon.quæ liber.l.si longius* 18.*de iudic.l.* 22.§.*si patri,D.solut.matr.l.vlt D.vbi pup.educ.deb.*

6 *Arg. l.quod si minor* 24. §. *non semper,D.hoc tit.l.reo* 41.*D.de solut.*

7 Nec enim curator datur inuitus, vt neque inuito, *l.*2.§. *quæritur,D.de curat.bon.dand.l.*8.§.*inuitus.D.de procur.*

8 Nemo enim cogitur minori, cum quo rem habiturus sit, curatorem petere nisi in litem, *l.*1.2.*& pass. C.de in lit.dan.tut.* aut ad solutionem accipiendam, *l.ait prator* 7.§.*permittitur, D. hoc tit.*

9 *dict.l.si curatorem habens.* licet interuentus curatoris non impediat restitutionem,*l.*1.*&* 2.*C.si tut.vel curat.interuen.*

DEFINITIO VII.

De restitutione in integrum aduersus omissam dilatoriam aut declinatoriam exceptionem.

NOn datur [1] in integrum restitutio minori,maiori vero multo minus, [2] aduersus omissam obiectionem exceptionis declinatoriæ aut dilatorię,quod ea omissio permodici sit præiudicij, ne lædat ius defensionis, si qua reo competat: [3] de modicis autem,vt aiunt,non curat prætor. [4] Sed quod de exceptione dilatoria dicimus, in ea locum non habet,quæ possit etiam esse peremptoria, qualis est non factæ excussionis.Hæc enim etsi dilatoria esse creditur,[5]ideoque nec admittitur post litem contestatam: [6] potest tamen vno casu esse peremptoria, nimirum si verum sit,debitorem alia bona possidere, ex quibus satisfieri creditori possit, vt nullus ei regressus dandus sit aduersus pignoris possessionem. [7] Itaque si minor exceptionem hanc omiserit, restitui in integrum poterit, vt etiam post litem contestatam obiicere eam possit. [8] *Ita tractatum est* in causa N. Claudij de la Balme & Dominæ Comitis d'Antremons Cal.Febr.1593.

1 Capel.Tholos.*decis.*53. licet contra sentiat Bart.post glos. *in l.minor.*36.*ff.hoc tit.per ill.tex.& per l.minor.*18.§.1.*eod.*

2 *L.qui procuratorem* 57.§.1.*de procur.l ita demum.* 13.*C.eod.l. quæritur* 14.§.*si venditor.ff.de ædilit.edict.*

3 Declinatoriæ enim & dilatoriæ exceptiones dicuntur,quę Iudicis aut aduersarij personam respiciunt,non ius defensionis. Cuiac.*lib.*9.*obser.c.*23.

4 *L.scio* 4.*ff.de in integr.restit.*

5 Vt & cæteræ ordinis exceptiones. Bart.*in l.exceptiones,nu.* 6.*ff.de except.*

6 *L.exceptionem* 19.*C.de probat.l.pen.& vlt.C.de except.*

7 *Auth.hoc si debitor,C.de pignor.* Securus enim est possessor, ex quo creditor suum consecutus est à debitore, vel consequi potuit.

8 *d.l.minor* 18.§.1.*& l minor* 36.*ff.hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

De minore filia restitutionem petente aduersus iuratam futuræ successionis,siue paternæ,siue maternæ,renunciationem.

NOn desunt qui putent,filiam,quæ quantulacunque dote accepta futuræ parentis successioni renunciauerit fauore masculorum, & adhibito, vt fieri solet,iureiurando, nulla prorsus iuuandam restitutione,nec si minoris ætatis fauor ad quantamcunque læsionem accesserit,eoque iure Gallos passim vti proditum est, [1] quod hæc sententia familiarum præsertim nobilium faueat conseruationi, [2] quasi nec aliud quicquam filia exigere à patre debeat,nisi vt probum sueque conditioni conuenientem maritum nanciscatur. [3] Sed tamen receptior est contraria sententia,quam & Senatus noster sæpius secutus est, vt etiam maior annis filia aduersus huiusmodi renunciationem restituatur ex causa enormis, nedum enormissimæ læsionis. [4] Quod si etiam minor ætas interueniat, magis est, vt ea quoque læsio ad restitutionem proficere debeat,quæ nec sit enormis,dummodo non prorsus minima,vt priuilegium aliquod ætas habeat, [5] accedente præsertim paterna reuerentia, [6] adeoque materna, cum non minor matri quam patri debeatur, [7] licet non habeat mater liberos in potestate. [8] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC.7.& 8.sup. de pact.& SC.6. sup.De eo quod met.caus.

1 Ioan.Papon.*in syntagm.arestor.*

2 Familia enim non nisi per masculos conseruari potest, cum fœmina suæ familiæ & caput sit & finis, *l.pronunciatio* 195. §.*vlt.de verb.signif.* qui enim ex fœmina nascuntur, patris non matrisfamiliam sequuntur, *l.familia* 196.*eod.l.pen. de agnosc.liber.* Publice autem interest familiarum dignitatem & amplitudinem conseruari,*l.*1.§.*sed etsi seruus.ff.de ventr.inspic.* Vide *l.*1. *de iur.immunit.*

3 *l.capite* 19.*ff.de rit.nupt.*

4 Non enim sufficit, quod pater maritum quærat filiæ, nisi & eam dotet competenter pro modo facultatum, *l.cognoscimus* 19.*C.de hæret.Nouel.*115.*vt cum de app.cognosc.c.*3.§.*si alicus.*

5 Semper

5 Semper enim facilius est vt succurratur minori, quam maiori, *l. si res æstimata* 12. §. 1. *in fin. ff. de iur. dot. l. Præses* 42. *ff. hoc tit.* Scripsi *Def.* 6. *tit. præced. De eo quod met. caus.*

6 *Arg. l.* 1. §. *qua onerandæ, ff. quar. rer. act. non det. l. pen. ff. de furt. l. si superstite* 5. *C. de dolo.*

7 *l. furiosa* 4. *ff. de curat. furios.*

8 *l. illud* 4. §. *ad testamenta, ff. de bonor. poss. contr. tabul.* §. *cæteri, Inst. de hered. qualit. & differ.*

DEFINITIO IX.

De prob'anda læsione & æstimatione bonorum maternorum.

TAmetsi vero dos matris tota consistat in pecunia numerata, nec maritus soluendo sit, non eo minus tamen in æstimanda læsione, si pro modica quantitate filia maternæ successioni renunciauerit, totius dotis ratio habebitur. [1] Non enim quid à marito exigere mulier eiusve heredes possint, [2] sed quid in bonis sit inspiciendum est: bonorum autem appellatione actiones quoque continentur, [3] quas si ob id inanes esse obiiciatur, quod eas debitoris excludat inopia, [4] vt filiæ nihil interesse videtur; eadem ratio faciet, vt multo minus audienda sit mater eiusve heres, cuius nec quicquam interfit ex iis actionibus, quas inanes putet partem filiæ dari. [5] Quod si marito ad inopiam vergēte declaratum sit per Iudicem marito consentiente, ad quam vsque quantitatem dotis nomine caueri oporteret, tantum in dote esse videbitur, [6] quantum fuerit in Iudicis sententia: [7] neque patris heredes audiendi erunt, si in fraudem creditorum eam dotis taxationem factam causentur, cum mariti personam repræsentent, [8] cui si viueret, propriam turpitudinem fraudisque à se initæ consilium allegare non permitteretur; [9] quamuis certum sit, eam rem creditoribus inauditis nocere non debere. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nomen enim manet, etiamsi per inopiam debitoris malum sit, nec idoneum, *l. si nomen* 4. *D. de hered. vel act. vendit. l. si plus* 74. §. *vlt. ff. de evict.*

2 Simile quiddam est *in l. uxor marito* 51. *ff. de donat. int. vir. & uxor.*

3 *l. cum quæritur* 6. *C. de inoff. testam.*

4 *l.* 3. *in princip. &* §. 1. *ff. de bonor. poss. iunct. l. heres in omne* 37. *ff. de acquir. hered.*

5 *l. nam si* 6. *ff. de dolo.*

6 Quoties enim non ob aliam causam quis tenetur, quam quod actiones habeat, liberatur præstando actiones, *l. quod debetur* 51. *in fin. ff. de pecul. l. quod si in die* 16. §. *vlt. l. item veniunt* 23. §. *ait Senatus. de petit. here.* Facit *l. in creditore* 38 *ff. de evict.*

7 Iuxta *l. si constante* 24 *ff. solut. matr. l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

8 Sententia enim inter auditos & consentientes ius facit, *l. si fundus* 16. §. *si pluris ff. de pign. l.* 13. §. *pen. de iureiur.*

9 *l. heredem* 59. *l. hereditas* 62. *de reg. iur.*

10 *l. transactione finita* 30. *C. de transact.* Bart. *ad l. iusiurandum* 17. §. *procurator, n.* 4. §. *& 6.* vbi vide *ff. de iureiur.*

11 Æstimatio enim ab vno facta non nocet aliis, *l. si fundum* 8. §. *si libert. de leg.* 1. *l.* 5 §. *circa. de don. int. vir.*

DEFINITIO X.

De minore curatorem non habente restitutionem petente ex causa læsionis aduersus suratam prædij paterni venditionem.

MInor curatorem non habens, qui rem suam immobilem sine decreto vendidit; interposito tamen, vt fieri solet, iureiurando, si nullo modo læsus sit, non est in integrum restituendus, [1] quamuis paternum & hereditarium fundum vendiderit, [2] nisi proponas domum venditam, in qua sint maiorum imagines, [3] aut quid aliud simile, quod iustam minoris affectionem esse suadeat ad inducendam restitutionem. [4] Auctoritas namque iurisiurandi eo iure, quo vtimur, supplet defectum solemnitatis, & decreti. [5] Itaque cessante causa nullitatis, [6] sola supereſt æquitas restitutionis, [7] cui porro minor tantum ætas, nisi læsio aliqua concurrat, locum facere nunquam potest. [8] Plane si læsio interuenerit, siue in precio, siue in eo, quod sine causa vendiderit rem, quam non expediebat vendere, restitutioni locus erit, [9] nec eo minus, quod cum alio æque minore contractum proponatur. [10] Cæteris enim paribus melior semper est conditio minoris, qui certat de damno vitando. [11] *Ita Senatus* contra Henricum Potier 16. Cal. Mart. 1594.

1 Quia, vt sequitur in Definitione, cessante causa nullitatis propter auctoritatem iurisiurandi, supereſt sola quæstio restitutionis, quæ porro citra læsionem competere nulla potest, *l. si quidem* 11. *C. de prad. minor. l. nam posteaquam* 14. §. *si minor. D. de iureiur.*

2 Ita enim fieret, vt pupillus aut minotibus nihil vendere liceret ex eo, quod à parentibus accepissent, ne quidem cum decreto, quod falsum est: semper namque minor læsus reperiretur.

3 *l. lex quæ tutores* 22. *versic. nec vero domum, C. de administr. tutor.*

4 *l. si in emptionem* 35. *D. hoc ti.* Facit *l. libertus* 36. *D. de bo libert. vers. veluti si prædia, l.* 1. §. *& alias videamus* 15. *D. si quid in fraud. pat.*

5 *Auth. sacramenta, C. si aduers. vendit.* Alex. *cons.* 27. *& cons.* 125. *num* 6. *lib.* 1.

6 Quæ subesset facta alienatione rei immobilis sine decreto, *l.* 2. *l. prædia* 8. *l. si minor* 15. *& pass. C. de prad. minor.*

7 *d. l. si quidem* 11. *eod.*

8 *d. l. nam posteaquam* 14. §. *si minor, D de iureiur. l. verum* 11. §. *sciendum est, D hoc tit.*

9 *l. patri* 27. § *item ex diverso. l. minor* 40. §. 1. *l. tutor* 47. *in princ. &* § 1. *& pass D eod.*

10 Si modo solus ille captus sit, qui vult restitui. *d. l. verum,* § *item quæritur pen. à contr. sens. eod.*

11 *d.* §. *item quæritur.* vbi additur, Si vterque certet de damno vitando, quia forte pecuniam ab alio acceptam alius consumpserit, potiorem esse causam eius qui consumpsit. Facit *l. si minor* 14. *eod. l. si seruum* 91. §. *sequitur, in fin. de verb. oblig.*

DEFINITIO X.

De minore procuratorem ad lites constituente, siue curatorem habeat, siue non, &, siue iurauerit, siue non.

COnstitutio procuratoris sine curatoris auctoritate facta per minorem habentem curatorem non valet, etiamsi iusiurandum interuenerit, [1] sicuti nec aditio aut repudiatio hereditatis, aut quid aliud simile. [2] Denique eo iure vtimur, vt nihil omnino facere possit sine curatore minor, qui habet curatorem, non magis, quam si adhuc impubes esset, [3] multo minus hereditatem, quam ipsius nomine tutor aut curator agnouerat, repudiare poterit, [4] ne in iudicio quidem. [5] Itaque si id facere velit, licet aduersarius repudiationi consentiat, Iudex tamen decernere debet, vt ante omnia curator in ius vocetur, & audiatur. [6] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Petel Maurianensi 16. Cal. April. 1595.

1 Secus est si minor non habeat curatorem, quia tunc iuramentum repræsentat eum maiorem, *d. Auth. sacramenta.* vbi Bart. & alii. Idem Bart. *in l. minor* 18. §. *sin autem, D. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 35. *& quæst.* 494. *vers. sed aduerte.* Adde eundem Bart. *in l. cum minor, num.* 1. *D. rem rat. haber.* Quod si neque curatorem habeat neque iurauerit, constitutio procuratoris nulla est, & processus, qui inde sequitur, nullus. Guid. Pap. *d. q.* 494. Excipe causas, in quibus posset minor per se stare in iudicio. Nam & in iis poterit per se & sine curatore dare procuratorem. Bart. *in l. diuus Seuerus,* §. *curatores, num.* 1. *D. qui pet. tutor. l.* 17. §. *idem dic ersi nepos* 20. *de iniur.* Sed ad negotia procuratorem constituere nullib t minor potest, id est, etiam qui curatorem non habet, Idem Bart. *in l. neque tutores, n.* 12. *C. de procurat.*

2 Est enim aditio & repudiatio hereditatis res magni momenti, & quæ plurimum iudicii & consilii requirit, cum is, qui edit, obligetur, *l. more* 8. *& seq. D. de acquir. here.* qui vero repudiat, amittat occasionem acquirendi, *l. quod autem* 6. §. 1 *qua in fraud. credit. l.* 4. *D. ad SC. Trebell.*

3 Aut prodigus, *l. si curatorem habes* 3. vbi Bart. & alii, *C. hoc tit.*

Source : BIU Cujas

4 Licet ea agnitio nullius sit momenti, quia non potest adire tutor pro pupillo, nec curator pro adulto, sed pupillus ipse adire debet tutore auctore, minor qui curatorem habet curatore auctore, *d.l.8.& 9.de acq.hered.l.potuit* 5. *C.de iur.deli.* Extra casum *l.si infanti* 18. *eod.& l.vlt.§.sin vero, C. de curat.furios.* Quanquam si iuris ratio inspiciatur, curatoris auctoritas in hanc rem prorsus inutilis est, *l.cum in vna* 17.*§.tutor, D.de appell.*

5 Quia nec in iudicio comparere potest sine curatoris auctoritate, nisi fortasse pupilli exemplo ad decretum Iudicis implorandum, *arg.d.l.infanti, in fin.*

6 Vt audito curatore possit decernere, an minori expediat hereditatem delatam adire aut repudiare.

DEFINITIO XII.

De restitutione minoris aduersus nouum creditorem, qui minore mandante veteri soluit.

QVoties creditori minoris, aduersus quem restitui minor potuit, alius mandante minore soluit, si postea minor ex causa ætatis & læsionis in integrũ restitui velit, non aduersus secundum creditorem, qui priori soluit, sed contra priorem impetrare debet restitutionem.[1] Subsistente siquidem primo contractu fieri non potest, vt non vtiliter minoris negotium ille gesserit, qui pecunia sua priorem creditorem dimisit.[2] Quod si qua ratione minor læsum se cõqueri potest, is vt à primo creditore læsum se probet necesse est. Id vero inaudito eo fieri nequit lite contra secundum creditorem solum instituta, cuius nihil interest: quique exceptiones in promptu non habet, per quas restitutionis beneficium excludi fortasse posset.[3] *Ita tractatum est*, quibusdam tamen dissentientibus, in causa Nicolai Despatron, contra Petrum Cochet. Idib. April. 1595.

1 Imo potius contra vtrumq; simul, *arg.l.in causa* 13.*§.vnde tractari, D.hoc tit.* Et sane durum est dari restitutionem in integrum, aut condictionem contra eum, qui suum recepit, *l.repetitio* 44.*de cond.indeb.l.* 5.*§.pen. de dol.mal.excep l.*1. *§. quod si patre, quar.rer.act.non det.l.si quis* 12.*D.de noua. l.vt mihi* 21.*D.de donat.* facit *l.*6.*§ sciendum, D.qua in fraud.credit.l.nihil dolo* 129. *de reg.iur.* Vide *Defin.*4.*in fin.Si min.ab hered.se abstin.*

2 Obstare tamen videtur *l.doli* 19.*§.idemque est, D.de nouat.*

3 *d.§.vnde, l.*29.*§.vlt.D.hoc tit.* Iunge *l.*12.*eod.*

DEFINITIO XIII.

De comparatione pupilli & minoris curatorem habentis.

QVod nostris placet, puberem, qui curatorem habet, pupillo comparandum esse,[1] nõ facit, quo minus ex eius iureiurando confirmentur contractus omnes ab eo initi, ac si curatorem non haberet, si modo curatoris auctoritas interuenerit,[2] posteaquam placuit, sacramenta puberum vim habere decreti ad confirmandam alienationem, quam minor contra leges & sine decreto fecerit,[3] Itaque hactenus comparabitur pupillo minor curatorem habens, vt si sine curatoris auctoritate rem immobilem alienet, etiam accedente iureiurando, non valet alienatio.[4] Cæterum extra causam illam alienationis bonorum immobilium constat, puberes etiam sine curatoribus suis recte obligari,[5] si prudentibus magis quam Interpretibus credamus,[6] quamuis alio iure vtamur.[7] *Ita tractatum est* in causa Claudij Vuillierme & D. de la Biguerne Idib. Sept. 1595.

1 *l.& prodigo.l.si curatorem* 3.*C.hoc tit.*

2 Etsi tutoris auctoritatem interuenire non sufficeret, vt pupillus ex iureiurando obligaretur.

3 *Auth.sacramenta puberum, C.si aduers.vendit.*

4 *d.l.si curatorem.*

5 *l puberes* 101.*de verb.obligat.*

6 Iac.Cuiac *ad d.l.puberes.* contra receptam Interpretum traditionem.

7 Vt tum etiam, cum de nuda obligatione agitur, pubes habens curatorem pupillo æquiparetur, perinde ac si ageretur de prædiorum distractione.

DEFINITIO XIV.

Interlocutio, per quam pronunciatum est instrumentum bonum & authenticum, non impedit restitutionem in integrum.

IVdicis interlocutio, quæ instrumentum contractus initi cum minore pro bono & authentico pronunciauit, beneficium restitutionis, quod postea minor petit, vt contractus rescindatur, ei adimere nõ potest,[1] maxime vero si interlocutioni causam dederit contumacia tutoris vel curatoris:[2] siue quod administratoris delictum aut negligentiam minori non nocere oporteat,[3] siue quod eiusmodi interlocutio ad formam instrumenti extrinsecam potius, quam ad intrinsecam contractus substantiam referenda videatur,[4] siue denique quod ipsum etiam restitutionis nomen supponat valere ipso iure contractum, aduersus quem restitutio postulatur,[5] ne auxilium extraordinarium ab eo, qui ipso iure tutus sit, frustra & contra iuris nostri regulas imploretur.[6] *Sine die.*

1 Nihil enim commune habet fides instrumenti cum venia ætatis, *arg.l Papinianus exuli* 20.*de minor.*

2 Solent enim interlocutiones tales fieri in pœnam contumaciæ. Not.*in l.de ætate* 11.*§.qui tacuit, D.de interrog.in iur.faciend.*

3 *l.vlt.& tot.tit.C.si tut.vel curat.interuen.* Excipe tamen casum *l.properandum* 13.*§.vlt.C.de iudic.*

4 Dicitur enim bonum & publicum & authenticum instrumentum, quod formam publicam & solemnem habet extrinsecam. Not.*in Auth.si quis in aliquo, C.de edend.& in l.vlt. C.de fid.instru.* Aliud est autem tractare de instrumento, aliud de contractu.

5 *l.*3.*C.si aduers.libert.l.*2.*C.de præd.minor.*

6 *l.in causa* 16. *D.de minor. l.Imperatores* 29.*D.de reb.auctor. Iudic.possid.*

TIT. XIII.

DE FIDEIVSS. MINOR.

DEFINITIO I.

De restitutione minoris an prosit fideiussori?

IN quæstione illa, An in integrum restitutio minori concessa prosit fideiussori,[1] placet distinctio, An pro minore fideiussor interuenerit eo prorsus modo, quo pro maiore interuenisset,[2] quod simpliciter accepto fideiussore in dubio præsumendum est,[3] an quasi pro minore & contemplatione iuris Prætorij,[4] id est, ob eam duntaxat causam, vt creditori cautum esset, qui alioquin propter incertum ætatis ac restitutionis[5] non fuerat cum minore contracturus. Priore casu prodest fideiussori restitutio à minore impetrata, perinde ac si à maiore impetrata esset.[6] Posteriore vero non prodest,[7] nisi creditoris dolo minor circumscriptus proponatur.[8] Quidni enim hoc casu restitutio minoris prosit fideiussori, cui & citra restitutionem doli exceptio ex persona minoris prodesse posset?[9] Quippe quæ ex parte obicientis in rem potius sit, quam in personam,[10] ac proinde ex earum genere, quæ vel inuito debitore competunt fideiussori.[11] Plane omni casu minor à fideiussore iudicio mandati conuentus eodem ætatis fauore aduersus fideiussorem quoque restitui poterit,[12] ni dolus proprius sit impedimento.[13] *Ita Senatus* in causa Ioannis Antonij Gleiron & Ioannis Crispini, contra D.de Moyron Idib. Decemb. 1590.

1 De qua

1 De qua *in l.1.& 2.C.hoc tit.*

2 Id est, non tanquam pro minore, sed tanquam pro alio quolibet etiam maiore, quia nihil vetat etiam à maioribus fideiussores dari.

3 In dubio enim iure communi vsus quis creditur potius quam speciali. *l.si miles 7.de inoff. rupt.* sicut & causa naturalis inspicitur magis quam accidentalis. *l.3.§.1.D. de tutel.*

4 Quomodo Papinianus loquitur *in l. Stichum aut Pamphilum 95.§.quod vulgo.D.de solut.*

5 Sic loquitur idem Papin. *in l.si Titius 48.§.1.D.de fideiuss.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib.8.Coniect. ca.1. & 2.*

6 *l.minor 51.D.de procur. l.2.§.1.D.de admin.tut. l.si pupillus 89.de acquir.hered. l.exceptiones 7.§.1.D. de except.*

7 *l.in causa 13.D.de minor. d.§.quod vulgo, d.l.si Titius.* Paul. *lib. 2.sentent.tit.9.§.5.l.1. Codic.hoc tit. l.si pupillus 35. Digest. de recept. qui arb.*

8 *l.2.C.eod. d.l.exceptiones 7.§.1.*

9 *d.l.exceptiones, in fin.*

10 *l.2.§.1.& 2.ff. de dolo mali except.*

11 *d.l exceptiones, §.1.l.& heredi 21.§.vltim. l.quod dictum 32.de pact.* facit melius *l.vlt. ff.tit.de pact.*

12 *d. l.1.C.hoc tit. d.l.in causa.*

13 Nunquam enim minoribus in dolo subuenitur, *l.si ex causa 9.§.nunc videndum ff.de minor.l.1.Cod.si aduers. delict. l.sed et si 5.§.quod si impubes ff. ad leg.Aquil.* Ergo non semper minoris restitutio prodest fideiussori, sed interdum, vt Vlpianus loquitur *in l.3.§.sed vtrum ff.de minor.* id est, secundum suprascriptam distinctionem. Scripsi libr.8.Coniect.iur.ciuil.cap.1.& sequentibus.

TIT. XIV.

DE FILIOFAM. MINOR.

DEFINITIO I.

De filiofamilias fideiubente pro patre à carceribus liberando.

PATER ex causa criminis in carceres detrusus, & de non offendendo ad certam vsque quantitatem satisdare damnatus, [1] vndique conquisitis fideiussoribus nec inuentis, oblata etiam vxore quam minus idoneam esse constiterat, [2] postremo loco filium ex prædefuncta coniuge minorem annis viginti quinque offerebat. Aduersarius negabat admittendum propter periculum in integrum restitutionis, si quando filius vellet dicere, paterna se reuerentia coactum & iuuenili facilitate, vt pro patre fideiuberet. [3] Visum est, iustam intercedendi causam habere filium, qui id ageret, vt patrem alioqui miserum & perpetuis carceribus mancipandum liberaret: [4] cum si in eo minus officiosum se præberet, exheredari merito ob eam causam tanquam ingratus ex Iustiniani constitutione [5] posset. Proinde verendum non esse, ne prætextu minoris ætatis aduersus illam intercessionem restitui minor quandoque posset. [6] Neque enim læsus videri deberet, qui iure communi vsus fuisset, [7] quique non aliud feciisset, quam quod, vt faceret etiam maior, [8] pietatis intuitu, & iustæ exheredationis metu cogi potuisset. [9] Cum tamen filij quoque perinde ac mulieris facultates suspectæ probarentur, recessum fuit ab hoc tractatu, alioque adhibito remedio victoris indemnitati & saluti consultum. *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Iacobi de Minioux, & Do.Car.Dorlier tunc Iuridici apud Chablasienses maioris postea Senatoris meritissimi 13. Calen. Ianuar. 1594. & iam antea 3. Non.Sept.

1 *Iuxt.l.illicitas 6.§.ne potentiores ff.de offic.Præsid.*

2 Non solum propter exceptionem Senatusconsulti Velleiani, quæ datur contra intercessionem, & cui tamen renunciari potest, *l.pen.§.pen ff.ad SC.Velleian. l.iubemus 21.C.eo. l.vlt. & Auth. matri & auiæ, C.quand.mul.tut.off.fung.potest.* sed etiam quia non erat dos satis idonea. Posset etiam dici, fœminam non posse alium defendere, ne maritum quidem, *l.4.l.alienam 18. C. de procur. l.neque fœmina 54. ff.eod.* Sed hic non de defensione agebatur, sed de fideiussione, quam vtique præstare mulier potest pro marito è carceribus eximendo.

3 *Arg.l.1.§.qua onerandæ ff.quar.rer.act.non det.* Neque enim es alienum patris soluere non cogitur, *l.5.§.parens 16.de lib agnosc. l.1.C.hoc tit.*

4 Neque enim modica filij ignominia est, si patrem talem habeat, *argum.l.1.§.vlt. D.de liber caus.* Nec quicquam vetat filium pro patre fideiubere *l.si pro patre 10.in princip. & §.1.ff.de in rem vers. l.fideiussor 22.§.1.D.de pignor.* Nam & sublata proxima causa stipulationis, quæ propter restitutionem ex causa læsionis & paternæ verecundiæ inanis esse posset, supereset pristina causa pietatis, quæ impedit condictionem, ne possit filius petere vt liberetur *arg.l.pen ff. de condict.ob turp. caus. l.cum is 32.§.mulier, ff. de condict.indeb.* Facit *l sed etsi 21.D.solut.matrim.*

5 Nouell.115.*vt cum de appe cognosc.§.illud quoque capitulum, § si vnum de prædictis*, qui licet loquatur de patre captiuo, tamen etiam porrigi potest ad eum, qui in carcere detinetur pro delicto, si de suo satisfacere non possit, quia nec liberari potest cedendo bonis, vt dicam *infr.titul. qui bon.ceder. pos. Defin.* 4. Quid enim interest, an parietibus quis, an compedibus teneatur? Intenetur, etiamsi sit locupletissimus, pro idoneo non habetur, *l. minor 51.§.vlt.& ll.seqq.de procur.*

6 Non enim restituitur minor ob id solum, quod sit minor, nisi sit etiam læsus, *l.verum 11.§.sciendum ff.de minor. l.nam posteaquam 9.§ si minor, D.de iureiur.*

7 *l.vltim.Cod.de in integr.rest.minor. l.inter eos 51.§.penultim. ff.de fideiuss. l.in pupillo 47.§.1.de solut. l. nihil consensus 116. §. non capitur, de regul.iur.* Ioan.Papon. *in syntagm. Arrest.libr.7.titul. 1.§.3.*

8 Text.est elegans *in l.antepen.§.vlt ff.de minor.*

9 *Argum.l.qui non facit 121.de regul.iur l.cum plures 12.§. eum tutor, & leg.sequen §.in soluendis, ff.de admin.& per tut.l.4.ff.vbi pupil.educ. deb.* Itaque videtur filiusfamilias hoc casu fideiubere in rem suam perinde ac patris, quia dignitas patris est dignitas filij, *l.filiam 9.ff.de Senat.* & contra infamia patris est infamia filij, *dict.leg.1.§.vltim.de lib.caus & in l.sæpe quidem 8. in fin. Dige. de eo quod met.caus.* [Vnde est quod patrem etiam bannitum, vt loquuntur, dum ne perduellem filius alere tenetur Nell de Sancto Geminiano post alios, quos citat *in tractat. de bannitis, quæst.48.*]

DEFINITIO II.

Filiofamilias fideiubenti pro patre ex causa iusta, & decreto Iudicis, curator dandus non est.

CVm iusta causa est permittendi, vt filiusfamilias, licet minor annis viginti quinque pro patre fideiubeat, [1] quemadmodum in ea specie, de qua proximè scripsimus, an curator ei ad actum dari debeat, dubitatum est, [2] quibusdam sic affirmantibus ad facilius denegandum beneficium restitutionis ei, qui alioquin & ætatis, & metus, vt vocant, reuerentialis prætextum vellet obtendere. [3] Sed placuit non nisi ineptè curatorem ei dari posse, qui in patris iure ac potestate esset constitutus, [4] quique & sine curatore obligari rectè posset ex quocunque contractu, [5] accedente præsertim iureiurando. Nec enim egere poterat auxilio curatoris, ad explorandum, an facere deberet, quod Senatus ex officio facere eum debere pronunciaret. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Regulariter enim restitui potest filiusfamilias minor, qui fideiubet siue pro patre, siue pro extraneo, *l.1. C.hoc tit.* Extra hanc causam non solet filiisfamilias minoribus succurri, ne per eos patribus quoque succurratur, nisi in causis, ex quibus patri nō acquirunt, *l.3.§.sed vtrum. l. Æmilius 38.§.vlt.ff.de minor. l.vlt.§.vbi autem 6.C.de bon.quæ libe.* Vide *l.si dubitet 10.§.filiusfamilias, ff. de fideiuss.*

2 Dubitandi causa est, quia neque filiusfamilias videtur posse stare in iudicio, sine auctoritate patris, *l.vltim.§. necessitate, Cod.de bon. quæ liber.* neque pater auctoritatem filio præstare in rem suam, *l.1.l.5.l.quod dicimus 7.de auctor.tut.in princip.& in fin.*

3 Difficilius enim est, vt decipiatur minor, qui adhibet curatorem, *l.aut prætor 7.§.1.ff.de minor. l.cum pater 77. §.curatoris, de leg.2.*

4 Curatorem tamen certis eius bonis dari nihil prohibet, vt in casu *d.l.vlt.§.1.vers. nolente.*

Source : BIU Cujas

5 *l.tam ex contractibus 57.D.de iudic.l.filiusfamilias 8. ff.de procurat.*

6 Decretum enim Iudicis ſupplet præſentiam patris & curatoris, *d.l.vlt.§.nolente, l.ſi infanti 18. in fin. C. de iur. delib. l. bonorum 7. C. qui admitt.*

DEFINITIO III.

De filiofamilias, qui ſe depoſitarium conſtituit pro patre.

FIliusfamilias minor annis viginti quinque, cum pater vrgeretur ad ſolutionem, vt pecuniam à ſe debitam vel ſolueret, vel obſignaret, profeſſus fuerat depoſitam penes ſe pecuniam, vel quam aliam rem, quæ pecuniæ loco eſſet, cum tamen reuera nihil accepiſſet. Non magis iuuabitur per in integrum reſtitutionem, quam ſi reuera depoſitum ſuſcepiſſet. Nihil enim intereſt, quod ad creditorem attinet an depoſitarius quis ſit, an depoſitarium ſe conſtituerit, ſiquidem non magis huic, quam illi exceptio vlla competit, [2] Minuſque ſuccurrendum illi eſt, qui vt exequenti apparitori illuderet finxit ſe depoſitarium, cum non eſſet. [3] Accedit enim ea res proximè ad dolum, [4] in quo genere minoribus quantumlibet læſis ſuccurri non ſolet. [5] Quamquam malè & perperam feciſſe apparitorem conſtabat, qui paſſus eſſet pecuniam aut quam aliam rem, quæ pecuniæ loco eſſet, deponi penes filiumfamilias debitoris, [6] quia cum eadem ſit perſona filij & patris, [7] perinde eſt ac ſi pater ipſe idémque debitor in depoſitarium eligeretur, [8] quod vtique fieri nemo probauerit, [9] hoc ita ſi non creditor ipſe conſentiat. Neque enim volenti fit iniuria. [10] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio Idib. Septembr. 1595. poſtea pronunciatum Ant. Cal. April. 1596.

1 Confeſſio enim in depoſito probat veram numerationem ſaltem in præiudicium confitentis, *l.Publia 26.§.vlt.D.depoſ.l.in contractibus C.de non num.pecun.*

2 Andr.Tiraq.late *de tract.conuent.§.4.gloſſ.6.nu.8.& ſeqq.*

3 *Arg.l.1.§.idem Pomponius quærit 14.D.depoſit.* Mendacium enim puniri æquum eſt, *l.4.l.ſi ſine 9.l.de ætate 11.§.ſi cum eſſet, & §.qui tacuit, de interr.in iur.fac.l.ſi dubitet 10.§.1. D. de fideiuſ.l. vlt.D.de rei vindic.* præſertim cum hoc mendacium alioqui futurum ſit creditori captioſum, *l.vlt.D.quod falſ.tut.auct.* Nam & in pupillo id obtineret, *l.quid enim 14.D.de dolo.* [Huc pertinet quod ſcriptum eſt *in Auth.item poſſeſſor. C.qui potior in pign.hab.* Eum qui negauit ius auctoris ſui nullam poſtea exceptionem ex illius iure poſſe obiicere. Cui ſimile eſt, quod ſi fideiuſſor vel mandator neget ſe fideiuſſiſſe vel mandaſſe, & poſtea conuincatur de mendacio exceptionem ordinis poſtea non habet, In pœnam ſcilicet mendacij. *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Quiblier, & Antonij Matthieu Non. April. 1611.]

4 *Arg.l.pen.D.eod.tit.de dolo, l.qui ſe liti 45. D.de petit.here.l.nec vllam 13.§.non ſolum, & l.ſeq.eod.l.vlt.D.ſi vſusfruct.pet.*

5 *l.ſi ex cauſa 9.§.nunc videndum, D.de minor.l.1.C.ſi aduerſ.delict.l.ſed etſi 5.§.quod ſi impubes.D.ad l.Aquil.*

6 Ioan.Papon. *in ſyntag.areſt.lib.18.tit.5.§.22.*

7 *l.vlt.C.de impub.& aliis ſubſt.*

8 *Arg.l.ſi apud filiumfamilias 21. D. depoſ. iunct. l. 1.§.ſi apud ſeruum 18.D.eod.*

9 Nec enim fieri poteſt, vt idem & deponens ſit & depoſitarius, non magis quam vt idem ſit & debitor & creditor, aut fideiuſſor ſui ipſius, *l.heres à debitore 21.§.ſeruo tuo, & ſeq.D.de fideiuſ. cum ſimilib.*

10 Ipſe enim aut non eſt deceptus, aut ſe decepit, *d.l.qui ſe liti 45.D.de petit.hered.l.nam ſi actor 26.D.de rei vindi.*

TIT. XV.

SI TVT. VEL CVRAT. interuen.

DEFINITIO I.

Cui incumbat onus probandi, pecuniam fuiſſe verſam in rem minoris vel perditam.

QVOD dicimus, Minore, qui rem ſuam immobilem ſine decreto alienauerat, [1] ſi venditio propter iuriſiurandi religionem teneat, [2] reſtitutionem in integrum poſtulante, [3] emptori incumbere onus probandi, verſum fuiſſe pretium in rem minoris, [4] non habet locum, ſi minor cum curatoris auctoritate contraxerit. [5] Credendus enim eſt curator pro officij ſui ratione id egiſſe, vt in rem minoris pecunia verteretur: [6] in eoque duntaxat prodeſt emptori adhibitam eſſe curatoris auctoritatem, cum alioqui facta venditio à minore curatorem non habente non eo minus valeat, ſi iuſiurandum interuenerit, [7] Adeo vt nec reſcindi poſſit beneficio teſtitutionis, ſi læſio nulla concurrat: [8] ſicut ex contrario interueniens curatoris auctoritas probata læſione reſtitutionis auxilium non excludit. [9] Cæterum non vſque adeo minori nocere debebit interuentus curatoris, vt audiri non debeat, ſi probare velit, pecuniam à ſe malè conſumptam: [10] ſi non ex aduerſo probet emptor ſolutam auctore etiam curatore. Nam qui minori ſoluit cum curatoris auctoritate tutus eſt, [11] neque curioſus eſſe debet, quam in rem poſtmodum pecunia impendatur. Pertinet enim id ad periculum curatoris & fideiuſſorum eius, ſi quos dederit, [12] adeoque minoris ipſius, qui imputare ſibi debet, quod curatorem hunc ſibi dari petierit, [13] cum curator non niſi petenti detur. [14] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Denarle contra Bartholomæum de Valon 8. Id. Auguſt. 1588. & in cauſa Hypoliti Fernier, contra fratres Raymondos Maurianenſes 12. Calen. Iul. 1592.

1 Quo caſu ſi iuſiurandum non interueniat, competit vindicatio, quia minori integrum manet ius dominij propter legis prohibitionem, *l.5.§.pen.l.pen.§.1.ff.de reb.eor.qui ſub tut.l.prædia 8. l.ſi quidem 11.l.ſi prædium 16.& paſſ.C.de prad.minor.*

2 Iuxta Auth. *ſacramenta, C.ſi aduerſ.vendit.*

3 *d.l.ſiquidem.verſ.ſi vero.* Vide quæ ſcripſi in Ration. *ad §.reſtituto, l.24.de minor.*

4 *l.prædiorum 10.* vbi gloſſ. & DD. *d.l.ſi prædium 16.eod.*

5 Intellige, Omni caſu quo minor petit reſtitutionem, ſiue quia vendiderit rem, quam non expediebat vendere, aut precio viliore, ſiue quia precium malè conſumpſerit, ſecundum diſtinctionem Bartoli *in d.l.ſi quidem.* Nam & cum non aduerſus ſolutionem, ſed aduerſus venditionem ipſam reſtituendus eſt, ſiue ad rem præcisè habendam, ſiue ad precium ſupplendum, curatoris interueniens auctoritas facere debet, vt præſumptio ſit pro emptore, quamuis probet minor id, quod eſt cauſa ſuæ intentionis, quia ponimus contractum tenere: alioqui de reſtitutione quæri non oporteret, *l.2.d.l.ſiquidem, l.in cauſa 16.§.& generaliter, ff.de minor.* Imo & vulgo creditum eſt ſufficere, vt contractus teneat, poſt Gloſ. & Bart. *ad d.l.prædiorum.* quod ſi ita eſt, nihil refert, an curationis auctoritas interuenerit necne. Sed ego non poſſum probare, quia tum etiam, cum contractus tenet, non ſatis tuto minori ſoluitur ſine curatore, *l.7.§.1.ff.de minor.* niſi venditio facta ſit cum decreto, quomodo accipienda eſt, *l.quod ſi minor. 24.§.reſtituto, l.patri 27.§.item ex diuerſo, ff. eod.* Si enim venditio non teneat niſi propter vim iuriſiurandi, & minor reſtituendus ſit, non puto duriorem conſtitui debere cauſam minoris, quam ſi non iuraſſet, dummodo impetrauerit abſolutionem, vt dicam inf. Def.2. Si aduerſ.vendit. quia iuramentum non reſpicit cauſam ſolutionis, nec quicquam facilius eſſet, quam eo modo minores decipere. Ergo ſi venditio non teneat, multò minus nocebit minori interuentus curatoris, quo minus probandi onus de precio in rem minoris verſo emptori incumbat, cum hoc caſu, quo minor habeat vindicationem, quæ non poteſt excludi niſi per doli exceptionem, vno illo caſu, quo minor ex alieno damno locupletari velit, *dict.l.ſi prædium, l.vtere, Cod. de prad.minor. l.pen.ff.eod.* In qua exceptione procul dubio emptor ſemper actor eſt. Neque hoc caſu locum habet illa ratio Vlpiani *in d.§.reſtituto.* quod emptor ſoluere precium neceſſe habeat, quia neque ex venditione nulla precium ſoluere eſt neceſſe. Excipe contractum mutui, de quo in Definit.1.infr. Si aduerſ. credit.

6 Sicut & credendus eſt decipiendi minoris conſilium non habuiſſe is, qui cum minore contracturus adhibuit curationem, *d.l.7.§.1.ff.de minor.*

7 Dixi

7 Dixi Def.10.*sup.de in integ.rest.minor.*

8 *l.nam poste aquam 9.§.si minor.ff.de iureiur.*

9 *l.vlt.& pass.C.hoc tit.*

10 Præsumptio enim eliditur per probationem contrariam, *l. si chirographum 24.& seq.ff.de probat.*

11 *d.l.7.§.1.ff.de minor.l.1.C.si aduers.solut.*

12 Cum sint idonei, *l intra 39.§.vlt.ff.de minor.& tit.de fideius. tutor.*iunct.*tit.de magistr.conuen.*

13 *l.1.§.item quaritur 11.ff.de separ.*

14 *§.item inuiti, Inst.de curat.l.mutus 43.§. is qui curatorem.ff. de procurat.*

DEFINITIO II.

De curatore dato ad præstandum auctoritatem minori donaturo vel vendituro.

SI curator ad hoc ipsum datus sit, vt donet aut vendat bona minoris immobilia, vel vt vendituro aut donaturo minori auctoritatem præstet, non aliter valet curatoris datio, quam si eædem iuris solemnitates interuenerint, quas interuenire necesse est in alienatione rerum minoris: [1]quod alioqui in fraudem minoris & dolo malo eius, qui cum minore contracturus est, ea auctoritas captata videatur.[2] *Ita Senatus* pro Donata Morens contran Bertrandam Morens 6.Id.Iunias 1590.

1 *l.1.*vbi Bald.*C.si aduers.donat.*Simile est quod dicimus,pupillum aut adultum sicuti alienare non potest, ita nec procuratorem constituere posse ad alienandum etiam tutore auctore.Bart. *in l.neque tutores n.10.& 11.C.de administ.tutor.*

2 Auctoritas enim dolo malo præstita non nocet, *l.huius 9.l. falsa tutor 11.§.qui dolo malo.D.quod falsi.tut.* licet actio, quæ ex edicto illo competit,tota sit in fauorem eius, qui dolo malo falsi tutoris deceptus fuit contrahens cum pupillo.Melior textus est *in l.siue generaliu 61.D.de iur.dot.*

DEFINITIO III.

De verbis enunciatiuis prolatis per minorem contrahentem cum auctoritate curatoris.

VErba enunciatiua in contractu cum minore gesto apposita, quæ contra maiorem probarent,[1] probant etiam contra minorem, si curatoris auctoritas in contractu interuenerit, non aliter. [2] Hactenus nimirum, vt contrarium probandi onus in minorem ipsum transferatur,[3] vtputa si in instrumento scriptum sit, minorem accessisse ad venditionem patris, quam in re communi habebat, propterea quod res illa commodè diuidi non posset,[4] præsertim cum id ipsum alij quoque coheredes eodem instrumento affirmassent. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.13.sup.De in integr.restit.minor.

1 Quomodo probant,quoties id continetur,in quo contrahentes possunt sibi præiudicare.Bart.*in l.1.nu.4. Cod. de fid. instr. & in l.Publica 29.§.Titius,D depos.*aut quoties iuramẽtũ interuenit,siue principaliter propter se,siue incidẽter, siue propter aliud, siue ad alium directa,siue sint emissa,siue subaudita. Idem Bart. *in l.ex hac scriptura.nu.11.D.de donat.*

2 Nihil enim potest imputari ei, qui contrahit cum minore adhibito curatore,cum deterioris conditionis esse debeat,quam si contraheret cum maiore, *l.cum pater 77.§.curatoris,de legat.2.* vbi est text.elegans.

3 Nam contra probationem, quæ ex verbis enunciatiuis inducitur,potest admitti contraria probatio, *l.pen.* vbi Bart.*nu.1.C. de contr.& commit.stipul.*

4 Quæ res facere potest,vt minori expediat vendere,cum non possit diuidere,puta si habeat socium rixosum. Nã & ex hac causa si res diuidi posset,prouocare ad diuisionem etiam minor posset.Bart.*in l.iubemus 2.num.7.C.de sacros. Eccl.* facit *l.1.§.1. D. de reb.eor.l.pen.C.eo.l.4.inf.prosoc.l.vlt.de iur.dot.l.inter 20.D.de auctor.tutor.*& ibi Bart.

5 Affirmatio tamen illa est suspecta,vtpote quæ causam illam habere potuerit,vt facilius defenderetur venditio, quæ ipsis vtilior futura erat,si tota res venderetur,quam si eorum portiones duntaxat.Non enim tam facilè reperitur, qui emere partem velit,*l.tutor.47.§.1.D.de minor.l.si quis aliam 46. D. de solut.* Neque hoc casu locum habet,quod dici solet, Eandem esse rationem partis & totius,*l.qua deuota 76.D.de rei vind. l.si duo 51.in fi.D.de admin.tut.l.si seruus 82.de acq.hered.l.3.D.pro derelict.*

DEFINITIO IV.

De vocando curatore ad actum dato,vt adsit iudicio in integrum restitutionis.

ILlud obseruandum est, cum quæritur, Venditione per minorem facta auctore curatore, an minori expedierit vendere necne, & an pecunia vtiliter in rem minoris versa sit, necne, melius esse,vt ante omnia in ius vocetur curator heresve eius, ne quicquam inaudito illo constituatur:[1] siue curator ille generaliter bonis omnibus minoris, siue ad actum duntaxat datus sit. Nam & qui ad actum datus est, perinde cogitur administrationis suæ rationem reddere. [2] Ad officium vero curatoris potissimum spectat, vt videat, an expediat minori vendere, & in quam rem precium vertatur, Multum tamen interit,an minor ob id læsum se dicat: quod vendiderit, cum non nisi expediret vendere,an ob id tantum, quod precium malè consumptum sit & deperditum?[3] Priore casu vocandus est curator sumptibus & diligentia emptoris, posteriore minoris, quia priore casu contra emptorem præsumptio est,[4] posteriore contra minorem. [5] Hoc ipsum ideo, quia emptori, priusquam emeret, fuit necesse emere, at ementem soluere fuit necesse. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum possit restitutio damnum ei afferre condemnato minore,*l.in causa 13.vers.causa enim cognita,l.etiam 20.vlt.D.de minor.*

2 Exemplo procuratoris,qui & ad vnam rem dati potest, *l.1.§. 1.D.de procur.l.si procurator 10.C.eo.l.si vero 12.§.contrario,D.mandat.l.3.C.de in lit.dand tutor.*

3 Ita distinguit Bart.licet ad alios fines, *in l.siquidem 11.Cod.de præd.minor.*

4 Secundum eam sententiam,de qua diximus Defin. præced. quam tamen nos non probauimus.

5 *L.quod si minor.24.§.restitutio.D.de minor.*

TIT. XVI.

SI IN COMMVN. CAVS. IN integr.restit.pet.

DEFINITIO I.

De restitutione in integrum ab vno ex fratribus minoribus pro omnibus petita.

SI plures fratres in minori ætate contraxerint, aut eorum nomine tutor de re, quam in communi habuerunt,& ea læsio interuenerit,quæ locum faciat restitutioni, potest ab vno ex iis omnium nomine restitutio impetrari etiam citra mandatum, non solum quod ex iuris ratione permittatur coniuncto, vt agat pro coniuncto præstita rati satisdatione,[1] (coniunctas autem personas in proposito transuersales quoque intelligimus vsque ad quartum gradum [2]) sed etiam ratione connexitatis, &, vt nostri loquuntur,propter indiuiduitatem contractus,[3] si non alij fratres dissentiant, quorum etiam nomine restitutio postulatur:[4] contractuum enim omnium causa indiuidua est,[5] præsertim venditionum,[6] nec fieri potest, vt pro parte valeant, pro parte non subsistant.[7] *Ita Senatus* in causa N. Nicolai Dauise Senatoris, contra Franciscum le Maistre Prid. Cal. Septembr. 1593.

1 *L sed & hæ personæ 35.D.de procurat.*

2 Alexand.*consil.4.incip.videretur,col.3.vers.circa primum,volum.2.*

3 *L.vnic.*vbi Gloss.Bart.& cæteri,*Cod.hoc titul.*Ioannes Mauricius,qui dicit communem *in tract.de rest.in integ.c.185.nume.1.* & 4.& apertius *c.144.*facit *l.si communem 10.quem.ser.amit.l.4.§*

Source : BIU Cujas

si fundus, D. si seruit. vind. l. per fundum 11 *rust. prad.*

4 Mauric. *d. c.* 144.

5 Hæc propositio non videtur generaliter vera, sed tunc tantum, cum de iis rebus contractus est, quæ diuisionem non recipiunt, *l. stipulationes non diuiduntur* 72. *de verb. oblig.*

6 Intellige ex parte emptoris, qui non fuit empturus partem, *l. si quis aliam* 46. *D. de solut.* Nam ex parte venditorum cum sunt plures, nihil vetat diuiduam esse venditionem, si res vendita diuidua sit. Ideoque nec restitutio minoris debet hoc casu prodesse maiori si emptor nolit, *l. tutor vrgentibus* 47. *§. curator, D. de minor.* Dicam Defin. seq.

7 Nimirum in vnius eiusdémque venditoris vel emptoris persona, quia non fuerit ille partem venditurus vel empturus, *d. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.* facit *l. etiamsi* 29. *§.* 1. *De minor.* Iunge leg. cum ex causa 139. de verb. oblig.

DEFINITIO II.

De restitutione in integrum pro re communi per minorem impetrata.

COheredes plures qui fundum hereditarium communem & indiuisibilem habeant, eum tibi vendiderunt, Inter quos vnus fuit minor annis vigintiquinque qui & iurauit nunquam se contrauenturum, & curatoris sui auctoritatem adhibuit. Si is postea in integrum restitui velit aduersus venditionem tanquam læsus etiamsi læsionem probet non aliter audiendus est, quam si totum fundum recipere sit paratus, & vicissim totum precium reddere, id est, pro coheredum quoque portionibus.[1] Neque enim aliter fieri potest, vt omnia in integrum & pristinum restituantur, cum tu partem fundi communis, præsertim indiuisibilis empturus non fueris,[2] nec cogendus sis incidere in communionem si nolis,[3] in qua nec remanere cogi posses.[4] Sane non dabit ea res ius minori vt hoc prætextu possit fundum à te integrum auocare, & pro coheredum partibus, nisi per te conditio deferatur.[5] Diuersum esset si venditio perperam, & contra legis prohibitionem facta proponerentur, id est, sine decreto nec iureiurando interueniente.[6] Tunc enim sicuti non esset minori necessaria restitutio,[7] ita parum curandum esset an tu partem empturus fuisses, nec ne. Suam enim partem quasi nec alienatam pro indiuiso vindicare à te posset.[8] *Ita Senatus* in causa Claudij Vuillierme & Dominorum de la Biguerne, Idibus Septemb. 1595.

1 *d. leg. tutor* 47. *§. curator in illis verbis, Nisi si emptor à toto contractu velit discedi, quod partem empturus non esset, D. de minor.*

2 *d. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

3 *l. si non sortem* 26. *§. si centum. D. de condict. indeb.*

4 *l. vlti. D. commun. diuid.* Scilicet propter difficultatem communionis, vt loquitur Vlp. *in l. qui neque* 8. *§. vlt. D. de reb. eor. qui sub tutel.* id est, propter discordias quas materia communionis excitare solet, *l. cum pater* 77. *§. dulcissimis, de leg.* 2. *l. in re communi* 26. *vrb. prad.*

5 *d. §. curator.*

6 *Tit. de reb. eor. qui sub tutel. & C. De prad. minor.*

7 *l.* 2. *C. eod. de prad. minor. l. in causa* 16. *§. & generaliter, D. de minor.*

8 Nam & ad prædia communia pertinet oratio Seueri, vt neque obligari neque alienari possint sine decreto, nisi ea alienationis specie quæ fit necessario per diuisionem socio maiore prouocante, *l.* 1. *§.* 2. *in fin. l.* 5. *§. vlt. l. qui neque* 8. *§. vlt. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

TIT. XVII.

SI ADVERS. REM IVDIC.

DEFINITIO I.

Minor potest procuratorem constituere sine curatore, dummodo interueniat iusiurandum, nec petat ille dari sibi curatorem. Quem tamen dari semper melius est.

SI minor procuratorem ad lites constituerit adhibito, vt plerumque fit, iureiurando,[1] valent equidem omnia quæ cum procuratore gesta fuerint;[2] & consequenter minore condemnato valebit sententia, reique iudicatæ auctoritatem, si ab ea prouocatum non sit, obtinebit.[3] Sed non excludet ea res beneficium restitutionis aduersus rem iudicatam petitæ, si minor læsus proponatur.[4] Consultius tamen facit is, cui res erit cum minore, si ei curatorem dari postulet, quo auctore procurator ad litem constituatur iudiciumq. peragatur: ne tam facile minor quandoque conqueratur se indefensum fuisse, ex eaque causa impetret restitutionem.[5] Sed etsi minor curatorem nullum habens procuratore cum iureiurando iam constituto, dari sibi curatorem petat, & protestetur nolle se absque curatoris auctoritate litigare, dandus ei omnimodo curator erit.[6] Alioqui nec sententia valebit, si qua postmodum contra minorem reddatur, nec quicquam aliud, quod ab eo tempore cum procuratore geratur.[7] *Ita Senatus* sæpius.

1 Iuxta *Auth. sacramenta, C. si aduers. vendit.*

2 Bart. *ad d. Auth. num.* 22. vbi defendit constitutionem illam locum habere etiam in iudiciis, quoniam in iudiciis quasi contrahitur, *l.* 3. *§. idem scribit de pecul.* nec iusiurandum præstatur ab inuito, licet iudicium reddatur in inuitum, *l. inter stipulantem* 83. *§.* 1. *De verb. oblig.* Idem Bart. *ad l. minor* 18. *§. sin autem, D. de minor.*

3 Guid. Pap. *quæst.* 35. *&* 494. *versic. sed aduerte, Ex l. cum & minores* 4. *in fin. C. hoc tit.*

4 *d. l. cum & minores.*

5 *l.* 1. *C. qui pet. tut. vel curat. l. si Præses* 6. *C. quom. & quand. iud. l. acta* 45. *§. vltim. D. de re iudic.*

6 Semper enim curator adolescenti petenti dandus est, præsertim in litem: quam in rem etiam inuito daretur, *l.* 1. 3. *& vlt. C. de in lit. dand. tutor.* Vide Def. 29. *infr. De iudic.*

7 Non enim potest videri procurator legitime constitutus à minore sine curatoris auctoritate etiam accedente iureiurando, ex quo minor curatorem habere voluit, cum huic solemnitati iuris (sic enim vocat, *l. vlt. C. de in lit. dand. tutor.*) satisfieri commodè possit quandiu iudicatum non est. Idque etiam ad iudicij confirmationem & securitatem pertinet, quia facilius restituitur minor qui iurauit nec curatorem habuit, quam qui habet curatorem, cum nec faciat iusiurandum quin minor facilius decipiatur, *l. doli* 19. *§. Diuersum, D. de nouat.* Excipe causas in quibus potest minor per se stare in iudicio. Nam & in iis poterit constituere procuratorem sine curatore, vt dixi Defi. 11. *num.* 1 *sup. De procur.* Ex Bart. *in l. Diuus Seuerus, §. curatores, nu.* 1. *D. qui pet. tut.* quia omnibus qui suo nomine actionem habent, procuratoris quoque dandi potestas est, *l. sed si vnius* 17. *§. idem ait etsi nepotis D. de iniur.* Ergo & eodem modo, quandoquidem quisquis agit per procuratorem per seipsum agere videtur, ex vulgata iuris regula.

TIT. XVIII.

SI ADVERS. VENDIT.

DEFINITIO I.

De ratihabitione venditionis inutilis per minorem facta sine causa.

SI minor annis vigintiquinque, curatore auctore approbauerit venditionem rei immobilis, quam mater, siue filij tutrix fuisset, siue non, iam antea fecerat, neque precium vllum, neque iudicis decretum in eiusmodi approbatione interuenerit, Placet nullius eam esse momenti, quasi sine causa facta,[1] maximè si nec prioris venditionis à matre factæ precium versum erat in rem minoris.[2] Neque. n. approbandi contractus præcedentis iusta causa illa sola est, vt contractus cõualescat qui antea non valebat,[3] cum id q̃ malè & perperã gestũ fuit, non nisi ex noua causa ſnperueniente confirmati

Source : BIU Cujas

firmari possit.[4] Quare nec ad rem pertinebit, quod in ea approbatione non solum curatoris auctoritas, sed etiam iusiurandum interuenerit, ex quo venditio rei immobilis à minore etiam sine curatore facta confirmari solet.[5] Aliud enim est vendere, aliud venditionem quam alter perperam fecerit, sine causa ratam habere.[6] Nec enim ratihabitio facta sine causa iure contractus censeri potest, aut habilis videri ad inducendam obligationem :[7] fereque est vt huiusmodi iusiurandum dolo potius extortum intelligi debeat.[8] Quod cum ita sit, consequens est, vt aduersus eam ratihabitionem, quæ ipso iure non tenet, non sit necessaria in integrum restitutio.[9] Sed tamen eo iure vtimur, vt impetrari illam tutius sit.[10] Sane absolutio à vinculo iurisiurandi propter periculum periurij omnimodo necessaria est.[11] *Ita Senatus* in causa Donatæ Morens, contra Bertrandam Morens, 8. Id. Iunij 1590.

1 Et quia laborat eodem vitio quo primus contractus, *l. doli 19. §. idémque est, D. de nouat. l. 3. §. scio. D. de minor.*

2 Causa enim comprobandæ prioris venditionis iusta illa esse potest, si precium versum erat in rem minoris, quia & impediret ea res vindicationem opposita doli mali exceptione, *l. pen. §. 1. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. vtere 14. l. si prædium 16. C. de præd. min. l. si precium 19. C. de procurat.*

3 *d. l. 3. §. scio, D. de minor.* licet aliud sit si maior factus ratum habeat contractum in minori ætate gestum, quia quod dici solet spectandum esse principium non finem, tunc locum habet cum finis habet dependentiam à principio, vt *in d. §. scio*, quod non euenit cum voluntaria ratihabitio fit, Bart. *ad l. vnic. in fin. Co. si in commun. ead. causa.*

4 Hoc enim est quod Bald. dicebat *ad l. quadam 7. per ill. text. D. de iur. codic.* quotiescunque causa efficiens deficeret confirmationem nihil operari.

5 Secundum ea quæ diximus Def. 13. *sup. De in integ. rest. minò. ex Auth. sacramenta, C. hoc tit.*

6 Sicut & dicimus, Aliud esse vendere, aliud vendenti consentire, *l. aliud est 160. de regul. iur.*

7 Omnis enim contractus, omnis obligatio causam aliquam habere debet, adeoque donatio animum exercendæ liberalitatis, de quo hic non constat, quique in minore non nisi frustra præsumi potest, quia cui donare non conceditur, nec si donationis causa consenserit alienationi rata eius voluntas habenda est, *l. cum quis 163. de reg. iur.* Minor autem donare non potest, ne quidem cum decreto, *l. vlt. C. si maior. fact. alien. rat. hab.*

8 Nam & dolo facere dicitur, qui agit ex stipulatione interposita sine causa, licet ab initio nihil dolo fecerit, *l. 2. §. circa, D. de doli mal. except. l. 3. C. de non numer. pec.*

9 *ex l. in causa 16. §. & generaliter, D. de minor. l. 2. Cod. de præd. minor.*

10 Vt quod de facto processit, de facto etiam rescindatur, inquiunt pragmatici.

11 Quia proculdubio seruati posset hoc iuramentum sine dispendio salutis æternæ, vt tractant nostri ad *dict. Authent. sacramenta.* Solet tamen hæc absolutio dari cuilibet petenti & sine causæ cognitione, ac quod est consequens etiam inaudita parte, sed tamen ad fines agendi tantum, non vt idcirco iurisiurandi vinculum dissolutum existimetur, Guid. Pap. quæstion.

DEFINITIO II.

De differentia decreti & iurisiurandi cum probandum est an precium venditionis versum sit in rem minoris, nec ne.

ETsi alienatio rerum immobilium minoris sine decreto facta perinde confirmatur iureiurando puberis, ac si decreti solemnitas interueniisset :[1] Hoc tamen interest quod interueniente decreto, & causæ cognitione si minor postea ex causa concurrentis læsionis in integrum restituatur,[2] incumbit ei onus probandi pecuniam fuisse deperditam, & male consumptam. Nulla vero alia quam iurisiurandi solemnitate interueniente, perinde incumbit emptori onus probandi versam esse pecuniam in rem minoris, ac si contractus iureiurando confirmatus non esset, Vt hac parte minus operetur iusiurandum, quam interpositio decreti.[4] Nimirum quoniam eadem facilitate & fragilitate quis iurat, qua contrahit & decipitur.[5] Quod non similiter euenit, cum causæ cognitio per iudicem adhibetur.[6] Nec placuit illa quorundam distinctio.[7] An minor duodeuigesimum annum ætatis excesserit, nec ne. Eodem enim iure minores omnes hac parte vtuntur,[8] Cum prudentibus placuerit etiam de momento in momentum, quod ad hanc causam attinet, minoris ætatis tempora computari.[9] *Ita Senatus* in causa Nicolai Despatrons, contra Petrum Cochet, Idib. April. 1595.

1 *Auth. sacramenta, C. hoc tit.*

2 Intellige, Tum etiam cum restitutionis indulgendæ causa illa est, quod minori expediebat, aut non vendere, aut aliam rem vendere. Nam si minor in eo tantum se læsum dicat, quod acceptum precium perdidit, omnimodo probare ipse debet id, quod est causa suæ intentionis secundum distinctionem, Bartol. *in leg. prædiorum, & in l. si quidem, C. de præd. minor.* Item si restituatur minor, tanquam læsus in pretij quantitate, non in eo tantum, quod perdidit pretium, ne obstet, *Def. seq. nu. 6. & 7.*

3 Intellige in eodem casu, Sed adhibe exceptionem, Nisi curatoris auctoritas interuenerit : Tunc enim transfert illa onus probandi in minorem, vt scripsi *Def. 1. sup. Si tut. vel curat. interuen.*

4 Vide quæ scripsi ad *d. Defin. 1. num. 5.*

5 Non enim potest iusiurandum supplere aut corrigere imbecillitatem iudicij, quæ sola inducit æquitatem restitutionis, vt dixi Defin. 1. *sup. De in integ. restit. minor.*

6 Tunc enim seruantur ea omnia, de quibus *in l. 5. §. non passim, de reb. eor. qui sub tut.*

7 Ioan. Imbert. in Enchirid. *in verb. minor.*

8 Quoniam ætati succurritur, non autem ipsi per consequentias infirmitati consilij & iudicij.

9 *l. 3. §. minorem autem, D. de minor.* vt & in excusationibus tutelæ, *l. qui filium 74. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO III.

De minore qui vendidit sine decreto sub pacto de retrouendendo.

MInor qui rem immobilem sine decreto vendidit, excepta sibi redimendi facultate in certum vsque tempus, iustam causam non habet petendæ restitutionis, quamdiu rem suam iure communi & ex pacto habere potest.[1] Nec ad rem pertinet, quod etiam subducta huiusmodi iuris redimendi æstimatione immodicè læsus probetur. Neque enim læsionis ratio vlla habenda est, nisi à quo tempore facultas redimendi intercidit.[2] Potest tamen fieri, vt non solum vtilis, sed etiam necessaria sit restitutio minori, si forte precium emptionis in rem suam versum esse neget,[3] probandique onus non in emptorem transferre,[4] sed suum facere velit. Alioqui si iure communi vtatur, certum est non aliter redimentem illum audiri debere, quam si totum precium quod accepit cum legitimis accessionib. restituat.[5] Restitutione autem impetrata non ideo transfertur onus probandi in aduersarium, si modo adhibitum fuit iusiurandum, licet decreti nulla solemnitas interuenerit, quia contractus tenet,[6] probandáque est per actorem causa suæ restitutionis.[7] Quid vero si minor maior factus ratam habuerit alienationem? Excludet ea res beneficium restitutionis,[8] ex causa minoris ætatis,[9] & consequenter faciet, non solum vt post elapsa redimendi tempora rem habere & emptori auferre minor non possit, nisi probet enormem, vt vocant, læsionem intercessisse,[10] Sed etiam vt si intra præstitutum tempus redimere rem velit, totum precium quod accepit restituere compellatur.[11] Tametsi probare maximè paratus sit, aut totum aut pro parte deperditum fuisse.[12] Interueniente vero enormi læsione, contractus quidem rescinditur iure communi, sed tamen perinde totum pretium

Source : BIU Cujas

restituendum erit, aut si iustum suppleatur, totum computandum, ac si venditor iam maior factus contraxisset.[11] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge SC. 5. infr. Si maior fact. alien. sine decret. rat. hab.

1 Quoties enim communi auxilio & mero iure munitus est minor, non debet ei tribui auxilium extraordinarium, inquit Vlp. *in l. in causa 16. in princ. D. de minor.* Facit *l. 3. C. de in integr. restit. minor. l. 3. C. si aduers. libert. l. 3. C. in quib. caus. rest. in integr. non est necess.*

2 Quia eo demum tempore omni alio auxilio venditor destituitur, cum ad certum tempus licita post id tempus prohibita intelligantur, *l. si à te 7. C. l. 2. de pact. int. empt. & vend.*

3 Intellige si venditio teneat propter adhibitum iusiurandum, Alioqui restitutio necessaria non est, *d. l. in causa 16 §. & generaliter, D. de minor. l. 2. C. de præd. minor.*

4 Quia hoc casu non potest alia subesse causa restituendi minoris, quam quia pretium perdiderit. Quo casu omnimodo incumbit minori, vt probet id quod est causa suæ intentionis, vt diximus in Definit. præced. Nimirum si contractus teneat, *supr. num. 3.*

5 Vel obsignet emptore recusante vel latitante, *d. l. 2. d. l. 7. C. de pact. int. empt. & vend. l. vlt. D. de leg. commiss.*

6 Auth. *sacramenta, C. hoc tit.* Alioqui si neque decretum, neque iusiurandum interuenerit, contractus non tenet, habétque minor fundatam intentionem, si fundum vindicare velit quasi suum nullóque iure alienatum. Quo casu si emptor obiiciat exceptionem doli contendens versum esse pretium in rem minoris, nemo dubitat quin probare ipse debeat fundamentum suæ exceptionis, *d. l. prædiorum 10. l. vtere 14. l. si prædia 16. C. de præd. minor. l. pen. §. 1. D. eod.*

7 Bart. *in d. l. prædiorum, & in l. si quidem 11. eod.*

8 Intellige si ratihabitio sit voluntaria nec habeat necessariam consequentiam ad principium quod alioqui spectandum esset, *l. 3. §. scio. D. de minor. l. vnic.* vbi Bart. *nu. 1. & vlt. C. si in commun. eadémque caus. l. 1. & 2. C. si maior fact. rat. hab.*

9 Quæ alioqui restitutionem induceret, *l. Æmilius 38. D. de minor.*

10 *ex l. 2. l. si voluntate 8. C. de rescind. vend.*

10 Vtitur enim iure maioris, *d. l. 2. d. l. si à te 7. C. de pact. int. emp. & vendit.*

12 Quia nec de eo quæri solet inter maiores, sed tunc tantum cum ex causa minoris ætatis restitutio indulgetur.

13 *d. l. 2. d. l. si voluntate 8. C. de resc. vend.* Facit *l. vir vxori 17. §. vlt. D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO IV.

De minore restituendo ex variis causis, & cui incumbat onus probandi.

VEnditio quidem rei immobilis per minorem facta accedente iureiurando, itemque curatoris auctoritate si is curatorem habuit,[1] non potest ob id solum retractari, quod neque decretum iudicis, neque aliæ solemnitates interuenerint: Postquam eo iure nos vti placuit, vt solemnitatem omnium defectus iurisiurandi auctoritate suppleatur.[2] Sed tamen non eo minus rescindi potest alienatio ex causa læsionis si qua dum ne prorsus modica probetur interuenisse.[3] Potest autem variis modis contingere, vt minor læsus videatur, vtputa si vendiderit rem paternam cuius retinendæ iustam & probabilem habeat adfectionem,[4] aut si rem quam non expediebat vendere,[5] aut si viliore pretio eam quæ maioris fuit,[6] Aut denique si iusto quidem pretio, sed tamen quod deperditum sit non in vsus & rem minoris conuersum.[7] His omnibus casibus minorem in integrum restitui æquissimum est, sed probata primum læsionis causa:[8] etiam vltimo casu, licet alioqui probationem non à minore sed ab emptore plerumque exigamus.[9] Qui enim pecuniam soluit minori siue curatorem habenti siue non habenti, fere est vt perdituro soluisse intelligatur,[10] nisi præsente & auctoritatem præstante curatore soluerit,[11] aut nisi cum minoris iureiurando adhibuerit in emendo etiam curatorem. Tum enim præsumptio est contra minorem, aut vt melius dicam, pro emptore, Scilicet non esse deperditam pecuniam, si non minor ipse deperditam probet.[12] Quam in rem non sufficiet, quod probet nullam vendendi necessitatem fuisse. Potest enim fieri, vt nulla vendendi necessitas fuerit, nec eo tamen magis pretium deperditum sit.[13] Et inspectio illa, An venditorem fieri necesse fuerit, ad solemnitates pertinet, quas in venditione bonorum minoris immobilium interuenire oportet,[14] non ad causam pretij. Sed & interdum potest accidere, vt venditio necessaria fuerit, tametsi nullo ære alieno minor vrgeretur. Finge venditam rem hereditariam quæ minori communis erat cum coheredibus,[15] nec diuisionem commodam admittebat. Non potest videri minor læsus ex eo solo prætextu, quasi non expedierit vendere, si nihil aliud alleget.[16] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 13. sup. De in integ. restit. minor.

1 Minor enim qui curatorem habet comparatur pupillo & prodigo, nec consequenter obligatur ex iureiurando, Dixi Defi. 10. & 13 *sup. De in integ. rest. minor.*

2 Auth. *sacramenta. C. hoc tit.*

3 Quia iusiurandum non tollit vitium & lubricum ætatis.

4 *l. si in emptionem 35. D. de minor. l. lex quæ tutores. C. de admin. tut.* Dixi *d.* Defin. 10. *num. 4.*

5 *l. 5. §. si as alienum. D. de reb. eor.*

6 *l. si res æstimata 12. §. 1. D. de iur. dot.*

7 *l. verum 11 § penult. l. quod si minor 24. § restitutio. D. de minor. l. 3. D. rat. rem haber.*

8 Semper enim actor cogitur probare causam suæ intentionis etiam minor, quia ætas hac parte nullum habet priuilegium, Bart. *in l. prædiorum 10. & in l. si quidem 11. C. de præd. min.*

9 Nimirum si restitutio non sit fundata super consumptione pretij, contractúsve non teneat, aut teneat quidem, sed propter solum iuramentum, nec interuenerit auctoritas curatoris. His enim tribus casibus probatio incumbit emptori: Minori vero tum demum cum contractus tenet propter interpositum decretum, aut cum propter iusiurandum quidem, sed interueniente curatore, aut denique cum non alia in re læsum se dicit, quam quia pretium perdidit, vt scripsi Defin. 1. & *5. sup. Si tut. vel cur. interuen.* & Defin. *2. sup. eod.*

10 Quanquam parcius in venditione præsumendum est contra emptorem quem necesse est pretium soluere tanquam æs alienum, vt ait Paulus *in l. quod si minor 24. §. restitutio, D. de minor.* Scilicet cum venditio prædij, de qua eo loco agitur, ipso iure tenuit, & quidem propter adhibitam decreti solemnitatem. Sic enim is locus necessario accipiendus est, cum Pauli temporibus nondum obtineret, vt solo minoris iureiurando confirmari posset alienatio, quæ contra Scueri orationem facta esset. Adde Defin. 2. sup.

11 *l. aut prætor 7. §. 1. D. de minor.*

12 *Scripsi* Defin. 1. *Si tut. vel curat. inter. sup.*

13 *l. pen. §. 1. D. de reb. eor. l. si prædia 16. C. de præd. minor.* Probatio autem debet esse concludens necessario non dubia, *l. ad probationem seruitutis 12. l. non hoc 4. C. vnd. legit.*

14 *d. l. § non passim. & §. si as alienum. D. de reb. eor. qui sub tut.* [Obserua tamen non easdem requiri solemnitates cùm creditor vendit aut postulat vendi rem pupilli vel minoris, Guid. Pap. *qu. 31. nu. 6.* post Bart. *in l. Papinianus 8. § sed nec impuberis. D. de inoff. test. ex l. si pupillorum. D. de reb. eor.*]

15 Fortasse rixosis & iniuriosis, *vt in l. si conuenerit 14. in fin. D. pro socio*, Bart. *in l. iubemus 2. C. de sacros. eccles.*

16 Ideoque si minor petat restitui aduersus diuisionem, non omnimodo restituendus est sed causa cognita, *l. pen. C. com. diuid.* quod frustra diceretur si nunquam minori expediret facere diuisionem.

DEFINITIO V.

Minoris curatorem habentis iusiurandum non validat contractum sine curatoris auctoritate factum de re ad bonorum administrationem pertinente.

IVsiurandum in contractum præstitum à minore nō interposita curatoris, quem habebat, auctoritate, non validat contractum:[1] quia Imperatoris Friderici constitutio nouissima[2] quæ ius antiquum hac parte antiquauit, non nisi de puberū sacramentis locuta ad huiusmodi minores, quos pupillis & impuberib. æquiparādos esse placuit,[3] porrigi nō pōt.[4] In *iis* nimirū quæ ad bonorū minoris administrationem pertinent,[5] quale illud est si minoris debitor liberetur, cum per

eiusmodi

Source : BIU Cujas

ciusmodi liberationem amittatur, specie quadam alienationis, quæ minori curatorem habenti, omnimodo & qualicunque sit, interdicta est.[7] Non idem placuisset si minor curatorem habens aliquid stipulanti alteri citra curatoris auctoritatem promisisset. Puberes enim sine curatoribus suis etiam nullo interueniente iureiurando recte atque vtiliter ex stipulatu obligari posse, iam olim prudentes tradiderunt.[8] *Sine die.*

1 Dixi Defin. 13 *supr. De in integr. restit. minor.*
2 In Auth. *sacramenta puberum C si aduers. vendit.*
3 *l. si curatorē habens, 3. vbi not. Codic. de in integr. restitut. minor.*
4 Vt tantum prosit fictio in casu ficto, quantum veritas in casu vero. Ex not. *in l si is qui pro emptore, 15. D. de vsucap.*
5 Aliud enim esset si de sola minoris persona obliganda tractaretur, vt sequitur in Defin.
6 *§. penult. Instit. quib. alien. licet, vel non.*
7 *d. l si curatorem habens 3. C. de in integr. restit. minor.*
8 *l. puberes, 101. vbi Cuiac. D. de verb. oblig.*

TIT. XIX.

SI ADVERS. DONAT.

DEFINITIO I.

De sumptibus in rem donatam factis post rescissam donationem restituendis.

RESOLVTA per in integrum restitutionē donatione, quam à minore parum cauto per dolum Titius extorserat,[2] licet omnia in pristinum statum restitui æquum sit,[3] non alios tamen sumptus à donatore restitui oportebit, quam qui & bona fide facti sint à donatario,[4] & in perpetuam mansuramque vtilitatem rerum donatarum ad donatorem recurrentium.[5] Vt puta si æs alienum exolutum sit, & liberata hypotheca, quæ super iis rebus fuerat constituta:[6] Sed incumbet donatario vt probet, debitum iustum fuisse ac tale quod exigi potuerit, liberatamque hypothecam,[7] ne dubitari possit quin donatoris conditio melior facta sit.[8] Quo casu si forte creditor cui solutum fuit, actionibus suis donatario cesserit tempore solutionis,[9] non erit audiendus donator, si cogere donatarium velit post resolutam donationem, vt ea iurium cessione contentus sit,[10] sibique per actionem consulat non per retētionem.[11] Quippe cum donatarius soluēs eo tempore, quo se rem suam agere existimabat, non actionem sibi acquirere voluerit sed liberationem:[12] Cuius effectus cum in donatoris cōmodum transferatur, donatione postea quandocunque resoluta,[13] æquissimum sane est sic fieri condemnationem vt donatarij indemnitati consulatur.[14] Plane si agente per hypothecariam creditore, cui nihil deberi contendebat donatarius, cū eo litis & vexationis redimendæ gratia postmodum transegerit,[15] certamque pecuniæ quantitatem ex ea causa soluerit, non habebit repetitionem:[16] Siue aduersus donatorem agere velit, nisi doceat fuisse debitum quod petebatur,[17] Siue aduersus eum cui extransactione solutum est,[18] Ni probet adeo fuisse indebitum, vt de eo non nisi dicis causa & per calumniam institui lis potuerit.[19] Eadem obtinent etsi inter maiores agatur, cum ex variis causis contingat vt etiam quæ à maiore facta donatio est restituatur, puta ex ingratitudine aut non secuto implemēto.[20] *Ita Senatus* in causa Iacobi Chabord. & Laurentij du Sollier 4. Non. Aug. 1593.

1 *Ex tit. C si aduers. donat.*
2 Quæ res fauorabiliorem faciebat restitutionem, *l. exceptiones, 7. §. 1. D. de except.*
3 *l. quod si minor, 24. §. restitutio, D. de minor. l. vnic. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*
4 Quid enim si dolo malo tantos sumptus faciat, vt non plus sit in æstimatione rei donatæ, quam in sumptibus? Nimirum ad impediendam condictionem. Nemo negauerit, quia succurrendum sit donatori, *arg. l. in fundo, 38. D. de rei vind. l si seruos, 25. D. de pign. act.* Semper enim sic sumptus faciendi sunt, vt aliquid supersit nec persona aut res mergatur, *leg. 3. §. 1. vbi pupill. educ. deb. l. 3. in princ. de contr. tut. & vtil. act.* Alioqui non tam reddita res quæ fuerat donata, quam per fallaciam ablata videretur, vt *& in l. 3. De pign. act.*
5 Ne ex donatarij damno donator locupletetur, *l. sin autem 27. §. vlt. l. sumptus, 48. D. de rei vind. l. si quis scient. 11. Cod. eod. l. plane, 38. D. de petit. hered.* ex quibus locis apparet hos sumptus nō seruari à bonæ fidei possessore per viam actionis, sed per exceptionem doli, seu per retentionem, vt Iulianus loquitur, *in l. si in area, 33. D. de cond. indeb.* Cæterum si sumptuum temporalis tātum fuit vtilitas, ea tantum æstimanda erit arbitrio boni viri, cuius commodum percipere donator poterit, non autem tota impensa restituenda, Boer. *qu.* facit, *l. ex duobus. 27. de negot. gest. l. si mortis, 14. D. de mort. caus. donat.*
6 *l. 1. in princ. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
7 Quoniam in ea exceptione qui sumptus seruare vult actor est. ideoque probatione oneratur, *l. in exceptionibus, 19. D. de probat.*
8 Sed & fieri potest vt interfit debitoris eam pecuniam non solui, forte ad compensandum, *l. cum pecuniam, 43. D. de negot. gest.* quo casu donatario non esset danda retentio.
9 Vt fieri iuris & moris est, *l. si res obligata, 57. de leg. 1.* Modestinus, *76. D de solut.*
10 Interest enim donatarij non soluere potius, quam solutum repetere, *l. 3. D. de compens. l. si stipulatus, 5. in princip. D. de fideiuss.* cum plus cautionis sit in rem, quam in personam, *l plus cautionis, 25. De regul. iur.*
11 Nam cui damus actionem multo magis & retentionem, *l. inuitus, 156. §. cui damus, eod. l. 1. §. is autem, D. de superfic.*
12 Nemini enim actio quæri potest, ob id solum quod fecerit aliquid liberandi sui potius, quam alterius obligandi causa, *l. in hoc iudicium, 14. §. 1. vers. diuersum, D. comm. diuid.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 2. Conjecturarum cap. 2. l. deducta 58. §. qui post tempus, vers. quod si fœnus, D. ad SC. Trebell.* Facit *l. Papinianus, 28. D. mandat. l. si quis cum 29. commun. diuid. leg. si quid possessor, 3. D. de petit. hered. l. 2.* iunct. *l. sicut, 8. §. vlt. D. quib. mod. pign. vel hyp. solut.*
13 Quia res ad donatorem redit liberā, quæ antea erat obligata, *d. l. 1. in prin. quib. mod. pign. vel hyp. soluit.* Sic è contrario, quod magis mirum est incommodum donatoris est si ad eum res donata redeat post obligationem pignoris à donatario constitutam, priusquam de reuocanda donatione tractaretur, *l. his solis, 7. C. de reuoc. donat.*
14 Sic nimirum vt fructuum ante litem contestatam perceptorum compēsatio fiat, tum superfluum sumptum meliore prædio facto dominus restituere cogatur, vt Papinianus respondit, *in d. l. sumptus, 48. l. emptor, 65. D. de rei vindic.*
15 Satis enim iusta & sufficiens transactionis causa illa est, quod à lite adeoque à litis metu discreditur, *l. 2. l. vlt. C. de transact. l. in summa, 65. §. 1. D. de cond. indeb.* Hæc namque verecunda cogitatio eius qui lites execratur, non est vituperanda, vt ait Vlp. *in l. 4. §. 1. De alien. iudic. mut. caus. fact.*
16 Sibi enim potius imputare debet, qui tanti habuit lite carere, *d. l. 4. § 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.* neque ex vana donatarij existimatione, sed ex reipsa & ex iure inspiciendum est, an vtiliter fuerit transactum. Siquidem vani metus nulla æstimatio est, *l. 6 D. de eo quod met. caus. l. 2. §. 1. ex quib. caus. maior, l 4. si cui plus quam per leg. Falcid. l si quis ab alio, 13. in prin. De reiud. l. vani timoris, 184. de reg. iur.* Neque possit quis pro donatario dicere, Non debuisse eum de lite transigere, quamdiu nihil de rescindenda donatione tractabatur, exemplo eius quod in bonæ fidei possessore scribit Paulus *in l illud, 40. in fin princip. De petit. hered.* Non enim omnino bonæ fidei possessor dici potest, qui contraxit cum minore, quem sciuit aut scire debuit in integrum restitui posse, ideoque & fructus omnes, vt scripsi Decad. Etror.
17 Sicut dici solet de emptore agente de euictione postquam condēnatus est citra denunciationem, Imbert. in Enchir. in verb. *emptor, ex l. si ideo, 55. à contr. sens. D. de euict.*
18 *d. l. in summa, 65. §. 1. D. de condict. indeb.*

Source : BIU Cujas

19 *d.§.1.& l.Præses,*12.*C.de transact.*

20 *l.vlt.C.de reuoc.donat.* Est tamen ius hoc apertius in minore, quam in maiore.

TIT. XX.

SI ADVERS. LIBERT.

DEFINITIO I.

De in integrum restitutione petita aduersus promissam libertatem.

QVM quidam in suos subditos eosdémque libertinos (talliabiles vulgo vocant) crudelius sæuiisse diceretur, eoque nomine ad Senatum vocatus extra ordinem instituta accusatione vereretur ne sæuitiæ suæ pœnas lueret, [1] quarum nec postrema illa erat futura, quod totius in eos, quos vexasset, iurisdictionis commodo & iure priuari debuisset, [2] curauerat vt quasi se inscio ne crimen fateri videretur, [3] frater plenissimam libertatem ipsius nomine promitteret, non iis qui iniuriam passi dicebátur, sed aliis, qui quod & opibus suis confiderent, & audaciores gererent spiritus, sub verberatorum nomine accusationem aduersus inuisum dominum prosequebantur, [4] promisso etiam quanti ipsorum interesset, si eam libertatis promissionem dominus ratam habere recusaret. [5] Postmodum dominus ratam habuerat, nec tamen dederat libertatem. Post annos aliquot cum vt daret ex propria promissione vrgeretur, petebat in integrum restitutionem ex rescripto principali aduersus eam promissionem quasi sine causa factam, [6] quod & in suos à se vnquam sæuitum negaret, [7] & qui libertatem sibi debitam contendebant, ex iis non essent qui factam sibi vim quererentur, [8] Placuit non esse locum restitutioni, non quia idem esse deberet fauor libertatis promissæ qui iam datæ, (constat enim minorem annis vigintiquinque aduersus libertatem etiam ex iudicato debitam restitui posse, [9] qui aduersus datam vtique non restitueretur. [10] Sed quoniam non sine causa facta promissio videretur, quæ pro causa haberet fauorem libertatis, nullo ætatis contrario fauore debilitatum. [11] Item, per quam redemptus fuisset dubius euentus litis periculosissima, [12] quæ non perinde nunc atque antea tractari posset, mortuis fortasse aut dolo malo metuve corruptis interea testibus, per quos transactionis tempore institutæ accusationi fides constare potuisset. [13] Est enim fortissima illa feréque perpetua denegandæ in integrum restitutionis ratio, si medio tempore res integra esse desierit. [14] *Ita Senatus* in relationibus libellorum & rescriptorum, 14. Calend. Iulij 1588.

1 Prætori enim propositum esse debet, ne homines istos, siue libertos, siue libertinos per nimiam patronorum sæuitiam diuexari patiatur, neve quicquam fieri quod oneret causam libertatis, *l.2.D.de oper.liber.l.1.§.qua onerandæ, D.quar.rer.act.non det l.6.§.ne potentiores, de offic.præsid.*

2 *l.si patronus,*13.*D.de bon.libert.l.3.l.5.in fin.D.de iure patron.l.4.in prin.*iunctis illis verbis, *æquitatem petitionis tuæ, & l.libertos,6.C.de obseq.patron.præst.*

3 Qui enim de crimine paciscitur aliquo dato vel promisso, crimen fateri intelligitur, *l.furti,6.§.pactúsque, D.de his qui not.infam.l.non damnatos,*18.*C.eod.*

4 Quod non leue liberrimi hominis crimen est, siue calumniam aliquam aduersus patronum instruxerit, siue delatorem subornauerit & summiserit, *l.1.in fin.Dig.de iur.patr.* vbi notat Bartol. paria esse accusare, calumniari, ac manus inferre. Facit *l.Diuus,*5.*eod.l.si inimicitia,*9.*§.1.de his quæ vt indig.* Vide *l.non est,6.C.de admin.tutor.*

5 Vt fieri necesse est quoties alienum factum promittitur, *l.stipulatio ista,*38.*§.at si quis, D.de verb.oblig.*

6 Quæ ratio sufficiebat ad inducendam exceptionem doli, *l.2.§.citra D.de dols mal.except.* multo magis igitur ad inducendum auxilium restitutionis, *arg.l.exceptiones,7.ad fi.D.de except.*

7 Vt transactio ex falsa causa facta esse videretur.

8 Nam quemadmodum motus, quem quis passus est, non debet ei esse captiosus, ita nec alienum metum in alterius præmium verti oportet, *l.item si,*14.*§.aliquando, D.de eo quod met.caus.l.vlt.§.1.de eo per quem fact.erit.*

9 *l.1.C hoc tit.l.verum,*11.*§.1.D.de minor.*

10 Nam aduersus libertatem iam competentem minori subueniri à prætore impossibile est, *l.si ex causa,*9.*§.vlt.D.eod.* nisi ex magna causa fuerit hoc à Principe consecutus, *vt in l.seq.* Paulus ait, Vel nisi manumissio per vim facta est, *l.metum,*9.*§.idem Pomponius, De eo quod met.caus.* ex quo apparet esse fauorabiliorem restitutionem quæ datur ex edicto, *quod met.caus.* quam quæ ex edicto, *De minoribus.* Facit *l.8.§.fin.de inoffic.testam.*

11 Sublata enim proxima causa litis calumniosæ, superat pristina causa pietatis, quæ impediebat restitutionem, *arg.l.pen.D.de condict.ob.tur.vel iniust.caus.l.cum is,*32.*§.mulier, D.de condict.indeb.* Adde quod repetitio nulla est eius rei, quam quis donare voluit ob causam præteritam, licet ea causa falsa reperiatur, *l.damus,*52.*l.in summa,*65.*§.id quoque eod.* vbi eleganter distinguitur, An quid datum sit (idem est si promissum) ob causam an ob rem. Facit *l.3.de donat.* Et sane absurdum esset restitui quem ob id, quod falsa reperiatur causa, quæ ex proprio ipsius facto descendat, cuius vtique iustam ignorationem non potest prætendere, *l.quanquam,*7.*Co.ad SC.Velleian.* iunct. *l.cuius per errorem,*53 *de reg.iur.*

12 *l.fratris,*10.*& seq.C.de transact.*

13 *Arg.l.si quis adfirmauit,*9.*§.Labeo, l.arbitrio,*18.*§.pen.D.de dol.* Facit quod dici solet eum qui restitutionem differt non esse audiendum, quia non negligentibus subuenitur, sed necessitate rerum impeditis, *l.ab hostibus,*11.*§.vlt.& l.seq.D.ex quib.caus.maior.* Adde *l.in lege* 40.*ad l.Aquil.*

14 *l.quod si minor.*24.*§.Scæuola, D.de minor.l.vltim.in fin.C.de repud.vel abst.hered.leg.si quis,*8.*D.de iur.deliber.*1.*C.de opt.legat.*

TIT. XXI.

SI ADVERS. TRANSACT.

DEFINITIO I.

Qui per transactionem recessit à donatione, non potest restitui tanquam maior ex causa læsionis.

QVI ab amplissima donatione accepto modico per transactionem recesserat, cum postmodum aduersus transactionem prætextu immodicæ læsionis restitui vellet, repulsus est, quasi & ipse suo donatori mutuo donasse videretur. [1] Nec ad rem pertinuit, quod Diui Principis Emanuelis Philiberti edicto [2] constitutum est, vt eæ demum transactiones ex causa immodicæ læsionis (deducto scilicet dubio litis euentu æstimandæ [3]) rescindi prohibeantur, quæ post diem trigesimum actis publicis fuerint insinuatæ. Non enim de iis transactionibus sensisse Princeps prudentissimus videbatur, quæ donationis causam mixtam haberent, [4] cum in donatione ab eo facta qui donare potuit læsionis ratio haberi nulla possit: alioqui donationes omnes huiusmodi commento subuerterentur. [5] Atqui donationes quoque inter viuos ex quacunque causa factæ dum ne in contractu matrimonij eiusdem Principis edicto, non nisi à die insinuationis valere possunt. [6] Ita sane est. Sed insinuationis necessitas hic nulla subest, siue

quod

Source : BIU Cujas

quod non tam donatio iſta quam prioris donationis remiſſio quædam videretur[1]) eſt enim fauorabiliſſimus dominij amiſſi ad priorem dominum recurſus,[8] vt & cæterarum rerum omnium ad priſtinam naturam reditus.[9]) Siue potius quod non propriis tantum viribus ſed transactionis potiſſimum adminiculo fulciretur,[10] transactionum vero inſinuatio hactenus neceſſaria eſſet non vti valerent,[11] ſed vti ne læſionis quantæcunque prætextu reſcindi poſſent per in integrum reſtitutionem,[12] cuius periculum in propoſita ſpecie propter admixtam, vt diximus, donationis cauſam verendum non erat.[13] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 7. Maij, 1588.

1 *l. ſi vero non remunerandi, 12 §. inde Papinianus in fin. D. mandat.* ex quo loco infert Bartolus, Vnum actum donationis facere, vt alius actus præſumatur.

2 Quod factum eſt menſe Octobr. 1577.

3 Secundum Bartoli diſtinctionem receptiorem, ad *l. 2. C. de reſcind. vendit. & ad l. ſi quis cum aliter, 36. De verb. oblig.* contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Chiliade, Decad. 1. Error. 7.

4 Nam ſicut venditio, locatio, aliique contractus, ita & tranſactio fieri poteſt (altrem ex parte animo donandi, & tunc valet tanquam tranſactio etiamſi non eſſet eo iure valitura, ſi tota donandi animo facta eſſet, *l. ſi quis donationis, 38 D. de cont. empt.* iunct. *l. cum in venditione, 36. eod. l. ſi quis conduxerit, 46. locat. l. ſi quis ante 10. §. vlt. de acq. poſſ.* Excipe caſum *l. ab Anaſtaſio, 23 C. mandat.*

5 Siquidem donare nihil aliud eſt, quam perdere, *l. filiusfamilias, 7. D. de donat.* Vnde illud eſt quod licet quis habeat liberam adminiſtrationem, donare tamen non poteſt, *l. contra, 28. §. ſi filius, D. de pact. l. 1. §. 1. D qua res pign. l. 3. §. ſi ſeruus, 8. D. de donation. int. vir. & vxor* Hinc facetum illud Martialis carmen:

Dimidium donare Lino quam credere totum
Qui mauult, mauult perdere dimidium.

6 Stilo Senatus noſtri.

7 Remittere tamen donare eſt, indeque fit, vt ſicut donatio non valet inter virum & vxorem, ita nec remiſſio, *l. 5. §. circa venditiones, D. de donat. int. vir. & vxor.* Ex quo loco Bald. colligit, In remiſſione vt & in donatione requiri inſinuationem, de quo tamen vide Andr. Tiraq. *ad l. ſi vnquam in verb. donatione largitus.*

8 *Arg. l. 1. l. qui ea lege, 3. C. de pact. int. empt. & vendit. l. lex vectigalis fundo, 29. D. de pignor.*

9 Textus eſt elegans *in l. ſi vnus, 27. §. pactus ne peteret, in fin. D. de pact.*

10 Tranſactionis enim vinculum omnium fortiſſimum eſt, Odio litium, & fauore retinendæ concordiæ, inter eos præſertim qui vt donator & donatarius mutuo ſe amore proſequi debeant, *l. fratris 10. l. de fideicommiſſo, 11. & paſſ. Cod. de tranſact. l. vnic. Codic. de err. calcul.* Facit *l. 4. Codic. de obſequ. patr. præſt.* [Maximè vero ſi tranſactio ſit iurata *l. ſi quis maior, C. de tranſact.* De cuius ſententia vide Fachin. *lib. 1. Contr. cap. 11. & 12. & 113.*]

11 In quo differt inſinuatio tranſactionis ab inſinuatione donationis.

12 Quod ex iure communi iam obtinebat, *l. cauſas, 16. C. de tranſact. l. Lucius, 78. §. vlt. ad Treb.*

13 Nam nec aduerſus donationem nec aduerſus tranſactionem ratio iuris dat reſtitutionem niſi minoribus, *l. 1. & 2. C. hoc ſt. & C. ſi aduerſ. donat.*

DEFINITIO II.

De reſciſſione tranſactionis & retractione iuriſiurandi.

SIcuti non poteſt reſcindi tranſactio ſub prætextu inſtrumentorum poſtea repertorum:[1] Ita neque tractari iuſiurandum, quod ex collitigantis delatione iam præſtitutum fuit,[2] quia tranſactionis inſtar obtinet,[3] hactenus ſaltem, vt non minoris ſit auctoritatis.[4] Ergo aliud erit ſi iuratum proponatur de eo negotio, de quo nec tranſigi potuerit niſi viſo eo inſtrumento, quod poſtea repertum eſt.[5] *Sine die.*

1 *l. ſub prætextu inſtrumenti 19. C. de tranſact.*

2 *Ex l. 1. C. de reb. cred. & iureur.* Excipe caſum *l. vlti. eod.* Facit *l. in duobus, 28. §. vlt. D. de iureur.*

3 *l. quod ſi deferente, 21. & ſeq. D. de dolo.*

4 *l. 2. D. de iureur. l. ſi deferente, 3. quib. mod pign. vel hypoth. ſoluit. l. 1. D. quar. rer. act. non dat.*

5 Puta de his controuerſiis quæ pendent ex teſtamento, *l. de his, 6. D. de tranſact. l. 1. §. 1. Teſtam. quem. aper* Et hęc fortaſſe ratio eſt, *l. vlt. C. de reb. cred. & iureur.* quę ſi ita eſt, non habet locum, niſi in cauſis teſtamentariis, licet in fine legis ſubiiciatur alia ratio, quæ videtur generalis.

DEFINITIO III.

De reſtitutione in integrum aduerſus remiſſionem iniuriæ deneganda.

QVi factam ſibi re aut verbo iniuriam ſiue modico ſiue nullo accepto precio remiſit, non eſt audiendus ſi poſtea in integrum reſtitui velit, quaſi aut ſine cauſa aut minore pecunia remiſerit.[1] Iuſta enim remittendæ cuiuſcunque iniuriæ cauſa eſt, homini præſertim Chriſtiano,[2] vt tam arcto iuſtoque religionis noſtræ præcepto ſatisfaciat ad æternam vitam conſequendam, quę nullo commodo pecuniario æſtimari poteſt.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 5. Cal. Febr. 1589.

1 Nec ſi ſit minor, *l. auxilium, 37. in princip. D. de minor.*

2 Nam nec Papinianus ignorauit beneficio adfici hominem intereſſe hominis, non conuenire autem viro bono credere cuiuſquam intereſſe, quod animo ſæuientis ſatisfactum non fuiſſet, *leg. ſi venditor, 6. §. vltim & leg. ſequent. ff. de ſeru. expor.*

3 *l. pen. in fin ff. de donat.* Ea namque demum vera libertas eſt, quæ nec lui pecunia, nec reparari poteſt *l. ſtatu liberum 9. §. illud tractatum ff. de ſtatu lib. l. libertas 106. de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

De reſtitutione in integrum contra tranſactionem ex cauſa enormiſſimæ læſionis.

TAmentſi dici ſoleat, enormiſſimam, vt vocant, læſionem, quæ vltra beſſem eſt, inducere dolum re ipſa, qui æquiparatur dolo ex propoſito:[1] Non tamen ex eo fiet, vt poſſit reſcindi tranſactio prætextu eiuſmodi læſionis, ſi neque dolus ex propoſito, neque vis aut metus interuenerit,[2] Quia edictum Sereniſſimi Ducis noſtri Emanuelis Philiberti, quod in eam rem factum eſt, omnem omnino excludit læſionem quantacunque illa ſit, nec niſi ex cauſa doli ex propoſito, aut violentiæ vel metus tranſactionem reſcindi patitur.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 10. Cal. Iunij 1590.

1 Vt tractant noſtri ad *l. ſi quis eum aliter 36. de verb. oblig.* Scripſi in Chiliade De error. pragmat.

2 *l. fratris 10. l. interpoſitus, 13. & paſſ. C. de tranſact. l. Lucius 78. §. vlt. ff. ad SC. Trebell.*

3 Præſertim cum edictum fauorabile odio litium, adeoque iuri communi prorſus conueniens latiſſime ſit interpretandum & adiuuandum potius quam reſtringendum, *l. hoc modo, 64. in fin. de condit. & demonſtr.*

DEFINITIO V.

De reſtitutione in integrum ex cauſa læſionis aduerſus alienationem rerum minoris aut mulieris.

ALiquando tamen contra euenit etiam hodie vt læſio faciat locum reſtitutioni, cui aliter locus eſſe non poſſet, Nimirum ſi per tranſactionem alienata ſit pupilli minorisve res immobilis, aut dotalis, aut alia eiuſmodi cuius alienatio ſit legibus interdicta.[1] Poſtquam enim placuit alienationem iuratam valere propter auctoritatem iuriſiurandi,[2] adeo vt nec reſtitutioni locus eſſe queat, ſi nulla læſio & captio ſit,[3] Conſequens eſt, vt interueniente læſione etiam intra dimidiam iuſti precij reſtitutio locum ha-

Source : BIU Cujas

bere debeat, [4] Ne minor aut mulier totius rei suæ vel pro parte iacturam sentiat, siue per transactionem, siue qua alia ratione facta sit alienatio. 5 *Ita Senatus* in relationibus libellorum 12. Calendar. Iul. 1595.

1 Nam neque per transactionem huiusmodi alienationes licitæ sunt, *l. non solum 4. C. de præd. minor.*

2 Et Auth. *sacramenta puberum C. si aduers. vendit.*

3 Non magis quam si cum decreto facta esset alienatio, *l. si quidem. 11. l. si prædia 16. C. de præd. min.*

4 Quia restitutio minoris qualibet læsione dum ne prorsus minima contenta est, *l. verum 11. § sciendum. & pass. D. de minor. l. nam posteaquam 9. §. si minor. D. de iureiur.*

5 Nam & aduersus transactionem restitui minor potest, *l. 1. & 2. C. hoc tit.* Itémque mulier si ad reuerentiam maritalem accedat læsio, *ex l. 1. § qua onerandæ.* vbi Bart. *D. quar. rer. act. non det.* Sed eam læsionem enormem esse nostri volunt si agatur de re non dotali, cuius scilicet alienatio nullo iure prohibita est, sed in re dotali quæ nullo modo alienari potest, ne quidem volente muliere, *l. vlt. §. & cum lex. C. de rei vxor. act.* quælibet læsio sufficit ad rescindendam alienationem beneficio restitutionis, impetrata absolutione à iureiurando.

[DEFINITIO VI.

Transactio super lite mota restituit exceptionem fori.

SI de lite quæ apud Senatum pendebat transactum sit promissa certa pecuniæ quantitate, non eo minus apud inferiorem & ordinarium iudicem de ea pecunia erit agendum, Eritque salua conuento debitori exceptio fori, quam vocant declinatoriam, si prioris litis prætextu coram Senatu conueniatur in prima instantia, etiamsi per transactionem conuenerit vt debiti nouatio nulla fieret, quia noua lis est [1] vetere peremta. *Ita Senatus* ex tempore pro D. Ducloz, contra Rauier 21. Nouemb. 1613.

1 Cum transactio priorem litem priorémque debiti causam peremerit *l. 2. vbi Cast.* & alij notant *C. hoc tit. l. minor 40. in prin. D. de minor.* Idémque est si aduersus illam transactionem restitutio in integrum petatur. Castr. ibid.]

TIT. XXII.

SI ADVERS. DOT.

DEFINITIO I.

De muliere aduersus dotis constitutionem non facile restituenda.

SI mulier sine dote nupserit, [1] tũ constante matrimonio bona sua omnia in dotem dederit, [2] non ex eo solo læsa videbitur, [3] nisi dolo mariti circumscripta proponatur. [4] Itaque etiam si minor fuerit annis vigintiquinque, restitui tamen in integrum non poterit. [5] Quia licet præcipuus dotis constituendæ fauor cessare videatur, cum matrimonium iam contractum est, (Si quidem in eam præcipue causam dotis vsus necessarius est vt matrimonium facilius contrahatur, [6]) causa tamen dandæ dotis subest, quandiu constat matrimonium, 7 vt matrimonij oneribus subseruiat, [8] maiorque inter coniuges concordia retineatur. [9] Vnde illud quoque receptum est vt etiam constante matrimonio dos non solum constitui sed & augeri possit. [10] Proinde non potest videri læsa mulier, quæ iure communi vsa est. [11] *Ita tractatum est* in publico auditorio, Prid. Non. Feb. 1589.

1 Potest enim matrimonium esse sine dote, licet non æque dos sine matrimonio, *l. 1. §. 1. vers. ante nuptias. & §. seq. D. pro dote.* Adeo vt si matrimonium sit putatiuum non sit proprie dos, Bart. *in rub. solut. matr. nu. 10.* sicut nec si data sit pro illicito matrimonio, *l. vl.* vbi idem Bar. *D. de condict. sin. caus.*

2 Dos enim etiam constante matrimonio & constitui & augeri potest, dum ne quid fiat in fraudem creditorum. §. *aliud quoque Nouel. 97. De æqua l. dot. vt sequitur in Defin.*

3 Causa enim dotis iusta alienationis causa est, sicut & donationis ante nuptias, *l. nulla lege 4. C. de iur. dot. etiam in minore. l. vlt. ad fin. C. si maior fact. alien. rat. hab.* scilicet cum decreto aut iureiurando, quod decreti vim habeat non aliter, *l. prædia 8. C. de præd. min.* Bart. *in l. qua tut. nu. 2. C. de adm. tut. & curat.*

4 Eoque sensu accipiendum est, quod ait *l. vnic. C. hoc tit. & Vlp. in l. si ex causa 9. §. 1. D. de minor.* in dotis quoque modo subueniri mulieri, non solum si totum patrimonium circumscripta in dotem dederit, sed & si vltra vires patrimonij, sicut nec nouum est, vt in dote mulier fallat maritum, *l. 3. C. de donat. ante nupt.* Ad hunc vero casum non pertinet *l. minor. 48. §. vlt. D. de minor.* Ibi enim tractat Paulus de muliere quæ pactione fecit causam dotis deteriorem: Nos de ea quæ suam causam deteriorem fecit, dando dotem. Non obstat quod videatur hoc casu promissio dotis esse ipso iure nulla, ex *l. siue generalis. 61. D. de iur. dot.* Illius enim legis verba ostendunt tractari eo loco de dote promissa auctore curatore qui dolo malo præstiterit auctoritatem, quoniam, vt lex ait, lege rata non habetur auctoritas dolo malo facta. Aliud igitur est si minor curatorem non habens dotem quãtãcũque promiserit, quia tunc nihil est quod nullã debeat facere promissionem, licet fauor ætatis, si læsio concurrat, possit inducere restitutionem. Vide distinctionem Accursij, quam & Bartolus probat, *ad d. l. vnic. C. hoc tit.*

5 Non enim omnia quæ à minoribus geruntur irrita fieri debent, sed eã demum quæ inconsulto per lubricum ætatis aut aduersarij dolo facta reperiuntur, *l. verum 11. §. sciendum l. quod si minor 24. §. non semper. D. de minor.* Itaque tunc demum minorem mulierem restituendam esse dicendum est, cum tantam dotem dedit quantam maior nunquam dedisset, vt eleganter ait Paulus *in d. l. minor. 48 § vlt. eod.*

6 Pauci enim sunt qui matrimonium sine dote, id est, indotatas vxores habere velint, *l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat. l. 4. §. sed et si mulier. l. 5. § si eum qui. D. de doli mal. except. l. 1. sola matr.*

7 *l. Pomponius Philadelphus. 35. D famil. erciſc.*

8 *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot. l. si is qui 56. §. ibi dos l. quamuis 75. D. eod.* Facit *l. Titia 62. eod. l. actione. 65. §. vlt. D. pro socio. l. si maritus 46. famil. erciſc.*

9 Placet enim posse vxorem expelli si non soluat dotem quam promisit, licet non item si nullam habeat, *l. si cum dotem 22. §. sin autem. D. solut. matr. l. quod si nulla dos 28. de relig. & sumpt. fun. l. consensu 6. § 1. C. de repud.*

10 *d. Nouel. 97. de æqual. dot. §. aliud quoque.*

11 *l. vlt. C. de in integr. restit. minor. l. inter eos. 51. §. cum inter. D. de fideiuss. l. nihil consensui 116. §. non capitur de reg. iur.*

TIT. XXIII.

SI ADVERS. VSVCAP. VEL præscr. rest. pet.

DEFINITIO I.

De restitutione in integrum aduersus quadragenariam præscriptionem.

AN aduersus præscriptionẽ quadraginta annorum dari possit in integrum restitutio ex capite iustæ ignorantiæ, nulla alia causa concurrente, magnis cõtentionibus certatum est inter iuris nostri interpretes, aliis aliter sentientibus, [1] vt nec dum sciri possit vtra opinio receptior videatur. Senatus noster eorum sententiam magis probat, qui negant, [2] quod ex tam longi temporis lapsu si aliud nihil impediat plenissimam securitatem acquiri certum sit, [3] quæ tamen nulla esset si restitutionis potestati nedum periculo subiiceretur. [4] Sed cum iusta aliqua causa est concedendæ restitutionis, intra quadriennium illud quod vtilis anni loco substitutum & impetrari omnimodo debebit. [5] Ita fit vt post quatuor & quadraginta annos, nulla prorsus superſit spes restitutionis. [6]

Source : BIU Cujas

Obseruandum tamen est quadriennium illud licet ex postfacto continuum sit, ab initio esse vtile, nec prius incipere currere quam agēdi facultas competat.[7] Sed agendi facultatem ignoratia eius cui actio competit non excludit, nec eo minus agendi tempora vtiliter labūtur,[8] licet nostrorum vulgare brocardicum illud sit, non valenti agere non currere præscriptionem.[9] Iunge tit. De temp. pet. in integr. restit. SC. 1. *Ita relatum est* in relationibus libellorum, 4. Non. Aug. 1588. & postea decisum pro N. Ioanne Martini, contra N. Zachariam de Lanfrey 9. Cal. Decemb. 1592.

1 Vt videre est apud Didacum Couarr. *in* §. 3. *tertiæ partis relect. cap possessor mala fidei. de regul iur. in 6. num.* 1. *&* 2.

2 Quam sententiam & veriorem & receptiorem esse concludit Didacus ibidem. Plus putat, nec aduersus tricenariam præscriptionem restitui debere maiorem, ex capite ignorantię, quod ego probo ex *l. vlt. C. in quib. caus. restit.*

3 Sunt enim hæc verba vltima, *l. omnes* 4. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor. Sit liber, & præsentis salubrrimæ legis plenissima munitione securus.*

4 Sic post alios argumentatur Didacus supradicto loco. *Ex glos. in l. ait prator.* §. *permittitur. in verb. imputandum D. ex quib. caus. maior.* Idem tamen *num.* 4. excipit ecclesiam & minores, quibus nimirum vult dari posse restitutionem ex capite iustæ ignorantiæ aduersus quadragenariam præscriptionem. Eamque probat esse receptissimam interpretum traditionem.

5 *Ex l. vlt. C de temp. in integr. restit.*

6 Sic concludit idem Didac. *d. num.* 4. *vers. decimo & vltimo potissimum, &c.*

7 Ita Bald. *in l. falsam. C. si ex fals. instrum.* pro qua sententia facit quod lex ait quadriennium hoc continuum tantummodo numerari ex die, ex quo annus vtilis currebat. Eamque sententiam receptam esse fatetur Didac vbi sup. *numer.* 3. *&* 2. *& vers. quinto quicquid sit*, vbi concludit post Andr. Tiraquel. ibidem citatum, non nisi intra triginta annos posse quasi intra hoc quadriennium peti restitutionem.

8 Didac. *d. vers. decimo*, vbi concludit hoc quadriennium incipere à die finitæ præscriptionis, contra Aym. Crauet. *De antiq. temp. part.* 4. *cap. materia ista. num.* 45 *& seqq.*

9 *Ex l.* 1. §. *vlt. C. de annal. except. l.* 1. §. *vlt.* iunct. auth. *nisi tricennale, C. de bon. mat.* Scripsi in Chiliade Dec. 3. Err. 9.

DEFINITIO II.

De restitutione minoris aduersus præscriptionem legalem, statutariam & conuentionalem.

IN quæstione illa, Vtrum præscriptionis tempora currant contra pupillum aut minorem, distinguere nostri solent inter præscriptionem legalem, statutariam & conuentionalem. In legali certum est non currere contra pupillum:[1] At nec contra minorem, si de ea præscriptione loquare, quæ non nisi decem annorum sit inter præsentes, aut viginti inter absentes.[2] Nam quæ triginta vel quadraginta annorum est, licet durante pupillari ætate dormiat,[3] currit tamen contra minorem, sed ita vt ætatis beneficio aduersus præscriptionem restitui possit.[4] In statutaria præscriptione, si plerisque credimus, non currunt tempora contra pupillum regulariter, etiam si tutorem habeat: vix vnquam, si tutorem non habeat.[5] Contra minorem currunt quidem, sed restituitur.[6] At in cōuentionali quæ cœpta sit cum maiore currunt etiam contra pupillū,[7] & quidem cum effectu, adeo vt aduersus lapsum tēporis restitui non possit, nec ætatis auxilio per edictum De minoribus,[8] nec ex generali clausula, Si qua mihi iusta causa videbitur, prætextu iustæ ignorantiæ.[9] Iniquum enim est eum, qui cum pupillo non contraxerit, cogi expectare ipsius pubertatem.[10] *Ita tractatum est* in causa quadam D. Senatoris Charpenei & Petri Fauerij Aduocati mense Iulij 1592. & rursum in causa N. Iacobi d'Aymauigne & Michaelis Artaud mense Iunij 1593.

1 *l. vlt. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.*

2 Nam & de adulto eam legem accipiendam esse defendit ex præceptoris sui sententia Guid. Pap. *quæst.* 31. *num.* 3.

3 Glos. *final in l. vnic. C. hoc tit.* Idem Guid. Pap. *vbi sup. num.* 4. *ex l.* 3. *C. de præscr.* 30. *ann.*

4 Sic enim vulgo creditum est, licet ego contra putem, ex *d. l.* 3. quæ pupillos duntaxat excipit, iunct. *l. vlt. in fin. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.* Didac. Couarr. *d.* §. 3. *tert. part. relect. cap. possessor. num.* 4. *vers.* 8. maioribus tantum denegat restitutionem aduersus præscriptionem tricenariam.

5 Guid. Pap. *quæst.* 31. vbi indistincte defendit tempora statutorum non currere pupillis. Et citat Bart. & Oldrad. *in d. l. vlt. C. in quibus caus. restit. non est necess.* & Bald. *in feud. Tit. qualiter poter. olim feud. alien.* Sed tamen verior mihi semper visa est contraria sententia, vt pupillus præsertim tutorem habens perinde obligetur ex statuto & consuetudine ac alius quilibet, vt pluribus defendit Andr. Tiraquel. *De retract. municip.* Ioann. Lucius *in Placit. Curiæ Paris. Tit. De gentilit. redhib.* Ioann. Papon. *in Syntagm. Arest. eod. tit.* Rationem elegantem reddunt & vt loquuntur punctualem, quia ius adinuentum per legem aut consuetudinem non fuit inuentum nisi ad limites modi & temporis in ea expressi. Vnde hi limites pariter afficiunt maiores, minores, absentes & quoscunque alios. Nec potest quis vti ea lege & consuetudine nisi ad eius limites & statutis modis & temporibus ab ea requisitis. Vide omnino quæ in hanc rem scripsi Decad. 25. Err. 9. vbi probaui non solum currere tempora statuti contra pupillum, sed etiam cum effectu & sine spe restitutionis, adeoque licet tutor vel nullus sit vel non soluendo. Facit quod tractat Bartolus, *ad l. sed hic nu.* 3. *De reb. eor. qui sub tutel.* minorem obligari ex obligatione consuetudinaria vel statuaria.

6 Ita Guid. Pap. *d. quæst.* 31. Sed si nec pupillus quidem restituendus est, vt proxime dixi, multo minus adultus restitui debebit. Et sanē aliter posito iure fiet vt nemo accedere velit ad emptionem publicam rerum pupillarium, nec si bona fide distrahantur, quæ res non solum creditoribus pupilli aut adulti, sed ipsi quoque pupillo & adulto damnosa esset, *l. ait prator.* 7. §. *quæsitum D. de minor.*

7 *l. Æmilius* 38. *eod.*

8 In quo omnes consentiunt, quia edicto De minoribus non est locus nisi cum aliquid gestum est cum minore, *l.* 1. *d. l. ait prator* 7. *in princip. l. verum* 11. §. *ex facto ad fin. D eod.* nihil autem gestum videri potest ab eo qui non cum minore contraxit sed incidit in minorem.

9 Contra Bartolum *in d. l. Æmilius.* Cuius tamen sententiam magis communem esse plerique affirmant. Vide elegans consilium Franciſci Curtij senioris contra illam Bartoli traditionem, *cons.* 59. *per tot.* & quæ scripsi Decad. 25. Error. 5. 6. 7.

10 *l. apud Iulianum* 3. *D. quib. ex caus. in poss. eat.* Adde aliam rationem ex *l. quod autem* 6. §. *si quid cum pupillo. D. qua in fraud. credit.* quia pupilli ignorantia, quæ per ætatem contingit, non debet esse captiosa creditoribus ipsique lucrosa.

DEFINITIO III.

Si gestum aliquid fuerit cum minore, aut tutor vel curator suspectus fuerit.

QVod tamen proxime diximus, minorem in integrum restitui non debere aduersus præscriptionem conuentionalem, quæ cœpta sit cum maiore,[1] toties verum non est, quoties aliquid cum ipso minore aut eius tutore vel curatore gestum proponitur,[2] aut si suspecta fuerit fides tutoris vel curatoris,[3] quorum dolo aut culpa futurum sit vt grande damnum patiatur minor, si restitutio ipsi denegetur.[4] *Ita tractatum est* in publico auditorio 6. Id. Iun. 1591.

1 *Ex l. Æmilius* 38. iunct. *l. verum* 11. §. *ex facto ad fin. D. de minor. l.* 3. *D. quib. ex caus. in poss. eat. l. quod autem* 6. §. *si quid cum pupillo. D. qua in fraud.*

2 Quia tunc incipit locus fieri edicto *De minoribus*, per quod rescinduntur ea quæ cum minoribus circumuentis gesta sunt.

3 Vt in specie *d. l. Æmilius*, in qua tutores suspecti pronunciati erant, *vers. mouit etiam Imperatorem.*

4 Neque enim dolum aut culpam tutoris nocere pupillo æquum est, *l.* 3. §. *si seruus D. de tribut. act. l.* 3. *D. quand. ex fact. tutor.* Præsertim si tutor non sit soluendo, etsi verius est tutoris negligentiam, licet dolosam, nocere pupillo in acquirendis

Source : BIU Cujas

non in acquisitis. Vide quæ scripsi Decad. 13. Err. 7. 9. & 10.

DEFINITIO IV.

De restitutione minoris aduersus elapsum semestre. Et quid si minor ætas aut læsio in subhastationibus interueniat?

IS cuius bona postulante creditore sub hasta distracta sunt, si non redemerit intra sex menses statuto nostro in eam rem præstitutos, non ex eo solo restitui potest aduersus lapsum temporis, quod dicat probetque, viliore precio fuisse distracta, [1] Nisi aut minor ætas, [2] aut iusta alia restitutionis concedendæ causa interueniat, [3] quamuis nondum decreti interpositio secuta sit. [4] Sed ad viuæ vocis oraculum recurrendum est, & ad magnam, vt vocant, Cancellariã, vt speciali principis rescripto & propria subscriptione debitori consulatur: [5] Princeps enim quin aduersus lapsum hunc temporis ex plenissima potestate restituere possit & statutariæ præscriptioni derogare, sicut & iura cætera, quæ ex præscriptione qualibet aliove actu ciuili quæsita sunt, adimere, non ambigitur. [6] Sane nec de illo dubitandum est, quin etiam post interpositum decretum possit peti restitutio aduersus subhastationes ex causa immodicæ læsionis: [7] Sed ita tamen vt hoc casu supplendi iusti precij electio emptori cõcedatur, [8] si enormis tantum, id est, vltra dimidiam, nõ item si enormissima læsio interuenerit. [9] In eoque nimirum plenius est, & commodius remedium restitutionis aduersus lapsum temporis, [10] quoniam ea impetrata, res ipsa quæ fuit vendita præcise restituenda est precio recepto. *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N. Le riche contra Antonium Bourgeois 17. Cal. Aug. 1592. Iunge Defi. 8. infr. De distr. pignor.

1 Nec si fiscalis auctio proponatur, *l. si tempora 4. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3.*

2 Quamquam nec facile minoribus hoc casu succurrendum est, sed circumspecte, ne alioqui eueniat vt nemo accedere velit ad distractionem rerum pupilli aut minoris, nec si bona fide distrahantur, inquit Vlp. *in l. ait prætor 7. §. quæsitum D. de minor.* Vide tamen Guid. Pap. *quæst. 31.*

3 Puta si quid dolo factum sit, per sordes vel per gratiam. *d. §. quæsitum l. si quos 16. C. de rescind. vendit. l. 3. C. de iur. fisc. l. 2. Cod. de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10.*

4 Nam decreti interpositio non fit ad finiendum tempus redimendi, quod ex statuti verbis semestri concluditur, sed ne de subhastationum forma & viribus in trigesimum vsque annum quæri possit, vt scripsi Decad. 10. Err. 5. 6. 7.

5 Ex aliqua, scilicet, & magna causa, *arg. d. §. quæsitum & l. nisi 10. D. de minor.*

6 Tractant nostri *ad l. vlt. C. si contr. ius vel vtil. publ. Dixi Def. 1. supr. ill. tit.*

7 *d. l. si quos 16. C. de rescind. vendit.*

8 Iuxta *l. 2. l. si voluntate 8. C. eod.*

9 Nam enormissima læsione interueniente, id est, vltra bessem iusti precij, placet contractum esse ipso iure nullum propter dolum qui in re ipsa inest, quem æquiparant dolo ex proposito *DD. ad l. si quis cum aliter 36. De verb. obligat.* scripsi Decad. 1. Err. 7. & 8. & Decad. 10. Err. 8. & 9.

10 Restitutio enim aduersus lapsum temporis facit vt etiam post tempus idipsum liceat quod licebat ante, *l. necnon 26. §. si feriæ. l. necnon 28. § si quis sapius. D. ex quibus caus. maior. l. 1. 2. 3. & pass. C. de in integr. restit. milit.* Alioqui non esset plena restitutio, si minus iuris tribueret debitori quam antea habuisset, *l. quod si minor. 24. §. restitutio. Digest. de minor. l. 1. C. de sentent. pass. & restit.*

DEFINITIO V.

De spoliato rem suam cum fructibus reposcente.

AGi potest ex Canone pontificio quo succurritur spoliatis, [1] etiam post quinquaginta annos, [2] aduersus eum qui impuberis rem emit perperam & sine decreto: [3] Si medio tempore agi non potuit aut prohibente iure potestatis, aut impediente reuerentia maritali, [4] Fructus tamen, licet in hanc actionem venire soleant, [5] non debebuntur nisi à die mortis patris, si actoris pater, cuius lucro alioqui fructus cessuri erant, venditioni consenserat. [6] Debebuntur tamen etiam eius temporis quo maritus vixit, si is non petierit. Imo etiamsi maritus adhuc viuat, dummodo non petat. [7] Credendus enim est non petere vt faueat vxori potius quam vt iniusto possessori. [8] *Ita Senatus* in causa Laurentiæ Du Chesne, contra fratres Visanos Augustanos Prid. Cal. Sept. 1594. De qua SC. 25. infr. Vnde vi.

1 *Can. redintegranda 3. q. 1.*

2 Licet remedium illud excludatur regulariter præscriptione triginta annorum, vt & cæteræ personales actiones, *l. sicut 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor.* Iacob. Menoch. *de remediis recup. possess.*

3 Titulus enim nullus & inualidus, qualis hic est, non excludit huiusmodi remedium, quod datur etiam contra titulo possidentem. Menoch. vbi supra. *num. & seqq.*

4 Iuxta illud quod dici solet, non valenti agere non currere præscriptionem, *l. 1. §. vlt. C. de annal. except. l. 1. §. vlt.* iunct. *Auth. seq. C. de bon. mater l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

5 Textus est *in d. can. redintegranda 3. quæst. 1.*

6 *Arg. l. peto 69. § prædium de legat. 2.*

7 Intellige, Etiamsi ius illud in dotem datum sit, fortasse cum cæteris omnibus bonis, alioqui nullum ius haberet maritus fructuum huiusmodi petendorum, *l. hac lege 8. & l. vlt. C. de pact. conuent.* Imo nec retinendorum, *l. pen. in princip. D. ad leg. Falcid.*

8 Ratio enim & ordo iustæ affectionis hanc inducit interpretationem, quia plus debet maritus vxori quam iniusto possessori. Nam neque donatio hæc prohibita est inter virum & vxorem, cum maritus non fiat pauperior sed tantum lucri occasionem omittat, *arg. l. 5. § si maritus. & seq. l. vir vsuras 54. D. de donat. int. vir. & vxor.* Alioqui contingeret vt honesta interpretatio non honesto quæstu lucrum possessori adferret, quod esse non debet *l. si possessor. 52. D. de petit. hered.*

TIT. XXIV.

SI ADVERS. CREDIT.

DEFINITIO I.

De restitutione in integrum aduersus creditorem.

QVI minori sine curatoris auctoritate pecuniam credidit, in eo durioris conditionis est quam qui precium ex venditione debitum minori soluit, quod emptor non omnimodo & indistincte cogitur probare versam fuisse pecuniam in rem minoris. Sed distinctionibus locus est, de quibus diximus in superioribus. [1] At creditori semper incumbit onus probandi, [2] Adeo vt nec vllam ei actionem ex mutuo dare prætor debeat, aduersus minorem, ni probet pecuniam à minore vtiliter impensam esse. [3] Nec proinde restitutio in integrum esset minori necessaria si summo iure ageretur: [4] quanquam alio iure vtimur, præsertim si, vt fere semper fit iusiurandum adhibitum, proponatur. [5] Neque hac parte creditorem fœneratorem à creditore simplici separamus. [6] An quod odiosus sit liberalis quoque creditor, id est, qui fœnerator non est? Minime, sed quia hoc ipsum imputari creditori potest, cur minori crediderit, [7] cum tamen emptori non sit tam facile imputandum cur soluerit: Precium enim soluere necesse est, at credere non est necesse. [8] Sed & odium

fœne-

fœneratorum ius hoc extorquere potuit etiam aduersus simplices creditores:[9] Siue quod vt plurimum soleant pecuniæ credi sub vsuris, Ius autem adaptari debeat ad ea quæ frequentius contingunt :[10] Siue quod plerumque vsurarum conuentarum probatio obscura sit, Creditoribus id vnum, quantum facere possunt curantibus, ne vsurarij videantur, fraudibus in eam rem vndique conquisitis.[11] Itaque cum quæstio huiusmodi ex facto incidisset, ac minor diceret in lusus perditos profligatam à se pecuniam, quam mutuam accepisset, creditor autem contra adseueraret vtiliter, & in vsus necessarios impensam, *Senatus* pro minore præsumendum existimauit, nec lite pendente prouisionali adiudicationi quam creditor vrgebat locum vllum esse voluit.[12] In causa D. Petri Sappin nunc magistri computorum & D. de Morgenex Prid.Id.Iul.1592.

1 *Defin.1.& 4.sup.Si tut.vel curat.interuen.*

2 *l.1.& 2.*vbi Bart.& cæteri.*C.si aduers.credit.l.2. C. de filiofa. minor.*

3 *l.patri 27.§.si pecuniam D.de minor.*

4 Quia non solet dari restitutio ei,qui ipso iure tutus & munitus est,*l.in causa 16 in prin.& §.& generaliter.D.eod.l.2.Cod.de præd.minor.l.3.C.de in integr.restit.min.*

5 Propter.*Auth.sacramenta puberum C.si aduers. vendit.* quæ iureiurando puberis vult confirmari eos etiam contractus qui alioqui non valerent.

6 *Not.ad d.l.1.C.hoc tit.*

7 Nam cum facile pecunia perdatur,fere est vt qui pecuniam credit minori credat perdituro,*l.quod si minor 24.§.restitutio versic sicuti D.de minor.*Nisi minor sit industriosus Bart.*in l.1.num.2. C.qui & aduers.quos.*[In Ecclesia sanè id obtinet, vt qui ei credidit probare debeat, pecuniam versam esse in rem & vtilitatem Ecclesiæ.*Socin.conf.15.lib 1.*]

8 Ratio est perelegans, quam Paulus adfert in *l. quod si minor.§.restitutio,*vbi addit emptorem, qui soluit pretium, minori soluere æs alienum,ideoque ex hac causa parcius minori succurrendum esse. Vide Bart. *in l. si sine. §. interposito de admin. tutor.*

9 Est enim vsura odiosa, quia pecunia sui natura res sterilis est nec pecuniam parit.Ideoque nec nisi ex stipulatione debetur,*l.3. C.de vsur.*

10 *l.nam ad ea 5.D.de legib.*

11 Vnde fit vt toties tractari oporteat de pactionibus factis in fraudem legitimarum vsurarum, *l.si ea pactione 14. l. eos 26. l. vlt. C.de vsur.l.13.§.ibidem Papinianus.D.de action.empt.*

12 Cui nec locus vllus esse debet ne quidem ex instrumento publico & guarentigiato, vt loquuntur, quoties aliqua præsumptio est contra actorem,*d. l. patri 27. §.si pecuniam. D. de minor.* Nam si denegare debet Proconsul actionem creditori, vt eo loco Caius scribit, multo magis denegare debet executionem contractus, quousque de facti veritate plenissime cognouerit.

DEFINITIO II.

De pecunia minori credita auctore curatore.

SAne si curatoris auctoritate interueniente minori credita sit pecunia, nihil causa est cur creditori imputetur,quod cum minore contraxerit, eique pecuniam crediderit.[1] Neque enim cum minore male contrahitur adhibito curatore.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.ait prætor 7.§.1. D. de minor.* etsi locus ille est de eo qui pecuniam debitam soluit minori, non de eo qui credit. Inter quos sane differentia est, quoniam qui soluit auctore curatore omnimodo liberatur, nec timet periculum restitutionis etiamsi pecunia postea deperdita,sit, qui vt solueret,aut coactus fuit, aut cogi potuit. *l. quod si minor 24. §. restitutio eod. l. quod autem 6. apud Labeonem. D. quæ in fraud. credit.* Qui autem credit etiam auctore curatore periculo restitutionis obnoxius est, si probet minor pecuniam esse male consumptam, quia volens contraxit,nec eum credere fuit necesse, *d.§.restitutio.* Ergo adhibita curatoris auctoritas,hactenus tantum ei prodest, vt non oneretur probatione. Sicut & eo casu de quo scripsimus *Defi. 2. sup.Si tut.vel curat.interuen.*

2 *Arg.l.4.in fin. D.de euict.l.cum plures 12.§.1.D. de admin. tutor.l.intra vtile 39.§.1.D.de minor.*

DEFINITIO III.

De minore qui liberatus dato expromissore restitui vult aduersus creditorem aut expromissorem,Et quid si expromissor restituatur?

EXpromissore dato liberatus debitor, qui aduersus creditorem ætatis fortasse aut alio personali priuilegio in integrum restitui poterat, si postea restitutionem impetrare velit, audiendus non est.[1] Nam quemadmodum semel extincta obligatio nunquam reuiuiscit,[2] ita fieri non potest, vt aduersus eam obligationem,quæ sublata fuit, restitutio detur.[3] Nec si paratum se dicat is,qui debitor fuit, pristinam obligationem, quæ se recipere,[4] vt aduersus eam postea restituatur,quicquam ei proderit: Cum neque alium debitorem pro alio accipere creditor compellendus sit,[5] neque certam & indubitatam actionem cum ancipiti, hoc est, quæ restitutionis periculo sit obnoxia, commutare.[6] Atqui, inquies, minoris interest, qui licet creditori non teneatur, tamen expromissori obligatus est, vtique tanquam qui sit intercessor, regressum habituro actione mandati.[7] Fateor, sed facere ea res non potest, vt aduersus creditorem à quo iam liberatus sit restitui debeat, non magis quam si expromissor mandati actionem habiturus non esset.[8] Potest enim aliunde sibi consulere petita aduersus expromissorem restitutione,[9] si petendæ causam iustam habeat.[10] Plane si restitutio, quæ pristino debitori aduersus creditorem competere poterat, non tam personæ priuilegio, quam negotij æquitate nitebatur,[11] forte quod læsio vltra dimidiam interuenisset[12] dubitandum non est quin vel inuito eo idem beneficium expromissori quoque vt alij cuilibet intercessori competat,[13] sicut & alia omnia quæ rei sunt non personæ.[14] Proinde si liti quæ inter creditorem & expromissorem agitatur adesse prior debitor velit, multo magis admittendum est id ei licere,cum ipsius interfit, ne forte inter eos colludatur,[15] quo paratior sit expromissori in eum mandati actio.[16] Quod si expromissoris restitutionem excludere creditor velit eo solo prætextu, quasi per illum factum sit,vt prior obligatio quæ contra veterem debitorem competebat interciderit ac peremta sit,[17] in promptu contradictio est non idcirco duriorem factam creditoris conditionem,[18] quando & perinde aduersus eum restitui prior debitor potuisset si in obligatione mansisset.[19] Maxime vero si liti præsens ille paratum se dicat, non solum pati vt prior obligatio restauretur, & in se iudicium exerceatur, sed etiam in promptu soluere quicquid liquido & iuste debitum fuisse apparebit.[20] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in casu N. Bernardi Dacquin Procuratoris fiscalis Sabaud. & Dominorum fratrum Bay & illustris D. Marchionis de la Chambre 7. Cal. Sept.1593.

1 Expromissor enim ille dicitur, qui solus obligatus est pro alio, siue alius ille iam obligatus antea fuit, siue non, in eoque differt à fideiussore, qui sicuti numquam solus obligatur, ita neque alium liberat. Denique expromissio facit nouationem, fideiussio non item,*l.4.D.de condict.caus.dat.l.aliquando 13.ad SC. Velleian.l.si vero 64.§.sed & si reum.D.solut.matr. l. qui libertinus 37.§.vlt.de oper.libe.l.in eo 110.§.1.de reg.iur.l.vlt.D.ad SC. Maced.*

2 *l.quis res 98.§.aream. D.de solut. l. si vnus 27. pactus ne peteret.D.de pac.l.si pro patre 16.§.pen.De in rem vers.l.ob eam causam 9.De præscr.verb.*

3 *l.creditorem 18.D.ad SC.Maced.l.qui contra 11.D. de fideiuss. l. Stichum aut Pamphilum 95.§.quod vulgo.de solut.*de cuius loci Sententia & lectione videnda sunt quæ scripsi lib. 8. Coniect.

4 Nemo enim dubitat, quin consentiente debitore, possit restaurari obligatio,quę fuerat ipso iure extincta,*l.metum 9.§.ex hoc edicto & l. seq.D.de eo quod met.caus.*

Source : BIU Cujas

5 *l.eum à quo* 16.*C.de solut.l.patri* 27.*§.pen.D.de minor.*

6 *l.minor annis* 40.*in prin.D.eod.* iunct. *l.si Titius* 48.*in fine principij D.de fideiuss.*

7 *l. & heredi* 21.*§.vlt.& ll.seqq.D.de pact. l.si quis rem* 5. *D.de lib.leg.l.cum lex* 46.*D.de fideiussor.*

8 Nam aduersus id quod non est, impossibile est à prætore subueniri, vt de libertate scriptum est, *in l.si ex causa* 9.*§.vlt. de minor.*

9 *l.in causa* 13.*in princ.eod.*

10 Puta si tum etiam minor fuit cum expromissorem dedit, *d. l.in causa l.dolo* 19.*§.idémque est.D.de nouat.*

11 Exceptionum enim & defensionum omnium diuisio illa est, vt quædam personæ quædam rei cohæreant, *l.7.D.de except.l. maritum* 12.*& seqq D.solut.matr.*

12 *l.2.l.si voluntate* 8.*C.de rescind.vendit.*

13 *d.l.7.§.rei autem.D.de except.l.vlt.D.de pact.*

14 Ideo enim rei cohærentes dicuntur hæ defensiones, quod ficuti ex re ipsa nascuntur, ita & rem sequuntur, vt causam ad differentiam earum quæ ex huius vel illius persona obiiciuntur, de quibus *in l.hoc iure* 27.*& seq. D.de euict.*

15 *l.si suspecta* 29.*D.de inoff.testam.l.à sententia.* 5.*§.1.l.si perluforio.*14.*D.de appell.*

16 Non enim competit ea actio priusquam absit aliquid expromissori, vt nec fideiussori: nisi sit iam condemnatus aut debitor bona sua dilapidat, aut diu mansit expromissor in obligatione, *l.si pro ea* 10.*C.mandat.l.Lucius* 38.*§.1.D.eod. l.fideiussor.*45.*D. de fideiuss.*

17 *arg.l.4.D.de condict.caus.dat.l.itaque* 28.*D.de dolo d.l.dolo* 19. *D.de nouat.*

18 Quod sufficit vt creditoris nihil interfit *l.3.§.1.2.pen.& vlt. D.de alien.iudic.mut.caus.fact.*

19 Restitutio enim quæ ex re magis quam ex persona minoris competit expromissori, easdem leges & conditiones recipit quas haberet, si per minorem ipsum exerceretur. Itaque non fit ex eo durior conditio creditoris. Imo melior, quia solent iudices vt plurimum fauere minoribus potius quam maioribus saltem in dubio, vt de libertatibus scribit Caius, *in l.3.§.1. De alien.iudic. mut.caus.fact.*

20 *d.l.3.§.vlt.l.ex hoc edicto* 8.*D.eod.* Facit *l.sed etsi leges* 25.*§.item si distraxit.vers.quid tamen.D.de petit.hered.l.quid tamen* 21. *§.si quis ex litigatoribus.D.de recept.qui arbitr.*

[DEFINITIO IV.

Non potest minor restitui aduersus apochas nomine patris conscriptas ad restituendam præscriptionem eo modo interruptam.

DEbitoris filius minor annis vigintiquinque apocham vsurarum à creditore stipulatus fuerat nomine patris absentis, quo adhuc superstite completum fuerat tempus quod ad præscriptionem 30. annorum erat necessarium si eam præscriptionem conscripta vsurarum apocha non interrupisset. Idem filius postea patri heres extiterat, Et quia conuentus ad solutionem sortis post annum trigesimum obiiciebat præscriptionem longissimi temporis quæ ex nouo edicto Serenissimi Principis nostri etiam debitori competit, multóque magis heredi debitoris, replicabat creditor interruptam fuisse præscriptionem agnitione debiti & solutione vsurarum. Ob eam causam petebat minor se in integrum restitui aduersus apocham quasi lubrico ætatis læsus in eo quod facto suo præscriptionem interrumpendo beneficium illius sibi ademerat. Placuit non esse iustam restitutionis causam, cùm nihil ipse fecisset, nisi quod iure communi facere & potuisset, & debuisset. [1] Nec ei prodesse debere, quòd apochæ conscriptæ tempore non erat ipse debitor, sed pater in cuius fauorem apocham ignorantis, completa præscriptio videbatur. Cum ex causa hereditaria reperiretur ipse debitor, nulláque exceptione adiuuandus eo tempore, quo conueniebatur à creditore, cui nulla negligentia poterat imputari. [2] *Ita Senatus* contra Claudium Vian 14.Cal.Decemb.1611.

1 *l.vlt.C.de in integr.rest.minor.* Non enim hoc casu amissa erat exceptio iam quæsita, sed quærenda, eáque valde odiosa, vt pote quæ adnexam haberet malam fidem, ob idque nec posset currere iure canonico. *Ex not.in cap.vlt.de præscript.*

2 *Arg.l.2.D.de except.rei vend.& tradit. l.si à Titio* 72. *D.de rei vindic.cum similib.*]

TIT. XXV.

SI MINOR AB HERED. se abstin.

DEFINITIO I.

De restitutione aduersus lapsum tempus conficiendi inuentarij.

TVTOR pupilli nomine paternam hereditatem non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, [1] neque tamen inuentarium confecerat. Cum mater dotem repetens aduersus filium ageret, quasi is paternæ hereditati se immiscuisset pure, ac post varios litium anfractns tutor pro pupillo restitutionem in integrum aduersus lapsum temporis imploraret, [2] vt ad conficiendum exhibendumque inuentarium admitteretur, Iusta quidem restitutionis causa videbatur, propterea quod licet tempus conficiendi inuentarij pupillo tutorem habenti cucurrisset, [3] iniquum tamen erat nocere tutoris negligentiam pupillo, [4] cuius intererat vt restitueretur potius quam vt condemnatus indemnitatem à tutore consequeretur. [5] Sed tamen tutorem proprio nomine in expensas omnes frustratorias condemnandum esse placebat, [6] quod ea restitutio non eo magis contra lapsum temporis, quam contra tutoris negligentiam impetrata videretur, [7] licet tutoris dolus nullus interuenisset. [8] Alioqui cederent eæ impensæ damno vel mulieris dotem repetentis, cui tamen saluam dotem integramque seruari necesse est, [9] vel pupilli, cuius vtique propter ætatem neque mora vlla esse potuerat, [10] neque culpa. [11] *Ita Senatus* pro N.Maria Faure vxore D. Gabrielis Damodry Aduocati 8. Calend. Sept.1592.

1 Sic enim plerumque fit vt pupilli nomine tutor hereditatem agnoscat, cum tamen si iuris rationem inspicias pupillus ipse agnoscere debeat tutore auctore *l. pupillus* 9. *D. de acquir. hered. l.potuit* 5.*Cod.de iur.delib.* Extra casum *l.si infanti* 18. *in fin.Codic.eodem.* Bartol. *in leg.is potest numer.*32.*Dige.de acquir. hered.& in d.l.pupillus. num.*3. quamuis in bonorum possessione aliud sit, quam, scilicet, tutor solus pupilli nomine admittere potest, *l.bonorum* 7.*C.qui admitti:* quoniam agnitio bonorum possessionis ratihabitione contenta est, non etiam aditio hereditatis, *l.si quis mihi* 25.*§.iussum.de acquir.hered.* Hoc rursum ideo, quia aditio est actus ciuilis & legitimus, qui suspendi non potest, quomodo actus prætorij suspenduntur. *l. actus legitimi. de reg.iur.*

2 *Ex tit.C.de in integr.restit.minor.Et tit.Si tut.vel curat. interuen.* Bart. *in l.fin.num.*5.*C.in quibus caus.restit.in integr.non est necess.*

3 Bartol. *in §.pupillis.numer.*1. *Nouel.*1.*De hered.& Falcid.* licet ibi loquatur de minore non de pupillo. Vide quæ scripsi *Definition.*2.*supr.Si aduers.vsucap.* Adde Guid.Pap. *quæst.*571.*numer.*2.

4 Tutoris enim siue dolus siue negligentia pupillo nocere non debet sicut nec prodesse, *l.*3.*§.vltim.Dig.de tribut.l.*3.*Digest quand. ex fact. tutor.* Scilicet in acquisitis non item in acquirendis, Dixi *sup. Defi.*3.*num.* 4. *Si aduers.vsucap.* Paterna autem hereditas etiam prius quam sit agnita est de numero acquisitorum non acquirendorum. Quia licet filius possit abstinere, non eo minus tamen statim heres est, *l.*1. *§.qui sunt in potestate.D.si quis omis.caus.testam.l.cum quasi* 30.*§. sed etsi seruus.de fideic.libert.* Quod si de extranei hereditate ageretur non esset sane pupillo necessaria in integrum restitutio, sed alia ratione, quia non currit tempus conficiendi inuentarij, nisi ab adita hereditate, Gloss. Bartol. & cæteri, *ad l.vltim. Cod. in quib. caus.*

Pap.

Pap. *d. quæst. 571. num.* 5. Hic autem non posset dici adita hereditas quam tutor pupilli nomine solus agnouisset, *d. l. potuit* 5. *Cod. de iur. delib.* Itaque non posset videri elapsum tempus quod nec dum currere cœpisset.

5 *l. 1. 3. vlt. & pas. C. si tut. vel curat. interuen.* Interest namque pupilli, vt & alterius cuiuslibet, non soluere potius quam solutum repetere, *l. 3. De compens. l. si stipulatus* 15. *D. de fideiuss.* licet aliquando facilius ob id restitutio denegetur, quod tutores sint soluendo vel curatores, vt *in l. intra vtile* 39. *in fin. D. de minor.*

6 *Arg. l. non est ignotum* 6. *C. de admin. tutor. l. quoties* 9. §. *nec vtique. D. eod. l. qui solidum* 78. §. *et iam de leg.* 2.

7 Negligentia enim est si non fiat intra constitutum tempus id quod fieri debuit, & inducitur ex sola cessatione, *l. Æmilius* 38. *D. de minor. l. si bonam causam.* 11. *C. de administr. tutor.*

8 Neque enim omnis negligentia dolus est aut dolo proxima, sed ea tantum quæ magna adeo est, vt non solum culpam, sed etiam magnam culpam constituat. *l. mag. negligentia* 226. *de verbor. signific. l. quod Neræa* 32. *Digest. depos.* quam dissolutam negligentiam vocat Vlp. *in l. si fideiussor.* 29. *D. mandat.* & latam quæ prope fraudem accedat, *in leg. impuberibus.* 7. §. 1. *De suspect. tutor.*

9 Propter publicam vtilitatem, de qua *in l. 1. D. solut. matr.*

10 *l. cum filius familias* 49. §. *in hac & l. si pupillus* 127. *de verb. obligat.*

11 Qui enim moram contrahere non potest multo minus culpam, quæ plus est, *l. 9. ad fin. de vsur.*

DEFINITIO II.

De pupillo se abstinente aut inuentarij beneficium implorante post puram immistionem tutore auctore factam.

ILlud etiam tractari potest, si hereditatem pupillo delatam prior tutor agnouerit non implorato beneficio legis & inuentarij, eamque pro arbitrio dilapidauerit, tum decesserit aut tutela remotus sit; An sequens tutor post multos forte annos datus id beneficium legis implorare possit, si damnosam esse videat hereditatem? Et magis est vt possit,[1] eadem ratione quam superiore Defin. vsurpauimus, quod æquum non sit tutoris siue negligentiam siue dolum & malam fidem vsque adeo nocere pupillo,[2] vt à petendæ restitutionis auxilio arceatur.[3] Nam & si sequens tutor vellet omnino abstinere pupillum, quem prior immiscuisset, vtique pro suo iure ac citra restitutionem id facere posset.[4] Sane quæ actio pupillo aduersus tutorem ex mala gestione competeret si pure hereditatem retinere pupillus vellet,[5] eadem creditoribus accommodabitur, vt indemnitatem aut in totum aut saltem ex parte consequantur.[6] Neque cessione vlla in eam rem opus erit. Cum tutor rem pupilli male administrans non solum pupillo se obliget,[7] sed iis etiam omnibus, quorum interesset pupillum ex tutoris facto & auctoritate obligari, si qua ratione fiat ne pupillus vtiliter & cum effectu obligetur.[8] *Ita Senatus* pro Rolando de Verdon. Prid. Cal. Octob. 1595.

1 *Ex l. 1. C. hoc tit. si minor ab hered. se abstin.*

2 *l. 3. D. quand. ex fact. tutor l. 3. §. vlt. D. de tributor. act.*

3 *l. 2. 3. & vlt. C. si tutor vel curat. interuen.*

4 *l. penult.* vbi est text. elegans. *Digest. de auctor. & consens. tut. l. ex contract.* 44. *D. de re iudic.* Porro cui saluum est ius abstinendi aut repudiandi, quod effectu idem est, cum is qui abstinuit heredis loco non habeatur à prætore, *l. si filius* 12. *D. de interrog. in iur. fac.* multò magis ius est conficiendi inuentarij, & legis sub eo beneficio retinendæ, ex iuris regula quæ habet: Non debere cui licet quod plus est non licere quod est minus, *l. non debet* 21. *de reg. iur.* Qui enim pure agnitam hereditatem postmodum agnoscere vult cum beneficio legis & inuentarij, non id agit vt ex herede fiat non heres, sed vt heres idem maneat: noua tantum addita qualitate, id est cum beneficio legis & inuentarij. Et sane non est necessaria restitutio pupillo ad se abstinendum tametsi se immiscuerit tutore auctore. *d. l. pen. d. l.* 44. sed puberibus duntaxat, siue soli, siue curatore auctore se immiscuerint. *l. necessarius* 57. *D. de acq. hered.* Facit *lex vlt. §. vbi autem puerilis. Cod. de bon. quæ liber. l.* 8. *D. de iur. deliber.*

5 Nemo enim dubitat quin pupillo danda sit actio contra tutorem, qui auctoritatem præstitit ad damnosam hereditatem adeundam si malit ille agere tutelæ quam abstinere. *l. 1. in fin. C. si tut. vel curat. interuen. leg. vlt. eod.* quæ pupillo vsque adeo dat electionem an restitui an tutoris damna sequi malit, vt nec eum sibi aliquod ex electione huiusmodi præiudicium fieri patiatur.

6 Intellige si neque substitutus neque cohæres vllus sit, ad quem bona peruenire possint ex testamento *d. l. ex contractu.* nullúsque præterea intestati successor qui hereditatem suo iure obtinere possit. Nam & hoc casu saluam esse intestati successionem acsi filius nunquam se immiscuisset defendit Cuiacius li 12. Obser cap. 20. contra Accursium, qui fisco locum fieri vult ex *l. vlt. de succes. edict.* quasi distinguendus sit is qui abstinet suo iure ab eo, qui abstinet beneficio restitutionis. Sed male, Nam nec si pupillus se ab initio abstinuisset, quisquam tamen alius ab intestato admitti posset, quia in suis non est successio, *l. 1. §. seiend. de suis & legit.* vt nec in agnatis. §. *placeb. Inst. de legit. agnat. succes.* Neque aliud erat iure prætorio, nisi quod qui admitti non poterant tanquam agnati (quia non poterat prætor bonorum possessionem dare contra leges, *l. necnon* 28. §. *quod eius ex quib. caus. maior.*) admitterentur tanquam cognati. Quisquis enim agnatus, idem & cognatus est, quod in suis non similiter obtinere poterat, quia qui suus est, is nec agnatus nec cognatus est. *l. scripto* 7. *D. vnde liber.* Igitur verius est ad fiscum bona pertinere, *d. l. vlt. de succ. edict.* scilicet si sint soluendo *l. 1. §. 1. D. de iur. fisc. l. 4. §. si bona* 20. *de fideic. libert.* alioqui pertinent ad creditores & distrahenda sunt, *l. pater familias* 28. *de reb. auctor. iud. poss.*

7 Ex quasi contractu. *l. 5. §. tutelæ D. de obligat. & action.*

8 Textus est singularis *in l. cum post* 43. §. *quidam* vbi Bart. *no. 1. de admin. tut. ad de l. tutores* 61. *de condict. indeb.* Cessionem tamen impetrari tutius est, *l. 38. de euict. l. 27. §. 1. de minor.*

DEFINITIO III.

De minore petente restitutionem ad abstinendum aut appellandum.

SEd etsi minor annis vigintiquinque, siue curatorem habens siue non habens, hereditatem damnosam inconsulto adierit, siue patris aut aui, siue agnati aut extranei hereditas fuit, restitui in integrum potest ad eam omittendam,[1] Si modo constet nihil eum fecisse dolo,[2] & paratus sit reddere quicquid habuit ex hereditate.[3] At cum non aliter concedenda sit minori restitutio quam si se læsum probet,[4] non vtique hoc solo quo hereditatem adiit læsus præsumetur,[5] sed ita demum audietur si probet vel damnosam vel onerosam hereditatem fuisse,[6] id est, vel tanto ære alieno constrictam, vt ei exoluendo facultates hereditariæ sufficere non possint, vel tot litibus & difficultatibus implicitam, vt non sine magno dispendio & incommodo explicari vnquam posse videatur.[7] Quemadmodum & si minor passus sit labi tempora, quæ ad appellationem vel interponendam vel prosequendam data sunt, non prius restituetur quasi læsus quam docuerit iustam se appellandi causam habuisse.[8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 17. Cal. Iunij 1591. In causa Nicolai Despatrons, contra Petrum Cochet Idib. April. 1595.

1 *l. 1. C. hoc tit. l. necessarius* 57. *D. de acquir. hered.*

2 Minori enim aduersus proprium dolum subueniri nõ oportet, *l. si ex causa* 9. §. *nunc videndum. D. de minor. l. 1. C. si aduers. delict.*

3 Vt in integrum omnia restituantur, *l. quod si minor* 24. §. *restitutio. D. de minor.* Intellige nisi quid fato perierit. Hoc enim reddere minor non tenetur, vt in specie *l. verum* 11. §. *si locupleti. D. eod.* Facit *l. vnic. vers. sed & cum minor. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. rest.*

4 *d. §. si locupleti d. l. quod si minor. §. non semper. eod. l. nam & posteaquam. §. si minor. D. de iure iur.*

5 Quid enim si locupleti heres extiterit *d. §. si locupleti.* In eoque errauit Bald. *ad l. 1. C. hoc tit.* & Salicet. *ad auth. si omnes eod.* vbi defendunt sufficere hoc casu ad probandam læsionem, vt minor probet se vel vni tantum creditori obligatum, nisi aduersarius probet hereditatem esse soluendo.

6 Cyn. *ad dictam authent. si omnes.* post Iacob. de Aret. quos refert & sequitur Guid. Pap. *quæst.* 142. *num.* 2. & 3. Alex. *cons.* 21. *colum.* 2. *volu.* 1. Excipe tamen casum singularem, de quo *in d. §. si*

Source : BIU Cujas

locupleti, vbi restituitur minor aduersus additionem hereditatis etiam locupletissimæ.

7 *l.4 l.sed etsi 9.§.quod si suspectam.D.ad SC.Trebel.*

8 Bart.*in d.l.nam & post aquam.*§.*si minor.num.* 6.Bald.& Salic.*ad l.vlt.C.in quib. caus.non est necess.* quia præsumptio est pro sententia à qua non fuit prouocatum, *l.Herennius* 63.§.*Caia.de euict.* licet idem Bart.contra scripserit,*ad d.l.vlt.nu.*10. Alii cum Paulo Castr.distinguunt, an qui vult restitui fuerit actor, an reus. Alii cum Alex.*in d.*§ *si minor.* an de minore loquamur an de maiore. Sed indistincte verior est opinio Bart. *in d.*§.*si min.* secundum Abbat.*cons.*77.*vol.*2.*col.*3.Alex.*cons.*115.*vol.*5.

DEFINITIO IV.

De filio qui soluit paternis creditoribus ante impetratam abstinendi causa restitutionem.

FIlius, qui paternis creditoribus tanquã heres soluit, licet ex priuilegio minoris ætatis restituatur aduersus immistionem vt abstinendi habeat potestatem, condicere tamen quod soluit non potest,[1] cum repetitio nulla sit à vero creditore qui suum recepit, nec si alius soluerit quam qui debuit. [2] Multo magis cum is ipse soluit qui tum debuit, hoc est, qui eo solutionis tempore heres fuit. [3] Ergo si herede mandante alius pro eo soluerit creditoribus hereditariis, & ille postmodum aduersus immistionem restitutus sit, Causa nulla est vt ea restitutio nocere illi debeat qui soluit, quasi non sit versa pecunia in rem minoris, quandoquidem nec illi ipsi nocet cui solutum fuit. [4] Nam si indebita fuit pecunia quæ soluta est, condictioni locus fit in vtilitatem minoris pro quo solutio facta est. [5] Sin fuit debita, negari non potest quin soluentis pecunia in eam causam numerata vtiliter in rem minoris versa sit. [6] *Ita Senatus* in eadem causa Nicolai Despatrons contra Petrum Cochet.Idib.April.1595.

1 *l.si mulier* 31.*D.de minor.vers.nam & si quidam.* vbi Pap.scribit non solum nullam esse hoc casu repetitionem, sed nec admittendam esse cæterorum creditorum querelam contra eos qui suum acceperunt, si petant vt pecunia communicetur Nimirum si non plus debito acceperint,*l.tutores* 61.*de cond.indeb.*

2 *l.repetitio* 44.*D. de condict. indeb.l. pure* 5.§.*si eum D.de dolo mal.except.l.*1. §.*quod si patronus. D.quar.rer.act.non det.l.si quis delegauerit.*12.*D.de nouat.*

3 Id enim est quod Papin.significat *in d.l. si mulier*, cum ait seruos ab ea muliere manumissos, quæ postquam heres extitit restituta fuit abstinẽdi causa propter ætatem iure optimo libertatem consecutos videri, ab ea scilicet quæ debuit ipsos manumittere. Ideoque nec cogendos esse dependere viginti aureos pro libertate retinenda, quos alioqui dependere deberent,*l.Papinianus* 8.§.*vlt.& l seq.D.de inoffic.test.*

4 Vide tamen ne suspecta sit consecutio, quoniam alia ratio videtur esse minoris qui reus est, cum ab eo conuenitur aduersus quem aliqua defensionis equitate tueri se possit: Alia vero minoris agentis & repetere volentis quod soluit vero creditori. Fauorabilior enim est reus quam actor,*l.Artanus* 41.*de oblig. & act.l.* 125.*de reg.iur.* Et quemadmodum in re obscura melius est fauere repetitioni quam aduentitio lucro,*l.non debet* 42.§.1.*eod.* Ita & fauendum & cæteris paribus retentioni magis quam repetitioni, *l.nemo* 126. §. 1.*l.in pari causa* 128. *eod.* Alioqui nunquam esset danda restitutio minori aduersus fideiussorem suum præcedente mandato, quod falsum est,*l.in causa* 13.*in princip. D.de minor.* Et sane cum id quod iussu alterius soluitur pro eo sit quasi ipsi solutum esset, vt habet iuris regula *in l.quod iussu* 180.*de reg.iur.* apparet non plus iuris habere posse eum qui soluit mandante minore quantumlibet iusto creditori, quam si minori ipso soluisset: quo tamen casu mandati quidem actio contraria competeret ei qui soluisset, sed non eo minus restitui minor posset tanquam aduersus aliam quamlibet obligationem aut actionem, *d.l.in causa* 13.*in princip.& ad fin.* Neque enim huius qui creditori soluit metiendum ius est ex persona creditoris, nec si cessum ius habeat à creditore, quoniam cessa actio manet obnoxia periculo restitutionis, licet aduersus solutionem ipsam, quæ creditori facta est, restitutio dari non possit, siquidem, vt dixi, fauorabilior est qui suum iam recepit, quam qui actionem tantum habet ad suum consequendum. Sera namque est impetratio restitutionis aduersus obligationem iam extinctam. Non item aduersus obligationem quæ adhuc subsistat. Extincta est ex parte creditoris cui solutum fuit, quod reuera debebatur. Subsistit illa ex qua minor ab eo cui solutionem mandauerat conuenitur. Denique non potest dici prorsus indebitum id quod ita debetur, vt tamen possit restitutio in integrum indulgeri debitori *arg.l.quod si minor* 24 §.*restitutio vers.nam etsi D.hoc tit.* nec proinde metus restitutionis incertæ potest facere quo minus per eiusmodi solutionem vera inducatur liberatio, *arg.l.qui res* 98. *in princ.& §.1.de solut.* quia restitutio noua actio est, licet restituto minore consequenter restituatur obligatio aduersus veterem debitorem,*l.vlt.D.de minor.* nisi creditor fuerit in dolo *d.§.1. & l si Titius* 48.*in fin.de fideiuss.* scilicet ex natura restitutionis in integrum. *l.vnic.vers.sed etsi intercessor.C.de reput.quæ fiunt.* At in proposito, id est, cum minor per se aut per alium soluit suo creditori aduersus quem poterat restitui, non potest locus esse restitutioni aduersus liberationem. Nec ad hunc casum pertinet titulus *C.si aduers. solut.à tutor. vel à se fact.* sed ad illum quo vel solutionem minor ipse acceperit & pecuniam perdiderit, *vt in l.* 1.*eod.* vel indebitũ ipse soluerit & quidẽ per errorem iuris, vt *in l.*2. *eod.* Nam si per errorem facti habet indebiti condictionem iure communi,*Tor.tit.de condict.indeb.* supereſt igitur vt minori danda sit restitutio contra solum mandatarium qui soluit, si mandati actionem contrariam exercent. Scripsi ad *Defi.*12.*sup De in integ.rest.min.*

5 Nam & videtur soluisse is qui mandauit solui, tum etiam cum ignorat factam solutionem, *l.si fideiussor.*29.§.*hoc idem tractari.D.mandat.*

6 Non enim ponimus restitutum fuisse minorem contra ius ipsum crediti, sed tantum contra immistionem hereditatis, vt & *in d.l.*31.*D.de minor.* Ego tamen secundum ea quæ proxime disputaui magis probarem, vt huic qui minore mandante soluisset daretur actio non mandati contra minorem, qui vtique est cui potest quoties conuenitur ex contractu in quo læsus fuit, *d.l.in causa* 13.*in princ.& l.minor se in id* 48.*in prin. D.de minor.* sed negotiorum gestorum. Et quidem non contra minorem ipsum, cuius nihil iam interest, sed contra creditores ad quos bona hereditaria incipiunt pertinere per filij abstentionem, *l paterfamilias* 28.*de reb.auctor.iudic.possid.* aut in ipsa bona distrahenda, id est, aduersus curatorem bonis dandum: quia negari non potest quin negotium hereditatis vtiliter gestum sit dimisso ex huius pecunia creditore hereditario, qui verus creditor fuit, sicut è contrario si minor hic legata quædam soluisset ante restitutionem quę postmodum ob impetratam restitutionem fierent indebita, non minori ipsi competeret repetitio, sed ipsis creditoribus, ad quos bona pertinerent,*l.*5 *l.tutores* 61.*D.de condict.indeb.* Neque enim nouum est vt ex postfacto fiat negotium vnius, quod ab initio fuit alterius, *l.si pupilli* 6.§.*item quæritur D.de neg.gest.l.si vendidero* 80.§.*si Titius.D.de furt* Illud planè obseruandum est, restitutionem illam, quam nos minori dandam esse volumus aduersus eum qui ex mandato suo soluit creditoribus hereditariis, aliam nouámque debere esse restitutionem, non eam quæ impetrata sit aduersus immistionem. Alia enim obligatio est quæ per restitutionem rescindi debet: cum quę ex mandato proficiscitur sit ex contractu, quæ vero ex immistione non nisi ex quasi contractu. Idque semper verum est quod ait Definitio, restitutionem à minore impetratam aduersus immistionem non debere illi nocere qui mandante minore soluit creditori. Sed tamen illud etiam verum est quod volumus, non eo minus audiendum esse minorem iam restitutum ad abstinendum, si etiam aduersus hunc mandatarium restitui velit.

DEFINITIO V.

Hæres minoris non potest restitui in integrum aduersus immixtionem à minore factam.

FIlij, qui in minore ætate immiscuerat se paternæ hereditati damnosę, à qua potius abstinere debuerat, [1] non potest heres siue suus, [2] siue extraneus petere in integrum restitutionem aduersus immistionem, tametsi posset eam petere filius ipse si viueret, [3] nec petendæ restitutionis tempora elapsa proponerentur. [4] Etsi enim ius petendæ restitutionis ex capite minoris ætatis ad heredem minoris quemlibet etiam maiorem transmitti posse non ambigitur: [5] Ne tamen in hac specie idem dici possit, illud impedit quod non ad aliud posset dare restitutio quam ad abstinendum. [6] Abstinendi vero beneficium quod prætor suis & necessariis heredibus indulget, mere personale est, [7] nec ad eorum heredes transmittitur, [8] quia non rei & causæ vt in integrum restitutio, sed personæ datur: [9] Vnde est quod heres

filij

Source : BIU Cujas

filij etiam ante immiſtionem mortui abſtinere non poteſt, ſi deceſſerit filius non declarata voluntate, quanquam illud ipſum abſtinendi beneficium ipſi filio ſi viueret non denegaretur, [1] Nempe quia abſtentio iuris eſt & voluntatis, [1] in integrum autem reſtitutio iuriſdictionis. [2] *Sine die.*

1 Quod vtique ſuo iure facere potuerat, *l.ei qui* 12. *l.neceſſariis* 57. *D.de acquir.hered.*

1 In quo tamen maior eſt ratio dubitandi, *l.ſi quis* 7. §.1. iunct. *gloſſ.in verb.ſciret eod.tit.* Vide tamen Bartol. *ibid.* vbi defendit, beneficium abſtinendi tranſire in heredem filij, etiam extraneum, tametſi filius ante mortem ſuam ſciuerit ſe neceſſarium. [Iunge *Deſin.5.infr.Qui & aduerſ.quos in integr. reſt. non poſſ.*

3 *d.l.neceſſariis* Intellige autem de adulto minore. Nam in pupillo etiam poſt immiſtionem non eſſet neceſſaria reſtitutio. *d.l.neceſſ.l.pen.de auct.tut.l.ex contract.44.D.de re iudic.*

4 Nam poſt annum trigeſimumquintum, minor apud nos non reſtituitur iure minoris.

5 *l.non ſolum* 6. *D.de in integr.reſtit.l.minor.* 18.§. *vlt.& l ſeq.D. de minor.*

6 *d.l.neceſſariis & tot.hoc tit.* C. Nam poſt reſciſſam immiſtionem beneficio reſtitutionis non eo minus verum eſt filium manere ſuum heredem & neceſſarium, nec tantum nudo nomine ſed etiam effectu, niſi ſe abſtineat, quamuis abſtinere poſſit *l.1.* § *quæ ſunt in poteſtate. D.ſi quis omiſ.cauſ.teſtam.* Ac proinde inutilis eſt reſtitutio contra immiſtionem impetrata niſi abſtentio ſequatur.

7 *d.l.ei qui d.l.neceſſarius.*

8 *l.paterfamilias* 28. vbi eſt text. elegans. *D.de reb.auctor.iudic. poſſid.alias l.13.de priuil.credit.*

9 *l.ex pluribus* 42. *D.de adm.tutor.l.quia tale* 14. *ſolut.matr.*

10 Præterquam in caſu pereleganti, *d. l. ſi quis filiumfamilias* 7.§.1. *D.de acquir.hered.*

11 Quia competit ex edicto ſine cauſæ cognitione, *d.l.ei qui.*

12 Quoniam cauſæ cognitionem requirit, *l.3. Digeſt.de in integr. reſt.* iunct. *l.filia* 88. *de ſolut. l. inter tutores.36. D.de admin. tutor.*

TIT. XXVI.

IN QVIB. CAVS. NON EST neceſſ.in integr.reſtit.

DEFINITIO I.

De reſtitutione aduerſus lapſum temporis non niſi in ſubſidium concedenda pupillo, qui tutores habuit.

VOties placet præſcriptionis tempora ſic currere aduerſus pupillum, [1] vt tamen ex cauſa reſtitui poſſit, [2] Diſtricte obſeruandum eſt vt non niſi in ſubſidium ea reſtitutio concedatur, [3] hoc eſt, ſi à tutore indemnitatem conſequi non poſſit. [4] Prius enim contra tutorem agendum eſt. *Ita Senatus* in cauſa Aduocatorum de Coyſiaz & Gaudinon. 16. Cal. Sept. 1592.

1 De quo ſcripſi *Defi.2.ſupr.Si aduerſ.vſucap.& ad eum locum.*

2 Ne forte pupillus damno afficiatur ſiue ex ſua ſiue ex tutoris ſui negligentia aut ignorantia, ſecundum ea quæ Bart. tractat & cæteri, *ad l.Æmilius* 38. *D.de minor.*

3 Publice enim intereſt ita ius conſtitui ne qua vis legibus fiat, ne quidem fauore pupilli, cuius nimirum vtilitas publicæ poſtponenda eſt. *l.ſi quis mancipio.17.§.ſi impubes. D. de inſtit. actor.* Debetque ſufficere pupillo quod indemnis ſeruetur. cum hoc caſu ceſſet æquitas illa quæ ſola reſtitutionem poſſet inducere. Igitur quandiu tutores ſoluendo erunt, denegari debebit reſtitutio aduerſus lapſum temporis.

4 Intellige igitur ſi pupillus tutorem habuit. Alioqui ſtatutaria quidem & conſuetudinaria temporis præſcriptio currit contra pupillum quoque, ſed non legalis, ſecundum diſtinctionem Innocentii *in cap.conſtitutus in fin.extr.de in integr.reſtit.* tametſi eum pro contraria ſententia citet Guid. Pap. *quæſt.* 31. contendens indiſtincte neutram præſcriptionem currere contra pupillum, quo etiam iure vti Senatum Gratianopolitanum refert.

5 Textus eſt *in l.properandum.* 13. §. *vlt.C.de iudic.* Facit eleganter *l.arbitrio* 18.§. *pen.D.de dolo.*

DEFINITIO II.

De pupillo qui tutorem habuit petente reſtitutionem ad implorandum beneficium inuentarij.

CVi conſequenter, cum aliquando quæreretur, An tempus conficiendi inuentarij cucurriſſet pupillo tutorem habenti; Placebat cucurriſſe, [1] nec ſine beneficio in integrum reſtitutionis permittendum pupillo, vt poſt lapſa conficiendi inuentarij tempora heredem ſe diceret cum beneficio legis & inuentarij: Quamuis in integrum reſtitui vtique poſſit, [2] ſi id malit quam indemnitatem exigere à tutore. Ipſius enim intereſt vt non inuitus hereditariis oneribus & negotiis implicetur. [3] Nam quod à Iuſtiniano contra ſtatutum eſt, [4] vt ſi pupillus per tutoris deſidiã cauſa ceciderit non aliter ſaluum habeat beneficium reſtitutionis, quam ſi indemnitatem à tutore eiuſve fideiuſſoribus conſequi non poſſit, [5] ſpecialem quandam rationem habet, fauore minuendarum litium, [6] & propter auctoritatem iudiciorum. [7] *Ita Senatus* in cauſa Gabrielis Damodry Aduocati & pupilli N. Ioannis Craſſi 8. Cal. Sept. 1592.

1 Scripſi *Defi.1.num.3.ſup.tit.prox.*

2 Tametſi nulla reſtitutione indigeret abſtinendi gratia, *l. neceſſariis* 57. *D.de acquir.hered.l.pen.ae auctor.tutor.l.ex contractu* 44. *D.de re iudic.* Quod ſane nimirum videtur, cum plus ſit abſtinere, quam inuentarii beneficium implorare. Sed differentiæ ratio eſt, quod abſtentioni nulla ſolemnitas & forma à lege præſcripta eſt, quomodo inuentario conficiendo: non poteſt autem quis beneficium legis habere, niſi eo ipſo modo quo lex defert. Dixi *Defi.1.nu.5.ſup.ſi aduerſ.vſucap.*

3 Nam & minor reſtitueretur dummodo careret dolo. Rationem vide ad *Defi.1.num.4.ſup.tit.prox.*

4 Habet enim electionem, *l.vlt.& tot titul.C ſi tut.vel curat. interuen.*

5 Etiamſi hereditas locupletiſſima ſit. Pendet enim id ex opinione heredis, *l.quia poterat.4.D ad SC.Trebell.*

6 *in l.properandum* 13.§. *vlt.C.de iudic.*

7 De quo ſcripſi *Defin.prox.*

8 Qui fauor publicus eſt, *l.quidem* 21. *D.de reb.credit.*

9 Tunc igitur incumbet minori neceſſitas prius conueniendi tutorem, cum certabit de indemnitate duntaxat, non etiam de commodo illo conſequendo, quod pecunia æſtimari non poſſit.

DEFINITIO III.

De in integrum reſtitutione aduerſus antichreſim.

NOn ſolet quidem dari reſtitutio in integrum debitori, qui pro exiguo debito magni valoris bona pignori dederit in ἀντίχρησιν, [1] quia luendi quandoque pignoris ius habet oblata pecunia. [2] Alioqui ſi nõ eſſet liberum ius luendi, contractus ſimulatus & vſurarius diceretur, [3] præſertim fructibus pignoris legitimum modum vſurarum excedentibus. [4] Si tamen ex regionis conſuetudine [5] talis pignoris ſpecies proponatur, vt niſi ſub conditione caſuali vel mixta pignus lui non poſſit, qualis, vt audio, in vſu eſt apud Auguſtanos (apud quos nec mulieri licet ſoluto matrimonio dotem exigere, [6] nec mariti heredibus pignora pro dote dotisque augmento data luere quoadusque mulier vel moriatur vel ad ſecundas tranſeat nuptias [7]) reſtitutioni locus eſſe poteſt, [8] ſi læſio vltra dimidiam interuenerit, [9] cum debitori alio remedio ſuccurri non poſſit. [10] *Ita Senatus* in cauſa Pariſij Cheneuier & Ioannæ de la Creſte Prid. Id. Iul. 1593.

Source : BIU Cujas

1 De antichresi siue expressa siue tacita, & quid vtraque sit, vide quæ scripsi in Chiliade Decad. . Err. 5. 6. & 7.

2 Cum enim antichresis peci :s pignoris sit ea lege constituti, vt creditor fructus pignoris p rcipiat in vicem vsurarum pecuniæ, *l. si is qui* 11 *§. si ἀπχρησις D pignor.* apparet posse dissolui vinculum illud soluto debito aut ni solutio accipiatur oblato, *l. si rem* 9. *§. omnis D. de pignor. ad l. grege* 13. *§. etiam de pignor. l. Paulus respondit* 12. *§. 1 & pass. quib. mod. pign. vel hyporh. solut.* In hac autem ratione præsupponendum est, Quoties is qui læsus est, prospicere sibi iure communi potest siue per iudicem, siue propria auctoritate, prætorem se interponere non debere, nec de restitutione quicquam tractandum esse, *l. in causa* 16 *in princip. & §. & generaliter D. de minor. l. 3. C. de in integr. rest minor. l. 2. C. de prad. minor.*

3 *Ex notat.* per Canonistas, *in cap. illo vos. de pignor.*

4 Etsi enim huiusmodi contractus *ἀπχρήστως* prohibitus non est, facile tamen fit suspectus, quia proxime accedit ad eam contractus speciem, quæ fieri solet in fraudem legitimarum vsurarum, *l. si ea pactione* 14. *C. de vsur.* nec fere in alio differt quam in eo, quod in contractu illicito & fœnetatitio, creditoris immoderata vtilitas certa est, in isto incerta, quod omnium optime probat *d. l. si ea.*

5 Regionis enim consuetudo fere semper & in omnibus attendenda est, præsertim vt valeat contractus qui alioquin non valeret, *l. de quibus* 32. *& pass. Digest. de legib. l. 1. §. vlt. de inspic. ventr. l. si seruus* 50. *§. vlt. de leg. 1. l. quod si nolit.* 31. *§. quia assidua de adilit. edict. l. 1. D. de vsur. l semper in stipulationibus.* 34. *de regul. iur. l. 3. §. vlt. de testib.*

6 Contra *l. vnic. §. exactio. C. de rei vxor. act. l. Attilicinus.* 17. *D. de pact. dotal.*

7 Contra *l. 2. & tot. tit. D. solut. matri. l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pign. hab.*

8 Ad rescindendum contractum, cui alioquin perinde acsi vera esset alienatio stari omnimodo oporteret, Vereque eo casu dici potest quod ait, *l. vlt. C. de reb. alien. non alienand.* sub alienationis nomine hypothecam quoque & pignoris nexum comprehendi, Quanquam id tantum continet in specie illius legis, id est, prohibita alienatione, quia per hypothecam peruenitur ad alienationem. Alioqui constat alienationis nomine eum duntaxat actum significari per quem dominium transferatur, *l.* 1. *C. de fund. dotal.* quod per pignoris aut hypothecæ constitutionem nunquam euenit, *l cum & sortis* 35. *§.* 1. *D. de pign. act.*

Intellige cum restitutio impetrata est per maiorem. Concurrente enim auxilio & fauore ætatis, minor læsio sufficere potest ad inducendam restitutionem dum ne prorsus minima sit, *l. nam & posteaquam* 9. *§. si minor. D. de iureiur. Tot. tit. D. de minorib.*

10 Cui tamen aliqua ratione succurri humanum est propter tam grandem læsionem, *l. 2 l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit. l. maioribus* 3. *C. commun. vtr. iudic.*

DEFINITIO IV.

De necessitate impetrandæ absolutionis & restitutionis, tum etiam cum enormissima læsio interuenit.

QVod placuit, enormissimam læsionem quæ interuenit in venditione facta sub pacto, De retrouendendo facere vt ius redimendi, quod alioqui temporale foret, fiat perpetuum, [1] id est ad triginta vsque annos, [2] Non efficit, quin necessarium sit beneficium Principis ad omnia in integrum restituenda, [3] sicut & absolutio à iureiurando. Ne alioqui crimen periurij incurrat is qui contraxit. [4] *Ita Senatus* in causa D. Dufour & Iacobinæ Berru 4. Id. Maij 1595.

1 Secundum ea quæ tractant nostri, *ad l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit. & ad l si quis cum aliter* 36. *de verb. oblig.* Canon. *in cap. ad nostram & cap. illo nos. De pignor.*

2 Perpetua enim iura hodie dicuntur illa quæ trigesimo demum anno concluduntur, qui finis est longissimę vitę actionum omnium, exceptis quibusdam quæ ad quadragesimum vsque annum extenduntur, *l. 3. & 4. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annorum.*

3 Quia nimirum restitutionis in integrum implorandæ tota solemnitas hodie fere pecuniaria est, Alioqui summo iure agentibus, si verum est quod vulgo creditur contractum ob enormissimam læsionem ipso iure nullum esse, non potest hoc casu locum habere restitutio, quia id quod nullum est rescindi nullo modo potest *l. 5. §. 1. D. de iniust. rupt.*

4 Valet enim iusiurandum & obligat quoties seruari potest sine dispendio salutis æternæ, *cap. cum contingat. & pass. Extr. de iureiur.*

DEFINITIO V.

De restitutione aliquando habenda per Senatum pro impetrata, aliquando non habenda.

SEnatus etsi suprema, quod aiunt, manu, plerumque habet restitutionem in integrum ex diplomate Principis pro impetrata, [1] licet per procuratoris aut aduocati inscitiam impetratum diploma non sit, [2] Puta vt quis aduersus lapsa interponendæ aut prosequendæ appellationis tempora restituatur, [3] Nunquam tamen supplet defectum rescripti non impetrati per quod euertenda sit præcedentis Senatusconsulti auctoritas, via ciuilis, vt vocant, supplicationis. [4] *Ita Senatus* in causa procuratorum D. Ducis de Mercœur & N. Gleyron in secreto auditorio 4. Cal. Iul. 1595.

1 Quia Senatus Principis vice fungitur, & crediderunt Principes nostri eos qui ob singularem industriam explorata eorum fide & grauitate ad huius officij magnitudinem adhibentur, non aliter iudicaturos esse pro sapientia ac luce dignitatis suę, quam ipse foret iudicaturus, vt de præfectis prætorio quorum non dissimilis auctoritatis fuit scriptum legimus, *in l. vnic. §. 1. de offic. præf. præsid. D.*

2 Sæpius enim coguntur boni iudices supplere quæ desunt Aduocatis partium. *Ex tit. C. vt quæ desunt aduoc. part. iud sup.*

3 Id enim modici præiudicij esse creditur, quia pertinet tantum ad extrinsecam appellationis solemnitatem, *l si bonam* 11. *C. de adm. tut.* nec respicit aut lædit ius patris, vel auctoritatem iudicij.

4 *Ex auth. quæ supplicat. C. de prec. Imp. offer.* Idque propter auctoritatem rerum iudicatarum quas effectum habere publice expedit, tum etiam cum perperam & per sordes aut gratiâ fuit iudicatum, *l. seruo inuito* 65. *§. cum prætor. D. ad SC. Trebel. l. si seruus* 50. *§.* 1. *de legat.* 1. Cæterum obserua inferiorem iudicum etiam eorum, quos *maiores* dicimus, quod Principis iurisdictionem exerceant & quantacunque fulgeant dignitate, non eandem esse potestatem vt restitutionem, quæ ad sanandam causam male affectam impetrari debuit, habere possint, pro impetrata. Nam ad solius Senatus supremam iurisdictionem id pertinet. Adeoque vt appareat non solita iudiciorum lege id fieri, aut ordinaria auctoritate, solet Senatus exprimere id se facere suprema manu, Vtpote qui non meros iuris apices sequi cogatur, sed omnia soleat ex bono & æquo æstimare ac pro eo plerumque iudicare quem videat bonam habere causam, licet ex Aduocati vel procuratoris inscitia minus bene instructam.

TIT. XXVII.

QVIS ET ADVERS. QVOS in integr. restit. non poss.

DEFINITIO I.

Restitutionis in integrum petendæ ius ad donatarium non transire sine speciali mandato.

SIc vti non potest donatarius implorare restitutionem in integrum, quæ pro ea re donatori competere potuisset, Nisi specialiter & nominatim ius illud cessum sit, [1] cum alioqui non transeat in singularem successorem, [2] Ita si post contractū & ex interuallo donator illud mandare & præstare donatario velit, nihil agit, [3] cum eo tempore nihil amplius iuris habeat in re donata, [4] Absurdum enim fuerit saluum manere donatori post donationem ius petendæ restitutionis pro ea re, quam in alium iam transtulerit, & cuius nomine nihil amplius eius interfit. [5] Sic in publico auditorio tractatum est in causa quadam Augustanorum 10. Cal. Maij 1593.

1 *l. illud* 25. *§.* 1. *D. de minor.* Dicam *inf. Tit. Etiam per procu. cauf. in integr. rest. agit. posse.*

2 Nam in successorem vniuersalem, proculdubio transit ius petendæ restitutionis, *l. non solum* 16. *in fin. D. de in integ. restit. l. minor* 18. *§. vlt. D. de minor.*

Source : BIU Cujas

3 *l.Modestinus 76.D.de solut.l.1.C. de contr.iudic.tutel.cum l.is qui 36.D.de fideiuss.*

4 Donatio enim siue stipulatione siue traditione perfecta sit, siue etiam nudo consensu post, *l. si quis argentum 35. §. sin autem & hoc C. de donat.* transfert ius omne donatoris in donatarium. Nisi quis dicat, quod sane verum est, aliud esse perfici donationem, aliud transferri dominium. Perficitur nudo pacto ex Iustiniani lege vt necessarius traditionis effectus sequi debeat, sicut lex ait, sed non ideo transfertur dominium aut aliud ius vllum donatori competens, nisi secuta demum traditione. Proinde etiam post perfectam donationem, si traditio nondum secuta sit, saluum est donatori ius petendæ restitutionis, nec quicquam vetat ius illud cedi præsertim donatario. Itaque hæc Definitio ad eum casum coarctanda est, quo donationem secuta sit traditio.

5 Non enim dari potest restitutio, nisi iis quorum interest, adeo vt nec sufficiat parum interesse, quia pro re modica dari non debet, *l. scio 4. D. de in integr restit. l. si quis adfirmauit 9. §. vlt. D. de dolo l. si ex causa 9. in pr. D. minor. l. res bona fide 54. De contr. empt.* Quid ergo si in continenti post factam traditionem ex causa donationis cedatur restitutio? An valebit? Nec enim hoc casu dici potest quod in specie, *d.l.36. & l fideiussoribus 17. D. de fideiuss. & d.l. 76. de solut.* non tam peremptas quam venditas videri actiones. Cum in donatione precium nullum intercedat, sine quo tamen venditio nulla est. Sed tamen verius est valere cessionem, alia ratione quia quæ in continenti fiunt, videntur inesse, *l. lecta 41. De reb. cred. l. 7. § quinimo D. de pact.*

DEFINITIO II.

Restitutionem aduersus venditorem dolosum impetratam non nocere emptoris fideiussori.

DOlo venditoris persuasus rem tuam quasi venditoris fuisset emeras, conuentique precij nomine non tantum te obligaueras, sed etiam dederas eo nomine fideiussorem: Fideiussori vero quod is pro te precium soluere promisisset, rem aliam ex ea causa quasi in solutum vt haberet, vendideras & tradideras. Ille venditori tuo bona fide soluerat. Si postea in integrum restitui velis aduersus tuum venditorem ex causa doli vel læsionis, non debebit ea res nocere fideiussori, cui nihil imputari potest,[1] cum quod ad eam pertinet, neque dolus neque læsio vlla interuenerit,[2] & fauore fideiussorum receptum sit vt huiusmodi venditiones valeant etiam sub pacto legis commissoriæ,[3] quæ alioqui non valerent. 4 Sane quin venditio pura ex ea causa valuerit, nec dubitari potest.[5] Neque post rescissam priorem venditionem consequens erit accessoriam sine causa factam videri: 6 Sublato enim priore contractu, superest causa solutionis per fideiussorem factæ, quæ venditionem posteriorem in iuris quæsiti præiudicium rescindi non permittit.[7] Hactenus igitur tibi succurrendum erit vt aduersus tuum venditorem habeas repetitionem precij, quod fideiussor soluit, quasi soluisse tu ipse videaris.[8] Rescissa enim & resoluta venditione, incipit precium esse penes venditorem sine causa.[9] Plane si dolus quoque venditoris tui interuenisse probetur, danda tibi erit actio non tantum ad precium, sed ad id etiam omne quod tua interest eam te rem habere, quam fideiussori tuo vendideris.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Te enim mandante solutum intelligitur, quod à fideiussore tuo solutum est, & si qua tibi vel exceptio vel restitutionis causa iusta supererat, debueras fideiussorem antequam solueret certiorare, *l. si fideiussor 19 in princ. & §.1.2.& 3. D. mandat.* Restitutio enim quæ ex postfacto impetratur cum sit noua, actio, non potest actionem fideiussori iam partam & acquisitam reuocare, *arg. l. qui res 98. §. 1. D. de solut.* Et vero quid possis imputare fideiussori qui fideiubendo nihil nisi amici officium impleuit.

2 Ponimus enim bona fide ad fideiubendum accessisse, nec cum venditore collusisse: quod & in dubio præsumendum est, *l. quoties 18. § qui dolo de probat. l. dolum C. de dolo.*

3 *l. vlt.* vbi DD. *per ill. text. D. de contr. empt.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi in Chiliade Decad. 25. De Error. prægmat.

4 *l. vlt C. de pact. pignor. Extra casum l. si fundus 16 §. vlt. D. de pignor. & l. Titius 34. D. de pignor. act.* Vide omnino quæ circa totum hunc tractatum De leg. commiss. scripsi dict. Decad. 25.

5 *d.l. Titius. Saltem ad excipiendum.* Bart. *in l. quamuis alias l. Callippo 45. De solut.*

6 Duplex enim contractus est sicut & duplex distractus, si & fideiussor & reus principalis solutus. *l. si fideiussor 59.* vbi est text. elegans. *D de condict. indeb.*

7 *Arg. l. si fideiussor. 29. §. hoc idem tractari in fin. D. mandat.*

8 *d.l. cum is 32. §. mulier eod. l. pen. de cond ob turp. caus.*

9 *l. 1. § pen. & vlt. l. 2 & pass. D. de condict sin caus.*

10 Quia tanti tua interest cum dolus venditoris illi venditioni etiam causam dederit, *l. arbitrio 18. in princip. & §. pen. & pass. D. de dolo.*

DEFINITIO III.

Donatario etiam vniuersorum bonorum non competere restitutionem in integrum, neque fraudatorium interdictum.

DOnatarius licet vniuersorum bonorum præsentium & futurorum ius non habeat petendæ in integrum restitutionis, quam donator ipse aduersus rem iudicatam aut contractum petere potuisset, quia non nisi singularis successor est.[2] Et consequenter quod ad eum pertinet speciali mandato opus est, quia nec facile credendum est donatorem aduersus factum proprium venturum fuisse.[4] Generale autem est, vt ex cuius persona luerum quis sentit, eius factum impugnare non debeat.[5] Eadem ratio facit vt non possit donatarius hic obiicere, confessionem à donatore simulate & in fraudem factam fuisse,[6] Quis enim vnquam dixit, fieri quid posse in fraudem futuri donatarij?[7] Aut quomodo fraudari potest, qui nihil omnino iuris habeat, præterquam ex mera fraudantis liberalitate?[8] Nec obstat superioribus quod dici solet donatarium vniuersalem esse heredis loco:[9] Id enim falsum est, si iuris rationi plus tribuas, quam nostrorum traditionibus,[10] Aut nisi sic intelligas, vt creditoribus perinde satisfacere teneatur ac si heres esset, nimirum per actionem reuocatoriam,[11] Personali enim actione conueniri nullo modo potest.[12] *Ita Senatus* pro Amedeo Mouche, contra D. de la Tornette, Idibus Iul. 1595.

1 Etsi enim donatarius quilibet censetur procurator à donatore constitutus in rem suam, non ideo tamen intelligitur habere mandatum speciale quod necessarium est ad petendam restitutionem, vt diximus *Defin. 1. sup.*

2 Donationis enim titulus est singularis sicut & venditionis, licet vniuersorum bonorum donatio facta proponatur, quemadmodum & potest quis bona sua vniuersa vendere. Vtraque scilicet alienatio est *l. omnes 17 §. Lucius D. quæ in fraud. credit.* In successore vniuersali aliud iuris est. Habet enim ius petendæ restitutionis quæ competit defuncto, *l. non solum D. de in integr. restit. l. minor autem 18. §. vlt. D. de minor. l. Pannonius 86. de acquir. hered.* A quo enim alio quam à seipso mandatum accipere vniuersalis successor posset?

3 Secundum ea quæ dicemus *infr. Tit. etiam per procur. caus. in integr. rest. agi poss.*

4 *l. cum de indebito 25. D. de probat.* Nam restitutio in integrum erroris proprij venię petitionem vel aduersarij circumuentionis allegationem continet *l. præfecti 17. D. de minor.* non facile autem vult quilibet aut errorem proprium fateri, aut quod ab alio se circumueniri passus sit, quia nec facile prudenti & prouido patrifamilias potest id contingere.

5 *l. ex qua persona 149. De regul. iur. l. si non solus 18. D. si quis omiss. caus. testam. l. Pomponius. 13 §. 1. de acquir. poss.*

6 *Arg. l. 4. § si cum legitima. vers. si quis autem. & §. auctoris 31. vers. cæterum. D. de dolo mal. excep.*

7 Siquidem nihil fieri potest, nisi in fraudem eius cui debetur, Donatario autem præsertim futuro nihil debetur, quia nullo tempore creditor est, ne post donationem quidem, vnde fit vt quod in fraudem creditorum donatum est reuocari debeat,

Source : BIU Cujas

etiamsi donatarius ignorauerit, cum in aliis creditoribus distinguendum sit an sciuerint & fraudem participauerint, necne *l. Quod autem 6.§.hoc edictum & §.simili modo dicimus.l. vlti.§ si à socero.D.quæ in fraud. credit.*

8 Aliud enim est lucrum extorqueri, aliud damnum infligi, *d. § simili modo dicimus.l.4.C.de reuoc.his quæ in fraud.*

9 Quemadmodum de hereditatis emptore scriptum est, in *2. §.cum quis debitori 18.D.de hered. vel act. vendit. l.si ei cuius 9.D. commun.præd.*

10 Nullo enim iuris loco sic à prudentibus proditum videas, neque ex vera iuris ratione id defendi potest, Capel.Tholos.*qu.* 386, vbi etiam Aufrer.

11 *d.l.omnes 17 § Lucius quæ in fraud.credit.*

12 *l.vlt.§.1.de contr.empt.l.1.§.si heres.D.ad SC.Trebel.l.vlt.C. de hered.action l.licet 27.C.de iur.dot.l.de rebus 13. C. de don.ant. nupt.l.arts alieni 15.l.cum res 22.C.de don.* Vide Guid.Pap.*quæ.* 115.& 460.

DEFINITIO IV.

Contra restitutionem fideicommissi indebiti ex causa pietatis factam non datur restitutio.

MVlier quæ à marito bonorum fere omnium donationem in casum superuitę[1] acceperat, ab eodem post viginti pluresve annos heres instituta, & pauperibus municipij post mortem suam restituere rogata, fideicommissum repræsentauerat ex parte,[2] & certa bona priusquam moreretur restituerat, adiecta etiam causa, vt defuncti mariti animæ à Deo Opt. Max. misericordiam facilius impetraret. Cum postea in integrum restitui vellet, quasi quæ immodice læsa fuisset propterea quod ea bona non tantum ex testamento ad se pertinerent, sed etiam ex donatione, cuius illa tum cum contrahebat non meminisset,[3] probabilius videbatur non esse illam audiendam. Quia etsi bona, quæ inter viuos, licet sub conditione & in casum superuitæ donata fuerant, non poterant fideicommisso contineri, vtpote quæ perinde mulier erat habitura etiam alio herede existente.[4] Sublata tamen causa fideicommissi supererat causa pietatis, ex qua solutum condici non potest.[5] *Ita Senatus* in causa Dom. de Lorme, & Syndicorum de Montmilian. 8. Idus April. 1596.

1 Sic enim fiunt donationes fere omnes, quarum hodie vsus est in contractibus matrimonij, scilicet superstiti futuro ex coniugibus à præmoriente.

2 Id est ante diem fideicommissi, & ante mortem suam restituerat, quod vtique facere potest dumne in alterius præiudicium, *l.post mortem 12.C.de fideic.l.vxorem.41.§.Seium maritum.de leg.3.*

3 Vt & *in leg.Seia 20.in princip. Digest. de instruct & instrumen.legat. ibi* quos post obliuionem testamentariæ scripturæ fecisset.

4 *Vt in l.sequens quæstio 68.de legat.2.*

5 *Sic in l.cum is 36.§.mulier.D.de condict.indeb.*

[DEFINITIO V.

Minoris heres non restituitur aduersus confessionem meritorum factam à minore de qua minor ipse non fuit conquestus.

NOn potest minoris heres in integrum restitui aduersus cessionem & remissionem quæ à defuncto facta esse dicatur sine causa & prætextu officiorum ac meritorum de quibus non aliter quàm ex ipsius minoris confessione constet.[1] Non enim permittendum est heredi vt ingratitudinis reum faciat minorem, qui ne tanto se crimine obstringeret, amici officia & benemerita quorum sibi adprimè fuit conscius remunerari voluit,[2] quique nec hodie, vt credibile est, ea negaret, si viueret.[3] Planè quin minor ipse aduersus eam confessionem meritorum restitui in integrum possit, dubitari non oportet.[4] Quid enim facilius aut frequentius quàm à minore per ætatis lubricum eiusmodi confessionem extorquere vt donationi color quæratur? Sublata enim causa meritorũ, quæ veluti permutationis genus quoddam inducit,[5] sola superest causa donationis, quæ minori haud dubiè interdicta est[6], cum donare nihil aliud sit quàm perdere.[7] *Ita Senatus* ex tempore contra liberos & heredes D. de Sonax pro vxore procuratoris Mongella die 21. Maij 1613.

1 Non enim priuilegium minoris vllum est vt ingratus esse possit magis quàm maior, Quod nec tutori eius licet *l.cum plures 12.§.cùm tutor D.de admi.& peric.tutor.*

2 *Vt in l.Aquilius Regulus 27.D.de donat.*

3 Cur enim tam facilè præsumeremus inconstantiam quæ nunquam laudanda est *l.in causa 27.de procurat.*

4 Restituitur enim aduersus omne id quod malè gessit *l. ait Prætor 7.iunct.l.1.& pass.D.de minor.* Et quia facilitate contrahit eadem facilitate inducitur ad confitenda merita quæ nulla sunt.

5 *l.sed etsi 25.§.consuluit.De petit.hered.*

6 *tot.tit.C.si aduers.donat.*

7 *l.filiusfamilias 7.§.1.D.de donat.* Ita fit vt minùs plenum sit ius heredis quàm defuncti *vt in Def.5.sup si minor se ab hered.abst. nu.3.* Sicut è contrario interdum plenior heredi & in heredem competit actio quàm defuncto competierat. *l si per imprudentiam 51.§.non mirum D.de euict.*

DEFINITIO VI.

Sera est restitutio quæ impetratur contra heredem cum beneficio legis post empta ab eo bona defuncti.

REstitutio in integrum quæ aduersus defunctum competiit, in heredem quidé eius perinde competit,[1] licet non nisi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem adiisse proponatur.[2] Sed hoc non est perpetuum. Quid enim si quod euenit plerumque post peractam discussionis instantiam bona omnia quæ defuncti fuerant vendita, & idem ille heres vniuersa emerit,[3] & ex precio creditores omnes hereditarios dimiserit, vt iam non heredis sed emptoris iure possideat?[4] Non magis contra eum quàm contra quemlibet alium emptorem extraneum danda erit restitutio[5], cùm vice extranei cuiuslibet emptoris emerit,[6] contra quem neque restitutio neque actio vlla dari posset.[7] Quanquam enim non eo minus remanet heres, qualis antea fuit cum beneficio legis & inuentarij[8], vt ex eo constat, quod si quis postmodum appareret debitor hereditarius conueniri adhuc ab eo tanquam herede posset,[9] Mutata tamen condicione bonorum,[10] & re amplius non integra[11] iniquum esset inquietari eum qui non tantum heres, sed etiam emptor existeret,[12] quique causari probabiliter posset nõ tanto precio empturum fuisse si alicuius siue actionis siue restitutionis periculum adhuc sibi pertimescendum credidisset.[13] Essentque creditores quos heres ex precio emptionis dimisit in eam rem ab actore euocandi, & soli cõueniendi, contra quos tantùm superesse creditoribus anterioribus actionem Iustinianus voluit.[14] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.non solum 6.D.de in integr.restit.*

2 Nam & hic perinde heres verè est atque is qui hereditatem purè adiit, vt actiones omnes habeat hereditarias & actiuas, & passiuas, *l.vlt.C.de iur.delib.*

3 Potest enim emere si velit, præsertim nullo alio emptore extraneo existente, qui tanti liceri velit. Imo ex officio debet emere *arg l.2.C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*

4 Potest enim quilibet mutare sibi causam possessionis dummodò extremo titulo superueniente *l.non solum 33. §.1. D. de vsucap.*

5 Neque hoc casu locum habere potest tanquam simile quod ait *l.si mandatu 59.§.1.D.mandat.* vt apparet ex ratione ibi posita quæ hic locum non habet.

6 *Vt in d.l.2.C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*

7 *D.l.vlt.§.sed nec aduersus emptorem C.de iur.deli.*

8 Quia semel heres qualitercunque factus semper talis remanet

Source : BIU Cujas

remanet *l.7.§.sed quod Papinianus D.de minor.*

9 Cui enim alij possent competere actiones? quæ tamen nunquam ipso iure transeunt in alium quàm in hæredem *l.1. C. si cert.pet.l.1.& tot.tit.C.de hered.act.*

10 Quæ mutatur hoc casu per superuenientem nouam qualitatem & condicionem personæ *l. per curatorem 96.§.1. de acq. hered.*

11 Solet enim hæc res impedire restitutionem in integrum etiam in minore *l.quod si minor 24.§.Scaeuola D.de minor.l.vl.C.de repud.hered.*

12 Nemo enim decipi debet sub fide hastæ publicæ *l. vlt.& pass.C.de fid.& iur.hast.fiscal.lib.10. tit.3. l. si hypothecas 8. C. de rem.pignor.*

13 Fuisset enim metus ille pars precij & est ratio optima, quæ Papinianū coëgit mutare sententiam in specie *l. si venditor 6.§.1. & l.seq.D.de seru.export.l.fundi partem 79.De contr.emp.l.si sterilis 21.§.si tibi de act.empt.*

14 *ind.l.vlt.§.sin verò creditores.C.de iur.delib.* Vbi tamen nihil Iustinianus de in integrum restitutione dicit, quæ sanè contra creditorem aliúmve tertium possessorem exerceri nunquam potest, nisi in casu *l.13.§.1.de minor.* sed tantum de actione hypothecaria creditoribus anterioribus competente.

TIT. XXVIII.

SI MIN. SE MAIOR. dixer.

DEFINITIO I.

De minore, qui vel suo vel aduersarij sui dolo maiorem se dixit & iurauit.

MINOR qui se maiorem dixit & iurauit apud iudicem, si tutor datus sit, postea vero neget se maiorem, non aliter audiendus est, quam si probet se minorem. Quo tamen probato, non faciet male interpositi iurisiurandi auctoritas,[2] vt tutor manere debeat, qui reuera minor adhuc est annis viginti quinque.[3] Igitur alius tutor dandus erit,[4] sed huius expensis qui falso iurans se maiorem deceperat iudicem.[5] Sed etsi tanquam tutor liti adfuerit, pupillūq; defenderit cōtra creditorem, non eo magis valere poterunt quæ à falso tutore gesta sunt,[6] sed tamen minor ob dolum suum ad expensas omnes sarciendas, quas frustra factas fuisse ex postfacto apparuit, condemnabitur,[7] vt in eo saltem dolus eius vindicetur.[8] Nec est quod quis dicat iurisiurandi religionem cum dolo minoris coniunctam facere debere ne audiri debeat si postmodum tutor esse nolit.[9] Neque enim tutor esse posset citra iniuriam pupilli[10] quem lex non vult regi ab eo, qui ipse propter ætatem ab alio adhuc regi debeat.[11] Nam quod dici solet minorem per iusiurandum fieri maiorem,[12] eo pertinet vt iusiurandum suppleat defectum solemnitatum quas alioqui ratione ætatis interuenire oporteret,[13] Non etiam vt imbecillitatem consilij quæ in ea ætate est, emendet, & corrigat. Hoc enim ne fieri vllo modo possit natura ipsa impedimento est.[14] Vnde fit vt minoribus læsis etiam infra dimidiam perinde subueniatur per in integrum restitutionem tametsi iurauerint, acsi iuratum non esset.[15] Nec solum si contractui stare iurauerint, sed etiam si maiores se cum iureiurando dixerint,[16] Nisi cum eo contrahant qui ætatis iustam habere possit ignorantiam, quique non cum alio quam cum maiore fuerit contracturus, & eo sint corporis habitu vt facile ex aspectu persuaderi possit maiores esse.[18] Alioqui qua facilitate contrahit minor, eadem quoque iurat,[19] & plerumque ita suggerentibus iis cū quibus contrahit,[20] vt hac veluti arte & astutia insidientur ætati, & æquissima iuris constitutione aduersus minorum malitias inducta,[21] in iuris ludibrium[22] minorumque deceptorum necem abutantur.[23] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro D. de Candie Senatore, contra D. Carolum Dunant Prid. Id. Decemb. 1590. & rursum in causa D. de la Perouse & Petri de Lepigny 14.Cal.Iul.1593.

1 *l.3.uersic.si tamen.C. hoc tit.* vbi additur non aliter audiendum esse hoc casu eum, qui petit beneficium in integrum restitutionis, quam si palam & euidenter ex instrumentorum probatione non per testium depositiones se minorem fuisse ostenderit. Iusiurandum enim probat inter eos inter quos iuratum est, *l.idem est 12.de iureiur.*

2 Distinguendum tamen videretur an corporaliter iuratum esset an instrumento tantum & nuda voce, *d.l.3.in fin.* iunct. *l.1.C. si aduers. vendit.* Sed ea distinctio non posset habere locum in proposito casu, in quo scilicet iusiurandum non in iurantis, sed in alterius dispendium vergeret, quod permitti nunquam debet.

3 Minor enim annis viginti quinque tutor esse nunquam potest *l.quaro 32.§.fi.D.de testam.tutel.§.furiosum.Inst.qui testam. tutor.dar.poss.*

4 Quod enim dici solet, Tutorem habenti alium dari non debere nisi in certis casibus, tunc verum est, cum prior tutor rite recteque datus est, non cum inutiliter datus est aut remotus tanquam suspectus, qui vtiliter datus fuerat, vel excusatus, vel defunctus vel relegatus, *l.licet 4.C.in quib.caus.tut.hab.* Perperam enim datus tutor & contra leges non potest haberi pro dato, *l.1. tutores.§.& pass.D.de confirm.tutor.*

5 Quibus enim expensis causam quis dat, in eas & condemnari debet, *l. qui solidum 78.§. etiam de legat.2.l.quoties 9.§. sicut autem uersic.nec vtique.de admin.tut.*

6 *l.1.& tot.tit. D.quod fal.tut.auctor.* Minor enim sicuti verus tutor esse non potest, ita nec idoneus defensor, *l. minor.51. D.de procurat.l.exigendi 12.C.eod.*

7 *Arg.l.si cum mihi 34.l.quidam 38 D.de dolo.*

8 Minoribus enim errantibus non fallentibus publica iura subueniunt, vt ait *l.2.C.hoc tit.*

9 *Ex tit.C.si aduers.edict.* iunct. *authen sacramenta.C.si aduers. vendit.*

10 Iusiurandum autem vnius non debet damno & fraudi esse alteri, *l.3.§.pen.l.sed si 11.in fin.cum seq. D. de iureiur. l.1. in prin.si mulier ventr.nom. in poss.l.fin.D. ad municip.cap. cum contingat in fin.de iureiur.*

11 *Arg.l.vlt.de manum.vindict.* Sic dicimus nō posse alios in sua potestate habere eum, qui ipse non sit suæ potestatis, *l.sic euenit 21.D.ad leg.Iul.de adult.*

12 DD. communiter *ad d. Authent. sacramenta.C.si aduers. vendit.*

13 Vt in venditione prædiorum minoris, *tot. tit. De prad. minor.C.& D.De reb.eor.qui sub tutel.vel cur.sunt.*

14 *d.l.vlt.D.de manum.vindict.*

15 Eoque passim iure vtimur, quia & subueniretur tametsi alienatio facta esset cum decreto, *l.2. lege si quidem 11.l.prædia 16. C.de prad.minor.* iusiurandum enim non maiorem vim habet quā decretum iudicis. Imo minorem habet aliquando, vt dixi ad Defin.1.*numer.5.sup.si tut.vel curat.interuen.*

16 Dumne probentur id fecisse dolo & animo aduersarij decipiendi, *l.2.C.hoc tit.*

17 Vt in *l. si Titius 48. D. de fideiuss.* in illis verbis *propter incertum ætatis ac restitutionis.*

18 Vt in *l.minor 32.D.de minor.l.3.C.hoc tit.*

19 *Arg.l.dolo.9.vers.diuersum D.de nouat.* Bald. *ad rubr. C.de rer permut.in fin.& in cap.1.§ item sacramenta col.3.de pact.iuram. firm.* Refert & sequitur Didac. Couar. in §.4 *tert part.relect. cap. quamuis pactum de pact.in 6.num.6.* vbi addit debere iudices hac in re esse vigilantissimos.

20 Vt in specie *l.1.C.hoc tit.*

21 Ne scilicet restitui possit minor cuius malitia supplet ætatem, vt habet *l.3.in princip.C.eod.* Nunquam enim malitiis indulgendum est, *l.in fundo 38.vers.constitutum.D. de rei vindic.l.in eo.110.§.vlt.de reg.iur.*

22 Quod nunquam ferendum est, Vt scilicet cuiquam ludibrio sint leges, *l.vlt.§.penult.C.de bon.qua liber.*

23 *dict.l.1.C.hoc tit.* alioqui fraus fieret legibus, quæ decipientibus non deceptis minoribus hoc casu restitutionem denegarunt, *l.2.eod.facit l.cum ad eas 19.C.ad SC.Velleian.*

Source : BIU Cujas

TIT. XXIX.

SI SÆPIVS IN INTEGR. restit. postul.

DEFINITIO I.

Noua negligentia non parit nouam restitutionem sine noua causa.

IMPETRATA iam in integrum restitutione aduersus contumaciam factam in parendo interlocutioni iudicis, [1] si idem sit rursum contumax, [2] nec noua restitutionis causa superuenerit, [3] non est iterum concedenda restitutio. Noua enim negligentia nouæ restitutionis materiam præbet potius quam causam. [4] *Ita Senatus* contra Claudium Rey pro Ioanne Paquier in publico auditorio. Prid. Non. Febr. 1595.

1 Interlocutioni enim iudicis perinde parendum est ac sententiæ diffinitiuæ, alioqui sequitur condemnatio, vt cernere est in actionibus arbitrariis, *§. praterea. Inst. de action. l. item si* 14. *§. hac autem actio D. de eo quod met. caus.* Hæc sola differentia est, quod ea quæ per interlocutionem iussit vetuitve prætor aut iudex cõtrario imperio tollere potest. In sententiis contra *l. quod iussit* 14. *D. de re iudic.*

2 Secunda vero & iterata contumacia grauior esse solet, vt & in cæteris omnibus delictis euenit, *l. capitalium.* 28. *§. solent quidem de pœn. l.* 3. *§ si plures de re milit. l. non omnes.* 5. *§. desertor. eod.* Nouell. Leonis 67. *de iis qui ad host. transf. suaq. spont. reuert. in fin.*

3 Nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, vt est in iuris regula, *l. de ætate* 11. *§. ex causa D. de interrog. in iur. fact.*

4 Id enim est quod dici solet, negligentibus subueniendum non esse, sed diligentibus, itemque vigilantibus, non dormientibus, *l. non enim* 6. *D. ex quib. caus. mator. l. summa cum ratione.* 21. *D. de pecul. l. quod autem* 6. *§. sciendum. l. pupillus* 24. *ad fin. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO II.

Restitutionem omissam postea per aliam in integrum restitutionem repeti non posse.

QVI aduersus contractum restitutionem in integrum petierat ex causa immodicæ læsionis, [1] si postea restitutionis beneficium vltro abiiciat, [2] tum ex eadem causa quasi durante læsione restitui velit, [3] non est audiẽdus. [4] Hoc enim casu locum habet quod dici solet, sæpius non esse postulandum ex eadem causa in integrum restitutionem. [5] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 12. sup. De transact.

1 Eo siquidem iure vtimur, vt si læsio enormis interuenerit, ex eaque causa rescindatur contractus, secundum *l.* 2. *& l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.* restitutio in integrum ex rescripto Principis impetranda sit, præsertim si contractus iuratus fuit, licet inspecta iuris ratione non sit hoc casu necessaria restituio, sufficiente nimirum iure communi, *l. in causa* 16. *in princ. §. & generaliter D. de minor.* id est conditione ex lege, *l. vnic. D. de condict. ex l.* Nam & inde fit vt cum aliæ restitutiones quadriennio finiantur *l. vlt. C. de tem. petend. in integr. restit.* hæc tamen duret in trigesimum vsque annum, scripsi in Chiliade Decad. 7. Err 3.

2 Neque enim cogitur quis vti restitutione quam impetrauit siue minor ille siue maior sit, *l. si iudex* 41. *D. de minor. l. pen. C. de pact. l. pactum.* 46. *D. eod.*

3 Hæc enim dubitandi ratio erat, quia quandiu durat causa indulgendæ restitutionis, videtur ius etiam durare eius postulandæ, *l. doli* 19 *§. diuersum. D. de noua.*

4 Constat namque remittentibus actiones suas non esse dandum regressum, *l. quæritur* 14. *§. si venditor. Digest. de adilit. edict. l. si maritus.* 15. *§. si negauerint. Digest. ad legem Iul. de adult. l.* 2. *D. ad Senatusconsult. Turpil. l. postquam liti* 4. *Cod. de pact.*

Restitutio autem in integrum actio est, si Paulo credimus, qui in sententiis definit esse redintegrandæ rei vel causæ actionem.

5 *l.* 1. 2. *& 3. C. hoc tit. l. Papinianus.* 20. *§. vlt. & l. seq. D. de minor.* vbi Vlpianus scribit: Si quis maior vigintiquinque annis intra tempus restitutionis statutum contestatus postea destiterit, nihil ei proficere contestationem ad in integrum restitutionem. Destitisse autem videri eum, non qui distulit, sed qui liti renunciauit in totum.

TIT. XXX.

SI MAIOR FACT. RAT. habuer.

DEFINITIO I.

Dotis promissæ petita obtentaque solutio per maiorem non impedit restitutionem ex causa minoris ætatis & immodicæ læsionis.

MINOR annis filia quæ dotalibus tabulis maternæ successioni renunciauerat, [1] contenta dotis promissione quam pater & mater simul fecerãt, [2] Cum maior esset, secundo marito eãdem dotem dederat, [3] eumque ad exactionem ex priore contractu instituendam procuratorem constituerat, [4] matre adhuc superstite. Si post matris obitum beneficio ætatis & ex causa læsionis aduersus renunciationem restitui volet, [5] non poterit eo prætextu repelli, quasi maior facta ratam habuerit renunciationem, [6] cum neque viua matre in integrum restitui potuerit, [7] neque restitutionis nondum competentis ius vltro & sine causa remittere eam voluisse dici possit, [8] Imo potius in cõsequentiam prioris contractus, [9] ac ne interea indotata videretur [10] exactionem marito mandasse, quæ res non solet competẽtem perimere restitutionem, [11] Cõpetituram autem multo minus, [12] initio scilicet inspecto, [13] quod vtique inspiciendum est, [14] quoties cõtractus restitutioni obnoxius ab initio perfectus fuit. [15] Idem igitur admittendum erit, tametsi ipsa quoque de dote egerit aduersus matrem. [16] Sane si post matris obitum maritus ab vxore procurator in rem suam constitutus dotem petierit, probabilius tẽtari potest mulieri quandocunque restitutionem imploranti perinde obiiciendã ratihabitionem, ac si ipsa egisset, [17] quia maritus licet citra mandatum possit iure mariti [18] de rebus vxoris [19] pro arbitrio agere, præstita rati satisdatione, [20] cum tamen ab ea mandatum habuit, non nisi tanquam procurator agere potest, [21] nec mandati formam excedere. [22] Sed tamen vix est, vt ea res adimere mulieri debeat beneficiũ restitutionis, si nihil præter institutam actionem de dote, aut factam dotis exactionem interuenerit, [23] quod in consequentiam præcedentis contractus potius, quam confirmandi eius gratia, & abiiciendæ restitutionis animo id factum esse videatur. [24] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 4. & 5. de tempor. petend. in integr. restit.

1 Intellige cum iureiurando, alioqui renunciatio iure ciuili non valeret, *cap quamuis pactum. de pact. in* 6. iunct. *l. pactum quod dotalis*, 15. *C. de pact. l.* 3. *C. de collat. l. vlt. D. de suis & legit.* ideoque nec restitutione vlla opus esset ad eam rescindendam, *l. in causa*, 16 *in princ. & §. generaliter, D. de minor. l.* 2. *C. de prad. minor.*

2 Vt plerunque fit dotis constitutio ex bonis paternis & maternis, tum etiam cum pater solus dotem dat, *vt in l. vlt. C. de dot. promiss.* ac multo magis, si cum patre mater etiam interueniat. Nam & receptum est, valere iuratam renunciationem

etiam

etiam maternæ ſucceſſionis ſicut & paternæ,*ex d.ca.quamuis*,vbi Canoniſt.*de pact.in 6.*

3 Nam & in dubio id actum creditur, vt dos, quæ in prius matrimonium data eſt,in poſterius quoque conuertatur, *l. dotem*,30.*l.Diuus Seuerus*,40.*D.de iur.dot.l.penult.§.vxor*,*D.ſolo.matrim.*

4 Creditur enim maritus in re dotali procurator eſſe vxoris in rem ſuam : atque ita pragmatici vulgo loquuntur, ſed male. Plus enim quam procurator eſt maritus in dote, cuius eſt dominus,*l.doce ancillam*,6.*C.de rei vind.§.1.Inſt.quib.alien.licet.* In rebus vero non dotalibus ſiue habeat maritus expreſſum mandatum ſiue tacitum duntaxat, non poteſt dici procurator in rem ſuam,ſed in rem vxoris tantum,*l.maritus*,21.vbi gloſſ.Bart. & alij tractant *C.de procur.*

5 Placet enim huiuſmodi renunciationes quantumlibet iuratas reſcindi poſſe ex cauſa enormis læſionis, impetrata abſolutione. Ne alioqui eueniat,vt iuſiurandum vinculum ſit iniquitatis.Dixi *Def.8 & 9.ſup.de pact.*

6 Nam qui poſt viceſimum quintum annum ætatis ea,quæ in minore ætate geſta ſunt, rata habuerunt, fruſtra reſciſſionem eorum poſtulant,*l.2.C.hoc tit.*

7 Quia viua mater neque dotem debet, cum paternum officium ſit dotare filiam, *d.l.vlt.Cod. de dot. promiſſ.capite* 19.*D.de rit.nupt.*neque legitimam, quandoquidem legitimæ ratio ponitur inſpecta quantitate bonorum, quæ reperitur tempore mortis,*l.cum quæritur*,6.*C.de inoffic.teſtam.* adeóque nulla deberi vnquam poteſt in bonis viuentis hominis,*l.1.§.ſi impubere*,*D.de collat.bonor.*ſicut nec viuentis hominis hereditas nulla eſt,*l.1. D. de hered.vel act.vend.* Non poteſt igitur videri mater læſiſſe filiam, cui vel quantulumcũque pro legitima dederit vel pro dote,cum plus præſtet quam debeat,quæ nihil debens aliquid præſtat,*l.Iauolenus*,15.*alias l.eum qui de ann.legat.*

8 Nam quod quis,etiamſi velit, habere non poteſt, id repudiare non poteſt,*l.qui poteſt*.174.*§.1.de reg.iur.l.is poteſt*,18.*D.de acquir.hered.*

9 *Arg.l.3.§.ſcio.D.de minor.*

10 Mulieris enim intereſt, dotem habere, *d.l.3.§.ergo etiam.* Nec facile reperiuntur,qui indotatas vxores habere velint,*l.4.§. apud Iulianum*,*l.5.§.pen.D.de doli mali except.*

11 Quod enim fit in conſequentiam, pro eo habetur,ac ſi factum eſſet ipſo tempore actus principalis & præcedentis, *l.1. D. qui potior.in pign. hab.* atque ita videtur factum in minori ætate, quod fit à maiore in conſequentiam contractus, quem is ipſe adhuc minor inierit,Bart.*ad l.vnic.in fin.C.ſi in commun. ead. cauſ.*

12 Ius enim nondum competens difficilius amittitur,*l.ſi ita*, 45.*§.ſi ſub conditione*,*de leg.* 2. quamuis vnicuique liceat, non ſolum ſui iuris perſecutionem,ſed etiam ſpem futuræ perceptionis pacto deteriorem conſtituere,*l.pactum*,46.*D.de pact.*

13 *d.l.3.§.1.& §.ſcio*,*D.de minor.*

14 Nec tantum in contractibus, ſed etiam in quaſi contractibus,vt in negotiorum geſtione.*l.ſed an vltro*,10. *in fin.l. Pomponius* 15.*l.nam & Seruius* 21.*§.ſi viuo Titio*,*D. de neg. geſt.* itemque in delictis,*l.1.D. de pœn.* itemque in poſſeſſione, *l. elam poſſidere*,6.*D.de acquiren.poſſ.* denique in cæteris omnibus,*l. quid ergo*.13.*D.de his quæ not. infam.* Excipe caſum.*l.3.§.idem ſcribit.D.de pecul.*

15 Ita eleganter Iacob.Cuiac.*ad d.§.ſcio per ill.text.*

61 Nihil enim refert, an agat quis per ſe an per alium, *l. qui ſtipendia*.9.*l.ita demum*,13.*&.paſſ.C.de procur.*

17 Qui enim agit ex contractu, proculdubio ratum habet contractum. Imo & qui agit ob contractum magis quam ex contractu,vt qui agit mandati contra procuratorem, qui accepit ſolutionem,*l.ſi ſeruus*,66. *D. de fideiuſſ.* adeóque quod magis eſt,qui aduerſus contractum petit reſtitutionem. Hactenus nimirum,ne procurator tanquam falſus teneatur,vt in eleganti illa ſpecie,de qua *in l.3.D.rat.rem haber.*

18 Et tanquam coniuncta perſona,*l.ſed & hæ*,35.*D.de proc.*

19 Etiam quæ nec dotales ſint nec paraphernales nec marito traditæ,*l.maritus*.21.*C.eod.*

20 Quæ tamen ratione bonorum paraphernalium & marito traditorum neceſſaria non eſſet,*l.vltim.C.de pact.conuent.tam ſup dot.*

21 Quia in vno procurator conſtitutus in reliquis prohibitus cenſetur.*dict.l.maritus.*vbi Bartol.Bald.& cæteri,*C.de procurator.*

22 Quoties enim mandatum certum eſt, recedi à forma non debet.At quoties incertum eſt vel plurium cauſarum, tunc licet aliis præſtationibus exſoluta ſit cauſa mandati, quam quæ ipſi mandato inerant, ſi tamen hoc mandatori expedierit, mandati actio eſt.*l.ſi quis pro eo*,46.*D.mandat.*

23 Præſertim cum nec in mulieris poteſtate fuerit aut dotem petere conſtante matrimonio (dotis enim exactio ad ſolum maritum pertinet,*d.l.doce*, 6. *C.de rei vindi.*) aut prohibere quo minus maritus peteret. Quamtumuis enim mulier petat reſtitutionem in integrum aduerſus eum, qui dotem marito dedit,non ideo tamen dos marito auferenda eſt,*l. Titiæ*,64. *D.de iur.do.*quippe,qui non alia lege vxorem ducturus fuerit.*l.ſi donaturus*,9.*§.1.D.de condict.cauſ.dat.* Itaque non ſunt hæc contraria, dotem exigi per maritum aut per mulierem coniunctorio mariti nomine.Et nihilominus reſtitutionem peti per mulierem aduerſus dotis promiſſorem aut conſtitutorem,*d. l. Titia.* vbi eſt text. accommodatiſſimus.

24 *d.§ ſcio*,*l.3.D.de minor.* Aliud eſſet,ſi mere voluntaria ratihabitio facta proponeretur, Bart. *ad d.l.vnic.in fi.C.ſi in commun.eademque cauſ.in integ.reſtit. poſtul.* Denique tunc inſpicimus principium non finem,cum finis habeat neceſſariam conſequentiam ad principium,*l.damni*,18.*§.Sabini.*vbi etiam Bart.*D.de damn.infect.*

TIT. XXXI.

VBI ET APVD QVEM COgnit.in integr.reſt.agit.ſit.

DEFINITIO I.

De iudice reſtitutionis in integrum,ſiue petatur illa ab actore ſiue à reo.

QVÆSTIONEM in integrum reſtitutionis ibi agitandam eſſe conſtat, vbi domicilium habet is, contra quem reſtitutio poſtulatur. [1] Perſonales enim ſunt omnes in integrum reſtitutiones,vt cum noſtris loquar, aut potius actiones, quæ pro reſtitutione competunt, [2] tametſi ex iis quædam in rem quoque ſcriptæ ſint.[3] Sed cum reſtitutio etiam per viam exceptionis & contradictionis peti poſſit, [4] neceſſe eſt, vt eo caſu de reſtitutione cognoſcat ille, qui de principali actione cognoſcit,[5] & conſequenter vt hac parte actor, aduerſus quem petitur reſtitutio, ſequatur forum rei. [6] Quod cum euenit, ſi quæratur, vter locus in iis,quæ ad iudicij ordinationem & exercitionem pertinent,[7] ſpectandus ſit,An in quo agitur, an in quo ex iuris ratione alioquin exerceri reſtitutionis iudicium debuiſſet,eum ſpectabimus in quo agitur,[8] quandoquidem in eo etiam agi oportet:[9] cum non alibi de exceptionibus & iis, quæ per viam exceptionis proponuntur,cognoſci poſſit, quam vbi de ipſa actione cognoſcitur. [10] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin.3.& 4.ſup.de legib.

1 *L.2.C.hoc tit.*vbi noſtri notant, eum,qui agit ad diſtractum perinde ſequi debere forum rei,ac ſi ageret ex contractu.Eadem enim ratio eſſe ſolet cõtractus & diſtractus,*l. Pomponius*,13.*§.præterea.D.de acquir.poſſ.*Facit *l.ex empto* 11.*§.is*,*qui vind.D.de action. empt.*

2 Perſonalium autem actionum ea conditio eſt, vt exerceri debeant apud iudicem eius, qui conuenitur, ſiue ciuiles actiones ſint ſiue criminales,*l.2.l.in criminali.5.C.de iuriſdict.l.3.C.vbi in rem act. l. vnic.C.vbi de hered.l.2.C. vbi de crimin.l.§.C.vbi cauſ.ſtat.*

3 Vt actio,de eo quod met.cauſ.*l.metum*,9 *§.vlt.l. item ſi*,14. *§.in hac actione*, *D. quod met. cauſ.* itemque reſtitutio mirum interdum,vt loquitur &explicat Vlpian.*in l.in cauſa*,13.*§.interdum*, *& ll.ſeqq.D.de minor.*

4 Innocent.& Abb.*in cap.ſuſcitata.Extr.de in integr.reſti.*Excipienda tamen eſt reſtitutio ex capite edicti de dolo,quia nunquam datur reo,cui nimirum poteſt ſufficere doli exceptio,*l. vlt. D.de dol.*

5 Etiamſi de cauſa reſtitutionis alioqui cognoſcere non poſſet,*l.vlt.in fin.C.hoc tit.*

6 Neque enim poteſt actor in eadem cauſa recuſare iudicem quem elegit, vt docet ſolet de mutuis petitionibus, licet ſint illæ odioſiores,*l.qui non cogitur*,22. *D. de iudi.l. ſi idem* 11. *§.1.D. de iuriſdict.l.cum Papinianus*, 14. iunct. *Authen. & conſequenter, C.de ſenten.& interloc.omn.iud.* Reſtitutio enim, quæ per viam

exceptionis petitur,non mutua petitio ſed exceptio eſt quemadmodum ſi ab actore impetraretur pendente lite,non noua actio, ſed eadem eſſe intelligeretur,*l.qui proprio,46. §.item quaritur,D. de procur.*

7 Nam ſi quæratur de iis, quæ ad cauſæ deciſionem pertinent, alius tractatus eſt,De quo vide,quæ dicam infr. Defin.prox.

8 *L.3.§.vlt.D.de teſtib.*per quem text.ita defendit Cyn.*in l.1.q. 2.C.qua ſit long.conſuet.* Vide Guid.Pap.*q.262.num.1.*

9 *d.l.2.C.hoc tit.*iunct.*l.qui non cogitur.*

10 *Liqui ex liberis,11.in fin.D.de bon.poſſ.ſecund. tabul.l.1.2. & paſſ.D.de excep.*

DEFINITIO II.

An in iudicio reſtitutionis locus contractus attendi debeat,an locus iudicij?

CVm autem quæritur,an in expedienda cognitione reſtitutionis in integrum locus iudicii attendi debeat,an locus potius,in quo contractum eſt, diſtinguere noſtri ſolent, nec male, an reſtitutio petatur ex ea cauſa,quæ iam ipſo contractus tempore locum habuerit,an ex ea, quæ ſuperuenerit, vt priore caſu ſpectetur id ius,quod obtinet in loco contractus: [2]Posteriore vero id,quod obtinet in loco iudicij. [3]*Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Poſt Bart.*ad l.1.num.20.C.de ſum.Trin.& fid.cathol.*

2 *Ex l.ſi fundus,6.D.de euict.l.ſemper in ſtipulationibus, 34. de regul.iur.*

3 Secundum gloſſ.poſitam *in l.2. D. de eo quod cert. loc.* quam alioqui falſam eſſe defendit Bart. *d.num.20.*

DEFINITIO III.

Si reus arbitraria actione conuentus alio loco,quam in quo ſoluere debuit,impetret reſtitutionem.

PLane ſi creditor, ad cuius domiciliũ ſoluere promiſſor certa die debuit nec ſoluit, cogatur poſt moram[1] agere alio loco, propoſita in eam rem arbitraria,de eo quod certo loco,actione, [2]reus autẽ conuentus apud ſuum iudicem imploret auxilium in integrum reſtitutionis, [4]Nemo dixerit æquum eſſe vt inſpiciamus locum in quo agitur, ſi qua in re durior ex eo futura ſit conditio creditoris. [5] Ne alioqui moroſo debitori proſit,quod alio loco conueniatur quã in quo ſoluere debuit,[6] cum ex contrario nihil imputari poſſit creditori, quod eum alio loco conueniat, quam qui deſtinatus fuerat ſolutioni. [7]Nam & arbitraria actio quam neceſſitas induxit, ne in poteſtate debitoris eſſet nunquam ſoluere,ſi in locum ſolutioni deſtinatum nunquam venire vellet: mixtam ſemper habet loci vtilitatem,actori prẽſtetur quanti eius intereſt deſtinato loco ſolutum fuiſſe. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ante moram enim alio loco peti ſolutio non poteſt, quam deſtinato,*l.eum qui,43.D.de iudic.l.vlt.D.de eo quod cert.loc.*ſicut nec alio loco fieri ſolutio ſtipulatore inuito,*l.pen.eod.*

2 Cum enim ſolutio in locum certum deſtinata eſt,poteſt debitor eo loco conueniri, licet alibi domicilium habeat, *leg.1. eod.*

3 Quæ ſcilicet ob hanc ipſam cauſam comparata eſt, *d.l.1.*

4 Quia poteſt illa impetrari incidenter non ſolum à reo, ſed etiam ab actore,*l.qui proprio,46.item quaritur,D.de procur.*

5 Neque enim facto ſuo poteſt duriorem efficere aduerſarij ſui conditionem.*l.1.in princ.l.3.§.1.& paſſ.De alien.iud.mut.cauſ. fact.*

6 Atqui nemini fruſtratio ſua prodeſſe debet,*l. hominem*, 37. *D.mandat.l.non fraudantur*,134.§.1.*de reg.iur.*

7 Non enim facit iniuriam vel fraudem,qui iure ſuo vtitur ordinaria actione experitur,*l.factum*,155.§.1.*leg. nemo damnum.* 151. *eod.*

8 *d.l.1.l.2.§.Scæuola.D.de eo quod cert. loc.*

9 *L.2.l.certum*,8.*D.eod.l.vnic.C. vbi conuen. qui cert. loc.dar. promiſſ.*

TIT. XXXII.

ETIAM PER PROCVRAT. cauſ.in integr.reſt.agi poſſ.

DEFINITIO I.

Reſtitutio in integrum alieno nomine peti non poteſt,niſi vel ſpeciali mandato interueniente,vel in neceſſarium antecedens.

ETſi non aliter petendæ reſtitutionis facultas data intelligitur, quam ſi ſpeciale mandatum interuenerit: Si tamẽ procurator quis conſtitutus ſit ſpecialiter ad redimendam rem venditam, litémque ad id tractandam,nec redimendi ius vllum ſit,niſi petita in integrum reſtitutione, [2] dicendum eſt in neceſſarium antecedens mandatum quoque intelligi ius exercendæ reſtitutionis. [1] *Ita tractatum eſt* in cauſa D.Senatoris d'Auiſe contra Franciſcum le maiſtre, Prid. Cal.Sept.1593.

1 *L.illud nullam,25.§.1.& l ſeq.C. de minor.c. coram. Extr. de in integ.reſtit.c.qui ad agendum.de procur.in 6.* & vtrobique Dd.

2 Quod ex variis cauſis poteſt contingere,puta ſi res vendita fuerat ſub pacto de retrouendendo intra certum tempus,quod iam præterierit & tamen immodicam læſionem interueniſſe, quæ ius illud redimendi faciat ex temporali perpetuum, ſecundum ea quæ ſcripſi *Defin.4.ſup.in quib.cauſ. reſt. in integ. non eſt neceſſ.*

3 *Arg.l.ad rem mobilem,56.& l.ad legatum,62.D.de procur.l.1. D. de iuriſd.* Sunt & alij caſus plerique in quib. ſpeciale mandatum non exigitur ad exercendum iudicium in integrum reſtitutionis. Primus eſt ſi de reſtitutione non niſi incidenter agatur,*c. ſuſcitata.* vbi gloſſ. Abb. & alij, *Extr.de in integ.reſti.* id eſt,aut pendente lite principali,aut intra decimum diem,ex quo diffinitiua ſententia lata eſt. Ioan. Andr. Hoſt. Card. & Anton. *in d.c.coram,per illum text.* Secundus caſus eſt,ſi verba mandati non tantum expreſſe, ſed etiam tacite ſub generalibus verbis includant ſpeciale mandatum, vt ſi quis procurator conſtitutus ſit ad agendum,defendendum,& ſupplicandum, Abb. *in d.c. coram,num.5.* Caſſad.*deciſ.1.de procur.* Tertius,ſi in mandato generali aliquid exprimatur, quod exigat mandatum ſpeciale, tum ſequatur clauſula generalis, *& ad omnia alia requirentia mandatum ſpeciale,d.c.qui ad agendum.* Abb. & Caſſad. *ſupradi. locis.* Quartus, ſi procurator habeat mandatum generale cum libera adminiſtratione. Habet enim hoc æqualem vim ac ſpeciale mandatum,ſiue in contractibus, ſiue in iudiciis, Bald. *in l. num & nocere, notab. 1.de pact.ex d.c qui ad agendum,l.tranſactionis,7. C. de tranſact. l.procurator cui generaliter, 58. D.de procur.* Quintus, ſi cui conceſſa ſit plena adminiſtratio vel facultas agendi quicquid mandans ipſe agere poſſet, Bar.*in d. l. procurator.* Franc *in d.c.qui ad agendum.* Nam quod dici ſolet, nunquam cenſeri conceſſam liberam poteſtatem,niſi cum id ipſum expreſſum eſt,*l.quam Tuberonis,7.verſ.alia cauſa eſt. D. de pecul.* ſic accipiendum eſt,vt tamen ſufficiat concedi per verba æquipollentia.Sextus caſus eſt,ſi reſtitutio petatur per tutorem,curatorem, œconomum, prælatum, ac cæteros habentes liberam adminiſtrationem patrimonij alieni, Abb.*num 6.* & alij communiter *ad d.cap. ſuſcitata. arg.l. ſi actor*, 10.*C. de appel.l.2.§. quod obſeruari.* vbi Bart.communiter receptus,*C.de iureiur.propter calumn.* Septimus, ſi tractanda ſit reſtitutio defendendo non agendo, Innoc.& Abb.*in d.c.ſuſcitata,nu.5.* Caſſad. *deciſ.2. de procurat.* Ægid.à Bellam.*deciſ.275.Ex l.qui proprio,46.item quaritur,D.de procur.* An idem erit,ſi quis habeat mandatum generale cum clauſula ratihabitionis? Minime. Gloſ. Ang.& alij *in l ſi procuratorem abſentem, D.eod tit.de procur.* Bar.*in d.l. procurator cui, & in l.1.C. de offi. procur. Cæſar.* Quid ſi conſanguineus pro conſanguineo intra quartum gradum petere velit reſtitutionem præſtita etiam cautione de rato. Iuxta *l. ſed & hæ*, 35. vbi Bald. *D. de proc.* Nequaquam,quia quod ſcriptum eſt *in d.l.ſed & hæ*, non habet locum in iis, quæ requirunt ſpeciale mandatum, Gloſ. & *DD.in l.exigendi,C de procur.* Soli patri,& quidem qui habeat filium in poteſtate permiſſum eſt, vt pro filio etiam inuito impetret reſtitutionem, quia patris periculum agitur, qui de pe-

culio

Source : BIU Cujas

cullo tenetur, *l patri pro filio* 27. *D. de minor.* vbi expressim additur cæteros agnatos vel affines alterius esse conditionis. Ego addo nec patri permittendum esse, vt pro filio ignorante petat restitutionem, si filius peculium non habeat profecticium, sed tantum castrense vel quasi. Nam si sit aduentitium, poterit pater petere restitutionem, non tanquam coniuncta aut potius coniunctissima persona, sed tanquam legitimus administrator. Excipiunt tamen quidam eum, qui sit coniunctus, si idem futurus sit consors litis, tametsi nondum sit, vtpote lite nondum contestata, *ex c. constitutus, de in integr. restit.* Nam post litis contestationem potest consors agere pro consorte etiam sine mandato, adeoque sine licentia sui superioris, *clem. rel. iussus, de procur. l. 2. C. de consor. eiusd. lit. l. si petitor* 41. *D. de iudic.* Non tamen de ea re, quæ mandatum exigat speciale, cum minus certe non plus iuris habere debeat consors litis, quam qui coniunctus est. Vide Didac. Couarr. pluribus hæc ipsa tractantem *lib. 1. variar. resolut. cap. 6.*

DEFINITIO II.

Restitutio, quæ per curatorem absentis bonis datum petitur in vtilitatem absentis, non sub ipsius nomine peti debet, sed sub nomine curatoris.

SI curator absentis bonis datus litem aliquam instituerit, [1] in eáque per errorem aut negligentiam aliquid fecerit, quod inducat necessitatem petendæ in integrum restitutionis, non ideo sub ipsius absentis nomine impetrandum est diploma principale, cuius beneficium moribus nostris [2] necessarium est ad obtinendam restitutionem (cum is qui absens est, neque supplicare neque impetrare quicquam possit in ea lite, quæ non nisi propter eius absentiam exerceatur per curatorem) sed curator solus in eam rem adhibendus & nominandus est. [3] Quippe cui licere debeat ex officij sui ratione etiam contra proprium factum venire, ad alienum scilicet commodum non ad suum. [4] *Sine die.*

1 Potest enim actiones omnes exercere, quæ tempore sunt peritutæ, *l. creditore* 14. *de reb. auct. iud. poss.*

2 Nam de iure communi Prætor restituit non Princeps, *l. 1. Ex quib caus. maior.*

3 Vt diximus de curatore furiosi, *l. in negotiis* 5. *D. de regul. iur.* Nam nec id alia ratione receptum est in furiosi curatore, quam quia furiosus absentis loco est. *vulgat. iurib.*

4 Bartol. Castr. & alij *ad l. si non sortem* 26. *§ filius, de cond. indeb.*

TIT. XXXIII.

IN INTEGR. RESTIT. postul. ne quid noui fiat.

DEFINITIO I.

De nihil innouando pendente lite in integrum restitutionis.

POSTVLATA in integrum restitutione, etsi nihil noui faciendum est, [1] officio tamen iudicis de eo requisito incumbit, vt contractum, cuius rescissio petitur, interea tenere, viréque suas habere pronunciet, [2] præstita tamen satisdatione, [3] ne alioquin is, qui restitutionem duntaxat petiit, hoc ipso impetrasse videatur. [4] Quod maximè obtinet, si proponas agi de instrumento authentico, & vt praginatici loquuntur, guarentigiato. [5] Cur nō enim tenere debeat, cum sententiæ vim habeat & condemnationis, [6] nisi proponas maximam aliquam pro actore vrgere præsumptionem. [7] Sed tamen obseruare debebit is, qui ex contractu nititur, vt ante iudicis interlocutionem a de re redditam ab omni abstineat executione. Si secus fecerit, siue iam petierat, vt lite pendente contractui stare aduersarius iuberetur, siue nondum petierat, attentasse in præiudicium pendentis litis & restitutionis videbitur. Ac proinde ante omnia pro attentatorum priuilegio reuocanda erit insinuandáq. e per iudicem executio, [9] addita etiam, quanti aduersarij interierit, condemnatione. [10] Lis enim pendere dicitur postulata in integrum restitutione, licèt nulla dum contestatio secuta sit, sicut & sola suspecti iudicis allegatione, [11] adeoque interdum nulla libelli oblatione, [12] aut etiam rescripti principalis impetratione. [13] *Ita Senatus* pro D. de Vosery, contra D. de Mandolle 17. Cal. Augusti. 1588.

1 *L. vnic. C. hoc tit. l. si causa cognita* 32. *C. de transact.* quæ restitutionem in integrum appellationi æquiparat, quod ad hoc, vt suspendat vim & effectum sententiæ. Adde *l. chirographi* 57. *§ 1. D. de admin tutor.*

2 Et ita temperandum est, quod ait *d. l. vnic.* quomodo ad eam notat Bart. *ex c. suscitata, & c. constitutus*, vbi Canonistæ Extr. *de in integr. restit.*

3 Propter dubium litis euentum, *l. quod debetur* 51. *D. de pecul.* & vt cautum sit ei, qui petit restitutionem, *l. 1. & tot. tit. D. qui satisdar. cogant. l. vlt. C. de ordin cognitio.* Mynsing *cētur. 1. obserū.* 38.

4 Aliud enim est restitutionem petere, aliud impetrare. Petitur facilè, sed non impetratur neque conceditur, nisi causa cognita & auditis omnibus iis, quorum interest, *l. in causa*, 13. *vers. causa enim cognita. l. etiamsi* 29. *§. vlt. D. de minor.*

5 Id est, cuius vigore comperit exactio sine strepitu & figura iudicij, ita vt de facto incipi possit à captura personæ, quomodo loquitur Ant. Thesaur. *decis. Pedem. 26. num. 12.* post Rom. *consil. 133. nu. 1.* Marsil. *sing. 7.* Ias. *in l. vlt. nu. 6. C de edict. Diui Hadr. toll.* adeo vt nec sit necesse citari partem, vt testatur Tess. *ibid.* contra Bald. & Ias. *in l. 1. C de iur. & fact. ignor.*

6 Bart. *in l cum vnus, in princ. nu. 11. de bon. auctor. iudic possid.* Didac. Couarr. *l. b. 2. var resol. c. 11. num 3. ad fin.*

7 Vt in ea specie, de qua scripsi *Defin. 1. supr si aduers. credit.* Non tamen videtur omnino recta consecutio, vt ex huiusmodi instrumentis possit fieri executio pendente lite in integrum restitutionis ob id solum, quod habeant vim sententiæ. Cum & sententia ipsa per petitam in integrum restitutionem suspendatur, *d. l. si causa cognita* 32. *C. de transact.* Itaque totum ius hoc, quo vtimur, accepto ferendum est praxi potius, quam iuris rationi. Sane si instrumentum falsum dicatur, non eo minus pendente falsi accusatione pronunciandum erit pro instrumento, *l. 2. C. ad leg. Cornel. de fals.* scilicet, quia maior vis est restitutionis aut prouocationis ad suspendendum effectum contractus quam accusationis. Imo & à iuris ratione abhorret, vt instrumentum vllum habeat paratam executionem, *l minor* 40. *D. de minor. l si pacto* 14. *C. de pact.* Vide Tess. *late dict. decisio. 16.* Ofasch. *decis 129. num. 2.*

8 Vt hoc saltem casu salua sit ratio & dispositio iuris posita *in d. l. vnic. C hoc tit.*

9 Attentatorum enim hoc priuilegium est, quotiescunque appellatio aut restitutio habuit effectum suspensiuum, Didac. Couar. post alios multos quos citat *c. 23. pract. quæst. num. 7. & c. 24. per tot. & 25. præsertim num. 7.*

10 Semper enim, qui attentauit, condemnatur in id omne, quod aduersarij interest eo nomine.

11 *Ex l. apertissimi* 16. *C de iudic.*

12 *L. 1. & 2. vbi glos. C. vt lit. pendente.*

13 *L. 1. & 2. C. quand libel. Princip. dat. lit. cont. fac.* Adde *l. ex illo tempore* 13. *C. de appell.* quæ tamen loquitur de consultatione & relatione ad Principem non de rescripti impetratione. Vide Ferrar. *in pract. tit. de form. except. rei conuent. in verb. exceptionem.*

DEFINITIO II.

Potest qui impetrauit restitutionem pendente lite aduersus contractum executionem contractus consequi, non etiam petere.

QVoties postulata in integrum restitutione, iudex petente reo contractum tenere iussit, permittendum est actori, si quid fortè ipsi vicissim præstandum fuit ex contractu vltro citroque obligatorio, vt perinde id possit petere, ac si restitutionem non postulasset. [2] Plane si aduersarius iure suo vti nolit, [3] non erit ferendum vt ex contractu agat, qui contractum impugnat. [4] Iure autem suo vti videtur, non solum qui petiit & obtinuit, vt pendente causa in integrum restitutionis contractus teneret, [5] sed etiam, qui id habet ac retinet, quod rescisso contractu non

Source : BIU Cujas

haberet. [6] Itaque venditor, qui aduersus venditionem vult restitui, non prohibetur precium petere, ne interea emptor & rem & precium habeat, [7] sed protestari tamen debebit, ne quid ex ea re præiudicij petitæ restitutioni fiat. [8] *Ita Senatus* sæpius.

1 Vt fieri solere, & in praxi receptum esse diximus Defin. præced.

2 Id enim fit ex naturali necessitate contractus, qui cum vltro citroque sit obligatorius, non potest tenere ex vna parte, quin ex altera teneat: alioqui claudicaret, quod esse non debet, extra casum, *l. Iulianus* 13. §. *antepen. D. de action. empt.* Neque vero præmissi iuris præsumptio & coniectura capi potest ex eo actu, quem quis vel inuitus facere cogatur, *l. tutorem* 22. *de his qua vt indign. l. 1. in fin. C. de annal. except.* Iudicium porro redditur in inuitum, *l. inter stipulantem* 83. §. 1. *de verb. obl. g.* & quod hoc casu soluitur ei, qui petit in integrum restitutionem, magis soluitur aut præstatur, vt postmodum contra eum fieri executio possit tanquam impleta conditione, sine qua non, quam vt actor ei petenti condemnetur.

3 Id est, impetrata in integrum restitutione, nec enim inuitus ea vti cogitur, ne quidem post sententiam, *l. si iudex circumuento* 28. *D. de minor.*

4 Nemo enim ex eo contractu, quem impugnat, lucrum consequi debet, *l. cum quæritur* 16. *D. de admin. tutor. l. si ita stipulatio* 39. §. 1. *D. de oper. libert. l.* 40. *de acq. her.*

5 Intellige, si postmodum vrgeat executionem sententiæ: nam quamdiu facta executio non est, potest impetratam restitutionem abiicere, *d. l. si iudex.*

6 Retentio enim plus quam petitio est, cum sit etiam perceptio, *l. deducta* 58. §. *accepti. D. ad SC. Trebel. l. cum pater* 77. *in princ. de leg. 2. l. ei cui* 16. *D. de liber. legat.*

7 Quod nullo vnquam casu æquum est, *l. ex empto* 11. §. *qui autem, l. bona fides* 50. *D. de action. empt.*

8 Protestatio namque solet conseruare ius protestantis, *l.* 4. §. 1. *D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit. l. pro herede* 20. §. 1. *de acquir. hered.*

DEFINITIO III.

De muliere petente restitutionem aduersus pignorum remissionem, & quid si interim possessionem illa occupauerit propria auctoritate.

CVm mulier constante matrimonio pignorum dotalium venditioni, adhibito etiam iureiurando, [1] consensisset, [2] tum defuncto viro restitutionem in integrum peteret quasi læsa, [3] quod ex aliis mariti bonis sibi satis cautum esse non posset, [4] placuit iustam quidem eam causam esse petendæ restitutionis impetrata prius absolutione, [5] Sed si pendente facti quæstione & incerto eo, an alia bona marito superessent nec ne, [6] mulier quasi iure suo vsa propter clausulam constituti dotalibus tabulis insertam, fundum occupasset, ex eoque fructus percepisset, condemnari illam statim debere vt illos redderet, non expectato iudicij euentu: [7] Non solum, quod in integrum restitutione postulata nihil noui inconsulto iudice fieri debuisset, [8] sed etiam, quod eæ potissimum iudicis partes esse debeant, vt pendente iudicio restitutionis pronũciet contractui standum esse: [9] quod ipsum facere non potest, quin de fructibus quoque pronunciet, [10] cum soli & dominij ius sequatur. [11] Quare nec aliud dicendum erit de iis fructibus, qui ante imploratam restitutionem mala fide percepti proponerentur. [12] Neque enim nouum est, vt de fructibus quoque pronuncietur pendente lite, & priusquam ad sententiam perueniatur. [13] In proposito autem ea quoque ratio maximè contra mulierem facit, quod etiamsi ipsam in causa restitutionis tandem vincere contingeret, non ideo tamen fructus pignorum lucro eius cederent, [14] sed id tamen assequeretur, vt saluam haberet pignorũ persecutionem ac si nunquam venditioni consensisset. [15] Fructus enim si quos percepisset aut reddere aut in sortem imputare cæterorum creditorũ exemplo [16] cogeretur, [17] ni contracta esset antichresis, vt eos lucrifaceret ad finem vsque legitimarum vsurarum. [18] *Ita Senatus* pro D. Amedeo Michal magistro computorum, contra viduam N. Chabot 7. Id. Iul. 1591.

1 Cuius ea vis esse solet, vt illos etiam contractus validet & confirmet, qui alioquin ipso iure non valerent, si modo seruari possit sine dispendio salutis æternæ. *c. quamuis pactum. de pactis in 6. c si vero cap. cum contingat. Extr. de iureiuran.* & vbique Canonistæ.

2 Qui consensus valet etiam iure ciuili & citra vinculum iurisiurandi, *l. iubemus* 20. *C. ad SC. Velleian.* quia siue expressa siue tacita pignoris remissio, & siue expressi siue taciti pignoris donatio non est, *l.* 1. §. 1. *D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit. l. etsi pignus* 18. *D. qua in fraud. credit.*

3 Nam & sufficiens restitutionis causa illa est, si liberata sint pignora, ab eo data, qui alioquin soluendo non sit, *l. illud verum* 10. *in fin. D. de eo, quod metus caus. l. patri* 27. §. *si minor. D. de minoribus.*

4 Propter quam causam nec valeret renunciatio iure ciuili, *d. l. iubemus*, si non auctoritas iurisiurandi interueniret.

5 Ad euitandum periurium: propter vinculum iurisiurandi, quia tunc etiam, cum iurisiurandi ratio haberi non debet, ne vinculum sit iniustitiæ & iniquitatis, tutius tamen est pe iurij metu impetrare absolutionem, aut, quod promissum fuit, adimplere, *cap. debitores. Extr. de iureiur. c. Abbas, & cap. ad aures. Extr. quod met. caus.*

6 In qua incertitudine præsumptio est contra mulierem, & ab ea probationem exigimus, cum ipsa agit & paupertatem mariti sui allegat pro fundamento suæ intentionis, *l.* 2. *D. de probat. l. actor. & pass. C. eod.* Bart. *in l. prædior. C. de præd. minor. in fin.*

7 Frustra enim expectaretur euentus, qui nihil posset operari, *l. si quis ita* 33. *D. de hered. instit.* vt hic contingit, quemadmodum sequitur in Definitione.

8 *L. vnic. C. hoc tit. l. si causa cognita* 32. *C. de transact.*

9 Non tamen ex iuris ratione, quam ex praxi qua vtimur, vt scripsi Defin. 1. *num.* 7. *sup.*

10 Quia contractu tenente ac si restitutio nulla impetrata esset, eos fructus possessor percepisset. Vnde illud est, quod fructus etiam possessionis causam sequuntur, vt in interdictis, *l. videamus* 38. §. *in Fauiana. & seqq. D. de vsur. l.* 1. §. *ex die* 40. *D. vnde vi. l.* 4. *C. eod.*

11 *L. qui scit* 25. §. 1. *D. de vsur.* vbi Iulianus scribit fructus ex fundo percipi non iure seminis, sed iure soli.

12 Nam & hi omnimodo restituendi sunt in executionem iudicati, quo contractus tenere pendente lite iubeatur, alioqui eueniret, vt aliquo tempore contractus non videretur tenuisse. Denique constat fructus causæ appellatione contineri, *d. l.* 4. *C. vnde vi.* Causam vero esse id omne, quod habiturus fuisset petitor, si controuersia ei facta non fuisset, *l. Iulianus* 17. §. 1. *l. præterea* 20. *l. qui restituere* 68. *D. de rei vindicat.* Sed & plenius causa bonorum accipienda est pro omni vtilitate, *vt in l. in conuentionalibus* 52. §. 1. *de verb. oblig. l. l. §. hæc actio* 10. *D. si is, qui testam. liber. esse iuss.*

13 Vt in ea specie, de qua scribemus *inf. Defin.* 23. *de fructibus & lit. expens.*

14 Quia cum per pignus non transferatur dominium, sed nuda possessio, *l. cum & sortis* 35. §. 1. *D. de pignor. act.* non potest titulus pignoris esse habilis ad inducendam fructuum acquisitionem *arg. d. l. qui scit* 25. §. 1. *D. de vsur.* nisi ob tacitam ἀντίχρησιν contractam. De qua *in l. cum debitor* 8. *D. in quibus caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Scripsi in Chiliade Decad. 9. Err. 5. & 6.

15 *d. l. iubemus* 20. *C. ad SC. Velleian.* Id enim duntaxat reddit restitutio, quod abstulit læsio, non plus aut minus, vt tractat Bart. *ad l. si quidem* 11. *Cod. de præd. minor. ex l.* 1. *& l. quod si minor* §. *restitutio. D. de minor.* hæc autem mulier non in fructibus pignoris læsa fuerat, sed in remisso iure & vinculo obligationis. Itaque ius illud solum per in integrum restitutionem redintegrabitur.

16 *L.* 1. *l. creditor* 3. *l. vlt. C. de pign. act.*

17 Nullum enim priuilegium hac parte mulieri datum est, ne pro dote quidem, quoniam id egit legislator, vt mulieribus subueniret ne damnum paterentur, non etiam vt lucrum sentirent, *leg. assiduis* 12. *in fin. Cod. qui potior. in pign. hab.*

18 Intellige de antichresi siue tacita siue expressa. Etsi inter eas differentia illa est, quod tacita seruat legitimum modum vsurarum, locúmque habet quoties pecunia debita gratuita est non sub vsuris, *vt in d. l. cum debitor* 8. *in quibus caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Expressa vero non seruat, *l. si ea pactione* 14. *C. de vsur. l. si is, qui* 11. §. *si antichresin. D. de pignor.* Scripsi late dict. Decad. 9. Err. 5. & 6.

TIT. XXXIV.

DE REPVT. QVÆ FIVNT in iud. in integr. restit.

DEFINITIO I.

Quid interſit, an reſtituatur filia ad petendum ſupplementum, an ad ſuccedendum?

FILIA, quæ accepta certa pecuniæ quantitate ſiue à patre ſiue à fratribus, renunciauit bonis paternis, ſi poſtea petat in integrum reſtitutionem ad hoc, vt reſcindatur renunciatio, [1] interroganda eſt, an ideo tantum velit reſtitui, vt habeat ſupplementum, an in id etiam, vt, ac ſi nulla facta eſſet renunciatio, competentem ſibi portionem in bonis & corporibus ipſis conſequatur? Hoc enim poſteriore caſu ſi aduerſarius conſentiat dari reſtitutionem, officium erit iudicantis, vt vtraque pars ex natura reſtitutionis priſtinum integrúmq; ius ſuum recipiat, [2] Et conſequenter condemnanda erit mulier, vt ſtatim, quod accepit, reſtituat, [3] licet nondum conſtet, quid & quantum ex corporibus hereditariis inuicem ſperare poſſit. Sibi enim imputet, quæ petendo reſtitutionem hoc ſibi damnum & incommodum vltro inflixit; [4] nec audietur, ſi retentionis iure vti velit. [5] Priore vero caſu non erit cogenda reddere quod accepit, ſed imputare. [6] Nam etſi ſuccumberet probato per aduerſariũ, quod plus accepiſſet, quam ſibi deberetur, non ideo tamen cogenda eſſet reſtituere, quod excederet, [7] ſed tantum litis amiſſione, id eſt, expenſarum damno coerceretur. [8] *Ita Senatus* in cauſa N. Annæ de Bellegarde, & N. Ioannis Franciſci Noyelli de Bellegarde 7. Cal. Sept. 1586.

1 Ex cauſa ſcilicet læſionis enormis iuncta reuerentia paterna, *l. 1. §. quæ onerandæ. D. quar. rer. act. non det. l. ſi ſuperſtite 5. in fin. C. de dolo.* Tractant noſtri *ad cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 *L. vnic. C. h. tit. l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio. D. de minor.*

3 Prior enim iudicato ſatisfacere debet ſi volet iudicatum exequi, licet non cogatur vti reſtitutione impetrata ſi nolit, *l. ſi iudex circumuento 28. de minor.* iunct. *l. Iulianus 13 § offerri, D. de action. empt.*

4 Non enim ei ſuccurri ſolet, qui ipſe coniecit ſe in neceſſitatem, *l. ſi fideiuſſor 7. §. ſi neceſſaria, qui ſatisdar. cog. l. 2. §. vis fluminis, D. ſi quis caut.*

5 Quia non poteſt pecunia pro corpore, aut è contrario corpus pro pecunia retineri, *l. cum pater 77. in princ. de leg. 2. l. deducta 58. §. acceptis, ad SC. Trebell.* Obſtare tamen videtur, *l. ſi non ſorte 26. §. ſi centum, de cond. indeb.* Niſi dicas in illa ſpecie liquidam iam ab initio fuiſſe quantitatem debitam, ideoque imputari poſſe debitori condictionem, cur eam non ſtatim ſoluat.

6 *L. ſi quando 35. §. & generaliter*, C. *de inoff. teſtam.* iunct. *l. ſeq. §. repletionem, eod.*

7 Nihil enim vetat pro legitima ampliorem portionem dari.

8 Ob litem temere inſtitutam, *l. eum quem temerè 79. de iudic.* Nam & idem eſſet ſi aliquid quidem deberetur, ſed tamen plus petitum eſſet, *§. ſi minus, Inſtit. de action. l. 1. C. de plur. petit.*

DEFINITIO II.

De petita reſtitutione aduerſus venditionem fundi indiuiſibilis.

MInor rem ſibi cum aliis communem & indiuiſibilem ſi tibi vendiderit vna cum condiuiſoribus, & iuſiurandum interuenerit aliæve ſolemnitates, [1] non aliter audiendus eſt petens ex cauſa læſionis reſtitutionem, quam ſi paratus ſit totum fundum recipere, & viciſſim totum precium reddere, id eſt, pro coheredum quoque portionibus. [2] Neque enim fieri poteſt aliter, vt omnia in integrum & priſtinum reſtituantur, [3] cum tu partem fundi communis & indiuiſibilis emptricis non faeris, [4] nec cogendus ſis incidere inuitus in communionem, [5] in qua nec remanere cogi poſſes. [6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Def. 2. ſup. Si in commun. eadémque cauſ. in integr. reſtit. poſtul.

1 Alioquin reſtitutio non eſſet neceſſaria, *l. 2. Cod. de præd. min. l. in cauſa 16. in princ. & § 7. generaliter, D. de minor.*

2 *L. tutor 47. §. curator, D. de minor.*

3 *L. quod ſi minor 24. §. reſtitutio. D. de minor.* Facit *l. tutor deced. ns 26. de liber. legat.*

4 *L. ſi quis etiam 46. D. de ſolut.*

5 *L. ſi non ſortem 26. § ſi centum, de condict. indeb.* proprer diſcordias, quas materia communionis excitare ſolet, inquit Pap. *in l. cum pater 77. §. dulciſſimis, de legat. 2. l. in re communi 26. de ſeruit. vrban. præd.*

6 *L. vlt. C. commun diuid.*

TIT. XXXV.

DE TEMPOR. IN INtegr. reſtit.

DEFINITIO I.

De decennio moribus noſtris in locum veteris quadriennij ad petendam minorum reſtitutionem ſubrogato.

AD petendam ex cauſa minoris ætatis reſtitutionem, decennium hodie generaliter, & indiſtinctè præſtitutum eſt à die completi anni quinti & vicesimi computandum, [1] cum antea ſufficeret quadriennium à Iuſtiniano ſubrogatum [2] in locum anni illius vtilis, quem Prætores introduxerant, [3] aut ad ſummum quinquennium, ſi de rei mobilis venditione, quæ ſine decreto facta eſſet, confirmanda ageretur. [4] Sed etſi de donatione quæratur, continuum decennij ſilentium ſufficiet, non tantum inter præſentes, vt fert Iuſtiniani conſtitutio, [5] ſed etiam inter abſentes, inter quos eadem conſtitutio vicennium requirit. [6] Enimuero, quamuis dici ſoleat, præſcriptionem ſtatutariam in locum præſcriptionis legalis ſubſtitutam eaſdem retinere qualitates & conditiones, [7] id tamen in propoſito non obtinet. Quadriennium enim illud Iuſtinianeum initio inſpecto eſt vtile, vt non prius currere incipiat, quàm petendę reſtitutionis facultatem habeat is, qui minor fuit, [8] tametſi vbi ſemel cœpit currere non eo minus pergat, quod illam agendi facultatem aut abſentia, aut aliud quodlibet quãtumuis iuſtum impedimentum ademerit. [9] Decennium autem quo hodie vtimur æquè ab initio ac ex poſtfacto, omni denique tempore continuum eſt, [10] non illa ſolum ratione, quod ſit longius [11] (exemplo quinquẽnij, quod quia quadriennio longius eſt etiam abſenti currere Iuſtinianus voluit [12]) ſed ob id potiſſimum, quod legis noſtræ verba ſic concepta ſunt, vt non meminerint decennij, [13] at tantummodo reſtitutionis beneficium poſt vltimum trigeſimiquinti anni diem prorſus excludant. [14] Quid enim eſt, quod temporis curſum poſſit ſiſtere & efficere, ne trigeſimusquintus annus compleatur, aut vt reuera completus pro non completo habeatur? [15] Proinde ſi poſt eam ætatem ratio aliqua eſſet concedendæ reſtitutionis, ad hoc ipſum concedi reſtitutionem oporteret, vt ſubinde ex cauſa minoris ætatis impetrari reſtitutio poſſet, [16] quod tamen abſurdum foret: [17] Cum & huius incommodi euitandi gratia induci neceſſe fuerit, vt quadriennium, quod non minorum duntaxat, ſed aliis quoque omnibus reſtitutionibus petendis conſtitutum eſt, ab initio eſſet vtile, [18] ne alioqui aut reſtitutionis æquitas ſolo

Source : BIU Cujas

quadriennij lapſu omnino perimeretur, [19] aut reſtitui actorem ad hoc ipſum neceſſe eſſet, vt poſſet reſtitui. [20] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Denarie contra Bartholomæum de Valon 18. Id. Aug. 1588.

1 Srylo Senatus noſtri artic. 154. Vide Rebuff. *tom. 2. tract. de reſt. gloſ. 2.* vbi monet idem ius apud Gallos ex Franciſci I. edicto obſeruari.

2 *L. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de repud. vel abſtin. hered.* Reb. *vbi ſup. art. 2. gloſſ. 1. num. 10.*

3 Vt ſupradictis legibus refert Iuſtinianus. Deque anno illo vtili intelligendus eſt, Scæuola *in l. intra vtile 39. D. de minor.*

4 *L. vlt. C. ſi maior fact. alien fact. ſin. decret. rat. hab.*

5 *d. l. vlt. in fin. & l. vlt. C. ſi quis ignor. rem minor. eſſe.*

6 Vt & alias ſolet vicennium eſſe neceſſarium inter abſentes iis caſibus, quibus alioqui poſſet decennium ſufficere inter præſentes, vt cum de præſcriptione longi temporis tractatur, *l. ſuper longi 11. C. de præſcription. long. temp. l. vnic. C. de vſucap. transform.*

7 Bald. *in d. l. vlt. C. hoc tit. per illum text.* Lud. Roman. *conſil. 38. num. 2. & 3.*

8 Expreſſim namque Iuſtinianus conſtituit, vt tantum modo numerandum ſit hoc quadriennium ex die, ex quo annus vtilis olim currebat. Vtile autem tempus non eſt, niſi quo quis habet experiendi facultatem, *l. 1. D. de diuerſ. temp. præſcript. l. cum ſex 55. D. de adilit. edict.*

9 Id enim eſt, propter quod quadriennium illud ex poſtfacto dicitur continuum, *d. l. vlt. C. hoc tit.* Obſerua tamen poſſe vno caſu quadriennium hoc eſſe continuum etiam ab initio, nimirum, ſi petatur reſtitutio contra præſcriptionem ex capite ignorantiæ, vt contra Crauettam diſputat Didac. Couar. *in §. 3. tert. part. relect. c. poſſeſſor. nu. 4. verſic. decimo*, vt ſcripſi Def. 1. *nu. 7. & 8. ſup. ſi aduerſ. præſ. vſucap.*

10 In eoq; ius noſtrum prouinciale addit ad ius commune.

11 Vt qui grauatur in vno, releuetur in alio, & contra, *l. eum, qui 30.* vbi Bart. *num. 1. D. de iureiur.*

12 *d. l. vlt. C. hoc tit. d. l. vlt. C. de repud. vel abſtin. hered. l. vlt. ad fin. C. de præſcr. long. temp.*

13 Itaque cum lex non diſtinguat nec nos diſtinguere debemus, *vulg. l. de precio 8. D. de publician. in rem act.*

18 Quæ lex etiamſi dura eſſet, non eo minus tamen ſeruari deberet, quoniam ita ſcripta eſt, *l. proſpexit 9. D. qui & à quibus man.*

15 Indeque nimirum eſt, quod in minorum reſtitutionibus tempora computantur de momento in momentum, *l. 3. §. minorem, D. de min.*

16 Atque ita induceretur circuitus, vt Baldus diſputat *in l. ea quæ 5. C. hoc tit.*

17 Circuitus enim vitandus eſt, *l. dominus 53. D. de condict. indeb. Nouell. 39. D. de reſtit. & ea quæ parit vndec. menſ. circa princip.*

18 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

19 Cum enim tempus continuum eſt, non diſtinguimus ſcientem ab ignorante, *l. vlt. ad fin. verſ. nulla ſcientia, Cod. de præſcr. long. temp.* & tamen non poteſt fieri, vt ignoranti quicquam imputetur, cum non habeat experiendi poteſtatem, niſi diſſoluta fuit ignoratio, vt Papin. loquitur *in d. l. cum ſex 55. de adil. edict.*

20 Quæ res abiret in infinitum, quod vitandum eſt, *l. fideicommiſſa 11. §. ſi quis decem 18. de leg. 3. l. à Diuo Pio 15. §. ſed ſi emptor. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

De reſtitutione per minorem petita in magna Cancellaria poſt annum trigeſimumquintum.

PRæcluſa tamen petendæ reſtitutionis via ordinaria ex diplomate, quod in parua, vt loquuntur, Cancellaria ſub nomine Principis à primario Senatus Præſide concedi ſolet, recurri poteſt ad oraculum viuæ vocis, [2] vt Princeps ipſe de plenitudine, quod aiunt, poteſtatis [3] concedat reſtitutionem, non tam aduerſus lapſum temporis, quam vt reſcindatur quicquid in minori ætate perperam geſtum eſſe dicitur, [4] non quaſi triceſimusquintus annus nondum completus ſit, quod non magis fingere quam præſtare Princeps poteſt: [5] Sed quia in poteſtate & arbitrio Principis ſit, poſt eam quoque ætatem in integrum reſtituere, ſi iuſtam ſubeſſe videat cauſam reſtitutionis, adeoque licet nulla cauſa ſit, aut noua nulla ſuperuenerit. [6] Nam & iis caſibus, quibus ſiue ob lapſum temporis, ſiue qua alia ratione lex municipalis denegat reſtitutionem, ſuprema Principis auctoritas & poteſtas ſemper, vt par eſt, excepta intelligitur. [7] Quare nec de illo quærendum erit, an à die quinti & triceſimi anni completi effluxerit quadriennium, quod omnibus in integrum reſtitutionibus petendis proximè diximus eſſe præſtitutum. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Id enim ius habet primarius noſtri Senatus Præſes, vt hoc ipſo ſit Vicecancellarius, adeoque quiſquis ex Senatoribus vices primatij gerit, etiamſi fortè ſit ex nouiſſimis, ſi modo abſint omnes, qui eum præcedunt, quod in Senatus Pedem. Præſide & Senatoribus diuerſum eſt.

2 Id eſt, ad magnam Cancellariam, quæ ipſius Principis non tantum nomen, ſed etiam ſubſcriptionem habet.

3 Diſtinguunt enim noſtri duplicem poteſtatem in Principe, vt in Deo Theologi. Ordinariam vnam, quam melius dicere ordinatam deberent. Aliam abſolutam & pleniſſimam. Sed malè, ſi credimus Didac. Couarr. *lib. 3. variar. reſol. cap. 6. num. 8.* Ario Pinel. *ad l. 2. C. de reſcind. vend. in 1. part. rubr. nu. 24.* Ant. Teſſauro, qui poſt alios multos hanc non inſulſe vocat plenitudinem tempeſtatis, *Deciſ. Pedem. 91. num. 1.*

4 Ac ſi petendæ reſtitutionis tempora adhuc ſupereſſent, vt euenit, cum appellationis aut interponendæ aut proſequendæ tempora præterierunt. Reſtituitur enim minor ad appellandum. Sed hoc facilius eſt, quam vt reſtituatur ad petendam reſtitutionem, *l. 1. C. ſi ſæpius in integr. reſtitut. poſtul. l. ait prætor 7. §. penult. D. de minor.*

5 Fictiones enim de eo eſſe debent, quod per rerum naturam verum eſſe poſſit, *l. qui ad certum 14.* vbi Bart. *l. ſed addes 19. §. vltim. D. locat. l. ſi tibi 8. §. vnius hominis, de opt. legat.* vt & de confeſſionibus ſcriptum eſt *in l. confeſſionib. 13. de interrog. in iur. faciend.*

6 Eo ſcilicet iure, quo ius facere poteſt nouamque legem condere, etiam deficiente iure, vt in ſpecie *l. Pannonius 86. de acquirend. hered.* de cuius lectione & ſententia ſcripſi *lib. 14. Coniect. cap. 1.*

7 Quæ etiam in iureiurando, quod magis eſt, excepta intelligeretur, *l. vlt. D. ad munic.* Reſtitutiones enim omnes, licet æquitate naturali nitantur, tamen ſunt iuris poſitiui, vt noſtri loquuntur, ideoque pro arbitrio ſupremi Principis mutari poſſunt, ſecundum ea, quæ noſtri tractant *ad l. vlt. Cod. ſi contr. ius vel vtilit. publ.*

8 *L. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de repub. vel abſtin. hered.*

DEFINITIO III.

Quando quadriennium currat etiam ignoranti, non currat etiam ſcienti.

QVadriennium ex Iuſtiniani conſtitutione petendis in integrum reſtitutionibus præfinitum, 'etſi initio inſpecto vtile eſt, vt non incipiat currere, niſi à die ſcientiæ, cum tamen ex poſtfacto ſit continuum, [2] non eo minus currere perſeuerabit, quod per mortem eius qui ſcire cœperat interrupta ſit continuatio ſcientiæ. [3] Hac enim parte, vt & alias plerumque defuncti ſcientia nocet hæredi: [4] Non idem erit ſi ex pluribus quorum communis cauſa fuit quidam ſciuerint, quidam ignorauerint. Nam iis qui ignorauerunt aliorum ſcientia non nocebit: [5] Quinimo ſi non tantum communis & indiuiſa, ſed etiam indiuidua cauſa fuit, per eos qui ignorarunt, ſcientium quoque ius ſaluum fiet. [6] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Ioannis Martini & Zachariæ Lanfrey 10. Cal. Decemb. 1592.

1 De quo diximus præcedentibus proximis Definitionibus.

2 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

3 *l. 4. §. heres qui. D. de vſucap. l. eum heres 11. De diuerſ. temp. præſcript.*

4 Cui & dolus defuncti noceret, *l. ſicut 8. §. illud videamus. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. DD. in d. l. vltim. & in l. nec non 28. §. ſi quis. D. ex quib. cauſ. maior.*

5 Iniquiſſimum enim fuerit ignoranti alterius ſcientiam nocere. *l. iniquiſſimum 5. D. de iur. & fact. ignor.* ne quidem, quod magis mirum eſt, procuratori. *l. cum mancipium 51. §. 1. D. de adil. edict.*

6 Nam in indiuiduis ius vnius ex ſociis conſeruat ius aliorum, *l. ſi communem 10. D. quemadm. ſeruit. amitt. l. 4. §. ſi fundus. D.*

Source : BIU Cujas

dus. D. si seruit. vindic. neque nouum est, vt per socium capacem petendæ restitutionis fiat capax is qui alioquin esset incapax, *l. si is qui 29. de liber. legat.* Scripsi Defin. 1. *Sup. si in commun. eademque caus.*

DEFINITIO IV.

De restitutione petita per viam exceptionis.

REstitutio in integrum cum peti possit non solum per viam actionis, sed etiam iure exceptionis adeoque simplicis contradictionis, vt nostri loquuntur, nullius eo casu temporis quantumlibet lõgissimi præscriptione excluditur, ex vulgari iuris regula, quæ habet: Ea quę ad agendum sunt temporalia, ad excipiendum esse perpetua. [2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 6. infr. De præscript. 30. vel 40. annor.

1 Id est, ad restituendam exceptionem. Nam & peti posset ab actore per viam replicationis, *l. qui proprio 46. § item quæritur. D. de procur. l. 3. D. rat. rem hab.*

2 *l. pure 5. § vlt D. de dol. mali except.* vbi ratio redditur, quoniam actor quidem in sua potestate habet quando vtatur iure suo. Is autem cum quo agitur non habet potestatem quando conueniatur, quod & scriptum est *in l. petenda 6. C. hoc tit. l. qui in alterius 42. D. de regul. iur.*

DEFINITIO V.

Casus in quo filiæ restitutio datur tanquam minori etiam post annum trigesimumquintum.

DEcennium quod minoribus læsis ad petendam ex capite minoris ætatis restitutionem in integrum iure nostro indultum est, [1] licet continuum sit & ab vltimo vicesimi quinti anni die numerandum, vt quinti & trigesimi vltimo finiatur: [2] Non semper tamen cum ætate currit. [3] Nam si filia minor, quæ dotem vel perexiguam vel nullam accepit, opulentissimæ viuentis patris aut matris hereditati futuræ cum iureiurando, vt fieri solet, renunciauerit, postquam placuit iure pontificio valere huiusmodi pactiones propter iurisiurandi auctoritatem, [4] non prius petendæ restitutionis tempora labi incipient quam is decesserit, cuius successioni renunciatum fuit, quod nec prius læsio vlla quin nec renunciatio interuenisse videatur. [5] Sicut enim viuentis hominis nulla hereditas est, [6] ideoque nec repudiari potest, [7] ita fieri necesse est, vt futuræ hereditatis renunciatio tacitam illam conditionẽ habere videatur, Si hereditas deferetur: [8] quia prius est, vt delata sit quam vt ab ea quis per renunciationem aut aliter excludatur. [9] Nec sanè nisi improbè potest is, qui renunciauit, læsum se conqueri viuo illo de cuius hereditate actum est, non solum quod ita faciens monstret se sollicitum de hereditate viuentis, quod per se improbum est, [10] sed etiam quia præmatura sit petitio [11] eius, qui contra bonos mores & ius gentium festinans de viui hominis successione agat, quod fuerit multo improbius: [12] Adeo vt hoc ipso indignus fiat, qui vllum ex ea successione lucrũ consequi vnquam debeat. [13] Sed & omnino incertum est, quanta futura sit ea hereditas cuius spem abscidit renunciatio, [14] cum ante mortis tempus id sciri non possit. [15] Quid enim si medio tempore, vt fere fit, patrimonij facultates augeantur vel minuantur? [16] Itaq; ab eo duntaxat die decennium computabitur, quo petendæ restitutionis ius natum esse incipiet, [17] hoc est, quo deferetur hereditas viresque suas exeret renunciatio: [18] Defuncto scilicet eo, de cuius hereditate tractandum est, cuiuscunq; tandem ætatis sit eo tempore filia, quæ minor contraxit. [19] *Ita Senatus* in causa illustris Dominæ Ludouicæ de la Chambre vxoris D. Comitis de Moureal aduersus illustrem D. Ioannem Ludouicum Marchionem de la Chambre, fratresque cæteros totam communis matris hereditatem sibi vindicantes 4. Id. Iunij 1593.

1 *Artic. 154* Styl Senatus nostri.

2 Etiamsi non habuerit fortasse minor experiendi facultatem, vt diximus *sup. Defin. num. 6.*

3 Imo semper præterquam hoc casu, quem ideo possit quis vere singularem dicere.

4 *Ex cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

5 Dixi *Defin. unic. num. 6. & 7. sup. Si maior fact. rat. hab.*

6 *l. 1. D. de hered. vel act. vendit.*

7 *l. qui superstitis 9. D. de acquir. hered.* iunct. *l. is potest 18. & l. qui potest 174. § 1. De regul. iur.*

8 Castr. & alij *ad d. l. qui superstitis, arg. l. si Stichum 8. § si quis ita. d. l. quoties 14. § 1. D. de notat.*

9 *l. delata 151. de verb. signif. l. bouem 43. § sub conditione. D. de ædilit. edict. l. decem stipulatus 116. de verb. oblig.*

10 *l. 2 § interdum. De vulg. & pupill. substit.*

11 *l. 1. § si impubere. D. de collat. bonor.*

12 *l. donari 29. § donationem. D. de donat.* nisi pactus sit in exonerationem bonorum viuentis. *l. 7. § Marcellus autem. in fin. D. de pact.*

13 *l. 2. § vlt. de his quæ vt indign.*

14 Non potest autem certa læsio consid. rari in re quæ pendet ex incerto euentu. *l. 1. C. de pact. l. de fideicommisso 11. C. de transact. l. si pater 12. C. de inoff. testam.*

15 Hered. ratis enim & substantia & quantitas æstimatur ex tempore mortis. *l. heres 54. de acq. hered. l. hereditas 62. de regul. iur. l. cum quæritur 6. C. de inoff. testam.*

16 Vt in specie, *l. 4. § deficientium. D. de muner. & honor. l. ab his 30. auctis, D. de vacat. & excus. muner.*

17 Actioni enim quæ nondum nata sit præscribi non potest. *l. in rebus 30. § omnis autem. C. de iur. dot.*

18 Existente, & seipsam committente stipulationis conditione, vt *in d. l. 8. § si quis ita, & d. l. quoties 14. D. de nouat.*

19 Nisi forte quis probabilius existimet, nullam hoc casu post mortem patris & trigesimo quinto anno iam impleto restitutionem filiæ competere, quia viuo patre nondum competit, eo vero mortuo sera est petitio restitutionis ob ætatem quę nullum amplius fauorem meretur, vt de bonorum possessione decretali scriptum est *in l. 1. § decretalis, D. de succes. edict.* Sed hæc sententia esset nimis dura cum ab initio ita constiterit contractus, vt infirmandus fuerit si tum mater decessisset, & quidem propter immodicam læsionem quæ semper eadem subest, *arg. l. quod si minor 24. § restitutio. versic. nam etsi origo, D. de minor. arg. l. Pomponius 35. versic. & matrimonium. D. famil. ercisc.*

DEFINITIO VI.

Quid si filia per totum illud decennium in patris potestate fuerit, aut in mariti iure? Et an non valenti agere currat præscriptio?

AN idem dici debeat si post mortem matris filia, quæ renunciauit, toto illo decennio in mariti iure aut patris fuerit potestate, quæsitum est. Sic enim quibusdam videbatur, quasi de iure suo experiendi non habuerit facultatem, eum dici soleat, non valenti agere non currere præscriptionem: [1] præsertim filio aut filiæfamilias, [2] itémque mulieri quæ bona sua omnia in dotem dedit. [3] Mihi tamen contra videbatur, propterea quod his casibus actio nata sit, quam exercere sane filiusfamilias potest vel inuito patre, [4] quippe quem implorato iudicis officio cogere possit, vt sibi agenti consentiat. [5] Mulier vero etsi constante matrimonio dotalem actionem prosequi nisi marito consentiente non potest, [6] cum tamen maritum ex ea causa iudicio de dote obligatum habeat, quod instituendæ actionis tempora labi passus sit, [7] non minus exceptione repellenda est, quam si agere ipsa potuisset. [8] Nihil enim illi abesse videtur, cum etsi maritus egisset & obtinuisset, æquè nunc illa contra maritum ad recipiendum victoriæ commodum agere cogeretur. [9] Quid ergo si maritus soluendo non sit? Adhuc idem dicendum erit. [10] Imputare namque sibi mulier debet cur vulgare iuris auxilium [11] aduersus mariti paupertatem constante quoque matrimonio non imploraverit, aut agendi licentiam vel à marito [12] vel ipso recusante à iudice non impetrauerit: [13] Cur denique præscriptionis cursum ratione aliqua non interru-

Source : BIU Cujas

perit. [14] Sed neque probare facile poteram quod noſtri tam generaliter tradunt, non valenti agere non currere præſcriptionem. Quod enim Iuſtinianus in filiorumfamilias perſonis conſtituit, [15] non tam iuris rationem, quam nouum ius continet, [16] ad ſuam ſpeciem coarctandum, hoc eſt, quoties filiofamilias actio aliqua viuo patre competit de ea re, quam pater ipſe vendiderit, aut aliter alienauerit, & de cuius euictione teneatur. Motus enim eſt Iuſtinian. vt ita conſtitueret exemplo [17] eius, quod in bonis maternis iam ante Conſtantinus induxerat. [18] Et habent hi caſus rationem ſpecialem, quod ſicut non ſit permittendum filiofamilias, vt agat ſine conſenſu patris, [19] ita inhumanum ſit cogi patrem conſenſum præſtare in eam rem, ex qua mox futurum ſit, vt ipſe conueniatur. [20] Cæterum & abſentibus & ignorantibus, licet agendi poteſtatem non habeant, præſcriptionum tempora currere certum eſt, quoties continua ſunt. [21] Nec niſi cum de diebus vtilibus agitur ea diſtinctio locum habet, an agendi poteſtatem actor habuerit, necne. [22] Ideoque nimirum comparatum eſt, vt abſentis bonis curator detur, qui pro non valente agere actiones omnes alioqui tempore perituras exerceat, [23] Inde etiam reſtitutiones edicto Prætoris introductæ, ſi qua iuſta eſſet cauſa ignorantibus vel abſentibus ſuccurrendi. [24] Fruſtra vero, ſi non valenti agere præſcriptio nulla curreret. [25] Planè cum ea cauſa eſt propter quam agi non potuerit, quod nulladum actio nata ſit, [26] nihil eſt quod de præſcriptione tractari queat, quandoquidem prius omnino eſt, vt nata ſit actio, quam vt vel exerceatur vel perimatur. [27] Atqui, inquies, ea ſaltem iuſta petendæ ex edicto generali reſtitutionis cauſa videri debet, quod vel paterna, vel maritali reuerentia vxor aut filiafamilias prohibita ſit petere reſtitutionem. [28] Sed non puto: Cum aut patris aut mariti interfuerit agi potius quam non agi, [29] Et abſurdum ſit dari reſtitutionem ad hoc ipſum, vt reſtitutio peti poſſit, ne alioqui res abeat in infinitum. [30] *Ita tractatum*, non tamen deciſum eſt in ſupradicta cauſa.

1 *Ex l.1.§.vlt.C.de annal.except.* Scripſi in Chiliade *Decad.3. Error.9.*

2 *l.1.§.vltim.* iunct. *Auth.niſi tricennale. C.de bon.matern.*

3 *l.in rebus* 30.*C.de iur.dot.*

4 Quia cum filiifamilias perſona ſit integra, poteſt ille ex omnibus contractibus & agere & conueniri, *l.tam ex contractibus 57. D.de iudic.* Nunquam tamen agere ſine conſenſu & authoritate patris, niſi in publicis iudiciis. De quo vide Guid. Pap. *qu.54.* & Iul. Clar. *in §.fin.quæſt.14.num.5.*

5 *l.vlt.ad finem princ.verſi.neceßitate. C.de bon.quæ liber. l.cogi* 16.*§.ſi pater. D.ad SC.Trebell.* Facit *l.Imperator* 50.*eod.*

6 *d.l.in rebus. l.doce 9.C.de rei vindicat.*

7 *l.ſi extraneus* 33.*l.is qui* 56.*D.de iur.dot. l.cum dotem* 71. *eodem.*

8 Nihil enim ei abeſſe videtur cum habeat actionem. *l.ſi is qui actionem* 15.*de regul.iur.* vt in Defin. ſequitur.

9 Dotis namque actio neceſſaria eſt ſoluto matrimonio, nec dos redit ipſo iure ad mulierem. *l.dotis actione 9. C ſolut. matr. l.quoties* 16.*C.de iur.dot.*

10 Quid enim intereſt bonæ fidei poſſeſſoris an maritus ſoluendo ſit necne. *arg.l.4.§.illa etiam quæſtio. D.de dol.mal.except.* Sufficit nihil ei poſſe imputari, mulierem vero agere potuiſſe.

11 Id eſt, vt noſtri vocant, aſſecutionem dotis, ex *l.ſi conſtante* 24.*D.ſolut.matr.l.vbi adhuc* 25.*C.de iur.dot.*

12 Poteſt enim mulier agere pro dote marito conſentiente, non etiam eo inuito aut ignorante, quomodo accipienda eſt *d.l. doce 9.C.de rei vindic.*

13 *Arg.d.§.neceſſitate.*

14 Litem conteſtando aut ſaltem conueniendo aduerſarium per executorem, vt loquitur *l.ſicut* 3.*C.de præſcr.*30. *vel* 40.*annor.*

15 *d.l.1.§.vlt.C.de annal.except.*

16 Vt oſtendunt verba illa legis: *In aliis autem, quæ minimè acquiri poſſunt, hoc non fuerat ſpecialiter conſtitutum.*

17 Vt & pleraque alia Imperatorum reſcripta non minus exemplo quam ratione facta ſunt. *l.Titius* 54.*D.ad SC.Trebell.*

18 *l.1.§.vlt C.de bon.matern.*

19 *d.l.vlt.verſi.neceſſitate, C.de bon.quæ liber.*

20 Quemadmodum enim auctoritatem pro ſe, & in rem ſuam præſtare nemo poteſt, *l.1.l.pupillus* 5. *l.quod dicimus* 7.*D.de auctor.tutor.* ita neque cogendus eſt vt præſtet contra ſe. Nemo ſiquidem cogitur id facere per quod futurum ſit, vt teneatur, præterquam in ſingulari caſu, *l.4.§.ſed enim in fin. D.rem pupil. ſaluam for. & l.illud verum* 10.*D de eo quod metus cauſ.* etſi poſſum contra te interdum agere, vt agas, *l.13.§.pen.de act.empt.*

21 *l.vlt & tot.tit. C.de long.temp præſcript.l.3. C.de præſcript.* 30.*vel* 40.*annor.*

22 *l.1.D.de diuerſ.temp.præſcript. l.cum ſex* 55. *D.de adilit. ed.ct.*

23 *l.2.* vbi DD. *de curat.bon.dand.*

24 *l.1.& tot.tit.D.ex quib.cauſ.maior.*

25 Nulla enim reſtitutione opus eſſet aduerſus præſcriptionem quæ non cucurriſſet, vt in caſu *d.l.1.C.de bon.matern.d.§.vlt. l.1.C.de annal.except.*

26 Vt in ſpecie *dict.l. in rebus* 30. §. *omnis autem. C. de iur. dotal.*

27 Bart. *in l.pignori* 15.*D.de vſucap.* Priuatio enim præſupponit habitum, *l.bouem* 43.*§.ſi ſub conditione. D.de ædil.edict l.decem* 116.*D de verb.obligat.*

28 *Arg.l.1.§.quæ onerandæ, D.quar.rer.act.non det. l.pen.D.de furt.*

29 Ideoque nec veriſimile eſt, prohibitam fuiſſe filiam à patre aut vxorem à marito ne ageret, Semper enim & ferè in omnibus Caſſianum illud inſpiciendum eſt: Cui bono?

30 Vt ſcripſi *Defin.1.num.20.ſup.eod.*

TIT. XXXVI.

QVIB. EX CAVS. MAIOR. in integr.reſtit.

DEFINITIO I.

De in integrum reſtitutione aduerſus ſtipulationem reddendæ dotis, ſine cauſa factam in fauorem abſentis.

FRATER cum ſorore de bonis paternis, maternis, fraterniſque tranſegerat, eique cum longè plus illa ſibi debitum eſſe contenderet, quingentos florenos daturum ſe ſpopondera-rat, remiſſo per ſororem ſuperfluo his verbis, *luy faiſant grace du ſurplus*, Eo ipſo die, eodémque ſtipulante notario, iam abſente tamen fratre, ſoror eam pecuniam ſibi à fratre promiſſam viro in dotem dederat, ſubiecta ſtipulatione, ſoluto matrimonio dotem illam aut mulieri eiuſve liberis, ſi qui ſupereſſent, Aut ſi nulli tum extarent fratri reſtitui. [1] Quam ſtipulationem frater poſtea ratam habuerat. [2] Cum ſoror aliquanto poſt tempore conqueretur, non tam quod viliore pretio bonis paternis, maternis & fraternis renunciaſſet, [3] (quamquam hoc quoque allegabat) quam quod reſtitutionem dotis in caſum non exiſtentium liberorum notarius fratri ſtipulatus eſſet, [4] in integrum reſtitutionem ex reſcripto Principis eo nomine implorabat, quaſi id per fraudem & circumuentionem notarij, ac ſine cauſa factum eſſet. Frater vero illam ſtipulationis cauſam adferebat, quod ea contemplatione plus ipſe ſorori per tranſactionem promiſiſſet quam alioqui fuiſſet promiſſurus: [5] Ideoque non eſſe permittendum ſorori, vt ab hac conuentione diſcederet, ſi non à tranſactione quoque diſcedere parata eſſet, [6] quod vnus idemque contractus videretur altero in continenti poſt alterum facto, [7] aut ambo ſaltem correſpectiui, vt noſtri loquuntur, & alter alterius intuitu celebratus. [8] Plerique putabant iuſtam

iustam esse causam in integrum restitutionis, quod ex ipsis transactionis verbis constaret minus iam à fratre sorori promissum, quam ei deberetur. [9] Item quod tabulis dotalibus frater non adfuisset, nec eiusmodi stipulationis interponendæ mandatum notario dedisset. [10] Quę porro causa subesse poterat dotis quâ soror ab aliis acceperat, restituendæ fratri, qui de suo dederat nihil? [11] Aut cur feramus vt sorori adempta sit per eam stipulationem facultas testandi de dote, si absque liberis moriatur? [12] Cum tamen ei frater conditionem deferret, vt à transactione totoque negotio discederetur, nec ipsa contradicendi causam haberet, pronunciauit Senatus locum quidem esse restitutioni in integrum, sed ita vt vtrique salua essent iura omnia, quæ ante transactionem habuissent, ipsa quoque transactione in eam rem rescissa. [13] Nam aduersus vnum ex pluribus correspectiuis contractibus, non magis quam aduersus partem contractus dari restitutio poterat, quin à toto negotio abiretur. [14] *Ita Senatus* ex tempore Idib. Decembr. 1592.

1 Quæ pactio valet & vtilis est. *l. cum dotem* 29. §. *vlt. D. de pact. dotal.*

2 Itaque perinde erat ac si ipse fuisset stipulatus, vt *in d. §. vlt.* cum ratihabitio æquipararetur mandato. *l. vlt. C. ad SC. Maced. l. vero* 12. §. *vlt. de solut.*

3 Quæ poterat esse iusta causa restitutionis si soror vel vltra dimidiam læsa, vel intra dimidiam quidem, sed minor eo tempore fuisse proponeretur. *Iunct. l. 2. C. de rescind. vendit. DD in l. si quando. §. & generaliter. C. de inoff. testam.*

4 Interest enim mulieris, vt spem habeat dotis ad suos heredes reuersuræ. *l. 3. §. ergo etiam. D. de minor. l. pater* 71. *vers. interest enim. D. de euict.* iunct. *l. si pactum* 9. *D. de probat.*

5 Vt in specie. *l. cum te* 6. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

6 *Argum. l. vlt. D. de acceptil. l. si duo* 13. § *si quis iurauerit. D. de iureiur.*

7 Siquidem ea quæ in continenti fiunt videntur inesse. *l. 7. §. quinimo. D. de pact. l. lecta* 41. *versic. docebam. D. de rebus cred.*

8 *d. l. cum te* 6. *C. de pact. int. empt. & vendit. l. 1. C. de cupress. lib.* 11. *tit. vlt.*

9 Itaque falsa erat illa stipulationis huius interponendæ causa, quam frater comminiscebatur.

10 Stipulatio autem necessaria videbatur, vt in *d. l. cum dotem* 29. §. *vlt. de pact. dotal.*

11 Illa namque ratio tueri solet pacta dotalia, cum stipulatio nulla interuenit; quod initio dotis dandæ possit is qui dat quam velit legem rei suæ dicere, non aliter daturus. *l. cum dos* 7. *D. de pact. dot. l. in traditionibus. D. de pact. l. vltim. C. de pact. int. empt.*

12 Et sane videbatur mulier hoc casu pacta fratri tanquam heredi, cum eo tempore & in casum nullorum existentium liberorum vix alium heredem quam fratrem sperare posset, vt proinde etiam citra restitutionem in integrum videretur ea pactio transferenda ad quemlibet alium heredem siue testamentarium, siue legitimum, ex eleganti illo Papiniani responso in *l. stale pactum* 40. §. *vlt. de pact.*

13 *Ex l. si diuersa* 14. *C. de transact. l. cum quaritur* 16. *D. de adm. tut. l. si ita* 39. *D. de oper. libert.*

14 *d. l. cum te* 6. *de pact. int. empt. d. l.* 1. *C. de cupress. d. l. vlt. D. de accept. l. tutor* 47. §. *curator. D. de minor.*

DEFINITIO II.

De restitutione in integrum aduersus transactionem, per quam vel iniuria remissa, vel infamia redempta sit.

ADuersus iniuriæ remissionem certum est in integrum restitutionem non dari, ne minori quidem. [1] Credo quod nihil interfit eius qui vult restitui, [2] cum ea querela solam sæuientis animi indignationem & duritiam contineat, [3] hominis autè præsertim Christiani interfit potius beneficio adfici hominem. [4] E contrario si ad obtinendam remissionem iniuriæ, cuius persecutio infamiæ fortassis notam irrogatura erat, aliquid reus soluerit vel promiserit, nulla similiter eo nomine restitutio concedenda est ex causa læsionis quantum libet enormis, [5] id est, quamuis eius, qui ad remittendam iniuriam quid accepit, vel stipulatus est, multo minus interfuerit. [6] Quod enim redimendi honoris gratia factum est, certo modo æstimari non potest, [7] Sed hoc ita si crimen admissum esse constet, non etiam si forte per calumniam & dicis causa ad extorquendam indebitam pecuniam aut obligationem instituta accusatio proponatur. [8] Hoc enim casu subest causa doli quæ locum facit restitutioni. [9] Atqui inquies, crimen fatetur, qui de crimine pacisci tur, [10] si de eo data pecunia transigat. [11] Verum id ita accipiendum est si neque vis neque dolus interuenerit. [12] Sed & fieri interdum potest, vt ab obiecto per aduersa iuris crimine immunis reus sit & absoluendus, qui tamen ex alia causa ad hunc accusatorem nihil pertinente [13] culpandus sit & cõdemnandus. Finge per lasciuiam transeuntis exercitus [14] direptam domum, ac subtracta mobilia per milites vendita fuisse Titio, ignoranti cuius essent. Non caret crimine Titius, qui contra leges & Senatusconsulta emerit. [15] Sed tamen non statim consequens est ab eo direptam esse domum, [16] vt ex alieno delicto furti conueniri possit. [17] Itaque si cum eo paciscatur, cui furtum factum est, ne forte denunciante illo cuius erant condemnetur, nõ quasi fur, sed quasi rei furtiuæ emptor, non videbitur vtique fateri furtum, sed tantum emptionem. [18] Et ideo si cum res emptæ permodici essent pretij, ingentem pecuniæ quantitatem Titius spoponderit vt appareat læsum eum esse vltrà dimidiam inspecto quoque dubio litis euentu, [19] nihil prohibet restitui in integrum aduersus transactionem. [20] Cessat enim hoc casu supradicta ratio, cum nõ ex eo solo fur quis fiat, quod rẽ furtiuam à fure ignorans emerit, si modo vindicanti domino eam reddere sit paratus. [21] Nec proinde infamis fit ex sententia, licet ideo condemnandus sit, quod emerit contra legum & Senatusconsultorum prohibitionem. [22] *Ita Senatus* in causa quadam Aduocati Bally Neciensis in publico auditorio 3. Idib. Mart. 1593.

1 *l. auxilium* 37. *D. de minor.*

2 Non enim rest tui possunt, nisi quorum interest. & qui inciderunt in captionem, vt loquitur *l. 1. D. de in integr. rest. l. scio* 4. *eod. l. 3. §. sed vtrum. l. minor.* 40. *& pass. de minor.*

3 *l. si venditor* 6. *in fin. D. de serio. export.*

4 *l. seruus ea lege* 7. *eod. l. non solum* 11. §. 1. *D. de iniur.* vbi Vlp. scribit actionem iniuriarum quia ex bono & æquo est dissimulatione aboleri, adeo vt semel remissa iniuria postea ex pœnitentia repeti non possit. Itaque inquit, ipsa actionis æquitas omnem eius metum abolere videtur, quia contra æquum venit quisquis omissam iniuriam vult recolere. Atqui restitutiones omnes æquitate nituntur. *l. 1. & 3. D. de rest.* Ergo restitutio in proposito dari nulla potest. *l. 1. §. 8. si quid in fraud.*

5 Nam & in sententiis id obtinet, vt pœna grauior vltra legem imposita conseruet existimationem. *l. in seruorum* 10. § *vlt. de pœn.* quasi duriori sententia cum reo transactum sit de existimatione ipsius, inquit Vlp. in *l. quid ergo* 12. §. *penult. De his qui not. infam.*

6 Transactione enim facta non quærendum est, quo pretio, sed an transactum sit. *l. Lucius* 78. §. *vltim. D. ad SC. Trebellian.*

7 *l. pen. in fin. D. de donat.* iunct. *l. isti quidem* 8. *ad fin. De ea quod met. caus.*

8 *l. in summa* 65. §. 1. *D. de condict. indeb. l. præses* 12. *C. de transact. l. vlt. C. de accusat.*

9 *l. sub prætextu instrumenti* 19. *C. eod. l. pen.* vbi est text. elegans. *D. de calumniat.*

10 *l. quoniam* 5. *D. de his qui not. infam. cum §. vltim. leg. præced. l. transigere. C. de transact.* Fachin. *lib.* 1. *cap.* 8. *& 9.*

11 *l. non damnatos* 18. *C. eod. l. furti* 6. §. *pactusque. D. eod.*

12 Id est si quod reus dedit, dederit pro mala conscientia vt ait *d. l. non damnatos.* Quod enim aut vi aut dolo factum est, prætor nunquam ratum habere debet. *l. si mulier* 21. §. 1. *D. quod met. caus. l. 1. & tot. tit. D. de dolo.*

13 Nam in criminalibus sicut & in ciuilibus causis non auditur accusator, cuius nihil interest.

Source : BIU Cujas

14 Sic Vlpian. loquitur *in l. ex conducto* 15. *§. 1. in fin. D. locat.*

15 Senatusconsultis eam plerisque apud nos prohibitum est districte & sub commination grauissimarum pœnarum ne quis emat à milite, vt nullis existentibus emptoribus magis abstineant milites à furando. Rei enim furtiuæ emptio etiam iure ciuili prohibita est. *l. si in emptione* 34. *§. item si & emptor. D. de contr. empt.* Quæ autem res emi non possint, vide apud Gothofr. *ad d. §. item si.*

16 Nam vt dici solet, Non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse. *l. non epistolis* 13. *l. siue possidetis* 19. *l. ad probationem seruitutis* 22. *C. de probat.* præsertim in criminalibus, in quibus debent probationes luce meridiana esse clariores.

17 Aliud est si quis dicat tantum se emisse ab ignota nec probet. Ipse enim fur præsumitur. *l. 2. l. ciuile* 5. *C. de furt.*

18 Confessio enim præsertim tacita non potest esse amplior accusatione, cum ex accusatione ipsa sit metienda, *argu.* eorum quæ tractat Bart. *in l. consentaneum* 16. *C. quomod. & quand. iud. l. fin. D. de interrog. in iur. fac.*

19 Secundum illam Bartoli traditionem. *in l. 2. C. de rescind. vendit.*

20 Ex causa læsionis immodicæ si non sit insinuata transactio post triginta dies iuxta edictum Diui Principis nostri Emanuelis Philiberti. De quo scripsi *Desin. 10. supr. De transaction.*

21 *d. l. 2. C. de furt.* iunct. *l. si quis* 52. *§. sed etsi rem. & l. furtiuam* 74. *D. eod.*

22 *l. infamem. 7. D. de public. iudic.*

DEFINITIO III.

Aliquando in iis etiam, in quibus procuratori suo quis adfuit, succurrendum esse per restitutionem.

ETsi is qui in iudicio aliquid dixit vel negauit, vel sententiæ aut interlocutioni iudicis acquieuit, præsente procuratore restitui non potest ad improbádum factum procuratoris, quod ipse semel approbauerit: [1] Sunt tamen causæ aliquę ex quibus ea quoque restitutio nonnunquam ex summa æquitate concedenda videatur. [2] Finge minorem cui propter ætatis lubricum succurri oporteat. [3] Nemo dubitat quin ætati succurrendum sit, [4] si quid ille siue solus, siue cum procuratore [5] gesserit ex quo lædi possit. Finge rusticum hominem, [6] & vt loquuntur idiotam, qui non modo quid agendum aut scribendum sit non intelligat, sed neque forsitan quid procurator agat aut loquatur. Iniquum sane fuerit vsque adeo suam ipsi nocere præsentiam, vt quod à procuratore per imperitiam aut collusionem male gestum fuerit omnimodo confirmare ratumque habere compellatur. [7] Igitur rusticitati quoque sicut & ætati parcendum erit, indulta vtique in integrum restitutione. [8] *Ita Senatus* in causa fratrum Nouellet 12. Cal. Sept. 1595.

1 Nemo enim factum proprium impugnare potest. *l. post mortem* 25. *D. de adopt.* & factum cuique suum nocere debet. *l. factum* 155. *D. de regul. iur. cap. quod semel placuit de regul. iur. in 6.*

2 Nimirum ex æquitate illa generali quæ restitutiones omnes introduxit. *l. 1. D. de in integr. restit.*

3 *l. 1. & tot. tit. D. de minor.*

4 Cui etiam *l. Papinianus* 20. in illis verbis *venia ætatis. D. hoc tit. l. si adulterium* 38. *§. incestum ad leg. Iul. de adult. l. aut facta* 16 *§. persona in fin. D. de pœn. l. fere* 108. *de reg. iur.*

5 Cui scilicet adesse potest. *l. Paulus* 69. *D. de procur.*

6 Nam & rusticitati parcendum est. *l. si quis* 7. *§. doli. D. de iurisdict. l. 2. §. 1. si quis in ius vocat non ier. l. 1. §. vltim. de edend. l. 1. §. vltim. de ventr. inspic. l. 3. §. & si sciens ad Sillan. l. 2. & vlt. De iur. fisc.*

7 Nam quod incaute ac per imprudentiam actum est, pro non facto haberi debet. *l. 1. §. 1. de his quæ in test. um. delent.*

8 Neque enim rusticitatis aut ætatis prætextu tantam vim legibus fieri oportet, vt ipso iure & citra restitutionem huiusmodi personis subueniatur, nisi forte per Senatum, cuius suprema manus & auctoritas in eo elucet, vt restitutionis solemnitatem expectare non cogatur, vt Dixi *Desin. 6. sup. In quib. caus. non est necess. in integr.*

DEFINITIO IV.

Aduersus liberationem ei factam qui conueniri poterat condictione indebiti non datur restitutio, quamuis ea liberatio non fuerit insinuata.

ADuersus liberationem ei factam, cui alimenta præstita fuerant, quæ nullo iure debebantur, non potest dari restitutio in integrum eo solo prætextu, quod sine causa facta liberatio sit. [2] Vulgatum enim est, remittentibus actiones suas nullam regressum dari debere, [3] nec actionem, quæ semel fuerit extincta reuiuiscere vnquam posse. [4] Quidni enim saltem donationis iure valeat huiusmodi liberatio, quæ & gratuito & consulto facta fuerit? [5] Nam quod non sit insinuata facere non potest, vt eo minus valeat iure donationis, [6] Quandoquidem eo iure vtimur, vt donationum, quæ fiunt per liberationem cuiuscunque tandem summæ sint, non sit necessaria insinuatio. [7] *Ita Senatus* in causa Hyppolitæ Fillion & Antoniæ du Pra Calend. Decembr. 1595.

1 Ac proinde quæ alioqui videbantur posse condici condictione indebiti si nulla liberatio facta fuisset *tot. titu. de condict. indeb.*

2 Exemplo eius quod dicimus stipulationem sine causa factam non valere, quin saltem qui ex ea agit, doli mali exceptione repellatur *l. 2. §. circa. D. de doli mal. excep.*

3 *l. quæritur* 17. *§. si venditor. D. de adilit. edict.*

4 *l. qui res* 98. *§ aream. D. de solut.*

5 *Ex l. donari* 82. *de reg. iur. l donari* 29. *D. de donat.*

6 Quamuis ex stylo Senatus nostri generaliter constitutum sit, vt donationes omnes debeant insinuari cuiuscumque summæ sint, Alioqui non valeant.

7 Fauore scilicet liberationis, *argum. l. Arrianus* 41. *D. de obligat. & act.* quicquid in contrarium scribat Andr. Tiraq. *ad l. si vnquam in verb. donatione largitus. C. de reuoc. donation.*

TIT. XXXVII.

DE ALIENATIONE IVDICII mutandi causa facta.

DEFINITIO I.

TItius, cui debebas centum ex chirographo, cum te apud iudicem tuum personali actione conuenisset, [1] neque tamen propter tuam frustrationem, aut sententiam à iudice, aut pecuniam à te extorquere potuisset, Sempronio Geneuati creditori suo à quo interim vrgebatur nomen tuum dederat insolutum, facta in eam rem cessione per solemnem stipulationem. [2] Sempronius te repertum Geneuæ in ius vocauerat, nulla prioris litis facta mentione, [3] tandemque & carcerum tædio & litis relata victoria, solutionem extorserat. Cum postea Titium apud Senatum conuenires, vt quanti tua interesset eam cessionem factam non esse, tibi tanti condemnaretur, quasi facta esset aduersus prætoris edictum iudicij mutandi causa, [4] Dicebam non pertinere hanc speciem ad edictum, quo non aliæ continerẽtur alienationes, quam quę fierent dolo malo possessoris, vt nouo subiecto aduersario, cuius forum necessario

sequi

Source : BIU Cujas

ſequi actorem oporteret, hoc ipſo durior actoris conditio efficeretur. [5] In propoſito autem non poſſeſſionis, [6] aut rei quæ poſſideri queat, proponi factam alienationem, ſed nominis, [7] nec à reo ſed ab actore ipſo, [8] nec denique dolo malo, [9] ſed licito iure, vt ab ea obligatione ſe liberaret, quam fortaſſis aliter aut ſaltem æque commodè exoluere non potuiſſet. [10] Nec enim quemadmodum actoris intereſt non habere potentiorem aut duriorem aduerſarium, [11] ita rei eiuſdemque veri debitoris, [12] quicquam videri poteſt intereſſe an ab hoc aut ab illo actore conueniatur, cum neque ideo mutet iudicem, [13] (ponimus enim eum actorem eſſe qui ius nõ habeat reuocandi domum,) [14] neque inuitus iudicium ſuſcipere cogatur, [15] in cuius nimirum poteſtate eſt ſi velit prompta debiti ſolutione declinare moleſtiam. Id enim eſt quod dici ſolet, Iudicia omnia eſſe abſolutoria. [16] Sed tamẽ cum allegares dolo malo Titij & ſimulate factam fuiſſe ceſſionẽm colludente Sempronio, Placuit Senatui nihil inaudito Sẽpronio conſtitui debere, priuſque in ius eum vocandum, & quidem ſumptibus Titij, de cuius dolo purgando agebatur, etſi probabilius exiſtimabam vt ad tuum ſumptum, tuamque diligentiã ea res pertineret, cum de dolo illo, quem Titio obiiciebas, nullo modo conſtaret, [17] nec videri poſſet quicquam feciſſe dolo malo, qui & ſuo & communi iure vſus proponeretur. [18] *Ita Senatus* in cauſa N. Lieure Tononenſis & N. Fœx Ante Calen. Decemb. 1597.

1 *Ex l.2.C.de iuriſd.omn.iudic.& vulgarib.*

2 Quæ datio in ſolutum & ceſſio nominis fieri potuit volenti creditori, ignorante etiam adeoque inuito cedent. debitore *l.1.C.de nouat.& delegat.l.pupilli 96.§.ſoror.D.de ſolut.l.3.C. de her.vel act.vend.*

3 In eoque ſane iniuriam ſibi fecerat, quia litem à cedente ſuo inchoatam peragere non nouam inſtituere debuerat, cum non plus iuris ex iure ceſſo habere poſſet, quam cedens habuiſſet, eiuſque factum præſtare cogeretur ex cuius perſona & iure ageret quamnis proprio nomine, *vulg.l.ex qua perſona 149. De regul.iur.* Sed non erat cedens conueniendus ob iniuriam factam per ceſſionarium.

4 *Ex l.vnic.C.hoc tit.l.1.2.3.& paſſ.D.eod.*

5 Vt apparet ex dictis legibus, præſertim *ex d.l.3.§.ex quib.*

6 Nam & ſola poſſeſſionis alienatio continetur edicto, etſi non alienat qui duntaxat omittit poſſeſſionem. *l.4 §.1. & 2.eod. l.non alienat.119.de reg.iur.*

7 *Vt in d.l.1.C.de nouat.& d.§.ſoror.l pupilli.96.de ſolut.*

8 Rdictum autem illud cum ſit reſtitutorium actori ſoli prodeſt, non etiam reo, quia actori actio priſtina reſtituitur quæ per alienationem extincta erat, vt perinde poſſit exerceri contra non poſſidentem acſi poſſideret. *d.§.ex quibus.* At actore alienante nihil eſt quod amittat reus, nec proinde quod ipſi reſtituere prætor poſſit vel debeat.

9 Quod tamen in edicto illo requiritur, vt probant verba illa edicti, *idque data opera in fraudem.* Quid enim ſi reus tanti habuit re carere, ne propter eam ſæpius litigaret? verecunda hæc cogitatio eius, qui lites execratur non eſt vituperanda, inquit Vlp. *in d.l.4.§.1.D.hoc tit.*

10 Eſt enim vnuſquiſque rei ſuæ moderator & arbiter. *vulg. l.in re mandata 21. C.mandat.d.l.1. C.de nouat.& d.§.ſoror.l.3.& peu.C.de hered.vel act.vendit.*

11 *d.l.1.2.& 3.D.hoc tit.*

12 Nam ſi non ſit verus debitor litemque calumnioſam patiatur, ipſius ſane intereſt, ne potentiorem aduerſarium & calumniatorem habere compellatur.

13 Quia ſemper actor ſequitur forum rei *d.l.2.C.de iuriſd.* niſi in caſibus exceptis in quorum numero hic non eſt.

14 *l.2.§ penult.D.de iudic.* alioqui fieret ſane durior conditio rei, neque tamen ob id locus eſſet edicto reſtitutorio, cum neque hoc caſu quicquam ſit quod poſſit reſtitui, reo nihil amittente.

15 Nam quod dicimus iudicium reddi in inuitum. *l.inter 35.§.1. de verbor.obligation.* de eo accipiendum eſt qui non vult facere id quod debet, non de eo qui fatetur ſe debere paratumque ſe dicit ſoluere *l.ſi debitori 21. D.de iudic. l.ſi reus 73. D. de procurat.*

16 *§.vltim.Inſtit.de perpet.& tem.act.* De cuius tamen ſententia vide quæ ſcripſi *lib.15.Coniect.cap.1. adde l.vltim. De rei vindic.D.*

17 Qui enim dolum allegat, probare debet. *l.quoties* 18 *§.qui dolo, de probat.l.dolum.C de dolo.*

18 *l.ſi duorum 42.D de act empt.*

TIT. XXXVIII.

DE ARBITR.

DEFINITIO I.

Sententiæ arbitri quam litigatores ratam habuerit ſtandum eſt, nullo etiam præcedente compromiſſo.

ET s i valere nõ poteſt arbitrorum ſententia, quam noſtri laudem dicunt, ſi non præcedat compromiſſum: Si tamen ſententiæ litigatores conſenſerint, hactenus confirmabitur, vt valeat in vim pacti, [2] ſiue expreſſus, ſiue tacitus conſenſus interuenerit. Ideoque quod ab arbitris conſtitutum fuerit, ratum firmumque haberi oportebit. [4] *Ita Senatus* inter Ioannem Guibourg & Claudium Chaſtelain 16. Cal. Ian. 1589.

1 Adeo vt neque alio locõ quam vbi compromiſſum eſt ſententiam ferre poſſit, neque de alia re quam quæ compromiſſo continentur *l.quid tamen 21.§.ſi arbiter.l.non diſtinguemus 32.§. de officio 15.D.hoc tit.* quia non ſtatur ſententiæ arbitri niſi metu pœnæ. *l.2.D.eod.l.1.C.eod.*

2 *Arg.l.2.C.commun. vtriuſque iudic.* Idemque iuris eſt in ſententia nulla & proceſſu nullo, vt ibid. notat Gothofred. ex VVrmſero. 1 *pract.22.num.6.Adde l.pen.C.eod.*

3 Nihil enim refert an verbo, aut facto quis ratum habeat *l. non tantum 5.D.rat.rem hab.*

4 An quod imputare ſibi debeat qui ab iniquo arbitrio non appellauit, cum perinde ac à ſententia iudicis potuerit appellare. *l.arbitrio 9.D.qui ſatisd.cog.l.vltim.in fin.C.de iudic.* Imo ſibi imputare cur compromiſerit, nec enim poteſt appellare. *Def. 6.inf.*

DEFINITIO II.

In Senatores & alios iudices ordinarios compromitti non poteſt tanquam in arbitros iuris, ſed vt in arbitratores.

IN præſides & Senatores non magis compromitti poteſt tanquam in arbitros iuris, quam in aliũ quẽlibet iudicem ordinarium, [1] cum ſint & ipſi iudices ordinarij. [2] Sed tanquam in arbitratores & beneuolos, vt vocant compoſitores cõpromitti haud dubiè poteſt. [5] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Guibourg & Claudij Chaſtelain 4. Cal. Iulij 1591.

1 *l.ſed ſi ſeruum 9.§.quis iudex ſit. D.hoc tit.* obſtante nimirum lege Iulia, de qua *in l.cum lege Iulia 41.eod.& in l.20.§.conuenire.D.de iudic.* Vide Guid. Pap. *quæſt.69.*

2 Licet inſpecto initio non aliam iuriſdictionem habeant, quam quæ delegata eſt à Principe, ſub cuius etiam nomine & auctoritate ſenatuſconſulta prodeunt, vt appareat Senatum fungi vice Principis non ſua *l.1. §.qui mandatum l.3.D.de offic.eius cui mand.l.ſolet prætor.16.D.de iuriſd.l.vnic.§.his cunabulis.D.de offic.præf.prat.*

2 Ratio differentiæ eſt, quia iudex ordinarius habet iudicandi neceſſitatem. *l de qua re 74. D. de iudic. l.pen.§.pen.& vlt.D. de vacat.& excuſ.muner.* quam porro ſibi præriperet, ſi tanquam arbiter iuris votũ emitteret. ſi quidem eodẽ prorſus modo iudicare debet arbiter iuris, quo ſi vere eſſet iudex. Non etiã arbitrator, qui rb ſeruato iudiciorũ ordine iudicat ex bono & æquo. *l.ſocietatem 76.§.arbitrorum.* vbi late Bart. *D.pro ſocio.* Vnde fit vt quãuis in cauſa ſua nemo poſſit ius dicere vel iudicare *11.C.ne quis in cauſ ſua.* Poſſit tamen eſſe arbitrator. *l.ſi in l.24. D.locat.* tamet ſi non poſſit cogi vt ſententiã ferat, quia ſibi nec impetrare poteſt, nec prohibere. *l.pen.D.hoc tit.* Iunge *l.pen.§.pen.& vlt.C.eod.* Vix tamen eſt vt in alios quam iuris arbitros compromitti olim ſoleret. Idque eſt quod iam olim dicebat Paulus redacta com-

Source : BIU Cujas

promissa ad instar iudiciorum. *l.1.D.eod.d.l.76.pro soc.* Iunge *Def. 5.infr.*

DEFINITIO III.

Si ex pluribus arbitris quidam alio absente pronunciauerint.

SI in tres compromissum sit & duo consentiant altero præsente, licet dissentiente, valet sententia: [1] non item si tertius absens fuerit. [2] Quid si per legitimam citationem, vt adesset interpellatus probetur? Nihil proderit interpellatio, [3] fuit enim si compromissum receperat, cogendus non interpellandus, [4] Poterat namque si adfuisset alios trahere in suam sententiam, [5] Vt proinde mirum non sit plus hoc casu posse absentiam quam præsentiam cum contradictione. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.item si vnus* 17. *§.vlt.D.hoc tit.* iunct. *l.seq.* quæ in iudicibus quoque idem iuris esse ait.

2 *l.duo ex tribus* 39. *D.de re iudic.*

3 Nam quod dici solet contumaciam esse pro præsentia. *Auth. qua in prouincia. vers. sed si nec ipse. C. vbi de crim. agi oport.* tunc verum est, cum agitur de prætudicio contumacis, non alterius, cui contumaciam alienam nocere non oportet, vt in proposita specie propter rationem quæ sequitur in Definit.

4 *l.3.§.1.& seq.D.de recept.qui arbitr.*

5 Ratio est Celsi & Vlp. *in d.l.item si* 17. *§.vlt.eod.*

9 *Gloss. in d.§.vlt.* Sed & contradicenti æquiparatur is, qui iurat sibi non liquere nec vult sententiam dicere. *l.Pomponius* 36. *& seq.D.de re iudic.*

DEFINITIO IV.

De sententia arbitri qui de expensis nihil pronunciauit.

CVm de tota lite compromissum esset, arbitri non nisi de principali negotio pronunciauerant, de expensis litis nihil dixerant. Non eo minus valebit sententia [1] quia finita principalis negotij lite nulla superesse potest controuersia de expensis, quæ non ex conuentione, [3] sed officio tantum iudicis debitæ fuerunt. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Dubitandi ratio est, quia non videtur officio satisfeciſſe arbiter, si non omnes controuersias finierit. *l.qualem* 19. *§.dicere. D.de recept.qui arbit.* nisi de pluribus separatim compromissum sit, quasi pluribus compromissis factis. *l.quid tamen* 21. *in princ. eod.* Sed ratio decidendi fuit quoniam in proposito lis & controuersia tota decisa est, vt sequitur Definit.

2 *l.terminato* 3. *C.de fructib. & lit.expens.* vbi ratio redditur, quod post absolutum dimissumque iudicium nefas sit litem alteram consurgere ex litis primæ materia.

3 Si enim deberentur ex consuetudine aliud esset, quia hoc casu lis noua non ex lite vetere, sed ex obligatione & conuentione ipsa consurgeret.

4 Quomodo vt plurimum deberi solent officio iudicis expensæ litis, quarum condemnatio propter temerariam litem, & in eius pœnam infligitur. *§.1.in fin.Inst.de pœn.temer. litig.l.4. C. de fructib. & lit.expens.* Eadem distinctio in fructibus & vsuris adhiberi solet, An ex conuentione, An officio tantum iudicis debeantur, vt dicemus *infr.ill.tit.de fructib. & lit.expens.* ex Boer. *quæst.* 18. Distinctionis autem huius ratio illa est, quia officio iudicis locus nullus relinquitur finita iam lite, cum ex quo tempore sententiam diffinitiuam tulit, iudex esse desierit. *l.iudex postea quam* 55. *D.de re iudic. l.centum Capuæ* 8. *D. de eo quod cert.loc. l.vlt.eod. l.qui per collusionem* 49. *§.1. D.de act.empt. l.quæro* 54. *D. locat. l.si deposita* 4. *C.depos.*

DEFINITIO V.

Quantum interſit an compromissum factum sit, tanquam in arbitros an tanquam in arbitratores, Et quid in dubio?

COmpromissum sine pœna stipulatione tamen interueniente factũ in arbitros iuris valebat olim, [1] hodie non valet, [2] Sed in arbitratores & beneuolos cõpositores, etiã sine pœna, & valebat olim & hodie valet, vt ex eo detur actio: [3] Siue approbata sit eorum sentẽtia expresse aut tacite, siue non, Et, Siue approbatio illa iutata sit, siue nõ. [4] Quid si in aliquos compromissum fuerit, neque constet an velut in arbitros iuris an potius tanquam in arbitratores, nec pœna vlla compromisso adiecta proponatur? Credendum erit tanquam in arbitratores compromissum fuisse, non tanquam in arbitros, vt actus valeat potius quam pereat, ex vulgata iuris regula. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam si neque stipulatio, neque pœna interuenerat; non poterat valere compromissum, neque ad producendam actionem, neque ad exceptionem *l.1. C hoc tit. l.2. l.litigatores* 11. *l.non distinguemus* 32. *§.1. D. eod.* Hinc est quod semel commissa pœna soluebatur compromissum nisi actum esset, vt in singulas causas committeretur. *l.si duo* 34. *§.1 eod.* si tamen stipulatio interuenisset sine pœna, sufficere poterat ad dandam actionem incerti. *l. diem proferre* 27. *§.vltim.eod.* quasi id quod interesset pro pœna esset, hac sola differentia, quod nihil peti poterat, si nihil interesset, Pœna vero adiecta peti poterat etiamsi nihil interesset. *l.cum pœna* 38. *eod. l.stipulatio ista* 38. *§.alteri. D.de verb.oblig. l. vlt. D.de præt.stipul.*

2 Nouell. 82. *De iudicib. cap.* 11. *incip quia vero multa.* Intelige nisi secuta sit acceptatio expressa vel tacita. *l.pen. C.hoc tit.* quæ hac parte manet incorrecta.

3 Nimirum ex contractu ipso in quo adhibebatur conuentio, Puta pro socio in specie. *l.societatem* 6. *§.arbitrorum. D.pro socio.* Aut ex conducto *in l.si in lege* 24. *D.locat.* Alioqui sane ex nudo pacto nunquam agi potuit ne quidem hoc casu, nec hodie potest nisi secuta acceptatione *d.l.penult.* Excipe casum *l litigatores* 11. *§.interdum. D.hoc tit.* vbi etiam nudo pacto recte fit compromissum. Stipulatione autem interueniente competet actio ex stipulatu ad id quod interest, quemadmodum olim competiisset. *d.l.diem proferre* 27. *§.vlt.D.hoc tit.* Nam ad hunc casum non pertinet constitutio Iustiniani in *dict.* Nouell. 82. *cap.* 11. sed ad eum solum, quo compromissum factum sit in arbitros iuris, quos ille *iudices* eo loco appellat.

4 Illa namque distinctio, an secuta sit sententiæ acceptatio necne, ad casum illum accommodanda est, quo neque pœna neque stipulatio vlla interuenerit, vt constat *ex d.l.penult.*

5 *l.quoties idem sermo* 67. *De regul.iur. l.quoties* 80. *De verbor. oblig. l quoties in actionibus* 12. *l.vbi est* 21. *De reb.dub. l.cogi* 16. *§.1. ad SC. Trebell.* Vide Papiens. *in form. libell. ad pœn. ex compromiss.* In versic. *in pœna & sub pœna.*

DEFINITIO VI.

An & quando appellari possit ab arbitro?

SEntentia perperam ab arbitris compromissariis reddita quantumuis ipso iure nulla sit, [1] aut iniqua, nõ tamen infirmari iure nostro per viam, vt aiũt, nullitatis potest, [2] neque per simplicem reclamationem, vt reducatur ad arbitrium boni viri, [3] sed omnimodo necessariũ est remedium appellationis, [4] sicut & cum à iudice sententia minus rite & contra leges lata est, [5] redactis nimirum arbitriis ad instar iudiciorum. [6] Si appellatio interposita nõ sit, mandanda est executioni sentẽtia, siue ab arbitro, siue à iudice lata, [7] siue partes expresse consenserint, siue tacitè per silentium & lapsum decendij, [8] quod ad appellandum indistinctè statutum est. [9] Quinimo tacite quoque consensisse creditur, qui contradixit si cum appellare deberet non appellauerit. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Forte reddita absente aliquo ex arbitris, *l.item si* 17. *§.vlt. D.hoc tit.* aut extra diem compromissi. *l.Pomponius* 13. *§.pen. & l.quid tamen* 21. *§.si cum dies. & §.si intra diem. l.non distinguemus* 32. *§.vlt. & l.seq.eod.* Si plenum compromissum fuit, nec tamen de controuersiis omnibus dicta est sententia. *d.l.quid tamen. §. plenum*, iunct. *l.qualem* 19. *§ dicere.eod.*

2 In quo derogatum est iuri communi, quod ex arbitri sententia quæ nulla sit pœnam committi non patitur, vt in *d.l.item si* 17. *§.vltim. ad l.quid tamen. §.penult. l.Labeo* 25. *& pass. D.eod.*

3 Quæ reductio videtur esse ad instar appellationis, *arg. d.l. non distinguemus. §. cum quidam eod.* etsi totus ille versic. *per hanc ergo exceptionem quadam appellandi species est, cum liceat retractare de sententia arbitri.* mihi valde suspectus est. & Triboniani aut cuiusdam interpretis magis quam Pauli elegantiam sapere videtur. Obseruandum autem est, non posse peti reductionem ad arbitrium boni viri, cum ex compromisso itum est ad arbitrum tanquam iudicem, cui siue æquum siue iniquum iubenti omnimodo pareri oporteat, sed tunc tantum cum compromissum

promiſſum eſt in arbitriũ tanquam arbitratorem. *l. ſocietatem 76. verſic. arbitrorum. D. pro ſocio.* in quo ſi pragmaticis vulgo erratur. Scripſi in Rational. vbi vide.

4 Quod iure communi non modo non neceſſarium eſt ſed nec licitum, quoniam à ſententia arbitri iure appellari non poteſt. *d. verſ. arbitrorum d. l. non diſtinguemus. §. cum quidam* Nam ſiue arbitri ſententia æqua ſit ſiue iniqua, ſibi imputet qui compromiſit. *l. dum 27. §. ſtari eod.* in eoque erranit Bartol. qui voluit poſſe ab arbitro quoque compromiſſario appellari *ad l. arbitro 9. D. qui ſatisd. cog. per illum text.* qui tamen non de compromiſſario loquitur, ſed de illo qui datus ſit à iudice, & qui iudicis quodammodo vicem gerit in ea re, in quam conſtitutus eſt. Dicimus, *preudhomme ou expert*, ſicut & qui mandante iudice aut maiore magiſtratu in locum recuſati iudicis electus eſt, de quo in *l. vltim. C. de iudic. Iuge conuenit.* Ab eiuſmodi namque arbitris iudicialibus dicendis potius quam compromiſſariis poteſt potuitque ſemper appellari tanquam à iudicibus, vt ait *d. l. arbitro.* de quibus etiam loquitur Paulus *in l. ſeq.* Facit *l. 7. in fin. C. de fer. l. 33. de appell.*

5 Quo etiam caſu hoc iure vtimur, vt appellandum neceſſario ſit contra quam iure conſtitutum eſſet. *l. ſi expreſſim 19. D. de appell. l. 1. & tot. tit. quæ ſent. ſin. app. reſcind.*

6 Hęc ratio pragmaticorum eſt, ſed non ſatis recta. Nam & iam olim redacta erant arbitria ad inſtar iudiciorum. *l. 1. D. hoc tit.* neque tamen conſequens erat, vt ab arbitris compromiſſariis appellari poſſet *d. §. cum quidam.*

7 Nimirum iubente iudice ordinario rei, ad quem non ad arbitrum ea res pertinet *d. l. non diſtinguemus 32. § Iulianus eod.* Facit *l. à Diuo Pio 15. in princip. D. de re iudic.* quę probat nõ ſemper ius exequendæ ſententiæ illi competere qui ſententiam dixit. *Adde l. pen. C. hoc tit. verſ. quatenus poſſit ſententia eius executioni mandari.*

8 *d. l. penult. verſ. ſin autem.*

9 Stylo Senatus noſtri, cum tamen iure Pandectarum non niſi biduum aut triduum daretur ad appellandum à ſententia iudicis *l. 1. & 2. D. quand. app. ſit in intr. quæ temp.* quod poſtea correctum eſt Iuſtin. *Nouell. 23. de appell. cap. 1.* vbi pro biduo illo aut triduo ſubſtituit decendium.

10 Nihil enim refert an quis nullo modo cõtradicat an non legitime. *l. quoties vitioſe 6 qui ſatisd. cog. l. 2. de auctor. tut.* Legitime autem hic contradicere non potuit niſi per appellationem. Quare nec ſufficeret miſſam eſſe atteſtationem illam de qua *in d. l. pen. verſ. ſin autem*, quia eiuſmodi atteſtatio appellatio non eſt, neque appellationis vim obtinet, niſi cum per merum iudicis appellare quis non audet. *l. 2. C. de his qui per met. iudic. non appell.* Aliquando tamen contradictio quæ fit animo appellandi ſpecies quædam appellationis eſſe creditur. *Auth. ſi quis litigantium* vbi Bald. *C. de epiſc. audient.*

DEFINITIO VII.

Si in arbitri iudicialis electione litigatores diſſentiant.

SI in aliquam cauſam puta æſtimationis cuiuſpiã ineundæ gratia arbitriũ boni viri neceſſariũ ſit,[1] nec cõſentire alter collitigatorum velit in eum quem alter elegerit,[2] rationem quidem aliquam adferre debet cur diſſentiat, & quidem talem, quæ ſi vera eſſet pro iuſta haberi deberet: Sed tamen ſi allatam aduerſarius veram eſſe neget, cauere iudex debet, ne vllas eo nomine probationes exigat,[4] quod fieri neceſſe eſſet ſi de remouendo iudice ageretur,[5] At alius vir bonus eligi debet, in quem facilius pars aduerſa conſenſura ſit,[6] Ne alioqui ſumptibus inanibus litigatores vexentur pro re, quę mutuo vtriuſque conſenſu potius quam per officium iudicis aut iuriſdictionis poteſtate expedire debeat. [7] Non enim ſicut iudicis,[8] ita arbitri & viri probi auctoritas vlla eſt, niſi quam ei dat litigantium conſenſus. [9] *Ità Senatus* pro fratribus Ponthus Lugdunenſibus, contra D. Amedeum du Coudrey ex Conſiliariis Principis noſtri 6. Id. Decemb. 1592.

1 Vt *ia l. Titium 47. §. 1. de admin. tut. l. 1. §. 1. de legat. 2. l. ſi fibia 43. de leg. 3. cum poſt 69. §. gener. D. de iur. dot. l. ſocietatem 76. & ſeqq. D. pro ſocio.*

2 Non enim facile conſentiunt in arbitrum, qui à iudice iubentur eligere. *l. vlt. C. de iudic.* propter naturalem hominum ad diſſentiendum facilitatem. *l. item ſi 17. § principaliter. D. hoc tit.*

3 Ne alioqui videatur iudex indulgere malitiæ & cauillationi contra *l. in fundo 38. D. de rei vindic.* Contradictio enim quæ cauſam nullam habet non eſt attendenda. *l. ſi cum dotem 22. §. nec non illud D ſolut. matr.*

4 Ne alioqui fiant de lite lites *l. 4. C. de fract. & lit. exp.* cum eatur ad arbitros tollendarum non diſſerendarum litium cauſa. *l. quamuis 37. D. hoc tit.* etſi lex illa, vt & totus titulus pertinet ad arbitros compromiſſarios, non ad eos quos ſupra diximus iudiciales dici poſſe. Facit *l. 3. §. 1. cõd.*

5 Sulpicionis enim cauſæ contra iudicem non ſolum allegandæ ſunt, ſed etiam probandæ, *cap. ſuſpicionis. cap. cum ſpeciali. Extr. vt lit. non conteſt.*

6 Aut a iudice iuſſo conſtitui *d. l. vlt. ad fin. C. de iudic.*

7 *l. minoribus 6. D. de minor.*

8 Priuatorum etiam conſenſus iudicem non poteſt facere cũ, qui nulli præeſt iuriſdictioni *l. 3. C. de iuriſd.* licet iuriſdictionem, ſi quam habet, poſſit prorogare. *l. 1. & 2. D. de iudic.*

9 Adeo vt nec arbitrium recipere quiſquam cogatur, quoniam ea res libera & ſoluta eſt & extra neceſſitatem iuriſdictionis poſita, vt ait *l. 3. §. 1. D. hoc tit.* cum ex contrario quiſquis iudex eſt etiam inuitus iudicare cogatur. *l. pen. § pen. De vac. & excuſ. mun.* niſi vel habeat excuſationem nouam. *§. vlt. inſt. de leg.* vel ſuſpectus ſit. *l. ſuperioſſimi 16. C. de iudic.*

DEFINITIO VIII.

De arbitro attentante in præiudicium appellationis.

ETIAM arbiter & arbitrator attentare dicitur, ſi ab eo appellatum ſit, [1] iſque in ſpretum appellationis aliquid conſtituerit: [2] Quando eo iure vtimur vt à ſententia per arbitrum vel arbitratorem lata non niſi interpoſita appellatione reclamari poſſit, aut peti reductio ad arbitrum boni viri, ſiue de nullitate, ſiue de iniquitate ſententiæ, vt vocant, arbitrametalis conqueri quis velit. [3] Itaque exemplo eorum quæ à iudice ordinario attentata probantur, ſunt illa omnino & ante omnia reuocanda, ne ſuperioris iudicis auctoritas impune ſpreta videri poſſit: [5] Maxime vero ſi Senatus fuerit appellatus, [6] tametſi duntaxat verbo attentatum proponatur. [7] *Ità Senatus* in cauſa Syndicorum de Valoyre & de Valmenier 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Poſt quam eo iure vtimur contra iuris rationem, vt ab arbitro quoque compromiſſorio appellari poſſit, vt dixi *Defin. 6.*

2 Arbiter enim à quo appellatum eſt, cum appellari poteſt deferre debet appellationi. *l. arbitro 9. D. qui ſatisd. cogant.* Cur enim plus iuris vel auctoritatis habeat, quam iudex, cuius vices gerere intelligitur?

3 Dixi *Defin. 6. ſup.*

4 *l. vnic. D. nihil innou. pend. appell. l. 3. C. quand prouoc. non eſt neceſſ. l. reus 7. §. vlt. D. de muner. & honor. Nouell. 134. vt null. iudic. cap. 3. in fin.*

5 Appellatio enim habet vim non ſolum deuolutiuam, ſed etiam ſuſpenſiuam ſtatim atque dictum eſt, Appello. *l. 2. D. de appell.* etiamſi contra fiſcum appellatum ſit. *l. ſecundum 6. D. de appell. recip.*

6 Quia Senatus appellationum ſupremus iudex eſt & Principis vices gerit, vt dixi ſupra *ad Def. 2. nu. 1.*

7 Nam etiam verbo attentatur, & quæ verbo attentata ſunt, verbo ſaltem reuocanda ſunt, vt verba verbis diſſoluantur. *l. niſi conſentiat 14. D. de acceptil.* Dixi *Defin. 1. ſup. Vt lit. pend. vel poſt prouoc.*

DEFINITIO IX.

De compromiſſo facto poſt deſertam appellationem.

DEſerta iam appellatione, [1] ob eamq; cauſam vocato in ius appellante, ſi collitigantes compromiſerint de lite, & negotio principali fere eſt vt victor à iure ſibi quæſito per contrarium actum receſſiſſe videatur: [2] Alioqui enim compromiſſum non valeret tanquam factum ſuper re iudicata, [3] Cum ſententia à qua prouocatum eſt, non eo minus tranſeat in rem iudicatam, ex quo deſerta fuit appellatio, & ſuper deſertione lis cœpta. [5] Adeo vt neque aduerſus deſertionem illam ſummo iure apud nos competere poſſit in integrum reſtitutio. [6] *Ità Senatus* pro Claudio Miege contra Thomam Bertrand. 6. Cal. Iul. 1593.

Source : BIU Cujas

1 Hoc ideo, quia si de causa appellationis pendentis necdum desertæ compromissum esset, tempora eius prosequendæ non curreret. *Auth. si tamen. C. de temp. & repar. appell.* sumpta est Iustiniani *Nouell. 93. de appell. cap. 1.*

2 Lis enim de principali negotio nulla superesse potest post sententiam, nisi supersit etiam appellatio quæ extinguit iudicatum. *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpil.* Facit *l. pen. C. de pact. l. 28. D. de minor.*

3 *l. & post rem 7. l. post rem iudicatam 11. D. de transact. l. eleganter 23. §. 1. D. de condict. indeb. l. si causa cognita 32. C. de transact.*

4 Ob idque & protinus executioni mandari potest acsi non fuisset prouocatum *l. 2. l. vltim. §. illud etiam. C. de temp. & repar. appell.*

5 Non quod litem super desertione cœptam esse necesse sit ad hoc, vt per desertionem sententia transeat in rem iudicatam, sed quia quandiu ea lis cœpta non est permittitur aduersus desertionem in integrum restitutio ex causa.

6 Nimirum post litem cœptam super desertione, imo & post motam controuersiam per solam citationem. Styl. Senat. artic.

DEFINITIO X.

An probati arbitri factum improbari possit?

QVi ad taxandum & liquidandum debitum mutuo collitigatorum consensu electus est, postmodum ab alterutro suspectus fieri non potest, [1] Sed tamen non eo minus quod ille constituerit improbari potuerit, si male dictum factumve probetur. [2] Vt puta si cum deberet constituere quantum deberetur, pronúciauerit quid deberetur. [3] Quasi iudicis potius functus partibus, quam probi taxatoris. [4] Nec simile est quod dici solet standum esse sententiæ arbitri. [5] Non enim arbitro bene comparatur is, qui nullo præcedente compromisso ad taxandum electus est, [6] At neque arbitri sententię statur propter auctoritatem sententiæ, sed solo metu pœnæ in compromisso adiectę. [7] Cui consequens est, vt nullo præcedente compromisso nullaque subiecta pœna, nihil causæ sit cur arbitri dicto stari oporteat. [8] *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon nobilissimorum Aduocatorum prid. Id. Iul. 1595.

1 Quia semel approbatus postea reprobari non potest. *l. cum mulier 47. D. solut. matr. l. si vxor. 13. §. vlt. ad leg. Iul. de adult. cap. quod semel placuit de reg. iur. in 6.* Intellige nisi superuenerit noua causa. *l. pen. §. vlt. de vacat. & excus. muner.*

2 *l. vltim. in fin. C. de iudic. l. arbitri 9. & seq. D. qui satisd. cog.* Aliud enim est personam, aliud factum improbare. *l. post legatum 5. in princ. & §. 1. l. si testamentum 24. de his quæ vt indign.*

3 Aliud enim est de iure, aliud de calculo pronunciare. *l. Sabinus 29. D. de dolo.*

4 Officio autem suo fungi debuit non alieno *l. Labeo 25. D. hoc tit.*

5 *l. diem proferre 27. §. stari eod.*

6 Sensus est differre arbitrum compromissarium à iudicialibus, vt dixi *Defin. 6. num. 4. supr.*

7 Cum enim pœna adiecta est, debet illa præstari ante causæ cognitionem. *l. vbi pactum 40. C. de transact.* id est, antequam cogatur is, qui pœnam petit, suscipere iudicium de negotio principali. Alio tamen iure vtimur.

8 Nisi secuta sit acceptatio expressa vel tacita, vt in *l. pen. C. hoc tit. l. 2. C. comm. vtr. iudic.* neque necesse est hoc casu appellare, cum talis arbitri dictum (vulgo vocant *rapport*) non sit sententiæ. A qua sola appellari potest.

TIT. XXXIX.
DE SATISDAND.

DEFINITIO I.

De satisdando pro executione instrumenti guarentigiati.

EX instrumento quantumuis authentico & guarentigiato, vt vocant, non potest iudicis imperio præcise cogi debitor ad solutionem ante sententiam & condemnationem. [1] Nisi oblata prius per creditorem satisdatione. Quam ob causam solent creditores, vt satisdationis incommodum & moras effugiat, [2] diplomate vti quod De debitis vocant, cuius singulare priuilegium [3] illud est, vt paratam præbeat exequendi facultatem, nullo satisdationis onere iniuncto. [6] Nam cum satisdatio necessaria est, non aliter rite præstita videtur, quam si præsente aut saltem vocato aduersario præstita sit, [7] cuius nimirum interest abunde cautum esse. Idque ex illa etiam fit iuris regula quæ habet: Nihil agendum esse inauditis iis qui ex eo actu lædi possunt. [9] *Ita Senatus* prid. Id. Nouemb. 1588. Et rursum pro heredibus Petri Gleyron contra R. D. Archiep. Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1 Instrumentum guarentigiatum est cuius vigore competit exactio sine strepitu & figura iudicij, ita vt de facto incipi possit à captura personæ aliaue executione, vt dixi *Defin. 1. num. 5. sup. In quib. caus. necess. non est in integr. rest.* ex Antonin. Tessaur. *Decis. Pedem. 26. numer. 12.* Pragmatici vocant *Lettres de main garnie.*

2 Licet dicantur habere vim sententiæ & condemnationis, Bart. *in l. cum vnus. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

3 *Arg. l. vlt. C. de ord. cognit. l. 1. l. 4. in princ. & tot. tit. D. si cui plusquam per leg. Falcid.*

4 Non enim semper facile & obuium est dare idoneum fideiussorem. *l. si fideiussor. 7. in princip. & §. 1. D. qui satisd. cogant. l. 2. § sed si dubitetur. D. de iudic.* quia fideiussor locuples dicitur non tantum ex facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate *l. 2. eod. l. 1. D. si quis in ius vocat. non ier.* Sed & contumeliam quandam subire creditur is qui satisdare cogitur, si sit vir præcipuæ existimationis & honestatis. *l. testamento 17. §. vltim. de test. tutel.*

5 Cuius priuilegij ratio illa est, quia supremi Principis nomen & auctoritatem præ se ferunt, non autem vt aliæ, solius iudicis.

6 Rescripti enim & diplomatis forma talis est, quam omnimodo seruari conuenit.

7 Cum multa possint allegari propter quæ non debeat idoneus videri fideiussor. *d. l. 2. d. l. 7. in princ. D. qui satisd. cog.* qui autem vel non idoneus, vel non legitime datus est, pro non dato habetur, *d. l. 1. si quis in ius voc. non ier.*

8 *l. Paulus notat. 8. & l. pen. De præt. stipulat.*

9 *l. num ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

De satisdatione remittenda ei, secundum quem vindicias beneficij Senatus dixit.

IN beneficialibus causis ille, secundum quem vindicias Senatus dicit, non solet condemnari ad præstandam satisdationem [1] de fructibus beneficij restituendis aduersario, fortassis tandem victoriam litis habituro: [2] Nec si tam pauper sit, qui vindicias obtinet, [3] (*vulgo recredentiam vocant*) vt restituendis fructibus quos perceperit non possit sufficere, [4] neque rursum si condemnatus noua instrumenta proferat ante vindiciarum executionem. [5] Id enim ad Senatus auctoritatem pertinet, vt qui eo auctore possidet bonæ fidei possessor existimetur, [6] & consequenter fructus suos faciat, [7] Propter quam causam non idem in inferioribus iudicibus iuris est, [8] quorum scilicet minor est auctoritas. [9] Interdum tamen euenit, vt satisdationis onus victori iniungatur. Nimirum si aut victor ipse satisdationem obtulerit, [10] aut tam obscura sint ipsius iura, vt timendum sit, ne tandem succumbat qui nunc obtinet. [11] Etsi enim non facile solet Senatus pro eo vindicias dicere quem suspicetur postea condemnandum fore: [12] Aliquando tamen is causæ status est, vt vindicias pro eo dici necesse sit, quę suspicari liceat tandem cõdemnatum iri, Ne interea beneficij possessio iaceat, quod à publica vtilitate alienũ esse non immeritocreditur, [13] aut possessor is fiat, de cuius iure quicquam nondũ appareat. [14] *Ita Senatus* pro D. Ioanne Philip-

Source : BIU Cujas

Philippo Chauelard: contra Claudium Poysat Canoni cum Bellicensem 13. Calend. Ianuar. 1588. Item pro N. Ribitello, contra N. Vecterium 13. Calend. Sept. 1592.

1 Quæ tamen alias præstanda necessario est, pro executione prouisionalis sententiæ, tum etiam cum Senatus ius dixit, *arg. d. l. vlt. C de ordin. cognit.*

2 Rebuff. *in prax. benefic. tit.*

3 Sic vocat Pomp. *in l. 2. §. & cum placuisset. De orig. iur.*

4 Numquam enim sola paupertas inducit sequestrationem pendente lite, nisi cum aut is qui pauper est dilapidat, vt *inl. emp. 21. §. vlt D. de appell.* aut satisdare iussus non potest. *l. 5. §. 1. D. vt legat. nom. caueat.*

5 Executio enim sententiæ præsertim prouisionalis non potest impediri prætextu noui instrumenti si non probetur reddita ex falsis instrumentis aut testimoniis. *l. vlt. C. si ex fals. instr. l. Diuus 33. D. de re iudic.*

6 *l. iuste 11 D. de acquir. poss. l. qui auctore 137. De reg. iur.*

7 *l. bona fides 48. De acquir. rer. domin.*

8 Satisdandi enim necessitatem nec expresse nec tacite possunt remittere, nec magis in beneficialibus causis, quam in profanis.

9 Scilicet ex causa, vt sequitur in definitione: Satisdationes enim nunquam nisi ex causa irrogantur, & præcedente causæ cognitione. *l. 4. in princ. D si cui plus quam per leg. Falcid.*

10 Volenti enim, vt dici solet, non fit iniuria, *l. in diem 8. D. de aqua & aqu. pluu. arcend.* Facit *leg. si conuenerit 26. D. de re iudic.* Solent autem plerique vltro satisdationem offerre, vt videantur existimare iustam se habere litigandi causam. Sed obseruare iudex debet ne vnquam patiatur quem vincere ob id solum quod offerat satisdationem, si alioqui videat eum esse condemnandum, ne auxilium iuris prosit ad iniuriam comminiscendam *l. quia satisd. atio 6. D. de susp. tutor. l. testamento 17. §. 1. de test. tut. tutel.*

11 Cum id quod iussit vetuitve prætor aliusve iudex quilibet contrario imperio tollere possit ante diffinitiuam sententiam. *l. quod iussit 14. D. de re iudic. l. qualem 19. §. vlt. de recept. qui arbitr.*

12 Est enim id paulo alienum ab auctoritate rerum iudicatarum, quas ratas manere quantum fieri potest oportet. *l. seruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Trebell.*

13 Nam & in rebus profanis odiosum est, si possessio diutius iaceat. *l. 1. D. de success. edict. l. & quia 6. de interr. in iur. fac. l. pen. D. de iur. delib.*

14 Quis autem iudex præter Appium Claudium, de quo *in d. §. & cum placuisset*, vindicias vnquam dixit pro eo, qui de iure suo nihil omnino doceat?

DEFINITIO III.

De satisdando pro expensis, siue taxatis, siue non.

QVi ob crimen ad pœnam pecuniariam litisque expensas condemnatus est, si pœnam soluerit, pro solis expensis in carceribus retineri non potest,[1] sed si earum taxatio nondum facta sit, ea lege liberandus est, vt ante omnia satisdet se soluturum post eam diem, quam iudex statuerit, quicquid eo nomine debitum fuerit & taxatum. [2] Facta vero iam taxatione, non est cogendus vt satisdet, ne appellationis beneficium quod adhuc saluum habeat, sibi ipsi eripere videatur. [3] Vide Defin. 8. De fructibus & lit. expens.

1 Carcer enim non in pœnam, sed ad custodiam inuentus est *l. aut damnum 8. § solent. D. de pœn.* Pœna verò crimini debetur. *l. sanctimus 22. C. de pœn.* Expensarum autem condemnatio non propter crimen, sed propter litem infligitur. *l. non ignorat 4. C. de fructib. & lit. expens. §. hac autem. Inst. de pœn temer. litig.* Videtur tamen ad contrarium ius inducendum satis accommodata esse ratio illa quam Papin. vsurpabat, licet in specie dissimili in *l. Papinianus 20. De minor.* Indignum esse hunc cui succurratur propter irrogatam pœnam. Quod enim eam rationem Vlpian. ibidem reprehendit iis verbis: *Non recte. Quid enim commune habet delictum cum venia ætatis?* non similiter hic obiici potest. An non enim cum delicto commune aliquid habet lis, quam instituit necesse fuit, vt crimen puniretur? Et vero si ante sententiam interdum carceris supplicium sustinere reus debet, vt loquitur, *l. 3. D. de custod. & exhib. reor.* quanto magis pro solutione expensarum iam lata sententia?

2 Huius enim satisdationis præcipuus vsus esse solet iis casibus, quibus nondum plane liquidum est quantum debeatur. *l. 3. l. seruus 34. §. vltim. D. de statulib.* Et sane iniquum esset cogi quem pati carceres pro debito non liquido, quod etiamsi maximè vellet exoluere ad se liberandum, non posset ob incertitudinem. Nunquam enim reo deneganda est facultas soluendi, vt se possit liberare, si quam eo nomine incommoditatem patiatur.

3 *Arg. l ad solutionem 4. C. de re iudic.* Ita fit vt melioris conditionis sit reus idemque iam condemnatus post taxationem quam ante: quod videtur inconueniens. Itaque putarem conuenientius, vt hic post factam taxationem vel appellare si tempora largirentur, vel omnimodo soluere cogerentur. Sed & appellatione interposita, vellem eum satisdare de soluenda quantitate non ea quæ taxata esset, sed quæ per iudicem appellationis taxanda pronunciaretur, relatione facta ad futurum tempus, vt *in d. §. vlt. l. 34. de statulib.*

DEFINITIO IV.

De satisdatione per reum præstanda, cum causa criminalis in ciuilem conuertitur.

LIte criminaliter primum instituta, mox vt plerumque fit in ciuilem disceptationem conuersa, carceribus eximi reus debet, sed præstita prius satisdatione de iudicato soluendo,[1] & ad iudicium certa die sistendo,[2] si vel ex aliena sit prouincia,[3] vel tam pauper vt condemnationem quæ sequi potest egestate sua elusurus videatur. [4] Extra hos casus & si qui sunt similes satisdationis onus reo non iniungitur, sed iurisiurandi tantum religione obstringitur,[5] vt finita disceptatione in eodem quo antea statu se sistat, sententiæ, quæcunque tandem lata fuerit, si non appellandum putauerit, pariturus. *Ita Senatus* extempore 3. Id. Febr. 1589.

1 Quæ satisdatio facile iniungitur ex causa, & difficilius remittitur quam satisdatio ratihabitionis *l. vnic. C. hoc tit.*

2 De qua satisdatione sunt Tituli. *D. Qui satisd. cog. & si quis caut.*

3 Nisi iuret se non posse ibi satisdare quo casu permittendum ei est, vt alibi satisdet. *l. de die 8. §. tutor. & seq. D. qui satisd. cog.*

4 Vt *in l. 1. §. vlt. de pœn. l si quis 35. de iniur. D.*

5 Quæ cautio iuratoria nec omnino nuda est, nec tam onerosa quam si haberet satisdationem. Quid ergo si præ inopia fideiussorem non inueniat? An retinebitur in carceribus donec lis finem accipiat? *arg. l. 7. §. vlt. qui satisd. cog.* Sufficiet hoc casu cautio iuratoria cum hypotheca. *Nouel. 123. c. 21. in fin.*

DEFINITIO V.

Venditorem non cogi satisdare pro emptore defendendo.

VEnditor siue sponte, siue coactus [1] si defensionem fundi suscipiat pro emptore qui vel hypothecaria, vel rei vindicatione conueniatur, satisdare cogendus non est. [2] Tametsi soleat dici satisdare omnes debere qui pro alio defendunt, [3] quod nemo alienæ rei satis idoneus defensor videatur. [4] Nimirum quia magis est, vt propriam hic rem non alienam defendere existimetur cum de euictione teneatur. [5] *Ita Senatus* extempore 10. Cal. Maij 1589.

1 Hoc est, post factam denunciationem, quæ hoc casu necessaria est, vt de euictione agi possit nisi pacto remissa sit denunciandi necessitas. *l. Herennius 63. in prin. & §. 1. & pass. D. de euict. l. emptor 8. & seq. C. eod.*

2 Cum nulla lege id cautum sit, *tot. tit. qui satisd. cog.*

3 *l. vnic. C. hoc tit. l. minor 51. §. vlt. & ll seqq. D. de procur.*

4 *l. qui proprio 46. §. qui alium eod. l. filiusfam. 14. D. qui satisd. cog. l. in eo 110. §. 1. De reg. iur.*

5 *l. si seruus venditus 21. §. & ideo l. si cum venditor 66. §. si secundus emptor. D. de euict.* Suam enim causam defendit quisquis dicit & probat sua interesse *l. 2. §. 1. D. quand. appell. sit.*

DEFINITIO VI.

De relegato qui satisdationem de non offendendo quam iussus est præstare non potest.

IN perpetuum exilium ire, & de non offendendo satisdare iussus, si propter egestatem nec dato fideiussore,[1] nec idoneis [2] pignoribus cauere possit, iuben-

Source : BIU Cujas

dus est sub capitalis vltimique supplicij comminatione continuo satisfacere iudicato, & patria decedere, [3] Adeo vt nec si petat indulgendum ei sit vel quãtulumcumque temporis spacium ad colligendas sarcinulas, [4] quod aliis relegatis ex humanitate indulgeri & solet & debet. [5] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin.10.infr.De pœn.

1 Plerumque enim tam facile est homini inopi dare fideiussorem, quam soluere. *l.2.§.pen.D.de iudic.*

2 Subsidiaria enim fideiussionis est hypotheca. *l.si mandatu 59. §.vlt.D.mand.l.4 § addici D.de fideic.libert.l.5.§.1.vt legat.nom. caueat.l.omnes 33.§.in hac autem.C.de episc.& cleric.*

3 Quia neque mora neque fraus fieri debet exilio irrogato sub prætextu iniunctæ nec præstitæ fideiussionis.

4 Ne quid interim comminiscatur in necem accusatoris, cuius saluti prospiciendum iudex putauerit.

2 *Arg.l.ab hostibus 15.§.vlt.l.si cui 38.in fin.D.ex quib.caus.maior.*

DEFINITIO VII.

Satisdare liberos non debere de ea quantitate quæ pro sumptibus litis aut alimentorum prouisionaliter adiudicetur.

SIcuti filius naturalis & legitimus, cui pendente lite certa quantitas pro alimentis [1] aut sumptibus litis [2] ex paterna substantia adiudicatur prouisionaliter, vt loquuntur, satisdare non cogitur: [3] Ita nec is, qui naturalis tantum est, siue ab intestato petat portiunculam successionis, [4] siue ex testamento eam ipsam qnantitatem quæ sibi à patre relicta fuit. [5] Hac enim parte idem fauor est naturalium liberorum & legitimorum. [6] *Ita Senatus* pro Claudia filia naturali N.Petri de Monluel Baronis de Chasteaufort 13. Cal. Ian.1592.

1 *Ex l.si instituta 27.§.pen.D.de inoffic.testam. l.penult. D.vt in possess.legat.*

2 Quorum hac parte ratio eadem esse solet quæ alimentorum. *l.vlt.C.de ordin.cognit.l.filius 9.D.de iur.delib.*

3 Quia nec facile fideiussorem inuenire potest qui bona nulla habet. *l.5.§.1.in fin.Vt leg.nom.caueat.*

4 Id est sextantem de quo in *auth.licet.C.de natur.liber.*

5 Eo nimirum casu quo potest pater liberis naturalibus aliquid relinquere, id est, si sine prole decedat & sine parente, *d. Auth.licet.*

6 Quia non minus naturalibus quam legitimis liberis debentur alimenta ex ratione & æquitate naturali. *l.1.4.& 5.D.de libe. agnosc.& alend.* Imo & spuriis quantumlibet natis ex coitu damnato debentur ex æquitate canonica. *cap.cum haberet. Ext.de eo qui dux.in matr.* in iisque proculdubio tanto magis hæc Definitio locum habere debet, quanto sunt illi aliis pauperiores. Facit *l.vlt.§.ipsum.C.de bon.quæ lib.*

DEFINITIO VIII.

De remissa necessitate satisdandi de iudicato soluendo, quam vetus Sabaudiæ statutum forensibus iniungebat.

EXoleuit iampridem vetus illa iudiciorum obseruatio veteribus Principum nostrorum statutis introducta, [1] quæ forenses & alienigenas cogebat, si quid in prouincia peterent à quopiam ex nostratibus, præsertim actione personali, vt de iudicato soluendo satisdarent, nec prius audirentur, quam satisdediſſent. [2] Neque enim æquum visum est satisdatione, quæ magnas plerumque habet difficultates, [3] prohiberi peregrinum ne ius suum persequatur. [4] Tametsi ex contrario non eodem vt par esset priuilegio gaudeant nostrates, si Lugduni agant. Iis namque, vt audio, satisdandi necessitas omnimodo imponitur. Quæ res facit fortasse, vt eodem aduersus Lugdunenses iure vtantur Sebusiani mei, [5] quibus frequentius cum Lugdunensibus commercium & litigium est. Sed tamen quoties ab eiusmodi interlocutionibus iudicum Sebusianorum appellatus est Senatus, semper pronunciauit male iudicatum, impositamque satisdandi necessitatem Lugdunensibus quoque remisit. [6] *Ita tractatum* & relatum est in relationibus libellorum 9. Cal.Mart.1593.

1 Extat statutum *incip.libr.*

2 Quod & in actoribus omnibus generaliter constituerat Iustin. *Nouell.11.cap.2.vnde sumpta est Auth.generaliter.C.de epis.& cleric.Auth.quod fieri.C.de dilat.*

3 *l.2.§.pen. D.de iudic.l.5 §.1.vt legat.nom.caueat.*

4 Qua ratione sublata etiam est apud omnes fere gentes ea satisdandi necessitas quam Iustin.induxerat. *d.auth generaliter.* Alioquin egeni satisdatione destituti numquam suum iudicio consequi possent. Rebuff. *in proœm.constit.glos.5.num. 37.* Roll.à Vall. *consi.71.nu.19.vol.1.*

5 *Ex tit.quod quisque iur.in alium stat.ipsi.eod.vtat.*

6 Ne qua in re se à nobis inciuilius habitos queri possint, quam si essent ex nostratibus. [Excipiũtur tamen Geneuates, qui quoniam à nostris passim huiusmodi satisdationem exigunt, satisdare & ipsi iubentur generali Senatusconsulto, quod licet generalibus verbis conceptum sit, ne contra solos Geneuates scripta lex videretur: tamen contra eos solos in vsu est, non etiam contra Bernenses & Valdenses. *Ita Senatus* contra N. Philib.de Beneuix, Ex tempore 23.Maij 1613.Maxim.è si ponas viduam personam & inopem agere pro legitima vel dote.]

DEFINITIO IX.

Iuratoriam cautionem interdum pro satisdatione esse.

CVm Senatui de crimine non liqueret, pronunciauerat de eo amplius iuquirendum esse, atque interim reum carceribus eximendum, præstita prius satisdatione ad mille vsque librarum quantitatem, De iudicio sistendo & iudicato soluendo. Reus negabat, posse se fideiussorem eius quantitatis reperire præ inopia. [1] In eamque rem amicorum & vicinorum responsa proferebat, [2] obsequium satisdationis recusantium. Ideoque petebat remitti sibi satisdandi necessitatem, [3] paratus iuratoria cautione satisfacere. [4] Placuit non prius audiendum eum quam accusatori præstitutum esset tempus, intra quod fidem faceret amplioris inquisitionis. [5] Tempus autem pro personarum, locorum & delicti qualitate arbitrio iudicis statuendum esse. [6] Sane eo tempore elapso iniquum fuerit perpetuis carceribus addici eum, quem Senatus liberandum & eximendum pronunciauerit. [7] Nec idcirco Senatus auctoritas læsa videbitur, quod iudicato non satisfiat. Eam enim Senatus mentem fuisse credendum est vt non aliter satisdationis necessitatem iniunctam vellet, quam si satisdare reus posset. [8] Cum verum non esse nequeat, quod vulgo iactatur, Impossibilium nullam esse obligationem. [9] *Ita Senatus* in causa Bartholomei Duport & Iohannis Baptistæ Regnaud. 3. Non. Iun.1593.

1 Sunt enim qui per inopiam, sunt qui per calumniam nolunt dare fideiussorem. *l.5.§.1. in fin.D.vt legat.nom.caueat.l.2.§.1.de custod.reor.*

2 Solent enim fideiussores rogari, vt intercedant. *l.sciendum. 21.D.de vsur.*

3 Cum impossibilium nulla sit obligatio. *l.impossibilium 185.de reg.iur.vt sequitur in Definit.*

4 Quæ subsidiaria est satisdationis, nec nuda cautio est propter adnexum vinculum iurisiurandi & hypothecam bonorum. *l. omnes 33.§.in hac autem.C.de episc.& cleric.& Nouel.123.De sanctiss.Episc.cap.21.ad fin.*

5 Quia poterat fieri, vt per ampliorem inquisitionem constaret de crimine, nec liberandus esset reus præstando satisdationem. *l.lege Cornelia 25.§.1.ad SC.Silan.* vbi Bald. *l.2.§.1.de custod.& exhib.reor.*

6 Nullum enim certum tempus in eam rem aut iure ciuili, aut nostro iudiciorum ritu, præfixum est. *l.2.§.pen.testam.quem.aper.l.1.C.de dilat.*

7 Nam & pœna illa perpetui carceris hodie est interdicta *l. aut damnum 8.§.solent.D.de pœn.*

Source : BIU Cujas

8 Nec male huc pertinet quod dici ſolet, ea quæ de nouo emergunt nouo egere auxilio. *l. de ætate* 11. §. *ex cauſa de interrog. in iur. fac. l. 1. in prin. D. de ventr. inſpic. l. & ſi qua* 16. *D. de recept. qui arbitr.* [Et ideo etiam in cauſis ciuilibus placuit eum qui cautionem idoneam præſtare etiam à Senatu iuſſus erat, ſi ob id inuenire nullam poſſit, quod bona immobilia nulla poſſideat, admitti poſſe & debere ad iuratoriam præſtandam. Ne alioqui videatur adactus ad impoſſibile, & adiudicationis ſuæ commodo defraudetur. Maximè ſi dubitari non poſſit, quin verè ſit creditor, adeóque priuilegiarius, vtputa pro legitima portione. Sed hoc tamen adhibito temperamento, vt iudicati executio in corpus condemnati inhibeatur, ſalua poteſtate exequendi in bona ipſius, Vt qui in vno grauatur in alio releuetur. *l. eum qui* 30. *D. de iureiur. Ita Senatus* inter fratres Thomaſſin 3. Id. Aug. 1612.]

9 *d. l. impoſſibilium* 185. *de reg. iur.*

DEFINITIO X.

De ſatisdatione quam pater de filij bonis tranſigens promiſerit, nec tamen præſtiterit.

Liberorum nomine pater tanquam legitimus adminiſtrator de dote materna tranſegerat,[1] promiſeratque facturum ſe, vt debitori eam dotem ſoluenti legitime & idoneis pignoribus aut fideiuſſoribus cautum eſſet. [2] Poſtea vero cum pignora offerret quæ debitor idonea eſſe negabat ſolutionem eo prætextu recuſans, [3] Pater autem diceret nihil intereſſe debitoris an idonea eſſent pignora necne,[4] dummodo plenam liberationem conſequeretur, [5] quæ porro parata erat ſi patri legitimo adminiſtratori bonorum filij, auctore præſertim Prætore ſolueret,[6] nec iure obligari patrem, vt pro ea caueat adminiſtratione,[7] Senatus cui ſuſpectæ erant patris & facultates & mores,[8] non putauit auferendum liberis commodum cautionis,[9] cuius præſtandæ neceſſitatem ſibi ipſi pater iniunxerat,[10] ſed ita rem temperauit, vt quoad vſque idoneis pignoribus aut fideiuſſoribus cauiſſet, pecunia debita penes idoneum ac probum mercatorem deponeretur, per cuius manus vſuras legitimas conſequi pater poſſet, ſalua liberis proprietate.[11] Hoc enim remedio, & conuentioni ſatisfactum videbatur per æquipollens,[12] cum nihil intereſſet debitoris, dummodo ſalua res eſſet liberis, & liberis abunde conſultum fore, quibus ſcilicet ratione proprietatis duntaxat prouidendum erat, [13] non etiam ratione vſusfructus, qui haud dubie ad patrem ſolum pertinebat.[14] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio ex tempore Non. Iulij 1593.

1 *l. 1. C. de bon. matern. l. cum oportet* 6. *& l. vltim. Co. de bon. quæ liber.*

2 Illa enim vere idonea cautio eſt, quæ vel fideiuſſorem habet vel pignora, nec vtrumque ſimul exigit. *l. ſi mandatus* 59. §. *vltim. D. mandat. l.* 4. §. *addicti. D. de fideicommiſſ. libert.* licet cautione promiſſa nihil niſi nuda repromiſſio debeatur. *l.* 3. *Cod. de verb. ſignif.*

3 Tanquam non impleta conditione ſtipulationis, *d. l.* 59. §. *fin. D. mandat.*

4 Nemo autem ſiue agendo, ſiue excipiendo audiendus eſt, niſi cuius interfit *l. ille à quo* 13. §. *ſi de teſtamento*, vbi Alexand. *D. ad SC. Trebell. l.* 3. *l. ſtipulatio iſta* 38. §. *alteri. D. de verbor. obligation.*

5 Quid enim aliud petere poſſit debitor, niſi vt liberetur?

6 *l. ait prætor* 7. §. 1. *de minor. l. quod autem* 6. §. *apud Labeonem. D. quæ in fraud. cred. l. vlt. §. non autem hypothecam. C. de bon. quæ liber. l. Lucius* 46. §. *tutela. D. de admi. tut.* Plus enim iuris habet pater in bonis filij quam tutor in bonis pupilli, vt ex eo apparet, quod bona filij etiam immobilia ſine decreto alienare poteſt, dum ne ſuo nomine, ſed filij *d.* §. *non autem.*

7 Cum gubernatio bonorum filij penitus impunita ſit patri *d.* §. *non tantum.*

8 Ex qua cauſa officio iudicis ſuccurrendum eſt filio, qui contra patrem agere non poteſt ob patriam poteſtatem. *l. Imperator* 50. *D. ad SC. Trebell. l. ſi cum dotem* 22. §. *ſin verò dotem. D. ſolut. matr.*

9 Nam quod dici ſolet, cautionem interponi non poſſe ſalua patria poteſtate *d. l. Imper.* pertinet ad cautionem quæ filio præſtanda ſit, non ad eam quæ extraneo.

10 *Arg. l. ſi fideiuſſor.* 7. §. 1. *D. quæ ſatisd. cog. l.* 2. §. *ſi quis tamen D. ſi quis caution.*

11 *Argum. d. l. Imperator. & cap. per veſtras. Extr. de donat. int. vir. & vxor. l.* 5. §. 1. *vt leg. nom. caueat.*

12 *l. ſi vſufructus* 35. §. 1. *D. de vſufruct. l. certum* 6. *de reb. cred. & vulg.*

13 *l. cum pater* 77. §. *curatoris de legat.* 2.

14 *d. l. cum oportet* 6. *& d. l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

DEFINITIO XI.

Vbi ſatisdandum ſit.

Fideiuſſorem dare iuſſus à iudice in ea prouincia dare debet in qua iuſſus eſt, [1] cum fideiuſſor idoneus ex conueniendi potiſſimum facilitate æſtimetur, [2] difficilis autem conuentio ſit eius, qui extra prouinciam habitat; quiſquis & qualiſcunque ille ſit. [3] Nec aliud erit, licet is qui fideiuſſorem dare iuſſus eſt bona multa poſſideat in eadem prouincia. Nã quod dici ſolet poſſeſſorem immobilium ſatisdare non compelli,[4] non facit quo minus ſatisdare debeat is, cui ſatisdandi neceſſitas iam impoſita eſt, [5] ſicut nec liberat ſatisdandi neceſſitate eum pro quo prouiſionalis fertur ſententia,[6] non magis quam qui pro alio rem litemque ſuſcepit defendendam.[7] Rurſus ad rem non faciet ſi fideiuſſorem dare iuſſus offerat collaudatorem, & vt vocant certificatorem, [8] in prouincia. Nam cum hi non niſi in ſubſidium conueniri poſſint, & eo demum caſu quo fideiuſſor ſoluendo non ſit, adeo vt nec aliter collaudatorum iure obligari queant, tametſi maxime velint, [9] Negari non poteſt quin eius cui ſatisdandum eſt permultum intereſſit, fideiuſſorem ipſum habere in prouincia, [10] Vt ex actione quam aduerſus eum facilius exercebit aliam ſi opus ſit ſibi comparet, aduerſus collaudatorem & certificatorem. Idque obtinet etiamſi iniuncta proponatur ſatisdatio in executionem iudicati pro debito, quod extra prouinciam ſolui debuerit puta Lugduni. Etenim tametſi debitor à Senatu condemnatus Lugduni ſoluere compellatur, ſi effugere velit præſtationes actionis arbitrariæ. De eo quod certo loco, [11] ipſius tamen intereſt, vt ſi quid à ſe indebite exigetur repetitionem habere poſſit in ipſa prouincia. [12] *Ita Senatus* pro Domina Duce du Mayenne, contra N. Ioannem Antonium Bruhum 14. Cal. Sept. 1593.

1 *Arg. l. quid tamen* 21. §. *ſi arbiter. D. de recept. qui arbitr.* Excipe caſum *l.* 5. § *penult. vt leg. nom. cau. l.* 8. §. *tutor. D. qui ſatisd. cog.*

2 *l. 2. l.* 7. *eod.*

3 *l. 1. in fin. l.* 3. *in princ. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

4 *l. ſciendum* 15. *qui ſatisd. cog.*

5 Vt pareatur iudicato, ſicut à contrario remiſſa ſatisdatio poſtea non præſtatur, nec ſi dilapidet is cui remiſſa eſt. *l. vlt. D. vt legat. nom. cau.*

6 *Arg. l.* 1. §. 1. *D. eod. l. vlt. C. de ord. cognit. l. ſeruus* 34. §. *vltim. de ſtatulib.*

7 *l. minor* 51. §. *vlt. & ll. ſeqq. D. de procur.*

8 Prudentes vocant adfirmatorem. *l.* 7. §. *vlt. De dolo. l.* 13. *in pr. de minor. l.* 4 §. *vlt. de fideiuſſ. tutor.*

9 *Arg. l. decem* 116. *de verb. oblig.* in eoque differunt hodie à fideiuſſoribus, quorum vicem iam olim gerere dicebantur *d. §. vl.* licet fideiuſſores non in ſubſidium, vt hodie, ſed æquè principaliter conueniri olim poſſent.

10 Intereſt enim creditoris habere plures obligationes, & plures obligatos. *Tot. tit. de duob. reis l. heres* 21. §. *penult. D. de fideiuſſ.*

11 Quoniam actio arbitraria, De eo quod certo loco vtriuſque vtilitatem continet. *l.* 2. *De eo quod cert. loc.* id eſt, id quod alterutrius intereſt. *l. centum* 8. *eod. l. vnic. C. eod.* nimirum eius qui culpa aduerſarii alio loco vel agere vel ſoluere cogitur.

12 In qua ſcilicet paſſus eſt iniuriam per indebiti exactionem, vt vbi fit iniuria etiam ſatisfiat.

DEFINITIO XII.

Pignus pro ſatisdatione interdum eſſe.

Source : BIU Cujas

PLane si ei cui satisdandum est, aliunde tam cautum sit, vt nihil eius interesse videatur,[1] vtputa si quid mobile ac pretiosum penes se habeat à creditore, quod pignoris loco futurum sit,[2] Sufficiet pignus in illa re constitui, siue ex conuentione siue ipsius Iudicis auctoritate. [3] Finge instrumenta sensualia esse Penes conductorem prædij rustici, cuius reditus præcipuus consistat in censuum perceptione, An non iniquum sit cogi locatorem ad consequendam in prouincia solutionem, vt fideiussorem quærat in prouincia, Nec suum posse consequi, tametsi prætere collaudatorem in prouincia offerat? [4] Siquidem pignoris persecutio sane difficilis plerumque est, sed retentio prompta & nullius dispendij,[6] Quin & paratissimæ vtilitatis, cum id tale est, sine quo frui aduersarius re sua non possit. Et hoc demum casu maxime locum habet vulgaris illa iuris regula, Plus cautionis esse in rem, quam in personam. Nec est quod quicquam imputari possit ei qui plus præstat quam præstare debeat.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Id est, vt iam satis securus sit, qui finis vnus est omnium satisdationum interponendarum. *l.1.D. quis satisd. cog.*

2 Aut etiam velut pignoris loco, vt loquitur Vlp. *in l. Iulianus* 13. *§. offerri. de act. empt.*

3 Nam & in pignore constituendo factum iudicis est factum partis. *l.1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.* [& potest pignus etiam à magistratu constitui *l. non est mirum* 26. *D. de pign. act.*]

4 Alioquin facile hoc prætextu indulgeretur malitiæ & calumniæ conductoris, quod faciendum non est. *l. in fundo* 38. *de rei vind. l. pen. D. ad exhib.*

5 Quia probandum est debitorem dominum fuisse rei obligatæ tempore pignoris constituti, aut saltem postea si obligatio facta est bonorum præsentium & futurorum. *l. & quæ nondum* 15. *§. quod dicitur, D. de pign.* quæ dominij probatio plerumque difficilis est. *§. commodum. Inst. de interd.*

6 *l. si in area* 33. *D. de condict. indeb. l.3. D. de compens. l. si debitor.* 11. *de liber. leg.* Facit *l. minor.* 40. *De minor.*

7 *l. plus cautionis* 25. vbi Gothofr. *ex Bellon. 1. supput. cap. 8. de regul. iur.*

8 *l. Iauolenus* 15. *alias l. eum qui in fin. De ann. legat.* [Sed & interdum prouisionalis adiudicatio quæ non solet fieri nisi iniuncta satisdatione idonea contenta esse debet constitutione pignoris, ita vt bona litigiosa pronuncientur obligata, & inalienabilia, vt cautum maneat ei qui in fiduciæ speciem condemnatus est, si victor sit tam pauper vt satisdare non possit. *Ita Senatus* 5. Id. Aug. 1612.]

DEFINITIO XIII.

Satisdatio quando præsente aduersario præstanda sit, quando etiam eo inaudito.

SAtisdatio illa quæ pro instrumenti, vt vocant, guarentigiati executione aduersus inauditum debitorem obtinenda præstari solet, non est illi similis, quam pro sententiæ prouisionalis executione offerri necesse est.[1] Hanc enim vocato in eam rem nominatim eo, qui adest & est condemnatus, oblatam[2] & adprobatam esse oportet,[3] cum ex iudicis sententia debeatur, qui vtique non alias fuerat aduersarium condemnaturus.[4] Vtpote, cuius nō parum interfit tuto soluere id, cuius sperret repetitionem.[5] Illam autem etiam absente & ignorante eo, qui se obligauit, præstari posse receptum est, non solum quod imputare sibi debeat, qui se vltro ipse condemnauit,[6] (dici enim solet, instrumenta guarentigiata sententiæ & condemnationis vim habere,[7]) Sed etiam, quod alioqui eueniret, vt exequendi facultatem sibi præriperet creditor, qui satisdaturus ad exequendum, prēmoneret absentem aduersarium vt euaderet, quem fortasse præstita satisdatione in carceres detrusurus fuerat pro suo iure, si incautum eum adprehendere potuisset.[8] Quinimo nec satisdationis necessitas vlla est, si executio fiat ex diplomate, quod de debitis appellant, sed tum demum, cum ex decreto inferioris iudicis.[9] Senatus enim nunquam ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato præcisas literas concedit aduersus inauditum.[10] *Ita Senatus* in causa Petri Berthod & Ioannis Rat. 8. Cal. Septemb. 1593.

1 De quibus satisdationibus diximus *Def. 1. & 2. sup. eod.*

2 Satisdatio enim non præstatur iudici sed aduersario, *l. 1. D. quis satisd. cog. l. 7. & 8. in princ. eod.*

3 Sufficit enim probatos esse fideiussores, vel à parte, vt in *l. 3. §. vlt. D. vt in possess. l. 1. §. item quæritur*, 11. *de separ.* vel à iudice inuita etiam parte, imo & ab arbitro, *l. si ab arbitro*, 10. *D. quis satisd. cog.* Facit *l. si vero*, 5. *§. 1. eod.*

4 Adeo, vt etiam semel satisdatum sit vtiliter, interdum tamē ex iusta causa satisdari ex integro oporteat, *d. l. si ab arbitro*, *§. 1. & l. de die*, 8. *§ si seruus, eodem.* Nam & dici solet, sententiam esse stricti iuris, eiusque formam destricte seruandam esse.

5 *L. vlt. C. de ord. cogn. l. seruus*, 34. *§. vlt. de statulib.*

6 Non enim facile succurritur ei, qui seipsum coniecit in necessitatem, *d. l. 7. §. 1. D. hoc tit. quis satisd. cog.*

7 Bart. *in l. cum vnus, D. de reb. auct. iud. possid.* Dixi *ad Defin. 1. num. 5. sup. in integ. restit. postul.*

8 Harum enim literarum præcipuus vsus est aduersus contumaces aut latitantes, interdum etiam fugientes, quos etiam propria auctoritate capere citra satisdationem creditor posset, *l. ait prætor*, 10. *§. si debitorem. D. quæ in fraud. cred.*

9 Dixi *Defin. 1. sup. eod.*

10 Ne patiatur incipi ab executione, contra *l. 1. C. de exec. rei iud. l. 4. §. condemnatum. l. si cum nulla*, 58. *D. de re iudic.*

DEFINITIO XIV.

Carceribus eximi non potest debitor, qui pro debito liquido carceratus est, licet offerat satisdationem.

IN carcerem detrusus debitor non est inuito creditore liberandus,[1] nec ita relaxandus, vt in apparitoris alicuius custodiam, quæ sit carceris vice, committatur,[2] nec si offerat satisdationem,[3] quia creditoris interest detineri eum in carceribus, vt eorum tædio citius à se solutionem extorqueri patiatur.[4] Nec ad rem pertinebit, quod adeo inops debitor proponatur, vt creditori futurum sit consultius accipere fideiussorem.[5] Neque enim facere ea res potest, vt inuito creditori eam legem iudex dicere debeat.[6] Sed alterutrum à debitore fieri necesse est, vt vel soluat vel bonis cedat:[7] Nisi satisdationis conditio per creditorem vltro deferatur.[8] Sed hoc ita si pro certo debito agatur. Nam si incertum sit quod debetur, & liquidandum, debitor interea eximi carceribus potest vel inuito creditore, oblata satisdatione,[9] quia nec detrudi debuit in carceres pro debito incerto.[10] Effetque illo casu reuocanda executio quasi male & perperam facta.[11] Incertum tamen debitum intellige, quod nunquam fuit taxatum.[12] Nam ob id solum, quod debitor dat se vel totum debitum vel partem soluisse, non fit adeo incertum, vt eo minus coniici possit in carcerem,[13] valebitque executio, nisi ab initio sit oblatum omne id, quod ex postfacto debitū apparuerit, & quidem in quantitate certa,[14] cum scire debitor debeat quātum supersit in obligatione,[15] alioqui imputare creditori non potest, cur creditor ipse nescierit, maiorémque quantitatem petierit, quam quæ debebatur.[16] *Ita Senatus* in causa D. Abbatis d'Embournay & N. Ioannis Dionysij Cauet, 1. Non. Decemb. 1593.

1 Qui enim solutionem desiderat nec admittit satisfactionē, culpandus non est, *l. item 6. §. 1. De quib. mod. pig. vel hypoth. solu.* Pomponius autem iuste & legitime carceratū fuisse debitorem.

2 Simile quiddam est licet in dissimili specie, *in l. 3. D. de custod. & exhib. reor.* Adde *l. solutum*, 48. *de verb. sign.*

3 Aliud enim est soluere, aliud satisdare vel satisfacere, *d. l. item. §. 1. l. quod si non soluere*, 10. *D. de pign. act.*

5 Quid non enim facturus sit carceratus vt se liberet? cum & solus metus carceris iustus sit, *l. 7. §. 1. l. qui in carcerem*, 22. *l. vlt. §. 1. de eo quod met. caus.*

5 Quo casu nihil videtur interesse creditoris, qui à carcerato nihil

20 nihil propter eius inopiam sit consecuturus, *l. nam si*, 6 *D. de dolo.*

6 Cum prohiberi non possit creditor, quo minus & suo & communi iure vtatur, *l. si duorum*, 42. *D. de act. empt.* quod sit, cum in carceribus publicis auctore iudice retinet eum, cuius personam habet pignori obligatam, sicut nec facere iudex potest, vt vel ab alio quam à debitore, vel in alia re quam debita solutionem accipere creditor cogatur, *l. eum à quo*, 16. *C. de solut.* excepto casu *Auth. hoc nisi debitor. eod.*

7 Ob hoc enim beneficium cessionis introductum est ne iudicati detrahantur in carcerem, vt ait *l. 1. C. qui bon. ceder. poss.* Cui addendum hodie est, Aut in carcere retineantur etiam ante iudicatum, posteaquam moribus receptum est magis quam iure, vt persona debitoris pignori obligari capique possit in executionem obligationis, nulla dum secuta condemnatione. De quo alibi scribemus.

8 Aut quinquennales induciæ indulgeantur, *l. vlt. C. eod tit. qui bon. ceder. poss.* Simile quid est *in l. cum hereditate*, 55. *D. de acquir. hered.* in illis verbis: *quia non potest exonerari, nisi deferatur conditio.*

9 Cuius tum maxime necessarius vsus est, cum deberi aliquid constat nec dum tamen apparet, quid & quantum debeatur, *l. statuliber rationem. §. l. seruus*, 34. *§. vlt. D. de statulib.*

10 Executio enim cum sit actus legitimus & indiuiduus, debet esse certus vt valeat in solidum, quia pro parte valere non possit, vt nec datio in solutum, *l. si non sortem*, 26. *§. si centum. D. de condict. indeb.* cuius quodammodo vice & loco est, *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

11 Nam nec solutio incerti debiti potest liberare debitorem, *l. stipulatio ista*, 38 *§. inter incertam. de verb. oblig.*

12 Taxatio enim facit certam quantitatem, quæ alioqui incerta esset, *l. vltim. D. de præror. stipul. l. Mauio*, 41. *§. ame. de leg. 2. l. 4. C. de act. empt.* Exemplum esto, si frumentum aut vinum debeatur, harum enim rerum æstimatio varia est pro locorum & temporum varietate, *l. 3. de eo, quod cert. loc. l. precia*, 63. *D. ad leg. Falcid. l. oleo*, 23. *C. de vsur.* Ideoque non aliter valere potest executio, quæ à creditore pro his rebus facta sit, quam si fuerint prius æstimatæ, euocato in eam rem debitore, vt scire possit quantum debeat, si fortè malit soluere, quam aut iudicium accipere aut pati executionem, *arg. l. si reus*, 73. *D. de procur. l. si debitori* 21. *D. de iudic.* Etsi non ignoro, putare plerosque sufficere vt ea taxatio, & vt vocant, liquidatio facta reperiatur priusquam addictio & expeditio pignoris fiat, quasi nihil interfit debitoris, quem constat debere. Sic enim Rebuff. quodam loco, quem plerique sequuntur. De quo tamen alibi scribemus.

13 Quia cum reus in exceptione actor sit, *l. in exceptionibus*, 19. *D. de probat.* standum est instrumento, ex quo probatur debitum, quoadusque debitor probet solutionem, cuius sola allegatio sufficere non potest, vt petitoris petitio sit incerta vel obscura, imo fere est, vt fateri videatur debitum in necessarium antecedens, qui allegat solutionem, nisi dicat indebitum à se solutum esse. Etsi non vtique hoc verum est, sed cum distinctionibus quibusdam, quas vide ad *l. non vtique*. 8. *D. de except.*

14 Alioqui captiosa est multorum oblatio, qui tametsi sciant, quid & quantum debeant, nihil tamen certi offerunt, sed in obscuro & incerto quicquid à se debitum esse apparebit, quæ oblatio nullius plane momenti est, ne quidem ad inducendam expensarum litis compensationem, *arg. l. quæro*, 39. *l. Iulianus* 13. *§. idem Iulianus*. 6. *D. de action. empt.*

15 Cum proprij facti ignorantiam non possit prætendere, *l. quanquam*, 7. *D. ad SC. Velleia.* Neque enim hic locum habet, quod est in regula iuris. Non posse improbum videri eum, qui ignorat, quantum soluere debeat, *l. non potest*, 99. *de regul. iuris.* Scire namque debet, soluendum esse quicquid in obligatione est, quod nondum sit solutum, aut quod aliter non desiit deberi, quia obligationes non nisi certis modis sicut contrahuntur ita & finiuntur, *l. obligationum fere*, 44. *§. placet. D. de obligat. & act.*

16 Præsumptio enim est pro creditore, qui habet fundatam intentionem ex instrumento debiti, non pro debitore, qui allegat solutionem, *l. cum de indebito*. 25. *§. sed hæc ita. D. de probationib.*

DEFINITIO XV.

De satisdatione à peregrino accusante præstanda.

QVanquam non solet Senatus noster forensibus, vt vocant, & alienigenis, iura sua apud nos persecuturis satisdandi necessitatem imponere: [1] Si tamen falsi accusatio criminaliter ac per solemnem, vt fieri necesse est, inscriptionem instituatur, visum est iuste satisdationem postulari, ne alioqui in calumniatoris cuiusque vilissimi potestate sit, nostratium famam, dignitatem, fortunas omnes, vitam denique ipsam impune lacessere. [2] *Ita Senatus* pro Spectab. D. Carolo Francisco Ruffino tunc Aduocato contra fratres Robinos 13. Cal. Ianuar. 1585.

1 Vt scripsi *Defin. 8. sup. eod.*

2 Illa enim solemnitas inscriptionis, quam vetus iurisprudentia induxerat *l. 3. De accus. & inscript.* hoc vno casu apud nos hodie vsu est, & alio præterea nullo.

3 Nam & hoc maxime ad curam & religionem Præsidis prouinciæ pertinet, vt prouideat, ne quis ex prouincialibus suis afficiatur iniuria, neve quis calumniosis criminibus eorum innocentiam infectetur, *l. illicitas d. §. ne potentiores, D. de offic. præsid.* Qua ratione idem quoque obseruandum putarem, tametsi alia quam falsi accusatio instituta proponeretur.

DEFINITIO XVI.

Non auditur satisdare volens reus pendente lite, si capitali pœnæ possit esse obnoxius.

REus criminis, qui in eo est, vt capitali pœnæ possit esse obnoxius, si fideiussorem offerat quantumuis idoneum & locupletem, vt carceribus eximatur, audiendus non est: [1] quia neque iuris neque ætatis ratio patitur, vt eiusmodi pœnæ fideiussor dari possit, hoc est, vt qui pro reo fideiussit, capitalem pœnam subire debeat, quam subiret condemnatus, si adesset. [2] Proinde inanis prorsus & illusoria eiusmodi fideiussio videretur. [3] *Ita Senatus* 15. Cal. Ian. 1594.

1 *L. 3. D. de custod. & exhib. reor. l. antepen. §. 1. D. ad Silan.* vbi Bald.

2 Iulius Clar. *lib. 5. sentent. §. vlt. q. 46.*

3 Generaliter autem obseruandum est, ne quis vnquam superuacua cautione & satisdatione onereretur, *l. hac stipulatio*, 14. *§. 1. D. vt legat. nom. caueat. l. 1. §. pen. & vlt. l. 3. vt in poss. legat.*

DEFINITIO XVII.

Si satisdatio de non offendendo præstari nequeat, quid agendum sit?

IVssus satisdare de non offendendo ad certam vsque pecuniæ quantitatem, [1] si fideiussores minus idoneos offerat, non est audiendus: [2] Multo minus iuratoriæ cautioni committendus. [3] An ergo perpetuis carceribus coercendus, si forte conquisitis vndique vadibus, magis idoneos reperire nullos possit? [4] Minime. [5] Sed potius in exilium relegandus est, [6] ita tamen, vt ij saltem fideiussores præterea accipiantur, qui prius oblati fuerant & à iudice reprobati. Neque enim videtur ea ratione iudicatum euerti, cum exilij quoque pœna irrogatur. [7] At quia nec exilium ipsum mutat maleuolum condemnati propositum, [8] quin potius ampliorem præbet nocendi facultatem, si suspectissimus sit, vt esse solet is, qui cauere debet, [9] optimum est de eo referri ad Senatum, aut si coram Senatu res agatur, ad Principem, [10] vt si fieri poterit, iubeat ille in arce aliqua, tanquam in liberiore & honestiore custodia hunc retineri, [11] militis munera ibidem expleturum, si eius sit conditionis & roboris vt explere queat, nec prius discessurum, quam decretam præstiterit satisdationem. [12] Idque temperamentum Senatus noster secutus est in persona Ioannis Iacobi de Mingiod & D. Caroli Dorlier Iuridici maioris Chablasiensium, Ibid. Sept. 1595.

1 Certa enim quantitas hoc casu constituenda est arbitrio iudicis pro personarum & causarum qualitate, ne alioqui nemo reperiatur, qui fideiubere velit, cum salus hominis certo modo æstimari non possit, *l. pen. D. de donat.*

2 Nemo enim fideiussores minus idoneos accipere cogitur, *l. 1. 2. 5. 7. & pass. D. hoc tit. qui satisdar. cog. l. 1. §. item quæritur, D. de separ.*

3 Cuius enim vita suspecta est, iusiurandum non nisi suspectum esse potest. Iul. Clar. *d. §. vlt. quæst.*

Source : BIU Cujas

4 *Arg.l.si fideiussor,7.§.vlt.D.qui satisd.cog.*

5 Pœna enim ista perpetui carceris hodie interdicta est,*l.aut damnum* 8.§.*solent.de pœn.l.mandantis*,35.*D.de pœn.*

6 Quasi per iudicem transactione facta de pœna criminis,*arg. l.quid ergo*,12.§ *pen D.de his.qui not.infam.*

7 Neque enim nouum est,ex causa fieri commutationem pœnæ arbitrio iudicis,*l.ad bestias*,31.*D.de pœn.*

8 Exemplo eius,quod scriptum est *in l.quia satisdatio*,6.*D.de suspect.tutor.*

9 Non enim solet huiusmodi satisdationis onus irrogari aliis, quam qui cædem minati,minásque exequi soliti esse probentur.

10 Præsertim si transducendus sit reus in aliam prouinciam, quod vtique sine permissu Principis fieri non potest, *d.l.ad bestias*,§.*vlt.l.4.eod.tit.de pœn.*

11 Id enim est militibus ipsum committi,vt loquitur Vlp.*in l.* 3.*D.de custod.& exhib.reor.*

12 *Arg.d.l.9.§.vlt.D qui satisd.cog.*

DEFINITIO XVIII.

Curator bonis absentis datus tenetur satisdare sicut alius quilibet habens bonorum administrationem.

CVrator datus absentis bonis, licet vt plurimum is dari soleat & debeat, ad quem intestati successio peruentura est, tamen officio iudicis cogendus est satisdare in absentis commodum, vt ei quandocúque consultum reperiatur,[2] alioqui facit iudex litem suam vt in subsidium teneatur, si curator datus non sit soluendo,[3] maxime si is curator datus proponatur, qui iam tum inops fuerit,cum datus fuit.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio 29.Nouemb.1596.

1 Est enim ea curatio nihil fere aliud, quam præoccupatio quædam successionis, & ideo etiam pupillis & fœminis dari solet,vt scripsimus *Defin.4.infr.qui tutor.dare darive poss.*

2 Menoch.*in lib.de arbitr.iudic.*

3 *Ex tit.de magistr.conuen.*

4 *L.1.d.tit.de magistr.conuen.D.*

DEFINITIO XIX.

Satisdare debet is,qui pecuniam petit sibi legatam ad aliquid faciendum,non etiam qui petit bona immobilia.

QVi petit pecuniam à testatore ad aliquid faciendum legatam, non aliter ad legati petitionem admittendus est,quam si satisdet id se facturum. Sed si bona immobilia in eam rem legata sint, aliud est, quia non sicut pecunia soluta facile perire potest, ita & bona immobilia.[1] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Lorme, & Syndicorum de Montmilian 6. April. 1596.

1 *L.quibus diebus* 40.§.*vlt.*vbi Bar.& alii,*D.de cond.& demonstrat.*

DEFINITIO XX.

Casus in quo satisdat is, qui ex senatusconsulto fit possessor beneficij,licet nullum adhuc habeat contradictorem.

FIeri potest, vt beneficij, quod requirente procuratore generali sequestratum fuerat, possessio alicui detur, & tamen satisdationis onus iniungatur,[1] vtputa si procurator generalis consentiat, vt huic vacua possessio tradatur, nec dum alius vllus sit contradictor, aliquis tamen fore speretur, quem credibile sit potiora iura habiturum,[2] propterea quod exhibitus ab impetrante titulus sit aliquo modo suspectus, siue in forma intrinseca, siue in extrinseca. *Ita Senatus* in causa N. Renati de la Couz pro Prioratu Beatæ Mariæ de Luys 8.Febr. 1596. In qua tamen specie illud quoque non parum mouit Senatum, quod impetrans ille non fuerat à principe nominatus, quã nominationem expectare Senatus noster plerisque Epistolis & rescriptis Principis iubetur. Quanquam ad maiora beneficia pertinere id videtur, quæ dignitatem habent cum administratione non ad simplicia, quæ aut dignitatem aut administrationem nullam habent.

1 Quod tamen regulariter secus est. Vix enim vlla satisdandi necessitas ei iniũgitur, qui beneficij possessionem ex senatusconsulto nanciscitur.

2 Sic enim aliquando etiam futuro contradictori prospiciendum est,hactenus saltem vt in tuto & integro omnia collocentur.

3 Maiora enim,&, vt vocant, consistorialia præsumuntur patronata,&consequenter de iure patronatus Principis,non etiam simplicia,vt alibi scripsimus.

TIT. XL.

DE FORMVL. ET IMPETR. act.sublat.

DEFINITIO I.

Actionum formulas scrupulosas & impetrationem duntaxat sublatam esse,non item substantiam.

ABVTVNTVR plerique constitutionibus, quæ formulas & impetrationes actionum sustulerunt : quasi hodie nihil referre debeat, qua actione quis experiatur, dummodo aliqua competat.[2] Quod si ita esset, non tantum eas formulas, quæ syllabarum aucupatione cunctorum actibus insidiantur radicitus amputatas,[3] sed omnem quoque iuris rationem sublatam esse dicendum esset, totámque perturbatam iurisprudentiam,[4] quæ in eo partim versatur, vt doceat,quænam & cui actio competat.[5] Sane nec actionis impetratio necessaria est, quæ olim erat,[6] nec formulæ præscriptis verbis concipiendæ solemnitas vlla supereſt,[7] sufficitque eam exerceri actionem, quæ, vt habet Theodosij constitutio,[8] & rei apta sit, & proposito negotio competens.Cæterum si inepta proponatur ab eo, qui aptiorem potuit exercere, perinde actor condemnabitur ac si nullam haberet, salua ei potestate iterum agendi eo modo,qui aptior &conuenientior videatur.[9] *Ita Senatus* sæpius, & in ea potissimum facti specie, de qua in tit.de rei vindic.Defin.1.& 2.

1 *L.1.& 2.C.hoc tit.*

2 Ob illa verba *d.l.2. si aptam rei & proposito negotio competentem eam esse constiterit.*

3 Vt Constantinus loquitur *in d.l.1.*

4 Quis autem credat Imperatores illos optimos, Constantinum,Theodosium,& Valentinianum, quorum sunt eæ constitutiones,tam paucis verbis totam iuris rationem tot vigiliis excogitatam atque inuentam,euertere voluisse?*l.si quando*,35.*in prin. C.de inoff.testam.*

5 *l.2.§.deinde*,6.*& seq.D.de orig.iur. adde*§.*ita in ciuitate*,12. *eod.*

6 Nam hodie actiones ex legibus & edictis ipso iure competunt,etiamsi non postulentur, vt notat Gothofr. *ad dict.l.2.Cod. hoc tit.*

7 Quæ olim tanta erat,vt qui cadebat à syllaba,caderet etiam à causa,§.*si quis agens*,iunct.§.*si minus,Instit.de action.*

8 *In d.l.2.*Facit *l.actio*,47.*D.de neg.gest.*etsi locum illum Tribonianiesse potius quam Pauli, docuimus *lib. Coniectur.* Facit *l.si cum*,66.*de euict.*

9 Qui enim hodie male agit, non rem amittit vel causam, sed litem,id est,damno duntaxat sumptuum litis coercetur,sed ita tamen, vt eas ante omnia sarcire & refundere teneatur, eoque iure vtimur.

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO II.

Succurrendum esse mulieri, quæ bonam iustamque de dote actionem habens male egit.

MVlier, quæ fundum certo precio æstimatum in dotem dederat,[1] & soluto matrimonio velut pignoris iure possederat,[2] cum spoliata esset, egerat primum vindicatione, deinde interdicto recuperandæ possessionis, postremo hypothecaria. Vindicationi obstabat, quod maritus per æstimationem dominus factus fuerat:[3] Interdicto, quod illa subinde hypothecariam exercere maluerat.[4] Hypothecariæ denique, quod debitoris excussio facta non erat.[5] Sed quia constabat dotem ei deberi, & quidem anteriore iure, Placuit, licet summa scrupulosaque iuris subtilitate repellenda videretur, non posse tamen cum ea summo iure agi citra summam iniuriam,[6] præsertim cum omni meliori modo, quæ vulgaris clausula est, ius & iustitiam sibi ministrari petiisset.[7] Itaque pro ea pronũciatum est, vt ei sua possessio restitueretur, quam sine facto suo amiserat, quousque tota illi dos soluta esset. Idémque iuris constituendum esse visum est, si de dote materna liberi experirentur.[8] Sane cum nulla litis parte augmẽtum dotis sibi solui postulasset, quod tamen ex iisdem tabulis dotalibus debitum esse constabat, non putauit Senatus quicquam ei hoc nomine adiudicandum, ne & in facto supplere,[10] & quod fatui iudicis est, vltra petita iudicare[11] videretur. *Ita Senatus* pro Claudia Hugon, contra Nicolaum Brondel 4. Id. Ianuar. 1593.

1 Vt plerumque fit, *l plerumque*, 10. *& l. si res*, 12. *& pass. D. de iur. dot. l. quod si fundus*, 11. *D. de fund. dotal.*

2 Quia mariti bona omnia pro dote sunt mulieri etiam tacite obligata, *l. vnic. C. de rei vxor. actio. l. assiduis*, 12. *C. qui pot. in pign. hab.*

3 Æstimatio enim hoc casu, vt & aliis plerisque, facit venditionem, *dict. l. plerunque, §. si ante & sequen. D. de iur. dot.* at non puram & simplicem, sed dotis causa, *l. quoties, decima sexta, eod.*

4 Interdictum enim in quo non nisi de possessione tractatur, non potest cum hypothecaria cumulari, in qua de iure pignoris, itemque dominij debitoris in necessarium antecedens quæri oportet. Et quamuis hypothecaria nihil nisi nudam possessionem auocet, *l. si cum venditor*, 66. *D. de euict.* tamen sapit petitorium, ideoque cumulari non potest cum remedio possessorio, siquidem nihil commune habet proprietas cum possessione, licet inde fiat, vt qui actionem vnam proposuit, non continuo alij renunciasse intelligatur, *l. naturaliter*, 12. *§. nihil commune, D. de acquir. poss.* Vide tamen Hotoman. *de hac quæst. in quæst. illustr.* 29. *& quæ scripsi in Chiliad.*

5 Quæ nouo iure facienda est priusquam agi possit contra tertium possessorem, *Auth hoc si debitor, C. de pignor.*

6 Quo casu præferenda est æquitas rigori iuris & nimiæ subtilitati, *l. filio*, 17. *D. de iniust. rupt. l. sicut*, 8. *§. si debitori*, 16. *quibus mod. pig. solvit.* Iudicium enim dotis bonæ fidei est, in quo non conuenit de apicibus iuris disputare, *l. si fideiussor*, 29. *§. quadam. D. mandat.* ne sub auctoritate iuris scientiæ perniciose erretur, *l. si seruus*, 91. *§. sequitur, de verb. obli.* & inde proficiscatur iniuria vnde iure nascuntur, *l. meminerint*, 6. *C. vnde vi.* Vnde tritum illud prouerbium, *Summum ius, summa iniuria, summa crux.* Facit *l. si mulier*, 59. *§. ex asse, in fin. D. de iur. dot. Fachin. libr.* 1. *cap.* 3.

7 De cuius clausulæ effectu & potestate vide quæ scribam *Defin. seq.*

8 Semper enim succurrẽdum ei est, qui sine facto suo & sine culpa sua cecidit à possessione, *l. vlt. C. de acquir. poss. l. si de eo*, 40. *§.* 1. vbi Bartol. & alij, *D. eod.* & habet hypothecaria perpetuam istam conditionem, si soluta est pecunia, *l. grege.* 1, *§. etiam. D. de pignor. l. penult. in fin. de excep. rei iudic. l. debitor.* 59. *D. ad SC. Trebel.*

9 Solet enim idem ius esse liberorum & matris in causa dotis, *l. assiduis*, 12. *§. exceptis, C. qui potior. in pignor. hab.* licet dotis priuilegia non transeat ad extraneos mulieris heredes, *l. vnic. C. de priuil. dot.* præcipuamque causam fauor dotium illam habeat, ne mulier sit indotata, quo possit facilius nubere ad replendam liberis ciuitatem, *l. 1. D. solut. matrim.* quæ ratio cessat in liberis, tametsi maternam dotem petentibus.

10 Quod iudex nunquam facere potest, sed ea tantum supplere debet, quæ peti possunt ex iure, *l. vnic. vbi DD. C. vt quæ def. aduo. par. iud. supp.* Harmenop. *l.* 1. *tit.* 4. Alioqui iudex supplendo videtur patrocinari non iudicare, vt tractat Aul. Gell. *lib.* 14. *Noct. Attic. ca.* 2. Etsi potest interdum iudex multa facere ex officio etiam irrequisitus. De quibus vide Rip. *ad l.* 4. *§. hoc autem. D. de damn. infect.*

11 *L. vlt. C. de fideic. libert.*

DEFINITIO III.

De effectis clausulæ, Omni meliori modo, in libello appositæ.

CLausula, *Omni meliori modo*, in libellis apponi solita, facit vt iudex ad ius partis attendere debeat potius, quam ad ineptam petitionem.[1] Inde fit, vt licet conclusio libelli sit de petitorio, trahi tamen possit libellus ad possessorium, & contra, propter huiusmodi clausulam.[2] Sed ita demum, si ea, quæ in libello narrantur, congruant,[3] id est, non minus petitorium respiciant quam possessorium. Nam si nihil sit in libello, quod alterutrum respiciat, non potest ex eo sequi condemnatio, tametsi probationes suppetant,[4] nec si aduersarij confessio accedat,[5] sed ad aliam actionem omnimodo actor remittendus est.[6] *Ita Senatus* in causa D. de la Velliere & D. de Rogemont 10. Cal. Febr. 1595.

1 Affl. *dec. 144. num.* 2. Masuer. ad Papiens. *in form. act. real. vers. quare, ad fin. Capyc. dec. Neapol.* 11. *num.*

2 *Arg. l. cum pater*, 77. *§. filius matrem, de legat.* 2.

3 *Arg. l. vnum ex familia*, 67. *§. si omissa, eod.*

4 Nam cum ex facto ius oriatur, non potest libelli conclusio adaptari, ne quidem per interpretationem ad id, de quo nihil in libello narratum sit. Idque est quod dici solet, ius ex re constituẽdum esse, *l.* 1. *§. Diuus, D. ad leg. Cornel. de sicar.* Item ius in causa positum esse, quanquam alio sensu ita locutus est Alfen. *in l. ex plagis*, 52. *§. in cluo capitolino, D. ad leg. Aquil.*

5 Sententia enim conformis esse debet libello & petitioni actoris, non responsioni, quam reus fecerit ad petitionẽ. *l. fin. C. de fideic. libert. l. præses*, 32. *D. de pœn. l. de rebus*, 43. *de recept. qui arbitr.*

6 *Vt in l. Bebius*, 30. *in fin. D. de pact. dotal.* Facit *l. quod in diem*, 7. *§.* 1. *D. de compensat.* [Inde est quod qui agit hypothecaria non idcirco censetur imploraſſe beneficium *l. vlt. C. de acq. poss.* & clausulæ constituti, quamuis in conclusione libelli adiecerit clausulam, Omni meliori modo, Et ita Senatus noster passim. Et rursum non facit hæc clausula vt qui egit interdicto, Vndeui contra tertium bonæ fidei possessorem, quod iure non licet *l. cum ate* 7. *D. vndeui.* censeatur imploraſſe remedium *can. redintegr.* quod eo casu specialiter implorandum est, vt scripsi *Defin.* 8. *num.* 4. *inf. Vndeui.* Ita Senatus in causa Nicolai Toynet, & Francisci Burut 5. Cal. April. 1612.]

Source : BIU Cujas

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAUDIÆ SENATU TRACTATARUM,

LIBER TERTIVS.

TITVLVS PRIMVS.

De Iudic.

DEFINITIO I.

De litibus, quæ apud inferiores tractantur iudices, non nisi magna de causa euocandis.

QVONIAM vbi cœptum est iudicium ibi & finem accipere debet,[1] non immerito creditum est odiosas esse euocationes litium, quæ apud inferiores tractantur Iudices ,[2] ob idque nec facile concedendas, id est, nisi ex magna & propemodum necessaria causa.[3] Forte si inferior iudex alterutri litigantium suspectus esse cœperit ,[4] nec alius sit, qui in eius locum substitui commode possit,[5] aut si apud superiorem iudicem alia lis tractetur inter easdem partes, cuius tanta sit cum ea, quæ euocatur, connexitas, vt sententia quam in vna lite ferri continget, paritura sit exceptionem rei iudicatæ in alia ,[6] aut vt rerum iudicandarum contrarietas timeri possit. [7] Extra hos casus & si qui sunt similes, vix est vt euocatio permitti debeat, licet apud inferiorem iudicem nondum fuerit lis contestata. [8] *Ita Senatus* in publico Auditorio pro D. Aduocato de la Cley, contra Dom. de Chandee Prid. Calend. Augusti. 1588. Iunge Defin. 9. infr.

1 *L. vbi acceptum* 30. iunct. *l. si quis posteaquam*, 7. *D. hoc tit.*

2 Quia difficile est , vt litigatores in aliud iudicium transferantur, quin cum alterutrius captione id fiat, quod tamen ne eueniat summopere cauendum est, *l. penultim. §. vlt. D. de vacat. & excusat muner.* Facit *l. penult. de iurisd. l. de quare*, 74. *D. hoc tit.* Sed & contumelia quædam in eo fit iudici, apud quem reus prœuentus est. *l. si quis posteaquam*. 7. *D. eod. l. litigatores*, 11. *D. de recept. qui arbitr.* Ideoque nec alij, quam supremi magistratus, qui Principis vices gerunt, euocandi ius habent, scilicet vt hoc nomine vtantur. Decernere namque potest ex causa iudex superior, vt apud se tractetur lis, quæ apud inferiorem tractabatur, sed euocationis nomine vti nec potest, nec debet. Rebuff. *in tract. de euocat.*

3 Vbicunque enim iusta causa & æquitas mouet, subueniendum est, & licitium fit quod alioqui non liceret. *l. vbicunque* 21. vbi Gothofr. *D. de interrog. in iur. fac.*

4 Omnes enim lites sine suspicione procedere oportet, vt loquitur Iustin *in l. apertissimi*, 16. *C. hoc tit. l. obseruandum*, 47. *D. eod.*

5 Litigantibus fortasse nolentibus in alium eligendum consentire, *l. vlt. C. eod.* aut quod in alium iudicium transferri litigatores non possint sine alterutrius captione, *d. l pen. §. vlt. de vacat. & excus. muner.*

6 Quæ præiudiciales sunt cognitiones, de quibus *in l. generaliter*, 12. *& seq. l. fundum*, 16. *l. fundi*, 18. *l. rei maioris*, 21. *D. de except. §. præiudiciales Instit. de action.* Idem est si futurum sit, vt non facta euocatione causæ continentia diuidatur, *l. nulli*, 10. *C. hoc tit.* maior autem causa hoc casu trahit ad se minorem, *l. per minorem*, 54. *D. hoc tit.*

7 *L. 1. & 2. D. de quib. reb. ad eund. iudic. eat. l. singulis*, 6. *de except. rei iudic.*

8 Etsi enim ante litis contestationem iudicium acceptum dici non potest, tamen certa iudicis iurisdictio est, quia non dantur hodie iudices vt olim à prætore post litem contestatam, *l. 2. C. de pedan. iudicib.*

DEFINITIO II.

Minima causa suspectum facit iudicem in testationibus excipiendis.

IVdex præsertim ordinarius, etsi post litem contestatam suspectus dici non potest , nisi noua suspicionis causa ,[2] vel causæ iustæ notitia [3] superuenerit : Si tamé ob familiaritatem, quam cum vno ex collitigatoribus maiorem quam cum alio exerceat ,[4] vel ex qua alia probabili causa suspectus dicatur, abstinere debet à dictandis excipiendisve testationibus :[5] quod ea res omnium maxime præcipui sit momenti ad litis victoriam comparandam :[6] Cum ex facto, vt dici solet, ius oriatur ,[7] factum autem plerumque tale esse credatur , quale ex testium dictis apparet. [8] Sed & sententia siue per sordes siue per gratiam contra ius reddita, per iudicem, qui de appellatione cognoscit, in melius reformari potest. [9] Probationes vero si per sordes aut gratiam dictantis exactiores aut leuiores factæ sint , vix at ne vix quidem possunt restitui. [10] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 14. Cal. Decemb. 1588.

1 Quia per litis contestationem consentitur in iudicem, *l. apertissimi*, 16. *C. hoc tit. l. nemo*. 4 *Cod. de iurisdiction. omnium iudic.* & ne lites in infinitum extendantur, vt aut *dict. l. apertissimi.*

2 De quibus suspicionis causa vide *l. lex Cornelia*, 5. *in princ.* & ibi Comment. Gothofr. *D. de iniur.*

3 Paria enim sunt , causam nullam subesse , aut eam quæ est ignorari, *arg. l. annua*. 6. *D. de calumniat. l.* 1. *§. vlt. quand. app. sit, l. pen. §. vlt. de vacat. & excus. muner.*

4 *L. liberi*, 28. *in fin. C. de inoff. testam.* Vel ob occultas inimicitias, quæ non facile probari possint, vt in *l. non distinguemus*, 32. *§ cum quidam, D. de recept. qui arbitr.* Facit *l.* 4. *§. si accusatio, de legation.*

5 Id est, vt vulgo loquuntur, à faciendis inquestis.

6 *L.* 1. 2. 3. *& pass. D. de testib.*

7 *L. si ex plagis*, 52. *§. in cluuo capitolino, D. ad leg. Aquil.*

8 *L. ob carmen*, 21. *§ vlt. & l. seq. D. de testib.* Vnde fit plerumque, vt non tam deficiat ius quam probatio , *l. duo sunt Titij*, 30. *D. de testam. tutel.* id est , vt deficiat ius, quia deficit probatio.

9 Quia appellationis remedium inductum est aduersus iniuriam iudicis, qui prior pronunciat, *l. ait prator. 7. §. quid tamen, D. de minor. l. si per imprudentiam*, 51. *l. Herennius*, 63. *§. 1. D. de euict. l. 1. in prin. D. de appell.* Potest etiam ex his causis dari restitutio contra causam, *l. Diuus* 33. *D. de re iudic.*

10 Propter metum subornationis, ex quo didicisse creduntur testificata, *c. fraternitatis , & c. series, Extr. de testib.* Item quia si

idem

idem testis sæpius audiatur, statur primæ depositioni iuratæ Guid.Pap.*quæst.*546.Dicam *Defi.*4.*infr.de testib.*

DEFINITIO III.

Non cogitur coram inferiore iudice litigare, qui apud superiorem in alia lite iisdem instrumentis vti cogitur.

CVm quidam apud Senatum conuentus pro parte debiti instrumentum edidisset, quo probabat nihil se debere, postea vero apud inferiorem iudicem pro reliquo debito vrgeretur; Visum est, posse eum iuste recusare, ne iudicium susciperet cogeretur propter litem apud maius tribunal institutam. Quæ licet non esset de eadem quantitate, ex eadem tamen debendi causa pendebat, iisdemque oppositis exceptionibus terminari poterat, quarum probatio ex iisdem quoque instrumentis petenda commode scindi nec posset nec deberet.[2] *Ita Senatus* 13.Cal.Decem.1588.

1 Nam & is, qui ad maius auditorium vocatus est, litem in minori inchoatam deseruit, contumax non videtur, *l.contra pupillum*, 54.§.*is qui D.de re iud.*

2 Neque enim fieri potest, vt eodem tempore quis edat siue iudici siue aduersario eadem instrumenta in diuersis tribunalibus. Facit *l.4.§.vltim.& l.6.§.1.D. de eden.l.1. & 2. de quib. reb.ad.cund.iud.*

DEFINITIO IV.

Quibus casibus heres sequatur forum defuncti.

QVod vulgo iactatur, heredem sequi forum defuncti, eo demum casu verum est, quo vel absens defendatur ab alio; vel ibi ille ipse inueniatur.[2] Aut si cum defuncto iam cœpta lis erat.[3] Extra hos casus conueniri heres debet in domicilio proprio, nō defuncti.[4] Neque enim defuncti domicilium transit ad heredem.[5] Quin & cum absens heres est, si in loco domicilij defuncti conueniatur, non nisi ad primum vsque decretum veniendum est, ne iniuria heres afficiatur, si secundum accedat, quod sententiæ diffinitiuæ vim obtinet.[6] *Ita Senatus* 5.Non. Decembr. 1588.

1 *Ex l.heres absens*, 19.*l.si is qui Romæ* 34.*D.hoc tit.*

2 Hic enim duo casus sunt, quos Vlpian.exprimit *in d.l.heres absens.*

3 Vt in casu quem Iauolenus tractat *in d.l.si is qui Roma.*

4 Ex iuris regula, quæ vult vnumquemque in sui domicilij loco conueniendum esse, & actorem forum rei sequi debere, *l.2. C.de iurisd.omn.iud.l.vlt. C.vbi in rem actio.*

5 Paul.Castr.*ad d.l.heres absens.* Domicilium enim facti est, non iuris, cum totum ex patrisfamilias voluntate animique destinatione æstimetur, *l.3.& 4.l.si adsumptio*, 6.*§ filius, & §. iurisprudentib.l.libertus*, 17.§ *patris D. ad municip.* quæ autem facta sunt, non transeunt ad alium, *l.qui heredi*, 44. *D. de condit. & demonstr.l.quod seruus.* 24.*D.de acq.poss l.legatum* 21.*de adim.leg.*

6 Sic idem Paul.Castrē.*ad d.l.heres absens*, vbi vide. Item quæ de primo & secundo decreto scripsi in Chiliad. *De errore pragmat.Decad.*10.*Error.*6.

DEFINITIO V.

Filia in mariti, non in patris siue viui siue mortui domicilio conuenienda est.

FInge igitur debitoris filiam nuptam homini alterius fori, quam cuius pater fuerat. Si de actione hereditaria contra eam instituenda tractetur, placet ibi eam esse conueniendam, vbi maritus domicilium habet.[1] Sequitur enim vxor domicilium mariti,[2] Adeo, vt etiam si in eo loco reperiatur, vbi defunctus debuit & domicilium habuit, possit nihilominus exceptione fori se defendere,[3] quoniam non propria exceptio illa est, sed communis, &, vt nostri loquuntur, in corpore iuris clausa.[4] Si tamen bona aliqua sint hereditaria in loco domicilij defuncti, nihil prohibebit capi ea pignori, sufficiétque notam filiæ factam executionem, hactenus nimirum, vt in eorum possessionem mitti c editor possit ex primo decreto, non item ex secundo.[5] Itaque cum quidam aduersus filiam heredémque debitoris ex contractu paterno acturus ad patris non ad mariti domicilium citationem fieri curasset,[6] tum ob non solutam pecuniam, quæ debebatur, bona quædā hereditaria pignori capta essent,[7] subinde decretum super iis subhastationibus interpositum.[8] Senatui visum est, malè factam executioné, quod citato neque in persona debitricis, neque ad domicilium facta fuisset, tametsi colono ipsius denunciata proponeretur.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex ea ipsa iuris regula, quam attulimus *Defin.prox.nu.*4. Vnūquemque in sui domicilij loco conueniendum esse, *d.l.2.C.de iurisd.omn.iud.d.l.vlt.C.vbi in rem act.*

2 *L.cum quædam*, 19.*D de iurisd.l.filij*, 22.§ 1.*l.ea quæ*, 32.*l.vlt.*§. 3.*D.ad municip.*si modo iustæ nuptiæ fuerunt, *l.penul.§.vlt.eod.*

3 Nisi iam cœpta lis erat ante contractas nuptias, *d. l. cum quædam.*

4 Ita Bart.Bald.Castr.post gl.*ad d.l.heres absens.*

5 Idem Castrens.supra dicto loco.

6 Et male, quamuis nec nupta filia fuisset, si modo alibi domicilium constituisset, quia liberi ciuitatem, ex qua pater naturalem originem ducit, non domicilium eius sequuntur, *l.3. & 4.l. adsumptio*, 6.§.*filius.D ad municip.*

7 *Ex tit.C. si in caus. iudic.pign. capt. fit.* quia instrumentum guarentigiatum sententiæ vim obtinet, Bart. *in l cum vnus*, 12.*D. de reb.auctor.iud.possit.*

8 Ad confirmandas subhastationes tanquam rite & recte factas, ne postea de earum forma & nullitate quæri posset propter auctoritatem rei iudicatæ, *l seruo inuito*, 65.§. *cum prætor, D.ad SC.Trebell.* Itaque in proposita facti specie supplendum est ab ea interpositione decreti prouocatum fuisse, nec nisi ex appellatione Senatum cognouisse.

9 Tunc enim colono aut inquilino denunciationem factam esse sufficit, cum ad domicilium facta est non aliter, *l.4.§. prætor ait, in fin.D.de damn.infect.l.5.§.& si forte.& §.seq.D.quod vi aut clam.* Scripsi Defin.1.*sup.de in ius voc.num.*6.

DEFINITIO VI.

Clericus calumniatus apud iudicem laicum condemnari ab eo potest.

CLericus, qui laicum per calumniam accusauit, potest eo nomine condemnari ab eo ipso iudice laico, qui de accusatione cognouit.[1] Non ea quidem pœna, quæ caput aut existimationem afficiat, sed pecuniaria, ne impunita sit calumnia,[2] quæ ab alio iudice vindicari non potest.[3] Atque ita sæpius Senatum iudicasse relatum est 6.Id.Decemb.1588.

1 *Cap.at si clerici*, vbi gloss.& Panorm. *Extr.hoc tit.* Guid.Bened.*in ca.Raynutius, in verb.& vxorem nomine Adelasiam. Decis.* 2.*nu.*4 6.*& seq.Extr.de testam.* Mynsing.*centur.*2.*quæst.*67. Guid. Pap.*q.*73.139.*&* 561.

2 Calumnia enim nunquam impunita relinquenda est, *l.*1.§. 1.*D.si mulier ventr.nomin.in poss.calumn.caus.ess. dicet.* nec rursus ab alio iudice vindicanda, quam ab eo cuius dignitas per calumniatorem offenditur: licet reuera separatum sit crimen calumniæ ab eo, de quo per accusationem principalem quærebatur, *l. D.de calumniat.*

3 Alioqui calumniæ facultatem ex clericali dignitate capere quis facile posset, quod ferendum non est, *arg.l.pen.D.de hæred. instit.*

DEFINITIO VII.

Alienæ liti interueniens sistere eam non potest, sed in eo statu in quo lis est, interuenire debet.

SI, cum inter me & te controuersia penderet de hereditate Titij, alius interueniat qui eam hereditatem suam esse dicat, ita demum in eodem iudicio audiendus erit, si nulla per eum liti nostræ mora fiat.[1]

Source : BIU Cujas

Nam si iam lis inter nos instructa erat, & ad coronidem perducta,[3] aut breui perducenda, prius est, vt de mutuo iure nostro pronuncietur.[4] Idque est quod dici solet: Eum qui alienæ liti interuenit, in statu interuenire debere, id est, ita vt litis principalis status nil immutetur, neque inchoata negotij cognitio interrumpatur aut differatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore, contra R. Dn. Alfonsum d'Elbene Abbatem Altacombanum nunc Episcopum clariss. Albiensem, 4. Id. Ianuar. 1589.

1 Etsi enim suas moras habet iudicii exercitio, *l. etiam, 15. in pr. D. vt legat. seu fideic. nomin. caueat.* sicut & executio, *l. quod debetur, 51. D. de pecul.* non tamen ferendum est, vt ex facto alieno & aliunde, quam ex ipsa lite proficiscantur.

2 Quod euenit cum iam in causa conclusum est, quomodo pragmatici loquuntur, quia ex eo tempore processus, vt aiunt, habetur pro iudicato.

3 Parum enim refert, an quid iam factum, an proxime faciendum sit, *vulg. l. pen. D. de milit. testam.*

4 *Arg. l. Babius, 30. in fi. D. de pact. dotal. l. 3. in princ. D. vt in poss. legat.*

5 Bart. *d. l. si perlusorio, 14. §. 1. D. de appellat.*

DEFINITIO VIII.

Eremodicium contrahi non potest ex facto falsi procuratoris, nec si postea secuta sit ratihabitio.

SI falsus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego vero abfuerim, non potest ferri pro te sententia,[1] nec si falsi procuratoris factum tu ratum habueris, siue ante siue post sententiam,[2] si non à tempore ratihabitionis secutę ex integro fiam contumax.[3] Neque tamen eo minus cogar appellare, si perperam fuero condemnatus:[4] Postquam iure nostro inductum est, vt ab ea quoque sententia quæ nulla est prouocari oporteat.[5] Sed litis expensas tanquam contumaciales tibi refundere non ero cogendus.[6] Non enim contumax fuisse videri possum, cum tu rite ac debito tempore ad iudicium ipse non veneris:[7] Aut si vterque nostrûm fuit contumax, mutua compensatione vtriusque culpam purgari necesse est.[8] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Ianuar.

1 Quia neuter ex litigatoribus adesse intelligitur, cum per alium adesse dici non possit, qui procuratorem non constituit, nisi proponas falsum illum procuratorem ius agendi habuisse etiam sine mandato, puta tanquam coniunctam personam præstita rati satisdatione, *l. sed & ha, 35. D. de procurat.* Vtroque autem litigatore absente nihil decerni potest, nisi forte per arbitrum, facto scilicet ea lege compromisso, *l. diem proferre 27. §. si quis litigatorum, D. de recept. qui arbitr.*

2 Itaque ratihabitio hoc casu non æquiparatur mandato, vt alias solet, *l. vlt. C. ad SC. Maced.* quia nimis sero fit post lapsa tempora intra quæ fieri debuit, vt iudicio adfuisse videretur is, cuius nomine falsus procurator adfuerat, *arg. l. pen. D. rat. rem haber. l. vlt. in princip. D. quis ord. in bon. poss. seruet.*

3 Ex integro enim faciēdum est, quod perperam factum fuit, si quidem nec factum intelligitur, quod perperam & vitiose factum est *l. 6. D. quisatisd. cog. l. 2. D. de auct. tutor. l. post edictum, 73. §. quod si is, & seq. D. hoc tit.*

4 Nam ex peremptorio condemnatus absens si appellet audiendus est dummodo non per contumaciam defuerit. *dict. l. & post edictum, 73. §. vlt. D. hoc tit.* hic autem contumacia nulla interfuisset.

5 Dixi Defin. 6. *supr. De arbitr.*

6 Vt cogendus essem si vere fuissem contumax, quia verus contumax non auditur appellans, nisi refusis expensis, *dict. l. & post edictum, 73. §. vltim. l. properandum, 13. §. cum autem. Co. hoc. titul.* Refusio enim expensarum purgat contumaciam, ideóque expensæ istæ præiudiciales appellantur, quod tamen ex ritu nostro practico magis quam ex iure descendere videtur, quia nulla lex est, quæ verum contumacem audire velit, ob id solum quod contumaciales expensas refundare sit paratus, vt constat *d. l. properandum, § sin autem reus, in fin. & dict. §. cum autem.*

7 Proinde hoc casu circumducitur edictum, vt Vlpian. loquitur *in d. l. & post edictum, § quod si is, C. hoc tit.*

8 *Arg. l. vlt. §. pen. D. de eo per quem fact. erit. l. si duo, 36. D. de dolo l. domum, 57. §. vlt. de contr. empt. l. viro, 39. D. solut. matr.*

DEFINITIO IX.

Interdum si suspectus sit locus in quo ius redditur permittendam litis euocationem.

EVocandæ litis, quæ coram inferiore pendebat iudice, iusta causa illa esse creditur,[1] si lis sit inter subditum & dominum, qui per se aut suos magistratus iniuriam subditis inferre soleat.[2] Si tamen domini mores minus suspecti sint, quam vt causa non cognita tam iniurioſus haberi debeat,[3] commodius est, vt citra euocationem alius iudex à Senatu detur,[4] qui in alio loco non suspecto[5] litem instruat & terminet. *Ita Senatus* eodem die pro Ioanne Gaudinon Aduocato magni apud nos nominis.

1 Nam sine causa non fit euocatio tanquam odiosa, vt dixi Defin. 1 *supr. eod. ex l. si posteaquam, 7. l. de quæ re, 70. D. hoc tit. l. cum quædam, 19. D. de iurisd. l. litigatores, 11. D. de recept. qui arbitr.*

2 Guid. Pap. *quæst. 440.*

3 Neque enim facile credendus quis est iniuriam velle comminisci, cum bonus quilibet præsumatur, *l. cum pater, 77. §. rogo filia, 25. de leg. 2.* præsertim cum per iudicem & magistratum res expeditur, *l. vlt. in princ. D. de eo quod met. caus.*

4 Hoc enim casu mutata persona solius iudicis non idcirco mutatur iurisdictio, nec proinde iniuria vlla fit domino iurisdictionis.

5 Nam ad locum suspectum litigator ire nunquam cogitur, *l. quid tamen, 21. §. pen. D. de recept.*

DEFINITIO X.

De sumptuum condemnatione negligenti litigatori in negligentiæ pœnam irroganda.

HInc inde per collitigatores deducta facti quęstione, prolatisque ab altero licet nondum publicatis testationibus,[1] si aduersarius ex principali diplomate petat, vt ad nouas facti allegationes proponendas admittatur, non aliter audiendus est, quam si consentiat, vt suis sumptibus in contrarium allegentur & probentur, quæcunque aduersarius allegāda sibi probandaque putauerit,[2] licet in prima aut secunda instantia id fiat, non in tertia.[3] Sic enim constitui æquissimum est, vt facti sui pœnam patiatur, qui vltro liti moram adfert.[4] *Ita Senatus* 9. Calend. Febr. 1589.

1 Nam post publicatas testationes non facile allegationes aut probationes nouæ reciperentur, *cap. series, & cap. fraternitatis. Extr. de testib.*

2 Impensas enim debet quisquis dat iis causam, *arg. l. si verò, 12. §. vlt. l. si quis, 27. §. impendia, D. mand. l. 2. in fi. C. de plus. pets.*

3 Nam tertia instantia nunquam sine refusione expensarum admittuntur nouæ allegationes. Stil. Senat. art.

4 Debuit enim esse diligentior & vigilantior, *l. 15. §. vlt. & l. seq. ex quib. caus. maior.*

DEFINITIO XI.

Quando de pluribus petitionibus simul, aut ex ordine pronunciandum sit, Et quid si fori præscripto allegetur?

QVoties mutuæ sunt collitigantium petitiones, de omnibus simul iudicium accipiendum est.[1] Sed hoc ita: Si vtraque petitio ante litem contestatam proposita fuerit,[2] & vtraque æque vel certa sit vel incerta. Alioqui si altera tantum sit certa & comprobata, de illa prius pronunciandum est, postea de reconuentione cognoscendum, ne per alteram alteri mora fiat.[3] Porro non ex eo solo impedietur reconuentio coram iudice laico, quod actor sit clericus,[4] aut contra coram iudice ecclesiastico, quod actor sit laicus. Neque enim fori priuilegium vilum habere actor potest, cum apud eundem iudicem in eodem negotio conuenitur,[5] nec si criminaliter reconueniatur.[6] *Ita Senatus* in causa Dom. Martelli Episcopi Nicien-

sis,

Source : BIU Cujas

ciensis, & D. Petri Lamberti. In secreto auditorio, 4. Id. Febr. 1589.

1 *Cap. 1. & tot. tit. Extr. de mut. petit. l. 1. & 2. D. de quib. reb. ad eund. iudic. eat. l. 1. §. vlt. qua sent. sine app. rescind.*

2 Nam post litem contestatam non admittitur reconuentio in eadem instantia, *auth. & consequenter, C. de sent. & interloc. omn. iudic.*

3 *d. authen. & consequenter in fin.*

4 Dubitandi ratio erat, quia in reconuentione reus est actor, Actor autem sequitur forũ rei, siue laicus ille sit, siue clericus, *l. 2. C. de iurisd. omn. iudi. l. vlt. C. vbi in rem act.* Vide tamen Canonist. *ad cap. at si clerici de iudic.*

5 Cuius enim quis in agendo obseruat arbitrium, eum habere & contra se iudicẽ nõ dedignetur, Scilicet in eodem negotio, vt ait *l. cum Papinianus, 14. C. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

6 Dummodo ratione eiusdem negotij, vt proxime diximus, quia nec consentit quis in iudicem ob id solum, quod apud eum agit, nisi ratione illius rei de qua agit, vt limitata causa limitatum producat effectum, *vulg. iurib.* Vide Robert. Marant. *De ordin. iudic.*

DEFINITIO XII.

Clericus heres laici non sequitur forum defuncti, nec contra.

ETsi mortuo vno ex collitigatoribus pendente lite non idcirco perit instantia, sed in heredem continuatur,[1] si tamen clericus heres laici, aut è contrario laicus heres clerici proponatur, priuilegij ratione instantiam perire necesse est, vt à competenti iudice fieri possit condemnatio.[2] *Ita tractum sæpius est,* Sine die.

1 *l. heres absens, 19. l. si petitor, 31. l. si is qui Romæ, 34. D. de iud. l. si eum hominem. 33.* vbi Bart. *D. de fideiuss.*

2 Abb. & Felin. *in cap. quia C. extr. hoc tit.* Mynsing. *centur. 3. obseru. 45.*

DEFINITIO XIII.

De recusandis inquisitoribus deputatis in partibus.

QVod plerisque Senatus decretis cautum est, vt qui audiendis testibus inquisitor datus fuit recusari non possit, postquam in ea loca venit vbi inquiri oporteat, vtque neglecta eiusmodi recusatione, adeoque appellatione qualibet cõmissum sibi negotium exequi possit,[1] non ad eos pertinet, qui in partibus, vt loquimur, id est, in prouincia ipsa in qua testes degunt, deputantur, sed ad eos duntaxat quos necesse sit ex prouincia, aut ex ciuitate vna commeare in aliam, vnde citra damnum expensarum, & itineris incommodum redire non possint.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Locman, contra Syndicos de Monluel, Cal. Iul. 1591.

1 Solemne & generale arestum est.

2 Quia quod ad istos inquisitores attinet, non potest imputari recusanti, cur eos citius non recusauerit, si nullum inde damnum aduersarius aut inquisitor ipse passurus fuit, *arg. l. etsi post tres, 8. D. si quis caution. l. quid tamen, 21. §. vlt. & l. seq. D. de recept.*

3 *Arg. l. 3. §. vlt. D. de testib. l. sed si quis, 7. D. testam. quemadm. aper. l. si quis pro vxore, 21. D. de donat. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO XIV.

De acceptatione facta sub modo conditionali.

QVi oblationem ab aduersario factam in iudicio acceptauit, hoc tamen addito, vt certum quid aliud præterea sibi præstaretur, si id iustum & æquum iudici videretur, non eo minus pure acceptasse videbitur, secuta postea quandocunque sententia, per quam iudex quid iustum & æquum arbitraretur, declarauerit. Proinde non poterit is qui obtulerat, ab ea sententia appellare, vtpote quæ oblationi factæ consentanea videri debeat,[2] quasi eo saltem tempore acceptata oblatione, tametsi ante sententiam pure acceptata non fuisset. Conditio enim quæ extitit perinde habetur ac si nunquam adiecta esset.[3] Et vt nostrorum verbis vtar, sententia huiusmodi seipsam tuetur & iustificat.[4] Sed & ante sentẽtiam satis acceptata videbatur oblatio, ita vt ab ea resiliri non posset, cum cõditio non tam acceptationi quam restrictioni, & ita vt dicã, modificationi acceptationis adiecta proponeretur.[5] Inde namque fiebat, vt acceptatio maneret pura, restrictio autem conditionalis & cõsequenter nulla pẽdente conditione, nulla etiam post impletam conditionem.[6] Vel ob id maxime quod restrictio illa per modum modi facta fuerat non per modum conditionis.[7] Modus autem adiectus non solet actum suspendere,[8] sicuti nec conditio quæ iuris est magis quã facti.[9] *Ita Senatus* in causa nobilium fratrum Pelard, 7. Calend. Iunij 1590.

1 Est enim hic casus ex iis, *in* quibus postfacta quid in præteritum fuerit declarant. *l. qui res, 98. §. rem autem, D. de solut. l. huic scripturæ, 15. §. 1. D. ad leg. Aquil.*

2 Nam quemadmodum si conuenerit inter litigatores, quid iudicandum sit, iudex id ipsum sequi cogitur, *l. si conuenerit, 26. D. de rei iudic.* ita nec litigatoribus permittendum est, vt ab eo quod semel voluerunt, postea recedant.

3 *l. potior, 11. vers. cum enim semel. D. qui potior. in pignor. hab.*

4 *Arg. l. si Stichum, 8. § qui ita, & l. quoties, 14. §. 1. D. de nouat. l. nuda 5. C. de contr. stipul.*

5 *Arg. l. auia, 77. §. pater, de cond. & demonstr.*

6 Quia conditio semper nihil est, & antequam impleatur & postquam impleta est, vt scripsi *lib. 15. Coniect. cap. 6. & 7.*

7 Differt enim modus à conditione, *l. cum ab eo, 41. de contr. empt.*

8 Cruet. *cons. 59. num. 1. & cons. 273. nu. 9.*

9 Decius *in l. actus legitimi, num. 6. De regul. iur.* Facit *dict. l. auia, 77. in fin. de condit. & demonstrat. leg. licet, 12. D. vt legat. nom. caueat.*

DEFINITIO XV.

Casus in quo post didicita testificata noua facti allegationes & probationes admittuntur in eadem instantia.

SI post publicatas testationes reus aliquid alleget, quod nouorum articulorum materiam præbeat actori, non est impediendus actor quominus in eadem instantia & absque beneficio Principis non deducta deducat, & non probata probet,[1] dummodo nouæ allegationes nihil commune habeãt cum prioribus, id est, neque simile neq; cõtrarium quicquam.[2] Huc enim pertinet quod dici solet: Ea quæ de nouo emergunt nouo indigere auxilio.[3] *Ita Senatus* 15. Calend. Decemb. 1590.

1 Non enim potest imputari actori cur non diuinauerit ab initio ea, quæ post publicatas testationes aduersarius esset obiecturus, *arg. l. si putator, 31. in fin. D. ad leg. Aquil. l. si fideiussor, 29. §. si cum debitor, D. mandat. l. 4. §. illa etiam quæstio, D. de dolo mal. except.*

2 Nam si vel simile vel contrarium aliquid habeant, non sunt admittendæ propter metum subornationis, nisi adsit concomitantia instrumentorum, vt dicemus *ad tit. De testib.*

3 *l. de ætate, 11. §. ex causa, De interrog. in iur. faciend. l. si ab arbitro, 10. in fin. D. qui satisdat. cogant. l. oratione, 7. in fin. D. de ser.* cum aliis pene innumeris per Gothofred. citatis, *in dict. §. ex causa.*

DEFINITIO XVI.

Maritus lite pendente heres institutus eandem litem prosequi potest heredis iure.

QVi primum tanquam maritus egerat,[1] postea vxoris testamento heres scriptus eandem instantiam prosequi potest, neque nouam instituere cogi-

Source : BIU Cujas

tur; [2]Non enim actio sed sola qualitas actionis videtur immutata: quæ res non impedit, ne vtiliter cœptum iudicium suo marte currat. [4] *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay tum magistri computorum, contra Dominam March. de la Chambre, Prid. Id. Decembr. 1590.

1 Puta pro dote, cuius ille dominus est, *l. doce. 6. C. de rei vind.* aut tanquam coniuncta persona pro rebus non dotalibus, *ex l. maritus, 21. C. de procur.*

2 Ferrariens. *in form. libelli quo vxor agit de dot. vel vsumfr. in verb. vxor. nu. 13.*

3 *Vt in l. delictis, 4. §. si detracta, D. de noxal. action.*

4 Guid. Pap. *quæst. 21.*

DEFINITIO XVII.

Socer soceri in causa soceri iudex esse non potest.

ETsi non ex eo solo suspectus iudex dici potest, quod adfinis sit alterius adfinis, [1] socerum tamen soceri iuste recusari posse placuit, quod is plusquam adfinis sit, [2] quippe qui parentis locum obtineat, [3] eodemque passim iure & honore censeatur. [6] *Ita Senatus* in causa nobilium fratrum Du Saix & N. Gaspardi de Maliuert, D. de Conflens, 8. Id. Iul. 1592.

1 Nam adfinis mei adfinis non est mihi adfinis, sicut nec socij mei socius meus est, *l. qui admittitur, 19. cum seqq. D. pro socio, l. consilij 47. §. vlt. de reg. iur.* nec liberti mei libertus meus est libertus, *l. Modestinus, 105. de verb. significat.*

2 manente tamen adfinitate non etiam dirempto iam matrimonio, *l. pen. D. de iur. dot.*

3 *l. quia parentis, 16. D. solut. matr. l. vltim. in princ. D. de his qua vt indign.*

4 *l. rei iudicata. 15. D. solut. matr. l. sicut autem, 21. & seq. D. de re iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Casus in quo contumax petere potest, vt ex aduersarij instrumentis victoriam litis sibi liceat comparare.

QVi iubenti iudici acta litis exhiberi ad ferendam sententiam non paruit, si aduersarij diligentia vrgeatur, nec exhibere possit aut velit, petere tamen potest & debet, vt ex ipsius aduersarij instrumentis, quæ per productionem communia semel esse cœperunt, [1] defensiones suas iudex inspiciat, earumque ius tueatur. Nam cum id factum est perinde explorari dispicique oportet qui in actis sit, vt bene iudicetur, atque si is, qui exhibendo contumax fuit debitam in ea re diligentiam præstitisset. [2] Præcipue vero ea res curæ esse debet supremo iudici, id est Senatui, post quem nemo iudicaturus est, qui iudicati iniquitatem si qua fuerit corrigere possit. [3] Ita Senatus consultum his verbis concipi oportet: *Passant outre pour le prouffit de la forclusion & faisant droit sur les pieces remises.* Nec eo minus tamen condemnandus est contumax in expensas contumaciæ, tametsi fortasse quod ad litis decisionē attinet potiore nitatur iure. [4] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Genier & Dionysiæ Plancheuille, 18. Calend. Decembr. 1592.

1 Instrumentum enim quod semel ab altero ex litigatoribus productum est, hoc ipso fit commune non quidem ratione dominij (remanet enim eius cuius est charta) sed ratione vtilitatis, Bart. *in l. 1. §. editiones, num. 8. D. de edend.* Dixi ad Defin. 6 *num. 13. sup. ill. tit. De edend.*

2 Quasi hoc casu non tam nihil quam minus exhibeat is, qui negligens aut contumax est in exhibendo.

3 Maior enim fit iniuria ei qui condemnatur, si neque appellationis, neque aliud vllum auxilium ei superest. Nam in causa appellationis obtinet quod vulgo dici solet, Quæ non deduxi deducam, quæ non probaui probabo.

4 Textus est *in l. properandum, 13. § sin autem ex gestis, Co. hoc tit.* etsi locus ille est de reo contumace in non veniendo ad iudicem, non in non exhibendo. Adde *auth. ei qui appellat. ad fi. C. de temp. & repar. appell.* [Rectè autem *in expensas contumacia* quoniam alias litis expensas potest etiam contumax obtinere, adeoque appellans, si modo causam bonam habeat in principali negotio & in causa appellationis. *Ita Senatus* in causa D. de Marolle & Hugon 10. Cal. Iunij 1612.]

DEFINITIO XIX.

De appellante qui in edendis actis litis contumax est semper condemnando.

TVm vero maxime locum habet quod modo diximus, cum ex appellatione cognoscitur, & is in exhibendis actis litis contumax est, pro quo iudicatū fuit. [2] Nam cum appellans contumax est, & de iudicato confirmando agitur, solet Senatus noster facilius, adeoque non visis actis pronunciare cōtra appellantem: [3] Præsumi enim potest pro sententia, etiam à qua est appellatum, cum appellantis contumacia interuenit, [4] quæ proculdubio facit, vt non nisi frustrationis causa prouocatum videri debeat. [5] Nisi proponas de ea re agi, quæ sit maximi præiudicij, & quæ non minus ad publicam, quam ad priuatam contumacis vtilitatem spectet. Tum enim videnda erunt & dispicienda litis acta omnia, ne quod in odium contumacis cōstituendum esset publice damnum adferat. [6] *Ita Senatus* pro N. Iano Pensabin apud Senatum procurante contra Syndicos, N. 14. Cal. Decemb. 1592.

1 De videndis actis à contumacis aduersario exhibitis si id petatur.

2 Siue actor ille ab initio fuerit siue reus.

3 Qui enim appellat prior, agit, *l. qui appellat. 29. D. hoc tit.* Cum actore autem, si contumax fit, durius agitur quam cum reo, vt fere semper condemnetur, & cadat omnino de lite, si reus absoluatur, nisi iudex meliorem causam eum habere licet absentem prospexerit, vt Iustinianus loquitur *in l. properandum. 13. §. sin autem ex gestis, C. hoc tit.*

4 Quia contra contumaces, vt vulgo iactari solet, omnia iura clamant, licet condemnatus ex contumacia non tam ob id victus præsumatur, quod malam causam habuerit, quam quod contumax fuerit, *l. si ideo, 55. D. de euict. l. Papinianus, 8. §. meminisse, D. de inoffic. testament.* ex quo magis apparet, contumacem non eo minus posse condemnari, quod bonam causam habeat. [Sed hoc ita si non visis actis pronuncietur. Alioqui poterit contumax vincere, adeóque litis etiam expensas obtinere, vt dixi *ad Def. præced. num. vlt.* Quod si contumax non possit vincere, non eo magis tamen consequens est, vt statim condemnari debeat. Finge enim reum illum esse qui defensiones nullas attulerit, & ab iis proponendis excluſus sit. Non ideo vincet actor, si suam intentionem non probauerit, quam semper & ante omnia probare debet. *Ita Senatus* contra D. de Montsaint Iean in secreto auditorio 5. Id. Febr. 1613.]

5 *l. tutor, 41. in princ. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. 2. l. nemo, 3. & pass. C. de temp. & repar. appell.*

6 Neque enim contumacia alij, quam ipsi contumaci nocere debet, *l. si perlusorio, 14. §. quoties, D. de appell. & aliis vulgar.* Quidni ergo, inquies, aduersus contumacem perinde hoc etiam casu fertur sententia, quæ non sit aliis nocitura? Sed tamen potest facile contingere, vt nec contumax ipse condemnari possit, quin aliis damnum & præiudicium saltem quale quale irrogetur, puta si de re vniuersitatis agatur contra Syndicum contumacem, vt in proposita facti specie.

DEFINITIO XX.

Appellans quomodo appellationis causas possit reddere.

QVid autem si appellationis suæ causas reddere iussus appellans nullas reddiderit, sed tantum professus sit, velle se vti actis prioris litis ad obtinendum in causa appellationis? Poterit ea res sufficere, vt obtineat si ex actis primæ aut secundæ instantiæ appareat aliter iudicari debuisse. [1] Illæ enim scripturæ grauaminum, vt practici vocant, non constituunt litem appellatoriam, [2] sed appellationi duntaxat adminiculum

miniculum præbent, ideoque extra processum esse existimantur.[3] Acta tamen prioris instantiæ per appellantem exhiberi oportebit, si volet ille in appellatione vincere. 4 Alioqui etiam non visis actis propter contumaciam erit condemnandus:[5] tametsi acta ab aduersario producta pro suis imploraverit.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nam & eo modo probatur iusta appellandi causa, & appellanti facultas est, vt appellationem suam prosequatur quibuscunque potuerit modis, *l.3.§.vlt.l.appellanti* 13.§.1. *D.de appellat.*

2 Quæ constituitur per conclusionem in causa petente Appellante, vt sententia rescindatur, priorisque litis petitiones sibi adiudicentur, Appellato contra vrgente, vt sententia confirmetur.

3 Ideoque solent aduocati qui has scripturas dictant, plerunque sic præfari, *Ce sont les griefs que baille hors le proces, N. appellant, &c.*

4 Non enim potest appellans vincere, qui nullas appellationis suæ causas reddiderit. Hic autem nullas reddit, qui ne quidem acta exhibet, ex quibus possit iudex animum suum instruere, an iusta sit appellatio, nec ne.

5 Quia præsumptio est pro sententia contra appellantem contumacem vt dixi Defin. prox. *num.*4.

6 Debet enim ille aliquid facere & proferre de suo, vt obtineat in causa appellationis, qui iam est condemnatus. [Alio tamen iure plerumque vtimur, & quoties procurator contumacis petit, vt inspiciantur acta litis appellatoriæ, sunt inspicienda.]

DEFINITIO XXI.

Clericus in habitu secularis militiæ repertus fori priuilegium non habet.

NOn habet priuilegium fori clericus qui in habitu secularis militiæ repertus est, siue ob desertam secularem quoque militiam, siue ex cuiuslibet alterius criminis causa reus fiat, quia militiæ ecclesiasticæ renunciasse creditur, qui ad secularem se transtulit.[1] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.25.sup.De Episcop.& Cleric.

1 Iul.Clar. *in practic.crimin.quæst.*73.*nu.*6. Eman.Soarez *in commun.opin.in verb.clericus.* Imbert. *lib.*4. *Institit.forens.* Guid.Pap. *qu.* 138. Talis enim quisque præsumitur, qualis extrinsecus videtur, & in quali habitu reperitur, *l.si ignorans*, 50. *D. locat. l. item apud Labeonem* 15.§.*si quis virgines*, *D.de iniur.* Text. est accommodatior *in l.generaliter* 52.§.1.C.*de Episc.& Cleric.*

DEFINITIO XXII.

In iudiciis exercendis locus-ne iudicij spectandus sit, an locus contractus?

CVm quæritur an locus iudicij spectandus sit in iudiciis exercendis, an locus contractus, probanda est illa nostrorum distinctio, vtrum de ea re agatur, quæ ad iudicij ordinationem, vt loquuntur, spectet, an de ea quæ ad litis decisionem, vt priore casu locus iudicij attendatur, posteriore vero locus contractus.[1] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.3. & 4. sup.De legibus.

1 Guid. Pap. *quæst.*262. & *cons.*218. *in. fin. ex leg. semper in stipulationibus* 34. *de regul. iur. l si fundus* 6. *D. euict. l.*1. *in princ. D. de vsur.*

DEFINITIO XXIII.

De ferenda sententia contra actorem, qui post factam ex instrumento guarentigiato executionem contumax est.

ACtore ad eum diem quem reo dixit, in ius non veniente, solet reus absolui non à petitione, sed ab obseruatione iudicij, cum victoria expensarum, damnorum & interesse.[1] At quid si actor ab executione inceperit, vt hodie fit, ex instrumentis, quod aiunt, guarentigiatis?[2] Parum erit reo absolui ab obseruatione iudicij, si non ipsa quoque executio irritetur.[3] Ideoque non tantum ab obseruatione iudicij absoluendus est, sed etiam ab executione.[4] An igitur condemnandus erit actor, vt pignora quæ executor acceperit, & iam distraxerit, restituat?[5] Atqui id fieri non debet in præiudicium emptoris; siue priusquam reus intercederet, distractio facta sit rerum immobilium, siue bonorum mobilium pignora capta sint, & post intercessionem debitoris licitè distracta, elapsumque decendium, quod ad redemptionem datur.[6] Sufficiet ergo condemnari actorem in id omne quod rei interierit. 7 In quo veniet ipsorum quoque pignorum quæ distracta sunt; nisi reddantur, æstimatio,[8] & si quid præterea interfit. Nec admissa est sententia existimantium in expensas tantum contumaciæ condemnandum actorem, neque nisi ab obseruatione iudicij rem absolui oportere: at potius citandum iterum & audiendum priusquam ad restitutionem pignorum condemnaretur. Nam si ius ita constitueretur, iniuria proculdubio fieret reo, quem ex reo actorem fieri necesse esset.[9] Planè non est quod in odium contumaciæ intercessionem legitimam esse pronuncietur, quoniam ita eueniret, vt de intercessionis, & consequenter de petitionis iure pronunciaretur,[10] quod vtique fieri non debet: [11] Quamuis dici possit odiosiorem esse debere causam actoris iudicium fugientis, quam rei,[12] vel ob id maxime, quod cum in ipsius potestate fuerit quando ageret,[13] non debuerit iudicis auctoritatem, quam ipse prior imploraverit, contemnere.[14] *Ita Senatus* pro Iacobo Baudrey, contra Syndicos de Chasteauneuf, 4. Id. Februar. 1593.

1 *l.properandum* 13.§.*et si quidem*, *C. hoc tit.* Ioan. Imbert. *lib.*1. *Institit.forens.*

2 Quoniam creduntur ex statuti auctoritate habere vim sententiæ & condemnationis, Bart. *in l.cum vnus*, *D.de rebus auctor. iud. possid.*

3 Executio enim plus quam iudicium, & sententia est, nec iudicis eget auxilio, qui iam obtinuit executionem, *l. minor annis* 40. *in princ. D.de minor.*

4 Quando ideo irritam fieri & pronunciari oportet, ne alioqui semper teneat quæ semel tenuit.

5 Ac si nulla vnquam condemnatio præcessisse intelligeretur, *vt in l.si cum nulla* 58. *D.de re iudic.*

6 Verum enim est rite factam esse executionem, neque creditoris contumaciam æquum est nocere emptori inaudito, *argumen. l.si per lusorio* 14.§.1. *D.de appell.* & cui ius quæsitum est publica auctione, *argum. l. aut prator* 7.§.*quæsitum*, *D.de minor. l. iuste possidet* 11. *D.de acquir. poss.* præsertim cum hic emptor non tam à creditore contumace, quam à debitore ipso ius & causam habere intelligatur, *l.*1.C. *si in caus. iudic. pign. capt. fit. l. si ob causam* 28. *Codic. de euict.* Scripsi in Chiliade *Decad.*1. *Error.*5. *& seqq.*

7 *arg. l. contumacia.*53. *D. de re iudic. l. vlt.*§.1. *D. de appell.*

8 *Vt & in l.*1. *D. de act. empt. l. in interdicto* 6. *D. de vi, & vi armat.*

9 Nemo enim nescit plerumque duriorem esse causam actoris quam rei, præsertim in eo, quod & prior oneratur probationibus, *l. qui accusare* 4. *C. de edend. l. actor* 23. *C. de probat.* & minus fauorabilis existimatur, *l. Arrianus* 41. *D. de oblig. & act. l. fauorabiliores* 125. *de reg. iur.*

10 Ita enim fieret, vt ijex integro agere & exequi actor vellet, obstaret ei exceptio rei iudicatæ, quæ tamen non obstabit irrita duntaxat facta executione, *arg. l quod in diem* 7.§.1. *D. de compens.* iunct. *l. si autem* 8.§.*si quocunque modo*, *D. de negot. gest.*

11 Ne effectus amplior sit sua causa. Contumacia enim nocere non debet, nisi in eo ipso actu in quo interuenit, *l. damni* 18.§.*si vicinas*, *D. de damn. infect. l. vltim.*§.1. *D. de appellat.* Hic autem contumax fuerat actor, qui executionem à se factam tueri debuerat, & de iure suo docere, priusquam de intercessionis iure quæri oporteret. Neque enim disputari potest, an reus legitimam intercedendi causam habuerit, quamdiu non constat de iure actoris, *cap. vlt. Extr. de iureiur. l. vlti. Co. de rei vindic.* Ergo contumacia actoris, quæ facit, vt de ipsius non iure appareat, eadem non patitur, vt de rei iure quæri possit, nec proinde pronunciari, quia de qua re iudex non cognouit de ea, nec pronunciare debet, *l. de qua re* 74. *à contr. sens. Digest. hoc tit.*

Source : BIU Cujas

12 *Arg.l.properandum,§.sin autem ex gestis,C.hoc tit.*

13 *l.pure 5.§.vlt.D.de dolt mali except.l.petenda 6.C.de tempor. petend in integr.restit.*

14 *l.contumaci.1 §3.§.vlt.D.de re iudic.l.cum Papinianus 14.C. de sentent.& interl.omn iudic.*

DEFINITIO XXIV.

De nouo iudice in eadem iurisdictione substituto.

COEpta instantia coram Titio si pendente lite alienata iurisdictio sit, in qua Titius iudicandi munere fungebatur, apud nouum iudicem quem iurisdictionis emptor constituerit tractanda & peragenda est,[1] Neque hic locum habet, quod vulgo iactari solet, Vbi cœptum est iudicium ibi & finem accipere debere.[2] Translata enim iurisdictione, eas quoque lites omnes quarum exercitio ad eandem iurisdictionem pertineat, transferri necesse est.[3] Si tamen non inchoatam litem prosequi, sed nouam instituere actor velit, non male ad prioris litis expensas, quas inutiles & superuacuas fuisse apparet, condemnabitur.[4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 7.Cal.Iul.1593.

1 Eadem enim iurisdictio est, licet mutata sit persona iudicis, nouo iudice in prioris locum substituto, ac si prior ille itemque iurisdictionis prior dominus decessisset, vt *in l.pen.D.iudic. solui,l.mortuo 60.D.hoc tit.*

2 *l.vbi acceptum 30.D.hoc tit.*

3 *Arg.c.translato sacerdotio,Extr de constit.*

4 *l.edita,* & ibi DD. *C.de edend l.eum quem temerè 79.D.h t. l.qui solidum 78.§.etiam.de leg.2.* Alioqui suum aduersarium inanibus sumptibus impune vexauerit, quod ferendum non est, *arg. l.minoribus 6.D.de minor.*

DEFINITIO XXV.

Post litem vere aut ficte contestatam reconuentio non est admittenda.

SIcuti post litem vere contestatam reconuentio non admittitur:[1] Ita nec si ficta contestatio præcesserit, puta ex contumacia rei litem contestari nolentis,[2] aut ad iudicem venire detrectantis, quia tantundem hac parte potest ficta contestatio, quantum vera,[3] sufficitque haberi litem pro contestata,[4] ne alioqui per contumaciam melior conditio fiat, quæ deterior potius fieri deberet.[5] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro Do. de Copponey, contra D.de Verdon, Prid.Iulij 1593.

1 *Auth.& consequenter,C.de sent.& interl.omn.iudic.*

2 Alioqui nunquam posset contumax condemnari, cum litis contestationem præcedere sit necesse, vt ferri possit sententia, *l.properandum 13. Cod. hoc titul.l. vnic.§.si quis ius dicent.non obtemper.*

3 Id enim est quod dici solet tantundem operari fictionem in casu ficto, quantum operatur veritas in casu vero, *l.1.§.pen.D. de acq.poss.l.certe 6.§.1.D.de precar l.vnic.C. de rei vxor. action.* Tractant nostri ad *l.si quis pro emptore,D.de vsucap.*

4 Propter contumaciam, ne alioqui in contumacis potestate sit ne vnquam condemnetur, *argum.l.1.l.2.§.Scæuola de eo quod cert.loc.* Absens enim nemo condemnatur, *l.1.§. item cum ex edicto,D.quæ sent.sin.app.rescind.* nec rursus præsens quisquam inauditus, itaque contumacem non solum pro præsente haberi oportet, *auth.qua in prouincia,vers.sed si nec ipse,C. vbi de crim.agi opor.l.etiamsi 29.§.vlt.de minor.* sed etiam pro audito, id est, pro eo qui litem fuerit contestatus.

5 *l.hominem 37.D.mandat.l.si plures 38.D. de administr.& peric.tutor.l.quid autem 35.D.de excus.tutor.*

DEFINITIO XXVI.

De rescripto aduersus instantiæ peremptionem impetrando.

STatutum Sabaudiæ quod de instantiarum peremptione factum est,[1] licet ad eas lites non pertineat, quæ in Senatu agitantur,[2] districtè tamen obseruatur, earum litium ratione, quæ apud inferiores iudices tractantur, hactenus nimirum, vt ei qui negligens extitit necessarium sit rescriptum Principis aduersus instantiæ peremptionem,[3] vt vel diligentiores fiant litigatores ad lites peragendas, quippe quas cito diffiniri & expediri publicè interfit,[5] vel negligentiæ suæ pœnas pendant.[6] Cum vero in odium negligentis litigatoris ius hoc comparatum sit, consequens est, vt si peremptionem instantiæ obiiciat is, cuius oneri incubuit, vt ex præcepto iudicis quid faceret, tum cum litis exercitio intermissa est, non sit audiendus: Non quasi negligens non fuerit aduersarius qui interlocutionis executionem non vrserit,[7] sed quia referendus non sit, qui aduersario negligentiam imputet, suam vero non agnoscat.[8] Quare idem quoque dicendum erit, si quod plerumq. fit postrema interlocutione vtrique litigatori iudex aliquid iniunxerit, vt mutuæ negligentiæ culpa mutua compensatione tollatur.[9] Quid ergo si in eo statu lis sit interrupta, cum litigatores vtrique ad probandum admissi essent? Dilationem quæ in eam rem data est communem fuisse nemo ambigit.[10] Sed tamen quoniam actore nihil probante reus absoluendus est, tametsi nihil præstiterit,[11] dici potest nullam reo imputandam esse negligentiam, quamdiu nullam actor diligentiam adhibuit,[12] ob idque non eo minus posse reum actori quandocunque litem repetenti exceptionem instantiæ peremptæ obiicere. Ac fieri interdum potest, vt à reo potius quam ab actore probatio exigatur. Nempe si actor habeat fundatam, vt loquuntur, intentionem,[13] puta si parochus decimam petat à parochiano, & parochianus contendat minorem se decimam portionem debere.[14] Itaque tutius erit impetrari hoc casu rescriptum, nisi æquitas aliqua subsit aut facti circumstantia, propter quam impetrandi eius necessitatem remittendam esse Senatus putet.[15] Ita ex tempore in publico auditorio in causa Antonij Bourgeois, & N.Blondel, 5.Cal.Decemb.1593.

1 *Libr.2.Statut.Sabaud.Stat.127.& 163.*

2 Hoc enim est quod vulgo iactatur, *les fataux n'ont point de lieu par deuant le Senat.* Vide Defin.36.*infr.*

3 Non enim præsumptio est, quod inferior iudex multitudine causarum impeditus sit, ne tam cito finem litibus imponere potuerit, quomodo præsumptio est stetisse per Senatum ob causarum multitudinem, cum lis pendet apud Senatum Antonin. Tessaur.*Decis.Pedemont.*

4 Quod rescriptum tamen impetratur in parua cancellaria, vt dici possit ius hoc inductum esse locupletandi ærarij causa, vt & restitutionum omnium, quę ex rescripto Principis impetrantur, cum olim à prætore ipso pro sua iurisdictione concederentur, quemadmodum scripsi alio loco.

5 *l.3.§.1.D.de recept.qui arbitr.l.quidam 21. de reb.cred.l.1.§.inde quæritur,D.de oper.noui nunciat.*

6 *l.pupillus 24.qua in fraud.credit.l.non enim 16.D.ex quib.caus. maior.*

7 Etsi verum est non potuisse eum cogi, vt vrgeret, *l.si iudex circumuento 28.D.de minor.*

8 Quia nec potuit aduersarium vrgere, quin prius ipse satisfeciisset, *arg.l.Iulianus 13.§.offerri,D.de act.empt.* Ergo nec ei imputare, cur non satisfecerit.

9 *l.viro 39.D.solut.matr l.vlt.in fi.D.de eo per quem fact.erit.*

10 *l petenda 6.in fin.C.de tempor.in integ.restit.*

11 *Cap.vlt.Extr.de iureiur.l.4.C.de eden.*

12 Actorum enim est litem prosequi, reorum fugere. Vnde & reum φεύγοντα vocat Iustinian. *in dict. l.properandum 13. Cod. hoc titul.*

13 Nam in exceptione reus actor est, *l.in exceptionibus 19.D.de probat.*

14 Eanamque portio iure diuino & pontificio decima est, licet ex consuetudine & pro locorum diuersitate plerumque sit minor. *cap.1.& paff.Extr.de decim.*

15 Est enim id positum in arbitrio Senatus, si suprema manu remittere velit necessitatem impetrandi rescripti, quod tamen non nisi ex magna causa & parce facere solet.

DEFINITIO XXVII.

De chirographario debitore contumace.

Si is

SI is qui ex chirographo conueniebatur in ius venerit & ad diem contestationi dictam contestari noluerit, dubitatum est, An ea contumaciæ potestas sit, vt statim hic condemnari debeat, an verò aliud nihil dici possit, quam chirographum haberi pro recognito, vt alia dilatio contumaci detur ad arcendam si facere poterit condemnationem, quod pragmatici dicunt *pour deffendre à la condemnation*. Quidam putabãt locum esse condemnationi. In eoque deterioris conditionis esse contumaciam eius, qui litem contestari non vult, quam qui in ius vocatus non venit,[1] ne alioqui videatur Senatus supplere in facto si diuinet aliquas reo defensiones competere posse, cum is nullas allegare voluerit.[2] Visum tamen est interloquendum esse, vt quo tardius eo iustius ad diffinitiuam condemnationem veniatur.[3] *Ita Senatus* in causa Gothofredi Treppier, & Cl. de Mondragon 13. Cal. Ian. 1593.

1 Quia grauius delinquit, qui præsens negligit iudicem, quam qui absens, *arg. l. 1. §. secundo loco, vers. casum, D. de postul. l. 2. D. de re iudic.*

2 In facto autem supplere iudex nunquam potest, ne Senatus quidem, vt notant nostri *ad tit. Cod. vt qua def. aduoc. part. iud. suppl.*

3 Nam sicut moratoria cunctatio non est probanda, ita nec præceps festinatio, *l. tutor 7. §. 1. D. de admin. tutor.* præsertim in iudice, cuius potissimum officio incumbit prouidere ne quam male iudicando iniuriam alterutri litigantium inferat. Quid enim refert an sordibus iudicis, an per eius stultitiam & imperitiam læsus sit litigator, *l. si per imprudentiam 51. D. de euict.* In Senatu vero potissimum ratio hæc locum habet, qui non aliter iudicare debet quam Princeps ipse esset iudicaturus, *l. vnic. de offic. præf. prat.*

DEFINITIO XXVIII.

Nihil pendente lite inconsulto iudice, nisi inter consentientes faciendum esse.

AEstimatio bonorum aliaue quælibet litis & iudicij actio, quæ facta sit lite pendente, altero duntaxat ex litigatoribus vrgente, sed inconsulto iudice, nec aduersario consentiente,[1] quamuis in eam rem vocato,[2] nullius omnino momenti est,[3] ne ius dicentis auctoritas impunè neglecta videatur.[4] *Ita Senatus* in causa R. N. Morel Presbyteri, & Leonardæ Simon 13. Cal. Martii 1594.

1 Nam si quid fieret inter consentientes etiam inconsulto iudice proculdubio valeret. Quid enim aliud agebat iudex, quam vt controuersias eorum dirimeret? Inquit Vlpianus *in l. 1. §. inde quæritur, D. de oper. noui nunciat.*

2 Si enim vocatus non esset, alia ratio irritum faceret, quod absente aduersario factum esset, quia ad omnem actum vocandus est quisquis ex eo lædi potest, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor.*

3 Quia quæcunque post litis contestationem contingunt (neque enim nisi post litem contestatam iudices olim dabantur, *l. 2. C. de pedan. iudic.*) officium & arbitrium iudicis desiderant & consequenter eius præsentiam, *l. quod si nolit 31. §. sed hoc dicemus, D. de edilit edict.*

4 Spernit enim iudicem is, qui vel it ad alium, *l. litigatores 11. D. de recept. qui arbit.* vel sibi ipsi ius dicit, *l. extat 13. D. de eo quod met. caus.*

DEFINITIO XXIX.

Minori contumaci in accipiendo curatore ad litem curator etiam absenti & inuito dandus est.

MInor ad iudicem venire iussus, vt curatorem acciperet, quo auctore postea constitueret procuratorem ad persequendam litem, quæ cum eius patre fuerat instituta, si tribus edictis vocatus non venerit, non ideo in pœnam contumaciæ pro maiore habendus erit, vt in eum indefensum ac sine curatore iudicium reddi possit:[1] Sed hactenus erit condemnandus, vt officio iudicis non solum inuito, sed etiam ignoranti ei curator detur ad litem,[2] cum quo iudicium exerceri, & subinde sententia ferri possit. Dari autem poterit curator etiam inuitus aliquis ex iis procuratoribus, qui publicum procurandi officium in eodem tribunali exercent,[3] quia inter curatorem ad litem & procuratorem litis causa constitutum nihil aut parum interest:[4] Quod si viuat is qui patris procurator fuit, æquissimum est, prior ipse cogatur ad curationem in lites suscipiendam, quippe qui de toto negotio verisimiliter melius instructus aptiores minori defensiones parare possit.[5] Neque enim dubitandum est, quin is qui defuncti procurator fuit, idem & filij & alterius heredis cuiuscũque procurator esse cogi possit, quia nec procurationem à defuncto acceptam viuo eo sine causa deserere potuisset.[6] Eandem quippe non solum patris & filij, sed etiam defuncti & heredis cuiuslibet persona esse intelligitur.[7] Sicque iam pridem à Senatu nostro constitutum esse quidam referebant. Plane si minor curatorem non habens procuratorem ad lites constituat, adhibito, vt fieri solet, iureiurando curatoris auctoritas non erit necessaria, quia iurisiurandi religio facit, vt pro maiore habeatur.[8] Dices: Quidni igitur contumacia facit, vt minor pro eo habeatur, ac si procuratorem legitimè & omni meliori modo constituisset, vt in eum reddi iudicium vtiliter possit? Nam cum contumacia sit delictum,[9] constat minoribus non subueniri in delictis.[10] Sed respondetur, Minoris contumaciam facere duntaxat posse vt pro præsente,[11] non etiam vt pro iurato habeatur, quoniam iuramẽtum est quid extrinsecum & accidentale, quod propter solam contumaciam non magis suppleri potest,[12] quam si procurator à minore sine iuramento constitutus esset.[13] *Ita Senatus* in causa nobilissimæ matronæ Bonaventuræ Beisse, viduæ Dn. de Tardy magistri Computorum, contra N. Antonium Fraret, 9. Cal. Maij 1594. Iunge Defin. 33. infr.

1 Nam contra minorem indefensum, id est, qui curatorem non habeat, propositum peremptorium nullius omnino momenti est, *l. contra pupillum 51. D. de re iudic.*

2 Ad litem enim accipere curatorem minor etiam inuitus cogitur, *l. 1.* vbi Bald. *C. qui pet. tutor. l. 1. 2. & vlt. C. de in lit. dand. tut. vel curat.*

3 Nam cum hi publicum officium exerceant, cogi possunt, vt pro quolibet procurationem suscipiant, si non iustam afferant excusationem, ideoque comparantur, licet non satis bene meo iudicio, seruis publicis, de quibus *in leg. 2. Digest. rem pup salu. for. l. 1. §. exigere, de magistr. conuen. l. non aliter 18. Digest. de adopt.* Sanè differunt, maximè ab antiquis illis Procuratoribus, de quibus *in tit. D. & C. de Procur. qui non poterant inuiti constitui. l. filiusfamilias 8. §. inuitus, D. ill. tit.* & quorum officium gratuitum esse debebat, non vt nostrorum mercenarium, *l. litem 15.* vbi Gothofr. *C. eod.*

4 *l. neque tutores 11. D. eod. iunct. d. l. 1. C. qui pet. tut. d. l. 1. 2. & vl. C. de in lit. dand. tutor.*

5 Minori enim quantumlibet contumaci succurrendum est, quantum fieri potest, citra iniuriam aduersarij, cuius etiam interest minorem bene defendi, vt tanto difficilius postea in integrum restituatur.

6 Scripsi *Def. 18. sup. de procur.*

7 *l. vlt. C. de impub. & aliis subst. l. post litem 17. §. 1. D. de procurat.*

8 Dixi *Defin. 1. sup. Si aduers. rem iudic.*

9 *l. si plures 38. de admin. tut. l. contumacia 53. §. pœnam, & §. vlt. D. de re iudic.*

10 *l. 1. & 2. C. si aduers. delict.*

11 *Auth. qua in prouincia, vers. sed si nec ipse, C. vbi de crimin. agi oport. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor.*

12 Quia facti est, neque quicquam commune habet cum contumacia, vt ex ea debeat inferri ex necessitate, alioqui eueniret, vt hoc ipso minor periturus efficeretur, quod ne eueniat, quantum fieri potest, euitandum est, *Nouell. 82. de Iudicib. c. 11. quia vero, vers. ne ex hoc.*

13 Quo casu constitutio Procuratoris non valeret, *l. vlt. C. de in lit. dand. tut. vel curat.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXX.

Contumacia impunita est eius, qui aduersarium æquè contumacem aut negligentem habuit.

QVi ad dictam diem aut intra tempora in eam rem præstituta iudicio non adfuit, neque aduersario contumaciam potest obiicere, 'neque si rursus citari aduersarium curauerit, qui iterum sit contumax, ob id vincere ipse debet, si non ex integro Procuratorem liti adfuturum constituat, [2] & quidem intra legitima tempora, ac si nec dum antea in iudicium venisset. Parum enim refert, nunquamne an non suo tempore venerit. [1] *Ita Senatus* 15. Cal. Maij 1595.

1 *l. & post edictum* 73. §. *quod si tu. D. hoc tit.*

2 Circumducto enim edicto litigandum est ex integro ac si omnino nihil dum factum esset, adeo vt dubitatum sit, an hoc casu sola edicti instantia, an vero ipsa quoque lis perierit, *d. l. & post edictum, § circumducto.*

3 Ad constituendum scilicet aduersarium in mora & contumacia vt in proposito, *arg. l. Thais* 41. *§. intra certa tempora, D. de fideic. libert.* nam ad propriam contumaciam purgandam audiri quis posset & admitti post paucos dies, scilicet per viam exceptionis, & ita demum si nihil dum aduersarij interesset, *l. etsi post tres* 8. *D. si quis caut.* [Extra hunc casum posterior contumacia purgat & tollit vitium prioris. *Ita Senatus* sæpius & nouissimè 17. Cal. April. 1612.]

DEFINITIO XXXI.

Casus, in quo sententia ex eremodicio contra absentem ferri non potest.

INterdum euenit, vt qui ad certam diem perorandæ liti dictam adesse noluit, vere contumax sit, nec tamen causa cadat. Finge nullum dum ante eum diem præcessisse petitionem, nec proinde contestationem, (quod euenire potest, si forte liti criminaliter instituta nihil aliud petitum sit per libellum, nisi vt de crimine inquireretur. [2]) Postea vocato & audito reo vrgente actore diem dictam ad litem in auditorio tractandam: quis dicat, prius ad sententiam veniendum esse, quam lis sit contestata? Aut contestationem ob contumaciam pro facto habendam, priusquam proposita sit actio, quæ pro contestata haberi possit? [4] Id enim est quod dici solet, non plus operari posse fictionem in casu ficto, quam veritatem in casu vero. [5] Igitur citandus rursum erit contumax, vt petitioni, quæ in contumaciæ pœnam nunc primum facta est, respondeat, interea tamen ad contumaciæ expensas statim condemnandus. [6] *Ita Senatus* in causa fratrum Prædicatorum Neciensium 14. Cal. Iul. 1595.

1 Contra *reg. d. l. & post edictum, & l. contumacia* 53. *D. de re iud. l. si ideo* 55. *D. de euict.*

2 Qui mos est agendi criminaliter. Incipitur enim ab inquisitione, nec agitur ad pœnam corporalem aut pecuniariam, nisi criminis & innocentiæ probationibus hinc inde factis.

3 *l. vnic. C. de lit. contest. l. 3. in prin. D. de vsur.*

4 Actionem enim & propositam & editam esse necesse est prius quam litis contestatio fieri possit, *d. l. vnic. Co. de lit. contest. l. 3 C. de edend.*

5 *l. qui ad certum* 14 *l. sed addes* 19. *§. vlt. D. locat. l. si is qui pro emptore* 15. vbi Batt. & cæteri. *D. de vsucap.*

6 *l. properandum* 13 *§ fin. autem ex gestis, C. de iudic. Auth. ei qui appellat, ad fin. C. de temp. & repar. appell.*

DEFINITIO XXXII.

De Iudice, qui à Principe delegatus est, subdelegante.

IVdex delegatus licet in ea causa, in qua delegatus est, eandem auctoritatem habeat, quam alioqui ordinarius haberet, 'in hoc tamen minus iuris habet, quod sibi mandatam cognitionem alij subdelegare non potest, nisi à Principe delegatus proponatur. [2] Huic enim velut priuilegij iure concessum illud est, quod maiorem quam ordinarius habere dignitatem videatur, [3] licet non firmiore, [4] Nec tantum in ciuilibus causis, sed etiam in criminalib. hoc obtinet. [5] Sed hoc tamen ita accipiendum est, vt vnum duntaxat litis articulum subdelegare possit, nõ totam cognitionem, [6] cum per huiusmodi delegationes haud dubiè eligatur industria personarum, quę delegantur. *Sine die.*

1 Boer. *quæst. 6. nu. 3.* ex Angel. *in l. Iudex postea quam, D. de re iudic.*

2 *l. à Iudice 5. C. hoc tit.*

3 *cap. sane de off. deleg.*

4 Archid. *in c. si quis Episcopus 2. q. 7.* quem refert Boer. *vbi sup. num 2.*

5 Boer. ibid. *n. 8 post glos.* Bart. Bal. Castr. *ad l. vnic. in verb. iudicandas. C. qui pro sua iurisd. iudic. dar poss.* licet aliter sentiant multi, quos refert idem Boer. *vbi sup. nu. 9.*

6 Boer. *ibid. nu. 10. & 11.* vbi addit, huiusmodi subdelegationes quod ad vnum articulum fieri debere ratione litis ordinandæ, non etiam decidendæ.

7 Ratio est Alber. *in l. 1. de offic. eius.* Alex. *in l. 1. de iurisd. omn. iud.* Facit *Auth. vt defunct. seu funer. eor. §. vlt. ad fin.* Iudex enim, quæ sibi commissa sunt, ex qui debet, non autem negligere, vel donare, *l. cum hi* 8. *§ si prætor aditus, D. de transact.*

DEFINITIO XXXIII.

Minor non habens curatorem, etiamsi sit contumax in eo petendo, nec in ius venire velit, non ideo tamen condemnandus est, neque tanquam contumax, neque tanquam maior.

SI ad tractandam litem citatus sit is, de cuius ætate dubitatur, an minor sit nec ne, nolit autem ille in ius venire, quamuis sæpius ac sæpius vocatus, non ideo tamen pro contumace haberi & condemnari potest, priusquam appareat, esse maiorem. Nec enim contumax videri potest minor, si non habeat curatorem, [1] qui ei etiam inuito ad lites dari potest. Quid ergo? Iubendus quidem est vt veniat, sed & cum eo agnati, cognati, affines & vicini eius euocandi sunt, vt de ætate interrogentur, &, si minorem dicant, detur ipsi curator, quem elegerint, etiam inuito nedum absenti: si maiorem dicant, tunc tanquam contra maiorem eundemque contumacem lis peragatur & iudicetur. *Ita tractatum est.* Sine die.

1 Cum peremptorium impetratum aduersus minorem non defensum nullius omnino sit momenti, *l. contra pupillum* 54. *D. de re iudic.*

DEFINITIO XXXIV.

Siue calumniator quis sit, siue cauillator in recusando Iudice, mulctam eo nomine pati debet.

ET si is, qui sine iusta causa suspectum facere voluit Iudicem, nihilo magis mulctam pati debet, nisi si quid per calumniam fecerit, [1] si tamen friuolas suspicionis causas allegauerit ob id solum, vt iudicato moram faceret, idque appareat siue ex propria ipsius confessione, siue ex aliis rerum argumentis, [2] æquè ad mulctam condemnandus est, licet pœnitentia ductus ab earum allegatione resilierit, [3] quia quod ad iudicij auctoritatem attinet parum refert, an quis calumniator sit, an cauillator. [4] *Ita Senatus* pro Ant. Lay, contra Franciscum Truffon 28. Mart. 1596.

1 Solis enim calumniatoribus mulctam ex hac causa irrogat stylus Senatus nostri.

2 *Vt in l. si longis* 7. *C. de execut. rei iudic. l. tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic.*

3 Nemo enim sola pœnitentia nocens esse definit, si iam aduersarium læsit, *l. qui ea mente* 65. *D. de furt.*

4 Nec enim minus offendit Iudicem, qui cauillatur, frustratur & tergiuersatur, quam qui calumniatur, *l. 1. Digest. ad SC. Turpill.*

DEFI-

DEFINITIO XXXV.

Aduersarij mei procurator in causa criminali potest me in causa sua recusare. Non item si procurator sit in causa ciuili.

POssum Iudex esse in causa eius, qui est procurator contra me in causa ciuili, sed non in criminali: imo nec in ciuili, si quid à procuratore per dolum aut calumniam in tractanda causa factum sit, quod excedat notissimos mandati terminos. [2]*Ita Senatus* in causa N. Claudię Pobel contra Ianum Pensabinum 25. Decemb. 1595.

1 Quoniam causa criminalis solet esse maioris momenti, in qua scilicet vix est vt non agatur, vel de capite, vel saltem de existimatione, quæ apud bonos & graues viros oneratur, *l. capitalium 28 D. de pœn.*

2 In eo namque videtur deliquisse nomine proprio non tanquam procurator, cum in mandato nunquam contineatur iussus delinquendi aut quicquam dolo faciendi, *l. creditor 60. §. vlt. D. mandat.* Porro vel sola ipsa doli allegatio etiam per viam exceptionis onerat existimationem apud bonos & graues viros, *l. 4. §. aduersus, D. de dol. mali except. l. parens 5. §. vlt. l. licet famosa 7. §. 1. D. de obseq. parent. & patron. præst.*

DEFINITIO XXXVI.

De peremptione instantiæ & de literis principalibus aduersus eam peremptionem impetrandis.

STatuta Sabaudiæ de terminis instantiarum, quę lites vltra annum & mensem, aut ad summum vltra viginti menses protrahi non patiuntur, iam inde à longo tempore in vsu esse desierunt, siue quod totum illud fere tempus vtile esse optimi Principes nostri voluerunt, cuius proinde vix certa vlla ratio iniri potest, [1] quæ non maioris & longioris litis materiam præbeat, siue quod inueterato communique pene omnium gentium malo ita eueniat, vt lites, si non penitus immortales sint, saltem in longiora tempora producantur. [2] Quinimo statutis nostris expressè cauetur, vt totum illud tempus, quod à lite tractanda vacuum esse litigatores voluerunt, à calculo subducatur. Quod ipsum quoque moribus nostris exoleuit. Eo namque iure vtimur, quo etiam Galli, [3] vt si per triennium integrum litis persecutio omissa proponatur, necessarium sit diploma principale aduersus peremptionem, vt vocant, instantię, siue actor, siue reus ille sit, qui peremptâ instâtiam resuscitari velit. [4] Quanquam non nego esse hoc ex eorum genere, quæ pecuniarij commodi causa potius, quam ex iuris ratione videntur constituta, cum passim & sine causæ cognitione huiusmodi diplomata impetrentur, nunquam denegentur. Nam si iuris rationem sequeremur, vtique litem vltra triennij metas nullo modo viuere pateremur. [5] Illud sane diligenter obseruari solet, & debet, ne peremptionem instantiæ vnquam obiicere possit is, ad cuius onus pertinebat ex vltima Iudicis interlocutione, vt litem prosequeretur, ne suę negligentiæ præmium ferat, qui diligentiam ipse præstare debuit, quam in aduersario requirit. [6] Plane apud Gebennenses nostros ea consuetudo inualuit, ne post annum & diem audiatur, qui litis instantiam quacunque de causa intermissam repetere velit, sed aduersarium de nouo citari oporteat, non ad causam ex integro agendam, quod à Reipublicæ ac litigatorum vtilitate esset multo alienius: [7] sed ad litem in eo statu, in quo intermissa fuit, continuandam. [8] Quod etsi nullius legis auctoritate nititur, habet tamen rationem illam fortassis non leuem, quod in anno potuerint multa accidere, quæ fecerint, ne hodie lis tractari possit, & quæ tamen à litis procuratore ignorentur. [9]Ita in causa Dom. de Bonuillars, & Dominę du Solliard. *Sine die.*

1 Vtiles enim dies non sunt, nisi in quibus de iure suo experiri quis potest, *l. 1. D. de diuers. temp. præscript. l. 1. C. de ann. except.*

2 Quod & Gothofredus notat *ad l. properandum 13. C. de iudic.*

3 Vt testatur idem Gothofred. post Rebuff. in procem. Constit. *gloss 1. n. 51.* Vide statutum nostrum *127. incip. Ad causarum. & 163. incip. Dilationum materiam, lib. 2.*

4 Nam de his, quæ sunt iuris ciuilis, potest Princeps pro arbitrio disponere etiam in præiudicium iuris, quod medio tempore alteri quæsitum fuit per actus ciuiles. Not. *in l. vlt. C. si contra ius vel vtilit. public.*

5 *d. l. properandum, in princip.*

6 Nemo enim ex negligentia sua meliorem suam conditionem facere potest, sed potius deteriorem, ne melioris conditionis sint negligentiores, *l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.*

7 Non enim finis vnius litis debet esse alterius initium, *l. terminato 3. C. de fruct. & lit. expens. l. minor 40. in princ. D. de minor.*

8 Puta si medio tempore fuerit transactum de lite, aut solutum quod petebatur.

9 Semper enim iusta & probabilis ignorantia facti alieni, *l. vlt. ff. pro suo.*

DEFINITIO XXXVII.

De tertio interueniente aliena liti & instantiæ.

TErtius interueniens liti inter alios institutæ in eo statu interuenire debet, in quo tunc lis reperitur, [1] nimirum si vltro & sponte interueniat, licet pro suo iure. [2] Nec enim debet esse in eius potestate, vt iudicium inter alios ante cœptum ac fortassis pene peractum in longiorem diem differatur, [3] sed si venditor ab emptore auctor laudatus sit, cum & ex necessitate interuenire debeat, & propriâ magis quam alienam causam tueatur, [4] non est ei denegandum, & restitutionem in integrum sibi ex propria persona competentem implorare possit, [5] & Iudicem recusare, [6] si iustam habet suspicionis & recusationis causam, [7] quamuis ideo futurum sit, vt iudicij exitum differre sit necesse. [8] *Sine die.*

1 Bart. *in l. si pro luforio 14. D. de appellat.* Afflict. *decis. 15. num. 1.* nec in eo fit vlla iniuria interuentioni, quia si sententia sequetur pro eo, qui interuenit, reuocabitur executio prioris iudicati, *l. is à quo, D. de res vind.* Afflict. *ibid. nu. 1. in fin.*

2 Tess. decis. Pedem. 4.

3 *Cap. cum super, de re iudic.* Contra tamen videtur tenere Bartol. *in l. si quis libertatem, D. de petit. hered. & in l. Titia, sol. matr. & in l. si suspecta 29. de inoff. testam.* Bald. *in Auth. nunc si heres, C. de litig.*

4 Afflict. *d. decis. 15. nu. 2.*

5 Afflict. *ibid. & num. 3.*

6 *Cap. cum super.* vbi DD. *de offic. deleg.*

7 Cum tamen regulariter non possit recusari Iudex post litem contestatam, *l. apertissimi, C. de iudic.*

8 Afflict. *d. decis. 15. in fin. ex not. in cap. 1. & cap. auditis, ext. de in integ. restit.*

DEFINITIO XXXVIII.

Quando Iudex laicus & quomodo possit contra Clericum cognoscere.

NVllam Iudicis laici in Clericũ iurisdictionem esse certum est, adeo vt nec tacito nec expresso Clerici consensu prorogari possit, [1] nec teneatur Clericus cõparere, [2] ne quidem ad declinãdam eam iurisdictionem, quæ notoriè sit incompetens, quod in cæteris casib. diuersum est, in quibus iurisdictionis incompetẽtia vel ignorari probabiliter, vel in dubium reuocari potest. [3] Planè si Iudex laicus edicto generali iusserit venire omnes, qui sua interesse putauerint, nocebit edictũ etiam Clericis, si non cõpareant, [4] quia & comparendo, quod vltro faciunt, actores dicuntur, non rei: neque fit hoc ex auctoritate iurisdictionis secularis, sed ex volũtate Clerici cõparentis, si tamẽ agatur de possessorio beneficij aut alterius rei, de cui[5] iure non nisi apud Iudicem ecclesiasticũ in petitorio agi posset, cõpetens erit iurisdictio secularis, [7] quia possessorij causa etiam in spiritualib. temporale quid esse

Source : BIU Cujas

creditur, & ad Principis laici curam pertinens non ſpirituale,[4] ſed hoc ita, ſi de retinenda per interdictum, Vti poſſidetis, vel de recuperanda agatur, non etiam ſi de adipiſcenda poſſeſſione, propterea quod interdictum Adipiſcendæ proximè accedat ad naturam petitorij, cuius cognitio ad alium, quam ad eccleſiaſticum Iudicem pertinere non poteſt.[9] *Sine die.*

1 *Cap. ſi diligenti, ext. de for. comp.* Iul. Clar. *in §. fin. quæſt. 36. numer. 4.*

2 Andr. *in c. 1. §. præterea, col. 4 quæ fuit prim. cauſ. benef. amitt.* Alex. *conſ. 77. vol. 3.* Afflict. *deciſ. 2. num. 8 & 9. notat. in c. ſi duobus.* & ibi per Felin. *de appellat.*

3 *l. ſi quis ex aliena 5. D. de iud. l. 2. ſi quis in ius vocat. non ier.*

4 Quia illa forma citandi per edictum, dat extraordinariam cognitionem Iudici laico etiam inter Clericos. Affl. *d. deciſ. 2. n. 8.* ex not. per Bartol. & alios *in d. l. 2. ſi quis in ius voc. non ier. & in l. fin. de iuriſdict.*

5 Affl. *ibid. n. 9.* poſt Caſtr. *in l. teſtamenta omnia, C. de teſt. & in l. libertus, de in ius voc. Not. in c. cum inter, de except. & in c. dilecti,* vbi Innoc. *eod.*

6 Quia potuerunt & debuerunt vltro comparere, ſi putabant ſua intereſſe, *l. ſi programmate, C. de diſtr. pign.* Vid. *not. in l. de pupillo 5. §. 1. D. de nou oper. nunt. & in l. ſi fideiuſſor 7. §. ſi neceſſaria, D. qui ſatisd. cog.* Adde, quod etiam per actum nullum poteſt haberi ſcientia. Gloſ. & Bald. *in l. 1. in princ. de fer.* vbi dicit, poſſe fieri, vt citatio ſit nulla, & tamen valeat comparatio, maximè ſi citatio fiat duntaxat ad inducendam ſcientiam. Felin. *in cap. illud, col. 4. de præſcript.* Alex. *conſ. 123. vol. 3.* Afflict. *vbi ſupr. num. 7.*

7 Guid. Pap. *quæſt. 1. 71. 85. & 207.* Ant. de Butr. *in cap. fin. de iudic.*

8 Archid. *in cap. 1. de reſtit. ſpoliat. in 6.* Zabarel. *in clem. diſpendioſam, de iudic. gloſ. in cap literas, de iuram. calum.* Thom. Grammat. *ad deciſ. 1. Afflict. ſupra citatam.*

9 Guid. Pap. *d. q. 1.* Vide Anton. Teſſ. *in deciſ. Pedem.*

DEFINITIO XXXIX.

Reconuentio prorogat iuriſdictionem Iudicis alioqui competentis.

REus conuentus apud Iudicem non ſuum, ſi, cum poſſet incompetentiam iuriſdictionis allegare,[1] reconuenerit actorem apud eundem Iudicem,[2] hoc ipſo iuriſdictionem eius prorogaſſe intelligitur.[3] Idcoque, tametſi ſoleat dici, ea omnia, quæ fiunt ab incompetenti Iudice, non ſolum fieri ſine ordine, ſed etiam nullius eſſe ipſo iure momenti,[4] valebit tamen huiuſmodi ſententia, vt ſi ab ea non appelletur mandari poſſit executioni, tanquam quæ tranſierit in rem iudicatam.[5] *Sine die.*

1 *l. ſi quis ex aliena, D. h. tit. l. 1. & tot. tit. C. ſi à non comp. Iud. & tit. de iuriſdict.*

2 Quod facere pro ſuo iure poteſt, *l. cum Papinianus 14. Co. de ſent. & interl. omn. Iudic.*

3 Not. *in l. 1. D. h. tit. & in l. 1. C. de iuriſd. omn. Iud.*

4 Bald. *in c. ſancimus, in princ. Quo temp. mil.*

5 Afflict. *deciſ. 27. in fin.* Itaque ſuperueniens reconuentio facit conualeſcere citationem etiam ab incompetenti iuriſdictione factam. Quamuis contra videri poſſit ex notat. per Dyn. *in reg. non firmatur, in 6.* Bald. *in cap. fin. de capel. monach.* Text. *in c. 1. de deſponſ. impub. in 6.*

[DEFINITIO XL.

Caſus in quo verus quoque contumax non condemnatur.

ALiquando accidit vt differenda ſit etiam aduerſus verum contumacem ſententia, ita vt ne quidem ad expenſas contumaciæ interim[1] ſit condemnandus,[2] Vtputa ſi poſt appellationem à matre interpoſitam, quæ filiorum tutelam gerebat, filij puberes facti ad appellatoriam lité proſequendam euocati ſint,[3] nec ad iudicium venerint, cùm mater iam adeſſet, atque interiectâ à ſe appellationem proſequeretur.[4] Expectãdum. n. eſt, vt aduerſus matrem tota lis peracta & inſtructa ſit priuſquàm de contumacia quicquam pronuncietur, vt vna eadémque ſententia totum negotium terminetur.[5] Tanto magis quod non poteſt omnino contumax videri minor cuius mater proſequitur lité[6] ex officio & neceſſitate præcedentis tutelæ, cui certè incumbit vt cœptam litem perſequatur, Itémque quod vix poſſit in contumaciam incidere minor qui non habet curatorem.[7] *Ita Senatus* pro Dom. de Montou & D. de Roſsillion 3. Cal. Mart. 1613.

1 Hoc ideo quia verus contumax effugere nunquam poteſt quin ad expenſas contumaciæ ſit condemnandus, *l. properandum 14. C. hoc tit.*

2 quamuis ſoleat contumacia coerceri damno litis, *l. contumacia 53. D de re iudic.*

3 Videtur enim hoc tutius ne quandoque cauſari poſſint ſe inauditos, *l. de vnoquoque 47. eod. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor.*

4 Hoc enim ex officio facere mater tutrix debuit *tot. tit. C. vt cauſ. poſt pub. adſtut.*

5 Quid enim ſi mater obtineret in cauſa appellationis? An non contraria iudicaretur ſi filij puberes ob contumaciam condemnarentur? Hoc verò ne eueniat cauendum eſt, *l. ſingulis 6. de except. rei iudic.* Sicut & ne continentia cauſæ diuidatur, *l. nullis 10. C. hoc tit.*

6 Parum enim refert an per ſe quis agat an per alium, *l. 1. & tot. tit. de procur. & de conſ. & author. tutor.*

7 *l. contra 54. D. de re iudic.*]

TIT. II.

DE SPORTVL. ET SVMPTIB. in diuerſ. Iudic. faciend.

DEFINITIO I.

De iudicati emolumento debito ex ceſſione bonorum.

DEBITORE ad ceſsionis beneficium admiſſo emolumentum illud, quod apud nos ſportularum loco[1] inductum eſt, debetur, & ex bonorum, quæ ceſſa ſunt, pretio perſolui debet,[2] inſpecta videlicet non pecuniarum creditoribus debitarum, ſed bonorum ceſſorum quantitate & æſtimatione,[3] ne aliter poſito iure tanto magis onerentur creditores, quanto minus ex credito conſequuntur, atque ita duplici iniuria afficiantur,[4] niſi forte quem illud potius mouebit, quod debitore ad pinguiorem fortunam quandocunque poſtea reuerſo futurum ſit, vt debitum integrum cõſequantur.[5] Sed cum id in certo parumque ſperando euentu poſitum ſit, interea eo prętextu durius agi cum creditoribus, qui præſentem iacturam patiuntur, ſane minus ciuile eſt.[6] *Ita tractatum eſt* in cauſa Claudij Geneuois & creditorum 12. Cal. Sept. 1592.

1 Sportulæ enim debentur pro viſione actorum litis, *cap. ſtatutum, §. adſeſſorem, de reſcr. lib. 6. DD. in l. ſolent, de offic. Proconſ.* Boer. *qu. 15. nu. 1.*

2 Debetur enim ex omni adiudicatione, ſiue in rem actum ſit, ſiue in perſonam, vt ſtatuto noſtro expreſſum eſt.

3 Quia, cum bonorum ceſſio fit, non de iure debiti quæritur, quod prius confeſſum eſſe neceſſe eſt, ſed tantum de bonis cedendis.

4 *Contra l. iure ſuccurſum 6. D. de iur. dot.*

5 *§. vlt. Inſt. de action.*

6 Status enim præſens attenditur, non quod euenire poteſt, *l. eo tempore 50. D. de pecul.*

DEFINITIO II.

Si ſalarium ſcripturæ ſolui non poßit grapharío propter egeſtatem litigatoris.

ETſi non facilè iubendus eſt actuarius, quem grapharium vocant, vt acta litis deſcripta tradat petenti litigatori, qui præſentem & numeratam pecuniam non adferat,[1] his præſertim noſtris temporibus, quibus nummaria mercede conduci eiuſmodi operæ ſolent, interdum tamen euenit, vt ita conſtitui æquum ſit, nimirum ſi ea laboret egeſtate litigator, vt non facilè pecuniam explicare poſſit.[2] Neque enim eam paupertatis iacturam ideo pati debet, vt bonam litis iacturam ideo pati eum oporteat.[3] Quid ergo? Si

Source : BIU Cujas

go? Si nec satisdare possit eo nomine propter egestatem, [4] repromittere debebit & cauere,[5] se soluturū ad tempus, quod Iudex longius breuiusve pro personarum qualitate arbitrabitur, [6] in eamque rem obligare bona sua omnia generaliter,[7] & ea specialiter, quæ ex litis euentu sperare possit.[8] Quo remedio non tantum litigatori consulitur, sed etiam graphario, vt solutione tanto facilius consequatur:[9] cui alioquin inutilis foret actorum ad alienam litem pertinentium retentio.[10] *Ita Senatus* pro Bernarda Fauiei, contra Ioannem Ballet procuratorem Non. Maij 1593.

1 Habet enim scriptor ius retentionis pro salario suo, Boer. *quæst.* 15. *n.* 2. post gloss. & alios *in l. si non sortem* §. *si centum, D. de condict. indeb.* Non idem est in Iudice, quia non dantur acta litis Iudici in pignus, sed vt ea videat, & examinet, inquit Boer. *ibid. n.* 2. & 3. vbi addit idem esse in Aduocato, quod in Iudice. Quid in Procuratore? Vide *Defin.* 22. *sup. De procur.*

2 Numeratio enim totius debiti non semper est in expedito, *l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.*

3 Paupertati enim succurrendum & fauendum est, non succensendum, *l. illicitas* 6. §. *vlt. de offic. Præsid. l. si procuratorem* 8. §. *quod & actionem. in fin. D. mandat. cum similib.*

4 Nam nec facile est egeno homini reperire fideiussorem, *l. si fideiussor* 7. *in princip. &* §. 1. *D. qui satisd. cogant. l.* 2. §. *sed si dubitetur, D. de iudic.*

5 Cautionis enim nomine in dubio nuda repromissio significatur, *l.* 3. *C. de verb. signif.*

6 Id enim in Iudicis arbitrio & moderatione positum est, *d. l.* 6. §. *vlt. de offic. Præsid.*

7 Est namque fideiussionis subsidiaria hypotheca, *l. omnes* 33. §. *in hac autem, C. de Episc. & Cleric. l. filio* 7. *D. vt legat. seu fid. nom. caueat. l. si mandat.* 59. §. *vlt. D. mandat.*

8 Dixi *Def.* 22. *sup. de procur.*

9 Quanto citius iudicatum erit, non autem potest iudicari, quin acta omnia Iudici exhibeantur, *l. properandum* 13. §. *sin autem ex gestu, C. de iudic.*

10 Malitia enim est, si quis id tantum agat, vt alij officiat magis, quam vt sibi prosit: malitiis autem non est indulgendum, *l. in fundo* 38. *de rei vind. l.* 7. *de ser. expor.* [Cæterum si velit grapharius acta vnius litis quæ penes se habet retinere etiam pro emolumento quod ex alterius litis causa debeatur, vtique potest facere quasi tacitæ cuiusdam pignoris iure. *Ita Senatus* pro Augusto Paris contra N. Bruner D. Sanctæ Helenæ 23. Maij 1614. Et *ex ii. ett. am ob chirogr. pecun. pign. retin. posse.*

DEFINITIO III.

EMolumentum, quod ex iudicato debetur, quam nostri Gabellam iudicati vocant,[1] nō nisi facta liquidatione deberi intelligitur,[2] cùm sit pars quædam & portio eius rei, quæ venit non tam in condemnationem, quam in condemnationis taxationem:[3] Liquidatio autem ex statuto nostro, quod in eam rem extat,[4] vel per æstimationem bonorum, de quibus litigatum est, vel per assertionem victoris fieri solet. Quod si neutrum præcesserit, & is, à quo emolumentum huiusmodi petebatur, ad certam pecuniæ quantitatem vltro se obligauerit, non illud quidem dici poterit, obligationem nullam esse, quasi pro indebito aut sine causa factam,[5] cum tanti rem ipse æstimauerit;[6] sed si euidens & immodica læsio interuenerit, vt plus quam deberetur promissum fuisse appareat,[7] poterit res ad æquitatem suam reduci per in integrum restitutionem;[8] interim tamen ex obligationis instrumento, si guarentigiatum, vt loquuntur, aliterve certæ fidei proferatur, & id creditor postulet, prouisionalis condemnatio fiet.[9] *Ita Senatus* in causa N. Bernardi Dacquin Procurat. fiscal. Sabaud. & Dominorum fratrum Bay ac D. Marchionis de la Chambre 7. Cal. Sept. 1593.

1 Sic vocat Cravet. in consiliis.

2 Quia ante liquidationem debitum prorsus incertum est, non in substantia, sed in quantitate, quæ incertitudo perinde nocet, *l. si fur* 32 §. *vlt. D. de vsucap.*

3 Sic loquitur *l.* 4. *C. de act. empt.*

4 *lib.* 3. *Statutor.*

5 Verum enim est aliquid deberi, licet quantum illud sit, nondū appareat. Sufficit enim certum esse, quod aliquando constabit, quid & quantum sit in debito, ne prorsus indebitum dici possit, *arg. l. quod si ea* 18. *de cond. indeb. l. cum filius* 76. §. *heres meus, de leg.* 2. *l. qui res* 98. §. *rem autem, de solut.*

6 Æstimatio enim illa tollit incertitudinem, quæ faciebat, vt aliquo modo indebitum id videretur. Denique causa huius debiti certa est, quod sufficit, *l. sufficit* 56. *in fin. D. de condict. indeb.*

7 Nec enim nouum est, vt in æstimanda re interueniat læsio, quæ locum faciat restitutioni, *l. si res æstimata* 12. §. 1. *D. de iur. dot.*

8 *Ex l.* 2. *& l. si volunt. ate* 8 *C. de rescind. vendit.* æstimatio enim illa emptionis cuiusdam instar est, *l. si propter* 22. *D. rer. amot. l. maioribus* 3. *C. commun. vtr. iud.*

9 Pendente lite, quia præsumptio est pro æstimatione, præsertim si is, qui de ea conqueritur, diligens paterfamilias propōnatur, quem non sit credendum facile errasse, *l. cum de indebito* 25. §. *sin vero, D. de probat.* Item quia instrumentum guarentigiatum habet paratam executionem, quia vim habet condemnationis. Bart. *in l. cum vnus, D. de reb. auctor. Iudic. possid.*

DEFINITIO IV.

De iudicati emolumento ex conuentionali taxatione soluto in ampliori quantitate, quam quæ debeatur.

ANautem eadem ratione, si plus solutum sit pro emolumento, quàm solui debuerit, condici indebitum possit, maior dubitatio est. Difficilius enim succurrit ei, qui soluit, quam qui se obligauit.[1] Et tamen cum certa semper sit in se & taxata quantitas, quæ pro emolumento debetur,[2] vix est, vt indebitum videri non debeat, quod supra eam quantitatem solutum est,[3] nisi forte quis dicat, quod verum est, difficilem plerumque & incertam esse liquidationem, si iudicati executio longior & difficilior futura sit.[4] Ideoque si incertum illud certa quātitate taxatum sit, quæ reuera aut maior aut minor deberi potuerit, neque restitutioni locum esse, neque condictioni. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Vt cernere est in muliere, quæ iuuatur Velleiano, si se obligauerit animo intercedendi, non etiamsi soluerit, scilicet ante interc essionem, *l.* 4. §. *vlt. & l. seq. l. quamuis* 8. §. *plane si mulier, D. ad SC. Velleian. l. l.* 4. *C. eod.*

2 Ex comparatione scilicet quantitatis petitæ, aut iuxta eam computationem, quæ statuto præscripta est.

3 Quandoquidem superfluum id nullo iure peti posset, si solutum non esset: indebitum autem proprie illud est, quod nullo iure debetur, ne quidem naturali, *l. cum ampluis* 84. §. *in natura debet, D. de regul iur.*

4 Habet enim iudicati executio suas moras, *l. quod debetur* 51. *D. de pecul.*

5 Quasi deciso transactoque negotio ad redimendum dubiū euentum executionis, *vt in d. l. quod debetur, l.* 1. *C. de pact. l. vlt. D. de præst. stipul.*

6 *Arg. l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. si pater* 12. *C. de inoff. testam.* nec enim est audiendus qui id petit, cuius contrarium nō fuit postulaturus, *l. pen. C. de solut.* [Obserua tamen, cùm ex adiudicatione quæ actori fit aliquid excipitur, quod reus retinere possit Emolumentum perinde deberi pro retentione atque pro adiudicatione, cùm & per viam retentionis adiudicatio fieri possit. *Ita Senatus* pro Petro Rosset contra medicum Vechier 3. Cal. Septem. 1613.

DEFINITIO V.

De iudicati emolumento ex noua cognitione iterum soluendo.

COndemnatus impetrauerat à Principe, vt iterum de litigantium iure, ac si nihil dum iudicatum esset, cognosceretur.[1] Senatus ex secunda cognitione id ipsum, quod iam antea pronunciauerat. Placuit tāndem deberi pro iudicati emolumento, quantum si nullum antea latum arrestum esset.[2] Illa enim siue re-

Source : BIU Cujas

uisio dicenda est, siue erroris propositio, appellationis cuiusdam instar obtinet, nec dignus est, qui Senatusconsultum impugnauit, vt mitius cum eo agatur quam si commune appellationis auxilium implorare potuisset & voluisset. *Ita Senatus* in causa Dominorum de Breissieu & de Chastillon 7.Id.Mart.1594.

1 Per viam supplicationis, de qua *in Auth.quæ supplicatio.C.de precib.Imp.offer.* alioqui eo iure vtimur, vt res à Senatu nostro iudicata nunquam retractari possit, ne quidem in casu, *l.diuus 33. D.re iudic.*

2 Dubitandi ratio erat, quod ita bis idem peti videretur contra bonam fidem, *l.bona fides 57.de reg.iur.l.si quis dolo 51.§.1. D.de re iud.* de cuius lectione & sententia vide quæ scripsi *lib.4. Coniect.c.19.*

3 *Arg.l.non distinguemus 32.§.cum quidam.D.de recept.qui arbitr.*

4 Vtroque enim casu iudicati auctoritas labefactatur, nouaque fit lis & instantia, in qua ex integro iudicandum est, emolumentum autem pro iudicato debetur.

DEFINITIO VI.

De sarciendis vno casu sumptibus in consignationum causam pro Senatu extra ordinem habendo factis.

SI in ipso ferendæ sententiæ calculo, cum Senatus in eo esset, vt ad litis acta inspicienda extra ordinem iam haberetur, vnus ex collitigatoribus diploma principale impetrauerit, [1] ex quo mora cognitioni fiat, æquissimum est, si rescripti ratio aliqua ex æquitate necessario habenda sit, [2] hactenus tamen coerceri frustrationem & negligentiam impetrantis, vt eos quoque sumptus, quos pro Senatu extra ordinem habendo prorogari necesse fuit, (*consignationes* vocant) sarcire condemnetur, [3] ne ex aduersarij negligentia damnum sentiat is, qui fuit diligentior, & cui nihil imputari potest. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.57.infr.de fructib.& lit.expens.

1 Contra Iustiniani *nouell. 113. in medio lit. non fier.sacr.form.* Hoc enim iure vtimur, vt quocunque litis tempore rescriptum impetrari possit ad sanandam causam male alioqui affectam, dummodo status litis expressus sit.

2 Solet enim Senatus noster facile huiusmodi rescripta admittere ex causa, vt exercitatis iam negotiis pleniore subueniatur veritatis lumine, quomodo Iustin. loquitur *in l.per hanc 4.in fin.C de temp.& repar.appell.*

3 Nam suæ negligentiæ expensum id ferre debet, *l.pupillus 24. D.quæ in fraud.cred.l.nemo 3.C.de temp.& rep.appell.* Facit *l.illud sciendum 29.§.vlt.D.de adil edict.*

4 Alioqui beneficium Principis esset alteri iniurioſum & captioſum, quod esse non debet, *l.ex facto 43.vers.etenim iniquum. D.de vulg.& pup.substit.l.sed cum ab herede 12.D.ad SC.Trebell.l.1. §.si quis à Principe, ne quid in loc.publ.fiat.l. Paulus not.at.8. D. de præt.stipul.* Obserua tamen, extra hunc casum hodie sarciri & restitui sumptus consignationis pro parte, siue is, qui consignauit, obtinuerit siue succubuerit. Sed hoc ex speciali edicto. Nam antea non solebant huiusmodi sumptus consignationum vnquam sarciri, ne quidem post victoriam litis cum sumptuum omnium adiudicatione, quia non ex necessitate prorogantur, sed vltro & voluntarie, vt extra ordinem & citius Senatusconsultum fiat. Facit *l.properandum, §.2.ibi, expensas quæ consueto modo, C.de iudic.*

DEFINITIO VII.

De emolumenti pro iudicato debiti quantitate propter adiudicatos sumptus augenda, vel non augenda.

LItis sumptibus propter mutuam victoriam compensatis, [1] aut ob interuenientem iustam litigandi causam victo condonatis, [2] exceptis solis contumacialibus, [3] placet totius iudicati tale tantumque emolumentum deberi, quale quantumque deberetur, si actor cum expensis obtinuisset aut succubuisset. Sufficit enim, quod ad hanc rem attinet, vt vel minima sūptuū condemnatio facta sit ex causa ad principalē litem spectante. [5] Atque ita pridem Senatus noster pronunciauit pro Carolo Demotz, cōtra D.de Lābert 5. Cal. Sept.1586. Non idem est, si prima arresti parte Senatus rescriptum Principis alterutro litigantium aduersus contumaciam impetratum admiserit cum onere refundendorum sumptuum ob contumaciam factorum: [6] tum eodem arresto de principali negotio pronunciauerit adiectis his verbis, *sans autres despens.* Nam cum huiusmodi expensę non propter negotium principale, sed ob incidentem aliquam quæstionem factæ sint, non possunt augere quantitatem emolumenti debiti pro portione petitæ quantitatis. [7] *Ita tractatum est* pro D. Barone de Drameley, contra eundem Demotz 6.Id.Iunij 1595.

1 Quia cum ob litis victoriam debeantur, *l. properandum 13. § siue autem alterutra, C.de iudic.l.eum quem 79.D.eod l. non ignorat 4.C.de fructib.& lit.expens.* consequens est, vt vtroque vincente compensari debeant, *arg.l.viro 39.D.sol.matr.l si ambo 10.D.de compens.at.*

2 *Iuxta l.qui solidum 78.§.etiam, de legat.2.*

3 Hi enim nunquam condonantur, ne tum quidem, cum absens vicit, quia bonam causam habuit, *d. l. properandum, §. sin autem ex gestis.C.de iudic.Auth.ei qui appellat, ad fi.C.de temp.& repar.appell.*

4 Cum tamen si nulla prorsus expensarum condemnatio facta esset, multo minus emolumenti nomine deberetur, ita ferentibus & facientibus verbis statuti.

5 Quia nihil aliud statutum requirit, vt amplior quantitas pro emolumento debeatur, quam vt aliqua sumptuum condemnatio facta sit in diffinitiua sententia.

6 Vt semper fit, quod non nisi hac ratione contumacia purgari possit, quam porro purgari necesse est, antequam contumax audiatur, *l.& post edictum 73.§.vlt.D.de iudic.*

7 Neque vero nouum est scindi sententiam, quæ plures partes & plura capita habeat, quia quot capita sunt, tot videntur sententiæ, si vna species aliis non cohæreat, *l.etiamsi 29.§.1.D.de minor.l.quadam mulier 41.D.famil.erciſc.l. Labeo 25.in princip. de recept.qui arbitr.l.vlt.D.de iur.patron.*

DEFINITIO VIII.

De emolumento, quod debetur pro iudicato, etiamsi transactum non iudicatum sit.

CVm causa in publico auditorio perorata Senatus iubet acta litis produci, vt ex eorum inspectione primo quoque die res decidatur, processus habetur pro aperto, [1] vt loquuntur, & consequenter pro iudicato, hactenus, vt si interim litigatores transigant, non eo minus emolumentum debeatur, [2] sicut dici solet, cum litis ex scripto agitatæ acta legi & inspici iam cœperunt. [3] Quo casu nemo dubitat, sæpiusque iudicatum est, emolumentum deberi, etiamsi transactio iudicatum præuenerit. [4] Sed quale emolumentum? Neque enim sciri potest, quid Senatus fuerit iudicaturus, An prouisionaliter duntaxat, an diffinitiue, an cum expensis, an iis compensatis. [5] Sed in obscuro sequemur, quod est minimum, [6] & condemnabimus ad tatam dimidij non iudicati, quod nullum est, [7] aut iudicandi, quod nescitur, sed petitæ quantitatis. [8] Nisi ex publica litis disceptatione apparuerit, in eo statu fuisse litem, vt neque prouisionaliter, neque diffinitiue iudicari adhuc posset. [9] Non tamen superioribus consequens est, vt ex quo lis perorata est pro iudicata habeatur, si per transactionem finita non sit. [10] Argumento est, quod si intermedio tempore, id est, priusquam iudicetur, alius emolumentorum cōductor superuenerit, posteriori, qui iudicati tempore sit, emolumentum debebitur, non ei, qui fuit, cum lis peroraretur. [11] Tum igitur proexinde iudicata habebitur, cum postea fuerit transactione decisa. [12] Diuersum est, si auditis litigatoribus Senatus decreuerit emendandas actiones, quod Pragmatici nostri dicunt, *Appointer le proces à corriger.* Tunc enim quia addendi, proponendi, ad-

Source : BIU Cujas

di, adeoque quasi ex integro litem tractandi potestas facta intelligitur, non potest vllo modo lis ex eo tempore haberi pro iudicata.[3] *Ita Senatus* in causa D. Aduocati de Bloney & Graphariorum Thomassin & Demotz mense Decemb. 1595.

1 Pragmatici dicunt, *les pieces estre remises pour estre vuidé le proces au premier iour par le registre.*

2 Quod Doctores nostri vocant tributum iudicati, Pragmatici nostri *l'emolument du iuge.*

3 Quod enim proxime faciendum est, habetur pro iam facto, *vulg. l. pen. D. de testam milit.*

4 Quasi eo casu transactio videatur facta in fraudem emolumenti & iudicati.

5 Cum sit dubius euentus litis & iudicij, *l. quod debetur 50. D. pecul.*

6 *l. semper in obscuris. D. de regul. iur.*

7 Eius enim, quod nondum est, nulla dimidia esse potest, cum non entis neque vllæ partes sint, neque qualitates. *vulg. l. eius qui in prouincia 41. de reb. credit. l. ex facto 16. D. de hered. instit.*

8 *Arg. l. penult §. 1. D. de iust. fidei.*

9 Nec enim pro lite huiusmodi tributum & emolumentum debetur, sed proiudicato, quod adiudicationem cõtineat, vel prouisionalem, vel definitiuam.

10 Cum possint multa incidere, quæ faciant, ne vnquam iudicetur, *arg. l. naturalem 5. §. 1. D. de acquir. rer. domin.*

11 Extraditis per Guid. Pap. *quæst. 135. incip. Baro quidam.* contra Boer. *decis. 5. n. 20.*

12 Credibile namque est, litigatores, qui tandiu distulerint transigere, ne nunc quidem fuisse transacturos, nisi de fraude cõmiscenda cogitassent; *arg. l. si aliquis 7. D. de mort. caus. donat.*

13 Nihil enim actum videri potest, quandiu tam multa restant agenda, *l. pen. C. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO IX.

Concessa primum & postea sublata sequestratione fructuum facta pro debito minoris quantitatis, quale & quantum emolumentum debeatur?

SI pro minori quantitate petita sit sequestratio fructuum & redituum magnæ æstimationis,[1] deinde sequestratio illa tollatur, quod Galli dicunt, *Auoir main leuee*, emolumentum iudicati debetur non pro quantitate & valore fructuum sequestratorum, sed ex comparatione eius summę, pro qua fuerat facta sequestratio,[2] quia sequestrationem tollere nihil fere aliud est, quam eum, qui sequestrationem obtinuerat, aut prouisionaliter, aut diffinitiue condemnare.[3] *Ita Senatus* 17. April. 1597.

1 Ex ea scilicet causa, ex qua posset permitti & concedi sequestratio fructuum, vt *in l. Imperatores 21. §. vlt. D. de appellat.* & in aliis casibus, de quibus *in l. vnic. C. de prohib. sequestr. pecu.*

2 Nec enim fructus hoc casu petuntur, sed pecunia pro qua fuit impetrata fructuum sequestratio.

3 Sequestratio enim, quæ pro debito facta est, non solet tolli, nisi cum hac adiectione, vt, quod debetur, creditori soluatur, cum executio etiam, quæ alioqui nulla est, teneat tamen, si facta sit pro debito, quo vsque totum debitum soluatur, *l. 1. & 2. C. de debit. vendit. pignor. imped. non poss. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

DEFINITIO X.

Priuilegium Senatoribus & rationalibus concessum de non soluendis emolumentis iudicati neque aliis prodest, neque ipsis pro re contra alios iudicata.

QVod priuilegiũ Senatoribus & Rationalibus cõcessum est, vt emolumenta pro rebus contra se iudicatis nulla debeant,[1] nõ potest aliis proficere qui aut eodem aut alio iudicio cõdemnati sunt,[2] licet aduersus Senatores aliasque huiusmodi personas habituri sint regressũ.[3] Proinde cõsequẽs est, vt cõdẽnatis indemnitatem præstare, & quæ illi deberent, ipsi de suo soluere teneãtur.[4] *Ita tractatum* est in causa Illustris D. Cancellarij & Dominici Cize, contra D. Henricum Bay Præsidem in Camera Cõputorum mens. Ap. 1597.

1 De quo priuilegij genere loquitur *l. vlt. C. de fructib. & lit. expens.*

2 Priuilegium enim personale est, quod personam priuilegiatam egredi non potest, *l. quia tale 1. D. solut. matrim. l. exp uribus 42. D. de admin. tutor.*

3 Hæc erat ratio dubitandi, quia huiusmodi regressus facit vt perinde sit, ac si Senator ipse recta conueniretur, *arg. l. cum lex 46 D. de fidetuss. l. si quis reum 5. in princip. D. de liber. legat.*

4 Quia scilicet priuilegium ita conceptum est, vt huiusmodi personæ nullum emolumentum debeant pro rebus contra se, non etiam pro rebus suo periculo aduersus alios iudicatis. Priuilegia vero omnia sunt stricte interpretanda, quoniam odiosa, *vulg. iurib.* propter illam legem generalem quod duodecim tabularum Priuilegia ne irroganto.

DEFINITIO XI.

Pro iudicato in possessorio beneficij vel præbendæ, item que pro fructibus beneficij vel præbendæ, adiudicatis, quantum emolumenti nomine debeatur?

EMolumentum iudicati singulare[1] nullum debetur ex ea sententia, per quã quis retẽtus sit in quasi possessione beneficij, aut præbendæ ex beneficij fructib. præstãdæ.[2] Sed si de modo præbẽdæ dubitetur, maioresq. fructus adiudicati sint etiã in mero possessorio, nec tantũ pro præteritis annis, sed etiã pro futuris, debetur emolumẽtum extraordinariũ.[3] Sed quale quantumque? An inspecto eo, quanti sint fructus 15. annorum, vt cum agitur de æstimanda pensione debita ex contractu inter viuos?[4] An potius inspecta monachi ętate, vt fieri solet, cum agitur de meunda legis Falcidiæ æstimatione?[5] Placuit neutrum dici posse, sed decennij fructus æstimari debere. Cur vero decennii potius, quam alterius temporis? Ratio sane reddi non potest. Est enim id iuris positiui & constituti.[6] *Ita Senatus* in causa R. C. Emanuelis Pomei Prioris de Beluaux, & Alexandri Nicolle Grapharij Senatus 30. Maij 1597.

1 Adde differentiam scilicet emolumenti vulgaris & communis quod quindecim assibus æstimatur.

2 Quia nimirum de huiusmodi rerum iure & proprietate non agitur apud iudicem laicum, sed tantum de possessione, cuius causa nihil commune habet cum quæstione proprietatis; *l. naturaliter 12. §. nihil commune. D. de acquir. poss.*

3 Quia, quod ad fructus attinet, sententia, quamuis non nisi super possessorio beneficij lata cõtinet adiudicationẽ proprietatis, quia fructus beneficij vel præbendæ pleno iure ad possessorem pertinent, scilicet pro oneribus beneficij, cui deseruit.

4 *Vt in l. si quis argentum 35. §. sin autem donator. C. de donat.*

5 *Vt in l. comput. ationi, alias l. hereditatum 69. D. ad l. Falcid.*

6 In quo genere rerum, quæ sunt iuris constituti, necessario recurrendum est *ad l. non omnium 20. D. de legib.*

DEFINITIO XII.

De emolumento bis pro eadem quantitate præstando per condemnatum, qui quasi non condemnatus & tanquam tertius interfit in executione iudicati, tandemque succubuit. Et quid si habeat rem indemnitatis.

DEfendente curatore condemnatus ex contractu paterno filius[1] executioni iudicati interceſſerat, quasi nec condemnatus, nec auditus,[2] quod negaret curatorem eum fuisse qui curatorio nomine litem sui ceperat. Cúmque sententia iudicis, qui curatorem derat, proferretur, appellauerat ab ea sententia, & in eam rem vt appellatio reciperetur, quæ extra tempora interponebatur, restitutionem in integrum ad sanandum appellationis vicium in integrum restitutionem implorauerat.[4] Rursumque cum tanquam purè heres patris condemnatus fuisset, impetrauerat etiam beneficium Principis, vt ad postulandum beneficium legis & inuentarij ætatis auxilio admitteretur,

Source : BIU Cujas

Tandem victus & tam intercessionis quàm duplicis restitutionis petirę repulsam passus, quod pragmatici nostri dicunt *par deboutement de son opposition & de l'effect & enterinement de ses lettres Ducaux*, addita etiam expensarum omnium condemnatione, cum ad totius emolumenti quod pro iudicato pendi solet[6] prę stationem conueniretur, Negabat se teneri quod ex priore iudicato inter easdem partes de eadem summa reddito, iá semel idipsum exsoluisset[7] quodq. in executione iudicati tota posterior instantia structa & peracta videretur. [8]Placuit totius emolumenti condemnationem pati eum debere, præterea quod noua vtique lis esset ac noua instantia[9] super nouis mediis & dubiis agitata quæ noui iudicati non modo materiá præbuissent, sed etiam necessitatem attulissent,[10] quáuis posteriore condemnatione nihil amplius quàm priore, at multo minus contineretur. Non enim ob solam adiudicationem huiusmodi emolumentum debetur, sed tum quoque cùm rei interceſſio summouetur, licet in prioris iudicati executione,[11] cum negari non possit quin tanquam tertius quilibet fuerit condemnatus is qui ad impediendam executionem interceſſit. Qua enim fronte potuisset intercedere iá condemnatus?[12] Nec ad ré pertinuit quod Senatus eum iterum condemnando habuisset pro iam condemnato. Nec enim tam ob id condemnatus videri debebat, quod iam fuisset condemnatus cùm admissa esset ipsius tanquam tertij cuiuslibet interceſſio, quam quod constitisset nullam eum iustam intercedendi causam iure tertij habuisse.[13] Quáto minus autem iuris habuerat ad intercedendum propter priorem condemnationé, tanto magis æquum erat eũ in pœná temerarię, litis ad totum emolumentum condemnari.[14] Nam & cùm aduersus arrestum porrecta est ciuilis supplicatio aut erroris propositio, si iam cõdemnatus iterum succumbat, non eo minùs condẽnari debet quod prioris iudicati ttibutũ iam soluerit pro eadem ipsa quantitate, quia noua instantia est, licet eadem sit summa, iidem litigatores.[15] Quàm iustius cum is ipse qui cõdemnatus est tertij personam induit, ne condemnatus videatur,[16] quare nec pronũciauerat Senatus interceſſionem eius quasi condemnati non esse recipiendam, quo sane casu emolumentum deberi nemo diceret,[17] sed iniustam & temerariá etiamsi tertij nullo iure litigantis. Quid enim si is qui in priore iudicio vicerat, in posteriore succubuisset? Non esset dubitationi locus quin emolumentum deberetur. Nec enim in executionem iudicati factum videri posset id quod totũ iudicatũ subuertisset. Cur[18] nõ ergo & in casu cõtrario? Eadem namq. in vtrumque euentum emolumenti ratio est, Neq. hac parte refert vter ex litigatoribus vincat aut vincatur. [19] Illud sanè constabat eos qui priore Senatus consulto indemnitatem condemnato præstare iussi erant, non debere culpam eius præstare, quod temeraria interceſſione sua nouá litem excitasset.[2] Suam enim culpam sibi debet quisque imputare non alteri.[21] Sed hoc ita nisi cõstet ex condemnati protestatione non fuisse illum tandiu in lite improba perstiturum, & sentẽtiam posteriorem expectaturum si indemnitatem citiùs ab authore suo fuisset consecutus. Iam enim in mora esse incipit author qui vt iudicato ex parte sua tardius pareat, retinet in lite cõdemnatum, facitque vt non habens ille vnde soluat cogatur litem tueri mordicus potiùs, quàm aut carceres aut vniuersorum bonorum vẽditionem pati.[22] *Ita Senatus* re diu multumque disputata & conuocatis classibus pro Augusto Paris graphario Senatus contra N. fratres Dacquin & Syndicos de Morzine. Prid. Non. Februar. 1613.

1 *vt in l. ex contractu 44. de re iudic.*

2 Certum enim est sententiam inter alios latam aliis non nocere. *tot. tit. C. res int. alios act. Et Quib. res iudic. non noc.* Nec enim nouum est vt qui reuera idem est habeatur pro alio *l. si paterfamilias 15. §. 1. D. de adop. l. item 6. D. quod cuiusque vniuers. nom.*

3 Quo casu non potest minori nocere sententia contra falsum auctorem lata *l. pen. C. si aduers. rem iudic.*

4 Alioqui non potuisset admitti appellatio interposita extra legitima tempora *tot. tit. quand. app. sit & intr. qua tempor.*

5 Hoc enim beneficium minoribus competit & quidem solis *Def. 7. & 18 inf. de iur. delib.* Porro is qui heres est cum beneficio legis & inuentarij potest adhuc petere si quid sibi proprio nomine debeatur, puta pro bonis maternis, aut ex alia causa, Beneficium enim legis impedit confusionem actionum *l. vnic. §. in computatione C. de iur. delib.*

6 Ex vetere statuto Sabaudiæ & ad formam statuti.

7 Nec enim solet aut debet emolumentum pro eadem summa præstari, licet prius alij conductori solutum sit, quam ei qui nunc petit. Debetur enim in pœnam temeritatis quæ quodammodo delictum est. *Tot. tit. de pœn. temer. litig.* Vnius autem delicti vna tantum pœna esse debet.

8 Certum autem est ex causa executionis iudicati emolumentum nullum deberi quia eadem instantia esse creditur. *l. minor. 40. D. de minor.*

9 Est enim generale vt quoties noua instantia est, nouum emolumentum debeatur, vt noua litigatoris temeritas coerceatur. *d. tit. de pœn. temer. litig. l. properandum 14. C. de iudic.*

10 Fuit enim super nouis mediis pronunciandum necessario, vel vt hoc ipsum sciretur, an obstaret exceptio rei iudicatæ *l. cùm quæritur 12. & seqq. de except. rei iud.*

11 Alioqui nunquam emolumentum deberet is qui in iudicati executione tanquam tertius interceſſisset, quod euidenter falsum est.

12 Non enim audiendus est qui iam condemnatus vult quoquomodo impedire iudicati executionem nisi veniat tanquam tertius aut ex noua causa *l. si longa 7. C. de exec. rei iudic.*

13 Idque constabat ex eo quod Senatus super iure interceſſionis pronunciauerat, & ita eam receperat.

11 Cùm ob improbam litem ad expensas omnes litis fuisset condemnatus, Alioqui emolumentum non nisi dimidium ex statuto deberetur.

15 Et de hoc nemo in praxi dubitat.

16 Qualem enim quisque se dicit, pro tali potest condemnari.

17 Prius enim est vt quis ad intercedendum admittatur quàm vt quasi iniustus interceſſor condemnetur.

18 Sunt enim ista ex diametro contraria, Exequi & subuertere iudicatum.

19 Vt ex statuti nostri verbis apparet.

20 *l. Hereunius 63. §. vlt. iunct. l. si per imprudentiam 51. l. si ideo 55. D. de euict.*

21 *l. factum 155. de reg. iur.*

22 Is enim damnum dare videtur, qui damni causam vel saltem occasionem præbet *l. is damnum dat 169. eod.*

DEFINITIO XIII.

Tributum iudicati singulare debetur etiam pro adiudicata possessione si includat adiudicationem iuris, aut quantitatis.

NOn solet equidem tributum singulare iudicati vllum deberi ab eo qui in sua possessione retineri iussus est:[1] Sed hoc ita si de nuda possessione actum sit.[2] Nam si causa possessionis admixtam habeat in necessarium antecedens quæstionem proprietatis aut hypothecæ, vt euenit cum creditor pignoratitius agit ad retinendam possessionem ex clausula constituti condictione ex l. vlt C. de acquir. poss.[3] aut cùm is qui hereditatem suam esse contendit, retineri vult in possessione rerum hereditariarum ex vulgari Edicto, *Le mort saisit le vif*, contra tertium qui de testamento aut de successione intestati controuersiam facere velit,[4] Placet tantundem deberi pro emolumento iudicari quantum si actum esset petitorio per hypothecariam, aut petitionem hereditatis: Quod hoc casu possessio ipsa sit quodammodo, vt ita dicam, adiudicatiua proprietatis aut pignoris. [6] *Ita Senatus* pro Augusto Paris contra Claudium Puenset 5. Maij 1614. & iam antè pro Carolo Demotz & Alexandro Nicole contra sorores Villaret 4. April. 1606.

1 Vt

1 Vt *in Defin.11.supr.*

2 Quomodo solet in interdictis retinendæ aut recuperandæ possessionis de sola possessione quæri. *l.1 §.est igitur & pass.D. vti poss.l.3.C.de interd.l officium 9.l.qui petitorio 36. l.is qui destinauit 24.D.de rei vindic.*

3 Creditur enim magis communiter esse illud remediũ retinendæ magis quàm recuperandæ possessionis, vt dixi *Def.1.2. & 4.& pass.infr.de acquir.poss.*

4 De quo *Def.5.infr.eod.ill.tit.De acquir.poss.*

5 Hoc enim casu nihil potest de possessione pronunciari, quin de iure quoque litigantium pronuncietur: quod & in interdictis interdum euenit, *l.3.§.hoc autem l.vlt.De itin.act pri.*

6 Nemo autem dubitat quin emolumentum debeatur pro omni adiudicatione ex statuto Sabaudiæ: non item si solius possessionis adiudicatio fiat. *arg.l.non alienat.119.de regul.iur.*]

TIT. III.

QVI PRO SVA IVRISDICT.

Iudic.dare dari ve poss.

DEFINITIO I.

Senator mandatam à Præside aut alio quam Principe iurisdictionem exercere non debet.

SI cui ex Senatus nostri Præsidibus delegata aut ordinaria iurisdictio à Principe concessa sit, quæstionis aliquando fuit, an Præses eá vni ex Senatoribus subdelegare possit, & an Senatori liceat mãdatam accipere, & exercere? Nã quin à Principe Iudex datus aliũ Iudicem dare & substituere possit nõ ambigitur.[1] Placuit alienũ id esse à Senatoria dignitate, vt qui Principis vicẽ gerũt in amplissimo ordine,[2] ab alio quã Principe mandatam iurisdictionem exerceant.[3] Nec quod in liberis nostris mentio fit prętoris, cuius præcipua Romæ dignitas fuit, alienam iurisdictionẽ ex mandato exequentis,[4] ad rẽ facit. Fuerũt enim Romæ plerique magistratus Prætore maiores,[5] Cõsul præsertim & Præfectus vrbi,[6] à quibus mãdari iurisdictionem Prætori nec nouũ erat, nec inconueniens: at nemo dixerit Præsidem Senatus, licet maiori quam Senator dignitate fulgeat,[7] maiorem tamen esse magistratum, cũ vniuersus ordo amplissimus vnius magistratus iure censeatur,[8] in quo eadẽ ad ius dicendũ auctoritas singulorũ est,[9] cuius demonstrãdæ gratia fratres inuicem & dicimur & sumus; nec minus Præsides quam Senatores.[10] *Ita deliberatum est*, 5. Cal. Decemb. 1592.

1 *l.à Iudic.5.C.de iudic.*

2 Imo & qui pars sunt corporis Principis, *l. quisquis 5.C.ad l. Iul.Maiest.l.ius Senatorium 8.C.de dignit.lib 12.*

3 Nam qui mandatam iurisdictionem exercet, non suis, sed eius, qui mandauit, partibus fungitur, *l.1.§.qui mandatam, de offic. eius, l.solet prator 16 & seq.D.de iurisd.*

4 *In l.etsi prator.3.D.de offic.eius cui mand.est iurisd.*

5 Vbi enim deficiebat potestas iurisdictionis prætoriæ, consultum erat subuenire, *l.Pannonius Austus 86.D.de acquir. hered. iunct.l.cum quidam 30.in princip.eod.* de quorum locorum sententia vide quæ scripsi *lib.14.Coniect.c.1.*

6 Is enim tanquam superior à Prætore appellabatur. *l. Æmilius 38.D.de minor.* Facit *l.si quis iniuriam 35.D.de iniur.l.1.§ solent, de offic.præf.vrb.*

7 Vt vel ipsum Præsidis nomen demonstrat. Est enim Præses, qui præest Senatoribus.

8 Vnum enim corpus est, vnum collegium, *l. proponebatur 76. D.de iudic.l.2.3.& pass.D.de decret.ab ordin.faciend.*

9 Non enim in ponderandis aut numerandis sententiis plus apud nos tribuitur Præsidi quam Senatori.

10 Idque nominatim & Præsidum & Senatorum iureiurando, quo vtimur, continetur.

DEFINITIO II.

De non trahendo litigatore beneficij vltra duas dietas.

PRiuilegium, quod Serenissimis Ducibus nostris indultum est à Romanis Põtificibus, vt nulla ex causa nulloque prætextu cogãtur Sabaudi litigatores Iudicem accipere ecclesiasticum vltra duas dietas morantem, sic necessario intelligi debet, vt aliquid addat iuri cõmuni, quod pontificia constitutione scripta & generali continetur.[1] Itaq; ex quibus causis cessat lex pontificia, is tamen ipsis locum sibi vindicabit priuilegium,[2] ne alioqui nihil operetur. Sed tamen sciendũ est, priuilegium hoc non esse adeo generale, vt nõ ad primam instantiam ex verbis ipsis debeat coangustari.[3] Proinde non habebit locũ in causa appellationis: quia fieri non potest, vt quæ appellationis instantia est, ea sit prima.[4] Nec si proponas, ab eo interiectã esse appellationem, qui in prima instantia non litigauerat, forte quod super statu lata esset sentẽtia, quæ inter alios quoq; ius facere solet.[5] Priuilegij enim verba stricte semper sunt accipienda, vt quam nimirum fieri potest iuri cõmuni derogetur.[6] Cæterũ cessante priuilegio varij casus possunt emergere, in quibus non sit locus pontificiæ constitutioni,[7] inter quos ille est, Si aduersarius primum consenserit, vt ad litigandum lõgius quã vltra duas dietas euocaretur.[8] Item si pauperior litigator, qui modo soluendo sit,[9] appellet, quem non sit verisimile dolo malo & potentioris aduersarij vexandi gratia quicquã moliri,[10] cũ potius eius interfit leuioribus sumptibus rem expediri.[11] Rursum si sũmus Põtifex plures in partibus Iudices intra duas dietas dederit, quos alteruter litigantium dixerit suspectos,[12] vt nõ facile intra eos territorij fines reperiri Iudex alius possit, quem litigatores habere velint.[13] Quid item si summus Pontifex Iudicem in curia delegauerit? Habet enim constitutio locum eo casu, quo delegatus sit Iudex in partibus.[14] Sed etsi summus Pontifex causæ cognitionem ad se euocauerit, quod Princeps Iudex ve secularis prohibere nulla ratione potest,[15] liberum ei est quemcumque & vbicumque velit Iudicem delegare,[16] quandoquidem eo casu, quisquis delegatus est, ipsius summi Pontificis partibus fungitur. *Ita Senatus* in causa Dominorum de Romans, & Marchionis Varambon, ante Cal. Maij 1594.

1 Sic enim rescripta omnia, præsertim priuilegia, interpretanda sunt, vt aliquid operentur, *l.3.§.1.D.de bon.libert.iunct.l.si quando 35.in princip.C.de inoff.test.* Facit *l.generali 32. §.1. de vsufr.leg.* nihil autem operarentur, si nihil adderent ad ius commune.

2 Ipsum enim priuilegij nomen tale ius demonstrat, quod sit singulare, non commune.

3 Nam & illud tritum est, priuilegia omnia stricte esse interpretanda, quia hoc ipso sunt odiosa, quod aliena sunt à iure communi, legemque publicam & communem violant vt efficiant priuatam. Ideoque & lege 12.tabul. prohibita erant his verbis, *Priuilegia ne irrogauto.*

4 Licet Iudex, qui appellatione cognoscit, *in primi Iudicis* locum substitutus dicatur, *l pen.D.iudic solui.*

5 *l.ingenium 25.D.de stat.homin.* Quia personæ ius est indiuiduum, nec fieri potest, vt eiusdem hominis alius status sit, quod ad quosdam, alius quod ad alios.

6 Vt & de statutis dici solet, quæ ob hanc eandem causam recipiunt interpretationem restrictiuam, *l. vt gradatim 11.§.1.* vbi Bart. *D.de muner.& honor.*

7 Quæ extat *in c.quia nonnulli, extr.de rescript.*

8 Volenti enim & consentienti non fit iniuria. *l.1.§. inde quæritur, D.de oper.noui nunciat l.est receptum 14. D.de iurisd. l. ille à quo 13.§.tempestiuum, D.ad SC.Trebell.*

9 Alioqui præsumptio est, quod prætextu pauperis velit illudere cõstitutioni põtificiæ in necẽ aduersarij, *arg.l.si quis 35.D.de iniur.* nam periculo eius nihil est, qui non habet, quod reddat.

10 Vt eueniret, si potentior appellaret contra pauperiorem, *l. 1.§.vlt.l.2.& 3.in princip.D.de alien.iudic. mut.caus fact.l.1. & 2. C.ne lic.potent.*

11 *l.minoribus 6.D.de minor.l.4.D.ad Senatusconsultũ Trebellian.*

12 Recusari enim Iudex quilibet potest etiam delegatus, & quidem multo facilius, quam ordinarius, dummodò ante litem contestatam, *l.apertissimi 16.C.de iudic.*

13 Neque enim cogendi sunt coram suspecto Iudice litigare, *d.l.apertissimi, l.obseruandum 47.D.eod.tit.de iudic.*

14 Vt probant verba constitutionis *in d.cap.quia nonnulli*, quibus verbis cessantibus ipsa etiam cessat constitutio, *vulg.l.de præcio 8.D.de publician.in rem act.*

15 Habet enim summus Pontifex plenissimam in benef

cialibus poteſtatem,& conſtat reſcripto ſupremi Principis,poſſe cauſam euocari etiam ad incompetentem Iudicem, *l.2.C.de dilat.l 5 C.de iurisdict.*

16 Nam & ſummus Pontifex & alius Princeps quilibet de cognitione, quâ ad ſe euocauit poſt a ſtatuere pro arbitrio poteſt, hactenus ſaltem vt eâ alij delegare poſſit,nec ipſe cognoſcere & pronunciare cogatur,quê aliis grauioribus & publicis occupationibus impediri non ſit ambigendum *arg.l.2.C.de pedan.iudic. l.vltim C.vbi & apud quem cogn in int.reſt l ſæpe 8.D.de off.Præſi.*

17 *d.l.vlt.*in illis verbis *vt videatur ipſe, qui Iudicem deſtinauerit, vtpote pro tribunali cognoſcens in integrum dare reſtitutionem.l.etſi prætor, D. de offic.eius cui mandat.eſt iurisd.* Quæ res tamen feneſtram maximam patefacere videtur ad fraudem conſtitutioni faciendam.

DEFINITIO III.

Quid ſi in quæſtionem principalem de feudo incidat quæſtio de matrimonio,& vaſallus alleget priuilegium,ne trahatur vltra duas diætas?

HInc quęritur,Si de feudo,quod eſt in Ducatu Sabaudiæ,controuerſia ſit inter Sabaudum & alienigenum,ac aliqua ex cauſa litigandũ ſit corã Iudice eccleſiaſtico,quem ſummus Põtifex delegauerit in eo loco morãtem,ad quem intra duos dies perueniri nõ poſſit,An alienigenus hic gaudere debeat priuilegio, de quo ſcripſimus proxima Definitione,quod à ſacroſanctis Pontificibus indultum eſt Ducibus noſtris, vt eorum ſubditi ad litem in prima inſtantia tractandam vltra duas dictas extrahi non poſſint? Verius tamen eſt gaudere debere,quia,quod ad eiuſmodi fundum attinet,negari nõ poteſt,quin ſubditi ſint,qui ſunt vaſalli.[1] Sed maior dubitatio eſt, Si forte,cum de fideicommiſſo tractaretur coram Iudice laico, inciderit quæſtio de validitate matrimonij aut legitimationis, de qua ante omnia cognoſcendum ſit,& quidẽ per Iudicem eccleſiaſticum, cuius propria illa cognitio eſt:[2] Atque ita euenerit, vt Iudex laicus eam cognitionem ad eccleſiaſticum remiſerit, [3]an eidem priuilegio locus ſit.Finge,aduerſarium,qui feudi & ſtatus controuerſiam facit,vltra duas diætas extrahi nolle. Dubitationẽ facit,quod ea ſtatus ac matrimonij,&,vt ita dicã, legitimitatis aut legitimationis quæſtio longe latius pateat,quã de feudo controuerſia.[4] Vt proinde iniquum videatur,prætexta feudi, quod controuerſiæ cauſam dedit,duriorem fieri conditionem litigatoris, cuius etiam extra feudi cauſam plurimum intereſt, vt legitimus aut legitimatus pronuncietur. [5]Sed tamen ratio facit,vt ne ob id quoque,quod incidens queſtio latius pateat,durior fiat conditio eius,qui, ſi in quæſtione illa ſuccumberet,litem quoque de feudo inſtitutam amitteret.[6] Itaque placuit priuilegio locum eſſe. [7] Nec ad rem facere, quod Iudex laicus eam ipſam cognitionẽ ad Iudicem eccleſiaſticum remiſiſſet. [8] Id enim ita intelligi debere, vt tamen ex ſolito debitoque iudiciorum ordine ea cognitio expediretur, [9]adeo vt neque eo minus imploranda ſit Senatus noſtri licentia ad impetrandum, vt literas apoſtolicas de ea cognitione emiſſas,ſiue Iudicis in partibus delegationem,ſiue quid aliud contineant, executioni mandare liceat.[10] Alioqui non ſolum à tanquam abuſu appellatio recipienda eſt, ſed etiam inhibendum ei, qui literas apoſtolicas impetrauit, ne iis vllo modo vtatur. Habet namque inhibitio illa dilationem tacitam & conditionalem, *quouſque impetrata ſit à Senatu faciendæ executionis licentia.* Sane non poteſt ea licentia petenti denegari à Senatu,ſiue is, ſiue alius Iudex inferior cognitionem ad eccleſiaſticum Iudicem remiſerit.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa duplici Senatuſconſulto,vno quod ad 4. Non.Mart.1590.altero quod ante Calend.Maij eodem anno factum eſt.

1 *Tit.de form.fidelit.& ſeq.de noua form.fidelit.lib.2.feud.*

2 *Cap. lator præſentium extr. qui filij ſint legit.* Nec ſeruatur quod contra ſcriptum eſt *in l.3.C.de iudic.l.1.C.de ord.iudic.*

3 Quia præiudicialis quæſtio eſt cum ſit quæſtio ſtatus,*l.vlt. C.de ordin.cognit.*

4 Controuerſia enim de ſtatu afficit perſonam, quæ latius patet,legemque dat bonis,non bona perſonæ,*l.per curatorem 90. §.1.D.de acquir.hered l.vlt.C.de inoff.teſtam.*

5 Nam per minorem cauſam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet.*l.per minorem 54.D.de iudic.*

6 Ea namque lis de feudo erat principalis, de matrimonio autem incidens.Maior porro lis illa dicenda eſt,quæ eſt principalis, & ad quam quaſi acceſſoria refertur alia, quæ ſit etiam de re digniori,*l.fundum 16.l.fundi 18. l. res maioris 21. D. de excepti.l.vt debitum 5. C. de hered. act.* Principale enim ſemper trahit ad ſe acceſſorium,quamuis nobilius,*l. heres meus 100. §.vlt.de leg.3.d.l. 3.C.de iudic.l.1.C.de ord.iudic.*

7 Non enim tollitur priuilegium, niſi ſublata priuilegij cauſa,*l.Titia Seio 87.§.vſuras,de leg.2.*

8 *Ex d.cap.lator præſentium,extr.qui filij ſint legit.*

9 Nunquam enim ſolitus iudiciorum ordo remiſſus intelligitur,*l.ſi quando 35.C.de inoff.teſtam.*

10 Ne alioqui locus fiat appellationi interponendæ tãquam ab abuſu, ſi ſenatus auctoritas in eo neglecta ſit, vt dicemus ad *tit.illum De app.tanq.ab abuſ.& ſequitur in Defin.*

11 Vt ceſſante cauſa inhibitionis ceſſet etiam eius effectus. Nihil enim aliud agit Senatus cum ſic inhibet, niſi vt dignitatem iuriſdictionis ſuæ tueatur, quaſi pœnali iudicio vel inferior quilibet Iudex facere poteſt, *l.1.D.ſi quis ius dicent. non obtemp.*

12 Quia cui permittitur conſequens, neceſſario permittendum eſt antecedens,& contra, *vulg.l.2.D.de iuriſd.l. ædem mobilem 56.l.ad legatum 62.D. de procur.*

[DEFINITIO XIIII.

Quantum intereſit, an delegata ſit iuriſdictio ſub nomine proprio, an ſub nomine officij vel dignitatis.

MVltum refert an delegata ſit alicui iuriſdictio ſub nomine appellatiuo dignitatis vel officij, an ſub nomine ipſius proprio. Hoc enim poſteriore caſu magis eſt vt electa videatur induſtria perſonæ,[1] nec poſſit vicarius ordinarius delegati iuriſdictionem illam ſibi adrogare, ne quidem ex ſubdelegatione,[2] quamuis nemo dubitet, quin delegatus à Principe poſſit ſubdelegare, quoties aliud nihil impedit.[3] Priore verò caſu, poteſt ordinarius iuriſdictionis vicarius de cauſa cognoſcere, etiam citra ſubdelegationem:[4] nec videri poteſt nulla ſententia, quæ ab eo lata eſt, quaſi ab incompetente iudice,[5] nullamque aut ordinariam aut delegatam iuriſdictionem habente.[6] Ideoque ſi quid à tali vicario pronunciatum ſit, quod aliquam videatur habere iniquitatem, auxilium appellationis etiam iure communi[7] neceſſarium eſt.[8] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Clapey & Martini Riù 10. Iunij 1614.

1 Cùm dici ſoleat, quod veriſſimum eſt, magnam eſſe inter artifices differentiam *l.inter artifices 31.D.de ſolut.*

2 *cap.quoniam Abbas,Extr.de off.& pot.iud.deleg.*

3 *l.a iudice 5.*vbi omnes notant. *C.de iudic.*

4 Quia vicarius ordinarius habet mandatam iuriſdictionem ordinariam *C.de offic.eius qui vic.alic.iud.vel præſid. obtin. l.1.& tot.tit.D.de offic.eius cui mandat.eſt iuriſd.*

5 *Ex tit.C.ſi à non compet.iudic.* Incompetentia namque iudicis rectè à pragmaticis dicitur nullitas nullitatum.

6 Et conſequenter nullam penitus. Nec enim priuatorum conſenſus vllam tribuere poteſt iuriſdictionem *l.priuatorum 3.C. hoc tit.*

7 Nam iure noſtro quo vtimur, appellandum hodie neceſſario eſt ab omni ſententia,quantumuis nulla,quod iure communi non ita eſt.*tot.tit.C.quand.prouoc.non eſt neceſſ.l.ſi expreſſim 19.D. de appellat.*

8 Nam qui appellat de iudicis potiſſimum iniquitate conqueritur *l.1.D.eod.tit.de appell.l.præfecti 17.D.de minor.*]

Source : BIU Cujas

TIT. IV.

NE QVIS IN CAVSA SVA iudic. vel ius dic.

DEFINITIO I.

Senator an possit esse Iudex in causa Aduocati vel Procuratoris sui, vel eius quem aduersarius habet Aduocatum aut Procuratorem?

NON prohibetur Senator ius dicere in ea causa, quæ de Aduocati aut Procuratoris sui iure apud Senatum tractatur, [1] cum aduocationis itemque Procuratoris officium publicum magis sit quam priuatum, & necessarium potius quam voluntarium. [2] Siquidem inuitis quoque Aduocatis & Procuratoribus postulandi procurandique necessitas iniungi potest, ni iustam adferant excusationem, [3] multoque iustius admitti illud posset, vt in eius causa, quem Senatoris aduersarius Patronum aut Procuratorem habuisset, ius dicere Senator prohiberetur: [4] quod tamen nec admissum est. [5] Verum aliter atque aliter pro personarum causarumque varietatibus hac de re Senatus decernere solet, quoties ab altero collitigantium Senator quisquam ex huiusmodi causis suspectus dicitur. [6] Nemine enim suspicionem obiiciente, nihil est propter quod ipso iure factove suspectus hinc videri Senator sibi ipsi debeat. [7] *Ita Senatus sapius, præsertim in causis Spect. Petri Fauier Aduocati & Procurat. Amedei Martini, 13. Cal. Decembr. 1592.*

1 Non enim causa hæc expressa est verbis legis Cotneliæ, de qua *in l 5. in princip. D. de iniur.* alioqui sane magno incommodo afficerentur Senatores, si ex hac causa Patronum aut Procuratorem difficilius inuenturi essent. Quotusquisque enim Aduocatus aut Procurator esset, qui officium suum sibi damnosum esse vellet, *arg. l. 3. §. vltim. D. de testib. l sed si quis 7. D. testam. quem. aper.*

2 Loquimur enim de Aduocatis & Procuratoribus, vt ita dicam, iudicialibus, quibus solis apud Senatum postulandi ius est, & quorum longe alia ratio est, quam fuerit olim Procuratorum etiam ad lites constitutorum, vt scripsi *ad Defin. 29. num. 3. sup. de iudic.*

3 Quod olim diuersum erat. Neque enim inuitus quisquam Procurator fiebat siue ad lites siue ad negotia, *l filiusfamilias 8. §. inuitus D de procur.* Hodie verò quisquis Procurator fit in aliquo tribunali aut Aduocatus, proprio se obstringit iureiurãdo, quod petenti cuilibet, si nulla erit iusta excusatio, patrocinium vel operam suam sit præstiturus.

4 Tanquam in causa eius qui esset amicus inimici, *arg. l. liberi 28. C. de inoff. testam. l. 3. D. de testib. l. 1. §. cum patronus, D. de offic. præf. vrb.*

5 Quia nec causa vlla est, cur probus Senator, quales esse omnes credendi sunt, odio prosequi debeat aduersarij sui Aduocatum vel Procuratorem, quem sciat ex officij sui necessitate munus illud subire omnimodo debuisse, & vt subiret ipso etiam Senatu sub grauissimarum pœnarum comminatione iubente cogi potuisse. Quid enim huic possis imputare? *arg. l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred. l. nec quicquam 9. §. Aduocatus, D. de offic. Procons.*

6 Quid enim si lis fuit criminalis, & de re, quæ vel dignitatem vel vitam lacessabat? Quid si Aduocatus ille aut Procurator Senatorem tergiuersationibus & calumniis offenderit? Sunt ista omnia ab officij publici necessitate & ratione aliena, ideoque non immerito Senator tanquam inimicus à munere iudicandi in eius causa se abstinere debebit.

7 Habet enim Senator iudicandi necessitatem, quoties neque litigatoribus, neque sibi ipsi suspectus est.

DEFINITIO II.

Senator, qui suspectus dicitur, potest interim de causis suspicionis contra Senatores alios allegatis sententiam dicere, quandiu remotus non est.

QVi ex Senatoribus ab alterutro collitigantium suspecti dicti sunt, non idcirco prohibentur mendas obiectæ in singulos suspicionis causas discutere, deque iis sententiam dicere, dummodo absit is, de quo remouendo tractatur, [1] si non iam ipsi quoque remoti sint. Nam ei, qui iam à iudicandi officio tãquam suspectus remotus est, nullus amplius ad dicendam in ea lite sententiam locus superesse potest. [2] Quid ergo si aduersus plures Senatores vna eademque suspicionis causa obiiciatur? An quia consimilem omnes causam habere videntur alij in aliorum causis examinandis sedere non poterunt? Id vero iustum plerisque videbatur. [3] Sed placuit tandem contraria sententia, propterea quod non ideo certum sit, easdem singulos habere defensiones, [4] neque vero prius id sciri possit, quam de singulis fuerit cognitum separatim. [5] Aliis igitur in aliorum causa sententiam dicere licebit, ne alioqui facile sit impudenti homini sola eiusdem aduersus plures Senatores suspicionis allegatione rem eo perducere, [6] vt Senatorius numerus, qui saltem ad senarium vsque hoc etiam casu necessarius est, [7] non supersit. *Ita Senatus 13. Calen. Decemb. 1592.*

1 Non quod pendente suspecti cognitione non sit ei interdicendum exercitio iurisdictionis in ea causa, in qua suspectus dicitur, exemplo eius, quod de suspecto tutore scriptum est *in l. eum quem 7. C. de susp. tutor. l. quod si forte 14. §. 1. in fin. D. de solut. §. si quis autem 7. Instit. de susp. tutor* Sed quoniam alteri posito iure nihil esset facilius improbo litigatori, quam vt Senatus iurisdictionem contra pleroſque ex Præsidibus & Senatoribus temere aut calumniose recusatos eluderet, vt scriptum est in fin. Defin.

2 Iudex enim siue ordinarius siue delegatus, qui ex iusta suspicionis causa remotus est, nullam amplius in ea causa iurisdictionem habet, nec est, cur vel in minimo illius litis articulo immiscere se debeat odio recusantis, quem apparet iustam recusandi causam habuisse. Facit *l. non distinguemus 32. §. cum quidam, D. de recept. qui arbitr.*

3 Iusta namque recusandi iudicis causa illa esse creditur, si Iudex habeat consimilem litem, & in qua sit eadem ratio vincendi aut succumbendi. Gothofr. *ad l. 5. D de iniur.* ex Oldendorp. *c. 7. enchirid. except.*

4 Itaque pro defensionum varietate diuersa potest esse causa vincendi vel succũbendi, *l. 3. l. & an eadem 14. l si cum vno 12. D. de except. rei iudic.* Facit *l. eundem. 9. §. vlt. D. de duob reis.*

5 Atqui causas recusationis & obiectas & probatas esse necesse est, priusquam Iudex tanquam suspectus remoueatur *l. apertissimi 16. C. de iudic.*

6 Fuit enim hoc veluti remedio præcludenda via malitiis, calumniis & tergiuersationibus improborum litigatorum Iudices suos quantumuis integerrimos sine causa recusantibus. Nam cum iudicium reddatur in inuitum, *l. inter stipulantem 83. §. 1. de verb. oblig.* non debet in alterutrius litigatorum arbitrio esse, vt iudicium eludat, *arg. l. in potestate 26. l si quis rem 30. D. de recept. qui arbitr.*

7 Vt & in diffinitiua qualibet alia pronunciatione, quia remotio Iudicis tanquam suspecti vim habet diffinitiuæ sententiæ, siquidem sententia illa retractari postea nunquam potest. Ad interlocutiones quinque Senatorum numerus sufficit, imo & interdum trium duntaxat, nisi cum agitur de torquendo reo, quia, cum quæstio sit præparatio ad mortem aut naturalem, aut ciuilem, non minore quam sex Senatorum numero expediri ea cognitio potest.

DEFINITIO III.

An iusta recusandi Senatoris causa sit, quod ad vnius ex litigatoribus domum diuerterit, si cogente aliqua necessitate id fecerit?

SI Senator ex itinere diuerterit ad priuatum hospitium [1] & domicilium vnius ex litigatoribus, quorum litem instruebat, licet cogente aut temporis iniuria aut loci necessitate, [2] hactenus pro suspecto haberi potest, vt ex eo tempore neque instructio, neque relatio litis ei demandari debeat, [3] iudicandi tamen munere, cum res iudicabitur, non idcirco fungi

Source : BIU Cujas

prohibeat 11.[10] *Ita Senatus* in causa Procuratoris Doche & Antonij Gerbe 9 Cal.Mart.1593.

1 Nam si publicum hospitium est, aliud iuris esse videtur, cum non possit caupo repellere viatorem, *l.1.§.vlt.D.furt.aduers.nau. caup.*

2 Alioqui sane magis suspectus esset, qui probaretur, vltro & nulla cogente necessitate diuertisse ad domum vnius ex litigatoribus: necessitas enim vt plurimum excusat, *l.2.§.si quis iudicio, & §.si quis tamen, D.si quis caut.*

3 Neque enim negari potest, quin amicitiæ vinculo se obstringat is, qui in priuato alterius hospitio recipitur, fitque tanquam pene domesticus, ideoque manere eum litis instructorem & enarratorem suspectum esset. *arg.l.4.§ si accusatio, D.de legat. iunct.l.apertissimi 16.C.de iudic.* ibi *quia sine suspicione omnes lites procedere nobis cordi est.* [Vnde est quod Senator non potest esse iudex in causa inquilini sui aut eius cuius ipse inquilinus est. *Ita Senatus* nostet sæpius, & nouissimè contra Noë Gaud, 17.Cal.April. 1612. Potest tamen esse iudex in causa coloni sui, si colonus ille nummarius sit. Nec enim potest hic videri domesticus vt inquilinus. Sanè in colono partiario aliud videtur, non quia sit magis domesticus, sed quia videtur hęc quędam species societatis, & consequenter fraternitatis *l. verum 63.D.pro socio. Ita Senatus* 3.Aug.1612.]

4 Æquissimo sane temperamento, quia multo periculosius est si totius litis instructio & enarratio, quæ præcipui momenti est, ad litis victoriam parandam suspecto Iudici soli committatur, quam si ei inter cæteros sententiam dicere concedatur. Sed & difficilius est, vt certissimo salutis æternæ periculo velit quis de principali negotio sententiam ferre per sordes aut gratiam, quam vt in præparatoriis & enarratione litis, quasi minoris momenti illud sit, amico fauere gestiat. Itaque vbi maius periculum est, ibi maior cautio adhibenda fuit, *arg.§.1.Instit.quib.alie. licet vel non, l.vnic.§.& cum lex, C.de rei vxoriæ act.l.4.§.1.D.ad SC.Velleian.*

DEFINITIO IV.

Inimicitiæ contra fratrem suspectum faciunt Iudicem in causa alterius fratris, si bonorum communio interueniat.

EX causa inimicitiarum quas Iudex gerat cum vno ex fratribus, præsertim in bonorum omnium communione manentibus, iuste suspectus fieri potest in iis quoque controuersiis, quæ ad alterum fratrem pertinent, [1] propterea quod neque litis iactura sine patrimonij diminutione possit contingere, [2] neque facile sibi impetrare, quin fratrem tuum oderit, qui te odio prosequatur. [3] *Ita Senatus* in causa Francisci Vectier Procuratoris 4.Cal.Mart. 1595.

1 Nec enim nouum est, vt quis ex alterius persona nanciscatur ius, quod ex propria non haberet, *l.si is qui duos 29.D.de liber. legat.l.cum hereditate 55.de acquir.hered. l. & per iusiurandum 13. §.si fidetussori, D.de accept.l.4.D.de decur.& fil.eorum.*

2 *l.3.§ gesta, iunct.l.quod autem 6.in prin.D.qua in fraud. credit.l. 1.§ quid si in lite, D.si quid in fraud.patr.*

3 Scilicet si odium sit graue, non leue, *l.3.in fi.D.de adim.leg.l. 1.§.præterea inimicorum, D.de quæst l.si duas 6.§. dat remissionem, D.de excus.tutor.l.si inimicitiæ 9. D.de hu qua vt indign l.licet 15. D.de recept.qui arbitr.* Nam si Iudicem, qui inimicis tuis amicitiam suam copulasset, iuste recusare posses tanquam inimicum, *l.liberi 28.C.de inoff.testam.* quanto magis eum, qui cum fratre tibi naturaliter copulato capitales inimicitias gerat?

DEFINITIO V

Casus, in quo Iudex recusatus potest cognoscere etiam post appellationem ab eo interpositam, qua reprobauerit obiectas suspicionis causas.

QVod constitutum est, Iudicem, qui ab alterutro collitigantium suspectus dictus est, ante omnia & seperatim pronunciare debere super causis suspicionis, vt eas reprobet, ob idque is, qui suspectum dixit, appellandum putet, alius interim, qui eius vices gerat in eo tribunali, cognoscat de principali negotio, [1] non habet locum, si plures simul & vna actione conueniantur, non tanquam singuli, sed tanquam vniuersi, [2] & vno fortassis excepto, cæteri omnes in eundem Iudicem consentiant, ne alioqui euenire necesse sit, vt continentia causæ diuidatur: [3] quod ne fiat semper, quantum in se est, cauere Iudex debet. [4] Aliud erit, si singuli conueniantur vt singuli, quamuis ex eodem libello. Tunc enim separatim cognoscendum est de iure singulorum, quia & separatas defensiones habere possunt. [5] Ideoque prius de causis recusationis ab vno ex iis propositæ pronunciandum erit, quam vt, quod ad eum pertinet, quicquã super principali negotio pronuncietur. [6] Idemque probandum erit, si non recusatio, sed incompetentia Iudicis obiiciatur. Vix enim admitti potest, vt cæterorum consensus faciat competentem Iudicem eum qui non est, in præiudicium non consentientis. [7] Ex quo apparet, minus auctoritatis habere Iudicem, qui incompetens dicitur, quam qui recusatur. Incompetentia siquidem iurisdictionis fundamentum subuertit, ob idque & in causa appellationis obiici potest. [8] Recusatio vero iurisdictionis vinculum præsupponit, cum is, qui nullam in alium iurisdictionem habet, recusari nec possit, nec debeat, [9] sed exercendæ duntaxat iurisdictionis impedit facultatem. [10] *Ita Senatus* in causa N. Gregorij de Sauuage postea Senatoris & Procuratoris fiscalis Maurianensis 6.Id.April.1593.

1 *Styl.Senat.nostri.*

2 *Vt in l.sicut 7.§.1.D.quod cuiusque vniuers.nom. l.quod maior 19.* vbi Gothofr. *D.ad municip.*

3 *l.1.& 2.D.de quib.reb.ad eund.Iudic.eat.*

4 *l.nulli prorsus 10.C.de iudic.*

5 Quod enim omnes tangit vt singulos ab omnibus approbari debet, etiam in indiuiduis, *l.per fundum 11. D.rustic.præd.l.vlt.C. de auctor.præst.*

6 Vt lis procedat sine suspicione, *l.apertissimi 16.C.de iudic.*

7 Incompetens enim Iudex cum fiat competens per solum consensum, non potest talis fieri nisi inter consentientes, *l.1.C.de iurisd.l.est receptum 14.D.eod.l.1.l.2.in prin.§.& si & Iudex, ibi & omnes litigatores consentiant, D.de iudic.*

8 *l.vlt.& tot.tit.C.si à non compet.Iudic.l.1.C.de pedan. iudic.l. 1.C.de iurisdict.*

9 *d.l.apertissimi 16.C.de iudic.*

10 Quia ligat manus Iudicis, vt Pragmatici loquuntur, sed ita demum, si sit opposita ante litem contestatam, *d.l.apertissimi, l. nemo 4.C.de iurisdict.*

DEFINITIO VI.

Recusatus Senator quamuis nondum remotus, nihil interim constituere in ea lite debet.

SEnator, qui ab alterutro collitigantium suspectus dictus est, nihil prorsus ab eo die inter litigatores constituere debet, [1] nec si tale illud sit, ex quo litigatorem ius nullo modo lædi videatur. [2] Neque si aperte friuola aut calumniosa sit causa suspicionis, eam tamen reiicere ipse debet, aut contemnere, sed Senatus iudicio dispiciendam relinquere. [3] In quod deterioris conditionis sunt Senatores, quam alij infetiores quilibet Iudices, quibus nimirum datum est, vt contra se allatas suspicionis causas vel reprobent, vel admittant, prout æquius iustius esse putauerint, adeo vt si reiecerint tanquam falsas vel calumniosas, & ab ea interlocutione appellatum sit, nihilominus interea lis tractanda sit apud eum, qui mandatam ab illo iurisdictionem exercet in eodem tribunali. [4] Hęc tam varie, quoniam Iudices inferiores iurisdictionem habent ordinariam, [5] Senatores vero singuli nullam prorsus nisi delegatam, [6] quæ multo facilius & vel ex minima causa impediri potest. [7] Quanquam ne passim & sine causa vbicunque pro arbitrio liceat aliquem ex Senatoribus impune suspectum facere, sæpius constitutum & prouisum est, vt

est, vt in eius, qui suspectus dictus est, locum nō alius substitui, aut eo absente in causa procedi prius debeat, quam de suspicionis causis plene cognitum sit & pronunciatum. [6] *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Charriere 8. Cal. Febr. 1594.

1 *Arg. l. non distinguemus* 32 §. *cum quidam, D. de recept. qui arbitr.* exemplo tutoris, qui suspectus postulatur, *l. eum quem* 7. *C. de susp. tutor. l. quod si forte* 14. §. 1. *D. de solut.* vt scripsi *ad Defin.* 2. *sup. eod.*

2 Nam cum lites omnes sine suspicione procedere æquum est, vt ait *l. apertissimi* 16. *C. de iudic.* tum eas maxime, quæ apud Senatum tractantur.

3 Quia cum totius Senatus, non huius aut illius Senatoris iurisdictio sit, nihil est, quod possit Senator constituere in ea re, in qua nullam à Senatu mandatam habeat iurisdictionem, quomodo nullam habet, quod ad recusationem admittendam aut reiiciendam pertinet.

4 Styl. Senat. nostri.

5 De qua *in l. nemo* 5. *C. de iurisd. l.* 2. *C. de pedan. iudic.*

6 Non à Principe, sed à Senatu, qui delegatus ipse à Principe, etsi totam iurisdictionem suam subdelegare non potest, partem tamen potest, & ratione litis ordinandæ duntaxat, non etiam decidendæ, vt scripsi *ad Defin.* 32 *n.* 6. *& 7. sup. de iudic.*

7 *d. l. apertissimi*, quæ de Iudicibus delegatis expressim loquitur.

8 Id enim ad Senatoris recusati dignitatem tuendam aut vindicandam, & consequenter ad amplissimi ordinis maiestatem conseruandam pertinet.

DEFINITIO VII.

Recusari potest Iudex inferior quandocunque ante sententiæ pronunciationem, at non item Senator.

INterdum quæritur, An possit Iudex suspectus dici eo ipso die, quo sententia conscripta subscriptaque est, dum ne sit adhuc pronunciata? Et placet posse.[1] Imo etiamsi iam tradita sit scribæ, quem grapharium vocant, ad hoc pronuncietur. Nam cum ex sola pronunciatione vires accipiat sententia,[2] apparet, liberū esse totum prius tempus ad recusandum Iudicem,[3] ideoque differendam pronunciationem. [4] In eoque minus iuris & auctoritatis habent Iudices inferiores, quam habeat ordo amplissimus, cuius veneratione constitutum est, vt si acta litis inspicere Senatus cœperit, reiici ab eo tempore ex iudicantium numero nemo possit, nisi forte proponas, magnam aliquam & improuisam, aut antea probabiliter ignoratā emersisse causam, quam æquissimum sit admitti. Si tamen inferior Iudex tam tarde propositas reiectionis causas non admiserit, [5] beneque ab eo iudicatum appareat, non est, quod ex ea sola ratione sententia per appellationem rescindatur, [6] aut litis appellatoriæ sumptuum compensatio inducatur, [7] maxime cum imputari litigatori possit, cur in fugando & reiiciendo Iudice non fuerit diligentior. [7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 6. Cal. Maij 1594.

1 Non vt omnimodo admitti debeat recusatio, quæ potius reiicienda est, tanquam nimis sera post litem contestatam, *l. apertissimi* 16 *C. de iudic. l. nemo* 4. *C. de iurisd. om. iudic.* sed vt quandiu admissa non est vel reiecta, officium Iudicis in negotio principali conquiescat. Potest enim fieri, vt recusatio talis sit, quæ admitti debeat etiam post litem contestatam, puta si nouam causam habeat.

2 *l.* 1. 2. *& 3. C. de sent. ex breu. recit. l. Iudex postea quam* 53. *D. de re iudic.* vnde & sententia nonnunquam dicitur pronunciatio, *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Cum ea tamen distinctione, quam diximus, an recusatio fiat ante vel post litem contestatam, & an ex causa, quæ de nouo emerserit, an ex vetere.

4 Vt tota lis procedat sine suspicione, inquit *d. l. apertissimi.* Facit *l. non distinguemus* 32. §. *cum quidam, D. de recept. qui arbitr.*

5 Quo casu si à recusationis reprobatione appelletur, non potest ille ipse, qui recusatus est siue iuste, siue iniuste, de principali negotio cognoscere, sed qui in ea iurisdictione vices ipsius gerit.

6 Id est, tanquam à suspecto Iudice lata, qui ex die recusationis quoquo modo propositæ ligatas manus habuit, ne potuerit ipse quicquam pronunciare, *dicta leg apertissimi, dicto §. cum quidam.*

7 Quæ induci solet, cum mutua est culpa mutuaque victoria, vt scripsi *Defin.* 1. *num.* 1 *sup. de sportul. & sumptib. in diuers. iudic. fact.*

8 Quia debuerat recusare Iudicem ante litem contestatam, *d. l. apertissimi. d. l. nemo.*

[DEFINITIO VIII.

Etiam iure Canonico recusatus iudex ecclesiasticus causas recusationis contra se propositas reiicere potest, sed non de earum fide, & veritate cognoscere.

SVnt qui inter ius Canonicum & ciuile hanc differentiam constituant, quantum ad Iudicis recusationem pertinet, quod iure ciuili possit recusatus iudex ipse de causis recusationis cognoscere, easque friuolas, & illegitimas, si tales cōpereri, pronunciare ac reiicere. [1] Iure autem Canonico aliud sit, debeatq. ipse litigatores adigere vt arbitros eligant qui de recusationum causis cognoscant. [2] Sed non ita est. Nam & iudex ecclesiasticus siue ordinarius siue delegatus, recusationes potest eque reiicere tāquam friuolas & illegitimas, [3] nec quicquam hac parte constitutū est iure Canonico, nisi vt si recusationis causas iustas & legitimas esse constet, sed quæ tamen verè negentur, probationem earum apud arbitros in eam rē eligendos fieri oporteat. [4] Quod nec iure ciuili aliter se habere putandum est. Quis enim ferat iudicem recusatū audire testes ex quorum fide probatio recusationum pendeat? [5] Illud tamen obseruandum est, delegatum siue à summo Pontifice siue ab alio Principe nō posse recusari, ex iis causis quas deleganti cognitas & expositas fuisse ex ipso delegationis rescripto appareat, quippe quas hoc casu delegās ipse sicuti sciuisse, ita & reiecisse videatur. [6] *Ità Senatus* in causa R. D. Caroli de la Tour Prioris Tolloriarum & Rm. Patrum de Fellianz, contra R. Religiosos dicti Prioratus & D. Abbatem de Sauigny. Sept. 1613.

1 *vt* dixi *Defin.* 5. *num.* 1. *supr.*

2 *ex cap. suspicionis de offic. deleg. cap. cum speciali de appellat.*

3 Rebuff.

4 Ita enim scriptum est, *in d. cap. suspicionis & d. cap. cum speciali.*

4 Esset enim hoc casu nimis suspecta probatio, cuius vitium postea per appellationum iudicem emendari non posset. Vnde est quod dicimus, vel minimam recusationis causam sufficere ne quis audire testes possit.

6 Qui enim scit nec eo minùs delegat iudicem, hoc ipso recusationem reiicit, sicut & is qui post oppositam exceptionem dilatoriam progreditur ad vlteriora, vt notant nostri ad *l. à procedente C. de dilat.*

DEFINITIO IX.

Potest dominus directus esse iudex in causa sui emphyteutæ.

NOn prohibetur Senator iudex esse in causa sui emphyteutæ, [1] dum ne agatur de ipsa emphyteusi, id est, de re emphyteuticaria, [2] quantacunque sit pensio quæ pro emphyteusi debetur. [3] Nam & creditorem nihil vetat esse iudicem in causa sui debitoris, dummodo non agatur de re ad ipsum debitum pertinente. [4] Planè si tam magna sit pensio, vt in ea lite cōdemnatus emphyteuta minùs in bonis habiturus sit, quàm vt eam pensionem soluere commodè possit, Æquius est vt Senator, cuius incipit iam aliquatenus interesse, [5] à litis relatione abstinere debeat, nec dari in ea lite recuperator, & commissarius possit, [6] iudex tamen esse possit. [7] *Ita Senatus* in persona D. Iacobi Salteur Senatoris clarissimi 23. Maij 1614.

Source : BIU Cujas

1 Nulla enim officia dominus directus suo emphyteutæ debet, nullámque affectionem nisi cum agitur de re emphyteuticaria. *Ex not. in l. 1. C. de iur. emphyt.*

2 Nam cùm de ipsa re emphyteuticaria agitur, debet dominus directus emphyteutam defendere, etiamsi de iure ipso emphyteutico non agatur, idcóque ipsius domini causa tractari videtur.

3 Non enim magis aut minùs quis est emphyteuta, quod maiorem minorémve pensionem debeat, Nisi quòd cum maior pensio est quæ fructuum modo respondere videatur, accedit propius ad locationem, vt dixi *Definition. 36. numer. 4. infr. De iur. emphyt.*

4 Quamuis è contrario non possit debitor, magnæ scilicet quantitatis aut iudex aut testis esse in causa sui creditoris, quia vt Seneca quodam loco scribit, debitor quodammodo sui creditoris seruus est.

5 Semper enim creditoris interest vt locupletem habeat debitorem, & qui sit soluendo *l. nam is 6. D. de dolo.*

6 Maius enim periculum est, ne in referenda lite, aut in tractandis præparatoriis iudicij aliquid faciat solus, quod per alios non tam facilè possit aut impediri aut emendari. Pragmatici dicunt, *s'abstenir du rapport & formalités du proces.*

7 Nec enim tantæ potestatis est norum Senatoris, vt non ab aliis Senatoribus, quos tam multos esse necesse est, possit emendari.]

TIT. V.

QVI LEGIT. PERSON. stand. in iudic. hab. vel non.

DEFINITIO I.

Qui agit tanquam talis, probare se talem debet.

QVI agit vt tutor vel procurator alterius, non prius audiri debet, quam se tutorem vel procuratorem esse docuerit, si tutor vel procurator negetur. [1] Prius enim de persona, quam de iure actoris quærendum est, [2] imo sunt, qui putent, non sufficere tutori, vt se tutorem datum aut confirmatum probet, nisi inuentarium quoque exhibeat, quod vtique ante omnia ex officio tutoris conficiendum est. [3] Sed horum sententia non obtinet, cum ab ipso die susceptæ tutelæ periculum administrationis ad tutorem spectet, [4] nec eo minus, at vero tanto magis, si receptorium non fecerit. [5] Neque vero sic prudentes loquuntur, vt dicant, nihil posse tutorem gerere ante confectum inuentarium, sed nihil gerere illum oportere, [6] ne scilicet aduersus eum quandoque ex hac causa in litem iuretur. [7] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591.

1 *l. quoties 18. D. de probat. l. vlt. in fin. D. si libert. ingen. eß. dicet. l. 1. C. de procur.*

2 *§. vlt. Inst. de iur. natur. gent. & ciuil. l. quidam referunt 14. D. de iur. codicill.*

3 *l. tutor qui repertorium 7. D. de admin. tut. l. vl. C. arbit. tutel. l. tutores 24. C. de adm. tutor.*

4 *l. pro officio 20. eod. d. l. tutor 7. §. 1. D. eod.* in illis verbis, *debet enim officio suo confestim fungi, l. 1 & 2. Codic. si tut. vel cur. non geß.*

5 Nam & ob causam contra eum iuratur in litem, vt sequitur in Definit.

6 Ita loquitur Vlp. *in d. l. tutor. in fin. prin.* vbi tamen addit exceptionem, nisi si quid sit, quod moram expectare non possit, ne modicam quidem. Facit *l. vlt. C. de tut. vel cur. qui satis non ded.* nam & illa vna est ex solemnitatibus tutelæ, vt tutor satisdare debeat, sicut & inuentarium facere.

7 *d. l. tutor.* Sed & potest ex hac causa remoueri tanquam suspectus, notaturque perpetua macula infamiæ ex Iustiniani constitutione, *in d. l. vlt. C. arbitr. tutel.*

TIT. VI.

VT NEMO INVIT. AGER. vel accus. cogat.

DEFINITIO I.

Agere aliquando quis cogitur, Accusare nunquam.

ETSI agere vel accusare inuitus nemo cogitur, [1] frequentissimus tamen apud nos vsus est eius actionis, per quam cogitur quis vt agat, quâ vulgo vocant Actionem ex remedio legis Diffamari, [2] nimirum si constet iactanter quē dixisse, aliquam sibi aduersus alium competere actionem, eiusque actionis vtilitas maior certe quam ratio esse videtur. Vix enim est, vt iuris ratio hanc actionis speciem inducat, quam toti Iurisprudentiæ veteri incognitam fuisse omnes fatentur: [3] neque vero à posterioribus Imperatoribus introducta fuit, nisi cum de ingenuorum statu res est, quem non diffamari sane publice expedit. [4] Illud tamen ex iure vetere incorruptum mansit, quod accusare, id est, criminaliter agere nemo vnquā cogitur, [5] quod in ea re non tantum ius rei, sed etiam accusatoris periculum vertatur, sublata quoque moribus nostris pœna talionis, [6] vel ob hoc ipsum, ne aut calumniosam accusationem instituere quis cogatur, [7] vel ab accusandi iure, quod alio tempore cōmodius exercere possit, in perpetuum summoueatur. [8] Quæ res publicam offenderet vtilitatem, ad quam pertinet, maxime vti ne occulta impunitaque delicta remaneant. [9] *Ita Senatus* sæpius.

1 *l. vnic. C. hoc tit. l. vlt. C. de vsur. pupill.* Plerique tamen sunt casus, in quibus datur mihi actio contra te, vt contra alium agas. Ii sunt *in l. Iulianus 13. §. pen. D. de action. empt. l. 2. § pen. D. ad leg. Rhod. de iact. l. cum in plures 60. §. messem, D. locat. l. si sic legatum 75. §. vlt. de leg. 1. l. si tibi 8. §. vlt. D. de option. legat. l. 2. §. idem Labeo scribit 28. D. ne quid in loc. publ.* His tamen omnibus casibus verius est, eum, qui agere cogitur, liberari, si actiones suas præstare paratus sit, vt pronde non sit præcise cogendus ad agendum, vt & Bart. tradit *ad d. l. Iulianus, §. pen.* ex regula iuris posita *in l. quod debetur 51. in fin. D. de pecul. l. quod si in diem 16. §. vlt. & l. seq. l. item veniunt 20. §. ait Senatus 17. D. de petit. hered. l. 2. §. peruenisse, D. de hered. vel act.*

2 Hæc lex est 5. *C. de ingen. manumiss.*

3 Nam in totis Pandectis nihil tale est, imo nec alio vllo Codicis loco. Nam quod affertur *ex lege si ea 7. Codic. qui accus. non poss.* ridiculum est, cum ea lex loquatur de persona, quæ crimen iam intendit, id est, quæ accusauit litemque cœpit, quam proinde vt cogatur persequi nouum non est, aut vt alioqui causæ renunciasse intelligatur, vt lex ait. Ersi enim accusare nemo cogitur, institutam tamen actionem persequi cogitur quisquis pœnam Turpilliani non vult pati, *l. 1. & tot. titul. Digest. ad SC. Turpill.*

4 Quanquam multo verius dici potest, nec eam esse Imperatorum mentem *in dict. leg. diffamari*, vt agere quis cogatur. Tractat enim lex illa de ingenuo, cuius statum alius diffamabat, & qui licet esset in possessione ingenuitatis, agere tamen maluerat, & aduersarium prouocare, suis nimirum confidens probationibus, vt sententiam pro ingenuitate sua ferret, vt & *in leg. cirta 14. Digest. de probation.* Itaque non ait lex, vocatum à Præside aduersarium iussum esse vt agere t, sed vt contradictionem faceret, id est, vt defensoris & rei, non actoris partes impleret, propter quod statim sequitur in lege, *si defensionibus suis consideret.* Non enim actori, sed reo defensiones competunt, debuitque lex dicere, *Si actioni suæ consideret*, si de illo actore constituendo sensisset, *l. non exceptionibus. 10. C. de except.* Denique actio de ingenuitate iure ciuili prodita est, per quam quis se ingenuum contendit, eaque non nisi maiores Iudices habere potest, *l. non distinguemus 32. §. de liberali, D. de recept. qui arbitr.*

bitr. puta Præsidem prouinciæ, *d.l.diffamari, l.1. C. de pedan.iud.* At actio, per quam quis intendat nihil se tibi debere, vt cogaris agere, & dicere doceréque, quid tibi deberi putes, prorsus nulla est nec esse potest.

5 Nil obstante eo, quod scriptum est *in d.l.sicca 7. C. qui accus. non poss.* Loquitur enim de prosequenda accusatione instituta, non de ea instituenda, vt scripsi *num.3.*

6 Quemadmodum & sublata est moribus nostris necessitas inscriptionis, de qua *in l.3. D. de accus. & inscript.* præterquam in crimine falsi, quia & præcipuus inscriptionis effectus ille erat, vt per eam accusator se subiiceret pœnæ talionis.

7 Atque ita incidere in Turpillianum, *l.1. in princ. & §.1. D. ill. tit. ad SC. Turpill.*

8 Nam qui semel ab accusatione destitit, eam postea repetere non potest, *l.4.§.1. D. eod.* alius intra dies triginta vtiles potest, *d.l.3.§. vlt. l. hi tamen 11. in fin. D. de accus.*

9 *l. si longius 18.§. si filiusfamilias, D. de iudic. l. ita vulneratus 51. §. æstimatio, D. ad leg. Aquil. l. in delictis 4.§. cum dominus, D. de noxal. act. l. bona fides 31. D. depos. l. locario 9.§. quod illicite, D. de public. & vectig. l. si a reo 70.§. vltim. D. de fideiuss. l. Stichum aut Pamphilum 95.§.1. D. de solut. l. si pœna 20. D. de pœn. l. per omnes 6. Co. de defens. cuit.*

DEFINITIO II.

Agnatus contra agnatum criminalem falsi accusationem instituere non cogitur.

SEd & cum in lite, quæ inter nobiles agnatosque proximos agitabatur, productum esset instrumentum ab vno ex litigantibus, quod alius apertissimis falsi probationibus impugnabat, neque tamen vellet ille criminalem falsi accusationem, quæ moribus nostris omnino necessaria erat,[1] instituere, ne agnati vitam & existimationem in discrimen adduceret,[2] Placuit non esse cogendum accusare,[3] sed tamen ad Procuratoris Principis officium & diligentiam pertinere, vt falsi crimen detegi, pulicæque vindictæ gratia coerceri punirique curaret.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1. quand. ciuil. act. præiud. criminal.

1 Nam quod ad falsi accusationem pertinet, vtimur iure vetere, vt perinde hodie ac olim necessaria sit inscriptio, licet non omnimodo pœna talionis irrogetur, sed vt plurimum in eius locum pecuniaria quidem, sed ea tamen grauissima condemnatio.

2 Infamis enim est, quisquis ex eo crimine, quod publici iudicij causam habuit, condemnatus est, *l. infamem 7. D. de publ. iudic.* Pœna vero falsi, aut quasi falsi, non quidem recitati, sed facti, vt Papin. loquitur *in l. falsi 13.§.1. D. ad leg. Cornel. de falsi.* etsi fuit olim deportatio duntaxat bonorumque omnium publicatio, *l.1. §. vlt. D. eo.* tamen hodie apud nos omni modo capitalis est, vt & apud Gallos ex Francisci Regis edicto, quod factum est anno 1539.

3 Inhumanum enim esset ad accusandum adigi inuitum eum, qui cum agnato humanius agere & agnati famæ ac existimationi parcere voluit. Fama enim & vita æquiparantur, *l. iusta causa 9. de manum. vindict.* Etsi cuius famæ parcitur, multo magis vitæ parcendum est, *leg. si adulterium 38. §. penultim. D. ad leg. Iul. de adult.*

4 Id enim postulat publica vtilitas & vigor publicæ disciplinæ, quomodo Paulus loquitur *in l. locatio 9. §. quod illicite, D. de public. & vectig.* cui coniunge alios locos citatos *Defin. prox. num.9.*

DEFINITIO III.

Qui agit ex l. diffamari, postmodum ex actore fit reus.

QVi agit ex remedio legis Diffamari, vt aduersarium compellat ad agendum,[1] agente postea aduersario & rem euincente, perinde ac si reus esset, dilationem petere potest,[2] ad litem auctori suo quem laudare volet denunciandam.[3] Qua dilatione pendente non erit vrgendus, vt aduersarij petitioni respondeat.[4] Quanquam enim ea dilatio reo dari solet, non actori, quippe qui de iure suo instructus ad Iudicem venire debeat,[5] hic tamen talis actor est, qui ex actore fiat reus, cum aduersarius agere se paratum profitetur.[6] Nec ei potest imputari, cur eodem tempore, quo actionem instituit, auctorem non laudauerit, cum dubitare posset, non solum, an futurum esset, vt agere aduersarius vellet,[7] sed etiam de qua re acturus esset. *Ita Senatus* ex tempore, contra N. Le moine Procuratorem Necciensem 6. Cal. Sept. 1593.

1 Quandoquidem ex Interpretum & Pragmaticorum errore hoc iure vtimur, vt scripsi *Defin.1. sup. eod.*

2 Emptori enim aliive possessori cuilibet, qui auctorem aliquem laudare velit, ea dilatio danda omnino est, priusquam ad litem contestandam vrgeri possit, idque Senatus nostri stylo diserte cautum est.

3 Hæc enim denunciatio prorsus necessaria est, vt possit emptor contra suum venditorem habere regressum, eiusque periculo litem exercere, si non pacto ei remissa sit denunciandi necessitas, *l. si rem 62.§.1. & l. seq. in princip. D. de euict. l. emptor fundi 8. & seq. C. eod.*

4 Id enim dilationibus omnibus commune est, vt earum tempore pendente officium Iudicis omnino conquiescat, *l. siue pars. 3. C. de dilat.*

5 *l.2. C. eod. l. petenda 6. C. de empt. petend. in integr. restit. l.5.§. vlt. D. de dolo mal. except.*

6 Etsi verba legis Diffamari aliam suadent interpretationem, vt reus maneat, non actor, qui ex remedio illius legis conuenitur, vt docui *ad Defi.1. nu. 4. sup. eod.*

7 Poterat enim euenire vt nollet agere, ex eaque causa perpetuo silentio ei indiceretur eo iure, quo vtimur *ex d.l. diffamari.*

DEFINITIO IV.

ACcusare quidem inuitus nemo cogitur.[1] Sed in accusatione quam semel quis instituit, perstare vsque adeo cogitur, vt non solum paciscivel transigere de crimine non possit, si ea excipias, quæ sanguinis pœnam irrogant.[2] Sed neque accusationem institutam negligere, quin hoc ipso in Turpillianum incidat, & in falsi accusationem.[3] Quòd si ratio aliqua sit propter quam ei succurrendum videatur, perinde tamen sumptus ad criminalem litem tractandam necessarios subministrare compellendus est, acsi in accusatione perstitisset.[4] Idque pluribus Senatus nostri consultis generalibus constitutum est, ne qua dubitandi causa superesset. Cum tamen plebeius quidam à viro nobili, qui peiora minabatur, grauem iniuriam passus, accusationem institutam omisisset: deinde postaliquot annos ab accusati fratre interfectus fuisset. Non putauit Senatus miseros eius filios, & heredes amisso patre onerandos iis sumptibus quos fieri necesse erat vt perageretur accusatio quam procurator generalis ex officij sui ratione ad persequendam vindictam publicã repetebat,[5] ne afflictis noua afflictio per iuris speciem irrogari videretur.[6] Præsertim cum nec si voluissent filij, omissam tamẽ à patre iniuriarum actionem repetere potuissent.[7] *Ita Senatus* pro filiis, & heredibus Ioannis Ianon 15. Iunij 1612.

1 *Defin.1. supr. ex l. vnic. C. hoc tit.*

2 *l. transigere 18. C. de transact.*

3 *l.1. & pass. D. ad SC. Turpill. & l. transigere* in postremis illis verbis, *Citra falsi accusationem.*

4 Nemo enim potest mutare consilium in alterius iniuriam *l. nemo potest 75. de reg. iur.* Hic autem fieret iniuria procuratori generali qui sumptibus istis oneraretur, quibus actor ab initio se onerauit.

5 Nihil enim erat quod posset imputari filiis qui accusationem nullam instituerant, aut patri cui nec quicquam profuerat prudens consilium pro tuenda salute sua accepisse.

6 *l. iure succursum 6. D. de iur. dot. cum similib.*

7 *l. auxilium 37. D. de minor.* Dixi *Defi. 12. infr. De iniur.*

TIT. VII.

DE ORDIN. IVDIC.

DEFINITIO I.

Interdictum adipiscendæ possessionis cumulari potest cum petitorio, non etiam catera.

Source : BIU Cujas

AGentem interdicto adipiscendæ possessionis nihil prohibet cumulare vindicationem, [1]adeoque in integrum restitutionem ad rescindendum contractum, si forte actori obiiciatur contractus, quem ante omnia rescindi oporteat.[2] Id enim est, quod nostri iactitant, interdictum hoc sapere naturam petitorij magis, quam possessorij, [3]ideo fortasse, quod nullo iure possessionem adipisci multo inciuilius sit, quam adeptam retinere, aut amissam recuperare. [4] Quæ res facit, vt quamuis de possessione beneficij ecclesiastici iudex secularis possit cognoscere, [5] non aliter tamen sit iudex competens, quam si agatur ad retinendum aut recuperandam possessionem, non item si ad adipiscendam: [6]quia nec de beneficij iure pronunciare laicus potest. [7] Sed si actum sit interdicto retinendæ aut recuperandæ possessionis, eo iure vtimur, vt prius de possessione cognoscenduin & pronunciandum sit, quam de proprietate, [8]quia nihil commune habet proprietas cum possessione, [9] priusque est vt possessionis iudicium, quod momentaneum est, [10] expediatur, ob idque nec admittitur cumulatio si non aduersarius consentiat. [11] *Ita Senatus* in publico auditorio, Idib. Decemb. 1590.

1 Etsi interdictum non nisi de possessione est, vindicatio vero de proprietate & dominio, *l. is qui destinauit*, 24. *D. de rei vindic.* Exceptis quibusdam interdictis, quæ proprietatis causam continere dicuntur *in l. 2. §. quædam. D. de interd.*

2 Nimirum per rescindentis & rescissorij cumulationem. De qua dicemus *infr. eod. Defin.* 3.

3 Guid. Pap. *quæst.* 1.

4 *l. meminerint*, 6. *& l. si quis in tantam*, 7. *C. vnde vi. l. si quis ad se fundum*, 7. *C. ad leg. Iul. de vi publ.*

5 Ex Senat. nostri Stylo.

6 Guid. Pap. *d. qu.* 1. cuius sententiam sequimur, licet contrariam, quæ non distinguit causam adipiscendæ possessionis à cæteris receptam esse in Senatu Pedemontano, defendat Anton. Tessaur. *in decis. Pedem.*

7 In quo omnes conueniunt, quia ius beneficij est quid mere spirituale non temporale.

8 *§. retinenda, Inst. de interdict. l. 3. C. sin. regund. l. ordinarij*, 13. *C. de rei vindic. l. si vi*, 37. *D. de iudi. l. exitus*, 35. *D. de acquir. poss. l. 1. inter litigatores. D. vbi possid. l. 3. C. de interd.*

9 *l. naturaliter*, 12. *§. nihil commune. Lpen. D. de acq. poss l. 2. §. separata, D. pro empt. l. post sententiam. 9. C. de sent. & interloc.*

10 *l. vnic. C. si de momen. poss fuer appell.*

11 Ne quod beneficio celeritatis inuentum est, subdatur iniuriis tarditatis, inquit *l. 22. C. Theod. quor. app. non recip.* Vide Gothof. *ad dict. l. vnic. C. si de moment. poss. fuer. app.* Aliud est *in l. vlt. C. de ord. cognit.* vbi prius terminatur petitorium, quia petebatur persona aduersarij tanquam serui, non autem principaliter dominium rerum, de quarum etiam possessione contendebatur. Itaque quæstio status erat præiudicialis, quia nihil possidere potest is, qui ab alio possidetur, *l. cum heredes*, 23. *§. 1. de acquir. poss.*

DEFINITIO II.

Duplex quæstio de beneficij possessione.

DE possessione beneficij duplex tantum cognitio esse potest, plenior vna, quam pleni possessorij appellant, [1] altera momentanea, De vindiciis pro alterutra parte dicendis, [2] vulgo *recredentiam* vocant. [3] Si quid sit quod impediat, ne plenior illa cognitio tam cito expediri possit, [4] momentanea expedienda est: Vindiciis nimirum pro eo dictis, qui apparentiore magisque colorato iure nitatur. [5] Quod si nec de eo in promptu appareat, sequestratio possessionis statim decernenda est, quippe quæ succedat in locum vindiciarum. [6] Vnde fit, vt quasi expedito iam per sequestrationem momentaneo iudicio, nulla de vindiciis quæstio supersit, sed tantum de pleno iure possessionis, [7] nisi ex alterutra parte noui tituli, nouaque instrumenta proferantur. [8] *Ita Senatus* in causa Gulielmi Bachod, & Claudij Philippe, 13. Calend. Ianuar. 159.

1 Qua plenior alia nulla est, nisi quæ est de petitorio, quoniam, vt dici solet, petitorium absorbet possessorium. Non enim propositæ sunt interdicta, nisi ad ordinandam causam petitorij, vt sciatur quis in petitorio actoris partes sustinere debeat, quis possessoris, vt constat ex locis citatis, *Definit. præced. num.* 8. Cæterum si constet quis sit dominus, non ad aliud prodest aduersario quod possideat, nisi vt possessionem rei alienæ restituere condemnetur.

2 De vindiciis dicendis & abdicendis, vide Pomponium, *in l. 2. §. & cum placuisset. D. de orig. iur.*

3 Pragmaticorum nostrorum & Gallorum nomen est *recreance*, quo significatur possessio per interlocutionem, & quodammodo prouisionaliter adiudicata: Vt sunt interdicta fere omnia interlocutiones quædam latæ in causa possessionis, vt tractat Cuiac. in parat. *ad tit. C. de interd.* indéque dicta interdicta quod interim dum de proprietate litigatur rogentur, nô quod inter duos dicantur. Cæterum pragmatici Galli *recredentia* nomine vtuntur, etiam cum de profanis rebus tractant, non etiam nostri nisi perraro. Vide Ioannem Imber. *in Enchirid. in verb. minor.* & Pet. Rebuff. *in proœm constit. glos 5. nu.* 101.

4 Solet enim cognitio illa pleni possessorij longiores habere moras. Quia licet iudex laicus de iure beneficij nunquam pronuncier, vt dixi Defin præced. tamen in pleni possessorij instantia non aliter fere cognoscere debet, nec minorem cauſę inuestigationem adhibere iudex laicus debet, quam si de petitorio esset pronunciaturus, vt euenit cum quæstio status incidit in causam ciuilem pendentem coram eo iudice, qui de causa status pronunciare nullo modo possit, *leg. 1. Cod. hoc titul.*

5 *Arg. l. 3. §. causæ cognitio, D. de Carbon. edict.* Est enim hæc causa ex iis quæ summariè tractandæ sunt, quia non recipiunt dilationem, de quibus *in l. vltim D. de app. recip. l. 5. §. si vel parens, de liber. agnosc. sed à Duo Pio*, 15. *§. si rerum, D. de re iudic.* quia publice interest, ne bonorum ecclesiasticorum possessio diutius iaceat, *l. 1. in princip. D. de succeß. edict. l. & quia* 6. *De interrog. in iur fac.*

6 Constituto scilicet œconomo per quem res ecclesiasticæ administrentur, cultusque diuinus prospiciatur, *argum. l. postquam §. §. 1. D. vt leg. caus caueat, l. 1. §. si pater*, 10. *de collat. bonor.* Vide *l. omnes*, 33. *in hac autem, l. omnem*, 42. *§. post mortem, & §. præterea C. de epis. & cleric. l.* 14 *§. œconomus, l. chartularij*, 25. *§. cum inquisitione. C. de sacros. eccles.* Qui tamen omnes loci, vt & alij plerique Codicis sunt de œconomis ab Episcopo constitutis non de illis quos iudex laicus pro beneficij possessione administranda constituit, de quibus nunc agimus.

7 Quia quæstio, De possessione momentanea non magis retractari potest quam alia quælibet, propter auctoritatem rerum iudicatarum, sed vltrius progrediendum est, quia quod ad eam rem attinet, habet vim diffinitiuæ interlocutio illa, adeo vt nec ab ea appellari possit iure ciuili, *d. l. vnic. Cod si de moment poss* licet aliud receptum sit iure canonico, *ex capi. cum ad sedem, D. restit. spoliat.* Sola ea cognitio quæ plenior supererit integra seruari debet. *d. l. vnic. vers ita tamen, d. §. si reum, vers. nec sententiam, l. à Duo Pio, De re iudic.*

8 Non enim obstare potest exceptio rei iudicatæ, cum agitur ex nouo iure, *l. cum quæritur*, 12. *& sequentib. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO III.

De rescindentis & rescissorij cumulatione.

CVm actio, quæ per in integrum restitutionem datur ad rescindendum contractum, non minus personalis sit, quam quæ competit ex contractu, [1] nec proinde sequatur fundi possessorem, [2] consequens est eum ordinem cognitionem esse debere, vt prius rescindatur contractus impetrata restitutione, tum rescissa alienatione possessor directa rei vindicatione conueniatur, [3] præsertim cum multa esse possint quæ petitæ obstent restitutioni, quibus multo instructior futurus sit qui contraxit, quam qui non contraxit. [4] Sed hoc ita si non tertius possessor fraudem participauerit, aut qua alia de causa malam fidem contraxerit: [5] Ea sola restitutione excepta quæ datur ex edicto, De eo quod met. caus. Hæc enim cum in rem prorsus scripta sit, [6] aduersus possessorem quemlibet recta proponi potest. [7] Nostris tamen

sicut

ſicut & Gallicis moribus receptum eſt, vtraque cognitio eodem iudicio expediatur. Id enim eſt quod aiunt, reſcindentis & reſciſſorij admittendam cumulationem. [8] Nimirum vt eadem inſtantia poſſit agi contra emptorem & poſſeſſorem ſimul, non autem vt vllo caſu prius agi poſſit contra poſſeſſorem, quam contra emptorem, eumve cum quo aliter contractum eſt. [9] Quid ergo ſi emptor in ius vocatus parere noluerit? Non eo minus ex contumacia condemnabitur, [10] itemque tertius poſſeſſor, ſi non legitimis defenſionibus, ſiue propriis ſiue ex empotoris perſona mutuatis, litem inſtruat. [11] Nam & in cauſa reſtitutionis in integrum nihil vetat procedi, ferrique ſententiam contra abſentem, nulla etiam præcedente litis conteſtatione, ſi fuerit ille contumax in veniendo. [12] Quod & in cæteris omnibus cauſis noſtri admittunt, quoties id quod petitur tale eſt, vt parti præſenti non poſſit abunde conſuli per miſſionem ex primo vel ſecundo decreto. [13] *Ita Senatus* in quadam cauſa Auguſtanorum, 16. Calendar. Iunij, 1591. Et rurſus in cauſa Goninæ Iarrin, & Claudij Petifer, Idib. Iulij 1592.

1 Eadem enim ratio eſt contractus & diſtractus, *l. Pomponius, 13. §. præterea, D. de acquir. poſſ. Dixi Defin. 1. nu. 1. ſup. Vbi & apud quem cognit. in integr. reſt.*

2 Quia neque obligatio, neque actio perſonalis ſequitur fũdi poſſeſſorem, *l. 1. §. ſi heres, D. ad SC. Trebel. l. vlt. §. 1. D. de cont. empt. l. aris alieni, 15. C. de donat.*

3 *l. in cauſa, 13. §. interdum*, in illis verbis, *vel reſciſſa alienatione dato in rem iudicio, D. de minor.* Priores enim illi ablatiui, *reſciſſa alienatione*, ſunt abſoluti, & ideo includunt conditionem, *l. à teſtatore, 109. de cond. & demonſtr.* cuius natura illa eſt, vt ante omnia impleri debeat. *eod. illo tot. tit.* Sed & cum verba illa præcedant, dici poteſt ordinem verborum deſignare ordinem intellectus, *l. qui ſoluendo, 60. D. de her. inſtit. l. generaliter. 24. §. quid ergo, D. de fideic. liber.* licet non poſſit impedire cauſam iuris aut voluntatis, *l. cum pater, 77. §. fidei de leg. 2.* adde *l. nec non, 28 §. exemplo ex quib. cauſ. maior, l. qui ex parte, 28. in fin. D. de interrog. in iur. fac.*

4 Neque enim diuinare poteſt aut debet, qui non contraxit, nec vllum negotium geſſit, *l. ſi fideiuſſor, 29. §. ſi cum debitor, D. de mandat.* Alieni namque facti ignorantia probabilis eſt, *l. vlt. D. pro ſuo*, vel ob hoc ipſum ne curioſus quis videatur de iis, quæ ad ſe nil pertinent, *l. doli 19. in fin. D. de nouat. l. bona fide, 27. D. ad SC. Vellei an.*

5 *d. §. interdum, l. 13. D. de minor. l. quod autem 6. §. hoc edictum, §. ait prætor, 10 §. quod ait. & ſequ. D. quæ in fraud. credit. Alex. conſ. 62. vol. 1.*

6 *l. metum 9. §. 1. l. item ſi cum, 14. § in hac actione, D. ill. tit. De eo quod met. cauſ.*

7 *d. l. metum, §. volenti, & §. licet, l. 3. C. eod.*

8 Specul. *in tit. De in integr. reſtit. §. 1. verſ. ſed nunquid in eodem libello.* Ioan. Fab. *in § rurſus, Inſtit. de act.* Guid. Pap. *quæſt. 143.* licet aliter in curia Gratianopolit. iudicatum eſſe dicat. [Inde eſt quod ſi is qui reſciſſorium intentauit, poſtea intentet iudicium reſcindens, non ideo cogitur expenſas omnes refundere licet antea nullo iure egerit, quia ſufficit vt confirmetur iudicium ex ſuperuenienti iure, cùm poſſint reſcindens & reſciſſorium cumulari non ſolùm ab initio, ſed etiam ex poſtfacto. *Ita Senatus* in cauſa Claudij de la maiſon 30. Maij. 1614.]

8 De quo vide quæ ſcripſi, *Decad. 7. Error. 1. & ſeq.*

10 Quia contumax pro præſente habetur, *authent. qua in prouincia. verſic. ſed ſi nec ipſe, C. vbi de crimin. agi oportet. l. conſentaneum. 8. C. quomod. & quand. iud.* iunct. *l. etiam, 29. §. vlti. De minor.*

11 Emptori enim etiam venditoris iura prodeſſe non ambigitur, *l. emptori, 28. C. de euict. cum concord.*

12 Guid. Pap. *d. quæſt. 143. nu. 3. ex d. l. interdum, 13. verſ. cauſa autem cognita*, qui tamen locus non valde ad rem facit, quia contumacia vera, de qua ſanè is locus intelligi debet, iuxta *d. l. conſentaneum, & l. & poſt edictum, 73. D. de iudic.* non ſolum pro præſentia, ſed etiam pro conteſtatione eſt. [Auth. *qua in prouincia. C. vbi de crimin. agi oport. d. l. & poſt edictum.*]

13 Bart. Bald. & alii, *ad auth. ſi omnes per illum text. C. ſi vt ſe ab hered. abſtin.* Guid. Pap. ibid.

DEFINITIO IV.

Ad inſtantiam reſtitutionis in integrum vocari poteſt is qui poſtmodum reſciſſorio iudicio conuenietur.

SEd & ſi reſcindente tantum non etiam reſciſſorio iudicio agatur aduerſus eum qui contraxit, eiuſve heredem, [1] adhuc dicendum eſt poſſeſſorem perinde cogendum [2] rem defendere, atqui ſi reſciſſorium cumulatum proponeretur. [3] Vel ob hoc ipſum, ne cum reſciſſo contractu res ab eo vindicabitur, poſſit obiicere colluſum fuiſſe inter actorem ſuum & actorem. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Claudio Reydelet, contra N. Ramum de Meral, 15. Calendar. Septembr. 1592.

1 Quia reſtitutio in integrum ſicut heredi competit, ita & contra heredem, *l. non ſolum, 6. D. de in integr. reſtit. l. cum miles, 30. D. ex quib. cauſ. maior.*

2 Intellige, Non vt præcisè cogatur defendere, ſi nolit, ſed vt poſtmodum recuſare non poſſit executionem rei contra alios iudicatæ, quia ſufficit, quod ſit vocatus, *l. etiam, 29. §. vlt. D. de minor.*

3 Quia iudicium reſciſſorium non niſi reſcindentis executio eſt.

4 *Arg. l. ſi ſuſpecta, 29. D. de inoff. teſtam. l. ſi perluſorio, 14. in princip. & §. 1. D. de appell.* Quanquam nec hoc neceſſe eſt ſi reuera colluſio nulla interuenit: Eius enim eſt probare, qui colluſionem allegat & dolum, *l. quoties, 18. §. qui dolo de prob.* ſufficitque actum eſſe cum legitimo contradictore, *l. ſi ideo. 55. in fin princip. D. de euict.*

DEFINITIO V.

Prouiſionalis adiudicatio, quæ fit contra heredem, ex bonis hereditariis præſtanda eſt.

SI quis de vniuerſis bonis controuerſiam mouerit tanquam filius aut proximus agnatus, ſiue propoſita petitione hereditatis, ſiue querela inofficioſi teſtamenti, aut inofficioſæ donationis per filium perlata, nec ſtatim definiri res poſſit propter implicitam dubij facti quæſtionem, actor verò non habeat vnde interea ſe alat, aut litis ſumptus ferat, [1] ſolent & debẽt iudices fiduciaria, & vt pragmatici loquuntur, prouiſionali adiudicatione certæ quantitatis pro arbitrio conſtituendæ actori conſulere, ne inopia & litem & vitam deſerere cogatur: [2] nulla tamen præſtandæ in eã rem ſatiſdationis neceſſitate liberis aut parentib. iniuncta. [3] Si eam quantitatem heres aut donatarius non præſtet, permittunt diſtrahi ex iis ipſis bonis, de quibus contenditur ad concurrentem vſque ſummã, quę adiudicata eſt, [4] nullo tamen principali liti præiudicio ex ea cauſa generando. [5] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 5. infr. De inoffic. donat.

1 Habent enim iudicia omnia & moras ſuas & ſumptus, *l. quod debetur, 51. D. de pecul. leg. etiam, 15. D. vt leg. ſeru cauſ. caueat.*

2 *Ex l. vlt. C. de ordin. cognit. l. ſi inſtituta, 27. §. penult. D. de inoff. teſtam.* [Intellige ſi agatur iudicio vniuerſali, non ſi ſingulari contra tertium poſſeſſorem. *Ita Senatus. 7. Maij 1611.*]

3 Dixi Defin. *6. num. 10. 11. & 12. ſup. de inof. teſtam.* Hac parte autem, vt & alias ſæpe melior conditio eſt parentum aut liberorum, quam agnatorum aut aliorum extraneorum, vt ſcripſi Defin. *1. ſupr. de petit. hered.*

4 Non enim condemnari debet aut poteſt poſſeſſor ad quid vel minimum ſoluendum, cum nullo modo ſit obligatus. Cumque non aliam ob cauſam conueniatur, quam quia hereditatem poſſidet, nihil aliud deſiderare actor poteſt, niſi vt liceat ſibi diſtrahere ex bonis hereditariis, *l. Diuus, 5. D. de petit. hered. l. Ariſto, 5. §. vlt. & l. ſeq. D. de iur. delib.* Simile eſt quod dicimus: Eum qui ob id duntaxat tenetur, quod actiones habeat, liberari præſtando actiones quas habet, *leg. quod ſi in diem, 16. §. vlt. l. item veniũt, 20. §. ait Senatus, de pet. here. d. l. quod debetur, 51. in fin. de pecul. d. l. vlt. C. de ordi. cognit.* in illis verbis, *ita vt ex iiſdem ſi qua alia facultas eſſe non poterit.*

5 Quia hniuſmodi interlocutiones ſicuti fiunt ſine plena cognitione, ita nec plenum ius poſſunt tribuere, *d. l. 5. §. vltim. de iur. delib.* in illis verbis, *ſine præiudicio. l. à Diuo Pio, 15 § ſi rerum, D. de re iudic.*

DEFINITIO VI.

Ex pluribus actionibus diuerſo iure inſtitutis poteſt

Source : BIU Cujas

quis vnam omittere, aliam prosequi si non ea, quæ omittitur in promptu decidi possit.

QVi fideicommissum ex propria persona petit, quod patri restitutum mox ab eo per transactionem cessum fuisse dicitur, [2]non est prohibendus tanquam heres patris impetrare restitutionem aduersus transactionem à patre factam ex causa immodicæ læsionis: [3]Neq. eo nomine expensas vllas quasi mutata actione refundere cogitur, quandoquidem & cumulari eiusmodi actiones possent. [4] Illud autem facilius admitti potest, vt ei liceat si malit fideicommissariam actionem omittere his etiam verbis additis, *quant à present,* [5] restitutionis vero in integrum causam persequatur: [6] Sed ita tamen vt non eo minus possit is qui conuenitur fideicommissi petitionem excludere, si doceat in promptu actorem nihil ex ea causa iuris habere. [7]Neque enim inuitus cogendus est in ea permanere instantia, à qua per sententiam absolutoriam confestim possit liberari. [8] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 5. infr. De euict.

1 Finge fideicommissum esse graduale & perpetuum, quod ad omnes de familia gradatim debeat peruenire, *l. omnia, 32. alias l. cum ita, § in fideicommisso, l. peto, 69. § fratre, de leg. 2. l. vltim. C. de verb. signif.*

2 Fideicommissum enim post restitutionem cedi potest, licet ante non possit, *l. si mulier, 59. § ex asse, D. de iur. dot.* Scripsi *lib. 5. Coniect.*

3 Quia restitutionis petendæ ius transit ad heredem, *l. 6. D. de in integ. restit.*

4 *l. edita,* vbi DD. *C. de edend.* nihil enim vetat quem plures habere actiones, & proprio iure & hereditario.

5 Finge enim cognitionem fideicommissi prolixiorem habere tractatum, verba fideicommissi de longinquo petenda aut iustam deliberationem de fideicommissi quantitate incidere, vt *in l. ille à quo 13. § 1. D. ad SC. Trebel.*

6 Quia in eo non impugnat factum defuncti, sed ipsius iure vtitur, cum ipse quoque defunctus contra factum proprium ex causa immodicæ læsionis restitui potuisset, *l. præfecti, 17. D. de minor.* iunct. *l. 2. & C. de resc. vend.*

7 *Arg. l. 3. D. vt in possess. legat.*

8 Cum ipsius intersit, vt statim liberetur, nec diutius in lite retineatur, *argumen l. quidam, 21. D. de reb. cred. l. permittendum, 8. D. si pars hered. petit. l. vltim. Digest. quibus modis pign. vel hypoth. solust.*

DEFINITIO VII.

De cumulatione petitorij & actionis, quæ datur spoliato ad recuperandam possessionem.

SPoliatus quidem ante omnia restituendus est: [1]sed si de petitorio simul agi patiatur, nec protestetur velle se prius decidi controuersiã possessionis, poterit eodem iudicio, si cætera conueniant, vtraque quæstio terminari, ita tamen vt super restitutione primũ pronuncietur, adeoque iudicati executio fiat, [2]tum agenti petitorio eadem res & possessio reddatur. [3]Sed & cũ nihil commune habeat proprietas cum possessione, [4] si alter ex litigatoribus vincendi causam habeat in petitorio, alter in possessorio, [5] euenit aliquando vt singulis ex ordine impendia litis adiudicari oporteat, [6]tum vtrinque adiudicata compensari, [7] non ratione mutuæ victoriæ, quomodo contingit cũ in vna eadẽque lite vterque obtinet, [8]sed quasi iam inuicem, & ex vtraque parte soluta. [9] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum de Coysiaz & Gaudinon, 16. Calend. Septembr. 1592.

1 *Cap. 1. cap. sæpe, c. in literis, & pass. Extr. de restit. spoliat. c. super spoliatione, Extr. De ordin. cognit. l. si de vi, 37. D. de iudic. l. si maritus, 10. C. de donat. int. vir. & vxor.*

2 *l. 3. Codic. de interd. cap. ad vltimum, Extr. de caus. possess. & propr.*

3 Fieri enim potest, vt spoliatus obtineat in possessorio, & tamen succumbat in petitorio; *cap. cum ecclesia Sutrina, eod. tite. D caus. poss. & propriet.*

4 *l. naturaliter, 12. §. nihil commune, l. permisceri, penult. D. de acquir. poss.*

5 Quia in possessorio sufficit probari possessionem, in petitorio autem dominium probandum est. *§. commodum, Instit. de interd.*

6 Ex regula quæ habet, Victum victori in expensas condemnandum esse *l. properandum, 13. § sine autem alterutra, C. de iudic. l. 3. & 4. C. de fructib. & lit. expens.*

7 *Vt in l. minor, 40. § prædia, in fin. D. de minor.*

8 Vnus scilicet pro parte litis, alius pro alia parte. Scripsi Defin. 7 *sup. de sportul. & sumpt. in diuers. iudic. fact.* mutua enim non est victoria, nisi cum vna tantum lis est.

9 Compensatio enim solutionis vicem obtinet, *l. cum miliri, 16. §. 1. & pass. D. de compensat. l. si constat, 4. & pass. C. eod.*

DEFINITIO VIII.

Spoliator restituere debet omnes fructus à se perceptos sine spe reptionis, etiamsi postea in petitorio obtineat.

CVm autem vna eademque sententia pronunciatur super possessorio in fauorem spoliati, [1]& super petitorio incommodum spoliatoris, deficiente nimirum spoliato in probatione domini, [2]non idcirco inutilis videri potest possessionis adiudicatio, quasi quæ per contrariam dominij adiudicationem absorbeatur. [3]Nam fructus qui spoliato restituendi sunt, non eo minus pleno iure ad eum pertinent, nec vnquam restituuntur, [4]non magis quam si ab eo ipso bona fide percepti iamque consumpti essent, [5] exceptis iis, qui post litem super petitorio contestatam percepti sunt. [6]Non enim vtimur eorum sententia, quia putant omnes omnino fructus petitori vincenti restituendos esse ab eo tempore, quo petitorium exercere voluit, tametsi odio spoliationis suspensum sit pendente possessorio. [7] Proinde quod traditum est, quoties possessorio simul & petitorio actum fuit, pri[8] quidem pronunciandum esse super possessorio, sed in exequendo præualere petitorium, [9] non potest verum esse, nisi eo casu quo & petitorium absorbeat possessorium, & in vtroque vicerit is qui possessorium exercuit, & vtrumque iudicium ab vna eademque persona propositum sit. Nam si conuentus possessorio velit agere petitorio, non est audiendus, nisi aduersarius consentiat. [9] Eo autem consentiente si vterque obtineat, vnus in possessorio, alius in petitorio, [10] non tantum prius de possessione pronunciandum est, sed etiam prius mandanda executioni [11]pro hac parte sententia, etiãsi petitoriũ tale sit, quod absorbeat possessorium, [12] præsertim si ponas actum possessorio ad restitutionem possessionis contra spoliatorem. [13] Non enim possessio tantum restituenda est spoliato, sed etiam fructus omnes, vt diximus, ac si quid præterea spoliati interest. [14] In id saltem vsque tempus quo lis super petitorio contestata sit. [15] Quod si petitorium non absorbeat possessorium, sed potius veniat in cõsequentiam possessorij, & ex iure actionis cuiusdam personalis, contra possessorem instituendæ magis, quam ex causa iam quæsiti dominij, [16] nemo dubitat, quin fructus omnes ei restituendi sint, qui in possessorio obtinuit, quoadusque sententiæ de possessorio latæ plenissime & integerrime satisfactum sit. [17]Finge eum qui pignora sub hasta emerat spoliatum ab illo, cui ius fuit luendi pignora pretio restituto. [18] Quamuis iudex pronunciauerit ius esse spoliatori luendorum pignorum, prius tamen erit, vt spoliator & possessionem & causam possessionis restituat, [19]cum nec aliter vacuam rem tradere spoliatus possit, atque ita possessionem reddere, quam si prius eam ipse habeat. [20] Itaque nec pronunciare iudex hoc casu potest super

iure

ſiure luendi, quin prius poſſeſſorij quæſtionem expediat,[11] adeoque iudicati executionem,[12] tametſi eadem ſententia vtrumque iudicium terminetur.[13] *Ita Senatus* inter eoſdem litigatores eodem quo ſupra proxime SC. & rurſum 11. Cal. Mart. 1593.

1 Quia ſpoliatus omnimodo reſtituendus eſt, non ſolum etiamſi dominus non ſit, ſed etſi hec bonam fidem habeat, denique etiamſi ſit prædo, *c. in literis. Extr. de reſt. ſpoliat.*

2 Quod in iudicio vindicationis omnino & pleniſſime probandum eſt, *l. doce, 6. l. vlt. & paſſ. C. de rei vindic.*

3 Nō eſt enim inutilis ſententia, quæpropter fructus neceſſario reddenda eſt, *vt in leg. qui reſtituere, 68. D. de rei vindicat.*

4 Capell. Tholoſ. *deciſ. 494. & ibi* Aufrer. Nam cum hi fructus reſtituantur velut pœnæ nomine, id eſt, in pœnam & odium ſpoliationis, *can. redintegranda, 3. quæſtion. 1.* conſtat pœnas ſemel depenſas repeti nunquam poſſe, *l. pœnæ, 42. de cond. indeb. l. ſi pignore, 22. D. de pig. act. l. id quod pœna, 74. D. de ſolut. l. quod à quoquo, 46. de reg. iur.*

5 Nam bonæ fidei poſſeſſor fructus omnes ſuos facit, nec vnquam reſtituit conſumptos, *l. bona fidei, 48. D. de acquir. rer. dom. l. 4. §. lana, D. de vſucap.*

6 Non enim plus iuris habere poteſt ſpoliatus in fructibus à ſpoliatore poſt litē conteſtatā perceptis, quam ſi eos ipſe percepiſſet: quo tamen caſu teneretur eos reſtituere tanquam exinde factus malæ fidei poſſeſſor, *l. ſed etſi, 25. §. ſi ante de pet. hered.*

7 Rot. *deciſ. 14. De reſtit. ſpoliat. in antiq.* relata ab Aufr. *ad d. deciſ. Cap. Thol. 494.*

8 *Cap. cum dilectus.* vbi Abb. & Innocent. *Extr. de cauſ. poſſ. & propr.* Bald. *in margar. in verb. poſſeſſor*, Boer. *deciſ. 239.*

9 Gloſ. elegans, *in d. c. cum dilectus.* Dixi *ſup. Defin. prox.*

10 *Cap. cum eccleſia Sutrina, Extr. eod.*

11 Dixi *d. Defin. prox. præced. nu. 2.*

12 Quomodo abſorbet regulariter, vt ſcripſi Defin. 2. *num. 1. ſupr. eod.*

13 Nam ſi actum eſſet interdicto retinendæ poſſeſſionis, aliud eſſet, vt dicam Defin. ſeq.

14 *d. can. redintegranda, 3. qu. 1. l. 1. §. qui vi deiectus, & l. in interdicto, 6. D. de vi & vi armat.*

15 Quia ex tempore litis conteſtatæ ſpoliatus omnimodo pro malæ fidei poſſeſſore habendus eſt, *d. l. ſed etſi, 25. §. ſi ante, de pet. hered.*

16 Quod tamen minus proprie petitorium dici poteſt, quia petitorium illud eſt quo petitur dominium rei, *l. qui petitorio, 36. D. de rei vindicat.*

17 Quia in perſonam actio, neque commune neque ſimile, aut connexum quicquam habet cum actione de poſſeſſione aut de dominio, *l. Quintus Mutius, 40. D. de action empt.* Non videtur autem pleniſſime reſtituta res, quamdiu fructus omnes à ſpoliatore percepti ad vltimum vſque quadrantē reſtituti non ſunt, *l. & ex diuerſo, 15 §. vbi autem, D. de rei vindic. l. plus eſt, 22. l. reſtituere, 75. l. cum prætor, 81. l. vltim. in fin. de verb. ſignif.*

18 Intra ſemeſtre quod in eam rem ſtatuto noſtro præſtitutum eſt.

19 Neque enim ſibi ipſi ius dicere debuit, *l. 1. §. 1. D. quod legat. l. vnic. C. ne quis in ſua cauſ. l. Iulianus ait, 17. D. de iud. l. extat 8. D. quod met. cauſ.*

20 *l. 2. §. vltim. & l. 3. in princ. D. de act. empt.* Poſſeſſionem autem ipſum reddere neceſſe eſt, vt cum poſſeſſione & per medium poſſeſſionem reddat dominium, quia non eo minus interim eſt dominus, quod poſtmodum abire dominium ab eo poſſit, *l. non ideo minus. 66. D. de rei vindic.*

21 Et hoc demum caſu maxime locum habet quod ſcriptum eſt *in l. 3. Cod. de interd.* vbi additur, quod licet interdictorum vſus hodie nullus ſit, actiones tamen extraordinariæ in locum interdictorum ſubſtitutæ eodem iure vtuntur.

22 Nec enim poteſt dici terminatum poſſeſſorium, quamdiu pleniſſima iudicati executio facta non eſt, nec quicquam actum videtur, quamdiu aliquid reſtat agendum, *l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.*

23 Secundum ea quæ ſcripſimus, Definit. prox. *in princip. ſupr.*

DEFINITIO IX.

Interdictum retinendæ poſſeſſionis cumulari non poteſt cum petitorio, licet per petitorium confortari, vt loquuntur, poſſit.

INterdicti, quod ad retinendam poſſeſſionem competit, alia ratio eſt. Nam ſi litigatores petitorij cauſam attigerint, nec proteſtati ſint, quod confortandi potius, quam abſorbēdi poſſeſſorij cauſa id fecerint,[1] poſſeſſionis quæſtio finita aut verius extincta intelligitur,[2] nec niſi de proprietate iam pronunciādum eſt.[3] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Berard. & N. de la Chinal, menſ. Nouembr. 1593.

1 Poſſunt enim litigatores in iudicio quoque poſſeſſionis retinendæ allegare titulum, & attingere petitorium confortandi poſſeſſorij cauſa, Guid. Pap. *qu. 71.* in eamque rem proteſtatio vtilis eſt, *l. 1. §. 2. D. quod legat.*

2 Quid enim attinet quærere de poſſeſſione, cum in iudicio vindicationis certus poſſeſſor conſtitutus ſit, *§. retinenda, Inſt. de interdict.* etſi is qui vindicare cœpit, non idcirco poſtea interdicto agere prohibetur, *l. naturaliter, 12 §. 1. de acq. poſſ.*

3 Intellige: Niſi velit actor iudicium vindicationis omittere aut tantiſper differre. Id enim poteſt, *d. l. naturaliter, § 1.*

DEFINITIO X.

Caſus in quo ſpoliator condemnatus admittitur ad ius ſuum perſequendum oblata ſatiſdatione antequam iudicato ipſe ſatisfecerit.

QVod diximus ſpoliatum ante omnia reſtituendum eſſe, ad totius quidem cauſæ & fructuum perinde ac ipſius poſſeſſionis reſtitutionem pertinet.[1] ſed tamen ſi ea fructuum & cauſæ liquidatio longioris temporis moram ſecum trahat, & ſpoliator vrgeat, vt ſuum conſequatur, cautionibus expediri res debet, vt ſoluto in promptu, quod liquido debitum eſſe appareat, de ſuperfluo per idoneam ſatiſdationem ab eo caueatur.[2] Nec tantum ſi per ſpoliatum ſtet, quo minus ea liquidatio ſtatim fiat (qui caſus nullam habet dubitationem, cum perpetuum ſit, vt ſententia quælibet ſtatim mandari debeat executioni contra moratorem oblata ſatiſdatione.)[3] Sed etiam ſi nulla ipſius mora arguatur, dummodo non ſtet per ſpoliatorem.[4] Sed hoc ita accipi debet, ſi congruo loco & tempore ea cautio præſtita ſit, cum nec oblatio ipſa ſolutionis proſit, quæ incongruo loco vel tempore facta eſt.[5]

1 *Cap. grauis, & paſſ. de reſtitu. ſpoliat. can. epiſcopus, §. ſed notandum, & can. redintegranda, 3. qu. 1.*

2 *l. ſtatuliber rationem, 5. & l. ſeruus ſi heredi, 34. in fin. D. de ſtatulib.* iunct. *l. ſi mandat. Titij, 59. §. vlt. D. mandat.*

3 *Capit. ſuſcitata, Extr. de in integr. reſtit. Styl. Senat. art. 66. in nouis.*

4 Caſtr. *conſ. 326. libr. 2.* Bald. *in l. 1. in 4. C. ne lic. tert. prouoc.* Alex. *in l. 4. §. ait prætor, De re iudic.*

5 *l. mora, 32. D. de vſur. l. 51. ſoluturus, 39. D. de ſolut.*

DEFINITIO XI.

Satiſdatio quæ non congruo loco & tempore oblata eſt, nullius eſt momenti.

NOn videbitur autem congruo tempore præſtita ſatiſdatio, ſi eo tempore oblata fuerit, quo nondum locus eſſe poterat liquidationi.[1] Priuſquā enim de liquidandis fructibus quæratur, ex ordine eſt, vt declaret is qui ad fructuum reſtitutionem condemnatus fuit, quos quantoſque[2] fructus perceperit,[3] & hoc facto is qui vicit declaret etiam, vtrum ea quantitate, quam aduerſarius obtulit, contentus eſſe velit, an maiores requirat.[4] Interea igitur & quamdiu id factum non erit præmatura eſt ſatiſdatio,[5] ac multo magis obſignatio:[6] Cum nec debitum nondum liquidum obſignare quiſquam poſſit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam cum præſtetur in vicem & locum quantitatis taxandæ, & vt loquuntur liquidandæ, *l. ſtatuliber rationem 5. D. de ſtatulib.* non poteſt deberi ſatiſdatio priuſquam locus eſſe cœperit faciendæ liquidationi.

2 Taxatio enim & liquidatio non poteſt ſequi, niſi præcedat aſſertio ex vtraque, aut ſaltem alterutra parte.

3 Detractis ſcilicet expenſis ad eos colligendos factis, *leg. 1. C. de fructib. & lit. expenſ. l. ſi à domino, 36. §. vlt. D. de petit. hered.*

Source : BIU Cujas

vbi dicitur hoc obtinere non ſolum in bonæ fidei poſſeſſore, ſed etiam in prædone.

4 Non ſi conſentiant nulla alia taxatione & liquidatione aut ſatisdatione opus eſt, ſed ſolutione, *l. ſi conuenerit, 26. D. de re iudic. l. 1. § inde quaritur, D. de oper. nou. nunciat.*

5 Et conſequenter vitioſa, cum fiat animo petendi & conſtituendi aduerſarium in mora ante tempus, quod fieri nullo modo poteſt, *l. cum filius familias, 49 § vlt. D. de verb. oblig.* Vitioſa autem ſatisdatio pro non ſatisdatione eſt, *l. quoties, 6. D. qui ſatisd. cogant l. 3. D. de fideiuſſ.*

6 Facilius enim eſt, vt quis admittatur ad ſatisdandum, quam ad obſignandum. Obſignatio enim pro quantitate non liquida fieri non poteſt, vt ſequitur in Definit. ſatisdari vero etiam pro incerto debito poteſt, *d. l. 5. De ſtatulib.* ſi modo in eo res ſit, vt nihil impediat, quo minus de liquidatione iam queri oporteat.

7 Ratio eſt, quia obſignationem præcedere debet oblatio, & quidem opportuno loco & tempore facta *l. acceptam, 19. C. de vſur. l. 2 in fin. D. de iur. emphyt. l. 1. C. qui potior. in pig. hab. l. 2. C. de part. pignor. l. creditor. 20. C. de pignor. l. ſi ſoluturus, 39. D. de ſolut.* offerri autem opportuno loco & tempore non poteſt, quale quantumque futurum ſit adhuc ignoratur. Nam & cum ipſa debiti quantitas certa eſt, ſi tamen in diem incertam debetur, ſolui ante diem non poteſt, *l. Stipulatio iſta, 38. § inter incertam, D. de verb. oblig.*

DEFINITIO XII.

Neque iudicati executio remoranda eſt prætextu reſtitutionis in integrum petitæ, neque reſtitutio prætextu nondum ſecutæ executionis.

IN vendendo dixerat venditor fundum liberum eſſe, & vt loquimur allodialem,[1] qui tamen erat emphyteuticarius, & pro reliquis in quorum ſolutione per plures annos ceſſatum erat domino directo obſtrictus. [2] Eo nomine paſſus emptor controuerſiam, laudauerat venditorem, [3] deinde peracta lite emptor domino [4], venditor emptori [5] fuerat condemnatus. Cum poſtea venditor læſum ſe diceret, impetrato quoque ad reſcindendam venditionem principali reſcripto, [6] Emptor autem negaret prius cogendum ſe ad litem eo nomine ſuſcipiendam, quam ſibi præſtita eſſet indemnitas, propterea quod pendente iudicio reſtitutionis ſtandum eſſet contractui ſententiæque ſuper contractu redditæ, [7] viſum eſt non eſſe quidé remorandam iudicati executionem prætextu impetratę reſtitutionis, [8] ſed neque viciſſim ex ea cauſa moram fieri debere iudicio reſtitutorio. At ſufficere emptori debere, quod iudicatum exequi interea poſſit ſi velit. [9] *Ita Senatus* in cauſa N. de Cheurier, & N. fratrum de Beaumont 4. Non. Apr. 1594.

1 Quod Iure conſulti ſic exprimebant, *vti optimus maximúſque eſt. l qui 90. l. ſi cum fundum, 126. l. non tantum. 169. De verbo. ſignif. l pen. D. de euict.*

2 Habet enim dominus rei vindicationem directam pro canone emphyteuticario contra quemlibet poſſeſſorem, *l. 1. §. vlt. D. ſi ager vectigal. id eſt, emphyt. pet.* adeoque ſi nonnullis credimus hypothecariam. De quo tamen alibi dicam.

3 Æquum enim erat improuiſi oneris rationem haberi, *l. in venditione, 41. D. de act. empt. l. pen. D. de euict.*

4 *Ex l. 1. & tot. tit. C. fin. cenſ. vel reliq.*

5 *Ex l. Imperatores, 7. de public. & vectig.* vbi *exempto* legendum eſſe, non vt vulgo *exemplo* monet Cuiacius & recte, *lib. 1. obſ. num. 5.* Intellige autem ſi emptor ignorauerit non etiam ſi ſcierit, vt Iurec. ſcribit, *in d. l. Imperatores.*

6 *Ex l. 2 ſi voluntate, 8. C. de reſcind. vend.*

7 Ex iis quæ ſcripſi Definit. *ſupr. in integr. reſtit. poſtul.* ne quid noui fiat: mandari enim executioni res iudicatas publice intereſt, *l. ſeruo, 65. § cum prætor, D. ad SC. Trebellian.* cum concord.

8 Nec audiendus eſt qui diſtulit reſtitutionem, *l. ab hoſtibus 15. §. vlt. & l. ſeq. D. ex quib. cauſ. maior.*

9 Ita enim fit vt neutrius litigatoris ius tendatur, *argum. vlt. D. quibus mod. pignor. vel hypoth. ſoluit. l. Babius, 30. in fin. de pact. dotal.*

DEFINITIO XIII.

De criminali cauſa, quæ in ciuilem incidit, prius cognoſcendum eſt, quam de ciuili.

QVoties falſi quæſtio aut alia criminalis actio incidit in ciuilem, conſtat, eoque iure vtimur, de criminali prius cognoſcendum eſſe, quam de ciuili.[1] Si tamen vtraque ſimul terminari poſſit, vtraque eodé iudicio terminanda eſt. Id enim & æquius videtur & commodius.[2] Siquidem ſufficit præiudicium nullum fieri quæſtioni criminali,[3] nullum autem fit cum vtra que eiuſdem ſententiæ finibus concluditur. *Ita Senatus* in cauſa Dn. de la Tornelle, & De la Rochette, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 *l. ſi de vi, 37. D. de iudic. qui cœtu, 5. § 1. D. ad l. Iul. de vi publ. l. ſi quis ad ſe fundum, 7. C. eod.*

2 Studere enim bonus iudex debet litibus finiendis, *l. 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr.* [Eadem ratio facit vt ſi in cauſa ciuili conſtet in promptu de iure litigatorum, ſtatim terminanda ſit ciuilis quæſtio, non expectato fine litis criminalis, quę tamen nõ eo minus peragenda eſt, vt crimen puniatur. *Ita Senatus* in cauſa D. de Grenand, & Petri Roland. 26. Maij 1614.]

3 Quia per minorem cauſam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet, *l. per minorem, 54. de iudic.* criminalis autem ſemper maior eſt, & eo grauior quo grauius crimen, *l. 1. C. de his qui accuſ. non poſſ.* Sane de poſſeſſione prius cognoſcendum eſt, quam de crimine, C. *de appellat.*

DEFINITIO XIV.

Mulier prætextu paupertatis non poteſt pendente lite reſtitutionis petere ante diem, quod non debetur niſi in diem.

MVlier de dotalium hypothecarum iure cum poſſeſſoribus qui proprietatem emerant tranſegerat & conuenerat, vt certam pecuniæ quantitatem poſt ſex annos acciperet, & interea annuas vſuras ſemiſſes. Cum poſtea reſtitutionem in integrum aduerſus tranſactionem imploraſſet ex capite doli & immodicæ læſionis, peteretque vt quoniam alia bona nulla habebat, ſaltem quarta pars debiti ſibi adiudicaretur per ſpeciem fiduciæ, & vt aiunt, prouiſionis, [1] quomodo fieri ſolet cum de vniuerſis fortunis ſuis quis litigat, ad ſumptus nimirum litis & alimentorum [2] (neque enim vſuræ annuæ in eam rem ſufficere poterant.) Senatus non putauit audiendam, quia cauſa nulla eſt, cur ad præſentem ſolutionem cõdemnari debeat, qui non niſi in certum diem voluit obligari,[3] quique non aliter fuit contracturus. [4] At neque cogendus eſt ex bonis quæ poſſidet partem aliquam fruendam dare, ne ſit ea res aut infructuoſa mulieri, ſi cogatur contenta eſſe fructibus vix vſuras æquaturis,[6] aut iniurioſa poſſeſſori ſi permittatur mulieri ad conficiendam pecuniam, vt creditricis iure alienet proprietatem bonorum,[7] in quib. antea nullum aliud vnquam ius habuit, quæ hypothecæ iam remiſſæ & extinctæ.[8] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio, Prid. Cal. Iul. 1595.

1 Neque enim dubitabatur quin ei non ſolum quarta illa pars, ſed ipſa etiam tota quantitas deberetur, licet dies nondum veniſſet, cum in diem debitor vere ſit debitor, adeo vt ſi ſoluat contingat ei liberatio, tanquam plus præſtans quam debeat, *l. Iauolenus, 15. alias l. eum qui de ann. leg. l. ſtipulatio iſta, 38. §. inter, De verb. oblig.* nec poſſit repetere tanquam indebitum, *l. in diem 10. D. de cond. indeb.*

2 Vt ſcripſi Defin. 5. *ſup. ex l. ſi inſtituta, 27. § pen. D. de inoff. teſt. l. vlt. C. de ord cognit.*

3 Ideoque nec compenſari ante diem poteſt, quod in diem debetur, *leg. quod in diem, 7. l. cum militi, 16. §. 1. D. de compenſat.* Inde etiam eſt quod ſi debitum in diem legetur, pure valet legatum, nec tantum incommodo medij temporis, ſed in tota etiam quantitate, *l. debitor, 82. de leg. 2.* ideoque & ex toto legato Falcidia deducetur, *l. 5. D. ad leg. Falcid.* quia verum eſt, quod nulla eius pecuniæ pars ante diem peti poſſet, ſi nihil legatum fuiſſet, vt ſcripſi *lib 4. Coniect. c. 12.*

4 *l. vlt. C. de pact. int. empt.* Vnus tantum caſus excipiendus eſt, in quo creditor agere poteſt ante diem, ſed ad interponendam cautionem non ad ſolutionem, idque ex cauſa & in bonæ fidei

fidei iudiciis duntaxat, *l. in omnibus*, 46. *D. de iudic.*

5 Quomodo supra diximus Definit. 5. ex bonis controuersis præstandam esse litigatori quantitatem necessariam, ad sumptus litis & alimentorum, *ex d. l. vlt.* ibi *ita vt ex iisdem*, *C. de ord. cognit.*

6 Minores enim quam quincunces vsuræ vix vllæ apud nos frequentantur, quibus tamen non nisi perraro ampliorum redituum æstimatio respondeat. Certe non pluris solemus æstimare fructus fundorum, quam vt vicesimo demum anno æquent iustam fundorum æstimationem, id est, ad ratam vsuratum quincuncium.

7 Etsi enim creditor dominus non est, si tamen vendat iure creditoris, transfert dominium quod non habet, §. 1. *Instit. quib. alie. licet vel non*, adeo vt nec vllum hoc casu supersit ius luendi, *l. 2. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

8 Cum certi iuris sit, posse mulierem etiam constante matrimonio iura hypothecarum suarum remittere, si modo maritus sit soluendo, *l. iubemus*, 20. *C. ad SC. Velleian.* quoniam ea remissio donatio non est, *l. 2. l. etsi pignus*, 18. *D. qua in fraud. credit. l. 1. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO XV.

Mater, quæ prætextu dotis pupillum spoliasse dicitur possessione pignorum dotalium, quam pupillus retinere potuit pro administratione, non prius condemnanda est, quam rationes reddiderit.

SI mater, quæ filij tutrix aut protutrix fuit, ante redditas administrationis suæ rationes pignorum dotalium possessionem per iniquam vel colluſoriam iudicis sententiam nacta sit, ' verum quidem est pupillo aduersus eam competere auxilium, quod ex Canone pontificio datur spoliatis, [2] sed tamen is ordo cognitionis esse debet, vt rationes prius redditas esse oporteat. Quamuis enim iudicium illud redintegrandæ possessionis dicatur summarium, [3] necesse tamen est ante omnia sciri, an mulier ex administratione debitrix fuerit, necne. [4] Quandoquidem si debitrix fuit, tanto minus ei pro dote deberi intelligitur, cum sibi ipsa vltro soluisse videatur per compensationem. [5] Ex quo fit, vt neque pignorum fructus, quos per antichresim in contractu matrimonij factam lucrari debuit, in vicem vsurarum dotis [6] retinere debeat, sed restituere, [7] ad eam saltem vsque quantitatem quæ cum mala administratione compensari potest. Quod si ex contrario creditrix reperiretur, ratio nulla esset, cur ad fructuum iure perceptorum restitutionem condemnari deberet, [8] quos tamen omnimodo restitueret, si tanquã spoliatrix damnaretur. [9] Proinde ne qua aut matri aut pupillo iniuria fiat, multo conuenientius est, vt ante omnia discussio rationum & redditio fiat. [10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 12. quibus res iudic. non nocet.

1 Cum haberet filius ius retinendæ dotis tanquam sibi obligatæ pro reddendis rationibus tutelæ, siue mater tutrix, siue protutrix fuisset, *l. pro officio*, 20. *vbi gloss. Cod. de admin. tutor.* Bart. Socin. *cons.* 180. *lib.* 2.

2 *Ex can. redintegranda* 3. *qu.* 1. Scripsi Def. 12. *infr. quib. res iudic. non noc.* Facit *l. si maritus*, 10. *Cod. de donat. int. vir. & vxor.* iunct. *l. si per imprudentiam*, 51. *D. de euict.*

3 Quia non nisi possessorium, causa autem possessorij quælibet summaria momentanea esse creditur, *l. vnic. C. si de moment. poss. fuer. appell.* Canon. *in d. can. redintegranda*, Iacobus Menoch. fusissime *in Tract. de remed. recup. poss. remed.*

4 Quod tamen nisi redditis rationibus sciri non potest, & iis editis, *l. non solum*, 8 §. *is qui reddere*, *D. de liber. leg. l. cum seruus*, 82. *D. de condict. & demonstrat.* Illud sane verum est, mulierem, quandiu rationes non reddidit, esse debitricem, at non quantitatis sed redditionis rationum, quamuis fieri possit, vt redditis rationibus ei debeatur, quia interim causa rationis incerta est, *l. statuliber* 5 *D. de statulib.*

5 *l. vlt. C. de contr. iud. tut. l.* 1 §. *præterea*, *D. eod. l.* 2. *C. de in lit. dand. tutor.*

6 Antichresis enim est, cum fructus pignoris dantur creditori in vicem vsurarum, *l. si is qui*, 11. §. *si ἀντίχρησις. D. de pign. l. si pecuniam*, 33. *D. de pig. act.*

7 Antichresis namque vt & alia quælibet pignoris species tacitam conditionem habet, Si pecunia debebitur, & quandiu debebitur, *dict. l. si pecuniam. l. grege*, 13. §. *etiam*, *D. de pignor. l. Paulus*, 12. §. 1. *quib. mod. pign. soluit.* & extenuato per compensationem debito, pro quo antichresis cõtracta fuerat, necesse est fructus pignoris pro rata portione, quasi nullo iure ac pro indebito perceptos, reliquam debiti quantitatem extenuare, & in sortem imputari, *l. 1. 3. & vlt. C. de pign. act.*

8 Iusta enim est conuentio illa, per quam contrahitur antichresis, dum ne facta sit in fraudem vsurarum, vt scripsi Deca. 9. *De err. pragm. Err.* 5. & 6.

9 Et quidem sine spe repetitionis, vt scripsi Defin. 8. *numer.* 4. *supr.*

10 Melius namque est intacta vtriusque partis iura seruare, quam post vulneratam causam remedium quærere; *arg. l. vlt. C. in quib. cau. restit. in integr. non est necess.*

DEFINITIO XVI.

Causa matrimonialis pertinet ad iudicem ecclesiasticum, sed an venter vel filius mittendus sit in possessionem cognitio est iudicis laici.

ETsi de fœdere matrimonij cognoscere Senatus nõ magis, quam alius quilibet iudex laicus potest, [1] ad eum tamen pertinet, vt pendente illa status quæstione, an filius legitimus sit necne, [2] iubeat decerni alimenta partui, ne fame pereat. [3] Quod quia non aliter facere potest, quam si æqualiter appareat filium esse cum quis talis dicitur, de illo quoque summatim cognoscere debet, siue viuo patre, siue iam mortuo: Nulla alia hac parte differentia constituenda, nisi quod defuncto patre etiam in bonorum omnium possessionem, si hoc petatur, mitti filius potest ex Carboniano edicto, dilata pleniore status quæstione in tẽpus pubertatis. [4] Itaque ex hac causa, si testes quidam, vt plerũque fit, auditi sint ad futuram rei memoriam, [5] nec dum didicita sint testificata, [6] potest & debet Senatus ex officio aperire testationes, quod ad animi tantum sui instructionem, [7] *Ita Senatus* pro Nicolaa Gaben, contra sorores Berchet, 8. Mart. 1596.

1 Quandoquidem ea cognitio ad iudicem ecclesiasticum pertinet. *cap. lator*, *Extr. de iudi.* Roman. *cons.* 299. Dec. *cons.* 211. Afflict. *decis.* 30. & 319.

2 De qua *in cap. lator qui filij sint legit.*

3 *l.* 1 §. & *generaliter*, *D. de ventr. in poss. mitt.*

4 Quia si euidenter appareret filium non esse, nihil decernendum esset, *d. l.* 1. § *si ea qua in possessione.*

5 *l.* 1. §. *causa cognitio*, *vers. summatim*, *D. de Carbon. edict.*

6 *l.* 1. & *pass. eod. tit. D.* & *C.*

7 *Ex cap.* 1 *Ext. vt lit. non contest. l. in lege* 41. *D. ad leg. Aquil.* iunct. *l. curent.* 22. *D. de testib.*

8 Ad hoc, vt aduersarius possit probare contrarium, quod non posset facere post didicita testificata, *cap. fraternitatis*, *extra de testib.*

9 Vt certius & tutius iudicetur visis testationibus.

DEFINITIO XVII.

Pendente lite coram iudice Ecclesiastico super absolutione à iuramento, non eo minus potest interim agi apud iudicem laicum de contractu exequendo.

LIs cœpta coram iudice Ecclesiastico super absolutione à iuramento interpositio in contractu, non impedit, quo minus de contractu interim exequendo apud iudicem laicum agi possit, quia quod dici solet, non debere iudicem secularem procedere de ea re, de qua scit litem coram iudice Ecclesiastico pendere, [1] licet inhibitiones nullæ interuenerint, [2] quæ nec fieri possunt inter eos, qui plane disparatam habent iurisdictionem, [3] ad hunc casum non pertinet, in quo alia res est, de qua apud iudicem laicum, alia de qua apud Ecclesiasticum tractatur. [4] Aliud enim est de iurisiurandi religione disputare, aliud vero de viribus con-

Source : BIU Cujas

tractus, qui nullo quoque iureiurando interueniente nihilominus valeret,[6] paratamque haberet executionem forte initus apud acta,[7] & in præsentia iudicis, quæ omnem metus vel violentiæ præsumptionem, adeoque suspicionem tollit.[8] Sed & fieri potest, & fit plerumque, vt is etiam, qui petit absolutionem à iuramento, periude tamen sit periurus, vt puta si iurauerat se non petiturum absolutionem,[9] nisi proponas duplicem quoque petitam absolutionem. Item quid si debitor vno tantum die ante tempus solutioni præstitutum absolutionem petierit? Fere est, vt iam periurus eam petiisse videatur, qui tantopere se arctauerit,[10] ideóque nec debet ei prodesse, ne quidem vt eum excuset à pœna contumaciæ,[11] quamuis causa quælibet etiá iniusta soleat in criminalibus excusare à dolo.[12] Recte tamen apud nos prouisum est, ne qua posthac inter iudices Ecclesiasticos & laicos controuersia possit emergere, vt absolutionem quidem à Iudice Ecclesiastico ante omnia impetrari oporteat.[13] Sed ad fines agendi tantum & ad periurij exceptionem effugiendam, at non etiam vt de causæ meritis & absolutionis æquitate apud iudicem Ecclesiasticum tractari possit, cum antea iudices Ecclesiastici prætextu iuramenti & absolutionis petendæ omnes omnino de contractibus iuratis controuersias cognitioni suę vindicarent. *Sine die.*

1 Matth. Afflict. *decis.* 30.

2 Feder. de Sen. *cons.* 126. *incip. in quæstione, & cons.* 300. *incip. factum proponitur. Not. in c. tuam, de ord. cogn. & in c. debitores, de iureiur.* Petr. de Anch. *cons.* 22. *incip. casus talis est.*

3 Mos tamen inoleuit, vt Episcopi soleant iudicibus secularibus inhibere sub pœna excommunicationis, vt pendente lite supersedeant, vt ait Ang. *in l.* 4 §. *condemnatum, de re iudic.*

4 Bald. *in l.* 1. *in fin. C. quomod. & quand. iud.*

5 Afflict. *d. decis* 30. *nu.* 2. *&* 4.

6 Idem Afflict. *dict. num.* 4. Bart. late *ad leg. si quis pro eo, de fide iuss.*

7 Glos. in Auth. *generaliter, C. de episc. & cler. DD. in l. eum pro quo, de in ius voc. Not. in c. si quando, de of. deleg.* Luc. de Penna *in l.* 2. *C. de iur. fisc. lib.* 10.

8 *L.* 1. *C. de his qui propt. met. iud. non appel. Not. in l. de pupillo* § *si quis Prætori, de oper. nouis nunc.*

9 Ant. de Butr. *in c.* 1. *de iureiur.* Ludouic. Rom. *cons.* 326. Bal. *in repet. l.* 2. *D. de iureiur.* quem refert & sequitur Afflict. *d. decis.* 30. *num.* 5. *&* 6.

10 Ioan. Andr. Anton. de Butr. & Abb. Sicul. *in cap. debitores, extr. de iureiur.* Idem Abb. *in d. c.* 1. *eod. super rubric.*

11 Iniusta enim causa non excusat a pœna contumaciæ, *l. properandum,* § *sin autem. vbi not. C. de iud. & in l. qui solidum,* 78. §. 1. *de leg.* 2. §. *oportet* in Auth. *de iudic.* Alexan. *cons.* 118. *col.* 3. *versi. circa tertiam dubitationem, vol.* 2. *Ex not. in c. finem litib. de dol. & contum.*

12 *Not in l.* 2. vbi Ang. *C. de plagiar. & in l. igitur, D. de lib. caus.* Afflict. *decis.* 3. *& nu.* 3. *&* 4.

13 Quia iuramentum est quid mere spirituale, nec proinde iudex laicus potest de absolutione cognoscere, quamuis possit cognoscere super obseruatione iuramenti, *cap. licet, de iureiur. lib.* 6. Afflict. *decis.* 24. *num.* 9.

TIT. VIII.

DE LIT. CONTEST.

DEFINITIO I.

Qui iam litem contestatus est, si iterum iubeatur contestari nec appellet, cogendus est vt contestetur aut habendus pro contumace.

QVI litem negatiue contestatus est,[1] si quasi minus sufficienter contestatus sit, patiatur imperari sibi à iudice vt iterum contestetur,[2] sibi præiudicat,[3] adeo vt si in iterum contestando moram faciat, possit ex ea causa petitio actoris haberi pro vera & probata,[4] siue ipsius domini siue solius procuratoris, qui & ipse dominus litis est,[5] factum consensúsque interuenerit. *Ita Senatus* in causa Ioannæ Rippet & Claudij Pomard, 5. Id. Iul. 1595.

1 Quæ magis vere & proprie contestatio est, quæ scilicet fit per negationem, licet lis contestata dicatur, quoties iudex per narrationem negotij causam audire cœperit, vt ait *l. vnic. C. h. tit.* Non enim ante dicitur lis inchoata, licet vocatus sit aduersarius, *l. vlt. C. de plur. petit.*

2 Non quasi duplex contestatio necessaria sit, sed quasi prior non fuerit sufficiens, vt ait Defin. In quo circumspectus esse debet bonus iudex, ne litigatores vnquam iubeat actum agere.

3 Quia iudici parere cogitur, atque ita prioris suæ contestationis commodum amittere.

4 In pœnam contumaciæ, vt in *l. si per lusorib,* 14. §. *quoties. D. de appell. l. de ætate,* 11. §. *qui tacuit. D. de interr. in iur. fac.* Idque expressum est Styl. Senat. artic.

5 *L.* 4. §. *vlt. D. de appell. l. procuratoribus,* 22. *& seq. C. de procurat.*

DEFINITIO II.

Effectus contestationis & citationis durant perempta instantia.

QVI effectus ex litis contestatione aut ex citatione nasci solent, nimirum vt actio perpetuetur,[1] vt præscriptionis cursus interrumpatur,[2] vt possessor in mala fide constituatur,[3] vt res fiat litigiosa,[4] & alij eiusmodi, non eo minus salui remanent, quod postea perempta sit instantia,[5] in qua citatio aut litis contestatio facta est.[6] *Ita Senatus* in causa viri clarissimi D. Claudij Francisci Pobelli, D. de Preissy, nunc Equitis Senatorij nobilissimi, contra D. Henricum Bay, Præsidem Rationalium, 4. Non. Aug. 1595.

1 *L. sicut. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor. l. omnes,* 26. *l. sciendum,* 58. *D. de oblig & actio. l. vnic. C. ex delict. defun.* Inde fit vt plerumque cogatur à prætore contestari litem is quoque, qui vlterius progredi non cogitur, *l.* 1. §. *vlt. D. defer. & dilat.*

2 *d. l. sicut.*

3 *L. sed etsi lege,* 25. § *si ante, D. de petit. hered. l.* 2. *C. de fructib. & lit. expens.*

4 *Auth. litigiosa, C. de litig.*

5 Litem mortuam Iureconsulti dicunt, *in l.* 2. *D. iudic. solui.* Alio sensu dicitur finita, *in l. cum quærebatur,* 13. *ad. fin. princ. D. eod.*

6 Quia cum citatio & contestatio sint facti, non possunt haberi pro infectis, *l. in bello,* 12. § *facti, D. de capt. & postlim. l. verum est,* 31. *D. de reg. iur. l. denique,* 19. *D. ex quib. caus. maior.* Itaque peremptio instantiæ nihil aliud efficit, nisi vt acta litis circumducantur, vt Paulus loquitur *in l. acta,* 44. *D. de re iudic.* id est, fiat irrita. Obserua tamen eo loco interpretis videri verba illa, *& iudex hoc permiserit.* Ad quem enim nisi ad iudicem referri potest, quod sequitur, *potest iubere.* An non vero permittit, & plus quam permittit, qui iubet?

TIT. IX.

DE PLVR. PETITION.

DEFINITIO I.

Quando moram faciat is, qui nihil offert, si plus petatur quam debeatur.

VI debebat quinquaginta, si, cum ab eo centum peterentur, nihil obtulerit, condemnandus est in omnes expensas litis propter moram, cũ quinquaginta, quæ debere se nõ ignorabat, offerre debuerit.[1] Aliud est, si fundi partem iniuste possessam non offerat is, à quo totus fundus vindicatur. Hoc enim casu compensandæ sunt expensæ, quasi mutua lata victoria.[2]

Source : BIU Cujas

ctoria. [2] Ideo fortasse, quod, qui totum fundum petit, non vtique singulas fundi partes in iudicium deducere videatur. [3] Quomodo petit quinquaginta, qui petit centum: adeo minor summa maiori reuera inest. [4] Sed quod priore loco diximus ita verum est, si quinquaginta liquido [5] debeantur. Quandiu enim liquidum non est debitum, nihil imputari potest debitori certam quantitatem non offerenti. [6] Sane quo minus in genere saltem offerre debeat, quicquid debitum esse apparebit, excusari non potest. [7] *Ita Senatus* 14. Cal. Decembr. 1590.

1 Ioan. Imbert. *lib 2. Instit foren.*

2 *L. qui solidum 78. in princ.* & ibi Bart. *de legat. 2.* Etsi enim Papinianus eo loco respondet, moram passum videri fideicommissarium, qui solidum fideicommissum frustra petebat herede Falcidiam obiiciente, si partem non acceperit: Obseruandum tamen est, tractare illum de eo casu, quo fideicommissarius partem interim sibi solui desiderauerit, vt intelligamus, nec partem quidem debitam offerre debere eum à quo totus fundus petitur, si non interim partem illam, quæ debetur, sibi solui actor desideret.

3 Totus enim fundus non nisi vnum corpus est, quod Philosophi dicerent indiuiduum, licet Iureconsulti speciem appellent.

4 *L. 1. §. si stipulanti, D. de verb. obl. l. cum furti 9. D. de in lit. iur. l. quoties 9. §. sed si maiorem, D. de hered. instit. l. item proferre 27. §. si plures, de recept. qui arbitr. l. qui quartam 15. de leg. 1.*

5 Id est, verè & indubitatè, & apertè, *vt in l. alias autem 18. D. de iureiur.*

6 *L. non potest improbus videri, qui ignorat quantum soluere debeat 99. de reg. iur.* Nam & excusatur, qui per iustam ignorantiam plus petit, *l. 1. C. hoc tit.* Punitur tantum is, qui dolo malo plus petit, & per auaritiam delinquit, vt ibid. Zeno loquitur. Sed & pœnitentiæ locus est ante inchoatam litem, quamuis vocato iam ad iudicium aduersario, *l. vlt. eod.*

7 Nam & interdum pro non liquido, si modo constet aliquid deberi, cauendum & satisdandum est ne mora contrahatur, *l. statuliber rationem 5. D. de statuliber.* vbi recte legitur, *incerta causa rationis*, non vt Haloander legendum putabat, *inserta.* Obserua autem ita ius olim fuisse, vt qui plus peteret, siue re, siue loco, siue tempore, siue causa, cadere deberet à lite, qui vero minus, id, quod plus erat, amitteret. Quod vtrumque Zeno correxit *in d. l. 1. & 2. C. hoc tit.* nec nisi expensarum damno hodie coercetur, qui plus petit, qui minus, nullo. Nam quod à Zenone constitutum est de triplo inferendo, & à Iustiniano de toto debito amittendo, in vsu apud nos esse desiit. Nec rursum facile id obtinet, quod scriptum est *in §. si minus, Instit. de action.* vt si minus petitum sit, in reliquum nihilominus reus in eodem iudicio condemnetur. Fatuus enim haberetur, qui conuentum pro decem condemnaret ad viginti, quantumuis maxime viginti deberentur. Plane quin alio iudicio reliqua decem petere actor possit, nihil prohibet.

TIT. X.

DE DILATIONE.

DEFINITIO I.

De dilatione danda contumaci ad euitandam ex peremptorio condemnationem.

POSTQVAM alterutrius collitigãtium intentio propter aduersarij contumaciam pro confessa probatáque habita est, siue quod aduersarius legitimè in ius vocatus non venerit, [1] siue quòd propositis facti allegationibus respondere noluerit, [2] non ideo statim condemnandus est contumax, [3] sed danda ei dilatio, intra quam veniat dicturus, cur non debeat condemnari. [4] Quod enim actoris intentio impleta creditur, [5] efficit duntaxat, vt de ipsius iure, de quo primum quærendum fuit, amplius inquiri non oporteat: [6] sed exceptiones, quæ reo ad elidendam intentionem competere possunt, non excludit, [7] quarum potestate fieri possit, vt non minus condemnari actor debeat, quam si intentionem suam non impleuisset. [8] Idémque de actoris replicatione tractari potest, si rei exceptionibus actor nõ respondent, eásque ob illam causam pro confessis habendas esse iudex pronunciauerit. [9] Sed tamen si præcipiti festinatione iudex, nulla dilatione data, aduersus contumacem sententiam tulerit, [10] à qua prouocatio ad Senatum facta sit, non audiet Senatus appellantem, si nihil aliud habeat, quod dicat, cur condemnari non debuerit. [11] Nam in eius commodum, qui nullo iure litem aut instituerit aut susceperit, nõ solet Senatus scrupulosas istas subtilitates admittere, [12] ad cuius officium & æquitatem vel illud maxime pertinet, vt videat, ne summum ius summa vnquam sit iniuria. [13] *Ita Senatus* ex tempore, 10. Calen. Martij 1590.

1 *Vt in l. & post edictum 73. D. de iudic.*

2 *Vt in l. si perluserio 14. § quoties, D. de appell.*

3 Ne præceps iudicis festinatio, qua nihil in iudiciis periculosius est, locum faciat interponendæ iustæ appellationi.

4 Pragmatici dicunt *pour venir deffendre à la condemnation.* Text. est *in d. l. & post edictum*, iis verbis, *Iterum citari debet.* Facit *l. consentaneum 8. C. quom. & quand. iud.*

5 In pœnam contumaciæ, quæ tacitam confessionem inducit & fictam *l. Diuus Antoninus 7. D. de in integr. restit.*

6 Abundè enim sufficit exonerari petitorem probandi necessitate, inquit in simili Paulus *in l. eum qui 30. D. de iureiur. and.*

7 Probata enim actoris intentione, illud adhuc supereſt, vt de rei iure & exceptionibus quæratur, *l. qui ex liberis 11. §. vlt. in fin. D. de bonor. possess. secund. tabul.*

8 Id enim est, quod dicimus, exceptionem nihil aliud esse, quam actionis exclusionem. Actionis inquam iure competentis, & cuius bene probata sint extrema, alioqui non est, quod de exceptionis iure tractari possit aut debeat, cum actor in probanda sua intentione defecit. Vincit enim reus etiamsi nihil præstiterit, *cap. vlt. extr. de iureiur. l. vlt. C. de rei vindicat. l. 2. D. de except.*

9 Nam cum replicationes nihil aliud sint quam exceptiones, idem in omnibus iuris est, *d. l. 2. §. replicationes. l. exceptio 22. de exceptionib. l. non exceptionibus 10. C. eod.*

10 Contra morem iudiciorum, *d. l. & post edictum* iunct. *d. l. Diuus.*

11 *Arg. l. exigendi 12. in fin. C. de procurat.*

12 *L. ita vulneratus 51. §. vltim. D. ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29. § quædam, D. mandat. l. sicut 8. § si debitori, D. quib. mod. pig. vel hypoth. soluit.*

13 *L. quod si Ephesi 4. in fin. de eo, quod cert. loc. l. qui filium 74. §. vlt. D. ad SC. Trebell. l. 2. §. item Varus ait. D. de aquâ plu. arcend. l. in omnibus 90. de reg. iur. l. placuit, C. de iudic.* Adde *l. si seruum 91. §. sequitur. de verb. oblig.*

DEFINITIO II.

Non currit dilatio ei, qui adeundi iudicis absentis copiam non habuit.

A Iudice intra concessam dilationem quid facere iussus, quantumcunque præcise & addita comminatione, ni intra constitutum tempus fecerit, excusandus est, & ad aliam dilationem petendam admittendus, si per iudicem ipsum steterit, quo minus eius præcepto pareri potuerit, [1] nec vlla in eam rem indiget restitutione. [2] Quid enim si quod faciendum fuit, non nisi præsente iudice explicare debuerit, [3] iudex vero toto eo tempore abfuerit, [4] aut sui copiam facere noluerit? [5] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Bay, & heredum Nicolai Grand, & D. Senatoris de la Roche, Prid. Cal. Iunij 1591.

1 *L. quid tamen 21. §. Papinianus, & §. si arbiter, & melius in l. arbiter 40. D. de recept. qui arbitr. l. 1. in fi. D. de diuers. temp. præsc. l. 1. §. dies, & seqq. D. quand. app. sit.*

2 Quia omnis restitutio vel erroris proprij veniæ petitionẽ, vel aduersarij circumuentionis allegationem continet, *l. præfecti 17. D. de minoribus.* quorum neutrum hic interuenit, cum per iudicem ipsum stetit, facit *l. Iulianus 17. in fin. ex quib. caus. maior.*

3 Alioqui frustra quis causetur absentiam iudicis, cuius præsentia non fuerit necessaria.

4 Forte ex iusta causa, puta propter occupationem proprio-rum negotiorum, vel vrgentem profectionem, vel munus aliud reipub. vt *in l. licet 15. D. de recept. qui arbitr.*

Source : BIU Cujas

5 Forrasse dolo malo, vt contra eum mulcta eo nomine dicenda sit à iudice superiore, *arg. l. non distinguemus* 32. §. *si arbiter, D. de recept. qui arbitr.*

DEFINITIO III.

De dilatione data per sententiam conditionalem, à qua fuerit prouocatum.

PEr sententiam inferioris iudicis quid facere iussus intra mensem proximum, & ni faceret, condemnatus in certam pecuniæ quantitatem ac in expensas litis, si ab ea sententia prouocauerit, & appellatoria lite per triennium aut quadriennium protracta tandem succubuerit, non ideo tamen prohibetur intra mensem proximum iudicato satisfacere, ac si nunc primum sententia reddita, nec ab ea prouocatum esset. [1] Nam quod dici solet, iniusta appellatione pronunciata, executionem iudicati fieri ex sententia confirmata, non ex confirmante, [2] ad dilationem priore sententia concessam non pertinet, cuius sane tempora pendente appellatione currere non potuerunt, cum appellatio, quamdiu pendet, extinguat iudicatum. [3] Cui consequens est, vt si condemnatus post appellationem decisam priori iudicato satisfaciat intra præstitutum tempus, nullus condemnationi expensarum prioris instantiæ locus fiat, quasi defecta conditione sub qua fuerant adiudicatæ. [4] *Ita in Senatu tractatum* ex tempore in causa N. Chardon procuratoris Necciensis, contra viduam cuiusdam Syndici de Tonoz, 3. Calend. Februar. 1593.

1 Cum enim sententia, à qua appellatum est extinguatur per appellationem aut saltem suspendatur, *l. si causa cognita* 32. *C. de transact.* fieri non potest, vt dilatio temporis per sententiam data prius habeat finem quam principium *l. si in diem* 46. *D. de condit. & demonstr. Text. est in l. 2. C. de vsur. rei iudic.* in illis verbis: *Vel si prouocatio fuerit porrecta à die confirmationis sententiæ.*

2 Vnde fit, vt medij quoque temporis vsuræ debeantur, quia appellatio, licet extinguat iudicatum, non extinguit debitum, *l. tutor* 41. *D. de vsur.*

3 *L. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpillian. dict. l. si causa cognita* 32. *C. de transact.*

4 Etsi enim non fuit dicenda sub conditione sententia, *l. qui testamento* 37. *D. de excus. tutor.* Si tamen dicta sit, tenet. præsertim si ab ea non fuerit appellatum, *arg. l. 4. §. ad tempus, D. de interd. & releg.* nam & appellari ab ea potest, adeo vt & eo casu à die sententiæ tempus ad appellandum computari oporteat, *l. 1. §. biduum, D. quand. appell. sit & intr. qua temp.*

TIT. XI.

DE FERIIS.

DEFINITIO I.

Sententia die feriato lata omnimodo ex appellatione rescindenda est, licet recte iusteque lata sit.

SEntentia die feriato lata & pronunciata, [1] siue à iudice siue ab actuario, [2] transit quidem in rem iudicatam, si ab ea non sit appellatum, [3] postquam moribus nostris receptum est, vt ab iis quoque sententiis, quæ ipso iure non valent, necessaria sit prouocatio: [4] Sed si prouocatum fuerit, irritam eam fieri oportebit, quantumuis recte & iuste reddita sit, quia rite lata non est. [5] Idipsum tamen superior iudex sequetur, quod inferior pronunciauerat, solo pronunciationis vitio sublato. [6] *Ita Senatus* sæpius.

1 Contra morem maiorum iurisque prohibitionem, *l. 2. l. omnes 7. ad fin. l. vlt. C. h. t. l. 1. in princ. & §. 1. l. si feriatis 6. D. eod.* Exceptis quibusdam causis, de quibus *in l. 2. & 3. eod.*

2 Obtinuit enim vt mandante iudice possit sententia pronunciari per actuarium, quæ ex iuris ratione non nisi per iudicem ipsum pronunciari deberet, *l. 1. 2. & 3. C. de sentent. ex peric. recit.*

3 Contra quam ferat iuris ratio, ex qua proculdubio nullius momenti est ipso iure sententia die feriato lata, *d. l. 2. in fin. C. hoc tit. d. l. 1. §. 1. in fin. D. eod.* Vide tamen *Defin 5. inf.*

4 Ex Styl. Senat. nostri, facit *l. Præses* 27. *D. de re iud.*

5 Propter vitium pronunciationis, vt loquitur Scæuola *in l. qui testamento* 37. *D. de excus. tutor.*

6 Vt & in specie *d. l. qui testamento.* faciendum fuisset, si tutor iustam habuisset excusationem. Vide *c. vlt. extr. de fer.*

DEFINITIO II.

Non sunt iurandi testes die feriato, nisi partes consentiant eo die audiri, qui sit quidem feriatus, sed non in honorem Dei.

IN dictandis aut excipiendis testationibus aliud non est. Neque enim fidem faciunt, si feriato die testes auditi sint: [1] nec ideo tamen testibus, qui iurato testificati sunt, à priore testimonio impune resilire licebit, [2] quamuis iterum iurati audiendi, [3] & quidem eius sumptibus, qui nefasto die perperam eos audierat. [4] Sane si cum dies feriatus esset, aduersarius tamen auditioni consenserit, valebit testatio. [5] Præterquam si ponas in honorem Dei ferias indictas: [6] quo casu æquum non est, ex collitigatorum consensu iuri publico diuini cultus derogari. [7] Illud tamen meminisse oportet, eo die auditos videri testes quo iurati, non quo testationes conscriptæ sunt. [8] *Ita Senatus* sæpius.

1 Generaliter enim constitutum est, vt diebus feriatis actus omnes, siue publici siue priuati, conquiescant. *l. actus omnes* 8. *C. hoc tit.* vt nulla sit cognitio iurgiorum, *l. 7. aut fin. eod.* vt non tantum lites, sed etiam causæ quiescant, *l. 2. eod.*

2 Quia quod testis die Dominico iuratus falsum dixerit, non facit quo minus sit perituru. Imo tanto magis, quanto sanctius eo die diuinum numen colere debuit, *l. qui falso* 16. *D. de testib.* Culpa enim iudicis, qui eo die testem audire & iurare non debuit, non potest delictum & periurium testis excusare, *arg. l. 2. D. de priuat. delict.* Stabitur tamen hoc casu secundæ depositioni, non primæ, licet iuratæ, alioqui cur iterum testem audiri oporteret, cuius testimonium fidem nullam habere posset? cur expectaremus euentum, qui nihil operari posset? *l. aliquando* 13. §. *vlt. l. debitrix* 24. §. *vlt. D. ad SC. Velleian.*

3 Nota iterum esse audiendos, nec sufficere vt repetantur, quia prior auditio prorsus nulla est.

4 Ne per illius culpam superuacuis sumptibus onereturis, pro quo testes auditi sunt. Nisi is ipse suo periculo, quod plerumque fit, auditionem illam die feriato fieri vrserit.

5 *L. 1. §. 1. & l. si feriatis 6. D. hoc tit.* Guid. Pap. *q.* 136. *nu.* 2. *& q.* 216. *ex not. per gl. & DD. in c. veniens. extr. de testib.*

6 Feriarum enim aliæ in honorem Dei indictæ sunt, aliæ in honorem Principis, aliæ vindemiarum aut messium causæ, *d. l. 2. 3. 4. 7. & vlt. C. hoc tit.*

7 *d. l. omnes 7. ad fin.* ibi, *nec apud ipsos arbitros sponte electos. eod.*

8 Quia testatio fidem accipit ex iuramento, non ex scriptura, quæ scilicet non fit nisi ad rei gestæ memoriam, *arg. l. 4. D. de pign.* Nam nec olim testes, nisi palam & publicè audiri solebant in iure, id est, in loco ipso iudicij, & iudice sedente, & aduersario quoque præsente.

DEFINITIO III.

De executione facta die Dominico contra verum debitorem appellantem ab executione, nec tamen pecuniam condicentem.

DEbitor Senatusconsulto condemnatus ad solutionem, iussus erat per apparitorem Dominico die soluere, & ni solueret in carcerem ire. Dixerat ille, non debere se cogi eo die, qui in honorem Dei Opt. Max. feriatus esset, sed tamen cum ad solutionem nihilominus vrgeretur, absente creditore, soluerat & ab executione appellauerat. Tertio post die creditor testato declarauerat nolle se eam executionem ratam habere, quod die Dominico facta fuisset, neque tamen exactas pecunias restituerat. Quærebatur, an iustam appellationis prosequendæ causam debitor

Source : BIU Cujas

bitor haberet? Quidam negabant, quod cum verum se debitorem agnosceret, nihil planè ipsius interesset, quonam die vrgeretur: [1] solúmque in eo versaretur ius Principis & procuratoris generalis, propter violatam publicam honestatem & sacrosanctæ religionis venerationem. [2] Nam etsi ex qua alia causa executio perperam facta proponeretur, vt puta contra leges formámve statuto præscriptam: Sufficeret tamen, quod pro debito facta esset vt teneret, in id saltem vsque tempus, quo debitum offerretur. [3] Contra obiiciebatur, non debere creditorem quicquam consequi ex ea executione, quæ contra leges omnes facta fuisset, [4] præsertim cum nec debitore ipso consentiente fieri potuerit, vt executio illa valeret. [5] Neque locum esse distinctioni, quæ quibusdam probabatur, an citatio duntaxat, an realis quoque executio facta esset, quasi hanc irritam fieri oporteret, illam nō item. Nam præter id, quod omnia omnino ad iudiciorum causam pertinentia eo die fieri districtè & indistinctè prohibitum est, [6] quis negaret, realem esse hanc executionem, per quam iubebatur debitor, vt vel solueret, vel iret in carceres? [7] Maxime vero secuta solutione metu carcerum, tametsi in carceres detrusus non fuisset. [8] At nec illud rursus dici poterat, licuisse creditori intra decem dies à tempore interiectæ appellationis resilire ab executione, quemadmodum debitor intra idipsum tempus appellationi renunciare potuisset. [9] Non enim reuera executioni renunciasse videri poterat, qui pecunias per executorem exactas sibi retinuerat. [10] Senatus, cum debitor nec negaret se debere, nec solutæ pecuniæ restitutionem peteret, irritam fecit executionem, irritam quoque appellationem, vtroque ex collitigatoribus à iudicij obseruatione absoluto, nulla hinc vel inde facta impensarum condemnatione, [12] propterea quòd creditori quodammodo debitor pepercisset, qui solutionem à se factam adprobans, liberationem sibi ex ea quæsiisset. [11] Item, quod creditori quoque ignoscendum videretur non tam ob id, quod executori non mandauerat, vt de die Dominico exequeretur (hic enim, vt & alias sæpe factum, executoris factum partis est, [14] cum imputare sibi debeat, qui talem elegit, [15]) quam quod post triduum ab executionis iure discessisset. Quid enim præterea faceret, nisi vt pecuniam quoque redderet? Atqui nec debitor ipse petebat, qui liberationem malebat quam condictionem. [16] Irritam tamen executionem fieri necesse fuit, ne malo exemplo tale quid in posterum per creditorum iniuriosam asperitatem contingeret; [17] Interminatione etiam apparitoribus facta pœnæ vigintiquinque librarum, & quanti partium interesset, si quid vnquam tale admitterent. *Ita Senatus* in secreto Auditorio ex tempore, 6. Id. Iun. 1590. & 3. Non. Decemb. eodem anno.

1 *Arg. l. Iulianus* 60. *D. de condict. indeb. l. si fideiussor* 29. *§. quadam. D. mandat.*

2 Ioan. Papon. *in syntagm. arest.*

3 Neque enim auditur debitor impugnans vitiosas subhastationes, si modo pro debito factæ sint, quin offerat & obsignet debitum recusante creditore accipere. Styl. Senat. nostri. Facit *l. fundus* 9. *D. de rescind. vendit.*

4 Quamque lex ipsa irritam facit ipso iure, *l. 2. in fi. C. hoc tit.*

5 *Cap. vlt. extr. eod.*

6 *d. l. 2. l. actus omnes* 8. *l. vlt.* in illis verbis: *Nulla quemquam vrgeat admonitio, taceat apparitio,* & ad fin. *vel cuiuscunque iudicis apparitor. C. hoc tit.*

7 Nam etsi non sit detrusus in carceres, quia soluit, ideo tamen videtur soluisse, quia carceres ei apparitor minabatur. Paria enim sunt, aliquid fieri coacte, & metu coactionis, *l. nouissime* 7. *§. 1.* vbi Bald. *D. quod fals. tut. auct.*

8 Solus enim metus carceris iustus metus est, *l. nec timorem* 4. *§. 1. l. pen. l. vlt. §. 1. D. quod met. caus.*

9 Nam intra decennium sicut appellatio permissa est, ita & appellationis extinctio, quæ fit per renunciationem. Post id tempus non est permissa, nisi ex rescripto & diplomate Principis, vocant Pragmatici *lettres d'aneantissement*, per quas circumducitur appellatio, vt loquitur *l. si præses* 6. *Cod. quomod. & quand. iud.*

10 Iniuria enim, quæ per extortam veram solutionem facta fuerat, non nisi reddita pecunia tolli poterat. Vnde illud Comici: *Nunquam verbo satisfaciet, cui re maleferis.* Facit *l. prout* 80. *D. de solut. l. nihil* 35. *de reg. iur.* Verba enim cum effectu sunt accipienda, *d. l. fundus* 9. *D. de rescind. vendit. l.* 1. *§. vltim. D. quod quisque iur. l. penult. § docere, D. ne quis eum, qui in ius voc. vi exim.*

11 Quod Pragmatici dicunt, *mettre les parties hors de cour & de procez, sans despens.*

12 Non quasi tacita expensarum compensatione facta, vt fieri solet ob mutuam victoriam, vt scripsi *ad Defin. 7. nu. 1. supr. de sportul. & sumptib. in diuers. iudic. fac.* sed ob rationem, quæ sequitur in Defin.

13 Neque enim poterat ex ea solutione nasci liberatio, quin solutio ipsa confirmaretur, quia quamdiu pendet ius condictionis, pendet etiam ius liberationis, *l. qui hominem* 34. *§. si gener. l. si quis offerenti* 58. *l. pupilli* 96. *§. vlt. l. qui res* 98. *§. rem autem. D. de solut.* nisi in casu *l. Neratius* 63. *D. de cond. indeb.*

14 *L. 3. C. si in caus. iud. pig. capt. sit. l. si ob causam* 13. *C. de euict.*

15 *Arg. l. cum mandatu* 23. *in fin. D. de minor. l. 1. §. ii quoque. D. de oblig. & action.*

16 Nam & debitoris intererat vt liberaretur, cum species acquisitionis fit liberari ab obligatione, *l. species* 11. *D. de acceptil.*

17 Imperfecta enim lex esset, quæ aliquid fieri prohiberet, si factum nō coerceret, vt Vlpian. præfatur *in fragment. tit.* 1. Exemplum est in lege Cincia, de qua eo loco. Item *in l. & si quis* 14. *§. Diuus autem Marcus. D. de relig. & sumpt. funer.*

DEFINITIO IV.

Executio facta die Dominico, licet contra verum debitorem, non tenet, nec tamen nisi procuratore fiscali requirente rescinditur.

EXecutio, quæ die Dominico aliove festo & sacro facta est, licet contra verum debitorem tenere non potest, & ante omnia reuocanda est, [1] Præstito etiam quanti interest debitoris, [2] Procuratore tamen fiscali, aut qui in eius locum substitutus sit, non solo ipso debitore id requirente, [3] quoniam ad publicam magis quam ad priuatam vindictam eius iniuriæ persecutio pertinet. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 22. infr. de execut. rei iudic.

1 *L. omnes dies* 7. *l. seq. & l. vlt. C. hoc tit.*

2 Vt fit generaliter, & faciendum est, quoties executio aliqua nulliter & perperam facta est. Omnis enim executio, quæ non est iuris, habet iniuriam, *l. iniuriarum* 13. *§. 1. a contr. seus. & §. sequent. de iniur. l. 5. Cod. quor. appell. non recip. l. 5. Cod. de iur. fisc. lib.* 10.

3 Ioan. Pap. *in syntagm. arest. lib.* 7. *tit.* 10. *§.* 2.

4 *Arg. l. locatio* 9. *§. quod illicite, D. de public. & vectig.* Priuatim namque nihil interest veri debitoris, cuius interesset potius vt liberaretur, quemadmodum diximus ad *Defin. precedent. num.* 16.

DEFINITIO V.

Sola pronunciatio sententiæ fieri potest etiam die feriato, dum ne in honorem Dei sit feriatus.

NOn ex eo solo sententia nulla est aut annullanda, quod pronunciata sit die feriato, si non in honorem Dei feriatus fuit. [1] Cæteris enim diebus, quantumlibet feriatis, nihil vetat fieri ea omnia, quæ citra causæ cognitionem expediri possunt. [2] *Ita Senatus* in causa fratrum Broche, & Antonij Baudard, 7. Id. April. 1595.

1 *L. vlt. C. hoc tit.* etsi inter feriatos dies, & qua de causa feriati sint, non distinguunt Imperatores, *in l. omnes dies* 7. *eod.* sed tantum inter iuridicos & feriatos. Huius tamen distinctionis argumentum quoddam præbet, quod scriptum est *in l.* 8. *eod.* vt actus omnes, seu publici seu priuati præterquam emancipandi & manumittendi in paschalibus quindecim diebus conquiescant.

2 *Arg. l. 2. & 3. D. h. t.* itaque diebus iis, qui non in honorem Dei feriati sunt, neque iudicium esse potest, neque iudicatum

Source : BIU Cujas

ſed iudicati pronunciatio fieri poteſt, *l.6.eod.* quod tamen mihi duriuſculum videtur, quia iudicatum ex ſola pronunciatione totum conſtituitur, videturque eo die iudicari, quo fit pronunciatio, *l.1.D.de re iudic.*

[DEFINITIO VI.

Rogationum feriæ non ſunt indictæ in honorem Dei.

FErias rogationum indictas eſſe conſtat ex cauſa ſupplicationum (minores litanias vocant) quas per illos dies Mamertus Viennenſis Archiepiſcopus primum inſtituit, eo tempore quo graſſantibus morbis quibuſdam nouis non aliud tutius, aut promptius ad placandam Dei Opt.Max.iram, auxilium aduocari poſſe videbatur. [2] Quo ſanctiſſimi viri, exemplo ſubinde per totam non modò Galliam, ſed etiam Italiam, Europam denique vniuerſam eædem ſupplicationes indici & frequentari cœperunt, [3] Retentúſq; ab eo tempore mos ille etiam poſt fugata morborum pericula, ſuccedentibus in dies pro miſera rerum humanarum condicione ac viciſſitudine aliis atque aliis penè innumeris, quæ cùm minùs timentur, magis imminent. Nec hominibus tantùm, quorum præcipuè ſaluti proſpiciendum fuit, ſed etiam frugibus, quas ea potiſſimùm anni parte periclitari annuis propemodum experimentis compertum eſt. [4] Ea res facit vt ferias iſtas non tam in honorem Dei, quàm hominum gratia comparatas eſſe appareat. [5] Eiuſque rei argumentum euidentiſſimum illud etiam eſt, quod qui mechanicas artes exercent, nec iis diebus ſe abſtinent [6] extra horas ſolemnibus illis ſupplicationibus conſtitutas. Proinde quamuis nullus per illos dies Senatus habeatur, [7] non ideo tamen ab iis, quæ ad iudicij ordinandi, puta iurandorum, audiendorúmque teſtium ſolennitatem pertinent, abſtinendi neceſſitas vlla eſt. Súntque improbatæ à Senatu noſtro pleræque inferiorum iudicum ſententiæ, qui teſtationes & inquiſitiones iis diebus factas, quaſi in honorem Dei feriæ fuiſſent, nullas & irritas eſſe pronunciauerant. *Ita Senatus* ſæpius, vt relatum eſt 7.Cal. Iunij 1612.

1 Maiores enim Litaniæ ſunt Romanæ, & quæ ex ſummi Pontificis authoritate decantantur.

2 Quid enim non poteſt apud Deum Chriſtiani populi oratio? iuxta illud Euangel. *Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.* Et iterum, *petite, & accipietis.*

3 Vt ſolent quæ à bona cauſa initium & originem ſumpſerunt facilè inualeſcere ac in conſuetudinem paulatim tranſire, *l.quæſitum 12.§.ſed ſi fundus 27.de inſtruct. leg.l.antep. D. de legibus.*

4 Nam & fruges omnes Deus Opt. Max. non niſi hominum gratia comparauit, *l.vetus. quæſt.68.D.de vſufr.l.in pecudum 28. D.de vſur.*

5 Cùm pro immediata cauſa habeant ſalutem hominum & fructuum conſeruationem.

6 Quomodo abſtinere iubentur diebus omnibus in honorem Dei feriatis. Vide *Defin.2.num.6.ſupr.*

7 Vt nec alius iudex quiſquam iis diebus pro tribunali ſedere poteſt. Sunt enim dies nefaſti, per quos tria verba ſilentur, vt eſt apud Ouidium, illa ſcilicet vulgaria, Do, Dico, Addico.]

TIT. XII.

DE IVRISDICT. OMN. iudic. & for.compet.

DEFINITIO I.

Venditor quando ſequi debeat forum emptoris, & quando non.

QVOD per manus traditum eſt, venditorem ſequi forum emptoris, [1] eo pertinet, vt ſi venditor fateatur ſe teneri de euictione, paratúſque ſit rem defendere, fori vero exceptionem obiiciat, vt litem principalem ab eo iudice, qui inter emptorem & petitorem cognoſcit, ad ſuum iudicem reuocet, non audiatur. Ibi enim res defendenda eſt vbi petitur, [2] eadémque lis eſt, quam emptor & quam emptoris nomine venditor aduerſus petitorem exerceat. [3] Cæterum, ſi venditor neget ſua intereſſe, quaſi de euictione non teneatur, quemadmodum nouam litem aduerſus eum hoc nomine inſtitui neceſſe eſt, & quidem perſonali actione, quippe, quæ vel ex natura actionis venditi, vel ex ſtipulatione venditionibus inſeri ſolita proficiſcatur; [4] Ita fieri nequeat, vt venditor coram alio quam ſuo iudice ex cauſa inuitus conueniatur. [5] Vulgaris enim feréque perpetua iuris regula illa eſt, Actorem forum rei omnimodo ſequi debere. [6] Alio tamen iure, ex inueterato pragmaticorum errore, vtimur. [7] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Guilielmi de Gadaigne Seneſcalli Lugdunenſis, & Dominæ Ioannæ de Gorreuod Dominæ de Meximien, 5.Id.Iul.1588.

1 *L.venditor 49.D.de iudic.l.1.in fin.C.vbi in rem act.*

2 Alioqui defendere non eſſet id facere, quod dominus in litem faceret, *l.ſed & hæ 35.§.defendere.D.de procurator.* aut eandem vicem quam reus ſubire, *l.minor 51.§.quoniam, eod.* ſi venditor proprij fori priuilegium allegare poſſet ad emptoris litem defendendam.

3 Alienæ enim liti interuenire dicitur venditor, non ſuam inchoare, qui ab emptore laudatus venit ad iudicem, *l.qui proprio 46.§.qui alium, eod.tit.De procurat.*

4 Nemo enim dubitat, quin actiones ex vendito & ex ſtipulatu ſint perſonales, cum profiſciſcantur ex contractu.

5 Propriàm namque litem hoc caſu exercet venditor, non alienam, vt in caſu *d.l.venditor. & d.l.1.C.vbi in rem act.*

6 *L.2.C.hoc tit.l.vlt.C.vbi in rem act.*

7 De quo vide, quæ ſcripſi in Chiliad. *De error.pragmat. Decad.2.Err.vlt.*

DEFINITIO II.

Non ſemper indulgendum eſſe literis requiſitoriis.

MAgiſtratuum omnium, præſertim eorum, qui ſupremam exercent iuriſdictionem, officium quidem eſt, vt licet iis præſint prouinciis, quæ pari ſupremoque Principum Imperio diſtinctæ ſunt, mutuas tamen iuris dicundi functiones mutuis auxiliis tueantur, ſi quid ſit, quod alius alium rogatum velit. [1] Sed tamen cauere diligenter debent, ne, dum id agunt, vt alienæ ſubueniant iuriſdictioni, propriam negligant & offendant. [2] Itaque ſi is, qui vni præeſt prouinciæ, rogetur ſuæ iuriſdictionis hominem, qui ab alterius prouinciæ aduerſario conueniatur, ad eius iudicem remittere, licet ob eam cauſam, quæ ad litem in alia prouincia cœptam pertineat, non debet concedere. [3] In eoque non immerito notata eſt à recentioribus maiorum noſtrorum facilitas, quos vt vrbaniores viderentur, contra facere ſolitos accepimus. Spectat enim id ad Principis auctoritatem publicámque prouincialium vtilitatem, ne & longioribus & diſpendioſioribus vexentur litium incommodis, ſi extra prouinciæ ſuæ fines litigare compellantur. [4] Secundum hæc, cum Geneuas quidam pro noſtrate apud Geneuates fideiuſſiſſet, ex eáque cauſa apud ſuum iudicem conuentus literas ab eo impetraſſet aduerſus debitorem vt iudicio adeſſet, litiſque periculum in ſe ſuſciperet, rogato etiam Senatu, vt earum literarum executionem permitteret; non putauit *Senatus* permittendam. [5] Etſi enim Geneuatum Rempublicam nullam agnoſcimus nullámque magiſtratuum, à quibus regnatur, ſupremam in ſuos po-

teſtatem

teſtatem, quæ tota Sereniſſimo Duci noſtro ſupremi imperij iure iam inde à tot ſeculis competit, quamdiu tamen ius eſt in armis, vimque legibus factam vlciſci non licet, cogimur fere in omnibus ſic cum iis agere, ac ſi tales illi eſſent, quales ſe impune iactitant. [6] Permiſit tamen Senatus, denunciationem fieri debitori litis apud Geneuates inſtitutæ, vt ſi ſua putaret intereſſe, fideiuſſorem ſuum eo loco, vbi conueniebatur, defenderet. [7] Quo remedio viſum eſt abunde conſultum & iuri publico & indemnitati fideiuſſoris, qui à ſuo iudice quandocunque poſtea condemnatus, paratam vtique habiturus ſit actionem ad quicquid ſua intererit conſequendum aduerſus debitorem, qui de lite factus certior neque defenderit neque ſoluerit. [8] *Ita Senatus* 13. Cal. Ianuar. 1594. *Eodem* iure Curiam Gratianopolitanam non ita dudum vſam ſcio pro Do. de Valentier Delphinate, contra Dominum Comitem de Monreal, cum hic tanquam fideiuſſor apud Senatum noſtrum conuentus, debitorem Delphinatem, pro quo fideiuſſerat, ad ſuſcipiendam litis defenſionem iudicio adeſſe vellet. Hæc, ſi de cauſa ciuili agatur. Sin de criminali, quid iuris ſit, dicam ſub tit. Vbi de crimin. agi oport. Defin. 1.

1 Ne alioqui caſſa ſit iuſti iudicis cognitio, ſi definitioni executio non tribuatur, vt ait *l. epiſcopale* 8. *C. de epiſc. audient.* in eamque rem frequens & neceſſarius eſt vſus literarum, quas Pragmatici *requiſitorias* vocant. De quibus *in l. à Diuo Pio* 15. §. 1. *de re iud. l. ſolent Præſides* 7. *D. de cuſtod. & exhib. reor.* Nouell. 17. *de mandat Princip. c.* 14. § *ſed etiam ſuſcipientes*, & in Nouell. 90. *de teſtib. c.* 5. §. *& quoniam.* & in Nouel. 134. *Vt null. iudic. c.* 5. *verſ. ſi vero cognoſcatur.* Itemque *in l. properandum* 13. §. *ſin autem reus abſuerit. C. de iudic.* Vide Pet. Rebuff. *in tract. de lit. requiſ. ſeu rogat. tom.* 2. & Gayl. *lib.* 1. *obſer. c.* 56. *nu.* 5.

2 Alioqui iuriſdictiones turbarentur, quod fieri non debet, *l. vlt. D. de iuriſdict. l. cum vnus* 12. §. *pen. D. de rebus auct. iudic poſſid. l. magis puto* 5. §. *illud quæri*, *D. de rebus eorum qui ſub tutel. l. conſulta* 23. *C. de teſtam.* Inde eſt, quod ſupradictas literas requiſitorias Doctores Itali vocant literas *mutui compaſſus*, *ad dict. l. vlt. de iuriſdict.*

3 Proſpicere enim debet Præſes prouinciæ quantum poteſt, ne prouinciales ſui ſuperuacuis litibus aut ſumptibus vexentur, & iniquo illo damno afficiantur, *l. illicitas* 6. *in princip. verſic. item ne quis iniquum. D. de offic. Præſid.* Nam magiſtratus adeoque iudex quilibet imperium ſuum ad vtilitatem litigantium referre debet, *l. generaliter* 9. *D. de off. Præſid.*

4 *Cap. quia nonnulli, extr de reſcript. l.* 1. §. *vlt. & l.* 3. *in prin. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

5 Quoniam permiſſa eiuſmodi executione, futurum erat, vt perſonalem actionem coram non ſuo iudice ſuſcipere noſtras cogeretur, contra *l.* 2. *C. hoc tit.*

6 Ideoque in aliis licitis caſibus literas, quas illiiad nos requiſitorias ſcribunt, perinde accipimus, iiſque acquieſcimus, ac ſi ſupremam in iis poteſtatem aliquam agnoſceremus. Viciſſim tamen ad eos literas requiſitorias non ſcribimus, niſi rogatis generaliter omnibus magiſtratibus, ad quos res pertinebit.

7 Actus enim ille denunciationis eſt extraiudicialis, ideoque poterat fieri etiam irrequiſito Senatu, dummodo teſtibus præſentibus, *l. Æmilius* 38. *D. de minor. l.* 5. *in princ. &* §. 1. 2. *& 3. D. quod vi aut clam.* Non enim fit denunciatio in vim citationis, *l.* 4. §. *prætor ait*, *D. de damn. infect.* ſed tantum ad notificandum & certiorandum, *l. item veniunt* 20. §. *petita. D. de petit. hered. l.* 1. §. *denunciare. D. de liber. agnoſ. l. ſi rem* 29. §. *quolibet tempore. l. ſi ab emptore* 49. *l. ſi dictum* 56. §. *ſi præſente, & ſeqq. D. de euict.*

8 *L. minor* 39. §. 1. *verſ. denunciare, eod.* Denunciatio enim conſtituit aduerſarium in mala fide adeoque in dolo, quoties ab eo facta eſt, qui denunciandi ius habuit, *l. quadam* 9. §. 1. *D. de edend. l. tutor* 47. *à contr. ſenſ. D. de minor.* Imo & ſufficit feciſſe quem, ne poſſit ſibi denunciari, *l. ſi ideo* 55. §. *vlt. & d. l. ſi dictum* 56. §. *ſimili modo*, *D. de euict.*

DEFINITIO III.

Contumacia præſcriptionem fori excludit.

IN ius vocatus à non competente iudice, ſi ad diem non adfuerit iterum vocatus, præſcriptionem fori, quam initio habere potuit, obiicere amplius non poteſt. [1] Iuriſdictionem enim approbaſſe intelligitur, qui per ſuam contumaciam iudicem coegit, vt ſe iterum vocari iubere debuerit. [2] Quiſquis enim vocatur, licet ex aliena iuriſdictione ſit, tamen venire debet hoc ipſum dicturus, vt ſciatur huius-ne an illius ſit iuriſdictionis. [3] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Intellige, ſi non ſit omnino euidens incompetentia. Quid enim ſi laicus ad forum clerici vocatus ſit, aut clericus ad forum laici vt dicemus *Defin. ſeq.*

2 Quid enim aliud mitius aut leuius facere poſſit iudex aduerſus contumacem? *l. & poſt edictum* 73. *D. de iudic. l. conſentaneum* 8. *C. quomod. & quand. iud.*

3 *L. ex quacunque* 2. *D. ſi quis in ius vocat. non ier. l. ſi quis ex aliena* 5. *D. de iudic.* Et ſane cum exceptio fori ſit declinatoria & conſequenter dilatoria, neceſſe eſt eam opponi ab initio, *l. exceptionem* 19. *C. de probat.* id eſt, ante litem conteſtatam, *l.* 2. §. *vlt. & l.* 3. *D. de except.* Ergo & ante contumaciam, quia contumacia non ſolum pro præſentia eſt, ſed etiam pro conteſtatione, Auth. *qua in prouincia, C. vbi de crimin. agi opor.* alioqui contra abſentem, quantumuis contumacem procedi non poſſet ad diffinitiuam ſententiam, *d. l. conſentaneum, & l.* 1. *C. eod. quomod. & quand. iud.*

DEFINITIO IIII.

Quid ſi incompetentia ſit euidens.

HVic conſequēs eſt, vt ſi iudex eccleſiaſticus eum, quem laicum eſſe ſciat & fateatur ob rem, quam conſtet non eſſe fori eccleſiaſtici, in ius vocari præceperit, aut contra laicus eccleſiaſticum, non idem dicendum ſit, quia nec dubitatur, quin omnino diſtinctæ ſint eccleſiaſticorum & laicorum iuriſdictiones, [1] adeo vt neque ex voluntate conſenſuque eius, qui vocatus eſt, poſſit aut hæc illa prorogari, [2] ne iuri publico præiudiciū fiat, cuius maxime intereſt, vt ſuam quæque retineat auctoritatem, mutuis etiam auxiliis in eam rem, ſi opus ſit, collatis. [3] Quare nec nocebit clerico, quod tribus, ſi voles edictis ad iudicem laicum vocatus non venerit, ſi modo conſtet iudici & in confeſſo ſit clericum eſſe eum, qui conuenitur. [4] *Ita Senatus* pro D. Epiſcopo Bellicenſi; contra Epiſcopum Auguſtanum menſ. Decemb. 1589.

1 *Cap. at ſi clerici* 4. vbi Canoniſt. *Extr. de iudic.* Adeo vt nec valeat conſuetudo in contrarium, Rot. *deciſ.* 10. *de conſuet. in antiq.* Excipiendi tamen ſunt quidam caſus notati per Mynſing. *centur.* 2. *obſeru.* 67.

2 *Cap ſignificaſti, & c. ſi diligenti. Extr. de for. compet.* Caſtr. *ad l. pen. num.* 4. *C. de pact.*

3 *L. Epiſcopale* 8. *C. de epiſc. audient.*

4 Guid. Pap. *quæſt.* 77. *&* 139. Facit *l. vnic. C. qui pro ſua iuriſd. iudic. dare darive poſſ.*

DEFINITIO V.

Saluaguardia per Principem conceſſa non tollit iuriſdictionem Domini inferioris.

ID genus diplomatis principalis, quo quis ſe ſuáque omnia in Principis protectionem ſpecialem inſinuat (vulgo Saluamguardiam vocant) ſicuti nullum ius tribuit impetranti, ſed competentis duntaxat, ſi quam habebat poſſeſſionem, conſeruat, [1] ita de ordinaria inferiorum iudicum iuriſdictione nihil detrahit, [2] ſed ſi qua poſſeſſionis controuerſia emergat, ex diplomate agendum eſt coram eodem iudice, qui etiamſi diploma nullum eſſet, de ea re cognoſceret. [3] Idémque cæterorum diplomatum ius eſt, ſiue de debitis ſint, ſiue de emphyteuſi, ſiue ad cauſam reſtitutionis in integrum concedantur. Vt enim his omnibus caſibus diplomatis impetratio neceſſaria ſit ab iis primum inductum eſt, qui de locupletando Principis ærario potius quam de inferiorum iuriſdictionum auctoritate nullo modo imminenda cogitarunt. [4] Eoque paſſim iure vtimur.

1 Habet enim implicitam cauſam interdicti retinendæ poſſeſſionis, cuius nec frequentior vllus apud nos vſus eſt, quam ex huiuſmodi diplomatibus.

2 Supremi enim optimique Principis eſt, omnes omnium

Source : BIU Cujas

iurisdictiones, licet inferiores, tueri non turbare aut infringere, *l.vlt.D.de iurisd.omn.iud.l.vlt.C.vbi & apud quem cognit.in integr.restit.l.consulta 23.C.de testam.*

3 Alioqui quod pro tuendo possessoris iure constitutum & inductum esset, ei noceret, qui in iurisdictionis suæ possessione esset. Contra *l.vnic.Cod.qui pro sua iurisdict.iudic.dare darive poss.*

4 Sic enim debent accipi rescripta omnia Principis, ne alieno iuri quicquam derogetur, *l 2.§.si quis à Principe.D.ne quid in loc.public.* neve beneficium Principis alteri sit captiosum, *l. Paulus notat 8.de præt.stipulat.* Nam nec priuilegium à Principe concessum ad alienam iniuriam porrigi oportet, *l.impuberi 40. D.de admin.& peric.tutor.*

DEFINITIO VI.

Feudi iudex competens est in quacunque actione, quæ feudi nomine instituatur & inter quoscunque.

CVm de feudali iure agitur, iudex feudi competens est inter quascunque personas, [1] non solum si in rem actio exerceatur, sed etiam si in personam: cum quæ in personam actio competit contra feudatarium ex feudi iure & ratione feudi detur. [2] Idem in emphyteusi quoque iuris est. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 7.Cal.Aug.1592.

1 *Tit.47.an apud iudic. vel curiam domin. quæst feud.deb.termin.lib 2 feudor.*
2 *l.vlt.versic.sed & in locis.C.vbi in rem act.*
3 Guid.Pap *quæst.42.*

DEFINITIO VII.

Ad nudam chirographi recognitionem potest clericus apud iudicem laicum conueniri.

AD recognoscendum aut denegandum chirographum potest clericus apud iudicem laicum, & vicissim laicus apud iudicem ecclesiasticum conueniri. Neque enim quisquam in ea re iudex incompetens est, cum ea interpellatione non tam id agatur, vt fiat condemnatio, quam vti ne debiti probatio intercidat, [1] vtque ab eo saltem tempore ius pignoris creditori acquiratur in bonis debitoris. [2] Proinde facta chirographi recognitione, natáque hypotheca, nouum genus actionis proponendum erit, agendúmque aut personali coram iudice ecclesiastico, [3] aut hypothecatia coram seculari, qui eiusmodi actionis iudex competens est, [4] non solum si de profanis clerici rebus, sed & si de beneficij fructibus tractetur. *Ita Senatus* pro Reuerendiss. D. Ioanne Gothofredo Genodio Episcopo Bellicensi, contra Episcopum Augustanum mens.Decembr.1589. Et rursum ex tempore pro D.Ioanne Baptista Cauet, contra D. Abbatem Ambroniaci, 17.Cal.Ianuar.89.

1 Quo respectu multa passim recipiuntur, quæ alioqui non essent iure recipienda, vt in *lege Aquilia 40.D.ad leg.Aquil.* quia probatio veritatis lumen est, *l.per hanc 4.in fin.C.de temp.& repar.appell.*

2 Postquam eo iure vtimur, vt ex sola chirographi agnitione vel denegatione inducatur ius tacitæ hypothecæ. De quo videnda sunt, quæ scripsi Decad.1. *De error pragmat.Err.1.*

3 Quia actor sequi debet forum rei, *l.2.C.hoc tit.*

4 Nam actio hypothecaria, id est, pignoris persecutio in rem est, *l.pignoris 17.D.de pignor. l.pignoris 18. C.eod.l.2.C.si vnus ex plurib.hered.*

3 Fructus enim beneficij temporalem magis quam spiritualem causam, qualitatem & conditionem habere intelliguntur. Pendent enim ex iure possessorij, quod ipsum creditur esse temporale. Guid.Pap. *quæst.1.* Adde Guid.Bened. *in verb.& vxorem à num.414.vsque ad num.420.*

DEFINITIO VIII.

Casus duo, in quibus etiam persona clerici potest coram iudice laico conueniri.

QVidam casus sunt, in quibus receptum est, vt etiam personali actione clericus apud iudicem laicum conueniri possit. Inter quos ille est, Si clericus à suo iudice condemnatus parere nolit, censuras negligens ecclesiasticas. [1] Alter est si non opposita fori præscriptione passus sit, se à laico condemnari. Nam in iudicati actione, quæ in personam est priuilegium fori obiicere non poterit, Quasi malitiose & dolo malo exceptionem distuliss videatur, vt iudicium irritum esset. [2] Quæ ratio ostendit de eo clerico nos tractare de quo dubitari probabiliter possit, an clericus sit necne. [3] Nam si exploratum & notorium esset, non posset videri taciturnitate ipsius actor deceptus qui clericum esse non ignorasset: [4] Nec causa vlla subesset propter quam ex rei silentio, iudicis laici iurisdictio prorogata videri deberet, quam nec expresso consensu tametsi voluisset prorogare potuisset. [5] *Ita Senatus* ex tempore, contra N.Reuellum, 4.Cal.Iunij 1593.

1 Guid.Bened. *vbi supra prox.* Capell.Tholos. *quæst.489.*
2 Petr.Rebuff. *in tract.de sentent.execut. art.3. gloss.2 num.3.* Ioan.Papon. *in synt.agm.Tit. De la iurisdict.temporelle.§.8.& 21.* Neque enim malitiis indulgendum est, *l.in fundo 38. D.de rei vindic.*
3 Iunge quæ scripsi *Defin.4 supr.*
4 *l.nam si actor 26.D.de rei vindic.l.1. in fin. C.de act.empt.*
5 Dixi *supr.Defin.4.nu.2.* Nec enim maior vis esse debet taciti quam expressi, aut fictionis quam veritatis. *l.sed addes 19.§. penult.D.locat. l.3.D.de reb.cred.* consensus autem, qui ex contumacia inducitur, non nisi fictus est, tacitamque inducens prorogationem.

DEFINITIO IX.

Potest agi contra clericum coram iudice laico, vt declaret an transactioni stare velit, an sententiæ ab iudice ecclesiastico redditæ?

EX transactione quidem non magis quam ex alio vllo contractu personalis actio contra clericum coram iudice laico exerceri potest. [1] Sed cum post sententiam ab ecclesiastico iudice redditam, à qua fuerat prouocatum, transactio facta esset, Visum est non inutiliter apud laicum iudicem institutam actionem, qua clericus non ad aliud vrgebatur, quam vt declararet an stare transactioni an iudicati executionem pati mallet, [2] cum ex eiusmodi petitione nulla sequi posset condemnatio. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sufficit enim personalem actionem esse vndecunque tandem illa sit, ne coram laico iudice possit exercri, *cap.at si clerici 4. Extr.de iudic.cap.significasti.& cap.si diligenti.Extr.de for.comp.*

2 Iuxta *l.si diuersa pars 14. C.de transact.* Nam clerico nolente transactioni stare, ex integro agendum fuisset coram laico iudice.

3 Id enim vnum est quod iure prohibetur, ne clericus à laico, aut laicus à clerico absolui vnquam possit aut condemnari. Nec sane sententia dicenda est, quæ neque absolutionem continet, neque condemnationem, *l.1. D.de re iudic.*

DEFINITIO X.

Eius esse debet cognitio de sumptibus litis, cuius est de negotio principali.

CVm iudex laicus per iuris imperitiam inter clericos personali actione proposita cognouisset, & ab ea sententia condemnatus ad Senatum prouocasset, Placuit male quidem iudicatum, [1] condemnarique in litis appellatoriæ expensas eum debere, qui obtinuerat: [2] Sed tamen nihil de primæ litis sumptibus decernendum, propterea quod eiusdem iudicis cognitio de sumptibus esse deberet, cuius erat de negotio principali, [3] cùm non semper fori præscriptione, sed de institutæ actionis iure, mutuo collitigatorum consensu disceptatum proponeretur. [4] Itaque cum is consensus iurisdictionem incompetentis iudicis prorogare non potuisset, ne expressa quidem vo-

Source : BIU Cujas

dem voluntate,[5] Visum est ad ecclesiasticum iudicem remitti totam rem oportere. *Ita Senatus* 9. Calen. Iunij 1590.

4 Ex iis quæ diximus Defin. 4.7. & 8. *sup. hoc tit.*

2 Quia sententiam nullo iure latam nulla etiam ratione defenderat. Et iuris regula est Victum victori in expensis esse condemnandum. *l. properandum* 13. §. *siue autem alteutra. C. de iudic. l.* 4. *C. de fructib. & lit. expens. l.* 1. §. 1. *D. de vacat. & exhus. muner.*

3 Cum expensarum condemnatio sit accessoria, nec nisi officio iudicis fit. *l.* 3. & *d l.* 4. *C. de fructib. & lit. expens.* Is enim de accessoriis cognoscere debet, qui cognouit de principali. *l.* 1. *C. de ordin. iudi. l.* 3. *C. de iudic.* [Sic dicimus posse iudicem ecclesiasticum cognoscere etiam de dote damnis & interesse si sint ita coniuncta cum quæstione matrimonij. Glos. *in cap. si annuum* in verb. *dependentibus, libro sexto*, & ibi Gomez. *num* 20. Sylvest. in verb. *dos*, § 14. *vers. septimo.* & Innoc. *in cap.* 1. *nu.* 3 *vt lit. non contest.* licet in Gallia, vt audio, id non obseruetur]

4 Non enim de alia re pronunciare iudex potest, quam de qua cognouit. *l. de qua re* 74. *D. de iudic.*

5 Cap. significasti. & cap. si diligenti. *Extr. de for. compet.* Castr. *ad l. pen. C. de pact.*

DEFINITIO XI.

Iudex delegatus mulctæ dicendæ ius habet.

IVdex à Principe delegatus æque ac ordinarius mulctæ dicendæ ius habet, præsertim vt mandatam sibi iurisdictionem tueatur.[2] *Ita tractatum* est 6. Calen. Iul. 1591.

1 Guid. Pap *quæst.* 60.

2 Omnibus enim magistratibus præterquam daumuiris, permissum est iurisdictionem suam pœnali iudicio defendere. *l.* 1. *D. si quis ius dicent. non obtemp.*

DEFINITIO XII.

Potest clericus à iudice laico ex reconuentione condemnari.

LAici quidam egerant ex transactione coram iudice ecclesiastico aduersus parochum actione personali, vt transactioni satisfaceret. Cum ille paratum se dixisset satisfacere, sed ita tamē si vicissim condemnarentur illi ad implenda ea, quæ mutuis conuentionibus, eademque transactione continebantur,[1] Iudex ecclesiasticus omnes simul vnaque sententia ad exequenda placita condemnauerat. Appellantes laicos tanquam ab abusu, quasi à iudice ecclesiastico ex personali actione condemnari non potuissent,[2] Senatus noster non putauit audiendos, cum ipsi priores iudicem elegissent,[3] nec nisi mutua condemnatio ex contractu reciproco fieri potuisset. [4] Maxime vero quod de decimis persoluendis in petitorio tractabatur, quæ cognitio ad ecclesiasticam nō ad secularem pertinet.[5] *Ita Senatus* pro Bertandon parocho de S. Iullin sur Veyle, contra parochianos dicti loci. 11. Cal. Maij 1582.

1 Neque enim poterunt laici agere ex transactione, quin vicissim ipsi satisfacerent omnibus, quæ eadem transactione promiserant. *vulg. l. Iulianus* 13. §. *offerri. D. de action. empt.*

2 Propter euidentem incompetentiam *l.* 2. *C. hoc tit.*

3 *Ex l. cum Papinianus* 12. iunct. *auth. & consequenter. C. de sent. & interloc. omn. iudic.* Guil. Bened. *in verb. & vxorem. nu.* 123.

4 *d* §. *offerri. l. cum te* 6. *C. de pact. int. empt. & vendit. l. si diuersa* 14. *C. de transact. l. quaro* 54 §. *inter locatorem. D. locat.*

5 Est enim decima quid spirituale non temporale, *cap.* 1. & *tot. tit. Extr. de decim.*

DEFINITIO XIII.

Decreto Senatus non potest derogari iurisdictioni inferioris vasalli ignorantis.

SI Senatus postulante actore delegauerit causæ cognitionem alicui ex maioribus pronunciatum iudicis, de re, quam inferioris iurisdictionis dominus ad iudicem suum adferat pertinere, non eo minus saluum est vasallo ius tuendæ propriæ iurisdictionis. Non enim aduersus eum habere vim rei iudicatæ potest decretum, quod inscio eo factum est.[2] Sed tamen obseruare ille debet, vt de eo contendat, non apud iudicum maiorem, qui mandatam sibi à Senatu cognitionem à se abdicare sane non potest.[3] Sed apud Senatum cuius est non solum mandatam iurisdictionem reuocare,[4] sed etiam inferiorum feudatariorum iurisdictiones tueri, sicut & cætera quæ sunt proprij cuiusque patrimonij:[5] Maxime cum eo iure hodie vtamur, vt iurisdictiones omnes patrimoniales esse existimentur, adeoque vtplurimum onerosæ magis quam compendiosæ. *Ita Senatus* pro Illustri D. Georgio de Mouxi Comite de Mouteal. 4. Non. Decembr. 1592.

1 *Vt in l. sæpe audiui* 8 & *l. seq. D. de offic. præsid.*

2 *l. etiam* 29. §. *vlt. D. de minor. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

3 Quia eius qui mandauit vice & partibus fungitur. *l.* 1. §. *qui mandatam. l. cesi prætor.* 3. *D. de offic. eius cui mand. est iurisd. l. solet prætor.* 16. *D. hoc tit.*

4 Etiam post litem contestatam. *l. iudicium soluitur* 58. vbi Bart. *D. de iudic.*

5 Ne turbentur, & confundantur iurisdictiones. *l. vnic. C. qui pro sua iurisd. iudic. dare dari ve poss.*

DEFINITIO XIV.

Clericus repertus in habitu secularis militiæ non habet priuilegium fori.

CLericus in habitu secularis militiæ repertus, cum hoc ipso, quo se ad secularem militiam transtulit, ecclesiasticæ renunciasse credatur,[1] non habet priuilegium fori, si de crimine licet communi nec priuilegiato apud iudicem laicum conueniatur,[2] ac multo magis si de deserta quoque seculari militia præterquā ecclesiasticæ repetendæ causa,[3] deferatur. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 25. Sup. de Episcop. & Cleric.

1 Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 73. *num.* 6.

2 Emanuel Soarez. *in Commun. opin. in verb. clericus.* Guid. Pap. *quæst.* 138. Ioan. Imbert. *lib.* 4. *Instit foren. cap.* 1. Ioann. Papon. *in Synagmat arest.*

3 Ne alioqui nulla ratio sit veniæ & resipiscentiæ, quod fuerit inhumanū, *argum. l. furti* 6. § *pactusque. D. de his qui not. infam.*

DEFINITIO XV.

Clericus à iudice laico personaliter condemnari potest ad expensas litis, non etiam ad fructus rei petitæ.

QVamuis verum sit, expensarū, quæ in litem facta sunt, condemnationem esse personalem,[1] nec posse clericum à iudice laico personalem vllam pati condemnationem:[2] Si tamen aduersus personam ecclesiasticam reali actione apud iudicem laicum egero & obtinuero,[3] perinde ratione sumptuum litis fiet condemnatio, atque si cōdemnatus personale priuilegiū nullum haberet. Id enim in propositæ actionis consequentiam euenire necesse est, vt qui iustam litigandi causam non habuit, expensarum condemnatione mulctetur.[4] Nec alterius iudicis esse potest de sumptibus litis cognoscere, quam eius qui de ipsa lite cognouit.[5] Diuersum est in fructibus rei petitæ. Nā quæ fit fructuum adiudicatio, nō tam in propositæ actionis consequentiam fieri videtur, quam ipsius actionis quædam esse portio, siue actionis iure, siue officio iudicis, vt vocant, mercenario debeantur.[6] Ideoque sic sententiam concipere iudex laicus debet, non vt condemnet clericum in fructibus, sed vt pronunciet mittēdum actorem in rei de qua quæritur possessionem, aut in ea retinendum vel etiam restituendum *cum fructibus*, aut potius *cum fructuum à reo perceptorum resti-*

Source : BIU Cujas

tutione, tacito condemnationis verbo, quod non poteſt perſonam ipſam non afficere. [8] *Ita Senatus* in cauſa N. Bonauenturę Martin. Franciſcani & Matthæi Martin. 8. Id. Febr. 1593.

1 Quia in pœnam temerariæ litis infligitur. *l. eum quem temere 79. D. de iudic. l. 1. §. 1. De vacat. & execu. muner.*

2 *Cap. ſignificaſti. & cap. ſi diligenti. Extr. de for. comp.*

3 Quia in hoc genere actionis ſolet actor ſequi forum loci, in quo res ſita eſt, non inſpecta perſona poſſeſſoris. *l. vlt. C. vbi in rem act.*

4 *l. qui ſolidum 78. §. etiam. de leg. 2. l. properandum 13. §. ſin vero alterutra. C. de iudic.*

5 Quia expenſatum condemnatio fit officio iudicis, & quidem mercenario, quod propoſitæ actioni ſubſeruit, *l. 3. C. de fruct. & lit. expenſ.* Facit *l. qui per colluſionem 49. §. vltim. D. de act. empt.*

6 Ideoque ſolent Iureconſulti ſic loqui, vt dicant fructus venire in actionem aut non venire. *l. videamus generaliter 38. per tot. D. de vſur.* quod ſimiliter de ſumptibus litis nuſquam ſcriptum eſt: nunquam enim veniunt in actionem, licet veniant in condemnationem.

7 Vt ſententia in rem concipiatur non in perſonam.

8 Non enim res condemnari poteſt, ſed perſona ad aliquid dandum vel faciendum. *l. 3. C. de ſent. & int. omn. iud.*

DEFINITIO XVI.

Iudex laicus poteſt clericum pœnali iudicio condemnare iuriſdictionis ſuæ tuendæ gratia.

DVobus clericis de beneficij poſſeſſione apud iudicem laicum certãtibus, [1] ſi iudex poſſeſſionem ſequeſtrari iuſſerit, tum alter ex litigatoribus ſequeſtrem in ea poſſeſſione turbauerit, poteſt & debet iudex laicus in clericum turbatorem ſententiam mulctamque dicere. [2] Quia ſicuti de poſſeſſione cognitio ad eum ſolum pertinet, ita permittendum illi eſt, vt iuriſdictionem ſuam, alioqui futuram inanem, pœnali quoque iudicio tueatur. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 18. infr. Vnde vi.

1 Poſtquam eo iure vtimur, vt de beneficij poſſeſſione non quidem adipiſcenda, ſed retinenda cognoſcere iudex laicus poſſit. Guid. Pap. *quæſt. 1.*

2 Licet id non poſſit fieri citra perſonalem condemnationem.

3 *l. vlt. D. de offic. eius cui mand. l. vnic. D ſi quis ius dicen. non obt.* Simile eſt quod dicimus, epiſcopum aut eius officialem punire poſſe quod magis eſt officiarios ſuos laicos de delictis per ipſos in officio commiſſis. Boer. *quæſt. 9. nu. 7.* poſt Aufrer. *in repet. clem. 1. de poteſt. eccleſ. ſuper laic.* Ioan. Andr. & Archid. *in cap. ſi epiſcopus de offic. ordin. lib. 6.* Nam & ea res ad eccleſiaſticæ iuriſdictionis tuendæ cauſam pertinet. Multa enim licent in conſequentiam, quæ principaliter non licent & directo. *l. 1. l. quod dicimus 7. D. de auctor. & conſt. tutor.*

DEFINITIO XVII.

De conceſſa per Principem iuriſdictione & conceſſionis interpretatione.

CVm de Principis iure diſputatur, longe alia ratio eſt iuriſdictionis, alia cæterarum rerum. Quæcunque enim iuriſdictio in Principis territorio eſt, ea vel Principis eſſe, vel à Principe manaſſe præſumitur. [1] Nempe quia nihil eſſe poteſt in territorio, quod non alicui iuriſdictioni ſubiacere neceſſe ſit: [2] Cuius autem potius iuriſdictionem eſſe aut fuiſſe credendum eſt, quam eius, qui ſupremam in territorio habeat poteſtatẽ? [3] Cæteræ vero res nec præſumuntur eſſe Principis nec à Principe manaſſe, ſed eſſe liberæ, & ſingulis poſſeſſoribus proprio dominij & patrimonij iure acquiſitæ, quoniam vnaquæque res naturaliter libera, [4] & vt loquuntur allodialis præſumitur, præterquam ſi in feudum data vel poſſeſſa probetur. [5] Feuda enim omnia à Principe tanquam à fonte fluxiſſe creduntur, cum nec à ſeipſo quiſquam, nec ab alio verisimilius quam à Principe beneficium accepiſſe exiſtimandus ſit. [6] Quid ergo ſi Princeps vniuerſam iuriſdictionem quam in aliquo territorio habebat nobili cuidam conceſſerit? Suprema iuriſdictio excepta cenſebitur, quam ſicut à ſe abdicare Princeps nec ſi velit poteſt, ita multo minus velle credendus eſt. Vaſallos enim non ſocios & Principes facere cogitat Princeps qui nobilibus ſubditos feudũ & omnimodam iuriſdictionem concedit. 7 Itaque & ſupremæ appellationis & aliarum rerum, quæ maiores Principis iudices poſtulant, cognitio excepta intelligetur, [8] eamque iuriſdictionem de retrofeudo, vt loquuntur, Principis recognoſcere vaſallus cogendus erit. [9] Sed & nobiles alij qui in eiuſdem iuriſdictionis territorio habitant excipiendi erũt, ne pari in parem data iuriſdictio videatur: [10] Nec eorum perſonæ tantum, ſed etiam caſtra & ædificia omnia, eorumque continentia cum domeſticis omnibus. [11] An & ſi qua in eo territorio feuda poſſideant? Minime. Siquidem ea exceptio induceret, vt noua iuriſdictio tacite conceſſa videretur iis, de quib. ne locutus quidẽ Princeps fuiſſet. Ac vt ob perſonam eius cui Princeps iuriſdictionẽ dediſſet, haberet etiam ſuper feudis ſuis iuriſdictionem is, qui antea nullam habuerat, [12] aut, quod eſſet abſurdius, [13] vt in iis feudis maneret iuriſdictio Principis, & conſequenter, vt in eodem territorio Princeps cum vaſallo concurrens minorem haberet iuriſdictionem: Vaſallus enim haberet plenam & limitatam, hoc eſt, intra certos territorij limites vniuerſaliter conſtitutam, Princeps vero nullam niſi ſuper hominibus & feudis eius nobilis, qui in illo territorio feuda habuiſſet. *Ita tractatum eſt* in cauſa quadam ardua Idib. Febr. 1593.

1 Quia iuriſdictio ordinaria & contentioſa inhæret territorio *l. vltim. C. vbi & apud quem cogn. in integr. reſt. agit. ſit.* & ibi Bald.

2 Indeque naſcitur præſumptio illa, quod eius ſit iuriſdictio, cuius eſt territorium. *l. vlt. vbi notat. D. hoc tit.* Territorium enim dictum eſt à terrendo. *l. pupillus 239. §. pen. D. de verb. ſignif.*

3 Vnde illud etiam eſt quod iuriſdictio non præſumitur delegata à Principe niſi probetur. [Item quod iuriſdictio quælibet præſumitur non tantum manaſſe à Principe, ſed etiam conceſſa fuiſſe in feudum, & eſſe feudalis. Paul. de Caſtr. *conſ. 179. num. 15. lib. 1.* Iacob. à Sanct. Georg. in *ſua inueſtitura*, in verb. *de Caſtro Rubeimontis col. 3. ver. Si tamen tenens caſtrum.* Chaſſ. *in Conſuet. Burg. Tit. de feud. §. 4. num. 18.* Nardus Liparulus Neapolitanus *in addit. ad Iſern. tit. de contr. int. maſc. & fœm. de benefic. pauper. verb. libera. verſ. Hoc fallit in iuriſdictione.* Capyc. *in ſua inueſtitura in verb. feuda, Allodia. col. fin. verſ. Excepto ſi quis teneat iuriſdictionem*, & in verb. *caſtris, col. 2. verſic. eſt bene verum & verſic. Feudorum appellatione in fin.* Abb. *conſ. 82. incip. quamquam in his dubiis lib. 1.* Bald. *ad cap. ad audientiam col. vlt. de præſc.* vbi ait, quòd ſi Eccleſia concedat alicui iuriſdictionem præſumitur concedere in feudum, & ideo debet iurare fidelitatem, quod dictum Baldi notabile appellat. Iaſ. *in l. ſi prius num. 42. verſ. limita prædictam concluſionem D. de oper. nous nunciat.*]

4 *l. 1. l. altius 8. Cod. de ſeruit. & aqua.* Alciat. *lib. 2. de præſ. præſ. 3.*

5 Adeo vt nec niſi per ſcripturam probari poſſit. *l. 1. C. de iur. emphyt.* Clarus *lib. 4. ſentent. in verb. emphyteuſis quæſt. 4.* Intellige niſi probetur res iam antea feudalis fuiſſe vel emphyteuticaria. Hoc ipſo enim hodie præſumetur talis. Ant. Gayl. *lib. 2. obſerv. num. 1. 3. 4. 5. 6.* adde rurſus niſi pro ea re præſtetur ſeruitium aliquod perſonale. Gramm. *Deciſ. 77.* aut ſi in Principis reſcripto, vel alia ſcriptura narratum eſſet bona eſſe feudalia. Alex. *conſ. 15. num. 5.* Iaſon. *in l. ſi prius. D. de nou. oper. nuntiat.*

6 *tit. 1. & ibi notat. De his qui feud. dar. poſſ. in Conſuet. feud.* Itaque quamuis bona non præſumantur feudalia, tamen feudalia præſumenda ſunt retro feudalia niſi contrarium probetur.

7 Id enim eſt quod dici ſolet, In qualibet conceſſione quantumuis generali ſemper intelligi exceptam perſonam loquentis. *l. inquiſitio 18. vbi notatur. C. de ſolut. l. ſi mercedem 53. §. vlt.* & ibi gloſſ. & Bart. *D. de act. empt.* licet nonnunquam fallat ea regula. *l. Paulus reſpondit 29 §. vlt. D. de pignor.*

8 Nam nec ea in generalem conceſſionem veniunt, quæ quis veriſimiliter non fuerit ſpeciatim conceſſurus, *arg. l. obligatione 6. D. de pignor. l. filiusfamilias 7. D. de donat.*

Source : BIU Cujas

9 In signum superioritatis reseruatæ, licet nullus eo nomine census soluatur. Nam & ea pro quibus census nullus debetur profiteri cogimur, ne incidamus in commissum. *l. interdum 16. §. quoties, & §. Diuus. D. de public. & vectig.* iunct. *l. vniuersi. 5. C. eod.* quamuis ij loci tractent de professione, quæ fit vectigalium conseruandorum potius quam recognoscendæ superioritatis causa.

10 Contra *l. ille à quo 13. §. tempestiuum. D. ad SC. Trebell.*

11 Is enim honor debetur castro & domesticis propter domini personam, quæ alioqui hoc ipso arctaretur, vt alibi domicilium constitueret. Ad quid vero prodesset exceptam intelligi personam ipsius, si non & domus quoque excepta intelligeretur, quæ tutissimum ei refugium esse debeat. *l. plerique 19. D. de in ius vocand.*

12 Quod esset absurdum, & Principis liberalitatem faceret ipsi Principi captiosam, contra *l. cum Aquiliana 5. D. de transact. l. pen. in princ. D. de aur. & arg. leg.* [*l. filio 7. vers. ne beneficium D. vt legat. seu fideic. seruand. cauf. caueat.*]

13 *Arg. l. 3. §. vlt. & l. 4. D de receptis qui arbitr.*

DEFINITIO XVIII.

Quomodo possit iudex laicus de congrua portione cognoscere.

QVamquam de congruæ portionis debito cognoscere iudex laicus non potest, quoniam ea res ad ordinarij cognitionem pertinet: [1] Obtinuit tamen præsertim apud Gallos, & apud nos, vt de eo Iudex laicus incidenter saltem & prouisionaliter pronunciet. [2] Neque id per vsurpationem duntaxat & sine ratione, vt quidam calumniantur, [3] sed vel ob id maxime quod cum lis super petitorio coram iudice ecclesiastico magnas plerumque moras secum trahat, permittendum non est curionem & parochum interim laborare inopia, & alimentis destitutum necessariis animarum sibi commissarum curam salutemque deserere. [4] Interest namque Principis & reipublicæ prouideri ne quid tale accidat. Ideoque & ad Principem, Principisque magistratus ea cura pertinet, [5] nō solum si parochus probet se esse in quasi possessione percipiendæ congruæ portionis (qui casus nullam haberet dubitationem, cum etiam in beneficialibus possessorij cognitio ad iudicem laicum spectet, vt sæpius diximus) [6] sed etiamsi nulla possessionis eiusmodi probatio adferatur. An ergo condemnabit eum qui de congrua portione conuenitur, vt illam præstet? Minime, quoniam id citra personalem condemnationem fieri non posset, cuius ratione nullam omnimodo iudex laicus iurisdictionem habet. [7] An potius pronunciabit retinēdum parochum in quasi possessione percipiendarum decimarum parochiæ? Habet quidem parochus fundatam intentionem in decimarum perceptione intra fines parochiæ suæ; [8] Sed si cōstet alium esse decimarum possessorem, absurdum fuerit & contra iuris regulas, retineri parochum in possessione quam non habeat, aut restitui ei possessionem quam nunquam habuerit. [9] Atqui verum est congruam portionem ex decimis percipiendam esse, in eamque rem decimas ipsas pignoris quodammodo iure & vinculo teneri, [10] nec aliter ordinario incumbere, vt eam portionem præstet, quam si ex decimis aduersus earum possessorem confici non possit. [11] An igitur retinendus erit parochus in possessione percipiendarum decimarum, cum hac saltem adiectione, *quoadusque congrua portio aut certa pecuniæ vel frumenti & vini quantitas pro ea congrua portione præstetur?* Ne hoc quidem. Eadem enim semper obstat ratio, quod interdictum retinendæ possessionis præsupponat præsentem possessionem. [12] Supereſt itaque vt pro consequenda congruæ portionis adiudicatione litigatores ad iudicem ecclesiasticum remittantur. [13] Sed interea tamen iudex laicus pronunciabit, Non quidem *ius esse curioni & parocho, sed faciendam ei potestatem percipiendi ex decimis ad eam vsque quantitatem, quæ boni viri arbitrio congrua videri possit,* [14] hoc est, quanta iudici videbitur, qui in ea rē boni viri officio fungi debet; computatis scilicet in congruam portionem iis omnibus, quæ parochus certo & ordinario beneficij sui iure percipere solitus est, non iis etiam quæ pro parochianorum voto & religione incertam habent præstationis rationem. [15] Denique laici iudicis officium hac parte tale esse debet, quale esset si de congruæ portionis iure cognoscendi ius haberet. [16] *Ita Senatus* re accuratissime disputata pro Iosepho Rostaing parocho & curione loci de Mantagnole, contra R. Ioannem Laboret Archipresbyterum Decanatus Sabaudiæ 11. Calen. Mart. 1593. Et rursum pro parocho Sancti Theobaldi de Couz, contra Episcopum Gratianopolitanum 16. Cal. Sept. 1593. Verba autem quibus in Senatusconsulti conceptione Senatus noster vsus est, hæc fuerunt, *Qu'il sera loisible au Curé de prendre & perceuoir, &c.*

1 Petr. Rebuff. *in tract. De congr. port. quæst. 7. nn. 55.*

2 Rebuff. ibid. *nu. 59. & quæst. 9. nu. 80.*

3 Aufret. *ad Decis. Capell. Tholos. 149.*

4 *Argum. l. si institutā 27. §. penultim. D. de inoffic. test. am. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

5 *arg. can. Principes seculi cum sua gloss. 23. quæst. 5.*

6 Ex Guid. Pap. *quæst. 1.* nimirum si de retinenda tantum aut recuperanda, non etiam si de adipiscenda possessione agatur.

7 *Cap. significasti & cap. si diligenti. Extr. de for. comp. cap. at si clerici. Extr. de iudic.*

8 *cap. fin.* vbi glo. *in verb prædiorum. Extr. de paroch. cap. cum homines. cap. quoniam. & cap. cum contingat. Extr. de decim.*

9 *l. bouem 43. §. penultim. de adilit. edict. l. decem. 116. de verb. obligation.*

10 *cap. Extirpanda. Extr. de præb. & dignit.*

11 Non enim tenetur nisi in subsidium ordinarius.

12 Alioqui non posset quis retinere possessionem quam non haberet. Et quisquis agit interdicto retinendæ possessionis, eum necesse est probare quod possideat. *l. 1. 2. & tot. titu. D. vtī possid.*

13 Ne alioqui locum faciat iustæ appellationi interponendæ tanquam ab vsu propter euidentem incompetentiam. *l. 2. C. hoc est l. consulta 23. C. de testam.*

14 Ita enim pronunciaret iudex laicus de iure spirituali, quod facere nullo modo potest.

15 Rebuff. *vbi supr. num. 85. & 86.*

16 Sufficit enim quod de ipsius congruæ portionis iure nihil pronunciet, *arg. l. 1. in fin. C. de ordin. iudic.*

DEFINITIO XIX.

Ex rescripto de debitis non potest fieri executio contra clericum, ne quidem ad finem solius hypothecariæ.

EXecutio cōtra clericum facta ex diplomate principali, quod de debitis vocant, nullius plane momenti est. Nonsolū quod ad eam executionis partem attinet, qua iubetur clericus soluere, (in quo nec dubitandi causa vlla esse potest,) sed etiam ex qua parte ob nō solutum debitum capta sunt pignora, aut missus creditor in possessionem bonorum obligatorum. [2] Quoniam quicquid fit in consequentiam executionis personalis & inualidæ, inualidum quoque esse necesse est. [3] Nec aliud erit si ex eiusmodi diplomate actum sit in rem nulla præcedente à personali executione. Id enim fuerit contra formam literarum, quibus iubetur apparitor à personali executione incipere. [4] Neque ad rem pertinet, quod non possit iudex ecclesiasticus cognoscere de iure litigatorū, quod ad pignora siue conuentionalia siue iudicialia. [5] Non enim ad eum cognitio remittenda est, sed de totius executionis nullitate pronunciandum: [6] Relicta tantum actori potestate clericum conueniendi aut personali actione coram iudice ecclesiastico aut hypothecaria coram laico. [7] Hypothecaria, inquam, quæ non, vt cæteræ, à

Source : BIU Cujas

perſonali executione incipiat, ſed à reali, ſic tamen concepta formula; *in caſum non ſoluti debiti*, quod Galli dicunt *à defaut de payement*. [1] Itaque ſupplicis in eam rem libelli oblatio neceſſaria eſt, & decretum iudicis, quod nouam illâ hypothecariæ formam præſcribat. [2] Cum tamen inter alias perſonas ei quoque, qui ſolam hypothecariam exercere velit, ſufficiat reſcriptum illud in forma de debitis. [10] *Ita Senatus* ex tempore, pro N. Protonotario de Ruboz, 5. Id. Maij 1593.

1 Quia iuſſum illud ſoluendi in perſonam ipſam fit, & dirigitur, quæ tamen neque de Principis neque de laici iudicis iuriſdictione eſt.

2 Quamuis ea executio mere in rem ſit non in perſonam.

3 *Ex reg. l. nihil dolo* 139. §. *cum principalis. de reg. iur.*

4 Forma autem mandati omnino ſeruanda eſt ab executore, alioqui ab eo poteſt appellari. *l. ab executione* 5. *verſ. niſi forte. C. quor. appell. non recip.*

5 Siquid pignorum perſecutio per hypothecariam eſt quid mere temporale, non ſpirituale, de quo proinde iudex laicus cognoſcere debet non eccleſiaſticus.

6 Executio enim, cum ſit quid indiuiduum, non poteſt ex parte nulla eſſe & irrita, quin tota ſit talis, quia nunc actus eſt, licet duas habeat partes, *argum. l. hac ſcriptura* 26. *De cond. & demonſtr. Celſus ait* 23. §. 1. *D de recept. qui arbitr.*

7 Irrita namque facta executione & creditore ex ea cauſa mulctato condemnatione expenſarum, & quanti præterea ideo poteſt intereſſe clerici ſupereſt ius ex integro & rite reateque exequendi.

8 Omnis enim hypothecaria conditionem illam habet, ſi pecunia ſoluta non erit. *l. grege* 13. §. *etiam. l. ſi fundus* 16. §. *in vindicatione. D. de pignor.*

9 A qua ſi iudex receſſerit ab eo appellari tanquam ab abuſu recte poteſt.

10 Sicut & ſufficeret ſi quis actionem perſonalem cum hypothecaria cumulare vellet, quod fieri poſſe conſtat, Guid. Pap. *quæſt.* 108.

DEFINITIO XX.

Contra executionem factam ex iuſſu iudicis inferioris poteſt implorari cognitio ſuperioris, ſi iuſta ſit cauſa.

SI in bonorum meorum poſſeſſionem miſſus ſis ex inferioris iudicis mandato, cuius executioni intercedere mihi licuerit, ego vero iuſtas cauſas habeam propter quas nō ſolum intercedere poſſim, ſed etiam ſupremi magiſtratus, id eſt, Senatus cognitionem implorare, [1] nihil vetat adire me Senatum, & literas impetrare, quibus iubeatur executor & interceſſionē meam admittere, & ad litem tractandam litigatores ad Senatum remittere. Nam cum huiuſmodi interlocutiones inferiorum iudicum, quibus permittitur incipi ab executione contra iuris regulas, [2] idcirco tolerētur, quod per ſubiectam admittendæ interceſſionis clauſulam reſoluantur, vt noſtri loquuntur, in mandatum ſimplicis citationis, [3] perinde eſt acſi citatus ego ad inferiorem iudicem adirem Senatum, peteremque vt cauſæ cognitionē ſibi adrogaret. [4] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, in cauſa viduæ N. Milliet procuratoris fiſcalis prouinciæ de Gez 7. Id. Iul. 1593.

1 Puta ex ea cauſa de qua *in tit. ſeq. Quand. Imp. int. pupill. & vid.*

2 *l. 1. C. de execut. rei iudic.*

3 Bart. *in d. l. de pupillo* 5. §. *meminiſſe. D. de oper. noui nunciat.* Imbert. *in Inſt. foren.* ideoque hæc clauſula. *De admittenda interceſſione*, dicitur iuſtificatiua, vt ſcripſimus alio loco.

4 Poteſt enim maior iudex cauſæ cognitionem aut iure ordinario ſibi vindicare, & ab inferioris iudicis tribunali ad ſuum transferre, aut etiam extra ordinem, quamuis non niſi ex cauſa euocare, vt ſcripſi *Def. 1. ſup. de iudic.* Facit *l. 1. §. ſi quis in appellatione. D. de appell.*

DEFINITIO XXI.

De interdicta inferioribus iudicibus poteſtate concedenda licentia congregandi populi ad indicendam contributionem.

NOn licet inferioribus iudicibus, ſiue preſint prouinciæ, ſiue minoris territorij iuriſdictionem exerceant, [2] petenti vniuerſitati facultatem impartiri conuocandi populi, vt nouæ contributionis onus aliquod quacumque de cauſa imponatur; Sed ſoli Principi aut Senatui ea res edicto Sereniſſimi Ducis noſtri, quod ad 5. Calend. April. 1584. factum eſt, permiſſa fuit, cæteriſque omnibus omnino magiſtratibus interdicta. [3] Cum inferiorum iudicum inconſulta nimiſque facili liberalitate maximam ex eiuſmodi cōceſſionibus reipublicæ cladem illatam conſtaret. [4] Itaque cum ab inferioris iudicis, qui licentiam hanc dederat, interlocutione quidam prouocaſſet, admiſſa iuſtaq; appellatio pronunciata eſt, tanto magis, quod idem iudex præciſas, vt aiunt, literas Syndicis conceſſerat aduerſus eos omnes, & ſingulos, qui in debitorum catalogo deſcripti eſſent, cum aduerſus eos tantum concedere debuiſſet, quos in eo catalogo deſcribendi ius fuiſſet, [5] quod fieri ſolet his verbis, *contre tous cottiſes & contribuales. Ita Senatus* pro N. Antonio le beuf, contra Syndicos d'Argentine, 12. Calend. Auguſt. 1593. & antea pro N. Chabod, aduerſus Syndicos de S. Rambert. *Sine die.*

1 Quos maiores iuridicos appellamus, quia mandatam à principe iuriſdictionem habent.

2 A Principis vaſallo aliquo mandatam, vulgo dicimus *iudices bannaretos aut bannaretorum.*

3 Quod enim præcipui momenti eſt maioriſque periculi, ſuæ iuriſdictioni reſeruare ſuperior magiſtratus & poteſt & debet, *arg. l. 1. & l. 4. §. duas. D. de damn. infect. l. vltim. C. vbi & apud quem cauſ. in integr. reſtit. l. non diſtinguemus* 32. §. *de liberali. D. de recept. qui arbitr.*

4 In quo tamen derogatum ſane eſt iuri communi, quo vtique permiſſa eſt magiſtratibus collationum indictio, *l. in honoribus* 8. §. *qui muneris. D. de vacat. & excuſ. muner.* nec niſi oratus interdicta. Superuindicti alia ratio eſt, de quo in *l. vnic. C. de ſuperind. lib.* 10. *tit.* 18.

5 Alioqui præcedere debuiſſet inquiſitio iudicis ad ſciendum qui eſſent vere debitores. *l. miſſi in illis verbis, cum iudicem oportuit inquirere debitores. C. de exact. trib.* §. 10. *tit.* 19.

DEFINITIO XXII.

Ceſſionarius an habeat fori exceptionem ex propria perſona.

CEſſionarius qui fori priuilegium ex propria perſona habet ratione dignitatis aut officij tam in agendo quam in excipiendo idem priuilegium retinet, ſi ex iure ceſſo agat vel conueniatur, dummodo cauſam oneroſam ceſſio præ ſe ferat. [1] Nam ſi lucratiuam, [2] durius eſt, vt ex eius qualitate durior aduerſarij conditio [3] propter ceſſionem alioqui ſuſpectam & inuidioſam [4] fieri debeat. *Ita Senatus* ex tempore pro D. Hieronymo de Lambert, contra Mauricium Brocard. 13. Cal. Aug. 1593.

1 Succurrendum namque illi eſt, qui in rem ſuam ſit procurator alterius ex neceſſitate, nec priuilegij ſui iacturam ex ea cauſa ipſum facere oportet. *Arg. l. ſeruum quoque* 33. §. *vlt. & l. ſeq. D. de procur.*

2 Similis diſtinctio eſt *in l. 5. §. ſi cum legitima & ſeqq. D. de doli mal. except.*

3 *l. 2. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

4 *l. per diuerſas* 22. *C. mandat.*

DEFINITIO XXIII.

Executio decretorum iuridici maioris non indiget licentia iudicis inferioris.

IVridici maiores & Ducales cuiuſque prouinciæ mandatorum ſuorum executionem iubere poſſunt in territorio quoque vaſallorum, qui in eadem prouincia iuriſdictionem habent, quos Bannaretos vocant, nec inferiorum iudicum licentiam implorare, aut coguntur aut debent. [1] Neque enim extra territo-

rium

rium ius dicere videtur, qui ius dicit in ea prouincia cui toti præest.[2] Sicut nec locum hic habet, quod dici solet, nullum esse imperium paris in parem.[3] Cum par videri non possit qui maior dicitur, quique non alienam à Principe, vt cæteri, sed ordinariam ipsius Principis iurisdictionem exerceat,[4] Itaque cũ iudex Marchionatus de Bauge, literarum iuridici maioris Sebusianæ prouinciæ inhibuisset executionem etiam cum clausula. Donec cognito eo Prætextu, quod exequendi licentiam, & literis, quas Pareatis appellant, actor non impetrasset, probauit Senatus factum iuridici maioris, qui aduersus inferiorem hunc Marchionatus iudicem citationis personalis literas pro vindicanda læsæ iurisdictionis principalis dignitate petenti procuratori fiscali concesserat.[5] Nam neque consuetudinem, hac in re, si qua in contrarium sit, seruari placuit.[6] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Aug. 1593.

1 Boer. *quæst. 9. num. 6.* post Guid. Pap. *quæst. 346. per text. in auth. vt null. iudic. § si vero quis. & auth. si vero communis. C. ad leg. Iul. de adult. l. omnes. §. verum si apparitore. C. de episc. & cleric.* Adde quod nec apparitor Principis tenetur requirere iudicem inferioris domini, Boer. *ibid. in fin. post* Bald. *in l. prohibitum. C. de iur. fisc.* Aufr. *quæst. Tholos.* 423. sane in alio apparitore inferioris aut paris domini aliud est, vt ibi tractat Boer. *ex l. 1. in fin. C. de execut. & exact. lib. 12. l. contra eod. arg. l. cum vnus. §. is qui. de bon. auctor. iud. poss. & §. si iudex de pac. tenend.*

2 Iuri dictio enim ordinaria & contentiosa inhæret territorio, & limites iurisdictionis sunt limites territorij regulariter. *l. vlt. versic. qui certa administrationi*, cui & iurisdictio adhæret præpositi sunt vbique, Bald. *C. vbi & apud quem cognit. in integr. restit.*

3 *l. 4. De recept. qui arbitr. l. ille à quo* 12. *§. pen. ad Trebell.*

4 Principis enim potestas semper potior est. *l. & ideo* 8. *De offic. proconsul. l. 4. de offic. præsid.*

5 Nam citatio superioritatem denotat, & subiectionem in eo qui citatur, Gloss. *in cap. cum causa.* vbi Abb. & Felin. *de off. deleg.* Boer. *vbi supr. num. 5.*

6 Boer. *ibid. num. 1.*

DEFINITIO XXIV.

Non potest reus in Senatu conuentus obijcere exceptionem fori, si statim expediri lis possit.

REo ad Senatus cognitionem vocato postulante actore, qui nullum tamen fori priuilegium habeat, non eo minus Senatus de lite cognoscet & pronunciabit, si ex productis hinc inde instrumentis statim ac in promptu definiri controuersia possit.[1] Tunc enim solum interest eius qui conuenitur ad inferiorem iudicem remitti, cum facti quæstio implicita est, vt quæ in prima instantia non deduxerit, possit in secunda deducere & non probata probare:[2] Aut vt minore incommodo ac leuiore sumptu possit necessariis probationibus litem instruere,[3] quod non contingit si iuris duntaxat quæstio proponatur.[4] Nec aliud erit etiamsi pupillus sit is qui conuenitur, cum pupilli interest quam cito condemnari, si malam causam habeat,[5] ne inanibus sumptibus vexetur.[6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, pro Claudio Duport chirurgo Camberiensi 10. Calend. August. 1593.

1 Id enim studet Senatus, quantum potest & studere debet, vt quam cito lites finiantur. *l. 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr. l. quidam* 21. *D. de reb. cred.*

2 *l. generaliter* 11. *§. fin autem. C. de reb. cred. & iureiur. l. in offerendo* 37. *in fin. C. de appell. l. per hanc. C. de temp. & repar. appell.*

3 Cauere enim semper bonus iudex debet, ne vel sumptu, vel alio vllo incommodo superuacuo quis oneretur. *l. hac stipulatio* 14. *§. 1. D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.*

4 Expedita enim solet esse præsertim apud Senatum quæstio iuris, quæ facti controuersiam implicitam non habet, quia ius certum est, factum vero incertum & plerumque obscurum. *l. 2. l. pen. §. si dubium. D. de iur. & fact. ignor.*

5 *Arg. l. vnic. versi. quare. C. ne liceat, etiam.* vt de monachorum litibus fauorabiliter & nominatim constitutum est *in Nouell. 79. apud quos oport. causas dicer. monach. cap. 2. in fin.*

6 *l. minoribus* 6. *D. de minor. l. 1. D. de inoff. testam.* Facit *l. 3. in princ. D. vt in poss. leg. l. 3. §. causæ. D. de Carbon. edict. l. 3. §. ibidem. D. ad exhib.*

DEFINITIO XXV.

Non semper appellati solius voluntatem spectandam esse, vt causæ cognitio ab appellationum iudice reti.eatur.

SI cum de inferiore iudicis competentia ageretur se ille competentem pronunciauerit, & ab ea interlocutione perperam appellatum sit; Non solet nec debet is qui ex appellatione cognoscit causæ cognitionem in principali negotio sibi reseruare, solo eo requirente aduersus quem appellatum est, ac ni vterque consentiat.[1] Ne alioqui pugnantia constituere videatur, si & bene iudicatum dicat & nihilominus causæ cognitionem, quam prior iudex sibi vindicauerat, suam faciat. Extra hunc casum vix fieri potest, vt auditi appellans debeat, si eum iudicem habere recusset ad quem prouocauit, & quem appellando iudicem ipse vltro elegerit,[2] tametsi ab interlocutoria sit appellatum, quam alius quoque inferior iudex appellationis confirmauerit.[3] *Ita Senatus* in causa fratris mei Ioannis Fabri Cantoris in Ecclesia Sanctæ Mariæ Bargi & N. Guerry de Resomaz. Ex tempore 12. Cal. Sept. 1593.

1 *Cap. vt debitus honos. Extr. de appellat.*

2 *l. cum Papinianus* 14. iunct. *auth. & consequenter. C. de sent. & interl. omn. iud.*

3 Nihil enim refert an prima sit appellatio an secunda, dum ne tertia, quæ nunquam licita est. *l. vnic. C. ne lic. in vna eademque caus. tert. prouoc.* [Sic & cùm Senatus per contumaciam pronunciat appellationem ab interlocutoria desertam, non potest retinere cognitionem principalis negotij etiam postulante actore, quomodo posset, si iudicaret super appellatione. Intelligе nisi petitum hoc fuerit in instantia. *Ita Senatus* 9. April. 1614.]

DEFINITIO XXVI.

Crimen priuilegiatum trahit ad suum forum crimen commune.

CLericus qui cum armis edicto Principis prohibitis alium occidisse probatur, à iudice seculari condemnari potest, non solum quod prohibitis armis vsus sit (est enim hoc delictum ex eorum numero, quæ priuilegiata vocant,) sed etiam quod hominem occiderit, tametsi delictum homicidij sit commune, idest, tale quod à clerico admissum non nisi ecclesiasticum iudicem habere possit,[2] ex communibus iuris regulis,[3] quoties ab assassinatu separatum est.[4] Adiunctio enim priuilegiati criminis facit, vt quemadmodum vnum idemque crimen est,[5] ita vnus idemque iudex sit, is scilicet, qui de priuilegiato solus potest cognoscere, quia priuilegiatum trahit ad se commune.[6] *Ita deliberatum est* in ea causa de qua SC. 54. inf. De probat.

1 Boer. *quæst. 197.*

2 *cap. 1. & tot. tit. Extr. de homicid.*

3 Iul. Clar. *lib. 5. sentent. §. vlt. quæst. 35. & 36.*

4 Assassinatus enim crimen priuilegiatum est, Boer. *d. quæst. 2 §. 1.* idest, tale quod fori præscriptionem nullam habeat. Tantus enim reatus tantum honorem excludit, *arg. d. l. 1. C. vbi Senat. vel clariss.*

DEFINITIO XXVII.

Priuilegium fori allegare quis non potest ab eo loco repertus in quo contraxit, præsertim si de instrumenti perditi exemplo conficiendo agatur.

CVm amisso instrumento obligatorio, quod notarius Camberiensis in ipsa Camberij ciuitate

conſcripſerat, peteret creditor aliud ſibi exemplum dari à notario ſubſcriptum fideq; publica ſubnixum, [1] ex quo cõuenire debitorem poſſet, [2] in eamque rem, vt fieri ſolet, accitus eſſet debitor cauſam dicturus cur non id permitti deberet, [3] ille autem fori priuilegium allegaret, quod eſſet Auguſtanus; [4] Viſum eſt audiri eum non debere, quod hac parte eum potiſſimum locum ſpectare oporteret, in quo contractum fuerat, [5] & ibi habitabat notarius, cui ſi iuſtam cauſam debitor nullam afferret imperãdum erat, [6] vt inſtrumentum rurſus ederet, & deſcriberet, quamuis futurum eſſet, vt eadem actione vrgeretur debitor ad ſolutionem. [7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Gabriela Pomard, contra Dionyſium Foreſtier Doctorem medicum. Idib. Mart. 1594.

1 Quæ iuſta petitio eſt. *l. veluti 7. §. 1. D. de edend.* vbi ſcriptum eſt, poſſe euenire vt iterum & ſæpius facienda ſit editio, ſi quis forte inſtrumentum ſibi bis editum perdiderit.

2 Nam interdum vel ex ſolo inuentario conueniri debitor poteſt, *vt in l. chirographis 57. D. de admin. & peric. tutor.*

3 Neque enim deſcriptum & recognitum inſtrumentum fieri poteſt, niſi præſentibus vel ſaltem vocatis omnibus quorum intereſt. vt ſcripſi Def. 3. *nu. 2 ſup. De edend.*

4 Habent enim noſtri Auguſtani non ſolum ex iure communi, ſed etiam ex priuilegio, ne coram alio quam prouinciæ ſuæ iudice poſſint conueniri.

5 *l. omnem obligationem 20. D. de iudic.* & ibi Bart. iunct. *l. contraxiſſe 21. D. de oblig. & action.*

6 Nam extraneo iudici & extra territorium ſuum imperanti notarius parere non cogeretur. *l. vlt. D. de iuriſd.*

7 Per modo conſtat modo agatur, *vt in l. 3. D. vt in poſſ. legat. 3. §. ibidem. D. ad exhib.*

DEFINITIO XXVIII.

De iuriſdictione, quæ territorio cohæret.

ETſi territorium, quod hodie vulgo *madamentum* vocant, à terrendo dictum eſt, vt lex ait: [1] Nõ continuo tamen verum eſt eius eſſe territorium, cuius eſt iuriſdictio aut contra. Poteſt enim territorium eſſe vnius, iuriſdictio alterius. [2] Sane cum iuriſdictio in territorio eſt limitata, fieri non poteſt, vt eius non ſit territorium, cuius eſt iuriſdictio, & viciſſim eius iuriſdictio, cuius & territoriũ eſt. [4] Illud quoque non male dicitur, Præſumi iuriſdictionem eius eſſe, cuius eſt territorium, & contra, niſi contrarium probetur. [5] Inde enim eſt, quod dici ſolet; Extra territorium ius dicenti impune non pareri. [6] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum de Thorans, & Dauergne 10. Cal. April. 1594.

1 *l. pupillus 239. §. territorium. D. de verbor. ſignific.*

2 Niſi præſumptione iuris, quia iuriſdictio inhæret territorio. *L. vltim. C. vbi & apud quem cognit. in integr. reſtit.* vt ſequitur *in Defin.*

3 Notatur *in l. vlt. D. de iuriſdict.* Vide *l. duumuirum 53. C. de decur. lib. 10. tit. 31.*

4 Et ea demum iuriſdictio eſt, quæ territorio inhærere dicitur. Quæ enim limitata non eſt, non tam territorium afficit, quam perſonas ſubditas, & dicitur vulgo eſſe ſuper hominibus & feudis.

5 Præſumptio, quæ iuris tantum eſt, non etiam de iure admittit probationem in contrarium, *vulg. l. cum de indebito 25. & paſſ. D. de probat.*

6 *d. l. vlt. D. hoc tit. De iuriſd. l. iuriſperitos 30. §. cum oriundus. D. de excuſat. tutor. l. cum vnus 12. §. is qui. D. de reb. auctor. iudic. l. Diu. Prioris 15. §. 1. D. de re iud.*

DEFINITIO XXIX.

Iudex laicus non eſt competens iudex clerici in actione perſonali, nec ſi deſinat illa in hypothecariam, ne quidem pro ſumptibus contumaciæ.

CLericus perſonali actione ad iudicis laici tribunal accitus, ſi non pareat, condemnari propter contumaciam non debet, ne quidem ad expenſas contumaciæ, [1] quoniam incompetentia manifeſta eſt, [2] nec poteſt clericus iudicis laici iuriſdictionem vllo modo prorogare, tametſi maxime velit. [3] Quid ergo ſi libelli concluſio perſonali actione propoſita deſinat, vt plerumque fit, in hypothecariam? Non idcirco laicus iudex fiet competens: Nec ſi actor proteſtetur, velle ſe iudicatum exequi in bona duntaxat, non etiã in perſonam debitoris: [5] quoniã actionis vitium, quale illud eſt, cum perſonalis actio aduerſus clericũ exercetur, non mutat, ſolaque reali propoſita corrigi poteſt. [6] Itaque mera quaſi Seruiana exercẽda eſt. Cum tamẽ clericus à iudice laico perperam condemnatus appellaſſet Senatum, nec poſtea appellationem proſecutus eſſet, & ob id ex principali diplomate de appellatione deſerta conueniretur, [8] dubitatũ eſt quid iuris conſtitui deberet. Et quidem conſtabat appellationis deſertionem facere non poſſe, vt ſententia contra ius commune ab incompetenti iudice reddita tranſiret in rem iudicatam. [9] Eademque ex cauſa putabant quidam, neque ad deſertionis ſumptus condemnari clericum debere, [10] quaſi nihil referret vtrum ante ſententiam in non parendo iudici, an poſt condemnationem in nõ proſequenda appellatione contumax fuiſſet. [11] Verum placuit ſeparandos hac parte ſumptus deſertionis à cæteris, vtpote omnimodo debitos, [12] Poſtquam eo iure vtimur, vt de nullitate ſententiæ numquam agi poſſit citra appellationem. [13] nec rurſus appellatio recipi de cuius deſertione tractari cœperit priuſquam aduerſus deſertionem in integrum reſtitutio ſit impetrata. [14] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Gros Driuet, Ant. Cal. April. 1594.

1 Nec enim contumax eſt, qui non fuit obſecutus, cum obedire non deberet. *l. contumacia, 13. §. vlt. D. de re iudic.*

2 Quæ facit vt pro nullo & infecto habeatur, quod ab incompetenti iudice factum eſt. *l. 1. C. ſi à non comp. iudic. l. pen. C. ne de ſtat. defunct.*

3 Dixi *Defin. 4. num. 2. ſup.* Facit *l. repetita 41. C. de epiſcop. & cleric.*

4 Poteſt enim actio hypothecaria concurrere perſonali. Guid. Pap. *quæſt. 108.*

5 Licet proteſtatio alioquin ſoleat prodeſſe. Nimirum quoties incertum eſt, quæ potius actio teneat. *l. 1. §. quia autem. D. quod legat.* quod hic non contingit.

6 *l. edita 3. C. de edend.*

7 Scripſi *Def. 19. ſup.*

8 Pragmatici noſtri vocant *lettres de deſertion.*

9 Quia iudicis incompetentia, quæ dicitur nullitas nullitatum, impedit ne ſententia tranſire poſſit vnquam in rem iudicatam. *l. 1. C. ſi à non comp. iud. l. factum iudicis 170. de reg. iur.* Facit *l. ſi expreſſim 19. D. de appell.*

10 Quia qui de principali negotio cognoſcere non poteſt, nec de ſumptibus litis aliiſve acceſſoriis poteſt, vt ſcripſi *Defin. 10. ſup. cod.*

11 Cum appellatio extinguat iudicatum & reuocet omnia ad terminos litis in prima inſtantia conteſtatæ. *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. cum ſimilib.*

12 Non quidem ex ratione iuris, ſed ob ius noſtrum prouinciale, ex quo deſumpta eſt ratio, quæ ſtatim ſequitur *in Defin.*

13 Styl. Senat. noſtri in eoque iuri communi derogatum eſt. *l. 1. C. quand prouoc. non eſt neceſſ. l. ex conſenſu 23. §. 1. D. de appell. iunct. d. l. ſi expreſſim 19. Eod. l. 1. §. item cum contra. & §. ſeq. D. quæ ſentent. ſin. appell. reſcind.*

14 Nam & idem iam olim obtinebat, vt præſcriptione ſummoueri poſſet is, qui à ſententia nulla prouocaſſet, nec appellationem proſecutus fuiſſet, tametſi non eo magis ſententia tranſire poſſet in rem iudicatam. Quod vtrumque bene probatur *ex d. l. ſi expreſſim in fin.*

DEFINITIO XXX.

De penſione beneficiali quem iudicem habeat, & an auctis vel imminutis fructibus minui debeat vel augeri.

SI quæratur an præbenda aut penſio ſuper beneficij fructibus & reditibus conſtituta minui debeat necne, cognitio ad eccleſiaſticum non ad ſecularem iudicem

iudicem pertinet. [1] Siquidem secularis iudex quod ad beneficialia pertinet non nisi de possessione cognoscit, [2] quæ nihil commune habet cum quæstione iuris & proprietatis. [3] Illud sane constat non ex eo solo minui præbendam posse, quod temporum iniuria aliove casu fortuito & vi maiore fructuum quantitas redituumque æstimatio decreuerit. [4] Nam nec augeri eam æquum esset si fructus siue in quantitate siue in æstimatione augerentur. [5] De illa enim præbenda & pensione loquimur, quæ in quantitate consistit non in quota. [6] Quamquam & interdum iusta causa esse potest ob quam minui etiam debeat, non itidem tamen vnquam augeri. [7] *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi Bellicensis & Capituli ecclesiæ Cathedralis eiusdem loci.

1 Tanquam ad iudicem competentem siue ratione personæ, quia persona ecclesiastica est, quæ pensionem præstare debet, siue ratione rei de qua agitur, vt sequitur in Definitione.

2 Et quidem de interdicto retinendæ aut recuperandæ duntaxat, non etiam adipiscendæ possessionis. Guid. Pap. *quæ.* 1. licet quod ad interdictum adipiscendæ contra sentiat Thesaur. in *Decis. Pedem.*

3 *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune. D. de acquir. poss.*

4 Exemplo eius iuris quod in canone emphyteuticario constitutum est, qui semper idem debetur tametsi res pro parte perierit, multóque magis si remissionis obtinendæ nulla alia causa quam sterilitas allegetur. *l. 1. & ibi notat. C. de iur. emphyt.* Iul. Clar. *lib. 4. Sentent.* § *emphyteusis quæst.* 4. Etsi differentiæ ratio hæc adferri posset, quod canon ille non pro fructibus datur, sed pro recognitione dominij. Pensio autem beneficialis, licet non alia imponatur pro fructibus, sed sola summi Pontificis voluntate: tamen imponitur ex comparatione fructuum beneficii, quod euenit etiam in canone emphyteuticario fieri solet remissio. Petr. Ancoran. *lib. 3. quæst.* 78. *nu.* 12. Vide *l. legatum* 17. *§. 1. D. de ann. legat.*

5 Æquum autem est ad eum spectare incommoda ad quem & commoda, Clar. *in d. §. emphyteusis. quæst.* 41. ex regula iuris *in l. secundum naturam* 10. *D. de regul. iur.*

6 Quæ enim pensio consistit in quota fructuum ea fieri non potest, vt auctis vel imminutis fructibus non augeatur vel minuatur, *l. si debitor* 30 *§. verisimile. D. de contr. empt.*

7 Ob rationem illam quam attulimus, quod nec soleant nec debeant aut possint constitui pensiones, nisi ex comparatione fructuum beneficii. Solet tamen hæc quæstio vtplurimum decidi ex verbis rescripti pontificii quo pensio constituta est. Solent enim pensionarii curare vt rescribat summus Pontifex, ne ex causa qua minuatur vnquam, sicut nec vlla ex causa vnquam potest augeri.

DEFINITIO XXXI.

An presbyter aut episcopus puniri possit à iudice laico ex crimine læsæ maiestatis?

CLericus præsertim in maioribus constitutus puta presbyter aut episcopus non potest etiam ex causa delicti quantumlibet atrocissimi coram iudice laici conueniri, ne quidem de crimine læsæ maiestatis. [1] Et quamuis Principes seculares alio iure vti soleant iniuriam pro iure aut ius pro iniuria vsurpantes, excommunicationis tamen notam incurrunt. [2] In eamque rem quod ad Episcopos attinet expressa est constitutio sacrosancti Concilij Tridentini. Quod tamen ad alios sacerdotes spectat, qui non sunt episcopi, solent excipi crimina quædam quæ ob eam causam dicuntur priuilegiata. [3] Quid vero si Episcopus sub alieno Principe officium & dignitatem gerat? An ideo puniri poterit tanquam reus maiestatis? Minime: Nisi hactenus vt officio priuetur si in eo deliquerit. Idque per formam iurisdictionis, vt nostri loquuntur politicæ & œconomicæ non contentiosæ. [4] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. infr. ad leg. Iul. maiest.

1 Iul. Clar. *lib. 5. sent. §. vlt. quæst.* 35. 36.

2 Vt tractat *Clar. ibid.*

3 De quibus vide Clar. *supra d. loco* & Boer. quæst.

4 Guil. Bened. latissime in *repet. cap. Raynutius in verb. & vxorem. num.* 155. vbi omnino vide.

DEFINITIO XXXII.

Renunciatio præscriptionis fori nocet si competentis iurisdictionis procurator non intercedat.

QVisquis fori præscriptioni renunciauit, si propriæ iurisdictionis aut Principis procuratorem in auxilium suum non aduocet, audiri non potest petens, vt ad suum iudicem remittatur, [1] siue coram iudice minus alioquin competenti conueniatur, [2] siue alterius instantiæ commodo priuetur, [3] vt contingit si ad Senatum recta euocetur, qui non potest non competens iudex esse, cum apud nos sit ordinarius ordinariorum. [4] Sed tamen hoc posteriore casu ad Senatus officium pertinet, vt ex causarum & personarum varietate aliter atque aliter constituat. Nam si de eo negotio agi videat, quod implicitam habeat obscuri facti quæstionem, æquissimum est ad proprij iudicis tribunal cognitionem remitti, vt & minoribus sumptibus litigatores vexentur, [5] & duplicis instantiæ commoda, quæ multa sunt non amittant. Sin de ea re quæratur, quæ in promptu quasi de plano expediri possit, nihil causæ est cur non sibi cognitionem retinere Senatus debeat, & pronunciare. [6] *Ita Senatus* in publico auditorio 15. Calend. M ij 1595.

1 Quia potest quilibet præscriptioni fori aut in cæteris omnibus fauori suo renunciare. *l pen. C. de pact l si iudex* 28. *D. de minor.* alieno tamen iuri puta, vt domini habentis iurisdictionem, siue Princeps ille sit siue alius, præiudicium facere nemo potest. *l. 1. D. de alien iudic mut. caus. fact.*

2 Dummodo habeat ille iurisdictionem aliquam & quidem talem quæ prorogari possit. *l. 1. D. de iudic.* iunct. *l. priuatorum* 3. *C. hoc tit.* Aliud enim est si iurisdictio prorogari non possit, vt puta laici contra clericum vel contra, vt scripsi *Definition.* 4. *& 29. supr.*

3 Non enim paruum commodum est duplicis instantiæ, vt non deducta deduci, & non probata probari possint in causa appellationis. *l. per hanc* 4. *C. de temp. & repar. appell.*

4 Quippe qui supremus sit magistratus & Principis vires gerens, *arg. l. pen. D. de appell. l. ei cuius* 5. *§. plane si appellatione. D. de appell. recip.*

5 Quibus tanto incommodius & dispendiosius futurum est, quanto longius à domicilio suo euocantur. *l. 3. §. vltro. de iudic. l. sed si quis* 7. *D. testam. quemadm. aper. l. vnic. C. quod imp. int. pup. vel vid.*

6 Quia studet Senatus, vt studere debet lites finiri. *l. 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr.* Dixi *Defin.* 24. *sup.*

DEFINITIO XXXIII.

Rationales nunquam cognoscunt inter priuatos, licet de Principis iure & patrimonio incidenter tractetur.

SI inter priuatos apud Senatum controuersia sit de re, quæ cum patrimonio aut rationibus Principis aliquid commune habeat, Non idcirco Senatus cognitionem & disceptationem negotij ad Rationales remittit. [1] Quid enim prohibet quo minus de huiusmodi re cognoscere Senatus possit? An non generalis procurator patrimonij quoque ratione procurator principis est? [2] Quod si tale negotium proponatur, cuius instructio ex Rationalium documentis pendeat, quid ni liceat procuratori generali conferre cum procuratore patrimonij, vt communi vtriusque fide & consilio tota res tanto securius tractetur? Illud sane nullo modo ferendum est, vt eo prætextu Rationales de iure priuatorum vllo casu cognoscant, [3] cum iudicatum exequi ipsi non possint, nec nisi absurde iudicati sui executionem amplissimo ordini committere, [4] cuius præcipua est, vt esse debet auctoritas. *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin, contra R. D. Episcopum Maurian. 7. Id. Iun. 1595.

R

1 Nulla enim Rationalium iurisdictio est inter solos priuatos, sed tantum inter Principem & priuatum. Idque nonnullis Sereniſſimorum Ducum noſtrorum edictis expreſſim conſtitutum eſt.

2 Nam & ob id generalis procurator dicitur, quod ad eum ſpectet cura eorum omnium quæ ad Principem pertinent. Licet pro faciliore patrimonii tuitione & pro dignitate ordinis clariſſimi Rationalium ſpecialis procurator in eam conſtitutus ſit, itemque Aduocatus Principis, quos ideo Patrimoniales appellamus. Vide *l.1.§.vlt fam.erciſc.*

3 *l.tam dudum 5.C.vbi cauſſtat.agi debeat.l.1.C.hoc tit.*

4 Non enim iudicati executio committi poteſt, quin exequi iubeatur is, cui committitur. *l à Diuo Pio* 15.§.1. ibi *ſi hoc iuſſus fuerint. D.de re iudic.* iubere autem ſuperioris tantum eſt, non inferioris aut paris. *l.3.§.vlt.& l.ſeq.D.de recept qui arbitr. l.ille à quo* 13 §.1. *D.ad SC Trebell.* Porrò cui denegatur executio iudicati denegatur etiam cognitio, & pronunciatio. *3.C.vbi cauſ.fiſcal.*

DEFINITIO XXXIV.

Priuilegium ſecretioris Concilij Principis, vt pro iudicatis ſuis exequendis alieni territorij magiſtratum rogare non teneatur.

ETſi ſupremarum curiarum ſingulare ius eſt, vt ſub nomine & auctoritate Principis, cuius vices gerunt, omnia decernant, hactenus tamen diſsimilis, minorque auctoritas earum eſt, quam ſecretioris Concilij, cui Princeps ipſe adeſt. Quod ſi iudicatum decretumve aliquod mandandum ſit executioni extra prouinciam, ſpecialiter & nominatim rogandæ ſunt ſupremæ Curiæ, in quarum territorio facienda eſt executio: ſi ſuprema curia ſit quæ rogat, non item ſi ſecretius Concilium Principis, vt hoc priuilegium ipſi Principi indulgeatur. Quippe cuius perſona vno caſu alio ſola ipſius auctoritas interuenire intelligitur. *Ita tractatum* eſt in ſecreto auditorio, pro D.de Vauxuillars, contra Dominos de la Chambre 7. Id. Iunij 1595.

1 *Arg.l.vnic.D.de offic.praf.prat.*

2 Quia iuberi non poſſunt à pari magiſtratu, cum par in parem non habeat imperium, vt diximus *Defin.prox.nu.4.*

3 Plus enim eſt perſonam ipſam Principis interuenire, quam ipſius auctoritatem.

DEFINITIO XXXV.

De debito, quod mortuarij nomine contrahitur, vterque iudex inter laicum & clericum competens eſt.

SI inter parochum & defuncti laici heredem laicum controuerſia ſit de debito, quod mortuarij appellant, tractatum eſt, cuius cognitio eſſe debeat, an iudicis laici, an eccleſiaſtici? Et quidem conſtat non niſi perſonalem actionem eo nomine competere.[1] Quæ ratio ſuadere videtur, vt laici potius quam eccleſiaſtici iudicis cognitio eſſe debeat.[2] Sed tamen negari non poteſt quin ſit quid ſpirituale,[3] ac proinde ad eccleſiaſticum iudicem pertineat.[4] Nam & lex noſtra prouincialis, quæ prohibet ne laicus actione perſonali coram eccleſiaſtico iudice conueniatur, nominatim addit, *ſi de re profana quæratur.*[5] Illud ſane minus habet dubitationis, Actionem hanc mixti fori eſſe, & conſequenter locum in ea eſſe præuentioni,[6] nec poſſe appellari tanquam ab abuſu ſiue apud laicum, ſiue apud eccleſiaſticum iudicem eo nomine nullo modo primo loco quis conueniatur. Nam & ſacrilegij quædam ſpecies eſſe dicitur & eſt, ſi quis debita huiuſmodi tam pia ſoluere recuſet.[7] Sacrilegij vero crimen mixti fori eſſe nemo ambigit.[8] Plane ſi contra tertium poſſeſſorem bonorum defuncti laicum agatur ex hac cauſa coram iudice eccleſiaſtico, iuſta erit appellatio tanquam ab abuſu, cum neque perſonali actione conueniri poſſit qui heres non eſt,[10] neque hypothecaria, quoniam funeraria actio aliæque ſimiles fauorabiles, qualis hæc eſt, priuilegium quidem habent inter perſonales actiones,[11] ſed tacitæ hypothecæ ius non habent.[12] Ex quo efficitur, vt nullo iure tertius poſſeſſor laicus apud iudicem eccleſiaſticum eo nomine inquietetur. Quæ res abuſum inducit.[13] *Ita tractatum eſt* in cauſa Archidiaconi de Combefort & Canonicorum d'Aiguebelle, in publico auditorio, 5. Calend. Iul. 1595.

1 Naſcitur enim ex quaſi contractu, qui non tam cum herede, quam cum defuncto ipſo, quod ſane mirum eſt initus eſſe intelligitur. *l.1.& tot.tit.D.de relig.& ſumptib.funer. l.quod in vxorem 13.C.de neg.geſt.*

2 Quoniam in perſonalibus omnibus actionibus actor ſequitur forum rei. *l.2.C.hoc tit.l.vlt.C.vbi in rem act.*

3 Quia non tantum pro corpore ſepeliendo mortuarii debitum hoc contrahitur, ſed etiam pro remunerandis liberaliter precibus iis, quæ in eam rem ad ſalutare animæ remedium Deo Opt. Max. offeruntur.

4 De ſpiritualibus enim eccleſiaſtici non ſecularis iudicis cognitio eſt.

5 Styl Senat. noſtri.

6 Cum habeat aliquid ex ſpirituali, aliquid ex temporali, vt cæteræ actiones, quæ dicunt an mixti fori.

7 Guid.Pap. *quæſt.178.*

8 *Not.in cap.Ioannes.& cap. cum tibi. Extr.de teſtam.* Capel. Tholoſ. *quæſt.89.*

9 Guid.Pap *vbi ſupra.*

10 Aut ſaltem anomalus, vt vocant, ſucceſſor, qui heredis loco ſit, vt puta pater ad quem dos filiæfamilias redierit ſi eam maritus funeraueric. *d.l.quod in vxorem.* quamuis nec a iud eſt, etiamſi filia nullam dotem habuerit. *l.quod ſi nulla 8.D.de relig.& ſumpt.funer.*

11 *l.quæſitum 17 D.de reb.auctor.iudic.poſſ.d.aliàs l.2. De priuil. cred. l.etſi quis 14.§.hac actio. D.de relig.& ſumpt.funer.*

12 Non enim tacitæ hypothecæ ius alii creditores habent, quam quibus ſpecialiter datum eſt, aut de quibus *in Tit. D.& in quibus cauſis pign.vel hypoth.tacit. contr.* Ideóque nec poſſum videre quam rationem habeat ius hoc, quo vtimur, vt actio hæc funeraria priuilegium habeat contra cæteros omnes etiam hypothecarios creditores. Iuris enim ratio facit, vt hypothecarii chirographariis omnibus quantumlibet priuilegiariis præferantur in pignore, in quo ſcilicet, non tam potiores, quam ſoli inueniuntur. *l.2.in fin.l.3.§.poſt diuiſionem. D.qui potior.in pignor. hab.*

13 Euidentior enim abuſus eſſe non poteſt, quam ſi laicus apud iudicem eccleſiaſticum ſine cauſa nullóque iure conueniatur, non propter defectum iuriſdictionis in iudice.

DEFINITIO XXXVI.

Clericus falſus teſtis ex eaque cauſa puniendus ad ſuum iudicem remittendus eſt.

SAcerdos ad teſtimonium dicendum admiſſus à iudice laico, ſi repugnantia dixerit, atque ita falſi ſuſpectus videri poſſit, vt torqueri debeat,[1] non ideo tamen torqueri poteſt iudicis laici auctoritate, ſed ad iudicem eccleſiaſticum, ſi aduerſarius & res vrgeat ex ea cauſa remittendus eſt.[2] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Lentilly & de Damas 13. Calend. Auguſt. 1595.

1 *l.qui falſo 16.D.de teſtib.*

2 Id enim eſt quod Harmenop. ſcribit *cap.6.in fin.* ex quo loco vere Dionyſ.Gothof. vir doctiſſimus, & de iuriſprudentia noſtra, ſi quis alius hac noſtra ætate bene meritus, adnotauit, legendum eſſe. *in d.l.qui falſo à iudicibus competentibus.* non vt vulgo *competenter.*

DEFINITIO XXXVII.

De actione ad exhibendum, quæ actionis in rem præparatoria ſit, cognoſcere laicus iudex contra clericum poteſt.

ACtio ad exhibendum licet ſit in perſonam,[1] quia tamen in rem ſcripta eſt[2] exerceri coram iudice laico, contra clericum poteſt.[3] Sed ita demum ſi prius

appareat

Source : BIU Cujas

appareat de iure aliquo quod actor habeat agendi in rem siue directa rei vindicatione, siue hypothecaria. [4] Est enim actio illa præparatoria actionis in rem. [5] Itaque non sufficiet actori, quod dicat se creditorem, & probet sua interesse, ni probet se dominum vel hypothecarium creditorem. [6] Quam ob causam specifica quoque opus est declaratione rerum, quarum exhibitio postulatur, [7] nec sufficiet peti in genere mobilia omnia, quæcunque fuerint in Mitij puta hereditate reperta. [8] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro R. D. Præceptore Antoniano Chamber. contra Ioannem Lucquet. 8. Cal. Septemb. 1595.

1 *l.3.§.est autem D.ad exhib.*

2 *d.l.3.§.vlt.Celsus 5.§.vlt.eod.tit.*

3 Non secus acsi mera esset actio in rem, ex qua proculdubio conueniri clericus coram iudice laico posset. *l.vlt.C.vbi in rem actio.* Guil. Bened *in verb.& vxorem.nu.46.*

4 Potest enim dari actio ad exhibendum ex variis aliis causis, quæ nihil cum vindicatione commune habeant. *d. l.3. §.1.§.plus dicit.D.ad exhib.*

5 *l.1.eod.* quæ ait actionem hanc maxime propter vindicationes esse inductam. Facit *l.1. C.eod.l.ad rem mobilem 56.l.ad legatum 62.D de procur.*

6 Itaque in huius persona non habet locum quod de aliis ad exhibendum acturis scriptum est *in d.l.3.§.1.D.ad exhib.*

7 Generaliter enim verum est, in hac actione actorem omnia nosse debere, & dicere rei de qua agitur argumenta *d.l.3. in princ.*

8 Quia neque huiusmodi bona in genere & incerta vindicari possent nisi ex iusta causa. *l.1 §.vlt. D.si pars hered.petat.l.quæ de tota 76.§.incertæ.D.de rei vindic.l.etsi 8.§.1.D.commun. diuid.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non est hortandus iudex ecclesiasticus, vt concedat literas monitoriales ad probandum crimen quod pœnam sanguinis irroget.

IVdex ecclesiasticus si rogetur concedere literas, quas monitorias vocant, ad fines reuelationis tantum pro crimine probando [1] quod sanguine vindicandum sit, aut quod per sanguinis effusionem commissum sit, nec velit ille concedere propterea quod ecclesia non nouit sanguinem, minime exhortandus est à iudice laico, nec si ita futurum sit, vt probationum inopia delictum maneat impunitum. Neque enim hortandus est iudex ecclesiasticus, vt contra sacros canones quicquam decernat. [4] *Ita tractatum* est in relationibus libellorum Prid. Id. Sept. 1593.

1 Obtinuit enim, vt etiam in criminalibus frequens huiusmodi literarum vsus sit fauore probationum.

2 Sed sunt aliæ pœnæ canonicæ, De quibus *gloss. in cap. ad reprimendam in verb.in canonibus de offic.ordin.*

3 Tametsi publice interfit non manere impunita delicta *l. ita vulneratus 51.§.vlt.D.ad leg.Aquil.l.locatio 9 §.quod illicite. D. de public.& vectigal.* [Denique per Concilium Tridentinum *Sess. 25.cap.3.* interdictum est Magistratibus secularibus, ne Episcopos adducant, vt huiusmodi literas inuiti concedant, quorum arbitrio totum hoc relictum esse vult. Iunge *Defin. 19.sup. de edend.*

4 Præsertim vero iubente Senatu ad cuius officium & dignitatem ex contrario pertineret potius, vt si quid à iudice ecclesiastico contra sacros canones decretum esset, id emendaret remedio apellationis ex ea causa per procuratorem generalem interponendæ tanquam ab abusu, vtt dicemus suo loco.

DEFINITIO XXXIX.

Non habet clericus priuilegium fori si vocetur ad iudicem laicum, vt alienæ liti interueniat.

CLericus à clerico ad iudicem laicum euocatus, vt iudicio contra laicum reum instituto adesset, ac de facti veritate, cuius erat ille conscius, responderet, priuilegium fori habere non potest, [1] non magis, quam si ad rem defendendam, quæ euinceretur, accersitus esset. [2] Sane si in eum præsentem, & vbi iam iudicio aderit actio aliqua instituatur, [3] de qua iudex ecclesiasticus cognoscere debeat, ad eum remittendus tum demum erit. [4] Igitur ne quandoque obstet res super declinatoria exceptione iudicata, nominatim id per interlocutionem excipiendum est. *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. Decemb. 1595.

1 Quia hoc casu non ideo euocatur, vt vel condemnetur ipse vel absoluatur. Vt in simili descripsimus. *Defin.7.supr.*

2 Is enim alienam litem, non quam defenderet: ac proinde apud alienum iudicem, non apud suum, arg. eorum quæ scripsi *Defin.num.2.sup.eod.*

3 Tanquam in iudicio repertum, vt plerumque fit, quia in iudicio repertus citandus non est satisque vno citato habetur.

4 Neque enim hoc casu dici potest, quod alias quandoque modo constat, modo agatur. *l.3.in princ.D. vt in poss.princip.*

5 His nimirum verbis interlocutioni adiectis, *sauf d'estre fait droit sur le rauuoy requis en temps & lieu ainsy qu'il escherra.*

DEFINITIO XL.

A Conseruatore tributi commutatorij ad Senatum, non ad Rationalium Curiam appellatur.

A Tributi commutatorij, vt vocant, conseruatore ad Senatum, non ad Rationales appellatur, [1] licet de fiscalibus tributis adeoque de iure nobilitatis, & quæ ex nobilitate nascitur immunitatis [2] controuertatur. Nihil enim cum ærario Principis commune habet illa quæstio, an hic aut ille nobilis sit, necne, & immunis. [3] Cum quantumlibet immunis sit, non idcirco quicquam decrescat ex ea tributi annui quantitate, quam vniuersitas Principi debet. [4] Itaque cum à Conseruatoris sententia condemnatus quidem ad Rationales appellasset, & appellantium more longiorem appellationi prosequendæ diem dixisset, [5] Victor autem citius expediendi negotij causa peteret à Senatu literas anticipatorias: [6] Senatus cui propriam iurisdictionem tueri non solum licuit, sed etiam necesse fuit, [7] non dubitauit, quin eas concedere deberet, iubereque vt apud se lis tractaretur. *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Drugeon, contra Syndicos vniuersitatis de Cheuelu 28. Febr. 1596.

1 Eoque passim iure vtimur, vel ob id maxime quod huius tributi commutatorij conseruator vt plurimum est aliquis ex Senatoribus, aut etiam Præsidibus Senatus, à quo proinde ad Senatum ipsum appellari conueniētius est multis de causis quam ad Rationales, quamuis illi suam quoque & eam quidem supremam habeant iurisdictionem.

2 Cum edictis omnibus Serenissimorum Ducum nostrorum nobiles omnes immunes sint ab huiusmodi tributis, præsertim si facti sint nobiles post annum 1564. Hi enim remanent obnoxij huic tributo in annum vsque nobilitatis quinquagesimum, at non etiam reliquis oneribus plebeiis.

3 Rationales autem ærarij potissimum iudices sunt, & eorum omnium, quæ ad ærarium Principis pertinent.

4 Aliud enim est quod ipsa vniuersitas debet, aliud vero quod singuli ex vniuersitate. *l.sicut 7.§.1.D.quod cuiusque vniuers. nom.*

5 Plerumque enim frustrandi tantum causa appellationes interponuntur. *l.tutor 41.D.de vsur.l.vlt.D.de re iudic.*

6 Vulgo pragmatici nostri vocant *lettres d'anticipation.*

7 *L.1.D.si quis ius dicent.non obtemp.*

DEFINITIO XLI.

Commissarius delegatus ad solemne inuentarium faciendum, non potest procedere in alieno territorio.

Source : BIU Cujas

A Iudice vel ſuprema curia vnius territorij delegatus ad faciendum ſolemne inuentarium non poteſt procedere in territorio alieni Principis ſupremi, quoniam id fieri non poteſt citra diſtractionem, vt loquuntur, ſubditorum, quos in aliena prouincia litigare oporteret.[2] Hoc vero tum maxime obtinet, cum maior, id eſt, nobilior pars[3] bonorum defuncti in eo territorio ſita eſt, in quo procedendum eſt. Item ſi defunctus in eo territorio deceſſerit. *Ita Senatus* re ſæpius & mature deliberata in cauſa D. Archiepiſcopi Bizantini heredis Illuſtr. D. Marchionis de Treſſort. 9. Decembr. 1596. Idemque obſeruatum fuiſſe à curia Gratianopolitana in cauſa diſcuſſionis bonorum Dominę de S. VVallier retulit vnus ex Senatoribus, qui fuerat à Senatu noſtro delegatus.

1 Quia extra territorium ius dicenti impune non paretur, *l. vlt. D. de iuriſdict.*

2 Quod permittere magiſtratus nunquam debet. Non ſolum ne iuriſdictiones confundantur & turbentur, *l. cum vnus* 12. § *penul. D. de reb. auctor. iudic poſſid. vel venund.* ſed etiam ne magno incommodo ſubditos ſuos affici patiatur, ſi cogantur illi in alia prouincia litigare. *l. 3. in prin. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. 3. §. vlt. D. de teſtib.*

3 *Arg. l. maiorem* 8. *D. de pact. l. ſi fideicommiſſum* 50 *D. de iudic.*

DEFINITIO XLII.

Iudicis laici nulla iuriſdictio eſt contra clericum, ne quidem ad inquirendum de crimine, niſi crimen ſit priuilegiatum.

ADuerſus Eccleſiaſticam perſonam de crimine non priuilegiato ne inquirendi quidem ius iudex laicus habet, quin excommunicationis pœnam ipſo facto incurrat. Ex bulla incip. *In cœna Domini.* Quæ licet dicatur non tranſiiſſe montes, vt vulgo loquuntur, Senatus tamen noſter ſupradictam ſententiam diſtricte ſecutus eſt & ſequi ſolet.[1] In relationibus libellorum Cal. Decemb. 1595.

1 Pro ea nimirum qua excellit ſempérque excelluit pietate, & erga ſacroſanctam ſedem Apoſtolicam reuerentia, obſeruantia & obedientia. Vide *text. in cap. cum non ab homine.* vbi Alciat. *num. 2. & cap. clerici. Extr. de iudic.* Iul. Clar. *in pract. crimin quæſt. 36. nu. 2 3 & ſeqq.* poſt Didac. Couarr. *Pract. quæſt. 31. nu. 1.* & alios ibi citat.

DEFINITIO XLIII.

An falſa moneta ſit necne, cognitio eſt Rationalium, poteſt tamen incidenter tractari apud Senatum, cuius ſolius eſt de crimine falſæ monetæ cognoſcere & pronunciare.

DE moneta quidem quoties quæritur, an eius ſit bonitatis, cuius eſſe debet ex edictis Principis, Rationalium non Senatus cognitio eſt, nimirum ſi contra eos agatur, quibus cudendæ monetæ ius & munus à Principe datum eſt.[1] Sed etſi quis falſam monetam cudiſſe dicatur,[2] & Rationales cognitionē occupauerint, licet de falſæ monetæ crimine pronunciandi non habeant poteſtatem,[3] hactenus tamen cognoſcere poſſunt, vt probatam ab iis, ad quos ea res pertinet,[4] pronuncient falſam eſſe,[5] deinde rem, & reum ad Senatum remittant.[6] Sed ſi quis apud Senatum de huiuſmodi crimine accuſatus ſit, nihil prohibet eiuſdem Senatus imperio & auctoritate probos viros eligi, adeoq. ex iis quorum induſtria per Principem in eam rem electa ſit[7] ante omnia inueſtigetur, nec neceſſe eſt Rationalium iuriſdictionem ex hac parte implorari, non magis quam quod ad alias criminis probationes attinet.[8] Licet non deeſſent ex Dominis, qui referrent aliquando contra factitatum fuiſſe. *Ita Senatus* 29. Decembr. 1595.

1 Sic enim edictis ſereniſſimorum Ducum Sabaudiæ, & ſtatutis Cameræ Computorum diſertè cautum & conſtitutum eſt.

2 Vt proinde conueniri poſſit & condemnari de crimine falſæ monetæ *ex l. 1. C. de falſ. monet.*

3 Quia non habent publici iudicij exercitionem, quam ſolus apud nos Senatus habet iure ſupremi magiſtratus.

4 Vt inſpiciatur ſcilicet an vera ſit moneta an falſa.

5 Pertinet enim ea res ad cognitionem Rationalium, tanquam quæ ſpectet maximè ad ærarium Principis.

6 Sic olim Prętor plerumque cognitionem remittebat ad prefectum vrbi, quoties grauior & capitalis pœna erat infligenda, *l. 1. §. ſolent. D. de offic. præf. vrb. l. ſi quis iniuriam* 35. *C. de iniur.* iun. *l. 1. §. vlt. D. de pœn.*

7 Horum enim certior videtur eſſe & fides & induſtria, quam aliorum cum magna ſit inter artifices differentia. *l. inter artifices* 31. *D. de ſolut.*

8 Cum poſſit is, ad quem principalis negotij cognitio pertinet, omnem quoque incidentem quæſtionem incidenter dirimere *l. 1. C. de ordin. iudicior.*

DEFINITIO XLIV.

Contumacia eius qui noluit in iudicium venire, vt chirographum vel agnoſcat, vel deneget, admittit ei fori præſcriptionem, quam expreſſa agnitio non ademiſſet.

AD iudicem non ſuum vocatus, vt chirographi ſcripturam agnoſceret, ſi fuerit contumax, & ob contumaciam ea ſcriptura per interlocutionem iudicis habita ſit pro recognita,[1] non poteſt poſtea fori præſcriptione ſe tueri,[2] in pœnam nimirum contumaciæ.[3] Alioqui enim ſi paruiſſet & chirographi ſcripturam aut agnouiſſet aut denegaſſet, non eo minus ſaluam haberet fori præſcriptionem.[4] Itaque hoc caſu quod mirum eſt plus operatur fictio in caſu ficto, quam veritas in caſu vero.[5] Ex tempore Ante Id. Mart. 1596.

1 Facit enim contumacia, vt debeat contumax haberi pro confeſſo.

2 Quaſi videatur iuriſdictionem agnouiſſe ob id, quod maluerit eſſe contumax, quam iuriſdictionem, cum poſſet, declinare.

3 Debuit enim venire & fori præſcriptionem opponere, non autem magiſtratus ad quem vocabatur auctoritatem & iuriſdictionem contemnere. *l. ſi quis ex aliena* 5. *D. de iudic. l. 2. D in ius vocat. vt eant.* Excipe caſum illum quo notoria ſit incompetentia ita, vt nec allegari eam ſit neceſſe, puta ſi is qui dicitur clericus, vocetur ad iudicem laicum. Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt. 36. num. 5.*

4 Nempe quoniam agnitio vel denegatio chirographi non inducit ad probationem iuriſdictionis, cum poſſit fieri ex auctoritate cuiuſlibet iudicis etiam incompetentis. Sic enim ſtylo noſtro diſertè cautum eſt. *ſub titul. de recognoiſſance de cedulles.*

5 Contra *l. filio* 23. *D. de liber. & poſt. l. confeſſionibus* 14. *& l. ſeq. §. vltim. D. de interrog. in iur. faciend. Not. ad l. ſi is qui pro empto-re. D. de vſucap.*

DEFINITIO XLV.

Cauſis ex regiſtro decidendis non poteſt adhiberi Procurator aut Aduocatus generalis.

PRocurator aut Aduocatus generalis non poteſt cum Senatoribus ſententiam dicere in iis cauſis, quæ viua voce, & in publico Auditorio diſceptatæ ſunt, ſi quod plerumque fit ex regiſtro, vt loquuntur, non ex ſcripto decidantur.[1] Non enim alij poſſunt in eiuſmodi cauſis ſententiam dicere, quam qui in ſubſelliis publicis inter Senatores ſederunt, aut ſaltem ſedendi ius habuerunt.[2] Ante Id. Mart. 1596.

1 Quia

Source : BIU Cujas

1 Quia tunc perinde habetur acsi ex tempore & in publico ipso auditorio lis decisa fuisset.

2 In quo numero neque procurator, neque Aduocatus generalis vnquam esse potest.

DEFINITIO XLVI.

Etiam Castellanorum iurisdictio prorogari potest de consensu litigatorum.

CAstellanorum iurisdictio infirma' non vsque adó statuti nostri auctoritate definita est,[2] vt nec vllo etiam expresso collitigatorum consensu prorogari possit. Potest enim,[3] nisi cum iudex iam præuenit. [4] *Ita tractatum est* 21. Mart. 1596.

1 Nec enim ex omnibus iis qui habent iurisdictionem ordinariam quisquam est, qui habeat iurisdictionem inferiorem.

2 Quamuis coarctata sit ad summam quinque florenorum.

3 Vt & alia quælibet iurisdictio prorogabilis est ex consensu litigatorum, nisi casus talis sit in quo speciali aliqua ratione per legem prorogatio inhibeatur. *l.1.& 2.* vbi scripsi in Rationalibus. *D. de iudic.*

4 Vbi enim iudex manum apposuit tanquam superior, hoc ipso ligat manus castellani tanquam inferioris. Sicut de omnibus magistratibus superioribus dici solet, si cum inferioribus comparentur.

DEFINITIO XLVII.

De rescindenda transactione facta super lite possessorij pendente coram iudice laico, solus iudex ecclesiasticus cognoscere potest.

ETsi de possessorio beneficiali cognoscere etiam inter clericos iudex laicus potest:' Si tamen de lite pendente super possessorio transactum sit, & aduersus transactionem postea restitui alteruter litigatorum velit,[2] non Laici iudicis, sed Ecclesiastici cognitio esse debet. Quia sicuti actio, quæ ex transactione oritur.[3] ita & restitutio in integrum aduersus transactionem est in personam. [4] Nec est contrarium, quod in decidenda possessorij causa transactionis formam idem iudex sequi cogitur. Id enim fit, quia causa possessionis adminiculum viresque ex titulo accipere potest, si vel vnus possessionis actus sequatur.' *Ita Senatus* pro religiosis Prioratus S. Marię de Beluaux contra C. Emanuelem Portheum Priorem. Ex tempore 8. Mart. 1597.

1 Guid. Pap. *quæst.* 1.

2 Ex causa forte doli vel metus, vel falsorum instrumentorum, ex quibus causis certum est, etiam transactionem rescindi posse. *l. interpositas* 13. *l. ex falsis. pen. C. de transact.*

3 Scilicet cum transactio est vallata vel stipulatione vel iureiurando. Alioqui nudum pactum est, ex quo non datur actio, vt dixi *ad l.1. D. de transact. in Rationalibus.*

4 Vt omnes in integrum restitutiones. *l.2. C. vbi & apud quem cognit. in integr. restit. agit. sit.*

5 Id enim est quod nostri solent dicere, Etiam in causa possessorij posse allegari titulum nõ ad cumulandũ petitoriũ cum possessorio, sed ad confortandum possessorium. Guid. Pap. *quæst.* 71. *& cap.* licet *Extr. de probat. & cap. ad decimas. de restit. spoliat. in 6.*

[DEFINITIO XLVIII.

SI ex Senatus mandato per obreptionem impetrato, Iudex inferior cognouerit de ea re quæ ad Rationalium cognitionem pertinebat, non eo minùs poterit & debebit iudex ille, maximè si de eo requisitus sit, totam rem remittere ad Rationales.[1] Quod ni fecerit, non prohibebitur Senatus authoritate decreti sui,[2] quominùs malè iudicatum pronunciet, inque omnes litis expensas condemnet impetrantem,[3] si non qua alia causa compensationem omniũ expensarũ inducat.[4] Etsi enim expensæ litis appellatoriæ non facilè cõpensari aut remitti solent, quoties malè iudicatum pronunciatur,[5] Sic tamen in specie quæ proponebatur, fieri oportere visum est, vt appareret nũquam fuisse illam mentem Senatus vt Rationalium iurisdictionem violari pateretur.[6] Nec tamen æquitatis deesse causas varias, quę compensationem expensarum remittendam esse suaderent. *Ita Senatus* pro Steph. Lespine 16. Bal. Iunij 1611.

1 Semper enim id enixè cauere boni iudices debent, ne iurisdictiones turbentur & confundantur *l. cum vnus* 12. *§. pen. D. de reb. autor. iudic. possid. l. vlt. D. hoc tit.*

2 Quod enim per obreptionem impetratum est, pro nec impetrato habendum est. *l. magis puto* 5. *§. penul. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit* 29. *D. ad leg. Corn. de falsi.*

3 Quæ pœna est temere litigantium. *Inst. de pœn. tem. litig. l. eum quem temere.* 79. *D. de iudic.*

4 *vt in l. qui solidum.* 78. *§. etiam de leg.* 2.

5 Solent enim appellationes, vt plurimum interponi frustrationis gratia *l. tutor.* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic.*

6 Debent enim magistratus omnes suas inuicem iurisdictiones mutuis auxiliis tueri, vt scriptum est *Defin.* 1. *infr. De exec. rei iudic.*

DEFINITIO XLIX.

De decimis cognitio & iurisdictio sit.

SIcuti de decimis tanquam de re spirituali non alius cognoscere potest in petitorio quàm iudex ecclesiasticus.' Ita nec alius in possessorio, quam Senatus aut Iuridicus maior prouinciæ, in qua fundi sunt, de quarum decimis disputatur.[2] Sed si neque de iure percipiendi decimas, neque de earum quota contendatur, sed de eo tantùm an solutæ sint necne,[3] cuiuslibet iudicis etiam inferioris ea cognitio & iurisdictio esse potest.[4] *Ita Senatus* pro D. Priore de Rumilly, contra Rosset in publico auditorio, 4. Id. Iul. 1612.

1 *Tot. tit. Extr. de decim.*

2 Ita enim stylo Senatus nostri cautum est de omnibus beneficialibus quæstionibus.

3 Quæ quæstio tota facti est. Solutio enim est facti *l. consilio* 7. *§. vlt. D. de curat. furios. l.1. C. de probat.*

4 Habet enim vnusquisque iudex iurisdictionem in suo territorio *l. vlt. D. hoc tit.* Quod tamen intellige de iis iudicibus qui habent iurisdictionem. Nec enim omnes habent, sed plerique notionem tantùm & iudicationem, *l. ait Prator. 6. D. de re iudic.*

DEFINITIO L.

De officio Senatoris commissarij.

SEnator datus à Senatu commissarius, vt vocant, & Recuperator ad audiendos litigatores, numquam debet eam sibi authoritatem adrogare, vt idipsum pronunciet, quod à Senatu ipso pronunciandũ esset.[1] Sed ea tantum quæ ad pręparandam Senatus pronunciationem conuenientia videantur, quæ pragmatici præparatoria vocant. Itaque si contra faciat, licèt idipsum pronunciet, quod Senatus ipse pronunciaret, in irritum tamen deducenda pronunciatio est.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua *Defin.* 21. *infr. De hered. vel act. vendit.*

1 Ne scilicet videatur Senator totius Senatus potestatem & authoritatem sibi adrogare, quod facere non potest nec debet.

2 His verbis, *Le Senat a mis l'appellation & ce dont a esté appellé au neant.*]

TIT. XIII.

QVAND. IMPER. INT. pupill. & vid.

DEFINITIO I.

Vidua dotem repetens habet priuilegium sui iudicis etiamsi contra pupillum agat.

Source : BIU Cujas

PRIVILEGIVM, quod datum est viduæ in dotis repetitione, vt primum iudicem habere Senatum posit,[1] non idcirco ei denegandum est, quod aduersus pupillos agat,[2] quamuis pupillorum interest cum conueniuntur, vt duplicis instantiæ beneficio fruantur.[3] Nam & pupillorum interest, vt de eorum causis Senatus cognoscat,[4] maiores vtique & ampliores dilationes pro rerum & personarum qualitate concessurus, si id æquitas postulare videbitur,[5] Neque distingui oportebit an egregia dos sit quæ excedat summam quingentorum aurcorum, necne.[6] Quantulacumque enim dos sit, quam vidua petit, fauor dotis & conditio personæ facit, vt priuilegio digna existimetur.[7] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio contra liberos & heredes N. Amedei Michal magistri Computorum 6. Calend. Februar. 1593.

1 Ex placito Senatus nostri & modificatione per eum facta ad Sereniſſimi Ducis nostri Diui Emanuelis Philiberti edictum, quod vulgo edictum Niciæ appellant.

2 Licet dici soleat priuilegiatum non vti priuilegio contra alium æquè priuilegiatum. Id enim fallit aliquando ex causa *l. verum 11. §. vlt. D. de minor. l. vlt. D. ex quib. caus. maior.*

3 Propter eam rationem, quam attuli *Defin. 32. num. 3 supr. tit. prox.* Facit tamen pro pupillis *l. vnic. C. hoc tit.* sed hæc Definitio intelligenda est de vidua dotē repetente, quo casu duplex priuilegium concurrit, personæ scilicet & causæ, vt mirum non sit, si vidua pupillo præferatur vnum duntaxat priuilegium habenti: Alioqui sane non præferretur. *arg. d. l. vnic.* quæ non solum de pupillis prius quam de viduis loquitur, *arg. l. quoties, 34. D. de vsufr. l. generaliter 24. §. quid ergo 17. D. de fideic. libert.* sed & pupillis ipsis & viduis eo potissimum casu priuilegium dat, quo huiusmodi personæ aduersarij potentiam perhorrescant, quod vix euenire potest vidua contra pupillum agente.

4 Fauor enim personæ vel causæ est, vt maiores iudices habere debeat. *leg. non distinguemus 32. §. de liberali. Digest. de recept. qui arbitr.* Vnde est quod de restitutione in integrum minorum solus prætor olim cognoscebat, cum ex aliis causis iudicium & iudicem dare soleret. *l. 1. D. de minor. l. 1. De eo quod met. caus. l. 1. D. de dolo. l. vltim. Cod. vbi & apud quem cognit. in integr. restit.*

5 Est enim id positum in arbitrio & religione iudicantis eoque iure vtimur, *argum. l. oratione 7. D. de fer. & dilat.* licet contra constitutum videatur, in *l. 1. & vlt. C. eod.*

6 Illa namque distinctio per Senatus modificationem adhibita est, quod ad alias personas attinet, quæ priuilegium nullum habent.

7 *l. vnic. C. hoc titu.* neque sane lex aut ciuilis, aut prouincialis nostra distinguit quanta sit dos. Proinde nec nos distinguere debemus, *vulg. l. de pretio 8. D. de public. in rem act.*

TIT. XIV.

VBI DE CRIM. AGI OPOR.

DEFINITIO I.

Quomodo quis ex delicto forum sortiatur.

ETIAM ex delicto forum quis sortiri solet.[1] Sed etsi tum quoque id recte dicitur, cum delinquens in eo ipso loco, in quo deliquit, non reperitur, & per contumaciam condemnatur,[2] eo tamen iure vtimur, vt non magis in criminalibus quam in ciuilibus causis concedi debeat petita remissio ad iudicem alieni territorij,[3] nisi vno illo casu, quo vel originis, vel domicilij ratio delinquentem subiecerit iurisdictioni eius, ad quem remissio postulatur, quique ei præest territorio, in quo crimen commissum est.[4] *Ita tractatum est* in causa N. Guilielmi de Gadagne Seneſcalli Lugdunensis & Dominæ de Meximieu, 5. Id. Iulij 1598.

1 *L. 3. D. de off. præsid. Auth. qua in prouincia. C. hoc tit.* [Iunge *3. quæst. 6. can. 1. cap. 1. Extr. de raptor. cap. postulasti, & cap. fin. Extr. de for. compet.*]

2 Alioqui eueniet vt priuilegium nullum haberet locus delicti, cum in eo etiam loco, vbi delictum commissum non est, possit reus conueniri, si ibi inueniatur, *l. 1. C. hoc tit.* facileque esset pessimo cuilibet alienam iurisdictionem turbare, ac fugiendo eludere, si aduersus delinquentes eosdemque contumaces ius reddere non posset iudex loci, in quo delictum admissum est.

3 Suam enim iurisdictionem quilibet iudex tuetur, cum æque competens sit iudex loci vbi delinquens reperitur, atque iudex loci in quo delictum admissum est. Ita fit, vt plerumque delicta impunita remaneant nolente iudice, apud quem delinquens est, eum remittere, nec rursus iudice loci, vbi delictum admissum est elogia testium, aut testes ipsos mittere ad iudicem loci vbi est qui deliquit, cum iudices diuersorum sunt Principum. Boer. *dec. tit. 19. nu. 5. & 6* post Bald. *in d. l. 3. de off. præf. & in l. 2. § sed nunquid. C. de seru. fug.*

4 Hoc enim casu duplex ius concurrit in persona iudicis petentis remissionem, ideoque eum præferri æquum est, mutuisque in eam rem auxiliis iudices omnes sibi inuicem subuenire, ne delicta remaneant impunita, dum iudices contendunt de iurisdictione, *Clemen. pastoralis.* in verb. *De more.* vbi gloss. *Extr. de senten. & re iudic.* Bart. *in l. 1. §. præsides. De requir. reis.* Oldr. *consil. 83. & 124.* Guid. Pap. cum sua addit. *quæst. 201.* Marant. *De ordin. iudic. part. 6. num. 39. 40. 41.* Rebuff. *in tract. de lit. requisitor. nu. 27.* An autem in contractibus locus sit remissioni, vide apud Mynsing. *cent. 1. obser. 22. & cent. 2. obser. 5.*

DEFINITIO II.

Qui deliquit ex mandato alterius, non habet priuilegium fori ex persona mandatoris.

SI delictum alio mādante admissum sit, qui diuersi fori domicilium habeat, placet prævalere locum delicti perpetrati, attendique eum debere potius, quā locum in quo est, qui delictum fieri mandauit,[1] cum non tam mandatum quam admissum delictum & actioni causam præbeat & condemnationi.[2] Eóque passim iure vtimur.

1 Guid. Pap. *quæst. 104.*

2 Quia in huiusmodi causis mandatum regulariter non excusat, nisi in certis casibus, quos vide apud Iul. Clar. *lib. 5. sentent. §. vlt. quæst. 60. vers. solet. l. 3. §. 1. D. de vi & vi armat.* licet non eo minus mandator ex persona sua teneatur, *l. non ideo minus, 5. C. de accus. & inscript.*

DEFINITIO III.

In delictis præueniſſe quis dicatur?

IN delictis communibus, in quibus locus est occupationi, & vt loquuntur, præuentioni,[1] si quæratur quis præuenerit, non illud inspicimus, quis prior de crimine inquisierit aut reum de crimine interrogauerit, nec rursum, quis prior in ius vocari aut prehendi reum iusserit, sed cuius primum imperio vocatus ille in ius fuerit aut prehensus.[2] Omnium siquidem actionum instruendarum principium ab ea parte edicti proficiscitur, quæ est de in ius vocando.[3] *Ita Senatus* in causa Procuratoris iurisdictionalis de Foissiaz, contra N. Cornaton & Procuratorem Fiscalem Archiepiscopi Lugdunensis, 6. Calen. April. 1594.

1 Vt euenit in omnibus causis criminum, quæ sunt mixti fori.

2 Quia parum est, iussisse vocari aut prehendi, si non sit secuta executio. [*in qua totus vigor consistit. l. penultim. C. de exec. rei iudic.*]

3 *§. omnium. Instit. de pœn. temer. litigant.*

Source : BIU Cujas

TIT. XV.
VBI CONVEN. QVI CERT. loc.dar.promiſ.

DEFINITIO I.

Adiectione loci non etiam temporis fieri actionem arbitrariam.

OBLIGATVS ſoluere certo loco ex ſtipulatione, ac proinde ex contractu ſtricti iuris,[1] non poteſt ex contractu cõueniri alio loco,quã quo ſolui debuit.[2] Actio enim, quæ ſtricta eſt, tota ex obligatione æſtimatur ;[3] obligatio autem ex verbis,quibus concepta ſtipulatio eſt.[4] Ita fit, vt ſi debitor nunquam ad eum locum velit accedere, in quo, vt ſolueret,ſe obligauit, nulla conueniendi eius ratio ſuperſit ſummo iure. Quod tamen quoniam eſſet iniquiſſimum, neceſſe fuit, in eam rem comparari actionem arbitrariam, per quam vbicunque reus cõueniri poſſet,[5] & condemnari non ſolum ad ſolutionem debitæ quantitatis, ſed etiam habita ratione vtilitatis, quæ creditori abeſſet,ob id, quod alio quàm deſtinato loco ſolueretur.[6] Etſi autem aliæ pleræque ſunt actiones arbitrariæ,[7] hæc tamen ſpeciali quodam iure & ἐμφατικῶς arbitraria dici ſolet,[8] non tam quod pleniores habeat præſtationes,quam quia ſpeciale aliud nomen non habeat, quomodo habent, Rei vindicatio,actio ad exhibendum, & cæteræ ſi quæ ſunt ſimiles.[9] Quid ſi non certo loco, ſed certo tempore ſolui debuit, nec ſua die ſolutum ſit ? Perinde quidem debitor condẽnabitur ad id omne, quod interierit creditoris.[10] Sed non ideo fiet actio arbitraria[11] cum ſtricta ſufficiat. Quoties enim dies obligationi adiecta eſt,præſtatio & condemnatio eius, quod intereſt, ex obligatione ipſa proficiſcitur, adeoque ex verbis ſtipulationis. Cur enim dies adiiceretur, niſi vt promiſſor intelligeret futurum, vt creditori præſtandum eſſet quanti eius interforet, ſi ad diem pecunia non ſolueretur ?[12] Et vero non quemadmodum vnus locus in alio loco non continetur,ita dici poteſt,vnum tempus in alio tempore non comprehendi. Nam breuius tempus in longiori continetur:[13] & qui petit Cal. Februariis, quod Ianuariis anterioribus ſolui debuit, proculdubio petit ſuo iure,[14] perinde ac ſi altero poſt Cal. Ianuarias die peteret, niſi quod minus petit tempore, ſi petat detracta temporis vtilitate.[15] Proinde nihil cauſæ eſt,cur in eam rem inducamus actionẽ arbitrariam,[16] quam nec ſi velimus inducere, tamen poſſimus, vbi propria,quæ ex obligatione naſcitur,actio ſufficit, quemadmodum euenit, in bonæ fidei iudiciis,in quibus conſtat,ita obſeruari, vt ſi in contrahendo cõuenerit, vt certo loco quid præſtaretur, priſtina bonæ fidei actio vt puta ex empto aut vẽdito ſufficiat, nec arbitraria exerceri poſſit:[17] ſi non ipſa empti aut venditi obligatio nouationis iure in ſtipulationem transfuſa ſit.[18] In eoque errauit grauiſſime quidam ex recentioribus.vir præcipui nominis,[19] qui ſcripſit,non minus temporis, quam loci adiectione fieri actionem arbitrariam. Sicut & illi errant, qui putant actiones arbitrarias ſui natura & origine ſtrictas eſſe, nec niſi arbitrio iudicis fieri arbitrarias.[20] Nam, cum non alia de cauſa inductæ ſint, quam vt creditoribus conſuleretur iis duntaxat caſibus, quibus alia actio quælibet magis quam æquitas actione deficeret,[21] nulla nimirum præcedente obligatione, ſaltem, quæ ad eiuſmodi actionem producendam ſufficere poſſet,[22] conſequens eſt,vt ſubſiſtente obligatione,propriáque ex negotio contracto actione nulla induci queat arbitraria:ſiquidem in ſtricti iuris iudiciis arbitrium iudicis nullum eſt, ſed adſtringitur iudex formulæ & obligationis poteſtati.[23] In iis vero, quæ ſunt bonæ fidei,non poteſt arbitrium eſſe plenius,quam officium, quod circa eiuſmodi actiones propter bonam fidem exercendum eſt.[24] Itaque actiones arbitrariæ tertiam ſpeciem actionum conſtituunt, ab aliis quidem omnibus,ſed ab iis maxime,quæ ſtrictæ ſunt,& natura & nomine,& poteſtate differentem.[25] *Ita in Senatu* tractatum eſt in ea cauſa,de qua Defin.6.infr.ſi cert.pet.

1 Stipulationes enim omnes ſunt ſtricti iuris, *l.quicquam adſtringenda,99.de verb.oblig.*

2 *L.1.D.eod.hoc tit.de eo,quod cert.loc.*

3 Ideo namque dicitur ſtricta,quod neque interpretationem vllam, neque officium aut arbitrium iudicis admittit. In quo differt ab actionib.bonæ fidei & arbitrariis, *l.quia tantundem,7. D.de neg.geſt.l.quaro,54.D.locat.*

4 Quam ob cauſam ſtipulationem verborum obligationem appellamus, *l.1.tot.tit.de verb.oblig.*

6 *d.l.1.D.hoc tit.*

6 Actio enim arbitraria, de eo quod certo loco,vtriuſque vtilitatem continet, *l.2.eod.*id eſt,alterutrius,vt loquitur *l. vnic.C. eod.*Eius ſcilicet,qui moram paſſus eſt.

7 De quibus *in §.praterea.Inſtit.de action.*

8 *d.l.1.2.& paſſ.D.hoc tit.*

9 Vt ſcripſi *lib.15.Coniect.iur.ciuil.cap.1.*

10 *L.quod ſi Epheſ.4.D.hoc tit.*

11 In quo errauit Iacob. Cuiac.qui ſcripſit, adiectione temporis ſicut & loci fieri actionem arbitrariam, contra quem ſcripſi *lib.15.Coniect.cap.3.*

12 *L. ſi Calendis, 11. D. de re iudic.l.ſi fundum certo die,114.de verb.oblig.*

13 *L.ſtipulatio iſta,38 §.inter.de verb.oblig. l.Iauolenus,15. aliàs l.eum qui,de ann.legat.*

14 Quia ſaltem hodie dandum eſt,quod iam ante dari oportuit,*l.ſi ſterilis,21 §.cum per venditorem.D.de act.empt.l.Celſus ait, 23.§.1.D.de recept.qui arbitr.*

15 Quemadmodum & plus petieret tempore,qui peteret ante tempus *§.plus autem.Inſtit.de action.*

16 Actio enim arbitraria, de eo quod certo loco,non niſi ex neceſſitate inducta eſt, & ex æquitate contra ſtricti iuris rationes,*d.l.1.D.hoc tit.*

17 *L.in bona fidei,7.eod.*

18 Quia hoc caſu tollitur priſtina obligatio, quæ erat bonæ fidei, & noua inducitur, quæ eſt ſtricta, *l.4. verſic.verum.D.de vſur.*

19 Iacob.Cuiac.*ad African.in l.centum Capua,8.D.hoc tit.*

20 Vveſembec.& alij vulgo *ad d.§.praterea.Inſtit.de action.*

21 Aliquando enim actio deficit, licet non deficiat æquitas,*l. 2.§ quanquam D.de aqua & aq.plu.arcend.*

22 Nam & inde fit, vt in huiuſmodi actionibus arbitrium præcedere neceſſe ſit, vt ſequi poſſit condemnatio, *dict. §. praterea. l. item ſi,14.§.1. & §.hac autem actio.Inſt.de eo quod metus cauſ.*

23 *d.l.quicquid.99.de verb.oblig.*

24 *Arg.d.l.qua tantundem 7.D.de negot.geſt.*

25 Vide omnimodo, quæ in hanc rem ſcripſi *libr. decimo ſexto coniect.*

DEFINITIO II.

Creditor, cui & alio loco & in alia moneta ſoluitur, omnimodo & vndique indemnis præſtandus eſt.

CRedidi tibi centum aureos reddendos Lugduni ad certam diem,æſtimato vnoquoque aureo ſexaginta aſſibus regiis. Conſtat non teneri te aureos in auro ſoluere,ſiue propria actione Lugduni,ſiue arbitraria poſt diem alio loco conueniare, ſed liberari te ſoluendo æſtimationem, de qua conuenit.[1] Nam etſi non eſſent aurei æſtimati, adhuc tamen dicendum eſſet ex receptiſſima vbique gentium conſuetudine, licet inuita iuris ratione, æſtimationem ſolui poſſe. Sed an,ſi contra te agam Camberij,cogendus eris ſolvere in aſſibus regiis, an liberaberis oblata & obſi-

Source : BIU Cujas

gnata æstimatione sexaginta assium regiorum in moneta Sabaudiæ pro vnoquoque aureo? Placet, me, qui Camberij ago, recusare non posse, quo minus accipiam solutionem in ea moneta, quæ & Camberiensium commercio & edicto Principis approbata est.[3] Sed tamen, quia Lugduni non Camberij soluere debuisti, nec æquum est auferri mihi facto tuo commodum loci, in quem solutio fuerat destinata, condemnandus es præterea quanti mea interest habere asses regios.[4] In quo continebitur quanti expensurus sum, vt ex moneta illa Sabaudica emere possim, mihiq. parare, regiã si forte Sabaudica nullius aut minoris vsus & vtilitatis mihi futura sit.[5] Eadẽq. ratio facit, vt si offeras mihi Cãberij pro singulis aureis sexaginta asses regios, ac proinde in moneta regia, nec tamen eo precio possim Camberij aureum comparare, propterea, quod in Sabaudia longe pluris quam Lugduni æstimetur, nec tu liberandus sis, nec ego accipere cogendus, quoniam ea res damno meo cederet, damnum autem ex eo contingeret, quod tu alio loco solueres quam destinato, quandoquidem si Lugduni solutio fieret, ex sexagenis assibus facile mihi aureum pararem.[6] Igitur vltra regios asses sexaginta præstare te oportebit quantum deerit, vt aureum Cambetij habere possim. Neque enim aliter fieri potest, vt indemnitatem videar à te consecutus, quam sine dubio plenissimam mihi præstare debes.[7] Sed etsi quid præterea interfit mea Lugduni potius quam Camberij nũmos habuisse,[8] id quoque mihi præstandum erit, sicuti præstaretur, si vna eademque esset Lugduni & Cãberij nummorum forma, materia & æstimatio.[9] Nam quod prudentibus placuit nunquam ratione nummorum præstari debere id, quod interest, ne facile in infinitum excurrat,[10] quemadmodum ad eas pecunias non pertinet, quæ certo loco & tempore dari debuerunt,[11] ita nec ad nostra tempora, quorum infelicitate fit, ac magno omnium malo, vt nihil sit incertius æstimatione nummorum, quæ vbique certa eademque esse deberet.[12] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomæi Fosse pro mercatoribus quibusdam Lugdunensibus, 5. Non. Iul. 1591. & rursus pro fratrib. Ponthus Lugdunensibus, contra N. Amedeum Du Coudrey Iurisconsult. maximum, postea Sereniss. Ducis nostri Consiliarium dignissimum, 5. Cal. Septembr. 1592.

1 Æstimatio enim fit ob eam demum causam, *l. plerunque, D. de iur. dot.* Vide omnino tractatum nostrum *de variis nummar. debit. solut.*

2 Bart. *in l. 1. D. de aur. & arg. legat.*

3 Agendo enim Camberij hoc ipso me obligaui, vt in ea moneta solutionem accipere cogi possem, quæ Camberij sit in vsu, & quam magistratus Camberiensis improbare non possit. Nam etsi nolentem te soluere iudex condemnaret, ac in iudicati executione bona tua capi necesse esset, precium, quod ex eorum distractione redigendum esset, nec in alia moneta solueretur, quam qua Camberienses vulgò vterentur. Quidni ergo liceat de ea ipsa soluere? *arg. l. quod autem, 6 §. apud Labeonem. D. quæ in fraud. credit. l. si reus, 73 D. de procur.*

4 *l. 1. 2. 3. & pass. D. hoc tit.*

5 Quoties enim creditor in alia nummorum specie, quam quæ debẽtur, solutionem accipit, indemnis omnino seruari debet, *l. Paulus, 99. alias l. creditorem. D. de solut.* in qua vulgo male legitur *debitorem.*

6 Is enim, qui certo loco dare promisit, nullo alio loco, quam in quo promisit, soluere inuito stipulatore potest, *l. is qui pen. D. hoc tit.*

7 *d. l. creditorem.*

8 Forte, quia Lugduni ad eandem diem debebam pecuniam sub pœna aut sub pignore, quod fuerat distractum, *vt in l. 3. D. de in lit. iurand.*

9 Potest enim ex variis causis interesse, quarum vna sublata nihil prohibet aliam superesse, *l. Celsus, 23. §. 1. D. de cond. & demonstr.*

10 *L. ex empto, 11. D. de act. empt. l. curabit, 5. C. eod.* Text. est elegans *in l. socium, 60. D. pro socio.* vbi vsuræ pecuniæ debentur non quasi vsuræ, sed quasi id quod interest creditoris.

11 *d. l. 3. D. de in lit. iurand.*

12 *L. 3. D. hoc tit. de eo. quod cert. loc.*

DEFINITIO III.

Non esse spectandum locum iudicij in præiudicium creditoris, qui inuitus agit arbitraria.

NOn est alienum à superioribus, quod cum certo loco soluere promissor debuit, si post moram[1] alibi conueniatur arbitraria, de eo quod certo loco, actione nunquam iudicij locus spectandus sit ex eo melior debitoris & durior creditoris conditio futura sit.[2] Tametsi soleat dici, in iis, quæ ad iudicij ordinationem pertinent, locum iudicij spectandum esse non contractus.[3] Est enim perpetuum & rationi apprime consentaneum, vt nunquam prodesse debeat promissori moroso, quod alio loco cõueniatur, quam in quo soluere debuit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 3. sup. vbi & apud quos caus. in integr. rest. agit. sit.

1 Non enim agi potest arbitraria, de eo quod certo loco, ante moram, *l. 1. l. centum, 8. & l. vlt. D. hoc tit.* aut quin saltem dies præterierit, intra quem peruenire poterat ad locum destinatum, si forte debitor alio loco carceratus ad destinatum venire non potuerit, nec ideo tamen in mora fuerit, vt Ias. tractat *ad d. l. 1. ex illis verb. vel quia aliis locis necessario distringeretur.* Iunct. *l. sciendum. 21. & seqq. D. de vsur.*

2 Quia nihil potest imputari ei, qui alio loco agit coactus & ex necessitate.

3 Dixi *Defin 3 sup. vbi & apud quem cognit. in integr. restit.*

4 Alioqui prodesset ei sua frustratio & calliditas, contra *l. sed etsi, 11. §. pen. D. ad exhib. l. hominem, 73. D. mãdat.* Sic dicimus eum, qui vitiose possidet, nunquam debere vincere ob hoc solum quod possideat, *l. 1. §. vlt. D. vti possid.*

DEFINITIO IV.

Quando conueniri quis possit in eo loco destinatæ solutionis.

QVi contraxit Lugduni, aut quod fere idem est, Lugduni soluere promisit (contraxisse enim vnusquisque intelligitur in eo loco, in quo vt solueret se obligauit[1]) non potest conueniri Lugduni & quasi contumax à Lugdunensi magistratu condemnari,[2] si neque domicilium ibi habeat, neque fuerit eo loco repertus.[3] Ne alioqui facile sit iustam boni debitoris ignorantiam circumuenire,[4] absentémque inauditum cui nihil imputari queat condemnare.[5] Atque ita accipiendum est, quod dici solet, in electione creditoris esse, an debitorem conuenire velit in loco domicilij, an in eo, qui solutioni destinatus fuit.[6] *Ita Senatus* in causa Andrææ Callier & Petri & Ioannis Verdon, 6. Cal. Iun. 1594. Iunge Def. 37. infr. De solut.

1 *L. contraxisse, 21. D. de obligat. & action. l. 3. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

2 Tanquam contumax, si non sit ei denunciata citatio, aut ad eius notitiam aliter peruenerit.

3 Alterutrum sane sufficit, & vt eo loco repertus scilicet domicilium ibi non habeat, *l. heres absens, 19. §. 1. D. de iudic.*

4 *Arg. l. si fideiussor. 29 §. si debitor D. de mandat.*

5 Quia enim habet iustam ignorantiam, non potest videri contumax, *l. 3. C. quomod. & quand. iud.*

6 *d. l. heres. §. 1. de iudic.* Iunct. *d. l. contraxisse. de oblig. & act. & d. l. 3. §. 1. de reb. auctor. iudic. possid.* Indeque est, quod solent creditores curare, vt debitor domicilium sibi eligat in eo loco, in quo contrahit, aut in quem solutio destinatur, vt possint eum, licet absentem, ibi conuenire.

DEFINITIO V.

Pecuniæ, quæ ad certam diem alterutro loco solui debuit sub vsuris, nullæ vsuræ debentur ante electionem, si fuit electio creditoris.

Creditor

CReditor, cui pecunia ad certam diem solui debuit Lugduni aut Romæ vti vbi ipse mallet (excepta nimirum per creditorem loci electione[1]) non potest petere vsuras, etiam in stipulatum deductas,[2] nisi ab eo die quo elegit & voluntatem suam declarauit, quonam loco paratus esset accipere solutionem.[3] Nimirum, quia nec prius imputari potest debitori, cur non hoc aut illo loco soluerit, cum non habuerit electionem.[4] *Ita Senatus* pro Do. de Montarfier Bellicensi fideiussore Abbatis de S. Sulpis, contra illustriss. Dom. Cardinalem Sãseuerinum, 16. Calen. April. 1595.

1 Alioqui electio est debitoris non creditoris, non vbi petatur, sed vbi velit soluere, *l. 2. §. Scaeuola. D. hoc tit.*

2 Hoc enim ita supponendum est, quoniam alioquin vsuræ deberi non possent, *l. 3. C. de vsur l. Titius, 24. D. de præscr. verb.*

3 *Arg. l. pen. D. de option. legat.* ibi, *cum mater elegerit à contr. sens.* Facit *l. Iulianus, 13. §. offerri. l. si & per emptorem, 51. de action. empt.*

4 Sic dicimus nullam esse moram vbi nulla petitio est, *l. si pupillus, 127. de verb. obli. l. mora, 88. de reg. iur.* In proposito autem nulla fuit petitio ante electionem, cum per petitionem ipsam fiat electio, *d. l. 2. § Scaeuola D. hoc tit.* Aliud igitur esset, si electio fuisset debitoris. Vide Philip. Dec. *cons. 2.*

[DEFINITIO VI.

Quantum interfit an quis debeat certo loco, an in solutum dederit pecuniam debitam certo loco.

EI qui certo loco dare promisit, non bene compabitur is qui creditori suo delegauit, in solutum debitorem pari quantitatis certo loco soluendæ, & certo tempore. Nam licèt neque suo loco neque suo tempore soluta sit pecunia, non ideo tamen poterit hic qui delegauit, vbique conueniri per arbitrariam,[1] vt nec in eo ipso loco in quo solui, pecunia debuit,[2] cum nihil ipse debeat qui fuit per delegationem liberatus,[3] Nec aliud erit tametsi nulla interuenerit delegatio, si modò nomen debitoris qui certo loco soluere debuerat, datum fuerit in solutum.[4] Neque solùm si periculo cessionarij facta sit cessio, qui casus minorem aut nullá potius recipit dubitationé,[5] Sed etsi periculo cedentis.[6] Quo tamen casu sicuti ad hoc tenetur cessionarius, vt debitorem cessum conueniat,[7] nec tantum in mora soluendi constituat,[8] sed etiam in ius vocet, eumque aut in iudicio præsentem aduersarium exhibeat,[9] aut per cõtumaciam pro præsente habendum,[10] Ita vicissim cedentem obligatum habet vt constitutam cœptámque litem suscipiat, & suis sumptibus suoque periculo ad finem vsque persequatur.[11] Id ni faciat intra tempus arbitrio iudicis constituendum pro locorum, temporum & personarum varietate,[12] condemnandus est.[13] Non ex prima obligatione, quæ per dationem in solutum semel extincta ipso iure, non potest amplius reuiuiscere,[14] sed ob susceptum ab eo periculum cessionis, cuius proinde plenissimum effectum præstare, ex eaque causa indemnem cessionarium seruare debet,[15] præsertim verò si de omni impedimento tollendo se obligauerit.[16] Impedimentum enim subesse certum est, quoties non solùm cessat in solutione cessus & interpellatus debitor (nihil enim nisi moram inducere ea cessatio potest[17]) sed etiam ad iudicem euocatus audet contradicere[18] siue neget se debitorem,[19] siue fateatur quidem se debere, sed aut sine causa differat solutionem, aut deniq; litigare malit, quàm soluere.[20] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de la Foreſt & D. de la Fleschiere 17. Maij 1614.

1 Quomodo conueniri potest is qui certo loco debuit *l. 1. & pass. D. hoc tit. l. vnic. C. eod.*

2 Actione scilicet directa ex stipulatione. Nec enim competit arbitraria nisi cum agitur alio loco *d. l. 1. D. hoc tit.*

3 Nam qui delegat soluit, *l. quamuis 8. §. interdum D. ad SC Vellean.*

4 Nam & citra delegationem hoc fieri potest, *l. pupilli, 96. §. soror. D. de solut. l. 1. C. de nouat. & in l. vlt. C. quand. fisc. vel prin. t.*

5 Cum hoc casu nullum vnquam regressum habere possit cessionarius contra cedentem, si nihil dolo malo cedentis factum proponatur, *l periculum 30. D. de pignor. Not. in d. §. soror.*

6 *vt in d. §. soror.*

7 Vt sciri possit hoc ipsum an malum sit nomen cessum, & an de ipsius periculo tractari oporteat.

8 Quæ contracta intelligetur, si congruo loco & tempore interpellatus non soluerit, *l. mora, 32. de vsur.*

9 Cum actio vtilis & efficax competat cessionario non cedenti, licet actiones directæ remaneant penes cedentem, *l. 3. C. de nouat. l. vlt. D. de transact.*

10 Contumax enim pro præsente habetur, Auth. *qua in prouincia C. vbi de crim. agi oport.*

11 Hoc enim demum est periculum nominis præstare, *l si verò 12. §. si quis mandauerit, D. mandat.*

12 Longiores enim sunt aliquando iudiciorum moræ, aliquando breuiores.

13 *d. §. soror.*

14 *L. quires, 98. §. aream. D. de solut. l. ob eam causam, 9. D. de præscr. verb.*

15 *d. §. soror, l. si plus 74. §. mota quæstione.*

16 Solet enim hæc clausula adiici cuius maior erit effectus si actum sit de tollendo omni impedimento, tam facti quàm iuris. Alioqui non potest is qui de euictione tenetur conueniri ad præstandam vim quæ ab alio nullo iure illata sit, *l. vlt. C. de action. empt.*

17 *d. l. mora*, & quidem cum distinctionibus, de quibus *in l. sciẽdum, 21. & seq. eod. tit. de vsur.*

18 Contradictio enim & contestatio facit rem dubiam, *l. vnic. C. de lit. contest. l. vlt. C. quand. ad liber. proclam. non. lic.*

19 Quod improbissimum contestationis genus est, ita vt lis crescat interdum propter huiusmodi inficiationem, *l. 4. Cod. de leg. Aquil.*

20 Quod facere plerique debitorum solent, quia iudicia omnia suas habent moras & incertum euentum, *l. etsam, 15. D. vt legat. seu fideic. seruand. cauſ. caueat. l. quod debetur, 51. D. de pecul.*]

TIT. XVI.

VBI IN REM ACTIO.

DEFINITIO I.

Si aduersus eum, qui certo loco soluere debuit, agatur aut personali actione aut hypothecaria.

PERSONALI actione conuentus in eo loco, in quo, vt solueret, se obligauit, fori præscriptionem obiicere non potest, licet domicilium habeat in alterius iurisdictionis territorio:[1] Nam tam, quod contraxisse vnusquisque intelligendus sit in eo loco, in quo vt solueret se obligauit,[2] (non enim ex eo solo amittitur fori priuilegium, quod in alieno territorio contractum sit,[3] dummodo in eodem superioritatis districtu sit forum, ad quod remissio postulatur.[4] Alioqui passim fieret iis iniuria, quorum iurisdictio est.) quam quia iniquum sit, & aduersus contrahentium voluntatem, vt alio loco creditor ius suum exequi cogatur, quam apud iudicem loci, in quo accipere debeat solutionẽ.[5] Sed hoc ita intelligendũ est, si in eo ipso loco debitor inueniatur.[6] Cæterum arbitraria agendũ erit, vt & alio loco soluatur & præstetur creditori quanti ipsius interest, quod destinato loco non soluatur.[7] Sed si in rem agatur & in pignora siue mobilium rerum siue immobilium, ibi lis necessario

tractanda est, vbi executio in rem facta fuit.[8] Nam si de rei mobilis pignore agatur, fori præscriptionẽ non magis obiicere debitor potest, quam si rei immobilis pignus vindicaretur.[9] Videtur autem reali actum & hypothecaria, quoties in rem ipsam executio fit, licet iussus sit debitor vt solueret, quoniam iussum illum præcedere necesse est, etiam cum hypothecaria agitur contra debitorem,[6] quippe, quæ conditionem illam habeat, si pecunia non soluatur.[10] *Ita Senatus* ex tempore 12. Cal. Decemb. 1593.

1 *L. heres absens, 19. §. 1. D. de iudic.*

2 *L. contraxisse, 21. D. de oblig. & act. l. 3. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

3 Nam si ciuis Camberiensis mihi fundum vendiderit Necij, non ob id potero eum Necii conuenire, quamuis ibi repertum, si Camberii domicilium habeat.

4 Quid enim si Sabaudus vendat aut aliter contrahat in Gallia? Nemo dixerit eum in Gallia repertum habere fori præscriptionem, vt ad Sabaudienses magistratus remitti debeat.

5 Nam etsi solutio destinata esset Ephesi aut Romæ, electio deberet esse creditoris, ne in potestate debitoris esset, ne vnquam solueret, *l. 2. §. Scaeuola. D. de eo, quod cert. loc.* multò igitur magis poterit eum conuenire in loco destinato, si vnus tantum locus fuit.

6 Vt scripsi *Desin 4 supr. tit prox.*

7 *L. 1. & tot. tit. D. de eo, quod cert. loco. l. vnic. C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. promis.*

8 *L. vlt. C. hoc tit.*

9 Vtraque enim actio æque pignoris vindicatio est & in rem, *l. si rem 9. §. proprie. D. de pign. act.* iun. *& l. pign 17. D. de pignor.*

10 Nisi cum hypothecaria est anomala, qualis illa, quæ contra clericum auctoritate iudicis laici exercetur, De qua scripsimus *Defin. 19 sup. de iurisd. omn. iudic.*

11 *L. grege, 13. §. etiam. l. si fundum, 16. §. in vindicatione. D. de pignor.*

TIT. XVII.

VBI SENAT. VEL CLARISS.

DEFINITIO I.

De priuilegio Senatorum & aliorum, qui non nisi apud Sabaudiæ iuridicum maiorem conueniendi sunt.

SENATORVM & Rationalium, itémque eorum, quos Status Consiliarios appellamus, singulare ius est ex Principali indulgentia, vt siue agant siue conueniantur, iudicem habeant eum, qui Sabaudiæ iuridicus maior est,[1] non illa solum ratione, quod domicilium in eo loco habeant, in quo amplissimi ordinis collegium est[2] (nam non eo minus pristinum domicilium retinent in ea prouincia vnde traxerunt originem) sed ob id potissimum, quod non sit iis liberum à loco maiorum discedere ad negotia sua in prouinciis explicanda, neque tamen æquum sit damnosum iis esse officium suum, quod facile accideret, si propriis litibus adesse prohiberentur:[4] Cum nemo sit qui ignoret, quantum vrgeat præsentia litigatoris ad lites citius feliciúsque expediendas.[5] An autem eo priuilegio vti Senatores deberent, si de re minima, vt puta de censu emphyteuticario ageretur, sæpius dubitatum fuit. Videbatur enim id non modo inuidiosum,[6] sed etiam iniquum,[7] vt pauperculus emphyteuta ab imis Sebusiæ finibus Camberium vsque euocaretur ad litem de ea re suscipiendam, quam sibi longe commodius esset delinquere suóque iure cedere[8] ad litis moras impensásque deuitandas.[9] Sed tamen, quia passim euenit, vt emphyteutarum dolo & peruicacia cogantur domini directi de huiusmodi minutiis litigare ad seruandam totius directi dominij causam: Nihil rationis visum est cur de Senatoris potius quam de illius, qui cum Senatore contenderet, probitate dubitari oporteret.[10] Itaque placuit omni casu & de re qualibet saluum iis priuilegium esse debere.[11] Sed hoc tamen addito temperamento, vt pro sua prudentia videant Senatores, ne huiusmodi priuilegio in pauperum necem abutantur.[12] *Ita Senatus* pro D. Claudio de la Couz Abbate d'Ambournay, contra Syndicos vniuersitatis de Seziriaz. Prid. Calend. Februar. 1590.

1 *Arg. l. Senatores, 2. C. hoc tit.*

2 *L. Senatores. vbi DD. de Senator. l. interdum. §. Senator, de iudic. l. ciues, & seq. C. de incol. lib. 10. l. 2. C. hoc tit.*

3 Boer. *quæst. 11. num. 1.*

4 Itaque quod olim obtinuit, vt maior magistratus non posset conueniri in ea ciuitate, in qua erat magistratus, *l. 2. de in ius voc.* hodie apud nos non obtinet. Ideo fortasse, quod magistratus sunt perpetui, qui olim non nisi annui erant.

5 Inde namque est quod Paulus respondit, etiam eum, qui ad litem suscipiendam procuratorem dedit, causæ suæ adesse non prohiberi, *l. Paulus respondit, 69. D. de procur.*

6 *Arg. l. nec quicquam, 9. §. aduocatos. D. de off. proconf.*

7 Priuilegia enim Senatorum ad aliorum iniuriam porrigi non oportet *l. impuberi, 40. D. de admin. tutor. l. in fraudem, 15. D. de test. milit.*

8 *Arg. am. l. is cum quo, 7. vbi* Bar. *D. de aqua & aqua pluuial. arcend.*

9 *Arg. l. 4. §. non tamen. D. de alien. iudic. mut caus. fact.*

10 *Argum. l. vnic. §. cunabulis. versic. credidit enim. C. de offic. præf. prat.*

11 Priuilegium enim quod est fauorabile, extendendum potius est, præsertim ex communi vsu, consuetudine & practica, quam restringendum, *arg. l. quæsitum, 17. D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 2. de priui. credit.* Eo autem iure Senatores nostros perpetuo vsos fuisse constabat.

12 Nam amittere priuilegium deberet, qui in id committeret, *l. sed hoc ita, 22. in fin. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

Qui apud priuilegiarium suum iudicem conuenitur, fori communis præscriptionem non habet.

QVid ergo si Senator aliusve ex clarissimis, qui priuilegium habent, conueniatur apud iuridicũ maiorem Sabaudię pro re, quæ in alterius iudicis territorio sita sit; an audiẽdus erit, si ab ea iurisdictione declinare velit, & ad fundi iudicem remitti? Minime.[1] Inuitus enim iudicem illum habere debet, quẽ inuito quoq; aduersario posset eligere.[2] Sed hoc ita si cõueniatur. Nam si agat, ratio nulla est cur priuilegio vti cogatur,[3] cum nec aduersarij quicquam interfit.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro D. de Breissieu, contra D. de Lambert, 5. Cal. Sept. 1592.

1 Nihil enim actori potest imputari, cur hunc non conuenerit apud cum iudicem, à quo reuocandi domum ius ipse habuisset, *l. nec non, 28. § si cum in prouincia. D. ex quib. caus. maior.*

2 *Arb. l. cum Papinianus, 14. in fin. C. de senten. & inter. omn. iud.*

3 Cum priuilegio suo renunciare pro arbitrio quisque possit, *l. si iudex, 41. D. de minor. l. pen. C. de pact.*

4 Non enim videri potest facere iniuriam, qui iure publico & communi, & perpetuo vtitur, *l. si duorum, 42. D. de action. empt.* Cum autem conuenitur is, qui forum multiplex habet, electio est actoris, dum ne vllum priuilegio præiudicium fiat, *l. cum clericis, 25. in princ. vbi* Bald. *C. de epise. & cler. l. heres absens, 19. §. vlt. D. de iudic.*

DEFINITIO III.

Priuilegium fori datum Senatoribus ad eorum viduas & liberos non transmittitur.

HOc autem priuilegium, quod Senatoribus nostris aliisque consiliariis Principis maioribus in hac Camberij vrbe degentibus concessum esse diximus, vt siue personali siue reali actione conueniantur in

tur in prouinciis, ius habeant reuocandi domum & ad Sabaudiæ iuridicum maiorem,[1] Ad eorum quidem vxores pertinet,[2] sed ad viduas non item, licet cætera priuilegia, quæ ratione dignitatis competunt, ad viduas & liberos quoque transmittantur.[3] Hoc enim non propter dignitatem datum est, sed propter officij necessitatem,[4] cuius administratio nec alibi fieri possit, nec facile & in singulos dies ob domestica negotia deseri, nec denique ita tractari, vt rei familiaris periculum sine causa subire nos oporteat.[5] Quod plerunque contingeret, si procuratorem fidei lites nostras committere vsque adeo cogeremur, vt adesse nos metipsi non possemus.[6] Quæ rationes sicut in causis vxorum & liberorum cum patre habitantium locum habent:[7] Ita defunctis nobis in viduarum nostrarum ac liberorum personis omnino cessant.[8] *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij 1597.

1 Dixi *Defin.1.sup.ex l.2.C.hoc tit.*

2 Non solum, quod mariti domicilium & conditionem vxor sequatur, *l.vlt.§.item rescripserunt mulierem. D.ad municip.* sed etiam, quia vxores à viris defendi æquum est, *l.2.D.de iniur.* quod apud nō suum iudicē æque commode facere maritus non posset.

3 *L.filij,12.§.vidua. D.ad municip.* quoniam vidua quandiu vidua manet, in eodem matrimonio stare intelligitur, *l.vltim.C.*

4 Priuilegium enim semper interpretandum est, adeoque restringendum ex causa & ratione, quæ fuit eius inducendi, *l. Titia Seio,83.§.vsuras, de leg.2.l.testamenta,26.§.1. D.de test. milit. l. impuberi,40. D.de admin.tut.l.5.§.immunitati. de iur.immun.l.3.§. quamuis, de muner.*

5 *Arg.l.5.§.vlt.D.de testib.l.sed si quis,7.D.testam. quem. aper.* vbi additur nemini officium suum debere esse damnosum, quod & scriptum est *in l.videlicet.29.D. ex quib caus.maior.* Facit eleganter *l.apparitores,5 infr.C.de exact.tribut.lib.10.tit.19.*

6 Contra, quam priuato cuilibet permissum sit, *l. Paulus respondit,69.D de procurat.*

7 *L.medicos,6.C.de profes.& medic.lib.10.tit.52.*

8 Quia morte Senatoris finitur officium, licet dignitas duret in personis viduæ ac liberorum, quibus nec per casum patris à Senatu remoti auferretur, *l.filiam,9.D.de Senat.*

TIT. XVIII.

QVAND. LICEAT VNICVIque sin.iudic.se vindic.

DEFINITIO I.

Apparitori exequenti quando resisti possit.

VIM facit & delinquit, qui apparitori in ius ducenti aut in carceres rapienti non obtemperat: Neque ob id solum venia dignus videbitur, quod ex postfacto appareat, duci eum rapique non debuisse.[1] Sic enim publica iuris legúmque auctoritas postulat.[2] Satisque sibi consultum credere debuit, quod perperam aut iniuste factam executionem iudex irritam facturus erat, & indemnitatem allaturus.[4] Sed si auctoritate propria, nulloque præcedente iudicis mandato apparitor exequi velit, impune ei resisti potest, tametsi iudicis nomen & auctoritatem obtendat.[5] Sed etsi clericus, quem talem esse constat, per apparitores seculares trahatur in carceres, placet impune auferri & eximi eum posse,[6] quasi videātur illi propria auctoritate facere, quod faciunt iubente illo, quem nemo dubitare possit, iubendi ius non habuisse.[7] Ita, partim decisum, partim tractatum est pro Guyoto de la Corbatiere, contra fratres de Briod, 7. Calendar. Iunij 1590.

1 Vt apparet ex prætoris edicto, de quo *in l.1.& tot.titul.D.ne quis eum qui in ius vocat.est, vt eximat.*

2 *L.sed eximendi,4.§.item si quis.ll.tit.* vbi scriptum est illi edicto locum esse, etiam si quis eum vi eximat, qui per calumniam in ius vocabatur.

3 Nam cum apparitor debeat citando reo edere iussiones magistratuum, *l.vlt. C.de sportul.& sumpt.in diuers.iudic.fac.* apparet, non posse apparitori resisti, quin magistratus dignitas offendatur.

4 Cum possit appellari aut ab executore, si vltra modum & præter vel contra mandati formam executus fuerit, *l. ab executione,5.C.quorum appell.non recip.* Aut ab ipso iudice, si quid iniuste exequendum præceperit. In eam rem enim appellationis auxilium iure comparatum est, vt iniquitas vel iudicis vel executoris per iudicem corrigatur, ne quis prætextus supersit priuatis, vt per seipsos faciant, quod per iudicem fieri debeat; *l. non est singulis 176. de regul. iur.* [Bene tamen edicto Sereniſſimi Ducis nostri prouisum est, quod publicatum fuit anno 1613. vt appellationes, quæ à iudicati executoribus interponuntur, admittantur quidem, cùm possit fieri, vt executor sententiæ ac mādati formam excesserit, sed tamen non suspendant vim executionis. Ne rerum iudicatarum executio, quam accelerari publicè interest, per huiusmodi tergiuersationes condemnatorum, differatur. Vigor enim sententiæ in executione consistit, *l.pen. C. de exec rei iudic.*]

5 *L.prohibitum,5.C.de iur.fisc.lib.10.vbi est text.elegans.*

6 Non enim quælibet iniuria & contumelia est rapi clericum in carcerem, *arg.l.si vero,5.§.1. D. qui satisd.cog.* Apparitoribus autem & executoribus omnibus districte prohibitum est, ne clericos vllis vexent contumeliis aut impulsionibus molestent, *l. omnes,33.§.præterea nullus.C.de episc.& cler.* Et sane si delinquit qui clericum vi rapit, contra sacras constitutiones, nō delinquit, qui eum vi eximit, *l.1.in fin. D. ne quis eum, qui in ius vocat. est vē eximat.* Aut si vterque delinquit, deteriore loco esse debet is, qui in pari causa edicti petitoris partes sustinet, vt Paulus subiicit *in l.2.eod.*

7 Nimirum, cum incompetentia est omnino euidens, nō ambigua. Nam & eo casu arresto Senatus nostri expressim cautum est, vt qui personaliter citatus prehendi iussus est, si appellet, non cogatur interim parere, quod diuersum esset, si minus euidens incompetentia proponeretur. Arestum latum est die vlt. Mart. anno 1594.

DEFINITIO II.

Dominus sauiens in subditos iurisdictione suâ priuandus est.

SCio comprobatam à Senatu nostro Philiberti Fabri patris mei sententiam, qui, cum iuridici apud Sebusianos meos maioris iurisdictionem sibi à Senatu mandatam summa cum dignitate fidéque gereret, pronunciauerat, ob atrocem potentis cuiusdam domini in subditos sæuitiam, eximendos subditos à domini imperio & potestate, ita vt ne vllam quidem in eos iurisdictionem retineret.[1] Quidni vero conquerentibus præsertim subditis, & supremi Principis opē implorantibus?[2] Cum etsi tacerent, id ipsum tamen bonus iudex pro imperij sui dignitate ex officio statuere & posset, & deberet. *Sine die.*

1 Nulli enim ex iis omnibus, qui recognoscunt superiorem, permissum est, vt sibi ius dicat, *l.vnic.* vbi Bar. *C.ne quis in caus. sua iudic. vel ius dicat.* iureque suo cadere debet quisquis vim facit, *l. extat, D.quod met. caus.* saltem in ea re, in qua vim facit, *l. si quis in tantam,7. C.vnd.vi, l.si quis ad se fundum.7. C.ad legem Iul. de vi publ. vel priua.* Nam & ex contrario, si libertinus abutatur libertate contra patronum, ea priuandus est, *l.2.3.& 4. C. de libert.& eor. liber.* [Principis sane ius singulare est, vt possit etiam in causa propria ius dicere, Bart. *in l.est receptum. nu. 1.D.de iurisdict.*]

2 Nam nec libertus vincula perpeti aut seruile ministerium exhibere cogeretur, *l.libertos, 6.Cod.de obseq. patr.præst.* Minus autem iuris proculdubio habet dominus in subditos iurisdictionabiles, quam patronus in liberos. Facit *l. si manumissori 4. Cod.*

3 *L.illicitas, 6.§.ne potentiores. D.de off.præsid.* Bartol. *in l.1.de his, qui sunt sui vel alien.iur.* Text.est elegantissimus *in l.2.§. dominorum.* vbi Bald. *eod.* Ioan.Faber *in §. final.Inst. eod.* Guid.Pap. *quæst.62.*

Source : BIU Cujas

TIT. XIX.

DE INOF. TESTAM.

DEFINITIO I.

Generalis renunciatio etiam iurata futuræ ſucceſſionis non includit renunciationem legitimæ.

ETſi portio illa legitima, quæ in aſcendentium bonis debetur deſcendentibus, & contra, nihil aliud eſt quam triens vel pro numero liberorum ſemis portionis ab inteſtato contingentis,[1] ob idque dici ſolet à legitimæ portione ſubmouendum, quiſquis à ſucceſſione inteſtati excluditur,[2] Aliam tamen rationem eſſe ſucceſſionis, aliam legitimæ, pleriſque Senatus noſtri conſultis pronunciatum eſt. Finge filiam bonis paternis futureque ſucceſſioni legitime adhibito, vt ad renunciationis validitatem neceſſe eſt,[3] iureiurando, renunciaſſe. Non eo minus queri de inofficioſo patris teſtamento poterit, ſi nihil pater ei reliquerit, quia nec legitimæ portioni, quam in bonis patris ſperare debuit, renunciaſſe intelligitur,[4] ſiue teſtatum patrem decedere contingeret ſiue inteſtatum: quamuis ad inteſtati ſucceſſionem admitti nō poſſit.[5] Nempe non intelligitur ſuccedere, quæ non niſi legitimam ſibi naturæ iure & ex legib. debitam conſequitur portionem, æris alieni loco potius computandam. [6] Itaque ſpecialis legitimæ huius portionis renunciatio requiretur. [7] *Ita Senatus* ſæpius. Vide tit. ad SC. Tertullian. Defin. 1. & 2.

1 *L. cum quæritur, 6. DD. ad auth. nouiſſima. l. parentibus, 8. & l. qua nuper, 31. C. hoc tit.*

2 *L. poſthumus, 6. in princ. & §. 1. D. eod.* Excipe caſus *auth. ſi qua mulier. C. de ſacroſ. eccleſ. Auth. hoc amplius. C. de fideic. & l. quiſquis, 5. C. ad leg. Iul. maieſt.* quibus locis filius etiam ab inteſtati ſucceſſione excluſus legitimam nihilominus conſequitur. Sed ſpeciali in omnibus caſibus ratione. Scripſi in Chiliad. *de error. pragmat. Decad. 12. Err. 5.*

3 *Cap. quamuis pactum.* vbi Caniſt. *de pact. in 6.* alioqui non valeret pactio tanquam contra leges, *l. 3. C. de collat. l. vlt. D de ſuis & legit.* adeoque contra bonos mores, *l ſtipulatio, 61. D. de verb. oblig. l ex eo, 4. D de inutil ſtipulat.*

4 Nam renunciatio bonorum paternorum & maternorum etiam iurata non protrahitur ad legitimam, cuius nulla mentio facta ſit, *l. ſi quando, 35. §. & generaliter, vbi Dd. Cod. hoc tit.* Boer. poſt alios *quæſt 3. num. 7. 9. & 10.* vbi addit, quod quando lex pro forma actus requirit aliquid ſpecificari, tunc iuramentum non ſupplet illam formam. Sicut nec clauſula illa vulgaris, per quam renunciatur iuri dicenti, non valere renunciationem generalem ſi ſpecialis non præcedat. Non enim operatur vim renunciationis expreſſe factæ in contractibus, ſed tantū in legibus, ſtatutis & reſcriptis. Ang *in l. ſed & ſi quis. § quæſitum, D. ſi quis caut. in l. omnes. C. de præſcript. 30. vel 40. annor.* Idem Boer. *& dict. num. 10.* Adde eundem Boer. *quæſt. 14. n. 4. & 5.* Guid. Pap. *deciſ. 427.* Andr. Tiraq. *in l. ſi vnquam in prin. nu. 155. C. de reuoc. donat.*

5 In quo ſane vis ſit legibus & iuris rationi, cum non alius querelæ effectus eſſe poſſit, quam vt teſtatorem faciat inteſtatum. Cur vero hoc permittamus filiæ, quæ nec ipſa ab inteſtato ſuccedere poſſit, nec inteſtati ſucceſſionem, ſi eius capax eſſet, ad ſolam legitimam petendam derelinquere? Vide omnino, quæ contra hunc Pragmaticorum errorem ſcripſi loco ſupra citato *Decad. 12. Err. 5.*

6 Hoc quidem verè dicitur in ea quarta, quam ex Pij conſtitutione habere debet filius adrogatus in bonis adrogatoris, *l. ſi adrogator. 22. D. de adopt. l. 1. § ſi impubere. D. de collat. bonor.* Sed in ea legitima, quæ liberis omnibus debetur ex legibus, aliud ſane eſt.

7 *Ex d. l. ſi quando, 35. §. & generaliter. C. hoc tit.* ad quem tamen locum quid reſponderi poſſit, docuimus *dict. Error. 5. Decad. 12. de error. Pragmat.*

DEFINITIO II.

In qua nummorum æſtimatione ſoluenda ſit legitima.

SI cui legitima portio relicta ſit in nummis, quorum æſtimatio alia fuerit tempore teſtamenti, alia tempore mortis, alia denique tempore petitionis; ſolum teſtamenti tempus ſpectabimus. [1] Sin teſtamentum factum non erit, tempus mortis, [2] nunquam petitionis. [3] Nam cum teſtamento facto ſi aliud nihil vrgeat idipſum præſtandum ſit, quod præſtari teſtator voluit, [4] non de alia nummorum æſtimatione cogitaſſe dici poteſt, quam quæ tum erat, cum teſtabatur. [5] Ab inteſtato autem ſi quando legitimæ petitio ſalua ſit ei, qui ab inteſtati ſucceſſione aut per propriam renunciationem, aut qua alia ratione excluſus eſt, [6] id præciſe tempus ſpectari oportet, quo legitima deberi incipiat, id eſt, quo moritur is, in cuius bonis legitima petitur. [7] Idemque eſt, ſi teſtamento non certa nummorum quantitas, ſed legitima ſimpliciter illi relicta proponatur, qui eam in pecunia accipere cogi poſſit: forte, quod iam aliquam legitimæ portiunculam à viuo teſtatore in pecunia acceperat. [8] Hic enim ſicuti legitimæ ſupplemento contentus eſſe cogitur, [9] ita & ſupplementū illud in pecunia accipere, qui ſi legitimā integram petere poſſet, in corporib. hereditariis habere eam deberet. [10] *Ita Senatus* in cauſa D. Marchionis de la Chambre, & Dominæ Margaretæ de la Chambre, 16. Cal. Septemb. 1588.

1 Text. eſt *in l. vxorem, 41. §. teſtamento, de legat. 3. l. ſi ita eſſet, 7. D. de aur. & arg. lega.* Excipe caſum *l. pen. D. de inſtruct. & inſtrum. leg.* vbi inſpicitur tempus mortis cum quæritur, quid veniat fundi legati inſtructi appellatione, niſi dicas, quod ego probabilius arbitror erratum eſſe in illis verbis, *ea quibus inſtructus ſit fundus*, & pro *ſit*, legendum potius *fuit*. Sequitur enim, *quæ ſint in eadem cauſa, cum dies legati cedit*, vt ſenſus ſit; ſpectandum quidem in hoc legato tempus teſtamenti, vt & in cæteris, ſed in iſto eſſe hoc amplius, quod non ſufficit teſtamenti tempore fundum inſtructum fuiſſe iis rebus, quæ nunc petuntur, ſi non in eadem cauſa manſerint in diem vſque mortis, quaſi diminuto ex patrisfamilias voluntate legato, ſi poſtea & viuo adhuc eo fundus minus inſtructus eſſe cœperit.

2 Anterius enim tempus hoc caſu nullum eſt, quod ſpectari poſſit. Spectari etiam ſolet, hoc tempore facto quoque teſtamento, cum quæritur de perſonis ad fideicommiſſum conditionale admittendis, *l. penult. D. de legat. præſt.* Vide tamen *l. ſi cognatus, 19. D. de reb. dub.*

3 Nam & de tempore petitionis quærebatur *in d. l. pen. D. de inſtruct. vel inſtr. legat.* vbi tamen ſpectari placet coniunctim duo alia tempora, teſtamenti & mortis, non petitionis.

4 Voluntas enim teſtatoris ſemper ſpectanda eſt, quoties iuſta eſt, nec repugnat legibus, *vulgat. iurib.*

5 Solent enim teſtatores in onerandis heredibus eam patrimonij quantitatem inſpicere, quam teſtamenti tempore habere ſe putant, aut plus aut minus veriſimiliter legaturi, ſi ſe veldiciores vel pauperiores futuros arbitrarentur. Fit autem quiſque vel ditior vel pauperior; aut, vt melius dicam, relinquit hereditatem tanto locupletiorem vel pauperiorem, quanto maior ſit aut minor æſtimatio monetæ, in qua ſolui legata debent.

6 Puta, ſi petitioni portionis legitimariæ ſpecialiter & expreſſim renunciatum non ſit, vt diximus *Defin præced.*

7 Debetur ſiquidem legitima ex comparatione portionis hereditariæ, quæ ab inteſtato deberetur, ſi non eſſet filia excluſa ab inteſtati ſucceſſione. *l. cum quæritur. 6. C. hoc tit.* ideoque tempus mortis inſpiciendum eſt, quo incipit eſſe hereditas. vt & in ponenda ratione legis Falcidiæ, *l. in quantitate, 73. D. ad legem Falcid.* licet legitima non ſit quota hereditatis, ſed bonorum, vt ſcripſimus prox. Defin.

8 Sic enim vulgo creditum eſt filium aut filiam, cui aliquid ſolui cœperit in pecunia pro legitima, non niſi in pecunia poſſe petere ſupplementum, vt dicemus *Defin. 9. infr.*

9 *l. commodo 30. C. hoc tit.*

10 *l. ſcimus 36. ad fin. princip. in verſic. repletionem. eod.*

DEFINITIO III.

In quibus rebus filio aſſignanda ſit legitima?

Non

Source : BIU Cujas

NOn potest filius legitimam portionem sibi soluere in ea re hereditaria quam elegerit,[1] sed totum id vel parentis, si testatus sit,[2] vel iudicis aut boni viri arbitrio permittitur:[3] quod ipsum tamen tale esse debet, vt neque ex preciosioribus bonis legitima soluatur, neque ex deterioribus sed ex mediocribus.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Electio enim illa patris est non liberorum, nisi quatenus legis aut statuti potestas concurrat, quæ certa bona fortasse primogenito attribuat, *l. si cogitationes* 21. *ibi quæ nulli generaliter assignauit. Cod. famil. erciſc.* iunct. *l. nemo potest* 55. *de leg.* 1. Rol. à Vall. *conſ.* 12. *num.* 1. *tom.* 1. post Bartol. *in l.* 2. *Cod. quand. & quibus quart. pars.* Facit *l. ſi patr. ex debit.* 44. *vlt. D. de bon. libert.*

2 *dict. l. ſi cogitationes l. omnimodo* 39. *l. ſcimus* 36. §. *repletionem, C. hoc tit.*

3 *d. l. ſcimus in princip.* iis verbis: *Etſi non adijciatur viri boni arbitrio repleri.*

4 *DD. ad l. filius quem* 24. *C. famil. erciſc.* Franciſc. Rip. *ad l. in quartam numer.* 116. *D. ad leg. Falcid.* Alex. *conſil.* 129. *lib.* 4. Textus est *in l. ſi quis argentum* 35. §. 1. in illis verbis: *Nec deteriores omnibus ſunt, ſed ſtatus mediocris inueniuntur. C. de donat. l. legato generaliter relicto* 37. *de leg.* 1. iunct. *l. cum ſeruus* 39. § *ſcio & l. ſi heres* 110. *eod.*

DEFINITIO IIII.

Filius non fit ipſo iure poſſeſſor pro legitima, nec eam propria auctoritate capere poteſt, niſi cum inſtitutus eſt in re certa.

INde fit vt poſſeſſio illa, ſiue conſuetudinaria ſiue edictalis dicenda est, quæ à defuncto in legitimum ſucceſſorem ipſo iure tranſlata intelligitur,[1] in filium nihil niſi petendæ legitimæ ius habentem minime transferatur.[2] Prius enim est ſciri qua in re legitima conſtituatur, quam de illo quæri, quid filius pro legitima poſſideat aut non.[3] Neque vero fictio illa tranſlatæ poſſeſſionis iuuare vnquam poteſt ſingularem ſucceſſorem,[4] qualis certe est legitimarius etiam poſteaquam legitimam portionem est conſecutus. Quandoquidem conſtat legitimam non hereditatis portionem eſſe ſed bonorum.[5] Vtpote in cuius ponenda ratione æs alienum ante omnia deduci oporteat.[6] Nec aliud est, tametſi inſtitutionis titulo relicta ſit, vt hodie relinqui debet,[7] nec enim eo minus accipienda est per manus heredis.[8] Niſi vno illo caſu, quo etiam teſtator non tantum reſtitutionis iure ſed etiam in re aliqua certa reliquerit.[9] Quo tamen caſu perinde neceſſaria erit poſſeſſionis adprehenſio, vt interdictis & iis actionibus quæ ſoli poſſeſſori competunt expediri filius poſſit.[10] Quæ de liberis hic dicimus eadem de parentibus dicta intelligi volumus. *Ita Senatus* in eadem cauſa, & rurſum in alia cauſa 14. Cal. Febr. 1591.

1 Ex edicto quod nos cum Gallis dicimus, *Le mort ſaiſit le vif.*

2 Tiraquell. latè & ſæpius in tractatu illo copioſo, quem de illius edicti & conſuetudinis poteſtate conſcripſit, vbi citat in hanc rem innumeros.

3 Quia bonorum pars, quæ ſit in certa ratione quotæ & loci, poſſideri nullo modo poteſt, *l.* 3. §. *incertam. l. locus* 26. *D. de acquir. poſſeſſ. l. ſi fur* 32. §. *incerta D. de vſucap.*

4 Quia verba edicti & conſuetudinis eius duntaxat perſonam demonſtrant, qui ſit proximior magiſque habilis ad ſuccedendum hereditario iure; *argum. l. pater* 10. §. 1. *D. de captiu. & poſtlim.*

5 Dixi iam *Defin.* 1. *num.* 1. *ſup.*

6 *l. Papinianus* 8. §. *quarta autem. D. hoc tit.* Paul. *lib.* 4. *ſenten. tit.* 5. §. 6.

7 Ex communi DD. ſententia *ad authent. nouiſſima. C. hoc tit. ex Nouel.* 115. *Vt cum de appell. cogniſc.* §. *aliud quoque capitulum.*

8 Alioqui eſſet in poteſtate filij, vt quam rem vellet ex omnibus hereditariis ſibi eligeret, quod tamen fieri debere negauimus *Defin. ſuperiore.*

9 Hoc enim caſu non poteſt locus eſſe interdicto, Quod legatorum contra teſtantis voluntatem, *l. Titia cum teſtamento* 34. §. 1. *de legat.* 2. licet non eo minus verum ſit, filiam in certa re pro legitima inſtitutam legatarij potius quam heredis loco habendum, *l. potius* 13. *C. de hered. inſtit.* Quanquam illud quoque verum eſt, in re legata legatarium quodammodo quaſi heredem eſſe, vt Paulus loquitur *in l. id tempus* 14. §. 1. *D. de vſucap.*

10 Poſſeſſio enim cum facti ſit ad nos non pertinet niſi corporaliter adprehenſa, ac ne quidem ad ſuos heredes *l. cum heredes* 23. *D. de acquir. poſſ.* quamuis ex quo adprehenſa eſt iungatur cum poſſeſſione defuncti, perindeque ſit acſi poſſeſſio defuncti quaſi iuncta deſcenderet ad heredem, quomodo accipienda eſt *l. cum miles* 30. *D. ex quib. cauſ. maior.*

11 Eadem enim ratio eſt legitimæ, quæ deſcendentibus aut aſcendentibus debetur. Scripſi *Dec.* 14. *Err.* 5.

DEFINITIO V.

In quibus bonis legitimam petere filius poſſit?

SIcuti non poteſt filius legitimam ſibi eligere in qua re velit: Ita neque petere, vt detur ſibi in ſingulis corporibus rerum hereditariarum.[2] Quota enim portio eſt bonorum omnium quæ defunctus reliquit, non corporum ſingulorum.[3] Ergo id vnum petere poteſt, vt boni viri arbitrio conſtituatur ex bonis, vt iam diximus,[4] mediocribus: & conſequenter non ex Comitatibus, Marchionatibus, & aliis eiuſmodi bonis, quę adnexam habeant dignitatem aut iuriſdictionem.[5] Imo neque ex feudalibus,[6] vt neque ex iis rebus quæ alienari ſunt prohibitæ,[7] nimirum ſi alia ſint bona, vnde filio alterive legitimam petenti poſſit ſatisfieri,[8] & ita ſi non eo loci in quo agitur conſuetudo vlla ſit in contrarium.[9] *Ita Senatus* in cauſa D. Ioannis Marchionis de la Chambre. & D. Petri Vicecomitis Fratris 8. Cal. Sept. 1588.

1 Vt ſcripſi ſupra *Def.* 3.

2 Ne aliquis inducatur communio bonorum omnium inter filium & heredem, quod ne eueniat ſummopere cauendum eſt, inter illos etiam qui pari ſunt iure propter diſcordias, quas communionis materia excitare ſolet, *l. ſancimus* 34. §. *ne autem communione inducta. C. de donat. l. cum pater* 77. §. *dulciſſimus de leg.* 2. præter id quod multo plus iuris habet heres in bonis omnibus hereditariis quam filius.

3 Nec enim poteſt diminutio fieri corporum hereditariorum propter legitimam non magis quam propter pecuniam, *in l.* 5. *de imp. in reb. dot. fact. l. deducta* 58. §. *acceptis. ad SC. Trebell.*

4 *Defin.* 3. *ſup.*

5 Guid. Pap. *quæſt.* 476. & 487. *nu.* 2. *ex* §. 1. *tit. De feud. March. Ducat. & Comit.*

6 *Dec. conſil.* 269.

7 Guid. Pap. *quæſt.* 51.

8 *Auth. res quæ. C. commun. de leg.* Pariſ. *conſ.* 17. *vol.* 2.

9 Bald. *in cap. imperialem.* §. *præterea Ducatus. de prohib. feud. alien. per Federic.*

DEFINITIO VI.

Filius non poteſt partem hereditatis petere pro legitima, nec ſi pro ea parte velit omnia onera ſubire.

FIlius, cui legitimam petenti obiiciebatur detrahendum ante omnia æs alienum,[1] auitumque fideicommiſſum, quod æris alieni loco eſſet,[2] cum petitioni ſuæ longiorem ea ratione moram factum iri videret,[3] poſtulabat vt in poſſeſſionem hereditatis mitteretur pro ea portione, quæ ex numero liberorum ad legitimam ſufficeret, non recuſans quo minus onera omnia hereditaria pro parte ſua ſubiret.[4] Placuit inciuilem eſſe petitionem, propterea quod legitima non hereditatis ſed bonorum quota ſit, ob idque non niſi deducto ære alieno debeatur,[5] cuius ſoluendi neceſſitas ſoli heredi incumbit,[6] non etiam ſingulari ſucceſſori.[7] Et vero, quomodo fieri poteſt

vt poſt conſtitutum ex toto aſſe heredem, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, vlla hereditatis portio alteri detur? [8] Plane quoniam iniquiſſimum eſſet filium interim nihil habere tantiſper, dum æris alieni ratio non eſt prorſus explorata [9] petere poteſt, vt certa pecuniæ quantitas pro modo patrimonij, & perſonarum conditione ſibi prorogetur, [10] imputanda poſtmodum in fructus legitimæ, [11] aut ſi non ſufficiunt, in eam bonorum portionem, quam pro legitima omnimodo debitam eſſe tandem apparebit, nulla ſatiſdandi neceſſitate filio iniuncta. [12] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Definit. 1. De iur. delib.

1 *Ex l. Papinianus* 8. §. *quarta autem. D. hoc tit.*

2 *l. cum pater* 77. §. *Titio fratri. de legat. 2. l. in imponenda* 6. *l. irritum* 8. *C. ad leg. Falcid.*

3 Quia plerumque difficilis eſt indagatio & computatio latentis æris alieni, quod in dies ſingulos poteſt emergere, *l.* 1. §. *hæc verba & ſeq. D ſi cui plus quam per leg. Falcid.*

4 Haud ſecus ac ſi pro ea parte heres fuiſſet.

5 Neque enim æs alienum deducitur aut vero deduci poteſt ex hereditate, quæ ſcilicet omnia continet commoda & incommoda, quomodo deduci neceſſe eſt priuſquam legitimæ ratio ineatur, vt & falcidiæ *d. §. quarta autem. d. §. hæc verba. d. l. in imponenda. & d. l. irritum.* iunct. *l.* 3. *in princ. & §.* 1. *D. de bonor. poſſeſſ.* quo tamen loco bona accipiuntur improprie pro hereditate, non proprie quaſi à beando dicta, quæ plus commodi habent quam incommodi, *l. proprie* 83. iunct. *l. bonorum* 49. *de verbor. ſignific.* Facit *l. cogi* 16. §. *inde quæritur. ad SC. Trebell.*

6 *l.* 1. *C. ſi cert. petat. l.* 2. *C. de hered. act.* Nam & omnia iura hereditaria ipſo iure, & per legem duodecim tabularum diuiduntur inter heredes, niſi ſi qua ſint omnino indiuiſibilia, *l. heredes* 25. § *an ea ſtipulatio, D. famil. erciſc.*

7 *l. æru alieni* 15. *C. de donat. l.* 1. §. *ſi heres. D. ad SC. Trebell. l. vlt.* §. 1. *D. de contr. empt.*

8 Nec enim poſſunt duo eſſe vni heredes in ſolidum, nec in parte hereditatis magis quam in tota hereditate, quod contra 141. §. *vni duo. de regul. iur.* idémque verum eſt filium, qui legitimam ſolam habet, neque heredem eſſe neque bonorum poſſeſſorem, *l.* 2. §. *ſi quarta. D. famil. erciſc.*

9 Quem tamen certum eſt omnimodo & in omnem euentum habere legitimam debere, *l. ventre* 84. *D. de acqu. hered. l.* 4. §. *vlt. & l.* 5. *de bonor. poſſ. cont. tab.*

10 *arg. l. vlt. C. de ordin. cognit. l. ſi inſtituta* 27. §. *penult. D. de inoff. teſtam.*

11 Quia debet filius habere legitimam cum fructibus *d. l. Papinianus.* §. *vnde ſi quis. D. hoc tit.*

12 Satiſdatio enim onus eſt & grauamen & contumelia, *l. ſi patronum* 4. *in princ. de bon. libertor. l. teſtamento* 17. §. *vlt. D. de teſtam. tutel.* legitima autem ab omni onere & grauamine immunis eſſe debet, *l. quoniam in prioribus* 32. *C. hoc tit.* iunct. *l. ſi patronum* 44. *in princ. D. de bon. libert.*

DEFINITIO VII.

Ius agendi ad ſupplementum legitimæ non niſi triginta annis præſcribitur.

IVs agendi ad ſupplementum legitimæ non quinquennio, vt olim ius proponendæ querelæ de inofficioſo teſtamento, [1] ſed tricennio duntaxat excluditur. [2] Etſi enim noua hæc actio, quam teſtamentorum fauore Iuſtinianus introduxit, in locum querelæ ſubſtituta eſt, [3] in hoc tamen differt quod multo fauorabilior eſt, vtpote quæ nec teſtamentum reſcindat, cum potius ex teſtamento detur, [4] neque dementiæ furoriſque teſtatorem arguat. [5] Denique perſonalis actio eſt dicendáque condictio ex lege Iuſtiniani. [6] Quod actionum genus non minore quam triginta annorum præſcriptione ſummoueri conſtat. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. Papinianus* 8. §. *vlt. & l. ſeq. D. hoc tit. l. ſi quis filium* 34. *in fin. C. eod.*

2 Quæ fuit Baldi ſententia contra Bartolum eaque magis communiter probata, teſte Guid. Pap. *quæſt.* 82. Mich. Graſſ. *in* §. *legitima. quæſt.* 47.

3 Quæ fuit præcipua ratio Bartoli, quia ſubrogatum ſolet tapere naturam eius, in cuius locum ſubrogatur, *l. ſi eum* 10. §. *qui iniuriarum. D. ſi quis caution. l.* 1. § *ſi quis ſub conditione. D. vt legat. ſeruand. cauſ. caueat.*

4 Adeo vt etiamſi filius certis rebus pro ſua inſtitutione contentus eſſe iuſſus ſit, non eo magis ſupplementum legitimæ petere prohibeatur. §. *caterum. Nouell.* 115. *vt cum de app. cognoſ.* Boer. poſt alios *quæſt.* 3. *num.* 10.

5 Qui color eſt querelæ inofficioſi teſtamenti, *l.* 2. *D. hoc tit.* vt non immerito ob eam cauſam videri debeat illa odioſa. *l. ſi pars* 10. *cod.*

6 *l. vnic. D. de condict. ex leg.*

7 *l. hereditatis* 7. *C. de petit. hered. l.* 3. *&* 4. *Cod. de præſcript.* 30 *vel* 40. *annor.*

DEFINITIO VIII.

Monachi in computatione legitimæ nec partem faciunt nec numerum.

REligioſam & monaſticam vitam profeſſi vſque adeo pro mortuis habentur ex edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis noſtri, vt in computatione legitimæ non ſolum partem non faciant, ſed ne numerum quidem. [1] In quo deterioris conditionis ſunt quam filia quæ renunciauit, vt plurib. ſcripſimus tit. De Epiſc. & cleric. Defin. 2.

1 Exemplo deportatorum, de quibus *in l.* 1 §. *filium* vbi Bart. *de bonor. poſſ. contr. tab. l.* 4. §. *ſi deportatus. D. de bon. libert.* [Vide Boer. *deciſ.* 104. & Ranchin. ad Guid. Pap. *quæſt.* 295. Andr. Fachin. *tab.* 4. *cap.* 31. *concl.* 3.]

DEFINITIO IX.

De repudiatione legati pro legitima relicta.

IS cui certa pecuniæ quantitas pro legitimæ portionis iure relicta eſt, licet inſtitutionis, vt par eſt titulo, [1] poteſt eam quantitatem quantamcunque repudiare & legitimam in corporibus bonorum hereditariorum perinde petere acſi nihil relictum eſſet: [2] niſi quod minus iuris habet ad impugnandum teſtamentum, [3] quod vtique non valeret ſi nec inſtitutus eſſet, nec exheredatus. [4] Contentus enim eſſe cogitur legitima portione, nec quicquam præterea ex hereditate conſequi poteſt. [5] Plane ſi quid iam acceperit in pecunia numerata quod in legitimâ imputari debeat, [6] ſola ei ſupereſt actio ad ſupplementum, [7] ſi quod teſtamento relictum eſt non æquet legitimam: ſin æquet, nihil eſt quod conqueratur, quandoquidem legitimæ, quæ in pecunia numerata ſolui cœpta eſt, ſupplementum itidem in pecunia non in corporibus debetur. [8] Obtinent vero hæc omnia ſiue ex deſcendentibus, ſiue ex aſcendentibus ille ſit qui legitimam petit. Omnium enim idem & æque fauorabile hac parte ius eſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Secundum communem noſtrorum ſententiam ad *auth. nouiſſima. C. hoc tit. ex* §. *aliud quoque capitulum. Nouell.* 115. *vt cum de appell. cognoſc.* Contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Chiliade. *De error. pragmat. Decad.* 14. *Err.* 6.

2 Ita enim vulgo creditum eſt, *ex l. ſcimus* 36. §. *repletionem. C. hoc tit.* Qui tamen videtur mihi vnus eſſe ex erroribus pragmaticorum, contra quem vide quæ ſcripſi Decad. 15. Error. 2. Quibus adde text. *in l. omnimodo* 30. *hoc tit.* in illis verbis: *Id quod minus portione legitima ſibi relictam eſt exigere.* iunctis illis ſequentibus & aliqua eis quantitatem, &c. Item *in l. ſi patronum* 44. §. *vlt. D. de bon. libert.*

3 Cogitur enim agere ad ſupplementum ſi aliquid vel minimum, & quantulumcunque ei relictum ſit. Idque eſt quod noſtri iactitant ſufficere, vt filius vel in vno nummo ſit inſtitutus.

4 Nec proinde hoc caſu neceſſe eſſet aut poſſibile agi ad ſupplementum, *d. §. aliud quoque capitulum. l. inter cætera* 30. *D. de liber. & poſth. l. omnimodo* 30. §. *ſin vero. C. hoc tit.*

5 *d. §. caterum Nouell.* 115. *Vt cum de appel. cognoſc.*

6 Puta dotis nomine aut ante nuptias donationis, *l. quoniam nouella* 29 *C. hoc tit.*

7 Nec poteſt repudiare pecuniam iam acceptam, vt poſſit petere legitimam in corporibus bonorum, quia quod iam acquiſitum eſt repudiari amplius non poteſt, *l.* 1. §. *decretalis. D. de ſucceſ. edict.*

8 Hoc

Source : BIU Cujas

8 Hoc enim casu placet nostris supplementum legitimæ fieri debere non in corporibus bonorum, sed in pecunia, Guid. Pap. *quæst.*487. quod tamen nos improbauimus *Decad.*14. *Err. vlt.& Decad.*15.*Err.*2.

9 Scripsi pluribus *Decad.*14.*Err.*5.

DEFINITIO X.

Qui agnouit legatum pro omni legitimæ iure relictum nihilomagis legitimæ supplementum petere prohibetur.

INstitutus ex minore portione aut pecuniæ quantitate, quam quæ ad legitimam satis sit, non idcirco à supplementi petitione excluditur, quod defuncti voluntatem agnouerit sine protestatione: [1] Tametsi testamento ea lex adiecta esset vt nihil amplius peti posset. [2] Nam cum pro non scriptis habeantur quæcunque conditionem legitimæ portionis deteriorem facere possunt,[3] perinde est acsi simpliciter nulloque adiecto onere minor quantitas relicta esset. [4] Quæ res non impediret petitionem supplementi, quod ipsum ex testamento quoque debitum esse intelligitur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Textus est *in l.si quando* 35.§.*& generaliter.C.hoc tit.* In eoque differt actio ad supplementum à querela, à qua proculdubio remouetur quisquis post mortem testatoris consensit testamento,*l.pen.in fin.D.eod.*

2 Dubitandi ratio est, quia voluntatem testatoris scindere nemo potest,*l.*4.5.*&* 6.*de leg.*2.*l.à filio* 15.*de unn.legat.*Sed ratio decidendi sequitur in Defin.

3 *l.quoniam in prioribus* 31.*C.hoc tit.*

4 Ratio est Baldi *ad l.*§.*& generaliter.*

5 Nisi heres supplemento expressim renunciasset *d.*§.*& generaliter.l.omnimodo* 30.*eod.*

DEFINITIO XI.

De fructibus legitimæ omnimodo adiudicandis.

TAmetsi legitima quota sit bonorum non hereditatis, fructus tamen à die mortis percepti sicut augerent hereditatem, [1] ita augent legitimam, [2] hac tantũ differentia, quod hereditatis portionem quandam constituerent: [3] at legitimæ non tam portio sunt quam accessio, [4] non ea tantum ratione debita, quod si statim post obitum patrisfamilias soluta fuisset legitima, quæ ei debebatur, eos ille fructus nunc haberet.[5] sed ob id potissimum quod ea portio sit in vicem portionis hereditariæ, quę haud dubie per fructus augeretur. Augẽt vero non solum legitimam, sed etiam, quod est omnino consequens, legitimæ supplementum, si forte minus legitima relictum sit. [7] Nec tantum eo casu quo supplementum ab initio debitum fuerit, sed quod magis est illo etiam, quo fuerit indebitum propter renunciationem adhibito iureiurando factam, si modo debitum esse cœperit, petita vt plerumque fit & obtenta aduersus renunciationem in integrum restitutione. [8] Licet enim bona fide & cum titulo percepti videantur ab herede, [9] fauor tamen legitimæ portionis elicit, vt potestas restitutionis tollat prorsus intellectum renunciationis, [10] & perinde sit acsi renunciatio nulla vnquam præcessisset. Quod in cæteris restitutionibus diuersum est, in quibus regulariter eo iure vtimur, vt non alios fructus restituere possessor cogatur, quam quos post litem contestatam perceperit, quasi nec ante eum diem in mala fide constitutus. [11] Denique fructus legitimæ eodem loco habentur acsi legitimæ portio essent non accessio; nisi quod vsurarum additamentum non recipiunt, [12] quomodo recipiunt fructus hereditatis ante litem contestatam percepti. [13] Quare nec ad rem pertinebit, quod eos heres dum re sua lautius se abuti putat bona fide consumpserit, nec locupletior factus sit. Omnimodo enim restituẽdi sunt, [14] nec ij tantum qui percepti fuerunt, sed & qui percipi potuerunt, [15] quanquam, vt plurimum solet Senatus, ne nouæ litis detur occasio, quincuncibus vsuris [16] eos æstimare. *Ita Senatus* 5.Id.Feb.& 8.Id.Iunij 1590.

1 *L.*25§.*vlt.& ll.seqq.De petit. hered.*

2 Boer.post alios multos, quos citat *quæst.*3.*num.*17.*ex l.Papinianus* 8.§.*vnde si quis. D.hoc tit.* Facit *l.mulier* 22.§.*sed enim & §.cum proponeretur.D.de SC.Trebell.*

3 Quia hereditas est nomen iuris recipiens augmentum & diminutionem, *l.pecuniæ* 178.§.1. *de verb.signi. l.item* 20. §.*item non solum.D.de petit.her ed.*

4 Scripsi *Decad.*12.*de error.pragmat.Err.*1.

5 Vt proinde moram in legitima passus videatur ipso iure, vt alias in causis minorum dici solet, *l.Titia Seio* 87. §.*vsur. de leg.*2.*l.in minorum* 3.*C.de in integr.restit.minor.*

6 Est enim pars portionis ab intestato competituræ, *l.quæ nuper* 31.*C.hoc tit.*

7 Debet enim legitima præstari cum fructibus,*l.Papinianus* 8.§.*vnde si quis.D.eod.*

8 Boer.*quæst.*3.*in fin.*Marant.*Disp.*10 *num.*14.

9 Bona fides autem lucrum fructuum solet inducere, *l.bonæ fidei* 48.*de acq.rer.dom.*

10 Vt Papin.loquitur licet in dissimili specie, *in l.si patroni* 55.§.*vle.D.ad SC.Trebell.*

11 Sic enim vulgo creditum est, contra quam tamen sententiam scripsi *Dec.*7.*Err.*6 *&* 7.

12 Quia essent illæ accessiones accessionis prohibitæ, per *l. vlt.C.de vsur.*

13 *l.heres* 51.§.1. *D.de petit.hered.*

14 Ex reliqua scilicet hereditate.

15 Boer.*d.quæst.*3.*in fin.* post Bald. *in l.non est. C.famil.ercisc.* & alios ibi citatos.

16 Non tanquam vsuris, sed quasi in vicem & taxationem fructuum,*arg.l.socium* 60.*D.pro socio.*

DEFINITIO XII.

Si filia, cui legatum est in diem aut sub conditione, totum pro legitima petere ante diem velit.

CVm pater in legitimæ supplementum certam pecuniæ quantitatem filiæ legasset soluendam post certum tempus, nec filia legatum agnouisset pro integro supplemento, sed in diminutionem duntaxat quantitatis, quam sibi longe maiorem debitam esse obtendebat, pecuniam legatam peteret; Placebat aliquando incerto eo quantum esset in patris facultatibus, vt sciri posset quid & quantum pro supplemento deberetur, reiiciendam diei adiectionem pendente lite, filiæque interea totum legatum solui oportere. [1] Non tam quod ita fieri omnino iustum videretur, [2] quam quia nihil esset quod in dubio melius æquius constitui posset: [3] Quasi paterfamilias, qui in dubio facultatum suarum probus æstimator fuisse credendus erat, [4] diem adieciisse videretur, vt faciliorem heredi solutionem redderet, [5] potius quam quod ita supplementi iusta ratio postularet. [6] Neque hoc casu locum habere quod constitutum est, vt legatum pro legitima eiusve supplemento relictum in eo quod excedit legitimam diem recipere possit aut conditionem. [7] Id enim tum vere dicit, cum in confesso aut aperto est plus legatum fuisse quam pro legitima deberetur, non cum de eo ipso controuertitur. [8] Filiam tamen satisdare ante omnia debere, se si quid amplius acceperit quam pro supplemento accipere debuerat, æstimato commodo repræsentationis, [9] heredi restituturam: [10] Ne alioqui aut nihil prorsus interim habeat ex supplemento debito si patris voluntati omnino stetur, [11] aut plus consequatur quam consequi debeat si diei quem legato pater iniecit nulla ratio habeatur. [12] Sed tamen postea recessum est ab hoc tractatu, visumque conuenientius cogi filiam vt vel in dicium patris sequatur, vel repudiato eo, petat legitimam qualis quantaque ex legibus sibi debetur. Interim vero contenta sit ea quantitate, quam portioni legitimæ respondere ex

Source : BIU Cujas

ipſius heredis confeſſione appareat. [13] Niſi malit illa pendente lite ſubminiſtrari ſibi ſumptus neceſſarios in cauſam litis & alimentorum. [14] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Defin.34.infr.

1 Eo colore quòd legitima neque diem recipiat, neque conditionem, vulgat. *l.quoniam in prioribus* 32.*C.hoc tit.*

2 Erat enim ſane inconueniens ſcindi voluntatem defuncti, *l.nam abſurdum* 7.*D.de bon.libert.*

3 Nam quoties nihil ſine captione inueſtigari poteſt, eligendum eſt quod minimum habeat iniquitatis, vt in iuris regula, *l.quoties nihil* 200.*De reg.iur.*

4 Niſi quod plerumque euenit vt de ſuis facultatibus amplius quam in iis ſit homines ſperent. *l.in fraudem* 10.*D.qui & à quib.manum.§.3.Inſtit.quib manum.lic.*

5 Tempus enim in teſtamentis non niſi pro herede adiectum intelligitur, *l.cum tempus* 17.*De regul.iur.*

6 Nam nec quicquid ſolutionem moratur indebitum interea facit quod fuit debitum, *l.pater dotem* 7.*§ pen.D.de dot.præleg.*

7 *l.ſcimus* 18.*§.cum autem.C.hoc tit.*

8 Controuerſia enim quælibet facit rem dubiam & obſcuram propter incertum euentum iudiciorum, *l.quod debetur* 51.*D. de pecul.* Niſi ex iuris ratione certiſſimum ſit non niſi per iudicis iniuriam ſequi poſſe condemnationem, *l.eo tempore* 50.*eod.* [Debet ergo is à quo legatum ante diem petitur affirmare legitimam eſſe minorem legato, Alioqui dies aut conditio omnimodo reiicienda eſt. *Ita Senatus* ex tempore pro Catherina Driuet 10.Cal.Dec 1612. Quamuis in ea ſpecie hoc amplius eſſet, quod filia legatum ex teſtamento petebat mille florenorum, quos pater pro omni filiæ iure, & conſequenter etiam pro legitima ſolui præceperat iis diebus, qui agnatorum & proximorum arbitrio ſtatuerentur. Sed tamen pro filia faciebat quod iam per multos annos in matrimonio ſteterat, pluréſque liberos ſuſceperat, Itémque quod cùm de temporibus ſoluendæ dotis tractatum eſſet cum herede patris, viſumque fuiſſet ſoluendam intra triennium, frater conſenſerat, non filia quæ tamen tam longo tempore litigare coacta fuerat, vt pendente lite & Arreſti tempore triennium iam effluxum eſſet. Iunge Defin.ſeq. quæ cum hoc poſteriore Arreſto pugnare maximè videretur, niſi ſupradictæ facti circunſtantiæ ius hoc ſingulare extorſiſſent. Item quòd nullam diem certam pater præſcripſerat, ſed cognatorum arbitrio rem totam permiſerat, cuius vicem ſupplere poterat arbitrium Senatus. Cenſetur enim id commiſſum arbitrio boni viri, vt in *l.cùm poſt* 69.*§.gener.D.de iur.dot.* Vtique autem vir bonus quilibet arbitrari debuiſſet ſoluendam ſtatim dotem quæ pro legitima debebatur cùm in nulla litis parte ac ne in ſecunda quidem inſtantia fuiſſet allegatum maiorem eſſe quantitatem legati, quàm legitimæ, nec legitima æſtimata minore vlla quantitate. Quid verò ſi quantitas aliqua in dotem data ſit pro omni legitimæ iure, vt fieri ſolet, ac conuenerit vt ante tempus aliquod ſiue certum ſiue incertum peti non poſſet? Nullæ vſuræ debebuntur, quia dos licet ſuccedat loco legitimæ: admittit tamen huiuſmodi conuentionem habétque ſuas leges & conditiones quibus omnino ſtandum eſt, longéque aliud eſt dotem petere, aliud verò legitimam. Sed pro hoc incommodo habet illud commodum is, cui dos promiſſa eſt, vt nullum interim ſiue doti ſiue legitimæ petendæ tempus currat. *Ita Senatus* in cauſa D.d'Aruffan, contra D.de Montſain & Iean, menſe Iulij 1613.]

9 *Vt in l.debitor* 82.*de legat.2.l.5.D.ad leg.Falcid.*

10 Quod hæc ſatisdatio non tam legitimæ, cuius quantitas adhuc eſt, quàm legati onus eſſe videatur.

11 Cum tamen pater ipſe teſtamento ſuo declarauerit ſupplementum aliquod filiæ deberi. Facit *l.ventre* 84.*in illis verb. nomen iniquum erit.D.de acquir.hered.*

12 Plus enim tempore petit qui ante diem petit. *§. plus autem Inſtit.De action.*

13 Quæ ſententia noſtra illa eſt quam contra pragmaticum errorem defendimus, *in Chiliad.De error.pragmat.Dec.ad.*15.*Err.* 1.vbi vide.

14 Quod petere poſſet etiam exheredata, *l.ſi inſtitutæ* 17.*§. pen.D.hoc tit.l.vlt.C.de ordin.cognit.*

DEFINITIO XIII.

Quid ſi legatum ipſum ſtatim petat tanquam purum?

QVid vero ſi in diem legatam pro legitimæ ſupplemento pecuniam filia velit petere? Multo minus ei permittendum eſt, vt quod in diem relictum fuit prius petat ex teſtamento quam dies venerit, ne teſtatoris voluntatem, quæ vna & indiuidua eſt, ſcindere velle videatur. [1] Ergo ſupplementum legitimæ petere debet repudiato legato. [2] Vrgere autem vt in diminutionem quantitatis pro ſupplemento debitæ ea ſaltem pecunia ſtatim prorogetur, quam legitimę portioni parem eſſe heres fateatur, oblata nulla in eam rem ſatisdatione. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Contra *l.ſi ita ſtipulatio* 39.*in fin.D.de oper.libert. l.nam abſurdum* 7.*D.de bon.libert.* Ageret enim ex teſtamento contra teſtamentum. [Vide tamen *Defin.præced.num.*8.]

2 Nec enim videbitur, fraudem feciſſe quam potius excluſerit, *l.cum pater* 77. *§.Titio ſ.patri de leg.2. l.quia autem* 6.*§.ſi patronus in fin.D.ſi quis omiſſ.cauſ.teſtam. l.qui totam* 45. *D.ad SC. Trebell.*

3 Nam pro ea quantitate quam conſtat eſſe in legitima, non poteſt admitti onus vllum aut diei aut conditionis, aut ſatisdationis, *l.quoniam in prioribus* 32. *C.hoc tit.* iunct. *l.ſi patronum* 44.*in princ.de bon.libert.*

DEFINITIO XIV.

Quid ſi filia hæc iurato renunciauerat.

SI tamen filia dotalibus tabulis & adhibito, vt fieri ſolet, iureiurando, [1] paternæ ſucceſſioni renunciauerat, aliud dicendum erit. Etſi enim poteſtas renunciationis ſuperueniens patris iudicium non excludit, [2] fieri tamen nequit vt ex patris iudicio ante diem petatur quod in diem relictum eſt: [3] nec rurſus pro legitimæ ſupplemento, quippe quod nullum debetur quandiu ſubſiſtit renunciatio: [4] quam proinde ante omnia reſcindi neceſſe eſt, ſi patris iudicio omni ex parte ſtare filia nolit. [5] Porro cum nec reſcindi poſſit, priuſquam æſtimatis ad amuſſim paternis facultatibus filiam renunciando læſam fuiſſe appareat, [6] conſequens eſt, nullum quæſtioni locum ſupereſſe quid & quantum lite pendente filia conſequi debeat, cum poſt factam æſtimationem ſtatim finiri lis poſſit, adiudicata filiæ ea quantitate, quam exploratum erit ipſi debitam eſſe pro legitimæ ſupplemento. [7] *Ita tractatum eſt* in ſupradictis cauſis.

1 *Ex cap.quamuis pactum de pact.in* 6.

2 *l.ſi patronus* 33.*D.de bon.libert. Auth.ex teſtamento.C.de ſecund.nupt.DD.ad d.cap.quamuis pactum.*

3 Vt diximus prox.Defin.præcedente.

4 Intellige ſi renunciatum ſit non tantum futuræ ſucceſſioni generaliter, ſed etiam legitimæ portioni eiuſque ſupplemento ſpecialiter & expreſſim, ſecundum ea quæ diximus *Defin.*13 *ſup.eod.*

5 Non enim poteſt videri minus dediſſe is, in quem amplioris ſummæ actio non competit, *l.non poteſt videri* 117.*D.de verb. ſignif.l.* .*§.quod autem.D.ſi quid in fraud.patron.*

6 Læſionem interueniſſe, probatamque eſſe neceſſe eſt priuſquam reſcindi poſſit renunciatio, ſiue ex capite minoris ætatis, ſiue ex cauſa metus reuerentialis reſcindatur. *l.nam poſteaquam* 9.*§.ſi minor.D.de iureiur. l.*1. *§.qua onerandæ, D.quar.rer. act.non det.*

7 Non enim ad prouiſionalem ſententiam recurrendum eſt, cum diffinitiua ferri poteſt per modo conſtat, modo agatur, *l.*3. *vt in poſſeſſ. l.gat. l.*3. *D. de recept. qui arbitr. l.quidam* 21. *D.de reb.credit.*

DEFINITIO XV.

Agnitio legati, quod non excludit læſionem in legitima, non excludit reſtitutionem.

FIlliam, quæ dote à patre accepta bonis omnibus paternis interpoſito iureiurando renunciauerat, ac præterea legatum ſibi pro omni iure teſtamento patris relictum annis vigintiquinque agnouerat, placuit nihilominus in integrum reſtitui poſſe ad petendam legitimæ repletionem, ſi tam in legato quam in dote coniunctim minus ſit quam filiæ pro legitima debeatur. Illa namque verba, *pro omni iure*, pro non adiectis habentur, quoties alioqui fraus legitimæ fieret. [1] Itaque perinde eſt acſi legatum ſimpliciter

Source : BIU Cujas

pliciter & sine adiectione vlla relictum proponeretur. [2] Etsi enim renunciatio præcesserat, qua subsistente, nullus ad legitimæ petitionem supererat regressus: [3] quia tamen in eo erat filia, vt quandocunque defuncto patre posset in integrum restitui, si in legitimæ portionis quantitate læsam eam appareret, non potuit ius illud petendæ restitutionis per solam legati minus sufficientis agnitionem perimi; quemadmodum nec sublatum fuisset ius petendi citra restitutionis auxilium supplementi, si vel nulla vel non iurata renunciatio præcessisset. [5] Hoc autem in proposita facti specie eo magis obtinere debebat, quod vt proponebatur agnoscenti legatum filiæ, & eius solutionem petenti fratres iisdemque patris heredes non consenserant. Qua enim fronte postmodum recusare poterant, quo minus sorori liceret, si vellet, etiam ab agnitione legati resilire? [6] Non idem est si filia maior annis vigintiquinque post obitum patris supplemento legitimæ renuntiauerat. [7] Tum enim cæterorum maiorum exemplo non aliter audienda erit, nec si petit restitutionem in integrum, quam si se probet læsam immodice, id est, vltra dimidiam. [8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 11.Cal.Iunij 1590.

1 *l.quoniam in prioribus 29.C.hoc tit.* Dixi *Defin.10.sup.eod.*

2 §.*Cæterum Nouell.155. vt cum de appell.cognosc.* Boer. *qu.3. num.10.*

3 Intellige si legitimæ specialiter fuerat renuntiatum, ex iis quæ scripsi *sup.Defin.1.num.23.*

4 *Et not.in c.quamuis pactum de pact in 6.*

5 Intellige de renuntiatione non iurata, quæ facta sit viuo patre. Nam post mortem patris renunciatio legitimæ valet etiam sine iuramento, Boer. *quæst.14.num.5.in fin.* post Bart. *in l.1.* §. *qui habebat, quæst.4.de bonor.poss contr.tab.ex l.si quando.*§.*illud.* C.*hoc tit.l.pen.*§.*vlt.D.eod.*

6 Nam & huc pertinere potest quod dici solet non fieri iniuriam volenti *l.1.*§.*vsque adeo* C.*de iniur.* Facit *l.pen.*C.*de solut.*

7 Hoc ideo quia renunciatio generalis, siue iurata, siue non, etiam post obitum patris facta neque legitimam neque legitimæ supplementum comprehendit, *d.l.si quando.* §. *& generaliter.* Boer. post alios *d.q.14 nu.6.*

8 *Ex l 2.& l.si voluntate 8.C.de rescind.vendit.* Bart. & cæteri *ad l.1.§.qua oneranda.D.quar.rer.act.non det.*

DEFINITIO XVI.

Non differre legitimam quæ descendentibus debetur, ab ea quæ ascendentibus.

SVnt qui distinguant [1] inter legitimam portionem, quæ debetur ascendentibus, & illam quæ descendentibus, quod illa quoniam iure naturæ debita est, non possit inuitis solui in pecunia, sed omnimodo soluenda sit in corporibus bonorum, [2] nisi quid eo nomine iam acceperint in pecunia: Quo casu cum non tam legitima quam legitimæ supplementum peti possit, consequens est vt in pecunia repleri possit, quæ iam in pecunia solui cœpta est. [3] Quæ vero ascendentibus debetur solui tota possit in pecunia, quasi hac parte minus fauorabilis, quod non iure naturæ, sed solo pietatis intuitu & ratione miserationis, [4] vtpote contra ipsorum parentum votum debeatur. [5] Sed non placet Senatui nostro ea distinctio, quippe quæ nec lege vlla nec bona ratione nitatur. Æque enim legitima vtraque fauorabilis est, licet alio & alio iure debeatur. [6] At neque eorum distinctio placet, qui masculos in eo melioris quam fœminas conditionis esse volunt, vt etiamsi legitimæ partem iam in pecunia acceperint, variare tamen possint, [7] & ea pecunia reddita integram legitimam petere in corporibus bonorum. Nam sicuti cum de tota successione, ita & cum de legitima portione quæritur, idem omnino & in omnibus ius est masculorum & fœminarum. [8] Illaque ratio non minus masculis obstat quam fœminis, quod qui legitimæ partem in pecunia accepit, [9] ab eo iure aperte recesserit, quod habuit ab initio petendæ totius legitimæ in bonorum corporibus, si id maluisset. [10] *Ita tractatum est* 17.Cal. 1590.

1 Contra quos vide quæ nos pluribus disputauimus in Chiliad. *De error.pragmat.Decad.14.Err.1.*

2 *Ex l.sciamus 36.ad finem principij.in versic.repletionem, Cod. hoc tit.*

3 Ne alioqui eueniat vt vna eadémque res diuerso iure censeatur, *l.eum qui ades 10.D.de vsucap l inter socerum 26.* §.*cum inter.D de pact.dotal.* Mihi tamen neque hæc sententia probatur, contra quam vide quæ scripsi *Decad.14. Err.vlt. & Decad.15.Err. 2.l.etiamsi 8.C de iur.dot.*

4 *l.nam etsi 15.in princip.D.hoc tit.l.scripto 7.*§.*vltim.D.vnde liber.*

5 *l Iulianus 26.D.si quis omiss caus.testam. l.nihil interest.50.*§. *sed nunquid.D de bon.libert.l cum ratio 7.D.de bon.damnat.*

6 Imo vero etiam quæ ascendentibus debetur legitima secundum naturam debita dicitur à Iustiniano *in Nouell.1. de hered & falcid circ princ.*§ *primum itaque.*

7 Et tamen non licet regulariter variare *l.si fundus 4.*§. *eleganter & l.pen D.de leg.commiss.* maximè cum prima electio trahit aut iam traxit secum executionem, vt in proposita specie *l. apud Ausidium 20.D.de option.leg.a.*

8 Sublata iam pridem omni differentia sexus, per *l.maximum vitium 4.C.de liber.prater. & Nouell.118. de hered.ab intest. venient.c.4.De agnat iur.in hered sub lat.*§. *nullam.*

9 Siue viuo siue mortuo eo, in cuius bonis legitima debetur, si interpretibus & pragmaticis nostris credimus, non mihi, qui non aliter hoc verum esse puto, quam si pro legitima quis pecuniam acceperit eo tempore, quo iam legitima debebatur, id est, post mortem testatoris *arg.l.pen.in fin.D.hoc tit.l.qui potest 174.*§.*1.de reg.iur.* Scripsi *Decad.14.Err.19.*

10 Præsertim cum existimem nec ab initio permittendum esse fuisse vt repudiaret legatum pecuniarium ad legitimam in bonorum corporibus consequendam, licet aliter vulgo receptum sit, vt scripsi *Defin.9.supr.*

DEFINITIO XVII.

Non semper legitimam deberi in corporibus bonorum.

SAne quod dicimus, ascendẽtibus æque ac descendentibus legitimam deberi in corporibus bonorum, non est omnino perpetuum. Quid enim si defunctus dediticiæ fuerit, & vt loquimur, talliabilis conditionis, sola relicta matre superstite? Fauor conseruandi feudi efficit vt audiendus sit Dominus si matri æstimationem legitimæ in pecunia soluere velit. [1] Nam & si poneres decessisse sola superstite filia in ea prouincia in qua ex consuetudine receptum sit, vt in Sabaudia & Bugiensium agro, potiorem esse domini quam filiarum causam, [2] placet dotem quæ filiæ à domino danda est, [3] quamuis & in locum, & proportione legitimæ detur, [4] tamen in pecunia numerata solui posse, si id dominus malit. [5] Eadem omnino iuris aut potius æquitatis ratione, ne qua nisi quam parcissima feudi diminutio fiat. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nam nec summo iure vlla legitima deberetur matri in bonis feudalibus, quorum propria natura illa esse dicitur, vt nunquam ascendant, id est, nunquam ad ascendentes recurrant, sed semper ad descendentes deuoluantur, & quidem ad masculos duntaxat nisi de filiabus, & earum descendentibus specialiter conuentum sit. §.*hoc autem tit.1.feudor.De his qui feud.dar.poss. & tit.8.de succes.feud.lib.1.per tot.*

2 Quæ propria est ratio feudi, vt proxime diximus.

3 Eo namque iure vtimur, vt quo casu dominus præfertur filiæ defuncti eam dotare teneatur.

4 Æstimamus enim dotem congruam hoc casu, vt & alias ex legitimæ portionis comparatione. Notant nostri *ad Auth. res quæ.C.commun.de legat. l.mulier 22.*§.*cum proponeretur ad Senat. Trebell* §.*quamobrem Nou.9.De rest.& ea quæ parit XI.mens.*

5 Boni enim consulere mulier debet quod hanc saltem pecuniam consequatur, quæ alioqui tanquam à successione intestati excluſa (quæ nec vlla in proposito est, vt & *in l.2.D de*

Source : BIU Cujas

castr pecul.) nihil omnino habere summo iure deberet. *arg.l.si res æstimata 12.§.1.vers.Marcellus.D.de iur.dot.*

6 Alioqui multiplicatis descendentium gradibus aut personis facile fieret, vt feudum ad nihilum redigeretur aut saltem ad semissem vsque si quinque essent filiæ diminueretur: Itemque vt inuitus dominus incideret in communionem, quod ne fiat solet interdum permitti etiam in pari causa vt æstimationem offerens audiatur, qui alioquin non esset audiendus. *l.sancimus 34.§.ne autem communione.C.de donat.* Iunct. *l.si patronum 44.in princ.de bon.libert.*

DEFINITIO XVIII.

Potest statuto excludi filia, quæ dotem à patre habuit, licet minorem legitima, nisi enormiter læsa proponatur.

SI lex municipalis iubeat filiam dotem contentam esse, nullo casu plus petere potest, siue à patre siue ab extraneo dotata sit, tametsi dos minor sit legitima. 'Etsi enim dura lex videtur, tamen cum ita scripta sit seruanda est. 2 Nec aliud erit si ponas legem municipalem iis verbis conceptam, vt simpliciter excludat filias dotatas. 3 Lex enim bene præsumit de patre, 4 nisi prorsus immodica, & vt loquuntur, enormis læsionis interueniat, 5 quæ ex summa æquitatis ratione semper excepta intelligi debet. 6 *Ita tractatum est* in causa Ioannis Bouier & Petri Quinier Aduocati, 10. Cal. Decemb. 1590.

1 Bald. *in auth.res quæ nu.16.C.commun.de legat.* Grammat. *Decis.Neapol.101.num.47.& 72.*Corn. *cons.37.lib.2.*Dec. *cons.277. col.pen.vers.& ista conclusio.*

2 *Arg.l.prospexit 9. D.qui & à quib.manum.* Iacob.Menoch. *De arbitr.iudic.lib.2. Cent.2.casu 149.nu.2.3.&* 4.post Bald. *ad d. Auth.res quæ.* [Nam & apud Augustanos nostros consuetudo facit, vt neque legitima vlla debeatur, neque locus sit querelæ inofficiosi.]

3 Castr. *cons.275.incip.super primo quæsito,& cons.400.visis & ponderatis,&* 401. *lib.2.* Curt.sen. *cons.81.*Dec. *cons.26.num.2.cons. 89.num.4.cons.181.nu.5.& cons.505.nu.4.* Andr.Tiraquel. *in præfat. l.si vnquam nu.36.C.de reuoc.donat.*

4 *l.nec in ea 22.§.vlt. D.ad leg.Iul.de adult. l.pen.vers.neque enim.C.de adopt.*

5 *Arg.l.si superstite 5.vers.sane.C.de dolo.*

6 Menoch. *vbi supr.nu.15.vers.Ex supracitatis.* Curt.sen. *cons.* 27. Curt.iun. *cons.*10. Ias. *cons.133. lib.4.*

DEFINITIO XIX.

In quibus differat dos à legitima.

QVamquam vulgo dici solet dotem loco legitimæ esse eodémque iure censeri, 'permultæ tamen sunt inter dotem & legitimam differentiæ. Filia etiam quæ à legitima exclusa est dotari nihilominus debet. 2 Legitima institutionis titulo danda est, dos non item: 3 Legitima onus nullum admittit, Dos admittit: 4 Legitima sine personarum distinctione semper certa est, Dos incerta: 5 Legitima viuo patre non debetur, Dos debetur. 6 Frater sororem dotare interdum cogitur, 7 legitimam ei dare numquam, 8 tametsi instituta turpi persona liceat sorori 9 præteritæ querelam proponere inofficiosi testamenti. 10 Contra mater & auia filiæ neptique legitimam debent, 11 dotem non item si ex paternis bonis constitui possit. 12 Legitima debetur pure, 13 Dos non nisi sub conditione illa siue expressa siue tacita, si filia nubet. 14 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Sic enim vulgo creditum est *ex l.quoniam Nouella 29.C.hoc tit.* Erronee tamen, vt scripsi *Decad.12.Err.2.*

2 Id enim est quod facit vt statuto possit filia excludi à legitima, quia dotari debet. Bru.in stat. Quod extant *mascul.art.3.q. 8.num.33.*

3 Castr. *cons.196.in puncto quæritur col.1.in fin.lib.1.*

4 Brun. *vbi supr.*Castr. *cons.323 super primo lib.1.*

5 *l.quæro 60.§.gener.D.de iur.dot.*Grammat. *decis.101.nu.64.*

6 *l.1.§.si impubere. D.de collat. l.vlt.C.de dot.promiss.l.capite 19.D.de rit.nupt.*

7 Scilicet consanguineam non vterinam, *l.cum plures 12.§. cum tutor.D.de administr.& peric.tutor.*

8 Nam dicitur hæc legitima deberi secundum naturam, cum à fratre instituta est turpis persona, *Nouell.1. de hered.& falcid.in princ.§.primum itaque.*

9 Consanguineæ, scilicet, non vterinæ *l.fratres 27.C.hoc tit.*

10 *l.fratris 21.eod.*

11 *§. aliud quoque capitulum. Nouell.115. vt cum de appellat. cognosc.*

12 *d.l.vlt.C.de dot.promiss l.neque mater 14.C.de iur.dot.*

13 Nec enim recipit dictum aut conditionem, *l. quoniam in prioribus 32.C.hoc tit.*

14 *l.Titio centum 71.§.Titio genero.* vbi Bart. *nu.2.de cond.& demonstr.*Paul. Castr. *consil.73.incip.licet.*Ita Domina Lisa *lib.1.*

DEFINITIO XX.

Dotem congruam non semper ex legitima comparatione æstimandam esse.

DOtem congruam plerique intelligunt etiam viuo patre eam, quæ legitimæ portioni responderet si tum pater moreretur. 'Quod non ita est. Neque enim fieri potest vt viuo patre dos in locum legitimæ succedat, cum eo tempore nulla dum legitima filio in bonis parentis, vt proxime diximus, debeatur. 2 Proinde congrua esse potest etiam quæ legitimam non æquat. 3 Nec est contrarium, quod etiam cum de congrua dote agitur patris facultates æstimandæ sunt. 4 Id enim sic accipi debet, vt eius quoque temporis rationem haberi oporteat, in quod pater superesse possit, itemque liberorum tam suscipiendorum quam susceptorum. 5 Alioqui si dos congrua ex legitimæ comparatione censenda esset, quid attineret in ea re nobilitatem mulieris spectare, aut mariti dignitatem, 6 aut loci, in quo matrimonium fit, consuetudinem? 7 Neque enim ista immutant quantitatem legitimæ, quæ semper certa, eadémque est. 8 Sed & frustra quæreretur de imputatione dotis in legitimam, 9 frustraque distingueretur, 10 an dos data sufficeret ad legitimam necne, si congrua dos dici non posset, quæ legitimam non adæquaret: E contrario dos immodica dicenda esset, quæ legitimam excederet, quod vtique falsum est. Inofficiosam enim dotem appellamus & immodicam, non quæ legitimam excedit, sed quæ facit ne cæteris liberis legitima salua esse possit. 11 Plane si post mortem patris de dote quæratur an congrua sit, vt à legitimæ petitione repelli filia debeat: 12 Aut si ex lege municipali cautum sit, vt filia congruenter dotata excludatur à iure petendæ legitimæ; 13 Non improbabiliter defendi potest, dotem his casibus succedere loco legitimæ. Ideoque nec aliter congruam videri debere, quam si legitimæ respondeat, non vt maior esse nequeat, '4 sed vti ne minor tempore dotis constitutæ inspecto. '5 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Post Salic. *ad Auth.nouissima.C.hoc tit.*

2 *l.1.§.si impubere.D.de collat.*

3 Nisi cum arbitratu boni viri dos constituenda est, cum legitima minuscula portio dicatur *in l.si quis suo 33.Cod.hoc titul.* Boer. *qu.3.num.12.*

4 *l.cum post 69.§.gener. & l.quæro 60. D.de iur.dot. l.si filia pater 43.de legat.3.l.cognouimus* 19.C.de *haret.*

5 *d.l.si filia* in illis verb. *ex facultatibus ex numero liberorum testamentum facientis.*

6 *d.l.quæro.*ibi *& dignitate mulieris maritique d.§.gener.& §. nuptiis.d.l.cum post.*

7 *Arg.l.si seruum 50.§.vltim. de leg.1. l.quod si nolit 31.§.quia assidua.D.de addict.edict.* licet in dote exigenda non locus spectandus sit vbi contractum est matrimonium, sed vbi maritus domicilium habet, *l.exigere dotem 65.D.de iudic.*

8 Triens scilicet vel semis portionis ab intestato contingentis. *Auth.nouissima.*iunct. *l.cum quæritur 6.& l.quæ super 31.C. hoc tit.*

9 *l.quoniam nouella 29.eod.*

Source : BIU Cujas

10 Quomodo noſtri diſtinguunt cum diſputant, An auctis poſt datam dotem patris facultatibus inſpiciendum ſit tempus mortis, aut dotis conſtitutæ. De quo dicemus *infr. Defin.* 23.

11 *l. vnic. C. de inoffic. dotib.*

12 Quaſi quæ in dote habuerit legitimam poſteaquam placuit, dotem in legitimam imputari debere. *d. l. quoniam Nouell.*

13 Cuiuſmodi ſtatuta pleraque ſunt in Italia.

14 Nihil enim vetat plus eſſe in dote, quam in legitima.

15 Secundum eam diſtinctionem, quam à Senatu noſtro probatam eſſe dicemus *infr. Def.* 23.

DEFINITIO XXI.

Dos congrua dicitur inſpecto tempore conſtitutionis, legitima congrua inſpecto tempore mortis dotantis.

QVibus conſequens eſt, vt in congrua dote æſtimanda non aliud tempus ſpectari poſſit, quam quo dos promiſſa aut conſtituta eſt. [1] Eſt enim id generale & perpetuum, vt ſi aliud nihil obſtet, contractus tempus ſpectari oporteat. [2] Cum tamen ſi de incunda legitimæ æſtimatione ageretur, tametſi legitima per contractum promiſſa eſſet, mortis tempus neceſſario inſpiciendum eſſet, [3] quia nec legitima vlla ante id tempus debetur. [4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Bald. *in auth. res quæ nu.* 16. *C. commun. de legat.* Boer. *quæſt.* 62. *nu.* 13. Dec. *conſ.* 277. Crauet. *conſ.* 11. *num.* 14.

2 *l. Rutilia* 69. *D. de contr. empt. l. quæ legata* 18. *l. non omne* 144. §. 1. *De reg. iur. l. ſi voluntate* 8. *C. de reſc. vend.*

4 Iacob Menoch. ex communi aliorum ſententia, *De arbitr. iud. centur.* 2. *caſu* 149.

4 *l.* 1. §. *ſi impubere D. de collat. bonor. d. l. cum quæritur* 9. *C. hoc titul.*

DEFINITIO XXII.

Ad quid obligatus ſit qui ſe dotem congruam daturum promiſit?

ERgo qui ſe dotem congruam filiæ conſtituturum promiſit, non de legitima cogitaſſe credendus eſt, [1] cuius quantitas ſemper incerta eſt, cum ex futuro euentu pendeat, & ex liberorum numero, auctiſque vel diminutis facultatibus augeatur vel diminuatur, [2] ſed de ea dote quam tum commode dare poſſit, inſpecto eo quod ſibi, quod aliis ſiue natis ſiue naſcituris liberis ſeruare debeat. [3] Quod ipſum cum boni viri arbitrio æſtimari oporteat, [4] non alterius quam ipſius patris arbitrio æſtimandum eſt. [5] Si non immodica læſio probetur. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ita eleganter Grammat. *deciſ.* 101. *nu.* 65. *& ſeqq.* alioqui, inquit, cogeretur pater viuus aſſignare legitimam filiæ; quod abſurdum eſſet ac iniquum.

2 Tempore ſcilicet mortis inſpecto, *d. l. cum quæritur. l. in quantitate* 73. *D. ad leg. falcid.*

3 *l. ſi filiæ pater* 43. *de leg.* 3.

4 *l. cum poſt* 69. §. *gener. de iur. dot.*

5 *l. parentibus* 8. *Cod. hoc titul. l. ſi cogitatione* 21. *C. famil. erciſc.*

6 *L. ſi ſuperſtite* 5. *C. de dolo. l.* 1. §. *quæ onerandæ.* vbi Bart. & cæteri *D. quar. rer. act. non det.*

DEFINITIO XXIII.

An ponenda ratione legitimæ an tempus mortis ſpectandum ſit, an conſtitutæ dotis?

HInc facile eſt intelligere, quid ad eam quæſtionem reſponderi poſſit, quæ in ſcholis & tribunalibus tantis iamptidem contentionibus agitata eſt. [1] Si pater congrua dote conſtituta poſtmodum actus ſit facultatibus, ita vt mortis tempore inſpecto deſinat dos eſſe congrua quæ prius fuerat, an ex bonis quæ ſuperuenerunt dotem legitimamque filiæ augeri oporteat. Nam ſi de dote tantum agatur, duplex ratio eſt, quæ facit ne augeri vllomodo debeat. Vna illa quod, vt iam ſupradictum [2] eſt, dotis conſtitutæ tempus præciſe ſpectari conuenit. [3] Altera, quod ſi ex contrario patris facultates diminutæ fuiſſent, non idcirco dos marito auferretur, [4] at nec ſoluto matrimonio in mulieris necem minueretur, niſi hactenus vt ſibi ſuiſque pater ſubueniret. [5] At ſi de legitima quæratur, cui non fuiſſe renunciatum proponas, dubitationem res non habet, quin pro modo facultatum quæ excreuerunt in tempus vſque mortis augeri eam oporteat: [6] quoniam eo demum tempore, quid in legitima ſit, quærendum eſt. [7] Interueniente vero renunciatione adhibitoque in eam rem, vt fieri ſolet & debet, iureiurando, [8] nec dubitationi locus eſſe poteſt quandiu tenet renuntiatio, quin legitima nulla, & conſequenter neque ſupplementum vllum debeatur. [9] Sicut & reſciſſa ob cauſam aliquam renunciatione, cum perinde habeatur acſi facta nunquam fuiſſet, [10] mortis tempus ſpectandum eſſe nemo ambigit. [11] Sed cum ex cauſa enormis, vt vocant, & immodicę læſionis, vt plurimum renunciationes huiuſmodi reſcindi ſoleant, [12] Quæſtio tantum in eo eſſe poteſt, an in æſtimanda læſione bonorum, quæ ſuperuenerunt, rationem haberi oporteat, an eorum duntaxat quæ fuerunt, cùm dos conſtitueretur? In qua quæſtione ſi iuris rationem inſpicias illud ſtatim occurrit, quod dicas ipſum contractus tempus præciſe ſpectandum eſſe. [13] Vt ſi filia cum accepta dote renunciauit, non vltra dimidiam læſa fuerit ex comparatione eius quantitatis, quam pro legitima habere debuiſſet, ſi tum pater deceſſiſſet, nihil ſit de quo conqueratur. [14] Sed quoniam renunciationes iſtæ odioſæ ſunt vtpote iuris ciuilis rationi contrariæ, [15] quin & in futurum tempus conferuntur, quo legitima debebitur, [16] id eſt, in tempus mortis [17] cum tacitam eam conditionem habeant, ſi legitima quandoque debebitur, [18] (prius enim eſt vt legitima debeatur, quam vt ei renuncietur, [19]) Senatus noſter æquiſſimum ſequitur temperamentum: Vt ſi ab initio congruam dotem habuit filia, id eſt, quæ reſpondeat legitimæ, quam habitura erat ſi tum pater obiiſſet, nihil ei proſit quod poſtea pater locupletior factus ſit. [20] Quandoquidem nihil eſt quod patri imputetur, qui ex bona fide iuſtoque boni viri arbitrio paternum officium impleuerit: [21] Sin minus congrue dotata filia extitit, licet non immodice læſa, [22] reſtituatur in integrum ex cauſa læſionis æſtimandæ pro quantitate bonorum quæ moriens pater reliquerit, [23] vt hactenus patris impietas puniatur, [24] qui propriam filiam circumuenerit, & ad iurandam renunciationem adegerit. [25] Nec ad rem pertinet ſi quis hoc etiam caſu obiiciat, non eſſe audiendam filiam, quæ ampliorem portionem petat auctis paternis facultatibus, cum neque diminui acceptam dotem vellet iiſdem diminutis. [26] Nam quod fauore dotis inductum eſt vt diminui non poſſit, filiæ [27] nocere non debet, ne amplius quicquam petere debeat, ſi petendi ratio ſubſit: [28] quæ ſubeſt proculdubio, cum ſaltem tum filia immodice læſa reperitur eo tempore, quo de legitima quæri oportet, id eſt, quo pater moritur, ſi iam inde ab initio non congruam habuit portionem. [29] Qua ratione non improbabiliter poſſit quis meo iudicio defendere, omni caſu [30] ſpectandum tempus mortis patris in æſtimanda læſione, cum nec ante id tempus renunciatio quantumuis iurata effectum vllum habere poſſit, propter tacitam illam inhærentem, quam diximus, conditionem, ſi quandoque legitima deferetur. [31] Adeo vt ſit etiam hæc ſententia conſequens ei iuris regulæ, quæ habet: In incunda læſionis æſtimatione contractus tempus inſpici oportere. [32] Contractum

Source : BIU Cujas

namque intelligere debemus non cum interuenit ſtipulatio, ſed cum vtilis eſſe, vireſque aliquas habere cœpit. 33 *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Bouier & Petri Quinier Aduocati 10.Cal.Decemb.1590.Et rurſum in ea cauſa,de qua in Defin.7.9.& 21.ſup.de pact.

1 Et de qua ſcripſimus *in Chiliade.De error.pragmat. Decad.* 13.*Err.*& 4.& 5.vbi omnino vide.

2 *Defin.*20.*in fin.*& *Def.*21.*ſup.*

3 *Arg.l.Rutilia Polla* 69.*D.de contr.empt.l.ſi voluntate* 8.*C.de reſcind.vendit.l.quæ legata* 18.*l.non omne* 144.§.1. *De reg.iur.* ex quibus locis apparet regulare eſſe in omnibus contractibus, vt contractus tempus obſeruari oporteat.

4 *l.Titia* 64.*D.de iur.dot.l.ſi donaturus* 9.*D.de cond.cauſ.dat. l.5.§.pen.D.de doli mal.except.*

5 *Auth.ſed quamuis,C.de rei vxor.action.*vbi conſtitutum eſt, vt ſi patris ſubſtantia decreuerit aliqua fortuita clade non amplius ſecundo marito in dotem dare cogatur, quam quantum facultates eius patiuntur.In hac autem ratiocinatione præſupponendum eſt non debere auduri eum, qui id petat cuius contrarium non fuerat poſtulatutus.*l.pen.C.de ſolut.*

6 *l.4.§.deficientium. D.de muner.*& *honor.l.ab hu* 10.*§.auctis D.de vacat.*& *excuſ.muner.*

7 *l.cum quæritur* 6.iunct.*auth.nouiſſima C.hoc tit.* quia legitima eſt quota portionis ab inteſtato contingentis, *l.parentibus* 8. *l.quæ nuper.*3.*cod.* inteſtati autem ſucceſſio non niſi mortuo patrefamilias defertur, *l.1.§.ſciendum. l.2.§.proximum D.de ſuis*& *legit.*

8 Ad validandam renunciationem, quæ alioqui non valeret *c.2.de pact.in* 6.

9 Si modo ſpecialiter & expreſſim renunciatum ſit legitimæ eiuſq; ſupplemento,ſecundum ea quæ ſcripſimus *Def.*1.*ſupr.*

10 Is enim effectus eſt reſtitutionis in integrum,vt in eo ſtatu reponantur omnia in quo eſſent ſi factum non fuiſſet id quod reſciſſum eſt. *l quod ſi minor* 24.*§.reſtitutio D.de minor. l. vnic.C.de reput.quæ fiunt in iudic.in integr.reſtit.*

11 Adeo vt & ab eo die mortis fructus legitimæ debeantur, vt ſcripſi *Def.*11.*ſup.*

12 Implorato beneficio *l.2. C.de reſcind.vend.* quam noſtri volunt in omnibus contractibus locum habere, præſertim concurrente metu reuerentiali, qui iunctus cum enormi læſione inducit iuſtum metum, *ex notat.in l.*1. §. *qua oneranda D.quar. rer.act. non det.*

13 *d.l Rutili.*

14 *d.l.ſi voluntate* 8 *C.de reſcind.vend.*

15 *l.3.C.de collat.l.vlt.D.de ſuis*& *legit.*

16 Illud autem præcipue tempus ſpectandum eſt in quod diſpoſitio confertur *l.Stichus* 39.*de manum. teſtam. l.quod ſponſa* 4.*C.de donat.ant.nupt.*

17 *Vt dixi ſup.nu.*7.

18 Bart.Bald.Caſtr.& alij *ad l.qui ſuperſtitis* 94 *D.de acquir. hered.*

19 *l.ſi ita* 45.*§.ſi ſub conditione.de leg.2.l.qui poteſt* 74.*§.quod quis.de reg.iur.*

20 Nam & initium inſpici ſolet cum quæritur, an locus ſit in integrum reſtitutioni *l.3.§.ſcio d.l.quod ſi minor* 24. *§.reſtitutio.ver.nam etſi origo.D.de minor.l.ſi patronum* 44.*§.ſi ex bonis D. de bon.libert.*

21 Quod & in dubio de parte præſumendum eſt. *l.pen.C.de adopt.l.nec.in ea* 12.§.1.*D.ad leg.Iul.de adul.*

22 Nam cum filia immodice læſa eſt dubitationem res non habet quin omnimodo in integrum reſtitui debeat, *l.ſi ſuperſtite* 5.*verſ.ſane ſi læſa es immodice.C.de dolo.*

23 *Arg.d.l.cum quæritur* 6.*C.hoc tit.*

24 Dicitur enim contra officium pietatis inique & indigne feciſſe pater,qui minus legitimam portionem filiæ dedit,*l.*2.3.4. & 5.*D.hoc tit.*

25 Nam & adigere intelligitur pater tum etiam, cum filia iurare patitur *l.adigere* 6.*D de iur.patron.*

26 Quæ ratio præcipua eſt Boerij *qu.*62.& aliorum omnium, qui mordicus & indiſtincte defendunt tempus conſtitutionis ſpectari oportere *ex l.pen.C.de ſolut.l.de fideicommiſſ.*11. *Cod.de tranſact.l.ſi pater* 12.*C.hoc tit.*

27 Nec alia vlla ratione dotis conditio deterior fit, *l.Attilicianus* 17.*D.de pact.dotal.*

28 Ne inducta in fauorem adferant detrimentum contra *l.*3. *§.duæ autem D.de Carbon.edict. l.generaliter* 5.§.1.*in fin.* C.*de ſec. nup.l.plures* 19.*in fin.D de fid.inſtr.*

29 *Arg.d.l.ſi patronum ex debita* 44. *§.ſi ex bonis.vbi* eſt textus non inelegans nec à re noſtra alienus.*D.de bon.libert.*

30 Id eſt non minus cum dotem congruam ab initio pater dedit, quam cum incongruam. De quo vide omnino quæ ſcripſi *Decad.*13.*Err.*4.& 5.

31 Caſtr.& cæteri *ad d.l.qui ſuperſtitis* 49. *D. de acquir. hered.* Dixi *nu.*18.*ſup.*

32 *d.l.*3. *§.ſcio l.quod ſi minor* 24. §.*reſtitutio eo l. verum* 11.*§. item non reſtituitur* & *§.ſeq. D.de minor.d. l.ſi voluntate* 8. *C.de reſcind.vendit.*

33 Quia quandiu conditio pendet, quod ſub conditione factum eſt nihil eſt, *l.ſi Stichum* 8. *§ ſi quis ita*& *l.quoties* 14.*§.1. de nouat.*

DEFINITIO XXIV.

Ex quæſtione De fideicommiſſo non debet fieri mora legitimæ.

CVm in æſtimanda portione legitimæ,quæ debetur in bonis defuncti, conſtet habendam eſſe rationem bonorum omnium quæ moriens in hereditate reliquerit,id eſt,de quibus pro arbitrio diſponere potuerit, 1 interdum quæritur,Quid ſi heres vt legitimam minuat fideicommiſſa quædam ex auorum teſtamentis repetere velit, an prius de fideicommiſſorum iure quam de legitima diſputari oporteat? Nemo enim dubitat,quin & æris alieni loco ſint,2 & legitimæ ratio non niſi ſubducto ære alieno ponatur. 3 Sed magis eſt vt petitioni portionis legitimæ mora ex eo fieri nulla poſſit. 4 Itaque qui legitimam petit non prohibebitur in æſtimationem deducere interim illa etiam bona, quæ fideicommiſſo obnoxia eſſe dicuntur: 5 Sed ita tamen, & hac per iudicem adiicienda lege, vt nullum ex eo præiudicium fideicommiſſi petitioni fiat,6 ſi quando de eo conſtare poterit: Niſi in promptu res explicari poſſit per Modo conſtat, modo agatur, quomodo pragmatici loquuntur.7 *Ita tractatum eſt* pro vxore D.de Dortans, contra liberos & D.Comitis de S. Amour,9.Cal.Aug.An.1592.

1 *l.cum quæritur.*6.C, *hoc tit.l.in quantitate* 73. *ad leg.falcid.*

2 *l.cum pater* 77.*§.Titio fratri autepen. de legat.*2.*l.iuſtum* 8. *C.ad leg.falcid.*

3 Papinianus 8.*§.quarta autem.D.hoc tit.*

4 Non enim certæ & liquidæ petitioni mora fit per incertam, & quæ prolixiorem tractatum requirat quomodo plerumque requiritur cognitio de viribus & iure antiquorum fideicommiſſorum *l.illa a quo* 3.*§.ſi teſtamento.verſicul.quid ergo.*vbi Bartol.*D.ad SC.Trebell.* legitimæ autem petitio moram nullam admittit *l.quoniam in prioribus* 32 *C.hoc tit.*

5 Ac ſi fideicommiſſum nullum relictum eſſet. In dubio enim præſumptio eſt contra eum qui dicit fideicommiſſum relictum eſſe *l.*2.*D de probat.*

6 *Vt &in l.*Bæbius 30.*in fin.D.de pact.dotal.*

7 *Ex l.*3.*D.vt in poſſeſſ.legat.*

DEFINITIO XXV.

Monachus ſicut legitimam ita legitimæ ſupplementum petere non poteſt.

SI quid pater filio monacho pro legitima reliquerit, quod minus ſufficiens videatur, quæri interdum ſolet, An filio competere poſſit actio ad ſupplementum? In quo dubitationem illud facit,quod quamuis ex edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis noſtri, 1 vſque adeo ſucceſſionis incapaces ſint monachi, vt nec numerum faciant in legitimæ computatione, 2 ac multo minus admittantur ad partem, 3 ipſo tamen edicto exceptæ ſunt ſucceſſiones teſtamentariæ: 4 condictio autem,quæ ex Iuſtiniani lege ad ſupplementum competit, ex teſtamento eſſe intelligitur. 5 Sed tamen magis eſt vt non alia hac parte ſupplementi ratio ſit, alia legitimę. 6 Nam & inde generaliter comparatum eſt vt nec ſupplementum petere nec contra tabulas agere poſſit is, cui legitima nulla debetur, 7 vt in filio naturali cernere eſt, de quo ſcribemus Defin.3.infr. De natur.li-

Source: BIU Cujas

tur.liber. *Ita tractatum* ex tempore in casu nondum decisa. R. Dom. Michal monachi Saurambertini 8. Cal. Sept. 1592.

1 De quo diximus *Defin.8.supr.*

2 Id est non numeretur persona monachi in partibus faciendis, quomodo loquitur Vlp. *in l.1.§.vlt.D.de coll.at.*

3 Implicat enim contradictionem, vt qui nec partem nec numerum facit admittatur ad partem.

4 Quæ semper exceptæ intelliguntur, *l.si patronus 33 de bon. libert.auth.ex testamento.C. de sec.nupt.*

5 Dixi *Def.10.sup.hoc tit.*

6 *l.omnimodo 30. C.hoc tit.l.inter 26. §.cum inter.D.de pact. dotal.l.etiamsi 8. C.de iur.dot. DD. ad Auth. nouissima C. hoc tit.* Nec sane potest videri filius minus habuisse à patre quam sibi deberetur, si nihil ei à patre debebatur, vt diximus *Def.14.nu.5. supr.ex l.non potest.117.De verb.sig.* itaque boni consulere debet quod hoc saltem consequatur ex patris testamento, sine quo nihil omnino erat habiturus, *arg.l.si res 12.§.1.D.de iur.dot.* Alioqui fieret contra voluntatem, quod ex mera testatoris voluntate & liberalitate proficisceretur. *l.7.de vulgar l.debitor.59. in fin. princ.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XXVI.

Quid si monachus legitimam petat in pecunia, non in corporibus bonorum.

DE illo etiam nonnulli dubitant, An monachis liceat petere legitimam in pecunia, quam in bonis vtique petere non possunt. Quasi hac parte cessare videantur verba edicti, [1] & ratio quæ mouit Principem, [2] si corpora ipsa hæreditaria omnia penes heredes remaneant, vt familiæ dignitatem integram, quę ex patrimonij quoque facultatibus spectatur, [3] conseruare possint. [4] Sed non ita est. Neque enim fieri potest vt legitima etiam in pecunia soluatur, quin eatenus patrimonium perinde diminuatur acsi corpora præstarentur. [5] Neque rursus ratio iuris patitur, vt pro re quæ nec peti aut solui potest propter petentis incapacitatem æstimatio pecuniave præstanda sit. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De quo diximus prox.Defin.

2 Ne scilicet bonis ex monachi persona monasterio acquisitis tanto debilior fiat respublica ad præstanda Principi obsequia & debita pro ipsius reipub.salute necessaria.

3 Licet non ideo quis humilis & abiectus dicendus sit, quia pauper *l.humilem 7.C.de incest & inutil.nupt.*

4 Nam & hoc ad reipublicæ dignitatem pertinet *l.1.§.ante pen.D.de inspic.ventr.*

5 Quia cui abest precium rei ipsa quoque res abesse videtur. *l.si seruus venditus 21.§.1. versic. quamuis si ipse. l.si pro re 22. §.1. l.si rem 29.in princ.D.de euict.*

6 Textus est elegantissimus *in l.si mulier, 9 §.ex asse. versnam obligari.D.de iur.dot.*

DEFINITIO XXVII.

Si legitima in dotem data sit mortis tempus spectandum est, non dotis constituta.

ADeo verum est quod supra sæpius diximus, in ineunda legitimæ æstimatione mortis tempus spectandum esse, [1] vt nec aliud dicendum sit si legitima illa portio filię in dotem data proponatur. [2] Ipsum enim legitimæ nomen significationis est tractum habentis in tempus mortis, [3] cum eo demũ tempore nec antea de legitima quærendum sit. [4] Itaque non prohibebitur pater viuus alienare, [5] ac de bonis suis pro arbitrio inter viuos, dummodo fraudis cõsilium absit, [6] disponere, quod tamen facere non posset si certa certorum bonorũ portio in dotem data esset. [7] Quanquã enim donatio patris bonorũ non impedit, quo minus ex iis bonis res quælibet alienari possit, [8] non tamen ex eo diminuitur portio, quæ donata est, sed ex aliis bonis non alienatis tãtum supereſſe necesse est, quantum opus sit ad eam portionem conficiendam. [9] At legitima portio donata aut in dotem constituta tanto minor fit, quanto plus ex die donationis aut constitutionis alienatum reperitur. [10] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.29.inf.de iur.dot.

1 *l.cum quæritur 6.*iunct *auth.nouissima.*vbi DD. C *hoc tit.*

2 Postquam placuit interpretibus legitimam à patre volente prorogari atque ita in dotem dari posse, vt tractant illi *ad l.quoniam nouella 29.cod.*

3 Vt & alia nonnulla verba, de quibus pete exempla ex *l.epistolam 75.§.vlt.D.ad SC.Trebell.l.si ità quis 51. in princ.de legat.2. l.vxorem 41.§.pen.de legat.3.*

4 *l.1.§.impubere.D.de collat.bonor.*

5 Acsi in dotem dedisset trientẽ vel semissem portionis, quam ab intestato habitura esset filia in bonis, quæ in ipsius patris morientis hereditate quandoque essent futura, *vt in l.3.§.cum Pollidius de vsur.l.Titius 54.l.deducta 58.§.pen.ad SC.Trebell.*

6 *l sed etsi 21.§.quod autem. versnam & Diuus Marcus. de petit.hered.* Facit *l.2.D.si à parent.quis manum.*

7 Nimirum propter connexum ius mariti qui dotem ex titulo oneroso habere intelligitur. *l.ex promissione 17. D.de oblig. & act.l.Iulianes 47. D.mand l.sicut 8. § sed si permiserit, D.quibus mod.pign.vel hyp.soluit.l.vlt §.1.versf in maritum D. quæ in fraud. credit.*

8 Guid.Pap. *quæst.602.*

9 *l.si quis argentum 35.§ sed etsi quis vniuersitatis* C.*de donat.*

10 *Arg.l.1.& tot.tit.si quid in fraud.patron.* iunct.*d.l.cum quæritur 6.C.hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Legitima non minuitur per donationes causa mortis.

SI tamen aut mortis causa, aut in vltima voluntatẽ donauerit is, qui legitimam aut hereditariam portionem in dotem constituerat, non ex eo diminuetur data portio: [1] quia cum donationes causa mortis capiantur ad instar legatorum, [2] consequenter sicut legata ex hereditate delibentur, prius necessario est, vt hereditas aut hereditaria portio aliqua sit quam vt ex ea quicquam delibetur. [4] Atqui quo instanti hereditas aut hereditaria portio esse incipit, succedit potestas dotalis constitutionis viresque suas exerit. Proinde sera est qualiscunque diminutio hereditatis, licet eam quis velit inducere ex voluntate eius, qui inter viuos alienando diminuere patrimonium potuisset. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec si per vltimam voluntatem diminui dos ista posset, fauore nimirum dotis hanc interpretationem euincente, *l.2.vbi est text elegans* C.*de iur.dot.*

2 *l.1.§.1.D.si quid in fraud.patr.l.vlt.*C.*de mort.caus.donat.*

3 *l.legatum est delibatio 16 de legat.*

4 Mihi tamen ratio hæc suspecta est, quia donationes causa mortis si nec in testamento, nec in speciem legati vel fideicommissi sed per contractum factæ sint, non delibantur ex hereditate, sed priusquam hereditas vlla sit, confirmantur morte donatoris, & ei demum instanti perficiuntur, ideoque ex contractu non tanquam ex vltima voluntate debentur, *arg.l.1.& 2.non videtur 32.D.de mort.caus donat.l.hereditarium 7.D.de reb.auct.iud.possid.* Nec dubitari potest quin ob hanc causam donatarij causa mortis præferantur legatariis, inter se vero concurrant cuiuscunque sint temporis, vt scripsimus alio loco. Sed tamen non eo minus tuta est *Defin.* propter *l.2.*C.*de iur.dot.* à nobis citatam *numer.1.* maxime vero si dotis constitutio præcesserit donationem causa mortis.

5 Simile quiddam est *in l si Stichum 6.§.si quis ita. & in l.quoties.14.§.1 D.de nouat.*

6 Sic dicimus viuum libertum donare bene merentibus amicis posse, legare vero nec bene merentibus posse, quod patroni partem minuat, *l.cuius 9.D si quid in fraud.patr.*

DEFINITIO XXIX.

Casus in quo legitima videtur dari vtiliter sub onere & conditione.

QVemadmodum potest pater computare filio in legitimam ea, quæ filij nomine soluit, siue ad dimittendos ipsius creditores, siue in quam aliam iustam causam, [1] præterquam si pietate ductus, puta

Source : BIU Cujas

studiorum causa erogauerit: [2] Ita si quid testamento relinquat filio pro legitima potest eam legem dicere, vt prius cogatur filius heredi reddere quicquid pro ipso pater viuus præstiterit. [3] Nec videbitur contra leges onus imponere legitimæ portioni, [4] sed potius iure suo vti in taxanda ea quantitate, quæ pro legitima debeatur. [5] Vtpote quæ sit æstimanda computato eo, quod in legitimam vel inuiti filij imputari possit. [6] Cui consequens est, vt neque filij creditores in ea bona, quæ filio relicta sunt, actionem vllam habeant, quin prius ex filij persona soluerint quicquid filius ad consequendum legatum soluere cogeretur. [7] Nisi malint illi subducto eo omni quod legitimam minuit in eam duntaxat pecuniæ quantitatem agere, quæ filio pro supplemento legitimæ debeatur. Nam & id filio liceret, [8] si mallet supplementū petere quam legatum pro legitima relictum cum sua conditione agnoscere. [9] Cæterum si neget filius impēdisse patrem ea, quæ filio imputare noluit in legitimam, probatio ab heredibus exigetur. [10] Ne alioqui nimis facile sit patri fraudem facere legitimæ. Et multo magis si filij creditores agāt, in quorum fraudem credibile sit colluſum esse inter patrem & filium, vt prætextu non impletæ conditionis prohiberentur illi agere in legitimam sui debitoris. [11] *Ita Senatus* in causa Claudij Rochet & heredum Ioannis Meyton 3. Idib. Mart. 1593.

1 Dummodo ex substantia patris profectum sit quod pater dedit, *l. quoniam nouella 29. in fin. C. hoc tit.*

2 *l. quæ pater 50. D. famil. erciſc.* Adde si quid pater impenderit in fauorem filij pro persecutione officij vel beneficij, quod nec vendi, nec ad heredes transmitti possit. Nam neque in legitimam id imputatur. Boer. *quæſt. 14. num. 3. ex l. non omnimodo 30. §. imputari* vbi Bald. Iaſ. & alij *& ex l. 1. §. ſed an id quod D. de collat. l. ſi filia 20. §. Neratius. D. famil. erciſc.* Imputatur sane filio si is alia bona habuerit quæ pater administrauerit, & ex quibus dicat eos sumptus à se erogatos, *l. vlti. D. de petit. hered. l. Neſennius 34. D. de negot. geſt.*

3 Aut saltem in legitimam imputare, *arg. d. l. quoniam nouella. & dict. §. imputari. l. pen. D. de collat. bon.*

4 *Contra l. quoniam 32. C. hoc tit.*

5 Ne voluntatis quæstio relinquatur, an ea pater voluerit filio esse præcipua, an in legitimam eius imputari?

6 *d. l. quoniam Nouella.*

7 Absurdum enim sit plus iuris habere quem ex alterius persona, quam alius ille esset habiturus, *l. in his 175. §. 1. iunct. l. nemo plus iuris 54. l. nemo 120. l. aliud eſt 160. §. vlt. De reg. iur.*

8 Vt eadem sit conditio filij, & creditorum eius.

9 Non enim cogitur filius in legitima sequi iudicium testatoris, si malit sequi iudicium legis. Dixi *Def. 9. sup.*

10 Ex generali reg. *l. 2. D. de prob.* iunct. *l. omnimodo 30. Cod. hoc tit.*

11 Colluſio enim debitoris cum tertio non potest nocere creditori, *l. præſes C. de pignor.* facile autem hæc fraudis præsumptio capitur ex persona patris & filij, *l. pen. in prin. D. de rit. nupt. l. pen. §. ſed nunquid. D. de bon. libert. l. ſi perluſoris 14. D. de appellat.*

DEFINITIO XXX.

Simplex donatio neque imputatur neque confertur, secus si facta sit ob causam.

SImplex donatio facta inter viuos, si modo ab initio valuerit, nō imputatur filio in legitimam: [1] Quę autem non simpliciter sed ob causam aliquam facta est, imputatur. [2] Ob causam vero facta illa intelligitur, quæ pro ratione habuit propositam aliquam ipsius donatoris, non donatarij vtilitatem. Proinde si in contractu matrimonij & nuptiarum fauore donatum sit, magis est vt simplex quam ob causam donatio facta videatur. [3] Ergo in legitimam non imputabitur, si non expressim id dictum sit. [4] *Ita tractatum eſt* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ Domini Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1 Cum nec conferatur. *l. illud 20. in fin. C. de collat.* quicquid enim imputatur confertur, licet non vice versa, *d. l. illud. §. hæc autem.* Facit *l. ſi quando 25. §. vlt. C. hoc tit.*

2 *l. quoniam nouella 29. C. hoc tit.* Bart. *ad l. in quartam 91. & ibi apoſt. D. ad leg. falcid.* Michael Graſſ. *in libr. ſentent. §. legitima quæſt. 19.*

3 Cravet. *conſ. 114 num. 17. & conſ. 136.*

4 *d. l. ſi quando. §. & generaliter. l. ſi non mortis 21. D. eod.* [*d. l. pen. in fin.* vbi est text. expreſſ. *in fin.* quantum ad collationem, licet eum locum male nonnulli interpretentur *C. de collat.*

DEFINITIO XXXI.

Dos imputatur in legitimam debitam in iis bonis, ex quibus profecta eſt.

DOtem, quæ filiæ nubenti post mortem patris à matre & à vitrico simul constituta est, constat debere imputari in filiæ legitimam, quam in bonis matris petere postea velit: Et quidem totam, si modo de solis matris bonis constituta eam & vitrici personam quasi auctoritatis tantum præstandæ gratia adiectam fuisse appareat. [2] Non enim quis dotem promiserit, sed ex cuius bonis dos soluta sit inspici debet. [3] *Ita tractatum eſt* in causa N. Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis Sabaudię & Ioannis Callet. Non. Iulij 1583.

1 *l. quoniam nouella 29. C. hoc tit.*

2 Quoties enim dos à pluribus promittitur qui non eandem ipsius promittendæ causam habuerint, præsumitur tota dos ab eo data, cuius officio incubuit vt daret, *l. vltim. C. de dot. promiſſ.* Etsi autem paternum non maternum officium est dotare filiam, vt ea lex ait, potest tamen interdum etiam esse maternum si forte ex paternis bonis dotari filia nequeat, *l. neque mater 14. C. de iur. dot.* Denique vsque adeo mater filiam dotare non prohibetur, vt nec iuuari possit Veilleiano, si se pro dote obligauerit *l. ſi dotare 11. l. vlt. C. ad SC. Velleian.*

3 *d. c. quoniam finalib.* illis verbis: *Si ex ſubſtantia eius profecta ſit, de cuius hereditate agitur.*

DEFINITIO XXXII.

Petitio legitimæ datur contra tertium poſſeſſorem ſine metu exceptionis non factæ excuſſionis.

NOn factæ excussionis exceptio non obstat filio legitimam portionem aduersus tertium possessorem vindicanti, [1] quoniam cum legitima sit quota bonorū, fere est vt implicitam dominij quæstionem contineat. [2] Sed hoc ita videtur accipiendum si legitima ipsa petatur, quæ in ipsis bonorum corporibus debetur. [3] Nam si de supplemento duntaxat agatur, & in pecunia solui cœptum sit, sicut supplementum non nisi in pecunia peti potest, [4] ita ab herede non à tertio possessore peti debet: [5] Nisi hypothecaria exerceatur, [6] cuius conditio est, vt exceptione non factæ excussionis possit submoueri. [7] *Ita Senatus* in publico auditorio pro N. Carion 4. Non. Decemb. 1593.

1 Quia exceptio illa non factæ excussionis contra hypothecariam solam competit, non etiam contra dominij vindicationem. *Auth. hoc ſi debitor. C. de pignor.*

2 Alioqui minus iuris haberet legitimarius quam legatarius quilibet, quem constat habere etiam dominij vindicationem. *l. 1. C. commun. de leg.* in eaque actione non timere eum exceptionem non factæ excussionis: Quod tamen absurdum esset.

3 *l. ſcimus 36. ad fin. princip. verſ. repletionem. C. hoc tit.*

4 vt dixi *Def. 9. num. 8 sup.*

5 Nemo enim vnquam sit debitor pecuniæ ob id solum, quod rem obligatam possideat, vt personali actione conueniri possit, *l. vltim §. 1. de contr. empt. l. 1. §. ſi heres. D. ad SC. Trebellian.*

6 Quæ tota in rem est, *l. pignoris. D. de pign. l. pignoris. C. eod. ad euocandam nudam poſſeſſionem. l. ſi cum venditor 66. in princ. de euict.*

7 *d. auth. hoc ſi debitor.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXXIII.

Inuentarij confectionem petere potest filia, etiam quæ cum iureiurando renunciauit, si velit se læsam dicere per in integrum restitutionem.

FIlia nupta etiamsi bonis paternis accepta in locum legitimæ portionis dote cum iureiurando renunciauerit; [1] Mortuo tamen patre, si ad supplementum agere quandoque velit, [2] in eamque rem vt probet quid & quantum sit in facultatibus ad impetrandam ex causa læsionis restitutionem petat describi omnia patris bona, audiri debet. [3] Quia posteaquã receptum est, huiusmodi renunciationes quamuis iuratas rescindi posse ex causa enormis nedum enormissimæ læsionis, [4] concurrente præsertim iusto filiæ metu ex paterna reuerentia parendique necessitate inducto, [5] illa quoque omnia filiæ concedi necesse est, sine quibus nec læsionis probatio, nec proinde restitutionis æquitas constare possit. [6] Alioquin si describendorum bonorum facultatem petenti filiæ deneges, perinde erit acsi inauditam eam & causa non cognita excluderes à beneficio petendæ vnquam restitutionis. [7] Quare nec ad rem pertinebit, si quis obiiciat: Quandiu rescissa non est renunciatio, nihil iuris habere filiam in bonis patris. [8] Nam imo vero hoc saltem iuris habet, quod certum est posse eam restitui, [9] & petere supplementum si læsam se probabit, quod ipsum non aliter quam ex facultatum modo æstimari potest, nec facultatum modus explicari nisi quam cito fiat inuentarium. [10] Atqui inquies, heredis interest quisquis ille sit non pandi secreta patrimonij. [11] Fateor. Sed filiæ quoque interest ne qua sibi in legitima fraus fiat, quæ vel ipso naturæ iure debeatur, [12] & quæ sit quota bonorum. [13] Vt proinde nec dici queat omnino aliena esse bona, in quibus legitimam eiusve supplemẽtum consequi filia possit. [14] Indeque est quod mirum videri non debeat meliorem hac parte constitui filiæ conditionem, quam sit fideicommissarij, aut alterius cuiuslibet creditoris. Quibus non prius petendæ huiusmodi descriptionis facultatem concedimus quam docuerint de iure suo: [15] Tametsi futurum sit vt ob non confectum statim repertorium iuris sui iacturam & diminutionem patiantur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Gros-Iean de Nantua 7. Id. Decemb. 1593. & iampridem pro vxore Spect. Claudij Balland Aduocati, contra N. Carolum du Four. *Sine die.*

1 Vt hodie fieri assolet *ex cap. quamuis pactum de pact. in 6.*

2 Quod facere potest petita restitutione vt scripsi *Def. 15. sup.*

3 Descriptionem enim bonorum adeoque instrumentorum, quæ difficilius concedi solet, petere possunt omnes quorum interest, *l. cum plures 15. D. de reb. auctor. iud. possid. 16. quod etiam vniuersorum facere eis erit permittendum.*

4 *Ex l. 2. C. de rescind. vendit. l. si superstite. vers. sane. Cod de dolo.*

5 *l. 1. §. quæ onerandæ. D. quar. rer. act. non det. & l. pen. D. de furt.*

6 *arg. l. 2. D. de iurisd.*

7 Quid enim interest an ius deficiat an probatio, *l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel. l. in lege 40. D. ad leg. Aquil. cap. quoniam frequenter. Extr. vt lit. non contest.* Imo fauor probationum etiam iure potior est, *l. 5. §. vlt. & l. seq. D. de in lit. iur.*

8 *d. cap. quamuis pactum. de pact in 6.*

9 *Arg. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. quod vulgo de solut.* in illis verbis: *Causa iuris honorarij qua potuit auxilio minori esse &c.* nec nouum est inspici quod euenire potest, *l. qui bona 13. §. cum inter de damn. infect.*

10 Nam & inde fit vt inuentarij conficiendi necessitas incumbat heredi, qui non vult teneri vltra vires hereditatis *l. vlt. §.* non euentus ille ex iniuria magis quam ex iure pendeat, *l. eo tempore 50. D. de pecul. C. de iur. delib. l. tutori 7. D. de adm. tut. & arat. l. vlt. C. arb. tut. vsufructuario. l. 1. §. recte. D. vsufr. quem. ea-*

ueat. mulieribus dotem quandoque repetituris ex Leonis nouell. 110. quoniam aliter scire non posset quid heres, tutor, curator, vsufructuarius, & maritus præstare deberent.

11 *l. vlt. C. de alim pup. præst.*

12 *Nouel. de her. & falsi. §. 1. itaque.*

13 *l. cum quæritur 6. l. parentibus 8. l. quæ nuper 31. C. hoc tit.*

14 Nam commune quod est potest quis proprium dicere saltem pro parte *l. 5. § vlt. de leg. 1. l. 2. C. de comm. ser. manu. l. illud. 45. D. de rit nupt.* Sed & in honorem sanguinis liberis parentibusve legitimam petentibus consuli & faueri æquissimum est, cum pene ad propria bona veniant, tum etiam cum succedunt *l. 1. §. largius. de succes. edict.* multo magis si nihil nisi legitimam petant.

15 Id est fideicommissum aliquod relictum esse aut aliquid deberi, *l. postquam 5. §. si dies D. vt legat. seu fideic. seruand. cauc. caue.* Sed & fideicommissario interdum subuenimus, vt quamuis de fideicommissi viribus nondum constet, cogatur tamen eo postulante heres adire suspectam, ne si interea heres decederet fideicommissum intercideret *l. ille a quo 13. §. 1. D. ad SC. Trebel.* nimirum si exhibitum sit testamentum ex quo fideicommissum petitur, nec desit color fideicommissi petendi. Sic enim Vlp. intelligi debet *ex d. §. si dies.* Quanto magis ergo filiæ subueniendum erit ne ius petendæ legitimæ intercidat amissis probationibus, si inuentarij confectionem petere ipsi non concedatur? Placet sane temperamentum vt inuentarium ab ipso iudice fiat quam secreto fieri poterit absente quoque filia, & clausum obsignatumque remaneat in id vsque tempus, quo probationibus vincendum erit, ne interim secreta patrimonij pandantur, eoque iure Senatus noster vtitur. Sed & potest sufficere obsignari arcas aut cœnacula, in quibus nummi, aut instrumenta aliave mobilia esse dicuntur, quæ facile occultari possunt si id heres malit quam inuentarium confici. Perinde namque indemnitati filiæ hac ratione consulitur, cum quod ad bona immobilia pertinet probatio non possit semper non esse æque expedita. Sufficit enim prouideri ne quid celetur, amoueatur, subripiatur.

DEFINITIO XXXIV.

Non esse scindendam voluntatem defuncti, nec prorogandum ad alias personas onus satisdationis.

LEgatum ab ascendente pro legitima datum si sit agnitum, nec constet an legitimę portionis quantitatem excedat necne, sua die, suisque conditionibus præstandum est. Quamuis si appareret de iusta legitimæ æstimatione, ad eam vsque quantitatem & dies & conditio reiiceretur. In dubio enim quid obsecro melius dicere possis, quam prudens iustumque parentis erga liberos iudicium fuisse? Itaque necessario præcedere oportet vt sciatur quid sit in legitima, quam vt pro legitimæ ratione dies conditiove habeatur pro non adiecta. [4] Si tamen nepotibus ex filia legatum sit ab auo ea lege, vt eorum pater ante omnia caueret [5] de pecunia liberis suis restituenda, tum pater ante præstitam cautionem acceptumque legatum decesserit, absurdum sane sit heredem exigere cautionem à liberis, [6] quam non nisi liberorum fauore testator irrogauerat patri, cuius pietatem & administrationem suspectam habuisset. [7] Nec aliud erit tametsi proponas nepotes istos non esse frugi, cum nihil interfit heredis an acceptam legati pecuniam consumpturi sint an seruaturi: [8] Si quidem in omnem casum tutus futurus est, parta semel per solutionem liberatione. [9] Sed etsi nepotibus legatum fuerit, quæ prodigis & imprudentibus viris nuptæ sint, nec illæ cogendæ erunt nec ipsarum mariti ad cauendum: [10] quoniam extra testamenti causam, id est, & cautionis testamento præscriptæ quæ nec casum suum egredi potest, [11] nec personam cui cauendi necessitatem testator iniunxit. [12] Sufficitque, vt dos in uro sit, aliis remediis posse mulieribus consuli, petita scilicet, vt vulgo vocant, assecuratione. [13] Neque enim quicquam interest heredis, qui male consumptis per maritorum mores dotibus, nec iterum dotare le-

Source : BIU Cujas

gatarias tenebitur, [4] nec legatum, quod iam bene soluerit, iterum soluere. [5] *Ita Senatus* ex tempore pro liberis Nicolai Vicaire procuratoris contra filias heredesque Perrod procuratoris patrimonialis 11. Cal. Febr. 1594.

1 Ne defuncti voluntas & iudicium scindatur, contra *l. Nam absurdum 7. D. de bon. libert. l. quidam elogio 20. C. de iur. delib.*

2 Hoc enim casu diuisionem voluntatis induxit Iustinian. *in l. scimus 36. §. cum autem. C. hoc tit.*

3 *Arg. l. penult. C. de adopt. l. vlt. C. qui & aduers. quos in integr. restit. non pos.*

4 Quia non nisi ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem adiectio illa diei reiicitur, *d. §. cum autem*, debetque filia sibi imputare cur non repudiauerit legatum ac non potius legitimam petierit in corporibus bonorum, secundum ea quæ scripsi *Defin. 12. & seqq sup. eod.*

5 Scilicet heredi, non liberis. Nam inter patrem & liberos non possent interponi cautiones salua patria potestate, *l. Imperator 50. D. ad SC. Trebel.* Similis cautionis interponendæ exemplum est in *l. Ballista. 32. D. eod.*

6 Nam nec persona supereſt cui fideicommissum restituendum, nec proinde cui cauendum sit, *arg. l. cum pater 77. §. prædium. de legat 2.* Aptior text. est *in l. Titio centum 71. in prin. D. de cond. & demonstr.* Facit *l. filiusfam 14. §. Diui 2. de leg. 1.*

7 Quam ob causam frequens olim fuit vsus fideicommissorum filiisfamilias relictorum sub conditione emancipationis, *l. 11. §. si cui de leg. 3. l. duos 70. l si cui 92. de cond. & demonstr. 22. ad SC. Trebell. l. si ita 15. quand. dies legat. de instr. & substit.*

8 *d. l. Titio centum. d. §. Diui.*

9 Obligatio enim legati per solutionem semel extincta nunquam potest reuiuiscere, cum sit vnica nec nisi semel legatum fuerit, *arg. l. apud Ausidium 20. De opt. leg. l. qui res 98. §. aream. de solut.*

10 Neque enim onus alienum alteri nocere debet, *l. 2. C. de alluuion. & palud.* nec fieri debet extensio de persona ad personam in conditionibus, *l. qui hered. 44. de condit. & demonstr.*

11 *l. commodissime 10. D. de lib. & posth.*

12 Ne fiat extensio de persona in personam.

13 *Ex l. vbi adhuc 29. Cod. de iur. dot. auth. quod locum. Cod. de collat.*

14 Nec enim extranei officium est dotem dare, *l. vltim. C. de iur. dot. l. vnic. §. in præsenti. C. de rei vxor. act.*

15 *Ante restitutam 104. & seq. D. de solut.*

DEFINITIO XXXV.

Datum heredi contemplatione defuncti non auget legitimam liberorum.

QVod post mortem patris donatur liberis contemplatione defuncti patris & obsequiorum, quæ donator à viuo patre acceperat, non potest videri hereditarium [1] vt in hereditate computetur ad augendam legitimam liberorum. [2] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 10. infr. famil. erciſc.

1 Licet aliquando hereditarium quid dicatur etiam quod incipiat ab herede. *l. hereditarium 7. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

2 Quia legitimæ ratio ponenda est ex quantitate bonorum, quæ mortis tempore reperiuntur, *l. cum quæritur 6. C. hoc tit.* in quorum numero non reperiuntur quæ postea ex alterius hereditate obuenerunt, licet occasione defuncti obuenerint, quia potuerunt etiam non obuenire, nec potest videri defunctus in bonis suis reliquisse id, quod nec ipse nec heres eius petere vnquam potuit, tametsi alium sibi ad remunerandum obligauerit, *arg. l. sed etsi lege 25. §. consuluit. D. de petit. hered. l. si patronum 44. §. si ex bonis. D. de bon. liber.* Nec ad rem pertinet, quod ea potissimum persona inspicienda sit, cuius contemplatione legatum fuit, *l. filiofamilias 42. de cond. & demonst.* Id enim tunc obtinet cum persona supereſt, cuius contemplatione aliquid factum fuit. Defuncti autem persona nulla est. Iunge *Defin. 11. infr. famil. erciſc.*

DEFINITIO XXXVI.

Quænam actionum hæreditariarum æstimatio facienda sit in ponenda legitimæ ratione?

CVm legitima portio sit quota bonorum non hereditatis, consequens est vt in ea æstimanda, si quid fuerit mortis tempore in actionibus hereditariis, non debeat inspici quid tandem post varios anfractus ex eiusmodi actionibus redactum sit, sed quanti potuerit ab initio vendi & æstimari, [2] detracto periculo dubij euentus [3] metuque sumptuum, id est quanti dubius ipse euentus fuerit, si mortis tempore actio vendita fuisset. [4] Neque enim quod per heredis actiones exercentis operam & industriam accessit hereditati augere debet legitimam in fauorem aliorum liberorum, qui non egerunt, nec si parati sint in sumptuum contributionem venire. [5] Ita fit vt si quis aut si qua ex liberis eo tempore quo incertus adhuc erat euentus exercendarum actionum legitimæ portioni renunciauerit accepta certæ pecuniæ quantitate, non ob id rescindi postea debeat renunciatio per restitutionem, quod contigerit ex iis actionibus magnam pecuniam redactam esse. [6] Pendebat enim id ex dubio euentu [7] nec proinde iustam præbere potest causam restitutionis [8] si initium inspicias, quod semper inspiciendum est, [9] tempusque ipsum contractus. [10] Et hoc est quod dici solet, Eum qui contractus tempore læsus non fuerit, non posse restitui prætextu læsionis ex postfacto superuenientis, nec si minorem [11] proponas aut ecclesiam. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Auth. nouissima*, vbi Salyc. Ias. & alij, *C. hoc tit.*

2 Potest enim etiam actio vendi, vt & alia quælibet res mobilis aut immobilis, *tot. tit. De hered. vel act. vend. D. & C.* itemque dubius euentus *l. si tactum rem, 11. D. de act. empt.*

3 *l. eo tempore, 50. & l. quod debetur, 51. D. de pecul.*

4 Nam actionis emolumentum illud intelligendum est, quod supereſt deductis sumptibus litis in eam rem vel instituendæ vel institutæ, sicut & fructus dicuntur deductis expensis, *l. si quid possessor, 31. §. sicut autem, l. heres furiosi, 51. D. de petit. hered. cum similib.*

5 *Arg. l. quod si minor, 24. §. Scæuola, D. de minor.* Text. est elegans, *in l. si culpa 63. D. de rei vind.*

6 *Arg. l. si patronum ex debita, 44. §. si ex bonis, D. de bon. libert. d. l. si culpa, in fin.*

7 Poteratque fieri vt heres condemnaretur, quo casu noluisset filia in sumptuum contributionem venire, Facit *l. pen. C. de solut.*

8 *l. fideicommisso, 11. C. de transact. l. si pater, 12. C. hoc tit.*

9 *l. 3. § scio, d. l. quod si minor, §. restitutio, D. de minor.*

10 *l. si voluntate. 8. C. de rescind.*

11 *l. verum, 11. §. item non restituetur, & §. si locupleti, D. de minor.*

12 Solet enim ecclesia vti iure minoris, *cap. suscitata, vbi not. Extr. de in integr. restit.*

[DEFINITIO XXXVII.

De computanda legitima nepotum siue soli sint, siue patruum habeant superstitem aut auunculum.

ET si nepotes ex filiis, & filiabus succedunt auo & auiæ in stirpes non in capita, Non solùm si cum patruo, sed etsi soli ac per se succedant, [1] quoties tamen de legitima computanda eiusque ratione ponenda quæritur. Multum interest an soli nepotes supersint, an verò etiam persona aliqua ex filiis aut filiabus primi gradus. Posteriore namque casu legitimæ computatio fieri debet ex numero liberorum primi gradus, non autem nepotũ, vt si prædefunctus filius quatuor liberos reliquerit, alius autem supersit filius aut filia omnium legitima sit triens tantùm non semis, [2] quasi duobus tantum liberis relictis. [3] Priore verò casu computatio facienda est ex numero nepotum, vt legitima sit semis [4] non triens. Quod hoc casu legitima nepotibus debeatur ex proprio capite citra ius vllum repræsentationis, [5] aut saltem tanquam repræsentatibus gradum duntaxat, non etiam personas parentum. [6] *Ita tractatum est* 28. April. 1614.

1 *§. cùm filius & §. vlt. Inst. de hered. qua ab intest. defer.*

2 Guil.

Source : BIU Cujas

2 Guil.Bened.*in quæst. de legit.part.*3.

3 Quoniam quandiu supereſt vel vna perſona ex liberis primi gradus, non poteſt fieri vt primi gradus ratio habenda non ſit.

4 Alex.*conſ.*63.*vol.*2.poſt Salycet.*ad Auth.nouiſſima C.hoc tit.* quem ſequitur Iaſ.*ibid.num.*51.

5 Paul.Caſtrenſ. *ad l.qui ſuperſtitis num.*4.*in fin. D.de acquir. hered.*

6 Dixi *Defin.*17 *ſup.de pact.*]

TIT. XXX.

DE INOFFIC. DONAT.

DEFINITIO I.

Variarum donationum cumulatio ſit, vt locus ſit querelæ inofficioſæ donationis.

VARIIS donationibus, ſiue in vnam perſonam, ſiue in plures non eodem tempore collatis, etſi ſummarum cumulatio nõ admittitur ad conflandam eam quantitatem, quæ faciat, vt iure communi donationem inſinuari neceſſe ſit : [1] Admittitur tamen ad hoc, vt ſingulæ donationes perinde immodicæ & inofficioſæ fuiſſe videãtur, atque ſi vnica liberalitate vniuerſum patrimonium exhauſtum proponeretur. [2] Ideo fortaſſe, quod tot donationes defectu inſinuationis irritas fieri durius futurum ſit, [3] omnes vero tanquam inofficioſas reuocari, fauorabilius, propter liberos, quibus vtique conſulendum eſt. Cum tamen nihil eorum interſit, vnane an plures donationes factæ ſint. Vtroque enim caſu æquale damnum paſſuri ſunt, ſi non iis fauorabiliter conſulatur. [5] Et vero quamuis ad exemplum [6] querelæ inofficioſi teſtamenti querela inofficioſæ donationis introducta ſit, duplici tamen de cauſa videri poteſt minus odioſa, tum quia non reſcindit defuncti voluntatem eo prætextu, quaſi fuerit ille demens & inſanus, [7] ſed ſolo fauore illius, cui legitima debetur, [8] tum etiam quod ſuprema iudicia, quæ per querelã inofficioſi teſtamenti reſcinduntur, multo fauorabiliora exiſtimentur, [9] quam quæ inter viuos collatæ ſunt liberalitates. Cui conſequens fit, vt eorum reſciſſio tanto debeat odioſior exiſtimari.[10] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Meſſimieu, & de Sarmoye, 15.Cal.Aug.1591.

1 Textus eſt *in l.ſancimus*, 34.*§.ſi quis autem C.de donat.*

2 Bart.Bald.& cæteri, *ad l.*1.*C.hoc tit.Per text.in d.l.*1.*l.*2.3.5.*& ibi eod.*

3 Nunquam enim capienda eſt ea interpretatio, quæ faciat actum inutilem, *l.Titia cum teſtamento*, 34.*§.Lucius, de leg.*2.*& d.§. ſi quis autem, verſ.& introducere modos, per quos non valeant, & in irritum reuocentur.*

4 Per querelam inofficioſæ donationis, quod vnicum remedium eſt eo caſu neceſſarium, quod fraus facta ſit non ſolum legitimæ, ſed etiam querelæ inofficioſi teſtamenti, *l. Titia Seio*, 87.*§.Imperator, de legat.*2.*l.ſi liqueat*, 8.*C.hoc tit.*

5 *d.l.*1.*d.l.cum donationibus*, 6.*eod.*

6 Et ſimilitudinem, & quidem in omnibus, vt ait *l.vltim. eod.* [Vnde eſt quod querela inofficioſæ donationis, ſicut & inofficioſi teſtamenti non competit niſi poſt mortem patris, nec poteſt viuo eo exerceri, ſed ſoli patri competit auxilium aduerſus inofficioſam donationem quam ipſe fecerit vt in *l. ſi totus* 5.*C.hoc tit. Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Boyuin Baronis du Villars, 3.Non.Decemb.1612.]

7 Qui color eſt querelæ inofficioſi teſtamenti, *l.*2.*cum ſeqq.D. de inoff.teſtam.*

8 *d.l.Titia.§.vlt.* in illis verbis, *ſubueniendum ſit liberis.*

9 *l.*1.*Cod.de ſacroſ.eccleſ.l.vel negare*, 6. *D. teſtam. quemadm. aper.*

10 Nam & cauſa teſtamenti fauorabilior creditur, quam cauſa liberorum, *l.ſi pars*, 80.*D.de inoff.teſtam.*

DEFINITIO II.

Donationes inofficioſæ in priorem coniugem collatæ per liberos ſubſecuti matrimonij in totum reuocantur.

SI quis immodicas donationes in vxorem contulerit, ſiue in contractu matrimonij, ſiue ante contractum, etſi non ex ſola liberorum ſuperuenientia reuocantur, [1] ſiue ex eodem matrimonio ſuſcepti ſint, quia de iis fuit cogitatum, [2] ſiue ex alio, quoniam non poſſunt illi eſſe fauorabiliores, quam ſi ex eo ipſo nati eſſent matrimonio : [3] Reuocantur tamen per querelam inofficioſæ donationis, nec tantum ad concurrentem vſque legitimæ quantitatem, quomodo ſi cui ex liberis facta eſſet, [4] ſed pro virilibus, vt euenit quoties extraneo donatum eſt. [5] Nam quod melior eſt conditio vxoris, quam liberorum hactenus, vt propter ſuperuenientes liberos non reuocetur donatio, facere non debet, quominus extraneæ potius, quam liberorum iure cenſeri debeat mulier, quæ reuera extranea eſt, [6] cum donatio tanquam inofficioſa reuocatur. Sunt enim iſta reuocandarum donationum remedia prorſus diſſimilia, & ex cauſis longe diſſimilibus introducta. [7] Reuocantur donationes per ſuperuenientiam liberorum ex tacita donantis voluntate, qui cum de naſcituris liberis non cogitauit, credendus eſt, non fuiſſe donaturus, ſi de iis cogitaſſet. [8] At tanquam inofficioſæ reuocantur inuito etiam donatore, quoniam inofficioſæ donationis querela iuris auxilium neceſſarium eſt, aduerſus donatoris impietatem manco remedio querelæ inofficioſi teſtamenti. [9] Vnde illud quoque fit, vt reuocandæ donationis rationem illam, quam Conſtantiniana lex induxit, donator poſſit contraria voluntate non expreſſa ſolum, ſed etiam tacita excludere, ſi quoquomodo de liberis cogitauit.[10] Inofficioſæ vero donationis querelam auferre non item, quæ inuito eo competit, ex ſolo beneficio iuris.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Per l.ſi vnquam*, 8.*C.de reuoc.donat.*

2 Nemo enim, niſi improbe ad matrimonium accedit ſine voto & ſpe ſuſcipiendorum liberorum, *l.*1.*D ſolut matr.* Conſtitutio autem Conſtantini, *in d.l.ſi vnquam*, non habet locum quoties de liberis naſcituris cogitatum fuit, vt ad eam notant interpretes.

3 Et veriſimile non eſt de his fuiſſe cogitatum, *l.cum vir vxori*, 25.*D.de cond.& demonſt.*

4 Sic enim vulgo creditum eſt, *ex l.*5 *& l.ſi liqueat*, 8.*C.hoc tit.* Contra quam ſententiam vide quæ ſcripſi *lib.*3.*Coniect.cap.*17.

5 *l.*1.*vbi noſtri notant, C.hoc tit.*

6 Nam & inde fit, vt ad inteſtati ſucceſſionem non vocetur, niſi poſt omnes agnatos & cognatos, *l.ponis, C.vnde vir & vxor, l.*3.*C.quor.bonor.*

7 Ex diuerſis autem, vt dici ſolent, non infertur, *vulg.l.Pupinianus exuli*, 20.*D.de minor.*

8 Et coniectura illa pietatis facit, vt nemo propriam ſobolem alienæ anteponere voluiſſe videatur, *l.cum acutiſſimi*, 10.*in fin.C.de fideic.l.generaliter*, 6.*§.cum autem.C.de inſtit.& ſubſtit.*

9 *d.l.*1.*& d.l.ſi liqueat* 8.*C.hoc tit.*

10 Andr.Tiraq.latiſſ. *ad eam legem ſi vnquam, C.de reuoc.donat.*

11 *d.l.Titia Seio*, 87.*§.Imperator, & §.vlt.de leg.*2.*& toto hoc titul.C.*

DEFINITIO III.

Quantum interſit, an donationes reuocentur ex ſuperuenientia liberorum, an tanquam inofficioſæ?

INde illud etiam eſt quod noſtris placet, Donationes, quæ ex Conſtantini lege[1] reuocantur, ſemper pro virilibus ſuperuenientium liberorum portionibus reuocari, quas ab inteſtato habituri illi eſſent, ſi

Source : BIU Cujas

donationibus exhauſtum patrimonium non fuiſſet.[2] Et conſequéter in totum ſi alij nulli ſint liberi, quam quibus iniuria facta eſt. [3]Nam & virilis appellatione interdum totum continetur. [4] Per querelam vero inofficioſæ donationis non niſi ad debitum vſque bonorum ſubſidium, [5] ſi non re ſimul & conſilio inofficioſa donatio fuerit, [6] ſecundum diſtinctionem, quæ ab interpretibus noſtris vulgo probata, à nobis tamen certiſſimis iuris rationibus prudentúmque auctoritatibus iampridem refutata eſt. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *in l.ſi vnquam*, 8. *C. de reuoc. donat.*

2 Quia non creditur donatarius habere pro ſe voluntatem donatoris, quem credibile eſt non fuiſſe donaturum, ſi de liberis ſibi naſcituris cogitaſſet. Sic enim noſtri ratiocinantur, contra quos tamen vide quæ ſcripſi *lib.* 7. *Coniect.* Simile quiddam de præſumpta teſtantis voluntate vide *in l. mulier*, 22. *in princ. verſ. Braſidas, ad SC. Trebell.*

3 Siue totum patrimonium donatum fuerat, ſiue pro parte, vt ait *d. l. ſi vnquam.*

4 *l. virilis appellatione*, 145. *D. de verb. ſignif. l.* 2. *C. de hered. inſtit.*

5 *Ex l. ſi totas*, 5. *& l. ſi liqueat*, 8. *C. hoc tit.*

6 Vt in ſpecie *l. Titia Seio*, 87. §. *Imperator, de legat.*

7 *lib.* 3. *Coniect. cap.* 17. vbi omnino vide.

DEFINITIO IV.

Caſus, in quo inofficioſa donatio non reuocatur per liberos poſtea ſuſceptos, niſi vſque ad concurrentem legitimæ quantitatem.

ESt etiam ſuperioribus conſequens, vt ſi pater, qui ante ſuſceptos liberos bonorum ſuorum partem donauerat, natis poſtea liberis legitimam reliquerit, aut quid aliud, quod ſit loco legitimæ, non niſi ad eā vſque quantitatem, ſi modo legitimæ ſufficiat, [2] donatio reuocetur: [3] manifeſta namque donatoris voluntas eſt pro donatario in omni eo quod excedit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Puta dotem, quam noſtri vulgo tradunt eſſe loco legitimæ, ob id quod in legitimam imputatur, *Ex l. quotiens nouella*, 29. *C. de inoff. teſt.*

2 Alioqui locus eſt querelæ inofficioſæ donationis iure vetere, quemadmodum locus eſſet querelæ inofficioſi teſtamenti, ſi bona donata in donatoris hereditate reperirentur tempore mortis. Hodie tamen ex nouo iure *& ex Nouell. Iuſtin* 29. *De immenſ. donat. in fil. fact.* videtur ſola actio competere ad ſupplementum legitimæ exemplo eius iuris, quod iam antea idem Iuſtinianus conſtituerat de querela inofficioſi teſtamenti, *in l. omnimodo*, 30. *C. de inoff. teſt.* Niſi quis dicat ſpecialiorem eſſe nouellam illam, *conſtitut.* 92. nec ad immenſas donationes quaſlibet pertinere, ſed ad eas tantum, quæ in aliquem ex liberis collatæ ſint, vt & titulus, & conſtitutionis tex. demonſtrat.

3 *l. ſi totas*, 5. *C. hoc tit.*

4 *Arg. l. militis*, 36. *D. de teſtam. milit. cum ſimilib.*

DEFINITIO V.

Pendente lite de inofficioſa donatione filius ex bonis litigioſis alendus eſt.

SI dubitetur an inofficioſa ſit donatio, aut an Conſtantinianæ legi locus eſſe poſſit ad reuocandam donationem, nec habeat interea filius vnde ſe alat aut litis ſumptus ferat, æquiſſimum eſt pendente facti quæſtione adiudicari filio certam pecunię quātitatem arbitrio iudicis conſtituendam, non ſecus ac ſi petitione hereditatis, vel de inofficioſo teſtamento experiretur, [1] Ne alioqui & inopia litem deſerere, & deſerta lite iuris ſui iacturam facere compellatur: nec minus contra donatarium fiduciaria illa adiudicatio [2] fieri & poteſt & debet, quam contra heredem. Cum eo maxime caſu donatarius loco heredis conſtitutus videri debeat, quo per donationis exceſſum factum eſt, ne donator heredem habere potuerit. [3] Nunquam vero præſtandæ ſatiſdationis neceſſitas filio ex hac cauſa iniungitur, [4] quem, dum fideiuſſores perquirit nec inuenit, fame interea perire impium certe fuerit & inhumanum. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l. ſi inſtituta*, 27. §. *pen. D. de inoff. teſtam. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

2 Pragmatici vulgo prouiſionalem ſententiam appellant.

3 Nam & ſic vulgo creditum eſt donatarium vniuerſalem eſſe loco heredis, Guid. Pap. *qu.* 460.

4 Quia ſatiſdandi onus plerumque graue eſt, præſertim homini egeno, cui non fuerit difficilius pecuniam inuenire ad ſoluendum, quam fideiuſſorem, *l.* 2. §. *ſed ſi dubitetur, Dige. de iudic.*

5 *l.* 1. §. *idem per contrarium*, 1. 5. §. *ſi vel parens, & l. ſi neges*, 7. *D. de agnoſc. & alend. liber.* vide *Defin.* 7. *ſup. tit.*

DEFINITIO VI.

Donatio facta ſub nomine mutui ſimulati reuocatur per querelam inofficioſæ donationis, & quando valeat tanquam donatio inter viuos aut cauſa mortis.

MAter, quæ ſciebat habere ſe pleroſque creditores, [1] profeſſa erat, debere ſe vni ex liberis quem prædiligebat magnam pecuniæ quātitatem ex cauſa mutui, ſibique præſtitorum per longum tempus alimentorum: [2] Ac præceperat, vt ea quantitas non niſi poſt mortem ſuam peti poſſet: [3] Item, vt ſi debiti controuerſiam facere heredes vellent, iis hæreditas auferretur, & filio donatario applicaretur. Placuit, cum neque de mutui numeratione conſtaret, [4] neque de alimentorum exhibitione, quibus ſufficere annui donatricis redditus poterant, donationem potius in filium collatam videri, quæſito mutui colore, vt fortior obligatio ex cauſa oneroſa contraheretur. [5] Eo magis quod hic idem filius matri, poſtea cæteris quoque liberis donanti conſenſerat, nec de debito quicquam fuerat proteſtatus. [6] Itaque ſi quorundam ex liberis legitimæ fraus facta proponatur, exemplo cæterarum donationum, hæc quoque ad eam vſque quantitatem, quæ pro legitimæ ſupplemento debeatur, [7] reuocanda erit. [8] Nec indictam pœnam patientur, qui contractus ſimulationem obiicient. [9] Cum eiuſmodi contractibus hereditas, ſicut dari non poteſt, [10] ita nec adimi, [11] neque præterea ſufficiens cauſa illa ſit ad exheredationem. [12] Valebit tamen ea liberalitas iure donationis inter viuos, [13] ſi ſit inſinuata, [14] licet effectus eius poſt mortem collatus ſit. [15] Sed ſi inſinuatio non interuenerit, tuenda erit iure donationis cauſa mortis, [16] dummodo & præſenti facta ſit, [17] & coram quinque teſtibus. [18] Alioqui non ex eo ſolo, quòd mortis mentio facta fuerit, & quod teſtes quinque interfuerint, cenſenda erit mortis cauſa donatio, ſi ex aliis coniecturis appareat voluntatem adfuiſſe donandi inter viuos, [19] vtputa ſi inſinuari donationem voluerit is qui donauit. [20] Aut ſi ita donare ſe dixerit, vt nullo caſu donatio reuocaretur. [21] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum Illuſtris Dominæ Barbaræ d'Amboiſe, viduæ Illuſtris D. Ioannis Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 Quorum cauſa ſemper potior eſt, quam ſit liberorum in legitima quoque portione, quia legitimæ ratio non ponitur, niſi deducto ære alieno, *l. Papinianus*, 8. §. *quarta autem, D. de inoff. teſt.* Ex eo tamen quod quis ſcit ſe habere creditores: facilius capitur præſumptio conſilij fraudulenti, *l. omnes*, 17. §. 1. *D. quæ in fraud. cred.*

2 *Vt in l. qui teſtamentum*, 27. *D. de probat.*

3 Quæ vulgaris natura & conditio eſt donationum cauſa mortis, cum quis mauult donatarium rem habere, quam heredem, ſe autem quam donatarium, *l.* 1. *l. Senatus*, 35. §. 1. *D. de mort. cauſ. donat.*

Source : BIU Cujas

4 Non enim creditur assertioni personæ suspectæ, *l.cum quis decedens,37.§.codicillis,& §.Titia,de leg.3.* solent autem fraudis suspecta esse,quæ inter parentes & liberos geruntur, quoties alius læditur,*l.pen.in princip.D.de rit.nupt.l.pen.§.1. vers. sed nunquid,D.de bon.libert.§.perlusorio,14.D.de appellat.l.data,27. C.de donat.*

5 Solet enim potior in multis esse causa creditorum,qui onerosam causam habent,quam eorum qui lucratiuam, *l.quod autem,6.§.simili modo dicimus,l.vlt.§ si à socero,D.quæ in fraud. cred. l.4 §.si cum legitima,vers.si quis autem,& §.auctoris,D.de dolis mal. & met.except.*

6 Quod facturum eum fuisse verisimile erat, si quid sibi debitum putasset.Solent enim & debent creditores salua pignoris sui causa consentire,*l.si debitor,4.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypot. soluit.*

7 *l.si totas 5.& l.si liqueat,8 C.hoc tit.*

8 Cum tamen reuocari non posset obligatio mutui si vera fuisset. Inspiciendum autem est id, quod reuera agitur potius, quam quod simulate concipitur, *l.1.& tot.tit.C.plus valer.quod agit.quam quod simul.concip.*

9 Non enim habet iniuriam executio iuris,*l.iniuriarum,13.in princip.D.de iniur.* nec pœnam meretur, quod fit lege permittente,*vulg.l.Gracchus,C.ad leg.Iul.de adulter.* Nec rursus valere possunt huiusmodi clausulæ, adiectæ in fraudem legis & legitimæ,*d.l.cum quis,37.§.Titia,& dict.l.qui testamentum,l quoniam in prioribus,32.& l.scimus,36.ad fin.prin.C.de inoffic.testam.*

10 *l.hereditas,5.C.de pact.conuent.tam sup.dot.*

11 Vbi enim dari non potest ibi nec adimi,vt in codicillis cernere est,*§.pen.Inst.de codicill.l.2.§.vlt.D.de iur.codic.* iunct.*l.pen. §.vlt.D.de cond.inst.* Eadem enim ratio esse solet dationis & ademptionis,*l.3.§.condition,D.de adim.legat.*

12 Neque enim est ex iis causis quas Iustinian. iustas esse voluit,*Nouell.115.vt cum de appellat.cognosc. §.aliud quoque capitulum.*

13 Donari enim videtur, quod nullo iure cogente conceditur, *l.1.l.donari,D.de donat.l.donari 81.de reg.iur.*

14 Quia ex Senatus nostri stylo omnis donatio inter viuos eget} insinuatione, excepta illa sola quæ fit in contractu matrimonij.

15 *l.vnic.C.vt action.ab hered.& contr.hered.incip.*

16 Præsertim si iurata sit postquam magistris placet iusiurandum habere vim clausulæ,*omni meliori modo,ex l.cum pater,* 77.§. *filius matrem,de legat.2.*

17 Non enim potest donatio causa mortis fieri absenti in eoque differt à donatione inter viuos,*l.absenti,*10. *D.de donat.& ibi not.l.nec ambig.6.C.eod.*

17 Requirit enim donatio causa mortis quinque testes, *l.vlt. C.de mort.caus.donat.* exemplo alterius cuiuslibet vltimæ voluntatis,*l.vlt.C.de codicill.* cum tamen donatio inter viuos duobus testibus contenta sit,*l.vbi numerus,12.D.de test.*

19 Sæpe enim fit,vt non tam mortis causa,quam moriens quis donet,vt elegantèr Pap.loquitur,*in l.Seia,42.§.vlt.De mort.caus. donat.*

20 Nec enim donatio causa mortis eget insinuatione,*d.l.vlt. C.eod.tit.*

21 Tunc enim donandi causa magis mors est, quam mortis causa donatio,quomodo legendum est *in l.vbi ita donatur,27.D. eod.tit.D.de mort.caus.donat.*

DEFINITIO VII.

Inofficiosam donationem non nisi inspecto tempore mortis donatoris æstimandam esse.

PLuribus separatim factis donationib. quæ simul iunctæ inofficiosæ sint,nō eæ tantum, quæ posteriores factæ sunt, rescindi debent per querelam inofficiosæ donationis, ne alioqui facile sit donatori inane & illusorium reddere querelæ remedium multiplicatis donationibus, sed omnes coniungendę sunt,[1] vt priores quoque,licet initio inspecto inofficiosæ non fuerint, [2] pro rata reuocentur. Perinde namque ex pluribus donationibus simul iūctis fraudandi animus præsumitur,atque ex vna, quæ sit vniuersalis. [3] Et vero necesse est in tempus vsque mortis manere in suspenso, an inofficiosa donatio futura sit. Nam etsi patrimonium suum quis totum donauerit, non ideo tamen inofficiosa dici donatio statim potest. Quid enim si postea donator alia bona acquirat, ex quibus dari possit legitima filio mortis tempore, etiam ex comparatione patrimonij, quod ante donationem donator habuerat? 4 Denique cum legitima non nisi mortis tempore deberi incipiat, consequens est, vt in æstimandis inofficiosis donationibus, quæ fraudandæ legitimæ causa factæ sint,[5] mortis tempus spectari oporteat. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scripsi Defin.1.*sup.eod.*

2 Euentus enim hic potissimum spectandus est, vt & fere alias quoties de fraude disputatur,*l.1.& vlt.C.qui manum. non poss.* & fraus accipienda est cum effectu *l.1.in fin.D.de statulib.l.ait prator.*10.*§.1.D.quæ in fraud.credit.l.1§.penult.D.si quid in fraud. patr.* Etsi distinguere nostri solent, an donatio inofficiosa sit re & consilio,an re tantum,an consilio,tantum, *d.l.Titia Scio,* 87.§. *Imperator,de leg.2.*

3 Neque vero eius, qui de inofficiosa donatione conqueritur, quicquam interest, an per vnicam donationem, an per plures fraudem in legitima patiatur.

4 *Nouell.Iustin.92.De inuent.donat.versic.in tantum autem aucta quantitate,quantum habuit substantia patris,antequam donationibus exhaurireturr.*

5 *l.1.§.si impubere,D.de collat.bonor.l.cum quæritur,6.C.de inof. testam.*

6 Quemadmodum si querela inofficiosi testamenti proponeretur,*d.l.cum quæritur,*neque enim illa, neque hæc inofficiosæ donationis viuo donatore proponi potest.

TIT. XXI.

DE PETIT. HERED.

DEFINITIO I.

Petenti hereditatem eius,qui mortuus negatur, non cogitur reus subministrare sumptus litis & alimentorum pendente lite,nisi actor sit ex liberis aut parentibus.

VM fratris quasi defuncti hereditatem ex paterno fideicommisso soror sibi restitui, mortisque quam aduersarius negat probandæ, & litis persequendæ gratia, quod inopia vrgeretur, sumptus ex hereditate prorogari postularet, oblata in eam rem satisdatione,Pronunciatum est male eam agere,quæ paupertatis obtentu intentionis suæ primordium aduersarij sumptibus probare vellet,[1] Nec est contrarium,quod descendentibus de ascendentium,itemque ascendentibus de descendentium hereditate vniuersa, aut de legitima portione contendentibus certam pecuniæ quantitatem pro modo patrimonij, ad alimentorum litisque sumptus necessarios interea dari debere, nulla etiam præstita satisdatione innumeris Senatusconsultis decretum est. [2] Nam hac in re, vt & in aliis fere omnibus iuris partibus fauorabiliorem ascendentium & descendentium, quam agnatorum vel extraneorum causam esse æquum est, [3] cum his quidem ex naturæ iure communique parentum voto, [4] illis vero summa miserationis ratione, [5] hereditas debeatur saltem ad finem eius portionis, quam ex legibus omnimodo habere debent, [6] ita vt si quando nihil vel minus habeant, non tam de ipsorum iure dubitandum,7 quam de facta ipsis iniuria quærendum videatur. [8] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 9. April. 88. Item pro liberis D. de Sarmoye,contra Dn. Meximieu,11.Aug.88.& 18.Iul.1591.

1 Hoc enim casu maxime illud obtinet, quod dici solet,neminem contra seipsum litis sumptus subministrare cogendum esse,*l.Imperatores,17.D.de tutel.& ration.distr.*

2 Vt scripsi Defin.6.*sup.de inoffs.testam.*& Defin.5.*supr.tit.*

Source : BIU Cujas

prox. ex l. si instituta, 27. *§. pen. D. de inoff. testam. & l. vlt. C. de erdi cognit.*

3 *Argume. l.* 1. *§. largius, D. de succes. edict. l.* 1. *D. de inoffic. testam.*

4 *l. etsi is, D. eod. l. Iulianus,* 26. *D. si quis omis. cauf. testam. l. pen. §. sed nunquid, D. de bon. libert. l. de emancipatis,* 13. *§. cum enim, C. de legit. hered.*

5 *l. scripto,* 7. *§. vltim. D. vnd. liber. l. iure succursum.* 6. *D. de iur dot.*

6 *Nouell.* 1. *De hered. & falcid. §. primum itaque.*

7 Si modo constet eos esse liberos qui pene ad propria bona veniant, *d. §. largius, & l. in suis,* 11. *D. de lib. & posthum.* Nam etsi negentur esse iusti liberi, interim tamen alendi sunt, *l. si neget.* 7. *D. de agnosc. & alend. liber.*

8 *l. non est enim,* 4. *D. de inoff. test.* Obserua tamen, si quis agat tanquam heres testamentarius eius, quem defunctum esse constet, ac proferat testamentum non cancellatum, audire eum debere, si pendente lite petat prouisionalem huiusmodi adiudicationem Petr. Rebuf. *in tract. De execut. sent prouis. artic.* 1. *glos.* 2. *n.* 32. *ex l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollend.*

DEFINITIO II.

Heres falsus, non nisi volente vero herede hereditatem petere potest, licet possessor nihil omnino iuris habeat.

QVamdiu ei, quem siue ex testamento, siue ab intestato lex priorem ad hereditatem vocat, non est præclusa via hereditatis acquirendæ, nullus omnino fit sequenti locus.[1] Itaque si vel hereditatem vel rem aliquam singularem, tanquam hereditariam[2] petat ab eo, qui nullum sibi in hereditate ius adferat, repelli potest,[3] quasi qui sine iure & actione experiatur,[4] Nec videbitur ea exceptio de iure tertij,[5] quæ verius est de non iure actoris.[6] Prius enim de actoris, quam de rei iuribus quærendũ est. Atqui, inquies, ex earum exceptionum numero hæc est, quæ non aliter sunt exclusiuæ iuris agentis, quomodo nostri loquuntur, quam si tertius velit, quas ideo opponi non posse merito placuit, non accedente tertij voluntate.[8] Imo inquam, ex iis est, quæ ius agentis excludunt, etiam si tertius non velit,[9] dummodo nec nolit: quarum vtilitas reo nunquam denegatur.[10] Quare nec ad rem pertinebit, quod non constet agnitam adhuc hereditatem ab eo cui delata est. Sufficit enim, vt appareat non fuisse repudiatam posseque etiam hodie acquiri, quod vtique fieri quandocunque potest si modo tempora largiantur.[11,12] *Ita Senatus* pro Ioanne Musier, contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 *l. is qui heres,* 13. *l. quamdiu,* 39. *l. in plurium.* 70. *D. de acquir. hered. §. placebat, Inst. de legit. agnat. succes.*

2 Nam & aduersus eum, qui rem vnam hereditariam licet minimam possidet, competit petitio hereditatis. *l. regulariter,* 9. *& seq. D. hoc tit.*

3 Id enim est quod dici solet aduersus extraneos etiam vitiosam possessionem prodesse, *l. vlt. D de acquir. poss.*

4 Nemo enim sine actione experiri potest, *l. si pupilli* 6. *§. videamus, D. de negot. gest.*

5 Quæ regulariter non est admittenda, *l. loci corpus,* 4. *§. competit,* vbi Bart. & alij, *D. de seruit. vindic.*

6 *l. vlt. C. de rei vindicat.*

7 Cum actore nihil probante reus absoluendus sit, etiamsi nihil præstet, *l. qui accusare,* 4. *C. de edend. l. negantes,* 9. *C. de oblig. & actor. quod assueuerat,* 23. *C. de probat.*

8 *l.* 2. vbi late Bart. *D. de except. rei iudic.*

9 Quia hereditas quæ alterius est, non potest esse actoris, *l. quod contra,* 14. *§. vni duo, de regul.* & vt ait *l.* 1. *§.* 1. *si pars hered. pet.* qui hereditatem petit, non ex eo metitur, quod possessor occupauit, sed ex suo iure.

10 Aliud enim est velle, aliud non nolle, & contra aliud non nolle, aliud velle, *l.* 4. *D. de acq. her. l.* 3. *De reg. iur.*

11 *d. l. vlt. C. de rei vindic.*

12 *l. si curatoris,* 9. *C. de iur. delib.* Adde *Defin. seq.*

DEFINITIO III.

Heres ex parte, quamdiu coheredes adire possunt, non nisi suam partem hereditatis petere potest.

Simile est, quod pluribus que Senatusconsultis pronunciatum memini, si ex pluribus heredibus siue testamentariis, siue legitimis quidam hereditatem ignouerint, alij nondum agnouerint, eum, qui non nisi pro parte heres est, non posse hereditatem, aut eam hereditariam in solidum petere, aut actionem hereditariam in solidum exercere, quamdiu in eo est hereditas, vt pro coheredum portionibus agnosci ab iis possit,[1] quia nec interea iuri accrescendi locus vllus esse potest.[2] *Ita Senatus* sæpius.

1 Textus est elegans & apertus, *in l.* 2. *D. si pars hered. petat.* vbi obserua in illis verbis, *si cæteri non adierint,* Iurisconsultum dixisse *non* pro *nondum,* vt sequentia illa demonstrant, *non adeuntibus autem cæteris.* Adde Antonin. Thessaur. *Decis. Pedem.* 4. *num.* 8.

2 Ius enim adcrescendi sicut locum non habet in portionibus agniti, *l. vnic. §. his ita diffinitu. C. de caduc. tollend.* ita nec in iis, quæ agnosci adhuc possunt, sed in iis demum quæ defecerunt vel morte, vel repudiatione, siue expressa, siue tacita, quæ ex solo temporis lapsu inducitur *l. ex pluribus,* 9. *D. de suis & legit.*

DEFINITIO IV.

Petitio hereditatis siue directa, siue fideicommissaria cumulari potest cum vindicatione rerum singularum. Potest tamen si actor velit, & sit illa expeditior prius delicti.

PEtitio hereditatis fideicommissariæ contra singulares rerum fideicommissarum possessores non prius exerceri potest, quam restituta sit per fideicommissum hereditas, nimirum ab eo ipso qui est grauatus, aut, quod hac parte idem est, à grauati herede.[2] Prius enim est, vt restituatur fideicommissum, quam vt ex fideicommisso transeant actiones,[3] quas tamen transiisse necesse est, priusquam agere fideicommissarius possit aduersus eum, qui fideicommissum non debet,[4] ne alioqui sine actione agere videatur.[5] Quod si heredis grauati heres nullus sit, decerni in eam rem curator hereditatis solet, vt cum eo de fideicommissi iure disputetur, & fideicommissum aut per eum restituatur,[6] aut pro restituto habeatur.[7] Si tamen, vt sæpius euenit, is ipse, qui fideicommissum restituere debet, hereditarias res possideat, potest recta conueniri, vt non tantum ius ipsum hereditatis restituat, sed ipsas quoque res singulas, quippe quæ hereditatis appellatione contineantur:[8] Sed si de singulis rebus longior tractanda sit quæstio, quod hereditarias esse neget ille, à quo fideicommissum petitur, nihil prohibet de solo fideicommissi iure ante omnia cognosci,[9] ne forte inanibus sumptibus oneretur is, qui dicit deberi sibi fideicommissariam hereditatem, si postquam probauerit has & illas res esse hereditarias pronuncietur nullum ei relictum fideicommissum.[10] Quare nec ei nocere debebit, quod supplici libello vtramque actionem[11] cumulauerit. Potest enim vtraque quidem cumulari, sed non ideo necesse est vtramque simul decidi.[12] *Ita Senatus* in causa D. Francisci de Bourdeaux, contra D. Bonam de Coste vxorem, Dn. Baronis de la Sarra, 15. Calen. Mart. 1595.

1 Quia cum fideicommissarius tantundem consequatur fideicommissaria hereditatis petitione, quantum heres directa petitione hereditatis, *l.* 2. *Digest. de fideicom. hered. petit.* necesse est, vt heredis loco sit fideicommissarius priusquam hac actione experiri possit, quod non fit, nisi per restitutionem hereditatis. *l. 1. eodem & restituta, Inst. de fideicom. hered. l. facta* 63. *in princip. D. ad SC. Trebellian. leg. cum sponsus,* 12. *§. ita cui. D. de public. in rem act.* Quisquis enim agit petitione hereditatis, siue ciuili & directa, siue fideicommissaria, non ex eo metitur actionem suam quod possessor nullo iure hereditatem occupauerit, sed ex proprio suo iure, vt eleganter ait Vlpian. *in l.* 1. *§.* 1. *D. si pars hereditat. pet.*

2 Alioqui

2 Alioqui non possent transire actiones ex Trebelliano, si non restitueretur hereditas quomodo testator voluit, & eo ipso quia actiones hereditarias omnes habet, id est, ab herede aut heredis herede, *l.1.D.ad SC.Trebel.* iunct. *l.si mulier,59.§. ex asse, D. de iur.dot.*

3 *leg.si heres institutus,70.§.1.& pass.D.ad SC.Trebel.*

4 Imo nec aduersus debitores hereditarios agere potest, *l.cum Arrem idoram,4.C.vt in pos. legat.* aduersus eos vero, quibus heres peconiam hereditariam credidit, ne quidem facta restitutione, nisi subsecuta cessione, *l.si heres pecuniam,73 D.ad SC.Trebe.* quia heredis non hereditaria actio est.

5 Quod fieri non potest, *l.si pupilli.6.§.videamus, D.de negot. gest.*

6 Hic enim perpetuus pragmaticorum error est, vt hereditati, quæ nullum heredem inuenit, dent curatorem contra manifestam iuris rationem, nullius que legis auctoritate, vt scripsi pluribus locis *in Chiliade, De error.pragmat.Decad 3. Err.3.*

7 Quomodo putant plerique ex æquitate canonica fideicommissam haberi debere pro restituto quasi breui manu, & citra realem restitutionem, ex *cap.in præsentia,* vbi Bald. *Extr.de probat.* Vide Guil.Bened. *in cap.* Raynutius, quo tamen iure non vtimur.

8 Quasi in executionem vniuersalis iudicij petitionis hereditatis, qui tamen agendi modus vereor ne à iuris nostri ratione paulo alienior sit. Debet enim iudicium præcedere iudicij executionem, satisque petit res singulas qui petit hereditatem, *l.si quis,7.§.vlt.De except.rei iudic.*

9 Quia cum fideicommissaria hereditas sit hereditas, *tot titu. De fideic.hered.* perinde nomen iuris est, atque alia quælibet hereditas, & ideo etiam sine vllo corpore iuris intellectum habet, *l.hereditas,50.D hoc tit.*

10 *Argument.dicta lege si quis, 7.§. & generaliter, & §. vltim.Dige.de petit.heredit.* Facit *l.ille à quo,13.§.1.D.ad SC.Trebellian.*

11 Scilicet petitionem hereditatis fideicommissariam & specialem rei vindicationem, quas cumulari posse, admissum est eo prorsus modo, quo rescindentis & rescissorij cumulatio admittitur. De quo scripsi in Chiliad *De error.pragmat.* Alia multa sunt quæ proponi possunt, & simul & consecutiue. Vide Ferrar. *in form.restit.in integr.41.versic.ad dimittendum,15.nu.2.*

12 Ne alteri quæ faciliorem & expeditiorem tractatum habet longior mora per alteram fiat, *arg l.3.D.vt in poss.legat.1.& l.ille à quo,§.1.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO V.

Falsus heres, qui cœperat agere tanquam heres in eamque rem admissus etiam à iudice, repellendus est, apparente quandocunque postea vero herede.

QVi literas apostolicas monitorias in forma significauit, vt vocant, impetrauerat quasi Sempronij heres esset, vt quicquid ex hereditate occultatum dicebatur, sibi restitueretur,[1] alio postea herede apparente, si pergat earum literarum publicationem vrgere repellendus est,[2] cum verisimile sit non fuisse eum literas obtenturum, si se heredem mentitus non fuisset, quas tanquam heres impetrauit.[3] Nec ad rem faciet, si dicat heredem se institutum posteriore testamento, quod sit occultatum. Aliis namque in eam causam literis opus est, quas non tanquam Sempronij heres impetret, sed proprio iure & nomine, vt se heredem probet.[4] Sed & cum Senatus religione circumuenta, hic tanquam Sempronij heres publicandi monitorij licentiam inaudito vero herede obtinuisset,[5] postea autem verus heres exhibitis tabulis publicationi interfuisset, placuit non debere nocere Senatus decretum ei, qui auditus non fuisset,[6] neque ei prodesse, qui se falso heredem dixisset, cum sciret alium esse heredem.[7] *Ita Senatus* pro N.Petro Iuge, contra Claudium Iuge, ex tempore, in secreto auditorio, Idib.April.1595.

1 Actione sc.petitionis hereditatis, qua vtique etiam fur & raptor tenentur *l.nec vllam,13.in prin.D.hoc tit.*

2 Quisquis enim agit petitione hereditatis, non ex eo metitur suam actionem, quod reus hereditatem, vel quid hereditarium occupauerit, sed ex suo iure, vt diximus *Defin.2.& 3.supr ex Vlpiano in l.1.§.1.D.si pars hered petat.*

3 Falso enim heredi nulla actio competere potest hereditatis nomine, nec ferendum est, vt ex sua improbitate actionum nullam consequatur, *l. itaque fullo,12.§.1.D.de furt.*

4 Prius enim est, vt de eo quæratur, an hereditas sit delata, quam vt dicatur acquisita, *l.is qui heres,13.l.si is ad quem,22.D.de acquir.hered.l.delata,151.De verb.signif.*

5 Cum nemo ei adhuc faceret controuersiam hereditatis, neque enim diuinare id Senatus poterat.

6 *l.de vnoquoque 47.D.de re iudic l.nam ita,39.D.de adopt.l.etiam,29.§.vlt.D.de minor.Tot.tit.Res inter alios act.*

7 Nam & hic pro herede possidere dicitur, id est, nullo iure, *l.pro herede.11.D.hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Rerum singularium exhibitionem quando petere possit tertius opponens contra eum, qui agit fideicommissaria hereditatis petitione.

SI fideicommissaria hereditatis petitio instituta sit, & vt fieri assolet eodem libello petatur missio in possessionem bonorum fideicommissariorum in genere aduersus eum ipsum, qui de fideicommisso restituendo rogatus est, non cogitur actor antequam pronunciatum sit de fideicommissi iure iudicare heredi grauato, quænam bona illa sint, quæ fideicommisso contineantur.[1] Nihil enim habet id commune cum eo, de quo prius & ante omnia quærendum est, an fideicommissum debeatur.[2] Nec aliud erit tametsi specialis petitio facta sit huius aut illius fundi tanquam fideicommissarij, si modo actor dicat velle se vt in iudicati executione ea quæstio differatur,[4] Sane post iudicatum si heres iuret, nescire se an possideat rem quæ petitur, erit ipsi à fideicommissario iudicanda, vt scire possit, vtrum cedere debeat, an contendere.[5] Non item si iuret nescire se, an res illa sit fideicommissaria, id est, an ab eo qui fideicommissum reliquit, mortis tempore possideretur.[6] Id enim non ex oculari inspectione, sed ex probationibus à fideicommissario requirendis diiudicandum est.[7] Alia ratio est tertiorum possessorum, qui missioni in possessionem vltro interceserunt.[8] Hi enim siue ante sententiam de fideicommisso redditam, siue in iudicati executione interceserint, non sunt audiendi, si petant præsentem rem oculis exhiberi, vt sciant an possideant. Cur enim interceserunt priusquam scirent se possessores.[9] Itaque vel cogendi sunt defendere, si fateantur se possidere,[10] vel si negent transferenda est in actorem possessio in tædium, vt aiunt, tenere negantis.[11] *Ita Senatus*, contra Franciscum Guerin Necciensem, Non.Ian.1595.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin.4 supr.*

2 Pertinet enim id ad iudicij vniuersalis & iudicati executionem potius, quam ad fundandam intentionem actoris, aut exceptionem: ceterum autem iudicandum est, quam de iudicati executione tractandum, *l.1.C.de exec.rei iudic.*

3 *l.ille à quo,13.§.1.D.ad SC.Trebell.*

4 Nam quod receptum est vt harum actionum cumulatio fieri possit, factum est fauore actoris, vt tanto citius ad commodum suum perueniat, & minuendarum litium causa, *arg.l.1.§.penult. D de donat.int.vir.& vxor l.quidam,21. D. de reb.credit. l.3. D. de recept. qui arbitr.* vnicuique autem licet contemnere ea, quæ pro se introducta sunt, *l.si iudex circumuento,28.D.de minor.l.pen. C.de pact.*

5 *Arg.l.1.D de edend.* Nam & inde est, quod olim non fiebat vindicatio, nisi in rem præsentem his verbis solemnibus, *hanc rem ex iure Quiritium meam esse aio, l.1.§.1.D. si quis ius dicent. non obtemp.*

6 Quia quoties rogatur quis hereditatem restituere, id tantum rogatus videtur reddere, quod fuit hereditatis, *l.in fideicommissum,18.D.ad SC.Trebell.* non quæ aliunde heres ipse habeat. *l.si adrogator,22.§.1.D.de adopt.l.coheredi,41. §.cum filia, de vulg. & pup.subst.l.sequens,quæst.68.de leg.2.*

Source : BIU Cujas

7 Quia incumbit fideicommissario onus huiusmodi probationis *ex reg. l. 2. l. versic.* 11. *l. ante omnia*, 23 *de probat.* Sufficit tamen quod fideicommissarius probet rem illam, quam dicit fideicommissariam, possessam fuisse ab eo, qui fideicommissum iniunxit, scilicet tempore mortis, id est vt probet tenutam quomodo loquuntur, non etiam dominium, saltem ad transferendum onus probandi in possessores.

8 Potest enim intercedere quisquis priori iudicio non adfuit *l. de vnoquoque*, 47. *De re iudic.*

9 Nam nec facile aliam intercedendi causam habere possunt, quam quia possident.

10 Imo etiamsi non possideret, cum se vltro liti obtulerit, tanquam possessor, *l. is qui se lis*, 25. *cum duab. seq. D. de rei vind.*

11 *l. vlt. D. eod. auth. item possessor, C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO VII.

Casus, in quo fideicommissarius exhibere debet reo rem, quam intendit esse fideicommissariam, etiam priusquam de fideicommisso pronunciatum sit.

SI tamen is qui fideicommissum petit ab initio litis curauerit, vt tertij quoque possessores in ius vocarentur, vt eodem iudicio, & fideicommissi quæstio, & iudicati executio tractaretur, [1]possessores autem interrogati, an possideant, [2] aut nulla etiam præcedente interrogatione iurent, [3]se nescire vtrum possideant, in eamque rem petant rem indicari, & oculis subiici, audiendi sunt etiamsi actor dicat, velle se, vt de solo fideicommissi iure ante omnia cognoscatur. [4]Quia ex quo quis vocatus est tanquam tertius possessor, siue ad rem restituendam, siue ad hoc solum, vt liti adsit, cœpit eius interesse, vt omnibus quibus facere potest modis, si possideat, fideicommissarium excludat. [5]Cum ex contrario, si non possideat, causa nulla sit, cur se inanibus sumptib. vexare debeat pro lite aliena. [6]Igitur ei res indicanda est, & quidem sumptibus fideicommissarij, [7]qui si ex ea re & sumptuum & longioris litis incommodum patiatur, imputare sibi debeat, cur causam missionis in possessionem cum fideicommissi petitione cumulauerit, [8] ob idque tertios possessores vocari voluerit, aduersus quos si possiderent, paratam habiturus erat executionem ex sententia contra eum solum reddita, qui fideicommissum reddere debuisset. [9] Is enim ordo seruari potuit & debuit, vt condemnato prius herede missio fieret in possessionem bonorum. [10]Cui missioni si quis tertius tanquam possessor intercessisset, hoc ipso possessorem se dixisset, nec proinde fundi demonstrationem postmodum petere potuisset. [11] Idque omnino consentaneum est ei, quod iure nostro prouinciali generaliter & indistincte constitutum legimus, [12] vt in actionibus omnibus realibus iurante reo, se nescire an rem quæ petitur possideat, loci indicatio actoris sumptibus facienda sit. [13] Quod qui coarctant ad eas actiones, quæ ex feudi vel emphyteuseos iure proficiscuntur, faciunt certe sine iure & sine ratione. [14] Porro nemo dubitat, quin missio in possessionem ex causa fideicommissi aduersus tertios possessores mera sit in rem actio. [15] Licet ipsa fideicommissi persecutio contra heredem grauatum in personam sit. [16] Nam & illa ipsa in rem scripta est. [17] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Celeritate coniungendarum actionum, vt diximus Definit. prox. *num.* 4.

2 Solet namque in eam causam fieri interrogatio, *ex tit. D. de interrog. in iur. faciend.*

3 Vt se periusiurandum purgent de calumnia & dolo malo, *vt in l. quoties*, 21. *§. prator ait, D. de noxal. action. l. thesaurus*, 15. *D. ad exhib.*

4 In eoque differt casus hic ab eo, de quo diximus in Defin. præced.

5 Siue per non ius actoris, *vt in l.* 4. *C. de edend. l. vltim. Co. de vindic.* siue exhibito etiam titulo suæ possessionis, licet illum exhibere, si nolit, non cogatur, *l. cogi, §. C. hoc tit.*

6 *l. vlt. D. de rei vindic. & arg. l.* 1. *D. de inoff. testam.*

7 *l. sed etsi*, 11. §. 1. in illis verbis, *periculo & impendiis actori, D. ad exhib. l. si res*, 10. *D. de rei vindic. cum seq.*

8 Quod autem ex culpa sua damnum sentit, nec sentire videtur, *ex l. quod quis*, 20. *De regul. iur.*

9 Solus enim fideicommissarij contradictor legitimus ille est, qui heres est & de hereditate restituenda rogatus, si non colludat, *l. si per lusorio*, 14. *D. de appel. l. si suspecta*, 29. *D. de inof. testam.* Sufficit autem actum fuisse cum eo, qui agendi ius habuit, *l. si ideo*, 55. *D. de euict. in fine princ.*

10 Scilicet in executionem iudicati.

11 Vt diximus Defin. præced. *num.* 8.

12 Stylo Senatus nostri.

13 *Arg. d. l. sed etsi*, 11. §. 1. *ad exhib.*

14 Nam cum eadem sit ratio in omnibus in rem actionibus, idem quoque ius statuendum est, *l. illud*, 32. *D. ad leg. Aquil. l.* 3. §. *vnde etiam, De iniust. rupt.*

15 *l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollend. l. vlt.* § *sin autem, C. comm. de legat.*

16 *l. actio* 28. *D. de oblig. & act.* iunct. *l. pecunia*, 178. §. *actionis, de verb. signif.*

17 Et ideo dicitur actio in personam rei persequendæ gratia, *d. l. actio.*

DEFINITIO VIII.

Hereditatis petitio datur contra possidentem pro herede, siue bonæ siue malæ fidei possessor sit.

HEreditatis petitio non tantum datur contra eum, qui possidet pro possessore, [1] id est, qui interrogatus, cur possideat, nihil aliud respondere potest, quam quia possidet, [2] sed etiam contra eum, qui possidet pro herede, [3] puta ex testamento quod valere potest, [4]cum reuera non valeat, aut tanquam agnatus proximus, qui ab alio anteuertitur. [5]Nec distinguimus, an possessor bonam fidem habuerit, necne. Nam & bonæ fidei possessores hoc etiam iudicio teneri certum est, [6]nulla alia à prædonibus differētia, nisi quod isti totam hereditatem in solidum restituere tenentur, [7]adeoque cum fructibus & vsuris fructuum ante litem contestatam perceptorum, [8]tametsi non sint facti locupletiores: Illi vero non, nisi quatenus locupletiores effecti sunt. [9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 64. infra. De fructib. & lit. expens.

1 *l. regulariter* 9. iunct. *l.* 11. *in fin. D. hoc tit.* Fachin. *lib.* 1. *cap.* 4.

2 *l. qui interrogatus* 12. *eod.*

3 *d. l. regulariter, cum duab. seqq. l.* 1. *C. de inoff. testam.*

4 *l. pro herede* 11. *D. hoc tit.*

5 Hic tamen prædo non est, siue in facto erret, siue in iure, *l. sed etsi lege* 25 *§. scire eod.*

6 Nemo enim ex sola bona fide heres fit, si lex non deferat hereditatem, *l. lege obuenire* 130. *de verb signif.*

7 *l. sed etsi lege* 25. *§ quod ait Senatus, & seqq. D. hoc tit.*

8 *l. heres* 51. *§.* 1. *& l. seq. eod.*

9 *d. l. sed etsi lege* 25 *§. consuluit, eod. c.* 1. *& pass. C. eod.*

DEFINITIO IX.

Qui pro fratre habitus est, potest ab intestato succedere, licet non concludenter probet se fratrem. Nec aliud erit si produxerit testamentum, quo frater nominatus fuit, dummodo testamentum illud sit nullum.

QVi agit petitione hereditatis tanquam fratris successor ab intestato, licet non præcise probet se fratrem, non eo minus tamen debet vincere, si fo vulgo haberi pro fratre, habitumque fuisse ostendat, quam nostri fraternitatis quasi possessionem appellant. [1]Quod si in eam rem produxerit testamentum defuncti, forte vt probet, se à defuncto fratrem nominatum, [2] adhuc debebit vincere, si testamentum illud minus rite factum inueniatur. Nec enim quod tale est, cum pro nullo habeatur, [3] successionem intestati potest impedire, [4] neque rursum, quod actor ipse

Source : BIU Cujas

ipse testamentum produxerit, facere debet, vt fratri videatur, fratrem testatum decessisse,[3] cum eius rei veritas & fides non à voluntate cuiusquam pendeat, sed à sola legis potestate,[6] in quo rerum genere nec expressa confessio contra ius facta noceret confitenti[7] non magis, quam si contra naturam ipsam facta proponeretur.[8] *Sine die.*

1 Afflict. *decis.*15. post Cyn. Bald. & alios *in l. non epistolis, C. de probat.* Bart. *in l. vbicunque, D. de vent. in possess. & in l. non sine, D. de Carbon. edict.*

2 Etsi probatio hæc non est concludens, cum plerunque frater dicatur is, qui frater non est, si modo fraterna charitate diligatur.

3 *l.*1. *D. de iniust. rupt. & irrit. fact test.*

4 *l. penult. §. vlt. de leg.*2.

5 Quamuis dici soleat, eum qui producit instrumentum, videri omnia confiteri, quæ in eo instrumento continentur, & per consequens non potest venire contra propriam confessionem. Afflict. *dict. decis.*25. *num.*5. *per not. in* 1. *post legatum, de his quib. vt indign.* & per Bald. *in l. altum, C. eod. tit.* & per DD. *in cap. cum venerabilis, de except.*

6 *l. illa institutio,*32. *D. de heredib. instit.*

7 *l. si veritas, C. de fideicom.* Abb. *in d. cap. cum venerabilis.* Bart. *in l.*1. *§. si quis ita de verb. oblig.* Angel. *in l.*1. *C. de præscript.*30. *vel* 40. *ann.* Bald. *in l.*2. *C. de error. aduoc.*

8 *l. confessiones* 13. *iunct. l. seq. §. vlt. de interr. in iur. fac.*

TIT. XXII.
DE REI VINDICAT.

DEFINITIO I.

Qui titulum iustum habet, non ideo potest vincere in iudicio vindicationis, si nunquam possessionem adeptus fuerit, quia nec dominus.

CVM pater bona filij aduentitia Titio contra legis prohibitionem[1] vendidisset, eique vacuam possessionem tradidisset; post aliquot vero annos eadem bona filius patre consentiente auctoritatem præstante Sempronio vendita voluisset, tum illa Sempronius à Titio vindicaret, quærebatur, vtrius ex emptoribus potior causa esse deberet? Placuit, licet prior venditio non valuisset,[2] quippe cui iuris ratio ac prohibitio restitisset, pro possessore tamen contra vindicantem iudicandum, propterea quod in iudicio vindicationis non alius obtinere possit, quam qui dominium suum probet.[3] Atqui neque ex solo emptionis titulo dominium Sempronio queri potuerat citra traditionem,[4] neque traditio per patrem aut filium fieri earum rerum, quarum possessio iam in alium translata esset.[5] Neque enim iuris prohibitio obstiterat, quo minus possessor fieri Titius potuisset[6] quia nec alienare dicitur, qui omittit amittitve possessionem,[7] quæ cum facti sit potius, quã iuris,[8] etiam ex inutili contractu haud dubiè transferri potest.[9] Prius ergo debuerat filius naturalem & corporalem illam possessionem, quam pater in Titiũ transtulerat, auocare, aut condictione, quæ ex Iustiniani lege competit, ad propriam possessionem à quocunque possessore repetendam,[10] aut implorato iuris Pontificij remedio vulgari,[11] aut denique proposita rei vindicatione,[12] vt postmodum possessor factus vacuam rei suæ possessionem, & per possessionem dominium,[13] in Sempronium transferre posset.[14] Quo non facto, Titij possessio, licet vitiosa, ei prodesse debuit aduersus Sempronium, qui extraneus esset,[15] id est, dominij ius nullum in iis bonis haberet.[16] Nec Sempronio profuit, quod mortuo quoque patre filius sui iuris effectus posteriorem illam venditionem ratam habuisset.[17] Illa namque semper causa suberat, quæ domini translationem impediret, quod possessionem, quam nõ habebat filius, in Sempronium transferre non potuerat,[18] vt nec sine possessione dominium,[19] & consequenter neque ius vllum proponendæ vindicationis.[20] *Ita Senatus* pro Ioanne Musier, contra Ioannem Monnier, 6. Calend. August. 1588.

1 *in l. cum oportet* 6. *& l. vlt. C. de bon. quæ liber. l.*1. *C. de bon. matern.*

2 Neque enim potest valere venditio facta contra leges, *l. cum lex* 46. *D. de fideiuss.* Quia cum contractus omnes, etiam qui sunt iuris gentium, à legibus vires accipiant, fieri non potest, vt qui ecquam agatur, vbi lex impedimento est, *l. vbi lex* 24. *D. de vsuc.* Idque est, quod Baldus dicebat *ad l. nolle* 4. *D. de acquir. hered.* inanem esse voluntatem & vacuam, vbi iuris potentia non adsistit. Facit *l. quæcunque* 13. *§. qui à pupillo, D. de publican.*

3 *l. in rem* 23. *& pass. D. hoc tit. l. vlt. & pass. C. eod.*

4 Quia traditionibus, non nudis conuentionibus, id est, traditione destitutis dominia rerum transferuntur, *l. traditionibus* 20. *C. de pact.*

5 Rem enim, quam alius iam possidet, non magis fieri potest vt tu possideas, quam vt in quo loco ego sto, in eo ipso tu etiam stare videaris, *l.* 3. *§. ex contrario, D. de acquir. poss.* atqui tradere nemo potest rem quam non possideat, cum nihil aliud sit traditio, quam datio possessionis, vt definit *l.* 3. *D. de action. empt.* Facit *l.*2. *§* 1. *eod.*

6 Qui enim contra leges mercatur, prædo quidem est & malæ fidei possessor, sed tamen vere possidet, ideoque interdictis omnibus & actionibus possessoriis, saltem contra eum, qui dominus non sit, experiri potest, *l.*1. *§. vlt. & l.*2. *D. vti possid.* quo etiam pertinet, quod vulgo iactari solet, spoliatum etiam prædonem ante omnia restituendum esse, *l. meminerint* 6. *l. si quando* 7. *C. vnde vi, &c. in literis. de rest. spoliat.*

7 *l.*4. *§.*1. *D. de alien. iudic. mut. caus.* Facit *l. non alienat.*119. *de regul. iur.*

8 *l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior. l. cum heredes* 23. *§.*1. *D. de acq. poss.*

9 *l.*1. *§ si vir vxori.* vbi Bart. & DD. *l. possessionem pupillum* 29. *D. de acquir. possess.*

10 *Ex l. vlt. C. de acquir. possess.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi in Chiliad. *de error. pragmat.*

11 *Ex Can. redintegranda,* 3. *quæst.*1.

12 Per quam scilicet possessio auocatur, *l. officium* 9. *l. is qui de stinauit* 24. *l. vlt. & pass. D. hoc tit.*

13 *Vt in l.*1. *per Procuratorem* 8. *C. de acquir. poss.*

14 *l. ex empto* 11. *§.*1. *D. de action. empt.*

15 Quia aduersus extraneos etiam vitiosa possessio prodest, *l. vlt. D. de acquir. poss. l.*1. *§. vlt. & l.*2. *D. vti possid.*

16 Extraneum enim hic diffinimus, quisquis non est dominus, *l. vlt. C. hoc tit.* Alio sensu extraneus dicitur *in l. si extraneus* 33. *D. de iur. dot. & in l. vnic. §. extraneum, C. de rei vxor. act.*

17 Quæ ratihabitio mandato æquiparanda videbatur, *l. vlt. C. ad* SC. *Maced. l. vero* 12. *in fin. D. de solut.*

18 *Ex reg. l. nemo plus iuris de reg. iur. & vulgar.*

19 *d. l.*1. *& l. per Procuratorem* 8. *C. de acquir. poss. d. l. traditionibus* 20. *C. de pact.*

20 *d. l. in rem* 23. *D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Quomodo agere debeat, qui ius cessum habet à vero domino, nec dominus tamen ipse est.

AN igitur in suprascripta specie nihil Sempronio proderit, quod & à vero domino & iuste emerit? Imo proderit non ad exercendam vindicationem, sed si sic agere volet, vt dicat, res sibi venditas ad suum venditorem[1] iure dominij pertinere, sibi vero à venditore ius omne cessum fuisse. Ex eaque causa petat pronunciari, res illas ad se pertinere debere, ac tam venditorem quam possessorem ad earum restitutionem condemnari. Alioqui sane absurdum fuerit, vt cessionarius, quisquis ille est, siue empti, siue alio quãtumuis iusto titulo nitatur, dicat, pertinere ad se dominium eius rei, cuius nunquam nactus fuerit possessionem,[3] siquidem traditionibus non contractibus do-

Source : BIU Cujas

minia transferuntur. Et ſicuti nũquam traditio transfert dominium, niſi ſubſit iuſta transferendi cauſa ex legitimo titulo præcedente, ita nec nudus titulus, ſi non traditio quoque ſequatur.[4] Nec quod hodie ſcrupuloſas illas actionum cõceptiones & formulas ſublatas eſſe conſtat,[7] facere debet, vt ſuprascripta obſeruatio minus neceſſaria videri debeat.[8] Vtque vindicandi dominij ius habeat, qui dominus non eſt, ob hoc ſolũ, quod actionem aliquam eum habere æquũ ſit. Eſſet enim illa actionum iuriumq. omnium confuſio dicenda potius, quam formularum antiquatio.[10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Id eſt, ad filium, qui neque alienationem à patre factam contra leges dominus eſſe deſierat, neque per eam, quam ipſe feciſſet eo tempore, quo non erat amplius poſſeſſor, quia ſine poſſeſſione nec dominium transferre potuerat, nec vero vel vllam vſucapiendi cauſam, *l. ſine poſſeſſione 25. D. de vſucap.*

2 Singularis eſt doctrina & practica Bartoli *in l. ſi ager 50. & apertius in l. ſi culpa 63. D. hoc. tit.*

3 Ratio eſt eiuſdem Bart. *in d. l. ſi culpa.* Adde Baldum ſubtiliter & varie ſuo more hæc tractantem *in l. emptor, l. qui tibi, & l. vltim. Cod. de hered. vel act. vendit. & in l. 1. Cod. de obligat. & action.*

4 *l. traditionibus 20. C. de pact.* vbi tamen vide nonnullas limitationes per Dec. & alios in caſibus, in quibus dominium transfertur ipſo iure citra traditionem *l. 1. §. vlt. D. de publician. in rem act.* Inter quos ſane non eſt hic, de quo agimus. Facit eleganter *l. Quintus 40. D. de action. empt.*

5 *l. nunquam nuda, 31. D. de acquir. rer. domin. l. nullo 23. Cod. hoc titu.*

6 *d. l. Quintus, d. l. traditionibus l. ſed etſi 7. §. vlt. de publician. in rem act.*

7 *Ex l. 1. & 2. C. de formul. & impetr. act. ſublat.*

8 Bald *in l. ex legato, C. de legat.* vbi diſerte ſcribit has ſubtilitates non eſſe ſuperfluas, ſed eiuſmodi, quæ faciant, vt libellus aptus vel ineptus iudicandus ſit.

9 Nihil enim commune habet actio perſonalis, quæ ex contractu datur cum vindicatione, quæ non niſi domino competit; *d. l. Quintus.*

10 Vt ſcripſi *Def. 1. & 2 ſup. de formul. & impetr. act ſublat.* Adde, nec hoc caſu quicquam prodeſſe clauſulam conſtituti, ne quidem ad transferendam poſſeſſionem, vt Bart. tractat. *ad d. l. ſi culpa,* quia non aliter operari poteſt, quam ſi conſtituens ipſe poſſideat tempore conſtituti, *l. quod meo 18. de acquir. poſſ.*

DEFINITIO III.

Agenti vindicatione quæſtionem dominij referre quilibet poteſt.

QVi ab alio emit, vtique non fateatur venditorem eſſe dominum,[1] ideoque ſi vindicationis iudicio conueniatur, ſiue à venditore ipſo, qui fortaſſe aduerſus venditorem reſtitui velit,[2] &, vt hodie fit, reſcindens cum reſciſſorio cumulare,[3] ſiue ab eo, qui ex venditoris perſona ius ſuum metiatur,[4] vtputa à creditore, cui venditor antea eandem rem quaſi ſuam obligauerat,[5] non prohibetur emptor dominij quæſtionem referre. Sed & quod magis mirum eſt, illi ipſi, quibus nominatim prohibitum eſt, ne dominij exceptionem poſſint obiicere, quales ſunt, conductor, fructuarius, & ſimiles ſi qui ſunt,[6] ſi non perſonali, ſed in rem actione vrgeantur, dominij quæſtionem referre poſſunt,[7] quia fieri nullo modo poteſt, vt alius vindicandi ius habeat, quam qui ſit dominus,[8] priusque de fundanda actoris intentione, quam de exceptionis viribus quærendum eſt.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 10. De Locat.

1 Quia etiam alienæ rei venditio valet *l. rem alienam 28. D. de contr. empt. l. ex empto 11. §. 1. l. ſi quis alienam, 46. D. de act. empt.* Facit *l. qui familia 37. D. famil. erciſc.*

2 Puta ex cauſa immodicæ læſionis, aut minoris ætatis, *ex l. 2. C. de reſc. vend. l. 2. l. ſi quidem 11. C. de prad. minor.*

3 Paſſim namque admittitur ita reſcindentis & reſciſſorij cumulatio. De qua vide quæ ſcripſi *in Chiliad. de err. pragm.*

4 Qui vtique non plus iuris habere poteſt, quam auctor ſuus, *l. nemo plus iuris 54. l. in his 175. §. 1. de regul. iur.*

5 Etſi enim creditor non dicit ſe dominum, & ſeparata eſt dominij ac pignoris cauſa, *l. 1. D. de pignor.* tamen hypothecaria implicitam habet dominij quæſtionẽ, ex qua parte tenetur creditor probare rem eſſe aut fuiſſe in dominio debitoris ſui 31. *& quæ nondum 15. §. quod dicitur, de pignor l. ante omnia 23. D. de probat.*

6 *l. ſi quis conductionis 25. C. de locat.*

7 Bart. eleganter *in l. commodare, D commod. & in l. ſi alienam, D. ſolut. matr.* Corneus eleganter *conſ. 219. vol. 4. per tot.* Crauet. *conſ. 159. a num. 4. vſque ad nu. 9* vbi quamplures alios citat.

8 *l. in rem 23. D. hoc tit. l. doce 6. l. nullo 23. C. eod.*

9 *l. 4. C. de edend. l. negantes 9. C. de oblig & act.*

DEFINITIO IV.

Ex pluribus emptoribus præfertur is, qui prior factus eſt poſſeſſor, etiam per ſolum conſtitutum aut precarium.

QVod iure conſtitutum eſt, vt eadem re pluribus vendita diuerſis temporibus potior ſit in cauſa dominij is, cui priori tradita fuerit,[1] ad eum quoque pertinet, qui per ſolam conſtituti clauſulam poſſeſſionem nactus eſt,[2] poſtquam placuit, vt eo quoque modo, licet fictitio, etiam vera & realis poſſeſſio trãſferatur, nec minus naturalis, quam ciuilis,[3] Idemque iuris eſt, ſi per precarium poſſeſſio tranſlata ſit:[4] quãuis vtroque caſu maneat obligatus venditor ad corporalem traditionem,[5] adeo, vt ſi quibuſdam credimus, nec ante res committi poſſit ob non ſoluta laudimia,[6] ſicut nec illa debentur, priuſquam poſſeſſio apprehenſa ſit.[7] *Ita tractatum eſt* 11. Cal. Decembr. 1588. [Et deciſum pro Philippo Iaquenod, contra Petrum Rauier, 18. Iulij 1613.]

1 *l. quoties 15. C. hoc titu. l. ſiue autem 9. §. ſi duobus, D. de publi. in rem act. l. qui tibi 6. C. de hered. vel act. vend.*

2 Guid. Pap *quæſt. 12. n 3. q. 46. 81. 101. 112. & 268.* poſt Bart. *in l. ſi is qui pro emptore, de vſuc.*

3 *l. quod meo, 18. D. de acquir. poſſ. l. quædam 77. D. hoc tit.*

4 *l. & habet 25. §. eum qui, D de precar.*

5 Guid. Pap. *dict. quæſt. 101.* Facit *l. ſi quis 35. §. ſed ſi quidem, C. de donat.* Vide tamen Bart. *ad l. ab emptione 58. D. de pact.*

6 Sic enim ſentit idem Guid. Pap. *dict. quæſt. 101.* contra quem tamen vide Apoſtill. ibid. contrarium tenentem, ac fortaſſe verius. Extraditis per Bart. *in d. l. ab emptione 58. D. de pact.*

7 Quia nec ſine poſſeſſione transfertur dominium, pro cuius tamen tranſlatione laudimia debentur, *l. vlt. C. de iur. emphyt.* Cui conſequens videtur, vt cum per conſtitutum transferatur poſſeſſio, quæ ſufficiens ſit ad inducendam dominij quoque tranſlationem, perinde laudimia debeantur, iiſque non ſoluris locus fiat commiſſo tranſlata per conſtitutum poſſeſſione, ac ſi corporalis quoque poſſeſſio tranſlata eſſet. De quo alibi ſcribemus.

DEFINITIO V.

Quando precium ſuccedat loco rei & contra, ſiue in vniuerſalibus iudiciis, ſiue in ſingularibus.

IN iudiciis ſingularibus, quale eſt, quod vindicandę certæ rei gratia exercetur,[1] non ſuccedit pretium loco rei, nec res loco pretij, multoque minus res loco rei:[2] pretium enim non ex re, ſed ex negotiatione percipitur.[3] Sicut & aliqua re vendita, quod ex redacto pretio comparatur, non pretij, ſed conuentionis poteſtate acquiritur. In iudiciis vniuerſalibus, cuiuſmodi ſunt illa, quibus petitur hereditas, ſiue legitima, ſiue fideicommiſſaria, aliud eſt.[5] Hereditatis namque nomen ſicut iuris eſt,[6] & vniuerſitatem ſucceſſionis demonſtrat,[7] ita rem vnam æque ac aliam, & rei pretium æque ac rem ipſam, & contra rem ex pretio comparatam æque ac rei pretium cõplectitur.[8] Quam ob cauſam illud quoque conſtitutum eſt, vt hereditatis fructus augeant hereditatem,[9] qui rem ſingularem non augerent:[10] tametſi non veniant in fideicommiſſariæ

mi ſſariæ hereditatis reſtitutionem, quia heres fiduciarius non videatur rogatus de reſtituendo, niſi quod hereditatis fuiſſet moriente teſtatore: fructus autem non hereditati, ſed rebus ipſis hereditariis accepto feruntur. [11] Si tamen rem hereditariam heres vendiderit, tum ex pretio aliam comparauerit, dici non poteſt, hanc in illius locum ſubrogatam intelligi, quia duplici ſubrogatione opus eſſet pretij, primum in locum rei, tum rei alterius in locum pretij, quod ſane longe difficilius eſt, quam vt res in locum pretij, aut pretium in locum rei ſubrogetur. [12] Sin contra ex pecunia in hereditate reperta heres rem comparauerit, tum rem illam vendiderit, pecunia ex venditione redacta veniet in petitionem hereditatis, [13] quoniam pecunia functionem recipit in ſuo genere, [14] ſpecies non item. [15] *Ita Senatus* 10. Cal. Decembr. 1588.

1 *l.* 1. D. *hoc tit.*

2 Bart. Caſtr. & cæteri *in l. vtrum, l. ſi & rem, & l. ſed etſi, §.* 1. D. *de petit. hered.* Adde *Def ſeq. num.* 1.

3 *l. venditor* 21. vbi eſt textus elegans, & ad probandam differentiam, quæ hic traditur, valde accommodatus, *D. de hered. act. vendit.*

4 *l. qui aliena* 8. *C. ſi quis alter. vel ſibi.*

5 Bart, Caſtr. & alij *vbi ſupr.* ex iis ipſis locis.

6 *l. hereditas* 50. *D. de petit. hered.*

7 *l.* 3 *in princip. & §.* 1. *D. de bonor. poſſeſ.*

8 *d. l. venditor* 21. *de hered. vel act. vendit. l. item veniunt* 20. *de pet. hered.*

9 *d. l. item veniunt, §. item non ſolum. & §. fructus, l. ſed etſi* 25. *§. vlt. & ll. ſeqq. eod.*

10 Non enim rei, ſed cauſæ appellatione continetur, *l. Iulianus* 17. *§.* 1. *l. præterea* 20. *l. qui reſtituere* 68. *D. hoc tit. l.* 2. *D. de vſufr.* ex quibus locis intelligendum eſt, quod contra ſcriptum videtur *in l. & ex diuerſo* 35. *§. vbi autem, D. hoc tit.*

11 Verba ſunt Vlpiani *in l. in fideicommiſſaria* 18. *in princip. ad SC. Trebell.*

12 Bart. eleganter *in l. Imperator* 70. *§. cum autem, de legat.* 2. *ex l. Titium* 47. *§. altero, D. de admin. & peric. tutor.*

13 *arg. d. l. veniunt in princ. & §.* 1. *D. de petit. hered.*

14 *l.* 2. *§. mutuis dari* 10, *D. de reb. credit.*

15 *l. manifeſti* 13. *l. ſi operas* 20. *C. de ſolut. l. proponebatur* 76. *D. de iudic.*

DEFINITIO VI.

Quando ei competat vindicatio, ex cuius pecunia aut nomine res empta eſt.

SIcuti, quod ex mea pecunia ab alio emptum eſt, non idcirco meum eſt, [1] ita neque commune aut communicandum, quod ex pecunia communi, [2] niſi proponas, emptionem ab eo factam, qui bonorum omnium etiam futurorum ſocietatem contraxerat, [3] aut rem ab vno ex ſociis communi nomine emptam eſſe. [4] Neque ſufficiet mandatum emptori à ſocio, vt communi nomine emeret. Sed illud omnimodo requiritur, vt communi nomine empta adeoque per traditionem accepta ſit. [5] Alioqui non prius communis fiet, quam ab emptore pro indiuiſa parte tradita ſit ſocio, qui mandauerat. [6] Vt contingit, ſi mandauerim tibi, vt rem emeres, tuque emeris. Non enim idcirco res mea fiet, vt eius vindicandæ ius habeam, priuſquam mihi tradideris, ſi non meo quoque nomine tibi à venditore tradita ſit. [7] Quemadmodum nec illud ſufficiet, quod ratam habeam traditionem, quæ tibi per venditorem facta eſt, niſi vno illo caſu, quo tu meo aut communi nomine emeris, traditamque rem acceperis. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. qui aliena* 8. *C. ſi quis alter. vel ſibi. l. etſi de tua* 9. *C. de donat. int. vir. & vxo.* aliud enim res eſt, aliud pretium, *l. ſi alij* 42. *§.* 1. *D. de vſufr. l. fundum* 28. *D. de nouat. l. nemo* 82. *de verb. oblig.* ideoque nec res empta ex pecunia depoſita fit deponentis, *l. ſi ex ea* 6. *C. hoc tit.* Nec dotalis quæ empta eſt ex pecunia dotali, *l.* 12. *C. de iur. dot.* Adde *l.* 7. *§.* 1. *qui potior l.* 67. *§.* 1. *D pro ſoc. l.* 48. *§. vlt de furt.* [Excipiendi tamẽ ſunt quidam caſus, Puta ſi res empta ſit ex pecunia militis, *l. ſi vt proponis* 6. *C. hoc titul.* vel pupilli aut adulti, *l.* 3. *C. arb. tutel. l.* 2. *D. quand. ex fact. tutor.* Scilicet ſi empta ſit ex eorum pecunia in totum, non ſi pro parte, ne alioqui incidant in communionem quod ab vtriuſque vtilitate alienum eſſet, *l. ſi non ſortem,* 26. *§. ſi centum. De cond. indeb.* An idem priuilegium dandum eſt filio contra patrem, ſi ex filij pecunia pater quid emerit? Non puto, quia plus iuris habet pater in pecuniam filij, quàm tutor in pecuniam pupilli ſui, *l. cum oportet* 6. *& l. vlt. C. de bon. quæ liber. Ita tractatum* eſt in cauſa Nicolai Toynet & Franciſci Burut. 5. Calendar. April. 1612.]

2 *l.* 2. *ſi patruus* 4. *C. commun. vtr. iudic.*

3 Quo caſu cogitur ſocius iudicio ſocietatis communicare id, quod emit, ſed tamen etiam hoc caſu res ſit emptoris ante communicationem, *l. ſi quis ſocietatem* 74. *D. pro ſocio.*

4 Hoc enim caſu res fit communis citra communicationẽ, *d. l. ſi patruus,* vbi Bart. & cæteri.

5 *l. ſi procurator* 13 *D. de acquir. rer. domin.*

6 Traditionem enim fieri neceſſe eſt, & quidem à domino, & ei ipſi, in quem dominium transferendum eſt, aut ſaltem eius, nomine, vt dominium transferatur, *l. traditionibus* 20. *C. de pact. l. multum* 6. *l.* 1. *& tot. tit. C. ſi quis alt. vel ſib.*

7 *l. res ex mãdatu* 59. *D. de acquir. rer. dom. l.* 31 *§.* 1. *D. quipotior. in pign. hab.*

8 Vt in ſpecie *l. ſi ego hac mente* 24. *D. de negot. geſt.* vbi Bart. Bald. & Caſtrenſ. Idem Bald. *in l. ſi vt proponis* 8. *verſ. conſiderandum ergo eſt, C. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Caſus, in quo, qui falſo negauit ſe poſſidere, non priuatur poſſeſſione.

QVod dicimus, reum, qui vindicationis iudicio conuentus falſo negauit ſe poſſidere, priuandum ſua poſſeſſione propter mendacium, vt ea poſſeſſio in actorem transferatur, [1] de eo accipiẽdum eſt, qui ſimpliciter & abſolute negauit ſe poſſidere. Non item de illo, qui petit demonſtrari ſibi & indicari rem, de qua agebatur, [2] atque interim metu comminationum tantum, vt Pragmatici loquuntur, propriam negauit poſſeſſionem. [3] Hic enim non poteſt videri voluiſſe mentiri, qui ex contrario petita confinium demonſtratione, id egit potius, ne ſibi poſtmodum mentiri liceret. [4] Sed hoc ipſum ita verum eſt, ſi ea iudicatio per calumniam petita non ſit, ab eo fortaſſis, cui veritas ignota aut dubia eſſe non poterat. [5] Calumniam enim ob id ſolum, quod ſit iuncta mendacio, mitius puniri non oportet. [6] *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Febr. 1589.

1 *l. vlt.* D. *hoc tit.* Facit *Auth. item poſſeſſor, C. qui potior. in pign. hab.*

2 Vt ſciret, an contendere deberet vel cedere, *arg. l.* 1. D. *de edend.* Nam nec valere poſſet reſponſio à poſſeſſore facta ante exhibitionem, niſi quæ à ſciente facta eſſet, *arg. l.* 4. D. *de opt. legat.* Etſi enim loquitur lex illa de reſponſione, non de electione, ipſa tamen reſponſio electio eſt, quia conuentus reus eligere poteſt & debet quid reſpondeat, an affirmatiue, an negatiue, an poſſidere ſe, an non poſſidere, *l. vlt.* D. *hoc tit.*

3 Ne alioqui pro confeſſo habitus fuiſſet, atque ita condemnandus tanquam poſſeſſor non eſſet. *l. qui petitorio* 36. *D. hoc tit. l. qui ſeruum* 29. *§. in iure, tunct. l. de ætate* 11. *§. qui tacuit,* D. *de interrog. in iur. fac.*

4 Quia contra probationem, vt loquuntur, ocularem, & quæ ſit ab euidentia rei, nihil opponi poteſt, *l. ſi irruptione* 8. *§. ad officium,* D. *fin. regund.*

5 Qui enim iam certus eſt, magis certiorandus non eſt. *l.* 1. *in fin.* D. *de action. empt.* Finge, hunc ipſum aliquando profeſſum ſe poſſeſſorem, per inſtrumentum, quod vocant recognitionis, nec longo poſt tempore contra eum agi vindicatione, An non calumnioſe faciat, ſi eandem rem ſibi exhiberi poſtulet?

6 Nunquam enim vnius delicti pœna minuitur ob aliud delictum, *l.* 2. *in princip.* D. *de priuat. delict.*

DEFINITIO VIII.

Ob interuentionem eius, qui ſe dominum rei locatæ dixit, admittitur quæſtio dominij inter locatorem & conductorem.

PEtebam à te ex conuentione dimidiam partem fructuum fundi Titiani, quem tu à me cõductum

Source : BIU Cujas

habebas & colueras. Cum tu soluere recusares, eoque nomine lis inter nos penderet, liti interuenit, Sempronius, contendēs suum esse fundum, ex eaque causa petiit inhiberi fructuum exportationem, quousque de iure suo cognitum fuisset. Dicebam agere me ex contractu & in personam, ideoque Titium prætextu dominij intercedere non posse, quandoquidem nihil commune habeat quæstio dominij cum personali obligatione.[1] Tu contra, Non posse te fructus mihi tuto soluere, quos alius suos diceret.[1] Neque rursus cogendum æstimationem præstare, quam non promiseras, si fructus ipsos præstare non posses,[4] præsertim cum non æstimatio, sed fructus ipsi in obligatione essent,[5] & consequenter in petitione.[6] Pronunciatum est, De illo prius cognoscendum & inquirendum esse, an ad me, an ad Sempronium fundus ille Titianus pertineret, vt sciri posset, vtri tu eos præstare deberes. Nec enim dubitari poterat, quin ad eum spectarent, cuius esset fundus,[7] cum non seminis, sed soli & dominij iure acquirantur.[8] Itaque si ad Sempronium fundus pertineret, consequens fieret, vt fructuum ex eo perceptorum portio mihi sine causa promissa videretur:[9] cumque promissionis tuæ alia causa nō fuerit, quam quod fundum meum esse dicerem, non est alienum, vt tametsi agam ex obligatione, disputetur tamen de dominio, non inter nos quidem,[11] sed inter me & Sempronium, propter Sempronij interuentionem. Nam & si de possessione recuperanda tecum agerem, & alius interuenire vellet, dominiique quæstionem proponere, admittendus esset.[12] Verum in proposito vindicias lite pendente *Senatus* pro me dixit propter contractum; ita tamen vt cauerem de restituendo cum fructibus Sempronio, si ad eum pertinere postea constaret.[3] *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Feb. 1589.

1 Omnes enim obligationes, quæ ex contractu proficiscuntur, sunt in personam, *l. 1. l. actio* 28. *D. de oblig. & action.*

2 *l. Quintus* 40. *D. de action empt. l. quoties* 15. *C. hoc tit.*

3 Denunciatio enim domini ius suum, præsertim in iudicio declarantis, inducit malam fidem, si quid postea factum sit in fraudem & præiudicium eiusmodi denunciationis, *l. si fundum*, 17. *C. eod. hoc tit.* quamuis non idem sit in denunciatione per eum facta, cui ius denunciandi non fuit, *l. tutor.* 47. vbi Bart. *in princip. D. de minor.* aut in causa depositi. *l. pen. in fin. C. depos.* interuentio autem in lite plus quam denunciatio est.

4 Quia tunc æstimationem præstare interdum debitor cogitur, cum id ipsum, quod debetur, accipere creditor potest, *l. si mulier*, 59. *§. ex asse. D. de iur. dot.*

5 *Arg. l. fundum* 28. *D. de noual. l. si alij* 42. *§. 1. D. de vsufr.*

6 Non enim aliud esse potest in petitione, quam quod est in obligatione, *l. si quis stipulatus fuerit decem in mille* 57. *D. de solut. l. 1. D. de pen. legat. l. 1. §. item si ita, D. ad leg. Falcid.* cum obligatio sit actionis mater, *l. licet* 43. *§. ea obligatio, D. de Procur.*

7 Itaque præiudicialis erat quæstio, cuius esset fundus, *vt in l. fundum*, 16. *l. fundi* 18. *D. de except.*

8 *l. qui scit* 25. *§. 1. D. de vsur. l. in fideicommissaria* 18. *vers. fructus autem. D. ad SC. Trebell.*

9 *l. 1. in prin. & §. pen. & pas. D. de condict. sin. caus. l. qui agnitis* 11. *D. de except.*

10 Promittitur enim merces propter fructus, quorum dominium acquiritur conductori, cum eos percipit ex domini voluntate, *l. si seruus* 61. *§. locauit, D. de furt.*

11 Quia conductor dominij quæstionem referre non potest, *l. si quis conductionis* 25. *C. de locat.*

12 Mynsing. *cent. 2. obser. 1. ex cap fin. de ord. cogn. & cap. cum ad sedem, de restit. spol.* Panorm. & alij *ad cap. olim 2. eod.* Adde Bart. *in l. si per lusorio* 14. *§. 1. D. de appellat.* [*Fachin. lib. 1. cap. 5.*]

13 *arg. l. fin. C. de ordin. cognit. & d. l. pen. in fin. C. depos.*

DEFINITIO IX.

Conuentus rei vindicatione licet se probet bonæ fidei possessorem, non ideo tamen obtinere debet, quandiu actor probare potest se esse dominum.

CVm vindicarem à te fundum, obiecisti & probasti, eum te iusto titulo & bona fide possidere,[1] ex eaque causa Iudex contra me pronunciauit. Visum est male nimisque propere iudicatū, propterea quod etiamsi iusto titulo & bona fide possideres, non tamen continuo esset consequens, vt vincere deberes.[2] Quid enim si à non domino emeras, quem dominum putabas?[3] Aut, quid si ab eo, qui eundem fundum priori mihi & vendiderat & tradiderat?[3] Itaque debuit Iudex interloqui, vt amplioribus & allegationibus & probationibus lis instrueretur.[5] *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Iunij 1591.

1 Quod eum fundum emisses fortasse aut in solutum accepisses à Sempronio, Emptionis enim titulus iustus est, secutaque inde traditio facit emptorem bonæ fidei possessorem, licet venditor non fuerit dominus, *l. sed etsi* 7. *§. pen. & seq. l. siue autem* 9. *§. si duobus D. de public. in rem act.* Quæstio enim illa, an venditor dominus fuerit nec ne, non ad causam possessionis pertinet, sed ad causam dominij, vt sciatur, an emptor factus sit dominus necne, *l. ex empto* 11. *§. 1. D. de action empti.*

2 Probatio autem mediorum debet esse de concludentibus necessario, vt sententia ferri possit, alioqui probatio dubia non releuat, *l. neque natales* 10. *l. matrem* 17. *l. ad probationem seruitutis*, 22. *C. de probat. l. non hoc* 4. *C. vnd.*

3 Hoc enim casu non potuisses fieri dominus ex venditione & traditione facta à non domino, *§ si quis à non domino, iunct. §. per traditionem, Inst. de rer. diuis. l. nemo plus iuris*, 54. *l. in his* 171. *§. 1. de regul. iur.* Ego igitur agens vindicatione probare adhuc poteram, mē esse dominum, *l. in rem* 23. *& pass. D. hoc titul.*

4 Quo casu proculdubio potior esse deberem, siue venditor fuisset dominus, siue non *l. si ea res* 31. *§. vlt. D. de actio. empt. d. l. siue autem* 9. *§. si duob. D. de public. in rem act.* ac proinde in iudicio vindicationis obtinere deberem.

5 Aut saltem vt ego actor excluderer à probando dominio, si intra dilationes mihi in eam rem datas probare nollem aut non possem, atque ita condemnarer non tam propter ius tuum, quam propter non ius meum, *ex l. vlt. Cod. hoc titul. l. 4. Cod. de edend.*

DEFINITIO X.

Causa restitutionis in integrum ex causa lesionis habet implicitam dominij quæstionem & vindicationem.

VIndicāti donatario referre dominij quæstionem potest is, qui à donatore post factam donationem comparauit,[1] cum fieri possit, vt ab eo, qui dominus nunquam fuit, emerit, & ea ex causa donatorem ipsum habeat obligatum.[2] Quisquis autē directa vindicatione agit, eum necesse est probare se dominum,[3] nec pro domino haberi aut habitum esse sufficit, præterquam cum Publiciana agitur, quæ vtilis tantum vindicatio est.[4] Secundum quæ si mihi fundum vendideris, quasi tuum, qui erat alienus, & postea in integrum restitui velis, quasi rem tuam minore quam iusto pretio distraxeris, non aliter eris audiendus, quam si eius rei dominium probaueris ad te pertinere.[5] Neque enim læsus in pretio videri potest, qui vendidit rem alienam.[6] Quare nec distinguemus, an rem illam ex alia causa ad me pertinere dicam, an ad alium.[7] *Ita Senatus* in causa N. Gilet, & fratrum Galet 7. Cal. Mart. 1593.

1 Nam etsi à donatario ipso comparasset, adhuc tamen ei vindicanti quæstionem dominij referre posset, vt diximus *Def. 3. supr.* Quanto igitur magis ei, à quo non comparauit, licet ab eius auctore comparauerit?

2 De euictione *l. 1. & tot. tit. D. de euict. &* C.

3 *l. vlt. C. hoc tit. l. in rem* 23. *& pass. D. eod.*

4 *§. namque, Inst. de action. l. 1. & tot. tit. D. de Publician. in rem act.* Quanquam & ob hanc causam Publiciana non datur, nisi eo colore, quasi iam vsuceperit actor, qui reuera nondum vsucepit, *dict. §. namque*, ne alioqui videatur non domino dari vindicatio, quod nec in vtili quidem vindicatione ferendum est.

5 Causa enim restitutionis in integrum habet implicitam dominij causam, & cogitur pupillus vel minor probare rem esse suam, vt restitui possit, *l. tutor* 47. *§. 1. l. si res pupillaris pen. D. de minor.* Aliud est, si dicant isti, male venditam rem esse, quod

Source : BIU Cujas

quod sit vendita sine decreto. Sufficit. n. quod sit vendita quasi Pupillaris, *l. magu pisio* 5. §. 1. *D de reb. eor. qui sub tutel.* cum pupillus tanquam bonæ fidei possessor Publicianam eius rei nomine habere posset, § *namque, Inst. de Public. in rem act.* Adde *l* 3. *C. fin. regund.*

6 Cum hic emptorem potius deceperit, seque obligauerit de euictione, siue sciens, siue ignorans vendiderit, *tot. tit. de euict. D. & C.*

7 Semper enim vincere debebo per non ius actoris, *l. vlt. C hoc tit.*

DEFINITIO XI.

De venditione pluribus facta per Principem.

EAdem re pluribus separatim & consequenter diuersis temporibus vendita per Principem indistincte admittimus præferri eum, cui priori vendita est, [1] non adhibita ea distinctione, quæ in venditionibus à priuato factis adhiberi solet, cui prius res sit tradita. [2] Ideo fortasse quod iustam quamlibet Principis voluntatem ratam esse effectumque habere conueniat, & Principis deceat maiestatem. [3] Sed hoc ita accipiendum est, si eam rem Princeps vendiderit, quæ vendi iure potuerit. Quid enim si vendita sit res ad coronæ domanium & patrimonium pertinens? Venditio edictis Principum nostrorum prohibita est, quibus patrimonium ducale in perpetuum inalienabile constituitur, [4] necessitate etiam imposita Præsidi & Magistris Computorum iurandi solemniter nunquam se eiusmodi alienationibus consensuros. Etsi autem inualuit, vt plerumque alienationes istæ admittantur à Rationalibus, &, vt aiunt, verificentur, id tamen non fit, nisi trina saltem Principis iussio vrgeat, quæ vniuersum ordinem Rationalium à iurisiurandi, quod ad eam rem pertinet, obseruatione liberet atque eximat. [5] Itaque hoc casu ex pluribus emptoribus non is præferetur, cui res prius vendita aut tradita fuit, sed is demum, qui prior trinam illam iussionem à Principe impetrauerit. Qui enim non impetrauit quasi nullo iure niatur, nullumque contractum habeat, dominus fieri, aut in dominij acquisitione alteri præferri non potest. [6] *Ita tractatum est* 4. Id. April. 1593.

1 Notant DD. *ad l. quoties* 15. *C. hoc tit. arg. l. bene à Zenone, C. de quadr. præscr. l. illud* 10. *C. de sacr. Eccles. l.* 34. *C. de dona* [Vide tamen Didac. Couarr. *lib. 2. var. resolut. cap.* 19. *num.* 3. vbi ait hoc procedere si certum sit eam fuisse voluntatem Principis, vt transferret dominium siue traditione, siue de contractu agatur, siue de feudo, siue de priuilegio. Secus si tractemus de simplici contractu, quia præsumendum sit Principem secundum communes regulas iuris contraxisse, sed in priuilegio & in feudo, aliud est, præsumiturque tacita illa voluntas Principis, vt dominium transferre voluerit absque traditione Ecclesiæ venditricis aut ecclesiastici venditoris non eadem quæ Principis ratio est. Didac. *ibid num.* 4.]

2 *dict. l. quoties l. siue autem* 9. *§. si duobus, D. de Public. in rem act. l. si res* 31. *§. vlt. de act. empt.*

3 Ne alioqui fiat omnium exul, qui omnium est præsul, si liceat Principi à contractibus suis pro arbitrio resilire, vt bonus quidam Doctor dicebat.

4 Vide elegantiss. & vberrimum tractatum viri doctiss. Renati Choppini *de doman. reg.* & quæ tractant nostri *ad l. comperit* 6. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor. l. omnia* 5. *C. de pagan. & sacrif.* vbi Gothofr. notat domanium coronæ esse Principi ad instar dotis.

5 Scilicet de plenitudine potestatis, secundum quam dicitur Princeps esse supra leges, nec tantum suo sed etiam alterius cuiuslibet iuri, adeoque publico posse derogare, de qua tamen absoluta potestate vide quæ scripsi *ad Defin. 1. nu.* 10. *sup. si contr. ius vel vtilit. public.*

6 *l. nullo* 23. *C. hoc tit. iunct. l. nunquam nuda* 31. *D. de acq. ver. domin.*

DEFINITIO XII.

Præsumitur venditum à Principe, vt & ab alio quolibet, ius tantum quod habet in re.

SAne si posterioris venditionis tempore ius aliquod Principi supererat in re iam alteri vendita, æquissima est interpretatio, vt id duntaxat videatur posteriore loco venditum, quod eo tempore Princeps habuit: [1] ne alioqui inducatur probatio fraudis à Principe initæ, [2] quæ in priuato stellionatus pœna coerceretur, [3] præter id, quod vulgo iactatur non videri quem vendere, nisi ius, quod habet in re. [4] Quid si reditum certi castri in aliquot annos Princeps Titio vendiderit, deinde Sempronio castrum ipsum vendat? Non poterit prior emptor posterioris venditionis effectum impedire, tametsi prior venditio à Rationalibus iam approbata sit, quia nullum in proprietate ius habet, qui reditum dūtaxat emit. [5] Planè quod ad reditum attinet præferetur. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Princeps enim in suis contractibus vtitur iure communi, & tanquam priuatus quilibet contrahere intelligitur. Bald. *in l. ex imperfecto, in fin. C. de testam.* Thom. Grammat. *decis.* 65. *num.* 2. ideoque nec de plenitudine potestatis contra factum suum venire potest, Cynus, Castr. & alij *ad l. vxor, D. de legib.* [Didac. Couarr. *lib. 2. var. resolut. cap.* 19 *num.* 3. Itaque cùm Serenissimi Principes nostri omnimodam iurisdictionem cum mero & mixto imperio concessissent Prioratui du Borget, aduersus subditos Prioratus vbicunque delinquentes intra territorium omne Principum. Deinde sequentes Principes omnem quoque iurisdictionem cum omni mero & mixto imperio certis finibus distinctam, nobili cuidam dedissent, Placuit saluum ius Prioratui esse in suos subditos, etiam in territorio nouæ, ac posterioris iurisdictionis delinquentes, quod à posteriore concessione exceptum intelligi deberet, quicquid præcedente contineretur. *Ita Senatus* pro Reuerendiss. Patribus collegij societatis Iesu Camberiensis, contra D Baronem de la Serrā, 18. Cal Maij 1612.]

2 Quod esset alienissimum à maiestate Principis, qui ab illiciris abstinere debet, multo magis quam priuatus, *l. pen.* vbi Bald. *D. de hered. instit.* Sed & vel sola ipsa mutatio voluntatis Principe indigna videtur, eaque dubitandi ratio *ad l. cum heredes* 7. *in fin. vers. Imperator.* vbi Gothofr. *C. qui testam fac poss.*

3 *l. tutor* 16. §. 1. *& l. si quis* 36. *D. de pignor. act. l. & quamuis* 15. § *qui res suas, D. de pignor. l.* 3. §. 1. *D. de crimin. stellionat. l.* 1. 2. *& vlt. Cod. eod.* Sed & pœna falsi ex hac causa locum habere potest, *l. qui duobus* 21. *D. de leg. Corn. de falsi.* V. de Cuiac. *lib.* 12. *Obser. cap.* 21.

4 *l. qui tabernas* 32. *D. de contr. empt. l. vxor patrui.* vbi DD. *C. de legat.*

5 Quando causa fructuum separata est à causa proprietatis, *l. si Titio,* 33 §. 1. *D. de vsufr. l. pen. D. de acquir. poss.*

6 Totumque reditum habebit solus, nec fiet concursus ille, de quo in specie longe dissimili, *in l. si alij fundum,* 19. *D. de vsufr. leg.*

DEFINITIO XIII.

Curator bonis absentis datus Publicianam habet pro bonis, quæ ex diuisione inter alios fratres facta absenti obtigerunt, si quis ea postea absente ignorante vendiderit.

EX quinque fratribus, qui patris hereditatem per multos annos indiuisam retinuerant, quatuor, absente quinto, bona omnia diuiserant, postea vnus ex iis non tantum suam, sed etiam absentis portionem extraneo cuidam vendiderat. Curator absentis bonis datus eam portionem, quæ absenti obtigerat, quasi male alienatam vindicabat. [1] Possessores vero, iidemque emptores negabant, dominium ad absentem pertinere, propterea quod mutuas ex diuisione adiudicationes dominiique translationes fieri necesse esset, [2] quæ tamē absentis nomine fieri nullo modo potuerant, [3] nec proinde inter cæteros quoque coheredes, licet consentientes, cum in re cōmuni & indiuisa suā quisque vel in minima glebulæ parte habeat portionem. Curator respondebat, [4] ō posse emptores referre quæstionem dominij, cum ab eo emissent, qui bona

illa ſuo abſentiſque nomine quaſi ſibi fratriſque ex diuiſionis inſtrumento a quibus vendiderat.[1] Contra replicabant poſſeſſores, imo vero quo ieſcunque rei vindicatione agitur, poſſe referri quæſtionem dominij,[6] adeoque ab ipſo etiam conductore, cui alioquin id non liceret.[7] Sed neque ex diuiſionis inſtrumento probari dominium, cum & alienam rem ſicut vendi à non domino,[8] ita & perperam diuidi nihil prohibeat. Nec quod ab vno ex fratribus emiſſent facere, vt dominium ad eum eiuſque fratrē abſentem, cuius nomine vendidiſſet,[10] pertinuiſſe cogatur fateri.[11] Pronunciatum eſt, directam rei vindicationem à curatore exerceri non poſſe, qui dominium non probaret,[12] ſed tamen Publicianam poſſe illi competere abſentis nomine,[13] in quem paterna poſſeſſio cum iure hereditario pro quinta hereditatis parte tranſiiſſet.[14] Alioqui quid dicemus? An nulla in ciuitate bona abſens reliquiſſe videbitur?[15] An potius curatori neceſſitas incumbet quintam paternæ hereditatis partem à coheredibus petendi, ac ſi nulla interceſſiſſet diuiſio? At quid ſi abſenti vtilis & commoda fuit diuiſio, vt eius interſit ratam eam remanere?[16] Cur cogamus curatorem, vt aduerſus abſentis commoda, quibus ſtudere debeat, impugnet diuiſionem?[17] Melius igitur eſt, vt perinde ei ſaltem vtilem vindicationem demus abſentis nomine, ac ſi abſens diuiſionem approbaſſet:[18] tametſi non probarentur ea bona, quorum diuiſio facta erat, ad patrem pertinuiſſe, à cuius heredibus poſſeſſores emerant, cum nec alium dominum allegarent.[19] Et ſane quamuis quod à te emi non prohibear negare tuum fuiſſe: præſumptio tamen non leuis eſt pro te, niſi probem alterius fuiſſe.[20] Quamquam præſumptio illa non ſufficit ad fundandam intentionem eius, qui ſe dominum dicit, & agit tanquam dominus.[21] *Ita Senatus* in cauſa Guidonis Thomaſſet & Ioannis Bochut, contra Guidonem de Petit Pierre Auguſtanum, Pridie Non. Iunij 1593.

1 Quod dominium abſenti acquiſitum ſiue ex hereditaria cauſa, ſiue ex diuiſione ignoranti ipſi adimi alieno facto non potuiſſet, *l. ſi ego 9. §. 1. D. de iur. dot. l. nemo 6. C. de reb. alien. non alienand. l. 1. 2. & tot. tit. C. de com. rer. alien.*

2 *l. item ab eo 22. §. 1. inter coheredes 44. §. 1. & paſſ. D. famil. erciſc.* vnde eſt, quod bona minorum, ſicut alienare non poſſunt, ita nec diuidi poſſint, niſi maiore ad diuiſionem pronocante, *l. 1. §. 1. verſ. ſi communis, l. 5. §. vltim. l. ſi pupillorum 7. Digeſt. de reb. eor.*

3 Ex iuris reg. de qua *in l. id quod noſtrum, de reg. iur.* ex quo fit, vt in re & iure communi potior ſit cauſa prohibentis, *l. Sabinus 28. D. commun. diuid. l. in re communi 26. D. vrb. prad.*

4 Ideoque poteſt quis ſuum dicere, quod cum alio commune habet, *l. 5. §. vlt. de leg. 1. l. recte 25. §. 1. de verb. ſignif.*

5 Nam & verba enunciatiua ſolent probare inter eaſdem partes, *l. optimam 14. C. de contr. & commit. ſtipul. l. ex hac ſcriptura 16.* vbi Bart. *D. de donat.*

6 Dixi *Def. 3. num. 7. ſupr.*

7 *l. ſi quis conditionis 25. C. de locat.*

9 *l. 2. in fin. C. res int. alios act.*

10 Nemo enim alienam rem vendendo ſuam facit, licet vendat tanquam ſuam, ſiue ſciens, ſiue ignorans, qui ignorantia excuſat quidem à delicto, ſed nunquam ius tribuit, *l. tutor 16. §. 1. D. de pignor. act.*

11 Potius enim conqueri poterant ſe deceptos, aut ſaltem dicere per errorem, ſe emiſſe rem alienam.

12 *Ex l. doce, l. vlt. & paſſ. C. hoc tit.*

13 *§. namque. Inſtit. de action. l. 1. & tot. tit.* Curator enim bonis datus actiones omnes tempore perituras exercere abſentis nomine poteſt *l. 2.* vbi Bart. *D. de curat. bon. dand.* cuiuſmodi ſane hæc eſt *l. 1. C. de commun. rer. alienat.*

14 Ex edicto, quod dicimus *Le mort ſaiſit le vif*, iuncto iure ſuitatis, quod facit filios heredes neceſſarios, quamuis habeant beneficium abſtinendi, *l. 1. §. qui ſunt in poteſtate, D. ſi quis omiſ. cauſ. teſtam.*

15 Imo verò reliquit, ex quo pater fuit mortuus, ideoque & heredem habere ipſe poteſt, *l. pen. D. de ſuis & legit.*

16 Nam & hoc facile contingere poteſt, quo caſu dicimus, etiam pupillarium bonorum diuiſionem valere, quæ tamen alioqui prohibita eſt, *d. l. ſi pupillorum 7. de reb. eor. qui ſub tutel.* Bart. *in l. iubemus, C. de ſacroſ. Eccleſ. arg. l. ſi conuenerit 14. in fin. D. pro ſocio.*

17 *Arg. l. 3. §. dua autem, D. de Carbon. edict. l. plures 19. in fin. C. de fid. inſtrum. l. generaliter, 5. §. 1. in fin. C. de ſecund. nupt.*

18 Ne interea nihil iuris habere videatur abſens, qui tamen in omnem euentum, id eſt, ſiue reuerſus diuiſionem approbabit, ſiue non, partem ſuam habiturus eſt, *arg. l. ventre 84. in fin. D. de acquir. hered.*

19 Bona enim, quorum quis poſſeſſor fuit, mortis tempore ad eum pertinuiſſe in dubio præſumuntur, quouſque conſtet de contrario, *l. Titia 48. D. de ſolut.* Bart. *in l. cum res 12. & l. 16. C. de prob.*

20 Vix enim eſt vt accedat quis ad emptionem eius rei, quam putet eſſe alienam.

21 Quia vbi probatio formaliter & præciſe requiritur, non ſufficiunt præſumptiones legis, *l. Lucius 83. D. de condic. & demonſtr.* Alciat. quem ad eum locum citat Gothofr. *in tract. D. de præſumpt.*

DEFINITIO XIV.

Caſus, in quo rei mobilis poſſeſſio pendente lite auferenda eſt poſſeſſori.

DVobus de rei mobilis, quæ furto ſubtracta dicebatur, dominio contendentibus, cum inuicem contrariæ pugnanteſque adferrentur probationes, Iudex criminalem controuerſiam in ciuilem conuerterat, & interea per fiduciæ ſpeciem, perque modum, vt aiunt, prouiſionis pronunciauerat, rem mobilem penes eum manere debere, qui litis cœptæ tempore poſſeſſor eius fuiſſet. Appellatione interpoſita viſum eſt, quod ad primum ſententiæ caput attineret, bene interlocutum Iudicem,[1] quod ad poſterius autem male. Quamquam enim dici ſolet, non eſſe poſſeſſorem lite pendente priuandum ſua poſſeſſione:[2] id tamen in propoſito locum habere non poterat, propter imminens periculum, quod ſuberat, ne in locum rei controuerſæ per calliditatem poſſeſſoris alia ſubiiceretur,[3] atque ita fieret, vt furti probatio eluderetur, quę ſine rei exhibitione fieri nulla poſſet.[4] Itaque placuit pendente lite rem in actuarij manibus relinquēdam eſſe.[5] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio 12. Cal. Decemb. 1593.

1 Quia ciuilis hoc caſu præiudicium facit criminali, *le. vni. C. quand. ciuil. act. crimin. præiud.*

2 *l. Imperatores 21. §. vlt. D. de appell. l. moueor. 4. C. ſi ſer. export. ven.*

3 *Vt in l. cum as 20. D. de furt. l. ſi quis in pignore 36. D. de pignor. act.*

4 *l. 3. § item ſi optare, & §. ſi noxalis, D. ad exhib. l. 4. D. de opt. legat.* Cuiac. *lib. 20. obſer. cap. 10.*

5 *Vt in d. l. Imperatores, §. vlt. l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip. l. ſi fideiuſſor 7. §. vlt. D. qui ſatisd. cogant.* Omnibus enim modis proſpicere bonus Iudex debet, ne probationes intercidant, *l. in lege 40. D. ad leg. Aquil. l. per hanc 4. in fin. C. de temp. & repar. appellat.*

DEFINITIO XV.

In iudicio vindicationis condemnatus poteſt etiam in iudicati executione habere ius retentionis, pro impenſis à ſe in eam rem factis, niſi ſit moroſus.

IVſſus rem petitam cum fructibus reſtituere, deductione tamen prius facta impenſarum neceſſariarum aut vtilium, habet vtique non ſolum ex iudicato,[1] ſed ex ipſa etiam iuris ratione ius retentionis in id vſque tempus, quo expenſæ illæ & taxatæ ſint & ſolutæ.[2] Proinde licet ea taxatio expediri tam cito nequeat, vt veriſimile ſit longiorem futurum iudicij tractum:[3] Non ideo tamen poſſeſſio erit auferenda condemnato,[4] nec ſi victor offerat ſatisdationem,[5] præterquam vnoillo caſu, quo appareat, eum, qui reſtituere

ſtituere debet, moram contraxiſſe in proſequenda iudicati executione ſumptibuſque declarãdis, vt eo obtentu rem diutius retineret. [6] Tunc enim fruſtrationis coercendæ gratia æquiſſime conſtitutum eſt, vt ab eo res auferatur, & in aduerſarium idonea prius ſatiſdatione per eum præſtita transferatur. [8] *Ita Senatus* in cauſa Amedei Mattel. 5. Id. Iunij 1595.

1 Quoniam ablatum illi abſoluti, *deductione facta*, important conditionem, *l. a teſtatore* 109. vbi Bart. C. *de condit. & demonſt. l. acceptis* 83. *D. ad leg. Falcid. l. deducta* 58. *in princ. & §. acceptis, D. ad SC. Trebell.*

2 Nam cui damus actionem, multo magis damus retentionem per viam exceptionis, *l. quæ omnia* 25. *in fin. cum l. ſeq. D. de procur. l. 1. §. is autem. de ſuperf.* quæ & interdum datur nullam habenti actionem, *l. ſi in arc.* 33. *in fin. D. de cond. indeb.*

3 Quia ſuas moras habet etiam executio iudicati, *l. quod debetur* 51. *D. de pecul. l. etiam* 15. *vt legat. ſeru. cauſ. caueat.*

4 Non enim paruum commodum eſt poſſeſſionis ad extorquendam ſolutionem ab eo, qui rem habere velit, & quam ſi haberet, poſtea ſoluere niſi coactus nollet. Et hic verus ſenſus eſt eius, quod dici ſolet, plus cautionis eſſe in rem, quam in perſonam, ſcilicet retinendo rem, non etiam agendo in rem. Plerumque enim incommodior & oneroſior eſt actio in rem, quam in perſonam, vt Gothofr. ex Bellon. notat *ad l. plus cautionis* 25. *D. de regul. iur.* in qua ideo malo legere, vt in Pand. Flor. *plus cautionis eſt in re, quam in perſona*, non vt vulgò, *in rem quam in perſonam.*

5 Numquam enim durior mea conditio fieri debet, ob id ſolum, quod aduerſarius meus ſatiſdare paratus ſit, niſi quibus caſibus iure aut ſtylo noſtro cautum eſt, vt ſatiſdatio pro iuſta præſtatione ſit, quia ſatiſdatio non mutat rationem iuris, nec tam opportunum iuris auxilium ad iniuriæ occaſionem trahi debet, *l. nam quod* 14. *§. vlt. D. ad SC. Trebel.*

6 Quod plerumque faciunt condemnati, vt fruſtratoria cunctatione & tergiuerſatione victorem fatigent, & ad deferendam iudicati executionem, aut ad tranſigendum de eo, quod adhuc controuerſum eſt, eum adigant.

7 Stylo Senat. noſtri *artic.* 66. in nouis.

8 Ne poſſeſſori ſuus dolus profit & ſua fruſtratio, *contra l. hominem* 37. *D. mandat.* Facit in argumentum *l. Imperator* 50. *D. ad SC. Trebel.* vbi fideicommiſſi reſtitutio propter fraudem patris repræſentatur, etiamſi conditio nondum extiterit. Adde *l. vlt. D. hoc tit.* vbi propter poſſeſſoris dolum, qui ex ſolo eius mendacio colligitur, poſſeſſio ab eo transfertur in aduerſarium, vt & aliis nonnullis caſibus pœnæ cauſa transfertur poſſeſſio, *l. 4. D. vt leg. cauſ. caueat. l. 2. §. vlt. D. de collat. l. de bonis* 6. *§. vlt. D. de Carben. edict. l. vnic. C. vti poſſid.*

DEFINITIO XVI.

Quid ſi condemnatus fruſtretur executionem iudicati in alio, quam in ſumptuum ſibi reſtituendorum & propter quos retentionem habet taxatione.

QVid ergo ſi non in eo quidem morоſus ſit, quod ad taxandas impenſas pertinet, ſed in qua alia litis parte, puta in declarandis aut reſtituendis fructibus, vel ſumptibus litis, ad quos fuerit condemnatus, & quibus taxatis futurum ſit, vt condemnationis pati debeat executionem? Nihil hac de re iure noſtro prouinciali cautum eſt. [1] Sed tamen eadem æquitatis ratione idem quoque hoc caſu obtinere placuit, [2] præſertim cum ex fundi adiudicati qualitate veriſimiliter coniici poſſet, non pluris fore impenſas in rem factas & poſſeſſori reſtituendas, quam fructus eſſent ſumptuſque litis, qui viciſſim à poſſeſſore victori reſtitui deberent. [3] *Ita Senatus* pro Iulio Arbareſte, contra Amedeum Mattel, 16. Calend. Iul. 1595.

1 *dict. Styl. Senat. artic.* 66. *in nouis.*

2 Quia vbi eadem ratio eſt, idem quoque ius conſtitui debet, *vulg. l. illud* 32. *D. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, de iniuſt. rupt. & irrit. fact. teſtam.*

3 Debet enim Iudex conſcientiæ ſuæ religionem inſtruere ex iis, quæ veriſimiliora compererit, *l. vltim. in princip. de eo quod metus cauſ. l. 3. §. 1. & §. eiuſdem, Digeſt. de ieſtib. l. cum de indebito* 25. *Digeſt. de probat. l. vlt. in fin. C. de vſufruct. l. vlt. C. de contr. & commit. ſtipul.* [Obſerua tamen ſumptus à bonæ fidei poſſeſſore factos in rem alienam compenſandos ei eſſe cum fructibus quos ante litem conteſtatam perceperit, quamuis non ſint illi reſtituendi, ſed ij tantum, qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt. *Ex l. ſumptus* 48. *D. hoc tit. Ita Senatus* in cauſa D. Comitis de la foreſt & Hugonis Martin, 3. Cal. Sept. 1613. Item multum refert an ſumptus facti ſint in rem alienam poſt acceptum iudicium motamve controuerſiam: an verò antè. Nam qui antè facti ſunt, neceſſariò reſtitui debent, licèt non neceſſarij ſint, ſed vtiles tantùm, dummodo permanentes. Si verò poſt acceptum iudicium, non alij quàm neceſſarij cùm imputare ſibi debeat poſſeſſor, qui iam paſſus controuerſiam impendit in rem alienam, niſi quatenus ei neceſſe fuit impendere ne res vel periret vel deterior fieret: quo nomine futurum erat vt ipſe actori teneretur. Nec enim cuiquam permittendum eſt, vt poſt acceptum iudicium faciat duriorem conditionem aduerſarii *l. 4. §. 1. de aquæ & aqu. pluu. arc. act.* Facit verò duriorem, qui aduerſarium etiam locupletem onerat refuſione expenſarum, quamuis vtilium potéſtque videri eas donaſſe, quippe quas nullo cogente iure fecerit, *l. 26. de donat. l. 81. de reg. iur.* Vt in hoc deterioris conditionis ſit qui litigat, quam ſint alij malæ fidei poſſeſſores in ſumptibus ante litem conteſtatam vtiliter factis, *l. 37. & ſeq. D. de hered. petit. Ita Senatus* in eadem cauſa.

DEFINITIO XVII.

Rem alij legatam & à legatario etiam pro parte agnitam non poteſt heres ne quidem ab alio vindicare.

NOn poteſt heres vindicare rem, quæ alteri fuit legata, etiamſi ab eo poſſideatur, qui neque ſit legatarius, neque doceat habere ſe ius à legatario, [1] ſi modo conſtet, agnitum à legatario legatum, [2] adeoque ſi pro parte agnitum ſit. Nam cùm certi iuris ſit, legatarium non poſſe legatum pro parte agnoſcere, & pro parte repudiare, [3] conſequens eſt, vt ſi vel ex minima parte agnitum ſit legatum, totius rei legatæ dominium recta via tranſeat à teſtatore in legatarium, [4] ita vt nullo inſtanti penes heredem fuiſſe videatur, [5] nec vllo caſu ad heredem poſſit recurrere ipſo iure, quin factum legatarij aliquod intercedat. [6] Igitur heredi nullo iure vindicanti vtiliter obiicietur exceptio dominij, itémque nulla iuris regula, quæ habet, aduerſus extraneos vitioſam quoque prodeſſe poſſeſſionem. [8] *Ita Senatus* in cauſa N. Iuliani de Pradel & N. Anthenoris de Veygie. *Sine die.*

1 Nam in legatario, aut in eo, qui à legatario ius haberet, eſſet res ſine dubio, cum legatarius in re legata ſit ipſe quodammodo heres, *l. id tempus* 14. *D. de vſucap.*

2 Agnitio enim legati neceſſaria eſt legatario, *l. ei qui* 13. *D. de condit. inſtit.* [Non quidem vt legatum tranſmittatur, tranſmittitur enim etiam ab ignorante, *l. cùm pater* 77. *§. ſurdo de legat. 2.* ſed vt non poſſit repudiari, quomodo alioquin poteſt, *l. ſi tibi homo* 86. *§. cum ſeruus. de leg. 1. l. Titia* 34. *§. Lucia de leg. 2. l. 1. §. decretalis. D. de ſucceſ. edict.*]

3 *l. legatarius* 38. *de leg. 1. l. 4. & 5. de legat. 2.*

4 *l. a Titio* 64. *in fin. D. de furt.*

5 *l. legatum* 80. *de leg. 2.*

6 Quia id, quod ſemel noſtrum factum eſt, non poteſt ſine facto noſtro à nobis diſcedere, *vulg. l. id quod noſtrum* 11. *de reg. iur. l. ab emptione* 58. *D. de pact.*

7 Quæ nec eſt neceſſaria, cum actor nullum ius agendi habet, *l. nullo* 23. *l. vlt. in fin. C. hoc tit.* Non enim quærendum eſt de iure poſſeſſoris, aut de viribus exceptionis, cum actor nihil iuris habet, *l. 4. C. de edend. l. Paulus* 12. *§. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolu.*

8 *l. vlt. D. de acquir. poſſeſſ. l. 2. D. vti poſſid.*

DEFINITIO XVIII.

Dominium probatur ex poſſeſſione & fructuum perceptione, ſi incidenter tantum, non etiam principaliter de dominio quæratur.

QVi per longum tempus in eorundem bonorum poſſeſſione fuiſſe, fructúſque communiter dominij communis iure percepiſſe probantur, [a] licet eius dominij probationem aliam nullam adferant, pro indiuiſo tamen dominium habuiſſe credendi ſunt. [2] Non enim melius quam poſſeſſione

Source : BIU Cujas

Probari poteſt dominium, aliis dominij probationibus deficientibus.[1] Etſi placet, non ſufficere eam Probationem, niſi ſi incidenter tantum, non etiam ſi principaliter de dominio controuertatur. *Sine die.*

1 Id enim vere eſt pro domino ſe gerere, ſi quis fructus rei percipiat tanquam dominus, *vt in l. Titia. D de ſolut.* Fructus enim non iure feminis percipi ſolent, ſed iure ſoli & dominij, ſi alius titulus non probetur, *l. qui ſcit 25. §. 1. D. de vſur.*

2 Nec enim quiſquam in dubio credendus eſt alienam rem potius, quam ſuam tenuiſſe, *l. merito 51. D. pro ſocio.* Nec amplius parte tua dominationem interpoſuiſſe, *l. duo fratres 72. D. de acq. hered.*

3 *l. ſiue poſſideris, & l. cum res, vbi not. C. de probat.* quia ſcilicet regulariter non ſolet acquiri dominium, niſi per poſſeſſionem, *l. 1. C. per Procuratorem 8. C. de acquir. poſſ.*

4 Nam vbi principaliter de dominio controuertitur, vt in iudicio rei vindicationis, dominium neceſſario pleniſſime & concludenter probandum eſt, tanquam quod ſit fundamentum intentionis actoris, *l. vlt. C. hoc tit. Not. in d. l. ſiue poſſideris, & dict. l. cum res.*

DEFINITIO XIX.

Qui falſo dixit, ſe alieno nomine tenere rem, quam ſuo tenebat, perinde priuandus eſt ſua poſſeſſione in pœnam mendacij, ac ſi omnino tenere ſe negaſſet.

NOn ſolum qui omnino negauit ſe tenere, ſed & is, qui dixit, ſe alieno nomine tenere,[1] ſi poſtea conuincatur, eam rem proprio nomine poſſediſſe, eandem ſui mendacij pœnam pati debet, quam pateretur, ſi negaſſet, vt nimirum transferatur ab eo poſſeſſio in actorem, ſalua ei quęſtione proprietatis.[2] Æque enim mendax vterque eſt, parumque refert, an quis neget ſe poſſidere, an dicat, ſe tenere quidem, ſed alieno nomine, cum non tam poſſideat, quam in poſſeſſione ſit, qui alieno nomine rem tenet.[3] *Sine die.*

1 De qua *in l. vlt. D. de rei vindic.* Iung. *Auth. item ſi poſſeſſor, C. qui pot. in pign. hab.*

2 Rom. *conſ. 72. incip. viſis.* poſt Bald. *in d. l. fin.* Bart. & Bald. *in l. 2. C. vbi in rem act.* Spec. *in tit. de prim. & ſec. decret.*

3 *l. ſi quis ante 10. D. de acq. poſſeſſ. l. pignori. 13. D. de vſucap.*

TIT. XXIII.

DE VSVFRVCT.

DEFINITIO I.

An & quatenus vſufructuarius omnium bonorum teneatur ad onera.

VSVFRVCTVARIVS bonorum omnium etſi æs alienum ſoluere non cogitur,[1] cum perſonalibus actionibus non teneatur,[2] tamen proprietarium prohibere non poteſt, quo minus ex bonis fructuariis diſtrahat, quantum neceſſe eſt ad æris alieni exſolutionem, tametſi ita futurum ſit, vt vſusfructus ipſe pro rata portione minuatur.[3] Nam vt proprietarius de ſuo omnino ſoluere compellatur, nulla ratio eſt. Nec ſi proponas legatum vſumfructum ab herede, qui teſtatoris hereditatem purè agnouerit,[4] licet non deſint qui contra ſentiant.[5] Neque contrarium eſt, quod pleriſque Senatuſconſultis pronunciatum ſcio, viduam, eandémque bonorum omnium mariti ex legati cauſa fructuariam, dotem petere non poſſe retento vſufructu. Ideoque deliberare debere, dotemne an vſumfructum habere malit. Id enim tum vere dicitur, cum integrum vſumfructum mulier retinere vult, & nihilominus dotem integram exigere.[6] Sed ſi ex rerum hereditariarum diſtractione ſibi ſatisfieri poſtulet, ſuúmque vſumfructum eatenus diminui conſentiat, audienda eſt, ne aut pro vſufructu legato dotis iacturam faceret, aut pro conſequenda dote legatum amittere cogatur, quatenus habere vtrumq. commode & citra heredis iniuriam poteſt.[7] Plane ſi æris alieni onus aut ex re ipſa proficiſcatur, aut quod plerumque euenit perſonæ pro rebus indictum ſit, nemo dubitat, quin fructuarius ex ipſo vſufructu id ſoluere cogendus ſit.[8] Sed etſi vel totius hereditatis vel portionis hereditariæ vſusfructus legatus proponatur, dici probabiliter poteſt, fructuarium teneri ad exſoluenda debita hereditaria pro modo patrimonij ex proprietate & vſufructu æſtimandi.[9] Quod hoc caſu non magis vſusfructus quam æris alieni ſoluendi neceſſitas ab hereditatis iure ſeparari poſſit.[10] *Ita Senatus* in cauſa heredis & viduæ Procuratoris Albert. 15. Cal. Iunij 1590.

1 Quia ſingularis ſucceſſor eſt, in quem proinde æris alieni onus tranſire non poteſt, *l. aris alieni 15. C. de donat.* In eoque errauit Bart. qui contra putauit *ad l. vlt. D. de vſufr. legat.* & poſt eum Guid. Pap. *quæſt. 54. incip. quidam teſtator.* Merito reprehenſus à cæteris fere omnibus, quos refert & ſequitur Didac. Couar. *lib. 2. var reſolut. c. 2. concluſ. 2. & 4. num 1. 4. 5. & 6. per text. in d. l. vlt. D. de vſufr. legat. l. vſufructu 69. D. ad legem Falcid. l. 1. C. ſi cert. per. l. 2. C. de hered. action.* Mouebatur Bart. *ex l. vxoris meæ 37. de vſufr. legat.* quæ ad rem non facit. Etſi enim loquitur de Calendario, tamen non de paſſiuis actionibus, ſed de actiuis tantum intelligi poteſt. Mouebatur item *ex l. nam quod 14. §. vlt. ad SC. Trebel.* qui tamen locus de relicta proprietate eſt, non de legato vſusfructus.

2 Perſonales enim actiones non ſequuntur ſingularem ſucceſſorem, *l. 1 § ſi heres. D ad SC. Trebell. l. vltim. §. 1. Dige. de contr. empt.* ſed ex lege duodecim tabularum, vel tranſit ad heredem ex aſſe, vel inter coheredes pro æquis portionibus ſcinditur, *d. l. 1. C ſi cert. petat. d. l. 2. C. de hered. act. l. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. hered. cred.*

3 Quia ſicut bona non dicuntur niſi deducto ære alieno, *l. ſubſignatum 39. §. bona, de verb. ſignif. l. mulier 72. de iur. dot. l. 2. §. 1. de collat. bonor.* ita nec bonorum vſusfructus, *d. l. vlt. D. de vſuf. legat. d. l. vſufructu 69 D. ad l. Falcid.*

4 Quia ſpretum inuentarij beneficium facere non poteſt, quo magis heres teneatur ſupra quam ferat ratio iuris, aut voluntas teſtatoris, ſed tantum vti ne in minus.

5 Bald. *conſ. 237. 1.* Gloſ. *ad conſil. 94.* quos reprehendit ex communi aliorum ſententia Didac. Couarr. loco ſupra citat. Philip. Dec. *conſ. 536. 590. col. pen. & 620. in fin.* Crauet. *conſil. 137. colum. 1.*

6 Quod ſane fieri non poteſt. Et quamuis dos per legatum vſusfructus minui non debeat, vſumfructum tamen per dotem minui neceſſe eſt, cum dos ſit æs alienum mariti ſoluto matrimonio. Quid enim refert, an mulieri ipſi, an aliis debeatur? [Caualcanus *in tract. de vſufr. mulier. relict.* vbi ſupradictam Guidonis Papij ſententiam quam improbat in dote, probat in alimentis, itémque in veſtibus vidualibus, aut, vt loquitur *viduilibus* mulieris, quæ facta ſit vſufructuaria *vniuerſorum* bonorum mariti, quòd hæc poſteriora onera pertineant ad vſufructuarium, & ex reditu bonorum ſolui debeant. Aliud eſt in ſumptibus funeris & infirmitatis. Pertinent enim omnia ad heredem, niſi aliter diſpoſuerit teſtator aut loci conſuetudo. Sic ille in ſupradicto tractatu *nu. 95. 200 & 218.* Quid ergo ſi vſusfructus bonorum omnium reſtringendus ſit ad alimenta ex conſuetudine illa Bulgari, de qua in *Deſi. 14 infr. de legat.* aut conſentiat mulier vt reſtringatur? Poterit vtique præter alimenta petere etiam dotem & dotis vſuras à die finiti anni luctus ad ratam vſurarum quincuncium ſi aliud nihil ſit quod maiores præſtari ſuadeat, vt contingeret ſi fructus omnes, quod plerunque fit in antichreſim donati proponerentur. Tunc enim beſſes vſuræ præſtandæ eſſent, vt dicam *Deſ. 11. inf. de pact. pignor. Ita Senatus* in cauſa N. Georgiæ Brunet, & N. Petri Beyca, die 26. April. 1614.]

7 Sublatum enim hodie eſt fauore mulieris dotem repetentis edictum de alterutro, quod olim obtinebat, *l. vni. §. primum itaque, C. de rei vxor. act* iunct. *l. vlt. C. Theod. de teſtam.*

8 Paul. Caſtr. *conſ 275. nu. 8. lib. 1.* Crauet. *conſ. 187. col. 1.* quos ſequitur Couarr. *vbi ſup. num. 6.*

9 Carol. Ruin. *conſ. 41. col. 2. vol. 2.* Didac. Couar. omnino videndus, *vbi ſup.*

10 *l. ab omnibus 104. §. vlt. de legat. 1. l. ſi quis ſeruum 8. §. vlt. iun. l. ſeq. de leg. 2.* Sunt qui huc pertinere putent, quod ſcriptum eſt *in d. l. vlt. de vſufr.* Sed longe alia illius loci ſententia eſt. De qua vide quæ ſcripſi *lib. 1. Conſect. iur. ciuil. cap. 14.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO II.

Vsufructuarius, si abutatur vsufructu, expelli potest licet satisfecerit.

QVod dicitur, fructuarium deteriorem rem facere non posse, [1] sic accipiendum est, vt non solum eo nomine teneatur ex interposita stipulatione De bene vtendo fruendo arbitrio boni viri, si male vtatur proprietate, [2] sed etiam vt vsufructu priuandus sit expellique possit, [3] exemplo conductoris, emphyteutæ, aliarúmque similium personarum. Idémque probandum est, tametsi satisfecerit aut satisdare paratus sit de bene vtendo fruendo, [3] quia satisdatio non mutat malevolum propositum satisdantis, sed diutius grassandi in re aliena facultatem ei præbet. [4] *Ita Senatus* in causa N.D.Nicolai Danise Senatoris, & N. Aprin viduæ Procuratoris Albert. Ex tempore 5.Cal.Decemb.1592.

1 *l.si cuius rei 11.§ fructuarius 4. & seqq. l.sed si quid 15.§. proprietarius, l.si pendentes 27.§.1. D.hoc tit.*

2 *l.1.& tot.tit. D.vsufr.quemadm.caueat. l.1.C.hoc tit.*

3 Non quidem ex iuris veteris ratione : nihil enim tale vllo Pandectarum loco proditum est, maxime *in tit. illo, quibus mod. vsusfruct.amittat.* vbi contra scriptum est *in l.1. §.vtilius, &* §. *habet autem*, sed potius nouo iure, *ex Auth. qui rem, Cod. de sacrosanct. Eccles.* & illa tamen ratione, quam vetus quoque ius approbauit, quod malitiis non sit indulgendum, *l.in fundo 38. D. de rei vindicat.*

4 De quibus *in d.Auth.qui rem.* quam tamen in Gallia locum non habere notat Gothofr. ad eum textum.

5 Satisdatio enim interponitur, quo magis, non quo minus bene & ex arbitrio boni viri vsufructuarius re aliena fruatur, *arg.l. legata mutiliter 14. de adim leg.* Itaque quemadmodum expelli posset fructuarius, qui satisdare nollet, ita & qui satisfecit, si non bene vtatur fruatur, quia satisdatio ius ei duntaxat tribuit fruendi re aliena arbitrio boni viri.

6 *l.quia satisdatio 6. D. de suspect. tutor.*

DEFINITIO III.

Fructuarius non cogitur satisdare nisi petenti, nec eo minus facit interim fructus suos.

NOn ex solo Iudicis officio cogendus est vsufructuarius satisdare vsusfructus nomine, [1] nec vltro satisdationem offerre, [2] sed ita demum, si proprietarius petat. [3] Nec eo minus faciet fructus suos, quos citra satisdationem perceperit, dummodo non sit constitutus in mora satisdandi per proprietarij congruam legitimamque interpellationem. [4] *Ita Senatus* pro Ioanna d'Aranton vidua Procuratoris Mussat, contra Petrum Volat, 16. Cal. Ianuar. 1592.

1 Neque enim ad publicam vtilitatem, aut alia vlla ratione ad Iudicis officium hoc pertinet, vt vsufructuarius satisfaciat, si proprietarius non petat, quia non potest satisdare & cauere nisi per stipulationem, *l.1. D. vsufr quemad. caueat.* Nec rursus spondere & promittere animo stipulandi, si non sit qui stipuletur, *l.1. & tot. tit. de verb. oblig.*

2 Quomodo contingit aliquando, vt quis vltro offerre debeat, si sibi prospicere velit vt in specie, *l.4.§. vltim. D. de leg. commiss. l.2. circ fin. C. de iur. emphyt.*

3 Non enim tale onus est, quod legato cohæreat, aut quod descendat ex voluntate testantis, sed solius heredis fauorem respicit, adeo vt nec à testatore remitti possit, sed ab herede solo, *l.1. l.4 C hoc tit.* Iul. Clar. *in §. testamentum quæst.* 54.

4 Notant nostri *ad d l.1. C. hoc titu.* Adeo autem debetur hæc satisdatio proprietario petenti, vt etiamsi vsusfructus nomine res tradita sit, nec satisdatum fuerit, liceat domino rē vindicare, & si obiiciatur exceptio de re vsusfructus nomine tradita replicare de non præstita satisdatione, *l. etsi vsusfructus 7. D. vsufr. quem. caueat.* Diuersum esset, si vsusfructus sub satisdandi conditione legatus esset. Non enim posset vsufructuarius suos facere fructus, quos ante impletam legati conditionem percepisset, tametsi de satisdando interpellatus nunquam fuisset, *l. nihil proponi 120. § fructus.* ponderando verba illa, *pure legato, de leg.1.* Aliud erit in vsufructu constituto per exceptionem & reseruationem, aut per inuestituram : tunc enim non satisdatur. Mynsing. 5. *obs. c.36.*

DEFINITIO IV.

An obuentiones bonorum talliabilium proprietario cedant, an fructuario?

DEfuncto sine liberis eo, qui deditiriæ & talliabilis, vt aiunt, conditionis erat, aut eius generis bona possidebat, quæsitum est, an obuentionis emolumentum ad proprietatis & feudi dominum pertinere debeat, an potius ad vsufructuarium, si proponas eo tempore separatum vsumfructum à proprietate? Et constitit, sæpius à Senatu nostro iudicatum pro proprietario, quod non possint videri obuentiones istæ in fructu esse, cum non renascantur: [1] item quia proprietas ipsa diminueretur, si tales obuentiones fructuario cederent, quod tamen repugnat vtique naturæ & conditioni vsusfructus. [2] Mihi tamen magis placebat distinctio illa, quam & plerique probabant, An realis obuentio esset, an personalis, hoc est, an ex ipsius fundi qualitate, an ex defuncti persona & conditione manaret: vt in reali quidem admittamus supra dictam sententiam, [3] in personali vero contrariam. Quid enim cum fundo & proprietate commune habent bona libera & allodialia, quæ talliabilis homo viuus possidebat, aut quęnam obsecro feudi & proprietatis diminutio ex eo fiet ? Argumento est, quod vt plurimum vsuuenire cernimus, feudorum dominos, qui reditus suos locant, obuentionum quoque spem conductoribus exponere, quasi sint illæ etiam in reditu, ex communi hominum existimatione. [5] Sane res ipsas ea talliabilitatis, vt ita dicam, conditione affectas dubitandum non est ad proprietarium pertinere, si aliud nihil dictum sit, quia nec ad vsufructuarium pertinere possent sine proprietatis & feudi diminutione, [6] nec potest dominium vtile, quod penes defunctum fuit, consolidari cum directo, quin reuertatur ad dominum directum. [7] Cuius appellatione proculdubio fructuarius non continetur. [8] Cumque obuentiones istas nihil aliud esse constet quam dominium vtile cum directo consolidatum, apparet fieri non posse, vt, quod dominium est, id ipsum in dominij fructu esse videatur. [9] *Ita tractatum est* in causa Dominæ de Corsans, & Claudij Boisson. 8. Cal. Mart. 1593.

1 *l.fructus 7. alias l. diuortio, §. si vir, D. solut. matr. l.fin. D. de fund. dot.* licet dici soleat in fructu id omne esse, intelligi, quod in vsum hominis inductum est *l.in fructu 42. de vsufru leg.* scilicet generalius sumpta fructus appellatione. Boer. *qua. 19. num 2. & 5.* Bald. *ad d.§. si vir.* Oldrad. *cons. 240.* Guid. Pap. *quæstion. 477.*

2 Cum vsusfructus nihil aliud sit, quam ius alienis rebus vtendi fruendi salua earum substantia, *l.1. D. hoc tit.*

3 Quia res ipsa, in qua vsusfructus constitutus est, alioquin minueretur, si obuentionis proprietas fructuario acquireretur.

4 Sufficere autem domino debet, quod integrum ius suum habeat, nullo modo ex vsufructu diminutum, nec illud præterea ei indulgendum est, vt ea omnia habeat, quæ habiturus erat, si vsusfructus alienus non fuisset, *arg.l.si patronum ex debita 44. §. si ex bonis, D. de bon libert.* Alioqui etiam fructus ipsos reddere fructuarius deberet.

5 *Arg.l.quod si nolit 31. quia assidua, D. de ædilit. edict. l. vlt. vers. sin autem pactis conuentis, C. de fideiuss.*

6 Contra naturam & definitionem vsusfructus, vt diximus *num.2. & 3.*

7 *l.quoties 34. in princip. D. hoc tit. l. 3. § non solum. de vsufr. accresc. l.si tibi fundi 17 cum l seq. l. si seruus 27. D. quib. mod. vsufr. amitt. l.4. D. de vsufr. quem. caueat.* vbi hoc ius consolidationis *consusionem* vocat Iureconsultus.

8 *l.recte dicimus 25. de verb. significa.* quia vsusfructus in iure non in parte consistit. *l. Mauius 66. §. fundo, de leg 2.* licet emolumentum rei contineat, vt ibi Papin. ait, ideoque dominij pars aliquando dicatur. *l.4. D. hoc titu.* Adde *l.si Titio 33. §.1. eod. l.si areo 70 § si areo, D. de fideiuss. l. falsus, 43. §. vlt. D. de furt.* Scripsi *lib. 15. Consect. cap. 8.*

9 *Argum. l. vetus fuit quæstio 68. D. hoc titul. l. in pecudum 28. D. de vsur. l. cum vnus 10. §. verbu, de adim. lega. l.4. D. de pact. dot.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO V.

Obuentionum quæ proprietario cedunt vsusfructus ad vsufructuarium pertinet.

QVamquam autem obuentiones feudorum talliabilium ad proprietarium pertinent, non ad fructuarium, præsertim si reales sint, non personales, secundum supra dictam distinctionem, earum tamen vsumfructum fructuario deberi certum est,[1] adeo vt etiam non petente proprietario, imo eo inuito habeat in eam rem fructuarius actionem & interdictum vtile ad adipiscendam possessionem, saluo proprietarij iure. [2] Si tamen rei vindicatione fructuarius ageret, quasi sibi quæsito bonorum quæ obtigerunt dominio, condemnandus esset, absente licet taceteque proprietario,[3] quia quisquis rei vindicatione agit, nisi probet se dominum, succumbere debet,[4] quamuis nullo prorsus iure possessor nitatur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Atque hoc sensu accipiendum videtur, quod Bart. scripsit *ad l. fructus, alias l. diuortio, § si vir, D. solut. matrim.* si maritus Notarius vxori relinquat vsumfructum, non debere mulierem habere fructum Protocollorum, quia semel extracta non renascantur, nimirum, vt quamuis eum fructum mulier non habeat, vsumfructum tamen emolumenti, quod ex Protocollis redigitur, habere debeat. Vide Boer. *quæst.* 19. *num.* 5. Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst.* 477.

2 Habet enim fructuarius interdicta, quatenus sua interest, eo etiam casu, quo proprietarius ratione proprietatis eodem interdicto vti potest, *l. quanquam* 12. *cum l. seq. l. competit* 16. §. 1. *D. quod vi aut clam.*

3 Quia exceptio illa non tam esset de iure tertij, quæ regulariter non admittitur, *l. locs corpus* 4. *§ si competit. D. si seruit. vendicet.* quam de non iure actoris, quæ semper admittenda est.

l. doce 6. *l. nullo* 23. *l. vlt. & pass. C. de rei vindic.* Dixi *Defi.* 1. 2. *& 3. sup. tit. prox.*

5 Eo nimirum iure, quo possessores sunt potiores, licet nullum ius habeant, inquit Vlp. *in l. vti frui* 5. *ad fin. princ. D. si vsusfr. pet.* Adde *l.* 4. *C. de edend. l. vlt. D. de acquir. poss. l.* 1. §. *vlt. D. vti possid.* iunct. *l.* 2. *eod.*

DEFINITIO VI.

Laudimiorum omnium, quæ pendente vsufructu obueniunt, proprietas ad fructuarium pertinet, & ad heredem, qui de retinenda hereditate rogatus est.

LAudimiorum, quæ durante vsufructu obuenerunt, alia ratio est: pertinent enim omnimodo ad fructuarium,[1] & quidem pleno iure ac sine onere restitutionis,[2] sicut & pertinerent ad heredem rogatum de restituenda hereditate,[3] quia sunt in dominij fructu.[4] Sed tamen in hoc minus iuris habet fructuarius, quam heres fiduciarius, quod ad heredem rogatum, quia interim vere heres & dominus est, ius spectat laudandi, &, vt loquuntur, inuestiendi emptoris,[6] non item ad fructuarium,[7] tametsi maxime proprietarius velit, quippe qui dominus non sit.[8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 46. & 47. infr. De iur. emphyt. & feud.

1 Iul. Clar. ex communi Interpretum sententia *lib. 3. sentent. in §. emphyteusis, quæst.* 23. *nu.* 5.

2 Quia percipit laudimia illa, tanquam fructus. Non tenetur autem fructus reddere, vtpote quos suos faciat statim, atque eos percepit, in quo minus iuris habet, quam bonæ fidei possessor, cuius fieri incipiunt fructus statim, atque à solo separati sunt *l. si fructuarius messem* 13. *D. quib. mod. vsusfr. amit.* Sed & plus vicissim in eo, quod bonæ fidei possessor fructus omnes restituit, quos non consumpsit, quia non nisi interim suos facit, *l. bona fides* 48. *D. de acquir. rer. dom.* iunct. *l. certum* 22. *C. de rei vindic.* fructuarius vero nullos restituit, ne extantes quidem. Imo nec eos, quos nondum percepit, si modo pro perceptis habeantur, *l. defuncta* 58. *D. de vsufr.*

3 Hic enim plus quam fructuarius est, cum sit vere heres, id est, dominus, nec tantum ante restitutam hereditatem, sed etiam postea, *§. restituta, Inst. de fideic. hered.* iunct. *§. vlt. Instit. de hered. qual. & differ.* Ideoque obuentiones omnes indistincte lucratur, sed cum onere restituendi eas, quæ non sunt in fructu.

4 Soluuntur enim tanquam præmium in inuestituram, quam facit is qui dominus directus est, *l. vlt. C. de emphyt.* Conuenit autem ratio hæc non solum fructuario, sed etiam heredi rogato, vt appareat, non debere illum cum hereditate laudimia illa restituere, quæ percepit ante restitutionem, quia fructus hereditatis regulariter non veniunt in fideicommissaria hereditatis restitutione, quod non tam hereditati, quam rebus accepto ferantur, *l. in fideicommissaria* 18. *D. ad SC. Trebell.*

5 *d. §. restituta, Inst. de fid. hered.* iunct. *d. §. vlt. Instit. de hered. qual. & differ.*

6 Ad quem enim aliud spectaret, cum nihil prorsus iuris fideicommiss. ante restitutam hereditatem scilicet, quod ad dominium rerum *l. facta* 63. *D. ad SC. Trebell.*

7 Guid. Pap. *quæst.* 477.

8 *l. falsus* 43. *§. vlt. D. de furt. l. si quis mihi bona* 25. *l. aditio* 45. *D. de acquir. vel omitt. her.*

DEFINITIO VII.

Fructuarius minus iuris habet quam heres fiduciarius in hereditariis debitoribus conueniendis.

AT finge, defuncto, qui vsumfructum constituit, & heredem de restituenda hereditate rogauit, obligatum fuisse aliquem siue ex stipulatione, siue mandati actione, vt fundum venderet. In eo quoque plus iuris habebit heres grauatus, quam vsufructuarius, quod ea actio illi proculdubio,[1] non etiam huic competet, quamuis etiam fructuarij interfit vsusfructus nomine.[2] Quid ergo? Agere vsufructuarius debebit aduersus heredem eius, qui vsumfructum constituit, vt ad venditionem agat,[3] tum secuta venditione eiusdem rei vsumfructum tradat. Alioqui certum est, non posse in fructuarium transire personalem actionem, quæ defuncto competierit, siue ex stipulatu illa sit, siue mandati, siue alia quælibet.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia vere heres est, actioneque omnes, & actiuas & passiuas, habere eum necesse est, vt in fideicommissarium eas transferre possit, *l. 1. & tot. tit. D. ad SC. Trebell.*

2 Quod enim fructuarij interest, dat ei actionem contra proprietarium, vt vtendi fruendi facultatem præstet. Non etiam contra debitores hereditarios, quos, vt libeteretur, necesse est soluere ipsi heredi, licet solutam heredi pecuniam petere ab eo possit vsufructuarius, præstita demum satisdatione, *l. 1. C. hoc tit.*

3 *Arg. l. Iulianus* 13 *§. pen. D. de act. empt.* iunctis aliis locis, quos congessi *ad Defi. 1. nu. 1. sup. vt nemo inuit. ager.*

4 Quia ex lege duodecim tabularum actiones omnes in heredem solum transeunt, *l. 1. C. si cert. pet. l. 2. C. de hered. act.*

DEFINITIO VIII.

Item in manumittendis talliabilibus.

MElior etiam heredis fiduciarij, quam vsufructuarij conditio in eo est, quod manumissiones factæ ab herede fiduciario, pendente fideicommissi conditione valent etiam in præiudicium fideicommissarij, si postea conditio extiterit,[1] factæ à fructuario non valent.[2] Neque eo tamen minus agere proprietarius potest aduersus fructuarium eiusve heredem in id, quod sua interest, factas non esse,[3] si id malit, quam irritam facere manumissionem.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1. & 2. infr. De his qui manumit. non poss.

1 *Ex l. quidam sta* 25. *§. si quis filium, D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. non ideo minus* 68. *D. de rei vindic.* Potest enim fieri, vt nunquam sit locus restitutioni fideicommissi conditionalis, fortè si conditio deficiet, aut ante illius implementum fideicommissarius decesserit, *l. Status Florus* 48. *§. Cornelio Felici, D. de iur. fisc.* præter id, quod non solum ante restitutam hereditatem fiduciarius heres verè est, sed etiam post restitutionem, *§. restituta, Inst. de fideic. hered.*

2 Quia fructuarius non est dominus, *l. falsus* 43. *§. vlt. D. de furt.* manumissio autem valere non potest, quæ fit à non domino, imo nec quæ fit à domino, si in id tempus conferatur manumissio, quo dominus esse desierit, *l. Stichus* 39. *D. de manu. test.*

3 Interest

3 Interest enim quasi facta eius conditione deteriore propter obiectum fauorem libertatis, *l.3.§.1.de alien.iud.* In eoque veniunt non tantum pretia manumissorum, sed etiam vtilitates, si quæ absint propter manumissionem, *l.inde Neratius 23.§.idem Iulianus, D.ad legem Aquil.* iunct. *l.si stertilu 21.§.cum per venditorem, D.de act.empt.*

4 Neque enim iure suo vti cogitur, *l.si Iudex 28. D.de minor. l.pen.C.de pact.* præsertim cum nec quicquam interesit fructuarij, aut eius heredis, qui scilicet tantundem præstare cogeretur manumisso aut eius successoribus, si proprietarius manumissionem irritam facere vellet.

DEFINITIO IX.

Quantum interſit, an fructus quis percipiat iure vſusfructus, an iure pignoris?

QVantum interſit inter vſumfructum & ius percipiendi fructus, ex eo cognoſci poteſt, quod quisquis vſumfructum habet quoquo modo conſtitutum, [1] ſatisdare cogitur de bene vtendo fruendo, [2] non item qui ius habet fructuum fortaſſe ex antichreſi percipiendorum. [3] Itaque hic omnimodo facit fructus ſuos inuicem legitimarum vſurarum, & conſequenter ad modum vſque legitimum, ne alioqui in earum fraudem antichreſis contracta videatur. [4] Vſufructuarius vero non facit fructus ſuos, niſi à die præſtitæ ſatisfactionis, nimirum ſi petita ſit. [5] Nam ſi non ſit petita, nihil eſt quod fructuario imputetur. [6] At ſinge, vtrumque ius in eandem perſona concurrere, eundem nimirum eſſe & vſufructuarium & creditorem antichreſticum, petitamque vſusfructus nomine, nec dum tamen ab eo præſtitam ſatisdationem. Vtrum fructus, quos ab eo tempore percepit, ſuos feciſſe videri poterit? Vtique: ſufficit enim, quod ex alterutra cauſa ius habuerit fructus ſuos faciendi. [8] *Ita Senatus* in cauſa N. Aprin viduæ P. ocuratoris Albert, & N. filiæ D. Senatoris de Beauſuiour 7. Id. Aug. 1595.

1 De quo vide text. elegantem *in l.ſi vſusfructus 66. l. cum in fundo 78. D.de iur.dot. l.ſi conuenerit 4. D.de pact.dot.*

2 Niſi per modum exceptionis & reſeruationis, *vt in l.quiſquis, C.de donat.* aut per modum inueſtituræ, vt ſcripſi *Def.3. num. 4 ſup.*

3 *l.1. & tot.tit. D.de vſufruct.quem. caueat.*

4 Quia iam ſatis obligatus hic eſt ex contractu, vt pignoratitia conueniri poſſit, ſi quid dolo malo fecerit, *l.ſi pecuniam 33. D. de pign.act.* item quia pignus habet ex ipſius debitoris voluntate, ſatisdatio autem tunc præſtatur, cum alius petit, alius vſumfructum conſtituit.

5 Textus eſt *in l.ſi ea pactione 14. C.de vſur. l.cum debitor 8. D.in quib. cauſ. vel hypoth. tacit. contr.* Vide quæ in hanc rem ſcripſi de antichreſi expreſſa & tacita in Chiliade. *De error. pragm. Decad. 9 err. 5. & 6.*

6 *l.1.* vbi notat *C.hoc tit.*

7 Dixi *Defin.3 ſup.*

8 Sublata enim cauſa vſusfructus ob non præſtitam ſatisdationem ſuperest cauſa pignoris per antichreſim contracti, ex qua fructus ad creditorem non quaſi ad vſufructuarium, ſed tanquam ad creditorem pertinent, *arg.l.cum is qui 32.§.mulier, D.de vindict.indeb.* Non enim ſufficit proprietario eidemque debitori ad ſibi comparandam fructuum acquiſitionem impedimentum vnum remouere ratione vſu fructus, ſi non remoueat etiam impedimentum pignoris. Vbi namque plura ſunt impedimenta, nihil agit, qui alterum tantum remouet, *l.aurin 77.§.1.* vbi Caſtren. *D.de condit. & demonſtr.*

DEFINITIO X.

HAbitationis & vſusfructus, itémque alimentorum æſtimationem aliter fieri obtinuit, ſi aut habitationis, aut vſusfructus, aut alimenta debeantur ex teſtamento, aliáve vltima voluntate, aliter vero ſi ex contractu. Priore caſu eam computationem annorum fieri placet, quam Vlpianus pro ætatum varietate aliam atque aliam imponenda Falcidiæ ratione probabat. [1] Poſteriore vero illam potius ſequendam, quæ à Iuſtiniano præſcripta fuit in reditibus donatis, vt quindecim annorum computatio ineatur. [2] Sed quoniam fieri poteſt, vt in longius tempus vita protrahatur, [3] illud etiam non immerito placuit, vt de ſoluendo eo, quod plus erit in debito ſatisdationem præſtari oporteat. [4] *Sine die.*

1 *in l computationi, alias l hereditatum 68 D.ad leg.Falcid.*

2 *in l.ſi quis argentum 35.§.ſin autem donator, C.de donat.*

3 *l.an vſufructus 56. D.de vſufr. l.ſi vſusfructus 8. D. de vſufr. legat.*

4 Vt alias fieri ſolet, quoties ex poſtfacto apparere poteſt, vt plus minuſve debeatur, *l.1. & tot.tit. D.ſi cui plus quam per leg. Falcid. l.ſtatuliber rationem 5. D.de ſtatulib.*

TIT. XXIV.

DE SERVIT. ET AQVA.

DEFINITIO I.

Sola prohibitio vtendi ſeruitute non interrumpit præſcriptionem ſeruitutis, ſi ea prohibito effectum non habuit.

NON ex eo ſolo interruptus dici poteſt vſus ſeruitutis, quod is, qui per fundum tuum ire agere ſolebat, verbo prohibitus aliquando ſit ne iret ageret, ſi modo ire agere non deſtiterit. [1] Requiritur enim contradictio iudicialis, aut quæ factis, non verbis teſtata ſit. [2] Alioqui præbet ea res potius materiam inchoandæ præſcriptionis, cum ab eo ſaltem tempore non poſſit videri clam aut precario ſeruitute vſus, qui te inuito vſus eſt: at ne vi quidem, [4] cum in ſui iuris quaſi poſſeſſione perſtiterit. [5] *Ita Senatus* Pri. Cal. Febr. 1590.

1 *l.vlt. D.de itin.actuque priuat.*

2 Boer. *quæſt.319.*

3 *l.vlt. D.quemadm.ſeruit.amitt.*

4 Licet vi factum dicatur, ſi quis contra quam prohiberetur, fecerit, *l.1 §.quid ſit vi factum, D.quod vi aut clam.* Nec ſolum ſi contra teſtationem denunciationémque fecerit, ſed & ſi cum ſciret ſe prohiberi poſſe per vim molitus eſt ne poſſet, *d.l.1.§ ſed & ſi contra, & §. ſeq. l.vi facit 20. eod.*

5 *d.l.vlt. de itin.actuque priuat.* Sufficit enim vt iure ſuo ſe facere putet, paratúſque ſit ſe iudicio defendere aduerſus eos, qui interdicendum exiſtimant, ne ſeruitute vtatur, *l 3.§ ſi quis paruus ſit, & ſeq. D.quod vi aut clam.* Et ſane nec vi nec clam facere videri poteſt, qui ſuam duntaxat continuat poſſeſſionem, nec is eam vi defendat, *l.1. C.vnde vi.*

DEFINITIO II.

Seruitus debita fundo vendito ſequitur fundum, licet non ſit tam neceſſaria emptori, quam fuit venditori.

QVi communia prædia habebant, cum diuiſionem facerent, conuenerant, vt mutuo ſibi prædia ſingulorum ſeruirent ad eundem, agendum & vehendum, niſi quatenus viam publicam in confinibus haberent. Vendito poſtea per vnum ex condiuiſoribus prædio, ad quod non niſi per aliorum fundos accedi poterat, idem ſeruitutis ius diſtractum quoque prædium ſequetur, [1] licet in condiuiſorum duntaxat perſonis concepta ſtipulatio ſit, [2] niſi euidenter appareat, id actum, vt perſonæ magis quam prædio ſeruitus deberetur, [3] quod tamen in dubio non eſt præſumendum, maxime ſi eius prædij fructus abſque vſu eius ſeruitutis nullus futurus ſit. [4] Nec intererit, an fundus hic, cui ſeruitus quæſita fuerat, ſimpliciter venditus ſit, an, vt fieri ſolet, cum ingreſſibus & egreſſibus. Etſi enim non aliter præſtare emptori ſeruitutem venditor debet, quam ſi nominatim promiſerit, quamuis alioqui ad fundum accedere emptor non poſſit, [5] ſi tamen fundo ſeruitus debebatur, talis venditus intelligendus eſt, qualis pe-

Source : BIU Cujas

nes venditorem fuit, ac proinde cum iure seruitutis, tametsi nihil de seruitute dictum sit. [6] Neque mutabit, quod is, qui à condiuiſo emit, vicinum fundum habeat vię publicæ contiguum, ad quam per fundum ſuum ire poſſit. Cur enim cogatur proprio prædio ſeruitutem imponere, quam ſi alius à condiuiſore emiſſet, pati non cogeretur: [7] aut quid ſi eundem fundum, quem ipſe emit, velit alteri vendere, [8] an idcirco per fundum ſuum hereditarium viam præſtare tenebitur, quod cum ille vtrumque poſſideret, ire agere, & vehere per eum poſſet? Minime. Nec igitur cogendus eſt, vt per fundum ſuum eat, ſi nolit, ne quidem ſi per multos annos ita feciſſe probetur. Numquam enim ex eo, quod quis in ſuo fecit pro arbitrio, ſumi ius poteſt, vt in poſterum idem facere compellatur, [10] præſertim quod ad ſeruitutes attinet, cum nemo rei ſuæ, quandiu ſua eſt, ſeruitutem imponere poſſit. [11] *Ita Senatus* pro fratribus Chardon, contra fratres Ribitel Idib. Decemb. 1592.

1 *l. cum fundo 36. D. de ſeruit. ruſtic. prad.* Facit *l. via 23. § ſi fundo, & §. quacunque, eod. tit.*

2 *d. l. cum fundo. verſ. nec ad rem pertinet.*

3 *l. Mela 14. §. vlt. D. de adim. legat.*

4 Quę videtur eſſe ſententia *l. 4 & l. pen. D. de ſeruit. ruſt. prad. l. pen. D. ſi ſeruit. vindicet.*

5 *d. l. via. §. quacunque, eod. l. in vendendo 66. Digeſt. de contrab. empt. l. tenetur 6. §. ſi tibi, & ſeq. D. de act. empt. l. ſi aqua 47. cum duabus ſeqq.*

6 *l. penultim. D. de euict. l. ſi partem 19. §. 1. D. quemadm. ſeruit. amitt.*

7 Nemo enim cogitur inuitus fundo ſuo ſeruitutem imponere, ſed in eam rem conſenſus requiritur omnium, quorum intereſt, *l. in condendo 8. cum duab. ſeqq. D. de aqua & aqua plun. arcend.* & quibus conſtituta ſeruitus noceret, *l. aqua 4. C. hoc titul.* Nam & ſeruitutis conſtitutio alienationis ſpecies quædam eſt, *l. vlt. C. de reb. alien. non alienan.* nemo autem rem ſuam vendere cogitur, *l. nec quaſi 70. D. de rei vindic. l. non enim 9. D. rer. amotar.* Facit *l. in fundo 38. ad fin. D. de res vindic.*

8 Vtique enim non tam facile emptorem inuenturus eſt fundi, cui nulla ſeruitus debeatur, *arg. l. pen. D. de euict.* præſertim ſi ad eum fundum aliunde nullus pateat acceſſus, *d. l. via 23. quamuis, in fin. D. ruſt. prad.*

9 In ſuo enim faciebat iure dominij, non ſeruitutis, *l. vt pomum 8. D. hoc tit.*

10 *l. ſi certis annis 28. C. de pact. l. operis 31. D. de oper. libert.*

11 *l. vti frui 5. D. ſi vſusfruct. peter. l. in re communi 26. D. vrb. prad. l. cum eſſent 33. §. 1. ruſtic. prad. d. l. vt pomum 8. D. hoc titul. de ſeruit.*

DEFINITIO III.

De ſeruitute amittenda non vtendo, vel vtendo retinenda.

SI tamen tanto tempore per aliorum condiuiſorum fundum ire deſierit, quanto amitti ſeruitus poteſt non vtendo, eſt quod ſibi imputet, nec poſtea vindicare ſeruitutem ei licet. [1] Quod ſi ex contrario ſeruitute vſum condiuiſoré appareat, itémque eum, qui emit à condiuiſore, non quæremus, quanto tempore vſus ſit, nec immemorialis temporis vſum exigemus, [2] qui inueterato noſtrorum errore in ſeruitutum, quas diſcontinuas vocant, [3] preſcriptione requiritur, [4] cum hoc caſu non præſcriptionis, ſed conſtitutionis iure ſeruitus debeatur. [5] Sufficiet igitur ita vſum emptorem aut venditorem, vt non vtendo amiſſa non ſit ſeruitus, adeo vt ſi ex pluribus condiuiſoris aut emptoris heredibus quidam vſi ſint, quidam non, retineatur nihilominus tota ſeruitus, quia nec pro parte amitti poteſt, ſicut nec acquiri. [6] Idemque erit, ſi vnus ex ſociis in fundo communi & ſeruituti & liti eo nomine inſtitutæ renunciauerit. Neque enim cæteris, qui non renunciarunt, ſi communem ſeruitutem vindicent, ea res nocere poteſt. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. Labeo 17. cum l. ſeq. & tot. titul. D. ſi ſeruit. vindicet.* Nec rursum actionem vllam habet eo nomine aduerſus venditorem, *l. in vendendo 66. §. 1. D. de contr. empt.* Nimirum vt Pomponius eo loco ſcribit: Si venditor cum venderet, de ſeruitute fundo debita eum certiorauit. Alioqui ex empto teneri debet ob dolum.

2 *ex l. hoc iure 3. §. ductus aqua, D. de aqua quotid. eſtiu. l. 1. §. vlt. D. de aqua & aqua pluu. arc.*

3 Cum tamen ſeruitutes omnes cauſam continuam habere debeant & perpetuam nullæ diſcontinuam, *l. foramen. 28. D. vrban. prad.* & è contrario continuam poſſeſſionem habere non poſſint, ſed diſcontinuam omnes, *l. ſeruitutes prædiorum 14. D. hoc tit. gener. de ſeruit.*

4 Contra quam ſcriptum ſit *l. ſi quis diuturno 10. D. ſi ſeruit. vindic.* vbi diſertè ſcriptum eſt, diuturnum vſum ſufficere, id eſt longi temporis ad eas quoque ſeruitutes acquirendas, quas noſtri diſcontinuas vocant. Facit *d. l. foramen 28 à cont. ſenſ. D. vrb. prad. l. apparet 5. §. penult. D. de itin. actuque priuat. l. 2. C. hoc titu.*

5 Seruitutes enim pactionibus iuſtiſque conuentionibus rectè conſtituuntur, & acquiruntur *l. 4. D. hoc. tit.*

6 *l. ſeruitus 5. l. aquam 16. verſ. quod ſi plurium, l. vſu 20. cum ſeqq. D. quemadm. ſeruit. amitt. l. pro parte 11. l. via 17. D. hoc. tit.*

7 *l. vnus ex ſociis 34. D. ruſtic. prad. l. per fundum 11. eod. l. 2. D. h. t. l. vlt. D. commun. prad. l. ſi de communi 19. ſi ſer. vind.*

DEFINITIO IV.

Seruitus indefinita ſic interpretanda eſt, vt quam minimo ſeri poteſt incommodo fundus ſeruiens oneretur.

OBſeruandum tamen eſt, per eum ſeruientis fundi locum ſeruitutem conſtitui debere, vbi minore detrimento conſtitui poſſit. [1] quod ipſum ita intelligi oportet, tametſi per longum tempus probetur dominus fundi dominantis ſolitus ire agere per villam aut vineas fundi ſeruientis. Nam licet qua primum ille direxiſſet, ea demumire agere deberet, nec amplius mutandæ ſeruitutis quantumlibet incommodæ poteſtatem haberet, quia ſibi imputet, qui eum ſeruituti locum elegerit, [2] fauorabilior tamen videtur conditio domini prædij ſeruientis, [3] cur non habeat dominus fundi dominantis, quod cõqueratur, ſi modo ſeruitus ei præſtetur, qualis quantaque debita eſt. [4] Nam & conſenſus, qui ex ſola patientia & ob quid non factum inducitur, leuior eſſe ſolet, minorique momenti, quam qui ex facto ipſo, [5] cum tacitus ille videri debeat, hic vero potius haberi pro expreſſo, quandoquidem nihil intereſt verbo-ne an facto quid exprimatur. [6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *l. ſi cui ſimplicius 9. D. hoc tit. gener. De ſeruit. l. ſi via 26. D. ruſtic. prad. iunct. l. ſimithi 21. & ſeq. eod.*

2 *d. l. ſi cui ſimplicius*, vbi Celſus hoc ipſum ex Sabini ſententia ſcribit, *l. certo generi 13. §. 1. ruſtic. prad.*

3 Vt & debitorum omnium fauorabilior conditio eſſe ſolet, *l. Arrianus 41 de obligat. & act. l. fauorabiliores 125 de regul. iur.*

4 *Argum. l. ſi patronum ex debita 44. §. ſi ex bonis, D. de bon. libert.*

5 Nam qui tacet non vtique fatetur, licet verum ſit eum non negare, vt eſt in iuris regula, *l. qui tacet 142. de reg. iur.*

6 *l. non tantum 5. D. rat. rem haber.*

DEFINITIO V.

Quando ſuperioris molendini dominus prohibere poſſit, ne in inferiore loco aliud molendinum extruatur.

SVperioris molendini dominus prohibere non poteſt, ne in inferiore loco alius molendinum extruat, [1] tametſi ex eo futurum ſit, vt ſuperioris reditus diminuatur: [2] Si modo iure ſuo inferioris dominus ædificauerit, ſiue in proprio loco, ſiue in publico, niſi conſtet eo animo ædificaſſe, vt vicino noceret potius, quam vt ſibi prodeſſet, id eſt, ad æmulationem. [3] Sed ſi ex priuilegio ædificauerit, hoc eſt, ex

conceſ-

concessione vel Principis, vel domini feudi, distinguendum est qua ratione superiori vicino noceat.[4] Nam si ob id solum, quod minus frequens superioris molendini commercium futurum sit, prohibendus non est, cum suam quisque possit conditionem meliorem facere, etiam cum alterius detrimento, dummodo citra iniuriam. Si vero ob id quod cursus aquæ impediatur, & ex restagnatione fiat, vt superius molendinum perinde exerceri non possit, prohiberi potest.[6] Sic enim concessio & priuilegium intelligi debet, ne illi qui ius anterius habuit damnum inferatur.[7] Quod si ea construendi posterioris molendini forma ipso priuilegio præscripta sit, quæ restagnationis incommodum adferat, quærendum erit,[8] an qui priuilegium concessit, ius habuerit, talè concedendi, necne. Vt si non habuerit cogatur inferioris molendini dominus opus destruere: si habuerit, nulla in eam rem actio competat,[9] sed tantum aduersus concedentem, si is forte priore concessione se obligauerat, ne alteri in posterum idem priuilegium saltem in prioris molendini præiudicium concederet.[10] Aut si superioris molendini domino permiserat, vt eos, qui in alia siue superiore, siue inferiore eiusdem fluminis parte ædificare vellent, prohiberet.[11] Alioqui non ex eo solo, quod tibi promisero, molendinum ædificare in ripa fluminis, prohibeor aliis ius idem ædificandi concedere, tuo licet incommodo & damno.[12] *Ita Senatus* pro N. de Monteinard, D. de Marcieu, contra fratres Boclier. Et pro iisdem fratribus Boclier, contra Ioannem Marin, 4. Calend. Febr. 1593.

1 *arg. l. cum eo, 9. l. inter seruitutes. 15. D. vrban. prad. l. altius. 8. & l. seq. C. hoc titul.*

2 Quia ex eo, quod quis in suo iure faceret, teneri non potest licet per consequentiam alteri noceatur, quia nec debet videri damnum facere is, qui eo veluti lucro, quo adhuc vtebatur, prohibetur vt eleganter Vlp. ait *in l. Proculus, 26. D. de damn infect.* Facit *l fluminum, 24. §. vltim. eod. l. nemo damnum, 251. de reg iur.*

3 Nam ad æmulationem ædificare nunquam licet, ne quidem pro ornanda ciuitate, *l. 3. D. de operib. publ.* Sic nec ædificatio per vicini inuidiam interrumpi debet, *l. penult. §. & hoc quidem 7. C. de ædif. priuat.*

4 Distinctio est Baldi, quem vide *in l. si manifeste, 7. C. hoc tit.*

5 *d. l cum eo, d. l. inter d. l. latius, d. l. fluminum, §. vlt & dict. l. Proculus, 16. de damn. infect.*

6 *l. 2. §. idem Labeo scribit si quis in suo, 28. D. ne quid in loc. publ. l. 1. §. sed apud 6. D. de aqua & aqu. pluu. arc.* Nam sic debet quis meliorem rem suam facere, ne vicini deteriorem faciat, *d. l. 1. §. sed & fossas, eod. l. sicut autem 8. §. Aristo, D. si seruit. vindicet l. quidam. 13. vrb. prad. l. 11 qui in puteum, 11. §. vlt. D. quod vi aut clam.*

7 *l. 2. §. si quis à Principe, D. ne quid in loc publ. l. sed cum ab herede. 11. D. ad SC. Trebell.*

8 Inanis enim & vacua est voluntas, cui iuris potentia non assistit, vt Bald. dicebat *ad l. 4. D. de acquir. hered.* nec potest vllum effectum habere permissio facta per eum, qui non habuit ius permittendi in præiudicium alterius, *l per fundum, 11. l. vnus ex sociis, 34. D. rust. prad.*

9 *d. l. 2. § si quis à Principe*, in illis verbis, *Nisi forte quis hoc impetrauerit, D. ne quid in loc. public.*

10 Non enim, nisi in personam actio est eiusmodi contractu, *arg. l. si sterilis, 21. § sed etsi ita. D. de act. empt. l. quoties, 15. C. de rei vindic.*

11 Quo etiam casu persona tantum promittentis obligatur, nec impeditur translatio iuris ædificandi, ex permissione ab eodem facta, cum nō eo minus maneat ipse dominus, quia nec sibi potest quis eam legem imponere, *l. pen. D. de pact. l. quod autem, 7. § vxori. D. de donat. int. vir. & vxor. l. Lucius Titius 40. D. de fidei. libert.*

12 Esset enim hoc molendino tuo seruiturem acquirere, quod nisi expressim factum sit, nunquam in dubio præsumi debet, *l. penultim. D. de euict. l. qui vti optima, 90. D. de verb. significat.*

DEFINITIO VI.

Negatoria de seruitute agere potest is etiam, qui nouum opus facientem non prohibuit, cum posset per nunciationem, nec intra annum ad tollendum opus interdicto egit.

QVi passus est inferius molendinum, aut superius construi, ex cuius ædificatione suo præiudicium fiat, non idcirco prohibetur agere, vt vicinus, cui ædificandi ius non fuit, opus demoliri cogatur:[1] nisi expressim ipse ædificanti consenserit,[2] aut per lōgi temporis patientiam ius suum remiserit:[3] quamuis imputari ei possit, cur non nunciauerit nouum opus. Non enim sicut facta nunciatio tuetur ius nunciantis,[5] sic omissa facere debet, vt iure ædificasse videatur, qui ædificandi ius non habuit.[6] Supererit igitur infra decennium de iure & proprietate quæstio,[7] licet post annum controuersia possessionis nō admittatur.[8] Sane hactenus nocebit agenti taciturnitas, quod si postea iubeatur is, qui nouum opus fecit, illud destruere, eoque nomine in id omne, quod actoris interfuit, condemnetur, impunita tamen erit pro toto eo tempore, quo actor tacuit,[9] nec nisi à die litis contestatę id, quod interest præstabitur[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quasi quod clam factum sit, ab eo scilicet, qui existimauit aut probabiliter existimare debuit, sibi factam iri controuersiam, si non illi ipsi denunciauerit, à quo controuersiam timere potuit, *l. altius, 8. ibi, vi vel clam fecisse conuincatur, Cod. hoc tit. iunct. l. 3. §. vltim. l. 4. & 5. in princ. p. D quod vi aut clam.*

2 Quo casu non potest aduersarius vi aut clam fecisse videri, qui aduersarij consensum habet. Nec enim volenti fit fraus vel iniuria, *l. quod autem, 6. §. præterea, D. quæ in fraud. credit. cum similib.*

3 Quod contingit, si eo sciente per longum tempus in illo statu res manserit, quoniam scientia illa purgat clandestinitatem vt ita dicam; quæ ab initio in ipso opere faciendo interuenerat, *l. 2. Cod hoc tit.* Alioqui nullo tempore posset quis prædio suo acquirere seruitutem ex ea re, quā ab initio, aut vi, aut clam fecisset, *l. si quis diuturno, 10 D si seruit. vindic. l. 3. §. illud sciendum quod vi aut clam.*

4 Potuit enim, *l. 1. & tot. tit. De oper noui nunciat.*

5 Impediendo ne fiat, quod nōdum factum est, *d. l. 1. §. 1. iunct. §. opus nouum & seqq.*

6 Sed hactenus sibi nocet, qui negligens fuit in nouo opere nunciando, vt remittendus sit ad interdictum, quod vi aut clam factum erit vt restituatur, *dict. l. 1. §. 1.* Cæterum sumptibus suis opus tollere cogitur, qui vi aut clam ædificauit, *d. l. altius, 8. & l. si in ædibus 9. C. hoc tit.*

7 *d. l. 2.* in illis verbis, *si ante id spatium. C. eod.*

8 Interdicta enim fere omnia sunt annalia præsertim illud, Quod vi aut clam, *l. semper 15. §. hoc interdictum. ff. tit. quod vi aut clam, l. Antaus, 14. D. de aqua & aquæ pluu. arc.*

9 Scilicet, cum agitur post annum de iure habendi ædificatum, non de possessione. Nam si intra annum agatur de possessione per interdictum tanti lis æstimanda est, quanti actoris interest opus factum non esse, *d. l semper, § hoc interdicto.*

10 Quia iudicium singulare est, in quo non veniunt accessiones & præstationes, nisi à die litis contestatæ exemplo vindicationis, *l. vtique 16. l. præterea, 20. l. Iulianus, 17 §. 1. & pass. De rei vindic.*

DEFINITIO VII.

Generalis concessio subsequens non extenditur ad ea, quæ prius fuerant specialiter prohibita.

PErmiseram tibi, vt in ripa fluminis ædificares quicquid velles, & pro arbitrio, præterquam molendinum. Si postea permisero, vt in fundo tuo ripæ proximo, cuius dominium directum ad me pertinebat, columbarium extruas, aliaque omnis generis ædificia, siue voluntaria, siue necessaria, non tamen videor permisisse, vt molendinum ædifices, quoniam generalis concessio ad ea extendi nunquam debet, quæ specialiter prohibita sunt,[1] sed speciali in eam rē voluntate opus est:[2] præsertim si ex eiusmodi molendini constructione futurum sit, vt vel mihi vel alteri,

Source : BIU Cujas

maxime qui ius anterius à me habeat, damnum inferatur.[1] Nec ad re pertinebit, si obiicias in meapotestate fuisse legem apertius dicere. Neq. enim apertius dicere debui, qui iam antea satis aperte dixeram, & potius imputari potest tibi, qui speciali concessione indigebas, cur non eam apertius impetraueris.[2] Quare nec aliud erit, tametsi proponas fore vt secundum hanc interpretationem generalis illa concessio tibi inutilis futura sit.[6] Semper enim damnum concedentis, & alterius cuiuslibet exceptum intelligi debet.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. vxorem* 15. vbi nostri notant. *C. de nupt.* Vide omnino *l. si mihi*, 20. *D. rustic. prad.* vbi est textus satis accommodatus.

2 Concessio enim generalis non alia continet, quam quæ concedens fuerat verisimiliter permissurus, *l. qui peculij*, 46. *Dige. de pecul. leg. obligatione.* 6. *D. de pignor. leg. filiusfamilias*, 7. *D. de donat.*

3 *Arg. l.* 2. §. *merito*, & §. *si quis à Principe, nequid in loc. publ.*

4 *Ex l. veteribus* 39. *D. de pact. l. Labeo*, 21. *D. de contr. empt.*

5 *d.* § *si quis à Principe*, ibi, nisi forte quis hoc impetrauerit.

6 Etsi non facile capienda est illa interpretatio, *l. Titia*, 34. §. 1. *de leg.* 2.

7 *l. præses*, 6. *C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Cui incumbat onus probandi, agenti ne confessoria, an agenti negatoria?

NEgatoriam actionem proponenti ita demum incumbit onus probandi si fateatur aduersarium esse in quasi possessione seruitutis, aut si de eo constet alia ratione.[1] Alioqui cum vnaquæque res præsumatur libera,[2] exigenda erit probatio ab eo, qui confessoria nitetur.[3] Idque multo magis si aduersus agentem de damno dato ob vsurpalam seruitutem reus confessoriam proponat per modum exceptionis, actor vero negatoriam per modum replicationis. Reus enim in exceptione actor est.[4] Quanquam & in actione de seruitutibus, siue confessoria, siue negatoria id perpetuum est, vt vterque sit & actor & reus.[5] Quid ergo si negatoriam exercens fateatur quidem aduersarium iuisse, duxisse iumentum vel vehiculum, aut quid aliud fecisse, quod soleat fieri iure seruitutis, sed tamen dicat id factum vi aut clã, aut precario, aut iure familiaritatis? Exigetur omnimodo probatio ab actore,[6] quoniam huiusmodi confessio licet scindi non possit[7] sufficit tamen ad tollendam illam præsumptionem iuris,[8] quę facit vt omnia pro liberis habeãtur, saltem ad transferendum onus probandi in actorem.[9] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Caroli Vernat affinis mei, & Antonij de la Cuaz 3. Cal. April. 1593.

1 Puta ex instrumentis, aut denique quolibet alio modo.

2 *l. cum eo*, 9. *D. de seruit. vrb prad. l. altius*, 8. *C. hoc tit. l.* 4. *D. de iustit. & iur.* Afflict. *decis.* 267. *nu.* 4.

3 Guid. Pap. *quæst.* 28. *ad fin.*

4 *l. in exceptionibus*, 19. *D. de probat.* iunct. *l. præced. eod. tit. l.* 1. *D. de except.*

5 §. *aque.* vbi Ioan. Faber. *Instit. de action.*

6 Non solum, quia actor & petitor est; id enim est partes petitoris sustinere, vt dicebat Africanus *in l. si priusquam*, 15. *in fin. D. de oper. noui nunciat.*) sed etiam quia præsumptionem habet contra se, ne delicti præsumptio capiatur, *l. merito*, 51. *D. pro socio.* Delictum enim est, si quid vi aut clam fiat. Precarium autem cum ad donationem proxime accedat, *l. interdictum*, 14. *Digest. de precar.* præsumendum etiam non est, *l. siue possidetis*, 6. *Codic. de probat.*

7 Styl. Senatus nostri, *artic. ex l. si ita stipulatio*, 39. *in fi. D. de oper. libert. l. nam absurdum*, 7. *D. de bon. libert.*

8 Maior enim præsumptio vincit minorem, *l. cum de indebito*, 25. *De probat. l. Nesennius*, 34. *D. de negot. gest.* & aliis vulgaribus.

9 Is enim est effectus fortioris præsumptionis, vt probandi onus transferat in aduersarium, *l. alimenta*, 11. *C. de nego. gest. l. si chirographum*, 24. *D. de probat.*

DEFINITIO IX.

Quid allegare & probare debeat, qui seruitutem aut immemorialem aut aliam petit.

QVi intendit se suosque auctores per fundum tuũ fuisse tanto tempore, vt initij memoria non extet,[1] non cogitur probare, at ne allegare quidem factum id iure seruitutis, cum immemorialis ipsa possessio ius præbeat, & sit loco tituli constituti.[2] Tanti siquidem temporis lapsus omnem omnino præsumptionem excludit violentæ aut clandestinæ, aut precariæ possessionis.[3] Qua præsumptione cessante necessario fit consequens vt iure suo vsi sint, qui per fundum tuum iuerunt,[4] quod ius porro aliud esse non potest quam seruitutis.[5] Aliud est si quis diuturno tantum vsu, id est, decennij vel vicennij nitatur ad vindicandam seruitutem. Neque enim sufficit ad obtinendum allegare vsum tanti temporis, nisi allegetur etiam ius seruitutis.[6] Sed tamen ad id probandum cum perdifficilis sit probationis,[7] & vt cætera omnia, quæ in animo potius, quam in facto ipso consistunt,[8] sufficiet testes dicere, eam vocem & famam fuisse publicam, vt qui per fundum tuum ibat, toto eo tempore iure suo ire crederetur. *Ita Senatus* in causa Dn. Antonij Charpenei compatris mei obseruandiss. Senatoris meritissimi & eruditissimi & Syndicorum de Verdon, 6. Id. Nouemb. 1594.

1 De quo vide Paulum ad Labeonem, *in l. si arbiter*, 28. *D. de probat.*

2 *l.* 1. § *vlt. D. de aqua & aqu. pluu. arcend. l.* 3. §. *ductus aquæ D. de aquæ quotid. & æstiu.*

3 Nam & præsumitur regulariter bona fides in possidente, *l. pen. C. de euict.* Alciat. *De præsumpt. præs.* 5.

4 In dubio enim iure suo quis fecisse credendus est potius, quam alieno, *d. l. merito*, 51. *D. pro socio.*

5 Nihil enim iuris in alicna re habere quisquam potest, nisi cuius personæ vel prædio res illa seruiat. Ius enim omne reale aut est dominij, aut pignoris, aut seruitutis. Nisi proponas itum fuisse, quasi per viam publicam, *l. vlt. D. quem. seruit. amit.* Iunge *l. vlt. D. de itin. act. priuat.* Item intellige: Nisi aliqua sit probatio aut præsumptio libertatis in contrarium, pura si is, contra quem allegatur præscriptio, habuerit perpetuo, aut variis intermediis temporibus in domo ianuas vel fossas in agro ad introitum & exitũ pro arbitrio prohibẽdũ, quo casu possessio præsumitur fuisse ab initio vitiosa id est, vel violenta vel clandestina, vel precaria. Sufficit autẽ vt ab initio talis fuisse probetur vel præsumatur ad hoc vt vitiũ possessionis perpetuo durare intelligatur, atq; ita præscriptio etiã immemorialis impediatur, *l.* 1. §. *idẽ Labeo*, *l.* 3. §. *illud. scendum*, *l. vim facit*, 19. §. 1. *D. quod vi aut clam*, iunct. *l. nam etsi ramos* 9. § *vlt.* & *l. vlt.* § *si quis. eod.*

6 Id est, si vsum via vel itinere, vel alia seruitute, non vi, non clam, non precario, sed iure seruitutis, *l. si quis diuturno*, 10. *D. si seruit. vindic. dic. l. vltim. D. quem. seruit. amitt. dict. l. vlt. de itin. act. priuat.*

7 Nam in iis quæ difficilioris sunt probationis leuiores probationes admittuntur, *leg. non omnes*, 5 §. *à barbaris. D. de re milit.*

8 In quibus ideo solet plerumque sufficere iusiurandum, *le thesaurus*, 15. *D. ad exhib. l. cum plures*, 15. *ad fin. De reb. auctor. iudic. possid.* Facit *l. dolum*, 6. *Cod. de dolo*, *Auth. at qui semel, Cod. de probat.*

DEFINITIO X.

De prohibitione facta ad interrumpendam præscriptionem seruitutis.

DIci solet interrumpi præscriptionem seruitutis naturaliter per contradictionem & prohibitionem eius, aduersus quem præscribebatur,[1] sed id tamen intelligi debet, si prohibitio effectum habuerit.[2] Alioqui si prohibitus & in seruitute perseuerauerit, tanto fortius erit ius præscribentis.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.* 1. iunct. *auth. malæ fidei*, *C. de præscript. long. temp. l.* 2. & 3. *C. de annal. except.*

Source : BIU Cujas

2 *Arg.l.vlt.D.de itin.actuque priuat.* in illis verbis, *sed si prohiberetur non facturus.*

3 Aliud est, quod dicimus in iuribus negatiuis præscribendis non incipere præscriptionem currere, nisi ex die prohibitionis & contradictionis. Tunc enim is qui prohibet præscribit. Et quãdiu non prohibuit, potest aduersarius dicere, se non fecisse id, de cuius faciendi vel non faciendi iure disputatur potius, quod facere noluerit, quam quod non potuerit: sane prohibitionem omni casu effectum habuisse necesse est, *l.15. l.31. D. verb. prad.*

DEFINITIO XI.

De seruitute pascendi pecoris toti vniuersitatis alicuius territorio acquisita, an & quomodo in alios transferri possit.

PAscendi pecoris seruitus,[1] cum prædij sit non personæ,[2] alteri acquiri non potest, quam qui prædiũ habeat,[3] Sed finge vniuersitati ius illud quæsitum esse, vt quisquis est ex vniuersitate ius illud habeat depascendi sui pecoris in alieno[4] fundo, an singulis permittetur, vt ius suum transferant in alium, qui non sit ex eadem vniuersitate? Minime. Quoniam sicut ab initio acquiri non potest seruitus sine prædio,[5] ita nec quæsita transferri sine prædio cui debetur.[6] At neque ad eam transferendam sufficiet alienari fundum aliquem, qui in eius municipij territorio situs sit, ne alioqui facile sit eiusmodi fraudis commento, non solum fundi seruientis, sed etiam cæterorum qui ex vniuersitate sunt ius imminuere,[7] cum quo pauciores ius illud seruitutis habituri sunt eo pretiosius ipsis & commodius id futurum sit. Igitur dicendum est, sicut toti vniuersitatis territorio quæsita videtur seruitus, non huic aut illi prædio,[8] ita non nisi cum vniuersitate bonorum seruitutem hanc in alium transferri posse:[9] si secus factum sit, personalis tantum quædam concessio facta, nõ etiam seruitus translata videbitur.[10] Ideoque non confessoria aut negatoria de seruitute actio stipulanti competet, sed in persona duntaxat illius qui concesserit, si eiusmodi iuris controuersiam patiantur.[11] *Ita Senatus* pro D. de Mandolle, contra fratres Parchet, 5. Id. Ianuar. 1595.

1 De qua *in l.3. in princ. D. de seruit. rustic. prad. l. testatrix*, 20. §. 1. *D. si seruit. vindic.*

2 Si prædij fructus maxime consistat in pecore, *l. pecoris*, 4. *D. de seruit. rustic. prad.* Adde *l. si mihi*, 20. §. *vlt. eod.*

3 Seruitutes enim siue vrbanorum, siue rusticorum prædiorum, licet sint incorporales, tamen corporibus accedunt, vt Paulus loquitur *in l. seruitutes*, 14. *D. hoc titul.* Facit *l. fœdes*, 32. §. 1. *D. vrban. prad. l. Mela*, 14. §. *vlt. de alim. legat. l. 1. in fin. D. communi. prad.*

4 Nam & fundo municipum seruitus acquiri potest, *leg. non dubito*, 12. *D. hoc tit.*

5 *d. l. 1. in fin. commun prad.*

6 *l. via constituta*, 23. §. *si fundus, & §. quacumque. D. rustic. prad. l. cum fundus*, 12. *D. commun. prad.* Imo nec sine fundo retineri potest seruitus, quæ semel prædio quæsita fuit, *l. pro parte*, 11. *D. hoc titul. l. si sub una*, 39. *De verb. obligat.* tametsi etiam inutilem seruitutem sibi quem excipere & retinere in fundo alienando nihil vetet, *l. ei fundi*, 19. *D. hoc tit. l. venditor*, 13. *D. commun. prad.*

7 Quorum neutrum permittendum est, *l. certo genere*, 13. §. 1. *l. Quintus*, 15. *D. rustic. prad.* l. 3. §. *is qui aqua, D. de aqua quotid. & æst. l. cuius ædificium* 24. *D. verb. prad.*

8 *d. l. non dubito*, 12. *D. hoc tit.*

9 *d. l. testatrix*, §. 1. ibi, *sed nonnulli ex his qui hoc ius habebant prædia sua illa propria venumdederunt, D. si seruit. vindicet.* Obstat tamen, quod ibidem subiungit Scæuola. Si tantum pars illorum propriorum fundorum legato ad aliquem transmissa sit, hoc quoque ius cessurum legatario, nisi dicas, quod & verum est non municipium, sed plurium ex municipibus prædiis acquisitum fuisse apud Scæuolam ius pascendi pecoris, & aliud iuris esse si tota vniuersitas suis omnibus prædiis id ius stipulata esse proponatur.

10 *Vt in specie, d. l. Mela*, 14. *in fin. D. de aliment. legat.*

11 *Vt in specie, l. cum essent*, 31. §. 1. *D. rustic. prad. l. venditor, in princ. D. commun. prad. l. vlt.* §. 1. *De contr. empt.*

TIT. XXV.

FAMIL. ERCISCVND.

DEFINITIO I.

Per diuisionem hereditatis non præiudicatur fideicommisso conditionali, quod nec expressim repudiari posset.

PEr diuisionem hereditatis inter fratres aliosve coheredes factam, vix vnquam credendum est, renunciatum fideicommisso, cuius dies postea cesserit:[1] nec si ex diuisionis instrumento aliterve appareat visa lectaque verba testamenti, quo fideicommissum relictum proponitur.[2] An quid generaliter iuri competituro difficilius renunciari possit, quam competenti,[3] vt vulgo creditur? Minime. Sufficit enim subesse causam de præterito, quomodo nostri loquuntur, vt iuris competituri hac parte eadem ratio sit, quæ iam competentis.[4] An quod remittendi per diuisionem fideicommissi causa nulla sit, portionibus iam aliunde æqualibus constitutis?[5] Atqui causa illa vel vna sufficit inter fratres, siue simplex siue reciprocum fideicommissum fuerit, vt fratrum concordia remoto captadę alterius mortis voto improbabili retineatur.[6] Ratio igitur verior hæc est, quod conditionale fideicommissum ante conditionis euentum non quacunque voluntate remitti potest, quando nec expressa repudiatione posset, sed pacto duntaxat, & cõsequenter expresso,[8] vt aliquid sit, propter quod vtiliter remissum videri debeat potius, quam inutiliter repudiatum.[9] Quare nec ad rem pertinebit, quod vulgares illæ clausulæ diuisionis instrumento inseri solitæ adscriptæ sint, de non veniendo contra diuisiones huiusmodi perpetuas & irreuocabiles: Iure & titulo perpetuo & irreuocabili: Pleno iure: præstito iuramento rata & firma perpetuo manere: nunquam contra facere vel dicere, & cæteræ si quæ sunt similes,[10] quia nec sufficit coheredes remittere fideicommissum voluisse, nisi eo modo voluerint, quo potuerunt.[11] *Ita Senatus* pro Dn. de Chastillion, contra Dominas de Bouuant, & d'Aiguebelete, Prid. Non. Iun. 1588. & in alia de qua SC. 5. supr. de pact.

1 DD. *ad l. qui Romæ*, 122. §. *duo fratres*, D. *de verb. oblig.* De cuius tamen loci lectione & sententia scribam in Chiliade, *De error. pragmat.*

2 Alioqui ea ratio transactionem impedit, quod de his controuersiis quæ ex testamento proficiscuntur, neque transigi, neque exquiri veritas aliter potest, quam inspectis cognitisque verbis testamenti, *l. de his*, 6. D. *de transact. l. 3. §. 1. l. non est ferendus.* 12. *eod. l. 1. D. testam. quemadm. aper.*

3 *Argum. l. qui superstitis*, 94. D. *de acquirenda hereditate, l. si quando* 35. §. *illud, & §. generaliter, C. de inof. testam.*

4 Bart. *in d. §. duo fratres, num.* 1. Ial. *ibid.* qui dicit esse communem, Alex. *cons.* 11. *vol.* 2. Crauet. *cons.* 24 *num.* 8.

5 Solet enim fauorabilior esse dispositio, per quam liberi ad æqualitatem reducuntur, *arg. l. inter filios*, 11. D. *hoc tit.* iunct. *l. maioribus.* 3. *C. commun. vtriusque iudic.*

6 *l. de fideicommisso*, 11. *C. de transact. l. 1. C. de pact.*

7 *l. si ita sit scriptum*, 45. §. *si subconditione, de legat.* 2. *l. sotios.* 81. *D. de acquir. hered.*

8 Non enim fieri potest per pactum tacitum, quod nuda voluntate fieri nequit. Neque nouum est, minorem esse vim taciti quam expressi, *vulg. iurib.*

9 Aliud enim est remitti spem fideicommissi, aliud repudiari. Conditionis incertum remitti potest, vt loquitur *l. 1. C. de pact.* Ius quod nondum competit repudiari non potest. *l. qui potest*, 174. §. 1. *De regul. iur.* Facit *l. pen. futura actionis*, 3. *C. de donat.*

10 Licet vulgo plerique Doctorum contra sentiant, *ad d. §. duo fratres*, Bald. *cons.* 89. Corneus *cons.* 102. Alexand. *consil.* 188.

l. ib. 1. & conſ. 8. lib. 5. Socin. *conſ. 4. lib. 4.* Dec. *conſ. 11. circ. fin.* Crauet. *conſ. 24. nu. 8.*

11 Inanis enim eſt voluntas, cui iuris potentia non aſſiſtit, vt dicebat Baldus *ad l. 4. D de acquir. hered.* Ideoque accidit ſæpenumero, vt quis, dum non vult, quod poteſt, nec poſſit quod velit, *l. quoties, 9. in princ. D de hered. inſtit. l. multum 6. in fin. Cod. ſi quis alter vel ſibi.* Mihi tamen ſemper probabilius viſum eſt ex ſola diuiſione facta, inter coheredes prohiberi eum, qui ex ipſis fideicommiſſarius reperitur, ne vnquam fideicommiſſum petere poſſet, ſi non id ſpecialiter exceperit, non quaſi diuidendo cenſendus ſit repudiaſſe fideicommiſſum, quod nec expreſſim repudiare potuit, tametſi noluiſſet, vt ait Definitio. Sed quia ſi alius fideicommiſſum peteret, atque ita coheredum portiones euinceret, non eam quæ eſſet ſua ipſe de euictione teneretur, quam vtique inter coheredes præſtari certum eſt exemplo emptionis, cuius vicem diuiſio obtinet, *l. 1. C. commun. vtriuſque iudic. l. ſi filia. 20. §. ſi pater, D. hoc. tit.* ſicut & ſi vnam rem ex iis, quæ alicui ex coheredibus obtigiſſent, creditor quidam euicciſſet, *l. rem pignori, 28. l. pater familias, 33. l. ex parte, 39. §. vl. D. eod. l. cùm pater 77 §. euictis vbi not. De leg. 2.* Multo minus igitur audiendus eſt is ipſe, qui diuiſit, ſi eorundem bonorum licet ex alia cauſa mouere velit quæſtionem. Nam nec poſſet illo etiam caſu quo alioqui de euictione non teneretur, *leg. etſi is, 10. D. diſtract. pignor.* Facit *l. vindicantem, 17. De euict. cum concord.* Scribam latius in Chiliade *de error. pragmat.* Sane pro hac noſtra ſententia textus eſt non obſcurus, *in dict. §. duo fratres*, ad quem nihil aliud reſpondere noſtri poſſunt, quam quod aiunt iudicem in illa ſpecie ex aliis argumentis, quam ex diuiſione motum fuiſſe, vt fideicommiſſo renunciatum pronunciaret, nullo tamen allato argumento.

DEFINITIO II.

De modo diuidendæ hereditatis, per ſortem aut per electionem.

SI in diuidenda inter fratres hereditate quæratur, quis portiones cõſtituere debeat, nec ſorti, vt plerumque ac ſæpius fit, rem committi velint:[1] cæteris quidẽ paribus præferri debet is, qui maior natu eſt,[2] ſed ſi minor annis maiorem rerum hereditariarum, earumque pretij notitiam habeat, præferendus eſt.[3] Nam & ob eam cauſam ſenior præferri ſolet, quod veriſimile ſit magis eum ſcire, quomodo fieri commodius diuiſio poſſit.[4] Illud tamen perpetuo obſeruatur, vt conſtitutis ab altero portionibus alterius ſit electio, ne qua in re alterutri[9] captio vlla ſit.[5] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio in cauſa D. Martelli Epiſcopi Nicienſis, & N. Lamberti Chamber, 4. Id. Febr. 1589.

1 Poteſt enim hoc ſorti committi, *l. 2. Cod. quand. & quib. quarta pars, lib. 10. tit. 34.* vt & alia pleraque, de quibus vide *l. 5. Digeſt. fami. erciſc. l. 3. in princip. C. commun. de legat. l. ſed cum ambo, 14. D. de iudic. l. generaliter, 24. §. quid ergo, 17. D. de fideic. liberi. Nouell. 162. cui tit. eſt, Sacr. form. tranſ. ca. 3. ad fin. & §. optionis 23. Inſt. de leg.*

2 *Arg. cap. 1. Extr. de paroch. & parochiana.*

3 Panorm. & cæteri Canoniſt. *in d. cap. 1.*

4 Vide omnino Mynſing. pluribus hæc tractantem *lib. 4. obſer. cap. 17.*

5 Alioqui iudex in ſua cauſa conſtitueretur, qui eligeret ex partibus quas ipſe feciſſet contra, *l. Iulianus, 17. de iud. l. vnic. C. ne quis in ſua cauſa.*

DEFINITIO III.

Diuiſio bonorum communium in vna prouincia differri non debet ob id, quod in alia prouincia quædam ſint communia. ſi non ſteterit per actorem, quo minus illa etiam diuiderentur.

SI defuncti bona in diuerſis prouinciis ſita proponantur, & heres qui in vna habitat contra coheredem agat in alia, vt bonorum quæ in ea coheredis prouincia ſunt diuiſio fiat,[1] non poteſt is, qui conuenitur diuiſioni moram facere ob id ſolum, quod nondũ diuiſa ſint cætera, quæ in actoris prouincia ſunt,[2] aut quod nondum conſtet, quænam illa ſint:[3] ſemper enim diuiſio facienda eſt rerum, quas & hereditarias & communes eſſe apparet, tum inquirendum, an alibi res ſint, quas diuidi etiam oporteat.[4] Niſi per actorem ipſum ſteterit, quo minus rerum communium, quas in ſua tenet prouincia, diuiſio iam facta ſit, neque enim audiendus eſſet, qui à coherede id exigeret, quod prior ipſe ex parte ſua præſtare ſine cauſare cuſaſſet.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Arbitrium enim familiæ erciſcundæ, vel vnus petere poteſt, & vnus cæteros apud iudicem prouocare, *l. arbitrium 43. D. hoc tit.*

2 Siquidem familiæ erciſcundæ iudicium amplius, quam ſemel agi poteſt, dummodo cauſa cognita. Et quamuis cauſa ſæpius agendi non eſſet, tamen ſi quædã res indiuiſæ relictæ eſſent de iis communi diuidundo agi poſſet, *l. ſi filia 20. §. familia, l. inter coheredes, 44. eod. tit.*

3 Nam ſi quid contendis ex hereditate mihi tecum commune eſſe, quod ego ex alia cauſa meum proprium eſſe dico, id in familiæ erciſcundæ iudicium interea non venit, *l. ſi quid contendis, 45. eod.*

4 Ne liquidæ petitioni & cognitioni per non liquidam mora fiat.

5 *Arg. vulg. §. offerri, leg. Iulianus, 13. D. de action. empt.* Intellige niſi nunc conſenturet, vt de iis rebus omnibus apud eundem iudicem nunc ageretur, *l. 1. & 2. D. de quib. reb. ad eund. iud. eat.*

DEFINITIO IV.

In familiæ erciſcundæ iudicio ſeruanda eſt ea hereditatis diuiſio, quam pater tabulis dotalibus fecit.

EX facto proponebatur, Claudium Chamoux, cũ tres haberet filias, primogenitæ nubenti ducenta dediſſe dotis nomine, vltra tertiam hereditatis partem, in qua heredem ipſam inſtituerat, ex poſtfacto autem cum donationis pœniteret, declaraſſe voluntatem ſuam eſſe, vt ex æquis portionibus filiæ ſuccederent, nec primogenita præcipui quicquam haberet. Placebat, ſi aliud nihil fuiſſet, non eo minus filiam primogenitam habere dotem præcipuam debere: propterea quod nec reuocari donatio potuiſſet, quæ facta fuerat in contractu matrimonij,[1] nec ea ſalua ſeruari, aut induci æqualitas inter filias.[2] Idemque dicẽdum fore, ſi cæteris filiabus pater permiſiſſet, vt ſe mortuo parem pecuniæ quantitatem ex hereditate perciperent, antequam familiæ erciſcundæ iudicium ſuſcipere cogerentur. Quoniam ea permiſſio nullius momenti eſſet,[4] vtpote collata in id tempus, quo dotalis conſtitutio præueniſſe cauſam prælegati videretur.[5] Nec aliud admittendum, ſi cogitatione futuræ ſucceſſionis officium arbitri diuidendæ hereditatis pater præueniendo voluntatem ſuam quocunque indicio vltimæ voluntatis declaraſſet.[6] Non enim ſimplex illa & inter viuos donatio dicenda eſſet, ſed potius ſupremi iudicij diuiſio.[7] Sed cum illam poſtremã eandemque priorem volũtatem pater irreuocabilem eſſe voluiſſet, adeoque iuriſiurãdi vinculo obſtrinxiſſet,[8] viſum eſt valere eam debere iure ſimplicis donationis,[9] ideoque officium arbitri in diuidenda hereditate tale eſſe debere, vt filiam primogenitam cogat, vel dotem ſuam conferre, vel quod effectu idem eſt pati, vt parem quantitatem ſorores eius præcipuam habeant. Sed hoc ita, ſi facta ſororibus donatio extra contractum matrimonij inſinuata ſit, quandoquidem aliter non valet, ne quidem inter liberos.[10] *Ita Senatus* in cauſa, de qua SC. 27. & 28. ſupr. De inoff. teſtam. 78.

1 Quibus verbis non ſolum inſtituta eſſe filia, ſed ipſa etiam inſtitutio doralibus tabulis confirmata videbatur. Nam dictio *vltra* eſt implicatiua, vt & illæ, *præter hoc amplius*, habetque vim, vt loquuntur, repetitiuam cum omnibus ſuis qualitatibus, *l. quæſita 3.* vbi Bart. *De dot. releg. l. Seio, 10. §. vxori de ann.*

Source : BIU Cujas

ann. legat. l. si pure, 54. vbi etiam Bart. *de leg.* 3. præsertim, vt vtrumque determinabile in eadem clausula positum, & adidem datæ dotis verbum relatum, qualiter & conformiter per eiusmodi verbum determinetur, *vulg. l. iam hoc iure*, 4. *D. de vulg. & pupill. substit.*

2 *l. perfecta*, 4. *C. de donat. quæ sub mod. l.* 2. 3. 5. *& tot. tit. C. de revoc. donat.* Huiusmodi enim conuentiones, per quas datur hereditas fauore matrimonij, valent ex consuetudine, etiamsi non sint iuratæ, multo magis si iuratæ proponantur. Masuer. *in praxi, Tit. De societ. vers. item licet institutio testamentaria*, Didac. Couarr. *in repet. capit. quamuis pactum, de pact. in* 6. *in initio.* 3. *part. num.* 2.

3 Etsi multo fauorabilior est conuentio, qua promittit pater sibi ex æquo futurum heredem filium, De qua extat *Nouell constit* 19. Leonis, cui titulu sest, De pacto paterno, Ex æquo heredem futur. filium.

4 Filia scilicet abstinente à iure successionis testamentariæ, vt & in *l. pater pen. D de collat. dot.* & succedente ex vi & potestate conuentionis matrimonialis.

5 Vt Papinianus loquitur, licet in specie dissimili, *in l. si is qui mihi* 28. *D. de iur. fisc.*

6 *Vt in l. quoties*, 10. *l. si cogitatione*, 11. *l. vlt. C hoc tit.*

7 Vt Vlp. ex Papiniano scribit *in l. si filia* 20. *§. si pater*, *D. eod.* Facit *l. si paterfam.* 33 *l. ex parte* 39. *§. vlt. eod.*

8 *Vt in l. cum pater* 77. *§. filius matrem, de legat.* 2.

9 *Ex l. vbi ita donatur*, 27. *D. de mort. caus. donat.*

10 Imo nec ad æqualitatem inducendam inter liberos, quia lex nostra prouincialis non distinguit, nec alias donationes excipit, quam quæ fiunt in contractu & fauore matrimonij.

DEFINITIO V.

De diuisione paternæ hereditatis facta inter fratres præsentes, vno ex fratribus eodemque coheredе absente.

TRes fratres absente quarto, eodemque patris in virilem partem coherede,[1] paternabona in tres portiones diuiserant, nulla absentis mentione facta, ac si iam tum decessisset.[2] Primus deinde portionem secundi emerat, ductaque vxore à qua dotem in pecunia numerata acceperat, moriens testamento bona sua omnia immobilia vxori pro dote, & compensandi animo legauerat.[3] Tertium fratrem ex reliqua hereditate instituerat: Tertius adita fratris hereditate, passusque viduam immobilium possessionem legati iure retinere, postea mutata voluntate, vt ei controuersiam faceret, petierat à iudice dari se curatorem bonis quarti absentis.[4] Quo impetrato, bonorum omnium immobilium partem dimidiam, tam ex sua quam ex fratris absentis persona vindicabat, quasi in quatuor partes pro numero liberorum diuidenda esset hereditas, quam is ipse priore diuisionis instrumento in trientes diuidi consenserat. Placuit, licet fratrum pactionibus absentis coheredis conditio deterior fieri non potuerit, ita vt ei quandocunque reuerso portionis hereditariæ persecutio nullo modo sit deneganda,[6] non esse tamen permittendum illi, qui ipse diuiserit & condiuisoribus, mutua communique interposita stipulatione, de euictione se obligauerit, vt ex absentis persona plus iuris sibi vindicet aduersus fratrem coheredem,[7] aut eam quæ à fratre ius habeat,[8] quam ex propria vindicare posset.[9] Iuris enim regula est, contra factum suum venire neminem posse, ne quidé ex alterius persona, quoties ad suum, non ad alterius commodum id facere velit.[10] Hic autem licet absentis potius, quam suum negotium gerere videbatur, qui tanquam curator agebat ex parte,[11] reuera tamen sibi quoque commodum parabat,[12] nō solum, quod fratre non redeunte solus ipse illi successurus erat ab intestato,[13] ob idque & curator ei datus fuerat, quasi proximior ad succedendum,[14] sed etiam quod quartus is frater, qui iam inde à longo tempore aberat, pro mortuo iam tum habebatur, communi prouincialium omnium existimatione,[15] adeoque tertij huius fratris opinione, qui patris bona sic vt diximus cum fratribus diuiserat, vt non maiorem absētis, quam mortui rationem habuisset.[16] Accedebat, quod hic idem primi fratris, cum quo paternam hereditatem diuiserat, quique bona sua omnia immobilia vxori legauerat, hereditatem sibi testamento delatam agnouerat,[17] vt proinde multo minus voluntatem eius impugnare posset.[18] quippe qui alienam quoque rem, si legata esset, redimere cogeretur,[19] aut saltem iustam ipsius æstimationem præstare, si forte reuersus frater, cuius bona curabat, nollet iusto precio vendere:[20] neque enim dubitari poterat, quin hoc casu legatum valeret, etiam pro absentis fratris portione, tametsi testator tota illa bona immobilia sua esse putasset,[21] cum non solum vxori, quæ coniunctissima persona est,[22] sed etiam pro dote & compensandi animo relictum proponeretur.[23] Præsertim cum diceret illa non pluris esse quod legato, quam quod iudicio de dote continebatur.[24] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Iul. 1593.

1 Ab intestato, *l.* 1. *D. de suis & legit.* Est enim filius patri suus heres & necessarius etiam absens & ignorans, tametsi habeat beneficium abstentionis, si velit, *l. in suis*, 11. *D. de lib. & posth. l. si filius*, 12. *De vulg. & pupill. substit. leg.* 1 *§. qui sunt in potestate*, *D. si quis omiss. caus. testamen.* imo & quamuis se abstineat, *l. cum quasi* 30. *§. sed etsi suum*, *D. de fideic. libert.*

2 Et male, Debuerat enim diuidi hereditas inter omnes liberos ex æquis partibus, ac proinde in quatuor portiones, *l. inter filios* 11. *C. hoc tit.*

3 *Vt in l. si compensandi*, 6. *C. de hered. instit. l. cum pater*, 77. *§. Titio fratri*, *D. legat.* 2.

4 Solet enim ea cura dari agnato proximiori, qui si absens esset mortuus, ei succedere ab intestato posset, aut alicui ex creditoribus quorum interest, *l.* 2. *de cur. bon. dand. l.* 7. *§. plane*, 1. *ex quib. caus. in poss. eat.*

5 *l. Coheredibus*, 17. *hoc tit.*

6 Ne alioqui eueniat, vt alteri per alterum contra iuris regulas iniqua conditio inferatur, *l. non debet*, 74. *De reg. iur.*

7 Vt fieri assolet, quia diuisio emptionis vicem obtinet, *l.* 1. *C. commun. vtriusque iud.* Dixi supra Def. 1. *nu.* 11. *hoc tit.*

8 Eadem enim vt plurimum solet esse causa emptoris quæ venditoris, *l. emptori*, 28. *C. de euict. l. insitus*, 156 *§. plerumque*, *De regul. iur.*

9 *Arg. auth excipitur C. de bon. quæ liber.*

10 *l. si non sortem* 26. *§. filius*, & ibi Paul. Castrens. *D. de condict. indeb.*

11 *l. neque tutores*, 11. *D. de procurat.*

12 Sub nomine & imagine fratris absentis, vt loquitur *l. & qui sub imagine*, 1. *C. de distract. pignor.*

13 *Auth. defuncto. C. ad SC. Tertyll.*

14 *Ex not. at. in l.* 1. *D. de curat. bon. dand.* Semper enim absentis bonis curator datur quisquis proximior est ad succedendum adeoque, licet sit fœmina & pupilla, aut quæ aliter indigeat ipsa tutore vel curatore. Hæc enim curatio nihil nisi quædam futuræ successionis occupatio esse creditur. Iunge *def. vlt. inf. quæ dar. poss.*

15 Quæ sufficiens est ad probandam mortem qualiter qualiter, cum mors est difficilis probationis, nec est fundamentum intentionis actoris, *l.* 2. *§. si dubitetur*, vbi Bart. & cæteri, *D. test. quem. aper.*

16 *Vt in l. vlt. D. de hered. inst. l. cum mater*, 28. *D. de inoff. test. l. cum pater*, 77. *§. cum existimaret*, *de leg.* 2.

17 *Vt in l. quæ dotis* 32. *D. solut matr.*

18 *d. l. cum pater*, 77. *§. Titio fratri*, *de leg.* 2. iunct. *l. ex qua persona*, 149. *De reg. iur. cum similib.*

19 *l. cum alienam*, 10. *C. de legat. l. vnum ex familia*, 67. *§. rem*, *de leg.* 2.

20 *l. non dubium* 14. *§. vlt. de leg.* 3. *l. qui quatuor* 33. *vlt. eod. l. alieno*, 31. *§. vlt. de fideic. libert.*

21 Licet regulariter non valeat legatum rei alienæ, quam testator suam esse putauit, nisi cum reperitur illa heredis, *d. §. si rem.*

22 *d. l. cum alienam*, 10. *C. de legat.*

23 Ac proinde ex causa onerosa, *d. l. si compensandi*, 6. *C. de hered. instit.*

24 *Vt in l. si cum dotem*, 22. *§. si pater*, *D. solut. matrim.*

DEFINITIO VI.

Casus, in quo æris alieni onus præstandum & soluen-

Source : BIU Cujas

dum est ex hereditate communi habita prælegatorum ratione, on autem proport omnibus hereditarijs.

PAter liberis omnibus heredibus scriptis, bona sua omnia inter ipsos arbitri officio functus diuiserat[1] & præceperat, vt ne quid ex bonis prælegatis prius caperent, quam creditoribus omnibus satisfeciſſent. [2] Dicebam, non esse hic locum iuris regulæ, quæ habet, hereditaria onera non pro æstimatione rerum prælegatarum, & emolumenti modo, sed pro hereditariis portionibus ad heredes scriptos pertinere: [3] Patris enim voluntatem haud dubie illâ fuisse, vt creditorum potior esset causa quam heredum, nec quicquam prælegato contineretur, nisi quod dimissis creditoribus supereſſet. [4] Æris igitur alieni onus de communi hereditate soluendum esse, hoc est, ex hereditatis fructibus in commune redactis si sufficiant, nec creditores vrgeant, [5] si vero non sufficiant, & creditores vrgeant, [6] boni viri arbitrio rem committendam, vt æstimet quantum de cuiusq; portione decedere oporteat, ne tantum præstet qui minus consequitur, quantum qui vberius prælegatum, sed eadem proportio seruetur, quæ esset si fructus in commune redigeretur, quo casu plus vtique præstare intelligeretur is, qui ampliorem portionem ex testamento haberet. [7] Cum tamen ex facto proponeretur, post patris mortem filiam, cui ampliſſimum prælegatum mater dederat, matrimonio collocatam fuisse, & ab ea dotis nomine datum marito prælegatum in cuius possessione maritus per multos annos manserat consentiente matre filiæ, quæ aliorum coheredum impuberum tutelam administrabat, & vrgentibus paternis creditoribus cæteræ filiæ puberes factæ peterent à sorore eiusque marito, vt in medium & commune conferret, non modo prælegatū, sed etiam quos ex prælegato fructus perceperat, vt testatoris voluntati pareretur, & creditores de communi dimitterentur, [8] placebat, quâuis, quod à matre tutrice contra patris voluntatem gestum fuerat, sorores ratum habere non cogerentur, [9] non prius tamen aufferendam marito dotem, quam constaret [10] aliunde satisfieri iudicio patris & creditoribus non posse: [11] Vtputa ex fructibus quos mater eademque tutrix medio tempore, hoc est, à testatoris morte vsque ad nuptias filiæ ex tota cōmunique hereditate perceperat, quos ampliſſimos fuisse constabat. [12] Quid enim si reliqua ex tutelæ rationibus conflata ad eam vsque quantitatem ascenderent, quæ debebatur, cur non cogatur prius mater rationes reddere, ac, quod est consequens, reliqua si qua sint soluere? [13] Eo facto si quid adhuc deerit ad integram æris alieni exsolutionem, tum demum de communi sumendum erit, vt præstetur. [14] Interea igitur coniuges in prælegati possessione retinendos esse visum est, [15] præstita tamen prius satisdatione, [16] non de hereditaria æris alieni portione soluenda, vt volebant, sed de omnibus prælegati fructibus tam perceptis quam percipiendis in commune redigendis, si post redditas à matre rationes ad æris alieni solutionem id necessarium videretur. [17] Proprium tamen habituros, quod ex soluto ære alieno superforet. [18] *Ita Senatus* in causa N. Antonij de Leschereine Dn. de la Compoſte Iuridici, maioris Gaiorum, & Dominæ de Liuron, Non. Iun. 1593.

1 *Vt in l. si filia, 20. §. si pater, l. ex parte, 39. §. vltim. D. famil. erciscund.*

2 Quæ noua voluntatis ratio est, solent enim parentes onera æris alieni pro modo possessionum distribuere, vt *in d. §. pater*, aut saltem pro portionibus hereditariis, secundum legem 12. *tabul. l. 1. C. si cert pet.*

3 *l. ex facto, 35. D. de hered. instit. l. qui non militabat, 78. eodem.*

4 Ac si deducto ære alieno hæreditatem pater inter suos liberos distribuisset, *arg. l. 2. D. ad SC. Trebell.* de cuius sententia & emendatione vide quæ scripsi *lib. 4. Coniect. cap. 14.* Facit *l. 3. §. idem Pomponius, eod. tit.*

5 *Arg. l. mulier, 22. §. cum proponeretur. versic. quod si tantos fructus, eod. tit. ad SC. Trebell.*

6 Qui scilicet nolint expectare, quousque ex fructibus tantum redactum sit, quantum necesse est ad omne æs alienum exsoluendum.

7 Id enim postulat voluntas testatoris, quæ in his quæstionibus totum facit, vt Vlp. loquitur *in d. l. ex facto, versic. rerum autem* Facit *d. l. si filia, 20. §. pen. in fin. hoc tit.*

8 Quasi plus illa percepisset contra iudicium patris, quæ fructus prælegati ante exsolutum æs alienum perceperat, *argument. l. Lucius, 38. versic. Paulus respondit à contr. sens. D. hoc tit.*

9 *Arg. l. siue generalis, 61. D. de iur. dot.* iunct. *l. cum plures, 12. §. 1. D. de admin. & peric. tutor.*

10 *l. Titia, 62.* in illis verbis, *nihil proponi cur marito dos aufferenda sit, D. de iur. dot.*

11 Marito enim quantum fieri potest subueniendum est, cum dotem habeat ex causa onerosa, nec aliter fuerit ille vxorem ducturus, *l. si donaturus, 9. §. 1. D. de cond. caus. dat. l. vlt. §. 1. D. quæ in fraud. credit. l. 5. §. pen. De dolis mal. except. l. ex promissione, 19. D. de oblig. & act.*

12 Vt ex bonorum fructibus, si fieri posset, potius quam ex ipsis bonis satisfieret creditoribus, *argum. dict. §. cum proponeretur.*

13 Id enim vere est rationes reddere, eas edere, & iis editis reliqua soluere, *l. non solum, 8. §. is qui reddere D. de liber. legat. l. cum seruus. 82. de condit. & demonstrat. l. si ita, 13. §. hæc quæstio. D. de manum. testam.*

14 Secundum eam distinctionem, quam supradiximus *num. 5. & 7.*

15 *Arg. l. Pomponius Philadelphus, 35. D. hoc tit.* de cuius sententia scripsi *lib. 7. Coniect. cap. 12.*

16 Nam cum agitur familiæ erciscundæ, interponendæ plerumque sunt cautiones, *l. item ex diuerso, 19. l. si filia, 20. §. hoc amplius. l. heredes, 25. §. idem iuris est l. in iudicio 47. D. hoc tit.*

17 Ita scilicet postulante testatoris voluntate, contra quam percepti fructus nullo iure percepti videbantur: cauere enim ante omnia debet iudex familiæ erciscundæ, ne defuncti voluntas intercidat, *l. his consequenter, 38. §. idem quærit, hoc tit.*

18 Quia in superfluo causa prælegati subsistebat, iustaque erat ad fructuum acquisitionem, *d. l. ex facto, 35. & d. l. qui non militabat, 78. de hered. instit.*

DEFINITIO VII.

Si quidam ex coheredibus aliqua bona in solidum possideant ex hereditarijs, nec eorum diuisionem pati velint.

PLuribus fratribus bona quamplurima in diuersis prouinciis habentibus, si quorundam diuisio facta sit, cætera vero in communi remanserint, [1] & alter ex iis non patiatur alios frui suis portionibus in ea prouincia, ad quam aut nullus aut difficilior iis accessus pateat, [2] Non inique decernet iudex alterius prouinciæ, in qua sunt bona communia, vt in eorum possessionem alij mittantur custodiæ causa, [3] fructus integros interim percepturi, ea tamen lege, vt reddendis quandoque rationibus obstringantur, quoties vicissim paratus erit frater hereditarias eorum portiones cum fructibus reddere, [4] obligata etiam in eam rem bonorum proprietate, vt cautum sit coheredum indemnitati. [5] Nec est quod quis existimet id fieri iure repræsaliarum, [6] quin potius summa ratione iuris, & ex æquitate iudicij familiæ erciscundæ, vt ad bonorum omnium diuisionem faciendam tuendamque facilius fratres omnes inuitentur. 7 *Ita Senatus* in causa fratrum Du Coudree & de Seruette, 5. Cal. Septemb. 1590.

1 Quorum nomine iudicium communi dividundo accipi possit, vel etiam iudicium familiæ erciscundæ iterum & causa cognita, *l. si filia, 20. §. familiæ l. inter coheredes, 44. in princip. D. hoc titul.*

Source : BIU Cujas

2 Nam in familiæ erciſcundæ iudicio illud præcipue inſpiciendum eſt, in quem locum facilius omnes coheredes poſſint coire, ibique ſui præſentiam facere omnes debent, & conſequenter ibi etiam omnes iudicium accipere, *l.1.D.de quib.reb. ad eun.iudic.eat.*

3 Quaſi latitante eo, qui nec per ſe nec per alium defenditur, *l.3. in princ.l.Fu cinius*, 7. §. *plane ſi non defendatur. D.quib.ex cauſ.in poſſ.eat.*

4 Non enim ſolum in iudicio finium regundorum, ſed in hoc etiam familiæ erciſcundæ iudicio præteriti temporis fructus omnes venire conſtat, *l.penult.D.hoc tit.* etiam qui ante aditam hereditatem percepti ſunt, *d.l inter*, 44. §. *fructus, eod.l.non eſt ambiguum*, 9. *l.coheredibus*, 17. *C.eod.*

5 Nulla alia iniuncta ſatisdatione, *arg.l filio.7.D.vt legat.ſeu fideic.nom.caueat.*

6 De quibus *in cap.vnic.de iniur.an 6. & Nouell 52. Vt non fiant pignor. pro alius perſon.* vbi Cuiac. & Gothofr. Galli vocant *droit de marque.*

7 Iudex enim familiæ erciſcundæ, quoad eius facere poteſt, nihil debet indiuiſum relinquere, *l.heredes.25. §. iudex*, 20. *D.hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Non creditur quis procuratorem conſtituere ad impugnandum & reſcindendum contractum, quem ipſe fecerit: ſed ſpeciali in eam rem mandato opus eſt.

CVm inter fratres hereditas paterna maternaque diuideretur, conuenerat, vt de maternis rebus, quæ aut perperam aut vili precio à matre alienatæ reperirentur, agere ſinguli in ſolidum poſſent, adeoq; ſi opus eſſet reſtitutionem in integrum implorare, [2] mandatis inuicem in eam rem actionibus. [3] Non videbuntur mandato contineri eæ alienationes, in quibus vnius ex ipſis fratribus factum interuenerit, licet æque facile, puta ex cauſa immodicæ læſionis, quod ad eum quoq; attinet, qui cum matre vendidit, reſcindi contractus poſſit. [4] Difficilius enim eſt vt quis contra factum & iuſiurandum proprium venire velit, quam vt contra alienum. [5] Ideoque ſpeciali mandato aut ratihabitione opus eſt. [6] *Ita Senatus* in cauſa D. Senatoris Dauiſe, contra Franciſcum le Maiſtre prid. Cal. Sept. 1593.

1 Alioqui & citra hanc conuentionem non poſſet vnus ex heredibus in ſolidum agere de re hereditaria, *l.2.C.de hered.act. 1.& 2.C.ſi ex plurib.hered.cred.*

2 Reſtitutio namque in integrum ſpecialiter cedenda eſt, alioqui non venit in mandato generali, *l.illud*, 25. §. 1. *cum l ſeq. D.de minor.* Dixi *ſup.in tit. Etiam per procur.cauſ.reſt.*

3 *Vt in l.ſi minoris*, 25. *in fin.D.de admin.tutor.*

4 Nam cum hoc caſu cauſa reſtitutionis ſit in re, prodeſt omnibus quorum intereſt eademque ſubeſt, quod ad omnes perſonas, quæ læſionem allegare poſſunt.

5 Onerat enim id quodammodo exiſtimationem, cum quiſquis petit reſtitutionem, vel aduerſarij circumuentionem alleget vel erroris proprij veniæ petitionem, *l.præfecti* 17. *D.de minor.* quorum vtrumque honeſto viro minus decorum videatur. Sed nec in dubio præſumendus quis eſt mutaſſe voluntatem, *l.eum qui voluntatem*, 22. *D.de probat.* ne quidem ex temporis mutatione, *l.legem* 16. *C.de locat.*

6 Adeoque abſolutione à vinculo iuriſiurandi, ne periurium committatur. In generali enim conceſſione non veniunt, quæ quis difficilius fuit conceſſurus, licet ea etiam concedere potuerit, *l.qui pecuniã*, 42. *D.de pec.leg. l.filius familias*, 7. §. 1. *D.de don inter.*

DEFINITIO IX.

Ius redimendi quomodo veniat in familiæ erciſcundæ iudicium.

QVoties hereditarium aliquod ius eſt redimendæ rei, quæ à defuncto vendita fuerat, ſiue ex conuentione competat, [1] ſiue ex cauſa immodicæ læſionis, [2] poteſt vnus ex coheredibus vel inuitis aliis iure proprio ius illud exercere. [3] Propterea, quod ſicuti non eſt cogendus is, à quo redimitur vt partem retrouendat, qui vtique partem non fuerat empturus: [4] Ita coheredum agere fortaſſis nolentium contumacia damno afficere non debet eum, qui in iure ſuo perſequendo vult eſſe diligentior. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Propter interpoſitum pactum de retrouendendo, vt *in l.2. l.ſi à te*, 7. *C de pact.int.empt.& vendit.*

2 Quæ ſi ſit enormiſſima, facit vt ius redimendi quod erat temporale, ſit perpetuum, vt ſcripſi *Decad.de err.pragm.*

3 Vt fit in cæteris omnibus hereditariis actionibus indiuiduis, *l.heredes*, 25. §. *an ea ſtipulatio. D hoc tit.* Intellige tamen, ſi emptor velit recedi à toto contractu. Alioqui poteſt, ſi malit pro coheredum portionibus rem retinere, nec cogitur eas retrouendere ei, qui mandatum ab aliis non habeat, *l tutor*, 47. §. 1. *D. de minor.*

4 *d.* §. 1. *prox.cit.l.ſi quis aliam*, 48. *D.de ſolut.*

5 *arg l.vlt.in fin.C.depoſ.* Præſertim cum nec vlla cæteris coheredibus fiat iniuria, qui vtique teſt tuta precij parte, quæ ſingulos eorum contingit, ſuas ſinguli partes ſunt recuperaturi, *d.l heredes* 25. §. *contra. l.2. §. ex his, de verb.oblig.* [Quod ſi emptor decedat pluribus relictis heredibus: Vide *Def.2. num.2. inf. D.hered. act.*]

DEFINITIO X.

Qua ratione debeat fieri æſtimatio habitationis, vſus fructus & alimentorum?

IVs patronatus, quod ratione ſacelli familiaris patri competebat, in eum quidem ex liberis, qui legatum duntaxat à patre meruit, aut in parte aliqua bonorum inſtitutus fuit, [1] nullo modo transferri poteſt, quia heredem neceſſario ſequitur, quandoquidem non niſi cum vniuerſitate alienari aut in alium transferri poſſit. [2] Sed non ideo fiet, quin ſepulturæ ius, quod in eo ſacello familiare ac hereditarium fuit, legatario quoque commune ſit. Cuius ſane intereſt, in maiorum ſepulchro potius, quam in alio ſepeliri. [3] Inter heredes quidem id certiſſimi iuris eſt, Religioſa loca in familiæ erciſcundæ iudicium non deduci, eorumque ius ſingulis heredibus in ſolidum competere. [4] Sed de legatario, qui nec ad familiæ erciſcundæ iudicium admittitur, [5] nec iuris ſucceſſor eſt, [6] dubitari magis poterat, niſi Senatus ad filij potius, quam ad legatarij ius nomenque reſpexiſſet. [7] *Ita Senatus* pro Ioachimo de la Cuaz, contra Antonium de la Cuaz fratrem, Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Nam & hic alio herede ſcripto, ex aſſe legatarij potius quam heredis loco habetur, *l.quoties*, 15. *C.de hered. inſtit.*

2 *Cap.Extr.de iur.patron.* Quædam enim ſunt eiuſmodi, quæ non poſſunt ſola alienari, per vniuerſitatem vero tranſeunt, vt fundus doralis tranſit ad heredem. Item res, cuius aliquis commercium non habet, inquit *l.quadam.* 62. *D.de acquir.rerum domin.* Facit *l.1. §. 1. D.de fund.dotal. l.pater*, 8. *§. fundum, & ſequentib.de legat.3* Facit *l.in modicis*, 24. *l.ade*, 73. *D de contr.empt. in §. 1.*

3 *L.in fundo*, 38. ibi, *laribus & ſepulchris auitis carendum habeat. D.de rei vindicat. l.1. §. & aliàs.* ibi, *vel parentes ſepulti. D.ſi quid in fraud.patr. l libertus*, 36. *verſ. veluti. D.de bon.libert.*

4 *L fundus*, 30. *in fin. D.hoc tit.*

5 Quia huic iudicio locus non eſt, niſi inter coheredes, *l.1. in princ.& §. 1. l.cum putarem*, 36 *D.hoc tit.*

6 *§ legatariis. Inſt.de teſtam.ordin.*

7 Hoc enim ius liberis omnibus conceſſum eſt, cuiuſcunque ſexus ſint vel gradus, ſiue filiifamilias ſint, ſiue emancipati, ſiue ſe immiſcuerint, ſiue abſtinuerint. Imo vero etiam exheredatis eorum poſteris, niſi ſpecialiter teſtator iuſto odio commotus, eos in ſepulchro ſuo aut hereditario ſepeliri vetuerit, *l. vel quod*, 6. *verſ. liberis. D.de relig.& ſumpt.funer.* Sic dicimus ius patronatus tranſire ad liberos, licet non ſint heredes patris, *l.4. D. de iur.patron.*

DEFINITIO XI.

Bona data liberis contemplatione patris iam defuncti, non veniunt in iudicium familiæ erciſcundæ.

QVod poſt mortem patris donatur liberis contemplatione defuncti patris & obſequiorũ, quæ

Source : BIU Cujas

donator à viuo patre acceperat, non potest hereditarium videri, vt vel in hereditate computetur ad augendam aliorum legitimam, vel in iudicium veniat familiæ erciscundæ.[1] Argumento est, quod etiamsi non essent liberi heredes patris, non eo minus accipiendæ liberalitatis capaces essent.[2] Item, quod in res donatas nulla creditoribus paternis actio competit,[3] quæ vtique competeret, si hereditariæ censerentur.[4] Neque enim quicquam prohibet habere filium aliquid ob personam patris & occasione ipsius, non tamen iure hereditario.[5] Hereditarium siquidem nihil est, nisi quod in hereditate fuit moriente testatore,[6] non etiam quod ex hereditate subinde profectum est, aut occasione hereditatis acquisitum.[7] Aliud ergo erit, si quid liberis donatum sit, quasi in solutum eius, quod patri ex contractu vel quasi contractu debebatur.[8]

1 Dixi *Defin.35.sup.de inoff.testam.* vbi vide.

2 Est enim filius, licet exheredatus, capax acquisitionis post mortem patris, adeóque, quod magis est, viuo etiam patre in iis, quæ patri per filium acquiri non possunt, *Authent. excipitur. C. de bon. quæ liber.* Nec sane inuidendum est exheredatis, vt qui nihil habent ex bonis paternis, aliquid saltem occasione patris habeant. Textus est elegans *in l. datem, 6. D. de collation. bonor.*

3 *L. paterfamilias, 28. vers. itaque in id D. de reb. auctor. iud. poss. vel venund.* De cuius loci lectione & sententia vide quæ scripsi *lib. 2. Coniect. c. 2.* Facit *l. si filius 12. D. de vulg. & pup. subst. l. quæsitum 40. & l. 42. D. de acquir. hered.*

4 *L. 2. Cod. de hered. action. l. 1. & 2. Cod. si vnus ex plur. hered. credit.*

5 Licet habeat etiam occasione hereditatis, vtputa conditionis implendæ causa, *l. in quartam, 91. l. acceptis, 93. D. ad legem Falcid.*

6 *L. in quantitate, 73. D. ad leg. Falcid. l. in fideicommissaria, 18. D. ad SC. Trebell. l. hereditarium, 7.* vbi Bartol. *de reb. auctor. iudic. possid.*

7 Nisi subrogatum sit in locum rei hereditariæ, iis scilicet casibus, quibus potest locus esse subrogationi. De quo vide, quæ scripsimus *Defin. 1. sup. de rei vindic.*

8 Tanto enim locupletiorem hereditatem reliquit, qui actionem ex contractu vel quasi contractu habuit. Et quamuis nomina non veniant in iudicium familiæ erciscundæ, tamen per interpositas stipulationes diuidi commode possunt, *l. 2. §. vltim. l. 4. in princ. D. hoc tit.* quod autem in solutum datur, siue pecunia sit, siue fundus, commodam percipit diuisionem, & haud dubie hereditarium est, *l. sed etsi, 25. §. consuluit. de pet. her.*

DEFINITIO XII.

Ex diuisione hereditatis aliter facta inter coheredes, quam testator voluerat, non immutatur ius fideicommissi.

ADeo verum est, per diuisionem hereditatis inter coheredes factam non censeri renunciatum mutuo & reciproco fideicommisso,[1] vt etiamsi ab ea bonorum diuisione recesserint, quam testator ipse testamento præscripserat,[2] non ideo tamen ius fideicommissi abiecisse videantur, sed tantum portiones hereditarias permutasse.[3] Etsi enim à iudicio testatoris recessisse videri possunt, qui diuisioni ab eo factæ stare noluerunt,[4] eáque bona, quæ singuli nunc obtinent, ex diuisione potius quam ex testamento habere:[5] Tamen negari non potest, quin habeant iure hereditario, id est, tanquam coheredes, aut saltem occasione hereditatis,[6] ac proinde ex eo ipso testamento, quo fideicommissum continentur. Itaque non est quod quis dicat habere illos ex pacto diuisionis, vt inferat non esse obstrictos ad restituendum ex fideicommisso.[7] Nam etsi diuisio alia facta non esset, tamen ea bona, quæ testator ad singulos coheredes pertinere voluerat, fideicommissi vinculo tenerentur. Quid ergo interest coheredis an hæc an illa in fideicommissum veniant?[8] Aut quid incommodi vel iniqui est, si ea, quæ ex diuisione noua obtigerunt, in aliorum locum subrogentur, vt vice permutati dominij restituantur?[9] Neque enim ea ratione vnus ex coheredibus magis quam alius læditur, cum proponamus mutuum esse fideicommissum, cuius proinde saluam esse causam æque interfit vtriusque coheredum.[10] Hereditas enim fideicommissaria cum sit nomen iuris,[11] facile hanc admittit subrogationem vnius rei in locum alterius.[12] Perpetuo namque verum est, esse res illas ex hereditate per fideicommissum restituendas,[13] & iure, vt dixi hereditario perinde possideri, ac si à diuisione per testatorem facta recessum non esset. Hac sola differentia, quod quas vnus ex testamento possidere deberet, alius ex diuisione noua possidet.[14] Aliud sane esset, si fideicommissum singulare proponeretur. Eius enim alienatio quælibet siue per diuisionem, siue per quam aliam contractus speciem contigisset, omne proculdubio fideicommissi ius extingueret,[15] nec tam facile induci posset, vt alia res in huius locum permutata eodem fideicommissi onere teneretur:[17] Nisi forte proponeres conuenisse, vt à testatoris voluntate in cæteris nullo modo recessum intelligeretur.[18] Ex iis namque verbis satis apertum esset non eam fuisse coheredum voluntatem, vt à fideicommissi conditionalis necdum purificati iure recederent.[19] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 41. infr. De fideic. pro D. de Bordeaux & de Bressieu, contra Dominam de la Serrà, 13. Cal. Aug. 1595.

1 Scripsi *Defin. 1. sup. hoc tit.*

2 Neque enim coguntur stare diuisioni factæ à testatore, si modo ab ea recedi omnes consentiant, quia quod non nisi ipsorum heredum fauore factum est, ab ipsis negligi potest, *l. filius familias, 114. §. Diui 2. de leg. 1. l. Lucius. 93. in princ. de leg. 3.*

3 Quæ permutatio fit tum etiam, cum statur diuisioni factę à testatore, *l. si filia, 20. §. si pater,* vbi *quasi certa lege permutationem fecerint, D. hoc tit.* Quid enim hac parte refert, an permutatio fiat prælegatorum, an vero portionum, quas singuli hæredes in prælegatis habeant?

4 *Vt in l. quadam, 41. D. hoc tit.*

5 Cravet. *consi. 24.*

6 Quo enim alio iure nouam fecerunt diuisionem bonorum hereditariorum, quam quia sunt coheredes?

7 *Arg. l. debitor, 59. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

8 Cum vtroque casu eandem habeat quotam hereditatis fideicommissi onere affectam.

9 *L. Imperator, 70. §. vlt. & ll. seqq. de legat. 2.*

10 Eadem enim hic dubij euentus ratio est in vtrumque casum, *arg. l. de fideicommisso, 11. C. de transact. l. si pater, 12. C. de inoff. testam. l. pen. C. de solut.*

11 Est enim vere hereditas, *l. 1. 2. & 3. D. de fideic. hered. petit.* Iunct. *l. hereditas 50. D. de petit. hered.*

12 *d. l. Imperator. §. vlt. & l. seq. de leg. 2.*

13 Id autem videtur rogatus heres restituere, quod fuit hereditatis, *l. in fideicommissaria, 18. D. ad SC. Trebell.*

14 Quæ tamen res non mutat causam iuris ac voluntatis.

15 Nam & per diuisionem contingit alienatio, *l. si pupillorum. 7. in princ. D. de reb. eor. qui sub tutel.* Vnde est, quod diuisio emptionis vicem obtinere dicitur *in l. 1. C. commun. vtriusque iudic.*

16 Quæ scilicet facta esset fideicommissario consentiente, *l. nihil proponi, 120. §. omnibus, de legat. 1. l. quoties ab omnibus, 11. C. de fideicommiss.* Quæ ratio facit, vt nec aliud iuris admittendum esse putem in fideicommisso vniuersali, cui sane renunciant coheredes hoc ipso, quod hereditatem diuidunt, si non protestentur, vt scripsi *ad Definit. 1. num. 11 supr. eod.* vbi omnino vide.

17 Nam in rebus singularibus non tam facile fit subrogatio, vt scripsi *Def. 5. sup. De rei vindicat.*

18 Neque enim quisquam dubitat, quin id excipere coheredes possint si velint, nudaque protestatione ius fideicommissi saluum sibi conseruare, quod qui faciunt, licet errore interpretum pro iure iampridem vtamur, prudentius tamen faciunt, & meo iudicio tutius.

19 Nam nec testator ipse facile credendus est ab ea voluntate recessisse, per quam sub conditione fideicommissum reliquerat, tametsi recessum voluerit à testamento, quo eiusmodi fideicommissum continebatur. Textus est elegans & singularis *in l. Paula Callinico, 27 §. Pompeius. de leg. 3.*

TIT.

Source : BIU Cujas

TIT. XXVI.

COMMVN. DIVID.

DEFINITIO I.

In pari iure potior est causa prohibentis, nisi publica vtilitas contra suadeat.

IN re communi potior quidem est causa prohibentis; [1] Sed fallit id inter cætera, si agatur de ædificij refectione. [2] Publice namque interest refici ædificia, [3] ne vrbs ruinis deformetur. [4] Ergo, etsi qua alia ratione publice interfit fieri, quod vnus ex sociis fieri prohibet, [5] non erit melior causa prohibentis. [6] Potiorem namque publicæ vtilitatis, quam priuatæ causam semper esse oportet. [7] *Ita in Senatu* tractatum est in causa Syndicorum du Sest & de Colonne Ioux apud Centrones, 6. Non. Decembr. 1592.

1 *L. Sabinus*, 28. *D. hoc tit. l. in re communi*, 26. *D. de seruit. vrb. prad.* Rationem reddit Caius *in l. parietem*, 8. *eod. tit.* quia is, qui in re communi aliquid facere vult inuito socio, solus dominus non est. Adde *l. an vnus*, 11. *D. si seruit. vindic.*

2 Gloss. *in d. l. Sabinus, ex l. si ædibus*, 32. *& l. in reficiendo*, 41. *D. de damn. infect. l. cum duobus*, 52. *alias l. si fratres. §. idem respondit socius. D. pro socio. l. si vt proponis*, 4. *C. de ædific. priuat.*

3 *L. singularum*, 8. *C. eod. tit. de ædific. priuat. l. præses prouincia*, 7. *D. de offic. præsid. l. à quo*, 45. *alias l. ædificatum.* iunct. *l. seq. D. de damn. infect. l. vlt. C. de iur. reipub.*

4 *L. 2. §. si quis nemine*, 17. *D. ne quid in loc. publ.*

5 Puta sepeliri socium in loco communi. Publica enim vtilitas hoc postulat, ne cadauera iaceant insepulta, *l. sunt personæ*, 43. *D. de relig. & sumpt. funer.*

6 *L. vel quod*, 6. *l. si plures*, 41. *eod. tit.*

7 *L. ita vulneratum*, 51. *§. vlt.* vbi Gothofr. *in verb. vtilitate. D. ad leg. Aquil.* Alias limitationes vide apud gloss. *in d. l. Sabinus, ex l. quidam Hiberus*, 13. *§. parietem. & l. fistulam*, 19 *in princip. §. 1. & 2. De seruit. vrb. prad. l. si ædes*, 12. *D. hoc tit. d. l. tum duobus*, 52. *§. idem Mela*, 13. *D. pro socio.* quo tamen loco actio in personam datur contra socium prohibentem, non autem ius faciendi socio inuito & prohibente.

DEFINITIO II.

Iudicium communi diuidundo accipi non potest de ea re, de cuius dominio & proprietate disputatur.

SI de diuidenda domo agatur, cuius partem aliquam communem esse neget suamque adserat vnus ex condiuisoribus, non prius ad diuisionem accedi potest, quam aut de totius fundi proprietatibus cognitum sit, [1] aut consentiat is, qui partem vindicat, vt ea quoque portio, salua dominij aut alterius sui iuris causa veniat in diuisionem. [2] Sed eam tamen legem adiici æquum erit, vt si postea pronuncietur, non fuisse eam partem in communione, diuisio noua fiat eius sumptibus, qui priorem præmature fieri voluerit. [3] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro N. Claudio Francisco Pobel D. de Pressy, contra D. fratres de Maillans & de Beaumont, 14. Calend. April. 1593.

1 *L. fundum*, 16 *l. fundi*, 18. *D. de except. l. 1. §. 1. D. famil. ercisc.* Facit *l. si quid contendit*, 45. *eod. tit.*

2 Clausula enim illa *salua domini causa*, conseruat integrum dominij ius & tuetur, *l. si debitor*, 4. *§. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit l. Babius*, 30. *in fin. D. de pact. dotal.*

3 *L. sed etsi*, 11. *§. 1. vers. interdum. D. ad exhib.* Facit *l. si vero*, 12. *D. de rei vind.* Ne alioqui ex aduersarij culpa superuacuis sumptibus oneretur is, cui nihil imputari potest.

DEFINITIO III.

Etiam pro re indiuisibili iudicium communi diuidundo vtile est.

NOn est iusta causa, propter quam recusare quis debeat, ne ad diuisionem veniatur, quod fundus, de quo diuidendo agitur, indiuisibilis esse dicatur. [1] Nam vel ob hoc ipsum arbitros diuisorios accipi necesse est, vt sciatur an fundus diuisionem commodam recipiat nec ne. Vel enim arbitri diuident si videbunt diuidi commode posse, vel iubebunt decurri ad remedium licitationis. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sicut nec quod fundus pupillaris sit sterilis, vt eius distractio facilius permittatur, *l. si fundus* 13. *D. de reb. eor. qui sub tut. vel cur.*

2 *l. item* 22. *§. 1. D. famil. ercisc. l. ad officium* 3. *C. hoc tit. l. communi* 7. *l. item* 10. *§. vlt. D. eod.*

DEFINITIO IV.

Vendita re communi alij quam socio contra fidem conuentionis citra hypothecam, iudicium communi diuidundo cum emptore exercendum est.

PArtem indiuisam communis fundi vendidit tibi vnus ex condiuisoribus; [1] Non eo minus iudicium communi diuidundo tecum accipere cæteri cogentur, [2] quod dicant obligatum se habuisse venditorem tuum, vt eam partem sibi venderet. [3] Neque enim ea conuentio afficere potest singularem successorem, [4] aut ipsius rei retinendæ ius tribuere, [5] nisi addas ius aliquod in re ipsa quæsitum esse condiuisoribus, vt puta per expressam pignoris conuentionem. [6] Alioqui ex eiusmodi pactione, quamuis stipulatio intercessisset, actio tantum personalis aduersus promissorem competeret: [7] ex pacto autem ne hæc quidem. [8] Nec ad rem pertinet, quod ex pacto nascitur exceptio ad retentionem. [9] Id enim aduersus paciscentem ipsum obtinet, non aduersus singularem paciscentis successorem. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod vtique pro suo iure facere potuit, *l. falso*, 3. *C. de commun. rer. alien.*

2 *L. ad officium*, 3. *vers. nam ea. C. hoc tit.*

3 Puta ex conuentione in eam rem interposita, vt in *l. si sterilis*, 21. *§. si tibi vers. sed etsi action. empt.*

4 In quem scilicet non transit obligatio personalis aut actio, *l. 1. §. si heres. D. ad SC. Trebell. l. vltim. §. 1. D. de contr. empt.*

5 Etsi enim ex pacto nascitur exceptio, & propter exceptionem retentio, non aliis tamen prodesse aut nocere pactum debet, quam iis, inter quos conuentum est, *l. si vnus*, 27. *§. pacta. vers. ante omnia. D. de pact.*

6 Hoc enim casu placet impediri alienationem vt pactioni stetur, *ex l. si creditor*, 7. *§. vlt. D. de distr. pign.* De quo tamen vide quæ scripsi in Chiliad. *De error. Pragmat.*

7 *§. de constituta, Instit. de action. l. cum mota*, 6. *l. cum proponas*, 17. *C. de transact.*

8 Quia ex pacto non nascitur actio, sed tantum exceptio, *l. sine apud acta*, 28. *C. eod. titul. de transact. l. iuris gentium*, 7. *§. igitur nuda. D. de pact.* Intellige, nisi pactum adiectum sit in continenti post alium contractum, vt in *dict. l. si sterilis*, 21. *§. si tibi. D. de action. empt.* aut in re tradenda, *vt in l. vltim. C. de pact. inter empt. & vendit. l. in traditionibus* 48. *D. de pact.* Non enim nudum pactum censeri potest, quod vel traditionis vel contractus cohærentia vestiatur, *l. vlt. C. de rerum permut.* Itaque hoc casu actio competit ex contractu vel præscriptis verbis, *d. §. si tibi. l. si filia* 20. *§. si pater. C. famil. ercisc.* Non aliter atque actio ex stipulatu competeret, si stipulatio interuenisset. Tantundem enim hoc casu prodest pactum; excepto singulari casu, *quod si locus. l. de relig. & sumpt. funer.* Sed actiones istæ omnibus sunt personales, nec rem afficiunt.

9 *d. l. iuris gentium*, 7. *§. igitur nuda. D. de pact. d. l. sine apud acta*, 28. *C. de transact.*

10 *d. l. si vnus*, 27. *§. pacta vers. ante omnia. D. de pact.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO V.

De diuidendis emolumentis iurisdictionis inter plures communis pro indiuiso.

SI plures proponantur eiusdem iurisdictionis domini pro indiuiso, [1] qui pares dominij partes habeant, & ex iis quidam in vnum scribam, & vt loquuntur, grapharium consentiant, alij in alium, diuidi inter grapharios debent emolumenta iurisdictionis pro iisdem portionibus. [2] Finge sex esse dominos, ad quorum vnumquemque sexta iurisdictionis pars pertineat: quatuor ex iis grapharium constituere Titium, duos Sempronium, sic diuidenda erit officij administratio, vt pro tertia anni parte percipiat emolumenta Sempronius, qui à tertia dominorum parte electus est: Titius autem pro reliqua anni parte. [3] Nam cum iurisdictionis exercitio commodam diuisionem in re ipsa percipere non possit, cum partes sunt indiuisæ, [4] necesse est pro modo & quantitate temporis fieri diuisionem, vt iurisdictionis commoda diuidantur. [5] Neque enim quod maiori parti dominorum placuit aliis nocere potest, [6] quorum interest vt singulorum. [7] Ergo, etsi dispares domini fuerint partes, eadem ratio faciet, vt non numero personarum dominorum, sed pro quantitate portionum dominij diuisionem fieri oporteat. [8] *Ita Senatus* inter Dunant & Dauid grapharios iurisdictionis de Cornillion, 4. Id. Maij 93.

1 Nam si pro diuiso constat, posse vnumquemque pro arbitrio in parte sua constituere quos vult officiales, Boer. *quæst. 5. numer. 3.* Post Luc. de Penna *in l. quicunque. C. de fund. limitroph. lib. 10.*

2 Nec sequimur hac parte opinionem Boer. *ibid. nu. 1. & 2. post gl. in can. liter, 16. qu. 3.* in verb. *conuenit.* Roman. *sing. 562.* incip. *sunt sub regina.*

3 Idem Boer. *vbi supr. num. 9.* Quid, si nec hi nec illi velint consentire? Cogi possunt officio iudicis vt consentiant; *l. huiusmodi 84. §. vlt. de legat. 1.* vel vt patiantur iurisdictionis commodum diuidi alternatis vicibus. Boer. *d. num. 2.* Sed tamen nec hoc necesse est.

4 Nam ad quemlibet hoc casu spectat iurisdictio in solidum. Bart. & cæteri *in l. 1. de off. Proconf.*

5 Alioqui impediretur exercitium iurisdictionis, cum par in parem non habeat imperium, *l. nam magistratus, 4. De arbitr. c. innotuit, de elect.*

6 Idem Boer. *vbi supr. num. 5.* ex Bart. *in l. seruus communis, in prine. de stipul. seruor.*

7 Id enim est, quod dici solet, id quod omnes tangit vt singulos à singulis approbari debere, *l. per fundum, 11. D. rusticor. prædior.* Vnde fit, vt nec is, qui habet maiorem partem iurisdictionis, possit mulctam remittere in præiudicium socij non consentientis. Boer. *vbi sup. num. 7.* post Abbat. *consil. 6. incip. in quæstione. col. 3.*

8 Bartol. *in dict. l. seruus communis, de stipulat. seruor.* Boer. *dicta quæstione 5. num. 9. & 10.* Nec sequimur opinionem eorum, qui putant illum, qui habet maiorem partem, ponere officiarios debere, *ex l. sancimus. §. ne autem commun. inducta.* vbi Bald. *C. de donation. l. & suum, 7. §. vltim. cum l. sequen. de pact.* Nimirum, quia non incommode fieri potest diuisio iurisdictionis ex diuisione temporis. Obserua tamen, quod supradicto loco notat Boer. *num. vlt.* Processum super vna eademque causa separatim factum coram talibus dominis partem iurisdictionis habentibus, non eo minus valere, si reus non opponat exceptionem, petatque fieri remissionem, ex Innoc. *in c. cum M. Ferrar.* ibi citat text. *l. is à quo.*

TIT. XXVII.

COMMVN. VTRIVSque iudic.

DEFINITIO I.

De tacita diuisione vel diuisionis renunciatione.

QVi post diuisionem etiam in scriptis factam bona communia retinuerunt per continuum longi temporis spatium, censentur tacito consensu renunciasse diuisioni, [1] sicut per contrarium ex eo, quod per decennium continuum separatim fratres habitauerunt, nec communiter vsi sunt bonis antea communibus, diuisio facta præsumitur. [2] *Ita Senatus* in causa procuratoris Episcopalis Mauricanensis, contra fratres Nouel, Idib. Februar. 1593.

1 Cravet. *conf. 73. num. 13.* post Romanum *conf. 418.* Facit *l. quadam, 41.* à contrario sensu in illis verbis. *Respondebatur consensisse eos diuisioni & multis annis, &c. D. famil. erciscæ.*

2 *L. si filiusfamilias, 10.* vbi DD. *C. de petit. hered. l. si maior, 4.* vbi etiam DD. *C. commun. diuid.*

DEFINITIO II.

In contractu diuisionis an & quando locus sit pœnitentiæ.

SOrores nuptæ, quibus constante matrimonio paterna hereditas extra dotis causam obuenerat, [1] cum de diuidenda hereditate agerent, & portionum quas senioris maritus constituerat, electio, vt fieri solet, iuniori delata esset, ad notarium ierát, apud quem diuisionis stipulatio fieri posset, déque ea re publicum confici instrumentum. Scripto iam per notarium lectoque instrumento, cum nihil præter stipulationem deesset, sorores iterum consenserant, vt ad eum modum, qui scripto continebatur, diuisio fieret. Rursumque natu grandior præsente marito dederat optionem iuniori, secutáque electione dixerat placere sibi, quod soror iunior eam bonorum partem elegisset, propter quam futurum erat, vt frequentius & facilius inuicem conuenirent. [2] Sed eius maritus, qui ipse instrumenti verba dictauerat, portionésque pro arbitrio distribuerat, quasi re melius considerata notarij stipulationem adhiberi prohibuerat, atque ita sorores virique discesserant. Quærebatur, an perfecta diuisio videri deberet, ne amplius esset locus pœnitentiæ? Placebat quibusdam non esse perfectam nihilque actum dici posse, quamdiu agendum aliquid supereſſet. [4] Neque esse dubitandum, quin ex notarij stipulatione vires accipere contractus deberet, quæ tamen in proposito nulla interuenerat. [5] Ob idque locum esse legibus, quæ negant ex diuisionis placito agi posse, si neque stipulatio neque traditio intercesserit. [6] Alij contra existimabant, non esse necessariam notarij stipulationem, [7] quæ nec aliam ob causam adhiberi solet, quam ad futuram rei memoriam: [8] Sufficere autem, quod sororum stipulatio interuenisset, [9] inducenda vtique ex mutua illa portionum delatione & acceptatione, quæ cum apud notarium facta esset, ad quem sorores venerant vt contraherent & stipularentur, dubitari non oportebat, quin stipulandi potius quam paciscendi animo facta omnia viderentur. [10] Præsertim cum gesto inter sorores negotio, non fuisset in potestate mariti, qui nullum in bonis non dotalibus ius habebat, [11] à contractu recedere, siquidem nec ipsius ratihabitio vel auctoritas vlla requirebatur. [12] Dicebam ea potius ratione defendi posse nihil actum, quod ea contrahentium voluntas fuisse videbatur, vt in scriptis contractus fieret, quando nō aliam ob causam ad notarium itum videri poterat. [13] Constat enim, quoties id actum est, vt in scriptis contractus fieret, pœnitetiæ locu m esse, quamdiu scriptura prorsus absoluta, adeoque solemniter in mundum redacta non est. [14] *Ita Senatus*

in cau-

in causa filiorum Ioannis Perrodi procuratoris patrimonialis tractatum est in publico auditorio, non tamen decisum, Prid. Id. Decemb. 1593.

1 Potest enim mulier nupta habere res duplicis generis, quasdam dotales, quasdam non dotales & extra dotem constitutas, vt Scævola loquitur *in l. penult. D. ad legem Falcid.* Et has rursum in duplici differentia, quasdam paraphernales, de quibus *in l. hac lege, 8. & l. vlt. C. de pact. conuen. tam sup. dot.* scilicet, quas mulier secum adfert in domum mariti, & cum dote, sed ita tamen vt sint extra dotem, Galli veteres peculium dicebant, *l. si ego, 9. §. dotis autem. D. de iur. dot.* Alias, quæ mulieri obueniunt constante matrimonio, quæ magis proprie aduentitiæ dici possunt. De quibus omnibus Bart. *in disput.* quæ incipit, *mulier habens amplum patrimonium.*

2 Secundum ea, quæ diximus. *Defin. 2 sup. famil. erciſc.*

3 Actus autem geminatus solet euidentem consensum inducere, *l. si mulier, 22. C. ad SC. Velleian.*

4 *L. pen. in fin. C. de his, quib. vt indign.*

5 Licet enim instrumentum iam scriptum lectúmque erat, quo continebatur, & diuisionem factam esse, & stipulationem interuenisse, non tamen ea res faciebat stipulationem, quoadusque contrahentes omnia, quæ instrumento continebantur, sibi placere iurassent.

6 *L. diuisionis placitum, 45. D. de pact. l. cum proponas, 21. C. eod. l. si diuisionem, 15. C. famil. erciſc.*

7 Non magis quam interuentum instrumenti, *l. instrumentis, 9. C. de fid. instrumen. l. pactum, 17. C. de pact. l. 7. Cod. si maior fact. rat. habuer.*

8 Quæ causa vtplurimum esse solet conficiendorum omnium instrumentorum, *l. cum te, 5. C. de transact. l. contrahitur, 4. D. de pignor. d. l. pactum, 17.* vbi Gothofr. *C. de pact.*

9 Notarium enim adhiberi nil necesse est ad stipulationis validitatem, nisi cum is, cui commodum stipulationis acquirendum est, sibi ipsi stipulari non potest. Finge pupillum absentem, aut qui fari non possit, *l. 2. 3. & 4 D. rem pupil. sal. for.*

10 Solus autem ille stipulandi animus distinguit pactum à stipulatione, *l. iuris gentium, 3 §. quod fere. D. de pact. l. 1. §. eum qui, D. de const. pecun.*

11 *d. l. hac lege, 7. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

12 Text. est *in l. velles nec ne, 6. C. de reuoc. donat.* Dixi *Defin. 4 sup. de eo quod met. caus.*

13 Bald. Castrens. & cæteri *ad l. contractus, 17. C. de fid. instru. & l. testium facilitatem, 21. C. de testib.*

14 Quia nec aliter nec prius vires habet contractus, vt loquitur Ioſtin. *in d. l. contractus.*

DEFINITIO III.

Quædam sit enormis & immodica læsio ad rescindendam ex ea causa diuisionem.

PErfectus diuisionis contractus ad exemplum venditionis cæterorúmque bonæ fidei contractuum ex causa enormis læsionis rescindi potest: [1] in eoque omnes consentiunt. [2] Quæstionis tamen est, an, vt in venditione, ita in diuisione enormis illa læsio dicenda sit, quæ sit vltra dimidiam iusti precij, an vero possit minor sufficere, vt rescissioni locus esse queat? [4] Dubitationem facit, quod non eadem diuidentis, quæ vendentis aut ementis voluntas est. [5] Nam qui vendit, id agit, vt rem suam alienet, quantocúque potest precio. Qui vero emit vt sibi acquirat quam minimo & vilissimo: [6] indéque est, quod dicimus, licere iis naturaliter se decipere: [7] Maxime, quia difficile est reperire certum & commune precium, cum precia rerum pro locorum & temporum diuersitate ac ex personarum affectione varientur. [8] At ij, qui bona communia diuidunt, non id agunt, vt quicquam vel acquirant vel alienent, sed tantum, vt suam quisque auferat portionem. [9] Nec ad rem facit, quod diuisio fieri nequeat citra mutuas adiudicationes, & consequenter quin vnusquisque ex condiuisoribus alienet eam dominij partem, quam in condiuisoris portione habebat antea. [10] Illa enim alienatio necessaria est, [11] nec nisi eo animo fit, vt suæ quisque partis dominus in solidum maneat. [12] Proinde nec æquitati nec diuidentium voluntati videtur consentaneum, vt alteruter vllo modo lædatur, nec intra dimidiam quidem. [13] Frequentior tamen Doctorum schola vult similem esse hac parte diuisionem venditioni, vt semel perfecta non aliter rescindi possit prætextu læsionis, quàm si læsio sit immodica & vltra dimidiam, [14] & quidem inspecto tempore contractus. [15] Soli Galli Pragmatici contra sentiunt, & in supremis Galliæ curiis hic obseruari testantur, vt ad rescindendam diuisionem sufficiat notabilem læsionem interuenisse: [16] qualem eam esse interpretantur, quæ ad quartam vsque precij ascendat: [17] quanquam non desunt, qui pro quarta tertiam constituant. [18] *Senatus* noster mediam quandam sententiam sequitur, vt, si de diuisione inter fratres facta quæratur, sufficiat læsionem notabilem, vt aiunt, interuenisse, licet nec ad quartam vsque ascendat; inter alios autem læsio vltra dimidiam requiratur. Cuius distinctionis ratio aut æquitas potius illa est, quod inter fratres potissimum & æquitas & æqualitas exuberare debeat, [19] vt fraterna inter eos concordia retineatur. [20] *Ita Senatus* in causa D. Guilielmi Oneiaci Senatoris integerrimi & eruditissimi, nunc Præsidis meritissimi, contra fratris filiam vxorem D. de Maillac, 4. Calen. Februar. 1594.

1 *Ex l. 2. & l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*

2 *DD. ad d. l. 2. & ad l. maioribus, 3. C. hoc tit.*

3 *d. l. 2. & d. l. si voluntate.*

4 Nam text. *d. l. maioribus 3. C. hoc tit.* illud duntaxat requirere videtur, vt aliqua sit æqualitas, quasi corrigenda illa sit, quanta aut quantula cunque sit.

5 Vide textum elegantem *in l. seruos, 34.* in illis verbis: *Non emendi, sed diuidendi animo D famil. erciſc.*

6 Emptor enim viliore comparandi, venditor cariore distrahendi votum gerentes ad hunc contractum accedunt, vixque post multas contentiones paulatim venditore de eo quod petierat detrahente, emptore autem huic quod obtulerat adiiciente, ad certum consentiunt precium. Verba sunt *d. l. si voluntate, 8. versi. quod si. C. de rescind. vend.*

7 *L. in causa 16. §. idem Pomponius. D. de minor. l. item si, 22. §. vlt. D. locat.* vbi scriptum est, idem iuris hac parte esse in venditione & locat.

8 *L. 3. D. de eo, quod cert. loc. l precia rerum, 63. D. ad legem Falcid.*

9 Licet aliquando æstimationem in eam rem fieri necesse sit, *vt in d. l. seruos, 34. famil. erciſc.*

10 Vendi & diuisio alienatio dicitur, *in l. si pupillorum, 7. D. de reb. eor. qui sub tutel.* ideoque & emptionis vicem obtinet, *l. 1. C. hoc tit.*

11 Ideoque nec minoribus interdicitur, si modo à maiore prouocentur, *dict. l. si pupillorum. & in l. 1. §. si communis, eod. ill. titul.*

12 Quia in diuisione quantum quisque à socio consequitur, tantum ei de suo vicissim præstat, ita vt post diuisionem neuter coheredum sit locupletior quam antea fuisset, *l. cum pater, 77. in princip. de legat. 1. l deductæ, 58. §. acceptis. vers. diuersum, ad SC. Trebell.*

13 Quasi alienum id sit ab eo, quod actum est inter diuidentes, *Argum. d. l. seruos, 34. famil. erciſc.* Facit *l. si inter virum, 21. C. de iur. dot.*

14 *DD. ad d. l. 2. C. de rescind. vend.*

15 *d. l. si voluntate 8. in fin. C. eod. l. si ea lege, 17. C. de vsur.*

16 *Ex d. l. maioribus, 3. C. hoc tit. l. in contractibus, 3. C. quib. ex caus. maior.* De quorum tamen locorum sententia vide quæ scripsi in Chiliad. *De error. Pragmat.*

17 Rebuff. *in const. reg.*

18 Imbert. *in enchirid.*

19 *Arg. l. inter filios, 11. C. famil. erciſc.*

20 *L. de fideicommisso, 11. C. de transact. l. eum oportet, 6. versic. etenim* in illis verb. *Vel ad fratres suos, quod etiam grauius multis esse videtur. C. de bon. quæ liber.*

DEFINITIO IV.

De variis modis faciendæ diuisionis.

NOn eo minus rite rectéque contractus diuisionis inuitus videri debet, quòd nulla bonorum æstimatio, aut mensuratio, aut arbitrorum diuisoriorum conuentio, præcesserit. [2] Est enim moribus no-

Source : BIU Cujas

ſtris receptiſſimus, nec lege vlla prohibitus mos ille diuiſionis inter fratres faciendæ, vt maior natu portiones quales vult conſtituat, minor autem vtram velit eligat,[3] placétque Theologis & Canoniſtis omnibus propter exemplum diuiſionis, quam ab Abrahamo cum Loth fratris filio ſic factam eſſe ſacris Scripturis proditum eſt. [4] Non enim de fratre, ſed de ſeipſo ſolo conqueri debet is, qui portiones inæquales conſtituit, fratris minoris, vt credibile eſt, circumueniendi gratia, ſi forte is minus perſpicax minorem portionem elegiſſet. [5] Et vero, quantumuis minor frater, cui optio data fuit, longe precioſiorem partem elegerit, nemo tamen dixerit dolo malo quicquam ab eo factum videri, cum nihil aliud egerit, niſi vt oblata conditione vteretur. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Etſi enim æſtimationem illam rerum hereditariarum aliquando fieri neceſſe eſt animo diuidendi, vt *in l. ſeruos*, 34. *D. famil. erciſc.* tamen id neceſſe non eſt.

2 Quid enim aliud agit iudex cum dat arbitros diuiſorios, niſi, vt quam commodiſſime fieri poſſit, diuiſio fiat? Quid ergo eius intereſt, dummodo facta ſit de conſenſu omnium quorum intereſt? *arg. l.* 11. *§. inde quæritur D. de noui oper. nunciat. l. ſi conuenerit*, 26. *D. de re iud. l.* 3. *§.* 1. *D. de recept. qui arbitr.* Vnde etiam eſt, quod, etiamſi diuiſionis arbitrum is dederit, cui dandi ius non fuit, ſi tamen ſocij perperam factæ diuiſioni conſenſum dederint, quod quiſque eorum ſecundum placita poſſidet, pro parte ſocij dominium nactus eſſe intelligatur, *l.* 2. *C. hoc tit.*

3 Scripſi *Defin.* 2. *ſup. fam. l. erciſc.*

4 Geneſ. *cap.* 13.

5 Nec enim audiendus eſt, qui id petit, cuius contrarium non fuerat poſtulaturus, *l. penult. C. de ſolut.* nec qui vti nolit eo iure, quod in alium ſtatuerit, *l.* 1. *& tot. tit. quod quiſque iur.* Facit *l.* 1 *in fin. & l.* 3. *in princip. D. de ſolut.* Facit *l. iuſiurandum* 34. *§. datur. D. de iureiur.*

6 *L.* 2. ibi *optabit quem velit. D. de opt. leg.* Sic enim verba illa accipienda ſunt, vt qui habet optionem, eligere poſſit etiam optimum. Nam quod contra ſcriptum videtur *in l. legato*, 37. *& in l. ſi heres*, 110. *de legat.* 1. ad eum caſum pertinet, quo ſeruus generaliter legatus ſit, non autem optio legatario data. Nam & idem eſt, ſi non in legatarij, ſed in alterius tertij arbitrium optio collata ſit, & is ante factam optionem deceſſerit, *l. vlt. §.* 1. *Cod. commun. de legat.* Facit quod lex ait, non videri quem fraudare eos, qui ſciant & conſentiant *l. quod autem*, 6. *§. præterea. D. quæ in fraud. cred. cum ſimilib. l. nullus videtur*, 55. *de regul iur.* Item quod ei, qui electionem obtulit, non alia patere debeat via, quam quæ ab ipſo electa ſit, *arg. l. ſi mulier*, 21. *§. vlt. D. quod met. cauſ. l.* 1. *§. illud. D. de ſ. parat.*

DEFINITIO V.

An aduerſus diuiſionem, quæ per optionem facta eſt, reſtitui poſſit tanquam læſus is ipſe, qui optionem dedit?

ADuerſus diuiſionem à ſe factam poteſt quis reſtitui, etiamſi eo tempore maior fuerit, [1] maioremve ſe dixerit. [2] Imo etſi Doctor doctúſque & diligens alioqui paterfamilias, [3] ſi modo tantam probet læſionem, quantam in ſuperioribus neceſſariam eſſe diximus [4] ad inducendum auxilium reſtitutionis. Quanti enim ſit vnaquæque portio, in facto non iure conſiſtit,[5] facti autem interpretatio etiam prudentiſſimos fallit.[6] Illud difficilius eſt, vt reſtitui in integrum poſſit maior, qui partes quantumcunque inæquales conſtituit, fratríque minori optionem dedit. Nam, vt proxime attigimus, quo maior probatur eſſe inæqualitas, eo magis videri poteſt in dolo eſſe is, qui partes conſtituit, quem conſtat, ſi frater iunior minorem partem elegiſſet, non fuiſſe aduerſus eiuſmodi diuiſionem petiturum reſtitutionem, ſed fraudis ſuæ potius fructum quantum in ſe eſſet, retenturum: cur ergo audiatur perens id, cuius contrarium in diuerſum euentum non fuerat poſtulaturus? [7] Sed tamen placuit Senatui, ne hoc quidem impedire reſciſſionem. Ea potiſſimum ratione, quod non ſit probabile, per dolum fraudemve quicquam factum eſſe ab eo, qui fratri dederit optionem. [8] Prior enim ille incurrit in periculum damni, quod fratri ex inconſiderata electione poſſit accidere. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. maioribus*, 3. *C. hoc tit. & l.* 3. *C. ex quib. ex cauſ. maior. l.* 2. *C. de reſcin. vend.*

2 Intellige ſecundum diſtinctionem quam poſui *in Defin. vnic. ſup. ill. tit. ſi minor ſe maior. dixer.*

3 Etſi enim credibile, id eſt, præſumendum non eſt, hunc facile in aliquo erraſſe. *l. cum de indebito* 25. *verſ. & maxime ſi ipſe. D. de probat.* tamen præſumptio cedit veritati, de qua in contrarium apparet. *l. ſi chirographum* 24. *eod. cum ſimilib.*

4 Defin. 3. *ſup. eod.*

5 *l. in actionibus* 5. *§. vlt. & l. ſeq. D. de in lit. iur.*

6 *l.* 2. *D. de iur. & fact. ignor.*

7 *Contra l. pen. C. de ſolut.*

8 Nemo enim ſuum iactare præſumitur, *d. l. cum de indebito.*

9 Quis enim tam ſtupidus eſt, vt malit ſe vulnerari & poſtea reſtitutionis ancipitis remedium quærere, quam ab initio proſpicere ne vulneretur, *argum. l. vltim. C. in quib. cauſ. reſt. in integr. non eſt neceſſ.* Vide tamen quæ ſcripſi *in Decad. Error.*

DEFINITIO VI.

De reſcindenda tranſactione, quæ diuiſionem ſecuta ſit.

QVid vero ſi poſt eiuſmodi diuiſionem tráſactum quoque proponatur? [1] Multum intererit an de controuerſia aliqua, quæ in conſequentiam & approbationem diuiſionis ſuperuenerat, tranſactum ſit,[2] an ſuper lite mota vel mouenda,[3] ad reſcindendam ex læſionis cauſa diuiſionem. [4] Priore caſu non impedit tranſactio reſtitutionem eadem probata læſione, quam probari ſufficeret ſi tranſactio nulla interueniſſet: [5] quoniam diuiſionis continuatio & perfectio quædam dicenda illa eſt potius, quam alius & nouus contractus. [6] Poſteriore vero, hoc eſt, ſi de ipſa quoque læſione tranſactum ſit, conſtat nihil amplius quærendum eſſe de diuiſione, [7] cum bona ex nouo planeque diuerſo iure poſſideantur. [8] Ob idque non aliam læſionem ſufficere ad reſcindendam diuiſionem, quam quæ ſufficeret ad reſcindendam tranſactionem. [9] Id eſt, ſi noſtris credimus, quæ ſit vltra dimidiam, inſpecto etiam dubio litis euentu. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Hoc enim caſu duplex videtur vinculum eſſe, vnum diuiſionis, alterum tranſactionis, quod omnium ſolet eſſe fortiſſimum. *l. cauſa* 26 *C. de tranſact.* Nam & duo vincula ſunt fortiora vno. *l. pen. C. de adopt.*

2 Conſequentium enim idem iudicium eſſe ſolet & debet quod antecedentium *l. ſi quis ſeruo* 84. *de legat.* 2. *& vulgar.*

3 Sufficit enim metus futuræ litis. *l.* 2. *C. de tranſact.*

4 Secundum ea quæ diximus *Defin* 3 *& ſ. ſup. eod.*

5 Quandiu enim ſubeſt eadem cauſa concedendæ reſtitutionis non deber illa denegari, ſi modo nondum fuerit petita *l. doli* 19. *§. diuerſum. D. de nouat.*

6 *Arg. l.* 3. *§. ſitio. D. de minor.*

7 Quia nec de errore quidem calculi quæri poſſet, ſi ſuper eo tranſactum eſſet, *l. vnic. C. de error. calcul.*

8 Id eſt, cauſa tranſactionis non diuiſionis, quia omnis tranſactio nouat Deo & alij *ad l.* 1. *de tranſact.*

9 In quam rem nec ſi læſio ſit vltra quadruplum ſufficere tamen poteſt. *l. Lucius* 78. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

10 Ex traditione Barr. communiter recepta *ad l.* 2. *C. de reſcind. vendit. & ad l. ſi quis cum aliter* 36. *D. de verbor. obligat.* Contra quam tamen vide quæ ſcripſi in Chiliade *De error. pragmat.*

DEFINITIO VII.

Reſcindi poteſt diuiſio ex cauſa læſionis ad trigeſimum vſque annum.

QVid denique ſi per decennium aut vicennium integrum, fortaſſis etiam inter præſentes bona vtrinque

Source : BIU Cujas

vtrinque ſine controuerſia poſſeſſa ſint ex cauſa præcedentis diuiſionis? [1] Non idcirco excluſa videbitur in integrum reſtitutio ex capite enormis læſionis. [2] Quia quod Iuſtiniani conſtitutione quadriennium in eam rem præfixum continuum in anni vtilis locum ſubſtitutum eſt, [3] non pertinet ad hoc genus reſtitutionis, quæ ſcilicet coniuncta eſt cum condictione ex lege. [4] Condictionum enim omnium commune ius illud eſt, vt non niſi triginta annorum præſcriptione ſummoueantur. [5] Poſtquam placuit nouam Diocletiani & Maximiani legem [6] ad diuiſionem quoque, vt & ad cæteros bonæ fidei contractus protrahendam eſſe, [7] vel ob id maxime, quod diuiſio emptionis vicem obtinere exiſtimatur. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Solet enim ea eſſe ſubſequens poſſeſſio magni eſſe momenti etiam confirmandam diuiſionem, quæ alioquin non valeret, *l.2 l.ſi inter* 8. *C.hoc titulo l.ſi diuiſione* 15. *C.famil.erciſc.l.quadam* 41. *D.eod.*

2 Id eſt, ex beneficio *l.2.C.de reſcind.vendit.*

3 *l.vlt.C.de tempor.petend.in integr.reſtit.*

4 Sic enim appellare licet nouam illam actionem, quæ competit ex *d.l.2.C.de reſ.ind.vendit.argum.l.vnic.D.de condic. ex leg.*

5 Sunt enim actiones perſonales, cum & actiones omnes in perſonam condictiones appellentur *§.actionum. Inſtit. de act.* actiones autem perſonales, non niſi longiſſimi temporis præſcriptione ſummouentur *l.hereditatis* 7.C.*de petit.hered.l.3.&* 4. C.*de præſ.30.vel* 40.*annor.*

6 *d.l.2.C.de reſcind.vendit.* quæ primum hoc ius nouum induxit.

7 Vt ſcripſi *Defin.1.ſupr.eod.*

8 *l.1 C.hoc titul.* Dicitur etiam aliquando diuiſio vicem permutationis obtinere. *l.ſi filia* 20.*§ ſi pater. D famil erciſc.* Sed & permutatio ipſa emptioni vicina eſſe dicitur, *in l.2.D.de rer.permut.* imo & vicem ſimiliter emptionis obtinere *l.2.Cod.eod.*

DEFINITIO VIII.

In quo differat diuiſio à venditione, cum reſcindenda eſt, ex cauſa immodicæ læſionis.

ETſi autem diuiſio vicem emptionis obtinere dicitur propter mutuas illas adiudicationes dominique tranſlationes, quas fieri neceſſe eſt, vt vnaquæque portio ex communi fiat propria cuiuſque condiuiſorum: [1] Aperte tamen differt ab emptione in eo, quod neque pretium vllum in diuiſione interuenit, neque diuidentium voluntas illa eſt, vt vel emant, vel diſtrahant, [2] ſed vt ſuum habeant ſibique proprium ſinguli quod habebant antea in commune. [3] Inde fit vt ſi de reſcindenda diuiſione agatur ex cauſa enormis & immodicæ læſionis, non poſſit locus eſſe remedio & æquitati legis nouæ ex ea parte, quæ dat emptori optionem, vt iuſtum pretium ſupplere poſſit, ſi id malit, quam rem reddere. [4] An igitur omnimodo reſcindenda erit diuiſio? At fuerit id iniquum, vt contractus bonæ fidei ex ſola læſionis cauſa reſcindatur. [5] Præſertim cum & æquitati & æquabilitati, quæ in bonæ fidei iudiciis exuberare debet, aliter ſatisfieri poſſit, ſupplendo ex portione vnius quod deeſt alteri. [6] Poteſt enim fieri, vt interſit rei ex ſua potius portione ſupplere quam inire nouam diuiſionem. [7] Ac ſane ita eſt, ſi non longe maior læſio interuenerit, quam quanta eſſe debeat ad inducendam reſtitutionem. [8] Sed ſi enormiſſima læſio proponatur & inæqualitas prorſus intolerabilis, inſpecta non ſolum æſtimatione, ſed etiam qualitate & conditione bonorum, quæ in diuiſione præcipue ſpectanda eſt, æquum non eſt ſupereſſe condiuiſori electionem, quæ nec emptori relinquitur, quoties venditor vltra beſſem pretij deceptus fuit, quoniam, vt noſtri tractant, dolus in reipſa creditur interueniſſe ex tam enormi læſione. [9] Hactenus tamen inter emptionem & diuiſionem hoc etiam caſu intererit, quod fructus omnes ab emptore reſtituuntur quaſi ſine titulo percepti, [10] nec tantum à tempore litis conteſtatæ, vt in cæteris reſtitutionum cauſis, [11] ſed à die ipſo contractus. [12] In diuiſione vero, ſi ſic facta ſit, vt maior natu frater vel alius condiuiſor quilibet fratri vel coheredi iuniori, vt plerumque fit, optionem dederit, [13] nulla prorſus fructuum condemnatio fieri debet, ne quidem eorum, qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt. [14] Quaſi per actoris, vt ita dicam, manus illos perceperit is, cuius nullum aliud in diuidendo factum interceſſit, niſi quod ſibi datam à ſocio optionem admiſit. [15] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quoniam alioquin quilibet ex ſociis, vel in minima parte glebæ indiuiſæ portionem ſuam habet, *l.per fundum* 11. *D.ruſſi.prad.l.vltim.D.commun.prad.l.illud*, 4. *D.de rit.nupt.*

2 Licet aliquando res communes æſtimari neceſſe ſit diuidendi non emendi cauſa, vt Papinian. loquitur, *in l.ſeruos* 34. *D. famil.erciſc.*

3 *l.in re communi* 26. *D.vrb.prad. l.cum pater* 77. *§.dulciſſimis. de legat.2.*

4 *d.l.2.ſi voluntate* 8. *in fin.C.de reſ.ind.vendit.*

5 Nam nec æquum eſſet reſcindi venditionem ex cauſa læſionis, ſi non fieret ea reſciſſio quodammodo ex voluntate emptoris nolentis iuſtum pretium ſupplere, vt ſcripſi in *Decad. De error.pragm.*

6 Id enim duntaxat facit qualitas iudici, bonæ fidei, vt res ad ſuam æquitatem & æqualitatem reducenda ſit, *l.3.C.hoc tit.l. 3.Cod.quib.ex cauſ.maior.* non etiam vt totum negotium reſcindatur.

7 Noua enim diuiſio facere poſſet, vt alia bona haberet, quæ habere nollet, ſi in hæc quæ nunc habet maiorem aliquam adfectionem gerat, *argum.l.ſi in emptione* 35. *D.de minor.l.* §. & alias. *ſi quid in fraud.patr.*

8 Secundum eam diſtinctionem, quam probauimus *Defin.3. ſupr.eod.*

9 Notant noſtri *ad l.ſi quis cum aliter* 36. *De verb.obligat.* Scripſi *in Decadib. De error.pragmat.*

10 Quia venditio habetur pro non facta & titulus reducitur ad non titulum propter dolum præſumptum, qui in re ipſa ineſſe creditur, vt ſcripſi *ſupra d.loco.*

11 Eo namque iure vtimur, vt ei qui in integrum reſtituitur ex qualibet cauſa minor ille ſit, ſiue maior, non alij fructus reſtituantur quam qui percepti ſunt poſt litem conteſtatam, quod an rationem habeat diſputaui in Chiliade. *De error pragmat.*

12 Nec enim poteſt videri fuiſſe bonæ fidei poſſeſſor ad fructus lucrandos qui titulum nullum habuit. *l.certum eſt* 21. *& ſeq. C.de rei vindic.*

13 Quomodo eam plerumque fieri diximus *Defin.ſupr.2. famil.erciſc.*

15 Cum fuerint optimo iure & percepti & ex ſocij facto ac voluntate, *arg.l.ſi ſeruus* 61. *§.locaui. D.de furt.*

15 Quid enim aliud facere potuit, niſi vt oblatam à ſocio optandi & eligendi conditionem agnoſceret? Facit *l.iuſiurandum* 34. *§.datur. D de iureiur. l. penultim. §.ſiue autem C. de reb. cred. & iurei ur. &* §.1. ſed & ſocio imputari poteſt non ſolum quod obtulerit optionem, ſed etiam vbi læſus fuit diſtulerit reſtiturionem *l.ab hoſtibus* 15. *§.vltim. D. ex quib.cauſ.maior.* etſi rario hæc ad eos tantum fructus pertinet, qui ante litem conteſtatam percepti ſunt, non etiam ad eos qui poſt litem conteſtatam.

DEFINITIO IX.

Alia diuiſionis & venditionis differentia in probanda læſione.

SEd & illa inter diuiſionem & emptionem hac parte differentia eſt, quod in emptione reſcindenda probandi onus incumbit ei qui allegat læſionem, vt doceat quanti præciſe reuera, & ex communi hominum æſtimatione res fuerit tempore contractus. [1] At in reſcindenda diuiſione ſufficit ei, qui læſionem adfert pro cauſa impetranda reſtitutionis, vt probet inæqualitatem bonorum, quæ iam eo contractus tempore fuerit, licet non probet illius temporis æſtima-

Source : BIU Cujas

tionem. [2] Nam cum in diuisione pretium nullum interueniat, [3] bonorumque qualitas & conditio præcipue spectanda sit, potest ea probatio sufficere ad restitutionem: [4] Nisi aduersarius ex parte sua probet, inæqualitatem illam quæ sit in conditione bonorum corrigi per inæqualitatem, [5] quæ vicissim sit in precio, siue quod pars ignobilior ex maiori constet bonorum quantitate, siue quod ex iis bonis conflata sit quæ contemplatione loci, [6] aut amplioris reditus, [7] videri debeant preciosiora. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vnusquisque enim tenetur probare id, quod est fundamentum suæ intentionis & causa petitæ restitutionis. *L.nam posteaquam 9.§.si minor.D.de iureiur.* Bart. *in l.prædiorum 10.& l. seq.C.de præd.minor.*

2 Licet nonnunquam æstimatio rerum communium necessario fiat. Sed fit animo diuidendi non emendi, vt ait *l.si seruos 34.D.famil.erciſc.*

3 Vt ex Boerio scripsi *Defin.prox.num.9 sup.eod.*

4 Saltem quoadusque aduersarius suscepcrit in se onus probandi contrarium, vt sequitur *in Defin.*

5 Vix enim quisquam ignobiliora bona pro nobilioribus acceptarus sit in pari quantitate & æstimatione.

6 *Vt in l.libertus 36.D.de bon.libert.l.1.§.& alias.D si quid in fraud.patron.*

7 Nam ex reditu maxime solent & debent fundorum precia constitui. *l.si fundus 13.in princip.D.de reb.eor.qui sub tutel.l. si fundum 92.de legat.1.*

8 Possit tamen non improbabiliter disputari, probationem læsionis ad implorandam restitutionem debere necessario esse concludentem. *l.neque natales 10.l. ad probationem 12.C.de probat.l.non hoc 4.C.vnd.legit.* ideoque non sufficere actori, vt probet inæqualitatem conditionis aut quantitatis bonorum, nisi etiam probet æstimationem, cum nihil prohibeat inæqualem esse conditionem bonorum, & tamen æquales esse portiones suppleto in quantitate eo quod deest in qualitate.

DEFINITIO X.

Quid si is, qui aduersus diuisionem à se factam restitui vult, bona quædam ex iis, quæ sibi obuenerant, alienauerit?

SI post factam diuisionem is qui læsum se conqueritur bona quædam ex sua portione alienauerit, quæ ad nouam diuisionem faciendam in medium iam conferre nequeat, difficilius est dicere quid constituendum videatur. [1] Et quidem cum fieri non possit, vt ex integro omnia diuidantur, quasi nulla vnquam diuisio facta fuisset, cum res amplius non sit integra, constat satis id vnum superesse, aut quod alienatum fuit imputetur in alienantis portionem, [2] non pro ea æstimatione quæ in vendendo facta fuerit, si forte res minore pretio venierit quam quanti vere fuit, licet præsente & subscribente socio (si adesse eum emptor voluerit, vt tutius emeret, [4] cum nihil sua interesse socius putaret, quippe qui nihil amplius iuris in socij parte habere se intelligeret,) sed pro vero communique pretio, quod nunc sit, cum noua diuisio facienda est. [5] At quæstio in eo est an eiusmodi imputatione facta id quod deest ad inducendam æqualitatem suppleri necesse sit, ex alterius portione arbitrio boni viri? An noua potius diuisio facienda sit? Nam si dicas ex integro ineundam cæterorum bonorum diuisionem, videaris facere iniuriam socio qui nihil ex parte sua distraxit. [6] Cui nimirum non liceat eodem iure vti, vt suam sperare partem possit in bonis omnibus, quæ socio ex priori diuisione obtigerant. [7] Nam & idem in emptione seruatur, vt quamuis læsio enormissima interceserit, si tamen rem ipsam reddere emptor non possit, forte iam ab alio bonæ fidei possessore vsucaptam supplemento pretij necessario locum esse oporteat. [8] Idque in proposita specie tanto probabilius videbatur, quod is ipse agebat ad rescindendam diuisionem, qui portionis suæ partem alienauerat, atque ita effecerat ne omnia in integrum restitui possent. [9] Sed tamen æquius tandem visum est illud temperamentum, vt noua quidem diuisio fieret, sed imputarentur alienata in portionem alienantis. Vicissim autem socio ex cæteris bonis communibus præstaretur tantundem in qualitate, quantitate & valore priusquam ad diuisionem vllam accederetur. [10] Sane cum alienator idemque actor diceret paratum se cõferre iustum pretium rerum alienatarum quasi in earum locum successurum, [11] placuit audiri cum nõ debere, quia cum actor esset, in eius fuerat potestate non agendo liberare se ab ea necessitate repræsentandorum bonorum quæ alienasset. [12] Neque referebat an bona fide, & ex causa necessaria, vt puta pro dimittendis creditoribus hereditariis an vltro & sine causa alienasset. [13] Et vero quid dici solet pretium in vniuersalibus succedere loco rei, [14] constat non esse perpetuum. Ad arbitrarias enim actiones pertinet, in quibus nisi arbitrio iudicis restitutio fiat sequitur condemnatio, [15] Non etiam ad illas in quibus siue ex bona fide, siue ex natura stricti iudicij rem ipsam præcise dari aut restitui oporteat. [16] *Ita Senatus* in eadem causa, & alio rursus inter easdem personas Senatusconsulto 6. Non. Mart. 1594.

1 Imputari enim solet ei, qui restitui vult in integrum, vbi res in integro esse desiit, præsertim post res per eum ipsum venditas. *l.quod si minor 24.§.Scæuola. D.de minor.l si quis suus 8. D.de iur.delib.l.vlt.C.de repud.vel abstin.hered.*

2 Quomodo & interdum collatio fieri solet, scilicet minus accipiendo & remittendo. *l.1.§.quamuis. vers.sed etsi tantum.D. de collat.bonor.* Dat enim & confert & diuidit etiam qui minus accipit.

3 Neque enim rei meæ aut communi ab alio pretium dici potuit, contra vel citra meam voluntatem. *l.portionem 4.Cod.de commun.rer.alien.*

4 Solet enim nocere ei qui venditioni adfuit & consensit, si postea ius suum exequi velit. *l.quoties 11.C.de fideic.l.4.§.quæsitum est si cum fundi.D.de doli mal except.*

5 Si enim bona non essent alienata nec deteriorata, venirent nunc in diuisionem in præsenti æstimatione. *arg.l.si sterilis 21.§.cum per venditorem.in fin.de empt.*

6 Textus est elegans *in leg.ex hereditate 54.D.famil.erciſc.*

7 In his autem iudiciis familiæ erciscundæ & communi dividundo, quæ nos duplicia appellamus, quod in iis vterque & actor sit & reus. *l.3.§.familia.l.inter 44.qui familiæ. D.famil.erciſc.* eandem vtriusque rationem constitui necesse est, non meliorem vnius quam alterius.

8 Notant DD. præsertim Arius Pinell. *ad l.2. Cod.de rescind. vendit.*

9 Qua enim ratione alienam partem petere potest, qui suam alienauit? *arg.l.cum pater 77.§.libertis.de legat.2.*

10 Ita enim visum est seruari posse æqualitatem, & neutri iniuriam fieri. Quid autem aliud exigere possit socius qui nihil distraxit, quam vt indemnis seruetur, neque ex alienationibus per socium factis quicquam damni aut incommodi sentiat. *arg. l.dominus 55.§.vlt.D locat.*

11 Eo prætextu, quod iudicium familiæ erciscundæ sit vniuersale tanquam quod admixtum quodammodo habeat iudicium petitionis hereditatis. *l.1.§.vlt.& l.2.D.famil.erciſc.* In iudiciis autem vniuersalibus pretium succedat loco rei, vt scripsi *Defin.5 supr.De rei vindic.*

12 Nihil enim causæ est cur ei succurri oporteat, qui seipsum coniecit in aliquam necessitatem. *arg.l si fideiussor 7.§.1. D.qui satisd.cog.l.2. §.vis fluminis. D.si quis caution.l.si pignori 29. vers. non idem. D.famil.erciſc.l.5.§.vltim.D.de doli except.l.vnic.C.vt nemi inuit.ager.cog.l.petenda 6. C.de tempor. pet.in integr.restit.l. cum autem 23.§.quare.D.de ædilit.edict.*

13 Huic enim distinctioni tum demum locus est, cum quæritur an pendente iudicio familiæ erciscundæ possit vnus ex sociis alienare, *vt in l.alienationes 13.D famil.erciſc.* non cum is qui alienauit vltro postea petit restitutionem aduersus socium, qui nihil alienauit cum eiusmodi alienatione communio prorsus extinguatur, *d.l.ex hereditate 54.famil.erciſc.* Sine communione

nione autem non possit accipi iudicium familiæ erciscundæ vel communi diuidundo.

14 *l.si & rem & pretium* 22. vbi Bart. *D.de petit.hered.l.Imperator* 70. *§. vlt. & ll.seqq.de legat.2.*

15 *§.præterea.Instit.de action.*

16 Aliud enim res est, aliud rei pretium. *l.venditor* 21. *D.de hered.vel act.vend.l.fundum* 28. *D.de nouat.* Porro iudicium familiæ erciscundæ bonæ fidei est non arbitrium, vt erat olim petitio hereditatis. *§. actionum. Instit.de action.* sicut & in aliis quibusdam differt à petitione hereditatis. *l.fundus* 51. *D.famil. erciſc.*

DEFINITIO XI.

Bonorum, quæ cum pupillis aut minoribus communia sunt, diuisio nulla fieri potest nisi datis prius vocatisque tutoribus & curatoribus.

SI ex pluribus bona communia habentibus quidam sint impuberes tutorem non habentes, aut minores annis sine curatore, & alij inuicem agant ad diuisionem, [1] ante omnia tutor impuberibus & curator minoribus dari debet, [2] non solum vt mutuæ illæ adiudicationes dominiique translationes fieri possint, quas interuenire necesse est in bonorum communium diuisione, [3] sed etiam vt sciatur, quanta portio eos contingat, qui prouocant ad diuisionem, ne quid inauditis iis quorum maxime interest constituatur, [4] cum fieri possit, vt maiorem sibi adferant portionem quam quæ à sociis conceditur. [5] Neque vero iis duntaxat petentibus tutor aut curator in eam rē dandus est (quomodo enim tutorem impuberes peterent? [6]) sed si maiores cæteri, qui iudicio familiæ erciscundæ aut communi diuidundo conueniuntur, petant eorum nomine atque interea iudicium & arbitros diuersorios accipere recusent, audiendi sunt, [7] Quasi qui non tam de iure tertij, [8] quam de suo excipiant. Eorum quippe interest, si ferri de diuisione facienda sententiam, vt retractari eam postea non oporteat, [9] vtque in iudicati executionem legitime subsequi diuisio possit. [10] Itaque si inauditis impuberibus aliisve minoribus iudex inter maiores pronunciet faciendam pro his aut illis portionibus diuisionem, licet addat, *vocatis omnibus quorum interest*, perperam pronunciasse videbitur, [11] poteruntque ab eo appellare illi etiam, quorum portionibus nullum detrimentum fiat, si modo petierint, vt ante omnia pupilli minoresque vocarentur, & illis in eam rem tutor curatorve decerneretur. [12] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 4. Id. Mart. 1594.

1 Possunt enim qui maiores sunt alios prouocare. *l.1.versic. si communis. l.5. §. vlt. & l.si pupillorum 7. in princip. D.de reb.eor. qui sub tutel.*

2 Quia neque iis absentibus diuisio fieri potest. *l.coheredibus 17. C.famil.erciſc.* neque pro præsente haberi pupillus qui tutorem non habet. Imo & plus quam absens est. *l.cum filiusfamilias 43. §. in hac. D. de verbor.obligat. l.in eo 110. §. pupillus l.vbi 124. §. 1. l.pupillus 189. de reg.iur.* Quanquam adulto minus necessaria est auctoritas curatoris. *l.puberes. 101. de verb. oblig. l.3. C.de in integr. restit. minor.*

3 Vt scripsi *Defin. 8. sup. eod.*

4 *l.nam ita 39. D.de adopt. l.etiam 29. §. vltim. D.de minor. l.de vnoquoque 47. D.de re iudic.*

5 De illo enim primum quærendum est, an coheres quis sit, & ex qua parte. *l.1. §. vltim. l.cum putarem 36. D.famil.erciſc.*

6 Qui tum etiam cum adsunt abesse intelliguntur, vt diximus, *numer.2.* & illa etiam quæ vident, ignorant. *l.1. C.de falſ. monet.*

7 *l.arbitrium* 43. in illis verb. *& præsentibus cæteris. D.famil. erciſc.*

8 Quod fieri non potest. *l.loci 4. §. competit. D.si seruit. vindic.*

9 Quomodo retractari eam necesse esset, petentibus quandoque illis qui iudicio non adfuissent, & quorum tamen interesset, *d.l.de vnoquoque 47. D.de re iudic. l.si perluſorio 45. §.1. D.de appell.*

10 Etiam inuito aduersario: Iudicium enim, itemque iudicati executio fit in inuitum *l.inter 83. §.1. D.de verb.oblig.*

11 Quia de iure portionum pronunciauit inauditis iis, quorum interest, & qui ante omnia vocari debuerunt. Nec clausula illa, *vocatis omnibus quorum interest*, sententiam tueri potest, quia non sufficit vocari in executione iudicati eos qui ante sententiam vocandi fuerunt. Et præpostera illa pronunciatio est, *arg.l.1. C.de execut.rei iudic.*

12 Nam & illorum interest, vt ait Defin. vel ob hoc maxime ne postmodum actum agere cogantur, atque ita vexent se sumptibus inanibus, *arg.l.minoribus 6. D.de minor.*

DEFINITIO XII.

De alienatione facta per eum ex sociis qui conuenerat, vt quoad diuisio fieret certis bonis separatim frueretur, aut ne ante certum tempus fieri diuisio posset.

INter socios conuenerat, vt quousque bonorum communium diuisio fieret, hic fundo Corneliano, ille Semproniano frueretur. Si tibi ille possessor Semproniani partem Corneliani sibi competentem vendiderit, non solum venditio valebit, cum socio partem suam rei communis vendere nihil prohibeat, [1] adeoque priusquam trāsactum sit tempus intra quod ne diuisio fieri posset conuenerat. [2] Sed etiam permittendum tibi erit, vt ea parte tanquam tua pro arbitrio vtaris fruaris. [3] Nec repelleris ea exceptione qua tuus actor repelleretur si totum fundum Sempronianum possidens Corneliani partem vindicare vellet. [4] Quia pactio, quæ inter socios facta fuerat, diuisionem fieri non prohibeat, sed tantum possessioni & administrationi bonorum communium modum quendam momentaneum & temporarium statuerat. [5] Itaque non magis aduersus conuentionem fecisse videtur, qui tibi fundi Corneliani partem vendidit, quam si socium ad diuisionem prouocasset: [6] quod vtique facere ei licebat salua conuentione. [7] Aliud igitur esset si inter socios conuenisset, vt ante certum tempus diuidere non liceret. [8] Tunc enim ante præteritum tempus facta venditio valeret quidem, sed non faceret quo minus ante tempus agendo tu communi diuidundo eadem pacti exceptione summouereris, qua tuus quoq; auctor si ipse ageret summoueretur. [9] *Ita Senatus* pro R.D. Claudio de la Couz Abbate Ambroniacensi & Senatore meritissimo, contra nobiles fratres de Montou & Guilliet, 3. Non. Iunij 1594.

1 *l.falso 3. C.de commun.rer.alienat.*

2 Venditio enim partis communis non tollit communionem, ad quam conseruandam huiusmodi pactio pertinet, sed tantum mutat socium alienato per venditorem dominio suæ partis in emptorem, *l.ad officium 3. C.commun.diuid.*

4 Licet eadem plerumque soleat causa esse emptoris, quæ venditoris. *l.inutus 156. §. plerumque. De regul.iur.*

5 Simile quiddam est *in l.4. §. vltim. D.de seruit. l.inter 36. D. de admin.tutor.*

6 Hoc ipso enim quod partem suam alienauit fecit, vt pars socii exierit de communione. *l.ex hereditate 54. D.famil.erciſc.* Facit *l.in hoc 14. §. pen. D.commun.diuid.*

7 Verba namque illa conuentionis, *quousque bonorum communium diuisio fieret*, in vniuscuiusque ex sociis arbitrio relinquebant, vt quoties vellet, diuisionem petere posset.

8 Quæ conuentio valet. *l.si conuenerit 14. D.pro socio.* licet non æque illa ne omnino diuisio fiat, *d.l in hoc 14. §. si conueniat. D.commun.diuid.* quia nulla societatis in æternum coitio est, *l. nulla 70 D. pro socio.*

6 Text. est *in d.l in hoc iudicium 14. §. pen. D. commun.diuid.* Facit *l.Iulianus 13. §. idem Celsus. D.de act.empt.*

DEFINITIO XIII.

Pendente iudicio familiæ erciscundæ, aut communi dividundo, quænam alienationes interdictæ sint aut permissæ.

Source : BIU Cujas

ACceptum inter coheredes alioſve condiuiſores familiæ erciſcundæ, aut communi diuidundo iudicium, non facit quidem rem litigioſam, quia in iis iudiciis non de dominio & proprietate, ſed de ſola diuiſionis ratione contenditur, cum conſtet res eſſe communes. [1] Sed tamen non eo minus prohibentur alienationes omnes, ex quo etiam mota controuerſia eſt, niſi quæ ſunt neceſſariæ,[2] quoniam intereſt, condiuiſoris non ſubiici alium condiuiſorem, cum quo fortaſſe difficilior diuiſio futura ſit. [3] Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi agatur de vendendis rebus ſingulis. [4] Nec enim prohibendus eſt vnus ex coheredibus aut ſociis, vt totam portionem ſuam diſtrahat ſi velit. [5] Multo magis ſi generaliter bona ſua omnia vendiderit, dicendum erit etiam res communes in diuiſionem venturas, quia nec nouum eſt, vt pleraque per alienationem tranſeant cum vniuerſitate, quæ alioquin ſeparatim alienari prohiberentur. [6] *Ita Senatus* pro liberis Oldradi Bocard, contra Michaelem de Bonnefoy, 5. Non. Iul. 1595.

1 Alioqui præiudicium reddendum eſt, ſi actor coheres, vel ſocius eſſe negetur. *l. 1. §. 2. & l. 2. D. famil. erciſc. l. ſi quis contendis 45. eod.*

2 *l. alienationes 15. D. famil. erciſc.*

3 Semper enim durior fit conditio eius cui nouus aduerſarius ſubſtituitur, ſi que ex eo lis vtplurimum & longior & incommodior. Vnde fit, vt ſi res litigioſa legata ſit peragenda ſit lis cum herede non cum legatario, etſi poteſt ille liti adeſſe ſi velit ne colludatur, *Nouell. 112. De litig. cap. 1.*

4 Ne in plures aduerſarios diſtringatur qui cum vno ſolo in iudicio quaſi contraxerit, *arg. l. & ancillarum 27. §. vlt.* iunct. *l. 3. §. idem ſcribit. D. de pecul.*

5 Quid enim ſi forte tanti habeat carere hereditate ne propter eam cogatur litigare? *argum. l. 4. §. 1. De alien. iudic. mut. cauſ. fact.*

6 *l. quædam 62. D. de acquir. rer. domin.* Sane conſtat rem litigioſam poſſe ex contrario venire in diuiſionem. *l. vlt. in fin. C. de litigioſ.* ſicut & legari poteſt *d. Nouell. 112. de litig. cap. 1.*

DEFINITIO XIV.

Si ex bonis diuidendis quædam ſint indiuiſibilia, quid faciendum.

CVm plures res inter coheredes aut ſocios diuidendæ ſunt, quæ ſingulæ diuidi commode non poſſunt, non vtique ſtatim veniendum eſt ad licitationem, [1] Tametſi quidam ex ſociis id petant, ſi non alij quoque omnes conſentiant. [2] Sed ſufficit hactenus recipere commodam diuiſionem, vt quædam res vni, aliæ aliis adiudicari in ſolidum poſſint. [3] Nam & hæc diuiſionis quædam ſpecies eſt, & quidem commoda. [4] Si quis enim ex ſociis diceret, velle ſe in rebus ſingulis partem ſuam habere, cum id fieri nullo modo poſſet, non eſſet audiendus. [5] Porro licitationis vſus nullus eſt, niſi cum aut alia diuidendi ratio nulla ſupereſt, aut ij omnes conſentiunt, quorum intereſt. [6] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Vuillierme & Dominorum de la Biguerne. Idib. Sept. 1595.

1 Eſt enim licitationis remedium odioſum, & ideo non niſi deficientibus aliis omnibus amplectendum. *l. nam ad licitationem 6. famil. erciſc.*

2 Quid enim ſi alter ex ſociis, qui non vult licitationem fieri proteſtetur ſe non ſufficere ad iuſta precia, vt ſocium ſuum vilius licitantem poſſit vincere? Quomodo *in l. ad officium 3. in fin. C. commun. diuid.* quamquam hoc caſu remedij loco introductum eſt, vt etiam extraneus ad licitationem ſit admittendus, *d. l. ad officium.*

3 *d. l. ad officium. verſi. cum autem.*

4 *l. communi 7. in prin. D. eod. tit. comm. diuid. l. nam ſatis 6. §. 1. vbi eſt text. elg. D. quemadm. ſeruit. amit. l. Iulianus 13. §. idem Celſus 17. D. de act. empt. l. is qui fundum 31. D. de vſufr. legat.* eadem interueniunt. *Inſtit. de re iudic.*

5 Lex enim duodecim tabularum neque diuiſit, neque diuidi voluit inter coheredes aut alios ſocios alia bona, quam quę diuidi commode poſſunt, & eo modo quo poſſunt, *l. heredes 25. §. an ea ſtipulatio D. famil. erciſc.* in illis verbis, *quia talis ſtipulatio per legem duodecim tabularum non diuiditur, quia nec poteſt.*

6 *l. item Labeo 22. §. 1. verſi. ſed poteſt etiam. D. famil. erciſc.*

TIT. XXVIII.

AD EXHIBEND.

DEFINITIO I.

De exhibendis actis curiæ an Caſtellanus, an curialis, & quando vterque teneatur?

EORVM quidem, quæ coram cuiuſque iuriſdictionis Caſtellano geſta ſunt, aſſeruandorum cura, vt quotics opus erit exhiberi poſſint, ad Scribæ quem Curialem vocant, non ad Caſtellani officium ex Sabaudiæ ſtatutis adeoque ex iuris communis ratione pertinet, [1] ita vt ſi exhibitio actorum petatur per eum, cuius intereſt, non magis Caſtellanus eo nomine conueniri poſſit, aut qui Caſtellani vices geſſit, quam iudex ad exhibitionem actorum iudicialium, [2] ſcilicet ad grapharij curam & diligentiam pertinentium. Sed ſi Curiali defuncto, in cuius protocollis repertum non ſit inſtrumentum, quod quæritur, Caſtellanus quaſi in ſubſidium, licet nullo iure conuentus, factum eſſe neget quod ipſius auctoritate ac præſente & ſubſcribente eo factum poſtea probetur, non improbabilis naſcetur præſumptio malæ fidei, [3] quæ oneret Caſtellanum, vt non ſolus quidem, ſed cum Curialis herede ad exhibitionem condemnetur, [4] & conſequenter, non facta exhibitione, in id omne quod interierit actoris. [5] Et quidem ſinguli in ſolidum ſalua alteri in alterum partis repetitione. [6] Hic enim vere illud vſurpari poteſt, quod iactari ſolet, calumnioſam negationem tollere beneficium iuris & omnium præſumptionum. [7] Quod ſi Curialis nullum heredem reliquerit, ſolus Caſtellanus, ſi modo ſit ſoluendo, condemnandus erit in ſolidum, ſaluo illi regreſſu aduerſus hereditatem aut bona Curialis, ſi qua ille reliquerit. [8] Sed neque quicquam referet an Caſtellanus aut curiæ ſcriba vere fuerit, qui tanquam talis conuenitur, ſi modo pro tali ſe geſſerit: tanto magis enim condemnandus eſt, qui vltro ſe ingerit adminiſtrationi officij, quod nec habeat, nec habere mereatur. [9] Exemplo eius qui pro tutore vel pro curatore alterius negotia geſſit, quem non ideo minus teneri certum eſt. [10] *Ita Senatus* in cauſa Stephani Bally, Georgij Girard & Dionyſij Raymond, 8. Id. Iul. 1593.

1 Nam & penes ſcribam manere debent acta iudicij, licet facta coram iudice non penes ipſum iudicem. DD. *in cap. quoniam contra. de probat.* Boer. *queſt. 15. num. 4.* Caſtellanus enim velut iudex eſt.

2 Specul. *in tit. De teſte. §. ſatis vtiliter. verſ. penult.* Boer. *vbi ſupr. num. 5.*

3 Scilicet ex turpi & improbabili abnegatione, cui pœnam aliquam conſtitui ſane æquum eſt, vt à Iuſtiniano factum fuit contra eum, qui prolatam manum ſuam negauit. *Neuell. 18. De trient. & ſemiſſ. cap 8. § ſtudium vero.*

4 Vt & alias ſua mendacio pœna conſtituta eſt. *l. vltim. D. de rei vindic. Auth. item poſſeſſor. Cod. qui potior. in pignor. hab.*

5 Æſti-

Source : BIU Cujas

5 Æstimabitur autem hoc casu id quod interest ex iureiurando actoris, si dolus vel lata culpa aduersarij interuenit. *l.si quando C.vnde vi.cap.fin.quod met.caus.* Bocr.*quæst.*15.*num.*5.

6 Actionis enim diuisioni causam æquitas dare solet, ne alteruter nimis oneretur. Vnde est quod *diuisionis æquitatem* dicere solent Iureconsulti *l.penul.D.de fideiuss.tutor. l.vltim.Cod. de const.pecun.* Æquitas autem nulla est quæ faciat pro eo, qui sit in mala fide, cui potius deneganda omnino esset repetitio aduersus alium licet conscium fraudis, *argum.l.ex facto* 30.*versic. idem respondit. D.de nego.gest.l.si plures* 38.*in fin. de admin.tutor. l.penult.D.ad SC.Trebell.l.itaque* 12.§.1.*D.de furt.*

7 Vt calumnia non relinquatur impunita.*l.*1.§.1.*si mul.vent. nom.in poss.cal. caus.ess.dicet.* & fomenta calumniæ restinguantur, vt ait *l.celebrandis* 19.*C.de nupt.*

8 Vt quod communi culpa peccatum est, communi quoque damno sarciatur.*l.eandem* 9.§ *pen. De duob.reis.*

9 Hoc ipso enim fit suspectus, quod se vltro ingerit. *l.quæ omnia* 25.*D.de procurat. l.ex sententia* 29.*D.de testam.tutel.l.scire* 21.§.*vlt.D.de tutor.& curat.dat.ab his.*

10 *l.*1.*& tot.titu.de eo qui pro tutor. prove curat.negot.gest. l. falsus* 21.*C.de furt.*

DEFINITIO II.

De punienda contumacia nolentis exhibere.

CVm alterutrius ex litigatoribus sumptu rei controuersæ ocularis, vt aiunt, ostensio facienda est,[1] si aduersarius ad dictam diem non adsit, non idcirco iudex re infecta discedere debet,[2] sed cum probis viris, quos & præsens pars elegerit, & ipse ex officio pro absente nominauerit, rem perficere. [3] Id si non fecerit, sed in pœnam contumaciæ re infecta discesserit,[4] non idcirco postmodum iubere poterit, vt contumacis eandem indicationem petentis sumptibus ea fiat, sed potius, vt priores sumptus, qui ob contumaciam inanes fuerunt, resarciat.[5] Alios, quos rursum fieri necesse est, is ipse præstet qui priores præstare debuit.[6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 26. infr.De pignor.

1 Solet autem vtplurimum fieri sumptibus petentis, siue actor ille sit, siue reus, nisi cum ex iusta causa, vel à lege, vel à iudice aliter constituta est. Facit *leg.sed esse* 11.§.1.*D.hoc titulo.*

2 Cum ex contrario studere debeat, quantum potest, vt lis terminetur aut fiat breuior, *argum.l.*3.§.1.*D.de recept.qui arbitr.*

3 *Arg.l.si irruptione* 8.§.1.*D.fin.regund.*

4 Quasi existimans per errorem iuris nihil sibi faciendum esse absente parte licet vocata, *arg.l. inter* 44.*D.de recept. qui arbitr.* cum tamen absens rite citatus si sit contumax pro præsente haberi debeat. Contumacia enim pro præsentia est. *Auth. qua in prouincia.C.vbi de crimag oport.*

5 Sic enim contumacia puniri solet *l.sancimus* 15.*C.de iudic. & Nouell.*18. *De trient.& semiss.cap* 8.§.*studium vero.vers.Si vero longiori.*

6 Ita enim fit, vt indemnis seruetur is contra quem fuit aduersarius contumax, quod sufficere ei debet, vt neque contumacia impunita remaneat, neque grauius etiam quam æquum sit puniatur. Quid enim aliud exigimus nisi vt contumacia nec prosit contumaci nec noceat aduersario? Nemo siquidem ex delicto alterius lucrum sentire debet, facitque est, vt nec sentiat damnum. *arg.l.si item si* 14.§.*aliquando. De eo quod met. caus. l. dominus* 57.*in fin.D.locat.l.hominem* 37.*in fin.D.mandat.*

DEFINITIO III.

Actio ad exhibendum proponi potest coram iudice laico contra clericum, quia in rem scripta est.

AD exhibendum actio in personam quidem directa, sed tamen in rem ipsam scripta est.[1] Ideoque exerceri coram iudice laico etiam contra clericum potest.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin.37. sup. De iurisd.omn.iudic.& for.compet.

1 *l.*3.§.*vlt.l.Celsus* 5.§.*vlt.D.hoc titul.*

2 Scripsi *Defin.*37.*supr.de iurisd.omn.iud.* vbi vide. Intellige autem eo potissimum casu quo sit hæc actio ad exhibendum præparatoria vindicationis siue ciuilis, siue hypothecariæ, quam in rem constat præcipue comparatam eam esse. *l.*1.*D.hoc titul. l.*1.*C.eod.*

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAUDIÆ SENATU TRACTATARUM,

LIBER QVARTVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE REB. CREDIT. ET IVREIVR.

DEFINITIO I.

Condemnatus ex iureiurando decisorio nullas debet expensas; Secus est in iureiurando suppletorio.

QVi iusiurandum inficianti detulit,[1] aut etiam deferenti superstitiosa fortasse religionis veneratione[2] retulit,[3] si iusiurante aduersario vincatur,[4] expensarum condemnationi, quæ temere litigantibus pœnæ nomine infligenda est,[5] non fit obnoxius.[6] Nec huic recte comparabitur is, cui necessarium, quod vocant, iusiurandum supplendæ probationis gratia delatum à iudice litis victoriam ademerit.[7] Victorem enim, qui etiamsi peteret, ius tamen sibi dicere credatur,[8] dolum culpamve aduersarij ex propriæ conscientiæ suspecto alioquin testimonio[9] inducere absurdum esset.[10] At vero, qui dubiæ probationis fidem vel inuito aduersario soloque iubente iudice compleat,[11] veritatis præsumptionem, quæ iurisiurandi oblationi causam dederit, iurando non extinguit.[12] *Ita Senatus* die 23.Februar.1588. Et rursum in causa Goneti Perier & Bened. Bellemin. 4.Calend. Decembr. 1594. & pro Claudio Castellano, contra Ioannem Guibourg 28.Iunij 1591.

1 Expediendæ litis gratia *l.*1.*De iureiur.* & vt se probandi necessitate exoneraret. *l.cum qui* 30.*eod.*

Source : BIU Cujas

2 Sunt enim qui iurare numquam velint, adeo sunt timidi metu diuini numinis vsque ad superstitionem, vt Vlp. loquitur, *in l. qua sub conditione 8. D. de condit. inst. l. cum quidam 21. versic. neque enim. C. de fid. instrum.*

3 Aut enim iurare cogitur, aut referre, quisquis ille est, cui delatum fuit iusiurandum. *l. manifesta 38. D. hoc tit.*

4 Quia dato iureiurando non aliud quæritur, quam an iuratum sit, remissa quæstione an debeatur, quasi satis probatum sit iureiurando. *l. non erit 5. §. dato. D. eod.*

5 *l. properandum 13. §. siue autem alterutra. C. de iudic. l. eum quem tenere, 79. D. eod. l. 1. §. qui excusatione. D. de vacat. & excus. muner.*

6 Bald. & cæteri *ad Authent. generaliter. C. de episc. & cleric.* reprobata opinione glossæ *in l. pen. § pen. in verb. ab altera parte. C. hoc tit.*

7 Nostri vocant iusiurandum suppletiuum, de quo tractant *ad l. admonendi 31. D. de iureiur. & ad l. in bona fide 3. & d. leg. pen. C. hoc tit.*

8 Qui enim iurat deferente aduersario, is quodammodo iudex in causa sua constituitur. *l. 5 in princip. D. quar. rer. act. non det.* [Ideoque nec potest à sententia per quam ex aduersarij iureiurando condemnatus sit appellare, *l. generaliter, §. sin autem. C. hoc tit.* Fachin. *lib. 1. Contr. cap. 23.*]

9 Omnibus enim in re propria dicendi testimonij facultatem iura submouerunt. *l. omnib. 10. iunct. l. etiam 3. C. de testib.* qua ratione nec puto defendi posse vlla iuris ratione iusiurandum hoc, quod suppletiuum vocant. Quam in rem videnda sunt quæ scripsi in Chiliad. *De error. pragmat.*

10 Sufficere enim ei debet, quod probandi necessitate fuerit exoneratus, ob idque vicerit. *arg. d. l. eum qui 30. D. de iureiur.* Idque est quod nostri dicunt probationem hanc esse priuilegiatam, ob idque expensarum condemnationi locum facere non posse. [Obserua tamen quod Senatus noster districtè obseruat, vt non condemnetur reus eadem interlocutione qua actor admittitur ad iusiurandum suppletiuum ne quidem cum hac clausula quam inferiores iudices addere solent, *& præstito iureiurando.* Ita enim videretur is qui certus esset de victoria inuitari ad iurandum, ac fortasse peierandum. Ergo in tempus præstiti iureiurandi differenda est condemnatio. *Ita Senatus* 12. Iunij in publico auditorio 1611.]

11 Semiplenam enim probationem adesse oportet, vt iuramento suppletiuo locus esse possit. Bart. late & post eum cæteri *ad d. l. admonendi.* Imo & sunt qui putent requiri plus quam semiplenam. Vide *Defin. 4. infr.*

12 Ratio hæc colorata est magis quam vera. Nam negari non potest, quin & hæc probatio sit priuilegiata, quo præcipue argumento Bald. *ad d. Auth. generaliter*, concludit, nec hoc casu condemnationi expensarum locum esse debere. De quo vide etiam quæ scripsi in Chiliad. *De error. pragmat.*

DEFINITIO II.

Periurij ex nouis instrumentis probandi commodum nullum remanere debet penes peierantem.

ETsi post decisam iureiurando controuersiam nulla de periurio superesse quæstio solet: [1] Si tamen ex nouis instrumentis euidens periuriũ in promptu approbetur, boni iudicis officio congruit, vt videat, ne ex tam improbo delicto impium sibi lucrum quærere victor possit: [2] Atque ideo, Et, si quid ex iureiurando iudicatoque solutum sit, vt indebitum repetetur, [3] & quod solui debuerat, si nondum solutum sit, opposita doli exceptione retinebitur: [4] Sin perperam absolutus reus fuit, causa ex integro acta, non vt perjurus, [5] sed vt debitor condemnabitur. [6] *Sine die.*

1 *l. 1. & 2. C. hoc tit. l. quod si deferente 21. D. de dolo.*

2 *l. vltim. C. hoc tit.* Turpia enim lucra semper extorquenda sunt etiam heredibus qui non deliquerunt, licet crimina morte finiantur. *l. 3. §. vlt. & l. 5. in princ. D. de calumniat. l. 3. in princ. D. de vi & vi armat.* cum similib.

3 *d. l. vltim.* in illis verbis, *repeti ab eo legatum vel fideicommissum.*

4 Nam cui damus soluti repetitionem, multo magis damus doli exceptionem ne cogatur soluere, vel ex iuris regula quæ habet, dolo facere eum qui petit quod redditurus est, *l. si socer 44. §. Lucius. D. solut. matr. l. dolo 8. D. de doli mal. except. l. in condemnatione 172. §. vlt. De regul.*

5 Sufficit enim periurij pœna. *l. nam sufficit 22. D. de dolo*, id est, vltio Dei, eum iurisiurandi contempta religio solum Deum vltorem habeat. *l. 2. C. hoc tit.* Fachin. *lib. 1. Contr. cap. 14.*

DEFINITIO III.

Nec iurare cogitur nec referre, qui aliter suam intentionem probare vult, adeoque potest delationem iurisiurandi à se factam reuocare.

QVi intentionem suam testibus aut instrumentis probare non diffidit, delatum sibi ab aduersario iusiurandum nec suscipere cogitur, nec referre. [2] Non enim turpiter facere videri potest, sed modeste potius, qui religione magis quam cõscientia motus tam facile iurare nolit. [3] Prudenter vero, qui nec litis victoriam, quam ex liquidis probationibus sibi exploratam comparare possit, certo deferentis periurio velit committere, quod haud dubie per iurisiurandi relationem contingeret. [4] Qua ex causa illud quoque non immerito constitutum est, vt is ipse, qui iusiurandum detulit, suis diffidens probationibus reuocare delatum possit in ipso etiam procinctu iurandi, [5] si quas fortasse alias habeat etiam, quibus antea consulto, vt aliquando tentandi aduersarij gratia fit, [7] renunciauerit. *Ita Senatus* innumeris Senatusconsultis & nouissime inter fratres Thomassin. [condemnato tamen eo qui delationem iurisiurandi reuocauit ad sumptus omnes quos ob reuocationem frustra factos esse apparuit.]

1 Quia facit iurare etiam de re certa & vera suspectum est & inuidiosum, *arg. l. 3. in princ.* ibi *alioquin facillimus quisque ad iusiurandum decurrens. D. hoc titul.* & plerique subtili reuerentia tenti, vt Iustin. loquitur *in l. cum quidam 21. versic. neque enim. C. de fid. instrum.*

2 Quoniam qui iusiurandum refert aduersario, perinde facit eum iudicem in propria causa atque si deferret. Relatio enim delatio est, sed secunda non prima. *l. iusiurandum & ad pecuniam 34. §. datur. & §. vlt. D. hoc tit. De iureiur.*

3 *l. qua sub conditione 8. D. de condit. instit. l. cum quidam 21. versic. neque enim. C. de fid. instrum.* Quod tamen vereor ne iuris rationi repugnet, qui video etiam in procuratore & defensore dubitasse Iureconsultos, an compellendi sint iurare, an vero sufficiat ad plenam defensionem, si parati sint iudicium accipere. *l. iusiurandum & ad pecuniam 34. §. procurator. D. de iureiur.* Quæ enim poterat esse dubitandi ratio, si nec dominus ipse iurare compelli posset paratus iudicium accipere? Et sane cum is, cui iusiurandum defertur, fiat iudex in causa propria, *l. 1. D. quar. rer. act. non det.* vix est, vt non perpetuo verum sit, quod ait *l. 38. D. de iureiur.* manifestæ turpitudinis esse nolle iurare, nec iusiurandum referre. Alioqui non esse semper hoc remedium aptum expediendis litibus, vt ait *l. 1. eod.* Et vero verba edicti sunt præcisa: *Soluere aut curare cogam. d. l. 34. §. ait prator.*

4 Nam cum relatio iurisiurandi sit etiam relatio, vt diximus *num 2.* facit aduersarium iudicem in causa propria is, qui iusiurandum refert. *d. l. 1. in princ. D. quar. rer. act. non det.* ideoque parum tutus dicitur, qui iusiurandum refert. *d. l. iusiurandum 34. eirc. princip.*

5 Cacher. Ofasc. *Decis. Pedem. 8. post Iaf. in §. item si quis postulante. Instit. de action.*

6 Quia nimirum nihil actum videtur, quandiu aliquid superest agendum. *l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.* licet dici soleat, id quod in procinctu faciendi est, pro facto haberi debere. *l. pen. D. de test milit.* Sane non sufficit voluntas suscepti iurisiurandi, si non remittatur. *l. 6. D. hoc tit.*

7 Vt si susceperit iusiurandum, & paratus fuerit iurare, perinde postea periurii arguatur atque si iurasset. In quo tamen dolus quidam inest. Sed extat expressa in hanc rem Iustiniani constitutio *in l. si quis 11. C. hoc titu.* quæ facit potestatem reuocandæ delationis vsque ad diffinitiuam sententiam, quoties aliam probandi viam eligit is, qui primum detulerat iusiurandum. Ad. de *Defin. 22. & 29. infr. eod.*

DEFINITIO IV.

Iusiurandum suppletorium dari solet in defectum probationis, quæ tamen sit semiplena.

ACtore quidem non probante, reus tametsi nihil præstet iure vulgato absoluitur. [1] Idemque in

ego vi-

reo vici ſſim obſeruatur, vt condemnari omnimodo debeat, ſi probata per actorem intentione neceſſariis exceptionum ſuarum, in quibus vice actoris fungitur,[2] probationibus deſtituatur.[1] Si tamen alteruter ſemiplenas, vt vocant, probationes adferat, quod iuſtis deerit, exacto per iudicis officium à petente[3] iureiurando ſuppleri poſſe, iampridem inueterato noſtrorum errore obtinuit:[5] ſed hoc ita demum, ſi ſemiplenas eſſe iudici liqueat,[6] ne alioqui decidendi vltro negotij potius quam probationis ſupplendæ poteſtatem facere iudex videatur ei, cui iuſiurandum deferat.[7] Semiplena autem probatio eſſe creditur, ſi vel vnus teſtis adſit, dum modo integræ exiſtimationis,[8] nec contraria vlla præſumptione, is qui teſtem habet, oneretur.[9] *Ita Senatus paſſim.*

1 *l. qui accuſare 4. C. de edend. l. vtifrui 5. verſ. quod ſi forte. D. ſi vſusfruct. petet. l. actor. 23. C. de probat. l. ſi prius quam 15. in fi. D. de oper. noui nunciat.*

2 *l. in exceptionibus 19. in princ. D. de probat. l. negantes 9.* in illis verbis, *petitore quidem non implente intentionem ſuam, vel exceptione ſubmoto. C. de obligat. & action.*

3 *l. ſi pactam 9. l. quoties 18. §. qui dolo D. de probat.*

4 Nam ſi non petatur iuſiurandum, hoc ſuppletiuum non poteſt à iudice vltro deferri Bartol. *ad l. admonendi 31. D. de iureiur.* licet contra putet Fachin. *lib 1 cap 16.*

5 Error enim interpretum & pragmaticorum noſtrorum ille eſt, vt ſcripſi *ad D. fin. 1. num. 9. ſup. & Decad priorib. de Error. pragmat.* Defertur autem tam reo quàm actori contra Fachin. *lib 1. cap 18.*

6 Nam cum probatio nulla eſt, aut non ſaltem ſemiplena, non poteſt videri cauſa dubia, cum haud dubiè actor ſit condemnandus. Iuſiurandum autem hoc non exigitur niſi in dubiis cauſis, vt loquitur *d. l. admonendi.*

7 Siquidem iudex conſtituitur in cauſa propria quiſquis iurat. *l. 1. in princ. D quar rer. act. non det.*

8 Bart. Iaſ. & alii communiter *in d l admonendi.* Sunt tamen qui velint probationem eſſe plus quàm ſemiplenam & præter teſtem vnum adeſſe quædam iudicia. De quo vide Boer. *quæſt.* Sane conſtat teſtem debere eſſe ſummæ atque integræ opinionis *l. teſtium 18. C. de teſtibus.*

9 Num ſi qua vel minima præſumptio ſit contra teſtem, vel contra producentem, non poteſt videri ſemiplena probatio, quæ vnum duntaxat teſtem habet, *argum. cap. 1. De præſcript. in 6.* Ferrar. *in form. lib reſp. rei conuent. in verb. iuriſiurandi nu. 19. & 20.*

DEFINITIO V.

Iuſiurandum, quod vocant purgatorium, contrarias probationes ſemper admittit.

IVſiurandum quod purgationis vocant, cum litis deciſorium non ſit,[1] probationes, quæ in contrarium ab aduerſario proferri poſſunt, nunquam excludit.[2] Præſertim cum nec adhiberi ſoleat, niſi ad excludendam ſuſpicionem doli,[3] cuius probationem ſemper ſaluam eſſe oportet,[4] ne ob id minus puniatur, quod cum periurio iunctus eſſe cœperit.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Id. Febr. 1589.

1 Datur enim illi, qui alioquin etiam ſine iureiurando vincere deberet, *cap. vlt. extr. de iureiur.*

2 *l. admonendi 31. D. de iureiur.* quæ ad hanc iuriſiurandi ſpeciem videtur pertinere. Quamquam ſi de illius ſententia plura ſcire voles, vide quę ſcripſi *in Decad. Err.*

3 Purgans enim ſe de dolo tenetur deierare, *l. quoties 21. §. prætor ait, & §. quod ſi reus. D. de noxal. act.*

4 Adeo vt nec valeat pactio ne de dolo agatur. *l. ſi vnus 27. §. illud nulla. D. de pact. l. in commodato 17. in princ. D. commod.*

5 Nunquam enim vnum delictum alterius pœnam minuit. *l. 2. in princ. D. de priuat. delict.* [Et ob hanc cauſam minoris momenti eſt iuſiurandum purgatorium quam deciſorium, vt ſcripſi *Def. 31. num. 4. infr.*]

DEFINITIO VI.

Qui ad iurandum admiſſus eſt iurare poteſt, non obſtante appellatione, & citra eius præiudicium, aduerſario tamen præſente vel vocato.

QVoties ad iurandum quis per iudicem admiſſus eſt, tametſi ab ea ſententia aduerſarius prouocauerit, iurari tamen interim apud eundem iudicem poteſt nil remorante appellatione. Ne alioqui pendente illa mortuo eo qui iurare debuit probatio intercidat;[2] Sed ita tamen vti ne quid præiudicij fiat appellationi; id eſt, vt ſi ex appellatione cauſa cognita quandoque pronunciatum ſit iuſiurandum deferri non debuiſſe, nulla præſtiti ratio habeatur.[1] Nec intereſt hac parte qua ex cauſa, aut quo iuriſiurandi genere[3] iuratum ſit. Illud ſane diſtincte obſeruandum eſt, vt præſente aduerſario iuretur,[5] niſi abſit per contumaciam, quę faciat vt haberi debeat ille pro præſente.[6] *Ita Senatus* pro Franciſca Moreau, contra Alixiam Palluat, 8. Cal. Febr. 1590.

1 Nam ſi per aduerſarium admiſſus ſit, ipſo aduerſario deferente, nullus appellationi locus relinquitur. Quis enim ferendus eſt ad appellationis veniens auxilium in iis, quæ facienda ipſe procurauit? Inquit Iuſtin. *in l. generaliter 12. §. 1. in fin. hoc titul.*

2 *d. l. generaliter circ. princ.* in illis verbis. *Euenit vt prouocatione lite ſuſpenſa his quidem, qui iuſiurandum præſtare iuſſi ſunt, ab hac forſaſſe luce ſubtrahantur, probationes autem rerum cadant.* iunct. §. *ſin autem eiuſd. leg.*

3 *d. §. ſin autem is cui, verſ. ſin autem non rite.*

4 Id eſt, an iureiurando ſuppletiuo an purgatorio. De quo ſcripſimus proxima Definit. In vtroque enim permittitur iurare non obſtante appellatione, ſed tamen citra eius præiudicium.

5 *d. l. generaliter. §. his de præſentibus. verſic. licentia danda. C. hoc titul.*

6 Contumacia enim pro præſentia eſt, vt ait auth. qua in prouincia. verſ. *ſed ſi nec ipſe. C. vbi de criminib. agi oport.*

DEFINITIO VII.

De iureiurando ebrij & furioſi: Et an iis neceſſaria ſit abſolutio?

IVſiurandum ab ebrio præſtitum non maioris momenti eſſe debet ad contractum confirmandum, quam ſi à furioſo interpoſitum eſſet.[1] Neque enim ille magis quam hic mentis ſuæ compos videri poteſt, vt poſſit intelligere quod agit.[2] Cum tamen quæreretur an abſolutionem à iureiurando impetrare deberet, viſum eſt tutius, debere:[3] nec ſufficere quod aduerſus contractum eo tempore celebratum impetraſſet reſtitutionem.[4] Ideo fortaſſe quod, cum ebrietatis plerique gradus ſint, non facile ſciri poſſit, an vſque adeo ebrius fuerit qui ebrietatem allegat, vt iudicio prorſus caruiſſe credi debeat.[5] Hactenus tamen ei indulgebimus, vt ſi non petita per imperitiam abſolutione litem conteſtetur apud iudicem, non ſtatim vtique condemnetur, tanquam periurus, ſed in alium diem quaſi conniuentibus oculis per iudicem cognitio differatur, vt aduerſus exceptionem periurij poſſit ille ſibi proſpicere implorando abſolutionem.[6] Quod in cæteris perſonis maioribus annis vigintiquinque reſtitutionem in integrum ex quacunque cauſa petentibus non ſimiliter obſeruari ſolet.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio, Idib. Decemb. 1590.

1 Bald. *in l. 2. quæſt. 10. C. de reſcind. vendit.*

2 Adeo vt furioſus tum etiam cum adeſt abſens eſſe intelligatur. *l. vbi non voce 124. §. furioſus de reg. iur.* & quidem per omnia, & in omnibus, vt ait *l. 2. §. pen. D. de iur. codicill. l. ſed ſi vnius 17. §. filiofamilias. D. de iniur.* Quomodo enim conſentit qui nec ſentire poteſt? In *l. ſi tibi 8. §. vnius. D. de opt. legat.* Et vero conſtat iuſiurandum tres perpetuos comites habere debere, iudicium, iuſtitiam & veritatem. Quodnam autem vel furioſi, vel ebrii hominis iudicium eſſe poteſt?

3 Propter periculum periurii quod Deum vltorem habet. *l. 1. C. hoc tit.* Nam vbi periculum animæ verſatur, vereri non poſſumus, ne nimis magna cautio adhibeatur, vt res in tuto ſit. Facit *l. quoties 80. de verb. oblig.*

4 Eſt enim multo facilius, vt ex iureiurando naſcatur exceptio periurii, quam vt contractus confirmetur, cum eueniat plerumque, vt proſit iuſiurandum ad inducendam exceptio-

Source : BIU Cujas

nem periurij, non enim ad contractum confirmandum. Bart. latè *in l. si quis pro eo. D. de fideiuſſ.*

5 Nam ſi euidenter conſtaret omni prorſus iudicio caruiſſe iurantem eo tempore, quo iurauit, nullam proculdubio iuriſiurandi rationem haberi oporteret, ideoque nec abſolutio eſſet neceſſaria, quæ vinculum præſupponit.

6 Ne alioquin eueniat, vt ſummum ius ſumma ſit iniuria.

7 Iis namque imputatur, cur non ſimul cum reſtitutione in integrum impetrauerint etiam abſolutionem, quandoquidem conſtat contractum tenere, qui etiam ex puberis iureiurando confirmari poſſit. *Auth. ſacramenta puberum. Cod. ſi aduerſ. vendit.* Debet enim actor venire paratus & inſtructus, cum in poteſtate ſua habeat agere quando velit. *l. 5. §. vlt. D. de dolo except. l. vnic. C. vt nemo inuit. l. petenda 6. C. de temp. petend. in integ. reſt.* agit autem quiſquis petit reſtitutionem. Siquidem nihil aliud reſtitutio eſt, quam redintegrandæ rei vel cauſæ actio, vt Paulus in ſententiis definit.

DEFINITIO VIII.

Iuſiurandum purgatorium ex ſolo iudicis officio deferri poteſt, ſuppletorium non item.

SIue actori, ſiue reo, qui ſuam intentionem ſemiplene tantum probauerit, iuſiurandum, quod ſuppletiuum vocant,[1] non niſi petenti deferendum eſt.[2] Nec ſufficiet quod ius & iuſtitiam, vt ex vulgari Aduocatorum ſtylo fit, ſibi miniſtrari petierit.[3] Nam ſicuti non facile quiſquam credendus eſt iurare velle:[4] Ita nec ad iurandum à iudice inuitandus eſt,[5] propter periculum periurij ſi iuretur,[6] aut ſuſpicionem calumniæ, ſi iuſiurandum à iudice non petenti oblatum recuſetur. 7 Iuriſiurandi, quod ad purgationis duntaxat cauſam pertinet, alia ratio eſt. Solo enim officio iudicis defertur, & quidem ei cuius intentio iam ſatis aliunde probata ſit, quique iuſiurandum non tã petere debeat, quam accipere.[8] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Mauris, & Andreæ Grumel, 3. Non. Mart. 1593.

1 De quo ſcripſimus *Def. 4. ſup.*

2 Bart. *ad l. admonendi. nu. 60. D. de iureiur.* Ferrar. *in form. reſponſ. rei, in verb. iuſiurandum. nu. 13.* licet contrà ſentiat Fachin. *lib. 1. Contr. cap. 16. & 18.*

3 Quamuis ita putet Alexand. *conſ. 91. vol. 5.* Vide Apoſtill. ad Bart. *in d. l. admonendi.*

4 Metu ſcilicet diuini numinis. *l. qua ſub conditione 8. D. de condit. inſt. l. cum quidam 21. C. de fid. inſtrum.*

5 Ne alioquin facillimus quiſque ad iuſiurandum decurrens periurium incurrat, *arg. l. 3. in princ. D. de iureiur.*

6 Etſi enim non præſumitur iurans immemor ſalutis æternæ, *l. vlt. C. ad leg. Iul. repet.* nemo tamen neſcit quam facilè plerique vel pro re minima peierent.

7 *arg. l. manifeſta 38. D. de iureiur.*

8 Vt ſcripſi *Defin. 5. ſupr.*

DEFINITIO IX.

Nemo præciſe cogitur iurare, ſed referre iuſiurandum poteſt, niſi in certis caſibus.

QVod vulgo iactatur manifeſtæ turpitudinis eſſe nolle iurare, nec iuſiurandum referre,[1] oſtendit ſatis numquam in eas anguſtias coniiciendum eum, cui defertur iuſiurandum, vt vel iurare cogatur, vel cauſa cadere.[2] Permittendum namque illi eſt, vt referre iuſiurandum poſſit ſi malit.[3] Sunt enim plerique tam ſuperſtitioſa religione & conſcientia, vt nec ſi ſciant veriſſima eſſe quæ affirmãt, iurare tamen velint.[4] Conſequens ergo eſt, vt non alius admitti debeat ad delationem iuriſiurandi, quam cui ipſi iuſiurandum referri poſſit.[5] Niſi referendi facultas ex perſona illius cui delatio fit, impediatur, vt euenit cum filiofamilias aut ſeruo defertur iuſiurandum,[6] aut in actione furti rerum amotarum,[7] aliiſque ſimilibus, quæ criminis cauſam adnexam habent.[8] *Ita Senatus* in cauſa Iarſu, contra Dom. de Seteney, Prid. Id. Maij 1591.

1 *l. manifeſta 38. C. de iureiur.*

2 Etſi verba edicti ſic concepta ſunt; *eum à quo iuſiurandum petetur ſoluere aut iurare cogam. l. iuſiurandum & ad pecunias 34. §. aſt prætor. D. eod.* Id enim ita intelligi debet, niſi malit ille iuſiurandum referre quam iurare, vt ibidem ſtatim ſubicit Vlpianus *in §. datur.*

3 *d. §. datur. & § vltim. eiuſd. leg. l. actori 8. l. delata 9. Cod. eod.* [Quid ergo ſi dicat nolle ſe iurare de facto quod antiquius ſit decennio, & cuius memoriam ideo excidiſſe facilè credendum ſit? Bona ratio erit ne cogatur in dubia conſcientia iurare, ſed non vti ne ſit cogendus referre aut ſoluere, quia ſufficit tale factum eſſe de quo iurari poſſit, licet nolendi iurare cauſam iuſtam habeat is, cui delatum eſt. *Ita tractatum* pro D. du Four, contra Illuſt. Margaretam à Camera, menſe Iunij. 1612. Ex Crauet. *conſil. 203.* Placuit tamen temperamentum, vt ſi is, cui iuſiurandum defertur dicat ſe immemorem, & ideo iurare nolit, nec referre, permittendum ſit deferenti, vt præſtet iuſiurandum purgatorium, cuius tamen in eo minor vis eſt, quàm deciſorii quod admittit probationem in contrarium. Sed ſi is qui iurare non poteſt malit referre, audiendus eſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa, 4. Cal. Dec. 1612.]

4 *l. qua ſub conditione 8. D. de condit. inſtit. l. cũ quidam 21. verſ. neque enim. C. de fid inſtrum.*

5 Ne ex perſona aduerſarii fiat durior conditio eius, cui iuſiurandum defertur. [Vide tamen Fachin. *lib. 1. Contr. c. 21.* poſt Crauet. *conſ. 203.*]

6 *l. ſi ſeruus 23. cum l. ſeq. D. de iureiur.*

7 *l. Marcellus 11. §. vlt. & l. ſeq. D. rer. amot.*

8 Nam nec regulariter locus eſt delationi vllius iuriſiurandi in actionibus criminalibus, vt tractat Bart. & poſt eum cæteri ad *l. admonendi 31. D. de iureiur.*

DEFINITIO X.

Formam delati ab aduerſario iuriſiurandi iudex ſequi non cogitur.

IVdex cum iurari iubet ab eo cui aduerſarius iuſiurandum detulit non ſemper delatam formam ſequi cogitur, ſed eius pro arbitrio ex iuſta cauſa moderandæ ius habet. Quid enim ſi ſuperſtitionem admixtam delatio habuit? Aut quid ſi deferẽs maiorem iurandi ſolemnitatem exigat quam pecuniæ, de qua controuertitur quantitas patiatur, aut conditio perſonarum inter quas contenditur?[1] Sed & cum ſub certa forma iuſiurandum delatum eſt, nihilominus facere iudex poteſt, vt ſub alia iuretur ab eo, cui relatum eſt.[2] Denique totum id in iudicis arbitrio poſitum eſt, dummodo tale arbitrium ſit quale boni & circumſpecti viri eſſe debet.[3] Idque Sabaudiæ etiam ſtatuto cautum eſt, & conſtitutum ne ſuper ſacroſanctis Diui Antonij reliquiis iurare paſſim cogatur quilibet, quamuis eam iurandi formam præſcripſerit is qui detulit iuſiurandum. *Ita Senatus* ex tempore. Eodem die.

1 *l. iuſiurandum & ad pecunias 34. § non ſemper. D. de iureiur.* In eamque rem exſtat apud nos ſtatutum in veteribus ſtatutis Sabaudiæ, vt ſequitur *in Defin.*

2 *l. non erit 5. § ſed ſi quis illicitum. D. de iureiur.*

3 Finge p. o pecuniæ quantitate perexigua deferri iuſiurandum ſolemniter præſtandum ſuper ſacroſanctis Diui Antonij reliquiis populo in eam rem per campanæ ſonum conuocato, vt plerumque deferunt ij etiam qui ſciunt liquido iurari poſſe, & tuto.

4 *d. §. non ſemper*, etſi non facile euenit, vt diſplicere debeat cõditio iuriſiurandi ei qui detulit, vt Vlpian. ſcribit *in ead. l. iuſiurandum 34. §. datur.* Vide Crauet. *conſ. 203.*

5 Pro perſonarum ſcilicet, rerum, locorum & temporum varietate, ne quid durius aut remiſſius conſtituatur, quam cauſa poſtulabit, *d. §. non ſemper. l. 4. §. 1. in fin. D. de incend. ruin. & naufrag.* [Itaque cùm ei qui iuſiurandum detulerat ſuper reliquiis ſancti Antonii in æde ſacra Camberienſi relatum eſſet, nec is propter ſenectutem & infirmitatem corporis Camberium venire poſſet, viſum eſt ei permittendum, vt in alio loco minùs incommodo iuraret ſi in eo eſſent aliæ ſancti Antonii reliquiæ. *Ita Senatus* in cauſa N. Claudii Goy, & Cl. de Mondragon, 13. Decemb. 1612.]

DEFINITIO XI.

Poſt præſtitum iuſiurandum nihil allegari poteſt quod iuſiurandum impedire potuerit.

QVi aduerſarium iurare patitur iis omnibus allegationibus renunciaſſe intelligitur, quæ ante iuſiu-

iusiurandum interpositum obiici, iurisque iurandi præstationem impedire aut remorari potuissent.[1] *Ita Senatus* ex tempore 6.Cal.Iun.1591.

1 Quia iusiurandum habet vim rei iudicatæ.*l.1.& 2. D.de iureiur.*nec post delatum præstitúmque iusiurandum de alio quærendum est,quam an iuratum sit.*l.non erit 5.§. dato l.nam postea quam 9.in princ.l.alias 18.& pass.eod.tit.l.si quis iusiurandum 11.in fin.C.eod.*vbi ratio redditur ne repetita lite finis negotij alterius causæ fiat exordium. Saluæ tamen manent omnes eæ exceptiones,quæ etiam in causa iudicati obiici possent.*l.eum qui 30.§.vl. D.eod.tit.de iureiur.*

DEFINITIO XII.

Senator super obiectis causis suspicionis iurare non cogitur.

SI Senatorem suspectum quis dicat, & suspicionis causas probare iussus Senatoris religioni & sacramento rem committat, causatus nullas se alias habere probationes, non est audiendus. Id enim Senatoriæ dignitati & honori tribuendum esse visum est, vt quod ad hanc rem pertinet, nec iurare Senator cogatur, nec iusiurandum referre.[1] In inferioribus iudicibus sicut non eadem priuilegij ratio est, sic aliter obseruatur.[2] *Ita Senatus* 11.Calend. Iulij 1591. pro D.Senatore Cauet, contra Aduocatum doctiss. Gabrielem Damodry.

1 Nam & illustribus personis, quæ ad testimonium dicendum euocantur, solet interdum remitti iusiurandum ex Iustiniani constitutione,quam restituit Iacob.Cuiac. *lib.13. obseru.c.38. de qua in l. constitutio* 10. *C.de testib.* quamuis iurisiurandi religione testes omnes arctari voluerit Constant. *in l.iurisiurandi 9. eod.* Quanto magis igitur in proposito casu fauebimus Senatori?

2 Licet dicimus præstari debere à iudicibus iusiurandum, de quo *in l.rem non nonam* 14.iunct. *Auth.hodie.Cod.de iudic.* quod tamen à Senatoribus præstari debere nemo dixerit, quippe qui pro sua prudentia & grauitate credendi sint non aliter iudicare velle,quam Princeps ipse esset iudicaturus.*l.vnic.§. his cunabulis de offic.præf.prat.*

DEFINITIO XIII.

Absolutio à vinculo iurisiurandi ad fines agendi tantum concedi solet inaudito aduersario,nec tamen necessaria est heredi iurantis.

EO iure vtimur, vt ei qui iurauit concedi soleat venia iurisiurandi per Episcopum aut eius vicarium,etiam non citato aduersario, sed ad fines agendi tantum non vt à iurisiurandi vinculo plenissime liberatus intelligatur.[1] Sane non est heredi ea absolutio necessaria, ne quidem ad fines agendi,[2] quia quod ad inducendam periurij exceptionem attinet iusiurandum est personalissimũ,nec transit ad heredẽ,[3] licet eadem persona cum defuncto esse existimetur.[4] *Ita Senatus* sæpius.

1 Licet contra sentiat Guid. Pap. qui putat necessariam esse citationem *quæst.*140.

2 Idem Guid. Pap.*ibid.*& rectè.

3 *cap veritatis,*vbi Innoc.Host.& cæteri. *Extr.de iureiur.*

4 *l.heredem 59.l.nihil 62.de reg.iur.l.vlt. C.de hered.instit.cum similibus.*

DEFINITIO XIV.

Si pendente appellatione à delatione iurisiurandi decesserit is,qui iurare potuit nec iurauit.

ACtori, qui non satis plene intentionem suam probauerat,[1] iudex suppletiuum, vt vocant, iusiurandum detulerat,[1] & ab ea delatione aduersarius prouocauerat,[2] tum appellatione adhuc pendente actor decesserat. Cum quæreretur, an probatio quæ ex iureiurando sperabatur intercidisset, an potius iusiurandum pro præstito haberi oporteret? Dicebam non esse pro præstito habendum, siquidem fieri potuerat, vt in ipso etiam procinctu iurandi religione aut conscientia impediretur actor ne iurare vellet.[3] Aut si omnimodo erat iuraturus, imputari ei poterat, cur post interpositam ab aduersario appellationẽ nõ petiisset, vt saluo iure appellationis iurare sibi liceret.Hoc. n. veluti remedio consultũ est ei, qui iurare debet,aduersus imminens periculũ amittẽdæ probationis, ne damnum incurrat si forte inter ipsas appellationis moras moriatur.[4] Cuius tamen periculi non erat, cur ratio vlla haberetur, si ita ius esset,vt mortuo interea actore iusiurandum pro præstito haberi posset. Verum Senatus magis probauit, vt pro præstito haberetur. Non alia ratione quam quia per appellantem factum esset quo minus iuratum fuisset,[6] nec deberet ei appellatio iniusta prodesse,[7] obid solum quod victor iuris beneficio pro se introducto vti noluisset,vt pendente appellatione iuraret.[8] *Ita Senatus* pro fratribus Fotet,contra Do.de Choysi,8. Cal. Sept.1592.

1 Secutus errorem illum interpretum & pragmaticorum, de quo scripsimus *Defin.4.sup.*

2 Quod facere pro suo iure potest, vt diximus *Defin.6.sup.eodem.*

3 Sic enim aliquando inspicimus id, quod potuit euenire facile dum citra iniuriam,aut malum omen.*l.qui bona* 13 *§ cum inter.De dam.infect.l.eo tempore* 50.*D.de pecul.l.cum tale* 72.*in prin. de condit.& demonstr.*

4 *l.generaliter* 12.§.1.*C.hoc tit.*Dixi *dict.Defin.6.*

5 Nulla enim hoc casu ratio faceret,vt recedi deberet à iuris regula, quæ non patitur innouari quicquam pendente appellatione,*tot.tit.Nihil innou.pend.app.* Neque verò defuncto actore probatio intercideret,quam tamen intercidere scriptum est *in d. l.generaliter circ.princ.* illis verbis, *euenit vt prouocatione lite sustensa,hi quidem,qui iusiurandum præstare iussi sunt,ab hac fortasse luce subtrahantur,probationes autem rerum cadant.*

6 In toto autem iure quod per te factum est, ne fieret pro facto habendum est,*l.iure ciuili* 24 *l.Iulius* 81.§.*vlt.de cond.& dem. l.Labeo scribit* 50.*D.de contr.empt.l.iure* 161. *De reg.iur.cum similibus.*

7 *l.tutor condemnatus* 41.*in princ. D.de vsur.*

8 Quomodo enim is qui appellauit à delatione iuramenti obiicere & imputare aduersario suo potest, cur non iurauerit? Sed respondebam non posse quidem id imputari per aduersarium,qui ipse noluerit iurari. At non eo minus locum esse legibus, quæ volunt delationem iurisiurandi intercidere præmortuo eo,qui iurare debuit, siue iurandi non obstante appellatione potestatem habuerit siue non. Adducebatur *d.l.generaliter* 12. §.1.*C.hoc titul.*in illis verbis, *vel si hoc recusauerit quasi illato sacramento præstito.* Sed tota illa lex loquitur de iureiurando, quod contra ipsum appellantem præstari debuit, non de eo, quod ab appellante,vt scripsi *in Chil.de err pragm.* Iunge *Defin. 32.infr.eod.*

DEFINITIO XV.

Si è contrario decesserit is,qui iusiurandum detulit & cui potuit referri.

EAdem fere quæstio tractari potest, Si is qui iusiurandum detulit cum ei referri posset decesserit priusquam aduersarius iuraret, siue ante acceptatam, aut à iudice approbatam delationem iurisiurandi, siue post,an pro relato præstitoque haberi debeat, nolente aduersario cui delatum fuerat iurare,cum nec heredi referre possit.[1] Nam si iurare velit vtique audiendus est, etiam post mortem deferentis:[2] Sin referre,non item, quia iniquum est cogi heredem iurare de facto defuncti.[3] Verius tamen est pro relato & præstito habendum esse,ne ei cui delatum est prosit, quod perperam & sine causa iurare, vel referre recusauit.[4] *Ita tractatum est* in causa Francisci Garin procuratoris Necensis,&N.Pollet,4. Febr.1593.

1 Sicut nec deferre.*l.Marcellus* 11.§.*iurare.D.rer.amot.*vbi ratio redditur,quod iniquum sit de alieno facto alium iurare.Pau. *lib.2 sentent.tit.1.§.4.*

Source : BIU Cujas

2 Neque enim mors deferentis extinguit delationem, cum eius præsentia suppleri possit per præsentiam heredis.

3 *d.§.iurare.*

4 *arg.l.generaliter* 12.§.1.*C.hoc tit.* in illis verbis, quæ retulimus *nu.vlt.Defin.praced.* Etsi enim verum est, quod diximus *Defin.9 supr.* iurare non cogi eum qui non possit referre: In proposito tamen id dici non potest, cum per eum qui iurare potuit & debuit, aut referre, factum sit, ne hodie iusiurandum referri possit, mortuo scilicet interea eo, cui potuerat hic iusiurandum referre, si voluisset. Scripsi *dict. Defin.9.num.6.& 7.*

DEFINITIO XVI.

Iusiurandum simpliciter & sine solemnitate delatum quomodo præstandum sit.

SI de facti veritate simpliciter delatum tibi sit ab aduersario iusiurãdum, nulla solemnitatis forma præscripta, sufficiet tibi ad victoriam, quod simpliciter rem ita se habere, aut non habere iuraueris.[1] Nam quod dici solet, Aliud esse iurare, aliud positionibus, vt vocant, & allegationibus aduersarij cum iureiurando respondere, tunc procedit cum solemne iusiurandum delatum est,[2] vtputa supra sacrosanctis Dei Euangeliis, aut sanctissimo missæ Canone, aut venerabilissimis Diui Antonij reliquiis. Quibus vtique casibus iurasse non videtur, qui non iurauit sicuti delatum est,[3] tametsi adhibito iureiurando quid affirmauerit vel negauerit. *Ita Senatus* pro N. Poysat Procuratore fiscali apud Bugienses, contra N. Claudium de Miniod, 3. Non. Decemb. 1592.

1 Nam cum iurari oporteat sicuti delatum est iusiurandum. *l.3.§.vlt.D.de iureiur.* consequens est, vt si simpliciter & sine vlla solemnitate delatum sit, simpliciter quoque & sine solemnitate iuratum esse sufficiat.

2 Quo casu solemniter quoque & in forma delata non perfunctorie iurandum est. Iunge *Defin.25.infr.eod.*

3 *d.l.3.§.vlt.* iunct. *l.4.& 5.eod.*

DEFINITIO XVII.

Infamis iusiurandum deferre non magis potest quam iurare.

INfamis sicuti iurare non potest,[1] ita nec iusiurandum deferre, ne referendi facultas ei adimatur cui fuerit delatum.[2] *Ita Senatus* pro Francisco Garin, contra Michaelem Pollet, 14. Calend. Ianuar. 1591.

1 Nam si bonæ & integræ opinionis ac frontis esse debet quisquis pro alio testimonium dicit, *l.3.in princip.§.lege Iulia, & l.quæsitum* 13.*Dig.de testib. l.testium* 18.*Cod.eodem.* quanto magis ille qui in propria causa iudex constituitur, *l.1.D.quar.rer. act.non det.* Sed & cum periurij pœna præcipua illa sit, vt infamis fiat quisquis fuit periurus, *l.si quis maior* 41.*C.de transact.* cur iurare permittimus ei, qui ob infamiam suam iam aliunde contracta possit hanc periurij pœnam contemnere, vt *in l.si quis iniuriam* 35.*D.de iniur.* Notant nostri post Bart. *ad l.admonendi* 31. *D.de iureiur.*

2 Cum iurare non cogatur quisquis iusiurandum referre paratus est, *l.manifesta* 38.*D.eod.* Scripsi *Defin.9.supr.*

DEFINITIO XVIII.

Habenti semiplenam probationem non defertur iusiurandum suppletorium, si qua vel minima contra eum præsumptio sit.

VT iusiurandum, quod nostri suppletiuum vocant, deferatur actori, qui suam intentionem vnius hominis testimonio probauit, non tantum necesse est, vt testis ille sit omni exceptione maior,[1] sed illud etiam, vt eius fides nulla contraria præsumptione debilitetur.[2] Finge productos ab actore testes duos, quorum alter dicat se vidisse vel audisse id, quod per visum vel auditum probari debeat,[3] in eamque rem nominet alium contestem, qui aut neget se tum adfuisse aut fateatur quidem, sed neget se audisse vel vidisse. Non deferemus actori iusiurandum, quod alioqui si prior solus productus fuisset deferri oporteret.[4] Nec simile est quod dici solet sufficere solemnem numerum exaudire.[5] Neque enim aut solemnis, aut alius vllus numerus vno teste perficitur.[6] Et quamuis inueterato nostrorum errore receptum sit, vt vnus testis faciat semiplenam probationem, quia duo faciunt plenam: Non illud tamen etiam receptum est, vt tam solemniter vnus testis sufficiat ad semiplenam probationem quam duo sufficerent ad plenam.[8] *Ita Senatus* in causa R. fratris Bonauenturę Martin. Franciscani, & Matthęi Martin. 8. Id. Febr. 1593.

1 Quomodo Iustin. loquitur in *l. optimam* 14.*ad fin.C.de contr. & commit stipul.*

2 Nam si non careat suspicione testimonium, siue ob personam à qua fertur, siue ob causam de qua fertur, nulla prorsus ratio eius habenda est, *d.l.3.ad fin.princ.D.de testib.* Bart. & post eum cæteri *ad l.admonendi* 31.*D.de iureiur.* [Ferrar. *in form.libel. resp.rei conuent.in* verb. *iurisiurandi nu.*19.*&* 20.]

3 Debet enim testis rationem reddere dicti sui, & quidem per sensum qui in eam rem idoneus sit & accommodatus. *l.sola* 4.vbi DD.*C.de testib. l.si arbiter* 28.*D.de probat.*

4 Non potest enim suspectum non esse testimonium eius, qui contestem allegat illum quem non habet.

5 *l.heredes palam* 2. *in fin.princ.D.qui testam.facer.pos.* quo etiam pertinet quod ad illum locum & ex illo Baldus notat, plus creditestibus affirmantibus, quam negantibus.

6 *l.vbi numerus* 12.*D.de testib.* Nam, vt Philosophi dicunt, Vnitas non est numerus, sed principium numeri.

7 Argumentum, hoc est, quo nostri passim vtuntur post Bart. *ad d.l.admonendi.*

8 Id enim est quod Paulus scribit *lib.3.sent.tit.4.§.10.* superfluos testes non nocere, vt intelligamus, Econtrario igitur non superfluos nocere. Quis autem superfluum testem dica eum qui non nisi secundus adhibeatur? *d.l.vbi numerus.* iunct. *l.1.§.vlt.eo.* Matthæi *cap.19.in ore duorum, &c.*

DEFINITIO XIX.

Si iusiurandum non possit referri deferenti, nisi super aliis articulis, ad eundem tamen effectum & finem tendentibus.

CVm vidua mercatoris eademque communium liberorum tutrix peteret à te pretium mercis, quam à se famulo tuo traditam diceret, ac cuius solutionem tu ipse marito dum viueret sæpius promisisses, tu vero vtrumque negares, detulit illa tibi iusiurandum. Dixisti nolle te iurare, nec cogi posse ad iurandum, vel referendum, quia quod attinebat ad traditionem mercis, quam illa diceret à se factam famulo tuo, alieni facti id esset non tui. De alieno autem iurare nemo cogendus est,[1] periurij metu.[2] Quod vero ad promissionem à te ipso factam soluendi pretij, iurare quidem te posse, si velis, sed cogendum non esse,[3] quod salua tibi esse debeat conditio referendi, si referre malis quam iurare, vt sunt plerique tam religiosi, aut potius superstitiosi, vt nec si liquido & vere iurare possint, tamen id facere vnquam velint.[5] In proposito autem referri iusiurandum actrici non poterat, cum non sibi sed marito suo eam promissionem à te factam diceret.[6] Erat enim id factum alienum, de quo tametsi maxime vellet iurare, ipsi tamen licere non deberet, nec si millies à viuo marito negotij gesti ordinem propriis auribus audiuisset.[7] Proinde absurdum videbatur, cum id, quod erat facti & scientiæ debitoris, non esset facti & scientiæ creditoris, deferri iusiurandum super vno litis capite, & à debitore referri super alio. De eadem namque re iurare vel referre cogendus est is, cui iusiurandum defertur, non le vna iurare, vel referre de alia.[8] Nam & ob eam causam dicimus, eum qui iusiurandum detulit si referatur non posse recusare quo minus iuret,

& quidem

Source : BIU Cujas

& quidem modo delato, quia quod refertur iusiurandum, illud ipsum est quod ipse detulit, nec proinde in sua persona improbare potest conditionem quam in alterius persona æquam putauerit. *Senatus* tamen pronunciauit cogendum te, vt vel iures, de eo nimirum quod scias ita esse aut non esse, vel referas actrici, de eo scilicet quod ad illius scientiam pertineat. Etenim aliud erat dicere traditam famulo tuo mercem, de quo iurare non poteras, aliud fuisse à te promissam marito actricis solutionem pretij quod petebatur,[10] de quo nec actrix ipsa iurare poterat, nec tu consequenter iusiurandum ei referre.[11] Vtrumque tamen tendebat ad eundem finem, connexáque vtriusque positionis potestas erat, scilicet vt traditæ mercis pretium solueretur.[12] Idque est quod Iurisconsulti tractant, Non semper consonans esse, vt per omnia referatur iusiurandum, quale defertur forsitan ex diuersitate rerum vel personarum quibusdam emergentibus, quæ varietatem inducunt, quod cum incidit officio iudicis terminandam esse conceptionem iurisiurandi.[13] Sed etsi nulla ratio esset iurisiurandi referendi, non eo minus tamen debitor iurare cogendus esset. Nec enim perpetua est illa iuris regula,[14] vt iusiurandum deferre non possit is, cui referri nequeat.[15] Quid enim si ob id duntaxat impediatur relatio, quod creditor decesserit, qui quandiu vixit sæpius interpellauit debitorem, vt solueret?[16] Cur frustratio debitoris ipsi proderit,[17] vt nec in propria causa ipse saltem iudex esse compellatur?[18] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Iacobina de Meurs vidua Ioannis de la Brolie, contra Illustrem Georgium de Mouxi Comitem de Monteal, 8. Id. Febr. 1593.

1 *L. Marcellus* 11. §. *iurare, D. rer. amot.*

2 *l. videamus* 4. in illis verbis, *etiam periurium ancep. subire. D. de in lit. iurand.*

3 Non enim quicquid alicuius potestati permittitur, id ipsum etiam subiicitur iuris necessitati. *l. non quicquid* 40. *D. de iudic.*

4 Etsi enim verba illa edicti præcisa sunt, *aut iurare cogam aut soluere. l. iusiurandum* 34. §. *ait prætor. De iureiur.* admittunt tamen interpretationem & exceptionem illam, si non referre iusiurandum malit is cui delatum est, vt ibidem subiicit Vlp. iunct. *l. manifesta* 38. *eod.*

5 *l. quæsub conditione* 8. *D. de condit. instit. l. cum quidam* 21. §. *neque enim. C. de fid. instrum.*

6 *d. l. Marcellus* 11. §. *iurare. D. rerum amot. d. l.* 4. *de in litem iurand. D.*

7 Nam etsi iuraret illa millies idipsum se à marito audiuisse, non plus tamen probaret, quam probare posset nuda & non iurata mariti assertio, quæ tamen nihil probaret, adeoque nec si maritus id cum iureiurando asseruisse probaretur per mille testes, quia non potest iusiurandum, quod quis præstitit nemine sibi deferente, *l. 3. in princ. D. de iureiur.*

8 *d. l. iusiurandum & ad pecunias* 34. §. *ait prætor.* iunct. §. *seq. & d. l. manifesta* 38. *eod. tit.* Simile est quod dicimus, si de vna re iuratum sit, non debere prodesse iusiurandum in alia, *l. ait prætor* 7. iunct. *l. si actor* 36. *D. eod. tit.*

9 Hæc ipsa fere Vlpiani verba sunt, *in d. l. iusiurandum, & ad pecunias* 34. §. *datur. eod. tit.*

10 Traditio enim mercis facti est, sicut & promissio solutionis, *l. consilio* 9. §. *vltim. Dig. est. de curat. fur.* Itaque duo facta sunt & separata, in quorum altero proinde delatum iusiurandum ad alterum extendi non potest, *l. si duo patroni* 13. §. *si quis iurauerit. D. de iureiur.* Facit *l. in duobus* 28. §. *si quis iurauerit. eodem.*

11 Vt supra dixi *num.* 6.

12 Sic dicimus, interdum etiam coniungendos testes singulares & pro contestibus habendos, nempe, si eorum testimonia tendant ad eundem finem. Notat. *ad l. iurisiurandi* 9. §. 1. *C. de testibus.*

13 Text. est *in d. l. iusiurandum.* §. *non semper D. de iureiur.* etsi non est improbabile, totum illum §. Triboniani esse potius quam Vlpiani, vt alio loco scripsi.

14 Dixi supra *Defin.* 9. *eod.* Adde Aymon. Cravet. *consil.* 203. *per totum.*

15 De qua regula & eius fallentiis, vt loquuntur, vide Bart. & alios *ad d. l. manifesta.*

16 Scripsi *Defin.* 15. *num.* 4. *sup. eod.*

17 Contra *l. hominem* 37. *D. mandati.*

18 *L.* 1. *D. quar. rer. act. non det.*

DEFINITIO XX.

Tutor pro pupillo iurare aut iusiurandum deferre quando possit.

QVemadmodum tutori permittitur, vt pupilli nomine deferat iusiurandum, si aliis omnibus probationibus pupillus destituatur:[1] ita permittendum illi est, vt si reus ei iusiurandum referre malit, iurare possit, de eo nimirum, quod is ipse sciat ita esse aut non esse.[2] Sed etsi relatum à reo iusiurandū nolit accipere, cogendus est, cum imputare sibi debeat cur detulerit, si nolebat ex relatione iurare.[3] Estque hoc fauorabiliter pro pupillis receptum & contra iuris regulas,[4] vt ipsorum nomine & de ea re, quam ipsi nesciant, tutor iurare possit, ne alioqui damno litis afficiantur, si tutori non liceat iusiurandum deferre, aut iurare aduersario delatum sibi iusiurandum referente.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. tutor pupilli* 35. iunct. *l. iusiurandum quod ex conuentione* 17. §. *si tutor. Dig. de iureiur.* vbi ratio redditur, quod & alienare res tutor potest, & ei solui potest, & ab eo res in iudicium deduci. Adeo, vt si ex tutoris delatione iuratum sit, audiri non debeat pupillus quandoque venire volens contra iusiurandum, alioqui non esset audiendus tutor deferens iusiurandum, *l. aliæ* 18. iunct. §. *vlt. dict. l.* 17. *eod.* Et sane verendum non est hoc casu, ne pupillus quandoque restituatur in integrum tanquam læsus, cum nullas læsionis probationes habiturus sit, nisi ponas alias ex postfacto superueniisse, quibus solis tunc vti velit, *argu. l. admonendi* 31. *eod.*

2 *L. videamus* 4. *D. de in lit. iuran.* iunct. *l.* 11. §. *pen. rer. amot.*

3 Non enim tutori tam facile succurritur, qui seipsum in eam necessitatem coniecit, vt nec alij cuilibet, *l. si fideiussor* 7. §. 1. *Digest. qui satisdar. cogant.* & sibi imputet, qui processit ad delationem iurisiurandi, vt in simili ait *l. si non fuerit* 37. *Dig. de iureiurand.*

4 Vt & alia pleraque, *l. pupillus* 9. *D. de acq. hered. & similib.*

5 Cum nec aliter liceat tutori deferre iusiurandum pupilli nomine, quàm si probationes omnes pupillo deficiant, vt ait, *d. l. tutor pupilli*, ac proinde eo casu, quo fieri nullo modo possit, vt aliter quam ex delatione iurisiurandi pupillus vincat, qui vtique probationibus vincere non potest, nec in eo priuilegium vllum habet, quod sane habere non posset citra alterius iniuriam, contra *l. sed cum ab herede* 12. *D. ad SC. Trebell. l. quod autem* 6. §. *si quid cum pupillo. D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO XXI.

Coheres nisi coheredibus consentientibus iusiurandum deferre non potest.

SI ex pluribus coheredibus quidam iusiurandum deferant aliis inuitis aut etiam ignorantibus, audiendi non sunt, nec si velint cauere de rato,[1] propter periculum iuranti imminens, ne periurium detegatur, si contrarias probationes quandoque adferant, qui iusiurandum non detulerunt.[2] Ideoque si mater plurium, quorum alij sint impuberes, alij adulti, iusiurandum deferat eorum nomine, quos in tutela habet,[3] non aliter iurare cogendus erit aduersarius aut referre, quàm si adulti quoque delationi consentiant.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Bart. *in l. iusiurandum & ad pecunias* 34. §. *procurator. nu.* 4. *D. de iureiur.*

2 Inde namque fit, vt quotiescunque periculum est, ne is, qui iurauit, postmodum ab alio conueniatur, iurare non sit cogendus, quia iusiurandum decisorium esse oportet, & tale, contra quod nulla vnquam probatio afferri possit, *l. si duo* 13. §. *idem Iulianus in fin. l. iusiurandum quod* 17. §. *si tutor. & §. vlt. cum duabus ll. seqq. l. tutor pupilli* 35. *D. eod.* Atqui iusiurandum ab vno delatum aliis neque prodest neque nocet, *l.* 3. §. *pen. l. nam posteaquam* 6. §. *vlt. & ll. seqq. eod. l. nec filius* 7. *C. eod. l. sed etsi* 7. §. *si petenti. D. de public. in rem act.* præterquam in duobus reis, *l. in duobus* 28. *in pri. & §. ex duobus. D. de iureiur.*

Source : BIU Cujas

3 Quod facere vtique potest non tanquam mater, sed tanquam tutrix, aliis scilicet probationibus omnibus deficientibus, vt ait *d. l. tutor* 35. *eod.*

4 Quorum scilicet nomine deferendi iurisiurandi nullum ius mater habet, neque tanquam mater, neque tanquam tutrix.

DEFINITIO XXII.

Iusiurandum delatum reuocari potest in ipso etiam procinctu iurandi.

IVsiurandum ab eo delatum, qui nouas habeat & tutiores probationes, reuocari potest, non solum post eaquam oblatam iurandi conditionem aduersarius agnouit, sed & in ipso procinctu iurandi.[1] Quia licet videatur pro iurato habendus, quisquis in procinctu iurandi fuit,[2] ne alioqui perinde arguatur de periurio aut saltem de peierandi voluntate, atque si iam iurasset : Verum tamen est, iuratum non esse, potuitque is, qui fingebat fortasse paratum se in promptu iurare, voluntatem subinde mutare & nolle iam iurare.[3] Denique ante actum perfectum locus est pœnitentiæ ex vtraque parte.[4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto Auditorio, 4. Id. Februar. 1593. contra N. Suchet Maurian.

1 *L. si quis iusiurandum* 11. *C. hoc tit.* Iunge *Desin. 3. supr.*

2 *Arg. l. pen. D. de testam. milit.*

3 Alioqui sufficeret voluntas suscepti iurisiurandi, quod non ita est. Susceptum enim aut præstari à suscipiente aut à deferente remitti necesse est. *l. remitti* 6. *D. de iureiur.*

4 Quia nihil actum est quandiu aliquid supereſt agendum. *d. l. si quis iusiurandum. & l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.* [Sed tamen sumptus fruſtratorios qui facti sunt larciri oportet ab eo qui delationem reuocauit. *Ita Senatus* inter fratres Thomassin, 12. Iunij 1613.]

DEFINITIO XXIII.

Exclusus ab omni probationum genere iusiurandum deferre non potest.

SIcuti nec iurare nec iusiurandum referre cogitur, quisquis alias probandæ veritatis rationes adferre paratus est, vt periurij periculũ & suspicio, quantum fieri potest, euitetur: ita ex contrario, qui ab omnib. probationib. exclusus est, si iusiurandum deferre velit, audiri non debet,[2] quoniam & hæc quoq. probationis species quædam est, & quidem fortissima atq. efficacissima.[3] *Ita tractatum est* in causa Claudij Graué de Rumilly & Nicolai Curtet, 15. Cal. Mart. 1593.

1 Dixi *Desin. 3. sup.* vbi tamen vide quæ scripsi *num.* 3. Adde Antonin. Tessaur. *Decis. Pedem.*

2 Abb. *in cap. accedens Extr. de prob.* Iaſ. post alios *in l. vlt. C. de cõdicil.* Videtur tamen obstare Iustin. constitutio *in l. si quis* 11. *C. h. t.* quæ eum, qui post desperatas alias probationes iusiurandum defert, ita demum vult audiendum non esse, si iam antea iusiurandum detulerat. Sed debet illa lex intelligi de eo casu, quo deferens nondum sit ab omni probationis genere exclusus, vt non tam ei noceat, quod exclusus sit à probando, quæ exclusio sola semper & omnimodo sufficeret, quam quod à delatione semel facta vltrò resilierit.

3 *L. eum qui* 30. *D. de iureiur.* contra quam probationem alia nulla postmodum admitti potest, *l. si duo* 13 *§. idem Iulianus eod.* Iunge *Desin. 28. infr.*

DEFINITIO XXIV.

Periurium ex nouis instrumentis probari potest, non vt puniatur, sed ne prosit peieranti.

SI deferente aduersario iuratum sit, & nouæ ex instrumentis probationes emergant, per quas manifeste de periurio appareat, de periurio quidem, quod solum Deum vltorem habet,[1] queri non oportebit,[2] vt vlla eo nomine pœna infligatur,[3] sed tamẽ perinde qui iurauit condemnabitur, ac si non iurasset, ne ex periurio suo emolumentum improbũ consequatur,[4] non solum si de vltima voluntate tractetur, sed & si de negotio, quod inter viuos gestum sit. Generalis enim ratio illa est, quæ mouit Iustinianum, vt ita constitueret.[5] Quanquam non idem admitti debet, si per testes velit quis docere de periurio, nec si dicat amissum esse instrumentum, velitque probare & amissionem, & quæ instrumento continebantur.[6] Etsi enim plerumque hæc probatio recipitur iis etiam casibus, quibus ex scripto quid probari necesse est :[7] Iurisiurandi tamen auctoritas non patitur, vt periurij probatio testium fidei committatur.[8] *Ita Senatus* in causa Do. Petri de Reydelet D. de Charanson magistri Computorum, & Dominæ de la Foreſt, 11. Cal. April. 1593.

1 *L. 2. C. hoc tit.*

2 *L. 1. eod.*

3 Sufficit enim periurij pœna, *l. nam sufficit* 22. *D. de dolo*, id est, vltio Dei, vt interpretati sumus *Desin. 2. num. 5. sup.*

4 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

5 Solet enim ratio legis, prout generalior vel strictior est, ampliare & restringere legem, *l. cum pater* 77. *§. dulcissimus. de leg. 2. l. quæsitum* 13. *D. de testibus.*

6 *Arg. l. admonendi* 31. *D. de iureiur.*

7 *L. testium* 18 *in fin. C. de testibus.*

8 Imo nec nisi nouis instrumentis vti debet, qui impugnat iusiurandum, *d. l. admonendi. l. 3. in fin. Co. si minor se maior. dixer.* Iunge *Desin. 2. sup.*

DEFINITIO XXV.

Iurisiurandi solemnitas in dubio præsumitur interuenisse, maxime si aduersarius conquestus non sit.

DElatum simpliciter solemne iusiurandum, non nisi super sacrosanctis Euangeliis delatum intelligitur, & citra vllam aliam solemnitatem :[1] non item super sacro Missæ Canone.[2] Si autem, quod sæpius fit, delatum sit super sacrosancto Canone, & in delationis consequentiam legatur simpliciter præstitum, nec apparet, an super Canone nec ne, dubitari potest, an recte præstitum intelligatur. Et magis est, vt iuxta formam delatam præstitum esse in dubio videri debeat,[3] nempe vt valeat actus potius, quam pereat,[4] minúsque scriptum quam factum intelligatur. Præsertim, si in manib. Senatoris ad hoc dati aut alterius iudicis cuiuslibet iuratum fuerit, quem non sit credibile in eo erraſſe, quod præter aut contra formam delatam iurari permiserit.[6] Quid rursum, si constet contra formam delatam iuratum esse, nec tamen is, aduersus quem iuratum est, hoc obiiciat aut conqueratur? Valebit iusiurandum, quasi delatam solemnitatem tacito consensu aduersarius ex postfacto remiserit.[7] Quod vtique facere potuit, cum non sit hæc solemnitas ex earum numero, quæ ad ius publicum spectant, & quibus renunciari non potest.[8] Itaque non solũ si aduersarius iusiurandum rite præstitum fateatur, sed etiam si taceat, nec conqueratur, pro rite præstito haberi debebit.[9] *Ita Senatus* in causa Ioannis Portier, pro R. D. Angelo Iustiniano Episcopo Gebennensi, & Francisci Blanc, Id. Nouem. 1593.

1 Nota *d. l. 1. & in Auth. sacramenta puberum ibid. posita. Cod. si aduers. vendit. & in l. 3. in fin. C. si minor se maior. dixer.* Iunge *Desin. 16. sup. eod.*

2 Maior enim illa solemnitas est, de qua in dubio non videtur fuisse cogitatum, poterátque imputari ei, qui iusiurandum detulit, potuitque delationi quam voluisset legem dicere, *l. 3. §. vlt. l. 5. in prin. D. de iureiur.* cum non eam dixerit apertius. *Ex reg. l. veteribus* 36. *D. de pact. l. Labeo scripsit* 31. *D. de contr. empt.* sicut & ei imputamus atque actionem ex iurisiurandi delatione denegamus, si iusiurandum detulerit, nec prius de calumnia iurauerit, *l. si non fuerit* 37. *D. de iureiur.*

3 Quia solemnitas intrinseca facile præsumitur, *l. sciendum* 30. vbi DD. *De verb. oblig.* Facit *l. Titia* 134. *§. idem respondit eod. l.* 1. *C. de contrah. stipul. § fin. Inst. de fideiuss.*

Source : BIU Cujas

4 Iuxta regulam *l. quoties in actionibus* 12. *l. vbi* 21. *D. de rebus dub. l. cogi* 16. *ad SC. Trebell.*

5 *Arg. l. vnum ex familia* 67. *§. si omissa. de leg.* 2. *l. cum auus* 102. *de condit. & demonstr.* Etsi ad vltimas voluntates magis, quam ad contractus ea coniectura adaptari potest. Iusiurandum autem contractui aut rei iudicatæ similis est non vltimæ voluntati *l.* 1. *& 2. D. de iureiur.*

6 Ita enim inutile esset iusiurandum, *d. l.* 3. *§. vltim. & l.* 5. *in prin. eod.* Facit *l. cum de indebito* 25. *D. de probat.* in iis verbis: *Si ipse homo diligens est & studiosus,* (quales quippe iudices omnes, præsertim Senatores esse oportet) *cuius personam incredibile est in aliquo facile errasse.*

7 Vnicuique enim licet contemnere ea, quę pro se introducta sunt, *l. si iudex circumuento* 28. *D. de minor. l. pen. C. de pact.* Et sane quemadmodum is, qui iusiurandum detulit remittere totum si velit potest, *l. remittit* 6. *D. de iureiur.* ita & pro parte, id est, quod ad maiorem solemnitatem, licet solemnitas actus cuiusli-bet sit quid indiuiduum. Facit *l.* 2. *C. commun. vtriusque iudic. l. pen. C. de recept. arbitr.*

8 *L. nemo potest* 55. *de leg.* 1. *l. vlt. D. de suis & legit. hered.*

9 Nã in iudicialibus taciturnitas habetur pro consensu, *d. l. penult. C. de recept. arbitr.* In extraiudicialibus non item, *l.* 8. *§. non videtur. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.* Iunge *Def.* 34. *inf. eod.*

DEFINITIO XXVI.

Casus, in quo iurare cogitur is, cui delatum est iusiurandum, nec ei conceditur vt possit referre.

ALiquando euenit, vt is, cui delatum est iusiurandum, cogatur omnimodo iurare vel causa cadere, nec audiendus sit si referre velit, etiamsi is deferat, qui iurare ipse posset si vellet,[1] nimirum, cum ea delatio facta est ex abundanti. Id est ab eo, qui citrà delationem ex litis actis & instrumentis exploratam habebat causæ victoriam.[2] Cur enim iurandi necessitatem irrogemus ei, de cuius iure iam satis appareat,[3] quique fortassis nimia & superstitiosa religione teneatur, vt si sibi iurandum esset causa cadere mallet quam iurare.[4] Plane aduersario iurante condemnandus est quantumcunque falso & mala fide iuratum constet,[5] quoniam imputare sibi debet, qui aduersarium in causa sua iudicem constituerit.[6] *Ita Senatus* in causa supradicta, anteriore & secreto Senatusconsulto 12. Cal. Maij 1592.

1 Quod tamen abhorret à communi iuris regula, *l. iusiurandum & ad pecunias* 34. *§. ait prætor, cum §. seq. & §. vlt.* iunct. *l. manifesta* 38. *D. de iureiur.* Vide Cravet. *cons.* 203.

2 Sublata enim causa iurisiurandi, supereset pristinus litis status ex quo vincere debet is, qui suam intentionem plenissime probatam habet, *argument. l. cum is* 32. *§. mulier. D. de cond. indeb.*

3 Nisi forte quis ei velit obiicere: Pateat tibi via quam elegisti. Sed hoc tunc ei posset obiici, cum aliquid agendum superesset ad victoriam litis consequendam, vt in specie *l. si quis* 11. *C. hoc titul.* non autem, cum nihil nisi iudicandum est, vt in proposito.

4 *L. qui sub conditione* 8. *D. de condit. inst. l. cum quidam* 21. *vers. neque enim. C. de fid. instrum.*

5 Excipe casum de quo *Defin.* 24. *sup. eod.*

6 *L.* 1. *in princ. D. quarum rerum act. non det. l. si non fuerit* 37. *D. de iureiur.*

DEFINITIO XXVII.

Iusiurandum suppletorium deferri potest petenti etiam post didiscita testificata, adeoque in causa appellationis.

QVæsitum est, an in supplementum minus plenæ probationis iusiurandum, quod ob eam causam suppletiuum vocant,[1] peti possit in causa appellationis ab eo, qui semiplene probauit in prima instantia? Nam si in causa appellationis probationes factæ sint, siue prima siue secunda appellatio proponatur, dubitationem res non habet, quin eadem in instantia iusiurandum peti possit.[2] Quibusdam placebat non posse, propterea quod suspecta videatur fides eius, qui non prius petat admitti se ad iurandum quam didiscerit testificata.[3] Et sane iudiciarij moris est, vt in ipso instanti, quo testationes producuntur, hoc etiam iusiurandum petatur.[4] Sed tamen contra visum est, nihil referre, antene an post didiscitas testationes id fiat, non solum, quod probationes non sint coangustandæ,[5] hæc vero quædam sit probationis species;[6] sed etiam, quia nullus hic subest metus subornationis,[7] nec quicquam causæ est, cur deterior esse debeat conditio eius, qui non petendi ab initio iurisiurandi eam fortasse rationem habuit, quod veritatis sibi pro se conscius testium fidei & integritati aut memoriæ plus æquo confideret.[8] Ita *tractatum est* in causa N. Cantamot & N. Chatelard. Augustanorum 12. Cal. Febr. 1594.

1 De quo diximus *Defin.* 4 *sup.*

2 Cum enim iurisiurandi genus sit probatio, *l. admonendi* 39. *D. de iureiuran.* quisquis in causa appellationis ad probandum admissus est, ad hoc quoque probandi genus admissus intelligi debet.

3 Nam solent, qui sibi conscij sunt, de bona lite faciliores esse ad petendum, vt sibi iusiurandum hoc deferatur.

4 Vt probationes perficiantur eo tempore, quo incipit quæri, an per testationes probata sit intentio eas producentis.

5 *L. generaliter* 12. *in princ. C. hoc tit.*

6 *L. admonendi* 31. *C. de iureiur.* secundum traditiones interpretum nostrorum ad eam legem.

7 Qui tamen solus facit, ne post didiscita testificata noui testes admitti possint, *c. series. Extr. de testib. cum similib.*

8 Nec enim vituperanda est modestia eius, qui non tam facilis fuit ad petendum, sibi deferri iusiurandum vt vinceret in lite, in qua se putabat etiam citrà iusiurandum posse vincere. [Itaque potest peti etiam post conclusionem in causa Fachin. *lib.* 1. *cap.* 17. Alio tamen iure vtimur, ex Ferrar. *in form. lib. resp. res conuentio. verb. iurisiurandi num.* 17.]

DEFINITIO XXVIII.

De delatione iurisiurandi decisorij post alias probationes frustra tentatas.

DE iureiurando, quod decisorium vocant, dubitatum est, an deferri possit ab eo, qui per testes intentionem suam probare voluit, nec potuit? Et quidem ante didiscita testificata minorem habere dubitationem res videtur,[1] quasi parum referat, an testes nondum sint auditi, an ita auditi, vt quid dixerint nesciri possit.[2] Sed post didiscita testificata difficilius est, vt desperatis probationibus cæteris liceat recurrere ad iusiurandum:[3] Sunt tamen qui adhuc putent, eo demum casu denegandam iurisiurandi deferendi licentiam, quo ante alias probationes tentatas iusiurandum delatum fuerat, & subinde reuocatum.[4] Alioqui nihil causæ esse, cur deterioris conditionis esse debeat, qui aliis modis intentionem suam probare cum vellet non potuit, quam qui non voluit cum fortasse posset.[5] Neque probe recusare posse eum, cui iusiurandum defertur, quique in causa sua iudex constituitur,[6] quo dominus aut iuret aut referat si aliud nihil sit, quod iuramenti delationem impediat aut relationem.[7] Verum re accuratius disputata, placuit contraria sententia, adeóque illo etiam casu, quo nondum didiscita sint testificata, si modo omnis probandi via præclusa sit:[8] quandoquidem hoc iurisiurandi genus probatio est, & quidem efficacissima.[9] *Ita Senatus* in causa R. Claudij Combet Archidiaconi Tarentas. & N. Antonij le Beuf, Prid. Calend. Septemb. 1594.

1 Anton. Tessau. *in decis. Pedemont.* 93. [Boer. *decis.* 95. *num.* 4. *5. & 6.* vbi ait Bartoli opinionem vt exclusus à probando per testes possit iusiurandum deferre, communiter improbatam esse & tamen pro ea fuisse à Curia iudicatum.]

2 Clusis adhuc scilicet attestationibus. Nam de scriptura clusa, aut, vt alij loquuntur, clausa, non potest haberi vera certitudo, inquit Bald. *ad l. si quis mihi bona* 25. *§. an nominatim per illum textum. D. de acquir. hered.* vbi addit, ob hanc causam atte-

Source : BIU Cujas

ſtationes clauſas eſſe oportere donec publicentur, ne committatur ſubornatio. [Sunt tamen qui putent poſſe hoc caſu recuſari iuramentum propter periculum quod ſubeſt ne periurium detegatur. Teſſaur. *vbi ſup.* Oſaſc. *deciſ.* 11. contra quos tamen & recte ſentit Fachin. *lib.* 1. *Contr. cap.* 22.]

3 Verba ſunt *leguſi quis iuſiurandum* 11. *C. hoc tit.*

4 Qui vere caſus eſt *d. l. ſi quis iuſiurandum.*

5 Dici enim poteſt non magis vno quam alio caſu aduerſarij intereſſe, præſertim ob rationem, quæ ſtatim ſequitur *in Definit.*

6 *L. 1. in princ. D. quar. rer. act. non det.*

7 *L. manifeſtæ* 38. *D. de iureiur.* [Quod intellige etiamſi actor qui iuſiurandum hoc defert reo nihil probauerit. Fachin. *lib.* 1. *Contr. cap.* 19. Adde eundem Fachin. *cap.* 20. *eod. lib.*]

8 Alioqui quamdiu probandi tempora largirentur non eſſet prohibendus iuſiurandum deferre, qui alias probationes tentaſſet, dummodo non iam ſemel ante eas tentatas iuſiurandum detuliſſet, qui caſus eſt, vt diximus *d. l. ſi quis iuſiurandum* 11. *C. hoc tit.*

9 *L. eum qui* 30. *in princ. D. de iureiur.* Dixi *Defin.* 23. *ſup. eod.* [Eum tamen qui cum delatum à ſe iuſiurandum reuocaſſet, deinde à via probãdi per teſtes excluſus eſſet, Placuit ſi poſtea beneficio Principis ad probandum admittatur, etiam iuſiurandum ex integro deferre poſſe, vt principale beneficium Principis & reſtitutionis quàm pleniſſimam recipiat interpretationem. *Ita Senatus* 14. Au. 1610. Quid ſi quis ſit admiſſus ad probandũ hoc adiecto quod ſolet adiici *& patet in contrarium?* Non videtur de iurando cogitatum, quia contra probationem quæ ſit per iuſiurandum, probatio nulla admitti poteſt. *Ita Senatus* in cauſa Andrææ Sonnet. 5. Id. Ianuar. 1612.]

DEFINITIO XXIX.

Iuſiurandum mala mente delatum reuocari poſtea nullo prætextu poteſt.

IAm diximus, iuſiurandnm litis deciſorium à collitigatore delatum, quamdiu præſtitum non eſt, reuocari poſſe in ipſo quoque procinctu iurandi.[1] Quãuis non videatur ea res carere ſuſpicione, ac quadam veluti exprobratione periurij, ſi poſtea contrarium probetur.[2] Sed hoc tamen ita accipiendum eſt, niſi is, qui iuſiurandum detulit, dixerit, habere quidé ſe alias probationes, ſed tamen iuſiurandum deferre malle, vt periculum faciat cõſcientiæ aduerſarij.[3] Hoc enim caſu imputare ſibi debet, qui mala mente iuſiurandũ deferre maluit, vt aduerſarius periurium incurreret,[4] quam per alias probationes & ſuę liti & aduerſarij ſaluti conſulere.[5] *Ita Senatus* in cauſa Gaſpardi Bichon & Iohannis Pichod, 4. Id. Nouembr. 1594.

1 *Defin.* 22. *ſup. eod.* vbi vide.

2 Quia fere eſt, vt qui in iurandi procinctu eſt, habeatur pro iurato, vt ſcripſi *d. Defin.* 22. *arg. l. pen. D. de teſtam. milit.*

3 Dixi *Defin.* 3. *num.* 8. *ſup. eod.*

4 Neque enim malitiis indulgendum eſt, *l. in fundo* 38. *D. de rei vindicat.* & ſuæ malitiæ pœnam hanc iſtum luere æquum eſt, *arg. l. qui bona fide* 13. *§. cum inter. D. de dam. infect.*

5 Damnum enim, quod culpa ſua ſentit, ſentire nec videtur, vt eſt in vulgata iuris regula.

DEFINITIO XXX.

Ei, qui per vnum teſtem probauit promiſſionem de reddendo inſtrumento, deferri poteſt iuſiurandum ſuppletorium ſuper ſolutione.

PRobata promiſſio de reddendo inſtrumento obligatorio vſque adeo inducit probationem ſolutionis,[1] aut potius taciti pacti de non petendo, quod ex ipſa inſtrumenti redditione induceretur,[2] vt ſi vel vnus teſtis integer omnique exceptione maior eã promiſſionem adfirmet, locus ſit iuramento ſuppletorio,[3] poſtquam noſtris placuit ad ſemiplenam probationem implendam iuramento locum eſſe.[4] Semiplenam vero probationem videri, cum teſtis vnus adeſt integræ exiſtimationis.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Præſumptio iſta dicenda eſſet potius quam probatio, vt & cum chirographum profertur cancellatum, *l. ſi chirographum*, 24. *D. de probat.* alioqui cum ſolutio ſic facti, non poteſt probari, niſi probata numeratione vel vera vel confeſſa, *l. conſilio*, 9. *§. vlt. D. de curat. fur.*

2 *l. 2. vbi gloſſ. D. de pact.* Etſi enim aliud eſt pactum de reddendo chirographo, aliud redditio chirographi, in propoſito tamen, & quod ad effectum nihil refert, niſi quod pactum de reddendo chirographo eſt expreſſum, pactum autem, quod ex chirographi redditione inducitur, eſt tacitum: maior autem vis taciti quam expreſſi eſſe non poteſt, *vulg. l. cum quid*, 3. *D. de reb. cred.*

3 Perinde, acſi teſtis ille vnicus teſtificatus fuiſſet de numeratione.

4 Notant noſtri *ad l. admonendi*, 31. *per ill. text. D. de iureiur.*

5 Scripſi *Defin.* 4. *&* 18. *ſupr. eod.*

DEFINITIO XXXI.

Iurari an poſſit per procuratorem, aut coram alio iudice & in alia prouincia?

IVrare iuſſus aut referre non eſt audiendus, ſi iurare velit per procuratorem,[1] tametſi prohibeatur iuſto aliquo impedimento ad eum locum accedere, in quo iurandum eſt,[2] quoniam multo facilius & audacius abſens & per alium quam præſens peieraret.[3] At nec petere poteſt, vt à iudice, coram quo iurandũ eſt, alius detur & in locum iudicis ſubſtituatur, quo præſente, iuretur in eo loco, in quo habitat is, qui iurare debet.[4] Quoniam fieri plerumque ſolet, vt ex iurantis vultu & titubatione iudex periurium detegat, aut peierandi procliuem voluntatem.[5] Atqui ſi iurare liceret coram eo, qui non eſſet ipſe iudicaturus, nõ poſſet iudex ſcire, qua fronte, quaque vel fiducia vel trepidatione iuratum fuiſſet. Nam ex alterius relatione idipſum explorare ſane perquã periculoſum eſſet, cum poſſint periurij indicia eiuſmodi eſſe, quæ intellectu percipi melius quam verbis exprimi queant.[6] Quoniam tamen remedio ſuccurrendum eſſet ei, qui iurare cogebatur, nec propter itinerum difficultatem accedere poterat, maioris deliberationis eſſe viſum eſt. *Ex tempore* in publico Auditorio in cauſa N. Bugnet & Iacobi Marthod, Prid. Cal. Februar. 1595. [Poſtea tamen placuit ſi tam iuſtum ſit impedimentum propter quod non poſſit quis in eum locum venire in quo iurandum eſt vt nulla calumniæ aut facilitatis periurij ſuſpicio incurrat, permittendum ei eſſe vt iuret pro procuratorem. Maximè verò ſi actor ſit qui aliũde probatam habeat ſuam intẽtionem, nec niſi ſuper aliqua rei exceptione iurare iuſſus ſit. Ne alioqui ratio inuenta ſit ob quam bonę litis iacturam eum facere neceſſe ſit.[7] *Ita Senatus* pro D. de Murat, contra D. de Choiſy 12. Cal. Sept. 1610. Sed ita demum vt prius iurare debeat ſuper ſacro canone is qui aliud iuſiurandum ſolemnius per procuratorem præſtandum habet. Adeò vt nec iuraſſe videatur priuſquam tota iuriſiurandi ſolemnitas impleta ſit per procuratorem. Itaque cùm Auguſtanus quidam cui delatum fuerat iuſiurandum ſuper reliquiis Sancti Antonij, quæ in illa prouincia nullæ ſunt, admiſſus eſſet ex SC. ad iurandum Camberij per procuratorem, hac tamen lege vt prius ipſe iuraret ſuper ſacro canone in prouincia apud altare Sancti Antonij, iſque iam ea parte ſenatuſconſulto ſatisfeciſſet tum procuratore iam parato Camberij iurare reuocata eſſet delatio iuriſiurãdi ab aduerſario volente ſuã tẽtionẽ probare per teſtes. Placuit valere reuocationẽ, quaſi nõdum eſſet iuratũ, quod prius iuſiurandum minus ſolemne nõ

fuiſ-

Source : BIU Cujas

fuisset præstitum nisi in ordine ad sequens solemnius quod nondum fuerat secutum. Eum tamen qui delationem reuocauerat visum est mulctandum refusione expensarum quas procurator fecerat qui Camberium venerat ad iurandum. *Ita Senatus* in causa N. Arigon. August.1611.]

1 Quia iusiurandum est quid personalissimum, *cap. veritatis.* vbi Innocent. Hostiens.& cæteri, *Extr. de iureiuran.* cuiusmodi quæ sunt per procuratorem fieri non possunt, *l. generaliter.* 12. §. *hu de præsentibus*, ibi, *necesse est vel ipsum principalem personam datu certis inducis ad iudicem venire. C. hoc tit.* Aliud est in eo, contra quem iuratur. Potest enim adesse per procuratorem si velit, imo & abesse, *dict. §. his de præsentibus, versicul. licentia.*

2 Hæc enim ratio materiam duntaxat præbet concedendarum plurium aut laxiorum induciarum, non etiam remittendæ solemnitatis iurisiurandi personaliter præstandi. Potiusque substituendus esset in prouincia alius iudex, coram quo personaliter iuraretur, si aliud melius dici nihil posset, vt dicam *num.* 4.

3 Præcedere namque solent & debent administrationes iudicis aut recuperatoris coram quo iuratur, vt qui iuraturus est, videat ne temere aut malitiose peieret, quæ admonitiones parui nulliusque momenti essent, si fierent procuratori non in suam sed in alterius animam iuraturo. Sed & præsentia iudicis terret maxime peieraturum, ne tam impudenter peierare audeat.

4 Hoc tamen videtur permissum arbitrio iudicis, *d. §. his de præsentibus.* vers. *vel si iudex existimauerit in prouincia vbi degit, &c.* nisi dicas, quod sane verum est, totam eam legem esse de iuramento purgatorio, non decisorio. Sed tamen ex eo loco argumentum sumi nihil prohibet. Atque ita mihi videbatur. [Placet tamen etiam iusiurandum purgatorium personaliter, præstandum esse non etiam per procuratorem quantumuis specialiter instructum si modò id fieri commodè possit, nisi in illa ipsa sententia quæ iusiurandum purgatorium detulit aliud expressum sit. Quin enim possit exprimi adeoque addi per interpretationem nemo dubitat, nisi grauis aliqua præsumptio vrgeat contra iuraturum, quo casu adeo necesse est iurari personaliter vt si non possit is qui iuraturus est venire ad iudicem debeat iudex ad eum ire ipsius sumptibus. *Ita Senatus* pro Antonio Le Bœuf, contra Claud. Pauy, ex tempore, 5. Cal. Sept. 1612. Sanè iusiurandum purgatorium minoris momenti est quàm decisorium, cùm admittat probationem in contrarium *Def. 5. & 8. supr.*]

5 Vt de testibus scriptum est *in l. 3. in prin. &* §. 1. *&* 2. iunct. *l. ob carmen*, 21. §. *vlt. D. de testib.* etsi difficilius est, vt non vincere debeat, qui deferente aduersario non ipso iudice iuranit, quamuis peierauerit. Meliusque esset hoc casu iudicem, qui iuraturum videt velle peierare, ei denegare iurandi facultatem, si facere id posset saluo iure eius, qui iusiurandum detulit, quod tamen facere nullo modo potest.

6 Vt alia nonnulla sunt eiusmodi, quæ magis intellectu percipi quam elocutione exprimi possunt, *l. ratum* 13. *D. de solut. l. quo enim* 12. §. *Iulianus. D. rat. rem hab.*

[7 Vide Bart. *ad l. qui bona* §. *si alieno D. de damn. infect.*]

DEFINITIO XXXII.

Casus, in quibus iusiurandum habetur pro relato aut pro præstito, aut pro non relato.

SI is, qui iurare aut iusiurandum referre damnatus fuerat, prius decesserit, quam aut iurauerit aut retulerit, siquidem iurare paratus fuit, nec per eum stetit quo minus iuraret, perinde habendus est, ac si iurasset, [1] aut saltem heredi eius permittendum est vt iuret, si velit. [2] Sin per eum mora facta est siue in iurando post delatam aut acceptam iurandi conditionem, siue in deliberando an iurare mallet an referre, non est æquum, ex eius morte deteriorem fieri conditionem aduersarij, qui detulit iusiurandum, [3] præsertim, si ea res tractetur, de qua iurare heres non possit propter iustam ignorantiam. [4] Ideoque iusiurandum pro relato haberi debet potius, quam aut præstito aut pro non delato. [5] Sed si nec declarata voluntate, nec contracta mora decesserit is, qui vel iurare debuit, vel referre, causa nulla est, cur iusiurandum pro relato haberi debeat potius, quam pro præstito. Ne alioqui sola mors litis damnum adferat ei, qui iurare ac iurando vincere potuisset. [6] *Ita Senatus* in causa Ioachimi & Antonij de la Cuaz, 6. Calend. Maij, 1595.

1 *Arg. l. iure ciuili* 14. *D. de cond. & demonst. l. Iulius* 81. §. *vlt. eod. l. in iure ciuili* 161. *de reg. iur. cum concord.*

2 Neque enim inuitus hæres iurare de facto defuncti vnquam cogitur, *l. Marcellus* 11. §. *iurare. D. rer. amot.*

3 Cum nihil sit, quod ei possit imputari, *l.* 2. *D. quod vi aut clam, cum concord.*

4 Nam quod diximus, posse heredem iurare si velit, eo demum casu verum est, quo probabiliter heres scire possit id, de quo vult iurare.

5 Facta scilicet interpretatione contra eum qui fuit in mora, & per quem stetit, *d. l.* 24. *&* 81. *in fin. D. de condit. & demonstr. d. l.* 161. *de reg. iur.*

6 Et tamen verum est, non fuisse iuratum, nec per eum stetisse qui detulit. Cur ergo iusiurandum pro præstito habemus, quod defunctus, si hodie viueret, præstare fortassis nollet? Vide *Defin.* 14. *sup.*

DEFINITIO XXXIII.

Ei, qui iurare debuit, non nocet propria mora, quæ per iudicis interlocutionem à qua prouocatum non fuerit, purgata est.

QVid tamen, si post moram per eum contractam, cui iusiurandum delatum fuerat, iudex aliquid decreuerit, per quod mora purgata videri possit? [1] Finge aditum eum vt pronunciaret, an iurari deberet nec ne, post recusatum ab aduersario iusiurandum, interlocutum esse, vt ante omnia is, qui iusiurandum deferebat, distinctius & enucleatius proponeret, qua de re iurari vellet, nec ab ea interlocutione fuisse prouocatum, licet causa nulla esset ita interloquendi. [2] Si interea decesserit is, qui iurare noluit, siue ante siue post sententiam interlocutoriam, mora purgata videbitur, [3] nec iusiurandum habebitur pro relato, [4] tametsi defuncti liberis deferri non possit. [5] *Ita Senatus* pro Margareta Rosset vidua Petri Iacoz, contra Margaretam de Vilasque, 4. Cal. Iun. 1595.

1 Neque enim nouum est, moræ purgationem fieri præsertim ex interlocutione iudicis admittentis aliquem ex litigatoribus ad faciendum post tempus, quod ante tempus fieri debuit. Mora enim purgatur nouatione, *lege parui*, 17 *D. de cond. furt.* nouatio autem fit per sententiam iudicis etiam interlocutoriam, *l. item si* 14. §. *quid si homo. D. quod met. caus.*

2 Quo casu dubitari non potest, quin sententia, licet iniqua, ius faciat, *l. seruo* 65. §. *cum prator. D. ad SC. Trebell.*

3 Quia tamdiu licet ei, cui delatum est iusiurandum, iurare si velit.

4 Nam in pœnam contumaciæ illud inductum est, vt iusiurandū habeatur pro relato. Contumacia vero nulla est eius, quem iudex nondum arctauit, vt cogatur iurare.

5 Quia neque coguntur neque possunt de alieno facto iurare periurij metu, *l. Marcellus*, 11. §. *iurare. D. rer. amot.*

DEFINITIO XXXIV.

De forma & solemnitate seruanda in iurando: Et quid si fuerit omissa?

CVm quis super sacrosancto missæ Canone iurare iussus est, obseruare iudex aut in eam rem datus recuperator debet, vt flexis genibus iuretur, cuiuscumque dignitatis & conditionis sit is qui iurat, [1] prehabita etiam admonitione, vt intelligat, quam periculosum sit peierare, aut ancipitem periurij aleam subire. [2] Si tamen ea solemnitas seruata non sit, nec pars conqueratur, non eo minus validum erit iusiurandum, vt ex eo sequi possit condemnatio. [3] *Ita Se-*

Source : BIU Cujas

natus in causa N. Andreæ de Bienuenu & N. Gothofredi de Dompierre Idib. April. 1595.

1 Ad testandam nimirum religionem & venerationem iurisiurandi ac diuini numinis, secundum vulgarem illam & concisam veteris iurisiurandi formulam. *Si Deus*, quam ex Iuliano refert Cuiacius *ad Nouell. 49. in fin.*

2 Non enim grauior periurij pœna esse potest, quam quod Deum solum vltorem habet, *l. 2. C. hoc tit.* iunct. *l. nam sufficit, 22. D. de dolo.*

3 Quasi remissa per aduersarium solemnitate iurisiurandi, *arg. l. remitti, 6. D. de iureur. l. pen. in prin. C. de recept. arbitr. l. 2. C. commun. vtriusq. iudic.* Iunge *Defin. 25 sup.*

DEFINITIO XXXV.

Sententia de iurando non transit in rem iudicatam, priusquam iuratum sit.

INterlocutio iudicis pronunciantis iurandum esse, non prius habet vim diffinitiuæ sententiæ, quam iuratum sit, nec prius transit in rem iudicatam, quia, quamdiu præstitum nõ est iusiurandum, semper pœnitentiæ locus est.[1] Inde fit, vt si ab initio litis delatum fuerit, nullisque aliis probationibus tentatis [2] ventum sit ad interlocutionem iudicis, qua pronunciauerit iurandum esse, & ea interlocutione bis prouocatum fuerit, audiendus sit appellans, si in tertia instantia nouis allegationibus aut probationibus vti velit.[3] Nec ob eam causam expensas vllas refundere debeat, non magis, quam si in prima instantia idipsum fecisset.[4] *Ita Senatus* pro Margareta Rosset vidua Petri Iacoz, contra Margaretam de Vilasque, 4. Cal. Iun. 1595. Iunge Defin. 62. infr. De fructib. & lit. expens.

1 *L. si quis iusiurandum, 11. C. hoc tit.* Dixi *Defin. 3. & 22. sup.*

2 Nam reuocato semel iureiurando, aliisque tentatis probationibus, non esset permittendus reditus ad delationem iurisiurandi, *d. l. si quis.*

3 Puta, quæ postea superuenerint, vt *in d. l. si quis.*

4 Quoniam & in prima instantia idipsum facere impune posset. Expensarum autem condemnatio, non nisi in pœnam negligentiæ, aut male institutæ actionis, quam emendari necesse sit, irrogari solet, vt tractant nostri *ad l. edita. C. de ed end.*

DEFINITIO XXXVI.

De mandatore, qui pecuniam, quam alteri numerari mandauerat, alieno nomine accepit.

QVi literas & fidem alicuius secutus numerat alteri pecunias, obligat sibi accipientem principaliter ex mutuo & de pecunia credita,[1] mandantem vero non nisi accessorie.[2] Sed si is ipse, qui mandauerat credi alteri, acceperit pecuniam sibi numeratam, licet alieno nomine, nemo dubitat, quin principaliter quoque & recta conueniri possit?[3] Nec minus tamen is, cuius nomine pecuniam accepit,[4] prout creditor elegerit. Habet enim singulos in solidum obligatos.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 9. infra In quib. caus. pign. vel hypoth.

1 *L. si literas, 7. cum seq. C. mandat.*

2 Id est, discusso prius eo, qui pecuniam mutuam accepit, quia is hodie prius conueniendus est, & ante mandatorem, ex Iustiniani *Nouell. 4. ca. 1.* quo casu conuenti primo loco debitoris iam olim obtinebat, vt non in aliud mandator teneretur, quam in id, quod à debitore seruari non posset, *leg. si quis alicui, 27. §. vltim. D. mandat. l. si mandatu, 13. Digest. de fidefussor.*

3 Non secus quam si suo nomine accepisset. Nec enim probe obiicere potest, se accepisse nomine alterius, quo accipiente hic etiam ex suo mandato & proprio nomine obligatus fuisset.

4 Intellige, si modo vel ex ante gesto vel ex postfacto ratam habuit numerationem ei ipsi factam, qui credi mandauerat.

5 Saluo tamen mandatori beneficio excussionis, *ex dict. Nouel. 2. de fidefuss. cap. 1.*

DEFINITIO XXXVII.

Admittitur probatio contra iuramentum vltro præstitum ab vno ex collitigatoribus de viatico in litem facto.

ADuersus iusiurandum à collitigante vltro præstitum de sumptibus à se in litem factis,[1] admitti potest probatio in contrarium,[2] vt qui iurauit mendacii conuincatur & periurii,[3] quia non est hoc iusiurandum simile ei, quod à iudice aut ab aduersario delatum est.[4] *Ita Senatus* in publico Auditorio, 20. Decemb. 1595.

1 De quibus scilicet si quando disputetur, solet vt plurimum iudex stare à sacramento victoris, idque ex vetere statuto Sabaudiæ, quod iuris ratione non abhorret.

2 Nunquam enim probatio veritatis censetur exclusa, nisi cum idipsum lege aliqua cautum est, *l. si chirographum, 24. & sent. l. Imperatores, 29. §. vlt. D. de prob.*

3 Nec enim ex mendacio suo periurio lucrum facere quis debet, *l. vlt. C. hoc tit. l. rem alienam, 41. in fin. D. de pign. act.*

4 In quo iurisiurandi genere postquam iuratum est, non solet facile quæri de periurio, *l. 1. C. hoc tit. l. vlt. D. de in lit. iur. l. 5. §. dato. D. de iureur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Procurator non est audiendus, deferens iusiurandum, nisi in casibus.

IVdex non debet admittere delationem iurisiurandi factam à procuratore,[1] licet aduersarius de eo nominatim non opponat. Sufficit enim, quod ille dixerit nolle se iurare,[2] quia est exceptio iuris,[3] quam iudex ex officio supplere & potest & debet.[4] *Ita Senatus* in causa D. Andreæ Mugnier magistri Computorum & Sappin, 18. Decemb. 1596.

1 Scilicet nisi procurator qui detulit, vniuersorum bonorum administrationem sustinear, aut in rem suam procurator sit, aut nisi ei nominatim idipsum mandatum sit, *l. iusiurandum quod ex conuentione, 17. §. vlt. & l. seq. D. de iureur.*

2 Cum non alius possit deferre iusiurandum, quam qui dominus est negotij, vt nec solutionem accipere, quia iusiurandum loco solutionis cedit, *l. iusiurandum, 27. & l. seq. §. 1. D. de iureiur.* Procurator autem non est dominus negotij, sed litis, ideoque nec solutionem accipere potest, *l. hoc iure, 86. D. de solutionib.*

3 Cum nec audiendus sit procurator, qui hoc iusiurandum defert, *l. alias, 18. D. de iureur.* Nimirum extra casus, quos excepimus *nu. 1. Ita Senatus* in causa D. du Four, Prid. Non. Iunij 1612.

4 *Ex not. in tit. C. vt qua def. à duoc. part. iud. suppl.*

DEFINITIO XXXIX.

Non potest recusari iusiurandum relatum ab eo, qui delatum recusare potuit.

QVi iusiurandum detulit, si ei referatur, nullo prætextu recusare potest,[1] nec si potuit ab initio recusare is, cui primo delatum fuit.[2] In causa Procuratoris Ballet. *Sine die.*

1 *L. manifesta, 38. D. hoc tit.*

2 *L. 1 & tot tit. Quod quisque iur. l. 34. D. de condit. instit. l. illud, 25. §. 1. D. de constit. pecun. §. datur. hoc tit. D. de iureur.*

DEFINITIO XL.

Ad iurandum pro vniuersitate ij admittendi sunt, qui ex vniuersitate sunt, & qui veritatem sciunt.

ETiam vniuersitas, quæ suam intentionem siue agendo siue excipiendo non nisi semiplene probauit, audienda est, si admitti velit ad iusiurandum, quod ex inueterato interpretum nostrorum errore supplendæ probationis gratia tanquam in causa dubia indulgeri solet.[1] Sed ad iusiurandum huiusmodi pro vniuersitate præstandum, quod vniuersitas ista per se præstare non posset, admitti debebunt ii ex vniuersitate, qui veritatis conscii dicentur, maxime vero, si in eo ipso negotio rem vniuersitatis tractasse probabuntur,[2] tametsi iurisiurandi præstandi

tem-

Source : BIU Cujas

tempore neque Syndici sint, neque actores vniuersitatis: Quales tamen eos esse oporteret, vt per ipsos vniuersitas aut transigere, aut agere, aut conueniri posset. [3] *Sine die.*

1 *L. admonendi, 3. D. de iureiur. l. 2. C. de reb. credit.*
3 *Arg. l. 4. D. de in lit. iur.*
3 *L. 1. § quibus, l. item 6 § 1. & 2. l. sicut. 7. § fin. D. quod cuiusque vniuers. nom.*

DEFINITIO XLI.

SEntentia, quæ litigatorum controuersiam actoris aut rei iureiurando, vt vocant, decisorio finiri voluit, [1] cum de pluribus rebus restituendis ageretur, quarum maior pars penes eum ipsum, qui restitutionem vrgebat, reperta probabatur, sic interpretanda visa est, vt de iis tantum rebus, de quibus nihil probatum esset, iurari aut referri oporteret. [2] Ne alioqui via periurio aperiretur, quam præcludere & non recludere boni & religiosi iudicis est. [3] *Sine die.*

1 De quo *in l. 1. C. hoc tit. & in l. 1 & tot. tit. D de iureiur.*
2 Nam cum iusiurandum sit vice probationis, *l. non erit 5. §. dato. & l. eum qui, 30. de iureiur.* frustra probaretur id, quod iam satis superque probatum esset, nec quisquã superuacua probatione onerandus est, *arg. l. hæc stipulatio. 14. §. 1. D. vt lega. seu fideic. seruand. cauf. caueat.*
3 *l. 1. C. si aduerf. vendit. l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLII.

DOtis debitor, qui consentiente parte stipulanti filiæ promiserat solutionem, cum se diceret patri soluisse ex filiæ voluntate, [1] nec eo minus à filia vrgeretur, probabat non modo permissum, sed etiam mandatum fuisse patri per filiam, vt solutionem acciperet. [2] Sed quid & quantum soluisset non probabat, [3] nisi ex patris confessione, facta iurato quidem, sed tamen pendente lite, quæ non tantum inter filiam & debitorem, sed etiam inter patrem & debitorem agitabatur, cum pater à debitore, vt indemnem eum aduersus filiam præstaret, conueniretur. Petebat tamẽ sibi deferri iusiurandum *in* supplementum minus plenæ probationis. [4] Placuit non esse audiendũ, quod neque posset semiplena dici probatio, quæ sumebatur ex confessione alterius [5] in præiudicium tertij absentis, post motam litem facta. [6] Nec quicquam prodesset, vbi probanda solutio & numeratio fuerat, nudam solutionis confessionem probasse, [7] Sicuti nec, quod mandatum patri à filia esset, vt solutionem acciperet, quando neque solutionem & numerationem secutam postea fuisse probabatur. *Sine die.*

1 Quo casu certum esset liberationem ei contigisse, *l. 3. & 4. l. dotem, 37. D. solut. matrim.*
2 Plus autem est mandare quam consentire, quamuis, eum de solutione agitur, vtrumque sit eiusdem effectus, *l. vero procuratori, 12. & pass. D. de solut.*
3 Quod tamen necessario probandum erat, quia non potest ex solutione liberatio contingere, nisi quatenus & in quantum solutum est, *l. stipulatus sum, 9. § 1. D. eod. tit. de solut.*
4 *Ex l. admonendi, 31. D. de iureiur. l. in bonæ fidei, 3. C. hoc tit.*
5 Nec enim vnius confessio alteri prodesse potest aut nocere, vt neque pactum vel interrogatio, *l. vlt. D. de interrog. in iur. fac. l. si vnus, 27. § pacta verf. ante omnia. D. de pact.*
6 Neque enim pendente lite quicquam fieri vnquam potest in præiudicium litis, *tot. tit. C. vt lit. pend.*
7 *L. pactum curatoris, 22. vbi not. C. de pact. l. non abstulit, 4. in fin. C. de nouat.*
8 Cum non aliter mandatum accipiendæ solutionis noceat mandanti, quam si probetur secuta solutio, & quidem ante reuocationem, *dict. l. vero procuratori. l. si cum Cornelius, 82. D. de solut.*

DEFINITIO XLIII.

Etiam in criminalibus causis potest deferri iusiurandum suppletorium, si pœna sit tantum futura pecuniaria: Item, ne ad probandam innocentiam rei.

ETsi non solet in causis criminalibus, quæ capitalis & corporalis pœnę condemnationem admittunt, recipi delatio iurisiurandi, ne quidem eius, quod nostri suppletiuum vocant, cui scilicet locus est in supplementum probationis: [1] Si tamen leuius sit crimen, quod obtenditur, vt ex eo non nisi pecuniaria pœna irrogari possit, Placet perinde iusiurandum hoc deferendum esse, atque si de ciuili negotio tractaretur, & ijs ipsis casibus, quibus in causa ciuili tale iusiurandum deferri posset. [2] Quod magis est, si reus non alias innocentiæ suæ probationes habeat, quam quas exipsius actoris iureiurando velit desumere, audiendus est deferens ei iusiurandum, [3] quandoquidem vix est, vt iniuriam sibi factam conqueri possit is, qui in causa sua iudex constituitur, [4] nisi si quas habeat proferatque in contrarium probationes. [5] *Sine die.*

1 *l. admonendi, 31.* vbi Bart. & alii *de iureiur.*
2 Alex. *cons. 66. & 74. & 278 lib. 1. & cons. 121. vol. 2.*
3 Est enim fauorabilissima innocentiæ probatio, quia melius est nocentem absoluere, quam innocentem damnare, *l. absentem, 5. D. de pœn.*
4. *l. 1. D. Quar. rer. act. non det.*
5 Nemo enim cogitur iurare de eo, quod probare vult. *Not. ad l. manifestè, D. de iureiur.* Dixi D. f. 40. *supr.* [Adde nec cogendum quemquam iurare super positione turpi & famosa, puta quod vsuras centesimas aut alias maiores omni iure prohibitas acceperit. *Ita Senatus* ex tempore 26. Iunii 1612.]

DEFINITIO XLIV.

Casus fere omnes in quibus iuramento suppletiuo locus esse non potest.

IVsiurandum, quod in supplementum semiplenæ probationis deferri posse vulgo creditum est, [1] non semper deferendum esse placuit. Quid enim si non sit verisimile id, super quo iusiurandum postulatur? [2] Quid si is qui iurare vult periurus probetur, aut falsarius, aut spurius, aut vsurarius, aut infamis eo infamiæ genere quod per pœnitentiam & satisfactionem non fuerit deletum, [3] aut etiam deleri nõ potuerit? puta si res iudicata infamiam irrogauit, [4] nec aliud est si nondum periurus, eius tamen vitæ sit, vt facile credatur peieraturus. [5] Quid rursum si agatur de causa matrimoniali, [6] vel beneficiali, [7] vel criminali, siue criminaliter siue ciuiliter intentata? Quid si is, qui semiplene probauit, ignoret veritatem? [9] Quid si insolitum sit id, de quo iusiurandum petitur? [10] Quid si causa sit vel præiudicialis, vel odiosa, puta in qua agatur de temporis præscriptione? [11] Quid si probatio semiplena non necessario probet, sed præsumptiue aut per præsumptionem elidatur contrariam? [12] Quid si præsumptio sit contra probantem, vnius tamen testis fide subnixum? [13] Quid si reus semiplene tantum, actor vero plene intẽtionem suam probauerit? [14] Quid denique si negotium tale sit, in quo is, qui semiplene probauit, non posset tametsi maxime vellet iudicem facere aduersarium ipsum? [15] Cur ei permittamus petere, vt ille ipse in propria causa & inuito & aduersario iudex fiat? An ei licere debebit quod plus est, cui non licet quod est minus? His nimirum casibus omnibus placet, iusiurandum istud suppletorium, antiquis prudentibus plane incognitum, nullo modo deferri oportere. *Sine die.*

1 *Ex l. admonendi, D. de iureiur. l. in bonæ fidei, 3. C. hoc tit.*
2 Hyppol. de Marsil. *ad tit. Cod. de probat. nu. 111. & ad l. in princ. num. 35 de quæst.*
3 50. *dist. Can. ferrum, De consecrat. distinct. 3. can. 2. cap. eam te, De rescript. cap. testimonium, De testib.* Ioan. Andr. *in sapit. semel malus, de reg. iur. in 6.*
4 Bald. *in l. qua sub conditione de condit. instit.* Grammatic,

Source : BIU Cujas

in addit. ad Afflict. dec. 36. post Hippol. de Marſ. *loco ſupradicto, & aliis ibid. citatis.*

5 Marſil. *in l. pen. num. 72. D. de quæſt.*

6 Bart. *ad l. 3. num. 2. De iureiur.*. Grammat. ad Afflict. *vbi ſupra.*

7 Grammat. *ibid.*

8 Grammat. *ibid.* Excipe tamen caſum de quo in Definit. præced. Vide Fachin. *lib. 1. Contr. cap. 15.*

9 Marſ. *in l. maritus, num. 7. De quæſt.*

10 Idem *in l. de minore, eod.*

11 Marſ. *ſing. 635. incip. memoria teneo.*

12 Idem Marſ. *ſing. 83. incip. in ore vulgi.*

13 Idem *ſing. 451.*

14 Stephan. Bertrand. *conſ. 27. nu. 5 part. 1.* Grammat. ex quo ſupradicta omnia ſumpta ſunt, *in addit. ad Afflict. dict. deciſ. 36.*

15 Vt in ſpecie, *l. in contractibus, 14 §. illo videlicet, C. de non nu. pecun. l. ſi quis, 11. C. de reb. credit. & iureiur.* Vide definit. 7. *anſr. De non num. pecun.*

16 *Contra reg. l. non debet cui, 21. D. de reg. iur.* [Adde alium caſum ſi de vltima voluntate probanda agatur. Eam ſiquidem ſiue heredis ſiue legatarii iureiurando ſuppletorio probari nimis ſane periculoſum eſſet. *Ita Senatus* in cauſa N. Petroquini d'Vrtieres & Peronetæ Mojon 8. Id. Febr. 1612.

DEFINITIO XLV.

Iuſiurandum deciſorium aliquando differri poteſt & debet, etiam quantum ad pronunciationem, quouſque appareat eſſe deciſorium.

INterdum accidit, vt iuſtiſſima de cauſa iuſiurandum deferatur, nec tamen ſtatim cogendus ſit aduerſarius, vel iurare vel referre.[1] Quid enim ſi tale quid probare is velit, quo probato futurum ſit, vt etiamſi maxime verum eſſet id, de quo iurandum proponitur, condemnari nihilominus debeat is, qui iuſiurandum defert? [2] An non ſuperuacuum eſt iuſiurandum, quod nec ſi deferenti referatur, ei tamen iuranti poſſit litis victoriam parare?[3] Nam & illud eſt quod dici ſolet, iuſiurandum tale eſſe debere, vt eo ſiue ex delatione, ſiue ex relatione præſtito nihil aliud quærendum ſupereſſit,[4] vnde & à noſtris vulgo litis deciſorium appellatur.[5] Quid ergo eſt? Tantiſper differenda erit pronunciatio, donec appareat quid ab aduerſario probatum ſit, vt ſi ſuam ille intentionem probauerit, nulla delati iuriſiurandi ratio habeatur, ſed qui detulit condemnetur.[6] Si vero in probanda exceptione defecerit, tum vero actor ad probandam per aduerſarij iuſiurandum intentionem ſuam admittatur.[7] Nec verendum eſt, ne mortuo interim altero ex litigatoribus intercidat probatio, quæ ex iureiurando ſperabatur,[8] cum eo caſu futurum ſit, vt iuſiurandum, quod ab aduerſario recuſatum eo tempore, quo præſtari commode poterat, hodie deferri nequit, non ſolum pro relato haberi debeat, ſi is qui detulit adhuc viuat, ſed etiam pro præſtito ex relatione, ſi prædefunctus proponatur, vt iurare amplius non poſſit.[9] Illud plane dici non poteſt, adigendum eſſe ad iuſiurandum vllo caſu eum, qui alia relatione poſſit vincere.[10] Eſſétque tolerabilius pati, vt probatio intercideret perempta iurandi facultate, quam vt eo metu iniquum ius in eum, qui iuſta de cauſa iurare nollet, conſtitueret.[11] *Sine die.*

1 Vt ſit hæc vna de exceptionibus & limitationibus, quæ adferri ſolent, *ad l. manifeſtæ, 38. D. de iureiur.*

2 Fruſtra enim probandum adſumitur, quod probatum non releuaret, *l. neque natales, 10. Codic. de probat. l. vlt. C. vnd. legit.* [Interdum tamen accidit vt quamuis non poſſint ambo litigatores vincere, ambo tamen iurare debeant ſi ſibi inuicem deferant iuſiurandum. Non ſuper vno eodem articulo ſed ſuper diuerſis. Quid enim ſi actor reo iuſiurandum hoc deciſorium deferat, reus autem tale quid alleget, quod ſi verum eſſet vincere deberet etiam citra iuſiurandum? debebit vterque iurare. *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Toynet & Franciſci Burut Idib. Sept. 1612.]

3 Nihil porrò in iudiciis ſuperuacuo faciendum eſt, *l. hæc ſtipulatio 14 §. 1. D. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat.*

4 *l. non erit, 5. §. dato iureiurando, D. de iureiur.*

5 *Ad l. 1. per ill. text. D. & C. hoc tit.*

6 Quid enim poteſt actori prodeſſe, quod ſuam intentionem probauerit, ſi reus quoque ſuam eamque inſtam probauit exceptionem? cum exceptio ſit actionis excluſio, *l. 1. D. de except.*

7 Nec enim poteſt actor vnquam vincere, quin ſuam intentionem plene probet, *l. 4. Cod. de edend. l. vltim. Cod. de rei vindic.*

8 Cuius cauſam ſemper quantum fieri poteſt, ſaluam eſſe oportet, *l. curent, 12. D. de reſtibus, l. in lege, 41. D. ad leg. Aquil.*

9 *Arg. l. generaliter, 12. C. hoc tit.*

10 Cum plerique ad ſuperſtitionem vſque ſint timidiores ad iurandum, *l. quæ ſub conditione, 8. D. de condit. inſtit. l. illud aut illud, 25. D. de pecun. conſt.*

11 Non enim videtur fruſtrandi cauſa recuſare iuſiurandum is, qui iuſtam cauſam habet recuſandi, *argum. l. ſciendum, 25. & ſeqq. D. de vſur. l. ab hoſtibus, 15. §. vlt. D. ex quib. cauſ. maior.*

DEFINITIO XLVI.

Iuſſus iurare in vno loco poteſt ex cauſa admitti, vt iuret in alio, & iterum tamen ſi velit iurare vbi prius iuſſus erat, ſeu refuſis ſumptibus fruſtratorijs.

QVi iuſſus in vno loco iurare poſtea obtinuit per lõgam litem prætextu grauioris ætatis aut valetudinis vt iuraret in alio[1] ſi rurſum in priore loco iurare malit fortaſſis vt parcat ſumptibus, quos in eam rem maiores fieri neceſſe eſſet, audiendus quidem eſt cùm nihil interſit aduerſarij vtro loco iuretur,[2] præſertim qui tanta contentione vt in eo loco iuraretur priùs petierat.[3] Sed refuſis tamen expenſis omnibus fruſtratoriis.[4] In quarũ numero cùm de hoc quoque maximè dubitaretur, totius prioris inſtantiæ ſumptus quę de mutando iuriſiurandi loco facta fuerat, magis placebat cõputandos eſſe, tametſi priore Senatuſcõſulto compenſatos.[5] Neque ad id neceſſarium eſſe ciuilis ſupplicationis auxiliũ:[6] quod mutãdi & quodammodo corrigendi Senatuſconſulti cauſam daret inconſtãtia, eius qui nullo primùm in loco, deinde in vno, poſtea in alio iurare voluiſſet.[7] Æquum enim videbatur huiuſmodi inconſtantiã ſaltem ſumptuum litis condemnatione mulctari.[8] Ita quod ad primam partem deciſum, quod ad poſteriorem tractatum eſt. In cauſa N. Claudij de Mondragon. 22. Maij 1613.

1 Pendet enim totum hoc ex facti circumſtantiis pro perſonarum, locorum & temporum varietate, vt *in l. 34. §. non ſemper D. de iureiur.*

2 Nemo enim audiendus eſt, ſiue agendo ſiue excipiendo, niſi cuius interſit *l. ſin autem 27. §. ſi homo De rei vindic. l. 3 §. 1. l. 38. §. alteri, de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. 1. ad SC. Trebell.*

3 Nunquam enim fit iniuria ei qui ad eum ſtatum reducitur in quo prior ipſe ſe conſtituerat *l. ſi iudex 41. D. de minor.*

4 Nec enim ferendum vnquam eſt vt ſuperuacuis & fruſtratoriis ſumptibus quis oneretur. *l. 1. D. de inoff. teſt. l. hæc ſtipulatio. 14. §. 1. D. vt legat. ſeru. cauſ. caueat.*

5 Hinc naſcebatur magna ratio dubitandi, Ne contraria viderentur de eadem re duo ſenatuſconſulta, quod ſummopere cauendum eſt *l. ſingulis 6. de except. rei iudic.*

6 Quod alioqui ſolet eſſe neceſſarium, vt ſcribemus ad *Tit. de ſent. præf. præt.*

7 Nec enim damnum videtur vllum ſentire, quod ex culpa ſua ſentiret ob ſuam inconſtantiam *l. quod quis de reg. iur.*

8 Nec enim facile in iudiciis ferenda eſt inconſtantia *l. in cauſa 27. in princ. de procur.* vbi pro *conſtantiam*, proculdubio legendum eſt *inconſtantiam*, vt ſcripſi in Rationalibus, cùm in iudiciis quaſi contrahatur *l. 3. §. idem ſcribit. D. de pecul.*]

TIT.

Source : BIU Cujas

TIT. II.

SI CERT. PET.

DEFINITIO I.

Valet conuentio, vt pecunia credita in vna nummorum specie in alia reddatur, nec aduersus eam conuentionem datur restitutio.

QVi mutuam pecuniam accepit in moneta Sabaudica, si conuenerit, vt tantundem reddat in regia, id est,[1] ad concurrentem vsque numeratæ quantitatis æstimationem, non numeratæ pecuniæ regiæ exceptionem obiicere non potest,[1] restitui vero in integrum aduersus conuentionem, tanquam læsus,[2] aut sine causa obligatus, multo minus. Valet enim conuentio, cum monetarum omnium commune illud sit, vt recipiant in suo genere functionem:[4] nec tam ex nummorum corporibus, quam ex corporum æstimatione definiendum sit, quid & quantum debeatur.[5] Quare ad rem non pertinet, quod ex conuentione solutio fiat in nummis aut melioribus aut deterioribus. Id enim non ad substantialia, vt loquuntur, contractus pertinet, sed ad naturalia, quæ conuentione immutari posse certum est.[6] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Ioanne Beynier, & Petro Huchard, contra liberos D. Iohannis Ribodi Iuridici maioris Sebusianorum, Prid. Non. Nouemb. 1588.

1 Non enim sicut introducta est exceptio non numeratæ pecuniæ, de qua in *tit. C. de non numer. pecun.* Ita & illa induci potuit aut debuit, non numeratæ huius vel illius pecuniæ, quoniam pecunia recipit in suo genere functionem, vt sequitur in Definit.

2 Etsi enim pluris est moneta Regia quam Sabaudica, nulla tamen hic læsio est, cum quod deest bonitati & valori monetæ Sabaudicæ numero & quantitate maiore suppleatur, alioqui esset facta pactio in fraudem vsurarum.

3 Subest enim causa iusta, sc. mutui licet in moneta Sabaudica contracti.

4 *l. 2. §. mutui datio. D. hoc tit.* iunct. *l. 1. §. re contrahitur, D. de oblig. & action.*

5 *l. 1. D. de contr. emp. l. si is cui 94. D. de solut.*

6 *l. cum quid, 3* vbi DD. *D. hoc tit. l. Lucius, 24.* iunct. *l. seq. §. 1. D. depos. l. pacta conuenta, 72. D. de contr. empt.*

DEFINITIO II.

Quomodo æstimandum vno precio sit, quod iure annui debetur ad multos annos.

CVm quid annuũ vno certoque precio æstimandum est, distinguere oportet,[1] an ex legato aliaue vltimæ voluntatis specie, an ex contractu inter viuos inito debeatur, vt sciri possit, quot annorum facienda sit computatio? Priore namque casu ætas illius, cui annuum debetur, omnino inspicienda est, eaque seruanda forma, quam Marcianus ex Vlpiano tradidit,[2] cum de legis falcidiæ ratione ponenda disputatur. Posteriore vero magis probat Senatus noster eorum sententiam, qui annorum quindecim reditus æstimari volunt, exemplo eius, quod in donatione Iustinianus constituit.[3] *Ita Senatus* pro D. Comite de la Chambre, contra Humbertum de la Biche, 8. Id. Mart. 1589. Et rursus in causa quadam Augustanorum, 16. Cal. Iun. 1591.

1 Distinctio est Matth. de Afflict. *decis. 34.*

2 *In l. computationis*, quam vulgo male citant, *l. hereditatem 68. D. ad leg. falcid.*

3 *In l. si quis argentum, 35. §. fin autem donator, ver. sin reditibus autem, C. de donat.* Tametsi quidam putent eam Iustiniani constitutionem niti præcipue fauore pauperis donatoris, nec proinde ita facile trahi debere ad omnia annua, quæ ex contractu inter viuos debentur.

DEFINITIO III.

Annuum quod debetur ex iudicato æstimatur, ad exemplum eius, quod inter viuos debetur.

QVid ergo si annuum illud, neque ex vltima voluntate, neque ex contractu inter viuos, sed quo alio iure, vtputa ex iudicato debeatur?[1] Fingamus ei ex liberis, cui adiudicata est legitima, cuius taxatio altiorem requireret indaginẽ annuum quidpiam adiudicatum esse,[2] tamdiu præstandum, quamdiu legitima ipsa præstita non esset. Quindecim annorum computatio fiet, vt sciatur cuius quantitatis tributum, &, vt vocant, emolumentum pro iudicato debeatur. Idem obseruandum esse placuit, cum super fructibus cuiusdam beneficij annua quædam pensio Senatusconsulto adiudicata esset. Accedunt enim hęc omnia ad causam debiti inter viuos potius, quam vltimæ voluntatis.[4] *Ita Senatus* in causa suprascripta. Et rursum in causa Dn. Federici De Chauanes, 6. Cal. Decemb. 1593.

1 Neque enim in toto iure textus vllus est, qui ad hunc casum nominatim pertineat.

2 Hanc enim adiudicationem saltem in speciem fiduciæ, &, vt loquuntur, per modum prouisionis faciendam esse constat, ne filius interea nihil habeat, cui certum est legitimam deberi, vt scripsimus Def. 6 *sup. de inoff. test.*

3 *arg. l. si quis argentum, 35. §. fin autem donator, Cod. de donat.* vt scripsimus Defin. præced.

4 Secundum eam distinctionem Matth. de Afflict. *dec. 34.* de qua diximus prox. Defin.

DEFINITIO IV.

Confessio numerationis etiam plene probata non probat debitum, nisi semiplene, si sit facta parte absente, & quando plene probata intelligatur.

SOla mutui accepti confessio extra iudiciũ & parte absente facta, licet sæpius repetita, certi condictionem ex mutuo inducere non potest:[1] Siquidem non confessione mutuum contrahitur, sed numeratione.[2] Nec rursum ea vis esse potest extraiudicialis confessionis, quæ absente parte facta sit, vt obligationis plenam probationem faciat.[3] Quid ergo? an nullius omnino erit momenti? Ne hoc quidem. Sed si plene probata sit, sufficiet ad semiplenam debiti probationem, vt actori, qui semiplene probauerit, iusiurandum deferri possit in supplementum probationis,[4] si ea semiplena probatio nulla præsumptione contraria debilitetur.[5] Certè probata plene intelligitur confessio extraiudicialis, etiam quæ per singulares testes, dummodo non pauciores quam quinque probata est. Actus enim est, vt nostri loquuntur, reiterabilis, in quo rerum genere vtiliter receptum est, vt singulares quoque testationes, dummodo ad eundem tendant finem, pro idoneis habeantur.[6] *Ita Senatus* in causa Franciscæ Moreau contra Alixiam Palluat, 8. Calen. Febr. 1590.

1 Osasch. Cacher. *decis. Pedem. 76.*

2 *l. 1. §. re contrahitur, D. de obligat. & act. l. cum vltra, 9. C. de non num. pecun. l. rogasti, 17. §. si tibi, & pass. D. hoc tit.* & apud Iustin. *Instit. quib. mod. re contr. obligat. l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

3 *l. certum, 6. §. si quis absente*, vbi DD. *D. de confess.*

4 Matth. de Afflict. *dec. Neapolit. 364.* post Bart. Ias. & alios, *ad l. admonendi, D. de iureiu.* Facit *l. Publia, 26. §. fin. D. depos.* Excipe casum *l. cum quis decedens, 37. §. codicillis, de legat. 3.* vbi confessio sola probat plene depositum propter auctoritatem iurisiurandi, vt lex ait.

5 Nunquam enim iusiurandum suppletiuum defertur ei,

Source : BIU Cujas

qui semiplene tantum probauit, si aliqua sit contra eum præsumptio, quia impedit illa ne possit dici semiplena probatio, quæ alioqui talis esset, vt scripsi Defin. 4. *in fin. & 45. num. 12. & 13 supr.*

6 Alex. *conf. 53. vol. 1.*

DEFINITIO V.

Ob non restitutum chirographum condemnandus est reus, non ad pecuniam chirographo contentam, sed ad id tantum quod interest actoris.

CHirographum alienum restituere obligatus, si non restituat, non ad eam quantitatem quæ chirographo continetur damnandus est, sed in id tantum, quod actoris interesse potest, restitutum esse. Quid enim si aliunde suppetat probatio debiti? [1] Finge debitorem ipsum, cum ex chirographo conuentus esset, in iudicio antea confessum se debere. Videri potest nihil interesse creditoris. Chirographi namque vtilitas nō in eo est, vt obligationem inducat, [2] sed vt inductam probet. Probatio autem, quæ ex iudiciali confessione producitur, non minoris est potestatis, quam quæ ex chirographo: [3] Quinimo maioris, si verum est, quod pragmaticis nostris placet, [4] ex iudiciali agnitione chirographi nasci ius hypothecæ, non item ex chirographo licet expressam habente pignoris conuentionem. [5] Loquimur enim de vera confessione non de ficta, qualis illa est, quæ inducitur ex contumacia debitoris, quam constat nō nocere creditoribus, sicut nec eam, quæ facta sit à procuratore speciale in eam rem mandatum non habente. [6] Quid rursum si inanis erat actio quæ ex chirographo competebat, forte propter inopiam debitoris, [7] aut quod exceptione aliqua creditor summoueri posset? [8] Non ergo debita ex chirographo quantitas, sed id tantum, quod creditoris vere potest interesse, venire debet in condemnationem. [9] *Ita Senatus* ex tempore 15. Calendar. Iunij, & 10. Calen. Aug. 1591.

1 *l. qui tabulas. 27. §. inde quari*, iunct. *l. quidam tabularum 32. D. de furt.* Facit *l. in lege 40. D. ad leg. Aquil.*

2 Suæ namque subscriptioni & propriæ manus subuocationi stare quisque debet, *l. iubemus, 29 l. cum antiquitas, 28. C. de testa.* Facit *l. Publia, 26 §. vlt. D. depos.*

3 Cum in iure confessus pro iudicato habeatur, non etiam qui per chirographum duntaxat, *l. 1. l. certum 6. in princip. D. de confes. l. si rem, 9. §. vlt. D. de pignor. act.*

4 Contra quos vide quæ scripsi hac de re *in Error. 1. Decad. 1. de error. pragmat.*

5 Quasi sit hic vnus ex iis casibus, in quibus pignus & hypotheca tacitè contrahitur, licet nulla eius mentio fiat *in tit. D. & C. in quib. caus. pign. vel hypoth.* neque alio vllo iuris loco. Addunt pragmatici in iudicio quasi contrahi, *ex leg. 3. §. idem scribit, D. de pecul. l. donari, 29. §. 1. alias, leg. quidam in princ. D. de donat.* Sed aliud est contrahi, aliud hypothecam nasci.

7 *Ex l. scripturas. 11. C. qui potior. in pignor. hab.* sed longe alia illius loci sententia est, vt docuimus *in d. Error. 1.*

7 Quia quod fit in pœnam contumaciæ, non debet egredi personam contumacis, vt pœna suos auctores sequatur, *l. sanximus, 22. Cod. de pœn.* Text. est *in l. si per lusorio, 14 §. 1. Digest. de appellat.*

8 *l. vlt. in princ. D. de oblig. & act.* Sufficit tamen si habeat generale mandatum cum libera, *arg. l. nam & nocere, 12. D. de pact.* Facit *l. ignorantis. 49. D. de procur. cum similib.*

9 *Argument. l. nam is, 6. De dolo, l. si quis iniuriam, 35. Digest. de iniur.*

10 *l. non videtur cepisse, 13. l. Marcellus, 66 l. nihil interest, 112. De reg. iur. cum similib.*

11 In quo tamen etiam id quod debetur potest contineri, interdum etiam plus, *l. 1. D. de action. empt. l. in interdicto, 6. Digest. vnde vi.*

DEFINITIO VI.

De differentia iudiciorum bonæ fidei, & stricti iuris, & arbitrariorum.

IVdiciorum, ex quibus siue certum siue incertum aliquid petitur, summa diuisio illa est, vt quædam sint stricti iuris, alia bonæ fidei, nonnulla etiam arbitraria. [1] Stricti iuris illa sunt, in quibus nihil nisi formā & ius obligationis attendimus, vt ex eo, quod in obligationem stricte & præcise deductum est, cō cipiatur formula iudicij, fiatque condemnatio: [2] Bonæ fidei vero illa, quæ propter bonam fidem pleniorem exercent actionem, quam esset ipsa obligatio, quæ actionem produxit, ita ferente nimirum natura ipsa obligationis, ac prætoris formula & accessionum quoque præstationem ex officio iudicis admittente. [3] Arbitraria denique ea, quæ nec obligationis nec actionis vllius iure exercentur, at ne vllo quidem iudicis officio, nempe cui locus esse non potest, [4] vbi nulla obligatio nec actio subest, [5] sed arbitrio iudicis expediuntur, id est, ita vt nisi arbitrio iudicis satisfiat, sequi debeat condemnatio. [6] Id euenit, quoties aduersus eum agitur, qui neque ex contractu vel quasi, neque ex delicto vel quasi obligatus est, sed quem tamen æquum sit aliquid præstare, si boni viri arbitrio res committatur, vtputa si rem meam habeas, quam nec restituere velis mihi vindicanti, nec exhibere vt vindicare possim. Etsi enim nulla mihi contra te actio competit ad hoc, vt exhibeas aut restituas ex præcedenti obligatione, quæ nulla fuit, arbitrium tamen iudicis de ea re dati tale esse debet, vt iubeatis exhibere & restituere, [7] quod si non facias, condemneris in id omne, quod mea potest interesse. [8] Idem est, si qua obligatio quidem præcesserit, sed tamen eiusmodi, vt contra formam ipsam obligationis agi necesse sit. Veluti cum is, qui certo loco [9] dare promisit, post diem, intra quem ad eum locum peruenire potuit, alio loco conuenitur. Quo enim iure possim Lugduni petere, quod tu ex conuentione Romæ dare promiseras? [10] Arbitrium iudicis in eam rem necessarium est. Iudex autem arbitrabitur, vt & alius vir bonus quilibet, æquum non esse, vt ob id solum libereris, quod nunquam velis ad eum locum accedere, in quo possim te ex verbis obligationis conuenire. [11] Ergo in bonæ fidei iudiciis condemnatio fit, non tantum iure obligationis sed etiam ex natura & qualitate actionis, officioque iudicis. [12] In strictis non nisi mero obligationis iure: [13] In arbitrariis nec obligationis nec actionis iure, sed arbitrio iudiciis. [14] Inde fit, vt ex iudiciis strictis neque vsuræ præstentur, neque id quod interest, licet mora interuenerit, siue per interpellationem extra iudicialem præcedentem, siue per litis contestationem, quia nihil est in obligatione, præter ipsam rem aut quantitatem quæ debetur, [15] nisi tempus obligationi adiectum sit. Illa enim temporis adiectio, ne inutilis sit, facit vt promisisse videatur debitor, quanti creditoris interfuerit si ad diem non solueretur. [16] De fructibus alia quæstio est. Etsi enim accessiones sunt fundi qui debetur, non fundus ipse aut pars fundi, [17] ideoque nec deberi possunt ex iudicio stricti iuris, si stricto & summo iure agatur, vulgo tamen receptum est ex æquitate, [18] vt præstandi sint, tanquam causa, id est, tanquam id quod habiturus erat actor, si petitionis tempore rem debitam accepisset. [19] Fructus enim ex fundo percepti ipsi fundo accepti feruntur, [20] suntque accessiones naturales, quod in vsuris, & eo quod interest dissimile est. [21] Quale autem quid est cum petitur tale dari debet. [22] At ex iudiciis bonæ fidei fit plerumque condemnatio plenior, quam fuerit obligatio, siue sola bonæ fidei ratione quæ in ipsis exuberat, [23] siue propter officium iudicis, cui incumbit, vt propter moram, siue iudicialem siue extraiudicialem, habeat rationem accessionum omnium, & conse-

Source : BIU Cujas

consequenter non fructuum duntaxat, sed etiam vsurarum & cæterarum vtilitatum, si quæ actori præstandæ videantur.[21] In arbitrariis denique nunc plenior, nunc exilior fit condemnatio, prout arbitrii æquitas ex facti circumstantiis suggerit religioni iudicantis.[23] Plerumque tamen ac fere semper & in omnib. iudiciorum bonæ fidei naturam imitantur.[26]

1 §. *actionum, Inst. de action.* iunct. §. *præterea, eod. l. 3. §. in his quoque, D. de vsur.*

2 Vtputa in iudicio ex stipulatu, *l. quicquid adstringendæ, 99. D. de verb. oblig.*

3 *l. Lucius, 24. l. bona fides, 31. D. depos. leg. quia tantundem, 7.* iunct. *§. vlt. l. prec. D. de negot. gest.*

4 *§. præterea, Inst. de action.* De quibus vide quæ scripsi fusissime *lib. 16. Coniect.*

5 *l. qui per collusionem, 49. §. vltim. de action. empt. l. quaro. 54. D. locat.*

6 Verba sunt Iustiniani *in d. §. præterea.*

7 Nunquam enim æquum est, vt quis alienam rem inuito domino retineat, nec si iustum eius pretium soluere sit paratus, *leg. nec quasi, 70. D. de rei vindic. l. non enim, 9. D. rer. amot.*

8 *l. qui restituere, 68 D. de rei vindic.* De cuius tamen sententia vide omnino quæ scripsi *d. lib. 10. Coniect. & tot. Decad. 20. De error. pragmat.*

9 Non idem est, si quis obligatus sit dare certo tempore. Nam qui debuit soluere Cal. Ian. multo magis ex verbis obligationis conueniri potest Calend. Febr. ideoque nil necesse est induci arbitrariam. In quo errauit Cuiac. vt scripsi *lib. 15. Coniect. cap. 3.*

10 *l. 1. 2. 3. & pass. de eo quod cert. loc.*

11 Vt Iureconsultus tractat *in dict. le. 1.* cum huius actionis comparandæ, quæ arbitraria ἐμφατικῶς dicitur, rationem reddit.

12 *d. l. quaro, 54. D. locat. d. l. quia tantundem, 7. de neg. gest.*

13 *l. rogasti, 11. §. si tibi, de reb. cred. d. l. quicquid, 99. de verb. oblig.*

14 *l. 1. l. 3. §. in his. l. 4. l. videamus, 38. §. si actionem, cum seqq. de vsur. leg. item si cum, 14. §. 1. & §. hac autem actio, D. quod met. caus. l. arbitrio, 18. in prin. & §. 1. D. de dolo.*

15 *l. 3. C. de vsur. l. Titius, 24. D. de præsc. verb.*

16 *l. si Calendis, 11. de re iud. l. si fundum certo die, 114. de verb. oblig.*

17 Loquimur enim de fructibus iam perceptis, aut à solo separatis, non dependentibus, de quibus *in l. fructus, 44. D. de rei vind.* Facit *l. fundi, 17. D. de act. empt.*

18 Ita loquuntur Iureconsulti *in d. l. 2. & l. 38. § si actionem, de vsur.*

19 Id enim est, quod *causam* Iureconsulti dicunt, *l. Iulianus, 17. §. 1. l. præterea, 20. D. de rei vind.*

20 *l. in fideicommissaria, 18. ad SC. Trebell.*

21 Percipiuntur enim vsuræ ex iure magis, quam ex re, vt loquitur Papin. *in l. si nauis, 62. D. de rei vind.*

22 Ratio est Papiniani *in d. l. 2. D. de vsur.* Intellige autem tũc demum petitam rem intelligi, cum facta litis contestatio est, *l. amplius non peti, 15. D. rat. rem hab.* iunct. *d. l. videamus, 38. §. si actionem, de vsur.*

23 *l. bona fides, 31. depos.* Id enim est, propter quod dicuntur iudicia bonæ fidei, cum alioqui in contractibus omnibus bona fides exigatur, *l. 4. C. de oblig. & action.*

24 *d. l. quaro, l. ex empto, 11. l. 1. & pass. de action. empt.*

25 Exemplum est textúsque elegans *in l. 4. §. 1. D. de eo quod cert. loc.*

26 *l. 2. l. centum Capuæ, & l. vlt. D. eod.* Vnde illud etiam est, quod, si quid certo loco præstari debuit ex contractu bonę fidei, sufficiat in eam rem actio ex contractu, nec necessaria sit arbitraria, *l. in bonæ fidei, 7. D. eod.*

DEFINITIO VII.

Quomodo ineunda sit æstimatio rei debitæ ex contractu stricti iuris.

His ita constitutis apparet, si quæratur de ineunda mercis debitæ æstimatione, quæ pro temporum varietate alia atque alia sit, vt fere omnium mercium esse solet,[1] distinguenda esse iudicia stricti iuris ab iis, quę bonæ fidei appellamus. In iudiciis strictis, si dies obligationi adiectus non sit, inspicimus precise tempus litis contestatæ,[2] ratione illa quæ Papiniano potissimum placuit,[3] quod quale quid est cum petitur tale dari debeat. Nec distinguemus an mora præcesserit, necne. Nam licet ex contractu stricti iuris perinde contrahatur mora etiam per simplicem interpellationem,[4] atque si ex contractu bonæ fidei debitum esset, inutilis tamen mora illa est & sine effectu, nisi hactenus vt perpetuet obligationem, si forte species debeatur, quæ perire possit, & qua perempta, si mora nulla præcessisset, debitor liberaretur :[5] quod non euenit cum merx debetur, quæ quoniam genus est non species, & in suo genere recipit functionem, perire nunquam potest.[6] Et vero non solet mora, nec potest augere obligationem principalem, id est, facere, vt plus in obligatione sit post moram, quam fuerit ante moram,[7] sed mouere duntaxat officium iudicis, vt accessionum præstationibus augeat ex bona fide, vel æquitate, condemnationem, quoties actionis natura tale iudicis officium vel arbitriũ admittit. Cumq. verum sit, quod proxime diximus, in iudiciis strictis, nec officio, nec arbitrio iudicis locum esse, sed ex mero iure obligationis faciendam condemnationem, ita præscribente formula prætoris iudicem dantis, consequens est, vt in æstimanda re ex contractu stricto debita nulla præcedentis moræ ratio habenda sit.[10] At nec sequentis, hoc est, eius quæ sequitur litis contestationem. Proinde tametsi post litem contestatam æstimatio frumenti creuerit, non ad aliam tamen debitor condemnabitur, quam quæ fuit tempore litis contestatæ: quia nouatio illa, quæ per contestationem fieri dicitur, non immutat naturam obligationis, ex qua primum agi cœptum est, eiusdemque conditionis actio manet.[11] An igitur debitori frustratio sua & mora proderit? Minime:[12] Sed nec nocebit, quoniam iudicium, quod exercetur, tale est, vt ob moram debitoris pinguior creditoris actio fieri non possit:[13] nec magis conqueri potest creditor de iniquitate iudicii, quam de seipso, cur ita contraxerit, aut cur non sit citius litem contestatus. In eoque maximus, ac fere perpetuus interpretum nostrorum, duplexque error est, quod putant præstandum creditori, quanti plurimi res fuit à tempore moræ, & quidem indistincte, id est, siue ex stricto, siue ex bonæ fidei contractu debeatur.[14] Quasi vero æstimatio quanti plurimi sit causa vel accessio quædam, quæ exemplo vsurarum eius, quod interest cæterarumque accessionum indies augeatur, ac non potius res ipsa quæ debetur,[15] quæque non aliter præstari amplius potest, mutata iam æstimatione, quandoquidem frumentum, quod nunc vilius est, non potest videri illud ipsum esse, quod præstari debuit cum erat carius, sed mutata æstimatione ipsa quoque res, quæ functionem recipit in suo genere immutata, & alia esse videtur.[16] Quemadmodum autem semel tantum debetur frumentum, quod non nisi semel positum est in obligatione :[17] Ita non nisi vnius præcise temporis haberi ratio potest in eo æstimando. Quare nec vnquam sic prudentes loquuntur, vt dicant præstandum quanti plurimi res fuit ab vno tempore in aliud tempus,[18] sed præcise quanti fuit hoc vel illo tempore.[19] Sed etsi æstimatio quanti plurimi non tam res ipsa esset, quam accessionis iure censenda, (quod sane nisi ridicule nemo dixerit) non ideo tamen dici posset augeri eam debere ex mora, per litis contestationem facta, quia, vt iam dictum est, quoties ex contractu stricto agitur mora, non magis inducere potest vberiores præstationes, quam efficere vt iudicis officio locus sit, ex quo eiusmodi præstationum vberiorum condemnatio proficiscitur.

1 *l. oleo, 23. C. de vsur. l. 3. de eo quod in cert. loco.*

2 *l. vinum, 22. de reb. cred. l. 3. §. in hac commod. l. hominem, 37. mand. l. vlt. de cond. tritic.*

3 *d. l. 2. de vsur.*

Source : BIU Cujas

4 Mora enim contrahitur, quoties quis opportuno loco & tempore interpellatus non satisfecit *l. mora, 32. D. de vsu.* multo magis contrahitur mora per contestationem, nisi in casu, *l. 3. D. de vsur.*

5 *l. si evlegati, 23. l. si seruum, 91. §. sequitur de verb. oblig. l. qui decem, 12. D. de solut*

6 *l. incendium, 11. C. hoc tit.*

7 Omnis enim obligatio æstimatur viréque suas accipit ex eo tempore quo contrahitur; tum etiam cum contrahitur sub conditione. *l. si filiusfamilias, 76. de verb oblig.*

8 *d. l quaro locat d. l. qui per collusionem, §. vlt de act. empt.* iunct. *d. l. quia tantundem, 7. D. de negot. gest.*

9 *Defin. super. nu. 2. & 13.*

10 Fallit si debeatur species, quæ post debitoris moram deterior facta sit, tunc enim inspicimus quanti fuit tempore moræ, vt mora debitoris ei noceat sicut res periisset, *l penul. de cond. furtiv.* Sed nos eum casum tractamus, quo res non facta sit deterior, sed tantum minoris æstimationis, ob quam aliam causam extrinsecam.

11 *l. aliam, 29. de nouat.*

12 Nunquam enim id ferendum est, quantumuis strictum iudicium sit, ex quo agitur, *l. hominem, 17. D. mandat.*

13 Nam & ideo strictum appellatur.

14 Vt dicemus infra Defin. 15.

15 Inde fit vt rem ipsam peti oporteat, sed tamen æstimatio præstetur, *l. 91 §. vltim. de verb. obligat. l. fundum, 28. D. de nouat.*

16 *l. 56. de verb. oblig.* in illis verbis, *aliquin alius, id est, alterius rei pactio erit*, vt Hotoman. legendum putat *in quæst. illustribus quæst. 16.* Etsi nos receptam lectionem tanquam aptiorem magis probauimus, *lib. 16. Coniect.* itemque *Decad. 10. De error pragmat.*

17 *l. si sterilis, 21. §. cum per venditorem, D. de act empt.*

18 Nisi cum tractant de actione ex lege Aquilia, *l. ait lex, 21. ad l. Aquil.* vel de condictione furtiua cuius odio receptum est, vt quolibet instanti moram facere intelligatur, *l. in re. 8 §. 1. de cond. furt.* At in aliis personis licet moræ semel contractæ effectus sit perpetuus, tamen non nisi semel mora intelligitur, *l. Titia Seio, 87. §. vsuras, de leg. 2.*

19 *d. l. 3. §. in hac, D. commod. l. 3. §. si per venditorem, vlt. D. de act. empt.*

20 Extra casum *d. l. 2. & l. videamus, 38. §. si actionem, D. de vsur.*

DEFINITIO VIII.

De iucunda æstimatione rei debitæ ex contractu bonæ fidei, aut ex iudicio arbitrario.

IN iudiciis vero bonæ fidei, cum de æstimanda merce agitur, non spectamus præcise tempus litis contestatæ, sed etiam rei iudicatæ, ' nimirum si eo tempore pluris res sit. Nam si tempore litis contestatæ pluris fuit, vtique eius temporis ratio habenda erit, [2] ne alioqui eueniat, vt debitoris ob id melior conditio sit, quod bonæ fidei iudicio conueniatur, cum si stricto conueniretur eam deberet æstimationem, quæ fuisset tempore litis contestatæ. [3] Cur autem non contestationis præcise, vt in stricti iuris actionibus, sed rei etiam iudicandæ tempus in his spectetur ratio illa est, quod in iudiciis bonæ fidei, vt diximus, non tam inspicitur quid debeatur, & in obligatione sit, quam quid ex bona fide præstari æquum sit: [5] Facit enim formula potestatem iudici condemnandi ex bona fide: [4] ac proinde bonæ fidei ratio, quam in eo contractuum genere præcipuam haberi oportet, ad tempus condemnationis refertur: [5] quod in strictis iudiciis secus est. [6] Apertissime autem æquum est præstari creditori, vtro tempore pluris res fuit, aut contestationis aut condemnationis, quia siue data fuisset merx quo tempore petita est, darique debuit, haberet eam nunc creditor, siue data non sit, saltem hodie dandum est, quod iam ante dari oportuit. [7] Quæ ratio cum ex æquitate ad naturam obligationis accommodata potius, quam ex ipsius obligationis iure deriuetur, mirum non est, si in iudiciis stricti iuris perinde locum habere non possit. [8] Nec conturbare nos debet, quod prudentes, quibus locis tractant de iucunda æstimatione mercis debitæ ex iudicio bonæ fidei, nusquam meminerunt litis contestatæ. Id enim ab iis ratione illa factum videri debet, quod si, vt plerumq. fit, mora per interpellationem extraiudicialem contracta sit ante contestationem, non contestationis, [9] sed præcedentis moræ tempus spectari oportebit, [10] non quod in bonæ fidei iudiciis magis, quam in strictis mora possit augere principalem obligationem, [11] sed quia si bonam fidem spectes parum interest, an quid petatur per iudicem, an per extraiudicialem interpellationem: [12] quandoquidem iudicium non nisi in inuitum redditur, [13] non etiam in eum qui bonam fidem agnoscere & præstare paratus sit. [14] Cæterum medij temporis, quod inter moram siue iudicialem siue extraiudicialem & condemnationem intercedit, ratio nulla habetur hac parte, [15] quia cum æstimatio quanti plurimi res ipsa sit quæ debetur, [16] non ad aliud tempus accommodari potest, quam quo res vel petitur, vel adiudicatur, [17] totumq. medium tempus debitori, quantumlibet morosо immune est, nisi à præstationibus accessionum, quas officium iudicis ex mora elicere debet, vtputa vsurarum vel fructuum, vel eius quod actoris interest. [18] An non ergo eius æstimationis, quæ inspecto tempore moræ præstanda erit, vsuræ saltem ab eo tempore debebuntur, vt debitoris mora coerceatur? [19] Minime, quia quamdiu res iudicata non est, incertum est quid & quantum futurum sit in debito, [20] cum si rei iudicandæ tempore pluris res erit tanti condemnationē fieri oportebit. [21] Præposterum autem est, vt eius quantitatis, quæ vel nondum debetur, vel nondum certa est vsuræ vllæ debeantur, licet certum sit moram contractam esse. [22] Mora enim in soluenda merce contracta fuit, non autem in soluenda mercis æstimatione: Vsuræ autem non nisi ratione pecuniæ debentur. [23] Id vero quod interest, multo minus deberi potest, quia ratione pecuniæ nunquam præstatur, nisi cum dies solutioni dictus est vel locus. [24] Sed & fieri potest, vt frumentum ipsum, quod in obligatione est, in solutione quoque futurum sit, nempe si eadem proponatur æstimatio vtroque tempore, & quo res dari debuit, & quo iudicatum est. [25] Igitur fieri nequit, vt ante sententiam nascatur obligatio vlla præstandarum accessionum. De iudiciis arbitrariis idem dicendum est, quod de iis quæ sunt bonæ fidei, quia tantundem in arbitrariis potest arbitrium iudicis, quantum officium in bonæ fidei actionibus, aut in stipulationibus nominatim facta interrogatio. [26].

1 *d. l. 3. §. in hac, D. commod. l. 3. §. vlt. de act. empt.*

2 Si enim inspicimus tempus moræ etiam extraiudicialis, *d. §. vlt.* cur non multo magis spectabimus tempus moræ, quæ in iudicio contrahitur?

3 *d. l. 3. §. in hac, D. commod. l. hominem, 37. D. mandat.*

4 Vt ex antiquis iudiciorum formulis videre est apud Brissonium & alios, qui de formulis scripserunt.

5 Qualitas enim iuncta verbo intelligi debet secundum tempus verbi, *vulg. l. 4. §. si extraneus, D. de noxal. act.*

6 In quibus scilicet sic concipiebatur formula, *Si appareat Lucium Titium debere*, nulla bonæ fidei in vllum tempus mentione facta.

7 Elegans ratio est Vlp. *in d. l. si sterilis, §. cum per venditorem, de act. empt.*

8 Neque enim iudicij stricti natura patitur, vt æquum videri debeat, aliud quicquam in condemnationem deduci, quam quod deductum fuerit in obligationem, *d. l. quicquid, 99. l. si ita stipulatus, 126. §. Chrisogonus ad fin. vers. plerumque enim, De verb. obligat.*

9 Simile quiddam traditur, *in l. sed si, 25. § si ante, D. de petitio. hered.*

10 *d. l. 3. § vlt. de act. empt.*

11 Vt scripsimus Defin. præced. *num. 7.* & pluribus in tractatu nostro, *De variis num. debit. solut.*

12 *l. Titia, 87. §. vsuras, de leg. 2. d. l. mora, 32. D. de vsur.*

13 *l. inter stipulantem, 83. §. 1. De verb. oblig. l. si reus, 73. D. de procurat.*

14 *l. quæ*

Source : BIU Cujas

14 *l. quoties, 9. §. sicut autem, de admin. tutor. dd. l. si reus, l. si debitor, 21. D. de iudic.*

15 *d. l. 3. §. vlt. in illis verbis, vtro tempore pluris fuit,* quæ totum intermedium tempus excludunt, *d. l. si seruum. 91. §. vlt. de verb. oblig.*

16 Vt diximus Defin. præced. *nu. 15.*

17 Ex ratione posita *in l. 2. D. de vsur. & l. si Calendis, 11. in fin. D. de re iudicat.*

18 Secundum distinctiones diuersasque qualitates actionum, de quibus Iurec. *in d. l. vt de annua, 38.* iunct. *l. mora, 32. §. in bonæ fidei, D. de vsur.*

19 *Arg. d. § in bonæ fidei,* cum similibus iuribus, quæ volunt in iudiciis bonæ fidei omnimodo vsuras deberi à die moræ, *l. Titia. 87. §. vsuras, de leg. 2.* adeoque etiamsi mora in antecedenti tantum facta sit, *l. si cui, 92. in fin. De condict. & demonst. l. si quis seruo, 84. de legat. 2.*

20 Id enim in debito esse intelligetur, quod erit in iudicato propter iudicati auctoritatem, *l. si fundum, 16. §. si pluris, D. de pignor.*

21 *d. l. 3. §. in hac, D. commod. d. l. 3. §. vlt. de action. empt.*

22 Nihil enim potest imputari debitori, cur ante sententiam non obtulerit debitam quantitatem, quæ omnino ignorabatur, licet ex postfacto appareat fuisse illum debitorem, & cuius quantitatis fuerit debitor. Itaque ad hanc rem non pertinet, quod scriptum est, *in l. vnum ex familia, 167. in princ. de legat. 2. l. qui res 98. §. rem autem, D. de solut.*

23 Adde, & ratione moræ in soluenda pecunia contractæ, non enim propter lucrum non petentium, sed propter moram non soluentium infliguntur, *l. cum quidam, 17. §. si pupillo, D. de vsur.*

24 *l. 3. De eo quod cert. loc. d. l. si Calendis, 11. D. de re iudic.*

25 Nihil enim tunc interest creditoris.

26 *l. quia tantundem, 7. de negot. gest. l. Titius, 34. de præscript. verb.*

DEFINITIO IX.

De ineunda æstimatione mercis debitæ ad certum diem.

QVod si merx ad certum diem dari debuit, nec data sit, indistincte obseruabimus, id est, siue iudicium bonæ fidei fuit, siue stricti iuris, siue arbitrarium, vt eius præcise temporis ratio habeatur in ineunda æstimatione, [1] etiamsi tum minoris res fuit quam cum litis contestatio aut condemnatio secuta est, quoniam ex diei adiectione apparet id actum fuisse inter contrahentes.[2] Ergo hoc casu, quo dies obligationi adiectus fuerit, differentia prorsus nulla erit inter iudicia bonæ fidei & stricta. [3] Neque est quod quis dicat fieri hoc casu meliorem conditionem morosi debitoris si forte contestationis vel rei iudicatæ tempore longe pluris res fuit. Non enim fieri potest vt non sit deterior, cum ex eo tempore sit condemnandus in id omne quod interfuit creditoris. [4] Esset sane creditori longe fauorabilius, vt ea æstimatio caperetur, quæ maxima fuisset post præteritum tempus, quod fuerat dictum solutioni: Verum satisfit iuris rationi, cum ita res temperatur, vt debitori mora sua non prosit. [5] Nec illud etiam necesse est, vt ei plus noceat, quam ex iudicij natura & conditione par sit. Non enim quid creditori commodius, sed quid debitorem præstare sit æquius, inspici oportet.[6]

1 *d. l. vinum, 22. de reb. cred. l. vlt. de cond. tritic. l. si calendis, 11. de re iudic. l. 9. de verb. oblig.* quibus addi potest, *l. si hominem, 37. mandat.*

2 Ratio est *in d. l. si Calendis in fin.*

3 In hoc tamen nostri errant, quod in iudiciis quoque stricti iuris, sicut & in iis quæ sunt bonæ fidei, tanti ponderis esse volunt moram, quæ contrahitur per interpellationem extraiudicialem, quanti ea est, quæ fit per lapsum diei in obligatione positi, cum euidens differentia illa sit, quod mora contracta ex lapsu diei tribuit ius ex verbis ipsis obligationis, & consequenter suos effectus parit, quantumuis sit strictum iudicium: Non item illa, quæ per interpellationem extraiudicialem contrahitur, nisi quantum vrget ratio bonæ fidei, cuius tamen in contractibus strictis ad augendam condemnationem ratio nulla habetur.

4 *d. l. si Calendis, 11. D. de re iudic.*

5 *d. l. hominem, 37. D. mandat.*

6 Nam etsi homo petitus vendique carius potuisset pendente iudicio, quam nunc cum soluitur, perinde tamen possessor aut debitor eum soluendo liberaretur, quia soluerit idipsum quod deberet, neque ex mora sua fieret locupletior.

DEFINITIO X.

Quantum interfit, an merx an species debeatur.

QVod autem in superioribus diximus de merce, quæ & functionem recipit in suo genere, & in singula fere momentanea aliam atque aliam æstimationem facere non debet, vt putemus aliud iuris esse, si non merx, sed species debeatur, vtputa fundus aut homo. Nam licet æstimatio non magis, quam fundus pro fundo præstari possit, aut quam homo pro homine, ob idq. eam ipsam speciem, quæ debetur in condemnationem deduci oporteat, [1] si tamen res ipsa præstari nequeat, & ideo quæratur de præstanda eius æstimatione, suprædictis distinctionib. perinde locus erit, nisi res post sententiam perierit, quo casu æstimatio sane ad tempus mortis referenda est, largius tamen sumpto & ἐν πλάτει, vt lex ait,[2] mortis tempore, ne si nouissimum vitæ instans spectetur, ad exiguum precium æstimatio redigatur in seruo forte mortifere vulnerato. Quod si mora præcesserit? Non idcirco spectabimus tempus moræ, nisi ab eo tempore res facta sit deterior. Quæ tamen exceptio in mercem debitam cadere nequit, quia sicut perire, ita deterior fieri non potest, sed tantum minoris æstimationis; quod longe diuersum est.

1 Textus est *in l. vlt. C. de fideic. libert. l. si seruum, 91. § sequitur, & §. vlt. de verb. oblig.*

2 *l. pen. De condict. triticar.* de qua tamen vide omnino quæ scripsi *lib. 16. Coniect. & Decad. 20.*

DEFINITIO XI.

De differentia, quæ est inter actionem mandati & cæteras bonæ fidei actiones, in ineunda rei debitæ æstimatione.

CErte separandum omnino est iudicium mandati à cæteris bonæ fidei iudiciis. Nam si hominem siue certum siue incertum pro te dari fideiusserim & soluerim (solui tamen nisi certus non pot) & mandati contra te agam, vt nimirum eius hominis, quem soluendo præstes mihi æstimationem, placet æstimationem ad id potius tempus, quo à me solutus sit, quam quo agatur referri debere, & ideo etiamsi ante propositam mandati actionem mortuus fuerit, vtilem tamen eam actionem esse. [1] Idque singulari quadam ratione in mandati iudicio comparatum est, quia cum mandatarius neque lucrum, neque damnum ex mandato, quod pro alio suscepit, sentire debeat, [2] omnino & præcise inspiciendum est, quid ei absit,[3] quod ipsum tamen sciri non melius potest, quam si ad id tempus, quo mandatarius pro mandante soluit, æstimatio referatur: licet eo tempore nulla dum mora, nulla contestatio aut condemnatio facta sit, quia non aliter indemnis præstari mandatarius posset. [4] Qua ratione nec male fortassis idem quis in actione negotiorum gestorum admittendum esse dixerit.[5] At si in proposita specie stipulatio inter nos adhibita fuisset, & ego ex stipulatione agerem, non vt eum hominem, quem pro te solui mihi dares aut redderes, quod fieri non posset, sed quod est omnino consequens, vt eius æstimationem præstares, aliter seruaretur. Id enim tempus spectari oporteret, quo ageretur, non quo à me homo solutus esset,[6] nisi stipulationis verba ad id tempus referrentur, quo

Source : BIU Cujas

ſeruus ſolutus fuiſſet.[7] Ideoque nec vtilis mihi eſſe poſſet illa ex ſtipulatu actio, ſi eo accepti iudicij tẽpore iam mortuus homo proponeretur, quia nec mortuus homo, nec mortui æſtimatio peti poteſt, niſi cum præceſſit mora, quæ perpetuet obligationem, & faciat, vt viuus exiſtimetur.[8] Idem eſt, ſi quo alio caſu agatur ex ſtipulatione, ſiue ad hominem certum, ſiue ad hominis in genere alteriusve ſpeciei æſtimationem, aut, quod idem eſt hac parte, ad mercem, quæ recipiat functionem in ſuo genere, & quam in æſtimatione præſtari oporteat, quod pluris aut minoris nunc ſit, quam antea fuerit. Spectabimus enim tempus, quo agitur, id eſt, litis conteſtatæ, niſi dies adiectus ſit. Die namque adiecto id ipſum preciſe tempus ſpectabimus, quod dari res debuit, ſiue tunc res pluris fuit, ſiue minoris, vtà nobis dictum probatumque eſt in præcedentibus.[9]

1 *d.l.hominem 37. mandat.*

2 Effet enim vtrumque contra bonam fidem, quæ in hoc potiſſimum contractu, quippe qui bonæ fidei ſit, maxime dominatur, *l.idemque* 10. *§. ſi ex fundo, & ſeq. D.mand.l.ex mandato* 20. *eod.*

3 *l.inter* 26. *§. abeſſe, & § præterea, iunct.l.ſi vero* 12. *§. ſi mihi mandaueris, l ſi quis alicui* 27 *§. impendia, & paſſ. D eod.*

4 Si forte tum pluris homo fuit, ſicut è contrario ſi fuit minoris, lucrum ex mandato ſentiret contra bonam fidem.

5 Vt ſcripſi *lib.* 16. *Coniect.* vbi vide.

6 Et hic ſenſus eſt *d.l.homine*, in illis verbis, *aliter in ſtipulatione ſeruatur.* Itaque non purgat Africanus cum Vlp. qui *in l. pen. de condict. tritic.* ſcribit, petito homine condictione triticaria (quæ ſiue ex ſtipulatu, ſiue ex alio contractu ſit, ſemper ſtricti iuris eſt, nunquam bonæ fidei) deberi æſtimationem, quę fuit condemnationis tempore. Id enim procedit, cum homo ipſe peritus fuit, & condemnationis factæ tempore præſtari potuit, non eius æſtimatio. Itaque ad condemnationem iam factam referendum eſt, non ad faciendam, *vt ſup.* Quod nec Cuiacius, nec alij Interpretes intellexerunt. Sicut & in eo errant, quod putant, condictionem triticariam tam generalem eſſe, vt ſit interdum etiam bonæ fidei, quod nuſpiam proditum eſt, imo contrarium non male coniicitur ex comparatione illa condictionis triticariæ, & eius, quæ competit ex mutuo *in l.1. ill. tit.* Item *ex l. cum fundus* 31. *de reb. cred.* Vide quæ ſcripſi *lib.* 16. *Coniect. & Decad.* 20. *de err. pragm.*

7 Spectanda enim ſunt verba ſtipulationis, *l. fundum* 28. *D. de nouat.*

8 *l. ſi ſeruum* 91. *§. ſequitur, & §. vlt. de verb. oblig.*

9 *Defin. 9. ſupr.*

DEFINITIO XII.

Quomodo ſit ineunda æſtimatio rei debitæ contra fideiuſſorem?

AN & eum caſum excipiemus, quo quis mercem in diem ſtipulatus fideiuſſorem acceperit? Nam hoc caſu Africanus reſpondit, eius temporis æſtimationem ſpectandam eſſe, quo ſatis acceperit.[1] Sed id ita accipiendum videtur, vt tamen eo demum die videatur fideiuſſor acceptus, in quem vt ſolueret ſe obligauit:[2] quem admodum de eo, qui certo loco ſoluturum ſe promiſit, proditum eſt, eo ipſo loco contraxiſſe illum videri:[3] Eadem enim hac parte loci & temporis ratio eſt,[4] niſi quis malit apud Africanum ſic legere, *cum quis in diem mercem ſtipulatus fideiuſſorem acceperit, eius temporis æſtimatio ſpectanda eſt, non quo ſatis acceperit*, vt ea verba, *eius temporis*, ad eum diem referantur, in quem ſtipulator mercem fuerat ſtipulatus.[5]

1 *In l.cum quis* 23 *de oblig. & action.*

2 *l.contraxiſſe* 22. quæ immediatè præcedit, *eod.*

3 *l.vlt. de cond. tritic. l.vinum* 22. *D. hoc tit.*

4 Niſi malis probare interpretationes Accurſij, quæ tamen ſunt duriores, quamuis Cuiac. & Hotom. illam probent, vt fideiuſſor acceptus ſit poſt diem, ad quem principalis debitor mercem ſoluere debuerat. Vide omnino, quæ nos de illius loci ſententia & emendatione ſcripſimus *lib.* 16. *Coniect. & Decad.* 20. *de error. pragmat.*

DEFINITIO XIII.

Si rei debitæ æſtimatio creuerit poſt condemnationem, quid iuris ſit?

QVid vero ſi poſt condemnationem quoque frumenti æſtimatio creuerit? An liberabitur debitor eam ſoluendo æſtimationem, quæ fuit tempore condemnationis? Minime,[1] quia ſemel condemnatus quotidie condemnati intelligitur, quouſque ſatisfaciat iudicato. Exemplo eius, quod de fure traditum eſt, moram ſemper eum facere videri & in ſingula momenta, ideoque in æſtimanda re furtiua id tempus ſpectandum, quo vnquam plurimi fuerit.[2] Et ſane fieret iniuria victori, ſi quandocunque poſt ſententiam petens æſtimationem præſentem non audiretur, quam vtique haberet, ſi condemnatus iudicato paruiſſet, adeoque ſi à ſententia perperam prouocaſſet.[4] Ex qua ratione apparet, differentiam illam, quæ inter iudicia bonæ fidei & ſtricti iuris obtinet ante ſententiam, poſt ſententiam quoque durare, niſi cum eadem frumenti æſtimatio fuit vtroque tẽpore litis conteſtatæ & rei iudicatæ, aut maior tempore litis conteſtatæ, quam condemnationis. Alioqui ſi conteſtationis tempore minor fuit, eaq. nihilominus in condemnationem deducta ſit, vt fieri debere diximus, conſequens eſt, vt quamuis condemnatus debitor ſtatim ſoluiſſet, non idcirco tamen creditor tantam frumenti quantitatem ex eo precio comparare potuiſſet, vt ex eo frumento rurſus præſentem totidem modiorum æſtimationem conſequi hodie poſſet. Certe tempus, quod principalibus conſtitutionibus iudicato faciendo præſtitutum eſt, licet immune ſit à fructibus, vſuris aliiſque ſimilibus acceſſionibus præſtandis, vbi mora nulla præceſſit condemnationem,[5] non erit tamen immune à periculo præſtandæ maioris æſtimationis, ſi qua forte interea ſuperuenerit,[6] quoniam, vt ſæpius inculcauimus, valor ille quanti plurimi res ſit, nihil aliud quam res ipſa eſt, nec acceſſionis iure cenſetur. Quamquam ſi malit condemnatus æſtimationem ipſam ſoluere, ad quam condemnatus eſt, eiuſque vſuras legitimas à die ſententiæ, puto eum audiendum, nec quicquam eſſe, quod ab eo præterea poſſit exigi.

1 Ita Bar. Caſtr. & cæteri *ad l.vinum, & ad l.3. §. in hac, D. commod.*

2 *l.in re* 8 *§* 1. *de condict. furt.*

3 *Arg. l. ſi ſterilis* 21 *§. cum per venditorem, de act. empt.*

4 Sic enim Antonini reſcriptum interpretatur Papin. *in l.3. de vſur.*

5 Contra Bart. & Caſtr. ſupra dictis locis, qui ſaltem debuerunt diſtinguere, an mora præceſſerit condemnationem nec ne, cum etiam in vſuris Papinianus eam diſtinctionem neceſſariam eſſe putauerit.

6 Æſtimatione enim ipſa in condemnationem deducta iam non res ipſa eſt, quæ debetur ex iudicato, ſed pecunia, *argum. l. ſi fundus* 16. *§. ſi pluris, D. de pignor.* Aliud igitur eſſet petita & adiudicata ſpecie, *vt in l. pen. de cond. tritic.* Tunc enim de vſuris tractari non poſſet.

DEFINITIO XIV.

Præſens æſtimatio ſemper debetur, cum ea maior eſt, niſi quo caſu aliter ſtatuto aliquo cautum eſt.

SVperioribus conſentaneum fit, vt quoties merx aliqua debetur, quæ pluris ſit eo tempore, quo petitur, quam antea fuerit, præſens æſtimatio debeatur, licet mora nulla præceſſerit, quia non propter moram petitur, ſed propter rem ipſam, & iure obligationis. Quandiu enim merx ſoluta non eſt, tandiu verum eſt eam deberi, & conſequenter æſtimationem, quæ ſi hodie merx ſoluta eſſet, ex mercis precio redigi hodie poſſet, multo magis vero ſi mora præceſſerit,

Source : BIU Cujas

ceſſerit, ne aliter poſito iure eueniat, vt debitori mora ſua proſit. [1] Eamque nimirum ob cauſam vetere Statuto Sabaudiæ caueri neceſſe fuit, vt quoties cenſus emphyteuticarius, qui annis præteritis & peti & ſolui debuit, eo tempore petitur, quo frumentum carius venditur, non præſens æſtimatio debeatur, ſed quæ fuit vnoquoque anno communior. Id enim remedium neceſſarium viſum eſt aduerſus improbam calliditatem eorum, qui, vt æquiſſima iuris ratione in debitorum perniciem abuterentur, differebant conſulto exactionem in id tempus, quo frumentum carius venderetur. Sed ſi ſuo tempore interpellatio per creditorem facta ſit, ſoluſque debitor in ſoluendi mora fuerit, ius commune obtinere proculdubio debet.

1 Quod eſſe nunquam debet, *l. hominem 37. mandat.*

DEFINITIO XV.

Quid iuris hodie obtineat ex Interpretum traditionibus, cum agitur de ineunda rei debitæ æſtimatione.

HÆc quamquam ita ſunt, & ex iuris ratione veriſſime, ni fallor, diſputantur, longe tamen alio iure vtimur ex Interpretum receptiſſimis traditionibus inducto. Sic enim ſentiunt, [1] Nullam hac parte differentiam eſſe inter iudicia bonæ fidei & ſtricti iuris, niſi cum agitur de rei æſtimatione per iuſiurandum in litem ab actore probanda: [2] Sed tam in his, quam in illis inſpici tempus moræ, ſi qua præceſſerit conteſtationem, & eo tempore pluris res fuerit, ſiue mora re ipſa contracta ſit, vt puta venditore poſt acceptum precium ceſſante in tradenda re vendita, cuius tradendæ facultatem habeat, [3] ſiue per lapſum diei in obligatione poſiti, [4] ſiue per congruam interpellationem, quæ in iudicio aut extra iudicium facta ſit: [5] Quod ſi moræ tempore minoris res fuit, creſcere in ſingula momenta æſtimationem ab eo die, quo mora contracta eſt in diem vſque condemnationis, ſi non medio tempore mora purgata, nec poſtea rurſum contracta ſit: [6] Sed & poſt condemnationem creſcere, [7] ſiue à ſententia perperam & ſine cauſa prouocatum ſit, ſiue poſt quadrimeſtre, [8] quod faciendo iudicato datur, [9] nouam moram contraxerit debitor iam condemnatus: Totius tamen illius quadrimeſtris temporis inducias, etiam cum mora præceſſit condemnationem, condemnato immunes eſſe à periculo augendæ æſtimationis, ſi forte interea creuerit. [10] Interdum vero ſpectari tempus contractus, eamque æſtimationem deberi, quæ tum præciſe fuerit, nimirum ſi ita ferant verba contractus, & æſtimatio ipſa in obligatione ſit, obligatio autem ipſo contractus tempore oriatur, vt cum ſtipulatus fundum Cornelianum poſtea ſtipulor, quanti fundus ille eſt. [11] Nam ſi obligatio præſtandæ æſtimationis non ſtatim oriatur, eius temporis habendam rationem, quo orietur, vt euenit in illo Africani caſu, cum quis anterius mandato dari hominem fideiuſſit & ſoluit. Ab eo enim duntaxat die, quo ſoluit, naſcitur obligatio & ius petendæ æſtimationis. [12] Etſi autem tota hæc diſtinctio, ſi poſtremum membrum demas, quod dubitatione caret, à ratione iuris omnino abhorreat: Supremæ tamen Curiæ omnes propter conſentientes Interpretum fere omnium hac parte ſententias eam paſſim ſequuntur, adeo receptus eſt alius ille error inueteratiſſimus, qui ſummo iuriſprudentiæ noſtro malo inuexit, vt communis error ius faciat. [13] *Ita tractatum eſt* in cauſa R. D. N. Aniſſon Præceptoris monaſterij Antoniani Camberienſis contra Ludouicum de Graſſis Procuratorem 15. Cal. Aug. 1592. Iunge Defin. 9. 10. 11. infr. De vſur. & mora.

1 Poſt Bart. & Caſtr. *ad l. vinum 22. ſi cert. pet. l. 3. §. in hac commod.*

2 Ita enim accipiunt, quod ſcriptum eſt *in d. §. in hac*, quia ibi etiam de iureiurando agitur.

3 *Vt in l. curabit 5. C. de action. empt.*

4 *Vt in l. ſi Calendis 11. D. de re iudic. l. vinum 22. D. de reb. cred.*

5 *l. mora 32. D. de vſur.*

6 *Arg. l. in re furtiua 8. §. 1 D. de condict.* quaſi alioqui futurum eſſet, vt moroſo debitori ſua fruſtratio prodeſſet, *contra l. hominem 37. D. mandat.*

7 *Ex l. pen. D. de condict. tritic.* quaſi hic ſit eius legis ſenſus.

8 Nam quadrimeſtre illud volunt eſſe immune à periculo præſtandæ maioris æſtimationis, *ex l. 3 in princ. D. de vſur.*

9 *l. vlt. C. de vſur. rei iudic.*

10 Contra quam Papinianus Antonini reſcriptum interpretetur *in d. l. vlt.*

11 *Vt in l. fundum Cornelianum 28. D. de nouat.*

12 *Ex l. cum quis 23. D. de oblig. & action.*

13 Sic enim noſtri paſſim iactare ſolent abutentes in hanc rem *l. 3. §. vlt. D. de liber. legat. l. Barbarius Philippus 3. D. de offic. prætor.* quorum tamen locorum longe alia ſententia & ratio eſt, vt alibi ſcripſimus.

DEFINITIO XVI.

Cum ſpecies perempta eſt, quæ debebatur, præſtanda eſt æſtimatio vel arbitrio boni viri, vel ex actoris iureiurando.

QVi ex cauſa commodati vel conducti alia ve qua ſimili reſtituere mihi debuit rem, quæ non recipit functionem in ſuo genere, [1] puta ſpeciem, vt equum, nauim, vel quid aliud eiuſmodi, poſt rem peremptam liberatur præſtando æſtimationem faciendam arbitratu boni viri, ſi commode id fieri poterit. [2] Sin minus, præſtito in litem iureiurando, [3] Aliam rem æque bonam reddere non cogitur, quia id fieri nullo modo poteſt, niſi partes conſentiant. [4] Quod ſi maioris aut minoris bonitatis facienda eſſet æſtimatio, eadem ſubeſſet difficultas, & ſemper ad arbitrium boni viri, aut ad iuſiurandum deueniri oporteret. [5] Sane ſi conuenerit, vt vel precium iuſtum vel alia res æquè bona viri boni arbitrio reddatur, prout creditor elegerit, valebit conuentio, & ex conuentione electio erit creditoris, [6] quæ alioqui iure communi eſſet debitoris. [7] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanne Verdon Mandoſſe contra N. Duport. 15. Cal. Iun. 1595.

1 Nam in rebus, quæ recipiunt functionem in ſuo genere, nullus huic dubitationi locus eſſe poſſet.

2 Puta, ſi res perierit non ſolum poſt moram, ſed etiam poſt litem conteſtatam, quo caſu cum litis conteſtatæ tempus præciſe ſpectandum ſit, ſi iudicium ſtrictum fuit, aut etiam moræ, ſi eo tempore res pluris fuit, vt ſcripſimus *in Definit. ſuper.* poteſt commode iniri æſtimatio præteriti temporis etiam poſt rem peremptam, vt & fit in actione legis Aquiliæ, *l. ait lex 21. D. ad leg. Aquil.*

3 Scilicet cum neque Iudex, neque alius quiſquam vir probus æſtimare ſine delatione iuriſiurandi poteſt rem, quæ non extat, quod euenit cum peremptæ res eſt poſt moram ante litem conteſtatam, *l. in actionibus, §. plane, cum l. ſeq. D. de in lit. iur.* De cuius ſententia vide quæ ſcripſi *lib. 16. Coniect. & Decad. 20. de error. pragmat.*

4 *l. 2. §. mutui datio, in fin D. hoc tit. l. precij 9. C. de reſcind. vendit. l. eum à quo 16. cum l ſeq. l. ſi operas 20. C. de ſolut.*

5 Secundum eam diſtinctionem, quam tradidimus *num. 2. & 3.*

6 *l. plerumque 10. §. vlt. D. de iur. dot.*

7 *dict. §. vltim. & l. iuſiurandum, & ad pecunias 34. §. datur autem, D. de iureiur. l. ei apud quem 5. §. 1. D. depoſ. l. ſi in emptione 34. §. vltim. D. de contr. empt. l. quod autem 7. § ſi maritus de donat. int. vir. & vxor. l. adigere 6. §. 1. D. de iur. patron. l. miles 6. §. 1. D. de re ind. l. Stichum aut Pamphilum 95. D. de ſolut. l. penul. C. de condict. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Æſtimatio Quanti plurimi quomodo ineunda ſit, & quando adiudicanda?

Source : BIU Cujas

IN æstimando quanti plurimi res fuit post moram [1] non spectamus valorem maximum, qui vnius diei aut paucorum fuerit, sed eum, qui magis communiter eo anno fuit maximus : [2] Non facile autem condemnatio illa fit Quanti plurimi, nisi à die interpellationis iudicialis, [3] si non euidens & inexcusabilis mora præcesserit. [4] Sed & fieri potest, vt non nisi à die litis contestatæ ratio eius habeatur, forte si ab eo duntaxat tempore petita sit per imperitiam aduocati. [5] Quanquam non desunt, qui apud Gallos aliter receptum esse referant, [6] vt etiam interueniente mora iudiciali commune duntaxat frumenti precium creditori præstetur. [7] *Ita Senatus* in causa N. Claudij Franciſci Pobel. D. de Presly Equitis Senatorij nobiliſſimi & meritiſſimi, & D. Henrici Bay Præsidis Rationalium 4. Non. Aug. 1593.

1 Postquam eo iure vtimur ex Interpretum errore, vt æstimatio Quanti plurimi à die moræ præstandæ sit, secundum ea, quæ scripsimus *Def. 15. sup. eod.*

2 *l. precia rerum 63. in princ. & §. vlt. D. ad leg. Falcid.*

3 Quod temperamentum tanto magis sequendum est, quanto alienior est à ratione iuris sententia illa, vt vnquam debeatur æstimatio Quanti plurimi extra casum actioniis legis Aquiliæ & condictionis furtiuæ, vt scripsi *Def. 7. n. 18 sup.* & latius *lib. 16. Coniect.* itémque *Decad. 20. de error. pragmat.*

4 Possunt enim multa interuenire, quæ faciant, vt dubitari meritò debeat, an mora contracta sit nec ne, *l. sciendum 21. cum tril. seqq. D. de vsur.* Vnde fit, vt plerisque iuris locis tempus litis contestatæ dicant Iureconsulti pro tempore moræ, non etiam ad excludendam moram præcedentem, si quam contestationem præcesserit, *vt in tot. tit. de vsur. & fructib. legat.* iunct. *l. si quis bonorum 23. l. cum res 47 de leg. 1. l. si quis seruo 84. l. Titia Seio 87. §. vsuras, de leg. 2.* Adde *l. sed etsi 25. § si ante, D. de petit. hered.*

5 Dici enim solet, fatuum esse Iudicem, qui & vltra & contra petita iudicat, *l. vlt. C. de fideic. libert.* sibique debet imputare, qui Aduocatum imperitum elegerit, *arg. l. cum mandatu 23. in fi. D. de min. l. diem proferre 27. §. stari autem, D. de recept. qui arbit.*

6 Iohan. Papon. *in syntagm. Arest.*

9 Quæ sententia mihi sanè placeret tanquam non solum humanior, sed etiam iuris rationi conuenientior, ex iis quæ diximus *num. 3.*

DEFINITIO XVIII.

INter fundi locatorem & conductorem conuenerat, vt si propter vim belli conductor frui prohiberetur, mercedis remissio fieret arbitrio boni viri. Cum bello impeditus ille esset, ne frui potuisset, petierat per Iudicem, vt remissio fieret pensionis, in eamque rem arbitri constituerentur. Locator contradixerat, quasi nec bellum, nec remittendæ pensionis ratio vlla satis iusta interuenisset. Deque ea re per multos annos lis agitata fuerat, neque tamen conductor partem vllam debitæ pensionis obtulerat aut obsignauerat, causatus non posse scire se, quid & quantum ex eo contractu deberet, priusquam arbitrio boni viri æstimata remissio fuisset. Tandem ex litis euentu apparuerat, iustam remissionis petendæ causam habuisse conductorem, ad dimidiam vsque conuentæ mercedis. Quærebatur, quoniam merces in frumento constituta esset, [1] quænam frumenti æstimatio à conductore deberetur, an quanti plurimi fuisset à tempore saltem litis contestatæ, an quanti tum cum dari debuerat, [3] an denique quanti nunc esset? [4] Dubitationem faciebat, quod iniquum videretur, conductorem & re conducta, & mercede simul eodem tempore fruitum esse. [5] Locatorem vero prætextu remissionis, quæ pro parte tantum fieri debuit, vtroque in totum caruisse. [6] Cur non enim licuit conductori eam saltem frumenti quantitatem offerre & obsignare, quam debere se putaret? [7] Nam quod dici solet, non valere obsignationem, quæ sit, priusquam sciatur, quid & quantum debeatur, [8] eo pertinet, vti ne prosit offerenti ad constituendum aduersarium in mora, quia nec prius potest ille esse in mora accipiendi. [9] Sed non facit ea res, quominus prodesse possit obsignatio ad impediendam debitoris moram, ne interea & rem & precium retinuisse videatur. [10] Sed tamen in proposita specie placuit nihil nisi frumentum deberi, aut eam frumenti æstimationem, quæ solutionis tempore communis [11] esset, vtrum debitor idemque conductor eligeret, [12] quia per locatorem steterat, ne statim sciri posset, quantum ex mercede remitti, & consequenter quantum solui oporteret, [13] quando ea res arbitrio boni viri, qui statim eligi potuerat & debuerat, vna hora explicari potuisset ; [14] præsertim cum per euidentem calumniam negatum esset, belli vim vllam interuenisse. [15] Itaque non poterat dubitari, quin locator fuisset in mora accipiendi ob hoc ipsum, quod per moram suam effecerat, ne sciretur, quid offerri deberet. [16] Nam & cum de frumento ex censu debito agitur, Statuto nostro [17] cautum est, sufficere, quod creditor fuerit in mora petendi, vt non nisi præsens æstimatio debeatur, si minor sit, quam antea fuerit, [18] licet non facile meo iudicio ius illud statutarium ad frumentum ex locationis alteriusve similis contractus causa debitum porrigi debeat. [19] Diuersum igitur in proposito fuisset, si neque locator in accipiendo, neque conductor in offerendo moram contraxisset. Illo enim casu communis saltem æstimatio solui nunc deberet eius quantitatis, quæ vno quoque anno debita fuisset. [20] Plane si poneres, eam rē fuisse debitam, ex qua fructus aliquis à debitore interea perceptus fuisset, tum demum vere diceretur, iniquum fore, si conductor & re & pecunia simul fruitus esset. [21] At in frumento id non euenit, quod ex earum rerum numero est, quarum non fructus, sed vsus tantum est, & quæ vsu consumuntur. [22] *Ita Senatus* inter Iacobum Domenge & N. Gaion Prid. Cal. Sept. 1595.

1 In eo namque differt merces locationis à precio venditionis, quod cum non possit precium constitui nisi in pecunia numerata, vt Paulus disputat *in l. 1. C. de contr. empt.* merces tamen potest consistere in iis omnibus, quæ constant pondere, numero & mensura, *l. si olei 21. C. de locat.*

2 Solet enim contestatio semper inducere malam fidem, *l. sed etsi 25. § si ante, D. de petit. hered.* difficileque est, vt ad sententiam perueniatur, quin mora contracta sit saltem per litis contestationem, vt & Papinianus fatetur *in leg 3. D. de vsur.*

3 *Argumen. l. vinum 22. D. hoc titul. l. vltim. D. de condict. triticar.*

4 Quia siue datum fuisset frumentum eo die, quo dari debuit, nunc locator illud haberet, siue datum non sit, saltem hodie dandum est, quod iam olim dari oportuit, ex Vlpiani ratione posita *in l. si sterilis 21. §. cum per venditorem, de action. empt.*

5 Vt in emptione dici solet, *l. ex empto 11. § qui autem, & l. bona fides 56. D. de act. emp.* Constant enim emptio & conductio iisdem fere iuris regulis, *l. 1. & 2. D. locat.* Facit *l. 5. §. sed si accepit in fin. D. de cond. cauſ. dat.*

6 Qui enim prætextu partis totum retinet, in dolo est, saltem in mora, *l. qui solidum 78. in princ. de legat. 2.* vbi Bart. notat, iustam causam in parte non tollere moram in alia. Facit *l. 8. D. si pars hered. pet.*

7 Aut saltem offerre satisdationem, quæ obsignationis adeoque numerationis loco esse solet, cum ignoratur, quid & quantum debeatur, *l. statuliber rationem 5. l. seruus 34. §. vlt. D. de statulib.*

8 Obsignationem enim præcedere debet oblatio, *leg. acceptam 19. Cod. de vsur.* quæ porro incertæ quantitatis fieri certa non potest.

9 Cum probabiliter ignoret, quantum sibi debeatur. Est enim hæc res ex earum genere, quæ, quales antea fuerint, non nisi ex postfacto sciri & constitui potest. De quibus tractatur *in l. vnum ex familia 67. in princ. & l. quires 98. §. rem autem, D. de solut.*

10 *Vt in l. vlt. D. de leg. commiss.* iunct. *l. 4. §. vlt. eod.*

11 Quia communis æstimatio vice rei fungitur, *d. l. precia 63. D. ad leg. Fulcid. l. in Falcidia 42. eod. l. 2. in princ. C. vt nemin. licet*

Source : BIU Cujas

hic in empt.specier.se excus.lib.10.tit.27.

12 Ex iuris regula,quæ vult, electionem esse debitoris,*l.plerumque* 10.§.*vlt.D.de iur.dot.* & aliis per nos citatis *Defin.16.num.7.supr.eod.*

13 Semper autem imputari potest ei,per quem stetit, *l.traiectitia* 23. D. *de oblig. & action. l.si soluturus* 39. *l.qui decem* 72. *in princip.* & §.1. D. *de solut.*

14 Qui enim moram facit in antecedenti,etiam in consequenti facere intelligitur. *l. si quis seruo* 84. *de legat.2.l.si cui legatum* 92. *in fin.de condit.& demonstr.*

15 Calumnia enim est,si quis neget,quod omnes verum esse sciunt,eaque manifesta,vt loquitur *l postquam* 43. *D. de petit. hered.* Ea vero nunquam impunita est relinquenda, *l.* § 1. *D si mul. ventr.nomin.* Tantum abest, vt ei prodesse debeat ad condemnationem tanto ampliorem consequendam,*arg.l.hominem* 37. *in fin.D.mandat.*

16 *Arg.d.l.si soluturus* 39. ibi, *vt illud maxime spectetur,an per testeterit, quo minus in contenti probaretur,D.de solut.* Multum enim hic distat à creditore, qui obiatam pecuniam accipere non tam recusauit,quam distulit,quasi alia die accepturus, de quo loquitur Scæuola *in l.creditor* 102.*eod.* vbi ait,non esse illius periculum, si interim pecunia illa tanquam æs osa iussu Principis subiata sit.

17 Quod incipit Census in vetteribus statutis.

18 Statutum enim factum est ad eorum auaritiam coercendam,qui propter anni abundantiam repudiant ad tempus, & negligunt censuum suorum exactionem, ea mente & fine, vt inopiæ occasione captata possint precia postulare,quomodo loquitur *l.nulli* 7 *C de erog.milit.annona lib.12.tit.38.*

19 Est enim iuris communis correctorium, vt ex iis apparet, quæ superioribus Definit. diximus,ideoque non facile vltra limites suos extendendum.*vulg.l sancimus* 27.*C. de testa.l.præcipimus* 32.*in fin C de appellat.*

20 Etiam ad formam statuti,quo iure passim vtimur.

21 *Arg.d.l.ex empto* 11.§ *qui autem,& l.bona fides* 50 *D. de act. empt.iunct.d.l.2.D locat.*

22 *l.si vini* 7. D. *de vsufr. ear.rer. quæ vsu consum.* Inde enim est,quod rerum huiusmodi non vsusfructus verus potest constitui, sed tantum quasi vsusfructus, & quidem auctoritate,quæ in eam rem necessaria fuit Senatusconsulti,de quo *in l.1.eod.tit.*

TIT. III.

DE PROHIB. SEQVESTR. pecun.

DEFINITIO I.

Donatario petenti lite pendente sequestrationem instrumentorum ad donationem pertinentium quomodo succurratur?

DONATARIVS vniuersorum bonorum,cum donationis tanquam per vim & dolum extortæ[1] controuersiam à donatore pateretur, postulabat vt lite pendente instrumenta omnia ad res donatas pertinentia in domo Procuratoris, quem donator ad lites constituerat, perquirerentur, tum describerentur, postremo sequestrarentur; in eamque rem supplicem libellum porrexerat, vt sine causæ cognitione & inaudito aduersario res expediretur. Plerique putabant,nihil inscio donatore constituendum,[2] quippe cuius maxime interesset, ne secreta patrimonij panderentur,[3] si forte donationem inutiliter factam esse quandoque ex litis euentu appareret.[4] Addebant, prohibitam regulariter sequestrationem,[5] nec nisi certis casibus permissam,[6] inter quos hic non censeretur. Denique odiosas esse huiusmodi perquisitiones, ac ne tum quidem, cum res furto subtracta quæritur, permittendas.[7] Contra respondebatur, exhibitionem petere posse omnes, quorum interesse constaret.[8] Quantum autem donatarij interesset, ex eo posse intelligi, quod & instrumento publico niteretur, cuius rationem haberi oportebat pendente causa restitutionis,[9] & amissis rerum donatarum instrumentis ereptum sibi donationis commodum frustra post victoriam questurus esset.[10] Porro nullam donatori iniuriam fieri, si ea instrumenta, quæ quisque sua & propria diceret, in eius,qui superaturus esset, commodum sequestrarentur:[11] neque rursus differendam necessariæ cautionis executionem in id vsque tempus, quo donator ad eã petitionem respondisset,ne si certior de ea fieret, tanto magis de celandis subtrahendisque instrumentis cogitaret.[12] Quid enim absurdius aut iniquius,quam vnde præsentaneum aduersus periculum fraudis remedium petatur, inde comminiscendæ fraudis faciendæque iniuriæ præberi occasionem?[13] *Senatus* ita rem temperandam existimauit, vt donatoris Procurator iuberetur, indicta etiam,ni id faceret, mulcta magna, instrumenta omnia, quæ penes se haberet, statim exhibere non aduersario,sed Senatori ad id Recuperatori dato, qui omnia quidem inspiceret, at ea duntaxat, quæ videret ad res donatas pertinere, apud ædituum sacrarij Senatorij seponeret,[14] vt eo facto donator vocaretur, nouæ scilicet petitioni responsurus, postea vero auditis partibus,postquam vtrique abundecautum esset,[15] quid tandem de iis instrumentis principali pendente lite fieri oporteret, causa cognita decerneretur.*Ita Senatus* pro N.petro de Poggio Italo,in relationibus libellorum 12.Cal.Iul.1588.

1 Est enim id contra naturam donationis, vt per vim dolumve extorqueatur,cum pendere debeat ex mera donantis liberalitate,*l.1.D de donat.* donarique id demum videatur, quod non solum nullo iure,vt est in iuris regula, sed etiam nullo facto cogẽte conceditur,*l.donari* 29.*eod.l.donari* 81.*de reg.iur.* Denique nihil omnino,quod per vim,aut metum, aut dolum factum sit,ratum habere prætor debet,*d.l.1.l si mulier* 21.§.1.*D. quod met. caus.l.1.& pass.D.de dolo.*

2 Cum dici soleat,nullum esse iudicium tam summarium, in quo non sit citanda pars,ad omnem actum, ex quo lædi potest,*l. nam ita* 9.*D.de adopt.l.etiam* 29.§. *vlt.de minor. l. de vnoquoque* 47.*D.de re iudicat.*

3 *l.2.C.de alim. pupill. præst.l.2. versic. quid enim tam durum. C.quand.& quib.quart.part.*

4 Aliquando enim illud etiam inspiciendum est, quod potest euenire,*l.qui bona* 13.§ *cum inter,D.de damn.infect.*

5 *l.vnic.D.de prohib.sequestr.pecun.* Sequestratio enim possessionis rei litigiosæ in alium translatio est, *l. si quis affirmauit* 9.§. *Labeo,*D *de dolo.*Sequestrare siquidem nihil aliud est,quam seorsim ponere. Vide *l.sequester* 110. *de verb.signif.* Vnde est,quod sequestratio per seruum facta non nocet domino, cuius quippe ius ita deterius fieret ratione possessionis contra iuris rationem,vt ait *l.pen.* D *deposit.* Facit *l.5.§.1.& 2.l.si in Asia* 12.§. *cum sequestre. eod.* Interdum etiam sequestratio fit custodiæ tantum causa,*l.interesse* 39 D. *de acquir.poss.*

6 Quos ad decem vsque enumerat Ferrar. *in form. sequestri seu saximenti.* Adde Rebuff. *tom.3 tract.de sequestr seu commiss. rei capta & saisita deputatis.* Papon. *lib.8 syntagm.arest.tit.*10.*de sequestre & restablissement.* Oldendorp.*c.50.de excepti.*

7 §.*conceptum,Inst de oblig.quæ ex delict.nascunt.*

8 *l.3.*§ *fetendum,& pass.* D.*ad exhib.l.quadam* 9.§.*vlt.cum l.seq.* §.*cum autem,de edend.*

9 Nam pendente lite de in integrum restitutione, atque adeo de falso standum est instrumento authentico &guarentigiato,vt diximus *sup.ad tit.In integr.rest.postul.*ne quid noui fiat. Facit *l.2.C.ad l.Cornel.de falsi.*

10 Prospicere autem bonus Iudex debet,ne fraudẽtur ij,quorum potest interesse,*l.pen.*§.*vlt.* vbi est text. elegans,D *ad l.Falc.*

11 Hoc enim remedio plerumque consulitur vtrique parti in casu,*l postquam* 5.§.1.*in fi.D.vt legat.nomin.caueat.l. ab executione* §.*C.quor.appell.non recip.l.1.*§ 1.*C. de adsert.toll.vlt.Cod.quib.ad libert.proclam. non licet, l.si fidemissor* 7. §. *vlt.* D. *qui satisd. cog.l.si cum dotem* 22.§ *sin autem in fauissimo* D *sol. mat.l. Imperatores* 21. §.1.D *de appell.Nouell.*88. *de depos.cap.2 l.vlt.C.de ordin.cognit.*

12 *d.l penult* §.*vlt.* D *ad leg. Falcid.* in illis verbis, *ne in potestate eius sit proferre quod velit,& per hoc in fraudem legatarij inducantur.* Facit *l.cum plures* 15.D. *de reb. auctor.Iudic. possid.l.1.& vlt.C.de edend.*

13 *d.l.pen.*§ *vlt.ad l.Falcid.l.meminerint* 6.*C.vnde vi.* Facit *l. 2.in fin.C.de indict.viduit.toll.*

Source : BIU Cujas

14 Idque esse videtur, quod scribit Scæuola *in dict. l. penult. §. vlt. ad l. Falcid. Ad Iudicis officium pertinere explorare caper quæ probetur, quantum sit in bonis.* Ita enim collocanda res est in tuto fauore donatarij, vt tamen donator inauditus ex eo non lædatur.

15 Quoties enim fraudis comminiscendæ periculum est, prius caueri & prospici debet, ne committi possit, non quidem festinatione iudicij, sed præueniendi periculi causa, cum periculum sit in mora, *l. si quis filio 6 §. quid si tamen, de inoff. rupt.* Facit *l. vl. C. in quib. caus. in integr. restit.* Vide Nicol. Boer. *quæst.* 174. Adde *l. 1. D. de damn. infect.*

DEFINITIO II.

De sequestratione per Iudicem facta si per eam possessor spolietur sua possessione.

ETsi sequestratio permittitur etiam non citata parte, quando euidens periculum est in mora,[1] propterea quod sequestratio, quæ fit per Iudicem custodiæ causa, & vt res in tuto sit, non adimit possessionem ei, qui possidet.[2] Si tamen constet de animo Iudicis volentis spoliare possessorem, puta si tale quid statuat, quod possessori eripiat commodum suæ possessionis, appellari potest ab ea sequestratione.[3] Pone instrumenta censualia, quæ in auorum tuorum vtilitatem & eorum nomine scripta confectaque fuerant, penes me reperiri, qui nunc sum in quasi possessione census illos annuos percipiendi. Si postulante te Iudex ea instrumenta sequestrari præcipiat, quod alioqui facile fieri possit, vt occultentur, nec interea prohibeat me solitos redditus exigere, iusta sequestratio est.[5] Sed si emphyteutis inhibeat, ne mihi soluant, neve possessionis suę & iuris mei professionem debitam emittant, spoliatio ea dicenda est potius, quam sequestratio. Proinde iustam habebo appellandi causam.[6] Nec ad rem pertinet, quod non probetur quis dominus instrumentorum ex eo solo, quod ipsa penes se habeat.[7] Sufficit enim ex eo præsumi possessionem, & ex possessione dominium,[8] aliis saltem indiciis concurrentibus,[9] præsertim si longissimi temporis possessio proponatur, & quæ iusti tituli causam habuerit, licet non constet de titulo.[10] Ne alioqui rerum dominia semper sint in incerto.[11] Nam neque præscriptio triginta annorum requirit titulum ad tuendum possessorem:[12] Sane si ex ipsa tituli institutione constet de vitio possessionis, & mala fide possessoris, aut eorum, à quibus causam habeat, non nocebit ea possessio actori in iudicio & quæstione proprietatis.[14] Sed nocebit interea in controuersia possessionis,[15] cum ante omnia is, qui spoliatus est, etiam prædo, sit restituendus.[16] Nec aliud erit, si codex instrumentorum censualium, qui penes me reperitur, familiæ tuæ insignia præ se ferat. Etsi enim iusta præsumptio est, eius esse signatum, cuius est signum, [17] non tamen est perpetua.[18] Nec quamuis probaretur, fuisse instrumenta maiorum tuorum, consequens esset hodie mea non esse, cum per tanti temporis decursum facile extuis fieri potuerint mea.[19] Neque obstat, quod in dubio iustior possessio ea præsumenda est, quæ est antiquior, vitiosa autem quæ recentior.[20] Id enim fallit, si recentior possessio sit tricenaria propter bonæ fidei præsumptionem, quę ex longissimo tempore etiam absque titulo inducitur, si non mala fides probetur.[21] *Ita Senatus* pro heredibus Nobilium fratrum De Chappot contra N. Antonium Gaspardum de Riddes D. de Bleys 7. Id. Decemb. 1592.

1 Dixi *Defin. præced. num. 11. & vlt.* Alex. *in l. si fideiussor 7. §. vlt. D. qui satisd. cog.* Panorm. *in cap dilectus, extr. de sequestr. poss. & fruct.*

2 Bart. *in l. interesse 39. nu. 4. D. de acquir. possess.*

3 Idem Bart. eodem loco supra citato.

4 Ne alioqui in potestate mea sit ea occultare, ibique fraudem facere, *l. pen. §. vlt. D. ad l. Falcid.*

5 Videtur enim iudex prouidisse duntaxat contra imminens periculum tuendi iuris tui gratia, si quod habes potius, quam animo iniuriæ mihi inferendæ, vt & in casibus earum legum, quas attulimus *Def. prox. nu. 11.*

6 Priuat enim me pendente lite commodo meæ possessionis, quod tamen non paruum esse solet, *§. commodum, Inst. de interd. l. vlt. D. de acquir. poss. l. pen. D. depos.*

7 Nimirum si vt in proposito casu sint alieno nomine confecta, *l. ad probationem dominij 21. C. de probat.*

8 *l. siue possideris 16.* vbi DD. *& l. 2. C. eod.*

9 *d. l. ad probationem*, ibi, *cum igitur nec cætera probationum indicia reprobentur, iunct. l. vlt. eod.*

10 Sufficit enim in huiusmodi præscriptione titulum allegare, nec necesse est vt probetur, Crauet. post Angel. Alex. Dec. quos citat *cons. 201. nu. 30.* Facit *l. cum de in rem verso 6.* vbi Bart. & cæteri *D. de vsur.*

11 *l. 1. D. de vsucap.* Nam nec facile capienda est præsumptio delicti, id est, quod possessor instrumentorum alieno nomine confectorum ea furto subtraxerit, vt loquitur *d. l. ad probationem.* præsertim si possessor sit vir probus & bonæ famæ. Solet enim bona fama tollere suspiciones contrarias, *l. 1. §. vltim.* vbi Barto. *C. de re militar.* Bald. *in l. fin. Cod. de probat.* Et præsumptio illa præfertur, per quem arguitur bonitas hominis, vt inquit Crauet. *cons. 8. num. 7. & cons. 75. num. 21. ex l. merito 51. D. pro socio.*

12 *l. sicut 3.* vbi DD. *C. de præsc. 30. vel 40 annor.*

13 Siquidem vitia possessionis transeunt in successores, *l. cum heres 11. D. de diuers. tempor. præscr. l. vitia 11. C. de acquir. poss.*

14 Quia possessio, quæ ab initio fuit vitiosa & malæ fidei, numquam potest prodesse, quod ad causam præscriptionis ratione dominij, præsertim iure Canonico, *ex cap. possessor, de regul. iur. in 6.* Crauet. *cons. 171. n. 3. & cons. 104. num. 14.*

15 Quoniam vitiosa possessio non eo minus possessio est, cum tota ex facto saltem magis quam ex iure æstimetur, *l. denique 19. D. ex quib. caus. maior l. 1. §. si vir vxori, D. de acq. poss.*

16 *l. colonus 12. l. cum fundum 18. D. de vi & vi armat. l. si quis ad se fundum 7. C. ad leg. Iul. de vi publ. cap. in literis, de restit. spoliat. cum similib.* De quo late Crauet. post alios *cons. 140. numer. 2. 3. & 4.*

17 *l. quod si neque 14. §. 1. D. de peric. & commod. rei vendit.*

18 Præsumptionem autem vincere potest non solum probatio, sed etiam alia præsumptio fortior, *l. fin. in princ. D. quod met. caus. l. nuptura 57. in fin. D. de iur. dot. l. si chirographum 24. cum l. seq. §. 1. D. de probat. l. Diuus 7. D. in integr. rest. l. pen. circ. princip. D. de rit. nupt.*

19 In his enim, quæ tempore mutantur, præsumptio non est de præterito in futurum, maxime si facile mutari possint. Bald. *cons. 52. incip. literis, col. 2. li. 5.* Secus est in cæteris. Crauet. post alios quos citat *cons. 130. num. 3.*

20 Tractant nostri *ad l. naturaliter 12. §. nihil commune, D. de acquir. poss.*

21 Quemadmodum & iunior possessio titulata præferretur antiquiori non titulatæ, vt pluribus probat Crauet. *consil. 218. numer. 21. & 22.* Nihil autem refert, an titulus sit præsumptus, an verus, cum in contrarium probatio nulla est, sed tantum præsumptio.

DEFINITIO III.

De beneficii vacantis sequestratione, sequestratique liberatione.

SEnatusconsultum, quo ducalis manus iniectio, quæ in ecclesiastica beneficia defunctis possessoribus fieri solet, solo Principis Procuratore audito sublata sit, (Pragmatici dicunt *arrest de main leuee*) etsi nec victori tribuit ius in beneficio,[1] nec tertii inauditi ius lædit,[2] hactenus tamen prodest, vt lite pendente, & quandiu de non iure eius, qui possessor factus est, non fuit cognitum, sequestrari beneficium non debeat, quantumuis inops, & restituendis fructibus, si condemnari eum postea continget, impar esse dicatur. Pertinet enim id ad Senatus auctoritatem, sicut & vt quisquis ab eo possessionis beneficij retinendæ ius nanciscitur, cauere non compellatur,[4] nec si aduersarius aut obtinendæ aut sequestrandæ possessionis gratia cauere velit.[5] Plane causa cognita nihil prohibet auferri ab eo possessionem, siue per diffinitiuam sententiam,[6] siue vindiciis pro aduersario dictis,[7] siue denique neutro ius suum probante beneficium sequestrari debere visum sit.[8] *Ita Senatus*

ex tem-

ex tempore contra Car. Emanuelem Pomeum pro Eman. Martino possessore prioratus de Belleuaux Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Quia non nisi ad momentaneam possessionem pertinet, præsertim cum Iudex locus de iure beneficij, quod est mere spirituale, cognoscere non possit. Guid. Pap. *quæst.* 1.

2 *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. tot. tit. res int. alios act.*

3 Quia nec solet Senatus noster possessionem beneficij quantumlibet momentaneam ei concedere, qui nullo iuris colore nitatur. In eamque causam Procurator generalis legitimus contradictor est, quandiu alius non apparet. Facit *l. seruo* 65. *§. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

4 Quod in iis, qui apud inferiores Iudices in momentaneo possessorij beneficialis iudicio obtinent, diuersum est, in honorem scilicet ordinis amplissimi, qui huiusmodi priuilegium meruisse visus est, exemplo sententiarum à præfectis prætorio latarum, *Anth. quæ supplicatio*, bi, *executio causa sine fideiussione procedat, C. de precib. Imp. offer.*

5 Nunquam enim debet quis vincere ob id solum, quod satisdare paratus sit, si aliam vinculi causam nullam habeat, *l. testamento* 17. *§. non omnimodo, D. de test. tutel. l. quia satisdatio* 6. *D. de suppl. legat. tutor.*

6 Quia sententia diffinitiua tollit omnes interlocutorias præcedentes contrarias, quæ & conditionem illam, siue expressam, siue tacitam semper habere intelliguntur, si non post ea in contrarium quicquam pronunciabitur, *l. quod iussit* 64. *D. de re iudic.*

7 Solent enim ante diffinitiuam sententiam, præsertim in beneficialibus, vindiciæ dici pendente lite pro eo, qui magis apparenti magisque colorato titulo nititur, si quid sit quod impediat, ne tam cito plenissima possessorij causa definiatur, quod & in profanis causis obtinet, vt certus possessor constituatur, quoties nullus adhuc est, *l. 2. §. & cum placuisset, de orig. iur. l. lite ordinata* 14. *C. de lib. caus.*

8 Sequestratio enim hoc casu loco vindiciarum est, adeo vt non nisi per diffinitiuam super pleno possessorio sententiam reuocari possit. Est autem tum demum necessaria, cum aperte constat de non iure vtriusque litigatoris. Alioqui cauere bonus Iudex debet, quantum potest, ne beneficium sequestretur, quia publice interest, vt certus sit possessor beneficij, quo melius diuino cultui satisfiat, eorumque omnium, quæ ad beneficium pertinent, conseruationi. Nam si cæterarum rerum omnium sequestratio odiosa est, multo magis beneficiorum. Quid tamen si factus beneficij possessor sine cautionis onere, quamuis impar esset fructibus reddendis postea & lite adhuc pendente fructus dilapidet? Non solet quidem ea res inducere necessitatem satisdandi semel remissam, *l. vlt. in princ. D. vt legat. nom. caueat.* sed tamen videtur ille textus pertinere ad satisdationem remissam à testatore, non ad eam, quæ à Senatu aliove Iudice. Nunquam enim id Iudex agit, præsertim vero Senatus, vt vel delinquendi occasionem præbeat, vel faueat delinquenti, *arg. l.* 1. *C. de his qui ven. at. at. impetr. l. meminerint* 9. *C. vnd. vi.* Facit *l. Impp.* 21. *§. vlt. D. de appellat.* Itaque dubitandum non est, quin ex noua causa possit iniungi satisdandi necessitas, quæ fuerit siue tacite, siue expresse remissa. Qui enim potest totam sententiam interlocutoriam reuocare, quidni cautionis onus ex iusta causa superueniente poterit iniungere? In omni siquidem sententia, siue interlocutoria illa sit siue definitiua, semper subintelligitur clausula. Rebus sic stantibus, *l. si mater* 11. *§. eandem causam, D. de excep. res iudi. l. si cui* 25. *§.* 1. *D. de liber. caus.*

DEFINITIO IV.

De sequestratione instrumentorum pupillarium in domo vitrici post mortem matris, quæ tutrix fuerit, facienda.

CVm mulier, quę filij impuberis tutelam gesserat, ad secunda vota conuocasset, non redditis instrumentis pupillaribus, quæ constabat in eius potestatem peruenisse, postea vero in vitrici domo decessisset, visum est iustum desiderium filij petentis, vt quæcunque instrumenta in iis vitrici ædibus reperirentur, obsignatis arcis in tuto collocarentur, deinde seponerentur, & redderentur, quæ ad tutelæ causam pertinerent: [1] Sed hoc tamen addito temperamento, vt soli Senatori, qui in eam rem recuperator dabatur, potestas esset, instrumenta illa omnia inspiciendi & legendi, ne conqueri vitricus posset, quod patrimonij sui secreta panderentur. [2] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Antonio Iay contra Franciscum Truffon 7. Id. April. 1595.

1 Duplex enim hoc casu præsumptio & vtraque fortissima vrgebat contra matrem. Vna, quod ad secunda vota conuolasset, in quo etsi nihil fecerat illicite & contra leges, fecerat tamen proculdubio iniuriam liberis prioris matrimonij, præbuerátque argumentum non leue perexigui sui in eos amoris, *l. hac edictali* 6. *§. vltim.* ibi, *liberorum suorum adfectione seruata, & pass. C. de secund. nupt.* Altera, quod ante contractas secundas nuptias instrumenta pupillaria non reddidisset, quæ omnimodo reddere debuerat, adeoque rel qua integra soluere, vt satisfaceret præscripto, *l. omnem* 6. *C. eod. ad SC. Tertull.* vbi Balb. & cæteri.

2 Secundum ea, quæ scripsi non dissimiliter *Defin.* 1. præsertim *num.* 3. 14 & 15. *sup. eod.*

DEFINITIO V.

De modo tollendæ sequestrationis factæ postulante tertio, & quid si per conclusionem facta esse dicatur.

SEquestratio licet nullo iure facta tolli non potest inaudito eo, qui impetrauit, vt fieret, [1] nec si agatur de executione iudicati. [2] Nec rursus si victor petat tolli eam per modum, vt aiunt, prouisionis, in eamque rem offerat satisdationem, [3] Nihil enim vnquam faciendum est inscio collitigatore, cuius nimirum interest, vt & vocetur, & audiatur: [4] licet alioqui videatur nihil interesse illius, qui petiit sequestrationem, dum ei cautum sit per satisdationem. [5] Sane si inter condemnatum & eum, qui sequestrationem petiit, collusio intercesserit, nulla sequestrationis ratio habebitur; [6] eo saltem casu, quo per victorem satisdatio præstetur. Multum tamen proderit ad collusionis suspicionem profligandam, si debitor condemnatus pecuniam obsignauerit, & consenserit, vt ei numeraretur, qui sententiam à Iudice meruisset. [7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 10. Calend. Septemb. 1595.

1 Habet enim pro se saltem Iudicis auctoritatem, cuius non potest ratio aliqua non haberi, quantumuis perperam adhibita sit, *l. seruo* 65 *§. cum prætor, D. ad SC. Treb. cum similib.*

2 Quæ tamen fauorabilis esse solet, præsertim vt in ea summarie procedatur, *l. à Diuo Pio* 15. *§. si rerum, vers. sed sciendum est, & §. si post addictum, vers. cæterum, D. de re iudic.* Verum nullum iudicium est tam summarium, in quo non sit pars citanda, quia nec potest consistere sine reo, *c. forus, de verb. sign.*

3 Quanquam satisdatio maximum & præcipuum remedium esse solet ad impediendam sequestrationem, cum non aliam ob causam fiat sequestratio, quam vt res sit in toto, quod eque fit per idoneam satisdationem, *l. 5. §. 1. Dige. vt legat. nom. caueat.*

4 *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. tot. tit. C. res int. alios act.*

5 Sed tamen cautionis forma à Iudice præscripta aut admissa non tam facile & inaudito aduersario est mutanda. Obserua tamen, Iudicem illo etiam casu, quo ex causa permittit sequestrationem, debere semper exceptionem subiicere, nisi aduersarius satisdare paratus sit, vt tanto minus iustam appellandi causam ille habeat, siue auditus sit, siue non.

6 Quæ enim simulata & per collusionem facta sunt, pro infectis haberi debent, *l. si ex precio* 6. *C. si cert. pet. l. si perlusorio* 14. *§.* 1. *D. de appel. l. cum ea* 21. *C. de transact.*

7 Collusio enim sicut probatur per coniecturas & præsumptiones, ita & contrariis præsumptionibus & coniecturis purgatur. Ex iis quæ scripsi *Def.* 2. *nu.* 18. *sup. eod.*

DEFINITIO VI.

Sequestratio etiam contra inauditum aliquando permittenda est ex æquitate.

ETsi non solet Senatus incipere à sequestratione, [1] vt nec ab alia executione, [2] sed ante omnia iubere, vt aduersarius in ius euocetur, etiam si agatur ex instrumento authentico, adeoque guarentigiato, [3] interdum tamen euenit, vt euidentissima æquitate id suadente aliud obseruari oporteat, ne alioqui summum ius summa sit iniuria. [4] Finge, peti sequestrationem ab eo, qui in egregiam quantitatem fide-

Source : BIU Cujas

iusserit liberaliter pro pensione beneficij debita per resignatarium alia bona nulla possidentem, & in solutione pensionis cessantem, fortassis etiam moribúdum, aut iam mortuum nullis heredibus relictis. Quidni consulamus fideiussori alioqui periclitaturo? [5]Aut quænam iniuria fiat debitori, si petente fideiussore fructus sequestrentur, [6] oblata per fideiussorem satisdatione de præstando omni eo, quod interesset debitoris, si perperam & sine causa facta probetur sequestratio? [7]Sane vt eo minor fiat iniuria debitori, æquum est deferre illi conditionem, vt satisdando, si malit, possit impedire sequestrationem. [8] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin, contra Illustrem D. Abbatem d'Entremons, 7. Decemb. 1595.

1 Quæ semper odiosa est & regulariter prohibita, *hoc tot. tit. C. de prohib. sequestr. pecun.*

2 *l. 1. C. de exec. rei iudic.*

3 Quo tamen casu inferiores Iudices patiuntur incipi ab executione, concessis literis, quas vocant *de maingarnie*, quod & permittere Senatus solet, quoties fit executio ex diplomate, quod De debitis appellant.

4 Nam in iis, quæ sunt ex bono & æquo, plerumque sub auctoritate iuris scientiæ pernicioſe erratur, *l. si seruum 95. § sequitur, D. de verb. oblig.*

5 Nec enim debet amici officium, quod impleuit, ei esse damnosum, *l. si seruus 61. § quod vero, D. de furt. l. ne ex liberalitate 52. D. de re iudic.*

6 *arg. l. Imperatores 21. § vlt. D. de appellat.*

7 Satisdatio enim plenissimam tribuit indemnitatem & securitatem, *l. 1. D. qui satisd. cog. l. si quis libertatem 7. D. de hered. petit. l. 1. & tot. tit. qui satisd. cog.*

8 Cum petenti sequestrationem æque cautum futurum sit remedio satisdationis, *d. l. qui satisd. cogant.*

[DEFINITIO VII.

De sequestratione facta pecuniæ debitæ quidem creditori, sed quæ nec erat debitoris nec obligata debitori.

Titius vendiderat Sempronio fundum precio quingentorum cum esset dignus octingentis, sed recepta sibi suisque redimendi facultate. Subinde hyperocham eiusdem fundi vendiderat Mæuio, cum iure redimendi precio trecentorum. Obtulerat Mæuius quingenta Sempronio, & cùm recusasset accipere obsignauerat. Caius creditor Titij cum id præsensisset, bonaque Titij vniuersa obligata haberet, impetrauerat à iudice, vt quingenta illa sequestrarentur penes depositarium, trecenta verò reliqua nondum soluta quæ totum precium octingentorum faciebant, in manibus Mæuij debitoris non reluctante Titio quem debere constabat. Mæuius non solum sequestrationi consenserat, sed præterea dixerat paratum se eam precij pecuniam Caio soluere, Et quidem trecenta pure, Quingenta verò ita demum si eius fundi quem Sempronius retrouendere noluerat possessor pacificus efficeretur. Interim egerat Mæuius contra Sempronium, vt receptis quingentis aureis fundum retrouenderet, tandémque obtinuerat, & ex authoritate Senatusconsulti soluerat, & ita possessor factus fuerat, nulla in toto litis tractu facta sequestrationis, quam Caius fieri curauerat, mentione, circa idem ferè tempus cùm Caius aduersus Titium egisset pro mille aureis obtinuerat, vt condemnaretur Titius ad eam quantitatem præstandam, detracta tamen priùs ea summa quæ vrgente ipso fuerat sequestrata, & cuius ob eam causam exportandæ facultatem ei Senatus dederat. Exindeque cum iudicati executio plenior vrgeretur eam summam pro soluta Senatus habuerat, nec nisi pro reliqua quantitate siue sortis, siue vsurarum nomine fieri executionem promiserat. Inaudito tamen Mæuio qui iam soluerat pecuniam, quæ adhuc penes depositarium ex sequestratione residere credebatur. Conuentus deinde depositarius, & in carceres detrusus cùm pecuniam non haberet, quam reddiderat iam Mæuio, vt eam posset Mæuius soluere Sempronio, restitutionem recusabat, Mæuiumque interpellabat, vt ab ea molestia illum liberaret. Mæuius & ipse melioris consilij non minus quam pecuniæ inops sic cum Caio transegerat, vt eum acciperet Caius in debitorem cederetque *illi iuribus* omnibus quæ habebat contra Titium. Quo facto consenserat Caius, vt depositarius carceribus eximeretur. Postea cum ex ea promissione vrgeretur Mæuius à Caio ad solutionem, impetrabat beneficium restitutionis in integrum, quasi sine causa se obligasset, quod nullo iure sequestratio constitisset. Quandoquidem sequestrata illa, & obsignata summa quingentorum neque fuerat vnquam in bonis Titij [1], neque Titio obligata [2] vt in eam aliqua illis actio hypothecaria competere posset. Nec ad rem pertinebat, quod & sequestrationi ipse consenserat, [3] & vt pecunia illa creditori Caio solueretur. Nam neque per imperitiam mutare iuris rationem potuerat, [4] neque rursum adeo absolute consenserat vt pecuniam illam Caius acciperet, sed sub ea, vt diximus conditione, si fundi quem emerat, possessor pacificus efficeretur: Quod etsi postmodum secutum fuerat, nouam tamen causam ea res habuerat, Nempe quod eam pecuniam ipse Sempronio soluisset. [5] Quam si Caio iterum soluere cogeretur, bis idem solueret, quod aperte iniquum esset. [6] Ac quamuis non dissimili æquitatis ratione Caius se tueretur, quod si debitorem Mæuium amitteret debiti sui iacturam faceret, cum Senatus ipse Titium pro liberato habuisset, in promptu tamen contradictio erat, factum id dolo malo, vel saltem culpa Caij, qui in tota ea lite quam contra Titium exercuerat nihil de Mæuij interceſſione dixerat, quam si Senatus sciuisset, neque inaudito Mæuio quicquam pronunciasset, [8] neque audito eo habuisset Titium pro liberato, cum nec ipse, nec pro ipso quisquam alius Caio soluisset. [9] Contra obiiciebat Caius imputare sibi Mæuium debere, quod condemnari se Sempronio passus fuisset, non citato Caio, [10] qui si vocatus in partem litis fuisset, vtique cumulando hypothecariam fundum ipsum iure anterioris creditoris obtinuisset, nisi pecuniam obsignatam ei potius solui placuisset. [11] Nec enim dubitare poterat quin Caij interesset quo postulante sequestratum fuisse precium non ignorabat: [12] neque tamen de ea sequestratione quicquam apud Senatum exposuerat. Dicebam vtraque ex parte magnam hîc subesse æquitatem, quod neque Caium, neque Mæuium in damno morari æquum esset, totamque rem damno potius Titij cedere oportebat, quem vtrique indemnitatem debere constabat, qui tamen Senatusconsulto per obreptionem reddito fuerat liberatus. Nam de Sempronio qui nihil nisi debitam sibi pecuniam ex causa retrouenditionis in Senatusconsulti executione acceperat, neuter iustam querelæ occasionem habebat, [13] cum præterea nihil nisi coactus & condemnatus fecisset. [14] Itaque cum iniquitas tota ex eo profecta esset, quod inaudito Mæuio Titium Senatus liberauerat, Placuit non aliter cotrigi hunc errorem posse quam si curante id Mæuio Titius huic nouæ liti adesse iuberetur, vt per Mæuij personam Caius consequi posset, [15] citra remedium ciuilis supplicationis, vt ad eam quantitatem Titius condemnaretur si non erga Caium saltem erga Mæuium cui plenissimam indemnitatem præstare debebat, quique recusare non poterat quominus hypothecariam exercent,

Source : BIU Cujas

ercenti Caio fundum anteriore tempore obligatũ reſtituere cogeretur.[16] Nam & commodius futurum erat Titio vt ſolueret Caio, ne alioquin grauiorem cõdemnationem ex indemnitatis præſtatione pateretur.[17] Sane pro trecentis quę adhuc debebat Mæuius, nec ſoluerat, non dubitabatur quin valeret ſequeſtratio, eſſetque ille omnimodo tanquam Titij debitor Caio condemnandus.[18] *Ita Senatus* in cauſa D. Præſidis de Murat, & Petri de Roland, 15. Iunij 1613.

1 Quomodo eſſe oportet eam in rem quam agitur hypothecaria *l.15.§. quod dicitur D.de pignor.*

2 Quod ſufficeret, vt poſſet capi pignori nomen debitoris, *l. 5.C. quæ res pignor. l. ſi conuenerit 18. D. de pign. act.*

3 Dici enim ſolet non fieri iniuriam volenti, *l. in diem 9.§.1. de aqua & aquæ plum. arc.*

4 *l. fideiuſſor 32. de neg. geſt.*

5 *l. ſi ſeruus 21.§ pen. de euict. l. cui res 29. D. de act. empt.*

6 Et quidem in Titij commodum, qui ſic bis idem conſequeretur contra *l. 51. in fin. D. de re iudic. l. 57. de reg. iur.*

7 *l. Iulianus 60. D. de cond. indeb.*

8 *l. de vnoquoque 47. De re iudic.*

9 Nec alius legitimus modus conſequendæ liberationis contigiſſet. *l pen. de ſolut.*

10 *vt in l. Herennius 63 in princ. de euict.*

11 *l. 1. & paſſ. C. qui pot. in pign hab.*

12 Nam ſi ſequeſtratio non poteſt fieri partibus inauditis, multo minus poteſt facta tolli inaudito ſequeſtrante, *l. 1. cum ibi not. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæſt. 210.*

13 *l. cum ea 68.§. 1. de euict. l. repetitio 44 D. de condict. indeb.*

14 Niſi fortè quis velit ei imputare cur iudicato non paruerit, quod facere habuit neceſſe, *l 167.§ 1. de reg. iur.*

15 Nec enim nouum eſt vt quis per alterius perſonam conſequatur id quod ex ſua non poſſet, *l. 3. D. quæ res pignor. oblig. poſſ. l ſi in quo 29. De liber. legat.*

16 *l. ſi fundus 16 §. in vindicatione D. de pignor. & tot. tit. Qui potior. in pignor. hab. D & C.*

17 Quia in actionem indemnitatis venit ſemper quanti actoris intereſt, *l. ſi commiſſa 13. rat. rem hab.*

18 Tanquam debitor debitoris, cuius nomen Caio fuerat obligatum, *ex l. nomen 4. C. quæ res pignor. l. ſi conuenerit 18. D. de pignor. act.*]

TIT. IV.

DE CONDICT INDEB.

DEFINITIO I.

De datione in ſolutum facta pro maiori quantitate, quam quæ debeatur.

DAtio quidem in ſolutum, ſi facta ſit vel pro nummo vno ſupra quam debeatur, in totum vitiatur.[1] Sed tamen retentioni locus eſt, quouſque totum ſit exſolutum; quod debetur. Ideoque indebiti condictio interim impeditur.[2] *Ita Senatus* in cauſa D. De Charmoiſy & de Coendier, contra D. de Seruette ex tempore 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 *l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum.* vbi Bart. & cæteri, *D. hoc tit.* Sed tamen intellige, cum pro pecunia datus eſt fundus, aut quæ alia ſpecies in ſolutum, quo caſu non poteſt fieri confuſio partis cum pecunia; ne inuitus compellatur ad communionem is, cui ſolutum fuit, vt eo loco Vlp. ſcribit. Aliud eſt, ſi quis pecuniam debens oleum dederit precij maioris, quaſi plus debens, vel cum oleum deberet, maiorem olei modum dederit, quaſi maiorem debens. Tunc enim ſuperfluum duntaxat olei repetendum eſt, non totum, quia & quatenus ſolutum fuit, perempta eſt obligatio, vt ſequitur apud Vlp. *in §. idem Marcellus.* Sed & ſi cum fundi pars mihi deberetur, quaſi totus deberetur æſtimatione facta, ſolutio pecuniæ ſolidi precij facta ſit, placet repeti poſſe non totum precium, ſed partem duntaxat indebitam, vt idem Vlp. tractat *in §. ſeq. quia nullum hic communionis periculum ſubeſt.*

2 *d. §. ſi centum.* Intellige tamen ſecundum ſupra dictam diſtinctionem. Nam quibus caſibus ſolutio parit liberationem, impeditur conditio, & è contrario, quoties non ſequitur ex ſolutione liberatio, naſcitur condictio, *d. l. ſi non ſortem §. ſi dec. l. cum quis 38. § de peculio, & §. qui hominem, D. de ſolut.* Excepto caſu ſingulari, quem ex Neratio Caius refert *in l. Neratius 63. D. hoc tit.* Facit *l. eleganter 23. §. penult. in fin. eod.*

TIT. V.

DE CONDICT. OB CAVS. dator.

DEFINITIO I.

Qui tanquam acceptarus à debitoris debitore ſolutionem liberat debitorem, an & quando poſſit condicere liberationem?

SI quaſi acceptarus ex mandato centum à Titio, quæ tibi ille debebat; cum tu mihi totidem deberes, apocham ſcripſero,[1] qua profeſſus ſim ſoluta mihi per te centum, quæ debebas; nulla Titij mentione facta,[2] nec Titius poſtea mihi ſoluerit, ſiue quod ſe tibi quicquam debere neget, ſiue quod non habeat pecuniam in numerato,[3] poſſum condicere liberationem,[4] adeoque litem iam ante cœptam perſequi debiti exigendi gratia; ac ſi apocha nulla conſcripta eſſet, vtpote facta eam ob cauſam, quę poſtea non ſit ſecuta.[5] Titium tamen audiri potius oportebit, vt hoc ipſum ſciatur, an mihi ſoluerit,[6] præſertim vero ſi tuas ad eum literas, quibus mandatum ſoluendi continebatur, exhibere nequeam, puta quas fortaſſe ſine dolo malo meo amiſſas eſſe dicam. Non idem erit, ſi Titij nomen periculo meo in ſolutum mihi dederis.[7] Imputandum enim mihi erit, cur id nomen vltro ſim ſecutus.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanna Rippet vidua N. de Courtoiſon, 6. Cal. April. 1593.

1 Apocham dicunt Iureconſulti pro pecuniæ ſolutæ profeſſione, *l. vlt. §. Titius. D. de condict. indeb. l. qui tabulas 27.§. apocha, de furt. l plures apochis 19. C. de fid inſtr. Tit. de apoch. public. lib. 10. C. tit. 22. iunct. l. pecunia ſoluta 14. C. de ſolut.* Vulgo *quittantiam* vocant. Et in hoc pleriſque locis errant Pragmatici, qui *apocham* pro chirographo dicunt.

2 Fidem ſcilicet tuam ſecutus, vt plerumque fit, præſertim inter mercatores, inter quos idcirco tanto exuberantior bona fides exigi ſolet.

3 Quid enim mea intereſt, cum vtroque caſu patiar moram?

4 Vt perinde tenearis priſtina actione, ac ſi non eſſes liberatus. Quanquam apocha non tam inducit, quam probat liberationem, *l. ſolutam 40. in fin. D. de ſolut.*

5 *arg. l. ſi quis accepto 4. D. hoc tit.* Diuerſum eſt in ſpecie *l. maiores 25. C. de tranſact.* vbi liberatio ei facta, cui me ſucceſſurum ſperabam, non ex eo ſolo reuocari poteſt, quod alius illi ſucceſſerit, quia fuit ſpes illa rei incertæ, & in alterius liberum arbitrium collatæ, nec turſum valde probabilis propter implicitum votum mortis alienæ, *l. vlt. C. de pact.* quia nec valeret pollicitatio propriæ hereditatis, *l. cum donationis 34. D. de tranſact.*

6 Vt fateatur, ſe mihi non ſoluiſſe, tanto expeditior futura ſit tibi contra eum actio.

7 Æquum enim eſt in eum ſtatum reponi omnia, vt ex facto meo conditio tua deterior facta dici non poſſit. Nec leuis ſuſpicio eſt, exactam à me ſolutionem ex vi tuarum literarum, ſi eas nunc exhibere nequeam, quia ſolent illæ debitoribus ſoluentibus reddi, vt probare poſſint, ſoluiſſe ſe ex mandato creditoris, ſi quando poſtea vel ab eo, vel ab eius heredibus controuerſiam patiantur; alioqui ratihabitio eſſet neceſſaria ad inducendam liberationem, *l. ſi Procurator 6. § Celſus, D. de condict. indeb.*

8 Nam ſi ſola nominis delegatio pro ſolutione eſt, vt ait *l. quamuis 8 §. interdum. D. ad SC. Velleian.* quanto magis datio ipſa in ſolutum, *d. § ſi centum, l. manifeſti 17. C. de ſolut.* Facit *l. §. mandatu 45 § pen. D. mandat.*

9 Quia bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum, *l. inter cauſas 28. § abeſſe eod. tit. mandat. l. qui*

Source : BIU Cujas

debitorem 18. *D. de fideiuſſ. l.* 1. *§. illud ſciendum, D. de ſeparat.* Sed hoc intellige quod ad facultates. Præſtare enim vt verus debitor ſit is, qui delegatur, ſemper debet creditor, etiam qui delegat, quantumuis periculo creditoris, niſi aliud expreſſim conueneric, *l.* 4. *D. de hered. vel act. vend. l. ſi plus* 74. *§. vltim. D. de euict.* Facit *l. apud Celſum* 4. *§. quod ſi is. D. de dolo mal. except.*

DEFINITIO II.

De repetitione dotis per mulierem errantem datæ in cauſam illiciti matrimonij.

MAtrimonium contra leges factum, puta cum ea, quæ alium virum habuit, viuum quidem, ſed abſentem, per errorem facti potius, quam per dolum & malitiam contractum præſumitur, ſi palam & publice celebratum fuit. [1] Ideoque non incurrunt contrahentes pœnam illam nouæ conſtitutionis, quæ à Valentiniano, Theodoſio & Arcadio in odium prohibitarum nuptiarum lata eſt. [2] Sed tamen non eo fauorabilior fit maritus, vt dotem retinere poſſit, quæ non potuit dos eſſe ſine matrimonio. [3] Erit igitur locus condictioni pecuniæ quaſi datæ ob cauſam, quæ non fuerit ſecuta. [4] In qua actione fructus quidem venirét, ſi fundus in dotem datus eſſet, quia ſunt naturales acceſſiones, [5] ſed vſurę non æque, ne quidem à die litis conteſtatæ, [6] quia condictiones omnes ſunt ſtricti iuris. [7] Quamuis ſi dos fuiſſet, deberentur à die finiti anni, poſt quem pecunia ipſa peti potuiſſet. [8] In eo ſane melior erit condictio huius pecuniæ, quam ſi eſſet dotalis, quod ſtatim exigi poteſt, nec annus expectatur, [9] tametſi æque ac ſi dotalis eſſet habeat priuilegiũ tacitæ hypothecæ, ſi probabilis fuit ignorantia mulieris pecuniam dantis in dotem, [10] puta quod prior maritus publica municipalium voce & fama defunctus [11] crederetur, ſiue per lõgum tempus abfuiſſet, ſiue non, [12] alioqui ſi nullam habeat improbi facti excuſationem, non poteſt videri mulier digna priuilegio, quæ pœnam meretur. [13] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 2. infr. tit. ſequent.

1 *l. vlt. D. de rit. nupt.* Error enim potius, quam dolus præſumitur in eo, qui palam male facit; ſecus in eo, qui clam, *l. non exiſtimo* 54. *D. de adm. tutor. l. pupillus* 5. *§. ſane, D. de auct. tut. l.* 3. *§. ſi quis palam, D. de iur. fiſc. l. cum ipſe* 5. *C. de contr. empt.*

2 *In l. qui contra* 4. *C. de inceſt. & inut. nupt.* quæ excipit diſerte illos, qui per errorem contra fecerint, dum ne fuerit ille affectatus aut ſimulatus.

3 Id enim eſt, quod dici ſolet, nuptias prohibitas dotem non habere, *l. vlt. D. de condict. ſin. cauſ. §. ſi aduerſus, Inſt. de nupt. l.* 3. *D. de iur. dot. l.* 52. *l. à diuo Pio* 58 *de rit. nupt.*

4 *d. l. vlt. in princ. & §.* 1. *de condict. ſin. cauſ.* nihil enim refert, an ab initio ſine cauſa quid datum ſit, an cauſa, propter quam datum fuit, ſecuta non ſit, *l. pen. eod.*

5 *l. qui ſe debere* 7. *§. vltim. D. hoc tit. l. indebiti* 15. *D. de condict. indeb. l. videamus* 38. *in princ. & §.* 1. *D. de vſur.*

6 Nam à die litis conteſtatæ fructus tantum debentur, & quidem ex æquitate duntaxat, *d. l.* 38. *§. ſi actionem*, iunct. *l.* 2 *eod.* non etiam vſuræ, longeque alia eſt ſententia. *l. liſe conteſtata* 35. *eod.* vt docui *Dec. ad.* 1. *de error. pragmat. err.* 1. *ad fin.*

7 In quo actionum genere non magis veniunt vſuræ ex die litis conteſtatæ, quam ex die interpellationis extraiudicialis, vt docui plurib. *lib.* 15. *Coniect. c.* 1. *&* 3.

8 *l. vnic. §. exactio autem, C. de rei vxor. act. verſ. ſin autem ſuperſederit.*

9 Quoniam re vera dos nulla eſt, *d. l. fin. in princ. & §.* 1. *D. de condict. ſin. cauſ.*

10 *l. eum qui duas* 18. *C. ad l. Iul. de adult.* in illis verb. *omni exactionis inſtantia, l. ſi ſponſa* 74. *ff. de iur. dot. l. quæſitum* 17. *§. vlt. ff. de reb. auctor. Iudic. poſſid. alias l.* 2. *§. vlt. de priuil. credi.* Etſi enim ij loci non pertinent niſi ad priuilegium, quod olim dos habebat inter actiones perſonales, quia non habuit priuilegium hypothecæ tacitæ ante Iuſtiniani conſtitutiones, *in l. vnic. §. & vt plenius, C. de rei vxor. act. & l. aſſiduus* 12. *C. qui potior. in pig. hab.* nulla tamen inter huiuſmodi priuilegia diuerſitatis ratio hac parte reddi poteſt.

11 Fama enim & vox publica licet non plene probet, tamen prodeſt ad purgationem & excuſationem, *d. l.* 4 *C. de inceſt. & inutil. nupt. l.* 3. *in princip. D. ad S. C. Maced. l.* 3. *D. de offic. præt. l. quid ſit fugitiuus* 17. *§. apud Labeonem, de ædilit. edict. l. fugitiuus* 19. *D. de ſolut. l. cum quidam* 30. *§. quod dicitur, D. de acquir. hered. l. cum mater* 28. *D. de inoff. teſtam. l. vlt. D. de hered. inſt.* Vide Felin. & DD. *in c. veniens* 1. *extr. de teſtib.* & noſtros *ad l.* 2. *§. ſi dubitetur, D. teſtam. quemadm. aper.*

12 Etſi quò longior eſt abſentia, eo probabilior videri debet rumor, qui circumfertur de mortuo. Bald. *conſ.* 398. *incip. per ſolam famam, lib.* 2. Alex. *conſ.* 15 *col.* 2. *& conſ.* 117. *col.* 1. *lib.* 4 cũ aliis, quos refert & ſequitur Crauet. *conſ.* 117. *nu. vlt.* Vbi addit, probari etiam mortem, ſi quis pro mortuo habitus ſi per coniunctos, qui veſtes lugubres detulerint.

13 Exratione Papiniani, quam Vlp. refert *in l. Papinianus* 20. *D. de minor.* Etſi enim ibidem eam ille improbat, tamen in propoſito caſu optimè procedit, *arg. l. teſtamenta* 26. *in princ. & §.* 1. *D. de teſtam. milit.*

TIT. VI.

DE CONDIC. OB TVRP. cauſ.

DEFINITIO I.

Fumi venditor tenetur condictione ob turpem cauſam.

ONSILIARIVM Principis, qui alterius potentioris aulici nomen & gratiam mutuatus literas legitimationis à Principis liberalitate pro Titio gratis extorſerat, cum ex chirographo ducenta peteret, quæ in eam rem Titius pro legitimatione obtinéda promiſerat, placuit doli exceptione ſummouendum eſſe, [1] quod peſſimi & turpiſſimi exempli ea res eſſet, [2] quamque iam olim Alexãder Seuerus vindicaſſe dicitur in perſona illius, quem ex hac cauſa, quaſi fumum vendidiſſet, fumo perire iuſſit. [3] Quas tamen impenſas ob eam rem factas eſſe probaretur, eas reſtitui benigne placuit, [4] imputatis nimirum vſuris, quas per multos annos actor hic tanquam creditor à debitore indebitas exegiſſet. [5] Nec ſimile viſum eſt, quod frequentiſſimo vſu receptum cernimus, vt Princeps aulicis ſuis quaſi præmij & mercedis loco literas Nobilitatis, vt vocãt, aut Notariatus concedat, ea mente vt quæ Principi pecunia eo nomine deberetur, iis ſoluatur. [6] Eo namque caſu nihil fit contra Principis voluntatem, nec proinde contra honeſtatem, quomodo fit, cum quod Princeps vni ſe liberaliter concedere arbitratur, per alterum venditur. [7] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio. *Sine die.*

1 Non quaſi promiſſio illa facta eſſet ſine cauſa, vel quaſi ſecuta cauſa non fuiſſet, nec rurſum quaſi promiſſoris quicquam intereſſet, qua arte aut ratione creditor hic ſatisfeciſſet, nihil enim horum dici poterat, ſed propter rationem, quæ *in Defin.* ſequitur. Facit *l.* 1. *§. vlt. l.* 2. *l.* 6. *& paſſ. D. hoc tit.*

2 Neque enim Principis conſcientia aut liberalitas falli debet, *l. vlt. C. de his quibus à non domin. manu. ſunt.* neque ferendum eſt, vt ex honeſtate Principis calumniæ facultas capiatur, *l. pen. C. de hered. inſtit.* nec parum à furto diſtant huiuſmodi pactiones illicitæ, licet aulicis pleriſque familiares, *arg. l.* 1. *C. de vſucap. pro empt.*

3 Vnde elegans illud Alexandri Imp. dictum, Fumo pereat, qui fumum vendidit. Refert Iulius Capitolinus in Alexandro.

4 *Arg. l. ſi pecuniam* 5. *in fin. princip. D. de condict. cauſ. dat.* iis verbis, *ita tamen, vt indemnitas tibi præſtetur eius quod expendiſti.*

5 Neque enim poterant videri debitæ vſuræ eius ſortis, quam indebitam eſſe conſtabat, ideoque & condici poterant indebiti condictione, *l. indebitas* 18. *C. de vſur. l. ſi non ſortem* 26. *in princip. & §.* 1. *& 2. D. de cond. indeb.* Quæ autem repeti poſſunt, multo magis imputari, *l. creditor* 102. *§. vlt. D. de ſolut.* Nam de repetitione fuit olim dubitarum, vt conſtat *ex d. l.* 18. ſed de imputatione nunquam. Eſt enim multo facilius, vt quid imputetur, quam vt reſtituatur, *l. ſumptus* 48. *D. de rei vindic. l. mulier* 22. *§.*

Source : BIU Cujas

22.§ *si heres.& §.cum proponeretur,D.ad SC.Trebell.*

6 Nihil enim refert,an quod Principi debetur ipsi soluatur, aut eius thesaurario,an alij ex eius voluntate,*l.solutam 49.D.de solut.cum similib.*

7 Hoc enim casu, vt diximus,& voluntas,& liberalitas Principis circumuenitur,quorum neutrum ferendum est.

DEFINITIO II.

Datum in causam illiciti matrimonij repetitur,quia ob nullam potius,quam ob turpem causam datum intelligitur.

DAta dote in causam illiciti vetitique matrimonij,si matrimonium secutum non sit,constat locum esse repetitioni, nec posse obiici, quod vulgo dici solet, Datum ob turpem causam honeste retineri,[1] aut potius in pari causa meliorem esse conditionem possidentis.[2] Non enim stupri,sed matrimonij causa data dos fuit, vt eleganter iam olim Papinianus noster respondit.[3] At quid si matrimonium secutum sit? [4] Idem dicendum est, siue factum[5] sciuerint contrahentes, siue ignorauerint.[6] Illa enim distinctio tunc tantum necessaria est, cum quæritur de iure fisci, cui ex Valentiniani & Theodosij constitutione[7] dos adiudicanda est, quoties à scientibus celebratum est contra leges matrimonium.[8] *Ita Senatus* in causa Iacobi Lombard de Premesin,Ant.Cal.Decembr.1595. De qua in *Desin.2 sup.tit.1.*

1 Etiam cum ex vtraque parte tam accipientis,quam dantis versatur turpitudo. Potior enim causa est possessoris, *l.pen D. hoc tit.*Facit *l.vbi autem 3.cum l.seq.eod.* Non dissimile est quod dicimus,Multa interdum honeste accipi,quæ honeste peti non possunt,*l.1.§.proinde,D.de extraord.cognit.*

2 *d.l.pen.l.siue autem 9.§.si duobus,D.de publician.in rem act.* Idem est in pari delicto,*l.vlt.D.de condict.sin.cauſ.l.2.C.hoc tit.*

3 *d.l.vlt.D.de cond.sin.cauſ.*

4 Scilicet de facto,non de iure.

5 Id est,causam impediendi matrimonij,quæ multiplex esse potest.

6 Nam & in vtraque specie, *d.l.vlt. D.de cond.sin.cauſ.* non poterant contrahentes ignorare proximam cognationem & affinitatem, quarum illa in priore specie impediebat matrimonium, hæc vero in posteriore incestum quoque inducebat, nec eo minus tamen condictioni sine causa locum esse vult Papinianus, quia nulla fuit causa dandæ dotis, cum reuera propter legum prohibitionem nullum esset matrimonium, aliud vtique responsurus,si non matrimonij,sed stupri,vel incestus committendi gratia dos data fuisset. Vide Bart.ad eam legem.

7 *in l.qui contra 4.C.de inceſt.& inutil.nupt.*

8 Ignorantes enim & errantes excusat ea ipsa constitutio, dummodo error sit acerrimus, non affectatus aut insimulatus,vt habent verba legis. Dixi *ad Desin.2.num.2.& 12.tit.seq.* Obserua tamen, si quid viciſſim, vt fieri solet, sponsus futurus sponsæ dederit fauore huiusmodi matrimonij illiciti, nulla id actione peti posse.Nam quæ ratio dat mulieri repetitionem dotis,eadem impedit,ne habere possit donationis petitionem,quia neque dotis,neque donationis dandę causa vlla subest,cum matrimonium nullum est.Vide Matth.de Afflict.Decis.

TIT. VII.

DE OBLIGAT. ET ACTION.

DEFINITIO I.

Cessionarius siue vtili actione experiatur suo nomine,siue directa quidem,sed ad suum commodum,non potest incipere ab executione, secus si tanquam simplex Procurator agat.

IS, cui actio vendita aut alio quocunque titulo cessa est, [1] etsi vere ac proprie creditor dicitur,[2] si tamen vtilem actionem, quam ei competere Diuus Pius voluit,[3] suo nomine exerceat,[4] præcisæ executionis ius non habet, siue diplomate principali, quod de Debitis vocant, in eam rem vti velit, siue literas à Iudice postulare,[5] quas pristinus creditor pro suo iure impetrare ante cessionem poterat,[6] & post cessionem quoque, si aliud nihil obstaret, adhuc posset.[7] Idem est, si directæ actionis potestate vtatur ex persona quidem cedentis, sed in sui ipsius commodum.[8] Incipere itaque debet ab actione, non ab executione.[9] Instrumentum enim, quod in persona cedentis fuit guarentigiatum & ab omni exceptionis periculo immune,[10] desinit esse tale in persona cessionarij,[11] cum passim occurrant multa, quæ aduersus cessionem aut cessionarium ipsum obiici possunt.[12] Nisi talem proponas cessionem, quæ sciente & consentiente debitore facta sit.[13] Hæc enim sicut proxima est delegationi,[14] ita eodem iure hactenus censeri debet, vt nulla exceptione repelli possit cessionarius. Ne ea quidem,quæ cedenti ipsi aut deleganti nocere potuisset.[15] Sane si cessionarius non suo,sed cedentis nomine & in eius commodum directis actionibus mandatis experiatur, cum alienæ actioni nudum præstet ministerium,[16] licet in rem suam Procurator factus sit, causa nulla est, cur non mandantis iure vti & possit & debeat.[17] *Ita Senatus* in publico auditorio ex tempore pro Iacobo Bluet,contra D.Emerium de Monfalcon. Iunge Desin.10. De hered.vel act.vendit. *Sine die.*

1 Potest enim actio vendi, vt & alia res quælibet, *tot.tit.de hered.vel act.vendit. D.& C.*

2 Creditorem enim dicimus omnes eos, quibus ex quacumque causa debetur, dum ne exceptione vlla possint summoueri, *l.creditores 10.& seqq.l.1.D.de reb.cred.* Roman.tractatus de cessionario *cons.142.*

3 *l si cum emptore 16.D.de pact.*

4 Quod facere pro suo iure potest post rescriptum illud Diui Pij,*l.1.C.hoc tit.l.post quam 7.cum seq. C.de hered.vel act.vend. l.vlt.C quand.fisc.vel priuat.*

5 Nicolaus Boer.late *quæst.10.*

6 Longe namque aliud est,suo nomine quem experiri,aliud alieno, *l.qui stipendia 9.*vbi DD.*C.de procur.*Facit *l.Procuratore 55.D.eod.*

7 Remanent enim penes eum directæ actiones, quarum vigore vtiliter agere potest, adeoque transigere, si nondum emptori solutum sit,aut cum eo transactum:quibus casibus doli exceptio competit debitori, cui & necessaria est, *d.l.si cum emptore 16.D.de pact.l.vlt.D.de transact.l.3.C.de nouat.* De quibus tamen omnibus legibus vide quæ fusissime & per plura capita scripsimus *lib.12.Coniect.*

8 Parum enim refert, an quis ex sua persona agat, an ex aliena ad suum commodum, *l.si non sortem 26.§.libertus.* vbi Castrens. *D.de condict.indeb.*

9 Qui legitimus est ordo iudiciorum, *l.1.C.de execut.rei iudic.§.omnium,Inst.de pœn.temer.litig.*

10 Quo minus saltem paratam debuerit habere executionem. Ideo enim guarentigiata instrumenta dicuntur, quod habeant vim rei iudicatæ,non quidem ex iuris ratione,sed ex auctoritate statuti,vt scripsimus.

11 Vt euenit plerumque, mutatione personæ mutari statum & qualitatem rei, *l.per curatorem 90.§.1.D.de acquirend.hereditat. l.vltim.C.de inoffic.testam.l.sed si plures 10.§.filio, de vulg.& pupill.subst.*

12 *Ex l.per diuersas 22.& l.ab Anastasio 23.Cod.mandat.* Aut ex titulo *De alien.iudic. mut.cauſ.facta.* vel ex illo, *Ne liceat potent.*

13 Potest enim fieri non solum ignorante illo,sed etiam inuito,*l.nominis 3.C.de hered.vel act.vendit.* In eoque differt cessio aut venditio nominis à delegatione, *l.1.C.de nouat.& delegat.*

14 Neque tamen delegatio est, quia cedenti remanet directo obligatus debitor, qui per delegationem esset ab eo liberatus, solique illi obligatus, cui facta fuisset delegatio, quoniam omnis delegatio includit necessariam nouationem, *l.delegare 11. & pass.D.eod.de nouat. & deleg.l.3. C.eod.l.pupilli 96.in princ.de solut.*

15 Nam & idem facta delegatione contingeret, *l.si quis delegauerit 12.l.doli 19.l.pen.D.eod.* Imo etsi non debitorem quasi debitorem delegauero creditori meo, nulla exceptio locum habebit,sed condictio aduersus eum, qui delegauerit, competet, *l.si non debitorem 13.eod.*

Source : BIU Cujas

16 Tanquam alius quilibet ſimplex Procurator, *l.quod meo 18.D.de acquir.poſſ.*

17 Caſtrenſ.& cæteri *ad dict.leg.qui ſtipendia 9.Cod.de Procur.* Nam qui in rem ſuam Procurator factus & multò magis agere poteſt tanquam ſimplex Procurator & alieno nomine, quo caſu perinde eſt ac ſi ipſe alius ille ageret. Fallit tamen in illis caſibus poſitis *in dict.leg.3.Cod.de nouat.* quæ non de ceſſa actione loquitur,ſed de mandatis actionibus,quod longe diuerſum eſt,vt nos docuimus ad eam legem,*lib.12.Coniectur.*

DEFINITIO II.

Perſecutio fideicommiſſi an & quomodo cumulare poſſit cum petitione curationis bonorum?

QVi fideicommiſſariæ hereditatis reſtitutionem ex teſtamento petit,quaſi impleta iam fideicommiſſi conditione per mortem eius, qui iam inde à multo tempore abſens ſit, [1] poteſt eodem libello aut iudicio, ſi mors negetur, petere, vt ſibi abſentis bonorum cura deferatur. [2] Etſi enim actiones hæ contrariæ & incompatibiles videntur, [3] propterea quod neque fideicommiſſum ante mortem deberi poteſt, [4] neque cura poſt mortem decerni: [5] poſſunt tamen ſimul dummodo alternatiue proponi, [6] cum in huiuſmodi genere actionis proponendæ vtraque in ſuo caſu ſeparatim vires ſuas exerat,perinde ac ſi ſola propoſita eſſet; [7] niſi cum alternatio ob eam cauſam fit, vt reus electionem habeat, vtram actionem excipere malit, quod quando euenit,vnius electione tollitur altera. [8] *Ita Senatus* ex tempore Non. 5. Iuniis, 1590.

1 Neque enim abſentia longi temporis ſufficit ad probandam mortem, præſertim cum mors eſt fundamentum intentionis,ſiue agendo,ſiue excipiendo. Bart.& cæteri *ad l.2.§.ſi dubitetur,D.teſtam.quemadm.aper.* niſi probetur,abſens annum centeſimum, ſi adhuc viueret, iam fuiſſe exceſſurus, qui finis vitæ longiſſimi hominis eſt, eoque iure vtimur *ex l an vſusfructus 56. D.de vſufr.l.ſi vſusfructus 8.de vſufr leg.*

2 Is enim curator bonis dari ſolet, cuius magis intereſt bona conſeruari, ac proinde qui bona in caſum mortis habiturus eſt, cuiuſcumque ſexus ſit aut ætatis, *l.2.vbi DD.de curat. bon.dand.*

3 Ideoque non admittendæ, *l.ſi quis egerit 88. D.de furt.l.1. C.eod.*

4 *l.Statius Florus 48.§.Cornelio,D.de iur.fiſc.*

5 Niſi in caſu *l.1.§.quod ſi nihil,D.de curat.bon.dand.* & aliis caſibus ſimilibus,ſi qui ſunt.

6 Scilicet cum proteſtatione, de qua *in l.1.§.quia autem.D. quod legat.*

7 Suffieit enim, quod hic actor in alterutrum caſum omnimodo rem habere debeat, licet alio atque alio iure, *arg.l.ventre 84.de acq.hered.l.4.§.vlt.de bonor.poſſ.contr.tab.*

8 Bald.*ad d.l.1.oppoſ.3.C.de furt.* Crauet.*conſil.16.num.6.7.& 8.*Lanfr.Bald.*cent.5.deciſ.497.*

DEFINITIO III.

De iure agendi ex pacto de retrouendendo aut retropermutando contra tertium poſſeſſorem, aut heredem cum beneficio legis & inuentarij.

ACtio, quæ ex contractu competit ad redhibendam rem ea lege alienatam, [1] (vulgo retractum conuentionalem vocant [2]) licet in perſonam ſit, vt cæteræ omnes,quæ ex contractu proficiſcuntur, [3] iure tamen quodam ſingulari, quod veteris ſtatuti auctoritate [4] introductum fuit, ſic comparata eſt,vt aduerſus poſſeſſorem quemlibet, ſiue vniuerſalis, ſiue ſingularis ſucceſſor ille ſit,perinde exerceri poſſit,atque ſi ipſe contraxiſſet. [5] Etſi autem de eo redhibendi iure Statutum loquitur, quod competit ex pacto de retrouendendo, non aliud tamen iuris eſt, ſi permutatio, non venditio præceſſerit, & pactum interuenerit de retropermutando. [6] Nam ſicut in cæteris fere omnibus, [7] ita hac potiſſimum in re vtriuſque contractus eadem ratio eſt, [8] quæ facit,vt idem quoq; ius conſtitui debeat. [9] Proinde ſi is, aduerſus quem agitur, poſſideat rem redhibendam,tanquam heres illius qui contraxerat, licet vtatur beneficio legis & inuentarij, [10] tamen ad generalem diſcuſſionis inſtantiam inter creditores agitandam remitti actor non poteſt, quomodo remittendus eſſet, ſi perſonalis hæc actio aliarum iure cenſeretur. [11] Nam etſi ſingularis ſucceſſor exiſteret, aduerſus eum tamen perinde vt diximus agi ex contractu poſſet, [12] quaſi re ipſa affecta huiuſmodi conuentionis poteſtate. [13] *Ita Senatus* pro Illuſtri D. Georgio de Mouxi Comite de Monreal, contra Illuſtrem D. Henricum de Saluces D. de Carde.Menſ.Iul.1592.

1 Quoties enim alienatio fit certa lege, actio competit ex ipſo contractu, ad id, quod pacto comprehenſum eſt, ſi ratio bonæ fidei ſit, ſin minus actio præſcriptis verbis, quaſi pactum ſit pars contractus, *l.ſi venditor 6. §.vltim. D.de ſeru.export. l.fundi partem 29.D.de contr.empt. l.ſi lib.7. cum duab.ſeqq. & paſſ.D.de præſcr.verb.*

2 De quo late Andr.Tiraq. *in tract.illo. de vtroque retractu conuent.& municip.*

3 *l.1.& 2.actionum 25.& paſſ.D.de oblig.& act.*

4 Quod extat in vet.Statut.capit.incip *Rempublicam.*

5 Quod ius ſtatutarium plerique putant à iuris communis ratione non abhorrere, ſecuti Caſtrenſ. *ad l.ſi cum venderet 13. D.de pign.act.* Contra quos tamen vide quæ ſcripſi *in Chiliade de error pragm.*

6 Quamuis dici ſolear,ſtatuta, quæ à iure communi exorbitant,non eſſe extra caſus ſuos extendenda,ne quidem ex identitate rationis.

7 *l.2.D.de rer.permut.l.2.C.eod.l.Titia 62.D.de iur.dot.*

8 Vt placiti fides ſeruetur ei,qui bona fide contraxit, quique non aliter fuerat contracturus : vterque enim contractus bonæ fidei eſt, *d.l.2.C.de rer perm.* etſi permutatio non niſi re contrahitur,emptio autem nudo conſenſu,*l.1.D.eod.*

9 *Ex vulg.reg.l.illud 32.D. ad leg.Aquil.l.3.§.vnde etiam, D. de iniuſt rupt.* præſertim in fauorabilibus,*arg.l.cum quidam 9.de lib.& poſth.l.hoc modo 64.de cond.& demonſtr.* quale creditur eſſe hoc ſtatutum.

10 Quod heredi competit tanquam heredi ex conſtitutione Iuſtin.*in l.vlt.C.de iur.delib.*

11 *d.l.vlt.§.& ſi præfatam,& §.donec.* Facit *tot.tit.D.de reb. auctor.iudic.poſſ.vel venund.* qui non niſi ad perſonales actiones pertinet.

12 Vigore ſcilicet ſtatuti,vt diximus *num.5.*

13 Sic enim plerique putant,ex ſolo pacto de retrouendendo intelligi rem ipſam obligatam, contra quos tamen ſcripſimus *in Chiliad.de error.pragm.*

DEFINITIO IV.

Syndicus finito officio, nec dum tamen redditis rationibus, an & quomodo conueniri poſſit pro debito Vniuerſitatis?

SYndicus quidem finito officio non recte proprio nomine conuenitur pro Vniuerſitatis debito, quod ipſe durante officio & ex cauſa legitima contraxerit. [1] Sed tamen quandiu rationes non reddidit, [2] & conueniri poteſt & condemnari,vt cum effectu curet ſolui debitum per nouos Syndicos, [3] intra certum tempus arbitrio Iudicis pro perſonarum qualitate & debiti quantitate ſtatuendum. [4] Quo elapſo ſi creditori ſatisfactum non ſit de ſuo ſoluat, mox à poſterioribus Syndicis repetiturus, [5] quantum ratio & æquitas ſuadere videbitur. [6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro R. D. Angelo Iuſtiniano Gebennenſi & Priore de Talloire contra Syndicos Neciēſes.8.Id.Febr.1593.

1 Quia quod Vniuerſitas debet, non debent ſinguli. *l.ſicut 7. §.1.D.quod cuiuſc.vniuerſ.nom.* nec proinde Syndicus,qui finito officio ſuo non niſi priuatus eſt, & cui non debet officium ſuum eſſe damnoſum,*l.videlicet 24.D.ex quib.cauſ.maior.l.ſed ſi quis 7. D.teſtam.quem.aper.* Idem eſt in tutoribus & curatoribus,*l.1.C. quand.ex fact.tut.*

2 Quia tandiu poteſt ei imputari, cur non rationes reddiderit

derit, habetque contra se præscriptionem. Etsi enim non sit certus debitor pecuniæ, quia fieri potest, vt post redditas rationes appareat creditor, tamen negari non potest, quin sit debitor reddendarum rationum.

3 Ad quos pertinebit, vt rationes sibi reddi curent ad inuestigandum, an penes hunc, qui fuit Syndicus, aliquid resederit ex Vniuersitatis pecunia, vnde solui possit.

4 Vt fieri solet in dilationibus omnibus, quoties tempus cœptum à lege statutum non est, *l.1.2.& vlt.C.de dilat.*

5 Quod enim Vniuersitatis nomine solutum est, ab Vniuersitate ipsa eiusve Syndico restitui æquum est, ex ratione *d.l.29. ex quib.caus.maior.*

6 Hoc ideo adiectum est, quia si ex negligentia & contumacia huius quondam Syndici aucta sit quantitas debiti condemnatione expensatum, vel quo alio modo, non debet ea res nocere Vniuersitati, quæ pupillo hac parte comparatur, *arg.l. non est ignotum 6.C.de adm.tut. l.quoties 6.§.nec vtique, D.eod.l. qui solidum 78 §.etiam, de leg.2.*

DEFINITIO V.

Alius casus, in quo Syndicus finito officio conueniri potest proprio nomine pro debito Vniuersitatis.

PRo debito Vniuersitatis capi singulos inciuile & iniquum est, [1] cum non singuli debeant, quod Vniuersitas debet: [2] Syndicos tamen & administratores capi posse receptum est, [3] præsertim ex quo interpellati vt soluerent fuerunt negligentes. [4] Idque siue ipsi obligati sint, siue in obligatorum locum & officium successerint. [5] Addo *& officium*, quia, vt proxime dictum est, [6] finito officio neque Syndicus, neque heres eius pro debito Vniuersitatis vrgeri potest. Hoc ita, nisi Syndicus, qui pecuniam fortasse mutuam accepit, docere nequeat, versam esse in vtilitatem Vniuersitatis. Tum enim conueniri ipse potest, [7] & consequenter heres eius, si ante redditas rationes ipse decesserit. [8] Neque enim minus requiritur, vt probet Syndicus, versam pecuniam in vtilitatem Vniuersitatis, quam vt se Syndicum esse aut fuisse ad hoc vti ne proprio nomine conueniatur. [9] Igitur multo magis finito quoque officio Syndicus conuenietur, si probetur, in suos vsus acceptam pecuniam conuertisse. [10] Idemque erit, si pro debito per priorem Syndicum contracto sequens Syndicus, consentientibus & mandantibus Vniuersitatis moderatoribus, pecuniam à singulis ad soluendum exegerit, [11] nec soluerit creditori. Nam & finito Syndicatus officio perinde conuenietur, si non probet à se solutam creditori pecuniam, [12] redditasve rationes. Quibus sane redditis nulla aduersus eum actio aut Vniuersitati ipsi, [13] aut Vniuersitatis creditori, [14] nisi pro reliquis [15] supersesse potest. *Ita Senatus* ex tempore pro N. Colombet 15. Cal. Aug. 1593.

1 *l.vnic.C.vt null.ex vican.pro alien.vican. debit.ten. lib.11. tit.56.*

2 *l.sicut 7.§.1.D.quod cuiusq.vniuers.nom.*

3 Difficile enim est, vt ex mera iuris ratione id defendi possit, *l.1.§.quod si nemo, l.an ciuitates 8.eod.* Vide *l.97.de cond.& demonst.*

4 Neque enim possunt conqueri, cum sibi debeant imputare, cur fuerint negligentes, *l.Diuus 14. in fin.de offic. præs.l.non enim 16.D.ex quib.caus.maior.*

5 Eiusdem enim iuris est successor, cuius & decessor fuit, *l. properandum 8. §.sin autem vtraque, C.de iudic.* præsertim cum successor est ex necessitate, in quem etiam, licet sit singularis, transit instantia iudicij, *l.in iudicio 47.in fine prin.D.fam.ercisc.*

6 *Defin.prox.num.1.*

7 *l.ciuitas 27.D.de reb.creditis.*

8 Hic enim vt & in aliis fere omnibus succedit heres in ius & obligationem defuncti, cum eadem persona esse existimetur. *vulg.iurib.*

9 Nam quod dici solet, neminem ptius creditorem ciuitatis existimari, quam probauerit, versam esse pecuniam in rem Vniuersitatis, *Auth.hoc ius, in fin.C.de sacrosc.Eccles.Nouell.120. de alien.& emphyt.c.6.§.2.circ.fin.* tunc locum non habet, cum per Syndicos & administratores, qui repræsentant Vniuersitatem, pecunia recepta est, vt Zasius, Gothofr. & alij notant *ad d.l.ciuitas.* post Bald. *ad d.Auth.hoc ius.*

10 Nam & cum de eo non constat, non aliam ob causam tenetur Syndicus finito officio, quam quod eam pecuniam in suos vsus conuertisse præsumatur. Denique semper tenetur proprio nomine, adeoque vt plurimum etiam ad vsuras, qui alienam pecuniam in suos vsus conuertit, *l.die 25.§.1.l.Quintus 28.D.depos. l.4.C.eod.* imo & furti actione hic se obligat, *l.3 eod.*

11 Id enim hodie per Syndicos locorum soler expediri secundum consuetudinem, quæ ibi recepta est. Nam & in quibusdam locis actores in eam rem & exactores constituuntur, quorum munus à Syndicorum officio prorsus est separatum. Facit *l.item eorum 6.§.1.in fin.& §.vlt.D.quod cuiusc.vniuers.*

12 Adeo vt nec in aliam causam possit expendere pecuniam, quæ in hanc corrogata est, si Vniuersitas consentiat, vt nec quicquam aliud facere contra mandatum, *l.diligenter 5.in princ.& §.1.D.mandat.*

13 Qui imputare sibi debet, cur pecuniam in alios vsus erogari consenserit, quam in quos fuerat corrogata.

14 Qui vtique plus iuris habere nequit propter Vniuersitatem, quam ipsa Vniuersitas, si non delegatio facta sit, vt plerumque fit.

15 Nam nec rationes videtur reddidisse, qui reliqua non soluit, *l.cum seruus 82.in fin. de cond.& demonstr.l.non solum 8.§.is qui reddere, D.de liber.legat.l.si ita 13. §.hac quæstio, D.de manum. test.*

DEFINITIO VI.

Obligatus tanquam administrator quando proprio nomine teneatur.

OBligatus ad certam pecuniæ quantitatem tanquam thesaurarij aut alterius administratoris vices gerens, si quo tempore se obligauit, ea instrumenta acceperit à creditore, ex quibus parata ipsi creditori aduersus thesaurarium actio esse poterat, non inutiliter postea vt soluat proprio nomine conuenitur, [2] licet de fiscali pecunia se dixerit soluturum. [3] Nempe quia obligationem alienam in se suscepisse videatur hoc ipso, quod creditori aduersus priorem debitorem agendi facultatem ademerit, [3] quasi prioris illius debitoris nomen emisse videatur. [4] Quod cum ita sit, nihil creditoris interest, ex qua pecunia sibi soluatur, [5] pertinetque ea res ad curam & onus expromissoris, vt sibi, vndecunque volet, pecuniam corroget, ex qua soluat. *Ita Senatus* in causa Turrelli Procuratoris 6. Cal. Aug. 1593.

1 Quia ex proprio facto conuenitur, non tam quod promiserit, quam quod instrumenta acceperit.

2 Quæ adiectio facit quidem, vt tanquam thesaurarij vices gerens promisisse videatur, sed non vt eo minus proprio nomine teneri debeat, si instrumenta, quæ propriis manibus accepit, non reddat.

3 Est enim perpetuum, vt quisquis facto suo alteri actionem ademit hoc ipso teneatur, & quidem de dolo, si alia actio nulla sit, *l.si quis 9.§.item si tabula, l.rei quam 33 l.si quis tabulas 35.l.pen. D.de dolo, l.qui tabulas 42. D.ad l.Aquil.l.3.§.si quis dolo, D.de tab. exhib.* [Iunge *Defin.15.& 17.num.3.infr.*]

4 Suas enim contra thesaurarium actiones huic condemnato mandare creditor debebit ipso saltem tempore solutionis, *arg.l.Modestinus 76. D.de solut.l.5.§.pen.D.quib.mod.pign.soluit.l. cum pupillus 21.D.de tutel.& ration.distr.*

5 Id est, ex fiscali, an ex propria debitoris. Nam si ex aliena, non contingeret liberatio, quia non posset acquiri dominium eius pecuniæ creditori, *l.Cassius 17.D.de solut.cum similibus.* Aliud est in credito, *l.non vnde 7.C.si cert.pet.*

DEFINITIO VII.

Contractus inutilis confirmatur ex subsecuta obseruatione.

CVm transactio aliusve contractus, de cuius viribus alioquin dubitari poterat, effectum habuit ex subsecuta obseruantia, non est necessarium auxilium præscriptionis longi aut longissimi temporis. Tantum enim operatur obseruatio sola, quantum accedens præscriptio operari posset ad contractum confirmandum. [1] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Valoire & de Valmenier 13. Calend. Ianuar. 1593.

Source : BIU Cujas

1 *l.2.C.commun.vtriusque iudic. l.4.§.vlt.& seq. C.de arbitr.* Cravet.*consil.*...

DEFINITIO VIII.

Obligationes contractæ in fauorem militum, licet per instrumentum authenticum & guarentigiatum non habent hodie paratam executionem pendente lite propter præsumptionem, quæ contra milites vrget.

GRassante bello & militibus, vndique per fas & nefas, vt fit, pecunias corradentibus, [1] si probetur aliquis militi obligatus ex causa mutui, [2] licet numeratam fuisse pecuniam scriptum sit in instrumento authentico & guarentigiato, [3] debitor autem excipiat per vim aut metum adactum se vt contraheret, [4] nec nisi dicis causa factam numerationem, [5] de facti veritate necessario inquirendum est, priusquam fiduciaria vlla pro creditore fiat condemnatio. [6] Iuris enim præsumptio est contra militem, [7] maxime vero si proponas, Syndicum Vniuersitatis obligatum centurioni aliive, qui aliquam inter milites auctoritatem habuerit. Solent enim illi potissimum, qui potestate aliqua præditi sunt, indignissima huiusmodi facinora in Syndicorum necem comminisci. [8] Finge præterea filium familias, qui non aliam habere potuerit pecuniam ad credendum, quam quæ ipsi ex rapinis & latrociniis accesserit. [9] Nulla sane ratio est, vt his casibus pro instrumento præsumamus pendente lite: [10] quamuis nihil probante Syndico consequens omnino futurum sit, vt contractui stari oporteat. [11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Syndicis du Bonuillaret, contra N. la Griue. 3. Non. Mart. 1594.

1 Etsi enim iubentur milites tum milites & beneuoli esse circa collatores tributorum, quam audaces & feroces esse debent contra inimicos, *l.2.§.sicut autem, C.de offic.præf.prat.Afric.* nemo tamen nescit, quam longe aliter hodie illi se habeant, & quantæ sint temeritatis & audaciæ, vt de publicanis scriptum est *in l.quantæ 12.D.de public.& vectigal.* In tanta scilicet temporum nostrorum licentia, &, vt Cicero dicebat, impunitate gladiorum.

2 Etsi mutuam pecuniam dare miles non prohibetur.

3 Quod alioqui solet habere paratam executionem, quasi vim habens rei iudicatæ, vt Bart. tractat *ad l.cum vnus 12. D.de reb.auctor.iud.possid.*

4 Facit *l.pen.& vlt.& tot.tit.D.quod met.caus.*

5 *Vt in l.4.D.commod.l.1.§.excusantur 34.D.de SC.Silan.*

6 Melius enim est ab initio prouidere, quam post vulneratam causam remedium quærere, *l.vltim.C.in quib.caus.in integr. non est necess.* Eo magis, quod contra ius rationem receptum est, vt ex instrumento guarentigiato possit incipi ab executione, *l.1.C.de exec.rei iudic.*

7 His scilicet nostris temporibus, quibus vix vlla supersunt antiquæ disciplinæ militaris vestigia. Alioqui ad inuidiam nocere militi dignitatem suam non oporteret, *l.ad inuidiam 6. C. de eo quod met.caus.*

8 Quo quis enim potentior, eo & suspectior est inter eos, qui mali præsumuntur.

9 Nulla enim bona filiusfamilias habere potest, *l.lex Cornelia 28.vers.quia non efficitur, D.de vulg.& pup.subst.* nisi saltem probet, sibi obuenisse, postquam placuit Iustiniano *in l. cum oportet 6.& l.vltim.Cod.de bon.quæ liber.* vt capax sit aduentitiorum.

10 Sufficit enim sola negatio, præsertim facta in iudicio, vt res dubia fiat, *l.vlt.C.quib.ad libert proclam.non lic.*

11 Non enim vsque adeo præsumendum est contra militem, vt instrumenti publici fides penitus conuellatur, semperque incumbit probatio ei, qui vel dolum vel metum allegat etiam in exceptione, *l.quoties 18.§.qui dolo, D.de probat.cum similib.* & sufficit, pendente lite nullam haberi rationem instrumenti, nec simplici iussione, vt alias, sed causa cognita rem expediri, *l.l.vlt.§.vlt.quod met.caus.*

DEFINITIO IX.

In contractibus innominatis quando & quomodo locus sit pœnitentiæ.

QVod vulgo traditum est, in contractibus innominatis locum esse pœnitentiæ, [1] sic accipi debet, vt non solum te integra locus sit, sed etiam postquam ex alterutra parte contractus iam implementum habuit, [2] (quæ res initium obligationi præbere solet,) [3] nimirum ex parte illius qui impleuit. [4] Nam ex parte eius, cui impletum & satisfactum est, constat non esse locum pœnitentiæ, posseque illum cogi omnimodo, vt ex latere suo impleat. [5] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Bienuenu Consiliario Principis, contra N. Gothofredum de Dompierre, Idib. April. 1595.

1 *l.si pecuniam,5.in princip.D.de condict.caus.dat.* vbi tamen vide plures exceptiones apud Gothofredum ex Iasone & Zasio: Nisi, inquit, agatur de pia causa, de dote, de libertate, de lite renouanda, nisi post dationem de re aliqua ex interuallo facienda conuenit, nisi pœnitendi facultati renunciatum sit nisi de permutando, nisi sub conditione, nisi de contractu aliquo innominato non respectiuo actum sit, nisi denique talis contractus sit vestitus publica scriptura, vel partium iureiurando.

2 Non enim prodesse debet ei, qui ex parte sua non impleuit, quod aduersarius impleuerit.

3 Sunt verba Pauli, *in l.1.§.item emptio.D.de rer.permut.* vbi loquitur de permutatione, quæ est contractus innominatus.

4 Quia nec poterat cogi, vt impleret aduersario prius non implente. Hoc tamen accipiendum videtur cum aliquo temperamento, nimirum si aduersario possit imputari, cur non citius impleuerit, *argumen.l.quod dicimus, 105. D.de solut. cum similib.*

5 Ne alioqui in eius potestate sit facere post contractam obligationem, ne sit obligatus, contra *l.2.§.Scæuola, D.de eo quod cert.loc.l.4.C.hoc tit.*

DEFINITIO X.

De obligatione contracta per promissionem de vendendo.

CVm à Titio emere vellem fundum Cornelianum, persuasisti mihi, vt ab eo tractatu discederem, quod in eo esses, vt non illum duntaxat fundum ab ipso emere velles, sed cætera quoque bona quæ habebat omnia. Et promisisti, te posteaquam bona illius omnia emisses, eum mihi fundum venditurum precio centum aureorum. [1] Non poteris petenti mihi denegare vēditionem, eo solo prætextu, quod fundus ille tibi pluris venditus fuerit. [2] Nam etsi promisisses, te mihi donaturum fundum, [3] valeret conuentio, nec sine causa facta videretur, [4] cum satis iusta causa illa sit, quod propter te, tuamque fidem secutus à tractatu discessi, [5] atque ita effeci, vt & eum fundum & cætera Titij bona ex emptione habueris. Proinde non est, quod obiicias, fieri me hoc casu locupletiorem cum tua iactura: [6] Siquidem tanti æstimasse videris, quod passus sum te mihi in emptione præferri, [7] cuius concursu & æmulatione multo deterior fieri conditio tua potuisset. [8] Id vero non eo solum casu procedit, quo tu omnia Titij bona vno precio emeris, vt nesciri possit, quanti fundus Cornelianus fuerit æstimatus, [9] sed etiam si fundo Corneliano certum precium separatim dictū sit, quod vix sit vt ita fieri conueneris, nisi malo consilio & fraudandi mei gratia, vt amplius precium à me exigeres & reposceres, quam quo te mihi promiseras venditurum. [10] *Ita Senatus* in eadem causa, De qua in Defin. 10. sup. De pact.

1 Simile quiddam est, *in l.& elegantem, 7.§.seruus, 8.& in l. si quis, 9.§.1.D.de dolo.*

2 *Arg.l.ad rescindendam, 4.C.de rescind.vend.*

3 Quo casu de precij quantitate tractari non oporteret.

4 Nec rursus pactum nudum interceßisse, quoties certa lege quid datum vel factum probaretur, *l.si dominus, 8. in fin.l.solent, 15.D.de præscr.verb.*

5 *Arg.l.naturalis, 5.§.quod si faciam, eod.tit.*

6 Contra *l.nam hoc naturæ, 14.D.de condict.indeb.l.iure naturæ, 206.de reg.iur.*

7 *Arg.*

7 *Arg. l. fundi partem, 79 D. de contr. empt. l. si venditor, 6. §. vlt. De seru. export.*

8 Is enim est, quem nos dicimus calorem licitationis, *in l. locatio, 9. de publ. & vectig.* Facit eleganter *l. ita vt, 36. §. . . versic. neque enim, D. mandat.*

9 Aliquando enim fit, vt plures res vendantur vno confuso que precio, aliquando vt separatim in singulas res certum precium constituatur, *l. si duorum, 42. de act. empt. l. si duos seruos, 47. l. cum plures, 72. D. de euict.*

10 Quod tibi licere non debet, *dict. leg. 36. §. 1 in fin. D. mandat.*

DEFINITIO XI.

Pœnalis stipulatio neque nouat præcedentem obligationem, neque facit eam alternatiuam, vt electionem acquirat debitori.

PRomisisti te mihi venditurum fundum Cornelianum precio centum aureorum, subiecta etiam ni venderes, pœna, quanti mea interesset. Non idcirco liberaberis offerendo pœnæ nomine, quanti mea interest, si malim rem habere, nihilque aliud impediat, quominus fundum ipsum vendere & tradere debeas. [1] Neque enim pœnalis stipulatio, nouat præcedentem obligationem, [2] sicut nec illud facit, vt obligatio quasi alternatiue concepta videatur, ac si promisisses vendere, aut id quod mea interesset præstare: quo casu electio tua esset ex regula iuris, quæ dat electionem debitori. [3] Igitur neque in mea electione erit pœnam petere, cum tu factum præstare possis, neque in tua pœnam soluere, cum possim petere vt vendas. [5] Nam quemadmodum non potest cogi stipulator, vt agat ex pœnali stipulatione, [6] ita nec æquum est, pœnalem stipulationem prodesse debitori, vt adferat illi commodum electionis, cum aduersus eum interposita sit. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Præsertim si adaptes hanc Definitionem ad eum casum, de quo in præcedenti dictum fuit. Proxime enim accedit conuentio illa ad mandatum, ex quo non est æquum, vt lucrum aliquod tibi acquiras, aut vt impedias venditionem eo solo prætextu, quod me animosiorem emptorem cognoueris, vt ait Iauolenus *in l. ita vt, 36. §. 1. in fin. D. mandat.* Alioqui posset dici promissionem de vendendo multum differre à venditione, vt tractat Bart. *ad l. vltim. numer. 8. D. de cond. caus. dat.* neque ex promissione de vendendo condemnari promissorem ad aliud posse, quam ad id, quod interest stipulatoris, cum tamen, si venditio facta esset, rem ipsam præcise tradere cogeretur, *l. 1.* vbi Bart. & cæteri communiter, *D. de act. empt.* Scripsi *li. 6. Coniect. cap. 17.*

2 *l. si pacto quo pœnam, 14. l. petens, 22.* & vtrobique Dec. & cæteri, *D. de pact. l. prædia, 28. D. de act. empt.* Excipe casum, *l. obligationum, 44. §. vlt. D. hoc tit.*

3 *l. plerumque, 10. §. vlt. D. de iur. dot. l. Stichum aut Pamphilum, 95. in princ. D. de solut. cum concord.*

4 Nimirum vsque ad litem contestatam, *arg. l. si Titius, 9. De verb. obligat.* iunct. *l. 1. versic. habebit igitur, D. de pen. leg. l. rescriptum, 10. §. si pacto, D. de pact.*

5 *d. l. prædia, 28. D. de act. empt.*

6 Non magis, quam vt agat ex sententia pro se lata, *l. si iudex circumuento, 28. D. de minor.*

7 Similis ratio est *in leg. in ratione, 30. §. tamen si, versicul. cum talis oratio, D. ad legem Falcid.* Facit quod dici solet, inducta ad vnum effectum non debere operari contrarium, *leg. legata inutiliter, 19. de leg. 1. leg. legata, 14. D. de adim. legat. leg. cum tale, 72. §. vltim. De condict. & demonstr.* Facit *d. l. 10. §. si pacto, de tract.*

DEFINITIO XII.

Lite pendente non fit adiudicatio personalis creditori, contra quem vrget aliqua præsumptio.

NOn semper lite pendente prouisionalis, vt vocant, & fiduciaria adiudicatio ei facienda est, qui nititur ex contractu, siue per publicam scripturam, [1] siue quod hac parte idem est per priuatam, cuius fides explorata sit, [2] contractus celebratus proponatur. [3] Quid enim si solutionis quam debitor obiicit præsumptiones quædam vrgeant contra creditorem? [4] Finge tractari litem inter debitorem ipsum, qui solutionem allegat, & creditoris iam defuncti heredem, qui nescire possit, an solutio facta sit, necne. [5] Finge creditorem inopem fuisse, qui fame aut in mendicitate perierit, quem proinde non sit credibile pecuniam sibi debitam non exegisse, aut saltem non petiisse, vt in ius traheret recusantem vel differentem debitorem. [6] Finge debitorem probæ famæ, quem nemo facile credat, solutionem si facta non esset falso allegaturum fuisse. [7] Quid item si apocham proferat licet suspectam, nec dum falsi conuictam? [8] His casibus & aliis si qui sunt similes magis est, vt locus esse non debeat prouisionali condemnationi. [9] *Ita Senatus* pro sanctissimis virginibus Sanctæ Claræ Cambe. contra Petrum Louet, Prid. Id. April. 1595.

1 Id est, per instrumentum authenticum & guarentigiatum, de quo diximus, Defin. 8. *nu. 3 sup hoc tit.* vbi vide.

2 De qua *in leg. scripturas 11. Codic. qui potior. in pignor. habeant.*

3 Tametsi hoc casu regulariter contra obtineat, vt pendente lite prouisionalis adiudicatio facienda sit creditori, qui & pro se habeat probationem probatam. De quo videndus est Rebuff. *in tract. de sentent. prouis.*

4 Vt in specie, *l. si chirographum, 24. D. de probat.*

5 De suo enim facto affirmanti magis creditur, quam ei qui de alieno, quoniam alieni non etiam proprij facti ignorantia probabilis est, *l. quanquam, 7. D. ad SC. Velleian. l. Marcellus, 11. §. turare, D. rer. amot. l. vltim. D. pro suo, l. qui in alterius, 42. De reg. iur.*

6 Nemo enim in necessitatibus liberalis existit, *l. rem legatam, 18. in fin. D. de adim. legat.*

7 *Arg. l. cum de indebito, 25. D. de probat.* etsi parui adeoque nullius momenti esset hæc præsumptio, creditore ipso viuente & solutionem negante.

8 Nam in dubio standum est instrumento etiam obligatorio, ac multo magis liberatorio, tametsi falsum dicatur, quousque de falso cognitum sit. *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falsi.*

9 Vide omnino Petr. Rebuff. *in supradicto tract. De sentent. prouis.* Neque vero magna fit hoc casu iniuria creditori, quantumuis vero cum id quod differtur non aufferatur, *l. deberi, 6. Cod. de fideic. libert.* & futurum sit, vt augeatur tandem condemnatio vsurarum accessione, si debiti natura id patiatur, *l. 3. §. 1. l. tutor, 41. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum, 24. D. de appell.*

DEFINITIO XIII.

De pignoris obligatione expressim, aut tacite per chirographum constituta.

EX chirographo personalis tãtum actio nascitur, [1] contra eum exercenda, qui est obligatus, [2] aut si absit, contra curatorem bonis datum. [3] Qui licet non personæ, sed bonis detur, [4] tamen personam debitoris repræsentat, hactenus saltem, vt actiones creditorum excipere cogatur, quamuis non alias exercere possit, quam quæ sunt tempore perituræ. [5] Quin etsi chirographo bona debitoris, quod plerumque fit, [6] obligata sint, non prius tamen in bona iure pignoris agi potest, quam in personam actum sit ad hoc, vt chirographi recognitio fiat, [7] quæ sane per curatorem ipsum non minus, quam per debitorem fieri potest. [8] Ea vero facta vtique hypothecaria competit, si pignus chirographo expressum fuit, [9] aut chirographum ex ea causa scriptum, quæ taciti temporis priuilegium habeat: [10] Imo omni casu secundum eam sententiam qua vtimur, [11] vt creditor chirographarius ex sola chirographi recognitione aut denegatione fiat hypothecarius. [12] Sed non eo minus noua recognitio facienda erit, si tertius possessor alleget collusum esse inter creditorem & curatorem. [13] Quid si inter creditorem & ipsum debitorem? Minime. Cum pignoris obligatio nulla nasci ex chirographo possit

Source : BIU Cujas

in præiudicium tertii poſſeſſoris, niſi à quo tempore facta cognitio eſt. [14] Quo ſaltem tempore pignus contraheretur ex voluntate debitoris, [15] tametſi antea contractum non fuiſſet. [16] Quod non ſimiliter euenit, cum recognitio fit à curatore, qui pignus ipſe conſtituere non poteſt, [17] ſed conſtitutum duntaxat agnoſcere. Is tamen caſus ſemper excipiendus eſt, quo ſcriptura priuata trium aut plurium teſtium ſub ſcriptione munita ſit, quia quæ eſt eiuſmodi comparatur publicæ, [18] etiam cum de pignoris iure & ordine aduerſus alios creditores aut pignorum poſſeſſores diſputatur. [19] *Ita Senatus* 13.Cal.Maij,1595.

1 *Tit.de liter.oblig.* apud Iuſtin.

2 Ex natura perſonalium omnium actionum, *l.actionum.25. D.hoc tit.*

3 Curator enim ex hac cauſa conſtitui ſolet, *l.1. & tot.tit.de curat.bon dand.D.& C.* Adde caſum *l.3.& 5.D.ill.tit.*

4 Vt titulus ipſe oſtendit, *De curat.bon.dand.* Facit *l.ſciendum,*20 *D.de rit.nupt.l.inter bonorum,*48.*D.de adminiſt.tut.*

5 Notant noſtri *ad l.2.D.de curat.bon.dand.*

6 *Vt in l.cum tabernam,*34.*§.idem quæſiit,D.de pignor.*

7 Sic enim obtinuit ex pragmaticorum errore, quem nos refutauimus,*Decad.*1.*De error.pragm.Err.*2.

8 Siue ex comparatione literarum, ſiue aliunde poſſit curator ſcripturam abſentis diſcernere, *l. comparationes,*20.*C.de fid. inſtrum.*

9 Vt in ſpecie *dict. leg.cum tabernam,* 34.*§.idem quæſit,D.de pignor.*

10 *Ex tit.D.& C.in quib.cauſ.pign.vel hyp.tacit.contr.*

11 Ex alio pragmaticorum errore, quem nos etiam refutauimus,*Decad.*1.*Err.*1.

12 Iure quodam tacitæ hypothecæ, cuius tamen nulla prorſus in iure noſtro extant veſtigia.

13 Nunquam enim vnius colluſio alteri nocere debet, præſertim curatoris vel tutoris,*l.meminerint, 6.C.vnde vi, l.ſi perluſorio,*14.*D.de appellat.*

14 *l.ſcripturas,*11.*C.qui potior.in pignor.hab.* Alioqui facile eſſet prælato die,per ſcripturam priuatam,creditorem anteriorum licet hypothecariorum ius peruertere.

15 Intellige cum chirographo expreſſim conſtituta eſt pignoris obligatio.Pignoris enim vinculum ſicut contrahitur,ita & multo magis confirmatur nudo conſenſu præſertim qui in iudicio interpoſitus ſit, vbi quaſi contrahi intelligitur, *vulg.l.3. §.idem ſcribit,D.de pecul.*

16 Ex eo namque recognitionis tempore ceſſat ſuſpicio fraudis, quæ in id vſque tempus conuentionem pignoris inutilem fecerat.

17 Niſi proponas curatorem furioſi, pignuſque datum vtilitate furioſi ſic exigente, *l.pignus,* 11.*D.de cur.fur.* aut minoris curatorem, qui in ſui minoris rem pecuniam acceperit.*leg.*3.*C.ſi alien.res pig.dat.ſit.* Curator vero bonis datus,licet bonorum quoque adminiſtrationem habeat, tamen multo minus liberam habet, neque bonorum ſtatum qui dationis tempore reperitur, & conditionem immutare poteſt, quaſi cuſtodiam magis,quam plenam & liberam rerum adminiſtrationem habens, *d.l. inter bonorum.*

18 *d.l.comparationes,*20.*C.de fid.inſtrum.*

19 *d.l.ſcripturas* 11.D.*qui potior,in pign.hab.*

DEFINITIO XIV.

Ei,qui per vim & iniuriam ſoluere debitum vniuerſitatis coactus eſt,regreſſus dari debet per actionem negotiorum geſtorum.

ETſi pro debito vniuerſitatis municipes ſingulos inquietari,etiam ſi de fiſcali tributo agatur, nec iuris ratio patitur nec æquitatis, [1] ſi tamen id factum ſit non eo minus illi, qui fuerit inquietatus, actio indemnitatis contra vniuerſitatem competet, ſi aduerſus vniuerſitatem agere malit, quam contra exactorem.Cum verum ſit,vniuerſitatis negotium ab eo geſtum eſſe, qui ſolutione ſua vniuerſitatem liberauit. [2] Nec male hæc negotiorum geſtorũ actio dici poteſt, & quidem, quæ ex ſtricti iuris ratione competat, [3] ſed quam tamen alioquin ex æquitate dari quoque oporteret etiam citra ceſſionem. [4] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio,3.Non.Maij,1595.

1 Dixi *Defin.5.nu.*1.*ſup eod.*

2 Sufficit enim liberationem ex ea ſolutione contingere, licet ciuiliter non extra ordinem exactio fieri debuerit, vt loquitur Vlpian. *in leg. vltim.in fin.* licet in alia ſpecie,*D. quod mer. cauſ.*

1 Nam quod quis ex neceſſitate, aut neceſſitatis ſuſpicione aliena negotia geſſerit, non impedit, quo minus negotiorum geſtorum & agere & conueniri poſſit, *l.*3,*§. penultim.D.de neg.geſt.leg.ob negotium,*18. *Cod.eod.l.qua vtiliter,* 45.*§. vltim. D. eod.*

4 Quia negari non poteſt, quin huius facto pecunia peruenerit ad exactorem,& vniuerſitati liberationem attulerit, *l. non omnis,*19.*§ ſi pupillus,verſ.non alia ratione,*iunct.*l.ſi & me & Titium,*32.*D.de reb.credit.*

DEFINITIO XV.

Syndicus,qui pro debito vniuerſitatis ſe ſuaque omnia pignori obligauit,licèt tanquam Syndicus,conueniri tamen etiam finito officio poteſt.

SYndicus vniuerſitatis nomine obligatus tanquam Syndicus, ſi bona ſua obligauerit,præſertim cum clauſula conſtituti, [1] (quanquam ne hoc quidem neceſſe eſt [2]) non male ex eiuſmodi obligatione conueniri, etiam finito officio,poteſt, adeoque detrudi in carceres,ſi, vt plerũque fit, [3] perſonam quoque ſuam obligauerit pignori : Tametſi ſoleat dici obligationem ex cauſa officij contractam finito officio finiri, [4] & in ſequentem Syndicum transferri : id enim tum vere dicitur, cum Syndicus nomine tantum vniuerſitatis obligari voluit, non etiam ſuo,quod ſane in eius perſona non euenit, qui ſeipſum ſuaque omnia obligauerit. [5] Neque enim cogi quiſpiam poteſt, vt ſeipſum ſuaque bona pignori obliget,cum non niſi tanquam Syndicus obligari vult,ſed tantummodo, vt vniuerſitatis res pignori det vel hypothecæ. [6] Proinde videtur is, de quo dicimus obligationem vniuerſitatis in ſe vltro ſuſcepiſſe: [7] Quod vbi ſemel factum eſt, fieri certe nequit, vt ſemel bene contracta obligatio tempore finiatur. [8] Dices, Quid ergo debitori proderit,quod cum eſſet Syndicus obligationis tempore in ea ſe qualitate obligauerit? nimirum ne dubitari poſſet, quando vniuerſitatis nomine contractum eſſet debitum, vt certus & expeditus contra vniuerſitatem regreſſus ſupereſſet. [10] Cæterum fieri facile poteſt, vt qui cum Syndico contrahit, non aliter id facere velit, quam ſi Syndicus obligationem vniuerſitatis in ſe ſuſcipiat,ſeque & bona ſua pignori obliget, vt paratam quocunque tempore, id eſt, finito etiam officio habeat actionem, [11] Neque tamen recuſet quominus Syndicus tanquam Syndicus obligetur, quod videat nihil ſua intereſſe, an regreſſum aduerſus vniuerſitatem Syndicus habiturus ſit, nec ne. [12] *Ita Senatus* ex tempore,6.Id. Iun. 1595. Iunge *Def.6.ſup.& 17.numer.3. infr.*

1 Per quam fecerit creditorem pignorum poſſeſſorem ſub conditione, ſi pecunia ad diem ſoluta non erit, *vulg.l.quod meo,* 18.iunct.*l.qui abſenti,*38.§ 1.*D.de acquir.poſſeſſ.*

2 Tantundem enim prodeſt hypotheca, quæ nudo conſenſu contrahitur,quantum pignus ad rem ipſam obligandam,*l.*5.*§. pen.D.de pignor.*

3 Hoc enim receptum eſt generali ferè gentium omnium conſuetudine contra iuris rationem, quæ non patitur, vt quis corpus ſuum pignori obligare poſſit, cum nemo ſit dominus membrorum ſuorum, *leg liber homo,* 13.*D.ad leg.Aquil.l.6.Codic.* iunct. *leg.*1.*§.eam rem.D.quæ res pignor. obligar.poſſ.* quæ negat valere pignus earum rerum, quarum commercium nullum ſit. Hominis autem liberi commercium nullum eſt, *leg.*1.*§.ſi id quod,D.hoc titul.*maxime inter ſcientes, *leg.liberi,*70.*D.de contr. empt.*

4 *l.vlt.D.de inſtit.act.l.*1.*C.quand.ex fact.tutor.*

5 *l ſi non ſubſcripſiſti,*15.*de admin.tut.*

6 *l.*1.*C.vt null.vican.pro alien.vican.deb.gen.lib.*11.*tit.*56.

7 Non

7 Non tanquam fideiussor, *vt in d.l.si non subscripsisti*, sed potius tanquam expromissor, *l.4. D.de condict.caus.dat.l.aliquando, 13.D.ad SC.Vell.*

8 Quia tempus non est modus tollendæ obligationis, *l.obligationum fere, 44.§.placet.D.hoc tit.*

9 Hoc enim erat quod notam faciebat dubitationem, *ex d.l. vlt.D.de instit.act.d.l.1.C.quand.ex fact.tutor.*

10 Secundum ea quæ diximus Def.4.*num.5.supr.eod.*

11 Non enim paruum creditoris incommodum est in mutatione personæ, quam conuenire destinauerat, & cuius fidem secutus erat. Vnde est, quod neque debitor creditorem, neque creditor debitorem mutare inuitus cogitur, *l. nec creditoris, 6. C.de nouat.l.eum à quo, 16.C.de solut.cum similib.*

12 Qua ratione suam quoque actionem aduersus vniuersitatem cogeretur creditor præstare Syndico id petenti, *l, in creditore, 38.D.de euict.*

DEFINITIO XVI.

Consiliarius vniuersitatis ob ea, quæ per Syndicum gesta sunt, conueniri nullo modo potest.

COnsiliarius vniuersitatis non potest ex eo, quod à Syndico gestum est, conueniri, ob id solum quod ex iis fuerit qui consilium Syndico dederunt,[1] quia cõsilij pœnam nemo patitur.[2] Nec si ad hoc solum conueniatur, vt facti rationem reddat, cum fieri possit, vt contra quam ipse faciendum putauerit, res gesta sit,[3] satisque esse debeat actori, quod Syndicus nomine totius vniuersitatis actionem excipere sit paratus. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro N.Maillet de Chasteauneuf, 15.Cal.Iul.1595.

1 *l.1.§.solent, D.quand.appell.sit*, in illis verbis: *magis enim consilium dedisse videtur quis sit creandus, quam ipse constituisse.*

2 Nisi proponas consilium fraudulentum, *l.consilij 47.De reg iur.* Facit *l.& eleganter 7.§.vlt.cum ll.seqq.D.de dolo.*

3 Id enim est quod dici solet, non esse consilium obligatorium, cum sit cuique liberum apud se explorare, an id sequi expediat, *l.2.§.vlt.D.mand.*

4 *leg.1.§.1.& seq.D.quod cuiusque vniuers.nom.* adeo, vt nec cogatur Syndicus cauere de rato, nisi de mandato dubitetur, *l. item, 6.§.actor, eod.*

DEFINITIO XVII.

Casus, in quo etiam is qui non nisi ratione officij obligatus erat, finito tamen officio adhuc conueniri potest.

OBligatus ratione officij, licet finito officio non sit regulariter ex ea obligatione conueniendus:[1] si tamen se obligando id egit, vt actionem, quæ alioqui aduersus alium iam competebat creditori, aut competitura erat, ipsi ademerit, non aliter liberatus intelligi debet, quam si eam actionem, & quidem perinde vtilem atque efficacem restituat.[2] Videtur enim dolo nunc facere, licet antea non fecerit. [3] *Ita Senatus* in publico auditorio, in causa Ioannæ Rippet, & Claudij Pomard. 8.Id.Iul.1595.

1 *leg. vlt.D.de instit.act.leg.1.C.quand.ex fac.tutor.* Nisi in casu Defin.15.*sup.eod.*

2 Dixi Defin.6.*sup.eod.*

3 *arg.leg.naturalis, 5.§.quod si faciam, D.de præscr.verb.leg.2.§. circa, D.de dolo mal.except.* [Ergo si Thesaurarius Principis se alicui obligauerit pro re ad Principis negotia pertinente, sed de qua tamen Princeps ipse nõ erat antea eidem creditori obligatus, etiam post finitum officium poterit ex ea obligatione conueniri, cùm non tantùm Principem & patrimonium Principis obligauerit, sed etiam seipsum, suáque bona. Nec ei proderit quod probet conuentum fuisse inter eum & creditorem, vt quamuis proprio nomine esset obligatus, non tamen nisi tanquam thesaurarius conueniri posset. Id enim non facit quo minus etiam finito officio conueniri possit, sed tantùm vt conuentus regressum habere debeat contra Principem, in eá. neque rem cogendus sit creditor probationes idoneas ei subministrare, quibus possit probari pecuniam creditam in vtilitatem Principis versam esse. De quo curandum nihil habetur, si Thesaurarium Principis non nisi proprio nomine sibi obligasset, nec de eo tanquam thesaurario conueniendo quicquam conuenisset. Planè quamuis eueniat plerumque, vt qui thesaurarius Principis est, & pro Principe se obligat non aliter fuerit se obligaturus, propter spem quam habuit recuperandæ solutionis à seipso ex pecunia suæ administrationis. Non ideo tamen consequens est, vt tanquam Thesaurarius se obligauerit, sed potius suo proprio nomine, quod semper in dubio præsumendum est, tùm quoque cùm negotium ad eum nullo modo pertinet, nisi tanquam ad Thesaurarium, *arg.l.4.D.de solut & l. cum ex pluribus, 97.eod.* Nam & creditor existimandus est, facilius contrahere voluisse cum priuato, quàm cum Principe propter conuentionis difficultatem, nisi aliter dictum sit *arg.l. 2.D.qui satisd.cog.* Illud sane constat non esse onerandum creditorem vt Thesaurario, siue proprio nomine, siue tanquam thesaurarius se obligauerit, aliqua contra Principem ced t actione quam nullam habet. Proinde nec de Principe ante omnia excutiendo tractari hîc quicquam potest, qui nullomodo est obligatus. *Ita Senatus* pro Io.Baptista Gabaleone, contra N.Franciscum Paquelet, D.de Moyron. 17. Maij. 1614. Iunge Defin.15. & Def.6.*sup.eod.*]

DEFINITIO XVIII.

De beneficio diuisionis inter Syndicos inter quos diuisa est administratio.

PLuribus anni vnius Syndicis vnica electione ab vniuersitate constitutis,[1] licet vnus tantum Syndicatus sit.[2] si tamen diuisa inter Syndicos administratio fuit, siue tacita, siue expressa pactione, separatim quoque ab iis ratio exigenda est,[3] nec alius pro alio, qui idoneus sit conueniri potest. Nimirum exemplo tutorum. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro Antonio Chardon procuratore Necensi, Idib.Iul.1595.

1 Quod plerumque fieri necesse est, præsertim his nostris temporibus, in summa & hominum penuria, & molestissimorum negotiorum importunitate, ne sine discrimine iisdem nimis oppressis, & viris & viribus respublica destituatur, vt Vlpian. loquitur *in leg.3.§ præses prouincia, D.de muner.& honor.*

2 Ideoque singuli possunt vniuersitatis nomine conueniri, quoniam ea diuisio Syndicatus, quæ fit inter Syndicos, iuris non iurisdictionis est, ideoque nec cum vniuersitate experiri volentibus obest, vt de tutelæ diuisione scriptum legimus, *in leg.inter tutores, 36. D. de admin. tut.* Nisi in ipsa electione diuisa sit administratio per loca vel tempora, *arg.l.2.C.de diuid.tutel.l.vlt. C.de auctor.præst.*

3 Ab vnoquoque scilicet, propriæ administrationis.

4 In quibus obseruatur, vt etiam, qui se non immiscuerunt tutelæ vel curæ, ex persona eorum qui gesserunt, & idonei sunt, non onerentur. *l.2.C si tut.vel cur.non gess.l.etsi scisses, 8.C. de admin.tut.l.vlt.C.de diuid.tutel.*

DEFINITIO XIX.

De alimentis præstitis & salariis debitis famulo ægroto.

DVbitatum est, an ægroto famulo non tantum alimenta debeantur à domino, sed etiam salaria & medicamenta? Et quidem alimenta [1] & salaria deberi verius est ea saltem lege, vt cum conualuerit tanti temporis accessione damnum sarciat, quantum illud tempus fuit quo ægrotauit.[2] Sed quod ad medicamenta pertinet, magis est, vt ea dominus non debeat, nisi sint modica,[3] aut nisi probetur contractum esse morbum ex ea causa, quæ ad domini vtilitatem spectabat.[4] Si tamen ea dominus præstiterit sine protestatione ratio nulla est, vt habere debeat repetitionem, quasi pietatis intuitu potius, quam repetendi animo præstitisse credendus sit.[5] Quæ præsumptio in Christiano homine iustior est, cui nec conuenit, vt ex quacunque causa ægrotantem famulum, aut expellat, aut misere perire patiatur. *Ita Senatus* 3. Id. Septembr. 1595. in causa Nicolaæ Dauid & Claudij Lucian.

1 Nam & ei, qui non tantum famulus, sed etiam vetus seruus esset, vsque adeo alimenta deberentur, vt si à domino præ-

Source : BIU Cujas

ſtita non fuiſſent hoc ipſo ſeruus pro derelicto habitus, obidque ex edicto Diui Claudij ipſo iure liber factus diceretur, *l.2. D.qui ſin.manum.ad lib.per.l.vlt. D.pro derelict.l.4.§.5. C.de bon. libert.l.vnic.§.ſed ſcimus,C.de Latin.libert.toll.l.2.C.de infant.expoſ.Nouell.22.de nupt.cap.12.& Nouell.153. De inf.expoſ. c.1. verſ. nam ſi noſtris.*

2 Cum ſalaria non debeantur, niſi ratione obſequij, quanquam videtur humanius ſufficere, quod non ſteterit per ægrotum, *arg.l.1.§.Diuus Seuerus,de extr.cogn.*

3 Nam & medicamentorum exhibitio neceſſaria eſt, ſine qua periclitatur ſalus & vita hominis, ideoque dicitur eſſe neceſſaria, *in l.cum antiquitas 28.verſ.ſi quid autem,Cod.de teſtam.* Facit *l.vlt. D. de alim.legat.l.27.§.rupiſſe, ad l. Aquil.* iunct. *l.vtrum,47.D.de donat.int.vir.& vxor.* [Idem tractari ſolet etiam circa perſonam mulieris, *Def.26.num.1.inf.de rei vxor act.*]

4 *Arg.l.5.§.vlt.*ibi, *Niſi forte profectio manumiſſionis gratia morti cauſam præbuit. D. de condict.cauſ.dat.*

5 *l.1.C.de negot.geſt.*ibi, *cum etiamſi quis pro affectione domeſtica aliquos ſumptus fecerit,nulla ratione repetere eos poſſit,l.alimenta, 11.l.quod in vxorem, 13. vbi l.ſi paterno,15.eod.* Idque obtinet,etiamſi per errorem iuris putauerit dominus obligatum ſe ad alimenta cum non eſſet, *l.cum is,32.§.mulier,D.de condition.indeb.* Proteſtatio igitur neceſſaria eſt, *vt in l.Neſennius,34. D.de negot. geſt.* Niſi qualitas magna expenſarum præbeat contrariam coniecturam, & tamen non habeat de ſuo, vnde poſſit ſoluere, *d. l.47.D.de don.int.vir.& vxor.*Excipe caſum, *l.patrem,16. Cod.de nupt.l.ſi quis,7.D.de calumnia.*

DEFINITIO XX.

De alimentorum præteritorum petitione.

ALimenta etiam præterita peti poſſunt, quæ actionis iure, [1] non etiam quæ ex officio tantum iudicis, [2] ſuo tempore debita fuerunt. Ita tractatum eſt in ſecreto auditorio, in cauſa fratris Henrici Perrod, contra liberos procuratoris patrimonialis Perrod, 3. Cal.Sept.1595.

1 Ideoque & de iis tranſigi poteſt, *l.de alimentis,8.Codic.de tranſact.l.cum vnus,*10.§.1.*l.libertis,*18.§.1.*D.de aliment.& cibar. legat.*

2 Officio enim iudicis alimenta ideo decernuntur, vt quis viuat nec fame pereat, nemo autem in præteritum viuit, licet vixerit. Vnde eſt, quod de alimentis præteritis tranſigi poteſt, non etiam de futuris, *dict.leg.de alimentis.* De alimentis officio iudicis præſtandis textus eſt *in leg.* 1. *Codic. de aliment. pup.præſt.*

DEFINITIO XXI.

De interpretando contractu ex conſuetudine Regionis.

IN obligationibus & contractibus interpretandis ſequimur quidem id, quod actum eſt, etſiid non appareat, quod eſt in conſuetudine Regionis. [1] Sed ſi qua conſuetudo poſt contractum inducta ſit, interpretationem ex ea recipere contractus anterior non poteſt. [2] *Sine die.*

1 *l.ſemper in ſtipulationibus,*34.*De reg.iur.*

2 Boer. *qu.13.in fin.ex not.at.in l.penult.*C.*de vſur.* Facit *l. non poteſt videri,*23.*D.de iudic.cum ſimilib.*

DEFINITIO XXII.

Duobus de dominio feudi inter ſe contendentibus, interea liti eximendus eſt poſſeſſor, niſi ille ipſe propria confeßione ſe obſtrinxerit.

QVod dici ſolet, quamdiu contenditur inter duos de dominio feudi poſſeſſorem interea liti eximendum, [1] locum habet ſi tertius ſit poſſeſſor, non etiam ſi is ipſe, qui recognouit & profeſſus eſt, eiuſve heres, cum ſit hic obligatus, non ſolum tanquam poſſeſſor, ſed etiam ex propria ſtipulatione, [2] licet nihil niſi tanquam poſſeſſor promiſerit. [3] *Ita Senatus* in cauſa Dn. Marchionis d'Aix, & liberorum Franciſci Maſſon.

1 *l.litibus,*20.*C.de agric.& cenſib.lib.*11.*tit.*47.

2 Qui proinde non eſt audiendus ſi velit contra propriam venire confeſſionem, niſi probato prius errore, *l generaliter,*13.*C. de non numer.pecun.leg.cum de indebito,*25.*D.de probat.* Idem ſi ſit heres recognoſcentis.

3 Nec enim ad recognitionem feudi & iuris emphyteutici, alius admitti poteſt vel debet, quam qui poſſeſſor eſt, *leg.vltim. cum ibi not.C.ſine cenſ.vel reliq.*

TIT. VIII.

NE VXOR PRO MARIT.

aut marit. pro vxor.

DEFINITIO I.

In bonis dotalibus executio fieri non poteſt pro poſteriore debito mulieris.

NOn poteſt executio fieri per creditorem in bonis dotalibus, quamdiu conſtat matrimoniũ, nimirum ſi iam conſtituta dote, mulier debitrix eſſe cœperit. [1] Nam ſi debitum præcedat dotis conſtitutionem, ratio iuris facit, vt potior creditoris hypothecarij cauſa eſſe debeat, [2] cuius conditio per dotem deterior fieri non magis potuit, [3] quam conditio mariti per creditorem vxoris. [4] *Ita Senatus* 16. Cal.Ianuar.1589.

1 Guid. Pap. *quæſt.* 447. incip. *Pone vxor conuenitur.* Adde Capyc.*deciſ.*128.& Petr.Rauenn.*ſingul.*163. Facit *l.Titia, 62.in fin. C.de iur.dot.* ibi *reſpondi nihil proponi cur marito dos auffer enda ſit.*

2 *L creditor,*52.§*.prædium,D.de action.empt.*

3 Neque enim vtimur Iuſtiniani conſtitutionibus, quæ volũt mulierem in dote præferri creditoribus omnibus iam expreſſam hypothecam habentibus, *l.aſſiduis, 12.C. qui potior.in pign. hab.* De quo vide quæ ſcripſi pluribus, *lib.*13.*Coniectur.iur.ciuil.* Obtinuit enim ſententia Bulgari, vt non niſi tacitam habentibus mulier præferatur.

4 Siquidem dos conſtante matrimonio ad maritum non ad mulierem pertinet.*l.doce,6.Codic.de rei vind.l.in reb.*30.C.*de iur. dot.l.quamuis,*75.*D.eod.* ideoque nec à muliere oppignorari magis poteſt, quam alia quælibet res aliena, *l.& qua nondum,*15.§. *quod dicitur, D.de pignor.l.1.& tot.tit.* C. *ſi alien. res pign dat.ſit.* Denique generale eſt, vt ius vni quæſitum alterius facto tolli vel minui nõ poſſit *l.2.§.merito,D.ne quid in loc.public.*iunct.§.*ſi quis à Principe, ead.leg.l.2.* C.*de prec.Imp.offer.l.4.* C.*de emancip. liber.leg.ſed cum ab herede, 12.in fin. D.ad SC.Trebell.* Et cum de pignore agitur, regula eſt eum, qui prior ſit tempore potiorem eſſe iure, etiam contra fiſcum, *l.ſi pignus,*38.*l.potior,* 11. *D.qui potior.in pig.hab.*iunct.*leg* 2.C.*de priuileg.fiſc.* extra caſum *leg.*5.6.7. *D.ill.tit.qui pot.in pign.hab.* Nec ad hunc caſum pertinet, quod dici ſolet licere cuique adiiciendo ſibi creditorem nouum facere veteris creditoris conditionem deteriorem, *l.1.§. ex contrario, D.de ſepar.* Id enim de chirographatiis creditoribus accipiendum eſt, non de pignoratitiis & hypothecatiis, de quibus nunc agimus.

TIT. IX.

NE FILIVS PRO PATR.

aut pat.pro filio.

DEFINITIO I.

An pater cogatur ſubminiſtrare filio reo læſæ maieſtatis ſumptus neceſſarios in cauſam litis aut alimentorum?

FIlio læſæ maieſtatis reo ſumptus purgando crimini probandæque innocentiæ neceſſarios à patre prærogari ſummæ quidem æquitatis, & beneuolentiæ eſt, [1] imputandos poſtea in legitimam

Source : BIU Cujas

gitimam filij portionem, si ita patri videbitur,[2] quâ uis non minus patris, quam filij interesse videatur familiæ dignitatem à cuiuslibet, maxime vero tanti criminis macula & suspicione vindicari.[3] Sed si pater nolit eos sumptus exhibere, non est cogendus. Præsertim cum non ex eo futurum sit, vt salus filij periclitetur.[5] Siquidem eorum exhibendorum necessitas accusatori priuato si quis sit irrogabitur, aut si nullus sit vel præ inopia non possit, ad Principis procuratorem, qui accusator publicus est, pertinebit, vt de fisco eos præstet,[6] qui semper soluendo est.[7] Quid enim si sciat pater, filium reuera conscium esse criminis, cur cogatur pecuniam suam perdere non falsis filij allegationibus probandis, quę probari nullo modo possint? De alimentis filij in carceribus retenti minor dubitatio est, quin eo nomine pater non teneatur, nõ quod, vt quidam putant, pater filio alimenta ministrare nõ aliter cogendus sit, quam si vicissim patri filius operas præstet,[9] (quis enim filio nondum conuicto, & in carceribus retento imputet, cur non patri operas & obsequia præstet, cum nec possit, tametsi maxime velit?) sed quia onus alimentorum captiui rei ad accusatorem pertinet, aut eo laborante inopia ad Principem, etiam cum reus soluendo est,[11] quamdiu condẽnatio secuta nõ fuit.[12] Quid tamen si accusator inops sit,[13] Princeps vero prohibeat,[14] ne de fisco ij sumptus fiant? Vti jue æquum erit, cogi patrem, vt paternæ pietatis iura erga filium exerceat.[15] Deducto tamen ne ipse egeat.[16] *Ita Senatus* in causa N. Amedei Ogier Necensis, 4. Non. April. 1593.

1 Cum absolui filium non minus fere patris, quam ipsius filij interfit, *arg. l. isti quidem, 8. in fin. D. quod met. caus. §. vlt. Inst. de noxal. act. l. 1.* ibi *quia semper parentis interest filium seruitutem non subire. D. de liber. caus.*

2 *arg. l. qua pater, 50. D. famil. ercisc. l. Nesennius, 34. D. de negot. gest. cap. referente de delict. puer. l. omnimodo, 30. §. imputari, & l. si quando, 35. §. & generaliter, C. de inoff. test.*

3 *d. l. 1. D. de liber. caus. d. l. 8. D. quod met. cau.*

4 Nulla enim actio in eam rem iure prodita est contra patrem, neque ex delicto, aut casu filij patrem innocentem sentire incommodum aliquod æquum est, si nolit; sicut è contrario filius paterno odio prægrauari non debet, *l. crimen, 26. D. de pœn. l. si quis suo, 33. §. 1. Cod. de inoffic. testament. l. Diui, 17. de iur. patron.*

5 Alioqui durum esset permitti patri, vt damni pecuniarij causa salutem filij periclitari pateretur, *argum. l. cum pater, 77. cum existimaret in fin. de leg. 2.* Dicam *numer. 15. infr. eadem Definit.*

6 Vtrumque ex stylo & ritu practico Galliæ, quo nos in Sabaudia pro iure vtimur in criminalibus iudicijs exercendis.

7 *l. 2. in fin. D de fund. dot.* Vnde est, quod nec vnquam fiscus satisdat, *l. 3. §. item sciendum, D. si cui plus, quam per leg. falcid. l. 1. §. si ad fiscum, 18. D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.*

8 Nam nec legitima vlla debetur filio eius, qui fuit reus maiestatis, *l. quisquis, 28. C. ad leg. Iul. maiest.* Quanto minus filio qui ipse reuera sit reus & conscius tanti criminis?

9 *Arg. l. pen.* vbi Bart. *D. de oper. libert.*

10 Quid enim si vere sit innocens? Cur non satis erit, quod per eum non stet, *argumen. l. 1. §. Diuus Seuerus, D. de extraord. cognit.* Aut cur innocenti non subueniatur, ne interim sumptu necessario egeat, *argum. l. reo criminis, 41. D. de solut.* Nunquam enim reus criminis iniuria afficiendus est ante probatum crimen, *l. vlt.* ibi, *ne quas ante probationes iniurias patiatur, C. vbi Senat. vel carissi.*

11 Ex eodem stylo & ritu practico Galliæ, de quo scripsimus *num. 6 sup.*

12 Secuta enim condemnatione datur actio & repetitio ei, qui sumptus prorogauit aduersus personam, aut bona condemnati.

13 Neque enim idcirco ab accusatione repellitur, præsertim in crimine læsæ maiestatis, in quo omnes non tantum accusatores, sed etiam milites esse iubentur, vt Tertul. *in Apologetic.* scribit, relatus à Gothofred. ad *l. 2. C. quand. lic. vnic. sin. iudic. se vindic.*

14 Siue rationem aliquam habeat prohibitio, quod difficile est, siue nullam.

15 Sic vocat, *leg. vltim. C. de alend liber. l. 5.* ibi *ad necessarios sumptus, quos patria pietas non recusaret, Cod ad SC. Macedon.* Facit eleganter *l. 2. C. de inf. expos.* in illis verbis: *nec enim suum quis dicere potest quem pereuntem contempsit.*

6 Nam & ea deductio fieret, etiam si pater ex proprio facto propriaque obligatione conueniretur, *l. cum ex causa, 30.* iunct. *l. patronus, 17. D. de rei iudic.*

DEFINITIO II.

Quid si filius condemnatus & executio petatur in bona patris?

QVid si condemnatus sit filius familias? Non potest cogi pater, vt pœnam pecuniariam soluat pro filio,[1] siue quod nulla filio debeatur legitima viuo patre,[2] siue quod afflicto iá patri non alia danda sit afflictio,[3] nec pœna egredi debeat suos auctores.[4] Quare nec aliud erit, tametsi per egestatem filius soluere nequeat in ære, ideoque futurum sit, vt luere debeat in corpore.[5] Quanquam non deerant ex Senatoribus qui referrẽt alias coactum patrem redimere filium, cui, si non solueret ad certam diem modicam mulctam pecuniarum, condemnatio triremium fuerat irrogata, quasi patris interesset filium pro modico non redigi in seruitutem.[6] Sed id supremo Principis imperio potius, quam Senatus decreto factum esse constabat, maloque exemplo: quoniam prorsus inciuile est cogi patrem innocentem pro filio criminoso pœnam soluere,[7] Et quod dicimus eius interesse, ne filius ignominia afficiatur,[8] facere tantum debet, vt pro filio vel inuito agere, & illum etiam reluctantem defendere pater, si velit, possit.[9] Non etiam vt iudicij & condemnationis euentum in se suscipere compellatur.[10] Nam & generale fereque perpetuum est, vt nec cogatur pater defendere filium,[11] nisi cum legitimus administrator est.[12] Sed & si filius ab hostibus captus sit, quamuis nullum in eo filij delictum versetur, non tamen præcise cogitur pater, vt in eius redemptionem quicquam conferat, nisi quod si nihil conferre voluerit, permittitur filio quãdocunque testanti, id est, si testamenti tempore sit emancipatus, vt patrem ex ea causa exheredet.[13] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. 1. & pass. hoc tit. cap. referente, de delict. puer.*

2 *l. 1. §. si impubere, D. de collat. bonor.* iunct. *l. 2. §. interdum. De vulg. & pup. subst. l. 2. in fin. D. de his, quæ vt indign. l. donari, 29. alias l. quidam, in fin. D. de donat.*

3 *l. iure. 6. D. de iur. dot. l. si furiosi, 25. in fin. C. de nupt.*

4 *l. sancimus. 22. C. de pœn.*

5 *l. 1. §. vlt. D. eod. l. si quis, 35. D. de iniur. l. qui ædes, 9. in princ. D. de incend. ruin. & naufr.*

6 *l. 1. D. de lib. caus. l. seruus, 7. in fin. D. de seru. exp.*

7 Et alterius odio alterum prægrauari, *l. si quis suo, 33. §. 1. C. de inoff. test.* Dixi Def. prox. *nu. 4 sup.*

8 *d. l. 1.* iunct. *l. 2. & 3. de lib. caus. isti quidem, 8. D. quod met. caus. in fin. §. vlt. Inst. de noxal. act.*

9 *l. patris, 27. in princip. D. de minor.* iunct. *dict. l. 1. de liber. caus.*

10 Nisi filius peculium habeat. Hoc enim casu tenetur patet actione de peculio, quatenus duntaxat est in peculio, *l. 3. §. idem scribit D. de pecul.*

11 Gloss. & Castr. *ad leg. vel cum de in rem verso, 20. D. de pact.*

12 Specul. *in tit. De actore, num. 18. in fin.* Defendere enim est eandem vicem quam reus subire, *l. minor, 51. D. de procurat.* quod de alieno nomine facere nemo cogitur. Quanquam facilius illud inducendum videtur, vt cogatur pater subministrare filio sumptus necessarios, *ad l. 5. C. ad SC. Maced.* quam vt eum defendere.

13 Boer. *decis. 126. num. penult. ex Nouell. 115. vt cum de appell. cognosc. cap. 4. incip. iustum autem. §. his casibus.*

DEFINITIO III.

Pater tenetur filij nomine dotare virginem, quam filius corrupit, partumque alere.

Source : BIU Cujas

CVm quidam tamen filius familias virginem corrupisset, ex eaque filiũ suscepisset, illa vero contra patrem egisset, vt & dotem constituere, & partui alimenta præstare cogeretur, audio condemnatum fuisse à Senatu patrem, vt vtrumque faceret, [2] saluo sibi iure imputandi in filij legitimam quicquid eius nomine præstitisset, [3] ea fortassis ratione, quod non tam in pœnam delicti, [4] quam ad exonerandam conscientiam, crimenque purgandum ea condemnatio spectare videtur. [4] De alimentis sane minus dubitari poterat, propterea quod sicut proprio filio alimenta præstare tenetur pater, ita & nepoti suscepto ex filio, [5] quamuis per illegitimam coniunctionem, [6] ex æquitate saltem canonica. [7] Longeque fauorabilior causa est eorum alimentorum præstandorum, quam dotis constituendæ per patrem virgini, quam filius corruperit. [8] *Ita relatum est* in eadem causa.

1 Qui enim ex filio nascuntur liberi auo paterno sunt oneri, vt Marcellus scribit *in l. penult. D. de agnos. & alend. lib.* Nec quod ex iustis nuptiis nati non sint, & consequenter non sint in potestate, ad rem facit, quia ius alendorum liberorum vel parentum nihil commune habet cum iure potestatis, *l. 5. §. 1. & 2. D. eod.*

2 Nam cum officium aui erga nepotem ex officio patris erga filium pendeat, videtur filius ipse à patre habuisse, quod propter eum pater nepoti dare coactus fuit, *l. dotem, 6. D. de collat. bonor.*

3 Quæ scilicet à filio ad patrem transire non deberet, vt diximus prox. Defin.

4 Nam cum hic agatur de salute filii, & quidem animæ, non corporis, leuius videri debet incommodum, quod pater pro filio sentit, quam vt filium periclitari patiatur, *arg. l. pen. in fin. D. de donat. l. cum pater, 77. §. cum existimaret, de lega 2.* Vide quæ in hanc rem scribit vir doctissimus, & in Senatu nostro nunc Præses meritissimus, Guil. Onciac. Sabaudiæ nostræ decus in Academ. quæst. [Tenetur enim filius, aut vxorem ducere aut dotare, *cap. 1. de adult.* Imo ducere præcise, si non possit illa alium virum sibi æqualem & parem inuenire. Couarr. *De sponsal. effect. & vinculi. cap. 4. num. 15.* Fernand. Rubellus. *De sponsal. num. 7. & 11. quæst. 6. lib. 1. De contr. in communi, in lib. 3. de rest. stupr. quæst. 8. pag. 161.* Imò ex diuina lege, Deuteron. 22 Stuprator iubebatur vitiatam ducere in vxorem, & præterea patri eius quinquaginta cyclos reddere.]

5 Ratione illa quam posuimus *nu. 1. sup.*

6 Nec pugnat hoc cum iure nostro ciuili, nam etiam naturalibus alimenta debentur ab intestato. *Nouell. 89. quib. mod. natu. effic. sui, ca. 12. incip. discretis, §. si quis autem, 6.* Quanquam in susceptis ex damnato coitu aliud est, qui nec naturales nominandi sunt, nec ab ipso etiam patre alendi, *authen. ex complexu, C. de incest. & inutil. nupt.*

7 Quæ nec spurios ab illegitimis hac parte distinguit, *cap. cum haberet, Extr. De eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*

8 Solet enim dos amplior esse alimentis, licet succedat loco alimentorum, vt notant nostri ad *l. quoniam Nouella, 29. C. de inoff. testam.*

DEFINITIO IV.

Pro filio, qui probatur ingratus, aut qui iam facto testamento tanquam ingratus exheredatus est, pater nihil præstare cogitur.

HOcipsum tamen ita accipiendum videtur, si non probetur ingratus filius ex ea causa ingratitudinis, propter quam iuste exheredari possit: [1] Ingrato enim filio ne alimenta quidem præstare pater cogitur, [2] & multo minus legitimam, quasi filio debitam prorogare. [3] Sed ingratitudinis causam in genere allegare nihil proderit, nisi & specialiter exprimatur & probetur. [4] Alioqui facile fuerit patri legem eludere. [5] Quin & si proponas iam antea factum à patre testamentum, in quo filium exheredauerat, debet id sufficere ad excusandum patrem, ne quicquam pro ingrato filio impendere teneatur, nec exigemus ab eo probationes ingratitudinis, quorum onus in heredes suos reiectum malit. [6] Neque enim hoc casu subest ea fraudis suspicio, quæ nascitur cum ex postfacto pater filio ingratitudinem obiicit, licet ex vetere & antiquiore causa conflatam. [7] Nec mouebit si quis obiiciat, non posse rationem vllam haberi exheredationis in testamento factæ, quamdiu testator viuit, quia nec tamdiu testamentum vires vllas habet: ne alioqui testamentum in cæteris omnibus inutile ad solam exheredationis notam proficere videatur. [8] Nam respondebitur, tantam quidem non esse vim exheredationis viuo patre, vt non reuocari possit pro arbitrio patris quandiu viuit, [10] sed tamen quandiu reuocata non est, causaque ingratitudinis subest, non debere deteriorem esse conditionem patris viui, quam mortui, [11] nec meliorem filij ingrati viuo patre, quam eo mortuo. [12] Absurdum enim fuerit, plus iuris habere filium ingratum in legitima viuo adhuc patre, quam si is iam defunctus esset. [13] Porro quod de legitima dicimus idem de alimentis quoque dictum intelligi debet. Nam ex quibus causis pater filium exheredare atque à legitima aut legitimæ supplemento summouere potest, ex iisdem potest etiam alimenta denegare. [14] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quas ingratitudinis causas omnes expressit Iustinian. *in Nouell. 115. vt cum de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

2 *l. si quis à liberis 5. §. idem index.* & ibi Bart. *D. de agnosc. & alend. liber.*

3 Difficilius enim est vt legitimam quis debeat, præsertim viuus quam vt alimenta, vt videre est in spuriis ex damnato coitu susceptis. Quibus licet legitima nulla debeatur, ne quidem ex æquitate canonica, alimenta tamen ex ea æquitate debentur, vt dixi *Def. prox. nu. 7.*

4 Intellige quod exprimi debeat per patrem & probari, quemadmodum & mortuo patre probanda esset per ipsius heredes *d. Nouell. 115. §. aliud.* iunct. *l. omnimodo 30. C. de inof. test.* quibus constitutionibus correctum est ius antiquum, quo liberi exheredati tanquam ingrati cogebantur probare se immerenter exheredatos, *l. liberi 28. C. eod.*

5 Quod non est ei permittendum cum filii ad paterna bona venientes pene ad propria veniant, *l. in suis, 11. De lib. & posthum. l. 1. §. largius de succes. edict.* etsi profectio patris grande præiudicium adfert filio, *l. 1. §. Iulianus D. de agnosc. lib. l ea qua pater 13. C. ex quib. caus. infam. irrog.* Facit *l. Impp. 29. in fin. D. de probat.*

6 Nec enim cogendus est pater de causis ingratitudinis cum filio litigare, sufficitque exheredationem illam carere fraudis suspicione.

7 *arg. l. multi 18. de lib. & post l. pen. §. fin. de cur. fur. l. 12. §. 2. l. 47. in princ. de bon. liber.*

8 Intellige, quo minus reuocari possit, quoniam effectus eius confertur post mortem *l. 1. D. qui test fac. poss.* & suprema voluntas est ambulatoria vsque ad supremũ vitę exitum. *l. 4. D. de adim. lega. l. cum hic status, 32. §. pœnitentiam. D. de don. int. vir. & vxor.* Cæterum necesse est ab initio testamentum valere & vires habere, vt morte confirmari possit, *l. 4. D. qui test. fac. poss. l. si filius 7. D. de lib. & posth. l. si alienum 49. §. 1. D. de hered. inst.* iunct. *l. pen. 2. D. de reg. iur.*

9 *arg. l. filium 20. D. de bon. poss. contr. tabul.*

10 Cum possit filius quandiu pater viuit offensam ipsius placare, & eiusdem voluntatem promereri, *arg. l. cum quidam 24. de leg. 2.* Alex. *in l. 1. nu. 33. sol. matr.* Cotta *in memor.* in verb. *filius f. qui à patre.*

11 Imo eo meliorem, quod pater quandiu viuit nullam legitimam filio debet, *l. 1. §. si impubere, D. de collat. bonor.*

12 Imo tanto deteriorem quanto indignior est cui subueniatur filius, qui cum possit quandiu pater viuit veteris ingratitudinis memoriam delere, noua obsequij & obseruantiæ exhibitione, de patre tamen placando non cogitat, ingratusque remanet.

13 Cum ratio legitimæ non nisi inspecto mortis tempore ponatur, *l. cum quæritur 6. C. de inoff. test.*

14 Bart. *ad l. si quis à liberis 5. §. idem Iulianus per ill. tex. D. de agnos. & alend. lib.*

DEFINITIO V.

Publicatis bonis filij non videntur ea publicata, quorum pater habet vsumfructum.

Illud

ILlud magis mirum est, quod si filiusfamilias condemnatus bona quædam habeat aduentitia, quorum vsusfructus ad patrem pertineat, [1] non possunt illa vendi aut fisco applicari pro delicto filij, si non pater ipse consentiat: [2] Nec si vsumfructum patri saltum esse fiscus velit, [3] quia fieri nequit vt vllo iure pater eorum bonorum vsumfructum habeat aut retineat, præterquam intuitu & contemplatione proprietatis ad filium pertinentis. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

2 Capel. Tholos. *decis.* 2. & ibi Aufrer. Faciunt notata per Bar. cum Apostill. *ad l. Stichus* 16. *D. de pecul. legat.*

3 Nihil enim vetat vendi fundum detracto vsufructu alitérve ab vsufructu separari, nec nisi nudæ proprietatis æstimationem fieri, *l. cum in fundo* 78. *præsertim §. vxor viro. D. de iur. dot. l.* 6 §. 1. *D. de vsufr. l.* 4. *D. si vsusfr. pet. l. si quis* 6. §. *pen. D. com. diuid.*

4 Est enim hic vsusfructus non formalis, vt nostrorum verbis vtar, sed causalis, id est, cum proprietate coniunctus, à qua proinde separari nullo modo potest quin alius fiat, & consequenter hoc ipso interat, cumque ad patrem non nisi iure potestatis pertineat, consequens est vt proprietatem amittente filio nullum possit pater vsumfructum retinere. Ita fit vt propter coniunctum ius patris filius proprietatem retineat; quam alioquin amitteret. Facit *l. si in qui* 29. *D. de lib. leg. l. cum hereditate* 55. *D. de acquir. her. l.* 4. *D. de decur.*

DEFINITIO VI.

De patre petente restitutionem aduersus obligationem à se contractam, vt filium à carceribus liberaret.

PAter, qui vt filium diuturnioris carceris tædio iam vexatum eximeret, pro eo se obligauit, atq. ita vt liberaretur obtinuit, [1] non iustam habet causam petendæ in integrum restitutionis, ob id solum quod paterna pietate coactus, cum nihil ipse deberet, se obligauerit. [2] Quænam enim, obsecro, iustior patri causa esse potest contrahendæ pro filio obligationis, quam paternæ affectus pietatis? [3] Itaque nec illud inspiciemus, an perperam & pro indebito, an pro debito filius in carceres detrusus esset. Sufficit enim detrusum fuisse, nec aliter liberari potuisse quam si aut soluisset, aut fideiussorem vel expromissorem dedisset, vt dici non possit non sine causa factam obligationem. [4] Et vero vix est vt non sit in dolo pater, qui vt filium carceribus eximeret vltro se fideiussorem pro filio obtulit, si eo liberato velit in integrum restitui, nec paratus sit filium in eodem statu reponere: Maxime vero si præcesserat condemnatio, quamuis iniusta, propter quam filius in carceres detrusus fuisset. [5] Multo magis si addas de iure in integrum restitutionis apud eum iudicem disputari, qui de viribus & iniquitate condemnationis cognoscere non possit. Non est dissimile quod alibi scripsimus, [6] pronunciatum sæpius à Senatu, mulierem, quæ ad liberandum à carcerib. maritum soluendamque pro eo mulctam ex causa criminis irrogatam alteri se obligauit, non esse iuuandam Velleiano, quamuis certum sit nihil non facturam mulierem, cogente scilicet pietate, vt maritum alioqui virgis cædendum, aut ad triremes damnandum ab imminente periculo eximat conuertendæ pecuniariæ pœnæ in corporalem. [7] *Ita Senatus* pro Andræa Callier, contra Petrum & Iohannem Verdon, 6. Cal. Iunij 1594.

1 Finge per sententiam dictum fuisse, vt non prius eximi carceribus posset filius, quam satisfecisset: Rebus enim iudicatis standum est, *l. si patronus* 12. §. *si quis cum esset. D. de bon. lib.* Adde *l.* 7. §. *vlt. qui satisd. cog.*

2 *arg. l. si duos* 5. §. *vlt. D. si quis caution.* Nec aliud erit etiamsi filius pro quo se pater obligauit post condemnationem decesserit *l. si vero* 5. *D. qui satisd. cogant.*

3 *arg. l. cum is* 32. §. *mulier. D. de cond. indeb. l. & si quis* 14. §. *sed interdum de relig. & sumpt. funer.*

4 *arg. l. naturalis* 4. §. *quod si faciam l. si dominus* 8. *& seq. solent* 15. *D. de præscr. verb. l.* 4. *D. de condict. caus. dat. l. quamuis* 8. §. *si pro primo. D. ad SC. Velleian. vers. proinde.*

5 Nam & hoc est ex natura cuiuslibet restitutionis in integrum, vt omnia in pristinum statum restitui debeant, & vnusquisque ius suum recipere, *l. si quod si minor* 24. §. *restituto* 10. *D. de minor.* Dixi *in tit. De reput. quæ fiunt in iud. in integr. restit.* Adde *l. si eum* 10. *in princ. & l. seq. D. si quis caut. l. quidam* 38. *& seq. D. de dolo.*

6 Rebus enim iudicatis standum est, vt dixi *numer.* 1. *ex l. si patronus* 12. §. *si quis. de bon. libert. l. seruo.* 65. §. *cum prætor ad SC. Trebell.*

7 Nam de iniquitate sententiæ ab alio iudice redditæ non potest cognoscere alius iudex, nisi qui superior sit & ex causa appellationis *l. si prætor* 75. *D. de iudic.* iunct. *l. in causa* 16. §. *vlt. cum duab. ll. seqq. D. de minor.*

8 *Sub tit. ad SC. Velleian. Defin.*

9 Solet enim fieri hæc pœnæ commutatio ex pecuniaria in corporalem quoties non habet condemnatus quod possit in ęre soluere, *l.* 1. §. *vlt. D. de pen. l. si quis iniuriam* 35. *D. de iniur. l. qui ade* 59. *D. de incend. ruin. & naufrag.*

DEFINITIO VII.

De patre qui consentiit nuptiis filij accipientis dotem, nec nisi portionem quæ se mortuo ad filium peruentura erat pignori obligauit.

PAter cum filiofamilias vxorem ducenti non modo auctoritatē, sed etiam consensum accommodaret [1] obligauerat in causam restituendæ dotis eam duntaxat bonorum suorum portionem, quam defuncto se filius esset habiturus. [2] Non eo minus cætera quoque patris bona obligata intelligentur. [3] Nec tantum si filius viuo patre decesserit (quo casu cessante conuentionis expressæ potestate tacitam hypothecam lege inductam locum habere necesse est; [4]) sed etiam si patri filius superuixerit, neque portio quam filio reliquit sufficiat ad dotis restitutionem. [5] Quoniam hoc ipso, quod pater nuptiis filij consensum præbet, omnia bona ipsius pro dote obligata intelliguntur, eáque obligatio contrahitur ipso iure, & sola legis potestate. [6] Proinde impediuntur pactiones omnes, quæ dotis causam facere possunt deteriorem, [7] Cuiusmodi illa est per quam ius pignoris imminuitur, ne salua esse tota dos possit. [8] Nec ad rem facit quod dici solet, Expressum facere vt cesset tacitum. [9] Id enim tum demum vere dicitur, cum tacitum pendet ex sola eius voluntate, qui expressim voluntatem suam declarat. [10] Cur enim credatur aliud voluisse, quam quod expresserit? [11] At ius tacitæ illius hypothecæ, qua de agimus, non ex eo acquiritur mulieri, quasi maritus aut mariti pater videatur bona sua pro dote obligasse, [12] Sed quod vel inuitis iis ita lex ferat, vt bona vtriusque omnia ipso iure, sicuti diximus, obligata intelligantur. [13] Proinde nihil interest an expresserint, vt quædam tantum essent pignorata. [14] Nam etsi disertis verbis pater cauisset ne quicquam ex bonis suis pro dote, quam filius acciperet, obligatum videretur, vtique conuentio non valeret, essetque fortior potestas legis. [15] *Ita Senatus* in causa Philiberti Bouier, & Ioannis Treyuet procuratorum, 3. Calend. Maij 1595.

1 Plus enim est consensum quam auctoritatem accommodare. Qui enim auctoritatem tantum præstat, se non obligat nec sibi nocet, secus est in eo qui consentit nisi lex contra disponat, *l. cum quædam* 26. vbi hæc verba, *auctoritas consensus* tanquam diuersa ponitur disiunctim, &c. *Cod. de admin. tut. l. vltim. D. de inoff. test. l. sicut* 8. § *non videtur, D. quibus modis pign. vel hypoth. solut. l. tutorem* 22. *Digest. de his quæ vt ind. l.* 4. §. *quæsitum est, l. si cum fundi. De dol. except. l. fideiussor* 20. §. *pater in fin. D. de pignor.*

2 Non enim poterat ea portio per filium obligari, qui viuo patre non erat dominus, nec futurus erat nisi in casum male

Source : BIU Cujas

ominoſum mortis patris. Qui enim pignori obligat, is neceſſe eſt vt ſit dominus, *l. & qua nondum 15. §. quod dicitur. D. de pign. tot. tit C ſi alien res pig. dat. ſit.*

3 Iure ſcilicet tacitæ hypothecæ à Iuſtiniano inductæ, in *l. vnic. §. & vt plenius* ibi *ſiue principales ipſa perſona dotes dederint vel promiſerint, vel ſuſceperint, ſiue alia pro his perſonæ. Co. de rei vxor. act.* Nam & præſumitur tota dos peruenisſe ad patrem tanquam ad potentiorem, *l ſi cum dotem 22. §. transgrediamur. D. de ſolut. matr.* vbi Bart. & cæteri.

4 Filio enim prædefuncto deficit conditio pignoris collati in id tempus quo pater prædeceſſiſſet. Facit *l ſi fundus 16. § aliena res, D. de pignor. l. rem alienam 41 D. de pig. act.* Habent enim hæc verba implicitam conditionem, *l. ſi debitor 39. §. veriſimile.* vbi Bart. *D. de contr empt. l Mauio 41. §. 1. in fi. de leg. 2.* Iunge *l. grege 23. §. ſi ſub conditione, D. de pign.*

5 *Auth. res quæ, C. com. de leg. & incorp.* vnde ſumitur.

6 *d. l. vnic. §. & vt plenius, C. de rei vxor. act.* iunct. *d. §. transgrediamur.*

7 *l. Attilicinus 17. D. de pact. dot.*

8 Etſi enim creditor, qui minus idoneum pignus accepit, non amittit exactionem eius debiti quantitatis, in quam pignus non ſufficit, *l. creditor 16 D. de reb. cred. l quæſitum 9. §. 1. D. de diſtr. pignor.* tamen conſtat plus cautionis eſſe in rem quam in perſonam. *l plus cautionis 25 de reg. iur.* etiamſi debitor ſoluenda ſit, *l. cum debitore 3. D. de pigno. act* iunct. *l. diuortio 35. in fin. princ. D. de negot geſt* nec aliter videri idoneè cautum eſſe quam ſi vel fideiuſſor vel pignora accepta ſint, *l. ſi mandatu 59. §. vlt. D. mandat.*

9 *l. vlt.* vbi vulgo noſtri notant, *C. de pact. conuent. tam ſup. dot.* qui tamen locus id non probat. Ibi enim tacita hypotheca nulla eſt, niſi à Iuſtiniano inducitur, quam portio ille nullam inducit, niſi eo eo demum caſu quo mulier ſibi non cauerit per expreſſam. Melius probatur id brocardicum, ex *l. cum ex filio 39. §. filio de vulg. & pup. ſubſt.*

10 *vt in d. §. filio.* iunct. *l. iam hoc iure 4. eod.* Facit *l ſeruo libertatem 47. De condic. & demonſtr.*

11 *l. vnic. § ſin autem ad deficientia, C. de caduc. toll.* Facit *l. Labeo 7. §. vlt. de ſupell. leg.*

12 Vt in cæteris tacitis hypothecis euenire ſolet *l. 4. & 6. D. in quibus cauſis pign. vel hypot. tacit. contr.*

13 Fauore dotis, in cuius tacita hypotheca ſpeciale eſt vt ei renunciari non poſſit *arg. d. l. Attilicinus*, cum tamen cæteris poſſit ſi contrahentes velint.

14 Facit *l. vlt. D. in quib. cauſ. pign. tacit. cont.* vbi pignus ab herede tutoris datum in reſiduam quantitatem debiti poſt ſolutionem maioris partis ex tranſactione inter eos facta, intelligitur obligatum in veterem contractum, pro quo ſcilicet & pro omni debito tutelæ obligata erant tacite bona omnia tutoris. *l. pro offitio 20. C. de admin. tutor.*

15 Speciali ratione & ſingulari iure ac fauore dotis, vt dixi *num. 13.* Vide Boer. *deciſ.*

TIT. X.

QVAND. FISC. VEL PRIuat. debit. ſui debit. conu. poſſ.

DEFINITIO I.

Creditor venditoris, an & quatenus agere poſſit contra emptorem eundemque pretij debitorem, ſi venditor nondum ex parte ſua contractum impleuerit?

CVm Titius debitor[1] tuus fundum mihi venderet communem ſibi cum ſorore, [2] promiſerat curaturum ſe vt eam venditionem ſoror intra menſem ratam haberet, [3] nec tamen curauerat. Interea egiſti contra me, vt tibi ſoluerem precium quod debitori tuo debebam, [4] Vocato etiam in eam rem Titio, vt me liberaret, ne mea quicquam intereſſet vtri ſoluerem.[5] Si ſit ille contumax, æquum quidem erit condemnari me tibi ad ſolutionem precij, [6] ne alioqui & rem habeam & precium: [7] Sed tamen ſatiſdare te oportebit de reſtituenda pecunia, ſi ratam venditionem habere ſoror venditoris mei te ſatagente nolet, [8] aut non poterit, [9] ex eaque cauſa pecuniam habere malim quam rem retinere. [10] Non enim fieri poteſt vt ex contractu inter me & Titium inito plus iuris aduerſum me habeas, quam Titius ipſe eſſet habiturus, [11] qui porro contractum ex parte ſua omnimodo & ante omnia implere cogeretur. [12] Itaque non niſi fiduciariam, & vt loquuntur, prouiſionalem cõdemnationem fieri oportet. [13] Diffinitiuam vero in id tempus differri quo conſtet an ratihabitio vlla ſequi poſſit necne, & an rem emptam habere malim ſine ſpe ratihabitionis, an pecuniam. [14] Nam ſicuti cogendus non ſum ſtare venditioni cuius legi non pareatur niſi præſtetur mihi quanti mea intereſt, [15] cum aliter non fuerim empturus: [16] Ita prætextu non ſecutæ ratihabitionis pecuniam precij retinere non poſſum quamdiu rem ipſam habeo: [17] Ne quidem ex conuentione, quia bona fides hanc non patitur conuentionem, vt emptor & rem & precium retineat. [18] Ideoque tametſi iuſta cauſa fuerit retinendæ pecuniæ, forte quod nec ratihabitio nec ſatiſdatio [19] præſtaretur, toties tamen eius temporis quod poſt traditionem interceſſit vſuræ debebuntur, [20] non propter moram, [21] ſed in locum & vicem fructuum ex re ipſa perceptorum.[22] Etenim quæ iuris ratio & æquitas impedit ne aut emptor aut venditor rem precium que ſimul retineat, eadem facit ne & rei fructus & precij vſuras retinere poſſit. [23] *Ita Senatus* in publico auditorio ex tempore Prid. Calen. Febr. 1589. Et rurſus in alia cauſa 16. Cal. Iun. 1591.

1 Neque enim debitor ob id ſolum quod debitor eſt res ſuas etiam pignoratas vendere prohibetur. Alienat ſiquidem cum ſua cauſa & citra præiudicium creditoris, *l. diſtractis 14. & ſeq. C. de pignor. l ſi debitor 12. Cod. de diſtr. pignor. l ſi conuenerit 18. §. ſi fundus. D. de pign. act.*

2 Nam & communis res vendi poteſt ſicut & aliena, ſcilicet vt valeat ipſo iure venditio & obligetur venditor de euictione, ſed non vt prohibeatur dominus iure ſuo rem vindicare, *l. rem alienam 28. D. de contr. empt. l. vlt. & paſſ. Cod. de comm. rer. alien.*

3 Eſt enim neceſſaria ea ratihabitio vt totius rei communis dominium emptori acquiratur, *l portionem 4. & paſſ. Cod. de com. rer. alien.*

4 Siue quod eſſes hypothecarius creditor, & nomina quoque debitoris tui obligata haberes iuxta *l. nomen 4. C. quæ res pign. oblig. poſſ.* ſiue quod alia debitoris tui bona nulla eſſent, quæ pignoris loco capere poſſes, *l. 2. C. hoc tit.*

5 Liberatur enim etiam qui ſoluit alteri quam cui debet, dummodo conſentiente creditore, vel iubente, *l. ſolutam 49. D. de ſolut. l. fugitiuus 19. eod. l. inuito 12. C. eod.*

6 Cum futurum ſit vt perinde liberet qui iubente iudice ſoluerim te propter contumaciam ſaltem tacite conſentiente. *arg. l. ait prætor 7. §. 1. verſ. quid tamen. D. de minor. l ſancimus 25. Cod. de admin. tutor.*

7 Quod bona fides non patitur *l. ex empto 11. §. qui autem, l. bona fides 50. D. de act. empt.*

8 Nec enim ſocius partis ſuæ alienationem à ſocio factam ratam habere cogitur, niſi cum à fiſco vendita fuit, cuius in ea re proprium & ſingulare priuilegium eſt, *l. 2. Cod. de commun. rer. alien. l. vnic. C. de vendit. rer. fiſcal. cum præuat. comm. libr. 10. tit. 4.*

9 Forte quam alij iam vendiderit, quo caſu crimen ſtellionatus incurreret, ſi eiuſdem rei venditionem ſuo nomine ab alio factam ratam haberet, perinde acſi ipſa venderet *l. 3. §. 1. D. de crim. ſtell.* adeoque crimen falſi. *l. qui duobus 21. D. ad leg. Corn. de falſ.*

10 Non enim videor rem habere quandiu mihi à Domino auferri poteſt, *l. rem in bonis 52. D. de acquir. rer. domin. l. quod euincitur 190. De regul. iur. l. non videntur 167. l. omnes 13. §. 1. eodem.*

11 *Vulg. l. nemo plus iuris 54. l. aliud eſt 160. §. abſurdum ea cum ſimilib.* Textus eſt *in l 3. C. hoc tit.*

12 *Vulg. l. Iulianus 13. §. offerri. D. de act. empt. l ſi pater 8. in fin. Cod. eodem l. cum fundus 31. ad fin. in verſ. ſed addicere. D. de rebus credit.*

13 Cui locus eſſe ſolet quoties aliquid eſt quod impedit aut remoratur ſententiam diffinitiuam, nec eo minus tamen interim

ferim prouidendum est, vt *in l. ventre* 84. *D. de acq. here. l.* 1. *D. de dam. infect. cum similib.*

14 Cum enim diffinitiua sententia non possit ferri sub conditione nec sub incerto, *l.* 3. *& 4. Cod. de sent. quæ sin. cert. quant. prof. l.* 1. *§ biduum. D. quand. app. sit. & intr. quæ temp. l. qui testamento* 37. *De excus. tut. l. in sententiis* 59. *D. de re iud.* expectandum necessario est vt sciatur quid in facto certum sit, priusquam ad sententiam deueniri possit.

15 *l. cum tefundum* 6. *C. de pact. int. empt. & vend.*

16 *l. tutor* 47. *§.* 1. *D. de minor. l. quod si vno* 13. *D. de in diem addict. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

17 *arg. d. §. offerri cum § seq.*

18 *dict. l. exempto* 11. *§. qui autem. & d. l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*

19 Quæ vtique præstanda est quoties in limine contractus imminet periculum euictionis, *l. si post perfectam* 24. *C. de euictio. l. pen. §.* 1. *D. de peric. & commod. rei vend.*

20 *d. l. Iulianus* 13. *§. veniunt* 20. *D. de act. empt.*

21 Etsi regulariter vsuræ non nisi propter moram non soluentium infliguntur, *l. cum quidam* 17. *§. si pupillo. in fin. de vsur. l. Titia Seio* 87. *§. vsuras de leg.* 2.

22 *Vt in l. curabit* 5. *C. de act. empt.* Cuiusmodi vsuræ etiam iure canonico debentur, sicut & quæ sunt in vicem eius quod interest, *c. salubriter extr. de vsur.*

23 *d. l. Iuhanus. §. veniunt. l. liberalitatis* 16. *§.* 1. *D. de vsur. l. nec enim* 23. vbi est text. elegans, *D. de pign. act.*

DEFINITIO II.

De nomine debitoris capto pignori in executione iudicati, & De differentiis pignoris conuentionalis & iudicialis.

POtest creditor nomen sui debitoris capere pignoris loco etiam in executione iudicati, [1] si modo debitor debitoris fateatur se debere. [2] Nam si neget, prius est vt à creditore suo conueniatur, quam à creditoris creditore, qui vtique nullam eo nomine actionem habet. [3] Loquimur enim de creditore chirographario, qui nullum pignus habet in bonis condemnati, nisi quod in iudicati executione captum & hoc ipso constitutum sit. [4] Nam siue nomen debitoris pignori datum sit specialiter, siue in generali bonorum omnium obligatione contineatur, [5] constat vtilem ex ea causa actionem competere creditoris creditori, per quam assequi possit, vt probet debitori suo deberi: [6] Vtroque tamen casu inficianti debitori debitoris inhiberi potest ne soluat ei, cuius debitor esse dicitur, [7] quoniam in eo nulla illi fit iniuria siue debeat siue non, [8] & nihilominus superioris creditoris indemnitati consulitur ne in eius necem inter debitorem & debitoris debitorem colludi possit, [9] si ex postfacto appareat iam tum fuisse debitum cum nomen debitoris pignori capiebatur. [10] Sed & in eo multum refert, an qui agit in debitorem debitoris fuerit creditor pignoratitius necne? Quod si pignoratitius non fuit, non aliter bene captum pignus intelligitur, quam si alia bona nulla sint mobilia aut immobilia, aut se mouentia. Hæc enim si qua sint prius capi & excuti oportet, [11] quia nomina debitorum non sunt ex iis bonis quorum obligatio summo & stricto iure permissa sit. [12] Quod non similiter locum habet, si omnia debitoris bona creditori fuerunt obligata. Est enim eo casu in arbitrio & electione creditoris, quænam pignora malit persequi. [13] Nec debitoris debitor iuuari potest exceptione non factæ excussionis, [14] quę nouo iure competit tertiis possessoribus, [15] quandoquidem vulgatum est iura non possideri. [16] Eo tamen iure vtimur, vt is quoque creditor qui ante sententiam pignus nullum habuit perinde possit iudicati executionem incipere à debitore debitoris sui, etiam cum alia bona sunt, atq. si pignori iam antea idipsum nomen habuisset. [17] *Ita Senatus ex tempore* 6. Cal. Aug. 1591. & rursum pro N. Vulliod, 7. Id. Mart. 1593.

1 *l.* 2. *C. hoc tit.*

2 *l. si debitum* 3. *eod. l. à Diuo Pio* 15. *§. si rerum. in fin. & §. sed vtrum. D. de re iudic. l. fiscus* 6. *D. de iur. fisc.*

3 Si debitor debitoris neque delegatus sit, neque debitum constituerit, *l. si soluere. pen. C. de nouat.*

4 De quo etiam loquitur, *l.* 2. *& tot. hoc titul. C.* Non enim bona debitoris cuiuslibet sunt tacite obligata creditori, sed ex certis tantum causis, *l.* 1. *& tot. titul. in quibus causis pig. D. & C.*

5 Potest enim vtroque modo obligari, *l.* 4. *C. quæ res pign.* Bar. *l. Quintus. §. argento. de aur. & arg. legat.*

6 *d. l.* 4. in postremis illis verbis, *quatenus tamen ipse debet*, Cui enim permissum est consequens, necessario & permissum intelligitur accedens. *vulg. l. ad rem mobilem* 56. *& l. ad legatum* 62. *D. de procur.*

7 Dummodo tamen probauerit creditoris creditor sibi deberi, *d. l.* 4. Facit *l.* 3. *C. de nouat. l. vlt. D. de leg. commiss.* Paris. *cons.* 107. *num.* 65. *& seqq part.* 3. Nat. *cons.* 300.

8 Cum inhibitio illa & denunciatio eum excusset ne in moram incidat, dummodo iusta causa fuerit eius faciendæ *dict. l. vlt. de leg. commiss. l. vlt. D. de transact. l. ait prætor* 7. *§.* 1. *Digest de minor.* maxime vero si ea denunciatio facta sit auctoritate iudicis, vt *in d. §.* 1. *l. non videntur* 162. *§.* 1. *de reg. iur.* iunct. *l. in damnum* 169. *eod. l.* 4. *De aqua & aqu. pluu. arcen. l. iniuriarum* 13. *§. si quis quod. D. de iniur.*

9 Neque enim id ferendum est, *l. §. C. de pignor. l. si creditor* 15. *C. ad leg. Cornel. de falsi. l. si pariter* 9. *D. de lib. caus.*

10 Id enim omnimodo probandum est, *dict. leg. nomen* 4. *Co. quæ res pign.* in illis verbis: *vsque ad id, quod tibi deberi à creditore eius probauerit.* Est tamen aduersus denunciationes, & vt vocant sequestrationes huiusmodi promptissimum remedium satisdationis, vt scripsi *Definit.* 5. *nu.* 3. *sup. de prohib. sequest. pecun.*

11 *d. l. à Diuo Pio* 15. *§ sic quoque. D. de re iudic. l. non prius* 4. *C. hoc tit.*

12 Vt innuit *d. l. nomen* 4. in illis verbis, *iam pridem placuit. l. postquam. Cod. de hered. vel act. vendi. l. si conuenerit* 18. *D. de pignor. act.* vbi Paulus scribit tuitione prætoria defendi pignus pignoris, licet illud etiam receptum sit, *l. grege* 13. *§. cum pignori. D. de pignor. l.* 1. *C. si pign. dat. sit.* Vtriusque iuris rationem pete ex iis, quæ scripsi *lib.* 8. *Coniect.*

13 *l. creditorus* 8. *D. de distr. pignor. cum similibus.*

14 Qua iuuatur aduersus creditorem non chirographarium in executione iudicati. *d. l. à Diuo Pio. §. sic quoque. d. l.* 4. *C. hoc tit.*

15 *Auth. hoc si debitor. C. de pignor. & incorp.* vnde sumitur Nouell. 4. *De fideiuss. cap.* 2.

16 *§. incorporales. Inst. de reb. corp. & incorp. l.* 3. *in princip. & §.* 1. *D. de acqu. possess. l.* 4. *§. si viam l. si aliena* 10. *§. de vsucap. l. seruitutes* 14. *D. de seruit.* constat autem non factæ excussionis exceptionem fauore duntaxat possessionis inductam esse, vt probant verba constitutionis. Vide quæ scripsi de differentiis pignorum conuentionalis, iudicialis, & prætorij *dict. libr.* 8. *Coniect.*

17 Quasi nihil interfit, neque condemnati vnde soluat id quod omnimodo soluere debeat, neque primi debitoris cui soluat, cum æquè liberetur soluendo creditori creditoris sui, præsertim auctoritate iudicis interueniente, vt scripsi *Definition. prox. num.* 5. *& 6 supr. eod.*

DEFINITIO III.

De pignore per antichresim constituto à debitore debitoris.

QVid ergo si debitoris debitor creditori suo fundum pignori dederat in antichresim? [1] Idem fundus creditori quoque creditoris pignori obligatus intelligetur. Est enim accessio nominis, quod ipsum obligatum est, [2] siue ex conuentione, siue auctoritate iudicis per se aut per apparitorem exequentis iudicatum. [3] Sed an cogetur creditor creditoris contentus esse eo pignore? Minime, quia nec creditor ipse cogeretur, sed posset si mallet debitum exigere, eoque accepto pignus reddere. [4] Nisi ponas conuenisse inter debitorem & proprium creditorem vt fructibus fundi in vicem vsurarum contentus creditor exigendi ante certum tempus debiti ius non haberet. [5] Tunc enim nec creditoris creditor ante id tempus exigere poterit, [6] ne plus iuris

Source : BIU Cujas

habere videatur ex persona debitoris sui, quam debitor ipse idemque creditor aduersus debitorem suum esset habiturus.[7] Nimirum si conuentio illa de non exigendo interea debito tum interposita sit cum pignus contrahebatur, aut saltem priusquam creditoris creditori ius vllum pignoris in eo nomine quæsitum esset. Alioqui iure iam quæsito constat nihil fieri posse in præiudicium creditoris.[8] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 3. inf. de compensat.

1 Hoc est ea lege vt creditor fructus pignoris perciperet in vicem vsurarum debiti, *l. si is qui* 11. §. 1. *D. de pignor. l. si pecuniam* 33. *D de pig. act.* De vtraque antichresi expressa & tacita vide quæ scripsi in *Decad. De error pragm.*

2 Idcoque sequitur nomen quod obligatum intelligitur cum sua causa, *l. periculum* 30. *D. de pign. l. eum ea conditione* 68. §. 1. *D. de euict.*

3 Omnis enim vtilitas nominis pignori data captáque intelligitur, nec quicquam hac parte differt pignus conuentionalis à iudiciali.

4 *l. 1. C. de pig. l. si pro mutua* 8. *in fin. C si cert. pet.* Pignoris enim datio non liberat debitorem, nec neque venditio, nisi totum debitum creditor perceperit, *l. creditor* 28 *D. de rebus cred. l. si creditor* 26. *D. de solut.*

5 Nam & vsuras in futurum tempus acceptas vel in stipulationem deductas esse sufficeret ad inducendum tacitum pactum de non petendo, *l. qui in futurum* 67. *D. de pact. l. 2. § pen. D. de doli except.*

6 Est enim id singulare ius fisci, *l. 1. C. de cond. ex leg.*

7 Qui porro ante diem agere non possit, *l. si mandauero* 22. *in pr. & §. 1. D. mand.*

8 *l. vlt. D. de pact.* Non tamen videtur ius vllum quæsitum creditori creditoris antequam denunciauerit debitori sui debitoris, qui interea potest creditori suo impune soluere, *d. l. 4. Col. qua res pign.* Cur non igitur & cum eo paciscí? Vide tamen quæ scripsi *lib. 12. Coniect. & infr Defin. 9. num. 8.*

DEFINITIO IV.

Si creditor idemque debitor pignus, quod à debitore suo accepit, deteriorauerit.

AT quid si creditor, qui fundum pignori acceperat in antichresim, cum fecerit male vtendo deteriorem, ita vt vel dolo vel de culpa teneatur, an nocebit ea res creditoris creditori, cui nihil imputari potest? Nocebit vtique.[1] Etsi enim de pignoris deterioratione non prius quæri solet, quam agatur pignoratitia,[2] quæ porro non competit nisi soluto debito,[3] constat tamen damnum quod in pignore datum est, creditorem in rationem debiti deducere cogendum esse.[4] Proinde quamuis pecunia per debitoris debitorem creditori creditoris soluta, futurum sit vt saluam habeat primus debitor pignoratitiam contra proprium creditorem[5] eundemque pignoris possessorem:[6] Ipsius tamen interest si malit vt ante solutionem damnum quod in pignore contigit imputet creditori creditoris,[7] quandoquidem multo commodius ei futurum sit non soluere quam solutum repetere.[8] Neque vero æquum est meliorem esse conditionem superioris quam proprij creditoris,[9] cum sit etiam quod ei imputetur, cur non fuerit diligentior in exigendo debito, & auferenda pignoris possessione[10] ab eo, quem ex contrario passus est in pignore male versari.[11] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ex ratione posita *in Defin. præced. num. 7.* ne plus iuris habere videatur creditor creditoris ex persona sui debitoris, quam debitor ipse esset habiturus, contra *l. quod ipsis* 143 *l. ex qua persona* 149. *l. aliud est* 160. §. *absurdum. De reg. iur. l. creditor* 12. *De diuers. temp. præscr.* Facit *l. mutuum* 156. § *plurumque. De reg. iur. cum concord.*

2 Quia nec prius quicquam videtur debitoris interesse, *l. si rem* 9. §. *omnis. D. de pign. act. l. nec creditores* 10. *C. eod.* Excipe casum *l. vlt. in fin. princ. D. eod.*

3 Aut saltem oblato, & si creditor nolit accipere, obsignato *d. l. nec creditores l. si dominium* 9. *l. creditor* 20 *C. de pignor.*

4 *l. 3. l. creditor* 7. *C. de pignor. act. l. creditor* 15. *l. eleganter* 24. §. *vlt. l. vlt. in princ. D. eod.*

5 *l. debitor* 40. § *vlt. eod.*

6 Nam si creditor creditoris possideat illi ipsi soluendum est, quod primo & proprio creditor debetur, atque ita contra ipsum quoque pignoratitia agendum, *l. grege* 13. §. *cum pignori. D. de pignor. l. 2. C. si pign. pignor. dat sit.*

7 Quia imputatio illa cum fiat ipso iure, facit vt tanto minus in debito superesse intelligatur, *arg. l. 1. & 2. C. de pign. act. d. l. eleganter* 24. in illis verbis, *illico pignus ancillæ solutur. D. eod.*

8 *l. 3. D. de compens. l. si stipulatus* 15. *in princ. D de fideiuss.*

9 *l. nomen* 4. *in fin. C. quæ res pign.*

10 Quod vtique pro suo iure facere poterat, *d. §. cum pignori.* iunct. *l. si conuenerit* 18. *D. de pign.*

11 Nam & sola patientia nonnunquam delinquitur, cum quis patitur alium facere quod prohibere posset, *l. Imperator* 7. *D. quis sin. manumiss. l. 1. C. si mancip. sta venier. l. culpa caret* 50. *l. nullum* 109. *de regul. iur.*

DEFINITIO V.

De executione facta in nomen debitoris alieni pro debito procuratoris.

CVm procurator tuus centum tibi debita exacturus esset, idemque tantundem mihi deberet sub omnium bonorum suorum obligatione, egi aduersus debitorem tuum, eique denunciani ne procuratori tuo soluerer.[1] Si velit ipse intercedere[2] siue proprio siue procuratorio nomine, audiendus non est, quippe in cuius potestate sit tantundem tibi soluendo liberationem consequi,[3] cum pecunia sit ex earum rerum numero, quæ recipiunt in suo genere functionem.[4] Cui consequens est, vt aliud dicendum sit, si non genus sed certa species tibi debebatur.[5] Nisi in rem suam procurator factus proponatur,[6] qualis esse intelligitur, si rationum reddendarum necessitas ei remissa sit,[7] datáque libera exigendi ac pro arbitrio administrandi licentia.[8] Nam qui in rem suam procurator datus est in omnibus fere domini iure censetur.[9] Non idem erit si tu ipse intercedas. Neque enim aut meliorem meam conditionem aut tuam deteriorem facere illud potest, quod eum procuratorem constitueris, qui meus debitor fuit.[10] *Ita Senatus* pro Antonio Fou, 15. Calen. Ianuar. 1592.

1 Secundum ea quæ scripsi *Def. 2. num. 7. supr. eod.*

2 Nam si tu ipse intercedas, non est dubitandum quin sis audiendus, cum pro debito procuratoris tui molestiam aut damnum in bonis tuis pati non debeas, sicut nec è contrario *l. Plautius* 61. *D. de procur. l. pen. D. de compens. l. eius quod* 9. *C. eod. l. 4. in princ. D de re iudic.* Ratio est in *l. ignorantu* 49. *D de procurat. & l. vlt. C. si alien. res pig. dat. sit.* & posita est in fine huius Defin.

3 Itaque nihil eius interest, nec proinde audiri debet siue agendo siue excipiendo, *l. alle à quo* 13. *si de testamento. D. ad SC. Trebell. l. 3. D. de verb. oblig.*

4 *l. 1. §. mutuis datio. D de reb. cred. l. 1. § re contrahitur de oblig. & act.* Idque est quod dici solet in pecunia non cogitari corpora sed quantitatem, *l. si is cui* 94. *D. de solut.* iunct. *l. 1. D. de contr. empt.*

5 Quia non similiter species recipiunt in suo genere functionem, *dict. §. mutui. vers. nam in cæteris. l. eum à quo* 16. *cum seq. C. de solut.*

6 Nam qui in rem suam procurator est domini loco habetur, ita vt ei quoque cuius procurator est in petitionis concursu præferatur, *l. quæ omnia* 25. *in fin. l. procuratore* 55. *D. de procur.*

7 Quoniam alioqui procurator quilibet etiam cum liberam rationem administrationis suæ reddere cogitur, præsertim si quid fraude vel dolo egerit, *l. si procurator* 10 *in fin. C. de procur.*

8 Hoc vnum tamen non sufficeret, si primum deesset ex iis quæ proximè diximus.

9 *d. l. quæ omnia. d. l. procuratore, l. si quis in rem suam* 34. *D. de procur. l. qui stipendia* 9. *C eod.*

10 *dict. l. ignorantis* 49. *D. eod. d. l. 1. & vlt. C. si alien. res pign. dat sit.* Hic tamen videtur eadem exceptio locum habere, nisi pro-

si procurator in rem suam factus sit, quoniam eo casu solius procuratoris videtur interesse, nō etiam eius qui procuratorem constituit, qui proinde si intercedat adiri non debet, *arg.l. vlt. §. Titius. D. de cond. indeb.*

DEFINITIO VI.

Executio facta in nomen debitoris condemnati ita demum valet, si debitoris debitor ex ea executione non lædatur.

DEbitoris condemnati debitor in iudicati executione conuentus fassus fuerat se debere, & consenserat vt nomen suum pignori caperetur,[1] sed ea lege vt suum sibi chirographum redderetur, ne quandoque à creditore proprio conueniri posset.[2] Non dubitabatur quin vtiliter pignus captum esset, tametsi condemnati consensus non interuenisset,[3] quia sicut iudicium redditur, [4] ita & executio iudicati in inuitum. [5] Sed an cogendus erit is qui iudicatum exequitur instrumentum illud à condemnato repetere, in eamque rem nouam aduersus illum litem instituere, vt debitoris desiderio satisfiat? Minime, [6] cum alia facilior & promptior ratio sit prospiciendi eius indemnitati,[7] nimirum vt pronuntietur securum & indemnem fore debitorem, qui creditoris sui creditori soluerit acsi proprio creditori soluisset. Tantundem enim proderit soluendi auctoritas iubentis magistratus[8] quantum ipsa chirographi redditio prodesse posset. [9] Dicat aliquis in ciuilibus causis non posse scindi confessionem aut oblationem sed absolute vel reiici vel acceptari debere, & vt pragmatici loquuntur cum omnibus suis qualitatibus.[10] Verum longe diuersa hæc sunt, scindi oblationem, & per æquipollens satisfieri desiderio & securitati debitoris, [11] licet alia ratione quam ipse voluerit.[12]. *Ita Senatus* in causa N. Vulliod. Matrat, 7. Id. Mart. 1593.

1 Quod alioqui summo iure capi non potuisset, vt diximus *Def. 2. num. 2. supr.*

2 Ipsius enim intererat vt suum sibi chirographum redderetur, *l. vlt. C. ad exhib. l. solutione* 18. secundum Cuiacij emendationem. *D. eod.*

l. à Diuo Pio 15. *§. si rerum. D. de iudic.*

4 *l. interstipulantem* 83. §. 1. *D. de verb. oblig.*

5 Licet non ab inuito, *l. si iudex* 28. *D. de minor. l. 2. d. si longis* 7. *l. 8. & 9. C. de exec. rei iud.*

6 Ne alioqui nimis longe res abeat vt *in d. l. à Diuo Pio. §. sed si emptor.*

7 Simile aliquid est *in l. stipendia* 4. *C. de execut. rei iudic.*

8 *l. ait prator* 7. §. 1. *D. de minor. l. sancimus* 25. *C. de admin. tut. l.* 1. *C. si in caus. iudic. pign. cap. sit.*

9 Itaque nihil eo nomine interest debitoris *arg. l. qui tabulas* 27. *§. inde potest quari. D. de furt.*

10 *l. si ita stipulatio* 39. *in fin. D. de oper. libert. l. 2. D. de bon. libert. l. cum quæritur* 16. *D. de admin. & peric. tut.*

11 Dici enim solet nihil referre quid ex æquipollentibus fiat *l. 3. C. de inst. & substit. l. si vsufructus* 35. §. 1. *D. de vsufr. l. certum* 6. *D. de reb. cred.*

12 Sufficit enim vt nihil intersit debitoris qui reuera est liberatus, *arg. l. inter causas* 26. *§. si is qui. & l. vlt. §. 1. D. mandat.* Et satisfieri dicitur ei, cuius desiderium impletur *l. 1. D. qui satisd. cog. l. huiusmodi* 84. *§. si ita cui. de legat. 1.*

DEFINITIO VII.

Debitoris debitor qui ignorans captum esse pignori nomen suum soluit proprio creditori, omnimodo liberatur.

CVm postulante creditore iura debitoris omnia, nominaque ex causa sequestrantur, constat debitoris debitorem qui postea creditori suo soluerit, ita demum intelligi liberatum, si nescierit sequestrationem. [2] Nam si sciuit siue à creditoris creditore, siue aliunde, & vndecumque sciuerit, imputare sibi debet cur vltro soluerit. [3] Sed an valeat consuetudo vt sufficiat publica præconis voce in loco & more maiorum factam esse sequestrationem? Sic enim apud Augustanos inualuisse quidam dicebant, apud quos fere omnia moribus magis quam legibus reguntur. [4] Placuit tamen ne quidem consuetudine induci posse, vt debitoris debitor, qui eā sequestrationem probabiliter ignorauit (vox enim præconis paucis innotescit[5]) prohibeatur ei soluere cui scit se debere, [6] Ne alioqui materia detur circumueniendæ iustæ ignorantiæ. Posteaque constitit Augustanorum quoque moribus constitutum esse vt ea executio quæ fit in iura, & nomina debitoris legitime significari debeat iis, quos creditoris creditor nolit soluere proprio creditori. [8] Quod ipsum, quomodo aliter fieri potest, quam si ex eiusmodi denunciatione certior fiat debitor de iure creditoris exequentis? [9] Proinde quamuis per iuris imperitiam debitor qui bona fide soluit post factam sequestrationem non alleget se liberatum, existimans fortasse non licuisse sibi post executionem licet clandestinam [10] soluere, nihilominus obtinere debet, dummodo probet solutionem: [11] solutio enim facti [12] liberatio iuris est. [13] Itaque cum de eo tantum litigatores contenderent, vtrum ante an post executionem debitor soluisset, idque in obscuro esset, [14] constaret tamen factam solutionem, priusquam debitori denunciatum fuisset ne soluere, pronunciauit Senatus liberatum debitorem, [15] neglecta facti quæstione illa quasi superuacua, de tempore solutionis, [16] *Ita Senatus* in causa N. Cantamor & N. Chatelard. Augustanorum 15. Calend. Feb. 1594.

1 Non enim nisi ex causa eiusmodi sequestratio fieri solet & debet, vt scripsi *Defin. 1 sup. D. prohib. sequestr. pecun.*

2 *l. nomen* 4. *C. quæ res pignor. l. vlt. D. de transact.* Alieni enim facti ignorantia semper excusabilis est, *l. si fideiussor* 19. *in princ. & §. si cum debitor. D. mand. l. vlt. D. pro suo. l. vero* 12. *§. 2. l. si quis* 18. *D. de solut.*

3 Poterat enim habere doli exceptionem contra suum creditorem, ni creditor faceret vt sequestrationis impedimentum tolleretur, *arg. l. si cum emptore* 16. *D. de pact. l. si conuenerit* 18. *D. de pignor. act. l. si pecunia.* 77. *de legat. 1.*

4 Regulare autem est vt cuiusque loci consuetudinem spectari seruarique oporteat *l. 1. C. quæ sit long. cons. l. 4. §. vlt. D. de recept. arbitr. cum simil.*

5 *Authent. qui semel. Codic. quomodo & quand. iudex.* Neque nouum est, vt illa etiam quæ in iudicio & publice fiunt, non facile credantur innotuisse. *Auth. hanc autem. Cod. de non. num. pecun.*

6 *l. 12. §. 2. l. si cum Cornelius* 82. *l. 32. aliud est* 106. *D. de solut. l. eius qui* 41. *D. de reb. cred.*

7 Quæ tamen circumueniri, damnumque afferre non debet. *§ item si adhuc. Inst. de mand. l. si præcedente* 58. *d. l. si fideiussor* 29. *in princ. & §. 1. & 2. l. inter causas* 26. *§. 1. D. eod.*

8 Vt & in specie *d. auth. hanc autem.*

9 *d. l. nomen d. l. aliud est. dict. l. si fideiussor §. si cum debitor.* Facit *l. 5. §. item si quis. Digest. de condict. caus. dat.* Potest tamen aliter etiam quam per denunciationem nota fieri sequestratio debitori, scilicet per proscriptionem, de qua *in l. sed si pupillus* 11. *§. de quo palam* iunct. *§. sequent. D. de instit. action.*

10 Clam enim fieri dicitur, quicquid fit ignorante eo cui denunciandum fuit, *l. 3. §. clam facere. D. quod vi aut clam.*

11 Hic enim optime locum habet *tit. C. vt quæ des. adhuc. par. iud. suppl.*

12 *l consilio* 7. *§. vlt. D. de curat. fur.*

13 Certi sunt enim modi ad hoc inducti iure ciuili, vt quod aliqui deberi cœpit desinat deberi *l. obligationum fere* 44. *§. placet de oblig. & act.* Inter quos est solutio, cuius potestas illa est vt non tantum iuris auctoritate sed etiam naturaliter obligationem dissoluat, *l. verborum* 107. *D. de solut. & tit. Inst. quib. mod. toll. oblig. in princ.*

14 Vt solent plerumque obscuræ esse quæstiones facti non iuris, *l. à testatore* 109. *D. de cond. & demonstr. l. 2. D. de iur. & fact. ignor.*

15 Hic enim plus in re erat, quam in existimatione ideoque

Source : BIU Cujas

ignorantia iuris non impedit potestatem iuris, vt nec in specie. *l.regula 9.§. qui igno. aust. D.de iur.& fact.ignor.*

16 Non enim superuacuis quæstionibus, cautionibus aut probationibus litigatores onerandi sunt. *l quidam 21.D.de reb. credit.l hac stipulatio 14.§.1.vt legat.nom.cau.*

DEFINITIO XIII.

Confessio debiti facta coram apparitore iudicatum exequente an & quatenus probetur ex solius apparitoris relatione?

VRgente creditoris tui creditore apparitor, qui iudicatum exequebatur, sic contra te egerat ac si tu condemnato debitori aliquid debuisses, [1] suaq. relatione testatum fecerat inhibitum à se tibi ne condemnando quantitatem illam solueres quam tum esses confessus illi te debere ex causa venditionis, nihil vero aliud à te responsum nisi daturum te operam ne iudicis imperium neglexisse videreris.[2] Postea conuentus vt eam pecuniam exsolueres negasti quicquam te debere. [3] Quæsitum est an apparitoris testationi credi vsque adeo deberet, vt ex confessione tua tanquam debitor condemnari posses? [4] Absurdum namque videbatur, vt ex solo & ipsius scripto & testimonio obligareris, si non aliunde constaret te debere. [5] Visum est credendum hac parte apparitori, [6] quoniam ea relatio ad officium exequentis, & ad necessitatem executionis, de qua agebatur pertineret, [7] alioqui nec ei credendum esse in eo, quod referret à te responsum esse curaturum te ne iudicis imperium videreris neglexisse.[8] Nam si nihil tum debebas, cur non ingenue & aperte responderas nihil te debere? [9] Ita enim effecisses vt aliam exequendi iudicati rationem victor creditor indagasset, [10] cuius nunc incundæ facultas fortasse nulla sit facto tuo, qui quasi debitor esses, executionem illá non improbaras: Fereque est vt in dolo esse videare qui per dissimulationem tuam iusto creditori damnum infligi velis. [11] An ergo si reuera nihil debeas, nullus veritati locus supererit? Imo supererit. Semper enim attendendum est qui sit in veritate, [12] Nec erronea confessio nocere potest errore probato [13] quæ res indebiti quoque condictionem solet inducere. [14] Neque vero fieri potest vt plus iuris contra te habeat victor ex persona condemnati, quam is ipse qui condemnatus est, & cuius ille te asserit debitorem. [15] Sed hactenus tamen confessio tua coram apparitore & testibus facta tibi oberit vt interea per fiduciæ speciem condemnandus sis, [17] Vtque cum eodem creditore disceptandum habeas, an debeas, necne, cum tamen si ab initio negasses te debere nullum illi ius contra te agendi competisset. [7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. de Grenand, contra D. de Vaugrenieuse, 7. Cal. Febr. 1594.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Def.2 sup eod.*

2 Quod apparitores & executores nostri sic exprimere solent, *lequel a fait responce qu'il se gardera de mesprendre.* Non enim potest dolo carere qui magistratus imperio non paruit, *l. non potest* 199. iunct. *l. qui vetante* 102. *de reg. iur. l. iniurtarum* 13.§. *si quis. D. de iniur.* Iudicis siquidem auctoritas semper excusat, *l.4. in princip. D. de aqua & aqu. pluu. arcend.* tum etiam cum iniquè aliquid iubet vel decernit, *l. ait prator 7.§.1. D. de minor.*

3 Quod tamen dicere & præmonere debueras tempore executionis ad eam impediendam, *l. à Diuo Pio 15.§. sed si emptor. D. de re iudic.*

4 *Arg. l.1.3.5.6. & pass. D. de confess.*

5 Multorum enim apparitorum praua admodum venalisque perfidia est, & ideo compescenda potius quam adiuuanda *l. ne diu 21. Cod de pœn.* Vnde illud etiam est quod de relationum, per eos factarum fide, etiam citra solemnem inscriptionem quæri potest ex iuris ratione, *l. ea quidem 7. C. de accusat.* Inde etiam, quod huiusmodi apparitores qui per eiusmodi relationes quas & notoria & notorias lex vocat, *d. l. ne diu notoriis suis adsistere iubentur. l. ab accusatione 6.§. nunciatores D. ad SC. Turpill.* non aliam ob causam quam vt eorum notoriis maior fides adhibeatur. Alioqui ea demum confessio solet nocere saltem ad transferendum onus probandi in consistentem, quæ fit apud acta *l. interrogatam* 24. vbi Gothofr. *Cod. de lib. caus.*

6 *l. si fideiussor.* 27. ibi *præsentibus autem tabulariis hoc confessus est. C. de fidiuss.* alioqui incerta erunt ea litium plena omnia, si apparitoribus officium exequentibus non credatur. Quam ob causam iure nostro prouinciali cautum est, vt aduersus eas relationes apparitorum si quis impugnare volet perinde necessaria sit solemnitas inscriptionis ac contra publicum instrumentum, si modo vnius testis fide nitantur, aut impugnantis subscriptione. Nec enim videtur confessio huiusmodi facta esse absente parte, aut omnino extra iudicium, cum & auctoritate iudicis fiat ex curia, & factum iudicis & apparitoris censeatur factum partis, *arg. l. certum 6.§ si quis absente. versicul. certe. D. de confess. l.1. Cod. si in caus. iudic pign. capt. sit.*

7 In iis enim quæ sunt extra causam executionis & officium executoris constat non credi apparitori quantumlibet exequenti. Ioan. Papon *in syntagm. Arrestor.*

8 Quorsum enim iuberentur apparitores relationem facere & quidem in scriptis, si nec in iis, quæ ad ipsorum officium spectant fides vlla relationibus adhiberetur? Aut cur ei potius credamus qui semper sit negaturus id quod relatione continetur, si damnum timeat ex relatione? *arg. l. inter stipulantem 83.§.1. in fin. D de verb oblig.*

9 Tacere enim nocet quandoque *l. clarum 4. C. de auctor. præst.* nimirum cum ex ea taciturnitate aduersarius læderetur si non haberetur illa pro consensu, *vt in l pen. C. de recept. arb. auth. ad hoc*, ibi *aut sciens eam duci tacuit ex studio. C. de Latin. lib. tol. l.1.§.1. l. quæro 39. D. de act. empt.* Denique in iudicialibus qui tacet consentire videtur. Nisi potius interesit aduersarij vt pro negante habeatur quo magis in solidum conueniatur *l. de arate 11.§. qui tacuit de inter in iur. fac.* Executio autem iudicati quæ fit per apparitorem licet fiat extra iudicium, habetur tamen pro actu iudiciali, quia fit calore & vigore iudicij, *l.3. & vlt. C. de exec. rei iudic.* Imo plus auctoritatis & fauoris habet quam sententia, quia contra eam appellari non potest, *l. quoniam 21. C. de app. l.4. D eod. l. ab executione 5. C quor. appel. non recip. l.1. C. de iur & fact. ignor.* Et ipsa est quæ totum facit *l. habere §7. D. de euict.*

10 *d. l. à Diuo Pio §. si rerum. vers. sed illud.*

11 *Arg. l per. D. de dolo l. qui se liti 45. D. de petit. hered.* Indeque est quod dissimulans habendus est pro consentiente. *l.2. C. de bon. liberi* Facit *l. qui tacet 142. De reg. iur.*

12 *Argum. l. imperatores 29. in fi. D. de probat. l. illicitas 6.§. veritas. de offic. præsid. l. verba 6. C. de testam.*

13 Quia nec errantis consensus vllus est, *l. si per errorem 15. D. de iurisd. l.2. D. de confess.*

14 Si modo error fuit facti non iuris, *dict. l.2. De confess. l.2. l. error 8. & seq. D. de iur. & fact. ignor. l. cum quis 10. & pass. Co. eodem.*

15 Dixi *Defin. 1. num. 11 sup. eod.*

16 Quia in dubio magis credendum est apparitori publicam personam gerenti & cuius nihil interest, quam tibi qui semper negaturus es quod verum esse nolles, *dict. l. 83.§.1. De verb. oblig.*

17 *d.§ si rerum & §. si vtrum eiusd. l. à Diuo Pio. l.3. Codi. h. tit.*

DEFINITIO IX.

Resolutio venditionis ex cuius causa emptor precium debeat, an & quatenus obsit emptoris creditori, eidemque cessionario precium illud postmodum exigere volenti.

CVm deberes mihi centum pro precio fundi quem ego tibi vendideram, ea cesseram actione quæ mihi contra te competebat, creditori meo, tu denunciatam tibi cessionem ratam habueras, teque ipsi soluturum promiseras, [1] professus nihil tua interesse cui solueres. Postea superuenientibus aliis quamplurimis creditoribus hypothecariis, qui in eo erant, vt fundi possessionem per quasi Seruianam auocarent, conuenerat inter nos vt ab emptione discederetur. Quærebatur, an ideo esses liberatus, quo minus cessi precij nomine conueniri posses ab eo cui cessio facta erat? Mouebat quod nō plus iuris habere posset meus creditor idémq. cessionarius, quam

ego

Source : BIU Cujas

ego ipse, [2] Constabat autem non potuisse me precium petere imminente periculo euictionis in ipso limine contractus (Siue euictioni causam illud dedisset, quod aliena res esset vendita, siue quod res fuisset alteri obligata [3]) nisi præstita prius satisdatione. [4] Quid vero si satisdare non potuissent? [5] Sed tamen rectius visum est ius creditoris cui facta erat cessio, quique eam cessionem tibi denunciauerat non potuisse tolli ex sola nostra voluntate, quod fuerat irreuocabiliter quæsitum. [6] Præsertim cum à contracta perfectaque emptione ego & tu mutuo consensu potius quam ex iuris ratione [7] discessissemus. Quamuis soleat dici cessionem solam etiam adprobatam non facere vt debitor liberetur à creditore. [8] Id enim eo pertinet, vt si post cessionem solutum sit pristino creditori contingat ex ea solutione liberatio, sed vt non liceat cedenti in præiudicium ignorantis cessionarij [9] pacisci cũ debitore. [10] Quia tamẽ ex facto proponebatur & probabatur, instantibus aliis creditoribus anterioribus, facta iudiciali auctoritate eiusdẽ pecunię sequestratio, [11] Placuit absolui te debere, ni creditor ille meus & cessionarius curaret vt ea sequestratio tolleretur: [12] Quoniã quod tu denuncianti cessionario respõdisses paratum te soluere, interpretationem illam recipere deberet, si non ab aliis quibus prohibendi ius esset soluere prohibereris. [13] Præsertim iudicis auctoritate interuenientę, quæ semper excepta intelligi debet. [14] Alioqui euenire vt qui non nisi centum debeas plus quam centũ soluere cogereris, quod aperte iniquissimum esset. [15] Plane non esset causa illa sufficiens ad denegandam solutionem, quod si creditori meo eidemque cessionario solueres, tumque fundus hic tibi euinceretur per creditores anteriores, fieret vt & rem & precium amitteres. [16] Imputare enim tibi debes cur mecum tam incaute contraxeris, nec melius tibi prospexeris. [17] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guichard & Claudij Bouier 6. Cal. Iun. 1594.

1 Citra delegationem: facta enim delegatione res non haberet dubitationem, *l. si quis* 12. *l. doli* 19. *D. de nouat. & deleg.*

2 Dixi *Def.* 1. *num.* 11 *sup.*

3 *l. Herennius* 63. §. 1. *D. de euict. l.* 3. 4. *C. eod.*

4 *l. si post perfectam* 14. *C. eod. l. pen.* §. 1. *D. de peric. & commod. rei vend.*

5 Nec enim satisdandi facultas semper & cuilibet præsens ac expedita est. *l. omnes* 33. *§ præterea cum. C. de epis. & cleric. l. postquam* 5. §. 1. *vt legat nom. caueat.*

6 *Arg. l.* 3. *de nouat.* iunct. *l. vlt. D. de pact.*

7 Id est ex necessitate, contractus enim resolutio quæ est voluntaria non potest perimere ius quod medio tempore fuit alteri quæsitum secus si sit necessaria *l. ex vectigali* 31. *D de pign.* iunct. *l.* 1. *D. qui potior. in pignor. hab. cum similib. DD. ad l.* 3. *C. de rescind. vendit.* Scripsi *Dec. ad.* 25. *de error. pragm.*

8 *l.* 3. *C. de nouat.* iunct. *l.* 1. *eod.* scilicet si delegatio nulla facta sit. *l.* 2. *eod.*

9 Faciljus enim est vt solutio facta vero creditori noceat cessionario, quam vt pactum cum eo initum *l. fugitiuus* 19. vbi vide rationem *D. de solut.*

10 Scripsi fusius *lib.* 12. *Coniect.* vbi omnino vide.

11 Nam qui pro suo iure pecuniam exigere & executionem vrgere possunt, multo magis & pecuniæ sequestrationem petere, quæ nec ob aliam causam regulariter prohibita est, quam quod non sit incipiendum ab executione, *l. vnic. C. de proh. seq. pecun.* Facit *l. non debet cui* 21. *D. reg. iur.*

12 Remouendi enim impedimenti cura sumptusque ad eum semper spectat, cuius interest remoueri, *l. sed etsi* 11. §. 1. *D. ad exhib. l. si in Asia* 22. §. 1. *D. depos.* 1.

13 *arg l. si tum Cornelius* 82. *D. de solut.*

14 Vt & alterius cuiuslibet superioris etiam in iureiurando, Bald. *in l. vlt.* §. *in computatione. C. de iur. delib.*

15 *l. nomen* 4. ibi *quatenus tamen ipse debet. C. qua res pign.*

16 Me scilicet existente non soluendo, alioqui teneret tibi de euictione ad indemnitatem præstandam, quam & effectu ipso præstarem, vt scripsi *numer.* 3. *supr.* Etsi dici solet neminem ideo obligari, quia recepturus sit ab alio quod ipse præstiterit, *l. nemo ideo* 171. *De regul. iur.*

17 Etsi enim id ego tibi honeste obiicere non possem, cessionarius tamen meus potest, cui promisisti te soluturum, & cum sufficit quod te debitorem meum adeoque suum agnoueris. Poteras autem & debebas curare vt tibi satisdarem de euictione, si meæ facultates tibi erant suspectæ *l.* 7. *l. de exceptione.* 11. *& pass. C. de euict. l.* 4. *l. emptori* 37. *l. si dictum* 56. *in prin. D. eod.* iunct. *l. qui cum alio* 19. *De reg iur.*

DEFINITIO X.

Is cuius liberatio in pendenti est conueniri interea non potest. Et de potestate mandati. De soluendo, ac in quo differat à delegatione.

DEbebam tibi centum, nec habebam pecuniam in numerato. [1] Vendidi Titio fundum dignum centum ea lege vt tibi pro me solueret, te tamen inscio [2] nemineque pro te stipulante. [3] Si qua ratione licet citra denunciationem scieris quod inter me & Titium gestum est, eique mandaueris vt pro te tantumdem, plusve minusve erogaret, data illi electoine vtrũ eam pecuniam in diminutionem precij, quod tibi pro me soluere debebat, & exonerandi sui gratia solutum vellet, an potius obligandi tui causa. 4 Non potes à me centum petere priusquam Titius electione sibi data vsus sit, suamque voluntatem declarauerit, [5] quia æquum est partam mihi liberationem intelligi, si Titius fidem exsoluens meo nomine soluerit tibi consentienti, quod ego tibi, ipse mihi debebat. [6] Itaque interim est in pendenti, vtrum ego tibi quicquam debeam. [7] Quo incerto non est tibi permittendum vt à me exigas. Nihil enim refert ad remorandam executionem an certum sit non deberi, an incertum sit deberi. [8] Plane si Titius maluerit te sibi obligare, quam seipsum exonerare, non eo minus poteris contra me agere, quod ei vendiderim & mandauerim vt tibi solueret, quamuis id mandatum tu quoque ratum habueris. Neque enim ratihabitio illa delegationi similis videri potest, vt ego à te videar liberatus. [9] Nam si cessionem nominis feciſſe non sufficit ad acquirendam liberationem, [10] Multo minus sufficiet mandatum debitori factum de soluendo alteri, tametsi alter ille sciuerit quousque secuta sit solutio aut quid aliud simile quod solutionis vim habere possit. [11] Mihi tamen aduersus Titium actio competet in id quod interierit mea. [12] *Ita Senatus* in causa R. D. Abbatis Ambroniacensis, & N. Ioannis Dionysij Cauet, 3. Non. Iun. 1594.

1 Nec enim numeratio totius debiti semper est in expedito, inquit Vlp. *in l. si dubitet* 10. *D. de fideiussor.*

2 Nam & inuito te potest alius tibi pro me soluere, adeoque me etiam ignorante, & quod plus est inuito, *l. soluendo* 39. *D. de negot. gest. l. solutione* 23. *D. de solut.* licet futurum sit vt non habeat contra me negotiorum gestorum actionem is qui me specialiter prohibente soluerit creditori meo, *l. vlt. C. de negot. gest.*

3 Nam si quis pro te stipulatus esset, delegatio facta videretur, quæ nec inter absentes nec sine stipulatione contrahitur, *l.* 1. *& 2. C. de nouat. & deleg.*

4 Cum enim nullam contra Titium ex meo contractu habeas actionem, non sine causa debuisti ei dare electionem, vt tanto magis ad solutionem pro te faciendam eum inuitares. Alioqui posset, si mallet mihi soluere, & potest illius interesse, vt te obliget potius quam vt se liberet à me, quem expertus sit patientem creditorem.

5 Est enim hic casus ex iis, in quibus aliquid iuris antea fuerit apparet, ex postfacto, *l. quires* 98. §. *rem autem. D. de solut. l. huic scripturæ*, 15. §. 1. *D. ad leg. Aquil.*

6 Nihil enim interest an ego tibi soluerim an pro me alius, præsertim te consentiente. *d. l. soluendo, d. l. solutione.*

7 Pendente enim causa pendet causarum, *l.* 12. §. *vlt. l. sed*

Source : BIU Cujas

etsi quid 25.§.1. D *de vsufr. l seruus* 41.§.1 *D. de acquir. rer. dom.*

8 *l. qui promisit* 48 *l. sufficit* 56. *D. de cond. indeb.* vbi scriptum est ex huiusmodi incertitudine non tantum impediri exactionem sed etiam induci condictionem.

9 Nam, qui mandat alij vt soluat etiam consentiente creditore, non eo minus obligatus manet quamdiu solutio facta non est.

10 *d l.* 3. *C. de nouat. l pupilli* 96.§. *soror. D. de solut.*

11 Quia tandiu mandatū illud reuocari potest re integra, *l. si cum Cornelius* 82. *D. eod. de solut. l. mulier.* 72.§. *vlt.* D. *de iur. dot. l.* 2. *C. eod.*

12 *l. vero* 2.§. *pen.* ibi *quid certam.* D *de solut.*

DEFINITIO XI.

Debitor debitoris cuius nomen pignori captum est nullomodo interim potest vrgeri à suo creditore, nec si cum eiusdem creditoris sui creditore collusserit.

DEbitor qui postulante creditoris sui creditore prohibitus est per iudicem ne creditori proprio solueret, si ab eo conueniatur, cogendus non est de primi creditoris iure docere,[2] Nec si collusio inter primum creditorem & debitorem hunc interuenisse dicatur.[3] Pertinet enim ea res ad eius curam cuius odio interdicta est debitori facultas soluendi,[4] sufficitque ad exonerandum debitorem vt suo creditori non possit tuto soluere,[5] postquam placuit nomen quoq. debitoris in executione capi posse.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iuxta ea quæ scripsimus *Def.* 7. *sup.*

2 Sufficit enim vt doceat de iudicis imperio, cui non potuit non parere, adeo vt nec ab eo appellare potuerit aut debuerit tanquam cuius nihil interest. *l. aut prætor* 7.§.1 *in fin.* D. *de minor.* Cum non audiantur appellantes nisi quorum interest, *l.* 1. D. *de appel. recip.*

3 Nullum enim damnum ex hac collusione sentit creditor idemque verus debitor cum soluere habeat necesse.

4 Vt probet se nihil debere ei, qui se dicit creditorem, aut vt ei soluat, quod vtrumque non nisi cum ipso creditore fieri potest, non cum primo debitore cuius nihil interest.

5 Non enim tuto soluit qui contra iudicis præceptum soluit, ideoque nec liberatur nec excusatur, vt pote qui sit in dolo, *l. non potest dolo carere* 199. *De regul. iur.*

6 *l. etiam nomen* 5. *C. de execut. rei iudic. l. à Diuo Pio.* §. *si rerum.* & §. *sed vtrum. D. de re iudic.*

TIT. XI.

DE HEREDIT. ACTION.

DEFINITIO I.

Heres an & quando & quatenus venire possit contra factum defuncti?

HEres etsi personam defuncti sic repræsentat, vt idem propemodum esse existimetur,[1] adeo vt & in vitia omnia etiam ignorans succedat.[2] & quod magis est in malam fidem, quam defunctus habuit,[3] interdum[4] tamen potest ex proprio iure id improbare, quod à defuncto gestum est, adeoque licet ex defuncti persona de euictione teneatur. Nimirum si defunctus contra leges paciscendo[7] suum duntaxat non etiam sui heredis factum promiserat. Qui enim alteri succedit, non aliter hoc ipso ratam habere factum defuncti intelligendus est, quam si defunctus illius nomine quem postea successorem habuit aliquid gesserat, vel spoponderat ratam eum rem habiturum.[8] *Ita tractatum est* in causa D. de Chastillion & Dominarum de Bouuant & d'Aiguebelete. Prid. Non. Iun. 1588.

1 Cum sit vniuersis iuris successor, *l. nihil aliud* 24. *D. de verb. signif. l. heredem.* 59. *l. hereditas* 62. *de reg. iur.*

2 *l.* 4 §. *heres qui D. de vsucap. l. cum heres* 11. *D. de diuers. temp. præscript.*

3 Vt tenent Canonistæ *ad cap si diligenti, & cap. vlt. Extr. de præscript.*

4 Regula enim est in contrarium vt non possit heres improbare factum defuncti, cuius hereditatem agnouerit, *l. cum à matre* 14. *Cod. de rei vindic. l.* 3. *C. de reb. alien. non alienand. l. si ab eo* 7. *C. de lib. caus. l. filium* 30. *D. eod. l. consensu.* 8.§. *pen. Cod. de repud. l.* 2. *in fin. C. si in fraud. patron. l. vlt. C. de contr. & commit. stipul. l. siue possessio* 14. *C. de euict.* vide omnino quæ scribam *ad Defin.* 4. *inf. eod.*

5 Neque enim nouum est vt quibusdam casibus plus aut minus iuris habeat heres quam defunctus, *l si per imprudentiam* 51. §. *non mirum. D. de euict. l.* 5. §. 1. D. *de diuers. temp. præscript.*

6 *l. Seia* 72. *D. eod.* Osasch. *decis.* 181. *num.* 15.

7 Adde *& in fraude filij arg. d. l.* 2. *in princ. C. in fraud. patr.* Vide omnino Osasc. *Decis. Pedem.* 180. vbi ponit multas limitationes *ad d. l. cum à matre.*

8 Intellige nisi quatenus habet ex bonis defuncti, etiam si sit heres cum beneficio legis & inuentarij, Boer. *quæst.* 23. *numer.* 17. *vers. Et si teneatur.* Vbi addit, si dominus succedat non domino, qui non tenebatur de euictione, eatenus duntaxat repellendum esse dominum, quatenus ex defuncti hereditate lucratus est, licet inuentarium non fecerit, *ex d. l. si ab eo* 7. *Cod. de liber. caus.* Idem est si defunctus quidem tenebatur de euictione, heres autem idemque dominus non teneatur, vt puta si pater aut mater in hereditate filij non reperiat legitimam propter æs alienum, quod absorbeat totam hereditatem si credimus Bart. quem refert & sequitur Boer. *d. q.* 23. *num.* 17. *in fin. &* 20. Adde Baldum. *in l. qui se patris col.* 9. *vers. item quæritur. si vasallus. C. vnd. lib. & in l. rem alienam col.* 2. *D. de pign. act.* Cranet. *cons.* 200. *num.* 7. Lunge *Def.* 4. *infr.*

DEFINITIO II.

Ius redimendi rem à defuncto venditam sub pacto de retrouendendo est indiuiduum, ideoque singulis heredibus in solidum competit.

SIis, qui ex lege venditione adiecta ius habebat redimendæ rei venditæ, pluribus heredibus relictis decesserit, cuilibet in solidum actio competet ante diuisam hæreditatem, acceptumque eo nomine inter coheredes iudicium familiæ erciscundæ, vt res retrouendatur.[1] Propterea quod tradendi obligatio indiuidua sit nec sic arctandus vnus ex heredibus venditoris, vt in redimendo cogatur contentus esse venditione patris, cum ab initio nō fuerit emptor patrem empturus, qui rem totam emit.[2] Eandem enim rationem esse conuenit distrahendi negotij quæ fuit cōtrahendi.[3] Adde, quod si vni ex heredibus venditoris pro qua tantum parte heres esset retrouenditio fieret, euenire vt ne pro ea quidem parte facta videretur cæteris nimirum coheredibus in eadem parte suas portiones vindicantibus, vtpote nulladum hereditatis facta diuisione.[4] Ita fit vt non aliter contingentem sibi portionem redemisse videri vnus ex heredibus possit, quā si rem totam redemerit,[5] Neque tamen emptori cauere cogetur de indemnitate aduersus cæteros coheredes præstanda, cum satis contra omnes ipso iure tutus sit, qui vni ex heredibus retrouendere coactus fuit.[6] Sed vtile erit coheredibus, qui non redemerunt familiæ erciscundæ iudicium aduersus coheredem qui redemit, si parati sint soluti precij partem numerare, nec velit ille rem à se redemptam eaque de causa factam hereditariam communicare.[7] *Ita Senatus* pro D. de Lanfrey, contra Claudium Berger, 14. Calen. Ianuar. 1589.

1 *arg. l. heredes* 25.§. *an ea & seqq. D. fam. ercisc. l. quod si vno* 13. *D. de in diem addict.*

2 *l. si quis aliam* 46. *D. de solut. l. tutor.* 47. §. *curator. de minor.* [Eadem ratio facit vt vnus quoque ex pluribus emptoris heredibus conueniri in solidum possit ad retrouendendum & cogi-

Source : BIU Cujas

cogi retrouendere siue solus ipse possideat, qui casus minorem habet dubitationem, sed etiamsi omnes simul possideat. Tiraq. *de retr. conuent. §. 1. glos. 6. nume. 41. & seqq post* Socin. *cons. 253. dub. 4. lib. 2. Ex l. 3. § heres* D. *commod. l. 2. §. vlt. de prætor. stipul. l. si plures* & ibi Bart. *de vi armat. l. qui fundum §. si ita ex parte ad leg. fals. l. a Senatus* pro N. Carolo Emanuele Rothermente Decemb. 1611. Iunge *Def. 9 sup famil. ercisc.* Obserua autem in hoc obligationis & contractus genere esse etiam locum iuri adcrescendi, vt si forte vnus ex heredibus partem iuris huius amiserit, ea cæteris coheredibus adcrescat. Socin. *cons. 1. vol. 4.*]

3 *l. plane* 11. D. *de condict. indebit. 3. l. prout* 80. *de solut. l. nihil* 35 *de regul. iur.* Denique quod vno & indiuisibili consensu celebratum est diuidere non oportet, inquit Bart. *com.* 195. incip. *Lancelotus.*

4 Habet enim vnusquisque ex condiuisoribus partem suam vel in minima parte glebæ communis & hereditariæ. Ideoque succurri semper solet ei qui non aliter parte sua frui possit, quam si socij quoque portionem tractet, vt puta si quis ædificare velit insulam sibi communem cum eo, qui nullam sumptuum partem conferre velit, *l. si vt proponis 4. Cod. de ædific. priuat. cum concord.*

5 Nam cum non possit redimere nisi iure hereditario, sit proculdubio hereditaria pars illa quæ redempta est & consequenter communis, licet videatur coheres qui redemit in extranei emptoris potius quam in defuncti venditoris ius hac parte successisse, *arg. l. an virum 5. §. ex facto. D. de diuers. temp. præsc.* Sed loquitur ille textus de herede qui redemit rem, cuius redimendæ ius nullum habebat tanquam heres, sed tantum quasi alius quilibet extraneus, vt probant verba illa vltima, *quemadmodum si ante redemisset sic deinde heres extitisset.* Nos contra loquimur de eo qui redimendi ius habuit tanquam heres, qui ideo non potest haberi similis extraneo, quo minus coheredibus suis bonam fidem præstare in omnibus teneatur, exemplo eius quod licet in alia specie scriptum est, *in l. si mandatu 59. §. 1. D. mandat. l fideiussor 26. in princ. D. de pign. l. 2. l. 5 §. 1. D. de distr. pignor. l. 1. C. de dolo.* Facit *l. & puto 16. § sed etsi dolo. D. famil. ercisc.*

6 *l. 2. 3. & 4.* iunct. *l. stipulationes non diuiduntur 72. D. de verb. obligat.* vbi scriptum est stipulationem *fundum tradi* esse indiuiduam, ideoque ex ea vt ex cæteris omnibus indiuiduis & singulos heredes promissoris in solidum teneri consequens est, & singulis heredibus stipulatoris actionem ipso iure in solidum dari. [Bene autem habet D. fin. *coactus fuit*, quia vix est vt dolo careat is, qui vltro vni offert quod pluribus debetur, si non vel iubeatur à Prætore vel saltem interpelletur ab eo cui soli soluit quod scit se omnibus debere *l. 1. §. si pecunia D. de pos. l. si stipulatus 81. §. 1. D. de solut.* Ergo si quis pecuniam sub pœna vel sub pignore debitam soluat vni ex pluribus creditoris heredibus vt totum pignus liberet quod indiuiduum est, non tantum pignus in solidum liberat ab hypothecaria sed & seipsum à personali actione, dummodo nihil faciat dolo malo, sed interpellatus ab eo cui soluit, si nolit expectare vt cogatur per Prætorem, quod sanè tutius est. *d. l. si stipulatus §. 1.* Sed & si primus conueniatur nec vltro agat vt liberetur, potest desiderare vt is qui conuenit satisfaciat de eo defendendo *d. § si pecunia.* Præsertim si alij coheredes sint præsentes vt iis quoque offerri debuerit.]

7 *Arg. d. l. 2. § ex his igitur. & § item si. d. l. heredes 25. §. contra quoque & seqq. præsertim §. si vnus ex coheredibus.* D. *famil. ercisc.* iunct. *d. l. & puto 16 § sed etsi dolo eod.*

DEFINITIO III.

Causa restitutionis in integrum exerceri potest contra solum heredem cum beneficio inuentarij etiam non vocatis creditoribus hereditariis, licet possint illi adesse si velint.

IMpetrata in integrum restitutio aduersus emptorem, qui pendente lite decesserit relicto herede cum beneficio legis & inuentarij, perinde exerceri potest contra heredem solum, hoc est nec vocatis nec auditis creditoribus & legatariis, ac si is pure heres esset, [1] cum is legitimam contradicendi personam habeat, [2] & ipsa in integrum restitutio quamuis in personam detur in rem tamen scripta videatur, [3] postquam moribus nostris receptum est vt rescindens, quod aiunt, cum rescissorio cumulari possit. [4] Ideoque nec ad instantiam discussionis remitti actor potest: [5] Nec solum si aduersus emptorem viuum implorata sit restitutio, sed etiamsi ante imploratam eam defunctus sit is qui potuit conueniri, [6] Plane si liti adesse velint creditores & legatarij quorum vtique interest ne in eorum necem colludatur, non sunt prohibendi. [7] *Ita tractatum est* in causa Ioannæ Ioly, & heredum Petri Gleyron, 12. Calend. Mart. 1593.

1 Quoniam non facit beneficium inuentarij quo minus heres vere heres sit, sed tantum ne supra vires & facultates hereditarias teneatur, *l. vlt. C. de iure lib.* In quo plerosque ex rudioribus pragmaticis nostris vulgo falli video, qui de huiusmodi herede cum beneficio legis & inuentarij sic passim loquuntur, quasi non haberent eum pro vero herede. De quo plura scripsi *in Decade 1. de error. pragmat.*

2 Quippe qui solus iuris successor est *l. quoties 9. §. heredes 12. D. de hered. inst.* defunctique personam repræsentat, vt diximus *Defin. 1. sup.* Facit *l. si ideo 55.* in illis verbis: *etenim actam esse causam palam est, & satis est ab eo cui ea agendi fuit causam esse actam* D. *de euict.*

3 Præsertim illa quæ competit ex edicto, *quod met. caus. l. metum 9. § animaduertendum quod met. caus.* Interdum etiam illam, quæ datur minoribus. *l. in causa 13. § interdum. D. de minor.*

4 De quo videnda sunt quæ nos contra hunc pragmaticorum errorem fusissime scripsimus *Decad. Err. 1. & seqq.*

5 Ad quam remitti solent illi duntaxat, qui non nisi puras mereque personales actiones exercent.

6 Idem enim ius est heredis quod fuit defuncti in restitutionibus in integrum siue petendis siue excipiendis, vt & in cæteris fere omnibus, *l. non solum 6. D. de in integr. restitut. leg. minor autem 18. §. vltim. D. de minor. leg. Pannonius, 86. D. de acquir. hered.*

7 *l. si suspecta 29 D. de inoff. test. l. a sententia, 5. §. si heres, l. si per lusorio 14. in princ. D. de appel.*

DEFINITIO IV.

Filius idemque heres patris an & quando factum ipsius improbare possit?

POtest filius venire contra factum patris defuncti si quid à patre gestum sit perperam & contra leges, licet sit ipse heres patris, [1] dummodo non veniat tamquam heres [2] sed proprio iure, id est, ex legis aut hominis dispositione. [3] *Ita Senatus* in causa Laurentiæ Du Chesne, contra fratres Visan Augustanos, Prid. Cal. Sept. 1594.

1 Olasch. Cacher. *decis. Pedemont. 180. numer. 1.* vbi multos citat præsertim Cravet. *cons. 200. numer. 5. 6. & 7.* & Grammat. *decis. 93. numer. 7.* Per text. *in cap. si vasallus. de alien. paterna feud. in vsib. feudor.* Addens itaque nullitate venditionis factæ contra formam iuris & decretorum posse ipsummet qui alienauit, puta feudum, venire contra factum proprium & reuocare alienationem, non obstante iuramento, præsertim si alienatio sit nulla fauore alterius. Ex Bart. *in l. post mortem. in princip. & ibid.* Alex. *in Apostil.* D. *de adopt.* Sequitur in terminis alienationis rerum feudalium. Afflict. *decis. 335.* post alios multos, inter quos Alex. *cons. 123. numer. 5. vol. 1. & cons. 109. numer. 2. & seqq. vol. 4.* vbi respondet *ad reg. l. vindicantem 17. D. de euict.* Adde Bald. *in l. acceptam col. pen. C. de vsur.* vbi ait posse per vnumquemque ex contrahentibus allegari nullitatem contractus, quoties ea nullitas procedit ex mutua culpa. Item *in l. 2. not. ab. 3. Cod. si aduers. rem iudic.* vbi scribit posse patrem venire contra factum suum tam agendo quam replicando de nullitate, quia quod nullum est, inquit, nullam reo defensionem parere vnquam potest, ex *glos. in §. 1.* in verb. *interdicta. Instit. quibus alien. licet vel non.* Nec quod venditor nunquam contradixerit venditioni à se factæ potest efficere vt eo magis valeat venditio, *cap. quod ab initio. de reg. iur. in 6.* Ergo nec filiis nocere debet etiamsi ipsi consenserint Bart. & Alex. *in l. si debitor. §. si in venditione.* per illum text. D. *quibus mod. pign. vel hypoth. solut.* Multo minus quod sint heredes, etiam sine beneficio legis & inuentarij, cum defunctus ipse si hodie viueret contrauenire posset. Secundo limitat Olasch. regulam *d. l. cum à matre*, non procedere quando factum patris tendit ad priuandum filium heredem eo, quod sibi debetur à lege] vel ex prouidentia antecessorum non ex facti defuncti. Ex glos. communiter recepta *in titul. de succes. feud. §. hoc quoque* in verb. *inuestiri ab innumeris probata.* quod ibid. refert Olasc. *numer. 5.* præsertim à Grammat. *dict. decis. 93. numer. 9 & 12.* Non enim potest locus esse præsumptioni, quod pater sanum consi-

Source : BIU Cujas

lium capere voluerit pro filiis suis in quorum fraudem contraxerit. Præsumitur namque fraus ex magno excessu facto in alienanda ea re, quæ filiis restitui debuit, *arg. l. omnes 17. §. Lucius D. quæ in fraud. credit. l. imperator* 50. iunct *glos. in verb. in fraudem. D. ad Senatusconsult. Trebel.* Alex. *cons.* 57. *nu.* 2. *vol.* 5. Glos. Bart. & Castr. *in l.* 2. *C. de donat.* Sed & mala fides præsumitur & fraus tam in venditore quam in emptore ex omissione solemnitatum requisitarum à iure aut à statuto, *lege* 1. *vbi glos.* & communiter DD *C. de fid. instr. & iur. hast fisc.* Tertio limitat, *reg. in d. l. cum à matre*, non procedere vbi heres confecit inuentarium & feudum est mixtum seu ex pacto & prouidentia, adeoque etiamsi feudum esset hereditarium mixtum ex Bald. *in l. qui se patris eod. 6. C. vnd. liber.* Iul. Clar. *lib 4. sent. §. feudum quæst.* 42. *vers. successiue quæro.* Grammat. *d. decis.* 93. *num.* 10. Hæc omnia ex Osasc. *d. decis.* 180. quæ tamen an ex iuris ratione omnia & omnino vera sint subsisto, & alio commodiore loco latius discutiendum relinquo. Videtur enim valde obstare text. *l. consensu 8. §. pen. C. de repud. l. si ab eo 7. C. de liber. caus. l. filium* 31. *D. eod. l. si patri* 24. *C. de donat.* Etsi pro supradictis distinctionibus facit non parum *l. 2. in princip. C. si in fraud. patron.* quam mitor ab Osascho citatam non esse. Facilis tamen responsio est singulari iure comparatum esse in persona patroni, vt quamuis succedat liberto ex asse siue ex testamento siue ab intestato, possit tamen reuocare quicquid in fraudem suam defunctus alienauerat, siue per Fauianam facto testamento, siue per Caluisianam ab intestato, quia non sponte adit hereditatem, sed ob id tantum quod neque bonorum possessionem contra tabulas petere neque alio remedio sibi prospicere possit, vt eleganter Vlp. tractat *in l. si patronus 3 § patronum. & §. seq. D. eod.* iunct. *l. quod si in diem* 16. *§. idem scribit. D. de pets. hered.* Ex quo tanto magis apparet, in cæteris, quibus potest imputari cur defuncti hereditatem agnouerint, aliud dicendum esse. Plane patrono fortasse putet quis comparandum esse filium, qui ex asse heres institutus sit à patre, nec tamen possit legitimam saluam habere propter ea quæ à patre in legitimæ fraudem gesta essent. Nam neque huic permittitur vt solius legitimæ consequendæ gratia repudiet hereditatem, vt alibi scripsimus. Sed non est recta comparatio, tum quia non vsque adeo exæquendus est ingenuus liberto, vt ingenuo non sit libera rerum suarum alienatio, *l. 2. D. si à parent. quis manum.* Tum etiam quia nihil prohibet quo minus hic filius paternam hereditatem respuat, aut inuentarij beneficium imploret, vt contra factas à patre alienationes sui iuris tuendi gratia venire possit. Sed de his omnibus alias fortasse pluribus.

2 Imo & tanquam heres venire potest contra factum defuncti, iis nimirum casibus, quibus ipse defunctus contra factum proprium venire potuit, secundum ea quę proxime ex Osascho tractauimus. Sed tamen etiam hoc casu potest defendi meliorem esse debere conditionem patris quam filij. Patri enim permitti potest vt tanquam legitimus filij administrator reuocet alienationem bonorum filij, quam contra leges fecit, etiamsi iurauerit se nunquam contrauenturum, quia eiusmodi reuocatio fit in filij non in patris commodum. At filius qui est heres patris quoties ex proprio iure reuocat ea, quæ in suam fraudem pater alienauerat, agit ad proprium commodum, non ad commodum patris aut alterius. Quod vtique non debet ei licere, quandoquidem propria culpa potest ei imputari cur patris hereditatem agnouerit à qua poterat abstinere. Vide omnino Bald. Castr. & alios, *ad l. vlt. §. in computatione. C. de iur.*

3 Ergo non alio casu locus erit tot legibus quæ volunt filium eundemque heredem non posse impugnare factum patris, quam si factum illud non sit contra leges, vt puta si quid ex bonis maternis aut aduentitiis filii pater vendiderit. Quomodo ex communi sententia concludit Osasch. *decis. vltim. nu. vlt.* vbi adfert rationem quod etiam res aliena vendi possit, *l. rem alienam* 28. *D. de contr. empt.* Quasi vero bonorum maternorum & aduentitiorum filij non sit districte patri prohibita alienatio, *l. 1. C. de bon. matern. l. cum oportet. 6. & l. vlt. C. de bon. qua liber.*

TIT. XII.

EX DELIC. DEFVNCTOR.

DEFINITIO I.

Mortuo reo pendente appellatione, nihilominus ferenda est sententia in causa appellationis propter damna factasque litis expensas.

SI ante decisam litem de crimine, aut post sententiâ quidem sed pendente appellatione reus decesserit, [2] licet non transeat criminis persecutio contra heredem, [3] non eo minus tamen sententiam ferri necesse est, vt accusatori si obtineat sarciantur dãna omnia, quæ reus ipse si viueret sarcire cogeretur. [4] In quo numero etiam litis expensæ continebuntur. [5] Nihil enim commune habet pœna criminis cum rei persecutione. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Feb. 1589. & rursum in causa Amedei Dogier & Ioannis Chalonod, cõtra Petrum & Antonium De la Tour, 4. Id April. 1593.

1 Cuius vtique vis illa est vt extinguat iudicatum reuocetque omnia ad terminos, vt aiunt, litis contestatæ *l. furti* 6. §. 1. *D. de his qui not. infam. l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*

2 De quo extat *titul. in D. & C. si pendent. appellat. mors interuen.*

3 *l. si is qui* 3. *C. ill. tit. si pend. appell. mors interuen. l. vnic. D. eod.* in illis verbis, *quamuis pendente appellatione morte rei crimen extinctum sit.*

4 *d. l. vnic.* ibi, *si vero fisci interest, vel alterius contra quem appellatum est heres causas appellationis reddere necesse habet.*

5 *l. qui solidum* 78. §. *etiam de legat.* 2. in illis verbis, *sed damnum ab his sarcendum erit*, iunctis *seqq. nec aliud seruabitur in litis sumptibus.*

6 *l. defuncto* 6. vbi Bart. *D. de public. iudic.* Ioan. Faber *in § non autem Inst. eod.* Idem Bart. *in l. ex iudiciorum* 20. *D. de accusat. d. l. si is qui.*

DEFINITIO II.

Quid si pendente iudicio de appellatione deserta & post litem contestatam decesserit is qui appellauit.

ILlud difficilius, nec minus tamen verum est, quod placet, si pendente de appellatione deserta iudicio, & post litem iam contestatam appellans decesserit, iudicium desertionis licet pœnale sit, [1] transire tamen aduersus heredem, [2] vt & ferri sententia possit in persona procuratoris à defuncto constituti, quippe qui à tempore contestationis dominus litis factus fuerit, [3] Nam & ex delicto defuncti trãsit pœna pecuniaria in heredem, si cum defuncto lis fuerit contestata. [4] *Ita Senatus* 11. Cal. Decemb. 1589. ex tempore.

1 Nam in pœnam desertæ appellationis mulcta pecuniaria decem librarum fortium, vt vocant, constituta est lege nostra prouinciali contra eum qui temere appellauit, adeoque licet iustam prouocandi causam habuerit. Nec nisi à Senatu nostro cuius suprema manus & auctoritas est eiusmodi mulctæ gratia fieri potest.

2 In quem & regulariter transire solet instantia, quæ cœpta fuerat cum defuncto *l. heres absens* 19. *l. si petitor* 31. *l. si is qui Roma* 34. *D. de iudic.* Bartol. *in l. si eum hominem* 33. *D. de fideiuss.*

3 *l. ab executore* 4. §. *vlt. D. de appell. l. procuratoribus* 22. *cum ll. seqq. C. de procurat. & similib.*

4 *l. vnic. C. hoc tit.* vbi additur: Etiamsi non sit lis contestata, teneri tamen heredem ex delicto defuncti in quantum ad eum peruenit, ne alieno scelere ditetur, quod & scriptum est *in l. quod diximus* 16. *in fin. D. quod met. caus. l.* 1. §. *vltim.* iunct. *l.* 3. *in princip. D. de vi & vi armat. l.* 5. *in princ.* D. *de calumniat. l. in herede* 26. D. *de dolo l.* 3. §. *ex furtiua.* D. *de pecul. l.* 2. §. *vlt.* D. *vi bonor. rapt. l.* 1. D. *de priuat. delict. l. sicuti* 38. *de reg. iur. l.* 2. *C. vnde vi.* Adde *l. constitutionibus* 33. *l. sciendum* 58. *D. de obligat. & act.*

TIT. XIII.

DE CONSTIT. PECVN.

DEFINITIO I.

Constitutor habet exceptionem ordinis, quam habet fideiussor, nisi vel ei renunciauerit, vel intercesserit animo nouandi.

Source : BIU Cujas

QVi proprio nomine constituit se solutu-
rum quod alius debet, quamuis nomi-
ne proprio sit obligatus,[1] cum tamen a-
lienum sit debitum, pro intercessore non
secus ac fideiussor habendus est.[2] Proinde iuuari de-
bet exceptione ordinis & excussionis non factæ, si
ante debitorem conueniatur,[3] nisi exceptionis huius
beneficio renunciauerit. 4 Eadem enim vrget ratio æ-
quitatis, quæ fideiussoribus primum accommodandã
exceptionem suasit, vt quantum fieri potest succurratur
ei qui pro alieno debito est obligatus. [5] Vel ob
hoc maxime ne litium materia & numerus multiplicetur
si condemnatus constitutor aduersus debitorem
regressum vt par est habere velit.[6] Hoc ita si non nouandi animo debitorem se constituerit, id est, nisi
fuerit expromissor. [7] Hic enim cum promissione sua
liberet debitorem[8] solusque maneat obligatus, non
potest excussionem obiicere principalis, qui nullus
supersit debitoris.[9] *Ita Senatus* in ea causa de qua in 1.
Defin. De fideiussoribus infr. vbi hæc repetita est.

1 Quia obligatur ex proprio constituto, *l.1. & tot. hoc tit. D. & C. sicut & fideiussor ex propria stipulatione l. blanditus 12. C. de fideiuss.*

2 Intercedit enim quisquis alienam in se recipit obligationem, *l.1. & tot. tit. ad SC. Velleian. D. & C.*

3 *ex Auth. præsente. C. de fideiuss. & nouel. 4. eod. tit. de fideiussor.* (Sunt tamen qui putent constitutorem & correum debendi ad quem pecunia non peruenit, qui etiam fideiussoris loco habetur, esse deterioris condicionis quam fideiussorem simplicem in eo quod ipsorum sumptibus fieri excussio debet Roman. *cons.* 114. cum in aliis fideiussoribus aliud sit.]

4 Renunciare enim potest quilibet iuri suo, *d. nouell. 4. iunct. l. pen. C. de pact. l. pactum 46. eod. l. si iudex circumuento 41. D. de minor.*

5 Cum hoc fieri potest sine damno creditoris, quamuis non sine aliquo ipsius incommodo, *arg. l. plane 14. D. eod. tit. de minor.*

6 Ita enim euenit vt necesse sit fieri de lite lites, & ex vnius litis fine alterius nouæ litis materiam consurgere, quod ne accidat semper cauendum est, *l. pen. C. de reb. credit. & iureiur. l. terminato 3. Cod. de fructib. & let. expens. l. 4. §. ait prætor. D. de re iudic. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

7 Expromissor siquidem is dicitur, qui solus obligatus est pro alio, siue ante obligato, siue numquam obligato. In quo maxime differt à fideiussore.

8 Est enim nouatio prioris obligationis peremptio & in sequentem transfusio, *l. 1. D. de nouat.*

9 Excussionis enim non factæ exceptio præsupponit alium esse obligatum, qui & conueniri & exigi possit, *l. Moschis 47. D. de iur. fisc. dict. Auth. præsente. & Auth. hoc si debitor.* & vtrobique Doctores *C. de pignor.*

[DEFINITIO II.

De pecunia per legatum Principis constituta pro pensionibus à Principe debitis ac postea reuocatis.

LEgatus Sereniss. Ducis nostri ad Heluetios missus
pensiones à Principe cuidam constitutas & ex ea
liberalitate debitas professus fuerat per chirographũ
se non soluisse, sed pecunia quæ ad earum solutionem
destinata fuerat vsum se fuisse, eiusque pecuniæ cõsti-
tuerat se debitorem, soluendæ per certum tempus;
Cùm postea vetitus esset à Principe soluere ob detectam pensionarij perfidiam, & nihilominus post multos annos & post mortem eius qui perfidus fuisse dicebatur ab heredibus eius conueniretur de constituta
pecunia proprio nomine[1] quasi ex causa mutui pecuniam illam deberet,[2] negabat ille se teneri,[3] quòd pecuniam nullam aut à Principe ad soluendam pensionem aut à pensionario solutæ veluti pensionis titulo
accepisset,[4] quodq; pensione illam soluere prohibitus
ex iusta causa fuisset reuocata per Principem liberalitate,[6] Præsertim cũ al unde cõstaret non fuisse reliquũ
quicquã legato ex pecuniis Principis, qui potius pro
legationis sumptibus mansisse illum creditorem egregiæ quantitatis, quæ necdum fuerat ei soluta.[7] Heres
pensionarij literas Principis proferebat, quibus mandabatur Senatui, vt legatum quasi debitorem proprio
nomine in quantitatem petitam si aliæ exceptiones
nullę adferretur, condemnaret.[8] Conuentus reus alias
exhibebat, quarũ tenore testabatur Princeps, sed post
annos quindecim, prohibitum à se iam olim legatum
ne pensionem illam solueret perfidæ ac malè meritæ
personæ.[9] Acitus de ea re Senatus nihil inconsulto
Principe pronunciandum esse censuit, maxime cùm
reus indemnitatis suæ authorem laudaret Principem,
vt tantundem ab eo reposceret quantum heredi pensionarij præstare cogeretur.[10] Princeps tandem in fauorem legati rescripserat. Senatus non dubitauit, quin
pro eo quoque pronunciandum esset, quod ex voluntate & liberalitate Principis tota ea res penderet;[11]
nec tam quasi priuatus quàm quasi legatus Principis
debitorem se constituisse videretur.[12] Vt proinde
quod chirographo professus fuerat in alios vsus à se
impensam pecuniam quæ pro pensione debebatur sic
accipi deberet quasi eam non in proprios sed in Principis vsus impendisset.[13] Quæsito veluti hoc colore, vt
plerumque legati facere solent, ne fateri cogeretur
nullas se in promptu habere pecunias quod à Principis existimatione alienum fuisset, aut vt interim de
pensionarij perfidia Principem faceret certiorem.[15]
Accedebat quod pensionarius quandiu vixerat nunquam desiderauerat solui sibi pensionem quasi perfidiæ sibi conscius.[16] Non tamdiu vt credibile erat expectaturus si iustum se creditorem sensisset.[17] Ita Senatus
pro illustri D. Claudio Francisco Pobello Equite Senatorio Comite Sancti Albani, 19. Nouembr. 1613.

1 Tenetur enim de constituta pecunia quisquis constituit, debitum siue à se, siue ab alio. *l. 1. §. debitum & seq. & pass. D. hoc tit.*

2 Sunt enim pleraque singularia circa pecuniam creditam, præsertim vt ex quacunque fere causa possit fieri credita etiam citra numerationem, *l. singularia, 15. D. de reb. cred.*

3 Neque tanquam legatum Principis, cum legatione iam inde à multis annis perfunctus esset, neque proprio nomine, quo tamen conueniebatur, idque propter rationes quæ sequuntur in Defin. dicebat autem totam eam cautionem se tanquam legatum emisisse cùm professus esset non solutas à se pensiones à Principe debitas cùm is proprio nomine nullas deberet. Indeque inferebat eodem sensu & eadem mente cõstituisse pecuniam, scilicet nomine Principis & tanquam legatus. Nihil enim verat eiusdem pecuniæ eundem esse constituorem & debitorem principalem *d. §. debitum.*

4 Nam si pecuniam soluendæ pensioni destinatam accepisset à Principe, eámque in suos vsus proprios conuertisset, dubitari non poterat, quin de constituta pecunia conueniri suo nomine iure posset quasi soluta pensione & breui manu pecunia credita, vt *in d. l. singularia, l. 3. §. sed si debitorem. D. de donat. int. vir. & vxor.*

5 Et sera fuisset liberalitatis reuocatio, postquam res desiisset esse integra & pecunia Principis soluta fuisset pensionario, deinde ab eo credita legato proprio nomine. Tandiu enim potest Princeps liberalitatem suam, & soluendi mandatum reuocare, quamdiu res est integra, *l. si mandauero 22. §. vlt. D. mandat.*

6 Quod enim ex liberalitate fit, seruandum est arbitrio eius qui liberalitatem exercet. *l. cum plures, 12. §. pen. De admin. tut.*

7 Vt proinde non iam haberet in manibus ex pecunia Principis vnde pecuniam à Principe debitam solueret, quam potrò de suo soluere non debebat, cùm ei officium suum damnosum esse non deberet, *l. videlicet 29. D. ex quib. caus. maior.*

8 Quibus literis videbatur Princeps debitum eiusque soluendi onus in legatum transferre, quasi legatus omnem pecuniam accepisset ex qua pensiones omnes soluere debuisset, Immemor nimirum eo tempore perfidiæ pensionarij, quæ reuocandæ liberalitati causam dederat. Motus item ex eo quod pensionarij heredem fideliorem & amiciorem experiebatur. Quæ tamen res legati dãno cedere non debebat qui Principi suo bene cõsuluerat retẽta pensione potiùs quã perfido pẽsionario soluta

Source : BIU Cujas

9 Quæ confessio Principis plenè probabat pro legato, cum Principi de facto suo attestanti credendum sit.

10 Videbatur enim hoc solum pendere ex Principis voluntate vt rei suæ legem eam diceret quam vellet.

11 Etsi enim dantur pensiones pro bene meritis & iure quodam compensationis *l. sed etsi* 25. §. *consuluit de petit. hered.* deferuntur tamen ex liberalitate ad prouocanda obsequia eius qui accipit. Iunge *d. l.* 12. §. *pen. in fin. de admin. tutor.*

12 In dubio enim præsumendum est alieno nomine factum esse quod ab eo factum est qui aliena tractabat negotia *l. vlt. D. quand. ex fact. tutor* Et cum prima pars chirographi ostenderet conscriptum illud fuisse à Legato tanquam rem Principis tractante non poterat alia pars recipere aliam interpretationem *arg. l.* 4. *de vulg. & pup. subst.*

13 Quod nec facere probè & honestè potuisset nisi præcedente consensu vel Principis vel pensionarij *l.* 1. *&* 2. *l.* 4 §. *sed & qui l. sacrilegi* 9. §. *cum quoque D. ad leg. Iul. pecul.* Præsumendus autem quisque est fecisse eo iure quo licitè facere potuit *l. merito* 51. *D. pro soc.*

14 Ad quam maximè pertinet vt non credatur ærarium Principis egestate laborare.

15 Hoc enim solum sufficiebat legato ad non soluendam pensionem vt iustam haberet causam existimandi & suspicandi Principem si sciret reuocaturum esse mandatum *l. si cum Cornelius* 81. *D. de solut.*

16 *Vt in l. Procula* 26. *D de probat. l. cùm post* 69 *in princ. de iur. dot. l. vir vsuras* 54. *de donat. int vir. & vxor.*

17 *arg. l. cùm quidam* 17. §. *diuus Pius D. de vsur.* Adde pro definitionis huius confirmatione quod extincto principali debito ipsum quoque constitutum extingui necesse est tanquam accessorium *l. cùm principalis* 178. *de reg. iur.* Hic autem extinctum fuerat principale debitum reuocata per Principem pensione. Nemo enim donat inuitus, & constat huiusmodi pensionum donationes sicuti causam habent temporalem scilicet meritorum ita esse ad nutum reuocabiles, nec si precariam esse huiusmodi liberalitatem, & consequenter reuocabilem *l.* 1. *& pass. D de precar.*

TIT. XIV.

DE PROBAT. ET PRÆsumpt.

DEFINITIO I.

De testibus audiendis ante litem contestatam aut ad futuram rei memoriam.

VEritatis habendæ fauor [1] efficit vt probationum facultatem ampliari semper quàtum fieri potest oporteat, restringi nunquam. Inde fit vt aliquando nulladum etiam mota controuersia testes audiri possint, & quidè cuiuslibet ætatis & conditionis, quoties periculum est ne litis tempus dilatæ probationes intercidant. [3] Quod beneficium ex principali diplomate [4] non minus ei qui acturus, [5] quam qui cõueniendus est, indulgetur. Mota vero controuersia, nec dũ tamen lite cõtestata, si factum tale sit, quod per testes aut seniores aut valetudinarios, aut breui abfuturos probari necesse sit, interrogari interea testes possunt nec minus actore petente quã reo, [6] tametsi videatur actori posse imputari, cur de iure suo citius expertus non sit, [7] sed ita tamen vt in eam rem diploma impetretur, [8] nec alios testes interrogare liceat, quã qui in eo sunt vt vel longioris absentiæ vel breuioris vitæ periculũ præ se ferãt. [9] Nisi ea sint tempora, in quibus grassante peste, aut bello, aut fame iuniores ac fortissimi quique perinde periclitentur. [10] Post litem contestatam idem beneficium non actori [11] sed soli reo competit, in cuius scilicet potestate non fuit quo tempore cõueniretur, litemve contestaretur: [12] Si non ea ratio actori quoque succurrendum suadeat, quod per tergiuersationes rei solito reorum more fugientis moram probationibus fieri appareat. [13] Si tamẽ facti causa distinctis articulis non solum in iudicium deducta esse cœperit, sed etiam per inficiationem contestata, positionibus quas vocant hinc inde productis, non eo minus ad probandas eas quæ negatæ sunt siue actor siue reus admitti poterit, quod nouas allegationes proponere aduersarius velit. Neque vllo Principis in eam rem rescripto opus est, [14] sed ea tantum cautio adhibenda, vt non prius testationes aperiantur quam ampliorum probationum via præcluſa sit, [15] ne iniuria fiat aduersario qui si intentionem suam per testes suo tempore probare vellet, post apertas didiscitasque testationes non audiretur. [16] Plane si factum de quo probando agitur eiusmodi sit, quod non nisi per instrumentarios testes probari queat, indistincte seruandum est, vt audiri illi quandocunque possint, [17] impetrato in id diplomate, [18] sed ita vt super alijs articulis, qui probari per alios testes commode possint, non audiantur. [19] Ita *Senatus* in causa fratrum De Chauasse ex tempore in publico auditorio 9. April. 1588. & rursus in relationibus libellorum 26. Aug. & 2. Decemb. 88. itemque 2. Decemb. 89. & in causa D. Abbatis d'Abondance 4. Cal. Iul. 1591.

2 Veritas enim semper inquirenda est cum omni diligentia & omni via *l. vlt. §. si vero quis. C. de episc. audient. l. vlt. §. licentia. C. de iur. delib. l. inquisitio veritatis* 18. *C. de solut.* quia prænalet scripturæ, & eam vincit, *l.* 1. *& tot. titul. C. plus valer.* quod agit *l. si cum pater* 17 *C. ad SC. Velleian. l. multum interest* 6. *C. si quis alter. vel sibi.* Denique facit aperta & reperta veritas terminum disceptationis, vt loquitur *l cum seruum* 6. *Cod. de seru. fugitiu.* quod omnium fauorabilissimum est.

2 Ex iuris regula quæ vult, fauores esse ampliandos non restringendos, *vulg. l. cum quidam* 19. *de liber. & posthum. l. hoc modo* 64. §. 1. *de condit. & demonstr. l. si fuerit* 10. *vbi Castrens. de reb. dub.*

3 *ex c. significauit* 41. *Extr. de testib.* facit *l. in lege Aquilia* 40. *D. ad leg. Aquil. l.* 2. *C. de naufr. lib.* 11. *tit.* 5. Iunge *Def.* 18. *De test.*

4 Hoc enim iure vtimur vt diploma & rescriptum Principis apud nos in eam rem necessarium sit, vt & apud Gallos teste Ioan. Papon. 1. *Notar. lib.* 10.

5 Etsi namque minus faueri solet actori quam reo, quia in eius potestate est quando agat, non etiam in potestate rei quando conueniatur *l. pure* 5. §. *vlt. D. de dolo except. l. qui in alterius* 42. *de regulis iur. l petenda* 6. *C. de temper. pet. an integr. restitut.* perinde tamen non modo æquum sed etiam necessarium est hac parte succurri actori, quia nonnullas moras semper habet exercitio iudicij, vt ait Paulus *in l. etiam* 15. *D. vt legat. nom. caueat.* præsertim fugiente reo & per dolum malum differente contestationem, vt reorum est fugere, ideoque & à Græcis φυγοδικεῖς appellantur. *l. properandum* 13. *C. de iudic.* nec minus fauorabilis est inquisitio veritatis ex parte & in vtilitatem actoris, quam ex parte rei, quia fauorabilis est propter seipsum.

6 *cap. quoniam frequenter. Extr. vt lit. non contest.* Mynsing. 4. *obser. c.* 71. *&* 72. Ferrar. *in form.* 8. *ad futuram rei memor.* Gothofred. *ad d. l. illud.*

7 Quid enim si qua ratione impeditus fuit ne ageret? Nec sane cuiquam est præscribendum cur non hoc vel illo tempore egerit, cum variæ causæ possint interuenire, vt in simili scriptum est in *l. quia potest* 4. *D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. non enim* 16. *l. sed etsi* 26. §. *vlt. D. ex quib. caus. mator.* Facit *l. illa à quo* 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell.*

8 Vt & in præcedente casu de quo dixi *numer.* 4. Ideo fortasse quod inspecta iuris communis ratione non possunt audiri testes ante contestationem *capit.* 1. *capit. accedens. & d. capit. quoniam frequenter. Extr. vt lit. non contestat.* quia nec interim lis vlla est sed tantum controuersia. *l. sed etsi l.* 25. §. *si ante D de petit. hered. l. amplius* 15. *D. rat. rem hab. l. vnic. Cod. de lit. contestat.* Nisi probabilius putes hanc obseruationem esse bursalem, vt loquuntur, & locupletandi ærarij causa inductam potius quam necessaria vlla iuris ratione, vt & alia pleraque in quibus vsu nostro obtinuit Gallorum exemplo, vt diploma Principis necessarium existimetur, tum etiam iudicis officio & auctoritate commodius expediri res posset, vt euenit in omnibus causis restitutionum in integrum, quas olim prætoris erat concedere aut præfecti vrbi aliorumve magistratuum pro sua cuiusque iurisdictione *l. l. & tot. tit. D. de in integr. restit. titul. generali & seqq.*

9 In eo namque differunt interrogationes, quæ fiunt ex dispositione *d. cap. quoniam frequenter*, ab iis quæ fiunt *ex d. cap. significauit*, quod ex *d. c. significauit*, quibus testes audiuntur. At *ex cap. quoniam frequenter*, non nisi valetudinarij aut mox abfuturi interrogantur. Item in eo quod qui deponunt *ex d. cap. signifi-*

Source : BIU Cujas

significauit, probant perpetuo: qui vero *ex d.cap quoniam*, non nisi intra annum. Denique in eo quod depositio facta ex vi *d. c significauit*, continuo publicatur. At quæ facta sit ex vi *d.cap. quoniam*, manet obsignata penes iudicem nec ante contestationem publicatur. Gothofr. *ad d.l.in lege* ex Myosing. & Ferrar. supradictis locis. [Obserua tamen in criminalibus non audiri testes ad futuram rei memoriam. Quod ita est accipiendum vt non possint audiri ad accusandum. Nam pro innocentia & iustificatione possunt audiri, dummodo reus iam de crimine sit interrogatus & ex ore responderit. Ea namque responsio in criminalibus pro contestatione est. Multo magis si contra eum audiri testes iam commissi proponantur. *Ita Senatus* pro Claudio Roux, mense Aug. 1610.]

10 *L.casus maiori* 3. *C. de testam.*

11 Qui scilicet aliter sibi prospicere potest, præstando nimirum diligentiam in quæstione facti distinctis articulis proponenda, quo facto super articulis distinctis secuta contestatione, postea obtinere poterit ex iure communi, vt testes interrogentur, vt sequitur Defin. quod non similiter facere reus potest, qui exceptiones suas proponere nequit, antequam viderit non solum quid sit in actoris intentione, sed etiam quibus mediis eam intentionem adiuuare ac fulcire actor velit.

12 *dict. l.5. §. vlt. de dol. except. d.l. qui in alterius* 42. *de regul. iur.*

13 Æquum enim est, haberi litem pro contestata in odium rei, per cuius tergiuersationem stat ne contestetur. Contumacia enim in contestando pro contestatione est, adeóque pro confessione, ita vt si absoluta perfectáque sit contumacia, procedi possit etiam ad diffinitiuam sententiam, *l. consentaneum* 8. *C. quo mod. & quand. iud.*

14 Quia nihil in eo fit contra iuris communis rationem aut ordinem, nec est à Principe impetrandum, quod communi iure conceditur, *l. Imperatores* 30. *D. de reb. auctor. iud. possid. alias l.15. D. de priuileg. credit.*

15 Vt dixi *num.9.*

16 Metu scilicet subornationis, *cap. fraternitatis. & c. series. Extr. de testib.* vide Afflict. *decis.* 216. imo nec aduersarium interrogare posset, Otalc. *dec.* 10 *num.5. & 7. & dec.* 97. [Vide Gabr. *lib.1. comm. opin. De testib. concl.* 21. *vbi posuit* 71. *limitationes.* Iunge *Defin.* 43. *& 50. infr. tit.*..]

17 Quo maius periculum hoc casu est, ne probationes intercidant, *d.l. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil.* item, quia testium instrumentariorum fides non potest esse suspecta, cum sint illi ab vtraque parte electi & approbati. Nam & vnus testis plenam fidem faceret, qui ab vtraque parte esset approbatus. Specul. *in tit. de test. §. restat de numero testium. colum.3. in fin.* Crauet. *cons.* 100. *in fin.*

18 Diploma enim & rescriptum Principis semper necessarium est, vt diximus *num.4. & 8.* nisi in casu, de quo *nu.14.* Solent autem in Gallia fieri rescripta ista & dirigi ad iudices Regios, iudices inquam, vel partium vel testium, vt scribit Gothof. *ad d. l. in lege ex Paponio loco supra citato.* Sed apud nos diriguntur ad iudicem ordinarium, id est, qui in causa principali quando moueretur, esset futurus iudex, Bart & alij *in l. societatem. §. arbitrorum. col.4. D. pro soc.* Alex. *consil.* 103. *col.1. vol.3.* Imo & ad alium quemlibet inquisitorem pro arbitrio Cancellarij aut Procancellarii sub Principis nomine rescriptum concedentis. Illud sane semper requiritur, vt pars sit citata, vt tradunt DD. *ad d.c. quoniam frequenter & ad Auth. si quis. C. de testib.* Addunt Doctores requiri etiam interlocutionem iudicis, testes examinandos valetudinarios esse vel abfuturos, ex gloss. Bart. & aliis *ad d.l. in lege.* Socin. iun. *cons.* 86. *num.14. vol.1.* Sed alio iure vtimur, sufficitque vt inquisitor, quisquis ille sit, testem de eo interroget, an sit valetudinarius aut abfuturus, salua aduersario facultate obiiciendi de nullitate, si testis non eius sit qualitatis & conditionis.

19 Causam enim aliquam subesse oportet, timorem scilicet mortis vel absentiæ, Bart. *in l. fin. C. de vsur pupill.* Fel. *in d.c. significauit, col.3.* Decius *cons.* 302.

DEFINITIO II.

Mortis probatio solis iudiciis contenta est, nisi cum mors est fundamentum intentionis.

MOrtis probationes vtplurimum difficiles sufficere qualescunque, id est, etiam leuiores, cum de re modici præiudicij agitur, non improbabili ratione nostris placuit. [1] Hactenus nimirum, vt in eum, qui vitam asserit, quæ multo facilioris probationis est, probandi onus transferatur. [2] Siquidem mortis cuiusque vnus tantum locus, vnum instans est, [3] vitæ vero & plures loci, & plura tempora. [4] Sed si fundandæ intentionis necessitas mortis probationem exigat, vtputa si testamentariam aut legitimam quis sibi adferat hereditatem, quæ viuentis hominis nulla esse potest, [5] aut fideicommissariam quasi defuncto eo, qui cum moreretur, restituere rogatus esset, [6] exactissima probatio requiretur. [7] Et siue actor ille erit, cui probandi necessitas regulariter incumbet, [8] siue reus, qui & in exceptione sua actor est, [9] si minus plenas mortis probationes adferat, [10] condemnabitur, tametsi nihil omnino aduersarius præstiterit. [11] *Ita Senatus* in secreto Auditorio, 9. Aprii. 88.

1 Ex Barr. & aliis *ad l.2. §. si dubitetur. D. testam. quemadm. aper.* Vnde est, quod ex instrumento in quo dicitur, *Titius filius quondam Sempronij*, probatur mors Sempronii, Alex. *in l.1. §. hoc autem. D. de oper. noui nunciat.* post Iacob. Butr. & Imol. [Vide Boer. *quæst.* 188. *num.1.* vbi distinguit an agatur de re magni vel modici præiudicii, & an de morte recenti, an de antiqua, &, vt ille loquitur, de longinquo, vt si de re magni præiudicii & de morte recenti, exactissima probatio requiratur & de visu, Alioqui sufficiat probatio per indicia & per famam.]

2 Mors me vero, si à communiter accidentibus verisimile sit mortuum esse aut præmortuum eum, de cuius morte tractatur, puta si non dubitetur mortuum esse filium cum patre aut matre, sed tantum quis eorum sit præmortuus. Osasc. *decis* 108. *num.9. ex l. qui duos. §. cum in bello. de reb. dub.* Addens *nu.10.* argumentum à communiter accidentibus, transferre onus probandi in aduersarium, ex glos. *in l. neque natales. D. hoc tit.* Rom. *sing.* 402. Euer. *in locu legal c* 56.

3 *L. vlt. D. de cond. inst. l. qui duos* 18. *§.1. D. de manum. testam.*

4 *L. an vsufructus* 56. *D. de vsufruct. l. si vsufructus* 8. *de vsufruct. legat. l. computationi* 68. *alias l. hereditatum. D. ad leg. Falcid.*

5 *L.1. D. de hered vel act. vendit. l. donari* 29. *alias l. quidam. §. donationem. D. de donat.* Facit *l. vltim. C. de edict. Diui Hadrian. tollend.*

6 Quo casu potest fideicommissum intercidere fideicommissario ipso præmoriente, *l. filiusfamilias* 114. *§. Diui* 1. *de leg.1. l. Statius Florus* 48. *§. Cornelio Felici. C. de iur fisc.*

7 Textus est elegans *in l. si eius* 34. *D. ad SC. Treb. & in l. sed & in illo* 18. *D. de reb. dub.* Excipe tamen casum *l. ex facto* 17. *§. si quis autem. D. ad SC. Trebell.* vbi præsumitur in dubio conditionem fideicommissi extitisse non fauore fideicommissi, quod alioquin odiosum est, nec quod non humanius sit, credere filium patri superuixisse, *l. cum pubere* 22. *de reb. dub.* sed quia proponebantur pater & filius simul periisse non diuersis temporibus, nec proinde poterat videri defecisse conditio fideicommissi, si sine liberis, quæ de superuenientibus tantum intelligi debebat, vt post Bart. & Imol. tractat Osasc. *decis.* 108 *num.11.* vbi & alias ad eum 6. responsiones adfert, quas ibi vide, præsertim *num.14.* vbi subiicit, aliud esse, si substitutus simul decesserit cum eo, cui fuerat substitutus, quia nec aliter potest admitti ex substitutione, quam si superuixerit, *d. l. sed & in illo.* Denique quoties alterum superuiuere necesse est, non sufficit quod simul decedant, & quisquis superuenientiam allegat, eam probare debet, *l. quod de pariter* 13. *D. eod.* Sicut & qui allegat vitam, *l. spadonem* 15. *§. qui absolutus. de excus. tut.* Osasch. *ibid. num.11.*

8 *Vulg. l. qui accusare* 4. *C. de edend. l. actor quod asseuerat* 23. *C. hoc tit.*

9 *L. quoties* 8. *§. qui dolo. l. in exceptionib.* 19. *D. eod.*

10 Debet enim vnusquisque plenissime probare & implere intentionem suam, *l.2. D. eod. l. vltim. C. de rei vindic.* id est, fundamentum suæ intentionis, etiamsi effectu ipso sit negatiuum, *l. optimam* 14. *C. de contr. & committ. stipul. l. in illa* 8. *de verbor. oblig.* vbi Bart. & DD. Osasc. *d. decis.* 108. *num.3. & 5. ex l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.*

11 *d. l.4. C. de edend.*

DEFINITIO III.

De probatione possessionis & dominij.

POssessio, quoniam facti magis quam iuris est, [1] per testes omnimodo probari debet. [2] Per instrumenta vix est vt probari vnquam possit, [3] nisi fauor antiquitatis, quæ alias probationes sustulit, hanc vnam admitti necessario debere suadeat. [4] Probata autem præsentis temporis possessio in præteritum quoque probata intelligi debet [5] hactenus, vt contrariæ probationis onus in aduersarium transferatur. [6] Dominij alia ratio est, quod cum, sicut maioris est momen-

Source : BIU Cujas

ti,[7] ita difficilioris ſit probationis,[8] non facile præſumendum eſt, ne quidem ex præterita multorum annorum poſſeſſione,[9] ob idque plene probandum eſt, quoties principaliter, vt noſtri loquuntur, non incidenter dominij quæſtio exercetur. [10] Sane ſi fideicommiſſum petetur, quoniam agitur de omni iure, quod defunctus habuit, ſiue dominij, ſiue poſſeſſionis in fideicommiſſarium transferendo, [11] ſolam defuncti poſſeſſionem probare ſufficiet, [12] ſaluo eius iure, qui poſtea dominij controuerſiam fideicommiſſario facere volet. [13] Cæterum ſi de præcedente iuſta poſſidendi cauſa appareat, facilius credendus eſt quis poſſediſſe, & quidem ex eo iure quo poſſidere potuit: [14] Sin plures cauſæ concurrent ex ea, quam ſibi fauorabiliorem eſſe putauerit, [15] ſi voluntatis probatio contraria nulla ſit. [16] Inde fit, vt rem communem poſſidens non niſi pro ſua parte, poſſidere videatur, [17] ſicut nec niſi pro ea parte teſtari, qui de re communi teſtatur, [18] vt ſuo tantum, non etiam alieno iure, quod non niſi improbe facere poſſet, [19] vti videatur. *Ita Senatus* pro D. de Chaſtillion, contra Dominas de Bouuant & d'Aiguebelete, prid. Non. Iunij 1588.

1 *L. denique* 19. *D. ex quib. cauſ. maior. l. cum heredes* 23 *in prin. & §. 1. de acq poſſ.*

2 Facta enim non præſumuntur vulg. iur.

3 *L. prædia* 48 vbi Bart. & alij; *D. de acquir. poſſ.* Alex. *conſil.* 24. *num.* 2.

4 Dec. *conſ.* 6 *num.* 36. *& conſ.* 302. *num.* 10. poſt Caſtr. & alios ibi citatos.

5 Salic. *in l. ex perſona. C. de probat.* Socin. *conſi.* 89. *col.* 1. *verſic. ſed quid plura.* Idem è contrario pro dicente ſe adhuc poſſidere rem, quam antea poſſedit, maxime ſi poſſeſſio ſit recens. Bart. *in l. ſiue poſſidetis. C. eod.* Oſaſc. *deciſ.* 40. *num.* 9. id eſt, non antiquior biennio. Hier. Gabr. *conſil.* 193. *num.* 5. *&* 6. Non idem eſt contra negantem ſe poſſidere. Gabr. *ibid. num.* 4. [Simile eſt quod dici ſolet, Probata poſſeſſione antiquioris, & vltimi temporis, medij quoque temporis poſſeſſionem præſumptiuè probatam intelligi ex Bart. *in l. Celſus De vſucap. arg. d. l. ſiue poſſidetis.* Quod tamen Matheſil. *ſing.* 117. intelligit de poſſeſſione longi temporis non longiſſimi 30. vel 40. annor. quia poſſeſſio ciuilis, quæ ſolo animo retinetur non præſumitur duraſſe poſt decem annos propter obliuionem quæ ex decennio præſumitur. Itaque inquit probari oportet poſſeſſionem primi anni, & 11. & 21. & 31. & vltra ſi tractetur de præſcriptione 40. annorum. Iunge *Defin.* 58. *ſup. De epiſc. & cleric.*]

6 Nam contra præſumptionem iuris poteſt ſemper admitti probatio. Alex. *conſil.* 113. *col. fin. lib.* 1. *l. ſi chirographum* 14. *D. hoc tit.* [at non contra præſumptionem iuris & de iure,] niſi per confeſſionem partis, Oſaſch. *deciſ.* 101. *num.* 33. *& ſequentib.*

7 Ideoque peritorium ſolet abſorbere poſſeſſorium, *not. in l. naturaliter* 12. *§. nihil commune, de acq. poſſ.*

8 *§. commodum. Inſt. de interd.*

9 Guid. Pap. *qu.* 28. Nec ſufficit, quod probetur quis poſſediſſe tanquam dominus, *l. Titia* 48. *de ſolut.* Aret. *in §. ſed iſta. Inſtit. de act. num.* 8. Gabr. *conſi.* 45. *num.* 6.

10 *Not. ad d. l. ſiue poſſidetis. & ad l. cum res. C. hoc tit.*

11 *L.* 1. *D. ad SC. Trebell.* Bart. *in l.* 1. *col. pen. de leg.* 1. Gabr. *conſ.* 46. *num.* 23. *&* 24.

12 Scilicet contra heredem grauatum, aut eius heredem, Crauet. *conſi.* 316. *num.* 5. *verſic. nono.* Natt. *conſ.* 400. Mantic. *lib.* 7. *tit.* 6. *num.* 5. Nam contra tertios poſſeſſores probandum eſt dominium. Mant. *ibid.* ex Alex. *conſi.* 82. *num.* 14. *vol.* 2. *& conſil* 138. *num.* 8. *vol.* 6. Crauet. *conſil.* 61. *num.* 6. poſt Bald. *conſil.* 41. *volum.* 4. Natt. *d. conſ.* 400. *col. fin.* Idem eſt ſi contra heredem ipſum agatur non ex fideicommiſſo, ſed vindicatione, adeoque hypothecaria, vt concludit Hier. Gabr. *conſi.* 46. *num.* 48. aduerſus Bald. *in auth. contra, num.* 11. *C. ad Treb.* Iunge *Defin.* 11. *num.* 2. *infr. ad SC. Trebell.*

13 *L. de euictione* 69. *D. eod. tit. ad SC. Trebell.* non enim plus iuris transferre poteſt reſtitutio hereditatis, quam defunctus habuerit, *l.* 1. *D. eod. titul.* aut heres ipſe fuerat habiturus, *l.* 2. *eod.*

14 *L. quædam mulier* 77. *D. de rei vindic. l.* 2. *C. de acquir. poſſ.* Bart. *in l. Celſus D. de vſucap.* A primordio enim tituli poſterior formatur euentus, *l.* 1. *C. de impe. lucr. deſcr. lib.* 10. Oſaſch. *deciſ.* 101. *num.* 37. *& ſeqq.* vbi addit, non ſufficere probari actus poſſeſſorios, niſi ſecuti probentur ex ea cauſa, ex qua dicit quis ſe poſſidere, ex Alex. *conſi.* 50. *num.* 8. *volum.* 3. poſt Bart. *in l.* 1. *§. hoc interdicto. col.* 3. *de itin. act. priuat.* Inter actus autem poſſeſſorios primum locum obtinet fructuum perceptio. Bart. *in l. qui vniuerſas §. quod per colonum & in l. quamuis. §.* 1. *D. de acq. poſſeſſ.* Alex. *conſ.* 133. *col.* 3. *vol.* 1.

15 *d. l. quadam mulier. de rei vindic.* Intellige tamen, ſi vtraque cauſa ſit compatibilis, alioqui poſterior priorem deſtruit, *l. ſi quis ante conduxit* 10. *D. de acq. poſſ.*

16 Puta, ſi poſſeſſionis ſuæ titulum certum & vnicum allegauerit aut produxerit. Ex eo namque ſolo præſumitur poſſidere. Afflict. *deciſion.* 376. *num.* 5. Oſaſch. *dict. deciſion.* 101. *num.* 37. *&* 38.

17 *L. duo fratres* 78. *D. de acq. hered.*

18 *L. ſerui electione* 5. *§. vltim. de legat.* 1. Quod ſi non partem, ſed ius aliquod in re habeat teſtator, de eo ſolo iure diſponere intelligitur, etiamſi futurum ſit vt morte finiatur, *ex l. vxor patrui. vbi not. C. de legat. l. quod in rerum* 24. *§.* 1. *de legat.* 1. Didac. *ex communi, in cap. filius. Extr. de teſtamen. num.* 2. Niſi ius illud habeat teſtator vel partem in re heredis. Tunc enim placet legatum omnino effectum habere & quod ad totam rem, *ex l. cum filius* 76. *§. dominus.* vbi Bartol. & alij *de legat.* 2. Didac. *vbi ſupra num.* 3. *ad fin.* Iunge *l. vnum ex familia* 67. *§. ſi rem. eodem titul. de legat.* 2.

19 Ideoque præſumptio illa vitanda eſt, quæ delicti probationem induceret, *l. merito* 51. *D. pro ſocio.*

DEFINITIO IV.

Pecunia ſoluta præſumitur ſoluentis, niſi probetur contrarium, aliter tamen quam per confeſſionem perſonæ ſuſpectæ.

IN dubio quidem credendum eſt ſolutam pecuniam fuiſſe ſoluentis. [1] Sed admittit ea præſumptio probationem in contrarium, [2] adeoque ex nuda eius, qui ſoluit, confeſſione: [3] niſi proponas perſonam ſuſpectam, cuius proinde confeſſio quoque ſuſpecta ſit. [4] Finge maritum ære alieno laborantem, aut libertinæ conditionis hominem, quem talliabilem appellamus, cum ſuam conditionem non ignoraret, [5] profeſſum eſſe publico, ſi voles, inſtrumento ſoluiſſe ſe precium rei, quam emit ex vxoris pecuniis; nullius momenti erit confeſſio, licet iurata, [6] quaſi quam donandi fraudandique animus magis quam veritatis fauor expreſſerit. [7] Nam etſi confeſſus ſit adhibito etiam iureiurando ſolutam ſibi dotem ab vxore, ſiue conſtante iam matrimonio, [8] ſiue tum, cum matrimonium contrahebatur, [9] nulla præcedente dotis promiſſione, perinde inanis erit confeſſio, ſi non aliis adminiculis fulciatur; [10] nec aliud erit, quamuis adiecerit maritus, debitã ſibi fuiſſe dotem aut vxori ex cauſa legati, aut præcedentis alicuius promiſſionis, ſi neque de legato, neque de promiſſione aliunde appareat. [11] Sane ſi ab alio quam ab vxore factam ſolutionem vir profeſſus ſit, quaſi vxori debitam ex legato aliave iuſta cauſa, valebit ad probationem & obligationem ſola confeſſio, quamuis neque legatum neque precedens alia vlla obligatio probetur. [12] Sed ſi numeratio reuera interuenerit, omnimodo confeſſioni ſtandum erit, [13] niſi probet aduerſarius, dicis tantum cauſa factam numerationem, [14] ne alioqui magno incommodo afficiãtur huius conditionis homines, nemine cum iis cõtrahere volente, ſi bonam fidem agnoſcere prohibeantur. [15] Idem fere tractatus eſt, ſi inter perſonas ſuſpectas & prohibitas donatio ex cauſa remunerationis facta proponatur, quæ ſi meram contineret liberalitatem, non valeret. Neque enim ſtabimus donatoris aſſertioni, quantumuis iuratæ, ſed meritorum probationẽ à donatario exigemus, vt ex meritorum, quæ probabuntur, modo donationis quoque modus æſtimetur. [16] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Monſaint Iean & D. Dyuonne, die 17. Cal. Iul. 1588.

1 Scilicet cum ſoluit proprio nomine, quod & in dubio præſumendum eſt, Bart. *in l.* 2. *C. pro ſocio. & in l. ſi patruus. C. comm. vtr. iud. & in l. Titio §. altero. D. de adm. tut. ex l. & magis* 4. iunct. *l.* 1. *D.*

*l.1.D.de solut.*Dec.*consil.*651.*nu.*2. Facit *l.cum propria* 5.*C.si quis alt.vel sibi.*

2 Semper enim præsumptio probationi cedit, nisi sit iuris & de iure,*l.fin.in princ.C.quod met.causa.*Crauet.*cons.*35.*num.*5.*& cons.*146.*num.*7. Sed & contra præsumptionem iuris & de iure potest admitti probatio,non solum per confessionem partis,sed etiam per indirectum, id est, ratione facti, quod iuris præsumptio supponit,vt tractat Osasc.*decis.*101.*num.*33.*& seqq.*

3 Facile enim cuilibet contra se creditur,non etiam pro se, *l.inter stipulantem* 83.§ 1.*de verbor.oblig.l.rationes* 6.*cum l.sequen. C.hoc tit.*

4 *L.qui testamentum* 27. *D.de probat.l.cum quis decedens* 37. *§.pen.de leg.*3.

5 Alioqui fraudis suspicione careret, *l.omnes* 17.*§.Lucius.D. quæ in fraud.cred.*

6 Iusiurandum enim etsi maximam vim solet habere, *l.cum pater.§.filius matrem.de legat.*2. præsertim ad probandum, *d.l. cum quis* 37.*§.codicillis de leg.*3. tamen æque suspectum est, cum adhibetur in actu suspecto, eiusque naturam induit, *l.vlt.C.de non num.pecun.l.*5.*C.de legib.*

7 *d.l.qui testamentum.d.l.omnes.§.Lucius.Authen.sed iam necesse.* vbi Cyn.Bart.Ang.& alij *C.de donat.ant.nupt.* Cap.Thol. *dec.*340.apud Aufr.Crauet.*cons.*40. Salic.*in l.si mater.C.de cont. empt.*Bald.*cons.*66.*vol.*1.

8 Quo casu alia ratione non valet confessio, scilicet, quæ donatio sint inter virum & vxorem : quanquam si aliud nihil obstaret, confirmaretur morte mariti in præiudicium heredum ipsius,*l.2.C.de donat.caut.non num.*

9 Intellige semper quod ad creditores,vt ex huiusmodi confessione non fraudentur. Nam quod ad maritum ipsum eiusve heredes,id seruandum erit,quod scriptum est *in d.l.2.& 3.& in auth.quod locum.C.de dot.caut.*

10 Nam si vel dotis promissio vel alia iusta causa præcesserit, aliud erit, Alex.*cons.*18.*vol.*3. Crauet.*d.cons.*40.*num.*5.& alij supra cit.*num.*7.*& 16.infr.*

11 Neque enim difficilius esset causam hanc falso comminisci, quam confessionem ipsam in fraudem creditorum, *l.1 §. vlt.& ll seqq.quæ in fraud.cred.* Facit *l.quidam* 29. *§.vlt. D.ad SC.Vell.*

12 Est enim hæc vna limitatio ex iis,quas nostri tradunt *ad dict.Authen.sed iam necesse. ex l.vir ab eo* 49. *& l.cum dotem* 71. *D.de iur.dot.* Etsi videtur Osasch.*decis.*20.*num.*10.hoc ita intelligere,vt ea confessio non noceat,nisi consistenti marito & eius heredibus,Iunge eiusdem Osasch.*decis.*172.præsertim *nu.*9.*&* 11.

13 Hoc enim casu videtur facta numeratio gratia implendæ confessionis & stipulationis, vt loquitur *l.cum enim* 7.*D.de nouat.l.*1.*C.de dot.caut.non num.*

14 Vt *in l.*4.*D.commod.* plus enim semper valet, quod agitur,quam quod simulate concipitur,vt est *in tit.C.plus val.quod agit.*

15 Vt de minoribus scriptum est *in l. quod si minor* 24. *§.non semper.de minor.*itemque in tutoribus,*l.quoties* 9.*§.nec vtique.de admin.tut.*

16 Guid.Pap.*quæst.*95. Bart.*ad l.si forte.de castr.pecul.* Alex.& modern.*in l.si donatione.C.de coll.* Rip.*ad d.l.si vnquam quæst.*15. *C.de reuoc.donat.*Tiraquel.*ibid.*in verb.*donatione nu.*10.*&* 88.

DEFINITIO V.

Probatio insinuationis non fit nisi per scripturam,sed quam tamen etiam per testes aut per aliam scripturam probari sufficit.

INsinuatio, & vt alius quilibet actus legitimus, [1] quem apud acta fieri oporteat, [2] per scripturam omnimodo probari debet,non per testes. [3] Cur enim apud acta fieri oporteret,si testes sufficerent? [4] Sed si tamen scriptura eo nomine confecta casu aliquo deperdita sit, aut tã male custodita vt reperiri nequeat; sufficiet scripturam ipsam, nedum scripturæ amissionem, probari per testes, [5] ne postquam legi satisfactum est, probatio veritatis intercidat amissa scriptura, [6] cuius necessitatem is ipse veritatis fauor induxerat. [7] Sed & cum de donationis insinuatione tractaretur, visum est satis esse, quod per donantis confessionem in eo quoque contentam,instrumento, quod inter alios cõfectum erat, probaretur,scriptam aliquando fuisse insinuationem, [8] ex eaque confessione plenam nasci probationem etiam contra singularem successorem: [9] Non dissimile est, quod nostris placet, per duos testes probari posse factum solemniter & coram septem testibus idoneis testamentum, [10] licet ad probandam solemnem defuncti hominis voluntatem non pauciores quam septem testes requirantur. [11] *Ita Senatus* 7.Calend. Iul.1588. & iterum in causa D. de Sarmoye & de Meximieu, 15.Calend. Aug.1591.

1 Cuiusmodi sunt adoptio, legitimatio,emancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, serui optio, & alijhuiusmodi, de quibus vide *l.actus legitimi* 77.*de reg.iur.*& ibi Petr.Fabr.

2 Nihil enim aliud est insinuatio quam testificatio rei gestæ apud acta,*l.donatio* 25.*in fin.l.data* 27.*C.de donat.*

3 Guid.Pap.*quæst.*582. vbi & alios plerosque casus recenset, in quibus non admittitur probatio nisi per scripturam.

4 Inducta enim est solemnitas illa insinuationis ad euitandas falsitates *d.l.data*, quarum periculum multo maius subest, cum testium vel priuatæ scripturæ fidei committitur,quam cum ex actis publicis & iudicialibus veritatis probatio elicitur, *arg.l. testium facilitatem* 18.*in princip.* C.*de testib.l.scripturas* 11.C. *qui potior.in pign.hab.l.penult.C.si minor se maior.dix.*

5 *d.l.testium facilitatem.§.vlt.*vbi Bald.*& in l.emancipatione.* C.*de fid.instrum.*

6 Ita enim fieret,vt quod ad vnum effectum esset inductum, operaretur contrarium, contra *l.nulla* 25.*D.de legib.l.quod fauore* 6.*C.eod.l.legata* 14.*D.de alim.legat.*

7 Non enim solent fieri scripturæ, nisi vt rerum gestarum veritas & probatio conseruetur, *l.contrahitur* 4.*D.de pignor.l.in re* 4.*D.de fid.instrum.l.cum te* 5.*C.de transact.*

8 Verba enim enunciatiua probant non solum inter easdem partes,*l.optimam* 14.*C.de contrah.& commit.stipul.*sed etiam inter alios contra enunciantem, præsertim ad probandam ex ipsius confessione solemnitatem, quam interuenisse necesse sit, vt actus valeat potius quam pereat, *ex reg.l.quoties* 22. *D.de reb. dub.* Facit *l.Publia* 26.§.1.*D.depos.l.sciendum* 30.*de verb.oblig.& ibi notat.*

9 Crauet.*cons.*301.*num.*5.*per l.ex qua persona* 149.*D. de regul iur.*

10 Bart.communiter approbatus *in l.*2. C. *de bonor.possess.secund.tab.& ad l.admonendi.num.*39 *D.de iureiur.*

11 Scilicet regulariter *l.vlt.* C. *de testamen.§ sed predicta & sequentib.Instit.eod.* Simile est quod dicimus, si declarare testator velit aliquid, quod in testamento scriptum sit obscurius, posse id fieri sine solemnitate, probarique per duos testes,*ex regul.l.vbi numerus* 12.*D.de testib.* Hic enim nihil nunc dat, sed datum significat, inquit Vlp.*in l.heredes palam* 21. *§.1.D.qui testamen.fac.poss.*

DEFINITIO VI.

Verba enunciatiua quando & quatenus probent in antiquis.

VErba enunciatiua prolata non incidenter sed principaliter per modum causæ, vt nostri loquuntur, probant in antiquis, non solum inter easdem, [1] sed etiam inter alias partes. [2] Hactenus saltem vt contrariæ probationis onus in aduersarium transferatur: [3] Id enim antiquitati tribuendum est, per quam fit, vt alias probationes haberi difficillimum sit, [4] alioqui non probant contra tertium,nisi cum de re agitur, quæ sit difficilis probationis. [5] *Ita Senatus* pro D.Barone de Creissiaz, contra Syndicos de Cormotan,5.Cal.Iul.88.

1 Nam inter easdem partes probant vtique etiam in non antiquis, Bart.*in l.ex ea scriptura.D.de don.ex l.Publia* 26.§.1.*D. depos.*

2 Idem Bart.*ad l.sciendum* 30.*n.*4. *de verb.oblig.ad l.Lucius* §. *socer.sol.matr.l.cum scimus nu.*1.C.*de agr.& cens.lib.*11.

3 Propter præsumptionem, quæ nascitur ex antiquitate, Crauet.*pass.in tract.de antiq.temp.* Est enim ea vis præsumptionum omnium, vt onus probandi transferant in aduersarium, *l. alimenta* 11.C.*de neg.gest.cum similib.*

4 Alex.*cons.*93.*vers.ex his volum.*6. Crauet.*d.tract.de antiq. temp.part.*1.*vers.ampliatur.num.*12.*&* 13.

5 Puta si agatur de filiatione, quæ est difficillimæ ac pene impossibilis probationis,*l.filium* 6.*de his qui sunt sui vel alien.iuris l.Lucius* 83.*de cond.& demonstr.* Alex.& Crauet.*supradict.locis.* Apost.ad Alex.*cons* 13.*lib.*6.Iunge *Defin.*23 *infr.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VII.

An credatur iudici?

IVdici per ſententiam aſſerenti, viſum à ſe inſtrumentum ab actore productum, quo continebatur res actione depoſiti petitas penes reum depoſitas fuiſſe, hactenus creditur, vt inſtrumẽtum productum viſumque negari non poſſit, ſed non vt depoſitum factum probetur. [1] Præſertim ſi ponas ab ea ſententia prouocatum, [2] tametſi biennium ab eo die, quo lata eſt, præterierit, [3] ſi non alia concurrant probationis adminicula, conſtétque de inſtrumenti amiſſione, ſaltem ex eius cuius fuerat iureiurando. [4] Verbis enim enunciatiuis iudicis de litigatorum facto aut iure non credimus, niſi de iis, quæ coram ipſo fiunt tum cum pronunciat. [5] Sicut neque notario aut ſcribæ iudicis dicenti mandatam ſibi teſtium audiendorum poteſtatem, ſi de mandato non aliunde appareat. [6] *Ita Senatus* in cauſa N. Burneti & viduæ Ioannis Pelleterij, 3. Id. Iul. 1588.

1 *Cap. quoniam contra.* vbi Abb. Fel. & alij. *Extr. de probation.* Bald. *in l. optimam. C. de contr. & comm. ſtip.* Bart. *in l. acta. D. de re iud. & in l. 1. C. de relat.* Crauet. *conſ. 171. num. 7. & conſil. 197. num. 10. & 265. num. 3.* vbi ait, ſententiam iudicis non probare factum, puta conſenſum partium.

2 Non enim poteſt ſententia ius facere à qua eſt appellatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Diuerſum eſſet, ſi ante multos annos ea ſententia lata proponeretur. Tunc enim præſumerentur omnia ſolemniter acta, poſteaquam acta ſunt deperdita. Bald. poſt Cynum *in l. emancipatione. C. de fid. inſtrum.* & alij, quos refert Boer. *quæſt. 15. in fin.*

4 *L. cum quidam 21. C. de fid. inſtrum.*

5 Bart. *in auth. niſi breuiores. C. de ſent. ex breuic. recit. & alij ſupra citati num. 1.*

6 Guid. Pap. *quæſt. 126.*

DEFINITIO VIII.

Quomodo probari poſſit matrimonium.

MAtrimonij probatio cum ſit & difficilis & fauorabilis, per teſtem vnum cũ fama impleri creditur, quod ſine alterius matrimonij præiudicio fiat. [1] Eadem ratio facit, vt alterius filium quem eſſe, quod multo difficilioris eſt probationis, [2] per coniecturas probari poſſit, [3] adeoque per ſolam famam, tametſi parentum tractatus nullus probetur, [4] hactenus ſaltem, vt qui negat probandi neceſſitate oneretur: [5] Maxime vero, ſi alia quoque adminicula quantulacunque concurrant, [6] vtputa ſi probationem illud faciat difficiliorem, quod diſtantia ſint locorum aut temporum interualla. Solet enim ea res facere, vt leuiores quoque probationes admitti debeant, quę alioqui nõ admitterentur. [7] Illa vero longe fortior erit probatio, ſi is, qui filius dicitur, in quaſi poſſeſſione filiationis, vt aiunt, fuiſſe probetur, [8] id eſt, ſic tractatus & habitus vt filius ab iis, quos ipſe viciſſim vt parentes obſeruauerit & coluerit. [9] Nam & generale illud eſt, vt qui in quaſi poſſeſſione alterius cuiuſlibet qualitatis conſtitutus reperitur, [10] in ea retineri debeat, [11] quouſque contrariis aduerſarij probationibus ſuperetur. [12] Idque in propoſito tanto magis obtinere debet, quod etiam Pontificio perinde ac ciuili iure in liberæ mulieris conſuetudine nuptiæ potius intelligendæ ſunt, quam concubinatus, [13] ne delicti præſumptio, quæ ſi aliud nihil vrgeat, ſemper vitanda eſt, [14] temere inducatur. [15] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Muſier, contra Ioannem Monnier, 6. Calen. Aug. 1588.

1 *Ex deciſ. Capel. Tholoſ. 173.* Innoc. *in cap. præterea, de teſtib. & cap. illud, de præſumpt.* Notab. *gloſſ. in c. 1. de appellat. & in cap. veniens 2. de teſtib.*

2 Imo pene impoſſibilis, vt dixi *Defin. 6. num. 5. ſupr. eod. ex l. Lucius 83. de cond. & demonſtr.*

3 Quomodo & cætera omnia, quæ ſunt difficilis probationis, *l. non omnes 55. §. à barbaris. D. de re milit.*

4 Anton. de Butr. *in c. ex tranſmiſſa. Extr. qui filij ſint legitim.* quem refert & ſequitur Dec. *conſi. 172. incip. viſo proceſſu, num. 4. circ. med.*

5 Fulgoſ. *conſi. 138. incip. viſis præcepto facto. col. 2.*

6 Salic. *in l. 1. in princ. C. de teſtib.* quem ſequitur Alex. *conſ. 25. incip. in cauſa vertente inter Antonium. col. pen. vol. 4.*

7 Vnde eſt, quod etiam inſtrumento minus ſolemni credi ſolet propter locorum diſtantiam, Bart. *in l. admonendi, num. 42. D. de iureiur.* Bald. *in l. comparationes. C. de fid. inſtr.* Corn. *conſil. 247. col. 12. in princ. vol. 2.*

8 Nemo enim dubitat, quin ſaltem hoc caſu transferatur onus probandi in aduerſarium, *ex not. in l. non nudis, & in l. non epiſtolis. C. hoc tit.*

9 *L. 1. §. 1.* vbi Bart. *D. de quæſt.* Idem Bart. *in d. l. non nudis. in l. 1. C. quor. bon. in l. 1. §. idem per contrarium. D. de liber. agnoſc. & in l. fin. D. hoc tit.* Iacob. Butrig. *in l. quidam 13. eod. tit. ex l. cum de lanionis 18. §. aſinam.* in illis verbis: *Sed fide dominica coleretur. D. de inſtruct. & inſtrum. leg.* Alciat. *1. præſ. cap. 19.*

10 Quod ipſum etiam per ſolam famam ſufficienter probari creditur ſaltem ad transferendum onus probandi in aduerſarium. Bart. *in l. de minore, §. plurium. D. de quæſt. l. ſi mater. C. ne de ſtat. defunct. l. 2. C. ſi ſeruus aut lib. ad decur. aſpir.*

11 *L. moueor. 4. C. ſi ſeruus export. ven.*

12 Semper enim ſupereſt locus veritati, *l. Imperatores 29. §. vlt. D. hoc tit. cum ſimilib.*

13 *L. in liberæ 24.* vbi Bald. *D. de rit. nupt.* Facit *l. ſi vicinis 9. C. de nupt. l. filium 6. in fin. de his, qui ſunt ſui vel alien. iur.*

14 *d. l. moueor. in fin. l. merito 51. D. pro ſocio.*

15 Concubinatus enim hodie prohibitus eſt iure canonico, vt & alius quilibet coitus tanquam illicitus extra matrimonium, Bart. & alij *in l. 3. D. de concub.*

DEFINITIO IX.

Minor ætas probatur per teſtes colligentes ætatem ex aſpectu, ſed non per dationem ſolam curatoris.

IN probatione minoris ætatis placet ſufficere, quod teſtes ætatem ex aſpectu colligant. [1] Sed non ſufficiet, quod ei, qui minor dicitur, curator datus ſit tanquam minori, niſi cum iis res ſit, qui curatoris dationi adfuerunt & conſenſerunt. [2] Ne alioqui facile ſit hoc prætextu probandi onus in eum transferre, qui ſciens & prudens cum [3] re vera maiore contraxerit. [4] *Ita Senatus* pro N. Franciſco Denarie, contra Bartholomæam de Valon, 8. Id. Aug. 1558.

1 Bart. *in l. de minore, num. 6. & 8. & in l. minor, num. 1. D. de minor.*

2 Nam quod ad eos, datio curatoris probat minorem ætatem, ſed non quod ad tertium, Alex. *conſ. 21. vol. 1.*

3 Finge agnatum proximum: is enim præſumitur ſcire ætatem agnati, ac multo magis ſi tutor eius fuerit, *l. de tutela 7. C. de in integr. reſt. min. l. octaui 9. in fin. D. vnd. cogn.* Facit *l. ſi vicinis 9. C. de nupt.* ſufficitque ea præſumptio ad transferendum onus probandi in negantem. Rol. à Val. *conſ. 19. num. 39. lib. 1.*

4 *L. 3. verſ. quod ſi per iniuriam. C. ſi min. ſe maior. dixer.*

DEFINITIO X.

Conditio rei probatur per vnicam recognitionem etiam ſine aliis adminiculis, conditio perſonæ non item.

MVltum intereſt, an de prædij, an de perſonæ, iure & conditione tractetur. Etſi enim prædia quoque omnia præſumuntur libera, &, vt loquuntur, allodialia, [1] vnica tamen profeſſio & recognitio ſufficit vt probentur feudalia vel emphyteuticaria. [2] At ſi quis dedititiæ conditionis eſſe dicatur, duplici profeſſione & recognitione opus eſt, [3] aut ea ſaltem adminicula cõcurrere oportet, ſi vnica recognitio proferatur, ex quibus conſtare poſſit non ſine cauſa vel effectu eam factam eſſe profeſſionem. [4] Itaque ſi recognitio antiqua proponatur, quæ ad antiquiorem aliam referatur, deſignato die & Conſule, licet de antiquiore illa non appareat, dummodo à maioribus facta ſit,

cta sit, sufficiens erit probatio, [5] non secus, ac si duplex recognitio exhiberetur. [6] *Ita Senatum* iudicasse in causa quadam D. Comitis Turnonij relatum sæpius est. Et iterum me præsente in causa liberorum D. de Nouelles & procuratoris fiscalis Gebennensis, 4.Id.Apr.1593. Iunge Defin.19.infr.De dedit.libert.tol.

1 *Vulg.l.altius 8.C.de seruit.& aqua l.cum eo 9. D. de seru. vrb.prad.* sicut & homines omnes præsumuntur liberi, quia tales nascuntur, *l.manumissiones 4.D.de iustit. & iur.l.libertus, D. de stat.hom.l.vnic.C.de SC.Claud.toll.*

2 Quia domino prædij licet rei suæ conditionem facere deteriorem, multo magis ex sua confessione & enunciatione probationem aduersario præbere, *argum.l.Publia 26.§.1.D.depos.* Nulla enim fortior probatio est, quam quæ fit per confessionem partis, *l.generaliter.C.de non num.pecun. l.cum de indebito. D. hoc tit.*

3 Guid.Pap.*q.272.in fin.& q.315.*

4 Text.est *in l.cum scimus 22. C.de agric. & censit. lib.11. tit.* 47. quæ nec pluribus confessionibus contenta est, si non alia quoque adminicula concurrant. Quod tamen accipiendum est de pluribus confessionibus factis ad inducendam qualitatem potius, quam qualitatis probationem. Nec enim volens quisquam liber & ingenuus conditionem suam mutare potest, *l.nec si volens 6.de lib.cauf.* quia nemo dominus est membrorum suorum, *l.lib.homo 13.in prin.D.ad leg.Aquil.* Sed confessio, quæ non potest mutare conditionem, facilius inducit probationem mutatæ conditionis, *l.Publia 26.§.1.D.depos.* Sufficit enim vt appareat præcedentem confessionem aut non sine causa factam fuisse, aut ex secuto effectu vires sumpsisse.

5 Non enim potest dici facta sine causa confessio, quæ ad aliam antiquiorem refertur, & in antiquis verba enunciatiua probant, præsertim inter easdem partes earumque successores, non tantum vniuersales, sed etiam singulares. Bart. *in l.facta.§.si heres.D.ad SC.Trebell.* Cravet. *consil.29.num.1.*

6 Quo casu nulla esset dubitatio, quia geminatio actus solet potentius operari & inferre certam scientiam, *l.si mulier 22.C. ad SC.Vell.* Bart. *in l.cum scimus.& in l.Balliſta.* vbi omnes, *D.ad Trebell.* Rom. *consil.65.viso themate, colum.2.cum simil.cumul.* per Dec. *in l.ex his, col.2. C.de testam.milit.* Iunge *Defin.76.infr.De iur. emphyt.*

DEFINITIO XI.

Clericatus probandus est per scripturam, & qualis debeat esse scriptura?

CLericatus probari per scripturam debet non per testes, [1] si non amissa sit scriptura eáque amissio per testes, quod fieri potest, probetur. [2] Cæterum non sufficiet, quod qui se clericum dicit, probet se presbyterum cũ fieri possit vt per saltum promotus sit. [3] Clericatus autem literas, quæ proferuntur, vt fidẽ faciant, oportet esse subscriptas ab episcopo aut vicario, qui characterem imprimit, [4] ne alioqui facile sit falsum fingere. [5] Si tamen ex aliis similibus literis appareat ita obseruare solitum episcopum, vt pro subscriptione sigillum suum soliúsque Secretarij manum adhiberi iuberet, fidem faciẽt literæ etiam quæ ab episcopo non fuerint subscriptæ. [6] Præsertim si alios ordines adeoque presbyteratum subinde adeptum appareat. [7] Vitanda enim est præsumptio delicti [8] & per saltum promotionis: [9] adeoque publice interest, ne tot probationes intercidant. [10] Sed & cum de sola beneficij possessione apud iudicem laicum agitur, [11] sufficit, vt qui se clericum dicit, se in quasi possessione clericatus esse probet. [12] *Ita Senatus* in causa Ioannis Chauellard & Claudij Poysat, 13.Cal.Ianuar.1589.

1 Vt & alia pleraque, de quibus Guid.Pap.*q.582.*

2 *L.testium facilitatem 18.§.vlt.C.de testib.* & ibi Bald. & *in l.emancipatione.C.de fid.instr.* Iunge *Defin.5.nu.5.sup.eod.*

3 Guil.Bened.in verb.*& vxorem, in tract.de succes.ab intest. num.*834. Chassan. *in tit.de iustices & droit d'icelles in rub.Meßiers & sergens.* in verb. *sont creus, num.*12. post Bart. *in l.illud. D.de acquir.hered.* Cravet. *cons.*134. *num.*45. vbi limitat, si concurrat longum tempus.

4 Subscriptio enim illa est præcipue, quæ rei gestæ fidem facit, *l.si ita stipulatus 126.§.Chrysogonus, de verb.oblig.l.si non subscripsisti 15.C.de admin.tut.*

5 Etiamsi adsit signum & sigillum episcopi, *vt in l.2.de reb. alien. non alien.* etsi non facit subscriptio, quo minus falsum committi possit, *l.vlt.C.plur.valer.quod agit.*

6 Consuetudo enim episcopi & regionis hac in re, vt & in aliis plerisque seruanda est, *l.2.*ibi, *secundum leges moresque locorum.C.testam.quemadm.aper.l.3.§.vlt.D.de testib.cum similib.*

7 Cum sine clericatu non posset ordinum collatio valere.

8 *L.4.C.si ser.export.ven.l.merito 51.D pro soc.*

9 Delictum enim est, si quis per saltum promoueatur, *tot.tit. de cleric.per salt.promot.*

10 *L.1.D.de off.prætor.* Guid.Pap. *quæst.*474.

11 Neque enim iudex laicus est competens in petitorio beneficij. Idem Guid.Pap. *quæst.*1.

12 Idem Guid.Pap. *quæst.*138 *nu.*3. vbi rationem reddit, quod probatio tituli clericalis sit quid spirituale, *ex c.si iudex laicus, de sent.excom.in 6.*

DEFINITIO XII.

Confidentiæ probatio difficilis est, ideoque fieri potest per coniecturas.

COnfidentiæ probationes, licet minus claræ & apertæ, ac ex solis coniecturis, dummodo probabilibus, admittendæ sunt: [1] quoniam, quæ in rebus profanis dicitur simulatio, hãc in beneficialibus confidentiam appellamus: [2] cuius probatio perdifficilis esse solet, quod non nisi occulte ac per cuniculos fiat. [3] *Ita Senatus* in causa Humberti Chambard. & Franciſci Cabod, Prid.Id.Decemb.1588.

1 *Arg.l.non omnes 5.§.à barbario.D.de re milit.* nam & manifestum dicitur, quod elicitur per coniecturas, *l.cum proponebatur 64.de leg.2.*

2 Vide regulam & ordinationem Pij Quinti summi Pontificis de confidentia. [Quæ constituit inter cætera vt pro confidentiæ probatione quilibet testes admittantur etiam singulares criminosi, & infames. Itémque vt sufficiat ex alterutra duntaxat parte confidentiam interueniſſe. Et ex quibus causis confidentia probari possit, aut præsumi.]

3 Alioqui nunquam probari posset simulatio, vt tractant DD. *ad l.emptione.C.si quis alteri vel sibi.* Cravet. late *cons.*156. *nu.*7. Facit *l.dolum 6.C.de dolo.* Est autem confidentia species simoniæ.

DEFINITIO XIII.

Ex iis, quæ resignans fecit in beneficio resignatario ignorante, non probatur confidentia.

NOn bene probabatur confidentia ex eo solo, quod appareret resignantem multa in beneficio post resignationem feciſſe, quasi beneficium adhuc possideret: Cum ex aduerso probaretur, multa quoque & plura feciſſe resignatarium iure legitimi possessoris, [2] neque constaret vidente aut sciente resignatario facta esse, quæ resignans fecerat. [3] Itaque pronunciauit Senatus, resignatarium ante omnia restituendum aduersus spoliatorem, [4] qui confidentiam obiiciebat. Quidni vero? Cum & contra ipsum resignantem, si quid ab eo spoliandi animo factum esset, restitueretur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa, licet alio posteriore placito. *Sine die.*

1 Licet soleat probari simulatio ex hac coniectura, cum is, qui tradidisse dicitur, remansit in possessione, *l.sicut 8.§.superuacuum.D.quib.mod.pign.vel hypoth.solu.*

2 Præsumendus enim erat, feciſſe ex titulo præcedenti, *l. quædam mulier 77. De rei vind.l.2.* vbi Bart. *C.de acq.poſſeſſ.* Dixi *Defin.3.num.14 sup.*

14 Itaque credendus erat potius clam feciſſe, *l.3.§.clam facere.D.quod vi aut clam.*

4 *Ex cap.in literis & tot.tit.Extr.de restit.spoliat.*

5 *Cap.olim.vbi not.Extr.eod.*

DEFINITIO XIV.

Per instrumentum locationis nec dominium probatur, nec possessio, sed probatur tamen spoliatio.

ETsi per instrumentum locationis nec dominium probetur nec plene possessio, [1] nisi secuta probe-

tur perceptio fructuum aut pensionis, quæ loco fructuum est: [1] probari tamen potest spoliatio, ex eo solo, quod quis alieni beneficij fructus locauerit tanquam suos aut tanquam beneficij ad se pertinentis: spoliatio enim est adeoque violenta, quoties inuito, eo, ad quem beneficium pertinet, alius possessionem ingreditur, [3] licet aperte vis nulla fiat. [4] Sed etsi ignorante eo, spoliatio est, quamuis non violenta. [5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Cap. inter dilectos. Extr. de fid. instrum.* Vide Alex. *consil.* 68. *lib.* 3.

2 Nam per fructuum perceptionem & pensionis solutionem probatur plene possessio, non tamen dominium. *Notat. in d. c. inter dilectos. l. Titia* 48. *D. de solut.*

3 Vi enim factum dicitur, si quis contra quam prohiberetur fecerit. *l.* 1. § *quid sit vi factum. D. quod vi aut clam.*

4 Non enim vis tantum est si homines vulnerentur, sed & quoties quis rem etiam suam aut sibi debitam non per iudicem reposcit. *l. extat* 13. *D. quod met. causa.*

5 Sed clandestina. Clam enim facere videtur, qui aduersarium celauit, nec ei denunciauit, si modo timuit eius controuersiam aut timere debuit. *l.* 3. *§. clam facere. D. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XV.

Regulas Cancellariæ Romanæ sufficit allegare, licet non proferantur sub plumbo.

QVi veteres Romanæ Cancellariæ regulas allegat, non est arctandus, vt eas sub plumbo, quod aiūt, exhibeat, quia sunt notoriæ Senatui, qui secundum eas tam sæpe pronúciauit, vt earum aut fides aut substantia in dubium reuocari non possit. [1] Nec quod in singula lustra mutari possunt, quicquam facit, cum non eo minus obseruari videamus vt sint perpetuæ. [2] Itaque qui correctas aut immutatas dicet, idipsum probare debebit. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sunt enim constitutiones generales, quas nec ignorare cuiquam, nec dissimulare permittitur, *l. penult. C. de iur. & fact. ignoran.*

2 Quod enim non mutatur, quare stare prohibeatur? *vulg. l. sancimus* 27. *C. de testam. l. præcipimus* 32. *in fin. C. de appell.* Neq; vero semper attenditur quod fieri potest, donec factum sit. *l.* 1. §. *qui sunt in potestate. D. si quis omiss. caus. testam.*

3 Quomodo probare debet, quisquis dicit mutatam esse voluntatem, *l. eum qui voluntatem* 22. *D. de probat.* iunct. *l.* 3. *eod.*

DEFINITIO XVI.

Non debet iudex admittere litigatores ad probandum, nisi de eo requisitus.

COllitigatores, qui non petierunt admitti se ad probandum, non potest iudex ex officio admittere, tametsi eam facti quęstionem implicitam videat, quæ sine probationibus explicari non possit. [1] Credibile enim est, ideo non postulari facultatem probandi, quod probatione desperetur. [2] Sed & cum ex litigatorum consensu lis in eum statum deducta est, vt iudicis sententia expectetur, quod Pragmatici dicunt conclusum esse in causa, magis est, vt à probationibus, quibus litem instruere fortassis potuissent, recessisse videantur. [3] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Cal. Febr. 1589. Suaserim tamen bono iudici, vt per interlocutionem extorqueat consensum eius ex collitigatoribus, cui incumbit onus probandi, iubeatque deliberare cum, an ad probandum admitti velit, nec ne, vt certiore minúsque suspecto iudicio ad sententiam peruenire possit. [4]

1 Non enim solet nec debet iudex officium suum impertiri, nisi petenti, *l.* 4. *§. hoc autem iudicium. D. de dam. infecto.* nisi in casibus, quos recenser Ripa ibid. vbi vide.

2 Vnde enim potest iudex diuinare, an litigatores habeant testes aut alias probationes quas velint producere? Aut cur non dicant litigatores, se velle probare si possint? Nam & plerumque deficit probatio, licet ius non deficiat, *l.* 1. *C. si aduers. cred. l. duo sunt Titij* 30. *de testam. tutel.*

3 Per processum enim ad vlteriora renunciatur anterioribus. Notant nostri. *Notat ad l. à procedente* 4. *C. de dilat.*

4 Interest enim iudicis & reipublicæ ita ferri sententiam, vt prætextu nouarum probationum retractari non possit, *argum. l. singulis* 6. *de except. rei iudic. cum similib.* 14.

DEFINITIO XVII.

Confessio defuncti nocet heredi puro, non ei, qui beneficium legis implorauit, si de re ipsius agatur non de re hereditaria.

COnfessio, quam quis fecerit in vna instantia, probat contra purum heredem etiam in alia, sicut & contra ipsum confitentem probaret, si viueret, quando vna eademque puri heredis & defuncti persona esse intelligitur. [1] Sed in eo herede, qui non nisi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouerit, aliud est, si de re agatur, quæ ad ipsum proprio non hereditario iure pertineat, quoniam hac parte alia persona est, [2] cui nocere confessionem ab alio factam ex vulgata iuris regula non oportet. [3] *Ita Senatus* ex tempore, 7. Id. Febr. 1589.

1 *L. cum heres* 11. *D. de diuers. temp præscript. l. nihil est aliud* 24. *D. de verb. sign. cum similib.* Vide Guid. Pap. *q.* 254.

2 Siquidem & beneficio constitutionis Iustiniani *in l. vlt. C. de iur. delib.* neque bona neque iura heredis, qui legis beneficium implorauit, confunduntur cum bonis defuncti.

3 *Tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. non nocer. l. vlt. D de interrog. in iur. facien. l. nam post eaquam* 9. §. *fin. & l. seq. D. de iureiur.*

DEFINITIO XVIII.

Virgini creditur iuranti se ab aliquo cognitam, non etiam meretrici, cui nec permittitur iusiurandum deferre.

CReditur virgini dicenti se ab aliquo cognitam, & ex eo prægnantem esse: meretrici non item: Quanquam si constet habitasse meretricem cum eo, à quo se dicit cognitam, locus esse potest condemnationi fiduciariæ, & vt aiunt, prouisionali pendente lite. [1] At quid si ea, quæ iam ante ex alio prægnans fuit, dicat se, à quo tempore peperit, non ab alio cognitam, quam ex quo se dicit nunc prægnantem? An ei iurare licebit? Minime vero, quia turpis persona est. [2] Ergo nec iusiurandum deferre reo poterit, non illa solum ratione, quod ipsi referre reus non possit; [3] sed etiam, quia vtrum ab alio cognita mulier sit nescire vir potest. [4] Sane iusiurandum assertionis, vt vocant, aut de calumnia ex vtraque parte interponendum est. [5] *Ita Senatus* in causa Antoniæ Rubaton, contra Aduocatum Bernard. 13. Cal. Mart. 1589.

1 Boer. *quæst.* 299. *in fin. & quæst.* 319. Papon. *lib.* 22. *syntagmat. titul. de adulter. Arest.* 13. [Vide Mascard. *De probat.* in verb. *coitus num.* 24. Bald. *in cap.* 1. §. *iniuria de apost.* Card. *in cap.* 1. *Extr. de adult.* Clar. *in* §. *stuprum vers. Sed pone.* Crauet. *consil.* 166. *num.* 5.]

2 Cuiusmodi personis permittendum non est vt in causa sua iudices fiant, quod eueniret, si ipsarum iuramento res committeretur, *l.* 1. *D. quar. rer. act. non det.*

3 Cum modestius faciat, qui iusiurandum ex necessitate refert, quam qui ipse iurat, *l. illud* 25. §. 1. *D. de const pecun.* Nam nec aliæ personæ iusiurandum deferentes audiri debent, quam quæ ad id habiles sunt, *l. tutor* 35. §. 1. *D. de iureiur.*

4 Nemo autem de alieno facto iurare vnquam cogendus est, *l. Marcellus* 11. §. *iurare D. rer. amot.*

5 *d. l. Marcellus. §.* 1. *l. iusiurandum & ad pecunias* 34. §. *qui iusiurandum. D de iureiur.* Vide Baldum & Castr. *ad l. manifestæ* 38. *eod.* Eundem Castren. *in* §. *ait prator. d. l. iusiurandum.* Alex. *cons.* 158. *volum* 5.

DEFI-

DEFINITIO XIX.

Literis extraiudicialibus Abbatum creditur etiam quod ad tempus & contra tertium, sed de consuetudine, non de iure.

LIteris extraiudicialibus Abbatum, Episcoporum, aliorumve ordinariorum non creditur, quod ad tempus concessionis attinet, sicut nec sigillis, præterquam in præiudicium ipsorum & producentis, maxime vero si testes nulli subscripserint. 'Ne alioqui facilesit prælato die fraudem comminisci in eius necem, cui antea ius fuerit iam quæsitum. [2] Sed quamquam iuris ratio ita suadet, attamen inueterata consuetudine plerisque Senatusconsultis adprobata receptum est, vt huiusmodi scripturarum in omnibus tanta fides sit, quanta si essent publicę, non solum si ab ipsis ordinariis subscriptæ sunt, [3] sed & ab eorum duntaxat amanuensibus, quamuis alij testes nulli interuenerint. Itaque si quis earum fidem in dubium reuocare velit, perinde falsi accusationem instituere, & in crimen subscribere debet, acsi publicum instrumentum esset impugnaturus. [4] *Ita Senatus* in causa Illustrissimi Do. Vincentij Laurei Cardinalis du Montdeuis, & Reuerendi Petri Goyet, de Prioratu Nantuacensi collitigantium, 7. Calend. Mart. 1589.

1 Guid. Pap. *quæst.* 175. Panormit. & Felin. *in cap. post cessionem. Extr. de probat. & in cap. scripta de fid. instrum.*

2 Vt in specie *l. scripturas* 11. *C. qui potior. in pig. hab.* vbi Bar. itemque Bald. *l. repetita* 3. *D. de fid. instrum. & l. si creditor. C. de falsf.* Abb. *in cap. 2. Extr. de fid. instrum.* Tiraq. *de retract. conuent.* §. 1. *gloss.* 7. *nu.* 13. *vsque ad* 48.

3 Qui casus minorem dubitationem habet, quia minor subest suspicio falsitatis in subscriptione ipsius ordinarij, quam in subscriptione amanuensis.

4 Idque propter publicam, vt puto, vtilitatem & ad materiam litium minuendam.

DEFINITIO XX.

Non sufficit sigillum, vbi necessaria est subscriptio.

LIteræ iudicis alteriusve cuiuscunque personæ publicæ quantumuis publicum sigillum habeant, nullam tamen fidem faciunt, nisi ab eo ipso, cuius nomen præ se ferunt, subsignatæ sint, aut ab amanuensi eius, aliove qui subsignandi mandatum habeat & potestatem. 'Ita *Senatus* sæpius.

1 Guid. Pap. *dict. quæst.* 175. Nam & sigillum potest adhiberi fraude interdum conquisita, *vt in l.* 2. *C. de rei alie. non alienan. l. vlt. C. plus valer. quod agit.*

DEFINITIO XXI.

Pecunia credita filio & patri simul, aut matri, quando ad vtrumque peruenisse præsumatur.

SI mater & filius simul cum alio contrahant, pecuniamque ambo accipiant, aut sibi numeratã profiteantur, credimus eam ad quemlibet pro dimidia parte deuenisse: [1] nisi proponas matrem filij tutricem vel curatricem fuisse. Semper enim præsumitur tota pecunia ad eum peruenisse, qui habuit administrationem, [2] nec aliud in patre obseruatur, quam in matre. [3] Etsi enim in eo plus iuris habet quod legitimus administrator est bonorum aduentitiorum filij, [4] tamen in ea pecunia, quam cum filio accipit & cuius habendæ filiusfamilias æque capax est, puta ex causa dotis, [5] nihil est quod impediat ad filium pro sua parte pecunia peruenisse præsumatur: nisi eo casu quo constet totius familiæ & acceptæ pecuniæ gubernationem penes patrem fuisse, nimirum patre & filio cum filij vxore simul habitantibus, soloque patre matrimonij onera ferente. [6] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iul. 1590.

1 *ex l. reos* 1. §. *cum in tabulis, de duobus reis.* Boer. *quæst.* 23. *nu.* 9. 10. & 11.

2 Cinus *in addit. ad l. si cum dotem*, §. *transgrediamur D. solut. matr.* Boer. *dict. quæst.* 23. *num.* 12.

3 Boer. *d. q.* 23. *nu.* 10. & 11. *ex d.* §. *transgrediamur.*

4 *l. cum oportet* 6. & *l. vlt. C. de bon. qua liber.*

5 *l. Pomponius Philadelphus* 35. *D. famil. ercisc.*

6 Ibi enim debet esse tota dos vbi sunt tota onera matrimonij Boer. *dict. quæst.* 23. Castrens. *consil.* 296. incip. *visis actis. vol.* 1. *nu.* 1. Crauet. *cons.* 91. Eman. Soarez *in tit. D. col. pend.* Facit *l. si is. qui* 56. §. *ibi dos & seq. D. de iur. dot. & d. l. si cum dotem* 22. §. *transgrediamur.*

DEFINITIO XXII.

Coniugibus simul vendentibus ad quem pecunia peruenisse præsumatur.

SVperioribus consequens est, vt si vir & vxor simul vendiderint, non aliter præsumendum sit totam pecuniam ad maritum peruenisse, quam si aut mariti res vendita sit, aut mulieris fundus dotalis, [1] quippe qui constante matrimonio in bonis mariti est, [2] licet re vera sit mulieris. [3] Nam & suarum rerum & dotalium æque ac suarum administrationem maritus habet. [4] Cæterum si quid ex bonis mulieris venierit quod dotale non fuit, non minus ad mulierem, si plerisque credimus, quam ad virum pro sua quemque parte pecunia peruenisse intelligetur, siue aduentitium id mulieri fuit siue paraphernale. [5] Itaq. nõ semper verum est, quod vulgo iactatur, pecuniam ad potentiorem peruenisse videri, [6] nisi quis dicat in mulieris bonis siue aduentitiis, siue paraphernalibus non esse maritum potentiorem, in quibus scilicet nihil omnino iuris ille habeat nisi volente mandantéque vxore, [7] alio tamen iure vtimur. [8] *Ita tractatum est* 7. Id. Nouemb. 1590.

1 Afflict. *decis.* 209. [Boer. late *Decis.* 23. Iunge *Defi.* 19. & 27. *inf. ad Vellean.*]

2 *l. quamuis* 75. *D. de iur. dot. l. doce* 9. *C. de rei vindicat.*

3 *d. l. quamuis. l. in rebus* 30. *C. eod.*

4 *d. l. doce l. si constante* 25. §. *si maritus. D. solut. matrim.*

5 Quia scilicet in his bonis nihil iuris habet maritus nisi vxore consentiente. *l. hac lege* 8. *C. de pact. conuent. l. maritus* 21. *C. de procurat.*

6 *ex l. si cum dotem* 22. §. *transgrediamur*, vbi omnes notant. *D. solut. matrim.*

7 *d. l. hac lege. & d. l. maritus.* Iunge *l. si ego* 9. §. *vlcim. D. de iur. dot.*

8 Vt scilicet pecunia semper & tota præsumatur peruenisse ad maritum propter metum reuerentialem qui hoc operatur. *arg. l.* 1. §. *qui onerandã. D. quar. rer. act. non det. l. penult. in fin. D. de furt.* [Sed an ideo possit mulier petere, vt rescindatur venditio saltem petita in integrum restitutione contra emptorem. alia quæstio est. In qua verius est perspiciendum esse mulieri, si nec precium possit repetere à marito, fortassis egeno. Iniquum enim esset carere illam re sua & rei precio cùm videatur vxor hoc casu esse adiecta persona, & ipsius nomen additum instrumento ad cautelam emptoris, vt post Baldum loquitur Boer. *decis.* 23. Cur non enim mulieri salua sit actio, saltem subsidiaria in eam rem quam cum marito vendidit, & quam credibile est nunquam fuisse vendituram sine marito? *leg. vxor marito* 55. *de don. int. vir. & vxor.* Sed si possit illa precij indemnitatem consequi ab heredibus mariti, difficilius est vt ei sit succurrendum contra bonæ fidei emptorem, *argum. l. planè* 14. *D. de minor. l.* 4. *vers. sed si prædia, C. ad SC. Velleian.* Textus est elegans *in cap. peruenit. extr. de empt. & vendit.* qui tamen casus rationem videtur habere specialem, vt scripsi *Defin.* 27. *numer.* 12. *infr. ad Velleian.* vbi vide. Sanè cum venditionis color siue à marito siue ab alio quæsitus est in fraudem Velleiani, non solùm restitutio dari potest mulieri, sed nec videtur necessaria, vt scripsi *Def.* 27. *inf. ad Vell. & Def.* 2. *num.* 5. *De fund. dotal. ex l. vlt.* §. *item si mulier, D. ad SC. Vell.* Castr. ad *Auth. si qua mulier. C. eod.* vbi addit non esse credendum confessioni mulieris affirmantis pecuniam ad se peruenisse, si non aliunde probe-

Source : BIU Cujas

tur. Et ita Senatus noſter in publico auditorio pro Philiberta Bally, 12. Cal. Sept. 1612. Quod intellige niſi confeſſio illa vxoris facta ſit alio loco & alio tempore, ex interuallo aut inter alias partes, aut ſaltem in alio actu non ſuſpecto, puta in teſtamento. Quidni enim valeat ſaltem in vim relicti? *Ex not. in Auth. ſed iam neceſſe. C. de donat. ant. nupt. Ita Senatus* ex tempore 22. Maij. 1614.]

DEFINITIO XXIII.

Verba enunciatiua quando probent ſiue in contractibus, ſiue in vltimis voluntatibus.

CVm de verborum enunciatiuorum poteſtate quæritur an probent, diſtinguere ſolemus vltimas voluntates à contractibus. [1] Nam in vltimis voluntatibus eo facilius & frequentius probant quo facilius & frequentius inducunt diſpoſitionem, [2] in contractibus non aliter diſponunt quam ſi à preſente præſenti dicta ſint: [3] In vltimis voluntatibus nihil intereſt cum quo quis loquatur, ſed illud tantum inſpicimus in quem voluntatis intentio dirigatur. [4] Non tamen in vltimis voluntatibus perpetuum eſt, vt diſponant, ſed ita demum ſi in præteritum tempus conferantur, [5] & vt noſtri loquuntur, propter ſe principaliter non propter aliud incidenter. [6] Nam ſi conferantur in futurum, tametſi dirigantur ad honoratum, videntur adulatoria potius quam diſpoſitiua. [7] Sane nihil prohibet quin etiam in contractibus probent eo quoque caſu, quo non diſponunt, nimirum ſi inter eaſdem partes prolata ſint, [8] aut inter alios quidem, ſed accedente tamen temporis longinquitate, [9] cuius inter cætera priuilegia hoc vnum eſt quod facilius inducit probationem, & iis etiam caſibus quibus alioquin probatio nulla induceretur. [10] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Bouier, & Petri Quimier Aduocati, 10. Calen. Decemb. 1590.

1 Poſt Bartol. *ad leg. ex hac ſcriptura* 16. *numer.* 13. *D. de donat.*

2 Plus enim eſt diſpoſitionem inducere, quam probationem. *l. Publia.* 26. *§.* 1. *D. depoſit.*

3 *l. nuda ratio* 26. *D. de donat. leg. non ſolum* 49. *in fin. D. de pecul.*

4 *l. miles ad ſororem* 75. *in princip. l. cum pater* 77. *§. donationis. de legat.* 2.

5 Vt *in d. l. ex hac ſcriptura.*

6 Bart. *in d. l. ex hac ſcriptura ex l. ex his* 7. *C. de teſt. milit. l. Titia teſtamento* 34. *in princ. &* §. *Caius de leg.* 2.

7 *l. generali* 31. *in princip. D. de vſuf. legat. leg. Iuliano. alias l. teſtatorem* 68. §. *ex his verbis. de leg.* 3. *l. Lucius* 78. §. *filiam ſuam ad SC. Trebell.*

8 *vulg. l. optimam. C. de contr. & commit. ſtipulat.*

9 Nimirum ſi tempus ſit longiſſimum, & ad minus quadraginta annorum. Afflict. *deciſ.* 43. *num.* 7. Vide tamen eandem *deciſ.* 245. *nu.* 4.

10 Notant noſtri *ad l. ſciendum* 30. *D. de verb. oblig.* Crauet. *de antiq. tempor.* vbi alios citat.

DEFINITIO XXIV.

Frater pro fratre an & quando teſtis eſſe poſſit?

FRater pro fratre in cauſa criminali teſtimonium dicere non poteſt, in cauſa ciuili poteſt, dummodo tribus his ceſſantibus, patria poteſtate, bonorum communione, & cohabitatione. [1] Neque enim vllo iuris loco prohibitum eſt, ne frater fratri teſtis eſſe poſſit. [2] Quamquam tum maxime hoc verum eſt, cum teſtis probatæ fidei & in dignitate conſtitutus reperitur: Aut ſi alius teſtis accedat, de cuius fide & probitate dubitari non poſſit. [4] Nam & euenit plerumque vt minus idonei teſtis teſtimonium per eum qui omni exceptione maior eſt repleatur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Gloſſ. in l. parentes.* vbi Bart. *num.* 4. *C. de teſtib.* Bald. *in tract. de duob. fratrib.* Albert. de Roſat. *in tract. de teſtib.* Nell. de ſanct. Gemin. *in tract. de teſtib. num.* 8.

2 Nam quod prohibitum non eſt hoc ipſo cenſetur permiſſum, *arg. l. mutus* 43. §. 1. *D. de procurat.* iunct. *l. quæſitum* 13. *D. de teſtib.* Intellige ſi neque per conſequentiam, neque aliter cauſa fratris teſtem attingat. Rebuff. *in tract. de reprob. & ſaluat. teſt.*

3 Hyppol. de Marſil. *ſing.* 273. *num.* 10. Ant. Corſet. *ſingul.* 16. Lanfranc. *in verb. teſtium, depoſitio fol.* 48.

4 Ferrar. in forma iuramenti teſtium *cum addit. in verb. domeſtici.* Rom. *conſil.* 486. incip. *in caſu propoſito.* Angel. *conſil.* 1. *per text. in l. ſi quis ex argentariis* 6. §. 1. *de edend.*

5 Text. eſt elegans *in d. l. ſi quis* §. 1. in illis verbis, *Quid enim ſi humilis.* Bart. *in l. admonendi* 19. *D. de iureiur.* Ant. Gabr. *lib.* 1. *commun. opin. concluſ.* 1. *per tot. præſertim nu.* 22. *&* 34.

DEFINITIO XXV.

Ex confeſſione extraiudiciali facta etiam abſente parte iuſiurandum deferri poteſt in ſupplementum.

CONfeſſio partis licet abſente parte & extra iudicium facta probat ſemiplene etiam ad obligandum, [1] plene autem ſi ſit geminata, quoniam iudicialis vim & inſtar obtinet: [2] Maxime vero ſi de dote agatur, cuius fauore receptum eſt, vt etiam enunciatiua verba indiſtincte probent. [3] Igitur ei qui extraiudicialem habet aduerſarij confeſſionem, licet non geminatam, ſi modo aliud nihil obſtet, iuſiurandum deferri poterit in ſupplementum probationis. [4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa, & rurſus 5. Non. Iul. 1591.

1 Bart. late *in d. l. admonendi* 31. *D. de iureiur.*

2 Idem Bart. *in l.* 6. *cum ſcimus. C. de agric. & cenſit.* Abb. *in cap. ſi cautio in fin. D. de fid. inſtr.* Caſtr. *in l. Publia* 26. *§. fin. D. depoſit.* Roman. *in l. ſi vero. D. ſolut. matri.* Facit *l. ſi domus* 71. §. *in pecunia. de leg.* 1.

3 Afflict. eleganter *deciſ.* 337.

4 Bart. Rip. Iaſ. & cæteri *ad d. l. admonendi. & in l. bona fidei. C. de reb. credit. & iureiur.*

DEFINITIO XXVI.

Notario in quibus non credatur abſolute.

NOtario qui ſcripſit teſtatorem quo tempore ſuprema ordinabat ſanæ mentis fuiſſe non vſque adeo creditur, quin probari contrarium poſſit citra falſi accuſationem. [1] Nam ſicuti præſumitur quilibet ſanæ mentis eſſe donec probetur contrarium, etiam tacente notario: Ita credendus eſt notarius eam clauſulam ex vulgari notariorum ſtylo potius quam ex propoſito adſcripſiſſe. [3] Idemque de aliis clauſulis ius eſt, quibus exprimere notarij ſolent, neque vi, neque metu, neque dolo factum quicquam fuiſſe. Non enim excludit ea res probationem interuenientis violentię, metuſve, aut doli, tametſi is qui vim aut metũ dolumve allegat de falſo notarium accuſare nolit. [4] Sed &, quod magis mirum eſt, ſi notarius ſcripſerit in præfatione teſtamenti, teſtatorem codicillos facere voluiſſe, non eo magis tamen codicilli facti videbuntur, ſi contenta in ea ſcriptura teſtamento magis quam codicillis congruent. [5] Sic denique ſi Notarius dicat certioratam à ſe mulierem de vi & poteſtate Senatuſconſulti Velleiani, cuius exceptioni renunciauerit, non ei creditur niſi hactenus, vt in mulierem cõtrarium aſſerentem probandi onus transferatur. [6] Eſt enim id perpetuum & generale, vt notarij aſſertio de iis tantum, quæ inter contrahentes geruntur, non etiam de aliis plenam fidem faciat. [7] *Ita Senatus* in cauſa Dominarum de Toyre, contra fratres Dominos dicti loci, ante Calend. Decemb. 1590.

1 Alexand. *conſil.* 141. *num.* 11. *&* 12. *lib.* 1. poſt Bald. *in l.* 2. *D. de teſtam.* Salic. *in l. furioſum, C. qui teſt. facer. poſſ.* Angel. *in l. pen. de con-*

Source : BIU Cujas

de condic.& dem. Idem Bald. *in l.1. de confeſſ.& in rubr. C.de fid. inſtrum.*

2 Adeoque licet eodem tempore teſtator fuerit æger. *l. ſanum mente 27.C.de tranſact.cap.cum dilectus, de fid.inſtrum.*

3 Alexand. *dict.conſ.141. in fin.* Vide Iaſ. *in l.ſenſum.C.qui teſt. facer.poſſ.* & addit ad Bart. *in l.furioſum eod.* Guil.Bened.in verb. *in extremis poſitus num.* 7. poſt Ang. & Bald. *in d.l.2.D.qui teſt. fac poſſ.* Boer. *quæſt.23.num.73.& ſeq.*

4 Semper enim præſumptio cedit probationi, vt ſuperſit locus veritati, *l.ſi chirographum 24. & ſeq. l. Imperatores 29. in fin.D. de probat.*

5 Angel. *in l. illud.* §. *tractari D.de iur.codicill.arg.l.non codicillum.C.de teſtam.*

6 Feder. de Sen. *conſil.199.* incip. *quæritur an domina, arg.l. omnibus.* C. *de teſtib.* Imol. & Hoſtienſ. *in cap. quoniam contra.de probat.*

7 Ant.de Butr. *in d. cap. quoniam contra.* Rom. *in l.ſciendum colum.6.de verb.obligat.* [Imo nec creditur notario, niſi de iis quæ fiunt coram eo, quando celebratur actus. DD. ibid.Hypp. de Marſ. *ſing.462.* vbi addit, ſi notarius in mutui inſtrumento hodie confecto aſſerat quod heri in ſua præſentia fuerit numerata pecunia, nihil probat de numeratione, quia tempore numerationis non fuit rogatus de ipſa numeratione, ſed hodie: & ideo non poteſt atteſtari, niſi de viſis tempore rogationis. Et ideo inquit, licet dicat falſum, non tamen punitur de falſo, quia loquitur vt priuata perſona. Ex Bald. *in l. ex his, col.2.C.de teſtam. mili.* Sequitur & notabile, Dicit Felin. *in c.ſi cautio, col. 23.verſicul. & vnum perpetuo nota. De fid.inſtr.* vbi monet, quod iſtud dictum nunquam exeat mentem tuam. Sic enim loquitur. Adde Notarius debere incontinenti requiri, vt recipiat inſtrumentum. Et ideo ſi poſtea ex interuallo recipiat, licet de omnibus bene recordetur, non tamen debet de præteritis inſtrumentum recipere. Specul. *in Titu. de inſtr. edit. §.breuiter. verſ.ſed pone.* Bouerius *in ſuis ſingularibus* in verb. *notarius, numer.18.*]

DEFINITIO XXVII.

Nobilitas generis probari poteſt per verba enunciatiua inſtrumentorum familiæ in antiquis, præſertim quæ facta ſint coram Principe aut eius officialibus.

PRobari nobilitas generis ſolet ex antiquis familiæ inſtrumentis, quibus dictos appareat nobiles auos & proauos illius, de cuius nobilitate controuertitur. Verba enim ille enunciatiua licet inter alias partes & ad aliud prolata probant propter antiquitatem. [1] Maxime vero, ſi aut coram Principe aut apud Rationales principis inſtrumenta illa conſcripta proponantur. Neque enim facile credendum eſt Principem aut Rationales permiſſuros, vt nobilem ſe diceret, qui nobilis non eſſet. [2] Cum non ſolum publice intereſſit, ſed etiam Principis, vt nobiles ab ignobilibus diſtinguantur. [3] *Ita Senatus* in cauſa fratrum de Dompierre, contra Syndicos de S. Genis, 15. Cal. Ianuar.1590.

1 Dixi *Defin.25.num.9.& 10.ſupr.*

2 *Arg.l.omnium 19.C.de teſtam.*

3 *l.2.§. ſed etſi ſeruus.D. de inſpic. ventr.l.2. & tot.tit.C.vt dignit.ord.conſeruet.lib.12.tit.8.*

DEFINITIO XXVIII.

Filiatio probatur per verba enunciatiua in antiquis.

FIliatio tamen, vt noſtrorum verbo vtar, probanda eſt, ſi producens inſtrumenta negetur ex eorum genere eſſe qui nobiles dicti & pro nobilibus habiti ſunt. [1] At quomodo in antiquis ea fiet probatio? Nempe ex ipſis inſtrumentis, ſi ſcriptum ſit Titium Sempronij filium fuiſſe, Sempronium Mæuij, [2] Non enim facile credemus alias fuiſſe perſonas, quã maiorum eius, penes quẽ inſtrumenta reperiuntur. [3] Præſumptione nimirum iuris pro eo ſemper vrgente, qui penes ſe habet inſtrumẽta, vt ab illis ius habere videatur, qui in inſtrumẽtis nominati ſunt, [4] ſi non contrariis probationibus aut præſumptionibus debilitetur. [5] Nam cum filiatio ſit difficilis probationis [6] probari poteſt per indicia etiamſi ſit de recenti, [7] multo magis probari poterit per verba enunciatiua etiam inter alias partes in antiquis, vt antiquitas aliquid operetur, maxime ſi plurium inſtrumentorum antiquitas & auctoritas concurrat. [8] Cui illud etiam cõuenit quod placet ex ſola nominatione in antiquis probari filiationem. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nimirum probando nuptias *l. filium 6. D. de his qui ſui vel alieni iur.ſunt.* Alioqui non modo difficilis, ſed etiam impoſſibilis probatio eſt. *l.Lucius 83.de cond.& demonſtr.*

2 Alex. *conſ.93.col.3.verſ. ex his reſponſum lib.6.* Crauet. *de antiq.temp.part.1. Section. verſ. Ampliatur nunc.nu.12.&* 13. vbi refert Rebuff. *in tract. de nominat.*

3 Ad vitandam nimirum præſumptionem ſubtractionis & delicti, *arg.l. merito, 51.D.pro ſocio.*

4 *Arg.l.1.C.de donat.*

5 Semper enim præſumptio probationi cedit. *l.ſi chirographum 24.& ſeq.l.Imperatores 29.§.1.D.de probat.*

6 *d.l.Lucius 85, de cond.& dem.*

7 Alex. *d.conſ.63. Not. in cap. per tuas. Extr. de probat.*

8 Crauet. *in d.verſ.ampliatur nunc.*

9 Rebuff. *in dict.tract. De nominat. in princ.verſ.primo fallit.* [Et hoc haud dubiè procedit, cum is contra quem probanda eſt filiatio non indicat, quem alium patrem habuerit is de cuius filiatione tractatur. Etiamſi agatur de re odioſa, puta de perſonali taliabilitate. *Ita Senatus* in cauſa Magninorum de la Mure, 18. Cal. Iul.1611.]

DEFINITIO XXIX.

Titulus beneficii probandus eſt per ſcripturam, non per confeſſionem partis.

NOn ex eo ſolo probatur titulus, præſertim in beneficialibus, quod teſtes dicant, eam ſe ſcripturã vidiſſe qua titulus continebatur. Omnimodo enim exhibenda eſt ſcriptura, [1] ſiquidem non de illo duntaxat quærendum eſt, an titulus aliquis fuerit, ſed præcipue bonus & validus, [2] quod non niſi ex ſcripturæ inſpectione ſciri poteſt. [3] Quare nec prodeſſe debebit alleganti ficta aduerſarij confeſſio, qualis illa eſt, quæ per contumaciam inducitur, quia nec vera confeſſio prodeſſet. [4] Eſt enim generale, vt confeſſio neque proſit, neque noceat in his, quæ non pendent à voluntate confitentis. [5] Ergo neque proderit tibi ad tituli probationem, quod aduerſarius tuus talem te nominauerit, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, qualem te dicis. Nam nec nominatio, quam ſummus Pontifex etiam ſcienter adeoque motu proprio fecerit, vllum tamen ius in beneficio tribuit, tametſi in ſummi Pontificis poteſtate ſit beneficium & cui & quomodo velit conferre. [6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin.14.ſup.de Epiſc.& cleric.

1 Quamuis diuerſum ſit in pleriſque aliis, etiamſi requirat probationem per ſcripturam *l. teſtium facilitatem 18. C. de teſt. Notat.in l.2.C. de bon.poſſ.ſecund.tabul.*

2 Cum nihil intereſſit an titulus nullus ſit an inualidus. *l.quoties 6.D.qui ſatisd.cog.l.2.D.de auctor.tutor.*

3 *Cap.1.extr.de fid.inſtrum.*

4 Cum ſine canonica inſtitutione poſſideri beneficium non poſſit. *cap.1.* vbi Dyn. *de reg.iur. in 6.* Boer. *quæſt.89.* Papon. *in ſyntagm.tit.De maintenue, &c.*

5 *l. confeſſionibus 13. in princip. & l.ſeq.§.vlt.de interrog. in iur. fac.*

6 Nominatio enim titulum præſupponit non tribuit *d. cap.1. de reg.iur.in 6.*

DEFINITIO XXX.

Poſſeſſio beneficij per filium non bene probatur ex fructuum perceptione facta per patrem.

POſſeſſio beneficij non bene ex eo probata intelligitur quod eius, qui beneficium poſſediſſe dicitur pater fructus beneficij, per aliquot annos perce-

Source : BIU Cujas

perit, [1] siue probetur percepisse tanquam filij procurator, nisi constet de mandato, [2] quod in dubio præsumendum non est, [3] siue tanquam legitimus administrator, quia in beneficialibus pater non magis legitimus filij administrator est, quam beneficij vsufructuarius, [4] nimirum quia nec ad ipsum filiumfamilias, sed ad ecclesiam beneficij proprietas spectat: [5] Neque vero in huiusmodi causis filiusfamilias sequitur ius patriæ potestatis, non magis quam in iis quæ ad ius publicum pertinent. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Licet perceptio fructuum soleat probare possessionem, *l. Titia* 48. *D. de solut.*
2 Nemo enim procurator est sine mandato, *l.* 3. §. *sed etsi forte. D. iudic. solut.*
3 Quia mandatum est facti, facta vero nunquam præsumuntur. *l.* 1. *C. de procurat. l. ex mandato* 20. *in fin. D. mandat.*
4 *Cap. vlt. de iudic. in* 6.
5 *tot. tit. de reb. eccles. non alien.*
6 *l. nam quo* 14. *in princ. D. ad SC. Trebell. l. quippe* 78. *D. de iudic.* Ius enim publicum non minus consistit in sacris & sacer dotiis quam in magistratib. *l.* 1. § *publicum ius. D. de iust. & iur.*

DEFINITIO XXXI.

Probatio quæ potest fieri statim, maxime per iusiurandum, haberi debet pro facta.

PRo probato haberi solet quod statim, & vt nostri loquuntur, de proximo probari potest. [1] Vnde fit, vt etiam in possessorij quæstione, quæ probationum tempus expectare non solet, puta si mittendus sit heres in possessionem hereditatis, [2] & legitimus contradictor se obiiciat, admittendæ tamen sint probationes, quas in promptu reus habet, [3] Quod ipsum quid sit *statim*, positum est in arbitrio iudicis. [4] Inde sane illud etiam est, quod si reus actori iusiurandum deferat, perinde impeditur prouisionalis adiudicatio, ac si iam probata esset rei intentio, quæ in eo est, vt per actoris iusiurandum aut iurisiurandi relationem probari statim possit. [5] *Ita Senatus* sæpius. Sine die.

1 Paria enim sunt aliquid esse iam factum, vel in proximo faciendum. *l penult.* vbi Bald. *D. de testam. milit.*
2 Ex beneficio *l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.*
3 *l. ille à quo* 13. §. *si de testamento. vers. quid ergo ad SC. Trebell. l.* 3. *in princ. D. vt in poss. legat.*
4 Guid. Pap. *quæst.* 132.
5 Est enim prompta & certa probatio quæ fit per iusiurandum *l. eum qui* 30. *D. de iureiur.* cum posteaquam iuratum est de alio quærendum non sit, quam quid iuratum sit, *l. non erit* §. *dato. & l. nam posteaquam* 9. *eod.*

DEFINITIO XXXII.

Professio certæ quantitatis pro resta, vt loquuntur, inducit probationem solutionis reliqui totius debiti.

SI creditor maioris quantitatis professus sit solutum sibi minimum quidpiam pro residuo, inducitur ex eo probatio solutionis totius debiti in necessarium antecedens. [1] Nam & creditor, qui partem debiti pro residuo petit, sibi nocet ne amplius quicquam possit petere, quasi reliquum iam sibi solutum fateri videatur, [2] Sed etsi testator testamento declarauerit, Sempronium quem habebat obligatum in trecentis centum duntaxat debere, placet prodesse eam confessionem debitori, & plenissimæ probationis loco cedere ad inducendam liberationem, vt non nisi centum ab eo exigi possint. [3] *Ita tractatum est* in Senatu, 3. Id. Maij 1595.

1 Paul. Castrens. ad *l. ex pluribus numer.* 2. *de solut. post gloss. ibid.*
2 Guid. Pap. *quæst.* 176. & 177. Aliud tamen est si quis partem debiti professus sit, quasi solam eam deberet. Non enim liberatur quo minus etiam reliquam partem petere ab eo creditor possit. *l. siquidem* 24. *C. de transact.*
3 Bart. post Azonem *ad l. rationes in vtraque lectura. C. hoc tit. ex l.* 3. §. *cum Titio. D. de admin. legat.*

DEFINITIO XXXIII.

Tempus probare semper debet is, qui se fundat in tempore, siue actor sit siue reus.

QVotiescunque tempus fundamentum est intentionis siue actoris, siue rei, siue affirmet ille, siue neget, omnimodo & præcise ab eo probandum est, [1] Suam enim quisque intentionem probare semper cogitur [2] siue agat, [3] siue conueniatur. [4] *Ita Senatus* in causa Ioannis de Seruette & N. Ludouici de la Pallud, 17. Cal. Iunij, 1591.

1 Alex. *in l. si minorem. C. de in integr. restit. minor.* Castrens. *ad l. si inter num.* 5. *D. de reb. dub.*
2 *l.* 2. *D. hoc tit.*
3 *l. verius* 21. *eod. l.* 4. *C. de ædend. l. actor.* 23. *C. hoc tit.*
4 *l. in exceptionibus* 19. *D. eod.*

DEFINITIO XXXIV.

Qui beneficium obtinuit ex causa deuolutionis, debet probare scientiam prælati negligentis.

PRæsumitur ignorantia, imo probatur hoc ipso quod non probatur scientia, [1] maxime cum de ea re agitur, in qua ad fundandam intentionem scientiæ probatio necessaria est, [2] vtputa si tractetur de iure conferendi beneficij ob negligentiam inferioris ad superiorem deuoluto, cum deuolutioni locus sit in pœnam & odium negligentiæ illius duntaxat, qui beneficium vacare sciuit nec prouidit. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. verius* 21. *D. hoc tit.*
2 Debet enim vnusquisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, vt dixi *Defin. prox. præced.*
3 Collatio enim facta iure deuoluti ante deuolutionem nullius omnino est roboris, adeo vt nec possit dici colorata. DD. *in cap.* 2. *de concess. præb. & in cap.* 2. *de præb. in* 6. Rebuff. *de deuol. nu.* 32. Boer. *decis.* 70.

DEFINITIO XXXV.

Identitas nominis probat identitatem personæ, de qua agatur incidenter non etiamsi principaliter.

EX identitate nominis & cognominis probatur identitas personarum, si non in contrarium probetur diuersitas, [1] præsertim si quæ alia indicia concurrant, [2] sed hoc ita si quæstio illa sit incidens non principalis. Nam qui intentionem suam fundat in identitate, exactius eam & certioribus demonstrationibus probare debet. [3] *Ita Senatus* in causa Michaelis Vuilliermet & Hugoins Mottet, Prid. Calendar. Sept. 1592.

1 Crauet. *consil.* 261. *num.* 3. post Iason. *cons.* 114. *lib.* 1.
2 Vt tractat idem Crauet. vbi supra.
3 Decius *consil.* 210. *num.* 9. post Abbat. & alios ibi per eum allegatos. Crauet. *consil.* 198. *num.* 4.

DEFINITIO XXXVI.

Præsumptio legis Quintus 51. *de donat. int. vir. & vxor. non alij prodest, quam marito aut heredibus, aut creditoribus ipsius.*

IVris illa præsumptio, quæ facit, vt quicquid mulier constante matrimonio quæsiit ex viri pecunia quæsiisse intelligatur honestatis causa, & ad vitandam turpis quæstus suspicionem, [1] non est perpetua. Tum enim obtinet, cum inter virum & vxorem eorumve heredes agitur, non etiamsi extranei fauor in eo verse-

Source : BIU Cujas

versetur, ' dummodo meminerimus vix esse, vt hac parte extraneus habeatur, qui mariti creditor est, [3] Cur non enim ei liceat iuris sui tuendi gratia, & ex debitoris persona excipere de iure debitori competente? Ita publice tractatum est pro N. Lancelot, contra vxorem Benedicti Penet, 18. Calendar. Decembr. 1592.

1 *l. Quintus Mucius* 51. *D. de donat. int. vir. & vxor.*

2 Bald. *in l. si vxorem. col. 2. C. de cond. insert.* Vide Apostil. ad Bart. *in d. l. Quintus.*

3 Solemus enim cum agimus de creditore ei opponere extraneum, *l. cum bona* 16. *D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 1. de priuileg. credit.*

4 Maxime si sit creditor hypothecarius, qui habeat obligata bona omnia sui debitoris, quo casu placet non esse ei necessariam cessionem. *argum. l. si res* 56. *in fin. D. de euict. l. si tertius* 7. *§. si quis prius.* vbi Bart. *D. de aqua & aqua pluu. arcend.*

DEFINITIO XXXVII.

Commissarius ad inquirendum datus potest inquirere, non obstante appellatione in criminalibus, sed sine præiudicio appellationis.

QVi à Senatu aut ab alio inferiore iudice de crimine inquirere iussus est, si ab eo contra quem inquisiturus est rogetur, & vrgeatur, vt mandati quod habet copiam faciat, non magis edere id debet, quam patefacere, quid illud sit de quo habet inquirendum: [1] Nec si de ea causa ab illo appelletur deferre debet appellationi. [2] Sed & si suspectus dicatur, & obiectas suspicionis causas quasi falsas aut iniustas reiecerit, siue iure, siue iniuria, & ab eo rursus ob hanc causam prouocatum sit, inquirere tamen de crimine nil obstante appellatione & potest & debet: nec idcirco attentare videbitur in spretum appellationis. [3] Nam quod traditum est, si ab interlocutione iudicis qui se competentem pronunciauit appellatum sit, non debere eum pendente appellatione de causa cognoscere, sed ad eum qui ipsius vice fungitur deuolui cognitionem, [4] in ciuilibus tantum causis obtinet, non in criminalibus quod pertinet ad inquisitionem. [5] Nempe ne aliter posito iure eueniat, vt pessimo cuique aperiatur via eludendi magistratus, & faciendi vt pereant probationes delicti, quæ omnium sunt fauorabilissimæ. [6] Nam & idem probationum fauor etiam in ciuilibus causis elicuit, vt quoties audiendi sunt testes abfuturi aut valetudinarij ad futuram rei memoriam, si inquisitor suspectus dicatur eo tempore, quo iamiam sit inquisiturus, possit ille nihilominus inquirere, tametsi ab eo fuerit prouocatum, ob id quod allatas obiectionis causas reprobauerit, quoniam alioqui facile probationes perirent. [7] Sane nullum ex eo præiudicium appellationi fieri oportet. [8] Ideoque si ex postfacto appareat non sine causa suspectum videri potuisse, non parum de testimoniorum fide detrahetur, testésque si tum viuent non solum repeti, sed etiam ex integro audiri oportebit. [9] *Ita Senatus* in causa Parisij Chenauier & Pantaleonis Raymonde. Calend. Iul. 1591.

1 Secreto enim solet inquiri de crimine, ne alioqui reus facile probationes corrumpat & subornet testes.

2 Non enim deferendum est appellationi, per quam fiat ne res in tuto sit. *l. si quis filiu 6. §. quid tamen. D. de iniust. rupt. l. vlt. d. appell. recip. vel non.*

3 Quia non tam videtur fraudem facere, quam fraudem excludere, *arg. l. Iulianus* 42. *alias l. si pupillus. vers. nec enim videtur. D. de acquir. hered. l. cum pater* 77. *§. antepen. de legat. 2. d. l. si quis. §. quid tamen.*

4 Ita enim stylo Senatus nostri cautum est sub *titu. De recusation.*

5 Inquisitio enim facta facilius haberi potest pro infecta, quam infecta pro facta.

6 *l. certissima* 34. *§. si vero quis de catero. C. de episcop audient* in illis verbis, *& per omnem viam procedere ad eruendam veritatem.*

7 *Notat. ad l. in lege Aquilia* 40. *D. ad leg. Aquil. & ad tit. Vt lit. non contest. Extr.*

8 Auxilium enim appellationis cum sit ex iure communi, *l.* 3. *§ falsus D. rat. rem haber. l. 1. D. de appel.* nunquam denegandum est. *tot tit. nihil inpou. appell. pend.*

9 Quia si periculosum est coram suspecto iudice litigare, multo periculosius est iis testibus credere, quos audierit commissarius suspectus & iuste recusatus. Debent enim sine suspicione omnes lites procedere. *l. apertissimi* 16. *C. de iudic.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non creditur nuncio aliquid referenti nisi in eo, quod sit de ipsius officio.

NVncio & apparitori referenti eum, qui postulante creditore vocabatur in ius tanquam fideiussor debitoris, confessum esse se fideiussorem, non creditur ftea neget ille se fideiussisse. Egreditur enim ea res notissimos officij exequutoris terminos. Proinde per testes aut alijs probationum adminiculis non ex sola exequutoris relatione probanda est. ' *Ita Senatus* in causa Puret. 5. Id. Nouemb. 1592.

1 Ioan. Paponius qui refert in Senatu Tholosano ita iudicatum *in syntagm. Arest. lib. 6. titu. 7. Des huyssiers & sergents. §. 8.* post Iacob. Rebuff. *in l. prohibitum in princip. & in addit. ad eundem. C. de iur. fisc. lib. 10.*

DEFINITIO XXXIX.

Præsumitur filius præteritus vixisse tempore testamenti nisi mortuus probetur, si eo testamento facta sit iniuria cæteris fratribus.

SI testamento præteritus sit à Patre filius, quem ante testamentum in hominum natura fuisse certum est, testamenti vero tempore vixeritne an mortuus iam fuerit, ignoratur, quæri solet, vtri incumbat onus probandi, an ei qui testamentum impugnat, [1] vt doceat filium viuere, an ei qui defendit, vt ostendat filium iam tum in rebus humanis non fuisse? [2] Nam quod vulgo iactatur præsumi quemlibet viuere centum annos [3] ad rem non pertinet. Cum vix admittendum sit, vt ex sola illa nec satis tuta præsumptione euerti debeat testamentum. [4] Præsertim si actor ille sit, qui impugnat testamentum. Regulariter enim ad actorem pertinet onus probandi, [5] nisi cum de fundanda rei exceptione & intentione tractatur, [6] Si tamen eo testamento cæteris quoque fratribus facta iniuria proponatur, [7] humanius est æqualitatis inter liberos seruandæ [8] gratia, vt viuere credatur quisquis vixisse aliquando, necdum mortuus esse probatur. [9] Hoc enim casu dici potest, non tam nuda præsumptione testamentum euerti, quam quod deficiat probatio mortis, quæ ad constituendam testamenti validitatem requireretur. [10] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 5. infr. de liber. præter.

1 Filio enim præterito testamentum est ipso iure nullum, non modo si filius sit in potestate, vt olim *l. si filius* 7. *de libe. & posthum.* sed etiam si emancipatus, ex *Nouell.* 115. *vt cum de appel. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

2 Dubitandi ratio est, quia ei qui dicit incumbit onus probandi. *l. 2. D. hoc tit.* hic autem vterque dicit.

3 Sic enim vulgo nostri, ex *l. an vsufructus* 56. *D. de vsufruct. l. si vsusfructus. 8. D. de vsufr. legat. contra l. computationi* 68. *alias l. hereditatum. D. ad leg. Falcid.*

4 Publice enim interest, vt valeat potius testamentum & suum effectum sortiatur, *l. vel negare* 7. *D. testam. quem. aper.*

5 *l. 4. C. de edend. l. actor quod asseuerat* 23. *C. hoc tit.*

6 Nam in exceptione reus actor est *l. in exceptionib.* 19. *D. eod.*

7 Omnibus forte exheredatis aut dato iis extraneo coherede, vt eorum interfit ab intestato potius succedere, aut saltem contra testamentum, vt in *l. non putauit 8. §. vlt. C. si post mortem* 10. *§. vlt. de bonor. poss. contra tabul.*

Source : BIU Cujas

8 Est enim æqualitas inter liberos valde fauorabilis. *l. vt liberis* 17. *l. illud* 20. §. 1. *C. de collat.*

9 Nam neque mors præsumitur nisi probetur, cum sit facti extrinseci & accidentalis, maximè verò si sit fundamentum intentionis. *l.* 2. *§. si dubitetur.* vbi Bart. & alij. *D. testam. quem. aper.* Nec rursus præsumitur filius ante patrem decessisse, *l. qui duos* 9. *§. cum bello, & ibi not. D. de reb dub.*

10 Adeo enim vtile est testamentum, in quo filius præteritus fuit, vt non conualescat etiamsi decesserit viuo patre, *d. l. si filius* 7. *de lib. & post.* Secus in testamento posthumo præterito. *l. posthumus* 12. *de iniust. rupt.*

DEFINITIO XL.

Præsumitur dominium ex sola possessione, nisi constet de alio titulo.

DOminii quidem præsumptio ex sola possessionis probatione colligi & inferri solet, [1] siue quod alioqui difficillima sit exacta dominii probatio, [2] siue quod regulare sit, vt per possessionis acquisitionem dominium quoque acquiratur. [3] Sed si ex aduerso probetur alio quam dominii iure possideri rem potuisse, vt puta pignoris nomine, [4] non nocebit debitori pignoratitiam exercenti quod creditor, cui fundus in antichresim [5] pignori datus fuerat, eius fundi fructus percepisse, ipsiusque heredes omnia pro dominis egisse per longissimum quoque tempus proponantur. Fortior enim illa præsumptio est, præcedentis tituli iure facta omnia quæcunque fieri potuerunt. [6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 21. 22. 23. infr. De luit. pignor.

1. *l. cum res* 12. *l. siue possidetis* 16. *& vtrobique not. C. hoc titul. l. Titia* 48. *D. de solut.*

2 *§. commodum. Instit. de interdict. l. is qui destinauit* 24. *D. de rei vindic.*

3. *l. per procuratorem* 8. *vbi not. C. de acquir. poss.* quamuis nihil commune habeat proprietas cum possessione. *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune. D. eod. tit.*

4 Nam ex causa pignoris transfertur possessio in quod differt pignus ab hypotheca. *l. cum & sortis* 35. *in fin.* iunct. *l. si rem* 9. *§. propriè. D. de pignor. act.*

5 De qua *in l. si pecuniam* 33. *eod. l. si is qui* 11. *§. si antichresis. D. de pignor.*

6. *l. quadam mulier* 77. *vbi not. D. de rei vindic. l.* 2. *C. de acquir. poss. l. prædia* 48. *D. eod.*

DEFINITIO XLI.

Præsumptio legis Quintus de donat. int. vir. & vxor. prodest etiam creditoribus mariti, adeoque donatario, nisi per contrariam præsumptionem aut probationem elidatur.

IVris præsumptio quæ facit, vt si quid mulier constante matrimonio quæsierit vel soluerit ex pecunia mariti quæsiisse aut soluisse videatur ad vitandam turpis quæstus suspicionem, [1] non tantum marito eiusve heredi prodesse debet, sed etiam mariti creditoribus, [2] si forte agant hypothecaria in rem vtrique ex cõiugibus, aut mulieri soli venditam, si pretium illa non offerat, idque ex nummis suis solutum dicat nec probet. [3] Nam & donatarium, cuius causa longe minus fauorabilis est quam creditoris, cum certet de lucro captando, [4] eadem præsumptione iuuari posse iam fere obtinuit. [5] Nec ad rem pertinebit si mulier diligens & industriosa materfamilias esse probetur, cum operas suas qualescunque marito præstare teneatur, si eam maritus exhibeat secunque habeat. [6] Si tamen diues mulier inopi marito nupserit, aut eo consentiente seperatim negotiata fuerit, sæpius à Senatu nostro pronunciatum est cessare præsumptionem, [7] sicut & si præsente & consentiente aut saltem patiente marito mulier pecuniam numerans dixerit eam suam esse. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 9. infr. si quis alter. vel sibi.

1. *l. Quintus Mucius* 51. *D. de donat. int. vir. & vxor. l. etiamsi* 6. *C. eod.*

2 Qui cum habeant causam à marito eius iure vti possu t.

3 Præsumptio enim est, quod solutum fuerit ex pecunia viri. [Adde quod hæc eadem præsumptio multo magis habet locum in concubina, vt notat Bald. *in l.* 1. *n.* 1. *C. de natur. liber.*]

4. *l. quod autem* 6. *§. simili modo dicimus. l. vltim. §.* 1. *D. quæ in fraud. credit.*

5 Ex sententia Decij *consil.* 237. *in fin.* contra Baldum, qui contrariæ opinionis auctor fuit, *in l. si vxorem. col.* 4. *C. de condic. insert.*

6. *l. sicut patronus* 48. *D. de oper. libert.*

7 Semper enim præsumptio probationi cedit. *l. si chirographum* 24. *& seq. D. l. Imperatores* 29. *in fin. & pass. D. hoc tit.*

8 *Arg. l. vlt. C. arbitr. tutel.* Vide Anton. Gabriel. *lib. de proba. conclus.* 15. *De præsumpt.*

DEFINITIO XLII.

Ex alterius quam mariti confessione non tollitur præsumptio legis Quintus 51. *de donat. int. vir. & vxor.*

QVid vero, si qua alterius quam mariti scriptura proferatur testantis pecuniam mulieris fuisse? Nullam fidem ea testatio faciet, si non aliis quibusdam probationum adminiculis fulciatur. [1] Finge maritum cum sibi & vxori fundum emeret mille aureis, quingentos à te mutuos accepisse, nec tamen apparere, quod ex iis ipsis nummis soluerit, tum mulierem tibi quingentos illos soluisse. Nihil ei proderit quod de suo eam soluisse testeris [2] sicut nec si dicas in eius fundi emptionem versam esse pecuniam quam tu marito credideras. Præsertim si pendente contra mariti creditorem lite ea testatio extorta fuerit, & verisimile sit ex aliqua causa fauere te mulieri impensius voluisse. [3] Neque vero credibile est mulierem de suo soluisse, quod maritus debebat, eo maxime inscio & absente. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ne alioqui inuenta sit ratio fraudis faciendæ legi & præsumptioni iuris. Non enim erit difficile inuenire aliquem, qui dicat pecuniam fuisse mulieris, nec tamen dicti sui rationem possit vllam reddere, *arg. l. Diuus* 24. *D. de testam milit.* iunct. *l.* 5. *§. si pupillus. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

2 Nisi appareat vnde illa potuerit habere de suo.

3 Sola enim testatio quæ nulla ratione fulcitur nihil probat *l. sola* 4. *C. de testib.*

4 Est enim mulierum genus auaritissimum, nec quisquam suum iactare præsumitur, *vulg. l. cum de indebito. D. hoc tit.*

DEFINITIO XLIII.

Mariti confessio quod pecunia sit vxoris non nocet creditoribus anterioribus, sed nocet posterioribus.

PLane nec mariti inopis confessioni siue expressæ, siue tacitè standum erit, si agatur de præiudicio creditoris anterioris, nullo modo nocere maritus potuerit. [1] Secus est si posterior superueniat creditor in cuius fraudem nihil præcogitatum videri possit. [2] Non enim ea confessio habet instar fictæ aut prohibitæ donationis, cum fieri possit, vt pecunia fuerit reuera mulieris, nec nisi præsumptione quæ iuris tantum non etiam de iure est [3] mulier vrgeatur. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. *Auth. sed id necesse, vbi not. C. de donat. ant. nupt.*

2. *l. ait prætor* 10. *§.* 1. *quæ in fraud. credit.*

3 Nam si esset præsumptio iuris, & de iure, non admitteretur contra eam probatio in contrarium. Placet tamen etiam aduersus præsumptionem iuris & de iure præualere veritatem in foro conscientiæ. Ioann. Andr. & Abb. *in cap. is qui, de sponsal.* quos refert & sequitur Boer. *quæst.* 1. *nu.* 74.

4 Vide Gabriel. loco citat. *Defin.* 43. *nu.* 8.

DEFINITIO XLIV.

Recentior possessio est infirmior nisi sit tricenaria..

Quanto

Source : BIU Cujas

QVanto antiquior possessio est, tanto iustior præsumitur, & ex contrario vitiosa illa quæ recentior, & vt loquuntur, iunior est,[1] nisi sit tricenaria. Hæc enim fauorabilior est propter bonæ fidei præsumptionem, quæ nascitur ex tam longi temporis decursu,[2] etiam absque titulo nisi mala fides probetur.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. de prohib. sequestr.pecun.

1 Sic enim vulgo nostri ad *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune. D.de acquir.poss.* [Bart.*ad l.*3 *D. vti possid. num.*3.Alex.*consil. 99.n.* 14.*vol.*5.*per text.in cap. licet causam Extr.hoc tit.*]

2 *Auth.mala fides.C.de long temp.*

3 Probatio enim excludit omnem contrariam præsumptionem.*l.si chirographum* 24.*& l seq. D.hoc tit.l.vltim. D.quod met. caus.*

DEFINITIO XLV.

Confessio sola aduersarij non probat titulum, sed si de iure beneficij non agatur potest sufficere, nisi probetur erronea.

EX eo solo, quod quis aduersarium suum in actis litis Archipresbyterum aut alterius conditionis prælatum nominauit, non continuo probatur talem eum esse qualis nominatus est:[1] quoniam in beneficialibus cum requiratur titulus,[2] nec sit in potestate collitigatoris conferre titulum,[3] non potest ea nominatio & confessio nocere confitenti, sicut nec prodesse ei, qui de suo iure aliunde non doceat.[4] Si tamen non de iure aut possessione beneficij agatur, sed de iis quæ ex eiusmodi beneficij possessione dependeant, sufficiet ad plenam possessionis probationem, quod quis ab aduersario talis dictus sit, & conuentus vt talis: nisi probetur ea confessio & nominatio erronea: puta si constet alium esse qui tale beneficium, talémve dignitatem possideat.[5] *Ita Senatus* pro R. Ioanne Laboret Archipresbytero Decanatus Sabaudiæ, contra parochum de Montagnole, 11. Cal. Mart. 1593.

1 Ioan.Papon.*in syntagm.Arrestor.titul. De maintenue en possession* Boer.*quæst.*89.

2 Et canonica institutio *cap.*1.vbi Dyn.& alij Canonistæ,*de reg.iur.in* 6.

3 Nemo enim plus iuris alij dare potest, quam ipse habeat, *vulg.l.nemo plus iuris* 55.*de reg.iur.*& collatio beneficij donatio est *cap.vlt.de offic.vicar.in* 6.

4 Ita demum enim falsæ confessiones & prosunt & nocent, si à voluntate confitentis pendeant.*l.vlt. D.quod falsò tutor.auct.* itémque si ius & naturam recipere possint. *l.confessionibus* 13. *& seq.in fi.D.de interrog.in iur fac.* Cravet.*cons.*93.*num.*1.

5 Nunquam enim nocet confessio probato errore per allegantem.*l pen.D.de confess.* [Interim tamen nocet, præsertim maiori, si quid ille confessus sit, siue circa factum proprium, siue circa alienum aut interpretationem alicuius contractus aut consuetudinis. *Ita Senatus* pro Capitulo de Salanches, contra Syndicos de Chamonix, die 10. Iunij 1613.]

DEFINITIO XLVI.

Negatio quoque probanda est, quoties fundamentum est intentionis siue actoris, siue rei.

NEgatio quidem per rerum naturam exacte probari non potest,[1] sed tamen quoties ea fundamentum est intentionis probanda est, quantum per rerum naturam fieri potest,[2] siue agendo, siue excipiendo,[3] vt puta si quis dicat debitum sibi fideicommissum, aut debitam defuncti talliabilis successionem, propterea quod heres grauatus aut feudi possessor sine liberis decesserit.[4] Non desunt sane qui contra putent, item qui conciliandarum opinionum gratia distinguant, an constet defunctum liberos aliquando habuisse, necne.[5] Sed *Senatus* noster supradictam sententiam secutus est in causa Dominæ de Corsans, & Claudij Boisson, 8. Calend. Mart. 1593.

1 *l.actor.*23.*C.hoc tit.l.adseuerario* 10.*C.de non num.pecun.*

2 *l.ne codicillos* 5.*C.de codicill.*

3 Pone aliud exemplum si instrumentum dicatur esse deperditum. Probabitur enim hoc ipso quod facta diligenti perquisitione ex auctoritate superioris non reperiatur. Boer. *qu.*15. *nu* 6. quod tamen quomodo accipiendum sit, vide *Defin.*16.*infr. D.de fid.instr.& Ægid.de Bellam.Decis.*53.*& Defin.*59.*infr.*

4 Alex.*consil.*20.*in fin.lib.*1.Decius *consil.*86.

5 De quo vide Ant. Gabriel.*lib.*1.*de probat.conclus.*6.*num.*25. [Probatur autem negatiua omnium optimè & concludentissimè per euidentiam rei, ideo fortasse quod vt Bald. dicebat *cons.* 338.*vol.*1. Quod patet exp esse non est probare necesse.]

DEFINITIO XLVII.

Ex probatione & recognitione signi non probatur concludenter dominium signati ad obtinendum in rei vindicatione.

AGens rei vindicatione non ex eo solo potest obtinere quod probet rem mobilem de qua agitur aut suis insignibus signatam, aut sui nominis inscriptione munitam. Etsi enim dici solet cuius est signum, eius esse & signatum,[1] nihil tamen prohibet aduersus eam præsumptionem admitti probationem contrariam,[2] siue quod fieri possit, vt falsum sit signum, aut inscriptio corrupta,[3] siue quod & facile & passim contingat, vt quod aliquando meum fuit esse postea desierit,[4] secuta nimirum alienatione.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanna Rippet, contra Benedictum Sauge, 16. Cal. Aug. 1593.

1 *l.quod si neque* 14.§.1.*De peric.& commod.rei vendit.l.*3.*C.de Fabricens.lib.*11.*tit.*9.

2 Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati.*l.vl. D.quod met.caus.l.Imperatores* 29.§.*vlt.D.hoc tit.*

3 *arg.l.*2 *C.de reb.alien non alienand.*

4 Probandum enim est præsens non præteritum dominium in rei vindicatione, *l.in rem* 23.*D. de rei vindic.*§.*commodum. Inst.de interdict.*

5 Cum alienatio sit actus omnis, per quem dominium transfertur.*l.*1.*C.de fund.dotal.*

DEFINITIO XLVIII.

Præsumitur dominus sciuisse quod in eius vtilitatem factum est à domesticis, nisi probetur ignorantia.

PRæsumptio probabilis est sciente ac volente domino factum esse, quod à domesticis & familiaribus in eius domo factum est, si ex eo præsertim facto commodum aliquod immediatè peruenturum sit ad dominum,[1] nisi apertè suam probet ille ignorantiam, & alia quidem ratione quam purgatorio, vt vocant, iureiurádo.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. infr. si quis aliq. testar. prohib. vel coeger.

1 Bald.*in l.quicunque.col.*1.*C.de seru.fugit.* Gloss.*in l.si tutor.de peric.tutor.& in c.*4.*de præsumpt.* Socin.*reg.*176.*& seq.* saltem ad transferendum in eum onus probandi. Cardin.*in clem.*1.*quæst.*4.*de for.compet.*

2 Nempè quia talis ignorantia non esset verisimilis. *Text. in cap.vt circa.& cap.nulli de elect.in* 6. Gloss.& Bart.*in l.atqui.* §. *cum me absente.D.de negot.gest.*

DEFINITIO XLIX.

Non est permittenda publicatio monitorij ne quidem ad exonerandum reum, si ex eo futurum sit, vt actor infametur. sed tantùm significatio.

ACcusatus nobilis quidam, quod alij eque nobili viro & in dignitate cõstituto insignis erga Principem & patriam perfidiæ crimé exprobrasset, cuius

Source : BIU Cujas

nullas aut non satis idoneas probationes habebat, vocis & famæ publicę auxilium implorabat, vt appareret non per calumniam confictum fuisse crimen quod communi omnium voce & fama pro vero ac notorio haberetur:[1] Petebátque vt eius famæ probandæ gratia permitteretur sibi publicatio literarũ, vt vocant, monitorialium, ad fines releuationis tantum,[2] parte & consilio exceptis,[3] visum est permitti non debere: non solum quod ad ea duntaxat probanda, quæ occulta sunt, huiusmodi remedij vsus introductus sit,[4] quale id videri non potest quod sit in omnium ore & sermone:[5] sed etiam qui per eam publicationem fieret, vt qui iam de iniuria per conuitium illata conquerebatur, longe grauiorem ex publica infamatione iniuriam, eamque irreparabilem pateretur:[6] Cum etsi tandem eueniret, vt vinceret, fieri tamen posset, vt non iis omnibus victoria innotesceret, quibus monitorij publicatio innotuisset.[7] Nec est quod quis obiiciat ita futurum, vt rei salus aut dignitas, probationum inopia periclitetur, cui tamen non minus fauendum sit, quam actoris quisquis ille sit existimationi.[8] Nam imo vero hoc casu plus fauendum est actori, cum hoc saltem imputari reo possit cur eum infamauerit per conuitium, præsertim cuius probationes in promptu non haberet.[9] An igitur probandi via omnis reo præcluſa erit? Minime. Sed ita res temperabitur, vt testes ipse nominet per quos rem probare velit. Quo facto si testimonium dicere recusent, tum demum monitoriales illas literas ipsis significari oportebit, vt metu ecclesiasticarum censurarum conscientiam exonerent. Itaque sola publicatio prohibita est, sed intimatio, vt loquuntur, & significatio permissa.[10] *Ita Senatus* 12. Calend. Septemb. 1593.

1 Nam cum accusator habet pro se famam vel auditum à fide dignis, vel alia similia indicia, excusatur à calumnia etiam si defecerit in probatione. Iul. Clar. *lib. 5. sentent. § fin. practic. crimin. quæst. 62. num. 8.* vbi dicit esse communem post Abbat. *consil. 78. nu. 1. vers. venio nunc, lib. 1.* & Bart. *in l. cum quidam 30. §. quod dicitur. nu. 3. D. de acquir. hered.* quem refert Guid. Pap. *decis. 446. vox publica. nu. 1.* & Afflict. *in 1. part. const. rubric. 32. nu. 11.* Crauet. *consil. 178.*

2 Quomodo solent regulariter concedi fauore probationum, vt semper salua probatio sit *ex reg. l. curent magistratus 22. D. de testib. l. in lege 41. D. ad leg. Aquil.*

3 Neque enim debet actor extrahere suas probationes de domo rei. *l. nimis graue est 7. C. de testib. l. vlt. C. de edend.*

4 Nam cum hoc remedium sit præparatorium excommunicationis, quæ adfert damnationem ęternam, non facile aut passim concedi debet, sed tantum ex necessitate ac in subsidium aliis omnibus probationibus deficientibus.

5 Quid enim facilius quam probare id quod omnes scire dicuntur. *l. regula 9. §. 1. de iur. & fact. ignor.* Nam & dicimus ea quæ notoria sunt, allegari tantum debere non etiam probari, si modo notoria esse probentur. Guid. Pap. *quæstione 221.*

6 Itaque iniuriæ noua occasio inde caperetur, vnde iura nascuntur, contra *l. meminerint 6. C. vnde vi.*

7 Nec enim publicatio Arrestorum similis est publicationi literatum monitorialium, vt tam multis innotescat. Deinde diffamatio illa quantumuis calumniosa onerat existimationem apud probos & graues viros, iuxta illud Ausonianum, *Hac casta est, de qua mentiri fama veretur.* Vide *l. 1. in fin. C. de famos. libell.*

8 Ex iuris regula, quæ vult fauorabiliores esse reos quam actores. *l. fauorabiliores 125. de reg. iur. l. Arianus 41. D. de oblig. & action.*

9 Potuit enim prospicere futurum, vt calumniatoris pœnam pati deberet si crimen obiiceret quod probare non posset, cum accusator eo ipso quod non probat suam intentionem præsumatur calumniari, etiamsi de calumnia iurauerit. Clar. *d. quæst. 62. num. 6. & 7.*

10 Quo temperamento æquissimè consulitur vtrique parti, quod semper facere bonus iudex debet quantum potest, *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. cred.* Iunge *Defin. seq.*

DEFINITIO L.

Causa recusandi iudicis si sit famosa non potest probari per publicationem monitorij, sed tantum per significationem.

REcusandi iudicis causam ab altero ex litigatoribus propositam si iudex ipse veram esse, aut aduersarius neget, probare potest is, qui eam proposuit, adeoque si opus sit, via monitorij quæ extraordinaria probationis species est:[1] Sed cum hoc tamen temperamento, vt si ea recusationis causa minus honesta sit, & talis quæ si vera esset, iudicis existimationem oneraret, non sit permittenda monitorij publicatio,[2] sed tantum denunciatio & significatio iis facienda, quos in testes producere se velle impetrans dixerit.[3] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Romans, & Dominæ de Grandchamp, 3. Calend. Sept. 1593.

1 Et ideo nec facile nec passim concedenda ob rationem allatam *Defin. praced. nu. 4.*

2 Est enim hic vnus ex casibus exceptis per sacrosanctum Concilium Tridentinum.

3 Secundum ea quæ proximè diximus *Defin. praced.*

DEFINITIO LI.

Simulatio probari potest etiam per iudicia, sed manifesta & bene probata: Alioqui standum est instrumento.

SImulatio contractus probari quidem potest ex coniecturis & indiciis,[1] quia difficilis est probationis,[2] sicut & dolus,[3] cum simulatio vix vnquam sit sine dolo.[4] Sed ea indicia oportet esse manifesta non obscura,[5] probabilissima & proxima, non aut improbabilia aut remota,[6] recte & plene probata, non per præsumptiones,[7] vt conuellatur fides contractus & instrumenti, cuius probatio dicitur esse probata.[8] Alioqui fortior præsumptio est pro instrumento,[9] adeo vt nec facile & sine magnis contra instrumentum suspicionibus adigendus sit is, qui instrumento nititur ad præstandum iusiurandum, quod purgationis vocant, quippe cui non nisi in dubiis causis locus sit.[10] Solet tamen Senatus noster in huiusmodi causis decidendis vulgarem illam adiicere clausulam, *alio non apparente*, ne amplioribus simulationis probationibus, quas semper saluas manere oportet, præiudicium fiat.[11] *Ita Senatus* in causa Claudij Iay Donzel, & Antoniæ Mauris, 4. Id. Nouembr. 1593.

1 *Not. in l. 1. Cod. plus valer. quod agit. l. si ex pretio 6. Cod. si cert. pet.*

2 Nam quæ sunt huiusmodi per coniecturas & indicia probari possunt. *l. non omnes 5. §. à barbaris. D. de re milit.*

3 *l. dolum 6. C. de dolo.*

4 *l. 1. D. eod.*

5 *d. l. dolum 6. C. de dolo.*

6 Nam quod verisimile non est habet speciem falsitatis, *l. vlt. D. quod met. caus.*

7 Nam indicia probari per indicia absurdum esset; cum ea ratione daretur progressus in infinitum.

8 Quippe quorum fides publica est, *c. 1. extr. de fid. instrum. l. vlt. & pass. C. eod.*

9 *d. l. vlt. l. cum propria 5.* ibi, *docenti tibi veritatem precibus tuis adsistere. C si quis alter. vel sibi.* Bart. & DD. *ibid.*

10 *cap. vlt. Extr. de iureiur. l. admonendi 31. D. eod.*

11 Probata enim quandocunque simulatione contractus pro nullo habendus est. Castr. ad *l. fin. numer. 6. Cod. plus valer. quod agit.* Bart. *in l. nemo potest. numer. 11.* & ibi Ias. *numer. 42. & 43.* & Ripa *num. 65. & seqq. de leg. 1. ex l. imaginaria. de reg. iur. l. simulata nuptia. de rit. nupt. l. emptor 12. D. de aqu. pluu. arcend.* quia medullam veri non habet, vt loquitur Bald. *ad l. & qui. C. de distr. pignor.*

DEFINITIO LII.

Casus fortuitus si allegetur ad innocentiam rei, debet ab eo probari.

Qui

QVi delictum casu fortuito excusat casum semper probare debet.[1] Nam in iis quæ per se ipsa delicta sunt, non potest dolus nō præsumi, quandiu nec fortuitus ex is, nec alia vlla asserendæ innocentiæ ratio probat.[2] *Ita Senatus* in causa Ioannis Fabri de Corcelles. Cal. Mart. 1594.

1 Quia etiam in crimin bus reus excipiendo actor fit & intentionem suam probi debet, postquam actor suam probauit ex generali regula. *l. 2. l. in exceptionibus* 19. *D. hoc tit. l. 1. vbi not. C. ad leg. Cornel de fr.*

2 *d. l.* 1. in illis verbis *si probauerit*. Nam in delictis præsumitur dolus potius quam casus. [Si tamen Princeps gratiam criminis faciat, non cogit reus quicquam probare, dum ne quid allegauerit quod cum quisitionibus & testationibus pugnet, quia iustificationis prationes Princeps feciſſe creditur, & cauendum habet reus ne exat à vitio obreptionis & subreptionis. *Ita Senatus* Cal. Iuj 1612.]

DEINITIO LIII.

Auctor laudatur inrtia instantia vtrum admittendus sit ad probda ea omnia quæ potuisset pbare in prima.

MAndaueram tio, vt in lapidicina tua lapidē meo nomine cæderet, quasi ius cædendi haberem.[1] Id ille fecet, & ob eam causam passus à te controuersiam, cu fundum in quo erat lapidicina non solum tuum, sed etiam liberum esse contenderes,[2] negauerat. Pcea cum in eo esses, vt intentionem tuam testibus c instrumentis probare velles, idem ille me inscio, ecdum lite mihi denunciata vltro confessus fueratera esse quęcunque tu allegaueras, atque ita iudceum tibi condemnauerat.[3] Prouocatione facta iud appellationis bene iudicatum dixerat, subiecta etm sumptuum litis condemnatione.[4] Tum ille cotraria mandati actione aduersum me proposita pderit, vt indemnem præstarem.[5] Ego indemnitatis prstandæ causa rursum appellaueram à posteriore sententia ad Senatum,[6] petebamque vt negationes quas in prima instantia Titius fecisset mihi prodessent confessiones ne nocerent.[7] Constabat quidem appllare mihi licere à sententia etiam inter alios lata, quoniam mea maxime interesset, quasi essem ego ipse condemnatus, qui condemnatum Titium indemnm præstare deberem.[8] sed de illo maxime dubitabatur, an eo iure censeri deberem, vt primam exercet videret instantiam an vt tertiam? Quæstionis autem effectus ille erat, quod si tertia dicenda esset instanta, non magis mihi permittendum esset quam Titi, vt noua instrumenta nouasque allegationes & pbationes afferrem, nisi refusis prius expensis omnius præstito q. iuramento, quod tum primum eæ alenationes & probationes mihi innotuissent.[9] Adeque delata tibi conditione, vt si quid contra obiicere aut probare velles, id tu meis sumptibus faceres quorum omnium nihil dicendum esset si prima tantum aut etiam secunda instantia proponeretur.[10] Vdebatur vero ex vna parte non debere me conditiem melioris esse, quam Titium, cuius nomine appellauerim.[11] Quando quidem appellatio mea vsque adeo illi proderat, vt ex iudicato amplius cum illo agi no posset,[12] præterquam expensarum gratia, quarum sicuti nullam contra me habere poterat repetitionm, qui scilicet nullam mihi litem denunciasset,[13] ita nec ei prodesse hoc nomine appellationem meam æquum erat, cum nihil mea interesset.[14] At ex lia parte mouebat, quòd nihil mihi poterat imputri cur non citius veniſſem ad iudicium, quippe qi litem ignorasem.[15] Item quod sumptuum antea um Titio factorum petitio sibi salua esset aduersu Titium, vt proinde nihil ea de causa tua interesse ideretur:[16] nisi quod propter Titij confessionem præcluſa tibi esset fortasse facultas probādi ea, quæ tum commodius probare potuisses.[17] Sed hoc ipsum imputari potius tibi quam mihi poterat, quod cum scires à me mandatum Titio vt lapidem in fundo tuo cæderet, contra me quoque non egisses.[18] Placuit primam videri, quod ad me attineret, instantiam,[19] præsertim cum appellatio mea non maioribns te sumptibus oneraret, quam si in prima interueniſſem instantia. Hactenus tamen tibi pro desse debere quod Senatum appellassem, vt postulante te de causa inter nos cognoscere Senatus deberet, quem ego i dicem elegissem appellando.[20] Ita fit, quod mirari quis possit, vt & habear pro appellante, & primam tamen videar instantiam exercere.[21] *Ita Senatus* in causa N. Do. de Noblens & Boni Gagnon, Idibus Mart. 1594.

1 Est enim hæc vna ex seruituribus tusticorum prædiorum, *l. 3. §. eodem libr. de seruit. rustic. prad.*

2 Neque enim licet in alien fundo id facere citra seruitutem, *d. §. eodem libr. aut domini permissionem. l. quis saxum* 6. *D. de donat.*

3 Nam in confessum nullæ sunt partes iudicis nisi ad condemnandum cum confessus habeatur pro iudicato, *l. 1. 2. & pass. D. de confes. l. si conuenerit* 26. *D. de re iudic.*

4 Qui enim succumbit in appellatione non modo sumptus litis debet, sed etiam mulctam, quæ iure nostro prouinciali omnibus temere appellantibus infligitur.

5 Debetur namque indemnitas mandatario à mandante. *l. si seruum* 61. *§. quod vero. D. de furt.*

6 Possunt enim omnes quorum interest appellare à sententia etiam contra alium lata. *l. si suspecta* 29. *de inoff. test l. 4. §. si heres. l. si per lusorio* 14. *D. de appellat. l. 1. de appel. recip.*

7 Potest enim per alium melior fieri conditio nostra, sed deterior non potest. *l. soluendo* 39. *de neg. gest. l. 2. D. quod vi aut clam.*

8 Ex legibus proxime citatis. *numer.* 6. *l. sape* 63. *Digest. de re iudic.*

9 Ita enim stylo Senatus nostri diserte cautum est.

10 Nam in prima causa appellationis possunt non deducta deduci, & non probata probari citra vllam expensarum refusionem. *l. per hanc. vbi not. C. de tempor. & repar. appellat.*

11 Nam alium defendere nihil aliud est, quam eius vicem in omnibus subire, *l. sed & ha* 35. *§. defendere, & l. minor.* 51 *§. quoniam autem. D. de procurat.*

12 Suspensa scilicet sententia per appellationem. Habet enim appellatio vim suspensiuam & deuolutiuam. *l. si causa cognita* 32. *C. de transact. l. 1. & pass. D. de appellat.*

13 *l. emptor* 8. *vbi not. C. de euict. l. si ideo* 55. *D. eod.*

14 Quia nec appellare potui à sententia contra alium lata nisi quatenus mea interfuit. *d. l. 1. de appell. recip. stipulatio ista* 38 *§. alteri, de verb. oblig.*

15 *d. l. emptor. & seq. C. de euict.*

16 Quasi nulla quantum ad hoc interposita appellatione, quæ nec potuit interponi.

17 Fortasse mortuis exinde testibus qui tum viuebant, vt in *l. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil.*

18 Cum nihil interſit an quis faciat, an mandet, id est, an per se an per alium faciat, *l. 5. §. quod si quis tutelam. D. de adm. tutor. l. si quis* 7. *§. vlt. D. de iurisd.*

19 Quia non aliena lis est & emptoris, quam venditor suscipit pro emptore, sed est propria venditoris, cuius periculo cessura euictio est. *l. 1. C. vbi in rem act. exerc deb.*

20 Nunquam enim appellans potest recusare iudicem eum ad quem appellauit, aut eius iurisdictionem declinare, cum is qui appellatur in iudicem eligatur.

21 Cum tamen appellationis instantia semper sit secunda, *l. per hanc 4. C. de temp. & repar. appell.* Sed hoc fit diuersis respectibus.

DEFINITIO LIV.

Literarum monitoriarum publicatio quando permittenda sit cum clausula, nemine dempto.

IN quæstione illa, non solum inter vtriusque iuris interpretes, sed etiam in Senatu nostro tam sæpe agitata, vtrum passim aut certis casib. permitti debeat publicatio literarum monitoriarum, *nemine dempto*, an vero semper cum vulgari clausula, *parte & con-*

Source : BIU Cujas

silio exceptis: Tandem placuit sic rem decidi, vt si ante motam litem huiusmodi literæ impetrentur nulla prorsus fiat exceptio, dum ne quis nominatim notetur, subiiciaturque periculo infamiæ, [2] post motam vero litem non aliter permittenda sit publicatio quam si pars & consilium, vt vocant, id est, aduocatus & procurator, dum ne in fraudem captati sint, [3] excipiantur. Ratione illa quod neque cogendus quisquam sit seipsum prodere, neque æquum sit de aduersarij domo extrahi probationes, [4] tametsi veritatis habendæ fauor sit maximus. [5] Sicut neque ciuile videri potest cogi aduocatum aut procuratorem ea prodere, quæ non nisi tanquam aduocatus aut procurator didicerit & quæ nesciret, ni cliens secretum suum ei tuto committere se posse credidisset. Secretum enim sancte & religiose custodiri non prodi debet. [5] Nec est quod quis obiiciat, ita futurum, vt detur ansa delinquendi si hæc vna ratio habendæ veritatis è medio tollatur. Nam quod ad patronum causæ & procuratorem attinet, nihil vetat sic eos cum cliente se gerere, vt si quid ab eo peccatum doloque malo admissum esse intelligant hortentur hominem vt aduersario satisfaciat, quantum Christianæ pietatis & æquitatis religio suadere videbitur. Id ni faciat desistant à præstando patrocinio, [8] neque tamen in publicum proferant quæ secreto audierunt. [9] Quod si sint tam improbæ conscientiæ, vt clientis improbitatem, quam corrigere aut nolint, aut non possint, etiam consilio adiuuare malint, quis credat eos censuris quoque ecclesiasticis monitos perfidiam suam cum aliena coniunctam patefacturos? [10] Cliens vero sibi conscius famamque multorum more magis quam conscientiam pertimescens, [11] quomodo fieri possit, vt propria confessione seipsum coniicere velit in eas angustias, vnde regredi & eripere se nequeat citra infamiam, aliamve pœnam fortassis capitalem? [12] Quæ cum ita sint, quid aliud afferre monitio ecclesiastica potest, nisi maioris damnationis materiem, certiusq. salutis periculũ? Accedit quod si criminalis actio sit, iniquissimum esse cogi reum crimen confiteri, qui nec crimino sæ, vt loquuntur, positioni respondere cogeretur. [13] Crimen enim nullum est, cuius non aliqua pœna sit, [14] quæ aut infamiam irroget, aut saltem apud bonos & graues oneret existimationem. [15] Sin actio ciuilis est, aut etiam criminalis ciuiliter intentata, [16] vel ponimus litem iam contestatam, vel non. Si contestatam, adhibito scilicet, vt iure nostro necesse est, iureiurando, [17] non est cogendus reus monitione ecclesiastica, vt se periurum probet. [18] Si nondum contestatam, cessat quidé periurij metus, sed tamen iam certo aduersario constituto iniquum est, vt diximus sumi probationes de ipsius domo, [19] sibique imputare actor debet, cur non fuerit diligentior in monitoriis literis ante cœptam litem impetrandis. [20] Scio Gallos practicos non tantum à nobis hac in re, sed etiam inter se dissentire. Sunt enim qui referant passim hodie in Gallia receptũ, vt huiusmodi literarum impetratio permittatur cum clausula, *nemine dempto*, posteaquam Francisco magno Regi placuit, vt de rei veritate litigatores iurato respondere cogerentur, [21] qua si parũ referat an periurus quis sit, an excommunicatus. [22] Alij vero, clausulam illam, *nemine dempto*, tum adiici solere cũ de subtractis instrumentis communibus agitur inter coheredes, aut socios de bonorum diuisione contendentes: [23] quod sane ante supradictam Francisci constitutionem obtinuisse in confesso est. [24] Tertij mediam quandam sententiam sequuntur, [25] vt vno illo casu permittatur publicatio, *nemine dempto*, quo agitur de subtractis instrumentis exhibendis, dum ne idipsum in actionem deductum sit, vt exhibeantur, ne alioquin actor suæ intentionis probationem depromere videatur de domo rei. [26] At *Senatus* nostri consulto, qui ad Non. Iunias factum editumq. est anno 1567. generaliter constitutũ fuit, vt ne liceat ecclesiastico cuiuici literas huiusmodi publicare, quin prius impetrata sit à Senatu aliove iudice seculari, coram quo lis sendeat, publicandi licentia, vt eæ personæ excipiantur, quas interdicto comprehendi æquũ non sit, alicui ab ea concessione & publicatione appellari potest, tanquam ab abusu. Ex quo apparet, neque semper addendã clausulam, *nemine dempto*, neque ex contrario semper remouendam, sed tum demũ cum id Senatui æquum videatur. Quonam autem casu æquum sit, neminem excipi, Senatus non aperit eo Arresto, ni quod is saltẽ casus demonstratur, quo nulladum licendeat, [27] sane temperamentum illud æquissimum & probabilissimum videbatur, vt exceptio nulla fiat cũ agitur de subtractis instrumentis, maxime si pars agi de instrumentis communibus, quoniam eorum occultatio facilior est, & ob id odiosor inter eos qui sunt in communione, quo lq. iure tacitę cuiusdã societatis bonam fidem exuberantiorem præstare inuicem debeant. [28] Exceptionis autem, quæ iubenti seculari iudice talibus literis inseritur, vis illa est, vt impediat ne excommunicatione ligentur exceptæ personæ, etiam in foro poli, propterea quod ex impetrantis intentione, & verborum potestate huiusmodi admonitio vires accipiat. [29] Quamuis apud Deum non minus periclitetur qui peccatum mortale commisit quandiu manet in peccato, quam si esset excommunicatus. Sed multum refert an apud Deum a in humano iudicio quis accusetur. Nam crimen quod soli Deo eiusque vicario, id est, cõfessori cognitum est, deletur omnino ex sacramento pœnitentię: [30] Quod autem iudici tanquam iudici innotescit publca legum & iudiciorũ auctoritate vindicatur, irroatq. vel pœnã aliquam capitalem vel infamiam. [31] Fursus non est probabilis distinctio illa, quam video nonnullis placere, an infamatus iam sit aduersarius necne. Multum namque interest an aliorum vocibus, an sua confessione quis infamatus sit. Aliorum voces eludere facile vir improbus nedum probus potest, propriam confessionem non potest. [32] Illud vtque constat nunquam hodie excipi testes, quos quidam referunt in Gallia excipi solitos olim fuisse. [33] *Ita Senatus* in causa viduæ procuratoris Le Grec, contra viduã Aduocati Catinij, & pro Claudia Chaudan, contra D. de Quiege, 15. Cal. April. 1594. & pro vidua Guilielmi de la Pallud, contra D. Ducem Sebennensem 4. Id. Apr. 1595.

1 Dicitur enim hæc clausula vulgaris, quia regulariter apponi solet.

2 Nam quandiu nominatim nemo notatus est, nesciri potest quis futurus sit aduersarius.

3 Dolus enim si quis interuenerit, doloso prodesse nunquam debet. *l. procurator* 11. §. *D. de dolo mal. except.*

4 *l. vlt. C. de edend. himu graue* 7. *C. de rest. bus.*

5 *l. curent* 22. *D. eod. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil.*

6 Nisi suscepturn c in fraudem legis, *vt in l. & pass. D. de iur fisc. l.* 1. §. *si quis rabulas de pos.*

7 Quod esse nonlebet. *l. vnic. §. hic autem. C. de Latin. libert. tollend.*

8 Non est enim patrocinandum & indulgendum malitiis, *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic. at.*

9 Quamuis dii soleat delinquere illos qui delinquentem non manifestant *l. ex Manichæo* 16 §. 1. *C. de hæret. & Manic.*

10 Nam semã malus semper præsumitur malus in eodem genere mali. *l. in omnes* 5 §. *a barbaris. D. de re milit.*

11 Multi enim famam, vt ille dicebat, pauci conscientiam verentur.

12 Et ita quod optima ratione inductum esset in remedium salutis

ſalutis animæ contrarium effectum operaretur, contra *l.nulla 25.D.de legib.l quod fauore 6.C.eod.*

13 Nam nec alius quiſquam cogitur reſpondere qui laqueum timeat captionis *l.& quia 6.in fin.D.de inter. in iur faciend.*[Idque adeò verum eſt, vt nec ſit admittenda poſitio poſt didiſcita teſtificata quam ſi aduerſarius confiteretur, eſſet ipſe periurus & periurij teſtes qui pro eo auditi eſſent, licet noua cauſa ſuperueniſſe dicatur, Puta ſi allegem te confeſſum fuiſſe, Nunquam à me promiſſam tibi fuiſſe pecuniam, quam promiſſam tibi fuiſſe & iam iuraueras, & per iuratos teſtes probaueras, *Ita Senatus* pro D.de la Chabaudiere, contra N.Claudium de Mondragon, 11.Cal.April.1614.]

14 Siquidem delictis pœnæ non præmia proponuntur. *Nouel. 143 de mulier.rapt.paſſ.* vt è contrario virtuti non pœna, ſed præmium. *l vlt C.de ſtatuis.*

15 Quod ſit multò facilius. Hanc enim facti non iuris infamiam dicere ſolemus. *l.4.§.aduerſus. D.de doli mal.except.l.probrum 41.§.1.De rit.nupt.*

16 Nam de crimimibus quibuſdam poteſt agi etiam ciuiliter, vt de furto & iniuria. *l.vlt.D.de furt.l.vlt. D.de iniur.*

17 Nam ſi actor iurauit verum eſſe quod affirmauit, cogitur reus reſpondere modo aſſerto & iurare falſum eſſe quod negat.

18 *l.alias 18.in fin.D.de iureiur.l.rem alienam 41.in fi. D.de pignor.act.*

19 *d.l.vlt.C.de edend.l.nimis graue 7.C.de teſtib.*

20 Diligentibus enim iura ſubueniunt non negligentibus. *l.non enim 16.ex quib.cauſ.maior.l pupillus 24.in fin.Digeſt.qua in fraud.cred.*

21 Ioan.Papon.3.*Not.tit.De lettres de ſignificauit.*

22 Vterque enim æternam incurrit damnationem. [Obſerua tamen quod aiunt Theologi excommunicationem non tam eſſe pœnam peccati, quam pœnam contumaciæ & obſtinationis in peccato, quæ ipſa contumacia & obſtinatio non peccatum nouum eſt, ſed nouus & eminentior gradus peccati, tùm quoque cùm excommunicatus ſeipſum prodere, & ſuum crimen vltro detegere non cogitur. Licet enim non idcirco incurrat excommunicationem, hoc ipſo tamen peccat grauiùs, quòd etiam admonitus perſtat in peccato. Itaque excommunicatio non afficit animam, quod ad formalem rationem, ſed tantùm quod ad aggrauationem peccati. Nec aliter tamen quàm ſi excommunicatus ſciat excommunicationem, licèt peccatum ſuum non ignoret.]

23 Ægid.Magiſt.*in deciſ.Senatus Pariſienſ.Tit.de appel.tanq. ab abuſ.*

24 Vt & Paponius loco ſupradicto fatetur.

25 Ioannes Imbertus in *Inſtit.forenſibus.*

26 *Contra d.l.vlt.C.de edend.dict.l.nimis graue 7.C.de teſtibus.*

27 Quia eo tempore nihil fieri poteſt in præiudicium litis aut aduerſarij, qui nullus adhuc eſt.

28 Societas autem ius fraternitatis quodammodo in ſe habet. *l.verum 62.in princ.D.pro ſocio.*

29 *Vulg.l.non omnis 19.D.de reb.credit.*

30 Quoniam apud Deum erranti medicina confeſſio.

31 Nemo enim ex ſola confeſſione & pœnitentia nocens eſſe deſinit. *l.qui ea mente 65.D.de furt.*

32 *l generaliter 13.C.de non numer.pecun.*

33 Sic enim refert Paponius *dict.Not.3.titu. De lettres de ſignificauit.* Vide Neuizanum qui omnium fuſiſſime hanc materiam diſputauit in ſylua nuptiali in verb. *monitoria.*

DEFINITIO LV.

Datio curatoris non probat concludenter minorem ætatem.

MInor ætas non ex eo ſolo contra tertium bene probatur, quod alicui tanquam minori curator datus ſit, [1] ne alioqui facilè ſit fraudem comminiſci aduerſus eos, qui cum hoc tanquam cum maiore contraxerunt. [2] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Guers & Claudij Voutier, 6. Non. Decembr. 1594.

1 Poteſt enim fieri, vt ſiue conſulto, ſiue per imprudentiam curator datus ſit tanquam minori ei, qui reuera fuerit maior, vt contra plerumque maior eſſe creditur is, qui reuera minor eſt, *l.minor 32.D.de minor.& tit.C.ſi minor ſe maior.dixerit.*

2 Alexand. *conſil.23.lib.3.* Non tamen facilis debet eſſe iudex ad dandum curatorem tanquam minori niſi bene probata ætate propter grande præiudicium quod ſit in aliis cauſis, cum aliquid de ætate falſo pronunciatum eſt. *l.de ætate 43.Digeſt.de minor.*

DEFINITIO LVI.

Ex reſtitutione quarundam rerum depoſitarum inducitur præſumptio reſtitutionis factæ omnium.

SI ex pluribus rebus à Titio penes Sempronium depoſitis quædam poſtea penes Titium reperiantur, præſumptio eſt omnes ei reſtitutas eſſe, [1] niſi probet quanam alia ratione poſſeſſionem earum recuperauerit. [2] Sed hoc ita ſi de corporis, vt loquuntur, identitate conſtet. Alioqui ſi chirographum depoſitarum rerum penes deponentem reperiatur, præſumenda erit rerum diuerſitas potius quam identitas, quod credibile ſit diligentem patremfamilias non niſi recepto aut notato chirographo res depoſitas fuiſſe reſtituturum. [3] *Ita Senatus* pro religioſis ſacriſque Virginib.Sanctæ Claræ, contra Petrum Louet, Prid.Id.April.1595.

1 Sumpto argumento à parte ad totum, vbi eſt eadem ratio vtriuſque. Nam nec partis reſtitutionem accipere depoſitarius cogetur, cum pro rebus omnibus vnus fuerit depoſiti contractus, *arg l.ſi quis aliam 46.D.de ſolut.*

2 Probatio enim contraria elicit præſumptionem. *l.ſi chirographum 24.& ſeq.ſi imperatores 29.in fin.D.hoc tit.*

3 Id enim diligentes patresfamilias facere ſolent. *l.ſolutione 19.D.ad exhib.*

DEFINITIO LVII.

Inſtrumentorum amiſſio quando probetur ex ſolâ perquiſitione, & quando probari caſum oporteat.

AMiſſio inſtrumentorum aut actorum litis ſi ob id tantum allegetur, vt alia inſtrumenta nouaque acta litis, fieri poſſint, probata ſatis intelligitur hoc ipſo quod facta ex ſuperioris auctoritate diligenti perquiſitione non reperiantur. [1] Sed ſi is, qui exhibere aut reſtituere cogitur amiſſionem, alleget ad ſe exonerandum, non ſufficiet eiuſmodi perquiſitio, [2] ſed caſum aliquem probari oportebit ex quo coniici poſſit dolum eius, qui amiſſionem allegat, nullum interueniſſe. [3] Sed & iuſiurandũ eius non abs re exigemus, vt purget ſe de dolo malo: ne alioqui in doloſi hominis poteſtate ſit facile ſe exonerare in alterius necem. [4] *Sine die.*

1 Boer.*quæſt.15.num.6.* poſt Bart.*in l.is poteſt, de acquir. hered. ex l.3.§.Neruа filius de acq.poſſ.*

2 Felin.*in cap.fin.Not ab.3.de probat.* Ægid.de Bellam.*deciſ.535.*

3 Bart.*in l.ſi quis ex argentariis. § fin.D. de edend.* Bald. poſt Cyn.*in l ſi creditor. C.de pign.act.* Felin.*in d.cap.fin. l.ſicut iniquum 5.C.de fid.inſtrum.*

4 Boer.*d.q.15 nu.7.* ad finem vſque. Iuſiurandum enim purgationis eſt neceſſarium quoties dolus potuit interuenire, licèt non præſumatur interueniſſe.

DEFINITIO LVIII.

Calendaria monaſteriorum probant ſolutiones factas monaſterio, ne qua poſſit obiici præſcriptio, maxime vero ſi ſint antiqua.

DE Calendariis monaſteriorum an probent ſolutiones [1] annuarum penſitationum, quæ monaſteriis pleriſque debentur, aliquando dubitatum eſt. Et placuit probare non ſolum fauore piæ cauſæ, [2] ſed etiam veneratione antiquitatis. [3] *Ita Senatus* in cauſa Patrum Franciſcanorum ciuitatis Camberien ſis, & fratrum Girod, 16. Mart. 1596.

1 Certum enim eſt omnem qui allegat ſolutionem probare illam debere. *l.1.C.hoc tit.* cum ſolutio ſit facti. *l.conſil.7.§.vlt. D.de curat furioſ.*

2 Quæ ſcilicet tam multa alia habet priuilegia. De quibus omnibus vide Tiraq.in eo tractatu, quem ex profeſſo conſcripſit *De priuileg pia cauſ.*

3 Dixi *Defin.6.num.4.ſupr.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO LIX.

Iusiurandum purgatorium non excludit probationes, quæ postea in contrarium adferri possunt: Secus in iuramento decisorio vel suppletiuo.

QVoties vnum ex litigatoribus iudex admittit, ad aliquid probandum proprium iusiurandu, quod purgatorium[1] magis sit, quam decisorium, aut suppletiuum,[2] obseruare semper debet, vt saluam relinquat aduersario contrarium probandi facultatem, his verbis *Sauf à la partie de verifier le contaire, si bon luy semble. Ita Senatus* in causa heredum R. D. Petri de Lambert Episcopi Maurianensis, & Syndicorum de Foncouuerte Cal. April. 1596.

1 De quo accipi debet quod scriptum est *in l. generaliter* 12. *C. de reb. cred. & iureiur. & in l. bona fides* 3. *eod. l. admonendi* 31. *D. de iureiur.*

2 Nam in decisorio & suppletiuo aliud est, vt scilicet ex quo præstitum fuit nulla in contrariũ probatio aut quæstio admittatur. *l.* 1. *C. de reb. cred. l.* 5. *§. dato. & l. nam postea quam* 9. *& pass. D. de iureiur.* Nisi in casu *l. vlt. C. eod.*

DEFINITIO LX.

Simulatio venditionis factæ sub nomine pignoris quomodo probetur.

SImulatio contractus, vt venditio habeatur pro hypotheca, non probatur ex eo solo, quod venditor remanserit in possessione.[1] Sed tamen si emptor aut emptoris heres dixerit habere se eum cõtractum pro hypotheca, licet inter alias partes, poterit id sufficere, vt hypotheca potius contracta videatur.[2] Nec obstabit quod interuenerit clausula constituti. Nam & ex titulo hypothecæ transferri potest possessio.[3] Multo minus oberit ea clausula si emptor corporalem possessionem ex ea adprehendere per decennium neglexerit.[4] Illud tamen sciendum est simulationis probationem esse in arbitrio & æstimatione iudicis pro locorum, temporum, & personarum varietate.[5] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Couz, & fratrum Perrier, 5. Decemb. 1596.

1 *l.* 3. *vbi not. C. plus valer. quod agit. quam quod simul concip.* Quamuis retentio possessionis magnam suspicionem præbeat & coniecturam simulationis, *l. sicut* 8. *§. superuacuum. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

2 Cum simulatio non possit probari nisi per coniecturas, quia consistit in animo, vt tractant DD. *in d. §. superuacuum. & in l.* 1. *C. plus valer. quod agit.*

3 Quomodo per contractum pignoris, *l. cum & fortis* 35. *§.* 1. *D. de pignor. action.* quamuis dici soleat in eo differre pignus ab hypotheca, quod pignoris possessio transfertur in creditorem, non hypothecæ. *l. si rem* 9. *§. proprie. D. de pignor. act.* Vide tamen *l.* 5. *§. pen. D. de pignor.*

4 Cum per negligentiam decennalem amittatur possessio. *l. si id quod* 25. *D. de acquir. poss.* & ibi Bart.

5 Andr. Tiraq. late *in tract. De iur. constit. possess.*

DEFINITIO LXI.

Repertæ scripturæ in archiuis monasterij probant in antiquis etiam contra tertios.

LIbri acceptorum & expensorum reperti in archiuis monasterij faciunt fidem, etiam contra tertios in antiquis, non aliter.[1] *Ita Senatus* in causa Franciscanor. Camber. & Dom. Ducis du Mayne, & heredum D. Ioannis Perraton Aduocati generalis. *Sine die.*

1 Cravet. late *De antiqu. tempor. part.* 1. Vide *Definit.* 58. *supr.*

Solutionis acceptæ confessio non probat semiplene, si sit facta absente parte, nisi pars alleget solutionem.

COnfessio acceptæ solutionis facta absentẽ parte non probat plene, ne quidem ad liberandum,[1] ideoque nec super ea deferri iusiurandum suppletorium potest,[2] nisi solutio ipsa allegetur, non nuda solutionis confessio.[3] *Ita Senatus* in causa N. Andreę Mugnier Magistri Computorum, & Ant. de Botis, 18. Decembr. 96.

1 Quia confessio non est modus soluendæ obligationis, sed tantum probandæ solutionis.

2 Quod scilicet non defertur nisi in supplementum semiplenæ probationis, Bart. & alij *ad l. admonendi. D. de iureiusur. & ad l. in bona fides* 3. *C. de reb. credit. & iureiu.*

3 Nam si solutio allegetur aliud est, vt dixi *Definit.* 25. *supr.*

DEFINITIO LXIII.

Verba enunciatiua apposita in contractu inito cum Principe, an & quando probent contra tertium?

VErba enunciatiua adposita in contractu gesto cum Principe probant, si verisimile sit quod enunciatur,[1] vtputa quod maritus ex mandato vxoris, de quo non aliter constat, transegerit de re vxoris.[2] Neque enim probabile est Principem contracturum fuisse cum eo, qui se mandatum habere diceret, nisi viuo mandato,[3] licet dici soleat mandatum nunquam præsumi.[4] Hoc vero maxime obtinet in antiquis.[5] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde, contra D.ne Carde, 12. Decemb. 1596.

1 Valet enim argumentum à verisimili, *l. vlt. in princip. quod met. caus.*

2 Nam & præsumitur habere maritus mandatum tacitum ad tractandas res vxoris. *l. maritus* 21. *C. de procurat.* maxme si habeat penes se instrumenta. *l. vlt. C. depact. conuent. tam sup. dot.* Requiritur tamen mandatum speciale ad transigendum. *l. mandato generali* 60. *D. de procurat.* Sed longe facilius est, vt etiam speciale mandatum habere præsumatur is, qui iam præsumitur habere generale.

3 Cum Princeps non præsumatur ignorare iura quæ habet in scrinio pectoris. *l. omnium* 19. *C. de testam.*

4 Bald. & Salic. *in l.* 1. *C. de reb. alien. non alienan. & in l.* 2. *C. si ex fals. instrum.* maxime vero cum agitur de legitimanda persona, vt ait Afflict. *Decis.* 368.

5 Fauore scilicet & veneratione antiquitatis, quæ supplet defectum probationis in iis omnibus, quæ propter antiquitatem probari non possunt. Afflict. *decis.* 13. *decis.* 251. *in fin.* post Alex. *cons.* 79. *col.* 3. & *cons.* 112. *col.* 2. *vol.* 1. & *cons.* 12. *vol.* 4. *circa fin. ad l.* 2. *C. de rescind. vendit.*

DEFINITIO LXIV.

Cum tractatur de probanda læsione non minus credendum est testibus deponentibus pro emptore, quam deponentibus pro venditore, si sint digniores, aut deponant verisimiliora.

QVod Baldo & cæteris fere omnibus interpretibus vulgo placuit,[1] quoties agitur de probanda læsione, propter quam in integrum restitutio postuletur, plus credi duobus testibus de læsione pro venditore affirmantibus, quam mille pro emptore negantibus, falsum est. Ita enim fieret, vt nulla aut parua admodum emptoribus superesset facultas excludendæ læsionis per contrarias probationes.[2] Inspiciẽdum igitur est vtra ex parte plures testes sint, aut digniores, aut qui verisimiliora testificentur.[3] Sane cæteris partibus magis credendum erit paucioribus affirmantibus, quam pluribus negantibus.[4] *Ita Senatus.* in causa N. Amedei Roget, & Ioannis Dominici De la Tour, 22. Mart. 1597.

1 Bald. *ad l. actor* 23. *C. hoc titu. col.* 3. *& in cap. licet causam col. penult. circa fin. Extr. eod. Not. in cap. bona. De Elect.* Felin. *in cap. in nostra. col.* 1. *Extr. de testib.* Afflict. *decis.* 324. *num.* 9. *& decis.* 400. *num.* 9.

Cum

2 Cum non possit testes deponere pro emptore quin negent, tanti rem esse quanti à venditore æstimatur. Sed tamen habet hæc negatio inclusam affirmatiuam, scilicet, quod res tanti fuerit, quo casu quando testes qui deponunt negatiue, deponunt simul de affirmatiua, bene probant. Idem Bald. *in cap. si quis per triginta. col. 2. si de feud. fuer. contr.* Abb. *in cap. cum Ecclesia Sutrina. de cauſ. poſſ. & propr. col. 6.*

3 *Iuxta l. 3. D. de testib.* Afflict. *decis. 363. num. 16.*

4 *Vulg. l. diem proferre. §. si plures vers. inde quæritur, vbi gloss. D. de recept qui arbit. recept.* Vide Ant. Gabriel. *lib. 1. commun. opin. concl. 4. De testib.*

DEFINITIO LXV.

Qui allegat solutionem pure & sine condicione ac protestatione videtur fateri debitum.

AD solutionem debiti conuentus negabat se debere nisi certis legibus & conditionibus, quibus tanquam falso allegatis obtemperare nolebat creditor, qui tamen aliam nullam debiti sui probationem præter aduersarij confessionem proferebat, cum postea constitisset partem debiti ab eodem debitore, siue iam pendente, siue nondum mota lite, sine vlla protestatione solutam fuisse, ac perstaret ille in offerendo quicquid ab eo debitum esse appareret. [1] Visum est non alia debiti probatione onerandum creditorem. [2] Quia licet verum sit, neque confessionem in causa ciuili factam scindi posse, [3] neque rursus posse quem agere ex contractu vltro citroque obligatorio, quem prius ille ex parte sua non impleuerit, [4] subsecuta tamen solutio agniti debiti probabat, vel non fuisse in contractu adhibitas eas conuentiones, quarum implementum ab ipso quoque debitore negligeretur, [5] vel ab eo iure, quod sibi debitor per eas quæsiuerat, vltro recedere ipsum ex postfacto voluisse. [6] Placuit itaque, nullis interuenientibus aliis probationibus condemnandum nihilominus debitorem, [7] nec ad hoc tantum, vt oblatam residuæ quantitatis solutionem præstaret, sed ad id etiam, vt omnes litis expensas resarciret, perinde ac si nihil obtulisset: [8] nihil enim offert is, à quo certa res aut quantitas petitur, si generaliter duntaxat offerat quicquid debet, non expressa certa re vel quãtitate, aut saltem captiosa oblatio est, ex qua neque condemnatio, neque exactio præsens sequi possit, [9] & quæ litis materiam illam semper comitem habeat, quod disceptari adhuc necesse est, quid & quantum debeatur. [10] Sed & damnorum omnium condemnatio eidem debitori irrogata est, ex natura scilicet obligationis, cui necessitas præstandæ indemnitatis, causam & originem præbuisse proponebatur. [11] Sine die.

1 Quorum neutrum fieri debuerat ab eo, qui sciret, se nihil debere. Nemo enim suum iactare præsumitur. *vulg. l. cum de indebito, 25. D. de probat.*

2 Cum nulla sit melior probatio, quàm quæ sit per partis confessionem siue expressam siue tacitam, *vulg. l. generaliter, 13. C. de non numer. pecun.*

3 Bart. *in l. Aurelius 28. §. idem quæsit. D. de liber. legat. l. cum quæritur, 16. D. de admin. tut. l. si ita. 29. §. 1. de oper. liber. l. nam absurdum. 7. de bon. libert.*

4 *Vulgata lege Iulian. 13. §. offerri. D. de act. empt.*

5 Credibile enim est, quod debitor non soluisset, nisi post impletas prius omnes leges & conditiones, sine quibus non fuerat ille contracturus, *arg. l. cum te 6. & l. vltim. C. de pact. int. empt. & vendit.* siquidem debitum petere non potest, qui quod debet facere differt. Afflict. *decis. 220. n. 4. in fin.*

6 *Arg. d. l. cum de indebito, 25. D. hoc tit.*

7 Tanquam probato agnitoque debito per solutionem partis, Boer. *decis. 333. num. 3.* post Anch. *in cap. olim. n. 6.* per illum text. *extr. de censib.* vide Dyn. *ad c. nullus pluribus, de reg. iur. in 6. col. 3 & in c. exceptionem eod. per text. in l. siquidem, C. de except. Not. in l. non vtique, D. eod.*

8 Cum teneatur ad expensas litis debitor, qui moram facit in soluendo, *l. qui solidum 78. in princip. & §. 1. de legat. 2.*

9 Cum debeat condemnatio esse certa, *l. 2. & tot. tit. Cod. de sentent. quæ sine cert. quant. profer.* vide *l. si rem 9. §. vlt. D. de pignact.*

10 Ea demum enim oblatio admittenda est, quæ litis materiam minuit, *l. quidam, 21. D. de reb. cred.*

11 Puta ex causa mandati aut negotiorum gestorum.

DEFINITIO LXVI.

Duæ probationes semiplenæ iungendæ sunt, vt faciant plenam.

CONfessio quidem extra iudicium & parte absente facta non probat nisi semiplene. [1] Sed tamen si adsit testis, qui de ipsa negotii veritate testificetur, quamuis dici soleat, vocem vnius vocem esse nullius, [2] benignius est, fauore probationum iungi vtramque semiplenam probationem, vt ex duabus semiplenis fiat vna plena, de cuius fide dubitari nullo modo possit. [3] Sine die.

1 *L. certum, C. si quis absente, D. de confess.* Bald. & Salic. *in l. in bonæ fidei, C. de reb. cred.* not. Bart. & alij, *ad l. admonendi, D. de iureiur. c. fin. de succes. ab intest. l. capite, D. ad l. Iuliam de adult. & in l. quæro, D. de adil. edict.*

2 *L. iurisiurandi, C. de test.*

3 Bald. *in l. vnic. in princ. C. de confess. & in Auth. rogati, C. de test.* Salic. *in d. l. in bonæ fides.* Alex. *cons. 143. vol. 2.*

DEFINITIO LXVII.

Principi non creditur de facto alieno in alterius necem.

NOn creditur Principi narranti rebellem cum fuisse, de cuius rebellione aliunde non apparet, [1] quamuis alioqui soleant verba Principis enunciatiua fidem facere etiam inter alias partes, [2] ne scilicet in potestate sit Principis ex aliorum plerumque perfidorum & calumniantium fide ita referentis bona existimationem, vitam denique ei eripere, qui veritate facti diligentius indagata rebellis probari non possit. [3] Sine die.

1 Afflict. *dec. 14. n. 6.* post Andr. *in c. 1. in fin. de controuers. feud. apud par. termin.* intelligi nisi contra producentem. Afflict. *ibid. 2.*

2 Scilicet in antiquis, & cum agitur de facto alieno, Crau. *de antiq. temp. part. 1. num. 19. sect. 8. ex cap. si summus Pontifex, de sent. excommun.*

1 Ne alioqui iniuriarum occasio inde nascatur, vnde iura nascuntur, *vulg. l. meminerint. C. vnde vi.* Nam rebellis amittit omnia bona sua, & priuilegia ipso iure, Bald. *in tit. de pac.* Constant. *in vers. nos Romanorum,* in verb. *priuilegio.* Afflict. *dict. decis. 14. nu. 6.*

DEFINITIO LXVIII.

An possit reus pro sua innocentia probanda impetrare publicationem monitorij cum clausula, nemine dempto?

DVrum equidem est cuiquam permitti, vt de aduersarij sui domos suas extrahat probationes, [1] præsertim si causa sit criminalis. [2] Sed tamẽ si quis de falso criminaliter postulatus non alias veritatis & innocentiæ suæ probationes habeat, quàm quas ex accusatoris ore possit elicere, non modo æquum, sed etiam necessarium est, vt monitorij impetratio & publicatio permittatur, etiam cum clausula, *nemine dempto.* [3] Nec enim visum est, adeo malitiis indulgendum esse, [4] vt innocentiam inopia probationum opprimi patiamur, [5] si per cõtumaciam accusatoris moneri nolentis appareat, non obscurè calumniosam fuisse accusationem. [6] *Ita tractatum est.* Sine die.

1 *L. minus graue, 7. C. de testib. l. vlt. C. de probat.*

2 *L. qui accusare, 4. C. de edend.*

3 Quomodo etiam in aliquibus casibus talis publicatio permittitur cum eadem clausula, nemine dempto, de quo vide Ægid. Magistr. *in decis. Paris. tit. de appellat. tanq. ab abus.*

4 *L. in fundo. 38. D. de hered. instit.* Nam & ex ratione iuris de-

Source : BIU Cujas

bet iurare de calumnia, quisquis vult alium accusare.

5 Melius enim est nocentem absolui, quàm innocentem damnari, *l. absentem, 5. D. de pœn.*

6 Quæ res facit, vt accusato in aliis multis faueatur ad innocentiam probandam, vt alibi scripsimus *ex l. Arrianus 41. D. de oblig. & action l. fauorabiliores, de reg. iur.*

DEFINITIO LXIX.

De probatione identitatis & dominij.

PRæsumitur quidem identitas in personis ex identitate nominis, nisi diuersitas probetur. Sed in rebus contra præsumitur pluralitas, si non probetur identitas, [1] quam tamen ex coniecturis probari sufficiet, etiamsi diuersitas in nomine confinium interueniat, [2] quæ magnam diuersitatis præsumptionem inducit. [3] Nam & probari veritas & idẽtitas confiniũ variis modis potest, puta per possessionem & per signa, si qua adsint, quæ rem significatam, cuius fit, ostendant. Cum & dominium ipsum rei, quod difficilioris probationis est, per significatum, vt aiunt, probetur. [5] Commodius tamen & tutius est, vt res oculis subiiciatur, interueniente iudice cum testibus adcertiorem habendam veritatis probationem, [6] Quod si rei facies ita sit immutata, vt quamuis certum sit rẽ, de qua agitur, in ipso eo loco esse, discerni tamẽ nullo modo possit, siquidem facto possessoris, qui fortassis in eo territorio quantumuis bona fide ædificauerit, obscuritas illa & incertitudo superuenerit, nõ debet ea res nocere petitori dominium rei suæ vindicanti. [7] Nam etsi non potest fieri restitutio rei, quæ non apparet, [8] nihil tamen vetat condemnationem fieri ad æstimationem, cum res ipsa præstari non potest, [9] vt quod formaliter fieri non potest, fiat saltem arbitrio boni viri. [10] Dominium sane probatum esse necesse est, aut concludenter, aut saltem præsumptiuè, [11] puta per famam in antiquis, [12] aut per confessionem partis. [13] Alioqui solus titulus emptionis, aut alterius acquisitionis, iuncta possessione non sufficit ad probandum dominium possessoris, nisi probetur etiam ius & dominiũ auctoris. [14] In dubia plane causa pro possessore contra petitorem pronunciandum est, [15] nisi Ecclesia sit, quæ agere proponatur. [16] Sine die.

1 Alex. *cons. 134. col. 2. vol. 2.*

2 Afflict. *decis. 23. num. 3.* post Alex. *cons. 69. in princip. d. volum. 2.* [Obserua autem non probari concludenter identitatem fundi per duos confines si non sint transuersaliter angulares, contra Socin. *cons. 89. vol. 1. Ita Senatus* in causa D. de la Barre 3. August. 1612. De probandis autem confinibus vide Guid. Pap. quæst. 197. Adde *l. forma D. de cens.* Bar. *in l. demonstratio de cond. & demon.* Sane si nulla sit probatio aut præsumptio in contrarium sufficiet identitatem probari per duos confines quoscunque. Et ita intelligi ac restringi debet sententia Socini *d. cons. 89. num. 1. ex d. l. forma 5.* ibi *& quos vicinos duos proximos habeat.* Sed & sola lectura confinium si vndequaque similes sint placet probari sufficienter identitatem fundi. Nisi allegetur pluralitas fundorum similes vndequaque confines habentium. Ita vt nullos in eam rem testes audiri oporteat, cùm quotidiana rerum experientia compertum sit vix vnquam ac ne vix quidem nisi per euidentem calumniam negari saltem in huiusmodi casibus identitatem. *Sic Senatus* ex tempore 12. Calend. Aug. 1612.

3 Afflict. *ibid. num. 3.*

4 Bald. *cons. 352. incip. verba, vol. 2. & in Auth. dos data. C. de donat. ant nupt.*

5 *L. quod si neque, 13. in fin. D. de peric. & commod. rei vendit.* Archid. *in c. si iudex, de sentent. ex commun. in 6.* Afflict. *d. decis. 23. nu. 4. ex l. stigmata. C. de fabric. lib. 11.*

6 *Arg. l. si irruptione 8. §. vlt. D. fin. regund.*

7 Afflict. *vbi supr. nu. 5.* post Alber. de Ros. *in l. si in rem. D. de rei vindicat.*

8 *L. officium 9. l. qui restituere, 69. D. de rei vind.*

9 *L. aut lex 21. D. ad l. Aquil. Not. ad l. vinum. 22. D. de reb. credi. l. penult. & vlt. D. de condict. triti.*

10 Bald. *ad l. in testamento quidam. D. de condic. & demonstr.* Speculat. *in titul. de oblig. & solut. §. solut. §. sequitur videre, vers. ad hunc.*

11 Distinguendo scilicet, an de dominio quæratur principaliter an incidenter, vt priore casu debeat probari concludenter, posteriore veropræsumptiue, *Not. in l. cum res. C. hoc tit.*

12 Ang. *in l. aliqui natura, 19. §. eum me absente. D. de negot. gest.* Afflict. *d. decis. 23. nu. 5.* vbi addit, hoc ita procedere, si fama sit plane probata, ex Salic. *in d. l. cum res.* & Alex. *cons. 88. col. 2. consil. 201. in princ. vol. 2.*

13 Afflict. *ibid. num. 5.*

14 Idem Afflict. *d. decis. 40. nu. 3. & num. 1.* post Bart. *ad l. rem alienam, de pign. act.* Adde eundem Bart. *in l. cum res. C. si alien. res pign. dat. sit.* Sed neque sufficit recognitio *l. censualu 7. C. de donat.* Cravet. *cons. 157. num. 7.*

15 *L. vlt. C. de res vind. l. vlt. D. de acquir poss.*

16 Alex. *cons. 36. vol. 3. & cons. 92. in fin. vol. 4.*

[DEFINITIO LXX.

CVm duæ proferuntur apochæ paris quantitatis, [1] Sed quę diuersitatem habeant aliquam siue personarum quibus aut à quibus solutio facta dicitur, siue loci, aut temporis [2] Ad onus pertinet creditoris solutionem vrgentis, nec nisi vnius eiusdemque summæ solutæ confessionem admittentis, vt ita esse, ac vnam eandemque quantitatem vtraque apocha contineri probet, [3] cùm diuersitas circumstãtiarum inducat facilè præsumptionem diuersitatis summarum, nulla in contrarium allata probatione. [4] Sed hoc ita si non adsint indicia quæ suadeant vt prior apocha spe tantum futuræ numerationis facta esse existimetur. Nec enim pro soluta potest haberi ea quantitas de qua actũ est vt postea solueretur. [5] *Ita Senatus* contra N. Claudium de Reydet D. de Maningod pro N. Iano Pensabin, 11. Cal. Iunij 1613.

1 Nam vbi dispar quantitas est inducitur necessaria probatio & illatio diuersitatis solaque illa supereſt quæstio, An in ea quæ maioris summæ est altera continetur, vt *in l. 47. de leg. 2. l. 1. §. si stipulanti de verb. oblig.*

2 Quod alio loco & alio tempore factæ sint.

3 Tum quia generale est vt is probare debeat qui dicit non qui negat *l. 2. D. hoc tit.* tum quod proniores esse debeamus ad liberationem *l. Arrianus 41. D. de oblig. & act.*

4 Est enim ista præsumptio iuris non etiam de iure vt nostri loquuntur, ideoque admittit probationem in contrarium *l. 29. §. 1. D. hoc tit.*

5 *l. 7. & tot. tit. C. de non num. pecun.* & *C. de dot. caut. non num.* Vide Alex. *cons. 4. vol. 1.* & Afflict. *decis. 198.*]

DEFINITIO LXXI.

De comparatione literarum.

ETsi non desunt qui putent probationem per comparationem literarum concludenter fieri nullam posse, sed requiri omnimodo testes qui dicant scribere se vidisse quod tam multi sint quotidie qui alienas scripturas sic imitentur vt non possit non valde periculosa esse hæc probatio, [1] Hoc tamen iure vtimur, vt hęc quoque probationis species admittenda sit [2] sed per eos demum testes qui scribentis manum adprimè nouerint. [3] Idque in causis ciuilibus duntaxat. [4] Sed in criminalibus in quibus periculum maius versatur aut capitis aut existimationis non item, [5] Adeo vt ne quidem indicium ad torturam ex ea literarum comparatione sumi possit. Nisi proponas talem esse reum quem mala fama suspectum alioqui faciat. Quo casu minus verendum est ne ex eiusmodi literarum comparatione lædatur. [6] *Ita tractatum est* in causa Ioannis Lage, Idib. Sept. 1613.

1 Et ita vt audio seruat Rota Curiæ Romanæ.

2 *ex l. comparationes 20. C. de fid. instr.*

3 Et qui dicant se vidisse aliquando illum scribere.

4 Rip. *ad l. admonendi col. 20. D. de iureiur.* quem refert & sequitur Cravet. *De antiq. temp. part. 1. cap. 6. num. 73.*

5 Dec. *col. 615.* à Cravet. ibid. relatus & probatus.

Source : BIU Cujas

6 Sic Crauet. *ibid.* restringens ad hunc casum quod generaliùs scripserat Purpur. *in d. l. admonendi col.* 20. Iunge Afflict. *Decis.* 181.

DEFINITIO LXXII.

Quibus modis probari possint confines parochiarum & iurisdictionum.

SOlent confines parochiarum & iurisdictionum[1] probari per antiqua instrumenta, [2] Item per famam, eaque fama ex antiquis etiam instrumentis. [4] Rursum per lapides fixos immobiles & antiquos scriptos, [5] vt etiam per montes & alia quæ vocant signa multùm apparentia, [6] Et ex communi opinione ac præsumptione, [7] Adeoque per testes etiam singulares, [8] Sed multo certiùs per immemorialem possessionem, [9] & per visum, quoties oculis subiici res potest. [10] Nam & cùm plures termini eiusdem denominationis reperiuntur: Satis tamen dicitur constare de corpore & identitate si constet de possessione. [11] Denique probantur confines in antiquis etiam per coniecturas & leuiores probationes. Possuntque iungi duæ species probationum vt fieri solet in rebus quæ sunt difficilioris probationis. [12] Plane cùm talis res est quæ per se certa sit, sufficit demonstrare locum vbi res sita est, vel vnum confinem. [13] *Ita tractatum est* in causa Syndicorum & Communitatum de Tignes & de saincte Foy, Prid. Cal. Maij 1614.

1 Nunquam enim permittendum est quantum fieri potest vt termini parochiarum confundantur *can. quicunque & can. licet 16. quæst. 3.* vt neque iurisdictionum *l. cùm vnus 12. § pen. D. de reb. author. iudic. possid.*

2 Salic. & Castr. *ad l. cùm aliquis C. de iur. delib.* Crauet. *cons. 54. num. 10.* Papiens. *in form. libell. in act. real §. cui cohæret num 30.* Guid. Pap. *quæst. 193.* Hier. de Monte Brixiensis *in Tract. De finib. regund. cap. 66 num. 6.*

3 Bald. *cons. 86. vol. 1.* Brixiens. *d. cap. 66. num. 10.*

4 Glos. *in l. fin. C. hoc tit. & in l. atquin. 19. § cùm me absente de negot. gest.* Dec. in *cap. cum causam nu. 2. Extr. hoc tit.*

5 Brixiens. *cap. 16 num 6* Paris de Puteo in *cap. 1. num. 1. de vsib. feudor. l. 1. §. quis in rationibus D. ad leg. Cornel de falsis & in l. qui tabulas 27. in princ. de furt.*

6 Bald. *cons. 152. incip. verba vol. 2.* Papiens. *in d. §. cui cohæret.* Glos. in *d. cap. cum causam.*

7 Dec. *in dict. cap. cùm causam, Extr. hoc tit.*

8 Lanfr. *in cap. quantam contra in verb. testimonium. Extr. hoc tit.* Brixiens. *cap. 52. num. 1 & 2.*

9 Alex *cons. 66. num. 2 & cons. 267. num. 2. vol. 2.* Socin. *cons. 187. num. 15 vol. 2.*

10 *Ex l. si irruptione 8. in fin. reg.* Corn. *cons. 337. num. 43. vol. 1.* Matth. de Afflict *decis. 23. num 6.*

11 Paris. *cons. 104. num. 25. vol. 1.* Alex. *cons. 79 in pr. vol. 2.*

12 *d. cap. cùm causam, vers. & quacunque adminicula. Extr. hoc tit.* Crauet. *cons. 158 num. 2. vol. 1.* Paris. *d. cons 104. num. 42 vol. 1.*

13 *l. forma 5. D de censib.* Dec. *in l. testamentum num 3. C. de inst. & substit.* Iunge *Defin. 69. supr.*]

TIT. XV.
DE TESTIB.

DEFINITIO I.

Vxor pro viro testis esse non potest, contra virum potest, sed non cogitur, nec soror contra fratrem.

VXOR pro viro in causa criminali testimonium dicere nõ potest,[1] contra virum quin possit, nulla lege prohibitum est,[2] scilicet si velit:[3] nam inuita vt cogatur, nimis durum est.[4] Quin & cum absente per contumaciam marito mulier quædam aduersus eos, qui marito furtum facienti adfuerant, sic testimonium dixisset, vt maritum quóque furtum fecisse fateretur, in eaque testatione sæpius apud iudicem obiectis etiam reis constanter perstitisset; Postea autem reuerso viro, & in carceres detruso, idipsum denegasset, non putauit *Senatus*, aliorum testium exemplo torquendam eam in caput mariti, vt diceret, vtri testationi stare mallet:[5] At neque ex prioribus vxoris testationibus, licet iuratis, quæstionem de marito haberi debere visum est, tametsi indiciis plerisque vrgeretur,[6] quod & in eius domo repertum furtum fuisset,[7] & pœnæ metu aufugisset.[8] nec prius remeasset, quam socios criminis absolutos cognouisset.[9] Nimirum ne soli marito nocere vxoris testatio, quæ cæteris delicti correis non nocuisset.[10] Idemque in sororis, quod in vxoris persona, obseruandum esse placuit. *Ita Senatus* 8. Apr. 1558.

1 Est enim domesticum testimonium, & ideo prohibitum, *l. 3 C. hoc tit.* vbi Bald. propter individuam illam quæ inter coniuges est vitæ totiusque diuini & humani iuris societatem, *l. 1. D. de rit. nupt.* Masuer. ad Ferrar. *in form. iuram. test.* in verb. *domestici.*

2 Inquit Grammat. *consil. 14.* Omnes autem, qui non sunt prohibiti esse testes, videntur permissi, quia est hoc ex genere prohibitorum, non permissorum, vt argumentatur Paulus *in l. mutui, 43. §. 1. D. de procur.*

3 Nam in solis parentibus & liberis constitutum est, vt non possint inuicem aduersus se testes esse, nec si velint, *l. parentes. 6. C. hoc tit.* Vide Guid. Pap. *quæst. 45. in fin.*

4 Thom. Grammat. *d. consil. 14.*

5 In cæteris enim testibus ita obseruatur, vt si varient in suis depositionibus, non aliter fidem faciant, quàm si firment dictum suum in tortura, inquit Iul. Clar. *lib. 5. sent. § fin quæst 25 num. 1. & quæst. 53 num 51. vers. quartus est casus*, post Boss. *in titul. de tortur. test. num. 3.*

6 Quamuis ex plerisque indiciis vrgentibus possit ad torturam peruenire. Imo ex vno solo, vt concludit Iul. Clar. *d. §. fin. quæst. 64. num. 14.* Iunctis iis, quæ idem tradit *d. § fin quæst. 21. per tot.*

7 *§. conceptum, Inst. de oblig. quæ ex delict. nascun. l. 1. §. hoc autem D. de fugit.*

8 Fuga enim magnum indicium est ad torturam, vt ex iis constat, quæ tradit Iul. Clar. *d. quæst. 21. num. 18. & seqq.* Nimirum si fuga præcesserit inquisitionem, *vt ibid. ait, nu. 23.*

9 Nam si ante sententiam redisset, ac sponte comparuisset, vtique iudicium, quod ex fuga oriebatur, purgatum esset, Clar. *vbi supr. n. 24.*

10 Simile quiddam est *in l. filium 20. vers. ne testamentum. D. de bonor. possess. contr. tabul.*

11 Eadem enim fere saltem hac parte vtriusque ratio est.

DEFINITIO III.

Etiam post didicita testificata possunt audiri testes iam auditi, ad declarationem tantum & explicationem eorum, quæ obscurius testati sunt.

IN vindicationis iudicio, cum hinc inde proposita essent omnia, quæ ad facti quæstionem pertinere videbantur, vtrimque etiam auditi testes, actor vero post apertas didiscitasque testationes eorum non tam fidem, quàm sententiam dubiam redderet, propterea quod in instrumento à se producto dominij probandi gratia, [1] super quo testes interrogati fuerant, mendum subesse diceret, erratumque in vno ex confinibus, [2] Iudex inferior per interlocutionem iusserat, petente quidem actore, sed animi tantum sui, vt loquuntur, informandi causa,[3] vt actoris sumptibus [4] vtrimque auditi testes iterum audirentur. Ab ea interlocutione reus appellauerat, propterea quod post didiscitas testationes prohibita sit testium interrogatio, metu scilicet corruptionis,[5] qui in proposita specie tanto maior suberat, quod non ex mero nobilique iudicis officio, vt fieri debuerat,[6] sed actore ipso requirente, ea testium repetitio decreta esset. [7]

Source : BIU Cujas

Senatus censuit bene iudicatum, quoniam in ea re nihil fieret, quod alterutrius litigatorum ius posset lædere: cum non tam emendandæ, quàm explicandæ prioris testationis facultas testibus singulis permissa videretur. Iudex vero id tantum egisset, vt ad capessendam veritatem seipsum melius compararet: Quod vtique facere bonus iudex semper & potest & debet, adeo vt nec vnquam licita sit ab eiusmodi interlocutione prouocatio. Proinde corruptionis testium metus nullis suberat. Quare nec ad rem pertinebat, quod dici solet, eam testationum repetitionem, si quando facienda sit, solo iudicis officio non item alterutra parte requirente fieri debere, nisi vtraque consentiat. Id enim tum obtinet, cum corruptionis metus iustus subest: Causa vero aliqua est, propter quam æquum sit, vt iterum testes audiantur. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 7. Cal. Iul. 88.

1 Quia dominium in vindicationis iudicio probandum necessario est, *l. in rem 13. & pass. D. de rei vind.* §. *commodum, Instit. de interdict.* quod vix est, vt fieri possit sine alicuius tituli productione. *l. nunquam nuda, 31. D. de acquir. rer. dom. l. nullo, 24. C. de rei vindic.*

2 Nam sine demonstratione & probatione confinium non potest demonstrari corpus fundi, nec eius identitas probari, *l. si irruptione, 8. l. in finalibus 11. & seq. D. de fin. regun.* Bar. *in l. demonstratio de cond. & dem.*

3 Multa enim potest facere iudex animi sui informandi gratia, si ex actis litis bene informari non possit, *vt d. l. si irruptione, in fin.*

4 Tanquam id petentis & cuius maximè intererat.

5 *Cap. intimauit, & c. fraternitatis, extr. de testib.* Clem. *testibus, vbi glos. eod.*

6 Nam quod iudex motu proprio, & ex nobili suo officio facit, minus suspectum est, cum id faciat ignorantibus quodammodo litigatoribus. *c. per tuas, vers. nisi forte,* & ibi Innoc. *extr. de testib.* Bald. *in l. si quis,* §. *nec iterum. D. de edem.* [Cæterum est etiam aliud genus testium qui mero & nobili officio iudicis audiuntur nec ab vlla parte producti fuerunt nec possunt à litigatoribus reprobari, ob idque nec eorum nomina litigatoribus quamuis id postulantibus edi debent, sed omnimodo testimoniis eorum stari oportet, quia nec solent iudices ad hoc remedium decurrere, nisi cùm probationes à partibus productæ sunt, aut dubias habent aut suspectas. *Ita Senatus* in causa Mariæ & Bartholomæi Poncet. 6. Id. Dec. 1611. & iampridem in causa D. de Maningod & D. de Mareſt, *Sine die.* Alia ratio est eorum testium qui nobili officio iudicis audiuntur postquam requirente parte iam auditi fuerunt, de quibus loquitur hæc Defin. *& cap. per tuas.* Hi enim reprobari possunt nec de ipsorum nominibus edendis quæri potest cùm iam edita semel fuerint.]

7 Quod videbatur contra not. per Bald. *in l. fin. versic. reuoco in dubium C. hoc titul. & in cap. constitutus extr. eod. titul.* Ioan. Papon. *in syntagm. Arestor. libr. 9. titul. 1. Des preuues tesmoins, &c. §. 5.*

9 Cum tamen quisquis appellat debeat probare se læsum, *l. 1. de appellat. l. præfecti, 17. D. de minor.* Quod enim vni prodest, & alij non nocet, facile conceditur, *l. in creditore, 38. in fin. D. de euict.*

9 Aliud si quidem est declarare, aliud vero aliud de nouo dicere, *l. heredes palam. 21. §. 1. vers. nihil enim nunc dat, D. qui testamentum facer. poss.* Tiraquel. *in l. si vnquam num. 20. Co. de reuoc. donat.* quem refert & sequitur Tessaur. *decision. Pedem. 30. nu. 2.*

10 *L. curent magistratus, 21. D. hoc tit. l. cum propria. 5. C. si quis alter. vel sib. l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agitur.*

11 Propter periculum, quod subest, damni irreparabilis, si per mortem testium pendente appellatione probationes intercidant, *l. in lege Aquilia, 40. D. ad leg. Aquil.* iunct. *l. vlt. D. de appell. recip. vel non.* [Multo minus censebitur excluſa probatio quæ fiat per oculatem inspectionem & euidentiam rei. *arg. l. si irruptione 7 fin. reg.*]

12 Multo certe minor, quàm si iidem testes repetendi fuissent ob nullitatem prioris examinis, quo tamen casu certum est, quod iterum possent audiri. Tessaur. *decis.* 18. post multos ibi citatos.

13 Per ea, quæ diximus *nu* 7 post Ioan. Papon. *lib. 9. syntagm. tit. 1. §. 5.* Guid. Pap. *quæst. 72.* Mansuer. ad Ferrar. *in form. iur. test.* in verb. *citari, in fin.*

14 Quæ tota ratio est, *d. c. fraternitatis.* [Obserua tamen posse officio iudicis audiri testes etiam nominatos à parte dummodo absente. Crauet. *cons. 17.* post Bald. *in l. ampliorem C. de appellat.* Sed non debet iudex mandare parti vt eos nominet. Crauet. *ibid.* nec pars requirere vt audiantur.]

DEFINITIO III.

Testes per turbam examinari possunt in causis ciuilibus, sed non in criminalibus, nisi ad probandam formam.

PLures testes in globo, & vt pragmatici loquuntur, per turbam auditi, vnius tantum testis loco habentur, sed multo dignioris fidei, si ex omnibus nullus sit, cuius testimonium probabili aliqua obiectione labefactetur. Quæ res facit ex contrario, vt si vel vnius aut alterius fides suspecta sit, cæterorum quoque omnium, licet integræ sint existimationis, fidei derogetur, sed non tamen vsque adeo, vt pro nullis omnino habeantur. Cæterum in ciuilibus duntaxat causis huiusmodi ratio audiendorum testium recepta est, in criminalibus non item, quia nec necesse est, cùm delicti probatio certo testium numero nullo cõcludatur: Præter id, quod neque ciuile aut humanum esset, tot obiectis simul testibus reum obrui, cui potius, quantum æquitas patitur, faueri & subueniri oporteat. Si tamen de mala rei fama probanda agatur, nihil prohibet, quo minus multi in eam rem testes conglobati audiantur. Neque tamen eo minus exhiberi reo singuli debebunt, vel ob hoc ipsum, vt si quid aduersus eos obiicere reus volet, aut mentientes fortasse præsentia sua terrere, & ad palinodiam compellere, commodius id præstare possit. *Ita Senatus* in causa Henrici Saraceni, 13. Cal. Iul. 1592.

1 Ioan. Papon. *lib. 9. Syntagm. titul. 1. §. 20.* Vide Cynum *in l. 2. C. qua sit long. consuet.*

2 Cum omnes vnius tantum loco habeantur.

3 Aliud enim est, diminui aliquid de fide testis, aliud vero testis dictum reprobari. *l. 3. D. hoc tit.* vide *not. in pract.* Papiens. in *form. oppos. contr. test.* in verb. *in facto eorum proprio, n. 7.*

4 Et quidem ex consuetudine magis quàm ex iure. Nullus enim textus est iuris aut ciuilis, aut canonici, qui de testibus per turbam examinandis loquatur, quod & Papon. supradicto loco obseruauit, vbi addit, hoc genus probationis ob eam causam minus probari à suprema Curia Parisiensi.

5 Quia publice interest, delicta probari & puniri. *l. ita vulneratus. 51. in fin. D. ad leg. Aquil. l. si à reo. 70. §. vlt. D. de fideius. l. Stichum, 95 in princip. de solut.* In ciuilibus causis aliud est, quia refrænari debet numerus testium, vt not. *in c. significauit. & seq. extr. de testibus.* Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *suntque publicatis iam testibus, n. 14.*

6 Sunt enim fauorabiliores rei, *l. fauorabiliores, 125. de regul. iur.* maxime in criminalibus, *l. absentem, 5. D. de pœn.*

7 Tum enim maxime necessarius est vsus turbæ, cum quid de totius populi opinione probandum est, vt ait Paponius loco supra citato.

8 Nihil enim denegandum est reo, quod prosit ad innocentiam eius probandam, cum melius sit, absentem absolui, quàm innocentem damnari. *d. l. absentem. 5. de pœn.*

DEFINITIO IV.

Casus, in quo posterior depositio præualet priori etiam iuratæ.

SI variæ sint de eadem re vnius hominis testationes merito receptum est, vt primæ stari debeat, si fuit iurata. Maxime vero cum secunda facta est post publicata, vt pragmatici loquuntur, & didiscita testificata, nempe propter metum subornationis & corruptionis. Excipienda tamen est ea testatio, quam monitoriarum literarum potestas etiam à iurante extorserit. Nam si, vt fieri solet, is ipse testis postmodum, iubente iudice, qui de facto cognoscit, iterum

inter

interrogetur, nec primæ teſtationi ſecunda conueniat, poſterior vincet fide priorem, quod prior ad fines reuelationis tantum [4] facta eſſet potius, quam ad probandum, ſcilicet non vocata parte, nulloque iudicis mandato præcedente. [6] Nam quod dicimus, potiorem eſſe priorem, tum verum eſt, cum cætera ſunt paria.[7] *Ita Senatus* 16. Cal. Decemb. 1588.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 53. *n.* 15. poſt Didac. Couar. *lib.* 2. *var. reſol. c.* 13. *num.* 8. Bart. *in l. ſi poſtulauerit. §. penult. de adult. poſt gloſ. in Auth. de teſtib. §. illud tamen.*

2 Guid. Pap. *quæſt.* 546.

3 *Cap. fraternitatis, extr. hoc tit.*

4 Sic enim exprimi ſolet, quoties monitorij publicandi permiſſio impetratur, præſertim cum lis pendet coram iudice laico, ne videantur recipi & admitti teſtes ex auctoritate iudicis eccleſiaſtici, ex cuius iuriſdictione monitorij impetratio proficiſcitur.

5 Et ideo nihil probant huiuſmodi reuelationes, ne actus operetur vltra intentionem agentis, *l. non omnis. 19. D. de reb. cred.* Vide tamen *Defin. 54. infr.*

6 Quæ tamen omnia debent interuenire, vt dictum teſtis probet. Ferrar. *in form. iuramen. teſt.* in verb. *citati & requiſiti*, vbi tamen Maſuer. *in addit. Auth. ſed etſi quis. C. hoc tit.*

7 Vide Boer. *quæſt.* 108. & Bart. *in l. eos qui, D. de falſ.* Guid. Pap. *quæſt.* 72.

DEFINITIO V.

Varij caſus, in quibus teſtes audiri poſſunt etiam poſt didiſcita teſtificata.

IAm interrogati teſtes interdum etiam poſt didiſcita teſtificata iterum interrogari poſſunt etiam requirente eo cuius intereſt. [1] Quid enim, ſi priores teſtationes nullius ſint momenti ob non ſeruata ſolemnia, quæ ſeruari debuerunt, ſi præſertim interrogatoris non producentis culpa id acciderit. [2] Quidni liceat petere in integrum reſtitutionem, [3] vt iidem teſtes rurſum audiantur? Quanquam, ſi quid in eo peccatum eſt, de illo cognoſci ſolet, vi corrigatur, priuſquam teſtationum ſecreta inſpiciantur. [5] Quid item, ſi non fuerint interrogati ad eum modum, quo interrogari debuerunt? [6] Quid ſi de cauſa matrimoniali agatur? Quid ſi nullus ſubſit metus corruptionis & ſubornationis? [8] Quid ſi aduerſarius ipſe ſemel conſenſerit, nec in ea ſit ætate, cui per in integrum reſtitutionem ſuccurri oporteat? [9] Quid denique ſi inſtrumenta aliqua de nouo reperta ſint, quorum, vt aiunt, concomitantia faciat, vt minus ſuſpectæ videri debeant nouæ etiam teſtationes? [10] Sane extra hos caſus vix eſt, vt requirente alterutro ex litigatoribus, [11] iudex nouam teſtium auditionem permittere debeat, [12] licet ex officio, ſi quam ſubeſſe iuſtam cauſam videat, idipſum decernere non male poſſit. [13] *Ita Senatus* ibidem. [14]

1 Multæ enim adferuntur à Doctoribus exceptiones, *ad c. fraternitatis. Extr. hoc tit.* vt tradit Anton. Teſſaur. *deciſ. Pedem.* 28. & 262.

2 Teſſaur. *deciſ.* 28 *nume.* 1. poſt multos ibi citatos, præſertim Guid. Pap. *q.* 72. & 124.

3 Hanc enim neceſſariam eſſe vult Ioan. Andr. *in c. auditis, de in integr. reſtit.* Et hoc tutius eſt.

4 Etſi enim hic caſus minorem habet dubitationem, ſi culpa iudicis vel alterius interrogatoris interuenerit, idem tamen eſt etiamſi culpa producentis id acciderit, vt notat Teſſaur. vbi ſupr. addens idem eſſe ſiue pars didiſcerit teſtificata, ſiue non didiſcerit, contra Campeg. *in tract. de teſtib. reg.* 176.

5 Datur enim terminus ad teſtationes impugnandas de nullitate, quod noſtri Pragmatici dicunt, *fournir moyens de nullité contre l'enqueſte*, antequam teſtationes aperiantur.

6 Hoc namque caſu placet, poſſe teſtes iterum examinari & repeti etiam facta publicatione, & poſt concluſionem in cauſa, Maſuer. in addit. ad Ferrar. *in form. iuram. teſt. in verb. interrogatoria vlt.* ex not. per Alexan. *conſ.* 174. *colum. pen. lib.* 2. *conſ.* 41. *in fin. lib.* 4. *per tex. in cap. cum clamor. & cap. per tuas. extr. hoc tit.* Specul. *in tit. de teſtib. §. nunc videndum in fin.* Dixi *Defin.* 2. *numer.* 13. *ſupr.*

7 *c. ſeries*, vbi Innoc. & alij, *Extr. hoc tit.*

8 Hæc enim ſola ratio eſt qua nititur. *cap. fraternitati, Extra hoc titul.*

7 Neque enim volenti fit iniuria, *l. in diem 9. §. 1. de aqua & aqu. plu. arcend.*

10 Concomitantia enim inſtrumentorum tollit metum ſubornationis, *d c. fraternitatis, & c ſeries, eod.*

11 Nam ex officio interdum poteſt, vt teſtatur Papon. *lib. 9. Syntagm. tit. 1. §. 5.*

12 Bald. *in l fin. verſ. reuoco in dubium. C. hoc tit.* Papon *ibid.*

13 Nec ſuper iiſdem articulis, nec ſuper directo contrariis, §. *ſi vero, in Auth de teſtib. Authen. atqui ſemel, cum ibi not. C. de probat.* Niſi Princeps hoc indulſerit ex certa ſcientia. Ferrar *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb. *ſuntque publicatis, num.* 3. *ex not. in l. fin. C. ſi contr. ius vel vtil. publ.*

14 Dixi *num.* 11 *ſupr.* Alias diſtinctiones vide apud Ferrar. *vbi ſupr. num.* 3. & 4.

DEFINITIO VI.

Plures quam decem teſtes quando ſuper eodem articulo interrogari poſſint?

PLuribus quam decem teſtibus de eadem re productis & interrogatis in lite ciuili, qui denarium ſuperant, nullam fidem faciunt, [1] ſi non agatur de probando eo, quod nunquam ſatis multis teſtibus probari poſſe videatur, vt puta de conſuetudine, quâ diuturnus tacitúſque populi conſenſus præter iuris ordinarij rationem induxerit: [2] Aut niſi proponas teſtes ſingulos de diuerſis & ſingulis actibus teſtificari. Licet enim ad eundem finem actus illi omnes tendant, [3] nihilominus valebunt quotquot erunt teſtationes: [4] Iis nimirum caſibus, quibus receptum eſt, vt ſingulares teſtes probent. [5] At quo caſu legitimum numerum excedere non licebit, nec in producentis arbitrio eſſe debebit, vt ex omnibus decem quos velit eligat, quorum fortaſſe vtiliores ſibi futuras videat teſtationes: [6] ſed qui ſupra legitimum modum auditi fuerint, omnimodo reiiciendi ſunt, adeóque ipſo iudicis officio, tacente licet eo, cuius reiici intereſſet. [7] *Ita Senatus* ſæpius, præſertim in cauſa D. Epiſcopi Albienſis Abbatis Altacombani, contra Ioannem Dardier, Prid. Cal. Aug. 1591.

1 Sic enim ſtylo Senatus noſtri cautum eſt, alioqui poſſent de iure audiri vſque ad quadraginta, vt notat Ferrar. *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb *ſuntque publicatis iam teſtib. num.* 14. *& not. in c. ſignificauit, & ſeq. Extr. hoc tit.*

2 Conſuetudo enim eſt, quam totius populi tacitus conſenſus induxit, *l. de quibus* 32. *D. de legib.* Et ob hanc potiſſimum cauſam inductum eſt, vt teſtes in turba audiri poſſint. Papon. *lib. 9. tit. 1. §.* 20. [Rebuff. *in tract. De teſtib. artic. vnic. gloſ.* 6. Iunge *Defin* 14. & 32. *infr. hoc tit.*]

3 Alioqui eſſet inanis multiplicatio numeri teſtium, ſi non tenderent omnes ad eundem effectum & finem.

4 Vt quod deeſt ſolemnitati iuris per numerum teſtium ſuppleatur. Hoc autem tum maxime obtiner, cum agitur de aliquo delicto probando in genere, non autem in ſpecie. Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 53. *num.* 18. *& ſeq.*

5 Quos caſus vide apud Specul. *tit. de teſte. § reſtat, de numer. teſtium* & Ferrar. *in form. oppoſ. contra teſt.* in verb. *ſuntque etiam ſingulares.*

6 *Arg. l. ſolemne* 61. *D. de iudic.*

7 *Eſt enim exceptio hæc iuris tit. C. vt qua def. aduoc. part.*

DEFINITIO VII.

Teſtis inſtrumentarius audiri poteſt, etiamſi ſit domeſticus tempore teſtimonij.

TEſtis inſtrumentarius non ex eo ſolo repelli poteſt tanquam ſuſpectus, quod eo tempore, quo teſtimonium dicit, domeſticus reperiatur. [1] Quod enim nō niſi per inſtrumentarios teſtes probari poteſt, per eos, qualeſcunque ſint probari neceſſe eſt, [2] quorum fidem ſufficit ſemel à contrahentibus eſſe approbatam. [3] *Ita Senatus* 13. Cal. Decemb. 1588. in publico Auditorio.

Source : BIU Cujas

1 Quamuis alioqui domesticum testimonium repellatur, *l.3.C.hoc titul.* & inspici soleat conditio testis eo tempore, quo deponit. Ferrar. *in form. iuram. test.* in verb *protestante, num.*15. & 16. *ex not. in l.4. D. hoc tit & in l.1.C.eod.* Vide Mas. *ibid.* in verb. *protestante in fin.*

2 Nam & domestici testes admittuntur de iis, quæ facta sunt domi, & quæ non per alios, quam per domesticos probari possunt, vt notatur *ad d.l.C.hoc tit. ex l.1. vbi not. & tot. tit. D. de SC. Silan.*

3 Cuius enim personam semel approbaui postea improbare non possum, *cap. quod semel placuit, de reg. iur. in 6. l. cum Papinianus* 14. *C. de sent. & interloc. omnium iudic. l si quis testibus. C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Testes iurandi sunt, & iurati habentur exinde pro auditis.

TEstationum vis & potestas adeo pendet ex testi m iureiurando, vt nec aliter fidem faciat, quã si iuratę sint, nec alio die factæ videantur, quam quo iuratum est.[1] Itaque sufficiet iuratos esse testes intra dilationem audiendis iis præstitutam, licet nondum auditi sint, & die non feriata, quamuis postea die feriata audiantur. *Ita Senatus* sæpius.

1 *L. iurisiurandi 9. C. hoc titu. c nuper. cap. quoties, & c licet vni uersis. & c fraternitatis, extr. eo.* Ferrar. *in form. iuram. test.* in verb. *constituti*, & in verb. *delato prius.* & in verb. *& non iurati.* [Excipe tamen casum illum, quo aliquis se in testem efferat vi literarum monitorialium. Hic enim iurare non cogitur nec eo minus valet eius testatio quod non iurauerit, quia non est credendus velle periurio suam onerare conscientiam is qui non dicendi vltro testimonij causam habere se allegat quàm vt conscientiam suam exoneret. Planè hunc quoque iurare si velit, nihil prohibet. *Ita Senatus.* in causa D. de Presfy & de Bordeaux 28. Aug. 1610.

2 Guid. Pap. *quæst.* 125.

3 Quia ex quo iurati sunt, habentur pro auditis & examinatis, vt ait Guid. Pap. *quæst.* 125. Manuer. ad Ferrar. *in form. oppon. contr. test.* in verb. *iurauerit*, 2. vbi etiam Ferrar. *n.* 16.

DEFINITIO IX.

Testes auditi ex auctoritate alterius magistratus, si testationes ad Senatum referantur, sunt repetendi.

SI pendente coram Senatu lite de crimine, iudex alius, postulante actore, de alio delicto inquiri iusserit,[1] tum ad Senatum testationes referantur, placuit nullam iis adhibendam fidem, sed prius eosdem testes ex auctoritate Senatus iterum audiendos, nec interim reum super iis testationibus interrogandum,[2] nisi forte proponas ex testibus quosdam suscripsisse, quo casu, quia præsumptio non leuis est, testationi constare fidem,[3] hactenus iis credi oportebit, vt de nouo crimine reus interrogetur.[4] Sed si ante litem apud Senatum institutam eæ testationes factæ proponerentur, nihil causæ esset, cur non super iis statim interrogari reus deberet.[5] Reo tamen negante semper repeti testes oportet, qui ab alio, quam ab ipso iudice auditi fuerint. Idemque à Senatu nostro factitatum memini, in iis etiam testationibus, quas vnus ex magistris computorum de mandato Cameræ dictauerat, cum de crimine tractaretur, cuius cognitio ad Cameram computorum nullo modo pertinebat,[6] & à magistro, qui Doctor nõ erat, dictata testatio proponeretur.[7] *Ita Senatus* in causa Curionis de Villereuersure, contra D. Gulielmum de Mombertod, Cal. Decembr. 1588. in alia causa Henrici Sarrazin falsi monetarij, 11. Cal. Iul. 1592.

1 Nam de eodem delicto inquiri non posset, quin attentatum videretur in sprerum Senatus Rob. Lancelot. *in tractat. de atten. part 2 c. de attent. lit. pendent.*

2 Vt grauioribus plurium criminum probationibus reus augeatur. Delicta enim sicut iterata, sic & varia grauius puniũtur, *Nouell Leonis 67. §. vlt. l. si adulterium, 38. D. de adult. l. 3. §. si plures, D. de re milit.*

3 Quasi quæ nec iudicium vllum faciant, ne quidem ad inquirendum.

4 *Arg. l. si non subscripsisti 15. C. de admin. tut. l. fideiussor, 26. §. 1. D. de pignor.*

5 Nulla præcedente repetitione, quamuis possit videri, non prius credendum esse subscriptioni, quàm scriptura fuerit recognita, vt de signis scriptum est *in l. cum ab initio, 4. & seqq. D. testam. quemadm. aper.*

6 Eo nam que casu minus suspectæ essent, cum alioqui credibile sit, in odium litis factas esse omnes, quæcunque factæ sunt lite pendente.

7 Etiamsi auditi fuerint ex ipsius iudicis auctoritate, quia cum testibus credendum sit, non testimoniis necesse est, reo negante testes exhiberi iudici, & ab eo audiri, vt magis scire possit, an & quando fides iis adhibenda sit, *l. 3. D. hoc tit.* Clar. *in pract. crim. quæst. 26. in princ.*

8 Nam si cognitio criminis ad Cameram pertinuisset, aliud proculdubio constituendum fuisset.

9 Doctoribus enim, qui testes audierint, maior fides adhibenda videtur, vt ex iis constat, quæ tractat Tessaur. *decis. Pedemon. 30. in fin.*

DEFINITIO X.

Etiam monachus potest per laicum cogi, captis pignori bonis temporalibus, vt testimonium dicat de crimine, si superior id monacho permiserit.

MOnachus aliusve religiosus quilibet, si de criminis veritate à iudice laico interrogatus,[1] cũ superioris licentia interuenisset,[2] testimonium dicere noluerit, cogi potest captis pignoribus,[3] id est indicta pœna reductionis, vt vocant, bonorum temporalium, adeoque præbendarum, fauore nimirum veritatis habendæ,[4] quam præsertim in detegendis criminibus conquiri modis omnibus, & explorari publice quoque interest.[5] *Ita Senatus* in relat. libell. pro Claudio de la Roche, contra religiosos Lemens, Prid. Cal. Febr. 1589.

1 Nam monachus etiam Franciscanus potest esse testis, Ferrar. *in form. iuramen. test. numer. 32. & seqq.* post gloss. *in §. cogitandum*, Nouell. *de monach. per text. in cap. nuper. extr. hoc titul.*

2 Est enim necessaria, cum monachus neque velle habeat neque nolle. *Can. non dicatis, 12. quæst. 1.* Manuer. ad Ferrar. *vbi supr.* in verb. *proestante, in addit.* ad verb. *veritas*, vbi multos citat.

3 Quomodo Senatores olim cogebantur venire in Senatum, teste Liuio, *l. pen. C. hoc tit. & extr. de testib. cogend.*

4 *Quæst. 5. can. non sane.*

5 Ne delicta maneant impunita, *l. ita vulneratus 51. D. ad l. Aquil.* vid. Guid. Pap. *quæst. 65.*

DEFINITIO XI.

Confessio solutionis probata per vnum testem non sufficit ad iuramentum suppletiuum.

TEstis vnius testatio de solutione per nudam creditoris confessionem, nulla tamen certa quantitate expressa, non probat semiplene:[1] Ideoque nec facere potest, vt debitori certam pecuniæ quantitatem à se solutam asserenti iusiurandum deferri debeat, quod suppletiuum vocant, cui scilicet non aliter locus esse potest, quam si adsit semiplena probatio.[2] Propter quam causam nec deferri iusiurandum potest, cum testis vnus est, qui recte quidem testificatus sit, sed cuius persona non sit integra.[3] Nam nec hic semiplenam facit probationem.[4] Denique parum refert, persona ne testis an testatio integra non sit. Neutro enim casu deferri à iudice iusiurandum oportet.[5] *Ita Senatus* pro D. de Iacot, contra Ioannem Rauassot, Prid. Cal. Febr. 1590.

1 Quamuis soleat dici, testem vnum, si modo sit integer, probare semiplene, Bar. & alij *ad l. admonendi, 31. D. de iureiur.* Id enim debet intelligi de teste deponente per sensum visus, non per sensum auditus, nam nec confessio ipsa extraiudicialis bene probata faceret plenam probationem, cum esset facta absente

Source : BIU Cujas

absente aduersario, *leg. certum, 6. §. si quis absente, vbi not. D. de confess.* Ferrar. *in form. libell. in act. real.* in verb. *compellatis. nu. 6.* vide Iacob. de Put. *quæst. 476. lib. 2.*

2 Notant omnes *ad d. l. admonendi, & ad d. l. in bona fidei, C. de reb. cred. & iureiur.*

3 Quia nec duo testes facerent plenam probationem, si non essent integræ existimationis, *l. quæsitum, 13. D. hoc tit.*

4 Præsertim cum dici soleat, quod verum est, vocem vnius esse vocem nullius, *l. iurisiurandi 9. C. hoc tit.*

5 Est enim hoc iusiurandū odiosum & periculosum, per quod scilicet iudex quis constituitur in sua causa aduersario inuito contra *l. Iulianus, 7. D. de iudic. & tit. C. ne quis in sua caus. iudic. velius dicat.* iunct. *l. 1. in princip. quar. rer. act. non det.* Qua ratione soleo defendere, iusiurandum hoc veteribus & prudentibus & imperatoribus fuisse incognitum, de quo vide quæ scripsi in priore parte *Hemisch. de error. pragmat.*

DEFINITIO XII.

Pupillus non potest esse testis in causa ciuili, in criminali vero an & quando esse possit.

ETsi pupillus in ciuili causa testis esse non potest,[1] in criminali tamen facit qualequale indicium,[2] si modo non requirente accusatore, sed ex mero iudicis officio testimonium dicere iussus sit.[3] Ergo etiamsi contestem habeat omni exceptione maiorem, non faciet vt plena probatio videri possit,[4] nec si ex aliquo rei mendacio noua contra eum nascatur præsumptio:[5] Præterquam in atrocioribus delictis, [6] quale est læsæ maiestatis.[7] Sed & in causa homicidij filio impuberi aduersus patrem à Senatu nostro pridem creditum fuisse relatum est.[8] 8. Cal. Iunij 1590.

1 *L. 3. D. hoc titul. & 22. q. 5. can. paruuli, & can. pueri.* vbi not. Ferr. *in form. iuram. test.* in verb. *protestante. num. 30.*

2 Gloss. *in l. inniti 8. D. hoc tit.* scilicet vt non tam probet, quam prosit ad veritatem indagandam, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. q. 24. num. 17.* vbi multos citat.

3 Alioqui facile præsumitur subornatio in eiusmodi ætate, quæ ignorat etiam illa quæ videt, *l. 1. C. de falsf. monet.*

4 Quamuis fides vnius soleat supplere defectum alterius, vt tractat addit. ad Ferr. *in form. iuram. test.* in verb. *domestici, in fin.* Ex Bald. *in l. si quis ex argentarijs. §. 1. per ill. tex. D. de edend. & in l. Imperator. D. de stat. homin.*

5 Magna enim præsumptio est, quæ nascitur ex mendacio. Iul. Clar. *quæst. 11. vers. 39.* vbi multos citat.

6 Sic idem Iul. Clar. *d. q. 24. num. 17.*

7 *L. quisquis & tot. tit. C. ad leg. Iul. maiest.*

8 Cui simile quiddam vide apud Ioan. Papon. *lib. 24. Arrest. titul. 19. De la question. §. 7.*

DEFINITIO XIII.

Testationes nunquam valent, nisi quæ factæ sunt vocata parte.

PErpetuum est, vt de quacunq. re factæ testationes etiam apud competentē iudicem non aliter valeant, quam si præsente, aut, quod hac parte idē est, vocato & per contumaciam absente aduersario factæ sint, ne alioqui facile sit fraudem & iniuriam comminisci.[1] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine, contra D. de Romans ex tempore, 9. Cal. Iulij 1590.

1 Non vt audiantur testes parte præsente, sed vt iurent, Masuer. ad Ferrar. in verb. *præsente dicto Simonino*, post Ioan. Andr. ad Specul. *tit. de teste, §. sequitur. vers. & nota.* Abb. *in cap. fraternitatis. Extr. hoc tit.* Vide text. *in l. si quando 19. cum Auth. sed & si quis. C. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Quando plures quam decem testes super vno articulo audiri possint.

QVod merito vetitum est ad effrænatum testium numerū compescendum, ne super vno articulo plures quam decem testes audiantur,[1] ad eas causas nō pertinet, quæ sunt maioris præiudicij, & quarum veritas ex quamplurimorum testimonio pendeat, vtputa, si agatur de probanda consuetudine.[2] Sed & hoc casu per turbam audiri plures possunt,[3] ita tamen vt non paucioribus quā decem testib. turba constet.[4] *Ita Senatus* in causa D. Episcopi Albiensis, contra Ioannem Dardier, Prid. Cal. Aug. 1591.

1 Sic enim apud nos obtinet vt & apud Gallos, vt refert Papon. *lib. 9. tit. 1. §. 18* Adde Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *sunt quæ publicatis iam testibus, num. 14.* vbi citat text. *in c. significauit, cum seq. Extr. de testib.*

2 Dixi *Defin. 6. num. 2. supr.*

3 Ioan. Papon. *lib. 9. tit. 1. §. 20.*

4 *Ex l. prætor 4. §. turbam autem ex quo numero. D. vi bonor. raptor.* quamuis tres dicantur facere collegium. *l. Neratius 85. de verb. sign.* Vide Imbert. *lib. 1. Instit. Forens.* [Rebuff. *in tract. De testib. artic. vnic. gloss. 6 numer. 1. & seqq.* vbi addit Consuetudinem probandam esse per turbam. Nec posse adduci vltra triginta testes pro turba, & quod probatio recipitur vsque ad tres turbas, & non amplius. Item in summariis & in probanda nobilitate testes per turbam audiri posse. Iunge *Def. 6. sup. & 37. infr. eod.*]

DEFINITIO XV.

Instrumento magis creditur quam testibus instrumentariis, nisi cum criminaliter agitur de falso.

MInus creditur instrumentariis testibus contra instrumenti verba testificantibus, quā instrumento,[1] præsertim mortuo iam notario.[2] Sed tamen, si instrumentum falsum dicitur, maiorem testibus quam instrumento fidem haberi necesse est.[3] *Ita tractatum est*, 6. Id. Nouemb. 1590.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. §. falsum, nu. 15. & quæst. 53. nu. 17.* Ferrar. *in form. libell. pro rescind. sent.* in verb. *fuerunt.*

2 Quia mortuus non potest audiri.

3 Addit. ad Ferrar. vbi supr. cum multis ibid. citatis.

DEFINITIO XVI.

Qui testimonium dixit vigore monitorij ad fines reuelationis tantum, potest & debet repeti ad fines probationis.

PEr monitorias, quas vocant, iudicis ecclesiastici literas testimonium dicere iussus, licet testationem suam propria subscriptione firmauerit repeti debet,[1] quoniam ad fines, vt aiunt, reuelationis tantum, non etiam ad fidem plenæ probationis huiusmodi testationū genus permittitur.[2] Si tamen per absentiam testis factum sit, ne repeti potuerit, atque ita euenerit succumbere illum, pro quo testimonium dicturus erat, puta ex contrariis aduersarij probationibus;[3] Placet etiam in causa appellationis, adeóque post didicita testificata repetitionem admitti posse,[4] impetrata ex rescripto Principis in integrum restitutione,[5] refusisque in eam rem dilationum & frustrationis sumptibus,[6] sed ita tamen vt nuda simplexque sit repetitio, nec in nouam vllo modo deflectat auditionem: metu scilicet corruptionis, & vt loquuntur, subordinationis.[7] *Ita Senatus* in causa fratrum Goddet, contra D. de la Croix, prid. Id. Maij 1591.

1 Vel ob hoc ipsum, vt subscriptionem suam recognoscat, cum sit priuata scriptura, *l. cum ab initio 4. & seqq. D. testament. quemadm. aper.*

2 Nec potest actus operari vltra intentionem agentium, *l. non omnis 19. D. de reb. credit.* Dixi *Defi. 4 supr.*

3 Fortior enim probatio vincit minus fortem, si conflictus sit probationum, *l. 3. D. hoc tit. l. admonendi 31. D. de iureiur.*

4 Ne scilicet absentia testis ei sit damnosa, qui eum producere potuit in testem, contra *l. absentia 140. de reg. iur.* Sunt enim fauorabiles probationes, vt per eas rei veritas habeatur, *l. curent 22. D. hoc tit.*

Source : BIU Cujas

5 Secundum ea, quæ diximus *Defin. 5. num. 3. sup. eod.*

6 Ita enim dari debet restitutio, vt non ideo beneficium Principis aduersario sit captiosum, *l. 4. C. de emanc. liber. l. Paulus notat 8. D. de prætor. stipulat.*

7 Qui metus semper magnus subest post didicita testificata, *cap. fraternitatis. Extr. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Neque mulieribus, neque minoribus, neque rusticis licet producere testes post didicita testificata.

AB ea regula, quæ habet, Post didicita testificata nemini esse permittendum, vt super iisdem aut contrariis [1] articulis nouos producat testes propter metum corruptionis & subornationis, vt proxime diximus, [2] sunt qui excipiant personas mulierum, minorum & rusticorum, quasi parcendū sit sexui, ætati & rusticitati: [3] sed nos alio iure vtimur, quoniam huiusmodi personarum sicut & aliorum omnium lites per procuratores & aduocatos tractantur, quorum scientia æque ac ipsius litigatoris merito suspecta aduersario esse debet. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige de contrariis articulis, qui directo contrarij sint, ex Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *sunt que publicatis attestationibus.*

2 *Ex c. fraternitatis. Extr. hoc tit.* quod tamen multas patitur exceptiones, vt dicit Anton. Tessaur. *decision.* 28. de quarum nonnullis dixi *Defin. 5. sup.* Reliquas omnes vide apud Masuer. in addit. ad Ferrar. *in form. oppos. contr. testament.* in verb. *sunt que iam publicatis*, in addit. quæ est ad verb. *in l. per hanc*, vbi late.

3 Cum his omnibus permittatur ius ignorare, *l. regula, 9. D. de iur. & fact. ignor.* & ita Guid. Pap. *quæst.* 14.

4 Sufficit enim, vt didicita sint ab aduocato vel procuratore dicta testium, licet non fuerint didicita ab eo ipso, qui testes produxit, & ideo vbi eadem ratio est, ibi & ius idem statui debet, *vulg. l. illud, 32. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam. D. de iniust. nupt.*

DEFINITIO XVIII.

Possunt quandocunque & cuiuscunque religionis testes audiri, quoties periculum est, ne probationes intercidant.

INterdum euenit, vt quamuis nulla dum mota sit controuersia, testes tamen audiri possint, & quidem cuiuslibet ętatis ac conditionis, [1] nimirum quoties periculum est, ne in litis tempus dilatæ probationes intercidant, siue à reo, siue ab actore beneficium Principis in eam rem imploretur. [2] *Ita Senatus* pro D. Ludouico de Seyssel, contra D. Comitissam de Monreal, die vlt. April. 1611.

1 Quamuis regulariter contra sit, *cap. 1. & tot. tit. vt lit. non contest.*

Specul. *in tit. de teste, §. nunc tractemus.* Ferrar. *in form. c. quand. test. produc. ad futur. rei memor.* in verb. *coram vobis, nu. 1.* vbi alios multos citat. Vide *cap. significauit, 41. Extr. hoc titul.* & quæ scripsi *Defin. 1. sup. de probat.*

DEFINITIO XIX.

Nec aduocatus, nec procurator potest esse testis in ea causa clientis sui, in qua est aduocatus aut procurator.

PRocurator aut aduocatus in causa clientis sui, in qua vel procurator vel aduocatus est, testis esse nec potest nec debet, nec proinde ad testimonium dicendum cogendus est, [1] nisi ob eam causam in fraudem captatum ipsius patrocinium probetur. [2] In aliis causis nihil prohibet, quo minus testis esse possit. [3] *Ita Senatus*, 4. Cal. Iun. 1591.

1 Quia præsumitur habere nimiam affectionem ad ipsam causam, *cap fin de testib. lib. 6.* At contra clientem potest. Guid. Pap. *quæst.* 45.

2 Consilium enim fraudulentum consultori suo damnosum non vtile esse debet, *l. 3. §. scio, D. de minor. l. procurator*, 11. § 1. *D. de dolo mal. except.*

3 Gloss. *in l. fin in fin. D. hoc tit.* Ferrar. *in form. iuram. testam.* in verb. *protestante, nu. 27.* Nisi causa sit similis. Apost. ad Guid. Pap. *dict. quæst. 45.*

DEFINITIO XX.

Vnicus testis non facit indicium ad torturam, nec socius criminis, nec infamis, nisi in crimine læsæ maiestatis.

IN criminalibus causis regulare est, vt vnus testis, quātumuis integer, non faciat indicium ad habendam de reo quæstionem, si non aliæ adsint coniecturæ, [1] item vt socius criminis contra socium interrogari non possit, nec si fuerit interrogatus vllum faciat indicium, aut condemnationem, aut ad quæstionem. [2] Item vt qui infamis est infamia iuris ad testimonium dicendum non admittatur. [3] Sed tamen fallūt hæ omnes regulæ in crimine læsæ maiestatis. [4] *Ita Senatus* in causa, de qua illo loco.

1 Boer. *quæst. 163. num. 3.* vbi dicit hanc opinionem esse receptam in curris Galliæ, contra Bart. *in l. 1. D. de quæst.* Adde Alex. *cons. 124. lib. 6.*

2 *l. vlt.* vbi DD. *C. de accusat.*

3 *l. infamem, 76. de public. iudic.*

4 Vt dicam *Defin. 4. ad leg. Iul. maiest. ex l famosi, D. ill. tit. l. quisquis, 5. C. eod. dict. laud.* vbi gloss. *C. eod.* Papon. *lib. 24. Arrest tit. 9. §. 2.*

DEFINITIO XXI.

Possunt audiri testes etiam post interlocutionem redditam, de aperiendis testationum tabulis si modo reuera fuerint apertæ.

INterlocutio sola iudicis, De aperiendis testationum tabulis, quas vulgus pragmaticorum *inquestas* vocat, non impedit, quo minus super iisdem articulis noui testes audiri possint, si modo reuera & naturaliter apertas nō fuisse constet. [1] Nihil enim aliud exigimus, nisi vt nō sint didicita testificata, quæ vtique clausis tabulis disci non potuerunt. [2] Quare nec hoc casu iusiurandum vllum purgationis necessariū est, neque quod didicita non sint testificata, neque quod testes, qui postremi producūtur, nunc primum innotuerint. [3] Cum suo iure vtatur, qui testes producit, nec quicquam faciat hac parte contra communis iuris regulas. [4] *Ita Senatus*, 7. Cal. Iul. 1591. Ex tempore in publico auditorio.

1 Naturaliter enim & reuera apertas esse tabulas oportet, *vt in l. 3. §. aperire, D. de SC. Silan.* Non sunt autem apertæ ob hoc solum, quod pronunciatum fuerit aperiendas esse.

2 Quia solus metus subornationis impedit productionem nouorum testium, qui metus nullus subest, quamdiu non sunt didicita testificata, *c. fraternitatis, Extr. hoc tit.*

3 Cui iuramento purgatorio tunc locus esse solet, cum noua facta deducuntur in tertia instantia, idque ex stylo Senatus nostri.

4 Est enim productio testium permissa regulariter (nisi in casibus prohibitis) nimirum post litem contestatam, *cap. quoniam frequenter, vt lit. non cōtest. l. in lege 40. D. ad leg. Aquil. l. current, 20. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Debiti in scriptis contracti solutio quando probari possit per testes.

IVstiniani constitutio, quæ debiti in scriptis contracti solutionem non aliter probari vult, quamper scripturam, aut saltem per quinque testes idoneos & integros, [1] ad ea debita non pertinet, quæ quinquaginta aureorum summam non excedunt, quasi modica illa summa sit, & in re tam modica non sit necessaria

Source : BIU Cujas

satia tã accurata obseruatio.[2] Extat sane in eam rem nouella alia eiusdem Iustiniani lex, quæ de vna auri libra loquitur :[3] Sed mallem cum recentioribus libram auri ex duobus & septuaginta solidis, quos nunc aureos vocamus, æstimare.[4] *Ita tractatum est*, in causa fratrum Goddet, contra Bartholomeum de la Croix, 4. Id. April. 1593. & iam antea in causa N. Mellieur, 4. Non. Iul. 1591.

1 *l. testium facilitatem*, 18. *C. hoc tit.* [Quam tamen hodie apud nos in vsu non esse relatum est in Senatu, in causa N. Humberti de Ville & sororum Poncet, 17. April. 1614.]

2 Iuxta glos. ibi positam in verb. *omnibus, argum. §. oportet, versic. vt autem, Nouell. 73. de instrumen. caut. & fid. ex l. vltim. C. si cert. pet.*

3 *Dict. Nouell. 63. de instrum. cautel. & fid. cap. 8. §. oportet vero*, vbi ratio dicitur, *vt non de exiguis rebus maximas atteritiones homines sustineant.*

4 Ita Dionys. Gothofr. IC. clarissimus, *ad dict. §. oportet, in fin.*

DEFINITIO XXIII.

Quantum interfit, an contractus sit in scriptis, an vero instrumentum de contractu scriptum, & quid in dubio præsumendum sit?

ILlud apertius est non esse constitutioni locum, nisi cum in scriptis contractum est.[1] In scriptis autem contractum dicitur, non quoties de negotio in contractum deducto scriptura confecta est, (solent enim vt plurimum scripturæ confici, vt formam dent contractui, sed facilioris probationis gratia, & ad futuram rei memoriam.[2]) At tum demum cum id actum est, vt non aliter contractus valeat, quam si in scriptum & mundum redigatur:[3] aut quod fere idem est, cum alteruter contrahentium non in ipso actu contrahendi, aut paulo ante contractum petiit, vt iretur ad notarium, aut vt notarius accerseretur, vel calamus afferretur, contrahendi & conficiendi instrumenti gratia.[4] Alioqui si post creditam forte pecuniam, aut alium initum contractum, ad cuius substantiã non erat scriptura necessaria, instrumẽtum de eo cõfectum fuerit, scriptus potius, quam in scriptis contractus dicetur.[5] Sicuti nec recte quis dixerit testamenta nuncupatiua quæ hodie frequentantur, in scriptis esse ob id solum, quod vtplurimum scribantur: nempe quia ex eorum substantia non est, vt scripturam habeãt,[6] licet nihil prohibeat scribi.[7] In dubio autem si non appareat, quid actum sit, credemus ad probationem potius, quam ad validitatem actus interpositam fuisse scripturã, cum actus talis est, qui sine scriptura potest subsistere,[8] vt iure cõmuni magis quam speciali contrahentes vsi videantur.[9] Proinde solutionem debiti ex chirographo aut instrumento publico & authentico peti sufficiet probari per duos testes integros,[10] aut si quid erit, quod eorũ fidem eleuet, vel si vnus tantum testis fuit, sed tamen integer & omni exceptione maior, suppleri probatio poterit per debitoris iusiurandum.[11] Et sane iniquissima fuerit Iustinian. constitutio si sic accipiatur, vt quoties debitor ex scripto conuenitur, nihil ei prosit, quod probet solutionem per duos aut tres quatuórve testes, qui interfuerint numerationi, si modo sint honestæ existimationis.[12] Nam nec valeret conuẽtio, per quam omnino excluderetur facultas solutionis probandæ per testes.[13] Propter quam causam tametsi in scriptis contractum sit, placet tamen Iustiniano posse probari solutionem per testes quinque, nec præcise scripturam exigi, cuius necessitatẽ illud inducere videbatur, quod eodẽ modo dissolui debitum oporteret, quo erat colligatum.[14] Ea namque ratio Iustinianum fortasse mouit, vt debiti in scriptis cõtracti solutionẽ difficilioris faceret probationis:[15] Quasi vero eadem sit ratio debiti & contrahendi & probandi,[16] nec solutione ipsa & numeratione citra scripturam tollatur debitum, quod re contractũ fuit, quomodocunque tandẽ contractũ sit, id est, etiamsi in scriptis.[17] *Ita Senatus* in iisdem causis, de quibus proximo SC. Iunge SC. 14. infr. De fid. instrum.

1 Vt verba legis probant.

2 *l. cum te §. C. de transact. l. 28. eod l. contrahitur, 4. D. de pigno. l. 4. D. de fid. instrum.*

3 *l. contractus*, 17. vbi gloss. & DD. *C. de fid. instrum. l. generaliter*, 13. vbi etiam Bart. *C. de non num pecun.*

4 Castrens. & post eum alij, *ad d. l. contractus.*

5 Ex singulari doctrina Bildi, *in d. l. contractus. pag. 2. vers. Tertiò nota, de contractu.* Quam refert & sequitur Roman. *cons.* 147. incip. *amplissime Doctor, nu. 7.*

6 *l. in testamentis*, 26. *C. de testam.*

7 Ad futuram scilicet rei memoriam. *d. l. 4 de fid. instrum. l. iubemus*, 29. *C. de testam.*

8 *d. l. 4. de fid. instrum. l. 4. D de pignor.* Nam sicut nihil facile mutandum est ex solemnibus, ita neque sunt multiplicandæ solemnitates.

9 Nec enim necesse est ad ius singulare & speciale recurrere, cum sufficit commune, *l. Imperatores*, 30. *de reb. auctor. iudic. possid. alias, l. 15. de priuileg. credit.*

10 *ex reg. l. vbi numeratus*, 12. *D. hoc tit.*

11 Ex notatis per DD. licet contra nostram opinionem, *in l. admonendi*, 31. *C. de iureiur. l. in bona fides*, 3. *D de reb. cred.*

12 Et ideo non deerant ex Dominis, qui dicerent nunquam se vidisse obseruari constitutionem Iustiniani, quæ extat, *in d. l. testium.*

13 De quo vide Franciscum Viuium, *lib. 2. commun. opinion. Opin. 209.* vbi ait hanc esse veriorem sententiam, quæ magnos etiam habet auctores, inter quos & Specul. *tit. De probat. §. videndum, vers. sed pone*, Mynsing. *centur. 1. obser. 5.*

14 *ex reg. l. nihil tam naturale*, 35. *de regul. iur. l. prout*, 80. *D. de solut.*

15 Vt in Gallia constitutionibus Regiis cautum est, ne supra certam quantitatem pecuniariam, eamque satis exiguam probari quicquam possit per testes, vt & litibus & falsitatibus cõminiscendis via præcludatur.

16 Quod tamen non ita est: Facilius enim, vt obligatio probetur, quæ iam est contracta, quam vt contrahatur, *l. Publia*, 26. *§. 1. D. depositi.*

17 Solutio enim est naturalis modus dissoluendæ cuiuslibet obligationis quoquomodo contractę, *l. pen. & tot. tit. D. de solut. inst. tit. quib. mod. toll. obligat.*

DEFINITIO XXIV.

De lite apud iudicem laicum pendente, debet laicus excipere testationes, quamuis factas vigore monitorij ecclesiastici.

SI quando, vt fieri plerumque necesse est, petatur licentia publicandarum literarum, quas monitorias appellamus pro re, de qua lis in Senatu pendeat,[1] potest & solet Senatus excipiẽdas testationes, vt plurimum laico committere, siue vnus ille sit ex Senatoribus, siue alius,[2] licet testimonij dicendi necessitas ex iudicis ecclesiastici imperio proficiscatur.[3] *Ita Senatus* in causa illustris D. Guillielmi Chabod, & D. de Iacot Gubernatoris Sabaudiæ, contra Franciscum Catrel, 4. Id. Iul. 1591.

1 Plerumque enim accidit, vt aliter veritas haberi non possit, recusantibus per metum aut gratiam iis qui veritatem sciunt, de ea testimonium ferre.

2 Quod fit in causis grauioribus, vt tractat Tessaur. *decis. 28 in fin.*

3 Quia nec posset ecclesiasticus iudex pro suo imperio id iubere sine permissione Senatus aut alterius cuiuslibet iudicis, apud quem lis pendeat, alioqui videretur attentatum in præiudicium litis. Potest igitur is, qui permittit eam, quam vult legem permissioni dicere.

DEFINITIO XXV.

Casus, in quo permittitur auditio testium ad futuram rei memoriam, etiamsi de crimine agatur.

NOn solet quidem indulgeri ei, qui de crimine extra ordinem conuenitur, vt defensionis suæ

Source : BIU Cujas

rationes, aut per procuratorem exponat,[1] aut per teſtes comprobet, priuſquam ſuper accuſatione ex ore reſponderit. [2] Neque in eam rem locus eſt reſcriptis principalibus, quibus auditio teſtium ante litem cõteſtatam ad futuram rei memoriam permittitur. Id enim non niſi in cauſis ciuilibus & certis tantum caſibus obtinet. [3] Cum tamen defuncti cuiuſdam memoria de crimine læſæ maieſtatis accuſaretur,[4] cuius heredes tueri innocentiam volebant, comprobatum eſt à Senatu noſtro factum clariſſimi viri Raymondi Pobelli Præſidis, qui ab eis imploratum reſcripti beneficium conceſſerat, & vni ex Senatoribus audiendorum interea pro innocentia teſtium poteſtatem fecerat, cum nondum eſſent illi in ius vocati. Non enim damnari poterat memoria defuncti, inauditis iis, quorum intererat,[5] præſertim heredibus ad quos pertinebat, vt pro defuncto reſponderent.[6] Cum heredibus vero, quibus proprium crimen non obiiciebatur, ciuiliter neceſſario agendum erat non criminaliter,[7] tametſi non alius iudicij exitus futurus eſſet, quod ad bonorum publicationem defunctique infamiam ſpectabat, quam ſi cum ipſo perduellione criminaliter actum fuiſſet. [8] *Ita Senatus* pro Gaſparda de la More, contra procuratorem generalem Principis, 7. Id. Iul. 1592.

1 Nam in criminalibus procurator non admittitur, nec ad agendum, nec ad defendendum, *l. pen. §. 1. de Pub. iud.* Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt. 32.*

2 Prius enim accuſatio conſtituenda, quam excuſatio alleganda eſt, *l. 4. C. de edend.*

3 De quibus *in cap. quoniam frequenter, Extr. vt lit. non conteſt. cap. ſignificauit*, 41. *Extr. hoc tit. in lege* 40. *D. ad l. Aquil.*

4 Quia criminis huius accuſatio non finitur morte, *l. ex iudiciorum*, 20. *D. de accuſ. l. quiſquis. 5. C. ad leg. Iul. maieſt.*

5 Ex generali *reg. l. de vnoquoque*, 47. *D. de re iudic.*

6 Tanquam qui perſonam defuncti repræſentent, *vulg. in rub.*

7 Cum nemo de alieno crimine tendatur, *l. ſancimus*, 22. *C. de pœn.*

8 Vtroque enim caſu probato crimine bona publicantur, *d. l. 5. C. ad leg. Iul. maieſt.*

DEFINITIO XXVI.

Non creditur apparitori aliquid extra officium ſuum referenti.

APparitori referenti ſe percuſſum eſſe ab eo, contra quem mandabat executioni literas iudicis, non creditur, nec ſi de ea re tanquam teſtis iuratus & cogente iudicis imperio teſtimonium dixerit, niſi habeat conteſtem.[1] Neque ſeruatur apud nos cõſuetudo, quam in contrarium apud Gallos & Delphinates obtinere quidam prodiderunt. [2] Nam ſicut non leui pœna dignus eſt, qui apparitori exequenti vel minimam infert iniuriam, quod eo modo ſacroſancta magiſtratuum[3] auctoritas violari, adeoque Principis maieſtas lædi videatur: ita non facile huic hominum generi fides adhibenda eſt, præſertim de re ad officium non pertinente, [4] cum nec iis aliter credi debeat, etiam de re officium ſuum ſpectante quid referant, quam ſi alius teſtis adhibeatur. [5] *Ita Senatus* in cauſa Guillielmi le Riche, & Antonij Bourgeois, 3. Cal. Aug. 1592.

1 *ex reg. l. iuriſiurandi 9. C. hoc tit.*

2 Guid. Pap. *quæſt. 628.* [*& quæſt. 44. in fin. vbi quærit*, quænam ſit pœna apparitoris, & nuncij falſum referentis. De quo Spec. *in tit. De executore* §. 1. *verſ. ſed qualiter.*]

3 Executio enim fit ex auctoritate magiſtratus, *l. à Diuo Pio*, 15. *D. de re iudic.*

4 Ioan. Papon. *lib. 6. tit. 7. §. 8.* poſt Iacob. Rebuff. *in l. prohibitum, C. de iur. fiſc. lib. 10.*

5 Hoc enim iure vtimur, quamuis contra ſentire videatur Paponius loco ſupra proxime citato.

DEFINITIO XXVII.

Talliabilis non poteſt eſſe teſtis in cauſa domini, niſi de re quæ per alios probari non poſſit, aliud eſt in eo, qui tantum iuriſdictioni ſubiectus eſt.

LIberi dedititij, quos talliabiles appellamus, licet non omnino recte ſeruis comparentur (viuunt enim liberi & moriuntur ſerui)[1] hactenus tamen ſeruorum iure cenſentur, vt teſtimonium ferre pro domino non poſsint,[2] quomodo poſſunt, qui iuriſdictioni duntaxat, non etiam dominio & imperio ſubiecti ſunt.[3] Si tamen de ea re agatur, quæ non niſi per huius conditionis homines probari commode poſſit, neceſſitas facit, vt eorum teſtimonium admitti debeat, fauore probationum, habendæque veritatis gratia,[4] exemplo eius, quod etiam receptum eſt, vt ad probanda ea, quæ domi fiunt, domeſtici quoque teſtes admittantur, qui alioquin non magis admittendi eſſent quam ſerui.[5] Quod ſi alij teſtes interueniant omni exceptione maiores, & veriſimilia ſint, quæ teſtationibus continentur,[6] tanto facilius recipiendum erit, vt fidem faciant, cum dici ſoleat, vnius teſtis ſuſpicionem purgari per conteſtem: Præſertim, quod neque omnino ſeruus ſit, qui talliabilis eſt, vt diximus,[7] neque facile credendum ſit Chriſtianum, licet huius conditionis hominem, adeo ſalutis ſuæ immemorem, vt ad promerendum domini gratiam velit certam ex periurio damnationem incurrere.[8] *Ita Senatus* pro Illuſtri Dn. Marchione d'Aix, contra Ioannem Dardier, 5. Non. Dec. 1592.

2 Quæ olim propria erat conditio illorum, qui Latini Iuniani dicebantur, §. *ſed hæc de iis, Inſtit. de ſucceſſ. libert.* ſublata tandem per Iuſtin. *in l. vnt. verſ. quia enim patiatur, C. de Latin. libert. tol.* Sic libertus, qui ius annulorum conſecutus erat, à Principe dicebatur viuere quaſi ingenuus, & mori quaſi libertus, *l. 3 in princip. D. de bon. libert.*

2 Non quaſi ſint domeſtici, ſed quaſi videatur, poſſe iis imperari, vt teſtes fiant, *Ex reg. l. idonei*, 6. iunct. *l. ſeq. D. hoc tit.*

3 Vt teſtatur Chaſſan. *in conſuet. Burgund.* Grammat. *deciſ.* 38. *num.* 37.

4 *l. ſerui reſponſo*, 7. *D. hoc tit.*

5 *l. 3. vbi not. C. eod. l. conſenſu*, 8. §. *ſeruis. C. de repud.*

6 Alioqui teſtis deponens id, quod non ſit veriſimile, ſuſpectus eſt de falſo.

7 Addit ad Ferrar. *in form. iuram. teſt.* in verb. *domeſtici, in fin. ex Baldo in l. ſi quis ex argentariis*, §. 1. *per ill. text. D. de edend. & in l. Imperator, D. de ſtat. homin.*

8 Eſt enim cognitus iuri ciuili, & capax eorum omnium, quæ ſunt iuris ciuilis, adeoque teſtamenti, dummodo inter liberos aut condiuiſores ſuos faciendi, quorum omnium nihil eſt, quod de vero ſeruo dici poſſit, *l. nullo modo*, 7. *D. ad leg. Cornel. de fal. l. quod attinet. 32. de reg. iur.*

9 *l. vlt. verſ. & licet, C. ad leg. Iul. repetund.*

DEFINITIO XXVIII.

An teſtes omnes repetendi ſint, etiam committendi & obiiciendi reo?

SÆpe accidit, vt auditi teſtes ab alio, quàm à iudice repetantur, nec tamen reo committantur, quod pragmatici *confrontari* dicunt. Repetendi enim ſunt etiam qui committi non poſſunt, cum fieri poſſit, vt repetita teſtatione reum vel onerent magis, vel exonerent.[2] Sed neque deſunt, qui putent committendos eſſe etiam eos, quorum teſtatio nihil probet, vel ob hoc ipſum, vt difficilius ſcire reus poſſit à quibus teſtibus vrgeatur. Ita enim fit, vt difficilior quoque & periculoſior ei futura ſit teſtium ſubornatio.[1] Alio tamen iure vtimur, quod ad poſtremum hoc attinet, ne inanibus ſumptibus litigatores vexentur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Guillielmi le Marquis Caſtelliani de Miribel. 10. Cal. Febr. 1593.

1 Alioqui multam fidem faciunt ſi reus neget, cum in criminalibus

Source : BIU Cujas

minalibus cauſis teſtes à iudice ipſo audiri, vel ſaltem videri debeant, præterquam ſi agatur de re parui momenti.

2 Quid enim ſi negent ſe ita depoſuiſſe? Quid ſi aliquid velint addere, quod antea vel per obliuionem omiſerint, vel ab eo, qui teſtationes excepit, per incuriam aut dolo malo prætermiſſum ſi?

3 Sic Ioan. Imbert. inſignis apud Gallos pragmaticus, *lib. 4. Inſtit. foren.* [Illud ſane conſtat eos quoque teſtes qui non niſi de fama deponunt obiiciendos eſſe & committendos reo, non ſolùm vt poſſit ipſos facilius reprobare, & confeſſionem aliquam ab iis extorquere, ſed etiam quòd facilè poſſit euenire, vt qui de fama tantum depoſuit, aliud quid adiiciat, quod reum grauius onerare poſſit. *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Georgij de Vellier. 30. Maij 1614.]

4 *l. minoribus, 6. D. de minor.*

DEFINITIO XXIX.

Teſtes inſtrumentarij non facilè reprobari poſſunt, ſi auditi ſint de re ad inſtrumentum pertinente.

QVoties quæritur, quid reuera actum fuerit, cùm negotium gereretur, de quo inſtrumentum cõſcriptum eſt, 'nulla certior probatio eſſe poteſt, quã quę ſit per teſtes inſtrumentarios, non ſolum quod iis potiſſimum perſpectam eſſe veritatem credibile ſit, quos rei geſtę interfuiſſe conſtat, [2] ſed etiam quod eorum fidem certam & exploratam contrahentes habuerint, vtpote quos negotij teſtes habere voluerũt.[3] Proinde ſi quid poſtea contra eos obiicere alteruter contrahentium velit, quod alioqui fidem ipſorum conuellere aut labefactare poſſet, audiendus non eſt, nec ſi paratam habeat obiectionis probationem, puta quod aduerſario, qui eorum teſtimonio nititur, coniuncti ſint ſanguine vel familiaritate. Sufficit enim, quod ad hanc rem attinet, vt ſemel idonei teſtes habiti ſint. [4] Tanto magis, quod vtplurimum per alios probari rei veritas non poteſt.[5] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Gauen Romuliacenſis, contra Nicolaum Curtet, 25. Calend. Mart. 1593.

1 Nempe quia ſemper plus valet, quod agitur, quam quod ſimulate concipitur, *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit, l. ſemper in ſtipulationibus, 24. de reg. iur.*

2 Ex inſtrumento adeo, vt nec iis credatur, ſi negent ſe interfuiſſe, præterquam ſi inſtrumentum criminaliter redarguatur, de falſo, vt dixi *Defin. 15. ſup.*

3 Quorſum enim adhibentur teſtes, niſi vt fidem faciant veritatis? *l. Diuus, 24. D. de teſt. milit. l. iubemus, 29. C. de teſt.*

4 Quia ſemel probati poſtea improbari non poſſunt, *argu. l. cum Papinianus, 14. de ſent. & interloc. omn. iudic. cap. quod ſemel placuit, de reg. iur. in 6. l. ſi quis, 17. C. hoc tit.*

5 Quo caſu etiam domeſtici, & minus idonei teſtes admittunt, vt dixi *Defin. 27. nu. 4. & 5. ſupr.*

DEFINITIO XXX.

De teſtium dictis generatim quædam.

TEſtificans de tractatu alicuius negotij non probat, niſi tractatum illum certo modo perfectum fuiſſe dicat. 'Nec rurſus qui teſtificatur ad ſui commodum & exonerationem, vtputa correus debendi de ſolutione per correum facta. [2] Item nec qui pro affini proximo, affinitate adhuc conſtante. Secus ſi ea iam peremptа, [3] ſed etſi plures teſtificentur de ſolutione diuerſarum quantitatum, aut de modo ſolutionis diuerſo, vel alio, quam qui dictus ſit ab allegante ſolutionem, non probant. [4] In dubio autẽ interpretanda ſunt dicta teſtium contra producentẽ: [5] Ita tamen, vt ante omnia ſi forte inter ſe diſſidere videãtur ad concordiam, quantum fieri poterit, redigãtur.[6] Illud denique ſciendum eſt, non poſſe teſtem ſine iuſta cauſa teſtationem ſuam corrigere ex interuallo, eſſeque in eam rem neceſſarium nõ tantũ erroris, ſed etiam cauſæ expreſſionem.[7] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Mauris & Andreæ Grumel, 3. Non. Mart. 1593.

1 Alex. *conſ. 18. num. 1. vol. 1. conſ. 33. nu. 21. vol. 3. conſ. 18. nu. 4. vol. 2. Dec conſ. 105. verſ. modo diſcurrendo.*

2 Omnibus enim in re propria dicendi teſtimonij facultas denegatur, *l. omnibus, 10. C. hoc tit. vbi notat.*

3 Adfinitatis enim iam peremptæ ratio haberi non ſolet, *l. pen. D. de iur. dot. l. ſed hoc ita, 22. D. de re iudic.*

4 Alex. *conſ. 43. num. 9. vol. 4.*

5 Idem Alex. *conſ. 12. nu 10. vol. 2.* Guid. Pap. *ſing. 488. incip. dictum teſtis.*

6 Iuxta *not. in cap. cum tu Ext. de teſtib. & in capit. nihil obſtat, Extr. de verb. ſignif.* Ferrar. *in form. oppoſ. contr. teſt.* in verb. *ac etiam Varij, nu. 6.* Clar. *in §. falſum. nu. 12.*

7 Bart. *in l. eos, num. 3. ad leg. Cornel. de falſ.* Capic. *deciſ. Neapol. 61.* Incontinenti tamen poteſt teſtis ſe corrigere. Ferrar. *vbi ſupra* in verb. *mutuicem contrarij.* & ibi Maſuer. *in addit.* in verb. *corrigat ex cap. praterea. extr. de teſtib.* vbi Innoc. *& cap. cum dilect. extr. de accuſat.*

DEFINITIO XXXI.

Confeſſio extraiudicialis probat ad liberandum, non ad obligandum, & quomodo probetur.

CVm certi iuris ſit confeſſionem extraiudicialem non probare ſi tendat ad obligandum, probare autem ſi tendat ad liberandum, 'dubitari poteſt, quid ſi probetur per teſtes confeſſum fuiſſe creditorem ſolutam ſibi tantam pecuniam, quanta ſufficere poſſit, non ſolum liberando debitori, ſed ipſi etiam creditori obligando condictione indebiti, ſoluto nimirum pluri quam deberetur. Valde ſuſpecta eſt probatio, quando perraro accidat, vt plus debito ſoluatur: [2] præſertim vero ſi ab initio conuentus debitor eam ſolutionem non allegauerit, quam ſcire potuit, [3] nec lapſum ſit decennium ad inducẽdam obliuionis præſumptionem.[4] Itaque obſeruare diligenter hoc caſu, vt & alias ſemper, bonus iudex debet per quos, & quot, & quales teſtes ea confeſsio probetur, nec teſtimoniis potius credat, quam teſtibus.[5] Sed ſi teſtes ſint idonei, & omni exceptione maiores, ſcindetur confeſſionis effectus, vt proſit ad inducendam liberationem, non etiam ad obligationem,[6] tametſi facta ſit à moriẽte,[7] & quod maximi ad probationem momenti eſſe debet, de conſcientia exoneranda cogitante,[8] ſi appareat ab illo factam, non eo animo, vt ſe aut heredem ſuum ad indebiti accepti reſtitutionẽ obligaret,[9] ſed tantum, ne quicquam à debitore amplius peteretur. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Dixi *Defin. 27. ſup. tit. prox.* Intellige autem de confeſſione facta abſente parte, *l. certum, 6. §. ſi quis abſente, D. de confeſſ.* & ibi Bart. *l. fin. vbi gloſſ. de inter. in iur. fac. l. quare, §. vltim. de adil. edict.* Bartol. *in l. non ſolum, 8. §. ſi liberationis,* & ibidem Alexand. *De liber. legat.* Alex. *conſ. 115. num. 3. conſ. 185. à contrario, volu. 7. & conſ. 20. nu. 1. vol. 4. conſ. 111. nu. 7. vol. 3.* Guid. Pap. *deciſ. 176.* Ferrar. *in form. lib. de interrog. feud.* in verb. *compellatis reſpondere,* Guil. Bened. in verb. *ſi abſque liberis nu. 25.*

2 *vulg. l. cum de indebito, 25. D. de probat.*

3 Cum facti proprij ignorationem nemo poſſit obtendere, *l. quanquam, 7. D. ad SC. Velleian.*

4 Præſumitur enim obliuio poſt decennium, *Not in l. ſi de eo, §. 1. & l. peregre, in princ. de acq. poſſ.*

5 *l. 3. D. hoc tit.*

6 Proniores enim debemus eſſe ad liberationem, quam ad obligationem, *l. Arianus, 21. D. de oblig. & action.*

7 *arg. l. ſi quis in graui, 3. §. ſi quis moriens, cum ibi not. D. de SC. Silan.*

8 Cum eo maxime tempore nemo præſumatur immemor ſalutis æternæ, *l. vlt. C. ad leg. Iul. repet.*

9 *vt in l. cum quis, 37 §. codicillis de leg. 3.*

DEFINITIO XXXII.

Quando poſſint produci teſtes, etiam poſt apertas reuera teſtationes?

ETiam poſt apertas teſtationes permittitur interdum aduerſario teſtes producere, ſi modo iu-

Source : BIU Cujas

ret se nec vidisse, nec didicisse ea, quæ testationibus continentur. [1] Sed hoc parcissime & perraro admittendum est, ne corruptionibus fenestra aperiatur, [2] & ita demum si post testationes apertas modicum interuallum interceserit, hoc est, non longius tempus quam decem dierum, [3] vt probabile sit, non fuisse didiscita testificata. [4] *Ita Senatus* pro liberis impuberibus D. de Nouelle Neciensis, contra procuratorem fiscalem Gebennensem. In ea causa, de qua Defi. 1. & seqq. infr. De præscript. quæ pro libert. Ideo fortasse, quod & de statu ac capite defuncti hominis in illa lite agebatur, [5] & de causa pupillorum, quibus in re præsertim tanti momenti [6] fauere æquum erat, hactenus, vt non facile admitteretur scrupulosa illa tamque exacta stricti iuris obseruatio, [7] cum dolum abesse constaret. [8]

1 Imo & sunt qui putent non repelli à productione, quasi testium dicta didicerit, qui ea vidit & simplici transcursu, & lectione testationum, Boer. *quæst. 1. nu. 57.* post Domin. *in cap cum persona, de priuileg.* quod tamen esset valde periculosum, ideoque nec in praxi sequendum. [Gabriel. *lib. 10. commun. opi. De testib. conclu. 21. nu. 29. Ita Senatus* in causa Io. Rancurel & Io. Rez, Nouemb. 1613.]

2 *Ex cap. fraternitatis, cum ibi not. Extr. hoc tit.*

3 Hoc enim dicitur modicum tempus, *l. promissor, 21. §. 1. D. de pecun. constit.*

4 Nam sicuti via fraudibus & subornationi testium præcludenda est, *d. cap. fraternitatis*, ita non facile præcludenda est via probationibus, *l. curent. 22. D. hoc tit.*

5 Quæ causa status fauorabilior esse solet, *tot. titu. D. & C. ne de stat. defunct. post quinquenn. quærat.*

6 Quanti est causa status, quæ ideo maiores iudices habere & solet & debet, *l. non distinguemus, 31. §. de liberali, D de recept.*

7 *l. pen. C. ad SC. Trebell.* quamuis non sit fauendum pupillo in alterius iniuriam, *l. sed cum ab herede, 12. D. eod.* nec prætextu ignorantiæ, quæ per ætatem contingit, *l. quod autem, 6. §. si quid cum pupillo, D. quæ in fraud. credit.*

8 Nam si quid factum sit à pupillo doli mali capace, non debet in eo melioris conditionis esse pupillus, quam cæteri, *l. impuberem, 23. D. de furt. l. pupillum, 111. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIII.

Testes auditi ad futuram rei memoriam, non obstante appellatione interposita post recusationem, an & quando probent?

QVi testes ad futuram rei memoriam audire iussus fuerat in partibus, vt loquuntur, [1] cum ex falsa & calumniosa causa suspectus dictus esset ab eo, contra quem erat inquisiturus, recusationem reiecerat, & appellatione à recusatore interposita nihilominus testationes exceperat, Pendēte apud Senatum lite appellatoria, defunctisque iam pluribus testibus petebat is, qui testes produxerat, vt de recusationis iure antea cognosceretur. [2] Placebat, si summo iure agendum esset, de appellatione prius cognosci debere, ac reuocari omnia, quæ post interpositam appellationem facta fuerant quasi attentata. [3] Debuerat enim proculdubio deferri appellationi, cum recusatus commissarius in domicilij sui loco [4] & aditus & recusatus fuisset. Nec quod multo ante tempore dies audiendis testibus dicta fuisset ad rem faciebat. [5] Sed tamen videbatur, summum hoc ius summam fore iniuriam. [6] Si enim prius de appellatione cognosceretur, & siue bene siue male à commissario pronunciatum diceretur, attentatorum rationem inprimis haberi necesse erat, vt quicquid in spretum appellationis factum esset, reuocaretur. [7] Vnde euenire necesse esset, vt testationes omnes irritæ fierent, nec minus eæ, quæ essent testium iam defunctorum, quam quę superstitum, [8] atque ita probationes interciderent, [9] litisque iacturam incurreret pupillus fortasse, cui aliæ probationes nullæ superessent, [10] idque propter calumniosam recusationem, si forte decisa appellatione calumniosam eā esse appareret. [11] Quid enim prodesset actori post factas irritas testationes cognosci de calumnia, & calumniam detegi aut vindicari eo tempore, quo nouis probationibus locum nullum mors testium reliquisset? [12] Quid vero iniquius, quam scrupulosam illam iudicorum obseruationem à commissario forte per imperitiam aut calumniæ odio neglectam nocere illi, qui testes produxerit, aduersarij vero calumniam calumniatori nō solum non nocere, sed etiam prodesse? [13] Præsertim vero, cum probationum fauor sit maximus, [14] & Senatus, qui sola veritate facti inspecta iudicare debet, [15] æquitas maiorem quam stricti iuris rationem habere soleat. [16] Itaque visum est probabilius & iustius, nonnihil hac parte à iudiciarij ritus obseruatione recedere, & antequam de attentatis & appellatione cognosceretur, de causa recusationis inquirere, [17] vt si veram esse constaret, appellatio quoque iusta pronūciaretur, & habita in primis attētatorum ratione testationes omnes ad irritum deducerentur. [18] Sin falsam & calumniosam, non solum rata haberentur omnia, sed etiam mulctæ obnoxius fieret is, qui recusationem calumniosam proposuisset. [19] Quod si falsa duntaxat esset non tamen calumniosa, placebat temperamentum illud, vt quod ad testes interim defunctos attineret fides inquisitioni haberetur. [20] Cæteri eo tempore superstites, quo de appellatione pronunciatum esset, ex integro audirentur. [21] *Ita Senatus* ex tempore pro Domina de Romans Idib. Maij, 1593. Et 5. Non. Mart. 1594.

1 Hoc est in loco domicilij litigatorum, non in quo lis pendebat.

2 Scilicet cum periculum esset, ne pendente instantia appellationis cæteri quoque testes morerentur, atque ita probationes interciderent, *argum. l in lege 40. D ad legem Aquil.*

3 Est enim regulare & commune ius attentatorum omnium, vt de iis antea cognosci oporteat, vt sæpius diximus ad Tit. *vt lit. pendent. supr.* ex Robert. Lancel. pass. *in titul. De attent.*

4 Hoc enim addendum est, quia ex Senatus nostri stylo & Arestis, si commissarius non sit recusatus, antequam domo excederet, recusari postea non potest.

5 Quia, quamdiu res integra est, recusari commissarius potest, nec potest ipse recusationis causas reiicere tanquam friuolas, quomodo posset iudex ordinarius qui eum delegauit, *l. apertissimi, 16. vbi not. C. de iudic.*

6 Vt in quæstionibus, quæ sunt ex bono & æquo, plerumque sub auctoritate iuris scientiæ perniciosè erratur, *leg. si seruum, 91. §. sequitur, de verb. obligat. l. 2. §.* item Varus *de aqua pluu. arcend.*

7 *l. vnic. D. nihil innou. appell. interpos.*

8 Quod enim aut nullum aut annullandum est, effectum nullum habere potest, *cap. non præstat de reg. iur. in 6.*

9 Quas è contrario saluas esse expedit, *l. curent, 22. D. hoc titul.*

10 Siquidem non entium & non apparentium idem est iudicium, *§ si aduersus, Inst. de nupt. l. duo sunt Titij, 30. D. de test. tutel.*

11 Nec enim cuiquam sua calumnia prodesse vnquam debet, *l tutor, 41. D. de vsur. l. in summa, 65. §. 1. D. de cond. indeb.*

12 *Arg. d. l. in lege, 40. D. ad leg. Aquil.*

13 *Contra l. ne ex dolo, 12. D. de dolo, l. procurator, 11. §. 1. D. de doli mal. except.*

14 *d. l. in lege, & l. curent, 22. D. hoc tit.*

15 Vt late Tessaur. *in præfat. Decis. Pedem.*

16 *l placuit, 8. Codic de iudic.* Cognoscit enim Senatus vice Principis, quomodo olim præfecti prætorio, *l. vnic. Cod. de offic. præf. prætor.* iunct. *l. 1. Cod. de legib.* Iunge *l. quoties nihil, 200. de regul. iur.*

17 Vt scilicet rei maiori non fieret præiudicium per minorem, *arg. l. scio, 4. D. de in integr. rest. l. res maiori, D. de except.*

18 *Ex d. tit. Nihil innou. appell. interpos.*

19 Non enim fauendum est calumniis & malitiis, *l. in fundo, 39. D. de rei vindic.* Lancel. *in 2. part. cap. 17. de attent. null. pend. num. 131.*

20 Distinguenda enim est falsitas à calumnia, sicut & calumnia

Source : BIU Cujas

lumnia manifesta à calumnia præsumpta, secundum distinctiones, quas in hac materia deducit Rob. Lancelot. *d.part.2.cap.18.nu.61.& seqq.*

21 Vt scilicet & attentatorum & probationum simul ratio haberetur, quantum fieri posset, nec vlli ex litigatoribus iniuria fieret, *l.ex hu,8.in fin.D.quæ in fraud.cred.* Text. est *in l.vlt.Cod. hoc titul.*

DEFINITIO XXXIV.

Quando standum sit primæ depositioni potius quam secundæ, & contra?

SEcundæ testationi, quę in iudicio facta sit, potius standum est quam primæ extraiudiciali. [1] Nam quod dici solet priori standum esse, [2] dē ea accipiendum est, quæ sit iudicialis & cōsequenter iurata. Cuius ea vis est, vt nec si reuocetur in articulo mortis attendatur tamen reuocatio, [3] sicut nec si reuocetur, & reuocari perseueretur in tormentis, siue in alio iudicio, & inter alias personas variæ illæ testationes factæ sint, siue in eodem iudicio & inter easdem partes: nisi secunda in continēti facta esset post primam, id est, priusquam testis litigatorem allocutus esset. [4] Quanquam verum est ex eiusmodi reuocatione fieri, vt minus plena fides adhibeatur primæ testationi. [5] At cum prima testatio extra iudicium facta est, stamus secūdæ iudiciali & iuratæ, quia etsi prima in iudicio nullo facta esset, adhuc staremus secundę in iudicio valido factæ: [6] Sed supradicta obtinent, si aut solo iudicis officio, aut requirente ipso teste, vel procuratore fiscali, testis iterum audiatur. Nam si alterutro ex litigatoribus requirente, secunda testatio emerserit, distinguendum est, an is requisierit contra quem, an pro quo prius testimonium dixerat. Posteriore casu stamus secundæ testationi, siue iudicialis illa sit, siue extraiudicialis, siue iurata, siue non, quod imputare sibi debeat is qui petiit, vt idem testis iterum interrogaretur. [8] Priore vero non solum nulla fides adhibenda est secundæ testationi, sed neque audiendus est is, contra quem hic testis iam testimoniū dixerat, si petat vt rursum testificari iubeatur, propter magnum qui subest metum corruptionis. Ideoque summopere cauere bonus iudex debet, præsertim in causis criminalibus ab huiusmodi testium repetitionibus ad instantiam partium faciendis, quod sæpe numero magnam ad commini scendas falsitates fenestram patefaciant. [9] Quid si prima testatio extraiudicialis quidem fuit, sed iurata? Magis est vt ei stari oporteat, testisque tanquam falsus & periurus puniendus sit, qui posteriorem contrariam fecerit testationem. [10] Quid si testis primo interrogatus negauerit se scire, postea vero de negotio testificetur? Illi credendum non est, tanquam aut periuro, aut etiam corrupto. [11] *Ita Senatus* in ea causa de qua S C. 9. infr. De testam.

1 Hanc enim communem esse nostrorum sententiam receptam, contra Bart. qui aliud existimauit, *in l.eos, num. 4. D. de fals.* testatur Clarus in pract. crimin. *qu.53.num. 11. vers. Primus casus*, vbi multos citat.

2 Vt scripsi Defin. 4. *supr. eod.*

3 Iul. Clar. vbi supra *num.12.*

4 Idem Clar. ibid. *nu.13. ante finem*, post Alciat. *de præsumpt. reg. 2. præscript. 29. circ fin.*

5 Idem Clar. *dict. quæst.53.num.55.* circa medium, post Capic. *dec. Neapolit.* 142. & Didac. Couarr. *libr.2. var. resol. capite 13. post num 8.*

6 Vt concludit Clar. *supr. dict. nu.15.*

7 Gloss. *fin. in cap cum causam, de testib.* quam communiter probatam esse post Felinum testatur Clarus *dict. nume.13. in fin.*

8 Ratio est, quam adfert Clarus *dict. nu.15.* paulo ante finem.

9 Ita Iul. Clar. *ibid. cap. fraternitatis, Extr. de testib.*

10 Clar. *dict. num.11.* vbi ait Bartoli opinionem posse hoc casu procedere.

11 In hoc enim omnes consentiunt teste eodem Iulio Clar. *dict. qu.53.num.14.* [Hinc dicimus testem qui semel deposuit, non debere super eodem interrogari sine causa, & suspectum esse si dicat se minùs fuisse recordatum tempore primæ depositionis, quo tempore memoria erat recentior. Vide Crauet. *cons. 10.nu 13 ex l.produci. D. de testib. l. vlt. C. eod.* Dec. *cons. 175. col.pen. vers. tertio responderi potest & cons 189. col.6. vers. quarto & vltimo. Ita Senatus* in causa D. Aymonier, & Mariæ Regis Augustanorum. Septemb. 1612.

DEFINITIO XXXV.

Vnius testis testimonio quandoque creditur.

ALiquando euenit, vt vnius testis solius testimonium admittendum sit, nimirum testantis de facto proprio, [1] & de negotio, cuius ratione nihil sua interest, vter ex litigatoribus vincat. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Salycet. *in l. si quis decurio, D. ad leg. Cornel. de fals.* Alexan. *cons.197.n 3. libr.7.* Socin. *cons. 61 nu 8 lib.1.*

2 Crauet. *cons.220.nu.18.* Vide alios casus apud Specular. *in tit. De teste, §. restat de numero testium.* Ferrar. *in form. oppos. contra test. in vers. sunt que etiam singulares.*

DEFINITIO XXXVI.

Solutio probari potest per confessionem aduersarij probandam per testes, etiam in tertia instantia.

QVi solutionem debiti allegauit in prima instantia, & admissus ad probandum [1] probare non potuit, potest in tertia quoque instantia allegare cōfessionem creditoris de soluta pecunia, & per testes, si qui erunt, illam probare. [2] Quoniam licet ea res spectet ad probationem solutionis, dicique soleat, non esse admittendas eorundem aut contrariorum articulorum probationes, post didicita testificata propter metum subornationis, [3] nisi accedat concomitantia instrumentorum: [4] nunquam temen excluſa videri debet ea probatio, quæ fit per aduersarij confessionem, nec proinde eius confessionis probandæ via. [5] Si tamen aduersarius, qui confessus dicitur, contrarium probare volet, vtique id ei concedendū erit, [6] & quidem expensis debitoris, [7] cum alioquin in secunda appellatione, quæ tertia instantia est, non esset ille ad nouas positiones & probationes admittēdus. [8] Nec ad rem facit, quod etiam in iudicati executione solutionis exceptio & probatio admittatur, vtpote quæ non impugnet iudicatum. [9] Id enim tum procedit, cum super solutionis veritate nec cognitum fuit, nec pronunciatum. [10] Alioqui vbi semel iudicatum est solutum non esse, impugnat procul dubio sententiam quisquis solutum dicit. [11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa Dn. Damidoux, Non. Decemb. 1593.

1 Eius namque est probare qui allegat solutionem, cum solutio sit facti, *l.consilio,7.§.vlt.D. de curat. furios. l. testium facilitatem,18.C. hoc ut l.1.C. de procurat.*

2 Pecuniæ enim solutæ possessio maiorem rei gestæ probationem continet, quam si chirographum acceptæ mutuæ pecuniæ fuisset redditum, *l.pecuniæ.14.C. de solut.* siue ea professio probetur per instrumentum, vt *in d.l.pecuniæ*, siue per testes.

3 *cap fraternitatis, Extr. de testib.* Dixi Defin.17. & alibi sæpe *supr. eod.*

4 *cap. series eod. tit. de testib.*

5 Cum nulla sit melior probatio, quam quæ fit per confessionem partis, *l.cum te,5.C. de transact.* vbi Bald. *l.generaliter.13. C. de non nu. pecu.* [aut per euidentiam rei. Nam vt idem Baldus dicebat *cons.338. vol.1.* Quod patet expresse non est probare necesse.]

6 Nunquam enim vni ex litigatoribus permittitur probandi facultas, quin etiam aduersario permittatur, vt in iudiciis seruetur æqualitas, *l.non debet actori, 41.& ibi not. De regul. iur.*

7 Ex stylo Senatus nostri, quoniam tertia instantia est.

Source : BIU Cujas

8 Id enim permittitur in prima tantum causa appellationis, *l. per hanc, 5. C. de temp. & repar. appellat.*

9 Est enim generale, vt exceptiones, quæ non impugnant iudicatum, possint opponi in executione iudicati, *l. sunt qui, 16. & seqq. D. de re iudic.*

10 Sed tantum quod plerumque fit super debito.

11 Cum sint ista contradictoria, ita vt alterutrum eorum falsum esse necesse sit, vel quod iudicatum est solutum non esse, vel quod post iudicatum opponitur solutum esse.

DEFINITIO XXXVII.

Pauciores quam decem testes per turbam auditi an & qualem fidem faciant?

ETsi nonnullis placet, non paucioribus quam decem testibus turbam testium constare posse:[1] Hoc tamen iure vtimur, vt si pauciores adhibiti sint, non eo minus fidē faciant,[2] licet nō tantam, quantam si solemnis numerus adhibitus esset.[3] Nam quod dici solet decem testes simul & in turba, vt aiunt, interrogatos vnius tantum loco haberi, eo pertinet, vt pro vno quidem omnes numerentur,[4] sed ita tamen, vt in alterius testis, qui solus auditus sit, comparatione maior turbæ fides habeatur, quia longe difficilius est plures quam vnum mentiri.[5] At cum solemnis numerus testium, qui ad conflandam turbam necessarius est, non interuenit, non solum omnes vnius loco habentur, sed etiam si cum aduersarij testibus singulatim productis conferantur, non maiorem fidem faciunt, quam si vnus tantum testis auditus esset, nec habent priuilegium, quod testium turbæ datur,[6] quia nec turbam reuera constituunt.[7] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Greisy, contra R. D. Antonium de la Rauoire, 13. Cal. Ianuar. 1593. & rursum in causa R. Patrum Societatis Iesu & Syndicorum de Megene, mense Mart. 1594.

1 Sic enim placet Imberto *in Instit. forensib.* [Rebuff. *in tract. De testib. & quot. exam. deb. gloss. 6. num. 2.* Iunge Defin. 6. & 14. *supr. eod.*]

2 Ioan. Faber. *in §. ex non scripto, Instit. de iur. natur. gent. & ciuil.*

3 Vbi enim maior numerus testium adest, ibi certior probatio esse solet, si cætera sint paria, *l. 3. D. hoc tit.*

4 Ita vt nouem alij testes audiri adhuc possint, cum tamen non plures quam decem super vno eodémque articulo admittantur, vt dixi *Defin. 14. supr. eod.*

5 Sicut & plurium hominum difficilior quam vnius corruptio est.

6 Vt magis eis credatur, quam si vnus tantum testis esset.

7 *l. prætor ait 4. §. turbam autem ex quo numero, Dig. vi bonor. rapt.*

DEFINITIO XXXVIII.

Sacerdoti reuelanti sacramentalem confessionem nullo modo creditur.

SAcerdos neque cogi potest à suo Superiore, vt confessionem sibi factam propalet, & reuelet, neque si id faciat fide vlla dignus est, siue quod sit illicitum testimonium contra leges sacrosq. canones datum, siue quod non sit credendus Sacerdos scire tanquam homo, quæ illi tanquam speciali Christi Opt. Max. vicario explicata sunt.[1] *Ita Senatus* in causa Ioannis Martinet, 15. Cal. April. 1594.

1 Idcirco enim dicitur secretum confessionis, quia diuulgandum non est, *vt in l. 1. §. si quis tabulas 38. D. depos.*

2 *cap. dilectus*, vbi Panorm. *extr. de excess. prælat.* Rip. *ad finem tract. de peste, nu. 59. & seqq.*

DEFINITIO XXXIX.

Post didicita testificata non possunt audiri testes in causa appellationis ne quidem pro pupillo, nec rursus possunt probari articuli ded ucti in prima instantia, si probandi via præcluſa fuit, sed est necessaria restitutio.

IAm sæpius diximus, non esse audiendos testes post didicita testificata, non solum super iisdem articulis, sed nec super iis, qui sint directo contrarij, siue in prima instantia id petatur, siue in causa appellationis.[1] Sequimur enim hac parte ius Pontificium.[2] Nec aliud erit, si tutor in causa quoque appellationis imploret in eam rem beneficium restitutionis ex rescripto Principis nomine pupillorum. Subest enim metus subornationis, qui non patitur, vt hac parte pupillo in præiudicium aduersarij faueatur,[3] maxime cum, si quid ex ea causa pupillus damni patiatur per negligentiam tutoris, paratam habitutus sit aduersus tutorem eo nomine actionem.[4] Sane si neque tutor soluendo sit, neque magistratus, qui tutorem dedit,[5] difficile est vt non ei debeat subueniri, ne in damno moretur,[6] cui nihil imputari possit, & in quem cadere nequeat probabilis suspicio subornationis.[7] Extra hunc casum ad rem non pertinebit, quod tutor iurare paratus sit, nunc primum sibi innotuisse testes, per quos probare velit.[8] Alij sane articuli dissimiles possunt deduci in causa appellationis, etiam citra beneficium restitutionis, itemque probari,[9] sed non sine restitutione probari illi, qui in priore instantia deducti fuerunt, posteaquam probandi via semel præcluſa fuit.[10] Sic enim accipi debet, quod vulgo dici solet, *In causa appellationis quæ non deduxi deducam, quæ non probaui probabo.*[11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 15. Cal. April. 1594.

1 Dixi *Defin. 5. & 17. supr. hoc tit.*

2 *In c. fraternitatis extr. hoc tit. & clement. testibus, eod. titul.* Aliud enim est iure ciuili, *l. per hanc 5. C. de tempor. & repar. app.* præterquam in certis casibus, quos enumerat Specul. *in titul. de teste, §. satis vtiliter.* quem refert Ferrar. *in form. oppos. cont test.* in verb. *sunt que publicatis iam testib. n. 4.* vbi hanc iuris ciuilis & pontificij differentiam late explicat, addens, in foro ciuili seruandum esse ius ciuile, quod hæc Definitio negat. Idemque in Senatu Gratianoplitano obseruari testatur Guid. Pap. *quæstion. 72. & 124.* Vbi vide annotationem Ranchini.

3 Non enim fauendum est pupillo, si quid extra ordinem in alterius iniuriam postuletur, *l. sed cum ab herede 12. D. ad SC. Trebell.*

4 *l. properandum 14. §. vlt. C. de iudic.*

5 Quippe qui in subsidium tenetur, *ex tit. de magistr. conuen.*

6 *Arg. l. vlt. D. de admin. tutor. l. 2. D. quand. ex fact. tutor.*

7 Cum hæc ætas ignoret etiam illa, quæ videt, *l. 1. C. de falsi monet.* loquimur enim de pupillo, qui non sit doli capax, vt *in Defin. 32. supr.*

8 Intellige, nisi probabile sit, non fuisse adhuc didicita testificata, *vt in d. Defin. 32.*

9 *l. per hanc 5. C. de tempor. & repar. appellat.*

10 Appellatio enim extinguit quidem iudicatum, sed non præparatoria iudicati. [Adeo autem verum est, eum qui exclusus est à probādo, nihil amplius probare posse, vt nec admittendus sit ad probandum prætextu monitorij, etiam cōtra tertium impetrati, ne per indirectum liceat quod directò nō licet. *l. scire 21. §. 1. De tut. dat. ab his. Ita Senatus* pro D. de la Chabaudiere, contra N. Claudium de Mondragon. 22. Mart. 1614. Sane contra tertium, & in ipsius duntaxat præiudicium impetrari monitorium posse non dubitatur. *Ita Senatus* eodem Arresto.]

11 *Notat ad d. l. per hanc.* Ferrar. vbi supra.

DEFINITIO XL.

Testes etiam minus solemniter interrogati faciunt aliquale iudicium, imo & aliquando faciunt plenam probationem.

TEstes licet minus solemniter interrogatos placet facere aliquale, vt aiunt, indicium,[1] quinimo concludere, ac plenam fidem inducere apud viros bonos & graues, maxime vero apud eos Iudices, quibus mandatum est vt procedant, sola facti veritate inspecta,[2] præsertim si mortui sint, vt repeti non possint,[3] multo magis si agatur de facto antiquo, cuius probatio aliter haberi nequeat.[4] Id enim postulat fa-

lat fauor probationum,[5] casusque necessitas.[6] *Ita in Senatu* in causa patrum Societatis Iesu Collegij Camberiensis & Syndicorum de Megene tractatum est 14. Cal. April. 1594.

1 Alex. *consil. 147. vol. 6.*
2 Dec. *cons. 54 num. 2. vers. postremo.* Bald. *in l. solam, circa fin. C. hoc tit.*
3 *l. vlt. C. eod.*
4 Antiquitas enim temporis facit, vt admitti debeant leniores quoque probationes, vt pass. Cravet. *in tract. de antiq. tempor. l. si arbiter D. de probat.*
5 *l. curent* 22. *D. hoc tit.*
6 Quomodo loquitur IC. *in l. si mulier* 59. *§. ex asse, D. de iur. dot.*

DEFINITIO XLI.

Testes de auditu admittuntur in probando eo, quod dicitur immemoriale.

DIci solet, non credi testibus de auditu testificantibus, quorum repelluntur auctores, ne alioqui facile fraus fiat, si exemplo magis credatur, quam authentico instrumento.[2] Sed in eo tamen adhibenda videtur quædam distinctio. Nam si agatur de probanda possessione aliave re immemoriali, facilius admittendum est, vt admittatur testimonium eorum, qui dicant, ita se audiuisse à senioribus eo tempore, quo suspecta esse non poterat eorum testatio, nulla dum mota aut mouenda lite, tametsi hodie si viuerent suspecta esset:[3] alioqui vix reperirentur, qui immemorialem possessionem probare possent,[4] in iis præsertim locis, ad quæ vix vlli alienigenæ & peregrini soleant accedere. Nam & ob eandem ferè causam domestica quoque testimonia admittere solemus contra iuris regulam, quoties aliter quam per domesticos testes haberi veritas non potest. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Cap. fraternitati, extr. de haret. can. nullus* 3. *quæst.* 4. Bart. *in l. admonendi, D. de iureiur.* Ferrar. *inform. oppos. contr. test. in verb. de alieno.* vbi Masuer.
2 Aut, vt nostri loquuntur, si plus crederetur copiæ, quam originali. Dec. *cons.* 82. *& consil.* 210.
3 *Arg. l. si arbiter* 28. *D. de probat.*
4 Cuius tamen probatio tanto fauorabilior est quanto difficilior, & quanto potentior est hæc præscriptio, quæ tituli vim habet, *l.* 3. *§ ductu aquæ, D. de aqua quotid. & æstiu. l.* 1. *§. vlt. D. de aqua & aqu. plun arcend.*
5 *Notat. ad l.* 3. *C. hoc tit. ex l.* 1. *& tot. tit. D. de SC. Silan.*

DEFINITIO XLII.

Testi contra suum commodum testificanti magis creditur.

IN dubio longe magis credendum est testibus aduersus propria commoda testificantibus.[1] Quis enim credat velle eos peierare, vt sibi noceant?[2] siquidem nec peieraſſe quisquam præsumitur,[3] si nullum ex testatione sua sentiat commodum.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Bald. *in l. omnibus, nu.* 5. *C. hoc tit.*
2 Nemo enim facile credendus est velle iactare suum, *l. cum de indebito* 25. *D. de probat.*
3 *l. vlt. C. ad leg. Iul. repetund.*
4 Illud enim semper inspiciendum est, & quærendum, Cui bono? [Et hoc adeo verum est, vt testis etiam alioqui suspectus non eo minùs fidem faciat, si deponat contra suum commodum. Maximè si contestem habeat nullo modo suspectum. Quòd si vterque suspicione aliqua laboret, non erit quidem plena probatio. Sed ad eam supplendam deferri iuramentum poterit, si fuerit petitum. *Ita Senatus* pro D. de Grenand, contra Petrum Roland. 26. Maij 1614.]

DEFINITIO XLIII.

Post apertas testationes, si nondum sint didicita testificata, audiri testes possunt, & an standum sit iuramento eius, qui testes producit?

REfert multum, an didicita sint testificata, an publicatæ duntaxat testationes.[1] Post didicita testificata non est audiendus, qui super iisdem aut directo contrariis articulis nouas vult probationes adferre per testes.[2] Licet minor proponatur aut rusticus, qui admitti vult ad probandum:[3] nihilque interest, an litigator ipse, an eius Procurator aut Patronus testificata didicerit.[4] Sed si tantum publicatæ sint testationes, nihil vetat, quo minus contrariæ probationes recipiantur ex beneficio Principis,[5] refusis nimirum expensis contumaciæ & retardatæ litis.[6] Verum si dubitetur, an didicita sint testificata, quæstionis est, an qui negat didicita credendus sit, si paratus sit iurare?[7] Et placet distinguendum esse, vt si ex die publicatarum testationum tempus modicum intercesserit, sacramento negantis stari possit. Modicum autem tempus videtur, si nec dum decennium effluxerit.[8] Si vero multum temporis præterierit, alia opus sit & concludenti probatione.[9] Qualis illa esse potest, si actuarius iuret, asseruatam semper penes se scripturam testationum; nec vnquam aduersario editam, vt legendi describendive copiam habere potuerit.[10] Sane non tantum post publicatas testationes, sed etiam post eas exceptas & conscriptas, si aduersarius nouos articulos dictare velit, quorum refutandorum gratia cogatur is, qui iam ex parte sua testationes protulit, nouas quærere & allegationes & probationes; æquissimum est aduersarij sumptibus id fieri,[11] cuius nimirum facto & culpa accidit, vt nouis sumptibus opus sit ad ea probanda, quæ alioqui eodem tempore iisdemque sumptibus expediri potuissent.[12] *Ita Senatus* in causa N. Marini de Conzieu & DD. fratrum de Montfort 9. Cal. April. 1594.

1 Possunt enim publicatæ esse testationes, neque tamen adhuc didicita testificata, vt dixi *Defin.* 32. *supr. eod.*
2 Propter metum subornationis, qui semper magnus subest, *c. fraternitatis extr. hoc tit.*
3 Quemadmodum scripsimus *Defin.* 17. *supr.*
4 Cum omni casu subsit idem metus subornationis, vt dixi *in d. Defin.* 17. *nu.* 4.
5 Est enim necessaria restitutio, vt scripsi *Defin.* 5. *numer.* 3. *supr.*
6 Ne beneficium Principis aduersario sit captiosum, *contra l. Paulus notat* 8. *de prætor. stipulat.*
7 Iuramento scilicet purgationis, de quo *in l. generaliter* 12. *C. de reb. cred. & iureiur. c. vlt. extr. de iureiur.*
8 Vt dixi *Defin.* 32. *supr.* quia iuratur hoc casu super verisimili.
9 Periculosum enim est rem totam committere sacramento aduersarij, nisi iusiurandum per partem ipsam deferatur, *vt in l.* 1. *D. quar. rer. act. non det.* [Ant. Gabriel *lib.* 1. *De testib. concl.* 21. *num.* 29.]
10 *Arg. l.* 1. *& tot. tit. D. testam. quemadm. aper.*
11 Ne sit in potestate vnius ex collitigatoribus aduersarium suum grauioribus sumptibus onerare, *l. minoribus* 6. *D. de minoribus.*
12 Proindè nullum videtur damnum sentire, quod ex culpa sua sentit, *l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

DEFINITIO XLIV.

Non creditur testationibus scriptis ad futuram rei memoriam, si nondum sint publicatæ.

TEstationibus scriptis ad futuram rei memoriam[1] nec dum publicatis nulla fides adhiberi potest, vt ex ea causa vindiciæ dicantur pro eo, qui testes produxit, si non aliunde sufficientes habeat probationes,[2] quia numquam iudex bonus rationem habere potest instrumenti aduersario nunquam editi:[3]

Source : BIU Cujas

Et in iudicio quolibet quantumcunque ſummario omnia iudicij ſolemnia auditis partibus tractanda ſunt.[5] Porro teſtationes ad futuram rei memoriam conſcriptę ſunt eiuſmodi, vt neque ab aduerſario inſpici poſſint ante publicationem,[5] nec publicari debeant, priuſquam aduerſarius quoque teſtes ſuos produxerit, & audiri curauerit, ne alioqui per teſtes probandi ratio nulla ſuperſit ei, qui teſtationes ab aduerſario prolatas iam didicerit.[6] *Ita Senatus* pro Amedeo Vincent, contra Franciſcum Thibaud, 11. Cal. Iul. 1594.

1 Iuxta formam *c. quoniam frequenter, extr. vt lit. non conteſt. & c. ſignificauit, extr. de teſtib.*

2 Intellige, etiamſi apertæ ſint, quantum ad iudicem, vt aperiri plerumque ſolent ad informandũ animum Iudicis, & poſtea iterum claudi, alioqui non poſſet locus fieri quæſtioni, an Iudex vindicias dicere poſſet vel deberet ex iis teſtationibus, quas nec ipſe vnquam vidiſſet, cum non aliter explorari veritas poſſit de iis, quæ ex teſtationibus pendent, quam iis lectis & cognitis, *arg. l. de his 6. D. de tranſact. l. 1. D. teſtament. quemadm. aper.*

3 Cuius ſcilicet editio fieri debet, quam pragmatici appellant communicationem inſtrumentorum non minus quam actionis, *l. 1. § edenda, D. de edend. l. iuſtum, 6. l. 7. & vlt. C. eod.*

4 Nec quicquam faciendum inaudito eo, qui ex eiuſmodi facto lædi poſſet, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.* [Adde quod huiuſmodi teſtationes factæ ad futuram rei memoriam, priuſquam publicentur, debent produci apud acta & deponi penes grapharium, ita vt de eo conſtare ex ſcripto poſſit, debéque ea depoſitio fieri non à litigatore, ſed à Commiſſario ipſo qui teſtes audiit. Alioqui fiunt ſuſpectæ, imo nullius fidei, maximè ſi penes litigatorem reperiantur quamuis clauſæ. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 7. Id. Febr. 1612.]

5 Cum publicari eas nihil aliud ſit, quam iuberi, vt aperiantur.

6 Propter metum ſcilicet, qui eo tempore magnus ſubeſſet corruptionis & ſubornationis, *c. fraternitatis, extr. de teſtib.*

DEFINITIO XLV.

Infamia facti non ſufficit ad repellendum teſtem, nec obiectio infamiæ iuris, niſi de ea conſtet per ſententiam.

AD iſectandos & reprobandos teſtes admiſſus, ſi furti crimen aliudve quid ſimile obiiciat, nec alleget ſecutam ex ea cauſa condemnationem, audiẽdus non eſt,[1] quoniam nemo ex ſolo delicto fit infamis infamia, vt vocant, iuris, ſed ex ſententia.[2] Quod ſi addat latam de crimine ſententiam, ne hoc quidem ſufficiet, niſi eam proferat, quia non per teſtes probari ea ſententia debet, ſed per ſcripturam,[3] & quidem in promptu.[4] Itaque ſi Iudex nullam huiuſmodi inſectationis rationem habeat, nec eum, qui ſententiam obiecit, admittat ad probandum, non idcirco iuſtam appellandi cauſam dediſſe videbitur.[5] *Ita Senatus* pro D. de Cohendier, contra N. Mallin, 4. Id. Ianuar. 1595.

1 Eſt enim illa infamia facti, quæ licet exiſtimationem minuat apud bonos & graues viros, neminem tamen repellit à teſtimonio dicendo, ſed tantum infamia iuris, *l. 3. §. lege Iulia, D. hoc tit. l. is cui lege 18. §. 1. D. qui teſtam. facer. poſſ.* Capell. Tholoſ. *quæſt.* 173.

2 *l. infamem 7. D. de public. iudic. l. furti 6. in princip. & §. 1. & paſſ. D. de his, qui not. infam.*

3 Cum ſententiæ omnes ſcribantur, & in actis deſcribantur. *l. 2. & vlt C. de ſent. ex breuic. recit.* Niſi forte ſcriptura probetur per teſtes fuiſſe deperdita, *vt in l. teſtium 18. in fin. C. hoc tit.*

4 Ne alioqui fiant de lite lites, & prima lis in longius tempus protrahatur, *l. 4. § ait prator, D. de re iudic. iunct. l. quidam 21. de reb. cred. l. properandum 13. C. de iudic.*

5 Quia debet ſibi imputare is, qui ſententiam non produxit.

DEFINITIO XLVI.

Teſtes ſingulares, qui per ſe non probant, quando coniungantur vt probent.

VVlgatum eſt, teſtes ſingulares non probare, quia cùm non ſint conteſtes, non poſſunt iungi, vt numerum faciant:[1] ideoque non plus probant mille quam vnus, immo minus, quoniam alter alterius fidem debilitat.[2] Vnde illud etiam eſt, quod eo caſu, quo plures ſint de eadem re teſtes ſingulares, non defertur iuſiurandum, quod alioqui deferretur in ſupplementum probationis, niſi teſtes deponant de actu reiterabili, eorumque teſtationes ad eundem tendant finem.[3] Sed etſi de probanda poſſeſſione agatur, conſtat quidem probata poſſeſſione præteriti temporis & præſentis, videri quoque probatam medij, ſi nulla in contrarium probatio afferatur, ſed tamen ſi teſtis vnus teſtificetur de poſſeſſione decem annorum, alius de poſſeſſione aliorum decem annorum, non poſſunt coniungi teſtationes, vt fiant conteſtes, qui vere ſunt ſingulares. *Ita Senatus* in cauſa D. de la Velliere & D. de Rogemont 10. Cal. Febr. 1595.

1 Niſi in caſibus, de quibus vide Dec. *conſ. 47. lib. 1. & conſ. 60. nu. 29. eod. lib.*

2 Si ſint ſingulares ſingularitate obſtatiua, non adminiculatiua. Iacob de Put. *deciſ. 476. lib. 2.*

3 Not. *in l. admonendi.* vbi Caccialup. *de iureiur.* Capell. Tholoſ. *quæſt. 1.*

DEFINITIO XLVII.

Teſtis male interrogatus iterum ex integro eſt audiendus.

MAle auditis teſtibus ob non ſeruata ea quæ ſeruari debuerunt,[1] cum teſtationes nullæ ſint, iterum audiri eos ab alio inquiſitore[2] oportet: audiri vero non per repetitionem, vt Pragmatici loquuntur, ſed ex integro, ac ſi nunquam auditi fuiſſent.[3] Verendum enim eſſet, ne teſtes vt plurimum ruſtici & timidi metu periurij aliud nihil prodere vellent, quam id ipſum, quod priore teſtatione contineretur: vnde fieret, vt iterata illa auditio nullius plane effectus eſſet.[4] Quid ergo ſi ex integro interrogatus teſtis nolit teſtimonium dicere, quin prius copiam habeat teſtationis præcedentis? Vtrum id ei denegabitur? Mouet, quod ſi hoc ei indulgeatur, ita futurum eſt, vt vix aliud poſtmodum dicturus ſit, quam quod iam ante dixerit.[5] Rurſus iniquum videtur cogi eum, vt periurij periculum ſubeat ob ſolam inquiſitoris culpam,[6] præſertim ſi ponas plures annos à tempore prioris teſtationis præteriiſſe.[7] Itaq. placuit permittendum illi, ſi vrgeat, vt priorem ſuam teſtationem inſpiciat, & ita tamen, vt non eo minus ex integro audiatur.[8] *Ita Senatus* in cauſa D. de Thoyre, contra D. de Cholex, 14. Cal. Mart. 1595.

1 Nam & in teſtibus audiendis variæ ſolemnitates requiruntur, de quibus la te Ferrar. *in form. iuram. teſtium, & in form. oppoſ. contr. teſtes.*

2 Ne iterum peccet, qui iam ſemel peccauit, *cap. vt debitus honos & ibi not. extr. de appellat.*

5 Quia, quod nulliter factum eſt, pro infecto magis, quam pro facto habendum eſt, *l. ſi filius 7. de liber. & poſthum. cap. non præſtat, de reg. iur. in 6.* adeo vt etiam poſt didiſcita teſtificata poſſint hoc caſu alij teſtes ſuper iiſdem articulis admitti. Anton. Teſſaur. *deciſ. Pedem. 28.*

4 Nec enim videretur differre à prima, ad quam relata eſſet, cum dici ſoleat, ineſſe relatum in referente, & quidem cum omnibus ſuis qualitatibus, *vulg. l. aſſe toto 77. D. de hered. inſtit.*

5 Hoc enim vſu quotidiano ita compertum eſt, metu ſcilicet vacillationis & variationis, propter quam poſſit fieri, vt non ſolũ nulla teſti fides habeatur, *l. 2. D. hoc tit.* ſed etiam vt puniri debeat tanquam periurus, ex iis quæ late tractat Ferrar. *in form. oppoſ contr. teſt.* in verb. *inuicem contrarij*, & in verb. *ac varij.* Nec facile coniiciendus eſt teſtis in eas anguſtias, vt vix ſine captione poſſit teſtimonium dicere, ne ſcilicet damnoſum ei ſit officium ſuum, vt mox ſequitur *in Defin.*

6 *Arg. l. & quia 6. in fin. D. de interrog. in iur. fac. iunct. l. ſed ſi quis 7. D. teſtam. quem. aper.* iunct. *l. 3. §. vlt. D. hoc tit.*

7 Cum fragilis ſit & labilis hominum memoria ex ſolo temporis

temporis lapſu, *l. peregre* 44. *l. ſi rem mobilem* 47. *D. de acquir. poſſ.*
8 Anton. Teſſaur. *deciſ.* 255. *nu.* 8.

DEFINITIO XLVIII.

Cuiuſcunque ætatis & conditionis teſtes audiri poſſunt tempore peſtis & belli.

TEmpore belli aut peſtis, aut egeſtatis publicæ audiri poſſunt teſtes ad futuram rei memoriam, illi etiam, qui nec ſunt ſenes, nec valetudinarij, nec abſuturi, nimirum propter imminens cuiuſcunque ætatis & conditionis hominibus periculum mortis, & fauore probationum ne pereant.[1] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 7. Id. April. 1595.

1 Quod periculum licet, omnibus immineat omni tempore, quia omni hora periclitamur, nemo tamen negauerit, malus eſſe ac grauius eo tempore, quo vel bellum vel peſtis graſſatur, vt paſſim tractat Rip. *in tract. de peſte.*
2 *l. in lege* 40. *D. ad l. Aquil. l. curent* 22. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XLIX.

Non creditur virgini iuranti ſe cognitam à coniugato.

ETſi virgini iuranti, ſe ex Titio prægnantem eſſe, credi ſolet, non tamen id eſt perpetuum.[1] Quid enim ſi Titius vxorem habeat? Nulla ratio eſt, cur virgini credatur, ne alioqui & turbetur matrimonium,[2] & adulterij accuſatio vnius mulierculæ teſtimonio alioquin ſuſpectiſſimo[3] perficiatur. *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, 4. Id. Maj 1595.

1 Varias enim circa hanc materiam diſtinctiones vide apud Boer. *deciſ.* 199. & Anton. Teſſaur. *deciſ.* 3. *nu.* 4.
2 *arg. l.* 1. §. *vlt. D. de liber. exhib.*
3 Eſt enim ſuſpectiſſimum teſtimonium mulieris, quæ iam deliquit, niſi ſi Titius eam à ſe cognitam fateatur, vt tractat Teſſaur. *d. deciſ.* 3. *nu.* 7. *concluſ.* Vide Cap. Tholoſ. *deciſ.* 172.

DEFINITIO L.

Poſt didiſcita teſtificata, quibus vti nolit is, qui teſtes produxerit, poteſt aduerſarius nouos ſuper iiſdem articulis teſtes producere.

QVod diſtricte Iudices obſeruare ſolent & debent, ne poſt didiſcita teſtificata nouas ſuper iiſdem aut contrariis articulis admittant teſtationes,[1] exceptiones pleraſque habet.[2] Quid enim ſi pro alterutro duntaxat litigantium auditi ſint teſtes, & is teſtationibus vti nolit, ſiue quod eas ſibi aduerſantes videat,[3] ſiue qua alia de cauſa? Non erit audiendus, ſi ad hoc ſolum teſtationibus vti velit, vt eas alleget, ad impediendum, ne qua probandi via aduerſario pateſiat. Imputet enim ſibi, cur eas non producat, & apud Iudicem exhibeat.[4] Nec aliud erit, tametſi eas antea apud acta produxerit, earumque deſcribendarum poteſtatem aduerſario fecerit, quoniam à iure ſibi per eam productionem quæſito recedet, quantum facere poteſt, qui non vult illas iterum producere,[5] eo præſertim tempore, quo Iudex acta litis inſpecturus eſt, & ius dicturus.[6] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Brunet, 6. Cal. Aug. 1595.

1 *Exc. fraternitatis extr. de teſtib.* [niſi adſit concomitantia inſtrumentorum. *cap. ſeries eod.* aut alia iuſta cauſa. *cap. ex tenore eod.*]
2 De quibus vide Teſſaur. *in deciſ.* 28. & 262. [Et Anton. Gabriel. *lib. 1. commun. opin. de teſtib. concl.* 21. vbi ponit 71. limitationes. Quibus adde alium caſum, ſi agatur de probando notorio. Quis enim poteſt eſſe metus ſubornationis teſtium in eo quod eſt notorium? Ideoque dicimus non eſſe probandum id quod eſt notorium verum eſſe, ſed tamen probandum eſt eſſe notorium. Pura ſi dicatur quis fuiſſe demens aut furioſus. Nec enim poteſt talis eſſe quis, quin ſit notoriè, ſicuti de fama & infamia ſcribit Gabr. *vbi ſupr. limit.* 70. Adde etiam alium caſum, ſi agitur de ea re de qua non poſſint teſtes deponere, niſi de credulitate. Ibid. *num.* 71. quale etiam illud eſt, quod diximus de probanda alicuius dementia & inſania. *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Rancurel & Ioannis Rez. Nouemb. 1613. In qua cauſa etiam aderat concomitantia inſtrumentorum, itémque quod & paupertas & aduerſa valetudo aliquam præbebat excuſationem. Item quòd prima erat inſtantia poſt quam nulla ſuperierat, in qua vulneri remedium adferri aliquod poſſet, cùm tamen de toto fere patrimonio ageretur eius qui volebat admitti ad probandum, & quidem eos ipſos articulos quos ante didiſcita teſtificata propoſuerat. Exquibus apparet hoc Senatuſconſultum eſſe ſingulare, nec facilè trahendum ad conſequentias.]
3 Nemo enim teſtibus pro ſe auditis, vt nec alio iure ſuo vti cogitur, *l. ſi Iudex circumuento* 28. *D. de minor. l. pactum* 46. *D. de pact. l. pen. C. eod.* Quod tamen intellige, niſi teſtationum productio facta ſit in actis ſine vlla proteſtatione: extunc enim teſtationes ſunt communes, ſicut & acta litis omnia ſunt communia. *Not. ad l. Procurator, C. de edend. l.* 1. §. *edenda. D. eod.*
4 Cum non entium & non apparentium idem ſit iudicium, §. *ſi aduerſus, Inſt. de nupt. l. duo ſunt Titij* 30. *D. de teſtam. tut.*
5 Poteſt autem ſi aduerſarius conſentiat, quamuis non poſſit eo inuito, *vt in l. cum hereditate* 51. *D. de acquir. hered.*
6 Eo namque maxime tempore editio & productio inſtrumentorum omnium facienda eſt, cum non poſſit Iudex iudicare niſi ſecundum allegata deducta & producta. *Not. in l. illicitas* 6. §. *veritas. D. de offic. præſid.*

DEFINITIO LI.

Non probatur actus reiterabilis per pauciores teſtes ſingulares, quam quinque.

PAuciores quam quinque teſtes ſingulares non probant plene,[1] ne quidem in iis actibus, qui, vt noſtri loquuntur, ſunt reiterabiles,[2] maxime verò ſi teſtificentur, non ſolum extra articulata, (quo caſu conſtat nullam induci probationem, ne aduerſario fiat iniuria, qui contrariis probationibus cauſam ſuam munire alioqui potuiſſet[3]) ſed etiam de re ad contractum pertinente, quæ poſt & extra contractum promiſſa dicatur.[4] Sunt enim huiuſmodi allegationes vt plurimum commentitiæ, & ob id ſemper ſuſpectæ,[5] in quibus admittendis cautius idcirco agendum eſt, vt pote quibus cauſam plerunque det facilitas teſtium conquirendorum & ſubornandorum.[6] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Lucian & Cornelij Pernet, 9. Cal. Decemb. 1595.

1 Intellige, etiamſi ſint ſingulares ſingularitate adminiculatiua, non obſtatiua, vt loquitur Iacob. Put. *deciſ.* 476. *lib.* 2.
2 Et ſucceſſiui, quod in confeſſione extraiudiciali nominatim excludit Afflict. poſt multos per eum citatos *deciſ.* 364. Vide Capell. Tholoſ. *quæſt.* 11.
3 Bart. *in l. ſi quis libertatem* 7. *de perit. hered.* quem refert & ſequitur Teſſaur. *deciſ.* 361. *n.* 3. vbi vide limitat.
4 Etſi enim nihil poteſt allegari nec probari, quod ſit directo contra inſtrumentum citra ſolemnem falſi accuſationem, nihil tamen vetat allegari & probari ea, quæ ſunt præter & extra contractum.
5 Quidni enim contrahentes curaſſent id ſcribi in inſtrumento, ſi de eo cogitaſſent. *l. vnic. §. vbi autem, verſ. ſin autem ad deficientis, C. de caduc. tollend.*
6 *l. teſtium* 18. *C. hoc tit.*

DEFINITIO LII.

Teſtimonium & viua voce & ſecreto dici debet.

TEſtimonium dicere non niſi viua voce[1] & ſecreto[2] teſtis debet, licet in aliis pleriſque cauſis patrum referre ſoleat, an viua voce, an ſcripto ſententiam ſuam quis exprimat.[3] Nam & illud inſpicere potiſſimum Iudex debet, qua conſtantia aut trepidatione teſtes loquantur, vt ſciri melius poſſit, quantam iis fidem adhibere oporteat.[4] *Sine die.*

1 *l. 3. quæſt. 9. can. teſtes.* Notat Salic. *in l. iuriſiurandi C. hoc titul.* Cano. *in cap. teſtib. extr. eod.* licet contrarium teneat Bart. & Bald. cum diſtinctione, quos refert & refellit Boer. *quæſt.* 1. *numer.* 38.

Source : BIU Cujas

2 *Cap. venerabili, extr. de testib. l. si quando, C. eod.* Creditur enim testis ex veritate & conscientia testimonium dicturus, si secreto potius, quam si aliis præsentibus audiatur, inquit Boer. *d. quæst. 1. nu. 25.*

3 Dicam *Defin. 10. inf. de hered. instit.*

4 *l. de minore 10. §. tormenta, D. de quæst.* Idem Boer. *vbi sup. num. 39.*

DEFINITIO LIII.

Magis creditur commissario, qui adiunctum habuit, cum testem interrogauit, quam testi neganti se ita dixisse.

NOn auditur testis, qui à duobus interrogatus aut à Commissario, qui adiunctum habuit, [1] negat à se testificatum id, quod in testationem redactum est. [2] Plus enim duobus testibus, etiam cum cætera sunt paria, quam vni credendum esse constat. [3] *Sine die.*

1 Nam & ob hanc maxime causam Commissariis testes examinantibus etiam Senatoribus adiuncti dantur, vt late tractat Tessaur. *Decis. 255.* vbi vide.

2 *Cap. vt nostrum, de haret. in 6.* Bald. *in l. nullum, C. de testib.* Alex. in addit. ad Bart. *in l. 1. §. si quis negat, testam. quem. aper.* Boer. *quæst. 1. nu. 51.*

3 *l. 3. D. de testib. l. iurisiurandi 9. C. eod.* Vnus enim testis non probat regulariter, nisi in casibus, quos refert Specul. *tit. de teste, §. restat. de numero testium.* Vide Ant. Capyc. *decis. 61. nu. 5.* Iul. Clar. *§. falsum. numer. 20.* vbi distinguit, an agatur de puniendo teste, vel notario de falso, vt tunc neutri credatur: An vero, cui maior sit adhibenda fides in negotio, in quo fuit auditus testis, vt tunc credatur magis Notario. Sane si omnes negent se dixisse, quod scriptum sit, plus credi debere testibus, quam Notario.

DEFINITIO LIV.

Casus in quo posterior depositio præualet primæ etiam iuratæ.

ETsi regulare est, vt primæ depositioni testis, quæ iurata fuit, magis stetur, quam secundæ, [1] aliquando tamen ab eo iure receditur. Quid enim si priorem testationem sola Iudicis auctoritas, posteriorum vero literarum monitorialium & ecclesiasticarum censurarum potestas extorserit? Vtique stabimus posteriori, [2] præsertim si aut verisimilior sit, [3] aut aliis adminiculis fulciatur. [4] Etsi enim si summo iure agatur, vix est, vt fides vlla ei adhibenda sit, qui se periurum aut siue precio, siue precibus corruptū fateatur, [5] mouere tamen illud debet, quod his nostris temporibus communis ille vulgi error apud nos inualuit, vt non aliter rustici etiam iurati ab ipso Iudice putent iniunctam sibi testificandæ veritatis necessitatem, quam si ecclesiasticis monitionibus vrgeantur. Nec desunt, qui rogati dicere testimonium protestentur apud eum, à quo producendi sunt, etiam falsum se dicturos: sed ita tamen, vt si postea monitorium impetrabitur, veritatem sint testificaturi. [6] Vnde illud etiam fit, vt passim & pro minima quaque re ad censuras illas ecclesiasticas decurratur, nimia concedentium facilitate, ad quorum sane officium pertineret, ne tam sancto & in Dei Ecclesia necessario iuris remedio tam facile abuti laicos paterentur. [7] Cæterum non eo minus puniendus erit is, qui periturus fuisse probabitur, [8] quanquam & vulgaris ille error hactenus ei prodesse debet, vt mitius puniatur. [9] *Ita Senatus* in causa Blasij Pontarly & Martinel, 29. Nouemb. 1595.

1 Dixi *Defin. 4. & 34. sup. hoc tit.*

2 Nec est contrarium quod diximus *dict. Defin. 4. sup.* Ibi enim tractauimus de depositione facta vi monitorij ad fines reuelationis tantum: hic vero de ea, quę sit facta ad fines probationis & apud Iudicem competentem ab eo, qui contra testificatus fuerat ante monitorij impetrationem.

3 In omnibus enim, sed maxime in probationibus inspiciendum est præcipue, quid sit verisimile, *l. vlt. D. quod met. caus. l. cum de indebito 25. D. de probat.*

4 Coniunguntur enim & indicia & præsumptiones, vt plenior fiat probatio, *l. sola 4. C. hoc tit. l. dolum 6. C. de dolo.*

5 Potius enim repellendus est & puniendus tanquam periurus ac fallarius, quam vt ei permittendum sit variare, *l. eos, l. qui falsa, D. de fals.* Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *ac etiam varij, n. 4.* Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 53. nu. 10. 11. & seqq.*

6 Nec enim nouum est, vt error ius faciat, aut saltem iuris noui occasionem præbeat, *vt in l. 3. in fin. de supellect. legat.*

7 Vilescunt enim sola frequentia & assiduitate ipsa etiam Dei miracula, vt dicebat beatus Augustinus non minus eleganter, quam vere.

8 Iul. Clar. vbi supra *nu. 13.*

9 Errantes enim puniendi sunt mitius tum quoque cum delinquunt, quasi nec delinquere videantur, *l. vlt. D. de rit. nupt.* Non enim delictum fit sine dolo. Error autem à dolo excusat, qui potius imperitiam detegit, *l. si per errorem 15. D. de iurisd. dict. l. regula 9. de tut. & fact. ignor.*

DEFINITIO LV.

Testis varius torqueri potest, & pro criminis grauitate etiam ad triremes condemnari.

TEstis, qui res plane contrarias secumque pugnantes testificatus non solum torqueri potest, vt sciatur, vtri depositioni stare malit, si ea res ad habendam veritatem videatur prodesse posse, [1] sed etiam ad triremes aut perpetuas, aut ad tempus, si criminis atrocitas exigat condemnandus tanquam falsus. [2] *Ita Senatus* in causa Blasij Pontarly, 16. Mart. 1596.

1 Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 25.* Alex. *cons. 63. lib. 1. per text. in l. eos 2.* vbi Bart. *D. ad l. Corn. de fals.* Petr. de Anchar. *in l. de testibus, extr. de testib.* Butr. *in c. cum de tua, eod. tit. Ex not. in l. cap. 5. D. ad l. Iul. de adult. & in c. per inquisitionem, de elect.*

2 Iulius Clar. vbi supra. Regulariter tamen non est puniendus testis de simplici mendacio, nisi aliqua leui pœna pecuniaria, quomodo mendaces puniuntur. Boer. *decis. 208. num. 10.*

DEFINITIO LVI.

Mediatores non facile audiendi sunt, nisi vtraque parte consentiente.

EOrum, qui litigantium vota & rationes sub amici nomine inquirunt, vt eos ad concordiam inducant, (vulgo mediatores appellantur) testimonia solent esse suspecta, nec facile admittenda sunt, [1] præsertim si vnius ex litigatoribus dolo & calliditate, quod plerumque fit, eiusmodi mediatores subiecti proponantur ad extorquendam ab aduersario confessionem, aut quid aliud eiusmodi, quod actionem vel ciuilem, vel criminalem parere possit. Solent enim qui litigant agere liberius cum istis mediatoribus, quasi cum confessario & causæ patrono. [2] *Ita Senatus* pro Ioanna Martinel, contra Blasium Pontarly, 23. Nouemb. 1596.

1 Ioann. Bernard. Diaz. *reg. 48.* post Innoc. Host. & alios *in cap. non sine, de arbitr.* Bart. *in l. ne in arbitris, C. eod.* etsi loquuntur illi de arbitrio, non de mediatore, in quo longe maior ratio est, vt sequitur *in Defin.* Idem est in proxeneta Papiens. *in form. iuram. test.* in verb. *protestante, nu. 15.* Vide Cap. Tholos. *quæstion. 142.*

2 Qui non coguntur esse testes, quoniam nec debent secretum sibi commissum euulgare, *l. 1. §. si quis tabulas, D. depos.* Intellige, si vtraque pars consentiat, vt mediator audiatur, Bart. *in §. quoniam vero, Nouell. de testib.*

DEFINITIO LVII.

Testis qui semel interrogatus nihil aliud respondere vult apud Iudicem, nisi quod perstat in priore sua depositione, non caret falsi suspicione, & ideo torqueri potest.

TEstis, qui non ita dudum de recenti negotio testimonium dixit, si ex solito iudiciorum ordine apud Iudicem repetendus sit, etsi potest petere, vt sibi testa-

ſibi teſtatio ſua exhibeatur & legatur,' non caret tamen ſuſpicione falſi, ſi interrogatus nihil aliud dicere velit, niſi quod ruſtici plerique ſolent, perſtare ſe in ſua teſtatione, & quod ſcriptum eſt, bene ſcriptum eſſe. Sic enim plerumque fit, etiam ſi de iis rebus teſtis interrogetur, quæ in priore teſtatione comprehenſæ non ſint, & quas ignorare probabiliter non poſſit.[2] Itaque hoc caſu torquendus erit, non ſolum vt veritas facti habeatur,[3] ſed etiam vt ſciatur, à quo teſtis ſic corruptus ſit, ne alioqui impune Iudici illuſum videatur. 4 Nec ad rem pertinebit, quod in principali negotio de re minimi præiudicij agatur, indeque futurum ſit præparatorium grauius præparato, vt loquuntur. 5 Neque enim id nouum eſt, quoties incidens quæſtio grauior eſt, cuiuſmodi eſt quæſtio falſi. 6 *Ita Senatus* in cauſa Philippi Mermilliod, contra Berthod Martinet & alios, Cal. Mart. 1592.

1 Nicol. Boer. *deciſ.* 108. *num.* 9. Curt. iun. *in l. ſi quis intentione ambigua, de iudic.* [*Auth. apud eloquentiſſimum. Cod. de fid. inſtr.* vbi hanc ob cauſam dicitur, In criminalibus non eſſe teſtes remittendos à iudice vnius prouinciæ ad iudicem alterius loci, Quoniam ſcilicet abſurdum eſſet torqueri eos à non ſuo iudice, qui tamen ſi res exegerit etiam torquendi ſunt, vt ibi ſcriptum eſt. Interdum tamen vidi alio iure nos vti cùm Senatus noſter à Curia Gratianopolitana requiſitus eſt, vt teſtes, qui ex noſtra prouincia ſunt, euocentur in Delphinatum, vt reis Delphinalibus committantur. Idque ad teſtificandam mutuam illam, quæ inter nos eſt, adiuuandæ inuicem, adminiſtrandæque iuſtitiæ voluntatem.]

2 Cogendus enim eſt teſtis, vt teſtificetur de veritate, quam perſpectam habet, *tot. tit. de teſtib. cogend.* Clar. *in pract. crim. qu.* 24. *verſ. ſucceßiue, & ſeq.*

3 Curare enim ſemper debet magiſtratus, vt rei veritas, quibus fieri poteſt modis, habeatur, *l. curent* 22. *D. hoc titul. l. in lege Aquilia* 41. *D. ad leg. Aquil.* Teſtis autem falſus videtur, qui ſupprimit veritatem. Bald. *in l. ea quæ commendandi, D. de contr. empt. & in l. præſcriptione, in fin. C. ſi contr. ius vel vtil. publ. & in l. peremptorias, circ. fin. Cod. ſent. reſcind. non poſſ.* poſt gloſſ. & DD. *in l. Lucius, D. de his, qui not. infam.* Curt. iun. *in tract. de teſtib. concl.* 15.

4 Contemnit enim Iudicem, qui iuſſus ſæpius & interrogatus non vult reſpondere, *l. de ætate* 11. *§. qui tacuit, cum ibi not. D. de interrog. in iur. fac. l. ſi quis ex aliena* 5. *D. de iudic.*

5 Quod regulariter abſurdum eſt.

6 Scilicet cum quæſtio criminalis incidit in ciuilem. [Obſerua tamen pœnam falſi hoc caſu non debere eſſe capitalem, ſed tantùm deportationem, *l. 1. in princip. & §. pœna de falſ.* Guid. Pap. *quæſt.* 44. *& conſ.* 89. *incip. circa merita num.* 1.]

DEFINITIO LVIII.

Fœmina in cauſis ciuilibus regulariter admittitur in teſtem, ſed excipiuntur quidam caſus, & tamen etiam in caſibus non exceptis minus plene probat.

FOeminam in ciuilibus quoque cauſis teſtimonium dicere nihil prohibet,' præterquam ſi quo caſu ſpecialiter vetitum ſit, vt in teſtamẽtis,[2] aut cum agitur de probanda re, quæ per maſculos æquè probari poteſt, vtputa de conſuetudine:[3] minor tamen iis fides debetur, quam maſculis,[4] adeo vt nec ſi duæ mulieres de crimine conſentiant, ſequi tamen poſſit condemnatio, ſi alia probationum adminicula non concurrant.[5] *Ita Senatus* in cauſa Peronetæ Coruat, & Henrici & Marini Pic fratrum, 29. Mart. 97.

1 Nam & in criminalibus poſſet admitti iure ciuili, *l. ex eo* 18. *D. de teſtib.* adeo vt nec deſint, qui putent, etiam iure canonico id verum eſſe, vt videre eſt apud Decium *ad l. 2. num.* 34. *& 35. de regul. iur.*

2 *l. qui teſtamento* 20. *§. mulier, D. qui teſtam. fac. poſſ.* Excipe teſtamentum ad pias cauſas, Dec. *vbi ſupr. nu.* 28. poſt Bald. *ad l. pen. C. de ſacroſ. Eccleſ.*

3 Non enim poteſt conſuetudo ignota eſſe maſculis; nec poteſt mulier eſſe omni exceptione maior, etiam eo caſu, quo poteſt in teſtem admitti. Alexand. *conſil.* 99. *lib.* 1. Dec. *vbi ſupr. num.* 35.

4 Dec. *vbi ſupr. num.* 34. poſt Abbat. *in c. forus, §. fin. de verb. ſignif.* Bald. *conſ.* 21. *lib.* 2.

5 Decius *ibid. nu.* 35. *verſ. & non ſunt integri teſtes.*

DEFINITIO LIX.

Teſtium dicta fauorabiliter interpretanda ſunt & adiuuanda, vt ad concordiam redigantur, non calumnianda.

DIcta teſtium etſi ſic interpretanda ſunt, quantum fieri poteſt, vt teſtes ad concordiam redigantur:' non ſic tamen, vt ſimiliter ad mentem & intentionem eius, qui teſtes produxit, detorqueantur,[2] ne alioqui litigatoris ipſius teſtimonium in cauſa propria contra iuris rationem admitti videatur.[3] Illud ſane in perpetuum obſeruare bonus Iudex debet, ne dicta teſtium per cauillationem & calumniam male accipi patiatur, quæ potius benigne adiuuanda ſunt fauore probationum,[4] ſi modo teſtis perſona talis ſit, cui non minus quam eius teſtimonio fidem adhibere oporteat.[5] *Sine die.*

1 Papienſ. *in form. oppoſ. contr. teſtes poſt public. in verſ. ac etiam varij, nu.* 4 *ex cap. cum tu, extr. de teſtib.* Aufr. ad Capell. Tholoſ. *deciſ.* 11.

2 Sunt enim potius in dubio contra producentem interpretanda. Eman. Soarez *in theſaur. recept. ſent. verſic. teſtium verba ambigua.*

3 *l. omnibus* 9. *C. hoc tit.*

4 Sunt enim probationes omnes fauorabiles fauore veritatis, *l. curent* 22. *D. hoc tit. l. in lege* 41. *D. ad l. Aquil.*

5 Non enim teſtimoniis eſt credendum, ſed teſtibus, *l.* 3. *D. hoc tit.*

DEFINITIO LX.

Teſtimonia domeſtica non ſunt admittenda, ne quidem per viam monitorij, niſi in quibuſdam caſibus.

DOmeſtica teſtimonia non ob id magis admittenda ſunt,' quod vi & poteſtate monitionis eccleſiaſticæ, quaſi vrgente conſcientia, ab inuitis extorta potius, quam per ſubornationem à ſuſpectis perſonis elicita videantur. Nec enim minore iuriſiurandi religione tenetur teſtis, qui ab vno ex litigatoribus productus, quam qui per monitorias literas euocatus fuit;[2] alioqui facile fraus legi fiet impetratis paſſim monitoriis,[3] vt ad teſtimonium dicendum ij inuitati cenſerentur, quos alioqui de domo producere non liceret. Nam & ipſo vſu compertum eſt, monitiones iſtas eccleſiaſticas vtplurimum ob eos impetrari, qui cum vltro teſtimonium dicere ambiant, id tamen agunt quantum poſſunt, vt coacti dixiſſe videantur, quæſito ex ipſa etiam religionis ſanctitate, neceſſitatis, adeoque, quod deteſtabilius eſt, plerunque improbitatis & perfidiæ colore.[4] Quare nec hoc caſu audiendus erit is, qui domeſticis huiuſmodi teſtimoniis nitatur, ſi petat, vt quod probationum fidei deeſt proprij iuriſiurandi auxilio ſuppleatur.[5] Plane ſi probandum id fuit, quod niſi per domeſticos probari non potuit,[6] aut ſi aliorum teſtium, qui omni exceptione maiores ſunt,[7] aut etiam inſtrumenti alicuius non ſuſpecti fides, cum domeſticis conſentiat,[8] nihil de teſtium fide, ob id ſolum, quod domeſtici fuerint, detrahetur, neque iuriſiurandi auxilium niſi fruſtra requiretur, ne vel ad impoſſibilis probationis neceſſitatem nimia iuris ſeueritas litigatores adigere,[9] vel lubrico periurij ſine cauſa viam aperire videatur.[10] *Sine die.*

1 *l. 2. vbi not. C. hoc tit.*

2 Cum omni caſu ſit periurus, ſiue exprimat falſum, ſiue taceat veritatem, ſi modo iurauit, adeo vt idem ſit etiamſi extra iudicium iurauerit. Aufrer. ad Capell. Tholoſ. *deciſ.* 377. Guid. Pap. *quæſt.* 546. *& 593.*

Source : BIU Cujas

3 Similis ratio est *in l 5.§.si pupillus, D.de reb.eor.qui sub tutel.l.scire* 21.§.1.*D.de legit.tutor.*

4 Itaque tanto maior & grauior impietas est, quæ sub pietatis specie delitescit.

5 Non enim locus est iuramento suppletiuo, cum non subest semiplena probatio. Notat.*ad l.admonendi, D.de iureiur.& ad l.in bona fidei 3 C.de reb.cred.& iureiur.*

6 *l.consensu 8 § seruis, C.de repud.*

7 Quia vnius testis fides per alium testem suppletur. Gabriel.*lib.1.commun.opin.concl.5.de testib.*

8 Nam propter concomitantiam instrumentorum etiam post didicita testificata testes admittuntur, *c.fraternitatis, & c. series, de testibus.*

9 Nam testes etiam minus idonei probant, quando veritas aliter haberi non potest. Gabriel.*conclus.7.de testibus.*

10 *Contra l.1.C.si aduers.vendit.*

DEFINITIO LXI.

De testibus auditis non citata parte, & de sententia super talibus testimoniis lata.

TEstes quidem auditi non citata parte, licet iurati sint, nihil probant, [1] sed si qua super eiusmodi testimoniis sententia feratur, non eo minus valebit, quamuis Iudex tacite, vt fieri solet, retulerit se ad acta. [2] Nam nec si in actis error aliquis esset, ideo tamen vitiaretur sententia, quæ errorem specifice expressum non contineret. [3] Et vero quamuis dici soleat, sententiam latam, nullis probationibus factis, nullam esse ipso iure, [4] nemo tamen dixerit, probationes testium esse de substantia processus, vt loquuntur, [5] nisi forte proponas, oblatos fuisse Iudici testes, aut alios probationis modos, quos admittere Iudex noluerit. [6] Quid enim si data sit dilatio ad probandum? [7] Aut quid si alia ratione motus fuerit Iudex ad iudicandum, puta ex confessione, quam coram Iudice fecerit litigator viua voce, & quæ tamen non fuerit scripta in actis? [8] Quid si agatur de eo, quod sit notorium Iudici? Nam etsi non sit probandum notorium in prima instantia, nihil tamen vetat & allegari & probari in causa appellationis, [9] cum possit sententia primi Iudicis confirmari & iustificari etiam ex nouis probationibus, & quæ priori Iudici incognitæ fuerunt. [10] Quod tamen non æque fieri posset, si prima sententia ipso iure non valeret. [11] Quam nec illud facere nullam potest, quod manifestam & euidentem iniquitatem habeat, etiam quæ ex actis manifestetur, [12] si non expressum contineat errorem. [13] *Sine die.*

1 *l.si quando, C.hoc tit.c.in nomine Domini.extr.eod.*

2 *l.præses, D.de re iud.l.seruo 65.§.cum Prator, ad SC.Trebell.* cum aliis allegatis per Alex.*cons.59.vol.3. & cons.123. vol.1.* Afflict.*decis.28.num 5.* vbi multos citat.

3 Bald.& Castr.*in l.1.C.de error.calc.* Felin.*in c.inter cæteras, de re iudic.*

4 Card.*in c.Ecclesia, de constit.* post glos.*ibid.*

5 Bart.*in l.prolatam, C.de sent.& interl.omn.iud.* Bald.*in l.is apud quem, C.de edend.*

6 Bald.*in d.l.prolatam.* Affl.*dec.28.num.4.*

7 Idem Bald.*in d.l.cum ex minore, C.si aduersus rem iudic.*

8 Bald.*in l.quoties, §.1.D.de prob. & in l.1.C.de indict.viduit. toll.* Felin.*in c.cum venerabilis, col.1.4.de except.*

9 Innoc.*in c.tua, circa fin. de cohab.cleric. & mulier.* Rot.*in tit.de fid.instr.in antiq.* Afflict.*ibid.num.6.*

10 *l.vlt.D.quod cum eo.* Bald.*in d.l.is apud quem, C.de edend.* Affl.*vbi supra num.4.*

11 Quia sententia ipso iure nulla confirmari nullo modo posset, cum id, quod nullum est, non sit confirmabile, *tot.tit.de conform.vtil.vel inut.*

12 Bald.*in l.1.C.ne filius pro patr. per l.palam, §.qua in adulterio, D.de rit.nupt.* Alex.*in l.præses, de re iudic.per d.l.prolatam,* Afflict.*d.dec.29.num.8.* quamuis multi contra tenuerint, quos ibi Affl. refert.*num.7.*

13 *l.si expressim, D.de appell. l.posthumus, §.si quis ex his, D.de inoff.testam. l.Papinianus, alias l.diuortio, §.vlt. D.de solut.matrim.*

DEFINITIO LXII.

Casus, in quibus possunt admitti noui testes etiam super iisdem aut contrariis articulis post didicita quoque testificata.

NOn solet admitti probatio per testes post testimoniorum publicationem, neque super iisdem articulis, neque super contrariis propter metum subornationis; [1] sed si vel testes publicati nulliter, vt aiūt, & recepti sint, vel ad concomitantiam scripturæ, vel denique, si de probatione contraria non potuerit pars instrui ante publicationem, aliud placuit, quod his casibus vel metus subornationis nullus sit, vel in ea causa sit is, qui nouos testes producere vult, vt nihil ei possit imputari. [2] *Sine die.*

1 *Cap.fraternitatis.* & ibi Carion.*extr.hoc tit.de testib.*

2 Notat.*in d.cap.fraternitatis, & in c.series, eod.tit.*

[DEFINITIO LXIII.

ETiam testium qui in causa criminali obiici reo & committi debent nomina, cognomina, & professiones edi reo ante omnia debent, si id fieri postulet, vt præuidere possit quid vicissim obiicere illis possit. Etsi etiam post conflictum solet in eam rem dari reo tempus trium dierum. Sed tamen debet ea editio fieri cum hoc temperamento, ac veluti præcautione, vt inhibeatur reo ne per se, aut per interpositam personam testes alloquatur, Aut quid faciat quod subornationis suspicionem aliquam inducere possit, cuius alioqui grauissimus sanè metus subesset. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 8.Id.Febr.1612. Sed & testium pro iustificatione rei auditorum nomina debent edi accusatori, vt possint reprobari, sed per acta & scripturas duntaxat. *Ita Senatus*, 6.Id.Decembr.1612.

DEFINITIO LXIV.

NOn præsumitur quis mortuus ex eo vulnere, quod ante quadraginta dies illatum probetur, Siue quod si medicis credimus, lethalis vulneris curatio non facilè vltra id tempus extēdi possit, Siue quod in tam longo temporis interuallo multa possint accidere, quæ mortis periculum quod antea nullum suberat adiecerint. Et hoc quidem indubitatum est si ponas vulneratum aliquando melius habuisse ex die illati vulneris. Sed si in diem vsque mortis aucto semper periculo tādem decesserit, licèt post quadragesimum diem difficile est dicere, vt non ex eo ictu mortuus probetur veriùs, quàm præsumatur. [1] *Ita tractatum est* in relationibus libellorum, 14.Cal.Iunij 1612.

1 Boer. qui hanc rem totam pluribus tractat *Decis.323. præsertim num.11.*]

TIT. XVI.

DE FID. INSTRVMENT.

DEFINITIO I.

Instrumentum à duobus Notariis exceptum, & ab altero tantum subscriptum, an & quando probet?

INSTRVMENTVM, quod à duobus Notariis exceptum est, non aliter probat, quam si ab vtroque subscriptum, aut ab vno scriptum, ab altero subscriptum sit, [1] nisi, vt plerunque fit, in solidum singuli rogati proponantur, aut alteruter ante subscriptionem decesserit, aut infamis factus fuerit, aut Notariatus officio priuatus, aut instrumento ab vno tantum ex Notariis subscripto aduersa pars vsa fuerit, ne quid ex ea solemnitate, quam ad contra-

ctus

ctus fidem contrahentes neceſſariam voluerunt, detrahatur. [2] Idem igitur multo magis & ſine diſtinctione admittendum eſt, ſi ex neceſſitate propter legem aliquam aut conſuetudinem duos Notarios adhiberi oporteat. [1] *Ita Senatus* in cauſa D.de Chaſtillon, & Dominarum de Bouuant & d'Aiguebelete, Prid. Non. Iunij 88. & iam ante pro D. Marchione de la Chambre, contra D. Marchionem d'Aix.

1 *Auth.de hered.& Falcid.§.ſi vero abſunt.* Bald.& Salicet.*in l.iuriſiurandi, C.de teſtib.* quos refert & ſequitur Boer. *quæſt.*21. *num.*1.*&* 2. *ex clem.*1.§.*dudum, de iureiur.* Guid.Pap.*quæſt.*122. Alex.*conſ.*124.*num.*4.*lib.*7. Bertr.*conſ.*219.*num*3.*lib.*2.

2 *Arg.l.contractus* 17.*C.de fid.inſtrum.* [Si tamen plures Notarij ad aliquod inſtrumentum recipiendum adhibiti & rogati ſint, præſumentur in dubio ſinguli rogati in ſolidum, vt inſtrumentum valeat potiùs quàm vt corruat.Dec.communiter adprobatus *conſ.*;6. Niſi omnes ſimul rogatos fuiſſe appareat,vt in caſu Alex.*conſi.*124.*lib.*7. Officium enim cuiuſlibet tabellionis,licet vtilitate priuatum ſit,tamen authoritate eſt publicum; *l.*1.*l. generali.C.de tabul.lib.*10.Bald.*in l.*1.*col.*4.*Cod.per quas perſ.nob. acquir.* & habent iuriſdictionem quandam ordinariam voluntariam,dicunturque iudices chartularij, Gloſ.*in l.*1. in verb.*qui tribunali.D.de iudic.* Socin.*conſ.*51.*nu.*2.*vol.*1.& habent adminiſtrationem officij ſui ordinariam,& quidem in ſolidum,*d.l generali, & c.*2.*de fid.inſtr.* Quando autem plures ſunt,quorum officium authoritate eſt publicum, & adminiſtratio huius officij eſt ordinaria,tunc competit cuilibet in ſolidum,Bart.eleganter in *repet. l.*1.§ *ſi plures.col.*2. *verſ.vt igitur liqueat hac materia.D.de exercit.act.* Ergo cenſeri debet quilibet in ſolidum rogatus, Alex. *conſ.*92.*nu.*3.*verſ.ſi autem tabelliones lib.*7. Guill.Bened.in verb. *mortuo* 1.*nu.*417.& 419 Et ſicuti præſumitur Notarius rogatus ex eo quod fecit inſtrumentum,Alex.*conſ.*73.*nu.*7.*vol.*1. Ita & præſumi debet ſolus rogatus qui ſolus ſubſcripſit.Semper enim pro tabellione in dubio præſumendum eſt. Dec.*conſ.*651.*num.*5.maxime concurrente antiquitate temporis.Aret.*conſ.*36.*col.*1.Boer. *deciſ.*181.*nu.*17. Et in dubio ſemper pro inſtrumento præſumendum eſt,Bart.Alex.Iaſ.§.*vlt.D.de oper.noui nunciat.* Vide *l.*7.*de bonor.poſſeſſ.ſecund.tab.*]

3 Boer.*d.qu.*21.*nu.*5.& 6. vbi etiam probat alias limitationes hic poſitas.

DEFINITIO II.

Inſtrumentum ab alio Notario deſcriptum an & quando probet?

INſtrumenti, quod ab alio Notario exceptum ſit, alius deſcriptionem facere, niſi mandante Iudice, non poteſt. [1] Proinde ſi de mandato non appareat, quod nec ex quantacunque temporis longinquitate præſumitur, [2] nullius plane fidei momentique erit deſcriptio, [3] niſi quid aliud ſit, quod aduerſarium, contra quem producitur, ab huiuſmodi obiectionis iure debeat ſummouere, vtputa ſi eo inſtrumento is ipſe alias vſus ſit, [4] aut in obiiciendo iudicialis mandati defectu fuerit negligentior. Nam apud nos intra primam dilationem huiuſmodi obiectiones omnes proponendæ ſunt, quæ ad inſtrumenti formam extrinſecam labefactandam pertinent.In eadem cauſa.

1 Guid.Pap.*quæſt.*2. Maſuer.ad Ferrar.*in form.opp.contr.inſtr.* in verb.*dignoſcitur*,ad verb.*protocollum.*

2 Quia eſt ſolemnitas extrinſeca, quæ non præſumitur, Ex not.*in l.ſcendum* 30.*D.de verb.oblig.*Vide *Defin.*27.*infr.*

3 Nullitas enim nullitatum eſt, ſi quid factum ſit à non habente poteſtatem,*l.Barbarius Philippus* 3.*vbi not.* D.*de offic.prætor.* Nec vllam fidem faciunt exempla,ſi authentica inſtrumenta non proferantur, *cap.*1.*extr.de fid.inſtr. Auth.ſi quis in aliquo, vbi notat.C.de edend.*

4 Nam inſtrumentum, quod ſemel quis probauit, poſtea reprobare non poteſt,*Auth.ad hæc,vbi not.C.hoc tit.*ſicuti ſcriptum eſt de teſte, *in l.ſi quis teſtibus* 17.*C.de teſtib & de iudice*, *in L.cum Papinianus* 14.*C.de ſent.& interloc omn.iudic.* Ferrar.*in form.produc.inſtr.*in verb.*exhibens & producens,paulo ante finem.*

DEFINITIO III.

Pluribus productis ſcripturis contrariis, quæ conciliari nullo modo poſſint, vtri potius ſtandum ſit.

SI ab eadem parte plures ſcripturæ proferantur, quæ nulla interpretatione conciliari inter ſe commode poſſint, [1] vtraque reiicienda eſt, ſiue vtraque publica ſit,ſiue vtraque priuata, ſiue publica vna,priuata altera. Neque enim hoc caſu diſtinguimus,vtra ſit dignior, cum imputare ſibi debeat,qui contrarias ſcripturas produxit. [2] Sed ſi hinc inde productio facta ſit,ſtandum eſt digniori, id eſt, publicæ ſcripturæ potius, quam priuatæ; [3] niſi priuata munita ſit ſubſcriptione trium pluriumve perſonarũ integræ probatæque exiſtimationis: quo caſu placet haberi eam pro publica, adeo vt qui ex ea ius pignoris ſibi aſſerit, cæteris creditoribus poſteriorem hypothecam ex ſcriptura quantumuis publica habentibus præferatur. [4] Stabimus enim protocollo potius, quam inſtrumento per Notarium exſcripto, quia protocollum originalis, &,vt loquuntur, matrix ſcriptura eſt, reſpectu exſcriptionis, quam expeditionem vocant. [5] Quod ſi plura ſint inſtrumenta, quæ dicantur originalia,ſtandum ei erit, quod magis originale probabitur: [6] item ei, quod in ampliorem formam redactum erit. [7] At finge, cum de teſtamento nuncupatiuo conſcribendo Titius & Sempronius Notarij rogati eſſent,inſtrumentum ab vtroque ſubſcriptum fuiſſe in protocollis Titij, in protocollis vero Sempronij à ſolo Sempronio, ſed in capite protocolli Titiani ſcriptum fuiſſe teſtatumque manu Titij, teſtamentum illud in ampliorem formam redactum eſſe in Sempronij protocollis;Stabimus protocollo Semproniano potius, quam Titiano, quod ea Titij teſtatio ſubſcriptionis vice eſſe debeat, [8] præſertim ſi teſtationi veritas congruat, & ex vtriuſque protocolli comparatione appareat,plus à Sempronio ſcriptum eſſe,quam à Titio. Nec quod Titij protocollum à Sempronio quoque ſubſcriptum ſit, facere debet, vt Titio maior fides adhibeatur, cum id nimia Sempronij facilitate & per errorem fieri potuerit: [9] neque minus teſtationi & adnotationi Titij credendum ſit in fauorem Sempronij, quam ſubſcriptioni Sempronij in fauorem Titij. Quid item ſi alter ex iis Notariis ſibi aut vni ex ſuis legatum aſcripſerit? [10] Non eo minus quidem legatum debebitur, ſi alterius quoque protocollum conſentiat. [11] Sed ſi hac parte contrariæ ſint ſcripturæ, aut vna plenior altera, ei omnimodo ſtabimus, quæ minus ſuſpecta eſt,ab eo nimirum confecta,cuius nihil interſit. [12] Longe ſiquidem dignior eſt, cui credatur is, cuius nihil intereſt, quam cuius intereſt. [13] Itemque cæteris paribus is, qui Latine loquitur, quam qui barbare, aut qui ſolœciſat. [14] *Ita Senatus*,3. Cal.Decembr.1588.

1 Sunt enim concordandæ ſcripturæ, ſi fieri poſſit, vt de teſtibus ſcripſimus *Defin.*30 *nu.*6 *ſup.tit.prox.*

2 *l.ſcripturæ diuerſæ* 14. & ibi Bart.Bald.& DD.*Cod.de fide inſtrum.*

3 *l.cum de ætate* 13.*D.de probat.*

4 *l.ſcripturas* 11.*C.qui potior.in pignor.habeant.*

5 *Nouell.de tabellion.per tot.& Auth.ſi quis in aliquo, Cod.de edend.* Bart.& Bald.*in l.Sempronius Proculo* 47.*de legat.*2. Idem Bald.*in l.cum proponebatur,in vlt.quæſt.eod.tit.* Guid Pap. *qu.*19. Corn.*conſ.*28.*col.*1.*&per tot.vol.*1. Dubitatur tamen, an protocollum per ſe probet ſicut inſtrumentum, vt tractat Ferrar.*in form.oppon.contr.inſtrum.*in verb.*dignoſcitur eſſe falſum, nu.*7.& 8. vbi etiam latè Maſuer.*in addit.*ad verb *protocollum.*

6 *d.Nouell.de tabellion.*§.*fin.*Bald.*in d.l.Sempronius.*

7 Quia in eo,quod plus eſt, continetur quod eſt minus, non contra, *vt in d.l.Sempronius* 47.*de legat.*2. de cuius tamen ſententia & emendatione vide,quæ alio loco ſcripſi.

8 Quorſum enim ſubſcriptio requiritur, niſi vt ſit pro approbatione,*l.ſi non ſubſcripſiſti* 15.*C.de admin.tutor.l.ſi fideiuſſor* 26.§.*pater. D.de pignor.l ſicut* 8. §.*non videtur*, *D.quib.mod.pign. vel hypoth.ſoluit.* Ergo & approbatio quælibet pro ſubſcriptione eſſe debet, quomodo dicimus in priuata ſcriptura, nihil in-

Source : BIU Cujas

tereſſe, an quis ſubſcribat, an totam ſcripturam ſua manu componat, vt tractat Roman. *conſ.*303. *incip. hac ſcriptura, ex l. cum antiquitas* §. *ſin C. de teſtam.*

9 *Arg l. cum proponebatur* 64. *de legat.*2. *l. errore* 7. *Cod. de teſtam. l. illicitas* 6. § *veritas, D. de offic. præſid.*

10* *Contra l* 1. *& tot. tit. C. de his qui ſibi adſcrib.*

11 Quoniam vnius fides per alium ſuppletur, vt diximus de teſtibus, *Defin.*27. *nu.*7 *ſup. tit. prox.*

12 Non enim caret ſuſpicione falſi is, qui ſibi aut ſuis legatum adſcribit, etiam in teſtamento nuncupatiuo, vt concludit Ferrar. *in form. oppon. contr. inſtrum.* in verb. *aliiſque de cauſis, nu.* 10. *& ſeq.*

13 *l. omnibus* 10. *C. de teſtib.* iunct. *l.* 3. *D. eod.*

14 Quamuis falſa Latinitas non vitiet inſtrumentum, ſed tantum reſcripta Principum, maxime Papalia & Imperialia, *cap. ſignificantibus, & c. ad audientiam, extr. de reſcript.* Ferrar. *vbi ſupr.* in verb. *erratum.* Vide *l. Plautius* 8. *D. de aur. & argent. leg.*

DEFINITIO IV.

Diuerſitas ſcripturæ in ſubſtantialibus vitiat vtramque ſcripturam.

DVobus eiuſdem teſtamenti exemplaribus, ſiue ab vno Notario, ſiue à pluribus exſcriptis ſubſcriptiſque, in quorum altero ſcriptum erat, rogatum Mæuium, vt ſi ſine liberis maſculis moreretur, hereditatem Caio reſtitueret, in altero autem ſimpliciter concepta conditio, *ſi ſine liberis*, nulla maſculorum adiecta mentione: Placuit neutri inſtrumento ſtandum eſſe, repellendumque fideicommiſſarium, qui ex eo teſtamento fideicommiſſum peteret, tametſi Mæuius non ſolum ſine maſculis, ſed etiam ſine liberis deceſſiſſet, [1] propterea quod, priuſquam quæratur, an fideicommiſſi conditio extiterit, pro certo conſtituendum ſit, quibus verbis concepta proponatur, [2] quod in propoſito contrariis exemplaribus productis ſciri non poterat, cum cæteris omnibus paribus, vtri potius ſtandum eſſet, diſcerni non poſſet. [3] *Ita Senatus* eodem Senatuſconſulto.

1 Propter quod poterat videri quæſtio ſuperuacua, an ſolos maſculos, an vero liberos omnes teſtator in conditione poſuiſſet, cum nullos penitus liberos reliquiſſet, maxime cum in dubio dicendum videatur, extitiſſe conditionem fideicommiſſi, *l. ex facto* 17. § *ſi quis autem, D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. ſi quis ita* 33. *D. de hered. inſtit.*

2 *Vt in l. precibus* 8. *C. de impub. & aliis ſubſtit.*

3 Ita in terminis eleganter & latè Marian. Socin. *conſil.*2. *per tot. volum.*2. Adde Boer. late & aperte contra morem ſuum hæc tractantem *deciſ.*252. *per tot.* Vide tamen text. *in l. Sempronius* 47. *de leg.*2.

DEFINITIO V.

Codex rationum qualis eſſe debeat vt probet.

COdex rationum non aliter fidem facere poteſt, quam ſi accepta dataque omnia ſpecialiter notentur, vt rationes recte explorari poſſint, [1] quid probe acceptum expenſúmve latum ſit. [2] Sed & nomina eorum, à quibus acceptum, quibuſve datum eſt, exprimi debent, & ex qua cauſa, [3] maxime ſi de ſocietatis rationibus reddendis agatur, [4] nec ſocietas vniuerſalis fuerit, ſed vnius aut alterius negotiationis. [5] Denique illud præcipuè obſeruandum eſt, vt rationes nec implicitæ ſint, [6] nec nudæ. [7] *Ita Senatus* inter Do. Ioannem Claudium de la Roche, tunc Senatorem, nunc Rationalium Præſidem primarium meritiſſimum, & Ioannem Bay Thadeum, & Cæſarem Grand. Non. Decemb. 1588.

1 *l. cum ſeruus* 82. *de condit. & demonſtr.* Angel. *conſ.*287. Bart. *in l.*2. *C. de nauicular. lib.*11. Bald. *in l. rationes, num.*1. *C. de probat.* Iaſ. *in repet. l. admonendi num.*96. *D. de iureiur.*

2 Non autem ſufficit, vt in folle rationes conſcribantur, quomodo loquitur IC. *in d. l. cum ſeruus.*

3 *l. apparitores, C. de exact. tribut. lib.*10. *l. nemimem, Cod. de ſuſcept. & præpoſ. arcan. lib.*11.

4 Nam creditori ſocij non obligatur ſocius, niſi pecunia in communem vſum ſocietatis verſa ſit, *l. iure ſocietatis* 82. *D. pro ſocio.* Et quod nomine proprio non ſocietatis fit, non venit in rationem ſocietatis, *l. ſi vnus* 67. §. *ſi vnus eod.* neque impenſæ ſocietati imputantur, niſi quæ ipſius cauſa factæ ſunt, *l. cum duobus* 52. *alias l. ſi fratres,* § *ſi quis ex ſociis, eod. tit.*

5 Cum enim ſocietas facta eſt vnius negotiationis, non habetur ratio eorum, quæ in alienam negotiationem impenſa fuerunt, *d. l. cum duobus,* § *vlt. eod. tit. pro ſocio.* Straccha latè *tract. de mercat. part.*2. *num.*56. *& ſeqq. vſque ad* 60.

6 Bart. *conſ.*150. *in fin.*

7 Id eſt, ſine cauſa, *vt in l. nuda ratio* 26. *D. de donat.* Abb. *in c.*2. *num.*12. *extr. de fid. inſtrum.* Alex. *conſ.*172. *incip. lectis, num.*6. *vol.*2. Bart. *in l. quicquid aſtringenda* 98. *de verb. oblig.* Bald. *in l. generaliter, nu.*4. *&* 9. *C. de non numer. pecun.* Ioan. de Anan. *conſil.* 129. *incip. oritur, cum ibi per eum allegat.*

DEFINITIO VI.

Producens expeditionem non ſuſpectam inſtrumenti publici non cogitur exhibere protocollum.

QVi profert inſtrumentum in publicam formam redactum, non raſum, non cancellatum, nec qua alia ratione in forma ſiue intrinſeca, ſiue extrinſeca apparenter ſuſpectum, non eſt arctandus ad protocolli editionem, tametſi dicat aduerſarius, paratum ſe viſo protocollo falſi accuſationem inſtituere. [1]

1 Quia omnimodo ſtandum eſt inſtrumento, cum habet formam ſuam debitam, *ex l. cum res, & l. cum precibus, C. de probat.* & nimis graue eſt, vt quis cogatur contra ſe producere aut teſtes, aut inſtrumenta, *l. nimis graue* 7. *C. de teſtib.* vt concludit Ferrar. *in form. oppon. contr. inſtr.* in verb. *dignoſcitur eſſe falſum, nu.* 7. *& ſeq.* quamuis ibi alleget in contrarium, *l. contractus, & l. pen. cum ibi not. Cod. hoc tit.* Vide *Defin.*5. *ſupr. de edend. & Defin.*16. *infr. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Heres Notarij quamuis Notarius non poteſt inſtrumenta defuncti in publicam formam redigere citra Iudicis auctoritatem.

NOn ſolet Senatus noſter poteſtatem facere heredi Notarij, vt mandet, cui volet, deſcribenda publicandaque omnia Notarij inſtrumenta. Sed mandat ipſe, [1] & hominem eligit, cuius fidem & induſtriam habeat exploratam, [2] quique nec heredi inimicus aut ſuſpectus ſit, licet ab herede nominari eum nõ deceat. [3] Non tanta Iudicum inferiorum auctoritas eſt. Generaliter enim mandandi ius non habent, ſed ſpecialiter duntaxat, ſi de hoc aut illo inſtrumento deſcribendo publicandoque rogentur. [4] *Sine die.*

1 Guid. Pap. *quæſt.*2.

2 Eſt enim magna in quacunque arte inter artifices differentia, *l. inter artifices* 31. *D. de ſolut.*

3 *arg. l. obſeruandum* 46. *D. de iudic.*

4 Quia plus eſt generaliter quam ſpecialiter delegare: & quod generaliter imperatur aut conceditur, legis quodammodo vim habet, cuius condendæ poteſtas penes ſolum Principem eſt, & penes eum magiſtratum, qui Principis vice fungatur, hactenus vt ſi non legem, ſaltem legi ſimilem conſtitutionem facere poſſit, §. *quos autem, Inſt. de bonor. poſſeſſ.*

DEFINITIO VIII.

Clauſula conſtituti non poteſt ex interuallo adiici, ne quidem conſentientibus contrahentibus ſine Iudicis auctoritate.

SI poſt confectum inſtrumentum, in quo non erat appoſita clauſula conſtituti, conuenerit inter contrahentes, vt eam Notarius adiiceret fauore creditoris, [1] placet non debere id fraudi eſſe poſterioribus creditoribus, qui medio tempore contraxerunt, [2] adeoque peccare Notarium, qui eam clauſulam ex poſtfa-

postfacto adiiciat, licet consentientibus partibus, si non Iudicis quoque accedat auctoritas. [1] Iudex vero id ipsum permittere non aliter debet, quam hac addita cautione, vt nullum ex ea re aliis quorum interit damnum inferatur: [4] ob eamque causam Notario districte præcipiendum est, vt instrumentum descripturus Iudicis quoque decretum inserat, ne alioqui eius decreti ignoratione facile decipiatur tertius, aduersus quem postea creditor acturus est ex illa clausula. [5] *Ita Senatus* in causa D.Henrici Bay, tum magistri Computorum, & Dominæ March. de la Chambre, Prid.Id.Decemb.1590.

1 Non tam enim ex stylo Notarij adiicitur, quam ex voluntate contrahentium, vt de clausula codicillari tractat Bart.& post eum cæteri *ad l.1.D.de iur.codicill.*

2 *arg.l.1.l.qui balneum 9.l.potior* 11.*D.qui potior.in pign.hab.*

3 Vbi enim semel instrumentum perfectum est & redactum in mundum, officio suo functus est Notarius, siue bene, siue male, vt de Iudice scribitur *in l.Iudex postea quam* 55. *D.de re iudic.* simile quiddam est, quod de corrigendo errore in data testamenti, scribit Guid.Pap. *quæst.*130.

4 Semper enim illæsum seruandum est ius tertij, *l.de vnoquoque* 47. *cod.tit. l.2.§.merito, & §.si quis à Principe, D.ne quid in loc.publ.*

5 Implorato scilicet beneficio constitutionis Iustinianeæ, *in l.vlt.C.de acquir.poss.* secundum ea, quæ tractabimus *ad ill.tit.* ex Pragmaticorum nostrorum opinione.

DEFINITIO IX.

Errorem suum corrigere Notarius per se & sine Iudice quandoque potest.

ERrorem, qui in conscribendo instrumento solius Notarij facto & imperitia contigit, solus quoque Notarius sine Iudice corrigere potest, dum modo prius id faciat, quam alterutri contrahentium descripserit instrumentum in publicam formam redactum: [1] tametsi in die, quo instrumentum confectum dicitur, erratum proponatur. [2] Iudicis tamen auctoritatem interuenire, in eamque rem audiri eos, qui contraxerunt, tutius est, [3] præsertim si erratum sit in substantialibus. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Bart.*in l.Imperator* 2. *D.de stat.homin.& in l.si librarius.de regul.iur.*

2 *arg.l.errore* 7.*vbi not. C.de testam. l.illicitas* 6.*§.veritas, D. de offic.præsid.*

3 Ne quid fiat inauditis iis, qui ex eiusmodi erroris correctione lædi possent, *l.nam ita* 39.*D.de adopt.* Præsentia enim Iudicis tollit omnem doli suspicionem, *l.non videntur* 167.*§.1. de reg.iur.cum similibus.*

4 Est enim grauior error, qui fit circa substantialia, & consequenter periculosior talis erroris correctio.

DEFINITIO X.

Producens instrumentum, in quo erratum sit potest nihilominus errorem allegare & probare.

QVi produxit instrumentum, licet fidem eius suspectam facere aut productionem reuocare ex pœnitentia non possit, errorem tamen, cui non expressim ipse consenserit, & allegare & probare non prohibetur. [2] Semper enim veritati errorem cedere oportet, [3] ipsi autem onus probandi incumbet, non illa solum ratione, quod instrumentum produxerit, [4] sed etiam quia generale est, vt, qui errorem allegat, eum probare teneatur. [5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quia instrumentum productum in actis dicitur esse de actis, & consequenter commune. Ofasch.Cacher.*decis.*39.*num.*41. quem refert & sequitur Masuer.ad Ferrar.*in form.produc.instrum.* in verb.*exhibens & producens.*

2 *l.nec ignorans* 10. *C.de donat. l.4. D.de pact. l.1.& 2. C.plus valer.quod agit.* Textus est in *l.4.C.de testam.*

3 *l.1.vbi not.C.de error.calcid.l.si per errorem* 15.*D.de iurisd.*

4 Atque ita omnia in eo instrumento contenta approbauerit, *duth.ad hæ, C.hoc tit.*

5 *l.si post diuisionem 4. l.cum testamentum* 8.*& pass.C.de inr. & fact.ignor.*

DEFINITIO XI.

Confessio Notarij falsum esse instrumentum confitentis non nocet contrahentibus, nisi aliæ sint probationes, & quales eæ esse debeant.

NOtario dicenti falsum à se cõfectum instrumentum propter suppositam à debitore dolo personam falsi creditoris, qui pecuniam sibi solutam profiteretur, non vsque adeo creditur, vt statim falsum dici debeat instrumentum, [1] quamuis id ex fide & persona Notarij præcipuas vires accipiat, siue Notarius turpitudinem suam alleget, [3] quod euenit, si dolum à se participatum fateatur, siue causetur, facilitate suam debitoris dolo circumuentam esse. Fides enim illa publica, quam instrumentum semel habere cœpit, non ita facile labefactari potest in præiudicium eius, qui instrumento nititur, [5] præsertim cum ex eo crimen falsi contra producentem inducatur. [6] Nam si non auditur perire volens, [7] multo minus audietur, qui id agit, vt & ipse & alius pereat. [8] Ergo alias probationes ad falsum probandum conquiri oportebit, inter quas præcipua illa erit, si is, qui suppositus fuisse dicitur, id ipsum quoque fateatur. [9] Quod si testes instrumentarij consentiant, tum vero nullus ambigendi locus relinquitur: [10] idemque est, si testibus instrumentariis iam defunctis aut absentibus probetur per alios testes, alibi fuisse creditorem ea ipsa hora, qua contraxisse dicitur. [11] Sed hoc ita, si contrarias nullas pro instrumento probationes adferat reus, qui instrumento vtitur. [12] Hoc enim casu veritate in dubium reuocata, necessario habenda de reo quæstio est: [13] qui si patientia sua vim tormentorum fregerit, non idcirco absoluendus erit, sed pœna extraordinaria, puta ad triremes, aut perpetuas, aut temporales, pro Iudicis arbitrio condemnandus. [14] Adiecta etiam, si opus sit, pœna palinodiæ, & reste collo inducta, vt appareat, parum abesse, quin vltimo capitis supplicio affici debeat, qui eiusmodi probationibus premitur: pœna vero pecuniaria ob eam quoque causam debita pro modo patrimonij grauior aut leuior esse debet, itemque pro numero liberorum, quibus certe consulendum est, ne ex patris delicto innocentes illi perpetua laborent egestate. [15] *Ita Senatus*, contra Claudium Chappelle, 5.Cal.Maij 1591.

1 Ne sit in potestate Notarij contrahentium ius lædere, *arg. l.2.D.quod vi aut clam, l.non debet alteri* 74.*de reg.iur.* Ius enim, quod vni ex contrahentibus semel fuit quæsitum ex instrumento publico, non debet ei auferri sine vllo ipsius facto, *arg.l.vlt. D.de pact.l.Granius* 71.*§.pen.D.de fideiuss.* vt de iure quæsito ex dicto testis scribit Iulius Clarus *in pract.crim.qu.*53. *nu.*12. *&* 13. *vers.cum enim.*

2 Ideo enim publica instrumenta dicuntur, quod fidem habeant publicam ex persona Notarij, qui publicum officium gerit, ideoque nec ab alio creari potest, quam à supremo Principe, aut ab eo, cui supremus Princeps permisit. Innoc.& alij *in c.cum P.tabellio.extr.de fid.instr.* Ferr.*in form.prod.instr.* in verb.*exhibens & producens.num.*10.

3 Quod fieri non potest, *l.iusiurandum* 17. vbi Bart.*in §.Procurator, cum l.seq.in fin.D.de iureiur. l.mercalem* 5.*C.de condict.ab turp.caus.*

4 Sibi enim facilitatem suam quisque debet imputare, non alteri, *l.1.§.dolum, D.de eo, per quem fact.erit, l.3.§.pen. D.de in rem vers.*

5 *ex legib.citat.num.*1.

6 Qui enim producit falsum instrumentum, & qui vtitur falso instrumento, dicitur falsum committere, *l.maiorem* 4.*C.de falsa*, quamuis non puniatur, nisi sciuerit falsum. Iul.Clar.*in §.falsum, num.*23.*& seq.*

7 *l.non tantum 6.in fin.D.de appellat.*

8 *d.l.2.D.quod vi aut clam.*

9 Nemo enim præsumitur sibi esse inimicus, sed potius proprium sanguinem velle redimere quibuscunque modis, *l.1. D.de bon.eor.qui mort.sibi cons.*

Source : BIU Cujas

10 Nam & plus crederetur teſtibus inſtrumentariis, quam Notario, cum agitur de falſo criminaliter, vt dixi *Defin.15.ſup. tit.prox.* Paul *lib.5.ſent.tit.25.§.5.*Text.eſt *in l.optimam 14.in fin. C.de contr.ſtipul.*

11 *d.l.optimam,in fin* Gothofr.*ad l.1.C.de teſtib.*

12 In dubio enim ſtandum eſt inſtrumento, *l.cum res 12.l. cum precibus 18.C.de probat.*

13 Cum non ſit ex ſuſpicionibus iudicandum, *l.qui ſententiam 16.C.de pœn.l.vlt C.de probat.*præſertim ſi Notarius ſit bonæ famæ.Guid.Pap.*quæſt.119.num.2.*

14 Non enim omnino abſoluendus eſt, ſi tormentis addictus fuit ſine præiudicio probationum.

15 *l.cum ratio vlt. D. de bon.damnat.* Excipe tamen caſum ſingularem *l.quiſquis 5.C.ad l.Iul.maieſt.* Extra quem caſum filius paterno odio prægrauari non debet, *l.ſi quis ſuo 33.§.1.C.de inoff.teſtam.l.ſancimus 22. C.de pœn.*

DEFINITIO XII.

Inſtrumentis exemplum collatum cum originali parte citata, & mandante Iudice,pleniſſimam fidem facit.

EXemplum inſtrumenti ex alienis protocollis deſumptum fidem numquam facit,[1] niſi cum authentico & protocollo collatum ſit,præſente aut per contumaciam abſente aduerſario,ſi forte in eam rem legitimè citatus adeſſe collationi noluerit.[2] Quo nimirum caſu ſi ex eius, qui contulit, relatione appareat, authenticum tale eſſe, vt eius fides ſuſpecta fieri non poſſit, nihil ſupererit, quod aduerſus exemplum obiiciatur.[3] Nec audiendus erit contumax, ſi aliam collationem ſumptibus producentis fieri velit.[4] Plane ſi petat, vt præſente ſe noua collatio fiat ſuis impenſis, non eſt ei denegandum.[6] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ Comitiſſæ d'Antremons & de Monbel, contra D.de Monſleury,3.Cal.Iun.1591.

1 Inſtrumentum enim debet ſcriptum eſſe aut ſaltem ſubſcriptum manu propria illius Notarij, qui in eo deſcribitur, alioqui non facit fidem, *l.ſi quis decurio 21.* vbi Cyn. *Cod.de falſ.* Ferrar.*in form.oppoſ.contr.inſtr.* in verb. *aliiſque de cauſis, num.3.* poſt Specul. *in tit. de inſtr.edit.§.poſtremo, verſ.1.* Iunge *cap.1. extr.hoc tit* Guid.Pap.*quæſt.2.*

2 Nihil enim refert,an quid per ſe certum ſit,an per relationem ad aliud, *l.certum eſt 6. D.de reb.cred.* nec rurſus an quis præſens fuerit, an euocatus, *l.etiam 29. §.vlt.D.de minor.* quia contumacia pro præſentia eſt, *Auth.qua in prouincia, C.vbi de crim.agi oport.*

3 Eandem enim fidem faciet poſt legitimam collationem, quam faceret ipſum authenticum & originale.

4 Id enim eſſet actum agere,ac proinde fruſtra. Atqui neque lex, neque magiſtratus quicquam agere fruſtra vnquam debet, ſicut neque natura, nec rurſus ſuperuacuis ſumptibus litigatores onerare, *arg.l.6.D.de minor. l.hac ſtipulatio 14.in fin. D. vt legat.ſeu fid.cauſ.cau.*

5 Cum id ſine aduerſarij incommodo ac diſpendio futurum ſit,*l.in creditore 38.in fin.D.de euict.*

DEFINITIO XIII.

Non eſt permittendum,vt peregrino idiomate publica inſtrumenta conſcribantur.

CAmillus Spinola Genuenſis, cum pro Catholico Hiſpaniarum Rege Philippo Sereniſſimi Ducis noſtri ſocero pleraque in Camberij vrbe negotia tractaret, cum iis maxime ex noſtratibus, qui Italici idiomatis peritiam habebant,poſtulabat à Senatu,vt quoniam Gallicæ linguæ ipſe omnino ignarus eſſet, permitteretur Notario,quem conficiendis inſtrumentis adhibiturus erat, vt ſermonem Italicum vſurparet. Non putauit Senatus id ei concedendũ,nec quicquam hac parte iuri publico derogandum,[2] quo generaliter inductum & conſtitutum eſt,ne alio poſthac quam noſtro, id eſt, Gallico idiomate inſtrumenta per Notarios publicos conſcribantur,cum antea non niſi Latine conſcribi ſolerent.[3] Etſi enim nouum illud ius ea potiſſimum ratione inſtitutum videtur, ne qua facile fraus fieret contrahentibus Latinæ linguæ omnino expertibus,[4] potuit tamen ea quoque ratio mouere Principem,quod è Reipublicæ noſtræ dignitate non videretur vt peregrinum idioma, ac nec Latinum quidem, tametſi omnibus commune gentibus,[5] noſtro præferri pateremur. Sicuti nec vnquam paſſuri ſint Itali, aut Hiſpani, aut Germani, vt qui ex noſtratibus apud eos contrahere velint, noſtro in publicis inſtrumentis dictandis vtantur.[6] Nec ad rem facit, quod dici ſolet, ei, qui Latine interrogauerit, poſſe reſponderi Græce, dummodo congruenter reſpondeatur, & omni ſermone concipi vtiliter verborum obligationem.[7] Aliud enim eſt, ſi quæratur de contrahenda obligatione, aliud ſi de conſcribendo ad probationem contractæ obligationis publico inſtrumento. Prius quacunque lingua fieri poteſt,poſterius non item, præſertim vbi lex in contrarium ſcripta eſt.[8] An igitur publicæ ſcripturæ commodo priuandus erit Italus, aut Hiſpanus, aut Germanus apud nos contracturus? Minime vero. Ad hoc enim fiunt publicæ ſcripturæ, vt & omnibus, ad quos res pertinet, & apud omnes prodeſſe poſſint.[9] An ergo cogendus erit, vt patiatur conſcribi inſtrumentum eo idiomate, cuius nec ipſe peritiam habeat, nec ij,apud quos ſit ille poſtea inſtrumento vſurus? Ita ſane:[10] ſed hoc tamen, vice remedij, adhibito temperamento, vt inſtrumentum Gallice conſcriptum Italicam accipiat interpretationem, in eamque rem bonus & fidus Interpres à contrahentibus eligatur, eoque facto non minor Italicæ quam Gallicæ ſcripturæ fides conſtet.[11] Sic enim fiet, vt neque iuri publico,neque priuatorum commodis iniuria vlla inferatur.[12] *Ita Senatus*, 6.Id.Iul.1591.

1 Ne ſcilicet alioqui euenire neceſſe eſſet, vt tanti momenti negotia per alios tractare cogeretur, quæ putabat longe commodius & vtilius fore,vt per ſe ipſum tractaret. Ita enim comparatum eſt, vt diligentior quiſque ſit in rebus ſuis, quam in alienis tractandis,quia omnes malunt ſibi bene eſſe quam alteri.

2 Nihil enim facile mutandum eſt ex ſolemnibus,*l.erſi nihil 183.de reg.iur.*

3 Cum enim ea ſit generalis lex & determinatio, generaliter quoque omnes ligat, etiam aduenas & alienigenas in Sabaudia contrahentes.*arg.l.in fraudem 15.in fin.D.de teſtam.milit.l.1. §.generaliter,D.de legat præſt.*

4 Cum facto inſtrumento publico plus credatur ſcripturæ, quam contrahentibus, adeoque quam teſtibus, vt dixi *Def.15. ſup.tit.prox.*

5 Sicuti Roma ipſa communis patria eſt, *l.Roma 33. D.ad municip.*

6 Atque ita locus eſt edicto Prætoris,*Quod quiſque iur.*

7 *l.1.§.vlt.D.de verb.oblig.*

8 Quia cum ſcripturæ publicæ totam vim ſuam & auctoritatem accipiant ab auctoritate Principis, vtique quod ad ſcripturas & inſtrumenta pertinet,lex ſcripta Principis omnino ſeruanda eſt, etiamſi maxime dura eſſet,*arg.l.proſpexit 12.D.qui & à quib.manum.*

9 Ad faciendam rei geſtæ pleniſſimam probationem, *l.4.D. hoc tit.l.4.D.de pignor.*

10 Quoties enim nihil fine raptione inueſtigari poteſt, id potius eligendum eſt, quod minus habeat iniquitatis, *l.quoties 200.de reg.iur.* & ſemper publicæ dignitatis ratio maior habenda eſt, quam priuatæ vtilitatis,*Auth.res quæ,C.commun.de legat.*

11 Scilicet inter contrahentes, qui eum Interpretem elegerunt.

12 Atque ita omnibus optime conſulatur, *arg.l.ex his 8.in fi. D.quæ in fraud.credit.*

DEFINITIO XIV.

Quomodo dignoſcitur contractus in ſcriptis à contractu ſcripto.

REfert valde, an in contractu ineundo conuenerit, vt de contractu inſtrumentum conficeretur, an potius vt contractus in ſcriptis fieret. Poſteriore hoc caſu non valet contractus, priuſquam in ſcriptum

ſcriptum & mundum redactus ſit, [1]non ſolum ſi id ſpecialiter actum ſit, vt non aliter valeat, [2]ſed etiam ſi de eo nihil dictum fuerit, ideoque interim locus eſt pœnitentiæ. [3]Priore vero non tam id actum intelligitur, vt contractus in ſcriptis fieret, quam vt ſine ſcriptura initus perfectuſque ad futuram duntaxat rei memoriam deſcriberetur. [4]Sed hoc ita, ſi non in ipſo contractu ineundo conuenerit, vt Notarius adiretur, qui ſcripturam & inſtrumentum de contractu conficeret. Tunc enim, licet dici non poſſit, contractum in ſcriptis celebratum eſſe, quando non inde cœperit conuentio, [5]ob idque nec neceſſe ſit conuentionem, vt perfecta dicatur, in ſcripturam mundam redigi, Notarium tamen adiri neceſſe eſt, priuſquam contractus abſolutus & perfectus dici poſſit, totumque proinde medium tempus alterutrius contrahentium pœnitentiam admittit, [6]non item ſi poſt concluſum negotium agatur, vt plerumque fit de rogando & adhibendo Notario. *Ita tractatum eſt* ex tempore in ſecreto auditorio, in cauſa N. Rey & N. Nant. Prid. Id. Febr. 1593. ibidemque relatum iam pridem ſic placuiſſe Senatui in cauſa Dominorum Comitum de Grolee, & d'Entremons. Iunge Defin. 23. ſup. de Teſtib.

1 *l. contractus* 17 *C. hoc tit.*

2 Quo caſu res non habet dubitationem, cum in ſtipulationibus cæteriſque contractibus ſemper ſequamur id, quod actum eſt. *l. ſemper* 34 *de reg. iur.*

3 Quaſi nondum perfecto contractu, *vt in l. vlt. C. de contrah. empt.*

4 *ex l.* 4. *D. de pignor. l.* 4. *D. hoc tit.*

5 Siquidem initium cuiuſque contractus & conuentionis ſpectandum eſt ad dignoſcendam eius naturam & qualitatem. *l. ſi Procuratorem* 8. *in princip. D. mandat. l.* 1. *§. ſi ſeruus* 39. *D. depoſ. l. ſi tantum* 12. *D. de SC. Macedon.*

6 Nihil enim actum videtur, quandiu aliquid ſupereſt agendum, *l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.*

7 Cenſetur enim hæc conuentio, ſubiici in conſequentiam & ad probationem perfecti contractus, non ad eius vim ſuſpendendam, cum contractus, ex quo perfectus & abſolutus eſt, non amplius ſit voluntatis, ſed neceſſitatis, *leg. ſicut* 5. *Codic. de obligat. & action.* Atque ita omnium apertiſſime ac iudicio meo exactiſſime Paul. Caſtr. *ad d. l. contractus, nu.* 3. 4. 9. & 10. iunctis iis, quæ ibidem tradit. Bald. *col.* 1. *ad fin.* [Vide Boer. *quæſt.* 48. *num.* 17. Adde alium caſum in quo contractus non poteſt dici perfectus ante factam & completam ſcripturam. Scilicet ſi conuenerit de inſtrumento conficiendo poſtquam aliquid factum eſſet, puta poſtquam aliquis ratum habuiſſet contractum. Nam ſicuti neceſſe eſt ratihabitionem fieri ante ſcripturam, ita fatendum eſt requiri hoc caſu omnimodo ſcripturam, vt appareat nihil amplius agendum ſupereſſe, quia etiamſi nihil de ſcriptura dictum eſſet, conuentiones tamen cæteras omnes prius impletas eſſe oporteret, vt perfecta emptio dici poſſet. *l. 2. de in diem addict. l. ſi ex plagis* 52. *§. quidam ad leg. Aquil. Ita Senatus* pro Philippo Iaquenod, contra Petrum Rauier. Iulij. 1613.

DEFINITIO XV.

Non debet inſtrumentum obligatorium de pecunia credita exemplari, vt loquuntur, inaudita parte quæ ſoluiſſe poteſt, obligatory.

TAbellionem, qui authentici inſtrumenti iam ſemel traditi exemplum à ſe ſubſcriptum [1]dat creditori inſcio Iudice & inaudita parte, culpa non vacare conſtitit, [2]ideoque ſi ſummo contra eum iure agatur, puniri debere: lata enim culpa illa eſt & in officio, quæ proinde excuſationem non meretur, [3]quãuis certum ſit, ex eiuſmodi exemplo nullum exequendi ius competere poſſe creditori, ſed tantum impetrandi à Iudice, vt aduerſarius in ius vocetur. [4]Quam ob cauſam in Comitatu Burgundiæ receptum audio, vt inſtrumenta obligatoria & guarentigiata, vt vocant, quæ non ſunt perpetua tabellionum, protocollis non inſerantur, vitandi ſcilicet huius periculi cauſa, ne in creditoris doloſi poteſtate ſit colludente tabellione, aut nimis facilem ad obſequium ſe præbente, bis idem à debitore, aut eius heredibus factę ſolutionis veritatem fortaſſe ignorantibus [6]exigere. *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis de Belly D. des Eſchelles, & Claudij Bauſſan, 3. Cal. Mart. 1593.

1 Exemplum enim inſtrumenti tantum probat, quantum exemplar ipſum & originale, quoties ſubſcriptum eſt ab eodem ipſo Notario. Bartol *in Auth. ſi quis in aliquo. Cod. de edend.* Maſuer. ad Ferrar. *in form pet. cop. inſtrum.* in verb. *copiam fieri, ante fin.*

2 Debet enim exemplum extrahi parte citata, quæ ex eo lædi poteſt. *Not. in d. Auth ſi quis in aliquo.* Alex. *conſ.* 6. *col. vltim. lib* 4. Guid. Pap. *quæſt.* 471. Caſtr. *in l. ſanctimus, C. de diuer. reſcript.* Maſuer. ad Ferrar. *vbi ſupr.*

3 *l. nulli* 3. *C. quor app. non recip.* lata enim culpa proxima eſt dolo, *l. quod Nerua* 11. *D. depoſ. l. ſatis culpa* 223. *l. magna negligentia* 226. *de verb. ſignific* Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 73. *nu* 3. & 4.

4 Cauſam ſcilicet dicturus propter quam non poſſit nec debeat ex eo inſtrumenti exemplo conueniri.

5 Contra bonam fidem, *l. ſi quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic. l. bona fides* 57. *de regul. iur.*

6 Nam qui in alterius iura ſuccedit, iuſtam habet ignorantiæ cauſam, vtrum id, quod petitur, debeatur, *l. qui in alterius* 42. *de reg. iur. l. vlt. D. pro ſuo.*

DEFINITIO XVI.

Protocollum an produci debeat, & cuius ſumptibus ſi inſtrumentum publicum nec ſuſpectum producatur.

CVm prolatum eſt inſtrumentum publicum nullo vitio viſibili ſuſpectũ non cogitur is, qui produxit, exhibere protocollum, ſiue ſtatuti noſtri verba inſpicias, ſiue ius commune, [1]nec ſi aduerſarius dicat, ſe paratum ex protocolli exhibitione falſi accuſationem inſtituere, [2]ſecus eſt, ſi inſtrumentum primo intuitu, &, vt Pragmatici loquuntur, in prima ſui apparentia falſi ſuſpicionem præ ſe ferat, aut vitium aliquod habeat, [3]aliunde quam ex ipſa temporis antiquitate conflatum. [4]Tũc enim etiam ante inſcriptionem & citra conſcriptionis neceſſitatem cogendus eſt producens exhibere protocollum, ſed vtrumque ita ſi exhiberi poſſit. Quid enim ſi dicatur & probetur deperditum? Iniquum ſane fuerit ad impoſſibile quem vrgeri, dummodo purget ſe de dolo malo is, qui exhibere debuit, id eſt, iuret, ſine dolo ſuo fuiſſe deperditum, [5]nec eo minus tamen falſi accuſatio inſtitui poterit, cum alias falſitatis probationes habere aduerſarius poſſit, puta ex comparatione literarũ, [6]ſed & ſi in perquirendo protocollo diligentiam præſtare velit is, qui exhibitionem eius deſiderat, licere illi vtique debet, quamuis rite iam & eo vocato & auctore ſuperiore facta ſit protocolli perquiſitio per eum, ad quem exhibẽdi neceſſitas pertinebat. [7]Dixi, *eo vocato*, quoniam alioqui non poteſt rite facta videri perquiſitio, [8]niſi eo demum caſu, quo ex abundanti fieret, hoc eſt, ab eo, cui exhibendi protocolli neceſſitas iniungi non potuiſſet. [9]Finge, impetratam protocolli exhibitionem non tam ob ſuſpicionem falſitatis, quam vt ex eius lectione ſciretur, quid in producto inſtrumento ſcriptum eſſet, quod perlegi fortaſſis non poſſet propter deformatam atramenti aut papyri vitio ſcripturam per temporis antiquitatem. Hoc ſane caſu quantulacumque perquiſitio ſufficiet ad onus diligentioris perquiſitionis transferendum in aduerſarium, licet non vocata parte facta ſit, ſatiſque legi poſſe ea, quæ ad contractus ſubſtantiam pertinent. [10]Plane poſt inſtitutam ſolẽni inſcriptione falſi accuſationem ratio facit, vt, qui inſtrumento nititur, ad protocolli exhibitionem teneatur, quoniam per inſcriptionem cœpit eſſe in ſuſpectum, & minus integræ fidei & probationis. [11] *Ita Senatus* in cauſa N. Philiberti Fabri D. de la Tornelle, & D.

Source : BIU Cujas

de la Rochette, 8. Id. Maij 1593.

1 *In l. cum quidam* 21. vbi Castrens. & alij, *C. hoc tit.* Rol. à Val. *cons.* 44. *nu.* 3. *vol.* 1.

2 Ferrar. *inform. opp. contr. instrum.* in verb. *dignoscitur esse falsum, nu.* 7. *ex leg. minus graue* 7. *C. de testib. c.* 1. *extr. de probat.* vide tamen *Defin. seq.*

3 Vitia enim ista visibilia reddunt instrumentum suspectum & aliquando vitiosum. *Ex trad. in cap. inter dilectos, de fid. instrum. cap. cum venerabilis, extr. de relig. domib.* Ferrar. *in form. app. contr. instr.* in verb. *tum quia est abrasum. Not. in l. vlt. C. de edict. diui Hadr. tollend.*

4 Antiquitas enim auget, non minuit fidem. Grauet. late & pass. *de antiq. tempor.*

5 Perditio enim instrumenti tunc probata intelligitur, cum facta diligentia ex superioris auctoritate non reperitur, Boer. *quæst.* 15. *nu.* 6. vbi addit, hoc accipi debere, vt succurri possit ei, cui nocet, perditum fuisse per alterum, non etiam ei, qui dicitur ipse perdidisse. Hic enim probare debet verisimilem aliquam causam amissionis. Sed tamen probatur etiam amissio instrumenti ex iureiurando, *l. vlt.* 2. *hoc tit.* Papon. *tit. des moyens de faux.* §. 4.

6 *l. comparationes* 20. *vbi not. C. eod. tit.*

7 Qui enim se onerat probatione, nullam aduersario facit iniuriam, Castr. *ad l.* 3. *C. de non numer. pecun.*

8 Ad omnem enim actum citanda est pars, quæ ex eo actu lædi posset. *l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iud.*

9 Nam quod posset non fieri, quoquo modo fieri potest, cum ea, quæ abundant, non vitient. *l. non solent* 94. *de reg. iur.*

10 Substantia enim cuiusque contractus in paucis consistit, & multiplicatio verborum, qua passim vtuntur Notarij, plerumque inutilis est, nec afficit rerum substantiam, *l. pediculis* 32. §. *Labeo D. de aur. arg. mund.*

11 Quod non sit credendum, velle quem sine magnis ac pene indubitatis probationibus ad tam periculosam actionem instituendam accedere, *l. pen. & vlt. C. de probat.*

DEFINITIO XVII.

Quando posit protocolli exhibitio postulari.

VT quis sciat, an producti ab aduersario instrumenti fidem impugnare debeat instituta falsi accusatione, potest exhibitionem protocolli postulare, [1] nec prius quam exhibitum sit cogitur in crimen subscribere: [2] non tamen ita fieri editio debet, vt falsi accusationem minitanti tradatur protocollum, ne forte falsum ipse committat, [3] sed ita vt in manibus commissarij aut grapharij eius inspiciendi describendique copia fiat. [4] *Ita Senatus* in eadem causa in relationibus libellorum, 6. Id. Maij 1593.

1 At non contra aduersarium, vt dixi *Defin. praced. nu.* 2. sed contra Notarium, aut alium, qui habet penes se protocollum.

2 Aliter tamen Ioan. Papon. *lib.* 9. *syntagm. tit.* 10. *des moyens de faux, §.* 4. vbi ait faciendam primum inscriptionem, deinde facta inscriptione, antequam falsi probationes instruantur, exhiberi & adferri protocollum debere ab eo, qui nititur instrumento. Dixi *Def. præced. nu.* 11. [Et hanc sententiam Senatus noster plerumque secutus est. Scilicet cum prolata expeditio nihil suspecti habet. *Ita Senatus* in causa de qua *Def.* 24. *n.* 4. *infr.*]

3 *arg. l.* 1. §. *editiones, D. de edend.*

4 *Ex not. in l.* 1. *D. testam. quemadm. aper.*

DEFINITIO XVIII.

Nota Notarij quomodo per eum extendi posint, & quomodo per alium Notarium.

NOtarius, qui primam, &, vt vocant, matricem instrumenti scripturam confecit, ac pleraque breuiter, vt moris est, perscripsit, hac nota, &c. pluribus locis subiecta, [1] potest quidem in ampliorem formam, & in longiores clausulas instrumentum extendere etiam ex interuallo, sed ita tamen, vt nihil suppleat, quod ad actus & negotij, quo de agitur, substantiam pertineat, verum clausulas duntaxat consuetas adiiciat, aut si qua sint verba ambigua, vel ita generalia, vt commodam interpretationem admittant, ea interpretetur. [2] Credendus enim est, si bonæ & probatæ famæ sit, [3] eam interpretationem facere ex testatoris aut contrahentium voluntate, quam habeat perspectam. [4] Sed si ab alio Notario, quam qui stipulatus est, extendatur scriptura instrumenti, hactenus ei licet vt clausulas consuetas interserat, iuxta eum stylum, quem defuncto Notario constat fuisse familiarem, non etiam vt quicquam suppleat vel interpretetur. [5] Itaque cum in matrice scriptura sic esset scriptum, *volo vt de vno ipsorum bona mea perueniant ad alios*, Placuit, Notarium, qui testamentum exceperat, interpretationis loco potuisse sic extendere, vt scriberet *de vno ipsorum institutorum & substitutorum*, quoniam interpretatio hæc potius, quam suppletio dicenda est. [6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 30. & 31. infr. de fideic.

1 Nam & inde dicti sunt Notarij, quod vt plurimum scriberent notis, *l. Lucius* 40. *in princip. D. de testam. milit.* Vide Cuiac. *lib.* 3. *obser. c.* 3.

2 Et hoc demum sensu potest recipi, quod tradit Guid. Pap. *dec.* 129. vbi etiam Apostill. in verb. *extendere* post Bald. *in rubr. C. de fid. instrum. col.* 6. vers. *quarto quæritur.*

3 Quod vnum maxime inspiciendum est, quoties de instrumenti veritate aut falsitate quæritur. Guid. Pap. *dict. quæst.* 129. *nu.* 2. vbi etiam Apostill.

4 Non enim facilè credendus quisquam est velle falsum committere, vt tractat Ferrar. quamuis imprudenter disputans contra Iureconsultum *in form. petend. cop. instrum.* in verb. *cum anno, mense & die*, vers. *certe hæc ratio.*

5 Bart. *in l. argentarius, D. de edend. & in leg. Gallus, §. idem credendum*, vbi Apostill. & alii Doctores, *D. de liber. & post.*

6 Aliud enim est supplere, aliud vero declarare, *arg. l. heredes palam*, 21. §. 1. *vers. D. qui testam. facer. poss.*

DEFINITIO XIX.

De instrumento per Notarium vni ex contrahentibus tradito ante subscriptionem, & postea subscripto absente parte.

NOtarius post stipulationem instrumentum nondum à se, & à contrahentibus testibúsve subscriptum, consentiente altero contrahentium [1] alteri tradidit, vt antiquioris cuiusdam instrumenti in eo relati diem adscriberet, [2] ac post biennium idem instrumẽtum subsignauit, & tam à testibus, quam ab eo cui ipsum tradiderat subsignari curauit, præsente etiam & auctoritatem præstante iudice, sed non vocato per iudicis imperitiam, [3] altero ex contrahentibus, cuius intererat, & inauditis quoq; iis, qui eiusdem instrumẽti exhibitionem, quasi sua interesset, apud iudicem postulauerant. [4] Culpa vacare non videtur, tametsi eius qui subscriptioni non adfuit consensus ex postfacto accedat. Cum poterat inconsulta illa Notarij facilitas etiam citra dolum præbere materiam falsitatis, vt ad voluntatem eius ex contrahentibus, qui instrumentũ penes se tamdiu retinuerat, vnum instrumentum pro alio subiiceretur. [5] Nec tamen eo magis audiendus erit, qui falsum & suppositum instrumentum volet dicere, nisi paratus sit criminalem instituere falsi accusationem, [6] quia sufficit, vt quo tempore instrumentũ exhibetur, formam habeat publicam, quæ vel ex sola Notarij subscriptione æstimatur, [7] quandocunque adposita sit, quamuis neque contrahentes, neque testes subscripserint. [8] Ideoque tanto magis puniendus est notarius, pœna tamen pecuniaria non corporali, [9] qui in officio suo deliquerit, [10] etiam si neque falsum interueniisse, neque dolo malo quicquam factum esse probetur. [11] *Ita Senatus* in causa Stephani Mochet, & Michaelis Duplan. 16. Cal. Aug. 1593.

1 Qui proinde nullam videri poterat in eo fecisse iniuriam, cum iniuria non fiat volenti. *l. in diem*, 9. §. 1. *de aqua & aqu. plu. arcend. l. nemo videtur*, 145. *de reg. iur.*

2 Ne quid scilicet instrumento deesset.

3 Debuerat enim iudex præcipere, vt vocaretur quisquis ex eo actu lædi posset, *l. de vnoquoque*, 47. *D. de re iudic. l. nam ita*, 39. *D. de adopt.*

4 Possunt

Source : BIU Cujas

4 Possunt enim exhibitionem instrumenti petere omnes quorum interest, *l. si quis ex argentariis, §. pertinere* vbi Bart. *D. de edend. l. cum plures* 15. *de reb. auctor. iudic. possid.* Ferrar. *in form. pet. cop. instr.* in verb. *cum anno, nu.* 3. & 4.

5 Delinquit enim is quoque, qui delinquendi materiam & occasionem alij præstat. Et qui occasionem damni dat damnum dare videtur, *l. is damnum dat*, 169. vbi notat, *de regul. iur.* debuerat namque notarius prospicere, quod posset hoc euenire, *argument. l. si quis domum*, 9. §. 1. *locat. l.* 1 §. *editiones, D. de edend.*

6 Non enim bona consequutio est, si quis dicat falsificatum fuisse instrumentum ob id solum, quod falsificari potuerit. Cum probatio debeat esse concludens, *l. penult. & vlt. C. de probat.*

7 *Not. in capit. quoniam contra falsum, Extr. de probat.* Ferrar. *in form. produc. instrument.* in verb. *exhibent. & producens, numer.* 12.

8 Nisi cum ea forma & solemnitas statuto & lege municipali præscripta est, quomodo apud nos extat Senatusconsultum, quo iubentur notarii facere, vt tam à testibus, quàm à contrahentibus si literas sciant instrumenta subscribantur. Neque tamen id Senatusconsultum ad testamenta pertinet, sed tantum ad contractus, vt ex eius verbis apparet.

9 Mitius enim puniendus est qui caret dolo.

10 Qui enim delinquit in officio suo veniam non meretur. Ferrar. *in form. opp. contr. instr.* in verb. *non fuit, num.* 5. *ex l. si quis aliquid. C. de suscept. & archar. lib.* 12.

11 Quamuis falsitas causata per errorem non sit punibilis, vt tractat Masuer. ad Ferrar. vbi supr. in verb. *caret formis, in fin.* Iunge *Defin. seqq.*

DEFINITIO XX.

Non potest citra solemnem falsi accusationem negari notariatus eius, qui tanquam notarius instrumentum redigit in formam publicam.

LIcet non probetur, quis notarius ex eo solo, quod tanquam talis publica fide sæpius stipulatus proponatur,[1] qui tamen negat eum fuisse notarium, in falsi crimen subscribere debet,[2] nec aliter audiri, ne alioqui facile sit publicę cuiusque scripturę fidem sola inficiatione conuellere.[3] Sed etsi eiusmodi instrumenti authentici descriptio facta sit, iubēte & auctoritatem præstante iudice, licet inter alias partes, dummodo à notario publico exemplum subscriptum sit, æque necessaria erit ad illud impugnandum solemnis falsi accusatio,[4] nisi quod petere potest is, quo absente exemplum factum est, vt authentica scriptura exhibeatur,[5] sed ipsius petentis non producentis sumptibus ea exhibitio & collatio fieri debebit, cum scriptura, quæ producitur in prima sui figura vitium visibile non habet.[6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 5. Id. Febr. 1594. in causa D. de la Serra, & D. Francisci de Bordeaux.

1 Nisi etiam illud concurrat, vt communi voce & fama ab omnibus vicinis reputatus sit pro tabellione, & eius instrumentis tanquam publicis fuerit adhibita fides, tam in iudicio quam extra vt tractat Ferrar. *in form. oppon. contr. instru.* in verb *non fuit, nec est publicus, ex not. per DD. in leg. Barbarius, de offic. prator. & in cap. ad probandum, Extr. de re iudic. & in cap. inter dilectos, Extr. hoc tit. de fid. instr.*

2 Quia falsum committit quisquis in subscriptione dicit se notarium, cum non sit. Ferrar. vbi supr. *numer.* 3. *ex l.* 2. *D. hoc titul. l. fin. Codic. de edict. Diui Hadr. tollend. l.* 2. *D. testament. quem. aper.*

3 Inficiatio enim potest quidem facere rem dubiam. *leg. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet*, sed non ideo tollere veritatis præsumptionem, quæ facit pro instrumento, *l. cum res* 12. *& l. eum precibus*, 18. *C. de probat.*

4 Dicitur enim publicum instrumentum etiam illud, quod ex iudicis auctoritate publicatum est. *l. publicati, vbi not. C. de testam.* Ferrar. *in form. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens, nu.* 12. *vers. tertio dicitur.*

5 *Not. in auth. si quis in aliquo, C. de edend.*

6 Dixi Defin. 12. *num.* 4. & 5 *supr.*

DEFINITIO XXI.

Instrumentum, nec scriptum, nec subscriptum à notario, & tamen repertum in protocollo non probat, maxime si aliunde est suspectum.

INstrumentum, quod neque scriptum neque subscriptum est à notario, fidem nullam facere potest,[1] licet repertum sit in notarij protocollo.[2] Nec aliud erit, tametsi in extrema protocolli pagina notarius, vt fieri solet, omnia ante scripta instrumenta, licęt aliena manu exarata, tanquam dictante & stipulante se conscripta adprobauerit,[3] nisi ex præcedentibus aut subsequentibus paginis appareat eo protocolli ordine scriptum esse instrumentum, de quo agitur, vt neque fraus neque falsum committi potuerit.[4] Finge scriptum charactere multo recentiore, quam cuius vulgaris vsus erat notarij temporibus. Finge scriptum alio planeque diuerso stylo, & in ea pagina in qua nihil aliud scriptum sit notarij manu. Finge repertum protocollum in domo & potestate producentis. Quid si debitor ipse qui eo instrumento liberatus dicitur, cum ad solutionem, quasi non soluisset, vrgeretur passus fuit se condemnari, nec solutionem vnquam allegauit,[6] quam tamen si à se facta fuisset, ignorare probabiliter non potuisset.[7] His coniecturis aliisue similibus concurrentibus haud dubie suspecta erit fides instrumenti,[8] vt ad ipsum proinde generalis notarij adprobatio & subscriptio non videatur pertinere.[9] Itaque non erit necesse, vt qui falsum dicet, falsi accusationem criminalem cum solemni inscriptione peragat: quod vtique esset necesse, si instrumentum ipsum à notario scriptum aut subscriptum, aliterue vel minima literula adprobatum proponeretur.[10] Et ad hunc maxime casum pertinet, quod constitutum est eos, qui suspectas scripturas comminiscuntur tanquam falsarios esse puniendos, nisi veritatem iis adesse probauerint.[11] Neque enim probatione onerandus est is, qui instrumentum ab aduersario productum dicit esse suspectum, si publicam illud fidem non habeat,[12] errantque misere qui constitutionis eam sententiam esse putant,[13] vt qui suspectum dicit instrumentum, si non probet falsum esse, perinde ac falsarius ipse puniatur. Repugnant enim legis verba cum longe aliud sit instrumentum falsum dicere, aliud vero suspectam scripturam comminisci. Comminiscitur enim non qui accusat, sed qui vtitur instrumento.[14] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Marest, & N. Annæ de Menthon, 15. Calend. Mart. 1594.

1 Est enim subscriptio notarii vnum de essentialibus instrumenti, *l. generaliter, vbi not. C. de tabell. lib.* 10. Ferrar. *in for. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens, num.* 8. Iunge *Def.* 25. *num.* 1. *infr.*

2 Cum nihil vetat etiam falsum instrumentum inseri protocollo vero.

Quæ tamen generalis subscriptio sufficit ad validanda omnia instrumenta in eodem protocollo scripta manu notarii, quamuis non subscripta, Ferrar. vbi supra *nu.* 6.

4 Tunc enim probatio erit concludens & indubitata, quod instrumentum non sit falsum, si ea quæ scripta sunt cum iis congruant quæ scribi debuerunt, *leg. vnum ex familia* 67. *§. si omissa, de leg.* 2.

5 Hæc siquidem omnia præbent coniecturam & suspicionem non leuem falsitatis, & ideo transferunt onus probandi in eum qui producit instrumentum, etiam citra solemnem falsi accusationem.

6 Cum tamen nemo præsumatur velle iactare suum, *leg. cum de indebito*, 25. *D. de probat.*

7 *L. quamquam 7. ad SC. Velleian.*

8 Nam quod non est verisimile, habet imaginem & speciem quandam falsitatis, *l. vlt. in princ. D. quod met. caus.*

Source : BIU Cujas

9 Verba enim generalia semper ex eo, quod verisimile est, recipere debent interpretationem, *l.1.* vbi Bald. *D. test. quem. aper.* & restringuntur ad similia, non ad dissimilia, *l. vltim. D. de tritic. vin. vel oleo legat.*

10 Postquam placuit de falso ciuiliter agi hodie non posse, sed agendum esse necessario criminaliter per inscriptionem solemnem falsi, vt sæpius diximus in præcedentibus.

11 *l. aubemus, penult. C. de probat.*

12 *arg. d. l. 1. §. vlt. D testam. quemad. aper.*

13 Ioan. Papon. *lib. 9. Synt. ag. tit. 10 des moyens de faux, num. 4.*

14 Et sensus constitutionis haud dubie ille est, vt non magis liceat vti suspectis, quam falsis scripturis.

DEFINITIO XXII.

Casus, in quo instrumentum à duobus notariis exceptum, & ab vno tantum subscriptum plene probat.

EXcepto à duobus notariis instrumento, etsi vtriusque subscriptio necessaria est ad vtilitatem instrumenti, si non proponantur ambo in solidum rogati, [1] fieri tamen interdum potest, vt vnius subscriptio sufficiat, vtputa si instrumentum proferatur ab antiquo, vt loquuntur, grossatum & expeditum: Antiquitas enim temporis facere debet, vt præsumendum sit instrumentum à duobus notariis originaliter subscriptum, licet ab vno duntaxat descriptum sit.[2] Quid ergo si prima illa & originalis scriptura proferatur ab vno tantum notario subscripta? Non faciet antiquitas temporis, vt inducatur præsumptio contraria veritati, de qua appareat.[3] Sed tamen facere adhuc poterit, vt quilibet ex notariis præsumendus sit insolidum rogatus, nõ solum vt actus valeat, [4] qui alioquin probationis defectu corrueret, [5] sed etiam quia rogatum fuisse quælibet ex notariis probari fortasse posset, ni antiquitas temporis obstaret, quam proinde æquum est supplere defectum probationum. [6] Erit vero fortissima illa & indubitata præsumptio, quod singuli notarij sint rogati, si vnusquisque ex notariis instrumentum separatim conscripserit, & in propriis protocollis. [7] Maxime vero si de testamento, aut alia vltima voluntate agatur, [8] non de contractu. Nam cũ contractus ex duorum consensu constet, [9] credibile est adhibitis in vno contractu pluribus notariis, non æque vnius ex iis fidem vtrique contrahentium fuisse exploratam.[10] At in testamentis aliisque vltimis voluntatibus, quæ ex vnius hominis pendent voluntate, [11] verisimilius est plures adhibitos notarios, non tam falsitatis metu, quam ea cogitatione, ne tam facile probatio intercideret, si forte, vt plerumque fit, vnius ex notariis chartæ iniuria temporum & vetustate perirent.[12] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bordeaux, contra Dn. Bonam de Coste, Dominam de la Serra, 15. Calend. Mart. 1595.

1 Dixi *Defin. 1. supr. eod* vbi vide, Præsertim in *alleg nu. 2.*

2 Siquidem solet antiquitas temporis facere, vt omnia solemniter acta præsumantur, *l. sciendum, 30. vbi not. D. de verb. obligat.*

3 Semper enim præsumptio cedit veritati, *l. si chirographum, 24. & seq. l. Imperatores, 29. in fin. D. de probat.*

4 In dubio enim faciendum est, vt actus valeat potius, quam vt pereat, *l quoties, 12. D. de reb. dub. l. quoties, 80. de verb. obligat.* Maligna enim est interpretatio, per quam id agitur vt actus destruatur, *l. si ita stipulatus, 126. §. Chrysogonus, eod. tit.*

5 Cum tamen probationes tanquam fauorabiles semper sint adiuuandæ, *l. in lege, 40. D. ad leg. Aquil. l. curent, 22. de testib.*

6 Inde namque est, quod dicimus possessionem immemorialem habere vim tituli, *l. hoc iure, 3 ductus aqua, D. de aqua quotid. & æst. l. 1 §. vlt. & l. vlt. D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

7 Nihil enim possunt separatim facere, quibus aliquid faciendum coniunctim mandatum est, *l pluribus, 32. vbi not. D. de procurat.*

8 Quæ semper fauorabilior est, *l. 1. Cod. de sacros. eccles. l. vel negare, 6. D. testamen. quemadm. aper.*

9 Vt pactum quodlibet, *leg. 1. D. de pact. l. 3. in princ. D. de pollicit.*

10 Et ideo adhibitos duos notarios, vt sibi quisque ex contrahentibus caueret.

11 Vltimas enim voluntates per se firmas esse oportet, non ex alieno arbitrio pendere, *l. illa institutio, D. de hered. instit.*

12 Eam nempe ob causam potissimum chartæ & scripturæ fiunt, vt rerum gestarum probatio salua sit, *l. contrahitur, 4. D. de pignor. l. 4. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXIII.

Scripturæ priuatæ recognitio semper facienda est, nec tantum sub scriptionis, sed etiam notæ quæ subiecta sit loco subscriptionis.

QVidam ignarus literarum, cum pecuniam mutuam acciperet, cauerat priuata cautione à pluribus testibus subscripta, eam se pecuniam ex mutui causa debere: & cum subscribere ipse non posset, notulam quandam propria manu adscripserat. [1] Postea scripturæ fide à possessoribus bonorum debitoris in dubium reuocata, petebat creditor, vt ad probandum admitteretur, [2] possessores negabant admittendum, quod chirographum non posset dici, [3] quando neque scripsisset quicquam debitor, neque subscripsisset. Visum est non eo minus admitti probationes debere, [4] cum non figura literarum, sed oratione quam exprimunt literæ obligatio contrahatur, [5] nihilque interesit, an propria manu quis subscripserit, an notam aliquã adscripserit, quę subscriptionis instar esse possit.[6] Nam etsi neque subscriptio neque adscriptio vlla proponeretur, quærendum adhuc esset de fide subscriptionis testium quæ pro debitoris subscriptione sufficere deberet.[7] *Ita Senatus*, 13. Cal. Maij, 1595.

1 Vt facere solent rustici nostri qui literarum rudes sunt, etiam cum in iudicio tanquam testes audiuntur.

2 Nec enim scriptura priuata fidem facit, nisi recognoscatur, *l. 1. l. cum ab initio, 4. & tot. tit. D. testam. quemadm. aper.*

3 Ipsa enim nominis etymologia ostendit, chirographum nihil aliud esse, quam quod propria manu scriptum est.

4 Omnibus enim modis agere bonus iudex debet, vt rei gestæ veritas habeatur, *l. curent, 22. D. de testib.*

5 *l. non figura, 38. D. de oblig. & action.*

6 Nihil enim refert, quid ex æquipollentibus fiat, *l. mulier, 22. D. ad SC. Trebell. & vulgar.*

7 Viderentur tamen hoc casu tres ad minus testes requiri, si debitum excederet quinquaginta libras auri, etiamsi debitor ipse chirographum scripsisset, vel subscripsisset, *ex l. vlt. C. si cert. pet.* In imperio autem literarum quinque testes requiruntur, si contractus libram auri excedat, *Nouell. 73. de instrum. cautel. & fid. cap. 8 §. oportet vero.* Alio tamen iure vtimur, quia etiam nulla interueniente scriptura sufficeret probari numerationem pecuniæ per duos testes. Vide *l. cum tabernam, 34. §. idem quæsit. D. de pignor.* & Dionys. Gothofred. *ad l. scripturas, 11. C. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO XXIV.

Matrix & originalis scriptura præualet protocollo, & protocollum instrumento.

SI instrumentum in publicam formam redactum exhibeatur, nullum habens vitium visibile, [1] sed etsi protocollum æque authenticum sit, & eiusmodi, quod publicam fidem habere debeat, [2] potest tamen interdum fieri, vt impugnari possit citra falsi accusationem, [3] nimirum si aduersarius paratus sit matricem, vt vocant, & originalem scripturam edere, ex qua appareat aliter conceptam fuisse stipulationem. [4] Nam sicuti standum potius est protocollo, quam expeditioni, ita & magis originali ac matrici scripturæ potius quam protocollo. [5] Quid si matrix quoque ipsa suspecta sit? Omnia ex eo solo suspecta fient. [6] Itaque ex aliis aut anterioribus, aut posterioribus instrumentis, aliisve probationum adminiculis æstimandum erit,

Source : BIU Cujas

rit, quid sit in veritate. [7] *Ita Senatus* pro N. Andræa De Poipon, D.du Chaney, contra D.Du Rosey, 5.Id. Iun.1595.

1 Quo casu standum est instrumento, vt dixi Definit. 16. supr.

2 Puta totum scriptum subscriptumque à notario, vt dixi Defin.21.supr.

3 Contra vulgares iuris nostri regulas.

4 Cuiusque enim rei origo spectanda est, à qua velut à fonte cætera omnia profluunt. Matrix autem scriptura est scheda seu nota & abreuiatura, & minuta, vt pragmatici nostri loquuntur, ex qua sumitur protocollum: Protocollum vero id, ex quo sumitur instrumentum, & eius expeditio in publicam formam redacta. [Ideoque nimirum is, qui exhibet matricem scripturam nunquam cogendus est exhibere protocollum cum fides protocolli ex matrice scriptura æstimandum sit non contrà. *Ita Senatus* in causa D.de Chaffardon & Petri Cusin, 3.Calen.Decemb. 1613. vbi etiam concluſum est non eo minus valere matricem scripturam, quod in protocollum non sit redacta, dummodo à notario & à contrahentibus testibusque, qui literas sciant subscripta sit, licèt non eo minùs puniendus sit notarius qui in protocollum & in ordinem redigere eam debuit Nec enim culpa notarii contrahentibus fraudi esse oportet. Sed & ibidem concluſum est, Eum qui profert instrumenti expeditionem nullo vitio laborantem nec suspectam, non esse cogendum exhibere protocollum, licet dicat aduersarius paratum se in crimen falsi subscribere statim atque protocollum inspexerit. Tunc enim id obtinet cum expeditio habet aliquid suspecti. Et sic intelligenda est *Def.17 supr.* Planè post solemnem inscriptionem si dubitetur non de fide aut conceptione verborum alicuius clausulæ, sed de tota substantia instrumenti, quod negetur vnquam factum fuisse, non sufficiet exhibitio matricis scripturæ, sed etiam protocollum edi oportebit, Ex cuius scilicet inspectione si aliquod sit, multa possunt probari & colligi quæ falsi suspicionem vel augere possint vel delere. Quod si nullum sit protocollum, tanto suspectior erit scheda quam vocant minutam præsertim si minutarium nullum reperiatur & minuta illa in manibus partis sit non penes notarium. *Ita Senatus* in eadem causa Ant.de Chaffardon & Petri Cusin.10.Iun.1614.]

5 Nam etsi duo sint instrumenta originalia, adhuc tamen stabimus magis originali. *Nouell. 44 de tabell.§.fin.* Bald. *ad leg. Sempronius, 47.de legat.2.* Dixi Defin.3.*supr.*

6 Falsum namque in totum est quod veritatis primordio non adiuuatur, *l.cum filius.76.§.heres meus, de legat.2.*

7 *l.pen.& vlt.C.de probat.l.3. D. de testib.* Vide omnino Masuer. cum aliis per eum citatis ad Ferrar. *in form.oppon. contr.instrum.* in verb. *dignoscitur esse ſa ſum*, in verb. *protocollum.*

DEFINITIO XXV.

Si exemplum instrumenti deperditi consentiat cum scheda notarij plene probat, non aliter, nisi aliæ adsint probationes.

EX instrumenti obligatorij, quod deperditum dicitur, exemplo non potest sequi condemnatio, siue prouisionalis, siue diffinitiua, nisi matrix scriptura proferatur, [1] qua tamen prolata, si debitor nihil probet, condemnandus est: Sed interea & pendente lite nihil contra eum decernendum est, quia præsumptio facit contra creditorem, qui instrumentum obligatorium penes se habere deberet, si solutum non esset, [2] nisi forte ex vsurarum solutione, aut debitoris confessione, aut qua alia ratione appareat, debitum adhuc esse. [3] *Ita Senatus* ex tempore in causa N.Abelli Bessonet, & heredum D.de Rossillion, Id.Sept.1595.

1 *Cap.1.Extr.hoc tit. de fid. instrum.* [Idem intellige de scriptura etiam quæ à Senatore subscribi debuerit. Non enim aliter valet quam si subscripta sit à Senatore ipso, & quidem eo tempore quo scriptura primum profertur. Nam si ex interuallo Senator atteſtetur ita rem gestam esse vt scripta est à graphario, quamuis ei atteſtationi subscribat, non tamen censetur ea scriptura solemnis esse, potestque impugnari citra solemnem falsi inscriptionem, quod tamen fieri non posset si à Senatore simul & ab eius graphario subscripta proponeretur, siue tanquam authentica proferatur, siue tanquam exemplum desumptum ex authentica, de qua non constet. *Ita Senatus* in causa D. Prioris de Beluaux, 22.Ianuar.1611.Iunge Defin.22.supr.num.1. & 10.]

2 Cum matrix scriptura maiorem vim habeat, quam protocollum, vt dixi *Defin.præced.*

3 Solet enim facta solutione instrumentum reddi debitori, *l. solutione, 18.D.ad exhib.l.qui tabulas, 27.de furt.*

4 *l.sicut, 5.C.hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Aliena instrumenta quando possint ab alio notario expediri.

EX viuentis notarij protocollis non potest alius notarius publicum instrumentum excerpere, nisi is notarius ille impeditus proponatur, ne instrumentum describere ipse possit. Quod cum euenit parum refert, an mandante notario ipso, qui impeditus est, an vero iudice, alius notarius in eam rem adhibeatur. Sine die.

1 Afflict. *decis.6.* Ferrar. *in form.produc.instrum.* in verb. *exhibens & producens, nu.6.*

DEFINITIO XXVII.

Cuius sumptibus fieri debeat exhibitio protocolli.

QVoties protocolli aut matricis scripturæ exhibitio desideratur, fieri debet sumptibus requirentis, siue actor ille sit, siue reus. [1] Sed si neuter requirat, officioque iudicis eam exhibitionem fieri oporteat, eius sumptibus facienda est, qui instrumento suspecto nititur. [2] *Ita Senatus* in causa Collat, & N. Abellis Bessonet, 7.Mart.1597.

1 *leg.prætor ait 4.§.vltim.D.de edend.leg.nisi malit, 11.D.de rei vind.*

2 Quia præsumptio est contra eum qui vtitur & nititur instrumento suspecto, adeo, vt nec tale instrumentum probet, si suspicio falsi resultet ex inspectione scripturę. Castr *in l.iubemus, Codic.de probat.* vel si sint duæ suspiciones, Cravet. *cons.134.* Gabriel. *lib.7. commun. opin. de criminat. concl. 6.numer.5.16.& per totum.*

DEFINITIO XXVIII.

Re expeditio instrumenti ex alienis protocollis quas solemnitates requirat.

ITerata instrumenti expeditio, quam vulgo reassumptionem, Itali nostri reexpeditionem vocant, si ab alio Notario fiat regulariter, non nisi octo illis concurrentibus fieri potest, [1] vt petentibus iis, quorum interest, vt auctoritate iudicis, vt à notario, vt fideliter nullo mutato, addito vel detracto, vt in publicam formā redigatur, vt vocatis iis omnib. quorū interest, vt notario qui fuerat rogatus iā mortuo, vel impedito ex aliqua causa longū temporis tractum habente, vt denique notarius reducat notā in protocollum. Itaq. cū notarius quidā rogatus in exilium ex causa criminis dānatus esset, visum est posse decretū Iudicis ordinarij sufficere, vt alii notario ea re expediēdi instrumenti potestas detur, [2] neque hic locū habere, quod alioqui iactari solet, quādiu viuit notarius, qui instrumentū fecit, non posse ex ipsius protocollo per aliū reassumi instrumentū, [3] nisi ex ipsius mādato. [4] Quid enim refert, an mortuus sit notarius, an ita absēs, vt non magis operam suam in hanc rē præbere possit, quam si esset mortuus. [5] Obseruādū tamen est eo casu, quo sola iudicis auctoritas interueniat, nō debere notarium dicere se rogatum, sed auctoritati magistratus acceptū referre, ac præterea testes, qui cōtractui interfuerunt, reexpeditioni subscribere oportere. [6] Sine die.

1 Afflict. *dec.6.num.2.* post Abbat. *in cap.cum Tabellio, Extr.de fid. instrum.*

2 Quod enim notarius ipse facere potest, quidni eo absente poterit fieri per iudicem supplentem factum partis, quod etiam lex ipsa interdum supplet, *leg.vlt.C. si mancip. ita fuer.&*

lien.l.4.C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.

3 Text. *in Authen. de Tabellion.* Bart. *in l.de offic.cons.& in leg. quædam, §.nihil,D.de edend.* Alex. *cons.129.vol.*1.Afflict. *d. decis. 6.nu.*1.

4 Quo tamen casu notarius, qui mandauit de bet ipse subscribere, Alex. *d.cons.*129.*vol.*1.Ant. *in cap.inter dilectos,* 8.*Cod.de fid.instrum.* Afflict. *vbi supr.nu.*2.

5 *leg.vlt.C. de bon.quæ liber.* Maxime si habeatur absens pro mortuo, vtputa si sit rebellis, vt in casu Afflicti ex notat. per Angel. *in leg.quisquis,*5.*Cod.ad leg.Iuliam maiest.& in l.*1.*§.fi.de bon.poss contr.tabul.* Nam rebellis amittit omnia quæ sunt iuris ciuilis,*leg.amissione,§.qui deficiunt, D.de cap.dimin.* & consequenter etiam notariatum, Bald. *in titul. de pact. constant.* §.*nos Romanorum.*

6 Afflict. *d.decis.6.in fin.* adde Papiens. *in form. pet.cop.instrumen.vers.cum anno num.*3. Rolland. à Valle *cons.*26.*num.*6. *vol.* 3. Iunge *Nouell.*44.*de tabellion.*§.*vltim.* & statutum vetus Sabaudiæ.

[DEFINITIO XXIX.

De instrumento pro parte falso an in totum sit falsum.

INstrumentum quod pro parte falsum conuincitur, an in totum falsum reddatur dubitant interpretes: Sunt qui distinguant an instrumenti capitula sint separata & æque principalia necne, vt priore casu non etiam posteriore falsitas in vno capitulo instrumentum totum viciet,ac corrumpat. [1]Alij magis probant vt si falsitas circa tale quid quod ad substantiam actus pertineat, non circa ea quæ sunt accessoria corruant cętera quoque capitula quantumuis sepatata & æque principalia: [2] quæ sententia verior sane videtur cùm totius instrumenti fides vna & indiuidua sit, [3] in quo rerum genere vtile per inutile vitiatur. [4] Sed tamen plerisque durior esse creditur.[5]Illud plane constat, si iam confecto instrumento aliquid falsò adiectum sit non debere ex eiusmodi adiectione in totum vitiari instrumentum quod aliquando totum constitit. [6] *Ita tractatum est* in causa Antonij Tanioli.April.1614.

1 Ita Boer. *quæst.*253.*num.*6. vbi multos citat & dicit communem.

2 Ferrar. *in form.libell.iuram. test.glo.*7.*num.*3. post Innocent. *in cap.fraternitatis Extr. de hæret.* vbi addit eandem distinctionem locum habere in teste falsum in aliquo deponente si quæratur an in totum falsus videri debeat.

3 accipit enim totam vim suam à stipulatione & subscriptione notarij quæ vnica & indiuidua est.

4 *leg.placuit,*29.vbi *not.D.De vsur. l.vna est via* 18.iunct. *leg. per fundum* 11. *D. de seruit.rustic. prad.* harum enim rerum diuisio corrumpit stipulationem,*l stipulationes* 72.*l.cum ex causa* 139. *de verb.oblig.*

5 Præsertim Boerio & aliis quos ipse citat *dict. quæst.* 253. *num.*6.

6 *arg.l.verbis* 5.*D.ad leg.Falcid.*]

TIT. XVII.

PLVS VALER. QVOD AGIT.

DEFINITIO I.

Contractus simulatus nullus est citra restitutionem, probaturque simulatio per coniecturas.

CONTRACTVS simulatus, quoniam contrahentium voluntate, quæ omnium conuentionum anima est, [1] destituitur, vsque adeo nullus est, vt pro infecto habeatur, neque contractus nomen mereatur:Itaque nec per in integrum restitutionem nec qua alia vlla ratione rescindendus est,probata simulatione, [4] sed id omnino attendendum,quod re vera gestum apparet. [5] Simulatio autem cum in simulantis animo consistat difficillimæ probationis est, [6]ideoque etiam per coniecturas probari potest, [7] præsertim si inter personas suspectas & prohibitas dicatur interuenisse. [8] Plerunque etiam ex clausulis pactisque insolitis coniicitur: [9] itemque ex possessionis retentione, si contractus is gestus fuit, ex quo possessionem transferri oportuit. [10] Quātū vero & quibusnam coniecturis tribuendum sit, iudicantis arbitrio & religioni cōmittitur, pro personarum, rerum, causarum, & temporum varietate prudēter omnia æstimaturi. [11] *Ita Senatus* in causa Dn.de Monsaint-Iean,& D.Dyuonne Chamberi,Idib.Iun.1588.

1 Et radix, vt loquitur Boer. *quæst.nu.*11.*ex l.Diuus,* 25. *D. de testam.milit.l.sciendum,*19.§.*dictum,de ædilit.edict.*

2 *l.cum ea,*21.*C.de transact.l.si ex precio,*8.*C.si cert.petat.*

3 *l.imaginaria,* 16. *de regul.iur.l.simulata,* 30.*de rit.nupt.l.contractus,*54.*D de oblig.& action.l.nuda.*55.*D.de contr.empt.l.emptor,* 12.*de aqua pluu.arc.*

4 Nam restitutio in integrum præsupponit contractum tenere ipso iure,*l.in causa,*16.*in princ.de minor.l.* 3.*C.eod.l.pen.C.si aduers. rem iudic.leg.*3.*C.si aduers.libert.leg.*2.*C.de prad.minor.* Atqui contractus simulatus ipso iure non tenet, quia simulatio medullam veri non habet,inquit Bald.*in l.ei qui, C. de distr.pignor. & in l.ab Anastasio,not.ab.*4.*C.mandat.*

5 *l.*1.2.3.*&* 4.*C.hoc tit.l.multum interest,* 6.*C.si quis alter.vel sibi.* Veritas enim semper prævalet, *l.adsumptio,*6.*D.ad municip. l.*1.§.1 *de offic.præsid.*

6 Vt & cætera omnia, quæ in animo cuiusque consistunt, *l. pro herede,*20.*D.de acquir.hered.l.potuit,*5.*& seq.C.eod.* iunct.*l.*3. *de interrog.in iur.fac.l.dolum* 6.*C.de dolo.*

7 *l.non omnes* 5.§.*à barbaris,D.de re milit.* alioqui esset impossibile detegere, aut certe probare simulationem. vt tractant DD.*in l.*3.*C.hoc tit.* Bart. Cœpol. pass. *in tract.de simulat.contract.* late Crauet.post alios,*cons.*156.*nu.*17.

8 Inter quas scilicet tanto facilius fraus interuenisse præsumitur,quanto facilius occultatur,*l.qui testamentum* 27.*D. de prob. l.data* 27.*C.de donat.* Guid. Pap *quæst.*95.*DD.in l.si vnquam,* maxime Rip.*qu.*15.*C.de reuoc.donat.* Bart.*in l.si forte de castr.pecul.*

9 Glos.Bald.Angel.& alij, *in l.si quis sub condicione,* 7.*D. de condict.instit.* Cœpoll.*de simulat.contract.nu.*48.Canonist.*in cap. illo vos de pignor.& in cap.ad nostram,de empt.& vendit.*

10 *l.sicut.* 8.§.*superuacuum,D.quib.mod. pign.vel hypoth. soluit.l.quamuis,* 4. §. *si quis alter.vel sibi,* Cœpoll.*d.tract.de simul. contract.nu*46. Crauet. *dict.cons.*156.*nu.*10. Adde *l.si filij,* 16.vbi Bald.*C.de donat.int.vir.& vxor.*

11 Quæcunque enim non nisi per coniecturas probari possunt,si quæratur an probata sint, pendet ex arbitrio & religione iudicantis, quomodo & vniuersam probationum materiam arbitrariam esse dicimus, *l.*3.*per tot.l.quæstum,*33.*D.de test.* Denique omnia quæ in facto non in iure consistunt, *leg.*1.§.1.*vers. quorum alterutrum,D.ad SC.Turpill.l.ordine,*15.*D.ad municip.*

DEFINITIO II.

Simulationem contractus potest obiicere quilibet successor,etiam singularis.

SImulationē contractus nō modo cōtrahentes obiicere possunt,sed & eorum heredes, [1] adeoque singulares successores, [2]quin & tertij possessores, si eorū interfit. [3] Est enim simulatio vitium contractus non personæ,ac proinde tale quod afficit rem,quæ ex eiusmodi contractu petitur, vel possidetur.*Ita Senatus* pro fratribus Archyprete, contra Amedeum Pugiat, 7. Cal.Febr.1590.

1 Sunt enim heredes successores in vniuersum ius quod defunctus habuit,*l.quoties* 9.§.*heredes,& l.non minus* 31.*in fin.D.de heredit. instit. l.heres* 22.*l.de vsucap.nihil est aliud,* 24.*de verb. signific.l.hereditas.*62.*de reg.iur.* Ideoque heres ignoratione sua defuncti vitia excludere non potest. *leg.cum heres,* 11.*de diuers. temp.præscr.*

2 Solet enim plerumque eadem causa esse singularis successoris,puta emptoris,quæ fuit auctoris, *l.inuitus,*156.§.*plerunque, de reg.iur.l.venditor,*13.*D.commun.prædior.*

3 Qui enim obiicit simulationem, non dicit aliquod ius sibi quæsitum esse per simulationem, (quia nullum ei per liberam personam quæri potuisset. *l. & licet,*15.*D.de constit.pecun. l.cum vnus,*12.*de reb. auctor.iud.possid.*) sed tantum negat ius vllum aduersario quæsitum esse ex eo contractu, qui probatur simu-

Source : BIU Cujas

simulatus, ex iis, quæ diximus prox. Defin. quibus adde *l. si cum pater*, 17. C. *ad SC. Velleian. l. si pater*, 8. *Cod. de act. empt. l. nec omissa*, 15. C. *de liber. caus. l. nec ex vera*, 8. C. *de acquir. possess. l.* 3. C. *de contr. empt.*

DEFINITIO III.

Contractus simulatus valet secundum id, quod actum est, si eo modo valere possit.

QVod dicimus contractum simulatum nullas omnino vires habere, quia nec contractus nomen numeratur, [1] ita accipiendum est, vt quod simulate gestum est, pro infecto habeatur, [2] neque tamen eo minus valeat, quod reuera actum probatur, si quo iure valere possit. [3] Itaque si proponas inter contrahentes actum, vt permutatio esset quam venditionem esse dixerunt, valebit vt permutatio, quæ tanquam venditio valere non potest. [4] Denique tum demum prorsus inutile est negotium, quod simulate geritur, cum nec eo modo valere potest, quo actum est vt valeret, puta si fœneratitius & vsurarius contractus sub venditionis nomine initus proponatur. [5] Alioqui semper sequimur quod actum fuit, vt plus valeat quod agitur, quam quod simulate concipitur. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt diximus *Defin. 1. num. 2. & pass. sup. eod.*

2 *d. l. si ex precio*, 6. *Cod. si cert. pet. l. cum ea*, 21. C. *de transact.*

3 Textus est *in l.* 3. C. *hoc tit.* si eam intelligas cum Cuiacio, *lib.* 16. *obseru. cap.* 26. quomodo videtur intelligenda, de secundo creditore, vel de fideiussore, qui pignus emerit à primo creditore, *ex l.* 2. *l.* 5. *§. vlt. & l. seq. D. de distract. pign.* iunct. *l. si mandatu*, 59. §. 1. *D. mandat.* Ibi enim emptio, quæ non potest valere tanquam emptio, valet ad transferendum ius pignoris in emptorem. Adde *l.* 3. C. *de contr. empt.* vbi simulata venditio defenditur iure donationis, *l. cum in venditione*, 36. *l. si quis donationis*, 36. *D. eod. l. si quis conduxerit*, 46 *D. locat.* Nec obstat *l. vlt. C. hoc tit.* Ibi enim non tam simulatio est, quam defectus voluntatis ex parte vtriusque contrahentium, vno volente locare, alio emere. Potest etiam illa lex intelligi de contractu, quem mandatum erat fieri in scriptis. In quo genere contractuum speciale est, vt si aliud scriptum sit, quam quod actum est, non magis valeat quod actum est sine scriptura, quam quod scriptum est per simulationem, cum ex scriptura æstimentur, *l. contractu*, 17. *Cod. de fid. instrum. l. item quæritur*, 13 *in fin. D locat.*

4 *d. l.* 3. C. *de contr. empt. l.* 3. C. *hoc tit.*

5 Intellige iis locis & casibus, quibus fœneratitij & vsuratij contractus interdicti sunt, vt in terris ecclesiæ, aut si fœnus sit immodicum, & supra modum legitimarum vsurarum, *arg. l. si ea pactione*, 14. C. *de vsur.* Adde aliud exemplum, si donationis causa venditio fiat inter coniuges nummo vno. Nam neque venditio valet, neque donatio, *d. l. si quis donationis*, 36. *D. de contr. empt.*

6 *d. l.* 3. *& tot. hoc tit. C.*

DEFINITIO IV.

Standum est instrumento pendente quæstione simulationis, nisi ea quæstio per iusiurandum decisorium terminari statim possit.

QVanquam eo, qui ex contractu conuenitur, excipiente de ea re, quæ præter & extra contractum gesta sit, standum interea est contractui, [1] & lite pendente, quamdiu facti veritas in obscuro est, pro contractu præsumere iudicem, [2] ideoque & pro actore interloqui oportet: [3] Si tamen obiiciatur contractus simulatio, & iureiurando, quod assertionis appellamus, [4] de simulatione reus iurauerit, non prius pro contractu præsumendum erit, quam ab actore vicissim iuratum sit, non aliud inter contrahentes actum esse, quam quod scriptum fuit. Nam cum plus valeat quod agitur, quam quod simulate concipitur, [5] ante omnia inspiciendum est, reuocata in dubium negotij gesti veritate, quid actum sit: [6] quod ipsum non ex verbis instrumenti æstimandum est, sed ex contrahentium mente, [7] quæ porro non nisi ab iis ipsis, qui contraxerunt, explicari potest. [8] Sed & si actor simulationem interuenisse negauerit, eique reus iusiurandum detulerit, non est, quod lite pendente, ac priusquam iuratum sit, pro actore pronuncietur, [9] cum in eo res sit, vt statim iureiurando quod præstandum vel referendum est tota quæstio diffiniri possit. [10] *Ita Senatus* in causa D. Emerij de Montfalcon, tunc iuridici Sabaudiæ partiarij, nunc Senatoris clarissimi, & Iacobi Bluet ex tempore in publico auditorio, Idib. Iul. 1591.

1 Semper enim probandi onus incumbit ei qui dicit, non qui negat, *l.* 2. *D. de probat.*

2 *l. cum precibus*, 18. *vbi DD. C. eod.*

3 Tum etiam, cum instrumentum quo actor nititur, falsum esse dicitur, *l.* 2. C. *ad leg. Cornel. de fals.*

4 Multiplex enim iusiurandum est. Voluntarium, necessarium, iudiciale, de quibus *in tit. de iureur.* item de calumnia, de quo *in tit. de iureur propt. cal. dand.* Item promissorium & assertorium, de quibus *in l.* 1. *cum Authent. seq. C. si aduers. vendit. & l. pen. in fin. C. si minor se maior. dixer.* item purgatorium, de quo *in cap. vlt. Extr. de iuretur. & in l. generaliter*, 12. *Cod. de reb. credit. & iureur.*

5 *l.* 1. *& toto hoc tit. C.*

6 Semper enim & in contractibus omnibus sequimur id, quod actum est, *l. semper in stipulationibus*, 34. *De regul. iur. l. in conuentionibus*, 219. *de verb. signif. l. contractus*, 54. *cum seq. l. omnibus*, 57. *de oblig. & action.*

7 Opponitur enim mens verbis, & id quod actum, ei quod dictum est, *l. sed Celsus*, 6. §. 1. *D. de contr. empt. l. ex empto*, 11. §. 1. *D. de act. empt.*

8 *l. cum quis decedens*, 37. §. *codicillis, in fin. de legat.* 3. Neque enim possunt illi ipsi qui contraxerunt facti proprij ignorantiam prætendere, *l. quanquam*, 7. *D. ad SC. Velleian.* quam tamen possunt prætendere ij, qui in ius ipsorum successerunt, *l. vlt. D. pro suo, qui in alterius*, 42. *de regul. iur.*

9 Quia nec pendere lis intelligitur, quæ in eo est, vt statim terminari possit, vt nec durare tutela, quæ statim fidem sit acceptura, *l. pen. D de testam. milit. l. non tantum*, 17 *in princip. D. de excus. tutor. l.* 4. §. *de dolo* 26 *de dol. mal. except.*

10 Manifestæ siquidem turpitudinis est, nolle iurare nec iusiurandum referre, *l. manifestæ*, 38. *de iureiur.* vbi dicitur non tantum manifestæ turpitudinis hoc esse, sed etiam, quod ad rem nostram magis pertinet, manifestæ confessionis.

DEFINITIO V.

Simulationis præsumptio inducitur ex sola possessionis retentione inter personas suspectas, si ratio nulla fuerit retinendæ possessionis.

NOn leuis coniectura simulationis est, si donator vel venditor in rei donatæ vel venditæ possessione manserit sciente ac patiente emptore vel donatario. [1] Nec quod in contractu interuenerit clausula constituti, propter quam videri possit donator aut venditor alieno potius quam suo nomine possedisse, [2] ad rem faciet. Nam si aliud nihil sit, non tollit fictitius ille veram possessionem tradendi modus [3] præsumptionem simulationis. [4] Sed tamen vt ex eiusmodi coniectura præsumi possit simulatio, causam aliquam concurrere necesse est, propter quam simulate negotium geri debuerit, [5] vt puta si agatur inter personas prohibitas aut suspectas. [6] Finge Sempronium, qui tibi bona sua omnia donauerat, excepto sibi quorundam vsufructu, consensisse vt ea venderes quorum habebat vsumfructum. [7] Si cætera ex eo tempore possedisse probetur, credendus potius est eam possidendi causam habuisse, vt rebus non venditis in vicem remissi vsusfructus frueretur. [8] *Ita Senatus* in causa liberorum Ludouici Machet procuratoris fiscalis apud Gebennenses, 13. Calend. Nouemb. 1592.

Source : BIU.Cujas

1 *l.ſicut.*8 §.*ſuperuacuum*, vbi Bart.& alij, *D.quib.mod.pign. vel hypoth.ſoluit.l.quamuis*,4.*C.ſi quis alter.vel ſibi.*Dixi *Defin.*1.*num.* 10.*ſup.eod.*

2 *ex l.quod meo*, 18.*de acquir.poſſ. l.quædam mulier*, 77.*D. de rei vindic.* Idemque dici poteſt de aliis clauſulis,per quas poſſeſſio transfertur, vtputa per retentionem vſusfructus, *l.quiſquis*,28.*C.de donat.*

3 Placet enim per clauſulam conſtituti, & alias ſimiles transferri veram poſſeſſionem, nec eam tantum quam ciuilem vocant, ſed etiam naturalem, Bart.*in l.ſi is qui pro emptore, De vſucap.*Guid.Pap.*quæſt.*22.46.81.101.112.& 268.

4 Plus enim ſemper valere debet, quod agitur, quam quod ſimulate concipitur,*tot.hoc tit.* Cod.Cæpoll.poſt alios *de ſimul. contr.præſumpt.*34.

5 In dubio namque præſumendum eſt pro ſcriptura & veritate potius,quam pro ſimulatione,vt diximus *Defin.*4 *ſupr.*

6 Dixi *Defin.*1.*num.*8 *ſup.eod.*

7 Solet enim fructuarij conſenſus hoc caſu exigi, ne poſtea liceat fructuario efficaciter vindicare vſumfructum, *leg.*4.§.*quæſitum eſt*,12.*D.de dol.mal.except.*

8 *arg.l.generali* 32.§.1.*ver.Claudius. D.de vſufr.leg.*Ergo nihil cauſæ erit cur huiuſmodi donatio videri debeat ſimulata.

DEFINITIO VI.

Clauſulæ appoſitæ in contractu ſimulato nihil operantur vbi conſtat de ſimulatione, alioqui interim operantur.

CReditor propriam pignoris poſſeſſionem auocans ex clauſula conſtituti, in eo inſtrumento appoſita, quod ſimulatum eſſe dicitur, non poteſt ſimulationis quæſtionem detrectare & eludere, illo vno prætextu, quod non de crediti iure agat, ſed tantum de poſſeſſione. [1] Nam quoties contractus, de quo inſtrumentum factum eſt, ſimulatus dicitur & probatur, conſtat omnes quoque clauſulas, præſertim acceſſorias in eo inſtrumento adpoſitas, ſimulatas etiam intelligi, & quod eſt conſequens nullius prorſus eſſe roboris & momenti. [2] Sane pendente ſimulationis quæſtione, ſi nihil aliud ſit quod impediat, pro inſtrumento præſumendum erit, [3] ideoque ſua creditori tuenda poſſeſſio in ſpeciem fiduciæ, quod pragmatici dicunt *per modum prouiſionis*, addito ſaltem onere cautionis. [4] Nam & falſi quæſtione pendente, quæ longe maior eſt, [5] pro contractu interea præſumendum & iudicandum eſt. [6] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Iay Donzel, & Antoniæ Mauris, 4. Id.Nouemb.1593.

1 Quanquam pro hoc prætextu illud facit, quod ſolet dici, cauſam poſſeſſionis ante omnia terminandam eſſe. Prius etiam quam de perſonarum aut actionis iure diſputetur,*leg.ſi de vi*,37. *de iudic.l.qui cætu*,5.§.1. *ad leg.Iul.de vi publ.l.*1.§. *eſt igitur, D. vti poſſid.l.*15.*qui deſtinauit*,24.*D.de rei vind.*

2 Ne alioqui contractus, qui ex conſenſu & veritate vires accipit, confirmari videretur per clauſulas, quæ non valent, niſi ex contractu,*arg.l.quod per manus*,10.*D.de iureiod.*

3 Dixi *ſupr.deciſ.*4.*num.*1.2.& 3.

4 Vt fieri ſolet,quoties pendente facti quæſtione, quæ ſemper incerta eſt, pro alterutro litigantium pronunciatur, *vt in l. ſtatuliber.*5. *D.de ſtatulib.lib.*1.*& tot.tit.D.ſi cui plus, quam per leg.falcid.*

5 Simulatio enim habet conſenſum aliquem ſaltem fictum, falſitas vero ne fictum quidem.

6 *l.*2.*C.ad leg.Cornel.de falſ.*

DEFINITIO VII.

Modicitas precij iuncta cum pacto,de retrouendendo & quibuſdam aliis circumſtantiis,inducit præſumptionem ſimulationis, etiam citra conſuetudinem fœnerandi.

ETſi modicitas precij cum pacto de retrouendendo coniuncta non ſufficit ad probandam ſimulationem venditionis, non accedente conſuetudine fœnerandi, [1] fieri tamen poteſt, vt aliis concurrentibus indiciis facile ſimulatio præſumatur. [2] Inter quæ non minimum illud erit, ſi euictionis nomine datus fideiuſſor, cuius negotium geſtum eſſe credibile ſit, [3] conductionis titulo ſubinde rem venditam retinuerit, [4] repetita per multos annos locatione, nec vnquam aucta vel imminuta mercede, [5] præſertim vero ſi merces legitimarum vſurarum modo magis, quam fructuum quantitati & æſtimationi reſpondeat: [6] non tamen ea ſola præſumptio ſufficiet, vt contractus ſimulatus probetur: [7] *Ita tractatum eſt* in cauſa Dn.Dufour, & Iacobinæ Berru, 3.Id.Maij,1595. cum ſeptingentorum florenorum precio vendita res eſſet, quæ non ita multo poſt octingentis aureis fuerat æſtimata. [8] Accedebat quod ipſe fideiuſſor euictionis, idemque conductor eandem rem poſtea vendiderat. [9] Quo enim iure, aut qua fronte vendidiſſet, ſi priorem venditionem,cui acceſſerat,valere credidiſſet. [10]

1 Secundum magis communem opinionem Doctorum,*ad l. ſi quis cum aliter*, 36. *D.de verb.obligat. & ad l.*2. *Cod.de reſcind. vendit.* Cagnol.*ad l.*2.*C.de pact.int.empt.& vendit.* Canon.*ad cap.illo vos,de pign.*

2 Iam enim diximus *Defin.*1.*nu.*7.probari per indicia & coniecturas ſimulationem.

3 Fit enim plerunque, vt quis in rem ſuam fideiubeat, *vt in l.*5.*D.de liber.legat.l.ſed ſi fideiuſſor*,24.*de pact.l.de die*,8.§.1.*D.qui ſatisd.cogant.*

4 Magna enim ſimulationis præſumptio eſt ex retentione poſſeſſionis, *l.ſicut*,8.§.*ſuperuacuum*, *D.quib.mod.pign. vel hypoth. ſoluit.*

5 Cum tamen pro temporum varietate ſoleant mutari precia, vt rerum omnium ita & locationum,*l.precia rerum*,63 *D.ad l.falcid.l.ex conducto*,15.§.*Papinianus alias*, *l.ſi vno anno, D.de locat.& conduct.*

6 Debet enim merces locationis reſpõdere modo fructuum, cum pro fructibus detur,*l.ſi ea pactione*,14.*C.de vſur.*

7 Non enim facile & ſine magna ac propemodum neceſſaria cauſa ſimulationis præſumptio capi debet, cum ſimulatio omnis dolum adnexum habeat,qui ſemper probandus eſt, nunquam præſumendus, *l.dolum*, *C.de dolo*, *l.quoties*, 18.§.*qui dolo*, *D. de probat.*

8 Ex qua æſtimatione probabatur læſio plus, quam enormiſſima. Illa enim enormis dicitur, quæ dimidiam iuſti precij excedit. Enormiſſima vero quæ beſſem, vt tractant moderni,*ad d.l.*2.*C.de reſcind.vendit. & ad d.l.ſi quis cum aliter*,35.*de verb. oblig.*

9 Quanquam nihil vetat alienam quoque rem vendi, etiam à ſciente,*l.rem alienam*,28.*D.de contr.empt.*

10 Nec enim hoc fieri poteſt, quin incurratur crimen falſi, aut ſaltem ſtellionatus, *l.qui duobus*,21. *D.ad l.Cornel.de falſ.l.*3. §.1.*D.de crimin.ſtellion.*

DEFINITIO VIII.

Incertitudo futuri precij fructum non facile patitur,vt eorum venditio videri debeat facta viliori precio in fraudem vſurarum.

EMptio frumenti in ipſo meſſium tempore vili precio facta non ob id ſolum ſimulata & vſuraria videri poteſt, quod venditor frumenti quantitatem poſt aliquot menſes tradere promiſerit,quo tempore frumentum multo carius reperiatur; cum ex contrario fieri potuerit vt vileſceret. [1] Si nihil aliud ſit, ex quo vſura poſſit coniici, puta ſi emptor ſolitus ſit fœnerari, [2] ſi frumentum nondum perceptum & in herba,vt loquuntur,venditum ſit, [3] aliudve quid ſimile interuenerit. *Ita Senatus* ex tempore pro vidua Gaſpardi Caſuſſe medici,contra Claudium & Andræam Cartier,quarto Idus Auguſt.1595.

1 Plerumque enim inſpiciendum eſt non tam quid euenerit, quam quid euenire potuerit, & futuri euentus incertitudo facit vt multa permittantur, quæ alioqui non permitterentur, *l.*1.*C.de pact.l.de fideicommiſſo* 11.*C.de tranſact.l.ſi pater* 12. *Cod. de inoff.teſtam.l.oleo* 23. *C.de vſur.l.pen.C.de ſolut.iunct.l.precia rerum* 63. *D.ad leg.falcid. l.verum* 11.§.*item non reſtituetur.& ſeq. D.de minor.*

2 Illud

Source : BIU Cujas

2 Illud namque ante omnia inspici fere solet quoties dubitatur an contractus aliquis sit vsurarius, vt & in aliis plerisque consuetudo patrisfamilias spectanda est, *l.si seruus* 50. *§. vlt. de leg.*1 *l.nummis* 75. *de leg.*3. *l.*3. *§. vlt. de supel.legat. l. qui semisses* 13. *in fin. D. de vsur.*

3 Quod plerisque Principum nostrorum edictis Senatusque nostri consultis districte prohibitum est, cum improbi fœneratores hanc plerumque fœnoris crudelissimi exercendi occasionem captarent.

TIT. XVIII.

DE PIGNORAT. ACTION.

DEFINITIO I.

De pignoratitia danda debitori post pignoris distractionem.

NOn competit pignoratitia debitori aduersus creditorem, qui pignus vendidit, siue ex conuentione,[1] siue iudice permittente,[2] nisi ad hæc vt restituatur plus, quod plus est in precio pignoris, quam in debito, si pluris pignus fuit:[3] Aut nisi in venditione dolus creditoris interuenerit[4], siue ob omissam denunciationem, quæ præcedere debuit[5] si non expresso pacto fuerat remissa,[6] siue qua alia ratione.[7] *Ita Senatus* in causa de qua SC. 13. infr. De distract. pignor.

1 Quæ vulgaris erat conuentio *l. pactum vulgare* 4. *Cod. de pign. act. l. si conuenit.* 4. *D. eod.* Et quamuis expressim facta non esset, tacite tamen inerat nisi contrarium expressim actum esset, quo etiam casu interposito pacto de non distrahendo pignore, permittebatur tamen venditio, si modo trina denunciatio præcessisset, *d. l. si conuenit: cum l. seq.* iunct. *l.* 1. *C. de pact. pignor. l. si cessante* 7. *C. de distr. pign.*

2 Solet enim & debet iudex competens hanc venditionem permittere. *l. si in hoc* 14 *eod. tit. C. de distract. pign.* præsertim debitore possidente, *l. pen. C. de pign. act.* 3. *C. de pignor.*

3 *l. eleganter* 24. *§. si vendiderit. D. de pign. act. l.* 1. *C. eod. l. si inter* 21. *§. vlt. De pignor. & hypoth. l. creditorus* 15. *D. de furt. l. qui occidit* 30. *§.* 1. *D. ad leg. Aquil.* Sed & vsuras superflui debet creditor, siue superfluam pecuniam fœnerauerit, siue ea vsus sit *l. quamuis* 6. *§. f. D. de pign. act.*

4 *l.* 1. *l.* 4. *C. si vend. pign. agat. l. si cessante* 7. *C. de distr. pign.*

5 *l. creditor* 4. *C. eod. tit. de distr. pign. l.* 3. *§.* 1. *C. de iur. dom. impetr.* Ratio petenda est ex *l. necesse* 8. *D. de in diem addict.* vt scilicet debitor possit alium subiicere emptorem, qui pluris licitetur.

6 Onus enim denunciationis per pactum remitti potest *l. Herennius* 63. *D. de euict.*

7 Puta ob non factam publice ac solemniter pignoris venditionem, *l. si eo tempore* 6. *l. si hypothecas* 8. *C. de remiss. pign. d. l.* 1. *& 4. C. si vend. pign. agat.*

DEFINITIO II.

De oblatione facienda ad pignoratitiam inducendam.

OBlatio debiti in iudicio facta perinde proficit ad inducendam pignoratitiam actionem, atque si soluta creditori esset pecunia aut aliter eo nomine satisfactum, quamuis ex stricta iuris ratione solutionem ipsam & satisfactionem præcedere oporteat. [1] Nec tantum ad rei pignoratæ restitutionem actio competet, sed etiam ad id omne quod interierit debitoris.[2] An ergo & ad fructus, si quos creditor fortassis antichresticus post oblationem in iudicio factam ex pignore percepit? nam & fructus veniunt in pignoratitiam actionem, tametsi prædo sit qui alienam rem pignori dederit:[3] sicut & vendito pignore pluris quam creditori deberetur, superfluæ quantitatis vsuras creditor debet siue ea pecunia vsus sit, siue in illa restituenda moram fecerit.[4] Sed id tum demum dici potest, cum oblatio facta in iudicio non verbalis tantum fuit, vt loquuntur, at realis, & quæ numeratam pecuniam præ se tulerit.[5] Alioqui obsignatio necessaria est, quæ vim solutionis obtineat,[6] nec iudicij auctoritas facere potest vt soluisse videatur qui non nisi verbo pecuniam obtulit.[7] Imo nec qui re vera obtulit, si oblatam pecuniam domum retulerit, quia non videtur oblata pecunia, quæ non durat oblata,[8] sicut nec in rem versum quod non durat versum.[9] Ita fit vt omnimodo obsignatam esse pecuniam necesse sit ad consequendam fructuum restitutionem:[10] Adeo vt nec ipsa quoque litis contestatio sufficere possit: quamuis facere soleat vt etiam in stricti iuris iudiciis exinde fructus debeantur;[11] nimirum ne aliter posito iure eueniat vt & re & precio vsus debitor videatur, quod vtique bona fides non admitteret.[12] Eo sane iure vtimur vt ad pignoratitiam actionem exercendam sola verbalis oblatio in iudicio facta sufficiat, nec repellatur agens debitor tametsi pecuniam in manu non habeat, sed ita tamen vt actionis iudicatique effectus in id tempus conferatur, quo debitor re vera satisfecerit.[13] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Amedei Martini procuratoris & N. Zachariæ de Lanfrey, nono Calend. Decembr. 1592.

1 *l. si rem alienam* 9. *§.* 1. *& vlt. D. hoc tit.* Ratio est, quia pignoratitiæ actionis conditio, quæ illa est, si debitum solutum erit, pro impleta habetur cum stat per creditorem quo minus solutionem accipiat, ex *reg. l. in iure* 61. *de reg. iur.* Ex qua ratione apparet intelligi hoc debere de oblatione reali, non verbali, quia re ipsa non verbo impleri hæc conditio potest. Denique debitorem oportet esse paratum soluere, *l. quod si* 10. *D. hoc tit.* Ergo venisse cum sacco, quandoquidem in potestate illius est quando agat, *l.* 5. *§. vlt. De dol. excep.* nec habet hic locum æquitas quæ inducit temperamentum, de quo *in l. quod dicimus* 105. *D. de solut.* Idque est quod sequitur in Defin.

2 *d. l.* 9. *§. vlt. hoc tit.* Est enim hoc ex natura pignoratitiæ actionis vt detur ad omne id, quod interest debitoris, *l. si creditor* 5. *C. eod.*

3 *l. si pignore* 22. *§ si prædo D. eod.* iunct. *d. l.* 9. *§. penult.*

4 *l. quamuis* 6. *§.* 1. *eod.*

5 Ob eamque causam optimum consilium est ad eludendam huiusmodi verbalem debitoris oblationem, vt creditor quoque verbo dicat paratum se accipere, quia vbi facto opus est verba non sufficiunt, ne alioqui verbis tollatur obligatio, quæ non fuerit contracta verbis *contra l. an inutilis* 8. *§. acceptum. D. de accept.* Et vero si non sufficit præsentem offerre fideiussorem, *d. l. quod si* 10. *hoc tit.* quanto minus proderit offerre pecuniam, quæ non sit præsens.

6 *l. obsignatione* 9. *Cod. de solut. l. qui mutuam* 56. *§.* 1. *D. mandat.*

7 Quia solutio est facti *l. consilio* 9. *§. vltimo*, *D. de curat. furios.*

8 *l. si soluturus* 39. *D. de solut. l. vlt. D. de leg. commiss.*

9 *l. si pro patre* 10. *§. versum. de in rem vers. l. item eorum* 6. *§.* 1. *D. quod cuiusque vniuers. nomin. l. nam etsi* 11. *§. vlt. de ineff. restit. l.* 4. *§. tunc in potestate. D. de vsucap.* Sic e contrario interpellatio creditoris licet congruo loco & tempore facta non constituit debitorem in mora, si omissa sit debiti repetendi instantia *l. mora* 32. *§.* 1. *De vsur.*

10 *l. nec creditores* 10. *& l. vltim. C. hoc tit. l. accepta.* 19. *C. de vsur.*

11 *l.* 2. *De vsur.* vbi Pap. scribit hoc vulgo receptum esse, vt in actionibus quoque in personam causa omnis ex die litis contestatæ præstetur, quia quale quid est cum petitur tale dari debet.

12 *l. exempto* 11. *§. qui autem. l. bona fides* 50. *de action. empt. l. curabit* 5. *C. eod. l. Iulianus* 13. *§. veniunt* 20. *D. eod. l.* 2. *C. de vsur.*

13 Itaque actio debitori datur, sed non exactio, vt proinde nihil creditoris interesse videatur. Sed tamen vereor ne hæc praxis alia ratione iutis, quæ sicut non patitur vt quis agat sine actione *l. si pupilli* 6. *§. vlt. de negot. gest.* ita neque vt ex contractu vltro citroque obligatorio nascatur actio priusquam is, qui agere vult, contractum ex parte sua prior impleuerit &

Source : BIU Cujas

conditione satisfecerit, sub qua ius dat actionem, *d.l. Iulianus* 13. *§. offerri. D. de act. empt. d.l. acceptam* 19. *C. de vsur.*

DEFINITIO III.

Pignoratitia indiuidua est etiam in personis heredum, siue debitoris siue creditoris.

EX pluribus creditoris heredibus, qui totum pignus solus possidet, pignoratitia in solidum conueniri potest, [1] nec eo magis præscriptione longissimi temporis iuuabitur, ad remouendum ius offerendi quod pro parte coheredis personam tertij possessoris gerere videatur. [2] Nam imo vero si ex hereditatis diuisione eam rem possideat, censendus est totam habere iure hereditario, cum quantum ex coheredis portione hereditaria in ea re accepit, tantum ipse vicissim de sua coheredi præstiterit in iis bonis, quæ ad coheredem peruenerunt. [3] Sed etsi iure prælegati rem illam nactus sit, quo demum casu partem à seipso capere intelligitur, partem à coherede, [4] idem tamen iuris est, vt pignoratitia in solidum conueniri quandocunque possit. [5] Est enim pignoris ius indiuiduum, [6] cumque sit ille vnus ex heredibus creditoris, talem ab eo suscipi & agnosci obligationem necesse est, qualis in ipsius creditoris persona fuit. Neque enim ex heredum persona aut numero potest obligationis conditio immutari, [7] aut rei obligatæ pars vna diuerso ab alia iure censeri in persona eius, qui ipse creditor est, licet non nisi pro parte. [8] Et vero sicuti creditor ab initio partem pignoris accepturus non fuit, qui totam rem sibi pignori dari voluit, [9] ita nec cogendus est debitor, vt pignus pro parte luat, qui totum debitum offerre cogitur. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Pignoratitia enim datur ad hoc vt pignus restituatur, *l.1. §. creditor. D. de oblig. l. vlt. C. de luit. pign.* Is autem totius rei restituendæ facultatem habet, qui solus totam possidet, *l. si possessor* 55. *D. de rei vindic.*

2 Constat enim ius offerendi posse per tertium præscribi *l.2. C. si antiq. cred. pig. vend. l. si mandatu* 59. *§.1. D. mandat.*

3 Vnde est quod diuisio permutationis vicem obtinere dicitur *in l. si filia* 20. *§. si pater. in fin. D. famil. erciſc.* & emptionis *l.1. C. commun. vtr. iudic. l filius quem habentem* 24. *vers. compensato. C. famil. erciſc.*

4 *l. in quartam* 91. *D. ad leg. falcid. l. deducta* 58. *§. acceptis. D. ad SC. Trebel. l. miles ad sororem* 75. *§.1 de leg.2.*

5 Nec enim actio pignoratitia dominij mutatione aut extinguitur aut immutatur vt nec hypothecaria, quia persecutio pignoris nulla societate dominio coniungitur, *l.1. §. cum prædium 2. D. de pignor. l. iusto* 44. *§. non mutat. D. de vsucap.*

6 *l. rem hereditariam* 65. *versic. idque placebat. D. de euict. l.1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*

7 *l.2. §. ex his. D. de verb. oblig.*

8 Tritum enim est vnam eandemque rem diuerso iure censeri non debere *l. eum qui ædes* 23. *D. de vsucap.*

9 *l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

10 *l. si necessarias* 8. *§. si vnus l. solutum.* 11. *§ si creditori. D. hoc tit. l. quandiu* 16. *l. vnus ex multis* 16. *Cod. de distract. pign. l.1. C. de luit. pignor.*

DEFINITIO IV.

Pignoratitia nullius temporis præscriptione summouetur.

PIgnoratitiæ actionis singulare ius est, vt nullius temporis quantumcunque longissimi præscriptione summoueatur, [1] quia nec competit priusquam debitor pecuniam à se debitam obtulerit creditori: [2] Absurdum autem fuerit, adeoque ἀδύνατον prius actionem perimi, quam fuerit nata, [3] vt scribemus pluribus SC. 21. 22. 23. 24. infr. De luit. pignor. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. pignori* 15. vbi Bart. *D. de vsucap.* Idem Bart. *ad l. cum notissimi 7. §.1. C. de præscript. 30. vel 40. annor.* Osasc. Cacheran. *decis. Pedem.* 115.

2 *l. si rem* 9. *§. omnis pecunia. D. hoc tit.*

3 *l.1. §.1. D. quib. mod. vsusfr. amit. l. si partem* 19. *D. quem seruit. amit. l. si ita sit scriptum* 45. *§.1. de legat. 2. l.1. §. decretalis. De succeſſ. edict.*

DEFINITIO V.

Periculum monetæ debitæ, nec obsignatæ quamuis oblatæ spectat ad debitorem.

SI debitor, qui pignoratitiam actionem instituit, pecuniam debitam obtulerit in iudicio nec obsignauerit, superueniens immutatio monetæ siue in intrinseca siue in extrinseca bonitate, cedit periculo debitoris, [1] non solum si procuratori ad tractandam litem constituto obtulerit, (qui vtique ad solutionem accipiendam datus non videtur [2]) sed & si ipsi creditori. [3] Quanquam enim oblatio, quæ in iudicio facta est, interdum prodest, præsertim ad inducendam pignoratitiam actionem, [4] nunquam tamen habet vim solutionis, nisi secuta riteque facta obsignatione. [5] Hoc vero tum maxime obtinet, cum non nisi ob viliorum monetarum deteriorationem aucta fuit, vt nostris his temporibus aurei æstimatio, quia nihil videtur interesse debitoris: [6] Cum si eadem nummorum corpora nunc habeat, quæ habebat oblationis tempore, eadem ipsa nunc possit soluere, [7] sin ea consumpserit, æqui consulere debet, quod iis vsus fuerit. Neque enim potuerunt iidem nummi duplicem vsum præstare, cum scilicet in quem sunt consumpti, & hunc præterea vt perinde habeantur, acsi oblationis tempore soluti fuissent. [8] Nec aliud erit tametsi creditor integros totius medij temporis fructus ex iudicati auctoritate retinuerit, pignore fortassis in antichresim dato. [9] Non enim potest induci compensatio fructuum pignoris cum ipso debito aut aliqua sortis parte, sed tantum cum vsuris debiti, [10] quarum longe diuersa ratio est, & accessionis illius quæ ob monetarum deteriorationem præstatur. [11] Licet enim augeat quantitatem condemnationis, non tamen auget debitam quantitatem, sed sortis potius pars quædam est [12] nec accessionum iure censeri debet. [13] *Ita Senatus* in eadem causa 16. Cal. April. 1593.

1 Tanquam qui sit dominus pecuniæ quam debet, *l.1. in princ. D. de liber. legat.* periculum enim casuum fortuitorum spectat ad dominum, *l. quæ fortuitis 6. C. de pign. act. l. contractus* 23. *in fin. D. de regul. iur.*

2 *l. hoc iure* 86. *D. de solut. l. sed si tantum* 13. *De pact.* ob idque nec transigere potest. *d.l. sed si tantum.* iunct. *l. transactionis 7. C. de transact.* Litis enim tantum dominus est post litem contestatam *l. procuratoribus 22. & seq. C. de procurat.* sed non rei quæ in litem deducta est.

3 *Arg. l. si soluturus* 39. *D. de solut.*

4 Vt scripsimus *Defin. 2. supr.*

5 *l. acceptam* 19. *C. de vsur. l. obsignatione. C. de solut. l. qui mutuam* 59. *§.1. D. mandat. l. nec creditores* 10. *& l. vlt. C. hoc tit.*

6 Nec enim vera & realis est hæc immutatio monetæ, vt pluribus scripsi in tractatu De variis nummariorum debitorum solutionibus.

7 Fit enim hoc casu solutio in ea bonitate & qualitate, quæ fuit tempore contractus & de qua consequenter tunc à contrahentibus cogitatum fuit. Verba rerumque contractus semper referenda sunt ad tempus contractus, nisi aliud sonent *l. Rutilia* 69. *D. de contr. empt.* Adde textum meliorem *in l. creditorem:* sic enim legendum est *non debitorem*, alias *l. Paulus* 90. *de solut.* vbi additur quod magis est, etiam in alia forma nummos accipere cogendum creditorem, si non ex ea re damnum aliquod passurus sit.

8 Sunt enim nummi ex earum rerum genere quæ primo vsu consumuntur, *l.2. l.5. & pas. D. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum.* quod autem semel consumptum est nullum amplius vsum præstare potest.

9 Antichresis enim est cum creditor mutuum habet vsum pignoris tanquam in vicem vsurarum, sicut & debitor vtitur pecunia creditoris, *l. si pecuniam* 33. *D. hoc tit. l. si is qui* 11 *§.1. D. de pign. & hypoth.*

10 Cum

10 Cum fructus pignoris in antichresim dati pertineant ad creditorem vice vsurarum, *d.l si is qui. §.1.l.si ea pactione 14.C.de vsur.*

11 Quod vulgo augmentum monetæ vocant.

12 Ideo enim debetur ne alioqui damnum patiatur creditor, & minus ei reddatur, quam debeatur si solutio fiat in nummis qui sint deteriores, non autem vt creditor lucrum sentiat *d.l.99. de solut. l.eleganter 24. §. qui reprobos. D. hoc tit. l. eum quid 3. D. de reb.cred.* Nec enim videtur reddi pecunia quæ deterior redditur, *l.3.§.1.D.commod.l.1.§.si res depositæ 16. D.deposit.*

13 Quo tamen nomine & iure accessionum censentur semper vsuræ. *tot.tit.de vsur.fruct.& omnib.acces.& mor.*

DEFINITIO VI.

Qui obsignauit pecuniam debitam, non ideo tanquam liberatus possessionem pignoris à se dati capere propria auctoritate potest.

LIcet obsignatio vim solutionis habeat ad pignoratitiam actionem inducendam, [1] non tamen facere potest vt debitor propria auctoritate possessionem pignoris nanciscí possit, quam in creditorem transtulerat: [2] quia cum nec aliter valeat obsignatio quam si creditor oblatam solutionem recusauerit [3] sine causa, [4] prius est vt constet fuisse illum in mora solutionis accipiendæ, quam vt pro solutione haberi obsignatio debeat. [5] Itaque de eo ante omnia pronunciandum est, [6] nec permittendum debitori vt in causa propria sibi ius dicat. [7] *Ita Senatus* pro Michaele Tolen, contra Guillielmum Armengeat Prid.Non. Maij 1595.

1 *l.nec creditores 10.& vlt.C.hoc tit.*

2 Sicut nec creditor per conuentionem vel præsidialem iussionem debiti causa res debitoris possidentis auferre pro suo arbitrio potest, *l.pen.eod.l.3.C de pignor.* vbi dicitur etiam, creditores, qui non reddita sibi pecunia conuentionis legem exercent ingressi possessionem, vim quidem facere non videri, attamen auctoritate iudicis possessionem adipisci debere.

3 Obsignationem enim semper debet præcedere oblatio solutionis ex parte debitoris, & mora in accipiendo ex parte creditoris, *d.l.10.& vlt C.hoc tit.l.acceptam 19. C.de vsur.l.4.§.vlt. & l.vlt.D.de leg.commiss.*

4 Quid enim si oblatio facta sit incongruo loco vel tempore? Hoc casu nec oblatio valebit nec oblationem secuta obsignatio. *l.si soluturus 39. D.de solut.l.mora 32. D.de vsur.l.cum filiusfamilias 49.§.vlt.D.de verb.oblig.*

5 Fatendum enim est obsignationem non esse reuera solutionem, sed tantum solutionis iure censeri, *l.obsignatione 9.C.de solut.* quibus verbis cum fictionem quandam significemus, apparet non aliter inducendam eam esse quam si veritati locus esse non possit. Ad hoc enim debitor obligatus est, vt soluat non vt obsignet, nec æquum est eum prius liberari quam fecerit id ipsum quod debet. Vt vero liberetur per obsignationem inductum est ex mera necessitate ne aliter posito iure in potestate creditoris futurum sit, vt nunquam debitor liberetur, scilicet si ab eo nolit accipere solutionem. Atqui placuit certis modis obligationes sicut contrahi, sic & dissolui, *l.obligationum fere 44.§.placet.D.de oblig.& act.* quia cum obligatio sit iuris vinculum, vt ex definitione ipsius constat, & ita minuat quodammodo ciuis Romani libertatem, nunquam pateretur ciuilis legislator eam contrahi, si non posset etiam dissolui inuito quoque creditore. Nam & inde est quod impossibilium nulla contrahi potest obligatio. *l.impossibilium 185.de reg.iur.* quia dissolui nunquam posset. An ergo necessaria erit obsignatio in omni casu oblationis, vt oblatio effectum habere possit? Minime, sed tunc tantum cum agetur de tollenda obligatione siue sortis siue vsurarum. Nec enim hac parte differentia vlla est, cum tandiu debeantur vsuræ sortis, quandiu sors ipsa debetur, *d.l.10. & vlt.C. hoc tit.l.si creditrici 6.C.de vsur.* Cæterum si agatur non de tollenda obligatione, sed tantum de implenda conditione aliqua, vt puta ad inducendam pignoratitiam actionem, vel ad excludendam quasi Seruianam, sufficiet oblatio sine obsignatione, quia sufficit conditionem haberi pro impleta, licet reuera non impleatur, *d.l. acceptam 19.C.eod. de vsur.* habetur autem pro impleta ex parte debitoris quoties per creditorem stetit ne impleretur per veram solutionem, *l.iure ciuili 24. D de condic. & demonstr. l.in iure 161.De regul.iur.* Sed & aliquando euenit vt nec oblatio ipsa necessaria sit, sed sufficiat nihil posse imputari ei, qui non obtulit, forte si non fuit persona cui posset offerre, & certet de damno vitando, maxime vero de pœna vt in specie *l. vlt.D.de leg.commiss.* iunct. *l.4.§.vlt.eod.* Nec enim illius *l.vltim.* sensus is est, vt emptor, qui non habuit cui statuto die pecuniam offerret, ob hoc sit liberatus per obsignationem sacculi, præsertim nulla secuta depositione, ob idque nec dubitandum est quin ad precij non soluti vsuras semper teneatur, sicut & cæteri emptores qui rem sibi venditam acceperunt, nec precium soluerunt *l.curabit 5. C.de act.empt.l.2.Cod.de vsur.* sed vt ei prosit defuisse venditricem, hactenus ne in venditionis legem commisisse videatur, Eum namque liberatum non esse ex eo constat quod eadem lex ponit denunciatum à fisco ei fuisse ne solueret venditrici. Cur vero ei denunciatum hoc nisi tanquam debitori debitricis? Ergo hi gradus diligenter sunt distinguendi, an agatur de tollenda obligatione, vt eo casu requiratur solemnis obsignatio, siue de sorte tractetur, siue de vsuris, an de implenda conditione aliqua vt tunc sufficiat oblatio, an denique de impediendo ne qua conditio contra debitorem impleatur, vt hoc casu nec oblatio necessaria sit, si nemo fuerit cui offerri potuerit, *vt in l.17.§.si pupillo D.de vsur.* Iunge *Defin 39.inf.De vsur.* Sufficit enim hoc casu per debitorem non stetisse, licet nec creditor ipse moram contraxerit, quam vtique non potest videri contraxisse is, cui nihil vnquam oblatum fuit. An igitur si agatur de inducenda actione & implenda conditione, adeoque de tollenda obligatione, nec sit persona cui debitor offerat, nullo modo debitori succurremus? Imo hactenus succurremus, vt ei liceat adire iudicem competentem, & ex eius decreto pecuniam, quæ debetur, ibi vbi iudex præceperit obsignatam deponere. Sic enim fiet vt perinde valeat obsignatio non tantum ad sistendum cursum vsurarum, sed etiam, quod non est difficilius, ad dissoluendam sortis obligationem, quam si solemnis oblatio præcessisset, *d.l si creditrici 6 & d.l.acceptam 19.C.de vsur.* Sane quantum interest an quis dicat se paratum soluere, an vero pecuniam re ipsa offerat, constat ex *l.penult. D.de reb.ind.vendit.* vbi Bart. notat nunquam impediri alienationem & subhastationem ex eo solo, quod debitor dicat se paratum offerre pecuniam, sed requiri vt ea offeratur realiter & vere.

6 Scilicet an rite & solemniter facta sit obsignatio, id est seruatis seruandis, nimirum totius debiti in pecunia nec reproba nec deteriorata, & post oblationem congruo loco & tempore factam omnia præsentibus testibus. Hæc enim fere sunt, in quibus tota obsignationis solemnitas consistit, *d.l.obsignatione. d.l.si soluturus. d.l. acceptam.* iunct *l si creditrici 6.l ex prædiis 11.C. eod.de vsur.l.qui Romæ 122 in prin.de verb.oblig.*

7 Id enim semper exosum habet legislator & suspectum, vt quis in causa sua ius sibi dicat *l.1. D quod legat l.extat.13. D.quod met.caus.* tum quoque cum ex conuentione id liceret *d.l 2.C.de pignor.* ne scilicet occasio rixæ & tumultus detur *l.non est singulis 276.De regul.iur.*

TIT. XIX.

QVOD CVM EO QVI IN alien.potestat.

DEFINITIO I.

Filiusfamilias heres patris pro quo contraxerat, quamuis non sit heres nisi cum beneficio inuentarij, tamen etiam pendente instantia discussionis prouisionaliter condemnandus est sub satisdatione.

FILIVSFAMILIAS patris mercatoris institor merces emerat, [1] proprioque chirographo promiserat curaturum se, vt precium per patrem intra certum tempus solueretur. [2] Defuncto post diem patre necdum soluto precio, idem filius heres institutus hereditatem ipsius quasi suspectam non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat. [3] Placuit tantisper dum bonorum hereditariorum excussio peracta non

Source : BIU Cujas

eſt moram ab eo fieri creditori non debere, [4] ſed ſtatim, & quod magis mirum eſt, inauditis etiam cæteris creditoribus condemnari filium oportere. [5] Non quidem proprio nomine, cum pro patre & eius iuſſu obligatus proponeretur, [6] ſed ita vt ex hereditate ſolueret, [7] præſertim quam ipſe opulentam & idoneam literis ad eundem creditorem ſcriptis teſtatus eſſet, [8] cum onere tamen ſatiſdationis, [9] ne ſi forte hereditas ſoluendo non eſſet cæteris creditoribus iniuria fieret. [10] Itaque vt de crediti iure & ordine diſputaretur, ad excuſſionis inſtantiam remitti actorem debere viſum eſt, [11] adiudicata ei tamen per fiduciæ duntaxat ſpeciem debitæ pecuniæ quantitate. [12] *Ita Senatus* ex tempore, pro N. Denaud. Lugdunenſi, contra Henricum Pic. 5. Cal. Decemb. 1593.

1 Ex qua cauſa mercium emendarum conſtat poſſe filiumfamilias à patre ſuo huic negotiationi præpoſitum inſtitorem mutuam quoque pecuniam vtiliter accipere propter acceptæ pecuniæ ſpeciem tabernæ negotio mixtam, vt loquitur Papin. *in l. pen §. tabernæ. D. de inſtit. act.* licet regulariter filiusfamilias ex cauſa mutui non obligetur efficaciter ob exceptionem SC. Macedoniani *l. 1. & tot. tit. De SC. Maced. D. & C.* Extra quam cauſam certum eſt obligari filiumfamilias ex quocunque contractu & quidem in ſolidum, *l. ſi quis cum 44. D. de pecul. l. tam ex contractibus, 57. D de iudic.*

2 Quibus verbis videbatur filius pro patre quodammodo fideiuſſiſſe, quod vtique facere ei licet hactenus ſaltem vt teneatur in quantum facere poteſt etiam poſt mortem patris, quamuis ei heres non extiterit, *l. ſi ex alio 9. Cod. hoc tit. l. filiusfamilias 18. C. de fideiuß. l. ſi dubitet. 10. § filiusfamilias. D. eod. l. 1. in fin. C. de fideiuſſ. minor. l ſi paternam 8. C. ad SC. Velleian. l. 2. §. quod ait prætor. D. qui ſatisd. cogant.*

3 Quo beneficio, quam ſæpe hodie abutantur heredes, præſertim domeſtici, & qui in hereditate ſub mortis tempus pro arbitrio graſſandi facultatem habuerunt, quotidiana experientia compertiſſimum eſt.

4 Cum duplici iure obligatus eſſet tam ex ſua perſona tanquam fideiuſſor patris, quam ex perſona defuncti, cui ſolus extiterat heres.

5 Contra quam tamen ſolitum ſit obſeruari, vt ſcribemus *ad tit. De bon. auctor. iud. poſſid.*

6 Et quamuis pro patre fideiuſſiſſe videretur, vt diximus, *numer. 2.* non tamen poterat tanquam fideiuſſor conueniri, niſi diſcuſſo debitore principali, *Auth. præſente. C. de fideiuſſ.*

7 Beneficium enim inuentarij ſicuti non facit quo minus heres vere heres ſit, ita nec quo minus ex rebus hereditariis ſatisfieri debeat iis qui primi veniunt creditoribus, *l. vltim. §. & ſi præfatam C de iur. delib.*

8 Præbebat enim ea res iuſtam ſuſpicionem, vt dolo malo heredis beneficium inuentarij ab eo captatum videretur ad moram creditoribus faciendam, cum nulla eius vtilitas alia eſſe poſſit ſi hereditas ſit ſoluendo *d. l. vlt. C. de iur. delib.*

9 De hac pecunia in maſſam hereditariam redigenda ſi qui alij creditores eſſent anteriores, quibus priore loco ſatisfieri oporteret.

10 Quibus inauditis nihil fieri debebat, quod in eorum diſpendium vergeret. *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam. 29. §. vlt. De minor.*

11 Vt creditoribus omnibus ſimul & ex ordine conſuleretur. *l. cum vnus 12. & paſſ. D. de reb. auctor. iudic. poſſid.*

12 Ita enim remedio prouiſionalis adiudicationis & ſatisdationis ſuccurri ſolet, ne vero creditori mora fiat, neve alius quiſpiam ex eo periclitetur, vt *in l. 1. in princ. & §. etſi quidem cum ſeq. & paſſ. D. ſi cui pluſquam per leg. Falcid.*

DEFINITIO II.

In re per filiumfamilias quæſita patri potentius eſt ius poteſtatis, quam conuentionis factæ inter filium & alium quam venditorem.

FIliusfamilias empturus fundum Cornelianum, quem ego emere volebam, promiſerat eum ſe fundum poſteaquam emiſſet mihi eodem ſubinde pretio venditurum. Secuta emptione ſi pater intercedat, eumque fundum ſibi per filiumfamilias quæſitum velit, dubitari eleganter poteſt, vtrum conuentionis ius fortius eſſe debeat, an patriæ poteſtatis? Quidam putabant conuentionis ius potentius eſſe debere, poſtquam placuit ex omnibus contractibus filiumfamilias vtiliter obligari, [1] nec poſſe patri per filiumfamilias ita quicquam acquiri, vt alia aut meliore conditione ſit penes patrem, quam futurum eſſet penes filiumfamilias, ſi eſſet ille capax acquiſitionis. [2] Ego contra putabam. Quo enim inſtanti filiusfamilias aliquid acquirit extra cauſam caſtrenſis vel quaſi caſtrenſis peculij, ſic acquiritur per filium patri, vt ne momento quidem temporis acquiſitio in filiifamilias perſona conſiſtat. [3] Dominium autem patri quæſitum quomodo poteſt ab inuito eo diſcedere? [4] Aut cur cogetur filij conuentioni ſtare pater, qui ipſe non contraxit? [5] Illud ſane facilius eſt vt in filiumfamilias qui promiſſa non impleat detur actio ad id omne, quod intereſt, cum ſit vtiliter obligatus. [6] Sed tamen non male adhuc quis dixerit excuſandum filiumfamilias, qui paternæ poteſtatis ius infringere nec poſſit nec debeat. [7] Nam & in omni promiſſione tametſi iurata ſemper exceptam intelligimus poteſtatem & auctoritatem ſuperioris, [8] ita vt periurus dici non poſſit, qui quod promiſit præſtare prohibetur ab eo cui parere habeat neceſſe. [9] Plane mortuo quandocunque patre quaſi ceſſante impedimento, quod non tam obligationem filij, quam obligationis executionem remorabatur, vtilem & efficacem fieri dicendum eſt actionem, quæ viuo patre exerceri non poterat. [10] Sed neque patri permittendum eſt vt patriæ poteſtatis ius in alterius fraudem exerceat, ſi cum filiofamilias colluſiſſe dolumque participaſſe probetur. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 11. ſup. De pact.

1 *l. tam ex contractibus 57. D. de iudic. l. ſi quis cum filio familias 44. D de pecul. l. ſi ex alio 9. C. hoc tit.*

2 *Arg. l. ſi habitatio 9. D. quand. dies legat. ced.*

3 *l. placet 79. D. de acquir. hered. l. 1. D. ſi quis à parent. manum. ſit.*

4 *l. ſi ego 9. § ſi res. D. de iur. dot.* vbi quod magis mirum eſt hac eadem ratione Vlp. negat conuentionem factam cum defuncto poſſe effectum habere contra heredem.

5 Tractamus enim de conuentione per filiumfamilias emptorem facta non cum venditore (quo caſu non poſſet pater venditionem diuidere, ſed vel totam agnoſcere deberet, vel à tota abſtinere, *arg. l. vlt. C. de pact. int. empt. l. cum quæritur 16. D. de adm. tutor. l ſi ita 39 in fin. D. de oper. lib. l. nam abſurdum 7. de bon. libert.*) ſed cum tertio, cui nulla niſi perſonalis actio ex eo pacto quæri potuit, nec illa tamen ex vendito, quomodo *in l. qui fundum 75. De contr. empt. l. ſi ſterilis 21. §. ſi tibi. D. de act. empt. l. 2. C. de pact. int. empt.*

6 *d. l. 57. De iudic.*

7 *l. 41. culpa caret. 50. l nullum 109. De reg. iur.*

8 *Cap. venientes.* vbi *gloſſ. de iureiur. l. vltim. D. qui ſatisd. cog.* Bald. *in l. vlt. §. in computatione. C. de iur. delib.*

9 *d. l nullum crimen 109. De reg. iur.* Periurium enim nunquam eſt ſine dolo vt nec aliud vllum delictum. *l. 1. C. ſi aduerſ. vendit. l. 1. C de reb. credit. & iureiur.* non videtur autem dolo facere qui parere habet neceſſe, *l. non videntur 187. §. qui iuſſu. De reg. iur.*

10 Ponimus enim filium hunc patri defuncto heredem extitiſſe, atque ita conuentioni ſuæ ſatisfacere poſſe, alioqui non magis efficax erit actio contra filium mortuo patre, quam eo viuo, niſi vt condemnetur ad id quod actoris intereſſet, & ita demum ſi qua aliunde bona habeat, *d. l. ſi ex alio 9. Cod. hoc tit. l. ſi dubitet. 10. § filiusfamilias D. de fideiuſſ.*

11 Parum enim refert an dolo quid fecerit is, qui contraxit alieno iuri ſubiectus, an vero is, cui per alium acquiritur, *l. 4. §. in hac exceptione 17. D. de dol. mal. except.* Et ſemper dolus patris eſt vindicandus etiamſi contra filium ipſum admiſſus fuerit, *l. Imperator 50. D. ad SC Trebel. l. ſi ſuperſtite 5. Cod. de dolo.* quando magis igitur ſi admiſſus ſit contra tertium? Denique malitiis & dolo nunquam indulgendum eſt, *l. in fundo 38. D. de rei vindic.*

TIT.

Source : BIU Cujas

TIT. XX.

AD SC. MACED. ET DE ratihab.

DEFINITIO I.

Ratihabitio non retrotrahitur, quæ fit post præstitutum tempus, nec quæ in præiudicium tertij aut re non integra.

RAtihabitio sicuti mandato comparatur, [1] ita eo tempore fieri debet, quo fieri posset id ipsum quod ratum habetur. Alioqui sera est & inutilis. [2] At nec si congruo tempore facta sit, semper tamen vtilis est & efficax, nimirum si medio temporis curriculo ius alteri quæsitum proponatur. [3] Nec enim vnquam in præiudicium tertij retrotrahitur [4] propter medium inhabile, quod, vt nostri solent dicere, impedit coniunctionem extremorum, [5] facitque ne liber sit recursus. [6] *Ita Senatus* in causa D. de Monsain-Iean & D. d'Iuonne, 16. Calend. Iulij, 88.

1 *l. si pupilli 6. §. item quæritur. de negot. gest. l licet verum 56. D. de iudic. l. 1. §. sed & quod alius 14. D. de vi & vi armat. l. vero procuratori 12. §. fin. D. de solut. l. semper 60. l hoc iure 152. §. an maleficijs. De regul. iur. l. ei qui 7. in fin. C. quod cum eo qui in alien. potest. l. vlt. C. hoc tit.*

2 *l. penult. D. rat. rem haber. l. cum filiofamilias 5. in fin. principij. D. quis ord. in bonor. poss. seruet.*

3 Glos. ordin. *in cap ratihabitione. De regul. iur. in 6.* Afflict. *decis. 335. num. 12.* & alij quos refert Osasc. *Decis. Pedem. 119. num. 25.*

4 Ne in alicuius potestate sit alterius tertij ius lædere, quod nunquam ferendum est. *l. 1. §. vlt. l. qui balneum 9. §. 1. vers. si modo l. potior 11. in princip. D qui potior. in pig. hab.*

5 *l. si ego 9. §. si res. D. de iur. dot.*

6 Itaque quod dici solet ratihabitionem reducere negotium ad illud tempus, quo contractum fuit, *d. l. 6. §. item quæritur de negot. gest. leg. donationes 25. ad fin. Cod. de donat. int. vir. & vxor.* non potest hoc casu locum habere cum res non est integra. Tiraq. *De retract. gentil.* in verb. *intra annum* §. 1. *glos. 10. numer. 85.* vbi multos citat, itemque Osasc. *d. decis. 119. num. 23. & seq. & 28.*

DEFINITIO II.

Iudicium à falso procuratore institutum non potest ratum haberi ad constituendum aduersarium in contumacia & dolo.

INde fit vt, si falsus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego vero abfuerim, non possit pro te ferri sententia, quamuis tu falsi procuratoris factum ratum habueris, siue ante, siue post sententiam, si non à tempore ratihabitionis secutæ ex integro fiam contumax. De iudic. Defin. 8.

1 Potest enim fieri vt ideo abfuerim, quia sciebam falsum procuratorem eum esse, qui tuo nomine contra me agebat, & ideo non posse me ex ea causa fieri contumacem, sed ius meum durare, *argum. leg. sicut 8. §. non videt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.* Et sane cum procurator falsus est non solum iudicium esse non potest, sed neque dici controuersia, *leg. licet in principio 24. Cod. de procurat. l. 1. C. quib. res iudic. non nocet. leg. falsus 21. C. de furt.* Neque igitur contumacia vlla videri potest eius, qui liti à falso procuratore institutæ adesse noluit: cum neque actor adfuerit aut per se aut per verum procuratorem *leg. ad peremptorium 68. cum seqq. D. de iudic.* Itaque peremptorium edictum hoc casu necessario circumducendum est, *leg. & post edictum 73. §. 1. eod.* semel vero circumductum, adeoque quod in ea causa fuit vt circumduci debuerit, restitui postea non debet ob superuenientem ratihabitionem in præiudicium eius, cui nihil potest imputari. Contumax enim ille tantum est, cui potest imputari cur iudici non paruerit, *leg. contumacia 53. D. de re iudic.* Falsus autem procurator est, qui vel nullum mandatum habet, vel reuocatum, vel ab eo qui mandandi ius non habuit. Bald. *ad d. l. licet 24. C. de procur.*

DEFINITIO III.

Macedoniani exceptio datur contra creditorem ex mutuo, etiamsi chirographum filij sigillo patris signatum sit. Et quid si contractus fuerit simulatus?

MAcedoniani Senatusconsulti exceptio [1] non eo minus prodesse debet filiofamilias ex causa mutui obligato, quod sigillo patris exquisita per creditorem fraude chirographum filii obsignatum proponatur, [2] si non ex aliis probationibus appareat consensum patris interuenisse. [3] At quid si filiusfamilias ex chirographo conuentus neget sibi creditam pecuniam, dicatque mutui colorem quæsitum à creditrice muliere, vt quasi tanto locupletior facilius illa chirographi exhibitione maritum inueniret? Non idcirco melior erit conditio creditricis. Nam siue audiendus non sit filiusfamilias, qui fraudis ineundæ consilium se habuisse alleget, [4] sola supereſt causa mutui, quæ sicuti scripto probatur, ita SC. improbatur, [5] siue audiendus, eique fides adhibenda sit, cessante Senatusconsulto, subest causa simulationis, quæ impedit ne obligatio contrahatur. [6] Sunt enim hæc longe diuersa, captatum simulationis ineundæ consilium, vt facilius mulier creditrix nuberet, & dotem sub mutui titulo constitutam esse. Quo sane posteriore casu, licet non valeret constitutio viuo patre, quoniam esset donatio, [7] quæ à filiofamilias fieri numquam potest, nec si liberam habeat peculii administrationem: [8] valeret tamen in præiudicium filij, maxime post mortem patris, [9] accedente præsertim iureiurando. Obligatur namque filiusfamilias tam ex cõtractibus quam ex delictis præterquam ex mutuo & ex voto. [10] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de la Baime & D. Iacobinæ de Mombel, Comitis d'Antremont, Calen. Feb. 1593.

1 Quæ exceptis certis casibus datur filiofam. ex causa mutui obligato, *leg. 1. & pass. hoc tit. D. & C.* item ex aliis causis, si fraus SC. facta sit, *leg. 3. §. is autem. leg. 7. in princ. & §. 1. & 2. D. eod.*

2 Textus est *in l. 2. C. de reb. alien. non alien.* quamuis regulariter ex sigillo probetur aut saltem præsumatur consensus eius, cuius sigillum est, *l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus.* vbi DD. *de verb. oblig.* nisi appareat signasse quem quasi testem, *l. si pater 6 C. de fideius.* Vide text. *in l. fideiussor 26. §. 1.* ibi, *cum neque consensu accommodauerit patri aut signo suo. D. de pignorib. leg. Caius Seius 39. D. de pignor. act.*

3 Patris enim consensu interueniente, Macedoniani exceptionem cessare certum est, *leg. item si 7. alias leg. sed Iulianus. §. interdum, & §. penult. l. si tantum 12. l. filium 14. D. hoc titul.* neque refert an interuenerit ab initio an ex postfacto *leg. vlt. Cod. eod.* Sed & interuenisse patris consensus intelligitur, si filiusfam. absente patre quasi ex eius mandato pecuniam acceperit, & ad patrem literas emiserit vt eam pecuniam solueret. Debet enim pater hoc casu, si filij actum improbat, continuo interponere testationem contrariæ voluntatis, *l. filiusfamilias 17. D. eod.*

4 Non enim audiendus est allegans propriam turpitudinem, nisi excipiendo aut replicando, inquit, aduersus participem turpitudinis, Bart. *in leg. iusiurandum 34. §. procurator num. 5. D. de iureiur.* Vide tamen *l. 4. §. Marcellus. 13. D. de dol. except.*

5 *tot. hoc tit. D. & C.*

6 Simulata enim semper pro infectis haberi debent. *tot. tit. plus valer. quod agit. l si ex pretio 6. C. si cert. pet.*

7 *l. donari 82. l. cuius 53. de reg. iur. leg. donari 29. De donat.*

Source : BIU Cujas

8 *l.filiusfamilias 7.eod.l.contra 28.§.si filius de pact.leg.1.§.1.D. qua res pign oblig.poss.*

9 *d.l.si ex alio 9. C. quod cum eo.* Adde etiam fauorem dotis *l. cum is 32.§. mulier. D. de condict.indeb.l.si dotare 12.l.vlt.C.ad Velleian.* Iunge *l.si extraneus 33.D.de iur.dot.* Adde *l.cum dominus 19.§.vlt.*vbi Bart. *de pecul.legat.l.3.leg.constante 21.* vbi glos. *C.de donat.*Idem Bart.*in l.2. §.fin.D.solut.matr.*Osasc. *decis.94.num.7. 8.20.21.*Cravet.*cons.195.num.2.*

10 *l. tam ex contractibus 57. D. de iudic.* iunct. *leg.2.§.1. De pollicit.*

DEFINITIO IV.

Minor filiusfamilias qui se obligauit pro patre non potest restitui, nec tanquam minor si maior factus debitum adprobauerit, neque tanquam filiusfamilias, neque tanquam læsus si possit quandoque indemnitatem consequi ex bonis patris.

Filiusfamilias iussu patris se bonaque sua omnia præsentia & futura pro debito patris Titio creditori obligauerat: cum eo tempore minor esset annis vigintiquinque. Postea maior factus impetrauerat à Principe beneficium respirationis, vt vocant, & annalis ad soluendum dilationis. Mox restitutionem in integrum ex causa minoris ætatis, itemque metus reuerentialis & læsionis. [1] Placuit audiri eum non debere, quod maior factus eiusmodi literarum impetratione debitum haud dubie adprobasset. [2] At neque læsum se conqueri poterat ob id solum, quod se pro patre obligasset, cum eam pecuniam in rem communem patris & filij versam esse appareret, [3] nec allegaretur adeo inopem esse patrem, vt ex eius bonis indemnitas sperari non posset. [4] Neque enim prohibitum est filiofamilias vt se pro patre obliget, non magis quam patri, vt pro filio: sed hoc tantum, ne filius pro patre aut pater pro filio conueniatur, scilicet si non se prius obligauit. [5] Multo minus exceptio Macedoniani locum habere poterat in eo debito, quod ex patris non modo voluntate sed etiam iussu contractum probabatur. [6] *Ita Senatus* pro N. Iano Pensabin, contra N. Godard. 5. Calend. Iul. 1605.

1 *Ex not.in l.1.§.qua oneranda.D.quar.rer.act.non det.*

2 *Arg.l.ad solutionem. 5. C. de re iudic.* Non enim dantur eæ literæ nisi debitoribus debitum fatentibus, vt diximus *in tit.De precib. Imp.offer.*ex Rebuff.*in tract.De liter.dilat.*

3 *Arg.l.vir vxori 17.§.mulier & Titius. D.ad SC.Velleian.*

4 Nec enim venit in diuisionem hereditatis aut in collationem id, quod post mortem patris filius ex causa debiti habere intelligitur, *l.pen.D.de collat.bonor.*

5 *l.1.& tot.tit.C.ne filius pro patr.*

6 *l.2.& vlt.C.hoc tit.l.si tamen D.eod.*

TIT XXI.

AD SC. VELLEIAN.

DEFINITIO I.

De Velleiani auxilio dando mulieri, quæ cum filio vendidit rem filij tanquam correa venditionis.

Mater, quæ neque filij curatrix erat, neque ius vllum in re filij habebat, eam rem vendiderat præsente filio simulque vendente quasi correa venditionis. Videbatur pro filio fideiussisse potius quam proprio nomine contraxisse, quæsito in fraudem Senatusconsulti colore obligationis correorum. [1] Nam quod nimis fortasse generaliter nostris placet, quoties duo correi constituuntur in re & negotio ad alterutrum duntaxat pertinente pro intercessore habendum eum, ad quem res nullo modo pertinet, hoc saltem casu admittendum est, propter iustam suspicionem fraudis Senatusconsulto factæ, cui non aliter occurri potest. [3] Illud multo facilius admitti debet, in dubio præsumendum nihil ex emptionis pretio ad mulierem peruenisse videri, ad quam negotium non spectabat: [4] quod & in cæteris correis debendi generale est, quamuis si iuris rationi plus quam nostrorum traditionibus tribuas, nihil omnino refert ad quem ex correis debendi pecunia peruenerit, [6] quippe quorum obligationi nihil tam sit contrarium, quam vt alius pro alio fideiussisse aliterue intercessisse existimetur. [7] Ergo in proposita specie iuuabitur mulier exceptione Velleiani ac si pro filio fideiussisset, [8] nec ipsa tantum si conueniatur sed & heres eius, [9] præterquam si filius ille sit cum quo vendidit. Hic enim qua fronte auxilium Senatusconsulti ex persona matris implorabit, qui ex propria tenetur de euictione? [10] Nam nec mulier Senatusconsulto iuuari posset, si filio qui principalis venditor fuit heres extitisset, [11] nisi is filius fuit cui ex causa minoris ætatis aut læsionis indulgeri restitutio debuerit. [12] *Ita Senatus* pro N. Francisco Denarie contra Bartholomeam de Vallon. 1d. Aug. 1588. Iunge Defin.1.De cont.empt.

1 *Vt & in l.vir vxori 17.§. mulier & Titius.D.hoc tit.* Sicut enim duo pluresve correi debendi fieri possunt, non tantum verbis sed etiam cæteris contractibus, veluti emptione, venditione, locatione, depositio, commodato, testamento, *l.eandem 7.D.de duob.reis.*Ita & omnibus his modis potest fraus fieri SC.Velleiano per speciem obligationis correorum.

2 Bart. *ad Auth.si qua mulier. C. hoc tit.*itemque *ad leg.reos 11.D de duob.reis.* Cravet. qui alios quamplures refert, *consil.91. num.2.* contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *lib. 11. Coniectur.cap.1.*

3 Fraudis enim suspicio subest quoties mulier siue pro alio siue cum alio contrahit, & hoc casu debet esse creditor diligentior in quærendo in quam rem pecunia impendatur, quam si ab initio cum sola muliere contraheret, *d.l.vir vxori 17.in fine primi responsi.D.hoc tit.*iunct.*l.doli 19.§.vlt.D.de nouat.*

4 Cravet.*d.cons.91.num.2.*

5 *l.propter mutuam 4.C.de duob.reis.*

6 Vt scripsi *dict.cap.1.lib.11.Coniect.*

7 Nisi cum id expressim actum est, *vt in dict.leg.reos 11.D.de duob.reis.*

8 Nam & pro alio intercedere potest mulier fundum vendendo siue suum siue alienum, vel maxime propter obligationem de euictione, *l.vlt.§.item si mulier.D.hoc tit.*Aliud est si fundum suum sola ipsa vendiderit suo nomine quamuis postea proprium soluerit creditori mariti, *l.4 C.eod.*

9 *leg. mulierem 14. in fin. eod.hoc tit.C.* Sane ius hypothecæ, quod in ea re pro dote aut aliter habuit mulier eiusmodi venditione remisisse intelligitur, licet non quod ad cætera filij bona, Boer.*quæst.23.num.9.*Vide *Def 23.sup. de probat.* Senatusconsultum enim Velleianum, quod improbat venditionem & obligationem, non similiter improbat pignoris liberationem, *leg.1. D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*iunct.*l.et si pignus 18.D.quod in fraud.credit.*

10 *l.vindicantem 17.D.de euict.l.cum reus 14.D.de fideiuss.* secundum eam lectionem & interpretationem, quam docuimus *libr.1.Coniect.cap.5.*Adde *l.et si is 10.D.de distract.pignor.*

11 *d l.mulierem 14.verf.vnde si mater C.hoc tit.*

12 Restitutionem enim in integrum quæ defuncto competit ad heredem transmitti certum est, *l.non solum 6.D.de in integ. rest.l.minor autem 18.§.vlt.cum l.seq.D.de minor.l.Pannonius 86. De acquir.hered.*

DEFINITIO II.

Non debet iudex auctoritatem præstare mulieri volenti pro marito aut alio id facere, per quod futurum sit vt dos periclitetur.

Cum

Source : BIU Cujas

CVm vxor Titij multo ære alieno laborantis à Senatu peteret vt sibi liceret hypothecæ dotalis iura remittere, quo facilius emptorem bona coniugis inuenirent, ita vt nihil sibi iuris supereſſet in eas res, ex quarum pretio mariti creditoribus licet posteriorib⁹ satisfactum esse constaret, non putauit Senatus id mulieri concedendum, quæ maritalibus aut minis aut delinimentis coacta non satis sibi caueret,[1] sed ex iuris ratione omnia æstimanda, quę non aliter renunciationes eiusmodi ratas habet, quam si alia supersint marito bona, ex quibus vxori quandocunque dotem repetenti satisfieri possit. [2] Alioqui vel emptores fidem Senatus secutos à Senatu decipi necesse esset,[3] vel Senatum ipsum litem suam facere, ac mulieri indemnitatem præstare,[4] si à marito postea seruare illa non posset dotem, quæ omnimodo ei salua esse debet. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 3. Id. Decembr. 1589.

1 Non enim nisi frustra id petebatur in eum casum, quo alioqui Velleiano locus esse non potuisset, inique vero si contra SC. auctoritatem id cedere debuisset. At Senatus cauere debuit ne quid vel frustra vel inique decerneret, præsertim ne tanti Senatu consulti quantum Velleian. est auctoritas labefactaretur, *arg. l. quidam 29. §. vlt. D. hoc tit. l. 5. §. vlt. D. de captiu. & postlim. l. Imperatores 30. de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 15. De priuil. credit.*

2 Sic nouercalia delinimenta dixit Caius, *in l. 4. D. de inoff. testam.* vbi ait huiusmodi delinimentis & instigationibus iudicium corrumpi. Iunge *l. vlt. D. si quis aliq. test. prohib.*

3 Sic enim vulgo accipitur quod de hypothecarum remissione scribit Imp. *in l. iubemus 29 C. hoc tit.* quia non valent pacta per quæ fiat deterior conditio dotis *leg. Atilicinus 17. D. de pact. dotal.* cum interſit Reipub. dotes integras mulieribus saluas esse, *leg. 1. D. solut. matrim. leg. interest 18. De reb. auctor. iudic. possid.*

4 Quod esset iniquum. Sempet enim id agere quilibet magistratus debet, ne beneficium suum cuiquam sit captiosum aut iniuriosum, *l. Paulus notat. 8. D. de prætor. stipulat.* quod & ad ea beneficia pertinet, quæ à Principibus conceduntur. *leg. 4. C. de emancip. liber. l. ex facto 43. De vulg. & pup. substit.* multo minus ferendum est vt decipiatur qui fidem publicam secutus est, *l. 2. & 3. C. de quadr. præscript.* Idque est quod dici solet fidem hastæ fiscalis facile conuelli non debere, *l. si hypothecas 8. C. de remiss. pignor.*

5 *Ex tit. de magistr. conuen.* quamuis titulus ille ad tutelas pertineat non ad dotes. Nec magistratus vnquam faceret litem suam, sed tantum pedaneus iudex, *l. vlt. D. de extr. cognit. & tot. tit. C. de pœn. iudic. qui male iudic.*

DEFINITIO III.

Mulier non iuuatur Velleiano contra emptorem, quem ipsa quæsiit si neque mariti creditor ille sit, neque ab eo subiectus, neque alia ratione color quæsitus sit in fraudem SC.

MVlier, quæ maior annis vigintiquinque fundum suum vendidit, licet ex pretio pecuniam pro marito soluerit,[1] tamen Senatusconsulti auxilium implorare non potest:[2] nec si aut cum marito ipso vendiderit, aut sola quidem, sed ea lege ab initio dicta vt mariti creditoribus emptor pretium solueret.[3] Neque enim intercessio hæc videri debet, cum mulier non obligetur, sed de re sua pro arbitrio constituat. Nam nec donanti, nec alienanti, nec soluenti mulieri Senatusconsultum succurrit, aut noua Iustiniani constitutio, sed tantum obligatæ & intercedenti.[4] Præterquam si quid in fraudem legis à marito factum probetur, inducto per eum aut per eius creditorem emptore, aut male persuasa muliere vt venderet, ad hoc duntaxat vt intercessioni color quæreretur.[5] Plane si creditor ipse mariti emptor proponatur, non obscura fraudis suspicio est, contra quam vix est vt probatio in contrarium admitti debeat.[6] Sed cessante fraudis suspicione nihil causæ est, cur mulieri hoc solo, quod mulier est, subueniatur,[7] quæ iure communi vsa est.[8] *Ita Senatus* pro Iacobo Pic, contra Peronetam Coruat. 15. Cal. Feb. 1590.

1 Nam in muliere minore, quæ læsa esset, restitutio in integrum locum habere posset, *tot. tit. De minor. D. & C. De in integr. rest. minor.*

2 *l. Senatusconsultum 4. in fin. C. hoc tit.*

3 Dummodo illa ipsa quæsiuerit emptorem, non maritus aut creditor mariti, *l. vlt. §. item si mulier.* vbi gloss. *D. hoc tit.*

4 *l. 4. eod. tit.* iunct. *l. si pro aliquo 21. eod.*

5 Quoties enim colorem intercessioni quæsitum esse constat, non potest valere quod in Senatusconsulti fraudem factum est, *l. quidam 29. in fin. D. eod.* quæsitus autem color videtur si mariti vel alterius creditor fundum ipse emerit, aut emptorem quæsiuerit, vt *in d. §. item si mulier, l. vlt. hoc tit.* vt sequitur in Defin.

6 Gloss. *in d. §. item si mulier. d. l. vlt.*

7 Non enim semper nec per omnia mulier habenda est loco minoris 25. annis circumscripti, vt passim ei subueniri oporteat. *d. l. vlt. in princip.* vt intelligamus difficilius ei subueniri quam minori. Quanquam nec minori semper succurritur, sed causa cognita, sed vel aduersarij dolo vel inconsulta sua facilitate læsus proponatur, *l. verum 11. §. sciendum l. quod si minor 24. §. 1. D. de minor. l. nam postea quam 9. §. si minor. D. de iureiur.*

8 Neque enim decipitur qui iure communi vtitur. *l. nihil consensui 116. §. 1. De regul. iur. l. vltim. C. de in integr. restit. minor. leg. inter eos 51. §. penult. D. de fideiuss. leg. in pupillo. 47. in fin. De solut.*

DEFINITIO IV.

Mulieri etiam ab alio decepta non subuenitur aduersus eum, quem ipsa decepit.

ETiam cum mulier maritalibus blandimentis decepta est vt pro marito intercederet, si eum qui contrahere nolebat induxerit, vt vel pecuniam marito crederet, vel fundum dotalem emeret, ex cuius pretio creditoribus mariti satisfieri posset, frustra postmodum legis Iustinianeæ[1] aut SC. auxilium implorat.[2] Certum enim est, deceptis duntaxat non etiam decipientibus mulieribus subueniri oportere.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De qua *in Auth. si qua mulier. C. hoc tit.*

2 Dolus enim, quo maritus ad eam circumueniendam vsus est, non facit quo minus ipsa quoque dolo versata sit in circumueniendo emptore, nec debet dolus mariti nocere emptori qui fuit ipse circumuentus, tantum abest, vt dolo quid fecerit. *l. 4. item quæritur 20. D. de dol. mali except.*

3 *l. 2. §. sed ita demum l. si decipiendi, 30. D. hoc tit.* Idemque in aliis obtinet, vt ei quæ dolo malo aliquid fecit nunquam succurratur, *leg. cum post mortem 43. §. 1. versicul. præterea. D. de admin. tut. leg. auxil. 37. §. 1. D. de minor. leg. 2. Cod. si minor se maiorem dixer.*

DEFINITIO V.

Qui mandante muliere vel minore soluit vero creditori mulieris vel minoris, contra quem restitutio impetrari poterat, securus est.

QVi mandante muliere ei soluit bona fide, apud quem mulier pro viro aliove contra SC. intercesserat, non idcirco Senatusconsulti exceptione repellendus est, quasi & ipse contra Senatusconsultum fecerit.[1] Sufficit enim mulieris indemnitati hactenus consultum esse, quod aduersus primum creditorem saluam habet, non tantum exceptionem, sed etiam actionem, rescisso contractu per in integrum restitutionem,[2] nisi malit aduersus eum agere pro quo intercesserat, siue maritus ille sit, siue alius.[3] Nam & cum quis creditori minoris soluit, contra

Source : BIU Cujas

quem restitui minor in integrum poterat, si postmodum restitui minor velit, non aduersus eum qui soluit, sed in eum cui solutũ est restitutionem impetrare debet. [4] Nec ad rem pertinebit quod eo forte tempore soluendo is esse desierit: [5] cum ab initio vtiliter solutum sit, nec curiosus esse debuerit in quam causam pecunia impenderetur is, qui minoris fidem secutus est. [6] Atqui nemo dixerit mulieris meliorem quam minoris causam esse debere. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Alioqui nemo cum fœminis contrahet, cum ignorari possit quid acturæ sint aut quid antea egerint. Imo tunc SC. locus est cum creditor scit mulierem intercedere, *l.si mulier.11.in fin. & l.seq.l bona fide 27.D.hoc tit.*

2 Mulier enim quæ contra SC. interceſſit habet condictionem aduersus eum cui soluit, *l. quamuis 8.§.interdum eod. tit.*

3 Nec enim auxilium vnum mulieri comperens adimit ei ius commune, ex quo datur fideiussori actio mandati contra eum pro quo fideiussit, si mandatum interceſſerit, aut saltem negotiorum gestorum si nihil mandatum fuerit, *l ex mandato 20. §.1.leg si fideiussor 29.& pass. D.mandat.* Textus est *in l.pen.D.hoc tit.*

4 Non enim potest videri male rem minoris gessisse is qui soluit ei, cui tunc reuera minor erat obligatus, *arg.l.si mulier 31.Codic.de minor.l dolı 19. versicul.diuersum si iam*, in illis verbis: *quamuis adhuc posſit restitui aduersus priorem creditorem. D. de nouat.*

5 Initium enim spectandum est non euentus, tum etiam cum de minoris restitutione tractatur, *leg.3.§.scio l.verum 11.§. item non restituetur & seq.D.de minor.*

6 *d.l.doli 19.in fin.De nouat.*

7 Est enim è contrario melior conditio minoris quam mulieris, *l.vlt.in princip.D.hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Mulier iuuatur Velleiano contra suum fideiussorem etiamsi soluerit ille ita, vt repetere non posſit, quia poterat etiam ille eadem exceptione se tueri.

MVlieri, quæ apud alienum creditorem interceſſerat & fideiussorem dederat, competit exceptio SC. non tantum aduersus creditorem si ab eo conueniatur, sed etiam contra fideiussorem si forte is creditori vel inuita vel inscia muliere soluerit, moxque solutam pecuniam à muliere repetere velit. Duplex enim hic interceſſio est, [1] & vtraque aduersus Senatusconsultum facta. [2] Ita fiet vt in damno fideiussor moretur, vtique si sic soluerit ne posſet repetere. [3] Alioqui habebit condictionem indebiti, cum exceptione perpetua tutus fuerit, [4] nimirum exceptione Velleiani quam constat non minus mulieris fideiussoribus, quam ipsi mulieri competere. [5] Quæ ratio facit, vt tanto magis contra eum quoque mulieri subueniendum sit, cum sibi imputare ille debeat cur vtro soluerit creditori, quem exceptione iusta, adeoque perpetua potuit summouere. [6] *Ita tractatum est* ex tempore 13.Cal.Iul.1590.

1 Vt & *in l.quamuis 8.si mulier apud Primum, D.hoc tit.* de cuius loci sententia & emendatione scripsimus *lib.18.Coniect.1.cap. 1.* Adde *l.doli 19.§.diuersi est in muliere. D.de nouat.*

2 Omnes enim mulierum obligationes, quæ pro alieno debito factæ sint, Senatus improbat, *l.2.§.pen.D.hoc tit.* Alioqui parum esset quod iuuaretur mulier contra creditorem, si non iuuaretur etiam contra suos fideiussores, ne per medias eorum personas ipsi creditori soluere cogi videretur, *leg.5.D. de lib.leg.* qua de causa etiam fideiussoribus mulieris pro alio intercedentis per hoc SC. subuenitur, *leg.si vxor 15. Cod. hoc tit.leg.cum lex 46.de fideiuss.* Idemque est etiamsi fideiussor non pro muliere se obligauerit, sed pro alio, ex mandato tamen mulieris *leg.si fideiussores 6.l.si decipiendi 30.§.1.D.eod.* Imo vel sola pignoris nedum fideiussoris datio facit interceſſionem, *d.l. quamuis 8. in princip.eod.*

3 Puta si prudens & sciens omiserit exceptionem, quam sibi competere sciebat, *Ex reg.l.cuius per errorem 53. De reg. iur.* iunct. *l.si fideiussor 29.§.non male, D.mandat.l.si quis negocia 23. De negot.gest.*

4 *Ex reg.l.qui exceptionem 40.l.si non sortem 26.§. indebitum l.ex his omnibus 54. D. de condict.indeb.l.qui hominem 34.§.vltim. D.de solut.* Intelligenda tamen est hæc regula de exceptione, quæ sit inducta fauore excipienxis, qualis est Velleiani, non de ea quæ odio creditoris, qualis est Macedoniani. Illa enim non parit condictionem, vt explicat Marcian. *in d.l.qui exceptionem.* iunct. *l.sed si 9.§.pen.D.de SC.Maced.*

5 *d.l.si vxor 15.C.hoc tit.*

6 *d.l.si quis 23.D.de negot.gest.d.l.si fideiussor 20.in princ.& §. 1.D.mandat.*

DEFINITIO VII.

Mulier, quæ solicitauit & quæsit creditorem, non facile iuuanda est Velleiano, etiamsi facta sit correa debendi cum marito.

CVm absente viro mulier creditorem solicitasset, vt sibi pecuniam crederet, ac creditor mulieris nomen bona fide secutus esset, placuit non esse Senatusconsulti Velleiani exceptione repellendum, siue pecuniam eodem marito absente mulier accepisset, tum pro eo impendisset, [1] siue postea simul cum viro contraxisset, ac vterque pecuniam sibi creditam esse in solidum professus esset. [2] Nam siue dicas præsumi totam pecuniam ad virum peruenisse, tanquam ad potentiorem, siue quod verius est, ad quemlibet ipsorum pro æquis portionibus, [3] vix est vt non habeat decipiendi animum mulier, quæ creditorem vrget vt obligationem tanquam idoneam admittat, tametsi sic faciat illa intercedendi animo. [4] Iam enim supra diximus deceptis duntaxat non decipientibus mulieribus subueniri oportere: [5] nec odiosam esse creditoris causam, nisi cum apparet id cum scientem dolo malo egisse vt mulier intercederet, [6] aut per calliditatem feciſſe aut consensisse, vt ex eius persona obligatio sumeret exordium. [7] Quandiu tamen de mulieris dolo non apparet, credendum est interceſſionem mulieris, licet iusiurandum accesserit, [8] contra Senatusconsultum factam esse, [9] ob idque nec pendente lite condemnari mulier debet, quæ paratum pro se habeat iuris communis auxilium, [10] nec rursus statim absolui cum in eo sit vt condemnari debeat, si quid ab ea dolo malo factum probabitur. Itaque ante omnia de facti veritate inquirendum erit, & in aliud tempus differenda sententia. [11] Absolutionem tamen à iureiurando statim à muliere impetrari necesse est, ne obstet ei periurium, propter quod in ipso litis primordio debeat condemnari. [12] *Ita Senatus* in causa N. Matrat. Idib.Decemb.1590.

1 Nam qui in bona fide personam mulieris in contrahendo secutus est, ob ea, quæ inter virum & vxorem accepta pecunia gesta sunt, exceptione Senatusconsulti non summouetur, *l.bona fide 27.in princip.D.hoc tit.* Alioquin nemo cum fœminis contrahet ne quidem bona fide, cum ignorari posſit quid postea sint acturæ, *l.si mulier 11.eod.* iunct. *l.ait prætor.7.alias leg.etsi sine §.quæsitum in fin.D.de minor.*

2 Quo casu facti essent vir & vxor duo rei debendi, vt & *in l.vir vxori 17.§.vlt.D.hoc tit.*

3 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 1. sup. hoc tit.DD.ad §. transgrediamur.l. si cum dotem 22.D.solut.matr.*

4 Animus enim ille latet, nec imputari potest ei qui cum muliere contrahit, cur nesciuerit quo animo accederet illa ad contrahendum, *d.l.si mulier 11.& d.l.bona fide 27.D.hoc tit.* Imo vt sit locus SC. necesse est quod creditor sciat eam intercedere, *l.imo 12.& l.4.eod.tit.*

5 *l.2.§.sed ita demum l.si mulier 23.l.si decipiendo 30. in princ. D.hoc tit.l.fœminis 18.C.eod.l.in eo 110.§.vlt. De regul.iur.* vbi proculdubio legendum est, *defraudantur*, non vt vulgo *defendantur*, quod monuimus alio loco.

6 *d.l.imo 12. D.hoc tit.* cum aliis supra citat, iunct *l.vir.vxori 17.in princip.eod.*

7 *Vt in*

Source : BIU Cujas

7 *Vt in l.quamuis,8.§ si cum essem penult.l.Seia* 28.§.1. *D. hoc tit. l.cum ad eas* 19.*C.eod.*

Qua enim facilitate mulier intercedit, eadem & iurat, nihilque esset facilius, quam huiusmodi commento interponendi iurisiurandi fraudem facere Senatusconsulto, quæ tamen ne vlla fieri possit, summopere cauendum est, *leg.quidam* 29.§.*vltim.D.hoc titul.* Solet etiam iusiurandum sequi naturam & regulas contractus in quo interponitur,*leg.vltim. C. de non numer. pecun*

9 Qui enim dolum allegat eum probare semper debet,*l.quoties* 18.§.*qui dolo D.de probat.l.dolum* 6.*C.de dolo.*

10 Quoties enim quis mulierem corream debendi cum marito accipit, suspectam habere debet intercessionem & ideo diligens & curiosus esse debet in faciendo,vt probare quandoque possit in quam rem versa sit pecunia,*d.l.vir vxori* 17.*in princ.* & §. *vltim. D. hoc titul.* quamuis alioqui creditor contrahens cum persona non suspecta non debeat esse curiosus. *leg.doli* 19.*in fin.D.de donat.*

11 Vt faciendum semper est cum facti quæstio est obscura, Ex facto enim ius oritur, *vulg.leg.si ex plagis* 52.§.*in cluuo D.ad leg.Aquil.l. vt responsum* 11.*C.de transact.*

12 Exceptio enim periurij semper obstat iure pontificio ei, qui agit contra proprium iusiurandum quod seruari possit sine dispendio salutis æternæ. *cap.debitores & pass. Extr.De iureiur.* Vide Tessaur.*Decis.Pedem.*222.*& seq.*

DEFINITIO VIII.

Mulier, quæ se pro marito egeno obligauit de pecunia in causam alimentorum familiæ conuersa,non iuuatur Velleiano.

NOn eo minus pro marito interuenisse mulier videtur, quod mutuam pecuniam acceperit ad seipsam communesque liberos exhibendos: [1] Cum ea res ad onus mariti pertineat,[2] nisi probetur non habuisse maritum vnde se suosque aleret. Eo namque casu inhumanum certe sit fame perire mulierem, [3] nemine haud dubie cum ea contracturo, [4] si iusta constituatur, vt ei non liceat se suaque obligare in causam adeo non solum vtilem, sed etiam necessariam. [5] *Ita Senatus* in eadem causa. Et rursus in alia ex tempore tractata Cal.Iuniis 1591.

1 Fit enim hoc casu mulier pauperior pro marito, quod sufficit ad inducendum Velleianum, *leg.3.l.si pro aliquo* 21. *D.hoc tit.*

2 Ad quem certum est pertinere omnia onera matrimonij, *l.si filia* 20.§.*hoc amplius l.Pomponius* 35. *D. famil.erisc.* iunct.*leg. si maritus* 46.*eod.leg.actione* 65.§.*vltim.D pro socio* 66.ob eamque causam solet marito dos dari à muliere.*l dotis* 3. *D.de iur.dot.leg. pro oneribus* 20.*C.eod.*Iunge,*l.si quis pro vxore* 21. *D.de donat.int. vir.& vxor.*

3 Quis enim iudex propitiis auribus mulierem audiat volentem alij imputare, cur eam cum liberis suis maritoque fame perire passus non sit, *argum. leg.si extraneus* 33.*D.de iur.dot.* Nemo siquidem culpam alij obiicere potest in eo facto, ex quo ipse lucrum senserit, *leg.cum in fundo* 78.§.*quod mulier* 2. *eod.*Nec videtur mulier hoc casu facta pauperior, *leg.*13. *l.*25.*D. hoc tit.*

4 Atqui ne id eueniat vel mulierum ipsarum interest maxime, *l. ait prætor* 7.*alias l.etsi sint* §.*quæsitum,D.de minor.* alioqui quod in earum fauorem constitutum est in earundem odium retorqueretur, contra *l.nulla* 25.*D.de legib. l. sancimus* 7.*C.ad SC. Trebell.l.*5.§.1.*in fin.C.de secund.nupt.*

5 Siquidem ex huiusmodi causis placet dotem posse solui mulieri adeoque filiæfamilias, etiam constante matrimonio, *leg. mutus* 73. §.1. *D. de iur. dot. leg. quamuis* 20. *D. solut. matrim.*

DEFINITIO IX.

Mulieri ne se cum marito obliget,quatenus sit interdictum: Et an absolutio heredi mulieris quæ contraxit & iurauit sit necessaria?

QVanquam non semper mulieri prohibitum est ne se cum marito obliget, sed ita si & pro marito & animo intercedendi obligari velit: [1] Præsumptio tamen est, si egenti marito & vxori simul credita sit pecunia, totam videri mulierem eam ad maritum peruenisse, [2] ideoque videri eam intercedere,siue in solidum se obliget, [3] siue in viriles, [4] & consequenter non valet obligatio, [5] nisi proponas iuratam, Interueniente namque iureiurando sequimur ius pontificium [6] & propter iurisiurandi auctoritatem contractum valere admittimus, [7] non solum hactenus vt necessaria sit absolutio propter metum periurij, [8] sed etiam vt restitutionem in integrum ex scripto Principis ad rescindendum contractum impetrari sit necesse. [9] Proinde licet heredi mulieris quæ contraxit & iurauit non sit absolutio necessaria, qua iurisiurandi vinculum, quod ad incurrendam periurii pœnam attinet,personale est:[10] erit tamen beneficium restitutionis omnino necessarium, vt contractus rescindatur. [11] *Ita tractatum est* ex tempore Cal. Iun.1591.

1 *l.1.& tot tit.D.& C.Nouel.*134.*vt nulli iudic.liceat haber. loci seruat.cap.*8.*De interces.mulier.* vnde sumpta est *Auth. si qua mulier.C.hoc tit* Paul.Castr.*cons.*41.*lib.*1.

2 Boer.*quæst.*33.Vide *Def.*8.*infr.De iur.dot.*

3 Tanquam correa debendi,vt *in l.vir vxori* 17.§.*mulier & Titius D.hoc tit.*

4 Quod euenit cum vir & vxor simul obligati reperiuntur simpliciter non tanquam correi debendi, *leg. reos* 11. §. *cum tabulis. D. de duob. reis.* Iunge *l.Paulus respondit eos* 43.*de rei iudic.*

5 Ex Iustiniani constitutione, *in dict. Auth. si qua mulier.* Hoc enim ille addidit ad Senatusconsultum Velleianum, quod mulieri dabat in exceptionem duntaxat,*leg.*2.3 *& pass.C. eod.* Sic namque accepta sunt verba illa Senatusconsulti, *neue in eas actio detur*, vt non detur efficax sed per exceptionem elidatur,*leg.*2.§.1.*leg.*6.*leg.si mulier* 16.*leg.si mulier.* 23.*D.eod.* iunct. *tit. D. quar. rer.act. non det.* Ideo fortasse quod quæstio illa,an intercessio facta sit magis facti quam iuris, esse videatur possitque fieri vt malit mulier vti iure communi, *leg.pen.& l. vlt.* §.*pen.eod.* Et sane fuit æquissimum melioris conditionis esse mulierem quæ pro marito se obligauit, quam quæ pro alio, vel hoc ipso quod facilius est vt eam decipiat maritus quam alius, vnde & iam olim ante Velleianum ita ius erat ne pro marito vxor posset intercedere,*leg.*2.*in princip.D.eod.*Iunge *leg.*4 *in fin. eod.*

6 Iure namque ciuili certum est contractum initum contra leges non confirmari iuramento, *l.non dubium* 5 *in fin.Cod.de leg.*

7 *Cap.cum contingat. Extr. de iureiur.cap.*2. *De pact.in* 6.*contra glos.in d.auth.si qua mulier.*

8 Cum possit iusiurandum hoc seruari citra dispendium salutis æternæ, *cap.debitores & pass.eod.tit.De iureiur.*

6 Vt euenit quoties iusiurandum valet non tantum ad inducendam exceptionem periurii, sed etiam ad confirmandum contractum, vt in *auth.sacramenta.C. si aduers.vendit.*iunct.*leg.* 1.*eod.*

10 *Notat. in dict. cap. cum contingat. & pass. Extr.de iureiur.*

11 Quod secus esset iusiurandum non faceret,vt contractus ipso iure teneret, vt in casu de quo Decius *cons.* 537. *numer.pen. & vlt.*post Alex.*cons.* 59. *viso instrumento lib.* 1. *& cons.*151. *viso themate vers.tertius casus lib.*7.

DEFINITIO X.

Mulieri succurrendum est ne fiat indotata etiamsi iurauerit, sed ei absolutio & restitutio necessaria est.

QVid tamen si ex ea obligatione mulier ob inopiam mariti fiat indotata. [1] Dubitari non potest quin hoc casu enormissima læsio interuenire videatur, [2] ex qua inferri solet probatio doli re ipsa interuenientis, quem rursus nostri dolo, vt vocant, ex proposito æquiparare solent. [3] An igitur ea res faciet,vt neque restitutio, neque absolutio à iureiurando necessaria sit? Et sunt qui ita putent illa potissimum ratione moti, quod obligatorium non sit iusiurandum, quoties dolo, vel vi vel metu extor-

Source : BIU Cujas

tum est, [4] sicut nec quod contra bonos mores præstitum. [5] Verum longe alia ratio est doli ex proposito interuenientis, alia eius qui ex sola enormissimæ læsionis probatione inducitur, [6] vt ex eo apparet, quod post edictum Diui Emanuelis Philiberti [7] transactiones ex causa prioris doli rescinduntur, ex causa posterioris non item. Itaque tutius fuerit, & absolutionem à iudice ecclesiastico, & restitutionem ex rescripto Principis impetrare. [8] Eoque passim iure Senatus noster vtitur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nullam enim actionem habere videtur qui eam habet, quam debitoris eludit inopia, *l. nam si, 6. D. de dolo.*

2 Nec tantum læsa videtur mulier, sed etiam respub. cuius interest saluas esse dotes, *l. 1. solut. matr. l. interest, 8. de reb. auctor. iudic. possid.*

3 Ita nostri *ad l. si quis cum aliter, 36. de verb. oblig.* late Decius post alios *cons. 180. num. 6. & 7.*

4 *l. cap. cum contingat & pass. de iureiur.* Alex. *cons. 196. num. 3. lib. 6.* Dec. post alios *cons. 532. ad fin.*

5 *Cap. non est obligatorium de regul. iur.*

6 Dolus enim personalis longe odiosior est, vt scripsi in *Decadib. De error. pragmat.* plerisque locis.

7 De quo edicto scripsimus *Def. 10. sup. de transact.*

8 Vt & quoties dubitatur an contractus alioqui nullus iureiurando confirmatus sit, vt apud Alex. & Decium locis citatis *Defin. praced. num. vlt.*

DEFINITIO XI.

Si mulier indigeat restitutione contra interceßionem factam pro marito oneratur probatione, quod maritus non sit soluendo, secus si nulla egeat restitutione, puta quia non iurauerit.

IMplorata verò à muliere eiusve herede aduersus interceßionem, aut pignorum dotalium remissionem iuratam in integrum restitutione, ad eius onus pertinebit, vt probet maritum illiusve heredem, si quis est, aut hereditatem soluendo non esse: [1] non quasi possit ei obiici exceptio non factæ excussionis, quæ creditoribus pignora sequentibus obiici solet, [2] cum quamdiu renunciatio rescissa non est negari non possit quin per eam extincta sit pignoris obligatio, [3] sed vt hoc ipsum sciatur an ex parte mulieris interuenerit læsio, quo causam dare debeat restitutioni, non enim læsa videretur si ei aliunde satis cautum esse posset. [4] Quod si iusiurandum nullum interuenerit, sicuti nulla opus est restitutione, [5] ita ex contrario probandi onus incumbet creditori qui pignoris remissione nitetur: [6] quandoquidem non aliter lex patitur eam remissionem à muliere fieri, quam si appareat ex aliis mariti bonis indemnem eam seruari posse. [7] *Ita Senatus* in ea causa de qua S C. 3. infra De remiss. pignor.

1 Qui enim restitutionem in integrum petit cum sit actor debet probare id, quod est fundamentum restitutionis. *leg. nam posteaquam 9. §. si minor, De iureiur. notat. in leg. 1. Codic. si aduers. credit.*

2 *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

3 Pignoris enim remissio fauorabilis est & extra causam SC. Velleiani, *leg. quamuis, 8. in princ. D. hoc tit. l. 1. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. solut. l. si pignus, 18. D. qua in fraud. credit.*

4 Cum nihil eius interfit à quo suum consequatur, dummodo nullam dotis iacturam sentiat, idemque in minorum etiam restitutionibus seruatur. *leg. cum mandatu 23. D. de minor.*

5 Quia contractus ipso iure non tenet. *leg. 2. C. de prad. minor. leg. 3. C. si aduers. libert.* propter Iustiniani constitutionem *in dict. auth. si qua mulier. C. hoc tit.*

6 Semper enim probatio incumbit ei qui dicit non qui negat *l. 2. D. de probat.*

7 Not. *communiter ad l. iubemus, 21. C. hoc tit.*

DEFINITIO XII.

Mulier non potest restitui aduersus creditorem, ex cuius pecunia dimisit priorem creditorem, apud quem etiam interceßerat, nisi prior etiam contractus rescindatur.

MVlier, quæ pro filio interceßerat apud creditorem bonaque sua omnia obligauerat, [1] cùm in eo esset vt bonorum suorum & filij, quæ ipsa pro dote habebat obligata, distractionem pati cogeretur, [2] mutuam cum filio pecuniam acceperat ab alio, apud quem vt & apud priorem creditorem ex posterioris pecunia dimissum interceßerat. [3] Cum aduersus posteriorem hunc creditorem postulasset restitutionem ex rescripto Principis, quasi Velleiano iuuari deberet, visum est non esse audiendam, quod quandiu de prioris creditoris iure non disputaretur, dubitari non posset quin ea pecunia in rem mulieris versa videretur: [4] Præsertim cum posterior hic creditor prioris iura & actiones ex cessione nactus esset, inque locum eius succeßisset. [5] Quod si inspecto negotij initio [6] iusta aliqua causa fuit, propter quam mulieri succurri oporteret, debuerat illa aduersus priorem creditorem restitutionem petere non contra posteriorem, [7] cui nihil imputari potest, & ex cuius pecunia prior dimissus fuit. [8] *Ita Senatus* pro Franciso Bernard mercatore Lugdunensi, contra Antoniam Rauot. 12. Calend. April. 1592.

1 In quo duplex erat interceßio, nam & pignoris datio facit interceßionem *l. quamuis, 8. D. hoc tit.*

2 Nec enim pignoris distractionem impedire debitor potest, siue proprio nomine sit debitor siue alieno. *l. 1. & 2. C. debit. vendit. pig. imped. non poss.*

3 Itaque certum erat vtroque contractu factam esse à muliere interceßionem pro filio, vt & *in d. l. quamuis 8. §. si mulier apud primum. D. hoc tit. & in l. doli, 19. §. diuersum est in muliere, D. de nouat.*

4 Huius rationis pondus totum in eo consistit, quod interceßio à muliere facta etiam contra Velleianum nihilominus valet, si sit confirmata iuramento. Adeo vt sit mulieri necessaria eo casu non tantum absolutio sed etiam restitutio in integrum, vt scripsimus *Defin. 9. sup. eod.* Ergo non impetrata restitutione verum est, pecuniam hanc posterioris creditoris in rem mulieris versam esse, ex qua causa cessat SC. etiamsi ab initio facta sit interceßio, *l. aliquando 13. l. si pro aliquo 21. D. hoc tit.* Iunge *l. si pupilli 66. de solut.*

5 Quomodo facile potest succedere quisquis ex pecunia sua priorem creditorem dimittit, si præsertim de eo expresse conuenerit, *l. 1. & tot. tit. C. de his qui in antiq. credit. loc. succed. l. mulier 19. D. qui potior in pign. hab.*

Quod semper inspiciendum est in contractibus, *l. si tantum 12. D. de SC. Maced. l. si procuratorem 8. in princ. D. mandat.* maxime in restitutionibus *l. 3. § scio. l. verum 11. §. item non restituetur D. de minor.*

7 Aut saltem contra vtrumque simul, quod tutius fuisset, *l. in causa 13. in fine principij. D. eod. tit. de minor.* præsertim concurrente vtriusque iure in personam posterioris creditoris propter factam ei à priore cessionem.

8 Qui enim proprios creditores ex aliena pecunia dimisit, pecuniam ipsam adhuc penes se habere intelligitur, si quidem non absumitur quod in corpore patrimonij retinetur, *l. idem seruandum 72. de legat. 2.* Erit verò tanto æquius Senatusconsultum hoc, si ponas priorem creditorem fuisse soluendo. Habet enim mulier condictionem *l. 8. §. interdum. D. hoc tit.*

DEFINITIO XIII.

Cum quæritur an valeat remißio pignorum dotalium, inspiciendum est tempus restituendæ dotis: Probandi tamen onus mulieri incumbit, præsertim si renunciauerit cum iureiurando.

MVlieri quidem constante matrimonio licet remittere ius pignoris sibi pro dote competentis in

Source : BIU Cujas

tis in certis bonis mariti, dummodo supersint marito alia, vnde mulieris indemnitati possit esse consultum: [1] Sed si post eam pignoris remissionem maritus lapsus sit facultatibus, ita vt eo tẽpore quo de dotis restitutione agitur satisfieri mulieri non possit, humanius est vt pignorum remissio ab initio inutilis fuisse intelligatur, [2] vtpote per quam deterior facta sit dotis conditio aduersus iuris ciuilis regulas, quæ omnes huiusmodi improbant pactiones, [3] sed eas præcipue quæ fiunt constante matrimonio, [4] ne alioqui mulieris inconsulta facilitas iacturam ei dotis inferat. [5] Sed quid si contendatur an eo tempore mariti bona sint soluendo, vxore negante, creditore vero affirmante? Incumbet onus probandi mulieri, quia creditor, in cuius fauorem renunciatum est iuri hypothecæ, fundatam habet intentionem, [6] cum non teneatur nisi in subsidium, & ita demum si mulier ex renunciatione læsa sit, [7] præsertim vero si mulier cum iureiurando renunciauerit, vt necessaria sit in integrum restitutio, quemadmodum supra scripsimus. [8] Nam pendente iudicio restitutionis contractum tenere necesse est. [9] Quid si mulier, vt in promptu probet mariti bona soluendo non esse, paratam se dicat iis omnibus cedere recepta dote? Non erit sufficiens probatio, cum fieri possit, [10] vt longe preciosiora sint bona, nec tamen creditor in ius mulieris possit succedere, quod dotis debitæ numerationem non habeat in expedito. [11] *Ita Senatus* in causa Dominæ de la Cuille, & Dominæ de Charrin, Prid. Non. Iulij 1593.

1 *l. iubemus* 21. *C. hoc tit. cap. peruenit. de empt. & vend.* Boer. *quæst.* 23. *num* 9. vbi addit duplicem exceptionem, nisi mulier iurauerit, & nisi in renunciatione dixerit se certam esse, quod alia mariti bona sufficiant, sed neutram exceptionem Senatus noster probat, præsertim petita per mulierem in integrum restitutione.

2 Afflict. *decis. Neapol.* 313. vbi vide.

3 Per quas scilicet fit deterior conditio dotis. Melior enim fieri potest, deterior non potest *l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dot.* nisi in eũ casum quo interuenerint liberi & morte mulieris solutum sit matrimonium *l. 2. eod. tit.* vel diuortio culpa mulieris facto *l.* 1. § 1. *D. de dot. præleg.* iunct. *l. 3. C. de pact. conu.*

4 Quo tempore interdicti sunt omnes contractus inter coniuges, per quos contractus fiat, vnus ex iis pauperior, & alius locupletior *l. 5. § concessa l. si id quod* 28. *§. si quas de donat. int. vir. & vxor.* iunct. *l. vxor* 55. *vers. non enim. eod.*

5 Quam mulieri saluam & integram conseruari non tantum mulieris interest sed etiam reipublicæ *l. 1. D. solut. mat. l. interest* 18. *de reb. auct. iudic. possid.*

6 Et quidem ex iure communi, cum huiusmodi renunciatio expressim permissa sit *dict. l. iubemus.*

7 Hæc enim exceptio & interpretatio adhibetur vulgo à nostris *ad d. l. iubemus.*

8 *Defin. 9 sup. hoc tit.*

9 *Cap. suscitata. Extr. de in integr. restit. notat. ad l. vnic. Co. de restit. in integr. postul.*

10 Probatio enim quoties necessaria est, debet fieri ex mediis necessariis & concludentibus, *l. non hoc* 4. *C. vnd. legit. l. neque natales* 10. *l. ad probationem seruitutis* 22. *C. de probat.*

11 Non enim semper facilis est nominis emptio, cum numeratio totius debiti non sit in expedito, *l. si dubitet* 10. *in prin. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XIV.

Cessat Velleianum in causa dotis per mulierem promissa ei, qui alioquin vxorem ducturus non fuit.

INtercessionem mulieris pro dote factam non pertinere ad SC. Velleianum indubitati iuris est, nec solum si mulier sui iuris & arbitrij proponatur, [1] sed & si nupta, quæ reuerentia maritali adactam se dicat, vt de suo dotem promitteret ei, quam dotare maritus debuerat. [2] Neque enim prætextu maritalis reuerentiæ [3] decipi eum oportet, qui non aliter fortasse vxorem fuerat ducturus, [4] nisi minæ probentur aut verbera: [5] quo sane casu æquius esset succurri mulieri, quam marito etiam ignoranti. [6] Nunquam enim quod per vim metumve gestum est ratum haberi debet. [7] Sed si contracto iam matrimonio pro dote, quam alius dare debuit, mulier se obligauerit, licet nihil vetet constante matrimonio dotem & augeri & constitui, [8] Velleiano tamen locum esse verius est, quia nec tantus esse debeat fauor dotis, quæ contrahendo matrimonio causam non dederit, [9] nec dicere possit maritus se deceptum, qui antequam mulier quicquam promitteret iam duxerat vxorem. [10] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Charrin, & Dominæ de la Cuille, Prid. Non. Iul. 1593.

1 *l. si dotare* 12. *l. vlt. C. hoc tit.* vbi & alios casus notat Gothofr. in quibus cessat Velleianum, nempe fauore libertatis, *l penult. eod.* si mulier renunciauerit Velleiano *ex l. iubemus* 20. *eod.* iun. *l. vlt. §. pen. D. eod.* si precium intercessionis accepit *l. antiqua* 23. *C eod.* si secundo cauerit post elapsum iam biennium, *l. si mulier* 22. *eod.* si denique alium receperit, *l. si fine* 5. *in fine l. fœminus* 8. *eod.* Quibus adde si in rem suam intercesserit, *l.* 3. *D. eod.* aut si cum pro alio intercessisset postea pecuniam in rem suam verterit, *l. aliquando* 13. *eod.*

2 Id est quæ nec filiafamilias nec nupta sit.

3 Puta filiæ etiam communi *l. vlt. vers. sic. vtrumque igitur. C. de dot. promiss. l. neque mater* 14. *C. de iur. dot.*

4 Tametsi metus reuerentialis soleat interdum attendi ad excludendum consensum saltem voluntarium *l.* 1. § *qua oner. and.* vbi Bart. & cæteri. *D. quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt. l.* 7. §. 1. vbi Bald. *quod fals. tut.*

5 *l. si donaturus* 9. §. 1. *De condict. caus. dat. l. Titia* 62. *in fi. D. de iur. dot. l.* 5. § *penult. D. de dolo except.*

6 *l. ad inuidiam* 6. vbi Bart. *Cod. de his qua vi metúsve caus. gest. sunt.* Obserua tamen ex probatione minarum ita demum probari metum, si factæ sint & probentur in specie. Dec. *cons.* 189. *num* 17. Metum vero, qui semel illatus probetur, non purgari ex actu vllo sequenti, quamuis ex interdicto tamdiu durat eadem causa metus, puta inter coniuges, quamdiu durat idem matrimonium. Dec. *cons.* 468. *numer.* 23. *& seqq. & cons.* 609. *numer.* 11. *&* 12. post Bart. *ad l. si ob turpem. D. de condict. ob turp. caus.*

7 Ignorantia enim vnius quantumuis iusta, non debet alteri esse captiosa *l. quod autem* 6. §. *si quid cum pupillo qua in fraud. cred. l. cum heres* 11. *de diuers. temp. præscr.*

8 *l. si mulier* 21. § 1. *D. quod met. caus.*

9 *l. vlt. C. de donat. ant. nupt. & l. pen. eod.* §. *aliud quoque.* Nouel. 97. *de æqual. dot.*

10 Fauor enim dotium æstimatur ex fauore matrimoniorum contrahendorum, *l. cap.* 19. *de rit. nupt. dict. leg.* 1. *D. solut. matrim.*

11 Dum ne dolus aliunde vllus probetur, vt *in l.* 4. *in prin. De dol. except.*

DEFINITIO XV.

De priuilegio mulieris pignus remittentis.

IN muliere consentiente, vt res sibi vel pro dote vel alio nomine obligata alteri obligetur, aut vendatur, aut donetur, singulari iure receptum est, vt non nisi quod ad eum pertinet, cuius fauore facta renunciatio est, sibi præiudicet, adeo vt aduersus alium quemlibet possessorem perinde hypothecariam exercere possit, ac si ius hypothecæ numquam remisisset. Sic enim placuit Iustiniano, [1] vt nec ad alias personas nec ad alias res, [2] quam de quibus nominatim actum est, renunciatio extendatur, quod in cæteris creditoribus hypotecharia iura remittentibus diuersum est. [3] Sed illud multo singularius & mirabilius est, si verum esset, quod nostris placet, hoc etiam speciali iure [4] vti mulierem, vt si non expresse remiserit ius hypothecæ, non videatur ex eo solo tacitè remisisse, quod pignus alteri obligari aut in alium transferri consenserit, sed potius intercessisse, vt proinde iuuanda sit Velleiano. Sic enim illi ex eo

Source : BIU Cujas

moti quod Africanus quodam loco [5] scripsit, si mulier dixisset sibi ré dotis nomine obligatam, & creditor curasset ei pecuniam dotis solui, quo idem pignus acciperet, & cum mulieri etiam pecunia credita deberetur, si possessor creditor aduersus eam Seruiana agentem exciperet, si non voluntate eius pignus datum esset, replicationem S.C. mulieri profuturam ita demum, si scisset etiam aliam pecuniam ei deberi. Sed ego didici longe aliam illius loci rationem esse. Illam videlicet, quod cum mulieri vt pignus remitteret dos tantum soluta esset, non etiam pecunia quam illa crediderat, & cuius quoque nomine eadem res pignoris iure tenebatur, id actum videretur inter contrahentes, vt solius dotis nomine pignoris remissio fieret, propter sublatam ex hac causa personalem obligationem: pro alia vero pecunia credita pignus quidem superesset, sed ita tamen vt in eo nouus creditor mulieri præferretur: quæ conuentionis species siue in muliere siue inter alias quascunque personas, cum neque pignoris remissio sit, [6] neque redditio, [7] nequo donatio, [8] mera sane interceſſio est: quæ vtique esset remissio, si propter nullam specialem huius vel illius debiti causam remissum pignus proponeretur. Itaque non est hac parte separanda mulier à cæteris personis, sed remissio pignoris, quæ fit generaliter ab ea quæ causam habeat limitatam, ne actus operetur vltra agentis intentionem, [9] vt est in vulgari nostrorum brocardico. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *in l. iubemus* 21. *C. hoc tit.*

2 Boer. *quæst.* 23. *num.* 9. *ad fin.* post Guid. Pap. *conſ.* 156. incip. *in quadam causa.*

3 Ius enim pignoris simpliciter remissum, quod ad omnes res & personas remissum esse intelligitur, *l. sicut* 8. §. 1. *l. Paulus respondit* 12. *in princ. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.*

4 Ius enim commune in contrarium est vt pignoris vinculum solutum remissúmque videatur ex eo solo, quod quis consenserit vt alij obligaretur. *l. si consenserit* 7. *l. sicut* 8. §. *non videtur. l. Titius* 9. *in fin. & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut. d. l. Paulus in princ. eod.*

5 Is locus est in *l. vir vxori* 17. §. *si mulier. D. hoc tit.*

6 Non enim remissum videri potest pignus quod non simpliciter remissum est, sed ex causa limitata & in consequentiam remissæ aut potius extinctæ obligationis personalis, quæ vna tantum erat ex pluribus.

7 Non enim redditur pignus quod pro alio debito remanet obligatum, *l. vnic. Cod. etiam ob chirograph. pecun pign. retin. poss.*

8 Nam neque plena pignoris redditio donatio est, *l. 1. §. 1. quibus mod. pig. vel hypoth. soluit. l. etsi pignus* 18. *quæ in fraud. cred.* at nec interceſſio *l. quamuis* 8. *in princ. D. hoc tit.*

9 *Ex l. non omnis* 19. *D. de reb. credit. cum similibus.*

DEFINITIO XVI.

Mulier non iuuatur Velleiano si se obligauerit pro marito liberando, qui in carceres detrusus erat ex causa delicti, secus si ex causa æris alieni.

CVm maritus ex causa delicti carceribus mancipatus liberationem ex SC. obtinuisset, sub onere tamen præstandæ satisdationis, nec fideiussorem præ inopia inueniret ad præscriptam vsque pœnæ quantitatem, [1] excepta vxore quæ paratam se diceret fideiubere, quæsitum est, an admittenda esset ad fideiussionem, an vero repellenda tanquam minus idonea propter exceptionem Senatusconsulti Velleian. [2] placuit admittendam esse, cessareque hoc casu Senatusconsultum, propterea quod honestum sit desiderium mulieris virum non tam à carceribus, quam à pœnæ corporalis aut infamiæ periculo [3] eximere volentis. [4] Aliud tamen dicendum fore, si ex causa ciuili & pro debito maritus in carceres detrusus proponeretur. [5] Et diuersitatis ratio est, quia pro ciuili debito vir captiuus potest bonis cedere, atque ita consequi liberationem, [6] non item cum ex causa delicti: [7] Item quoniam aliter posito iure facile fraus fieret Senatusconsulto, [8] eo scilicet duntaxat acto per creditorem, vt in carceres maritus coniiceretur, statimque mulier nimio mariti amore vita se spoliaret. [9] At non similiter verendum est ne maritus delictum patrare velit, & carceris incommoda subire, vt vxori fraudem faciat. [10] Qua ratione satisfieri potest iis qui obiiciunt, minus fauorabilem esse debere causam mariti, qui ex delicto quam qui ex ciuili debito in carceres detrusus est. Quod licet vere dicatur, [11] tamen ratione concedendæ vel denegandæ exceptionis, quæ ex Velleiano cõpetit, prorsus alienum est. *Ita Senatus* pro Claudio Raboton in relationibus libellorum, 10. Cal. Mart. 1593. & rursus pro Petro Chappelle, 16. Calen. Sept. Item pro Bartholomæo Duport, Prid. Cal. eas. Sept. Denique pro Stephana de Plantens, contra Ioannem Rufin. 3. Cal. Maij 1594.

1 Nec enim semper facile est inuenire fideiussorem, *l. postquam* 5. §. 1. *D. vt legat. seu fideic. nom. caueat. l. omnes* 33. §. *præterea. C. de episc. & cleric. Nouell* 88. *de depos. & denunciat. inquil. in §. vlt.* Iunge *l.* 3. *de cust. & exhib. reor.*

2 Generalia enim sunt verba Senatusconsulti Velleian. quæ prohibent ne possit mulier pro alio præsertim pro marito obligari, & ad omnem debiti causam omn emque obligationis speciem pertinentia, nec magis permittitur mulieri maritum suum quam alium defendere, *l. 2. in princ. & §. penult. & vlt. D. hoc tit.* Sunt etiam generalia verba constitutionis Iustinianeæ *in authen. si qua mulier. C. eod.* Itaque vbi lex non distinxit nec à nobis distinguendum videbatur, *vulg. l. de precio* 8. *D. de public. in rem act.*

3 Quoties enim quis non habet in ære, luere debet in honore, aut si id non sufficiat vel fieri non possit, debet luere in corpore, *l. vlt. D. de in ius vocand. l. 1. § solent de offic. præf. vrb. l. si quis iniuriam* 35. *D. de iniur. l. 1. §. vlt. D. de pœn.*

4 Nam ex hac causa etiam dos alienari potest, adeoque constante matrimonio. *l. mutuus* 73. §. 1. *D. de iur. dot. l. quamuis* 26. *cum seq. D. solut matrim.*

5 Sicque intelligendum, quod in contrarium iudicatum in Gallia fuisse refert Papon. *lib.* 12. *Arest. tit.* 9. §. 8.

6 *L.* 1. *& tot tit. C. qui bon. ced. poss.*

7 Vt constat ex locis citatis, *nu.* 3.

8 Irrita vero esse debent omnia, quæ in fraudem Senatusconsulti excogitata videri possunt, *l. quidam* 29. §. *vlt. D. h. tit.* cauendúmque summopere est, ne his fraudibus via aperiatur, *vulg. l. non dubium* 5. *C. de leg. l.* 4. *C. de excus. tutor.*

9 Cuius etiam periculi metu dicimus, prohibitas esse inter virum & vxorem donationes, ne ob mutuum amorem se inuicem bonis suis spolient. *l.* 1. *D. de donat. int. vir. & vxor.*

10 Aliam enim pœnam timere deberet, quàm carceris, qui nec ad pœnam dari solet, sed ad custodiam, *l. aut damnum* 8. §. *soleut. D. de pœn.* nisi in casu *l.* 3. *D. de custod. & exhib. reor.* adeo vt nec vnquam permittatur carceris perpetui pœna, *l.* 5. *C. eod. d. sus incredibile* 6. *D. de pœn.*

11 Nemo enim debet melioris esse conditionis ob id, quod deliquerit. *l. Papinianus* 20. *l. auxilium* 37. *in fin. D. de minor. l. non fraudatur* 134. §. 1. *de reg. iur.*

12 Quomodo iam olim Vlpianus contra Papinianum hic disputauit *in dict. l. Papinianus.* Non enim hic quæritur, quid mariti delicto, sed quid iusto vxoris dolori indulgendum sit.

DEFINITIO XVII.

Non iuuatur Velleiano mulier, quæ ad eludendam executionem, quæ fiebat contra maritum & vt executori illuderet, obligauit se pro marito.

CAptis in executione iudicati aduersus maritum condemnatum pignoribus, [1] cum in eo esset creditor, vt pignora ex debitoris domo in forum deportari iuberet, [2] mulier depositariam se constituerat, & promiserat, se, quotiescunque petitum esset, aut pignora illa exhibituram, aut quanti creditoris interfuret, soluturam. [3] Si postea ex huiusmodi promissione

Source : BIU Cujas

ſione conueniatur,[4] nõ eſt iuuanda exceptione Velleiani Senatuſconſulti, eo prætextu, quaſi ſe pro marito obligauerit.[5] Fere enim eſt, vt in dolo ſit, quæ oblata depoſiti reſtituendi fide[6] iudicati executionem impedierit, ſi poſtea ſuſceptam obligationem in creditoris fraudem damnũque irritam facere velit,[7] Iam autem ſæpius diximus, deceptis tantum, non etiam decipientibus mulierib. Senatuſconſulto ſubueniri.[8] Nec aliud erit, ſi probet mulier, non rei traditione, ſed ſola confeſſione depoſitum contractum fuiſſe.[9] Nihil enim refert, quod ad contrahendam depoſiti obligationem attinet, cum non niſi per mulierem ſteterit, quo minus depoſitum re ipſa contraheretur.[10] Tantoque magis hoc ipſo teneri debet, quòd non acceperit, quanto ſit ex eo euidentius, ius dicentis & iudicatum exequi mandantis auctoritati illudere eam voluiſſe.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Prid.Id.Febr. 594.

1 Vt fieri ſolet iure ordinario, *l.à Diuo Pio 15.D. de re iud. & tot.tit.C.ſi in cauſ iud.pign capt.ſit.*

2 Pignorum enim captionem ſequitur diſtractio ſupradictis legibus. Inutile namque eſſet pignus, quod vendi non poſſet, *l. 4.D.de pign. act.& tot.tit.de diſtract pign.D.& C.*

3 Atque ita videbatur interceſſiſſe pro marito, cum is non ſolum debitor eſſet, verum etiam condemnatus. Sed non eſt iſta interceſſio, vt ſequitur *in Defin.*

4 Scilicet alternatiue, vt vel pignora exhibeat, vt vendi poſſint, vel pecuniam, pro qua capta fuerint, ſoluat.

5 Non tam enim pro marito videtur ſe obligaſſe, quam pro ſe ipſa, in eum ſcilicet caſum, quo non exhiberet pignora, quæ penes ſe depoſita fuiſſe dixiſſet. Itaque ſufficere ei debet, quod poſſit exhibendo pignora effugere condemnationem. Siquidem in alternatiuis electio eſt debitoris. *l.plerumque* 10.§.*vlt. D.de iur.dot.cum ſimilibus.*

6 *Arg.l.is qui ſe obtulit 25.D.de rei vind.l.4. Digeſt.de re iud.l. Plautius 61.D.de procur.*

7 Licet enim ab initio nihil dolo malo fecerit, nunc tamen facit, cum neque depoſitum reddere vult, neque ſoluere. *arg.l. 2.§.circa, de dol.excepr.* Rebus ſcilicet amplius non integris, *arg. l ſi quis 8.de tut.delib.l.mancipiorum 6.in fi. D.de opt.legat.l.vlt. C de repud.hered.*

8 *L.12.§ ſed ita demum, l ſi decipiendi 30.D tot.tit.*

9 Etſi enim depoſitum non niſi re ſolet contrahi, *l.1.§.is quoque apud quem de oblig.& action.* aliquando tamen contrahitur confeſſione rei acceptæ, quod vulgo interpretes vocant depoſitum irregulare & ciuile, ſicut & mutuum ciuile, de quo DD. *in l.3. D.de reb.credit.* Fit enim plerumque, vt celeritate coniungendarum inter ſe actionum vna occultetur, *l.ſingularis 15.eod tit.l 3.§ pen.de don.int.vir.& vxor.* Nec dubitandum eſt, quin poſſit depoſitum probari ex confeſſione facta inter eaſdem partes, licet non contrahi, *l.Publ.26 §.1.D.depoſ.*

10 Cum reuera contractum eſſet pignus iudiciale, quod vtique rurſus capi & diſtrahi poteſt, etiamſi iam ſemel fuerit diſtractum, ſi pecunia non fuerit ſoluta. *d.l.à Diuo Pio 15.§ ſi poſt additum.in fin de re iud.*

11 Atque ita apparitorem & eum, cuius nomine fiebat executio, deceptiſſe, *l.ſi mulier 23.D.hoc tit.*iunct. *dict.l.Plautius 61.de procur.* Publice namque intereſt, non impediri executionem rerum iudicatarum, per quam ſcilicet rei iudicatæ vigor ad effectum adducitur, *l.pen.C.de exec.rei iud.l ſeruo 65. §. cum prætor. D.ad SC.Trebell.* Iunge *l.ſi pro aliquo 21.in princ.& §.1.D.hoc tit. l.rem alienam 41.in fin.D.de pign.act.*

DEFINITIO XVIII.

Mulier poteſt in integrum reſtitui, aduerſus remiſſionem pignorum dotalium, etiam conſtante matrimonio ex cauſa quando & quomodo.

INterdum euenit, vt aduerſus hypothecarum dotalium remiſſionem mulier reſtituenda ſit in integrum, etiam conſtante matrimonio,[1] adeoque quod magis mirũ eſt, licet ex cæteris mariti bonis indemnitatem dotis conſequi poſſit.[2] Quid enim ſi minis & verberibus adacta ſit ad renunciationem?[3] Conſtat numquam ratum haberi debere id, quod per vim metumve geſtum eſt.[4] In eoque fauorabiliter eſt reſtitutio, quæ ex hac cauſa conceditur, quàm quæ ex capite doli vel minoris ætatis. Nam neque dolus, neque minor ætas quicquam prodeſt ad reſtitutionem, niſi læſio interueniat. Vis ſola metuſve ſufficit ad inducendum auxilium Prætoris.[5] Sed & fieri aliquando poteſt, vt mulierem reſtitui æquum ſit, tanquam læſam, licet maritus adhuc ſit ſoluendo. Finge incipere illum vergere ad inopiam, vt locus ſit tempuſque cogitandi de dote in tuto collocanda,[7] bona autem, quæ marito ſuperſunt, non niſi mobilia eſſe aut ædificia, quorum fructus citra venditionem conſtare nullus poſſit.[8] Cum ex contrario pignora, quibus renunciatum fuit, eſſent eiuſmodi, quæ fructuum commodum allatura eſſent, ſi durarent,[9] an non mulieris intereſt, ea potius habere pignora, ex quorum fructibus ſe, maritum, communeſque liberos alere queat,[10] quàm hæc, quæ nec dum poſſit vendere, nec fructum ex iis vllum conſequi citra venditionem? Ita ſane eſt.[11] Sed an expectabimus, vt de dote, quomodo loquuntur, aſſecuranda cognitum & pronunciatum ſit? Minime. Etſi enim nihil eius intereſſe videtur, quamdiu nec reſtitutionem nec aſſecurationem dotis petit, hoc ipſo tamen iam intereſt, quod in eo res eſt, vt aſſecurationem petere quandoq. poſſit, eoque caſu futurum ſit, vt moretur in damno, ſi non in integrum reſtituatur.[12] Planeq. iniquum fuerit, non prius poſſe illam de iure ſuo experiri ad priſtinas hypothecas recuperandas, quàm aſſecurationem impetrauerit,[13] vt pendente iudicij tractu,[14] cogatur miſere famem perpeti, longaque egeſtate laborare.[15] Quamuis non idcirco, quod fuerit in integrum reſtituta, debeat ſtatim mitti in poſſeſſionem pignorum,[16] multo minus in ea retineri, ſi vel maritus vel alius ex mariti creditoribus contradicat.[17] Aſſecurationem enim iudicis auctoritate impetratam eſſe neceſſe eſt, priuſquam conſtante matrimonio quicquam ſibi iuris in mariti rebus vindicare vxor poſſit.[18] Nec aliud erit, tametſi in dotalibus tabulis proponas interueniſſe clauſulam conſtituti, cum pignus conſtitueretur.[19] Ea namque clauſula ſicuti acceſſoria eſt, ita principalis debiti, id eſt, dotis naturam ſequitur,[20] vt non prius vires ſuas exerat ad poſſeſſionem mulieri parandã, quàm reſtitui aut in tuto collocari dotem oporteat, habétque clauſula conſtituti in pignore tacitam illam conditionem,[21] quam & actio ipſa hypothecaria, *ſi debitum non ſoluetur.*[22] Proinde ante conditionis euentum nullius prorſus vtilitatis eſt.[23] Cui conſequens fit, vt illo etiam caſu, quo mulier conſtante matrimonio necdum petita aſſecuratione reſtituenda ſit in integrum aduerſus pignorum remiſſionem, nullos ei fructus reſtitui oporteat,[24] ne quidem eos, qui ab aduerſario percepti ſint poſt litem conteſtatam,[25] quia quamdiu nec reſtitutio nec aſſecuratio dotis petita eſt, nihil iuris habet mulier in bona mariti,[26] niſi vt ius pignoris per renunciationem amiſſum reſtituatur. Illud ſane omnimodo probare mulier debet, maritum vrgere ad inopiam, vt reſtitutionem mereri poſſit.[27] *Ita Senatus* in cauſa Stephanæ Plãtens, contra Ioannem Ruffin & Nicolaum Duc. 3.Cal.Maij 1594.

1 Mulieris namque intereſt etiam conſtante matrimonio, vt habeat dotem, *l.ſeruo legato 69.§ ſi teſtator, in fin. de leg.1.*

2 Hoc enim aliquando ſolet impedire reſtitutionem in integrum, nempe ſi eius concedendæ ratio tota pendeat ex læſione, vt in ſpecie, de qua diximus *Defin.11.ſup.eod.*

3 Dixi *Defin.14.nu.6.ſupr.eod.*

4 *L.ſi mulier 21.§.1.D quod met.cauſ.& tot.ill.tit. D.& C.*

5 *L.1.in prin.& tot.tit.D de dolo, l.1.l.verum 11.§.ſciendum, & ſeq.l.quod ſi minor 24.§.1.& paſſ.D.de minor.l.nam poſteaquam 9. §.ſi minor, D.de iurejur.*

6 *L.non intereſt 5.& l.vlt C.de his, quæ vi metuſve cauſ.*

Source : BIU Cujas

7 *Ex leg. si constante 24. D. solut. matrim. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

8 Id enim aliquando euenire potest, tametsi vsusfructus constitui possit, & mobilium & ædificiorum, vt aliorum bonorum immobilium, *l. vsufructu 7. in princ. & §. 1. de vsufr.*

6 Sunt enim prædia quædam aliis non solum preciosiora sed etiã fructuosiora, id est, maioris reditus, *l. si fundus 13. in princ. de reb. eor. qui sub tutel. l. si fundum 92. de legat. 1.*

10 Hac enim lege permittitur vxori dotem repetere, constante matrimonio, vt ex fructibus maritum & liberos communes alat, *d. l. vbi adhuc.* Ob idque non euenit hoc casu, quod alias solet, vt pignoris fructus imputentur creditori in sortem, nisi contracta sit antichresis, *l. 1. 2. & pass. C. de pign. act.*

11 Nam nec facile semper reperitur emptor pignorum, *l. 2. & 3. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

12 Nam ad inducendam restitutionem sufficit, quod possit quis damnum pati ex eo, quod fecit, licet nullum adhuc passus sit, *d. l. verum 11. §. si locupletes in fin. l. minor annis 40. in princ. D. de minor.* Inspiciendúmque est non tantum, quod iam euenit, sed etiam quod euenire potest, cum res ordinata est ad casum, vt loquitur Bartol. *ad l. si quis domum 9. §. 1. ver. idem quærit, per ill. text. De locat. l. qui bona fide 13. §. cum inter, D. de damn. infect.*

13 *L. aliquando 13. §. vlt. l. debitrix 24 §. si Senatusconsulto, D. hoc tit.*

14 Iudicium enim omne habet tractum temporis & suas moras, *l. etiam 15. in prin. D. vt legat. nom. caueat, l. quod debetur 51. D. de pecul.*

15 Melius namque est ab initio prouidere, quàm post vulneratam causam remedium quærere. *l. 2. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. rest.* in iis præsertim, quæ sunt irreparabilia, *l. 1. de ventr. in poss. mitt. l. si neget 7. D. de agnos. liber.*

16 In integrum enim restitutio reponit omnia in pristinum statum, nec facit meliorem conditionem eius, qui restitutus est aduersus contractum, quàm fuisset antequam contraxisset. Id enim duntaxat reddit, quod abstulerat læsio, *l. sed etsi 26. §. quoties, D. ex quib. caus. maior.*

17 Semper enim audiendi sunt ij, quorum interest, si contradicere velint, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. re iud.*

18 Hoc enim est, quod dici solet, debere præcedere declaratoriam, quod maritus sit pauper, & quod locus sit assecurationi dotis. Quæ fuit Pauli Castrensis sententia communiter à nostris probata, *in d. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.* de qua dicemus latius *ad tit. de iur. dot. infr.*

19 Quæ clausula non minùs potest, quàm realis traditio ad transferendam possessionem pignoris in creditorem, *vulg. l. quod meo 18. D. de acquir. poss.*

20 Clausulæ siquidem accessoriæ non debent ampliare, aut alterare, aut mutare principalem dispositionem. Decius post alios *cons. 305. nu. 7. & cons. 373. num. 14. ex clement. 1. in fin. de præbend. l. vlt. C de non numer. pecun.*

21 Nam & sub conditione possessio transferri potest, *l. qui absente 38. §. 1. D. de acq. poss.*

22 *l. si rem 9. §. omnem, D. de pig. act. l. aliquando 13. §. 1. D. hoc tit. l. grege 13. §. etiamsi, D. de pig. l. debitor. 59. D. ad SC. Treb. l. pen. §. 1. de except. rei iud.*

23 Ex natura omnium actuum conditionalium, qui nec vlli esse videntur, quandiu pendet conditio, *l. qui Romæ 122. §. Agerius. de verb. oblig. l. cedere diem 213. de verb. sign.*

24 Quamuis etiam fructus soleant venire in iudicium restitutionis in integrum, *l. sed & partus 12. D. quod met. caus. l. patri 27. §. 1. l. minor. 40. §. 1. D. de minor. l. videamus generaliter 38. de vsur.* præsertim in *§. item Fauiana*, iunct. *l. restituere 35. l. hæc verba 73. & l. 75. vlt. §. 1. de verb. signif.*

25 De quorum tamen restituendorum iure multo minus dubitari potest, cum post litem contestatam omnes possessores sint pares, id est, prædones, *l. sed etsi lege 25. §. si ante. D de petit. hered. l. 2. D. de fruct. & lit. expens.*

26 Cum obstet ei ratio iuris, quæ non patitur restitui dotem constante matrimonio, nec si maritus velit, quia id obtinet instar donationis, quæ prohibita est inter virum & vxorem, *l. vnica, C. si dos const. matr. solut. fuer.*

27 Cum sit hoc fundamentum petendæ in integrum restitutionis, præsertim constante matrimonio, *d. l. vbi adhuc.* Debet enim vnusquisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, etiam cum est mera negatiua, Bart. *in l. hoc iure 10. vers. do regulam, de verb. oblig. & in l. 5. §. docere, per ill. text. D. me quis eum qui in ius vocat. est vs exim.* Canonist. post Domin. de sancto Gemin. *in c. 1. not. 2. de confess.*

DEFINITIO XIX.

Multum interest, an mulier vendat sua bona creditori mariti, an alij, vt soluat pro marito.

NOn iuuatur equidem Velleiano mulier, quæ bona sua Titiovendidit, redactamque ex iis pecuniam Sempronio mariti creditori pro marito soluit.[1] Sed si Sempronio ipsi vendidisset, & tradidisset ea conditione, vt emptor acceptam pecuniam viro referret, quamuis vindicanti ei possit obiici exceptio rei venditæ & traditæ, vtiliter tamen à muliere replicabitur, *si ea venditio contra Senatusconsultum facta non sit.*[2] Idémque est, si creditor ipse non per se emerit, sed alium interposuerit, quo mulier ea ratione careret re sua.[3] Nec eo minus iuuabitur mulier Velleiano, quod eius pecuniæ, quæ debebatur, nomine maritus in carceribus detineretur, dummodo ex contractu, non ex delicto pecunia deberetur.[4] Dixi *ex delicto*, non autem *ex criminali iudicio.* Fieri enim potest, vt contra innocentem actum sit criminaliter, isque postea absolutus sit, irrogata nihilominus, vt plerumque fit, cum priuatus accusator nullus est,[5] sumptuum non tam condemnatione, quàm iactura.[6] Quo casu placet, non magis pro liberando eo soluendisque eiusmodi sumptibus permitti mulieris intercessionem, quàm si pro ciuili debito esset vir in vinculis,[7] cum verum sit, neque delictum vllum esse, neque prohiberi virum, quo minus eorum quoque sumptuum nomine bonis cedere possit, perinde ac si ex contractu deberentur.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Textus est *in l. 4. vers. sed si prædia. C. hoc tit.* iunct. *l. 4. in fi. l. si pro aliquo 21. §. 1. D. eod.* [An tamen rescindi possit hoc casu venditio per in integrum restitutionem alia quæstio est, de qua vide quæ scripsi ad *Defin. 22. num. vlt. sup. De probat. & Def. 27. infr. & Def. 2. num 5. infr. de fund. dotal.*]

2 *L. vlt. §. item si mulier. D. eod.* Sic enim loci illi conciliandi sunt distinguendo casum illum, quo idem sit emptor & creditor ab eo, quo alius sit emptor, alius creditor.

3 Fere enim eadem ratio esse solet eius, qui aliquid facit per se, & eius, qui per interpositam personam, nisi quod personę interpositio facit rem magis suspectam, *l pupillus 5. §. sed si per interpositam. D. de auctor. tut. l. & qui sub imagine 10. C. de distract. pign.* Paul. *lib. 2. sentent. tit. 13. §. 4.* iunct. *l. vlt. D. de rit. nupt. l. 5. C. si quis alter. l. 2. C. de rer. hered. d. l.* vbi Bart. *D. de natur. liber.*

4 Secundum ea, quæ scripsimus supra *Defin. 16.* vbi distinximus, an pro debito an pro delicto in carceribus esset maritus, cuius liberandi gratia vxor intercessit.

5 Procurator enim Principis sumptus litis nec petit vnquam nec præstat.

6 Non enim sic concipitur sententia, vt, qui est innocens, condemnetur in sumptus litis, quod non solum esset iniquum, sed etiam ridiculum, sed ita vt ille absoluatur, soluendo tamen sumptus, quos fieri necesse fuit ob hoc ipsum, vt sciri posset, an esset absoluendus.

7 Quod enim placet pro liberando marito, qui in vinculis sit, etiam dotem impendi posse, *l. mutus 73. §. 1. D. de iur. dot. l. quamuis 10. & seq. D. solut. mat.* tunc obtinet, cum aliter maritus se ab iis vinculis liberare non potest, quod hic non contingit, vt sequitur in Defin.

8 Quoniam enim odio dignus est, qui reperitur innocens, quique expensarum litis adiudicationem cum victoria obtinuisset, si aduersarium habuisset, *l. eum, quem temere 79. de iud. l. qui solidum 78. §. etiam, de legat. 2.*

DEFINITIO XX.

Mulier, quæ se constituit corream debendi pro marito, siue simpliciter, siue cum clausula, quilibet in solidum, *iuuatur Velleiano.*

VIr & vxor iisdem tabulis se obligauerant in certam pecuniæ quantitatẽ ex causa mutui,[1] postea defuncto viro vxor eademque communium liberorum tutrix tam proprio, quàm tutorio nomine[2] conueniebatur, vt solueret. Visum est, non posse illam nomine proprio conueniri ex intercessione, propter auctoritatem Senatusconsulti Velleiani[3] & Iustinianeæ constitutionis,[4] cum in rẽ eius nihil versum probaretur.[5] Nec mouebat, quod creditor diceret,

ceret non fuisse se cum viro contracturum, si mulier se non obligasset. Tanto enim magis ex eo apparebat,mulierem interceſſiſſe. [6] Neque hic locum habere poterat, quod dici solet, creditorem, qui bona fide mulieris personam in contrahendo secutus est, ob ea, quæ inter virum & vxorem accepta pecunia gesta sunt, exceptione summoueri non debere. [7] Id enim ad eum pertinet, qui cum sola muliere contraxit, non ad eum,qui cum muliere aut viro simul, aut cum illa sola, sed viro præsente. [8] Scire namque debuit fore, vt ex iuris præsumptione pecunia tota ad maritum peruenisse crederetur, [9] & mulier Senatusconsulto iuuaretur. Multò minus audiendus sit creditor, si aduersus mulierem in solidum agere velit, quandoquidem etiam inter alias personas obligatio diuideretur, tametsi illa etiam vulgaris clausula adiecta esset, *quilibet in solidum*, propter Iustiniani constitutionem de duobus reis, [10] si non beneficio diuisionis nominatim renunciatum proponeretur. [11] Ergo totius debiti onus ad mariti heredes deferetur. Proinde ita concipienda erit sententia, vt mulier, quatenus ex propria persona conuenitur, absoluatur, nulla tamen expensarum facta condemnatione, [12] tutorio autem nomine condemnetur cum expensis, [13] iis nimirum, quæ quod ad liberos, non quod ad matrem factæ fuerint. [14] *Ita Senatus* in causa illustris Dominæ Isabellæ de Rochandry viduæ Do. Marchionis d'Aix, 9. Cal. Decembr. 1595.

1 Vt & *in l. vir. vxori* 17. §. *mulier & Titius*, *D. hoc tit.*

2 Etsi enim dici solet, difficile esse, vt vnus homo duorum vicem sustineat, *l. si plures* 9. *D. de pact.* id tamen non est nouum, *l. debitor* 59. §. *vlt. ad Trebel. l. aduersus* 30. §. 1. *D. de inof. testam. l. tutorem* 22. *D. de his, quæ vt indign.*

3 *d. l. vir vxori* 17. §. *vlt. hoc tit.*

4 De qua *in auth. si qua mulier, C. eod.*

5 Aliud enim nihil est, quod possit excludere Velleianum, cum mulier pro alio interceſſit, *l. aliquando* 13. *in princ. l. si pro aliquo* 21. *D. eod.*

6 Quamuis non eo minus interceſſio sit, si cum muliere contraxerit is, qui alioquin cum alio fuerat contracturus, *leg. quamuis* 8. §. *pen. eod.*

7 *L. bona fide* 27. *D. hoc tit.* iunct. *l. si mulier* 11 *eod.*

8 Hic enim diligentior esse debuit, inquit Afric. *in d. l. vir vxori* 17. *in fine principij. eod.*

9 Ex doctrina Bart. & alior. ad *l. si cum dotem* 22. §. *transgrediamur. D. solut matr.* Dixi *Defin.* 1. *supr.*

10 *Nouell* 99. *de reis promitt.* Intellige tamen, si correus debendi sit soluendo, alioqui non diuideretur obligatio, ne quidem inter confideiussores, *l. inter eos*, 51. *in princ. & §. duo rei, & §. penult. D. de fideiuss.*

11 Placet enim, huic beneficio diuisionis renunciari posse, ex regula iuris, quæ vult, posse quemque renunciare iuri pro se introducto, *l. pen. C. de pact.*

12 Quod pragmatici sic concipere solent, *sans despens.*

13 Ex regula, quæ vult, victum victori condemnandum esse in expensas, *l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l. properandum* 13. *C. eod.*

14 Neque enim debet quis condemnari ad expensas litis communis, quatenus lis illa ad alium pertinuit, cum expensarum condemnatio sit semper personalis, vt dicemus ad *titul. de fructib. & lit. expens.*

DEFINITIO XXI.

Potest mulier se suaque bona etiam dotalia obligare & vendere ad soluendam mulctam, in quam ex causa delicti condemnatus fuit maritus in carcere ideo retentus.

CVm maritus ex causa delicti in carceres coniectus veniam à Principe impetrasset, eamque Senatus approbasset, sub eo tamen onere, vt mulctam aduersario penderet, nec haberet ille de suo, vnde solueret, Placuit mulieri permittendum, vt ex ea causa dotalem fundum vendere, dotémque diminuere posset pro marito liberando. [1] *Ita Senatus*, 5. Calend. Febr. 1596.

1 *Ex l. quamuis* 20. *cum ibi not. D. solut. matrim.* Dixi *Defin.* 16. *sup. hoc ti.* vbi vide. [Nam posset hoc etiam casu maritus non satisfaciens condemnari ad pœnam corporalem, perinde ac si criminis gratiam non impetrasset. *Ita Senatus* in causa Claudij Bernard, 6. Iunij 1614.]

DEFINITIO XXII.

Mater, quæ pecuniam mutuam accepit ad soluendum debitum filiorum, quorum tutrix erat, aut conuenienda est tanquam tutrix, aut iuuanda Velleiano.

MAter tutrix liberorum pecuniam mutuam acceperat, hac causa adiecta, vt filiorum debitum hereditarium persolueret. Dicebam, conueniri eam debere quasi tutricem, [1] aut si proprio nomine conueniretur iuuandam Velleiano, quod pro filiis interceſſiſſet. [2] Nihil enim refert, an mulier intercedat fideiubendo, an pecuniam mutuam accipiendo. [3] Nec me mouebat, quod quidam contra obiiciebant, fuisse in potestate mulieris, vt pecuniam sibi numeratam in alios & proprios vsus conuerteret. Ideoque posse ei imputari, cur id non fecerit, cúrque se proprio nomine obligauerit, id enim tunc obtineret, si nesciuisset creditor, in quos vsus pecunia mutua acciperetur. Nam imputari ei non posset, cur nõ fuisset curiosior & diligentior, sufficeretque ad excludendum Velleianum, quod mulieris nomen bona fide secutus esset. [4] At in proposito erat sane, quod imputaretur creditori pecuniam numeranti, quam sciebat à muliere mutuam accipi, vt in rem liberorum impenderetur. [5] Ita ex tempore tractatum publice in causa Dominæ de Leschaux & Velat Camberiensis, 29. Nouemb. 1596.

1 Quod enim tutor quilibet facit pro negotio pertinente ad pupillum, præsumitur facere tamquam tutor, non proprio nomine, *l. vlt. vbi not. D. quand. ex fact. tutor. & in l. post mortem.* §. 1. *eod.* Thom. Grammat. *decis.* 103. *nu.* 172.

2 *L.* 3. *l. si mater* 6. *vers. sin autem. C. hoc tit.*

3 *L.* 2. *vers. quod ad fideiussiones, & §. vlt. D. eod.*

4 *L. bona fide* 27. iunct. *l. sed si ego* 4. *eod.*

5 *L. vir vxori* 17. *in fine principij, eod. tit.*

DEFINITIO XXIII.

Mulier, quæ verberibus, & minis adacta sollicitauit emptorem etiam ignorantem, non eo minus iuuatur Velleiano.

MVlierem, quæ emptorem, vt secum contraheret, sollicitasse probatur, constat non esse iuuandam Velleiano, quia deceptis, non decipientibus subuenire Senatus voluit. [1] Sed tamen si probet mulier, mariti minas & verbera præcessisse, non ei nocebit, quod emptorem sollicitauerit, quia per vim & metum id feciſſe credenda est potius, quam animo alterius decipiendi. [2] Neque ad rem pertinebit, quod ille, cum quo postea contraxit, vim istam metúmque illatum ignorauerit. Nam & actio & exceptio quod metus causa in rem est, non in personam, nec aliud inspiciendum est, quàm vtrum vis facta sit, non etiam à quo. [3] Nunquam enim ratum habendum est, quod per vim metúm ve gestum probatur. [4] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat, & Henrici & Marini Pic fratrum. *Sine die.*

1 *L.* 2. §. *verba itaque, D. hoc tit. l. fœminis* 18. *C. eod.*

2 *Not. ad l. ad inuitum* 6. *C. quod met. cauſ. l. qui in aliena* 6. §. *vlt. D. de acquir. hered.*

3 *L. item si cum exceptione* 14. §. *in hac, & §. aliquando. D. de eo quod met. cauſ. l. apud Celſum* 4. §. *pen. D. de doli mal. except.*

4 *L. si mulier* 21. §. 1. *D. quod met. cauſ.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXIV.

Res depoſita penes coniuges factos correos debendi ex cauſa depoſiti non præſumitur tota peruenisſe ad maritum, ideoque poteſt conueniri mulier, ſiue ſit ipſa heres mariti, ſiue alius.

MVlier correa debendi conſtituta ex cauſa depoſiti cum marito,[1] non poteſt iuuare ſe iuris præſumptione illa, quod tota res peruenerit ad maritum. [2]Ea namque præſumptio locum habet, cum agitur de pecunia aut alia re, de qua diſponendi arbitrium tranſlatum ſit in vtrumque, quia tunc præſumitur res peruenisſe ad potentiorem, quod hic non contingit, cum tam marito, quam vxori interdictum ſit, ne re depoſita vtatur. [3]Hoc vero tum maxime obtinet, cum etiam defuncto viro eæ ipſæ res penes mulierem, & in eius poteſtate, licet in mariti domo reperiantur.[4]Quare nec ad rem pertinebit, quod alius quàm vxor ſit heres mariti.[5] *Ita Senatus.*

1 Poſſunt enim fieri correi debendi etiam ex cauſa depoſiti, vt ex alio quolibet contractu. *l. eandem 9. D. de duob reis.*

2 *Ex l. ſi cum dotem 22. §. tranſgrediamur, cum ibi not D. ſolut. matrim.*

3 Cum non poſſit depoſitarius vti re depoſita citra furtum. *l. Lucius 24. D. depoſit. l. ſi pignore 53. D. de furt. §. furtum autem, Inſt. de oblig. quæ ex delict naſc.*

4 Tunc enim non habet mulier, quod conqueratur, cum habeat reſtituendi facultatem, *arg l officium 9. D. de reſt vind.*

5 Quamuis ille caſus ſit minus dubitabilis, ſi vxor ſit heres mariti, cum eo caſu teneatur duplici iure, & ex propria perſona, & tanquam heres mariti.

DEFINITIO XXV.

Mulier maior non reſtituitur ad appellandum à ſententia, cui conſenſit, ſi nihil ab ea factum ſit contra Velleianum.

MVlier maior 25. annis, quæ per imperitiam ſexuſque imbecillitatem conſenſit executioni ſententiæ, à qua debuerat appellare, ſi poſtea beneficium Principis imploret ad hoc, vt in integrum reſtituatur, ad appellandum exemplo minoris[1] non eſt audienda. Neque enim loco minoris circumſcripti per omnia habenda eſt mulier:[2] ſed eo demum caſu, quo contra Senatuſconſulti Velleiani auctoritatem ſiue pro marito, ſiue pro alio interceſſiſſe proponatur.[3]Si tamen ex eo facto mulier iacturam dotis aliquam paſſura videatur, ſuccurrendum ei erit fauore non tam ſexus quàm dotis, quam ſaluam eſſe intereſt, non mulieris tantum, ſed etiam Reipublicæ.[4] Nam & mulieribus per meram iuris ignorantiam lapſis toties ſuccurrendum eſt, quoties de damno vitando certant, ſaltem in quibuſdam cauſis propter ſexus iufirmitatem.[5] *Sine die.*

1 Minor enim haud dubiè ex hac cauſa reſtitueretur, ſi modo probaret ſe læſum, vt dixi *Defin. ſupr.*

2 *L. vlt. in princ. D. hoc tit.*

3 *Ex l. 1. & paſſ. hoc tit. D. & C.*

4 *L. 1. vbi notat. D. ſolut matr. l. intereſt 18. D. de reb. auctor. iudi. poſſid.*

5 *L. error facti 8. & ſeq. D. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XXVI.

Difficile eſt, vt non ſit ſubueniendum mulieri, quæ remiſit iura hypothecarum, ſi ex eo futura quandoque ſit indotata.

NOn dubitamus, quin poſſit mulier remittere iura hypothecarum, etiam conſtante matrimonio,[1] ſed ita tamen, ſi eo tempore, quo de dote reſtituenda agitur, ex aliis mariti bonis ſatisfieri poſſit mulieri. Nam ſi maritus factus ſit non ſoluendo, licet ſine culpa eius, qui pignora poſſidet, ius pignoris redintegratur,[2] quaſi nec vnquam remiſſum aut extinctum,[3] nec aduerſus poſteriores bonorũ mariti emptores agere mulier cogitur, ſi priſtina hypothecarum iura repetere & perſequi malit.[4] Quid ergo ſi emptor ille id egerat, cum ius pignoris remittebatur, vt dos in tuto collocaretur, & tamen pecunia dotalis poſtmodum perierit? ſiquidem ex cauſa, quam potuit ille & debet prænidere, eſt ſane, quod ipſi potius quàm mulieri imputetur.[5] Finge collocatam precij pecuniam, quæ pignoris vice eſſet, apud locupletem hominem, qui ſe conſtituerit mulieris debitorem ſub cenſu annuo,[6] vt dubitari non poſſit, quin eiuſmodi contractu mulieris negotium fuerit initio inſpecto vtiliter geſtum:[7] ſed ita tamen, vt fuerit in debitoris arbitrio à contractu reſilire, reſtituta quandocunque pecunia ſiue ex conuentione illa, quæ in huiuſmodi contractuum genere neceſſaria eſt,[8] ſiue iuris poteſtate, quod cenſus fuerit immodicus, & ob id contractus ipſe vſurarius.[9] Abſurdum ſane ſit dicere, liberatam hypothecam, cum prænidere emptor potuerit & debuerit futurum, vt pecunia mulieri reddi quandocunque, tum perire poſſet.[10] Quid ſi cum debitor ille vellet pecuniam reddere, emptor interceſſerat, cauſatus ſua intereſſe non reddi, ne ea fortaſſe amiſſa, rei quoque emptæ amittendæ periculum incurreret, Iudex tamen nulla eiuſmodi interceſſionis habita ratione admiſerit debitorem ad ſoluendum? An emptori aliquid imputabimus? Vtique ſi potuerit petere, nec petierit, vt pecunia in tuto collocaretur,[11] aut ſi hoc ipſum petiit, nec eum iudex audiit, cur non ab iniqua iudicis ſententia prouocauerit?[12] Nec aliud erit, tametſi mulier ſententiæ acquieuerit, ſiue præſente, ſiue abſente viro, quia nec ei permittendum eſt, vt conſtante matrimonio deteriorem faciat dotis ſuæ conditionem.[13] Quanquam multo facilius ſuccurrendum mulieri, ſi proponas minis & verberibus mariti adactam illam, vt ad iudicem iret, aut iniquo iudicato acquieſceret.[14] Quid vero ſi emptor pignorum id egerit, vt precij pecunia in emptionem fundi conuerteretur fundus vero ille chaſmate perierit? Difficilius eſt, vt hoc caſu periclitetur poſſeſſor, cui cauſam damni caſu fortuito emergentis imputare nemo poſſit.[15] Sed tamen verius eſt adhuc ſuccurrendũ mulieri, ſi nulla ipſius culpa probetur. Emptori enim hoc ſaltem imputari poteſt, cur pignus dotale ſciens emerit, aut ſi ignorauerit, cur non fuerit diligentior in inquirendo, an res illa pro dote obligata eſſet, nec ne.[16] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret, 21. Mart. 1596.

1 *L iubemus 21. C. hoc tit.*

2. Affl. *dec. 313. in fin.* [Obſtare tamen videtur *cap. peruenit 4.* ibi *ac facta venditionis tempore. Extr. de empt. & vend.*]

3 *Arg. l. pen. §. 1. in fin. D. de except. rei iud. l. debitor 59. D. ad SC. Trebell. l. grege 13 § etiam. D. de pign.*

4 Nam ſi vel maritus vel mariti heres non ſit ſoluendo, nec bona vlla poſſideat, poteſt mulier conuenire poſſeſſorem omnem, id eſt, quemlibet. *l. Moſchis 47. D. de iur. fiſc.*

5 Semper enim imputatur ei, qui debuit proſpicere, quod euenire potuit, *l. ſi quis domum 9. §. 1. D. locat.*

6 Iuxta formam *c. per veſtras, extr. D. de donat. int. vir. & vxor.*

7 Quod videtur ſufficere, quamuis non ſit ſecutus effectus. *l. ſed an vltro 10. §. 1. D. de neg. geſt. l. vlt. D. de exerc. act.*

8 Alioqui enim cenſetur pactio vſuraria, ſi non fuerit liberum ius redimendi, vt conſtat ex Extrauag. Regimin. quæ hoc ius primum induxit.

9 Quia cum cenſus eſt immodicus, præſumitur facta conuentio in fraudem vſurarum.

10 Eſt enim pecunia ſine peculio fragilis, vt dicebant illi quos refert IC. *in l. ſi chorus 79. §. 1. de legat. 3.* & facile perit, *l. lex quæ tutores 22. C. de admin. tut.*

11 Debuit

11 Debuit enim esse curiosior & diligentior, vt sibi prospiceret aduersus futurum periculum, quod videbat imminere, *arg. l. vir. vxori. 17. in fin. princip. D. hoc tit.*

12 Obstare tamen videtur, quod scriptum est *in l. ait prætor. 7. §. 1. vers. permittitur. D. de minor.* nisi dicas, fauorabiliorem esse causam dotis conseruandæ, quàm minoris petentis restitutionem, propter iunctam reipub. vtilitatem, *l. 1. D. solut. matr. l. interest, 18. D. de reb. auctor. iud. possid.*

13 *Vulg. l. Attilicinus, 17. D. de pact. dotal.*

14 Quod enim per vim vel per metum gestum est, ratum haberi nunquam debet, *l. si mulier. 21. §. 1. D. quod met. caus.*

15 *L. contractu, 25 in fin. de reg. iur.*

16 *d. l. vir vxori, in fin. princip.* Emere enim non est necesse, *l. quod si minor. 24. §. restituto. 10. D. de minor.* Itaque cum hoc casu culpa præcedat casum; casus non potest liberare illum, qui prior fuit in culpa. Nam & moram præcessisse sufficeret, quæ potest esse sine culpa, *l. item si verberatum, 15. in fin. D. de rei vin. l. si ex legatis, 23. de verb. oblig. l. item Mela. 11. l. si putator, 71. & pass. D. ad leg. Aquil.*

[DEFINITIO XXVII.

De auxilio Velleiani dando mulieri quæ rem suam siue dotalem siue paraphernalem iusto precio vendidit cum marito aut pro marito vel alio.

ETsi non solet Senatusconsulto Velleiano iuuari mulier quę rem suam vendidit, ei ex redacto precio creditoribus mariti sui aut alterius cuiuslibet personæ satisfecit, [1] quia obligatæ duntaxat mulieri Senatus subueniendum putauit, non etiam soluenti aut donanti, [2] si tamen probetur quæsitus color venditionis in fraudem Senatusconsulti, iuuanda erit mulier replicatione Velleiani, [3] si aduersus vindicantem illam obiiciatur exceptio rei venditæ & traditæ. [4] Videtur autem captatum fraudis consilium si vxor cum marito vendiderit. Tunc enim præsumendus est maritus non mulier emptorem quæsiuisse & inuenisse. [5] Item si venditio facta sit ea lege: vt mariti creditoribus solueretur, [6] non solum si emptor sit creditor aut ab aliquo creditorum interpositus: [7] sed & si alius quilibet, [8] cùm his casibus non possit emptor ignorare factam à muliere intercessionem, [9] siue pro marito facta sit, siue pro alio. Quelibet enim Senatusconsulto infirmatur. [10] Ea res facit, vt si hic emptor alij quamuis bona fide ementi & ignoranti vendiderit, perinde tamen danda sit mulieri vindicatio contra secundum emptorem, Ne alioqui meliori conditionis emptor sit quam fuerit venditor. [11] Nisi proponas triginta annorum præscriptione tutum esse bonæ fidei emptorem: [12] quæ semper necessaria est, ei qui emit à malæ fidei possessore: [13] qualis vtique ille censendus est, qui contra leges mercatus est, licet emerit à domino. [14] *Ita Senatus* pro N. Petro Noe de Bellegarde Archidiacono Sanctæ Capellæ Camberiensis, contra heredes Florentini d'Albert, 8. Iun. 1612.

1 *l. 4. vers. si prædia C. hoc tit.*

2 *l. 4. & 5. D. eod.*

3 omnia enim quæ in fraudem SC. facta probantur, irrita haberi debent *l. Paulus 29. in fin. eod.*

4 *l. vlt. § item si mulier eod.*

5 Not. *in Auth. si qua mulier. C. hoc tit.* Glos. Bart. & alij ad *d. §. item si mulier*, sicuti cùm vir & vxor pecuniam accipiunt præsumitur tota pecunia ad virum peruenisse *l. si cum dotem 22. §. trãsgrediamur D. sol. matr.* Boer. *q. 23.*

6 quo casu non potest emptor, ignorare geri negotium viri magis quam vxoris, *d. §. item si mulier* iunct. *§. seq. quod secus est in l. bona fide 27. eod.*

7 *vt in d. §. item si mulier.*

8 Quia præsumitur ille quisquis sit interpositus à marito iuxta Cassianum illud, Cui bono?

9 non quidem apertè: sed quod odiosius est subdole & in fraudem Senatusconsulti, *vt in d. l. vlt. §. si mulier ne ipsa D. hoc tit.*

10 quamuis semper odiosior sit intercessio quæ fit pro marito, quia eam facilius facit mulier & plerunque *male gratibus suis* vt ioquitur *Castr. ad d. Auth* si qua mulier. vbi ait intercessionem quæ fit pro marito esse ipso iure nullam. Quę autem pro alio, non nisi ope exceptionis.

11 Verba sunt Pomponij *in d. l. vlt. § 1.*

12 *vt in cap. peruenit 4. Extr. de empt. & vend.* vbi tamen alia sunt requisita propter specialem casum illius *cap. vbi tractatur de re donata propter nuptias vendita per maritum consentiente vxore contra prohibitionem d. Auth. si qua mulier.* & ideo vt melior causa sit emptoris quàm mulieris requiritur non solùm præscriptio 30. annor. sed etiam vt vir tempore venditionis habuerit alia bona vnde posset mulier sibi consulere, & vt precium fuerit conuersum in communem vtilitatem, vt ibi post Io. And. notant Canonistæ. Sed aliud esset in dotali re aut paraphernali vendita siue per maritum solum, sed vxore consentiente, siue per vtrumque simul. Plus enim iuris habet vir in re donata vxori propter nuptias, quia speratur ad eum reditura vel ad heredes eius soluto matrimonio, sicut dos ad vxorem aut ad vxoris heredes. Castr. *ad d. Auth. si qua mulier*, vbi tamen nihil de d. cap. peruenit. quod miror. Quid ergo si precium conuersum esset in rem viri pro maiore parte, in rem vero vxoris pro minore? Non esset locus Decretali exorbitanti à iure communi quæ loquitur eo casu quo precium sit versum in communem vtilitatem. Quod intelligi debet ex æquis partibus. Alioqui nihil esset facilius quam lædi mulierem, aut necesse esset contractum tenere pro parte tantùm, quod fieri non potest *l. cùm ex causa 139. de verb. oblig.*

13 *Auth. malæ fidei C. de præscr. 30. annor.*

14 *l. quemadmodum 7. C. de agric. & censit.* Vide Franc. Marcum *quæst. 347. part. 1.* Cæterum si mulier quæ cum marito fundos suos etiam dotales, quamuis inalienabiles vendidit, malit eorum veram æstimationem ex bonis ipsius mariti consequi tanquam in eam causam vel expresse vel tacitè obligatis audienda est. Habet enim electionem in contra maritum velit regredi, an agere contra emptores. Nisi probetur emptionis precium in rem eius versum fuisse, & quatenus probabitur: Planè si elegerit & actionem instituerit contra emptores non est ei permittendum ante finitam litem inquietet tertios bonorum mariti possessores. *Ita Senatus* in causa Philibertæ Gay & Guillielmi Gay. 19. Nouemb. 1612. & iam antea inter easdem partes. *Sine die*, anno 1608.]

TIT. XXII.

DE NON NVMER. PECVN.

DEFINITIO I.

Exceptio non numeratæ pecuniæ perpetua est, sicut & doli mali, si debitor velit probare, non fuisse numeratam.

VI spe futuræ numerationis, [1] circumuentus dolo malo debitoris apocham [2] conscripsit, sibique solutum esse debitum professus est, nihilominus debitum petere potest, & debitore solutionis exceptionem obiiciente replicare de dolo, tametsi tempora præterierint, intra quæ exceptio non numeratæ pecuniæ locum habere potuit. [3] Doli enim replicatio perpetua est, [4] adeoque exceptio ipsa non numeratæ pecuniæ quoties, qui eam obiicit onerat se [5] probatione, quod non fuerit numerata. [6] Dolum igitur probari oportebit, [7] adeoque in eam rem iusiurandi veniam impetrari, si apocha iureiurando confirmata proponatur. [8] An & necessaria erit restitutio in integrum ex rescripto Principis? vtique tutius id fuerit, & eo iure vtimur. [9] Sane si non ex sola creditoris confessione, sed ex ipsa notarij assertione probetur, solutam fuisse pecuniam, neque de dolo quærendum erit, neque de exceptione non numeratæ pecuniæ, sed de falso agi, & in crimen solemniter, vt mores nostri ferunt, in-

Source : BIU Cujas

ſcribi oportebit.[10] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 3.Id.Maij 1591.

1 Sic enim plerumque euenit, vt quis ſe obliget ex ſtipulatione,adeoqu pignus det ſpe futuræ numerationis,nec ſequatur numeratio , quo caſu prædita eſt exceptio non numeratæ pecuniæ,*l.1.l.3.l.ſi quaſi 7.& paſſ C.hoc tit.l.1.C.ſi conuen.pign. numer.ſecut.non fuer.* Et è contrario,vt creditor quaſi ſolutionem acceperit conſcribat apocham,& profiteatur, ſe accepiſſe ſolutionem,quam non acceperit. Quo caſu poteſt etiam creditor obiicere,non fuiſſe ſibi numeratam pecuniam, ſed intra triginta tantum dies,*l.in contractibus*,14.*§.ſuper cæteris, eod adde l.2.§. circa.D.de dolo except.*

2 Id eſt pecuniæ ſolutæ profeſſionem, ſic enim vocatur *in l. pecunia*,14.*C.de ſolut.* iunct *l.ſi accepto*,19 *§.1.D.de accep.* vbi Vlp. notat,inter acceptilationem & apocham hoc intereſſe,quod in acceptilatione omnimodo liberatio contingit,licet pecunia numerata non ſit,apocha vero non alias, quàm ſi pecunia ſoluta ſit. In quo errant vulgo interpretes exiſtimantes, ne quidem acceptilationem valere,quam creditor probet, à ſe factam ſpe futuræ numerationis.Quaſi verò acceptilatio ſumat vires ex ſolutione vera,cum ſit ipſa nihil aliud,quam imaginaria ſolutio, & ciuilis,*l.pen.D.de ſolut.§.1 Inſt.quib.mod.tollit.oblig.*. Cum enim non poſſit acceptum ferri,niſi quod verbis contractum eſt, vnde introductus fuit vſus ſtipulationis Aquilianæ,de qua *in d. §.1.* iunct.*l.an inutilis*,8.*§.acceptum. de acceptil.* quia ſcilicet non niſi verbis contrahitur acceptilatio, vt ea lex ait,apparet ad roborandam acceptilationem non eſſe neceſſariam numerationem.

3 Id eſt triginta dies in eam rem præſcripti à Iuſtiniano,*in d. l.in contractibus*,14.*§.ſuper cæteris.C.hoc tit.*

4 Cum ſit ſpecies exceptionis,*l.2.D.de except.* omnes autem exceptiones ſint perpetuæ. Quæ enim temporalia ſunt ad agendum,ea perpetua ſunt ad excipiendum, ex ratione poſita *in l.5.§.vlt.de dol.except.*

5 Alioqui proprium eſt huius exceptionis, vt probatione oneret reum eundémque creditorem,*d.l.3.l.adſeueratio*.10. *C.hoc titul.*

6 Quo iure vti etiam Gallos teſtatur Rebuff.*in præem.Conſti. reg.nu.*59. Quamquam difficile eſt dicere, quomodo poſſit probari,non fuiſſe numeratam pecuniam,cum huiuſmodi negationis nullo certo loco vel tempore coarctatæ nulla per rerum naturam probatio eſſe poſſit,*d.l.adſeueratio.*

7 *L.dolum* 6.*C.de dolo.l.quoties*,18.*§.qui dolo D.de probat.*

8 Ne obſtet periurij exceptio, quæ pontificio iure obſtaret, *cum contingat.ext.de iureiu.*quamuis iure ciuili nullius momenti ſit hoc iuſiurandam, *d.l.in contractibus*,14.*§.illo videlicet.l.vlt. C.hoc tit.l.non dubium 5.l.de legib.l. ſiquis* 1.2.*§.vlt.de leg.*1.

9 Omnis enim reſtitutio præſupponit, contractum tenere. *l.in cauſa.*16.*in prin.D.de minor.l.2. C.de præd.minor.* dolus vero incidens in contractum etiam bonæ fidei, non facit eum nullum,ſed tantum inducit auxilium reſtitutionis, *l.& eleganter*,7. *D.de dolo.*

10 Nec enim poteſt impugnari veritas inſtrumenti moribus noſtris per viam ciuilis actionis,vt olim,*l.falſi*,5.*l.ſi lis*,11.*l.de fide*,16.*C.ad l.Cornel.de falſ.* ſed tantum propoſita criminali actione & præcedente ſolemnitate inſcriptionis, quæ nullo alio caſu neceſſaria,aut etiam in vſu eſt.Adde Bart.*in l.error facti,n.*11. *C.de iur.& fact.ignor.*

DEFINITIO II.

De differentia exceptionis non numeratæ pecuniæ & ſimulationis.

SI debitor fateatur, ſibi numeratam re vera pecuniam,ſed dicat in continenti poſt contractū redditam,quod euenit plerumque dicis tantum cauſa facta numeratione,[1] non tam de pecunia non numerata, quàm de contractus ſimulatione conqueri videtur. [2] Ideoque audiendus eſt etiam poſt decem adeoque viginti dummodo intra triginta annos: [3]nec præſcriptione temporis,quod obiiciendæ exceptioni nō numeratæ pecuniæ præſtitum eſt, [4] repellitur. Placet enim, querelam De contractus ſimulatione, ſiue agendo, ſiue excipiendo eſſe perpetuam ,vt non niſi trigeſimo anno etiam ad agendum [5] finiatur. Multo magis igitur poſt effluxa tempora,intra quę exceptio non numeratæ pecuniæ obiici debuit, iuſiurandum deferri poterit, [6] quamuis cum agitur de non numerata pecunia poſt effluxa tempora non magis iuſiurandum deferri poſſit,quàm exceptio obiici, [7] niſi vno illo caſu, quem nouella Iuſtiniani conſtitutio excepit,[8]cum quis ſcripſit,ſe argentarij debitorem,nec debiti tamen cauſam expreſſit. [9] *Ita Senatus* in cauſa D.Emerij de Montfal. on Sabaudiæ iuridici partiarij & Iacobi Bluet,ex tempore,Idib Iul.1591.

1 Hoc eſt perfunctorie,& ob id tantum,vt poſſit dici factam numerationem,vt *in l.4.D.commod.l.1.§.excuſantur.*34. *D.de Senat.Sillan.*

2 Simulatio enim eſt , non cum id non ſit , quod fieri dicitur,ſed cum ſit alio animo,quàm quo fieri dicatur, *tot. tit. Cod. plus valer.quod agit.quam quod ſimul concip.l.ſi ex precio.6.Cod.ſi cert.pet.at.*

3 Exceptioni enim ſimulationis non minore quàm triginta annorum ſpatio præſcribitur,vt nec aliis iuribus,quæ ob id perpetua dicuntur,*l.ſicut*,3.*& l.omnes*,4.*C.de præſc.*30.*annor.*

4 Olim quinquennij, hodie biennij, *l.in contractibus*,14.*C. hoc titul.*

5 Hoc enim tempus in omni præſcriptione exigitur , vbi breuius nullum definitum fuit,*d.l.ſicut,& d.l.omnes.*

6 Nam exceptio etiam poſt hoc tempus durat in perpetuum,vt diximus *Defin.præced.n.*4.

7 Non enim conqueri poteſt is , cui iuſiurandum defertur, cum ſiat iudex in cauſa propria,& iuſiurandum referre poſſit, *l.* 1.*in princip. D.quar rer.act.non det.* iunct.*l. manifeſta*. 38. *& paſſ. D.de iureiur.*

8 *d.l.in contractibus*,14.*§.illo videlicet,C.hoc tit.*

9 *Nouell.*136.*de urgent.contr.§. vltim. incip. in illo vtique caſu.* Hoc enim caſu debitor non ſolum obligatur vtiliter , ita vt exceptionem doli non poſſit excipere, in quo vis ſit regulæ , de qua *in l. 2.§. circa. de dolo mal. except.* ſed nec excipere poteſt de pecunia non numerata, ſiue ducta præſumptione ab officio creditoris ſiue argentarij,vt ibi Gothofr. ſcribit , ſiue quod argentariis hoc priuilegium concedi debere viſum ſit , vt & alia pleraque , de quibus ad eum locum Cuiac. omnino videndus. Poteſt tamen,ſi velit , iuſiurandum deferre,nec tantum argentario,ſed ipſius etiam heredibus , at ex abundanti , vt ait conſtitutio , & ita demum ſi ſit intra tempora opponendæ exceptionis non numeratæ pecuniæ. Quibus verbis Iuſtinianus ſignificat , non eſſe quidem neceſſarium iuſiurandum argentarij ad probandam cauſam debiti,quæ ſi non haberetur pro probata,exceptioni vtique locus eſſet , ſed non debere tamen argentarium recuſare,vt vel eo magis appareat,iuſtam eſſe debiti cauſam. Cæterum non aliter deferri iuſiurandum poterit, quàm ſi tempora largiantur,intra quę poſſet alioquin excipi de pecunia non numerata.

DEFINITIO III.

Commodior eſt exceptio non numeratæ pecuniæ , quàm reſtitutio in integrum aduerſus cautionem, & quare.

QVanto fortior ſit exceptio non numeratæ pecunię,quàm reſtitutio in integrum aduerſus inſtrumentum poſtulata,ex eo apparet,quod exceptio non numeratæ pecuniæ hoc ipſo, quod obiicitur , ſi modo tempora largiantur, vires ſuas exerit,& impedit executionem obligationis quantumlibet iuratæ. [1] At impetrata, aut,vt melius dicā , poſtulata reſtitutio facere non poteſt,quo minus iudex decernere debeat, vt interea & pendente facti quæſtione cautioni ſtetur.[2]Nimirum quia exceptio non numeratæ pecuniæ onerat creditorem , vt probare debeat numerationem: [3] reſtitutio vero debitorem, [4] qui vult in integrum reſtitui aduerſus cautionem, quam hoc ipſo approbare intelligitur. [5] *Ita Senatus* in cauſa Franciſcæ Fabri & Claud.de S.Real,15.Cal.Aug.1592.

1 *L.1.& vlt.& paſſ.C.hoc tit.*

2 Ita enim vulgo noſtris placet ad *tit. C. de reſtit. in integr. reſt. ne quid noui fiat.* vbi & de eo ſcripſimus ex *c. ſuſcitata.* vbi Canoniſtæ,*extr.de in integr.reſtit.*

3 *d.l.1.l.ſi ex cautione*,3.*l.adſeueratio*, 10. *C. hoc tit.* adeo vt cum vult debitor ipſe,qui dicit,pecuniam numeratam non eſſe, probatione ſe onerare , habeat perpetuam illam exceptionem, vt ſupra diximus *Defin.1.n.*6.Notat Caſtrenſ.*ad d.l.3.n.*6.*& ad l. ſi quaſi*,7.*in fin.& ad d.l.aſſeueratio.*

Source : BIU Cujas

4 Regula enim iuris exigit probationem ab eo, qui dicit, præsertim qui actor est, vt nimirum probet id, quod est fundamentum suæ intentionis, *d.l.1.l.actor*, 23. *C.de probat.l.2.D.eod.*

5 Omnis enim restitutio præsupponit contractum tenere, *d.l.in caus.16.in prin.D.de min.l.3.C. si aduer.li.l.2. Cod. de prad. min.*

DEFINITIO IV.

Actio, quæ competit ob non numeratam pecuniam, biennalis est, sicut & exceptio.

CVi, si conueniretur ex causa mutui, non competeret exceptio non numeratæ pecuniæ, puta post biennium, [1] eidem multo minus competet actio ad condicendum chirographum, quasi sine causa factum.[2] Subest enim causa mutui, quam pro vera haberi necesse est, quoties non numeratæ pecuniæ exceptio obiici posse desiit,[3] nec fieri potest, vt, quæ etiam ad excipiendum sunt temporalia, eadem non sint etiam ac multo magis temporalia ad agendum. [4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, pro Ioanne Berguera, contra Ioannem Franciscum Lucquet, Prid.Cal.April. 1593.

1 Hoc enim tempus substituit Iustinianus in locum quinquennij, quod olim dabatur, *l.in contractib.14.in princ.C. hoc tit.*

2 Quam condictionem competere necesse est, quoties non numeratæ pecuniæ querela proponitur per modum actionis, non per modum exceptionis. Exceptioni enim non potest locus esse, nisi cum proponitur actio, *l.5.§.vltim. de doli except.* atque ita esset in potestate creditoris non agendo, nisi post biennium, auferre debitori commodum exceptionis non numeratæ pecuniæ, quod maxime in eo consistit, vt nihil probare teneatur, vt diximus prox. Defin. *num.*3. si non esset in potestate debitoris, non expectata creditoris actione, querelam deferre de non numerata pecunia, vnde etiam factum videtur, vt quamuis hoc casu debitor se constituat actorem, non tamen se oneret probatione, quia magis habetur pro reo, perinde ac si excuperet aduersus agentem creditorem, quo casu nemo dubitaret, quin creditor, qui & ageret, & affirmaret numeratam à se pecuniam, id ipsum probare deberet ex vulgaribus iuris regulis, *l.1.l.actor* 23. *C.de probat.leg.2.D.eod.leg.4.C.de edend.l neque scriptura.6. C.de compens.at.*

3 Adeo vt nec iusiurandum hoc casu deferre creditori possit debitor. *d.l.in contractibus.§.illo videlicet hoc tit.*

4 Si quidem è contrario solent quæ temporalia sunt ad agendum perpetua esse ad excipiendum, *d.l.5.§.vlt.D. de doli except.*iunct. *vnic.C.vt nem.inuit.ager.vel accusat.cogat.*

DEFINITIO V.

Aduersus liberationem debiti liberaliter factam non admittitur querela non numeratæ pecuniæ.

REmissio & liberatio debiti gratuito ac liberaliter facta per creditorem non eo prætextu reuocari potest, quod pecunia nulla numerata sit. Neque enim exceptio non numeratæ pecuniæ aduersus debiti liberationem locum habet, nisi cum liberatio causam habet ex facta solutione, & ita demum si intra dies triginta obiiciatur.[1] Nec sine causa & inutiliter facta remissio videbitur, ob id solum, quod solutio non allegetur. Causam enim requirimus ad contrahendam obligationem,[2] sed non ad dandam liberationem,[3] pro qua vtique sufficit nuda voluntas creditoris liberaliter[4] debitum remittentis: qui si postea causam aliquam suæ liberationis à debitore ipso iam liberato velit exigere, non est audiendus.[5] Ea siquidem gratuita remissio debiti donatio est,[6] & quidem inter viuos quoties pura est,[7] & consequenter irreuocabilis, licet fiat à moriente.[8] Ideoque nec pro reuocata haberi potest ex clausula derogatoria in præcedente testamento adposita, qua testator declarauerat velle se, vt irritæ fierent donationes omnes, quascumque in aliũ quam in heredem ipsum esset in posterum collaturus.[9] Nam ad mortis tantum causa donationes, quæ sui natura reuocabiles sunt,[10] non ad puras & irreuocabiles ea clausula pertinet:[11] multo minus ad liberationes pertinere poterit, cum sit perabsurdum, testatorem, qui exigẽdi, si velit, debiti potestatem habeat, dandæ liberationis licentiam nõ habere.[12] Nec aliud erit, tametsi aliud in bonis nõ habuerit creditor, quã quod debebatur sibi ab eo quem liberauit. Donatio enim bonorum omnium præsentium[13] non est prohibita,[14] præsertim quæ fit per viã liberationis.[15] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, pro liberis Domini de la Croix Autherin, contra Aduocatum De Pradel, 7.Id.Iul.1593.

1 *d.l.in contractibus* 14.§ *super cæteris.C.hoc tit.* Sicut dicimus aduersus creditorem non aliter obiici posse non numeratæ pecuniæ exceptionem, quam si ex pecunia quasi credita petatur. *l. aduersus 5.C.hoc tit.*

2 Quia non potest contrahi obligatio sine causa saltem, vt habeat effectum. *l.2.§.circa D.de doli except.* cum obligationes omnes ad hoc sint comparatæ, vt quisque sibi acquirat, quod sua interest. *l.stipulatio ista* 38.§ *alteri.de verb.obligat.* Obligatio enim omnis odiosa est, tanquam quæ sit iuris vinculum, atque ita diminuat quodammodo libertatem ciuis Romani: Ergo non aliter permittenda, quam si interfit. Interesse porro non potest, nisi iusta præcedente causa.

3 Ad quam procliuiores vtique esse debemus. *l.Arrianus* 47. *D. de oblig. & act.* quippe quæ fauorabilior est hoc ipso, quod pristinam ciuis Romani libertatem restituit, quam obligatio, vt proxime diximus, quodammodo diminuerat.

4 Hoc ideo quia si probaretur apocham factam esse spe futuræ numerationis aliud esset. *l.si acceptilatum* 19 §.1. *D. de acceptilat.* quamuis nec hoc casu putem hodie admittendam hanc siue querelam, siue replicationem post illos 30. dies à Iustin. præscriptos *in d.l.in contractibus.§ super cæteris.*

5 Remittentibus enim actiones suas non datur ad eas regressus. *l.quæritur* 14.§. *si venditor.de ædil.edict.l. Papin.*20.§. *vlt. & l seq.*

6 *l.cuius per errorem* 53. *l. donari* 82. *de reg.iur.* iunct. *l. donari* 29. *de donat.*

7 *l.vir.vxuras* 54. *D.de donat.int.vir.& vxor.l. Procula* 29. *D.de probat.* Tiraquell. *ad l.si vnquam*, in verb. *donatio. Cod. de donat.*

8 *l.vbi ita* 27. *l.Seia* 42.§. *vlt.in fin.D.de mort.caus.donat.*

9 Sic enim fit aliquando, vt per priorem scripturam posteriori derogetur. *l similis* 12.§. *vlt. de leg.1.l. si quis in princ.*22. *De legat.*3 & ibi Bart. & cæteri.

10 *l.2.d.l.vbi ita* 27. *l. non videtur* 32. *& pass. de donat. mort. caus.*

11 Perfecta enim donatio inter viuos reuocari nunquam potest, nisi ex causa ingratitudinis, vel non secuti implementi. *l.1.l.si donationem 5.cum seq.l.vlt. & pass.C. de reuoc.donat.* Semper autem supponendi sunt termini habiles. *l. adigere 6.§. quamuis. De iur.patron.*

12 *l.cui recte* 10. *D.de nouat.l.rescriptum* 10.§. *vltim.& seqq.D. de pact.*

13 Secus enim si etiam futurorum, quia tolleret illa testamenti actionem. *Not.ad l.vltim.C. de pact. & ad l. stipulatio hoc modo* 61. *de verb.oblig.*

14 *l.omnes* 17.§.1. *D.qua in fraud. credit.l.*2.4.5. *& 6.C.de inoffic.donat.*

15 Vt dixi *num.*3 *sup.*

DEFINITIO VI.

Tempus datum ad opponendam exceptionem non numeratæ pecuniæ, an currat mulieri constante matrimonio.

MVlier constante matrimonio rem suam[1] vendiderat, pretiumque sibi solutum fuisse eodem instrumento professa erat, si post mariti mortem in integrum restitui velit aduersus venditionem, eo solo prætextu quod pretium non acceperit[2] audienda non est,[3] sicut nec si de ea re post triginta dies iusiurandum emptori deferre velit.[4] Illud namque legitimum tempus triginta dierum, quod ex Iustinian. constitutione in eam rem præstitutum est,[5] non idcirco minus currit mulieri, quod sit in matrimonio, cum perinde possit agere,[6] acsi nupta non esset.

Source : BIU Cujas

præterquam si ponas venditum fundum dotalem. Nam q[uem]admodum de fundo dotali solus vir agere potest, ita mulieris dotem diminui aut amitti, ob id solum, quod per plure quam triginta dies à die venditionis matrimonium steterit, æquum non est.[9] Nec distinguendum hac parte an maritus venditioni adfuerit necne. Nam cum venditioni dotalis fundi maritus adfuit, alia ratio est, quę pro muliere facit, vt precium quasi non solutum petere quandocunque possit,[10] illa nimirum quod præsumatur pecunia peruenisse ad maritum, licet cauerit illa factam sibi ipsi solutionem.[11] Cæterum etiam re non dotali vendita nihil prohibet, quo minus mulier aliis rationibus probet si velit, conscriptam à se apocham sine causa, & sola spe futuræ numerationis,[12] sicut etsi aliam habeat petendæ restitutionis rationem, vtputa quod in venditione læsio doluve interuenerit, eam proponere & probare non prohibetur.[13] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa Claudij Talabard & aliorum Augustanorum, 4. Cal. Maij 1595.

1 Et consequenter non dotalem: dos enim licet sit mulieris, tamen est in bonis mariti. *l. quamuis 75. D. de iur. dot. l. dote 9. C. de rei vindicat.*

2 Possunt enim aliæ esse restitutionis causę & quidem iustę, puta si vim, aut metum dolumve maritus, vel emptor mulieri intulisset, vt diximus *Def. 14. tit. præced.*

3 Scilicet post triginta dies, vt ostendit ratio quæ sequitur in Definitione.

4 *l. in contractibus, 14. §. illo videlicet. C. hoc tit.*

5 *d. §. illo videlicet.*

6 Præsupponit hæc ratio vulgare nostrorum brocardicum, non valenti agere non currere præscriptionem, ex *l. 1. §. vlt. C. de annal. except. l. 1. §. vlt. cum auth. seq. C. de bon. matr. l. in rebus 30. vers. ea mulieribus C. de iur. dot.* Quod tamen an verè dicatur disputabimus *Dec. ad. 1. de error. pragmat. err. vlt.*

7 Nec enim quicquam iuris habet maritus in rebus vxoris non dotalibus, etiam quas vxor ei tradiderit extra dotem, quæ paraphernales appellantur. *l. hac lege 8. & vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. maritus 21. C. de procur. l. pen. D. ad leg. Falcid. l. de his, 7. C. de donat. int. vir. & vxor.*

8 Tanquam qui sit dominus non solum constante matrimonio. *d. l. doce 9. C. de rei vindic. d. l. in rebus 30. C. de iur. dot.* sed eo quoque soluto donec facta sit dotis restitutio. *l. quadam 62. de acquir. rer. dom. l. dotis actione 9. C. solut. matr. l. 1. §. vlt. D. de fund. dotal.* Nec pugnant leges quæ dicunt dotem esse mulieris *d. le. in rebus. l. si constante 24. §. si maritus. D. solut. matr.* Sic enim conciliari debent, vt maritus sit dominus bonitarius, vxor vero domina quiritaria ex *d. l. quamuis 75. D. de iur. do.* de quo alibi scripsimus latius. Cæterum quoties dominus bonitarius cum quiritario concurrit, præfertur bonitarius, vt Vlpianus scribit *in regul. titu. 19. de domin. adquisit. rer. §. antepenult.*

9 Cum nihil possit imputari mulieri, quæ scilicet non potuit agere de re dotali constante matrimonio. *dict. l. doce. dict. l. in rebus.* Nec ad rem pertinet, quod fundus ipse dotalis fuerit, non pretium ex eius venditione redactum, sicut nec furtiua est pecunia quæ redigitur ex venditione rei furtiuæ, *l. qui vis 48. §. cum fur. Digest. de furt.* Nec è contrario furtiua res, quæ è nummis furtiuis comparata est, aut mea quæ ex pecunia mea *l. si ex ea 7. Cod. de rei vindic.* nec dotalis quam maritus sibi emit ex pecunia dotali. *l. ex pecunia 12. Co. de iur. dot.* nec pignorata quæ ex pignoratis nummis alterius quam pupilli. *l. idémque 7. Digest. qui potior. in pignor. hab.* Etsi enim aliud res est, aliud rei pretium. *l. si alij 42. §. 1. de vsufruct. l. fundum Cornelianum 28. Dig. de nouat. l. nemo 82. de verbor. obligat.* cum tamen fundus dotalis venditur ab alterutro ex coniugibus altero consentiente, videtur hoc ipso inter eos id agi, vt pretium succedat loco rei, & fiat dotale *l. vltim. in princip. D. de pact. dotal.* Ex quo apparet, quod ait hæc Definitio, permittendum mulieri, vt contra eum cui vendidit deferre possit querelam non numerati pretij, sic esse accipiendum, si maritus eiusve heres non sit soluendo. Alioqui contra mariti heredem agere deberet de dote, vt fieri alias solet, cum imputari potest marito cur dotem non exegerit, nempe si probare possit, se marito denunciasse intra triginta dies, quod ei emptor precium non numerasset. Alioquin eo non facto, non video qua fronte possit illa conqueri de marito potius, quam de seipsa quæ professa sit pretium sibi numeratum. Nec enim potest imputari matito cur eam ipsam non præcipitauerit ad solutionem. *l. si extraneus 33. Dige. de iur. dot.* aut cur non diuinauerit apocham spe futuræ numerationis factam fuisse, *argum. l. si fideiussor. 29. §. si cum debitor. D. mandat. l. si putator 31. in fin. ad leg. Aquil. l. 4. §. illa etiam quæstio 23. D. de doli except.* Plane si maritus venditioni adfuerit, qui casus sequitur in Defin. non poterit ipsius heres excipere de non facta certioratione: quia non debuit certiorari, qui sciuit aut scire debuit veritatem rei gestæ. *l. 1. §. vltim. D. de action. empt. l. nam si 26. D. de rei vindic.* Posset tamen fortassis etiam tentari, querelam non numeratæ pecuniæ hoc casu competiisse mulieri, non marito, quamuis fundus fuerit dotalis, quoniam querela hæc neque res est, neque rei pretium, sed quid tertium, quod nec dotale vnquam fuerit, nec quasi dotale. Verùm negari non potest, quin sit loco & vice rei cuius occasione competit, ex notat. per Bartol. & alios *in l. si sic 75. §. vltim. de legat. 1.* & improba esset hæc interpretatio per quam fieret, vt mulier indotata constitueretur. *l. cum pater 10. D. de pact. dotal.*

10 Scilicet non ab emptore, qui pro se habet apocham, sed à mariti heredibus. Sed hoc ita si modo mulier non neget pretium ab emptore numeratum. Alioqui secum pugnaret, si diceret pretium non fuisse ab emptore numeratum, & nihilominus illud ipsum peteret ab heredibus mariti, quasi ad quem pecunia peruenisset. Non enim potuit ad maritum peruenire id quod ab emptore non fuerit solutum: & iuris præsumptio semper supponit terminos habiles. *l. filium 6. D. de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

11 Ex notat. per Bartol. & DD. *in l. si cum dotem 22. §. transgredimur. D. solut. matrim.* Dixi *ad Defin. 1. tit. præced.*

12 Quo casu, etiamsi in matrimonio non fuisset, admitteretur ad probandum pecuniam non fuisse solutam, secundum ea quæ supra diximus *Defin 3. nu. 3.* ex Castrens. *ad l. 3. nu. 6. & ad l. si quasi 7. in fin. & ad l. adseueratio 10. C. hoc tit.* iunct. *d. l. si accepto 19. §. 1. D. de acceptilat.*

13 *ex tot. titul. C. & D. de dolo l. 2. C. de rescind. vendit.* Nemo enim pluribus iuribus & actionibus dummodo non repugnantibus vti prohibetur. *l. 1. C. de furt l. 1. §. quia autem. D. quod legat.* quoties vnius electio aliam non consumit. *l. qui seruum 34. l. quoties 41. l. nunquam 60. de obligat. & action.* iunct. *l. cum filius 76. §. varius. de legat. 2. l. vltim. C. de fideiuss. cum similib.*

DEFINITIO VII.

Exceptio non numeratæ pecuniæ aduersus apocham probari potest per testes vsque ad 30. annos, sed non per iusiurandum, ne quidem decisiuum, multo minus per supplementum.

ADuersus professionem solutæ pecuniæ non admittitur exceptio non numeratæ, nisi intra triginta dies, quos in eam rem Iustiniani constitutio præscripsit.[1] Adeo, vt neque audiendus sit is, qui negat numeratam, si de eo iusiurandum deferre aduersario velit.[2] Si tamen suam intentionem per testes probare velit, non est prohibendus, in annum vsque trigesimum,[3] quo demum tempore iura omnia concluduntur.[4] Quid ergo si non plene sed semiplene tantum probauerit, & postea petat deferri sibi iusiurandum in supplementum probationis? Nō audietur, nō magis, quam si decisorium iusiurandū detulisset, mox parato iurare aduersario reuocasset, rursusque regredi ad iusiurandum vellet, quod vtique ex iuris ratione non permitteretur.[6] Nam cui non licet iudicem facere aduersariū,[7] multo minus licere debet, vt prætextu semiplenæ probationis seipsū faciat iudicem, qui vel pleniſſimas probationes adferre debuit, vel cedere.[8] *Sine die.*

1 *l. in contractibus 14. §. super cæteris. C. hoc tit.*

2 *§. illo videlicet obseruando. d. l. in contractibus.*

3 *l. adseueratio 10. eod. tit.*

4 *l. sicut 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor.*

5 Ex eo pragmaticorum errore, qui inualuit, & quem nos refutauimus pluribus in priore parte *Chiliadis de error. pragmat.*

6 *l. si quis iusiurandum 11. C. de reb. credit. & iureiur.*

7 Quomodo facit iudicem qui defert ei iusiurandum decisorium. *l. 1. in princ. D. quar. rer. act. non det.*

8 Fit autem iudex in sua causa is, cui defertur iusiurandum sup-

Source : BIU Cujas

suppletiuum, & quidem inuito aduersario, quæ res haud dubie facit iniquum hoc iusiurandum, cuius ob eam causam nulla vnquam facta fuit mentio à prudentibus nostris.

9 Est enim actoris suam intentionem implere, id est, plenissime probare, alioqui absoluendus est reus etiamsi nihil præstiterit. *l.4.C.de edend.l.vlt.*C.*de rei vindic.*

TIT. XXIII.

DE COMPENSAT.

DEFINITIO I.

De compensatione inter fratres pro iis, quæ inter eos gesta sunt viuo patre.

DVo fratres bona quædam à patre sub pacto de rettouendendo vendita redemerant viuo adhuc patre, ita tamen, vt longe maioré pretij quantitatem alter de suo intulisset. [1] Post aliquod tempus is, qui in redemptionis causam minus contulerat, fratris debitum etiam viuo patre de suo soluerat. [2] Tum idem ille, cum pro beneficio & sacerdotio pensionem annuam deberet certo pretio, vt fit, redimendam, redemerat illam per delegationem paterni debiti, [3] cui delegationi pater quoque consenserat. [4] Defuncto patre post annum circiter decimumquintum, cum is, qui in fundorum redemptionem plus impenderat, aduersus fratrem eo nomine ageret, [5] frater autem compensationem obiiceret debiti, quod pro fratre soluisset, [6] alius vero replicaret debere frattem eam quantitatem cõpensare cum pensionis debito, quod ex paterna pecunia dissoluerat, quibusdam videbatur mutua compensatione tollendas, aut potius iam sublatas videri debere mutuas istas inter fratres actiones, propter concurrentes ex taciturnitate longi temporis & consanguinitate proxima tacitæ remissionis coniecturas. 7 Alijs contra, non posse fratri creditori nocere taciturnitatem temporis si aduersus fratremnon egisset viuo patre, in cuius ambo erant potestate: [8] præsertim cum nec mutuæ inter eos vnquamr edditæ fuissent rationes. [9] Itaque placuit fratrem debitorem creditori condemnandum esse: [10] compensato tamen eo quod sibi inuicem à fratre deberetur. [11] Sed quod ad paternam pecuniam extinguendæ pensioni impensam attineret, nullam eius nomine, aut actionem, aut compensationem competere, propterea quod à patre, qui delegationem adprobasset, donata videretur, [12] tametsi soleat dici patrem in beneficialibus legitimum filij administratorem non esse. [13] *Ita Senatus* 14. Calend. Decembr. 1588.

1 Facile enim hoc euenire potest hodie, postquam placuit Iustiniano *in l.cum oportet 6.& l.vltim.*C.*de bon.quæ liber.* vt filiifamilias sint acquisitionis capaces, etiam inuitis parentibus.

2 Nihil enim vetat, quod alius debeat alium soluere etiam pro ignorante, quo casu habet actionem negotiorum gestorum, dum ne soluerit pro inuito & prohibente. *l.soluendo* 39.D. *de negot.gest.*iunct.*l.vltim.*C.*eod.l.solutione* 23.*D.de solut.*

3 Delegatio namque vice solutionis est *l. quamuis* 8.§. *interdum.D.ad SC.Velleian.l.inter causas* 26.§.*abesse.D. mandat.l. qui debitorem* 18.*D.de fideiuss.l.*2.C *de nouat.*

4 Alioqui non potuisset alienus debitor ignorante creditore suo delegari, cum delegare nihil aliud sit, quam debitorem suum vice sua alterius debitorem constituere. *l. delegare* 11. *D. de donat.* plane consentiente creditore nihil prohibet alienum quoque debitorem delegari, sicut & ex aliena pecunia solui domino consentiente *l.si is cui nummos* 94. *l.pupilli* 96. *in princip* vbi ratio dubitandi hinc petenda est D *de solut.*

5 Sed qua actione? Non enim potuit fratri contra fratrem quæri actio viuo patre, in cuius ambo erant potestate. *l.frater* 38.*D.de cond.indeb.*præsertim cum in vtilitatem patris non fratris ea redemptio tunc cessisset, nec fratris, sed patris negotium frater gessisset, vt proinde nec post mortem patris negotiorum gestorum contra fratrem agere posse videretur, siue proprio nomine fratris eiusdemque coheredis, siue hereditario, siquidem nec frattrem obligare voluit, nec patrem potuit, at neque frattrem ipsum ciuiliter, obstante vbique iure patriæ potestatis. *l.Imperator* 50.*D ad SC.Trebell.*iunct.*l.in hoc iudicium* 14.§.*l. l.si quis cum* 29.*D.commun.diuid.* Debet ergo hic locus intelligi de iudicio familiæ erciscundæ, quod mortuo patre locum habet inter fratres coheredes, & in quo arbitri officium est, non minus naturalium quam ciuilium obligationum tationem haberi. Naturalem vero obligationem certum est contrahi posse, non minus inter patrem & filium, quam inter fratresfamilias. Quod vtrumque probatur ex *dict. leg. frater in princ. & §.1. de condict. indeb.*

6 Est enim is vnus ex obligationis naturalibus effectibus, vt inducat compensationem sicut & deductionem. *d.l.frater l.etiam 6.D hoc tit.*

7 Placet enim tacitam remissionem induci ex consanguinitate proxima, qualis est inter fratres, & taciturnitate longi temporis, puta decennij, si quis alius actus concurrat ordinatus ad tacitam remissionem inducendam. *leg.Procula* 29. *D.de probat.*

8 Quia non potuit agere viuo patre, neque contra patrem, neque contra fratrem obstante iure patriæ potestatis, non magis quam pater contra ipsum. *l.lis nulla 4.l.si ame* 11.*D.de iudic.l. actiones 7.de oblig.& act.l.nè cum filio familias 16.de furt.l.1.§.vltim.*C.*de annal. except.*

9 Quod vnum est ex iis tribus, quæ ad tacitam remissionem inducendam requiruntur, in *d.l.Procula* 19.*de probat.* Secus esset, si de vsurarum duntaxat remissione tacita ageretur. Tunc enim sufficeret consanguinitas proxima cum longi temporis taciturnitate. *l.cum quidam.*7.§.*Diuus Pius de vsur.*Dec.*consil.*79.

10 Iudicio scilicet erciscundæ, cum essent fratres isti coheredes, alioqui non magis hodie quam olim possent habere actionem, quia Iustinianus licet fecerit filiumfamilias capacem acquisitionis etiam inuito patre, non tamen sustulit patriam potestatem, nec cætera, quæ ratio iuris facit consequentia patriæ potestati. Vide quæ scripsi *lib.7.Coniect.c.9.* Ideo autem veniunt ista in iudicium familiæ erciscundæ, quia fundus qui fuit redemptus venit in diuisionem hereditatis, quæ tanto locupletior reperitur ex pecunia filiorum qui eum redemerunt.

11 Quod enim venit in compensationem pro soluto habetur cum fiat ipso iure. *l.si ambo* 10.§.1.*D.de compens l.qui inuicem* 30. *de cond.indeb.*

12 *arg.l.4.§.1.l.quamuis* 8.§.*plane si mulier.D.ad SC.Velleian. l.vir.& vxor* 39.*l.vir vsuras* 54. *de donat. int. vir.& vxor. l.quæ pater* 50.D.*famil.erciscund.l.vltim.*D. *de petit.hered.l. sine emancipatis* 17.D.*de donat.l.seruus* 38.*de donat.int.vir.& seq.de donat.int. vir.& vxor.*

13 *cap.fin.de iudic.in 6.*

DEFINITIO II.

De compensatione pecuniæ, quæ debetur in vna specie monetæ, cum pecunia, quæ debetur in alia.

CErtam pecuniæ quantitatem in moneta soluere obligatus, compẽsationem obiicere potest eius quantitatis, quæ sibi à creditore in aureis debeatur, licet incertus sit nũmi aurei valor, vt liquidatione & taxatione opus sit, quod hac nostra tempestate sæpius accidit. [1] Etsi enim verum est, quod vulgo iactatur, non nisi de liquido ad liquidum admittendam compensationem, [2] pro liquido tamen habendũ est, quod in promptu liquidari potest. [3] Non idem fore quidã putabant, si is qui aureos deberet, obiicere vellet cõpensationem eius, quod sibi in moneta argentea vel ærea deberetur. [4] Quod non quemadmodum argentum in auro continetur, idque eminentiori & excellentiori modo, ita similiter aurum in argento. [5] *Ita Senatus* in causa D. Senatoris de la Roche & N. Ioannis Bay, 6. Id. Maij 1591.

Source : BIU Cujas

1 Quod tamen nunquam accidere debet in republica bene constituta. Certa enim & perpetua esse debet nummorum æstimatio. *l.3.D de in lit.iur. l.1.D.de cont. empt. l.si ita 42.C. de fideiuss.*

2 *l.vlt.C.de compensat.*

3 Sicut & pro probato habetur, quod statim probari potest, nec requirit altiorem indaginem, vt Bart. & cæteri tractant ad *l vlt.C.de edict.Diui Hadr tollend.* Iunge *l.pen.C.de test.milit. l non tantum 17.in prin.D.de excus.tutor. l.4.§.de dolo 29.D de doli mal. except.* Quid autem illud sit, quod statim fieri possit, in iudicis arbitrio est, Guid.Pap. *quæst.* 132.

4 Obiiceret n. compensatione eius pecuniæ, quam non posset soluere, quia pro auro argentum vel æs solui non potest, ne aliud pro alio soluatur. *l.eum à quo 16.& seq.C.de solut.* Obstat tamen quod compensatio fieri potest etiam speciei ad speciem *d.l.vlt.C.de compens.* Quidni ergo argenti cum auro ad concurrentem vsque æstimationis quantitatem?

5 Quia in iis quæ sunt sub eodem genere, vt sunt aurum & argentum sub metallo, id quod minus est cõtinetur in eo, quod est plus. *l.1.§.si stipulanti de verb.oblig. l.cum forti 9.de in lit.iur. l.quoties 9 §.sed si maiorem. D.de hered.instit.* [An autem compensario locum habeat vbi quantitas ex vna parte debetur, ex altera verò quantitas se habens ad instar speciei. vide Fachin. *lib.1.cap.6.*]

DEFINITIO III.

Compensatio, quæ poterat obiici contra cedentem, non potest obiici contra cessionarium, si vel causam habeat ille onerosam, vel habuerit sui debitoris bona omnia obligata ante natum ius opponendæ compensationis.

SOcius meus, cui centum debebas, cum totidem sub omnium bonorum suorum obligatione mihi deberet, cœpit postea tibi ex noua causa in aliis centum esse obligatus. Non ideo minus actionem sibi contra te competentem cedere mihi poterit, quod ei quandocunque acturo potueris obiicere compensationem, quam agenti mihi ex onerosa cessione obiicere non possis. Nam ex quo cœpisti ei debere, cœpit quoque nomen tuum mihi esse obligatum, 4 vt proinde ex persona illius vtili contra te actione etiã citra cessionem agere potuerim. 5 Quo iure mihi semel quæsito, non fuit in potestate socij & debitoris mei tecum contrahendo ius meum deterius facere, 6 quamuis si tu ei soluisses, vtique & liberationem tibi quæsiisses, & actionem mihi ademisses. 7 Nec est contrarium quod dici solet, compensationem solutionis vim habere. 8 Id enim tum obtinet, cum exceptio compensationis obiicitur. 9 At ponimus factam mihi cessionem non solum priusquam à te opposita esset compensatio, 10 sed etiam eo tempore quo nomen tuum iam mihi erat obligatum, 11 vt dici possit factam eam non in fraudem tuam, & vt tibi nocerẽ, sed potius, vt mihi consulerem. 12 Qua ratione possit etiam defendi non male idem admittendum esse, tã etsi debitoris mei bona pignoris vinculo nullo tenerentur. 13 Sufficit enim cessas mihi à creditore tuo actiones in solutum & ex causa onerosa, vt inferri possit, non esse me cogendum cedentem defendere. 14 *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & N. Ioannis Bay, 6.Id.Maij 1591.

1 Qua obligatione bonorum omnium, certum est bona omnia tam futura, quam præsentia contineri, ex *l.vlt.C.qua res pignor.oblig.poss.* nec minus nomina debitorum, quam res corporales. *l.nomen quoque 4.C.eod tit.*

2 Non enim quod compensationis exceptio obiici potest facit, vt pro opposita factaque haberi debeat ad extinguendam actionem & impediendum ne cedi ea possit, vt dicetur postea in Definitione.

3 Certum enim est, cessionario ex causa onerosa non posse compensationem opponi, quæ cedenti opponi potuisset, si modo cessionarius agat vtilibus actionibus sibi ex propria persona competentibus, non mandatis ex persona cedentis, secundum ea quæ pluribus scripsi *lib.12.coniect.cap.9.*

4 Propter vim & potestatem obligationis generalis, quæ & non ina sicut cætera bona omnia futura comprehendit, vt diximus *num.1.*

5 Post rescriptum Diui Pij, de quo *in l.si cum emptore 16. D. de pact.* iunct. *l.vlt.D.de transact. l.emptor.5. l. post quam 7. & seq. D.de hered.vel.act.vendit. d.l.4. Cod. qua res pignor. l.si conuenerit 18.D.de pignor.action.*

6 *Ex reg l. id quod nostrum 11. l. non debet alteri 74. de reg. iur.* Nec obstat quod in *l.1.§.ex contrario. D. de separ.* scriptum est, licere cuilibet adiiciendo sibi creditorem facere conditionem creditoris sui deteriorem. Id enim pertinet ad chirographarios creditores, non ad pignoratitios, quibus nihil potest imputari, cum sibi diligenter prospexerint, vt de eo qui fideiussorem idoneum acceperat scribit Papin. *in l.3. eod.titul.de separat.* Sibi enim æque bene prospicit qui vel pignus, vel fideiussorem idoneum accipit. *l.si mandatu 59.§.vltim.D.mandat.*

7 Nisi ego ipse te prius certiorem fecissem de facta mihi cessione, *d.l 4.D.qua res pignor.l.3.C.de nouat.*

8 *l.si constat 4.& seq.l.inuicem 12.& pass. Cod.hoc tit.l. si ambo 10.eod.*

9 *l.2.l.si propter 8.l.vlt.& pas.C.eod.* iunctis iis quæ dicemus *in seq.Definit.*

10 Nec enim potuit tibi opponi tanquam exceptio prius quam egeris. *l.2. D. de except.* licet non tantum exceptionis vim habeat, sed etiam mutuæ petitionis. *l.amplius 15. D. rat. rem haber.* Bar. *ad l.qui inuicem 30.de cond.indeb.* vnde & mutua petitio appellatur in *l.neque scriptura 6.C.hoc tit.* iunct. *l. quod in diem 7 §.1.D.eod.* vbi ratio dubitandi hinc petenda est.

11 Atque ita in consequentiam præcedentis obligationis, quæ nullius fraudis suspecta esse poterat. *l.1.* vbi Bart. *D. qui potior.in pign.hab.*

12 Non enim fraudem facere videtur, qui fraudem excludit. *l. cum pater 77. §. antepen.de legat.2. l.quia autem 6.§.si patrinus in fin.D. si quis omiss. caus. test.* quia permittitur cuilibet consulere sibi, quamuis per consequentias alti noceat, *l. Proculus 26 D.de damn.infect.l.3.§.quod ait prætor. De incend. ruin. & naufrag.*

13 Tanto magis enim debet licere creditori, vt vigilet ad suum consequendum, cum vigilantibus non dormientibus iura succurrant. *l pupillus 24.in fin. qua in fraud. credit.* iunct. *l. quod autem 6.§.sciendum sup.eod. l.summa 21.in fine principij. D. de pecul.l.2.in princ.C.de annal.except.*

14 Illa enim distinctio adhiberi à nostris solet, an cessio causam lucratiuam habeat an onerosam. Bartol. & cæteri *ad l. 4.§.si cum legitima.D.de doli except. & in l. seruum quoque 33. §. vltim.cum l.seq.De procurat.* scripsi late *lib.12.Coniect.ca.2. & 10.*

DEFINITIO IV.

Compensatio fit ipso iure, sed ita demum si opponatur, præterquam in pœnalibus.

COmpensatio non vsque adeo fit ipso iure, quin opponi eam sit necesse, 1 quamuis ex quo opposita est vires suas exerat ipso iure. 2 Fallit id in pœnalibus causis, in quibus receptum est odio pœnę, & ne pœna committatur, vt compensatio prius etiam quã opposita sit facta intelligatur, sola legis iurisque potestate. 3 *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Dixi *Defin.præced.num.9.* DD. *ad l.si constat 4.C.hoc tit.* Est enim compensatio exceptio: quam certum est suppleri non posse, sed opponi debere, quia facti quæstionem immixtam habet, an quod compensati petitur debeatur, & quidem liquido. *l.vlt. & pass.hoc tit.C.&* D.

2 *d.l.si constat.& d.l.vlt.C.eod.*

3 Guid.Pap. *quæst.* 171.& ibi Apostill. *arg.l. etiam 5. D. hoc tit.* iunct. *l.cum quidam 17.§.si pupillo de usur.*

DEFINITIO V.

De formula pronunciandi contra compensationem.

QVoties obiicitur compensatio debiti, quod nec liquidum sit, 1 nec in eo, vt statim liquidari possit, 2 cauere iudex debet, ne ita pronunciet, vt reprobet compensationem, sed ita potius, vt dicat nullam se oppositæ compensationis rationem habere, 3 ne alioqui reo qui compensare voluit, debitum quandocunque petenti & probanti noceat exceptio rei iudicatæ. 4 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Hoc

Source : BIU Cujas

1 Hoc ideo quia non fit compensatio liquidi ad non liquidum *l. vlt. C. hoc tit.*

2 Quod enim tale est, licet reuera nondum sit liquidum, pro liquido tamen habetur, vt dixi *Defin. 2. nu. 3. supr. eod.*

3 Ita eleganter Vlpianus *in l. quod in diem 7. §. si rationem. D. hoc tit.*

4 *l. si autem 8 § si quocunque. D. de negot. gest.*

DEFINITIO VI.

Quod debetur sub onere præstandæ satisdationis ante eam præstitam compensari non potest.

SI pendente lite mutuas collitigantibus adiudicationes iudex fecerit, iniuncta vtrique necessitate præstandæ satisdationis,[1] & alter satisdederit, alter fideiussorem quidem obtulerit, sed qui tamen à iudice nondum fuerit admissus,[2] placet non posse interea obiici compensationem:[3] propterea quod ea, quæ sub onere cautionis debentur, ante præstitam cautionem nullo modo exiguntur,[4] possuntque multa incidere, quæ difficilem faciant & longis ambagibus inuolutam fideiussionis præstationem.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt fieri solet cum mutuæ sunt petitiones, quæ implicitam habent & obscuram facti quæstionem, necdum liquido constat an debeatur, vtrimque tamen adsint tales probationes, vt vtrique debitum prouisionaliter, quod aiunt, adiudicandum videatur, *arg. l. 1. & tot tit. D. si cui plus quam per leg. Falcid. l. si tabulis ratione 5. l. si rerum 34. §. vlt. D. de statulib. l. prator ait 20. §. deinde ait prator. D. de oper. nouis nunciat. l. 3. de tut. & rat. distr. l. grege 13. § pen. de pignor.*

2 Quo casu non potest videri præstita satisdatio, saltem quousque constet, stare per aduersarium quo minus satisdetur, *d. l. prator ait § si quis paratus. l. si reliduum 5. C. de distr. pignor.* Aliud enim est satisdare velle, aliud satisdedisse. *l. si rem 9. §. omnis pecunia cum l. seq. D. de pignor. act. l. item liberatur 6. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. solut. l. solutam 49. in fin. D. de solut.* vbi tamen legere mallem *satisfactionis*, quam *satisdationis*, ex *l. satisfactio 52. eod.*

3 Vt nec aliarum rerum, quæ nondum peti cum effectu possunt, cuiusmodi sunt quæ in diem, multo magis quæ sub conditione debentur. *l. quod in diem 7. l. quæcunque 11. l. cum miles 16. §. 1. D. hoc tit.*

4 Non quasi non debeantur, sed quia cautionis præstandæ necessitas solutionem moratur, quamuis non faciat indebitum quod fuit debitum, inquit Papin. *in l. pater 7. § si forte. D. de dot. præleg.* Sicnec compensari potest, quod alternatiuè debetur quousque facta sit electio *l. si debeas 22. D. hoc tit.* quia nec prius certum est, quid omnimodo debeatur. Itaque ex hoc apparet, quod sub onere satisdandi debetur, non haberi pro debito sub conditione *l. multo 6. §. 1. D. de tutel.* iunct. *l. sub condition 16. De condict. indeb.*

5 Cum facti quæstio plerumque occurrat, an idoneus sit fideiussor qui offertur necne, siue quod suspectæ sint eius facultates, siue quod habeat fori præscriptionem. *l. si vero 5. §. 1. l. si fideiussor 7. D. qui satisd. cog.* æquum autem non est moram fieri ei qui satisdedit. *l. etiam 15. D. vt legat. nom. caueat. l. ille à quo 13. §. 1. vers. quid ergo. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Casus in quo alimentorum petitioni obiicitur compensatio.

ALimentorum quidem petitioni compensatio obiici non potest:[1] sed tamen cum pendente lite super æstimatione, &, vt pragmatici loquuntur, liquidatione legitimæ fructuumque ex ea causa debitorum, Senatus noster iustis quibusdã rationibus adductus, certam pecuniæ quantitatem vni ex liberis adiudicasset alimentorum nomine,[2] placuit petentem eum cogendum compensare, quod inuicem fratri condemnato eidemque patris heredi ab eo deberi liquido constaret, si aliud nihil compensationem impediret, causa scilicet debiti inspecta,[3] quãdoquidem legitimæ fructuumque exinde debitorum petitio eam exceptionem pateretur.[4] Huc enim pertinet, quod vulgo nostri iactitant, subrogatum sapere naturam eius, in cuius locum subrogatum est.[5] *Ita Senatus* pro D. Ioanne Marchione de la Chambre, contra fratrem Comitem, in mense Iul. 1592.

1 *l. 3. vbi not. C. hoc tit.* ibidemque alij nonnulli casus ponuntur, in quibus compensatio locum non habet. Ratio pendet ex fauore alimentorum, quorum cura præsens ac momentaria est, vt loquitur Papin. *in l. pecuniæ 8. de alim. legat.*

2 Ita enim fieri necesse erat, ne is interim fame periret. *l. si institutæ 27. § penult. D. de inoffic. testam. l. vlt. C. de ordin. cognit. l. filius 9. D. de iur. delib.* iunct. *l. aut prat. 7. § in causa eod. l. pen. D. vt in poss. leg. l. 1. in princip. & §. & generaliter 15. D. de ventr. in poss. mitt.*

3 Quam constat inspici semper debere *l. 3. § scio. D. de minor. l. si procuratorem 8. in princip. D. mandat. l. si tantum 12. D. de Senat. Maced.*

4 Ex regula generali. *d. l. vlt. C. hoc titu.* postquam dici vere potest, in omnibus actionibus & casibus esse hodie locum compensationi, adeoque ipso iure, præterquam in quibus specialiter prohibita est, vt in deposito *d. l. vlt.* & aliis, de quibus *in l. 3. eod.* vbi vide.

5 *Vulg. l. si quis eum 10. §. qui iniuriarum. D. si quis caution. l. cum filius 76. § heres meus de leg. 2. l. 1. §. si sub conditione. D. vt legat. nom. caueat.*

DEFINITIO VIII.

Quod tutor debet, non potest compensari cum eo quod pupillo debetur, nec contra. Potest tamen tutor pro pupillo conuentus compensare, quod sibi proprio nomine debetur.

ID quod pupillo debetur si tutor petat, non patitur compensationem eius pecuniæ, quam tutor ipse suo nomine aduersario debeat,[1] sicut nec ex contrario, quod tutori proprio nomine debetur admittit compensationem eius quantitatis quam pupillus debeat:[2] nempe quia generale illud est, vt eius, quod non debetur ei qui conuenitur, sed alij, compensatio obiici non possit:[3] nec si creditoris creditor pro eo qui cõuenitur ob debitum proprium velit compensare,[4] ne aliter proposito iure redimendarum vndique actionum materia quæreretur.[5] Sed tamen si tutor pupilli nomine conueniatur, non iniqua aut improbabilis sententia est, vt possit ille compensare, quod sibi proprio nomine debeatur:[6] non solum quia nihil vetet tutorem de suo pro pupillo soluere, sed etiam quod constante tutela fieri facile possit, vt tantundem pupillo tutor debeat, quantum liberandi ipsius gratia velit compensare.[8] Quasi cum ita facit, liberandæ fidei causa & pro se exonerando potius, quam pro alio soluendi animo facere videatur.[9] Maxime vero cum & quod alij debetur compẽsari possit, si debitum illud à creditore cessum sit:[10] nam cum cessio inter tutorem & pupillum fieri nequeat,[11] alterutrum euenire necesse est, vel deterioris conditionis sit pupillus quam cæteri, si ea compensandi ratio tutori pro pupillo denegetur, quod nemo æquum dixerit,[12] vel cessio pro facta habeatur quasi tacita legis potestate, siquidem per legem ipsa fit, ne propter pupilli ætatem & conditionem ea cessio fieri expressim possit.[13] *Ita tractatum* est in publico auditorio in causa quadam N. Abelis Bessonet, contra viduam D. de Compois, Prid. Id. Iul. 1592.

1 *l. penult. D. hoc tit.* aliud enim est deberi tutori proprio nomine, aliud tanquam tutori *l. 22. de indign.*

2 Vt *ad. l. penult.* notat Castrens. vulgo adprobatus.

3 *l. cum miles 16. in prin. eod. l. eius quod 9. C. eod.* Excipe casum. *l. si quid 5. D. eod.* id est, si fideiussor conueniatur ex causa fideiussionis. Potest enim compensare non tantum quod sibi debetur, sed etiam quod res, ex cuius persona & pro cuius de-

Source : BIU Cujas

bito conuenitur. Adde alium casum ex *l.si cum 9.§.1.eod.* si cum filiofamilias agatur,& velit ille compensare quod patri debetur, nisi quod hoc casu cauere filius debet patrem eius pecuniæ nomine nunquam actutum, vt ea lex sit. Item in correis debendi si sint socij non aliter.*l.si duo* 10.*D.de duob. reis.* Noli addere etiam exceptionem *ex l.in rem* 18. *D. hoc titu.* Ibi enim agitur de procuratore dato in rem suam, cui non tamen datur ius compensandi, nisi eo casu, quo post litis contestationem vice mutua conueniantur, nempe quia per contestationem fit dominus litis. 4 *procuratoribus* 22.*cum l.seq. C. de procurat.* Nec tantum litis,sed etiam ipsius rei in litem deductæ, hoc ipso quod factus est procurator in rē suam.*l.si quis in rem* 34. *l. procuratore* 55.*D.eod.*

4 Verba sunt Papiniani *in d.l.in rem* 18.§.1.*D.hoc tit.*

5 Quam è contrario restringi oportet, cùm odiosæ sint alienarum litium redemptiones,& odiosiores quam lites ipsæ. *l.* 4.§.1.*vers.non tantum.D.de alien.iud.mut.caus.fact.l.per diuersas* 22.*cum l.seq.C.mandat.l.*23.& 4.*C.de litigios.*

6 At non è contrario, vt possit ille proprio nomine conuentus compensare id, quod sibi tanquam tutori debetur, ex iis quæ diximus *num.*3.quamuis possit debitorem pupilli creditori suo delegare.*l.pupill.*96.*in princ.de solut.*

7 Sicut & pro alio quolibet.*l.soluendo* 39. *D.de negot.gest.l.solutione* 23.*D.de solut.*

8 Etsi enim tutelæ ratio exigi non potest, quandiu tutela durat,debet tamen tutor quotidie eam à se exigere, potéstque aut sibi soluere,quod ei pupillus debet,aut pupillo, quod ipse tutor ei debet. *l.quoties 9.§.sed si sub vsuris & seq.* & §.*non tantum.D.de admin.& peric.tutor.*

9 Futurum enim est,vt pro rata temporis, quo pupilli debitor fuisse reperietur,cogatur præstare vsuras pupillares. *l.tutor* 7.§.*si vsuras & seqq.l.Lucius* 46.§.*quæsitum. D.eod.l.*1. & *tot.tit. C.de vsur.pupill.*

10 Bald.post gloss.*ad d.l.eius 9.C.hoc tit.*

11 Quia tutor cum pupillo contrahere non potest,nec ei in rem suam auctoritatem præstare. *l.*1.*l.quod dicimus* 7.*de auctor. tut.*

12 Est enim pupillus fauorabilior cæteris,nec debet esse deterioris conditionis *l.sancimus* 7.*C.ad Trebell.*

13 Iuris enim ciuilis regula est, pactum nullum posse fieri à pupillo sine tutoris auctoritate.*l.contra* 28.*de pac.* Indéque pendent omnia quæ pro pupillis tam multa fauorabiliter in iure nostro constituta reperiuntur.

DEFINITIO IX.

Potest obiici compensatio eius quod defunctus debuit cum eo,quod heredi proprio nomine debetur, licet heres fecerit inuentarium.

HEredi, etiamsi beneficium legis & inuentarij implorauerit,[1] si quid proprio nomine petat, perinde obiici potest compensatio eius pecuniæ quam defunctus debuit, atque si pure heres esset.[2] Nec est contrarium, quod legis beneficio saluas habet proprias actiones. [3]Id enim eo pertinet, vti ne per eam confusionem quæ aditione hereditatis fit[4] sublatæ videantur, non etiam vti ne solutionis potestate tolli possint. [5]Atqui compensatio solutionis vim & vicem obtinet. [6]Nec sane minus debitor intelligitur qui debitoris heres est, cum beneficio legis & inuentarij, quam qui legis beneficium non implorauit: [7] vnum illud ei indulgetur, vt quamuis sit debitor, tamen vltra vires hereditarias non teneatur. [8]Eamque ob causam temperamentum illud necessario adhibendum est, vt qui huiusmodi heredi obiicit compensationem satisdet eam se quantitatem in hereditate repositurum, quotiescumque iudici bonum id & æquum videretur,[9] vt si alij erunt creditores anteriores, quibus priore loco soluere heres debebit, [10] habeat ille ex hereditate vnde soluat, nec de suo quicquam erogare compellatur. [11] Nam & idem obseruari solet cum pendente discussionis instantia petit aliquis ab herede, & fiduciariam, ac, vt loquuntur, prouisionalem ex iusta causa obtinet adiudicationem. [12] Neque vero valde refert an de petitione tractemus, an de compensatione,[13] quandoquidem is etiam qui compensat agere quodammodo & petere videatur. [14] *Ita Senatus* pro Illustri Georgio de Mouxi Comite de Monreal, contra Illustrem Henricum de Saluces D. de Carde, mense Iul.1592.

1 Quod hodie plerumque fit,ex *l.vlt.C.de iur.deliber.*

2 Est enim perinde heres, id est,successor in vniuersum ius quod defunctus habuit acsi beneficium legis non imploraſſet, *d.l.vlt.* Certum autē est heredem posse cōpensare id quod defunctus potuit,*l.*3.*C.de contrar.iudic.tutel.*

3 *d.l.vlt.§.in computatione.vers.si vero & ipse aliquas.C.de iur. deliber.*

4 Aditio enim hereditatis iure confundit obligationem.*l. si cui* 75.*l.Stichum* 95.§.*aditio.D.de solu.l.debitori* 50. *D.de fideius. l.debitori* 7.*C.de pact.*

5 Est enim solutio naturalis & verus modus tollendarum omnium obligationum,vt ipsa obligationis definitio demonstrat. §.1.*Instit.de oblig.l solutione* 23.*l.penult.& pass.D.de solut.*

6 *l.si constat.*4.*l.mutuum* 12. *C. hoc titul.l.si ambo* 10. *& pass. D. eod.*[Ideoque potest opponi etiam à iurato debitore.Fachin.*lib.* 1.*contr.cap.*7.]

7 Alioqui non posset directus actionibus hereditariis conueniri,ne quidē quatenus vires hereditatis paterētur, quod tamē falsum est *d. l.vlt.*§ *& si post præfatam.C.de iur.delib.& Nouell.*1. *De hered.& Falcid* iunct.*l.*1.*C.si cert.pet.*

8 Quod olim secus erat. *l. qua dotis* 33. *D.solut. matrim.* cum heres qui hereditatem adit hoc ipso se obliget æri alieno. *l.more* 8 *de acq.hered.*quasi contraxerit cum creditoribus defuncti adeoque cum legatariis. §.*heres.Instit.de oblig.qua ex quasi contr.l.* 3.§.*heres quoque.D.de oblig.& action.l.*3.§.*vlt.cum l.seq.D.quib.ex caus.in pos.eat.*

6 Vt & aliis quibusdam casibus necessarium est remedium satisdationis,vt compensatio admitti possit.*l. si cum filiosamilias* 9.§.1.*D.hoc tit.*

10 Seruanda enim est inter defuncti creditores temporis prærogatiua,*d.l.vltim.§.in computatione in fin.* licet iis soluere statim cogatur heres qui priores veniunt, tametsi in iure crediti sint posteriores.*d.l.vlt.vers.& si præfatam.*

11 Parum tamen videtur interesse heredis cum sit securus, qui soluit creditori prius venienti quamuis in creditorum ordine posteriori. *d.* §. *& si præfatam.* Aliis enim creditoribus anterioribus actio nulla supereſt contra heredem hunc, quī soluit bona fide, sed tantum contra creditorem posteriorem qui solutionem accepit *d.l.vltim.§.sin vero heredes.* Itaque remedium hoc satisdationis non tam videtur necessarium, vt heredi quam vt creditoribus anterioribus, si qui sunt,consulatur, præsertim si creditor hic posterior,qui primus venit,non sit soluendo.

12 Quo tamen casu perinde tractari posset frustra desiderari satisdationem ab herede, qui omnimodo futurus sit securus, nisi aliis creditoribus consuli oporteret.

13 Quamuis Iustin.*in d.l.vlt.*§.*etsi præfatam.* loquatur de his creditoribus qui primi veniunt, primus autem non veniat is, qui conuenitur primum, deinde compensat.

14 *l.amplius* 15.*D.rat.rem haber.* Bart.*in l.qui inuicem* 30.*D.de cond.indeb.*

DEFINITIO X.

Compensari non potest debitum controuersum cum liquido, licet controuersum posit ex iudicis auctoritate prouisionaliter,vt aiunt,exigi præstita cautione.

DEbitum ex sententia,à qua prouocatū est, compensari non potest cum eo,quod ex instrumento liquido,authentico,&,vt loquuntur, guarentigiato debetur: quamuis iudex præceperit mandari sententiam executioni non obstante appellatione, præstitaque, vt fieri solet,satisdatione, [2] adeoque nec si iam satisdatum proponatur. [3] Quoniam si contingeret sententiam rescindi per appellationem, [4] quod in dubio litis euentu positum est,[5]appareret ex postfacta compensatum fuisse id, quod fuisset indebitum,[6] in eoque factam iniuriam creditori, [7] quæ sane cautionis prætextu non minuitur. [8] Cum vel ob hoc ipsum introductum sit ius compensationis, [9] quod nostra interest non soluere potius quam solutum

Source : BIU Cujas

tum repetere.[1] *Ita Senatus* ex tempore inter fratres Riondet, 12. Cal. Aug. 1592.

1 Quoniam appellatio extinguit iudicatum & remreuocat ad terminos litis contestatæ. *l. furti* 6. §. 1. *D. de his qui not. inf. cum l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*

2 Non enim eo minus verum est extinctam hoc casu vim iudicati per appellationem, alioqui non esset necessaria victori satisdatio, cum res iudicata pro veritate habeatur. *l. ingenuum* 28 *de stat. homin. l. res iudicata* 206. *de reg. iur.* & sit potentior quam contractus quantumuis in authenticam scripturam redactus. *l. minor.* 40. *D. de minor.*

3 Satisdatio enim non facit liquidum debitum, quod liquidandum imo adiudicandum est, per iudicem appellationis, siquidem non solet satisdari nisi in casu dubio & incerto. *l. hac stipulatio* 14. §. 1. *vt legat. nom. caueat.* Et sicut necessitas præstandæ satisdationis non facit indebitum, quod fuit debitum. *l. pater* 7. § *pen. de dot præleg.* ita nec oblata aut præstita satisdatio facit omnino debitum id quod forsan apparebit indebitum. *l.* 2. *D. vt legat. nom. caueat.*

6 Ideo enim comparatum est auxilium appellationis, licet nonnunquam is qui ex appellatione pronunciat, in peius reformet iudicatum. *l.* 1. *D. de appellat.*

5 Dubius enim & incertus est euentus iudicij cuiuslibet. *l. quod debetur* 51. *D. de pecul.*

6 Posteriore sententia tollente intellectum prioris, vt loquitur Papin. *in l. si patroni* 55. §. *vulg. ad SC. Trebell.*

7 Qui eam rem cuius compensationem passus esset videretur soluisse, quam tamen non debuisset. Nemo autem indebitum soluere cogitur, cuius etiam soluti habet conditionem. *l. indebiti* 15. *& pass. D. de condict. indeb.*

8 Nemo enim obligatur ad soluendum, vel compensandum ob id solum, quia postea recepturus sit, siue ab eodem, siue ab alio quod ipse præstiterit. *l. nemo ideo* 171. *de reg. iur. d. l.* 7. *vt lega. nom. caueat. l. testamento* 17. *in princ. & §.* 1. *de test. tutel. l. suspectus* 5. *cum seq. D. de susp. tutor.*

9 *l.* 3. *D. hoc tit.*

10 *l. si stipulatus* 15. *in princip. D. de fideiuss.* Ergo vt admittatur compensatio non sufficit tale debitum esse, quod peti possit nisi etiam sit liquidum, sicut nec vt iam liquidum sit si adhuc peti non possit. *d. l. quod in diem* 7. *& l. si debeas* 22. *D. hoc titul.*

DEFINITIO XI.

Non potest compensari quod non posset solui.

COmpensatio, quæ inuito debitore fieri non potest, vim solutionis non habet, quandiu debitoris voluntas non interuenit.[1] Nam nec quod tibi debeo in certam causam, possum vel creditori tuo soluere, vel tibi ipsi in aliam causam,[2] ni tu consentias. Cæterum, quibus casibus possum te inuito soluere, possum etiam compensare.[4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, Prid. Cal. Aug. 1592.

1 *d. l. si debeas* 22. *D. hoc tit.*

2 Imo & si cui petitioni specialiter destinata, id est, obiecta sit compensatio, placet in cæteris causis obiici eam non posse, *l. quod Labeo* 13. *D. hoc titu.* quia vbi ait Bart. vna causa non potest operari circa diuersos effectus, quamquam id perpetuum non est, vt constat ex *l. in numerationibus* 44. *D. de solut.*

3 Consentienti enim & volenti non fit iniuria. *l.* 1. §. *vsque adeo de iniur. l. iniuste* 13. *l. manifesti* 17. *C. de solut.*

4 Cum compensatio pro solutione sit. *l. si ambo* 10. *& pass. D. hoc tit. l. si constat* 4. *C. eod.*

DEFINITIO XII.

Expensa taxatæ possunt compensari etiamsi appellatum sit ab executione, dum ne ab ipsa condemnatione vel taxatione.

EXpensarum litis quæ & iam adiudicatæ sunt & taxatæ compensatio obiici potest, tanquam debiti liquidi,[1] licet ab executione facta condemnatus prouocauerit, dum ne ab ipsa adiudicatione, aut taxatione. Non enim facit ea appellatio quo minus liquidum sit debitum.[2] *Ita Senatus* in causa Ioachimi De la Cuaz & heredum Benedicti Vernat, 4. Id. Decembr. 1592.

1 Taxatum enim dicitur, quod deductis deducendis reliquum est. *l. Manio* 41. §. 1. *de legat.* 2.

2 Sed in ea quæritur tantum an executor fines mandati excesserit. *l.* 4. *D. d. appel. l. quoniam* 21. *C. eod. l. ab executione* 5. *Cod. quor. appella. non recip.* Aliud ergo est, si ab ipsa condemnatione, vel taxatione sit appellatum, vt dixi *Defin.* 9.

DEFINITIO XIII.

Fideiussor creditoris sui potest obiicere compensationem summæ pro eo solutæ ex iudicato, licet à sententia fuerit prouocatum.

DEbitor certæ quantitatis si obiiciat compensationem concurrentis alterius summæ, quam quasi fideiussor creditoris sui pro eo soluere coactus sit, audiendus est,[1] si aliud nihil impediat compensationem.[2] Nec distinguendum est an ea soluendi necessitas ex sententia diffinitiua manauerit,[3] an ex interlocutoria & prouisionali, quæ non obstante appellatione executionem habere debuerit,[4] neque rursus an creditor cui compensatio obiicitur ab ea condemnatione prouocauerit[5] necne. Sufficit enim quod eius nomine soluere coactus fuerit fideiussor,[6] qui nunc quasi debitor conuenitur:[7] cum appellanti indemnitati satis consultum esse possit aduersus victorem, si iusta quandoque appellatio pronunciabitur,[8] nec fideiussoris indemnitatem ex ea causa suspendi oporteat.[9] *Ita tractatum est* in publico auditorio inter fratres Riondet, 4. Id. Ianuar. 1593.

1 Verum enim est esse hunc quoque creditorem eius scilicet pecuniæ, quam pro creditore suo soluit, & pro qua repetenda mandati actionem habere posset, aut negotiorum gestorum mandato nullo interueniente si agere mallet, quam compensare. *l. ex mandato* 20. §. 1. *& pass. D. mandat.* Hoc vero compensationem inducit, quæ nihil aliud est, quam debiti & crediti inter se contributio. *l.* 1. *& 2. & pass. D. hoc tit.*

2 Quid enim si fideiusserat donandi animo vel in rem suam? Non poterit compensare, quia nec mandati agere posset, *l. sed si fideiussor* 24. *D. de pact. l.* 5. *D. de liber. legat.*

3 Condemnato per diffinitiuam sententiam fideiussore, quo casu non posset mandati agere prius etiam quam soluisset. *l. Lucius* 38. §. 1. *D. mandat. l. si fideiussor* 45. *D. de fideiuss.*

4 Solet enim & debet iudex cum nondum bene liquet interloqui, & prouisionalem, vt vocant, facere condemnationem, præstita satisdatione, eoque iure passim vtimur.

5 Quod suo iure facere potest, tanquam cuius interest propter regressum, quem contra eum habiturus est fideiussor. *l.* 2. §. 1. *D. quand. appel. sit l.* 1. *De app. recip.* indéque sumenda est ratio decidendi *ad l. Herennius* 63. §. 1 *D. de euict.*

6 At neque semper expectandum est, vt soluat aut iudicio accepto condemnetur, forte si diu in solutione debitor cessauit, aut bona sua dissipauit. *d. l. Lucius* 38. §. 1. *D. mandat. l. si pro ea* 10. *C. eod.* Illud sane constat parum referre an fideiussor soluerit coactus, an metu ne compelleretur. *l. nouissime* 7. §. 1. vbi Bald. *D. quod fals. tutor. auctor. gest. esse dicet.*

7 Haberet enim nunc pecuniam, quam suo ipso creditori posset soluere, si eam pro ipso creditore alij non soluisset.

8 Eo namque casu futurum est, vt pecuniæ solutæ restitutionem consequatur.

9 Cum sufficiat quod iam cœperit ei abesse ex causa fideiussionis, vt habeat præsentem actionem. *l. inter causas* 26. §. *abesse. D. mandat.*

DEFINITIO XIV.

Conductor potest obiicere victori, & in executione iudicati compensationem pecuniæ debitæ locatori suo licet condemnato.

COnductor interdicto, aut in rem iudicio conuentus[1] locatori litem denunciauerat, locator autem pro eo litem susceperat. Condemnatione secuta, fructibusque petitori adiudicatis,[2] quorum tamen compensandorum iustam causam locator habeat (postquam placuit etiam in actionibus in rem

Source : BIU Cujas

locum esse compensationi 4) aut saltem retinendorum, puta pro legato annuo sibi à victore debito,[5] non est victori permittendum, vt aduersus conductorem qui proprias defensiones nullas habet iudicatum exequatur ratione fructuum. [6] Quamuis dici soleat perinde mandandam executioni contra possessorem sententiam, quæ aduersus auctorem lata est, acsi contra possessorem lata fuisset. [7] Id enim eo pertinet, vt melioris conditionis non sit possessor, quam qui ab eo laudatus est, [8] non etiam, vt debeat esse deterioris, licet ipse non eius auctor fructus perceperit. [9] *Ita Senatus* in causa R. Bonauenturæ Martin Franciscani & Matthæi Martin, 8. Id. Febr. 1593.

1 Atque ita prohibitus frui libere & pacificè re conducta, ex qua causa solet dari actio conducti. *l. ex conducto 15. §. 1. D. locat. iunct. l. si quis domum 9. & l habitatores 27. §. 1. eod.*

2 Veniunt enim fructus in actione in rem etiam speciali ex die litis contestatæ. *l. vtique 16. cum l. seq. §. 1. & pass. D. de rei vendic. l. certum 22. C. eod.*

3 Quia forte sibi inuicem aliquid à petitore debeatur, nam & fructus, sicut cæteræ res compensari possunt, cum vsuris. *l. minor. 40. §. pradia. D. de minor. l. 1. §. pacto. D. de pign.* aut cum sumptibus. *l. sumptus 48. de rei vindic. l. in insulam 42. §. 1. D. solut. matrim.*

4 Ex constitutione Iustiniani *in l. vlt. C. hoc tit.*

5 Aliud enim est cõpensare, aliud retinere, omnis qui compensat retinet, sed non è contrario omnis qui retinet compensat. *l. 3. D. hoc tit. l. filius quem 14. C. famil. erciſc.* Ex quo loco solet etiam colligi & rectè, aliud esse compensationem, aliud deductionem, cum fiat compensatio ipso iure, deductio vero vi exceptionis. Facit *l. amplius 15. D. rat. rem haber.*

6 *Arg. l. si quis à fideiussore 5. D. hoc tit.* vbi permittitur fideiussori compensare etiam quod reo non sibi debeatur; quasi is qui ab alio defendendus est, & qui alium defendit ex necessitate vnius personæ iure censeantur. Inde namque est quod dici solet, posse quemlibet vti iure auctoris sui. *l. inuitus 156. §. plerumque de reg. iur. cum similib.*

7 Ita enim habet stylus noster practicus & iudiciarius.

8 Sibi enim debet imputare quod sit passus alium agere de iure suo, ideóque res contra alium iudicata contra ipsum iudicata videtur. *l. sape 63. vers. scientibus. D. de re iudic.*

9 Nam & post rem iudicatam in ipsius iudicati executione potest opponi compensatio. *l. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO XV.

Compensatio potest opponi, & post litem contestatam, & in causa appellationis, non etiam reconuentio.

REconuentio quidem nec potest litem contestatam, [1] nec proinde in causa appellationis [2] recipitur. Sed si is, qui reali actione conuentus, aut interdicto possessorio condemnatus fuerat, appellauerit, & in causa appellationis iustam compensandæ rei, aut etiam iure pignoris retinendæ rationem adferat, audiri debet, [3] quoniam longe aliud est retinere, aut compensare, aliud conuenire. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Auth. & consequenter*, vbi DD. *C. de sent. & interloc. omn. iud. & incorp. Nouell. 96. vnde sumitur. De execut. & de iu qui conuen. & reconuen. cap. 2.*

2 Quia appellatio extinguendo iudicatum reducit rem ad terminos litis contestatæ, *l. 1. §. vlt. D. ad Turpill.* & ideo quę non possunt fieri post litem contestatam, nec in causa appellationis fieri possunt. *l. exceptionem 19.* vbi DD. *C. de probat. & l. vlt. C. de præscr. Not. DD. ad d. Auth.* & consequenter.

3 Compensatio enim cum fiat ipso iure quandocumque sit opposita retrofingitur facta fuisse, ex quo die mutuo deberi cœpit. *l. cum alter 11. l. post eaquam 21. D. hoc tit.* Reconuentio autem non fit ipso iure, quia nihil nisi factum continet.

4 Vt apparet non solum ex hoc quod proximè diximus, sed etiam ex eo quod in actionibus quoque in rem locus est compensationi, *d. l. vlt. C. hoc tit.* At in iis nõ est locus reconuẽtioni, id est, qui conuenitur actione in rem non potest reconuenire, vt multis rationibus à nobis probatum est in secunda parte Chiliadis nostræ *De error. pragm.* Quamuis ille qui personali actione conuentus est, possit reconuenire etiam in rem, secundum sententiam Bald. *ad l. cum Papin.* in verb. *obnoxius. Co. de sent. & interl.* probatum à Socin. *ad cap. 1. D. de mut. petit. num. 49.* Adde text. in *l. 2. C. hoc tit.* vbi dicitur posse opponi compensationem in executione iudicati.

DEFINITIO XVI.

Creditor mariti non potest mulieri obiicere ex persona mariti compensationem quantitatis debitæ sibi à marito.

MVlieri petenti [1] ex iudicato litis expensas, quas maritus in dotis conseruandæ causam necessariam prorogauerat, non potest condemnatus obiicere compensationem eius, quod sibi maritus debeat, tametsi proponas eiusmodi expensis dotem ipso iure diminutam esse in mariti vtilitatem, [2] adeoque ipsa in re, quod contingit, si non in corporibus dos consistat, sed in pecunia numerata. [3] Quid enim si soluto matrimonio futurum est, vt maritus iudicio de dote teneatur ad præstationes aliquas, quarum nomine diminutio illa dotis, quam impensę necessariæ fecerunt, eadem iuris potestate sarciatur? [4] Deniq. verum est, non quod vxor marito debeat id eam quoque mariti creditori debere: [5] Proinde succedit iuris regula, eius quod non debetur illi qui conuenitur, sed alij, cõpensationem fieri nullam posse. [6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 6. Cal. Iul. 1593.

1 Ab alio scilicet quam à marito, puta à tertio rerum dotalium possessore.

2 Dici enim solet minui dotem ipso iure per impensas necessarias. *l. si in qua 56. §. quod dicitur. D. de iur. dot. l. 5. l. quod dicitur 15. D. de impens. in reb. dotal. fact. l. dote 5. D. de dot. prælega. l. vnic §. sed nec & impensas. C. de rei vxor. action.*

3 *dict. leg. 5. D. de impens. in reb. dot. fact.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 2. Coniect. cap 2.*

4 Nulla enim ratio est, cur priuari mulier debeat beneficio compensationis, quam illo casu habitura est, contra maritum ipsiusve heredes, cum ipsius interfit dotem integram, si fieri potest retinere. *l. 3. D. hoc tit.* Nam soluto matrimonio, cum dos repetitur, compensationi plerumque locus est, *l. si constante 24. l. quoties, & §. si vxor. l. viro 39. D. solut. matr.* etiam ratione sumptuum necessariorum. *l. in insulam 42 §. 1. eod.*

5 Nec enim debitor debitoris fit debitor creditoris citra delegationem. *l. vltim. C. quand. fisc. vel priuat. l. 3. C. de hered. action.* nisi nomen debitoris datum sit in solutum, vel pignori, vel venditum, quo casu is, cui datum est, habet vtiles actiones, ex rescripto Diui Pij *d. l. vlt si cum emptore 16. D. de pact. l. 1. & 2. C. de oblig. & action. l. emptor 5. l. post quam 7. & seq. C. de her. vel act. vendit.*

6 Quod enim peti non potest, id neque compensari potest, *l quod in diem 7. l. quæcunque 14. D. hoc titul.* cum compensatio sit petitio. *l. amplius 15. D. rat. rem haber.* præterquam si quid naturaliter tantum debeatur. Hoc enim compensari potest, quamuis peti non possit. *l. etiam 6. D. eod.* Nempe quia iure gentium peti posset, si qua eo iure actio comparata esset. *l. cum amplius 84. §. is naturaliter debet. De regul. iur.* in eoque fauorabilius est, quod naturali tantum iure quam quod ex stipulatione in diem debetur. *d. l. in diem.* Quia licet quod in diem debetur, tam debeatur ciuiliter, ne tamen cum effectu peti adhuc possit, fit ex ratione & æquitate naturali, ne violetur conuentio, quę est iuris gentium *l. 1. l. iuris gentium 7. D. de pact.* Atqui quod alij debetur peti non potest. vt ipsa actionis definitio demonstrat. *l. nihil aliud 51. D. de oblig. & action.* Ergo neque compensari. *l. eius quod 9. C. hoc t. l. in rem suam 18. §. 1. D. eod.* Adde quæ dixi *Defin. 7. supr.*

DEFINITIO XVII.

An quis proprio nomine conuentus possit obiicere compensationem eius quantitatis, quæ sibi tanquam alterius procuratori debeatur?

PRocurator, qui potestatẽ habet accipiendæ solutionis mandatumque in eam rem sufficiens, [1] compensare id potest etiam cum eo, quod ipse suo nomine debeat. [2] Perinde enim est, acsi ex pecunia nomine

nomine mandantis accepta debitum ille ſuum ſolueret,[1] quo caſu haud dubie liberatio contingeret,[4] ſalua mandanti actione in perſonam procuratoris, cuius fidem ſecutus eſſet.[5] Quid enim refert breuine an longa manu id fiat?[6] Quamquam dubitandi ratio non inelegãs illa mihi ſubeſſe videbatur, quod pecunia meo procuratori nomine meo tradita mea fieret, ex pecunia autem mea facta ſolutio creditori procuratoris mei non pareret liberationem, ſaltem quandiu exſtaret, quia nummorum, qui mei eſſent dominium me inſcio in alium transferri non poſſet:[8] Iuris enim regula eſt ſolutis nummis, qui alienari nequeant, non naſci liberationem,[9] quæ nec naſcitur cum nummi poſſunt condici,[10] quamuis condictio non niſi eo caſu competat, quo reuera translatum ſit dominium nummorum:[11] ſed in probata ſpecie receſſum eſt ab hoc tractatu, quia cum de compenſatione ageretur, quæri non poterat an exſtaret pecunia necne, quæ re vera ſoluta non eſſet, ſed pro ſoluta tantum haberetur.[12] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Guilielmi le Marquis & Salomonis Balmæ, 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Puta cui ſpecialiter hoc mandatum eſt, vel cui omnium negotiorum adminiſtratio commiſſa fuit. *l. vero procuratori* 12. *D. de ſolut.* Nam ſi ad litem duntaxat datus eſſet ſolutionem accipere non poſſet, *l. hoc iure* 86. *eod. l. ſed ſi tantum* 13. *Digeſt. de pact.* ſicut nec tranſactionem facere. *l. tranſactionis* 7. *C. de tranſact.*

2 Qui enim compenſationem patitur hoc ipſo ſoluiſſe intelligitur. *l. ſi conſtat* 4. *& paſſ. C. hoc titu.* Qui ergo & petere poteſt, & ſolutionem accipere, cur non poterit compenſare? Nam & qui compenſat hoc ipſo petit. *l. amplius* 15. *D. rat. rem haber.* Itaque plus iuris habet ad compenſandum hic procurator, quam qui compenſare vult, quod alij debetur etiam conſentiente creditore, quam compenſationem non eſſe admittendam diximus *Deſin.* 7. *nu* 3. *& 4. ex l. in rem* 18. *§. hoc tit.* quia conſenſus ille interueniens creditoris non tribuit agendi & petendi ius huic compenſare volenti, quomodo mandatum idoneum & ſufficiens tribuit procuratori. Mirum igitur non eſt hunc poſſe compenſare, illum non poſſe.

3 Hic ergo euenit quod & alibi ſæpe, vt celeritate coniungendarum inter ſe actionum vna occultetur. *l. 3. § penultim l. ſi cum* 26. *D. de donat. int. vir. & vxor. l. ſingularia* 15. *D. de reb. credit.* vt breui manu fiat, quod longa fieri poſſet. *l. litet* 43. *§. 1. D. de iur. dot.*

4 Secuta nimirum conſumptione aut confuſione, vel permixtione nummorum, ita vt diſcerni non poſſint. Alioqui fatendum omnino eſt liberationem non poſſe contingere ex ſolutione nummorum, quos fatendum eſt alienos eſſe, vt ſequitur *in Deſin. ex l. ſi alien.* 78. D *de ſolut.* vbi rectè Gothofredus notat immixtionem habere vim conſumptionis, conſumptionem vero vim iuſtæ ſolutionis.

5 Actione ſcilicet mandati. *l. Caßius* 17. *eod. tit. de ſolut. l. ſi vero* 12. *§. dedi tibi. D. mandat.*

6 *d. l. licet* 43 *§. 1. D. de iur. dot. l pecuniam* 79. *D. de ſolut.* Poſſet autem hæc ſententia facilius admitti, ſi poneres procuratorem obligatum fuiſſe proprio nomine, ex ea tamen cauſa quę mandato contineretur. Id enim plerumque fit, & eo caſu nihil mala fide facere videri poteſt procurator, qui cum eo quod debet pro negotio alieno compenſat, quod illi debeatur.

7 *l. ſi procurator.* 13 *l. ſi epiſtolam* 65. *D. de acqu. rer. domin.*

8 *d. l. Caßius* 17. *d. l. ſi alienì* 78. *de ſolut.*

9 *d. l. ſi alieni. l. ſi is cui* 94. *eod. titu.* vbi tamen ait Papin. ſi is cui alieni nummi ſoluti ſunt iis integris pergat petere quod ſibi debetur, nec offerat quod accepit ſummouendum eum exceptione doli.

10 Eſt enim perpetuum, vt quibus caſibus locum habet condictio non habeat locum liberatio, & è contrario quibus caſibus non habet locum condictio inducatur liberatio. *l. cum quis* 38. *§. 1. & ſeqq vſque ad finem legis. l. in perpetuum* 61. *D. de ſolut.* excepto caſu. *l. Neratius* 63. *D. de condict. indeb.* Poteſt tamen fieri, vt neque condictio locum habeat, neque liberatio, puta ſi ſoluerim tibi ex nummis tuis. *l ſi mandauero* 22. *§. ſimandauerim.* iunct. *l. ſi procuratorem* 8. *§ ſi liber homo. verſ. plane. D. mandat.*

11 Nemo enim rem ſuam condicit niſi à fure. *§. itaque. Inſtit. de action. l. vlt. D. de vſufr. quem. caueat. l.* 1. *& tot. tit. D. de condict. furt.* nec rurſus eam rem quæ nunquam fuerit ſua. *l. videamus* 78. *§. item ſi indebitum cum ſeq.* iunct. *§ ſi actionem. D. de vſur. l. indebiti* 15. *D. de cond. indeb.* Naſcitur autem condictio domino cuius nummi ſoluti fuerunt, cum illi nummi ſunt conſumpti, aut pro conſumptis habendi propter commixtionem & confuſionem, *d. l. ſi alieni & d. l. Caßius* 17. *de ſolut.* vbi ratio redditur, ne ſi aliter obſeruaretur creditor in lucro verſaretur, & alienos nummos ſibi ſolutos & à ſe conſumptos impune retineret. Adde *l ſi furioſo* 24. *De obl. & act. l.* 12. *&* 13. *l ſi ego* 18 *& paſſ. D. de reb. credit.*

12 Dicebam tamen non aliud obſeruandum hoc caſu, quam ſi pecunia ſoluta fuiſſet procuratori, deinde à procuratore creditori proprio, *arg. l ſi filiusfamilias* 14. *verſ. quoniam tum l. ſeq. eod. titul. De reb. credit.* Durum enim ſane videtur, vt liceat mihi compenſare pecuniam, quam ſi haberem non poſſem ſoluere ſaltem, ita vt ſtatim ex ſolutione liberatio mihi acquiretur. Itaque hæc Definitio, ne quid diſſimulem, mihi ſuſpecta eſt. Pro ea tamen facit, quod procurator qui alienam pecuniam accepit eiuſque debitor eſt, actione mandati liberatur ſi tantundem reddat, quia pecunia recipit functionem in ſuo genere. *l. 2 §. 1. D. reb. credit.* Sed ea res non facit, vt pecuniam ſibi alterius nomine traditam poſſit ſuam dicere eamque pro ſe ſoluendo facere accipientis, vt probatur apertiſſime ex *d. l. ſi Caßius*, & aliis innumeris iuris noſtri locis. Alioqui quiſquis alienam pecuniam habet, ſiue ex cauſa depoſiti, ſiue quo alio iure, etiam ſi voles, tanquam fur & prædo, poſſet ex ea creditori ſuo ſoluere, quod tamen nemo vnquam dixerit.

[DEFINITIO XVIII.

De compenſatione rerum ex iudicato debitarum aut imputandarum.

RErum, ſiue in eodem iudicio, ſiue in diuerſis inter eoſdem iudicatarum compenſationem obiici poſſe nemo dubitat.[1] Sed ſi mutuæ adiudicationes ſic factę ſint, vt in vnam quantitatem alia imputari iuſſa ſit, non eſt ferendum, vt diuerſæ ſummæ per poſteriorem ſententiam adiudicatæ, licet ex anteriore cauſa debitæ imputatio, & compenſatio fiat,[2] ne priori iudicato derogetur.[3] Nec aliud erit etiamſi ſumma ei debita, qui compenſationem obiicit, ſufficere poſſit vtrique compenſandæ de liquido, vt fieri compenſatio debet,[4] ad liquidum, ſi imputatio priore iudicato imperata etiam non liquidis debitis inſeruire debeat.[5] Fieri enim nequit vt quod in vnam ſummam imputandum eſt, in aliam compenſari poſſit, non magis quàm ſi iam eſſet imputatum, Siquidem imputatio ſolutionis, vim perinde habet atque compenſatio, licet in eo differat, quod in imputationem etiam non liquida venire poſſunt, quæ nunquam veniunt in compenſationem.[6] Planè ſi ex vtraque parte plura debeantur, quorum aliqua ſint liquida, aliqua non liquida, de omnibus in iudicati executione eodem iudicio cognoſci æquum erit, vt tandem vniuerſa liquidatione facta condemnetur aduerſario is, quem poſt omnes imputationes, & compenſationes admiſſas plus debere conſtiterit.[7] Sed interim prouiſionalis iudicati executio ei permittenda eſt, qui claram & liquidam obtinuit adiudicationem, etiamſi liquido conſtet creditorem aduerſarium eſſe maioris quantitatis, quæ compenſari quoque poſſet, ſi eius in aliam cauſam imputandæ neceſſitas ex priore iudicato non ſubeſſet.[8] *Ita Senatus* pro N. Ludouica Bertrand, contra Ioannam Lucretiã de Gilly, 12. Cal. Iunij 1612.

1 *l. 2. C. hoc tit. l. cùm miliſi* 16. *§. 1. D. eod.*

2 *l. quod Labeo* 13. *eod.*

3 Cui ſemper ſtandum eſt, *tot. tit. C. de re iudic.*

4 *l. vlt. C. hoc tit.*

5 Id enim eſt quod dici ſolet, Sententiam eſſe ſtricti iuris.

6 *d. l. vlt.*

7 *vt in l. filius quem* 24. *C. famil. erciſc.*

8 *d. l. quod Labeo.* Iunge *Deſin.* 21. *infr. De re iudic.*]

Source : BIU Cujas

TIT. XXIV.

DE VSVRIS ET MORA.

DEFINITIO I.

Vsuræ promissæ ad certum tempus in perpetuum debentur, quãdiu nec solutio, nec noua de vsuris conuentio facta est, nisi contraria obseruatio secuta sit.

QVi pecuniam intra biennium soluere promisit, & interea maiores vsuras [1] stipulanti spopondit, [2] si ad diem non eo minus easdem vsuras debebit, quod conuentionis in quam maiores deductæ fuerant tempus præterierit. [3] Id enim actum esse videtur, vt quandiu sors soluta non esset, eędem vsuræ prędstarentur, si de aliis noua conuentio nulla fieret. [4] Maxime vero, si post decursum tempus de quo conuenerat ad eundem modum pro sequentibus annis vsuras solutas fuisse appareat. [5] Nam etsi conuentio nulla præcessisset, sola vsurarum præstatio per aliquot annos vniformiter, [6] vt nostri loquuntur, continuata sufficere posset ad inducendam in posterum tempus obligationem, [7] quod ea res modici & leuioris præiudicij esse existimetur. [8] Idem erit si non vsura, sed quid aliud in vicem vsuræ prędstari conuenerit, dummodo legitimæ vsuræ modus numquam excedatur. [9] *Sine die.*

1 Puta besses aut dodrantes, aut dextantes. Maiores enim apud nos licitæ nullæ sunt. Quæ vero magis frequentantur sunt septunces ex conuentione, quincunces vero ex iudicato, si conuentio nulla præcesserit.

2 Non enim debentur vsuræ pecuniæ fœnebris citra stipulationem. *l. 3. C. hoc tit. l. Titius 24. D. de præscr. verb.*

3 Vsurarum enim stipulatio quamuis debitor non conueniatur, committitur. *l. pecuniæ 9. §. 1. D. hoc tit.* nisi per debitorẽ ipsum non stet quo minus soluat. *l. traiectitia 23. de oblig. & act.* Solétque mens ea esse contrahentium, vt donec tota pecunia soluatur, eædem vsuræ prædstentur, quæ ab initio sunt promissæ, licet sint maiores, vt *in l. Seia 12. D. hoc tit.*

4 *d. l. Seia.* Etsi enim priori stipulationi tempus adiectum fuit, eo tamen finito cum sors adhuc debeatur absurdum est, dicere finiri obligationem vsurarum (extra casum *l. Titia Seio 87. §. vsuras de leg. 2.*) meliorémque esse conditionem debitoris post moram quam prius fuisset, vt minores vsuras nunc debeat, qui antea maiores debuit. *l. 3. in princip. D. de vsur.*

5 Ex eo namque quod secutum est, colligitur voluntas contrahentium, eaque seruanda est etiam contra formam stipulationis. *l. qui semisses 13. D. hoc titul. l. aduersus 5. quamuis 8. Co. eodem.* Quanto magis ergo si congruat stipulatio quæ præcessit?

6 Quia ex actibus difformibus nihil potest inferri, siue ad præscriptionem, siue ad consuetudinem inducendam. Crauet. *consil. 134. numer. 20.* post Bartol. & alios *ad l. 2. D. solut. matrim.*

7 *ex l. cum de in rem vers. 6.* vbi Bartol. *num. 1. 7. 14. D. hoc titu.* De cuius tamen legis sententia vide quæ scripsi *lib. 7. Coniect. cap. 8. & 9.*

8 Itaque videntur hoc casu locum habere quæ tradit Bart. ad *d. l. cum de in rem vers. num. 7.* Iunge *l. si peculium 6. §. penult.* in iis verbis, *& annuum quod ei solitus erat dare, &c. D. de pecul. legat.*

9 Id enim semper cauendum est, ne legitimis vsuris fraus fiat. *d. l. pecuniæ 9. in princ. & §. 1. l. placuit 29. l. quod in stipulatione 31. l. pœnam 44. hoc tit. l. quamuis 8. l. si ea pactione 14. l. eos 26. C. eod. cum non frumentum 16. eod.*

DEFINITIO II.

Etiam inter mercatores ordinariæ & consuetudinariæ vsuræ apud nos sunt quincunces.

ETiam cum inter mercatores agitur, non solet Senatus noster vsuras maiores quincuncibus adiudicare, si nulla præcedat conuentio, [2] nec probet creditor coactum se, vt sub grauioribus vsuris mutuam pecuniam acciperet: [3] hic enim honestior modus vsurarum visus est, [4] præsertim inter Christianos, quos deceret ex sacrosancto religionis nostræ præscripto fame potius perire, quam vllas vel quãtulascumque vsuras accipere: ni ciuilis legislator publicæ societatis tuendæ gratia potiorem auaritiæ quam salutis singulorum habere rationem cogeretur. [5] *Ita Senatus 8. Cal. Decemb. 1590.*

1 Sunt enim solitæ istæ quincunces vsuræ, & quæ hodie magis frequentantur. Nihil autem vetat mercatorem vti iure communi, cum nec dicatur mercari quotiescunque contrahit, puta si conducat vel emat fundum, aut cum locet vel vendat, quamuis alij mercatori. Crauet. *cons. 6. nu. 11.* post Bart. *ad l. legatis. quæst. pen. de leg. 3.* Alex. *in l. diuortio in princ. col. 8. vers. & idem etiam dicit. D. solut. matr.*

2 Vbi enim nulla conuentio est, consuetudo loci seruanda est, præsertim quod ad vsuras. *l. Casus Seius 12.* ibi, *sunt autem consuetudo. D. hoc titul.* Nisi consuetudo illa sit contra leges, permittens vsuras supra legitimum modum, *dict. l. eos 26. §. cæteros, sup. hoc tit.* Facit *l. tutor 7. §. quæ autem. in fin. de admin. tutor.*

3 Hoc enim casu grauiores eædem vsuræ deberentur, non tanquam vsuræ, sed tanquam interesse, quia tanti creditoris interesset. *l. 3. D. de in lit. iurand.*

4 Honestus autem modus in rebus omnibus seruandus est, non immoderata cuiusque adfectio subsequenda. *l. ex damni 40. in princ. D. de dam. infect.* Hic vero modus honestus ideo creditur, quia meliorum fundorum reditus huic modo respondet, ac vicesimo anno æquat sortem. De quincuncibus vsuris agitur *in l. 5. C. hoc tit. & in l. cum quidam 17. D. eod. d. l. tutor 7. §. quæ autem in fin. D. de admin. tut. l. alimenta 16. §. Basilicæ. De alim. leg.* dicunturque leuiores vsuræ in *d. §. quæ autem.* & modestę à *Persio Satyr. 15.*

5 Neque enim possunt accipi sine peccato mortali, vt omnes Theologi consentiunt, licet repugnet Molin. in suo illo *tract. De vsur.* malus hac in re Theologus, vt in cæteris omnibus. Itaque à Principibus Christianis non tam permittuntur, quam tolerantur. Exstat in hanc rem perelegans constitutio nouella Leonis 83. quæ non nisi vsque ad trientes eas tolerat, id est ad quatuor nummos in centenos singulos. Vide Iul. Clar. *in §. vsuræ, quæst. 20. lib. 2. sent.*

DEFINITIO III.

Condemnatio quanti plurimi facienda est, quanti plurimi res fuit vnoquoquo anno, & admitti vsuras ex die moræ.

COndemnatio quanti plurimi res fuit, siue ex mora, vt nostri vulgo sentiunt, [1] siue, vt ego probabilius arbitror, ex natura iudicij & propositæ actionis causam habuerit, [2] numquam sic interpretanda est, vt præstet condemnatus quanti plurimi res fuit ab eo tempore, in diem vsque solutionis, sed quanti plurimi vnoquoquo anno quo dari res debuit. [3] Nam ab eo tempore si mora solutioni facta sit, quæ excusationem non mereatur, vsurarum accessio admittenda est. [4] *Ita Senatus 8. Cal. Decembr. 1590.*

1 Bart. & cæteri *ad l. vinum 22. D. de reb. credit. & ad l. 3. §. in hac. D. commod.*

2 De quo scripsi late *lib. 16 Coniect. cap. 1. & seqq.*

3 Exstatque de hoc apud nos statutum speciale. Vide Bald. *in l. acceptam C. hoc tit. & in l. non dubium. C. de legib. DD. in l. quod te & in d. l. vinum D. de reb. credit.*

4 Iis nimirum casibus, quibus placuit vsuras deberi ex mora. *l. Titia Seio 87. §. vsuras de leg. 2. l. cum quidam 17. §. si pupillo l. mora 32. §. in bona fides. D. hoc tit. l. in bonæ fidei 13. C. eod.* Dixi autem in Definitione, *si mora excusationem non mereatur*, quia non omne quod differendi causa fit, adnumerandum est moræ si fiat optima ratione & iusta aliqua de causa, non fraudandi consilio. *l. sciendum 21. & seq. D. eod.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IV.

Neque fructuum, neque vsurarum vsuræ vnquam præstandæ sunt, præterquam petitione hereditatis.

ACcessionis accessio numquam præstánda est.[1] Inde fit, vt neque fructuum,[2] neque vsurarum vsuræ[3] vnquam debeantur, nec si certa quantitate fuerint fructus æstimati, aut vsuræ taxatæ. Non enim permittendum est, vt redigatur in nouam sortem ad facilius admittendam vsurarum accessionem.[4] Præterquam vno casu, si petita sit hereditas. Nam cum & fructus & vsuræ augeant hereditatem,[5] consequens est vt & fructuum & vsurarum, quibus aucta est hereditas, perinde vsuræ debeantur, ac reliquæ hereditatis, nisi à quo tempore lis contestata est.[6] Exinde namque accessionis non hereditatis iure censeri incipiunt.[7] In eoque, quod nouum est & contra iuris regulam,[8] facit deteriorem suam conditionem, qui litem contestatur.[9] *Ita in Senatu* tractatum in causa Guilielmi De Riddes, 5. Non. Decembr. 1590.

1 *l. vlt. C. hoc tit.* Accessio enim accessionis, cum sit accidens accidentis, non potest in rerum natura esse, non magis quam seruitus seruitutis, quæ ideo nec in bonis nostris, nec extra bona nostra esse dicitur *in l. 1. D. de vsufr. legat.*

2 *l. neque 15. D. hoc titul.* vbi scriptum est, neque eorum fructuum, qui post litem contestatam officio iudicis restituendi sunt, præstandas esse vsuras, neque eorum qui prius percepti quasi malæ fidei possessori condicuntur. Omnes enim fructus sunt accessiones, & ob id incrementa appellantur, *l. 1. §. bellissime. D. vt legat. caus. caueat. l. ita tamen 27. §. heres D. ad SC. Trebell. l. si ita 43. §. 1. de legat. 2. l. non est ambiguum 9. C. famil. ercisc.*

3 *d. l. vltim. C. hoc titul.* Nam & vsuræ sunt accessio & incrementum *l. Lucius 24. D. deposit. l. 1. §. si indemnitis D. de adminis. ver. ad ciuit. pertin. Vnde tit. D. sic conceptus est. De vsur. fructib. & caus. & accession.* Adde *l. vlt. C. de vsur. res iudic.*

4 Ne alioqui fiat anatocismus, quem nominatim prohibet Iustiniani constitutio *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

5 *l. sed etsi lege 25. §. vlt. cum ll. seqq.* iunct. *l. item veniunt 20. §. item non solum. D. de hered. petit. l. illud quoque 40. §. prad. eod. l. 1. & vlt. C. eod.*

6 Ita eleganter Papin. *in l. heres furiosi 51. §. 1. D. eod. titul. De petit. hered.*

7 Nec enim hereditas potest recipere augmentum vel diminutionem ex die litis contestatæ, quia quale quid est cum petitur, tale dari debet, *l. 2. D. hoc titul.* petitur autem res tunc cum litis contestatio fit non antea, *l. sed etsi lege 25. §. si ante. D. de petit. hered.* iunct. *l. amplius 15. D. rat. rem haber.*

8 Iuris enim regula est neminem contestando litem facere conditionem suam deteriorem *l. non solet 86. cum l. seq. De regul. iur. l. aliam 29. D. de nouat. l. in compensationem 8. D. de compens. l. vlt. D. de separat.*

9 Nam quo tardius contestatio fieret, tanto longiori tempore fructuum vel vsurarum vsuræ præstarentur: ob idque fortassis supradicta regula non absolutè concepta est, sed illis verbis, *non solet*, & adiecta dictione, *plerumque*, *d. l. non solet.* Cur autem nemo contestando faciat deteriorem suam conditionem, quamuis per contestationem nouatio fiat, siquidem in iudicio quasi contrahitur, *l. 3. §. idem scribit. D. de pecul. l. 1. C. de obligat. & action. l. solutione 23. De solut.* ratio illa est, quia hæc nouatio non fit ex voluntate, sed ex necessitate, *d. l. aliam. d. l. vltim. De separat.* semper autem succurrendum est ei, qui inutilis ex necessitate aliquid fecit. *l. si fideiussor 7. §. si necessaria. D. qui satisd. cogant. l. 2. §. vltim. D. de curat. bon. dand.* Adde hanc Definitionem nec pœnarum vsuras deberi posse. *l. vltim. D. de magistr. conuen. leg. 1. Cod. de fiscal. vsur. libr. 10. titul 8.*

DEFINITIO V.

Sublata petitione sortis quando supersit petitio vsurarum, & quando non.

SVblata per solutionem,[1] adeoque longissimi temporis præscriptionem[2] obligatione sortis, non potest supersesse petitio vsurarum ex mora debitarum.[3] Nec distinguemus an ex conuentione an officio tantum iudicis debitæ fuerint, dummodo propter moram:[4] quia solutio accepta sine protestatione purgat moram præcedentem, & quod est consequens commissam præcedentis moræ pœnam diluit.[5] Illa autem vulgaris distinctio, an vsuræ debeantur ex conuentione an officio iudicis, vt priore casu sublata quoque sortis obligatione vsuræ peti possint,[6] posteriore non item,[7] pertinet ad eas vsuras ex conuentione, debitas, quæ nulla etiam mora intercedente perinde deberentur,[8] quales illæ sunt, quæ propter lucrum petentium potius, quam ob moram non soluentium infliguntur:[9] id est, quæ principaliter magis quam accessoriè in stipulationem sic deducuntur, vt omnimodo[10] debeantur. Idemque de fructibus iuris est.[11] *Ita tractatum* est in eadem causa.

1 Solutione enim tollitur ipso iure omnis obligatio & naturalis & ciuilis. *l. solutione 23. de pœn. & passim, D. de solut.*

2 Etsi enim tempus non est modus tollendæ obligationis. *l. obligationum fere 44. §. placet. D. de oblig. & action.* placuit tamen Impp. hoc longissimi temporis spatio extingui actiones omnes, quæ olim erant perpetuæ, nec vlterius viuendi habere facultatem. *l. 3. & 4. C. de præscript. 30. vel 40 annor.*

3 Cum enim sortis obligatio sit principalis, vsurarum vero accessoria, non potest accessorium subsistere sublato principali *l. nihil dolo 139. §. 1. l. cum principalis 178. de reg. iur.*

4 Aliquando enim ex conuentione debentur etiam citra moram, vt in specie *l. qui Romæ 122. in princip. De verbor. obligation.* de cuius sententia vide quæ scripsi *libr. 1. Coniectur. cap. 1.*

5 *l. centum Capuæ 8. in fin. l. vlt. D. de eo quod cert. loc. l. Æmilius 38. vers. dicebam D. de minor. l. de lege 6. §. vltim. cum l. seq. D. de leg. commiss. l. 4. C. de pact. int. empt. & vendit.* Adde *l. item 18. §. vlt. de const. pecun.*

6 Sunt enim hoc casu in obligatione, quæ non potest videri sublata ex solutione sortis, quia solutio non tollit aliam obligationem, quam in cuius causam facta est. *l. qui per collusionem 49. §. 1. D. de action. empt. d. l. certum 8. vers. ibi enim duæ. D. eo quod cert. loc.* iunct. *l. 1. & seqq. D. de solut.*

7 *d. l. qui per collusionem 49. §. 1. de act. empt. l. si depositæ 4. Cod. depositi* vbi ratio redditur: non enim duæ sunt actiones, alia sortis, alia vsurarum, sed vna, ex qua condemnatione facta iterata actio rei iudicatæ exceptione repellitur.

8 Vt cum pecunia ab initio accipitur fœnori & sub vsuris, vt *in d. l. qui Romæ 122. in princ. de verb. oblig. l. Caius 11. l. qui semissem 13. l. si bene 33. & pas. D. hoc tit.*

9 Quod diuersum est in iis vsuris, quæ veluti pœnæ nomine præstantur. *l. Seia 12. l. cum quidam 17. in princip. & in §. si pupillo in fin. D. hoc titul.* iunct. *l. mora 32. §. in bonæ fides eod.*

10 Hoc est, nulla etiam contracta mora, quomodo etiam accipitur *in l. videamus 38. §. penultim. D. eod.* Mora enim illa esse solet, quæ & officium iudicis inducit in bonæ fidei iudiciis, & in arbitrariis, & committit stipulationem vsurarum, *d. l. cum quidam. & d. §. in bonæ fidei. l. 3. §. 1. & in princip. eod. l. minorum 3. C. in quib. caus. in integr. restit. non est necess.*

11 Eadem enim ratio esse solet fructuum & vsurarum *l. vsuræ 34. D. hoc titulo.* licet etiam in nonnullis differant, de quibus Cuiac. *libr. 18. obseruat. capit. 3.* Nos contra interpretes etiam scripsimus in prima parte Decadis nostræ *De error. pragmat.*

DEFINITIO VI.

Iudex appellationis potest pronunciare de vsuris, etiam in primo iudicio petitis, & de quibus prior iudex nihil pronunciauerit.

PEtieram à te centum pro pretio fundi tibi per me venditi cum vsuris à tempore moræ.[1] Condemnauit te iudex ad solutionem pretij, & expensas litis, de vsuris nihil dixit. Appellasti tu solus. In appellationis causa pretij, vt & sententia confirma-

Source : BIU Cujas

retur[1], & præterea in pretij vſuras condemnaretis.[2] Dicebas obſtare mihi exceptionem rei iudicatæ, propterea quod cum vſuras priore inſtantia petiiſſem, nihil de iis iudex pronunciauerat, & conſequenter vſurarum petitionem repuliſſe videbatur.[3] Placuit Senatui poſſe ſententiam confirmari: eaque ſalua de vſuris nihilominus pro me iudicari[4] quia de iis nihil pronunciatum fuerat,[5] cum tamen iure actionis, & ex ipſo contractu deberentur.[6] Promiſeras enim te ſoluturum ad certam diem pœna hac adiecta, *à peine de tous deſpens dommages & intereſts.*[7] Quod ſi officio tantum iudicis debitæ fuiſſent propter moram, & ex natura iudicij bonæ fidei, vtique nulla earum nomine petitio poſt iudicatum ſupereſſet.[8] Pronunciata enim ſemper principali negotio ſententia iudex omni officio functus videretur.[9] In propoſito tamen accedebat, quod vſuræ pretij non tam propter moram, & ex natura iudicij debebantur, quam propter quantitatem negotij, & in vicem fructuum, tametſi neque pactio, neque mora vlla præceſſiſſet,[10] cum admitti non poſſet, vt tu eiuſdem temporis & fructus fundi & pretij vſuras retineres.[11] *Ita Senatus* 16. Calend. Iunij 1591.

1 Debentur enim vſuræ in iudicio venditi, ſicut & in cæteris bonæ fidei iudiciis ex die moræ, *d. l. mora* 32. *§. in bonæ fidei. D. hoc titul. l. in bonæ fidei* 13. *C. eod. l.* 3. *C. in quib. cauſ. in integ. reſt.* Imo & citra moram debentur venditori qui rem tradidit, vt dicemus in fine Definit.

2 Appellatio enim deuoluit ad iudicem appellationis totum negotium, quale fuit apud priorem iudicem poſt litem conteſtatam. *l. vnic. D. nihil innou. pend. appell.*

3 *Arg. l. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expenſ.* Bertach. in verb. *iudicis poteſtas verſ.* 226. *&* 272. quem refert nec tamen probat, ſed potius improbat Crauet. *conſ.* 320. *nu.* 1. poſt Corneum *conſ.* 49. *col.* 2. *lib.* 2.

4 Nihil enim vetat iudicem appellationis pronunciare de vſuris, de quibus primus iudex non pronunciauerit. *l. tutor* 41. *in princip. D. hoc titul.* licet ea lex tractat de vſuris tantum medij temporis, id eſt, quod interceſſerat à die appellationis fruſtratoriæ, & diem ſententiæ in appellationis cauſa redditæ.

5 Nec bona eſt conſecutio: Iudex non condemnauit reum ad vſuras: Ergo eum ab vſuris abſoluit, vt diſputat Crauet. *dict. conſil.* 320. *numer.* 1. vbi addit argumentum à contrario ſenſu non poſſe valere vltra limites ſenſus directi ex Paul. Caſtrenſ. 106. *libr.* 2 Decian. *in l.* 1. *in princip. colum.* 15. *D. de offic. eius cui mand. eſt iuriſd. & conſ.* 110. *colum.* 2. *& conſil.* 216. *col. fin. & conſ.* 283. *colum.* 4.

9 *Vt in l. centum Capua* 8. *de eo quod cert. loc.*

7 Quibus poſterioribus verbis vſuras ſignificari placet, vt dicemus *Defin ſeq.* [An autem hæc verba ſufficiant, vt pœna omnimodo committatur, nec purgari mora poſſit, alia quæſtio eſt, de qua vide *Defin 6. infr. De contr. & committ. ſtipul.*]

8 Ex ea diſtinctione quam poſuimus *Defin. præced. numer.* 6. *&* 7. *l. qui per colluſionem* 49. *§.* 1. *De action. empt. d. l.* 4. *C. depoſit.*

9 *d. l. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expenſ. l. index poſtea quam* 55. *D. de re iudic.*

10 *l. curabit* 5. *C. de act. empt. l.* 2. *C. hoc tit.*

11 *l. Iulianus* 13. *§. veniunt autem. D. de act. emp.* Itaque quod ſcriptum eſt *in l. initio* 5. *C. de pact. int. empt. & vendit.* pretij tardius exſoluti vſuras ab initio non promiſſas ex mora tantum deberi, ſic omnino accipi debet, vt tamen mora facta videatur, ex quo die traditio facta eſt rei venditæ, niſi probet emptor per ſe non ſtetiſſe quo minus pretium ſolueret venditori, *arg. l. traiectitiæ* 23. *de oblig. & action.* Sic dicimus bonam fidem non pati, vt emptor rem habeat & pretium retineat, ideoque nec de eo factam conuentionem valere. *l. ex empto* 11. *§. qui autem, l. bonæ fides* 50. *D. de action. empt.* Sic è contrario dicendum eſt, nullas vſuras debere emptorem, cui res non eſt tradita. *l. liberalitatis* 16. §. 1. *D hoc titul.* Adde *l. nec enim* 13. *in fin. D. de pign. action.*

DEFINITIO VII.

Ex promiſſione eius quod intererit ob pecuniam ſuæ die non ſolutam debentur in dubio vſuræ quincunces.

FActa, vt fieri ſolet, promiſſione eius, quod intererit creditoris ni ad diem pecunia ſoluatur,[1] ſic interpretamur conuentionem, vt vſuræ promiſſæ videantur, & quidem quincunces,[2] etiamſi creditor non probet ſua intereſſe, nedum tanti.[3] Neque enim dubitandum eſt, quin creditoris interſit, quod pecuniam ad diem nom acceperit, cumque probatio eius quod intereſt plerumque difficillima ſit,[5] quia in facto non in iure conſiſtit,[6] nec ratione pecuniæ præſtetur vnquam id quod re vera intereſt, ne facile in infinitum excurrat,[7] nulla iuſtior taxatio fieri poteſt, quam ad modum vſurarum legitimarum, & quarum vſus frequentior eſt, cuiuſmodi ſunt quincunces,[8] ne alioqui an inutilem eſſe creditori ſtipulationem fatendum ſit,[9] aut ad taxandum id, quod ipſius intereſt difficilem & ſcrupuloſam litem inſtitui ſit neceſſe.[10] In ea autem ſpecie de qua ſuperiore SC. ſcripſimus tanti creditoris interfuiſſe, quanti quincunces vſuræ eſſent, ex eo conſtabat, quod pecunia pro rei venditæ pretio debebatur, cum rei venditæ fructus emptor idemque debitor percepiſſet. Fructus enim fundi ex comparatione vſurarum quincuncium magis communiter æſtimantur.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt quotidie fieri ſolet his verbis vulgaribus, *à peine de tous deſpens dommages & intereſts*, vt dixi Defin. præcedenti *numer.* 7.

2 Tanquam leuiores, & quæ apud nos frequentantur. Dixi ſupr. *Defin.* 2. *numer.* 1. *&* 4.

3 Quod ſecus eſſet ſi acceſſio iſta deberetur, tanquam intereſſe non tanquam vſura. *l. vlt. D. de præt ſtipulat.*

4 *l.* 3. *D. de in lit. iurand. l.* 5 *ſi Calendis* 11. *de re iudic.*

5 *d. l. vlt. D. de prætor. ſtipulat.*

6 *l. quatenus*, 24. *De regul. iur.*

7 Niſi cum adiectione loci vel temporis limitata eſt obligatio, vt in *d l.* 3. *De in lit. iurand. l.* 4. *l. centum* 8. *& paſs. De eo quod cert. loc.* alioqui lucrum, quod ex indefinita negotiatione pecuniæ ſperari poteſt, infinitum eſt, ob idque nimirum ſolent creditores pecuniæ ſtipulari vſuras vel pœnam ex conſilio Iuriſconſulti, *in d. l. vlt. de præt. ſtipul.* iunct. *d. ſtipulatio iſta* 38. *§. alteri. De verb. obligat.*

8 Vide *Defin.* 2. *num.* 1. *&* 4. *ſupr. eod.*

9 Quod non eſt dicendum potiuſque verba ſunt improbanda, quam vt ea capiatur interpretatio per quam diſpoſitio fiat inutilis. *l. quoties in ſtipulationibus* 80. *de verbor. obligat. l. ſi quando* 109. *de leg.*

10 Quod ne eueniat cauere bonus iudex debet, id eſt, ne lis altera conſurgat ex litis primæ materia. *l. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expenſ. l. fratris* 10. *C. de tranſact.* Et ſane interpretatio hæc multas quæſtiones dirimit, ideoque vel hoc ſolo amplectenda eſt. *l.* 1. *§. ſi heres in fin. D. ad SC. Trebell* Sic enim fit, vt eadem ſententia contineat & condemnationem, & condemnationis taxationem, vt loquitur *l. ſi traditio* 5. *C. de action. empt.*

11 Quod dicimus ad rationem quinque aureorum pro vnoquoque centenario.

DEFINITIO VIII.

Vſuræ quibuſdam caſibus etiam diuino iure permittuntur.

VSurarum prohibitio iure diuino,[1] & conſequenter pontificio[2] introducta ad eas vſuras non pertinet, quæ ex natura & æquitate negotij quod geritur debentur in vicem fructuum, quos viciſſim debitor ex re creditoris percipiat, aut pro eo, quod re vera interſit creditoris;[3] ratione non lucri ceſſantis,[4] ſed damni emergentis. Inde eſt, quod vſuræ etiam damni citra conuentionem, & omnimodo debentur venditori, qui rem venditam tradidit, ne alioqui & re, & pretio careat:[5] Item quod ſi marito dos ſuo tempore ſoluta non ſit, poteſt ille vſuras petere,[6] ne in cuitandi damno moretur, cum ferat onera matrimonij.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Exod.

Source : BIU Cujas

1 Exod.*cap.*22.& Lucæ Euang.6.Iul.Clar.*libr.*5.*sentent.* §.*vsura quæst.* 20. *& Nouell.Leonis* 83. *vt ad trient.vsur.pecun.licit. mutet.*

2 *cap.debitores De iureiur cap.*1.*& pass hoc tit.*

3 *Cap conquestus, & cap salubriter,* vbi Canonist. *de vsur. in* 6.

4 Etsi enim id quod interest æstimatur etiam ex lucro cessante,*l.si commissa* 13.*D rat.rem haber. l.*2. *de eo quod cert. loc. l.si fundus* 33.*a i fin locat.l.si mulier* 21.§.*antepenult.D.rer.amo.l.vnic. C.de sentent.qua pro eo, quod interest*: odiosior tamen est petitio lucri cessantis, quam damni emergentis,quia fauorabilior est qui certat de damno vitando, quam qui de lucro captando, *l. non debet* 41.§. 1. *De reg.iur.* Charitas Christiana non cogit nos pati damnum ex aliena culpa,sed vetat nos ex eadem culpa captare lucrum.

5 *l.curabit* 5.*C.de act.empt.l.*2.*C.hoc tit.* Dixi *Defin.* 6 *num.*10. *&* 11.*sup.eod.* Iunge *Defin.*21.*num.*10.*infr.*

6 *d.cap.salubriter.*

7 Nam & inde est,quod causa dotis dicitur onerosa quantum ad maritum, non lucrativa, *l.ex promissione* 19.*De oblig.& action.l.vlt.*§.1.*qua in fraud.credit.*

DEFINITIO IX.

Æstimationis quanti plurimi vsuræ ex mora præstandæ sunt.

ÆStimatio quanti plurimi non excludit accessionem vsurarum, quæ ratione pecuniæ debentur in vicem eius quod interest, quoties iudicium tale est, vt ex bona fide præstationes eiusmodi admittat.[1] Nam cum ea æstimatio nihil aliud sit,quam res ipsa quæ debetur,tanti æstimata,[2] nihil prohibet vsuras deberi:[3] Sicut &, cum ob deteriorationem monetarum augetur quantitas condemnationis,[4] non eo minus vsuræ damnaque alia,si qua sint, præstantur, adeoque pro rata auctæ quantitatis, quoniam augmentum illud,quod vocant,& incrementum pars est principalis debiti non accessio,[5] vt proinde dici non possit, hoc casu præstari accessionem accessionis, contra iuris regulam.[6] Sane pro eo anno, cuius ratio habetur in æstimando quanti plurimi res fuit, accessiones nullæ debentur, quibus scilicet sola debitoris mora locum facit. Mora autem nulla eo anno contracta videri potest, in præstanda æstimatione, quanti plurimi, priusquam annus præterierit, quia nec prius sciri potest, quanti plurimi eo anno res fuerit.[7] Ergo & si post eum annum aliquid interuenerit, propter quod dici possit moram non ita cito contractam fuisse, quod ex variis causis potest accidere[8] vsuræ æstimationis nullæ debebuntur.[9] *Ita Senatus* in causa Georgij Exertier Secretarij Senatus, & Claudij Fauier,5. Non.Iul.1591. Et rursum pro D. de la Barre, contra Claudium Vallet,12. Cal. Sept.1593. Cumque ex Senatoribus nostris quidam eam sententiam duriorem putarent, & alias contra iudicatum dicerent, re accuratissime disputata, vt sciretur tandem quid in posterum constanter iudicari oporteret, id ipsum Senatus pronunciauit in causa D. Ludouicæ Pobel viduæ Domini de Leydier, contra Annam Vessu viduam N.Chappuis & alias,Prid.Non.Iul.1595.

1 Hoc est,quoties iudicii natura patitur, vt ex mora vsuræ debeantur,quod euenit in bonæ fidei iudiciis non in strictis, *l. mora* 32.§ *in bona fides.D.hoc titul.l.in bona* 13. *C. eod. l.*3. *Cod. in quib.caus.in integr rest.non est necess.*

2 Est enim loco rei, *l.ait lex* 21. *ad leg.Aquil.l.*8 §.1.*de cond. furtiua,* licet formaliter aliud sit res, aliud rei æstimatio, *l.si alij* 42.§.1.*de vsufr.l.fundum* 28.*de nouat.*

3 Tanquam accessione sui principalis. Etsi nullo iuris loco ita scriptum reperias, quia nec æstimationis quanti plurimi vllo iuris loco fit mentio,nisi cum tractatur vel de lege Aquilia, vel de condictione furtiua, quæ actiones non admittunt præstationem vsurarum ex mora, cum sint strictæ. Scripsi *lib.*16. *Coniect. & in Decad.*17 *de error.pragmat.* vbi vide.

4 Quia quod debetur reddendum est in eadem bonitate & qualitate,*l.*3.*D.de reb.credit.l.creditorem,*69.*D. de solut.*

5 Cum nihil aliud sit, quàm ipsum debitum non imminutum verius quàm auctum, licet vulgo vocent augmentum, vt scripsi in tract.meo *de variis nummar.debitor.solut.*

6 De qua scripsimus *Defin.*4.*sup.ex l. vlt. D. hoc tit.l.vlt.C. de vsur.rei iud.*

7 Præposterum enim est, vt mora contrahatur, priusquam peti possit, *l si pupillus,* 127.*de verb.oblig.l.nulla,*88.*de reg.iur.l. lecta* 40.*de reb.cred.*

8 *l.sciendum* 21.*cum seqq.D.hoc tit.* vbi dicitur, non omnem dilationem, quæ fiat in soluendo debito, moræ adscribendam.

9 Quæ scilicet non tam propter lucrum petentium, quàm propter moram non soluentium infliguntur, *l.cum quidam* 17. § *si pupillo,in fine,D.hoc tit.*

DEFINITIO X.

Mora committi potest in præstanda æstimatione quanti plurimi etiam priusquam ea æstimatio per iudicem taxata sit.

AN vero dicendum erit, non prius contractam videri moram in soluenda æstimatione quanti plurimi,quam cognitum sit & taxatum, quanti plurimi res fuerit?[1] Minime. Sufficit enim,vt sciat debitor,se rem debere, cuius æstimatio petitur, cum ex eo scire etiam potuerit & debuerit æstimationem pro re præstandam,& offerre eam quantitatem, quam iustæ æstimationi respondere putabat,[2] aut si creditor recusaret obsignare.[3] Sed si probabili ignorantia incertus fuerit,quid & quantum deberet, puta quod debitum inter plures pro rata patrimonij & bonorum a singulis possessorũ diuidi oporteret,[4] nec dum diuisio illa facta esset, quod euenit plerumque in debito canonis emphyteuticarij,[5] cessasse in solutione potius quàm moram contraxisse videbitur.[6] Ideoque nec vsuras vllas debebit,[7] licet nõ eo minus futurum sit,vt debeat æstimationem quanti plurimi. Hæc enim nõ propter moram præstatur,sed propter obligationem, cum nihil aliud sit, quàm res ipsa, quæ debetur, tanti nimirum æstimata, vt superiore Definitione scripsimus.[8] Mora enim siue creditoris,siue debitoris neque minuere, neque augere vnquam potest principalem obligationem, sed tantum accessiones.[9] *Ita Senatus* in eadem causa D. Ludouicæ Pobel viduæ Domini de Leydier, Prid. Non. Iul. 1595.

1 Hoc vero ita esse videbatur,quia difficile est,vt mora cõtracta videatur, priusquam sciri possit,non solum quid, sed etiam quantum debeatur, quandoquidem incertæ quantitatis solutio fieri non potest,non magis quàm eius rei, quæ an debeatur,incertum sit, *l. sufficit.* 56. *l. Iulianus.*60.*de condict. ind. iunct.l.*3.§.*incertam,l.locus.*26.*de acq.pos.l.si fur.*32.*in fin.de vsuc. iunct.l.vbi autem,*75.*de verb.oblig.*

2 Incertitudo namque debiti impedit quidem, ne interim possit fieri exactio, sed non ideo facit indebitum, quod re vera est debitum,vt Papin.licet in dissimili specie ioquitur, *in l. pater*7.§ *pen.de dot praleg.* Iunge *l.qua de tota,*76. §.*incerta partis, D.de res vin.l.*1.§.*vlt.si pars hered petat.l. etsi* 8.§.1.*D.com.diuid. l.*1.*& tot.tit.si cui plus quam per leg.falcid.*

3 Obsignatio enim solutionis vim habet saltem addita satisdatione de præstando eo,quod adhuc incertum est,cum certum erit.Hoc enim necessarium est, *l.*5.*l. seruus,*34.§.*vlt. de stat. lib.* iunct.*l.acceptam.*19.*C.hoc tit.*

4 Hanc enim diuisionem inter possessores pro modo portionum fieri oportet, *l.cum possessor,*5.*D.de censib.* quoties scilicet non tam personæ,quàm prædia conueniuntur.*leg. Imperatores,* 7.*de public. & vectigal.l.denique,*19.*D.de iur.fisc.*

5 Præstatur enim pro prædio, *l.*2. *& vlt.C. de iur. emphyt.l. lex vectigalis,*31,*D.de pignor.* sicut & tributum,*de quo in d. l.*5.*de censib.*

6 Non omnis autem cessatio mora est,*l.sciendum,*21.*& seqq. D.hoc tit.*

7 Quæ scilicet non debentur citra moram, *d.l. cum quidam* 17.§ *si pupillo, l. mora*, 32.§. *in b na fides, D. eod. l. Titia Seio*, 87.§. *vsuras de leg.* 2. [Ergo salt. m post taxationem & liquidationem factam vsuræ omnimodo deb buntur, nec facile pro anteriori tempore adiudicandæ sun *Ita Senatus* pro N. Ioanne Amedeo Martini, contra Ludou cum Chaniere, Ante Calen. Decembr. 1611.]

8 *Num.* 2. ex interpretum tamen nostrorum magis quàm ex nostra sententia. Quid enim de tota hac quæstione ad æstimationem quanti plurimi pertinente sentiendum putemus, scripsimus *Defin. 6. & seqq.* vsque *ad 16. sup si cert. pet. & latius libr. 16. Coniectur.* & in prima parte Chiliadis nostræ *de error. pragmat.*

9 *l. centum* 8. *de eo, quod cert. loc. l. fundum*, 28. *D. de nouat.*

DEFINITIO XI.

Vsuræ taxatæ & in certam quantitatem redactæ non eo magis recipiunt vsurarum accessionem.

NOn est simile, quod si vsuras aliasve præstationes ob moram adiudicatas iudex ad certam, vt sit, quantitatem taxauerit,[1] non idcirco eius quantitatis aliæ vsuræ ab eo tempore debebuntur, quasi noua sorte ex prioribus vsuris conflata. Neque enim fieri potest, quin vsuræ illæ priores, quæ ab initio accessiones fuerunt, tales quoque perpetuo maneant. Itaque aliter posito iure fieret, vt vsurarum vsuræ præstarentur, & consequenter accessiones accessionum. Quod ne eueniat, districte & expressim lege prohibitum est, ne qua ratione liceat vnquam vsuras in sortem redigere.[2] Proinde non est, quod quis dicat, pro facto habendum id, quod nec expressa quidem conuentione fieri potuisset.[3] Quanquam nec deerant, qui alias contra pronunciatum dicerent,[4] quod ego vix sane credere poteram, probare vero nullo modo. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Taxatio enim necessaria est, tum etiam cum vsuratum modus certus est, nimirum propter calculum, quamuis soleat calculus plerumque sine iudicio dirimi. Sic enim lego, id est, *sine* pro *fere, in l. furti*, 6.§. *vlt. de his qui not. infam.*

2 Id est ne fiat vnquam anatocismus, *l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de vsur. rei iud.* vide quæ scripsi *Decad.* 20. *de error. pragm.*

3 Eadem enim vis taciti & expressi esse potest, sed maior taciti, quàm expressi esse non potest, *l. 3. vbi notat. D. de reb. cred.* & quod vna via prohibitum est, alia permittendum non est, *l. scire oportet* 21.§. 1. *D. de tutor. & curat. dat. l. ait prator*, 7.§. *quid si autem. de iur. delib.*

4 [Ex glos. *in d. l. vlt. C. hoc tit.* Quam tamen communiter à doctoribus reprobatam esse Castrens. ibidem testatur. Cum Castrensi tenet Ioannes Thomas Minadous *Decis. Neapol.* 17. vbi ait supra dictam glos. intelligi debere, quando nihil factum est in fraudem vsurarum. Vide Borgn. Caualcanum *Decis.* 14. *num.* 29.]

DEFINITIO XII.

Expensarum litis adiudicatarum vsuræ non debentur ex die sententiæ, sed ex die moræ, quæ interuenerit in iis post taxationem soluendis.

ALia ratio est pecuniæ, quæ pro adiudicatis taxatisque litis sumptibus debetur. Recipit enim illa accessionem vsurarum, ab eo nimirum tempore, quo taxatæ & petitæ, non quo prorogatæ fuerunt.[1] Nempe quia non accessiones sunt principalis debiti, sed proprium debitum constituunt in pœnam temere litigantis à iudice constitutum.[2] Etsi autem à die sententiæ & adiudicationis eiusmodi debitum nascitur,[3] spectamus tamen, quod ad vsurarum accessionem admittendam pertinet, tempus taxationis,[4] quia non nisi ab eo die certam legem & formam habere incipit.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Id est, ex die moræ contractæ in iis soluendis, non ex quo die cœperunt abesse probo litigatori.

2 *l. eum quem temere*, 79. *D. de iud. l. properandum, C. eod. l.* 3. *& 4. C. de fructib. & lit. expens.* etsi nonnunquam paretur victo, ne ad litis expensas condemnetur, nimirum si iustam habuit causam litigandi, *l. qui solidum*, 78.§. *etiam, de leg.* 2.

3 Etsi enim sententiæ ius nouum tribuere non solet, sed tantum quod est declarare, quia semper referenda est ad id, quod petitum fuit. *l. 2. D. hoc titul.* id tamen locum non habet in expensis, quæ scilicet non obligationis iure debentur, aut ex causa, quæ sententiam præcesserit, sed officio iudicis, *d. l. properandum* 13. *C. de iudic.*

4 Non condemnationis. Non enim sufficit condemnatio, nisi etiam condemnationis taxatio sequatur, vt sciatur, quid & quantum ex iudicato debeatur, quoties id quod in condemnationem deductum fuit, incertum est in quantitate, *l. si traditio.* 4 *in fin. C. de act. empt.* præsertim cum nec valeat sententia, quæ proferatur sine certa quantitate, nisi quatenus refertur ad taxationem, aut iam in actis factam aut faciendam. *l.* 3. *& tot. tit. C. de sent. quæ sine cert. quant profer.*

5 Itaque hoc casu potest illud vsurpari, quod alias dici solet, nihil actum videri, quamdiu aliquid superest agendum, *l. penult. in fin. C. de his quib. vt indign. l. ædificia* 139.§. 1. *de verb. signific.* Propria enim cuiusque rei forma contingit ei ex consummatione, *l. si is qui* 80.§. *quædam, D. ad leg. falcid.*

DEFINITIO XIII.

CVm in obligatione alternatiua electio est creditoris, quod euenit interdum ex conuentione,[1] non potest videri debitor esse in mora, prius quam creditor elegerit,[2] & interpellauerit,[3] quia nec creditor ipse aut agere aut interpellare potest, nisi facta electione.[4] Idemque est in vltimis voluntatibus, si forte tibi legatum sit illud aut illud, vtrum elegeris:[5] si tamen qui legauit tibi decem soluenda post annum à die mortis suæ permiserit tibi, vt pro eo legato, si ad diem non solueretur, fundum certum possideres, eiusque fructus tuos faceres, non videbitur vtrumque alternatiue legatum, sed decem duntaxat, fundus vero ita demum si velis.[6] Proinde si heres ad diem non soluerit pecuniam, mora per eum contracta videbitur etiam citra interpellationem, dummodo legatum à te agnitum esse constet.[7] Ideoque & ab eo tempore vsuræ debebuntur, tanquam à die moræ, non quod ad inducendam moram, aut vsurarum ex mora præstationem sufficiat, diem legati venisse (interpellatio enim requiritur[8]) sed quia si fundum eligeres fundi fructus à die finiti termini deberentur tibi[9] ex iudicio testatoris.[10] In quorum locum vsuras cedere æquum est, si pecuniam petere malis quàm fundum.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. Poysat procuratore fiscali, apud Bugienses, contra N. Claudium de Miniod, 5. Non. Decemb. 1592.

1 *Vt in l. Stichum aut Pamphilum*, 95. *in princ. D. de solut.* alioqui in alternatiuis electio regulariter est debitoris. *l. plerumque*, 10.§. *vlt. D. de iur. dot. l. ei, apud quem.* 5.§. 1. *D. depos. l. quod autem*, 7.§. *si maritus*, 51. *de donat. int. vir. & vxor. l. adigere*, 6.§ 1. *de iur. patron. l. miles*, 6.§. 1. *D. de re iud.*

2 *L. si debeas*, 22. *D. de compensat.* & ideo si ex duabus rebus, quæ alternatiue debebantur, altera perierit, non remanet ipsius æstimatio in obligatione, ne quidem alternatiua, sed sola res, quæ supereſt, *d. l. Stichum*, 95. *de solut. l. si in emptione.* 34.§. *pen. de contr. empt.*

3 Mora enim, quam regularem nostri vocant, id est, regulariter non contrahitur sine interpellatione, *l. mora*, 32. *D. hoc tit. l. si ex legati*, 23. *de verb. oblig.* vbi etiam Bart. *n.* 6.

4 Ideoque nec compensare, *d. l.* 22. *D. de compens.* quoniam qui compensat quodammodo petit. *l. amplius*, 15. *D. rat. rem habe.* Bart. *in l.* 6.§. *decem, de re iudic. & in l.* 75.§. *qui illud. de verbor. oblig.*

5 Duo enim sunt legata, quorum vtrum debeatur dici non potest ante factam electionem, *l. plane*, 34.§. *si ita Titio. de leg.* 1. *l. Lucio*, 23. *de leg.* 2. *l. si Titio*, 10. *D. de vsufr. legat.* Adde tex. elegantem *in l. si sic legatum*, 75.§. *vlt.* vbi Bart. *de legat.* 1. *l. vt heredibus*, 50.§. 1. *alias l. si Titius, de leg.* 2. *l.* 2. *& tot. tit. de opt. leg.*

6 Electionem enim accipis non ex legato, sed ex posterio-

re volun-

Source : BIU Cujas

te voluntate teſtatoris ſeparata à legato, vt in *l. miles*, 6 §. *decem D. de re iud.* electionem condemnatus haberi non à ſe etiam, ſed à lege, ſic & *in l. 1. §. item ſi ita. D. ad leg. falcid* penus quæ primo loco fuit relicta non tamen legata eſſe intelligitur, ſed tantum in præſtatione eſt, *l. cam ſine*, 19. *l. ſi penum.* 24. *D. quand. dies leg. ced.*

7 Nec enim poteſt videri heres in mora ſoluendi legati, antequam fuerit, *l. ei qui*, 13. *D. de cond. inſtit.* Nec niſi minorum fauore receptum eſt, vt in legatis vel fideicommiſſis, quæ iis relicta ſunt, mora ipſo iure & citra interpellationem contrahatur, *l. Titia Seio* 87. §. *uſuras. de leg. 2. l. in minor. 3. Cod. in quib. cauſ. reſtit. in integr. neceſſ. non eſt.* Is enim pupilli fauor eſt, vt ei mora fiat reipſa, *l. ſi tamen*, 5. *D. de minor. l. 1. §. vlt. D. hoc tit.* Idemque eſt in legatis relictis ad pias cauſas, *l. ſancimus*, 46. § *ſupra autem. C. de epiſc. & cler.*

8 *d. l. ſi ex legati*, 23. *de verbor. obligat. d. l. mora*, 32. *D. hoc tit. l. ſi quis bonorum*, 23. *de leg.* 1. ſufficitque non ſtetiſſe per heredem, *l. ſi optione*, 10. *D. ad exhib.* præterquam in duobus illis caſibus, de quibus *num. prox.* Adde *d. l. ſi penum.* 24. ibi *forte quia interpellatus heres non ſit, D. quando dies legat. ced.*

9 Neque enim fructus ſuos facere poteſt heres, ex quo ſcit fundum tibi legatum, & legatum à te agnitum fuiſſe, *l. quæſitum*, 40. *verſ. quia etſi fundum, D. de acq. rer. dom.* non tamen careret id dubitatione propter id, *d. l. ſi quis bonorum*, *de leg.* 1, & alias leges, quæ nolunt deberi vſuras & fructus legatorum, niſi ex die litis conteſtatæ, *tot. tit. C. de vſur. & fruct. legat.* aut ſaltem ex die moræ, *l. ſi quis ſeruo*, 84. *de leg.* 2. & aliis ſupra citatis, ſi non eſſent in hac ſpecie fructus expreſſim legatario relicti.

10 Sunt enim hoc caſu fructus in legato, ideoque debentur etiam citra moram, vt eleganter tractat Papin. *in l. cum vnus*, 10. §. *verbis, de alim. & cibar. legat.* itemque Scæuola *in l. libertus*, 18. §. 1. *eod.*

11 Non enim debent vſuræ à fructibus ſeparari, vbi eadem ratio eſt aut iuſſis aut voluntatis, *l. vſura*, 34. *D. hoc tit.* debentur enim vſuræ citra moram, quoties locum tenent fructuũ, in quibus nulla mora eſſet neceſſaria, *arg. l. curabit*, 5. *C. de act. empt.*

DEFINITIO XIV.

Qui fundum debuit retrouendere, ſi ſit in mora, condemnandus eſt ad reſtitutionem fructuum, quos venditor ipſe percipere potuiſſet.

EVm, qui ex conuentione fundum retrouendere debuerat, & oblatum precium obſignatumque accipere ſine cauſa diſtulerat, fundi fructus ex mora reſtituere debere conſtabat,[1] nec eos tantum, quos percepiſſet, ſed etiam quos percipere potuiſſet.[2] Sed quos propter peremptum caſu fortuito fundum percipere non potuit, eos viſum eſt in cõdemnationem non venire,[3] licet mora caſum præceſſiſſet.[4] Finge moletrinam in ea eſſe ciuitate, quæ propter graſſantem eo tempore peſtem nullos aut perpaucos habitatores habuerit. Finge ſubito aquarum impetu dirutam, aut alia vi maiore, cui reſiſti ac prouideri non potuerit.[5] Æquum ſane non eſt, moratorem quicquam præſtare eius incommodi nomine, quod ſimiliter eueniſſet poſſeſſione rei iam penes actorem cõſtituta.[6] Plane ſi quid culpa debitoris contigerit, ſiue ante ſiue poſt moram, id eum præſtare oportebit.[7] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis de la Foreſt D. de la Barre, & heredum Petri Gleyron, Ante Id. Ianuar. 1593.

1 *L. 2. C. de pact. int. empt. & vend.* alioqui & re & pretio ſimul caruiſſe venditor videretur, quod eſſet iniquum, *l. quia autem, l. ex empt.* 31. *& l. bona fides* 50. *de act. empt.*

2 Quomodo ad fructus condemnari ſolet quilibet alius malæ fidei poſſeſſor, *l. 2. C. de fruct. & lit. expenſ. l. fructus*, 33. *D. de rei vind. l. certum*, 32. *C. eod.* hic enim malæ fidei poſſeſſor eſt, qui contra propriam conuentionem retinet rem alienam, cum obſignatio rite facta pro ſolutione habeatur, *l. accepta*, 19. *C. hoc tit. l. obſignatione* 9. *de ſolut.*

3 Neceſſe enim eſt, vt probetur, potuiſſe eos percipi adeoque honeſte nedum reuera, *d. l. fructus*, 33. licet in fructibus perceptis ea diſtinctio non adhibeatur, *l. ſi poſſeſſor. 52. de petit. hered.*

4 Solet enim à noſtris diſtingui, an culpa præceſſerit caſum nec ne, ex *l. idem iuris*, 8. §. 1. *l. ſi ſeruus*, 27. §. *ſi fornicarius, l. ſi putator*, 31. *l. ſi ex plagis*, 52. §. 1. & § *in cliuo, D. ad leg. Aquil. l. ſi negotia.* 11. *de neg. geſt. l. 1. §. & ille quidem, in fin. de oblig. & act. l. contractus* 23. *in fin. de reg. iur.*

5 *d. l. contractus, in fin. & d. §. & ille quidem, in fin. d. l. 1. de oblig. & act.*

6 Sic enim diſtinguere Iureconſulti ſolent, an res fuerit æque penes actorem peritura, vt eo caſu nihil præſtetur, *l. ſi plures*, 14. §. 1. *depoſ. l item ſi cum*, 14. §. *quid ſi homo, quod met. cauſ. l. is qui*, 44. *D. quod vi aut clam.*

7 Culpam enim ſuam præſtare ſemper quiſque debet, *d. l. contractus, & aliis ſupra citatis*, iunct. *l. quod quis*, 203. *eod.*

DEFINITIO XV.

Ex die tantum agniti aut denegati chirographi vſuræ hodie adiudicantur.

EOque iure aut potius errore à pragmaticis inducto vtimur, vt ex chirographo vſuræ quãuis promiſſæ, ſi ad diem pecunia non ſolueretur, non niſi à die recogniti aut denegati chirographi debeantur.[1] *Ita pronunciatum* in ea cauſa, de qua SC. 8. de contr. & commit. ſtipulat.

1 Contra quem errorem vide quæ ſcripſi *Decad. 1. de error. pragmat. error. 2.*

DEFINITIO XVI.

Paucorum dierum mora non attenditur. Eius tamen temporis, quo cauſa appellationis protrahitur, vſuræ præſtandæ ſunt.

CVm tamen eiuſmodi quæſtio incidiſſet, ac ſexto aut ſeptimo poſt chirographi recognitionem die ſententia contra debitorem lata fuiſſet, nec de vſuris iudex quicquam pronunciaſſet, viſum eſt, tametſi inter mercatores ageretur, bene iudicatum,[1] propterea quod in mora tam modici temporis parum creditoris intereſſet.[2] Plane cum appellationis cauſa per aliquot menſes tracta fuiſſet, æquum viſum eſt, totius illius temporis, quod interceſſiſſet, moram impunitam eſſe non debere, vſuraſque præſtari oportere.[3] *Ita Senatus* in cauſa Benedicti Giſland, 8. Id. Iulij 1593.

1 Præſumptio nimirum errore illo pragmaticorum, de quo diximus *Deſin. praced.*

2 Neque enim magnum damnum eſt in mora modici temporis, inquit Vlp. *l. ſi debitor*, 21. *D. de iud. l. etſi poſt tres*, 8. *D. ſi quis caution. l. quid tamen*, 21. *alias l ſi cum dies. §. vlt. D. ſi quis caution. l ſi ita quis*, 131. §. *Seia. de verb. oblig. l. quod dicimus*, 105. *de ſolut. l. ſed etſi alia die*, 17. *D. de conſt. pecun.*

3 *L. tutor*, 41. *in princip. D. hoc tit. l. vlt. D. de re iud. negotiorum* 24. *de appellat.*

DEFINITIO XVII.

Soluens vltro partem debiti chirographarij, licet agnoſcat debitum, non tamen ſe obligat ad præſtandas vſuras, quas non deberet, ſi nihil ſoluiſſet.

QVid vero ſi pars debiti multis ante iudicialem interpellationem menſibus à debitore ſoluta proponeretur?[1] An non ſatis agnitum ex eo chirographum dicendum eſſet,[2] vt proinde vſuræ ſaltem exinde deberentur? vtique,[3] ſed agnitio illa chirographi, quæ inducitur ex ſolutione, licet tantum profit, quantum ſi publice & in iudicio agnitum eſſet chirographum ad hoc, vt ab eo tempore bona debitoris creditori obligata intelligantur (poſtquam inueterato noſtrorum errore receptum eſt, vt per ſolam chirographi agnitionem tacita inducatur hy-

Source : BIU Cujas

pothèca,[4]) non tamen quod ad hoc, vt vsuræ deberi incipiant quasi ex mora, cum ex contrario prodesse potius debeat solutio ad purgandam moram, si qua ante contracta est.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nihil enim vetat solui partem debiti saltem consentiente creditore, *l. quidam 21. D. de reb. credit. permittendum*, 8. *D. si pars hered. petat l. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. stipulatus sum*, 9. *§. 1. D. de solut.*

2 Soluens enim partem debiti agnoscit totum debitum, si modo debitum sit ipsius proprium non alienum, *l. vlt. C. ne vxor pro marit.* sicut & agnoscens partem legati totum legatum agnoscere intelligitur, *l. cui 58. de leg. 2.* & partis petitio totius præscriptionem interrumpit *l. 25 qui vsumfructum, 22.* vbi Bart. & Bald. *quib. mod. vsusfruct. amit.* & rursum vsus partis seruitutis facit, vt tota seruitus retineatur, *l. 2. l. si stillicidij, & §. 1 quem seruit. amit.*

3 Cum nihil esset, quod impediret, quominus vsuræ deberentur ex die solutioni dicta, nisi quod nondum agnitum esset chirographum. Quid verò refert, quomodo agnoscatur, an verbis, an factis, *l. non tantum, D. rat. rem. hab.* iunct. *l. cum quis, 37. §. codicillis, de leg. 3.*

4 De quo scripsi *Decad. 1. de error. pragm. Error. 1.*

5 Vt diximus *Defin. 6. sum. 5 supr. eod.* Aliud tamen esset in vsuris, si quæ chirographo promissæ essent, vt dicam *infrà Defin. 26.*

DEFINITIO XVIII.

Ex stipulatione pœnali vsuræ non debentur, nec nouat illa præcedentem obligationem.

PRomiseras facturum te, vt mihi intra annum proximum fundo Corneliano frui liceret, ac nisi id feciſſes, daturum pœnæ nomine te centum.[1] Si post multos annos petam centum ea causa, quod non feceris, vsuras nullas debebis,[2] nisi saltem ab eo tempore, quo centum illa pœnæ nomine petere cœperim. [3] Neque enim eodem temporis momento contracta videri potest mora in faciendo eo, propter quod non factum pœna commissa sit, & in pœna soluenda.[4] Præter id quod cum pœnalis stipulatio non nouet præcedentem obligationem,[5] licet pœnalis stipulatio ipso iure committatur,[6] prius tamen est, vt dicat stipulator velle se pœnam consequi, quàm vt in ea exsoluenda moram contraxisse videatur.[7] Itaque ad rem non pertinet, si quis obiiciat, in pœnalibus diem interpellare pro homine. [8] Nam id eo spectat, vt ex solo diei lapsu pœna committatur,[9] non etiam vt pœnæ in pecunia numerata debitæ vsuræ vllæ debeantur,[10] Certe pœna ipsa omnimodo debetur post moram, nec moræ purgatio admittitur, post quam cœpit iam interesse.[11] Maxime vero si ea purgatio nullam creditori vtilitatem sit allatura. Vtputa si iure aut facto suo id iam consecutus sit, quod facto & diligentia promissoris consequi debuerat.[12] *Ita Senatus* ex tempore pro heredibus Iacobi Pic, contra Dominos fratres de Leschereine, Prid. Calend. Aug. 1597.

1 Quomodo stipulationibus faciendi solet subiici pœnalis stipulatio, *l. prædia, 28. de act. empt. l. obligationum fere, 44. §. vlt. de oblig. & act.* ex consilio Iurisc. *in l. vlt. de præt. stipul.*

2 Vsuræ enim ex stipulatione non possunt deberi, nisi quæ in stipulationem sint deductæ, *l. 3. C. hoc tit. l. Titius, 24. D. de præs. verb.* ne quidem ex mora. Id enim bonæ fidei iudiciorum, vt & vltimarum voluntatum, proprium est, vt in iis vsuræ debeantur ex mora, *l. in bonæ fidei, 13. C. hoc tit. l. 3. C. quib. caus. in integr. rest. non est necess.*

3 Addenda fuit dictio *saltem*, quia non est sine dubitatione, quod dicimus, huius pœnæ deberi vsuras etiam post moram, cum generaliter sit constitutum, vsuras pœnarum non deberi, *l. vlt. D. de magist. conuen.* nisi dicamus de pœnis iudiciariis intelligi debere, de quibus *& in l. 1. C. si fiscal. vsur. lib. 10. tit. 8.* non etiam de conuentionalibus.

4 *L. promissor, 21. §. 1. D de const. pec.* iunctis iis, quæ de illius loci sensu scripsimus, *lib. 13. coniect. c. 4.*

5 *d. l. prædia, 28. de act. empt. l. si pacto quo pœnam, 14. de pact.* Nam implicat contradictionem, vt stipulatio sit pœnalis, & vt nouet præcedentem obligationem, quia si eam nouaret, hoc ipso liberaret debitorem, in cuius pœnam tamen interposita est. Et vero cui ad pœnam teneretur promissor ob non factum id, à quo faciendo per stipulationem pœnalem esset liberatus? Nec obstat *dict. l. obligationum fere, 44 §. vltim. de oblig. & act.* Ibi enim stipulatio illa secunda, *& si non feceris centum*, non fuit pœnalis, qualis nec in dubio præsumenda vnquam est, sed adiecta potius ad taxandam incertam quantitatem eius, quod interest, iuxta consilium Iureconsulti, *in dict. l. vlt. de præt. stipulat.* iunct. *l. si quis ab alio 13. §. vlt. D. de reb. dub. l. quoties quis alium, 81. de verb. oblig.* Habet autem hæc stipulatio simile illud cum stipulatione pœnali, quod in neutra quærendum est, an aut quantum interfit stipulatoris, *l. stipulatio ista, 38. §. alteri, eod.* sed hoc dissimile, quod hæc nouat, aut saltem quasi nouat, illa non item, vt diximus. Rursum quod hæc stipulatio vsurarum accessionem facilius admittit, quoniam ex ea id, quod interest, debetur non tanquam accessorium, sed tanquam principale, etsi semper verum est vsuras non promissas ex stipulatione non deberi.

6 *L. quid tamen 21. alias l. si cum dies, §. vlt. l. Celsus, 23 §. vlt. cum l. seq. D. de recept. qui arbit.*

7 Quid enim si quod principaliter promissum fuerat, petere maluisset? *d. l. prædia, l. si debeas 22. D. de compensat.*

8 *L. ad diem, 77. D. de verb. oblig. l. magnum, 12. C. de contr. & commit. stipulat.*

9 *d. l. 21. §. vlt & d. l. Celsus 23. D. de recept qui arbitr.*

10 Præsertim vero citra interpellationem & moram, duplici illa ratione, quam attulimus, & quia pœnæ vsura non debetur, *d. l. vlt. D. de magistr. conuen* & quia ex stipulatione non possunt vsuræ non promissæ peti, ne quidem post moram, non quod ex stipulatione mora non contrahatur per interpellationem etiam extraiudicialem, vt plerique vulgo male putãt, sed quia in stipulationibus aliisque contractibus strictis nullus est effectus moræ ad inducendum officium iudicis pro accessionibus, quomodo esset in iudiciis bonæ fidei & arbitrariis, *l. mora, 32. in bonæ fidei, D. hoc tit.* iunct. *l. 3. in princip. & § 1. eod.* sed tantum ad perpetuandam obligationem principalem, *l. si ex legat. 23. de verb. oblig.*

11 *d. l. quid tamen, 21. §. vlt. cum l. seq. D. de recept. d. l. etsi post tres 8. D. si quis caution. l. si ita quis. 155. §. Seia*, ibi *nec mulieris quicquã propter eam moram interesset, D. de verb. obligat.* Vide tamen, quę de purgatione moræ scripsi pluribus, *lib. 6. coniect. c. 7.*

12 Non enim potest videri purgata mora, nisi omnia sint, vel reponantur in integro, quod non fit, quoties propter moram promissoris aliud abfuit stipulatori, quod adhuc ei abest, *vt in l. si seruus, 21. §. & ideo. cum l. seq. l. si rem, 29. D de euict. l. quod si minor, 24. §. Scaeuola, D. de minor. l. vltim. C. de repud. vel abst. in hered. l. si quis suus, 8. de iur. delib. l. mancipiorum, 6. in fin. D. de option. legat.*

DEFINITIO XIX.

Ad quam portionem redigenda sit emptio reditus annui frumentarij vel vinarij.

SIquis reditum annuũ certa quantitate æstimatum in mercibus puta in tot cadis vini aut olei totve frumenti modiis consistentem emerit,[1] quamuis ob incertitudinem precij contractus licitus videatur,[2] cum tamen eo prætextu plerique abuterentur, infamesque vsuras passim sub emptionis titulo exercerent,[3] rectissime prouisum est edicto sereniſſimi Ducis Emanuelis Philiberti, vt in pecuniariam vsuram is reditus conuerteretur ad modum vsque septuncis.[4] Idque iam antea à Gallorum curia, cũ in hac prouincia armis occupata ius redderet, citra edictũ factitatum & obseruatum audio, vt quoties venditor de reditus excessu conquerebatur, ad eundem modum æstimaretur.[5] Sed hoc hodie plus est propter edicti auctoritatem, quod etiam non conquerente tacenteque venditore contractus habetur irritus, quod ad reditum in mercibus præstandum attinet, quatenus septuncis vsuræ modum excedit, fitque ea reductio non solum ipso iure, sed etiamsi non petatur.[6] An ergo de crimine vsuræ accusari non poterit, qui supra modum edicti annuum reditum in mercibus emit? Ita videtur, cum id, quod excedit, pro non scripto sit,[7] possitque etiam solutum repeti via ordinaria & ciuili, id est indebiti condictione:[8] sed tamen ab

men absurdum sit dicere, eum, qui si edictum non esset, vsuræ crimen commisisse videretur, hoc solo liberari à criminis suspicione, quod contra edictum fecerit. [9] Igitur criminis persecutio etiam post edictum salua erit, maxime vero si creditor idemque reditus annui emptor supra statutum modum quid exegerit. [10] *Ita Senatus* in causa Ludouici Ortolan, & D. Ioannis Bail Canonici de S. Ioire, 6. Id. Decemb. 1593.

1 Sicut enim possunt vendi fructus, ita & reditus fundi consistens in fructibus, & sicut reditus vnius anni, ita & perpetuus reditus annuus, qui consistat in fructibus, *l. si debitor* 39. §. 1. *D. de contr. empt. l. cum certus* 5. *D. de tritic. legat. l. stipulationum* 74. §. *vsque adeo, de verb. oblig. l. legatum* 17. §. 1. *D. de ann. legat.*

2 Incertitudo enim pretij multa suasit admitti, quæ alioqui non essent admittenda, *l. si ea lege* 17. *l. oleo* 23. iunct. *l. frumenti* 12. *l. si ea pactione* 14. *C. hoc titul.*

3 Facile namque est in huiusmodi contractibus fraudem facere vsuris legitimis, ideoque ne hoc eueniat, diligenter cauendum est, *l. cum non frumentum* 16. *C. eod.* etsi lex illa non loquitur de emptione reditus annui, quæ licita est per extrauag. regimini, sed de pecunia fœnori accepta ea lege, vt modi actio certa tritici præstetur, ac nisi sua die is modius oblatus esset mensurarum additamenta præstarentur, idque in fraudem legitimarum vsurarum.

4 Vt nimirum aucto modij valore liceat debitori soluere vsuras in pecunia, id est septunces, tanquam ex electione, quomodo in Gallia dari ei electionem testatur Molin. *in tract. de vsur. qu.* 21. *num.* 122. Papon. *lib.* 12. *Arest. tit.* 7. *num.* 17. [Obserua tamen huic edicto apud Augustanos locum non esse.]

5 Quanquam in Gallia modus alius est vsuræ legitimæ. Nam constitutionibus regiis constituitur reditus ad analogiam Assij, vt loquitur Gothofr. *ad dict. l. cum non frumentum*, quod Galli dicunt, *au denier douze*. Secundum quod modio valente decem aureis reditus modij emendus erit centum & decem, vt ille ibidem scribit. Ex ratione iuris alia est proportio, ad quam redigenda est emptio reditus frumentarij, nimirum ea, de qua in *Nouell.* 34 *ne quis quod agricolæ mutuam pecuniam dedit.* vnde sumpta est *authent. ad hæc. Cod. hoc titul.* vt in vnoquoque anno pro modio vno pars octaua modij inferatur: quæ vsura paulo minor est Gallica, de qua proxime diximus.

6 Ne alioqui fiat iniuria creditori, si aucta mercis æstimatione diminuatur vsura, quæ tamen è contrario non augeatur imminuto valore. Sic enim fit, vt contractus claudicet, nec æqua sit ratio dubij euentus in vtrumque casum, quod videtur alienum à regulis iuris, vt supradicto loco disputat Gothofr. Nec enim debet quisquam id petere, cuius contrarium non fuerat in alium euentum postulatum, *l. pen. Cod. de solut. l. de fideicommisso* 11. *Cod. de transact. l. si pater* 12. *Cod. de inoff. testam.* Itaque melius & æquius est ab initio prouideri, vt contractus isti certam habeant naturam, quæ nihil vnquam possit habere iniquitatis, quam post vulneratam causam remedium illud contra iniquitatem quærere, quod nonnihil iniquitatis eo tempore habiturum esse videatur, *arg. l. vlt. Cod. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

7 *L. licet* 12. *D. vt leg. nom. cau.* Quicquid enim fit contra leges pro non scripto, est ipso iure nullius effectus, *l. non dubium* 5. *C. de legibus.* Videtur autem implicare contradictionem, vt quid pro non facto habeatur, & tamen puniatur ob id solum, quod factum sit. Namque & ob eam causam delicta eleganter admissa appellantur à Papin. *in l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. 1. *D. de solut.*

8 Vt euenit aliis quibuscunque vsuris illegitimis solutis. Repetuntur enim condictione indebiti, non tanquam vsuræ, sed tanquam sors indebita, si iam sors ipsa sit soluta, vt in eam non possint imputari, *l. si non sortem* 26. *in princ. & §.* 1. *D. de condict. indeb. l. creditor* 102. §. *vlt. de solut.* Simile est, quod è contrario dici solet, eum, qui pœnam promiserat, si quid non faceret, nullam pœnam debere, si id non fecerit, dummodo ob hoc ipsum, quod non fecit, habeatur pro facto sola legis potestate, *l. pen. & vlt. C. si mancip. ita fuer. alien.* Cur ergo pœnam debebit ille, qui id fecerit, quod à lege pro non facto habeatur.

9 Nunquam enim plura delicta concurrentia faciunt, vt vllius impunitas detur, nec delicti vllius pœna ob aliud delictum minuitur, *l. 2. D. de priuat. delict.* hic autem ad crimen vsuræ accessit, quod factum est aduersus edictum, *dict. l. non dubium, vers. nec pœnas*, iunct. *vers. hoc est.*

10 Non enim sicut quod scriptum est contra leges habetur pro non scripto, ita & quod iniuriose exactum est, potest haberi pro non exacto. *l. illicitas* 6. *D. de offic. præsid.*

DEFINITIO XX.

Vsuræ debentur etiam citra agnitionem chirographi, si chirographaria pecunia petatur ex causa mandati vel negotiorum gestorum.

ETiam quod ex chirographo petitur [1] quasi ob eam causam debitum, quod solutum sit pro debitore qui cõuenitur, [2] vsurarum accessionem admittit non à die recogniti chirographi, vt contingeret si de mutua data pecunia tractaretur, [3] sed ab eo tempore quo factam constat solutionem: [4] Id nimirum exigente causa debiti, id est, siue negotiorum gestorum, siue mandati actione. [5] *Ita Senatus* pro Marino Mugnier, contra D. de Dinge, 6. Id. Mart. 1594.

1 Ratio enim dubitandi illa erat, quod non solent vsuræ etiam promissæ ex chirographo deberi, nisi à die chirographi vel agniti, vel denegati, vt ex inueterato pragmaticorum nostrorum errore scripsimus, *Defin.* 15. *supr. eod.*

2 Puta à fideiussore, siue mandatum ille habuerit, siue non. Vtroque enim casu habet actionem pro consequenda indemnitate, aut mandati, si mandatum præcesserit, aut negotiorum gestorum, si mandatum nullum interuenerit *l. ex mandato* 20. §. 1. *D. mandat.*

3 Secundum id quod scripsimus *dicta Defin.* 15.

4 Ex eo namque tempore abest pecunia ei, qui pro alio soluit, quod vnum est inspiciendum, vt debeantur etiam vsuræ. *l. si vero* 12. §. *si mihi mandaueris, &* §. *seq. D. mandat.* iunct. *l. inter causas* 26 §. *abesse. & pass. eod. tit. l. 1. l. post solutionem* 18. *C. eod.* Paul. *lib. 2. sentent. sit.* 15. *de mandat.* §. *si meus nummus.*

5 Nam in actione quoque negotiorum gestorum constat venire vsuras, quas negotiorum gestor præstitit, vel quas ex pecunia sua percipere potuit *l. Atqui natura* 19. §. *pen. D. de negot. gest. l. ob negotium* 18. *C. eod.* Adhibenda tamen distinctio est de qua *in l. & in contraria* 37. *D. hoc tit.* Etsi in proposito casu non tam negotiorum gestorum, quam mandati actio locum habere videbatur, cum interuenisset voluntas debitoris, pro quo fuerat solutum *d. l. ex mandato* 20. §. 1. *D. mandat.*

DEFINITIO XXI.

Non facile maiores quam quincunces vsuræ præstandæ sunt.

AVus cum generi mores suspectos haberet, [1] legauerat nepotibus ex filia præmortua pro omni legitimæ iure certam pecuniæ quantitatem [2] soluendam sua die genero, sed ita tamen, si ille satisdaret heredi eam se pecuniam post mortem suam filiis suis restituturum, [3] quod ni faceret, iusserat mercatori idoneo pecuniam solui, [4] qui moderatas vsuras (scriptum erat *à prius honneste*) nepotibus iisdemque legatariis præstaret. Patre ante præstitam satisdationem defuncto, si mora legatariis facta sit, non idcirco eas vsuras debebit heres, quæ inter mercatores frequentantur, [5] quæque sperari poterant & percipi à mercatore, si non nisi post patris mortem heres in soluendo moram cõtraxerit. [6] Alius enim hic casus est, in quem testator non prouidit. [7] Quincunces igitur vsuras præstari sufficiet, [8] eo magis quod si legitima in corporibus bonorum deberetur, non pluris æstimarentur fructus, qui accessionis iure deberentur, [9] nec aliud erit, si proponas, toto eo tempore, quo mora durauit, eam fuisse mercium & fructuum, qui ex bonis hereditariis percepti sunt, æstimationem, vt ex eorum distractione longe plus percipi potuerit, quàm vsurarum quincuncium ratio ferat. Vsurarum enim iustus modus etiam, cum vice fructuum præstantur, ex communi fructuum valore, non ex momentaneo & insolito æstimandus est. [10] Accedebat, quod honestas & moderatas vsuras etiam à mercatore præstari testator iusserat. Cuiusmodi esse quincunces ex eo constat, quod eas passim adeoque inter mercatores sæpissime, nisi aliud vrgeat, probare Senatus noster solet. [11] *Ita Senatus* in causa N. du Freney, & Humberti Fay, 13. Cal. Iunij 1594.

Source : BIU Cujas

1 *Vt & in l.pen.§.1.verſ.potuit, D.de curat.furioſ.*

2 Vt hodie fieri ſolet, addito duntaxat titulo inſtitutionis in ea quantitate, quaſi nihil aliud requiratur ad validitatem teſtamenti, contra quem errorem noſtrorum interpretum ſcripſi in prima parte noſtræ Chiliadis, *de error.pragmat. Dec. 14.error 6.*

3 Etſi enim non potuit hæc ſatiſdatio à patre præſtari propriis liberis ſaluo iure poteſtatis, *l.Imperator 50.D.ad SC.Trebell.* poteſt tamen præſtari heredi, tanquam cuius interſit, ne alioqui male conſumpta pecunia poſſint quandoque nepotes ei imputare, cur non exegerit cautionem, adeo vt etiamſi teſtator exigi ſatiſdationem prohibuerit, dubitetur tamen, an hac ex cauſa cogendus ſit pater ſatiſdare, etſi verius eſt nihil faciendum contra voluntatem, *l.licet 12.l.vltim.D.vt legat.nom. caueat.*

4 Quod vulgare temperamentum eſt tunc neceſſarium, cum ſatiſdatio ex aliqua cauſa præſtari non poteſt, *l.5.§.1. verſ.ſed ſi nec ipſi, eod.tit.vt leg.nom.caueat.l.1.§.ſi frater 10.D.de collat.bon. e per veſtras.extr.de don.int.vir.& vxor.*

5 Quæ vtplurimum ſunt dextantes, cum inter alios ſint quincunces.

6 Vſuræ tamen totius antecedentis temporis non eo minus debentur, cum dilatio ſit appoſita in fauorem nepotum eorumdemque legatariorum, non ipſius heredis grauati, *l.ſi ita relictum 43.§.Pegaſius, de leg.2.l.3.§.cum Pollidius.D.hoc tit.l.liberto, 21.§.ſi tutum, in fin.de ann.legat. l.Lucius 78.§.heredum 12.D.ad SC.Trebell.*

7 Itaque tanquam caſus omiſſus remanet in diſpoſitione iuris communis, *l.ſi cum dotem 22.in princ.D.ſolut.matr.l.commodiſſime 10.de liber.& poſthum.* Poterat tamen dici, ex teſtatoris voluntate heredem debuiſſe hoc caſu afferre pecuniam genero, exacta ſatiſdatione, aut ſi ille ſatiſdare vel non poſſet, vel nollet, eam ſoluere mercatori, vt ſe ab iniunctarum vſurarum onere liberaret. Ne alioqui eueniat, vt mora patris in petendo fideicommiſſo noceat liberis, quibus è contrario voluit eam prodeſſe teſtator, *l.1.§.1.hoc tit.l.4.§.vlt.de leg.*

8 Quas ſolitas & modeſtas vſuras eſſe diximus *ſupr. Defin.2.*

9 Æſtimandi ſcilicet ad proportionem vſurarum quincuncium, quas vix eſt vt poſſint excedere, cum fructus dicantur, qui deductis ſumptibus ſuperſunt, *l.ſi à dominio 36.§.vltim.de pet.hered.l.quod in fructus 46.D hoc tit.l.1.Cod.de fructib.& lit. expenſ.*

10 *L.precia 63.in princ.& in fi.D.ad leg.Falc.* [Hinc eſt, quod ſi venditus ſit reditus annuus ad modum vſurarum ſeptuncium certo precio conſtituto, iſque reditus ſua die ſolutus non ſit, placet vſuras eius quantitatis deberi quidem, ſed quincunces duntaxat, & quidem ex die quo præſtari debuit, & citra interpellationem ſcilicet tanquam fructus rei venditæ ex *l.curabit 5.C.de act.empt.* Reditus enim ipſe annuus huiuſmodi in venditionibus non vſura eſt precij, ſed res ipſa vendita, vt alibi ſcripſimus. *Ita Senatus* pro liberis Aduocati l'Empereur, contra D.de Choiſy, 10.Cal.Febr.1612. Iunge *Defin.8.num.5.ſup.* Et *Defin.13.num.19. infr.de pact.int.empt.& vend.*]

11 Dixi *Defin.2.ſupr.eod.*

DEFINITIO XXII.

Certiorari non debet, qui iam certus eſt, niſi certioratio fiat ad alium conſtituendum in mora vel in culpa.

QVi iam certus eſt, non eo minus certiorari debet per ſpecialem denunciationem, ſi eo tendat certioratio, vt excitetur is, qui ſit certior, ad aliquid faciendum, aut ne quid faciat prohibeatur. [1] Tunc enim certioratio non requiritur, cum ad aliud neceſſaria non eſt, niſi vt aduerſarius certioretur. Nam qui iam certus eſt, amplius certiorandus minime eſt, [2] ſufficit igitur hoc caſu ſcientia qualiſcunque. In dubio autem credendum eſt, certiorationem ob hoc ſolum requiri, vt certior fiat aduerſarius, non vt ad aliquid faciendum excitetur, aut à faciendo prohibeatur. [3] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtris Do.Marchionis de la Chambre, & Sp.Caroli Franciſci Ruffin. 12. Calen.Ianuar.1594.

1 Bart.*de oper.nou.nunciat.*

2 *L.1.§.vlt.D.de action.*

3 Ea namque res magis accedit ad denunciationem, quàm ad certiorationem.

DEFINITIO XXIII.

Vſurarum quoties principale debitum conſtituunt vſuræ deberi poſſunt.

PRomiſeram ſoluturum me pro te mille aureos Titio intra biennium, ſi pro me Romam ires, & interea ſeptunces totius pecuniæ vſuras. Cum tu Romam ire ceſſares, egi contra te ad vſurarum reſtitutionem, ac præterea ad earum vſurarum vſuras tanquam ex ſtipulatu, aut bonæ fidei iudicio debitas. [1] Placet non eo minus condemnari te ad eas oportere, quod acceſſionis acceſſio nunquam permittatur. Neque enim quod ad me attinet, acceſſionis iſta acceſſio eſt, cum ex iis vſuris, quas pro te ſolui, conſtet ſors & principale debitum, quod mihi abeſt. [2] Sane vſuræ iſtæ vſurarum alias vſuras non parient. [3] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtriſſ. Do.Ducis de Nemours, contra D.de Carde, 4.Cal.Maij 1595.

1 Vt ſcripſimus *Defin.4. ſupr. ex l.vlt. C.hoc tit. & l.vlt.C.de vſur.rei iudic.* Illa ſane ratio melior eſt, propter quam nullæ hic vſuræ debeantur, quia non debentur ex ſtipulatione, niſi quæ in ſtipulationem deductæ ſunt, *l.3.C.hoc tit.* nec rurſus ex actione præſcriptis verbis, *l.Titius 24.D.de præſcript.verb.* qualis iſta eſt, cum naſcatur ex contracto innominato, *l.naturalis 5. §.at cum do.eod.* At neque ex bonæ fidei iudicio debentur vſuræ citra moram *l.mora 32.§.in bonæ fidei. D.hoc tit.l.in bonæ 13.C.eod.* In propoſito igitur caſu nullæ vſuræ poſſunt deberi tanquam vſuræ. Poteſt tamen deberi id, quod intereſt, cuius loco ſolet facile Senatus noſter quincuncem vſuram adiudicare, ne fiat noua lis, & longior in probando quantum interſit, cum certum eſt intereſſe, vt ſcripſi *Defin.7.ſup.eod.*

2 Aliud enim eſt de vſuris debiti quærere, aliud de iis, quæ ipſæ ſint in debito, *l.cum vnus 10.§.verbis, de alim.legat.*

3 Eſſet enim ille anatociſmus prohibitus, *in l.vlt.C.hoc tit.& d.l.vlt.C.de vſur.rei iudic.*

DEFINITIO XXIV.

Fortuiti caſus pertinent ad periculum moratoris, niſi probet, rem æque apud actorem perituram fuiſſe.

QVod dicimus, caſus fortuitos ad dominum ſpectare, [1] toties fallit, quoties in reſtituendi mora fuit is, penes quem res caſu fortuito periit. [2] Nam ex pluribus moræ effectibus vnus ille eſt, vt periculum rei transferat in moroſum. [3] Sed hoc ita accipi debet, ſi non æque res peritura erat penes aduerſarium. [4] Hoc enim caſu & humanius & verius eſt, rationem moræ haberi nullam debere, quaſi nihil interſit aduerſarij, qui ſi rem habuiſſet, æque illam amiſiſſet. [5] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Carlet, & Ludouici Durand, 13.Cal.Iunij 1595.

1 *L.quæ fortuitis 6.Cod.de pign.act. l.contractus 23. in fin.de reg.iur.*

2 *Leg.ſi ex legati 23.D.de verb.oblig.*

3 *L.ſi ſeruum 91.§.ſequitur, & §.vlt.eod.tit. l.item ſi verberatum 15.§.vlt. D.de res vindic.l.cum ſeruus 39.§.1. l.cum res 47.§. vlt.l.ſi ſeruus 108.§.ſi ſeruus 11.de legat.1.l.ſi vſusfructus 6. D.de vſufr.leg.l.2.C.de vſur.& fruct.legat.*

4 *L.ſi plures 14.§.1. D.depoſ. l item ſi cum 14.§.quid ſi hom. ad fin.D.quod met.cauſ.* Facit *l.is qui reipublicæ 44.D.ex quibus cauſ.maior.*

5 *L.ſi alius 7.§ eſt & alia exceptio, D.quod vi aut clam.* Ei tamen, qui moram fecit, incumbit onus, vt probet, rem fuiſſe æque perituram, alioqui contra eum præſumptio eſt, quod creditor, ſi moram paſſus non eſſet, rem illam diſtraxiſſet, atque ita ſe ab interitus rei illius periculo liberaſſet, *d.l.item ſi cum 14.§. quid ſi homo, in fin. D.quod met.cauſ. d.l.item ſi verberatum 15.§. vlt.de res vind.*

DEFINITIO XXV.

Fructus pignoris quando computandi ſint in ſortem, aut pro vſuris remanere debeant penes creditorem.

Fructus

FRuctus ex pignore percepti à creditore, cui ſub vſuris pecunia debebatur, ſi conuentarum vſurarum modum excedant, aut reſtituendi ſunt, aut in ſortem imputandi,[1] ſi non iuſta antichreſis contracta ſit. [2] At finge, illam fuiſſe & vſurarum & hypothecæ conuentionem, vt quamdiu debitor viueret, ſeptunces vſuræ præſtarentur, nec creditor corporalem rerum obligatarum poſſeſſionem ingrederetur: Eo vero mortuo liceret creditori poſſeſſionem hypothecarum nanciſci, & retinere in id vſque tempus, quo debitum ſolueretur. Nemo dubitat, quin ſi pluris fuerint fructus percepti, quàm ſeptunces vſuræ, ſuperfluum debeat reſtitui debitori eiuſve ſucceſſori. Neque enim vſurarum conuentarum modum augere illud poteſt, quod in pignorum corporali poſſeſſione creditor fuerit, cum de lucrandis fructibus nihil conuenerat. [3] Nam nec niſi quincunces vſuræ debitæ eſſent, ſi recederes à conuentione facta de ſeptuncibus. [4] Sed dubitari probabilius poteſt, an ſeptunces debeantur, cum earum conuentio ad id tempus relata proponatur, quo debitum peti non poſſet, id eſt, quo debitor viueret, vt proinde ad ſequens tempus protrahi non debere videretur, quo in poteſtate fuerat creditoris, vt vel actione, vel pignorum diſtractione ſuum conſequeretur. [5] Eſt enim multo fauorabilior cauſa creditoris, (quod ad vſuras pertinet) qui ſortem exigere nō poteſt, tametſi maxime velit, quàm eius qui cum poſſit non vult. [6] Accedebat, quòd diximus, [7] nulla facta vſurarum conuentione futurum, vt quincunces tantum vſuræ deberentur. Quid vero intererat mortuo iam debitore, an nulla de vſurarum modo interueniſſet pactio, an interueniſſet de vſuris viuo duntaxat debitore præſtandis? [8] *Senatus* tamen pronunciauit, eaſdem vſuras ab herede vniuerſali, aut à donatario, qui heredis loco eſſe crederetur, [9] deberi, quas defunctus præſtitiſſet. [10] Quaſi tacite continuata pactione quamdiu non eſſet immutata, licet tempus conuentionis præteriiſſet; [11] nimirum ſi tanti quoque eſſent fructus percepti ex pignore. Nam ſi ad eam quantitatem non aſcenderent, cauſæ nihil videbatur, quamobrem præter fructus aliquid vſurarum nomine præſtaretur creditori, qui cum poſſet ſuum conſequi, tamen incumbere pignori maluiſſet. [12] *Ita Senatus* in cauſa Amedei Moche, & D. de la Tornette, Idib. Iul. 1595.

1 *L. 1. 3. & vlt. C. de pign. act.*

2 Antichreſis enim eſt, cum pignus ea lege datur, vt in vicem vſurarum creditor percipiat fructus pignoris, eoſque ſuos faciat, *l. ſi is qui 11. §. ſi antichreſis. D. de pign. l. ſi pecuniam 33. D. de pignor. act.* Eſt autem antichreſis duplex, vna expreſſa, alia tacita. De qua vtraque ſcripſimus *Decad. 9. Err. 5. 6. & 7.*

3 Quod enim creditor fuerit in pignoris poſſeſſione, conſentiente debitore, non facit antichreſim, cum pecunia gratuita non eſt, ſed ſub vſuris, *l. cum debitor 8. D. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

4 Cum quincunces vſuræ ſint eæ, quæ apud nos magis frequentantur, vt diximus *Defin. 2.* quod præcipuè inſpiciendum eſt, *l. tutor 7. §. quæ autem, in fin. D. de admin. tut. l. cum ſeruus 39. §. 1. verſ. in vſurarum, de legat. 1.*

5 Vſuræ enim ſicut ex ſtipulatione tantum debentur fœneratitio creditori, *l. 3. C. hoc tit. l. Titius 24. D. de præſcr. ver.* ita non niſi quatenus ex ſtipulatione promiſſæ ſunt. Iunge *l. ſi pro patre 19. §. ſed vtrum. D. de in rem verſo.*

6 Huic enim non poteſt imputari, quod alij poteſt, cur non egerit ad debitum conſequendum. Adeo vt hoc caſu etiam Theologi patiantur, creditæ pecuniæ vſuras exigi etiam non promiſſas.

7 *Num. 4.*

8 Conuentio enim ad certum tempus limitata vltra illud tempus porrigi non poteſt, *l. cum pater 1. D. de pact. dotal. l. Thais 41. §. intra certa tempora, D. de fideic. libert. l. ſi intra 23. D. de ſtatulib.*

9 Sicut & emptor hereditatis, *l. 2. §. vltim. D. de hered. vel act. vend.* Vide tamen Capell. Tholoſ. *quæſtion. 386.* vbi Auſter. Nec enim puto, donatarium quantumuis bonorum vniuerſorum heredis loco vnquam eſſe, vt alibi ſcripſi contra Guid. Pap. *quæſt. 460.*

10 *arg. l. cum de in rem verſo 6. D. hoc tit.* de cuius ſententia ſcripſi *lib. 7. Coniect. c. 8. & 9.*

11 *arg. eorum quæ ſcripſimus*, Defin. 1. *num. 3. 4. & 5. ſupr. eod.* quibus adde *l. ſi certis annis 28. Cod. de pact. l. operis 31. de oper. libert. l. aduerſus 5. l. creditor 7. C. hoc tit.*

12 Videbatur enim ex verbis huius conuentionis id actum, vt mallet creditor habere fructus pignoris quam vſuras, cum de vſuris non conueniſſet, niſi pro eo tempore, quo nec pignus tenere, nec fructus ex eo percipere creditor poſſet. Cæterum nihil vetat percipi fructus pignoris à creditore, cui vſuræ debeantur, quæ excedant valorem fructuum, ita vt ad concurrentem vſque fructuum quantitatem imputentur in vſuras, pro eo vero quod deeſt vſuræ peti poſſint, ſicut è contrario, cum fructus pluris ſunt quam vſuræ, quatenus excedunt vſuras, in ſortem imputantur, *l. 5. §. vlt. D. de ſolut. l. ſi non ſortem 26. D. de condict. indeb. iunct. l. 13. & vlt. C. de pign. act.*

DEFINITIO XXVI.

Pecuniæ chirographariæ vſuræ deberi poſſunt citra agnitionem chirographi, puta ex cauſa mandati etiam non promiſſæ, & propter ſolutionem partis debiti, ſi ſint promiſſæ.

ETſi eo iure vtimur, vt pecuniæ chirographariæ vſuræ, licet expreſſim promiſſæ, non debeantur, niſi à die recogniti vel denegati chirographi, [1] id tamen fallit cum agitur iudicio mandati. Indemnem enim omnimodo ſeruari mandatarium oportet. [2] Idem eſt, ſi debitor antequam in ius vocaretur, debitum iam agnouerit extra iudicium, ſiue per nudam confeſſionem, ſiue per ſolutionem partis debiti, aut vſurarum. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 9. infr. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.

1 Ex eo pragmaticorum noſtrorum errore, quem retulimus *Defin. 15. ſupr. eod.*

2 Dixi *Defin. 20. ſup. eod.* vbi etiam monui non aliud in actione negotiorum geſtorum obtinere.

3 Nihil enim vetat etiam extra iudicium agnoſci bonam fidem, *l. quoties 9. §. ſicut autem, verſ. nec vtique, D. de admin. tut.* cū iudicia nō ſint comparata, niſi in perfidos; vt tractat Theoph. *initio tit. De action.* & in inuitos, *l. ſi reus 73. D. de procurat. l. ſi debitori 21. D. de iudic. l. debitoribus 31. D. de re iudic. l. inter ſtipulationem 83. §. 1. de verb. oblig.* Nec eſt huic Definitioni contrarium, quod diximus *Defin. 17.* eum, qui vltro ſoluit partem chirographarij debiti, licet agnoſcat debitum, non ideo tamen ſe obligare ad præſtandas vſuras, quas non deberet, ſi nihil ſoluiſſet. Ibi enim agebamus de vſuris ex ſola mora debitis, non etiam chirographo promiſſis: Hic vero de iis, quas chirographaria promiſſio debitas fecerit.

DEFINITIO XXVII.

De poteſtate clauſulæ ſoluendo, ad primam creditoris interpellationem, quam ex nunc facit.

CLauſula illa, quæ in chirographis apponi plerunque ſolet, *payable à ſa premiere requeſte laquelle il fait dés à preſent*, nullius momenti eſt in mutuo, quia repugnat naturæ mutui, quod ita contrahi neceſſe eſt, vt de meo fiat tuum. [1] Atqui non alienantur nummi, qui ſic dantur vt ſtatim recipiantur. [2] Igitur nec proderit, vt ex eo die debitor in mora conſtitutus videatur, vſuraſque debere incipiat, & [3] conſequenter alia interpellatione opus eſt, [4] nec tantum ſi ex chirographo agatur, ſed & ſi ex publico inſtrumento. [5] *Ita Senatus* in cauſa D. Marchionis d'Aix, & D. de Macorſey, 9. Cal. Decemb. 1595.

1 *l. 2. §. appellata, D. de reb. cred.*

2 *l. qui ſic ſoluit 55. D. de ſolut.* Cui non obſtat quod ſcriptum eſt *in l. qui id quod 33. §. 1. D. de donat.* poſſe ea lege donationis cauſa pecuniam Titio numerari, vt ſtatim donatori mutuæ detur, non impediri tranſactionem dominij, ac propterea iiſdem nummis donatori creditis nouum dominium in eis

Source : BIU Cujas

quæri. Id enim fit propter diuersitatem tituli, cum ex nouo titulo & iure penes donatorem sint nummi, adeoque ex tali titulo, cui non aliter locus esse possit, quam si ex priore traditione translatio dominij inducatur.

3 Præposterum enim est, vt prius aut tam cito sit quis in mora restituendæ pecuniæ mutuæ, quam ea causa mutui suam fecerit, *l. promissor 21. §. 1. D. de constit. pecun.*

4 Vt debitor in mora constituatur, quæ regulariter sine interpellatione non contrahitur, *l. mora 32. D. de vsur. l. si ex legati 23. de verb. obligat.* Præsupponit autem hæc ratiocinatio, deberi omnimodo ex mora vsuras, siue tanquam vsuras, siue tanquam id quod interest. Quod in bonæ quidem fidei iudiciis verum est, sed in strictis falsum, si iuris rationem inspicias magis, quam pragmaticorum nostrorum errorem. Volunt enim illi in omni contractu deberi vsuras, & id quod interest ex die moræ, quasi hodie contractus omnes sint bonæ fidei. Quem errorem nos satis superque refutauimus *Decad. 9. De error. pragmat. err. 1.*

5 Publicum enim instrumentum non facit ampliorem aut fauorabiliorem causam debiti, sed tantum probationem eius certiorem, *l. 4. D. de pignor. l. scripturas 11. Cod. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO XXVIII.

Pactum de retrouendendo non facit contractum vsurarium, quamuis res ideo minoris vendatur, nisi adsit læsio etiam subducta æstimatione pacti.

NOn ob id solum contractus dici potest vsurarius, quod is qui vendidit sub pacto de retrouendendo viliore pretio potuerit carius vendere, si absolute vendidisset. [1] Quid enim si re sua omnino carere noluit? [2] Cur ei imputemus, quod licito contractus genere vti maluerit? [3] Alioqui erunt huiusmodi contractus omnes vsurarij, cum fieri nequeat, vt non pluris res vendatur absolute & simpliciter, quam sub pacto de retrouendendo. [4] *Ita Senatus* in causa Dom. de Chaffardon, & Clement. Angusard, 5. Calend. Decembr. 1595.

1 Quamuis ita putet Guid. Pap. *quæst. 516. num. 2.* post glos. *in cap. conquestus, de vsur.* Ioan. Papon. *in syntagm. lib. 12. tit. 7. de contr. vsur. §. 4.* Et male, nam glos. *in dict. cap. conquestus*, loquitur de illo casu quo pretium emptionis sit modicum, id est, minus, quam res æstimari iuste debeat, etiam deducta iusta æstimatione pacti de retrouendendo, de qua vide *Defin. 26. infr. de rescind. vendit.*

2 *arg. l. in causa 13. §. interdum, & l. si ex causa 9. in princ. D. de minor.*

3 Est enim licitum genus contractus venditio facta sub pacto de retrouendendo, vt ait Guid. Pap. *d. qu. 516. in princ. l. 2. l. si à te 7. C. de pact. int. empt. & vendit.*

4 Cum pactum ipsum de retrouendendo sit pars pretij, vt dicam in Defin. 26. *infr. de rescind. vendit. ex l. fundi partem 79. D. de contr. empt. l. si sterilis 21. §. si tibi. D. de action. empt. l. si venditor 6. §. 1. in fin. D. de seru. export.*

DEFINITIO XXIX.

Æstimationis quanti plurimi accessiones frumento mutuo dato non debentur, ne quidem à die litis contestatæ.

FRumenti mutuo dati æstimatio quanti plurimi præstanda quidem est à die litis contestatæ, [1] sed non accessiones eius æstimationis, [2] quia stricti iuris contractus est. [3] *Ita Senatus* 17. Cal. Mart. 1596.

1 Ex notat. per Bartol. & alios, *in leg. vinum, D. de rebus credit. leg. 3. §. in hac, D. de commod. leg. vltim. D. de condict. tritic.*

2 Neque enim debentur accessiones ex contractu stricto, nisi naturales, vt sunt fructus, & quidem officio iudicis, *l. 2. l. videamus 38. §. si actionem, D. hoc tit.*

3 Nisi pactum interuenerit & quidem in continenti. Tunc enim debentur accessiones frumenti mutuo dati, *l. frumenti 17. C. hoc titul.* ob rationem positam *in l. oleo 23. eod.* Non etiam pecuniæ creditæ, *l. 3. eod. tit.*

DEFINITIO XXX.

Moræ purgatio admittitur, quamdiu non interest creditoris, licet cœperit interesse illius, qui habet ius cessum à creditore.

FAcile admittitur purgatio moræ, licet ex conuentione descendentis, cum nihil interest actoris. [1] At quid si actor iure suo cesserit, & ex aliqua causa intersit cessionarij, licet non intersit actoris? Non habebitur ratio huius vtilitatis, ne ex facto cedentis durior fiat conditio cessi debitoris. [2] *Ita Senatus* in causa N. Gaspardi de Lucinge, & liberorum N. Petri de Bellegarde de S. Ciergue, 8. Non. April. 1596.

1 *l. si ita quis 135. §. Seia, cum ibi not. D. de verb. oblig. l. etsi post tres 8. D. si quis caution.*

2 Neque enim potest quisquam credendo facere deteriorem sui debitoris conditionem, *leg. 1. D. de alienat. iudic. mut. caus. fact.*

DEFINITIO XXXI.

Mora non contrahitur ex solo lapsu diei tacitæ, ideoque nec debentur fructus, nisi à die litis contestatæ, cum nulla præcesserit interpellatio.

NOn potest quis in mora constitui eo ipso instanti, quo obligatur tacitè ad rem tradendam. [1] Secus si conuenerit expresse, vt certo die res traderetur. [2] Ideoque interpellatione opus est, [3] & in eo nimirum minor est vis taciti quam expressi. [4] Proinde non possunt ex eo contractu fructus deberi, nisi à die litis contestatæ, [5] si interpellatio nulla præcesserit. [6] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde, contra D. de Carde, 12. Decemb. 1596.

1 Vt dixi *Defin. 27. supr.* & *Defin. 12. infr. de contr. empt. ex l. promissor 21. §. 1. D. de pecun. constit.*

2 Quia tunc eodem tempore & dies venit, & mora contrahitur, si vltimo saltem instanti eius diei solutio facta non sit, *l. qui hoc anno 42. l. ad diem 77. D. de verb. obligat.* iunct. *l. si fundum 114. eod.*

3 Quæ regulariter necessaria est ad debitorem in mora constituendum, *l. moræ 32. D. hoc tit. l. Titia Seio 87. §. vsuras, de leg. 2.*

2 Quod non est nouum, vt notant nostri *ad l. 3. D. de rebus cred. & ad l. expressa 88. de reg. iur.*

5 *l. 2. l. videamus 38. § si actionem, D. hoc tit.* cum tamen deberentur isti fructus ex die depositæ in stipulatione, si stipulatio in diem concepta esset, *d. l. si fundum 114. de verb. oblig.*

6 Intellige si contractus talis sit, ex quo debeantur fructus à tempore moræ, quod ius proprium est contractum bonæ fidei, *d. l. videamus 38. § penult. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXII.

Vsurarum conuentio ab vno facta non potest nocere alteri, nisi ei qui alias eiusdem contractus partes sibi profiteri velit.

COnuentio vsurarum facta per eum, cui tu indemnitatem præstare debeas, te quidem afficere non potest, si maiores ille promiserit, quam quæ citra conuentionem deberentur, [1] nisi post moram tuam ea conuentio facta sit: tunc enim potest imputari tibi, cur non prius satisfeceris, aut de vsuris ipsis meliore conditione conueneris. [2] Sed si creditor tuus cum primo creditor transegerit de debito in tuam vtilitatem, non est tibi permittendum, vt conuentionem vsurarum improbes, & reliquam contractus partem sequare. Itaque conditio tibi deferenda est, vt vel omnia, quæ ab eo gesta sunt, probes vel præstes quicquid primo creditori deberetur, si ei nondum satisfactum esset. [3] *Ita Senatus* in causa D. de Sauigni, & D. Comitis de Saleneusue.

1 Ne

1 Ne sit in alterius potestate tuam ignorantis conditionem deteriorem facere, *l.2.D.quod vi aut clam, l.soluendo 39. D.de negot.gest.*

2 Quod si fecisses, non habuisset necesse is, cui indemnitatem præstare debes, de vsuris conuenire. Itaque mora tua conuentioni sic ineundæ causam & necessitatem dedisse videtur.

3 *arg.l.cum quæritur 16. D. de admin.tutor. l.nam absurdum 7.D.de bon.libert.l.si ita stipulatio 39.§.1.D.de oper.libert.*

DEFINITIO XXXIII.

Vsuræ adiudicantur ex mutuo à die litis contestatæ, siue contestatio vera intercesserit, siue ficta, quæ inducitur ex contumacia.

VSuras ex mutuo à die litis contestatæ deberi obtinuit ex inueterato pragmaticorum errore [1], contra iuris rationem, quæ sane non patitur, vt ex contractu stricto vsuræ vllæ citra stipulationem debeantur, [2] ne quidem à die litis contestatæ, sed fructus duntaxat, & quidem ex æquitate. [3] Quid ergo si vera litis contestatio nulla intercesserit, [4] Sed debitor in ius vocatus contumax fuerit, Contumacia perfecta habebitur pro contestatione. [5] Itaque non ex die vocationis in ius, sed ex die perfectæ contumaciæ vsuræ adiudicabuntur. [6] *Ita Senatus* in causa N. Volant, 8.Id.Maij,97.

1 Quasi ea sit sententia, *legis lite contestatæ 35.D.hoc tit.* cuius tamen longe alia sententia est, vt scripsi *in Error.1. Decad.1. de error.pragmat.*

2 *l.3 C.hoc tit.l.Titius 24.D.de præscr.verb.*

3 Ex ratione posita *in l.20.& l.videamus 38.§.si actionem, D. hoc tit.* quia fructus sunt accessiones naturales, vsura autem non natura, sed iure percipitur, *l.si nauis 62. D.de re iudic.* Vide quæ scripsi *in Err.1.Decad.11.de error.pragm.*

4 Quæ fit per narrationem negotij apud iudicem, *l.vnic. C.de lit contest.*

5 Alioqui non posset ad sententiam procedi aduersus contumacem, cum litis contestatio necessaria sit, quod tamen non ita est, *l.contumacia 53.D.de re iudic. Auth.qua in prouincia, Cod. vbi de crimin.agi oport.*

6 Vt idipsum operetur fictio in casu ficto, quod veritas in casu vero.

DEFINITIO XXXIV.

Non potest conductor prætextu remissionis faciendæ totam mercedem retinere, quin hoc ipso se obliget ad vsuras eius quantitatis, quam debitam esse tandem apparebit.

COnductor, cui mercedis remissio ex iusta causa fieri debuit, [1] si eo prætextu totam mercedis quantitatem, an plus quam deberet retinuerit, [2] non ob id liberatur, quo minus eius quantitatis, cuius tandem verus debitor reperitur, vsuras præstare debeat, licet non potuerit certo scire, quam demum quantitatem soluere deberet. [3] Ei namque potest imputari, cur non saltem eam summam, quam putabat se debere, obtulerit, & recusante locatore obsignauerit. Quod cum non fecit, æquum non est, vt & rei conductæ fructus, & mercedis vsuras pro eodem tempore retineat. [5] *Ita Senatus* in causa D. de Moyron Thesaurarij Ducis Gebennensis, & Dn. Ducis de Mercœur, 3.Non.Maij,1597.

1 Puta ob sterilitatem, *l.ex conducto 15.§.Papinianus, alias l. si vno, D.locat. l.licet certis annis 8.C.eod.*

2 Quod facere plerumque conductores solent.

3 Siquidem ea remissio mercedis arbitrio boni viri solet fieri, quod plerumque imo semper incertum est, *leg.si libertus, 32. D.de oper.libert. l.societatem 76. in fin.cum sequentib. D.pro socio.*

4 Vt pro ea saltem quantitate obsignatio esset vice solutionis, *l.obsignatione 9.C.de solut.*

5 Est enim id alienum à bona fide non minus, quam vt rem & pretium aut emptor aut venditor retineat, *l.ex empto, §.qui autem, l.Iulianus 13. §.veniunt autem, l.bona fides, l.liberalitatis 16.§.1.D.hoc tit.*

DEFINITIO XXXV.

Venditori, qui rem tradidit, debentur vsuræ pretij non soluti tanquam interesse damni emergentis, interdum etiam fructus ipsi.

VSuræ quidem prohibitæ sunt omni iure, id est diuino & Pontificio, & ciuili, sed eæ demum quæ nomen fœnoris merentur, & auaritiæ notam exprobrant petitori. [1] At non etiam illæ, quæ in vicem fructuum, & quasi iure eius quod interest debentur, [2] quales sunt, quas venditori præstari æquum est ab emptore, qui in pretio soluendo moram fecit post acceptam à venditore rei venditæ possessionem, ex qua fructus vel perceperit vel percipere potuerit. [3] Hoc enim casu mora contrahitur re ipsa etiam citra interpellationem, [4] cum contra bonam fidem sit, vt emptor & rem habeat, & pretium retineat. [5] Ergo si iustam non soluendi causam emptor habuerit, forte quod ab initio & in ipso, quod aiunt, limine contractus immineret periculum euictionis, nec venditor de euictione satis dedisset, [6] aliter dicendum erit, vt ad vsurarum præstationem nullo modo emptor condemnetur. [7] Tutius tamen fecerit, si pecuniam pretij obsignauerit, ne eodem tempore & rem & pretium habuisse dici possit. [8] Plane si venditor non contentus vsuris pretij petat etiam quanti sua interest ratione lucri cessantis, vix est, vt audiri debeat, nec si probetur solitus negotiari, lucrumque ex negotiatione sentire, [9] nisi probet in eo statu res suas fuisse, vt omnimodo, & vt loquuntur, certitudinaliter lucrum ex negotiatione fuerit percepturus. [10] Hæc autem tunc obtinent, cum venditor, qui rem tradidit, fidem de pretio habuit emptori, alioqui nec dominium rei venditæ, quamuis traditæ transit in emptorem, [11] nec proinde fructus ex re vendita percepti acquiruntur, cum fructus iure soli non seminis percipiantur; [12] nisi cum bona fides tantum possidenti præstat, quantum veritas præstatet. [13] Proinde si pars pretij soluta sit, nec de reliquo pretio fides habita, fructus quidem pro rata pretij soluti emptori acquirentur iure dominij: [14] venditori autem non tam reliqui pretij vsuræ debebuntur, quam fructuum ab emptore perceptorum, aut vindicatio, si extent, aut si consumpti sint condictio salua erit, [15] nisi malit vsuras pretij non soluti petere, fructuumque commodum relinquere emptori. [16] *Sine die.*

1 *cap.1.& pass.extr.de vsur.*

2 Canonist. maxime Ioan.de Anan. *in cap. conquestus, & in cap.salubriter, eod.tit.de vsur.*

3 *l.curabit 5.C.de action.empt.*

4 Vt & aliis quibusdam casibus, de quib. *in l.3.C.de in integr. restit.min. l.Titia Seio 87.§.vsuras, de leg.2.*

5 *l.ex empto 11.§.vlt.l.bona fides 50 de action.empt.* Bald. *in l. fin.in fin.D.de iur.dot.* Alex. *cons.121.vol.4.*

6 Iuxta formam, *l.si post perfectam, C.de euiction.*

7 Afflict. *dec.20.nu.5* post Bald. *ad l.1.C.de bon.mater.*

8 *arg.l.si per te non stat 7. & l.acceptam 19. C.hoc titul.* Dixi *Defin.præced.*

9 Quamuis hoc casu videatur licite peti interesse, etiam lucri cessantis, secundum Bart. *in l.vnic. Cod.de sent.quæ pro eo quod interest*, Canon. *in capit.salubriter, & in capit.conquestus, Extr.hoc tit.*

10 Afflict. *d.decis.20.* post Castr. *in l.2. §.nunc de officio, de eo quod cert.loc.per text in l.quemadmodum, §.si nauis, in fin.D.ad l. Aquil. l.naturalem, §.1.de acq.rer.dom.*

11 *l.quod vendidi 19.D.de contr.empt.*

12 *l.quiescit 25.§.1.D.de vsur.*

13 *l.bona fides, D.de reg.iur.*

Source : BIU Cujas

14 Quia licet non potuerit cogi venditor, vt acciperet partem pretij, *l. Iulianus* 13. *§. offerri, de action. empt.* sibi tamen debet imputare cum accepit.

15 Tanquam quorum dominium non sit acquisitum emptori, nec amissum venditori, nisi per consumptionem, *l. certi conditio 9. §. si nummi, D. de reb. cred. l. si à furioso* 12. *D. eod.*

16 Non enim potest recusare emptor, quo minus ita volente venditore retineat fructus, quos percepit, præstetque vsuras pretij, quod promisit. Quidni enim liceat venditori habere fidem de pretio etiam ex postfacto? Vid. Thom. Grammat. in addit. ad Afflict. *dict. decis.* 20. & Steph. Bert. quem citat *cons.* 318. *nu.* 7. *part.* 1. & *cons.* 109. *part.* 3. Anchar. *consil.* 19. *num.* 2. [Obserua tamen eo quoque casu, quo non potest cogi emptor ad soluendum, puta si in limine ipso contractus immineat periculum euictionis, nec venditor offerat satisdationem. Posse tamen venditori pro satisdatione sufficere ad obligandum emptorem in vsuras precij, vt dicat paratum se pati pecuniam deponi penes mercatorem qui eius vsuras sit præstaturus. Æquè enim hoc modo indemnitati emptoris consulitur. Sed si emptor quoque paratum se dicat precium penes mercatorem deponere, petatque in eam rem nominari aliquem aut perquiri à venditore, non priùs in mora esse intelligetur, quàm venditor mercatorem quæsiuerit & nominauerit suo periculo. Nec enim debet ea res emptoris damno aut periculo cedere. Ideoque nec vllas interim vsuras debebit, tametsi fructus rei venditæ perceperit nec pecuniam obsignauerit. *Ita Senatus* pro Dom. Ioanne Fabro medico, & Francisco Gay, Idib. Sept. 1613. Nempe quia hoc casu non potest emptor videri fuisse in mora, ex Afflict. *dict. decis.* 20.]

DEFINITIO XXXVI.

Relicta repetitio vsurarum ad exonerandam conscientiam quam vim habeat, & quam recipiat interpretationem?

NObilissima fœmina, quæ magnam pecuniæ quantitatem, tam ex paternis materniscque, quam ex mariti facultatibus corrogauerat, cum toto fere viduitatis suæ tempore fœnus exercuisset, tandem in extremis constituta, & à religioso confessario vt animæ iamiam periclitanti consuleret persuasa, accersito confestim notario, & præsentibus septem testibus declarauerat, velle se in exonerationem conscientiæ, vt vsuræ omnes, fructus, reditus, lucra denique & emolumenta omnia, quæ à suis debitoribus viua percepisset, eisdem omnibus à suis heredibus restituerentur, si quid pro interusurio præteriti temporis debebatur, id ne vnquam peteretur, nemine tamen ex debitoribus stipulante, at ne tum quidem præsente. Sequenti die mutata sententia, eodémque vocato notario, & adstante solemni testium numero dixerat pœnitere se prioris voluntatis, nec causam vllam habere, propter quam suis heredibus tantum infligere damnum deberet, vt iis prodesset, à quibus nullum vnquam beneficium accepisset. Mox ab eodem à quo prius confessario admonita, vt de salute animæ serio, & ante omnia cogitaret, tertia vel quarta post priorem scripturam hora redierat ad primam voluntatem, expressimque præceperat heredibus rogare debitores, à quibus illa vsuras perceperat, vt liberaliter illas defunctæ condonarent. Id si à debitoribus impetrare heredes non possent, vniuersas iis vsuras, lucraque omnia, quæ debitores à se persoluta dicerent, heredes ad vltimum vsque quadrantem redderent. In eaque voluntate post paucas horas, & eo ipso die decesserat. Cum heredes à debitoribus, qui per multos annos vsuras partim septunces & besses, partim decunces soluerant, ad earum restitutionem vrgerentur, negabant se teneri eas reddere, quas defuncta intra legitimum & Principum nostrorum edictis licitum modum accepisset, [1] non alias autem hucusque prohibitas fuisse, quam quæ supra decunces essent, cæteras omnes & ipsas quoque decunces, nisi quæ ab initio anni prorogarentur, atque ita in decunces deflecterent, si non expressim permissas, tacito tamen & Principis & magistratuum consensu in hunc vsque diem fuisse toleratas. [2] Addebant per debitorum fraudes extortam eam liberalitatem à defuncta, quæ toties mutata voluntate non obscurè indicasset solicitatam se à confessario, ipsis fortasse debitoribus instigantibus, potius quam certo iudicio aut pietatis zelo ad eam dispositionem decurrisse. [3] Placuit contra defunctæ voluntatem heredes facere, ac parum piè, si non omnes vsuras restituerent, quarum perceptione conscientiam suam defuncta oneraſſet: In quo numero dubitari non oportebat, quin omnes eæ essent, quæ fœnoris iure censebantur, etiamsi quincunces tantum, aut etiam quincuncibus minores proponerentur. [4] Nec enim quænam iure ciuili aut permissæ essent aut toleratæ [5] inspiciendum erat, sed quænam licitæ in foro conscientiæ, [6] quænam illicitæ. [7] Porro illicitas esse constabat omnes, quotquot fœnoris appellatione continerentur, fœnus autem & vsuram esse quicquid excedit sortem. [8] Nec voluntatis secundæ ratio habenda videbatur, quæ & per tertiam posteriorem reuocata fuisset, [9] & anteriorem factam in piam causam & exonerandæ conscientiæ gratia reuocare nullo modo potuisset, tametsi per speciem vltimæ voluntatis, non per donationem inter viuos ea vsurarum restitutio fuisset imperata. [10] Quid vero indignius, quam propitiis auribus audiri heredes, qui ne conscientiam defunctæ exonerarent, propriam onerare non erubescerent? [11] Neque ad rem pertinebat, quod vice eius, quod interesset, perceptæ viderentur ab ea, quæ si sortem exegisset, bona pleraque ex suis pecuniis comparare, eorumque fructus suo iure ac licite subinde percipere potuisset. Idem enim de pecunia qualibet fœneratitia tractari posset, atque ita fieret, vt si bona esset ratio, fœnus omne saltem moderatum licitum dici deberet, in foro conscientiæ, quod tamen Theologi nunquam admitterent. [12] Plane quas vsuras ab iis defuncta percepisset, qui vicissim fructus pignorum dotalium ex contractu cum ea inito perceperant, placuit nullomodo restitui debere, tanquam quæ omnino licite, ac salua conscientia percipi potuissent, dum ne quincuncibus grauiores fuissent. [13] *Ita Senatus* pro Dom. Comite de Grolee, & aliis, 13. Cal. Ianuar. 1604.

1 Quod enim fit lege permittente pœnam non meretur, *vnlg. l. Gracchus* 4. *C. ad leg. Iul. de adult.* Papiens. *de act. hypoth. vers. sine aliqua, num.* 4.

2 Nec enim alij vsurarij apud nos hucusque mulctati & condemnati sunt, quam qui probantur vsuras grauiores decuncibus exegisse. Ita scilicet ferente temporum auaritia & infelicitate.

3 Nemo enim credendus est tam facile mutasse voluntatem in ea re, quam prius certo iudicio constituerit, *l. non ad ea* 89. *de cond. & demonstr.*

4 Cum vsuræ omnes prohibitæ sint omni iure diuino, Pontificio & ciuili, vt diximus Definit. proxim. præced. *in princip.*

5 Hoc ideo, quia verum est, nullas vsuras permissas esse etiam iure ciuili, sed tantum toleratas, quod longe diuersum est. Sic dicimus concubinatum iure ciuili toleratum esse non permissum, *l. 3. D. de concub.*

6 Cum defuncta dispositionis suæ causam non ad ius nostrum, sed ad conscientiam suam retulisset.

7 *Cap. 1. & pass. Extr. de vsur.*

8 Adeo vt nec salutationem à debitore aucupari vel accipere ex hac causa liceat citra peccatum, iuxta Theologos.

9 Vltima enim voluntas prævalet in vltimis voluntatibus, *l. si mihi* 12. *§. 1. l. si quis* 22. *de leg. 3.*

10 Quia relictum pro male ablatis videtur relictum vt debitum, & habet vim debiti confessati in præsentia partis, vt loquitur Guill. Bened. in verb. *si absque liberis* 1. *num.* 27. 28. & 29. Nimirum si relictum sit certis personis, aut incertis ex certis, non autem si incertis prorsus, idem Boer. *num.* 30.

11 *Arg.*

Source : BIU Cujas

11 *Arg. auth. hoc autem C. de fideic. l. cum quis* 37. § *codicillis, de leg.* 3.

12 Nam interesse taxatum ab initio non debetur, nisi probetur, Afflict. *decis.* 284. *num.* 3.

13 Did. Cou. *lib.* 3. *var. resol. cap.* 4. *ad l. curabit, nu.* 5.

DEFINITIO XXXVII.

Debitor qui à suo debitore cessso post multos annos pecuniam exegit totius præteriti temporis vsuras debet.

DEbitor cum à creditore vrgeretur ad solutionem debiti vsurarij nec haberet pecuniâ in numerato, mandauerat creditori suo actiones contra proprium suum debitorem in solutum, [1] nulla tamen interposita delegatione. [2] Creditor eo mandati instrumento per multos annos frustrà retento cùm sæpius debitoris sui debitorem, nec tamen testato, vt debuerat, [3] & per scripturam [4] interpellasset, solutionem extorquere non potuerat. Tandemque idem ille debitor, qui exigendam pecuniam mandauerat, ipsam exegerat. Postea conuentus ad vsuras totius præteriti temporis [5] negabat se teneri, propterea quòd per eum non stetisset quominùs cessus debitor citiùs satisfeciisset, at per creditorem potiùs qui nullas diligentiæ, quam præstare debuerat, probationes adferebat. [6] Visum est non posse illum recusare quominus etiam illius temporis quod exactionem præcesserat vsuras præstaret, cùm ille ipse pecuniam exigendo mandatum quod priùs dederat reuocasset. [7] Nam etsi debitor aliquis etiam recusante solutionem creditore, [8] obsignasset debitam à se quantitatem, quæ per multos annos mansisset obsignata, tandemque debitor ipse pecuniam abstulisset. Nemo dubitaret quin si vsuraria erat pecunia deberentur vsuræ, etiam pro eo tempore quo obsignatio constitisset. Quia nunquam videatur obsignatum quod non durat obsignatum. [9] Sic ergo nec mandatæ videntur actiones quæ non durant mandatæ. [10] *Ita Senatus* ex tempore pro Dominico Grena, contra D. de Montsaint Iean, Cal. Sept. 1612.

1 *Vt in l.* 1. *C. de oblig. & act. l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat.*

2 Nam si interposita fuisset delegatio non esset locus quæstioni cum habeat illa vim solutionis *leg. delegare* 11. *& pass. D. de nouat. & deleg. l. quamuis* 8. §. *interdum D. ad SC. Velleian.* Et ideo longe aliud est cedere, aliud delegare debitorem *l.* 1. *C. de nouat.*

3 Vt appareret serio rem agi vt *in l. qui Romæ* 122. *in princip. & §. coheredes de verb. oblig.* Sed & cauere debet creditor vt non omittat debiti repetendi instantiam *l. mora* 32. *D. de vsur.*

4 Quod pragmatici nostri dicunt *par acte.*

5 Quia vt posuimus debitum erat vsurarium.

6 Semper enim pro facto contra te habendum est, quod per te stetit ne factum sit. *l. in iure ciuili* 161. *D. de reg. iur. cap. imputandum* 41. *& cap. cùm non stat* 66. *eod. ti. in* 6. Paria autem sunt non esse & non apparere §. *si aduersus Inst. de nupt. l. duo sunt Titij* 30. *de test. tutel.*

7 Posterior enim mora & posterius factum semper nocet *l. qui decem* 72 *D. de solut.*

8 Semper namque oblatio debet præcedere obsignationem *l. acceptam* 19. *C. hoc tit. & Def.* 40. *infr. de solut.*

9 Sicut nec videtur in rem versum, quod non durat versum, *leg. si pro patre* 10. §. *versum D. de in rem vers.* neque permissum, quod non durat permissum, *l. item* 6. §. *pen. quod cuiusque vniuers. nomin.* Nec lis mota quæ non perseuerat *l. nam etsi* 15. §. 1. *de inoff. test.* Nec res in potestatem domini reuersa, quæ non durat reuersa, *l.* 4. §. *tunc in potestate D. de vsucap.*

10 Mandatum enim reuocatum nihil est. *leg. si vero* 12. § *pen. D. mandat.* Sed si creditor pecuniam ipse non exegisset, superfuisset quantum ad vsuras illa facti quæstio an per debitorem cessum stetisset an potiùs per creditorem cui mandatæ erant actiones vt soluta pecunia non esset. Quia mora cuique suæ debet nocere non alteri *l. factum* 155. *de reg. iur.*

DEFINITIO XXXVIII.

De obsignatione facta legitimè, & reuocata.

ETsi verum est quod proximè diximus non videri obsignatam pecuniam quę non durat obsignata, ideoque nec liberari ab vsuris debitorem qui obsignauerat, [1] Aliud tamen iuris est in eo debitore qui post factam legitimo obsignationem conuentus, vt solueret distulit aut recusauit solutionem, aut quod effectu idem est obsignatæ quantitatis numerationē. Hoc enim casu à die quidem obsignationis non currunt vsuræ in tempus vsque denegationis. Sed ab eo tempore quo denegata solutio, vel obsignationis restitutio est, vsuræ debebuntur. [2] Nec quod constet obsignatam pecuniam fuisse debitori restitutam ea lege, vt depositario quandocunque petenti redderetur, [3] facere poterit vt depositum in eodem statu mansisse videatur. Aliud enim est debitoris qui deposuit personam in obligatione noua constitui. [4] Aliud verò depositum retineri, neque potest noua hæc obligatio personalis retinere depositum, quod sicut non nisi re contrahitur, [5] ita & sola rei redditione dissoluitur. [6] *Ita Senatus* in causa fratrum Ioannis & Petri Vulliod, contra Violon, ante Cal. Iunij 1613.

1 Dixi *defin prox. num.* 9.

2 Textus est elegans *in l. debitor* 7. *D. hoc tit.*

3 Hoc enim plerumque fit vt consulatur depositario qui alioquin conueniri à creditore depositum repetente quandoque posset, quando is ratam habere vellet obsignationem à suo debitore factam.

4 Nunquam enim fuerat antea debitor depositario obligatus.

5 *l.* 1. §. *is quoque de oblig. & act.*

6 *l. prout.* 80. *de solut. l.* 35. *de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIX.

Non tenetur obsignare qui non habet cui possit soluere.

NOn potest videri in mora esse debitor qui pecuniam non soluit ad diem minori, à quo vicissim actionum cessionem iustam accipere debuerat, [1] si eo tempore minor curatorem nullum habuerit, cùm neque cogendus fuerit soluere absque cessione, [2] neque cessio ritè fieri potuerit sine curatoris authoritate. [3] Præsertim cùm idipsum verbis Senatusconsulti disertè comprehensum esset, vt eam cessionem ex authoritate curatoris fieri oporteret. [4] Nec ad rem pertinuit quod ea pecunia ex licitatione deberetur, in quo genere placet, non nisi præsenti pecunia expediri rem debere. [5] Semper enim verum est, non prius cogendum quemquam soluere quàm in eo statu res sit, vt soluendo tutam & plenam liberationem consequi possit. [6] Adeò vt nec possit ei imputari, quod pecuniam à se debitam non obsignauerit. [7] Nec enim obsignare vnquam tenetur is qui non habet cui soluat etiamsi maximè velit. [8] *Ita Senatus*, contra sorores Cochet, 9. Sept. 1613.

1 Vt in specie *l. mulier* 19. *D. qui potior. in pign. hab. l. in creditore* 38. *De euict.*

2 Propter exceptionem ei competentem cedendarum, vt vocant, actionum, de qua in *l. rē hereditariam* 65. *D. eod. tit. de euict.*

3 Nam etsi etiam interueniente authoritate curatoris potest minor in integrum restitui *tot. tit. C. si tut. vel cur. interuen.* Tutiùs tamen contrahitur adhibito curatore *l. ait Prator* 7. §. *permittitur D. de minor. l.* 4. §. *vlt. D. de euict. l. sanximus* 25. *Cod. de admin. tutor.*

4 Forma enim Senatusconsulto præscripta ad vnguem seruanda est *l. cùm hi* 8. §. *si Prator. D. de transact.*

5 *l. à Diuo Pio* 15. § *sed si emptor D. de re iudic.*

6 *d. l. sancimus leg. quod autem* 6. §. *apud Labeonem D. qua in fraud. credit.*

Source : BIU Cujas

7 Quo remedio succurri solet ei qui non potest soluere *leg. vlt. D. de leg. commiss. l. acceptam* 19. *C. hoc tit. l. obsignatione* 9. *C. de solut.*

8 *l. cùm quidam* 17. *§. si pupillo D. hoc tit.*

DEFINITIO XI.

Venditio pensionis annuæ certo precio an & quando sit vsuraria.

CErti iuris est venditiones illas quæ hodie passim fiunt annuæ pensionis etiam pecuniarię pro certo precio in pecunia quoque constituto non esse vsurarias cùm Pontificia Martini Papæ constitutione licitæ sint & adprobatæ. [2] Nec enim pensio quæ venditur vsuræ vicem obtinet, sed ipsius rei venditæ, vt è contrario pecunia vicem precij non sortis. [3] Sed hoc ita, si pensio legitimum modum non excedat aut eum qui pro legitimo constitutus sit à Principe, [4] ne alioquin videatur facta conuentio in fraudem vsurarum. [5] Sed quid si conuenerit, quod plerumque fit, vt si bis aut ter cesset venditor in solutione pensionis annuæ possit pecunia reposci, quæ pro precio data fuit? Putant plerique Theologi adiectione huius conuentionis fieri contractum vsurarium. [6] Sed alio tamen iure Senatus noster vtitur, vt hac velut pœna potius quam vsura venditoris rem venditam non præstantis contumacia coerceatur. [7] Quasi sit hoc pactum oppositum legi commissoriæ, [8] quæ in venditionibus non est improbata. *Ita Senatus*, pro Illustri D. Margareta de la Chambre, contra D. de Maringod, *Sine die*. Et iterum in causa D. Guillielmi de Chabod Comitis de S. Mauris, contra Garinum Mugnier & Iacobum Rebut, 4. Iun. 1614.

1 Galli vocant *rentes volantes constituees à prix d'argent*. de quibus *Defin. 11. num. 7. infr. de verb. signific.*

2 Scilicet constitutione Martini Papæ quinti, quæ extat *in Extrauag. Regimini*.

3 Venditio autem est quoties sciri potest quid sit merx & quid precium *l. 1. D. de rer. permut.*

4 Cuius nimirum est modum illum constituere, & qui aliter atque aliter constitui solet pro Principum voluntate ac temporum & regionum diuersitate.

5 Quod nunquam ferendum est. *leg pecuniæ 9. l. placuit 29. D. hoc tit.*

6 Neque quia constitutio Martiniana requirit vt in potestate venditoris esse debeat venditam pensionem annuam redimere precio quandocunque restituto. Non autem in potestate emptoris, vt precium quod dedit possit nunquam reposcere nec sprecium non soluatur *l. venditor 11. l. ea condicione 14. C. de rescind. vendit.* Itaque facultas hæc repetendæ pecuniæ ostendit contractum fuisse mutuum potius quàm venditionem, quia conuenit naturæ mutui. Repugnat autem naturæ venditionis.

7 Quasi taxato breui manu eo quod interest emptoris solutam esse & solui sua die venditam annuam pensionem, vt *in l. 4. C. de act. empt.* Ne alioqui id quod interest facilè excurreret in infinitum si præstaretur ratione pecuniæ debitæ sine vllius loci vel temporis adiectione *l. 3. D. de in lit. iur.*

8 Lex enim commissoria est vt ni pretium intra tempus soluatur res fiat inempta *l. 1. & pass. D. de leg. commiss.* Hic vero fit inempta res vendita ob id solum quod suo tempore non sit tradita.

9 Sed tantum in pignoribus *l. vlt. C. de pact. pignor.* Licet etiam in venditionibus sit odiosa *l. Æmilius* 41. *D. de minor.* Plane si nulla pactio interuenerit, non poterit precium repeti per quantoscunque annos cessatum sit in solutione pensionis annuæ. *Ita Senatus* in dicta causa D. de Iacob, 4. Iunij 1614.

TIT. XXV.

DEPOSIT.

DEFINITIO I.

Qui rei propriæ sequestrem se fieri patitur, non ideo dominium amittit.

QVi rei, quam bona fide comparauerat sequestrem se fieri passus est per [1] simplicitatem & rusticitatem, [2] cum ius suum tueri potius debuisset, non idcirco dominij ius, aut aliud si quod habebat, amisisse intelligitur. [3] Nam quod dici solet rei suæ depositarium neminem esse posse, facere debet vti ne tale depositum valeat potius, quàm vt dominium, quod nec nuda voluntate, nec nisi certis modis amittitur, [6] à se abdicasse videatur, qui iuris ignorantia lapsus est. *Ita Senatus*, 10. Cal. Decemb. 1588.

1 Sequestrem vocant Iureconsulti non depositarium quemlibet, sed eum penes quem deponitur per plures aliqua res inter eos controuersa, *l. licet 19. in princ. D. deposit.* vbi monet Florentinus videri hoc casu vnumquemque contrahentium rem in solidum deposuisse, quod aliter est, cum plures rem communem deponunt. Videtur enim vnusquisque partem suam duntaxat, non rem ipsam in solidum deposuisse, *l. 1. § sed si duo*, 44. iunct. *l. proprie. 6. & l. praced eod.*

2 Quis enim nisi simplicitate aut rusticitate nimia patiatur res suas penes se deponi? *arg. l. vlt. C. arbit. tutel.*

3 *l. qui rem suam* 15. *l. bona fides*, 31. §. 1. *vers. si tamen ignorans D. hoc tit.*

4 *l. neque pignus* 45. *D. de reg. iur.*

5 *d. l. qui rem & d. l. neque.*

6 *l. si quis vi*, 17. *§. differentia De acquir. possess.*

7 Vide Bald. *ad l. ad probationem, vers. quaro si instrument. C. de locat. ex l. cum falsa. 5. C. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO II.

Qui per mendacium se obtulit & constituit depositarium ad impediendam executionem iudicati, nullam habet exceptionem.

NIhil interest, quod ad depositi iudicialis restitutionem attinet, an depositum re ipsa & per traditionem contractum sit, [1] an nuda confessione eius, qui se vltro depositarium cõstituit, fidemque habuit de re deposita. [2] Perinde enim vtroque casu condemnandus est, ne iudicis auctoritati impune videatur illusisse, qui mentiendo se depositarium in causa facit, ne alia fieret executio contra debitorem aut condemnatum. [3] Proinde si eas exceptiones proferre velit, quas verus depositarius obiicere non posset, non erit audiendus. [4] Plane cum depositum non nisi re contrahatur, in arbitrio erit creditoris si mallet aduersus debitorem agere, quam aduersus depositarium, & pristinam actionem exercere, non secus, ac si nullum depositum factum esset, quod nec reuera factum vllũ intelligitur. [5] Iniquum enim fuerit ex falso eiusmodi deposito sisti cursum vsurarum, aut fructuum lucrum acquiri, cum non nisi vera obsignatio, & quæ rite facta est, illa sit, quę solutionis loco habetur, [6] Nec aliud erit, si reuera pecunia numerata sit, aliave res tradita, vt in depositum esset, si postea siue in continenti, siue ex interuallo reddita sit. [7] Neque enim videtur depositum, quod non durat depositum, sicuti nec versum, quod non durat versum. [8] Simulatæ tamen obsignationis probationem ab eo exigemus, qui dicet, non etiam ab eo, qui pro se habet, depositarij confessionem. [9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quomodo regulariter contrahitur re & traditione, *l. 1. §. is quoque D. de oblig. & action.*

2 Licet enim depositum non nisi re contrahatur, confessio tamen nuda, id est, traditione destituta, quæ non prodest ad obligationem inducendam prodest ad implendam depositarum rerum probationem, *l. Publia 26. §. vlt. D. hoc tit. l. cum quis decedens*, 37. *§. codicillis, de legat. 3. leg. ea quæ*, 57. *D. de donat. int. vir. & vxor.*

5 *Vt in l. penult. D. de dolo, l. qui se liti*, 45. *D. de hered. petit. l. is qui se obtulit*, 25. *& leg. sin autem*, 27. *D. de rei vindicat. l. 4. in prin. D. de re iudic.* ne alioqui parta ex causa iudicati executio ad initium nouę petitionis redigatur, vt *in l. minor. 48. in prin. D. de min.*

4 Nemo

4 Nec melioris conditionis sit, qui apparitori iudicis illusit, quam qui negotium bona fide gessit. Verus enim depositarius nullas contra depositi actionem potest obiicere exceptiones, *l. vlt. C. de compensat. l. penult. C. hoc tit.* Depositi enim restitutionem denegare nec potest is, qui accepit, *l. quod seruus* 11. *D. eod.* nec is qui negando, quamuis vere se depositum accepisse, hoc ipso arguit suum mendacium, *l. rem alienam*, 41 *in fin. D. de pignor. action.* iunct. *l. cum de indebito* 25. *in fin. D. de probat. leg. generaliter*, 13. *C. de non num. pecun.* [Ergo hoc casu condemnandus est omnimodo depositarius, vt idipsum restituat, quod se in depositum accepisse confessus est si adhuc extat, Aut si non restituat, aut præstet non solum eam quantitatem quæ debebatur venditori, quo vrgente depositum contractum est. Sed veram iustamque rei depositæ æstimationem, quam præstari semper interest veri creditoris, siue vt possit sibi consulere per retentionem, si quid ei aliunde debeatur. *Ex tit. etiam ob chirogr. pecun. pign. rei in. poss.* Siue quòd actione pignoratitia teneatur debitori cuius pignus est superfluum reddere *l. si fundus* 16. *§. in vindicatione D. de pignor. leg si inter* 21. *§. vlt. eod. l. quamuis* 6. § 1. *& pass. D. de pignorat. action.* Solent enim huiusmodi deposita fieri iure pignoris vrgentibus executionem creditoribus. *Ita Senatus* ex tempore pro Iacobo Brino, contra Morrier 6. Septemb. 1612.]

5 Ne alioqui pœna mendacis depositarij sit præmium & liberatio veri debitoris, contra *l. si sequens gradus*, 15. *D. de Senatusc. Silan.*

6 *l. acceptam* 19. *C. de vsur. l. nec creditores* 10. *l. vlt. C. de pign. act. l. obsignatione* 9. *C. de solut. l. si soluturus* 39. *D. eod.*

7 Puta si fuerit deposita dicis causa, quemadmodum de pecunia commodata tractat Iurisconsultus, *in l.* 4. *D. commod.* id est perfunctorie, & ob id tantum, vt dici possit factum depositum. Sic & *in l.* 1. *§. excusantur*, 14. *D. de SC. Silan.*

8 *l. si pro patre*, 10. *§. versum, & seqq. D. de in rem verſ.* plusque valere debet quod reuera actum est, quam quod simulate conceptum. *leg.* 1. 2. *& tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. si ex precio*, 6. *C. si cert. petat.*

9 Simulatio enim nulla est sine dolo & mendacio, cuius præsumptio nunquam in dubio capienda est, vt scripsimus *Defin.* 4. *&* 5 *supr. plus valer. quod agit.*

DEFINITIO III.

Depositi actio personalis habet priuilegium inter creditores personales post dotem, depositi autem vindicatio ante omnes citra priuilegium.

DEpositarius quidem nullas habet exceptiones, si depositi conueniatur,[1] sed si ante redditum depositum decesserit, & heredem cum beneficio legis ac inuentarij reliquerit,[2] non vsque adeo fauebimus deposito, vt non cogatur is qui depositum eo nomine agere, sicut & cæteri creditores in generali discussionis instantia. 3 Est enim depositi actio personalis,[4] quamuis inter cæteras actiones habeat priuilegium post dotem.[5] Plane si deposita pecunia extet vindicari poterit, neque eo casu de priuilegio aut de discussionis instantia quærendum erit.[6] Nam cum per depositum nec transferatur dominium, nec possessio,[7] apparet rem depositam, quamdiu extat, esse extra cautam hereditatis,[8] ideoque persecutionem eius nihil commune habere cum personalibus aliorum creditorum actionibus.[9] *Ita Senatus* in causa N. Alexandri d'Vretal, & N. Gallet, 4. Cal. Apr. 1593.

1 *leg. penult. C. hoc tit. l. quod seruis*, 11. *D. eod. l. vlt. ad fin. Cod. de compensat.*

2 Quo casu relinquit heredem suum obligatum actione depositi, licet heres depositarii non sit depositarius, nec fides eius electa dici possit, *l. si in Asia* 12. *§. cum sequestre, l. die sponsaliorum* 25. *in princip. D. hoc tit. l. si is qui* 8. *cum seq. C. eod.* Omnes enim actiones ex contractu descendentes transeunt in heredem, exceptis perpaucis casibus, *§. aliquando, Inst. de perpet. & temp. action. l. ex depositi*, 12. *l. ex contractibus*, 49. *D. de oblig. & act.* Scripsi *lib.* 1. *Coniect. cap.* 12.

3 Secundum ea quæ constituta sunt *in l. vlt. §. & si præsitam num. seqq.*

4 Cum nascatur ex contractu, *l.* 1. *& tot. hoc tit. D. & C. d. l. l. de oblig. & action.*

5 *l. si hominem* 7. *§. quoties, vbi glos. D. hoc tit.* iunct. *l. si vtentri*, 24. *§. in bonis, D. de reb. auct. iudic. poss. alias l.* 9. *de priuil. credit.*

6 *d. §. in bonis, in fin.*

7 *l. licet* 17. *§. res deposita. D. hoc tit.*

8 Extra quam scilicet sunt omnia, quæ in bonis defuncti non possunt computari, *l. sequens quæstio* 67. *de legat.*

9 *l. procuratoris, § penult. D. de tribut. act. l. si à domino*, 36. *D. de petit. hered. l. depositi*, 38 *in princip. D. de pecul.* Vide quæ scripsi *Decad.* 2. *de error. pragmat. Err.* 1.

DEFINITIO IV.

Depositarius non tenetur de culpa, nisi certis casibus; tenetur autem de dolo etiam præsumpto.

DEpositarius quidem, qui neque culpam promisit,[1] neque deposito se vltro obtulit,[2] de culpa non tenetur, multoque minus de casu fortuito,[3] sed tantum de dolo.[4] Sed tamen dolum præsumptum esse sufficiet, vt conueniri possit.[5] Finge depositas pecunias in eo loco, cuius claues semper penes depositarium fuerint, & illæso cubiculo amissas subtractasq. res depositas, ac præterea nihil ex iis rebus, quæ ad depositarium ipsum pertinebant. Negari non potest, quin doli præsumptio vrgeat cótra depositariũ, ideoque teneri eum depositi æquum erit,[6] adeoque quanti actor in litem iurauerit, si non appareat quid & quantum depositum fuerit,[7] sicut & si cista obsignata deposita esset, quæ aperta redderetur.[8] Nec depositario proderit, quod probet ex rebus subtractis quasdam in alterius manu & potestate visas esse, nisi probet etiam qua ratione fieri potuerit, vt ad possessorem res illæ peruenerint.[9] Cum alioqui necessario præsumendum sit, peruenisse facto & dolo eius, qui claues habuit, sine quibus fieri non poterat, vt illæsis ianuis aut fenestris cubiculi, in quo res erant reconditæ, quicquam ex iis subtraheretur.[10] Nulla præsertim probata amissione earum, quæ ad depositariũ ipsum pertinebant.[11] *Ita Senatus* pro N. Autermet, mens. Mart. 1594.

1 Nam qui culpam promisit eam præstare debet, cum contractus ex conuentione legem accipiant. *l.* 1 *§. si conuenit*, 6. *D. hoc tit.*

2 Hic enim periculo se illigauit, ita scilicet, vt non solum, præstare dolum debeat, sed etiam culpam & custodiam, non tamen casus fortuitos, *d. l.* 1. *§. sæpe euenit. D. eod.* [Melior igitur condicio esse debet Iudicis & Senatoris, qui instrumenta litis omnia quæ ad iudicandum habuit penes se deposita amisit. Hic enim cum sit depositarius necessarius non minùs ex sua, quam ex litigantis parte, non nisi de dolo & lata culpa teneri potest. Plane de dolo & lata culpa se purgare periusiurandum debet. Sed & quantam potest diligentiam præstare, vt deperdita instrumenta, si fieri potest, inueniantur, impetratis in eam rem monitoriis, aut si inueniri nulla arte poterunt, saltem transcribantur suis sumptibus. Non tam quod ad id summo iure teneatur, quàm vt omnem non solùm doli, sed etiam culpæ suspicionem à se propulset, quod ad boni & innocentis iudicis dignitatem maximè pertinet. Minor tamen contra iudicem præsumptio est, si non modo vnius ex litigatoribus, sed omnium litigantium instrumenta perdiderit, quæ habere singulorum interfit. Nec enim hoc casu dici potest voluisse iudicem aut Senatorem celare instrumenta litis, vt vni ex litigatoribus contra alium faueret. Sed & specialis illa ratio pro iudicibus & Senatoribus facit, quod deposita penes se litium acta & instrumenta solent seruare in diæta bibliothecaria, vbi & studere & litigatoribus accedentibus faciles & expositos se præstare debent eamque ob causam apertas semper fores habere, atque ita quicquid in diæta illa est, expositum dolis & machinationibus litigatorum. *Ita Senatus* pro N. D. Iacobo Salteur Senatore, contra Ioannem Varambon, 21. Iunii 1613. ex Boer. *quæst.* 15. *numer.* 6. *& seqq.* vbi tractat de Senatore qui naufragio quidem totum processum cum aliis suis rebus plerisque amiserat, sed cui tamen poterat obiici culpa quæ casum præcesserat, quod post rem iudicatam noluisset processum restituere prætextu sportularum, quasi earum nomine haberet ius retentionis, quod certè non habebat.]

3 *l. contractus*, 23. *de regul. iur. in fin. l. quæ fortuitis* 6. *D. de pign. act.*

4 *l.* 1. *§. is quoque D. de oblig. & action.*

5 Nam & magnam negligentiam placuit hoc casu in dolicrimen cadere, *d.§. is quoque in fin. & l. quod Nerua, 32. D. hoc tit. l mulier, 22. §. sed enim, D. ad SC. Trebell.*

6 Textus est, *in l. 1. C. de locat.*

7 Nam in actione depositi, sicut & in cæteris bonæ fidei actionibus, ex quibus quis petat rem suam, quapropter aduersarij dolum carere cogatur, in litem iuratur, *l. 1. §. in depositi, 26. D. hoc tit. l. in actionibus, 5. D. de in lit. iur. l. vltim. Cod. vnde vi.* Non tamen similiter in depositi actione contraria, quia in ea non agitur de fide rupta, sed tantum de calculo, *l. ei apud quem. 5. D. hoc tit.* iunct. *l. furti. 6. §. vltim. de his qui not. infam.*

8 *l. 1. §. si pecunia 36. & §. si ciſta. 41. D. hoc tit.*

9 Debent enim probationes esse concludentes, nec probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, vt vulgo dici solet, *ex l. neque natales, 10. l. non nudis, 14. & pass. C. de probat. l. non hoc. 4. C. vnd. legit.*

10 *d. l. ponderando*, verba illa, *illatis horreis, C. de locat.*

11 Non enim parua suspicio est, male circa res alienas versatum eum, qui suis eundem casum perpessis melius prospexerit, *arg. leg. chirographis 57. D. de admin. tut.* vbi non dubito, quin pro *priores* legendū sit *proprios*, in illis verbis, *cū idē circa priores debitores feciſſent.* Adde *l. procurator, 55. D. mandat.* iunct. *l. 1. C. de furt.*

[DEFINITIO V.

De depoſito ex voluntate & ſtipulatione deponentis reſtituendo filiabus depoſitarij tanquam iure donationis non inſinuate. Et quid ſi agatur eo nomine hypothecaria contra tertium.

TItius acceptis in depositum à Sempronia cētum, cauerat Sēproniæ se filiabus suis quibus illa donatum inter viuos volebat, eam pecuniam restituturum singulis viriles cùm nuptias contracturæ essent, aut solidum ei quæ vltima superesset, in eamque rem bona sua omnia obligauerat, ipsis etiam filiabus cum donatrice ac notario stipulantibus: neque tamen vlla eiusmodi donationis inter viuos facta insinuatio proponebatur. Cum Titius ea bona quæ obligauerat, vendidisset Mæuio, & Mæuius à Titij filiabus post cōtractas nuptias, per quasi Seruianam conueniretur, dicebat eos nullo iure agere, propterea quod iure nostro prouinciali donatio quantulęcunque summę ob defectum insinuationis nullius omnino esset momenti,[1] Itemque quod inter patrem & filios quos eo tempore habebat in potestate nulla ciuilis obligatio contrahi potuisset.[2] Visum est etiamsi donatio illa nō valuisset tanquam donatio, quod insinuata nō fuisset, defendendam tamen illam iure fideicommissi:[3] quippe quod etiam à depositario relinqui posse cōstabat,[4] nec minus per epistolam aut contractum, quàm in testamento vel in codicillis.[5] Nec posse vicium donationis facere, vt eam depositarij promissionem de restituendo liberis suis deposito siue causa factam esse dici posset, cùm subesset obligatio restituendi depositi, non solùm ipsi deponenti, sed etiam omnibus, quibus illa restitui mandasset, ex quacunque tandē causa restitutionem imperasset,[6] cùm restituendi necessitas non aliam causam exigat, quam contractæ obligationis & voluntatem eius qui deposuit,[7] quę in proposita facti specie minime vnquam mutata dicebatur. Itaq; sicut ipse depositarius iustam illam denegandæ restitutionis causam habere non posset, quod donatio nō valuisset.[8] Sic neque Mæuio habenti causam ab eo, licet onerosam, permittendum esse, vt eiusmodi exceptione vteretur,[9] aut patriæ potestatis impedimētum obiiceret, quod depositarius citra insigniorem perfidiam obiicere non potuisset. Quidni enim saltem propriis liberis depositum restituat mandante ea persona quę deposuit, quod & ipsi deponēti & alij cuilibet ex eius mandato restituere cogeretur?[10] Præsertim cum negari non possit quin saltem naturalis obligatio inter patrem & filium contrahatur,[11] cui obligationi naturali perinde ac ciuili pignus & hypothecam accedere posse certum est.[12] Itaque pro liberis Titij contra tertios pignorum possessores, etiam viuo Titio pronunciandum esse placuit.[13] Tanto magis quòd in causa quodammodo dotis ea restitutio in filias depositarij collata esset. Sublata enim causa donationis supererat causa pietatis.[14] Nec decipiendi erant mariti qui eo contractu freti ad nuptias facilius contrahendas fuerant inuitati.[15] Iunge Def. 10. inf. De donat. *Ita Senatus* pro Iacobo Verchey, contra Ant. Band. 9. April. 1614.

1 Vt scribemus *inf. lib. 8. tit. 39. De insin. donat.*

2 *l. imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. ne cum filiofamilias 16. D. de furt.*

3 Inspecta scilicet qualitate negotii potiùs quam nomine contractus, vt in *leg. ex conducto 15. §. Papinianus, alias l. si vno D. locat.*

4 *l. si pecunia 77. de leg. 1. l. cùm quis 38. §. pater in fin. de leg. 3.*

5 *l. & in epistolā 22. C. de fid. l. Publia, 26. in prin. & §. 1. D. depos.*

6 *l. quamuis 40. §. vlt. l. 41. 42. D. ad SC. Trebell.*

7 Depositum enim semper restituendum est vel ei qui deposuit vel cui ipse voluerit sine vlla exceptione *l. vlt. de compens. & tot. hoc tit. D. &* C.

8 Nec enim ideo deberet depositum cedere lucro depositarii, *l. bona fides 3. D. hoc tit.*

9 *Ex reg. l. quod ipsis 145. de reg. iur.*

10 Debet enim depositario sufficere, quod ei restituendo cui voluit is, qui deposuit liberationem perinde sit consecuturus *d. l. si pecunia 77. De legat. 1.*

11 *l. frater à fratre 38. §. 1. De cond. ind.*

12 *l. 5. in pr. D. de pignor.*

13 *l. 1. & tot. tit. eod.*

14 *l. cum is 32. §. mulier D. de cond. iud. 15. l 5. §. pen. de doli excpet.*]

TIT. XXVI.

MANDAT.

DEFINITIO I.

Pactum de certo quamuis maximo ſalario valet, quamuis non de quota litis.

NOn videri contra bonos mores pactū feciſſe de quota litis aduocatum, qui alienam litem maxima mercede proſequendam ſuſceperat, *Senatus* pronunciauit[1] in cauſa D. Dintroz Auguſtani, 3. Non. Decemb. 1588. Quid enim, aut quantum ſalarij nomine detur, nihil intereſt,[2] dum ne qua litis portio eo nomine præſtetur aut promittatur.[3]

1 Per text. *in l. ſi remunerandi, 6. §. vlt. cum l. ſeq. D. hoc tit. leg. vnic. C. de ſuffrag.*

2 Salarium tamen certum eſſe oportet, *l. ſalarium, 17. Cod. hoc tit.* iunct. *l. 1. eod. l. qui mutuam 56. §. pen. D. eod. tit.*

3 Hoc enim diſtricte prohibitum eſt, tanquam quod ſit contra bonos mores, *l. ſumptus, 53. D. de pact. l. litem, 15. C. de procurat. l. ſi contra 20. C. hoc tit. l. ſi quid aduocatorum, 5. C. de poſtul.* iunct. *l. quiſquis 6. §. præterea, eod.* Adde *l. 1. ſi cui cautum, D. de extraord. cognit.* Guid. Pap. *qu. 102.*

DEFINITIO II.

Ex facto ſubſtituti tenetur, qui eum ſubſtituit, ſed non niſi in ſubſidium.

QVi per ſubſtitutum fecit, quod per ſeipsū facere debuit, tenetur ex facto ſubſtituti. Sed an principaliter, an in ſubſidium duntaxat? Placuit Senatui non niſi in ſubſidiū.[2] Pro Pantaleone Thomaſſin. cōtra D. Bonauenturam Beſſe, ex tempore, 10. Cal. Aug. 1591.

1 Hoc enim eſt quod dici ſolet, eum, qui per alium facit per ſeipſum facere videri, *l. nullius, 60. l. neminem, 64. C. de decur. lib. 10. tit. 31. l. 2. C. de pericul. nominat. lib. 11. tit. 33.* Papon. *lib. 6. ſyntagm. tit. 6. §. 1.* Adde *l. ex facto, 30. de negot. geſt.*

2 Vt ille ſemper primus conueniatur, qui primus geſſit, quam

Source : BIU Cujas

quamdiu ſoluendo eſt, vt euenit in tutoribus, quanquam ſimul & in ſolidum ſingulis obligatis, *l.2.C ſi tut.vel curat.non geſſer.l. etſi ſciſſes,8.C.de admin.tutor.l.vlt.C.de diuid.tutel.*

DEFINITIO III.

Ex violento facto executoris non tenetur is, pro quo facta executio eſt, niſi is ratam eam habuerit.

SI apparitor aliuſve executor te mandante perperā & iniurioſe executus ſit, eoque nomine & in pœnam pecuniariam & in litis expēſas mihi condemnatus,[2] tum cedat bonis,[3] æquum eſt dari mihi contra te actionem in omne id, quod ab eo ſeruare non potuero,[4] tametſi non ei mandaueris vt mihi iniuriam inferret,[5] ſi modo vel præſente te facta ſit executio,[6] vel tu eam ratā habueris.[7] Imputari namque tibi poteſt, cur talem elegeris executorem, & cur non ſtatim ab eo iure, quod tibi per executoris iniuriam quæſitum fuerat, receſſeris.[8] *Ita Senatus* in cauſa Clementis Anguiſardi, 12. Calend. Mart. 1589.

1 Puta ſi exceſſerit fines mandati, *vt in l.ab executione,5.C. quor.appellat.non recip.* aut ſi facta ſit executio contra formam à iure, ſiue communi, ſiue municipali præſcriptam, quo caſu licet eriam de facto, vt aiunt, reſiſtere executori. *l.contra noſtra,5. C.de execut. & exact. lib.12. tit.* 61. alioqui iuris executio non poteſt habere iniuriam, *l.iniuriarum,13.§.1.& §.qua à magiſtratu, D.de iniur.*

2 Neque enim cuiquam permitti debet, vt publicæ auctoritatis prætextu in alterius necem abutatur, *l illicitas.6.in princip. & §.ne potentiores,cum ſeq.D.de offic.præſid.*

3 Atque ita meam actionem mihi quodammodo eripiat, nulla enim actio eſſe videtur, quam debitoris excludit inopia, *l. nam ù,6.D.de dolo mal.*

4 Factum enim executoris, vt & interdum ipſius iudicis cenſetur factum partis, *vt in leg.ſi ob cauſam,13.C.de euict.leg.1.C.ſi in cauſ.iudic.pign.capt.ſit.*

5 Mandato enim generali nunquam cenſetur comprehenſum mandatum delinquendi, cum nec rei turpis mandatum vllum ſit, *leg.ſi remunerandi, 6.§.rei turpis .l.ſi mandauero 22.§.qui adem,D.hoc tit.*

6 Quo caſu poteſt tibi imputari cur paſſus ſis id fieri, quod nec fieret, poteras prohibere, *d.l.ſi remunerandi, 6.§.ſi paſſus ſim, l.qui patitur 18.l.qui fide 51.D hoc tit.l ſi fideiuſſor.6.C.eod.* quibus omnibus locis ſcriptum eſt præſentem & patientem haberi pro mandante.

7 Tritum enim eſt, ratihabitionem comparari mandato, *leg. vlt.C.ad Maced.* & per eam fieri meum negotium, quod alioqui non eſſet meum, *l.ſi pupilli,6.§ item quæritur, l.Pomponius,9.D.de neg.geſt.*

8 Vt de eo dici ſolet, qui talem depoſitarium elegit, *leg.1.§.ù quoque de oblig.& act.* aut talem iudicem, *l.cum Papinianus,14.C. de ſentent & interl.omn.iudic.*

9 Quo caſu proculdubio ſecurus fuiſſes, quia tibi alienum factum imputari non potuiſſet, cum alterius facto vel odio alius non debeat prægrauari, *l.ſi quis ſuo 33.§.1.C.de inoff.teſt.l ſanctimus,22.C.de pœn.l.non debet,74.de reg.iur.*

DEFINITIO IV.

Neque tranſactio, neque compromiſſum alieno nomine fieri poteſt ſine ſpeciali mandato.

SIue tranſigere de alieno iure, ſiue, quod tranſactioni proximum eſt, compromittere quis velit, ſpeciali mandato indiget, nec generale ſufficit.[1] *Ita tractatum eſt* 7. Id. Iun. 1591.

1 *l.mandato 60.D.de procurat.* Guid.Pap.*qu.69.* Sunt etiam alij caſus, in quibus mandatum ſpeciale requiritur, *vt in leg.non ſolum 39.§.vlt.& l ſeq.l.qui duos,47.& ſeq.D.de minor.*

DEFINITIO V.

Mandatum finitur interueniente noua cauſa, quæ rerum ſtatum mutet.

VT mandatum finitum videatur, ſufficit mandatarium iuſtam habere cauſam timendi, ne præter aut contra voluntatem mandatoris mandatū exequatur. Inter cæteras enim finiendi mandati rationes illa etiam eſt, ſi noua cauſa emergat.[1] Siquidem in omni mandato ſubintelligitur ſemper clauſula illa, ſi res in eodem ſtatu permanſerit.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 7. infr. De inſin. donat.

1 *leg.quod ſeruus,35.l.ſi cum Cornelius,82.D.de ſolut.l.quod ſeruus,11.D.depoſit.*

2 Vt & in aliis rebus fere omnibus, *l.cum quis,38.verſ.tacite enim.D.de ſolut.*

DEFINITIO VI.

De mandato exigendarum pecuniarum conuenta mercede.

MAndauerat tibi Sempronius, vt à debitoribus ipſius exigeres,[1] data tibi in mercedis vicem debiti parte, ſed ea lege, vt in ſingulos menſes exactarū pecuniarum rationem redderes. Cum à pluribus, non tamē ab omnibus exegiſſes, nec dum rationem vllam reddidiſſes, petierat Sempronius à iudice, porrecto in eam rem ſupplici libello, vt inhiberetur tibi, ne quid amplius exigeres, quoad uſque exacti ratio per te reddita eſſet. Ob eam cauſam in ius vocari te iudex præceperat: Tu ex quo die vocatus fueras nihil exegeras. Quærebatur, an imputare tibi Sempronius poſſet, cur non exegiſſes, ſi interea facti eſſent non ſoluendo ij, à quibus debitum alioqui ſeruari potuiſſet. Placuit nō poſſe, vtpote reuocato mandato cōtraria expreſſaque mandantis voluntate.[3] Etſi enim non prohibuerat te exigere, tamen ſufficiebat, quod ſupplicem libellum, quem porrexerat Iudici, vt prohibēdi ius haberet, tibi inſinuaſſet: neque enim mandati reuocatio eſt ex earum rerum numero, quæ per Iudicem expediri debent, cum pendeat ex ſolo animo reuocantis.[5] Quinimo ſatis eſt, quod iuſtam dubitādi cauſam habueris, ne inuito Sempronio exigeres.[6] Nec ad rem pertinebat, quod mādatum hoc non potuerat te inuito reuocari, cum non tantum mandantis, ſed etiam tua gratia factū fuiſſet. Non enim id tibi nocere debebat, quod in gratiam & vtilitatem tuam conſtitutum eſſet, præſertim ſi tali reuocationi conſenſiſſe te facto ipſo cōprobaſſes. Nam quid intererat, an verbis, an facto voluntatem tuam declaraſſes?[9] Plane ſi conſtaret, nō eo minus exegiſſe te à debitoribus, æquiſſimum eſſet imputari tibi, cur ab omnibus nō exegiſſes.[10] Hic enim locum habere poterat, quod proditum eſt, Dolū eſſe, ſi quis nolit perſequi, quod perſequi poteſt, aut ſi quis nō exegerit, vel ſoluerit, quod exigere, ſoluere.[11] Quaſi hoc ipſo, quod à quibuſdam debitoribus exegiſſes, ſatis declaraſſes, nolle te reuocationi conſentire.[12] Diuerſum eſſet, ſi ad nutum Sempronij mandatoris reuocari mandatum potuiſſet. Nam quod exegiſſes, poſt reuocationem non faceret, vt de eo, quod non exegiſſes, rationem reddere deberes, ſed potius vt furtum feciſſe videreris, ideoque & furti poſſes conueniri.[13] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Garin Procuratoris Necienſis, & N. Pollet, 3. Cal. Febr. 1593.

1 Mandatum enim ita contrahi poſſe certum eſt, *leg.ſi vero 12.§.pen.D.hoc tit.* Sed tamen quod ſequitur, conuentum fuiſſe de mercede, impedit, ne hoc mandatum dici poſſit, quia mandatum omne gratuitum eſſe debet, cum originem ex officio & amicitia trahat, contrarium autem officio eſt merces. Nam interueniente pecunia, res ad locationem & conductionem potius reſpicit, *l.1.§.vlt.l.ita vt 36 §.1.D.eod.tit.* quamuis impleto mandato nihil vetet remunerationem promitti, *l ſi remunerandi 6.in princip.eod.* quomodo accipiendæ ſunt omnes, quæ loquuntur de ſalario conſtituto ei, qui mandatum ſuſcepit, *vt in l ſalarium 7.eod.l 1.l.ſalarium 17.* iunct. *l. ſi contra 20.C.eod.* Itaque hæc Definitio magis pertinet *ad tit. De locat.* quam ad hunc.

2 Certum enim eſt, potuiſſe mandatum finiri, imo vero fuiſſe extinctum finita mandantis voluntate, *d.l.ſi vero 12.§. pen. hoc tit.*

Source : BIU Cujas

3 *d.§ pen.l.3.C.eod.l.ante litem* 16.*D.de Procurat.*

4 *Arg.leg.sicut* 3.*verſ.niſi allegato,C.de præſcript.*30.*vel* 40.*ann. leg.item veniunt* 10.*§. petitam,& leg.ſed etſi* 25.*§.ſi ante, D. de petit.hered.*

5 Quo caſu qualiſcunque certioratio ſufficit per qualemcunque denunciationem facta, *arg.l.nomen* 4.*C.quæ res pignor.l. vlt.D.de tranſact.*

6 Vt diximus *Deſin.præced.ex leg.quod ſeruus* 11. *D. depoſit. leg quod ſeruus* 35.*l.ſi cum Cornelius* 82.in illis verbis:*Nec cauſam habuiſſet exiſtimandi id inuita Seia facturum eſſe*,*D.de ſolut.*

7 Imo,cum non tam mandatum eſſet, quam locatio & conductio,vt diximus *nu.*1.Certum namque eſt,in contractibus, nominatis, ex quo tempore ſemel perfecti ſunt, non eſſe locum pœnitentiæ,*l.ſicut initio* 5.*C.de oblig.*[1] *& act.*

8 Abſurdum enim fuerit,aduerſarium tibi imputare velle,cur ei tam facile conſenſeris,& in odium tuum retorquere, quod in tui fauorem fuerit conſtitutum, *l.nulla* 25. *D.de legib.l.quamuis* 6.*in princ.D.de pign.act.l.Lucius* 40.*§.*1.*D.de fideic.libert.*

9 *l.non tantum* 5.*D.rat.rem haber.*

10 Non enim tibi licere debuit inducere diuiſionem voluntatis aduerſarij, & eam partim probare, partim improbare,*l. cum quæritur* 16.*D. de admin.tutor.l.eum qui* 18.*§.vlt.de his quæ vt indign.aufer.l.ſi ita* 39. §.1. *D.de oper.libert.l.nam abſurdum* 7. *D.de bon.libert.*

11 *l.dolus eſt* 44.*D.hoc tit.* Sic enim habet vulgata illius loci lectio,quam neſcio cur Haloander,Rob.Stephan.& alij nonnulli emendarint.

12 Eadem ratione, quam ſupra attulimus *num.*9. quod nihil interſit,an verbis,an factis voluntas declaretur, *d.l.non tantum* 5.*D.rat.rem.haber.*

13 *l.ſi is qui* 66.*§.Iulianus,D.de furt.*Non eo minus tamen debitores, qui tibi ſoluiſſent, liberarentur, dummodo ſoluiſſent ignorantes reuocatum mandatum,*l.eius qui* 41.*D.de reb.credit.l. ſi quis ſeruo* 18.*d.l.quod ſeruus*35.*l.cùm quis* 38.*§.*1.*D.de ſolut.* Nec enim hic falſus Procurator omnino videtur qui aliquando verus fuit.*arg.leg.cum ſi ius* 76.*§. heres meus,de leg.*2. Nam in falſo Procuratore aliud eſt,quia nummi manent debitoris, qui ſoluit, & ideo debitor non liberatur, *l falſus* 43.*§.*1.*cum l.ſeq.l.ſi vendidero* 8.*§.falſus,D.de furt.l.falſus* 19.*C.eod.*

DEFINITIO VII.

Qui habet idoneum mandatum non cogitur exhibere domini ratihabitionem,quamuis eam promiſerit.

CVm Titij nomine & tanquam eius Procurator ex mandato, de quo conſtabat, fundum vendideres,promiſiſti facturum te, vt is ratam haberet venditionem:[3] ſi pretium petas,priuſquã ille ratam habuerit,non es repellendus ea exceptione, quaſi ex parte tua prior non ſatisfeceris. [2]Superuacua enim eſt illa de rato promiſſio intercedente mandato, [3]niſi fortaſſe de mandati viribus & poteſtate dubitetur, quo caſu aliqua ratihabitionis vtilitas eſſe poſſit. [4] *Ita Senatus* ex tempore,14.Cal.Mart.1593.

1 Quæ clauſula ſolet apponi in omnibus contractibus per Procuratorem initis, tum etiam cum de mandato conſtat, ne facti quæſtio ſupereſſe poſſit, an ſeruata ſit forma mandati, & conſequenter an valeat, quod ex mandato geſtum eſt,*l.diligenter* 5.*D.hoc tit.l.cum mandati* 12.*C.eod.*

2 Qui enim agit ex contractu reciproco, & vltro citroque obligatorio,prior implere debet, *l.Iulianus* 13.*§.offerri,D.de action.empt.l ſi pater* 8 *C.eod.l.cum fundus* 31.*verſic.ſed adiicere, D. de reb.credit.*

3 Nullus enim alius ratihabitionis effectus eſſe poteſt, quam vt mandato æquiparetur,*l.vlt.C.ad SC.Maced.l.vero* 12. *in fin.D.de ſolut.*

4 *leg.quod ſi* 26. *D.de minor. l.non ſolum* 39 *§.pen.D.de Procur.* Adde idem eſſe, ſi probabiliter dubitari poſſit, an forma mandati ſit ſeruata ex iis,quæ dixi *nu.* 1. Alioqui non eſt audiendus quiſquam,ſiue agendo, ſiue excipiendo,ſi eius non interſit,*l.*3.*§.* 1.*l.ſtipul.Atio ſita* 38.*§.alteri,de verb.oblig.*[An verò mandatum in dubio præſumendum ſit, & quando & quomodo probandum. Vide Boer. *quæſt.*281.*per tot.* Vbi concludit præſumi mandatum, & quidem legitimum ex decurſu longiſſimi temporis, & poſſe probari per teſtes. Niſi cùm cogitur de mandato ad pecuniam exigendam & ſolutionem accipiendam.]

DEFINITIO VIII.

Ceſſionarius à præciſa executione incipere non poteſt ſuo nomine,alieno poteſt,non tamen contra heredem debitoris.

CEſſionarius ſuo nomine incipere à præciſa executione non poteſt[1], cedentis nomine, & tanquam ſimplex mandatarius & Procurator poteſt, aduerſus debitorem quidem ipſum,[2]ſed non etiam contra eius heredem.[3]*Ita Senatus* in ea cauſa,de qua SC.10.infr.De hered.vel act.vendit.

1 Non ſolum ſi ſpectes rationem iuris,quæ non patitur,vt ab executione vnquam incipiatur,*l.*1.*C.de execut.rei iudic.*ſed etiam ſi ius illud inſpicias,quo hodie vtimur,ex quo receptum eſt, vt poſſit incipi ab executione inſtrumenti guarentigiati, vtpote quod habeat vim ſententiæ & condemnationis,quia inſtrumentum ceſſionis non poteſt eſſe guarentigiatum, vt loquuntur,de quo late Boer.*quæſt.*10.

2 Quoniam qui mandatis actionibus experitur, alieno agit nomine,non ſuo *l.qui ſtipendia.*9.*l.ita demum* 13.*C.de Procurat.l. filiusfamilias* 6.*§.veterani.l Procuratore* 55.*D.eod.*

3 Quia non poteſt inſtrumentum eſſe guarentigiatum contra debitoris heredem, quantumuis ſit ille eiuſdem iuris, cuius & defunctus fuit, quin prius exploratum ſit, heredem eum eſſe, quod facti eſt & animi,non iuris,*l.pro herede* 20.*l.gerit* 88.*de acq. her.* Prius ergo eſt citandus heres & interrogandus,an ſit heres, & pro qua parte,*l.*1.*& tot.tit.D.de interr.in iur.fac.* Quod ſi nec ipſe cedens, qui actiones directas habet, non poteſt incipere ab executione contra heredem,quanto minus ceſſionarius,qui ſuo nomine non habet niſi vtiles, alieno vero non plus iuris habere poteſt,quam habeat is,ex cuius perſona agit *d.l.Procuratore* 55.*de Procur.leg ſi cum emptore* 16. *D. de pact.l.emptor.*5.*l. poſtquam* 7.*& ſeq.C.de hered.vel act.vendit.*

DEFINITIO IX.

Ceſſiones quales prohibitæ ſint Anaſtaſiana conſtitutione.

NOn omnes ceſſiones Anaſtaſiana lege, [1] quæ apud nos obtinet,[2]improbatæ ſunt,[3] ſed eę tantũ, quæ fiunt alienarum litium redimendarũ gratia,data in eam cauſam pecunia, ſiue venditionis nomen ceſſioni inſertum ſit, ſiue nuda ceſſio facta proponatur, citra cauſam tamẽ donationis[4]abrogato hac parte iure vetere, quod nominis etiã cõtrouerſi ceſſionem & venditionem fieri permittebat.[5]Quid ergo ſi cui ceſſio facta ſit pure & ſimpliciter, nulla pretij adiecta mentione,ſed intuitu tamen nouę obligationis,quã ceſſionarius cõtraxerit, de pari quãtitate cedenti poſt diem ſoluenda? Addito etiã pacto,vt quanto minus à debitore exigi poterit, tantũdem de noua illa obligatione deduceretur. Quidam putabant,non pertinere caſum hunc ad Anaſtaſij cõſtitutionem, quaſi facta ceſſione ex cauſa oneroſa,[6]ſuſceptoque potius gratuito mãdato bona fide de alieno debito exigendo,[7]cum id aperte actum eſſet, vt exactionis periculum ad cedentem pertineret:[7]alij contra, non videri cauſam oneroſam, quam hic ceſſionarius vltro ſubiiſſet. Quid enim cogebat eum nouam in ſe ſuſcipere obligationem alieni debiti, niſi quod prius alieni debiti exactionem vltro ſuſcepiſſet?[8] Quod vero exactionis periculum ad ſe pertinere noluiſſet,an non faciebat potius,vt aduerſarij tãtum vexandi gratia ceſſionem audacius ſuſcipere voluiſſe videretur, nullo ſcilicet imminente damni metu?[10] Nam ſi periculo ſuo fieri ceſſionem voluiſſet, equidem exceſſiſſet ea res notiſſimos mandati terminos, [11] ſed tamen magis ex bona fide rem geſſiſſe credendus eſſet, præſertim cum cedens pupillus proponeretur,[12]tametſi tutoris auctoritas interueniſſet.[13]Denique non poterat videri gratuitum mandatum ſuſceptum, cum ceſſionis inſtrumento expreſſum eſſet, factam ceſſionem ad ceſſionarij heredumque ipſius vtilitatem, eumque in rem ſuam Procuratorem conſtitutum fuiſſe,[14] quamuis non dubitaretur, quin potuiſſet ille nudi & ſimplicis mandatarij officium exequi,ſi maluiſſet.[15]*Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Quæ extat *in l.per diuerſas* 11.*C.hoc tit.*

2 Quamuis in Gallia eam non obtinere quidam ſcripſerint,Imbert.in enchirid.in verb.*Pesnes pecuniaires.*Gothofr.*ad.d. l.per diuerſas.*Bugnonius in legibus abrogatis.

Source : BIU Cujas

3 Alioqui sequeretur abrogatum esse, *tit. de hered. vel act. vendit. D. & C.* quod absurdum esset.

4 *d. l. per diuersas, & l. ab Anastasio 23. C. hoc tit.* ex quibus locis petendæ sunt exceptiones, in quibus placuit Anastasio cessionem actionis fieri posse.

5 *l. si nomen 4. l. qui filiusfamilias 14. l. nomina 17. l. venditor 23. & pass. D. de hered. vend.* Nec enim ante Anastasium quicquam erat, quod talem venditionem impediret, etiam inuito debitore, *l. 3. C. eod. l. 1. C. de nouat.*

6 Excipiuntur enim Anastasiana constitutione cessiones factæ ex causa onerosa, *d. l. per diuersas, vers. exceptis.*

7 *Vt & in l. si vero 12. §. pen. D. hoc tit.*

8 Quod tamen regulariter solet pertinere ad cessionarium, si eius fauore facta sit cessio, *l. pupilli 96. § soror, D. de solut.* Scripsi *lib. 12. Coniect. c. 7. & 12.*

9 Cum enim quis vltro se in aliquam necessitatem coniicit, non eo minus actus dicitur voluntarius, *l. si fideiussor 7. §. 1. D. qui satisd. cogant.*

10 *l. 1. & 2. Codic. ne lic. potent. patroc. litig. præst. vel action. in se transfer.*

11 Mandatum enim sicuti gratuitum esse debet, ita nec mandatario damnosum, *l. ita vt 36. §. 1 & pass. D. hoc tit. l. si seruus 61. §. quod vero ad mandati, D. de furt.*

12 Contra quem minor præsumptio & suspicio fraudis est, *l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo, D. quæ in fraud. credit.*

13 Quo tamen casu tutoris dolus, si quis esset, pupillo nocere deberet, *l. 4. §. illa etiam quæstio, D. de doli except.*

14 Qui enim gratuitum mandatum suscipit, nihil ex mandato acquirit: at is, qui sit Procurator, in rem suam acquirit sibi vtiles actiones, *l. Procuratore 55. D. de procurat.*

15 *l. qui stipendia 9. l. ita demum 13. C. eod. tit. de procurat. l. quamuis 40. §. vlt. & seqq.* vbi DD. *& in l. apud Iulianum 11. §. vtrum, D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO X.

Agenti ex cessione vitiosa debet obiici vitium ante litem contestatam, aut nunquam.

PVrgatur vitium cessionis, si debitor agentem cessionarium admiserit, quem Anastasianæ constitutionis auxilio potuit summouere. [1] Itaque sicut ante omnia cessionarius docere debet de cessione: [2] ita & debitor vitium cessionis statim obiicere, id est, ante litem cum cessionario contestatam. [3] Multo magis nocebit debitori, si cessionario soluere inceperit. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim prohibitæ sunt cessiones nisi in fauorem eius, contra quem fiunt; ei vero, vt & alij cuilibet, licet iuri pro seinducto renunciare, *l. pen. C. de pact.*

2 Vt diximus *Defin. 8 sup.* ex Boer. *quæst. 10.*

3 Alioqui litem contestando cum cessionario videtur cum eo quasi contrahere, *l. 3. § idem scribit, D. de pecul.* & cessionem agnoscere, *l. 3. C. de nouat. l. 3. C. de oblig. & action.*

4 *d. l. 3. Cod. de nouat.* de qua vide quæ scripsi *lib. 11. Coniect. cap. 6.*

DEFINITIO XI.

Plenior est mandati actio quam ex empto.

PLenior est mandati actio, quæ competit fideiussori aduersus debitorem, pro quo soluit, [1] quam ex empto, quæ emptori aduersus venditorem ex causa secutæ euictionis laudatum. [2] Etsi enim vtraque est ex bona fide, [3] omnes tamen impensas in litem factas fideiussor repetit, etiam quas ante denunciationem fecerit, [4] si non eas propriæ potius culpæ possit adscribere: [5] emptor vero non alias, quam quæ factæ sunt post solemnem denunciationem. [6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 26. infr. de fideiuss.

1 Mandato scilicet intercedente: alioqui non mandati, sed negotiorum gestorum actio est, *l. ex mandato 20. §. 1. D. hoc titul.*

2 *l. 2. l. si in venditione 60. D. de euic. l. non dubitatur 6. & pass. C. eod.*

3 Nam inter bonæ fidei actiones & mandati & ex empto actio numerantur, *in §. actionum Inst. de action.*

4 Nec enim damnum pati debet ex impleta fide suscepti mandati, *l. si seruus 61. §. quod vero, D. de furt.*

5 Aut etiam casibus fortuitis. Nam nec ea, quæ casibus fortuitis potius, quam mandato imputantur, ex mandati iudicio non præstantur, *l. inter causas 26. §. non omnia, D. hoc titul.* licet Accurs. ad eum locum noter, illius loci sententiam de curialitate non obseruari, id est, à bono & honesto mandatore negligi. Sane mandatario propriam ipsius culpam imputandam esse constat, *d. l. inter causas, §. sed cum seruus.*

6 *l. Herennius 63. in princip. & §. 1. D. de euict. l. emptor 8. & seq. & pass. C. eod.*

DEFINITIO XII.

Vsuræ ex causa mandati præstitæ repetuntur etiam contrà eum, qui vel nullas vel minores debuisset.

CVm deberes Titio trecenta ex chirographo, nec haberes vnde solueres, actum erat inter nos, vt pro te expromissorem me constituerem. [1] Itaque tuum tibi Titius chirographum reddiderat, Ego vero me Titio in eandem quantitatem obligaueram quasi meo nomine & ex causa mutui, tametsi nulla mihi pecunia numerata esset. Tu mihi vicissim eandem quantitatem promiseras, nulla quidem Titij aut prioris debiti mentione facta, sed tamen vtroque chirographo manu tua scripto & eodem die iisdemque conditionibus expressis, [2] hoc est, vt si ad diem non solueres, præstares mihi, quanti mea interesset, si mora per me fieret solutioni. Constat, agenti mihi contra te ex chirographo condemnari te debere, vt easdem vsuras præstes, quas Titio à me præstitas docuero. [3] Etsi enim eo iure vtimur, vel inuita iurisprudentia, vt ex chirographo, etiam cum certa dies solutioni dicta & vsurarum pœna subiecta est, vsuræ nullæ debeantur, nisi à die interpellationis: [4] id tamen obtinet, cum ex chirographo agitur certi condictione, quæ ex mutuo proficiscitur. [5] Hic autem subesset causa mandati, [6] inspecta scilicet non tam chirographi scriptura, quam negotij gesti veritate. [7] Iniquum namque fuerit propter mandatum tuum damno me affici, [8] licet proponas, pristini debiti conditionem talem fuisse, vt nullæ eo nomine vsuræ deberentur. [9] Nec rursus mihi oberit, quod vsuras vltro soluerim, quarum petitio nulla erat ex chirographo citra interpellationem. [10] Non enim ex bona fide est, vt mihi imputetur, cur bonam fidem agnouerim, & eas vsuras soluerim, quas promiseram. [11] Finge Titium mercatorem esse, qui vsuras decunces solitus sit ex negotiatione percipere. [12] Denique indemnem me abs te præstari æquissimum est, & tanto magis si neges mandatum, [13] cuius vtique apertissimam coniecturam illud præbebat in proposita specie, quod eodem tempore iisdem verbis & conditionibus, eademque tua manu chirographum vtrumque scriptum constabat, nulla præsertim prolata in cõtrarium probatione. [14] Quanquam si certus promissarum vsurarum modus non fuit, non debui te inscio maiores soluere, quam quæ tum in regione frequentarentur, aut quas Iudex taxauisset. Quid enim si vsuras centesimas vltro soluerim ei, non nisi quincunces petere in iudicio potuisset? Non debet id tibi nocere, [15] nisi probem, centesimas aut eas ipsas, quas soluerim, fuisse debitas, & exigi iure potuisse. [16] *Ita Senatus* in causa D. de Charãson magistri Computorum & Dominæ de la Foreſt, 11. Cal. April. 1593.

1 Sic enim plerumque solutio fieri solet expromissore dato, si creditor pro pecunia expromissorem accipere sit paratus, non aliter, *l. quod si 10. D. de pign. act. l. quamuis 8. §. si conuenerit, D. ad SC. Vellei.*

Source : BIU Cujas

2 Ex quibus circumſtantiis non obſcurè colligi poſſe videbatur, in vtroque chirographo actum fuiſſe de eodem negotio. Id enim eſt, quod dici ſolet, ea, quæ fiunt in continenti, ineſſe videri, *l. iuris* 7. §. *quinimo, Dig. de pact. l. lecta* 40. *D. de reb. credit.*

3 Iudicio ſcilicet mandati, *l. ſi vero* 12. §. *ſi mihi mandaueris. verſ. ſed etſi, D. hoc tit.*

4 Vt diximus *Defin.* 15. *ſup. de vſur.*

5 Quia condictio certi ex mutuo eſt ſtricti iuris, §. *actionum, Inſt. de action.* & conſequenter non facile admittit acceſſionem vſurarum, at nec aliam quamlibet, *l.* 3. §. *in hu quoque, l. mora* 32. §. *in bonæ fidei, D. de vſur.* 17. *de naut. fænor.*

6 Dixi *Defin.* 26. *ſup. de vſur.*

7 *l. 1. l. pen. & tot. tit. C. plus valer. quod agit quam quod ſimul concip.*

8 *l. ſi ſeruus* 61. §. *quod vero ad mandati, D. de furt.*

9 *d. l. ſi vero* 12. §. *ſi mihi, l. ſi quis alicui* 27. §. *impendia, D. hoc titul.*

10 Quamuis dici ſoleat, parum fideliter facere fideiuſſorem, qui reo eximit poteſtatem vtendi iure ſuo, *l. Quintus Mucius* 48. *verſ. parum enim, D. eod.*

11 Numquam enim debet fideiuſſori eſſe noxiæ, ſi peperceritpudori ſuo, *d. l. Quintus, in fine principij, l. ſi fideiuſſor* 29. §. *quadam tamen, D. hoc tit.*

12 Frequentantur enim & tolerantur grauiores vſuræ inter mercatores, quam inter cæteros, proprerea quod pecuniam vberiore lucro exercere ſolent, propter pericula quæ viciſſim ſubeunt grauiora, *arg. l. 3. 4. 5. & paſſ. 3 de nautic fænor.*

13 Maior enim fit perfidia ex inficiatione. Vnde & inficiator grauius puniri ſolet, *l. inde Neratius* 23. §. *pen. D. ad l. Aquil. l. cum de indebito* 25. §. 1. *D. de probat. l. ſi quis inficiatus* 13. *D. depoſit.* iun. *l. 1. §. hæc autem. in fin. eod.*

14 Ex iis quæ dixi *nu. 2. ſup. eod.*

15 Parum enim fideliter facere videor, qui facio conditionem tuam deteriorem, *l. Quintus* 48. *verſ. parum enim, D. hoc tit.*

16 Eo namque caſu abſurdum & iniquum eſſet non potuiſſe me impune vltro ſoluere, quod vt ſoluerem cogi poteram per prætorem, *l. quod autem 6. apud Labeonem, Digeſt. qua in fraud. credit.*

DEFINITIO XIII.

Pecuniæ debitæ ex cauſa mandati, ſi conuerſa ſit in cauſam pretij ſoluti, vſuræ non debentur.

AT finge, in ſupra ſcripta ſpecie conueniſſe inter nos, vt tu mihi fundum venderes, nullo quidem pretio conuento, [1] ſed quem tamen conſtaret longe pluris eſſe, quam trecentorum aureorum, [2] & inter nos actum fuiſſe extra contractum, vt pecunia illa, quam te mihi ex cauſa mutui debere dixeras, in cauſam pretij ſpe futuræ numerationis conuerteretur, [3] nec tamen ſecutam venditionem, [4] an eo minus cogēdus eris vſuras mihi reddere, quas ego pro te præſtiterim? Dubitationem facit, quod ſemper verum eſt, eas mihi abeſſe, & quidem ex mandati tui cauſa. Sed tamen verius eſt, ſi per me, non per te ſteterit, quominus venditio fieret, non magis ad has vſuras te condemnandum eſſe, quam ſi vendidiſſes: [6] quo caſu nemo diceret condemnari te debere ad vſuras eius pecuniæ, quam non vt mutuam, ſed tanquam tibi ex cauſa venditionis debitam accepiſſes. 7 Quid enim tua referret, qua conditione, aut à quo pecuniam illam mutuatus eſſem, vt tibi ſoluerem, cum in eo meum negotium, non tuum geſſiſſe me appareret, [8] nec quod nulla ſecuta venditione incipiat pretium huiuſmodi penes te eſſe ſine cauſa, [9] faciet vt cauſa condictionis vſurarum obligationem inducat, niſi à quo tempore propoſita condictione fueris in mora reſtituendi: [10] quod euenit, ſi retinendæ pecuniæ cauſam nullam habueris. [11] Quid enim ſi per me ſteterit, quo minus venditio ſecuta ſit, vt eo nomine condemnari etiam debeam in id omne, quod tua interſit? [12] Quid ſi tantundem aliunde tibi debebam ciuiliter aut naturaliter? Non videberis moram feciſſe, ſi efficaciter à te pecunia peti & exigi non potuit. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Propter quam cauſam ſi nihil aliud interueniſſet, venditio contracta videri non poſſet, quæ ſcilicet ſine pretio eſſe non poſſet, cum eius ſubſtantia conſiſtat ex pretio, *l. 1. & 2. §. 1. l. pacta conuenta* 72. *& paſſ. D. de contr. empt.*

2 Vt proinde nihil vetaret eum fundum mihi vendi aut in ſolutum dari pro ea pecunia, quam mihi debebas, *vt & in ſpecie l. vlt. in princ. D. eod. tit. de contr. empt.*

3 Pecunia enim ex cauſa mandati debita facile in aliam cauſam poteſt conuerti, *l. ſingularia* 15. *D. de reb. credit.* licet cum ea lege pugnet, *l. qui negotia* 34. *D. hoc tit.*

4 Aliud autem eſt venditio, aliud promiſſio de vendendo, *l. vlt.* vbi Bart. *nu.* 8. *D. de condict. cauſ. dat.*

5 Quæ res ſolet inducere actionem mandati, *l. inter cauſas* 26. §. *abeſſe, & paſſ. D. hoc tit.*

6 Semper enim habetur actus pro impleto in præiudicium eius, per quem ſtetit, ne impleretur, *l. iure ciuili* 24. *de condict. & demonſtr. l. in iure* 161. *de reg. iur. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

7 Eius namque pretij vſuræ ſolent deberi, quod ſolutum non fuit, non eius quod ſolutum eſt, aut pro ſoluto habetur, *l. 2. C. de vſur. l. curabit* 5. *C. de act. empt. cum ſimilib.*

8 Nemo enim ex eo negotio, quod tanquam ſuum geſſit, actionem habere contra alium debet, *l. ita vt omnes* 36. §. *quod ſi fundus, D. hoc tit.* iunct. *l. creditor* 60. §. 1. *verſ. palam enim eod. l. ſi pupilli* 6. §. *ſed & ſi quis* 3. *de neg. geſt.*

9 Nihil enim refert, vtrum ab initio ſine cauſa quid datum ſit, an cauſa, propter quam datum fuit, ſecuta ſit *l. pen. D. de condict ſin cauſ.*

10 Condictiones enim ſunt ſtricti iuris, ex quibus proinde non debentur vſuræ, ne quidem ex die moræ, adeoque nec ex die litis conteſtatæ, ſi rationem iuris inſpicias potius, quam Interpretum opinionem, *l. videamus* 38. § *ſi actionem, D. de vſur.* iunctis iis, quæ ſcripſi *in Err. 1. Decad. 11. de error. pragmat.*

11 Non enim moram facit, qui iuſtam cauſam habet vel recuſandæ vel differendæ ſolutionis, *l. ſciendum* 21. *cum trib ſeqq. D. de vſur.*

12 Id enim euenit in omnibus faciendi obligationibus, vt in locum facti ſuccedat id, quod intereſt, quamuis non fuerit promiſſum. *l. ſi quis ab alio* 13. §. *vlt. de re iudic. l. quoties quis alium* 81. *D. de verb. oblig.* Iunge *l. 1. D. de act. empt. l. ſi traditio* 4. *C. eod.*

13 Mora enim nulla eſſe poteſt, vbi petitio nulla eſt, *l. ſi pupillus* 127. *de verb. oblig. l. nulla* 88. *de reg. iur.*

DEFINITIO XIV.

Qui debet vſuras ob defectam aliquam conditionem caſualem, quæ ſi extitiſſet, nullas ille fuerat debiturus, certiorari debet de conditione defecta, vt in mora conſtitutus, & exinde vſuras debere videri poſſit.

QVid rurſum ſi inter nos conuenerat, vt tu mihi fundum venderes ſub aliqua cōditione caſuali, [1] cuius euentus in neutrius noſtrum fuerit poteſtate, vt proinde non impleta conditione, ob idque nec ſecuta venditione, neutri ex nobis imputari quicquam poſſit, [2] an non perinde condemnandus eris ad eas vſuras, quas ego pro te ſoluerim Titio, ſi legitimum modum non excedant, ac ſi nulla contrahendæ venditionis ſpes ab initio fuiſſet? [3] Minime. Debui enim, cum primum defecta conditio eſt, denunciare tibi, [4] vt intelligeres, ceſſante cauſa venditionis ſupereſſe priſtinam mandati cauſam, ex qua maneres mihi obligatus, [5] vt ſi eam tibi durioré fore proſpiceres ob vſuras, quas me Titio pro te ſoluere oportet, tanto citius pecuniam conquireres ad diſſoluendam obligationem. [6] Finge, poſt elapſam diem, quæ chirographo dicta ſolutioni fuerat, venditionis ſpem adhuc ſubſtitiſſe, vt ſi pecuniam eo tempore mihi obtuliſſes, fuerim ego recuſaturus, vtpote quæ nondum defecta promiſſæ venditionis conditione in pretij cauſam conuerti adhuc potuiſſet, [7] an non in dolo ſim, ſi defecta poſtea ſine facto tuo [8] conditione imputare tibi velim, cur ad diem non ſolueris, eo ſolo prætextu, quod ad eandem diem ſoluere me Titio oportuerit, aut ob non ſolutam ſortem exinde vſurarum præſtationi obnoxium fieri? [9] Noua igitur interpellatione & denunciatione opus fuit ad inducendam obligationem vſurarum, quaſi

Source : BIU Cujas

quasi pecuniæ siue creditæ, siue ex mandato debitæ.[12] Itaque cum in supra scripta facti specie de vsuris tantum quæreretur, & ego negarem, id inter nos actum, vt pecunia, quam tu mihi debere fassus esses, in pretij solutionem cederet,[11] tametsi non inficiarer, ea spe factam à me expromissionē, vt si venditio sequeretur, tantundem ex pretio soluisse viderer?[12] Pronunciauit Senatus, deferente te iusiurandum, cogendum esse me, vt iurem vel referam,[13] quia non aliter sciri possit, an vsuræ mihi debeantur, quas pro te solverim, an vel nullæ, vel minores.[14] Nec ad rem pertinuit, quod chirographo scriptum fuerat, creditam esse pecuniam nulla futurę venditionis vt tractatus de ea habiti facta mentione. Plus enim valere debuit quod actum, quam quod simulate conceptum esset.[15] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Prudentes nostri vocant non promiscuam ad differentiam conditionis protestatiuæ, quam promiscuam appellant, *l. si iam facta* 11. §. 1 *de condict. & demonst.* Ideo fortasse, quod de facili possint impleri, vt Cuiac. scribit *lib.* 14 *obser. c.* 2.

2 Quod enim casu euenit, vel non euenit, nemini potest imputari, *l. contractus* 23. *in fi. D. de reg. iur.* Ex contractu porro conditionali nihil debetur, antequam conditio extiterit, sed tantum spes est debitum iri, *§ ex conditionali, Inst. de verb. oblig. l. cedere diem* 213. *de verb. signif.*

3 Siquidem actus conditionalis, cuius conditio defecit, pro nullo habetur. sicut è contrario, si conditio extitisset, pro puro haberetur, *l.* 2. *l. potior* 11. §. 1 *D. qui potior. in pig. hab.*

4 *Arg. l. si filiusfamilias* 7. *D. de SC. Macedon.*

5 Hic enim ita sunt duæ causæ obligationis, vt ex vna alterius origo solutionis proficiscatur, vt loquitur Paulus *in l. Iulianus* 60 *in princ. de condict. indeb.*

6 Alioqui potes causari, te ignorasse, defectam esse conditionem, citiusque soluturum fuisse, si id sciuisses. Itaque hic necessaria est denunciatio tantum impletæ conditionis, at non etiam interpellatio.

7 Secundum ea, quæ diximus *Defin. praced. nu.* 3.

8 Si enim factum tuum interueniisset, aliud probandum esset. Semper enim de suo facto quemlibet teneri æquum est, *l. de tuo* 9. *D. hoc tit. l.* 2. *in princ. D. de hered. vel act. vendit.*

9 Neque enim audiendus quisquam est id petens, quod in contrarium euentum non fuerat postulaturus, *l. pen. C. de solut. l.* 4. *in princ. D. de dols mal except.*

10 Prius enim est, vt sciri debeat non solum, an pecunia debeatur, sed etiam quonam iure, quam vt vsuræ debeantur. Hic vero iustam habuisti causam non soluendi, quandiu ignorasti defectam conditionem, quæ si extitisset, nihil debuisses. Merito enim expectatur conditio, cuius euentus aliquid potest operari, *l. aliquando* 13. §. *vltim. ad Velleian. l. si quis ita* 33. *de hered. instit.*

11 Quasi iam exinde contracta venditione sub conditione, *vt in l. vlt. in princ. D. de contr. empt.*

12 Non enim potest ea spes facere venditionem, quæ scilicet expressum & formalem consensum exigit, *l.* 1. *& pass. D. de contr. empt.*

13 *Ex l. manifesta* 38. iunct. *l. iusiurandum* 34. §. *pen. D. de iureiur. l. actori* 8. *cum l. seq. C. de reb. credit. & iureiur.*

14 Hoc enim demum casu necessarius est vsus iurisiurandi, vt nimirum probetur id, ex quo pendet dirimendi litis, præsertim si aliter probari non possit, *l. pen. & pass. eod. tit. C. de reb. credit. & iureiur.* iunct. *l. tutor pupilli* 35. *in prin. D. eod. de iureiur.*

15 *l.* 1. *& pass. C. plus valer. quod agit. quam quod simul concip.*

DEFINITIO XV.

Suscipiens mandatum renouandorum instrumentorum censualium intra certum tempus, vt sit certa mercede, condemnandus est ad census ipsos præstandos cum vsuris etiam decuncibus.

NOtarius, qui certæ, &, vt fit, ampla mercede censualium & emphyteuticariorum instrumentorum renouandorum mandatum susceperat,[1] & in eo exequendo longiorem moram fecerat, cum nullas moræ excusationes haberet, vt proinde ipsius negligentiam dolo malo potius, quam culpę imputandam esse constaret,[2] æquissimo Senatusconsulto condemnatus est, vt annuarum pensitationum relicua omnia solueret, quæ ob non confecta reddita-que instrumenta exigi non potuerant.[3] Adeoque quod magis mirum videri possit cum vsuris decuncibus,[4] salua illi cessaque in eam rem actione pro reliquis exigendis aduersus prædiorum possessores,[5] non tam quod tanti interesse mandantis videretur, quam vt hac veluti pœna Notarij contumacia coerceretur.[6] Quam enim non negligenter solum, sed etiam dolose in huiusmodi mandatis exequendis versari soleant ij, quibus cura ista iniungitur, sciunt omnes, qui eorum implorant operam, & ex frequentissimis, quę aduersus eos proponuntur, querelis Senatus noster optime compertum habet.[7] Sic iam pridem à Senatu pro D. Gulielmo du Four Iuridico maiore Sabaudiæ, contra N. Chandeuil relatum est in causa quadam Curati des Allues, contra Ludouicum Plaisance, Prid. Id. August. 1593.

1 Hoc vero non tam mandatum videri debet, quam locatio & conductio, cum merces interuenerit. Mandatum enim gratuitum esse debet, vt diximus *Defin. 6. nu.* 1. *sup. eod.* Adde *l. naturaliter* 5. §. *at cum do, D. de præscr. verb.* hoc enim factum tale est, quod locari & potest & solet.

2 Magna enim negligentia culpa est: magna vero culpa dolus est, *l. magna negligentia* 226. *de verb. signif. l. quod Nerua* 32. *D. depositi.*

3 Tanti siquidem videbatur interesse actoris, cui etiam ex hac causa iusiurandum in litem deferri posset, *l. in instrumentis* 10. *D. de in lit. iur. l.* 4. *C. eod.* sicut & in actione ex conducto iuratur in litem, cum dominus cogitur re sua carere, *l. si cui locauerim* 48. §. 1. *D. locat.* iunct. *l. in actionibus* 5. *D. de in lit. iur.*

4 Veniunt enim vsuræ ex mora in iudicio locationis, vt & in aliis bonæ fidei iudiciis, officio nimirum Iudicis, *l. quæro* 54. *D. locat.* Non tamen decunces, sed quæ in regione magis frequentantur, *l.* 1. *in princ. D. de vsur. l. tutor.* 7. §. *quæ autem, D. de admin. tut.* Neque vero solet Senatus noster vsuras decunces, aut, vt alij vocant, dextantes facile adiudicare, ne quidem inter metcatores, vt diximus *Defin.* 2. *sup. de vsur.*

5 Cui enim non hoc saltem æquum videatur, consequi reum ab actore id, quod sine dispendio actoris futurum est? vt ait *l. in creditore* 38. *de euict.* licet non facile audiendus sit, qui actiones sibi cedi postulat, si sit ipse in mala fide *l. mulier* 19. *D. qui potior. in pign. hab.* Debet enim sibi imputare, *arg. l. & ex diuerso* 35. §. *pen. D. de rei vindic.*

6 Publice enim interest, negligentiam hanc puniri, quę m multis malo exemplo sit, & tam multis dominis noceat.

7 Ideoque tanto grauius & acerbius cum iis agendum fuit, *arg. l. aut facta* 16. §. *vltim. D. de pœn. l. quanta* 12. *D. de public. & vectig.*

DEFINITIO XVI.

Mandatum exercendæ iurisdictionis an & quando reuocari possit?

EVm, cui iurisdictionis dominus mandauit exercendam iurisdictionem, posse ad mandantis nutum reuocari, non ambigitur, si liberalis & voluntaria mandandi causa fuit:[1] tametsi probet is, cui mandata est iurisdictio, magnis à se beneficiis affectum eum, qui mandauit, in quorum compensationem videatur ea veluti merces debita fuisse.[2] Nec aliud erit, si iureiurando affirmauerit dominus, rata se habiturū omnia, quæ gesserit is, cui mandauit, nisi etiam iurauerit, numquam à se reuocatum iri mandatam iurisdictionem.[3] Quamquam enim dici solet, iusiurandum sequi naturam actus, in quo interponitur,[4] mandatum autem omne sui natura est reuocatorium:[5] Tamen quod ad ius reuocandi pertinet, addit aliquid, firmumque facit & irreuocabile, quod alioquin erat reuocabile, cum id ipsum nominatim iuratum est De non reuocando:[6] nemo enim dubitat, quin eam sibi legem dominus possit dicere, quæ nec turpis, nec illicita est.[7] Imo tanto honestior, quāto difficilius est, vt ea reuocatio fiat sine auaritiæ

Source : BIU Cujas

aut vindictæ ſuſpicione. [8]Propter quam fortaſſe cauſam ſingulari quodam iure illud receptum eſt, vt qui à ſupremo Principe iudicandi munere donati ſunt, non ſimiliter ad nutum reuocari poſſint.[9] Beneficium namque Principis decet eſſe manſurũ,[10] nec de eorum animo & voluntate male vnquã ſuſpicari licet. [11]Quo exemplo addunt nonnulli idem admittẽdum eſſe in iis, quibus à prælato, puta Abbate aut Epiſcopo, mandata iuriſdictio ſit. Sed nos alio iure vtimur, & Prælatos quantumuis præcelſæ dignitatis hac parte vaſallis potius, quam Principibus æquamus. [12]Plane cum ex cauſa remuneratoria aliaue onerosa mandatum exercendæ iuriſdictionis interuenit, licet non deſint, qui referant, à Senatu Pariſienſi iudicatum, non eo minus reuocandi ius habere dominum, ſalua Iudici reuocato actione pro indemnitate conſequenda: [13]ſequimur tamen contrariam ſententiam exiſtimantium, reuocandi facultatem ſine cauſa nullam ſupereſſe, quaſi inito contractu, ſolutoque eo, quod debebatur. [14] *Ita Senatus* ex tempore pro R. D. Abbate d'Entremons, contra D. Floccard Præſidem Rationalium apud Gebennenſes, in ſecreto auditorio, 6. Id. Decembr. 1593.

1 Eſt enim hoc ex natura cuiuſlibet mandati, vt reuocari poſſit ad nutum mandantis, *l. ſi vero 12. §. pen. D. hoc tit.* qui enim mandatam iuriſdictionem habet, alienam habet, non ſuam, *l. 1 §. qui mandatam l. 9. D. de offic. eius, cui mand. eſt iuriſd. l. ſolet prætor 16. D. de iuriſd. l. iudicium ſoluitur 58. D. de re iudic.*

2 Non enim quaſi remunerandi gratia ſolutum fuiſſe præſumendum eſt, quod mandans ita in alium tranſtulit, vt tamen ſuum eſſe maneréque voluerit.

3 Reuocando namque iuriſdictionem non reuocat geſta ab eo, cui mandauerat iuriſdictionem, ſed impedit tantum, ne quid amplius gerere is poſſit, ex quo reuocationem ſciuit, *l. ſi vero 12. §. pen. D. hoc tit. l. ſi quis ſeruo 18. l. ſi cum Cornelius 82. D. de ſolut.*

4 *Vulg. l. vlt. C. de non numer. pecun.*

5 *§. recte quoque, Inſt. de mandat. l. ſi mandaſſem 15. D. eod.*

6 Iuramentum enim omne ſeruandum eſt, quod ſeruari poteſt citra diſpendium ſalutis æternæ, niſi iuriſiurandi gratiam is fecit, qui facere potuit, *l. vlt. in princ. D. ad munici. c. cum contingat, exter. de iureiur. c. 2. de pact. in 6.*

7 Vt enim iuramentum ſit obligatorium ſufficit, quod non ſit contra bonos mores, *c. non eſt obligatorium, de reg. iur. in 6.* & vt habeat tres comites, iuſtitiam, veritatem & honeſtatem, *c. animaduertendum 22. quæſt. 2.*

8 Fecit enim ſeculi noſtri infelicitas, vt iſta quoque iudicandi & iuriſdictionis exercendæ officia venalia ſint pleriſque, contra ſanctiſſimam Iuſtiniani conſtit. *Nouel. 8. vt iudic. ſine quoquo ſuffrag. fiant.*

9 Adeo vt tum etiam, cum Princeps alicui conceſſit iuriſdictionem ordinariam ad ſuum beneplacitum, non ideo tamen illius morte extinguatur, ſed neceſſaria ſit reuocatio ſucceſſoris. Bald. *ad l. meminiſſe, de offic. proconſ. ex Nouell. 80. de quæſtor. in §. ſuper hoc.* Capic. *deciſ. 116. & 126.*

10 Adeoque pleniſſimè interpretandum, *l. penult. D. de conſtit. Princip.*

11 Principes enim magis quam alij ab illicitis abſtinere debent, *l. pen.* vbi Bald. *D. de hered. inſtit.* præſertim ne quid per auaritiam aut vindictam facere videatur, *l. vnic. C. ſi quis Imp. maled.*

12 Vt poſſint ad nutum reuocare Iudices à ſe conſtitutos.

13 Quaſi mandatum nullum eſſe poſſit, quod hoc ipſo non ſit reuocatorium, quod tamen falſum eſt, quia Procurator conſtitutus in rem ſuam reuocari non poteſt, *l. quæ omnia 25. verſ. plane, l. Procuratore 55. D. de Procurat.*

14 Qui enim remuneratur, agnoſcit debitum ſaltem naturale, cum eſſet naturaliter obligatus ad ἀντιδωρεᾶν, videturque genus quoddam permutationis contraxiſſe *l. ſed etſi lege 25. §. conſulit, D. de petit. hered.* Vnde & ſpeciem lucri eſſe dicimus, etiam ex alieno largiri, & beneficij debitorem ſibi acquirere, *l. ſi pignore 54. §. 1. D. de furt.* Porro naturalis quoque obſignatio impedit repetitionem ſoluti, *l. naturales 10. D. de oblig. & action. l. fideiuſſor 16. §. naturales, de fideiuſſ. l. naturalem 13. & paſſ. D. de cond. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Mandati actio datur in ſolidum contra ſingulos ex mandatoribus, negotiorum geſtorum actio non item.

MAndatum factum ab vno ex pluribus, quorum erat negotium, non eo minus in ſolidum obligat mandantem, vt ſolus conueniri poſſit totius indemnitatis nomine, nec cogitur mandatarius aduerſus alios agere, qui ſolius mandantis fide ſecutus eſt. [1]Diuerſum eſſet, ſi nullo intercedente mandato negotiorum geſtorum agi oporteret propter geſtum negotium, quod plurium commune fuiſſet. Tunc enim contra eos omnes agi neceſſe eſſet, ad quos negotium pertineret. [2] *Ita Senatus* pro Ogerio Inard, contra Syndicos de Mellionnax, Prid. Non. Febr. 1595.

1 Nam etſi plures ſimul mandaſſent, vnus tamen ex mandatoribus eligi poſſet, etiamſi non eſſet dictum in mandato, *l. ſi mandatu 59. §. Paulus reſpondit vnum ex mandatoribus, D hoc titul.* adeo vt nec vnius electione alij liberarentur, quod olim diuerſum erat in fideiuſſoribus, *l. reos 23. & l. vlt. C. de fideiuſſ.* [Hodie tamen ille cõueniendus prior eſſet, ad quem negotium principaliter pertineret, quoniã alius ſolus pro interceſſore haberetur. Ex noſtrorũ traditione *ad l. reos 11. §. cũ tabulis. De duob. reis.* Nec aliud dicendum eſſet, tametſi alter ille pecuniam accepiſſet alterius nomine. Quod enim ſcriptum eſt *in l. ſi literas 7. C. hoc tit.* eum qui pecuniam accepit teneri condictione ex mutuo tanquam principalem, ad eum pertinet, qui accepit ſuo nomine non ad eum qui alieno. Et rurſum, licet dicat illa lex vtrumque teneri, cum ſcilicet qui accepit condictione certi ex mutuo, Illum vero cuius fidem & literas creditor ſecutus eſt, actione mandati. Id tamen ſic accipi debet, vt mandator non niſi ſuo ordine, & poſteriore loco conueniri poſſit, *vt notat. ad d. l. ſi literas.* Maximè vero ſi non niſi indemnitatem promiſerit. Is enim etiam olim habebat beneficium excuſſionis, *l. decem 116. De verb. oblig. Ita Senatus* in cauſa Iacobi Quiblier, & Ant. Matthieu, 4. Non. April. 1612.]

2 Et quidem in vtriles, niſi ab altero ex ſocijs eſſet prohibitus, *l. ſi autem 8. §. Iulianus, de negot. geſt.*

DEFINITIO XVIII.

Procurator in rem ſuam conſtitutus poteſt habere executionem ſententiæ etiam in mandantis fauorem latæ, dummodo faciat ea, quæ mandans facere deberet.

PRocurator in rem ſuam conſtitutus ab eo, qui ex conuentione litem iam cœptam ſuo nomine perſequi debuit, [1] non ex eo ſolo credendus eſt à contractu recedere voluiſſe, quod ſententiam poſtmodum ſiue à Iudice, ſiue ab arbitro redditam in perſona cedentis concipi paſſus ſit: [2] cum ex conuentionis poteſtate ita fieri oportuerit, nec dubitari debeat, quin & ex perſona & nomine mandantis poſſit agere ceſſionarius. [3] Cui conſequens eſt, vt ſi per ſententiam condemnatus ſit is, qui mandauit, vt aliquid daret vel faceret, liceat mandatario id ipſum dare vel facere, dummodo perinde aduerſarij indemnitati conſulatur. [4] Finge, cum de diuidenda hereditate inter fratres ageretur, bona vniuerſa, ſiue quia commodam diuiſionem non reciperent, ſiue qua alia ratione vni ex fratribus adiudicata fuiſſe, [5] alteri autem certam pecuniæ quantitatem ea lege, vt ex parte pecuniæ fundus emeretur in cauſam fideicommiſſi mutui inter fratres delicti. [6] Sufficiet, ceſſionarium, qui pecuniam hanc ex ceſſione petere potuit, fundum emiſſe, fratris cedentis, licet abſentis, nomine, [7] quamuis nulla ſequi poſſit ratihabitio propter abſentiam cedentis. Nihil enim alterius fratris intereſt. [8] Igitur & pecuniam, quæ fratri ſolui debuit, ſoluere ceſſionario cogendus erit frater, qui vniuerſa bona retinet, [9] licet fratri non ceſſionario fuerit condemnatus. [10] Nec vlla in eam rem noua ceſſione aut indemni-

demnitatis repromissione opus erit. [11] Adeo verum est hereditate vendita iura omnia, quæ venditori competebant, ad emptorem cum hereditate ipsa & habitu & potentia transire.[12] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin.13.sup.Commun.vtriusque iudic.

1 Nihil enim vetat,eum quoque, qui alium constituerit Procuratorem,in rem suam nihilominus agere, & in litem persequi suo nomine, cum retineat etiam inuitus actiones directas, nec cogatur Procurator eas ipse alieno nomine exercere,si nolit,*l.3.C.de nouat.l.Paulus respondit* 69.*D.de Procurat.l.Procuratoribus* 22. *C.eod.* vbi eis,qui mandauerint,denegatur facultas negotia persequendi,eo demum casu, quo Procurator factus sit dominus per litis contestationem. Nec rursus quicquam interest, vtrum ab initio, an cœpta iam lite negotium ad personam Procuratoris transitum fecerit,*l.nihil arbitramur* 20.*C.eod. tit.de Procurat.*

2 Debet enim sententia ferri conformis libello & actis iudicij,*l.vt fundus* 18.*D.commun.diuid.l.vlt.C.de fideic libert.l.vinum.D.si cert.pet.at.*

3 Si malit directam alieno nomine exercere, quam vtilem suo proprio,*l.emptor* 5.*l.ex nominis* 8.*C.de hered.vel act.vendit.l. Procuratore* 55.*D.de Procurat.*

4 Cui enim aliquid conceditur, illa etiam concessa intelliguntur, sine quibus id facere non possit,*l.2. D.de iurisd.l.ad rem mobilem* 56.*l.ad legatum* 62.*D.de Procurat.* Sed & cuilibet licet pro alio soluendo eum liberare,*l.soluendo* 39.*D.negot.gest.l.solutione* 23.*D.de solut.*

5 *l.ad officium* 3.*C.commun. diuid. l.3. l.item Labeo* 22. §.1. *& pass.D.famil.ercisc.*

6 Vt quod inde comparatum esset, vice permutati dominij restitueretur,*vt in l sed quod inde* 71.iunct.§.*vlt. l.praced. legat.2.*

7 Postquam placuit ex generali consuetudine locorum omnium,vt Notarius alteri vtiliter stipuletur,siue ex causa emptionis,siue ex alia qualibet, etiam absenti & ignoranti, Anton. Tessaur.*Decis.Pedemont.*76.

8 Ei vero,cuius nihil interest,neque actio, neque exceptio dari debet,*l.3.*§.1.*l.stipulatio ista* 38 §.*alteri,de verb.oblig.*

9 Ne alioqui permittatur ei & rem & pretium retinere,*contra l.ex empto* 11.§.*vlt.& l.bona fides,D de action.empt.* Certum enim est, Procuratori in rem suam dato recte solui posse,tanquam qui sit dominus non solum litis post contestationem,sed etiam ipsius rei, quamuis non cæteris Procuratoribus ad litem duntaxat datis, *l.hoc iure* 86. *D. de solut.l.sed si tantum* 13.*D.de pact.1.l.transactione* 7.*C.de transact.*

10 Qui enim Procurator in rem suam datus est, iudicati executionem ex persona cedentis habere potest, sicut & in ipsum iudicati executio datur,*l* 4.*in princ.D.de re iudic.*

11 Est enim iniquum,onerari quem superuacua siue cautione, siue cessione, siue repromissione, *l.hæc stipulatio* 14.§.1.*D. vt legat.nom.caueat.l* 1 §.*vlt.& l.2.D.vt in possess.legat.*

12 *l.2.& pass. D.de hered. vel act.vendit.l.qui nondum* 4.*C. eod.*

DEFINITIO XIX.

NOn semper proximi mandantis morte finitur mandatum, si alius mandãs superior supersit,[2] ad quem præcipue negotium pertineat.[1] *Ita Senatus* in ea causa,de qua Defin.24.sup.De Procurat.

1 Quamuis regulare sit, vt mandantis morte mandatum finiatur,*l.si quis alicui* 27.§.*morte*,iunct.*l.inter causas* 26.*D.hoc ti. l.mandatum* 15 *C.eod.*

2 Quod euenit, cum Procurator datus alium Procuratorem substituit, siue ab initio datus esset cum substituendi potestate, vt plerunque fit,siue litem esset contestatus,*l.nulla dubitatio* 23. *C.de Procurat.* Ioan.Papon.*lib.6.tit.*4.§.15.

3 Puta quia Procurator ab eo constitutus, quem ponimus decessisse,non fuerat factus Procurator in rem suam,sed in rem mandantis.Similiter nec finitur mandatum eius,qui à Procuratore substitutus est,quamuis decesserit prior mandans, si modo decesserit post litem à Procuratore contestatam, *d.l.nulla* 23.*C. de Procurat.*

DEFINITIO XX.

VT cessio valeat, quæ fit dato pretio, necesse est interuenire veram numerationem, & numerationis probationes veras esse, non ex sola cedentis confessione efficias. [1] Quoties enim actus aliquis prohibitus aut suspectus est, siue ratione personarum,siue ex qualitate negotij,quod tractaretur,confessi sola contrahentis non potest sufficere ad probationem,[2] ne alioqui facile fraus fiat legi, [3] tametsi quod ad cedentem pertinet, verius sit nocere illi debere propriam confessionem. [4] Quod si cessio facta sit ex causa dationis in solutum, causa quidem iusta est & legitima,[5] sed tamen eadem iuris ratione probandum necessario est præcedens debitum, quod sit loco pretij.[6] Et consequenter si quis fingat se debitorem, & propterea cedat, & det insolutum, cessio non valebit. [7] Diuersum tamen est, si cedens non tantum confessus sit,sed etiam affirmauerit, se debitorem, adiecto in eam rem iureiurando. [8] Iusiurandum enim pro veritate habetur,[9] nec facile credendus est cedens peierare voluisse vexandi tantum debitoris gratia,[10] præsertim si quo tempore de cessionis viribus disputatur,cedens iam defunctus proponatur, vt non sit integra probatio debiti cessionario,[11] qui fortassis tempore cessionis instrumenta sua omnia reddiderit cedenti,existimans,sibi satis cautũ esse iurata cedentis assertione. [12] Illud sane omnimodo requiritur, vt cessio facta sit inter personas non suspectas.[13] Quid enim si extra casus exceptos facta sit Aduocato,aut Procuratori, aut alteri, qui litium redemptor videri possit?[14] *Ita Senatus* in causa Ioannis Paquier & Henrici Capitan,12.Cal.Sept.1595.

1 *l.per diuersas* 22.*versicul. vsque ad ipsum, Cod.hoc titul.* & ibi DD.

2 Cravet.*cons.*175.*nu.*4.post Dec.*consil.*351. *col.*2.*in fin. & in c.præterea,col.*6.*de offic.delegat.*

3 Quod ne fieri possit diligenter cauendum est, *l.qui testamentum,*27.*D.de probat.*

4 Nemini enim licet venire contra suam confessionem,*l.cum de indebito* 25.*Digest.de probat.l generaliter* 13.*Cod.de non numer. pecun.*

5 Est enim titulus pro soluto proximus titulo emptionis, *l. pro soluto* 46.*& l.pen.de solut.alias l.*2.*& pen.D.pro solut.*

6 Non enim valet datio in solutum, ne quidem ex parte, si non respondeat quantitati reuera debitæ, id est,si plus vel minus reperiatur debitum, quam pro quanto fiat datio in solutum,*l si non sortem* 26.§.*si centum.* vbi Bart.& alij, *D. de condict. indeb.*

7 *d.l.per diuersas,* in illis verbis, *vel is, qui res aliquas possidet pro debito,&c.l.hoc tit.* Gabr.*lib.*2.*concluf.*5.*de act.nu.*21. ex Aret. *cons.*95.*dub.*2.

8 *Arg.l.cum quis decedens* 37.§.*codicillis,in fin.de legat.*3.iunct. *l.cum pater* 77.§.*filius matrem,de legat.*2.

9 Sicut & res iudicata,*l.ingenuum* 28.*D.de stat.homin.l.res iudicata* 208.*de regul.iur.*iunct.*l.*1.*&* 2.*D.de iureiur.*

10 Nec enim probabilis in dubio, est suspicio periurij, cum periurium sit crimen, & quidem grauissimum, quod solum Deum vltorem habere potest, *l.vlt.*ibi, *sed si verum fuerit inuentum,l.de reb.credit.& iureiur.*iunct.*l.merito* 51.*D.pro socio.*

11 Solent siquidem ex huiusmodi casibus intercidere probationes,*l.in lege Aquilia* 40.*D.ad l.Aquil.l.qui Roma* 122. §. *Agerius,de verb.oblig.*

12 Intellige tamen, nisi aduersarius oneret se probatione, quod cessio sit simulata,& confessio cedentis falsa, quamuis iurata: nec enim æquum esset,maiorem esse vim iurisiurandi inter alios præstiti,quam veritatis, de qua constet in contrarium.

13 Multo enim maior fraudis suspicio est inter personas suspectas & prohibitas,*d.l.qui testamentum* 27. *D.de probat.l.data* 27.*C.de donat.*

14 *l.sumptus* 53.*D.de pact.l.quisquis* 6.§.*præterea, C.de postul. l.item* 15.*C.de Procurat.* Vide tamen in hanc Defin. Anton. Gabriel.*libr.*2.*commun.opin.tit.de action.concl.* 5.*num.*3. vbi defendit, cessionem actionis etiam iuratam non valere, & eundem *lib.*3 *tit.de donat.concluf.*3.*n.*13.vbi ait,confessionem litis receptę factam per maritum constante matrimonio, etiamsi iurata sit, nocere quidem marito,sed non creditoribus.Quod & post Bar. tractat Ferrar. *in form. libell. quo vxor agit ad dot.& vsumfr.in verb.dedit & tradidit in dotem,nu.*3.*in fin.*

DEFINITIO XXI.

Vt valeat cessio, sufficit habitam esse fidem de pretio & pretium aliquando solutum fuisse pendente etiam iudicio.

Source : BIU Cujas

QVod tamen proxime diximus, non valere ceſſionem, niſi probetur vera pretij numeratio, locum non habet, ſi fides habita ſit de pretio.[1] Sed habere fidem de pretio, non illud eſt, cedentem, qui non ſit debitor, mentiri ſe debitorem,[2] at ſequi fidem ceſſionarij promittentis ſe ſoluturum ad certam diem.[3] Quo caſu etſi valet ceſſio, non prius tamen agi ex ea poteſt, quam pretium ſolutum ſit.[4] Plane ſi prius actum ſit, & pendente iam lite ſolutum fuerit, placet ex ſolutione quandocunque ſecuta præcedens iudicium confirmari.[5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Solent enim iſta plerunque eſſe ſimilia, ſolutum eſſe pretium, & fidem habitam eſſe de pretio. *l. quod vendidi* 19. *Dige. de contr. empt* iunct. *l. vt res* 53. *eod. l. ſi rem* 9. *§. omnia, D. de pign. act. l. ſatisfactio* 52. *D. de ſolut. DD. ad d. l. per diuerſas* 22. *& ad l. ab Anaſtaſio* 23. *C. hoc tit.*

2 Ita enim facile fraus fieret legi, quæ requirit veram & realem, non fictam numerationem, vt diximus *Defin. præced. num.* 1. *& 2.*

3 Hoc enim caſu certum eſt deberi, cum iam dies ceſſerit, licet nondum venerit, *l. cedere diem* 213. *de verb. ſignif. l. in diem* 10. *D. de condict. indeb.*

4 Quia cum non aliter lex permittat valere huiuſmodi conditionem, quam ſub ea veluti conditione, ſi ceſſionis pretium ſolutum erit, neceſſe eſt impleri conditionem, priuſquam ex ceſſione agi poſſit, quia conditionalis actus, quandiu conditio pendet, pro nullo eſt, *d. l. cedere diem, l. qui Roma* 122. *§. Agerius, D. de verb. oblig.*

5 Ex poſtfacto enim apparet, ceſſionem ab initio non ſine cauſa factam fuiſſe, atque ita ſuſpicione fraudis finita nihil impedit, quo minus dicendum ſit, ceſſionem ab initio valuiſſe. Actus enim conditionalis, ex quo tempore extitit conditio, habetur pro eo, ac ſi fuiſſet ab initio purus. *l. potior* 11. *in fin principij, D. qui potior in pign. hab.* Textus eſt in hanc ſententiam ſatis accommodatus, *in d. l. ſi rem* 9. *§. vlt. D. de pignor. act.*

DEFINITIO XXII.

Ceſſio facta per dationem in ſolutum non valet niſi ad concurrentem vſque quantitatem, quæ debetur, nec admittit acceſſionem vſurarum, niſi ex quo die actum ſit ex ceſſione.

CVi octingenta debebantur tam ſortis quam vſurarum nomine, ceſſerat creditori ſuo actionem in ſolutum ſexcentorum,[1] non niſi ſexcenta ceſſionario debebuntur[2] cum vſuris à die ceſſionis. Loquimur enim de debito, quod vſurarum acceſſionem admittebat in perſona cedentis.[3] Alioqui enim dici non poteſt, meliorem eſſe debere conditionem ceſſionarij, quam cedentis,[4] vt vſuras conſequi debeat à debitore, niſi ab eo ſaltem tempore, quo egit ex ceſſione.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Certum enim eſt, pro pecunia poſſe in ſolutum dari nomen, volenti nempe creditori, non etiam ſi nolit. *l. eum à quo* 16. *C. de ſolut.*

2 Quia pro ea duntaxat quantitate ceſſio pretium habuit, quod neceſſe eſt interuenire ad validitatem ceſſionis, *l. per diuerſas, C. mandat.* Dixi in duabus præcedentibus Definitionibus.

3 Puta quod deberetur pro emptionis pretio, *vt in l. 2. C. de vſur. l. curabit* 5. *C. de action. empt.*

4 *Linuitus* 156. *§. plerunque, l. aliud eſt* 160. *§. abſurdum eſt, de regul. iur.*

5 Exemplo eius, quod dicimus legatario, qui ceſſionarius quodammodo eſt, *l. ex legato* 18. *C. de legat.* non deberi vſuras, neque fructus, niſi ex die litis conteſtatæ, *l. 1. & tot tit. C. de vſur. fruct. legat.* aut ſaltem ex die moræ contractæ per interpellationem, *l. Titia Seio* 87. *§. vſuras, de legat. 2. l. ſi quis ſeruo* 84. *eod. cum ſimilib.*

DEFINITIO XXIII.

Non valeat ceſſio ſic facta, vt ceſſionarius poſt victoriam litis pretium ſoluat cedenti.

CEſſionem actionis ad litigandum factam ea lege adiecta, vt poſt victoriam ceſſionarius conuentum pretium cedenti ſolueret, placuit nullius eſſe momenti:[1] neque permittendum ceſſionario vt ex ea ageret, ne quidem ad illam vſque quantitatem, de qua fides debita fuiſſet,[2] quod ex dilatione ſoluendi pretij in tempus vſque victoriæ apparet, non niſi vexandi aduerſarij gratia factam ceſſionem,[3] & in odium litis, quam idem ceſſionarius paulo ante ab eodem debitore paſſus fuerat.[4] Sane ſaluum cedentis ius ſuum manere conſtitit.[5] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, pro Hugone Mottet, contra Ioannem Rauaſſot, 8. Cal. Sept. 1595.

1 Hic enim cautio futuri emolumenti ſocietatem ſuſpenſa lite polliceri videbatur, quod diſtrictè prohibitum eſt *l. 1. §. ſi cui cautum, D. de extraord. cognit.*

2 Quamuis ſoleant huiuſmodi ceſſiones valere non minus cum habita eſt fides de pretio, quam cum pretium reuera numeratum eſt, vt dixi *Defin.* 21.

3 Quæ præcipua ratio fuit improbandarum ceſſionum, *in d. l. per diuerſas* 22. *& l. ſeq. C. hoc tit.* Iunge *l. ſi quis* 7. *§. exigitur, D. de edend.*

4 Solent vero reuocari, aut potius, vt loquuntur, annullari omnia, quæ fiunt in odium litis iure & priuilegio attentatorum, vt ſupra diximus *in tit. vt lit. penden. vel poſt pronocat. aut deſinit. ſent. null. hic imper. ſupplic.*

5 *l. 2. C. de litigioſ.*

DEFINITIO XXIV.

Poteſt fideiuſſor etiam prius quam ſoluerit petere, vt capiantur & vendantur bona debitoris, ex quorum pretio ſatisfiat creditori.

FIdeiuſſor licet mandati agere non poſſit antequam ſoluat:[1] ſi tamen a creditore inquietetur aut in eo ſit, vt mox inquietandus videatur,[2] poteſt iure petere, vt debitoris bona capiantur, ex quibus poſſit ſatisfieri creditori,[3] adeoque ex iis bonis ipſe tantum poteſt vendere, quantum ſatis ſit debito exſoluendo. Sicque alias iudicatum à Senatu in cauſa D. de Roaſſon, & iudicandum eſſe tractatum eſt in cauſa N. Moret, 13. Cal. Mart.

1 Niſi in caſibus, de quibus *in l. Lucius* 38. *§. 1. D. hoc tit. l. ſi pro ea contra quam* 10. *C. eod.*

2 Parum enim refert, an quid fiat per meram & præſentem coactionem, an vero metu futuræ & proximæ coactionis, *l. nouiſſime* 7. *§. 1.* vbi Bald. notat. *D. quod falſi tutor. auctor.*

3 Nec enim quicquam intereſt debitoris, qui indemnitatem omnimodo præſtare debet fideiuſſori. Intereſt autem fideiuſſoris non ſoluere potius, quam ſolutum repetere, *l. ſi ſtipulatum* 15. *in princ. D. de fideiuſſ. l. 3. D. de compenſat.*

4 Quaſi videatur fideiuſſor mandatum habere à debitore ad ſoluendum, & conſequenter ad ea omnia facienda, ſine quibus non poſſit ſoluere, ac proinde ad bona ipſius debitoris vendenda, vt ex pretio ſatisfiat non fideiuſſori ipſi, cui nihil adhuc abeſt, ſed creditori. [Et hoc ſane obtinet in fideiuſſore paupere, qui non eſt cogendus expectare, vt detrudatur in carceres. Hippol. de Marſil. *ad Rubr. De fideiuſſ. num.* 429. Iunge *Defin.* 26. *nu.* 7. *infr. eod.* In alio fideiuſſore non inope vix eſt, vt hæc ſententia obtineat.]

DEFINITIO XXV.

Fideiuſſori, qui pecuniam aliquam accepit pignori à debitore, non poteſt imputari, cur ex ea non ſoluerit, & ideo non ob id minus plenam habet actionem mandati contra debitorem.

QVi erga Titium fideiuſſorem meum incertæ quantitatis nomine fideiuſſerat, certam quantitatem à me in numerato acceperat, penes ſe manſuram pignoris iure pro ſua indemnitate. Sed ſi ea ſumma indemnitati non ſufficeret, voluerat habere te fideiuſſorem in id omne, quod excederet. Cumque

ad diem

ad diem neque per me, neque per Titium solutum esset, condemnatus fuerat Titius non tantum in quantitatem debitam, sed in id etiam, quod creditoris interesset. Quæsitum est, cum ille aduersus secundum fideiussorem egisset, ac obtinuisset, secundus autem contra te ageret ad consequēdam indemnitatem, an præstare ei deberes quicquid ex cōdemnatione præstitisset, detracta ea pecunia, quæ apud se pignoris loco esset, an vero id duntaxat, quod primi fideiussoris interfuisset, ob non solutam eam quantitatem, quæ excederet summam pignori datam? Videtur enim ad eam vsque quantitatem fideiussoris facto & culpa accidisse, vt tanto pluris interesset creditoris, cum si ea saltem quantitas soluta fuisset, tanto minus creditoris interfuisset. ' Aliud tamen visum est, quoniam non ideo pecunia erat penes secundum fideiussorem, vt ex ea solueret, sed vt, si quid ob fideiussorem quandoque præstare eum oporteret, haberet vnde indemnitati suæ aliqua ex parte consuleret. [2] Itaque placuit totius debiti & accessionum nomine teneri te, vt indemnem eum præstares, [3] sed tamen prius subducendum, quantum ex pecunia pignorata eiusque vsuris, de quibus ab initio conuenerat, satisfieri posset. [4] *Ita Senatus* in causa Dom. Bernardi Castagne, & Dominici Ciza, & Andreæ Sardez.

1 Nempe quia pro parte, quæ fuisset soluta, contigisset liberatio tam sortis, quam vsurarum, *l. quidam* 21. *D. de reb. credit. l. stipulatus sum* 9. § 1. *D. de solut. iunct. l. eos, C. de vsur.* Proinde nihil videbatur hac parte tua interesse, quia quod quis ex culpa sua damnum sentit, sentire nec videtur, *l. quod quis* 203. *de regul. iur.*

2 Et velut pignoris iure. Nam & pecunia pignori dari potest, *l. idemque* 7. *in fin. D. qui potior. in pignor. hab.*

3 Actione nimirum mandati, per quam is, qui agit, plenissimam consequi debet indemnitatem, *l. inter causas* 26. *§. abesse, & pass. D. hoc tit.*

4 Quia nec videtur ei abesse, nisi quanto plus solutum est, quam esset in quantitate pignorata.

DEFINITIO XXVI.

Fideiussori competit actio contra debitorem etiam prius quam condemnetur, sed ad liberationem tantum, non ad solutionem.

QVibusdam casibus euenit, vt fideiussori competat actio mandati etiam prius quam soluerit, inter quos ille est, si fuerit condemnatus, [1] aut quod fere idem est, si pro condemnato habeatur, [2] qualis ille est, qui obligatus est ex instrumento authentico & guarentigiato, quod sententiæ & condemnationis vim obtinet. [3] Obseruandum tamen est his casibus, & si qui alij sunt similes, non in id agere fideiussorem debere, vt sibi soluatur, [4] sed vt liberetur, [5] aut vt ex ipsius debitoris bonis soluatur, & satisfiat creditori. [6] Quæ actio multo magis fideiussori competere debet, si qua illi molestia facta sit ad extorquendam solutionem, [7] licet nihil dum soluerit, sine molestia illa iure facta sit, siue non: sufficit enim quod molestia fideiussori facta sit ob hoc ipsū, quod soluta non sit pecunia, pro qua fideiussor acceptus fuit. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. Lucius* 38. § 1. *D. hoc tit. l. si pro ea contra quam* 10. *C. eod.*

2 Parum enim refert, an reuera quis condemnatus sit, an vero pro condemnato habeatur, *l.* 1. *D. de confess. l.* 1. *C. eod.*

3 Ex auctoritate nimirum statuti, & ex recepta consuetudine potius, quam exiuris communis ratione, vt dicemus *ad tit. De exec. rer. iudic.*

4 Cum nihil adhuc ei absit in pecunia.

5 Hoc enim tantum ei abest, quod ex causa fideiussionis est obligatus.

6 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 24. *sup. num. vlt.* vbi vide.

7 Nec enim cogendus est expectare, vt detrudatur in carceres, & solus coactionis metus pro coactione est, *l. nouissime* 7. § 1. vbi Bald. *D. quod fals. tut. or auctor.*

8 Cum si debitor soluisset eam pecuniam, fideiussor nunc talem molestiam non pateretur. Facit *l. si plus ante pen. §. nota quæstione, D. de euict. l. siue in libertatem* 12. *C. eod.*

DEFINITIO XXVII.

Fideiussori debentur sumptus ab eo facti etiam prius quam litem debitori denunciauerit, maxime si fideiussor fuit ex aliena prouincia.

QVi pro me Camberiensi fideiusserat Gratianopoli, & soluerat priusquam mihi denunciaret, postea egerat contra me apud Iudicem Gratianopolitanum, & cum aduersus me ignorantem quasi contumacem peractus esset ordo edictorum, obtinuerat. Constabat, non satis ritè apud alienum Iudicem me conuentum & condemnatum fuisse, qui non nisi Camberij apud meum Iudicem debueram conueniri. ' Sed tamen cum sententiæ Gratianopolitanæ executio contra me Camberij peteretur, visum est ex bona fide, quæ in iudicio potissimum mandati exuberat, [2] vt non solum pecuniam pro me solutam, sed etiam impensas omnes eo nomine factas restituere debeam, [3] quia verum est, per me factum esse, vt eas impensas feceris, quibus scilicet faciendis locus nullus relictus fuisset, si aut tu pro me non fideiussisses, aut ego diligentior fuissem in soluendo creditori, aut in numerando tibi pecuniam, ex qua soluere quandocunque posses. [4] Non idem fortasse censuisset Senatus, si indemnitas ex causa euictionis peteretur. [6] Minus enim plena est illa actio, quam quę exercetur ex causa suscepti impletique mandati. [7] *Ita Senatus* in publico Auditorio pro Petro Vassal Gratianopol. contra Ioannem Gautier.

1 Est enim mandati actio personalis in qua proinde cogitur actor sequi forum rei, *l. vlt. C. vbi in rem act. l.* 2. *C. de iurisdict. omn. iudic.*

2 *l. si fideiussor* 26. § *quadam, D. hoc tit.*

3 Cum non possint illa impendia alij causæ quam mandato imputari, *l. inter causas* 26. *§. non omnia. eod. tit.*

4 *l. si seruus* 61. § *quod vero, D. de furt.* vbi est textus elegans.

5 Debueram enim ego esse diligentior, & me ipsum interpellare, vt euitarem condemnationem, quam præuidere potui à me subeundam, si quid tu pro me ex fideiussionis causa præstare cogereris.

6 Quia tunc non potest emptor vllos sumptus repetere à venditore, nisi qui facti sint, ex quo die lis fuit denunciata venditori. *l. emptor* 8. *cum ibi not. C. de euict.*

7 Quoniam actio mandati est fauorabilior, nempe quod emptio fiat gratia vtriusque contrahentium, mandatum vero, de quo agimus, gratia solius mandantis, *d. §. quod vero, & d. §. quædam.* præsertim cum denunciandi necessitas pacto remitti possit, *l. Herennius* 63. *in princ. D. de euict.*

DEFINITIO XXVIII.

Qui agit ex cessione, non potest petere, nisi quatenus cessum est, etsi plus cedenti debebatur.

CReditor centum florenorum, quorum nomine ob deteriorationem monetarum augmentum debebatur, ' cessit tibi nomen, [2] hac adiecta causa, *Pro simili quantitate, quam tu eo cessionis die ipsi credidisti.* [3] Cessio tibi proderit pro centum florenis duntaxat, non etiam pro augmento, quod ille petere potuit, quoniam apparet id actum esse, vt, quantum tibi debere cœpit, tantum tibi cederet. [4] Porro augmentum monetæ nullum tibi debuit. Ergo si augmentum monetæ petas, repellendus es, quasi qui

Source : BIU Cujas

agas sine cessione. [5] Sed hoc ita, si non te in locum suum, vt fieri solet, substituerit, aut te Procuratorem suum constituerit, siue expresse id fecerit, siue tacite, id est, tibi tradito instrumento, [6] ex quo non modo centum florenos, sed etiam augmentum petere potuisset. *Ita Senatus* in causa Ioānis Bruyer & Michaelis Tissot.

1 Secundum ea, quæ scripsimus *ad tit. de solut. ex l. 3. D. de reb. credit. l. Paulus 99. alias l. creditorem, D. de solut.*

2 Postquam placuit etiam nomen & vendi & cedi posse, *l. posteaquam 7. & seq. C de hered. vel act. vendit. l. si nomen 4. D. eod.*

3 Cessionem enim nominis & actionis, vt valeat, necesse est fieri ex aliqua iusta causa, maximè vero dationis in solutum, ne contra bonos mores lis redempta videatur. *l. per diuersas 34. C. hoc tit.*

4 Non enim potest fieri datio in solutum, nisi pro eadem ipsa quantitate, quæ fuit debita, adeo vt non valeat, si vel in vno nummo excedat per errorem, *l. si non sortem 20. §. si centum, de condict. indeb.*

5 Et consequenter sine actione, quod fieri non potest, *l. si pupilli 6. §. vlt. de neg. gest.*

6 Ex qua traditione præsumitur mandatum, *l. 1. C. de donat.*

DEFINITIO XXIX.

Non competit actio mandati pro casu fortuito, etiam qui per occasionem, si non etiam per causam mandati contigerit.

QVi pro negotiis Vniuersitatis iter susceperat, iacturam equi, quo vehebatur, ex casu fortuito in itinere passus, iustam eius æstimationem, ac præterea quanti interesset, contrario mandati iudicio repetebat, tanquam qui damnum illud passurus non fuerat, si mandatum non suscepisset. [1] Placuit, non teneri Vniuersitatem id damnum præstare, quod casu fortuito magis, quam mandato imputari oporteret, [2] quanquam si inter priuatos ageretur ciuilius mandator facturus videbatur, si eum quoque casum præstaret; cui mandatum si non causam, saltem occasionem præbuisset, quique non contigisset, si mandatum nullum interueniisset. [3] *Sine die.*

1 *l. si seruus 61. §. quod vero 5. D. de furt.*

2 *l. inter 26. §. non omnia 6. D. mandat.*

3 Glos. *ad §. non omnia, verb. mandato, in fin.*

DEFINITIO XXX.

Cessionarius non potest agere proprio nomine, si neque pretium, neque alia cedendi causa iusta interuenerit, sed tanquam simplex Procurator directas exercere potest.

EX ea nominis cessione, quæ nec pretij conuentionem, nec aliam causam vllam habeat, actionem cessionario competere nullam posse certum est, [1] scilicet si proprio nomine agere velit, & vtiles actiones ex propria persona exercere, quas rescriptum D. Pij emptori nomen dedit. [2] Nam si ex cedentis persona & mandatis actionibus directis experiri malit, tanquam simplex Procurator audiendus est. [3] In dubio tamen credendus est agere suo nomine potius quam alieno. [4] *Sine die.*

1 *l. per diuersas 34. C. mand.*

2 *l. si cum emptore 16. D. de pact. l. postquam, & l. seq. C. de hered. vel act. vend.*

3 *l. quamuis 37. §. vlt. & l. seq. D. ad SC. Trebel. l. qui stipendia 9. & pass. C. de Procurat.*

4 *l. 4. & 5. D. de solut.*

DEFINITIO XXXI.

Non competit actio mandati nisi ad id solum repetendum, quod mandatarius probat sibi abesse.

MAndatarius si actione mandati experiatur, vt quod sua interest consequatur, allegetque, solutas à se vsuras fuisse, non aliter audiendus est, quam si quod allegat probet. [1] Quid enim refert, an nihil alleget, an nihil probet? [2] Neque vero præsumi potest solutio, [3] cum sit facti: [4] neque rursus odium vsurarum patitur, vt si qua consuetudo in contrarium allegetur, ea debeat admitti, [5] aut vt stari debeat dicto mandatarij, si non in forma mandati id ipsum nominatim expressum proponatur, [6] ne alioqui facile eueniat, vt lucrum per occasionem mandati sentiat mandatarius, cui satis est hactenus prospici, ne in damno moretur. [7] *Sine die.*

1 *l. actor quod asseuerat 33. D. de prob.* Bart. *in l. illa, D. de verbor. oblig. & in l. si quis, C. de fabric. lib. 11. l. ab ea parte 5. & in l. in exceptionibus 19. D. de probat.* Nam nec Papa, qui habet plenitudinem potestatis, posset quemquam condemnare ad debitum non probatum. Alex. *cons. 2. vol. 2.* Et qui fundat suam intentionem super quantitate certa, debet eam probare, *l. vlt. D. de prator. stip.* Bald. *in l. fin. C. de appell.*

2 Alex. *cons. 72. vol. 3. § si aduersus, Instit. de nupt.*

3 *l. 1. C. de probat.* Not. Glos. & DD. *in l. 2. C. de iur. emphyt.* Bart. *in d. l. in illa.*

4 *l. consilio 7. §. vlt. D. de curat. furios.*

5 Quia neque propter bonum, neque propter vicandum malum debet permitti exactio vsurarum, cum sint prohibitæ etiam iure diuino. Not. *in Clem. 1. de vsur.* Alex. *cons. 1. & cons. 131. in fin. col. 2.*

6 Bart. *in d. l. fin. de prat. stip.* Afflict. *decis. 22. nu. 4.*

7 *l. qui proprio 41. §. Procurator, D. de Procurat. cum similib.*

[DEFINITIO XXXII.

Is qui vnius nomine à mandato pecuniam accepit ab altero, quid ei præstare debeat, à quo accepit.

QVi mandante Titio accepit centum aureos à Sempronio Titij nomine, ex mutui, aut depositi causa, si cōuentus ad restitutionem à Sempronio Titius neget se mandasse, cogendus est vt mandati literas exhibeat intra certum tempus & competens. Quo elapso restituat ipse pecuniam ac si suo nomine accepisset. Parum enim refert an suo nomine acceperit, an illius qui neget se mandasse. [2] Planè si de mandato appareat, siue ex mandantis confessione, siue quo alio modo, vix est vt aliud quicquam probare debeat mandatarius, qui se probat mandatarium, qualem se dixit, cum accepit pecuniam. [3] Quam licet fortassis male consumpserit, non eo magis tamen debet teneri Sempronio, qui non ipsius sed Titij mandantis fidem secutus est. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Ludouico d'Ariod, contra Michaelem Bataillin, Idib. Iun. 1613.

1 Cur non enim cogatur id præstare quod sine vllo suo dispendio futurum sit. *l. in creditore 38. in fin. De euict.* Nimirum vt possit Sempronius paratam habere actionem mandati contra Titium, quam alioqui paratam habere non posset.

2 Arguitur enim de mendacio mandatarius, qui mandatum allegat, nec probat *arg. l. rem alienam 41. in fin. D. de pignor. act.*

3 Sufficit enim vt talem se quis præstet, qualem dixit vt non arguatur de mendacio *l. 5. D. de hered. vel act. vend. d. l. 1. & 2. cum ibi not. cred. euict. pignor. non deber.*

4 Nam si eius fidem secutus esset, dando ei mutuam pecuniam, aut eam apud ipsum deponendo, aliud esset *l. si literas 7. C. hoc tit.* Sane quin is qui Titij mandatu pecuniam à Sempronio accepit, eam malè consumpserit, teneatur eo nomine Titio ad indemnitatem ei præstandam contrario mandati iudicio dubitari non oportet.]

TIT.

Source : BIU Cujas

TIT. XXVII.
PRO SOCIO.

DEFINITIO I.

Non tenetur ſocius ad æs alienum à ſocio contractum extra cauſam ſocietatis.

SOcii creditori non obligatur ſocius, niſi pecunia in communem ſocietatis vſum verſa ſit. [1] Quod enim vnus ex ſociis facit proprio, non ipſius ſocietatis nomine, non venit in rationem ſocietatis. [2] Ergo nec aliæ impenſæ ſocietati imputabuntur, quam quæ ipſius cauſa factæ ſint. [3] Et conſequenter ſi vnius negotiationis ſocietas contracta eſt, non habebitur ratio ſumptuum in aliam negotiationem erogatorum. [4] *Ita Senatus* in cauſa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & Iohannis Bay Thadei & Cæſaris Grand. Non. Decemb. 1588.

1 *l. iure ſocietatis* 82. *D. hoc tit.* Sicque accipiendum & reſtringendum eſt, quod paulo generalius ait Paulus *in l. omne* 27. *eod.* omne æs alienum, quod manente ſocietate contractum eſt, de communi ſoluendum eſſe. Ita enim ſcripſit ad includendum etiam illud æs alienum, quod vnus ex ſociis pendente conditione contraxerit, ſcilicet ex cauſa ſocietatis, non etiam illud, quod vnus ex ſociis pro ſuo negotio extra cauſam ſocietatis contraxerit, *l. ſed nec æs* 12 *eod.*

2 *l. ſi vnus* 67. §. 1. *D. eod.* quia tamen locus oſtendit, intelligendum hoc eſſe de ſocietate, quæ non ſit vniuerſorum bonorum, quomodo etiam accipienda eſt *l. ſi quis ſocietatem* 47. *eod. tit.*

3 *l. cum duobus* 52. *alias l. ſi fratres*, §. *item in communem, iunct. l. pro ſocio* 38 §. 1. *d. l. ſi vnus*, § *pen. eod.*

4 *d. l. cum duobus, alias l. ſi fratres*, §. *ſi quis ex ſociis, eod.*

DEFINITIO II.

De facto inſtitoris ſocius, qui eum præpoſuit, cæteris etiam, ſi eum inſtitorem admiſerint, tenetur. Præpoſuiſſe autem intelligitur, qui ſalarium conſtituit.

CVm ex pluribus ſociis quidam inſtitorem præpoſuerunt, tenentur ij actione Pro ſocio de omni damno, quod ſocietati per inſtitorem contigerit: [1] nec ad rem pertinebit, quod is inſtitor à cæteris ſociis admiſſus probatúſque proponatur, nec ſi lucra, quæ per eum obuenerunt, diuiſerint. [2] Poſſunt enim dicere, id à ſe ob eam cauſam factum, quod ſcirent futurum, vt ſi quod ab eo damnum ſocietati eueniret, per eos, qui præpoſuiſſent, ſarciri oporteret. [3] Sane qui præpoſuerunt, inuicem de inſtitoris facto agere non poſſunt. [4] Præpoſuiſſe autem ij demum videntur, non qui pecuniam expendendam numerarunt, (cur non enim ſocij inſtitori, quemadmodum & ipſi ſocio dare alij potuerunt? [5]) ſed qui laboris ſalarium conſtituerunt, [6] quod ſocio conſtitui non fuerat neceſſe. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. qui admittitur* 19. *cum* 7. *ſeqq. D. hoc tit.*

2 Non enim poteſt hoc caſu compenſari damnum, quod per hunc inſtitorem ſocietati acceſſit cum lucro, quod per eundem obuenerit, nec ſocio dicere, *abſtine commodo, quod per ſeruum acceßit, ſi damnum petis, l. de illo* 23. *in fin. D. eod.*

3 *Arg. l. ſicut* 8. §. *non videtur*, in illis verbis, *quod ſciebat vtique pignus durare. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

4 *l. plane ſi ambo* 24. *D. hoc tit.*

5 Parum enim refert, an per ſe, an per alium negotia ſocietatis quis gerat, *d. l. qui admittitur.* & qui pecuniam numerat inſtitori, videtur numerare illi, qui eum præpoſuit, *l. 4. & tot. tit. D. de inſtit. action.*

6 Salarij enim conſtitutio probario eſt præcedentis mandati & præpoſitionis, *l. 1. §. vlt. D. mandat.*

7 Debet enim ſocius conferre quantum poteſt operæ & induſtriæ ex natura contractus, quæ ratio eſt *l. non ob eam rem* 25. *& ſeq. D. hoc tit.*

DEFINITIO III.

Tacita ſocietas quando intelligatur contracta inter fratres?

SI fratres indiuiſam parentum hereditatem quamtumuis longo tempore retinuerint, certum eſt, id, quod alteruter aliunde quæſierit, non eſſe in commune redigendum: [1] numquam enim ſocietas vniuerſorum bonorum contracta intelligitur, niſi cum ſpecialiter id actum eſt. [2] Interdum tamen euenit, vt tacite id actum videatur, nimirum ſi fratres non tantum hereditatem parentum indiuiſam habuerint, ſed etiam bona cætera omnia, in quorum communionem inciderunt, ſi ſimul habitauerint, lucra etiam omnia & damna communicauerint, nec à ſe inuicem rationes vnquam exegerint. [3] Hæc enim omnia coniunctim requiruntur, quorum ſi vel minimum deſit, puta ſi quid quantulumcunque alter proprio nomine geſſerit ſibi ve habuerit, vniuerſalis ſocietas minime contracta videbitur. [4] *Ita Senatus* in cauſa Petri Mermier & N. Porterat, 4. Cal. Iulij 1591.

1 *d. l. cum duobus* 52. §. *cum duo, & §. Papinianus, alias d. l. ſi fratres, D. hoc tit.*

2 *l.* 3. §. 1. *l. ſocietates* 5. *l. ſi vnus* 67 §. *ſi vnus. D. eod.*

3 *l. Titium* 47. §. *altero.* vbi Bart. & cæteri, *D. de admin. tutor.*

4 *l. ſi patruus* 4. *C. commun. vtriuſque iudic.* [Si tamen vnus ex ſocijs ignorante altero acquirat aliquid ſuo proprio nomine in fraudem ſocij, nõ ideo ſoluitur ſocietas. Sed ſufficit ſcientia præſumptiua. Crauet. *conſi.* 26. *num.* 2. *poſt Anchar. conſi.* 302. *dub.* 2. Rom. *conſi.* 291. Idem Crauet *conſi.* 123.]

DEFINITIO IV.

Tacita ſocietas licet ſiniatur morte, tamen re nouari facile poteſt conſenſu tacito, præterquam à pupillo vel minore, quia nec expreßim renouare iſti poſſent, niſi per ratihabitionem factam poſt annum viceſimum quintum.

AT finge, contractam inter fratres tacitam hanc bonorum ſocietatem, tum altero defuncto ſuperſtitibus liberis iiſdemque heredibus, alterum bona omnia communi nomine adminiſtrare, nec ſibi quicquam ſeparatim quærere. [1] Si fratris præmortui heredes eadem faciant, quæ ipſe facere ſolitus erat, eadem durabit ſocietatis inducendæ ratio, non quod prior morte vnius ex ſociis finita non ſit, (illud namque in omni ſocietate, ſiue expreſſa, ſiue tacita, perpetuum eſt vt morte finiatur, [2]) ſed quod iiſdem modis, quibus contracta primum fuerat, videatur poſtea renouata & tacito conſenſu repetita. [3] Sed hoc ita, ſi heredes tales ſint, qui ſi vellent expreſſam ſocietatem inire poſſent. [4] Finge, pupillos aut minores annis viginti quinque. Conſtat, non poſſe illos ſine tutoris auctoritate obligari, [5] hos vero ne curatore quidem auctore ſine decreto alienare. [6] Atqui per ſocietatem vniuerſalem fit bonorum omnium communicatio, [7] & conſequenter alienatio. [8] Non poteſt igitur tacita ſocietas contrahi cum pupillo aut minore, [9] nec renouari, quæ contracta

Source : BIU Cujas

cum defuncto fuerat, & ipsius morte finita. [10] Si tamen pupillus aut minor maior factus rata habeat omnia, quæ à patruo communi nomine gesta sunt, tacita societas, quæ antea, vt diximus nulla fuerat, velut nasci & conualescere videbitur, vt eosdem producat effectus, quos si ab initio contracta vel continuata fuisset, [11] propter ratihabitionem.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Concurrentibus scilicet iis omnibus, quæ requirunt nostri post Bart. *ad d.l.Titium* 47. §. *altero*, *D. de administr. & pericul. tutor.*

2 *l.4.§.1.l.heres socij* 40.*l.actione* 65.§.*morte.cum duob.seqq. D. hoc tit.* vbi ratio redditur, ne alioqui fiat quis inuitus socius ei, cui esse non vult. Idque adeo verum est, morte scilicet solui societatem, vt nec ab initio pacisci liceat, vt heres quoque succedat societati, *l.cum duobus* 52.*alias l.si fratres*, §.*idem respondit societatem*, *l.adeo* 59.*in princ.D.eod.*

3 Vt euenit facile in cæteris quoque contractibus, qui consensu perficiuntur, *l.item quæritur* 13.§.*qui impleto*, *D.locat.l in rebus* 4.§.*vlt.iunct.l.1.& l.precario* 9.*D.de precar.*

4 Semper enim supponendi sunt termini habiles, *l.adigere* 6. §.*quamuis.D.de iur.patron l.1.§.vlt.D.ad SC Tertull.*

5 *l.pupillus* 5.*l.obligari* 9.*& pass.D de auctor.tutor.*

6 Scilicet res immobiles, quarum scilicet prohibita est alienatio: prædiorum quidem rusticorum & suburbanorum, ex oratione Seueri, *l.1.& tot.ti.de reb.eor.qui sub tutel.l.prædia* 8.*cum seq C.de prad.minor.* vrbanorum verò adeoque etiam rerum mobilium exceptis vilioribus ex lege Constantini *in l. lex quæ tutores* 22.*C.de admin.tut.* Imo nec res mobiles poterat olim minor alienare sine curatore, si curatorem haberet, quamuis potuisset is qui curatorem non habuisset, *l.si curatorem habens* 3.*C. de in integr.restit.minor.*

7 *l.1.§.vlt.& l.2.d.l.cum duobus* 52.*alias l.si fratres*, §.*socius*, *D. hoc tit.* [Non tamen per societatem tacitam per quam scilicet quæstualia tantum & fructus bonorum, non etiam bona ipsa communicantur. Alex.*cons.*48.*lib.*2. & alij quos refert & sequitur Crauet.*cons.*26.*num.*1.]

8 Alienat enim, qui rem suam alteri communicat, *l.vt sit* 3. *cum seqq.D.eod.l.2.D.commun.diuid.*

9 *l.vlt.in conductionibus* 33.*& seq. D.hoc tit.* Imo nec minori aut pupillo permittitur prouocare ad communionem ob hanc eandem rationem, quia diuisio rei communis non potest fieri citra alienationem, *l.1.§.1.l.magis puto* 5.§. *vl.cum ll.seqq.l qui neque* 8.*in fin. D.de reb.eor.qui sub tutel.l.penult.C.de prad.min.* [Vide Alex.*cons.*49.*vol.*1.*& cons.*48.*vol.*2. vbi videtur pugnantia respondisse.]

10 Alex.*cons.*14.*nu.*5.*vol.*1.*& cons.*30.*nu.* 8.*&* 9.*vol.*4. Guid. Pap.*cons.*104.*&* 226. Crauet.*cons.*26.*nu.*3. *&* 4.*cons.*123. *& cons.* 159.286. Anchar.*cons.*300. Decius *cons.*21.66.488.*&* 548.

11 Alex.*cons.*37.*lib.*4. post Bald. ibidem citatum.

12 Quæ mandato æquiparari passim solet, *l.vlt C.ad SC Maced.l.vero* 12.§.*vlt.D.de solut.* [Obserua tamen posse pupillum approbare societatem secum factam, multo magis renouatam si sit in ipsius vtilitatem. Crauet.*dict.cons.*286 *num.*2. vbi dicit *contractum hoc casu claudicare post* Socin.*cons.*87.*col.*6.vers.*nec videtur lib.*1.Alex.*d.cons.*19.*vol.*1.]

DEFINITIO V.

De re empta ex pecunia communi vel ex pecunia redacta ex re communi an sit communis?

CVm vero ita sit, vt tacita videatur contracta societas inter fratres propter communicata bona & lucra omnia, nec vnquam exactas inuicem rationes, [1] quæri potest, si ex pecunia, quæ inter fratres communis fuerat, altero præmortuo superstes aliquid acquirat proprio nomine, an id sit commune inter acquirentem & præmortui heredes? Non quærimus an communicandum, sed an commune sit? [2] Communicandum enim non esse certum est, quandoquidem, vt diximus, [3] nulla hic est tacita societas: [4] nec si eos præmortui heredes proponeres, qui societatis ineundæ capaces essent. [5] Nempe quoniam actus ille priuatæ acquisitionis alienus est ab ineundæ societatis ratione, quæ lucrorum & quæstuum omnium exigit communicationem. [6] Et hoc ipso, quod quis sibi acquirit proprio nomine, vel declarat, nolle se tacitam vllam societatem contrahere, vel si qua iam contracta fuerat, exinde illam dissoluit: [7] nisi ponas, & ante & post acquisitionem illam ab vno separatim factam, cætera & bona & lucra omnia inter eos inuicem communicata, [8] vtroque nimirum negotiante, non si vel alteruter tantum, vel neuter. [9] Quæstio igitur in eo tantum esse potest, an fundus extra societatis causam ab vno quæsitus ex pecunia communi sit communis. In quo statim occurrit quod respondeamus, sicuti res per te empta ex pecunia mea non est mea, sed tua, [10] ita rem emptam ex pecunia communi non esse communem, sed propriam illius, qui comparauit, [11] salua ei, cuius pecunia pro parte fuit, actione in personam, ad eam pretij partem repetendam. [12] Sed fallit ea res in quibusdam personis, quarum fauore singulariter receptum est, vt ad quærendum iis dominium sufficiat, rem ex pecunia ipsorum emptam esse. In eo numero sunt milites, [13] pupilli & minores, (si tutor vel curator, non etiam alius comparauerit,[14]) itemque ij, quibus testator ex pecunia hereditaria fundos comparari iussit. [15] Multum tamen interest, an empta res sit ex pecunia cum pupillo communi, quo casu dicimus, rei quoque ex ea pecunia emptæ communionem induci, [16] an vero res empta sit ex pecunia, quæ ipsa fuerit redacta ex venditione rei communis. Nam cum ea pecunia redacta ex re communi non sit communis, [17] quia pretium non ex re, sed ex negotiatione percipitur, [18] consequens est, vt multo minus communis sit res ex iis nummis comparata, [19] nisi forte propter personam pupilli duplex priuilegium velis inducere; vnum ratione pecuniæ redactæ ex venditione rei communis: [20] alterum ratione fundi ex pecunia empti, [21] sed id nequaquam admittendum est, maxime si nostris credamus, qui negant, plura singularia circa eandem personam posse concurrere. [22] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Tria enim illa sunt, ex quibus tacitam societatem inducunt nostri post Bart. *ad d.l. Titium* 47.§.*altero*, *D. de administr. & peric.tutor.* [licet non desint qui putent, & verius tacitam societatem vniuersorum bonorum contrahi nullam posse, vt Castrens.*cons.*349.*incip ex die*, *col.fin.lib.*1. cuius tamen sententiam communiter reprobatam esse testatur Crauet.*cons.*26.*n.*5. Rom. *cons.*168.*dub.*2.*&* 291.]

2 Sunt enim ista differentia, cum nec sit communicandum, quod iam est commune, nec adhuc commune, quod est communicandum. Quia sicuti quod iam meum est, non magis fieri meum potest, *l.non vt ex pluribus* 159. *de regul. iur.* §. *sic itaque*, *Inst. de action.* ita nec magis commune, quod iam est commune.

3 *Defin.praced.*

4 Quæ porro sola illa est, per quam posset induci necessitas communicandi, *d.l.1.§.vlt.& d.l.cum duobus* 52.*alias l si fratres*, §.*socium*, *D.hoc tit.*

5 Id est, qui liberam bonorum suorum administrandorum & alienandorum potestatem haberent. Hi enim sunt termini habiles, quos ad tacitam societatem contrahendam supponendos esse diximus *Defin praced.nu.*4.

6 Tacita enim societas non aliam interpretationem habere potest, quàm quam haberet expressa facta simpliciter. Atqui ea, quæ expressim quidem, sed simpliciter coita est, videtur coita esse quæstuum vniuersorum, *l. coiri* 7.*cum duab.seqq.* D.*hoc tit.* [Sed intellige vt per istas acquisitiones separatim factas dissoluatur societas si factæ sint sciente socio & patiente, vt dixi *Def.*3.*num.vlt.supr.* Item adde limitationem, si is qui separatim sibi acquisiuit ex bonis communibus fuerit tutor socij sui. Tunc enim cogitur ei communicare omnia acquisita. Crauet. *cons.* 286.*num.*1. & 2. vbi dicit non habere hoc casu locum, quod scriptum est in *l. si patruus.*4. *C. commun.vtr.iudic.vbi sic* Bart. Bald. & alij.]

7 Licet contra sentire videatur Bart. *in d.§.altero num.*6. vbi vide amplam additionem in verb. *contracta societas.* Itemque Anchar. & Roman. in consiliis ibi citatis.

8 Anchar.*cons.*137.*&* 289.

9 Ex doctrina Bartol. communiter approbati, *in d.§.altero.*

10 *l.si ex ea* 6.*C.de rei vindic.l. ex pecunia* 12.*Cod.de iur.dot.l.*

multum

Source : BIU Cujas

multum 6.l.qui aliena 8.C.si quis alter.vel sibi.

11 *l.si patrum 4.C.commun utriusque iudic.*

12 *l.2.C.hoc tit.*Roman.*cons.3.*

13 *l.si vt proponis 8.C.de rei vindicat.*

14 *l.2.D.quand.ex fact. tutor. vel curat.l. 3. Cod. arbitr.tutel.* Vide tamen, quæ in hanc rem scripsi contra Interpretes *lib.5. Coniectur.c.9.*Iunge *l.7.qui pot.in pign.*

15 *d.l.3.C.arbitr.tutel.*

16 Ex priuilegio pupillari,de quo *in d.l.2. D. quand.ex fact. tutor.*

17 Sed eius propria,qui eam redegit suo nomine, sicut nec pecunia est furtiua, quæ redigitur ex pretio rei furtiuæ, *l. qui vas 48.§.vlt.D.de furt.* & è contrario non fit res pignorata, quæ emitur ex pignorata pecunia,*l.idemque 7.§.vlt. D.qui potior.in pign.hab.*

18 *l.venditor 21.vers.quoniam,D.de hered.vel action.vendit.*

19 *d.l.47.§.altero de admin.tutor.*vbi tractatur de patruo tutore,qui merces omnes negotiationis communis vendiderat, & sibi redemerat,suoque nomine negotium exercuerat,& tamen negat eo loco Scæuola, compendium negotij præstare eum debere,sed tantum vsuras pecuniæ. Cui non valde dissimile est, quod scribitur de socio, qui pecuniam communem suo nomine fœnerauit,*in l.si vnus 67.§.1.D.hoc tit.*

20 Vt videatur illa esse communis, contra id quod dixi *numer.17.*

21 Vt videatur etiam communis,tanquam emptus ex pecunia communi, quod etiam falsum est, nisi cum tractatur de re, quam tutor ipse suo nomine emerit ex pupilli pecunia, vt diximus *nu.14.* Alioqui priuilegium pupilli totum in eo est, vt rem illam ex nummis suis emptam tacite habeat obligatam, *l. idemque 7.in princ.D.qui potior.in pign.hab.*

22 *Ex vulg.l.1.C.de dot.promiss.* etsi alibi scripsimus, brocardicum hoc nobis non probari.

DEFINITIO VI.

Pecunia præsumitur fuisse ementis & soluentis præterquam certis casibus.

QVid autem si dubitetur,an pecunia,ex qua comparatum est, communis sit, nec ne? Credemus, in dubio eius fuisse, qui emit,[1] præterquam si is filiusfamilias fuit,[2] aut mulier nupta,[3] aut rector Ecclesiæ, aliusve administrator.[4] Cui simile illud quoque est, quod dicimus, videri quem in dubio emere, sicut & soluere proprio nomine potius, quam alieno,[5] ne extrinsecus persona intelligatur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.si defunctus 10.C.arbitr.tutel.*

2 *l.cum oportet 6.vbi glos.C.de bon.quæ liber.*

3 Hæc enim præsumitur esse ex pecunia viri ad vitandam suspicionem turpis quæstus,quod & in vidua obtinet,*l.Quintus Mucius 52.D.de donat.int.vir.& vxor.*Nempe si non demonstretur, aliunde profectam esse pecuniam, vt ibi loquitur Pomponius. Semper enim præsumptio veritati cedit, *l.si chirographum 24.cum l.seq.& pass.D.de probat.*

4 *Auth.licentia,C.de Episcop.& Cleric.*Bart.*in d.l.Titium 47.§.altero D.de administr.& peric.tutor.*

5 Idem Bart.ibidem *ex l.& magis 4.D.de solut.* Excepto casu *l.qui negotiationem 58. D. de admin. tutor.* propter præcedens mandatum testatoris.Adde Roman.*cons.3.*

6 Quod nunquam faciendum est, *l. si ita stipulatus 126.§. Chrysogonus,in fin.D.de verb.oblig.*

DEFINITIO VII.

In societate vniuersali non communicantur dotes, sed tantum fructus dotium.

IN societate quantumuis vniuersali non communicantur dotes, sed tantum fructus dotium,[1] quia nec facere societas potest, vt mariti socius maritus existimetur,[2] sed tãtum vt onera matrimonij communicentur,[3] quod ad mulieris & liberorum exhibitionem pertinet.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Roman.*consil.306.*

2 Maritus autem non nisi quia maritus est fit dominus dotis bonitarius, *l.quamuis 75.D.de iur.dotium,l.doce 6.C.de rei vindicat.§.1.Instit.quibus alienar.licet vel non,l.in rebus 30.C.de iur.dot.*

3 Quandiu & matrimonium & societas durat,*l.actione 65.§. vlt.cum l.seq.D.hoc tit.L.si filia 20.§.hoc amplius,l.si maritus 46.l. fundus 51.D.famil.erciscund.l.2.C.eod.*

4 In his enim præcipue consistunt onera matrimonij,*dicto §.hoc amplius,& dict.l.si maritus,l.si is qui 56.§.post mortem.D.de iur.dot.*

[DEFINITIO VIII.

DVo socij quorum alter in societatis Calendario debitorem se scripserat, in dissoluenda postmodum societate sic conuenerant, vt pro iure omni quod habebat ille, in bonis societatis certam pecuniæ quantitatem à socio perciperet. Hoc etiam addito, vt ea quantitas ex nominibus creditorum melioribus præstaretur. Cùm pecuniam creditor peteret, obiiciebat aduersarius compensationem eius quantitatis, cuius creditor ex Calendario fuerat ante dissolutam societatem. Placuit nullam huiusmodi compensationis habendam esse rationem, cum promissa quantitas, qua totum societatis commodum, & periculum æstimatum videbatur, nullam diminutionem pati posset citra iniuriam actoris, qui non minore pecunia partem suam societatis fuerat venditurus. Alioqui dicendum esset si maior fuisset quantitas ex Calendario debita, quàm quæ per societatis dissolutionem promissa erat, non solùm nihil ex conuentione consecuturum creditorem, sed etiam quod plus in Calendario fuisset, debiturum, quod vtique nemo non fateatur iniquum fore. Præsertim cùm in cessione qualibet quantumuis generali, regulare sit vt intelligatur excepta persona cedentis,nec quisquam credendus sit actionem aliquam contra seipsum cedere voluisse. Maximè verò in specie proposita, in qua expressim conuenerat,vt promissa quantitas ex melioribus nominibus, actiuisque,vt scriptum erat,debitis solueretur. Non enim ex actiuis, sed ex passiuis solutio fieret, si quod ipse antea societati debuerat in solutum accipere cogi posset. *Ita Senatus* pro Ioanne Paquier, contra Brunod, Maij 1611.]

TIT. XXVIII.

DE CONTRAH. EMPT.

DEFINITIO I.

Mater curatrix eademque fructuaria si vendat cum filio,an & quatenus de euictione obligetur?

SI mater,quæ & minoris filij curatrix erat[1] & vsufructuaria,[2] rem filij cum ipso distraxerit, credenda est,si non aliud actum appareat,curatorio potius quam proprio nomine vendidisse,[3] & consequenter tanquam curatrix de euictione se obligasse,[4] maxime vero si curatricem se dixerit. Id enim constat sufficere, vt hoc ipso nomine contraxisse videatur.[5] Neque tamen eo minus doli mali exceptione repelletur, si vsumfructum, quem in venditione non excepserit, vindicare quandoque velit. Satis enim est ad tacitam vsusfructus remissionem inducendam, quod sciente & consentiente fructuario fundus venditus sit, tametsi ex ea causa nulla pretij pars ad fructuarium peruenerit.[6] Negari autem non

Source : BIU Cujas

poteſt, quin venditioni conſenſerit mater, quæ ipſa vendidit, alieno licet nomine. 7 Quod ſi proponas, non curatricem fuiſſe matrem, ſed fructuariam dun taxat, magis eſt, vt ſui vſusfructus ſolum ius remiſiſſe potius, quam vt pro filio ſe obligaſſe intelligatur. 8 His conſequens eſt, vt priore caſu, ſi res euicta ſit, non in matrem danda ſit actio 9, ſed tantum in filium minorem, quatenus ex pretio locupletior factus erit: 10 poſteriore vero ita demum teneri mulierem æquum ſit, ſi propter vſusfructus remiſſionem aliud acceperit: 11 hactenus nimirum vt ad acceptæ pecuniæ reſtitutionem, non etiam ad id, quod emptoris interierit, teneatur, 12 vtpote quæ vſumfructū certo pretio amiſiſſe potius, quam ceſſiſſe videri debeat, 13 quem nec cedere extraneo potuit, quin eo ipſo amitteret, locumque daret conſolidationi. 14 *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Denarie & Bartholomeæ de Vallon, 8. Id. Aug. 1588. Iunge Defin. 1. Tit. ad SC. Velleian.

1 Poſtquam placuit, matrem filio dari poſſe tutricem & curatricem ex noua Iuſtin. conſtitutione 118. *de hered. ab inteſt. venient. c. 5. §. ex his.*

2 Nihil enim vetat vtrumque ius in eandem matris perſonam aut auiæ concurrere, quamuis non idem ſit in cæteris, *Nouell. 94. vt ſine prohib. matr. debitr. & creditr. tutel. ger. minor.*

3 *Arg. l. quoties 71. §. ſi Procurator, D. de verb. oblig.*

4 Obligatio enim de euictione ſicut ſit in conſequentiam venditionis, ita eandem recipit interpretationem, quam venditio, cum clauſulæ acceſſoriæ interpretandæ ſint ex eo, quod actum eſt in negotio principali, *vulg. iurib.*

5 *l. poſt mortem 5. §. 1. D. quand. ex fact. tutor. l. vlt.* vbi Bart. *D. de inſtit act.* Idem Bart. *in l. Titium 47. §. altero, n. 2. in fi.* vbi vide *addit. in verb. dicam. D de admin. tutor.*

6 *l. apud Celſum 4. §. quæſitum eſt, D. de doli mal. except.*

7 Adeo vt ex ea cauſa de euictione teneatur, *l. ſeruum Titij 49. D. mandat.* vbi ob hanc cauſam ei quoque, qui rem ſuam ignorans vendidit, tanquam Procurator vindicatio denegatur.

8 Nunquam enim faciles eſſe debemus ad obligationem inducendam, cum alia interpretatio capi poteſt, *l. Arrianus 47. D. de oblig. & action.*

9 Scilicet proprio nomine, niſi ſe proprio nomine de euictione obligauerit, *vt in l. Procurator qui pro euictione 67. D. de Procu.* alioqui poteſt conueniri tanquam ea, quæ aliquando curatrix fuerit, vt de Procuratore ſcriptum eſt *in d. l. ſeruum Titij.*

10 Intellige, ſi petita ſit per minorem in integrum reſtitutio, *vt in l. patri 27. §. 1. verſic. item ex diuerſo, D. de minor.* nimirum cum ipſo iure contractus tenuit, interueniente vel iuramento minoris vel decreto Iudicis. Nam ſi contractus non tenuit, nulla opus eſt reſtitutione, *l. 2. C. de præd. minor.* ſed ea tantum cautione, ne locupleteretur minor ex aliena iactura, *l. vtero 14. eod. l. ſi fundus 13. §. 1. D. de reb. eor. qui ſub tutel.* Sicut è contrario, cum contractus tenet, neque reſcinditur per reſtitutionem, minor, qui alienam rem vendidit, tenetur in ſolidum de euictione, vt alius venditor quilibet.

11 Alioqui videtur donaſſe, *l. donari 29. de donat. iunct. l. 3. ad fin. D. quæ in fraud. cred.* donator autem non tenetur de euictione, quam non promiſit, ſi non ſit in dolo, *l. 1. C. de iur. dot.*

12 Condictione ſcilicet ſine cauſa, quia incipit penes eam eſſe ſine cauſa id, quod ei datum fuerat ex cauſa venditionis, *l. 1. §. pen. & vltim. l. 2. D. de cond. ſin cauſ.* Condictio autem nunquam competit ad ciuiles acceſſiones, ſed tantum ad naturales, *l. indebiti, 15. D. de cond. indeb. l. videamus, 38. §. item ſi indebitum, D. de vſur.*

13 Aliud enim eſt cedere, aliud amittere. Qui cedit, transfert, qui amittit, nihil transfert, ſed tanti habet re carere, ſi quid eo nomine accipiat.

14 *§. finitur, Inſt. de vſufr. l. ſi vſusfructus, 67. D. de iur. dot.* Poteſt tamen vſusfructus etiam extraneo vendi, *l. arboribus, 12. §. vſufructuarius, l. non vtitur, 38. & ſeq. D. de vſufr.* de quo alibi ſcripſi.

DEFINITIO II.

De contractu innominato ſimili venditioni.

COnuenerat inter te & fabrum lignarium, vt ligneam ſupellectilem tibi faceret, tuq. viciſſim ei dares, quantum pecuniæ ſatis eſſet, ſi tibi opus probaretur. Cum feciſſet, & à te probatum opus eſſet, nolueras accipere, hoc ſolum cauſatus quod aliũde tibi paraſſes. Agebat ille vt pretium ſolueres, quãtum arbitrio boni viri conſtitueretur, tu contra dicebas, non eſſe contractam venditionem, cum de pretio nullo conueniſſet, 1 quod aut certum eſſet, 2 aut per relationem ad arbitrium certæ perſonæ certum fieri poſſet: 3 offerebas itaque quanti eius intereſſet. 4 Recuſante eo accipere, & præciſe ad pretium agente, acta cauſa eſt in publico Senatus auditorio. Placebat non videri factam venditionem, quia neque de pretio conuenerat, neque vlla dum pecunia numerata fuerat, vt opus fieret: 5 ſed potius contractum dici debere innominatim, *facio vt des.* 6 In quo contractus genere, ſi poſtea quam feci ceſſas dare, nulla niſi de dolo actio naſci poteſt. 7 De dolo autem actio ad id duntaxat competit, quod intereſt actoris. 8 Pronunciatum tamen eſt condemnandum te, vt pretium ſolueres, quale quantumque bonus vir arbitretur, 9 non quaſi contracta venditione, ſed quaſi taxato breui manu eo, quod poterat intereſſe petitoris: 10 In quo dubitari non poterat, quin ipſa ſaltem iuſta operis æſtimatio contineretur. 11 *Ita Senatus* ex tempore, 3. Cal. Ianuar. 1590.

1 Nam ſine pretio nulla venditio eſſe poteſt, *l. 1. D. hoc tit.*

2 Pretium enim debet eſſe certum, adeoque conſiſtere in pecunia numerata, *§. ſed & certum, cum § ſeq. Inſt. eod. l. pen. C. de rer. permut. l. 1. D. eod. d. l. 1. l. ſi quis fundum, 37. hoc tit.*

3 Hoc enim ſufficit pretium eſſe certum per relationem, *l. hac venditio, 7. in princ. & §. 1. eod. l. vlt. C. eod.*

4 Nam ex contractibus innominatis agi ſolet in id, quod intereſt, cum ſimiles ſunt emptioni, *l. 1. C. de rer. permut.*

5 Ex legibus citatis, *num. 1. & 2.*

6 Eſt enim contractus innominatus quiſquis nomen non habet, dummodo habeat *αωδνλαγμα l. naturalis, 5. & paſ. D. de præſcr. verb. l. iuriſgentium, 7. §. 1. D. de pact.* quia plura ſunt negotia quam vocabula, *l. 4. cum præced. de præſcr. verb.*

7 *d. l. naturalis, 5. §. quod ſi faciam, eod.*

8 *l. arbitrio, 18. & paſ. D. de dolo.*

9 *arg. d. l. hac venditio, 7. hoc tit.*

10 Quia quatenus cuiuſque interſit, in facto non in iure conſiſtit, *l. quatenus, 24. de reg. iur.* Ideoque ſicut prudentes faciunt contrahentes, cum taxant id quod intereſt, ex conſilio iuriſconſulti *in l. vlt. D. de præt. ſtipulat.* ita & iudex ne longioris litis materia detur, & vt ſuppleat, quod à contrahentibus omitti non debuit, *argum. l. quæſitum, 13. verſ. verum tamen, D. de teſtibus.*

11 Vix enim eſt, vt id quod intereſt non contineat iuſtum pretium, *l. in interdicto, 6. D. de vi & vi armat. l. 1. D. de act. empt.*

DEFINITIO III.

Quantum interſit, an venditio incipiat à corpore, an à modo vel menſura?

IN venditione certi corporis, cum modi aut menſuræ adiectione, ſi quæratur quid in venditionem veniat aut quando perfecta venditio videatur, placet Senatui ea diſtinctio, 1 quæ & ſumma nititur iuris ratione, an venditio à corpore cœperit, an à modo vel menſura? Nam poſteriore caſu non prius perfecta venditio videtur, quam modus probatus ſit, aut menſura. 2 Ideoque & periculum rei venditæ interim ad venditorem pertinebit, ſi non facta ſit mora per emptorem. 3 Nec plus minuſve venditum intelligetur, quam quod in modo erit, vel in menſura, licet confines plus minuſve largiantur. 4 Priore vero caſu non ex modo 5 vel menſura æſtimatur venditio, ſed ex corpore certis confinibus demonſtrato. 6 Illud autem difficilius eſt, an à menſura cœpiſſe venditio dicenda ſit, non ſolum ſi ager venditus ſit, vt loquuntur, ad menſuram, ſed etiam ſi prius facta ſit mentio

corpo-

corporis, deinde mensuræ ante fundi confines iudicatos. Sed tamen magis est, vt hoc casu incipiat vendito corpore, 7 & consequenter, vt statim perfecta intelligatur, & quicquid intra confines est pro vendito habeatur. 8 Alioqui vix sane esset, vt inciperet vnquam venditio à corpore, cum vtplurimum non nisi postremo loco, id est, post expressam mensuram, confines subiiciantur. 9 *Ita Senatus* in causa Ioannis Claudij de la Cley Aduocati & Sebastiani de la Cley, 8. Id. Mart. 1591. & rursum in causa Ioannis Gorrandi, contra Petrum Ramum, 13. Cal. Decembr. 1592.

1 Quam vulgo probatam esse testatur Capic. *decis. Neapolit.* 14.

2 *l. quod sæpe* 35. *§. in his quæ pondere, & seq. D. de contr. empt. l.* 1. *§.* 1. *D. de peric. & commod. rei vendit. l.* 2. *C. eod.*

3 *d. l.* 2. *C. de peric. & commod rei vendit.* mora enim facit periculum eius, alioquin non esset, *l.* 4. *§. & l. quod si neque* 14. *& pass. D. eod l. si ex legatis* 23. *D. de verb. oblig.*

4 Videtur enim hæc venditio facta sub conditione, quę per modi & mensuræ probationem impletur, *d. l.* 1. *§.* 1. *D. de peric. & commod rei vend. d. l.* 35. *§. in hoc tit.*

5 Quem sic prudentes nostri exprimere solent, vt dicant auctionem factam esse venditionem *l. qui officij* 62. *§. vlt. hoc tit. d. l.* 4. *§.* 1. *& 2 D. de peric. & commod. rei vend.* id est, confusè, & vno pretio, *d. l.* 35. *§. in hu, hoc tit.* Quod Galli dicunt *vendre en gros & en bloc.*

6 *l. claxibus* 74. *D. hoc tit. l. si vina* 15. *D. de peric. & commod. rei vend.*

7 Quia verum est venditum esse corpus ipsum fundi, non autem tot iugera. Omnes enim contractus æstimandi sunt ex modo ineundi, *l. si procuratorem* 8. *in princ. D. mandat. l. si tantum* 12. *D. de SC. Maced.*

8 Siue maior siue minor sit modus, quam expressum sit in contractu. Modum tamen de quo venditor pronunciauit, & expressim adfirmauit, præstare debet, si emptori ignoranti adfirmauerit dolo malo, *l. si duorum* 42. *D. de action. empt.* Nec ideo tamen potest causari similiter se non vendidisse, quicquid est intra confines, si maior sit modus, quam qui fuerit expressus, quia imputare sibi omni casu debet, cur & modum & confines simul expresserit: vtraque enim illa expressio fit pro emptore, neutra pro venditore, si vtraque simul fiat, *d. l. si duorum*, iunct. *l. quæro* 39. *eod.* & ita mihi omnino videtur *ex d. l. si duorum, vers. nec enim.*

9 Expressio enim confinium facta post fundi modum expressum, intelligitur facta ad locum demonstrandum, & ne quid ex vicinorum fundis venditum videatur potius, quam ad restringendum modum, qui separatim quoque expressus reperitur. Alioqui expressio modi supervacua inueniretur, quod non est dicendum. Verba enim omnia in quacunque dispositione, sed præsertim in contractibus, debent operari, *l. si quando* 106. *de leg.* 1. *l. generali*, 32. *§.* 1. *de vsufr. leg. l.* 4. *D. de vsur. cum similibus.*

DEFINITIO IV.

Intelligitur venditio cœpisse à mensura, quoties restricta est ad mensuram verbis præcisis & limitatiuis.

EXceptio tamen adhibenda est, nisi post demonstratum corpus proponas venditum fuisse, *quantum est in tali mensura.* His enim verbis, cum restrictiua sint, vt nostri loquuntur, & limitatiua, verius est cœptam videri venditionem à mensura, 1 licet verborum ordo corpus ipsum prius demonstrauerit. 2 Quid ergo si longe plus minusve sit in mensura, quam verbis contractus expressum fuerit? Id quidem, quod intra confines quantum aut quantumcunque erit, pro vendito habebitur, sed ita tamen, vt pro modo eius, quod deest vel excedit, pretium arbitrio boni viri vel suppleatur, vel minuatur, 3 cum venditio cœpit à corpore. Nam si à mensura, nec plus nec minus venditum intelligi vnquam potest, 4 nimirum si magnus sit excessus vel defectus: Nam qui modicus est, eius ratio haberi nulla debet. 5 Mensura præsertim dicta cum adiectione illa, quam vix vnquam notarij prætermittunt, *ou enuiron*, 6 quæ pro ratione & comparatione quantitatis, de qua agitur, plus minusve solet operari. 7 *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 Limitata enim causa limitatum parit effectum, *vulg. l. in agris* 16. *D. de acquir. rer. domin.*

2 Ordo enim scripturæ non potest mutare ordinem iuris & voluntatis, *l. cum pater* 73. *§. fidei tuæ* 12. *de leg.* 2. *l. hæc enim* 6. *de solut.*

3 Non enim hoc casu pro emptore locum habere potest ea ratio, quam attulimus ad *Defin. præced. num.* 8. *& 9* propter vim & potestatem restrictionis.

4 Secundum ea quæ diximus *Defin. præced.* Est tamen notanda meo iudicio hæc differentia inter expressionem modi & cõfinium. Quod expressio modi aut mensuræ semper intelligitur fieri limitatiue, sed ita tamen, vt per subiectam expressionem confinium ampliari possit fauore emptoris, non autem restringi. Expressio autem confinium fit demonstratiuè, quantum ad emptorem, limitatiuè verò quantum ad venditorem, ne possit prætextu minoris modi vel mensuræ dicere quicquam exceptum ex omni eo, quod intra confines reperiatur, quia potest imputari venditori, non autē emptori, *d. l. si duorum* 42. *vers. nec enim, de action. empt.*

5 *l. scio* 4. *De in integr. restit. l. res bona fide* 54. *D. hoc tit. d. l. si duorum* 42. *vers. vtique si exiguus modus fylua desit, D. de action. empt.*

6 Quod iidem notarij solent Latine sic exprimere, *aut circiter, vel circa.*

7 Arbitrio nimirum boni viri, ex personarum & facti circumstantiis æstimaturi, quid probabiliter actum videri possit eiusmodi adiectione.

DEFINITIO V.

Standum est scriptura, nisi in his quæ post scripturam & extra contractum facta proponuntur.

NOn est audiendus qui dicit viginti iugera sibi vendita, si tabulis venditionis pauciora contineantur. 1 Cur non enim curauit ille vt viginti scriberentur? 2 Nisi forte decipiendi animum ille habuit: quo admisso æquum sane est ipsi esse fraudi malum quod iniit alterius fraudandi consilium. 3 Hoc ita, si non secunda nouaque venditio post scriptas tabulas contracta proponatur. Posteriores enim conuentiones, licet non scriptas, prioribus etiam scriptis derogare certum est in iis contractibus, 4 in quibus scriptura non requiritur. 5 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum enim nulla in verbis ambiguitas est, non debet admitti quæstio voluntatis, *l. ille aut ille* 25 *§.* 1. *de leg.* 3. Ad quid enim verba, nisi vt animi sensum exprimant, *l. non aliter* 67. *eod. l. Labeo* 7. *§.* 1. *D. de supell. legat.*

2 Semper enim est imputandum ei, qui potuit apertius dicere aut scribere, *l. veteribus* 39. *de pact.* Nec facile in contractibus euenit quod in testamentis, vt plus dictum minus scriptum intelligatur, *l. cum auus* 102. *D. de condict. & demonstr.* Sed potius vt propositum in mente retentum nihil operetur, *l. si maiores* 25. *C. de transact. l. si repetendi* 7. *C. de cond. indeb. l. quod quis* 50. *D. eod.*

3 Qua enim fronte posset turpitudinem propriam allegare? *l. alias* 18. *in fin. D. de iureiur. l. si plures* 38. *in fin. D. de admin. tutor. l. itaque* 12 *§.* 1. *D. de furt.*

4 *l. pacta nouissima* 12. *C. de pact. l. pacta conuenta*, 72. *D. hoc tit.*

5 Cuiusmodi sunt omnes contractus, iis exceptis, quos in scriptis fieri placuit, de quibus *in l. contractus* 17. *C. de fid. instr.* Scriptura enim adhiberi solet, non ad substantiam actus, sed ad rei gestæ probationem perpetuámque memoriam, *l.* 4. *D. de fid. instrum. l. cum te, §. C. de transact.*

DEFINITIO VI.

Qui sub venditoris nomine accedit alienæ venditioni, censetur iure fideiussoris, vtique potest exceptionibus conuenditori suo competentibus, dummodo do rei cohæreant, non personæ.

CVm fundum, quem sciebam ad matrem tuam pertinere, vellem emere vili pretio, vererer ta-

Source : BIU Cujas

men ne tu quandoque defuncta ea venditionem improbare velles, dixi non aliter me cum matre contracturum, quam si te simul venditorem adhiberet, promissa etiam tibi in eam rem pecunia aliqua, vt nomen tuum venditionis instrumento adiici patereris. Magis est, vt non tam venditor quam venditionis fideiussor esse videaris:[1] quippe qui contractui accesseris pro re & negotio ad alium pertinente.[2] Cui consequens est, vt si qua matri tuæ exceptio doli metusve, aut petendæ in integrum restitutionis ratio competere potuit, eadem tibi prodesse debeat, siue ex empto ad rem tradendam, siue de euictione conueniaris, dummodo talis sit exceptio, quæ rei & causæ non tantum personæ priuilegio nitatur.[3] Cuiusmodi illa est quæ datur ex causa doli,[4] vel simulationis,[5] vel enormissimæ læsionis.[6] Rem enim ipsam contractumque afficit & inficit, adeo vt ad eum statum rem reduci oporteat, in qua esset, si contractus nullus præcessisset.[7] *Ita Senatus* in causa D. Senatoris Dauise, contra Franciscum le Maistre, Prid. Calend. Septembr. 1593.

1 Inspecto scilicet eo, quod reuera actum fuit potius, quam quod simulate conceptum, *l. 1. & tot. tit. ul. Cod. plus valer. quod agit.*

2 *l. vir vxori 19 §. mulier, & Titius. D. ad SC. Velleian.*

3 Omnes enim exceptiones, quæ rei & causæ magis quam personæ cohærent, transeunt in fideiussorem, *leg. exceptiones, 7. vers. res autem cohærentes, D. de except. l. & heredi 11. §. vltim. cum seqq. D. de pact.*

4 *d. §. res autem 2. §. 1. & 2. D. de dolo mal. except. l. si testamento 49. D. de fideiuss.*

5 *l. si non singuli 5. & seq. C. si cert. pet.*

6 *l. si quis cum alter 36.* vbi DD. *de verb. oblig.*

7 Si quidem enormissima læsio reddit contractum ipso iure nullum, vt nostri tractant *ad d. l. si quis cum alter.* vbi æquiparant hoc casu dolum qui sit in re ipsa dolo ex proposito. Nunquam autem dolus suus prodesse cuiquam debet, *l. 1. §. 1. D. de dolo except.* Simulata vero pro infectis semper habenda sunt, *d. l. si ex pretio.*

DEFINITIO VII.

Res redempta ex voluntate illius, qui habebat ius redimendi, quando irreuocabiliter acquiratur redimenti.

QVi rem sub pacto de retrouendendo venditam ab emptore redemit, præsente & consentiente eo, ad quem redimendi ius pertinebat, non tantum in emptoris iura successisse intelligitur, quæ scilicet etiam ignorante adeoque inuito primo venditore nanciscipotuit,[2] sed etiam dominium quod non nisi reuocabile fuerat penes emptorem sibi acquisisse irreuocabiliter, perinde ac si primus venditor redemisset tum, cum huic vendidisset.[3] Hic enim contingit, quod & sæpe alias, vt celeritate coniungendarum inter se actionum vna occultetur.[4] Sed hoc ita si nullum redimendi ius alioqui competere poterat ei, qui ex venditoris voluntate redemit. Nam si redimendi pro parte ius habebat, & consequenter in solidum, quandoquidem ius illud redimendi indiuiduum est:[5] vt puta si plures fuerunt eiusdem venditoris coheredes, consensus interueniens coheredum licet non necessarius non impediet, quo minus in iudicium familiæ erciscundæ veniat res à coherede redempta,[6] oblato ei pretio quod de suo reddiderit,[7] quia nec ob aliam causam consensus coheredum hoc casu interuenisse creditur, quam dubitationis tollendæ gratia,[8] id est, vt minus dubitandum haberet emptor, quin vni ex coheredibus retrouendere cogeretur. *Ita Senatus* in causa D. de la Tornette, & Philibertæ Gay, 7. Cal. Febr. 1595.

1 Quia cum sit ipse emptor succedit in iura omnia sui venditoris, qui & ipse emptor erat, *l. inuitus 156. §. plerumque, De regul. iur.*

2 Potest enim quilibet ius suum vendere, nisi vbi aliqua impedit prohibitio, vel legis vel hominis, *l. vlt. C. de reb. alien. non alien. l. 1. C. de donat.*

3 Quo casu non posset dubitari, quin dominium esset irreuocabiliter acquisitum emptori, quod fuisset irreuocabiliter penes venditorem, *l. traditio 20. D. de acquir. rer. domin.*

4 *l. 3. §. sed si debitorem, D. de donat. int. vir. & vxor. l. singularia 25. D. de reb. credit.* quod Iurisconsulti dicunt fieri breui manu, *l. licet 43. §. 1. D. de iur. dot.*

5 Non enim cogendus est pro parte retrouendere, qui pro parte non fuerat empturus, ne inuitus incidat in communionem. *l. si quis aliam 46. D. de solut.* iunct. *l. si non sortem 26. § si certum, D. de condict. indeb.*

6 Tanquam redempta ex eo iure, quod fuit hereditarium & commune, vt in locum iuris redimendi succedat ipsa res redempta, *leg. heredes 25. § si vnus ex coheredibus, D. famil. erciscæ.*

7 Officium enim arbitri est curare, vt indemnitas inuicem præstetur, *l. ex parte 39. in princ. l. inter coheredes 44. §. vlt. & pass. eod.*

8 Quæ autem dubitationis tollendæ gratia fiunt ius commune non lædunt. *l. qui mutuam 56. D. mandat. l. quæ dubitationis 81. De reg. iur. l. testamentum 17 C. de testam.*

DEFINITIO VIII.

Qui iura sua & actiones tantum præstare obligatus est, non tenetur de euictione, nisi de suo facto: Laudimia tamen quæ soluit repetere non potest.

REm, quam emere volebam, permisi tibi vt emeres, ita tamen vt mihi eandem certo conuentoque inter nos pretio traderes. Pretio adiecta mentio facit, vt perinde sit, ac si vendere promisisses.[1] An ergo mihi obligaberis de euictione ex natura venditionis?[2] Minime. Id enim dūtaxat inter nos actum videretur, vt tu me in locum tuum substitueres, id est, iura tua & actiones mihi præstares.[3] Ex quo contractus genere constat nullam de euictione obligationem nasci,[4] nisi hactenus, vt de facto suo repromittere cedens debeat.[5] Adeo vt neque de pretio euicta re teneatur, cuius nomine ex cessa actione agi potest, siue & ad id omne, quod interest aduersus primum venditorem.[6] Sed an laudimia, quæ tu prior emptor directo domino soluere coactus es,[7] ego tibi restituere debebo? Videntur enim accessiones esse emptionis,[8] sed verius est me ad id non teneri, cum ob posteriorem hanc alienationem, quam te in me facere oportet, noua laudimia sim debiturus:[9] tibique imputari possit, cur cautius non fueris negotiatus,[10] id est, cur tibi emens non etiam emeris amico per te eligendo.[11] Quod si feciisses, tumque me in amicum elegisses intra tempora constituta,[12] vna tantum venditio fuisset,[13] cuius ego solus laudimia debuissem, tu nulla.[14] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Bienuenu, contra N. Gothofredum de Dompierre, Idib. April. 1595.

1 Quia venditio est, quoties conuenit de certo pretio pro re dando, *l. 1. D. de rer. permut. leg. naturalis 5 §. 1. De præscript. verb.*

2 Ea siquidem est natura venditionis, vt venditor teneatur de euictione quamuis nihil dictum sit, *l. si in venditione 60. & pass. D. de euict.*

3 Videor enim ego non solum tuam, sed etiam tui venditoris fidem tecum secutus esse, tuque mihi quodammodo nomen tuum duntaxat accommodasse.

4 *l. 2. D. de hered. vel act. vend.*

5 *d. l. 2. l. de tuo 9. D. mandat.*

6 *d. l. in venditione 60. § prec. D. de euict.*

7 Pro inuestitura, iuxta *l. vlt. C. de iur. emphyt.* Clar. in verbo *emphyteusis, quæst. 15.*

8 Quia debentur in consequentiam alienationis, siue per venditionem, siue aliter facta sit, *dict. l. vlt.* Iul. Clar. *d. q. 15. 17. 18. 23. & alibi.*

9 Tot enim laudimia debentur, quot sunt alienationes cum non debeantur, nisi propter alienationem, vt proxime diximus. Alienatio autem esse intelligitur, quoties dominium transfertur, *d. l. C. de fund. dotal.*

Source : BIU Cujas

10 *Vt in l.2.C.de furt.& seru corrupt.*

11 Moribus enim nostris contra iuris rationem receptum est, vt possit quis emere, non tantum sibi, sed etiam alij, adeoque incertæ personæ, quem vocant amicum eligendum, dummodo sequatur electio intra quadragesimum diem, vt dicemus *ad tit. si quis alter.vel sibi.*

12 Id est, intra quadragesimum diem, vt proxime dixi.

13 Quia & eligens, & electus, quoties rite fit electio, vnius tantum personæ vice funguntur.

14 Nam & ob hanc causam introducta est forma ista electionis, vt vna tantum laudimia debeatur, quæ alioqui ex pluralitate venditionum pluta deberentur, vt dixi *nu.9.*

[DEFINITIO IX.

NOn semper præsumitur mandatum habere ad agendum is qui penes se habet instrumentũ, ex quo agi potest,[1] Sed ita demùm si ab eo qui agendi ius habuit traditũ probetur.[2] Traditio enim illa est, quæ taciti mandati præsumptionẽ inducit, non sola possessio,[3] sicuti solemus dicere ex eo, quod chirographum etiam cancellatum reperiatur penes debitorem non induci tacitum pactum de non petendo, nisi redditum, id est, retrotraditum probetur. Et quidem redditum ab eo, qui ius habuerit reddendi.[5] In dubio tamen ipsa quoque traditio præsumenda erit si non sit domestica persona, quã constet aliter quàm per manus creditoris habere instrumentũ potuisse,[6] Nimirum, vt furti aut alterius delicti præsumptio euitetur[7]. *Ita Senatus*, 3. Id. Quintiles 1612.

1 Quod tamen pragmatici plerique vulgo imperitè putant.

2 *ex l 1 C.de donat.l.vlt.C. de pact.conuent. tam sup.dot.* & vtrobique Bart.Bald.& alij.Boer. *quæst.num.7.& qu.154.*

3 Traditionem enim necesse est factam esse ad aliquem finem, & effectum, qui finis & effectus in dubio non alius esse potest, quàm vt ex eo agatur, *l qui chirographum 59.de leg.3.*

4 *l.2.§.1.& l seq.D de pact.*

5 Non enim ius vllum tribuere potest traditio facta ab eo, qui nullum ius habuit, *l.traditio 20.D.de acq.rer.dom.vulg.l.nemo plus iuris 54.de regul.iur.*

6 Not. *in d.l.2.§.1.de pact.& in l.si chirographum 24. D.de probat.*

7 Quæ semper euitanda est *l.merito 51.D.pro socio.* Iunge *Defin.28.infr.de solut.*]

TIT. XXIX.

DE HERED. VEL ACT. vendit.

DEFINITIO I.

Ius competens ex contractu conditionali translatum intelligitur per omnium iurium alienationem, etiam quæ facta sit ante impletam conditionem.

VEnditione pignoris sub ea conditione contracta, si ad diem pecunia non solueretur,[1] debitor idemque venditor sibi ius redimendi excepe-rat,[2] tum antequam dies venisset sua omnia rerum quas alienasset redimendarum iura Titio donauerat, aut si mauis vendiderat.[3] Si postea existat prioris venditionis conditio, ius quoque redimendi, quod priore venditione exceptum fuerat, posteriore contractu translatum intelligetur,[4] non secus, ac si iam eo tempore prioris venditionis conditio extitisset:[5] quia conditionum omnium natura illa est, vt quandocunque existentes ad initi contractus diem retrotrahantur,[6] præterquam si potestatiuæ sint,[7] ac præterea alteri medio tempore ius quæsitum proponatur. Id enim vnum est, quod impedit retroactionem.[8] At in proposito nullius interest, nisi forte defuncto ante diem solutioni dictam venditore heres eius sua interesse dicat, vt tanto locupletiorem habeat hereditatem. Sed cum heredis eadem quæ defuncti persona esse intelligatur,[9] non magis audiendus erit hic heres, quam audiretur venditor ipse si viueret,[10] eaque ratione contenderet posteriore contractu ius illud redimendi translatum non esse, quod sua maxime interesset ad hoc, vt ampliore patrimonio frueretur.[11] *Ita ex tempore tractatum*, non tamen, quod sciam decisum est, 11. Calend. Iunij 1593. Iunge Defin. 4. de contr. & commit. stipul.

1 Potest enim ita fieri pignoris datio & venditio, dummodo id agatur, vt res obligata tunc certo pretio æstimetur, *l.si fundus 16.§.vlt.D.de pignor.*

2 Vt passim hodie fieri solet, *l.2 l.si à te 7.Cod.de pact.int.emp.& vendit.*

3 Nihil enim refert cum æque per donationem ac per venditionem fiat alienatio, *l.1.C.de fund.dot.al.*

4 Etsi tunc res erat in pendenti. Est enim hoc ex eorum genere, in quibus quid ante fuerit ex postfacto demum apparet, de quibus *in l.quadam 15.D.de reb.dub l.qui res 98. § rem autem, D. de solut.*

5 Inspecto scilicet tempore contractus, quod semper inspiciendum est, etiam in contractibus conditionalibus, secuto quandocunque conditionis implemento, *l.si filius familias 78.D. de verb oblig.*

6 *d.l.si filius familiæ, l.qui balneum 9. l potior 11. D.qui pot.in pign.hab.*

7 *l.1.in fin. eod.* Tunc enim tempus prioris actus inspicitur, cum id quod postea fit habet necessariam, vt loquuntur, dependentiam à priore illo actu, *d.l.1.in princ.*

8 Quia nunquam debet esse in vnius potestate, vt ius alteri iam quæsitum tollat, *vulg.l id quod nostrum 11.& l.non debet alteri 74.de reg.iur.d.l.qui balneum,& d.l.potior.*

9 *l.nihil est aliud 24.D.de verb signif.l.quoties 9.§.heredes, D de hered.instit.l.si rem 6.D.de except.l.cum heres 11.D.de diuers.tem. præscript.*

10 Absurdum enim est plus iuris habere heredem, quam habiturus esset defunctus ipse si viueret, *l.aliud est vendere 160.§. absurdum, de reg.iur. l.nemo plus commodi 120. l.quod ipsis 143.l. qui in ius 177.eod.*

11 Non enim sufficit quoquo modo interesse, nisi iusta & honesta causa sit, ex qua interest, *l.si plures 38.in fin.de admin.tut.l. 1.§.item quæritur, cum præced. D.de separat.l. 3.§.si mecum. D.ad exhib.l.tùm is 11.& seq.D.de furt.*

DEFINITIO II.

Etiamsi cedens retineat directas actiones, easque efficaces, tamen cessionarius liti sistendus est, si debitor id postul.

VEnditis aliterve cessis[1] per creditorem actionibus, vsque adeo quidem remanent directæ penes cedentem vel inuitum,[2] vt ex iis, si volet, perinde ac ante cessionem possit agere:[3] sed tamen cogendus est cessionarius liti quoque sistere, si id debitor postulet, cuius nimirum interest, vt eodem iudicio de vtriusque iure cognoscatur.[4] Itaque cum actor quidam actionibus suis cessisse diceretur, & de eo apud iudicem interrogatus respõdere nollet, quasi superuacua & illusoria esset interrogatio,[5] propterea, quod siue cessio facta esset, siue non, agere nihilominus posset ex directa, nulla dum per cessionarium facta debitori denunciatione,[6] Senatus pronunciauit dignam esse interrogationem, cui responderi oporteret, siue quod facta cessione vocari in ius cessionarium interesset debitoris,[7] siue quod si periculo & commodo cessionarij facta cessio proponeretur, posset debitor cum eo transigendo litem effugere.[8] *Ita Senatus*, 7. Cal. Febr. 1590.

1 Cessio enim actionis potest fieri aliis multis modis, quam per venditionem, *l.per diuersas 22.& seqq.C.mandat.*

2 Quia directæ actiones non possunt separari à persona, cui semel adhæserunt, & vt nostri loquuntur, inhærent ossibus, *l.ita tamen 27.§.qui ex Trebelliano, l.cum hereditas 49.l.si heres 70.Digest.ad SC.Treb.* [Vnde fit, vt quamuis cessionarius possit ex sui

Source : BIU Cujas

cedentis persona directas actiones exercere quasi mandatas, *l. emptor. 5. l. ex nomine 8. C. hoc tit.* & vtiles ex propria *l. si cum emptore 16. D. de pact. l. vlt. D. de transact.* Nimirum si directæ expressim mandatæ sint, vt constat ex dictis locis, & ex *l. qui stipendia 9. C. de procur.* Si tamen cessionarius alteri cesserit, non possit secundus cessionarius exercere directas, neque ex sui cedentis persona, qui eas non habuit, neque ex persona primi cedentis, qui eas ipsi non mandauit. *Ita Senatus* in causa perillustris Dom. Guilielmi Chabod Comitis sancti Mauritij, & Garini Mugnier, & Iacobi Rebut. Iunij 1614.]

3 *l 3. C. de nouat & deleg.* vbi hęc differentia ponitur inter cessionem & delegationem actionis, *& in l. 1. eod.*

4 Vt res cum vno iudicata prosit cum alio, *l. vlt. D. de transact. l. si cum emptore 16. C. de pact. & l. 3. C. de nouat.*

5 Non enim admittendæ sunt passim interrogationes, sed vbi necessitas causæ vel euidens æquitas iudicem mouerit. *l. pen. D. de interrog. in iur. fac.* & cauere bonus iudex debet, quantum potest, ne quid superuacuum in lite fiat, *l. hac stipulatio 14. in fin. D. vt legat. nomin. caueat.*

6 Aliud enim esset si per cessionarium facta fuisset denunciatio, quia eo casu directa, quæ manssisset penes cedentem facta esset inutilis, *d. l. 3. C. de nouat. l. nomen 4. C. quæ res pignor. obli. poss.*

7 Vt dictum est *num. 4.*

8 Placet enim transactionem factam quandocunque cum cedente nocere cessionario, quoties facta est cessio periculo & commodo cedentis. De quo scripsi *lib. 12. Coniect.*

DEFINITIO III.

Cessionarius in rem suam procurator factus potest etiam directas actiones exercere suo nomine, dummodo ex persona cedentis.

CEssione sic alicui facta, vt is procurator in rem suam sit constitutus, [1] etsi non eo minus directam actionem exercere potest is, qui cessit, [2] nihil tamen vetat ipsum quoque cessionarium directis actionibus experiri, [3] & quidem suo nomine, si modo non ex sua, sed ex cedentis persona experiatur, [4] & tanquam simplex procurator. [5] Neque enim minus iuris ad agendum habere debet ob id solum, quod in rem suam fuerit constitutus. [6] Nec inutilis videri potest deliberatio, quasi nihil referat, directane, an vtili agat, cum vtraque eiusdem soleat esse effectus & potestatis, [7] fieri siquidem queat, vt exceptio, quæ obstaret exercenti vtilem actionem, non obstet agenti directa. [8] *Ita in Senatu tractatum* in eadem causa.

1 Vt contingit in ea cessione, quæ fit fideicommissario aut legatario, aut in solutum, de qua *in l. per diuersas 22. C. mand. l. si quis in rem suam 34. l. procuratore 55. D. de procurat.*

2 Quoniam directa actio semper remanet penes cedentem etiam inuitum, vt dixi *Defin. praced. num 2.*

3 *l. qui stipendia 9. l. ita demum 13. C. de procurat.*

4 Nihil enim vetat suo nomine quem experiri, & ex alterius persona, *d. l. qui stipendia.*

5 Id est, tanquam alius quilibet procurator, qui non esset in rem suam constitutus, de quo *in l. quamuis 40. §. vlt. cum ll. seqq. D. ad SC. Trebell.*

6 Ideo enim constituitur quis Procurator in rem suam, vt plus iuris habeat, non vt minus, & inducta ad augmentum non debent operari diminutionem, *leg. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. legata 19. de leg. 1.*

7 *l. actio 47. D. de negot. gest.*

8 Cum exceptio accommodanda sit ad naturam actionis cui opponitur, *l. cum reus 14. de fideiuss.* de cuius sententia & emendatione scripsimus, *lib. 1. Coniect. cap. 8.* Adde *l. seruum quoque 33. §. vlt. cum l. seq. D. de procurat*

DEFINITIO IV.

In obscuro iure potior est causa venditoris pretium petentis, quam emptoris, cui iam tradita res est, nec potest emptor discedere ab emptione inuito venditore.

HEreditatem Titij Sempronius vendiderat ea lege, vti ne de euictione supra eam quantitatem quam ab emptore acciperet, teneretur. [1] Cum ex hereditate vendita deducendum esset fideicommissum quod Mæuio adiudicatum fuerat, [2] placuit non eo minus integrum venditionis pretium ab emptore persolui debere, [3] nisi constaret in promptu detractiones ex fideicommisso faciendas, cæteraque hereditatis iura maioris esse, quam vt conuenti pretij quantitatem æquare possent. [4] Nam quamdiu de eo dubitatur venditoris causam potiorem esse conuenit, [5] præstita tamen per eum satisdatione, de restituendo, si quid amplius acceperit pretij nomine, quam ex conuentione accipere debuerit. [6] Alioqui haberet interim emptor & rem, & pretium, si venditori actio ad pretium lite pendente denegaretur. [7] Quid vero si emptor paratum se dicat recepto pretio ab emptione discedere? Ne hoc quidē ei permittendum est, [8] si non venditor quoq. consentiat, vt à perfecta venditione resiliatur. [9] *Ita Senatus* in causa N. Bernardi d'Auise, contra D. de Varax, 3. Cal. Feb. 1590.

1 Valet enim hæc conuentio etiam in rei singularis venditione, *l. excepto 11. §. vlt. D. de act. empt.* multo magis in venditione hereditatis, cuius venditori sufficit, vt sit aliqua hereditas, & vt sit ipse heres, dum ne quid faciat dolo malo, *l. cum hereditatem 7. cum 6. seq. D. hoc tit.*

2 Tanquam quod esset æris alieni loco, *l. cum pater 77. §. antepen. de leg. 2. l. tritum 8.* iunct. *l. in imponenda 6. Cod. ad leg. Falcid.*

3 Actione scilicet ex vendito, *d. l. ex empto 11. D. de act. empt.*

4 Si enim emptor dicat, velle se de eo docere, in promptu audiendus est, *l. 3. vt in poss. legat.*

5 Eius siquidem est probare, qui dicit, non qui negat, *l. 2. de probat.* Est enim ista exceptio emptoris, qui licet reus sit, tamen in exceptione sua actor est *l. in exceptionibus 19. eod.*

6 *arg. l. 1. & tot. tit. si cui plusquam per leg. Falcid. l. statuliber 5. de statulib.*

7 Quod esset iniquum, *dict. l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. de act. empt.*

8 Contractus enim ab initio sunt voluntatis, ex postfacto necessitatis, *l. 5. C. de oblig. & act.*

9 Scilicet re adhuc integra, aut si res integra non sit, omnia retroagenda sunt, *l. 1. & 2. C. quand. lic. ab empt. disced. l. ab emptione 58. de pact.*

DEFINITIO V.

Actionis cessio regulariter non valet, nisi ad concurrentem dati reuera pretij quantitatem, aut nisi facta sit per meram donationem.

ACtionis cessio, si non per meram donationem facta sit, [1] non aliter valere potest, quam intercedente iusto pretio, & re vera numerato, exceptis iis casib. quos Anastasij constitutio exceptos voluit. [2] Quod si partim vendita actio, partim donata proponatur, non nisi ad concurrentem vsque pretij quantitatem valebit cessio, ne qua fraudis commiscendæ detur occasio. [3] Ergo neque valere poterit, si cedens fateatur pretium numeratum, nec aliunde probetur numeratio, [4] nisi fidem de pretio habitam fuisse ex solemni obligationis instrumento, aliisve idoneis probationibus appareat. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Calendar. Iulij 1596. Et rursum in causa Iacobi Bluet, & D. Emerij de Montfalcon Aduocati, Idib. Iulij 1591.

1 *l. per diuersas 22. in fin. cum l. seq. C. mandat.*

2 *d. l. per diuersas.*

3 *l. Ab Anastasio 23. §. si quis autem, eod.*

4 Nuda enim confessio in actibus suspectis semper suspecta est, & nunquam probat, *l. qui testamentum 27. de probat.* Alioqui erit inuenta ratio, per quam facile fraus legi fiat, vt in simili argumentatur Vlp. *in l. 5 §. si pupillus, de reb. eor.* iunct. *l. scire oportet 21. de tutor. & cur. dat.*

5 Nihil enim refert, an pretium reuera solutum fuerit, an fides habita sit de pretio, *l. quod vendidi 19. de contrah. empt. §. vendita 41. Iustit. de rer. diuis.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VI.

Sola meritorum assertio in actu suspecto non probat.

CVi consequens est, vt si remunerationis color cessioni validandæ quæsitus sit ad hoc, vt non minus ex causa onerosa cessio facta videatur, quam si solutum pretium probaretur, non aliter valere illam admittendum sit, quam probatis meritis, quorum remuneratio obtenditur. Sola enim meritorum assertio nunquam pro probatione est ad validitatem actus, qui alioqui suspectus sit & prohibitus, ne huiusmodi commento nimis facile fraus fiat legibus.[1] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Maij 1591.

1 Non enim donat qui remuneratur, *l. Aquilius Regulus* 27. *de donat. l sed etsi lege* 25. *§. consuluit, de petit. hered.*

2 Dixi ad *Definit. praced. num.* 4.

DEFINITIO VII.

Non est prohibita cessio condictionis ex Canon. redintegranda contra spoliatorem in fauorem domini directi, etiam ratione fructuum.

EMphyteuta spoliatus iura sua omnia per cessionem in dominum directum transtulerat,[1] adeoque ius repetendorum cum possessione fructuum, quos à spoliatore perceptos constaret, addita etiam illa cessionis faciendæ causa,[2] quod æquum non esset manere emphyteutam obligatum ad præstandũ directo domino censum annuum pro ea re, quam à spoliatore præpotente aduersario auocare non posset. Conuenerat autem, vt litem eo nomine contra spoliatorem exercendam directus dominus propriis sumptibus persequeretur: in qua si obtineret, cogeretur ea ipsa bona emphyteutæ reddere, ita tamen, vt & nouas conuentiones inire, & nouum censum constituere posset, deque ea re separatim ac priuata scriptura cautum fuerat. Quærebatur an ea cessio valeret? Videbantur enim obstare Anastasij & Iustiniani constitutiones,[3] quæ licet apud Gallos abrogatæ,[4] apud nos tamen sunt in vsu: præsertim cum ex pactione illa de retrocedendo extra contractum, & quasi clam facta,[5] videretur directus dominus vexandi spoliatoris gratia potius, quam pro suo iure tuendo alienam actionem redemisse.[6] Verum placuit non esse hoc casu locũ constitutionibus, propterea quod interfit domini directi, emphyteutam non esse spoliatum:[7] qui si re carendum habeat, multo iustius est dominium vtile cum directo, quod iam penes cessionarium sit, consolidari.[8] Sed & fere est, vt huiusmodi cessio necessariam causam habere videatur,[9] ne alioqui euenire necesse esset, vt spoliatus emphyteuta, qui à potentiore aduersario possessionem recuperare non posset, censum nihilominus persoluere compelleretur.[10] Neque enim ad solutionem denegandam ea ratio sufficeret, quod emphyteuta diceret se spoliatum, quippe cui ad reuocandam possessionem ordinario iuris remedio consultum esse possit, vt per eum stare videatur quo minus possideat, si non possidet.[11] Nam quemadmodum rem ipsam ita & possessionem habere videtur, qui actionem habet ad eam persequendam.[12] Accedebat, quod non videatur in fraudem quicquam facere is, qui actionem idcirco cedit in potentiorem, ne à potentiore opprimatur.[13] Nec nocebat pactum adiectum de retrocedendo,[14] quia conuenerat, vt ea retrocessione nouæ conuentiones fierent, aliúsque census imponeretur,[15] non vt pristino iure esset ea res penes emphyteutam. Proinde nec frustra nec simulate fiebat cessio, quæ retrocedenti domino directo quale quãtumque vellet commodum esset allatura.[16] Non tamen deerant, qui putarent quod ad fructus à spoliatore ante cessionem perceptos attineret, non idem iuris constitui debere, ex eaque parte inutilem & prohibitam videri debere cessionem, quod ea fructuum restitutio nihil cum directi dominij iure commune haberet,[17] nec quicquam cessionarij eo nomine interesset, qui toto illo tempore solitos census annuos à spoliato perceperat.[18] Proinde videbatur digna res æquitate Senatus, vt in eo saltem, quod in fraudem legis excogitatum videri poterat, inutilis cessio pronunciaretur.[19] Sed aliud Senatui visum est, & quod ita ferat huius iudicij natura, vt fructus omnes à spoliatore indebite perceptos restitui oporteat,[20] quasi ex consequentia necessaria, per quam concedi multa solent, quæ alias non concederentur.[21] Et quia eius commodi spe videretur facilius inductus dominus directus, vt propriis expensis persequendæ litis necessitatem in se susciperet.[22] Maxime quod spoliatoris odium tale esset, vt nullo fauore adiuuandus videretur.[23] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Definit. 32. infr. de iur. emphyt.

1 Recepta enim est apud nos in praxi, vt & apud interpretes, distinctio illa duplicis dominij, vtilis & directi: contra quam vide quæ scripsi *lib.* 20. *Coniect.*

2 Nec enim posset valere cessio, quæ causam eamque iustam non haberet, *l. per diuersas* 34. *C. mandat.*

3 *in d. l. per diuersas, & l. ab Anastasio* 35. *C. mandat.*

4 Nisi cum factæ sunt in potentiorem aut iudicij mutandi causa, teste Paponio in syntagmate Arestorum.

5 Nam vt Tertullianus dicebat, malum est quod occultatur, & ad dolum proxime accedit, si quid clam fit, *l. vltim. in fin. de rit. nupt. l. pupillus* 5 *§. sed si per interpositam, Digest. de auctor. tutor.*

6 Quæ ratio fuit prohibendarum cessionum, per constitutionem Iustiniani *in d. l. per diuersas.*

7 Est enim hic vnus casus ex iis qui excepti sunt, *in dict. l. per diuersas.* Cum cessio facta est ad tuitionem iuris, quod habuit cessionarius ante cessionem.

8 Vnaquæque enim res facile redit ad suam naturam, *l. si vnus* 27. *§. pactus ne peteret, in fin. D. de pact.*

9 Cuiusmodi quæ sunt, id est, quæ causam necessariam habent cessiones, semper valent, vt & cæteræ alienationes, quæ alioquin essent prohibitæ, *l. alienationes* 13. *famil. ercis. l.* 1. *de fund. dot. l. d. l. per diuersas.*

10 Et ita sentiret incommodum pro ea re, ex qua nullum sentiret incommodum, contra *l. secundum naturam*, 10. *de regul. iuris.*

11 *l. vlt. C. de action. empt.*

12 *l. is qui actionem* 15. *de reg. iur.*

13 Non enim facit dolo, qui dolum excludit, *l. cum pater*, 77. *§. antep. de leg.* 2. *l. Iulianus* 42. *de acq. hered.*

14 Quod pactum solet esse suspectum, quoties adsunt aliæ coniecturæ, vt dici solet de pacto retrouendendi, quasi non videatur habere animum alienandi is, qui voluntatem habet rei retinendæ vel recuperandæ, *l. qui sic soluit* 55. *de solut. l. sicut* 8. *§. superuacuum, D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. & qui sub imagine* 10. *C. de distr. pignor.*

15 Nouæ siquidem conuentiones, præsertim circa censum, faciunt nouum contractum emphyteuticum, qui nec aliam naturam habet, quam quæ formatur ex partium conuentione, *l.* 1. *C. de iur. emphyt.*

16 Nec enim alioqui contractus emphyteuticus semel perfectus posset reformari ex interuallo, inuito emphyteuta, *l.* 7. *§. quinimo, & §. adeo, de pact. l. vero* 12. *§. pen. de solut.*

17 Separata namque est causa proprietatis & fructuum, *l. pen. de acquir. poss. l. bona fidei* 48. *de acquir. rer. dom. l. si seruus* 61. *§. lecaui, de furt.*

18 Nam census isti annui debentur à re, non à persona, *l. Imperatores* 7. *de public. & vectig.*

19 *arg. l. placuit* 29. *D. de vsur.*

20 *Can. redintegranda* 3. *quæst.* 1. *leg.* 1. *§. ex die, de vi & vi armat.*

21 *l.* 1. *l. quod diximus* 7. *D. de auctor. tutor.*

22 Non alias fusceptura, *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend. l.* 5. *§. pen. D. de dol. except.*

23 *l. non est singulis* 176. *de regul. iur. §. sic itaque, Instit. de actionib.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO X.

Ceſsionarius non poteſt agere præciſe ex perſona ſua, ſed poteſt ex perſona cedentis, ſicut & heres, non tamen contra heredem debitoris.

CEſſionarius, licet non poſſit à præciſa executione incipere aduerſus cedentis debitorem,[1] ſiue vtili actione experiri velit, ſiue directa ex perſona cedentis, ſi ad proprium ſuum commodum eam referat, (nam ante omnia ceſſionis fidem facere debet[2]) ſi tamen & ex cedentis perſona, & ad ipſius vtilitatem non ad ſuam, fieri executionem curauerit, rite facta executio videbitur:[3] quoniam ceſſio facere non poteſt, quin directæ actiones remaneant penes cedentem,[4] quas proinde ab eo exerceri, aut eius nomine ab alio nihil prohibet, præſertim ſi ceſſionarij voluntas non refragetur. Ipſum quoque ceſſionarium ſimplicis procuratoris & mandatarij vicem gerere nihil prohibet, ſi id ſibi vtilius, & ad debiti ſolutionem extorquendam commodius eſſe exiſtimet,[5] cum paratam ex ceſſione actionem habiturus ſit aduerſus cedentem, vt quicquid eius commodo exactum erit ſibi reſtituat.[6] Nec aliud erit ſi non creditor, ſed creditoris heres ceſſiſſe proponatur. Idem enim quod ipſi creditori ius competit incipiendi ab executione ex inſtrumento guarentigiato, ſi modo poſtea ſe in totum, vel pro parte heredem eſſe, & alleget & probet.[7] Sane aduerſus debitoris heredem nec creditor ipſe eodem iure vtetur, quia prius eſt, vt conſtet quod debitoris heres ſit, quam vt pro tali conueniatur & vrgeatur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Mauris, & Andreæ Grumel, 3. Non. Mart. 1593.

1 Bald. *in l. per diuerſas, quæſt.* 10. *C. mand.* Roman. *conſ.* 142. incip. *quod ceſſionarius.*

2 Boer. qui ſupra dictos & alios pleroſque refert & ſequitur, *quæſt.* 10. *nu.* 1. *&* 2. Bart. & Ang. *in l. poſtulante, D. ad SC. Trebell.* contra diſtinctionem Baldi, de qua idem Boer. *nu.* 3.

3 *Notat. in l. qui ſtipendia 9. C. de procur.*

4 *l. 3. vbi notat. C. de nouat. l. ſi heres 70. D. ad SC. Trebell.*

5 Notatur ad *d. l. qui ſtipendia, & in d. l. per diuerſas.* Imo & in dubio credendus eſt ceſſionarius egiſſe via ſibi vtiliore, Bal. in *l. ait prætor, § ſi quis, de procur.* Boer. *d. qu.* 10. *nu.* 3.

6 *Not. in d. l. 3. C. de nouat.*

7 Eadem enim perſona eſt creditoris & heredis, *Auth. de iureiur. à mor. præſtit.* Atque ita concludit Boer. vbi ſupra, *num.* vlt. poſt Decium *conſil.* 536. *nu.* 1. *&* 2. *vol.* 3. licet contra ſenſerint plerique, quos idem Boer. refert *dict. num. fin. & præcedent.* exiſtimantes male heredem creditoris non poſſe conſtituere debitorem in mora quouſque probauerit ſe heredem.

8 Bart. *in d. l. poſtulante & in l. ſi deceſſerit, D. qui ſatisd. cogan.* Boer. *dict. qu.* 10. *n.* 1. *&* 2. vbi addit aliud eſſe, ſi executio facienda ſit contra tertium detentorem. Hanc enim fieri ſtatim poſſe *ex cap. veniens, de teſtib.* poſt Bart. *in l.* 1. §. *neceſſario, D. ſi ventr. nomin. mulier in poſſ.*

DEFINITIO XI.

In ceſsionarium tranſit pignus, ſed non poſſeſſio pignoris.

NOminis ceſſionarius haud dubie ſuccedit etiam in iura hypothecarum,[1] non tamen ſuccedit in ius poſſeſſionis pignorum,[2] præſertim quam cedens habuerit ex ſola clauſula conſtituti, niſi ipſe quoque cedens expreſſe conſtituerit, ſe illius nomine poſſidere. Poſſeſſio enim quæ per clauſulam cõſtituti mihi quæritur,[3] licet videatur pendere ex animo prioris conſtituentis, qui meo tantum, non etiam tuo nomine poſſidere conſtituit:[4] poteſt tamen eo quoque inſcio per me transferri in te, ſed hoc vno modo, ſi tuo nomine conſtituam poſſidere.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Id. April. 1593. Et iterum in cauſa D. de Seruette, & Dominorum de Charmoiſy & de Cohendier, 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Hactenus ſcilicet vt ei præſtandæ ſint hypothecæ, non vt hypothecariam exercere poſſit ſine ſpeciali ceſſione, *l. emptori, 6. D. hoc tit.*

2 Poſſeſſio enim eſt facti, quæ ideo nunquam tranſit ipſo iure, *l. cum heredes 23. D de acqu poſſeſſ. l. denique 19. D. ex quibus cauſ. maior.*

3 *Vulg. l. quod meo 18. D. de acq. poſſ.*

4 Actus autem non poſſunt operari vltra intentionem agentium, *vulg. l. non omnis 19. D. de reb cred.*

5 Quia modus transferendæ per conſtituti clauſulam poſſeſſionis eſt fictitius, licet veram quoque, realem & actualem poſſeſſionem transferat, *d. l. quod meo*, vbi notat.

DEFINITIO XII.

Caſus, in quo expenſæ ante litis denunciationem factæ, veniunt tamen in actionem de euictione.

NOmen Titij, quaſi is centum tibi deberet, mihi ceſſeras in ſolutum paris quantitatis, quæ mihi abs te debebatur.[1] Cum aduerſus Titium agerem, paſſus eſt ſe per contumaciam condemnari, ſed poſtea ex iudicato conuentus prouocauit ab ea ſententia,[2] & in cauſa appellationis negauit, ſe tibi quicquam debere. Ab eo tempore litem tibi denunciaui, vt nomen ſi bonum eſſet, defenderes.[3] Noluiſti ad iudicem venire, atque ita mihi per contumaciam es condemnatus.[4] Placet, prioris litis, quam cum Titio exercui, ſumptus in condemnationem deduci oportere. Nam quod dici ſolet eum, qui ad litem pro alio deſcendendam auctor laudatus eſt, eas duntaxat impenſas actori reſtituere debere, quas ipſe poſt denunciationem, non quas ante fecerit, adeo vt ſi omiſſa ſit ante ſententiam denunciatio, ne quidem actio de euictione vlla ſuperſit,[5] niſi is, qui condemnatus eſt, doceat, ſe non iniuria, ſed iuſta ratione ſuperatum:[6] Id, inquam, in propoſita ſpecie locum non habet, cum imputari non poſſit mihi, cur non litem tibi denunciauerim, quamdiu debiti controuerſiam Titius nullam fecit. Auctorem enim tum laudari ſufficit, cum quæſtio & controuerſia fieri incipit.[7] Quia tamen Titius quantumuis bonam cauſam habeat, non prius audiendus eſt, quàm contumaciam purgauerit, hoc eſt, ſumptus omnes contumaciales, vt vocant, refuderit.[8] Æquum ſane non eſt, eorum ſumptuum nomine, quos à Titio vel iam conſecutus ſim, vel conſequi æque commode poſſim, mihi contra te actionem dari, potiuſque tibi ex ea cauſa doli exceptio accommodabitur, ſi aut ego bis idem exigere velim,[9] aut iure meo aduerſus Titium vti nolim, ob hoc ſolum, quo magis damno te afficiam.[10] *Ita Senatus*, 4. Non. Aug. 1593.

1 Vnam enim rem pro alia, & fundum pro pecunia in ſolutum dari poſſe receptum eſt, ſi modo creditor conſentiat, *l. ſi non ſortem 26. §. ſi certum, D. de condic. indeb. l. eum à quo 16. & ſeq. C. de ſolut.*

2 Eo ſiquidem iure vtimur, vt contumax poſſit appellare intra tempus legitimum computandum à die notitiæ, refuſis tamen prius expenſis contumaciæ.

3 *L. ſi nomen 4. & ſeqq. D. hoc tit.*

4 Contumacia enim eorum, qui ius dicenti non obtemperant, litis damno coerceri ſolet, *l. contumacia 53. D. de re iudic.*

5 *L. emptor fundi 8. C. de euict.*

6 *L. ſi ideo 55.* vbi Bart. & alij contra gloſ. *ibid. D. eod. tit.*

7 Auctor enim laudatur ad rem duntaxat defendendã quod fieri non poteſt, niſi poſt moram litem, *l. ſi plus 74. §. mora quæſtione, eod. tit. d. l. emptor 8. & ſeq. C. eod.*

8 Nemo enim contumax auditur, quouſque deſinat haberi pro contumace, quod fit purgata per ſumptuum refuſionem contumacia, *l. 1 & 4. C. quor. appell. non recip. l. properandum 13. §. & ſiquidem, C. de iudic. l. ſi prætor 73. D. eod.*

9 Eum pro-

9 Improbus namque est, qui bis idem consequi velit, *l. si quis dolo*, 51. §. 1. *de re iud.*

10 Nihil enim mea interesse videtur, nec malitiis indulgendum est, *l. in fundo*, 38 *D. de rei vind.*

DEFINITIO XIII.

Cessio iurium stricti iuris est, probandaque est per scripturam, nec probari potest per iusiurandum suppletiuum.

IVrium cessio stricti iuris est,[1] Ideoque nec in eam veniũt, nisi quæ expressa sunt.[2] Propter quam causam non desunt, qui putent, per testes probari eã non posse, sed per scripturam duntaxat,[3] & consequenter nec ad eius probationem iusiurandum, quod suppletiuum vocant, deferri oportere.[4] *Ita tractatum* est ex tempore, 7. Cal. Sept. 1593.

1 Contrahitur enim per stipulationem, quæ sui natura stricti iuris est, *l. quicquid*, 93. *de verb oblig.*

2 Aut expressis consequentia *l. emptori, D. hoc titul.* [Vbi dicitur facta cessione nominis præstandam esse cessionario etiam persecutionem pignorum. Quo exemplo dicimus dandam ei esse actionem etiam contra fideiussores Bart. *ad l. heres* 21. *D. de fideiuss. & l. si heres* 73. *D. ad SC. Trebell.* Vide *Defin.* 20. *infra hoc titulo.* Et Bald. *in l. si in solutum Cod. de oblig. & act.* vbi dicit contra quàm scriptum sit in hac Definit. *Et sic nota cessiones non esse stricti iuris, quia extenduntur ad suas consequentias.* Sed parum rectè. Nihil enim interest an quid expressum sit an expresso consequens. Denique dicimus accessorium transire cum principali cesso. Idem Bald *in l. si à creditore ta fin. Cod. de oblig. & act. & in l* 1. *num* 9. *C. commun. de legat.* Specul. *in titul. de cess. act.* §. 1. *vers. sed numquid cedent.* vbi ait actionem cessam contra debitorem intelligi cessam etiam contra fideiussorem, cum talis casus est in quo possint transire vtiles actiones etiam absque cessione, quod fit in emptione nominis. Glos. *in l.* 1. *Cod. de oblig. & act.* Maximè secuta traditione instrumenti, ex qua scilicet præsumitur mandatum contra omnes eo instrumento obligatos. Not. *in l* 1. *Cod. de donat.* Bald. *in l. vlt. C. quand fisc. vel priuat.* Quasi per omissionem tacitum sit nomen fideiussoris potiùs quàm secundum partium intentionem Zas. *in §. actionum nu.* 49. *Inst. de action.* In contrarium tamen quod cessa actione contra debitorem non transeant actiones contra fideiussorem. Tenuit idem Bald. *in l. dotalem notab.* 4. vbi etiam Imol. *D. solut. matr.* & *in l. si pignori D. famil. ercisc.* Per text. *in l. venditor actionis* 23. *D. hoc tit.* iunct. *l. qui filiusfamilias* 14. *eod. l. nouatione* 4. vbi Bald. *C. de fideiuss.* Sed priorem sententiam affirmatiuam tanquam veriorem defendit Alex. *ad l. creditor* 52. *D. de act. empt.* Planè cessa personali actione non transire hypothecariam defendit Zasius *ad l. quicquid adstringendæ* 99. *De verb. oblig.* Videturque ea sententia non malè probari *ex d. l. emptori* 6. *D. hoc titul.* quæ non ait emptori nominis dandam esse pignorum persecutionem etiam quæ non sit cessa, sed esse præstandam, id est, cedendam, vt de fideiussoria obligatione apertiùs scriptum est in *d. l. venditor.* Vt proinde videatur hæc opinio negatiua magis esse iuri consentanea, licet à Senatu nostro fuerit improbata *Defin.* 20. *inf. hoc titul.* Illud sanè constat si quis tanquam fideiussor interuenerit in contractu venditæ pensionis annuæ certo precio, pro solutione scilicet pensionum, Non etiã pro restitutione precij in casum longioris cessationis in solutione pensionis (valet enim pactio, vt si spensio non soluetur possit repeti pretium, vt scripsi *Def.* 40. *inf. de vsur.*) fideiussorem ad restitutionem precij conueniri nullomodo posse, quia fideiussoris obligatio semper est stricta cum non obligetur nisi ex stipulatione *l. Blandistis* 12. *C. de fideiuss.* Nisi fideiusserit in omnem causam vt *in l. quæro* 54. *D. locat. Ita Senatus* in causa Illustriss. viri D. Gulielmi Chalot, Comitis Sancti Mauritij & Garinî Mugniet & Iacobi Rebut, die 4. Iunij 1614. Vide apostill. ad Specul. *in lit. e, in verbo quicquid, supr. d. tit. de cess. action.* Planè tum quoque cum actiones fideiussoriæ non transeunt, si tamen nomina fideiussorum sunt obligata potest cessionarius agere etiam contra fideiussores tanquam contra debitores debitoris. Ex *l. nomen* 4. *C. quæ res pignor. Ita Senatus* in eadem causa de qua *Def.* 1. *infr. si pignus pignor. dat. sit.*]

3 Quomodo dici etiam solet de contractu emphyteutico, *l.* 1. *C. de iure emphyt.* & aliis nonnullis, quæ necessario probanda sunt per scripturam, ne tam facile in iis sit falsum comminisci, *l. testium facilitatem* 18. *vbi not. C. de testib.*

4 Iusiurandum enim suppletiuum habet vim probationis per testes, quia qui iurat, fit hoc casu testis non iudex in causa propria, secus in iureiurando decisiuo, *l.* 1. *quar. rer. act. non det.*

DEFINITIO XIV.

Cessionarius actionis litigiosæ cogitur pati executionem, quam cedens ipse pati cogeretur.

CVm venditor fundi ab emptore ex causa euictionis laudatus imploraſſet restitutionem, ac lite pendente prouisionalitet, vt aiunt, condemnatus actione sua fratri per donationem cessisset, deinde frater ex iure cesso litem prosequeretur defuncto iã cedente, qui alium heredem reliquerat, dubitabatur an ea indemnitas, quam emptori præstare interim ex iudicato cedens debuerat, à cessionario præstãda esset? Placuit præstandã esse. An quia cum in defuncti ius successisset, quod ad eum fundum pertinebat, obnoxius esset præstãdis iis omnibus, quæ eiusdem fundi nomine emptor præstare debuisset? Minime.[2] Actio enim ex empto, cum in personam sit, non sequitur singularem successorem.[3] Sed quia in ius restitutionis nominatim cessum fuerat, adeoque lite iã pẽdente,[4] ac proinde cum non rei duntaxat, sed ipsius quoque actionis successor esset donatarius, recusare non poterat, quo minus omnia actionis incommoda subiret:[5] inter quæ illud erat, vt pendente restitutionis iudicio, quæcunque per cõtractum promissa fuissent, impleri oporteret.[6] *Ita Senatus* in causa D. de Cheurier, & fratrum de Beaumont, 4. Non. April. 1594.

1 *arg. l. ex qua persona*, 143. iunct. *l. aliud est*, 160. §. 1. *de reg. iur.*

2 *l. ex empto*, 11. *& pass. D. de action. empt.*

3 *vulg. l. vlt.* §. 1. *D. de contr. empt. l.* 1. § *si heres, D. ad SC. Trebell. l. aris alieni*, 15. *C. de donat.*

4 Et ita eo tempore, quo non potuit fieri per cessionem durior conditio aduersarij, nec litis status mutari, *l.* 1. *& tot. tit. de alien. iud. mut. caus. fact.*

5 Fit enim semper alienatio cum sua causa, *l. alienatio* 67. *D. de contr. empt.*

6 Id enim est, quod pragmatici dicunt, pendente lite contractum tenere, quamuis certum sit, restitutione in integrum postulata nihil noui fieri debere, *l. vnic. C. ill. tit.* ad quem vide quæ scripsi.

DEFINITIO XV.

Quid præstare debeat is, qui nomen cessit pretio accepto.

CEdens quicquid iuris habet accepto pretio aliaue re qualibet,[1] venditoris loco est.[2] Ideoque si cessionario ex causa aliqua prorsus inutilis sit cessio & infructuosa, tenetur cedens ad restitutionem pretij, eorumque omnium, quæ accepit.[3] Non tamen ad id, quod cessionarij interest,[4] si non expresse conuenerit,[5] aut nisi ipsius dolo malo aliquid factum sit,[6] puta si ius, quod antea habebat, aut in totum, aut pro parte, vel exegerit vel remiserit. Tenetur enim de facto suo.[7] Et quamuis non teneatur facere bonum nomen, tenetur tamen facere, verum, id est, præstare se creditorem, licet non locupletem debitorem.[8] Præstare autem se potiorem non tenetur, nisi hactenus, ne pretium aliaue, quæ cessionis nomine accepit, retinere possit.[9] *Ita tractatum est* in causa Reuerend. D. Alphonsi d'Elbene Abbatis Altacombani, & Claudij Thorombert, 10. Cal. Maij 1594.

1 Scilicet quæ sit loco pretij, vt *in l.* 1. *C. de rer. permut.*

2 *l. naturalis*, 5. §. 1 *D. de præscr. verb.* iunct. *l. pacta conuenta*, 72. *vers. an idem D. de contr. empt.*

3 Per condictionem, quia incipit pretium penes eum esse sine causa, *l. cum hereditatem*, 7. *in fin. D. hoc tit.*

4 Nunquam enim id, quod interest, venit in condictionem, quia actio stricta est, *l. videamus*, 38. §. *si actionem, de vsur.* Aliud est, si agatur ex empto, *l.* 5. § 9. *D. hoc tit.*

5 *l. si nomen*, 4. *in fin. eod. ill. tit.*

6 *hoc autem*, 12. *eod.*

Source : BIU Cujas

7 *l.de tuo,9. D.mandat.*
8 *d.l.nomen.*
9 Intellige,nisi alia vendita sit,& quasi iactus retis,vt *in leg. quod si,*10.*& seq.D.hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

Non valet præcisa executio facta per cessionarium, siue proprio suo nomine,siue simpliciter,sed tantum quæ facta est ex cedentis persona.

VTiles quidem actiones habet cessionarius,[1] nec solum personales, sed etiam reales aduersus eũ, cuius nomen cessum est, si suo nomine agere velit.[2] Itemque directas ex persona cedentis, si mandatæ sint. Sed tamen si ex causa cessionis præcise velit exequi ex principali diplomate, quod nos de debitis appellamus,non potest,& si fecerit, irrita pronunciandaest executio,[4] etiam quæ simpliciter facta fuit,id est,non expresso eo, an proprio, an ipsius mandantis nomine,propterea quoties simpliciter quis facit,quod suo & alieno nomine facere potuit, suo potius quàm alieno fecisse credendus est.[5] Igitur tum demum rite facta executio dicetur, cum apparebit, factam à cessionario tanquam procuratore cedentis, & mandatam non vtilem actionem exercente.[6] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guichard & Claudij Bonier, 6.Cal.Iunij 1594.

1 Post rescriptum diui Pij,de quo *in l.si cum emptore,*16.*D.de pact.l.2.C.de oblig.& action.*
2 Dixi *ad Defin.*11.*n.*1.*supr.*
3 *l.qui stipendia,*9.*D.de procur.* Dixi *Defin.*10.*n.*3.*supr.*
4 Vide *d.Defin.*10.*supr.*
5 *l.*4.*D.de solut.*
6 Hoc enim casu executionem valere constat,vt dixi *Defin.* 10.*supr.*

DEFINITIO XVII.

Valet facta etiam ex interuallo post solutionem cessio contra eum,qui per solutionem non fuit ipso iure liberatus

NOn semper verum est, cessionem factam ex interuallo esse inutilem.[1] Quid enim si per solutionem debitor non sit liberatus? Finge non tam ipsius nomine solutum esse, quàm ex alia causa. Proculdubio cedi actio poterit, quæ penes creditorem adhuc manet integra.[2] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Masuyer & Antonij Bourgeois,8.Id.Iun.1594.

1 Est tamen hoc regulare ex *l. Modestinus* 76.*D.de solut.*
2 Vt *in l si res obligata,*58.*de legat.*& aliis similibus, de quibus vide quæ scripsi *lib.*12.*Coniect.*

DEFINITIO XVIII.

Solutio facta cedenti nocet cessionario, qui non denunciauit,secus in conuentione facta cum cedente.Et quid in mandatario.

CEssus debitor,qui cessionem sciuit, licet non ab ipso cessionario,nõ potest de debito pacisci aut transigere cum cedente in præiudicium cessionarij,[1] cui nimirum post rescriptum Diui Pij vtiles ex propria persona competunt actiones.[2] Soluere tamen nõ prohibetur, quamdiu ab ipso cessionario de cessione nominatim certior factus non est,[3] quamuis cedentẽ ipsum,si nunc ageret, doli exceptione repellere posset,[4] quia dubitare probabiliter potest,an ius suũ exequi cessionarius velit, qui minus diligens est in certiorando debitore,[5] & tamen verum est,factam solutionem vero creditori,[6] & quidem bona fide.Ex qua causa non potest non contingere debitori liberatio[7] eius,qui nullas ex propria persona vtiles actiones habeat,sed tantũ alienas & mandatas,ac proinde ex persona mandantis[8] alia ratio est.Namque solui quidem vtiliter potest, si exigendæ solutionis gratia fuerint mandatæ,[9] sed non eo minus soluere debitor mandatori poterit,tametsi ab ipso mandatario certior antea factus sit de mandato,[10] nisi mandatarius vel litẽ contestatus sit, vel debiti partem acceperit (quo tamen casu obseruandum est,residui actionem non impediri[11]) vel debitori denunciauerit,ne solueret mandatori.[12] *Ita Senatus* in causa Illustris D. Marchionis de la Chambre & Sp. Caroli Francisci Ruffin Referendarij Augustæ,12.Cal.Ian. 1594.

1 Sola enim probabilis ignorantia tueri eum potest, *l.vlt.D. de transact.à contrar.sens.*
2 *l.si cum emptore,*16.*D.de pact.*
3 *l.nomen* 4.*C.qua res pignor.*in illis verbis,*certior à te factus.l.* 3.*C.de nouat.*
4 *d.l.si cum emptore.*
5 Qui enim tarde quid facit,diu noluit, inquit Seneca *lib.*1. *de benefic.*
6 Cedens enim remanet verus creditor, cum penes eum remaneant directæ actiones,vt dixi *Defin.*10.*nu.*4.*supr.*
7 *l.pen.D.de solut.*
8 De quo *in l.*3.*C.de nouat.& in l.*1.*C.de oblig.& act.*
9 *Vt in d. l.* 3. Alioqui non potest solui procuratori ad solam litem dato,*l.hoc iure,*86.*D.de solut.*
10 Cum exigendi debiti ius totum hoc casu remaneat penes mandantem,*l.qui stipendia,*9.*vbi notat. C.de procurat.l.*4.*C.ad nouat.*
11 Secundum eam sententiam,quam nos attulimus *ad d. l.*3. *C.de nouat.lib.*12.*Coniect.*
12 *dict.leg.*3.*C de nouat.* vbi tres tantum casus isti excipiũtur.

DEFINITIO XIX.

In emptorem hereditatis transit ius implendæ conditionis,vt & cætera omnia.

IN emptorem hereditatis sicuti cætera iura omnia transeunt,[1] ita & ius implendæ conditionis, quam venditor,siue ex testamento siue ex iudicato implere debuit,[2] nec vlla aut ratihabitione, aut indemnitatis repromissione ex ea causa opus est.[3] *Ita Senatus* in ea causa,de qua Defin.19.sup.mandat.

1 *l.2.& pass.D.hoc tit.*
2 Sicut è contrario, quod heredi dari conditionis implendæ causa debuit,etiam emptori hereditatis dari potest,quasi translata conditio videatur.*l.*4.*§.si sub conditione. D.de fideicom.liber.*
3 Emptor enim hereditatis succedit in vniuersum ius venditoris,*d.l.*2.*§.cum quis, D.hoc tit.* licet succedat titulo singulari, non vniuersali.

[DEFINITIO XX.

Cessio facta contra debitorem principalem censetur hoc ipso facta etiam contra fideiussorem.

QVamuis dici soleat cessionem iurium esse stricti iuris,[1] nec actus vllos operari debere vltra intentionem agẽtium.[2] Si tamẽ is qui habebat obligatos plures,aut tãquã correos debendi, aut tanquã debitorem vnum & fideiussorem alterum,mandauerit actiones suas iisque cesserit aduersus vnũ ex correis, aut aduersus principalem debitorem,placet videri cessas actiones etiam contra correos & contra fideiussores:[3] quamuis in cessione legati aliud sit,puta in ea quæ fit ex Trebelliano,vt maior sit hac parte potestas hominis quàm legis.[4] Sed si cessio contra vnum ex correis,aut contra debitorem facta proponatur cum dictione taxatiua *duntaxat*, non extendetur ad fideiussores aut alios correos,[5] quia nihil vetat ex pluribus personis obligatis vnam ab obligatione eximi, aliam verò in obligatione retineri.[6] Quod in persona fideiussoris multo magis probãdum est,quo

conuen-

conuento etiam principalis debitor per consequentias conuenitur in solidum,[7] cùm tamen correus per correum non nisi pro parte conueniatur,[8] nisi tota pecunia ad eum peruenerit : quo casu alter correus pro fideiussore potius habendus est.[9] *Ita Senatus* pro Ioanne de Loriol D. d'Asnieres, contra Bernardum & Amedeum Liuet fratres, Cal. Febr. 1613. Iunge Def. 13. supr.

1 *Defin 13 supr.*

2 *Vulg. l non omnis 19. D de reb. credit.*

3 Bart. *in l. heres 21. D. de fideiuss. l. si heres 73. ad SC. Trebell.* post Azon. in summa *Tit. C. de hered. vel act. vendit.*

4 Sic enim Bart. supradictis locis distinguit *ex d. l. heres & d. l. si heres* Iunct. *l. emptori 6. D. hoc tit. l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat.* quæ lex maximè procedit in datione in solutum.

5 Quoniam hoc casu cessio est personalis *l. nisi hoc actum 22. D. de pact.*

6 *l. Granius 72. D. de fideiuss.*

7 Propter regressum quem fideiussor contra reum habere debet actione mandati *l. cum lex 46. eod. tit. & heredi 21. §. vlt. cum ll. seqq. D. de pact. l. 5. de liber. legat.*

8 Secundum Glos. *in l. 1. alias 2. C. de duob. reis.*

9 Ex traditis per DD. ibid. & in *Auth. hoc ita eod. l. vir vxori 17. §. mulier &* Titius ad Velleian. licet contra scripserim *lib. 17. Conect cap. 1.* Iunge quæ scripsi *Def. 13. num. 2. supr.*

DEFINITIO XXI.

Nunquam debet cessus debitor & condemnatus soluere cedenti non admonito cessionario.

CEssus debitor & ex ea cessione iam condemnatus soluere cessionario si postea soluat cedenti ex authoritate rei quæ in alio foro inter cedentem & cessionarium ex vtriusque consensu iudicata esse dicatur, non ideo à cessionario aut ipso iure liberatus intelligitur aut per exceptionem liberandus est.[1] Cùm possit ei imputari cur soluerit tam facilè non certiorato cessionario cui iam fuerat condemnatus.[2] Maximè verò si soluendo non curauerit sibi restitui obligatorium instrumentum quod hodie adhuc penes cessionarium reperiatur.[3] Ex quo sanè vbi primùm agere cessionarius & litem contestari cœpit actiones vtiles ad eum pertinuerunt, & directæ, quæ in persona cedentis manserant ineffi caces factæ fuerunt. Quare nec ad rem pertinet quod cedens in lite interueniat, & rem iudicatam ex litigantium cõuentione tueri velit. Non enim potest ea res ius quæsitum iam cessionario lædere,[5] sed tantùm cesso debitori prodesse, cui omnimodo indemnitatem præstare cedens debet qui pecuniam accepit.[6] Quòd si etiam de Arresto in alterius prouinciæ suprema Curia reddito tanquam falso & supposititio cessionarius cõqueratur,[7] Tanto magis ei consulendum est vt pendente falsi quæstione debitor cessus ei soluere iubeatur,[8] Nisi vltro conditionem deferat cessionarius vt in finem vsque litis, & cognitionis falsi solutio differatur.[9] *Ita Senatus* in causa Georgij Bruni, & Claudij Bertrandi, & Matthæi Bruni, 17. August. 1613.

1 Nec enim post significatam cessionem alij quàm cessionario soluere debitor potuit, aut debuit *l. 3 C. de nouat. l. vlt. D. de transact.*

2 Condemnatio enim supponit semper litis contestationem, quæ sola hoc casu sufficeret *d. l. 3. 4. C. qua res pignor.*

3 Instrumenti enim redditio probat liberationem *l. 2. §. 1. D. de pact. l. pecunia 14. C. de solut.*

4 *d. l. 3. C. de nouat.*

5 *l. vlt. D. de pact.*

6 Quasi reuocata cessione. Nec enim duobus soluere debitor cogendus est.

7 Nam si fateretur se cessionis reuocationi consensisse, dolo sane faceret, qui ex ea cessione agere pergeret, ideóque doli exceptione repellendus esset, quia non eo magis debitor, qui cedenti soluisset inaudito cessionario liberatus ipso iure intelligeretur.

8 Licèt dici soleat pendente falsi quæstione standum esse instrumento, quod falsum dicitur *l. 2. C. de fals.*

9 Sicut in proposito casu factum fuerat *l. si conuenerit 26. de re indic.*]

TIT. XXX.
DE RESCIND. VENDIT.

DEFINITIO I.

Restitutio in integrum ex beneficio l. 2. C. hoc titul. non amittitur per clausulas positas in contractu venditionis, nec per iusiurandum.

VOD in venditionum instrumentis emptorum gratia exprimi solet, vltro donatam à sciente[1] venditore hyperocham[2] rei venditæ, quanticumque sit pretij, non magis excludit beneficium restitutionis, quæ venditoribus vltra dimidiam iusti pretij deceptis competit,[3] quàm si ei nominatim beneficio venditor adhibito etiam, vt fit, iureiurando renunciasset,[4] non tam illa ratione, quæ vulgo affertur,[5] quod credibile non sit, venditorem de tam graui dãno, &, vt loquuntur, excessu cogitasse,[6] quàm quia bonæ fidei contractus non facilè tam iniquas admittat conuentiones,[7] quodque dubitãdum nõ sit, quin ea ipsa facilitate, qua venditor cõtrahit & decipitur, iusiurandum etiam interponat, cæteraque eiusmodi vulgares clausulas inseri patiatur,[8] tametsi nec donãdi animum habeat, nec beneficij, quod sibi competiturum intelligat, abiiciendi.[9] Quare nec nocebit vẽditori, quod venditio fuerit geminata, si vtraque eodem læsionis immodicæ vitio laborabit.[10] Sane non tantũ iurisiurandi venia ab Episcopo, aut eo, qui Episcopi vices gerat, impetranda erit,[11] sed etiam in integrum restitutio ex principali diplomate postulanda, vt contractus rescindatur, qui re vera tenet,[12] cum emptoris dolus in contractum inciderit potius, quàm contractui causam dederit, nisi in hoc ipso circumscriptus venditor proponatur, vt venderet,[13] quo tamen etiã casu tutius fuerit impetrari restitutionẽ, ne disputationi locus relinquatur, an propter sacramenti auctoritatem cõtractus nihilominus teneat.[14] Nam quod dici solet iusiurandum, quod iustitiæ, veritatis & æquitatis potissimum veneratione sacrosanctum esse debeat, iniquitatis vinculum esse nõ oportere, restitutionis quidem beneficium inducit, at non etiam facit, vt omnino & impune contemni possit religio iurisiurãdi, quod nullo salutis æternæ periculo seruari queat.[15] Plane Augustanorum hac parte ius singulare est, vt sacramenti absolutione impetrata nullo egeant Principis diplomate, sed tamen egẽt in integrum restitutione, ad rescindendam ex causa immodicæ læsionis venditionem.[16] *Ita Senatus*, 9. April. 88. Et rursus in alia causa, 16. Calend. Iunij 1591.

1 Hoc ideo, quoniam alioqui læsio faceret præsumi ignorantiam, cum nemo præsumatur iactare suum. *vulg. l. cum de indebito, 25. D. de probat.* Bart. & alij *ad l. 2. C. hoc tit.*

2 Vulgo probare vocant *pluris valentiam* de qua *in l. & quandum 15. §. vlt. D. de pign. l. quarebatur 20. D. qui potior. in pign. hab.* Tess. *dec. 165 n. 8.*

3 *Ex l. 2 C. hoc tit. l. si voluntate, 8. eod.*

4 Contra quam traditum sit à Bart. & aliis vulgo *ad d. l. 2.*

5 *Ex l. si libertus ita iurauerit, 30. C. de oper. libert.*

6 Cessat enim hæc ratio, cum verba illa sunt addita, *quan-*

Source : BIU Cujas

tecunque sit pretij, quæ omnem excessum comprehendunt.

7 *Argum. l. ex empto*, 11. §. *vltim. D. de action. empt. l. bona fides*, 50. *eod.*

8 Itaque aliter posito iure inuenta esset ratio fraudandę legis, quod non est ferendum, *argum. l. 5. §. si pupillus, D. de reb. eor. l. quidam*, 29. §. *vlt. D. ad SC. Vellean.*

9 Non enim habet donandi animum, qui vendit, etsi valet venditio facta donationis causa pretio viliore, *l. si quis* 38. *D. de contr. empt.*

10 *Arg. l. doli*, 19. §. *diuersum, D. de nouat. & deleg.*

11 Ne periurium incurratur, cum seruari possit iusiurandum sine periculo salutis, vt sequitur in Definitione.

12 Hoc enim iure vtimur, vt beneficium *d. l. 2. C. h. tit.* non nisi per auxilium restitutionis imploretur, quæ res facit beneficium plenius, quia facilius potest amitti beneficium legis, quàm restitutionis in integrum, quæ scilicet tanto magis competit, quanto magis læsus quis est per clausulas supradictas. Aliud ergo esset, si quis vellet venire aduersus contractum ex beneficio solius legis citra restitutionem. Et ad eum casum restringendi sunt Doctores, qui contra hanc Definitionem sentiunt, quos vide apud Tessaur. *decis.* 165.

13 Eo namque casu contractus est ipso iure nullus, *l. 7. in prin. D. de dolo*, nec proinde opus est restitutione, vt rescindatur, *l. in causa*. 16. *in princ. D. de minor. l. 2. C. de præd. minor.*

14 Et vt quod de facto Præcessit, de facto quoque rescindatur, quomodo Pragmatici nostri loquuntur.

15 *Cap. cum contingat, c. debitores. Extr. de iureiur.* iunct. *capit. quanto eod.*

16 Idque etiam iure communi obtinet, ex quo prætor ipse restituit, non Princeps, *l. 1. & tot. titul. D. de restit. in integr. l. 1. D. ex quib. caus. maior.* iunct. *l. Imperatores*, 30. *de reb. auctor. iud. possid.* Quamuis non sit iure communi hac in specie necessarium auxilium restitutionis, vt dixi *num.* 12.

DEFINITIO II.

Enormis læsio est, quæ vltra dimidiam & probanda est per testes, inspecto tempore contractus & communi opinione.

IMmodica læsio, quam nostri enormem vocant, in venditionibus aliisve contractibus non aliter interueniisse creditur, quàm si dimidiam iusti, &, quod hac parte idem est, veri precij excedat,[1] etiamsi de ecclesiæ, quæ fauorabilior esse solet, iuribus controuertatur.[2] Probari autem per instrumenta, cum incerti facti sit, vix potest,[3] per testes commode potest, non solum si de annuo reditu testificentur, & cuius comparatione verus iustusque rei valor dignosci possit, quæ tamen certior probatio est:[4] sed etiam si alias rationes adferãt ex loci aut temporis, aliisve eiusmodi circumstãtiis depromptas: cum fieri possit, vt pro locorum & temporum varietate illa quoque prædia, quæ minoris sint reditus, preciosiora tamen existimẽtur.[5] Illud districte obseruãdũ est, vt de ea æstimatione testes loquãtur, quæ & ad id præcisè tẽpus, quo contractum est, & ad communem hominum proborum existimationem, non ad singulorum testium opinionem referatur.[6] *Ibidem.*

1 *l. 2. l. si voluntate*, 8. *C. hoc tit.*

2 Interest enim ecclesiæ, cum nec aliter possit valere venditio rei ecclesiasticæ, quàm si facta sit ob ecclesiæ necessitatem, *arg. l. ratas*, 7. *C. hoc tit.* iuncto *tit. de reb. eccles. non alien. l. iubemus* 14. *in fin. &* Auth. *hoc ius porrectum, C. de sacros. eccles. c.* 1. vbi glos. *de restit.*

3 *l. prædia*, 48. *de arq. poss. l. pretia* 63. *ad leg. Falcid.*

4 Obserua tamen non eo minus æstimanda esse ea, quę nullius sunt reditus, vtputa castra, turres, ædificia. Nam & hæc tunc etiam æstimarentur, cum de solius reditus quantitate ageretur, si modo ad conseruationem non solum personarum, sed etiam fructuum facta essent. Boer. *quæst.* 19. *num.* 1. *ex l. si à domino*, §. *fructus. de petit. hered. l. si. de impens. in reb. dotal. fact.* Iunge *l. si fundum*, 92. *de legat.* 1. *l. si fundus*, 13. *D. de reb. eor. qui sub tutel.*

5 *l.* 1. §. *& alias videamus. D. si quid in fraud. patron. d. l. pretia, verum*, 63. *D. ad leg. Falcid.*

6 *d. l pretia, l. si seruum*, 33. *D. ad leg. Aquil.* Et hæc verior ratio est, propter quam læsio non potest bene probari per instrumenta, quia sunt singulorum.

DEFINITIO III.

Emptor, qui venditorem enormissime læsit, non habet electionem supplendi iusti pretij, & ad omnium fructuum restitutionem condemnatur.

SI in venditione læsio tã immodica interuenerit, vt non solum vltra dimidiam, sed etiam vltra bessem iusti pretij venditor deceptus sit, quam nostri enormissimam læsionem appellant, sic rescindenda erit venditio, vt emptori electio non relinquatur, an supplere iustum pretium malit remque retinere.[1] Condemnandus enim est, vt rem ipsam pręcisè restituat,[2] adeoque cum fructibus omnibus, quos à contractus die perceperit, aut percipere potuerit,[3] vtpote qui perinde malæ fidei possessor censendus sit, ac si possessionis suæ titulum nullum haberet.[4] Tanta enim læsio præ se fert inesse contractui dolum re ipsa, qui hac parte dolo ex proposito non male comparatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro D. Doger, contra D. de Boege Sarciny, 7. Cal. Aug. 1588.

1 Quia contractus hoc casu *ipso iure nullus* est, tanquam continens dolum in re ipsa, vt sequitur in Defin. Vide Tessaur. *decis.* 165. *n.* 6. *&* 7.

2 Tanquam nullo titulo eam possidens, *vt in l. eleganter*, 7. *D. de dolo. l. nullo*, 24. *C. de rei vind.*

3 Vt seruatur in quolibet alio malæ fidei possessore, *l. certum* 22. *C. de rei vind.*

4 Nihil enim refert, an quis habeat titulum nullum, an vitiosum, *l. quoties*, 6. *quæ satisd. cog. l.* 2. *de auctor. tutor.*

5 *l. si quis cum aliter*, 36. vbi DD. *de verb. oblig.* Tess. *dict. decis.* 165. *num.* 6.

DEFINITIO IV.

Etiamsi venditiones publicæ sub hasta factæ rescinduntur ex causa immodicæ læsionis, nullo quoque dolo probato.

PVblicas venditiones, quæ sub hasta fiunt, non facile ex causa læsionis in pretio irritas fieri publice interest,[1] non solum quod alioqui futurum sit, vt difficilius reperiantur, qui ad eiusmodi emptiones velint accedere,[2] propterea quod nulla de euictione obligatio hoc casu quæritur,[3] sed etiam quia vix sciri possit, quodnam sit iustum pretium ex communi hominum opinione æstimandum,[4] ni iustum illud est, quod publice facta venditione constitutum reperitur.[5] Id enim est, quod dici solet, tanti rem esse, quanti vendi potest:[6] neque vero vlla de iusto pretio probabilior testatio est, cum de priuata venditione rescindenda agitur, quàm si testis eam dicti sui rationem adferat, quod si res publice vendita fuisset, tãti vendi potuisset.[7] Ne tamen sub nomine subhastationis publicę locus fraudibus relinquatur, ęquissime placuit, vt si immodica, &, vt loquuntur, enormis læsio interuenerit, perinde publica ac priuata venditio rescindi possit,[8] etiamsi neque fraus neque collusio aliter probetur,[9] quæ sane vt plurimum difficilimæ esset probationis:[10] eoque passim iure Senatus noster vtitur, nec alias ad publicæ venditionis rescissionem probationes requirit, quàm si de priuata rescindẽda tractaretur.[11] *Ita Senatus* in causa viduæ D. de Genuille, contra Ioannem Baptistam Varronem Geneuensem, 13. Calend. Septemb. 1588.

1 *l. ait prætor*, 7. *alias l. etsi sine*, §. *quæsitum l. quod si minor*, 24. §. *non semper. D. de minor.*

2 *Quæ ratio est Vlpiani in d. §. quæsitum.*

3 *l.* 1. *& tot. tit. C. credit. euict. pignor. non debere.*

4 Quomodo æstimandum esse constat, *l. pretia rerum*, 63. *ad leg. falcid. l. si seruum*, 33. *ad leg. Aquil.*

5 *dict. §. quæsitum, leg. pupillus*, 5. §. *sane, D. de auctor. & conf. tut.*

6 *Arg.*

Source : BIU Cujas

6 *Arg.l si fundum,13.in princ. D.de reb eor.qui sub tutel.l.1.§.si heres ad Trebell.*

7 Vt testificetur de communi, non de sua opinione, vt dixi *num.4.*

8 *Ex l.si quis,16.C.hoc tit.* cuius tamen aliam esse sententiam docuimus in priore parte Hemischiliadis nostræ *de erroribus pragmat.* vbi videbis, quid nos in hac quæstione sentiamus.

9 Hoc enim casu res nullam habet dubitationem, *l.2.C.de fid.& tur.hast.fiscal.lib.10.tit.3.*

10 Vt & cætera omnia, quæ in animo consistunt, *leg.non omnes,5.§ à barbaris,de re milit.l.3. de interrog.in iur.fac.*

11 Ideo fortasse, quod plerunque emptorum calliditate fiat, ne iusto pretio res distrahantur, tum quoque cum publice venditio fit. Quamuis Guid. Pap *quæst.22.nu.3.in fin.* teneat contrarium, etiam in rebus minorum, venditis sub hasta. Nec sequimur distinctionem, quam ibi ponit Ranchinus: An subhastatio facta sit ex decreto iudicis inferioris, an ex decreto Senatus, vt constat ex *defin.25.infr.*

DEFINITIO V.

Venditio facta sub pacto de retrouendendo temporali non annuilatur ex causa enormissima læsionis, sed perpetratur, & quid de fructibus.

CVm in venditione læsio enormissima interuenit, nullũ interest, an pure contracta fuerit, an sub pacto de retrouendendo temporali. Illo casu sic rescindi venditionem oportet, vt omnimodo res cum fructibus omnibus restituatur, ac si titulus nullus præcessisset:[1] posteriore vero pactum de retrouendendo venditioni insertum facit, vt quod temporale fuit ex conuentione, fiat ex læsione perpetuum,[2] & consequenter ne ad aliorum fructuum restitutionem emptor teneatur, quàm quos perceperit post litem contestatam.[3] Nam nec alios deberet, si ex pacto retrouenditio peteretur,[4] nisi contestationem mora emptoris aliqua cum pretij obsignatione præcessisset. Hoc ita si non solitus sit emptor fœnerari. Hoc enim etiam concurrente simulatus & pignoratitius cõtractus esse intelligitur, ob idque nullum ex eo commodum fructuum acquiri emptori potest.[6] *Ita Senatus* pro Benedicto Bosson, contra Claudium Morellum, 16. Calen. Aug. 1587.

1 Dixi *Defin.3.supr.hoc tit.*

2 Vt scilicet ab ea forma, quam ex conuentione cõtractus habuit, minus recedatur. Quid enim necesse est rescindi venditionem, cum potest consultum esse venditori per pactum de retrouendendo? Vbi namque hoc pactum interuenit, nulla potest esse læsio, nisi in temporis præfinitione, nec igitur ad aliud danda restitutio est, quàm vt eiusmodi præfinitio tollatur. Id enim tantùm reddere debet restitutio, quod abstulit læsio, *l. sed et si 26.§ quoties D.ex quib.caus.maior.*

3 Nam post litem contestatam possessores omnes sunt pares *l.sed et si lege 25.§.si ante,de petit.hered.*

4 Sed ita vt vicissim à tempore litis contestatæ condemnaretur emptori venditor ad vsuras pretij, ne alioqui & rem & pretium habere videretur, quod bona fides non admittit, *l. ex empto,§.vlt.l.bona fides.50.de action.empt.*

5 Eo namque casu fructus exinde perceptos reddere deberet emptor, nec vicissim tamen vsuras petere vllas posset, quia obsignatio pro solutione est, *l.2.C.de pact.int empt.& vend.* iunct. *l.obsignatione,9.C.de solut.*

6 Nemo enim dubitat, quin contractus sit pignoratitius, cum hæc tria concurrunt, Pactum de retrouendendo, modicitas pretij, & consuetudo fœnerandi, quamuis plerique tertium hoc non requirant. Quorum sententiam communiorem esse testatur Grammat. *decis.76.* quamuis mihi videatur minus vera.

DEFINITIO VI.

Emptori redimenti pignora publice vendita non redduntur fructus, nisi qui post litem contestatam percepti sunt.

EA res fortasse facit, vt quoties publice & sub hasta venditio facta est, indistincte verum sit, emptorem non alios fructus restituere compelli, quàm quos lite iam contestata perceperit,[1] quia cum redimendi ius ex statuto intra semestre competat, huiusmodi venditionum genus comparari debeat venditionibus factis sub pacto de retrouendendo potius, quàm iis, quæ pure & simpliciter factæ sint.[2] Quanquã & illa ratio pro emptore facit, quod vix sit, vt nõ iuste videatur possidere, qui auctore Prætore possidet,[3] hactenus saltem vt fructus suos feciisse videri debeat.[5] *Ita Senatus* sæpius.

1 De quibus dubitari non potest, quin exinde debeantur, vt dixi *Defin.præced.n.3.*

2 *Libr.9.statut Sabaud.c.13 in statut Philip.fol.98.*

3 Adeò enim hoc verum est, vt si intra semestre luatur pignus, nulla debeantur laudimia, quasi nulla facta venditione, vt dicam *ad tit.de iur.emphyt.Defin.30.*

4 *l.iuste possidet,31.de acq poss.*

5 *l.bona fides.48.de acquir.rer. domin. l. certum,22. Cod. de rei vindic.*

DEFINITIO VII.

Cum enormissima læsio perpetuat pactum de retrouendendo, restitutio rei præcise petitur, nulla præcedente retrouenditione.

OBseruandum tamen est, iis etiam casibus, quibus enormissima læsio facit, vt perpetuum sit ius redimendi, quod ex pacto erat temporale, non in id agi contra emptorem, vt retrouendat, sed perinde ac si retrouenditio iam facta esset, fundi restitutionem postulari.[2] Quia quæ legis potestas redimendi facultatem dat perpetuam citra conuentionem, eadem efficit, vt retrouenditio pro facta habeatur, præcisamque restituendi necessitatem iniungit. *Ita Senatus* pro Claudio Morel, contra Benedictum Bosson, 12. Calend. Iunij 1590. Iunge Defin. 8. & 9. de distract. pignor.

1 Hoc est, cum non concurrit fœnerandi consuetudo, secundum ea, quæ dixi *Defin 5.n.6.*

2 Oblato scilicet pretio, vt & *in leg.2. C. de pact.int. empt.& vendit.*

DEFINITIO VIII.

Nec donatio nec proinde liberatio gratuita potest rescindi ex causa immodica læsionis.

AD rescindendam liberationem gratuitam ex causa enormis & immodicæ læsionis non magis actio competit, quam ad rescindendam donationem.[1] Nam & eiusmodi gratuita liberatio donationis species quædam est:[2] qui autem donat, eum necesse est vel nunquam lædi, vel semper lædi.[3] Vnde illud etiam est, quod plerisque placet, gratuitam liberationem nõ valere citra insinuationem,[4] quia nec donatio valet.[5] Quamquam magis est, vt hac parte alio iure vtamur fauore liberationis,[6] vel ob id maxime, quod ex liberatione solemniter facta inducitur saltem pactũ de non petendo,[7] quod ad producendam exceptionem insinuatione egere nemo dixerit.[8] Plane cum liberatio non liberaliter, sed certo respectu & intuitu mutuæ alicuius præstationis facta est, vix est vt donationi cõparari debeat,[9] quin potius contractui innominato,[10] in quo contractuum genere si immodica læsio interuenerit, placet ad rescindendum contractum agi posse.[11] *Ita tractatum est* in causa N. Guilielmi de Riddes, 5. Non. Decembr. 1590.

1 Qui enim donat, non potest conqueri se læsum, siquidem donare nihil aliud est, quàm vltro perdere, *l.filiusfamilias,7. D. de donat. l. Campanus,47.de oper.libert.*

2 *l.donari,81.de reg.iur. l.donari,28.D.de donat.*

Source : BIU Cujas

3 *l.cum donationis,*14.*C.de transact.*

4 Tiraq.*ad l.si vnquam,*8. in verb.*donatione largitus, C.de reuocat.donat.*

5 Nempe iure communi si excedat quingentos aureos, *l.si quis argentum* 35.*C.de donat.*Iure vero nostro prouinciali cuiuscunque summæ sit.

6 Solemus enim proniores esse ad liberandum,*l.Arrianus,*41.*D.de obligat.& act.*

7 *l.si accepto latum,*18.*D.de acceptilat.l.si vnus,*27.§.*pen.D.de pact.*

8 Pacta enim pariunt exceptionem ex æquitate naturali, *l. Stichum,*95.§.*naturalis*, D.*de solut.* quæ æquitas nulla indiget insinuatione,aliáve solemnitate.

9 Quemadmodum dici solet de donatione remuneratoria,ex *l.Aquilius Regulus,*17.*D.de donat.*

10 *l.naturalis.*5.§.1.*& seqq.de præscr.verb.*

11 *Ex doctr.*Bart.& aliorum,*ad l.2.C.hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Non potest læsio æstimari ex futura incertáque vsurarum adiudicatione,vt neque ex debito augmento, quod aiunt,monetæ.

QVoties in contractu pecuniario immodica & enormis læsio interuenisse dicitur,nõ est habẽda ratio vsurarum,quę aut ex conuentione aut officio iudicis adiudicari potuerũt,cum certam ab initio legem formamque non habuerunt.[1]Etsi enim solet Senatus noster quincunces infligere,[2] fieri tamen potuit,vt vel trientibus vel leuioribus contentus esset creditor, quinimo vt leuissimas quidem poscceret, quas nec poposcit is, qui omnes remisit. [3]Augmentũ vero illud, quod propter monetarum deteriorationẽ præstari solet,ęque ad ineundam læsionis æstimationem nihil prodest,sed alia ratione, quia debiti contracti pars est,[4] nec auget quantitatem debitam,sed tantum numerum corporum,quę pro quantitate debita solui debuerunt, & quidem ita demum,si in deteriore moneta offeratur solutio, nec velit creditor accipere. Inuitus enim non cogitur. [5] Cæterum si de monetæ,in qua soluitur,deterioratione non conqueratur, perinde contingit debitori liberatio,atque si in meliore moneta solueret,ideoque nec læsus videri creditor potest, qui solutioni vltro consentiit, cum in deteriore moneta debitum offerretur.[6]*Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Læsio enim debet esse certa,qualis esse non potest illa quę ex incerto vsurarum debito elicitur,*Arg.l.Seio,*10.§.1.*de annuis legat.*

2 Quia hæ sunt,quæ potissimum in Sabaudia frequentantur, de quibus *in l.cum quidam,*17.*D.de vsur.l.tutor.*7.§.*quæ autem. in fin.de administ.& peric.tutor.*

3 Vsurarum enim remissio etiam tacita facile præsumitur,*d.l. cum quidam,*§.*Diuus Pius.de vsur. l.vir vsuras,*54. *D. de donat. int.vir.& vxor.*

4 *l.cum quid,*3.*vbi notat.D.de reb.cred.*

5 *l.creditorem,*99.*alias,l.Paulus,* vbi latè Bartol. & cæteri, *D. de solut.& d.l.cum quid.*

6 Quia etiam aliud pro alio volenti & consentienti creditori suo solui potest,*l.manifesti,*17.*& præced.C.de solut.*

DEFINITIO X.

Aduersus delegationem damnosam solus minor restituitur, non etiam maior,ne quidem ex causa immodicæ læsionis.

QVi minus idoneum debitorem pro diuite admisit ex causa delegationis, non idcirco iustam causam habet petendæ restitutionis tanquam læsus immodice: neque enim læsus videri potest,qui iure communi vtitur.[1]Iuris autem cõmunis ratio illa est, vt bonum nomen facere videatur quisquis admittit debitorem delegatum:[2] vtque nouatione facta prior obligatio non eo minus perimatur, quod sequens,in quam fit transfusio, aut ipso iure non teneat, aut ex aliqua causa sit inefficax ad agendum, [3] solus minor priuilegium habet propter ætatem,vt aduersus damnosam nouationem à se factam restitui debeat. [4] Ergo in maioribus aliud iuris est, [5] nisi dolo debitoris, cui delegauit aut falsa eius persuasione inductus sit creditor,vt malum nomen admitteret.Hoc enim casu ex capite doli, aut saltem ex generali clausula, si qua mihi iusta causa videbitur,dubitari non oportet, quin locus sit indulgendæ restitutioni.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.vlt.C.de in integr.restit.minor.*

2 *l.inter causas,*26.§.*abesse.D.mandat.*

3 *l.1.D.de nouat.*

4 *l.patri.*27.§.*pen.D.de minor.*

5 Plenior enim est & facilior restitutio, quæ in minoribus datur,quàm quæ maioribus *l.minoribus,* 6.*l.præses.*42.*eod.l. vlt. in princip.D.ad SC.Velleian.*

6 Est enim dolus semper iusta causa restitutionis, ne alioqui lucrum adferat dolosо.*l.ne ex dolo,*12.*& pass.D.de dolo.*

DEFINITIO XI.

Etiam cessio iurium omnium rescindi potest ex causa immodicæ læsionis, sed subducto dubio euentu litis.

QVi per cessionem in alium transtulit quicquid iuris habebat in fundo Corneliano, hoc etiam addito vt de euictione non teneatur, [1] licet eo nomine pretium acceperit,non eo minus tamen implorare potest vulgare auxilium restitutionis in integrum ex causa immodicæ læsionis. [2] Ea siquidem cessio, cũ fiat accepto pretio,emptio & venditio est,aut saltem emptioni & venditioni similis. [3] Alioqui facile fraus fieret legi & æquitati restitutionis, quæsito per emptorem colore cessionis iurium omnium, ne venditor quantumcunque certo & explorato iure dominus rei venditæ læsum se vnquam conqueri posset.[4] Neque obstat,quod qui vendidit, quicquid iuris habuit,non tenetur de euictione, nisi ex facto suo, aut eius,in cuius locum successit. [5] Non enim facere ea res potest, quo minus probata læsione restitui possit aduersus venditionem: scilicet quia subducto dubio euentu nulla supereſt incertitudo, quæ facere possit, ne qua læsionis ratio haberi debeat. [6] Sane dubium euentum subduci necesse est, euentum inquam non conditionis alicuius contingentis, quæ indifferenter potuerit existere aut non existere, [7] sed litis, quam pro venditoris iure explicando emptor iam susceperit,aut suscepturus fuerit, [8] vt fit cum aduersus transactionem non vi,non metu, non dolo factam ex sola læsionis causa restitutio postulatur. [9] *Ita Senatus* in causa Claudij Iacobi Piequet contra sorores Picquet Calen.Mart.1591.

1 Quæ conuentio valet, *leg.ex empto,*11.§.*vltim.D. de action. empt.*

2 Scilicet si pretium,quod accipit, sit intra dimidiam æstimationis eorum iurium,quæ in alium transtulit.

3 *l.naturalis,*5.§.1.*de præscr.verb.l.*1.*C.de rer.permut.*

4 Nunquam autem admitti debet id, per quod fraus possit fieri legi vel æquitati,*l.*5.§.*si pupillus,D.de reb.eor. qui sub tutel.l. scire oportet.*21.§.1.*de tutor.& curat.dat.*

5 *l quod scio.D.de hered.vel act.vendit.*iunct.*l.de tuo* 9.*D.mandat.*

6 Incertitudo enim obstat,ne haberi possit ratio læsionis. quæ semper certa esse debet,vt dixi *Defi.*9.*n.*1.

7 Non enim posset euentus hic subduci, quin conditio tolleretur, nec proinde quin actus ipse conditionalis destrueretur.

8 Litis namque euentus semper dubius & incertus est, *leg. quod debetur* 51.*D.pecul.*

9 Ex doctrina Bart. *ad l.2.C.hoc. tit.& ad l.si quis cum aliter.* 36.*de verb.oblig.*quam tamen truffam esse non immerito dixit Baldus, vt scripsi in priore parte Hemischil. *de error.pragmat.* Æstimari tamen interdum potest etiam dubius euentus, *l.propter spem,*23.*famil.ercis.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XII.

Qui alij vendidit quicquid iuris habuit, cum nullum haberet, nisi petendæ restitutionis contra suum auctorem, non eo minus potest restitui contra emptorem ex causa læsionis.

SEd & si Titio, qui fundum Cornelianum minore pretio vendiderat, heres extiteris, ' tum alteri vendideris quicquid iuris in eo fundo haberes, verius est, te aduersus secundam venditionem posse restitui, si modo prius obtinueris, vt prima rescindatur. [2] Eo namque facto ad illum statum res reducitur, in quo futura erat, si posterioris venditionis tempore in tuo dominio res fuisset. [3] Meraque cauillatio est, si quis dicat, restitutionem in integrum ex causa immodicæ læsionis non aliter concedi, quàm si ea læsio probetur, quæ fuit tempore contractus, [4] vt inferat non posse te videri læsum, qui eo tempore rem iam à Titio venditam in bonis amplius non habebas. [5] Sufficit enim, quod tum haberes in bonis actionem ad rem reuocandam rescissa venditione. [6] Sicut nec ad rem pertinebit, quod prior venditio sumptibus secundi emptoris rescissa proponatur. Id enim efficit duntaxat, vt eos sumptus emptori restitui oporteat, [7] non vt eo prætextu rem retinere emptor debeat, [8] aut vt tanto minoris res fuisse videatur. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quo casu competit tibi illud ipsum ius restitutionis, quod competebat defuncto. *l. non solum. D. de in integr. restit.*

2 Hoc vero potest obtineri viribus actionis, quæ competebat ad petendam restitutionem, cum ea actio non adeo per venditionem transferri potuerit in emptorem, vt non remaneat directa penes venditorem. Alioqui non posses tu contra auctoris tui venditorem agere sine actione, *l. si pupilli, 6. §. vlt. de negot. gest.*

3 Restitutionis namque proprium hoc est, vt omnia in pristinum statum reponat. *l. quod si minor 24. §. restitutio. D. de minor.* Itaque ex postfacto apparet venditum fuisse fundum Cornelianum, non autem solum euentum restitutionis, *arg. l. qui res 8. §. rem autem. D. de solut.*

4 *l. si voluntate 8. in fin. C. hoc tit.*

5 Quasi vendita re aliena, vt *in l. rem alienam 28. de contr. empt.*

6 Cum is, qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam quoque rem habere videatur. *l. is qui actionem 15. de reg. iur. l. rem in bonis 52. de acquir. rer. domin.*

7 *l. quod si nulla 8. in fin. D. de hered. vel act. vendit.*

8 *Argum. l. in fundo 38. D. de rei vind. l. si seruos 25. D. de pign. act.*

9 Nihil enim cum vero rei valore commune habet necessitas sumptuum ad eam repetendam faciendorum.

DEFINITIO XIII.

Cum quis vendidit quicquid iuris habuit imputandum est in pretium quicquid emptor in eam rem impendit.

NOn idem erit, si, cum alicui vendidisses quicquid iuris in eo fundo haberes, ita vt nullus illi contra te regressus daretur, ' is postea pro re tuenda aduersus creditores, aut pro ea ab iniustis possessoribus vindicanda de suo aliquid impenderit. Eas namque impensas in pretio computari oportebit tanquam partem pretij, ' vt tanto maiore pretio vendidisse videaris, si forte nunc causari velis læsionem immodicam & vltra dimidiam interuenisse. Nisi fortasse ante petitam restitutionem expensas illas emptori restituere condemnatus sis, siue per imperitiam iudicis, [3] siue quod ad id omnimodo tenereris, puta dolo tuo interueniente, [4] cum tu eandem rem inscio nouo emptore alteri iam aut vendidisses, aut obligasses. [5] Nam sicuti de facto tuo te teneri æquum est, [6] ita sumptus quos emptori de tuo solueris tibi in pretium imputari non oportet. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quo casu videtur incertum ipsum veniisse, vt in retibus. *l. nam hoc modo 11. D. de hered. vel act. vend.*

2 *Arg. l. fundi partem 79. D. de contr. empt.* Vilius enim emere solemus eas res, quarum nomine, si euincantur, nullum regressum habituri simus. *d. l. nam hoc modo. iunct. l. quod si 8. eod. l. pen. D. de hered. vel act. vendit.*

3 Alioqui non debuisti condemnari, qui vendidisti tantum quicquid iuris habuisti. *d. l. nam hoc modo & præced.*

4 Doli enim causa semper excepta esse intelligitur. *l. 1. vbi notat. C. credit. euict. pign. non deber.*

5 Quibus casibus crimen stellionatus & falsum committitur. *l. & quæ nondum 15. §. vlt. de pign. l. 3. de crim. stel. l. qui duobus 21. de leg. Cornel. de falsi.*

6 *l. de tuo, 9. de mandat.*

7 Ita namque fieret, vt bis eos præstares, quod esset iniquum, & contra bonam fidem. *l. bona fides 57. de reg. iur. l. si quis dolo 51. §. 1. de re iudic.*

DEFINITIO XIV.

Quod ad extinguendam pensitationis annuæ obligationem soluendum est ab emptore, prodest ei ad pretij diminutionem.

ILlud sane constat, si vendideris mihi quicquid iuris in illo fundo haberes, & fundus annuam pensitationem decem aureorum Sempronio debeat, ' quousque ducenta soluantur, ducenta illa etiam prius quam à me soluta sint in æstimationem fundi venire, nempe quia tantisper fundus tanto minoris esse intelligitur, [2] cum non nisi à me solui ducenta debeant, qui nullam eo nomine contra te habeo actionem. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod in eam rem sit obligatus, iure pignoris; alioqui personalis obligatio non sequeretur emptorem. *l. vltim. in fin. D. de contr. empt.*

2 Cuius scilicet dominium pleno iure liberum habere non possum nisi prius soluto iure pignoris, siquidem alienatio omnis fit cum sua causa. *l. alienatio 67. de contr. empt. l. 1. §. cum prædium. D. de pignor.*

3 Emi siquidem periculo meo, cum emi quicquid iuris habuisti. *l. nam hoc modo 11. D. de hered. vend.*

DEFINITIO XV.

Impensæ factæ ab emptore non augent pretium ad impediendam immodicæ læsionis probationem.

DE vtilibus impensis in eum fundum factis, quem quis periculo suo emerit, emẽdo duntaxat quicquid iuris in illo fundo venditor habuit, dubitatum quoque est, an in computationẽ pretij venire debeãt, ' cum de læsione iustaque rei æstimatione disputatur, an in restitutionem tantum? [2] Sed placuit non nisi in restitutionem venire. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt tanto minore pretio fundus venditus fuisse videatur, vt in specie *Defin præced.*

2 Vt scilicet restitui debeant emptori, si venditor fundum euincat ex causa immodicæ læsionis, quæ aliunde probata sit.

3 Inspiciendum enim est tempus contractus in cuiusque rei æstimatione ineunda. *l. si voluntate 8. in fin. C. hoc tit.* Impensæ autem post emptionem factæ faciunt quidem rem preciosiorem, sed ex postfacto.

DEFINITIO XVI.

De metu reuerentiali concurrente cum læsione magna.

EVenit aliquando, vt etiam inter maiores locus sit rescindendæ venditioni ex causa læsionis, licet ea læsio non sit immodica, id est, vltra dimidiam iusti pretij, ' vt puta si cum læsione ad immodicam

Source : BIU Cujas

proxime accedente concurrat duplex metus reuerentialis,id eſt,paternus & maritalis.[2] Alioqui læſionem immodicam interuenire neceſſe eſt, vt ex edicto De eo quod metus cauſa reſcindi contractus poſſit.[3] Quantum vero interſit an ex capite metus reſcindatur venditio,an ex cauſa læſionis, ex eo apparet,quod priore caſu non habet emptor electionem ſupplendi iuſti pretij,[4] quam poſteriore habet.[5] *Ita Senatus* in cauſa quadam Auguſtanorum,16.Cal.Iunij 1591.

1 Regulariter tamen contra eſt. *l.in cauſa* 16.§.*idem Pomponius.D.de minor.*iunct.*l.*2.*C.hoc tit.*

2 *Argum.l.*1.§.*qua oneranda. D.quar.rer.act.non det.l.penult. D.de furt.*

3 *Notat.ad d.*§.*qua oneranda. & ad l.ſi quis cum aliter* 36.*de verb.oblig.*

4 Quia id quod per vim aut metum geſtum eſt,prætor nullo tempore ratum habet.*l.ſi mulier* 21.§.1.*quod met.cauſ.*

5 *l.*2.*l.ſi voluntate* 7.*C.hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Qui petit reſcindi venditionem ex cauſa læſionis, debet probare ſe dominum fuiſſe.

REſtitutio in integrum ex cauſa immodicæ læſionis habet implicitam dominij quæſtionem,[1] cum fieri nequeat, vt in pretio læſus videatur, qui vendidit rem alienam.[2] Inde fit, vt dominium probare actor debeat, perinde acſi rem vindicaret aduerſus eum, qui ab alio emiſſet.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.10.ſupr.De rei vindic.

1 Vnde eſt quod noſtri paſſim cumulant reſcindens & reſciſſorium ex *l.in cauſa* 13.§.*interdum.D.de minor.*

2 Nihil enim alienat qui vendidit rem alienam, cum alienatio dicatur is demum actus, per quem dominium transfertur *l* 1.*C.de fund.dotal.* niſi in caſu *l.vltim. Cod.de reb.alien.non alien.*

3 Non quaſi is,qui emit poſſit referre quæſtionem dominij, niſi ſi venditor velit ab eo vindicare, vt alibi ſcripſi,ſed quia non aliter probari poteſt læſio, quam tamen probare actor omnino debet.*d.l.*2.*d l.ſi voluntate* 8.*C.hoc tit.l.*2.*D.de probat.*

DEFINITIO XVIII.

Si emptor periculo ſuo ſuſceperit neceſſitatem expellendi præpotentis ſpoliatoris,tanto maiore pretio emiſſe intelligitur.

QVamquam ob id ſolum, quod emptor per alterius vim re vendita frui prohibeatur, non habet ex empto actionem,[1] ſi tamen agatur de reſcindenda venditione ex cauſa immodicæ læſionis, non parum emptori proderit,quod contractus tempore res vendita per occupatoris præpotentis violentiam detineretur, licet nullum ſibi ius in re adferentis, ſi nec facile & primo iudicis imperio, nec ſine magnis difficultatibus & expenſis inde expelli potuit.[2] Nemo enim dubitat, quin tanto minoris res ſit, quanto difficilior futura eſt eius fruitio.[3] Cumque vacuam rei poſſeſſionem emptori tradere venditor teneatur,[4] ſane pro parte pretij haberi illud debet, quod emptor conuentus iure venditoris, eas poſſeſſionis adprehendendæ difficultates periculo ſuo adſumpſerit, & à rei tradendæ obligatione venditorem ab initio liberauerit.[5] Neque audiendus eſt venditor, ſi poſt difficultates illas ab emptore ſuperatas, expulſumque ſpoliatorem, velit reſcindere venditionem, eo prætextu quaſi rem viliore pretio diſtraxerit,[6] nec ſi emptor nacta poſſeſſione rem eandem alij non ita multo poſt longe pluris vendiderit, quia non quid ex poſtfacto emptoris induſtria, diligentia & periculo euenerit,[7] ſed quid euenire potuerit, inſpiciendum eſt,iſque rei valor & ſtatus attendendus qui fuiſſe probatur contractus tempore:[8] non tam enim facilitate inconſulta quam certo rectoque iudicio feciſſe credendus eſt, qui ipſe tanti æſtimauerit re carere, ne propter eam aut ſæpius, aut cum potentiore violentoque aduerſario litigaret.[9] Præſertim vero ſi cum creditori iam eſſet condemnatus, iamiamque ex iudicato vrgendus, nec haberet vnde ſolueret, iura illa ſua vendiderit, vt ſe ab ea obligatione liberaret, ac litium perplexitatibus ſumptibuſque eximeret.[10] Cur enim verecundam cogitationem eius qui lites execratur reprehendemus?[11] aut conſilium debitoris, qui vt certum debitum diſſolueret, præſentique moleſtia ſe liberaret,in ſolutum dederit, certam quidem ſibique haud dubie competentem actionem, ſed tamen cuius executio innumeris difficultatibus implicita maiorem ſumptus quam compendij materiam etat allatura?[12] *Ita Senatus* in cauſa Claudiæ Rigollet, & Ioannis Quinerry,16.Cal.Iul.1593.

1 *l.vlt.C.de action.empt.*

2 Id tamen exacte probandum eſt.*l.vlt.in princip.*& per totam legem *D.quod met.cauſ.*

3 Et perſecutio,cuius euentus plerumque incertus eſt, nec ſine ſumptu. *l.quod debetur* 51.*D.de pecul.l.minor.*40. *in princ.D. de minor.*iunct.*l.minoribus* 6.*eod.*

4 *l.*1.*l.*3.*in princ.l.ex empto* 11.*D.de act.empt.*

5 *arg.l.fundi partem* 79. *de contr.empt.l.ſi venditor* 6. §.1. *in fin.D.de contr.empt.*

6 *arg.l.quod ſi minor.*24.§ *Scæuola.D.de minor.*

7 Poteſt enim fieri, vt alij pluris vendiderit ex ſtultitia ipſius emptoris, vt *in l.*3. *D.ad leg.Falcid.* nam nec tam ex re, quam ex negotiatione pretium percipitur. *l.venditor* 21. *de hered.vel act.vend.*

8 *l.*2.*l ſi voluntate* 8.*C.de reſcind.vendit.*

9 *l.*4.§.1.*D.de alien.iudic.mut.cauſ.fact.* Potentioribus enim pares eſſe non poſſumus,inquit Caius *in l.*3.*in princip.eod.*

10 Nec enim deceptus quis videri poteſt in eo, quod vltro facere coactus fuit, vt ſibi ſuiſque rebus proſpiceret, quodque diligentiſſimus quilibet paterfamilias facere debuiſſet. *l.verum* 11.§.*ſi locupleti.l.minor.*48.§.1.*de minor.*

11 *d.l.*4.§.1.*de alien iudic.mut.cauſ.fact.*

12 *d.l.minoribus* 6.*D.de minor.l.in ſumma* 63. §.1. *de condict. indeb.*

DEFINITIO XIX.

Læſio non bene probatur ex præſenti æſtimatione, neque ex inſtrumentis præcedentium, aut ſubſecutarum venditionum.

QVoniam vero in probanda læſione, quoties ad reſcindendam venditionem agitur, venditionis tempus præciſe ſpectandum eſt,[1] cum pro temporum non minus quam locorum varietate pretia rerum mutentur,[2] conſequens eſt, vt non ſatis probata videatur læſio, ſi teſtes dicant tanti rem nunc eſſe, nec minoris fuiſſe tempore contractus, quod eiuſdem bonitatis iam tum eſſet,cuius nunc eſt. Fieri ſiquidem poteſt, vt eadem bonitate eodemque rei ſtatu manente, nunc tamen res aut pluris, aut minoris ſit quam antea, ſolo pretio ex aliis cauſis extrinſecis immutato.[3] Multo minus ergo probata videbitur ex eo ſolo, quod teſtes eam dicti ſui rationem adferant, quod eadem res non facta melior poſtea longe pluris diſtracta ſit. Nam præter id,quod tempus contractus ſemper inſpici debet,[4] ſpectandus quoque eſt communis valor, hoc eſt, ex communi hominum opinione non ex huius, vel illius emptoris ſtultitia æſtimandus.[5] Quod ſi duæ eiuſdem rei venditiones diuerſis quidem,ſed æque proximis temporum interuallis factæ proponantur, vna publice, priuatim altera, proculdubio ex illa potius, quæ publica, quam quæ priuata fuerit, iuſti valoris probatio ſumetur,[6] cum dici ſoleat, tanti rem eſſe quanti vendi poteſt,[7] quamuis

Source : BIU Cujas

quamuis non eo minus verum sit, ex causa immodicæ læsionis aduersus publicas quoque venditiones restitutionem dari, [8] eadem ratione admittendum est potiorem fore iusti valoris probationem, quæ fiat per publici, vt vocant, catastri exhibitionem, quam quæ per testes. [9] *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum in causa N. Ducloz Maurianensis, 11. Cal. Aug. 1593.

1 *l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*
2 *l. pretia rerum* 63. *D. ad leg. Falcid. l. si seruum* 33. *D. ad leg. Aquil.*
3 *l.* 3. *D. de condict. tritic. cum similib.*
4 *d. l. si voluntate* Iunge *l. Rutilia Polla* 69. *D. de contr. empt.*
5 *d. l. pretia. d. l. si seruum.* iunct. *l.* 3. *D. ad leg. Falcid.*
6 Nam quod publice fit, hoc ab omnibus si non factum, certe adprobatum intelligitur.
7 Dixi *Defin.* 4 *supr. eod.*
8 Scilicet ex ea interpretum opinione, quam retulimus, *dict. Defin.* 4.
9 Semper enim potentior est fides publica quam priuata, tanquam minus obnoxia fraudibus & falsitatibus. *l. data* 27. *C. de donat. l. scripturas* 11. *C. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. testium facilitatem* 17. *C. de testib.*

DEFINITIO XX.

Non bene probatur læsio, si non omnium circumstantiarum ratio habeatur, quæ rem minoris faciant.

QVid si testes de communi quidem pretio testificentur, [1] adeoque contractus tempore inspecto, [2] sed tamen non æstimato eo quanto minoris res sit ob id, quod emptor omne euictionis periculum in se susceperit, & venditorem à vacuæ possessionis tradendæ obligatione liberauit, cum & anterioribus creditoribus eam rem obligatam, & à violento potentique spoliatore occupatam esse constaret? Manca erit probatio, quia certe hoc ipso longe minoris res est, cum vel maxime interfit emptoris, & vacuam possessionem sine dispendio consequi, & venditorem habere de euictione obligatum. [3] Quid si testes de totius rei valore testificentur, cum tamen pars quædam duntaxat eius rei vendita sit? Non sufficiet ad hoc, vt læsio bene probata videatur. Nam si fundus commode diuidi non possit, [4] aut prædium forte sit vrbanum, cuius pars diuisa nullam possessori suo vtilitatem adferre queat, [5] nemo negauerit longe pluris rem esse, si tota æstimetur, quam pro parte sit pars, si separatim & tanquam diuisa consideretur. [6] Itaque si pars illa socio vendita sit, tanto minoris æstimanda est, quod eam solam, alius fortasse præter socium nullo pretio empturus fuisset, [7] propter metum discordiarum quas materia communionis excitare solet, [8] cum forte is, qui partem socij emit, suam non æque fuerit venditurus. [9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 17.

1 Iuxta id quod supr. diximus ex *d. l. pretia rerum* 63. *ad leg. Falcid.*
2 *Ex l. si voluntate* 8. *in fin. C. hoc tit.*
3 Dixi *Defin.* 17. *supr. eod.*
4 Quod plerunque euenit. *l.* 3. *C. comm. diuid. cum similib.*
5 Facilius enim hoc euenit in prædio vrbano, quam in rustico, vt commode diuidi regionibus non possit.
6 Pluris enim sunt partes totius totaliter consideratæ quam partes singulæ seperatim sumptæ, quamuis dici soleat eandem esse rationem partis quod ad partem, quæ est totius, quod ad totum. *l. qua de tota* 76. *de res vindic.* iunct. *l. si duo* 51. *in fin. D. de admin. tutor.*
7 *l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*
8 *l. cum pater* 77. *§. dulcissimus. de leg.* 2. *l. si non sortem* 26. *§. si tentum. de condict. indeb. l. vlt. C. commun. diuid.*
9 Nec enim regulariter quisquam cogitur partem suam vendere. *l. fundus* 30. *D. famil. ercisc.* sicut nec emere. *l. nec emere* 16. *C. de inr. delib.*

DEFINITIO XXI.

Probata enormi læsione satis videtur imploratum beneficium l. 2. *C. hoc tit. ab eo qui maius auxilium implorauit.*

VEnditor cum diceret aduersarij dolo inductum se, vt venderet, & in pretio supra dimidiam circumuentum, impetrauerat rescriptum Principis, vt in integrum restitueretur, [1] nec tamen dolum emptoris, sed læsionem duntaxat in pretij quantitate [2] probauerat. Placuit tametsi nulla litis pars imploraſſet beneficium nouæ constitutionis, [3] quæ emptori dat supplendi iusti pretij facultatem, iudicem tamen ex officio sic ferre sententiam debere, vt iubeat emptorem vel fundum cum fructibus à die litis contestatæ reddere recepto pretio, cum vsuris ab eodem tempore quincuncibus, aut quod iusto veroque deest pretio supplere. [4] Videtur enim illius legis æquitas officium iudicis inducere potius, quam potestatem actionis, quod ad pretij supplementum pertinet, [5] solamque rei venditæ restitutionem in petitione esse, pretij vero supplendi facultatem in emptoris potestate & electione. [6] Licet tutius sit, ne plus petere venditor videatur, vt electionem det emptori. [7] Sed cum hodie sublatum sit periculum pluris petitionis, quod ad causæ bonæ iacturam attinet, [8] nihil vetat quod actor in libello prætermiserit iudicis officio ac iurisdictione suppleri & temperari. [9] *Ita tractatum est* in causa N. de l'Isle & Claud. Du Cloz, 12. Cal. Aug. 1593.

1 Quo casu dicitur dolus dedisse causam contractui. *l. & eleganter* 7. *D. de dolo.*
2 Ex qua pretij quantitate dolus nec probatur, nec præsumitur. *l. dolus* 10. *C. hoc tit.*
3 Quæ exstat *in l.* 2. *C. hoc tit. & in l. si voluntate* 8. *eod.*
4 Quomodo iudicari solet & debet, cum agitur ex beneficio *d. l.* 2.
5 Quia pendet id ex æquitate iudicij, nec tam fit ex contractu, quam præter contractum, vt contractus iniquitas corrigatur, quomodo etiam contingit in specie *l. maioribus* 3. *C. commun. vtr. iudic.*
6 Exemplo eius, quod de noxali actione scriptum est *in l. miles* 6. *§. decem. D. de re iudic.* Iunge *l.* 1. *§. item si ita. D. ad leg. Falcid. l. cum sine* 19 *& l. si penum* 24. *D. quand. dies leg. ced. l. si quis stipulatus* 57. *D. de solut.*
7 Petit enim plus causæ, qui suo aduersario adimit electionem. *§. huic autem. Instit. de action.*
8 *§ sed hæc quidem. eod. tit.*
9 *argum. l. si res obligata.* 58. *in fin. de leg.* 1. *l. quæsitum* 13. *D. de testib.*

DEFINITIO XXII.

De annui reditus venditione & redemptione.

QVi annuum reditum perpetuum quandocunq; redimendum certo iustoque pretio [1] comparauit, licet cogere non possit venditorem, vt redimat, [2] dummodo paratus ille sit annuum reditum præstare, [3] si tamen reditum petens ea exceptione repellatur per venditorem, quasi iam facta fuerit redemptio, pretiumque restitutum, idque per calumniam & falso dictum appareat, æquissimum est venditorem eas mendacij sui pœnas luere, vt reditum redimere cogatur, si id emptor malit, [4] cuius sane quam maxime interest, non habere rem diutius cum tam improbo debitore. [5] Nam & idem est, si in reditu præstando moram contrahere vēditor soleat, emptoremque litibus ac sumptibus vexare. [6] Etsi autem iuris regula est, nihil esse tam naturale, quam vnumquodque dissolui eo modo quo colligatum est, [7] præsertim in emptione, [8] in hoc tamen contractus genere spe-

Source : BIU Cujas

ciale videtur, vt ad resoluendum contractum nulla retrouenditione opus sit, solaque sufficiat restitutio pecuniæ, qua reditus ille annuus velut iusto pretio fuerat æstimatus.[9] An quod hypotheca potius, quam venditio contracta videatur?[10] Minime. Alioqui iure Pontificio[11] contractus improbaretur tanquam vsurarius, quandoquidem quicquid excedit sortem vsura & fœnus est.[12] Sed quoniam licet contractus hic vltro citroque obligatorius sit, mutuaque præstationes habeat, quandiu subsistit, ex vna tamen duntaxat parte restitutionem habet, cum resoluitur,[13] nempe ex parte venditoris, qui pretium reddit, non item ex parte emptoris, qui cum nihil aliud à venditore acceperit præter annuos reditus, quos vtique restituere cogendus non est,[14] nihil habet quod possit restituere: satisque hoc ipso cautum est venditori, quod post restitutum à se pretium nulla amplius emptori actione tenebitur, pro annuo reditu in futurum exhibendo:[15] quippe sublata causa propter quam debebatur nulloque subsistente pretio, ex cuius comparatione & relatione obsignatio reditus subsistere possit.[16] Id scilicet exigente correlatiuorum natura, vt sublato vno alterum quoque tolli sit necesse.[17] Quare etsi instrumentum, quod de eo contractu scriptum fuerat, cancellatum reperiatur penes emptorem, aut venditori ab ipso emptore redditum probetur, perinde tutius erit venditor solutionis præsumptionem obiiciens,[18] aut exceptionem pacti, de non petendo,[19] acsi mutui & pignoris obligatio contracta, tum chirographum, aut cancellatum, aut redditum proponeretur.[20] Quamuis non idem esset in cæteris contractibus vltro citroque obligatoriis, ad quorum resolutionem omnia retroagi oporteret.[21] Vnde illud etiam fit, vt si emptor deperditum instrumentum conqueratur, non magis nouam ipsius descriptionem à notario petere possit, inscio venditore, quam si esset creditor, inscio debitore.[22] *Ita Senatus* in causa Ludouici Ortolan & D. Ioannis Bail Canonici de S. Ioire, 6. Id. Nouembr. 1593.

1 Intelligitur autem iusum esse pretium ex constitutionibus Gallicis ad ratam duodecimæ, quod nos dicimus *au denier douze à huit & tiers pour cent.*

2 Alioqui contractus esset vsurarius & prohibitus.

3 Nam si in eo præstando moram faciat, resolui contractus potest, vt in specie *l.1.& 2.si ager vectig. l. lex vectigali* 31. *D. de pignor.*

4 Non enim potest dicere se nolle redimere, qui falso allegat se iam redemisse. Sic punitur mendacium, & in *l. vltim. D. de rei vindic. & in Auth. possessor. C. qui potior. in pign. hab.*

5 Improbus enim est, & perfidus, & violator iuris gentium, qui negat se debere. *l. cum amplius* 84. *§. is natura debet. de reg. iur.* Theoph. initio *tit. De action.*

6 Interest enim cuiusque non vexari litibus. *l. minoribus* 6. *D. de minor. l.1. Cod. de admin. tutor. l.4. §.1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

7 *l. nihil tam naturale* 35. *de reg. iur. l. prout.* 80. *de solut.*

8 *l. ab emptione* 58. *D. de pact. l.2. D. hoc tit.*

9 *Vt & in specie l.2. C. de pact. int. empt. & vendit. & in l. si à te* 7. *eod.*

10 *Vt in l.3. C. plus valer. quod agit.*

11 Quo perinde ac iure diuino vsuræ omnes districte sunt prohibitæ *tot. tit. Extr. de vsur.*

12 *l. rogasti* 12. *§. si tibi. de reb. credit.*

13 Quod non similiter contingit in venditione rerum corporalium, *d. l. ab emptione* 58. *de pact.*

14 Quippe quos non sine causa accepit, sed suo iure. Nec enim hoc casu contractus iste ita resoluitur, vt numquam factus videatur, quomodo contingit cum resoluitur ex lege commissoria, vel ex pacto addictionis in diem *l.4. §. sed & Marcellus D. de in diem addict.*

15 Ne alioquin emptor & rem, & pretium habeat, quod fieri non potest. *l. ex empto* 11. *§. vlt. l. bona fides* 50. *de action. empt.*

16 Pretium enim non dicitur nisi ex comparatione rei venditæ. *l.1. D. de rer. permut.*

17 *l.1. C. de cupress. lib.11. tit. vlt.* cum similib,

18 *ex l. si chirographum* 24. *D. de probat.*

19 *Ex l.2. §.1. D. de pact.*

20 Vt in legibus proxime citatis.

21 *d. l. ab emptione.*

22 Quamuis neque emptor ipse sit creditor, neque venditor sit debitor. Differunt enim toto genere ista Emere & credere *l. quod si minor* 24. *§. restitutio D. de minor.*

DEFINITIO XXIII.

Geminatio contractus non excludit beneficium l.2. C. hoc tit. si in secundo quoque contractu enormis læsio interuenerit.

INterueniente geminata renunciatione successionis totius, aut legitimæ portionis etiamsi læsio interuenerit, sunt qui putent non esse restitutioni locum,[1] nec si læsio immodica & vltra dimidiam iusti pretij proponatur,[2] dummodo secunda renunciatio ex interuallo facta sit,[3] quamuis primus consensus in minori quoque ætate interuenerit:[4] nam & generaliter nostris placet, approbantem contractum non posse postea petere vt rescindatur propter dolum, aliamve causam restitutionis,[5] itemque ex actu geminato tolli omnem erroris metusque præsumptionem,[6] induci probationem seruilis conditionis,[7] excludi beneficium Velleiani,[8] exceptionem dotis non solutæ,[9] itemque non numeratæ pecuniæ.[10] Cui simile illud etiam est, quod dicimus, ex geminatione contractuum cessare præsumptionem simulationis,[11] & verba geminata in contractibus probare etiam, vbi alias non probarent.[12] Sed tamen licet tanta vis sit geminationis, verius est, si in secunda quoque renunciatione læsio talis intercesserit, quæ sufficiat ad petendam restitutionem non eo minus concedi debere, cum eadem semper subsit causa restitutionis.[13] Quod & ex contradictoribus plerique non illibenter admittebant, eo saltem casu quo renunciatio ante biennium elapsum reiterata proponatur.[14] *Ita Senatus* in causa D. de Bellegarde, contra N. Annam de Bellegarde vxorem D. de Bienvenu, 15. Cal. April. 1595.

1 Propter potestatem geminationis, cuius effectus plerique sequuntur in Definitione.

2 Quasi non possit dici læsus ab alio quam à seipso is, qui cum posset petere contractus rescissionem maluit eum nouo contractu confirmare. *l.1. §. in summa vers. sed si post eum interuallum. D. quar. rer. act. non det. l. si mulier* 22. *C. ad SC. Velleian.*

3 Vt in locis supradictis. Alioqui ea quæ in continenti fieret videretur eadem esse cum prima non alia, cum ea quæ in continenti fiunt dicantur inesse. *l. iuris gentium* 7. *§. quinimo. D. de pact. l. lecta* 40. *de reb. credit.*

4 Posterior enim consensus prævalet, qui in maiori ætate interuenit. *tot. titu. Cod. si maior fact. rat. habuer. & titu. C. si maior fact. alienat. rat. hab.*

5 Cum dolus præteritus possit remitti per transactionem, *l. pen. C. de transact.*

6 *l.2. C. de his quæ vi metusve caus.*

7 *l. cum scimus* 22. *C. de agric. & censit. lib.11. tit.* 47.

8 *d. l. si mulier* 22. *C. ad SC. Velleian.*

9 *l. in contractibus* 14. *§. sed quoniam. C. de non numer. pecun.*

10 *l. cum fidem* 4. *l. generaliter* 13. *eod. tit.*

11 Quia talis geminatio inducit magnam scientiam & deliberationem, Tessaur. *decis.* 223. *num.* 6. Corset. quem citat *in tract. De geminat.*

12 *Arg. l.4. D. de vsur. l. Balliista* 32. *ad SC. Trebell.*

13 *Arg. l. doli* 19. *§. diuersum D. de dol. except.*

14 *Arg. d. l. si mulier* 22. *Cod. ad Velleian.* quæ non aliter mulierem excludit à beneficio Senatusconsulti ob secundam, & geminatam eius interceſſionem, quam si secunda facta sit post biennium.

DEFINITIO XXIIII.

Non læditur qui remittit actionem iustam quidem, sed inutilem, siue ob exceptionem aliquam, siue ob egestatem debitoris.

Ex ma-

Source : BIU Cujas

EX maternæ hereditatis renunciatione nullo aut modico accepto facta non potest induci læsio, [1] si materna hereditas tota in iuribus consistat aduersus paternam hereditatem exercendis, paterna autem hereditas nec sit soluendo, nec heredem habeat purum [2] qui faciat, vt pro idonea habeatur. [3] Parum namque interest, an nulla prorsus sit actio, an inanis, & inefficax, [4] nec rursum an propter exceptionem aliquam quæ opponi potest inanis sit, [5] an propter inopiam & egestatem debitoris. [6] Itaque non posse ex ea causa locum fieri restitutioni, pronunciauit *Senatus* in eadem causa.

1 Æstimanda enim semper est læsio ex damno quod reuera & in effectu passus sit is, qui se læsum dicit, vt de lege Aquilia scribit Paulus *in l. si seruum 33. ad leg. Aquil.*

2 Id est, non cum beneficio legis & inuentarij: nam qui beneficium illud implorauit, perinde quidem heres est vere, sed non pure. *l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Soluendo enim est hereditas, quæ inuenit heredem. *l. libertus 36. D. de bon. libert. l. quæ dotis 33. solut. matrim.*

4 Omnis enim actio refertur & ordinatur ad exactionem in eoque totum actionis emolumentum versatur. *l. vlt. §. vlt. D. quæ in fraud. credit.*

5 *l. nihil interest 112. de regul. iur.*

6 *l. nam is 6. D. de dolo.*

DEFINITIO XXV.

Subhastationes etiam Senatus decreto confirmatæ possunt rescindi ex causa immodicæ læsionis, quæ sit bene probata.

ETiamsi Senatusconsulto confirmatæ sint subhastationes tanquam bene riteque peractæ, [1] non tamen prohibetur debitor implorare beneficium restitutionis ad eas ex causa immodicæ læsionis rescindendas, [2] nulla quoque in eam rem proposita ciuili, vt vocant, supplicatione, [3] quoniam noua hæc agendi causa est, nouumque ius, quod sicut in iudicium antea deductum non fuit, ita nec de eo cognitum & pronunciatum videri potest. [4] Nec aliud erit tametsi nondum solutum pretium subhastationis debitor post arestum acceperit. Quod enim fit in executionem iudicati non magis nocere condemnato quam iudicatum ipsum debet. [5] Sed si debitor ad probandam læsionem petat bona iterum sub hasta vendi, quod ita futurum sit, vt tanti esse probentur quanti vendi poterunt, non est audiendus, [6] imo ante omnia probare cogitur immodicam læsionem in priori venditione interuenisse, [7] non solum quod aliter posito iure passim eueniret, vt publicarum venditionum fides facile conuelleretur, [8] sed etiam quia læsio probanda est inspecta æstimatione, quæ fuit tempore factæ subhastationis, non quæ nunc est. [9] *Ita tractatum* est in publico auditorio, contra N. Riondet, Cal. Iul. 1595.

1 Quod fit si debitor pignora non redemerit intra sex menses à die missionis in possessionem numerandos.

2 Postquam eo iure vtimur, vt ex hac causa subhastationes quoque rescindi possint, vt dixi *Defin. 4 sup.*

3 Quæ tamen necessaria est, quoties condemnatus vult impugnare rem à Senatu iudicatam. *Auth. quæ supplicatio. Cod. de precib. Imp. offer.* [Aliter tamen à Senatu Parisiensi, bis iudicatum fuisse refert Papon. in Syntagm. *lib. 18. Tit. 6. §. 2.* non posse scilicet hoc casu, rescindi subhastationes ex causa immodicæ læsionis, ne quidem per viam ciuilis supplicationis post arrestum, licet ibidem subiiciat, si iudex inferior decretum interposuerit, posse ab eo decreto appellari, & contra subhastationes restitutionem impetrari.]

4 *l. cum quæritur 12. & seqq. D. de except. rei iudic.*

5 Initio scilicet inspecto, & quia non fit nisi in consequentiam. *l. 3. §. scio. D. de minor.*

6 Nec si consentiat, vt emptori non prius possessio aufferatur, quam fuerit ei satisfactum.

7 Quia rescindenda est subhastatio, cum bona quæ fuerunt vendita transierint in dominium emptoris *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit. l. 3. C. de fid. & iur. hast. fiscal.*

8 Quod esse non debet. *l. si hypothecas 8. C. de remiss. pignor.*

9 *l. si voluntate 8. C. hoc tit.* Dixi *Defin. 2. supr.*

DEFINITIO XXVI.

Rescissis ex causa immodicæ læsionis subhastationibus fructus tamen non restituuntur.

IS qui fidem publicam secutus sub hasta emit adeo fructus suos facit, [1] vt etiamsi enormissima læsio, id est, vltra bessem interuenerit, & ex ea causa subhastatio rescissa sit, [2] fructus tamen perceptos restituere non cogatur: [3] quod in priuatis venditionibus secus esse supra diximus. [4] Ideo fortasse, quod ex tam immodica & enormi læsione inducatur dolus re ipsa qui dolo ex proposito æquiparatur. [5] Quæ, vt ita dicam, æquiparatio in priuatis tantum venditionibus locum habere potest, non etiam in publicis, in quibus scilicet non debitor vendit, sed pro debitore apparitor exequens iussum iudicis, [6] nec sciri potest, quis emptor futurus sit. [7] Proinde nec fieri facile potest, vt dolus emptoris vllus ex proposito interueniat re vera, ergo neque, vt per fictionem, aut præsumptionem interuenisse videatur. [8] *Ita Senatus* in causa Guilielmæ Morel, 14. Calen. Septemb. 1595.

1 Tanquam qui sit bonæ fidei possessor, vt dixi *Defin. 6. sup.* si modo bene peractus sit ordo subhastationis. *l. 1. & 2. C. de fid. & iur. hast. fisc. lib. 30. tit. 3.*

2 Secundum ea quæ scripsimus *prox. Defin.*

3 Nisi quos perceperit post litem contestatam, vt dixi *Defin. 6. supr.*

4 *Defin. 5 supr. hoc tit.*

5 *l. si quis cum aliter 36. vbi notæ de verb. oblig.*

6 *l. si ob causam 13. C. de euict. l. 1. C. si in caus. iudic.*

7 *l. 2. C. eod. tit. lib. tit.*

8 Fictiones enim istæ debent respondere veritati. *l. confessionibus 13. & l. seq. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO XXVII.

Æstimandum est pactum de retrouendendo, cum tractatur de immodica læsione, & quanti æstimandum sit.

VEndita re sub pacto de retrouendendo, si venditor dicat se immodice læsum, non aliter læsio per testes probata videri potest, quam si testificentur de communi æstimatione, subducto eo quanto minoris res est, propter pactum illud De retrouendendo, quod vtique pars pretij est, [1] sed tamen magis est, vt si de ea testificentur æstimatione, quæ tanta sit, vt appareat etiam subducto pretio pacti de retrouendendo adhuc immodicam læsionem interueniſſe, non eo minus pro venditore pronunciari oporteat. [2] Est enim ea res iuris magis quam facti, & plerosque latet etiam perspicaces viros, [3] quanti æstimandum sit onus illud talis pacti, cum de eo ipsi quoque interpretes dubitent, [4] quanquam magis communiter nec sine ratione receptum videtur, vt res quæ alioqui digna esset centum aureis non æstimetur nisi septuaginta, si sub eiusmodi pacto vendita sit; [5] nimirum si pactum de retrouendendo fuit liberum & perpetuum. Nam quo breuius est eo certe minoris est, & consequenter tanto minus pretium diminuit, licet non desint qui hanc temporum distinctionem non probent. [6] *Ita Senatus* pro Ludouico Velat, contra Bartholomæum Truchet, 3. Calend. Decembr. 1595.

1 *l. fundi partem 79. D. de contr. empt. l. si venditor 6. §. 1. in fin. D.*

Source : BIU Cujas

de ſeru.export.l.vlt C.de pact.int.empt.& vendit.l.ſi ſterilis 21.§. ſi tibi fundum D.de act.empt.

2 Quaſi bene probata læſione. Teſtium enim dicta adiuuanda ſunt,& benigne accipienda,non calumnianda: tanquam quæ ſint fauorabilia. *arg.l.cum quidam 19.D.de liber.& poſt.l.hoc modo 64.De cond.& demonſtr.*

3 Ideoque per iudicem facile ſuppleri poteſt, *arg.tit.Cod.vt qua def.aduoc.part.& l.quæſitum 13.D.de teſtib.*

4 Nihil enim de eo certi conſtitutum eſt à Iureconſultis.

5 Andr.Tiraqu.*in tract.de retract.conuent. in præfat. num.20. & 25.*

6 Ludouic.Peruſ.*deciſ.97.* vbi ait ſemper ita eſſe æſtimandum hoc pactum, adeoque tum etiam cum triennio concluditur.

DEFINITIO XXVIII.

Pactum de retrouendendo ita demum facit partem pretij, ſi adhibitum ſit in continenti, non ſi ex interuallo.

QVod tamen diximus, pactum de retrouendendo eſſe partem pretij, [1] ſic accipiendum eſt, ſi in ipſo venditionis tractatu interuenerit, aut in continenti poſt factam venditionem, vt ineſſe contractui videatur, [2] Alioqui ſi ex interuallo ſecutum ſit, & proinde ex mera liberalitate emptoris, non poteſt fieri, vt pretij partem conſtituat. [3] Propter quam cauſam ſolent plerique emptores, vt ſibi proſpiciant, nec tam facile dubitari poſſit, an ſimulatus & fœneratitius ſit contractus necne, [4] curare, vt pactum de retrouendendo ſeparato inſtrumento conſcribatur,ac plerumque coram aliis teſtibus alioque notario ſtipulante,& intermedio dierum aliquot interuallo. [5] Quod ſi faciant data per chirographum fide [6] venditori non aliter contracturo, & ita geſta res probetur, inane fraudis conſilium eſt, [7] tantoque ſuſpectius pactum videri debet. [8] Nõ enim quid aut quando, aut quomodo ſcriptum ſit inſpiciendum eſt, ſed quid actum & tractatum, cum venditio contraheretur. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l.fundi partem 79.D.de contr.empt.*& aliis citatis *Defin. prox.num.*1.

2 Quoniam quæ in continenti fiunt ineſſe videntur. *l.iuris gentium 7.§.quinimo.D.de pact.l.lecta 40.D.de reb.credit.*

3 Magiſque hoc caſu accedit ad cauſam donationis, & liberalitatis. *arg.l.donari 29.D.de donat.l.donari 81.de reg.iur.*

4 Quia ſolet huiuſmodi pactum inducere præſumptionem ſimulationis, ſi concurrat immodica læſio, maxime accedente conſuetudine fœnerandi, vt dixi *Defin.5.numer.vltim. ſupr.*

5 Non enim alia in continenti facta dici poſſunt, quam quæ fecerunt contrahentes priuſquam ad alia negotia diuerterent.

6 *Vt in l.in tacitis 103.de leg.1.*

7 Numquam enim ratum habendum eſt, quod dolo malo & in fraudem factum probatur. *l.in fraudem 29. de legib.l.quidam 29. in fin. ad SC. Velleian. l. qui teſtamentum 27. D. de probat.*

8 Suſpectum enim ſemper eſt quod clam fit.*l.vltim.in fin.de rit.nupt.*

9 *l.ſemper in ſtipulationibus 34.De reg.iur.*

DEFINITIO XXIX.

Pactum de retrouendendo cum læſione etiam enormißima non facit contractum pignoratitium,niſi adſit conſuetudo fœnerandi.

EX ſolo pacto de retrouendendo etiamſi accedat enormiſſima læſio in pretio, non præſumitur venditionis contractus fœneratitius & ſimulatus, niſi fœnerandi quoque conſuetudo interueniat ex parte emptoris, aut alia coniectura. [1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vide in hanc rem Doctores citatos à Thoma Grammat. *deciſ.76.* vbi tamen concludit opinionem contrariam, quæ prioribus duobus contenta eſt, magis eſſe communem. Eam ſane in ſupremis Galliæ curiis receptiorem eſſe audio. Dixi *Defin.5.ſupr.*

DEFINITIO XXX.

Quantum interſit an is, qui enormißimam læſionem allegauit, eam probauerit,an enormem tantum.

QVi contractum nullum dicit ex cauſa enormiſſimæ læſionis non cenſetur implorare beneficium nouæ conſtitutionis, [1] ideoque etiamſi probauerit enormem læſionem debet ſuccumbere, [2] nec emptori danda eſt electio iuſti pretij, quæ alioqui daretur. [3] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Velat, & Bartholomæi Truchet,3.Cal.Decemb.1595.

1 Hoc eſt,*legis 2.C.hoc tit.* Illa enim lex præſupponit contractum valere, ſed vel reſcindendum eſſe, vel ad æquitatem ſuam reuocandum. Qui vero allegat enormiſſimam læſionem, contendit nullum eſſe ipſo iure contractum propter dolum qui ineſt, re ipſa quem noſtri volunt æquiparari dolo ex propoſito, Dixi *Defin.3.ſupr.*

2 Tanquam qui ſuam intentionem non impleuerit. *l. qui accuſare 4.Cod.de edend.l.vltim.Cod.de rei vindic.l.actor 23.Cod de probat.*

3 Sicut è contrario emptor condemnandus eſſet præciſe ad reſtitutionem rei, ſi enormiſſima læſio probata eſſet, vt dixi *Defin.3.ſupr.*

DEFINITIO XXXI.

Caſus ſingularis,in quo etiam enormißima læſione probata fructus non reſtituuntur venditori, niſi qui lite conteſtata percepti ſunt.

ALiquando accidit, vt enormiſſima ſit læſio, ex eaque inducatur dolus reipſa qui dolo ex propoſito æquiparatur, [1] nec tamen fructus à die contractus reſtitui oporteat,ſed tantum à die conteſtationis, vt contingeret ſi enormis tantum læſio proponeretur, [2] aut à die obſignati pretij quod datum & reſtituendum eſt. [3] Quid enim ſi magnus probationum conflictus ſit, emptorque probet non tam grandem læſionem interueniſſe,& tamen venditoris probationes præponderent? [4] *Ita Senatus* iampridem in cauſa D. de Charmoiſel D. de la Pie,contra fratres Ponthus Lugdunenſes. *Sine die.*

1 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin.3. ſupr.ex l.ſi quis cum aliter 36.vbi not.D.de verb.oblig.*

2 Quia vſque in tempus litis conteſtatæ emptor bonæ fidei poſſeſſor eſt, non prædo,qui ſcilicet pretium numerauit. *l.nemo prædo eſt 126.de reg.iur.*

3 *Vt in l.2.C.de pact.int.empt.& vendit.*

4 In huiuſmodi enim cauſis dubiis,de quibus *in l.admonendi 31.D.de iureiur.* multa permittuntur arbitrio iudicis, præſertim quantum ad fructus attinet, ſumptuſque litis. *l.3.D.de teſtib. l.qui ſolidum 78.§.1.De leg.2.*

DEFINITIO XXXII.

Probabilis ignorantia iuſti valoris excuſat emptorem à reſtitutione fructuum, ante litem conteſtatam perceptorum,etiamſi læſio enormißima probata ſit.

QVid ſi emptor probabiliter ignorauerit iuſtum rei valorem? Finge pupillum,cuius nomine tutor comparauerit, [1] tutorem vero nihil dolo malo feciſſe. Scio nocere pupillo interdum ſcientiam tutoris, ſed hactenus ne ex tutoris facto pupillus cum aliena iactura locupletetur, [2] non etiam,vt damnum ſentiat. [3] Atqui damnum ſentiret ſi fructus omnes reſtituere teneretur, etiam ex quibus non eſſet factus locupletior. [4] Igitur iuſta valoris ignorantia excuſare debet à fructuum reſtitutione, [5] quandiu præſertim

Source : BIU Cujas

sertim venditor pretium retinet. [6] Eaque ignorantia iusti pretij in dubio præsumenda est contra venditorem, qui neque vi neque dolo coactus vendidit, [7] nisi proponas emptorem solitum fœnetari. [8] Sane cum quæritur an redimendi ius temporale perpetuetur ex causa enormissimæ læsionis, nulla distinctione opus est, an emptor iustum valorem sciuerit an ignorauerit. Vtroque enim casu perpetuatur. [9] Non idem est si quæratur, an remedium quod ex canone pontificio spoliatis datur [10] cumulandum sit cum in integrum restitutione, quæ aduersus venditionem competat ex causa enormissimæ læsionis. Eadem enim distinctio adhibenda est inter scientem & ignorantem, [11] quoniam non idem alioqui vtriusque actionis euentus, & effectus futurus sit, cum ex canone pontificio fructuum omnium restitutio omnimodo debeatur. [12] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 29. supr.

1 Nam illa ætas etiam ea quæ videt ignorat, *leg. vnic. Cod. de falsi. monet.*

2 *l. 4. §. illa etiam quæstio. D. de doli mal. except. l. sed & ex dolo 15. D. de dolo.*

3 *l. 3. & 4. D. quod ex fact. tutor.*

4 *l. sed etsi lege 15. §. consuluit. de petit. hered.*

5 Vt bona fides tantum hac parte præstet possidenti quantum veritas *l. bona fides 48. de acquir. rer. domin. l. bona fides 136. de regul. iur.*

6 Ne alioqui futurum sit, vt & re & pretio fruitus videatur, quod esset iniquum. *leg. ex empto 11. §. vltim. l. bona fides 50. D. de action. empt.*

7 Non enim facile præsumenda est mala fides, nec dolus. *l. dolum 6. C. de dolo.*

8 Quia fœneratores sunt odiosi, etiam ij qui non sunt improbiores, de quibus *in l. improbum 20. C. de his qui notant. infam.* quoniam pecunia res sterilis est, nec pecuniam gignit. Ideoque dicitur vsura percipi iure non natura, *leg. si nauis 62. D. de rei vindic.* Iunge *l. 1.* vbi Bald. *C. si aduers. credit.*

9 Ex iis quæ diximus *Defin. 5. supr.*

10 *Ex can. redintegranda 3. quæst. 1.*

11 Nec enim ignorans quisquam alium spoliat.

12 *ex d. can.* redintegranda, quia remedium illud datur etiam contra eum qui bona fide & cum titulo possidet, ac pleniſſimam continet restitutionem, vt dicemus ad *Tit. Vnde vi.*

DEFINITIO XXXIII.

Agenti ad rescindendam venditionem ex causa læsionis non est necessaria probatio æstimationis per probos viros.

CVm agitur de rescindenda venditione ex causa immodicæ læsionis, potest esse necessaria æstimatio, [1] quæ fiat per probos viros ab vtraque parte eligendos: [2] sed ita demum si conflictus aliquis sit & magnus probationum, vt non facile sciri possit, vtrius partis probationes præponderent. [3] Cæterum si alterutra pars intentionem suam sufficienter probauerit, nihil causæ est cur recurratur ad æstimationem. [4] *Ita Senatus* in causa, de qua Definit. 28. Tit. de vsur.

1 *ex l. 2. & si voluntate 8. C. hoc tit.*

2 *arg. l. 1. §. cum dicitur. D. si cui plusquam per leg Falcid.*

3 Quod euenit plerunque, aliis atque aliis testibus, aliter atque aliter rem æstimantibus. Vnde est quod interpretes nostri solent agitare, vtrius testibus magis credendum sit, an venditoris deponentibus de affirmatiua, an emptoris deponentibus de negatiua. De quo scripsimus *in Titul. de testib.*

4 Ne scilicet superuacua probatione, & superuacuo sumptu oneretur is, qui suam intentionem plene iam probauit. *leg. hac stipulatio 14. in fin. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

TIT. XXXI.

SIN. CENS. VEL RELIQ.

DEFINITIO I.

Canonis annui præstandi obligatio transit in quemlibet possessorem. Et quid de laudimiis.

NVS soluendi canonis ex contractu emphyteutico debiti adeo reale est, [1] vt re alienata transeat in quemcunque possessorem, [2] nec pactione vlla fieri possit ne transeat. [3] Nempe quod ad domini directi ius attinet, cui aliorum pactionibus derogari non oportet. [4] Nam inter eos qui contraxerunt, si aliud nihil obstet, lex contractus seruanda est. [5] Domini vero directi interesse potest, vt in rem ipsam, aut in noui possessoris personam agat potius, quam aduersus alienatorem: [6] licet alienator quoque, si aut emphyteusim acceperat, aut emphyteuticariæ obligationis professionem emiserat, perinde obligatus remaneat, eiusque heres ac si possideret, [7] quamdiu nec dominus directus ratam habuit alienationem, nec à possessore obligationem suscipere parato, vt ratam haberet interpellatus est. [8] Certe non vsque adeo transit hoc onus in possessorem, vt secum trahat personalem illam obligationem ex qua conueniri poterat is, qui alienauit. Neque enim personalis obligatio ex contractu proficiscens transire potest in successorem singularem, qui non contraxit. [9] Nec fauore quidem Principis aut Reipublicæ si agas de tributo, quod ex conuentione, non item de eo quod ex lege debeatur. [10] Ob idque nimirum necessaria fuit Statuti nostri auctoritas, quæ faceret, vt possessor quilibet personali actione conueniri posset. [11] Laudimiorum non aliud ius est. Nam si per multorum personas emptio rei emphyteuticariæ ambulauerit, laudimia omnia ab eo solo qui possidet exigere dominus poterit, non vt cogatur ille præcise soluere, sed vt, ni soluat omnia, liceat domino quasi commissam rem vindicare. [12] Quamquam multo consultius faciet dominus si à singulis emptoribus singula laudimia petat, [13] ne alioqui rem emphyteuticariam, cuius dominium directum retinet, vltro grauiore onerans obligatione sibi ipsi damnum inferat. Idque est quod dici solet, [14] laudimium actione in personam, Canonem annuum actione in rem peti debere. *Ita Senatus* in causa N. Claudij Leyderij, Ioannis Pensabini, & Procuratoris fiscalis Gebennensis, 5. Id. Iul. 1588. Vide titul. de iur. emphyt. Defin. 4. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

1 Debetur enim à re in dominij directi recognitionem, non à persona, *l. 1. & vl. C. de iur. emphyt.*

2 *leg. Imperatores 7. de public. & vectigal. l. alienatio 67. de contr. empt.*

3 *l. 2. & 3. C. hoc tit.*

4 *l. inter debitorem 42. D. de pact.*

5 *l. epistola 52. §. pactum. eod.* [Si tamen dolo malo venditoris celata sit annua pensitatio, quæ super eo fundo maior debebatur, quam emptor crederet, non tantum improuisi oneris ratio habenda est, vt *in leg. in venditione 41. De act. empt.* sed etiam potest interdum ea res facere, vt venditionem ipsam rescindi aut potius resolui oporteat. Non quasi dolus det hoc casu causam contractuum, dum potius incidat in contractum. Sed

Source : BIU Cujas

quia non debuit decipi emptor, quem credibile est, si tantum onus sciuisset non fuisse empturum. Nec ad rem pertinet quòd venditor dixerit se fundum vendere cum omnibus suis oneribus. Non enim ea clausula purgat dolum venditoris, qui non debuit tacere quod sciuit, *l. quæro eod. tit. De act. empt.* Maximè verò si venditor iurauerit se nescire. Sanè cùm hæc omnia ex facto contigissent, & illud præterea quod ob non soluta teliqua eiusmodi pensitationis annuæ ab ipso venditore debita fuerat fundus euictus, & sub hasta venditus condemnato etiam venditore, qui ab ea sententia non prouocauerat. Placuit Senatui resolui venditionem & pro infecta haberi. Ex tempore pro Marino Pic, contra Natthæum Martin, prid. Calend. Maij 1611. tametsi nulla in integrum restitutio aduersus contractum petita fuisset.]

6 Quia solet plus cautionis esse in rem, quam in personam, *l. plus cautionis 25. de reg. iur.*

7 Quia obgliatus est ex contractu & personali obligatione, quæ non potest eo iure extingui per alienationem rei, quamuis propter ipsam rem fuisset contracta, *l. vlt. in fin. D. de contr. empt.* Obligationes enim semel contractæ non nisi certis modis finiuntur. *leg. obligationum fere 44. §. placet. de oblig. & action.* inter quos modos non est alienatio.

8 Interpellatus enim dominus directus non potest recusare, quo minus venditionem laudet in fauorem noui possessoris ex eoque tempore vetus emphyteuta omnino liberatur. *leg. vlt.* vbi Ias. & alij. *C. de iur. emphyt.*

9 *d. l. vltim. in fin. de contr. empt. leg. 1. §. si heres. D. ad SC. Trebell.*

10 *l. cum possessor. 5. in princip. & §. vltim. D. de censib.* Res enim oneri addicta est non persona. *l. 2. C. de prad. nauicul. libr. 11. tit. 2.*

11 *In cap. rempublicam libr. 3. Statutorum Sabaudia cap. 4.*

12 *l. vlt. C. de iur. emphyt.*

13 Actione scilicet personali, quia debentur laudimia ob inuestituram, quæ necessaria est cuilibet nouo possessori, *d. l. vlt. vbi notat.*

14 A pragmaticis scilicet. Nulla enim lex est, quæ hoc dicat.

TIT. XXXII.

DE PERIC. ET COM-mod. rei vendit.

DEFINITIO I.

Facta venditione rerum, quæ consistunt in pondere, vel numero, vel mensura, quando periculum ad emptorem pertineat, quando ad venditorem.

IN iis rebus, quæ pondere, vel numero, vel mensura constant, placet hæc distinctio, vt si non vno pretio venierint, sed ita, vt in singulas amphoras vinum, in singulos metretas oleum, in singulas libras argentum, aut quid aliud simile certo pretio vendatur, non prius perfecta dici possit venditio, quam res huiusmodi adnumeratæ, admensæ, adpensæve sint, quasi contracta sub hac conditione. [1] Ergo si rei venditæ damnum aliquod interea contigerit, ad venditorem non ad emptorem pertinebit. [2] Quid autem si vinum degustatum quidem sit, sed nondum tamen admensum? Non poterit verum esse quod dici solet, [3] plenissime venisse videri vinum statim atque fuit degustatum, & ex eo tempore periculum ad emptorem spectare. Id enim tum recte dicitur, cum singulatim emptæ sunt certæ vini amphoræ, perfectaque venditio est. [4] Cui conuenit quod dicimus aliam causam esse degustandi vini, aliam metiendi: gustum enim ad hoc tantum proficere, vt improbare liceat, mensuram vero non, vt plus vel minus veneat, sed vt sciatur quantum ematur. [5] Proinde facta etiam degustatione, cum nondum perfecta emptio est, periculum qualitatis puta acoris, aut mucoris non minùs quam substantia spectabit ad venditorem. [6] Plane si emptor vina degustauerit, & male probauerit, iam tum forte acida aut mucida de se queri debebit, nec eo solo prætextu quod nondum perfecta sit emptio ea improbare postea poterit, quæ semel probauit. [7] *Ita tractatum est* in causa N. Berthet Nantuacensis, contra N. Franciscum Gela Lugdunensem, 5. Non. Aug. 1588. Iunge SC. 3. & seq. supr. de contr. empt.

1 Textus est elegans *in l. quod sæpe 35. §. in his. D. de contr. empt. l. 2. C. hoc tit.*

2 Damnum enim quod rei venditæ contingit ante perfectam emptionem ad venditorem pertinet, *dict. leg. 2. & leg. 1. eod.*

3 *l. 1. D. hoc tit.*

4 Alioqui obstarent suprædicti iuris loci & alij innumeri, quibus idem probatur.

5 *d. l. si in emptione 34. §. alia causa est. D. de contr. empt.*

6 Eadem enim vtriusque ratio est, quia omne periculum pertinet, vt dixi, ad venditorem quousque perfecta venditio sit. *§. cum autem. Instit. de empt. & vendit.*

7 *l. si quis vina 15. D hoc tit.* Vide Anton. Capyc. *decis. 14. & Defin. 3. supr. de contr. empt.*

DEFINITIO II.

De fructibus venditis creditori in vicem vsurarum cuius periculo sint.

QVi mutua centum à Titio acceperat soluenda post tres annos, eique bona sua omnia pignori obligauerat, alio & separato contractu certi prædij fructus eidem vendiderat pretio legitimarum vsurarum, vt in earum vicem cederent. Cum ex causa belli secuti ac vi maiore factum esset, vt eo prædio frui creditor numquam potuisset, petebat restitui sibi pecuniam, quamuis eius soluendæ dies nondum venisset, adeoque cum vsuris legitimis, & obtinuerat. Prouocatione facta dicebam male iudicatum, quia cum fructus illi certo pretio essent venditi, periculum eorum non ad venditorem eundemque debitorem, sed ad emptorem eundemque creditorem pertinuerat, adeoque tametsi numquam traditus fundus fuisset, [1] ni mora in tradendo facta esset: [2] Proinde non debebat ex eo quod fructus vna cum prædio periissent durior fieri conditio debitoris, præsertim vt ante diem conueniretur, [3] qui iam satis magnum ex ipsius prædij amissione damnum sentiat. [4] Quamquam nec aliud dicendum esset, etiamsi fructus soli periissent. Eadem enim iuris ratio subsisteret. [5] Nec simile est quod locato fundo, si eo frui conductor nequeat, licer vi maiore mercedis remissio facienda est. [6] Locator enim & rei locatæ [7] & fructuum [8] dominus manet, quod in fructuum venditore diuersum est. [9] Cum tamen in promptu quidam contradicerent, quibus contra quam mihi absurdum videbatur priuari creditorem commodo vsurarum, itemque fructuum pro vsuris venditorum, [10] nihil ex tempore decisum est. In publico auditorio, Prid. Id. August. 1593. in causa Nicolai Morin.

1 Text. est *in §. eum autem. Instit. de empt. & vendit. l. 1. C. hoc tit. l. necessario 8. D. eod.*

2 Semper enim periculum pertinet ad eum qui est in mora. *l. quod si neque 14. eod.* cum sit ille vnus ex moræ effectibus, vt periculum transferat in moratorem. *l. si seruum 91. §. sequitur.* iunct. *l. si ex legati 23. eod.*

3 *l. quis hoc anno 42. cum similib. eod.*

4 *Arg. l.*

Source : BIU Cujas

4 *Arg.l.iure succursum 6.D.de iur.dot.*

5 Quod nimirum perfecta esset venditio ac proinde ipsorum periculum ad emptorem pertinere deberet.

6 Socin.*cons.107.lib.3.*

7 *l.non solet 39.D locat.l neque pignus 45.de reg.iur.*

8 Scilicet quousque conductor eos percepert. Exinde nam que pertinent ad conductorem tanquam percepti ex re quidem aliena, sed tamen ex domini voluntate.*l.si seruus 61.§.locauit de furt.*

9 Quia venditio titulus habilis est ad transferendum dominium, scilicet secuta traditione §.*vendita.Instit.de rer.diuis.l. ex empto 11.in princ.l si quis alienam 46.D.de act.empt.*

10 Vide quid simile in *l.si ea pactione 14.C.de vsur.* vbi agitur de habitatione data in vicem vsurarum.

TIT. XXXIII.

DE ACTION. EMPT.

DEFINITIO I.

Qui onus rei venditæ quod sciuit celauit, tenetur eo nomine non tantum quanto minoris, sed etiam ex empto in id omne quod interest, etiamsi per clausulam generalem id onus transferre voluerit in emptorem.

QVi feudi emphyteuticarij possessionem, annuumque canonem eo nomine debitum professus erat, post septem annos eundem fundum tibi vendiderat, & cõuenerat, vt pensitationem illam annuam quãtacunque esset tu præstare tenereris. Interrogatus tamen quid, & quantum, & cui deberetur, dixerat & iurauerat se nescire. Visum est dolo malo eum fecisse qui celauerit quod sciebat, quodque denunciare tibi ex bona fide cum posset debuerat.[1] Ideoque condemnandum esse non solum quanto minoris empturus fueras, si tam graue fundi onus sciuisses,[2] sed etiam in id omne quod tua interesset deceptum non esse.[3] Nam generalis illa cautio venditoris tibi adscribentis onus soluendi canonis, qui debebatur prodesse illi non debuit in eo, quod specialiter exprimere poterat & debebat, sed in eo tantum si quid erat quod verisimiliter ignoraret. [5] Atqui nec facti proprij ignorantiam prætendere poterat,[6] nec obliuionem priusquam decennium elapsum esset.[7] Denique quanto minoris actio datur contra ignorantem: ex empto autem ad id omne quod emptoris interest, contra scientem venditorem.[8] *Ita Senatus*, Prid. Id. Ianuar. 1589.

1 *l. quod sæpe 35. §. vltim.l.ea quæ 43.§.vltim.D. de contr.empt. leg.1.§.vltim.l.Iulianus 13.§ idem Iulianus l.si Gerilis 21.§.1. D.hoc titul.*

2 *d.l Iulianus in princ.l.quoties 61.de ædilit.edict.* Vide Mynsinger.*obser.56.centur.1.*

3 De quo dubitari nullo modo potest. *leg.si minor. 9.Cod.hoc titul.*

4 Secundum distinctionem positam in *dict. leg. Iulianus in princip.*

5 Textus est *in l.quaro 39.D.hoc tit.*

6 *l.quamquam 7.ad SC.Velleian.l.vlt.D.pro suo.*

7 Nam ex lapsu decennij obliuionem præsumi volunt nostri *ad C.si de eo 40.& l.peregre 44.de acq.poss.*

8 *d.l. Iulianus 13.in princip.* Videtur enim hoc casu venditor esse in mala fide, quæ facit plerumque, vt etiam de euictione teneatur is, qui alioqui non teneretur.*l.vltim.* vbi Bald.*C.credit. euict. pign. non deber.* Obstare tamen videtur quod *in dict. leg. si minor. 9. Cod. hoc titul.* non distinguitur sciens ab ignorante. Sed id ita intelligi debet, vt quod pertinet ad actionem, quanto minoris, nulla distinctio adhibeatur, nam ignorans quoque ea actione tenebitur. At quod ad actionem ex empto, ad id quod interest, adhibenda est distinctio, quia sciens tenetur, ignorans non tenetur.

DEFINITIO II.

Lis mota emptori per quasi Seruianam non facit, quo minus interim soluendum sit pretium venditori, offerenti satisdationem de euictione.

NOn potest emptor recusare solutionem pretij ex eo solo, quod sibi mota sit lis à creditore venditoris, quasi Seruianam exercente, si modo venditor rem defendere litemque suscipere sit paratus: nam & si de fundi venditi proprietate lis moueretur, satisdationem præstare sufficeret.[2] Nec aliud erit si iam pro creditore dicta sit, nondum tamen executioni mandata sententia, cum etiam post sententiam fieri facile possit, vt emptori nihilominus rem habere liceat, præsertim si non directa rei vindicatio, sed hypothecaria tantum proponatur: neque enim habendi spes abscissa videri debet quandiu solui pecunia potest.[4] Rursum quid si emptor à sententia pro creditore lata prouocauerit? Aut cum prouocare posset vel deberet, vel ob hoc ipsum, vt venditori litem denunciaret, eique defendendæ rei potestatem faceret[5] appellationis auxilium consulto, vel per imperitiam neglexerit? vtique nemo dixerit æquum esse, vt interea emptor & rem & pretium retineat.[6] Quandoquidem omni casu satis ei consultum & cautum esse potest oblata per venditorem satisdatione.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Calend. Iunij 1590.

1 *l.si plus 74.§.mota quæstione D.de euict.l.3.C.eod.*

2 *l.si post perfectam 24.C.eod.*

3 *l.habere licere 57.D.eod.tit.*

4 *l.si mancipium 34.§.vlt.& l.seq.eod.ill.tit.de euict.*

5 Appellatio siquidem extinguit iudicatum & reducit rem ad terminos litis contestatæ, *l.1.§ vlt.D.ad SC.Turpill.*

6 *leg.ex empto 11.§.vltim.& l.bona fides 50.D hoc tit.* Non tamen amittit hoc casu emptor actionem de euictione, si modo probet fundum vel alienum fuisse, vel obligatum. *leg.Herennius 63.§.Caia Seia.D.de euict.*

7 *d.l.si post perfectam.*

DEFINITIO III.

Qui pupillarem fundum à tutore emit sine decreto, nullam actionem eo nomine habet contra tutorem, antequam sit res euicta.

PVpillarem fundum Titius Mæuij tutor tibi sine decreto vendiderat, seque de euictione tam proprio quam tutorio nomine obligauerat. Non est quod vel ex rescripto Principis vel qua alia ratione licere tibi debeat resilire à contractu, hoc solo prætextu, quod venditio illa contra leges facta prorsus nulla sit,[1] vt ex ea rem habere omnimodo non possis. Imputare namque tibi debes cur priusquam emeres tibi diligentius non prospexeris, siue fundum pupillarem esse sciuisti,[2] siue ignorasti:[3] totaque tua illa ratio pertinet ad ius tertij nunquam fortassis acturi.[4] Quid enim si pupillus maior factus eam venditionem fortasse sibi vtilem aut pacto expresso, aut longi temporis silentio ratam habebit?[5] Sed neque omnino verum est, venditionem hanc nullam esse, cum non solum vt pupillaris, sed etiam tanquam alienus fundus à te venditus proponeretur:[6] tuque non tantum tutorio, sed etiam proprio nomine de euictione obligatus. Nam venditio rei alienæ valet, hactenus nimirum, vt obligatio nascatur & ex em-

Source : BIU Cujas

pto actio. [7] Nulla igitur rescindendæ venditionis ratio tibi superesse potest, si non vel immodica læsio, [8] vel dolus ex proposito, [9] aut vis metusve, [10] aut aliud quid simile interuenerit. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quæ scilicet non patiuntur valere venditionem rei pupillaris immobilis sine decreto. *l. 1. & tot. titu. de reb. eor. qui sub tutel.*

2 Nam in mala fide est quisquis sciens contra leges mercatur.

3 Non enim debuisti esse ignarus conditionis eius personæ cum qua contrahebas, nec rei de qua contrahebas. *l. qui cum alio 19. de reg. iur.*

4 Nemo autem se iuuare potest iure tertij, *vulg. leg. loci 4. §. competit.* vbi Bart. *D. si seruit. vindic.*

5 His enim casibus confirmaretur ex postfacto venditio, quæ ab initio non valuisset. *tot. tit. C. si maior. fact. rat. habuer. & tit. C. si maior fact. alien. rat. hab.*

6 Ea namque demum venditio fundi pupillaris non valet quæ facta est tanquam fundi pupillaris. *l. 5. §. 1. D. de reb. eor.*

7 *l. rem alienam 28. D. de contr. empt.*

8 *ex l. 2. C. de rescind. vendit.*

9 *l. dolus 10. l. si dolo 5. eod.*

10 *l. si voluntate 8. eod.*

11 Est enim hoc casu in potestate minoris, vt bonum faciat contractum, qui proinde claudicat, sicut si quis à pupillo sine tutoris auctoritate comparasset. *l. Iulianus 13. §. si quis à pupillo. D. de act. empt.*

DEFINITIO IV.

Vsuræ pretij non soluti ab emptore, qui fructus rei venditæ percepit, possunt peti etiam in causa appellationis.

VEnditori qui rem tradidit, vsuræ pretij vsque adeo debentur in vicem fructuum, quos vicissim emptor ex re vendita percepit, [1] vt quamuis prior iudex de iis cum petitæ essent nihil pronunciauerit, [2] earum tamen petitio salua sit in causa appellationis, [3] tametsi solus emptor non etiam venditor à sententia prouocauerit, [4] si non à priore iudice pronunciatum sit vsuras nullas deberi. Eo namque casu ad obtinendas vsuras, ne obstaret exceptio rei iudicatæ, prorsus necessaria esset prouocatio. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 6. supr. de vsur.

1 *l. curabit 5. C. hoc tit.*

2 Nam si pronunciasset nullas vsuras deberi, standum esset sententiæ quantumuis iniquæ, à qua non esset appellatum *leg. res iudicata 207. de reg. iur. vt sequitur in Defin.*

3 Siue debeantur iure obligationis, vt cum in pretij obligatione adiecta est pœna vsurarum his verbis vulgaribus *à peine de tous despens dommages & interests:* quo casu adhuc pronunciari potest de vsuras, siue debeantur tantum officio iudicis. Quia licet eo casu iudex qui de principali negotio pronunciauit functus sit officio. *l. qui per collusionem 49. §. vlt. D. hoc tit. l. si depositæ 4. C. depositi.* iniquum tamen est, & contra bonam fidem locupletari emptorem cum iactura venditoris, quod eueniret si & fructus rei & vsuras prerij retineret, venditor autem vtrisque careret. *d. l. curabit.*

4 Quamuis enim dici soleat videri iudicem repulisse petitionem super qua non pronunciauit, id tamen non perpetuum est, scilicet si æquitas interpretationem hanc non patiatur, *l. quod in diem 7. §. 1. de compens. l. si autem 8. §. si quocunque de neg. gest.*

5 Proprer rei iudicatæ auctoritatem, *l. serui 63. §. cum prætor ad Trebell. l. si fundus 16. §. si pluris. D. de pignor.*

DEFINITIO V.

Qui rem communem sine sociis vendidit, quos venditionem laudaturos promiserat, cogitur quidem satisfacere, aut satisdare, sed non ideo potest interim emptor pretium retinere impune, si rem iam teneat.

SI quis rem sibi cum aliis communem vendiderit ea lege, vt venditionem à sociis approbari curet, [1] cogendus quidem est conuentioni satisfacere, hoc est, vel curare cum effectu, vt venditio à sociis approbetur, vel eo nomine cauere, [2] si non approbari confestim poterit, De præstando quanti emptoris interest, si quid aduersus venditionem à condiuisoribus factum erit. [3] Sed si emptor interea rem habeat, eiusque fructus percipiat, nec soluat pretium, æquum sane non est, vt prætextu non impletæ per venditorem conuentionis, impune ille & rem & pretium retineat. [4] Ergo vice fructuum quos ex re vendita percipit condemnandus est ad vsuras, [5] sicut & venditor, si contractum non impleat, in id omne, quod emptoris interest impletum esse. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia socius non potest vendere partem socij inuiti, vel ignorantis. *l. fundus 30. famil. erciscund.*

2 Illa enim cautio & satisdatio vice implementi esse potest, si aliud nihil melius fieri possit.

3 *arg. l. Iulianus 13. §. offerri D. hoc tit.*

4 *l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. eod.*

5 *l. curabit 5. C. hoc tit.*

6 *l. ea conditione 14. C. de resc. vendit.*

DEFINITIO VI.

Res vendita & iam tradita potest tota repeti iure pignoris, de quo conuenerit, deinde tota retineri pro parte pretij non soluti.

POst rei venditæ traditionem, si de pretio fidem venditor habuit, atque ita dominium rei venditæ in emptorem transtulit, [1] emptor autem parte pretij iam soluta in reliquo soluendo moram facit, potest venditor si de pignore, siue generaliter, siue specialiter conuenerit, [2] totam rem venditam pignoris iure vindicare, tum retinere quoadusque totum sibi pretium soluatur. [3] Nam & idem esset si nulla intercedente pignoris conuentione necdum tamen habita fide de pretio, cuius pars adhuc deberetur, ageret emptor ex empto, ad rem tradendam. Posset enim venditor quasi pignoris iure totam rem retinere in id vsque tempus, quo pretium integrum solutum esset. [4] Nec recte emptor causabitur ita futurum, vt & rem venditam & pretij partem fortasse maiorem venditor penes se habeat, quod vtique à bona fide alienum esse videatur: [5] cum in potestate emptoris sit pignus luere, oblato quandocunque eo quod adhuc ex pretio debeat. [6] Quòd si pecuniam in manu non habeat ad luendum, hoc ipsum tamen commodi emptor consequetur, vt fructibus quos ex pignore venditor percipiet in sortem computatis [7] tanto citius pignoratitiam exerciturus sit, toto debito ea ratione soluto, quanto ampliores fuerint fructus quos venditor perceperit. Tanto autem ampliores erunt quanto pluris erit res vendita, aut quanto plura erunt bona, quæ pignoris iure venditor retinuerit. Itaque nihil hac parte videri potest emptoris interesse. [8] *Sic tractatum est* in publico auditorio, 13. Calend. Apri. 1593. relatumque alias ita iudicatum in causa Dominorum de Leschaux, contra Dominos Dyuonne. *Sine die.*

1 *l. quod vendidi 19. D. de contr. empt.*

2 Alioqui nullam actionem habere potest in rem venditam. *l. procuratoris 5. § plane si in eadem taberna. D. de tribut. act.*

3 Quoadusque enim totum debitum soluatur totum pignus ei peti & retineri iure potest. *l. quamdiu 6. C. de distr. pign. leg. 2. versicul. nam si vel modicum. Cod. debit. vendit. pign. imped. non poss.*

4 *l. Iulianus 13. §. offerri D. hoc tit.*

5 *l. ex empto 11. §. quia autem l. bona fides 50. eod.*

6 Qui autem potest facere, vt possit, iam posse is videtur. *leg. qui potest facere 174. de reg. iur.*

7 Fructus

Source : BIU Cujas

7 Fructus enim pignoris certum est imputari in sortem. *l.* 1. 2. 3. *& pass. C. de pignor. act.*

8 Cum fiat locupletior quisquis à debito liberatur. *l. si pupilli 66. in fin. de solut. l. species* 11. *D. de acceptilat.*

DEFINITIO VII.

Non valet antichresis expressa in eo quod excedit legitimum modum vsurarum.

AT quid si conuenerit, vt parte pretij non soluta possit venditor totam rem venditam retinere iure pignoris in antichresim, hoc est, ita vt fructus ex eo pignore percepti in sortem non imputentur? Non valebit conuentio, quatenus plus erit in fructibus quam in legitimo modo vsurarum. Sic enim contrahitur antichresis, vt fructus pignoris vice vsurarum cedant. [2] Alioqui in fraudem legis, id est, legitimarum vsurarum facta conuentio videbitur, [3] licet emptori liberum ius luendi relictum sit. Quid enim si pecuniam non ita habeat in expedito? *Ita tractatum est* in eodem auditorio.

1 Nam & hic contractus licitus est, de quo *in leg. si pecuniam 33. D. de pign. act. l. si is qui* 11. *§.* 1. *D. de pignoribus.*

2 Indeque nimirum nomen apud Græcos sumpsit. Nihil enim aliud est ἀντίχρησις quam contrafruitio.

3 *l. si ea pactione* 14. *C. de vsur.* Valebit tamen conuentio vsque ad legitimum modum *l. placuit* 29. *D. eod.*

4 Nec enim tam facile est, vt semper habeat debitor totius debiti numerationem in expedito. *leg. si dubitet* 10. *D. de fideiussor.*

DEFINITIO VIII.

Pro parte pretij non soluti potest venditor totam rem venditam quanticumque pretij sit vendere si modo habeat eam obligatam.

RVrsus finge, venditorem eundemque creditorem, vt citius & vnica solutione debitum consequatur non per partes[1] (quod fieret imputatis in sortem annuis fructibus pignoris,) malle pignus vendere, an ei permittendum erit, vt pro ea pretij parte, quæ nondum soluta est, fortasse perexigua, distrahat vniuersa bona, quæ ille ipse longo pluris vendiderit? vtique, cum & venditionem impedire emptor possit oblato debito, & vendita bona redimere intra constitutum tempus oblato pretio. [3] Nam etsi pluris vendita sint quam debeatur, superfluum emptori eidemque debitori restituetur, deducto eo quod in debiti solutionem cedet. [4] Quod si præ nimia egestate nec pretium offerre emptor possit, nec debitum, & post elapsum semestre quod ad pignora sub hasta vendita redimenda præfixum est, [5] decreto confirmari subhastationes venditor velit, aliud remedium creditori non supereſt, quam vt vel aduersus decretum interpositum postulet in integrum restitutionem ex causa enormis læsionis, si læsio vltra dimidiam duntaxat iusti pretij interuenerit, [6] vel non obstante decreto perpetuum sibi ius redimendi adserat, hoc est, in annum vsque trigesimum, [7] si enormissima læsio, id est, supra pretij bessem fuit. Denique idem obseruabimus his omnibus casibus, quod obseruaremus si in alia emptoris & debitoris bona actum esset, quam quæ fuissent vendita. [8] Neque enim durior esse debet creditoris conditio ob id solum quod ipse vendiderit. [9] Nec quod in pretio fortasse emptorem decepit facere debet, vt eorundem bonorum partem eodem pretio in solutum accipere cogatur, cum suo iure id fecerit. [10] Alioqui facto & voluntate solius emptoris morosi eueniret, vt pro parte venditio rescinderetur, [11] & vt partem duntaxat venditor vendidisse videretur, quem tamen verisimile sit non fuisse, si hoc scisset, parte fundi venditurum. [12] Nam nec emptio emptori danda est, vt à toto contractu recedatur, si venditor non consentiat, quia nec venditori daretur inuito emptore. [13] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Habet enim solutio per partes magna incommoda. *l.* 3. *D. familiæ ercisc.*

2 *l.* 1. *& 2. C. de pignor. act.* Nam & fructus per partes & per annos singulos percipiuntur.

3 Itaque sibi imputare debet, si iure suo communique non vtatur.

4 *l. eleganter* 24. *§. si vendiderit D. de pig. act. l. vlt. C. de distr. pignor. l. vlt. §. pen. C. de iur. domin. impr.*

5 Nimirum ex statuto Sabaudiæ & eo iure quo vtimur.

6 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 4. *Titul. de rescind. vendit.*

7 Vt scripsimus *Defin.* 5. *eod. tit.* vbi vide.

8 Omnium enim bonorum eadem ratio in eo est, quod bona omnia sunt debitoris.

9 Deberet enim ea ratio potius venditorem facere fauorabiliorem, tanquam qui cæteris creditoribus præbuerit pignoris causam. Vnde est quod si conuenerit de pignore habet ius prælationis, *arg. l. licet* 7. *C. qui potior. in pign. hab.*

10 Siquidem in emendo & vendendo licet contrahentibus naturaliter se decipere. *l. in causa* 16. *§. idem Pomponius D. de minor. l. item si pretio* 22. *§. vlt. locat.*

11 Quod tamen fieri non potest, quia substantia contractus est indiuidua, & vt dicunt Philosophi essentiæ omnes rerum indiuiduæ sunt.

12 *l. si quis aliam* 46. *D. de solut.* Ne scilicet inuitus incidat in communionem, in qua nec inuitus manere cogeretur. *leg. si non sortem* 26. *§. si centum. de cond. indeb. l. vlt. C. comm. diuid. l. cum pater* 77. *§. dulcissimus de leg.* 2.

13 *leg. tutor* 47. *§.* 1. *D. de minor.* Contractus enim vbi perfecti sunt, necessitatis sunt, non vt ab initio voluntatis. *l. sicut* 5. *C. de oblig. & act.*

DEFINITIO IX.

Vendita re sic tradita, vt non prius transferatur dominium quam solutum sit totum pretium, non eo minus habet creditor eius persecutionem.

QVid rursum si in vendendo sibi exceperit venditor, vt nec prius dominium in emptorem translatum intelligeretur, quam totum pretium solutum esset? [1] Fere est, vt quis dicat non esse permittendum venditori, vt rem suam pignoris iure persequatur. [2] Quin potius cogendum eum, vt vel vniuersa bona vendita sibi retineat, reddita ea pretij parte, quæ iam soluta est, [3] vel si malit bonorum partem pro rata pretij portione. Hanc enim electionem ei dari vel inuito emptore æquum est, tametsi bonorum partem is empturus non fuerit, quoniam per eum stat quo minus totum pretium soluatur. [4] Sed tamen magis est, vt non sit hoc casu deterior conditio venditoris, quam esset, si nullum sibi in re vendita præterquàm pignoris ius retinuisset, [5] cum ea dominij exceptio & reseruatio ipsius venditoris causa facta sit. [6] Itaque si venditionem ratam habere velit post acceptam pretij partem, non erit prohibendus pro reliquo pretio quod debetur vniuersa bona vindicare, [7] nec eo magis tamen quod ex pretij causa acceperit quasi sine causa apud eum esse cœperit ipsi condicetur. Subest enim causa venditionis, quæ ex voluntate & facto solius emptoris, vt diximus, irrita fieri non potest, [8] & in cuius consequentiam non solum pretium retinetur solutum, sed etiam quod solutum non est petitur, [9] pignoribus in eam rem captis mox distrahendis si non soluatur. [10] *Ita tractatum est* in eadem causa.

Source : BIU Cujas

1 Nam nec sufficit traditam esse rem venditam, si neque precium sit solutum neque habita fides de pretio *l. quod vendidi 19. de contr. empt.*

2 Nemini enim res sua potest esse obligata. *l. neque pignus 45. de reg. iur.*

3 Vt omnia in pristinum statum restituantur potius, quam vt iniquitas aliqua inducatur, vt in *l. cum te 6. C. de pact. int. emptor. & vendit.*

4 Itaque nullum damnum sentire videtur, qui non nisi ex culpa sua sentit. *l. quod quis 203. de reg. iur.*

5 Textus est elegans & accommodatus, quamuis in specie dissimili, *in leg. in libello 12. §. si quis, versi. rursum seruum. D. de capt. & postlim.*

6 *Arg. l. quamuis 7. D. de pignor. act. l. in ratione 30. §. tametsi ad leg. Falcid. l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

7 *l. quandiu 6. C. de distr. pign. l. 2. ad fi. C. debit. vend. pign. imped. non poss.*

8 Dixi *Defin. præced. num. 13.*

9 *l. naturales 10. de oblig. & act.*

10 *Tot. titu. C. debit. vend. pignor. imped. non poss.*

DEFINITIO X.

Qui alienam rem vendidit, non aliter cogitur implere venditionem dominium postea nactus, quam si venditio ab initio valida fuerit & iusta.

QVod dicimus, eum, qui rem alienam siue sciens, siue ignorans vendidit, si postea dominus factus sit, actione ex empto cogendum, vt venditionem impleat, [1] hoc est, vt dominium transferat in emptorem, aut iam forte translatum manere penes eum patiatur, [2] eo demum casu obtinet, quo venditionis contractus ipso iure valuerit. [3] Nam si vel ab initio nullus fuerit, vel annullandus ex causa doli, siue ex proposito, [4] siue in re ipsa propter enormissimam læsionem, [5] absurdum fuerit cogi venditorem ad implendam venditionem, [6] *Ita tractatum est* in causa D. Senatoris Dauise contra Franciscum le Maistre Prid. Cal. Sept. 1593.

1 *l. si quis alienam 46. D. hoc tit.*

2 *l. Seia 73. iunct. l. vindicantem 17. D. de euict.*

3 Siquidem etiam res aliena vendi potest. *l. rem alienam 28. de contr. empt.*

4 *l. si dolo 5. l. dolus 10. C. de rescind. vendit.*

5 *ex l. si quis cum aliter 36. D. de verb. oblig.*

6 Gloss. singul. *ad d. l. si quis alienam in fine ex l. si seruo 20. D. qui & à quib. manum.*

DEFINITIO XI.

Non secuta ratihabitione, quam venditor promisit, debet ille satisdare, vt pretium petere possit.

RE aliena, aut quę alteri obligata fuit, sic vendita, & ea lege, vt dominus aut creditor ratam haberet venditionem intra certum tempus, si ratihabitio non sequatur, non statim contractus irritus constituendus est, sed condemnandus venditor, vt contractum impleat si possit, si non possit præstet quanti interest emptoris. [1] Porro interesse nihil videbitur si venditor satisdet de euictione. [2] Ideoque præstita ea satisdatione actionem ad consequendum pretium habere debet, [3] cum alioqui absurdum futurum sit prætextu non secutę ratihabitionis emptorem, qui à nemine adhuc controuersiam patiatur, frui interim & re & pretio. [4] Quid ergo si nec satisdare venditor possit? [5] Idoneis saltem pignoribus cauere debet. [6] Quid si ne hoc quidem? Tantisper, vt puto, abstinere debet à pretij petitione, [7] emptor autem ne & rem & pretium retineat, pretium obsignare cogendus est. [8] *Ita Senatus*, in causa N. D. Liebe de la Fontaine & N. Dubois Prid. Calend. Sept. 1593.

1 *l. ea conditione 14. C. de rescind. vendit.*

2 Cum per satisdationem securus fiat is cui cauetur. *leg. 1. D. qui satisd. cog.*

3 *l. si post perfectam 24. C. de euict.*

4 *l. ex empto 11. §. quia autem. l. bona fides 50. D. hoc titu. l. curabit 5. C. eod.*

5 Nec enim semper facile est inuenire fideiussorem. *l. omnes 33. §. præterea. C. de episc. & cleric.*

6 *l. si mandatu 59. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addici 8. C. de fideic. libert.*

7 *l. Iulianus 13. §. offerri. D. hoc tit.*

8 Obsignatio enim hoc casu vice solutionis cedit. *l. obsignatione 9. C. de solut. l. acceptam 19. C. de vsur.* Alioqui satisfaciente postea quandocunque venditore cogendus esset emptor vsuras totius præteriti temporis præstare, *d. l. curabit 5. Cod. hoc titul.* quippe quæ hoc casu non tam propter moram deberentur, quam ob perceptos ab emptore fructus.

DEFINITIO XII.

De emptore qui conuenit, vt in casum secutæ euictionis non nisi ad pretij restitutionem agere ex empto possit.

COnuentio in contractu venditionis apposita, vt secuta euictione venditor non nisi ad pretij restitutionem teneatur, non etiam id quod præterea interfit emptoris, haud dubie valet, sed tum demum vires suas exerit, cum emptori rem habere non licet, puta quod sit aliena aut eiusmodi quam aliusiure dominij vindicare, & emptori omnimodo auferre possit. [1] Nam si duntaxat pignoris iure obligata dicatur, non eo minus luere pignus debebit venditor, præsertim si rem liberam ab omni pignoris iure, vt fieri solet, ac vti optima maximaque est vendiderit, quamuis pro longe maiori quantitate obligata sit, quam quæ est in pretio, [3] quoniam cum emptori habere liceat, vel inuito petitore, soluto per debiti oblationem vinculo pignoris, [4] non potest videri commissa stipulatio, quæ de solo pretio restituendo non nisi in casum secutæ euictionis interposita fuit. [5] Si tamen post eam clausulam, qua fundum ab omni pignoris iure liberum & immunem venditor affirmauit, subiecta sit conuentio his verbis, *& sur ladite piece vendue & autres siens biens promet maintenir ledit pris*, id omnino actum intelligitur, vt si pignoris luendi causa plus creditori præstare emptorem oporteat, quam sit in pretio, liberetur tamen venditor solius pretij restitutione: [6] quasi ob id tantum adiecta priore conuentionis parte, ne rem qualis esset suoque prorsus periculo comparasse emptor videretur. [7] Nec aliud erit si promissa sit pretij restitutio cum legitimis accessionibus. Eo namque verbo accessiones pretij intelligendæ sunt, id est, vsuræ legitimę [8] & quincunces, [9] non autem id quod interest emptoris. Numquam enim ratione pecuniæ præstatur id quod interest nisi ad æstimandam loci vel temporis, in quo solui debuit, vtilitatem. [10] *Ita Senatus* in causa Aynardi Thomæ 8. Cal. Febr. 1594.

1 *l. ex empto 11. §. quia autem D. hoc tit.*

2 *l. habere licere 57. D. de euict. empt.*

3 *l. si mancipium 34. §. vlt. & l. seq. eod.*

4 *l. Paulus 14. §. 2. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. l. euictus 5. D. de euict.*

5 Ne sit in potestate venditoris non faciendo id quod facere debet, assequi tamen, vt se obligatione grauiore exoneret contra *reg. l. qui non facit 121. de reg. iur.*

6 Imputare namque sibi debet emptor, cur ea lege emerit, curque pignus luere maluerit quam re carere & pretij à se dati restitutione contentus esse: denique tanti ipse incommodum suum æstimauit, *arg. l. Imperator 70. §. si certum de leg. 2.*

7 Vna enim clausula per aliam interpretanda est, *l. virum autem 23. de perit. hered.*

8 Sunt enim illæ accessiones pretii *l. vlt. C. de vsur.*

9 Hæ namque sunt, quæ apud nos maxime frequentantur.

10 Ne

Source : BNU Cujas

10 Ne alioqui res excurreret in infinitum. *l.3. D. de in lit. iurando.*

DEFINITIO XIII.

Quæ venditori debentur propter rem venditam pro annis præteritis, non transeunt in emptorem, si nihil de iis specialiter dictum sit.

IVs, quod venditor habuit exigendi reliqua præstationis annuæ, quæ fundo vendito debebatur, non ex eo solo trãslatum in emptorem intelligitur, quod venditor cum re ipsa iura sua omnia in eum transtulerit. Id enim ad futuras præstationes pertinet, non ad illas præteritorum annorum, [1] quippe quæ iam personali actione debeatur ei quoque, qui rem ipsam amplius non habeat, postquam earum dies non tantum cessit, sed etiam venit. [2] Ideoque speciali in hanc rem conuentione & cessione opus est. [3] Plane si eo nomine iam ipso venditionis tempore lis erat per venditorem instituta, isque litis acta emptori tradiderit, potest ea traditio cessionis loco esse, vt hoc quoque ius cessum intelligatur. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 24. infr. de acquir. vel amit. possess.

1 Quia futuræ præstationes sequuntur rem cui debentur, non etiam præteritæ *l. item quod dictum 6. D. de in diem addict. l. si venditor 14. §. pen. & vlt. eod.*

2 *l. cedere diem 213. de verb. signific.*

3 Cum venditio possit effectum suum habere plenissimum, etiamsi reliqua ista non comprehendat.

4 Scilicet quia instrumentorum traditio pro mandato est. *l. 1. Vbi notat. C. de donat.*

DEFINITIO XIV.

Quod quis luit vel redimit ex persona sui venditoris, licet ex propria ipsius emptoris pecunia, ex causa venditionis habere intelligitur.

EMisti à me ius, quod habebam luendi à Titio pignoris aut redimendæ rei, quam ego antea vendideram sub pacto de retrouendendo, [1] secuta postea luitione, aut redemptione, licet neque pecuniam neque aliud quicquam præstiterim, videris tamen & à me & ex nostro contractu illo rem habere, [2] cum si tecum non contraxissem, neque luendi, neque redimendi ius habuisses. [3] Ita fit, vt quamuis in creditoris mei, aut emptoris iura ex cessione succesferis, non tamen possis negare quin ex meo quoque contractu rem habeas. Proinde si quid causæ sit, cur ab eo contractu velis & possis recedere, cogendus es ab eo quoque commodo discedere, vt omnia in pristinum & integrum reponantur, [4] restituta nimirum per me pecunia, quæ tibi abest. [5] Et quidem etiamsi quo tempore à contractu discedimus, elapsa sint tempora intra quæ pignus lui aut res redimi debuisset. Non tam enim de pristino creditoris, aut emptoris iure quærendum est, [6] quam de nostro, faciendumque ne quid ex eo contractu commodi penes te remaneat. [7] Sed etsi pecuniam in numerato non habeam, quam tibi possim reddere, non eo minus æquum erit, præstare te mihi vicissim, quod ex eo contractu debeas, quasi impleto contractu ex mea parte. [8] Quod si cum eo luendi aut redimendi iure bona quædam alia tibi vendideram, quæ postmodum euicta sint, aut quæ tu habere possidereve numquam potueris, ita æquum erit haberi huius rei rationem, vt pro portione duntaxat impleti contractus cogaris præstare pretium, aut si quid aliud vice pretij conuentum sit, vtputa annuam pensionem. Neque enim ob id solum, quod contractui in omnibus non satisfecerim, iustum est, frui te integro pretio & parte rei meæ, ac si nihil omnino præstitissem. [9] Quantum autem eo nomine præstare debeas, in iudicis arbitrio est, idipsum ex causarum & personarum qualitate pretiique & rerum venditarum collata quantitate æstimaturi. [10] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa N. Bernardi Dacquin procuratoris in Sabaudia fiscalis, & Franciſci Lucquet, 18. Calend. Maij 1595.

1 Nam & hoc ius vendi posse placet interpretibus nostris, *ad l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.*

2 Vt scilicet contractus origo & prima luitionis ac redemptionis causa inspiciatur, *l. quoties 16. D. de iur. dot.*

3 Nec enim alius luere potest, quam debitor, nec alius redimendi ius habere, quam qui vendidit, *dict. l. 2. Cod. de pact. int. empt. & vend. & tot tit. de luit. pign.*

4 Nullum enim debet quis retinere commodum ex eo contractu, à quo recessit, *arg. l. cum quæritur 6. D. de admin. & peric. tutor. l. si ita stipulatio, 9. de oper. libert.*

5 Nam nec æquum esset, te morari in damno ex eo contractu, ex quo nullum commodum sentias, *l. secundum naturam 10. de reg. iur.* Iunge *l. tutori 47. §. 1. de minor.*

6 Quod extinctum fuit per luitionem & redemptionem, aut saltem immutatum per conuentionem inter nos factam.

7 Alioqui contractus remaneret pro parte, quod fieri nequit, vt diximus.

8 Ita tamen vt interim rem retineas, quæ ex contractu nostro ad te peruenit.

9 Nam & pecunia & emolumentum contractus potest recipere diuisionem.

10 Ista enim omnia, quæ ex facti circumstantiis pendent, arbitrio iudicantis relinquuntur, *l. ordine 15. D. ad municip.*

DEFINITIO XV.

Oblatio sola non liberat emptorem à præstatione vsurarum, nisi secuta sit obsignatio, quamuis venditor fuerit in mora accipiendi.

EMptor, qui accepta re conuentum pretium ad certam diem soluere debuit, si aduenientе die pecuniam obtulerit venditori, venditor autem sine iusta causa solutionem accipere distulerit aut recusauerit, atque ita moram contraxerit, non eo minus ad vsuras pretij condemnandus est, ni eam pecuniam obsignauit. [1] Non enim hoc casu locum habet, quod dici solet, oblationem solam debiti sufficere, vt vsurarum cursus impediatur, [2] cum huiusmodi vsuræ non tam propter moram debeantur, quàm in vicem & compensationem fructuum, quos vicissim emptor percipit ex re vendita sibique tradita, [3] quia nec vllo casu æquum esse potest, vt emptor & rem & pretium retineat, [4] nec consequenter vt rei fructus pretiiq; commoda nanciscatur. [5] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Petro Pignier, contra N. Forey, 15. Cal. Maij 1595.

1 *ex l. curabit 5. C. hoc tit.*

2 *l. si per te non stat 9. Cod. de vsur.* Oblatio enim sufficit ad impediendam moram, sed non ad obligationem tollendam, vt scripsi in Decadibus.

3 *d. l. curabit.*

4 *l. ex empto 11. §. quia autem. l. bona fides 50. D. hoc tit.*

5 Eadem enim ratio est fructuum ex re perceptorum & vsurarum, quæ ex pecunia percipi potuerunt, quæ est ipsius rei & pretij.

TIT. XXXIV.

SI QVIS ALTER. VEL SIBI.

DEFINITIO I.

Cum quis emit sibi & amico aut electo aut eligendo, ac postea eligit, vna tantum venditio est, dummodo fiat electio intra dies 40. & eodem pretio.

Source : BIU Cujas

ETSI iure ita comparatum est, vt sibi tantum emere quis possit, non [1] etiam alteri, in cuius non sit potestate, moribus tamen nostris receptum est, vt quisquis sibi emere potest, possit etiam alij adeoque incertæ personæ, amico scilicet, vt vocant, aut electo, aut eligendo. [2] Cuius inducendi iuris ratio ex iis primum venditionibus originem habuisse videtur, quæ publice sub hasta fiunt, propterea quod non facile honesti plerique viri ad emptionem accedentes nomina sua publicis eiusmodi actis inseri patiantur, veriti ne ambitiosum id aut inuidiosum existimetur, [3] malintque per alios rem agere, ex quorum persona non minus iuris habituri sint, quàm si illi ipsi comparassent. Postea vero ad priuatas quoque venditiones id ius tractum est, vsuque apud nos frequentissimo comprobatum. Ita vt licet non in continenti, sed distinctis temporibus contractuque separato ea fiat electio, vnus tamen contractus, vna emptio esse intelligatur, emptorisque iure non tam qui elegit, quàm qui electus est, censeatur, [4] quamuis non eo magis liberetur, qui cum venditore contraxit, ne pretij nomine conueniri possit, si id véditor malit, quam ob causam indemnitatem eligenti repromittere electus solet, cum fieri potuerit, vt qui eligenti vendidit, non item electo fuerit venditurus. [5] Inde fit, vt si ager venditus vectigalis vel emphyteuticarius esse dicetur, non nisi vna laudimia, & quidem etiam ab electo debeantur, [6] tametsi verum sit, quot sunt venditiones dominiique translationes, totidem laudimia deberi. [7] Sed ne fraudi locus relinquatur, optima ratione illud etiam receptum est, vt intra certum tempus electionem fieri oporteat, id est, intra quadraginta dies ab inito contractu numerandos. [8] Illud etiam necesse est, vt conuento pretio, neque adiiciatur quicquam, neque detrahatur. Alioqui cum emptionis substantia consistat ex pretio, fieri sane non potest, quin pretij quantulacunque diuersitas emptionis quoque diuersitatem inducat. [9] De cæteris pactis ad venditionis causam potius quàm substantiam pertinentibus dubitatio maior est, an si in facienda electione apposita sint, nouam emptionem efficiant, vtputa si eligens de euictione se obligauerit. [10] Sed magis est, vt nisi per notarij inscitiam aut aduersarij dolum ea clausula irrepserit, valeat obligatio, [11] ne emptionem aliam faciat, quandoquidem nihil prohibet, eum quoque, qui non sit venditor, obligari de euictione, si velit, vt in donatore aliisque personis euenit. [12] Cæterum si tale pactum sit, quod videri possit constituere partem pretij, veluti vt pro me Romam eas, aliud est. [13] *Ita Senatus* in causa Petri Rubin ex tempore, 9. Cal. Iul. 1592.

1 *L. multum interest 6. C. hoc tit. l. stipulatio ista 38. § alteri, de verb. oblig. l. quacunque 11. D. de oblig. & action.*

2 Nulla enim sane huius iuris vestigia extant in libris nostris. In eoque multi abutuntur hoc titulo, qui est in codice, quasi eius sensus sit, valere emptionem, siue quis sibi siue alij emerit. Cum è contrario leges omnes tituli probent, sibi quidem posse quem emere etiam ex aliena pecunia, sed alij non posse.

3 *l pupillus 5. §. sane si ipse. D. de auctor. & consens. tutor.*

4 Quasi eligens nudum tantum ministerium electo præbere videatur, quomodo de procuratore scriptum est *in l. quod meo 18. D. de acquir. poss* [Vnde fit, vt si is qui elegit iura sua omnia postmodum in alium transferat nihil agat, quia nulla iura habet. Nec si à contractu electionis mutuo partium consensu recessum sit, quia nouo contractu opus est, nouaque retrotraditione, vt ius electo quæsitum non tam recurrat ad eligentem, quàm vt ei nunc primum acquiratur, cui nunquam fuit quæsitum. *Ita Senatus* pro Claudio Iaquemard, contra heredes procuratoris Du Roc, mense Martij 1611.]

5 Præsertim cum electi persona semper sit incerta, aut saltem incognita venditori, qui proinde non potest videri eius fidem secutus, *l. qui cum alio 19 de regul. iur.*

6 Quoniam vnica tantum dominij translatio est, quæ fit à venditore in electum tanquam verum emptorem.

7 Debentur siquidem laudimia ob dominij translationem, *l. vltim. C. de iur. emphyteut.* At hic vna tantum translatio est, vt dixi.

8 Alioqui plures venditiones esse intelliguntur, & consequenter laudimia plura debentur.

9 *l. pacta conuenta 72. D de contr. empt. l. 2. de rescind. vend.*

10 Ratio dubitandi est, quia pacta hæc partem pretij constituere videntur, *l. fundi partem 79. eod. tit.* Sed id pertinet ad ea pacta, quæ adhibentur fauore venditoris, non ad ea, quæ fauore emptoris.

11 Alioqui quod per dolum aut per errorem adiectum est ratum haberi non debet, *l. si quis per errorem 15. D. de iurisd. l. si dolo 5. C. de rescind. vend.*

12 *l. 1. C. de iur. dot.*

13 Diuersitas enim talium pactorum pretij quoque diuersitatem necessario inducit, *arg. d. l. fundi partem*, iunct. *d. l. pacta conuenta l. 6. §. 1. in fin. D. de seru. export.*

DEFINITIO II.

Electio acceptata post quadragesimum diem nouam venditionem facit.

QVid vero si ante quadragesimum diem electio quidem facta sit, sed absentis & ignorantis, solo notario citra mandatum stipulante? Valebit quidem electio, [1] sed secuta quandocunque post quadragesimum diem acceptatione noua venditio contracta videbitur, ob idque & noua laudimia debebuntur, [2] quasi non ante perfecta electione, [3] quippe quæ post notarij quoque stipulationem reuocari potuerit. [4] Nec aliud erit, tametsi proponas à principe factam venditionem, quam à Rationalium Curia approbari oporteat. Non enim ea res facit, quo minus à die contractus iniri tempus computandum sit, [5] maxime si bona vendita sint eiusmodi, quæ ad Principem magis, quàm ad coronam, vt aiunt, pertinentia liberam patiantur distractionem. [6] Nam etsi ex domanio coronæ fuissent, secuta quandocunque Curiæ approbatio ad ipsum contractus diem retrotraheretur, licet fieri potuerit, vt non sequeretur. [7] Neque enim edictis Principum nostrorum prohibitum est, ne tales alienationes ante Cameræ approbationem valeant, sed constitutum duntaxat, vt non prius effectum habeant: quæ res non impedit retroactionem, quia neque ex Curiæ approbatione, sed ex ipsa venditione secutaque traditione dominium translatum videri debet. [8] *Ita Senatus* pro Passerato conductore reditus Caluimontis in prouincia Gebennensi, contra D. Baronem de Viry, mense Iulio 1588.

1 Quia intra diem quadragesimum factam eam esse verum est.

2 Tot enim laudimia debentur, quot sunt venditiones dominij translationes, *l. vlt. C. de iure emphyt.*

3 Perfectum enim quid dici non potest in contractuum genere, quamdiu reuocari potest, *l. sicut 5. C. de oblig. & action.*

4 Non enim ex stipulatione notarij acquiritur ius irreuocabiliter ante acceptationem, Tessaur. *decis. 70.* vbi quàm plures citat.

5 *arg. l. sciendum 19. §. vlt. de ædilit. edict. l. ait lex 21. ad leg. Aquil. l. annus 6. de calumniat. l. maritus 29. §. sex mensium, D. ad leg. Iul. de adult. l. 1. §. dies, de lib. agnosc. l. vlt. de man. test.* Tiraq. late *in tract. de retr. lign.* in ver. *dedans l'an. glos. 10. nu. 115. & seq.*

6 Potest enim Princeps pro arbitrio suo rem priuatam propriam alienare, Iacob. de sanct. Georg. *in tract. feudorum*, in verb. *in feudum, num. 2.* late Ias. *in vsib. feudor. num. 67. & 78.* Iunge *l. bene à Zenone 4. § quæ omnia*, & paulo ante *fin. C. de quadr. præscr.*

7 Nam & ita concipi Aresta solent, vt huiusmodi alienationes approbantur secundum tenorem contractus. Ergo ex die contractus.

8 *l. traditionib. 20. C. de pact. l. nunquam nuda 31. D. de acq. rer.*

Source : BIU Cujas

rer.domin. Approbationem tamen ſequi neceſſe eſt, *l nec venditio* 2. ibi *niſi apud acta*, *C.de prad.decur,lib.10.tit.33.* Bald.*in l. iubemus,Cod.de ſacroſ.Eccleſ.* Bart.& Alex.*in l.prohibere,§.plane, quod vi aut clam.*

DEFINITIO III.

Pluribus electis amicis ab vno eodemque emptore, an & quando plures venditiones contractæ intelligantur.

PLuribus rebus confuſo pretio venditis ei,qui ſibi amicoque ſuo eligendo emerat,nihil prohibet,vel in vna amicum ab emptore eligi, vel in ſingulis ſingulos. [1] Nec idcirco plures emptiones contractæ videbuntur, vt conſequenter plura laudimia debeantur,ſi modo ea pretij diſtributio facta ſit,vt vir bonus ex ſingularum rerum inter ſe comparatione arbitraturus ſit,nihil de conuento pretio immutatum. Pretium enim licet confuſe pluribus rebus dictum pro cuiuſque portione in ſingulas ab initio conſtitutum intelligitur. [2] Ergo ſi vtraque ſeparatim æſtimata fuit decem aureis viginti vno pretio promiſſis,ſiue pluris eſſent ſiue minoris, & vnius nomine electus Titius quindecim præſtiterit, non eodem pretio facta electio videbitur, tametſi pro altera electus Sempronius non niſi quinque dederit, ideoque & laudimia debebuntur. [3] E contrario ſi cum Titio conuenerit, vt decem tantum præſtaret, cum Sempronio autem, vt quindecim daret, Titius laudimia nulla debebit, debebit Sempronius. [4] Vterque vero, ſi vel diuerſis electionibus res ſingulæ vel vnica electione omnes ſimul pluris æſtimatæ ſint, quàm fuerant venditæ, inſpecta ſcilicet conuenti duntaxat non etiam iuſti pretij quantitate. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia moribus noſtris receptum eſt, vt poſſit iſta electio fieri etiam pro parte.

2 *l.ſi duos* 47. *l.cum plures* 72. *D.de euict. l.ſi duorum* 42. *de act.empt.*

3 *arg.d.l.ſi duorum.*

4 Quia quod ad Titium, noua venditio non eſt, ſed quod ad Sempronium propter pretij mutationem, *l. pacta conuenta* 72.*de contr.empt.l.2.D.de reſcind.vendit.*

5 Emptionem enim facit pretium, quod conuentum, non quod iuſtum eſt,*l.vlt.C.de contr.empt.*

DEFINITIO IIII.

Electio facta per talliabilem in fraudem patroni quatenus reuocanda ſit contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem.

TItius cum eſſet deditiæ, &, vt loquimur, talliabilis conditionis, nec minus tamen ſe pro ingenuo gereret, fundum emerat ſibi amicoque eligendo, [2] quem in continenti & ante traditionem elegerat fratris ſui filium tum abſentem, [3] notario abſentis nomine,vt fieri adſolet, ſtipulante: [4] pretiumque in promptu ſoluerat ex pecuniis, vt inſtrumenti verba ferebant,[5] penes ſe paulo ante à fratris filio depoſitis: ſibi tamen, quoad viueret, eius fundi vſumfructum exceperat. [6] Idem poſtea moriens eundem ex fratre nepotem heredem ſcripſerat, [7] & ne fundum illum alienaret, expreſſim prohibuerat, ſubſtitutis etiam, ſi contra faceret, pauperibus ciuitatis. [8] Feudi dominus, controuerſiam heredi faciebat, quaſi fundus ille cum cæteris libertini bonis ex conſuetudinaria feudi conditione ſibi obueniſſet, [9] nec niſi ſimulate facta electio, electique nomen inſtrumento inſcriptum fuiſſet. [10] Pendente lite, ſed per multos iam annos ſilente, heres fundum illum tanquam ſuum ignoranti litem Sempronio vendiderat,qui poſtmodum repetita lite iudicio adeſſe iuſſus erat,vt iudicato parendum haberet, ſi quid in actoris commodum pronunciaretur. [11] Cum ſimulationis coniecturæ pleræque concurrerent, nec dubitaret Senatus, quin fraudandi patroni conſilium Titius habuiſſet: [12] Pronunciauit tamen nihil eum iuris in fundo habere,propterea quod ne momento quidem vno in perſona Titij acquiſitio conſtitiſſet, [13] ob electionem ſecutam in continenti, [14] & ante traditionem, per quam venditor ius omne dominij & poſſeſſionis in electum fratris filium tranſtulerat. Quantumuis enim pro certo haberetur id re vera Titium egiſſe, vt ſibi non fratris filio fundum quæreret, non alius tamen dominus fieri potuerat, quam cui fundum venditor,ipſo præſertim Titio conſentiente, tradiderat, [15] traditionem vero in electi vtilitatem notario quoque ſtipulante factam conſtabat, vt dubitari non poſſit, quin venditoris voluntas illa fuiſſet, vt in electum, non in Titium dominium transferretur, [16] maxime cum nec diceretur venditor fraudem cum Titio participaſſe. [17] Pretij tamen nomine domino aduerſus heredem ſaluam actionem eſſe *Senatus* voluit, [18] vt quæ in pretio duntaxat vere facta fraus fuerat, in pretio quoque coerceretur. [19] Nec ad rem pertinuit, quod pecuniam fratris filio inter viuos palam donare libertinus potuerat. [20] Multa enim tenent facta palam & bona fide, quæ ſi per cuniculos fiant, in fraudem facta creduntur & reuocantur. [21] Neque rurſus donandi animum habuiſſe videbatur,qui re vera id egerat,vt ſibi non alteri rem quæreret. [22] Atqui potuerat libertinus etiam in fraudem patroni pecuniam abiicere & perdere. [23] Fateor, ſed nec poterat videri deperdita, quæ in fundi emptionem verſa erat. [24] Sane tametſi ea inopia heredis proponeretur,vt pretij nomine nulla in eum efficax actio exerceri poſſet, [25] non idcirco tamen viſum eſt, ſubſidiaria vtili vindicatione teneri debere emptorem,qui bona fide litiſque neſcius emerat, [26] quem teneri ex contrario æquum fuiſſet, ſi ſciens emiſſet. [27] Quanquam enim emptoris ignorantia litigioſi vitium non excludit, [28] ſicut nec actorem, qui litigioſam rem effecit, damno debet afficere, [29] in propoſito non tam de illo mota lis videbatur an fundus eſſet Titij,quam de illo, vtrum ex feudi conditione commiſſa actori deberetur. [30] Proinde nullum litigioſi vitium ſubeſſe videbatur, quod non niſi per motam de dominio & proprietate quæſtionem contrahitur.

1 Quæ res poteſt præbere coniecturam, & ſuſpicionem ſimulationis, quia iſti nihil non agere ſolent, vt dominos fraudent: Idem namque euenit in iis omnibus,quæ facta ſunt per ſuſpectas perſonas aut per prohibitas,*l.qui teſtamentum* 27.*D.de probat.*

2 Quod ex generali conſuetudine receptum eſt,vt dixi *Defin.1.ſupr.*

3 Hinc quoque alia coniectura fraudis. Non enim facile ſolet quis abſenti potius quàm ſibi ſtipulari. Omnes enim ſibi malunt bene eſſe quàm alteri.

4 Nam & hoc quoque generali conſuetudine receptum eſt, vt poſſit notarius etiam abſenti ſtipulari, Teſſaur.*deciſ.*71. quod plerique volunt deductum ex eo,quod de ſeruo publico alij ſtipulante ſcriptum eſt,*in l.non alster* 18.*D.de adopt.l.2.D.rem pupill.ſalu.for.* de quo alibi ſcripſimus.

5 Quæ verba enunciatiua prolata per ſuſpectam perſonam fidem nunquam faciunt, niſi forte iureiurando affertorio comprobatæ ſint,*l.cum quis decedens* 37.§.*codicillis,de leg.*3. In propoſito autem tanto maior erat fraudis ſuſpicio, quod regulariter præſumitur facta ſolutio de pecunia ſoluentis,*leg.*2.vbi Bart. *C.pro ſocio.*

6 Hoc vero quo iure aut colore ſi pecuniam fratris filius præbebat? Erat igitur hæc quoque alia coniectura ſimulationis, *l.6.§.ſuperuacuum,quib.mod.pign.vel hypoth ſoluit.*

7 Voluerat igitur viuus quaſi futuro heredi prouidere, vt *in l.tale pactum* 40.§.1.*de pact.l.cum quo* 56.§.*vltim. ad l.Falcid.* cum tamen ſciret, ſe ex teſtamento heredem habere poſſe neminem.

Source : BIU Cujas

8 Erat hæc vltima coniectura simulationis : solet enim quisque & debet de rebus suis testari, non de alienis, *l. conficiuntur 8. §. si post factum, de iur. codicill. l. 1. verbis legis 120. de verb. signif.*

9 Ex generali enim consuetudine obtinet, vt moriente talliabili sine liberis & condiuisoribus, bona ipsius omnia pertineant ad dominum feudi, vt dicam *ad titul. de Lat. libert. tollend.*

10 Potest enim simulatio probari etiam per coniecturas, tanquam sit difficilimæ probationis, quia in animo consistit magis quàm in re ipsa, DD. *in l. emptione 3. Cod. plus valer. quod agit.* Crauet. *cons. 156. nu. 7. l. dolum 6. Cod. de dolo l. non omnes 5. §. a barbaris. D. de re milit.*

11 Ne alioqui posset ille frustrari executionem iudicati, hoc prætextu, quod esset res inter alios acta, *titul. Cod. int. alios act.*

12 Ex coniecturis scilicet supradictis.

13 Non enim potest dominus feudi habere plus iuris ex persona defuncti talliabilis, quàm defunctus ipse habuerit.

14 Electio enim dummodo rite facta hoc efficit, vt electus primi emptoris loco habeatur.

15 Siquidem traditionibus tantum non malis conuentionibus rerum dominia transferuntur, *l. traditionibus 20. C. de pact. l. 1. 2. 3. 4. l. multum 6. & pass. C. hoc tit.*

16 *l. in omnibus rebus 55. D. de oblig. & action.*

17 Nihil enim vetat venditorem bona fide vendere, licet emptor sit in dolo.

18 Quia ex pecunia defuncti talliabilis pretium fuerat solutum, *l. penult. Cod. hoc titul. l. 2. C. pro socio. l. si ex ea 6. Cod. de rei vindicat.*

19 In eo namque debet puniri fraus, in quo est admissa, *l. rescriptum 6. de his quæ vt indign. l. Paulus 24. alias l. Falcidia. D. ad leg. Falcid.*

20 *l. vnus libertus 9. D. si quid in fraud. patr.*

21 *l. pupillus 5. § sane si ipse, D. de auctor. tutor. l. vltim. D. de rit. nupt.*

22 *l. si id quod à liberto 10. D. si quid in fraud. patr.*

23 *l. idem seruandum 72. de leg. 2.* Nam & lucri species est acquirere sibi beneficij debitorem, *l. si pignore 54. §. 1. D. de furt.*

24 Inanis enim est actio, quam debitoris eludit inopia, *l. nam is 6. D. de dolo.*

25 *arg. l. 1. §. sed si rem quidem. D. si quid in fraud. patr.*

26 *arg. d. §. sed si rem*, iunct. *l. vxor marito 55. de donat. inter vir. & vxor.*

27 *l. vlt. C. de litigios.*

28 Nunquam enim vnius ignorantia debet alteri esse captiosa. *l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo. D. quæ in fraud. cred.*

29 Aliud enim est deberi fundum Titio, aliud esse Titij, quia nemini res sua deberi potest, *§. sic itaque, Inst. de action. l. non vt ex pluribus 159. de reg. iur.*

30 *Auth. litigiosa, C. de litigios.*

DEFINITIO V.

QVid ergo si electio non in continenti, sed ex interuallo, id est, post factam Titio traditionem secuta fuisset? Non eo quidem minus vnica emptio contracta videretur, emptorque constitutus is, qui intra quadragesimum diem electus esset potius, quàm qui elegisset. [1] At quia negari non potest, quin dominium rei venditæ, quod à bonis venditoris abscessit in Titij persona toto medio tempore constiterit, [2] omnino consequens est, vt simulata electio quandocunque secuta non debeat nocere domino, præsertim cui ius interea quæsitum fuit [3] propter Titij fraudem, quæ etsi nulla simulatio interuenisset, locum faceret reuocationi. [4] Quo casu resoluto datoris iure, resolui quoque ius emptoris licet bonæ fidei possessoris necesse esset. [5] *Ita Senatus* pro D. Dyuonne Chamberiensi, contra D. de Clairmont, Dominum de St. Cassin. Idib. Iuniis 1588.

1 Vt dixi *Defin. 1. nu. 8. supr. hoc tit.*

2 Id est, à tempore factæ traditionis vsque ad tempus secutæ electionis, quia dominij translatio non potest pendere, nisi per retrofictionem, *l. de hereditate 19. §. quid autem. D. de castr. pecul. l. seruus 43. §. vlt. de acquir. rer. domin.*

3 Solet enim retroactio impediri, quoties medio tempore ius alij est quæsitum, etiam in iis casibus, in quibus alioqui locum haberet *l. penult. D. rem rat. haber. l. si ego 9. §. si res. D. de iur. dot.*

4 Contra eum scilicet, qui fraudem fecisset, aut qui à fraudatore ius habuisset, tametsi fraudem ipse non participasset, *l. 1. §. si quid in fraudem, D. si quid in fraud. patr.* In quo melior est conditio domini, quem patrono comparamus, quàm creditoris reuocatoriam exercentis, *ex tit. quæ in fraud. cred.*

5 *vulg. l. lex vectigali fundo 31. D. de pignor.*

DEFINITIO VI.

Voluntas ineundæ societatis non potest declarari post mortem eius, cuius viuentis socius fieri quis potuisset.

SI emero fundum mihi itemque tibi, stipulante notario, adiecta tamen hac conditione, *si socius meus in eo fundo esse volueris*, placet non posse te voluntatem tuam declarare, nisi me viuo : alioqui fundum mihi soli & in solidum emptum videri. [2] Nam si societas iam contracta vnius ex sociis morte dissoluitur, [3] quanto minus post mortem eius, qui socius esse debuerat, contrahi poterit? [4] At quid si priusquam emerem, ita inter nos conuenerat, vt tibi mihique coniunctim fundum compararem ad certam vsque pretij quantitatem, non ideo tibi pars vlla proprietatis acquiretur, nisi subsecuta etiam emptione res empta tibi tradatur pro parte, in eamque rem tuam declares voluntatem, [5] quoniam traditionibus, non conuentionibus rerum dominia transferuntur. [6] Quanquam & illud verum est, eo nomine teneri me tibi ex præcedenti conuentione, [7] cui non satisfecerim, vt debueram, ad tradendam tibi rem pro parte, vt inter nos communis fiat. [8] *Ita Senatus* in causa Petri Ludouici de Lallee, & Anton. Chardon, mens. April. 1589.

1 *l. qui Romæ 122. §. Agerius, de verb. oblig.*

2 *l. fundus ille 64. D. de contr. empt.*

3 *l. 4. l. actione 65. §. morte. pro socio.*

4 Nihil enim potest incipere ab eo tempore, quo, si iam cœptum esset, finiretur, *l. Titio cum moriretur 51. D. de vsufr. l. nemo potest 35. D. pro socio.*

5 *l. 1. 2. 3. & pass. C. hoc tit. l. res ex mandatu 58. D. de acquir. rer. domin.*

6 *Vulg. l. traditionibus 20. C. de pact.*

7 *Arg. l. si sterilis 21. §. pen. D. de action. empt.*

8 *Arg. l. 2. C. pro socio, l. si ex ea 6. Cod. de rei vind.* vide *l. si fundum 35. & seq. D. mandat.*

DEFINITIO VII.

Res, quam sibi emit mulier constante matrimonio, vindicari per creditores mariti non potest.

MAriti creditore per hypothecariam vindicante eam rem, quam mulier suam esse dicat, & à se emptam, inhibenda est pignoris persecutio, [1] & audienda mulier, si probare volet, eam se rem emisse suo nomine. [2] Nec ad rem pertinet, quod iuris præsumptio sit emptam ex pecunia mariti. [3] Iuris enim præsumptio tantum illa est, non etiam de iure, vt nostri loquuntur, ob idque probationem, quæ in contrarium afferri potest, non excludit. [4] Neque vero si constaret emptam ex pecunia mariti, tamen sufficeret, vt mariti rem esse probaretur. Cum enim de rei dominio disputatur, non ex cuius pecunia, sed cui res empta & tradita sit, inspiciendum est. [5] Sed etsi ponas, agi de re mobili, quæ in domo mariti reperta fuerit, præsumptio quidem erit, eam rem mariti esse : [6] sed si mulier contra probare velit suam esse, nihil causæ est, cur non sit audienda. [7] *Ita Senatus* ex tempore, Calen. Iun. 1591.

1 Quæ non aliter iure competit, quàm si creditor probet, in dominio sui debitoris rem esse, aut saltem aliquando fuisse ex die contracti pignoris, *l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. de pignor.*

2 Nec enim mulierem constante matrimonio sibi emere fierique locupletiorem, quicquam vetat, *l. multum interest 6. C. h. t.*

3 Vitan-

Source : BIU Cujas

3 Vitandæ ſcilicet ſuſpicionis turpis quæſtus gratia, *leg. Quintus* 51.*D.de donat.inter vir.& vxor. l.etiamſi* 6.*in fin. Cod. eodem.*

4 Debet enim ſemper præſumptio cedere probationi, ſuſpicio veritati, *l ſi chirographum* 24. *& l.ſeq.l.Imperatores* 29.*in fin.& paſſ.D.de probat.*

5 *d.l.multum* 6.*l.qui aliena* 8. *& paſſ. C.hoc tit.l.ſi ex ea* 6.*C. de rei vind.l.*2.*C.pro ſoc.*

6 Nam cuius eſt domus, eius & bona omnia, quæ in ea domo ſunt,eſſe præſumuntur, Bart.*in l.is cui* 5. *§.bonorum,D.vt in poſſ.legat.*

7 Quia & illa præſumptio iuris tantum eſt, non etiam de iure.

DEFINITIO VIII.

Electus ab emptore nunquam poteſt plus iuris habere contra venditorem, quàm haberet primus emptor, qui eum elegit.

ADeo verum eſt, quod iam ſupra diximus, [1] cum quis ſibi & amico ſiue electo, ſiue eligendo aliquid emit, facta electione vnicum nihilominus contractum eſſe, [2] vt ſi forte is, qui elegit, prohibitus erat emere ab eo, qui vendidit, puta cui propter prodigalitatem, aut ex qua alia cauſa ſciret interdictam venditionem, [3] non eo minus noceat ea res electo, quod prohibitionem aliudve ſiue iuris ſiue facti impedimentum ignorauerit. [4] Itaque perinde vindicandi ab eo dominij ius venditor habere debebit. [5] Qui enim electionis iure in emptoris locum ſubſtituitur, vt ipſe emptor fiat, id omnino agit, vt eadem prorſus conditione rem nanciſcatur, qua eſſet penes eligentem, ſi electio nulla facta fuiſſet: [6] habeturque huiuſmodi electio pro iurium ceſſione, in qua agi ſolet, vt nec plus nec minus iuris, quàm cedens habuit, in ceſſionarium transferatur: [7] quanquam ceſſionarij interdum alia cauſa eſſe poteſt, quàm cedentis: [8] electi alia nunquam eſſe poteſt, quàm eligentis, [9] niſi cum interuenit diuerſitas pretij, [10] aut pactorum, quæ veluti partem quandam pretij conſtituere videantur. [11] *Ita Senatus* in cauſa Petri Rubin, de qua SC.1.ſupr.

1 *Defin.*1.2 3 *&* 4.*ſupr.hoc tit.*

2 Nempe cum electio rite facta eſt, eodem pretio intra diem quadrageſimum, & non in fraudem, vt dictum eſt in præcedentibus.

3 *l.*1.*D.de curat.furioſ.l.is cui bonis* 6.*D.de verb.oblig.*

4 Scientia enim eligentis debet nocere electo, qui eius facto & miniſterio vtitur ad acquirendum, *l.ex qua perſona* 149.*de regul.iur.*

5 Qui ſcilicet cum eligente, non cum electo contraxit.

6 Vt in ſpecie *l.*2. *D. de hered. vel act.vend. l.*2. *D. ad SC. Trebell.*

7 *l.nemo plus iuris* 54.*l.quod ipſis* 143.*de reg.iur.*

8 Adhibendæ enim ſunt quædam diſtinctiones, de quibus *in l.*4.*§ ſi cum legitima & ſeq.& §.auctoris, D.de dolo excepr. ſcripſi lib.*12.*Coniect.*

9 Quia electus ſemper habet cauſam lucratiuam, cum nihil vnquam præſtet ob id, quod electus eſt, quin hoc ipſo noua venditio contracta videatur, vt ſequitur in Definit.

10 Quæ ſemper inducit diuerſitatem emptionis, *leg.pacta conuenta* 72.*de contr.empt.*

11 *l.fundi partem* 79.*eod.tit.l.ſi ſterilis* 21.*§.ſi tibi.de act.empt.*

DEFINITIO IX.

Ex contractu mariti ſtipulantis cum notario acquiri poteſt dominium vxori etiam abſenti, ſi ei quoque res tradita ſit per clauſulam conſtituti.

EMerat maritus fundum ſibi ſuæque vxori coniunctim, [1] vxore tamen abſente, ſed notario pro ea, vt fieri ſolet, ſtipulante, ſubiecta etiam conſtituti clauſula, per quam rei venditæ poſſeſſio in ambos coniuges transferretur. Quærebatur, an ſoli marito, an & vxori pro parte quæſitum dominium videretur? Non enim deerant, qui putarent, vxoris nomen ſimulate adiectum intelligi, [2] propterea quod abſens ea fuiſſet. Dicebam ceſſare ſimulationis præſumptionem, quoties abſentis vxoris nomine alius quam maritus ſtipulatus proponitur, qui ſtipulandi ius habuerit, [3] quomodo notarius, quem conſtat ex generali & vbique gentium recepta conſuetudine pro abſentibus ſtipulandi ius habere. [4] Itaque omnibus aliis ſimulationis indiciis deficientibus hoc ſolum marito eiuſve heredibus aut creditoribus ſupereſſe ius poterat, vt agerent ad pretium, aut mulierem partem fundi vindicantem exceptione ſummouerent, ſi non partem pretij quoque offerret. [5] Illud enim ſane conſtat præſumi pecuniam ex bonis viri profectam, vt vitetur ſuſpicio turpis quæſtus, etiam cum ab ipſa muliere pretium ſolutum eſt, [6] nec aliud dicendum eſſe, ſi vxor pretium venditori ſoluens de ſuo ſoluere ſe dixerit, niſi præſente & conſentiente aut ſaltem patiente marito id dixerit: quo demum caſu & aliis præterea nonnullis præſumptioni iuris contra mulierem locus nullus eſt. [7] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Durand, & Peronetæ Talon, 8.Calen.Decembr.1592.

1 *Vt in l.*2.*C pro ſocio.*

2 *Vt in l.cum propria* 5.*& ſeq.C.hoc tit.*

3 Maxime ſi non tantum ſtipulatio, ſed etiam traditio interuenerit, pro vxore, vt *in l.multum intereſt* 6.*C. hoc tit.* Hic autem interuenerat traditio ficta per clauſulam conſtituti, *l.quod meo* 18.*D.de acquir.poſſ.*

4 Vt dixi *Defin.*4.*num.*4.*ſupr.*

5 *d.l.*2.*C.pro ſocio, l.ſi patruus* 4. *C.comm.vtriuſque iudic.dict. l.multum.& l pen.C.hoc tit.*

6 *l.Quintus* 51.*D de donat.int. vir.& vxor.l.etiamſi* 6.*l.etſi de tua* 9.*C.eod.*

7 Ita Salicet. *ad l.cum propria* 5.*Cod.hoc tit.* quem poſt alios multos refert ac ſequitur Crauet.*conſ.*61.*num.*7.

DEFINITIO X.

Quantum interſit, an quis ex aliena pecunia ſibi emat, an vero alteri ementi nomen duntaxat ſuum accommodet.

QVi alteri ex propria pecunia ementi nomen duntaxat ſuum accommodauit, multum differt ab eo, qui ex aliena pecunia ſibi emit, alteri poſtea, cuius pecunia fuit, reuenditurus. Ille enim nihil ſibi vel momento vllo temporis acquiſiuiſſe videtur, ſed ei ſoli, cui nomen accommodauit, quamuis traditio ipſi facta ſit, [1] inſpecto ſcilicet eo, quod vere actum eſt potius, quàm quod ſimulate conceptum; [2] ideoq; & ad fructuum omnium reſtitutionem tenetur, quos ex illa re perceperit, [3] quod eos non ſolum ex re aliena, ſed etiam mala fide & contra proprij facti conſcientiam percepiſſe dicendus ſit. [4] Hic vero, qui ex aliena pecunia ſibi emit, & cui traditio facta eſt, quātumuis ſe obliget pecuniæ domino de eadem re illi ipſi ſubinde eodem pretio vendenda, interea tamen fit dominus rei emptæ, [5] nec niſi perſonali actione conueniri poteſt de pretio, aut vt reuendat. [6] Proinde nec ad reſtitutionem fructuum medio tempore perceptorum tenebitur, niſi ab eo die, quo fuerit in mora reuendendi, [7] mora autem per eum contracta videbitur, ſtatim atque interpellatus vt reuenderet recuſauerit, vel ſine cauſa diſtulerit. [8] Neque enim neceſſaria eſſe poteſt obligatio [9] & obſignatio eius pecuniæ, quæ pretium rei conſtituat, cum & pretium iam ſolutum ſit ex actoris pecunia. Duplicem enim pretij ſolutionem pro vna re fieri non oportet, licet duplex venditio intercedat. [10] *Ita tractatum eſt* in cauſa Dominæ Du Four, & viduæ Andreæ Pignier Medici 9. Cal. Mart.1593. Sed nihil fuit pronunciatum lite poſtea per tranſactionem ſopita.

Source : BIU Cujas

1 *l.cum propria 5.& l.seq.C.hoc tit.*

2 *Ex l.1.& tot.tit. Cod.plus val.quod agit, quam quod simul concip.*

3 *d.l.cum propria.in fin.* sic enim debet intelligi, vt fructus omnes hoc casu restituantur,non ij tantum,qui post litem contestatam percepti sunt, cum nulla ibi fiat mentio litis contestatæ.

4 Est enim ista non tantum mala fides,sed etiam calumnia, vt loquuntur Impp.*in l.quamuis 4.C.hoc tit.*

5 Cum in eius fauorem & venditio præcesserit, & traditio secuta sit, *l.nunquam nuda 31. de acquir.rer.dom. l.traditionibus 20.C.de pact.*

6 *arg.l.2.C.de pact.int.empt.& vend. l.si sterilis 21.§.pen.D.de action.empt.*

7 Nam in bonæ fidei iudiciis fructus omnimodo debentur ex die moræ,*l.videamus 38.§.pen.D.de vsur.* Ante moram vero hic bonæ fidei possessor est, qui proinde fructus suos facit,*l.bona fidei 48.de acquir.rer.domin.*

8 *l.mora 32.D.de vsur.*

9 Quæ alioqui esset necessaria, *d.l.2. Cod. de pact.int.empt. & vendit. leg. si per te non stat 7. C.de vsur.l.acceptam 19. eod.tit. tit.*

10 Offerri tamen necesse est remissionem actionis, quæ alioqui competeret huic actori ad pretium recuperandum. Plus enim quàm soluere offert is, qui actionem pro eadem pecunia sibi competentem remittere paratus sit.

DEFINITIO XI.

Quantum interfit, an pecuniam à me acceperis, an mandatum, vt mihi fundum emeres.

NOn idem esset, si mandassem tibi, vt fundum mihi emeres. [1] Tunc enim quantumuis tibi emisses, nullos tamen fructus tibi ex eiusmodi emptione retinere posses, sed omnes restituere te oporteret, ne lucrum ex mandato captare videreris. [2] Id nimirum exigente bona fide, quam in iudicio mandati præcipue exuberare oportet. [3] Nam & inde fit, quod magis mirum videri debet, vt fideiussor, qui rem pignoris iure ablatam à creditore emit, mandati iudicio conuentus à debitore aut eius herede oblato omni debito restituere eam cum fructibus cogatur, neque hac parte similis habeatur extraneo emptori. [4] Denique perpetuum illud est, vt ex mandato apud eum, qui mandatum suscepit, nihil remanere oporteat. [5] Cum vero dedi tibi pecuniam, vt tibi emeres, subiecto tamen pacto, vt mihi postea eodem pretio reuenderes,non tam mandatum est,quàm contractus innominatus, [6] qui licet mandato proximus, [7] non tamen eisdem, nec tam vberes recipit præstationes. [8] Atqui mandare tibi possum, vt ab alio tibi stipuleris. Quo casu licet obligatio tibi acquiratur, possum tamen tecum agere mandati, vt vel debitorem accepto liberes, vel si hoc malim deleges eum mihi, aut alij,cui voluero. Ita est: [9] sed mandatum in hoc casu intercessit, quod in specie à nobis tractata nullum intercedebat. [10] Itaque quamuis parum aut nihil interfit, quod ad contrahendam mandati obligationem attinet, vtrum mandauerim tibi, vt mihi emeres, an vt tibi, [11] multum tamen refert, an mandauerim tibi, vt ex pecunia mea emeres, an vero pecuniam tibi dederim, vt emeres, subiecto tantum pacto vt mihi reuenderes. [12] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Vt in l.si fundum 35.& seq.D.mandat.*

2 *l.qui proprio 46.§.procurator.D.de procur.l.2.l.si autem 8.§. item si fundum,de negot.gest.*

3 *l.si seruus 61.§.quod vero de furt. l.creditor 60. §.vltim. l.ita vt 36.§.1. D.mandat.* iunct. *l.si fideiussor 29.§.quadam.leg.idemque 10.§.si mandauero, & §.idem Labeo ait, l.si procuratorem 8.§. vlt.eod.*

4 Textus est elegans *in l.si mandatu 50.§.1.eod.tit.l.1.Cod.de dolo,l.cum secundus 5.§.1. & l.seq. D.de distr.pignor. l.Paulus respondit 59.D.de fideiuss.*

5 *d.l.qui proprio 46.§.procurator, de procurat.d.l.ita vt. §.1.l. mandato 20.eod.*

6 Scilicet do vt facias, quod ex ipsa ineundi contractus forma apparet.

7 *l.naturalis 5.§.at cum do, & §.sed si facio,D.de præscr.verb.* iunct.*l.Titius 24.l.si tibi 13.eod.*

8 *d.l.Titius.* Contractus enim omnes innominati sunt stricti iuris,*d.l.naturalis,§.1.& seqq.vbi notat.*

9 *d.l.idemque 10.§.si tui mandauero,D.mandat.*

10 Mandati enim actio esse non potest, vbi mandatum nullum intercessit,*d.l.ex mandato 20.§.1.eod.*

11 Vtroque enim casu mandatum intercedit, ac proinde mandati actio competit.

12 Quia hoc posteriore casu mandatum nullum est,sed tantum mandato simile ac finitimum negotium.

DEFINITIO XII.

Vsuræ citra moram non debentur ei,ex cuius pecunia fuit ab alio res comparata, quamuis alius ille fructus perceperit.

DE vsuris pecuniæ dubitatio maior erat, an præstare eas primus emptor deberet.Mouebat,quod alioqui & rem & pretium habuisse videretur. [1] Sed tamen verius visum est, non eandem hac parte constituendam esse rationem eius,qui venditionem sibi fieri peteret, tametsi pecuniam pretij iam numerasset, quę constitueretur venditoris re per eum tradita necdum soluto ipsi pretio. Ille enim cum rem suam tradiderit, eiusque fructibus careat, vsuras saltem pretij consequi debet in vicem fructuum, [2] & consequenter etiam citra moram. [3] Hic vero, de quo loquimur, pecuniam quidem suam tradidit, sed ei, qui eandem pecuniam alteri dare coactus fuit,vt rem haberet, ac proinde qui nullo tempore & rem & pretium simul habuit. [4] Alioqui eadem ratione dicendum esset, eum, qui ex aliena pecunia comparasset sibi, nec de reuendendo se obligasset, perinde obstrictum fore præstationi vsurarum ab eo die, quo vel pecuniam accepisset,vel fundum emisset, quod tamen nusquam proditum est: [5] solam enim de pretio actionem lex illi dat, non etiam de pretij vsuris, si mora nulla interuenerit. [6] Quin nec moram interuenisse sufficeret, si pecunia tantum credita proponeretur. Neque enim mutui vsuræ debentur ex mora citra vinculum stipulationis. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod numquam permittendum est, tanquam bonæ fidei contrarium,*l.curabit 5.C.de act.empt.l.Iulianus 13.§.veniunt autem,D.eod.l.2.C.de vsur.Paul.lib.2.sent.tit.17.§.9.*

2 *d.§.veniunt.*

3 *d.l.curabit.& d.l.2.C.de vsur.*

4 In quo vno tamen maxime iniquitas eluceret, *l.ex empto 11. §.quia autem,l.bona fides 50.D.de act.empt.*

5 Nam de solo pretio recuperando, non etiam de pretij vsuris loquuntur Impp.*in l.multum 6.& l.pen.Cod.hoc tit.l.2.Cod. pro soc.*

6 In locis proxime supra citatis.

7 *l.3.C.de vsur.l.Titius 24.D.de præscr.verb.*

DEFINITIO XIII.

Qui se dicit electum, licet tanquam talis missus sit in possessionem consentiente debitore,non potest tamen vincere in petitorio,si non proferat instrumentum electionis.

SI, vt fieri adsolet, pignora sub hasta vendita quis emerit pro se aut amico iam electo vel eligendo, [1] non aliter audiendus est,qui electum se dicit,& decreto subhastationes confirmari postulat, [2] quàm si doceat, se electum fuisse, [3] ac per eiusmodi electionem translatum in se ius emptionis, [4] nec quod tanquam electus in possessionem iam missus sit consentiente debitore, quicquam ei proderit, nisi cum de possessione agetur. [5] Decreti namque interpositio ad causam

Source : BIU Cujas

ſam proprietatis dominiique adiudicationem pertinet,[6] cuius gratia neceſſe eſt præcedere tituli probationem, ex quo dominium transferri poſſit. 7 Conſtat autem ex emptione per alium facta non alij poſſe quæri dominium,[8] nec ſi procurator fuiſſe probetur is, qui ſuo nomine comparauit,[9] aut pro amico electo vel eligendo, ſi nulla electio proferatur.[10] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Franciſci de la Cour, & Euerardi Dauignon 13. Cal. April. 1593.

1 Vt ſolent honeſtiores homines non facile pati nomina ſua publicis actis inſcribi, *l. 5. §. penult. de auctor. tutor.* Dixi *Definit. 1. ſupr.*

2 Poſt elapſos ſex menſes à die miſſionis in poſſeſſionem numerandos.

3 Semper enim qui agit tanquam talis, talem ſe ante omnia probare debet. *vulg. iuribus.*

4 Ita loquendum eſt, non ius emptoris, cum ſit ipſe emptor, & quidem primus, vt dixi *Defin. 1. & aliis ſupr.*

5 Nam cum de poſſeſſione agitur, ſufficit probari poſſeſſionem, quæ nec violenta ſit, nec clandeſtina, nec precaria, *leg. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti poſſid.*

6 Quæ cauſa proprietatis nihil commune habet cum cauſa poſſeſſionis, *vulg. l. naturaliter, 12. §. nihil commune. D. de acq. poſſ.*

7 Dominium enim ſine titulo non transfertur, neque traditione interueniente, *leg. numquam nuda, 31. de acquiren. rer. domin.* Eſtque facilius vt transferatur dominium ſine traditione, quam vt ſine titulo. *l. 2. D. de publician. in rem action.*

8 *l. quæcunque gerimus, 11. D. de oblig. & action.*

9 *l. res ex mandatu, 59. D. de acquir. rer. domin.* iunct. *l. ſi procuratorem 13. eod.*

10 Nulla enim ſecuta electione ſubſiſtit & reſidet emptio in perſona emptoris, qui ipſe emit & contraxit, quique beneficio, quod habet, vt alium eligere poſſit, non cogitur vti, ſi nolit: eſt enim ea eligendi facultas meræ voluntatis & liberalitatis.

DEFINITIO XIV.

Maritus procurator vxoris ad vendendum ſi emat, ſoluſque & & ſuo tantum nomine rem accipiat & ſe obliget de pretio ſibi ſoli acquirit licet initio dixerit, ſe tam ſuo, quàm procuratorio nomine contrahere.

MAritus ab vxore procurator conſtitutus, vt bona ſibi cum fratre communia diuideret, partemque ſuam venderet, partem fratris ante diuiſionem emerat, & in contractus præfatione dixerat, ſe tam ſuo ſuorumque, quam vxoris nomine contrahere: item poſtrema inſtrumenti parte, tam ſuo, quam vxoris nomine promiſerat, eum contractum perpetuo ratũ fore. In ipſa tamen ſtipulationis & traditionis clauſula ſolius mariti mentio facta fuerat, non etiam vxoris aut procurationis, totoque reliquo contractu maritus ſolus emptor & ceſſionarius dicebatur. Cum quæreretur, an vxori pro parte quęſitum eſſet bonorum emptorum dominium, placuit non eſſe. Etſi enim nouum non eſt, vt vna contractus clauſula interpretationem capiat ex alia:[1] in emptionibus tamen & ſtipulationibus omnibus præciſe ſpectanda ſunt verba ſtipulationis,[2] & veritas traditionis. 3 Nec alij quæſitum videri poteſt ex emptione dominium, quam cui venditor rem tradidit. 4 In quo differt cauſa dominij à cauſa poſſeſſionis: nam in transferenda poſſeſſione accipientis voluntas potiſſimum inſpicitur, cui acquirere poſſeſſionem velit. 5 In transferendo autem dominio voluntas tradentis, cui tradere cogitet. 6 Idque in propoſito tanto certius erat, quod maritus non ad emendum, ſed ad vendendum procurator conſtitutus fuerat, 7 quodque pretij non ſoluti nomine in eodem inſtanti, coram eodem notario, iiſdemque teſtibus maritus ſolus, & ſuo tantum, non etiam procuratorio nomine ſe obligauerat.[8] *Ita Senatus* pro N. Claudio de Platiere, contra heredes N. Ioannis Geneuois, 7. Cal. Iun. 1594.

1 *l. Titia 134. §. idem reſpondit plerunque, de verb. oblig. leg. qui filiabus, 17. de leg. 1.*

2 *l. veteribus, 39. D. de pact.*

3 *l. 4. 6. & pen. C. hoc tit.*

4 *dictis legib. & l. ſi ex ea, 6. C. de rei vindic.* iunct. *l. traditionibus, 20. C. de pact.*

5 Quia poſſeſſionis acquiſitio ſolo acquirentis facto & animo contenta eſt, faciliorque eſt alienatio poſſeſſionis, quam dominij. *l. ſi quis vi, 7. §. 1. D. de acquir. poſſ.*

6 Afflict. *deciſ. Deapol. 301.*

7 Ac proinde emerat ſine mandato, diligenter enim fines mandati cuſtodiendi ſunt, *l. 5. D. mandat. leg. maritus 21. C. de procurat.*

8 Non alius enim emptor videri poterat, quam qui de pretio eſſet obligatus, *leg. 1. D. de rer. permut. l. ex empto, 11. de act. empt.*

TIT. XXXV.

DE COMM. RER. ALIEN.

DEFINITIO I.

Communi re vendita, interdum cauſa venditionis eſt indiuidua, etiam ex parte venditoris, ita vt reſtitutio vni ex venditoribus conceſſa debeat prodeſſe alteri.

REſtitutio minoris prodeſt maiori in cauſis indiuiduis, in diuiduis non item:[1] quid ergo ſi minor & maior ſimul fundum vendiderint? An dicemus agi de re diuidua, quia fundus commode diuidi poſſit? [2] Atqui etiam res pignori obligata poteſt commodam recipere diuiſionem,[3] nec eo minus tamen hypothecaria dicetur indiuidua. [4] An ergo dicemus contractum venditionis indiuiduum, vtpote ex vno eoque indiuiſibili actu æſtimandum? Atqui id non, niſi ex parte emptoris verum eſt, qui partem emturus non fuit, [5] non etiam ex parte venditoris minoris, qui cum non niſi partem habuerit in re diuiſibili, non poteſt dicere partem venditurum ſe non fuiſſe: [6] ſed tamen poteſt aliquando contingere, vt non aliter poſſit videri minor pro parte ſua reſtitutus in integrum, quam ſi in ſolidum reſtituatur. [7] Finge venditum eſſe non fundum, ſed ius redimendi fundi, qui iam antea fuerat venditus ſub pacto de retrouendendo, [8] aut quod idem eſt venditam hyperocham, quam vulgo *pluriſualentiam* vocant, [9] ius indiuiduum venditum videbitur, quia non poteſt redimi fundus pro parte: [10] ponimus ſiquidem factam eam venditionem alteri, quam priori emptori. Alioqui non tam venditio illa dicenda eſſet, quam remiſſio iuris venditori competentis, cum fundus & fundi hyperocha nihil hac parte diſtent. [11] Hoc igitur caſu reſtitutio minoris proderit maiori. [12] Sed & ſi fundus ipſe venditus ſit, fieri poteſt, vt minoris reſtitutionem neceſſe ſit prodeſſe maiori. Finge venditum fuiſſe fundum communem à fratribus, qui in eum vſque diem indiuiſam retinuerant parentum hereditatem, [13] ſi minorem duntaxat reſtituas in integrum, non facies, vt ſit in integrum reſtitutus: efficies enim, vt incidat in communionem cum emptore, qui antea longe meliore conditione in communione erat cum fratre, cum quo familiæ erciſcundæ accepto iudicio [14] potuiſſet aſſequi, vt totam rem illam ſibi haberet, tantundem ex reliquis bonis fratri conceſſurus. [15] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. Fratrum Du Saix, & d'Aruen contra D. de Conſiens, 4. Mart. 97.

Source : BIU Cujas

1 *Notat. in leg. 1. Codic. si in commun. cauſ reſtit. in integr. pet. ſit.*

2 Ponimus enim talem fundum eſſe qui poſſit commode diuidi regionibus, quamuis non omnes fundi poſſint diuidi.

3 Nam & fundus obligari poteſt pignori, *leg. ſi fundus*, 16. *& paſſ. D. de pignor.*

4 *l 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. hered. debit. vel credit. leg. rem hereditariam*, 68. *D. de euict.*

5 *leg. tutor vrgentibus* 4. §. 1. *D. de minor. l. ſi quis aliam*, 46. *D. de ſolut. l. cum ex cauſa* 139. *D. de verb. oblig.*

6 Cum non potuerit totum vendere, niſi vendendo rem alienam.

7 Quo caſu non eſt dubitandum, quin minori conceſſa reſtitutio debeat etiam maiori prodeſſe.

8 *Vt in l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

9 De qua *in l. & qua nondum.* 15. §. *vlt. D. de pignor. l. quarebatur*, 20. *D. qui potior. in pignor. hab.*

10 Not. per Bart. & alios *ad d. l. ſi quis aliam*, 46. *D. de ſolut.*

11 *arg. d. l. & qua nondum*, 15. §. *vlt. D de pign.*

12 Ne alioqui eueniat, vt nec ipſi minori ſit profutura.

13 *Vt in l. cum duobus*, 52. §. *Papinianus, alias l. ſi fratres, D. pro ſocio, & tot. hoc tit. C. de commu. rer. alien.*

14 Quod non poteſt accipi cum nouo ſocio, quia iudicium familiæ erciſcundæ non accipitur, niſi inter coheredes, *l. 1. & 2. l. cum putarem. & paſſ. D. famil. erciſc.*

15 Sic enim plerumque fit diuiſio hereditatis, ſcilic. per mutuas adiudicationes, *l. 3. l. item Labeo. § familiæ, & paſſ. eod. titul.*

DEFINITIO II.

De pluribus eandem rem communem vendentibus, & ſe in ſolidum de euictione obligantibus, quorum vnus minor, alius maior fuit.

QVid vero ſi plures fratres, quorum vnus minor, alius maior fuit, ſic fundum vendiderint, vt quilibet in ſolidum de euictione ſe obligauerit? Nemo dubitat, quin videantur hoc caſu inuicem fideiuſſiſſe. [1] Proinde non eſt æquum, vt reſtitutio minoris proſit maiori, [2] cum nec proſit fideiuſſori, niſi ſi dolus interuenerit. [3] Cui conſequens eſt, vt nec pro ſua parte poſſit minor in integrum reſtitui, ſi ſit heres maioris, qui in ſolidum obligatus fuit. [4] Dicebam tamen non ſemper id verum eſſe: Tunc enim verum eſt reſtitutionem minoris non prodeſſe fideiuſſori, cum fideiuſſor acceptus eſt intuitu minoris ætatis, & contemplatione iuris prætorij. Non etiam ſi acceptus ſit pro minore eo modo quo accipi ſolet, etiam pro maiore. [5] In propoſito autem, id eſt, non eo ſolum ex fratribus, qui maior fuit, ſed etiam minore in ſolidum vendente, [6] apparet id actum eſſe, vt non magis fideiuberet maior pro minore, quam minor pro maiore, ideoque admittendum eſſe, vt minoris reſtitutio proſit maiori, nec proinde impediatur ex eo, quod minor ipſe maiori heres extiterit. [7] Senatus nihildum, quod ſciam, decidit. In eadem cauſa.

Poterant & debebant hæ Definitiones collocari ſub titulo, ſi in commun. cauſ. in integr. reſt. poſtul. vbi per errorem fuerunt prætermiſſæ.

1 Cum negotium non ſpectet ad ſingulos in ſolidum, ſed ad vnumquemque pro parte, *arg. l. vir vxori*, 17. §. *mulier & Titius, cum ibi not.* D. *ad* SC. *Velleian.*

2 *l. 3. §. ſed vtrum, l. cum mandato*, 23. *D. de minor.*

3 *l. 2. C. de fideiuſſ. minor. cum ibi not.*

4 Quia cenſetur eadem perſona cum defuncto: *Nouell.* 48. *de iureiur. à morient. præſt.*

5 Vt dixi *in tit. De fideiuſſ. minor. ſupr. ex l. Stichum aut Pamphilum*, 95. §. *quod vulgo. D. de ſolut. d. l. 6. C. de fideiuſſ. min.*

6 Nam & ex cauſa venditionis poſſunt fieri correi debendi *l. eandem*, 9. *D. de duob. reis.*

7 Ne alioqui deterior ſit conditio minoris, qui maiori heres extitit, quam futura eſſet ipſius maioris, quod abſurdum eſſet. Sufficit enim vt non ſit melior. Sed hoc intellige, vt poſſit minor reſtitui pro ſua parte, at non etiam pro parte maioris cui minor heres extitit.

TIT. XXXVI.

DE PACT. INT. EMPT. & vendit.

DEFINITIO I.

Pactum prælationis paciſcenti prodeſt contra nouum emptorem, ſi paciſcens poſſideat, aut ſi de pignore quoque conuenerit.

VENDIDISTI mihi fundum excepta tibi facultate redimendi, quod vulgo pactum de retrouendendo appellant. [1] Et promiſiſti eius fundi hyperocham, & [2] vt barbari loquuntur pluriſualentiam, te non alij quam mihi, ſi aliis præferri vellem, venditurum: [3] Si alij poſtmodum contra legem inter nos dictam vendideris, vtilis mihi erit exceptio pacti, [4] ſiue in ipſa venditione, ſiue poſt eam contractam, maxime in continenti adpoſiti, cum non plus iuris contra me habere poſſit, qui à te emit, & ex tua perſona agit, quam tu haberes, ſi ipſe experireris. [5] Verum enim eſt pacta in continenti facta veſtiri, vt aiunt, cohærentia contractus, eique vſque adeo ineſſe videri, [6] vt contractus portio eſſe exiſtimentur. [7] Quare nec requiremus, vt in eo pacto quicquam de pignore conuenerit, inſtar namque pignoris eſſe debet, quod ex pacto retentionis ius habeo. [8] Quæ ratio facit, vt nec aliud dicendum videatur, tam etſi ex interuallo pactum initum ſit. Nam & pacta ex interuallo facta vtilia ſunt ad excipiendum, licet non ad agendum. [9] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, Idib. Decembris 1589.

1 De quo noſtri *in l. 2. Cod. de pact. int. empt. & vend.* Aliud pactum eſt, de quo *in l. ſi ſuper*, 9. *C. de tranſact.*

2 De qua *in l. ſi pecuniam*, 33. *D. de pign. act. l. quarebatur*, 20. *D. qui potior. in pign. hab.*

3 Vulgo pactum prælationis vocant, de quo *in l. ſi ſterilis*, 21. *§ pen. D. de action. empt. l. dudum*, 14. *C. de contr. empt.*

4 Semper enim ex pacto datur exceptio, *l. iuris gentium*, 7. §. *igitur nuda, D. de pact.*

5 *l. quod ipſis*, 143. *de regul. iur. l. ſi à te*, 9. §. *vlt. & l. ſeq. D. de except. rei iudic.*

6 *d. l. iuris gentium*, §. *quinimo, de pact. leg. lecta*, 40. *D. de reb. credit.*

7 *leg. fundi partem.* 79. *de contr. empt. l. ſi ſterilis*, 11. § *ſi tibi de action. empt.*

8 Requirimus enim conuentionem de pignore ad agendum, non ad excipiendũ, ſemperque facilior eſt retentio, *l. 1. D. de pig.*

9 *d. §. igitur nuda.*

DEFINITIO II.

SEd ſi cum alius à te fundũ emiſſet & poſſideret, ea conuentio inter nos facta ſit, vt fundi hyperocham non alij, quam mihi poſſes vendere, deinde alij vendideris, tu quidem perſonali ex empto actione mihi teneberis, [1] ſed tamen emptor ille mihi præferetur, quoniam plus iuris habet ad rẽis, cui vẽdita iã res eſt, quã cui vendi debuit. [2] Multo minus aliqua mihi contra ipſum actio cõpetet, ſi forte rẽ iam redemerit, eiuſque poſſeſſor factus ſit. Neque enim ex contractu inter alios inito, vt nec ex pacto dari poteſt actio contra ſingularem ſucceſſorẽ, qui nõ contraxit. [3] Ac præterea tãetſi vtrique facta venditio eſſet, is tamen in quæſtione dominij præferretur, cui prius tradita res fuiſſet. [4] Cui conſequens eſt, vt ſi mihi cauerim per clauſulam conſtituti, per quã iurium perinde ac rerum corporalium poſſeſ-

Source : BIU Cujas

possessionem transferri placuit,[5] præferri debeam iure possessorio,[6] quandoquidem ad tuendam meam possessionem non minus vtilis est exceptio pacti cum actoris auctore initi, quam si actor ipse pactus proponeretur, cum ex cuius persona quis agit eius factum præstare debeat, licet non nisi singularis sit successor.[8] Sed & nulla adiecta constituti clausula præferri me oportebit, si mihi sic prospexeram, vt hyperocham illam iure pignoris haberem obligatam, siue speciali, siue generali conuentione de pignore. Nam cum pignus tribuat ius non ad rem solum, sed etiam in re,[9] fieri nequit, vt semel affecta res in quenquam transeat, nisi cum suo onere.[10] Et consequenter nulla est venditio, vt pactioni stetur.[11] Neque specialem hypothecam constitutam esse necesse, cum hac parte, vt & in aliis ferè omnibus iuris partibus,[12] tantundem prosit generalis, quantum specialis,[13] maxime vero coniuncta clausula constituti.[14] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l. si sterilis, 21. §. penult. D. de action. empt.*

2 Etiamsi neuter possideret, ac multo magis si idem ille, qui emit, possidet. *l. quoties, 15. C. de rei vindic.*

3 *l. vlt. in fin. D. de contr. empt. l. 1. § si heres, D. ad SC. Trebell. l. aris alieni, 15. C. de donat.*

4 *d. l. quoties, leg. siue autem, 9. §. si duobus, D. de publician. in rem act.*

5 *l. quod meo, 18. De acq poss.*

6 Nam & cæteris paribus semper plus iuris habet, qui possidet hoc ipso quod possidet *d. § si duobus, l. 1. §. vlt. l. 2. vt i poßid. l. vlt. de acquir. poss.*

7 *l. si decem, 17. §. pactum conuentum, D. de pact.*

8 *l. ex qua persona, 149. de reg. iur. l. quod ipsis, 143. eod.*

9 *l. pignoris, 17. D. de pignor.*

10 *leg. 1. §. 1. eod. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alien.*

11 *l. si creditor, 7. §. vlt.* vbi Bart. *D. de distr. pignor.*

12 Hoc propter speciem, *l. licet, 7. C. qui potior. in pign. hab.* vbi specialis hypotheca requiritur.

13 *l. quamuis 17. C. de pign. l. 2. eod.*

14 *d. l. quod meo, 18. de acquir. poss.*

DEFINITIO III.

Per actionem quæ competit ex pacto de retrouendendo debentur omnimodo fructus ei, qui pecuniam obtulit & obsignauit, siue à possessore, siue à primo emptore.

VEndideram tibi fundum subiecto pacto de retrouendendo. Tu eundem subinde Titio, ea lege adiecta, vt mihi quandocunque redimere volenti retrouendere cogeretur. Titius denique Sempronio, eadem expressa conditione. Certum est in mea electione positum esse ex Statuti nostri potestate,[1] an contra te velim agere, vt retrouendas, licet non possideas,[2] an contra possessorem eundemque emptorem, tametsi mecum contraxerit?[3] At quid si contra te agere maluero, ignorans forte ab alio possideri fundum, tu dixeris vendidisse te Titio, mox ego aduersus Titiũ quoque egero, & ille rursus dicat se vendidisse Sempronio, vt postremo agam etiam contra Sempronium, isque conuentus statim retrouenditionem offerat, sed tamen iam perceptis fructibus, qui eo tempore, quo tecum agere cœperam nondum erant percepti? Placuit non posse mihi Sempronium condẽnari fructuũ nomine, cum eos suo iure perceperit,[4] neque in mora fuisse videri queat, priusquam conueniretur:[5] nec si multo ante tempore debitam pecuniam tibi obtulerim atque obsignauerim, nihil enim est quod ei ignoranti possit imputari.[6] Quid ergo? An perdidisse me fructus dicẽdum erit, qui pecuniam congruo loco & tempore tibi obtuli, teque recusante obsignaui? At id iniquũ fuerit,[7] An ad fructuum restitutionem condẽnaberis, quos ipse non perceperis? Ita sane est. Perinde fructuum nomine condemnari debes, ac si possideres,[8] quia per te stat, id est, per venditionem à te factam, quo minus possideas:[9] non potuit autem ea venditio inscio me facta iuri meo derogare.[10] Idque tanto magis in proposito dicendum videbatur, quod imputari tibi poterat, cur à me conuentus non tertium emptorem indicasses, qui possidebat, sed secundum, qui cum non possideret retrouendere mihi non potuerat, & contra quem, quia nec possidebat, nec contraxerat, nulla mihi actio competebat.[11] Nam si tertium emptorem eundemque possessorem indicasses, potuissem aduersus eum confestim agendo assequi, vt in mora constitueretur,[12] atque ita ad fructuum exinde percipiendorum restitutionem obligaretur.[13] *Ita Senatus* ex tempore pro Dn. Du col Maurianensi, contra N. Deplans, 4. Id. Nouemb. 1590.

1 *In cap. rempublicam, lib. 3. statut. cap. 4.*

2 Nam & qui non possidet, retrouendere tamen potest & debet, cum vt id faciat obligatus est, potestque facere citra iniuriam possessoris, qui fundum ea lege emit, vt retrouenderetur.

3 In quo statutum nostrum abhorret à iure. Nec enim potest possessor ob hoc solum, quod possessor sit, teneri vlla personali actione, si neque contraxerit, vel quasi, neque deliquerit, vel quasi, præterquam cum nascitur obligatio ex variis causarum figuris, *l. 1. D. de oblig. & action. § 1. Instit. eod.*

4 Id est, tanquam Dominus. Fructus enim iure soli percipiuntur. *l. qui scit, 25. §. 1. de vsur.* quanquam sufficeret bona fides ad fructuum acquisitionem, *leg. bona fides, 48. de acquir. rer. domin.*

5 *l. 2. C. hoc tit. l. mora 32. D. de vsur.*

6 Nunquam enim vnius mora nocet alteri, *l. in condemnatione, 73. § 1. de reg. iur.*

7 Cum obsignatio legitime facta pro solutione sit, *l. obsignatione 9. C. de solut. l. acceptam, 19. C. de vsur.*

8 Nec enim nouum est, vt etiam is, qui non possidet, fructus quoque ab alio perceptos restituere teneatur, *l. sed etsi lege, 25. §. sed virum is solus, D. de petit. hered.*

9 Ne alioqui in potestate vnius sit, alterius non delinquentis conditionem deteriorem facere, *l. 1. D. de alien. iud. mut. caus. fact. l. 2. quod vi aut clam.*

10 *l. 4. alias. l si ex duobus, § sed & Marcellus, D. de in diem addict. l. penult. D. de seru. export.* Dec. *cons. 239.*

11 Non enim potest nasci hæc actio, nisi vel ex contractu vel ex statuto, statutum autem non dat eam, nisi contra possessorem, Iunge *l. si cum venderet, 3. D. de pignor. act.*

12 Potest enim constitui in mora quisquis potest interpellari & conueniri, *leg. mora, 32. D. de vsur. l. si pupillus, 127. de verb. oblig.*

13 Nam in bonæ fidei iudiciis fructus omnimodo præstandi sunt ex die moræ, *leg. videamus, 38. § penult. de vsur. l. 2. Codic. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Pactum de retrouendendo simulatum esse potest ex variis causis, etiamsi in persona emptoris non concurrat fœnerandi consuetudo.

ETsi pactum de retrouendendo non ob id solum simulatum videri debet, quod pretij vilitas interuenerit, nisi accedat quod emptor solitus sit fœnerari,[1] potest tamen ea præsũptio capi ex aliis quãplurimis causis, pro personarũ & rerum varietatibus,[2] inter quas non leuis illa est, si in continenti post venditionem venditor ab emptore eundem fundum conduxerat, & ex ea causa in possessione remanserat,[3] ipsa autem pensio constituta non tam quantitati fructuum ex fundo percipiendorum, quam iusto fœnori pecuniæ pro pretio datæ respondere videatur.[4] Finge illud etiam accedere, vt finito tempore, quod ad redimendum priore contractu statutum fuerat, aliud tempus idque longissimum in eandem rem venditori emptor indulserit. Ex eo sane fit credibile, non nisi de pecuniæ reditu acquirendo & pignorum fide stabiliendæ,

Source : BIU Cujas

emptorem cogitasse. 5 *Ita tractatum est* in ea causa, de qua Definit.12.& 13.infr.De legat.

1 Eo nimirum iure quo Senatus noster vtitur. Nam in Gallia prævalet contraria opinio, vt sufficiat pactum de retrouendendo cum pretij vtilitate. Quam esse communem nostrorum opinionem testatur Thom.Gramm.*decis.* 76.

2 Simulatio enim cum sit dolus & in animo consistat, probari potest ex solis indiciis & coniecturis, *leg.*1.& 3.*vbi not.Cod. plus valer.quod agit, l.dolum*,6.*C.de dolo, l.non omnes* 5.§. *à barbaris, De re milit.*

3 *leg.sicut*, 8. §. *superuacuum, D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

4 Alioqui pactum hoc non est prohibitum, *l. qui fundum*,75. *D.de contr.empt.*Iunge *l.si ea pactione*,14.*C.de vsur.*

5 Vera enim conductio solet æstimationem pensionis inire ex fructuum comparatione, cum per eam fiat,vt conductori acquirantur fructus tanquam percepti ex domini voluntate,*l.si seruus*,61.§.*locauit*,*D.de furt.l.ex conducto*, 15. *per tot.& pass. D.locat.*

DEFINITIO V.

Non cogitur quis ducere in conuentionem, quod potest aduersarius solus facere per protestationem.

SI fundum tibi vendiderim sub pacto de retrouendendo,& ea lege adiecta,vt quandocunque volente me rei hyperocham,aut ius omne, quod in eo fundo habebam, vendere, tu eodem pretio oblato,quod alius offerret, omnibus præferreris: [1] agenti mihi ex contractu,vt retrouendas non potes recusare hoc prætextu,quod nolim fortasse pati,vt in redemptionis instrumento eadem de iure prælationis conuentio repetatur.Neque enim tua quicquam interest, [2]cum & inuito me protestari possis, vt saluum tibi sit ius prælationis, [3] nec eo minus saluum tibi futurum esset, si nulla facta protestatione reuendidisses. Dispar siquidem hac parte causa est venditionis, quæ vltro ac voluntarie fit,& eius quam fieri necesse est ex iure & necessitate præcedentis contractus:illa non tantum venditoris ius perimit, quod vel in re, vel ad rem habebat, [4] sed eorum quoque omnium, qui venditioni consenserunt.Hæc vero nec illi ipsi,qui vendidit,nocet. Ex eo namque quod vel inuitus quis facere cogitur,voluntatis coniectura capi non potest, quasi ius suum vltro remisisse intelligatur. [6] Porro superuacuam conuentionem instrumento inseri, vt quis patiatur, cogi non potest. [7] *Ita Senatus* ex tempore in causa D.de Sion,& de Longecombe, contra Dn.de Pierrecloz,8.Id.Maij.1593.

1 Quod pactum prælationis dicitur, & vulgare est in omnibus venditionibus, quæ fiunt sub pacto de retrouendendo. De quo dixi *Defin.*1.*nu.*3.*supr.*Iunge *l.qui fundum*,75.*D.de contr.emp.*

2 Nunquam autem vel actio vel exceptio danda est ei, cuius nihil interest,*l.*3.§.1.*l.stipulatio ista*,38.§.*alteri,de verb.obligat.*

3 Nec enim protestatio exigit consensum aduersarij, cum ius nullum tribuit protestanti,sed tantum conseruet,si quod habeat, *l.*4.§.1.*D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.l.etsi quis*,14.§.*plerique, De relig.& sumpt.funer.*

4 *leg. ex empto*, 11.§.1.*de act.empt. leg.etsi is*, 10.*D.de distract. pignor.*

5 Saltem hactenus,vt per doli exceptionem repellantur, *l.*4. §.*quæsitum est si cum fundi,D.de doli mal.except.*

6 Iis demum namque imputari potest,cur non contradixerint, qui contradicere potuerunt, non illis quibus inuitis fieri actus potuit,*l.Caius*,39.vbi Bart.& alij notant,*D.de pign.act.*

7 Quamuis dici soleat ea,quæ abundant,non vitiare,*leg.non solent*,94.*de reg.iur.*

DEFINITIO VI.

Obsignatio non est necessaria ad impediendum, ne currat tempus intra quod retrouenditio peti debuit.

INtra certum tempus, quod redimendo fundo præscriptum fuerat, interpellarat emptorem venditor, vt retrouenderet, ac recusante eo pretium obsignauerat, sed non tamen integram quantitatem, quæ emptori restitui debuerat. [1]Nō eo minus interrupta præscriptio videbitur, quod obsignatio non satis plena fuerit. Ad solam enim fructuum acquisitionem obsignationis vtilitas pertinet, [2]non etiam ad præscriptionis interruptionem, quæ sola etiam interpellatione, verbalique oblatione contenta est, [3]nisi cum venditori dicenti paratum se pretium numerare, emptor respondit paratum se accipere. Sic enim verbalis oblatio verbali acceptatione eludenda est. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ac proinde non fuit sufficiens obsignatio, debet enim esse plena & integra,adeo,vt si quid debeatur,quod minus liquidum sit,satisdari eo nomine oporteat,*l.Statuliber rationem*,5.*D.de statulib.*iunct *l.obsignatione*,9.*C.de solut.*

2 Aut potius ad hoc, ne is,qui fructus petit, vsuras vicissim præstare cogatur.Nam,vt fructus restituendi sint venditori agenti ex pacto,de retrouendendo sola oblatio videtur sufficere sine obsignatione, *l.*2.*C.hoc iit.* Saltem ex die contestationis,vt dicam Defin.17.infr.

3 Cum per eam oblationem & interpellationem emptor in mora constituatur,*dict.leg.leg.*2.*& l.si per te non stat.*7. *Codic. de vsur.*

4 Bart *ad l.creditor.* 13 *nu.* 5.*D. de distract. pign.arg.l.aut qui aliter.*5.*quod vi aut clam,l.*1.*de liber.agnosc.*

DEFINITIO VII.

An & quando valeat obsignatio debiti, si nihil pro moneta augmento obsignauerit is,qui petit retrouenditionem?

AT finge obsignatum pretium integrum, quod ad numerum duntaxat,& quantitatem corporū debitorum attinet, non etiam quod ad nummorum bonitatem, vt proinde emptori ius sit petendi augmenti,quod ex monetæ deterioratione debetur, vulgo *renfortum* vocant, [1] sufficiet ad obsignationis validitatem,vt protestatus sit venditor, paratum se maiorem quantitatem,si opus erit,obsignare,nec requiretur,vt eo nomine præstet satisdationem, quæ alioqui pro non liquidis necessaria esse solet. [2] Nēpe quia licet augmentum monetæ dicatur, sitque pars debiti principalis, [3] in facto tamē & plerūque in incerto est, an moneta,quę soluitur,deterior sit,an melior,aut æque bona, item an parem aut minorem, maioremve vtilitatem afferre possit ei, qui accipit solutionem. Ideoque facto & declaratione voluntatis opus est, vt sciatur,an de imminuta bonitate intrinseca conqueri velit is,cui pecunia debetur.Quid enim si nec post factā obsignationem conqueratur? Quod si conqueratur, siue ante,siue post litem inchoatam, siue in prima, siue in secunda instantia, ab eo demum tempore minus obsignatum videbitur, si monetæ augmentum non offeratur, [5] & quoadusque liquidatum sit cautio eo nomine præstetur, [6]Nec obsignanti proderit,quod pro accessoriis,quę vt plurimum sunt incerta,certam quantitatem obsignauerit, cum protestatione, vt fieri solet,vel addendi vel detrahendi: [7] quoniam, vt dictum est, monetæ augmentum non est quid accessorium ad principale debitum,sed ipsius principalis debiti partem integralem constituit. [8] An igitur fructus, qui ante petitum augmentum ex fundo percepti sunt ab eo, qui retrouendere debuit, ad eum pertinebunt, qui obsignauit quamdiu nihil ei potest imputari, hoc est, quamdiu de non obsignato augmento conquestus non est is, qui solutionem accipere debuit, post id vero tempus quasi purgata mora retineri ab emptore poterunt? Maxime, quia posterior mora nocere

Source : BIU Cujas

cere venditori debet. [9] Plane si emptori augmentum illud in iudicio petenti venditor in iudicio quoque offerat, licet nec statim soluat, nec obsignet, nec satisdet, perinde condemnandus est emptor ad fructuum omnium in id vsque tempus perceptorum restitutionem, ac si augmentum hoc, vel nunquam petitum, vel ab initio consignatum, aut eo nomine cautum fuisset. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De quo vide quæ scripsi late *in tract. de variis numm. debit solut.*

2 *l. Statuliber rationem, 5. D. de statulib.*

3 Nascitur enim ex eo, quod, quale, quid est, quod debetur tale solui debet, ac in eadem bonitate & qualitate, *l. 3. D. de reb. cred. l. creditorem, 99. alias l. Paulus, de solut.*

4 Sunt enim plerique creditores minus difficiles, qui de ista bonitatis imminutione non conqueruntur, ne nimis onerosi videantur. Fuitque tempus cum nulla apud nos huius iuris ratio habebatur, vt nec hodie habetur vlla in plerisque Galliæ locis.

5 Quia sane ex iuris ratione debetur, *dict. leg. 3. de reb. credit. & l. 99. de solut.*

6 *Ex d. l. Statuliber rationem, 5. D. de statulib.*

8 Quæ protestatio prodesse solet, quia nihil potest imputari ei, qui non obsignauit quantum debuit, si quantum debuerit ignorauit, *arg. l. non potest improbus, 99. D. de reg. iur.*

8 Cum nihil aliud sit, quam eadem quantitas debita corporum non deterioratorum, *d. l. 99. de solut.*

9 *l. qui decem, 72. §. 1. & seq. D. eod. tit. de solut.*

10 Eam nempe vim habet iudicialis oblatio, vt impediat moram, quia nimirum ex ea sequi condemnatio statim potest. *l. si rem alienam, 9. §. vlt. D. de pignor. act.*

DEFINITIO VIII.

De retrouendendo actio scripta hodie est in rem, non in personam, ideoque & contra possessorem quemcunque competit ad rem præcise habendam & ad instantiam discussionis remitti non potest.

ACtio venditori competens ex pacto de retrouendendo in continenti adposito, licet in personam sit, cum ex contractu proficiscatur, [1] in rem tamē scripta est, eo præsertim iure quo vtimur, quando ex statuti nostri potestate non tantum aduersus emptorem detur, sed etiam aduersus quemcumque possessorem: [2] Daturque ad rem præcise consequendam, nec liberaretur emptor, aut alius possessor præstando id, quod venditoris interesset, [3] sicut nec venditor ipse qui ad rem tradendam obligatus est. [4] Plus enim iuris habet certe non minus venditor ad eam rem, quæ aliquando sua fuit redhibendam, quam emptor ad habendam à venditore illam, quam nunquam habuit. [5] Ideoque si is, qui retrouendere debuit decesserit non alio herede relicto, quam cum beneficio legis & inuentarij, non erit venditor, aut qui ab eo causam habet remittendus ad instantiam generalis discussionis hereditariæ: quæ scilicet eorum propria est, qui personalibus non directis in rem ipsam actionibus experiuntur. [6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa Claudij Duport chirurgi, 10. Cal. Aug. 1593.

1 *l. 2. C. hoc tit. l. qui fundum, 75. D. de contr. empt. l. dudum, pen. C. eod.*

2 Dixi *Def. in. 3. supr.* Nec desunt qui putent, sed male, meo iudicio, id esse ex iuris ratione; post Paul. Castrens. *ad leg. si cum venderet. 13. D. de pignor. act.*

3 Interest enim venditoris rem ipsam habere potius, quam rei æstimationem.

4 De quo nostri tractant, *ad l. 1. D. de act. empt.* Scripsi *lib. 6. Coniectur.*

5 Quia non aliter fuerat rem suam alienaturus, *l. vlt. Cod. hoc tit.* Semperque minus fauorabilis est is, qui persequitur rem, quæ nunquam fuit sua, *l. videamus, 38. §. si actionem, D. de vsur. iunct. l. si in emptionem 35. D. de minor.*

6 Excipe tamen eos qui agunt hypothecaria. Nam & isti in rem agunt, & tamen non eo minus ad instantiam discussionis remittendi sunt, quia actio hypothecaria non principalis est, sed accessoria ad personalem, sicut & hypotheca ipsa accessio est debiti principalis.

DEFINITIO IX.

Ex pacto prælationis si adsit hypotheca etiam generalis, præsertim cum clausula constituti datur actio etiam contra secundum emptorem.

CVm rem meam tibi venderem, aut cum tua permutarem, constitueram me tuo nomine possidere, atque ita possessionem in te transtuleram, [1] sed hoc tamen acto & retento, vt si alij eam rem velles vendere, præferret ego cuilibet emptori eodem pretio oblato, [2] bonis quoque nostris in eam rem inuicē obligatis. [3] Tu subinde alij vendideras me inscio. Cum autem rei dominium & possessionem auocare vellem, obiiciebat ille translatum in se ius dominij proprietatis & possessionis, nec aliquam mihi actionem, nisi personalem contra te competere: [4] quæstio in eo esse videbatur, an ex pacto illo de iure prælationis ius aliquod mihi contra nouum emptorem acquisitum esset. Sunt enim qui putent non aliter id admitti posse, quam si duo hæc concurrant, nimirum, vt res illa, in qua ius prælationis exceptum est, sit specialiter obligata, [5] & vt adsit clausula constituti, quę in eum casum faciat possessorem illum, qui prælationis ius stipulatus est: [6] neque sufficere generalem pignoris conuentionem, etiamsi adsit clausula constituti. Alij contra nihil referre putant, vtrum generalis an specialis obligatio interuenerit, vtramque enim eiusdem esse hac in re potestatis. [7] Quæ sententia Senatui nostro probabilior videbatur. In proposita autem specie pro me faciebat, quod id prelationis ius ego mihi exceperam & retinueram in actu ipso transferendi dominij & possessionis: [8] nemo enim dubitat, quin traditioni & alienationi rei meæ potuerim quam volui legem dicere, [9] etiam quæ alioqui non valeret. [10] Quo admisso illud etiam consequens est, vt is, cum quo contraxi, non alia lege & conditione dominium transferre in alium potuerit, quam qua ipse habuit. [11] Itaque eueniente conditione iuris prælationis si legem contractus exerceam, non tam videtur per me auocari dominium à secundo emptore, quam nec translatum in eum fuisse, [12] præter id quod nec nisi certa illa lege & conditione dominium ac possessionem à me abdicaueram. [13] *Ita Senatus* ex tempore pro Amedeo Besson, contra Antonium Richard, 11. Cal. Febr. 1594.

1 *Vulg. l. quod meo, 28. de acquir. poss.*

2 Iam enim diximus in præcedentibus huiusmodi pactum prælationis frequentissimum esse in omnibus venditionibus, quæ fiunt sub pacto de retrouendendo, sed & fiunt etiam plerunque in venditionibus puris, *l. qui fundum 75. D. de contr. empt. l. si sterilis, 21. §. pen. D. de act. empt.* [Sed & interdum nascitur ex vltima voluntate si pater disponens inter liberos iubeat vt nemo ex iis possit bona paterna vendere, nisi denuntiatione prius fratribus facta, vt si velint, habeant ius prælationis, quæ pactio fit etiam plerumque inter coheredes *l. qui Romæ, 122. §. coheredes, de verb. oblig.* Quibus casibus, si ex fratribus vnus inconsultis aliis fundum vendiderit, admittendi sunt cæteri ad ius prælationis iure fideicommissi vel conuentionis: Sed ita vt à iudice statuatur iis tempus breue, puta mensis vnius, intra quod tempus redimere cogantur. Eóque elapso, nec prius interim emptor pretium venditori soluere cogatur. *Ita Senatus* in causa N. Claudij Goy, & Dominorum de Salins & Monterminod, 7. Mart. 1587.]

3 Hoc enim modo fit pactum potentius, quia non tantum personam paciscentis afficit, sed etiam rem ipsam, vt dixi *ad l. 2. in fin. supr. ex l. si creditor, 7. §. vlt. D. de distract pignor.*

4 *Ex d. l. qui fundum, 75. D. de contr. empt. l. si sterilis, 21. §. pen. D. de action. empt.*

Source : BIU Cujas

5 *Arg.leg.licet, 7. C.qui potior.in pig.hab.* Imbert.*in Enchir.* in verb.*locatio.*

6 Vt non tam de auocanda poſſeſſione laborandum habeat, quam de retinenda. Facilius enim eſt, vt poſſidenti detur retentio, quam non poſſidenti actio, *l.1.D.de pignor.*

7 *arg.leg.3.& l quamuis, 17.C.eod.tit.de pignor.* Semper enim ſpecialia generalibus inſunt, *l.ſemper, 147.de reg.iur.* Caſtr. *in l. ſi ita quis* 135 §.*ea lege, de verb.oblig.*

8 Vt apparet non aliter me fuiſſe venditurum, *leg.vlt. C.hoc tit.l.5.§.pen.de dol.excepr.*

9 *l.in traditionibus, 48.D.de pact.*

10 *l.et fundo, 19.D.de ſervit.* iunct.*l.quoties, 15.eod.l. venditor, 13.* D.*commun.præd.*

11 Alienatio ſiquidem ſemper fit cum ſua cauſa, *l.alienatio, 67.de contr.empt.leg.vnic.Codic. rem.alien. gerent non interd.rer. ſuar. alien.* Imo in hoc caſu videtur nõ valere alienatio propter alienandi prohibitionem, quæ includi videtur in pacto prælationis, quod ideo ſolet concipi negatiue, *d.l.qui fundum, & dict. l.ſi ſterilis, §.penultim.* iunct. *l.vltim.C.de reb.alien.non alienand.d. l.ſi creditor, 7.§.vltim.de diſtract pignor.*

12 Propter prohibitionem *d. l. vltim.C.de reb.alien.non alienand.d.l.ſi creditor* 7.§.*vlt.de diſtr.pignor.*

13 Vt in certum caſum ad me rediret, eſſetque mihi quaſi manus iniectio, *argument leg.penult.verſ.nec poterit, de ſeru.export.* vide in hanc Definit. ſuper. *numer.5.&* 7. Tiraquel. *De retract.conuent.* §.3.*gloſſ.1.num.6.& ſequent.* Ioann.Fabrum, *in leg. ea lege, C. de condict.ob cauſ.* vbi defendunt ſpecialem hypothecam requiri.

DEFINITIO X.

Pactum vt ex cauſa euictionis non præſtet venditor id quod intereſt valet, ſed alias & alias recipit interpretationes.

ETſi valet conuentio inter emptorem & venditorem, vt ſecuta euictione non niſi ad pretij reſtitutionem venditor teneatur, non etiam ſi quid præterea emptoris interſit: aliam tamen atque aliam ex præcedentibus & ſequentibus ea pactio recipere poteſt interpretationem.[2]

1 *l.ex empto, 11.§.quia autem, D.de action.empt.*

2 Exemplum pete ex iis, quæ ſcripſi Defin. 12. *ſup.de action. empt.*

DEFINITIO XI.

Qui ceſſum nomen promiſit præſtare idoneum, non poteſt conueniri ante excuſſum debitorem.

INter emptorem & venditorem conuenerat de pretio, & vt in ſolutum venditor acciperet nomen debitoris,[1] in eamque rem ceſſum fuerat nomen, & inſtrumenti obligatorij traditio ſecuta: ſed tamen ea ſubiecta lege, vt exactionis impenſam & diligentiam duntaxat præſtaret venditor, periculum autem nominis ad emptorem pertineret, vt cogeretur de ſuo ſoluere, ſi forte nomen exigi non poſſet. [2]Egerat venditor aduerſus debitorem, eique non ſoluenti carceres indixerat. Cum debitor apparitori non paruiſſet, regreſſus venditor aduerſus emptorem, agebat ex vendito ad pretium, quaſi ſtipulationis conditio extitiſſet, nec maiorem in exigendo diligentiam præſtare debuiſſet.[3]Emptor contra dicebat, neque perſonę, neque bonorum debitoris legitime factam excuſſionem, debuiſſeque venditorem exactiore diligentia curare, vt vel debitor in carceres detruderetur, vel bona eius ſub haſta venderentur.[4]Viſum eſt, iuſtum eſſe deſiderium emptoris, quaſi partem pretij pactum illud conſtituiſſet,[5] maiuſque pretium emptor ipſe obtuliſſet, quod eam ſibi commodius ſoluendi pretij oblatam videret conditionem, [6] ſine qua credibile erat, aut non acceſſurum eum ad venditionem, aut minus oblaturum fuiſſe difficultate explicandæ pecuniæ. [7] Siquidem longe minus eſt actionem habere ad rem, quam rem ipſam, [8] nec ſimilis cauſa videbatur huius venditoris, & illius, qui numeratam pecuniam credidiſſet, tumque debitoris nomen ſupradicta lege in ſolutum accepiſſet. [9] Eſſet enim multo æquius illi ſubueniri ſtatim, atque vel leuiſſimam diligentiam præſtitiſſet in exigendo nomine, [10] ne alioqui debitæ ſibi pecuniæ partem maximam in eiuſmodi litis ſumptus erogare cogeretur. [11] Quanquam imputari adhuc ei poſſet, cur ita contraxiſſet. [12] Semper enim in ſtipulationibus cæteriſque contractibus ſequimur id, quod actum eſt, & quod nominatim conuenit. [13] At non eſt quod conqueratur venditor, qui accepto in ſolutum debitoris nomine eo ipſo inſtanti, quo de pretio conuenit, tanti rem ſuam æſtimaſſe videatur, quantum deductis litis & exactionis ſumptibus in nomine ſupereſſet. [14] Nec magis ei ſuccurrendum eſt, quam ſi rem longe pluris dignam viliore pretio vendidiſſet. [15] Imo multo minus, quoniam illo caſu, ſi ſupra dimidiam læſio interueniſſet, locus eſſet reſtitutioni. [16] Hoc vero caſu nullus reſtitutioni locus eſſe poteſt, propter incertitudinem quantitatis ſumptuum, in futuram litem erogandorum, [17] cum inſpecto initio dubium fuerit, an futura lis vlla eſſet, aut quanto tempore duratura. [18] *Ita Senatus* in publico auditorio in cauſa Rey, & N.Paquier, 3. Non. Mart. 1564.

1 Hoc enim fieri poteſt, *l.vlt.C.quand.fiſc.vel priuat.l.eum à quo, 16.& ſeq.C.de ſolut.*

2 Alioqui citra conuentionem iſtam periculum nominis ad venditorem, eundemque ceſſionarium pertinuiſſet. *l.pupilli, 96.§. ſoror, D.de ſolut.* Scripſi *lib.12.Coniect.* Iunge *l.ſi nomen, 4.D.de hered.vel.act.vend.*

3 Paria enim videntur nihil eſſe quod poſſideatur, aut id, quod eſt ſine controuerſia poſſideri non poſſe. *l.quamuis, 13.D.de reb.auctor.iudic.poſſid.*

4 Excuſſum enim debitorem eſſe, neceſſe eſt, vt huius ſtipulationis conditio extitiſſe videatur, *l.decem ſtipulatus, 116.in fin. D.de verb.oblig.* Iunge *leg.ſi fideiuſſores, 41.D.de fideiuſſ.*

5 *l.fundi partem.79.de contr.empt.l.ſi ſterilis, 21.§.penult. D.de action.empt.*

6 Eſt enim plerunque facilius dare nomen in ſolutum, quam pecuniam numerare, *d.l.eum à quo, 16.C.de ſolut.l.ſi dubitet, 10.D. de fideiuſſ.*

7 *Arg.l.ſi venditor, 6 in fin.D.de ſeru.export.*

8 *Vulg. l plus cautionis, 25.de regul.iur.l.minor, 40.in princip. D.de minor.*

9 Vt in ſpecie *d.l.eum à quo.*

10 Tractamus enim non de fœneratore, ſed de creditore gratuito, cuius fauorabilior cauſa eſſe ſolet. *l.cum debitor, 8.D. quib.cauſ.pign.vel hypot.tacit.contr.*

11 Vt quod de ſumptibus prorogandis conueniſſet ad modicos ſumptus reſtringeretur, nec ad immodicos extenderetur, *arg.l ſi libertus, 30.D.de oper.libert.*

12 Debuit enim cautius negotiari, *l.2.C.de fart.* iunct. *l.quod quis, 203.de reg.iur.*

13 *l.ſemper in ſtipulationibus, 34.eod.tit.*

14 *Arg.l.Imperator, 70.§ ſi centum, De legat.2.*

15 Quo caſu non reſtitueretur regulariter, quia contrahentibus permiſſum eſt in emendo & vendendo ſe decipere in pretio, *l.in eauſa.16.§.idem Pomponius, D.de minor.*

16 *Ex l.2.C.de reſcind.vendit.*

17 Debet enim læſio certa eſſe ab initio, & contractus tempore inſpecto, *l ſi voluntate, 8.eod.l.ſi ea pactione. 14.Cod.de vſur.* Et multa propter incertitudinem tolerantur, quæ alioqui non valerent, *l.oleo, 23.eod. l.1.C.de pact.l.de fideicommiſſo, 11.Codic.de tranſact. leg.ſi pater, 12. Cod.de inoff.teſtament.leg.penult.Codic.de ſolut.*

18 Poterat enim ſperari & fieri, vt debitor bonam fidem agnoſceret, nec litigare vellet, cum actiones non ſint comparatæ, niſi in perfidos, vt ait Theoph. *initio tit de action.*

DEFINITIO XII.

Ei, qui debitorem excutere debuit, non poteſt imputari cur non vrſerit ad ſolutionem illum, quem conſtat fuiſſe non ſoluendo.

SI tamen emptoris debitor non ſoluendo eſſe proponatur & probetur, imputari venditori non poterit,

Source : BIU Cujas

terit, cur eum in carceres non detruserit.[1] Neque enim ob id locupletior est debitor, quod in carceres coniectus sit vel coniici possit,[2] neque id actum esse credendum est, vt inanibus se expensis véditor ad consequendam pecuniam vexaret,[3] quippe pro quarum repetitione nullam sit postea, vel in emptorem ipsum, vel in debitorem habiturus actionem. In quo melior videtur esse debere conditio istius venditoris, quam sit creditoris hypothecarij, excussionem debitoris sui peragentis, ad parandam sibi contra tertios possessores actionem.[4] Is enim, tametsi inopis debitoris excussionem facere cogitur exactissime, id est, ad petam vsque, vt loquuntur, & saeculum: nempe quod ita postulet fauor tertij possessoris,[6] qui non contraxit, & cui nihil, nisi debitoris factum imputari possit, vt quam tardissime fieri potest inquietetur:[7] neque tamen ex eo læditur ius creditoris, qui pro eiusmodi sumptuum omnium repetitione ad vltimum vsque quadrantem eandem hypothecam, idemque temporis priuilegium habiturus sit in res pro debito principali obligatas.[8] Itaque eadem ratio faciet, vt si in proposita specie emptor interpellatus, vt debitoris sui, qui non soluendo esse dicitur, bona quædam indicet, quæ pignori capi possint,[9] nulla indicare velit, statim condemnandus sit, vt de suo soluat:[10] cum tamen tertius possessor creditori excussuro debitoris facultates nullas indicare sit cogendus.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nemo enim vnquam cogendus est contra eum agere, qui non sit soluendo, cum nulla & inanis actio sit, quam debitoris inopia eludit, *l. nam is 6. D. de dolo.*

2 Possetque hoc casu non male illud dici, quod ait Papin. *in l. si seruus 7. de seru. export.* de pœna non irrogata, non irrogati carceris indignationem solam duritiam continere: nec enim coniicitur in carcerem debitor pœnæ nomine, sed vt creditor tædio carceris ab eo extorqueat solutionem, *l. is cui 5. in princ. D. vt in poss. legat.*

3 Esset enim hæc maligna interpretatio, & ideo reiicienda, *l. si ita 126. § Chrysogonus, vers. sequens, de verb. oblig.* Iunge *l. si extraneus 33. de iur. dot.*

4 Ex forma *Auth. hoc si debitor, C. de pignor. & Nouell. 4. de fideiuss.*

5 Vt nimirum adigatur debitor tædio carceris ad faciendam bonorum cessionem. Notat. *ad d. Auth. hoc si debitor.*

6 Non enim alij possessori competit hoc beneficium, quam ei, qui sit iustus, id est, habeat titulum & bonam fidem, vt sit dignus cui succurratur, *l. mulier 19. D. qui pot. in pignor. hab.*

7 Idque interest etiam rei publicæ, ne tam facile fiant de lite lites, odio scilicet multiplicandarum litium, *l. singulis 6. de excep. rei iudic.*

8 *l. Lucius 18. D. qui potior in pign. habeant.*

9 Adde, & possideri sine controuersia *ex l. quamuis 13. D. de reb. auctor. Iudic. possid.*

10 Quasi qui negare iam non possit, extitisse conditionem stipulationis, ex qua conuenitur.

11 Eo namque iure vtimur, vt creditor cogatur inquirere in facultates debitoris, & probare, quod non sit ille solnendo, licet id in negatione consistat. Ferrarien. *in form. libell. in act. hypothec.*

DEFINITIO XIII.

Venditio pensionis annuæ certo pretio soluto an resoluatur ipso iure ob solam cessationem, an possit purgari mora?

ANnuam pensionem vnius & viginti aureorum pretio trecentorum quidam vendiderat soluendam in singulos annos certa die, eiusque rei nomine dederat fideiussorem, adiecta ea lege & conditione, vt ni ad dictam diem solueretur pensio, cogi venditor posset ad eam redimendam, restituendosque emptori aureos trecentos, quos ex venditione acceperat:[12] venditor post continuatam per aliquot annos solutionem decesserat, impuberibus heredibus relictis, qui in solutione per aliquod tempus cessauerant. Cum ob eam causam emptor non tantum aduersus pupillos eorumque tutores, sed etiam contra fideiussorem ageret, vt emptionis pretium redderent, quasi resoluta venditione sola vi & potestate pacti pœnalis,[1] visum est male illum agere, non ea quidem ratione, quod tale pactum nullum sit & inualidum, quasi factum in fraudem vsurarum, vt quidam male crediderunt,[4] sed quia interpellatus tutor itemque fideiussor præteritorum annorum pensiones confestim obtulerat, & recusante solutionem emptore obsignauerat.[5] Constabat sane, tametsi cum pupillis res esset, moram tamen ipso iure contractam intelligi ex solo lapsu dici propter subiectam pœnam,[6] quanti emptoris interesset, pactumque illud pœnale, de quo diximus: neque hic locum esse legibus, quæ negant, pupillum in mora constitui posse, à quo scilicet peti non possit.[7] Nam quoties certa dies solutioni dicta est pœnaque adiecta, nulla interpellatio necessaria est, & pœna committitur, etiamsi nemo sit, qui interpellari queat, vtputa si iaceat hereditas.[8] Sed tamen erat hæc mora eiusmodi, quæ etiam à maiore contracta purgari posset quandocumque, dummodo ante litem contestatam satisfaciente venditore.[9] Propterea quod contractus venditionis non tantum pretij conuentione, sed etiam traditione perfectus, sola pacti potestate resolui non poterat, nouoque in eam rem contractu opus erat.[10] Idque inter contrahentes satis aperte actum fuerat subiecta expressim conuentione, vt si in solutione pensionis venditor cessaret, eam redimere cogeretur.[11] Proinde interpellatio erat necessaria, vt hoc ipsum sciretur, an à contractu recedere emptor vellet, cum ipsius gratia eiusmodi conuentionem adiectam constaret.[12] Interpellatus autem venditor eiusve heres si satisfacere paratus sit, indemnemque constituere emptorem, quidni sit audiendus?[13] Porro non aliter indemnis seruari emptor poterat, quam si omnes ei litis sumptus sarcirentur, ac præterea quanti ipsius interesset.[14] Neque enim videri poterat accessio accessionis,[15] cum pensio illa annua non tanquam vsura aut accessio, sed tanquam res ipsa vendita deberetur.[16] Constat autem, venditorem, si rem venditam non tradat, condemnandum ex ea causa in id omne, quod interest emptoris.[17] Quamquam quod ea res vendita consistat in pecunia numerata, difficilius admittendum est, vt ad condemnationem vsurarum eius quantitatis deueniatur, quin prius emptor probauerit sua interesse.[18] Nam cum non debeatur vt pretium aut vt pecunia, sed vt res ipsa vendita, quemadmodum diximus, consequens est, vt eo nomine vsuræ nullæ debeantur,[19] sed tantum si quid reuera interierit, puta si sub grauioribus vsuris, aut sub pœna probetur emptor pecuniam mutuatus.[20] Neque quod solutionis cessatio in pupillorum tempora inciderit, quicquam iis proderit, vt liberentur à pœna, quę ex contractu cum maiore gesto debeatur[21] ob moram ipso iure ex solo lapsu diei contractam, & citra interpellationem. Multo minus proderit ætas pupillorum fideiussori, à quo sane pretium reposci nihil prohibet, etiamsi numquam fuerit interpellatus, dummodo ea mora per pupillos contracta sit, quæ amplius purgari nequeat, puta si litem secum contestari passi sint.[22] Neque enim nouũ est, morã debitoris principalis nocere fideiussori.[23] Quamquam probabile est, si pupillo vtilius sit stare contractui, posse eum in integrum restitui aduersus moram, quæ non nisi ex tutoris facto & culpa contigerit:[24] cui consequens est, vt ea restitutio fideiussori quoque prodesse debeat,[25] nisi nominatim ille interpellatus moram ex propria quoq; persona con-

Source : BIU Cujas

traxerit.[25] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro liberis Nicolai Villaret & Martini Bruyset Procuratoris patrimonialis, contra D. de Ginisiaz, 17. Cal. Ianuar. 1594.

1 Nam citra hanc conuentionem non posset venditor cogi vt redimeret, haberet tamen liberam redimendi facultatem etiam inuito emptore. Id enim est, quod facit, ne huiusmodi conuentiones possint dici vsurariæ, quia pensio venditur, non pro vsura datur. Extrauag. regimini, quæ hoc ius induxit, Galli vocant *rentes constituees à prix d'argent*. *De quibus dicam Def. 11. num. vlt. infr. De verb. signif.*

2 Iniquum enim esset, cogi emptorem in singula solutionum tempora litigare, eiúsque interesse, litibus & sumptibus non vexari, *l. 6. D. de minor.* Vide *Defin. 40. infr. De vsur.* Theologi tamen vix hoc admitterent, vt dixi ibid.

3 Exemplo eius, quod scriptum est de lege commissoria, *in l. 4. l. de lege 6 & pass. illicit. De leg. commiss.*

4 Est enim pactum iustissimum, vt dixi *nu. 2.* quia & laudanda est cogitatio eius, qui lites execratur, *l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. caus. fact.* Adde *l. pecunia in fin. D. de alim. & cibar. legat.*

5 Quæ oblatio iuncta cum obsignatione non modo purgabat moram, sed etiam vim solutionis habebat, *l. qui decem 72. §. 2. de solut. l. obsignatione 9. C. eod. l. si per te 7. l. acceptam 19. Cod. de vsur.*

6 Nam in pœnalibus dies interpellat pro homine, *l. magnam 12. C. de contr. committ. stipulat.*

7 *l. pupillus 127. de verb. oblig.* iunct. *l. nulla 88. de reg. iur.*

8 *l. ad diem 57. de verb. oblig.*

9 Moræ siquidem purgatio facile admittitur vsque ad litem contestatam, *l. si insulam 84. eod. tit.* nisi actoris ius factum sit deterius, aut eius cœperit interesse, *l. si ita quis 135. §. Seia eod. l. etsi post tres 8. D si quis caution.* Posterior enim mora nocet, *l. qui decem 72. §. 1. de solut.*

10 *l. ab emptione 58. D. de pact. l. 2. D. de rescind. vendit.* In quo differt hoc pactum à lege commissoria, quæ supponit, nondum fuisse solutum pretium, nec proinde impletum contractum, vt scripsi *Decad. 21. de error. pragmat.*

11 Relatis nimirum verbis conuentionis, non ad ius, sed ad factum, quod numquam suppletur, nisi potestate iuris repræsentetur, vt in specie *l. vlt. C. si mancip. ita fuer. alien.*

12 Quam proinde non poterat cogi vt exerceret si nollet, vt de lege commissoria scriptum est *in l. 2. & 3. D. de leg. comm.*

13 *Arg. d. l. si insulam 84. & d. l. si ita quis 135. §. Seia, de verb. oblig.*

14 *l. eum quem temere 79. de iudic.*

15 Quæ nunquam permissa est, *l. vlt. C. de vsur.*

16 Nam cum sit emptio & venditio sicut pretium ex vna parte, ita ex altera rem & mercem esse oportet, *l. 1. de rer. perm.*

17 *l. 1. D. de action. empt. l. si traditio 4. C. eod.* iunct. *l. curabit 5. eod.*

18 Quatenus enim cuiusque interfit in facto, non in iure consistit, *l. quatenus 24. de reg. iur.* ideóque probatione opus est, *l. vlt. D. de prator. stipulat.*

19 Vsura enim accessio est pecuniæ, quatenus pecunia, non quatenus merx est, *l. ex empto 15. §. 1. l. qui per collusionem 49. §. 1. D. de act. empt.* [Intellige tamen vt non debeantur hoc casu vsuræ, tanquam vsuræ, sed tanquam fructus rei venditæ, *ex l. curabit 5. C. de act. empt. Et ita Senatus* pronunciauit, contra D. de Choisy, 10. Cal. Febr. 1612 Iunge *Defin. 21. num. 10. sup. De vsur. & mor.* Et iterum in causa perillustris D. Guilielmi Chabod Comitis Sancti Mauritij, contra Garinum Mugnier, & Iacobum Rebut, 4. Iunij 1614.]

20 *Vt in l. 3. de in lit. iur.*

21 *l. Æmilius 38 D. de minor. l. 3. §. 1. ex quib. caus. in pos. eat l. 2. C. si aduers. vendit. pignor.*

22 Siquidem post contestationem mora purgari non potest, *d. l. si insulam l. si Titius 9. de verb. oblig.*

23 *l. mora 88. eod. tit.* iunct. *l. cum filius familias 49. eod.*

24 Quia, vt dixi, necessaria est interpellatio, vbi autem aliquid vel minimum gestum est cum pupillo vel tutore, restitui pupillus potest. Bart & alij *ad d. l. Æmilius.*

25 *l. 2. C. de fideiuss. minor. l. 7. §. 1. de except.*

26 *l. 2. C. de fidiuss. minor. d. l. mora, l. si seruum 91. §. nunc videamus. eod.*

DEFINITIO XIV.

Ad retractum municipalem admittitur etiam is, qui contractus tempore non fuit in rerum natura.

IVs retrahendi consuetudinarium apud nos nullum est, præterquam in prouincia Augustanorum, apud quos anno & die vno concluditur.[1] Intra id tempus si venditori nascatur filius, admittetur proculdubio ad retrahendum, & iis omnibus, qui venditionis tempore proximiores agnati fuerunt, licet venditoris heres sit, præferetur,[2] quia ex propria persona venit, non ex iure defuncti. Non enim venditionis, sed euenientis diei tempus inspiciendum est, cum quæritur, quis sit proximior, vt ad retrahendum admittatur.[4] Sicut & cum de fideicommisso conditionali agitur, quod proximioribus de agnatione & familia relictum sit, non testamenti aut mortis, sed existentis conditionis tempus spectamus, quantumcunque tempus sit quod intercessit,[5] adeo vt ad fideicommissum ij quoque admittantur, qui ex iis personis nati sunt, quas aut propria renunciatio aut alienatio, contra testatoris voluntatem facta à fideicommissi petitione excluserit. *Sine die.*

1 Vt scriptum est *in lib. de minor. & consuet. Augustan.*

2 Boer. *quæst. 12. num. 1. 2 & 3.*

3 Et tanquam filius, non tanquam heres; denique iure sanguinis, non successionis.

4 Boer. *d. nu. 3* contra Chassan. *in consuet. Burgund. tit. de consuet. retr. §. 1.* in glos. *le plus proch. in fin.*

5 *l. si in persona C. de fideic. l. cum qui post.* vbi glos. & DD. *de condit. & demonstr. l. interuenit. de leg. præst.*

9 *l. pen. 69. §. fratre, de leg. 2. l. si cognatis, de reb. dub.* Boer. *vbi sup. nu. 4.* post Fulgosium & Cornetum *in l. quoties, C. de fideic.* Non tamen admitterentur hi ad legitimam patrisfamilias successionem, quia neque agnati, neque cognati videri possunt, qui post mortem concepti fuerunt. Ergo neque ad ius retrahendi, quia non aliis ius illud competit, quam iis, qui ab intestato succedere possent. Boer. *quæst. 13. n. 22.*

DEFINITIO XV.

Etiam ex interuallo apposita pacta, si sint correspectiua, tantum possunt, quantum si in continenti adhibita fuissent.

ETsi quæ ex interuallo fiunt non solent inesse,[1] si tamen ad ea, quæ alio tempore facta sunt, referantur, vt correspectiua videri possint, perinde alia ex aliis interpretanda sunt, ac si semel eodemque tempore facta essent, ita vt si quid sit quod impediat, ne vnum ex iis fieri possit, nec alterum quoque fieri debeat.[2] Secundum quæ cum quidam vno die centum frumenti modios alij vendidisset pretio mille florenorum, quos sibi solutos esse profitebatur, sequenti vero die emptor pro ea nummorum quantitate certum ferri pondus eidem venditori tradere promisisset,[3] neque tamen ab eo traditum fuisse constaret, visum est, non esse ei permittendum, vt frumentum ex venditione peteret,[4] quasi iam soluto pretio, cuius soluti professionem non nisi spe futuræ habitionis factam esse ex posteriore instrumento apparebat.[5] *Sine die.*

1 Sed ea tantum quæ fiunt in continenti, *l. iuris gentium 7. §. quinimo, & seq. D. de pact. l. lecta 40 de reb. cred.*

2 *l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vend. l. 1. C. de cupres. lib. 10.*

3 Ex qua promissione apparebat, pretium non fuisse reuera solutum. Nam verba enunciatiua probant inter easd. m partes, *l. optimam 14. C. de cont. & commit. stipul.*

4 Prius enim debet implere is, qui agit, ex contractu vltro citroque obligatorio, *l. Iulianus 13 §. offerri, de action. empt.*

5 *l. asseueratio 10. C. de non num pecun.*

DEFINITIO XVI.

Pretium solutum priori creditori mulieris, cuius pecunia fuerat per maritum deperdita, an prioris creditoris periculo esse debeat, an posterioris, an mulieris?

MVlier & Titius coniuges vendiderant Mæuio fundum Cornelianum sub pacto de retrouendendo pretio mille florenorum, postmodum eiusdem

Source : BIU Cujas

dem fundi hyperocham [1] vendiderant Sempronio quingentis florenis, ea proinde lege adiecta, vt Mæuio pretium prioris emptionis, id est, mille florenos Sempronius reddere cogeretur. Mæuius ex eo contractu conuentus vt retrouenderet recusabat, quasi ius prælationis habere deberet. [2] Tandemque fuerat condemnatus ad retrouendendum, atque ita mille florenos à Sempronio acceperat. [3] Postmodum muliere aduersus vtrumque emptorem in integrum restitutionem postulante quærebatur, an iure ageret, vt eos mille florenos quasi male, nec in rem suam vtiliter consumptos restituere non teneretur, & eo casu vtrius periculum esse deberet, an prioris emptoris, an posterioris? Prior dicebat, nihil sua interesse, quippe qui nec amplius possideret, nec dolo possidere desiisset, [4] quique non à muliere, sed à Sempronio, nec volens & lubens, sed inuitus ex iudicati auctoritate coactus mille illos florenos accepisset. [5] Nullam enim repetitionem esse ab eo, qui suum acceperat, licet alius soluerit, quam qui debebat: [6] Sempronius vero dicebat, non posse sibi imputari, cur Mæuio soluisset eam pecuniam, quam muliere mandante, & ex contractu cum ea gesto soluere debuerat, [7] cum alioqui futurum erat, vt nullum ex hyperochæ emptione commodum sperare posset. [8] Neque posse negare mulierem, quin vtiliter in rem suam & pecunia impensa esset, quæ Mæuio soluta fuerat, quandiu saltem prior ille contractus cum Mæuio initus subsisteret, [9] qui si rescinderetur, cum Mæuio de ea pecunia, non cum Sempronio disceptari oportere. [10] Replicabat Mæuius, rem non esse amplius integram, vt secum de rescindendo contractu disputari posset, posteaquam contractus ille iam esset resolutus secuta retrouenditione. [11] Vrgebat pro muliere, quod non posset videri, Mæuio bene soluta pecunia & in rem mulieris versa, si quam Mæuius ipse soluerat à marito misere perditam profligatámque constaret. Debuisse etiam Sempronium esse diligentiorem, vt sciret & inquireret, in quos primum vsus ea pecunia impensa fuisset. [12] Videri enim in se suscepisse periculum hoc ipso, quod Mæuium ad retrouenditionem vrsisset. [13] Placuit condemnandam mulierem, vt fundum recipiendo mille illos florenos Sempronio redderet, quos ille Mæuio soluerat, quasi ei bene solutos, à quo inuito fundus ablatus fuisset. [14] [15] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat, & Henrici & Marini Pic fratrum. Quidam tamen dubitabant, magisque fere probabant, vt Sempronij periculum esse deberet. [15]

1 Vulgo plurisvalentiam vocant, *l. & qua nondum* 15. §. *vlt. D. de pignor. l. quærebatur* 20. *D. qui potior. in pign. hab.*

3 Secundum legem dictam in venditione facta Sempronio.

4 *Arg. l. officium* 9. *l. qui restituere* 68. *l. vlt. D. de rei vindic.*

5 Quid enim potest imputari ei, qui nihil fecit nisi tutore auctore, cui parere habuit necesse, *l. non videntur* 167. §. 1. *de reg. iur. l. sancimus* 25. *C. de admin. tutor.*

6 *l. repetitio* 44. *D. de condict. indeb.*

7 Iniquum enim est impune non soluere illum, qui possit per prætorem cogi, vt soluat, *l. quod autem* 6. §. *apud Labeonem*, *D. quæ in fraud. credit.*

8 *l. & qua nondum* 15. §. *qui res suas*, *D. de pignor.*

9 Subsistente siquidem illo contractu negari non poterat, quin, quod fuerat solutum Mæuio, solutum esset vero creditori.

10 Cum Mæuij potissimum interesset, *vulg. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. & etiam* 29. §. *vlt. D. de minor.*

11 Contractus enim iam resolutus non potest rescindi per restitutionem in integrum, *l. ab emptione* 58. *D. de pact. l. voluntate* 10. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

12 *Arg. l. vir vxori* 17. *D. ad SC. Velleian.*

13 Cum ita fecerit, vt ex eo tempore desierit periculum posse ad Mæuium pertinere.

14 Cum non potuerit citra iniuriam fundus auferri Mæuio, nisi prius restituta ei sua pecunia, *l. cum te* 6. *iunct. l. 2. C. hoc tit.*

15 Ob rationem allatam *num.* 12. *&* 13.

DEFINITIO XVII.

Qui agit ex pacto de retrouendendo lucratur fructus ex die litis contestatæ etiam citra obsignationem, sed vsuras vicissim præstari cogitur.

VEnditori retrouenditionem ex pacto vrgenti contra emptorem necessaria quidem obsignatio est, adeoque totius & integri pretij, ita ne quid vel minimum desit, ad hoc vt ex die obsignationis lucrum fructuum exinde ab emptore perceptorum venditori acquiratur. [1] Sed non faciet ea res, vt si vel nullus penitus, vel minus plena [2] interuenerit obsignatio, debeant fructus omnes cedere lucro emptoris, etiam quos post litem de redimendi iure contestatam percepit, cum ex eo saltem die, quo lis contestata fuit, malæ fidei possessor effectus sit, [3] exindeque propterea fructuum omnium, quos & percepit & percipere potuit, restitutioni obstrictus. [4] Nemo enim dixerit, necessariam esse obsignationem, vt ex litis contestatione mala fides inducatur, [5] aut vt malæ fidei, quæ ex contestatione inducitur, rationem haberi oporteat in irroganda fructuũ restitutione. [6] Sed cum pro eo quoque tempore condemnandus sit venditor emptori ad vsuras pretij, ne alioqui & rem & pretium simul penes se habuisse videatur, [7] hactenus nocebit venditori, quod vel nullo modo vel minus rite pecuniam pretij obsignauerit, cum si obsignasset, nulla hodie vsurarum præstatione oneraretur, [8] fructusque integros non ex contestationis duntaxat, sed ex ipso obsignationis die lucraretur. [9] *Ita Senatus* in causa Illustris D. Comitis de la Forest, & Francisci Vectier Procuratoris, mense Iunij 1605.

1 *l. 2. vbi not. C. hoc tit.* Ideo autem Definitio loquitur de pretio, quia pro accessoriis, quæ non sunt liquida, sufficit offerri & præstari satisdationem, vt ibid. not. *ex l. statuliber rationem* 5. *D. de statulib.* [Loquitur etiam Definitio de venditore, quia pactum hoc in dubio censetur personale nec transit ad heredem venditoris, nisi heredis quoque persona pacto comprehensa sit. *Ita Senatus* sæpius & nouissime relatum est, 9. Calen. Febr. 1612.]

2 Nam nec quicquam interest, an nulla facta sit obsignatio, an aliqua minus rite, *vulg. l. quoties* 6. *D. qui satisd. cog. l. 2. D. de auctor. tutor.*

3 *l. sed etsi lege* 25. §. *si ante*, *D. de petit. hered.*

4 *l. 3. D. de vsur. l. 2. C. de fructib. & lit. expens.*

5 Cum sola litis contestatio per se possit sufficere ad effectum illum inducendum, etiam citra obsignationem. Similis ratiocinatio est *in l. cum is* 36. §. *mulier*, *D. de condict. indeb.*

9 Quos vtique restituendos esse constat ex die moræ & motæ controuersiæ, *d. l. 3. de vsur. d. l. sed etsi* 25. §. *si ante*, *D. de petit. hered.*

7 Contra *l. ex empto* 11. §. *qui autem*, *l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem*, *l. bona fides* 50. *D. de act. empt. l. curabit* 5. *C. eod. l. liberalitatis* 16 §. 1. *D. de vsur.*

8 Cum obsignatio pro solutione sit ad inducendam plenissimam liberationem, *l. si per te non stat* 7. *in fin. l. acceptam* 19. *C. de vsur. l. obsignatione* 9. *C. de solut.*

9 Quoniam eos haberet sine onere vsurarum in fructuum vicem præstandarum.

[DEFINITIO XVIII.

Non facile ex coniecturis præsumendam esse retrouenditionem neque precij restitutionem, nec si venditionis instrumentum penes venditorem reperiatur.

CVm quis vendidit rem sub pacto de retrouendendo, & post præstituta redimendi tempora in rei venditæ possessione reperitur, duplex quæstio

Source : BIU Cujas

poteſt occurrere, vna, an cõtractus fuerit ſimulatus & pignoris potiusquàm venditionis, [1] quod ſane in dubio credendum eſt, ſi emptor numquam fuerit in reali poſſeſſione. [2] Præſertim verò ſi ponas interueniſſe vtilitatem precij, & conſuetudinem fœnerandi: quæ duo per ſe ſufficerent etiam non retenta per venditorem poſſeſſione. [3] Altera, an retrouenditio, de qua non apparet, ſecuta præſumi debeat, pretiumque emptori quod debeat, reſtitutum. Finge inſtrumentum ipſum venditionis ſimul cum rei venditæ poſſeſſione penes heredem venditoris reperiri. [4] Cum adnotatione quam venditor propria manu fecerit, de inſtrumento ſibi reddito per emptorem, vt ea redditio pro retrouenditione eſſet. [5] Finge rem geſtam inter cognatos aut adfines proximos, inter quos poterint, & debuerint omnia geri ex bona fide, [6] aut ob id etiam fortaſſe vti ne facto aliquo retrouenditionis, inſtrumento noua laudimiorum petitio directo domino acquireretur. [7] Quid ſi etiam illud concurrat, vt venditor alios fundos vendiderit, proteſtatus in ipſo venditionis contractu ideo ſe vendere, vt ex precio redimeret, eam rem quam prius ſub retrouendendi lege vendiderat, quamuis de nummis in eam cauſam poſtea conſumptis non appareat. [8] Quid ſi emptor per ſex aut ſeptem annos ſuperuixerit, nec de continuata per venditorem poſſeſſione vnquam conqueſtus ſit, neque tamen ab eo aut fructus vllos, aut vſuras, quæ vice fructuum eſſent percepiſſe probetur? [9] Adde nec deeſſe teſtes aliquos, ſed tamen leuioris fidei, [10] qui dicant ſe ab emptore audiuiſſe nullam quidem à ſe factam retrouenditionem, ſed tamen precium reſtitutum ſibi fuiſſe. [11] His omnibus concurrentibus & ipſa etiam venditoris bona fama, qui pretium à ſe ſolutũ ſæpius ſcripſerat, [12] nõ dubitabatur quin magnæ pro eius heredib. præſũptiones vrgerẽt, vt rei venditæ quaſi retrouenditæ retinendæ ius habere viderẽtur. [13] Cùm tamen ex aduerſo conſtaret, non modo tranſlatam ex contractu poſſeſſionem in emptorem per clauſulam conſtituti, [14] ſed etiam primi anni fructus ab emptore perceptos. [15] Et in diurnis rationibus emptoris adnotatum, Manſiſſe inſtrumentum venditionis penes venditorem, & pro ſequentibus annis conueniſſe, vt pro fundi venditi fructibus venditor ſingulis annis emptori quinquaginta florenos præſtaret ne quid iurgij inter venditorem, & vxorem ipſius, quæ ſoror emptoris erat, moueretur. [16] Placuit nihil de retrouenditione præſumendum, [17] quæ nec ſi per contrarium actum retro ſimilem fieri potuiſſet, ad reddendum venditori, cum poſſeſſione dominium, quod per conſtituti clauſulam fuerat tranſlatum. [18] Sed quia de precio maior vrgebat præſumptio, quod reſtitutum eſſet, viſum eſt, ita rem ex æquitate temperandam, vt quamuis redimendi tempora effluxiſſent, liberum tamen eſſet venditoris heredi iam poſſidenti vexationem redimere precio reſtituto cum vſuris. [19] Sed hoc ipſum ita tamen, vt emptoris filia quæ fundum venditum vindicabat, purgaret ſe de dolo malo, iuraretque nihil ſe vnquam de precij ſolutione autà patre aut ab alio audiuiſſe. [20] *Ita Senatus* pro Anton. Ginet, & Peroneta Valier, 8. Cal. Sept. 1612.

1 De quo vide *Deſi. 60. ſup. de probat.*

2 *ex l. ſicut 8. §. ſuperuacuum D. quib. mod. pign.* etſi hæc ſola coniectura non ſufficit, vt dixi *in dict. Deſin. 60.*

3 *Deſi. 29. ſup. de reſc. vend. & Deſi. 4 ſup. hoc tit.*

4 Naſcitur enim ex huiuſmodi poſſeſſione inſtrumenti magna præſumptio. *l. ſi chirographum 24. D. de prob. l. inſtrumenta 24. D. de fideic.*

5 Solet enim eiuſmodi redditio induce ſaltem tacitum pactum de non petendo. *l. 2. D. de pact. Deſi. 28. inſt. De ſolut.*

6 Debet enim bona fides inter huiuſmodi perſonas exuberare.

7 Debentur enim laudimia etiam ex retrouenditione, vt ex alio quolibet actu tranſlationis dominij. *l. vlt. C. de iur. emphyt. Deſi. 74. inſr. all tit.*

8 Eſt tamen hæc leuior præſumptio, quia non ſemper effectus ſequitur propoſitum. *l. vlt. D. de exerc. act. l. bona fide 20. D. ad SC. Velleian.*

9 Videtur hæc præſumptio fortior, quia nemo ſuum iactare præſumitur. *l. cùm de indebito 25. D. de probat.* nec facile credendus eſt emptor & fundo, & fructibus, & precio, & vſuris carere voluiſſe, *l. ex empto 11. § qui autem l. Iulianus 13. § veniunt. l. bona fides 50. D. de action. empt.* Præſertim cum emptorem conſtaret, eſſe hominem frugi, qui pecuniam ſuam ocioſam habere noluiſſet.

10 Erat enim vnus ex teſtibus filius emptoris, qui à patre ſæpius audiiſſe ſe dicebat, reſtitutum fuiſſe precium à venditore. Et tamen ille ipſe partem eiuſdem fundi quaſi ſuam vendiderat ſororis ſuæ viro, ac rurſus multa per ætatis lubricum circa hoc ipſum leuiter, & inconſtanter feciſſe probabatur. Alterum erat teſtimonium viduæ emptoris quæ idipſum à marito ſæpius audiuiſſe ſe adfirmabat, cum qua tamen & ciuilem & criminalem litem exercebat filia emptoris, quæ fundum hunc vindicabat. Et ideo non poterat videri non ſuſpectum teſtimonium inimicæ perſonæ. *l. 3. D. de teſtib.*

11 Cur non enim ſtetur confeſſioni defuncti etiam inter alios factæ, *vt dict. Deſi. 60. ſu de probat.*

12 Manu propria & in pede ipſius inſtrumenti, quæ tamen probatio ſemper eſt valde ſuſpecta, & periculoſa. *l. 5. 6. 7. C. de probat.* Tantóque magis in propoſito, quod eundem venditorem conſtabat, non ſatis ex bona fide geſſiſſe cætera cùm dotem quam ab vxoris ſuæ fratre acceperat, & cuius apocham conſcripſerat poſt modum mortuo fratre ab eius filia & herede iterum petiiſſet, *l. bona fides 57. de reg. iur.*

13 Nam quæ non proſunt ſingula multa iuuant, *vulg. l. 4. D. de vſur. l. Æmilius 41. D. de minor.* Et in dubio fauendum eſt poſſidenti. *l. 1. D de pignor §. commodum. Inſt. de interd.*

14 Quæ ſcilicet vim habet traditionis. *l. quod meo, 18. de acquir. poſſ. Not. in l. quoties 15. C. de rei vind.*

15 Ex quo apparebat non fuiſſe contractum ſimulatum, *d. §. ſuperuacuum à contr. ſenſ.*

16 Quod erat ſatis probabile inter perſonas tam coniunctas, ſaltem ad inducendam præſumptionem aliquam ex ſcriptura illa quamuis priuata, contra præſumptiones, quas heres venditoris inducere volebat, ex ſcriptura ipſius itidem priuata.

17 Quia retrouenditio facti eſt. vt & venditio. *l. conſilio 7. §. vlt. De cur fur.* Facta autem probanda ſunt non præſumenda. *l. 1. C. de prob. l. 2. D. eod.*

18 *l. ab emptione 58 D. de pact. l. 2. & 3. D. de reſc. vend.*

19 Vt hactenus ſaltem ei prodeſſet, quod pacificam fundi venditi poſſeſſionem tam viuo quàm mortuo emptore per duodeviginti annos retinuiſſet.

20 Poterat enim fieri, vt idipſum à patre audiſſet filia, quod frater ipſius idemque cohæres, & rurſum eius vidua dixerant ſe audiuiſſe. Et ideo ad purgandam hanc ſuſpicionem conueniens fuit deferri iuſiurandum, vt in cæteris omnibus dubiis cauſis. *Ex l. admonendi 39. de iureiur.* quam ego ſemper puraui accipiendam de huiuſmodi iureiurando purgatorio, non vt vulgo de ſuppletiuo.]

TIT. XXVII.

DE LEG. COMMISSOR.

DEFINITIO I.

Non legitur emptor ſtare venditioni factæ ſub lege commiſſaria, etiamſi venditor velit, ſi res deſierit eſſe integra, præſertim ſi facto venditoris id acciderit.

LEGEM commiſſariam in venditione appoſitam exercere venditor non cogitur; [1] emptor autem, ſi venditor velit, omnino venditioni ſtare eamque implere cogitur. [1] Sed hoc ita, ſi emptori integrum ſit, vt rem emptam ſine controuerſia poſſideat. Nam ſi iam vel alteri vendita vel addicta fuit, vel ab alio poſſeſſa, non eſt cogendus emptor, vt litem

litem pro contractus lege exerceat. [4] Ideoque pecuniam sibi debitam (si in pignore pactum hoc cum iureiurando interuenerit 5) petere potest, quamuis nondum euicta res sit, paratumque se dicat venditor satisdare de euictione. [6] Imminet enim hoc casu periculum euictionis non post perfectam emptionem, quo casu satisdatio sufficeret, [7] sed pendente etiam conditione, & prius quam venditio perficiatur, cum ab initio contractum fuit pignus, & pactum huiusmodi appositum in pignoris conuentione, [8] alioqui sane venditio non tam sub conditione contracta, quam sub conditione resoluenda videretur. [9] Quamquam & eo casu perinde fere hac parte de venditione iudicandum est, ac si non esset perfecta, cum ex contrahentium voluntate legem illam ab initio acceperit, vt resolui posset. [10] Id vero certius & indubitate procedit, si vel extra iudicium vel in iudicio consenserit venditor, vt venditio pro resoluta haberetur, [11] aut si sententiæ de ea re pro emptore latæ acquieuerit, [12] adeo vt nec si integrum restitui postea velit, audiendus sit, [13] quia res hæc ex earum genere est, in quibus non licet variare. [14] *Ita Senatus* ex tempore in causa Francisci Croset & Claudij Lombard. 5. Calend. Decembr. 1593.

1 Quia pactum hoc fit pro venditore, non pro emptore, *l.2.& 3.D.hoc tit.* Iunge simile quiddam *in l. in ratione* 30.*§.tametsi, ad l.Falcid.l.Lucius* 40.*in fin.D.de fideic libert.*

2 Numquam enim est in potestate illius, qui obligatus est, an sit obligatus, *l.2.§.1.de eo quod cert.loc.* Ratio est *in l.sub hac* 8.*D. de oblig.& action.*

3 Sunt enim ista fere paria, non posse quid possideri, & non posse sine controuersia *l.quamuis* 13.*D.de reb.auctor.iudic.possid.*

4 Laudanda enim est cogitatio eius, qui lites execratur, *l.4. §.1.de alien.iudic.mut.caus.fact.*

5 Quo casu placet interpretibus, hoc pactum valere propter auctoritatem iurisiurandi, quod potest seruari citra dispendium salutis æternæ, *c.debitores & c.cum contingat, de iureiur.* Quamuis alioqui putem, hoc ipsum pactum in pignoribus esse improbatum, *l.vlt.C.de pact.pignor.* De quo vide quæ scripsi *Decad.21. de error.pragmat.*

6 Quæ satisdatio solet sufficere, quoties imminet periculum euictionis, *l.si post perfectam* 24.*C.de euict.*

7 *d.l.si post perfectam.*

8 Cur enim cogatur emptor emptionem implere & perficere, quam venditor ex parte sua implere ac perficere non potest, *l.ex empto* 11.*l.Iulianus* 13.*§.offerri, l.si quis alienam* 46.*D. de act. empt.* Iunge *l.si fundus* 16.*§.vlt.D.de pignor.l.cum ab eo* 41.*in fine principij, D.de contr.empt.*

9 *l.1.D.hoc tit.l.2.D.de in diem addict.*

10 *Arg.l.4.alias l.si ex duobus, §.sed & Marcellus, eod.tit. l.lege* 5.*D.hoc tit.l.voluntate* 10.*in fin. D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*

11 Id enim nihil aliud est, quam legem commissoriam exercere, per quam scilicet fit vt venditio resoluatur ipso iure, si venditor velit.

12 Quia res iudicata pro veritate habetur, *l.res iudicata* 207. *de regul.iur.*

13 Non enim læditur qui ius commune sequitur, *l.vlt.C.de in integr.restit.minor.*

14 *l.si fundus* 4.*§.eleganter, l.post diem* 7.*D.hoc tit.*

TIT. XXXVIII.

DE REB. ALIEN. NON ALIENand. & prohib. alien.

DEFINITIO I.

Venditio facta per minorem alienare prohibitum à lege & à testatore, aut à testatore solo, non valet, etiamsi sit vallata iuramento.

SI pater filium minorem annis vigintiquinque heredem ex asse institutum quicquam ex bonis suis ante 30. annum alienare prohibuerit, & si alienaret, venditionem nullam esse iusserit, dato etiam curatore, certum est, nullas esse ipso iure & irritas venditiones ante eam ætatem à filio factas, non solum si sine curatore, sed etiam si cum auctoritate curatoris factæ proponantur. Prohibitio namque testatoris impedit omnino alienationem, [1] nec sine causa videri potest, quæ aduersus ætatis lubricum prospicit filij commodo & vtilitati. [2] Parumque intererit, antene an post vicesimumquintum annum factæ sint, dummodo ante trigesimum completum. [3] Nisi quod ante vicesimumquintum duplex prohibitio concurrit, legis nimirum & hominis. [4] Sed siue vtraque concurrat, siue hominis tantum adsit, idem effectus est, [5] adeo vt nec iureiurando confirmetur alienatio, quæ confirmaretur, si sola legis prohibitio adesset. [6] Hoc enim casu nominatim id iure cautum est, [7] non item illo. Nec nouum est, vt hominis prohibitio fortior sit quam legis, [8] plane quod dicimus iureiurando minoris confirmari alienationem sine decreto factam, cum sola legis prohibitio impedimento fuit, [9] non aliter verum est, quam si minor curatorem nullum habuit. Alioqui iusiurandum non magis prodest, quam si ab impubere præstitum esset, [10] cum minor curatorem habens pupillo hac parte comparetur, [11] id est, quod ad rerum saltem immobilium alienationem attinet. [12] *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum, 13. Cal. Ianuar. 1588. Iunge SC. 1. & 2. De in integr.restit.minor.

1 *l.filiusfamilias* 114.*§.diui, de legat.1.l.vlt.C.hoc tit.*

2 *Arg.d.§.diui, l.3.§.cum Pollidius, de vsur.*

3 Cum prohibitio testatoris in annum vsque trigesimum eumque completum extendatur. Potest enim testator quam velit legem bonis suis dicere, dum ne quid statuat contra leges, *§.disponat, Nouell.22.de nupt.d.l.vlt.C.hoc tit.*

4 Solet autem dici, duo vincula esse fortiora vno, *l.pen. C.de adopt.cum similib.*

5 Præsertim post Iustiniani constitutionem *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

6 Not. *ad Auth.sacramenta puberum, C.si aduers.vendit.*

7 *d.Auth.sacramenta.* Ante quam constitutionem aliud sane iuris erat, *l.non dubium* 5.*in fin.C.de legib.l.si quis inquilinos* 112.*§. vlt.de leg.1.l.iuris gentium* 7.*§.& generaliter, D.de pact.*

8 Circumueniri enim voluntatem testatoris non oportet, qui non eum casum excepit, quo iuratum esset, quem tamen lex ipsa excipit, quæ iurisiurandi tantam esse vult potestatem, *d.Auth.sacramenta.* Sic dicimus prouisionem hominis facere, vt cesset prouisio legis, nempe quia fortior est, *l.vlt.C.de pact. conuent.tam sup.dot.*

9 *d.Auth.sacramenta.*

10 Atqui noua constitutio non nisi de sacramentis puberum loquitur.

11 *l.si curatorem habens* 3.*C.de in integ.restit.minor.*

12 Aliud enim est, si de solo minore obligando tractetur, *l puberes* 101.Iacob.Cuiac.*D.de verb.oblig.*

DEFINITIO II.

Prohibita alienatione etiam transactio censetur prohibita, per quam res in alium transferatur.

ALienare prohibitus non magis per transactionem, quam per aliam quamlibet alienationis speciem rei suæ dominium amittere potest. [1] Omnis enim actus prohibitus intelligitur, per quem dominium in alium transferatur. [2] Transigere tamen non eo minus poterit, dum ne per transactionem res vlla dimittatur. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

Source : BIU Cujas

1 *l.non ſolum 4.C.de prad.minor.*

2 *l.vlt.C.hoc tit.* vbi additur, etiam conſtitutionem vſusfructus & pignoris hoc caſu prohibitam intelligi, quamuis ex his cauſis dominium non niſi per occaſionem transferatur, ne ſcilicet alioqui inuenta ſit ratio alienandi, *l.5.§.ſi pupillus, D.de reb. eor.qui ſub tute.* Iunge *l.1.C.de fund.dotal.*

3 DD.*in l.cum proponas 2.& l.ſi profundo 33.C.de tranſact.*

DEFINITIO III.

Prohibitus alienare ante certum tempus nihil interim poteſt facere, per quod alienatio vel confirmetur vel inducatur.

AT quid ſi in ſupra ſcripta ſpecie poſt annum viceſimumquintum venditor pretium exigat, atque ita comprobet venditionem? Non idcirco confirmabitur alienatio, quæ ab initio perperam facta fuit. Initium enim inſpiciendum eſt,[1] niſi noua conuentio facta ſit. [2] Sed neque nouam ante triceſimum annum completum factam eſſe quicquam proderit, obſtante nimirum prohibitione teſtatoris,[3] quæ tanti momenti eſt, vt nec probare cogatur venditor ſe læſum: [4] quod tamen probandum eſſet, ſi ſola interueniente legis prohibitione iuſiurandum à minore interpoſitum alienationem confirmaret. [5] Læſionis enim probatio tum neceſſaria eſt, cum ipſo iure contractus tenet, vt per in integrum reſtitutionem reſcindi eum neceſſe ſit. [6] An vero pretium emptori reſtituere filius rem ſuam vindicans compelletur? [7] Minime, nec ſi poſt annum viceſimumquintum accepiſſe pretium probetur. Nam & id æque contra prohibitionem teſtatoris factum videri debet. [8] Qui enim vetat vendere, vetat etiam venditionis nomine pecuniam accipere. [9] Igitur hoc etiam caſu, ſicut in reſtitutionibus minorum fere ſemper euenit, incumbet emptori onus probandi verſam pecuniam in rem venditoris. [10] Quid denique ſi minor hic maior factus ante tamen quam triceſimum annum compleuiſſet, impetrationi reſtitutionis in integrum renunciauerit? [11] Non valebit renunciatio, tametſi iudicialis, quoniam & hæc quoque alienationis ſpecies quædam eſt. [12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Non id, quod fit in conſequentiam præcedentis actus, *l.3.§. ſcio, D.de minor.*

2 Quo caſu locum haberet *tit.C.ſi maior fact.rat.hab.in præſentia, extr.cap.de probat.*

3 Vbi enim ſecundus actus eodem vitio laborat quo primus, nihil operatur, *l.doli 19.§.diuerſum, D.de nouat.*

4 Sufficit enim vt probet, factam eſſe alienationem contra teſtatoris prohibitionem, *d.l.vlt.C.hoc tit.*

5 Teſſaur.qui multos citat *deciſ.66.nu.2.*

6 *l.2.l.ſi quidem 11.C.de prad.minor.l.nam poſteaquam 9.§.ſi minor, D.de iureiur.*

7 Sic enim fieri ſolet tum quoque, cum minor reſtituitur, vt omnia in priſtinum ſtatum reponantur, *l.quod ſi minor 24.§.reſtitutio, D.de minor.* Nec æquum eſt, vt filius & rem, & pretium retineat, *l.ex empto 11.§.quia autem, l.bona fides 50.D.de action. empt.*

8 Quę ex hypotheſi ad trigeſimum vſque annum extenditur.

9 *Arg.l.1.C.de cupreſſ.lib.11.tit.77.*

10 *l.pradiorum 10.vbi notat.C.de prad.minor.l.patri 27.§.item ex diuerſo, D.de minor.*

11 Poteſt enim quilibet renunciare iuri ſuo, *l.pactum 46.D.de pact.l.pen.C.eod.*

12 Alienat enim qui amittit actionem, ſicut & qui amittit debitorem, *§.nunc admonendi, verſ.ideoque, Inſt.quib.alien.licet vel non.*

DEFINITIO IV.

Prohibitus res ſuas alienare vel obligare ante certum tempus, interim tamen tutor eſſe poteſt.

QVi patris teſtamento prohibitus fuit ante triceſimumquintum annum impletum res ſuas gerere, alienare vel obligare, non eo minus cogi poterit, vt proximi agnati, cui ab inteſtato ſucceſſurus eſſet, tutelam agnoſcat,[1] dum ne minor ſit annis viginti quinque,[2] aut re vera prodigus,[3] aliiſve moribus, propter quos etiam à ſuſcepta tutela remoueri deberet. Etſi enim qui tutelam agnoſcit eo ipſo res ſuas obligat pro reddendis rationibus, [5] ea tamen obligatio neceſſaria eſt, vtpote quæ ex legis poteſtate & magiſtratus imperio[6] potius, quam ex prohibiti facto deſcendat. Ideoque nec ad eam prohibitio per teſtatorem facta extendi poteſt. [7] *Ita Senatus* contra N.Trollioux, 14.Cal.Febr.1591.

1 Quia ad quem hereditas, ad eundem & tutela pertinet, *l quo tutela 73.vt de reg.iur.& Inſt.de legit.patron.tut.*

2 Hoc enim hodie prohibitum eſt, ne quis minor 25 annis poſſit eſſe tutor, ne quidem legitimus, quod olim non obtinebat, *l.vlt.C.de legit.tutel.*

3 Abſurdum enim eſt, aliena negotia ei committi, qui ſua tractare neſciat, *d.l.vlt.*

4 Facilius enim eſt, vt quis ad tutelam non admitti, quam vt ab ea remoueri debeat, cum multa facta teneant, quæ fieri prohibentur, *vulg.l.patre furioſo 8.D.de his qui ſunt ſui vel alien. iur.*

5 Quia tutelæ actio adeoque & pro tutelæ tacitam habet hypothecam, *l.pro officio 20.D.de admin.tutor.l.vnic.§.1. C.de rei vxor.action.*

6 Cui non parere dolus eſt, *l.non poteſt 199.de reg.iur.* vt è contrario non poteſt videri dolo facere, qui Iudicis iuſſu aliquid facit, cum parere habeat neceſſe, *l.non videntur 167.§.1. eod.*

7 Excipiuntur enim ſemper alienationes, quæ cauſam habent neceſſariam, vt & quæ fiunt ex auctoritate Iudicis, *l.alienationes 13.famil.erciſc.l.3.D.de reb.eor.l filiusfamilias 114.§.diui.de legat.1.l.peto 68.§.1.de leg.2.*

DEFINITIO V.

Recognitio directi dominij facta per minorem ſine curatoris ſui auctoritate non eo minus valet.

NOn diſsimile illud eſt, quod ſi minori à patre curator datus ſit & interdicta adminiſtratio, placet non eo minus poſſe illum profiteri ſe poſſeſſorem fundi emphyteuticarij,[1] quam nos vulgo recognitionem appellamus: ſiue quod profitendi obligatio & neceſſitas ex reipſa, non ex perſona proficiſcatur, [2] ſiue quod non poſſit videri læſus minor, qui iure communi vſus eſt, [3] dummodo ex præcedentium recognitionum comparatione appareat, nihil per errorem & in conſultam minoris facilitatem factum fuiſſe. [4] *Ita Senatus* ex tempore in puplico auditorio, 6.Id.Iun.1591.

1 Quamuis dici ſoleat, minorem, qui habet curatorem, æquiparandum eſſe pupillo aut prodigo, *l.ſi curatorem habens 3.C.de in integr.reſtit.minor.& ibi not.*

2 Obligationes enim, quæ ex negotio & re ipſa proficiſcuntur, etiam furioſum & pupillum tenent, *l.furioſus 46.D.de obleg. & action.*

3 *l.vlt.C.de in integr.reſtit.minor.l.nullus videtur 55.de regul.iur.*

4 Non enim læditur minor, qui id facit, quod maior quilibet bene ſanus & bene conſultus facere deberet, *l.verum 11.§.item non reſtituetur, & ſeq.l.minor 48.§.1.D.de minor.*

DEFINITIO VI.

De alienatione & emphyteuſi rei eccleſiaſticæ.

RES eccleſiaſtica ſicut alienari non poteſt ſine ſolemnitatibus, inter quas eſt ipſa quoque alienãdi neceſſitas, ita nec in emphyteuſim dari. Eſt enim contractus emphyteuſeos alienationis ſpecies. [2] Nec quicquam refert, an res ſit ex bonis Eccleſiæ, an de menſa tantum Epiſcopi. [3] Nec rurſus, an ſit ſterilis & inutilis, necne: nam nec quæ ſterilis eſt alienari poteſt ſine ſolemnitate, ſicut nec fundus pupillaris, [4]

quamuis

quamuis non desint, qui distinguant, vtrum res omnino & simpliciter sit inutilis, an, vt loquuntur, respectiue duntaxat, id est, ex aliarum rerum comparatione.[5] Certe si necessitas vrgeat, possunt terrulæ & vineolæ, aliaque huiusmodi, quæ nullius fere reditus sunt, sine solemnitate alienari,[6] sicut & ea, quæ plus incommodi & dispendij, quam vtilitatis Ecclesiæ afferunt, in quibus hoc plus est, quod ad earum alienationem nulla alienandi necessitas requiritur.[7] Quod si & alienandæ rei necessitas aliaue iusta alienationis causa interuenerit & solemnitas, vtique valebit alienatio, tametsi Ecclesia læsa sit, siue in pretio, siue qua alia conuentionis parte: sed ex causa læsionis competet ei in integrum restitutio.[8] Si causa non fuerit alienandi, licet cæteræ alienationes adsint, non tenet alienatio.[9] Sin è contrario solemnitates desint, quamuis iusta sit alienandi ratio, æque nulla alienatio est:[10] nisi vno illo casu, quo ex communi hominum existimatione credebatur alienatio vtilis Ecclesiæ, cum reuera non esset.[11] Si tamen dubitetur & in obscuro sit, an Ecclesiæ vtilis fuerit alienatio, an non præsumendum erit pro validitate alienationis, quasi videatur locupletior facta Ecclesia, quę nõ probatur facta pauperior, aut potius quod satis sit, non probari factam Ecclesiam pauperiorem.[12] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. seq.

1 *Tot. tit. de reb. Eccles. non alien. maxime in c. nulli.*

2 *l. vlt. C. hoc tit. c. 1. & 2. de reb. eccles. non alien. in 6. c. 1. & ea, de his quæ fiunt à pralat. sin. consens. capit. can. sine exceptione 12. quæst. 2. Clem. § de reb. eccles. non alien. Nouel. 7. de non alien. aut permut. reb. eccles. § emphyteusim.* Guid. Pap. *quæst.* 100. Didac. Couarr. *lib. 2. variar. resol. c. 15. & 17.*

3 *Cap. possessiones, extr. de reb. eccles. non alien.* Alex. *cons.* 45. *ad fin. lib.* 3. [Inde est quod nec officium laicum & adnexam habens præbendam laicam potest infeudari per Abbatem sine solemnitate, ne quidem sub onere annui canonis, sed potest reuocari ad nutum, etiamsi fuerit possessum per quantoscunque annos. *Ita Senatus* contra Franciscum Leblanc pro R. D. Petro Gaspardo Roncas Abbate d'Entremontz, 12. *Iun.* 1614.]

4 *l. si fundus 13. D. de reb. cor. qui sub tutel.* Capyc. *decis. Neapol.* 105.

5 Idem Capycius *decis.* 113.

6 *Can. terrulas 12. quæst. 1.*

7 *d. can. sine exceptione, in fine, ead. quæst.*

8 *Cap. 1, extr. de in integr. restit.*

9 Ita Couarr. contra Hostiensem *d. c. 17. nu. 2.*

10 Quamuis contra sentiat glos. magna *in d. can. sine exceptione.* quam in eo communiter reprobatam esse testatur ibi Apostillator Parisiensis.

11 Anton. Corset. in singularibus, *in verb. alienatio.*

12 Glos. magna *in d. can. sine exceptione.* vbi idem Apostillator notat, hoc iure vti Senatum Parisiensem.

DEFINITIO VII.

Valet hodie emphyteusis rei ecclesiasticæ indistincte, dummodo facta sit in vtilitatem Ecclesiæ.

QVamquam autem supra dicta ex iuris ratione verissime disputantur, eo tamen iure vtimur, vt emphyteusis cuiuslibet rei ecclesiasticæ valeat, etiam nulla necessitate alienandi, aut solemnitate interueniente, dummodo facta sit in euidentem Ecclesiæ vtilitatem.[1] Credo, ne alioqui, quod in Ecclesiæ fauorem constitutum est, in eius odium retorqueatur, si ne quidem Ecclesiæ vtilem emphyteusim permittamus.[2] Id vero potissimum procedit, si pro possessore adsit adminiculum longissimi temporis, aut saltem viginti annorum. Tanti enim temporis decursu nascitur præsumptio, quod rite omnia & solemniter acta sint, licet ex tituli exhibitione non constet de solemnitatibus,[3] ex ea vero præsumptione alia quoque nascitur, videri omnia in Ecclesiæ vtilitatem facta, nisi contrarium probetur.[4] Neque ad rem pertinet, quod dici solet, non currere præscriptionem aduersus Ecclesiam, quamdiu viuit Prælatus, qui perperam alienauit:[5] aliud enim est quærere de præscriptione, aliud vero ex longinquitate temporis solemnitatum præsumptionem inducere,[6] nec possidenti præscriptio necessaria est, nisi cum male & in dispendium Ecclesiæ alienatio facta est. Quo demum casu quæri potest, à quo tempore præscriptio currere incipiat:[7] frustra enim hodie tractetur de præscriptione rei ecclesiasticæ in emphyteusim datæ, posteaquam hac parte iuri derogatum est generali locorum fere omnium consuetudine:[8] ex qua obtinet, vt possit emphyteusis constitui rei ecclesiasticæ sine vlla solemnitate, non solum si res talis sit, quam emphyteuta diligentia sua meliorem fecerit, aut quæ dari in emphyteusim solita sit, quibus casibus ita olim ius erat,[9] vt diximus, sed & si res iam exculta proponatur, nec vnquam in emphyteusim concessa, dummodo fiat ea res in vtilitatem Ecclesiæ, quod varijs ex causis potest contingere, tametsi emphyteutæ sexta pars annui & soliti reditus remittatur.[10] Sane si proponas, pretiosiores Ecclesiæ res in emphyteusim sine solemnitate datas esse, difficile est, vt emphyteusis valeat, quia & vix est, vt in Ecclesiæ vtilitatem id factum videatur.[11] Quænam vero solemnitates requirantur in alienatione rei ecclesiasticæ, & an emphyteusis ecclesiastica ad quartam vsque generationem aut in extraneos heredes transire possit, alibi tractandum erit.[12] *Ita Senatus* pro Ioanne Baptista Durant, contra Archiepiscopum Tarentasiensem, 4. Id. Aug. 1592.

1 Ex sententia Baldi *ad Auth. res quæ. ad fin. C. commun. de legat.*

2 Quod esset absurdum, *l. quod fauore 6. C. de legib. l. nulla 25. D. eod. d. penult. D. ad SC. Trebell.* Vide Addit. ad Guid. Pap. *quæst.* 156.

3 Alex. *consil.* 79. *vers. sed præmissis omnibus, lib. 1. & cons.* 45. *ad fin. lib.* 3 Dec. *cons.* 341. Not. *ad l. sciendum, D. de verb. oblig.*

4 Alex. *d. cons.* 79. *vers. fortificatur.* post Bald. *in c. 1. col. 5. quis feud. dar. poss. arg. l. 1. D. de præd. decur. lib. 10. tit. 33.*

5 Bart. *in l. qui fundum 7. § si tutor, D. pro empt.* Guid. Pap. *qu.* 150 *per text. in can. si sacerdos 16 quæst. 3.*

6 *Cap. noscitur de his, quæ fiunt à pralat. sin. cons. capit.* Idem Guid. Pap. *quæst.* 15. *in fin.*

7 De quo tractat Guid. Pap. *quæst.* 161.

8 *Cap. ad aures, extr. de reb. eccles. non alienan.* Didac. *dict. cap.* 17. *lib. 2. var. resolut.* Iul. Clar. *lib. 4. sentent. in § emphyteusis, quæstion. 6.*

9 Alex. *dict. cons. 79. colu. 4. vers. præterea & in contractu.* post Specul. *in tit. de location. 2. nunc aliqua. vers. sexto quæritur.* Et Angel. *in § quia vero, Authent. de non alien. aut permut. reb. eccles.*

10 Idem Alex. *d. cons. 79. in quinto dubio.*

11 Vide addit. ad Guid. Pap. *quæstion. 156. incip. istud videtur esse verum.*

12 De quo vide Didacum & Clarum supra dictis locis. Guid. Pap. *à quæst. 149. vsque ad 162.*

DEFINITIO VIII.

Res capta pignori per apparitorem non potest vendi à debitore in præiudicium creditoris vel emptoris iudicialis.

VEnditio rei, quæ iam auctoritate Iudicis in pignus capta sit, non valet,[1] nec qui emit præferri potest creditori, cui pignus illud postea sit addictum,[2] sicut neque extraneo emptori:[3] nempe quoniam licet emerit à domino, tamen à tempore constituti pignoris prætorij aut iudicialis non dominus possidebat, sed curia.[4] Sine possessione autem non potest transferri dominium:[5] ideoque nec potest

Source : BIU Cujas

hoc casu locum habere, quod dici solet, ex pluribus emptoribus eum præferri, cui prius res tradita fuerit.[1] Id enim tum obtinet, cum traditio facta est ab eo, qui tum possidebat.[7] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Philippi & Claudij de Toyre, 8. Cal. Febr. 1594.

1 Guid.Pap. *quæst* 81.

2 Vnica enim executio est, quæ incipit à captione pignoris, & finitur eiusdem addictione aut venditione, *l.à Diuo Pio, per tot.D.de re iudic.*

3 Eadem enim hac parte causa est creditoris & extranei emptoris, quia non solet addici pignus creditori, nisi in vicem extranei emptoris, nulloque alio emptore existente, *l.1.& 2.C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*

4 Cum non constituatur pignus prætorium, nisi ex quo die ventum est in possessionem, *l.nec est mirum* 26. §.1. *D. de pignor. act.*

5 *l.traditionibus* 20. *C.de pact. l.per Procuratorem* 8. *C.de acq. possess.*

6 *l.quoties* 15. *C.de rei vindic.l.siue autem* 9. §. *si duobus, D.de Publician. in rem act.*

7 Et quidem iusta possessione non à iure improbata, cum traditio nihil aliud sit, quam datio possessionis, *l.3.de act.empt.l. quod meo* 18. *de acquir.poss.*

DEFINITIO IX.

Res alienari prohibita & à lege & ab homine nullomodo alienari potest, ne quidem ex causa necessaria, si alia sint bona.

ALienationis prohibitio facta non solum ab homine, sed etiam à lege, vsque adeo impedit translationem dominij, vt quamuis necessaria sit alienatio, & alioquin permissa, hoc tamen casu prohibita censeatur.[1] Inde fit, vt si rei per fideicommissum relictæ prohibita sit per testatorem alienatio, & contingat, ex delicto heredis grauati bona applicari fisco, licet huiusmodi condemnationis ea vis esse soleat, vt durante vita delinquentis bona transeant ad Ifiscum :[2] aliud tamen in proposito dicendum sit propter expressam hominis prohibitionem.[3] Idem igitur est, si agatur de facienda solutione legatorum præsertim si alia bona sint alienari non prohibita, ex quibus solui legata possint.[4] Quod & ad æris alieni soluendi causam pertinere videtur,[5] quamquam multo magis necessaria est solutio æris alieni, quod sit fideicommisso antiquius, quam legatorum. Illud etiam obseruandum est, actum generaliter prohibium, nec nisi certo casu permissum præsumi, in dubio factum in casu prohibito potius, quam in permisso.[6] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis d'Aix, contra dominos de Drameley & d'Asnieres, Cal. Februar. 1595.

1 Glos. magna *ad l.fin.in fine, C.hoc tit.* Alex. *cons.* 93. *in fin. vol.* 7. Ias. *in l.filiusfamilias* 114. §. *diui, lect.*1. *n.*23. *de leg.*1. Crauet. *cons.* 20. *nu.*42. *in fin. ex* §. *sanctissimas, Nouell.*7. *de non alien.reb.eccles.* [Guid.Pap. *cons.*40. *nu.*7. vbi aut rem alienari prohibitam à lege ob ea usam fideicommissi & à testatore, non posse alienari, aut obligari, ne quidem ex causa dotis.]

2 *l.Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici, D.de iur. fisc.*

3 Bart. *ad l.Imperator, D.de fideic.libert.* Alex. *cons.*23. *vol.*1.

4 Rip. *ad l.in quartam, n.*100. *D.ad leg.Falcid.* Ias. & ad eum Purpur. *in d.*§. *diui.*

5 *l.pater filium* 38 *in princ.de legat.*3.

6 *l.qui testamentum* 27. *D.de probat.*

[DEFINITIO X.

De alie natione facta ex causa delicti per irrogatam pœnam confiscationis, Et quid si confiscationis sententia reuocata sit non executio.

ALienasse videtur etiam is, qui ex delicto suo, vel ex contumacia, quæ & ipsa delictum est condemnationi & confiscationi bonorum quamuis iniustæ causam dedit.[1] Itemque is, qui rei possessionem, quam auocare iure potuerat, penes alium manere passus est.[2] Maximè verò si in eius rei vicem quid aliud acceperit.[3] Ac multo magis si etiam de euictione se obligauerit,[4] licet possessionem ipse non transtulerit, quæ iam fuerat translata & amissa.[5] Nam & alienare is intelligitur, qui vsucapionem etiam inchoatam currere & compleri patitur, si vsurpare illam potuit, & interpellare.[6] Hinc est, quod si tale quid acciderit heredi de restituenda hereditate rogato, licet non possit confiscatio etiam ex causa læsæ maiestatis,[7] ius fideicommissarij lædere,[8] in quartamtamen, quæ ex fideicommisso deduci potest, imputari debeat quicquid ex eiusmodi confiscatione ad fiscum peruenit,[9] quomodo imputarentur cætera per heredem alienata.[10] Nec tantùm si de quartæ deductione inter fiscum & fideicommissarium disputetur,[11] sed etsi inter fideicommissarium & verum heredem, qui ex postfacto appareat,[12] reuocata fortassis, aut per contrariam sententiam,[13] aut per Principis indulgentiam,[14] confiscatione. Nam & hoc casu imputabuntur vero heredi in quartam ea omnia quæcunque ex causa confiscationis apud fiscum remanserunt,[15] licet causa redierit ad non causam.[16] Parum enim est reuocatam esse ipso iure sententiam, quæ mandata iam fuerat executioni, si non ipsa quoque executio reuocetur, in qua totus sententiæ vigor consistit.[17] Vt quod de facto processit de facto reuocetur.[18] Nec si per iniuriam facta dicatur confiscatio, nocere fideicommissario debet,[19] sed ei potius cui facta iniuria est, penes quem aut eius heredem remanere illam multo æquius est, quàm in fideicommissarium innocentem transferri,[20] vt litem eo nomine aduersus fiscum instituere cogatur.[21] *Ita Senatus* in eadem causa, de qua in Defin.29. in fr. ad SC. Trebell.

1 *l.filiusfamilias* 114. §. *Diui* 2. ibi. *Sed eam rem neque fisco, neque creditoribus frandi esse, de leg.* 1. iunct. *l. exceptione* 67. *D.de fideiuss.*

2 Licet dici soleat non alienare illum, qui omittit tantum possessionem, *l.*4. §.1. iunct. §. *Pedius alias l.non solum l. ex hoc.*3. §. *alienare. De alien. iud. mut. l.non alienat* 119. *de reg iur.*

3 Hoc enim casu videtur ad eum peruenisse æquipollenter id, cuius vice aliquid aliud peruenit, quasi permutationis iure, vt *in l.sed et si* 25. §. *consuluit D de pet hered.*

5 Obligatio enim de euictione præsupponit alienationem, *l.1.& tot.tit. De euict.l* 1. *C.de iur. dot.*

5 Qui enim possessionem aut rem aliam quamlibet habere potest, iam habere eam videtur. *l.is qui actionem* 15 *de reg. iur.*

6 *l.alienationis* 28. *De verb. signific.l.*3. §.1. *quæ in fraud.cred.* Excipe casum *l.si fundum* 16. *D.de fund. dotal.*

7 Quæ tamen omnium grauissima est, ita vt etiam innocentes afficiat, & non tantùm filiis, verùm etiam agnatis noceat *l.quisquis* 5. *C.ad leg.Iul.maiest.*

8 *l.Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici de iur. fisc. l. ex facto* 17. §. *ex facto D.ad SC. Trebell.*

9 Quia idem ius habet fiscus deducendæ quartæ quod haberet heres nulla confiscatione interueniente. *l. cùm tacitum* 49. iunct. *l.quod placuit* 37. *De iur fisc.*

10 Et quidem prius ea quæ sunt primo loco alienata *l.*3. § *res quæ, D.ad Treb.* Nõ. n. sicut Falcidia minuit ipso iure singula corpora legatorum *l.in quantitate* 72. §. *vlt.ad leg.Falcid.* ita & Trebellianica, sed massam ipsam hereditatis, vt & legitima massam bonorum. Ideoque dicimus solui eam debere aliquando etiam in pecunia, vt in *Def.*5. & 17. *supr.de inoff.test.* Aliquando & regulariter in corporibus bonorum. At non in singulis, sed in mediocribus *l scimus* 36. *vers. repletionem, & ibi not. & in Auth nouissima C.de inoff.test.*

11 Est enim fiscus hoc casu legitimus contradictor. *d l.*48. §. 1. & *l.*49. *de iur fisc.* adeo vt ei incumbat necessitas restituendi fideicom-

fideicommissi tum quoque cum bona vacantia subiecta fideicommisso non vult agnoscere *l. recusare 6. §. si fisco D. ad Treb.*

11 Sic enim sæpe accidit vt post transactionem factam cum falso herede alius heres verus appareat, vt *in l. 3. §. vlt. D. de transact.* Iunge *l. controuersia 14. & l. vlt. eod.*

13 Beneficio scilicet appellationis si iudex inferior pronunciauit aut ciuilis supplicationis si Senatus.

14 *ex tit. D. & C. de sent. pass. & restit.*

15 Quasi nulla secuta reuocatione, quod ad hæc bona saltem cum effectu. Non enim potest videri fisco ablatum, quod in corpore patrimonii fiscalis retinetur, *arg. l. idem seruandum 72. de leg. 2.*

16 In his enim quæ sunt facti magis quam iuris, magis attenditur effectus quam causa, *l. 1. §. si vir vxori D. de acq. pos. l. denique 19. D. ex quib. caus. maior. l. in bello 12. §. fulti. De capt. & postlim.*

17 Cùm inanis sit sententia quamdiu executioni mandata non est, *l. pen. & tot. tit. C. de exec. rei iudic.*

18 Quomodo loquuntur pragmatici Galli cùm tractant de necessitate petendæ restitutionis in integrum aduersus contractum etiam nullum.

19 Quia factum cuique suum nocere debet non alteri *l. factum 155. de reg. iur. d. l. 3. in princ. de transact.*

20 Ratio est elegans posita *in d. l. exceptione 67. D. de fideiuss. nisi per imprudentiam 51. D. de euict.*

21 Nam nec parvum est incommodum cogi litigare, præsertim cum fisco, qui semper est potentior ob tam multa quæ habet priuilegia.]

TIT. XXXIX.

DE MONOPOL. CONvent. negotiat.

DEFINITIO I.

Indictio tributorum non nisi ex necessaria causa fieri potest, ne quidem ab iis, qui indicendi ius habent, si secus fiat, suspendendum priuilegium est.

MONOPOLIA, quæ nostri barbare sic vocant,[1] pro conuentionibus citra Iudicis licentiam factis non solum priuatis interdicta sunt, sed etiam corporibus vniuersitatum, nisi quibus aut ex priuilegio concessa sunt à Principe, aut ex inueterata consuetudine,[2] quæ priuilegij instar obtineat.[3] Cui consequens est, vt neque ad indicendum tributum, quantumuis iusta indicendi causa sit, liceat vniuersitatis hominibus in vnum conuenire,[4] nisi prius impetrata à Iudice aliove superiore, ad quem ea res pertinet, licentia, quoniam vel hoc maxime ad Principis publicamque vtilitatem spectat, ne priuato cuiquam sine magistratus auctoritate tributum indicatur.[5] Sed & si cui ciuitati priuilegium huiusmodi concessum sit, eam interpretationem habere debet, vti ne tamen sine iusta & necessaria causa indictio tributi vlla fiat.[6] Itaque si priuilegio ciuitas, vt plerumque fit, abutatur, eæ magistratus partes esse debebunt, vt priuilegij vim suspendat, quousque priorem dolum, adeoque doli & abusus suspicionem vniuersitas purgauerit.[7] *Ita Senatus* in causa Ioannis Autman Germani aut ciuitatis Montisfupelli, 8. Id. Febr. 1589.

1 Aut à Iudice, aut ab alio superiore eam potestatem habente. Bart. *ad l. actor rem rat. haber.*

2 Guid Pap. *quæst. 106. incip. omnes villa.*

3 Scilicet quæ hominum memoriam excedat, *l. 1. §. vlt. de aqua & aqu. pluu. arcend. l. 3. §. ductus aquæ, de aqua quotid. & æstiu.*

4 *l. non est singulis 186. de reg. iur.*

5 Tributorum namque indictio de iuribus regalibus est, quæ proinde non competit, nisi quibus data est à Principe, *l. vnic. C. de super indic. lib. 10. tit. 18.*

6 Vide Guid. Pap. *quæst. 5. 7. 87. 372. & 631. incip. in quadam causa, nu. 5 & 6. & ibi addit. in verbo pro necessitate.*

7 In eo namque puniri quis debet, in quo peccauit, *l. rescriptum 6. D. de his quæ vt indign.* Et publice interest, ne quis re sua male vtatur, *§. 1. Inst. de his, qui sunt sui vel alien. iur.*

TIT. XL.

DE VECTIGAL. ET commiss.

DEFINITIO I.

Conductores publicorum vectigalium non vtuntur iure fisci.

PVBLICORVM vectigalium conductores, etsi fauoris publici causam fouere creduntur, non tamen habent ea priuilegia, quæ haberet fiscus, aut Princeps, à quo conduxerunt, si non speciali conuentione sibi prospexerint,[1] quia non fisci, sed propriam causam agunt, & quidem propriæ, non publicæ vtilitatis causa, nec aliud in ecclesiasticorum redituum, cæteris quoque similibus causis obtinet. *Ita Senatus* sæpius.

1 Guid. Pap. *quæst. 208.* post Specul. *titul. de immut. eccles. in fin.*

DEFINITIO II.

Non adiudicantur commissa, nisi probato dolo. Probatus autem dolus purgari non potest.

COmmissa etiam quæ petuntur ob fraudata vectigalia publica; vel ob non soluta laudimia, annuaue illa debita fundiaria, quæ nos seruitia appellamus, vel denique ob non factam solemnem cõtractus acquisitorij, vel potius instrumenti de contractu facti inscriptionem, quæ ex Sereniſſimi Ducis Emanuelis Philiberti edicto fieri debet,[1] odiosa esse creduntur. Ideoque vix vnquam adiudicantur, si non probetur dolus aliquis eius, qui conuenitur.[2] Sane post dolum probatum sera debiti oblatio est. Nec enim, sicut mora interdum, ita & doli purgatio vnquam admittitur ad eludendam pœnam, quæ vel iure communi, vel per edictum Principis, solo delinquentis facto demonstrato, iam sit irrogata.[3] *Ita Senatus* pro Illustri D. Ludouico de Coste, Comite de Chastillion, & Pontdeueyle, contra N. Gonard. *Sine die.*

1 Quia sunt pœnalia, Guid. Pap. *quæst. 335.* vbi ait, pupillum ob hanc causam non incidere in commissum. Adde eundem Guid. Pap. *quæst. 73. & seq.*

2 Nam nec delictum potest esse sine dolo, *vulg. iurib.* Interim ergo potest euitari condemnatio, & purgari mora, si debitum offeratur.

3 Idem Guid. Pap. *quæst. 171.* vbi late.

DEFINITIO III.

Nulla debentur vectigalia pro mercibus, quæ proprij vsus aut victus causa transuehuntur.

Source : BIU Cujas

VEctigalia transuehendis mercibus imposita, ad eas tantum merces pertinent, quæ negotiationis & commercij gratia transuehuntur, non ad eas, quæ proprij vsus aut victus causa. 'Nec enim aliquo tributo æquum est onerari eum, qui necessitatibus suis prospicere cogatur, sed illos tantum, qui hac lege tractant commercium publicum, vt priuatam ex eo vtilitatem captent. *Sine die.*

1 Guid.Pap. *quæst.4.per l.vniuersi.vbi DD.C.hoc tit.* Non ergo debebitur vectigal pro mercibus, quæ domus faciendæ vel reficiendæ gratia transuehuntur. Guid.Pap. *ibid per gloss.fin. in d.l. vniuersi.*

TIT. XLI.

DE RER. PERMVT.

DEFINITIO I.

Potest vnus idemque contractus partim emptionis, partim permutationis iure censeri.

PERMVTATIONE inter nos sic inita, vt pro fundo æstimato mille aureis idem tibi fundum æstimatum quingentis, ac præterea quingentos aureos, placet non tam permutationem, quam emptionem contractam videri, 'pro ea nimirum æstimationis parte, quę excedit concurrentem valorem rerum permutatarum. [2] Itaque cum in ea prouincia contractum proponeretur, in qua ius municipale sic comparatum erat, vt ex permutatione laudimia non nisi dimidiata, ex emptione vero integra deberentur, [3] *Senatus* pronunciauit, deberi in proposito laudimia pro portione dimidij pretij ad quingentos vsque aureos, pro reliquo autem pretio sine diminutione, quasi partim ex permutatione, partim ex emptione. *Ita Senatus* 8.Id.Mart.1589.

1 *Arg.l.*1.ponderanda verba illa, *licet non taxata quantitate, C. hoc tit.l.naturalis* 5.§.1.*D.de præscr.verb.*

2 Nam vsque ad concurrentem valorem vera permutatio est, cum non possit vterque contrahentium, aut vnus magis quam alius vel emptor dici vel venditor, *l.*1.*D.hoc tit.*

3 De quo vide Boerium *quæst.*144.& Guid.Pap. *quæst.*92 *incip. de consuetudine.*

4 Nec nouum id videri debet propter similitudinem & affinitatem magnam, quam habet permutatio cum emptione *l.*2. *C.hoc tit.*

DEFINITIO II.

Qui rem alterius ex permutatione accepit, suam vicissim dare debet. Et quid si pœniteat eum qui iam dedit.

QVi ab alio rem ex permutatione accepit, si ex parte sua implere nolit, non vtique cogi potest, vt rem suam tradat, sed condemnandus est, vt acceptam restituat, & præterea præstet, si quid alterius interfit, nimirum ratione doli. [1] At quid si cum rem tuam accepissem, & vellem tibi meam tradere, tu recusaueris, negans perfectam adhuc permutationem, & petens tuam tibi restitui, quasi datam ob causam, quæ non sit secuta. [2] Si probetur perfecta permutatio, [3] cogendus es rem meam accipere, si extet, & in litis expensas condemnandus, [4] si modo, cum recusares rem meam accipere ab initio oblatam, ego illam deposuerim, si res mobilis fuit. [5] Quod si res amplius non extet, sed aut casu amissa sit, aut naturaliter, propterea quod seruando seruari non poterat, [6] distinguendum etiam est, an depositio illa facta fuerit nec ne. Depositione legitime facta periit tibi, ac si soluta esset, quia in odium eius, qui moram fecit, depositio habet vim traditionis. [7] Sed si depositio nulla, aut, quod idem est, non satis rite facta [8] præcesserit, dicendum est, mihi periisse non solum tanquam domino, [9] (neque enim ex solo pacto permutationis citra traditionem transfertur dominium [10]) sed etiam tanquam moratori, quoniam hoc ipso in mora fui, quod rem tuam habens meam quoque retinui: [11] nec quod tibi eam obtuli excusare moram potest, quandoquidem vbi traditio necessaria est, sola oblatio non sufficit, quæ nec traditionis vim habet, sed depositio requiritur. [12] Hic autem fuit necessaria traditio, non modo vt ex parte mea contractum implerem, [13] sed etiam ne eodem tempore & tuam & meam rem viderer habuisse. [14] Quare nec mihi proderit, quod tu à me oblatam sine causa recusaueris: perinde enim condemnandus sum in id omne, quod tua interest, siue rem meam tibi postea tradam, si extet, nec deterior facta sit, [15] siue perempta illa vel deteriore facta cogar tibi condicenti rem tuam restituere. [16] Debetur namque ex mora id quod interest; [17] præsertim in permutatione rerum venalium, quæ censetur bonæ fidei esse & ad instar venditionis. [18] In venditione autem constat, si emptor accepta re vendita pretium non soluerit, licet obtulerit recusanti sine causa venditori, non eo minus debere eum vsuras pretij, si non obsignauerit, ne alioqui & re & pretio vsus videatur. [19] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guibourg & Claudij Chastelain, 4. Cal.Iul.1591.

1 *l.*1.§.*vlt.D.hoc tit.l.*1.*vlt.& pass.C.eod.*

2 Eo fortassis prætextu, quod in contractibus innominatis locus sit pœnitentiæ, quousque contractus impleatur ex vtraque parte, *l.si pecuniam* vbi Bart. *D.de condict.caus.dat.*

3 Non quidem per traditionem, quia hoc modo non perficitur, nisi cum res vtrinque data est, & datio quæ fit ex vna tantum parte nimirum duntaxat obligationi præbet. *l.*1.§.*item emptio, D.hoc tit.* Sed interueniente stipulatione, quo casu non tamen permutatio est, quam stipulatio ex causa permutationis, *l.si ita* 6.§.1.*& l seq D.de nouat.* Ideoque hoc casu nullus pœnitentiæ locus esse potest, *l.*3.*C.hoc tit.*

4 *l.qui solidum* 78.§.*etiam de leg.*2.*& Inst.de pœn.temer.litig.*

5 Vt depositio illa vim habeat traditionis, quomodo haberet obsignatio vim solutionis, si pecunia tractaretur, *l. acceptam* 19.*iunct.l.si per te non stat* 7.*C.de vsur.*

6 Cuius conditionis sunt fere res omnes mobiles, *l. lex quæ tutores* 22.*C.de admin.tutor.*

7 *d l.accepta* 19.*C.de vsur.l.obsignatione* 9.*Cod.de solut.* Mora enim transfert semper periculum in moratorem, *l si ex leg.*23.*& seq.l.si seruum* 91.§.*sequitur, D.de verb.oblig.*

8 Nihil enim refert, an quid factum non sit, an minus rite factum sit, *l.quoties* 5.*D.qui satisd.cog.l.*2.*de tutorum auctor.*

9 *l.qua fortuitis* 6.*C.de pign.act.*

10 *l.traditionibus* 20.*C.de pact.*

11 Neque enim æquum est, vt alteruter contrahentium vtramque rem retineat, nec magis in permutatione, quam in emptione, *l.*1.*& 2.D.hoc tit.l.ex empto* 11.§. *vlt. l. bona fides* 50. *de action.empt.*

12 *d.l si per te non stat* 7.*d l.acceptam* 19.*C.de vsur.*

13 Permutatio enim non tantum traditionem mutuam requirit, sed etiam mutuam dominij translationem, *l.*1.§.1.*vers. ideoque, D.hoc tit.*

14 Contra *d.l.ex empto,§.vlt.& l.bona fides,* 50. *D. de action. empt.l.curabit* 5.*C.eod.*

15 Quo casu tradi semper potest.

16 *l.cum precibus* 4.*& seq. iunct.l.*1. ibi, *non immerito id quod tua interest, C.hoc tit.*

17 *d.l.*1.*l.si permutationis* 29.*C.de euict.* Gloss. *in l.*1.§.*vlt.D.eo.*

18 *d.l.*1.*&* 2.*C.hoc tit.l* 2.*D.eod.* Sunt tamen aliquæ differentiæ inter venditionem & permutationem, quas vide apud glos. & Bart. *in d.l.*1.*D.hoc tit.*

19 *d.l.curabit* 5.*C.de action.empt.iunct.l. si per te non stat.*7.*C. de vsur.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO III.

Si res permutanda non datur, præstanda est æstimatio, quanti, plurimi res fuit à tempore moræ.

AT finge factam permutationem mercium, quarum æstimatio in singulos dies variatur, [1] cuius temporis ineunda erit æstimatio? Si rem ipsam, de qua permutanda conuenit, possim tradere, quod extet adhuc, nec deterior facta sit, non est quærendum de æstimatione, sed solum facienda condemnatio eius, quod præterea interest aduersarij. [2] Sed si rem ipsam non possim tradere, quod perempta sit aut facta deterior, [3] cum necessario recurrendum sit ad æstimationem, condemnandus ero, vt præstem, quanti plurimi res fuerit à tempore moræ vsque ad tempus condemnationis, [4] vt in cæteris bonæ fidei iudiciis, [5] aut quod idem est, vtro tempore pluris res fuit, aut moræ, aut condemnationis: [6] nec ideo tamen excludetur condemnatio eius, quod præterea interierit, [7] maxime si agatur inter mercatores, inter quos lucri quoque cessantis ratio habenda est. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. pen. & vlt. D. de condict. triticar.*

2 Nam id quod interest plerumque & rem & rei pretium egreditur, *l. 1. l. si sterilis 21. §. cum per venditorem, D. de action. emp. l. in interdicto 6. D. de vnde vi.*

3 Neque enim reddi videtur res, quæ deterior redditur, *l. 3. §. 1. l. in rebus 18. §. 1. D. commod. l. 1. § si res deposita, D. deposit.*

4 *l. 3. §. in hac, D. commod. l. pen. & vlt.* vbi notat. *D. de condict. triticar.* Iunge Bart. *in l. 2. D. hoc tit.*

5 Bart. & alij *in d. §. in hac, & ad l. vinum 22. D. de reb. cred.*

6 Quomodo loquitur Vlpian. *in l. 3. §. vlt. D. de action. empt.*

7 Quia æstimatio *quanti plurimi* non excludit præstationem eius quod interest, quia æstimatio *quanti plurimi* est ipsa res, quæ principaliter debetur, id vero quod interest, est quid accessorium.

8 Nam id quod interest, æstimatur etiam ex eo, quod actori abest, quodque lucrari potuit, *l. si commissa 13. D. rat. rem haber.* præsertim si creditor mercator proponatur. Et huius interesse habetur potissimum ratio in bonæ fidei iudiciis, ac proinde in actione ex permutatione, quæ etiam bonæ fidei est, *§. fuerat, Inst. de action. l. 2. C. hoc tit.* Nec ad rem facit, quod permutatio sit contractus innominatus. Habet enim easdem fere præstationes, quas contractus emptionis & venditionis, vt solent cæteri etiam contractus innominati iudicari secundum naturam cõtractuum nominatorum, quibus æquiparantur, Bart. *ad l. 2. per ill. text. D. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Euicto vel redhibito feudo, quod fuerat permutatum, an aliud feudum in eius vicem dandum sit, an pecunia dari possit?

TRansactione facta inter Sereniſſimum Sabaudiæ Ducem Carolum, & Antermum Baronem de Miolans, conuenerat, vt castrum de Cusy ad Antermum pertineret. Postmodum alio contractu placuerat, vt castrum illud de Cusy Dominis de Luxembourg donatum esset, viciſſimque & permutationis iure Antermus baroniam & iurisdictionem de Monfalcon sibi haberet cum iuribus annexis omnibus, ea tamen lege adiecta, vt Sereniſſimo Duci ius esset redhibendæ illius quandocunque *reddendo & restituendo* (verba erant instrumenti) *ipsum castrum de Cusy, aut pro eo aliam recompensam ad valorem dicti castri de Cusy.* Cum post multos annos de redhibitionis iure quæreretur inter Illustrem Georgium de Mouzi Comitem de Monreal, qui à Sereniſſimo Duce ius habebat, & Illustrem Henricum de Saluces D. de Cardé, qui in Antermi iura succeſſerat, dubitabatur, quid pro castro de Cusy actor reo præstare deberet. Dicebant quidam, condemnandum eum esse, vt in vicem feudi de Monfalcon aliud feudum substitueret ad valorem vsque feudi de Cusy, eamque fuisse procul dubio nec obscuram contrahentium voluntatem: [1] Alioqui passurum iniuriam Dominum de Cardé, si pro fundo feudoque pecuniam accipere, [2] atque ita rem suam quodammodo vendere quantumcunque iusto pretio cogeretur. [3] Non enim æstimatio castri de Cusy in casum redhibitionis promissa fuerat, sed vt contractus verba sonabant, *recompensam ad valorem* adiecta etiam dictione, *aliam*, quæ implicare solet identitatem, vt noſtri loquuntur, & naturæ, & qualitatis. [4] Atqui prima permutatione datum fuerat pro castro de Cusy castrum de Monfalcon feudum nobiliſſimum, & præcipuæ inter cætera dignitatis, non pecunia. [5] Neque vero permutatio contracta videretur, sed venditio potius, si conueniſſet, vt pro re dari posset pecunia. [6] Nec rursum negari poterat, quin eius, cui feudum euincebatur, maxime interesset, feudum aliud habere magis quam pecuniam, [7] quæ & perit facilius, [8] & siue in arca reponatur, siue detur fœnori, nullam possessori suo dignitatem afferre potest. [9] Atque ita, cum octo in Senatu sententiam diceremus, quatuor præcipuæ eruditionis Senatores sentiebant. Cæteri contra, in quorum sententiam postea iuit vnus ex aliis, ne votorum diuiſione & æqualitate Senatusconsultum impediretur. Duplex autem ratio illorum fuit. Prima, quod nomen *recompensæ*, quo contrahentes vsi fuerant, non minus pecuniæ, quam fundi dationem vi sua comprehenderet, quandoquidem per pecuniam res omnes æstimantur. [10] Facienda præsertim interpretatione fauore Principis contra priuatum, qui potuerat legem apertius dicere, [11] maxime cum is, qui recompensam dare promiserat, emptori similior, quam venditori videretur. [12] Altera, quod si cogeretur Princeps in vicem feudi de Monfalcon aliud feudum reddere, eadem semper subesset ratio vindicandi quandocunque feudi illius, quippe quod perinde esset inalienabile, & consequenter eo tandem recidere rem oporteret, vt quod vltimo loco vindicaretur certo pretio æstimandum esset. [13] Aliis tamen neutra ratio probabatur. Non prima, quoniam & ex verbis contractus, & ex natura permutationis, quæ inita fuerat, satis apparebat, quid actum esset nimirum de dando feudo, quod ex comparatione valoris castri de Cusy æstimandum esset: quid enim aliud significare poterant verba illa, *ad valorem castri de Cusy*? Atqui pecunia, quæ ad cæteras res omnes æstimandas comparata est, æstimare se ipsam, aut ab alia re æstimari non potest. [14] Non altera, quoniam nihil erat quod obstaret, quo minus Princeps iure priuati feudum aliquod à priuato emeret, eiusdem valoris, cuius esset castrum de Cusy, quod proinde inalienabile videri non posset, [15] vt pote fisco coronæ nunquam incorporatum. [16] Certi namque iuris est, Principem in his, quæ tanquam priuatus gerit, priuati iure censeri. [17] Item quia non Princeps hic actor erat, sed alius plurium feudorum possessor & dominus, in cuius erat potestate aliud feudum dare, [18] cuius restituendi certoque pretio æstimãdi nulla vnquam futura esset necessitas. [19] Tametsi enim is in iura Principis succeſſerat, non tamen idcirco videri poterat ipsius personam vsque adeo repræsentare, vt quæ de proprio patrimonio erogasset, ea de coronæ domanio erogasse videretur. [20] *Ita Senatus Iulij 1592.*

Source : BIU Cujas

1 Id enim, quod in alterius rei locum ſubrogatur, debet eiuſdem eſſe naturæ, & conditionis, *l.3.l.2.§.appellata, Digeſt.de reb. cred.*

2 Text. eſt *in c. de inueſtit. dere alien. fact.* quem mirabilem eſſe ait poſt Baldum & alios Boerius *quæſt.* 19. *nu.* 3. Iunge *l. qui autem* 14. *§. quid ſi ante, de conſtit. pecun. l. ſi quis domum* 9. *D. locat. l. Labeo* 30 *§ vlt. de arbitr.*

3 *Contra l. nec quaſi* 70. *de Publician.*

4 Idem Boer. *d. quæſt.* 19. *num. vltim.* paulo ante fin. vbi citat Bald. Ang. Imol. & Modernos *in l. qui liberis, in princ. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

5 Nam ſicuti non poteſt quis inuitus cogi, vt rem pro pecunia accipiat, *l. eum à quo* 16. *& ſeq. C. de ſolut.* ita nec vt pecuniam pro re.

6 *l. naturalis* 5. *§.* 1. *de præſcr. verb.*

7 Non enim ſicut is, qui rem habet, æſtimationem quoque habere videtur, ita & rem habere, qui æſtimationem habet, *§. ſi res aliena, verſ. hac ratione. Inſtit. de legat. cum ſimilib.*

8 Eſt enim pecunia res fragilis, *l. ſi chorus* 79. *§.* 1. *de leg.* 1. & ſterilis, *l. ſi nauis* 62. *D. de rei vindic.*

9 Quam adfert feudum nobile, quippe quod nobilitat, vt pluribus ex profeſſo diſputat Tiraq. *in tract. de nobilit.*

10 Eſt enim pecunia menſura rerum omnium, præterquam ſui ipſius *l. ſi ita fideiuſſorem* 42. *D. de fideiuſſ.*

11 *Ex reg. l. veteribus* 39 *D. de pact.*

12 Emptoris autem eſt pecuniam pro re, non aliam rem dare, *l.* 1. *D. hoc tit. l. ex empto* 11. *§.* 1. *de action. empt.*

13 Ne alioqui dandus eſſet progreſſus in infinitum, quod noſtra iuriſprudentia non minus, quam natura ipſa abhorret, *l. vt inter* 13. *C. de ſacroſ. Eccleſ. l. item ſi vnus* 17. *§. principaliter. D. de recept. qui arbitr.*

14 *d. l. ſi ita fideiuſſorem* 42. *D. de fideiuſſ. l.* 1. *D. hoc titu. l.* 1. *D. de contr. empt.*

15 Non enim omnia, quæ Princeps habet, ſunt inalienabilia, ſed ea tantum, quæ ad domanium coronæ pertinent, cum in cæteris, quæ habet, tanquam priuatus vtatur iure priuati, *l. bene à Zenone, §. ſed ſancimus, C. de quadr. præſcript.* Vide Specul. *in tit. de feudis, §. quoniam, quæſt.* 24.

16 Sic enim noſtri loqui ſolent.

17 *l. fiſcus* 6. *D. de iur. fiſc. l. cum quidam* 17. *§. fiſcus, de vſur.*

18 Semper enim præſtandum eſt id, quod debetur, ſi non præciſe in ſpecie ſaltem per æquipollens, quantum fieri poteſt.

19 Nihil enim magis naturale eſt quam domini res ſuas in alium transferre volentis ratam haberi voluntatem, niſi lex impedimento ſit, *l. qua ratione* 9. *§. ha quoque res, D. de acquir. rer. domin.*

20 Mutatione ſcilicet perſonæ ipſa quoque bonorum qualitas & conditio immutatur, *l. per curatorem* 90. *§.* 1. *de acquir. hered. l. vlt. D. de inoff. teſtam.*

DEFINITIO V.

Cum agitur de æſtimanda re, cuius ſolutione debitor liberaretur, ſolutionis tempus inſpiciendum eſt.

SVperiori proxima ſucceſſit quæſtio, cuius temporis rationem in æſtimando caſtro de Cuſy haberi oporteret, vt ſciri poſſet, quid & quantum reo ab actore præſtandum eſſet, an eius temporis, quo permutatio facta fuiſſet, an quo ex permutatione ageretur? Placuit, non tanti quid fuiſſet, cum contrahebatur, inſpiciendum eſſe, ſed quanti nunc ſit aut erit, cum feudum de Monſalcon redhibebitur. Id enim ex bona fide erat & ex natura permutationis, vt, quemadmodum ſi permutatio illa facta non fuiſſet, aut ſi nunc retrofieret, haberet hodie D. de Cardé caſtrum de Cuſy, quale nunc quantumque eſt,[1] ita in æſtimando eo præſentis tẽporis ratio haberetur, ſiue pluris hodie eſſet, ſiue minoris.[2] Quare cum Comes de Montreal pretium offerret, quod paucis poſt permutationem dictus vendito caſtro illo de Cuſy redactum fuiſſe conſtabat, quaſi ipſo permutationis tẽpore tanti fuiſſet, non admiſit Senatus oblationẽ. Iuſta ſiquidem pretia rerum non ex præterita emptione, ſed ex præſenti æſtimatione conſtitui oportet,[4] cum, ſicut diligenti cultura ampliantur, ita ſi prædia negligentius habita fuerint, minui ea neceſſe ſit. 5 Hactenus tamen contractus initi tẽpus inſpici debere viſum eſt, vt ea demum bona æſtimarentur, quę eo tempore ad caſtrum de Cuſy pertinebant, non illa etiam, quæ exinde acceſſiſſent. Id enim agebatur proculdubio inter contrahentes, vt in eum caſum, quo feudum caſtrumque de Monſalcon redhiberetur, aliud quidpiam in eius vicem daretur, quod adæquaret valorem caſtri de Cuſy, quale tunc quantumve eſſet, non quale quantumve poſtea futurum eſſet: quod in dubio euentu erat poſitum. Atque ita nimirum accipi debet, quod dici ſolet. In contractibus tempus contractus inſpici oportere,[6] nempe cum quæritur, quid veniat in contractum & obligationem,[7] aut cui ex contractu acquiratur actio,[8] non etiam ſi agatur de æſtimando, quod debetur.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Similis fere ratiocinatio eſt, qua Paulus vtitur *in l. ſi ſterilis* 21. *§ eum per venditorem, in fin. D. de acquir. rer. domin.*

2 *Arg. l. pen. D. de condict. tritic.*

3 Tanti enim vnaquęque res eſſe creditur, quanti vendi poteſt.

4 *l. pretia rerum* 63. *D. ad leg. Falcid. l. ſi ſeruum* 33. *D. ad leg. Aquil.*

5 *l.* 3. *§. diui fratres, D. de iur. fiſc.*

6 *l. Rutilia Polla* 69. *D. de contr. empt. l. ſi filiusfamilias* 76. *D. de verb. oblig. l. bonitatis* 13. *D. de verb. obl. l. bonitatis* 13. *D. de euict.*

7 *Vt in d. l. Rutilia, l.* 3 *D. de reb. credit. l.* 2. *§.* 1. *de hered. vel action. vendit.*

8 *Vt in d. l. ſi filiusfamilias.*

9 *l. vinum* 12. *D. de reb. credit. l. penult. & vlt. D. de condict. tritic. ar. l.* 3. *§. in hac, D. cõmod. l. hominem* 37. *mandat. l.* 3. *§. vlt. de action. empt. l. quoties in diem* 59. *de verb. oblig* Excipe caſum *l. cum quis* 22. *D. de oblig. & action.* Valde tamen obſtare huic Definitioni videtur quod ſcriptum eſt *in d. l. bonitatis* 13 *D. de euict.* niſi relatiuum *quæ* referas non ad æſtimationem, ſed ad bonitatem, *arg. l. ex mille* 64. *verſ. caterum eod. tit.* Et ſane abſurdum eſt id, quod etiam hodie ſolui in ſpecie poſſit, pluris minoriſve æſtimari quam quanti nunc ſit. Vide quæ ſcripſi *lib.* 16. *Coniect.*

DEFINITIO VI.

Differentia permutationis & venditionis quoties rei permutatæ & traditæ controuerſia fit poſſidenti.

EX contractu permutationis, qui rei ſibi traditæ controuerſiam patitur, etiamſi nondum ſit euicta, actionem habet, vt interim quod dedit recipiat,[1] ſaluo tamen contractu, id eſt, ita vt ſi is, qui controuerſiam faciebat, ſuccubuerit, reddatur vtrimque, & preſtetur, quod ex contractu dari præſtarique debuit. Vtrumque enim ex bona fide eſt, vt neque facile & ſine iuſta cauſa contractus reſcindatur,[2] neque pendente controuerſia cogatur is, qui rem ſuam tradidit, aut carere vtraque, aut litem pro vacua poſſeſſione ſuſcipere. Venditionis alia ratio eſt. Neque enim ſi rei venditæ controuerſiam emptor patiatur, ſtatim actio ei danda eſt, vt lite pendente vel pretium repetat, vel id, quod ſua intereſt, conſequatur.[3] Hæc tam varie, quoniam non ſicut ex permutatione, ita & ex venditione naſcitur actio, vt id, quod datum eſt, reddatur:[4] ſed tantum ad rem defendendam, ſi rei controuerſia fiat,[5] aut ad id quod intereſt, re tandem euicta,[6] aut denique ad ſolutionem pretij & vſurarum, ſi in ſoluendo pretio emptor moram fecerit.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in cauſa R. D. Præceptoris Antoniani Camber. contra D. Dufour. Non. Maij 1594.

1 Qui enim alienam rem ex permutationis cauſa tradidit, is nullam videtur contraxiſſe permutationem, *l.* 1. *verſ. ideoque, D. hoc tit.* Et idcirco quaſi ex ſua parte contractum non impleuerit tenetur condictione, *d. l.* 1. *§. vlt. l.* 3. 4. *& paſſ. C. eod.*

2 *l. res bona fide* 54 *D. de contr. empt.* Eſt enim permutationis contractus fauorabiliſſimus, quia vetuſtiſſimus, à quo ſcilicet commercia cœperunt, *d. l.* 1. *D. eod.*

3 Tantum

Source : BIU Cujas

3 Tantum enim obligatur venditor ad rem defendendam litemque pro emptore ſuſcipiendam, *l.ſi plus* 74.*§.penult.D.de euict.l.3.C.eod.* præterquam ſi aliter conuenerit, *l.ſiue in libertatem* 12.*eod.tit.* Aut ſatisdandum, ſi in limine contractus imminet periculum euictionis, *l.ſi poſt perfectam* 24.*eod.*

4 *l.ea conditione* 14.*D.de reſcind.vendit.* Bart.*ad l.vlt.nu.*5. *C.de condict.cauſ.dat.cauſ.non ſec.*

5 *d.l.*74.*§ pen.*

6 *l.ſi in venditione* 60.*D.de euict.*

7 *l.ex empto* 11.*§.*1.*l.qui per colluſionem* 49.*§.*1.*D.de act.empt.*

DEFINITIO VII.

Reſoluta permutatione, quæ per traditionem fuerat perfecta, non recuperatur poſſeßio, niſi retrotraditio ſequatur.

TRanſlata cum dominio poſſeſſione ex cauſa permutationis, ſi aut mutuo permutantium conſenſu, aut per ſententiam Iudicis reſoluta ſit permutatio, non idcirco reddita videbitur poſſeſſio, ſi non retrotraditio quoque ſequatur. [1] Neque enim aut nudo conſenſu, aut per ſolam ſententiam transferri poſſeſſio poteſt. [2] Ideoque etſi alter contrahentium rei, quam permutauerat, poſſeſſionem recuperauerit, nihilo magis poterit alius interdicto experiri, ſiue retinendæ, ſiue recuperandæ poſſeſſionis, [3] multo minus ſtante permutatione, cum propriam ipſe poſſeſſionem facto ſuo amiſerit, rem ſuam permutando. [4] An igitur reſoluta permutatione, & reddita vni ex contrahentibus re ſua, nulla actio alteri competet ad rem ſuam repetendam? Imo competet condictio aduerſus permutantem, quaſi ſine cauſa rem alienam habere incipiat, qui ſuam recepit. [5] Ea vero actione conſequetur actor, vt reus vel rem ipſam tradat, ſi tradendi habeat facultatem, vel actionibus ſuis poſſeſſoriis cedat [6] aduerſus detentorem, ſi qua ratione naturalem & corporalem rei poſſeſſionem amiſerit. *Ita Senatus* in cauſa D.du Four, & Iacobinæ Berru, 3. Id. Maij 1595.

1 Nihil enim tam naturale eſt, quam vnumquodque diſſolui eo modo, quo contractum fuit, *l.nihil tam naturale* 35.*de reg.iur.l.prout* 80.*D.de ſolut.l.ab emptione* 58.*D.de pact.*

2 Traditio ſiquidem neceſſaria eſt, *l.traditionibus* 20.*Cod.de pact.* quia nec acquiritur poſſeſſio ſine corpore, *l.*3.*§.in amittenda, l.quemadmodum* 8.*D.de acquir poſſ.*

3 Quia poſſeſſio facti eſt, *l.denique* 19.*D.ex quib.cauſ.maior. l.cum heredes* 23.*de acquir.poſſ.*

4 Qui enim facto ſuo cecidit à poſſeſſione, numquam poteſt vincere in iudicio poſſeſſorio, cum debeat ſibi imputare.

5 *l.*1.*§.vlt.D.hoc tit.l.*3.4.*& paſſ.C.eod.*

6 Et quidem periculo ſuo, non illius, cum quo contraxit, cuius vtique ius deterius reddere non potuit, *arg.l.item ſi cum exceptione* 14.*§.quatenus, verſ.quid ſi homo, D.quod met.cauſ.*

DEFINITIO VIII.

Periculum rei permutatæ ſpectat ad eum, qui dominus eſt: ſufficit tamen vt in eum fuerit tranſlata poſſeſſio per clauſulam conſtituti.

INter venditionem & permutationem hoc intereſt, quod rei venditæ periculum ſtatim atque nudo conſenſu perfecta venditio eſt ad emptorem pertinet, licet nondum ſecuta traditio ſit, [1] adeoq; quamuis ſub conditione contracta emptio proponatur, nec dum conditio euenerit. [2] At rei permutatæ periculum, quandiu non eſt traditio ſecuta, pertinet ad permutantem; ideo nimirum, quod emptio ſolo conſenſu, [3] at permutatio non niſi rei traditione perficiatur. [4] An vero ſatis erit, factam traditionem per clauſulam conſtituti, ſi corporalis poſſeſſio manſerit penes conſtituentem? Vtique: nam per eam clauſulam, licet fictitius modus ſit transferendæ poſſeſſionis, transferetur tamen vera poſſeſſio, nec ſolum ciuilis, ſed etiam naturalis & realis, licet non corporalis, [5] ideoque ſi corporalem quoque poſſeſſionem nanciſci velit is, cuius nomine alius poſſidere ſe conſtituit, non ad vacuam poſſeſſionem tradendam agere debet, [6] ſed rem quaſi iam traditam & ex traditione ſuam effectam vindicare. [7] Cui conſequens eſt, vt ſi interim res perierit caſu fortuito, nec poſſeſſoris culpa vlla caſum præceſſerit, periculum eius ſit, qui potuit vindicare, non eius, qui adhuc corporaliter rem detinebat. Iuris enim regula eſt, caſus fortuitos ad eum ſpectare, qui ſit dominus, [8] licet in emptione, vt dictum eſt, aliud obtineat, propterea quod ſolo conſenſu perficitur, & ab eo tempore ius habet emptor dominij, quandocunque volet, nanciſcendi. [9] *Ita Senatus* pro Ioanne Carlet, contra Ludouicum Durand, 13. Cal. Iun. 1595.

1 *l.*1.*C.de peric.& commod.rei vendit.§.cum autem, Inſtit.de empt.& vendit.*

2 Scilicet ſi res deterior tantum facta ſit, non etiam ſi perierit, *l.neceſſario* 8.*in fin.principij, D.de peric.& commod.rei vendit.* alioqui neceſſarium eſt pactum, vt res ſeruetur periculo emptoris, *l.ſi in venditione* 10.*eod.*

3 *d.§.cum autem, Inſt.de empt.& vendit.*

4 *l.*1.*§ item emptio, D.hoc tit.*

5 *l.quod meo* 18.*de acquir.poſſ.* & ibi omnes notant.

6 Quomodo agi ſolet & debet contra eum, qui rem tradere debuit, nec dum tradidit, *l.*1.*in princip.l.*3.*l.ex empto* 11.*in princ. de action.empt.*

7 Effectus enim vindicationis eſt, vt corporalis poſſeſſio, quæ penes reum ſit, actori reſtituatur, *l.officium* 9.*D. de rei vindicat.*

8 *Vulg.l.qua fortuitis* 6.*C.de pign.act.l.contractus* 25. *in fin.D. de regul.iur.*

9 Vt proinde quamuis dominus non ſit ante traditionem, *§. vendita, Inſt.de rer.diuiſ.* perinde tamen haberi debeat, ac ſi iam eſſet dominus, cum non ſtet niſi per eum, *arg.l.is qui actionem* 15.*& l.qui poteſt facere* 174.*de reg.iur.*

DEFINITIO IX.

Ex placito permutationis etiam ſecuta traditione nulla ſiue in perſonam, ſiue in rem actio naſci poteſt contra tertium poſſeſſorem.

EX permutatione rem meam in te tranſtuli, tu vero in tradenda tua moram feciſti, & interea tamen eam, quam à me habueras, Titio vendidiſti, [1] licet ex placito permutationis ſecuta ex vna parte traditione naſcatur actio præſcriptis verbis ad hoc, vt vel placitis ſtetur, vel quod acceptum eſt reſtituatur, non tamen ea res faciet, vt contra emptorem aliumve ſingularem ſucceſſorem, qui à vero domino cauſam habuit, actio vlla ſiue in perſonam, [2] ſiue in rem [3] dari debeat. Heredis & alterius cuiuſlibet ſucceſſoris vniuerſalis, qui heredis loco ſit, alia cauſa eſt. Hic enim eadem actione conueniri poteſt, qua defunctus ipſe, ſi viueret, conueniretur, [4] nec magis præſcriptione longi temporis tueri ſe poteſt, ſi forte poſt trigeſimum aut quadrageſimum annum conueniatur, obſtante nimirum mala fide, quam placet etiam heredi & vniuerſali ſucceſſori cuilibet nocere. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l.*1.3.4.5.*& vlt.C.hoc tit.*

2 Neque enim perſonalis obligatio tranſit in ſingularem ſucceſſorem, *l.vltim.in fin. D.de contr.empt.l.*1. *§.ſi heres, D.ad SC.Trebell.*

3 Non enim actione in rem alius tenetur, quam qui poſſidet rem vel alienam, vel obligatam, *§.*1.*Inſtit.de action. l.pignoris* 17. *D.de pignor.*

4 *l.vlt.C.de heredit.action.l.*1.*C.ſi cert.pet.*

5 *l.cum heres* 11.*D.de diuerſ.temp.præſcript.* Edicto tamen Sereniſſimi Ducis Emanuelis Philiberti conſtitutum eſt, vt actiones omnes perſonales etiam hodie ſpatio triginta annorum præſcribantur, ac proinde non tantum ab heredibus debitoris, ſed etiam à debitore ipſo.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO X.

Qui rei sibi traditæ ex causa permutationis vel dominium amisit, vel possessionem, nullum eo nomine regressum habere potest.

PErmutaueram tecum Insulam, quæ tibi iam tradita fuerat, postmodum casu fortuito exusta. Cum aream negligeres, nec annuum canonem emphyteuticarium eo nomine debitum directo domino solueres, is iure suo vsus ' aream siue vt vacantem, siue vt commissam ob cessatam canonis solutionem occupauerat, tum alteri in nouam emphyteusim concesserat: nouus emphyteuta in ea area ædificauerat. Si tu Insulam nunc vindicare velis, [2] & nouus emphyteuta te repellat, siue longi temporis præscriptione, [3] siue quod neget, aream tibi deberi, in qua nouum ille ædificium bona fide sumptibus suis construxerit, quasi res alia facta sit, [4] nulla tibi eo nomine actio contra me competere potest, quia non per me, sed per te factum fuit, quo minus aream habeas. Cum si post exustam periculo tuo Insulam [5] aut in area ædificare voluisses, aut saltem areæ possessionem retinere, [6] debitumque pro ea canonem annuum persoluere, ius tuum hodie saluum esset. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. lex vectigali fundo* 31. *D. de pignor. l. vlt. C. de iur. emphyt.*

2 Scilicet per vtilem in rem actionem, quæ datur emphyteutæ etiam contra dominum directum, *l. 1. §. vlt. D. si ager vectig. petat.*

3 Quod possederit cum titulo & bona fide per decennium inter præsentes, & vicennium inter absentes. Est enim titulus emphyteuseos habilis ad acquirendum dominium saltem vtile, *d. l. vlt. C. de iur. emphyt. l. vlt. C. de reb. alien. non alien.*

4 Propter nouum ædificium in ea constructum, *l. si chorus* 79. *§. area legata, de leg.* 3. Nam si nullum sit aut supersit nouum ædificium, area perinde atque antea debetur, *l. si à grege* 22. *de leg.* 1. Iunge *l. 5. §. vlt. quib. mod. vsufr. amitt. l. qui res* 98. *§. aream, de solut.*

5 Periculum enim rei permutatæ post traditionem pertinet ad eum, qui accepit, tanquam qui factus sit dominus, vt dixi *Defin.* 8. *supr.*

6 Est enim area pars Insulæ, & quidem maxima, cui etiam superficies cedit, *d. l. qui res* 98. *§. aream, de solut.*

7 Proinde est quod tibi imputes, nullumq; videris damnum sentire, quod ex culpa tua sentis, *l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

DEFINITIO XI.

Qui possessionem rei suæ amisit ex causa permutationis, si postea rem illam recuperet, potest iisdem remediis possessoriis vti, quibus poterat ante permutationem.

PErmutatione inter te & Sempronium facta, cum fundi Corneliani, quem à Sempronio acceperas, controuersiam possessionis patereris à Mæuio, auctorem laudaueras Sempronium, & obtinueras, vt fundus, quem Sempronio ex permutatione tradideras, tibi redderetur. ' Permittendum est Sempronio, vt tanquam auctor tuus etiam citra cessionem iisdem actionibus contra Mæuium experiatur, siue proprietatis, siue possessionis ratione, quibus tu ipse experiri potuisses. [2] Proinde, licet tradendo tibi fundum Cornelianum desierit eum possidere facto suo, [3] perinde tamen interdictis retinendæ & recuperandæ possessionis vti poterit, atque tu vtereris, si fundum tuum non recepisses. [4] Indemnitas enim, quam tibi Sempronius præstat, facit, vt pristinum ius suum recipiat, perindeque haberi debeat, ac si nulla vnquam permutatio facta esset, [5] eamque ipsam controuersiam pateretur, quam tu passus es. *Ita Senatus* in causa D. du Iour, & Iacobinæ Berru, 29. Mart. 97.

1 Iuxta *l. 1. in fin. C. hoc tit.*

2 Qui enim actor laudatus est, is litem tractat partim suam, partim alienam, *l. 1. C. vbi in rem act.*

3 Ei autem, qui facto suo desiit possidere, non solet dari actio ad repetendam possessionem, *l. vlt. vbi not. C. de acquiren. possess.*

4 Nec enim nouum est, vt ex alterius persona facere quis possit, quod per se ipsum facere non posset, *l. Aristo* 3. *in fin. D. quæ res pignor. oblig. poss. l. cum hereditate* 55. *D. de acquir. hered. l. si is qui duos* 29. *de liber. legat.*

5 Quia potestas euictionis & restitutionis tollit intellectum permutationis, vt in simili loquitur Papinianus *in l. si patroni* 55. *§. vlt. D. ad SC Trebell.*

DEFINITIO XII.

De permutatione rerum Ecclesiæ, siue fiat cum Principe, siue cum priuato.

POtest quidem Princeps rem suam cum re Ecclesiastica ex iusta causa permutare, etiam Ecclesia inuita, si modo indemnitatem præstet Ecclesiæ, [1] & imploret auctoritatem superioris, per quem rector Ecclesiæ cogi possit. [2] Sed hoc ita, si pro se ipso, non pro alio eiusmodi permutationem facere Princeps velit. [3] Alioqui seruanda sunt omnia, quæ in permutatione inter Ecclesiam & priuatum facta requirerentur, vt nimirum facta sit vel in euidentem Ecclesiæ vtilitatem, vel ob Ecclesiæ necessitatem. [4] Illud etiam obseruandũ est, ne permutatio fiat rei spiritualis cum temporali, [5] quia neque fieri citra simoniam posset. [6] Item ne per eiusmodi permutationem Episcopatus aliquis extingueretur, quod nec nisi ex magna causa facere summus Pontifex solet. 7 Quid rursum si non possit fieri à Principe, quin faciat ille aduersus ea, quę ipsius prædecessoribus placuerunt, quorum factum præstare teneatur? [8] Quid denique si res, de qua permutanda agitur, data sit Ecclesiæ, ea lege, ne alienari vnquam posset? Hoc nimirum casu certum est, non posse illam alienari, ne quidem ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem, at neque ob necessitatem, quandiu alia Ecclesiæ bona sunt, quæ alienari possint. [9] *Sine die.*

1 *Cap. 1. extr. de rer. permut.*

2 Affl. *decis.* 17. *num.* 1. *ex cap. quæsitum, eod. titul.* post Abbat. *in d. cap.* 1.

3 *Auth. vt de cætero non fiant commut.*

4 *d. cap. quæsitum.* vbi Abbas *& in cap. nisi cum pridem de renunciat.* 7. *quæst.* 1. *can. scias & can. Episcopus.* Not. Archid. *in c. 1. de rer. permut. lib.* 6.

5 *Cap. fin. extr. de rer. permut. d. cap. finali*, & *c. cum pridem, de pact. &* 1. *quæst.* 2. *cap. quam pia.* Not. *in c. super hos, de renunciat.* Iunge *cap. irrefragabili, §. inter, de offic. ordin.* Oldr. *consil.* 262. *incip. in quæstione.*

7 Andr. de Isern. *in cap. 1. in addit. magna de capit.* Corrad. *cap. sicut vnica, de Eccles. præl. glos. not.* 9. *quæst.* 3. *can. per principalem :* non enim posset hoc fieri nisi per vnionem, quæ numquam facienda est, nisi ob euidentem vtilitatem vel necessitatem, secundum Andr. *ibid.* & Oldrad. *d. cap.* 262. *c. exposuisti, de præb. cap. dudum, de reb. Eccles. non alien. in* 6. Afflict. *dict. decis.* 17. *num.* 4.

8 *Cap. 1. qui succedent.* Not. Cyn. & Bald. *in l. digna vox, C. de legib.* Not. *in cap. Abbate sane, de re iudic. in* 7. Afflict. *ibid. num.* 5. *& decis.* 2. *num.* 2.

9 Glos. *in c. verum, de condic. appos.*

TIT. XLII.

DE LOCATO.

DEFINITIO I.

Conductor frui prohibitus ex ea causa, quam locator præuidere potuerit, indemnis omnino & plene seruandus est à locatore.

Cum

Source : BIU Cujas

CVM Canonicus quidam præbendæ suæ fructus in triennium locasset, ac Capitulum Ecclesiæ ad quotidianas eleemosynas præstandas in maxima frumenti penuria singulorum Canonicorum præbendas pro suo iure reuocaret, ex ea causa controuersiam passus conductor fruique prohibitus postulabat, vt quanti sua interesset locator condemnaretur. Ille teneri se negabat, nisi hactenus vt mercedem remitteret, quasi vi maiore impediretur, [1] cum Capitulo ius suum exequenti resistere non posset. Placuit, non eo minus condemnandum in id omne, quod conductoris interesset, quandoquidem vi maiore factum videri non posset, quod iure factum diceretur, [2] præsertim cum ex ea causa frui conductor prohiberetur, quam locator contractus tempore & scire potuerat, [3] & prænonere ex bona fide debuerat. [4] Cum tamen ex plerisque coniecturis appareret, non nisi per Capituli & Canonici collusionem instituta litem in necem conductoris, visum est absolui potius conductorem debere. [5] In secreto auditorio ex tempore, 8. April. 1588.

1 *Arg. l. si fundus 33. D. hoc tit.*

2 Non enim vi aut dolo malo quicquam facere videri potest is, qui iure suo vtitur, *l. si duorum 42. D. de action. empt.*

3 Nec enim poterat ignorare, quibus legibus præbendam haberet. Facit *l. si quis domum 9 § 1.* in illis verbis, *quia hoc euenire posse prospicere debuit, D. hoc tit.*

4 *Arg. l. quaro 39. D. de action empt.*

5 Neque enim malitiis vnquam indulgendum est, *leg. in fundo 38. D. de rei vindic.* Et lis per collusionem instituta ac proinde simulata pro non lite est, quia simulata semper pro infectis habenda sunt, *l. si ex pretio 8. C. si cert. pet. l. in summa 65. § 1. D. de condict. indeb.* qui tamen locus est de lite per calumniam, non per collusionem instituta.

DEFINITIO II.

Suscipiens in se casum fortuitum tenetur etiam de insoluto, præsertim si de incogitatis quoque casibus tractatum sit.

CONductor, si in se receperit periculum casuum omnium fortuitorum, [1] mercedis remissionem prætextu pestis postea emergentis quantumcunque grauis & insolitæ petere non potest. [2] Nihil enim est quod prohibeat, quo minus valeat conuentio, vt de casu fortuito teneatur, qui alioqui non teneretur, [3] cum ob eam causam tanto viliore mercede factam conductionem credibile sit ab eo, qui non aliter fuerat locaturus; [4] nec probabilis est eorum sententia, qui conuentionem hanc sic interpretantur, vt ad casus insolitos extendi nolint. [5] Neque enim extensio illa dicenda est, si generaliter casuum omnium fortuitorum periculum susceptum sit: [6] præsertim vero si, vt fieri assolet, tam de non cogitatis, quam de cogitatis casibus tractatum proponatur. [7] *Ita Senatus* pro Syndicis Chamberiensibus, contra Ioannem Socquet. Non. Iul. 1588. & alias sæpius.

1 Valet enim conuentio, vt quis de casu fortuito teneatur, *l. si quis domum 9. § Iulianus, D. hoc tit. l. licet 8. Cod. eod. l. 1. C. commod. l. qua fortuitis 6. C. de pign. act.*

2 Quam vtique alioquin petere posset, si modo læsio esset vltra dimidiam mercedis. Ita Bart. *ad l. inter stipulantem, § sacram. de verbor. oblig. & ad l. si merces 25. § maior, per ill. text. D. hoc tit.*

3 Seruanda enim sunt, quæ inter contrahentes placuerunt, si non legibus aut bonis moribus aduersentur, *l. iuris gentium, 7. § ait prætor, D. de pact.* hæc autem conuentio non est improbata, vt constat ex legibus ætatis, *num. 1.*

4 *arg. l. si vendator 6. § 1. in fin. D. de seru. export. l. si sterilis, 21. § si tibi, D. de action. empt.*

5 Gloss. & Bart. *ad l. sed etsi quis, § quæsitum, D. si quis caut. & in l. fistulas, § frumenta, D. de contr. empt.*

6 *Per text. in dict. § frumenta, & in l. 1. vers. ita, vt si interdum, à contr. sens. C. de iur. emphyt.* Semper enim specialia generalibus insunt, *l. semper specialia 147. de reg. iur.* Vide Bald. *in l. sub prætextu, Cod. de transact.* Iunge *l. ex conducto 15. § si vis, hoc tit.*

7 Crauett. late *cons. 294.* Rip. *in tract. De pest. à num. 74. vsque ad 84.* Boer. *quæstion. 228.* Guid. Pap. *quæstion. 171. in fin. & ibid: Apostill.*

DEFINITIO III.

Non potest peti remissio mercedis, nisi læsio sit vltra dimidiam, nec nisi in fine locationis.

LÆsis vi maiore aut tempestate, aliove quo fortuito casu fructibus, non aliter mercedis remissionem ex ea causa petere conductor potest, quam si alioqui futurum sit, vt supra dimidiam conuentæ mercedis partem iacturam sentiat: [1] confusis scilicet omnium annorum fructibus & pensionibus, [2] si in plures annos locatio facta sit, vt si quid priorum vbertati defuit, sequentium fertilitate compensetur. [3] Neque enim tot locationes videri debent, quot anni sunt, sed omnium annorum vnica & consequenter indiuidua est locatio, multas licet, distinctasque habens præstationes. [4] Itaque non, nisi finita locatione omnibusque annis præteritis, de mercedis remissione tractandum est. [5] *Ita Senatus* sæpius fine die. Et nouissime in causa D. Episcopi Maurianensis, contra Claudium Pernollet, ante Cal. Septemb. 94.

1 Bart. *ad l. inter stipulantem 85. § sacram. de verb. oblig. & ad l. si merces 25. § vtu maior, per ill. text. D. hoc tit.* Dixi *Definit. præced. num. 2.*

2 *l. licet cervis annis 8. C. hoc tit.*

3 *l. ex conducto 15. § Papinianus alias, l. si vno, D. hoc tit.*

4 Omnium enim rerum essentiæ sunt indiuiduæ, vt aiunt Philosophi.

5 Nam etsi facta esset remissio primo anno pro sterilitate, quam sequentium annorum vbertas compensasset, adhuc peti posset pensio totius anni, *dict. § Papinianus, alias d. l. si vno.* Hoc ita, nisi conuenerit, vt in singulos annos separatim pensionis remissio peti possit, quod hodie plerumque fit.

DEFINITIO IIII.

Pendente lite conductor, qui negat sibi frui licuisse, condemnandus est prouisionaliter & oblata satisdatione, nisi conquestus sit ante litem sibi notam.

EX locationis contractu, cum sit vltro citroque obligatorius, non est præcise cogendus conductor, vt mercedem soluat. [1] Prius enim est, vt constet impletum ex locatoris parte contractum, [2] id est, per eum non stare, quo minus conductor fruatur re conducta, [3] quam vt paratam ex contractu habeat actionem. Si tamen facti quæstio discutienda sit, an conductori liceat re conducta frui, nec ne, æquissimum est pendente lite mercedis condemnationem fieri, quam prouisionalem vocant, præstita scilicet per locatorem satisdatione, vt hoc veluti remedio solitis conductorum fraudibus occurratur, qui hac plerunque vtuntur cauillatione, [4] cum ad solutionem vrgentur, vt & rem & pecuniam habeant. [5] Sane si conductor, priusquam solutionis dies veniisset, aut quam ex locato conueniretur, conquestus erat frui sibi non licere, eoque nomine locatorem, siue in iudicio, siue extra iudicium testato interpellauerat, magis est, vt cessante cauillationis suspicione non ante condemnandus sit, quam locator intentionis suæ probationem impleuerit, [6] tametsi satisdatio per locatorem offeratur. [7] *Ita Senatus* sæpius.

1 Non enim solent dari literæ præcisæ, nisi ex instrumento guarentigiato: non potest autem tale instrumentum.

2 Nam qui prior agit ex contractu vltro citroque obliga-

Source : BIU Cujas

torio, prior quoque implere debet, *l.Iulianus* 13.§.*offerri*,*D.de act.empt.*

3 Debet enim locator conductori præstare, vt frui possit, *l. ex conducto* 15.§.*si vis tempestatis*,*in fin.D.hoc tit.*

4 Cauillatio enim hæc est, maxime si non allegetur ista fruitio, nisi postquam pensionis dies venit: verisimile namque est, quod non fuisset conductor tamdiu expectaturus, si frui non potuisset, vt sequitur *in Defin.*

5 Quod est contra bonam fidem, *l.ex empto* 11. §.*vlt.l.bona fides* 50.*D.de action.empt.*

6 Debet enim prior probare is, qui prior agit, vt dixi *num.*2. *ex l.Iulianus* 13 §.*offerri*,*D.de act empt.*

7 Nemo enim debet ideo cogi soluere, quod ab alio posiea sit repetiturus, *l.nemo ideo* 171. *de reg.iur.* quoniam interest nostra non soluere potius, quam solutum repetere, *leg.*3.*D.de compensat.si stipulatus* 15.*in princ.D.de fideiuss.* Iunge *l.quia satisdatio* 6.*D.de suspect.tutor.l.testamento* 17.§.*non omnimodo*, *De testam.tutel.* Iunge *Defin.*7.*infr.*

DEFINITIO V.

Res empta ex pretio alterius rei venditæ non censetur in eius locum substituta, nisi destinatione contrahentium.

FRequentissimum est apud nos locationis nouum genus, quo quis animalia sua nutrienda alteri curandaque tradit, æstimata quidem, vt, si forte conductoris culpa, non etiam facto suo aut casu pereant vel deteriora fiant, sciatur quid ille reddere debeat, [1] sed ita tamen vti ne liceat conductori ea vendere insscio locatore, [2] nec eo minus fœtus, qui pendente conductionis tempore prouenerit, inter locatorem & conductorem diuidatur, ac si communis inter eos esset proprietas, reliquus fructus ad solum conductorem spectet. [3] Commendam vulgo vocant. [4] Finge igitur ex vacca sic locata editum vitulum, quem conductor insscio locatore vendiderit, tum ex pretio alium comparauerit, quem rursum alteri vendiderit, vix est, vt locatori vlla in posteriorem hunc emptorem actio competat, siue in rem, siue in personam, quia nec locatoris vnquam vitulus fuit, nec substitutus videri potest in locum prius venditi, [5] quando certissimi iuris est in iudiciis singularibus quale est vindicationis, rem vnam nunquam in alterius locum succedere, [6] multo minus vero eam, quæ comparata sit ex pretio alterius rei venditæ: nam nec in vniuersali iudicio ea subrogationis species admitteretur. [7] Sed si ponas cõductoris destinatione [8] id actum, vt is vitulus ex prioris pretio emptus eius loco cederet, adeoque conductorem constituisse, eum se vitulum possidere nomine locatoris, magis est, vt locatori traditus videatur, [9] & consequenter ita acquisitus, vt eum possit à quocunque possessore vindicare. [10] Quod sine dubio procedit, si addas prioris vituli venditioni consensisse locatorem, ea lege, vt ex pretio alius emeretur, & in prioris vicem substitueretur, [11] præsertim si illud etiam concurrat, vt conductor non sit soluendo: ex qua causa, etiam si directa vindicatio deficeret, vtilis tamen ex æquitate competere deberet. [12] Etsi enim non solet dominium nuda voluntate transferri, [13] in proposito tamen destinatio illa conductoris vitulum hunc suo licet emptum nomine & ex propria pecunia, tamen pro locatore possidentis, traditionis vicem repræsentat ad transferendam possessionem, [14] & per possessionem dominium, [15] præcedente nimirum propter conuentionem vtili transferendi dominij causa. [16] *Ita Senatus* 10. Cal. Decemb. 1588. Iunge SC.5. De rei vindicat. & SC.9.infr.

1 Fit enim aliquando æstimatio ob hanc causam, non vt venditionem faciat, *vt in l.si inter* 21.*C.de iur.dot.l.æstimatis*,50.*solut.matrim.*

2 *d.l.æstimatis*, ibi, *si neque volente, neque ratum habente muliere*, *l.vlt.D.de pact.dotal.*

3 Nec enim nouum est, vt fructus rei locatæ pertineant ad conductorem, quamuis non sit ipse dominus, quia eos percipit ex domini voluntate, *l.si seruus* 61.§.*locaui*, *D.de furt.*

4 Quo tamen nomine depositum magis, quam locatio significatur, *l.is penes quem* 6.*l.cum hereditas* 9.*C.depos.it.* [Itali *Socidam* vocant, de qua Socin. *ad l.si pascenda* 81.*C.de pact.& ibid. alij.*]

5 Actio autem in rem non datur, nisi ei, qui sit dominus vel iure gentium, vel iure ciuili, *l.in rem* 23.*D.de rei vind.* vel qui habeat rem obligatam, *l.pignoris* 17. *D.de pignor.* Vide Cruet. *cons.*202.*num.*3.

6 Bart.Castr.& alij, *in l.vtrum.l.si & rem*, *l.sed etsi*,§.1.*D.de petit.hered.*

7 Bart.*in l.Imperator* 70.§.*si centum*, *de leg.*2.*ex l.Titium*, 47. §.*altero.D.de admin.tutor.l.si patruus* 4.*Cod.commun.vtr.iud.* Vide Bald.*in l.si mater* 3.*C.de rei vindic.* Non enim res ex pretio, aut pretium ex re percipitur, sed ex negotiatione, *leg.venditor* 21.*D.de hered.vel act.vend.*

8 Sæpe enim multum potest destinatio, *l.fundi* 17.§.*penult. & vlt. D.de action.empt. l si chorus* 79. §.1. *de leg.*3. *l.qui res* 98. §. *aream*, *D.de solut.*

9 Quia per clausulam constituti transfertur vera possessio, *l. quod meo* 18.*de acq.poss.*

10 *l.traditionibus* 20.*C.de pact.*

11 Non enim debet pacti sui commodo fraudari ille, qui non aliter fuerat contracturus, *l.vlt.C.de pact.int.empt.& vend.* [*l.in traditionibus* 44. *D.de pact.l.si venditor* 6. *in fin.De fer.export. l.si sterilis* 21.§ *si tibi.D.de action.empt.*]

12 *Arg.l.vxor marito* 55.*D.de donat.int.vir.& vxor.*

13 *d.l.traditionibus.*

14 *d.l quod meo l.si quis conductionis* 25. *C.hoc tit.* Iunge *l.res ex mandatu* 59.*D.de acquir.rer.domin.*

15 *l.per procuratorem* 8.*C.de acquir.poss.*

16 Titulum enim aliquem præcedere necesse est, qui sit habilis ad dominium transferendum, *l.nunquam nuda* 31. *D.de acquir.rer.domin.*

DEFINITIO VI.

In contractu, quem commendæ vocant, consuetudo loci seruanda est, & maxime attendendum, ne fiat per conductorem deterior conditio ignorantis locatoris.

IN eo locationis genere, de quo proxime diximus, sicut & in cæteris omnibus, id maxime seruandum est, quod inter contrahentes actum probatur, siue scriptum sit, siue non, [1] dummodo nihil in fraudem legitimarum vsurarum factum fuerit. [2] Iam enim eo deuentum est, vt plerique hac contractus specie, in quo maxime bonam fidem præstari oporteret, ad occultandas vsurarias pactiones impiissime abutantur. Cessante conuentionis potestate, cuiusque loci consuetudo seruanda est. Alias enim apud alios contractus hic admittit conditiones. [3] Illa tamen fere vbique viget consuetudo, vt liberum sit conductori ex animalibus conductis, aut quæ ex conductis edita sint, quæ vult vendere, dum alia emat, & in venditorum locum substituat, ita vt non possit deterior facta videri conditio ignorantis locatoris. [4] Itaque sicuti hoc casu nulla locatori vindicatio pristini dominij iure competit aduersus emptorem; [5] ita rem à conductore proprio quamuis emptam nomine, tanquam in suæ locum ipso iure substitutam, vindicare non prohibetur: [6] tametsi iuris regula faciat, vt quod ex mea pecunia comparatũ est, non idcirco meum fiat, [7] multoque minus quod emptum fuerit de pecunia ex rei meæ venditione redacta, quandoquidem nec pecunia illa mea vnquam fuisse videri potest. [8] Plane si locatoris insscij animalia conductor vendiderit, nec alia substituerit, quæ sint eiusdem aut maioris etiam pretij, æquum est, saluũ esse locatori ius rei suę, à quocunque possessore vindicandę, siue bonæ fidei emptorem proponas, siue malæ fidei possessorem. [9] Nã quod dici solet, moribus Galliæ, qui non omnes ad nos vsque peruenerunt, receptum esse, vt mobilium, aut se mouentium rerum persecutio nulla sit, ad quasi

Seruia-

Seruianam inhibendam pertinet, [10] non ad auferendam domino, cuius voluntas in alienatione non interuenerit, directam rei vindicationem. [11] *Ita tractatum & decisum est* in eadem causa.

1 *l. semper in stipulationibus* 34. *de reg. iur.*
2 *Arg. l. si ea pactione* 14. *C. de vsur.*
3 Quia contractus consuetudinarius est, & iuri nostro incognitus.
4 Nunquam enim alter alterius conditionem deteriorem facere potest, *l. 2. quod vi aut clam, l. non debet alteri* 74. *de reg. iur. l. 1. D. de alien. iud. mut. caus. fact.*
5 Cum ex ipsius voluntate videatur conductor eam rem vendidisse.
6 Vice permutati dominij, vt loquitur Papin. *in l. sed quod inde* 71. *& seq. de leg. 2.*
7 *l. qui alienam* 8. *C. si quis alter. vel sibi, l. si ex ea* 6. *Cod. de rei vindic. l. si patruus* 4. *Cod. commun. vtriusque iudic. l. 2. C. pro socio.* Idemque est etiamsi res empta sit ex mandatu meo, *l. res ex mandatu* 59. *D. de acquiren. rer. domin. l. 3. §. 1. qui potior. in pign. hab.* nisi fuerit etiam meo nomine tradita, *l. si procurator rem*, 13. *De acquir. rer. dom. l. si ego* 24. vbi Bart. Bald. Castr. *de negot. gest.* Idem Bald. *in l. si vt proponis, pag. 1. vers. considerandum ergo est, C. de rei vindicat.*
8 Pecunia enim pretij non ex re, sed ex negotiatione percipitur, *leg. venditor* 21. *D. de hered. vel act. vendit.* sicut nec res empta ex pecunia pignorata est pignorata, nec contra, neque rursum pecunia furtiua, quæ redacta est ex pretio rei furtiuæ, *l. idemque 7. in fin. D. qui potior. in pignor. hab. l. si vnus* 67. *§. 1. D. pro socio, l. qui vas* 48. *§. vlt. D. de furt.*
9 *Ex reg. d. l. non debet alteri*, iunct. *l. id quod nostrum est* 11. *de reg. iur.* Hoc enim casu possessor & iuris communis & consuetudinis potestate destituitur.
10 Facilius enim est vt pignoris, quam vt dominij ius extinguatur.

DEFINITIO VII.

Executio, etiam quæ non sit præcisa, non potest fieri vigore literarum præcisarum aduersus conductorem.

QVod supra diximus, [1] ex contractu locationis, cum sit vltro citroque obligatorius, exactionis præcisæ ius locatori aduersus conductorem non competere, adeo verum est, vt nec si locator admittat intercessionem conductoris, [2] valere tamen debeat executio, quæ ex præcisis literis à iudice perperam concessis facta sit, [3] si non in ipso executionis primordio, & ante omnia locator protestetur, nolle se præcisam fieri executionem. [4] Idemque est si de alio quolibet contractu simili agatur, id est, qui sit vltro citroque obligatorius. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Cal. Decemb. 1588.

1 *Defin. 4. hoc tit.*
2 Quæ tamen non solet admitti, cum executio fit ex literis præcisis, hactenus nimirum, vt impediat aut suspendat effectum executionis.
3 *Arg. l. 3. in princip. D. quod quisque iur.* Metus enim coactionis coactio est, *l. nouissime* 7. *§. 1.* vbi Bald. *D. quod falsi tutor. auctor.*
4 Hoc enim casu non habet conductor, de quo conqueratur, *arg. l. 1. §. quia autem, in fin. D. quod legat.*
5 Puta de contractu emptionis, *l. Iulianus* 13. *§. offerri, de act. empt.* Nam emptio & locatio iisdem fere iuris regulis constant, *l. 2. in princip. D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Casus, in quo locator non cogitur præstare, vt conductor fruatur ipsa re conducta, quæ alij iam locata fuerat.

PRæstare quidem locator ex natura contractus debet, vt conductori re conducta frui liceat. [1] Sed si tibi plures res vno contractu locauerim, quarum nonnullas iam antea alij locaueram, tuque sciens & prudens, licet tacente me, ad hanc conductionem accesseris, & pensionem, quam à priore conductore habere debueram, tu pro tuo iure me consentiente acceperis, [2] placet nulla me tibi actione teneri, si postea rebus ipsis frui malis, [3] quod sufficiat pati me, vt pensionem accipias. Adeo, vt etsi forte cum priore conductore conuenerat, vt pensionis remissio ex causa peti posset, tecum vero ne vllo casu, [4] non ideo tibi remissionem fieri oporteat, quod integram pensionem ab alio exigere non possis: videris enim consensisse, vt quod ad eum pertinebat in meum locum succederes, isque tibi, tu mihi solus maneres obligatus. [5] Idque facilius admittendum est, si minori pensione rem conduxeris, quam ille conduxisset. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Calend. Decemb. 1588.

1 *l. ex conducto* 15. *§. 1 & 2. in fin. D. hoc tit.*
2 Quasi translata in te locatione.
3 Nemo enim consilium mutare potest in alterius iniuriam, *l. nemo potest mutare* 75. *de reg. iur.* & quod semel placuit, amplius displicere non potest, *vulg. cap. quod semel, eodem titul. in 6.*
4 Iam enim diximus conuentionem istam valere, *Defin. 2. supr.*
5 Quasi breui manu, *l. 3. §. sed si debitorem, D. de donat. inter. vir. & vxor. l. licet* 43. *§. quoties, D. de iur. dot.* Itaque potest tibi imputari, cur secutus sis nomen prioris conductoris, *arg. l. 1. §. illud sciendum, D. de separat.*
6 Quasi fuerit hoc pretium periculi, vt loquitur Scæuola *in l. vlt. D. de nautic fœnor.* Iunge *l. si venditor 6. in fin. D. de seru. export. l. si sterilis 25. §. si tibi, de action. empt.* Cæterum his omnibus casibus videtur secundus conductor.

DEFINITIO IX.

Æstimatio rei locatæ neque dominium neque periculum transfert in conductorem.

NOn quælibet æstimatio facit emptionem, sed ita demum, si id actum sit, & negotij natura patiatur. [1] Itaque si ea locatio facta sit, de qua supra diximus, [2] non liberabitur conductor soluendo æstimationem, si locator animalia ipsa habere malit. [3] Et viciſsim si sine culpa conductoris animalia illa perierint, locatori peribunt non conductori. [4] Neque enim id actum videri potest locatione contracta, vt dominium in conductorem transferretur. [5] Proinde cum quidam aduersus debitorem suum personali actione egisset ex chirographo, debitor autem prædium rusticum alij locasset cum animalibus æstimatis, adiectaque conuentione, vt finita conductione æstimatio solueretur, placuit iure postulasse creditorem, vt ea animalia, tanquam ex bonis condemnati debitoris pignori caperentur, [6] neque potuisse conductorem eo prætextu intercedere, quod paratus esset æstimationem conuentam offerre, si non integrum debitum persolueret, cuius consequendi gratia executio facta est. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Cal. Decembr. 1588.

1 *l. 1. D. de æstimat. l. si inter* 22. *Cod. de iur. dot. l. æstimatis* 50. *solut. matr.*
2 *Defin. 5.*
3 *Vt in d. l. si inter.* Æstimatio enim fit hoc casu ea prorsus mente, qua *in d. l. si inter.*
4 Æstimatio enim periculum non facit eius qui accipit, nisi cum in eum transfert dominium, *d. l. 1. §. vltim. de æstim. act. l. plerunque* 11. *de iur. dot.*
5 *l. non solet* 39. *D. hoc tit.*
6 *l. à Diuo Pio, D. de re iudic.*
7 Cum enim agitur hypothecaria oblatio facienda est totius debiti aut executio patienda, *l. quamdiu 6. Cod. de distract. pignor.*

DEFINITIO X.

Varij casus, in quibus potest conductor locatori referre quæstionem dominij.

Source : BIU Cujas

CErtum quidem est, locatori ex contractu locationis agenti non posse referri quæstionem dominij: [1] sed tamen si dominij quæstionem in iudicium deductam à conductore locator contestatus sit, vtilis erit conductori exceptio iusti dominij: [2] quemadmodum & si ex nouo iure post locationem contractam res locata ad conductorem pertinere cœperit. [3] Sed & si ponas locatum fundum, aut ea lege acquisitum locatori fuisse, vt cum retrouendere cogeretur illi ipsi, cui subinde locauerit, aut pignoris tantum iure, vt plerunque fit, possessum, [4] nihil prohibet, quo minus possit conductor ex locatione conuentus luere pignus, aut rem redimere. Non enim locatori iniuriam facere videri potest, aut mutare sibi causas possessionis, qui iure suo vtitur. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 16. Cal. Ian. 1589. Iunge Defin. 3. De rei vindic. & Defin. 12. infr. hoc tit.

1 *l. si quis conductionis* 20. *C. hoc tit.* Iunge *l. conductores* 34. *eod. l. male agitur* 2. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor. l. non ab re* 10. *C. vnde vi.*

2 Propter vim contestationis, quæ facit, vt in iudicio quasi contrahatur, *l.* 3. §. *idem scribit, D. de pecul.* Facit *cap.* 1. *Extr. de restit. spoliat.*

3 Iacob. Menoch. *in remed.* 11. *recip. possess. num.* 42. *& per tot.*

4 *Vt in l. qui fundum* 75. *D. de contr. empt. l. quædam mulier,* 77. *D. de rei vindicat.*

5 *l. non solum* 33. §. *quod vulgo, in fin. D. de vsurpat. & vsucap.* Iunge *l. si duorum* 42. *D. de act. empt. l. iniuriarum* 13. §. 1. *D. de iniur.*

DEFINITIO XI.

Conductor iis casibus, quibus expelli per locatorem potest, non nisi ex auctoritate magistratus expelli debet.

COnductorem, qui te conducta male vtitur, expelli posse certum est. [1] Sed an propria locatoris auctoritate & facto ipso, an iudicis accedente cognitione & imperio? Senatui placuit, non nisi causa cognita id fieri debere, ne tumultus aut iniuriæ detur occasio, si locatori ius suum sine iudice exequi concedatur: [2] cum fieri possit, vt tandem appareat nihil dolo malo factum à conductore, si eo audito, & apud iudicem negotium disceptetur. [3] *Ita Senatus* pro Bartholomæo Blanc, contra D. Baronem de la Serra, 3. Id. Feb. 1589. & iterum pro N. Burdinat, contra N. Rauier, 17. Cal. Ian. 1589.

1 *l. æde* 3. *C. hoc tit.* Didac. Couarr. *lib.* 2. *var. res. cap.* 15.

2 *l. non est singulis* 176. *De regul. iur. l. extat* 13. *D. quod met. caus. l.* 3. *C. de pignor.*

3 Vide Ioannem Imbertum in Enchiridio, *in verb. Le fermier.* Secus tamen est, si iam finita locatione velit locator conductorem propria auctoritate expellere. Id enim tunc potest Guid. Pap. *qu.* 480. Boer. *cons.* 7. Canon. *in cap. vlt. extr. hoc titul.* Innoc. *in cap.* 1. *de immunit. eccles.*

DEFINITIO XII.

Casus, in quo non potest conductor referre quæstionem dominij, nec ob ius quæsitum ex postfacto, nec si locator super eo nouo iure litem fuerit contestatus.

FVndum, quem à Titio emeram ea lege, vt ei quandocunque pretium offerenti restituere deberem, [1] tibi in quinquennium locaueram. Finito locationis tempore, cum ex locato agerem, vt fundum redderes, dixisti te non teneri, quod redimendi ius Titio competens tibi acquisiuisses. [2] Itaque oblato mihi pretio cum accessionibus petiisti, vt ad retrouendendum condemnarer. [3] Placuit non prius cogendum me fundum retrouendere, aut de iure redimendi tecum disputare, quam possessio mihi per te fuerit restituta. [4] Nam si aduersus locatorem ex locationis contractu agentem dominij quæstionem referre conductor non potest, [5] tametsi iam factus dominus, [6] multo minus ex ea causa poterit, quæ ad quærendum dominium pertineat, siquidem plus iuris habet, qui iam dominus est, quàm qui in eo est, vt dominus fieri debeat. [7] Nec aliud erit, quamuis super ea redimendi facultate, quam tibi competere intendis, litem tecum sim contestatus: [8] si non adeo in promptu doceas de iure tuo, vt nihil à me in contrarium obiici possit. Tunc enim circuitus vitandi causa æquissimum est, [9] de tua quoque petitione de qua cognitum sit statim pronuntiari. [10] Alioqui non ex eo solo, quod minus caute super iure redimendi contestari cœpero, vsque adeo mihi imputandum est, vt lite pendente possessionis meæ iacturam pati debeam. [11] Illud vero multo alienius est, si quis dicat, quoties cumulatum est petitorium cum possessorio, debere vtrumque eadem sententia terminari, propterea quod petitorij quæstio possessionis momentum absorbeat. [12] Neque enim hoc casu ea cumulatio facta videri potest, cum reconueniendo potius, quam excipiendo, redimendi ius in iudicium à te deductum intelligatur. [13] Tantumque abest, vt in proposito petitorium absorbeat possessorij quæstionem, vt vel ad hoc ipsum præstandum quod petis, id est, ad retrouendendum tibi, necesse sit me prius fieri possessorem: cum retrouenditio suapte natura requirat retrodationem, [14] quæ nisi à possessore fieri nullo modo potest. [15] Itaque multum hic casus ab illo differt, quo tu rem iam esse tuam diceres, dominiique non acquirendi, sed iam quæsiti referres quæstionem. [16] *Ita Senatus* 15. Cal. Ian. 1589.

1 *Vt in l.* 2. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

2 *Arg. eorum quæ diximus Definit.* 10. *num.* 3. *supr.*

3 Vitandi circuitus gratia, qui semper vitandus est, *l. dominus* 53. *D. de condict. indeb.*

4 Nunquam enim ob id solum debes me vincere, quod possideas, si à me habeas possessionem, *l.* 1. §. *vlt. D. vti possid.*

5 Vt dixi *Defin.* 10. *num.* 1. *supr.*

6 Intellige si factus sit dominus ex causa affectata, & malo more exquisita, vt comminiscendæ iniuriæ color quæreretur, sicut in proposita specie, ne alioqui obstet, quod dixi *Defin.* 10. *num.* 3 *supr.*

7 Plus enim est, quæsitum ius habere, quam quærendum, *Not. in l. is qui actionem* 11. *de reg. iur.*

8 Atqui in iudicio quasi contrahitur per litis contestationem, vt dixi *Defin.* 10. *num.* 2. *supr. eod.* Sed in proposito facta fuit contestatio super dominio quærendo, non super quæsito, quæ minoris est efficaciæ ad impediendam restitutionem possessionis, vt sequitur *in Defin.*

9 *Arg. d. l. dominus* 53. *D. de condict. indeb. l.* 3. §. *pen. de donat. int. vir. & vxor.*

10 Quod Pragmatici nostri solent dicere, *per modo const. at, modo agatur, ex l.* 3. *in prin. D. vt in poss. legat.* Iunge *l. ille à quo,* 13. §. *si testamento, vers. quid ergo, ad SC. Trebell.*

11 Magnum enim commodum est possessionis pendente lite, §. *commodum, Inst. de interdict.* Nec eius damno tam facile affici debet litigator ob contestationem, quæ fit persæpe metu comminationum, vt Pragmatici nostri loquuntur.

12 *Ex notat.* per Bart. Alex. & alios, *ad l. naturaliter* 12. §. *nihil commune, D. de acquir. poss.* Canonist. *in c. etsi causam, extr. de caus. poss. & propr.*

13 Aliud enim est reconuenire, aliud excipere, *l. cum Papinianus* 14. iunct. *Auth. & consequenter, vbi notat. C. de sent. & interloc. omn. iudic.*

14 Quemadmodum venditio requirit traditionem, *l.* 1. *D. de act. empt. l. ab emptione* 58. *D. de pact.*

15 Cum nihil aliud sit traditio, quam datio possessionis, *l.* 3. *in princ. D. de act. empt.*

16 Quo demum casu ea obtinere deberent, quæ scripsimus *Defin.* 10.

DEFINITIO XIII.

Casus, in quo locator possessionem rei locatæ non potest repetere à conductore citra satisdationem.

Cum

Source : BIU Cujas

CVm tamen in supra scripta specie tu retrouendi-tionis petitæ pretium vna cum accessionibus omnibus obsignasses, [1] satisdationis præstandæ onus mihi Senatus iniunxit, [2] nimirum de restituendis tibi fructibus, si redimendi ius tibi competere quandocũque constaret, propterea quod dubitari eo casu non posset, quin ab illo tẽpore mora per me contracta fructus tibi deberentur. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod necesse est fieri ad hoc vt fructus possint peti, nec vicissim vsuræ vllæ debeantur, vt dixi *Defi.6.nu.2.sup.de pact.int. empt.& vendit.*

2 Est enim satisdatio maximum & promptissimum in iure nostro remedium ad iniquitates multas corrigendas.

3 *l.2.C.de pact.int.empt.& venãit.*

DEFINITIO XIV.

Exceptio, quæ ex ipsis contractus verbis nascitur, facit ne pendente facti quæstione conductor sit prouisionaliter, vt aiunt, condemnandus.

IN locatione conuenerat, vt si qua de causa conductor re conducta frui prohiberetur, remissio fieret pensionis. [1] Cum allegaret conductor, se propter pestem frui non potuisse, locator vero negaret, visum est nullam locatori adiudicationem fieri debere, ne fiduciariam quidem, lite pendente, [2] quoniam ea exceptio ex contractu ipso, & verbis conuentionis nasceretur, [3] præsertim cum eo tempore pestem grassatam esse constaret: [4] Itaque de facti veritate ante omnia inquiri debere placuit. *Ita Senatus* 4. Non. Decemb. 1590.

1 Quæ tamen conuentio superuacua videbatur, cum inesset ex ipsa natura contractus, *leg. ex conducto* 15.§.1.*& sequ. D. hoc tit.*

2 Quomodo fieri solet adiudicatio ista prouisionalis, cum talis nulla conuentio expresse interposita fuit, vt dixi *Definit. 4.supr.*

3 Sunt enim fauorabiliores exceptiones, quæ ex ipsis contractus verbis nascuntur, quam quæ ex sola negotij æquitate, sicut & illæ, quæ ex negotio nascuntur, fauorabiliores sunt, quam quæ extrinsecus veniunt, *arg.l.maioribus*, 3.*C.comm.vtr. iudic.*

4 Quod enim notorium est allegari sufficit, nec probari necesse est, *vulg. iurib.*

DEFINITIO XV.

Minor non potest restitui aduersus conductionem ob id solum, quod recepit in se casus fortuitos, nisi aliunde læsio probetur.

ADeo verum est plurium annorum facta locatione vnicum contractum intelligi, [1] & vnius anni sterilitatem cum aliorum vbertate compensari debere, [2] vt nec minor audiendus sit, si in integrum restitui velit aduersus conductionem, ex eo solo quod periculum in se receperit omnium casuum fortuitorum, [3] per quos factum sit, vt per aliquod tempus frui non potuerit. Fieri enim potest, vt sequentis temporis vbertas cum eo incommodo compensata fructuosam tandem & vtilem faciat conductionem. [4] Aliam igitur probandæ læsionis rationem inire minor debebit, vt restituatur. [5] In proposita vero specie illud etiam minori obstabat, quod nõ solus ipse, sed cum patre, & ex patris consilio contraxerat, vt nihil temere & inconsulto per ætatis lubricum feciisse videretur. [6] Quanquam magis placebat, si aliunde læsio bene probaretur, non ex solo impediri debere restitutionem, non magis quam si minor cum alio maiore contraxisset. [7] *Ita Senatus* in causa Ioannis Antonij Gleyron, & Ioannis Crispini, contra D. de Moyron, Id. Decemb. 1590.

1 Dixi *Defin.3.num.4.supr.*

2 *l.licet certis annis*, 8.*C.hoc tit.l.ex conducto*, 12.§. *Papinianus, al as l.si vno*, *D.eod.*

3 Non enim restituitur minor aduersus eam pactionem, quæ etiam à maiore eoque diligente patrefamilias fieri possit, *l.minor*, 48.§.*vltim.D.de minor.* iunct. *l. verum* 11. §.*item non restituetur*, *& seq.eod ill.tit.*

4 *d.*§.*Papinianus, alias, d.l.si vno anno.*

5 Non enim restituendus est minor ob hoc solum, quod sit minor, nisi se etiam læsum probet, *d.l.verum* §.*sciendum l.quod si minor*, 14.§.*non semper de minor.l.nam posteaquam*, 9.§ *si minor.de iureiur.*

6 Nullum enim melius consilium est pro filio, quam paternum, *l.vlt.D.de curat.furios.l.vlt.C.qui & aduers.quos.*

7 Nam & restitueretur contra patrem ipsum, si ab eo læsus esset, *l.si superstite*, 5.*vers.sane*, *C.de dolo.* Iunge *tit.C.si tut.vel curat.interuen.*

DEFINITIO XIV.

LOcauerat mihi Titius fundum in triennium fruendum ex eo tempore, quo prior alterius triennij conductio finita esset, quæ ex verbis contractus finem accipere debuerat Calend. Nouembribus. Eundem fundum ego tibi sublocaueram ex iisdem Calend. Nouembr. subiecta clausula vt præstarem, tibi frui licere, eo prorsus modo, quo frui mihi ex contractu meo liceret. Euenerat, vt propter intercalatũ eo anno decendium celebri illa, neque vnquam satis laudata Diui Gregorij decimitertij Pontificis maximi constitutione, [1] prioris constitutionis prorogatio facta esset in vndecimum vsque Nouembris diem: facto in eam rem generali Senatusconsulto, [2] ne qua ex eiusmodi intercalatione debitoribus aut creditoribus iniuria fieret. [3] Non putauit Senatus teneri me præstare, vt ex Calendis Nouembribus frui incipias, cum ego non nisi post elapsum decendium illud incipiam habere ius fruendi: nec ad rem pertinuit, quod alienam rem sicut vendere, ita & locare potuerim, [4] sitque mihi imputandum, cur ex eo præcise die Calendarum Nouembrium conductionis tuæ tempus incipere voluerim. [5] Quis enim credat id inter nos actum, vt sine causa, nullóque proposito fraudis emolumento plus iuris in te transferre vellem, quam ego haberem? [6] Aut quid apertius, quam noluisse me in duriorem causam obligari, cum hoc ipsum diserte inter nos conuenisset, vt eodem prorsus modo tu egoque frueremur? Præsertim cum fruendi impedimentum non ex facto meo, aut in aliquam meam vtilitatem veniat, sed ex casu fortuito, hoc est, ex summi Pontificis improuisa voluntate, [7] Senatusque ad Pontificiam constitutionẽ interpretatione, cõmodo autem prioris conductoris, Minus mouere potuit, quod subiecta illa clausula generalis sic intelligi debere videretur, ne præcedenti clausulæ speciali derogaret. [9] Neque enim aliam quã supradictam interpretationem recipere poterat, cum alioqui futurũ esset, vt nihil operaretur. [10] Eratque potius quod imputaretur tibi, cur non fuisses diligẽtior in exquirendo, quonam demum tempore conductionis meæ tempus inchoandum foret. [11] Ita enim cognouisses, non ex eo die, quem conductionis tuę principio destinaueram inchoatum eam iri, sed ex eo tantum, quo prior conductio finem accepisset. [12] Satis igitur tibi esse debet, maxime lucrum captanti, [13] si quanto tardius frui cœpisti, tanto tardius frui desinas, prorogato etiam in aliud decendium conductionis tuæ tempore, [14] quamuis tua possit interesse si forte posterioris decendij longe minor sit, quam prioris vtilitas ob casuales & fortuitas aliquas obuẽtiones. [15] Vtique enim euenire ex contrario potuit, vt maior esset, non tam autem quid euenerit, quam quid euenire potuerit, regulariter in interpretandis contractibus inspiciendum est: [16] sicuti nec tam quod no-

Source : BIU Cujas

minatim dictum, scriptumque, quam quod reuera & ex bona fide actum est.[1] *Ita Senatus* ex summa æquitate contra verborum rigorem consentientibus omnium sententiis pro Andræa Morad, contra Ioannem Franciscum Durandard, procuratorem fiscalem Tarentasiæ, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quæ in Calendarij emendationem facta est, anno 1582.

2 Quo adprobata fuit illa Calendarij emendatio.

3 Vt ius subconductoris ex persona & iure primi conductoris æstimetur, ne plus iuris habeat secundus conductor, quam primus.

4 *leg. rem alienam*, 28. *D. de contr. empt. leg. non solet*, 38. *D. hoc titul.*

5 Cum enim nulla in verbis est ambiguitas, non debet admitti quæstio voluntatis, *leg. ille aut ille*, 25. §. 1. *leg. non aliter*, 69. *de leg. 3.*

6 Contra *vulg. l. nemo plus iuris*, 71. *de reg. iur. l. qui tabernas*, 32. *D. de contr. empt.*

7 Tanquam substituto secundo conductore in ius & locum primi, vt in specie *leg. 2. D. ad SC. Treboll. l. 2. §. 1. de hered. vel act. vend.*

8 Voluntas enim Principis, quæ præuideri non potuit, censetur casus fortuitus, *leg. Lucius* 11. *D. de euict. leg. si fundus*, 33. *D. hoc tit.*

9 Vna enim clausula recipit ex alia interpretationem, *l. qui filiabus*, 17. *de leg. 1. l. Titia*, 134. §. *idem respondit, de verb. oblig.*

10 Est autem ea semper interpretatio capienda, per quam fiat, vt verba omnia aliquid operentur. *l. si quando*, 109. *de leg. 1. l. 4. De vsur.*

11 *Arg. l. qui cum alio*, 19. *de reg. iur. l. 2. C. de furt.*

12 Idque euidenter actum fuit inter nos, semper autem in stipulationibus, ceteriſque contractibus sequimur id quod actum est, *l. semper in stipulationibus*, 34. *de reg. iur.*

13 Est enim semper minus fauorabilis causa eius, qui certat de lucro captando, quam eius de damno vitando, *leg. quod autem*, 6. §. *simili modo dicimus*, *D. quæ in fraud. credit. cum similibus.*

14 Ita enim fit, vt nihil de conductionis tuæ tempore detrahatur.

15 Quæ ideo casuales appellantur, quod non nisi casu obueniant, ac proinde indifferenter ad quodcunque tempus.

16 *leg. pen. C. de solut. leg si pater*, 12. *C. de inoff. testam. l. qui bona*, 13. §. *cum inter*, *D. de damn. infect. l. Status Florus*, 48. §. 1. *de iur. fisc.*

17 *d. l. semper in stipulationibus*, *leg. Labeo*, 7. §. *vltim. de supell. legat.*

DEFINITIO XVII.

Conductor non est condemnandus pendente lite, si certam alleget solutionem, quousque actor ipse eam negauerit.

CONductor ex locationis instrumento conuentus ad solutionem pensionis, si fateatur se vsum re conducta, sed alleget solutionem,[1] non prius condemnationi fiduciariæ & prouisionali fit obnoxius,[2] quam locator ipse de solutionis veritate interrogatus vel confessus sit, vel negauerit, cum non nisi per negationem fiat res dubia,[3] nec æquum sit bis idem solui. 4 Sed hoc ita, si solutio non in genere allegetur, sed in specie, hoc est, expresso tempore solutionis & quantitate pecuniæ solutæ, vt scire locator possit, quid respondere debeat, & quid fateri vel negare.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro Dn. de Combefort, contra N. Coyrin, 4. Id. Decemb. 1592.

1 Est enim solutio alleganda, adeoque probanda cum sit facti, *l. consilio*, 7. §. *vlt. D. de curat. furios.*

2 Cui solet locus esse pendente quæstione facti inter locatorem & conductorem. vt dixi *Def. 4. supr.*

3 *l. vlt. C. quib. ad libert. proc. non licet.*

4 *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de reb. iudicat. leg. bona fides*, 57. *de regul. iur.*

5 Solent enim captiosæ & incertæ esse generales allegationes, *l. cum Aquiliana* 5. *D. de transact. l. 3. D. de accusat.*

DEFINITIO XVIII.

Si solutio probetur in continenti, vel probari possit intra dilationem competentem, non est interim conductor condemnandus.

SEd nec vsque adeo præcipitandus est conductor allegans solutionem, vt non ei detur dilatio competens, si dicat, velle se eam in promptu & per instrumenta probare.[1] Interea igitur fiduciariæ & prouisionali condemnationi locus nullus erit.[2] Quod si locatori non cum conductore res sit, sed cum ipsius herede, qui legis & inuentarij beneficium à se imploratum dicat, multo magis differenda omnis condemnatio est, dandaque heredi dilatio, intra quam doceat de inuentario.[3] Cum eo etiam facto adhuc sustinenda sit condemnatio in id vsque tempus, quo vocati sint, & auditi cæteri creditores & legatarij, omnes denique quorum interest.[4] Sane post elapsa dilationis datæ tempora si nihil probatum sit, prouisionali adiudicationi locus fit, interdum etiam diffinitiuæ.[5] *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron, contra illustres Comites de Rouilliasc, fratres R. Archiepiscopi Tarentasiensis, 17. Cal. Feb. 1593.

1 Officium enim boni iudicis est lites & diminuere, & expedire quantum potest, *l. quidam*, 21. *D. de reb. credit. l. 1. C. de administr. tutor.*

2 Vt lis expediatur *per modo constat, modo agatur*, *l. 3. in princip. vt in poss. legat. l. ille à quo*, 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell.*

3 Inuentarium enim facit, vt non possit heres condemnari, nisi quatenus est in hereditate, *l. vlt. C. de iur. delib.*

4 *d. l. vlt. §. & si præfatam*, iunct. *l. etiam*, 21. §. *vlt. D. de minor. l. nam ita*, 39. *de adopt.*

5 Ex post facto enim apparet, non nisi per calumniam & falso allegatam fuisse solutionem, cum non entium & non apparentium idem sit iudicium, *vulg. l. duo sunt Titij*, 30. *D. de testam. tutel. §. si aduersus rest. de nupt.*

DEFINITIO XIX.

Successor in beneficio non tenetur stare colono prædecessoris, vt nec emptor colono venditoris, nisi in casibus.

REctor Ecclesiæ non tenetur stare colono prædecessoris, cum non ab eo, sed ab ordinario beneficij collatore ius in beneficio habeat.[1] Nam nec emptor tenetur stare colono venditoris, si non ea lege emerit.[2] Nec tantum in emptore fundi id locum habet, sed & quod magis est in emptore fructuum. Id enim est quod Galli dicunt, *Vente de fruicts rompt cense*. Sed hoc ita, si non fructus ipsi specialiter, aut fundus conductus, aut denique bona locatoris omnia generaliter sint conductori obligata: eo namque casu non prius locatori res aufferenda est, quam indemnitas ei præstita sit.[3] Sed ea distinctio non cadit in rem ecclesiasticam, quippe quæ à prælato non magis obligari possit, nisi in vtilitatem ecclesiæ, quam alienari.[4] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Falcoz, contra R. Petrum Trabuchet Canonicum Maurianensem, 5. Id. Febr. 1593.

1 Bald. *in l. emptorem*, 6. *vers. quaro nunquid successor*, *C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 480. [Intellige nisi facta sit locatio à Prælato nomine Ecclesiæ & ad ipsius Ecclesiæ vtilitatem. Didac. Couarr. *lib. 2. var. resolut. cap. 15. num. 6.*]

2 *d. l. emptorem*, *l. si merces*, 25. §. 1. *D. eod.*

3 Imbert. *in Enchirid.*

4 *Nouell. 7. De non alien. reb. eccles.* Didac. Couarr. *d. lib. 2. var. resolut. cap. 16.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XX.

Qui ius habet à meo conductore, non magis potest referre mihi quæstionem dominij, quam conductor ipse.

REm quam tu mihi vendideras, ego subinde tibi locaueram,[1] eandem tu alteri postea donauerás, quasi venditio sine causa & perperam facta fuisset, possum aduersus donatarium, perinde ac contra te agere,[2] nec magis ei licebit referre quæstionem dominij, quam tibi liceret si ex locato conuenireris,[3] non solum quod lucratiuam causam habeat, ideoque nocere illi debeat dolus auctoris sui,[4] sed etiam quod cum ab eo ipso ius habeat, qui mihi vendidit, non possit ille plus iuris habere ex donatione, quam ego ex venditione, saltem quandiu venditio subsistit,[5] saluo ei iure, si quod habeat impugnandæ meæ emptionis.[6] Sed etsi agam interdicto retinendæ possessionis aduersus donatarium, tuendus ero in mea possessione, licet eam donator, idemque conductor meus corporaliter donatario tradiderit,[4] non solum si agam condictione ex lege Iustiniani, vt facto conductoris amissa possessio, & in alium translata, retenta videatur,[8] sed etiam si quid aliud sit, quod odiosam faciat donatarij causam,[9] vt puta si prætextu donationis à muliercula extortæ alienam litem redemisse[10] existimetur. *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum ex tempore, 10. Cal. Mart. 1563.

1 Fit enim hoc plerunque, nec semper hoc pactum illicitum aut vsurarium est, *leg. qui fundum, 75. D. de contr. empt.* quasi in partem pretij ea res sit, *leg. si sterilis, 21. §. si tibi, D. de action. empt.*

2 *Iuxta reg. l. quod ipsis, 143. de regul. iur.*

3 Tibi autem certe non liceret, *l. si quis conductionis, 25. Codic. hoc tit.*

4 *l. apud Celsum, 4. §. si cum legitima, D. de doli except.*

5 *l. siue autem, 9. §. si duobus, D. de publician. l. si ea res, 321. §. vlt. de act. empt.*

6 Nam neque potest donari res quæ iam fuit vendita, quamuis à non domino, cum, si postea is qui vendidit dominus fiat, cogatur implere venditionem, *leg. si quis alienam, 46. eod tit. de action. empt.*

7 Non enim potuit conductor meus in alium transferre rei meæ possessionem quam ipse non habuit, *leg. 2. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

8 *Ex l. vlt. vbi not. C. de acquir. possess.*

9 Quæ semper minus fauorabilis ideo est, quia donatarius certat de lucro captando, *l. non debet 41. §. 1. de reg. iur. l. quod autem 6. §. similis modo dicimus. D. quæ in fraud. cred.*

10 Sunt enim odiosi omnes aliarum litium redemptores, *leg. per diuersas 44. Codic. de mandat.* præsertim qui donationis colorem quærunt vt fraudem faciant legi, *leg. ab Anastasio 35. eod.*

DEFINITIO XXI.

Periculum fructuum collectorum pertinet ad conductorum, nec nisi omnes fortuito perierint, remissio tamen ea nomine vlla peti potest.

PEnsionis remissio non solet fieri conductori ob damnum casu fortuito aut vi maiore contingens in fructibus iam perceptis,[1] quoniam eorum periculum ad cõductorem pertinet, ad quem & dominium spectat.[2] Etsi enim fructus non tam seminis quam soli iure percipiuntur,[3] ex locatione autem nec dominium transfertur,[4] nec possessio,[5] domini tamen voluntate eos percipere conductor videtur, ideoque & suos facit perceptione sola,[6] quasi perceptionis patientia sit vice traditionis.[7] Nam & inde fit, vt, si fundi locati fructus conductor aut clam deportauerit, id est, præter voluntatem domini, cui pro pensione obligati expresse fuerant, aut alteri ante perceptionem vendiderit, furtiui fiant deportatione,[8] quia priore casu voluntas deficit ex parte domini, posteriore vero deest perceptio ex parte conductoris, quippe cum eos emptor suo non conductoris nomine percipiat.[9] Et sanè cum perceptis à conductore fructibus locator ex parte sua contractui prorsus satisfecerit, æquissimum est, & ex bona fide, vt vicissim conductor ex parte sua satisfaciat, quod non aliter facere potest, quam si conuentam pensionem totam soluat,[10] etiamsi quid esset quod impediret ne conductor fructuum dominus factus videretur. Nam & eadem ratione constitutum cernimus, vt quamuis rei venditæ dominium ante traditionem maneat venditoris,[11] periculum tamen spectet ad emptorem statim atque perfecta emptio est,[12] quod fit nudo consensu citra traditionem,[13] nimirum, quia emptori imputari potest, cur ex quo perfecta emptio fuit non obtulerit pretium, & petierit rem sibi tradi:[14] quamquam non eadem prorsus hac parte conductionis & emptionis ratio est, vt nos primis Coniecturarum nostrarum libris docuimus.[15] Illud sane obseruandum est, non statim atque fructus sunt à solo separati esse eos periculo conductoris, sed ita demum si fuerint collecti, & in horreo reconditi,[16] quia nec ante percepti videntur,[17] dummodo non steterit per conductorem quo minus eos colligeret suo tempore. Nam si in mora fuerit colligendi & percipiendi, ad eum perinde periculum spectare debebit,[18] *Ita Senatus* in causa Nicolai Fabri, contra Ioannem Mauton & alios, 5. Cal. Mart. 1593.

1 Bart. *ad l. ex conducto 15. §. si vi tempestatis. D. hoc tit. & ad l. si merces §. vis maior eod.*

2 Casus enim fortuiti pertinent ad dominium, *l. quæ fortuitis. 6. C. de pign. act.* Castrens. *ad d. §. si vis, num. 2. & 3.*

3 *l. qui sest, 35. §. 1. D. de vsur.*

4 *l. non solet 39. D. hoc tit.*

5 *l. si quis ante 10. §. 1. de acq. poss. l. 2. C. de præsc. 30. annor.*

6 *l. si seruus 61. §. locaui de furt.*

7 *Arg. leg. 2. C. si quis alter. vel sibi. l. quis saxum 6. versic. quasi traditio. D. de donat. l. 1. §. vlt. rustic. prad.*

8 *d. §. locaui l. si seruus 61. de furt.*

9 *l. Pomponius 29. quib. mod. vsusfr. amitt.*

10 Ratio est Bartoli *ad d. l. si merces 25. §. vis maior.*

11 *§. vendita. Inst. de rer. dinis. l. traditionibus 20. Cod. de pact.* sed neque traditio secuta ex causa venditionis transfert dominium nisi solutum sit pretium aut saltem habita fides de pretio, *l. quod venditi 19. D. de contr. empt.*

12 *§. cum autem. Inst. de empt. & vendit. l. 1. C. de peric. & commod. rei vendit.*

13 *d. §. cum autem l. 1. §. item emptio. D. de re. permut.*

14 Vt proinde nullum damnum sentire videatur ex regula *l. quod quis 203. de reg. iur.*

15 *lib. 2. Coniect. cap. 4. & 5.*

16 Castrens. *ad d. l. ex conducto 15. §. si vis. hoc tit.*

17 *l. si fructuarius messem 13. D. quib. mod. vsusfr. amitt.*

18 Item Castr. *ad d. §. si vis in princ. l. si ex legato 23. & seq. l. si seruum 91. §. sequitur, de verb. oblig. l. lectos 12. & l. quod si neque 14. D. de peric. & commod. rei vendit.*

DEFINITIO XXII.

De differentiis conductorum, & quando fructus pereant locatori.

DIstinguendæ tamen sunt hac parte tres conductorum & colonorum species.[1] Aut enim colonus partiarius est, aut qui totam rem sibi conduxerit certa mercede in pecunia, qui magis proprie conductor dicendus videtur, aut qui certam illam mercedẽ præstet in frumento, vino, vel oleo aliaue simili re qualibet,[2] & hic contractus innominatus est, locationi tamen simillimus & proximus, easdemque recipiẽs præstationes.[3] Priore casu damnum quod in fructibus contingit, etiam postquam percepti sunt, inter

Source : BIU Cujas

dominum & colonum pro partibus diuiditur, quasi contracta inter eos societate. Secundo vero demum casu ea obtinent quæ supra diximus, vt mercedis remissio fiat propter damnum emergens vi maiore ante non posit perceptos fructus. 5 Quo etiam pertinet quod rescriptum est, [6] dominum horreorum periculum vis maioris, & effracturam latronum præstare non debere, id est, periculum fructuum in horreo reconditorum, quippe qui iure dominij, vt diximus, spectent ad conductorem, ex quo percepti sunt. [7] Quamquam & damnum, quod ante perceptos fructus contingit, non semper locatori imputandum est, sed ita si graue sit & intolerabile. [8] Vltimo vero casu licet fructuum dominium perinde eademque ratione spectet ad percipientem, quod eos voluntate domini percipiat: [9] si tamen conuenerit vt merces soluatur ex iis ipsis mercibus, quæ in fundo locato nascerentur, indubitatum est ad eam vsque quantitatem, quæ mercedis nomine præstari debeat, damnum fructuum quamuis perceptorum ad locatorem pertinere: [10] sed si de mercibus in genere actum sit, puta si locatus sit fundus frumentarius certo modiorum frumenti numero, aut oliuetum sub certa olei ponderatione, difficilius est quid dicendum videatur. [11] Adhuc tamen tetari potest æquum esse vt ad eam vsque quantitatē, quæ pro mercede debeatur, succurramus conductori, quia nihil ei potest imputari cur non citius distraxerit, aut consumpserit fructus perceptos, quos vtique locatori reddere aliquando debuit. [12] Nec ad rem facit quod iis venditis potuisset alios soluere, cum frumentum, oleum, & alia eiusmodi sint ex earum rerum numero, quæ recipiunt in suo genere functionem: [13] Boni enim consulere dominus debet, quod ex iis fructibus qui in suo fundo prouenerunt sibi soluatur. [14] Neque cogendus est conductor, vt vitandi periculi causa fructus, quos percepit, & iam in horreo habet, ante tempus distrahat, aliosque subinde comparet, [15] præsertim cum cariores esse soleant, qui longiore post messes tempore comparantur, [16] aliaque causa est eius, qui fundum ad pecuniam numeratam conduxerit. Hic enim si fructus tardius distrahat, quod pro suo iure facere credendus est, idcirco facere videtur vt carius postea vendat. Proinde est quod sibi imputet si eum spes fallat, & pro sperato lucro, quod euenire poterat, damnum presens sentiat, quasi qui huius periculi pretio lucri spem vltro æstimauerit. [17] Ergo si maiore vi siue diuina, [18] vt nostri distinguunt, siue humana fructus omnes absumantur, totius mercedis remissio facienda erit. Sed hoc ita si & sine culpa conductoris damnum contigerit, [19] & ante tempus quo merces solui debuit. Nam post lapsum id tempus imputari potest conductori cur ad diem non soluerit, [20] cessatque supradicta ratio, quę antea conductorem excusabat, [21] licet dici soleat non ex solo temporis lapsu constitui debitorem in mora, nisi sequatur interpellatio, [22] præterquam in pœnalibus: [23] non enim sola moræ ratio facit vt fructus post diem pereant conductori, sed illa etiam & præcipua, quod fructuum dominium ad eum pertineat, [24] & regulare sit vt res pereat domino, [25] si non euidens æquitas contrarium suadeat. Sufficitque diem euenisse, cuius expectandi necessitas conductorem in id vsque tempus à periculo liberauerat. Dico expectandi necessitatem, quia plerunque locatoris interest vt ante dictam diem promissa in fructibus merces non soluatur, [26] cum seruando seruari nequeant, & plerumque longiore custodia vel minuantur, vel deteriores fiant. [27] *Ita tractatum est* in supradicta causa.

1 Ex doctrina Bart. *ad l. si merces 25. §. vis maior D. hoc titul.*
2 *Vt in l. si olei 21. C. hoc tit.*
3 Ex doctrina eiusdem Bart. *ad l. 2. D. de rer. permut.*
4 *d. §. vis maior in fin.* Damna enim omnia sicut & lucra inter socios communicantur, *l. pro socio arbit. 38. & pass. D. pro socio.*
5 Dixi *Defin. praced.*
6 *in l. 1. C. hoc tit.*
7 *d. l. si seruus 61. § locaui de furt.*
8 *d. §. vis maior.* Dixi *Defin. 3. supr.*
9 Quæ ratio est Africani, *in d. §. locaui.*
10 Quasi hoc casu conductor sit debitor speciei potius quam generis, aut quod effectu idem est generis quidem, sed per modum speciei, *argum. leg. si debitor 39. §. verisimile. de contr. empt.*
11 Quia hoc casu conductor est debitor generis, quod perire nunquam potest, *l. incendium 11. C si cert. pet.*
12 Hoc enim damnum ad conductorem pertinet cum aliquid potest ei imputari.
13 Sicut cætera omnia, quæ consistunt in pondere, numero & mensura *l. 2. §. mutuus D. de reb. credit.*
14 Quos & tacite obligatos habuit pro pensione, *leg. in prædiis 7. C. in quib. caus. pign. tacit. contr.*
15 Nam & qui inde comparati essent æque perire possint.
16 Pretia enim rerum pro temporum varietate mutantur, *l. pretia 63. D. ad leg. Falc.* & quo rariores sunt merces, eo etiam pretiosiores, sunt autem rariores posteriore anni tempore.
17 *Vt in l. vlt. D. de nautic. fœnor. l. pen. C. de solut.*
18 Quam Græci θεοῦ βίαν appellant, de qua *in d. §. vis maior.*
19 Nunquam enim casus fortuitus eum excusat, cuius culpa præcessit casum.
20 Etiam citra interpellationem, quia debuit offerre vt se periculo eximeret, & in mora constitueret aduersarium, vt periculum in eum transferret, semper enim periculum eius est, qui est in mora, *l. si seruum 91. §. sequitur. de verb. oblig.*
21 Vbi autem diuersa ratio est, ibi ius quoque diuersum esse debet, *l. illud 32. ad leg. Aquil.*
22 *l. mora 32. D. de vsur.*
23 *Ex l. magnam 12. C. de contr. & commit. stipul.*
24 Dixi §. 7 *supr.*
25 *l. qua fortuitis 6. C. de pign. act.*
26 Quo casu cum dies pro creditore appositus est, non potest ei solui ante diem, *l. eum qui 15. alias l. Iauolenus. De ann. leg. l. 3. §. cum Polidius. de vsur. l. si ita relictum 43. § Pegasus de leg. 2.* Esset tamen turius vt conductor etiam ante diem offerret merces istas locatori, vt appareret an sui gratia locator adiectum diem vellet, an gratia conductoris. Alioqui poterit semper causari locator, sibi etiam ante diem solui potuisse, ne possit conductor dicere nihil sibi esse imputandum, quod non soluerit, quia tempus regulariter adiicitur pro debitore non pro creditore, *l. quod certa die 70. de solut.*
27 De quibus *in l. lex quæ tutores. ad fin. Codic. de administrat. tutor.*

DEFINITIO XXIII.

Fructus à conductore percepti ei pereunt, quamuis æque fuissent apud locatorem perituri.

ILlud vero conductorem excusare non debet à periculo damni post diem vi maiore cōtingentis, quod si ad diem soluisset æque damnum illud locatori contigisset. [1] Potuit enim locator eos fructus, si ad diem habuisset, vendere, atque ita futuri cuiuslibet periculi metu se liberare, [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg. l. si alius 7. §. est & alia. D. quod vi aut clam.* in illis verbis: *æque perituris ædibus.*
2 *l. cum res 47. § vlt. de leg. 1. l. item si cum 14. § quid si homo, in fin. D. quod met. caus. l. item si verberatum 15. § vlt. D. de rei vindic. l. in Asia 12. § vlt. D. depos.*

DEFINITIO XXIV.

Damnum contingens fructibus in odium aut locatoris aut conductoris ei imputatur, cuius odio contigit.

NOn solum autem imputatur omnimodo conductori damnum, quod in fructibus contingit post diem quo solui domino mercedis nomine debuerunt,

Source : BIU Cujas

buerunt, [1]sed etiam si eius culpa aut facta damnum ante diem contigerit. Culpæ autem annumeratur etsi ab eius inimico, aut in ipsius odium damnum datum sit, siue iustæ, siue iniustæ inimicitiæ proponantur. [3]Ex contrario igitur, si in odium aut incommodum locatoris damnum emerserit, præstare id locator conductori omnimodo debet. Multo igitur magis remissionem pensionis pro portione damni facere compelletur. [4]Exemplum esto, si frumentum ex decimis ecclesiasticis collectum à conductore, & in ipsius horreo iam reconditum in vsus belli occupatum sit imperio supremi Principis aut magistratus, qui non frumenta conductoris, sed fructus decimarum capi iusserit. Id enim apparet fieri in præiudicium & dispendium possessoris beneficij, ad quem decimæ ipsæ pertinent, non conductoris. Alia ratio est damni, quod rebus coloni in fundo locato existentibus illatum est. Id enim omnimodo pertinet ad conductorem, tanquam ad dominum, [5]nisi in odium locatoris contigerit. [6]*Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 22. *num.* 20. *supr.*

2 *l. si quis domum* 9. *alias l. si quis fundum*, §. *si colonis & seqq. l. videamus* 21. *& pass. D. hoc tit.*

3 *l. si merces* 25. § *conductor* vbi glos. *eod tit. l. in his rebus*, 65. *D. solut. matrim. l. si is cum quo* 26. *D. commun. diuid.*

4 Facilius enim est, vt locator teneatur remittere pensionem, quam vt cogendus sit præstare id quod interest conductoris.

5 *l. quæ fortuitis* 6. *C. de pign. act. cum similib. & apertius in l. damnum* 12. *C. hoc tit.* Bart. *in l. si merces* 25. §. *vis maior. D. eod.*

6 *d. §. conductor est. d. l. in his rebus* 66. *solut. matr.*

DEFINITIO XXV.

De differentia locationis & venditionis fructuum itemque taciti & expressi pignoris fructuum propensione.

NOn est fructuum emptio in omnibus similis conductioni. Etsi enim vtroque casu dominium fructuum [1]acquiritur percipienti: tamen ex causa emptionis acquiritur statim atque fructus à solo separati sunt (quandiu enim solo cohærent fundi dominium vel inuito domino sequuntur, [2]) ideoque eos deportare inscio venditore, & alij etiam ante perceptionem vendere emptor potest citra periculum furti. [3]Quod secus est in fructibus locati fundi. Illi enim, vt diximus, non prius acquiruntur conductori, quam eos perceperit, & quidem ex domini eiusdemque locatoris voluntate: [4]quamquam hac parte distinguendum est, an fundi locati fructus expresse obligati sint locatori, an tacite duntaxat. [5]Hoc enim casu, id est, cum de pignore nihil conuenit, non facit furtum conductor, qui fructus deportat inscio domino. Alioqui furtum facerent omnes ferè conductores, qui cum fructus percipiunt non solent domino denunciare, nisi si dominus ipse prius sibi cauerit, & à iudice, vt moris est, impetrauerit, ne conductori liceat fructus exportare, quin prius aut mercedis solutio, aut saltem quantitatis & qualitatis fructuum descriptio facta sit. [6]At expressa illa conuentio, vt fructus specialiter obligati sint pro mercede, facit vt iam inde ab eo tempore, quo pignus contractum est, videatur dominus voluntatem suam declarasse, [7]sibique per fructuum retentionem consulere voluisse, [8]si ante perceptionem solui debuit, [9]nec solutum fuit. Proinde non est hic verum, quod iactari solet, eandem taciti & expressi esse potestatem. [10]*Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De quo vide quæ scripsi in priore parte Chiliadis nostræ *De error. pragmat.*

2 *l. fructus pendentes* 44. *de rei vindicat.*

3 Iure namque suo vtitur qui vendit rem, quam emit prius. *text. in l. si seruus* §. *locaui. D. de furt.*

4 Ideoque fiunt furtiui si eos emptor perceperit suo nomine, vt ratiocinatur Afric. *in d.* §. *locaui*, vbi additur idem esse si conductor eos clam deportauerit, id est, inscio locatore.

5 Nam & tacite obligari intelliguntur, *leg. in prædiis* 7. *D. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

6 Nam cum pensio non soluitur, etiam expelli conductor potest, *leg. ade* 3. *Codic. hoc tit.* multo magis possunt ex causa fructus sequestrari in quo præcipuum taciti pignoris commodum versatur.

7 Quod nollet se inscio eos fructus exportari.

8 Pignus enim tribuit ius retentionis possidenti *l.* 1. *D. de pignor.* locator autem ille est qui possidet, non conductor, *l. si quis ante* 10. §. 1. *D. de acquir. poss. l.* 2. *C. de præscr.* 30. *annor.*

9 Solent tamen soluendæ pensionis tempora in id tempus differri, quo fructus etiam omnes percepti sint & ex parte vendi potuerint ad pecuniam explicandam.

10 De quo tractant nostri ad *l.* 3. *D. de reb. credit. & ad l. expressa* 195. *de reg. iur.*

DEFINITIO XXVI.

Refert an vendantur fructus nascituri ex certo fundo, an vero perceptio fructuum ex eo fundo?

MVltum interest, an fructus quis vendat, qui ex eo fundo nascentur, an vero perceptionem fructuum ex eo fundo. Priore casu quasi conditionalis venditio est, quę non nisi natis fructibus perficitur: ideoque si nulli fructus eo anno ex illo fundo prouenerint, nihil venditori debetur. Posteriore vero pura emptio est & alea potius quam certa aliqua res empta intelligitur. [1]*Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Bart. *ad l. cotem* §. *qui maximos, D. de publician. & vectigal. ex l. nec emptio*, 8. *D. de contr. empt.* Bald. *ad l. licet* 8. *C. hoc tit.* Iunge *l. si debitor*, 39. § *verisimile. D. de contr. empt. l. si vsusfructus* 66. *in fin. D. de iur. dot.*

DEFINITIO XXVII.

Secundus locator cogitur interdum facere remissionem mercedis secundo conductori, etiamsi non possit eam ipse petere à primo locatore.

QVi vniuersum fundi reditum ad pecuniam numeratam conduxerat, eundem per partes pluribus sublocauerat, conuenta pensione non in pecunia, sed in frumento, aliaue fructuum specie, [1]si fructus illos secundo conductori vis maior eripuerit, cui nec secundus locator resistere potuerit, [2]non eo minus facienda erit remissio secundo conductori culpa carenti, quod eam secundus locator à primo locatore impetrare non possit: cum quod in vna reditus parte dānum contigit, maiore lucro in alia superueniente cōpensari possit, eaque pecuniæ quantitas, quæ ex generali conductione debetur, vel ex minimæ partis fructuum distractione plerumque conficiatur. [3]Maxime vero si generalis illa conductio plurium annorum fuit, specialis vero vnius duntaxat. [4]Item finge secundum locatorem prius se condemnari passum esse, & consensisse, quam secundus conductor debitæ sibi remissionis & apud iudicem iam petitæ causas explanasset. Debuit enim potius secundi conductoris defensiones adiuuare, vt eodem ipse contra locatorem suum iure, si fieri posset vteretur. [5]Plane si talem vim secundo conductori factam proponeres, cui primus resistere potuisset, si ei denunciatum fuisset, imputabitur secundo conductori cur, cum resistere ipse non posset, ei non denunciauerit, qui resistere potuerat, & cuius periculo nunc velit cessisse damnum, quod alioqui fortasse non contigisset. [6]*Ita Senatus* in eadem causa.

Source : BIU Cujas

1 *Vt in l.si olei 21.C.hoc tit.*

2 Illa enim dicitur vis maior, cui resisti non potest, *l.si merces 25.§.vis maior.D.eod.*

3 Itaque non habet hoc casu locum id quod dici solet, idem esse iudicium partis ad partem, quod totius ad totum. Est enim hic diuersa ratio partis & totius.

4 Compensatio enim facienda est vbertatis vnius anni cum sterilitate aliorum, *l.ex conducto 15.§.Papinianus.alias l.si vno. D. hoc tit.*

5 Nec potuit factum ipsius alij quam ipsi nocere, *l.factum 155. de reg.iur.*

6 Culpa enim est non denunciare vim ei, qui si sciret prohibere posset, *l.vlt.quod met.caus.l.si fundus 33.ad fin.D.hoc tit.* Iunge *l.culpa caret qui scit, & l.nullum enim patitur.de reg.iur.*

DEFINITIO XXVIII.

Etiamsi primus locator solutionem acceperit à secundo conductore, non ideo tamen amittit actionem aduersus suum conductorem.

PRædium quod à me conduxeras alteri sublocauerας,[1] me inscio aut si mauis alium loco tuo substitueras.[2] Ille autem mihi pensiones quasdam soluerat iuxta eum contractum qui inter nos initus fuerat. Ita factum est vt negotium, quod inter te & illum gestum est, videar ratum habuisse.[3] Non idcirco nouatus prior contractus videbitur,[4] sed perinde salua mihi erit contra te actio, si cesset ille in solutione pensionis, ac si conductionis periculum tibi retinuisses,[5] Neque enim delegationis potestatem inducere illud potest, quod ab eo quem tuo loco constitueras solutionem sæpius acceperim,[6] cum proprio tu nomine conduxisses, nec mea quicquam referret, an tu ipse solueres, an alius quod tu debebas.[7] Itaque & tu mihi condemnandus eras, & ille vicissim tibi.[8] Quod si tu pro te, & vt plerumque fit pro amico tuo electo aut eligendo à me conduxisses, postea Titium elegisses, possem vtique si mallem contra Titium agere,[9] sed si te mallem obligatum habere quam Titium, non eo minus danda mihi esset contra te actio, quia semper verum est tecum me non cum Titio contraxisse,[10] & electio postea secuta sicuti me inscio fieri potuit, ita mihi nocere non debuit.[11] *Ita Senatus* ex tempore pro Domina de Carde, contra Bonum Iacquiliard & N. Grosset. 3. Cal. Mart. 1593.

1 Nec enim cogitur conductor frui per seipsum, satisque fruitur qui alij locauit, *l.non vtitur 38.& seq.D.de vsufr.*

2 Quod facere potuisti etiam per fructuum venditionem, *l.si seruus 61.§.locaui.D.de furt.*

3 Ratum enim habere possumus, non tantum verbo & contractu expresso, sed etiam facto & tacite, *l.non tantum 5.D.rat. rem haber.*

4 Nouatio enim nunquam fit, nisi id actum dictumque sit, *l.2.D.de nouat.l.vlt.C.eod.*

5 Obligationes enim legitime contractæ non nisi certis & legitimis modis finiuntur, *l.obligationum fere 44.§.placet.D.de oblig.& action.* inter quos modos non est sublocatio.

6 Delegatio siquidem non fit sine stipulatione, quę interponatur inter primum creditorem & nouum debitorem, *l.delegare 11.D.de nouat.& delegat.*

7 Nam & alius pro alio etiam ignorante adeoque inuito potest soluere, *leg.soluendo 39. de negot.gest. leg.solutionem 23.de solut.*

8 *Argum.leg.si res quam 57.D.de euict.leg.indebitam, 47. D.de cond.indeb.*

9 Quasi mecum ille etiam contraxerit, quoniam vnicus contractus esse intelligitur, vt dixi *Defin.1.num.4.supr.si quis alter.vel sib.*

10 Intellige tamen nisi ego Titij nomen vltro sequi maluerim, quo casu debeo mihi imputare, *leg.1.§.illud sciendum, D. de separat.*

11 Ne sit in vnius potestate conditionem alterius ignorantis facere deteriorem, *leg. 2. quod vi aut clam.* & actionem quæsitam alij adimere, *leg.Granus 71.§.vltim.D.de fideiuss.*

DEFINITIO XXIX.

Potest interdum locator exigere pensionem, etiam antequam tradiderit instrumenta, sed ea tamen postea tradere debet. Nec valet conuentio in contrarium.

COnductor pretij rustici, cui ex lege locationis tradi debuerunt instrumenta censualia ad exigendas annuas pensitationes, si primæ pensioni soluendæ eum diem dixerit, quo nondum dies exactionis venturus fuerit, nullam recusandæ solutionis aut petendæ remissionis causam habet eo prætextu, quod instrumenta illa nondum à locatore acceperit.[1] Præsertim si prædij reditus non tantum ex iis censibus constet, sed etiam ex dicimis fortasse aliusve obuentionibus, quas conductor iam perceperit, aut percipere suo tempore possit.[2] Videtur enim ille ad conductionem ea lege accessisse, vt primæ saltem pensioni soluendæ nulla mora fieret obtentu futuræ, necdum tunc competituræ exactionis.[3] Sane si perseueret locator ea instrumenta non tradere, quæ habeat, & sine quibus non possit conductor frui re conducta, æquissimum erit in sequentibus solutionibus rationem huius rei haberi,[4] quamuis contraria pactione locator sibi prospexerit. Neque enim bona fides conuentionem hanc patitur, vt conductor mercedem præstare cogatur, locator vero instrumenta ad fruendum necessaria dolo malo retineat.[5] *Ita Senatus* in causa Illustrissimi D. Cardinalis de Montelbero Prioris de S. Ioire & Claudij Combet procuratoris, ex tempore, 3. Non. Mart. 1595.

1 Id enim actum esse inter contrahentes apparet ex die solutioni dicta, vt non expectaretur censuum exactio ad soluendam pensionem.

2 *Vt in Defin.28.& 29.supr.*

3 Certum enim est, quod in diem debetur non posse peti antequam dies venerit, *vulg.l.cedere diem 213.de verb.signific. l.qui hoc anno 42.D.de verb.oblig.*

4 Quia debet locator omnimodo præstare conductori vt possit frui, *l.ex conducto 15.§.1.& seq.D.hoc tit.*

5 *l.ex empto 11.§.quia autem l.Iulianus 13.§.offerri l.bona fides 50.D.de act.empt.* iunct. *l.2.D.hoc tit.*

DEFINITIO XXX.

De remissione pensionis facienda ob belli casum, si iam conductionis tempore bellum erat.

QVid vero si iam cœpto bello inita sit locatio, & tamen conuenerit, vt si belli causa frui conductor non posset, remissio mercedis ei fieri deberet?[1] Videbitur de illo casu cogitatum, quo seuius bellum exardesceret, vt difficilior esse inciperet fruitio rei conductæ. Alioqui non potest conductor conqueri de eo rerum statu, qui fuerit tempore conductionis.[2] Imo nec de eo quem breui futurum præuidere tum potuit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Huiusmodi enim conuentionem valere constat, vt & cæteras omnes quæ fiunt in locatione, si modo sint ex bona fide, *l.si quis domum 9.§.Iulianus, alias l.si quis fundum.D.hoc tit.*

2 Nam & in omni conuentione subintelligitur clausula, *rebus sic stantibus, l.cum quis 38.l.si cum Cornelius 82.de solut.*

3 *arg. d. l.si quis domum 9.§.1.* in illis verbis, *quia hoc euenire posse prospicere debuit.D.hoc tit.*

DEFINITIO XXXI.

Locatio non probat possessionem nisi probetur effectum habuisse, aut nisi in præiudicium scientis & consentientis.

CErtum est locationem non solum dominium non probare,[1] sed nec possessionem, nisi secuta

Source : BIU Cujas

cuta probetur solutio pensionis fructuumque perceptio. [2] Sed si de præsente & consentiente adeoque subscribente locauerim Titio fundum, de cuius possessione inter te & me postea contendatur, negari non potest, quin ex huiusmodi locationis instrumento probetur mea possessio in tui præiudicium. [3] Etsi enim dici solet, testis officium non debere illi esse damnosum, [4] quis tamen credat passurum te fuisse locari à me rem meo nomine, quam tu ipse possideres? An potest quisquam tam simplex aut supinus inueniri, qui in publico instrumento aliquid contra se scribi patiatur? [5] quin & tentare quis fortasse possit, eiusmodi subscriptione remissum à te ius pignoris, si quod tibi in re locata competebat. [6] Sed non ita est, nisi hactenus vt pendente locatione conductorem inquietare non possis. [7] Quia locatio temporaria sicut dominium transferre non potest, [8] ita pignoris remissionem perpetuam nec exigit, nec inducit. [9] Ita *Senatus* ex tempore in causa N. Baulx, contra N. Paquier, 13. Cal. April. 1593.

1 Quoniam res aliena locari potest, sicut & vendi, *l. rem alienam 28. D. de contr. empt.* iunct. *l. 2 D. hoc tit.*

2 Fructuum enim perceptio maxime illa est, quæ probat possessionem, *l. Titia 48. D. de solut.*

3 *Arg. l. si non subscripsisti 15. C. de admin. tutor.*

4 Glos. *in l. Catus 39. D. de pignor. act.*

5 Verba sunt Iustiniani in *l. vlt. C. arbitr. tutel.* Iunge *l. ex sententia 29. in fin. de test. tutel.*

6 *Arg. l. fideiussor 26. §. 1. D. de pign. l. sicut 8. §. non videtur. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.*

8 Non quasi actionem amiseris ipso iure, sed quia obstare tibi debet exceptio doli, si ius tuum exequi velis contra conductorem, *arg. l. 4 §. quæsitum est si cum fundi. D. de dolo mal. except.*

8 *l. non solet 39. D. hoc tit.*

9 Ne latius pateat effectus quam causa.

DEFINITIO XXXII.

Resoluta locatione resoluitur etiam ius tertij, cui ex lege locationis solui debuit.

REsoluto contractu locationis, quo conuenerat vt pensionis partem conductor alteri solueret, ius quoque tertij resolui necesse est etiam post factam ab illo acceptationem, [1] adeoque licet causam habet onerosam, [2] præsertim si locatore ipso postulante ea resolutio fiat, licet ex facto & culpa conductoris, [3] nisi delegatio interuenerit, quæ debitoris obligationem transtulerit in personam conductoris. [4] Non enim fieri potest, vt sublata conductione obligatus maneat conductor ad præstandum huic vel illi, quod non nisi pensionis nomine præstari debuit. [5] Idemque dicendum est si ex alio quolibet contractu, qui postea resolutus sit, debeatur. [6] Ita *Senatus* in causa procuratorum Claudij Combet, & Petri Mongella, ante Cal. Iul. 1593.

1 Hoc enim est quod dici solet resoluto iure datoris resolui ius acceptoris. *vulg. l. lex vectigali fundo 31. D. de pignor. act. l. 4. alias l. si ex duobus. §. sed & Marcellus. D. de in diem addict.*

2 Vt in legibus supra citatis.

3 Quamuis dici soleat ex vnius facto non debere alterius conditionem fieri deteriorem, *l. 2. D. quod vi aut clam. l. nec debet alteri 74. de reg. iur.*

4 Delegatio enim cum sit nouatio mutat debitorem, *l. 1. C. de nouat. l. delegare 11. D. eod.*

5 Sublata enim causa effectum quoque tolli necesse est, *vulgat. iurib.*

6 *d. l. lex vectigali d. §. sed & Marcellus.* Iunge *l. voluntate 10. in fin. D. quib. mod. pign. vel hyp. solut. l. cum te 6. Cod. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO XXXIII.

Qui ab hoste post occupatam prouinciam conduxit, eique soluit, non potest ex ea causa per priorem locatorem pro hostilitatis tempore restituta per pacem prouincia conueniri.

CVm Gallorum & Heluetiorum exercitus infestis armis fines nostros inuasisset, ac Chablasiensem prouinciam maiori ex parte occupasset, cõduxerat quidam ex nostris ab hostibus prædia rustica, quæ iam ante bellum ex causa conductionis cum domino contractæ possidebat, sed longe viliore mercede quam illa esset, de qua inter eum & dominum conuenerat, subindeque hostibus soluerat. Postea recuperata fortiter feliciterque prouincia, idem conductor à prædij domino conueniebatur ad totius pensionis exsolutionem, & quidem eius quantitatis, quam pro superioribus annis præstare solitus erat. Quidam existimabant iustã esse domini petitionem, cum hac tamen distinctione, si tanti eo anno fructus fuissent, quasi huic conductori imputari posset, cur cum hoste publico qui longe plus quam prædo est contraxisset. [1] Sed humanitus visum est non teneri eum nisi iuxta formam locationis, quam hostis fecerat, & pro ea duntaxat parte, quæ hosti soluta non inueniretur, [2] exemplo eius quod in vrbanis prædiis à prædone locatis constitutum est. [3] Eadem enim hac parte ratio est prædij rustici, si in pecunia, non item si in parte fructuum facta conductio sit. [4] Neque vero imputari quicquam posse videbatur ei, qui iam occupata prouincia cum hoste contraxerat, [5] sibique ex negotiatione lucrum aliquod quæsierat, quod alioquin hostis fuerat ereptur us. [6] *Ita tractatum est* in causa R. D. Philiberti Milliet Episcopi Maurianensis Abbatis d'Aux, 21. Cal. Sep. 1593.

1 Nec enim ei succurri solet, qui prudens & sciens alienam rem vel emit, vel conduxit, id est ab alio quam ab eo quem dominium sciuit; quia est in mala fide, adeoque si emat à vero domino quem tamen sciat alienandi ius non habere, *l. si sciens 26. D. de cont. empt.*

2 Quia prior conductio per hostilem inuasionem fuerat interrupta, cum neque resistere neque denunciare conductor potuisset, *l. item quæritur 13. §. exercitu veniente. & l. ex conducto 15. §. si vis tempestatis in fin. D. hoc tit.*

3 *Ex l. si vrbana prædia 55. D. de condict. indeb.*

4 Gloss. & Bart. *ad d. l. si vrbana.*

5 Multo minus ei qui soluerat illi ipsi cui fuerat obligatus, *arg. l. si filia 88. D. de solut.*

6 Nullum enim damnum infert qui auffert rem æque perituram, *l. si alius 7. §. est & alia.* ibi *æque perituris adibus. D. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XXXIV.

Procurator non potest petere salarium post biennium, à die tamen finiti officij non finitæ litis numerandum.

DEbitum procuratori ob locatas à se operas salarium si intra biennium non petatur, peti apud nos, & eo iure quo vtimur, non potest. [1] Sed id ita debet accipi, vt biennium illud non à die exhibitionis operarum, sed finiti officij computetur. [2] Itaque qui per tringinta plus minus annos pro Titio procuratorem exercuit, primi quoque anni mercedé etiam post trigesimum elapsum non male petit, dummodo à quo tempore procurare destitit biennium [3] non effluxerit. Nec distinguemus an eadem lis per tam longum tempus tractata fuerit, an plures, quam vna finita alia emerserit. Sufficiet enim toto illo tempore, quod inter susceptum finitumque mandatum intercessit, vel vnam litem superfuisse, quam procurator hic exercuerit, nec bien-

Source : BIU Cujas

nium vllum præteriisse, à quo procurare desierit.[4] Alioqui sane transacto biennio, si qua de nouo lis emergat, non idcirco præteriti temporis salariorum extincta petitio reuiuiscet, quod idem ille procurator nouam litem exercere iussus sit, nisi intermedio illo biennij tempore aut salarium petiisse probetur, aut ne instantius vrgeret præsens aliquid à Titio accepisse.[6] *Ita Senatus* pro Claudio Combet procuratore, contra heredes D. Amedei Michal magistri Computorum, Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Hoc autem commentitio & recepto potius quam constituto iure, nato fortassis ex eo, quod procuratoris officium, vt & mandatum quodlibet debeat esse gratuitum, *l. 1. §. vl. D. mandat.* & vnaquæque res facile redeat ad suam naturam, *l. si vnus 27. §. pactus ne peteret. in fin. de pact. l. cum quidam 17. §. Diuus Pius de vsur.*

2 Quamdiu enim officium durat, non potest imputari ei qui procurator fuit cur non egerit, sed ex quo tantum officio suo functus est.

3 Ideo autem biennium, quia plerisque casibus hoc tempus longum esse creditur, vt in specie *l. a de 3. vbi gloss. C. hoc tit. l. si mulier. 22. C. ad SC. Vellean.*

4 Eadem enim ratio est iuris & æquitatis in omnibus istis casibus. Ergo idem ius, *vulg. l. illud 32. D. ad leg. Aquil.*

5 Semel enim extincta obligatio nunquam reuiuiscit, *l. qui res 98. §. aream. de solut.* iunct. *l. 3. & 4. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

6 Ex quo appareat noluisse illum tacite remittere id quod sibi debeatur.

DEFINITIO XXXV.

Si conuenerit ad facienda in singulos annos remissione non potest vnius anni sterilitas cum vbertate sequentium compensari.

CVm ob vnius anni sterilitatem plurium annorum conductor remissionem petit ex lege conductioni dicta, multum interest an ita simpliciter concepta sit conuentio & consequenter ex iuris cõmunis ratione interpretanda,[1] an vero ita vt singuli anni sint demonstrati?[2] Hoc enim posteriore casu si de primi anni sterilitate constet pensionis remissio statim facienda est, id est non expectato eo an sequentium annorum vbertas talis futura sit, vt cum ea possit sterilitas compensari.[3] Priore vero casu non aliud obseruatur, quam quod citra conuentionem ex iuris ratione seruari oporteret. Itaque frustra remissio petetur quandiu spes est, compensari posse vnius anni sterilitatem cum sequentium fertilitate.[4] *Ita Senatus* ex tempore in causa R. D. Episcopi Maurianensis Abbatis d'Aux, contra Claudium Pernollet, Ibid. Nouembr. 1593.

1 Conuentiones enim omnes recipiunt interpretationem ex iure communi, quia & contrahentes in dubio censentur velle se confirmare, vt nostri loquuntur, cum dispositione iuris communis, sicut & testatores, *l. vlt. vbi not. C. de verb. signific.*

2 Hoc scilicet modo vt in singulos annos conductionis peti possit remissio, si qua eius petendæ iusta causa erit.

3 Quod tamen expectari oporteret ex iuris communis ratione, *l. ex conducto 15. §. Papinianus alias l. si vno anno. D. hoc tit.*

4 Nam etsi remissio facta esset primo anno, appareret autem ex vbertate sequentium annorum fieri eam non debuisse, tota pensio nihilominus peti posset, *d. §. Papinianus.*

DEFINITIO XXXVI.

Heres illius, qui socius fuit conductoris, neque à locatore, neque à conductore conueniri potest, nisi perstiterit in societate.

ETsi obligatio, quæ descendit ex contractu locationis transit vtique in heredes,[1] si tamen is, qui fundum à te conduxerat, me in conductionis socium admiserit, tum ante finitum locationis diem decesserit, non possum cogi aut à te, aut ab eius heredibus vt maneam in conductione.[2] Non à te, quia tecum non contraxi, nec vlla tibi ex contractu cum alio aut inter alios inito, contra me competere potest actio.[3] Non à conductoris heredibus, quia inter me tuumque conductorem non conductio inita fuerat, sed societas, quæ morte vnius ex sociis haud dubie finitur. Plane si mortuo iam conductore præstitero in gerendis rebus conductionis, scientibus & patientibus heredibus conductoris tacita quædam videbitur redintegrata societas,[5] à qua proinde mihi resilire non licebit,[6] nisi heredes offerat conditionem.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro heredibus Claudij Quimier, contra N. Cheuron, 3. Non. Iunij 1595.

1 *l. viam veritatis 10. C. hoc tit.*

2 Quamuis dici soleat omnes istos contractus ab initio esse voluntatis, ex postfacto autem necessitatis, *l. sicut 5. C. de oblig. & action.*

3 *l. quæcunque 11. D. de oblig. & action. cum similib.*

4 *l. actione 65. §. morte l. 1. & pass. D. pro socio.*

5 Aut certè imago quædam societatis, vt loquitur Vlpian. *in l. 1. §. vlt. de bon. libert.*

6 Coita enim societate ad tempus, is qui ante tempus renunciat, socium quidem à se, sed non sea socio liberat, *d. l. actione. §. item qui societatem pro socio.* tenetúrque quanti interest socij in cuius fraudem renunciauit. § *decimus & seq. ead. leg.*

7 Eadem conditio est in specie, *l. cum hereditate 55. D. de acquir. hered.*

DEFINITIO XXXVII.

Tacita reconductio inducitur ex patientia mulieris etiam nupta, siue de bonis dotalibus agatur, siue de paraphernalibus.

SI nupta mulier fundum suum locauerit, & maritus cum ea simul contraxerit, ac finito locationis tempore constante adhuc matrimonio passa sit conductorem in conductione remanere, æque renouata conductio videbitur acsi matrimonium nullum fuisset.[1] Nam siue fundus dotalis fuit, fructus eius ad maritum pertinuerunt quandiu vixit,[2] eo vero mortuo imputare sibi debet illa, cur non conductori fundum abstulerit.[3] Siue fuit aduentitius aut paraphernalis[4] non potuit matrimonium impedire, quo minus illa contraheret ac finito conductionis tempore rem suam auocaret.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 37. supr.

1 Eadem enim ratio est in hoc casu quæ in aliis personis & generalis est sententia Vlpiani, *in l. item quæritur 13. §. qui impleto. D. hoc tit.*

2 Scilicet pro oneribus matrimonij, *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.*

3 Quod vtique facere potuit, dummodo præstita marito indemnitate, *l. si filiofamilias 25 §. si vir in quinquennium.* vbi Bart. & cæteri. *D. solut. matrim.*

4 De quo bonorum genere agitur, *in l. si ego 9. §. vlt. D. de iur. dot. l. hac lege 8. C. de pact. conuent.*

5 Quoniam in hoc bonorum genere nihil penitus iuris habet maritus prohibente vxore, *d. l. hac lege.* iunct. *l. maritus 21. C. de procurat.*

DEFINITIO XXXVIII.

De differentia venditionis fructuum & conductionis, quantum ad tacitam prioris contractus continuationem.

QVid rursum si aliquot annorum fructus & reditus venditi sint? Is contractus locationi quidem similis est, sed tamen à locatione distat, quia venditio est.[1] Itaque si finito tempore vẽditor passus sit emptorem in fundi possessione remanere, non censebitur venditio continuata. In eoq. obseruanda differentia

differentia est inter venditionem & locationem. [2] Venditio enim dominium rei venditæ transfert in emptorem, & quidem in perpetuum non ad tẽpus,[3] in ea autem re quæ vendita non est nullum omnino ius, at nec iuris occasionem vllam tribuit emptori. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Aliud enim est vendere, aliud locare, licet iisdem regulis venditio & locatio consistant, ideoque veteres istis appellationibus promiscue vsi sint, *l veteres 19. & seq. D. de act. empt.* iunctis iis quæ docet Cuiacius *lib. 9. obser. cap. 15.* Vide *l. liberto 21. in princ. D. de ann. legat.* & quæ scripsi in priore parte Hemischiliadis *de error. pragmat.*

2 Quæ differentia nascitur ex diuersa natura negotiorum.

3 Quia transfertur dominium per traditionem, quæ non fit nisi semel, ac proinde nihil est quod possit de tacita continuatione tractari in venditione. At locatio fit ad tempus, ideoque potest continuari & quidem per solam patientiam sine noua traditione, quia sufficit vt conductor percipiat fructus ex voluntate locatoris ad eos acquirendos, *l si seruus 61. §. locauit. D. de furt.*

4 Quoniam id quod reuera venditum non est pro vendito possideri non potest, nec si traditum sit ex causa falsa venditionis, *l pen. D. de vsucap. alias l. pen. de solut.*

DEFINITIO XXXIX.

Non semper ex causa inobseruantiæ potest rescindi aut resolui locatio.

COnuenerat inter locatorem & conductorem vt censualia instrumenta quæ habebat omnia locator traderet conductori, [1] sed ita tamen vt eo prætextu non traditorum instrumentorum solutio pensionis differri non posset. [2] Conductor postea conquestus de mora locatoris, quasi is non omnia quæ in manibus habebat tradidisset, ac nihilominus ex contractus lege præteriti temporis pensionem soluere condemnatus, nec conuentioni, nec iudicato paruerat. [3] Locator ex ea causa contractum resolui postulabat, expellique conductorem, propter inobseruantiam, [4] vt nostri loquuntur. Placuit, in mora quidem esse conductorem, qui contra legem contractus solutionem differat prætextu non traditorum instrumentorum, [5] sed tamen non id sufficere ad contractus resolutionem si ex parte quoque locatoris mora aliqua probetur interuenisse. [6] Cum non solum ex natura contractus prior satisfacere debeat qui prior agit, [7] verum etiam in proposito mora conductoris ex præcedente mora locatoris descendere videatur. Non enim poterat conductor pecuniam soluendæ pensioni necessariam in promptu habere, si ob non tradita instrumenta censualia vti frui re conducta nequiuisset. [8] Denique ita demum ex inobseruantia resolui contractum locationis necesse est, si eius solius mora interuenerit aduersum quem resolutio postulatur, eaque aperta & explorata, non si tantum, vt vocant, dubitatiua [9] aut si ex parte vtriusque. [10] Prius igitur de illo inquirendum visum est, an in tradendis instrumentis censualibus mora per locatorem contracta esset, conductorem vero ad id duntaxat condemnandum vt pensiones quarum dies cessisset interea solueret. An etiã vt eo nomine satisdaret? [11] Minime. Nec enim iusta interponendæ cautionis ratio est, quod conductor in mora sit quandiu dubitari probabiliter potest, an in mora quoque sit locator, præsertim in præstando eo ad quod ex contractus natura sit obligatus. [12] *Ita Senatus* in causa Illustriss. D. Cardinalis de Montelbero Prioris Sancti Georgij, & Claudij Combet procuratoris, 9. Cal. Iulij. 1593.

1 Scilicet quia censuum exactio aliter fieri non posset, *l. 2. §. 1. de pact. l. quis chirographum 59. de leg. 3. l. instrumenta 24. Co. de fideic. l. 1. C. de donat.*

2 Solent enim conductores vtplurimum per tergiuersationem hoc prætextu recusare solutionem citantes *vulg. §. offerri, l. Iulianus 13. D. de action. empt.*

3 Atque ita duplicem moram contraxerat.

4 Ex traditis in *l. ade 3. C. hoc tit.* & per Alex. *cons. 105. vol. 3.*

5 Lex enim contractus semper seruanda est, *l. legem. Cod. de pact. l. 1. §. si conuenerit. D. de posit.*

6 Odiosa enim est interpretatio, per quam bonæ fidei contractus resoluitur, vnde & odiosa esse creditur lex commissoria, *l. Æmilius, 38. D. de minor.*

§ 7 *d. l. Iulianus, 13. §. offerri. D. de action. empt.*

8 Plerunque enim fit, vt nulla possit esse exactio sine actione scilicet, cum debitor non vult bonam fidem agnoscere, Theophil. *instit. tit. de action.* Actio autem bene exerceri non potest sine probationibus, quæ porro in hac specie petendæ sunt ex censualibus instrumentis, nostri vocant libros recognitionum.

9 Id est, de qua dubitari possit, an mora dici debeat. Est enim quæstio hæc facti, & ideo plerumque obscura, *l. mora, 32.* iunct. *l. sciendum, 21. D. de vsur.*

10 Hoc enim casu compensatio moræ vtrimque fieri debet, sicut fieri solet etiam doli & delicti, *l. domum, 57. in fin. D. de contr. empt. l. vtro, 39. D. solut. matr.*

11 Nam in bonæ fidei iudiciis ex iusta causa plerumque satisdandi necessitas iniungitur, *l. in omnibus, 41. D. de iudic. l. pro socio, 38. D. pro socio.*

12 *d. §. offerri.* Ex natura enim locationis est, vt locator præstet, conductori licere vti frui, *l. ex conducto, 15. §. 1. & pass. D. hoc tit.* [Cæterum quamuis constet in mora esse locatorem, non eo minus tamen condemnandus erit conductor ad semissem vel bessem, aut quid aliud locatori præstandum, si constet fruitum esse conductorem pro aliqua parte. Quis enim ferat eum qui pro parte aliqua fruitus est, re conducta nullam penitus mercedis partem præstare eo prætextu, quod per locatorem factum sit, ne in totum frui ipse potuerit? sed quid & quantum interim locatori præstare conductor debeat, arbitrio iudicis relinquendum est, qui ex personarum & rerum, & moræ circumstantiis id æstimare aliter atque aliter debebit. *Ita Senatus* pro Carolo Lomel, contra Claud. Rubeum, 3. Sept. 1612.]

DEFINITIO XL.

Quomodo succurrendum sit locatori, si conductor non sit soluendo, & tamen aliquid sit, propter quod non possit locator cogere conductorem ad solutionem.

QVid ergo si negetur conductor esse soluendo? An patiemur nil soluentem eum frui re conductoris? [1] Quid si reditus ex pleriſque aliis fructibus constet, ad quorum perceptionem nulla sint instrumenta necessaria? [2] An adhuc dicemus, locatorem facilitati & stultitiæ suæ imputare debere, quod cũ tali contraxerit? [3] Iniquum sane videatur, vt idcirco moretur in damno, cui obuiam iri possit. [4] Igitur sic temperanda res erit, vt vir bonus ab vtraque parte eligatur, apud quem vt sequestrem fructus deponantur, [5] prius tamen præstita per locatorem cautione de iudicato soluendo, si in mora ipse fuisse comperietur, [6] nisi conductor ipse cauere malit, & satisdare de pensionibus futuris ad diem soluendis, præteriti vero temporis reliqua in promptu soluere. Ipsi enim deferenda conditio est. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Solet enim hæc iusta causa esse iniungendæ satisdationis, *d. l. in omnibus, 41. de iudic.*

2 Non enim potest hoc casu capi prætextus non traditorum censualium instrumentorum, si nullam pensionis partem soluat conductor, qui bonis locatis fruitur ex parte.

3 *Arg. l qui cum alio, 19. de reg. iur. l penult. D. de iur. dot.*

4 Melius enim est ab initio intactum quem & illæsum conseruare, quam post vulnus remedium quærere, *l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. rest.*

5 *Arg. l. post quam, 5. §. 1. in fin. D. vt legat. nomin. caueat.*

6 Est enim locator quodammodo reus, ex qua parte potest ex conducto reconueniri ad id, quod interest conductoris. *argu. l. non solum 39. §. est & casus, D. de procur.*

7 Nam cum sequestratio sit odiosa, *tot. tit. de prohib. sequestr. pecun.* nec permittatur, nisi vt aduersario cautũ sit, præferẽdum est remediũ satisdationis remedio sequestrationis, *d. l. post quam, §. 1. iunct. l. 1. D. quis satisd. cog. l. Imperatores, 21. §. vlt. de appellat.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XLI.

Conductor locatori vindicanti dominium referre quæstionem dominij potest, at non conducenti possessionem.

PAssus bonorum suorum venditionem, in quorum possessione creditor, idemque nouissimus licitator missus fuerat, ab eodem creditore bona eadem sibi, vt plerumque fit,[2] ex conductionis causa retinuerat. Si creditori non dominium vindicanti,[3] sed possessionem suam repetenti controuersiam facere velit, eo prætextu quod nondum subhastationes decreto confirmatæ sint, quodque in iis aut enormissima læsio, aut aliqua, vt loquuntur, nullitas interuenerit, audiendus non est, etiamsi sex mensium tempus, quod ad redimenda pignora præstitutum est, nondum præterierit, quoniam possessionem ante omnia restituere conductor debet, sic deinde redimere, aliudve ius suum prosequi, si quod habet.[4] Hoc ita si merces non pro vsuris pecuniæ debitæ conuenta sit, sed pro fundi fructibus, licet iusto vsurarum modo magis quàm fructuum æstimationi respondeat.[5] Nam si de pecuniæ debitæ vsuris à debitore, eodemque conductore ex soluendis conuenerit, magis est, vt pristinum ius pignoris in ἀντίχρησιν conseruare, quam ius dominij sibi adserere voluisse videatur.[6] Proinde redimendi ius saluum erit debitori, etiam post sex menses.[7] Neque enim quicquam prohibet tempus illud, quod ad redimendum pignus creditori per statutum indulgetur, ex voluntate creditoris, longius fieri, si crediti magis quam dominij ius exequi velit.[8] Quod si creditor idemque locator dominium vindicet, referre quidem dominij quæstionē etiam conductor poterit,[9] sed id ita erit accipiendum, si dominium ad se aut ad aliū pertinere doceat, aut quod satis est ad auctorem pertinere neget,[10] non etiam si de creditoris iure, quod ab ipso debitore habuit, & ex pignorum additione creditor quæsiit, contendere debitor velit. Qua enim fronte inficiari debitor possit ius creditoris, quod ab ipso habeat debitore? Neque sane rursus æquum est prodesse illi possessionem aduersus creditorem, quam ab ipso creditore habuerit.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, in causa viduæ D. Battandier Collateralis Neciensis, & heredum Petremandi Falquet, Prid. Cal. Aug. 1593.

1 Idem enim potest esse creditor & licitator non quidem cum venditur pignus à creditore iure creditoris, *l. & qui sub imag.* 10. *C. de distr. pign.* sed cum venditur ex auctoritate iudicis, *vt in l.* 1. *& 2. C. si in caus. iudic. pign capt sit. l. cum bona* 26. *de reb. auctor. iudic. poss. id. alias l.* 1. *de pruileg. credit.*

2 *l. qui fundum* 75. *D. de contr. empt. l. si sterilis* 21. *§. si tibi. D. de action. empt.*

3 Nam si ageret vindicatione etiam contra conductorem dominium probare omnimodo deberet. Bart. *in l. commodare. D. commod. & in l. si alienam. solut. matr.* Corn. *cons.* 219. *vol.* 4. Cravet. *cons.* 57. *à num.* 4. *vsque ad* 9. *ex l. vlt. C. de rei vindic.*

4 Non enim potest dominij quęstionem referre locatori possessionem solam repetenti, *l. si quis conductionis* 25. *C. hoc tit.*

5 *Arg. l. sica pactione* 14. *C. de vsur.*

6 Non enim possunt deberi vsuræ nisi ex cōparatione sortis debitæ, sors autem nulla debetur creditori, qui vere pignus emit, *d. l. & qui sub imagine* 10. *ad fin. C. de distr. pign.*

7 Quasi subhastatione & licitatione simulate facta, *d. l. & qui sub imagine.*

8 Quandiu enim creditor remanet verus creditor, tandiu superest debitori ius offerendi. *d. l. & qui sub imagine l. si mandatu* 59. *§.* 1. *Digest. mandat. l.* 2. *&* 3. *§.* 1. *l.* 5. *&* 6. *Digest. de distr. pignor.*

9 Dixi *num.* 3. *supr.*

10 Hoc enim sufficit, *l. vlt. C. de rei vindicat. l. vlt. D. de acquir. poss.*

11 *l.* 1. *§. vlt. D. vti possid.*

DEFINITIO XLII.

Potest expelli conductor, qui diu cessauit in solutione pensionis, etiamsi dederit fideiussorem idoneum.

ADuersus conductorem, qui præteritorum annorum pensiones non soluit, tametsi fideiussores idoneos dederit, potest dominus vti iure suo,[1] & prohibere ne sequentium annorum fructus conductor prius percipiat, quam pro præteritis satisfecerit:[2] ac multo magis si, vt fieri solet, bona sua omnia conductor obligauerit.[3] Quidni enim tantundem iuris habeat dominus in rei suæ fructibus, quantum in alienis percipiendis?[4] Nam & constat ex ea causa conductorem expelli posse, quod in exsoluenda pensione moram fecerit.[5] Nec quod fideiussores idoneos conductor dedit prodesse illi debet, vt tanto liberius re aliena abutatur.[6] Nisi curet vt solutio per fideiussores fiat, quoniam interest domini vt rei suæ incumbat potius quam vt in personam experiatur.[7] Neque aliud erit, etiamsi dominus cum fideiussoribus pactum fecerit de non petendo, siue simpliciter,[8] siue ante certū tempus. Non enim sicut pactum cum debitore factum prodest fideiussoribus,[9] ita ex contrario pactum cum fideiussoribus initum prodesse debet reo.[10] Et sane absurdum fuerit conductorem imputare locatori, cur fideiussoribus suis voluerit fauere.[11] *Ita tractatum* est in publico auditorio pro R^mo. D. Philiberto Milliet Episcopo Maurianensi Abbate d'Aux, contra Claudium Pernollet, Cal. Mart. 1594.

1 Nec enim fideiussores dedisse soluisse est, *l. quod si non soluere* 10. *D. de pign. act. l. item liberatur.* 6. *§.* 1. *D. quib. mod pign. vel hypoth. solut.*

2 Quia satisdatio diutius grassandi in re aliena potestatem facere non debet, *l. quia satisdatio* 6. *D. de susp. tutor.* iunct. *l. a de* 3. *C. hoc tit.*

3 Plus enim cautionis in rem esse solet quam in personam, vulg. *l. plus cautionis* 25. *de reg. iur.*

4 Posset enim per hypothecariam auocare possessionem prędiorum conductoris obligatorum pro pensione eorumque fructus suo iure percipere, quamuis cum onere imputandi eos in sortem *l.* 1 2. *& pass. C. de pig. act.* Sunt enim fructus isti tacite pro pensione obligati tum quoque, cum de pignore non conuenit, *l. in prædiis* 7. *D. in quib. caus. pign. tacit. contr.*

5 *d. l. a de* 3. *C. hoc tit. l. quaro* 54. *§ inter locatorem. D. eod.*

6 *d. l. quia satisdatio* 6. *D. de susp. tutor.* Nam si publice interest ne quis re sua abutatur. *§.* 1. *Inst. de his qui sunt sui vel alien. iur.* multo magis ne aliena, *l. si constante* 24 *§ si maritus. D. solut matrim.*

7 *d. l. plus cautionis* 25. *de regul. iur.*

8 Id est de nunquam petendo. Pactum enim de non petendo duplex est, vnum perpetuum, alterum temporale. Vtriusque exempla vide *in l. si pactus* 54. *& l. qui in futurum* 57. *& pass. D. de pact.*

9 *l. quod dictum* 32 *eod. tit.*

10 *l. fideiussoris* 23 *cum præced. & seq eod.*

11 Qui vtique aduersus conductorem ipsum habituri fuerant regressum, *l. cum lex* 46. *de fideiuss. & dict. l. quod dictum.* Quamquam nec aliud esset etiamsi donandi animo fideiussissent. *vt in d. l. quod dictum l.* 5. *de liber. leg.* Est enim in potestate creditoris plures debitores habentis, quem velit conuenire & quem velit liberare, dum persona tantum eximatur, non etiam obligatio tota extinguatur, *l. Granius* 71. *D. de fideiuss. l. penult. C. eod.*

DEFINITIO XLIII.

Non est facienda prouisionalis adiudicatio locatori, qui vrgetur aliqua præsumptione doli.

NOn semper ex contractu locationis condemnatio prouisionalis pendente lite fieri debet aduersus conductorem solutum allegantem, tametsi

metsi solutio in promptu non probetur, [1]nempe si doli præsumptio aliqua vrgeat contra locatorem. Finge hominem esse mali nominis, solitum bis idem exigere, [2] qui post decem pluresve annos ex eo contractu agat contra heredes conductoris, [3] qui cum sæpius posuerat rationes.[4] Finge nolle hunc locatorem iurare de calumnia, & purgare se de dolo malo. [5] His sane concurrentibus nemo dixerit pro locatore præsumendum esse. Igitur litis exitus expectandus erit, vt sciatur an revera debeatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Cal. April. 1594.

1 Quod tamen regulariter obtinet, vt dixi *Defin. 4. sup.*

2 Quod qui facit improbus est, *l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iudic. l. bona fides 57. de reg. iur. cum concord.*

3 Qui possunt verisimiliter ignorare solutionem à defuncto factam & probationes, quas haberet defunctus si viueret *l. qui in alterius 42. de reg. iur. l. vlt. D. pro socio.*

4 Ex quo sumi potest coniectura non tantum solutionis, sed etiam tacitæ remissionis saltem aliis concurrentibus, de quibus in *l. Procula 26. D de probat.*

5 Quod sane manifestum est calumniæ argumentum, & ideo hoc iuramentum de calumnia neque patrono neque parentibus remittitur, *l. iusiurandum 34. §. qui iusiurandum D. de iureiur.* Vide tamen Cuiac. *lib. 9. obser. cap. 37.*

6 Numquam enim pendente lite iudicandum est pro eo, contra quem aliqua vrget præsumptio, cum ea præsumptio in ipsum transferat onus probandi, *l. si chirographum, 24. D. de probat. l. moueor. 4 C. si seruus export. uen.*

DEFINITIO XLIV.

Cessante conductore per biennium in solutione expelli per locatorem potest, nisi vel satisdet, vel sequestrationem fructuum patiatur.

SI iterum atque iterum conductor in solutione pensionis cessauerit, non vtique statim expelli à locatore potest, sed ita demum si diu cessauerit, [1] id est per biennium integrũ, vt vulgo nostri interpretantur.[2] Quod si superueniens egestas conductoris[3] iustam suspicandi causam præbeat, vt non sua die soluere conductor possit, [4] aut si male is rei conductæ fructus, remque suam dilapidet, [5] æquum est locatori consuli per fructuum sequestrationem, præstita satisdatione: [6] nisi paratus sit conductor eiusmodi sequestrationis impediendæ gratia satisdare de soluendo ad præscriptum diem omni eo quod debetur, [7] quodque in futurum ex conductione debebitur.[8] Nec melior conductoris esse debebit conditio, quod cum ab initio contraheret iam dederit fideiussorem, siue idoneus ille sit siue non, [9] si modo perinde in soluendi mora sit fideiussor. Neque enim cuiquam permittendum est vt sub prætextu præstitæ satisdationis in re aliena libere grassetur: [10] nec eo minus bonam fidem conductor præstare debet in exsoluenda mercede quod satisdederit, quippe qui etiam satisfacere promisit. [11] Nam qua fronte, obsecro, potest conductor imputare locatori, cur tali fideiussore contentus fuerit, qui ipse promissa non impleat? [12] Imputaret sane, si locator, cui hucusque ad diem satisfactum esset, alium peteret fideiussori maioris cautionis & indemnitatis habendæ causa.[13] Facilius vero quis admittat succurrendum locatori, si datus antea fideiussor non solum in solutione cessauerit, sed etiam de conductoris mora & dilapidatione conqueratur, [14] ex eaque causa fructuum sequestrationem postulet, aut eorum percipiendorum fieri sibi potestatem vt habeat vnde possit soluere. Quod certe ipsi concedi, si alio modo locatori non consuleretur, longe esset æquius, quam pati vt ex conductoris improbitate aut locator, aut fideiussor periclitaretur. [15] *Ita Senatus* pro R. D. Episcopo Maurianensi, contra Claudium Pernollet, 3. Id. Maij 1594.

1 *l. ade 3. C. hoc tit.*

2 *ad d. l. ade.*

3 Egestas enim, quæ iam ipso contractus tempore fuisset, attendi non deberet, *ex reg. l. qui cum alio 19. de reg. iur.*

4 *Arg. l. in omnibus 41. D. de iudic.*

5 *d. l. ade.*

6 *l. Imperatores 23. §. vlt. D. de appellat.*

7 *Arg. l. post eaquam 5. §. 1. in fin.* illis verbis, *sed si is qui viuit non possit cauere. D. vt legat. seu fideic seruand. cauſ. caueat.*

8 Satisdandum enim est in omnem causam locationis, *l. quaro 54. C. hoc tit.*

9 Dixi *Defin. 31. num. 6. supr.*

10 *l. quia satisdatio 6. D. de suspect. tutor.*

11 Plus enim est satisfacere quam satisdare, quia satisfactio non satisdatio pro solutione est, *l. satisfactio 52. D. de solut. l. solutionis 176. de verb. sign.* iunct. *l. 1. qui satisd. cogant.*

12 Nec enim datur fideiussor vt debitor liberetur, sed potius pro iam obligato debitor nouus adiiciatur.

13 *l. si ab arbitro 10. §. 1. D. qui satisd. cogant. l. 1. §. item quæritur. D. de separat.*

14 Quomodo potest conqueri ex eaque causa etiam prius quam soluat agere mandati. *l. Lucius 38. mandat. l. si pro ea contra quam 10. C. eod.*

15 Nec enim malitiis est indulgendum, *l. in fundo 38. de rei vindic.* Nec ferendum vt fideiussori officium suum sit damnosum, *l. si seruus 61. §. quod vero. de furt.*

DEFINITIO XLV.

De tacita reconductione.

COnductor qui in finito conductionis tempore remansit in conductione prædij rustici, reconduxisse quidem intelligitur iisdem, quibus antea cõditionibus, [1] sed non in annos totidem, si forte prior in plures annos facta fuerat, at pro eo anno duntaxat, [2] si quotannis prædij conducti fructus extent, [3] ne tacitus consensus, qui ex facto inducitur, vltrà quam factum sit extendatur. [4] Propter quam causam separamus hac parte rusticum prædium ab vrbano, quia vrbani prædij fructus in singulos dies percipitur.[5] Nam & ex contrario si rusticum tale esset, quod non nisi in triennium aut quinquennium fructus ferret, dicendum esset in triennium aut quinquennium subsequens repetitam intelligi conductionem.[6] *Ita tractatum est* in causa D. Dufour & Iacobinæ Berru, 4. Id. Ianuar. 1595. Iunge Defin. 37. infr.

1 *l. item quæritur 13. §. qui impleto. D. hoc tit. & l. seq.*

2 *d. §. qui impleto*, in illis verbis, *vt in ipso anno.*

3 Quid ergo si bis in anno fructus ex eo fundo proueniant? aut lustratim? Eadem reconductio censebitur, inquit Gothofred. *ad d. §. qui impleto.*

4 Quod enim ex facto inducitur non potest extendi vltra quam factum est, ne latius pateat effectus quam causa.

5 *d. §. qui impleto in fin.*

6 Dixi *num. 3.* ex Gothofredo & aliis *ad d. §. qui impleto.*

DEFINITIO XLVI.

Periculum fructuum collectorum ad conductorem omnino pertinet.

FRuctus à conductore percepti, & à solo separati periculo ipsius sunt, non locatoris, sine casu fortuito perierint, siue vi maiore, [1] quia iam inde à quo tempore percepti sunt facti fuerunt conductoris.[2] Idque multo magis obtinet, si constet fuisse eos à conductore in longius tempus asseruatos vt carius venderentur. Cur enim recuset damnum suscipere, cuius periculum spe maioris lucri vltro incurrere voluit? *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin, contra Franciscum Iambaz, 9. Cal. Iunij 1595.

1 Dixi *Defin. 21. & seq. supr. hoc tit.*

2 Tanquam percepti ex domini voluntate, *l. si seruus 61. §. locauit. D. de furt.*

Source : BIU Cujas

3 Ad quem enim spectare potuit commodum, ad eundem spectare etiam incommodum debet, *vulg. l. secundum naturam 10. de regul. iur.*

DEFINITIO XLVII.

Compensatio facienda est vbertatis cum sterilitate non tantum ratione temporis, sed etiam ratione specierum, in quibus fructus consistunt.

LOcatione in plures annos facta, non tantum vnius anni sterilitas cum aliorum annorum vbertate compensatur, [1] sed etiam vnius specie sterilitas cum aliarum specierum fertilitate. [2] Cum enim vnicus contractus sit, [3] sufficit vt conductor aliqua ratione indemnis seruari possit. [4] Itaque si, cum vinum & frumentum speraretur, frumenti penuria magna, vini copia maxima fuerit, remissione mercedis nullam fieri oportebit. [5] Non idē erit si aliqua conducti fundi parte frui conductor prohibitus sit. Omnimodo enim præstare locator debet, vt tota re conductor frui possit, [6] licet alia pars qua fruitus est indemnitatem plenam attulerit. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. ex conducto 15. §. Papinianus alias l. si vno. D. hoc tit.* Dixi *Defin. 3. & 15 supr.*

2 Ratio & exemplum sequitur in Definitione.

3 Ac proinde indiuiduus, quia essentiæ omnes rerum sunt indiuiduæ secundum Philosophos, vt Dixi *Defin. 3. num. 4. sup.*

4 Imo quod magis est non debet recusare modicum damnum, qui immodicum lucrum sperare potuit, *l. si merces 25. §. vis maior. D. hoc tit.*

5 Confundi enim debent fructus omnes & messis & vindemiæ. *l. fructus 7. §. Papinianus. alias l. diuortio. D. solut. matrim.*

6 *l. ex conducto 15. §. 1. & seq. D. hoc tit.*

7 *Arg. l. si duorum 42. D. de act. empt. l. sicut periculum 12. l. eod. iunct. l. 2. D. hoc tit.*

DEFINITIO XLVIII.

Contractu locationis in scriptis habito tacita reconductio nulla esse potest.

QVod placuit conductionem prædij rustici ad certum tempus factam finito tempore intelligi tacite repetitam, si locator patiatur conductorem in possessione remanere, [1] constat non habere locum si contractus fuerit in scriptis celebratus. [2] Tunc enim, cum contractus ex scriptura vires suas accipiat solus ille tacitus cōsensus, qui ex locatoris patientia inducitur, [3] facere non potest vt plus scriptum videatur quam revera scriptum sit, quanquam ex Iustiniani constitutionibus [4] potius quam ex iuris veteris ratione ea distinctio profecta videtur. *Ita Senatus* in causa fratrum Nouellet, 12. Cal. Sep. 1595.

1 Dixi *Defin. 34. supr.*

2 *l. item quæritur. 13. § qui impleto. in fin. D. hoc tit.*

3 *l. qui patitur. 18. D. mandat.*

4 *in l. contractus 17. C. de fid. instrum.*

5 Scripsi in priore parte Hemischiliadis, *de error. pragm.*

DEFINITIO XLIX.

Casus, in quo conductor temporalis non potest expelli, ne quidem post tempus quandiu soluit pensionem, vt alius conductor inducatur.

LOcator cum conductore conuenerat, vt quandiu conductor pensionem solueret non posset expelli ad alium substituendum conductorem. [1] Proderit ea conuentio conductori, vt etiamsi conductionis tempus effluxerit, tamen expelli non possit si soluat pensionem: [2] nimirum si ob id eum expellere locator velit vt alij locet. Nam si vt ipse vtatur fruatur per se aut per domesticos, vtique licerē ei debet, etiamsi alia nulla subsit causa ex iis, propter quas iure receptum est vt etiam ante tempus expelli conductor possit. [3] Tunc enim quærimus an iusta causa aliqua sit expellendi conductoris, cum vult eū locator expellere ante tempus, [4] non cum post tempus. [5] *Ita Senatus* in causa Claudij Lucian & Cornelij Pernet, 9. Cal. Decembr. 1595.

1 Potest enim hac lege fieri conductio, vt sit huiusmodi pactum velut in partem emptionis, quomodo de simili pacto in venditione appositio scriptum est in *l. si sterilu 21. § si tibi. D. de act. empt. qui fundum 75. D. de contr. empt.*

2 Non enim nisi perfide posset fides frangi ei qui præstat quod promisit, *l. 1. D. de constit. pecun. l. si diuersa 14. C. de transact. l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vendit.*

3 De quibus *in l. ade 3. C. hoc tit.*

4 Quod certe sine causa facere non potest, nec si paratus sit præstare quanti interest conductoris, quia contractus isti omnes ab initio quidem sunt voluntatis, ex post facto autem necessitatis, *l. sicut 5. C. de oblig. & action.*

5 Nam & quæ ad tempus sunt prohibita censentur post tempus permissa, nec quisquam vrgendus est rationem reddere cur id faciat, quod suo iure facere potest, *l. 4. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO L.

Expensarum, quæ à conductore factæ sunt in rem conductam ad suam vtilitatem, repetitio quando conductori detur?

EXpensæ per conductorem factæ, licet bona fide & sciente locatore, non ad meliorandam aut conseruandam rem conductam, sed proprij commodi, & propria negotiationis exercendæ gratia, [1] non sunt ei restituendæ, si locator illum expellat suo iure. [2] Quid enim si locatori plus incommodi afferant quam commodi? Sane si per iniuriam conductor expulsus sit, nemo dubitat quin præstare locator debeat quanti ipsius interest. [3] In quo etiam expensæ proculdubio continebuntur. [4] Quamquam non est permittendum locatori vt expellat eo prætextu, quod paratus sit indemnem præstare si malit conductor stare locationi, [5] nisi cum iusta causa superuenit, quam conductor prospicere debuit euenire posse. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Potest enim facile fieri vt alia sit negotiatio locatoris, alia conductoris.

2 Non enim facit iniuriam qui suo iure vtitur, *l. iniuriarum 13. §. 1. D. de iniur.*

3 *l. ex conducto 15. §. 1. l. si fundus 33. versic. nam etsi colonus. D. hoc tit.*

4 Imo etiam lucrum. *d. l. si fundus.* ibi *in quo etiam lucrum eius continebitur.* Mea enim dicitur interesse siue quid mihi absit, siue quid lucrari potuerim, *l. si commissa 13. D. rat. rem haber.*

5 Idipsum enim semper præstandum est quod debetur, si præstari possit, non aliud pro alio inuito creditore, *l. 2. §. mutui. de reb. cred. l. eum à quo 16. & seq. C. de solu.* Aliud autem est id quod interest frui, aliud fruitionem recurrimus ad præstationem eius quod interest, nisi in obligationibus faciendi ne scilicet alioqui necesse esset cogere quem præcise ad factum, quod sine vi & impressione fieri non posset, *l. si quis ab alio 13. § vltim. D. de re iudic. l. quoties quis alium 81.* iunct. *l. stipulationes non diuiduntur 72. in fine principij de verb. obligat.* Atqui locator non tam ad factum tenetur quam ad patientiam. Sufficit enim vt neque ipse impediat fruitionem neque alius quisquam ex iis quos prohibere potest, *d. l. si fundus.*

6 Iusta autem causa potissimum illa est, quæ sit vna ex tribus, de quibus in *l. ade 3. C. hoc tit. l. quæro 54. §. inter locatorem. D. eodem.*

DEFINITIO LI.

Non potest conductor expelli prætextu necessitatis, nisi de ea constet aliter quam per iuramentum locatoris, & nisi ea necessitas superuenerit ex post facto.

Locatoris

LOcatoris iuramento ſtandum non eſt ſi ante finitum conductionis tempus velit conductorem expellere, eo prætextu quod domo egeat ad habitandum. [1] Sed probanda eſt neceſſitas per ædium inſpectionem, conſiderata præſertim qualitate perſonarum & quantitate familiæ. [2] Neceſſitatem vero illam ſuperueniſſe neceſſe eſt. Nam ſi iam ſuberat tempore contractæ locationis, ea quæ de nouo non emergunt nouo non egent auxilio. [3] Alij ſane caſus ſunt, in quibus etiam licet expellere conductorem quamuis ſoluentem, inter quos ille eſt, ſi domus ruinam minetur, & reficienda ſit. [4] Sed hoc fallit ſi in contractu locationis conuenerit, vt conductori domum reficere liceret, quæ iam tum erat æque ruinoſa. [5] *Ita tractatum* & concluſum eſt ex tempore in cauſa viduæ D. de Montfort des Eſchelles, & D. Aduocati Poncier, 13. Feb. 1596.

1 Semper enim nimis periculoſum eſt iudicem quem fieri in ſua cauſa *l. Iulianus* 17. *D. de iudic.* iunct. *l. in princ. D. quar. rer. act. non det. & tit. C. ne quis in ſua cauſ. iudic. vel ius dic.* Præſertim ne ſit in poteſtate vnius ex contrahentibus recedere à contractu iam perfecto. *l. ſicut* 5. *C. de oblig. & action.* Maxime his temporibus, in quibus plerique hominum tam faciles ſunt ad iurandum.

2 *l. ade* 3. *vbi not. C. hoc tit.*

3 *l. de aetate* 11. *§. ex cauſa à contr. ſenſ. D. de interrog. in iur. faciend. Not. ad d. l. ade.*

4 *d. l. ade.*

5 Quia prouiſio hominis hoc caſu vt & in aliis pleriſque facit ceſſare prouiſionem legis, *l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot. l. maritus* 21. *C. de procur.*

DEFINITIO LII.

Periculum fructuum iam perceptorum pertinet omnimodo ad conductorem.

OB fructus à conductore iam perceptos, ſed poſtea, quamuis intra annum quo vendi potuiſſent, maiore vi ereptos, remiſſionem mercedis petere conductor non poteſt, ad cuius periculum à die perceptionis, quo dominus eorum factus fuit, [1] pertinere cœperunt. *Sine die.*

1 Fructus enim à conductore percepti pertinent iure dominij ad conductorem non ad locatorem. Qui licet fructus non iure ſeminis percipiantur, ſed iure ſoli *l. qui ſcit* 25. *§. 1. D. de vſur.* tamen eos percipit conductor ex voluntate locatoris, quod ſufficit, *l. ſi ſeruus* 61. *§. locaut. D. de furt.* Sic creditor quamuis non ſit dominus pignoris, tamen vendendo pignus transfert dominum, quia vendit ex domini voluntate, *Inſtit. quib. alien. licet vel non.*

2 Eſt enim regulare vt periculoſum caſus fortuiti pertineat ad dominum, *l. quæ fortuitis* 6. *C. de pign. act. l. contractus* 25. *in fin. D. de regul. iur.*

DEFINITIO LIII.

Poteſt conductor in ſe ſuſcipere periculum omnium caſuum fortuitorum quantumlibet inſolitorum.

CONductor, qui caſuum omnium fortuitorum tam incogitatorum, quam cogitatorum periculum aperta conuentione in ſe recepit, non eſt audiendus ſi poſtea remiſſionem mercedis petat ob caſum fortuitum, qui ſuperuenerit, quantuncunque inſolitus proponatur. [1] Etſi enim non ſolent conuentionum clauſulæ quamuis generales ad incogitata extendi, [2] non poteſt tamen dici de caſibus inſolitis non cogitaſſe illos, qui incogitatum quemlibet conuentione comprehendi voluerunt. *Sine die.*

1 Pacta enim & conuentiones legem dant contractibus, *l. 1. §. ſi conuenerit. D. depoſit. l. contractus* 25. *de reg. iur.*

2 *l. cum Aquiliana* 5. *l. qui cum tutoribus* 9. *§. 1. D. de tranſact.*

3 Vt dixi *Defin.* 2. *ſupr. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Conductor, qui re conducta frui prohibetur non ad remiſſionem agere debet, ſed ad id quod intereſt, interim tamen non eſt inquietandus, dummodo abſtineat à tota conductione.

SI quid ex bonis locatis ſit quo conductor vti prohibeatur, ſiue à locatore ipſo, ſiue alterius cuiuſlibet vi maiore, non mercedis remiſſio eam ob cauſam petenda eſt, ſed ad id agendum quod intereſt cõductoris, [2] aut mercedis ſolutio deneganda, quam ſcilicet locator petere non poteſt ex contractu vltro citroque obligatorio, quem ipſe prior ex parte ſua non impleuerit: [1] ſed obſeruare hoc caſu conductor debet, ne in reliquorum bonorum conductione perſeueret, ne alioqui eo prætextu deficientis pro parte perceptionis fructuum totius mercedis ſolutionem denegando reliquos fructus impune ac ſine cauſa retinere velle videatur. [4] *Sine die.*

1 Quæ ſcilicet non ſolet peti niſi quando conductor fructus quidem eſt, ſed minus percepit ex fructibus quam ſperari potuit, idque ob nouam aliquam & inopinatam cauſam.

2 Quia locator conductori patientiam præſtare debet. *l. ex conducto* 15. *vbi not. D. hoc tit.*

3 *l. Iulianus* 13. *§. offerri. D. de action. empt.* iunct. *l. 2. D. hoc tit.*

4 Ita enim fieret vt conductor & rem & penſionem haberet, quod bona fides pati non poteſt, *l. ex empto* 11. *§. veniunt l. Iulianus* 13. *§. veniunt autem. l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*

DEFINITIO LV.

Prius eſt vt locator reſpondeat, ſi obiiciatur non fuiſſe ab eo impletum contractum, quam vt interim conductor ei prouiſionabiliter condemnetur.

IS qui ex contractu vltro citroque obligatorio conuenitur, ſicuti non prius vrgeri non poteſt ad præciſam ſolutionem, quam aduerſarius ſe ex parte ſua contractum impleuiſſe oſtenderit, [1] ita nec facile pendente lite per modum, vt loquuntur, prouiſionis, & in fiduciæ ſpeciem condemnari debet, [2] quamtumcunque oblata in eam rem, vt offerri neceſſe eſt, indemnitatis ſatisdatione: [3] ſed tunc demum cum ad ea, quæ debitor in ſuis exceptionibus iurato allegauerat, creditor, idemque actor iurato reſponderit, & quæ ille affirmauerat, hic negauerit. [4] Interim ergo ſi adiudicatio fiduciaria petatur, non debet iudex ita pronunciare, vt actorem ab ea petitione ſubmoueat, ne, ſi poſtea & ſuo tempore actor petat exceptione rei iudicatæ, repellatur: ſed nullam petitionis rationem habere, vt ſit ei integrum eandem adiudicationem, ſi quando iterum petetur, vel concedere, vel denegare. [5] *Sine die.*

1 *l. Iulianus* 13. *§. offerri. D. de action. empt.*

2 Quamuis dici ſoleat pendente lite mandandum eſſe contractum executioni per modum, vt aiunt, prouiſionis.

3 Quæ ſemper præſtanda eſt quoties adiudicatio aliqua fit pendente lite, *l. 1. & tot. tit. D. ſi cui plus quam per leg. Falcid.*

4 Hæc enim negatio eſt quæ rem dubiam facit, *l. 2. C. quib. ad libert. proclam. non licet.*

5 Exemplo eius quod ſcriptum eſt, *in l. quod in diem* 7. *§. 1. D. de compenſat. l. non ſolum* 8 *ſi quocunque. D. de negot. geſt.*

DEFINITIO LVI.

Conductor qui ante elapſa conductionis tempora non eſt conqueſtus non auditur, ſi poſtea quid allegare velit, quo minus lite pendente prouiſionaliter ſit condemnandus.

Source : BIU Cujas

CONductor ad pensionis exsolutionem conuentus, non solum dominij quæstionem referre non potest,[1] ac multo minus obiicere, quod bona ad alium pertineant, quam ad locatorem,[2] sed neque allegare, nullos se ex bonis conductis fructus percipere potuisse, si totum conductionis tempus sine querela elabi passus sit. Nec enim credibile est non citius conquesturum fuisse conductorem, & molestiam denunciaturum locatori, si qua de causa frui re conducta prohibitus fuisset.[3] Quod tamen non eo pertinet, vt istam non fruitionis exceptionem omnino reiici oporteat,[4] sed vt ne qua per eam solutioni & condemnationi fieri debeat mora pendente lite, & vt loquuntur, per modum prouisionis: oblata scilicet per locatorem cautione de restituenda pecunia, si ex faciendis probationibus, euentuque litis apparet nihil aut minus conductorem locatori debuisse.[5] *Sine die.*

1 *l. si quis conductionis. C. de locat.*

2 Nam & aliena res locari potest, sicut & vendi, *l. rem alienam 28. de contr. empt.* iunct. *l. 2. D. locat.* hactenus nimirum vt personalis obligatio inter contrahentes inducatur, non vt domino quicquam noceatur.

3 *Arg. l. cum quidam 17. §. Diuus Pius. de vsur. l. cum postulasses 44. D. de damn. infect.*

4 Debet enim locator præstare conductori vt liceat ei vti frui, *l. si quis domum 9. & pass. locat.*

5 Secundum id quod dixi *Defin. prox. præced. num. 3.*

DEFINITIO LVII.

Potest instrumentum locationis haberi pro guarentigiato ex conuentione partium.

ETsi neque ratio iuris, neque forensis vsus patitur, vt ex instrumento locationis præcise cogi possit conductor ad promissæ mercedis solutionem, quoniam cõtractus vltro citroque obligatorius est,[1] in quo contractuum genere incipiendum est ab actione, non ab executione,[2] si tamen expressa conuentione placuerit, vt pro temporis præteriti pensionibus præcise vrgere conductor posset, tanquam si ex instrumento, vt vocant, guarentigiato conueniretur, quod plerique prouidi locatores facere solent, vt sibi prospiciant aduersus solitas conductorum fraudes & tergiuersationes, seruanda conuentio est.[3] Non enim habet conductor de quo conqueratur, qui eam sibi legem dicere & voluit & potuit, & cui locatorem verisimile est non alia lege fuisse locaturum.[4] *Sine die.*

1 *l. 1. C. de execut. rei iudic.*

2 Nec enim ex contractu vltro citroque obligatorio agere quisquam potest, nisi prior impleuerit ex sua parte, *l. Iulianus 13. §. offerri D. de act. empt.*

3 *Vulg. l. 1. l. iuris gentium 6. §. ait Prætor. D. de pact. l. 1. §. si conuenerit. D. depos.*

4 *l. vlt. C. de pact. inter empt. & vend.*

DEFINITIO LVIII.

Post finitam locationem potest tam locator quam qui à locatore emit propria auctoritate conductorem expellere sine metu interdicti, quamuis conductor dicat se à locatore emisse priorem, nisi hoc ipsum probet.

FInita locatione si conductor locatoris sui possessionem velit interuertere, aut mutare sibi causam possessionis,[1] quasi possideat ex emptione, quam locator interuenisse neget,[2] ciuilius quidem & congruentius locator faciet, si per iudicem expellat conductorem,[3] ne forte maioris inde rixæ vel tumultus occasio nascatur.[4] Sed si possessionis suæ tuendæ gratia iure suo vti malit, ac propria auctoritate conductorem expellere,[5] non est prohibendus. Nec iustam querelæ causam conductor habebit, quasi vim priuatam vel iniuriam aliquam passus, cum neque vim neque iniuriam faciat, qui iure suo vtitur.[6] Multo minus autem permittendum ei erit, vt quasi spoliatus petat restitui sibi pristinam possessionem[7] cum numquam possederit, qui nullo nisi conductionis titulo rem tenuit,[8] ac proinde locatori non sibi,[9] eo quoque tempore quo stetit locatio,[10] qua finita, quis obsecro possessionis color ei superesse potuit?[11] Nam & si locatorem volentem ingredi possessionem rei suæ post finitam locationem prohiberet, vtique hoc ipso vim faceret,[12] adeoque deiici dummodo in continenti etiam per vim posset impune,[13] cum aduersus vim nihil sine vi fieri possit.[14] Sed & interdictis aliisque actionibus possessoriis recte conueniretur, quæ scilicet locatori semper competunt, conductori numquam.[15] Nec distinguemus an conductori res sit cum locatore ipso, an cum eo, cui locator rem vendiderit.[16] Plane si durante locatione vel locator ipse ex emergente causa aliqua necessaria conductorem velit expellere, iis nimirum casibus quibus hoc ipsum licet,[17] vel is qui à locatore emit, ius suum exequi velit, (nec enim colono stare cogitur[18]) certum est nihil nisi per Iudicem fieri oportere,[19] quod non improbabilem rei tenendæ causam habeat conductor etiam aduersus locatorem quandiu ex causa conductionis eam naturaliter tenet,[20] quamuis nec dominij nec possessionis quæstionem referre possit.[21] *Ita tractatum est* ex tempore in publico auditorio, 3. Id. Aug. 1605.

1 Quod facere nemo potest, nisi probetur noua causa possidendi, quæ superuenerit, *l. non solum 33. § quod vulgo. D. de vsucap. l. 2. §. 1. D pro hered.* Imo nisi possessio prima dimittatur, *l. qui bona 19. §. 1. de acq. poss.* quamquam non conuenit hoc conductori qui ne possidebat quidem, *l. 1. § 1 sed si is qui. eod. tit.*

2 Quæ negatio facit vt longe minus credendum sit conductori quam locatori: semper enim probandi onus ei incumbit qui dicit, *l. 2. D. de probat. l. in exceptionibus 19. & pas. eod.*

3 *Arg. l. creditores. 3. C. de pignor.*

4 *l. non est singulis 196. de reg. iur. l. 1. D. quod legat. l. si cuius alias l. aquissimum 13. D. de vsufr.*

5 Eo scilicet iure quo liberum est cuique de rebus suis disponendi arbitrium, *l. in re mandata. 21. C. mandat. l. 2. D. si quis à parent. manum sit.*

6 *l. nullus videtur 55. de reg. iur.* Iuris enim executio non habet iniuriam, *l. iniuriam 13. §. 1. D. de iniur.* Itaque non potest hic obiici quicquam de vi priuata, *ex l. ext. at. 13. quod met. caus. l. vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

7 *Ex can. redintegranda 3. quæst. 1.* ex quo agere nemo potest nisi qui possedit.

8 Aliud enim est possidere, aliud vero esse in possessione, *l. si quis ante conduxit 10. D. de acquir. pos.* vbi dicitur conductorem non possidere sed locatorem. Facit *l. si de eo 40. §. 1. l. si colonus 31. eod. tit.*

9 *l. communis 8. §. neque colonis. D. commun. diuid. l. certe 6. §. 1. D. de precar.*

10 *l. male agitur 2. C. de præscr. 30. vel. 40. annor.* Qui autem agit *ex Can. redintegranda* dicit se antea possedisse.

11 Ius enim omne siue dominij siue possessionis, quod ex contractu quæsitum fuerat finiri necesse est finito contractu, *l. ab emptione 58. D. de pact. l. voluntate 10. D. quib. mod. pign. vel hyp. solut. l. 4. §. sed & Marcellus. D. de in diem addict.*

12 *l. vim facit 11. & seq. D. vnde vi & de vi armat.*

13 *l. 3. §. eum igitur eod. tit.*

14 *l. vt vim 3.* vbi omnes scribentes. *D. de iustit. & iur.*

15 Scilicet aduersus locatorem à quo possessionem habet, *l. 2. §. vlt. D. vti possid.* Nam aduersus alium à quo fuerit colo-

Source : BIU Cujas

nus vi deiectus nihil vetat habere illum interdictum vnde vi, *l. colonus* 12. *D. vnde vi.* in illis verbis, *vt ab alio deiectus est*, quod minus bene perceptum videtur ab iis, qui verba illa emendant vt reponant, *vi ab eo deiectus est.*

16 *d. l. colonus. vers. dixi nihil interesse.*

17 De quibus *in l. ade 3. C. hoc tit.*

18 *l emptorem 9 eod. l si merces 25. §. 1. D. eod.*

19 *Not in dict. l. ade.*

20 Conductor enim naturaliter & ex voluntate domini rē tenet, *l. certe, 6 §. 1. D. de precar. d. l. communi, 8. §. neque colonis. D. commun. diuid.*

21 *l si quis conductionis, 25. C. hoc tit.* Vide pro hac definitione Guid. Pap *quæst.* 480. & Ioan. Papon. *in synt. agm. hoc tit. §. 6.* vbi tamen notat moribus Galliæ receptum esse, vt quicquid propria auctoritate per se facere quis potest, id per iudicem expediri oporteat. Quod & Rebuff. tradidit. Sed nos iure scripto vtimur hac parte, vt & in aliis fere omnibus. Non tamen potest agere conductor *ex Can. redintegranda*, qui nunquam possedisset, sed vt ei restitueretur possessio, in qua fuisset durante conductione. Conductor enim etsi non possidet, tamen est in possessione, *l si quis ante, 10. D. de acq. poss.* Galli appositè dicunt, *est restably*: quod longè aliud est. Debet autem petere, vt restituatur in possessionem non quidem suam, quam nullam habuit, sed in qua erat, aliud enim est possidere, aut possessionem habere, aliud esse in possessione, *d. l si quis ante.*

DEFINITIO LIX.

Expensæ litium criminalium incumbunt oneri locatoris, & domini iurisdictionis, non oneri conductoris, si nihil de eo dictum sit.

LOcatis fructibus & reditibus vniuersis castri omnimoda, vt loquuntur, iurisdictione insigniti, multas quoque pecuniarias, cum sint fructus iurisdictionis, [1] ad conductorem pertinere constabat, præsertim cum de iis quoque, vt conductori cederent, conuenisset. [2] Expensas tamen, quas pro criminis persecutione in causam litis fieri oportebat, cum nihil de illis in lege locationis comprehensum esset, ad onus locatoris spectare visum est. [3] Non solum quod in dubio facienda sit interpretatio contra locatorem, qui legem apertius dicere potuit, & debuit, [4] sed etiam quia expensæ illæ onera sint, non tam fructuum iurisdictionis, [5] (tametsi non nisi pro erogatis sumptibus, in litem criminalem necessariis, spectari mulcta pecuniaria & adiudicari possit) quam ipsius iurisdictionis. 7 Eiusque rei argumento illud est, quod etiam vel accusari innocentia cum condemnationi subtrahat, [8] vel euidens inopia faciat, vt qui corporalem pœnam meretur, pecuniariam nihilominus euadat. [9] Perinde tamen cogitur dominus iurisdictionis curare, vt lis de crimine ad exitum perducatur, in eamque rem sumptus omnes litis, si priuatus accusator desit, [10] non modo de castri sui fructibus, si sufficiant, sed etsi sufficere non possint, de aliis subministrare. [11] Quod ea res maxime ad publicam tranquillitatem pertineat, vt vindicentur delicta, neque ob incommodum expensarum remaneant impunita, [12] quæ ratio locatorem solum, cuius iurisdictio est, non conductorem onerare debet. Nam & illud magis communiter probatum est, onera, etiam realia, vt puta collectas, adeoque seruitia per fundos ipsos conductos debita, si de eo nihil ex contractu dictum sit, locatori incumbere, [13] qui percipiendo pensionem, quæ pro fructibus à colono penditur, ipsos fructus percipere intelligitur, [14] & quidem suo iure, quod non similiter de conductore dici potest, qui non suo iure, vt emphyteuta [15] & fructuarius [16] fructus percipit, vt eos in lucro habeat, sed ex conductionis causa, [17] quæ ipsi haud dubie onerosa est. [18] Neque vero desunt, qui emphyteutam quoque, licet fructus suo iure percipiat, negant teneri ad pensionis annuæ exsolutionem, nisi pro rata fructuum, si pensio talis tantaque sit, vt dubitari nequeat, quin ex comparatione fructuum potius, quam ob solam directi dominij recognitionem constituta videatur. [19] Nec simile est, quod locatis etiam, vt fieri adsolet, laudimiis & canonibus emphyteuticariis, si quæ lis ad eorum exactionem instituenda, & ad tractandam litem expensa facienda sit, totum id & periculo & incommodo conductoris cedat, non etiam locatoris, si nullam laudimiorum emphyteuticariorum redituum portionem sibi exceperit. [20] Tametsi negari non possit, quin & laudimia, & cæteros reditus perinde videatur percipere, qui tanto maiorem eo nomine percipit ex conductione pensionem. [21] Sunt enim expensæ illæ onera, vt loquuntur, adæquata fructuum, qui locati sunt, [22] non iurisdictionis, [23] aut pensionis. Ideoque liberum est conductori, ab eiusmodi emolumentorum commodo & petitione abstinere, si tanti æstimet, iis carere potius, quam litem, vel dubiam, vel damni plus, & incommodi, quam vtilitatis habituram, eo nomine instituere. [24] At criminis persecutionem, prætextu damni pecuniarij [25] negligere numquam licet ei, ad cuius onus pertinet, vt publicam vindictam persequatur. [26] Ob idque nimirum solemus dicere; Iurisdictiones omnes hodie patrimoniales esse, adeoque onerosas & dispendiosas magis, quam vtiles & fructuosas. *Sine die.*

1 Chassan. *in consuetud. Burgund. titul. des iustices. §. 6. in princ.*

2 Lex enim contractus omnimodo seruanda est, *l. 1. §. si conuenerit. D. depos. l. pen. & pass. D. hoc tit. l. contractus 23. de regul. iur.*

3 Ioan. Papon. 2. *Notar. lib. 7. titul. des proces criminels & extraordinaires vers. nous auons dõc.*

4 *vulg. l. veteribus. 39. D. de pact. l. Labeo. 21. l. cum in lege. 23. & seq. D. de contr. empt.*

5 Nam si essent onera fructuum, aliud dicendum esset, cum fructus non dicantur, nisi deductis expensis, quæ ad eos colligendos faciendæ sunt, *l. si à domino, 36. §. vlt. D. de petit. hered. l. quod in fructus. 46. D. de vsur.*

6 Itaque expensæ istæ se habent ad fructus iurisdictionis per modum conditionis, sine qua non, potius, quam per modum causæ.

7 Ergo spectare debent ad dominum iurisdictionis, Capell. Tholos. *quæst.* 41. Chassan. *vbi supr.*

8 Nec enim, qui innocens est, condemnari ad pœnam debet. *l sancimus. 22. Cod. de pœn. l si pœna. 20. & l. absentem. 5. D. eod.*

9 *Vt in l. 1. §. vlt. eod. l. si quis iniuriam. 35. D. de iniur.*

10 Nam si priuatus aliquis sit accusator, ad eius onus hæc res pertinet. Papon. *vbi supr.* Imbert. *lib. 4. Instit. forens.*

11 Sibi enim imputet, qui tanti æstimauit iurisdictionem habere à Principe, ad quem alioquin & iurisdictio, & eius onera omnia pertinerent. Omnes enim iurisdictiones manant à Principe, tanquam à fonte.

12 *l. ita vulneratus. 51. ad leg. Aquil. l. Stichum. 95. de solut. l. si à reo, 70. §. vlt. de fideiuss.*

13 Osasc. Cacher. *decis. 83. nume. 5. & 6.* Alex. *cons. 35. nume. 12. lib. 4.*

14 *l. non vtitur. 38. & seq. D. de vsufr.*

15 Hic enim dominus vtilis est, *l. vlt.* vbi omnes notant, *Cod. de iur. emphyt.*

16 Hic enim naturaliter possidere videtur, propter ius, quod habet percipiendorum fructuum, *l. naturaliter. 12. D. de acq. poss. l. si fructuarius messem. 13. quib. mod. vsusfr. amitt.*

17 Nam neque fructus suos facit alio iure, quam quia eos percepit, ex domini locantis voluntate, *l. si seruus. 61. §. locauit. D. de furt.*

18 Abest enim ei pecunia, quam dat pro mercede conductionis. Itaque pro conductore facit duplex illa distinctio, quam tradit Bald. *ad l. 1. C. de fruct. & lit. expens.* Referre, an nomen fructuum apponatur ab homine in contractu, an à lege, vt posteriore tantum casu, non etiam priore, fructus dicantur deductis expensis. Item, Refert, an fructus debeantur alicui ratione perceptionis, quod eos reus perceperit, vt tunc sum-

Source : BIU Cujas

ptus deducantur: An vero ratione promissionis, & tunc ita demum deducantur, si ex causa lucrativa debeantur, non etiam, si ex onerosa.

19 Iul. Clar. *lib. 4 senten. in §. emphyteusis, quæst. 46 in fi.*

20 Alioqui teneretur locator ad expensas litis pro rata parte laudimiorum & seruitiorum, quam sibi excepisset, ob rationem, quæ sequitur in Defin.

21 *d. l. non vtitur* 38. *& seq. D. de vsufr. l. Pomponius* 29. *D. quib. mod. vsufr. amitt.*

22 Nam neque aliam causam habent, quam colligendorum fructuum, neque sine iis colligi fructus isti possent.

23 Cum qua scilicet nil commune habent, possunt enim deberi, & passim debentur ei, qui nullam iurisdictionem habeat.

24 Nam neque iure suo vti cogitur, si nolit, *l. si iudex* 28. *D de minor. & tot. tit. C. vt nem. inuit. accus. vel ager. cogat.* Neque verecunda eius cogitatio, qui lites execratur, vituperanda est, *l.* 4. *§. 1. de alien. iud. mut. caus. fact.*

25 Simile quiddam est *in l. cum pater* 77. *§. cum existimaret. de legat.* 2.

26 Semper enim publica vtilitas præferenda est priuatæ, *l. vulg. auth. res quæ. C. commu. de legat.*

TIT. XLIII.

DE IVR. EMPHYTEVT. & feud.

DEFINITIO I.

Acquisitio subfeudo per Principem an ius feudi extinguatur?

VAsallus feudatarij subuasallus inscio eo & irrequisito subfeudum in Principem ex causa donationis transtulerat. Postmodum Princeps id feudum nobili cuidam vendiderat, præfatus id se facere, vt ad suam naturam feudum reuerteretur, priorique feudatario pristinum ius suum restitueretur. Eodem contractu Princeps cauerat, nulla eo nomine laudimia per emptorem debitum iri, repromissa etiam indemnitate, si de iis controuersiam pateretur. Quærebatur de iure primi feudatarij, an extinctum prorsus fuisset per alienationem factam in Principem, an hactenus saluum esset, vt saltem laudimiorum petendorum ius haberet. Constabat, non idcireo equidem videri commissam amittendi feudi conditionem ad superioris feudatarij commodum, quod in alienatione ipsius consensum vasallus inferior non exquisiisset, [1] quando apud nos, vt & apud Gallos redacta hodie sunt feuda omnia ad instar patrimoniorum. [2] Sed tamen quia subuasalli facto deterior ignorantis vasalli conditio fieri non potuerat, reuocandi à Principe feudi, si summo iure secum ille agi pateretur, potestatem ei fieri debere, [3] quoniam ipsius quàm maxime interesset, eum habere vasallum, à quo debita obsequia exigere pro arbitrio posset: [4] nec à Principis dignitate aliena videbatur ea sententia, cum Principem vasalli sui vasallum fieri prorsus incongruum foret, [5] quod tamen alioqui euenire necesse esset, nisi quis tentare vellet, quod multo esset absurdius & iniquius, [6] ex ea donatione, cui vasallus non consenserat, omnia feudi iura extincta fuisse quasi consolidationis potestate. [7] Quænam enim, obsecro, vtilis dominij consolidatio fieri potuit cum eo dominio, quod penes Principem manserat, quod scilicet non directum erat, sed subiectionis potius & superioritatis? [8] Eo nimirum fere iure, quo dicimus, omnia Principis esse imperio non dominio. [9] Denique cum rei gestæ ordinem esse oportuerat ad sarciendam consolidationem, vt dominium vtile cum directo primum, deinde directum cum superioritatis dominio coniungeretur. [10] Alioqui medium illud ius directi domini, quod sane inuito & ignoranti ei auferri non potuit, [11] obstat omnino, ne alia duo iungi possint." Quam ob causam illud quoque non immerito placuit, si subuasalli bona ob admissum crimen læsæ maiestatis confiscanda sint, non debere eam rem nocere domino directo, qui nihil deliquerit, [12] ideoque rem ita temperandam esse, vt feudum vendatur; redactumque pretium æquis portionibus inter Principem & vasallum diuidatur, [13] ne aut vasalli ius obstet Principi, aut Principis maiestas vasallo iniuriam adferat. [14] Quanto minus igitur nocere vasallo debebit, quod subfeudum illud ad Principem non feudi iure, vt nostri loquuntur, primæuo & naturali, sed ex mera subuasalli voluntate, adeoque liberalitate peruenerit? [15] Proinde non dubitandum videbatur, quin ex vera iuris ratione saltem laudimia Princeps deberet [16] propter inuestituram, [17] quæ ipsi non secus ac alii cuilibet necessaria esset, iure prioris vasalli integro subsistente. [18] Etsi enim dici solet, inuestituræ ius hoc esse, vt eam præcedere aut subsequi debeat fidelitas, [19] quam vasallum à Principe suo exigere ferendum non sit, [20] nihil tamen prohibet, remissa propter Principis personam præstandæ fidelitatis necessitate, [21] supereſſe ius reale feudi, cuius ratione & inuestituram accipere necesse sit, & laudimia soluere, [22] quorum quippe obligationi causam det res ipsa, non persona, [23] licet ob contractum debeantur, & proposita vt plurimum in personam actione exigantur. [24] Quanquam nec defuerunt; qui dicerent, Principem, cum hac parte, vt & in cæteris omnibus contractibus priuati iure censendus sit, [25] iuste recusare non posse, si feudum retinere malit, quo minus hominium, aut, vt vocant, homagium etiam vasallo suo præstet saltem per procuratorem. [26] Sed cum id plane indecens, & inconueniens futurum sit, [27] nec omne, quod licet, expediat; [28] modestius vtique & prudentius vasallus fecerit, si contra Principem ius suum non exequatur, Princeps vero & liberalius & magis ex dignitate, si feudum sibi donatum aliterve acquisitum, quamprimum in alium transferat, nec suprema sua potestate in vasalli dispendium abutatur. [29] Quam ob causam nec erraverit, meo iudicio, qui eam alienationem necessariam esse dixerit. [30] Illud certe indubitatum est, & superioribus prorsus consequens, ex ea alienatione, quam in priuatum Princeps contulerit, laudimia deberi, non ea solum ratione, quod quæ in persona Principis mouere poterant, ea locum habere in priuato nequeant, qui haud dubie capax sit & accipiendæ inuestituræ, & præstandæ fidelitatis, [31] sed illa etiam quam diximus, quod vtile dominium cum superioritatis dominio consolidari non potuerit propter intermedium ius directi domini, eodem tempore penes duos in solidum esse nequierit. [32] In quo errarunt grauiter, qui contra scripserunt, feudum, quod ad Principem quouis modo redierit, ad primam naturam rediisse intelligi, ob idque à præstandæ fidei vel homagij necessitate immune esse, [33] quod nos negamus. *Ita Senatus* pro Passerato conductore reditus Caluimontis Gebenensis, contra D. Baronē de Viry, mense Iulij 1588.

1 Quod

Source : BIU Cujas

1 Quod tamen dicendum esset de iure communi feudorum, *tit. quib. mod. feud. amit. § vlt in vsib. feudor.*

2 Boer. *decis.* 204 *n.* 7.

3 *l. non debet alteri,* 74. *de regul. iur.* Speculat. *in titul. de feud. § de homagio & fidelitate, quæstion* 40. *& leg. milites, C. de loc. & conduct. cursal. leg.* 1. *de alien. iudic. mut. cauſ. fact. cap.* 2. *Extr. eod.*

4 Quod non tam facile fieri poteſt contra Principem, quia potentioribus pares eſſe non poſſumus, *l.* 3. *in princ. D. de alienat. iudic mut cauſ. fact.* Specul. *d. quæſt.* 40.

5 Quia vaſallus tenetur præſtare fidelitatem & homagium domino ſuo, & inueſtituram ſolet ſequi vel præcedere fidelitas, in ſignum ſubiectionis & ſuperioritatis, atqui abſurdum eſt dicere aliquem eſſe ſuperiorem Principe in ipſius Principis territorio, Iac. de Sanct. Georg. *de feud. § qui quidem inueſtiuit. numer.* 64.

6 Ex ratione poſita *num.* 1 *ſupr.*

7 Quæ ſententia eſt Petri Gregorij *part.* 3. *ſyntagm. lib.* 45. *c.* 16. *num.* 5. *&* 6. Ægid. Magiſter, qui ſic iudicatum refert *tit. de feud.* quaſi res vnaquæque facile redeat ad ſuam naturam, *l. ſi vnus,* 27. *§ pactus ne peteret.*

8 Dominium enim vtile non poteſt conſolidari niſi cum directo, Directum porro cum dominio illo ſuperioritatis, maxime vero hoc obtinet, cum dominij vtilis acquiſitio facta eſt non ex natura & iure primæuo feudi ſed ex cauſa extrinſecus accedente: placet enim dominum feudi conuenire poſſe tanquam extraneum quemlibet poſſeſſorem, quando nactus eſt rem feudalem, non poteſtate feudali, ſed ex alia cauſa voluntaria vel priuatus velut ex emptione, donatione, legato. Vide Cacher. *conſil* 239 *num.* 9. *&* 14. vbi citat *cap. imperialem. §. præterea. & §. callidis* vbi DD. *de prohib. feud. alien.* per Feder. Dec *conſ.* 239. *num* 12 *& conſi.* 607. *num.* 12. Afflict. *ad dict. tit. De prohib feud. alien. in pr. num.* 14. Pariſ. *vbi ſupr. §.* 30. *quæſt.* 22. *num.* 93 Guill. Bened. in verb. *& vxorem num.* 560. Steph. Bertr. *conſ.* 207. *vol.* 1. *& conſi.* 3. *inſpecto in fin lib.* 3. Guid. Pap *quæſt.* 575. Iacob. de S. G org. *in tract. de feud.* in verb. *qui quidem inueſt. col.* 16. *verſ. item quæro.*

9 Sic Seneca quodam loco ſcribit, quem refert ac alios pleroſque in hanc rem Dionyſ. Gothofr. *ad Nouell.* 105. *de conſulib. in fin.* vbi vide. Et ſane non poterat dominium directum hoc caſu eſſe penes Principem, cum ab eo alienatum eſſet in vaſallum, qui habebat ſubuaſallum, nec quicquam ſibi Princeps reſeruaſſet niſi ſuperioritatem. Vnum enim idemque dominium non poteſt in ſolidum eſſe penes duos *l.* 5. *§. ſi duobus vehiculum. D. commod. l. de hereditate* 19. *§ pater D. de cap & poſtlim.*

10 Nam cum Princeps ſupremus habet vaſallum & ſubuaſallum, fit neceſſario vt dominium directum ſit medium inter dominium vtile, & dominium ſuperioritatis.

11 Ex citatis *num.* 3 *ſupr.* Iunge *l. vlt. D. de pact.*

12 Medium enim inhabile ſemper impedit coniunctionem extremorum *l. pen. D. rat rem haber. l.* 1. *in fin. l. potior,* 11. *in princ. D. qui potior. in pign. hab. cum ſimilib.*

13 Specul. *in d. § de homagio & fidelit. q.* 40. *ex l res vxoris* 24. *C. de donat. int. vir. & vxor. l. dotem* 11. *§. dominus De public. & vectig. l. ſancimus* 22. *C. de pœn. l. ſi finita* 15. *§. ſi de vectigalibus. verſ. ſed decernendum. D. de damn. infect.*

14 Specul. ibid. *ex l qui ſolidum* 78 *§.* 1. *de leg.* 2. *l. item ſi verberatum* 15. *§.* 1. *D. de rei vindic. l ſi fundus* 33. *locat. l. Lucius* 11. *D. de euict.* Nam & fiſcus vendere poteſt rem communem inuito ſocio, dummodo ei partem pretij reſtituat *l.* 2. *C. de com. rer. alien. l. vnic. C. de vendit rer. fiſcal. cum priuat. com. lib.* 10. *tit.* 4. Nam nec dominus directus cogitur incidere in communionem *l. actione* 65. *§. ſocietas D. pro ſocio.*

15 Vide Capell. Tholoſ. *quæſt.* 395 *&* ibi Aufrer.

16 Ex citatis *nu.* 8 *ſupr.*

17 Laudimia enim ſunt ex fructibus feudi dominij directi, cum fructuum nomine veniant etiam fructus ciuiles & omnes obuentiones, omniſque vtilitas rei, Bald. *in l. ſi traditio* 4 *C. de act. empt.* Alex. *ad l. diuortio alias §. Papinianus l. fructus ſolut. matrim. per l. cum autem* 23. *§. vlt. de ædil. edict. l. mercedes* 29. *D. de petit. hered.* Chaſſ. *conſ. Burg. tit.* 4. *§.* 17. *gloſ.* 5.

18 Hæc enim vnica ratio eſt propter quam laudimia debẽtur, in cognitionem ſcilicet dominij directi *l. vlt. C. hoc tit.*

19 Et ideo qui contra putant coguntur dicere extingui hoc caſu ius vaſalli, quod ſane iniquum eſſet, vt ſupra diximus.

20 *tot. tit. quid præced. deb. an inueſt. an fidel. in vſib. feud.* iuncto *tit. quid ſit inueſt. & ſeq.*

21 Iacob de ſanct. Georg. *de feud. in §. qui quidem inueſt. num.* 64. & Prætext. *in c.* 1. *an filij vel aquat. poſſ. reb feud.* Specul. *d. §. de homagio quæſt.* 24.

22 Propter illam inconuenientiam, vt in *l. interdum* 34. *D. oper. libert.*

23 Quamuis laudimia in ſignum ſubiectionis debeantur, vt notat Aluarot. *in tit. de prohib. feud. alien.* per Frid. § *illud.* quem refert Gozad. *conſ.* 65. *nu.* 13. Bud. ad *l. Herennius. de euict. DD. in l. fin. C. hoc tit.*

24 Sunt enim laudimia onera realia feudi non minus quam ſeruitia & rem ſequuntur, quocunque progrediatur Chaſſ. *in conſi.* Burg. *rubr.* 11. *gloſſ.* 1 *nu.* 9. Res enim tranſit regulariter cum ſuo onere *l. alienatio* 67. *D. de contr. empt. l. vnic rem alien. gerent, non interd. rer. ſuar. alien. l. poſſeſſores* 12. *verſ. illud quoque. Cod. de fund patrim. lib.* 11. *tit.* 61.

25. Vulgaris enim Pragmaticorum vox eſt. Seruitia in rem, laudimia in perſonam peti debere.

26 Princeps enim aut fiſcus ſuccedens priuato vtitur iure priuati *l fiſcus* 6. *D. de iur fiſc. l. cum quidam* 17. *§. fiſcus de vſur. l. via* 23. *§. ſi fundus ruſtic. prad.* Specul. *in tit. de feud. §. quoniam quæſt.* 24.

27 Specul. *in d. § de homagio quæſt.* 24. *&* 40.

28 *d. l. interdum* 34. *de oper. libert.*

29 *l. non omne* 144. *de reg. iur.*

30 Nam cum Princeps non ſit dominus vniuerſalis rerum in ſuo territorio exiſtentium, niſi quod ad iuriſdictionem & protectionem, Gloſſ. & DD *ad l.* 3 *C. de quadr. præſcr.* Gloſſ. & Bart. *in l.* 2. in verb *& cuius. C. ſu quibus conſ. colon. cenſit. dom. accuſ. poſſ lib.* 11. *tit.* 49. non poteſt inferri à iuriſdictione, & poteſtate ſuprema ad iura feudalia & emphyteutica, quæ nihil commune habent cum iuriſdictione, ſed per ſe ac ſeparatim conſiſtunt. Alex. *conſ.* 112. *in cauſa & lite vol.* 4. Rebuff. *de cong. port. nu.* 125.

31 Neceſſariæ autem alienationes ſemper ſunt permiſſæ *l. alienationes* 13. *D. famil. erciſc.*

32 Quod enim abſurdum & inconueniens eſt in perſona Principis, vt vaſallo ſuo fidelitatem & homagium præſtet, non eſt inconueniens in perſona priuati, & pro varietate perſonarum mutatur qualitas & conditio bonorum *l. per curatorem* 90. *§.* 1. *de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. teſtam.*

33 Dixi *nu.* 10. *&* 12. *ſupr.*

34 *l.* 5. *§. ſi duobus vehiculum D. commod. l. de hereditate* 19. *§ ſi pater D. de caſtr. pecul.*

35 Quos retulimus *nu.* 7. *ſupr.*

DEFINITIO II.

Directus dominus an & quando teneatur ad onera feudi vel ſubfeudi ad ſe reuerſi?

NOn tenetur directus dominus ad onera feudi aut ſubfeudi, quod iuris feudalis poteſtate ad ſe reuerſum eſt, qui tamen ſi iure priuato & ex cauſa aliqua voluntaria puta ex emptione, donatione, legato, aliaue ſimili rem feudalem nactus eſſet, vt extraneus poſſeſſor quilibet non male conueniretur. [1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Oſaſch. Cacher. *deciſ. Pedem.* 156. *nu.* 9. *&* 14. Tiraquell. *De retract. conuent. § 3. gloſſ. vnic. nu* 13. & alij quos citaui ſupra *De finit prox. nu.* 8. Adde Guid. Pap. *quæſt.* 57. vbi Ranchin. in addit.

DEFINITIO III.

Ex alienatione ſubfeudi debentur laudimia feudi domino, ſi Princeps ſubfeudum alienauerit poſteriore loco.

QVi dominus erat feudi & ſubfeudi, vtrumque diuerſis perſonis eodem tempore vendiderat, aliove genere alienationis tranſtulerat. Nulla eo nomine laudimia deberi conſtabat. Sed ſi diuerſis quoque temporibus ſic contraxerit, vt feudum primum deinde ſubfeudum alienauerit, ex cauſa poſterioris venditionis laudimia nouo feudi domino haud dubie debebuntur: [1] quaſi reddita feudo ſubfeudoque per alienationem priſtina natura, quæ dominij confuſione in eiuſdem domini & poſſeſſoris perſona paulo ante intercidiſſe videbatur. [2] *Sic tractatum* in eadem cauſa.

1 Facilis enim eſt vniuſcuiuſque rei reditus ad ſuam naturam *l. ſi vnus* 27. *§. pactus ne peteret in fin. D. de pact. Can. quaris De conſecr. diſt.* 4.

2 Simile quiddam eſt *in l pen. §. 1. de except. rei iudic. l. qui res 98. §. aream D. de ſolut.*

DEFINITIO IV.

Laudimiorum onus eſt reale, & pro laudimiis perinde atque pro ſeruitiis competit hypothecaria.

LAudimiorum præſtandorum obligatio ſicut ex re ipſa proficiſcitur,[1] quandoquidem laudimia in directi dominij fructu eſſe exiſtimantur,[2] ita ſequitur quemcunque fundi poſſeſſorem,[3] petique poſſunt etiam hypothecaria, ſi dominus directus ſuum ius exequi, & dominij vtilis conſolidationem quaſi exiſtente conditione perſequi nolit.[4] In ea vero actione hypothecaria ſi alij creditores concurrãt, directus dominus ſine dubio omnibus omnimodo vt anterior præferetur,[5] non ſecus ac pro annui canonis peſitatione.[6] *Sic tractatum* in eadem cauſa. Vide tit. ſin. cenſ. vel reliq. Defin. 1.

1 Quia cauſam habent à tranſlatione dominij rei feudalis vel cenſualis, vel emphyteuticæ, *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.* Chaſſan. *in conſuet. Burg. rubr* 11. §. 1 *n.* 3. & 9. Mod. *in conſuet. Pariſ. tit.* 1. § 22. *n.* 156. *& ſequius in* §. 1. *gloſ.* 5. *n.* 1. & 2.

2 Siquidem fructuum nomine continentur etiam ciuiles, & omnes obuentiones. Bald. *ad l. ſi traditio*, 4. *C. de act. empt.* & alij citati *Defin.* 1. *n.* 17. *ſupr.*

3 Sicut & cætera onera omnia realia, *leg. ſi debitor*, 12. *Cod. de diſtr. pign.* Dixi *Defin.* 1. *n.* 17. *ſupr.*

4 Nec enim cogitur quiſquam vti iure ſuo, aut pro ſe introducto, *l. ſi iudex*, 28. *D. de minor.*

5 Nemo enim priuilegium habere poteſt contra dominum in ea re, quæ eſt ipſius domini. *l. ex facto* 52. *verſ. reſpondit. D. de pecul.* quamuis ea lex non habeat locum contra creditores pignoratitios. Gloſ. ibid. *ex l* 5. §. *quid tamen D. de tribut. act.* melius facit *l. in liberto* 77. *D. de ſolut.* [*arg. l. in liberto* 77. *D. de ſolut. l.* 3. *C. an ſeruus ex ſuo fact.*]

6 Quamuis dici ſoleat, ſeruitiorum petitionem eſſe in rem, laudimiorum vero in perſonam. Dixi *Definit.* 1. *numer.* 24. & 25. *ſupra.* Vide Amed. de Pont. *in quæſtion. laudim. quæſtion.* 45. Excipe tamen creditores poſſidentes eam ipſam rem, pro cuius venditione laudimia petuntur. Quia ſicut non debentur laudimia ſine tranſlatione dominij vtilis, vt vocant, ita neque transferri poteſt dominium illud in emptorem, niſi per tranſlationem poſſeſſionis, quæ porro auferri non poteſt creditori pignoratitio, quin ei debitum offeratur, poſteaquam placuit etiam feudalia bona & emphyteutica poſſe alienari, obligari, & eorum poſſeſſionem transferri, etiam ignorante domino, adeoque inuito, *Defin.* 8. *num.* 2. *infra.* Itaque cum laudimia non debeantur, niſi in caſum. & quidem in eum caſum, quem creditor anterior, idémque poſſeſſor impedire poteſt, conſequens eſt, vt potior debeat eſſe cauſa poſſeſſoris, quam emptoris, & conſequenter, quam domini, cuius ius hac parte pendet ex cauſa emptionis. Aliud iuris eſt in ſeruitiis, quæ debentur abſolute, non in caſum, & immediate in recognitionem domini directi.

DEFINITIO V.

De tributo ſubditis indicto ob equeſtris dignitatis acceſſionem.

TRibutum, cuius ſubditis indicendi ius feudatarij plerique habent ob equeſtris dignitatis acceſſionem,[1] non eo minus indici poteſt, quod dominus equeſtrem dignitatem nactus ſit ab alio Principe, quàm qui in eos ſubditos ſupremam habeat poteſtatem. Eſt enim ius hoc perſonale competens ob intriſdictionem, quam in ſubditos habet dominus, cui proinde ſufficit, quod eques eſt, vndecunque tandem eam nactus ſit dignitatem.[2] *Ita Senatus* pro D. Barone de Creiſſiaz, contra Syndicos & incolas de Cormoran, 5. Cal. Iul. 1588.

1 De quo vide Chaſſan. *in conſuet. Burg. titul. Des iuſtices & droits d'icelles*, §. 4. in verb. *Nouuelle Cheualerie, ex leg. vnic. C. de aur. coronar. lib.* 10. *tit.* 74.

2 Chaſſan. vbi ſupra *n.* 44. *verſ. vt à diuerticulo.* Bart. *ad l.* 1. *C. de muliер. & in quo loco.* Papon. *in ſyntagmat Arreſtorum, tit. Des tailles es quatre cas Arreſt.* 5.

DEFINITIO VI.

De taxatione tributi per ſubditos pendendi quatuor caſibus.

QVi ius habent indicendi ſubditis tributi[1] quatuor illis vulgaribus notiſſimiſque caſibus, ſi nuptui collocanda ſit primogenita filia, ſi tranſmarina profectio incunda ad bellum contra infideles gerendum, ſi iuſto bello captus dominus magna pecunia redimendus ſit, ſi denique equeſtrem dignitatem à Principe quolibet nactus fuerit; non pro arbitrio quãtum lubet poſſunt indicere, ſed quod iuſtum & moderatum videatur.[2] Id vero Senatus noſter cum de ea re quæſtio incidiſſet, ſic temperandum exiſtimauit, vt in ſingulos caſus à ſingulis focis quatuor florenos monetę noſtræ domino pendi oporteret, focorum duntaxat, non etiam capitum aut facultatum habita ratione.[3] Sic iudicatum contra D. Marchionem de la Chambre, 5. Id. Iun. 1581.

1 Quod ius neceſſe eſt proficiſci vel à conceſſione Principis, tanquam quod ſit ex regalibus, *c. 1. quæ ſunt regal in vſib. feudor.* Alex *conſ.* 145. *volum.* 2. *lib.* 1. vbi Bart. *C. de ſuperind. lib.* 10. *tit.* 18. Vel à conuentione & recognitione expreſſa. Guil. Bened. *in repet. cap. Raynutius*, in verb. *& vxorem deciſ.* 4. *num.* 555. *verſ. tamen.* Vel denique ex generali & immemoriali conſuetudine, quæ vicem legis & priuilegij obtineat. Guid. Pap. *conſi* 1. Boer. *quæſt.* 126. Chaſſ. *tit. Des iuſtices & droits d'icelles*, §. 4 *n.* 55. *ex cap. ſuper quibuſdam*, § *præterea, de verb. ſignif. l.* 3. §. *ductus aquæ, de aqua quotid. & æſtiu.*

2 *Arg. l ſi libertus*, 30. *D. de oper. libert.*

3 Quia loci onus magis eſt, quàm perſonæ & patrimonij. Nam qui non habitat in territorio iuriſdictionis, ille demum ad onera iſta tenetur. [Obſerua tamen hoc Senatuſconſultum ſpecialem habere rationem in Marchionibus, Comitibus & aliis feudis magnam aliquam dignitatem habentibus. Nam in cæteris minoribus ſatis viſum eſt ſi debita ſubditorum annua duplicentur, vt ab eodem Senatu noſtro pronunciatum eſt pro D. de Malyuert, & de Conflens, cùm is filiam ſuam D. Franciſco Craſſo Senatori clariſſimo nuptum daret. *Sine die.*]

DEFINITIO VII.

Vindicatio & hypothecaria & actio in perſonam competunt domino directo contra emphyteutã, & quidem tertia etiam contra heredem eius poſt alienationem factam irrequiſito domino cæteræ vero duæ contra poſſeſſorem.

QVi emphyteuſim accepit, & eo nomine ad canonis annui, quod ſeruitium dicimus, præſtationem ſtipulanti domino ſe obligauit, ſi non ſoluat, triplici actione, quamdiu rem tenet, conueniri poteſt. Vindicatione, quoniam qui emphyteuſim conceſſit, dominium directum penes ſe retinuit,[1] nec ei nocere debet, quod vtile certa lege tranſtulerit in eum, qui contractus legi non obtemperat.[2] Hypothecatia, propter illam vtilis dominij tranſlationem, quæ facit, vt in cæteris ferè omnibus eadem ſit emphyteutæ conditio, quæ eſſet, ſi directum quoque haberet.[3] Etſi enim dici ſolet, nemini rem ſuam obligatam eſſe poſſe,[4] verum tamen eſt vtile dominium, cuius ſolius ratione pignus contrahitur, ad directum dominum non pertinere.[5] Denique in perſonam, quia ex contractu propriaque ſtipulatione obligatus eſt.[6] Si rem alienauerit irrequiſito domino, conſtat iuris emphyteuticarij rationem illam eſſe, vt iure ſuo cecidiſſe dicendus ſit, ac domino directo liberum eſſe debeat rem quaſi commiſſam reuocare, nullo etiam pretio emptori reſtituto.[7] Sed ſi malit, poteſt agere non ſolum vindicatione aut hypothecaria aduerſus nouum poſſeſſorem,[8] ſed etiam perſonali aduerſus emphyteutam, ac ſi rem adhuc poſſideret,

Source : BIU Cujas

deret, quia dolo malo desiisse videtur possidere, qui alienauit non exquisito domini consensu, quem ante omnia exquirere debuit. [9] Ideoque pro possessore condemnandus est, cum dolus pro possessione sit. [10] Nam & domini directi interest, vt quamplures ad suum consequendum habeat actiones, [11] & consequenter vti ne amittat personalem illam, quam contra nouum possessorem, qui nec contraxit, nec quasi, [12] habere nullam potest. [13] Sed etsi emphyteuta decesserit, eius heres licet non possideat, eadem personali actione perinde tenebitur, ac si possideret, [14] cui nimirum dolus factumque defuncti æque ac ipsi defuncto, cuius vices gerit, nocere debeat. [15] Hæc ita si non ex postfacto alienationem sciuerit dominus directus, & laudauerit. Tum enim non magis æquum est teneri emphyteutam, ipsiusve heredem personali actione, [16] quàm si prius requisito & consentiente domino alienatio facta esset. [17] Quid enim interest, an domini consensus præcesserit, an subsecutus sit? [18] Aut quænam personalis obligatio supereſſe debeat aduersus eum, qui rem possidere desierit, volente illo, cui non nisi propter rem illam erat obligatus? [19] *Ita Senatus* in causa N. Claudij Leyderij, Ioannis Pensabini, & Procuratoris fiscalis Gebennensis Prouinciæ, 5. Id. Iulij 1588. Iunge sequentem Definitionem.

1 Datio namque in feudum vel emphyteusim non est modus transferendi dominij directi, sed potius retinendi. *l.1. & pass. C. hoc tit. l.1. D. si ager vectig. & emphyt. petat.* Transfertur tamen ex his causis dominium vtile, secundum interpretes. De quo vide quæ scripsi *lib. vlt. Coniect.*

2 Non enim potest contractu se tueri is, qui prior ipse facit aduersus contractum. *l. quæro* 54. § *inter locatorem. D. locat. l. Iulianus* 13. §. *offerri. D. de action. empt. l.2. & 3. D. si ager vectig.*

3 Adeo vt habeat vtilem actionem in rem etiam aduersus dominum, *l.1. §. vlt. cod. tit. si ager vectig. id est emphyt. pet.*

4 *l. neque pignus* 45. *de regul. iur. l. penult. §.1. D. de except. rei iud.*

5 Et consequenter directo domino obligari posse. Non enim potest vtrumque dominium directum & vtile locum habere in eadem persona, sicut nec obligatio directa & vtilis, quia maior & plenior tollit minorem, *l. debitori* 50. *D. de fideiuss.* [Intellige igitur hypothecariam hoc casu competere domino directo, si vt passim fit, bona omnia emphyteutæ sint domino obligata. Nec enim credendum est dominum directum habere priuilegium vllum tacitæ hypothecæ quasi in hoc similis sit legatario vel fideicommissario, qui habet easdem istas tres actiones, personalem vindicationem, & hypothecariam *l.1. C. commun. de legat.* Etsi autem omnia emphyteutæ bona tam emphyteuticaria, quàm cætera, solent in recognitionibus obligari, in hoc tamen interest an agatur in emphyteuticaria an in cætera, quòd in emphyteuticariis dominus directus potior est omnibus creditoribus tanquam antiquior, *argum. l. in liberto* 77. *de solut. l. ex facto* 52. *D. de pecul.* In cæteris verò non item quasi in singulos annos noua sit obligatio, quæ nascitur de soluendo canone emphyteutico. Idque videtur ex æquitate constitutum, Ne nulla ratio supersit posterioribus creditoribus euitandi huius incommodi, cùm vix sit, vt non semper antiquior inueniatur dominus directus, nec tam curiosi esse debeant, qui cum emphyteuta de bonis non emphyteuticis contrahunt, vt inquirant, vtrum reliqua vlla pro bonis emphyteuticis debeantur, potiùs quàm ex mera iuris ratione, cùm par sit & æquale ius pignoris quæsitum domino directo in omnibus bonis obligatis. *Ita Senatus* ex tempore, 17. Maij 1614. & iam antea in causa D. Senatoris de Coysiaz, & Iacobi Pontarlier. *Sine die.* Iunge *Defin. 2. infr. De bon. author. iudic. possid.*]

6 *l.1. de oblig. & action. l.1. & pass. de verb. oblig.*

7 *l. vltim.* vbi Ias. & alij. *C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 162. *ex cap. imperialem.* §. *callidis de prohib. feud. alienat.* per Frider. *& quæstion.* 101.

8 Quia cum sint istæ actiones in rem, non possunt exerceri, nisi contra possessorem. *l. qui petitorio* 36. *D. de rei vindicat. l. pignoris* 17. *D. de pign.*

9 Dolo enim facit quisquis non facit id, quod facere debet, aut id facit, quod facere non debet. *l. qui non facit* 121. *de reg. iur. l.4. D. quæ in fraud. credit.*

10 *l. qui dolo* 131. *l. panem* 150. *de reg. iur.*

11 *lege cum filius* 76. §. *varius. de legat. 2. lege* 1. §. 1. *D. quod legat.*

12 Actio enim personalis non potest dari, nisi præcedente aliqua obligatione, nec obligatio vlla nasci, nisi ex contractu vel quasi, aut ex delicto vel quasi, aut aliis quibusdam modis. *l.1. l. nihil aliud* 51. *de oblig. & action. l. licet* 43. §. *ea obligatio. de procurat.*

13 Obligatio enim personalis non sequitur singularem successorem. *l. vltim. §.1. D. de contr. empt. l.1. §. si heres. D. ad SC. Trebell.* Specul. *in tit. de locato. §. nunc aliqua, vers.* 108. *quæritur. num.* 132. *& vers. præced. num.* 153. *& vers.* 166. *num.* 192. *ex l.3. §. vltim. l. etsi vsusfructus* 7. *D. de vsufr. quemadm. cau.* Anchar. *consil.* 386. incip. *in lite & quæstione.* late Ias. *in l. vltim fol. mihi* 33. *col.1.* quem omnino vide in principali notab. Guid. Pap. *quæst.* 9. vbi defendit gardam Delfinalem, vt ipse loquitur, debitam ex recognitione, deberi ab herede recognoscentis, etiam qui bona non teneat, nec esse onus reale, quale est tributum Principi debitum, vt efficiat tertium possessorem, nisi cum heres vel nullus apparet, vel soluendo non est. Et ita ibidem Ranchin. *ex l. fin. de contrah. empt. l.1. C. in quib. caus. l. Imperatores. de public. & vectig. l.1. C. in quib. caus. pign. l.1. C. de annon. & tribut. lib.* 10. *l. fin. C. sine cens. vel reliq.*

14 Quia omnes personales obligationes & actiones transeunt in heredem, *l. vltim. Cod. de hered. action. l.1. C. si cert. pet.* Vide *l.1. C. hoc tit.* Bart. *in l.1. num.* 7. & 8. *D. de condict. ex leg.* Spec. *in d. §. nunc aliqua. quæst.* 9. *num.* 18. *quæst.* 56. *num.* 70. *& versic.* 127. *num.* 153.

15 Ex regula *l. quod ipsis* 143. *& l. ex qua persona* 149. *de regulis iuris.*

16 Quæ non supererat nisi in pœnam alienationis factæ domino irrequisito, quæ pœna remittitur, cum venditio quandocunque approbatur, *vt in l. de lege* 6. *§.1. & l. seq. D. de leg. commiss. l. vlt. de eo quod cert. loc.*

17 Nec enim cogitur dominus vti iure suo, si nolit, *l. si iudex* 28. *D. de minor. l. pactum* 46. *D. de pact.*

18 Non enim requiritur hic consensus pro forma actus, vt præcedere debeat quomodo *in l. si quis mihi bona* 25. §. *iussum. D. de acquir. hered.* sed pro tuendo iure domini directi, ne fit in potestate emphyteutæ ius ipsius lædere, *l. vltim. vbi not. Cod. hoc tit.*

19 Obligatio enim emphyteutæ est quidem personalis, quia nascitur ex stipulatione, sed tamen non alia de causa contrahitur, quam quia is rem emphyteuticam possidet, ideoque cum non competat, nisi quatenus contra possessorem, non potest supereſſe aduersus eum qui desiit possidere, si nulla ei culpa obiici possit. *l. vltim. vbi gloss. fin. Cod. fin. cens. vel reliq.* Nec contrarium est quod ait *l. apud Iulianum* 40. §. *heres de leg.1. & l. qui concubinam* 39. §. *qui hortos de leg.3.* heredem cogi tributa præterita legati prædij soluere. Sic enim id accipi debet vt teneatur legatario non reipub. vt *ibid. gloss.* interpretatur. Denique tritum est cessante causa finali cessare quoque dispositionem, *vulg. l. vlt. de hered. inst.*

DEFINITIO VIII.

Postquam bona emphyteuticaria redacta sunt ad instar patrimoniorum, an & quo casu possit prior emphyteuta conueniri etiam post alienationem?

AT postquam moribus nostris eo decursum est [1] vt non tantum bona emphyteuticaria, sed feuda quoque ipsa redacta sint ad instar patrimoniorum, [2] ac proinde irrequisito etiam domino non secus ac ea quæ prorsus libera sunt, & vt vocant, allodialia alienari possint: [3] illud quoque consequens fuit, vt per quamlibet fundi emphyteuticarij alienationem tam personalis illa actio, quæ contra emphyteutam competebat, quam fundi velut commissi auocandi ius intercidat, [3] si modo emphyteuta possessorem exhibeat, [4] qui & personalem obligationem annui canonis soluendi in se suscipere, & laudimia, quæ propter alienationem debentur, soluere paratus sit. [5] Alioqui licet in promptu varias certasque actiones dominus habeat, quibus possit adigere possessorem, vt vel re cedat, vel emphyteuticariæ obligationis conditionem agnoscat, ipsius tamen interest emphyteutam iam obligatum in obligatione retinere potius, quam litem aduersus nouum possessorem, vt

Source : BIU Cujas

se obliget instituere. [6] Itaque non minus agere cum emphyteuta eiusve herede hoc casu poterit vt in posterum quoque præstet canonem etiam post alienationem, [7] quam vt reliqua soluat, si qua forte pro annis præteritis alienationis tempore debebantur, [8] idque domino directo plerumque sane commodius est, quoniam emphyteuta eiusve heres, neque dominij, neque possessionis quæstionem referre potest. [9] At qui ab emphyteuta comparauit, potest, quousque probauerit dominus eam ipsam esse rem, quæ primum in emphyteusim concessa fuerit. [10] Plane si nouus possessor petat inuestituram laudimiaque offerat, cogitur dominus laudare ratamque habere alienationem. [11] Pro quo incommodo, quod inuitus emphyteutam habere cogitur illum, quem prior emphyteuta elegerit, [12] in eo quoque ipsi prospici æquum fuit, [13] quod statuto nostro [14] summa ratione constitutum est, vt quisquis rem emphyteuticariam tenere probatur, hoc ipso perinde obstrictus sit ad census & canonis annui professionem solutionemque faciendam, ac si is ipse contraxisset. [15] Quo veluti remedio aduersus frequentissimas possessorum cauillationes proposito, [16] cœpit parum interesse domini quod eo irrequisito possit res emphyteuticaria alienari, [17] cum triplicem illam actionem, quod aduersus emphyteutam exercere poterat, æque habiturus sit contra nouum possessorem, [18] adeo vt & quasi iam obligatum eum ad hoc cogere possit vt se obliget, debitique professionem faciat, quam vulgo recognitionem appellant, ne alioqui lapsu temporis, mutatisque possessorum personis tantum eueniat, vt probationes pereant, hoc est, vt nesciatur an res, de qua agitur illa ipsa sit, quæ in emphyteusim data dicitur. [19] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Guid.Pap.*quæst.*59.

2 Ioan.Faber *ad* §.*adeo.num.*3.*Instit.de locat.* Boer.*decis.*204. *num.*7. Itaque otiosa hodie quæstio est, quæ olim fuit agitata inter nostros. An possit emphyteuta donare irrequisito domino, vt notat Ranchin.ad Guid.Pap.*quæst.*46.

3 Tanquam quæ non possit subsistere sine possessione rei propter quam datur. *argum. l. Imperatore* 7. *de publicat. & vectigal.*

4 Non enim sufficiet, vt dicat se non possidere quod sufficeret in actione in rem.*l.vlt.ff.de rei vindic.*quia non potuit in amittenda possessione damnum inferre domino, Dixi *Defin. præced.num.*9.

5 Quo casu non potest sane dominus directus dicere quicquam sua interesse. Nemo autem sine interesse aut agere aut excipere potest.*l.*3.§.*vlt.l.stipulatio ista* 38.§.*alteri.de verb oblig.*

6 Interest enim cuiusque non vexari litibus & sumptibus.*l. minorib.*6. *D.de minor.l.*1.*D.de inoff.testam. l.*1.*C de admin.tutor.*

7 Spec.*in tit.De locat.*§.*nunc aliqua. quæst.*9.*num.*18.*& qua.* 56.*num.*70.*& vers.*127 *num.*153.

8 Quamuis reliquorum præstandorum obligatio sequatur emptorem,*l vlt. & tot.tit.C.sin cens.vel reliq.*

9 *l.si quis conductionis* 25.*C.de locat.*

10 Nec enim confessio & recognitio vnius potest aduersus alium fidem facere.*tot.tit.in alios act.*

11 *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

12 Nemo enim cogitur alium socium habere quam quem ipse elegerit.*l.actione* 65.§.*societas.D.pro socio.* Emphyteuta vero socius quodammodo est.§.*adeo Inst.de locat.& conduct.*

13 Vt qui in vno grauatur in alio releuetur, *vulg. l.eum qui* 30.*de iureiur.*

14 *Incip.rempublicam lib.*3.*statut.Sabaud.c.*4.

15 Hoc vero non tantum per actionem in rem, sed etiam per actionem personalem, Guid.Pap.*quæst.*42. Vide quid non prorsus dissimile *in l.quidam* 29.*D.ad SC.Velleian.* Intelligo tamen pro annis, secutis alienationem. Nam pro reliquis præteriti temporis, non potest nouus emphyteuta conueniri in personam, neque hoc statutum loquitur.

16 Solent enim possessores vtplurimum cum ex iure emphyteutico conueniuntur negare omnia, dominium scilicet directum eius qui agit, & identitatem rei pro qua conueniuntur, vt actorem onerent quam grauiore possunt probatione, & consequenter maioribus sumptibus.

17 Est etiam alia ratione succursum dominis directis, vt pro pretij quinquagesima, quam olim habebant laudimiorum nomine *l.vltim.Cod.hoc tit.* habeant hodie aut tertiam aut quartam, apud nonnullos etiam dimidiam, vtplurimum vero sextam pretij partem.

18 Scilicet vindicationem hypothecariam, & actionem personalem: de quibus omnibus dictum est *Defin præced.*

19 Hoc enim vnum est quod hodie probari debet propter statuti nostri auctoritatem. Alioqui ex ratione iuris probandum esset, quod is qui recognouit fuerit dominus vtilis & possessor tempore recognitionis, ne alioqui sequeretur vt verba enunciatiua probarent in non antiquis etiam inter alias partes, contra ea quæ notantur in *l.optimam. Cod.de contr.& com.stipulat.* Iunge *Defin.seq.*

DEFINITIO IX.

Neque rem emphyteuticariam nouo censu onerare licet sine voluntate domini directi, neque alius profiteri potest, quam qui reuera possidet, Et quid si contra factum sit.

EDicto diui Emanuelis Philiberti Ducis nostri prohibitum est non solum ne emphyteutæ liceat, quod nec iam olim licebat, [1] rem emphyteuticariam alienando nouum ei censum aliudve vllum onus imponere, ne sit in ipsius potestate duriorem facere domini directi conditionem, [2] cum eo difficilius pretioque viliore emptorem res inueniat, quo grauiori onere affecta est, [3] sed etiam ne quis annui census obligationem tanquam possessor profiteatur, nisi qui verus sit possessor: nimirum ne illudatur domino directo, cuius sane interest, vt sciat quis rem possideat, [4] cum nec quicquam iuris ei tributa sit ea professio contra verum possessorem, si ab eo facta probetur qui non possidebat. [5] Etsi enim statuto nostro remissa est domino directo necessitas probandi, quod professionis tempore possideret is, qui professionem emisit, [6] tamen contrariæ probationis facultas illi qui ex eiusmodi obligatione conueniatur, erepta non est. [7] Sed & domini interest scire an vetus emphyteuta rem alienauerit, cum propter laudimia quæ ex alienatione debentur, [8] tum etiam vt sciat vbi res sit, si vel ob non soluta laudimia rem quasi commissam persequi velit, [9] vel qua alia ratione in rem agere malit, quam in personam. [10] Neque tamen eo minus obligatur is, qui cum non possideret mentitus est se possidere, [11] multoque magis ex ea professione tenebitur, si subinde canonem annuum per aliquot annos soluerit, [12] adeo vt nec cogendus sit dominus ab eius obligatione discedere, si contra eum agere malit quam contra nouum possessorem, [13] tametsi possessor ipse totam obligationem in se suscipere non recusat. Ne quod in domini fauorem inductum Princeps voluit, in eius incommodum iniqua interpretatione retorqueatur. [14] Nec rursum condici poterit ea obligatio aut solutio quasi sine causa facta, ob id solum quod qui professus fuit non possideret. [15] Subest enim vetus illa causa, quod iam ante fuerat eo nomine obligatus, [16] quodque imputare sibi debeat, qui in obligatione remanere maluerit, quam suscipiendę obligationis necessitatem in nouum possessorem transferre. [17] At non liberabit ea res nouum possessorem, si malit illum dominus habere obligatum. [18] Quamquam si aduersus eum egerit, aut quo alio modo alienationem inscio se factam laudauerit, [19] non erit ipsi permittendum, vt recurrere possit contra priorem emphyteutam, à quo semel recesserit. [20] Solent vero qui tanquam possessores profitentur, vt huic periculo occurrant, in ipso actu protestari, vt si quid per errorem professi sint nocere iis non debeat.

Source : BIU Cujas

beat.[21] Qua proteſtatione ſicut multorum ruſticitati & imprudentiæ conſulitur, [22] ita iuuari eos æquum non eſt, qui vltro profeſſi cum ſcirent ſe non poſſidere fraudandi domini conſilium habuiſſe credendi ſunt.[23] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam cum liceret olim emphyteutæ rem alienare irrequiſito domino, multo minus poterat nouum ei cenſum imponere aliquando. *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

2 Quod permitti numquam debet. *l.1. D.de alien.iudic. mut. cauſ.fact.l.2. D.quod vi aut clam.*

3 *l.ſi venditor 6.§.vlt. de ſeru.export. l.fundi partem 79 l.qui fundum 35.de contr.empt.*

4 Nempe ad laudimia & ſeruitia exigenda, quorum nomine actio in rem competit aduerſus poſſeſſorem, vt dixi *Defin.4.ſupr.* Iunge *l.4. §.is vero qui agrum. & §.ſi cum ego, D.de cenſibus.*

5 Cenſus enim profeſſio neque dominium auffert vero domino, neque poſſeſſionem vero poſſeſſori. *l.qua quiſque 64.D. de acquir.rer.domin.*

6 *In c.rempublicam*, de quo dixi *Defin.præcedent.num.vlt.* Et ſane non quilibet admittitur ad profitendum, ſed is demum quem prius conſtitit poſſidere.

7 Semper enim contra præſumptionem ſupereſt locus veritati. *l.ſi chirographum 24. & ſeq. l.Imperatores 29. in fin. D.de probat.*

8 Debentur enim ex quacunque dominij tranſlatione. *l.vlt. C.hoc tit.* alienatio autem eſt omnis actus per quem dominium transfertur. *l.1.C.de fund.dotal.*

9 Quod ſuo iure facere poteſt. *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

10 Cum dici ſoleat plus cautionis eſſe in rem, quam in perſonam. *l.plus cautionis.de reg.iur.*

11 In pœnam ſcilicet mendacij, vt & in *l.vlt.D.de rei vindic. Auth.item poſſeſſor.Cod.qui potior.in pign.hab.* niſi poſtea veniam petierit vt ſibi liceret profeſſionem emendare, vt *in d.l.4. §. vlt.de cenſibus.*

12 Quia per eiuſmodi ſolutionem tanto magis decipitur dominus directus. *arg. l. Pomponius 29. D. quibus modis vſuſr. amitt.*

13 Scilicet actione illa perſonali quæ naſcitur ex contractu ipſo emphyteutico.

14 *arg.l.nulla 25.D.de legib.l quod fauore 6.C.eod.*

15 Quaſi hoc ipſo probetur facta per errorem: ſemper enim incipitur à profeſſione poſſeſſionis, vt ſequatur profeſſio debiti.

16 Ergo conueniendus eſt hoc caſu ex prima confeſſione, non ex ſecunda.

17 Nunquam enim ei ſuccurritur qui ſeipſum in neceſſitatem coniecit. *l.ſi fideiuſſ.7.§.ſi neceſſaria, D.ſi quis ſatisd.cog.l.2. §.vim fluminis, D.ſi quis caution.*

18 Eſt enim obligatus ille nouo & proprio iure, quia rem poſſidet, idque ex auctoritate ſtatuti, de quo diximus in præcedentibus.

19 Laudat vero ſatis hoc ipſo, quod contra eum agit tanquam contra poſſeſſorem. *argum. l.1. §.illud quæritur, D.de ſeparat.*

20 Iis enim, qui ſuas actiones, ſiue expreſſe, ſiue tacite remittunt, non eſt dandus regreſſus, *l.quæritur 14.§.ſi venditor.D. de ædilit.edict.d.l.1. §.illud quæritur.de ſeparat.*

21 Vnde & profeſſiones iſtæ à ruſticis noſtris vtplurimum vocantur proteſtationes.

22 Cum ſane ſuccurri æquum eſt aduerſus errorem, ſiue iuris ille ſit, ſiue facti, vt & in aliis fere omnibus. *l.vlt.vbi not.C.de teſtam.l.ſi quis id quod 7. §.pen.D.de iuriſd.* Iunge *l.regula 9.D.de iur.& fact.ignor.*

23 *l.is qui ſe obtulit 25.& l.ſin autem 27.D.de rei vindic.l.pen. D.de dolo.cum ſimilib.*

DEFINITIO X.

Poteſt fundus emphyteuticarius diuidi inter plures perſonas & ita ſolutio quoque canonis annui, ſed poſſeſſorum expenſis ac ſine incommodo domini directi.

ETſi ſolutio per partes magna incommoda habere dicitur, [1] non tamen prohibetur is qui fundum ampliſſimum in emphyteuſim accepit per partes eum diſtrahere, tametſi ita futurum ſit vt canonis annui ſolutio inter omnes poſſeſſores pro rata diuidi debeat: [2] ſiue quod id omnino conſequens ſit ei, quod dicimus bona omnia emphyteuticaria adeoque feudalia redacta eſſe ad inſtar patrimoniorum, [3] ſiue quod pro leuiore illo incommodo longe maius commodum dominus ſentiat [4] in laudimiorum perceptione, quæ præcipuum iuris emphyteutici fructum conſtituit. [5] Nam quo plures fuerint poſſeſſorum perſonæ, eo plura ſperari poſſunt laudimia ex plurium ſpe venditionum. [6] Hactenus tamen domino ſuccurritur, vt quæ in diſtribuendis diuiſi canonis portionibus cura, diligentia, impenſaque neceſſaria eſt, tota ab ipſis poſſeſſoribus conferatur, [7] nec ad aliud teneatur dominus, quam vt cenſualia inſtrumenta, quorum inſpectione in eam rem opus eſt proferat, vt ſciatur quid & quantum, & pro qua quantaue bonorum emphyteuticariorum quantitate debeatur, [8] ſi in eo negligentes poſſeſſores fuerint, non proderit ſingulis, quod partem offerant, ni totum ſoluant, [9] totiuſque emphyteuſeos auocandæ ius domino perinde competet acſi nemo offerre vellet. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l.3.in prin. D.famil.erciſc. l.cum hi 8.§.in cauſa. D.de tranſact.l.3.D.de alim.legat.*

2 Vel vt confundatur, quomodo loquitur Vlp. *in l.com.diuid.* ob hanc cauſam ſcriptum eſt iudicem non facile debere agrum vectigalem regionibus diuidere.

3 Scripſi *Defin.8.ſupr.ex* Guid.Pap. *quæſt.59.*

4 *arg.l.eum qui 30.D.de iureiur.* Sic commodum compenſari debet cum incommodo in ſpecie. *l.1.§.vlt. de aqua & aqu.pluu. arcend.* Spec. *quæſt.71.num.92.& ſeq.de locat.*

5 *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

6 Quia facilius eſt vt ex pluribus vnus velit vendere aut alter alienare, quam ſi vnus tantum eſſet, qui alienare poſſet.

7 Ne videatur in eorum fuiſſe poteſtate vt læderent ius domini directi. *d.l.7.in princ.D.com.diuid.*

8 *arg.l.inſtrumenta 24. C.de fideic.* Quidni enim hoc ſaltem præſtare cogatur dominus directus, quod ſine diſpendio ipſius futurum ſit. *arg.l.in creditore 38.D.de euict.*

9 Propter naturam actionis, quæ indiuidua eſt. *l.rem hereditariam 65. D.de euict. l.quandiu 6. C.de diſtr.pign. l.2.Cod.debit. vendit.pign.imped.non poſſ.*

DEFINITIO XI.

Emphyteuta poteſt inuito domino directo rem derelinquere vt liberetur etiam ab actione perſonali, dummodo omnia derelinquat quæ coniuncta ſunt in onere.

IVris quidem ratio prohibet, ne liceat emphyteutæ inuito domino reſilire à contractu, qui vltro citroq; obligatus eſt. [1] Sed tamen eo iure vtimur, [2] vt ſi emphyteuta, licet perſonali actione conuentus rem derelinquere malit quam canonem ſoluere, audiri debeat, [3] ſi non expreſſa conuentione ſibi dominus in contrarium proſpexerit: [4] quoniam & plus præſtat, [5] ſi modo non deteriore conditione res ſit, quo tempore derelinquitur, quam erat cum accipiebatur, [6] nec quicquam impediat quo minus vacuam eius poſſeſſionem nanciſci dominus poſſit: [7] ſed & illud requiritur, vt præteritorum annorum reliqua omnia ad quadrantem vſque ſoluat is, qui rem derelinquere paratus eſt, [8] itemque vt nihil omnino ex iis bonis retineat, quæ vnius tantum canonis confuſum onus ab initio habuerunt. [9] Cætera enim quæ eodem quidem contractu, ſed diſtincto canonis onere conceſſa fuerint, retinere, ſi velit, non prohibetur, [10] ſolius Principis ius illud eſt, vt qui tributum debet perſonæ, vt plerumque fit pro bonis indictum, non liberetur, tametſi maxime bonis velit cedere, quoniam inuidioſum id & à Principis maieſtate alienum videatur. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin.37.infr.

1 Cum enim hic ſit contractus verus propriam naturam propriumque nomen habens. *l.1.C.hoc tit.* ab initio quidem eſt voluntatis, ſed ex poſtfacto neceſſitatis, vt cæteri, *l.ſicut 5.Cod.de obligg.& action.*

Source : BIU Cujas

2 Ex consuetudine quæ hic maxime spectanda est. Chassan. *in Consuet. Burgund. tit. Des mains mortes. §. 8. in verb. en delaissant, num. 4.* post Alberic. de Rosat. *in l. cum fructuarius 64. de vsufr.* Specul. *tit de locat. §. nunc aliqua. vers. 128. num. 154. ex l. venditor 13. § si constat. D. com. prad.*

3 *arg. d. l. cum fructuarius & seq. l. si absente 48. D. de vsufr. l. etsi forte 6. §. etiam in fin. D. si seruit. vindic.* Alber. *in d. l. cum fructuarius, & in l. 2. col. pen. C. de iur. emphyt. Not. in c. quæ in ecclesiarum. de constit. & in c. 1. de vas. qui contra const.* Lot. Vide tamen Bart. *ad l. is cum quo. de aqua & aquæ pluu. arcend.* vbi distinguit an onus sit certum an incertum, vt posteriore casu liberetur possessor rem derelinquendo, priore non item per *l. quicunque. C. de fund. patrim. lib. 11. l. Imperator 70. §. si centum. de leg. 2. l. prætor 7. §. 1. de damn. inf. § si vero quis locat. Nou. de alien. & emph.* nisi conueniatur actione reali vel officio iudicis, inquit Bart. *ex d. §. 1. & d. §. etiam.*

4 Plus enim potest conuentio quam consuetudo. *l. licet 8. l. citra 19. C. hoc tit.* vbi Cuiac. ex Græcis ob hanc causam legit affirmatiue *si specialiter exprimatur*, sublata dictione *nihil*, quæ est *in vulg. edit.*

5 Quo casu admittit Bart. posse rem derelinqui etiamsi onus fuerit certum à principio, ex *l. illud 7. §. 1. de tribut. act. & d. l. is cum quo.* Non aliter ex *l. propter 5. Cod. qui bon. ced. non poss. l. penult. C. de rescind. vindit.* Vide *l. eum qui 15. alias l. Iauolenus de ann. legat.*

6 *l. sed cum 65. de vsufr.*

7 Vide Aufrer. *ad decis. Cap. Tholos. 404.*

8 Nam quod rem derelinquit non debet ei prodesse quantum ad tempus quo ipse possedit, cum sibi debeat imputare, cur non citius dereliquerit.

9 Est enim hoc onus plane indiuiduum. *d. l. 7. in princ. commun. diuid. l. cum quæritur 16. de admin. tut. l. si ita 39. in fin. de oper. libert.* Iunge *Defin. 76. infr.*

10 Quia eorum causa est separata. *arg. l. etiam 29. §. 1. D. de minor.*

11 *d. l. propter 5. C. qui bon. ceder. poss. l. quicunque cum gloss. in l. 1. C. de fund. patrim. lib. 11. tit. 61.* Chassan. *tit. De mains mortes §. 8. in verb. en delaissant, num. 4.* vbi distinguit an agatur de censu, tributo, & collecta quæ debentur Principi, an de huiusmodi oneribus debitis priuato aut alicui domino inferiori, vt posteriore casu liberetur possessor rem derelinquendo, non etiam priore.

DEFINITIO XII.

Primus emphyteuta quam actionem habeat contra secundum sine cessione.

SI is qui fundum in emphyteusim acceperat eundem alteri in secundam emphyteusim, quam liuellum vocant, concesserit,[1] eodem iure aduersus liuellarium vti potest, quo is ipse domino directo teneatur,[2] quasi domini quoque directi iure censeri debeat si cum secundo emphyteuta comparetur.[3] Quanquam enim eiusdem rei duo in solidum domini eiusdem dominij genere esse nequeunt,[4] nihil tamen prohibet duos esse directos dominos, duosque vtiles diuersis, vt aiunt, respectibus.[5] Itaque si primus emphyteuta ex propria obligatione conuentus canonem soluerit, quem secundus ex sua soluere debuit, potest eo nomine contra secundum etiam citra cessionem easdem actiones exercere, quas & directus dominus aduersus eum quem ex illis vellet, posset,[6] vindicationem scilicet saltem vtilem,[7] hypothecariam, & personalem. At quid si non appareat, quo iure & per cuius personam ad possessorem peruenerit res emphyteuticaria, pro qua canonem domino soluere primus emphyteuta coactus sit? An vlla ei aduersus possessorem pro repetitione actio competet? Mouet quod suum potius quam alienum negotium gessisse videatur qui id soluit, ad quod proprio nomine & ex propria obligatione tenebatur.[9] Atqui verum est obligationis illius personalis contrahendæ aliam causam non fuisse, quam quod tum emphyteuta rem haberet, quæ nunc ab alio possidetur.[10] Ergo æquius est vtili saltem negotiorum gestorum actione teneri possessorem, qui solutionis commodum sentit,[11] quod rem habet quam alioqui dominus non soluto canone iure suo euincere potuisset.[12] Siquidem canonis præstandi onus reale est, & proinde rem ipsam sequitur ad quoscumque transeat possessores,[13] nec cogi potest directus dominus fidem à se emphyteutæ datam seruare possessori, non satisfaciente ex sua parte emphyteuta, à quo necesse est, vt possessor quisquis ille est causam habuerit proximam, aut remotam.[14] Emphyteutæ vero multo minus imputare possessor potest, cur non soluat canonem eius rei nomine debitum, quam ipse non emphyteuta possideat.[15] Tutius tamen emphyteuta fecerit si soluens domino impetret in continenti cessionem actionum, vt indemnitati suæ melius consulat,[16] nec personalem tantum habeat actionem, seu etiam hypothecariam & vindicationem, quas haud dubie citra cessionem & suo iure habere non potest.[17] *Ita Senatus* in eadem causa. Vide tit. Sin. cens. vel reliq. Defin. 1.

1 Est tamen differentia inter contractum emphyteuticum, liuellarium & censualem, de quibus omnibus tractant nostri ad *l. 1. & vlt. C. hoc tit.*

2 Vt scilicet indemnis præstetur à secundo emphyteuta, in quem ius suum transtulit, quamuis non nisi periculo suo. *Auth. sed & periculum. C. sin. cens. vel reliq.* Spec. *in tit. de locat. §. nunc aliqua. vers. 66. numer. 192.* Ias. *in l. fin. numer. 154. Cod. hoc titul.*

4 *l. si vt certo 5. § si duobus vehiculum. D. commod. l. de hereditate 19. § pater de castr. pecul.*

5 Ioann. Faber *in §. adeo. num. 6. Inst. de locat.*

6 Quia eas habet ex proprio contractu nec proinde indiget cessione.

7 Non enim potest habere directam, cum reuera non sit dominus directus. *l. 1. D. si ager. vectig. l. 1. §. quia autem. & seq. D. de superfic.*

8 Intellige sine cessione. Nam si qua cessio per dominium directum facta esset, res non haberet dubitationem, quia ius cessum æstimatur semper ex persona cedentis. *l. fideiussoribus 17. l. vt fideiussor 39. de fideiuss. l. Modestinus 79. D. de solut.*

9 Nemo autem actionem habet pro repetitione eius, quod soluit suo nomine. *l. Papinianus 28. D. mandat. l. si quid possessor 31. de petit. hered.*

10 *d. l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

11 Alioqui fieret locupletior ex aliena iactura contra *l. nam hoc natura 14. D. de condict. indeb. l. si & me & Titium 32. D. de reb. credit.* Afflict. *decis. 153.*

12 *l. si pupillo 6. §. sed & si quis negotia mea. D. de negot. gest. l. plane 38. D. de petit. hered.* Specul. *in d. §. nunc aliqua. vers. 127. ex l. omnes 3. §. vltim l. si vsufructus nomine 7. D. vsufr. quem. caueat. l. lex vectigali 31. D. de pignor.*

13 Bald. *in Auth. si quas ruinas num. 5. C. de sacros. eccl.* Castr. *in l. Imperatores. de publ. & vectig.* Afflict. *decis. 95.* Negus. *in tract. De pignor. in 4. parte partis principalis. num. 127.* Ias. *in l. 1. num. 70. C. hoc tit. ex l. murileguli 11. C. de murileg. lib. 11. tit. 7. l. inter debitorem 42. de pact.* Crauet. *cons. 217. num. 6.*

14 *Arg. l. cum proponas 17. C. de pact. & c. peruenit. Extr. de iureiur.* Debet enim possessor vti possessione auctoris sui cum suis oneribus & vitiis. *l. 3. §. eum qui, D. de acquir. poss. c. pastoralis. & c. cum non sit. Extr. de decim.* Iunge *l. quod ipsis 145. & l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

15 Cum huius canonis soluendi onus transierit in ipsum possessorem. Specul. *d. vers. 166. num. 192. argum. l. cum fundus 12. commun. prad. & vers. 9. num. 18. ex l. soluendo 75. de negot. gest.*

16 Nam cum sit possessor bonæ fidei potest petere, vt sibi cedantur actiones. *l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.* quas præstare sine suo incommodo creditor potest. *l. in creditore 38. D. de euict.*

17 Non desunt tamen qui putent, primum emphyteutam habere vtilem actionem in rem aduersus quemcunque possessorem, Specul. *in d. §. nunc aliqua. quæst. 66. num. 80.* adeo vt in ea actione præferatur domino directo, si forte velit dominus directus contra possessorem directa expediri, vt concludere videtur idem Specul. *quæst. 51. num. 65. ex l. si cum emptorem 16. D. de pact. l. si procurator 28. l. procuratore 55. D. de procurat.*

DEFINITIO XIII.

Emphyteuta rem vltro derelinquens non potest impensas repetere, quas in eam fecit.

Emphy-

Source : BIU Cujas

EMphyteuta ſi re emphyteuticaria quam meliorem fecerat cedere domino velit, vt ſe liberet à præſtandi canonis annui neceſſitate, nullam ſumptuum à ſe factorum habere poteſt repetitionem: quoniam ad hoc ipſum emphyteuſim acceperat, vt rem meliorem faceret, ſibique imputare debet, quod meliorem factam velit vltro derelinquere. [1] *Ita* in eadem cauſa.

1 Videtur enim donare, *arg.l.donari 82.de reg.iur. l.adeo 7.§. ex diuerſo de acquir.rer.dom.* vel ſaltem tanti habuiſſe re carere, *arg.l.4.§.1.de alien.iudic.mut.cauſ.fact.* Clar.§.*emphyteuſis.q.45.*

DEFINITIO XIV.

Remiſsio præteritarum penſionum non præſumitur ex recognitione futurarum.

DIrectus dominus, qui emphyteutam admittit ad cenſualis aut emphyteuticarij debiti nouam profeſſionem, non ex eo credendus eſt præteriti temporis penſiones non ſolutas remittere voluiſſe, tametſi nihil ſit proteſtatus. [1] Neque enim noua illa profeſſione id actum videri poteſt, vt emphyteuta vllo modo liberaretur, at potius, vt magis obligaretur, & conſequenter non minus ad præteritarum, quam ad futurarum penſionum ſolutionem. [2] Idem de laudimiis, ſi qua iam debebantur, iuris eſt. [3] Quid enim abſurdius quam ex eo inſtrumento quod ad obligationem inducendam conſcriptum ſit inducere liberationem? [4] Hoc ita ſi nulla conſuetudo ſit in contrarium, [5] qualis eſt apud Auguſtanos. *Ita Senatus*, 13. Cal. Ianuar. 1588.

1 Quamuis nonnulli contra putent, eo prætextu, quod credibile ſit dominium directum præteritas penſiones exigere ideo noluiſſe, vt facilius emphyteutam aut poſſeſſorem nouum alliceret ad recognoſcendum, *argum.l.cum quidam 17.§.Diuus Pius.D.de vſur.l.vir vſuras 54.D.de donat.int.vir.& vxor.*

2 Cum tam præteritæ penſiones quam futuræ ex eadem cauſa eodemque contractu debeantur. Vide Abbat.*in c.potuit. num.14. Extr.de locat.*

3 Ex eodem enim fonte debitum laudimiorum & ſeruitiorum proficiſcitur, quamuis laudimia non in ſingulos annos, ſed in ſingulas tantum alienationes debeantur.*l.vlt.C.hoc tit.*

4 Ita enim fieret, vt actus operaretur vltra intentionem agentis contra *l.non omnis 19.D.de reb.credit.* Itemque vt ad vnum finem inducta contrarium effectum operarentur, contra *l.legata inutiliter 14. de adim.legat. l.in ratione 30. §. tametſi. D. ad leg.Falcid.cum ſimilibus.*

5 Conſuetudo enim cuiuſque loci ſpectanda eſt in his maxime, quæ ad hanc contractus ſpeciem pertinent. *l.circa locationes 19.C.de locat. Not. in l.vlt. C.hoc tit. & in l.venditor 13. §.ſi conſtat.D.commun.præd.*

DEFINITIO XV.

Emphyteuta tenetur ad æſtimationem quanti plurimi ex tempore moræ duntaxat, & quando in mora eſſe videatur.

EMphyteuta, qui canonem annuum ad certam diem & ad domum creditoris ſoluere debuit, [1] ſi non ſatisfecerit condemnandus eſt, vt præſtet quanti plurimi vno quoquo anno merx fuit, etiamſi nulla interpellatio præceſſerit. [2] Hoc enim caſu ſola dies interpellat ſatis ad conſtituendum in mora debitorem, cum ad eius domum ire creditor non debuerit. [3] At ſi dies dicta non ſit, requiritur denunciatio, ad hoc duntaxat, vt ſciat & certioretur emphyteuta ad quam diem dominus ſit adfuturus: ne cum ad creditoris abſentis domum venerit fruſtra id fecerit. [4] Quod ſi de ſolutione ad creditoris domum facienda nihil conuenerit, interpellari debitorem oportet, vt in mora conſtituatur. [5] Quo facto transferetur in debitorem neceſſitas ſoluendi, cum antea domino incumberet neceſſitas petendi. [6] Extra hos caſus non quanti plurimi eo anno merx fuit, ſed ad communem æſtimationem ſolutio fieri debebit. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa, & iterum pro N. Iacobo de Montfort, contra Antonium Mollier, 13. Calen. Iulij 1592. Iunge Defin.2. De contr. & commit. ſtipul. & Defin.5. De ſolut.

1 Quod euenit cum reditus eſt portabilis, vt noſtri loquuntur, vocant enim *rente portable.*

2 Ex ea ſcilicet Doctorum noſtrorum opinione, quæ vult in bonæ fidei iudiciis deberi æſtimationem quanti plurimi à die moræ. De quo Bart. & alij ad *l.vinum 22. D.de reb.credit.l. pen.& vlt.D.de condict.& tritic.l.3.§.in hac.D.commodat.*

3 Quomodo tamen regulariter cogitur creditor ire ad domum debitoris ſi aliud nihil conuenerit, *l.item illa 18.vbi not.D. de pecun.conſtit.*

4 Nec enim eſt in mora is qui ad diem non ſoluit, ſi nemo fuit cui ſolueretur, *arg.l.vlt.D.de leg.commiſſ.l.cum quidam 17.§. ſi pupillo.D.de vſur.*

5 Siquidem regulariter non ſolet contrahi mora, niſi per interpellationem factam congruo loco, & congruo tempore. *l.mora 32.eod.tit.de vſur.l.ſi pupillus 127.de verb.oblig.*

6 Vide Affict.*deciſ.316.* Ant.Gabriel. *lib.3.commun.opin. De ſolut.& liber.concluſ.9.*

7 Æſtimatio enim quanti plurimi numquam præſtatur, niſi in pœnam moræ aut delicti. *l.in re furtiua 8.§.1. D.de condict. furt.l.3.§.ſi per venditorem.D.de act.empt.* Vide tamen quæ ſcripſi late circa hunc tractatum *lib.16.Coniect.iur.ciuil.*

DEFINITIO XVI.

Commiſſo renunciat dominus directus, qui ſciens ius ſuum exigit canonem, aut admittit poſſeſſorem ad recognoſcendum.

COmmiſſo renunciaſſe videtur dominus directus, qui poſt ius ſibi quæſitum, cum rem ipſam poſſet ab emphyteuta auferre, canonem annuum ab eo petere & exigere maluit: [1] adeoque ſi emphyteutam ad canonis annui nouam profeſſionem admiſerit, [2] vtique ſi ius ſuum non ignorabat. [3] Ius enim commiſſi cum pœnale ſit, facile remiſſum intelligitur: [4] ſicut euenit, cum alia qualibet pœna commiſſa ob non ſolutam ſua die pecuniam ſors petitur poſt diem: [5] aut cum venditor qui legem commiſſoriam exercere potuit, pretium petere maluit. [6] Quare nec domino proderit quod canonem annuum exigendo proteſtatus ſit, ne quid ex eo præiudicij fieret petitioni commiſſi. Inutilis enim proteſtatio eſt cum fieri nequeat, vt & commiſſum, & ſecuti temporis penſitatio emphyteuticaria debeatur. [7] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua ſcripſimus Defin.14.

1 Abbas *in cap.potuit, num.14.Extr.de locat.*

2 Poſteriora enim ſemper derogant prioribus, *vulg.l.pactæ nouiſſima. C.de pact.* cum nec quiſquam cogatur vti iure ſuo. *l.ſi iudex circumuento.D.de minor.l.pactum 46.D.de pact.*

3 Alioqui nemo credendus eſt voluiſſe remittere ius quod ſibi competere ignorabat. *l.mater decedens 19. D.de inoffic.teſtam. l.Campanus 47.de oper.libert.*

4 In odium ſcilicet pœnarum, quæ ſemper odioſæ ſunt, ſiue conuentionales ſint, ſiue legales. *l.vlt. De eo quod cert.loc.l.pen. D.de pœn.*

5 *l.apud Celſum 4. §.Labeo ait 7. & l.2. §.non male. D.de dolo mal.except.*

6 *l.de lege 6.§.1.l.poſt diem 7.D.de leg.commiſſ.* iunct.*l.3.eod.*

7 Guid.Pap.*quæſt.171.num.1.& 4.*

DEFINITIO XVII.

Nouus poſſeſſor quando incidat in pœnam commiſsi, & quando ab ea excuſetur.

EXcuſatur à pœna commiſſi emptor, cui vendita res fuit tanquam libera, ſi à domino intra ſtatutum tempus non petierit inueſtituram. [1] Sed tamen indiget reſtitutione in integrum, [2] quæ ipſi vtiq; concedenda eſt, [3] ex generali illa clauſula, *ſi qua mihi iuſta*

Source : BIU Cujas

causa esse videbitur. [4] Non idem erit si edicto non satisfecerit, quod de inscriptionibus vocant, quo cautum est, vt quisquis fundum acquisiuit quocumque tandem acquisitionis & contractus genere, id ipsum apud loci Curiales testetur intra duos menses proximos, alioqui pœnam commissi incurrat. Id enim dominorum directorum causa constitui necesse fuit, vt exploratis ea ratione alienationibus certiores fieri possent de iure suo, nec per acquirentium aut fraudem, aut ignorantiam circumuenirentur, [5] si forte aut simulatus contractus factus esset, [6] aut alienata res tanquam libera, quæ tamen vel feudalis esset, vel emphyteuticaria. [7] Quam ob causam recte probatum est, etiamsi de eo contractu agatur, ex quo nulla laudimia debeantur, [8] non eo minus tamen commisso locum fore, si edicto non fuerit satisfactum: cui nimirum satisfieri necesse fuit, vel ob hoc ipsum, vt sciri posset an laudimia vlla deberentur. [9] Humaniter tamen & æquissime receptum est, vt siue ob non factam inscriptionem, siue quod in laudimiorum solutione cessatum sit, commisso locus apertus fuerit, moram purgare liceat quandocumque ante litem contestatam. [10] *Ita in Senatu tractatum est* in eadem causa.

1 Est enim in bona fide non solum ob assertionem venditoris, & probabilem ignorantiam facti & iuris alieni, *arg.l.vlt. D.pro suo.l.qui in alterius 42.de regul.iur.* sed etiam quia bona omnia naturaliter sunt libera & talia præsumuntur, *vulg.l.altius 8.Cod.de seruit.& aqua.l.cum eo 9.D.vrban.prad.* Clar.*in §. emphyteusis.quæst.8.*

2 Guid.Pap. *quæst.24.* quia verum est ipso iure commissam rem fuisse ob non petitam inuestituram, etiamsi non fuerit interpellatus possessor, *Notat.in l.2.& vlt.C.hoc tit.*

3 Guid.Pap.*d.quæst.24.*

4 De qua *in l.1.& tot.tit.D.ex quib.caus.maior.* Andr.Gayl. *lib.2.obs.cap.48.num.4.*

5 Nam neque dolus, neque ignorantia vnius fraudi esse alteri debet. *l.1.l.quod autem 6. § si quid cum pupillo & pass. D.qua in fraud. credit.*

6 Quales hodie plerique fiunt in fraudem dominorum directorum: quæ res dedit causam edicto.

7 Non enim quid in opinione sit hoc casu inspicimus, sed in aliis plerisque quid in veritate.

8 Qualis est apud Sebusianos meos contractus donationis, at non etiam apud Sabaudos.

9 Simile quiddam scriptum est *in l.2. D. si quis in ius vocat. non ier.& in l.si quis ex aliena 5.D.de iudic.*

10 Guid.Pap.*quæst.113.* vbi etiam tractat quid in vasallo, & quid in promissione iurata.

DEFINITIO XVIII.

Dominus directus non cogitur rem emphyteuticam indicare possessori, qui ipse recognouit, nec heredi eius.

QVamquam eo iure vtimur, vt dominus directus agens contra fundi emphyteuticarij possessorem ad canonem annuum siue profitendum, siue soluendum, teneatur possessoris conuenti oculis subiicere, digitoque demonstrare rem, de qua agitur: [1] non tamen id locum habet cum aduersus eum ipsum agitur qui iam semel professus est, & ex propria confessione obligatus. [2] Hic enim si vel iterum profiteri, vel soluere recuset eo prætextu, quod dicat se non possidere aut nescire an possideat, non aliter audiendus est, quam si fundi possessorem indicet, [3] vt contra quem subinde possit dominus experiri. Nec id emphyteutis durum videri debet, [4] qui si summo cum iis iure ageretur, rem emphyteuticariam irrequisito domino alienare non possent. [5] In herede emphyteutæ licet nondum professus sit idem obseruatur, [6] nisi quod ante omnia interrogandus est, an heres sit & pro qua parte, [7] præsertim si personali agatur. [8] Alioqui non potest aut tanquam heres, aut tanquam possessor statim condemnari, [9] nec si filius emphyteutæ proponatur. [10] Plane si heres sit non distinguemus an pure an cum beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouerit, [11] quia beneficium legis nihil commune habet cum iure dominij directi, ad quem res ipsa pertinet, [12] & cui ante omnia satisfieri necesse est, ne dominium vtile quod in hereditate repertum fuit, cum directo consolidetur, atque ita hereditarium esse desinat. [13] *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum pro Antonio De la Cuaz, contra Dominum Marchionem De Villars ex tempore, 7.Id.Iulij 1591.

1 Quod fieri etiam solet & necesse est in iudicio finium regundorum. *l.si irruptione 8.§.1.* iunct. *l.4.§.finium.& l.penult.D.finium regund.* & generaliter quoties possessor dicit se nescire an possideat rem de qua agitur.

2 Stare enim quemque oportet suæ confessioni. *l.cum de indebito 25.in fin.de probat.* & elegantius *in l.generaliter 13.vers.nimis enim indignum.C.de non numer.pecun.*

3 Non enim potuit amittere possessionem quam semel habuit, nisi interueniente aliquo facto suo, aut saltem quia sciat à quo fuerit spoliatus, cum possessio non amittatur nisi animo & corpore. *l.quemadmodum 8.l si quis vi 17.§.1.D.de acquir.poss.*

4 Cum in possessore indicando neque dispendium, neque incommodum vllum sit, *arg.l.in creditore 38.D.de euict.*

5 *l.vlt.vbi notant omnes.C.hoc tit.*

6 Est enim heres successor in vniuersa defuncti iura etiam in vitia ipsius. *l.cum heres 11.D.de diuers.tempor præscript.*

7 *l.2.3.& pass.D.de interrog.in iur.faciend.*

8 Quia personales actiones non transeunt in singularem successorem, sed tantum in heredem, aut eum qui heredis loco sit. *l.vlt.C.de hered.act.l.1.§.si heres.D.ad SC.Trebell. l.vlt.in fin. D.de contr.empt.*

9 Heres enim nemo præsumitur nisi probetur, quamuis ea probatio plerumque difficilis sit. *d.l.3.de interrog.in iur.fac.l.nec emere 16.C.de iur.delib.*

10 Nam post inductum à prætore beneficium abstentionis filius non præsumitur heres in odiosis, secundum doctrinam Bart. *in l.1.Cod.si vt minor se ab hered.abstin.* contra quam tamen vide quæ scripsi in Hemischiliade. *de error.pragmat. ex l.1.§.qui sunt in potestate.D.si quis omissa caus testam.l.ita tamen 27.§.si pater filium ad SC.Trebell.*

11 Nam & qui cum beneficio legis & inuentarij heres est, perinde heres vere est ac si beneficium legis non imploraſſet.

12 Dominus enim directus vere est dominus, nec proinde potest in hereditate aut penes heredem reperiri nisi dominium vtile quod fuit penes defunctum. *l.1.§.Scæuola. D si is qui testam. lib.esse.iuss.est.*

13 Est enim antiquius & potentius ius domini directi quam heredis aut creditorum defuncti, in ea saltem re quæ data est in emphyteusim. [Intellige tamen & interpretare hanc Definitionem secundum id quod scriptum est *Defin.25.infr.hoc tit.* Quod nota, vidi enim multos in hoc errare.]

DEFINITIO XIX.

Solutio facta per emphyteutam ei, qui procurator credebatur, valet ad liberationem.

EMphyteutæ, qui canonem emphyteuticarium soluit actori, de cuius mandato non constat, imputari nihil potest, si vulgo habebatur ille pro actore & procuratore ad eam rem constituto, [1] multo minus si non ignorabat dominus, quod is tanquam procurator exigere solitus esset. [2] Neque enim solet pro leuioribus huiusmodi debitis exigendis mandati exhibitio esse necessaria, [3] vt nec apocham [4] in singulas solutiones conscribi necesse est, [5] sufficitque nihil mala fide ab emphyteuta factum esse, & imputari potius domino posse, cur non fuerit diligentior in canone per se aut per verum procuratorem exigendo. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa, de qua SC.14.

1 *Arg.l.3.in princ.D.ad SC.Maced. l.sed si pupillus 11. §.de quo palam & seqq.D.de instit.action.*

2 Qui enim patitur mandare videtur. *l.qui patitur 18.D. mandat.* Ratum enim quis habet non tantum verbo, sed etiam facto. *l.non tantum 5.D.rat.rem haber.*

3 *Arg.*

Source : BIU Cujas

3 *Arg. l. ſancimus 25. verſ. non autem & l. conſtitutionem 27. C. de admin. tutor.*

4 Id eſt, pecuniæ ſolutæ profeſſionem, vt loquitur *l. pecuniæ 14. C. de ſolut.*

5 Quia nec moris eſt. Id enim maxime inſpici debet, quod fieri conſueuit. *l. quod ſi nolit 31. §. quia aſſidua. de addict. edict.*

6 Nec enim machinatio domini directi debet nocere emphyteutæ. *l. 2. in fin. C. hoc tit.* Vide Guid. Pap. *quæſt. 173.*

DEFINITIO XX.

Ex pluribus rebus in emphyteuſim ab eodem recognitis an & quando poſſit emphyteuta quaſdam derelinquere & quaſdam retinere?

QVi ab eodem domino plures res in emphyteuſim accepit, poteſt quaſdam derelinquere, vt ſe ab annui canonis præſtatione eximat, alias vero retinere. [1] Niſi conſtet vel omnes res ſimul & vnica conceſſione in emphyteuſim datas, licet diſtinctis oneribus, [2] vel plures ſub eiuſdem canonis onere recognitas fuiſſe. His enim caſibus manifeſta domino fiet iniuria ſi emphyteutæ liceat obligationem diuidere, [4] quæ indiuidua ab initio contracta fuit: [5] quod contingeret ſi ex eiuſmodi rebus emphyteuticariis poſſet, quibuſdam derelictis, alias retinere. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Tot enim videntur eſſe obligationes & ſtipulationes quot ſunt res *l. ſcire videmus 29. D. de verb. obligat. l. quia dicitur 32. D. de euict.*

2 Quo caſu non eſt cogendus dominus partem recipere, quia non fuerat partem duntaxat in emphyteuſim conceſſurus, *arg. l. ſi quis aliam 46. D. de ſolut. l. tutor. 47. §. 1. D. de minor. l. quod ſi vno 13. D. de in diem addict.*

3 Vna enim res eſſe intelligitur quæ vnicum & indiuiduum onus habet, *l. ſed duobus 5. §. 1. iunct. l. præced. De legat. 2.* Nam ex comparatione oneris interpretamur diſpoſitionem *l. alumna 30. §. ab heredibus D. de adim. legat.*

4 *Argum. leg. cum quæritur 16. de adm. tut. leg. ſi ita 39. de oper. libert.*

5 *Arg. leg. communi 7. D. commun. diuid.* Certam enim legem ab initio habuit ſtipulatio quæ immutari poſtea non poteſt. *leg. vero 12. §. pen. D. de ſolut.*

6 Aut igitur totum onus agnoſcat, aut à toto contractu recedat. *d. l. cum quæritur* iunct. *l. nam abſurdum 8. D. de bon. libert.* Nunquam enim eſt inducenda diuiſio voluntatis, *l. eum qui 18. in fin. D. de his, quæ vt indign.*

DEFINITIO XXI.

Etiam ſingularis ſucceſſor cogitur titulum ſuæ poſſeſſionis edere domino directo, ſi fateatur rem eſſe emphyteuticam.

NOn ſolum is qui fundum accepit in emphyteuſim cogitur contractum edere domino directo quandocumque petenti, [1] ſed & is qui fundum emphyteuticarium ſiue emptionis, ſiue alio quouis titulo ab emphyteuta comparauit, [2] ſi modo contractum fuiſſe conſtet. Nam ſi negetur, nullum hac parte ius aliud eſt domini directi, [3] niſi vt ſi idipſum poſtea probet, atque ita per calumniam negationem factam eſſe appareat, commiſſo locus fiat [4] in pœnam doli & mendacij. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 16. Calend. Iul. 1590.

1 *l. 2. vbi not. C. hoc tit.* Editionem enim & exhibitionem petere poſſunt omnes, quorum intereſt, *l. quadam 9. §. penul. & vlt. D. de edend. l. 3. §. ſciendum D. ad exhib.*

2 Licet enim obligatio perſonalis non ſoleat tranſire in ſingularem ſucceſſorem, tranſit tamen hoc caſu ex auctoritate ſtatuti, de quo dixi *Deſin. 8. & 9. ſupr.* Et præterea eſt hoc onus rei, non perſonæ, quia propter rem non propter perſonam hæc editio facienda eſt. *leg. vltim. & tot. tit. C. ſin. cenſ. vel reliq. fund. comp. non poſſ.*

3 Negatio enim facit rem dubiam *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet*, quouſque actor plene probauerit ſuam intentionem. *l. 4. C. de edend.*

4 Dolus enim & contumacia poſſeſſoris locum facit commiſſo: cum ad hoc ſufficeret etiam ſola negligentia & ceſſatio in ſolutione per triennium in emphyteuſi priuata, per biennium vero in Eccleſiaſtica, *d. l. 2. C. hoc titu. & Nouell. 7. de non alien. aut permut. §. emphyteuſim. verſic. ſcire autem.* Iul. Clar. *in §. emphyteuſis quæſt. 8.*

5 *Arg. l. vlt. D. de rei iudic. Auth. item poſſeſſor. C. qui potior in pignor. hab. l. ſi quis inſciatus 13. in princ. D. de poſ.* Eſt autem hic caſus notandus, quia regulariter nemo cogitur titulum poſſeſſionis ſuæ oſtendere *l. cogi 11. C. de petit. hered.*

DEFINITIO XXII.

Oblatio ſola canonis annui ſine obſignatione impedit ne æſtimatio quanti plurimi debeatur.

CAnonem annuum emphyteuticarium ad certam diem certumque locum ex lege emphyteuſi dicta ſoluere obligatus ſi congruo loco & tempore obtulerit, non ideirco æſtimationis quanti plurimi quãdoque præſtandæ periculum vereri poterit, quod recuſante ſolutionem creditore is debitam mercem non obſignauerit. [2] Sola enim oblatio ſufficit ad impediendam moram, licet ad eam purgandam non item. [3] Receptiſſima autem eſt, quamuis mihi ſuſpectiſſima, interpretum noſtrorum traditio, æſtimationem quanti plurimi non niſi ob moram præcedentem peti poſſe. [4] Porro de ea oblatione intelligimus, quæ rite facta ſit, ita vt creditor nullam recuſandæ ſolutionis cauſam habere potuerit. Alioqui nec in mora creditorem conſtituere poterit, nec debitorem à mora liberare. [5] *Ita Senatus* ex tempore 9. Calend. Iunij 1590. pro Antonio Leſpine, contra Dominum de Romans.

1 Alioqui oblatio inutilis eſt, *l. qui Romæ 122. in princ. de verb. oblig.* de cuius ſententia ſcripſi *lib. 1. Coniect. cap. 1.*

2 Obſignatio tamen neceſſaria eſt ad euitandam pœnam commiſſi, tum quoque cum dominus directus eſt in dolo. *l. 2. in fin. C. hoc tit.*

3 *l. ſi per te non ſtat 7.* iunct. *l. acceptam 19. C. de vſur.*

4 Bart. *ad l. vinum 22. D. de reb. cred. & ad leg. 3. §. in hac. D. commod.* Dixi *Deſin. 15. ſupr.*

5 *d. l. qui Romæ 122. in princip. de verb. oblig. l. mora 32.* iunct. *l. ſciendum 23. & ſequent. D. de vſur.*

DEFINITIO XXIII.

Laudimia de conſuetudine debentur, etiam pro emptione facta ſub haſta.

EX publica diſtractione pignorum, quæ ſub haſta poſtulante creditore facta ſit, receptum eſt ex inueterata conſuetudine, vt laudimia debeantur, quamuis ex iuris feudalis ratione numquam ex venditione neceſſaria qualis illa eſt peti poſſint. [1] *Ita tractatum eſt* 7. Id. Nouembr. 1590.

1 Guid. Pap. *quæſt. 411. nu. 2.* Ioann. Papon. *lib. 13. tit. 2. §. 22.* Inde eſt, quod ex remiſſione, quæ fit inter ſocios, vel coheredes diuidentes, nulla debeantur laudimia. Idem Guid. Pap. *quæſt. 48. in fin.* Bartol. *in l. & ideo D. de condict. furt.* Eſt enim illa alienatio prorſus neceſſaria, cum nemo cogendus ſit ſtare in communione, *l. vlt. C. commun. diuid.* At venditio, quæ fit ſub haſta, cum intelligatur fieri à debitore, non à creditore, *l. 1. & 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.* non tam ex præciſa neceſſitate fit, quam ex voluntate debitoris, qui hoc mauult, quam aliter ſoluere, *l. ſi ob cauſam. 13. C. de euict.* adde Ranchin. *in annot. ad* Guid. Pap. *d. quæſt. 48.*

DEFINITIO XXIV.

Meliorationes reddit dominus directus, niſi cum emphyteuſis, vel feudum ad eum redit ex culpa poſſeſſoris.

SI quando vindicandi feudi ius domino obtigit, impenſas in rem factas, quæ neceſſarium aut vti-

Source : BIU Cujas

lem ac permanentem casum habuerunt, ante omnia reddere cogitur, habetque vasallus aut is qui in eius locum successit ius retentionis, eo nomine,[2] nimirum si non ex dolo & delicto vasalli feudum apertum sit domino, sed aliter puta defectu masculorum aut agnatorum.[1] *Sine die.*

1 Ne scilicet alioqui eueniat, vt ex alterius iactura locupletetur dominus directus, contra *l. plane* 38. *D. de petit. hered. l. iure naturæ* 206. *de regul. iur. l. nam hoc naturæ* 14. *de cond. indeb.*

2 *leg. si in area* 33. *D. de condict. indeb. leg. heres* 21. *D. ad SC. Trebell.*

3 Guid. Pap. *quæst.* 169. Iul. Clar. *in §. emphyteusis. quæst.* 45. VVurmbser. 1. *pract.* 3 *obser.* 2. Iunge *l. dominus* 55. §. 1. *l. colonus* 61. *D. locat.* Vide eundem Iulium Clarum *in §. feudum. quæst.* 88.

DEFINITIO XXV.

Dominus directus cogitur indicare possessori rem emphyteuticam, etiam ei qui recognouit, si is neget se possidere, sed periculo possessoris.

QVod dici solet, dominum directum pro emphyteusi agentem contra possessorem non esse cogendum indicare rem emphyteuticariam, si is possideat, qui ipse emphyteusim accepit aut professus est, eiusve heres, [1] ad eam indicationem pertinet, quam alioqui fieri necesse est priusquam possessor ad litem contestandam vrgeatur.[2] Nam si lite contestata negetur[3] fundi possessio, & vt loquuntur, identitas,[4] tametsi confines iidem proponantur ex scripto, non eo minus cogendus erit dominus intentionem suam implere,[4] & quidem per testes, quoniam fieri nequit, vt per solam instrumentorum exhibitionem & collationem certa fiat rei controuersæ demonstratio. 5 Inter hanc vero & illam indicationem hoc interest, quod illa non afficit damno vllo aut incommodo possessorem, qui ea facta paratus sit satisfacere.[6] Hęc vero cum post moram & calumniosam denegationem possessoris fiat,[7] adeo ei nocet, vt etiamsi alias exceptiones alleget, priuandus tamen sit non tantum possessione rei in odium pœnamque mendacij,[8] sed & omni alio iure, quod in ea re habuit singulari quodam emphyteuticarij iuris priuilegio.[9] *Ita Senatus* pro D. Marchione d'Aixi 17. Cal. Decembr. 1590.

1 De quo scripsimus *Defin.* 18. *supr.* quæ Definitio supplenda est ex hac & interpretanda.

2 Neque enim cogitur possessor litem contestari priusquam appareat possideri ab eo rem quæ emphyteuticaria dicitur.

3 Dicente scilicet possessore, eam rem quam possidet aliam esse quam de qua in instrumento recognitionis emphyteuticariæ.

4 Ex regula quæ vult actorem debere omnimodo intentionem suam implere, alioqui condemnandum esse *l. 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vindic. leg. 2. D. de probat. l. actor quod adseuerat* 23. *C. eod.*

5 Nihil enim vetat confines qui sint reuera diuersi habere tamen eadem nomina, scilicet quæ ab hominibus sunt, non à natura. *l. 4. d. leg.* 1. Bartol. *in l. demonstratio. D. de condic. & dem.*

6 Fit enim expensis domini propter bonam fidem possessoris *ex reg. l. qui in alterius* 42. *de reg. iur.*

7 Siquidem post litem contestatam omnes possessores sunt pares. *l. sed si lege* 25. *§ si ante D. de petit. hered.*

8 *Ex l. vlt. D. de rei vindic. Authentem possessor. C. qui potior. in pign. hab.*

9 Ita scilicet constituto iure *in l. 2. & 3. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Contentio de dominio directo inter plures excusat emphyteutam ne interim cogatur soluere.

QVoties de dominij directi iure inter duos controuersia est, excusatur emphyteuta nec moram contrahere videtur, si cesset in canonis annui solutione, quandiu mutuo vtriusque consensu, aut per sententiam decisum non est vtri solui oporteat:[1] ne accidat vt cum vni soluerit, ab altero non sit liberatus.[2] Quid tamen si is qui prior egit paratus sit satisdare de eo aduersus quemcumque alium defendendo? non faciet ea res meliorem actoris cõditionem.[3] Alioqui eadem iuris & æquitatis ratione dicendum esset, vtroque offerente satisdationem condemnari emphyteutam vtrique debere:[4] quod tamen sani iudicij nemo dixerit.[5] *Ita Senatus* 16. Cal. Decemb. 1590.

1 Requiritur tamen vt possessor offerat se paratum ei soluere, pro quo iudicabitur.

2 Is enim demum liberatur qui soluit vero creditori non qui aliis: verus autem creditor hoc casu ille est qui probat se dominum directum.

3 In quo differt hæc species ab illa, de qua *in l. penult. D. de petit. hered. l. is à quo fundus* 57. *D. de rei vindic.*

4 Consentire igitur vel sua sponte debent, vel indice imminente, alioqui se mutuo impediunt, vt *in l. huiusmodi* 84. §. *vlt. de leg. 1. l. inuicem* 43. *de hered. instit.*

5 Nec enim possunt esse duo domini directi eodem respectu, *l. si vt certo* 5. *§ si duobus vehiculum D. commod.*

DEFINITIO XXVII.

Maior est potestas conuentionis quam legis in eo, vt per cessationem in solutione canonis annui res committatur, nec mora purgari possit.

IS, cui in emphyteusim res concessa est, ea lege, vt si vel vno anno cesset in canonis emphyteuticarij solutione cadat à iure suo,[1] liberumque sit domino directo fundi possessionem ingredi propria auctoritate,[2] priuandus est emphyteusi ob solam cessationem, etiamsi nulla interpellatio præcesserit. Neque enim admoneri & interpellari debuit, qui ipse emphyteusim ea conditione accepit.[3] Præsertim cum ea sit quoque emphyteuticarij contractus natura, tametsi expressa conuentio nulla proponatur. Quamquam hoc casu hactenus melior emphyteutæ conditio est, quod moram purgare quandocumque potest, dummodo ante litem contestatam,[5] quod tamen interueniente conuentione diuersum est, si non saltem pars aliqua census annui soluta sit. 6 Inde illud etiam fit, vt eius, qui in emphyteutæ ius successit, siue vniuersali iure, siue singulari, melior conditio esse debeat, quam emphyteutæ,[7] in eo nimirum, vt non magis cadat à iure suo propter solam cessationem, licet conuentio interuenerit,[8] quam si nulla interuenisset, quia iustam eius ignorandæ causam habet quandiu admonitus & interpellatus non est:[9] sed & accedente admonitione & interpellatione citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem, ratio facit, vt etiamsi summo iure cum successore agere liceret, legemque contractus commissam dicere,[10] ipsi tamen succurri æquum esset ex generali illa edicti clausula, *si qua mihi iusta causa esse videbitur*;[11] cum is qui in alterius locum succedit iustam hoc ipso habeat ignorantiæ causam, vtrum id quod petitur debeatur.[12] *Ita Senatus* in publico auditorio 6. Id. Iunij 1591.

1 Est enim necessaria ista conuentio, alioqui requiritur cessatio per triennium, nec antea cadit emphyteuta à iure suo, etiamsi iurauerit se annuatim soluturum, si credimus Iulio Claro contra communem *in §. emphyteusis. quæst.* 8.

2 Est etiam hæc pactio vtilis, alioqui officio iudicis expellendus est emphyteuta non propria auctoritate. Clarus *in d. §. emphyteusis. quæst.* 11. VVurmbser. 11. *pract.* 34. *obseru.* 11.

3 *l. 3. vers. neque pratendente. C. hoc tit.*

4 Vt scilicet nulla interpellatione opus sit, sed debeat emphyteuta non tantum offerre, verum etiam obsignare, vt pœnam commissi effugiat *d. l. 2. in fin.*

Source : BIU Cujas

7 *Cap.potuit.de locat.Nouell.91.vt exact.instant.§. illud quoque versic.qui enim dare voluit.*

6 Solutio enim partis census impedit commissum,Guid.Pap. *quæst.*174.

7 Quamuis dici soleat eiusdem iuris esse successorem, cuius fuit auctor.*l.inuitus* 56.§ *plerumque de reg.iur.*

8 Nihil enim potest mala fide facere is , qui nescit se debere,quia ignorantis nulla voluntas est, *l.si per errorem* 15.*D.de iurisdict.l.1.C.de falsi.monet.l.pen.C.de iur.& fact.ignor.*

9 Non solum quod alieni facti ignorantia semper probabilis sit. *l.vlt.D pro suo.* sed etiam quia vnaquæque res præsumitur libera & allodialis *vulg.l.altius* 8.*C.de seruit.& aqua.*

10 Secundum ea quæ diximus *Defin.*17.*nu.*2.*supr.*

11 De qua *in l.1.l.sed etsi* 26.§.*vlt.D.ex quib.caus.maior.*

12 *Vulg.l.qui in alterius* 42.*de regul.iur.*Ideoque adieci *citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem* quia cum instrumentum hoc exhibitum fuit , non potest possessor facti ignorationem obtendere.*l.quamquam* 7.*D.ad SC.Velleian.l.1.§.vlt.D. de action.empt.* Vide Andr. Gayl.2.*obseruat.cap.*48.*num.*4.& annotationes clarissimi Iureconsulti Dionysij Gothofredi, *ad l.2.& 3. C.hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex contractu nullo non debentur laudimia, sed ex resoluto & reuocato debentur.

QVamuis ex contractu nullo laudimia non debeantur, propterea quod nec dominium ex eo transfertur, [1]sicut neque ex contractu sub conditione inito priusquam conditio impleta sit, [2]adeo vt per errorem soluta repeti possint:si tamen venditio,aut alia quælibet alienatio constiterit ab initio , ex eaque translatum sit per traditionem dominium , [3] non eo minus laudimia debebuntur, quod ex postfacto alienationem illam resolui contigerit, [4]siue fiat ea resolutio intercueniente hominis facto licet necessario, puta ex retrouenditione ad quam emptor se obligauerat, [6] siue ex spontanea contrahentium voluntate , [7] siue ipsa etiam iuris potestate,vtputa susceptis ab eo liberis qui bona sua extraneo donauerat. [8]Nam quemadmodum huiusmodi reuocatio non retrotrahitur ad tempus donationis,vt ex eo apparet quod fructus medio tempore perceptos restituere donatarius non cogitur, [9] ita fieri non potest , vt semel debita laudimia ob solam donationis resolutionem deberi desinant. [10] Vt enim perpetuo debeantur, sufficit semel translatum fuisse dominium ex ea causa , quæ sui natura potuerit esse perpetua, [11]cum sola dominij translatio illa sit, quæ laudimiorum præstandorum obligationem parit. [12] At si donatio nulla ab initio fuit, forte quod inter coniuges facta, [13]nec iuramento firmata, [14]aut iurata quidem,sed non insinuata, [15] consequens est,vt laudimia nulla debeantur. [16] *Ita Senatus* ex tempore Non.Iul.1592.contra Priorem monasterij de Talloire.

1 Quia quod nullum est, effectum nullum producere potest *l.filium* 20. *D. de bonor. poss.contr.tabul.* Vide Steph.Bertr *consil.* 45.*vol.*1.

2 Guid Pap.*cons.*126.*in* 2.*dub.ex not.*per Bart.*in l.4.alias l.si ex duobus.§.sed & Marcellus.D.de in diem addict.*

3 *leg.cuius per errorem* 53. *de regul.iur.& tot.tit.D.de condict. indeb.*

4 Transfertur enim dominium per traditionem , quoties iusta & habilis causa præcedit.*l.nunquam nuda* 31.iunct. *l. traditio* 20.*D.de acqu.rer.domin.*

5 Quia resolutio contractus non facit , quin verum sit, dominium aliquando translatum fuisse, *d.§.sed & Marcellus* , laudimia vero debentur ob translationem dominii,*l.vltim. Cod. hoc titul.*

6 Iacob. de sanct.Georg.*in tract.de royais col.* 20. *versicul. per prædicta infertur.* post Bald. & Ang. *in l. ab emptione* 58.*de pact.* licet contra sentiat Ioan. Faber *in l.vlt. D. commun.legat.*quem refert & sequitur Chassan. *in rubr.de censes.* §.1. in verb. *laouds. num.*15.& §.7.*num.*5.

7 Specul. *in titu. de locat.§.nunc antiqua vers.* 96. vbi etiam Ioann. Andr. Chass.*in rubr.de droits & appert à gens mariés.* §.1. in verb.*contract vis.num.*5.

8 *Ex l.si vnquam* 8.*C.de reuoc.donat.*

9 Ioan.Bernard. Dias *reg.*213.*limit.*10.

10 Semel enim commissa stipulatio resolui postea nunquam potest.*l.euicta* 16.§.*si seruus.l.habere* 57.*in fin.D.de euict.*

11 Nam nec solet dominium transferri ex causa temporali.*l.* 1.*D.de iur.& dot.*vbi & Cuiac.notat.

12 *l.vlt.C.hoc tit.*

13 *l.*1.*D.hoc tit de donat.int.vir.& vxor.D.& C.*

14 Hoc enim iure vtimur,vt huiusmodi donationes iuramento confirmentur,*cap.cum contingat.extr. de iureiur.*

15 Quia iuramentum supplet quidem defectum iusiurationis legalis,sed non statutariæ.

16 *num.*1.*supr.*

DEFINITIO XXIX.

Etiam ex donatione debentur laudimia, nisi vbi contraria viget consuetudo.

QVæsitum est inter veteres , an ex valida donatione laudimia debeantur ? Etmagis communiter placuit deberi, [1]non secus ac ex alia qualibet translatione dominij. [2] Idque statuto Sabaudiæ cautum est , Sed hoc ita intelligi debet , si non in contrarium vigeat,loci inueterata consuetudo. [3]Nam apud Sebusianos meos obtinuit,vt nulla debeantur. Alij sunt apud quos debentur quidem,sed non nisi dimidiata , sicut & ex permutatione in tota ferè Sabaudia , vt & apud Delphinates. [4] Igitur cuiusque loci consuetudo spectanda seruandaque est. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Guid. Pap. *quæst.* 48. *& consil.*162.incip. *consuluit.versicul.ad sextum.*

2 *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

3 Consuetudo enim seruanda est,*l.venditor* 13.§.*si constat.D. commun.præd.*Sunt enim tolerabilia quæ vetus comprobat consuetudo,*l.Imperatores* 13.*in fin.D.de pollicit.*Obserua tamen etiam de iure differentiam esse inter donationem , & cæteros contractus,quod donari res potest,etiam irrequisito domino, non autem vendi,aliterve alienari.Guid.Pap.*quæstione* 46.

4 Guid.Pap.*quæst.*46.

DEFINITIO XXX.

Laudimia ex subhastationibus debentur ei, qui habuit ius dominij directi tempore expeditionis,non ei qui tempore elapsi sequestris.

ELeganter disputatum est, bonis debitoris sub hasta venditis, subsecutaque missione in possessionem eo tempore , quo directi dominij fructus [1] ad te ex conductione pertinebant,si sexto post mense iidem fructus finito conductionis tuæ tempore ad me pertinere cœperint,vtri ex nobis laudimia debentur ? Et plerisque placebat tibi deberi, propter ea quod sola dominij translatio facere possit,vt debeantur: [2]negari autem non possit, quin ab ipso expeditionis instanti iudicialis illa venditio perfecta sit, adeoque translatū ex ea dominium, posteaquam generali fere locorum omnium consuetudine,& eo iure municipali quo vtimur obtinuit , vt per solam calami traditionem possessio translata intelligatur, [3]& consequenter per possessionem dominium , [4] idque euidenter ex eo apparere , quod à die expeditionis fructus omnes ad emptorem pertinent, [5]non alio vtique quam dominij iure,perinde acsi debitor ipse vendidisset. [6]Quod si sola calami traditio non sufficeret ad possessionis & dominij translationem , ipsa saltem missio in possessionem, quæ realis traditionis loco est , sufficere deberet. [7] Quo respexisse ij videntur qui ius nostrum municipale sic constituerunt,vt sex illi menses intra quos licet debitori bona redimere, quæ vendita sub hasta fuere , non à die expeditionis currant, vt antea ex vetere statuto currebant , sed ex die ipso missionis in possessionem. [8] Nec est contrarium,quod plerisque

Source : BIU Cujas

iuris locis traditum est, neque dominium, neque possessionem transferri ex primo decreto, sed tantum ex secundo.[9] Pragmaticorum enim error ille est, quod bonorum sub hasta venditorum expeditionem primo decreto comparant, cum tamen dominij non custodiæ causa bona vendantur:[10] sicuti neque secundo decreto similis est ea iudicis sententia, quam nos decreti interpositionem appellamus:[11] quandoquidem nullo modo necessaria est, nullius que vtilitatis, si subhastationes rite recteque peractæ sint.[12] Sufficit enim elapsum semestre, vt redimendi ius debitori adimatur.[13] Plane si quid in subhastationum forma peccatum sit, facit interpositio decreti propter auctoritatem rei iudicatæ, vt rite & solemniter acta omnia existimentur.[14] Multo minus autem ad rem faciet, si quis obiiciat, venditiones huiusmodi quæ sub hasta fiunt videri conditionales propter ius redimendi, quod intra sex menses competit, conditionalium autem venditionum naturam illam esse, vt ante conditionis euentum imperfectæ habeantur, ob idque nec prius laudimia ex iis vlla debeantur.[15] Nam permultum interest, vtrum venditio sub conditione contrahatur, an vero pure contracta sub conditione resoluatur,[16] vt cernere est in venditione quæ fit sub pacto legis commissoriæ,[17] aut addictionis in diem.[18] Hæc autem, quæ sub hasta fit, proculdubio pura est, tametsi resoluenda sub ea conditione, si intra sex menses bona redimentur.[19] Non igitur eo minus laudimia debebuntur, propter translationem dominij.[20] Quemadmodum & si debitor ipse venderet sub pacto de retrouendendo laudimia deberentur,[21] adeoque duplicia, secuta quandocunque retrouenditione,[22] nisi vbi consuetudo contraria obtinet.[23] Atque ita sæpius à Senatu nostro pronunciatum, quod ad causam retrouenditionis attineret, plerique ex Dominis Senatoribus referebant. Quidam tamen in proposita quæstione contra sentiebant, laudimia nimirum secundo conductori deberi non primo. Mouebantur quod longo apud nos vsu receptum videbant, vt ex subhastationibus quantumuis perfectis & absolutis nulla nisi post elapsos sex illos menses laudimia debeantur,[24] iis vero elapsis non duplicia, sed simplicia præstentur. Ex eo namque vel maxime apparet, non esse rectam in omnibus conuentionalis & iudicialis venditionis, itemque statutariæ & conuentionalis redemptionis comparationem.[25] Inde porro inferebant, laudimia quæ non debentur nisi post elapsum semestre,[26] ei demum deberi, qui eo tempore iura fructusque dominij haberet, quasi tum solum impleta conditione non venditionis, quam ab initio pure contractam fuisse sane fatendum est, sed debiti laudimiorum.[27] Cumque ea conditio, si debitor intra sex menses redimere nollet, sit mere potestatiua, tum etiam cum debitor pecuniam nullam habet ex qua possit soluere,[28] succedit iuris regula, quæ non patitur, vt conditio potestatiua vnquam retrotrahatur in præiudicium illius, cui interea & medio tempore ius quæsitum est: quod in conditione casuali vel mixta non similiter obtinet.[29] Sed eos postea subtilius cogitantes in contrariam sententiam illud reuocauit, quod vere dici nequeat ius vllum petẽdorum laudimiorum medio tempore quæsitum esse secundo creditori. Quippe qui eo tantum instanti ius aliquod habere incipiat, quo sextus mensis omnino præterierit.[30] Prius enim est, vt impleatur conditio quæcunque tandem illa sit, quam vt ob eam impletam ius vllum acquiratur.[31] Atqui vltimo sexti mensis instanti conditio illa impletur, sub qua laudimia certum erat debitum iri, si debitor non redimeret.[32] Neque enim potest redemptio fieri in instanti, cum requirat non modo numerationem ex parte redimentis, verum etiam retrocessionem ex parte retrouendentis.[33] Ergo nihil est quod impediat, quo minus conditio illa quamuis potestatiua retrotrahatur ad tempus subhastationum,[34] ac proinde priori non posteriori domino aut conductori laudimia debebũtur.[35] Nam vltimum illud instans quo impletur conditio illa negatiua si debitor non redemerit, non septimo mensi comparandum est, sed sexto, exemplo eius quod dicimus vltimum instans vitæ, quod ipsum instans mortis appellatur, non morti computandum esse, sed vitæ, quia mortuus non moritur, sed viuus.[36] *Ita Senatus* in causa Franciſci Louys & N. Porral. 4. Id. Decemb. 1592.

1 Quo fructuum nomine certum est laudimia contineri, quia nascuntur & renascuntur pro alienationum diuersitate, *arg. l. fructus 7. alias l. diuortio. §. si vir. D. solut. matrim.* Dixi *Defin. 1. num. 17. supr.*

2 *l. vlt. C. hoc tit.*

3 Guid. Pap. *quæst. 22.*

4 *l. 1. l. per procuratorem 8. C. de acquir. possess.*

5 Fructus enim acquiruntur non iure seminis, sed iure soli. *l. qui scit 25. §. 1. D. de vsur.*

6 Factum enim iudicis aut apparitoris hoc casu est factum partis, *leg. si ob causam 13. C. de euict. l. 1. Codic. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

7 *l. non est mirum 26. §. 1. D. de pignor. act.*

8 Quasi ante illud tempus amiserit quidem debitor suam possessionem, scilicet per pignoris capionem, quam nos leuationem appellamus, sed tamen non sit emptor adhuc factus possessor.

9 *l. 5. in princ. l. si finita 15. § Iulianus. D. de damn. infect. l. cum legatorum 12. quib. ex caus. in poss. eat.*

10 Cum è contrario ex primo decreto bona non dominij, sed custodiæ causa possideantur, *l. is cui 5. in princ. D. vt in poss. legat.* Iunge *l. inter bonorum 48. D. de admin. tutor.*

11 Quæ nihil aliud est quam pronunciatio, quæ fit causa cognita de validitate subhastationum.

12 Nisi hactenus, vt de illarum validitate dubitari non possit, quia res iudicata pro veritate habetur. *leg. res iudicata 207. de regul. iur.*

13 Nempe si neque in materia neque in forma subhastationum peccatum sit.

14 *d. l. res iudicata.* & ideo hoc casu necessaria est alienatio.

15 *l. necessario 8. D. de peric. & comm. rei vendit.* Dixi *Defin. 28. num. 2. supr.*

16 Vide Purpur. *in l. 2. §. appellata. D. de reb. credit. num. 33.* Socin. *consil. 70. num. 10. volum. 4.* Boer. *quæst. 5. num. 25.*

17 *l. 1. D. de leg. commiss.*

18 *l. 2. D. de in diem addict.*

19 Quod redimendi beneficium competit ex sola auctoritate statuti.

20 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

21 Quia pactum de retrouendendo non impedit dominij translationem, *leg. 2. Cod. de pact. int. empt. & vendit.* Quid autem interest an redimendi ius competiturum sit ex pacto, an ex statuto.

22 Quia duplex traditio necessaria est, *l. ab emptione 58. D. de pact.* & consequenter duplex dominij translatio interuenit.

23 Est enim seruanda consuetudo, vt dixi *Defin. praced.*

24 Quamuis laudimia debeantur ob translationem dominij, dominium autem transferatur in eum qui sub hasta emit, prius quam semestre elapsum sit.

25 Venditio enim, quæ fit ex auctoritate statuti recipit interpretationem & suas conditiones ex ipso statuto, conuentionales vero non nisi ex partium voluntate, & ex iure communi. *arg. l. in conuentionalibus 52. D. de verb. oblig. leg. si finita 15. in princ. D. de damn. infect. l. in prætorij 9. de pact. stipulat.*

26 Et in hoc nimirum errabant, quia laudimia debentur ex die translati dominii, licet non possint peti ante sex menses elapsos, fauore nimirum debitoris, cui totum illud medium tempus ad soluendum indulgetur, simile quiddam est in *leg. in bello 12. §. si quis seruum. & leg. si patre 15. D. de capt. & passim.*

27 Quasi nihil veret venditionem esse puram, laudimia vero sub conditione deberi.

28 Quia difficultas solutionis recedit ab impedimento naturali & pertinet ad facultatem dandi, *l. continuus 137. §. illud. D. de verb. obligat.*

29 *l. qui*

Source : BIU Cujas

29 *l. qui balneum 9. l. potior. 11. l. Claudius 16. D. qui potior. in pign. hab. l. si partem 9. §. vlt. D. quem. ſeru. amitt.*

30 Vide Purpur. *in ſimili ad l. 2. §. appellata, in fin. D. de reb. credit.*

31 *l. ei qui 13. de condic. inſtit. l. conditionibus 5. D. de condic. & demonſtr.*

32 Tunc enim impletur cum incipit certum eſſe redemptionem intra tempus fieri amplius non poſſe, vt in *§. ſi filius 26. D. de liber. & poſthum l. vlt. D. de condic. inſtit.*

33 *leg. ab emptione 58. D. de pact. leg. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

34 Tanto magis quod iſta conditio, ſi qua ſit, negatiua eſt, ideoque ſicut ſolo temporis lapſu impletur, ita facilius retrotrahitur.

35 Si quidem lapſus ſex menſium non inducit tranſlationem dominij, ſed tantum irreuocabilem eam, quæ alioqui erat in id vſque tempus reuocabilis.

36 *d. l. vltim. de condic. inſtit. l. qui duos 18. §. 1. D. de manum. teſtam.*

DEFINITIO XXXI.

Laudimia ſoluta ei, cui nulla debebantur, non eo minus eligi poſſunt per eum cui debentur.

AT quoniam priori conductori ſoluta laudimia proponebantur, non deerant qui putarent vel hac vna ratione repelli poſſe poſteriorem, qui ab eodem emptore pro iiſdem bonis laudimia peteret, tametſi alioquin ad eum non ad priorem pertinere laudimia debuiſſent.[1] Exemplo eius quod traditum eſt, ſi quis ob promiſſionem de vendendo laudimia perceperit, quæ non debebantur, tum ſequatur venditio traditioque non alia peti poſſe laudimia & præcedentem licet indebitam ſolutionem ſufficere. [2] Sed non ſunt hæc ſimilia. Id enim tum obtinet, cum ex promiſſione de vendendo laudimia accepit ille ipſe, cui nunc ex ſecuta venditione deberentur. [3] In quo nec ipſi nec alij vlli fit iniuria, ſi quod prius indebitum fuit poſtea factum debitum in eam cauſam imputetur, ex qua deberi cœperit.[4] Nos vero eum caſum tractamus in quo poſteriori conductori ſane fiat iniuria, ſi hoc ſolo prohibeatur à petitione laudimiorum ſibi debitorum, quod ea conductor alius indebite ac ſine cauſa perceperit, [5] Non enim ſolutio alij facta quam cui debetur liberare debitorem poteſt. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ne duplici præſtatione nouus poſſeſſor oneretur, & ne bis ſoluere cogatur, *arg. l. ſi vrbana 55. de condict. indeb.*

2 Ita Iacob de ſanct. Georgio *in tract. de roydis. numer. 38. & 39.*

3 Facilius enim eſt, vt mutetur cauſa ſolutionis in perſona eiuſdem creditoris, quam ſi ipſa creditoris perſona mutetur, *arg. l. Iulianus rerum debitorem, 60. de cond. indeb.*

4 Nam & ſpecies lucri eſt liberari ab obligatione, *l. ſi pupilli 66. infr. de ſolut. l. ſpecies 11. D. de accept.*

5 *d. l. ſi vrbana. ibi, ob indebitum ei tenebitur. de condict. indeb.*

6 *l. nihil intereſt 4. l. inuito, 12. C. de ſolut.*

DEFINITIO XXII.

Remedia poſſeſſoria, quæ competunt emphyteutæ turbato in ſua poſſeſſione aut ſpoliato, dantur etiam domino directo, ſiue ceſſionem aliquam habeat, ſiue nullam.

POteſt dominus directus agere remediis omnibus poſſeſſoriis, quibus poſſet emphyteuta, ſiue ad retinendam, ſiue ad recuperandam poſſeſſionem, ſi emphyteuta vel turbatus fuerit, vel ſpoliatus. Intereſt enim proculdubio domini directi, qui ipſe in emphyteutæ perſona turbari ſpoliarive intelligitur. [1] Itaque cum emphyteuta quidam ſpoliatus ceſſiſſet domino directo ius omne, quod habebat recuperandæ poſſeſſionis aduerſus ſpoliatorem, viſum eſt non poſſe obiici vitium ceſſionis, quaſi factæ in potentiorem, aut vexandi animo, [2] nec eo minus concedendam ex ceſſione actionem, quæ & citra ceſſionem eſſet competitura.[3] Nam nec dubitatur, quin ius recuperandæ poſſeſſionis, ſiue ex ciuilibus, ſiue ex pontificiis conſtitutionibus, vt & alia fere omnia, cedi poſſit.[5] *Ita Senatus* pro R. D. Archiepiſcopo Tarentaſienſi, contra heredes D. Michaelis Thierry, iuridici maioris Tarentaſiæ 4. Id. Auguſt. 1592.

1 Ioan. Faber *leg. cum aliquid 8. numer. 2. Cod. vbi cauſ. fiſcal. poſt* Specul. *in titu. de cauſ. poſſ. & propr. §. 1. verſic. & ſciat.* citans *cap. 1. extr. de iniur leg. 1. Cod. commun. de vſucap. l ſeruus 15. D. de appellat.*

2 Dixi *Defin. 7. ſupr. de hered. vel act. vendit.* vbi vide.

3 Quid enim poteſt intereſſe ſpoliatoris, quem æque poſſit conuenire dominus directus etiam citra ceſſionem?

4 Scilicet ex remedio, quod hodie omnium vſitatiſſimum eſt; *Can. redintegranda 3. quæſt. 1.*

5 Andr. Tiraq. *in tractatu de retract. gentilit. §. 26. in* verb. *le conuentionel, gloſſ. 3. nu. 18.*

DEFINITIO XXXIII.

Emphyteuta ab alio ſpoliatus citra factum & conſenſum domini directi perinde annuum canonem ſoluere legitur.

NOn eſt iuſta cauſa denegandæ ſolutionis canonis emphyteuticarij, ex eo ſolo quod emphyteuta dicat probetque ſe ab alio ſpoliatum, ſi non ipſius directi domini factum ſpoliationi cauſam dederit, [1] aut conſenſus illius interuenerit. [2] Nam cum emphyteuta ordinario iuris remedio ſibi conſulere poſſit ad reuocandam poſſeſſionem, [3] per eum ſtare videtur quo minus poſſideat, ſi ob id tantum deſierit poſſidere, quod fuerit ſpoliatus. [4] Sicut enim rem ipſam ita & poſſeſſionem habere videtur, qui actionem habet ad eam perſequendam. *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 9. de hered. vel act. vendit.

1 Quod enim propter aliquem intelligitur niſi damnum ab ipſo etiam ignorante inflictum intelligitur. *l. ſi merces 25. §. culpa autem. D. locat. l. penult. in princ. D ſolut. matrim. l. ſi is cum quo 20. D. commun. diuid.*

2 Culpa enim non caret qui ſciuit nec prohibuit ſi potuit prohibere, *leg. item quæritur 13. §. exercitu. D. locat. l. 2. §. 1. D. de noxal. act. leg. adigere 6. in princ. D. de iureiur. Notat in l. culpa caret 50. de regul. iur.*

3 *l. vlt. C. de action. empt.*

4 *l. is qui actionem 15. D. de regul. iur.*

DEFINITIO XXXIV.

Feuda etiam recta & proprie feuda poſſunt hodie alienari ex cauſa dotis.

QVod iure feudorum obtinet, vt feuda recta & propria non poſſint alienari, ne quidem ex cauſa dotis,[1] apud nos abrogatum eſt, non ſolum ſtatutis diuæ Yolandæ Auguſtæ, & Philiberti Ducis noſtri, ſed etiam generali conſuetudine nobis cum Gallis communi, per quam feuda redacta ſunt ad inſtar patrimoniorum. [2] Nec aliud eſt tametſi ad legis prohibitionē ipſa quoque teſtatoris prohibitio acceſſerit, ſiue generalis ſit, quia cauſa dotis tanquam neceſſaria excepta eſſe intelligitur, [3] ſicut & cæteræ omnes alienationes neceſſariæ, [4] ſiue ſpecialis, quoniam contra bonos mores eſſe crederetur, quaſi per quam matrimonij contrahendi facultas impediretur, [5] ſi non alia eſſent bona, quæ congruæ doti conſtituendæ ſufficerent. Quandiu enim alia ſunt ex quibus dos conſtitui poſſit, non magis permittendum eſt, vt conſtituatur ex feudalibus, quam vt ex iis quæ fideicommiſſo obſtricta proponerentur. [6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 4. infr. Commun. de legat.

Source : BIU Cujas

1 §. *donare tit. 9. qualis olim poter. feud. alien. in vsib feud. lib. 2.*
2 Dixi *Defin. 8 num. 1. & 2. supr.*
3 Et omnium fauorabilissima propter publicam vtilitatem. *Authores qua. C. commun. de legat. l. mulier 22. §. cum proponeretur de legat. 2.*
4 *l. alienationes 13. D. famil. erciſc. l. filiusfamilias 114. §. diui 2. de legat. 1.*
5 Vix enim est, vt reperiatur qui velit vxorem ducere sine dote. *l. 1. D solut. matrim. dict. §. cum proponeretur. l. 5. §. pen. de dol. except.*
6 Guid. Pap. *quæst. 96.*

DEFINITIO XXXV.

Feudum datum ea lege, vt nullo modo possit alienari, ne quidem ex causa dotis, est omnino inalienabile, & quod in eius vicem datum fuit.

QVid tamen si Princeps ab initio & cum feudum concederet eam legem dixerit, vt ne quidem ex causa dotis alienari vnquam posset? Contractus lex vtique seruanda erit. [1]Nec tantum si de eo fundo agatur, quod illa lege concessum sit, sed etiam si de alio, quod in locum ipsius fuerit subrogatum. [2] Nam & si ponas, in vicem feudi Pedemontani substitutum, siue ex permutatione, siue qua alia ratione feudum Sabaudicum, ita vt iisdem legibus eodemque iure possideretur, dubitari non potest, quin subrogatum eius naturam induat, pro quo subrogatum est. [3]Itaque primæuam propriamque feudorum naturam retinebit, quomodo feuda omnia quæ sunt apud Pedemontanos. [4] Sed & eo casu quo feudum alienari potest, ex causa dotis aut alia eiusmodi, æquissima est sententia existimantium non nisi vocato Principe & agnatis permittendam distractionem, vt cæteris emptoribus eadem oblata conditione, si velint, præferantur. [5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l. vlt C. de pact. int. emp. & vendit. l. 1. C. hoc tit. l. 1. §. si conuent. D. deposit. leg. ei fundo 19. D. de seruit. leg. venditor 13. D. commun. præd.*
2 *Arg. l. sed quod inde 71. de legat. 2.*
3 *Vulg. l. si enim 10 §. qui iniuriarum D. si quis caution.*
4 Non enim sunt redacta illa ad instar patrimoniorum, vt in Gallia & Sabaudia.
5 *arg. l. vltim. C. hoc tit. al. l. cum bona 16. D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 1. de priuileg. credit.*

DEFINITIO XXXVI.

Diminuta re emphyteuticaria pensionis quoque diminutio fieri debet, si soluatur propter fructus non propter vtile dominium.

CErtum est, quandiu aliquid supereſt ex re feudali vel censuali, vel emphyteuticaria, totius oneris sine diminutione præstandi necessitatem supereſſe, tametsi nihil vtilitatis possessor ex ea re percipiat, [1] nec aliter liberari possessorem, quam si vel tota recedere paratus sit, [2] vel tota res perierit, [3] sed tamen non est id perpetuum. Nam si tale onus sit, ex cuius grauitate & comparatione cum annuo reditu appareat locationem potius iusta mercede factam, quam feudalem, vel censualem, vel emphyteuticum contractum, possessori vtique succurrendum est, hactenus nimirum, vt vel à census solutione prorsus liberetur, vel remissio aliqua mercedis ei fiat arbitrio boni viri. [4] Nec ad rem faciet, quod contractus verba non sonent in locationem. Semper enim & in omnibus contractibus sequimur id quod actum est, [5]nec tam nomen conuentionis inspiciendum est, quam natura & conditio negotij, quod geritur. [6] Constat autem hoc potissimum differre contractum locationis ab emphyteutico, quod qui dat emphyteusim præstare tantum patientiam tenetur, non etiam vt emphyteuta vtatur fruatur. Nisi fruendi impedimentum ex eo proficiscatur, quod emphyteuseos eo modo constituendæ ius habuisse negetur is, qui constituit. Iuris enim non etiam facti euictionem præstare dominus directus debet. [7] Qui vero locat non tantum ad id tenetur, vt patientiam præstet, sed etiam ad faciendum, vt conductori liceat vti frui, [8]siue iure, siue iniuria, siue per vim alterius, siue per ipsam rem fiat, vt frui prohibeatur. [9] *Ita Senatus* pro D. Antonio de Brueil, Barone de l'Isle, contra heredes Francisci Derchet, Prid. Id. Nouemb. 1592. Et iam antea, vt quidam referebant, pro Canonicis sanctæ Mariæ de Mousti ers, contra R. D. Archiepiscopum Tarentasiensem.

1 *l. 1. in fi. C. hoc tit. & ibi omnes.* Iul. Clar *lib. 4. sentent. §. emphyteusis. quæst. 4.* Andr. Gayl. *lib. 2. obser. pract. cap. 23. num. 23.* Idem obtinet in annua pensione, assignata super aliqua re, quæ postea sit diminuta. Nec enim eo minus integra pensio peti potest. Guid Pap. *quæst. 8. per l. Lucius Titius 9. de alim. & cibar. leg.* post Ioan. Fabr. *in l. si quis argentum. in princ. C. de donat.*
2 Secundum ea quæ diximus *Defin. 11. supr. hoc tit.*
3 Vnde illud vulgare nostrorum brocardicum *si pereat tota liberabitur emphyteuta.*
4 Bald. *ad l. 2. colum. 3. versicul. quero an propter sterilitatem, C. hoc tit. vide leg. 1. vbi. D. de superficieb.* Petr. Anchar. *3. quæst. 78. numer. 2.*
5 *l. semper in stipulationibus 34. de reg. iur.*
6 *l. 3. & pass. C. plus valer. quod agit. l. cum secundus 5. §. 1. & leg. seq. D. de distract. pignor.*
7 Dixi *Defin. 33. supr.* vbi vide.
8 *l. ex conducto 15. §. 1 & seq in fin. & D. locat.*
9 Iat. *& cæteri ad l. 1. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVII.

Non liberatur emphyteuta per rei peremptionem, quæ paulatim continuit per negligentiam possessoris.

SEd quod proxime diximus liberari emphyteutam, si tota res perierit, ita accipiendum est, si casu fortuito & vno impetu forte chasmate, vel inundatione perierit, 'non si paulatim & per negligentiam possessoris, qui, si in ripa munienda aut protegenda insula fuisset, vt esse debuerat, diligentior, seruare rem potuisset. [2]Itaque cum quidam in emphyteusim accepisset moletrinam, quæ postea vetustate & per possessorum iniuriam ita erat collapsa, vt nihil ex pristina facie, solum tamen supereſſet, placuit condemnandos nihilominus possessores ad annui canonis præstationem: sufficit enim extare solum, [3] & ius fluuij, ac consequenter reædificandi facultatem. [4] Quænam enim alia ab initio causa fuit constituendæ emphyteuseos, nisi vt vilissima quæque res & nullius momenti vel vsus aut pretij modici sumptibus emphyteutæ melior fieret? [5] Qua ratione nec male à plerisque meliorationis contractus appellatur, [6] cui & illud quoq; consequens est quod iam supra monuimus. [7]Vt quâuis emphyteutæ liceat rem derelinquendo immunitatem canonis consequi: id tamen ei permittendum non sit si rem deteriorem velit relinquere, quam ipsi aut ij à quibus haberet accepissent, dummodo per eorum culpam & negligentiam ea deterioratio contigerit. Rursus vt impensas ad rem meliorandam factas reposcere non possit emphyteuta, qui rem derelinquit. [8]*Ita Senatus* in eadem causa.

1 Idem si qua alia vi maiore cui resisti non potuerit.
2 Nullum enim hoc casu damnum sentire videtur emphyteuta qui sentit ex propria culpa. *lege quod quis 203. de regul. iur.*
3 Siquidem solum pars est ædificij & quidem maxima, *l. qui res 98. §. aream. D. de solut.*
4 *l. quo minus vbi vulgo notant. D. de fluminib.*

Source : BIU Cujas

5 Nam etsi quod commodum accedat rei emphyteuticariæ, per alluuionem ad id emphyteutam pertinet. Iul. Clar. *in §. emphyteusis. quæst.* 41. Debet igitur cum hoc commodo compensare incommodum si quod accedit, *arg. l. 1. §. vltim. D. de aqua & aqu. pluu. arcen.*

6 *l. vlt. vbi notat. in princ. C. hoc tit.*

7 Dixi *Defin. 11. num 6. supr.*

8 Quemadmodum si per dolum aut culpam suam amitteret rem emphyteuticariam, de quo scripsi *Defin. 24. & 13. supr.*

DEFINITIO XXXVIII.

Confirmatis quandocunque subhastationibus laudimia debentur ei, qui expeditionis tempore habuit ius ea petendi.

QVod senatus noster facere solet, vt ex causa proroget solutionis tempus debitori, cuius bona sub hasta vendita fuerunt, detque illi ius redimendi etiam post elapsos sex menses, quos in eam rem posterioribus Principum nostrorum statutis præscribi placuit, vt puta si egregia quantitas sit quæ debetur, quam nō facile explicare debitor possit,[1] aut si inter consanguineos agatur,[2] vel si quo alio modo peccatum sit in forma & solemnitate subhastationum,[3] aut denique si longe pluris sint bona capta pignori, quam fuerit in debito.[4] Id inquam non facit quo minus redemptione nulla secuta teneat subhastatio viresque suas exerat, perinde acsi ea prorogatio data non esset. Ideoq. & laudimia debebuntur ei, qui addictionis, & vt loquuntur, expeditionis tempore dominus directus fuit, aut à domino directo causam habuit, non illi qui eo tempore quo iudicatum est. 5 Nec aliud erit tametsi subhastatio aliqua vitio laboret. Quamuis enim quoties actus aliquis nullus & inualidus cōfirmatur, confirmantis potius quam confirmati rationem haberi oporteat:[6] Id tamen in proposito locum habere non potest, quoniá subhastatio quantumuis nulla dummodo pro debito facta sit, tenet, ac consequenter necessario confirmanda est, si debitor non offerat & soluat, aut obsignet id quod debet.[7] Itaque ad tempus factæ addictionis semper retrotrahi debet confimatio quandocunque sequatur.[8] Quemadmodum & si missioni in possessionem, quæ post expeditionem fit, siue debitor, siue alius quispiam frustra intercesserit, semestre quidem illud tempus quod currit à die duntaxat missionis in possessionem interea non currat.[9] Sed tamen quandocunque secuta missionis confirmatione, dominium iam inde à die expeditionis in emptorem translatum intelligetur, eique fructus omnes, si quos medio tempore debitor perceperit, restitui oportebit. *Ita Senatus* pro Francisco Louys, contra Franciscum Porral, in ea ipsa causa de qua supra SC 30. & seq. 4. Id. Decemb. 1592.

1 Nec enim semper numeratio totius debiti est in expedito. *l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.* Iunge *l. si debitori* 21. *D. de iudic.*

2 Nam & consanguinitatis ratio habenda est, vt *in l. cum bona 6. de reb. auctor. iudic. poss. alias l. 1. de priuil. cred.*

3 Omissio enim formæ vitiat quidem actum, sed ita tamen, vt non liberet debitorem, qui nec potest nullitatem obiicere aduersus subhastationes pro debito factas, nisi prius offerat debitum. Idque tam ex iure quam ex stylo Senatus nostri.

4 Nam & statuto nostro differre cautum est ne possit pignus capi, quod excedat duplum debitæ quantitatis.

5 Iudicatum enim nullum ius nouum tribuit, sed quod iam est declarat. Vide quæ scripsi *Defin. 30. supr.*

6 *Ex not. in cap. cum ecclesia de caus. poss. ff. & propriet.*

7 Nam & nullitati si non causam, certe occasionem dedit factum debitoris, qui si soluisset quod debebat, nulla fuisset facta subhastatio, nec proinde in subhastationis forma peccatum fuisset, dixi *num. 3 supr.*

8 Initio scilicet inspecto, vt *in l. 3. § scio. D. de minor.*

9 Quia intercessio etiam iniusta remoratur vim executionis, si modo talis sit intercessio quæ per executorem admitti debuerit. Quid enim si debitor iam cōdemnatus intercesserit, & eam intercessionem apparitor male admiserit? Habenda est pro non facta. Et ita Senatus pronunciauit pro Comite Pontisualium, contra D. Romagnialem, mense Martij 1604.

DEFINITIO XXXIX.

Per diuisionem feudi emphyteuticarij inducitur diuisio pensionis. Et ad quid hoc casu dominus directus teneatur?

DIuiso fundo emphyteuticario pensionis quoque onus inter possessores diuidi necesse est.[1] Nec tantum si in personam, sed & si in rem agatur,[2] si modo pro certis & æquis partibus, non etiam pro regionibus duntaxat diuisus fundus fuit: Alioqui inter condiuisores eorumque non domini sumptibus & diligentia diuidi pensio debebit: nec aliud quicquam præstare dominus cogetur,[3] nisi vt instrumenta emphyteuticaria in re præsenti, & vt pragmatici loquuntur, super loco exhibeat per manus notarij & commissarij ad excipiendas conscribendasque possidentium professiones constituti.[4] In qua pensionis diuisione facienda, si negligentiores sint condiuisores, hactenus negligentiæ suæ pœnas luent, vt singulorum partes pro tota pensione interea velut pignoris iure capi possint.[5] Ita ex tempore tractatum est pro Illustri D. Carolo Emanuele de Seyssel Marchione d'Aix, contra N. Alexandrum Gallay, Idib. Decembr. 1592.

1 Dixi *Defin. 10. supr.* vbi vide.

2 Qui tamen casus maiorem habet dubitationem, quoniam in rem agitur per hypothecariam, quæ indiuidua est. *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict.* Sed hoc casu diuidua est, vt & in specie *l. 1. D. commun. de legat.*

3 Dixi *in dict. Defin. 10. num. 7. & 8.*

4 Aliud est in exhibitione illa oculari, quam dominus directus tenetur facere suis expensis, de qua diximus *Defin. 18. supr.*

5 Quandiu enim diuisio facta non est, ius canonis annui est indiuiduum. *l. communi* 7. *D. com. diuid.* Simile quiddam est *in l. tale pactum* 40. *§. post diuisionem. D. de pact.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 176. Mansuet. *in sua praxi, tit. De locat. num.* 18.

DEFINITIO XL.

Sola oblatio canonis annui facta in iudicio impedit moram.

IS, à quo annuæ pensitationes per iudicem petitæ sunt pro fundo emphyteuticario, si dicat paratum se soluere, nec tamen soluat, moram contrahere non videtur:[1] ideoque nec condemnandus est ad æstimationem quanti plurimi,[2] nisi vel ad creditoris domum solutionem facere debuit,[3] vel creditorem, qui ad debitoris domum cum sacco venerat, verbali inanique oblatione eluserit.[4] Moram enim, quæ per iudicialem petitionem contraheretur, per iudicialem quoque oblationem non tam purgari quam impediri æquum est, cum de ea re agitur, quæ in ipso iudicio solui non potest,[6] & ad cuius solutionem facto aliquo ipsius creditoris opus sit, puta vt eat ad domum debitoris.[7] Nam si ex conuentione ad ipsius creditoris domum ire debitorem oportuit, aut si pecunia debita fuit, quæ solui vbique commode potest, sola oblatio etiam in iudicio facta, moram non impediet.[8] Procedunt vero supradicta multo magis si creditor plus petebat quam sibi deberetur. Imputari namque minus potest debitori cur non soluerit, quandiu creditor non declarauit paratum se accipere quod oblatum fuit.[9] *Ita Senatus* in causa D. Antonij du Passier Senatoris meritissimi, tutoris liberorum D. Senatoris de la Chappelle, & N. Ioannis Antonij Bruni nunc magistri Computorum, 13. Calend. Ianuar. 1592.

Source : BIU Cujas

1 Oblatio enim iudicialis magnam vim habet, quoniam ex ea statim potest sequi condemnatio. *l. si rem 9. §. vltim. D. de pig. act.* Quamuis dici soleat non sufficere verba vbi facto est opus, nimirum ad acquirendam liberationem, quod difficilius est quam vt mora impediatur.

2 Nam & ei qui fatetur se debere danda est dilatio ad soluendum. *l. si debitori 21. D. de iudic. l. si reus paratus 73. D. de procurat.*

3 Cui scilicet locum facit sola mora *l. in re furtiua 8. §. 1. D. de cond. furtiu.* scripsi *Defin. 22. supr.*

4 Dixi *Defin. 15 supr.* vbi vide.

5 Non enim potest verbalis oblatio prodesse contra eum qui se quoque dicit paratum accipere. Bartol. *in l. creditoris 8. D. de distr. pignor.*

6 Nec enim cum sacco nummario litigare debitor cogitur, vt statim & in ipso iudicio soluat. *l. quod dicimus 105. D. de solut.*

7 Cum enim facto creditoris opus est nulla potest intercedere debitoris antequam creditor fecerit, quod facere debuit. Vide Dec. *cons. 2.* vbi eleganter.

8 Satis enim dicit se paratum accipere is, qui solutionem in iudicio petit.

9 Nec enim mora fieri potest ei qui plus petit. *l. qui solidum 78. in princip. de legat. 2.*

DEFINITIO XLI.

Pacta inter contrahentes inita cum pars fundi emphyteuticarij alienaretur, an & quatenus noceant domino?

QVi fundum emphyteuticarium totum possidebat, partem eius vendidit & conuenit, vt totius canonis annui soluendi onus emptori incumberet. Valebit quidem inter emptorem & venditorem conuentio, vt ni emptor satisfaciat teneatur ex vendito. [1] Sed non idcirco prohibebitur directus dominus ius suum exequi aduersus venditorem, & petere, vt inter emptorem & venditorem oneris annui distributio fiat pro rata cuiusque fundi portione communibus possessorum expensis. [2] Cum in eius ignorantis præiudicium nihil ab emphyteuta fieri potuerit, siue iuris rationem spectes, [3] siue edictum sereniss. Emanuelis Philiberti Ducis nostri, quod in eam rem nominatim factum est. [4] Sed & quod magis est, si emptor velit recedere, vt ab onere liberetur & suam fundi partem derelinquere, oblatis etiam reliquis (alioqui nec qui totum fundum derelinquere vult audiendus est, [5]) non aliter admitti debebit, quam si venditor quoque aliam eiusdem fundi partem dimittere paratus sit, [6] si modo totus fundus ab initio sub vna clausula totius canonis onus susceperit, [7] quoniam hac parte indiuiduum est ius domini, licet prohibere dominus non possit, quo minus canonis præstatio inter emptorem & venditorem diuidatur, [8] quia neque prohibere potest, quo minus venditor fundi partem distrahat, saluo laudimiorum iure. [9] *Ita Senatus* pro R. de Chauanes Æditio de S. Ioire, contra D. Senatorem du Passier & Ant. Cloistre procuratorem, 10. Cal. Febr. 1593.

1 *l. epistola 51 § pactum. D. de pact.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin. 39. supr.*

3 *l. inter debitorem 42. D. de pact. l. 1. & tot. tit. C. sin. cens. vel reliq.*

4 De quo *in Defi. 9. supr.* Vide Castrens. *in l. cum hi. §. si vni. D. de transact. num. 4.*

5 Secundum ea quæ dixi *Defin. 11. supr.*

6 *arg. l. tutor vrgentibus 47. D. de minor.*

7 Nam si ab initio diuisum fuit onus, aliud est, vt scripsi dicta *Defin. 11.*

8 Postquam redacta sunt feuda itemque emphyteuses ad instar patrimoniorum, vt scripsi *Defin. 8 supr.*

9 *l. vlt. vbi notatur. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLII.

In stipulatione domini directi an & quatenus actio acquiratur ecclesiæ, adeoque cuilibet donatario ad canonem emphyteuticarium à possessoribus singulis exigendum.

EVenit plerumque, vt iuris emphyteutici professio, & vt nostri loquuntur, recognitio fiat in vtilitatem domini directi, Canonis autem annui soluendi promissio alterius commodo cedat. [1] Quo casu placet ex domini directi stipulatione acquiri actionem alteri non posse, [2] nisi forte fauor piæ causæ interueniat, qui ius hoc elicere debeat. [3] Sed tamen non eo minus permittendum ei, cui stipulator acquiri [4] voluit, vt ex eius promissionis instrumento agat aduersus emphyteutas singulos, [5] quasi in rem suam procurator constitutus fuerit, hoc ipso quo instrumenta censualia à domino directo acceperit. [6] Facit enim ea res, vt plus iuris habere debeat, quam qui solutionis tantum gratia obligationi adiectus est, quem constat accipere solutionem, non etiam exigere posse. [7] Neque tamen idcirco dominus directus ex ea stipulatione agere prohibebitur, cum & ei soli quæsita sit actio, & ipsius interest, vt ei soluatur, cui solui promissum est. [8] Nam & hoc sensu accipiendum est posse quem stipulari alteri, cum interest stipulatoris, nempe vt ex stipulatu agat stipulator ipse, non alius cui stipulatus fuit. [9] *Ita Senatus* pro fratribus Franciscanis Camberiens. ex tempore 3. Calend. Februar. 1593. Et iterum in causa Franciscí Gerlier & Franciscí Falquet, Calend. Decemb. 1593.

1 Scilicet ita stipulante domino directo.

2 *l. stipulatio ista 38. §. alteri. & § si stipuler. de verbor. oblig.* iunct. *l. liber homo 118. in fin.*

3 Nemo enim nescit, quam multa in iure nostro & constituta & recepta sint fauore piæ causæ, de quo amplissimum tractatum edidit Andr. Tiraqu. quem inscripsit *de priuileg. piæ causæ.*

4 Est enim ista haud dubie donatio. *l. donari 82. de regul. iur.* in qua singulari iure constitutum est, vt ex stipulatione donatoris acquiratur actio donatario, siue à priore donatario stipulatus sit donator, *vt in l. 3. C. de donat. quæ sub mod.* siue ab eo, qui ex alia quam donationis causa stipulatori fuerat obligatus. Bart. & alij *ad l. qui Romæ 122. § Flauius de verb. oblig.*

6 Traditio enim instrumentorum habet vim mandati. *l. 1. C. de donat.*

7 *l. quod stipulatus 10. D. de solut. cum similib.*

8 *d. l. liber homo 118. in fin. D. de verb. obligat.*

9 *d. l. stipulatio ista 38. §. alteri. eod.*

DEFINITIO XLIII.

Potest sententia lata contra priorem emphyteutam mandari executioni contra posteriorem, dummodo prius ad hoc vocatum.

SEntentia aduersus emphyteutam lata, qui postea rem alienauerit, non potest quidem mandari executioni contra nouum possessorem inauditum, [1] quia quæ ex iudicato nascitur actio prouisionalis est & in factum, [2] nec proinde sequitur fundi possessorem, [3] sed si nouus hic possessor citetur, causam dicturus cur non aduersus se quoque pati debeat executionem, non male dominus egisse videbitur. [4] Itaque si fateatur se possidere nec quicquam aliud alleget, quod ius actoris imminuat, recte condemnabitur, vt sententiæ, licet aduersus alium redditæ executionem pati compellatur. [5] Nempe quia vtriusque condemnationis eadem causa est, cum nec alia ratio fuerit prioris emphyteutę condemnandi, quam quia rem emphyteuticam possidebat. [6] Aliud ergo erit, si

prior

prior condemnatio personalis obligationis causam habuit.[7] Neque enim ex ea vllo modo agi potest aduersus alium quam condemnatum eiusve heredem. [8]*Ita Senatus* in eadem causa Franciscanorum Camber. 3. Cal. Febr. 1593.

1 *Vulg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer.*

2 *l. actori 8. C. de reb. credit.*

3 *l. vltim. in fin. D. de contr. empt. l. 1. §. 1. l. si heres. D. ad SC. Trebell.*

4 Ne alioqui diuersa ea melior sit conditio emptoris quam venditoris, contra *l. inuitus 156. §. plerumque. D. de reg. iur.*

5 Nam & similiter dicimus exceptionem rei iudicatæ à persona venditoris transire in emptorem, licet non è conuerso. *l. si ate 9. §. Iulianus. D. de except. rei iudic.* iunct. *l. si mater 11. §. pen. l. exceptio 28. eod. tit.*

6 Iuxta ea quæ scripsi *Defin. 8. supr.*

7 Vt contingit quoties actio est personalis, quia qualis actio est, talis & solet esse obligatio, quæ actionem parit. *l. licet 43. §. obligatio. D. de procurat.* Propriumque est actionum in rem, vt dentur contra non obligatum. *§. 1. Instit. de action.*

8 Quia personales obligationes, & actiones transeunt in heredem & vniuersalem successorem, non etiam in singularem. *l. vltim. C. de heredit. act. l. aris alieni 15. C. de donat.* Dixi *num. 3. supr.*

DEFINITIO XLIV.

De priuilegio Sebusianorum pro feudis, quæ habent à Principe, & de eius interpretatione.

QVod priuilegium nobiles Sebusiani mei habent am ex scripto, quam ex inueterata consuetudine, vt pro feudorum prouincialium acquisitione (iis exceptis quæ pendent à Marchionatu de Vilars) nulla debeant laudimia,[1] non facit, vt qui ab iis manumittuntur homines deditiæ cõditionis, quos talliabiles vocant, immunes sint ab onere præstandi tributi, quod vulgo Tot quot appellatur.[2] Ratio est euidens diuersitatis, quia per feudi venditionem non diminuitur ius retrofeudi, quod ad Principem spectat, sed vasalli & vtilis domini persona tantum mutatur.[3] At manumissione hominis sicut sit pauperior feudi dominus, qui hac ratione amittit hominem, & consequenter patrimonium diminuit,[4] ita retrofeudum quoque diminui necesse est.[5] Ac proinde fieret iniuria Principi, si non tantum eo nomine daretur illi quantum directo domino,[6] cui satis fauetur in eo quod inconsulto quoque Principe manumittendi seruii atque ita diminuendi feudi potestatem habebat.[7] Nempe quod feuda, vt sæpius diximus, redacta hodie sint ad instar patrimoniorum.[8] *Ita tractatum est*, Idib. Febr. 1593.

1 Quod diuersum est in reliquis omnibus prouinciis ducatus Sabaudiæ, in quibus scilicet debentur laudimia ex venditione feudorum, nisi si qua sint priuilegiata.

2 Tributum est quod penditur Principi à talliabili manumisso, tantæ quantitatis quanta per eum præstita est domino directo ex comparatione bonorum, quæ talliabilis habuit tempore manumissionis.

3 Feudum enim ad quascunque manus perueniat, remanet semper de retrofeudo.

4 Vnde est, quod manumissionem alienationi comparamus. *l. obligari 9. §. 1. D. de auctor. tutor. l. vltim. Cod. de reb. alien. non alien.*

5 Nihil enim potest esse in retrofeudo, quod non prius sit in feudo, vt nomina ipsa demonstrant.

6 Ne alioqui sit in potestate vasalli diminuere ius domini feudalis ignorantis & inuiti. *l. 2. in fin. l. pen. & vlt. D. de noxal. restit.*

7 Quod certe de summo iure feudorum fieri non posset: nam nec in emphyteusi simplici id liceret. *l. vlt. C. hoc tit.*

8 Dixi *Defin. 8. in princ. supr. & alibi sæpe.*

DEFINITIO XLV.

Peræquatio canonis annui diuiso fundo emphyteuticario fit non solum sumptibus possessorum sed etiam pro modo bonitatis naturalis, non autem occidentalis, quæ superuenit.

CVm alienato per partes & in diuersas personas fundo emphyteuticario peræquationem fieri necesse sit inter possessores omnes, vt sciatur quotam quisque partem debeat canonis annui, qui pro indiuiso primum fuerat constitutus, & quidem sumptibus possessorum non domini directi, quemadmodum supra diximus.[1] Quæri potest si, vt plerunque euenit, ex pluribus fundi partibus aliæ aliis sint meliores, an pro modo quantitatis & mensuræ diuisio illa canonis facienda sit, an potius pro bonitate & qualitate portionum? Et quidem si eo tempore quo diuidi fundus incipit ea peræquatio fiat, verius est bonitatis rationem habendam esse, ne alioqui afficiatur iniuria is, cui sterilior pars fundi obtigerit, si parem subeat oneris portionem.[2] Sed si post multum tẽporis à die diuisi inter possessores fundi peræquatio canonis fiat, nec sciri amplius possit quænam fuerit singularum portionum bonitas eo tempore, quo fundus ille plurimum esse cœpit,[3] æquum non est eos, qui in excolendis propriis portionibus diligentiores fuerint, easque lõgo labore ac multis forsitã expẽsis meliores reddiderint, ex aliorum negligentia onerari.[4] Potiusque in dubio præsumendum est fuisse fundum sibi ab initio vbique similem, & æque bonum.[5] Proinde pro rata quantitatis non bonitatis præstatio canonis diuidetur. Plane si appareat alias partes fundi aliis esse naturaliter meliores, bonitatis naturalis ratio semper habẽda erit, vt in hoc differat naturalis bonitas ab accidentali & superuenienti.[6] *Ita Senatus* in causa N. Iani Pensabin & N. Ludouicæ Pobel, viduæ Nobilis de Leydier, 8. Calend. Mart. 1593.

1 *Defin. 10. & 79. supr.*

2 Etsi enim non tam pro fructibus solet præstari canon hic annuus, quam in recognitionem dominii directi, solent tamen prædia emphyteuticaria, quo meliora sunt & fructuosiora, eo maiore canone onerari.

3 Mutatur enim & bonitas rerum & bonitatis æstimatio pro temporum varietate. *l. bonitatis 13. Co. de euict. l. pretia rerum 63. D. ad leg. Falcid.*

4 Non enim debent melioris conditionis esse negligentes quam diligentes. *l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. credi.* nec stulti quam periti. *l. 4. D. quod vi aut clam.*

5 Siquidem quod est ex accidenti nunquam præsumitur. *l. 3. §. 1. de tutel.* ex accidenti autem est, vt fundus fiat melior aut deterior, nisi cum naturalis status & habitus fundi ita fert. *l. 2. l. quisquis 6. & seq. C. de omni agro desert. lib. 11. tit. 51.*

6 Vide Bart. *in l. si partem 25. D. de seruit. rustic. prad.*

DEFINITIO XLVI.

Ad fructuarium laudimia pertinent, ius tamen inuestiendi ad proprietarium.

LAudimia quidem, si qua durante vsufructu obueniant, ad fructuarium pertinent. Sunt enim in fructu directi dominij,[1] licet aliud sit in commissis, si proprietas ipsa ex causa aliqua committatur, & dominium vtile cum directo consolidetur.[2] Sed an idcirco nouum emptorem laudare, vt loquuntur, & inuestire vsufructuarius debeat, quæstionis esse potest. Quasi per vsusfructus traditionem videatur habuisse à proprietario mandatum[3] exequendi omnia illa, quæ ad causam vsusfructus pertinent. Verùm probabilius visum est ad proprietarium eam rem non ad fructuarium spectare,[4] quia fructuarius do-

Source : BIU Cujas

minus non est: [5] nec quicquam prohibet quo minus vni laudimia soluantur, & tamen ab alio inuestitura accipiatur, licet verum sit laudimia non nisi ob inuestituram deberi. [6] *Ita Senatus* in causa Dominæ du Four & Isabellæ Scarron, viduæ Andreæ Pignier Medici, 9. Calend. Mart. 1593. Quamuis non fuerit pronunciatum propter sopitam transactione controuersiam.

1 Iul. Clar. *lib. 4. sentent. §. emphyteusis. quæst. 23. nu. 5.*
2 Guid. Pap. *quæst. 477.* Oldrad. *cons. 240.*
3 Est enim vsufructuarius quodammodo procurator proprietarij, sicut creditor pignoratitius dicitur quasi debitoris procurator in re pignorata. *l. si pignori 29. in fin. D. de pignor. action.*
4 Non enim alius potest vtile dominium transferre, aut ab alio translatum laudare, quam qui dominus directus est. *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*
5 Est enim separata causa vsusfructus & proprietatis, adeoque possessionis. *l. pen. D. de acq. poss.* cum nec re sua vti frui quisquam possit. *l. vti frui 5. D. si vsusfr. petat.*
6 Quia hoc casu laudimia soluuntur ex voluntate domini directi à quo inuestitura accipitur, *argumen. l. si seruus 61. §. locaui. Digest. de furt.* Iunge *l. falsus 43. §. vltim. eod. l. si quis mihi 25. D. de acquir. hered. l. aditio 45. §. præterea. eodem.* Guid. Pap. *quæst. 477.*

DEFINITIO XLVII.

Plus iuris habet heres grauatus de restituenda post mortem suam hereditate, quam fructuarius hereditatis.

EIus, qui heres institutus est, & rogatus hereditatem post mortem suam restituere, longe dissimilis ratio est, nec bene fructuario comparatur, quia cum vere sit heres [1] consequenter est dominus. [2] Proinde non tantum laudimia ei acquiruntur, sed etiam commissa & obuentiones cętere, ad eamque ius pertinet laudandi & inuestiendi noui emptoris. [3] Plane sicut hereditatem restituere rogatus est, ita & ea omnia reddere debet, quæ occasione hereditatis habuit, nisi quæ sunt in fructu. [4] Ita fit, vt vi ipsa non multo plus iuris habeat, quam fructuarius: cum & hic quoque in cæteris omnibus habeat vsumfructum. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim restitutio hereditatis facit vt heres non maneat, qui semel fuit, *§. restituta. Inst. de fideic. l. hered.*
2 Veteres enim heredem pro domino dicebant, *§. vlt. Inst. de hered. qualit. & differ.*
3 Cum hæc omnia pertineant ad causam dominii & proprietatis, vt diximus *Defin. præced.*
4 Ratio est *in l. in fidecommissaria 18. versi. quoties. D. ad SC. Trebell.*
5 Scripsi *Defin. 5. supr. de vsufr.*

DEFINITIO XLVIII.

Ius prælationis datum domino directo in re emphyteuticaria moribus nostris abrogatum est, & quas ob causas, sed postea restitutum.

IVs prælationis, quod ex Iustinianea constitutione [1] directo domino competit in re emphyteuticaria, moribus nostris abrogatum est. Et merito. Nam nec dominus ipse in exigendis laudimiis communi iure vtitur, cum pro quinquagesima parte pretij, quæ ab emptore pro inuestitura deberetur, soleant domini directi exigere, vt plurimum sextantem, alij quadrantem, plerique trientem, nonnulli etiam semissem. [2] Et vero ita posito iure, vt dominis directis saluum & integrum esset ius prælationis, non haberet homo ingenuus liberam rerum suarum alienationem. [3] Cum perpauci apud nos fundi reperiantur, qui non sint emphyteuticarij, & facile eueniret, vt dominis directis hoc prælationis iure vtentibus omnia acquirerentur. Quod non perinde dici tum poterat, cum Iustiniani lex hac de re lata est. Noua enim contractus species erat emphyteusis, vixque adhuc certam à Zenone formam & naturam acceperat, [5] cum dubitaretur inter veteres, an emptio esset, an locatio. [6] Nec proinde tam frequenter accidebat, vt de feudi emphyteuticarij conditione ageretur, quam hodie accidit. Abrogatum autem esse ius hoc prælationis, [7] vel ex eo maxime appareret, quod, quæ alias fuit inducendi eius causa, nunc sublata est. Proficiscebatur enim ex eo, quod nec venditio nec alienatio rei emphyteuticæ fieri poterat irrequisito domino, cuius consensus necessario exquirendus erat priusquam ad alienationem deueniretur: alioqui si id factum non esset, cadebat emphyteuta à iure suo. [8] Nam secuta venditione & alienatione nusquam cautum reperias, vt liceat domino vti iure prælationis, & emptori rem aufferre pretio ipsi restituto. Ius enim ablationis dicendum illud fuisset, non prælationis. [9] Ergo domini ius hac parte illud fuit, vt eo irrequisito alienari emphyteusis non posset. [10] Et consequenter, vt tum cum requireretur, dominus posset ipse emere si vellet, [11] id est, ante factam venditionem. Re enim iam alterius facta perfectaque vtiliter emptione, fieri non potuisset, vt res inuito emptori auferretur. [12] Atqui hodie non solum emphyteuses, sed feuda quoque ipse redacta sunt ad instar patrimoniorum, vt de iis pro arbitrio disponere domini vtiles possint tam inter vivos quam in vltima voluntate, perinde, ac si ac quilibet de bonis suis allodialibus. [13] Nec quicquam aliud edictis Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri faciendum emptori iniungitur ad euitandam commissi pœnam, nisi vt postquàm feudum emphyteuticarium acquisierit testationem de ea re conficiat apud acta, vt scire dominus possit, quænam & à quo laudimia exigere debeat. [14] Potest igitur venditor irrequisito domino vendere citra metum commissi, [15] nec ipsi domino rem offerre cogitur, aut ei denunciare, quod paratus ipse sit vendere. Et quod olim venditori onus erat iniunctum, vt priusquam venderet exquireret domini voluntatem, [16] id hodie translatum est in emptorem, vt emptione facta, non quidem exquirat domini voluntatem, vtrum ratam venditionem habere velit (inuitus enim cogitur [17]) sed ei denunciet perfectam emptionem, vt habeat dominus laudimia, quæ in præmium laudati & approbati acquisitoris debentur, & in signum, vt aiunt, ac recognitionem dominij directi, [18] licet ea laudatio & approbatio vel ab inuito extorqueatur. [19] Ac sane si ius prælationis obtineret, vix quisquam reperiretur, qui ad rei emphyteuticariæ emptionem vellet accedere, alteri quippe, id est, domino directo potius quam sibi mercaturus: [20] Solent enim homines proprij tantum, non etiam alieni compendij causa negotiari, præsertim cum vendendo aut emendo tractant de quantitate pretij. [21] Itaque dominum, qui hoc prælationis iure nitebatur, quasi nullam litiganti iustam causam habuisset, non solum à petitione sua repellendum, sed etiam in omnes litis sumptus condemnandum esse placuit. [22] *Ex tempore* in publico Auditorio, 7. Id. Mart. 1593. pro Paulo Arbellot Burgensi, contra Dominam du Saix. Postea tamen deliberatum vidi de huiusmodi prælationis iure dominis directis per edictum Principis restituendo. Et puto fore vt breui restituatur. Et restitutum tandem est edicto quod publicatum fuit anno 1606. quo & alia pleraque constituta sunt

circa

circa ius emphyteuticum fauore dominorum, & ad emphyteutarum fraudes ac tergiuersationes comprimendas.

1 *L.vlt.C.hoc.tit.* Obserua tamen, ius hoc datum esse domino, vt eo vtatur pro seipso, non etiam pro amico. Guid. Pap. *quæst.* 411. *ex l.vlt.§.sed ne hac occasione.in fin.C.hoc tit.& Nouell. vlt.vt de cæter.non fiant commutat.*

2 Cum quo commodo debent compensare incommodum & iacturam istam iuris prælationis, *arg.l.eum qui* 30.*D.de iureiur.l.* 1.*§.vlt.de aqua & aqu.pluu.arcend.*

3 Quod indignum & iniquum esset, *l.*2.*D.si à parent.quis manum.sit.l.dudum* 14.*C.de contrah.empt.l. qua ratione* 9.*§. ha quoque.& D.de acq.rer.domin.*

4 Hoc vero non solum à publica, sed etiam à priuata dominorum directorum vtilitate alienum est.

5 *In l.*1.*C.hoc.tit.*

6 *§.adeo.Inst.de locat.*

7 De quo attestatur Purpur. ad Ias. *in d.l.vlt.num.*10.*hoc tit.* Tessaur. *decis.*169.*nu.*2. Ant. Sola *ad cap.rempublicam.gloss.*2.*part.* 1.*nu.*10.

8 *d.l.vlt.C.hoc tit.*

9 *Arg.l.penult.D.de seru.export.*

10 *d.l.vlt.C.hoc tit.*

11 Nec enim aliam ob causam requiritur consensus eius, nisi vt possit emere si velit, *d.l.vlt.* Et ideo placet valere donationem rei emphyteuticæ, etiam irrequisito domino, quia in donatione ius prælationis habere locum non potest, Guid.Pap. *quæst.* 47.

12 *Vulg.l id quod nostrorum* 11.*D.de reg.iur.*

13 Ioan.Faber.*in §.adeo.Inst.de locat.*Guid.Pap.*quæst.*59.

14 Ne alioqui per priuatas & clandestinas alienationes facile fit fraudem facere domino directo, *argum.l.data.*27. *C.de donat.*

15 Possunt enim etiam leges scripturæ abrogari per desuetudinem, *l.de quibus* 32.*vbi not.D.de legib.*

6 Iuxta constitutionem Iustiniani *in d.l.vlt.C.hoc tit.*

17 Nec potest dominus feudi vel emphyteuseos impedire alienationem, ne fiat, in quem vasallus aut emphyteuta velit.

18 *Notat.in d.l.vlt.* Inde est, quod ius prælationis non habet locum de iure in casibus, in quibus laudimia non debentur. Guid.Pap. *quæst.*48,*num.*2.

19 Nec enim nouum est, vt quis cogatur consentire ei, quod alius fecerit. *l.si ego* 9.*§.si res.D. de iur.dot.* nec rursum vt quis commodum aliquod sentiat etiam ex eo quod inuitus fecerit. *l.qui ex causa* 29.*de bon.libert.*

20 Etsi non semper ratio hæc impedit ius prælationis, vt constat *ex l.cum bona* 16.*D.de reb.auctor. iudic.possid. alias l.*1. *de priuileg.credit.* Posset tamen emphyteuta rem vendere sub ea conditione, si dominus directus laudare voluerit, atque ita impedire, ne possit dominus rem capere iure prælationis. Guid. Pap. *d.quæst.*47. post Bart. *in l.quod sæpe.§.si quis amico. D.de cont. empt.*

21 *l.si voluntate* 8.*C.de rescind.vend.l.in causa* 16.*§.idem Pomponius.D.de minor.*

22 *ex l.eum quem temere* 78.*de iudic.* iunct. notatis *in l.quis solidum* 78.*§.etiam de leg.*2.

DEFINITIO XLIX.

Casus, in quibus dominus directus etiam ex ratione iuris nullum habet ius prælationis.

DE illo certe nullo modo dubitari poterat, quin Iustinianeæ constitutioni [1] locus nullus esse posset, si dominus vtilis fundum emphyteuticarium vendidisset, impetrata prius à domino directo licentia vendendi. [2] Siue pacto in eam rem expresso, [3] siue tacito, multo minus si cogente magistratus imperio publice facta venditio esset. Aut denique si contraria vt apud nos consuetudo inualuisset. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In d.l.vlt.C.hoc tit.*

2 *L.quoties ab omnibus* 11.*C.de fideic.*

3 Socin.iun. *consil.*70.*vol.*1.

4 Thessaur. *decis.*169. Adde Guid. Pap. *quæst.* 48. vbi enumerat casus, in quibus ius prælationis locum non habet, quia nec laudimia debentur.

DEFINITIO L.

Venditio etiam vno nummo facta valet ad euitandam pœnam incapacitatis, quia & donatio valeret.

CVm tenendæ emphyteuseos incapax possessor iubetur alium possessorem constituere morientem, vt dicunt, & confiscantem, aut incapacitatis suæ pœnam pendere (Gallis est *amortiser*) satisfacit legi aut iudicato si vel vno nummo vendat alteri, dummodo capaci: nec audiendus est dominus directus si ex ea modicitate pretij aliisve coniecturis simulatam & imaginariam venditionem esse dicat, [2] cum nihil eius intersit, si modo ex persona noui possessoris qualiscunque ille sit iura sua, quæ pro emphyteusi habet, salua retineat. [3] Quantumuis enim simulata & imaginaria esset venditio, [4] perinde tamen in omnibus persona suppositi emptoris inspiceretur siue moreretur ille, siue confiscationis causam præberet, acsi alienatio vera fuisset, [5] atque ita legi nulla fraus fieret. Neque vero nouum est vt vno nummo fiat venditio, quoties fit ex necessitate & vt subtilitati iuris pareatur. [6] Nec ad rem pertinet quod donationis instar habeat venditio aut donatio quę fit vno nummo. [7] Nam & in proposito satisfecisset legi aut iudicato possessor incapax, si alteri capaci donasset. [8] Proinde nec potest causari dominus sua interesse quod venditio vno nummo facta sit prætextu laudimiorum, [9] quia & donare potuit, qui vendidit, [10] & multo igitur magis minori pretio vendere. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De quo Paponius *in Syntagm.Arest.tit.d'Amortisations.*

2 *Arg.l.si quis conduxerit* 46.*D locat.*

3 Nam nec alia causa est istius, vt vocant, amortizationis.

4 Quæ tamen non potest dici imaginaria pretio aliquo accedente. *l.imaginaria* 16.*de reg.iur.*

5 Nec enim posset venditor obiicere simulationem, quam ipse fecisset. *arg.l.si plures* 36.*in fi. D.de admin.tut.l.rem alienam* 41.*in fin.D.de pign.act.*

6 Nam & idem euenit in specie. *l.si vsusfructus* 66.*D.de iur. dot.*

7 *dict.l.si quis conduxerit* 46.*locat.l.si quis donationis* 38.*D.de contr.empt.*

8 Cum per donationem æque ac per venditionem dominium transferatur. *l portionem* 12.*l.si ea* 23.*& pass.Cod. de donat.l.nunquam nuda* 31.*D.de acquir.rer.dom.*

9 Quæ scilicet debentur ex comparatione pretij, *l.vltim.C. hoc tit.*

10 Quamuis non sit hoc perpetuum. *l. filiusfamilias* 7. *D.de donat.l.cuius est* 163.*de reg.iur.*

11 *d.l.si quis donationis.*

DEFINITIO LI.

Dominus directus non tenetur de euictione nisi ad pretij restitutionem, præterquam si fuerit in dolo.

SI quando emphyteuticaria re euicta dominus directus de euictione conueniatur, nō ad aliud condemnandus est quam vt acceptam pecuniam restituat. [1] Nam cum emphyteusis speciem quādam habeat beneficij, [2] æquum sane est mitius agi cum domino directo, [3] si modo non fuerit in dolo. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin.12. infr. De euict.

1 Non etiam vt præstet, id quod interest, quod tamen præstari solet ex causa euictionis. *l.si in venditione* 60. *D.de euict.l.si ob causam* 13.*C.eod.* Ias. *in l.*1.*C.hoc tit.arg.l.vlt.§. vlt.C. commun. de legat.*

2 Quia vili mercede dominus dat rem suam alij in perpetuum fruendam. *l.*1. *D.si ager vectig.l.*1.*C.hoc tit.* Idque multo magis de feudo dici potest. Nam nec feudi nomen nihil aliud nisi beneficium significat, vetere lingua Longobardorum.

3 Ne ex liberalitate sua periclitetur. *arg.l.ne liberalitate* 5*. D.de re iudic.l.si extraneus* 33.*D.de iur.dot.*

Source : BIU Cujas

4 *l.1.C.eod.tit. de iur.dot.* Beneficio enim iuuari nos oportet non decipi. *l.in commodato* 17.§.1.*verſ.idemque.D.commod.*

DEFINITIO LII.

Emphyteuta non poteſt expelli ob id quod male re vtatur, ſed cogi poteſt vt vel bene vtatur, vel rem derelinquat.

NOn eſt idonea petendæ in integrum reſtitutionis cauſa ad reſcindendum cõtractum emphyteuticum, quod emphyteuta male re vtatur, licet ex ea cauſa ſimplex locatio reſolueretur.[1] Plus enim iuris habet, qui perpetua quam qui temporali nititur conductione,[2] cum fiat hic dominus vtilis,[3] ille non item.[4] Sane domino directo paratum eſt in eam rem aduerſus emphyteutam iuris communis auxilium vt conuentionibus ſatisfacere compellatur,[5] hoc eſt, vt vel tanquam bonus paterfamilias vtatur re emphyteuticaria,[6] vel à contractu diſcedatur.[7] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, contra D. Abbatem de Sixt, prid. Cal. Iul. 1593.

1 *l.ade 3.C.de locat.*

2 Emphyteuta autem perpetuus conductor eſt, & plus quam conductor, quia & quodammodo ſocius eſt. *§.adeo.Inſt.de locat.* & dominus vtilis, *vt ſequitur in Defin.*

3 Secundum interpretes, qui duplex dominium agnoſcunt, directum & vtile. Nos enim hanc diſtinctionem improbauimus *libr.20.Conſect.*

4 *l.non ſolet* 39.*D.locat.*

5 *l.1.C.hoc tit.*

6 Nemini enim permittendum eſt vt re aliqua etiam quæ ſua ſit abutatur. *§.1.Inſt.de his qui ſui vel alien.iur.*

7 *Arg.l.cum te 6.& l.vlt.C.de pact.int.empt.& vend.*

DEFINITIO LIII.

Emphyteuſis eccleſiaſtica non poteſt reſcindi prætextu nullitatis ob non ſeruatas ſolemnitates, maxime poſt longiſſimum tempus, niſi probata læſione.

ADuerſus emphyteuticos contractus reſtitui eccleſia non poteſt, præſertim poſt longiſſimum tempus,[1] ex eo ſolo quod non ſeruatis ſolemnitatibus in rerum eccleſiaſticarum alienatione neceſſariis emphyteuſis data ſit,[2] ſi non læſio aliqua, nec ea quidem minima interueniſſe proponatur.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Magna enim vis eſt longiſſimi temporis ad confirmanda etiam ea, quæ ab initio non valuerunt. *Arg.l ſi cum fide commiſſa 16.Ariſto.D.qui & à quibus manum.l.3.& 4 C.de præſcr.30.annor.*

2 Quamuis non minus emphyteuſis quam alia quælibet alienatio rerum eccleſiaſticarum ſit interdicta. §. *emphyteuſim Nouell.7.de non alienat.aut permutat.l. vlt. C.de reb.alien.non alien.*

3 Scripſi *Defi.6.& 7 ſupr.in tit.de reb.alien.non alienand.*

DEFINITIO LIV.

Quantum interſit an onus aliquod annuum debeatur ab habitatoribus certi loci iure ſubiectionis, an ratione foci?

ANnua illa penſitatio, quæ in pleriſq. locis ratione foci debetur, à forenſibus quoque & aduenis in eo territorio habitantibus, & foctum ſiue coniunctim cum aliquo ex municipibus & oriundis, ſiue ſeparatim facientibus debetur,[1] ſecus ſi ratione ſubiectionis tantum & iuriſdictionis, quam dominus habeat ſuper hominibus & feudis ſuis, ea præſtatio debeatur. Tunc enim non alius tenetur, quam qui aut ſubditus eſſe, aut in feudo lares fouere probatur.[2] In dubio autem ſi de præſtationis cauſa non appareat iuriſdictionis & ſubiectionis iure potius quam foci ratione impoſitum onus intelligendum erit.[3] Quid ergo ſi ex cenſualium inſtrumentorum lectione cauſa non appareat, ſed per teſtes probetur? Nihil prohibebit quod inſtrumentis deeſt ex teſtationibus ſuppleri.[4] Adeo vt nec eo minus condemnari poſſit vt ſoluat, qui nouus eſt aduena,[5] quamuis melius hoc caſu iudex facturus videatur, ſi manuteneat dominum in poſſeſſione exigendi & percipiendi annuas illas penſitationes ab eo, qui non eſt obligatus, vt ſententia in rem potius quam in perſonam concipiatur.[6] Si tamen vel vna ex recognitionibus quæ toto volumine continentur exprimat cauſam, propter quam annuum illud debeatur, non improbabilis coniectura capietur, cæteras quoque recognitiones, quibus eadem & vniformis præſtatio promiſſa ſit, eandem etiam cauſam habere.[7] Maximè vero ſi in cæteris cauſa expreſſa fuerit his verbis vulgaribus, *pro vſagiis*, quæ hunc ſenſum habent, pro eo, quod recognoſcens vtitur rebus & bonis in eo territorio exiſtentibus, permittente & patiente domino territorij. Vtitur enim quilibet idcirco, quod in eo territorio focum facit.[8] Itaque iis verbis additis, perinde eſt, ac ſi ſcriptum eſſet, deberi penſitationem ratione foci.[9] *Ita Senatus* in cauſa Petri Guilliet, & R. Stephani De la Couz Camerarij de S. Rambert. 14. Cal. Septembr. 1593.

1 Quia debetur ratione foci & territorij, & conſequenter obligat omnes focum facientes in illo territorio, *l.4.§.is vero.de cenſib.*

2 Vt nimirum limitata cauſa limitatum producat effectum, *vulg.l.in agris* 16.*D.de acquir.rer dom.*

3 Eſt enim actus iuriſdictionis, aliquid exigere à priuatis, *e.i. quæ ſint regal.*

4 Par enim fides eſt teſtium & inſtrumentorum, niſi cum lex nominatim requirit probationem, quæ fiat per ſcripturam, *l.1.D.de fid inſtrum.* Iunct. *l.teſtium facilitatem* 18.*C.de teſtib.*

5 Quaſi obligatio hoc caſu ex re ipſa proficiſcatur propter priuilegium in eam rem ſpecialiter datum, *arg l.libertus* 17.§. *ſola ratio D.ad municip.& de incol.*

6 Condemnatio enim præſupponit obligationem, quam non præſupponit actio in rem. *§.1.Inſt.de action.*

7 Quorum enim idem effectus eſt, eandem quoque cauſam eſſe præſumi oportet, cum effectus pendeat à ſua cauſa, *l.4.in fi. D.de teſtam.tutel.*

8 Semper enim æquum eſt, & ſecundum naturam eius rei ſentire quem incommoda, cuius & ſentit commoda. *vulg.l ſecundum naturam* 10.*de regul. iur.l.1 §. vltim de aqua & aqu. pluu.arcend.*

9 Parum enim curatur conceptio verborum, ſi conſtet de re & de eo quod actum fuit inter contrahentes. *l.ſemper in ſtipulationibus* 34.*de reg.iur.*

DEFINITIO LV.

Laudimia non debentur pro dote, ſed tamen debentur pro fundo dato in ſolutum ex cauſa dotis pecuniariæ.

IN dotem fundo dato licet ex ea cauſa dominium ſaltem bonitarium transferatur in maritum,[1] nulla tamen eo nomine laudimia directo domino debentur. Idque ſtatuto noſtro nominatim cautum eſt, ſiue quod ea alienatio ſit neceſſaria perinde ac neceſſe eſt matrimonia contrahi ad replendã liberis ciuitatẽ,[2] ex alienatione autẽ neceſſaria nulla debeantur laudimia, quia nec domini directi voluntas exquirenda eſt an alienationem pati velit,[3] quæ cauſam habeat neceſſariam,[4] ſiue quia dos marito data ſic in bonis eius fiat, vt tamen ſit mancatq. mulieris,[5] maxime poſt Iuſtiniani conſtitutionem, qua factum eſt vt ſibi ſemper tacite ſtipulata videatur mulier, ſi-

bi ſuiſ-

Source : BIU Cujas

bi ſuiſque heredibus dotem ſoluto matrimonio reddi, ex eáque tacita ſtipulatione maritus eiuſve heres ad reſtitutionem ſit obligatus.[6] Sed ſi cum dos promiſſa eſſet in pecunia numerata fundus poſtea in ſolutum datus fuerit, licet conſtante matrimonio,[7] haud dubie laudimia debebuntur, quoniam nouus contractus eſt dationis in ſolutum,[8] emptioni cum in cæteris fere omnibus ſimillimus,[9] tum in eo maxime, quod ex eo æque ac ex emptione laudimia præſtantur.[10] Nec ad rem pertinet quod ob cauſam dotis, quæ, vt diximus, neceſſaria eſt ea datio in ſolutum facta ſit.[11] Neque enim ſimiliter dici poteſt, fuiſſe neceſſe vt dos, quæ in pecunia ſolui debuerat, in hoc fundo ſolueretur.[12] Itaque plane voluntarium illud fuit, quod hic fundus pro pecunia ſolutus eſt.[13] *Ita tractatum eſt* in cauſa Guillielmi le Marquis, die Nouemb.1593.

1 *L.quamuis 75. D. de iur.dot.l.dote 9.C. de rei vindic.§.1.Inſt. quib.alien.licet.*Guid. Pap.*quæſt.*48.*num.*2. & ibid. Ranchin.*in annotat.*Et ibid.num.13.addatur.Adde alios omnes caſus,in quibus laudimia nulla debentur Guid .Pap.*quæſt.*48.*num.*2.vbi ait, iisdem caſibus nullum competere ius prælationis.

2 *L.1.D.ſolut.matr. Auth.res quæ.C.com.de leg.l.hoc modo 64. in fin.de cond.& demonſtr.*

3 Quæ tamen res potiſſimum inducunt laudimiorum præſtandorum obligationem.*l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

4 Neceſſitas enim ſemper facit licitum,quod alioquin eſſet illicitum.*l.alienationes* 13.*D.famil.erciſc. l. minorum* 6.*C.de præd. minor.l.3.C. de locat.l qui propter neceſſitatem* 165. vbi Goth.& alij*De reg.iur.c.quod non eſt.Extr.eod.*

5 *d.l.quamuis l ſi conſtante* 24 §. *ſi maritus D. ſolut. matr.l.in rebus* 30.*C.de iur.dot.*

6 *in l.vnic.§.1.& paſſ.C.de rei vxor action.*

7 Nihil enim vetat ei cui debetur pecunia dari fundũ in ſolutum ſi conſentiat.*l.manifeſtis* 17.*cum præced.C.de ſolut.*

8 Et differt à contractu dotis, quia dos datur marito nomine mulieris, datio autem in ſolutum dotis pecuniariæ fit fauore ſolius mariti.

9 *L.ſi prædium 4. Cod. de euict. l.1. Cod.ſi antiq. credit.pign. vendit.*

10 Quia per dationem in ſolutum transfertur dominium,& perſona domini vtilis mutatur non minus quam per venditionem.*l.ſi non ſortem 26.§.ſi centum.D.de condict indeb.*

11 Quamuis videatur hic fundus ſubrogatus in locum pecuniariæ.

12 Non enim poterat adigi ad hoc mulier, at neque maritus,vt fundum acciperet in ſolutum pro pecunia.*l.eum à quo* 16. *C.de ſolut.*

13 Modern. poſt Baldum, quem citat *in conſuet. Pariſ.*§.22. *numer.*28.

DEFINITIO LVI.

Emphyteuta,qui rem alienauit etiam ſine dolo,non prius abſoluendus eſt quam indicauerit poſſeſſorem,qui ſit condemnatus.

EX ſtipulatione, quæ pro canonis emphyteuticarij ſolutione annua interponitur, perſonalis quidem naſcitur actio contra promiſſorem[1] & eius heredes,[2] ſed non niſi ratione rei quæ emphyteuticaria eſt & præſtandi canonis onere affecta.[3] Itaque ea re alienata, ſi nihil dolo malo per promiſſorem factum ſit,[4] non poteſt ille eiuſve heres ex ſtipulatione conueniri,[5] niſi hactenus vt iudicio præſentem ſiſtat emptorem,aliumve nouum poſſeſſorem,cuius æque facilis & expedita futura ſit condemnatio. Proinde non prius debebit abſolui, quam nouus ille poſſeſſor[6] & vocatus ſit in ius, & condemnatus.[7] Ex tempore in cauſa D. de Poypon & de S. Paul, 8. Cal. Febr.1594.

1 *l.1.de oblig.& act.l.1.& paſſ.De verb.oblig.*

2 *l.vlt.C.de hered.act.& vulg.*

3 Non quaſi naſcatur hæc actio & obligatio ex re ipſa, ſed quia naſcitur propter rem, quod longe diuerſum eſt. *l. eo tempore 50.in fin. D de pecul.l.1.§ nunc videamus 14. in fin. D. de cond. cum emancip. liber. eius.*

4 Nam ſi dolus interueniſſet is pro poſſeſſione eſſet, *l.qui dolo 131.de reg.iur.*

5 Quamuis alioqui regulare ſit vt nemo exuat ſe obligatione perſonali ob id ſolum,quod ſe bonis exuat.*l.1. & paſſ.C.qui bon.ceder.poſſ.l.vlt. in fin.D.quæ in fraud.cred.*

6 Quem ideo iudicare ipſe, aut ipſius heres ſemper cogitur, ſcripſi *Defin.*18.*ſupr.*

7 Quod vbi factum eſt, iam nihil intereſt domini directi & iuſdemque ſtipulatoris, qui ex ſtatuto Sabaudiæ actionem habet etiam perſonalem contra poſſeſſorem. Vide quæ ſcripſi *Defin.*7.*ſupr.num.*13.

DEFINITIO LVII.

Domino directo commiſſum petenti ob non ſolutionem laudimiorum laudimia adiudicari poſſunt.

SI ob non ſoluta laudimia directus dominus commiſſum eſſe dicat aduerſus legem emphyteuſi dictam, petatque ex ea cauſa vtilis dominij cum directo conſolidationem, iudex tamen ſubeſſe videat rationem aliquam, propter quam parcendum ſit cunctationi emphyteutæ,[1] non male iudicabit, nec vltra petita,[2] ſi emphyteutam condemnet ad laudimiorum ſolutionem. Qui enim rem ipſam petit pro non ſolutionis laudimiis, multo magis laudimia ipſa petere cenſendus eſt, in eum ſaltem caſum quo ipſius rei adiudicationem conſequi non poſſit,[3] quomodo dicimus poſſe non male prouiſionalem ſententiam ferri pro eo, qui diffinitiuam vrgebat.[4] *Ita Senatus* ex tempore,4. Cal.Februar.1594.

1 Non enim omnis cunctatio moræ adſcribenda eſt. *l. ſciendum 21.& ſeq. de vſur.* multo minus dolo: ſine quo tamen vix vnquam ſit locus commiſſo cum ſit quid pœnale.*l. commiſſa* 14. iunct.*l.Imperatores 7.§.1.de public.& vectig.*

2 Quod cauere ſemper bonus iudex debet.*l.vlt. Cod.de fideic.libert.*

3 Nam nec nouum eſt vt quod non eſt in petitione ſit tamen in præſtatione ad euitandam pœnam.*l.1.§. item ſi ita D.ad leg.Falcid.l cum ſine 19.l.ſi penum 24.D.quand.dies leg.ced.*

4 Qui enim petit quod plus eſt,vtique petit etiam quod eſt minus. *l. qui ſolidum 78. in princ. de leg.2.l. in toto* 113.*de reg.iur.* [Idem eſt etiamſi commiſſum petatur ob non factam inſcriptionem acquiſitionis,ex edicto de quo *Defin.*74.*infr.* Nam nec facile ex hac cauſa ſolet Senatus commiſſum adiudicare, ſed pro commiſſo laudimia,ſi non euidens dolus & calumnia acquiſitoris detegatur.*Ita Senatus* ex tempore,contra N. Violon D.de la Peiſſe,pro Peiſſard Necienſi,die 21.Iunij 1614.]

DEFINITIO LVIII.

Si conuenerit vt ex pignoribus dentur in ſolutum ea,quæ creditor elegerat,debentur laudimia inſpecto tempore ſecutæ electionis non conuentionis.

CReditore pignorum diſtractionem publicam perſequente, priuſquam tamen ſecuta eſſet addictio[1] conuenerat inter debitorem & creditorem, vt eligeret creditor ex bonis pignori captis quænam in ſolutum accipere mallet ad concurrentem vſque debiti quantitatem. Secuta poſtmodum electione debebuntur laudimia, ſed illi qui eo tempore fuerit directus dominus aut ab eo cauſam habens, non illi qui fuit tempore contractus.[2] Nam cum non niſi ob tranſlatum dominium debeantur,[3] apparet tranſlationem non tunc factam eſſe cum eligendi poteſtas data, ſed cum electio ſecuta fuit:[4] vel maxime propter incertitudinem bonorum eligendorum, quæ incertitudo impedire ſolet acquiſitionem dominij, eo quoque caſu quo aliquin ipſo iure fieret

Source : BIU Cujas

eiusmodi acquisitio. [5] Nec simile est quod supra scripsimus, [6] bonis sub hasta venditis elapsoque semestri, quod redimendis iis præstitutum est, laudimia debere ei qui dominus sit adiectionis & expeditionis tempore, non ei qui tunc cum semestre præteriit. Id enim fit, quia per addictionem illam dominium statim & pure, licet non irreuocabiliter translatum intelligitur. [7] *Ita tractatum est* in publico auditorio 4. Calend. Febr. 1594.

1 Quam statutum nostrum vocant expeditionem.
2 Quamuis dici soleat spectandam esse originem, vt in casu de quo scripsi *Defin.* 30. *supr.*
3 *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*
4 *Arg. l. vnum ex familia 67. in princ. de leg. 2. l. apud Aufidium 20. & pass. de option legat.*
5 Ex notat. per Bart. *in l non amplius 26. §. vlt. de leg. 1.*
6 *dict. Defin. 30. supr. hoc tit.*
7 Adeo vt ex ea dominij acquisitione etiam fructuum acquisitio sequatur, vt dixi *in dict. Defin. 30.*

DEFINITIO LIX.

Dominus directus præfertur omnibus non tantum in feudo emphyteuticario, sed etiam in cæteris bonis emphyteutæ, si sint ei obligata.

CVm inter creditores de ordine & iure prælationis contenditur, placet dominum directum petentem reliqua pensitationum annuarum ex causa emphyteuticaria debitarum cæteris omnibus præferendum esse, [1] & quidem simpliciter & indistincte, si mitti velit in possessionem fundi ipsius emphyteuticarij. [2] Nam cum ob non solutum laudimium ius illi sit petendi vt dominium vtile cum directo consolidetur, [3] apparet potiorem eius causam esse debere, qui rei suæ dominium, quam qui alienæ pignus vindicat: [4] si vero de aliis fundis agatur, qui non sunt emphyteuticarij, id ipsum ita demum admittimus si vt fieri solet emphyteuta pro canonis annui solutione bona sua omnia obligauerit, & cõtractus emphyteuticarius cæteris antiquior proponatur. [5] Nam si ea obligatio non esset, aliud vtique diceremus. Quamuis enim emphyteuta ipse non liberetur à præstandis reliquis ob id solum quod rem delinquere & dominij vtilis cum directo consolidationem pati paratus sit, [6] nimirum quia personali quoque obligatione tenetur: [7] non tamen dat ea res actionem domino directo hypothecam non habenti in præiudicium creditorum pignoratitiorum, licet sint illi tempore posteriores. [8] Quia tamen si reliqua illa pensitationum annuarum non domino directo debeantur sed conductori, qui ab eo ius habeat? Facit dubitationem, quod non eadem ratio videatur locum habere in conductore, quæ in domino directo, cum dominij consolidationem petere non possit, [9] solámque habere videatur personalem actionem. [10] Sed verius est, vt cum à domino ius & causam habeat, eodem iure & priuilegio vtatur. [11] Prælationis enim ratio non tam ex iure consolidationis pendet, quod fundos emphyteuticarios non egreditur, [12] quam ex eo quod canonis emphyteutici debitum proficiscatur ex causa & contractu antiquiore, cuius implendi gratia solent, vt diximus, obligari bona omnia præsentia & futura. [13] *Ita Senatus* in causa N. Stephani Diuonne, contra R. D. Episcopum Bellicensem, 14. Cal. Mart. 1594. ibidemque relatum est, sic iamptidem fuisse pronunciatum in causa discussionis bonorum D. de Montagny.

1 Quia plus quam creditor est qui dominus quoque directus est, *arg. l. 1. §. vlt. D. si à parent. quis manum. sit.*
2 Nemo enim potest in eo fundo ius antiquius habere, tanquam creditor.
3 *Ex l. vlt.* vbi omnes *C. hoc tit.*
4 Est enim potentior vindicatio dominij quam pignoris, *tot. tit. C. si alien. res pignor. data sit*, nec plus iuris habere possunt qui cum domino vtili contraxerunt, quam habuerit dominus ipse vtilis. *l. lex vectigalis 3. D. de pign. cum similib.*
5 Nam inter creditores hypothecarios priuilegia æstimantur ex tempore, non ex causa. *l. 2. & pass. Cod. qui potior. in pignor. hab.*
6 Vt dixi *defin. 11. supr.*
7 Quæ non nisi certis modis tolli potest. *l. obligationum fere 44. §. 1. de obligat. & act. l. pen. D. de solut.*
8 Non enim creditor quilibet hypothecam habet, sed is demum qui conuenit de pignore. *l. 3. D. qua res pign. oblig. poss. & Nouell. 136 de argent. contract. cap. 5. §. in sup.* Præterquam in casibus, in quibus lex tacitam dat hypothecam. *tot. tit. in quibus caus. pign. vel hypoth. tac. contr.* Scripsi *in Error. 1. Decad. 1. De error. pragmat.*
9 Scilicet quia dominij vtilis consolidatio non est in fructu, vt scripsi *Defin. 46. nu. 2. supr.*
10 Quam procurator & ex persona domini directi. *arg. l. si pignori 36. in fin. D. famil. ercisc.*
11 Omnis enim vtilitas dominij directi quantum ad fructus in conductorem translata intelligitur, cum locator teneatur ei præstare, vt possit plene vti frui, *l. ex conducto 15. §. 1. & seq. in fin. & pass. D. locat.*
12 Quia non alibi potest esse consolidatio, quam vbi dominium vtile concurrit cum directo in vna eademque persona.
13 *l. & qua nondum 15. §. quod dicitur. D. de pignor. l. vlt. C. quæ res pignor.*

DEFINITIO LX.

Laudimia non debentur ex antichresi, quantocunque tempore durauerit, nisi facta sit in fraudem domini directi.

ANtichresis ita contracta fuerat, vt quandiu pateretur debitor frui creditorem re obligata in vicem legitimarum vsurarum [1] non posset vrgeri ad sortis debitæ solutionem. Creditor plus quam decennio integro antichresim possederat. Quærebatur an laudimia deberentur? Quibusdam placebat deberi, propterea quod tam longo tempore continuata antichresis instar haberet alienationis, exemplo eius quod à nostris probatum est de coductione ad decennium facta, cuius nomine non est qui dubitet, quin laudimia debeantur, quasi alienationis speciem contineat. [2] Senatui tamen contra videbatur non illa solum ratione quod laudimia non nisi propter dominij translationem debeantur, [3] quæ porro ex antichresi quanticunque temporis nulla fieri vnquam potest, [4] cum ex natura pignoris sit vt lui queat, [5] sed etiam quia cum toto medio tempore fuerit in potestate debitoris oblato debito antichresim exsoluere, apparet non ex obligationis necessitate, sed sola debitoris voluntate factum esse, vt in decennium vsque antichresis duraret: [6] ob idque non magis laudimia ex eo contractu deberi æquum est, quam ex conductione annua in singulos annos vltra decennium repetita. [7] Plane conductioni rectius comparari antichresis posset, si eam sic contractam proponeres, vt ante decennium luendi pignoris ius debitor non haberet. [8] Quo tamen casu irritam conuentionem quasi fœneratitiam hæc conditio faceret, [9] si non legitimarum vsurarum modo fructuum quantitas omnino responderet. [10] Cæterum in proposita specie fieri vno casu potest vt laudimia debeantur, nimirum si antichreseos color quæsitus sit in fraudem directi domini & laudimiorum. [11] Id vero probari & colligi potest ex coniecturis, vt puta si pecu-

si pecunia credita iusto pretio rei æqui polleat, vt nō sit verisimile debitorem pignus vnquam luiturum. [12] *Ita in Senatu* tractatum est in causa viduæ procuratoris Francisci Tiollier,& N.Paquier 8.Id.Mart.1594. Iunge Defin.74.infr.eod.

1 Hinc enim pendet ius & nomen Græcum huius contractus.*l.si is qui* 12.§.1.*de pign.l.si pecuniam* 33.*D.de pign.act.*

2 Siquidem ex huiusmodi conductione ad longum tempus facta creditur transferri dominium vtile,quia conductori competit vtilis actio in rem *l.* 1.§. *quod ait prætor. D. de superficieb. iunct.l.vltim. C.de reb alien.non alienand.* contra tamen Boer. *quæst.*235.

3 *l.vlt.*vbi omnes *C.hoc tit.*

4 Quoniam antichresis pignus est:pignus autem dominium numquam transfert.*l.cum & sortis* 35.*in fin.ff.de pign.act.*

5 *l.*1.*& tot.tit.C.de luit.pign.*

6 *l.*1.*l.potior* 11.*in princ.D qui potior pign.hab.*

7 Quo casu nemo diceret deberi laudimia, quia tot locationes essent,quot anni.

8 Quæ conuentio satis frequens est,sed apud eos qui soliti sunt fœnerari.

9 Nam & pactum de retrouendendo, quod minus suspectū est,tanquam quod toto genere differt à pignore, vsuratium tamen esse creditur si non sit liberum. notat Gagnolus late post alios *ad l.*2.*C.de pact.int.empt.& vendit.*

10 Quamuis expressa antichresis non soleat seruare legitimum modum vsurarum. *l.si ea pactione* 14.*C. de vsur.* quod in tacita secus est.*l.cum debitor* 8.*D.in quib.caus.pign.vel hypoth.tacit.contr.*

11 Quæ fraus hodie est frequentissima.

12 Solet enim ab initio pluris esse quod datur iure pignoris, nisi quatenus ex postfacto crescit debitum ex vsuris. *l.si res obligata* 58 *de leg.*1.Vide Dec *cons.*120.Amed.ã Pont. *quæst. laudim.*34.*Def.*74.*infr.*

DEFINITIO LXI.

Res emphyteutica,quæ ex lege ab initio dicta redit ad dominium directum, an redeat cum oneribus in ea per emphyteutam medio tempore constitutis?

TRactatum fuit, si quis in emphyteusim bona quædam concesserit ea lege, vt emphyteuta quandocunque sine liberis decedente ea bona ad se redirent, [1] & medio tempore possessor eas res pro dote aliave ex causa obligauerit, [2] tum stipulationis conditio, & vt loquuntur, casus reuersionis euenerit, an potior sit in iis bonis causa domini directi an creditoris? Pro domino facit quod habet ius anterius,in quo nullum ei inscio & inuito præiudicium fieri potuit? Nec plus iuris habere debet creditor in re debitoris, quam ipse debitor. [4] Proinde resoluto iure datoris ex causa antecedenti & necessaria, resolui quoque necesse est ius acceptoris, [5] eademque ratio locum haberet,si non pignori data,sed vendita, aliterve per emphyteutam alienata ea bona proponerentur. [6] Neque enim hac parte distingui potest pignus à venditione,præsertim cùm dici soleat, quæcumque vendi possunt eadem & oppignerari posse. [7] At contra pro creditore mouet, quod non tantum debitoris fidem secutus sit, sed etiam pignoris cautionem, cum forte bonorum conditionem, vt plerumque fit, ignoraret, [8] nec æquum sit eum decipi, qui totum debitoris patrimonium in contrahendo intuitus est. [9] Mihi tamen ratio hæc non placebat:ne alioqui similiter inferre liceret,potiorem esse debere causam creditoris pignoratitij in re fideicommissaria, quam ipsius fideicommissarij, quod tamen sani iudicij nemo dixerit. [10] Illud sane constabat, multum referre an vniuersam defuncti successionem dominus vindicet propter seruitutem, vt ita dicam,& conditionem personalem, an vero certa duntaxat bona, quæ ea qua diximus lege fierint in emphyteusim data, aliterve alienata. [11] Priore casu nemo dubitat quin æs alienum ante omnia deducendum sit, quia nec in bonis quicquam esse intelligitur, nisi deducto ære alieno. [12] Posteriore vero casu non tam aliena bona petuntur, quam propria repetuntur postea quam euenit casus repetitionis. [13] Ob idque dubitari longe probabilius potest an ob æs alienum defuncti durior esse debeat conditio domini, qui neque heres aut successor, neque heredis aut successoris loco est. [14] Quare nec quisquam dubitat quin si alia bona sint ex quibus satisfieri creditoribus possit, non debeat iis dari persecutio pignoris in bona illa, quæ ad dominum recurrunt, nec si specialiter iis fuerant obligata adeoque cum clausula constituti. [15] Cur non enim potius heres teneatur, si quis est, [16] aut ex bonis vacantibus satisfiat dato curatore, si heres nullus sit? [17] Ita enim fiet vt & creditori & domino consulatur, manente vtriusque iure illæso. De illo igitur dubitari solum potest an in subsidium pignus maneat, quod in iis bonis ad dominum recurrentibus fuerat constitutum. Quod etsi quidam magis probabant, mihi tamen primo intuitu minus probabile & à iuris ratione alienum videbatur, [18] eo saltem casu quo res emphyteuticaria ex lege ab initio dicta,id est, ex necessaria non ex voluntaria causa ad dominum recurreret. [19] *Senatus* nihil tum decidit in ea causa, de qua in Defin.15.sup. De hered.vel act.vendit. Vide tamen Defin. 23.inf.De dedit.lib.tollend.præsertim num.15.

1 Contractus enim emphyteuticus quaslibet conditiones recipit, præterquam si sint contra leges aut contra bonos mores, *l.*1.*C.hoc tit.*

2 Potest enim emphyteuta rem emphyteuticariam obligare tanquam dominus vtilis,ne quis hic obiiciat. *tit.C si alien. res pign. dat.sit.*

3 *l.*1.*& vlt.C.hoc tit.l.id quod nostrum* 11.*de reg iur.*

4 *Arg l.quod ipsis* 145.*l.ex qua persona* 149.*eod.*

5 *Vulg.l.lex vectigali* 31.*D.de pign.*

6 Nam nec alius pignori dare potest,quam qui posset vendere, cum inutile sit pignus, quod vendi non potest.*l.mulier* 11.*& pass.C.de distr.pign l.*4.*D.de pign.act.*

7 *l.sed & quod* 9.§.1,*D.de pign. l.*1.§.*eam rem D.qua res pign. oblig.poss l.si conuenerit* 18.*D.de pign.act.*

8 Est enim probabilis hæc ignorantia tanquam facti aliena, *l.vlt.D.pro suo*, præsertim cum bona omnia naturaliter sint libera,ideoque præsumantur allodialia, *cap imperialem.de prohib.feud.alien.per Frider.lib.*2.*tit.*55.

9 *Vt in l.si ex duobus* 32.*vers.sed licet. D.de pecul.* iunct.*l.hinc quæritur* 19.§.1.*eod.*

10 Excepto casu *Auth.res quæ. vbi notatur C. commun.de legat.l.mulier* 22.§.*cum proponeretur ad SC. Trebell. l.vlt.* §.*vlt.de leg.*2.

11 Fieri enim potest vt persona sit talliabilis & bona libera, & contra vt persona sit libera, bona autem talliabilia, vt loquuntur, qualia censentur apud nos illa quæ data sunt in emphyteusim eo pacto,de quo hic agimus.

12 *l.mulier bona* 72.*D.de iur.dot.l.subsignatum* 39.§.1.*de verb. signific.*

13 Est autem semper fauorabilior causa eius qui reposcit rem,quæ aliquando fuit sua *arg.l.videamus* 38.§.*si actionem, de vsur.l.cum te* 6.*C.de pact.int.empt.& vend.*

14 Nam nec successorem singularem solet sequi onus æris. alieni, *leg.*1.§.*si heres ad SC. Trebell.l.aris alieni* 15.*Codic.de donat.*

15 Vterque indemnis seruetur quantum fieri potest.

16 *l.vlt.C.de hered.action.*

17 *Arg.l.*1.§.*an bona D.de iur.fisc.*

18 *Arg.d.l.lex vectigali* 31.*D.de pign.* [Guid. Pap. *quæst.* 428.& 575. vbi Ranchinus. Boer. *decis.*181.*numer.*3.& 8. Afflict. *decis.* 380.]

19 Nam si ex voluntaria aliud esset.*arg.l.*3.*D.quib.mod.pign. vel hypoth. soluit.* Placet autem hæc nostra sententia etiam eo casu, quo dominus directus nolit pretium restituere emptori. *arg.cap. imperialem. de prohib.feud.alien per Frider.leg.vltim.*§. *vlt. C. commun. de legat.* [Et hanc sententiam tandem magis probauit Senatus noster, licet quibusdam dissentientibus in

cauſa D. Comitis de S. Alban, contra curatorem datum hereditati iacenti D. Henrici Baij Præſidis computorum, 22. Maij 1614. tanquam rationi iuris magis conuenientem. Non conſtito de conſuetudine vlla in contrariũ. Idque *ex d.l. lex vectigali & authoritatibus ſupra citatu.* Fuit autem, ob hanc cauſam eo Senatuſconſulto concluſum, Non eſſe cogendum dominum directum, vt patiatur ſe remitti ad inſtantiam diſcuſſionis, vt de iure ſuo diſputet cum creditoribus aduerſus quos tam iuſta defenſione ſit tutus, ſi quando volent illi in hunc feudalem aut emphyteuticarium agere tanquam obligatum, dummodo probet ille aut feudalem eſſe, aut emphyteuticarium.]

DEFINITIO LXII.

Dominus directus, qui tanquam creditor vrſit venditionem rei emphyteuticariæ, non cogitur offerre creditoribus, qui poſt emphyteuſim conſtitutam ſuperuenerunt.

DOminus directus cum ceſſaret emphyteuta in canonis annui ſolutione fundi poſſeſſionem condixerat, eumque ſub haſta venditum cum extraneus heres non reperiretur, emptoris iure retinuerat. Non idcirco Seruiana agenti creditori qui cum emphyteuta ante ipſius moram contraxerat debitum offerre dominus cogetur:[1] quippe qui ſit multo anterior, & in eo fundo, cuius dominus directus eſt, creditoribus omnibus præferẽdus nõ tam crediti quam dominij iure,[2] licet quaſi creditor fundi venditionem vrſerit, quam ſibi curare quaſi dominus remque iam ſuam emere non potuiſſet.[3] Neque enim ſubſecuta emptio tollere poteſt priuilegium iuris, quod antea ex directi dominij ratione competebat,[4] niſi hactenus vt ſi alius quiſpiam creditor huic directo domino, eidemque emptori offerre velit quantum fuit in debito (retenta tamen canonis annui in futurum tẽpus ſoluendi obligatione, reſtitutoque dominij iure quod extinctum videbatur[6]) audiri debeat:[7] qui vtique non eſſet audiendus ſi directus dominus priſtino directi dominij iure potius quam ex noua emptionis cauſa fundum retinere voluiſſet. Nunquam enim ius directi dominij per ius offerendi tolli poteſt,[8] licet creditori, qui pignoris dominium ex venditione per iudicem pro debitore facta natus eſt, perinde offerri poſſit atque ipſi debitori offerretur, in cuius locum creditor hic ſucceſſit.[9] *Ita in Senatu* tractatum eſt in cauſa Michaelis Ganiuet, contra D. de la Grange, Id. Maij 1594.

1 Vtrumque enim potuit facere pro ſuo iure. *l.1. & 2. C. ſi in cauſ. iud. pign. capt. ſit. l. cum bona 16. de reb. auct. iud. poſſid. alias l. 1. de priuileg. credit.* iunct. *l. vlt. C. hoc tit.*

2 Quomodo cogeretur alius quilibet poſterior creditor. *l. 1. C. ſi antiq. cred. pign. vendid. l. vlt. eod. l. 1. l. prior. 5. & paſſ. C. qui potior. in pign. hab.*

3 Dixi *Defin. 59. ſupr.*

4 *l. ſua rei 16. D. de contr. empt.*

5 Abſurdum enim eſſet ob id minus iuris habere dominum directum quod ſit etiam emptor. *arg. l. in libello 12. §. ſi quis ſeruum D. de captiu. & poſtlim. l. 1. §. vltim ſi à parent. quis manum. ſit.*

6 *Argum. l. pen. §. 1. de exceptione rei iudic.*

7 Quia hæc venditio neceſſitate iuris fieri ſolet. *arg. l. 2. l. 5. §. 1. & l. ſeq. D. de diſtr. pign.*

8 Quia ius dominij eſt perpetuum tanquam habens cauſam perpetuam. *l. 1. D. de iur. dot.* non temporale, vt pignoris, quod habet cauſam temporalem. *l. Paulus 16. §. 1. quibus mod. pign. vel hypoth. ſolut.*

9 *d. l. 1. C. ſi antiq. credit pign. vendid. l. ſi rem meam 20. D. de ſolut.*

DEFINITIO LXIII.

Non poteſt referri quæſtio dominij ei qui ſolutus eſt per multos annos canon annuus, tanquam ius habenti à domino directo.

QVi per multos annos actori ſoluit canonem annuum emphyteuticarium, aut ab eo emit, qui ſoluere ſolitus fuit, non poteſt referre dominij quæſtionem, quaſi actor ius non habeat ab eo qui primus emphyteuſim conceſſit, præſertim cum alius nemo eſt, qui ius illud ſibi adſerat.[2] Satis enim actoris ius agnouit, qui in dominij recognitionem, vt loquuntur, canonem vltro ſoluit.[3] Sed hoc ita ſi ex contractu emphyteutico conueniatur,[4] non item ſi directa rei vindicatione. Huic enim ſemper obſtat exceptio dominij, quæ & à quocunque obiici poteſt, etiam à conductore.[5] *Ita Senatus* pro D. de Cohendier, contra N. Mallin, 4. Id. Ianuar. 1595.

1 Solutio enim annui canonis expreſſa agnitio eſt directi dominij, cum nec aliam ob cauſam præſtari ſoleat, quam in dominij directi recognitionem, *l. vlt. C. hoc tit.* Aliud eſt, ſi venditor in vendendo dixerit, rem venditam eſſe de tuo dominio directo. Non enim ideo probatur dominium tuum directum, ſi alias probationes non habeas. Guid. Pap. *quæſt. 24.* ex Specul. *in tit. de locat. §. nunc aliqua verſ. 74.* Prodeſt tamen ea acceſſio venditoris ad conſtituendum emptorem in bona fide. Guid. Pap. *ibidem ex l. ſi ego. §. item Iulianus. D. de Publician. in rem act.*

2 Hoc enim caſu aliud eſſet, quia cum non poſſint eſſe duo domini directi, eodem dominij genere & eodem reſpectu, prius eſſet lis inter eos terminanda, quam emphyteuta alterutri eorum condemnandus, vt dixi Defin. 26. *ſupr.*

3 *Ex notat. in l. cum de in rem verſo, 6. D. de vſur.* Iunge *l. 2. C. de eo, quod met. cauſ.*

4 *Arg. l. ſi quis conductionis, 25. C. de locat.*

5 Dixi Defin. 10. *ſupr. tit. prox.* vbi vide.

DEFINITIO LXIV.

Domino directo an competat exactio reliquorum pro eo tempore, quo dominium illud alij locatum fuit?

IS, cui annuum quid debetur fundi nomine, ſi eum fundum locauerit, & pro iis annis, quibus locatio ſtetit, reliqua petat à poſſeſſore, repellendus eſt, quaſi qui ſine actione experiatur,[1] quoniam conductoris actio eſſe incipit propter locationem.[2] Eoque paſſim iure vtimur. Quod tamen ego non aliter admittendum putabam, quam ſi fructus venditi proponerentur, quia venditio transfert dominium, quod penes venditorem fuit.[3] Sed locato duntaxat fundo contra putabam, quia locatio neque dominium transfert, neque poſſeſſionem,[4] niſi hactenus, vt conductor fructus ſuos faciat, quos nimirum domini voluntate perceperit.[5] Sed id fit ſola perceptionis, non conuentionis poteſtate.[6] Proinde qui à conductore nondum percepti ſunt fructus ad locatorem iure dominij pertinent,[7] & conſequenter eos petere locator poteſt, ni conductor prohibeat & denunciet debitori ne ſoluat.[8] Nam & ſolutione locatori ante denuntiationem facta, vtique debitor liberaretur, nullaque actione conueniri à conductore poteſt, cui non eſt obligatus:[9] niſi forte ſciuerit locatum fundum, & iam aliquando ſoluerit conductori.[10] Nam ab eo tempore cùm ſciat ius conductoris, mala fide facere videtur, ſi ſoluat locatori,[11] etiamſi nulla per conductorem denuntiatio facta ſit.[12]

1 Atqui nemo ſine actione experiri poteſt, *l. ſi pupilli, 6. §. vlt. D. de neg. geſt. l. quoties, 9. §. & generaliter, D. de admin. tut.*

2 Cum ex locatione transferatur in conductorem ius omne percipiendorum omnium fructuum, *l. ſi ſeruus, 61. §. locauit, D. de furt.*

3 Differt enim venditio fructuum à locatione, vt dixi Defin. 48. *ſupr. tit. prox.*

4 *l. non ſolet, 39. D. locat. l. ſi quis ante, 10. D. de acq. poſſ.*

5 *d. l. ſi*

5 *d.l.si serum, 61.§.locaui, D. de furt.*

6 Nam nec fructuarius suos fructus facit, priusquam eos perceperit, cum tamen plus iuris habeat quam conductor, *l. si fructuarius messem, 13. D. quib. mod. vsusfr. amitt.*

7 Sequuntur enim ius soli dominij, *l. qui scit, 25.§.1. D. de vsur.*

8 *Arg. d. l. 3. C. de nouat. l. nomen, 4. C. qua res pignor. oblig. poss.*

9 Solutio enim, quæ fit vero creditori præsertim bona fide, semper liberat debitorem, *l. filius, 88 D. de solut.*

10 *Arg. d. l. 3. C. de nouat.*

11 *Arg. l. vlt. D. de transact.*

12 Qui enim iam certus est, non debet magis certiorari, *l. 1. in fin. D. de action. empt.*

DEFINITIO LXV.

Ex contractu, qui ab initio tenuit, licet postea resoluatur, laudimia debentur.

EX contractu, qui ab initio nullus fuit, aut ita conceptus, vt postmodum annullari cum omnimodo oporteret, laudimia non debentur.[1] Sed si vel ex partium voluntate, vel qua alia ex re extrinsecus emergente resoluatur, & in irritum recidat, cum initio inspecto subsisteret, laudimia perinde debentur, ac si resolutus non esset.[2] Itaque finge, domum Sempronij, publice & sub hasta venditam, mihi vt pluris licitanti ab executore traditam fuisse, sed cum in possessionem mitti vellem, intercessisse Titium anteriorem Sempronij creditorem, qui pro suo iure obtinuerit, vt ea domus iterum venderetur, aut sibi pignoris vel dominij iure addiceretur.[3] Resolui priorem venditionem necesse est, & quidem ex causa anteriore,[4] sed tamen non eo minus laudimia debebuntur, cum perfecta fuerit venditio dominiique translatio per addictionem, reique traditionem ab executore factam:[5] sola enim dominij translatio illa est, vt sæpius diximus, quæ facit vt laudimia debeantur.[6] Translationem vero à die addictionis, & vt loquuntur, expeditionis factam esse argumento illud est, quod ab eo tempore fructus emptori acquirantur,[7] nec alio quam dominij iure, licet nulla dum secuta sit missio in possessionem.[8] Plane si venditioni Titius intercessisset, aliud esset, quia faceret intercessio, ne perfecta venditio videri posset.[9] *Ita tractatum est* in Senatu in causa Claudij Rochet, & Chartusianorum, ex tempore, 3. Calend. Maij, 1595.

1 Parum enim refert, an quid ab initio nullum sit, an ex postfacto omnimodo annullandum.

2 Quia non debet esse in contrahentium potestate, vt tollant ius quæsitum domino directo, *l. porior, 11. in princip. D. qui pot. in pign. hab. l. 3 quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

3 Plerunque enim admittuntur apud nos anteriores creditores, ne pignus iam distractum iterum distrahatur, nisi priori venditioni aut expresse, aut tacite consensisse probetur. Quod diuersum est apud Gallos, facta venditione, vt loquuntur, ex directo.

4 Alioqui non posset inuito primo emptore vendi ea res, quæ iam alteri vendita fuisset, *argum. l. si ego, 9.§. si res, D. de iur. dot.*

5 Semel enim commissa stipulatio resolui postea nunquam potest, *l. euicta, 16.§. si serum, leg. habere, 57. in fin. D. de euict.*

6 *l. vlt. C. hoc tit.*

7 Sic enim statuto Sabaudiæ expressim cautum est.

8 Vt scripsi *Defin. 30. supr.*

9 *l. a Diuo Pio, 15.§. si rerum, D. de re iudic.* Sane perfecta est venditio statim atque pignus addictum sit, licet nondum sit secuta missio in possessionem, *d. l. a Diuo Pio, §. si post addictum.*

DEFINITIO XLVI.

Laudimia soluta ex contractu iurato, quamuis nullo, non possunt repeti, & non soluta possunt peti, nisi aduersus eum contractum & restitutio in integrum, & absolutio impetretur.

LAudimia ex contractu etiam nullo aut omnino resoluendo promissa, solemni, vt fit, stipulatione interueniente, adhibitoque iureiurando vtiliter peti possunt.[1] Estque promissori necessaria in integrum restitutio & absolutio, vt aduersus agentem creditorem iusta se exceptione tueri possit.[2] Proinde siue ante petitam restitutionem soluerit, non condicet tanquam indebitum, qui iurisiurandi religionem agnouit,[3] siue litigare maluerit, non effugiet pœnam temere litigantium, vt in omnes sumptus condemnetur ad id vsque tempus factos, quo restitutionem impetrauerit,[4] si modo post eam impetratam à lite discedat actor, quippe qui ab eo tempore bonam causam habere non possit.[5] Alioqui posterior mora noceret,[6] hactenus saltem, vt litis expensas ratione mutuæ victoriæ compensari oporteret.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam & quod indebitum est, si cum iureiurando promissum sit, præstandum est, si seruari iusiurandum possit citra dispendium salutis æternæ, *cap. debitores, Extr. de iureiur.* Pone exemplum in pacto commissorio iurato, ex quo alioqui certum est, laudimia non deberi. Guid. Pap. *quæst. 48. num. 2. & quæst. 6. in fin.*

2 Exceptio enim doli competit aduersus eum, qui agit ex stipulatione interposita sine causa, *leg. 2.§. circa, de doli except.*

3 Siquidem iusiurandum facit debitum, quod esset alioqui indebitum, *d. cap. debitores.*

4 *Ex l. eum quem temere, 79 D. de iudic.*

5 Nec iustam litigandi causam, quod vnum inspiciendum est, *l. qui solidum, 78.§. etiam, de legat. 2.*

6 *l. qui decem, 72. de solut. d. l. qui solidum, in princ.*

7 Cum iuris regula sit, victum victori in expensas condemnandum esse, *l. properandum, 13. C. de iud.*

DEFINITIO LXVII.

Neque ex contractu pignoratitio, neque ex cessione iurium omnium creditoris debentur laudimia, etiamsi adsit clausula deuestituræ & inuestituræ.

SIcut ex contractu pignoratitio laudimia nulla debentur,[1] ita neque ex venditione iurium omnium, quæ creditori ex eiusmodi contractu competere potuerunt, licet adsit vulgaris clausula deuestituræ & inuestituræ,[2] quia non debentur laudimia ex sola translatione possessionis, sed ob translationem solam dominij,[3] quæ porro fieri nulla potest, cum venditor dominij ius nullum habuit,[4] nisi cum rem vendidit iure creditoris, quo casu licet dominus non sit, tamen dominium transfert.[5] *Ita Senatus* in causa N. Claudij Francisci Pobel, D. de Pressy Equitis Senatorij nobilissimi, & Dn. Henrici Bay præsidis Rationalium, 4. Non. August. 1595.

1 Quia non transfertur ex eo dominium, *l. cum & sortis, 35. in fin. D. de pign. act.*

2 Quia cessio iurium non potest plus iuris transferre in cessionarium, quam habuerit cedens, *l. nemo plus iuris, 54. de reg. iur.*

3 *l. vlt. C. hoc tit.*

4 *l. traditio, 20. D. de acquir. rer. dom.*

5 §. 1. *Instit. quib. alien. licet, vel non, l. qui à creditore, 18. & pass. C. de distr. pignor.*

DEFINITIO LXVIII.

Laudimia peti possunt, & actione in personam & in rem, contra quemlibet possessorem, non etiam impensæ factæ eo nomine contra priorem emphyteutam.

Source : BIU Cujas

LAudimia non tantum actione personali peti possunt, sed etiam actione in rem, siue is ipse qui contraxit, siue alius rem emphyteuticariam possideat. [1] Plane personalis actio non nisi aduersus eum dabitur, qui ex proprio contractu conuenitur, heredémve ipsius, non item successorem singularem ex contractu auctoris sui. [2] Quod si aduersus auctorem iam actum proponatur in eam rem, vt laudimia solueret, annuamque pensitationem, an ad expensas repetendas actio in rem contra nouum possessorem competet, quod occasione rei factæ sint? [3] Minime: quoniam temeritas litigantis personam duntaxat ipsius afficit, non rem de qua litigatur. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex ratione iuris contra emphyteutam eiusve heredem, ex statuto autem nostro contra possessorem quemlibet, vt dixi *Defin.* 9. & 12. *supr.*

2 Cum etiam hypothecaria competat ex hac causa, vt dixi *Defin.* 12. *num.* 13.

3 Hoc ita si agatur ex contractu, at non item si ex statuto, *vt* dixi *num.* 1.

4 Quasi alienatio non potuerit fieri, nisi cum sua causa, *vulg. l. alienatio*, 67. *D. de contr. empt.*

5 *l. eum quem temere*, 79. *D. de iudic. & Inst. tit. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO LXIX.

Emphyteuta perseuerans in lite post productas testationes, condemnandus est etiam in anteriores expensas litis.

EMphyteuta, qui iustam ab initio causam habuit dubitandi an rem possideret, cuius nomine conueniebatur, si post prolatas testationes, aliasque idoneas probationes litem defendat, nec cedat, moram iam antea contraxisse videtur, ideoque ad omnes litis expensas condemnandus est, quasi temerarius litigator, nisi aliquid sit, quod compensationem inducere debeat, vt puta mutua victoria si plus petebatur, quam deberetur. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Creditur enim æque fuisse ab initio temere litigaturus, quisquis ex postfacto temere litigat, *argum. l. 2. §. circa, D. de dol. mal. except.*

2 *Vt in l. qui solidum*, 78. *in princ. de leg. 2.*

DEFINITIO LXX.

Secundus emphyteuta non tenetur superiori domino directo, ex cuius consensu accepit emphyteusim, nisi quatenus ipse permisit.

FVndum, quem à te in emphyteusim habebam, permisisti vt in nouam emphyteusim alij concederem, si cessem in canonis annui solutione, nulla tibi in fundum ipsum actio competet, dummodo secundus emphyteuta conuentionibus inter se & me initis satisfaciat. Videris enim alienationi meæ consentiendo ius tuum remisisse, quod ad illum attinet, [2] nisi hactenus, vt quod ille mihi debet obligatum habeas, iure dominij directi, perinde ac si tibi non mihi deberetur. [3] Cæterum si cum ego tibi non soluerem passus sis, vt mihi solueret, dubitari non potest, quin is plenissimam liberationem sit consecutus, vt eo nomine à te inquietari non possit. [4] Quid ergo? Sola personalis in me actio tibi ex contractu competet, itemque hypothecaria in cætera bona mea si fuerunt tibi expressim obligata. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 86. *sup.* De sacros. eccles.

1 Alioqui non possem hoc facere, siue ex iure communi, de quo *in l. vlt. C. hoc tit.* siue propter edictum, de quo *Defin. 9. supr.*

2 *Arg. l. sicut*, 8. *§. non videtur, D. quib. mod. pign. vel hyp. solui. l. 4. §. quæsitum est si cum fundi, D. de except. rei iud.*

3 Videor enim eatenus admonendi emptoris, & liberandi mei causa ita cauisse, *argum. l. pen. vers. & posterior. D. de seru. export.*

4 Cum soluerit & vero creditori, & ex tua voluntate, quod sufficit, *l. vero procuratori*, 12. *& pass. D. de solut.*

5 Secundum ea quæ dixi *Defin.* 59 *supr.* vbi vide.

DEFINITIO LXXI.

Laudimia non debentur ex donationibus factis inter parentes & liberos.

AVdio Senatum aliquando pronuntiasse, ex donatione, quam pater aut mater filio, aut filius patri vel matri fecerit inter viuos, laudimia nulla deberi. [1] Pro fratribus Vulliod, eorumque matre, contra Capitulum Sanctæ Capellæ Camberien. *Sine die.*

1 Quasi sit illa non tam acquisitio ex parte donatarij, quam debitæ successionis præoccupata quædam perceptio, *argu. l. in suis*, 11. *D. de liber. & post. l. 1. §. largius, D. de succes. edict.* iunct. *leg. scripto. 7. §. 1. D. vnd. liber. l. nam etsi*, 15. *D. de inoff. test.*

DEFINITIO LXXII.

Non debentur laudimia pro venditione pensionis annuæ & perpetuæ impositæ super fundo emphyteutico, sed onus illud pensionis extinguendum est.

PRo pensione annua & perpetua imposita super re emphyteuticaria & censuali, si ipsa quoque pensio recognita non sit de feudo & emphyteusi, laudimia nulla debentur, licet eiusmodi pensio censeatur quid immobile. Neque enim statim consequens fit, vt censeri debeat iure fundi feudalis aut emphyteuticarij, cum non sit recognita. [1] Atqui laudimia non debentur, nisi quoties transfertur dominium rei feudalis, aut emphyteuticariæ. Hoc ita, nisi consuetudo sit in contrarium. [2] Dices ita fore, vt facile fraus fiat domino directo, cuius fundus vtique minoris fit ob impositum onus annuæ & perpetuæ pensionis. [3] Respondeo aduersus eam fraudem succursum esse domino per edictum Principis, quo huiusmodi pensionum super rebus emphyteuticariis impositio districte prohibita est, adiecta etiam pœna commissa, si secus fiat. Quid ergo si malit dominus consentire, vt ea pensio retineatur? Neque enim dubium est, quin fauore solius domini directi edictum ita factum sit. [4] Sed tamen ita placet non esse permittendum, vt quicquam fiat aduersus legem, [5] præsertim cum possit ea res damnum afferre Principi, si forte res illa emphyteuticaria vel feudalis sit de Principis retrofeudo, quod plerumque ignoratur, licet in dubio non præsumatur. [6] Nec aliud erit, etiamsi pro ea pensione bona omnia generaliter obligata esse proponantur, præter specialem hypothecam super fundo emphyteuticario impositam. Non enim facit generalis illa hypotheca, quin pensio sit speciale onus fundi, [7] cum si possessores bonorum generaliter obligatorum conueniantur, hypothecaria possint obiicere exceptionem non factæ excussionis fundi specialiter obligati, [8] quia nec alius conueniri solet pro huiusmodi pensionibus, quam qui rei specialiter obligatæ possessor est. [9] Sane pensionis illa constitutio, quæ generalem duntaxat hypothecam habeat, tolli non potest, quia non facit rem emphyteuticariam viliorem. [10] An vero quod ad specialem attinet pronuntiandum erit, constitu-

Source : BIU Cujas

constitutionem pensionis ipso iure nullam esse, quasi contra edictum factam, an vero extingui duntaxat debere? Et placuit pronuntiandum esse, extingui debere: quia edictum non procedit annullando, vt loquuntur, sed tantum prohibendo. [11] *Ita Senatus* in causa fratrum de la Chenollaz, & Chartusianorum d'Aillon, 30. Maij 1597.

1 *l.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

2 Qualem esse in Pictauia refert Andr. Tiraq. *in tract. de retract.municip.§.32.gloss 1.num.83.& seqq.*

3 Est enim onus illud pars quædam pretij, *l. in venditione 41.* iunct. *l.si sterilis 21.§.si tibi,D.de action.empt.*

4 Nemo autem cogitur vti iure quod pro eo fuit introductum, *l.inuitas 156.§.vlt.de reg.iur.l.pen.C.de pact.l.si iudex circumuento 41.D.de minor.*

5 Ne priuatorum conuentiones legum auctoritate censeantur, *contra l.vlt.D.de suis & legit.leg.1.non dubium,Cod.de legibus.*

6 Cum à contrario vnaquæque res præsumatur libera, *l.altius 9.C.de seruit.& aqua cum ibi not.*

7 *d.l.in venditione,l.lex vectigali fundo 31.D.de pignor.*

8 *l.2.C.eod.tit.de pignor.*

9 Onus enim sequitur rem quocunque ierit, quoniam est reale, & alienatio semper fit cum sua causa, *l.alienatio 67.de contr.empt.l.vnic.C.rem alien.gerent.non interd.rer.suar.alien.*

10 Quia non afficit rem illam specialiter.

11 Inter quæ multum interest, vt tractant nostri, *ad tit.C.ne fideiuss.dot.dent.*

DEFINITIO LXXIII.

Cum feudum, quod fuerat extinctum per consolidationem, reuiuiscit per alienationem, laudimia debentur domino retrofeudi, non domino noui feudi.

QVi fundum habebat sub onere, vt aiunt, retrofeudi, rem feudalem emerat à domino vtili, eamque per multos annos possederat. Deinde cum eandem rem alij venderet, exceperat feudum, vt penes nouum emptorem eodem esset iure res vendita, iisdemque oneribus, & seruitiis annuis affecta, quib. erat penes pristinum venditorem. Cum quæreretur de laudimiis, quæ venditor hic iure feudi sibi debita esse, dominus vero retrofeudi ad se pertinere contendebat: Visum est pro retrofeudi domino potius pronunciandum esse, propterea quod emptionis titulo acquisitum dominium totum feudi ius, quod antea emptori competierat, per consolidationem extinxisset, nemo enim potest esse dominus directus & vtilis eiusdem rei, non magis quam sui ipsius debitor & creditor. ' Atque ita quod in superioris domini persona retrofeudum fuerat feudum simplex & immediatum effecisset, retrofeudum enim nullum esse potest, vbi non est feudum aliud immediatum. At potest feudum esse sine retrofeudo: Nemo autem dubitat, quin ei qui venditionis tempore feudi dominus simplex & immediatus reperitur, laudimia debeantur. [2] Nec habet emptor quod conqueratur, cum debeat sibi imputare, qui rem feudalem emerit, & ita consolidatione ius suum extinxerit, [3] satisque ei esse debeat, quod extinctum in persona sua feudum resuscitare inuito superiore domino quandoque potest, [4] quod ei licere summo iure non deberet. Nec enim parua fit iniuria ei, cui inuito feudum adimitur, vt in retrofeudum conuertatur. [5] Nulla siquidem fere vtilitas est retrofeudi, si hanc tollas, quæ domino superioti contingit, conuerso retrofeudo in feudum, & alienata re feudali ante feudi extincti restitutionem. [6] Prius enim est vt alienatio fiat, & propter eam laudimia debeantur, quam vt propter factam alienationem feudum, quod extinctum fuerat, restituatur. [7] Moribus tamen nostris, longaque consuetudine ita obtinuit, vt, inuito etiam superiore domino, possit feudum consolidatione extinctum noua alienatione & conuentione resuscitari. [8] Sed ita tamen vt ex ea causa illi, qui posterioris alienationis tempore solus feudi dominus fuit, laudimia præstari sit necesse. [9] *Sine die.*

1 *l.lex vectigalis 31.D.de pign.l.debitori 50.* iunct. *l.heres 21.§. quod si stipulator,D.de fideiuss.*

2 *l.vlt.C.hoc tit.cum ibi notat.*

3 *vt in l.penult.ad fin D.de except.rei iudic.*

4 Postquam placuit feuda possideri hodie ex generali consuetudine ad instar bonorum allodialium, Boer. *decis.204.nu.2.* Dixi *Defin.8.supr.eod.*

5 Non debet autem cuiquam licere, vt alterius ignorantis conditionem faciat deteriorem, *l.2.D.quod vi aut clam, l.non debet alteri 74.de reg.iur.l.si ego 9.§.si res,D.de iur.dot.*

6 Frustra autem constitueretur retrofeudum, quod nullo casu esset vtile, *l.Stichus 139.infr.D.de manum.testamen l.heres à debitore 21.§.pen.D de fideiuss.*

7 Est enim difficile, vt semel extinctum ius reuiuiscat, *leg. qui res 98.§.aream,D.de solut.* Nisi cum agitur de hypotheca, quę scil. specialem habet rationem, de qua *in d.l.pen.§.1 in fin.D.de except.rei iud. l.debitor 59 ad SC.Trebell. l.grege 13.§.etiam,D.de pign.l.si rem 9.§.omnis de pignorat.act.*

8 Ex ea scilicet consuetudine, de qua diximus *num.4.* id est, quæ fecit vt feuda omnia redacta sint, quantum ad liberam dispositionem ad instar patrimoniorum.

9 Vt hunc saltem habeat fructum iuris sui, quod alioqui foret inutile.

DEFINITIO LXXIV.

Neque ex venditione rei alienæ, neque ex contractu pignoris debentur laudimia, nec commissum peti potest, ob non factam huiusmodi contractuum inscriptionem.

EX emptione rei alienæ constat nulla deberi laudimia, ' quę scilicet non aliam ob causam deberi possunt, quam propter dominij translationem. [2] Dominium porro, vt à non domino in emptorem transferatur, fieri nullo modo potest, nisi secuta domini ratificatione, & ex eo demum tempore. [3] Neque ad rem facit, quod dici solet etiam alienę rei venditionem valere. [4] Id enim ad personalem venditoris de euictione obligationem, [5] non ad dominij, quod venditor non habuit, transferendi causam pertinet. [6] Illud difficilius est, si huiusmodi venditionis inscriptio & adnotatio in actis Curiæ facta non sit, quam ex diui Emanuelis Philiberti edicto intra mensem sub commissi pœna fieri oportere constitutum est, an commisso locus esse possit. Sunt enim edicti verba generalia & enixa, vt omnes omnium contractuum species comprehendere videantur; ne qua superfit via fraudibus, quas emptores in dominorum directorum perniciem passim comminiscuntur. [7] Adeo vt in pœnam non factæ inscriptionis, ea quoque bona committi placuerit, quæ postmodum appareat esse allodialia, quamuis certum sit eorum nomine laudimia nulla deberi. [8] Ne scilicet causari alioquin emptor possit, ideo non factam à se inscriptionem, quod bona sibi vendita libera, & vt loquuntur, allodialia esse existimaret. [9] Sed tamen magis est, vt nec edictum illud ad rei alienæ venditiones pertineat, sed ad eos tantum contractus, quib. vt verba ipsa edicti sonant, alienatio contineatur, [10] quo nomine certum est eos tantum actus significari, quibus dominium transfertur. [11] Alioqui dicędum erit, quod nemo adhuc dixit, si forte quis rem suam pignori dederit, aut iure pignoris sibi in rem aliquam competentis alij cesserit, perinde habiturum eum quoque inscribendi necessitatem sub pœna commissi, quod tamen ridiculum fuerit. [12] Quid enim est quod possit committi in præiudicium eius, qui neque directum neque vtile dominium vllum habeat. Si quidem commissum illud esse definimus, quod tale est, vt statim

Source : BIU Cujas

desinat eius esse, qui crimen contraxit, & cuius dominium confestim alteri acquiratur, [13] quod re aliena vendita tractari nullo modo potest. Res enim est, quæ in commissum incidit, non persona. Nec proinde committi res potest, nisi in præiudicium domini, cum ei, qui rem non habet, perire res non possit. Quare nec laudimia vlla ex huiusmodi contractibus debentur, vtpote ex quibus dominium non transferatur. Nec si per mille annos pignus quis possideat, [14] maxime si luendi ius perpetuo liberum fuit. [15] In quo minus iuris creditor pignoratitius habet, quam qui in decennium rem aliquam conduxit. Huic enim dominium vtile ex longi temporis conductione acquiri vulgo creditum est: quia nec ei inuito aufferri res interim potest, ideoque laudimia ab eo perinde, atque ab emptore præstari oportere. [16] Nec est contrarium quod alienatione prohibita, etiam datio pignoris prohibita intelligitur. [17] Id enim ex eo fit, non quod is qui dat pignori alienet, cum transferat solam possessionem, [18] sed quia per causam pignoris etiam ad dominij alienationem peruenitur. [19] Plane si color pignoris in fraudem laudimiorum quæsitus proponatur, nemo dixerit ferendum esse, vt dolosus emptor ex dolo suo lucretur. Probabilis autem est doli præsumptio tunc tantum, cum à domino res data fuit pignori pro pretio, vt aiunt, æquiualenti. Sed hoc ita, si præterea illud concurrat, vt in creditorem pignoris possessio corporalis translata sit, aut vt creditor fructus pignoris perceperit, quorum neutrum tamen per se sufficeret, adeoque nec vtrumque, si pro non æquiualenti [20] pretio pignus datum esset. *Ita tractatum est* in relationibus libellorum, Prid. Calend. Iun. 1597.

1 Amed. à Pont. *quæst.* 39.

2 *l. vlt. vbi omnes notant, C. hoc tit.*

3 Hoc enim est, quod tractat supradicto loco Amed. à Ponte, dominum directum non habere fundatam intentionem, pro consecutione laudimij ex venditione rei alienæ (si modo constet liquido rem esse alienam) ante secutam dominij ratificationem.

4 *l. rem alienam 28. D. de contr. empt.*

5 *l. si in venditione 60 l. euicta re 70. & pass. D de euict.*

6 *dict. l. rem alienam, l. traditio 20. D. de acquir. rer. domin. l. nemo plus iuris 54 de reg. iur.*

7 Quotidiano enim vsu compertum est, multa fieri in fraudem laudimiorum & domini directi.

8 Vult enim edictum bona ista allodialia committi in vtilitatem, non quidem domini directi, quem nullum habent, sed domini iurisdictionalis, & vt edictum loquitur, iustitiarij. [Obseruo tamen non posse ex hoc edicto pœnam commissi petere dominum directum aut illum, qui ab eo ius habeat, si eo præsente & sciente contractus acquisitionis factus sit. Nec enim potest dicere se deceptum qui sciuit, *l. nam si 26. D. de rei vind.* nec debuit iam certus magis certiorari, *l. 1. §. vlt. de act. empt. Ita Senatus* contra Franciscum Clapey, 10. Iun. 1614.]

9 Præsertim cum bona omnia sui natura præsumantur libera & allodialia, quandoquidem illa est qualitas naturalis, vt personarum, ita & rerum omnium, *leg. 4. D. de iustit. & iur. l. at ius 8. C de seruit. & aqua.*

10 Quæ verba sunt stricte ac proprie interpretanda, cum edictum sit exorbitans à iure communi & pœnale, ac proinde restringendum potius quam ampliandum, *cap. odia, de reg. iur. in 6. & l. cum quidam 19. de liber. & post. l. hoc modo 64. de condict. & demonstr. l. pen. D. de pœn.*

11 *l. 1. C. de fund. dotal.*

12 Quia ex contractu pignoris certum est dominium nullum transferri, *l. cum & sortis 35. §. 1. D. de pignor. act. l. pign. 13. D. de vsucap.*

13 *l. commissa 14. D. de publican. vectig. & commiss.* commissum enim possessionis nullum est, nisi cum tractatur de feudo propter obsequia, quæ feudi possessor quilibet domino debet, non etiam emphyteuta.

14 *d. l. pignori 13. de vsucap.* Amed. à Ponte, *qu. 34.*

15 Quia tunc non ex necessitate, sed ex mera debitoris voluntate rem tamdiu detinet creditor.

16 Quamuis contra sentiat Boer. *qu. 235.* & verius.

17 *l. vlt. C. de reb. alien. non alienand.*

18 *l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non alienat. 119. de reg. iur.*

19 *l. qui à creditore 18. C. de distr. pign.*

20 Amed. à Pont. *d. q. 34.*

[DEFINITIO LXXV.

Condicio sola reuersionis in defectum liberorum, neque emphyteusim constituit, neque talliabilitatem.

CONdicio illa quæ in recognitionibus fundorum talliabilium inseri solet, si recognoscens sine liberis morietur, licèt personis recognoscentium adiecta videatur, fundum tamen ipsum sequitur, & fundi quemlibet possessorem. [1] Ita vt neque prosit, neque noceat possessori, quòd recognoscens aliquos reliquerit liberos vel nullos, sed illud tantum inspici oporteat, cui condicio extiterit necne in persona possessoris. [2] Sic enim ex inueterata consuetudine apud nos obtinuit, Ratione licèt iuris refragante, cùm omnes condiciones sui natura sint personales. [3] Proinde cùm Prælatus quidam fundum ecclesiasticum magni precij concessisset alij, fruendum in facturam culturam & coloniam, [4] ea lege adiecta inter cæteras, vt colonus tertiam partem fructuum præstaret in annos singulos, & vt si is, eiúsve successores sine liberis morerentur, aut leges contractus non implerent, fundus ille ad concedentem reuerteretur, iure commissi & eschentæ, [5] vt instrumenti verba ferebant. Deinde post aliquot annos colonus eundem fundum vendidisset, mox sine liberis decessisset, placuit reuersionis condicionem extitisse, neque expectandum fuisse, vt emptor quoque sine liberis moreretur, [6] quòd is contractus nihil nisi locatio esset, eaque non perpetua, sed cum coloni liberis finem acceptura, Cùm Prælato non liceat rem preciosam ecclesiasticam nec in emphyteusim dari solitam, in emphyteusim dare, [7] quæ & cùm bene data est, neque in fœminas transire solet, neque in extraneos heredes. [8] Sed etsi emphyteusis dicenda esset, non tamen consequens fieret, vt talliabilis dici deberet, ac talliabilium fundorum iure censeri, cùm de eo nihil in contractu dictum proponeretur. [9] Nec enim quælibet condicio reuersionis in defectum liberorum inducit talliabilitatem, [10] vt neque locatio quælibet perpetua constituit emphyteusim, [11] scilicet si ex pactis appareat aliud actum fuisse, [12] puta si merces annis singulis præstanda quantitati fructuum respondeat. Proinde visum est non ex consuetudine in fundis talliabilibus inducta, sed ex iuris communis ratione faciendam contractus interpretationem. *Ita Senatus* contra Philib. Vincent. 10. Cal. Maij 1612.

1 Quia talliabilitas realis rem ipsam afficit, & ita facit condicionem realem, & in ipsius possessoris persona implendam, quomodo à Senatu nostro iudicatum est pro D. de Maningod, anno 1608.

2 vt in *l. venditor 13. D. commun. præd.*

3 *l. qui Romæ 122. §. Agerius, de verb. oblig. l. à testatore 109. de cond. & demonst.*

4 quo nomine nihil significari poterat, nisi locatio, quæ dominium nunquam transfert, *l. non solet 39. locat. l. 2. C. de præscript. 30. vel 40. annor.*

5 vt in *l. lex vectigali 31. D. de pignor.*

6 Exemplo eius, quòd scriptum est in *l. cùm pater 77. §. ab instituto 15. de leg. 2.*

7 Vt scripsi *Defin. 6. num. 6. supr. de reb. alien. non alien.*

8 Iul. Clar. in *§. emphyteusis quæst.*

9 Non enim quælibet emphyteusis est talliabilis, licèt sit reuersibilis, nisi cùm id expressim dictum est *l. 1. C. de iur. emphyt.* aut cùm quid vel minimum pro tallia præstandum est.

10 Est enim talliabilitas omnis etiam realis odiosa.

11 Licet soleat transferre dominium. vide Not. ad *l. 1. §. si ager vectig.* Boer. *quæst. 235.*

12 *d. l. 1. C. de iur. emphyt.*

DEF

Source : BIU Cujas

DEFINITIO LXXVI.

QVidam duos fundos ſeparatim antea & ſub diuerſis annui canonis oneribus bis recognitos, ſimul recognouerat, nec tantùm vnica, vt fit, profeſſione, ſed etiam confuſo canone, & promiſſa certæ quantitatis frumenti & pecuniæ quantitate pro iis fundis, Tanta ſcilicet, quanta ex prioribus recognitionibus pro vtroque fundo debebatur. Sed adiecta tamen clauſula vulgari, & quæ omnibus eiuſmodi profeſſionibus inſeri ſolet, *ad formam præcedentium recognitionum.* Idem poſtea duos illos fundos duobus ſeparatim vendiderat, quorum vnus à domino directo conuentus, vt dimidiam & virilem partem confuſi canonis perſolueret, déque ea re per nouam recognitionē ſe obligaret', Negabat ſe teneri, propterea quòd fundus ille quem poſſideret, longè minore ac leuiore canone obſtrictus eſſet anteriore recognitione, quam ideo ſibi exhiberi poſtulabat ' paratus omne id ſoluere, quod antiquiore illo inſtrumento contineretur. Actor exhibitionem recuſabat, quòd ſuam intentionem ſatis ſupérque probatam diceret duplici prolata recognitione, cùm vna ſufficere in hanc rem potuiſſet. [2] Alioqui nullum fore exhibitionis flagitandæ finem, ſi ob ſupradictam clauſulam exhibitio ſemper facienda eſſet recognitionis prioris ad quam poſterior relata proponeretur, [3] Addebat fruſtra quoque & inutiliter poſtulari exhibitionem, cùm etiamſi ex antecedente recognitione conſtaret vtriuſque fundi onera diuiſa aliquando fuiſſe, non eo minùs tamen verum eſſet diſtinctam poſtea fuiſſe ab eo, qui cùm vtriuſque fundi dominus eſſet, vtique confundendi ſeruitij ius habuiſſet. [4] Quo facto non poterat fundus reo venditus alio iure apud eum eſſe, quàm quo fuiſſet penes venditorem. [5] Replicabat reus exhibitionis huius petendæ cauſam dediſſe actorem, qui eam ipſam recognitionem eidem reo extra iudicium exhibuiſſet, ac in ipſa exhibitione conueniſſet, vt ad formam illius recognitionis canon annuus ſolueretur, & in poſterum recognoſceretur. Placuit de facti huius veritate ante omnia inquirendum, [6] vt ſi vera eſſe appareret quæ reus diceret, exhibitionem petitam facere actor cogeretur, & ea canonis quantitate contentus eſſe, quæ priore illa recognitione, non quæ poſterioribus comprehenſa eſſet, cùm per relationem in poſterioribus factam ad anteriorem conſtaret non eam fuiſſe contrahentium voluntatem, vt onera penſitationis annuæ confunderentur, ſi quando contingeret, vt fundi illi ad plures peruenirent. [7] Etſi in vnius eiuſdémque domini perſona parùm intererat, an confuſio illa induceretur necne. Niſi hactenus, vt confuſione facta, non poſſet ille ad declinandam canonis ſolutionem fundum vnum derelinquere retento altero, quod tamen ſi confuſio nulla facta eſſet, permitteretur. [8] Itaque per errorem & incuriam notarij, vt celeriùs expediret potiùs quàm ex voluntate contrahentium prior forma recognitionis per ſubſequentes, quantum ad ſolum corticem verborum immutata videbatur. [10] *Ita Senatus* in cauſa Chartuſianorum, & N. Claud. de Mondragon, 7. Calend. Iunij 1612.

1 Quia cogitur actor edere reo ad fundandam exceptionem: *l. ſi vbi not. C. de edend.*

2 Dixi *Defin.* 10. *ſupr. de probat.*

3 Quia vix vlla profertur recognitio tam antiqua, quæ non ad aliam antiquiorem referatur. Non eſt autem dandus progreſſus in infinitum, *l. 2. C. de re iudic.*

4 Eſt enim quilibet rei ſuæ moderator & arbiter, *leg. in re mandata 21. C. mandat.*

5 Ex regula *l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*

6 Ex facto enim ius oritur *l. ſi ex plagis 52. §. in cliuo. D. ad leg. Aquil.*

7 Nulla enim cauſa noua ſuperuenerat canonis confundendi; cùm poſſit vnus & idem poſſeſſor plures fundos habere de dominio directo eiuſdem domini ſub ſeruitiis ſeparatis.

8 Vt dixi *Defin.* 11. *ſupr.*

9 Simile quiddam eſt in *l. ſi ita quis 66. D. de her. inſt.* ibi, *quia non tam coniunxiſſe, quàm celerius dixiſſe videtur.*

10 Semper autem ſenſus ſpectandus eſt potius quàm ſonus verborum. *l. vbi purè 19. §. 1. ad SC. Trebell. l. 5. §. 1. D. de pign.* Et error nunquam nocet, quia imperitiam detegit, *l. ſi per errorem 15. D. de iuriſd. l. errore 7. C. de teſtam.* vide *l. penult. D. ſin. regund. & l. in finalibus 11. eod. l. 2. C. eod.* ibi & vicinorum noui conſenſus.

DEFINITIO LXXVII.

Impenſæ factæ in rem venditam ſub pacto de retrouendendo non augent laudimia debita ex retrouenditione.

NOn idcirco maiora laudimia ex retrouenditione debentur, quod per impenſas & melioratione ab emptore in rem venditam factas, ' maior ei quantitas pecuniæ reſtituenda ſit à venditore, quàm quæ precij nomine data fuerat. Non enim auget ea res quantitatem precij, [2] ex cuius ſolius comparatione laudimia debentur, [3] quamuis oneret venditorem. [4] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de la Barre, & Antonij Le beuf, ante Id. Sept. 1613.

1 Quas nemo dubitat reſtitui emptori debere per venditorem, cùm eas emptor iure ſuo fecerit, & rem precioſiorem reddiderit, Ne alioqui venditor ex emptoris iactura locupletetur, quod etiam in prædonis perſonā iniquum eſſet *l. planè 38. D. de hered. petit.* Impenſas tamen aut neceſſarias, aut ſaltem vtiles, & permanentes eſſe oportet, *l. in fundo 37. l. ſumptus 48. de rei vindic.*

2 Precium enim illud eſt de quo in vendendo conuenit ad æſtimandam rem venditam. *§. precium. Inſt. de empt. & vend. l. 1. de contr. empt.* Adeo vt ſi quid vel minimum addatur, vel detrahatur precio, noua emptio fieri videatur, *l. pacta 72. §. Paulus notat. eod. tit.*

3 *l. vlt. C. hoc tit.*

4 Aliud enim eſt onerari venditorem, aliud verò augeri precium venditionis.

DEFINITIO LXXVIII.

Dominus directus poteſt petere laudimia etiam ignorante, dum ne inuito conductore.

QVæſitum aliquando fuit, An dominus, qui omnes dominij ſui directi fructus alij locauerit, & nominatim, vt fieri ſolet, ius percipiendorum laudimiorum, poſſit ipſe nihilominus laudimia petere, ſi non inuito ſaltem ignorante conductore. An verò ſit repellendus, quaſi agens nullo iure & ſine actione. ' Videbatur enim hoc caſu totum ius exigendorum laudimiorum ad ſolum conductorem ex contractu locationis pertinere, [2] nec proinde aliter poſſe domino directo competere, quàm ſi ius à conductore retroceſſum haberet, [3] aut ſaltem volente conductore experiretur. [4] Viſum tamen eſt ſaluum ius eſſe domino laudimia petendi, dum ne inuito & contradicente conductore. [5] Cùm laudimia iure directi dominij debeantur, [6] quod nemo dixerit per locationem tranſire in conductorem. [7] Et quamuis in vtriuſque concurſu potior conductoris cauſa eſſe debeat, quem locator prohibere non poteſt frui re conducta, [8] Eſt tamen hæc exceptio, vt apparet, de iure tertij, neque ipſo iure excluſiua iuris agentis, [9] ſed tantùm per oppoſitam doli exceptionem, neque hoc ipſum aliter, quàm ſi tertius velit. Quod genus exceptionum admitti numquam debere meritò placuit. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam ſine actione agere nemo poteſt, *l. ſi pupilli 6. §. vlt. de negot. geſt. l. quoties 9. §. & generaliter. D. de admin. tutor.*

Source : BIU Cujas

2 Cùm id actum sit inter locatorem & conductorem, vt in re conducta esset conductor vice & loco ipsius locatoris, *l.ex conducto 15.& pass.D.locat.*

3 Est enim retrocessio necessaria, cùm alioquin iis qui iura sua & actiones remittunt, non sit dandus regressus, *l.quaritur 17.§.si venditor.de adilit.edict.*

4 Nec enim volenti & consentienti fit iniuria, *l.in diem 9.§.1.de aqua & aquæ pluu.arcend.*

5 Nam inuito conductore, locatorem agere iniquum esset, & contra bonam fidem, ideoque repellendus esset exceptione doli, vt in *l.si pecunia 77.de leg.1.l.sæpe 63.vers.scientib.D.de re iudic.*

6 *l.vlt.C.hoc tit.*

7 *l.non solet 39.D.locat.*

8 *d.l.ex conducto 15.& pass.D.locat.*

9 Quod esset necesse, vt possit opponi *l.4.§.competit*, vbi Bart.& alij.*D.si seruit.vindic.*

10 Bart.& alij ad *l.2.de except.rei iudic.* Iunge *l.si seruus 61.§.locaui. de furt.* Vbi dicitur conductorem non habere ius vllum in fructibus prædij conducti, antequàm eos perceperit. At ne quidem cùm percepit, nisi quia ex domini voluntate eos percepit.

DEFINITIO LXXIX.

Ex venditione facta per suum heredem etiam post abstentionem debentur laudimia.

ELeganter dubitatum est, cùm filius, qui se paternis bonis abstinuerat, fundum paternum tanquam suum vendidisset, an ex ea venditione laudimia deberentur. Occurrebat enim, quod filius qui se abstinuit, licèt nihilominus ipso iure heres maneat,[1] effectu tamen, & apud Prætorem heredis loco non habetur. [2] Nec rursus potest se immiscere post abstentionem, tametsi maximè velit,[3] nisi minor proponatur, vel intra triennium à Iustiniano præstitutum constitutus. [4] Itaque non alio iure censenda venditio hæc videbatur, quàm quo censeri solent venditiones omnes rei alienæ, ex quibus cùm dominij translatio nulla fiat, [5] nec laudimia vlla deberi constat,[6] licet non eo minùs valeant ad obligandum emptori venditorem. [7] Sed tamen verius visum est laudimia ex hac venditione deberi, vtpote, per quam fatendum sit dominium, quod penes suum heredem ipso iure manserat[8] translatum in emptorem fuisse. [9] Maximè cùm per eam abstentionem bona patris ad alium neminem peruenissent,[10] sed à filio prætextu hypothecarum dotalium, vt fieri solet, retenta essent.[11] Manet enim filius etiam post abstentionem heres,[12] nec tantùm nudo nomine,[13] & iure ciuili, sed etiam apud Prætorem & effectu ipso, quod ad omnia excepto eo, quod neque à creditoribus hereditariis conueniri potest, neque aduersus debitores hereditarios agere,[14] adeò vt si paternam hereditatem alij restituere sit iussus à qua dixerit se abstinere, non ideo cogendus sit se immiscere, vt in aliis heredibus necessariis euenit,[15] sed citra vllam immixtionem restituendo hereditatem rectà transferat actiones,[16] & rerum omnium hereditariarum dominium bonitarium,[17] quod vtique transferre non posset, si non haberet.[18] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.cùm quasi 30.§.sed etsi furiosus.de fideic.lib.*

2 *l.si filius 12.D.de interrog.in iur.fac.*

3 *l.si seruum 71.§.vlt.de acquir.hered.*

4 *ex l.vlt.C.de repud.vel abst.hered.*

5 Nemo enim plus iuris transferre potest, quàm ipse habeat, *l.54.de reg.iur.l.traditio 20.de acquir.rer.dom.*

6 Quæ scilicet non debentur, nisi ob translationem dominij *l.vlt.C.hoc tit.* Dixi *Defin.74.supr.*

7 *l.rem alienam 28.D.de contr.empt.*

8 *d.§.sed etsi furiosus.*

9 *d.l.traditio 20.de acq.rer.dom.l.ex empto 11.§.& in primis. de act.empt.*

10 Quod tamen plerumque fit, vt in *l.ex contractu 44.de re iudic.l.paterfamilias 28.de reb.auct.iud.possid.*

11 Quippe quarum nomine competit retentio, & mulieri & liberis eius iure hypothecæ, siue tacitæ, siue expressæ, *l.assiduis 12.Cod.qui potior.in pign.hab.l.in rebus 30.C.de iur.dot. l.1.in princ.de pignor.*

12 *dict.§.sed etsi suus.*

13 Vt loquitur *l.2.§.sed si sint.D.ad SC.Tertyl. l.etsi 6.§.si filius, de bon.libert.*

14 *d.l.si filius 12. de interrog.in iur.fac.l.necessariis 57. de acquir.hered.*

15 *l.recusare 6.§.hoc Senatusconsultum.D.ad SC.Trebell.*

16 Textus est elegans in *l. ita tamen 27.§. si pater filium eodem.*

17 *l.facta 63.in princ.eod.*

18 *d.l.54.de reg.iur.cum similibus.*

DEFINITIO LXXX.

Vendita hyperocha debentur laudimia totius quantitatis, quam soluere emptor debet.

EX venditione hyperochæ,[1] quam vulgo pluriſualentiam vocant, laudimia debentur ad ratam, & pro portione non eius tantùm precij, quod pro hyperocha conuentum fuerit,[2] sed computato etiam eo quod alij soluendum est priusquàm rei cuius hyperocha vendita est, possessio adprehendi possit,[3] siue teneatur ea res ab alio iure dominij, puta cui fuerat vendita viliore, vt fit, precio, sub pacto de retrouendendo,[4] siue iure pignoris & hypothecæ. [5] Nam quemadmodum hyperochæ solius venditio totam rem ipsam continet, postquàm fuerit à primo, siue emptore, siue creditore liberata: [6] Ita nec aliud huiusmodi venditionis precium esse intelligitur, quàm quod ex summis omnibus quæ ab emptore præstari debent simul iunctis constituitur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic vocatur in *l.quærebatur 20.D.qui potior.in pign.hab.*

2 Quæ res nullam penitus dubitationem habet.

3 Quasi totum illud constituat partem precij. Quid enim refert an emptor pecuniam soluat venditori, an ex voluntate venditoris alij, cui eam soluere venditor debuit? *l.quia perinde 42.D.ad SC.Trebel.l.3.§.si debitorem.de donat.int.vir.& uxor.l.si venditor 6.§.1.D.de seru.export.*

4 Aut alio simili, vt in *l.2.C.de pact.int empt.& vend.*

5 Vt in *l.& quæ nondum 15.§.vlt.D.de pignor.*

6 *dict.§.vlt.*

7 *d.l.6.§.1.de seru.export.l.si sterilis 21.§.si tibi. de act. empt. l. fundi partem 79.D.de contr.empt.*

DEFINITIO LXXXI.

Neque feudatarius, neque emphyteuta potest domum feudalem vel emphyteuticam fortiorem facere sine consensu domini.

ETsi cunctis permittitur murali ambitu fundos proprios & locæ dominij sui constituta vallare pro arbitrio, si nullo alio, quàm communi iure prohibeatur:[1] feudatario tamen & emphyteutæ non licet ex domo arcem & quasi fortalitium facere, quod barbari dicunt, *domum incastellare*, sine domini consensu & voluntate,[2] vt liberum sit domino ingredi & egredi cùm volet. *Ita tractatum est* Idib.Septem.1613.

1 *l.per prouincias.C.de adif.priuat.l.9.14.& 24.vrb.præd.*

2 Boer.*quæst.*320. Bald.*ad l.fin.C.de pact.int.empt.& vend.* Chop.*super consuet.Andegauenses lib.*1.*cap.*42.]

Source : BIU Cujas

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAVdiæ Senatu Tractatarum,

LIBER QVINTVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE DONAT. ANTE NVPT.

DEFINITIO I.

Donatio certæ quantitatis restringenda sub conditione interim tenet, quousque probetur conditionem restrictionis extitisse.

AMPLISSIMIS donationibus inter coniuges fauore matrimonij factis in eius vtilitatem, qui supereſſet, (quas *de superuita* vulgo vocant,) subiecta bonorum omnium obligatione cum clauſula conſtituti, eodem inſtrumento conuenerat, vt quoniam mariti facultates vxoris facultatibus non reſpondebant, liberalitas mulieris ad eam quantitatem reſtringeretur, quæ ex mariti bonis in contrarium euentum redigi poſſet. Plerique putabant vxore præmortua, non prius maritum in poſſeſſione bonorum dotalium ex eiuſmodi donationis cauſa retinendum, quam oſtendiſſet, quid ille in bonis habuiſſet contractus tempore, haberetve hodie, ſi auctæ non imminutæ ipſius facultates proponerentur, vt ex eo ſciri poſſet, quantum viciſſim ex donatione ſibi ab vxore facta conſequi deberet. [2] Videbatur enim ſub conditione factam donationem, [3] ideoque nec conſtituti clauſulam ei prodeſſe poſſe ad retinendam poſſeſſionem, [4] non ſolum quod in contractu conditionali appoſita vires nullas habere poſſit ante euentum conditionis, [5] ſed etiam quod neque incerta pars bonorum tradi & poſſideri queat, [6] neque certorum bonorum hypotheca pure contrahi ad concurrentem vſque incerti debiti quantitatem. [7] Sed propius intuentibus poſtea viſum eſt, vtramque illam & mutuam inter coniuges donationem pro pura habendam, reſtringendam tamen ſub conditione, ſi ex poſtfacto appareret, tanti non eſſe mariti facultates. [8] Proinde incerto eo tuendum maritum in poſſeſſione bonorum mulieris ad concurrentem vſque ſummam integram, quæ expreſſa eſſet, ſaltem præſtita cautione, ſi quid amplius, quam per conuentiones liceret, accepiſſet, id ſe reſtituturum. [9] Cui conſequens fuit, vt mulieris heredibus incumberet onus probandi, quod in mariti facultatibus minus eſſet, quam vt tantam donationem mereretur, qui tantam de ſuo præſtare non poſſet. [10] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtris D. Chriſtophori Durſe, & Dominorum fratrum de la Chambre, 6. Non. Mart. 1594.

1 Cuiuſmodi donationum vix eſt, vt mentio vlla reperiatur in libris noſtris. Nam *lex ſi inter 8. D. de reb. dub.* loquitur de donatione facta inter coniuges conſtante matrimonio, & quæ ab initio non valeat, ſed tantum donatoris morte confirmetur, de qua & *in tot. tit. De donat. int. vir. & vxor.* D. & C. Vide Guid. Pap. *quæſt.* 565.

2 Ex natura ſcilicet correlatiuorum, quæ illa eſt, vt vnum ab alio declaretur & reguletur, *l. vtrum 7. §. vlt.* vbi Cuman. *de reb. dub.*

3 Sub illa nimirum, ſi tantundem in bonis haberet maritus.

4 Prius enim eſt, vt poſſeſſio acquiſita ſit, quam vt poſſit retineri.

5 Conditio enim quandiu non eſt impleta ſuſpendit actum, nec minus circa acceſſoria, quam circa principale, *l. cedere diem, 213. de verb. ſignif. & tot. tit. De condit. & demonſtr.*

6 *l. locus 26. verſ. incerta, D. de acquir. poſſ.* iunct. *leg. 3. §. incertam, eod. l. ſi furt. 32. §. 1. de vſucap.*

7 Debet enim certa eſſe ſumma, pro qua pignus datur, vt lui poſſit *tot. tit. C. de luit. pignor.*

8 Eſt enim longe aliud fieri contractum ſub conditione, & reſtringi aut reſolui ſub conditione, *l. 1. de leg. commiſſ. l. 2. D. de in diem addict.*

9 *Argum. l. 1. & tot. tit. D. ſi cui plus, quam per leg. Falc.*

10 Semper enim probandi onus incumbit ei qui dicit, & debet quiſque probare id, quod eſt fundamentum ſuæ intentionis, *l. 2. l. in exceptionibus 19. & paſſ. D. de probat.* Facit *l. 3. C. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Veſtes vxori traditæ à marito, ſiue nuptiarum tempore, ſiue conſtante matrimonio, quando reddendæ ſint marito aut eius heredi.

VEſtes pretioſæ, quas maritus cum nuptias contraheret vxori dedit, poſtea ſoluto matrimonio reſtituendæ ſunt marito, eiuſve heredibus: non etiam quæ mulieri datæ ſunt ad vſus quotidianos. [2] Quæ datæ ſunt ante nuptias, beneuolentiæ tantum promerendæ aut teſtificandæ gratia, eæ nunquam reſtituuntur, nec ſi pretioſæ ſint, quia pure & ſimpliciter donatæ intelliguntur. [3] In qua cauſa id etiam eſt, quod ipſo nuptiarum die extra dotales tabulas datum ſit. [4] Quod ſi ſint æſtimatæ veſtes, ita vt tam pro dote, quam pro veſtibus nuptialibus, quod plerunque fit, certa quantitas à marito promiſſa datave ſit, omnes omnino erunt reſtituendæ, quas poſtea

Source : BIU Cujas

maritus in vxorem contulerit, ne duplici vestium præstatione maritus eiusve heres oneretur. 5 Sed tales restituentur, quales erunt matrimonij soluti tempore, nec imputabitur mulieri, cur eas vtendo attriuerit. 6 Quod tamen non, nisi de iis vestibus accipiendum est, quæ ipso nuptiarum tempore datæ sint vxori. Nam quæ constante iam matrimonio datæ probabuntur, eæ si ad quotidianos vsus, id est, non pretiosæ fuerunt, 7 nullo modo restituuntur. 8 Porro facta æstimatione, non distinguimus, an talis tantaque sit æstimatio, vt appareat pretiosas vestes æstimatas, an minus pretiosas. Cum enim æstimatio faciat emptionem, 9 videtur maritus tanti nuptiales vestes æstimasse, eaque pecunia non tam vice vestium, quam pro earum pretio ad mulierem peruenisse. 10 Annuli nuptialis alia ratio est. Is enim, quanticunque sit pretij, nunquam restituitur. Nimirum quia dubitari non potest, quin is mulieri donatus sit, non solum vt cætera, quæ vocant iocalia, quæ ideo nec ipsa soluto matrimonio restituuntur; 11 sed specialiore quadam ratione in signum & testimonium contracti matrimonij, 12 quod licet postea solutum sit, non eo minus tamen verum est, aliquando contractum fuisse. 13 Quę ratio facit, vt si talis eueniat casus, in quo iocalia omnia restitui oporteat, vtputa transeunte muliere ad secunda vota, tumque decedente superstitibus ex priore matrimonio liberis, 14 annulum tamen nuptialem nullo casu restitui debere placeat, nec si sit pretiosissimus. 15 *Ita Senatus* in causa N. Catharinæ de Lallee viduæ D. Senatoris de Beausuiour, & Dn. de la Fontaine soceri, 6. Id. Martij 1594. Iunge Def. 13. supr. De secund. nupt.

1 Quasi datæ ad decorem & ostentationem potius, quam donatæ: Non enim facilis est præsumptio donationis rei pretiosæ, *vulg. l. cum de in debito* 25. *D. de probat.*

2 Nam quæ data sunt ad vsus quotidianos, si talia sint, quæ vsu consumantur, non possunt videri data animo repetendi, præsertim cum ista contineantur etiam alimentorum nomine, quæ vxori exhibere maritus debet, *l. legatis* 6. *D. de aliment. legat.* Vide Afflict. *decis.* 315. Capel. Tholos. *num.* 336.

3 *l. quod sponsæ* 4. *l. cum veterum* 15. *& seq. C. hoc tit.*

4 Ad quarum scilicet acquisitionem vel osculum sufficeret, *l. si à sponso* 16. *eod.*

5 Contra id, quod verisimile est actum esse, *arg. l. Titia* 34. *§. qui inuita, vers. non est enim verisimile, De legat.* 2.

6 Debuit enim maritus prospicere ita euenturum, vt huiusmodi vestes vsu adeoque solo tempore fierent deteriores, *arg. l. si quis domum* 9 *§.* 1. *vers. quia hoc euenire, D locat.*

7 Non enim dari solent ad vsus quotidianos vestes pretiosæ, sed ad ornatum, *l. quamuis* 26. *l. cum in testamento* 28. *l. si vxori* 39. *in princ. D. de aur. arg. mund.*

8 Quia hæ alimentorum nomine continentur, non etiam nuptiales, *d. l. l. legatis.*

9 *l. 1. & 3. D. pro emptor. l. 1. D. de æstimat. act. l. sed etsi* 7. *§.* 1. *D. de publician.*

10 Quia æstimatio venditio est, *l. plerunque* 10. *§ pen. D. de iur. dot.* excipe casum *l. æstimatus* 50. *D. solut. matr. l.* 5. *inter* 21. *C. de iur. dot.*

11 Nisi in casu cum mulier transit ad secunda vota, vt sequitur in Definitione.

12 Solet enim talis annulus dari, cum sponsalia contrahuntur per verba de præsenti, aut in ipsa nuptiarum apud ecclesiam solemnitate.

13 Cum neque solui possit matrimonium, nisi quod contractum fuit, *l. si in diem* 46. *l. Titio vsusfructus* 96. *de condit. & demonstr. l. non potest videri* 208. *de reg. iur.*

14 *l. fœmina* 3. *C. de sec. nupt.*

15 Vt sit in memoriam bene transacti matrimonij, *l. vnum* 67. *§. vlt. de leg.* 2.

DEFINITIO III.

Dotis augmentum consuetudinarium non semper debetur ex dotis comparatione. Imo aliquando nullum debetur.

AVgmenti dotalis, quod Sabaudiæ moribus frequentatur, tantus fauor est, vt non solum citra conuentionem & ipso iure debeatur, 1 sed etiam ita ne vlla conuentione deterior eius conditio fieri possit, sicut nec dotis. 2 Debetur autem ad concurrentem vsque dotis dimidiatæ quantitatem. 4 Quid ergo si dos bonorum vniuersorum constituta fuerit, quæ & incertæ & amplissimæ sint æstimationis? 5 An non iniquum sit, tantum tamque incertum onus maritum subire, cuius integræ facultates eiusmodi augmento præstando fortasse non sint sufficturæ? Ita sane est. 6 Ideoque solet hoc casu certa quantitas augmenti nomine promitti. Vel ob id saltem, ne dotis æstimandæ necessitas quandoque occurrat, quæ & sumptuum & litium materiam ingentem præbeat. 7 Itaque cum tali facta dotis constitutione augmẽtum certæ quantitatis promissum diceretur, nec tamen probaretur, tametsi probata esset dotis vniuersorum bonorum constitutio, Senatus noster nihil augmenti nomine deberi pronuncianit. 8 In ea causa, de qua in Definit. 16. infra, Qui potior. in pign. hab.

1 Non tamen cuilibet mulieri nubenti, sed virgini duntaxat in præmium virginitatis, *Defin. 1. infr. De iur. dot.* vbi vide *num.* 9. Est autem longe diuersa ratio huius augmenti & illius sponsalitiæ largitatis, de qua *in Nouell.* 119. *vt sponsal. largit. special. sit contr.*

2 Est enim veluti pars dotis, *l. inter socerum* 26. *§.* 1. *D. de pact. dotal. l. etiamsi* 8. *C. de iur. dot.* Vide *Defin.* 1. *infr. de pact. conuent.*

3 *l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*

4 Iure ita moribus nostris recepto.

5 Nihil enim vetat mulierem dare in dotem bona sua omnia, *l.* 4 *Cod. de iur. dot.* nisi ita faciat vel fraudata ipsa, vel fraudans, vt ibidem nostri notant. Iunge *l. mulier bona* 72. *D. eod. ill. titul.*

6 Nunquam enim credendus quis est velle immodice obligari, *l. si libertus ita* 30. *D. de oper. libert.* nec beneficio decipi quẽquam oportet, sed iuuari *l. in commodato* 17. *§.* 1. *D. commod.*

7 Interest enim etiam mulieris, neque litibus, neque sumptibus vexari, *l. minoribus* 6. *D. de minor. l.* 1. *C. de admin. tut. l. vlt. D. de prætor. stipulat.*

8 Promissio enim augmenti certæ quantitatis est facti, *l. consilio* 3. *§. vlt. de curat. fur.* facta autem probanda sunt, alioqui non deficit quidem ius, sed probatio, *l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam. tutel.*

DEFINITIO IV.

Augmentum dotis consuetudinarium etiam certa dote constituta aliquando incertum est, & pro arbitrio boni viri statuendum.

COnsuetudinarium illud augmentum, de quo proxime diximus, tum deberi intelligitur, cum apparet de dote, quæ constituta sit, & quidem in pecunia. Nam si nulla proferatur dotis constitutio, sicuti nulla dos est, 1 ita neque dotis augmentum vllum intelligi potest. 2 Sed & cum dos in bonis immobilibus consistit, æquum non est ad ratam æstimationis bonorum augmentum constitui, quia non eandem vtilitatem marito adfert vsus bonorum immobilium, quam pecuniæ numeratæ. 3 Idemque est, si bona mulieris mobilia proponantur. 4 Sed & quoniam bona non intelliguntur nisi deducto ære alieno, 5 difficile est vt sciatur, quid reuera in bonis sit, 6 quod tamen sciri necesse esset ad augmenti quantitatem constituendam, quæ semper certa esse debet, præberetque ea res ingentem litis materiam. 7 An igitur nullum eo casu augmentum debebitur in præmium virginitatis? Imo debebitur, sed quod boni viri arbitrio ex personarum qualitate potius, quam ex dotis comparatione constitui oporteat. 8 Nec aliud erit si ponas data in dotem bona omnia filiæ, quæ vniuersam patris hereditatem acceperit, tametsi nihil in hereditate sit præter pecuniam numeratam. Nam vt taceam,

Source : BIU Cujas

taceã, quod hoc casu idẽ contingit, vt non facile sciri possit, quid sit in hereditate, quandoquidem hereditas est nomẽ iuris, habetque cõmoda & incommoda, [3] illa etiã ratio facit, ne ex dotis proportione augmentũ possit constitui, quod alioqui facile eueniret, vt maritus oneraretur supra modum, si poneres, in ea hereditate amplissimas in pecunia fuisse facultates, quæ deducto omni ære alieno supererent.[10] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua in Defin. 18. & 19. infr. De test.

1 Nimirum iis casibus, in quibus non præsumitur mulier bona sua omnia dedisse in dotem, de quibus vide Bart. *in quæst. incip. mulier habens amplum patrimonium.* Potest enim matrimonium esse sine dote, quamuis non æque possit dos esse sine matrimonio, *l.* 3. *D. de iur. dot.*

2 Sunt enim ista correlatiua, quorum alterum sine altero esse non potest, *l.* 1. *C. de express. lib.* 11. *tit. vlt.*

3 Itaque minus commodam, licet magis tutam dotem habere creditur, qui eam habet in bonis immobilibus, quam qui in pecunia, propter facultatem & vtilitatem negotiationis.

4 Quorum scilicet vsus tantum aliquis est, at fructus nullus, *l.* 1. *& pass. de vsufr. ear. rer. qua vsu consum.*

5 *l. subsignatum* 39. §. 1. *de verb. signific. cum similib.*

6 *l. vlt. D. de vsufr. legat. l. si quis seruum* 8. §. *vlt. cum l. seq. de l.* 2.

7 Vt cætera omnia, quæ incertitudinem aliquam admixtam habent, *l. vlt. de prætor. stipulat.* quia non potest ferri vtiliter sententia, quæ sit incerta, *leg. pen. & vlt. C. de sent. quæ sin. cert. quant. profer.*

8 Quomodo & dos ipsa aliquando constituitur arbitrio boni viri, *vt in l. cum post* 69. §. *gener. D. de iur. dot.*

9 *l. hereditas* 50. *de petit. hered. l.* 1. & 2. *D. de bonor. possess. l.* 4. *D. ad SC. Trebell.*

10 Vt diximus *Defi. præced.* in cuius tamen specie illud amplius est, quod nullum dotis augmentum debetur, quia ex facto propositum erat, nec tamen probatum, certæ quantitatis augmentum promissum fuisse. Prouisio enim hominis etiam ab eo allegata, qui probare ipsam non possit, tollit prouisionem legis siue scriptæ, siue non scriptæ, *vulg. l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. maritus* 21. *C. de procurat.*

DEFINITIO V.

Consuetudo prouinciæ Bugiensis circa dotis augmentum consuetudinarium & conuentionale.

SÆpius relatum est, in prouincia Bugiensi consuetudinem inueteratam obtinuisse, vt defuncta sine liberis muliere, cui dotis augmentum siue in contractu matrimonij donatum, [1] siue ex more regionis acquisitum fuerat, reuertatur augmentum ad mariti heredes quoscunque etiam extraneos. Idque alias & probatum & pronũciatum in causa quadam viri clarissimi Claudij Guichardi Sereniss. Sabaudiæ Ducis Consiliarij, & supplicum libellorum magistri eruditissimi affinis mei. *Sine die.*

1 Quo tamen casu difficilius videtur, vt stipulatio & conuentio pura tacitam habeat conditionem, sub qua dos ad maritum reuertatur, quamquam nec hoc in dote nouum est, *l. dos à patre* 4. *C. solut. matrim. l. stipulationem* 21. *D. de iur. dot.* [Intelige tamen hanc consuetudinem Bugiensem, nisi mulier malit esse contenta augmenti parte dimidia, quo casu partem illam dimidiam habet sibi pleno dominij & proprietatis iure, nec eam reddit extraneis mariti sui heredibus Electionem igitur habet an malit toto dotis augmento frui quandiu viuit restituendo post mortem suam extraneis, an vero dimidiam partem augmenti habere sine onere restitutionis. Plane liberis suis omni casu augmentum seruare cogitur. *Ita Senatus* 29. Maij. 1566.]

DEFINITIO VI.

Augmentum dotale consuetudinarium non transmittitur ad extraneos heredes mulieris prædefunctæ, nisi expresse dictum sit.

AVgmentum dotale consuetudinarium, quod in Sabaudia frequentatur, eam conditionem tacitam habet, vt si mulier sine liberis ante maritum decesserit, remaneat penes maritũ, nec ad alios quoscunque mulieris heredes transmittatur, [1] nisi vno illo casu, quo viuenti mulieri pleno iure fuerit quæsitum, quod euenit cum mulier superstes fuit. [2] At finge tabulis dotalibus conuenisse, vt maritus, eiusve heres & dotem & augmentum mulieri eiusve heredibus restitueret eueniente casu restitutionis. An præmortua vxore sine liberis augmentum conuentionale sequatur naturam dotis, vt mulieris heredibus etiam extraneis restituatur? [3] Dubitationem facit, quod quamuis non valeant pactiones, per quas fit deterior conditio augmenti dotalis, sicut nec per quas dotis, [4] valeat tamen per quas fit melior, cuiusmodi hæc est. [5] Sed placuit contraria sententia, quia hęc cõuentio interpretationem accipere debeat ex consuetudine, [6] quæ non vult augmenti dotalis restitutioni aliter locum esse, quam si aut mulier superuixerit, aut superstitibus liberis prædecesserit, idque sonant verba illa conuentionis, [7] *Eueniente casu restitutionis.* Nam quo tempore casus ille esset euenturus, non fuerat expressum cõuentione, proinde remanebat id in dispositione iuris consuetudinarij: [8] nec aliud esset, tametsi verba illa non fuissent addita, quia pro expressis haberi deberent. [9] Neque ad rem pertinebat, quod eadem clausula conuentum fuerat de dotis & augmenti restitutione. [10] Non enim iccirco fieri poterat, vt idem casus esset restitutionis augmenti & dotis, cum diuersa sit ratio. [11] Dos enim à muliere proficiscitur, augmentum vero à liberalitate mariti. Et licet propter defloration em detur, non tamen vsque adeo absolute datur mulieri liberos ex eo matrimonio non suscipienti, vt si præmoriatur, transmittere possit ad extraneos, quomodo transmittit dotem. [12] Sane quin expressa conuentione huic consuetudini derogari possit fauore augmenti, dubitari non oportet. [13] *Ita Senatus* in causa Hippolyti Fillion & Antoniæ du Pià. *Sine die.*

1 Quia persona mulieris est, quæ nunc fauorem meretur propter defloration em. Et ideo non transit hoc ius ad mulieris heredes, *leg. quia tale* 14. *D. solut. matrim. l. ex plurib.* 42. *D. de admin. tutor. l. priuil. gia* 196. *de reg. iur.* Adde not. *in l.* 1. *Cod. de priuileg. dot. l. assiduis* 2. *C. qui potior. in pign. hab.* [Imo neque transit ad liberos ex eo matrimonio susceptos donatio propter nuptias, si mulier prædecesserit, *leg. si quis liberis* 18. *C. de donat. ant. nupt.* Ex ratione scilicet iuris communis. Nam augmenti nostri consuetudinarij alia ratio est.]

2 Eo namque casu mutatur qualitas & conditio augmenti, & quod prius fuit augmentum dotis fit proprium patrimonium mulieris, *arg. l. per curatorem* 9. §. 1. *de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. testam. l.* 1. §. *veteres. vbi not. D. de acquir. possess.*

3 Mulier enim transmittit dotem ad quoscunque heredes etiam extraneos, *d. l. assiduis, & d. l.* 1. *C. de priuileg. dot.*

4 *Attilicinus* 17. iunct. *l. inter socerum* 26. *§. cum inter, D. de pact. dot. al. l. etiamsi* 8. *C. de iur. dot.*

5 *d. l. Attilicinus.*

6 Optima enim sicut legum, ita & contractuum interpres est consuetudo, *l. si de interpretatione* 37. *D. de legib.* iunct. *l. quod si nolit* 31. §. *quia assidua, D. de ædilit. edict.*

7 Quæ in omnibus conuentionib, maximè vero in stipulationibus sunt præcipue attendenda, *l. quicquid adstringendæ* 99. *D. de verb. oblig.*

8 Nam casus omissus remanet in dispositione iuris aut communis, aut consuetudinarij, *vulg. l. commodissime* 10. *de liber. & posthum. l. si cum dotem* 22. *in princip. D. solut. matr.*

9 Par autem est virtus taciti & expressi, *leg. cum quid* 3. *D. de reb. credit.*

10 Propter quod videbatur fieri debere æqualis determinatio, *l. iam hoc iure* 4. *D. de vulg. & pupill. substit. l.* 4. *C. de impub. & aliis substit.*

11 Vbi enim diuersitatis ratio aliqua reddi potest, diuersum quoque ius statuendum est, *l.* 3. *§. vnde etiam, D. de iniust. rupt. l. illud.* 32. *ad leg. Aquil.*

12 Itaque in augmento certat mulier de lucro captando, in dote vero de damno vitando, inter quæ multum interest, *l. quod a.* 6. §. *simile modo dicimus, l. vlt.* §. 1. *D. quæ in fraud. cred.*

13 Ne alioqui, quod fauore dotalis augmenti constitutum est, in eius odium retorqueatur, contra *l. nulla* 23. *D. de legib. leg. quod fauore* 6. *C. eod.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VII.

Nulla præcedente dotis constitutione, aut expressa, aut tacita, nullum dotis augmentum deberi potest.

LIcet maritus omnia vxoris bona constante matrimonio possedisse & administrasse probetur, si tamen nulla dotis constitutio præcesserit, neque aliqua ex iis circumstantiis, quæ facere possunt, vt dos etiam, quæ constituta non est, pro constituta habeatur, [1] non potest mulieri deberi dotis augmentum, quod pro dote constituta deberetur, quia non potest augmentum dotis esse sine dote. [2] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat, & Henrici & Marini Pic fratrum, 26. Mart. 1597.

1 De quibus circumstantiis & casibus vide Bart. *in quæst. quæ incipit, Mulier habens amplum patrimonium.*

2 Non magis quam vllum esse accessorium sine principali, *vulg. l. cum principalis, & ibi not. de reg. iur.* Vide *l. inter socerum 26. §. 1. de pact. dotal.*

TIT. II.

DE NVPTIIS.

DEFINITIO I.

De differentia matrimonij carnalis & spiritualis.

TSI in plerisque matrimonij carnalis & spiritualis eadem ratio esse creditur, vt ab vno ad aliud argumentum trahatur: [1] in multis tamen differunt. [2] Inter cætera autem in eo, quod matrimonium carnale solo cõsensu qualitercumque declarato etiam sine verbis contrahitur: [3] spirituale vero non aliter, quam si verba eaque apta & idonea probentur interuenisse. [4] *Sine die.*

1 *Cap. inter corporalia, de transact. prælat.*

2 Differentias vide apud Ioan. Andr. & Imol. *in cap. tua, de sponsal.*

3 *d. c. tua, vbi Canon. l. nuptias consensus facit. de reg. iur.*

4 *cap. quia propter. de elect. cap. si quis iusto. §. fin. eod. in 6.* Boer. *quæst. 1. num. vlt.*

DEFINITIO II.

Valent nuptiæ, etiamsi filiusfamilias sine patris consensu vxorem duxerit, & an ex ea causa possit filius per patrem exheredari?

QVod quæri solet inter iuris Interpretes, an valeãt nuptiæ, quas filiusfamilias sine consensu patris contraxerit, sicuti nullam iure ciuili habet dubitationem, quia eorum, in quorum potestate sunt coniuges, non minus requiritur consensus ad validitatem nuptiarum, quam ipsorum nuptias contrahentium: [1] Ita post sacrosanctum Concilium Tridentinum, quo in causis matrimonialibus vtimur, vt & in cæteris, quæ ad animam & ad sacrosancta Ecclesiæ sacramenta pertinent, dubitationem habere desiit. Constitutum enim est, vt non eo minus valeat matrimonium, quod patris consensus non interuenerit, si modo nihil desit ex solemnitatibus requisitis. [2] Plane ex ea causa poterit pater filium exheredare, sed ita demum, si eam vxorem filius duxerit, quæ sit ignominiosa & dedecori futura patri, [3] non aliter. [4] *Ita Senatus* sæpius.

1 *l. 2. l. filius 25.* & ibi Gothofr. *D. de rit. nupt.*

2 Vide Concil. Trident. *Sess. de matrim. 24. c. seu decretal. 1.*

3 *l. 3. si emancipatus filius vxore, D. de bonor. poss. contr. tab.* Potestque hæc ingratitudinis causa contineri sub verbis generalibus, quæ extant *in Nouell. 115. vt cum de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum, vers. si grauem & inhonestã iniuriam eis intulerit.*

4 Neque enim habet hoc quicquam commune cum iis causis ingratitudinis, quas Iustiniani constitutio expressit, *d. Nouell. 115. Vt cum de appellat. cognosc. §. aliud quoque capitulum.* Et ita pronunciatum fuit à Senatu inter Nobiles Claudium & Philibertum Machetos fratres Necienses, anno 1585.

TIT. III.

DE INCEST. ET INVtil. Nupt.

DEFINITIO I.

Pœna incesti confiscatio est omnium bonorum, non mors, si aliud crimen admixtum nullum sit.

INCESTAS nuptias scienter contrahens etiamnum publicationis bonorum omnium pœnam patitur, [1] quam vsque adeo ipso iure aut potius facto ipso incurrit, [2] vt quãuis ante cõdemnationem decesserit; non eo minus memoriam eius damnari, bonaque vniuersa tanquam amissa iam & publicata illi, qui heredem se putabat, adimi oporteat: [3] haud fere secus ac si læsæ Maiestatis crimen admissum proponeretur. [4] Summum tamen capitis supplicium non irrogabitur, si non adulterium quoque aliudve graue crimẽ coniunctum sit. [5] *Ita in Senatu tractatum est* contra Claudium le Noir, Senatu extra ordinem habito, Prid. Non. Ianuar. 1590.

1 *Ex Auth. incestas. Cod. hoc titu.* quam non esse correctam, *per Auth. bona damnatorum, Cod. de bon. proscript.* quæ confiscationis pœnam extra certos casus sustulit, tenet Boer. *quæst. 26. num. 15. circ fin.*

2 Quoties nimirum incestui aliud nullum crimen admixtum, est, licet non agatur de incestu ratione sanguinis, Iul. Clar. *lib. 5. senten. in §. incestus.* Nam si aliud crimen admixtum sit, pœna mortis est, vt ibi Clarus tractat & sequitur *in Defin. An & confiscatio.* Vide *Def. 3. infr.*

3 Clar. *in d. §. incestus, nu. 1.* Vide Ioann. Papon. *in syntag. tit. de adulter. est. 7.* Boer. *quæst. 318.* Didac. Couar. *in libris pract. quæst. cap. de incest. nupt. nu. 6.*

4 *d. Auth. bona damnatorum, C. de bon. proscript.*

5 Iulius Clarus *vbi supra.* Iunge *Defin. 3. infr. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Incestus quid sit, & an ex qualibet illicita coniunctione contrahatur?

INcestus etsi proprie contrahitur ratione consanguinitatis, [1] interdum tamen etiam inter eos est, qui affinitatis tantum, non etiam consanguinitatis vinculo tenentur. [2] Proprie autem incestum committere dicitur is, qui cum personis siue consanguinitatis, siue affinitatis veneratione prohibitis nuptias contrahit. [3] Incestus enim esse non potest, vbi nec cestus est. Cestum autem constat fuisse olim quoddam nuptiarum σύμβολον & argumentum. Non contractis nuptiis illicita quidem coniunctio est, [3] sed non proprie incestus, quamuis & eo nomine interdum vocetur, [4] & easdem pœnas patiatur, [5] quas & tanto grauiores pati deberet, quanto facilius ei succurrendum est, qui matrimonium licet illicitum contraxit. [6] Ideo fortasse quod palam is peccet, & consequenter, vt credibile est, per iuris aut facti ignorantiam, vel per amentiam: quorum vtrumque si non excusatione, saltem commiseratione aliqua dignum est. [8] Sunt tamen, qui putent probabilius, cum quibus & ego sentio, incestum sic à matrimonio appellatum, non quod inter eos duntaxat contraha-

trahatur, qui per matrimonium coniuncti sunt, sed potius quod inter eos omnes, qui matrimonium contrahere prohibentur: coniunctio enim illicita ipsa est, quæ incestum facit, non figura coniunctionis. [9] Sane si quæratur, an ex illicita coniunctione affinitas contrahatur, vt sciri possit, an incestus interceſſerit, distinguendum est inter coniunctionem, quæ per nuptias, & eam, quæ extra nuptias, ex fornicario, vt loquuntur, coitu facta est. Nuptiis enim accedentibus procul dubio contrahitur affinitas, & per consequentias incestus, vt puta si sororem eius, cum qua rem habuisti, vxorem duxeris. Sed si nuptiæ nullæ sint, separandum est ius canonicum à ciuili. Iure canonico contrahitur affinitas etiam ex coitu fornicario, ita vt sororem eius, cum qua rem habuisti, perinde vxorem ducere prohibearis, ac si iam antea eius sororem tibi per matrimonium iunxisses. [10] Iure autem ciuili affinitas non nisi per nuptias contrahi potest, [11] & quidem iustas, adeo vt si qua de causa iure ciuili interdictæ sint, affinitas nulla concilietur. [12] *Ita Senatus* contra Amedeum Mantellum, 7. Cal. Aug. 1591.

1 *l.vlt.§.1.D.de condict.sin.caus.l.vlt.D.de rit.nupt.*
2 *leg.si qua mihi 12.l.adoptiuus 14.cum seq.l sororis 39.§.1.l.incesta 52.& seqq.d.l.vlt.de rit.nupt.* Vnde est quod incestum nostri definiunt, consanguineorum vel affinium abusum. Boer. *qu. 264.nu.13.*
3 *d.l.si sororis.§.1.*
4 *l.etiam 56.eod.tit.*
5 *l.si quis viduam 5.D.de quæst.*
6 *l.si adulterium 38.§.nunnunquam, D.ad leg.Iul.de adult.*
7 *Arg.d.l.vlt.D.de rit.nupt.* Vide Iacob. Cuiac. *ad Nouell.12. de incest.nupt.*
8 *l.vnic.C.si quis Imper.maledix.*
9 Vnde est, quod ea demum & sola iuris naturalis coniunctio esse dicitur, quam nos matrimonium appellamus *l.1.§.1.D.de iustit.& iur.*
10 *Cap.discretionem, & cap. fraternitatis, extr.de eo qui cogn. consang.vxor.suæ.*
11 *l.non facile 4.§.affines, D.de gradib.& affin.*
12 *§.sciendum.eod.leg.* Anchar. late & eleganter *cons.391.*

DEFINITIO III.

Quæ sit pœna incesti.

QVid ergo si de incesto puniendo tractetur? Distinguendum est, An incestum cum adulterio, an simpliciter admissum sit? Et cum simpliciter, an in figura matrimonij, an extra? Si incestum cum alio crimine, veluti adulterio aut stupro connexum sit, pœnam habet mortis. [1] An confiscationis bonorum? maior dubitatio est. Nam Iustiniani constitutio, [2] quæ nouum hoc ius induxit, non videtur ad hunc casum pertinere, sed ad illum duntaxat, de quo supra scripsimus, [3] cum quis incestas contraxit nuptias: siue quod cum non nisi exilij pœnam infligat, quæ leuior est, facilius admitti potest, vt bonorum amissione mulctetur is, cui mortis pœna remittitur: [4] siue quod ea constitutio, cum sit pœnalis, & à iuris tam veteris, quam noui ratione omnino aliena, [5] non facile extra fines suos sit extendenda. [6] Verius tamen est, irrogandam hoc etiam casu pœnam confiscationis propter delicti atrocitatem, [7] quæ & alias plerumque facit, vt etiam in casibus non exceptis possit locus esse confiscationi arbitrio iudicantis, siue supremus ille Iudex sit, siue ex inferioribus, qui modo confiscandi ius habeat. [8] Neque enim omnes habent. [9] *Ita Senatus* in iis causis, de quibus scripsimus in superioribus.

1 *l.si adulterium cum incesto 38.vbi glos.commun. approbata. D. ad leg.Iul.de adulter.* iunct. *l.quamuis adulterij 32.in fi.C.eod.* Didac. late *super 4. Decret.part.2.cap.6.§.8.& cap.7.§.7. num.16.& seq.* Papon. *in syntag.lib.22.tit.9.de adulter.arest.7.*
2 *in Auth.incestas, C.hoc tit.*
3 *Defin.1.hoc tit.*
4 Quasi cum eo transactum sit de maiore pœna per pecuniariam, *arg.l.quid ergo 13.§.pœna grauior. D.de his qui not.infam.*
5 Vt constat *ex Auth.bona damnatorum, C.de bon.proscript.*
6 *l penult.D.de pœn.*
7 Ne minorem quis pœnam patiatur hoc ipso, quod maiorem meruit, *arg.l.cui pacto 5.D.de ser.export.*
8 Vt tractat Boer. *quæst 264 nu 15.circ.fin.*
9 *l.vnic.C.ne fin.iuss.Princip.liceat cert.iudic.confisc.*

DEFINITIO IV.

SAne cum paupertas condemnati ea esset, vt subductis impensis litis mulctisque pecuniariis, quarum causam præcedere oportebat, nihil superfuturum esset, quod confiscari posset. [1] *Senatus* in causa illa, quam contra Amedeum Mantel tractatam diximus, [2] nihil de confiscatione pronunciauit. [3] Quamquam illud quoque accedebat, quod in ea specie nec petita confiscatio fuerat: ideo fortasse, quod hoc casu bona confiscari aut confiscata pronunciari nil necesse est, cum ipso iure ipsoque facto confiscationis pœna infligatur.

1 Non enim possunt alia bona ad fiscum pertinere, quam quæ sunt superfutura dimissis creditoribus, cum id bonorum cuiusque esse intelligatur, quod ære alieno supereſt, *l.non possunt 11.D.de iur.fisc.*
2 *Defin.2.supr.*
3 Inanis enim esset pronunciatio & confiscatio, ex qua nihil commodi posset ad fiscum peruenire, *l.1.§.an bona, D.eod.tit. de iur.fisc.*
4 Non solet autem Iudex quisquam nec debet iudicare vltra petita. *l.vlt.C.de fide ic.libert.*
5 Vt scripsimus *Defin.1.supr.* Didac. *d. cap. 6.§.8.num.6.* post Boer. *d.quæst 264.nu.12.*

DEFINITIO V.

Incestum iure gentium admissum etiam per figuram matrimonij punitur morte, non etiam quod iure tantum ciuili.

AT si incestum simpliciter admissum sit, siquidem per figuram matrimonij locus est iis pœnis, quas Iustiniani constitutio [1] præscripsit, nimirum si de eo incesto agatur, quod non nisi iure ciuili tale sit, id est, cum personæ ex latere aut aliæ moribus prohibitæ inter se coeunt. [2] Nam aliud incesti genus, quod committitur iure gentium, quoties ascendens descenti coniungitur, [3] sicuti longe grauius est, nullamque omnino admittit excusationem, ne in mulieribus quidem, aut minoribus, [4] ita seuerius & supremo capitis supplicio puniendum est, siue matrimonium interuenerit, siue non. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In d.Auth.incestas, C.hoc tit.sumpta ex cap. 1. Nouell. 12.de incest.& nefar.nupt.*
2 *l.libertinus 8.l.sororis 39.§.1.& l.vlt.D.de rit.nupt.*
3 *d.l.vlt.& l nuptiæ 53.eod.l vlt.D.de condict.sin.caus.*
4 *l.si adulterium 38.§.1.de adulter.l.auxilium 37.§.1.* vbi & Iacob. Cuiac. *D.de minor.*
5 *l.nemini 7.C.de nupt.d.l.adulterium 38.§.1.de adulter.*

DEFINITIO VI.

Pœna incestarum nuptiarum iure ciuili constituta locum habet etiam in iis quæ non nisi iure canonico sunt incestæ.

SEd & Iustinianeæ constitutioni pœnisque per eam præscriptis [1] locus est, non solum si nuptiæ iure ciuili incestæ proponantur, verum etiam si secundum dispositionem iuris canonici, ad quam procul dubio ciuiles constitutiones hac parte accommodandæ sunt. [2] Quoties enim de nuptiis apud nos

Source : BIU Cujas

tractatur, sequimur ius canonicum, quandoquidem ea res ad religionis & sacramenti causam pertinet. [3] *Ita tractatum est* in iisdem causis.

1 In *d. Auth. incestas, C. hoc tit & in corpore vnde sumitur.*
2 Hanc enim magis communem & veriorem esse nostrorum sententiam scribit Didac. *super 4. Decret. part. 2. c. 6. §. 8. num.* 18. licet repugnet Iul. Clar. *in d. §. incestus, nu. 3.*
3 Notant nostri *ad tit. de nupt. Instit.*

DEFINITIO VII.

De incesto simplici & iuris positiui extra figuram matrimonij contracto.

QVod si incestum extra matrimonij figuram quis contraxerit, non contra ius gentium, sed contra ius positiuum, siue ciuile illud sit, siue canonicum, neque aliud crimen annexum sit, pœna capitis irroganda non est, [1] licet non desint qui irrogandam existiment. [2] Plane & exilij & confiscationis irrogabitur, ne meliore conditione sit, qui clam deliquit, quam si palam contractis nuptiis per nimiam aut amentiam, aut iuris imperitiam deliquisset. [3] Accedente alio crimine pœna capitis, vt diximus, [4] infligenda est, nisi aliquid sit, quod molliendam pœnam suadeat, vt in perpetuas triremes supplicium capitis commutetur. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra Defin. 1. Nam cum aduersus Claudium le Noir iam ægrotum & moribundum instituta iussu Principis peractaque fuisset accusatio, visum est vel hac sola miserationis ratione, quodque sanus potuisset innocentiæ aut defensionis suæ probationes melius fortassis instruere mitius cum eo agendum esse.

1 Sed tantum confiscationis bonorum, *ex d. Auth incestas.*
2 Didac. Couarr. *d. cap. 6. §. 8. nu. 1.* post Grilland. *in tract de pœn. omnisfar. coit. quæst. 4. nu. 4. ex can. de incestis, & can. nec eam 35. quæst 3.* iunct. *glos. ibid.* in verb. *concubitu* Refert Boer. *quæst. 318. nu. vlt.* paulo ante fin.
3 *l. vlt. D de rit. nupt. l si adulterium 38. §. 1. D. de adult.* quicquid in contrarium scripserit Anchar. *cons 391.*
4 *Defin. 3. supr.*
5 Nam nec alia incesti pœna fuit hoc casu quam deportationis, *l. si quis viduam 5. D. de quæst. on.*

DEFINITIO VIII.

Non punitur incestum ab ignorante admissum.

SOrores duas cum eodem amasio rem habentes, atque ita incestum committentes, etiam extra figuram matrimonij, virgis cædendas esse placuit, si modo altera alterius crimen sciuisse probarentur. Scientia enim necessaria est, non vt incestum contrahatur, sed vt pœna committatur. [1] *Ita Senatus* in causa illa, de qua in Defin. 1. Non item in ea, quæ contra Amedeum Mantel: [2] in qua mouit Senatum, quod à sententia prioris Iudicis, quæ pecuniarum duntaxat mulctam inflixerat, non fuerat tanquam à minima condemnatione prouocatum. [3]

1 Iul. Clar. *in §. incestus, num. 8.* post Bart. *ad l. si adulterium cum incestu, nu. 11. D ad leg. Iul. de adult.*
2 De qua diximus *in Defin 2. supr.*
3 Nec enim potest sententia rescindi, quæ transit in rem iudicatam, *tot. tit. C. sentent. rescind. non poss.* in eamque rem necessaria est, aut appellatio, aut in integrum restitutio, *l. præfect. 17. D. de minor.*

DEFINITIO IX.

Confessio facta in fauorem vxoris antea cognitæ per adulterium præsumitur simulata.

CVm quis vxorem eam duxit, quam prius polluerat per adulterium, cum aliam haberet vxorem, [1] facile præsumptio sumitur, si quam ab ea dotem se habuisse fateatur, quod confessio illa sit simulata & in fraudem liberorum prioris matrimonij, si qui supersint, maxime vero si alterutrum concurrat eorum de quibus alibi scripsimus, id est, si machinata probetur adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides sit de ipsa post mortem prioris ducenda. [4] Quid non enim machinentur in fraudem liberorum prioris matrimonij, qui machinantur in necem ipsam legitimæ vxoris? [5] Itaque si alioqui dubiæ sint simulationis probationes, quod plerumque euenit propter probationum difficultatem, [6] oneranda erit probatione mulier, quæ se vxorem secundam dicit, vt nisi aperte probet, veram esse confessionem. hoc ipso probetur simulata. [7] Neque vero duobus illis casibus potest res habere dubitationem, cum nec matrimonium subsistat, nec lucrorum nuptialium inter ipsos coniuges fauor vllus sit, nec ius vllum liberorum in causa legitimæ successionis. [8] *Ita Senatus* in eadem causa, de qua iis locis.

1 Hoc enim matrimonium licitum est, dummodo peracta prius pœnitentia, *can. illud, 31. quæst. 1. & can. super hoc extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adult.*
2 Cur enim bene præsumamus de iis, qui male facere voluerunt? *arg. l. pen. D. ad SC. Trebell. l. vlt. D. de rit. nupt.*
3 *Defin. 10. & 11. infr de legit. hered.*
4 Quibus casibus matrimonium illicitum est, etiam pœnitentia peracta *c. 1. vers. licet, extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adult.*
5 Nam cui inuisa est vxor, sunt etiam inuisi omnes ex ea susceptiliberi. Propter quam causam fiebat olim, vt odio vxoris etiam posthumus quantumlibet innocens posset exheredari, *l. 3. & pass. de liber. & posthum. l si quis suo 33. §. 1. C. de inoff. test. l. 3. §. si emancipatur de bonor. poss. contr. tab.*
6 Est enim simulatio difficilis probationis, quia in animo consistit, sicut & dolus, ideoque probatur etiam per indicia, *l. dolum 6. C. de dolo, l. non omnes 5. §. a barbario, D. de re milit.*
7 Sic enim fit quoties actus est suspectus, *l qui testamentum 27. D de probat. Auth sed iam necesse.* vbi DD. *Cod. de donat. ant. nupt.*
8 Scripsi *d. Def. 9. & 11. inf. de legit. hered.*

DEFINITIO X.

Simulata dos non est dos, nec potest confiscari.

AT non videtur, inquies, proximæ quæstioni locus esse posse, an dos vera fuerit, an simulata, si verum est, quod vulgo creditur, [1] superioribus duobus casibus locum esse ciuili constitutioni, quæ non tantum lucra nuptialia, sed etiam dotem ipsam mulieris, quæ vetitas nuptias contraxit, fisco vult applicari. [2] Respondeo, imo posse locum esse, in fauorem liberorum prioris matrimonij, si qui supersint, siue aduersus fiscum contendant, qui dotem illam petat quasi sibi quæsitam, quoniam dos confiscari non potest, quæ nulla est [3] (nulla autem est, quæ est simulata [4]) siue tacente fisco ea dos petatur per liberos ex vetito matrimonio susceptos. Neque enim dubium est, quin, si fiscus taceat, [5] ius sit heredibus matris, siue liberi illi sint, siue alij, dotem à matre datam repetere, [6] nec liberorū prioris matrimonij lucro cedere debere, quando id nulla lege cautum est. Accedit, quod non omnia mulieris bona hoc casu confiscantur, sed tantū id, quod illa vel dotis titulo, vel ex mariti liberalitate habuerit. [7] Igitur semper interest sciri, an habitæ dotis cōfessio vera sit, an simulata? *Ita Senatus* in eadē causa.

1 De quo scripsi *d. Defin. 11. de legit. hered. infr.*
2 *l. 4. l. si quis incest. 6. C. hoc tit.*
3 Cum non entis nullæ sint qualitates, *vulgat. leg. eius qui in prouincia 41. D. de reb. & d. l. ex facto 19 D. de hered. instit.*
4 Simulata enim pro infectis haberi debent, *l. si ex pretio 8. C. si cert. pet. l. simulata nuptia 30. C. de rit. nupt.* Not. *ad l. 1. & 3. C. plus valer. quod agit. quam quod simul. concip.*
5 Cum non magis fiscus, quam alius quilibet cogendus sit vti iure suo, præsertim si aliqua ficiusta causa, *vt in l. 1. §. an bona, D. de iur. fisc.*

Source : BIU Cujas

6 Nam & vulgo quæsiti succedunt matri, *l.2.§.sed & vulgo quæsiti, D.ad SC.Tertyll.l.2.l.4.D.vulg.cognat.*

7 *d.l.4.& 6.C.hoc tit.l.incestæ 51.l.dote 61.de rit.nupt.*

DEFINITIO XI.

Matrimonium etiam ignoranter contractum ab ea, quæ alium virum viuentem habuit, non valet, & dos eo nomine data condicitur: augmentum vero dotis etiam promissum non debetur.

MVlier, quæ cum superstitem virum haberet, mentita erat se viduam, iterum nupserat, siue scienti, siue ignoranti nupserit, & quantocumque annorum numero ac interuallo absens prior maritus fuerit, matrimonium iure pontificio non valet, [1] quàtumlibet probabili errore ducta sit, vt existimaret ex communi hominum voce & fama, quod prior maritus defunctus esset. [2] Itaque donationes propter nuptias inuicem factæ quasi sine causa factæ non valebunt. [3] At nec augmentum dotis vllũ debebitur, quia sicuti dos esse non potest, vbi nullum est matrimonium, [4] ita neque dotis augmentum, vbi dos nulla est. [5] Quod tamen dotis nomine datum fuit, quasi sine causa datum condicetur. [6] Nimirum si eius publicandæ ratio nulla sit, id est, si iustam & probabilem habuerit mulier ignorantiam, [7] alioqui contracto tam illicito matrimonio & cõtra legum prohibitionem dos etiam ex ciuilibus constitutionibus publicanda est, [8] nec tantum dos, sed etiam donatio propter eiusmodi nuptias facta. [9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin.2. infr. de repud. & iudic.de morib.sublat. Iunge Defin. 2.sup.de condict.ob turp.caus.

1 Quia sacramentum matrimonij non nisi per mortem est dissolubile, nec potest quis eodem tempore duas vxores, aut vna mulier duos viros habere, §. *affinitatis, & seq.Inst.de nupt.cap.in præsentia 19.de sponsal.ex matr.cap.2.extra de secund.nupt.* vide tamen *cap.2.& cap.ex tenore, quis filij sint legit.* adde *auth.hodie.C.de repud.*

2 Quæ tamen distinctio iure ciuili adhibetur, *l.qui in prouincia 57.§.1.D.de rit.nupt.l.4.vers.exceptis, C.hoc tit.*

3 *l.vlt.D.de condict.sin.caus.*

4 *l.3.D.de iur.dot.*

5 *l.inter socerum 26.§.cum inter.D.de pact.dotal.*

6 *l.1.C.de condict.ob caus.dator.*

7 Hic enim casus excipitur *in leg.qui contra 4. dict.vers.exceptis, C.hoc tit.*

8 *l.incestæ 51.l.dote 61.D.de rit.nupt.& d.l.qui contra.*

9 *l.cum hic status 32.§. vlt.D.de donat.int.vir.& vxor.*

DEFINITIO XII.

An possit curator prohibere, ne se inscio nuptias minor contrahat?

EDicto diui Emanuelis Philiberti prohibitum est, ne curator patiatur minorẽ, cuius curã gerit, nuptias contrahere sine consensu agnatorum & cognatorum. Sed an ideo fiet, vt curator prohibere possit & interdicere minori, ne se inscio nuptias contrahat? Consequens id videtur. [1] Sed tamen cum edicta omnia strictam recipiant interpretationem, [2] magis est, vt non habeat curator ius prohibendi, ne minor vxorem ducat, quam velit, dum ne quid fiat inscius aut inuitis agnatis, cognatisque proximis. [3] *Ita tractatum est* in causa N.Claudij de Villa, & D.de Challod, 15.Dec 1595. nondum tamen decisum est.

1 Nam qui iubetur aliorum præsentiam adhibere, multo magis eius præsentia videtur esse necessaria.

2 Sunt enim omnia stricti iuris, vt tractant nostri *ad l.1.C.de summ.Trin.& fid.Cathol.& ad l.omnes populi, D.de instit.& iur.*

3 Sufficit enim, vt satisfactum sit solemnitati, quam lex aut edictum requirit, vt nihil contra factum dici possit, præsertim cum edictum est pœnale & ad pœnam euitandam, quæ alioqui ipsa per se odiosa est, *l.pen.* vbi not. *D.de pœn.* Est enim tritum & perpetuum, in pœnalib. & odiosis nunquam faciendam esse extensionem, *vulg.l.cum quidam 19.D.de liber.& posthum.* iunct. *l. hoc modo 64.in fin.de cond.& demonst.cap.odia, de reg.iur.in.6.*

TIT. IV.

SI EX RESCRIPT. NVPT. petant.

DEFINITIO I.

Potest ex rescripto Principis permitti mulieri, vt nubat ante petitum tutorem & ante redditas filio impuberi rationes tutelæ.

MAter equidem, quę maior viginti quinque annis, [1] non petito tutore impuberi filio, vel post susceptam tutelam & ante redditas administrationis suæ rationes ad secunda vota conuolauit, eam festinationis & impatientiæ suæ pœnam patitur, vt impuberis defuncti hereditatem, siue testamentariam ex pupillari substitutione, siue legitimam vindicare prohibeatur, [2] eique omnis successio, salua tamen in omnem casum legitima portione, [3] denegetur. Sed potest illa sibi consulere, legumque pœnam euitare, si festinandarum nuptiarum licentiam impetret ex rescripto, quam vtique à Principe concedi posse non ambigitur. [4] Is enim sicuti supra leges constitutus, ideoque legibus solutus est, [5] ita & ea omnia, quæ iure ciuili sancita sunt, dummodo nec æquitas naturalis, quæ à iure ipso naturali parum distat, nec ius gentium violetur, pro arbitrio corrigere ac emendare, in totum etiam si velit tollere haud dubie potest, [6] quamuis ea res in proximorum impuberis agnatorum vergat dispendium, ad quos alioquin legitima filij hereditas peruentura esset. Nec idcirco ipsorum consensum interuenire aut exquiri necesse erit, qui esset necessarius, si post iam contractas nuptias defunctumque impuberem vellet mater eius pœnæ, quam incurrisset, veniam & remissionem à Principe impetrare. [8] Multo enim facilius est, vt quærendo iuri, quam vt quæsito per Principem derogetur. [9] Ergo & post contractas per festinationem nuptias, si tamen nondum filius impubes decesserit, saluum matri ius erit adeundi Principis & veniæ impetrandæ, quando nullum ius interim agnatis quæsitum dici potest in viuentis pupilli hereditate, [10] quem si in pubertatis annos viuere, in eaque demum ætate mori contingeret, impunitum foret factum matris, nec eo magis illa defuncto filio succedere prohiberetur, [11] quasi remissa per filium pœna hoc ipso, quod cum posset illatam sibi à matre iniuriam vindicare alio herede instituto, intestatus tamen mori, atque ita matrem, quam sciebat ab intestato successuram, tacito iudicio instituere, [12] agnatisque omnibus, nisi quos fratres ex vtroque latere coniunctos habuerat, [13] præferre maluisset. Illud tamen sciendum est, cum ex rescripto nuptiæ petuntur, non ad paruam, sed ad magnam, vt loquuntur, Cancellariam, & ad viuæ vocis oraculum, sicut & quoties vis aliqua legibus facienda est, recurri oportere. [14] *Ita tractatum est* in relationibus libellorum & rescriptorum, 4.Non.Aug.1593. in causa cuiusdam nobilissimæ fœminæ, cuius nomini parcendum esse existimamus.

1 Nam in minoribus aliud est, nec ad eas legis potestas & asperitas pertinet, *l.2.C.si aduers.delict.*

Source : BIU Cujas

2 *d.l.2.§.si mater non perierit, & seq.D.ad SC.Tertyl. l.matres 3.l.omnem 6.C.eod.l.2.§.1.& seq.l.vlt.D.qui pet.tutor.*

3 Matrem enim non esse hoc casu priuandam legitima portione, vt dicam *Def 1.inf.ad SC.Tertyll.*

4 Nec enim ad hunc casum pertinent eæ prohibitiones, de quibus *in l.1.& 2.C.hoc tit.* Facit *l.4.C.ad SC.Tertyl.l.solet* 10.*D. de iis qui not.infam.*

5 *l.Princeps* 31.*D.de legib.l.1.l.digna vox* 4.*C.eod.*

6 Ex notat.per DD.*in l.vlt.C.si contr.ius vel vtil.public.*

7 *Auth.cessante,C.de legit.hered.*

8 *Arg.l.non aliter* 18.*& l.nam ita* 39.*D. de adopt.*

9 Iuri enim iam quæsito derogare Princeps non tam facile potest,nec velle creditur,*leg.2.§. merito & si quis à Principe,D ne quid in loc.public.* Vide Fachin. *lib.3.cap.65.*vbi negat eximi pœnis secundarum nuptiarum mulierem, quæ ex Principis permissu transiit ad secunda vota, Contr.Boer.*decis* 185.*num.*25.vide *d. l.solet.*10.*D de iis qui not.infam.l.vlt.D.de Senatorib.*

10 *l.4.C.de emancip.liber.* quamuis placeat, posse illum derogare etiam iuri iam quæsito per actus ciuiles, vt notant nostri *ad d.l.vlt.C.si contr.ius vel vtil.public.*

11 *l.2.§.interdum, D.de vulgar.& pupill.substit.l.1.§.si impubere,D de collat.*

12 *d.l.matres* 3.*C.ad SC.Tertyll.*

13 *l.conficiuntur* 8.§.1.*& l.3.in princip.D.de iur.codicill.l.ab exheredat.*126.*de leg* 1.

14 Nec enim Cancellarius Principis est supra leges,vt iis pro arbitrio possit derogare, sed è contrario est custos legum. Dixi *Defin.2.supr.de tempor.petend.in integr.restit.*

TIT. V.

DE SECVND. NVPT.

DEFINITIO I.

Iure Canonico sublatæ sunt pœnæ festinatarum nuptiarum, at non secundarum.

QVÆ pœnæ mulieribus intra luctus annum secundo nubentibus iure ciuili infliguntur,[1] eę omnes iuris Pontificij constitutionibus [2]remissæ sunt.Nec illæ tantum, quæ mere pœnales sunt, qualis illa est, vt mulier infamis fiat, [3] sed etiam quæ liberorum prioris matrimonij fauorem & vtilitatem respiciunt: [4] remanent vero eæ solæ, quæ post luctus annum nubentibus non tam secundarum nuptiarum odio, quã fauore liberorum irrogantur.[5]Neque enim religionis nostræ sanctitas admittit, vt quæ prioris viri lege soluta est, prohibeatur in Domino nubere quandocunque. [6] Ergo antenuptialis quoque donationis vsumfructum retinebit mulier intra luctus annum nubẽs, [7] quoniam & si post annum nuberet, haud dubie retineret.[8]*Ita tractatum est* in Senatu,6.Cal.Sept.1588.

1 De quibus *in l.1.& Auth.eisdem pœnis,C.hoc tit.*

2 *Cap.penult.& vlt.extr.eod.*

3 Quæ fuit olim sententia Petri de Bella Pertic. vt refert Bald.*in d.l.1.col.*3.

4 Contra quam credidit Innocent.à Baldo vbi supra relatus.

5 Itaque non est deterior conditio viduæ intra annum, quam post annum nubentis, quamuis Bald. supra dicto loco absurdum hoc esse putet.

6 Iuxta dictum Apostoli *d.cap.pen.& vlt.*

7 Contra quam constitutum sit *in d.Auth.eisdem pœnis.*

8 *l.fœmina* 3.*& l.generaliter* 5.*C.hoc tit.* Baldus tamen *in d.l.1.in glos.super verb.hu etiam.* putat, etiam vsumfructum antenuptialis donationis amittere illam,quæ nubit intra annum luctus.

DEFINITIO II.

Mulier secundo nubens non amittit ea, quæ ipsi data sunt contemplatione prioris mariti.

CONstitutiones in odium mulierum secundo nubentium latæ,licet optima & æquissima ratione nitantur,[1]hoc ipso tamen odiosę sunt,quo pœnales:[2] ideoque nec in aliis lucris nuptialibus locum habent, quam in dote & donatione propter nuptias, de quibus nominatim constitutiones loquũtur.[3] Ergo multo minus locum habebunt in iis bonis, quæ mulieri secundo nubenti relicta fuerint prioris mariti contemplatione.[4]*Sine die.*

1 De qua *in l.fœmina* 3.*& in l.generaliter* 5.*C.hoc tit.*

2 Omnes enim pœnæ quantumuis iusta ratione constitutæ sint,odiosæ tamen existimantur,*l pen.D.de pœn.*

3 Quia constitutiones odiosæ sunt potius restringendæ, vt è contrario fauorabiles ampliandæ,*d.l.pen.leg.cum quidam* 19.*de liber.& posthum. l.hoc modo* 64.*in fin. de condit.& demonstr.* Hoc enim iuxta Defin. intellige de lucris nuptialibus ab alio datis, quam à marito, *ex d.l.generaliter.versic. nec interest.iuncta auth. in donatione,eod.* Nam quod à marito ipso donatum est,quocunque tandem titulo donatum sit, mulier seruare debet liberis communibus, *d.l.fœminæ, & d.leg.generaliter.*quæ hac in parte non loquuntur tantum de dote & donatione propter nuptias, sed de omnibus liberalitatibus mariti.

4 Roman.*cons.*405 *per tot.*quamuis dici soleat,parum referre,an ab aliquo profectum quid sit, an ab alio huius contemplatione,*l.sed si plures* 10 *§ in adrogato.de vulg.& pupill. substit.leg. sed etsi quid* 22.*D.de vsufr.* [Eâdem igitur ratione dicendum est constitutiones quæ parenti binubo aufferunt proprietatem bonorum quæ filius præmortuus habuit à parente, non debere extendi ad ea quæ habuit filius ab auo, quia non loquuntur de auo, Boer. qui dicit communem *quæst.* 192. *num.*7. licet contra sentire videatur Bart.*ad Auth.ex testamento C.hoc tit* Vide Ant. Gabr.*Conclus.*3. *de secund.nupt numer.* 16 post Ioannem de Garronibus *ad d. Authent. ex testamento numer.* 27. *qui tenent* cum Boerio.]

DEFINITIO III.

Quod coniugi datur plus quam vni ex liberis prioris matrimonij,restringitur indistincte ad legitimam portionem.

ETsi constat, parentem cuiuscunque sexus ad secundas venientem nuptias non plus coniugi posse relinquere, quam ei ex liberis primi matrimonij, cui minus relinquit, [1] si tamẽ alicui liberorum minus legitima reliquerit, non idcirco coniugis portio ad eam quantitatem reducetur, nec minor erit, quam sit filij legitima, [2] quia nec ipsa filij portio minor esse potest.[3]Nec distinguimus, quomodo nonnulli distinguendum putãt, [4]an relictum sit minus legitima cum dictione taxatiua *tantum*, an simpliciter, vt sciatur, an legitimæ supplementum petatur ex voluntate, an contra voluntatem parentis. Nam quid interest, an taxatiua dictio adiecta fuerit, [illegible]e? [5] Cum eo quoque casu, quo adiecta est,pro non scripta habeatur. [6] Vnde illud quoque fit, vt non eo minus supplementum legitimæ ex testamento,& consequenter ex testatoris iudicio debeatur. [7] *Ita tractatum est* in causa fratrum Ballin,contra fratres Bolliet, 4.Non.Decembr. 1590.

1 *l.hac edictali* 6.*C.hoc tit.*

2 Hic enim sensus esse creditur *d. l.edictali,versic.ita tamen vt quarta pars.*

3 *l.cum queritur* 6.*l.parentibus* 8.*& pass.*C.*de inoff.testam.*

4 Steph.Bertr.*ad d.l.1.hac edictali,in d.versic.ita tamen.*

5 Quamuis plerumque expressa noceant, quæ non nocerent, *vulg.l.nonnunquam* 52. *de cond. & demonstr.l.expressa.* 195.*de reg. iur.*

6 *l.quoniam in prioribus* 32.*C.de inoff.testam.*

7 *l.omnimodo* 30 *eod.tit.*

DEFINITIO IV.

Per sponsalia contracta verbis,de præsenti,incurritur in pœnas secundarum nuptiarum.

AMittitur proprietas lucrorum nuptialium per solum contractum secundi matrimonij conceptum,per verba quæ vocant de præsenti, [1] licet nullus sit

Source : BIU Cujas

lus sit secutus concubitus. [2] Nuptias enim consensus, non concubitus facit: [3] sed hoc ita tamen si matrimonium valuerit. Nam si qua ex causa inutiliter contractum sit, sicuti alium effectum habere nullum potest, ita ne hunc quidem. *Ita tractatum est* 14. Cal. Febr. 1591.

1 Nam per verba de præsenti, contrahitur matrimonium tanquam solo consensu egens ante Concilium Tridentinum. Nec ad rem pertinet, si quis obiiciat, appellatione vxoris contineri sponsam de præsenti in fauorabilibus duntaxat, non etiam in odiosis, vt Boer. tractat *quæst.* 22. *n.* 38. ex Bald. *cons.* 34. *vol.* 1. Nam exclusio mulieris ad secundas nuptias transeuntis non est odiosa, imo fauorabilis respectu liberorum, & prioris mariti, licet constitutiones in hanc rem latæ extra suos casus non sint extendendæ, vt dixi *Defin.* 2. *sup.*

2 Multo magis si secutus sit concubitus, licet non fuerit mulier cognita, quia ex solo concubitu bene probatur consummatio matrimonii, *l. mulierem cum duab. seqq. de rit. nupt.* Boer. *qu.* 22. *nu.* 36. vbi rationem reddit, quia per mulierem hoc casu non stetit.

3 *l. nuptias* vbi Dec. *de regul. iur. l. cui fuerit.* vbi Socin. *de cond. & demonstr.* Boer. *d. q.* 22. *nu.* 33.

4 Ne matrimonium alioqui per omnia irritum prosit ad solam pœnam. *arg. l. filium* 20. *vers. ne testamentum, & l. vlt. D. de conditi. sin. caus.*

DEFINITIO V.

Nullas pœnas merentur secundæ nuptiæ, quæ consensum habent siue expressum, siue tacitum, aut prædefuncti coniugis, aut superstitum liberorum.

NVllas pœnas patitur parens, qui ad secunda vota conuolauit, si ex consensu vel prædefuncti coniugis, vel liberorum omnium ex priore matrimonio superstitum, ita fecerit: [1] tractari tamen solet, an expressus consensus requiratur, an tacitus sufficiat? Et quidem prædefuncti coniugis tacitum sufficere verius est. [2] Sed si neque expressus, neque tacitus interuenerit ex parte coniugis, difficilius videtur, vt ex parte liberorum idem admitti debeat, [3] præsertim si ponas, agi de patre, qui liberis prioris thori nouercam induxerit. Quis enim credat, consensum illum tacitum liberorum non extortum nimio metu reuerentiali potius, quam ex libera voluntate profectum? [4] Sed tamen magis receptum est, vt hac etiam parte consensus tacitus sufficiat, dum ne ex eo solo inducatur, quod liberi passi sint patrem ad secundas venire nuptias, quas nec si voluerint impedire potuerunt, [5] nititurque hæc sententia duplici ratione fauore matrimoniorum, quæ libera esse debent, [6] & odio pœnarum, quas, licet iustissimas, restringi tamen quantum fieri potest, oportet. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 5. Cal. Iun. 1591. At quid si mater quæ nullos habebat masculos, sed tantùm filias legata filiab. dederit, maritum verò instituerit, & ipsius masculos ex legitimo matrimonio procreandos. Annon videbitur saltem tacitè permisisse marito vt ex alia vxore liberos susciperet? Minimè, quia parens quilibet præsumitur de communibus liberis sensisse si qui adhuc sperari potuerunt: Ne alioqui successionem alienam propriæ antepositisse videatur. [8]

1 Nam cum pœnæ istæ constitutæ sint fauore, siue premortui coniugis, siue superstitum liberorum, *Nouell.* 22. *de nupt.* certum est, posse quemlibet iuri pro se introducto renunciare, *l. si Iudex* 28. *D. de minor. l. pen. C. de pact.* nec volenti vllam fieri iniuriam, *l. in diem* 9. *§.* 1. *D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

2 Late Philipp. Dec. *cons.* 206. Vbi tamen loquitur de consensu liberorum: sed de consensu coniugis vide Rom. *cons.* 219. Fulgosius tamen *cons.* 63. *col.* 2. requirit consensum expressum etiam coniugis.

3 Ne alioqui nimis facile fraus fiat legi, cum sit facilius, vt hic tacitus consensus extorqueatur, quam vt expressus, quia tacita voluntas coniecturis contenta est, non etiam expressa, *l. cum proponebatur* 94. *de legat.* 2.

4 *Arg. l.* 1. *§. qua oneranda, D. quar. rer. act. non det. l. penult. D. de furt.*

5 Nihil enim potest imputari ei, qui scit, sed prohibere non potest, *l. Caius Seius* 39. vbi not. *D. de pignor. act. l. culpa caret* 30. *de reg. iur. l. nullum crimen* 109. *eod.*

6 *l. si cogente* 22. *de rit. nupt. l. hoc modo* 64. *de cond. & demonstr. & tot. tit. C. de indict. viduit. toll.*

7 *l. pen. D. de pœn.* Dixi *Defin.* 2 *supr.* Vide tamen Granat. *in post. ad Dec. d. consil.* 206. *&* 604. *& ad l. fœmina.* vbi defendit tacitum consensum liberorum non sufficere, nec si liberi expressim consenserint matrimonio.

8 *l. cum vir.* 25. *l. si vir.* 61. & vtrobique Bart. *de cond. & demonst. l. cum acutissimus* 30. *C. de fideicom.* Ias. *cons.* 53. *col.* 1. *vol.* 1. Andr. Fachin. *lib.* 3. *cap.* 65. Boer. *quæst.* 185. *nu.* 22. Dec. *cons.* 393.

DEFINITIO VI.

Detrahitur legitima ante diuisionem faciendam ex l. hac edictali, si contra eam legem peccatum sit, alioqui non detrahitur.

SI mulier binuba plus contulerit in secundum virum, quam in eum ex liberis primi matrimonij, cui minus reliquit, eo iure vtimur, vt filij legitimam portionem primum detrahi, tum quod reliquum est, inter vitricum & filium diuidi oporteat. [1] Sed si exæquis portionibus instituti sint, ita vt nec plus honoris, nec minus oneris vitrico quam filio relictum sit, aliud iuris est. [2] Cessante enim querela inofficiosi testamenti, itemque inofficiosæ donationis, adeoque actione ad supplementum, [3] neque de legitima quæri potest, neque de condictione ex Iustiniani lege, [4] aduersus quam nihil factum est. *Ita Senatus* pro fratribus Ballin, contra fratres Bolliet, 4. Id. Aug. 1592. Et rursum in causa Illustris D. de Chalant, D. de Chastillion, & D. de Breissieu, 14. Cal. Mart. 1594.

1 Francisc. rip. *cons.* 190. *in fin.*

2 Vt scilicet non prius legitima detrahatur. Steph. Bertr. *ad l. hac edictali* 6. *vers. ita tamen, nu.* 13. *C. hoc tit. ex §. optime, Nouell.* 22. *de nupt.*

3 Cum ponamus relictum esse filio supra legitimam *l. cum quæritur* 6. *& l. omnimodo* 30. *C. de inoff. testam.*

4 *In d. l. hac edictali.* quæ prohibet, ne superstes coniux possit nouo coniungi plus relinquere, quam ei ex liberis prioris matrimonij, cui minus reliquit.

DEFINITIO VII.

Auth. nunc autem, C. hoc tit. habet locum etiam in parente conuolante ad secunda vota ex consensu prædefuncti coniugis, non tamen in legato.

NOuella Iustiniani constitutio, quæ induxit, vt parentes videantur conseruasse liberis suis lucra nuptialia, licet alios heredes scripserint, si non expressim de ipsis quoque lucris in heredum fauorem disposuerint, [1] non illo tantum casu locum habet, quo parens, qui testatur, ad secunda vota non conuolauerit, sed illo etiam, quo ex prioris coniugis voluntate secundas nuptias cõtraxerit. Parum namque inter hæc distat. [2] Vtroque autem casu si interpretanda est, vt non nisi in dote & donatione propter nuptias obseruanda sit, itemque in iocalibus, vt vocant, quæ donationibus etiam adscribuntur, at in legato non item. [3] Neque enim ad fauorem liberorum respicere videtur, qui legat vni ex coniugibus, [4] quomodo respicit proculdio, qui dotem dat, aut propter nuptias donat, [5] tametsi nihil aliud sit legatum quam donatio. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In Auth. nunc autem, C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.

2 Cum nullam pœnam mereantur secundæ nuptiæ, si accedat consensus prædefuncti coniugis, vt dixi *Defin.* 5.

3 *Ex gloss. ad d. Auth. nunc autem.* probatam per Cyn. Salycet. & alios *ibid.*

4 Quia legatum non solet aliã causam habere, quam meritum personæ, cui relinquitur, *l. nec adiecit* 9. *D. pro socio.*

5 Cum tam dos, quam donatio propter nuptias detur contemplatione matrimonij, ex quo liberi sperantur, *l.* 1. *D. solut. matr.*

6 *l. legatum* 36. *de leg.* 2.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VIII.

Mulier, cui legatum aliquid est etiam in casum secundarum nuptiarum, nihil amittit ex cæteris liberalitatibus mariti.

CVm is, qui ex coniugibus ad secunda vota conuolat, ex præmortui permissu & voluntate non patiatur pœnas secundarum nuptiarum, vt iam supra diximus,[1] non immerito illud etiam placuit, vt si quis vxori quingenta legauerit, siue vidua maneret, siue iterum nuberet, & illa iterum nubat, non solum quingenta ipsi salua sint,[2] sed etiam cætera omnia, quæ ex prioris viri liberalitate ad ipsam quocunque titulo peruenerant.[3] Secundarum enim nuptiarum licentiam vel in vnius nummi legato datam esse satis est, si non disertis verbis ad eius legati commodum restricta sit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Defin. 5. supr. hoc tit.* ex Decio *cons.* 206. & Francisc. post Bar. *sing.* 75.

2 Cui enim maritus in casum secundarum nuptiarum etiam legatum dedit, multo minus credendus ille est, cætera, quę iam dederat, auferre voluisse: siquidem plus est dare, quam non adimere, sicut & plus est adimere, quam non dare, *vulg. iurib.*

3 Alioqui limitata causa limitatum produceret effectum, *vulg. l. in agris* 33. *de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO IX.

Quod mulier binuba disponit circa personam secundi mariti, si possit recipere interpretationem ex arbitrio boni viri, non debet videri factum in fraudem legis.

VXor premoriens maritum cum liberis primi & secundi matrimonij ex æquis partibus heredem instituerat, & impensarum sui funeris modum ex mariti arbitrio constitui præceperat, hoc etiam addito, vt de earum quantitate iuranti ipsi crederetur. Non propterea permittendum erit marito, vt plus impendat, quam boni viri arbitrio impendi oporteat,[1] habita ratione dignitatis, facultatumque mulieris & liberorum, itemque secundi coniugis.[2] Nec si plus à se impensum maritus iuret, habebitur ei fides, aut restituetur, quod plus debito re vera impenderit,[3] ne alioqui facile sit mulieri hoc colore quæsito fraudem legi facere, & amplius marito relinquere, quam liberis ex priore matrimonio susceptis.[4] Est enim voluntas illa vxoris iubentis stari sacramento viri valde suspecta,[5] propter prohibitam inter eas personas donationem,[6] tametsi inter alios seruanda esset:[7] neque tamen faciet ea res, vt liberis primi matrimonij liceat primum legitimam detrahere ad minuendam secundi mariti portionem, quod contingeret, si vel in vno nummo vitrici institutio priuignorum institutionem superaret.[8] Non enim contra leges factum videri potest, quod iustam & commodam ex boni viri arbitrio interpretationem admittit,[9] nisi constaret, fraudandæ legis animum habuisse mulierem, quæ secundo viro de sumptuum à se factorum quantitate iuranti fidem adhiberi voluisset.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 His enim verbis arbitrium boni viri inesse credendum est, *arg. l. Titius* 54. *ad SC. Trebell.*

2 Contumelia enim est, si quis locupletem hominem modico sumptu funeret, *l. etsi quis* 14. §. *Iudicem, D. de relig. & sumpt. funer.*

3 In eo namque, quod plus impendit, quam debuit, potest ei imputari. *arg. l. siue generalis* 61. *D. de iur. dot. l. cum post mortem* 43. §. 1. *vers. curator. D. de admin. tutor.*

4 Omnis enim color & prætextus fraudis prohibendus est, quantum fieri potest, ne quod directum fieri nequit, per indirectum concedatur, *l. scire* 21. §. 1. *de tutor. & curat. dat. l.* 5. §. *si pupillus, de reb. eor. qui sub tutel.*

5 Quia iuramentum species est probationis. *l. eum qui* 30. *in princ. D. de iureiur. l. si quis iusiurandum* 11. *C. de reb. credit. & iureiur.*

6 *l. hac edictali* 6. *C. hoc tit.* Nam *tit. de donat. int. vir. & vxor.* ad hunc casum non pertinet.

7 Sic *in l. qui testamentum* 27. *C. de probat.*

8 Iuxta eam sententiam, quam à Senatu nostro probatam diximus *Defin. 6. supr.*

9 *Arg. l. cum post* 69. §. *gener. D. de iur. dot.*

10 Qui tamen animus fraudandi numquam præsumendus est, quoties alia interpretatio capi potest, *vulg. l. merito* 51. *D. pro socio, l. quoties* 19. §. *qui dolo, D. de probat.*

DEFINITIO X.

Qui dicit, immoderatam esse liberalitatem, probare debet.

QVoties quæritur de liberalitate binubi coniugis ad legitimum modum reducenda,[1] incumbit onus illio primi matrimonij, qui immoderatam dicit, vt id probet.[2] Neque enim fundatam, vt aiunt, habet intentionem, in eoque actor est, quod contra legem donatum fuisse contendit.[3] *Ita Senatus* in causa N. Bernardi Dacquin Procuratoris fiscalis Sabaudiæ, & N. Callet, 8. Id. Iulij 1593.

1 *Iuxta l. hac edictali* 6. *C. hoc tit.*

2 *l. cum donationibus* 6. *cum duab. seqq. C. de inoff. donat.*

3 Debet enim quisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, *l.* 4. *& vlt. C. de edend. l.* 2. *D. de probat.*

DEFINITIO XI.

Inspicitur tempus mortis in æstimando eo, quod coniugi plus donatum est, & quod excedit applicatur liberis.

QVod secundo coniugi donatum est à coniuge, licet donationis tempore inspecto non excedat modum lege præstitutum, non eo minus tamen reuocandum est, si mortis tempore plus secundo coniugi, quam vni ex liberis prioris matrimonij donatū appareat,[1] ob æs alienum postea contractum, aut alio casu diminutas mariti facultates. Mortis enim tempus inspiciendum esse constat.[2] Sed de illo magis dubitari potest, an eo casu, quo donator non soluendo factus sit, quod immoderate donatum reperitur, posterioribus creditoribus proficere debeat, an solis liberis primi matrimonij acquiri, an denique inter ipsos & personam, cui donatum est, diuidi? Et quidem posteriores creditores illud repellit, quod si liberorum fauor non obstaret, totius donationis emolumentum donatarius retineret, vt proinde nihil eorum interesse videatur.[3] Quid enim si iure suo vti nollet?[4] Ergo solis liberis totum id, quod excedit, attribui debere verius est & conuenientius verbis Iustinianeæ constitutionis,[5] licet Interpretes plerique refragentur. *Ita tractatum*, nec dum tamen decisum est, Prid. Calend. August. 1593.

1 *Ex l. hac edictali. C. hoc tit.* & ibi Bald.

2 Sicut & alias, quoties de legitima quæritur, *l. cum quæritur* 6. *C. de inoff. testam.* cum liberalitas mariti in secundam vxorem æstimanda sit ex comparatione legitimæ, *d. l. hac edictali, vers. ita tamen.* Vide Steph. Bertrand. ad illam legem.

3 Quomodo in specie, quamuis dissimili, argumentatur Iuuolenus *in l. pater familias* 28. *vers. ic. eorumque nihil interfuerit, D. de reb. auctor. iudic. possid.*

4 Nec enim coguntur *l. pen. C. de pact. l. pactum* 46. *D. eodem.*

5 *d. l. hac edictali, ad fin. principij.* Quamuis glos. *ibid.* in verbo, *diuidi*, aliter sentire videatur.

DEFI-

DEFINITIO XII.

Inæqualitas inducitur inter vitricum & filium inſtitutos ex æquis portionibus, ſi æris alieni partes habeant inæquales.

MAter filium prioris matrimonij & vitricum teſtamento ex æquis partibus heredes inſtituerat: ſed hoc tamen addito, vt quod vitrico ipſa debebat totum ex filij portione ſolueretur, nec quicquam vitricus cum ſua portione compenſandum haberet. Viſum eſt aperte inæqualiter, & ex minore parte inſtitutum filium,[1] cuius portio non niſi pro rata per æs alienum imminui debuerat. [2] Non enim ex ſola portionis denominatione æſtimandam æqualitatem, ſed præcipue ex portionum emolumento.[3] Hic autem euidenter plus emolumenti peruenerat ad vitricum, cuius videlicet ſemis nulla æris alieni contributione minuatur, cum tamen obligatio vitrico quæſita confuſione extingui pro parte hereditaria debuiſſet.[4] Nec obſtat ſi quis obiiciat, extra teſtantis matris hereditatem conſtitutum videri, quod ipſa ſecundo ſuo coniugi debeat,[5] ob idque non eo minus æqualem eſſe bonorum maternorum diuiſionem inter filium & vitricum, quod ſolus filius æris alieni vitrico debiti onus ſubire iuſſus ſit. Nam imo vero inæqualitatem manifeſtam ex eo induci neceſſe eſt, quod ſoluto eiuſmodi ære alieno per filium ſolum neceſſario conſequens futurum ſit, vt multo minus is habeat à matre, quam vitricus, qui non modo ſuum habiturus ſit, ſed etiam ex bonis defunctæ coniugis ſemiſſem illibatum. Neque aliud concludit ſupra dicta obiectio, niſi quod nihil prohibet, vitricum plus habere, quam filium, ſi ad id, quod ille habet ex bonis vxoris, iungas eam pecuniam, quæ ab vxore debebatur, ſed ex bonis vxoris plus habere illum quam filium, quod haud dubie hoc caſu eueniret, nunquam permittendum eſt.[6] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Breſſieu & de Chalât, 14. Cal. Mart. 1594.

1 Ac proinde locum eſſe reductioni, *ex l. hac edictali 6. Co. hoc tit.* ſecundum ea, quæ ſcripſimus *Defin. 6. ſupr. hoc tit.*

2 *Ex l. 1. C. ſi cert. pet. l. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*

3 Ne alioqui facile fraus fieret legi, ſi inſtitutus ex maiore portione pro ea tamen minimo contentus eſſe iuberetur.

4 *l. debitor 50. D. de fideiuſſor. l. debitors 7. C. de pact.*

5 Ideo namque dicitur æs alienum, quod alij debetur, *l. cedere diem 213. §. æs alienum. de verb. ſignific.*

6 Id enim diſtrictè prohibet Iuſtiniani conſtitutio *in d. l. hac edictali.*

DEFINITIO XIII.

De differentia augmenti dotalis, iocalium & donationis de ſuperuita.

ALia dotalis augmenti ſeu donationis propter nuptias, quam Sabaudi augmentum dotis vocant, alia iocalium ratio eſt. Augmentum enim ad communes liberos omnimodo redit matre mortua, tametſi à ſecundis nuptis abſtinuerit.[1] Iocalia non niſi vno illo caſu, quo mater ad ſecunda tranſierit vota.[2] Itaque ſi abſtinuerit, perinde teſtari poteſt de iocalibus atque de dote ipſa, dum liberis ſaluam legitimam relinquat.[3] Apud Sebuſianos meos diuerſa ratio eſt eius donationis, quæ inter coniuges non niſi ſub conditione & in caſum, vt loquuntur, ſuperuitæ[4] contrahitur. Hæc enim exiſtente quandocunque conditione ſic acquiritur ſuperſtiti, vt communibus liberis ſeruanda non ſit, niſi eo caſu, quo per ſubſequentes ſecundas nuptias eius proprietas amittatur. Proinde quamuis nec augmenti dotalis apud Sabaudos, nec eiuſmodi donationis apud Sebuſianos petitio vlla mulieri competat, niſi præſtita prius ſatisdatione:[6] illa tamen differentia eſt, quod aliter atq; aliter concipi ſatisdationis verba neceſſe eſt. Nam de reſtituendo liberis augmento, ſatisdatur in id tempus, quo mulier morietur nulla adiecta cõditione:[7] de reſtituenda vero propter nuptias donatione, & in tempus mulieris morituræ, & ſub ea conditione, ſi ad ſecundas nuptias conuolabit.[8] Quo fit, vt melior ſit cauſa eius, qui pro donatione, quam illius, qui pro augmento fideiubet. Hic enim fieri non poteſt vt non aliquando debeat, cum ſolo die petitio ſuſpendatur,[9] niſi proponas filium, ad quem redire augmentum debuit, ante matrem deceſſiſſe:[10] ille vero fieri poteſt vt nunquam debeat, ſuperſtite licet filio, nimirum ſi conditio reſtitutionis defecerit, nullis ſecutis nuptiis.[11] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 2. infr. De donat. ant. nupt.

1 Ita ſcilicet ferente conſuetudine, quæ augmentum induxit, *Auth. lucrum, C. hoc tit.*

2 In iis enim non ſequimur rationem iuris communis, quæ ſcilicet nulla ex iure communi deberentur, *l. in his 15. D. de legib.*

3 Semper enim & de bonis omnibus, quæ parens habuit, mortis tempore legitima liberis debetur, *l. cum quæritur 6. C. de inof. teſtam.*

4 Quam ideo donationem de ſuperuita vocat Guid. Pap. *quæſt. 565.*

5 *Ex l. fœminæ 3. & l. generaliter 5. C. hoc tit.*

6 De reddenda liberis communibus donatione, ſi caſus reſtitutionis eueniet.

7 Itaque ſtipulatio concipitur tantum in diem, qui tamen dies incertus eſt, & ideo pro conditione habetur, *l. dies incertus 71. de condit. & demonſtr.* cum poſſint liberi ante patrem mori, *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici. D. de tut. fiſc.*

8 Vtroque tamen caſu illa etiam conditio tacita ſubintelligitur, ſi ex liberis communibus aliquis ſuperſtes erit.

9 Quia diem mortis venturum eſſe certum eſt.

10 Quo caſu remanet augmentum penes matrem, & ſine onere vllo reſtitutionis, ac proinde tranſmiſſibile ad quemcumque matris heredem etiam extraneum. [Vnde fit, vt filius etiam, qui habeat multos creditores hypothecarios, adeoque iam condemnatus exactione perſonali poſſit impune remittere matri ſuperſtiti petitionem futuram augmenti dotalis, nec ideo poſſit conueniri heres matris aut hypothecaria, aut reuocatoria per creditores filij, quamuis poſtea contigerit, matrem mori ſuperſtite filio, quia verum eſt, filium quandiu vixit nihil vnquam iuris in eo augmento habuiſſe. *l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur D. de pign.* nec videtur fraudare creditores, qui acquiſitam iam ſpem acquirendi vltro omittit *l. 7. D. quæ in fraud. cred.* Nec aliud eſt etiamſi in tabulis dotalibus conuenerit, vt augmenti vſusfructus ad vxorem pertineat, ea verò mortua ad filium reuertatur. Non enim facit ea conuentio, vt mulier ſolum vſumfructũ habere videatur: ſed imperitorum illa locutio eſt, qui vſufructuarium vocant eum, quem neceſſe ſit, poſt mortem ſuam id reſtituere, cuius proprietatem viuus habeat, vt *l. ſpecies 15. De aur. & arg. legat. l. vlt. De vſufru. ear. rer. quæ vſu conſum.* Maxime vero ſi ea conuentio ad ius conſuetudinarium relata proponatur. *Ita tractatum eſt* in cauſa Philibertæ Gay, 19. Nouemb. 1612.]

DEFINITIO XIV.

COnuolans ad ſecunda vota mulier non tenetur ſatisdare pro augmẽti dotalis reſtitutione, ſi nihil aliud petat, niſi vt mittatur in poſſeſſionem bonorum obligatorum, in id vſque tempus quo ſibi ſatisfiat, bonorum ſcilicet immobilium.[1] Plane iam inde ab initio promittere eam oportebit, ſatis ſe daturam, quotieſcunque pignoris luendi gratia pecuniam numeratam heredes mariti offerent.[2] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa D. de la Foreſt, & D. de Montiernoz, 7. Id. Iun. 1594.

1 Nec enim facilis eſt amiſſio aut dilapidatio bonorum immobilium, adeo vt nec ſatisdare cogatur quiſquis immobilia poſſidet, *l. ſciendum 15. D. qui ſatisd. cogant.*

2 Tum enim fieri incipit locus periculo amittendæ pecuniæ, quæ tamen in eo ſit vt reſtitui aliquo caſu debeat. Fragilis enim eſt pecunia. *l. ſi chorus 79. §. 1. de legat. 3.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XV.

De natura augmenti dotalis consuetudinarij & de renunciatione filiæ non extendenda ad id, quod lucrata est ex culpa binubi parentis.

AVgmentum illud dotale[a], quod ex receptissima consuetudine in Sabaudia frequentatur, non est simile sponsalitiæ illi largitati, de qua Iustiniani nouellæ constitutiones loquuntur,[1] sed proprium ius habet & consuetudinarium, quod pro diuersitate locorum alias & alias leges admittit. Nã sponsalitiæ largitatis lucrum non acquiritur mulieri superstiti, quod ad dominium & proprietatem attinet, sed tantum quod ad vsum.[2] At dotis augmentum apud nos acquiritur mulieri, etiamsi supersint communes liberi, & defuncta ea recurrit ad communes liberos, siue secundo nupserit, siue non.[3] Apud Bugienses contra. Redit enim ad viri heredes quoscunque etiã extraneos, nec existentibus quoque legitimis liberis communibus. Apud Sebusianos meos nullus augmenti vsus est, sed tantum donationis propter nuptias, quæ non aliter ad communes liberos recurrit, quam si ad secundas mater conuolet nuptias.[4] Plane cum mulier transit ad secunda vota, certum est priuari eam proprietate, si secundarum nuptiarum tẽpore supersint communes liberi, solumque vsumfructum ei saluum esse:[5] in eamque rem non est quod iure consuetudinario vtamur, cum sufficiat[c] commune.[6] Hinc fit, vt si post transitum matris ad secundas nuptias filia renunciauerit bonis omnibus paternis materniſque, non ideo tamen videri debeat renunciasse dominio sibi quæsito in bonis, quorum proprietatem iam amiserit mater, quoniam ea bona reuera neque paterna sunt neque materna, sed ipsius filiæ propria.[7] Constat autem renunciationes huiusmodi & odiosas esse & stricti iuris,[8] nec in eas venire nisi quatenus verbis expressum est.[9] Quod si ante secundas nuptias matris renunciatio talis facta sit, cessat quidem hæc ratio, sed alia tamen supereſt, quæ impedit, ne ad ea bona ex postfacto extendi renunciatio possit, illa nimirum, quod non sit verisimile cogitasse filiam de iure, quod nondum sibi tunc quæsitum esset, quodque postea ex culpa & quasi delicto matris, solaque legis dispositione ipsi filię præter votum & expectationem accesserit:[10] vno tamen casu fieri queat, vt generali renunciatione huius generis bona comprehendantur, nimirum si non bonis omnibus paternis materniſque, sed iuribus omnibus ad paterna maternaque bona competentibus renunciatum sit post ius iam quæsitum. Nam quod ex secundis parentis nuptiis filiæ quęsitum est, licet neque paternum sit, neque maternum, vt diximus, ius tamẽ est ad paterna bona, ex quibus vtiq. augmentum solui debet.[11] Plane ad hunc etiam casum subiicienda exceptio est, nisi renunciatio talis sit, quæ huiusmodi interpretationem non patiatur, vtputa si quod à matre accepit filia, vt renunciaret iuribus omnibus pro futura legitima & alia quauis ratione sibi in bona paterna maternaque competẽtibus aut cõpetituris, tam exiguum sit, vt vel solam æquet legitimam, vel eam duntaxat quantitatem, quæ pro augmento iam quæsito debeatur. Tunc enim longe æquior interpretatio illa est, vt de solis iuribus hereditariis transactum & cogitatum videatur, ne alioqui facta inueniatur renunciatio sine causa, & nullo accepto,[12] quę res aut pareret exceptionem doli aduersus eum, qui renunciatione niteretur,[13] aut in integrum restitutionis beneficium induceret ex æquitate.[14] Cur non igitur tantundem proderit æquitas ad inducendam iustam interpretationem, quæ faciat, ne sit necessaria restitutio, quantum ipsa restitutio prodesset?[15] Præsertim cum apud Senatum res agitur, ad cuius sane officium pertinet, vbi manifesta vrget æquitas, ius dicere sola facti veritate inspecta, & litium anfractus, quantum fieri potest, excludere.[16] Illud sane non placebat, quod quidam dicebant, in proposita specie renunciationem quantumuis generalem non facile extendi debere ad iura, quæ ex post facto competere cœpissent.[17] Neque enim negari poterat, augmentum illud, de quo tractabatur, iam tum filiæ quæsitum fuisse, cũ renunciabat, quamuis viuæ matri vsusfructus eripi non deberet.[18] Accedebat, quod legitimę quoque renũciatum proponebatur, quæ tamen necdum debebatur, nec nisi mortua demum matre deberi poterat,[19] vt proinde dubitari non posset, quin de iuribus quoque in futurum competituris remittendis actum esset.[20] Illa igitur ratio sola mouere Senatum & potuit & debuit, quod liberalitatem filiæ captiosam interpretatione prudentum frangi æquissimum videretur.[21] *Senatus* in causa N. Amblardi de Pilla D. de la Pierre, contra N. Ioannem de la Foreſt, D. de la Barre, 7. Non. Iun. & Prid. Cal. Iul. 1594.

1 *Nouell. 119. Vt sponsalit. largit. & Nouell. 98. Neque virum quod ex dot.*

2 *d. Nouell. 98.*

3 Vt dixi *Defin. 13 sup.*

4 Dixi *in d. Defin. 13. supr. eod.*

5 *Ex l. fœmina 3. C. hoc tit.*

6 *Arg. l. Imperatores 30. de reb. auctor. Iudic. poss.*

7 Potestate scilicet & applicatione legis: lex enim est vnus ex modis acquirendi iure Quiritium dominij, vt scribit Vlp. *in fragment. tit. 19. de acquisit. rer.*

8 Tanquam quæ sint contra ius publicum, *l. vlt. D. de suis & legit.* nec nisi iurisiurandi auctoritate confirmentur, *c. 2. de pact. in 6.*

9 *l. quicquid astringenda 99. de verb. oblig.*

10 Renunciatio enim quantumlibet generalis nunquam refertur ad incogitata, *l. 5 l. qui cum tutoribus 9. D. de transac.* Guid. Pap. *quæst. 228.*

11 Et ita accipiendum est, quod scribit Gabriel *in commun. opin. lib 3 concl. 1. de secund. nupt.*

12 Quo casu non valeret renunciatio, nec quicquam operaretur iusiurandum, tanquam quod esset vinculum iniquitatis, *d. c. 2. vbi not. de pact. in 6.*

13 *l. 2. § circa, D. de dol. mal. except.*

14 Omnes enim restitutiones ex æquitate dantur iis, quoquo modo læsi & circumuenti sint, *l. 1 De in integ. restit.*

15 Melius enim est iura intacta seruari, quam post vulneratam causam remedium quæri, *l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

16 Vt tractat Antonin. Tessaur. *in præfat. Decis. Pedemont.*

17 Ex not. per Bart. & alios *in § duo fratre., l. qui Romæ, de verb. oblig.*

18 *d. l. fœmina, & Auth. ex testamento, C. hoc tit.*

19 *l. 1. § si impubere, D. de collat. bonor.*

20 *Arg. l. vlt. in fin. de testc. num. & oleo leg.*

21 *Vt in l. cum Aquiliana 5. D. de transact.*

DEFINITIO XVI.

Parentes, qui per secundas nuptias amiserunt proprietatem, eam recuperant, si postea omnes liberi præmoriantur.

DOminium, quod ex vnius coniugum liberalitate in coniugem translatum ad communes liberos rediit per transitum ad secundas nuptias, solo vsufructu parenti relicto,[1] non omnimodo[2] acquiritur communibus liberis, sed ita demum si superuiuant, alioqui recurrit ad parentem superstitem, cuius nuptiis quæsitum fuerat.[3] Proinde si ponas decessisse filium viua matre secundis iam nuptiis funestata, nõ poterit filius de iis bonis pro arbitrio, aut qua alia vlla ratione disponere.[4] An ergo dicemus, dominium,

Source : BIU Cujas

minium, quod ad communes liberos redit, non niſi ad tempus iis acquiri? Idvero iuris ratio non patitur, quia dominij tranſlatio, præſertim quæ ſit ſola legis poteſtate, neque ad tẽpus, neq; in diem fieri poteſt. 5 Quid igitur? Dominum communibus liberis pure quæritur, ſed non irreuocabiliter, 6 ſicut nec parenti ſecundas poſtea nuptias ineunti fuerat irreuocabiliter quæſitum. 7 Et quæ legis poteſtas parenti dominium abſtulerat fauore communium liberorum, eadem prædefunctis liberis communibus in ſolatiũ, 8 & quaſi finita cauſa idem dominium ſuperſtiti parenti reſtituit. 9 *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. fœmina 3. & l. generaliter 5. C. hoc tit.*

2 Id eſt, irreuocabiliter.

3 Ad quid enim bonum eſſet fauere liberis, qui ſuccedere ipſi non poſſint, quia præmortui fuerint, vt in ſimili argumentatur IC. *in l. ſi poſt mortem 10. §. vlt. D. de bon. poſſ. contr. tab.*

4 Cum eo tempore, quo moritur, ſuperſtite adhuc matre, incipiat dominium ab eo diſcedere, *arg. l. Titio cum morietur 51. D. de vſufr.* [Vt ſcilicet redeat ad matrem, ſi nulli alij ſint liberi ex eo matrimonio ſuperſtites, aut ad fratres ipſos, ſi non omnes deceſſerint *d. l. fœmina §. vlt.*]

5 Debet enim transferendi dominij cauſa eſſe perpetua, *l. 1.* vbi & Cuiacius notat, *D. de iur. dot.*

6 Aliud enim eſt acquiri dominium purè; aliud vero acquiri irreuocabiliter, *l. 2. l. 4. alias l. ſi ex duobus, §. ſed & Marcellus, D. de in diem addict. l. 1. D. de leg. commiſſ.*

7 Sed cum periculo amittendi ſcilicet, ſi ad ſecunda vota ſuperſtite aliquo ex liberis communibus quandoque conuolaret.

8 *Arg. l. iure ſuccurſum 6. D. de iur. dot. l. ſcripto 7. §. vlt. D. vnd. liber. l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtit.*

9 Non tam enim odio parentum ad ſecundas nuptias conuolantium, quam fauore communium liberorum huiuſmodi pœnę inductæ ſunt, ideoque nec iure pontificio ſublatæ ſunt, *c. vlti. extr. hoc tit.* Vide *l. fœmina verſ. quod ſi & c. auth. quod & ſi quis. C. eod.*

DEFINITIO XVII.

Parens qui conuolat ad ſecunda vota ſicut non amittit vſumfructum. ita neque poſſeſſionem.

AMiſſa per ſecundas nuptias bonorum à præmortuo cõiuge acceptorum proprietate, ſicuti non perditur vſusfructus, 1 ita nec poſſeſſio, quam ſaltem vtendi fruendi gratia remanere neceſſe eſt. 2 Itaque ſi liberi ex priore matrimonio ſuſcepti eam poſſeſſionem propria auctoritate occupauerint, tenebuntur interdicto recuperandæ poſſeſſionis, 3 itemque condictione ex canone pontificio in eam rem comparato, 4 nullo ipſis ex ea re præiudicio in proprietate generando. 5 *Ita Senatus* in cauſa de Marignaz, contra D. de Montiernoz, anno 1593. Relatum eſt in cauſa D. de Gimilieu, contra D. de Mirignaz, 4. Non. Aug. 1595.

1 *l. fœmina 3. l. generaliter 5. & Auth. ex teſtamento, & paſſ. C. hoc tit.*

2 Naturaliter enim poſſidet fructuarius, *l. naturaliter 12. D. de acquir. poſſeſſ.* Nec quicquam commune habet iactura proprietatis cum iactura poſſeſſionis, ſicut nec ipſa proprietas cum poſſeſſione, *d. l. naturaliter, §. nihil commune. d. l. fœmina §. vlt.*

3 Quia non eſt iis permittendum vt ſibi ius dicant, *l. 1. D. quod legator. l. dotis actione 9. C. ſolut. matrim.*

4 *Can. reddintegranda 3. quæſt. 1.*

5 Quamuis videantur priuandi iure ſuo ob vim factam in eo, quod ſibi ius dixerunt, *ex l. extat 13. D. quod met. cauſ.* ſed alio iure vtimur, niſi vim publicam admiſerint, *contra l. ſi quis in tantam, C. vnde vi.* [Sanè poſſeſſionem quam habuit pater antequam per tranſitum ad ſecundas nuptias amitteret proprietatem, amittit ſimul cum proprietate, hoc ipſo, quod ex proprietario fit vſufructuarius, quia quiſquis eſt vſufructuarius, poſſidet quidem naturaliter ſuo nomine, ſed ciuiliter non niſi nomine proprietarii. Retinet ergo poſſeſſionem naturalem tantùm, ſed ciuilem amittit, quæ ipſo iure tranſit ad liberos, quibus proinde ex eo tempore poſſunt competere interdicta poſſeſſoria non ſolum patre mortuo, ſed etiam viuo illo, dummodo authoritatem filio præſtante, dum ne ſit pater abſens *l. vlt. Co. de bon. quæ liber. Ita Senatus* in ea cauſa de qua *Defin. 4. nu 1. infr. De bon. quæ liber.* Vide *Rebuff. in præfat. tract. De mater poſſ. num. 92.*]

TIT. VI.

DE DOT. PROMISS.

DEFINITIO I.

Dos per matrem & fratrem defuncto patre conſtituta ex maternis fraterniſque bonis in partes conſtituta intelligitur.

SI mater filiæ, eidemque ſorori frater dotem conſtituerint, non minus de maternis, quam de fraternis bonis conſtituta intelligetur. 1 Nam Iuſtiniani conſtitutio, quæ matris perſonam pro adiecta tantum haberi vult, dotemque ex paternis duntaxat bonis conſtitutam intelligi, ad eum caſum pertinet, quo pater & mater ſimul dotem conſtituerint: optimámque habet rationem, quod officium paternum ſit, vt dotet filiam, 2 quandiu paternæ facultates ſufficere poſſunt, 3 licet maternatum quoque mentio facta ſit. At patre mortuo paterni illius officij ratio vlla haberi amplius non poteſt, cumque dotanda ſit filia ex propriis bonis, quæ à patre habuit, nihil cauſæ eſt, cur non vtiliter obligata mater videri debeat, quæ dotem vltro promiſit, in eamque rem bona ſua obligauit. 6 Patris enim officium non tranſit in fratrem, 7 licet patris heredem, niſi hactenus vt eam hereditatis vel bonorum partem ſorori præſtet, quam ex paternis facultatibus habere illa debeat. 8 *Ita Senatus* ex tempore, 9. Calend. Iulij 1590.

1 *Arg. l. reos 12. §. cum tabulis, D. de duob. reis.*

2 *In l. vlt. C. hoc tit.*

3 Itemque ad illum caſum, quo ſolus pater dotem conſtituerit ex rebus tam ſuis, quam maternis, vel aliis ad filiam pertinentibus, vt conſtat *ex verſ. vbi autem.*

4 Ratio hæc poſita eſt *in d. l. vlt. verſic. neque enim.* Iunge *l. capite 19. D. de rit. nupt. l. ſi ſocius pro filia 81. D. pro ſocio.*

5 Nam ex magna & probabili cauſa etiam mater cogitur dotare, *l. neque mater 14. C. de iur. dot.* id eſt, ſi patris bona non ſufficiant, neque aliunde habeat filia.

6 Adeo vt neque ex hac cauſa poſſit mater ſe iuuare Velleiano, *l. ſi dotare 12. l. vlt. C. ad SC. Velleian.*

7 Neque enim frater cogitur dotare ſororem niſi conſanguineam, & in ſubſidium, ſi aliter nubere honeſte non poſſit, *l. cum plures 12. §. cum tutor. D. de admin. tutor.*

8 Pro legitima portione, quam filia omnimodo habere debet, *l. parentibus 8. C. de inoff. teſtam.*

DEFINITIO II.

Dotis promiſſio incerta nunquam valet, nec ſi facta ſit à patre.

DOtis promiſſio incerta valere non poteſt, etiãſi à patre facta ſit, 1 nec hac parte, ſi iuris rationem potius, quam Interpretum traditiones inſpicias, 2 quicquam referre poteſt, an à patre, an ab extraneo, aut ab ipſa muliere dos marito promiſſa ſit? Eſt enim in cauſis & perſonis omnibus perpetuo verum, promiſſionem incertam non valere, 3 nec fauor dotis contrarium ius elicere vllo modo poteſt. 4 Hoc ſane intereſt, an pater, an extraneus, aut mulier ipſa dotem promiſerit, quod cum extraneus aut mulier promiſit, nihil eſt, quod ab iis exigi poſſit, quia vel minimum quid pro dote dando liberarentur, cum nec dotem vllam dare teneantur: 5 At pater congruam dare compellitur, 6 non quia dotem incertam promiſerit, ſed quia etiamſi dotem, quod idem

Source : BIU Cujas

eſt, nullam promiſiſſet, filiam tamen ex paterno officio dotare teneretur. 7 *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannis Bouier, & Petri Quimier Aduocati, 10. Cal. Decemb. 1590.

1 *l. 1. C. hoc tit.*

2 Solent enim Interpretes diſtinguere, an dos promiſſa ſit ab extraneo an à patre, *ex l. cum poſt 69. § gener. D. de iur dot.*

3 Quemadmodum & incertitudo ſolet vitiare legatum & ſtipulationem, *d. § gener.*

4 Vt conſtat *ex d. l. 1. C. hoc tit.* quæ & de dote loquitur, & ſolam hanc rationem habet, non illam, quam Interpretes ibi afferunt, quod duo ſpecialia circa idem concurrere non poſſint. Eſt enim falſa illa propoſitio, vt alibi docuimus.

5 Bald. *ad d. l. 1. C. hoc tit.* Harmenop. *lib. 4. cap. 8.* Papon. *lib. 1. Notar. cap. 4. Du contract de mariage.*

6 *l. capite 19. D. de rit. nupt.*

7 *l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

PLane non incerta dos promiſſa videbitur, ſiue ab extraneo, aut à muliere, ſiue à ſocero ipſo arbitratu ſoceri promiſſa ſit: 1 non tam enim ſoceri, quam boni viri arbitrium demonſtratum intelligitur. 2 Ideoque nullo etiam ſecuto ante ſoceri mortem arbitrio 3 non minus valebit promiſſio, quia mortuo quoque ſocero ſequi poteſt arbitrium boni viri ex paternis facultatibus, maritique dignitate certam dotem conſtituturi, 4 nec eſt contrarium, quod ſi arbitratu Lucij Titij rem aliquam mihi reſtitui ſtipulatus ſim, alius quam ipſe Titius arbitrari non poteſt. 5 Id enim fit, non quod, vt quidam putant, aliud in ſtipulatione receptum ſit, quam in bonæ fidei contractibus, 6 ſed quia multum interſit, an in tertij cuiuſpiam, an in alterutrius ex contrahentibus arbitrium ſtipulationis conditio conferatur, 7 ſicut & an ex boni viri arbitratu, an ex ſimplici abſolutaque promiſſoris voluntate obligatio conſtituatur? 8 Illud ſane exploratum eſt, non poſſe videri incertam dotis promiſſionem, ſi pater congruam dotem, nulla etiam quantitate expreſſa, daturum ſe promiſerit, cum ex mariti dignitate patriſque facultatibus certa fieri poſſit. 9 Idemque eſt, ſi pater, cum minorem, quam par fuiſſet, quantitatem dotis nomine promiſiſſet, poſtea eam ſe dotem congruenter auctarum nulla demonſtrata quantitate promiſerit. 10 *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Vt in l. cum poſt 69. § gener. D. de iur. dot.*

2 Vt ibidem Papin. ait. Iunge *l. 3. C. hoc tit.*

3 Qui ſenſus eorum verborum, *detracto quoque arbitrio, in d. §. gener.*

4 *d. § gener. & d. l. 3. C. hoc tit.* Iunge *l. ſiue generalis 61. D. de iur dot.*

5 *l. ſi quis arbitratu 43. & ſeq. D. de verb. oblig.*

6 Eadem enim omnium contractuum hac parte ratio eſt, *l. ſi merces 25. D. locat. l. ſi coita 75. D. pro ſocio, l. vlt. C. de contr. emption.*

7 *d. l. 3. C. hoc tit. l. in perſonam 22. § 1. de regul. iur. l. ſi ſocietatem 6. l. ſocietatem 76. D. pro ſocio, l. hac venditio 7. D. de contr. empt. l. ſi in lege 24. D. locat. l. ſi ſic legatum 75. de leg. 1.*

8 Hoc enim poſterius fieri non poſſet, *l. ſub hac conditione 8. D. de obligat. & act. l. ſtipulatio non valet 17. de verb. obligat.*

9 *d. § gener. & d. l. ſiue generalis 61. de iur. dot.* Iunge *l. certum 6. D. de reb. cred.*

10 *l. ſi filia pater 43. de legat. 3.* Quid enim intereſt hac parte inter dotem & dotis augmentum? *l. inter ſocerum 26. §. cum inter, D. de pact. dotal. l. etiamſi 8. C. de iur dot.*

DEFINITIO IV.

PAter iam octogenarius tres habens filias, cum duabus prioribus nuptis dotem quadringentorum aureorum ſingulis dediſſet, ac tertiam Sempronio nobiliori viro collocare vellet, qui eam quantitatem dignitati ſuæ minus congruam exiſtimabat, 1 ampliorem quidem ſe dotem daturum promiſerat, ſed id ipſum in tabulas dotales referri noluerat, cauſatus vereri ſe, ne cæteris filiabus generiſque diſcordiæ & odij materiam ea res daret. Poſtea condito in ſcriptis teſtamento, ne ſuprema voluntas aliis innoteſceret, quam ſoli Sempronio inſinuauerat, filiam hanc heredem ſolam ſcripſerat, reliquis non niſi legata reliquerat, Sempronio ne diffidere poſſet tabulas ipſas quaſi pignoris loco cuſtodiendas tradiderat. Poſt paucos menſes defuncta vxore, ex qua nulli per ætatem liberi ſperabantur, puellam duxerat, qua ſubinde prægnante facta, Sempronius nihil amplius vxori ſuæ ſuiſque in ſoceri ſucceſſione ſperandum ratus, cum in eo rem eſſe videret, vt teſtamentum agnatione poſthumi aut quaſi poſthumi ruptum iretur, ſocerum vrgebat lite in eam rem inſtituta, vt promiſſa impleret, dotémque ampliorem filiæ conſtitueret. Socer negabat ſe teneri, propterea quod promiſſio de donando multum differret à donatione, 2 locumque admitteret pœnitentiæ. 3 Deinde quod ſe viuo præmatura & importuna eſſet petitio, cum nullo præfinito tempore ſufficeret augeri dotem quandocunque. 4 Proinde expectandum tempus quo moreretur: quo tempore filiam, quæ non renunciauerat, habituram eſſe conſtabat aut partem hereditatis, ſi inteſtatus ipſe decederet, 5 aut ſaltem legitimam portionem, ſi alius heres ſcriberetur. 6 Qua ratione promiſſioni commode ſatisfieret, quando non aliam ob cauſam dos data in propoſito caſu minus congrua dicebatur, quam quod legitimam non adæquaret. 7 Quid enim aliud poſſet illa petere? An vt prohiberetur pater inteſtato decedere, aut ſi teſtaretur, reliquas filias ex æquis partibus heredes ſcribere? Atqui nec ſi expreſsè ita conueniſſet, pactio tamen valeret, vtpote quæ iuri publico derogaret, 8 ex quo liberum cuique eſt ſupremi iudicij arbitrium, 9 cuius cauſam fauorabiliorem quam dotis eſſe debere nemo ambigit. 10 Adde, quod ex eiuſmodi pactione pater ad inducendam inter liberos inæqualitatem inuitaretur, aut potius obſtringeretur. 11 An vt viuus pater legitimam filiæ repræſentaret? 12 At iam diximus, expreſſum non fuiſſe, viuóne an mortuo ſocero dote augeri oporteret, ob idque magis eſſe, vt ea interpretatio accipi deberet, quæ ſocero faueret, vt nihil ab eo quàdiu viueret exigeretur. 13 Nam & conuentione id fieri poſſe certum eſt, 14 illamque non modo ſoceri, ſed etiam generi voluntatem fuiſſe ex eo apparebat, quod ſocer voluntatem ſuam teſtamento declarauerat, 15 gener autem nuda tabularum traditione ſibi ſatisfactum crediderat. 16 Sed & ea ſola ratio afferebatur ex parte generi, cur dotis augendæ promiſſio ſcripta non fuiſſet, quod vereretur ſocer, ne viuo ſe conflaretur ex liberalitate inuidia, ſi ampliorem huic filiæ quam reliquis dotem daret. 17 Accedebat, quod legitimæ portionis æſtimationem iniri oportet inſpecto mortis tempore: 18 vnde fit, vt nec vllo caſu à viuente debeatur, 19 cumque non niſi deducto ære alieno & funeris impenſa legitimæ ratio poni poſſit, 20 an non fuerit impium & inhumanum de ſoceri viuentis funere quæri, 21 eiuſque facultates non ſolum explorari, ſed etiam detegi, 22 antequam moreretur. 23 Pro Sempronio illud tantum faciebat, quod ſub ſpecie amplioris dotis promiſſæ decipi non debuiſſet, qui aliter vxorem non duxiſſet. 24 Quidam putabant remedij loco inducendum, vt legitima quidem viuo etiam patre huic filiæ propter conuentionem adiudicaretur, ad augendam dotem, ſed eius æſtimatio in id tempus differretur, quo pater eſſet mortuus, vt vtrique citra alterutrius iniuriam conſuleretur. 25 Sed diſplicuit

ſententia

ſententia, quia fieri poterat, vt aucto interea liberorum numero, diminutiſque facultatibus paternis legitima eo tempore minor eſſet quam dos data, quo caſu inutilis Sempronio futura eſſet pactio, & inutile remedium. [16] Deinde quia nuſquam ſcriptum eſt, congruam dotem ex legitimæ comparatione accipiendam eſſe: poteſt enim congrua eſſe, tametſi legitimæ æſtimationem ſuperet. Poteſt & interdum, etiamſi ad legitimam non accedat, nempe pro temporum, rerum & perſonarum varietate. [17] Itaque placuit condemnandum ſocerum, vt ſtatim dotem augeret hactenus, vt congruam faceret & competentem: [18] congruam autem intelligendam non habito reſpectu ad legitimæ quantitatem, quæ futura eſſet cum ipſe moreretur, aut quæ fuiſſet, ſi promiſſionis tempore deceſſiſſet, ſed arbitrio boni viri, non æſtimatis ad amuſſim paternis facultatibus exploratiſque creditoribus, ſed largius & communi viciniorum de patris patrimonio exiſtimatione: [19] ita tamen vt eius quantitatis, quæ dotem augeret, exactio in tempus mortis paternæ differretur, [20] nec amplioris legitimæ petitioni præiudicium fieret, ſi patrem facultatibus augeri contingeret, [21] quamuis ſi pauperior fieret non idcirco minui dos deberet, quæ ſemel certa conſtituta & debita, licet nondum ſolata fuiſſet. [22] Non enim hoc caſu locum habere poteſt, quod dici ſolet, eandem dubij euentus rationem in vtrumque caſum eſſe debere, [23] cum augendæ dotis iuſta cauſa ſit propter conuentionem, diminuendæ nulla. [24] Cum tamen teſtationibus conſtaret, ſocerum de augenda dote tractantem quadragintorum aureorum ſummam ſæpius expreſſiſſe, idipſum Senatus ſecutus eſt, non quod boni viri arbitrium tale omnimodo eſſe deberet, vt duplari dotem oporteret, [25] ſed quia deficientibus aliis probationibus omnibus nihil cauſæ erat, cur à patris tanquam boni viri arbitrio recedendum eſſet. [26] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam pro maiore dignitate mariti maiorem quoque dotis conſtitutionem fieri æquum eſt *l. cum poſt, 69. §. genet, D. de iur. dot. l. quaro. 60. eod.*

2 Nicol. Boer. *deciſ. 48.*

3 Bart. *in l. vlt. num. 8. D. de cond. cauſ. dat.*

4 Quod enim nullo tempore adiecto promiſſum eſt, quandocunque ſolui poteſt, ſicut & vbique quod debetur ſine vllius loci adiectione, *l. continuus, 137. §. cum ita, D. de verb. oblig.* Nec facile ferendum eſt, vt præcipitetur pater ad ſolutionem, *l. ſi extraneus, 33. D. de iur. dot.* Obſerua tamen id, quod ſine die debetur, ſicut quandocunque ſolui poteſt, ita quandocunque peti poſſe, & præſenti die, *leg. cedere diem, 213. de verb. ſignific.*

5 *l. maximum vitium 4. C. de liber. prater.*

6 *l. parentibus 8. l. omnimodo, 30. l. quoniam in prioribus, 32. & paſs. C. de inoff. teſt.*

7 Cum poſſit congrua eſſe dos, etiam quæ minor ſit legitima, Bald. *in auth. res quæ, nu. 16. Cod. commun. de legat.* Dec. *conſil. 277. col pen. verſ. & iſta concluſio, & conſi. 505. num. 4.* Grammat. *qu. 101. num. 47. & 72.*

8 *l. poſthumus, 6. verſ. quid ergo D. de inoff. teſta. l. vlt. De ſuis & legit. l. ius publicum, 38. D. de pact.*

9 *l. 1. C. de ſacroſan. eccleſ. l. ſtipulatio hoc modo concepta 68. de verb. oblig. l. 4. C. de inutil. ſtip. l. cum duobus. 52. alias l. ſi fratres, §. idem reſpondit ſocietatem. D. pro ſocio.*

10 *leg. vel negare 6. D. teſtament. quemad. aper. iunct. l. mulier, 22 §. cum proponeretur ad SC. Trebell. l. pactum, 15.* vbi Dec. *C. de pact.*

11 Cum tamen è contrario nihil ſit æquius, quam vt inter liberos æqualitas ſeruetur, *l. vt liberis, 17. l. pen. §. 1. C. de collat. §. illud. Nouel. 22. de nupt.*

12 Atqui impoſſibile eſt legitimam à viuo patre deberi, aut ſolui, cum nihil aliud ſit quam portio portionis ab inteſtato contingentis, *l. 1. §. ſi impubere, D. collat. bonor. l. qua nuper, 31. C. de inoff. teſt.*

13 *arg. d. l. ſi extraneus 33. D. de iur. dot.*

14 *l. cum pater, 11. D. de pact. dotal. & l. præced. l. Babius, 30. eod.*

Teſtamenti autem eſſ. ctus nullus eſt, niſi poſt mortem teſtatoris, *l. 1. D. qui teſt. fac. poſſ.*

16 *arg. l. cum pater, 77. §. donationis, & §. pater pluribus, de leg. 2.* quid autem intereſt, an verbo, an facto quis declaret ſuam voluntatem? *l. non tantum, 5. D. rat. rem haber.*

17 Ex ratione autem diſpoſitionis interpretanda & regulanda eſt diſpoſitio, *l. vlt. D. de hered. inſtit. dict. l. cum pater, 77. §. dulciſſimus, de leg. 2.*

18 *l. cum quæritur, 6. & paſs. C. de inoff. teſtam l. Papinianus, 8. §. quarta autem, D. eod.*

19 *d. l. 1. §. ſi impubere, D. de collat. bonor.*

20 *d. §. quarta autem.*

21 Eſt enim hoc plenum triſtis & periculoſi euentus. *leg. vlt. C. de pact.*

22 Intereſt enim cuiuſque, ne patrimonij ſecreta pandantur, *l. 2. C. de alim. pupill. præſt.*

23 Improbus enim eſt, qui ſolicitus eſt de hereditate viuentis, & contra ius gentium feſtinat, *l. 2. §. interdum, de vulg. & pupill. ſubſtit. l. donari, 29. alias l. quidam, §. donationem, D. de donat.*

24 *l. pen. ibi quid enim, D. de iur. dot. l. ſi donaturus 9. §. 1. D. de cond. cauſ. dat. l. vltim. §. 1. D. quæ in fraud. credit. l. 5. §. penultim. D. de dol exce.* Parum autem intereſt, an maritus nullam dotem habeat, an vero tam exiguam. *auth. præterea,* vbi DD. *C. vnd. vir. & vxor.* Natt. *conſi. 37 num. 4.* Teſſ. *dec. 192 num. 2. in fin.*

25 Nihil enim vetat condemnationem ſtatim fieri, condemnationis vero exactionem differri, *l. in lege, 40. D. ad legem Aquil.*

26 Augetur enim vel minuitur legitima pro numero liberorum, & pro quantitate facultatum, *Nouell. 36. de trient. & ſemiſs & l. cum quæritur, 6. & paſs. C. de inoff. teſt.*

27 Grammat. *dec. 101. num. 65. 66. & ſeqq.* Menoch. *de arbitr. iudic. lib. 2. caſu 149 nu. 28.*

28 Nam quod multi putant congruam cenſeri dotem, quæcunque a patre datur, Gramm. *d. deciſ. 101. nu 68. & ſeqq.* non pertinet ad hunc caſum, in quo pater promiſerat ſe dotem auctorum, agnoſcens, ſatis non eſſe congruam eam quam dederat.

29 Totum enim hoc arbitrio iudicis relinquendum eſt, vt tractat Menoch. *d. caſ. 149. nu. 34.* poſt Barbat. *conſ. 80. in fin. libr. 3.* Afflict. *in cap 1. nu. 21. ex quib. cauſ. feud. amitt.*

30 Extratione poſita *n. 15. & 16 de ſolut.*

31 Ne facta ad augmentum inducerent diminutionem, *l. quæſitum, 12. §. pen. de inſtr. leg.*

32 *l. vero, 12. §. pen. de ſolut.*

33 *l. de fideicommiſſo, 11. C. de tranſact. l. ſi pater puella, 12. C. de inoff. teſtam. l. pen. C. de ſolut.*

34 Nec enim poteſt dotis conditio deterior fieri ex poſt facto, ne quidem per pactum, *l. cum dos 7. & l. Attilicinus, 17. D. de pact. dot.* Itaque non eſt hac parte eadem ratio augmenti & diminutionis, vt nec *in l. deducta, 58. §. pen. ad SC. Trebell.*

35 Nihil enim certi poteſt conſtitui in re incerta, & ex facti circumſtantiis æſtimanda.

36 Semper enim creditur pater bonus vir, & æquus arbiter in cauſa liberorum, *l. nec in ea, 22. in fin. D. ad leg. Iul. de adult. l. vlt. C. de curat. furioſ.* Grammat. ſupra citatus *num. 28.* niſi filia enormiter læſa ſit, Menoch. *d. caſu, 149. num. 15.* Curt. ſen. *conſi. 27.* Caſ. *conſi. 133. lib. 4.*

DEFINITIO V.

Differentia, quæ eſt in exactione dotis promiſſæ aut legatæ.

EX dotis, ſiue præſtandæ, ſiue augendæ promiſſione, quam pater non filiæ ſed genero fecerit, gener agere poteſt, filia nō poteſt. [1] In legato ſecus eſt. Nam ſi genero dos legata ſit, filiæ non generi actio eſt, [2] quia in legatis illud tantum inſpicimus, cuius interſit, vt ſciamus cuius contemplatione teſtator legauerit. [3] Mulieris autem maxime & præcipue intereſt habere dotem. [4] At in ſtipulationibus quærendum eſt quis ſtipulatus, & cui promiſſum ſit. [5] Nec ad rem pertinet, quod, etiamſi promiſſionulla interuenerit, filia, quæ minus congruam dotem habuit, interpellare patrem poteſt, vt congrue dotetur. Id enim fit implorato iudicis officio, [6] quemadmodum ſi nulla dos adhuc data aut promiſſa eſſet. [7] Sed vt ex promiſſione alius agat, quā cui promiſſio facta eſt, id fieri nullo modo poteſt. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

Source : BIU Cujas

1 *l. si pater marito, 5. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst. 145.* in cip. *pater pro filia.*

2 *l. seruo legato 69. §. si testator, de leg. 1.*

3 *l. fideicommissa, 11. §. plerumque, & §. interdum, de leg. 3.*

4 *d. §. testator,* cum dos sit proprium filiæ patrimonium, *l. 3. §. sed vtrum, C. de minor. l. vlt. D. de collat. dot.*

5 Quia alteri stipulari nemo potest, *l. stipulatio ista 38. §. alteri, De verb. oblig.*

6 Non vi actionis, quia filia non potest agere contra patrem, *l. 4. de iudic.* ne quidem ex causa dotis, vt scripsi in Rationalibus meis, *ad d. §. sed vtrum,* contra Cuiacium.

7 Quia paternum officium est dotare filiam, *l. vlt. C. hoc tit. l. capite, 19. D. de rit. nupt.*

8 *l. quacunque, 11. D. de oblig. & act.*

DEFINITIO VI.

Vsuræ dotis, quæ promissa fuit à muliere, debentur ex die nuptiarum, non ex lapsu biennij. Secus si dos ab extraneo sit promissa.

MElior interdum conditio est extranei, qui dotem promisit, quam mulieris. Extraneus enim si doti soluendæ breuiorem diem non dixerit, non prius vsuras debet, quasi ex mora quam biennium præterierit, quod Iustiniani constitutione in eam rem præfinitum est. [1] Mulier vero ex ipso nuptiarum die moram facere intelligitur, [2] seque per consequentias ad præstationem vsurarum obligat, tametsi non sint deductæ in stipulatum, si modo cum viro habitet qui ferat onera matrimonij. [3] Ibi enim dotem, aut saltem dotis fructum esse, necesse est, vbi sunt onera matrimonij. *Ita in Senatu* tractatum in ea causa, de qua SC. 22. De iur. 16. Cal. Sept. 1592.

1 *l. vlt. §. præterea, C. de iur. dot.*

2 Ideoque & de domo mariti potest expeti ob non solutam dotem, Boer. *qu. 22. nu. 1. & 3.* Nec est necessaria hoc casu mora illa legalis, de qua *in dict. §. præterea,* & de qua Aug. *in §. fuerat, vers. vnum tamen tenementi, Inst. de act.*

3 Debentur enim dotis fructus marito pro oneribus matrimonij, *l. pro oneribus, 20. C. de iur. dot.* Atque ita disputat Bart. pro gloss. contra alios *in dict. §. præterea,* & ibid. post eum Salycet.

DEFINITIO VII.

Dotis promissio per patrem & matrem simul facta an & quando censeatur ex bonis maternis facta esse?

NVbenti filiæ pater & mater simul vnam eandemque pecuniæ quantitatem dotis nomine promiserant, adiecta etiam clausula, vt eam singuli in solidum deberent, obligatis quoque in eam rem specialiter bonis quibusdam maternis. Tum ex ea causa iisdem tabulis filia futuris parentum successionibus renunciauerat. Placuit ita interpretandam promissionem, vt à solo patre dos constituta videretur, matris autem persona adiecta, vt accessionis potius & fideiussoris vice fungeretur, [2] quam vt correa debendi constitueretur. Receptum enim est, vt quoties duo correi debendi fiunt pro negotio, quod ad alterum duntaxat pertinet, pro fideiussore habeatur is, ad quem res non pertinet. Dotandi autem onus patri incumbit, non matri, [4] nisi ex magna causa, id est, si pater adeo egenus sit, vt de suo dotare non possit. Vnde illud quoque fit, quod Iustinianus constituit, [6] vt si iam delata filiæ materna hereditate pater dotem ipsi constituerit hoc addito, *tam ex paternis, quam ex maternis rebus,* de paternis duntaxat si sufficiant dotasse videatur. Quam Iustiniani legem etsi Leo Imp. abrogauit, [7] ipsa tamen Leonis constitutio Iustinianeæ legis potestate victa nunquam obtinuit. [8] Plane sicut congruam dotem, quam pater dare debet ex modo facultatum paternarum, æstimamus. [9] Ita quod excedit, ex aliis quam paternis bonis promissum videri necesse est, [10] sumpta videlicet ex comparatione dotis & paterni patrimonij coniectura voluntatis. [11] Sed etsi tantam dotem de suo aliis filiabus dare pater solitus probetur, nihil de modo facultatum ipsius vltra inquirendum erit, quippe quarum æstimator alius magis idoneus non sit quærendus, [12] nisi medio tempore inopinatus aliquis fortunæ impetus superuenerit, qui facultatibus patris cladem intulerit. [13] Consequens igitur est, vt, quo casu tota dos ex bonis paternis constituta intelligitur, non ex maternis, renunciatio maternæ successionis per filiam facta non valeat, etiam si iuri iurandi vinculum accesserit, quasi sine causa facta, nulloque æquitatis colore subnixa, [14] nil obstante pontificia constitutione, [15] cui nimirum locus hoc casu esse non potest. [16] Nam & cum aliquid filiæ datum est, vt renunciet futuræ dotantis successioni, si læsio enormis nedum enormissima intercesserit, constat posse illam impetrata absolutione restitui in integrum, non solum si minor fuerit, sed etiam si maior, ne iusiurandum, quod æquitatis vinculo sustineri conuenit, iniquitati tuendæ deseruiat. [17] Ex quo apparet non esse perpetuo & indistincte verum, quod quibusdam placet, [18] Iustiniani legem, quæ induxit vt dotis promissio, facta ex bonis paternis & maternis, de solis paternis si sufficiant facta censeatur, [19] non procedere si maternæ quoque successioni renunciatum sit. Nihil enim prodesse patri aut nocere filiæ debet renunciatio maternæ successionis, nisi cum ad eliciendam eam aliquid ex maternis bonis erogatum est: [20] potiusque renunciatio ex promissione, quam promissio ex renunciatione æstimari debet. [21] Quod vero iidem addunt, [22] non esse etiam locum constitutioni, si ea persona, ad quam spectant bona, ex quibus dotem se promittere pater dixit, consentiat, in extraneo quidem, cui libera contradicendi potestas esset, admitti fortasse potest. [23] At in persona vxoris, aut filiæ non est probabile, quas pudor impedit, paternaque aut maritalis verecundia, ne resistere & contradicere possint. [24] *Ita Senatus* pro illustri Dn. Ludouica de la Chambre, vxore Dn. Comitis de Monteal, contra Dominos Marchionem Comitem, & Vicecomitem de la Chambre fratres, 4. Iun. 1593.

1 Quoniam hodie valent huiusmodi renunciationes, si sint iuratæ, *Ex cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 Bald. Nouel. *in tractat. De dot. part. 6. priuil. 3. nu. 3.*

3 Bart. *in l. reos, 12. D. de duob. reis & ad Auth. hoc ita, C. eod. ex l. vir vxori, 17. §. vlt.* vbi Castr. *D. ad SC. Velleian.* Corneus *cons. 124. num. 4 & 5. vol. 1. & cons. 316. num. 3. & 4. vol. 4.* Vide tamen quæ contra scripsi *lib. 11. Coniect. cap. 1.*

4 *l. capite, 19. alias l. qui liberos, D. de rit. nupt. l. cognouimus, 19. C. de hæret.*

5 *l. neque mater, 14. C. de iur. dot.*

6 *in l. vlt. C. hoc tit.*

7 *Nouell. 21.*

8 Vtimur enim eo iure, quod Iustinianus constituit *in dict. l. vlt. C. hoc tit.*

9 *l. quæro, 60. l. cum post 69. §. gener. & §. nuptiis, D. de iur. dot.*

10 *arg. l. & ideo, 7. §. vlt. D. de in rem vers.*

11 *arg. l. quidam, 30. de legat. 2.*

12 Solent enim patresfamilias frugi facere patrimonij sui æstimationem, *l. cum pater, 77. §. pater qui filio, de leg. 2.*

13 Id enim euenit plerunque, *Auth. sed quamuis, C. de rei vxor. act. l. 4. D. vt in poss. legat.*

14 Nam contra eum, qui agit ex stipulatione interposita sine causa, semper datur doli exceptio, *leg. 2. §. circa, D. de dol. mal. except.*

15 *in cap.*

Source : BIU Cujas

15 *in cap.quamuis pactum,de pact.in 6.*

16 *arg.*sumpto ex illis verbis, *accepta dote à contr. sens.* Anchar.ad eum locum *not.2.& cons.39.in princ.* Salic.*in l. pactum dotal.3.C.de collat.*& ibid.post eum Dec.*num.7.Ita Senatus* pro Peronera Grange,14 Cal.Iulij 1611.

17 Decius *cons.* 551.*num.2.* Didac.Couarr.post Decium & alios innumeros.*ad d.cap.quamuis.*

18 Crauet.*cons* 84.*vol.1.num.4.*

19 *in d.l.vlt.C.hoc tit.*

20 Vide Ias *ad l.1.nu.23.D solut.matrim.*

21 *d.cap.quamuis pactum.*

22 Idem Crauet.*d.cons* 84 *nu.6.vol* 1.

23 Sibi namque imputet qui non contradixerit cum posset, *arg.l.qui patitur,*18.*D manda l.fideiussor,*26.§.1.*D.de pignor.Nor. ad l.Caius,*39.*D.de pign act.*

24 *Argument.l.1.§.qua onerandæ,D.quar.rer.act.non det.l.pen. D.de furt.*

DEFINITIO VIII.

Dos, quamuis ab vtroque parente in solidum promissa, soli tamen patri imputatur, si paternarum facultatum modo respondeat.

DOs ab vtroque parente communi obligationis vinculo promissa, si non excedat eam quãtitatem, cui paternarum facultatum modus respondeat, non eo minus ex solius patris bonis promissa videtur,[1] quod aduersus matrem filia vel eius maritus de dote egerit, & exactione condemnationem, ex condemnatione exactionem retulerit. Quandoquidem fideiussionis nomine mater conueniri potuit,[2] & quidem perinde vtiliter & efficaciter, ac si dotandi munus vel inuita subire debuisset, quia ad eam muliris intercessionem, quæ pro dote facta est, Senatusconsulti Velleiani potestas non extenditur,[3] sicut nec Nouella Iustiniani constitutio in fauorem mulierum lata.[4] Nec mutabit, quod agens filia vel eius nomine gener dixerit in iudicio vniuersam dotem ex maternis bonis deberi, quasi non sit ei permittendum variare,[5] si postea totam dotem patri ex contrario imputare velit. Nihil enim prohibet, quo minus & ex bonis matris tota debeatur, & soli patri imputetur, matre scilicet non nisi fideiussorio nomine obligata.[6] Quod apparebit euidentius, si ponas, eodem Senatusconsulto, quo mater condemnata est, relictum ei regressum aduersus maritum, aut mariti heredes. Solet enim regressus hic fideiussoribus dari,[7] non correis debendi, nisi quatenus vice mutua videntur fideiussisse.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin.præced.*

2 Nec enim nouum est, vt etiam ex pluribus correis debendi alter fideiussoris loco habeatur, maxime si id actum sit, *l.reos 12.in princ.vbi not.D.de duob reis.*

3 *l.si dotare,*12.*l.vlt.C.ad SC.Velleian.*

4 *Nouell.*134.*cap.*8.vnde sumpta est, *Auth.si qua mulier,C.eod. tit.ad Velleian.*

5 Cum iudiciis quasi contrahatur, *vulg.l.3.§. idem scribit D. de pecul.*

6 Quod enim fideiussor debet, soluit quidem de suo, sed tanquam postea repetiturus.

7 Per actionem mandati, *leg. ex mandato,*20.§.1.*& pass.D. mandat.l.cum lex,*46.*& pass.D.de fideiuss.*

8 *l*1.*alias l.*2.& ibi Bart & cæteri, *C.de dueb. reis.* Vide quæ scripsi latissime, *lib.*1.*Coniect.iur.ciuil.*

DEFINITIO IX.

De dote aucta constante matrimonio inscio socero, qui bona sua pro dote dotisque augmento obligauerat, an etiam pro dotis auctæ incremento socer eiusque bona teneantur?

PAter filio vxorem ducenti, dotemque accipienti consenserat, deque suis bonis augmentum dotis constituerat, & in eam rem, vt fieri solet, bona sua omnia obligauerat.[1] Constante matrimonio filiæ pater dotem auxerat,[2] eique testamento certam pecuniæ quantitatem legauerat soluendam genero, vt in dotem conuerteretur. Eam gener acceperat, dotisque esse voluerat inscio patre suo. Non erat dubitationi locus, quin pro portione auctæ dotis ipsum quoque augmentum, de quo in tabulis dotalibus conuenerat, augeri oporteret.[3] Est enim consuetudinarium, debeturque non solum citra vllam conuentionem, sed ita etiam, vt nulla conuentione fieri possit, ne debeatur.[4] Sed de illo non inelegãter quærebatur, an mariti pater eo nomine conueniri posset? Quidam putabant non posse, propterea quod eo inscio dos aucta esset, iniquumque videretur, ignorantis aut inuiti patris duriorem fieri conditionem,[5] qui certis legibus, nec nisi ad certam vsque quantitatem filij nomine obligari ab initio voluisset.[6] Alioqui quid dicemus, si dos adeo in immensum excreuerit ob liberalitatem ab aliquo in mulierem collatam, aut ex causa fortassis opulentissimæ hereditatis ad mulierem deuolutæ, vt augmento præstando soceri facultates sufficere non possint?[7] An cogemus patrem, amisso iam filio, totius præterea patrimonij sui iacturam facere, & ob præstitum à se ex bona fide paternæ pietatis officium perpetua egestate laborare?[8] Alij contra dicebant, obligationem illam, quæ pro dotis augmento contrahatur, esse accessoriam,[9] & consequentem obligationi, quam pater filij nomine dotem accipiendo vltro susceperat. Nec posse mariti patrem recusare, posteaquam matrimonio consenserat, vt eas omnes obligationes in se susciperet, quæ ex causa matrimonij penderent.[10] Proinde quemadmodum prohibere non potuisset, quo minus etiam constante matrimonio dos augeretur,[11] ita neque posse illum aucta dote recusare, quo minus pro eius dotis auctæ portione præstet augmentum de suo, si alia bona filiusfamilias non habeat, ex quibus sumi possit.[12] Nam si haberet, dubitandum non esset, quin ex iis prius satisfieri mulieri oporteret, in eoque saltem patri subueniri, vt non nisi in subsidium teneretur.[13] Itaque parum referre videbatur, an sciente vel ignorante patre maritus dotem augeri constante matrimonio voluisset. Cur non enim ignorante patre fieri potuit, quod eo quoque inuito fieri potuisset?[14] Alioqui videretur decepta mulier, quam credibile est non aliter filiofamilias nupturam fuisse, quam si soceri potius, quam mariti facultates & patrimonium intuita esset.[15] Nisi quis dicat non potuisse cogi maritum, vt dotem constante matrimonio augeri pateretur.[16] Ideoque nec ei permittendum fuisse, vt augeri patiendo deteriorem faceret conditionem patris ignorantis, non magis, quam si nouum illud incrementum, quod pro aucta dote petitur, ex conuentione duntaxat, non etiam ex consuetudine deberetur. Quo casu certum esset, nullam mulieri ex conuentione cum marito facta aduersus socerum actionem quæri posse.[17] At hoc nimis durum est. Quid enim si quod mulieri constante matrimonio obuenit, ea lege datum ei fuit, vt doti cederet? An non iniquum esset priuari eam commodo relicti, itemque maritum fructu amplioris dotis ob id solum, quod pater dotem augeri nollet, ne ad maioris quantitatis augmentum se obstringeret?[18] Quid item si filiæ pater sibi conscius minorem à se dotem filiæ constitutam, quam quanti esse legitima deberet, testamento legauerit filiæ quantum ad supplendam legitimam deesse videbatur, &

Source : BIU Cujas

ea lege, vt quantitate illa dos augeretur, quasi quæ antea minus congrua fuisset?[20] Quidni liceat filiæ & marito legatum agnoscere, vt inuito socero?[21] Aut quis socerum propitiis auribus audiat nolentem pati, vt filij sui vxor eam dotem habeat, quam ipse vxoris pater congruam esse putauit?[22] Denique quis credat in fraudem soceri relictum esse mulieri dotis nomine, quod ipsi constante matrimonio obuenerit, vel auctam ab eo dotem, vt eo magis socer læderetur?[23] Fraude vero non interueniente cur permittamus socero, vt de dote bona fide aucta conqueratur?[24] Itaque in hanc sententiam procliuior erat Senatus noster, dum ne vsque adeo immoderata dos proponeretur, vt exæquitate aliud constitui oporteret.[25] Nihildum tamen decisum fuit. *Ita tractatum est* pro N. Catharina de Lallec vidua D. Senatoris de Beausuiour, contra D. de la Fontaine magistrum Cõputorum, 6. Id. Mart. 1594.

1 Quæ etiam tacite obligata intelliguntur hoc ipso, quod pater nuptiis filij consentit, *l. si cum dotem, 22. §. transgrediamur*, & ibi DD. *solut. matr. l. 1. C. de filiisfam. & quemadm. pro iis pat. teneat. lib. 10. tit. 60.*

2 Nam & constante matrimonio dotem augeri posse constat, *l. vlt. C. de donat. ant. nupt.*

3 Tanquam quod sit pars & quota dotis.

4 Exemplo scilicet dotis, de qua *in leg. Attilicinus*, 17. *D. de pact. dotal.* iunct. *l. inter socerum, 26. § cum inter, D. de pact. dot. l. etiamsi, 8. C. de iur. dot.*

5 *arg. l. 2. D. quod vi aut clam, l. non debet alteri, 74. de reg. iur. cum simil. lib.*

6 *arg. l. vero procuratori, 12. § pen. D. de solut.*

7 Nemo enim credendus est voluisse obligari in immensum, & ad immodicam quantitatem, *l. si libertum ita iurauerit, 30. D. de oper. libert.*

8 *Contra l. iure succursum, 6. D. de iur. dot.*

9 Pendet enim ex constitutione & proportione dotis, quæ si nulla esset, neque augmentum vllum esse posset.

10 Nimirum ex vulgari iuris brocardico, quod habet, eum qui vult antecedens velle etiam videri quicquid est consequens necessario, *d. l. 1. C. de filiisfam. & quem. pro iis pat. ten. & d. §. transgrediamur.*

11 *d. l. vlt. C. de donat. ant. nupt.*

12 Cum sciuerit pater, aut scire debuerit, non posse augeri dotem, quin ipsum quoque dotis augmentum hoc ipso augeatur. Itaque debuit cautius negotiari & saltem pacisci, ne pro dotis augmento supra certam quantitatem teneretur, quanquam eo quoque casu de pacti viribus dubitari posset, *arg. d. leg. Attilicinus*, & eius quod dictum est *nu. 4. supr.*

13 Obligatio enim patris subsidiaria est, & quasi fideiussoria, *d. §. transgrediamur.*

14 *l. qui potest, 26. de reg. iur.*

15 *d. §. transgrediamur, & arg. l. hinc quæritur, 19. §. 1. & l. & ancillarum, 27. §. vlt. D. de pecul.*

16 Cum inuito beneficium non detur, nec beneficio decipi aut onerari quem oporteat, sed adiuuari, *l. in commodato, 17. § sicut, D. commod. l. hoc iure, 19. §. non potest, D. de donat. l. inuito. 69. de reg. iur.*

17 Est enim regula generalis, conuentiones inter alios factas aliis nec prodesse nec obesse, *l. si vnus, 27. § pacta, vers. ante omnia, D. de pact.*

18 *Vt in l. seruo legato 69. § si testator, de leg. 1. l. Titio centum, 71. § Titio genero, de condict. & demonstr.*

19 Esset enim hoc propemodum mutare consilium in alterius iniuriam, quod fieri nunquam potest, *l. nemo potest mutare, 75. de reg. iur.*

20 Scilicet ad impediendum, ne filia ageret ad supplementum, vel dotis vel legitimæ, quod alioqui facere posset, *l. quoniam nouella, 29. vbi DD. C. de inof. test.*

21 Nam nec possunt vltimæ voluntates pendere ex tertij voluntate, *l. illa institutio, 32. D. de hered. inst.*

22 Nec enim prohibendus est pater bonum consilium capere pro filia, & satisfacere officio paterno ac legibus, quod vtique non aliter ab eo factum videri potest, quam si congruam dotem filiæ dederit, *l. 19. D. de rit. nupt.*

23 Ex eo siquidem, quod sit secundum leges, & ex officio pietatis paternæ, nemo nisi maligne ac improbe fraudis suspicionem & coniecturam capere possit, *argum. l. si extraneus, 33. de iur. dot.*

24 Nam & quæcunque bona fide gesta probantur, tum quoque rata haberi debent, cum iuris ratio repugnat, tametsi ex eo fiat, vt alius quoque lædatur, *arg. l. quoties, 44. D. de acquir. hered. l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

25 *arg. d. l. si libertum ita iurauerit, 30. D. de oper. libert.*

DEFINITIO X.

Dos à sola matre promissa pro bonis paternis & maternis, neque ex solis paternis promissa intelligitur, neque ex solis maternis, sed ex vtrisque simul.

QVod Iustinianus constituit, vt pater, qui dotem filiæ dedit, siue simpliciter dare se dixerit, siue hoc etiam addito, *pro bonis paternis materniſque*, non nisi de bonis suis dotasse videatur, si substantiam in id idoneam habeat,[1] non similiter locum habet in matre. Legis enim ratio est, quod paternum officium sit, vt filiam dotet: Quæ ratio tantum abest, vt matri conueniat, vt ex contrario matrem excludat apertissime.[2] Igitur si mater filiæ nubenti dotem promiserit aut dederit pro iuribus omnibus, quæ filia super bonis paternis maternisque habere poterat, non ideo tamen de solis maternis constituta dos videbitur.[4] Quamuis tantundem ex maternis solis debeatur, quantum dotis nomine promissum aut datum est,[5] neque rursum ex solis paternis,[6] sed ex vtrisque simul. *Ita Senatus* in eadem causa, de qua SC. 15. & 16. supr. De secund. nupt.

1 *l. vlt. C. hoc tit.*

2 *l. capite, 19. alias l. qui liberos, D. de rit. nupt.*

3 Neque enim hoc officium ad matrem vllo modo pertinet, nisi ex magna causa, vt diximus *Defin. 7. num. 4. & 5 supr. eod.*

4 Quomodo de solis paternis constituta videretur, si talis constitutio à patre facta esset, *d. l. vlt. C. hoc tit.*

5 Superest enim actio ad supplementum, non dotis, sed legitimæ, si plus ex maternis bonis filiæ debeatur.

6 Cum dos constituta sit ab ipsa matre, nec minus pro maternis bonis, quam pro paternis.

7 *arg. l. reos, 12. §. cum tabulis, D. de duob. reis, l. sed etsi, 25. §. adeo autem, vers. tertia vtrique, D. de petit. hered.* Nec simile est quod Paulus tractat *in l. Nesennius, 34. in fin. D. de neg. gest.*

DEFINITIO XI.

Dos promissa filio soluenda est patri, si cum eo filius habitet. sin secus, ipsi filio, quamuis in potestate constituto.

CVm quæritur, an dos filiofamilias promissa ipsi soluenda sit, an patri, sequimur distinctionem illam, quæ & interpretibus magis communiter probata est, an filius vna cum patre habitet, an separatim? Vt si cum patre, soluenda sit patri, sin minus ipsi filio:[1] Perpetuum enim est, vt ibi dos esse debeat, vbi sunt onera matrimonij.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 7. supr. Ne filius pro patre, aut pater pro filio.

1 Ferrariens. post Bart. & alios, *in form. libell. quo vxor agit ad dot.* in verb. *vxor, nu. 6.*

2 *l. si is qui, 56. §. ibi dos, D. de iur. dot. leg. si cum dotem, 22. & transgrediamur solut. matrim.*

DEFINITIO XII.

Dos promissa, nec dum soluta, quando & quatenus habeatur pro soluta.

FAcilius est vt dos promissa pro soluta habeatur, quam vt ea, quæ nec data nec promissa est, intelligatur promissa,[1] scilicet in vtilitatem mariti, cui solui debuit,[2] non etiam mulieris, quæ fuit in mora soluen-

Source : BIU Cujas

soluendi.[1] Itaque eam dotis partem, quam ex statuto vel consuetudine lucrari maritus debet, perinde lucrabitur, si dos sibi tantum promissa sit, ac si iam soluta fuisset.[4] At nō æque mulier donationem propter nuptias lucrari debebit ob solam promissionem dotis, si per eam steterit, quo minus dos marito solueretur.[5] Sed tamen quod ad consuetudinarium illud dotis augmentum apud nos receptissimum, alio iure vtimur, vt siue promissa tantum, siue soluta dos fuerit, siue à muliere, siue à patre aut donatore, aut etiam à mulieris debitore, augmentum illud mulieri omnimodo debeatur.[6] *Ita Senatus sæpius.*

1 Boer. *quæst.* 22. *num.* 7. post innumeros alios ibidem citatos.

2 Idem Boer. *ibid. num.* 12. post Ioan. Campesium *in tract. de dot. 5. part qu.* 14. Intellige tamen, nisi statutum loquatur nominatim de dote soluta, vt in casu quem ibidem tractat Boer. *nu.* 8. Bart. *in l. subemus, § fane, C. de sacros eccles.*

3 *§. penultim. Auth. de non elig secund. nub. l. pollicitationem, Codic. de donat. ant. nupt.* Boer. *vbi supr. num.* 16. post Guid. Pap. *cons.* 19.

4 Boer. *dict. nu.* 12.

5 Cuman. & Socin *in l. de diuisione,* & Castr. *in l. si marito, §. 1. solut. matr.* Boer. *d. nu.* 16. vbi rationem reddit, vt inter coniuges seruetur æqualitas.

6 Vide Defin. 1. *infr. tit. prox.* & Boer. *vbi sup. nu.* 19. 20. 21.

DEFINITIO XIII.

Pater non tantum semel, sed iterum quoque tenetur dotare filiam, quæ sine culpa sua dotem amisit.

PAter tenetur dotare filiam, quæ semel dotata licet congrue, dotem amisit, sine culpa sua.[1] Non idem est in patrono Ecclesiæ, qui eam semel dotauerit, neque enim iterum dotare illam cogitur, quia dotandi officium vltro susceperat ab initio.[2] Pater vero dotandi necessitatem habet.[3] Ita tractatum est. *Sine die.*

1 *Notat. ad l. vlt. Cod. hoc tit. & ad Auth. sed quamuis, Cod. de rei vxor. act.*

2 Cum ecclesiam aliquam dotare nemo cogatur, & sit hoc ex meta dotantis liberalitate, vnde inductum est ius patronatus, vt eo veluti præmio inuitentur homines, etiam laici ad ecclesias dotandas, *tot tit. Extr. de iur. patron.*

3 *l. capite quinto, 19. D. de rit. nupt. d. l. vlt. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Delegatus à muliere, cui nihil ille aut minus debebat, nullam ideo exceptionem vel actionem habere contra mulierem potest.

QVi cum mulieri nubenti aut nihil aut minus deberet, passus tamen est se ab ea delegari marito, eique cauerat se soluturum, si postea ex huiusmodi promissione conueniatur, non est audiendus si velit computare.[1] Sed si quid indebitum, vel promiserit vel soluerit, aduersus mulierem agere debet, quæ delegauit, non aduersus maritum, qui suum recepit.[2] *Sine die.*

1 Hoc est, allegare se vel nihil vel minus debuisse. Qui enim patitur se delegari, videtur remittere omnes exceptiones quas habuit aduersus delegantem, *l. si quis delegauerit, 18. D. de nouat.*

2 Quique non est decipiendus, cum non fuerit ducturus vxorem indotatam, *l. si donaturus, 9. § 1. D. de condict. caus. dat. l. pure, 5. §. vltim. D. de doli mal. except. l. Titia, 62. D. de iur. dot.*

TIT. VII.
DE IVR. DOT.

DEFINITIO I.

Potest peti augmentum dotis etiam non solutæ, adeoque tota dos restituenda est à marito, etiam non soluta, si modo maritus de ea fidem habuerit.

OTEM, quam pater patruusque tanquam correi debēdi nubentis nomine diuisis præstationibus soluendam promiserant, nec integram soluerant, mulier ab heredibus mariti integram, totiusque dotis promissum augmentum reposcebat, eo prætextu, quod de tota dote fidem habuisse maritus videretur,[1] qui dotem exigere suo tempore noluisset:[2] neque recusabat, quo minus iis actionibus, quas aduersus patrem patruumque habebat, cedere iuberetur.[3] Heredes contradicebant, propterea, quod parcendum esset marito, qui neque socerum egenum adfinitatis veneratione parentis loco habendum,[4] neque patruum ex liberalitate sua conueniendum,[5] præcipitasset ad solutionem.[6] Senatui placuit nihil ab heredibus mariti, nisi quod ipse viuus exegisset, restitui debere,[7] sed tamen non eo minus integrum totius dotis augmentum iudicio de dote mulieri soluendum esse,[8] quod non tam propter dotem, (licet ex dotis comparatione) quam propter defloration em, vt aiunt, & in virginitatis præmium,[9] moribus nostris etiam non promissum nubenti deberetur. *Ita Senatus* 16. Iulij 88. Iunge SC. 15. 16. 17. infr.

1 Dos enim, de qua fides habita est, pro soluta habetur, *arg. l. quod vendidi, 19. De contr. empt. l. fundi partem, eod.* Guid. Pap. *quæst.* 565.

2 Boer. *quæst.* 22. *num.* 15. post Bart. *cons.* 133. *ex §. fin. Nouell. vt exact. inst. dot.* Idem Boer. *num.* 5. *ex l. doce ancillam, 6. C. de rei vindic.*

3 Neque enim denegare potest cessionem, quæ sine dispendio ipsius futura est, *l. in creditore, 38. D. de euict.*

4 *l. quia parentis, 16. D. solut. matr.*

5 *l. Nesennius, 41. §. vlt. D. de re iudic.*

6 *l. si extraneus, 33. D. hoc tit.* quæ tum habet locum, cum promissor dotis lapsus est facultatibus.

7 *ex d. l. si extraneus,* quæ ostendit aliud dici debuisse, si dos à necessario mulieris debitore promissa fuisset.

8 Facit quod notat Salyc. *in l. si constante, Cod. de donat. ant. nupt.* Guid. Pap. *d. qu.* 565. Boer. vbi sup. *num.* 7. & 9. & 19. 20. & 30. vbi hoc refert ad consuetudinem potius, quam ad iuris rationem, Guid. Pap. *quæst.* 430.

9 Sufficit tamen contractum esse matrimonium per verba de præsenti, licet nulla sit subsecuta copula, *l. si cui fuerit,* vbi Socin. *de condict. & demonstr. l. nuptias,* vbi Decius *de regul. iur.* Boer. post alios multos, *dict. quæst.* 22. *numer.* 33. vbi tamen requirit, quod mulier fuerit traducta ad domum mariti, & quod vir cum ea cubuerit, ex Dec. *cons.* 260. Nisi consuetudo sit in contrarium, inquit idem Boer. *d. quæst. num.* 34. vide *l. cum hic status, 32. §. si quis sponsam, de don. int. vir. & vxor. l. cum te, C. de donat. ant. nupt.* Iunge Defin. 16. *infr.* & Defin. 8 *infr. De dot. cau. non numer.*

DEFINITIO II.

Quantum interest inter restitutionem & assecurationem dotis.

INter dotis restitutionem & indemnitatem, quam assecurationem vocant, hoc interest, quod mu-

Source : BIU Cujas

lier vrgente ad inopiam marito petens indemnitati dotis consuli, cogitur ex mariti bonis tantum accipere, quantum boni viri arbitratu ad concurrentem vsque dotis quantitatem, largiore tamen facta æstimatione,[1] sufficere videbitur:[2] nec præterea petere quicquam potest.[3] At quæ soluto iam matrimonio petit restitutionem, eoque nomine pignora longe pretiosiora, aut etiam si voles bona mariti omnia, siue tacite duntaxat, siue etiam expresse obligata persequatur, non nisi oblata sibi solutaque dote integra repellitur.[4] Cuius dissimilitudinis ratio illa est, quod mulieri constante matrimonio agenti dos solui nequeat, etiamsi maxime velit, marituſque & creditores consentiant,[5] ne dotalis pecuniæ postmodum amittendæ periculum incurrat, quæ id agit, vt dotem in tuto collocet,[6] quodque non tantum vxori, sed etiam communibus ex eo matrimonio liberis eodem remedio cauendum sit, quos ex pignorum fructibus ali oportet:[7] quam ob causam, nec in bonis mobilibus, nec in iis immobilibus, quorum nullus aut perexiguus fructus sit, mulieri consuli debet, vt nec in pretiosioribus, sed in mediocribus.[8] Itaque æquum est succurri per legem creditoribus, qui per ius offerendi sibi ipsis succurrere non possint.[9] Postquam vero solutum matrimonium est, restitui dos & potest & debet.[10] Ideoque sicut communi cæterorum creditorum iure mulier vtitur, ita imputare sibi debet is, à quo pignora euincuntur, siue posterior creditor ille sit,[11] siue nudus possessor,[12] cur oblata dote pignorum dotalium vinculum non dissoluat. Donationis propter nuptias augmentique dotalis, quo vtimur eadem quæ dotis hac parte causa est.[13] *Ita Senatus* 6. Id. Aug. & 6. Cal. Sept. 1588.

1 Id enim est quod ait statutum Sabaudiæ, *ad largam æstimationem.*

2 *l. vbi adhuc, 29. C. hoc tit. l. si constante, 24. D. solut. matr.*

3 Id est, nihil cæterorum bonorum, quæ dotis quantitatem valore excedunt.

4 Scilicet iure communi, quo vtuntur creditores omnes hypothecarij, *l. quamdiu, 6. C. de distr. pign. l. creditoris, 8. D. eod. l. 2. C. debit. vend. pign. imp. non poss.*

5 Nisi ex certis causis, de quibus *in l. quamuis, 20. D solut. matrim. & in l. vnic. C. si dos const. matr. solut. fuer.*

6 Fragilis enim & lubrica res est pecunia, quæ facile perire potest, *l. si chorus, 79. §. 1. de legat. 3. l. lex quæ, 22. ad fin. Cod. de admin tutor.* Alia tamen ratio adfertur *in dict. l. vnic. C. si dos const. matr. solut. fuer.* quod dotis restitutio facta constante matrimonio habeat instar donationis, quæ prohibita est inter coniuges. Eadem ratio ponitur *in Nouell. 22. de nupt. cap. 39. incip. dotes autem.*

7 *d. l. vbi adhuc, 25. C. hoc titu.* Itaque hæc hypotheca non habet illam conditionem, quam habent cæteræ, si debitum non soluatur, *l. grege, 13 §. etiam, D. de pign. l. Paulus 16. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.*

8 *not. ad dict. l. vbi adhuc, & ad d. l. si constante, 24. D. solut. matrim.*

9 Quomodo possent ex ratione iuris communis, si lex non resisteret, *d. §. etiam, & d. l. 16. §. 1.*

10 *tot. tit. D. & C. solut. matr.*

11 Nam & posterior creditor cogitur offerre, vt sui pignoris ius confirmet, *l. 1. l. prior, 5. C. qui potior. in pign. hab.*

12 Non enim quærendum est de iure possessoris, cum tollatur ius creditoris soluto pignore, *d. l. 16. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. solut.*

13 Nam & in cæteris eadem ratio est dotis & augmenti, *l. inter socerum, 26. §. cum inter, de pact. dotal. l. etiam si. 8. Codic. hoc tit.*

DEFINITIO III.

Assecuratio dotis facienda est non tantum pro summa dotali, sed etiam pro sumptibus in litem à muliere factis, nec interim quicquam præstandum posterioribus creditoribus,

SVperioribus consequens est, vt, siue mulieris procurator, siue mulier ipsa consenserit, vt constante matrimonio dos in pecunia reddatur, non debeat ea res nocere mulieri,[1] at potius iustam præbeat causam restitutionis in integrum, si à muliere petatur restitutio, quæ tamen nec necessaria est.[2] Sic & idem admittendum est in sumptibus litis, quos propter inopiam mariti pro dote conseruanda mulierem aduersus creditores prorogare oportuit. Nam eorum quoque nomine ex mariti bonis, non in pecunia satisfieri mulieri æquum est, ne alioqui dos minuatur.[3] Itaque cum Senatusconsulto sic decretum fuisset, mulier autem eiusve procurator in executione iudicati consensisset, vt eos litis sumptus condemnatus creditor solueret in pecunia numerata, mulieri postea succursum fuit, ne pecuniam pro pignore accipere cogeretur:[4] non enim habet hæc hypothecaria conditionem illâ, quam habet cæteræ, Si pecunia non soluatur.[5] Cumq; rursus is, qui iudicato exequêdo datus fuerat, posterioribus mariti creditoribus bona quædam addixisset, licet addito eo, vt nullum ex eiusmodi addictione præiudicium fieret mulieri, quod ad monetæ augmentum, litisque sumptus pertineret,[6] appellantem ab executore mulierem Senatus audiendam putauit, quod ei omnino & ad quadrantem vsque satisfieri necesse esset, priusquam vlli ex posterioribus creditoribus locus daretur.[7] Neque enim parum interest mulieris, bona sibi obligata interim non alienari, quod alienatione facta difficilior ei multoque dispendiosior futura sit pignoris persecutio.[8] *Ita Senatus* 14. Cal. Decemb. 1588. & 17. Cal. Aug. 1591.

1 Ipso enim iure nullus est consensus, per quem fieret deterior dotis conditio, tanquam qui præstitus sit contra leges, *l. Attilicinus, 17. D. de pact. dot.* & potest quis etiam contra proprium factum venire, cum factum est ipso iure nullum. & contra leges. Not. *in l. cum à matre, C. de rei vind.*

2 Non enim potest necessaria esse restitutio aduersus id, quod ipso iure non tenet, *l. 2. l. siquidem, 11. C. de præd. minor. l. in causa 16. D. de minor.*

3 Amissa scilicet pecunia, quam mulier ob eam causam excepisset, vt dixi *Definit. præced. num. 6.*

4 Plus enim cautionis est in rem, quam in personam, *l. plus cautionis, 25. de reg. iur.* quamuis possit dos quæ consistit in corporibus conuerti in pecuniam, cum id mulieri vtile est, *l. ita constante, 26. & seq. l. siue generalis, 61. §. 1. D. hoc tit.*

5 *l. grege, 13. §. etiam, D de pignor. l. debitor, 59. D. de ad SC. Trebel. l. si rem, 9. §. omnis, 2. de pign. act. l. pen. §. 1. de except. rei iud.*

6 Quæ adiectio videbatur illæsum mulieris ius conseruare, *l. Babius, 30. in fin. De pact. dotal.*

7 *l. Quamdiu, 6. C. de distract. pignor. l. 2. Cod. debit. vend. pign. non poss.*

8 Cum in multis fauorabilior sit conditio possessoris tertii, quam debitoris pignus tenentis, *Auth hoc si debitor, C. de pignor.* quia & contra debitorem potest cumulari personalis cum hypothecaria, non contra tertium possessorem, in quem scilicet non transit actio personalis, *l. vlt. in fin. D. de contr. empt. l. 1. §. si heres, D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO IV.

Marito, etiam qui non sit soluendo, debitor dotalis soluere & potest & debet, & quo remedio mulieri succurratur.

NOn semper eadem est ratio pecuniariæ dotis exactæ & exigendæ. Aliter enim atque aliter mulieri succurritur, vergente marito ad inopiam. Si dotem vir iam exegerit, seruanda sunt ea quæ in superioribus diximus.[1] Sin iam factus pauper dotem exigat, ad aliud non tenetur, quam vt satisdationem offerat, qualem præstare potest. Quæ si non sufficiat, mercatori dos tradenda est, vt ex honesto lucro se & mulierem, suosque maritus alat.[2] Si tamen mulieris de-

lieris debitor inopi viro dotem ſoluat, adeoque antequam ſolutionis dies venerit, [3] placet liberationem contingere, [4] etiamſi ſciat debitor maritum ſoluendo non eſſe. [5] Non enim poteſt mulier imputare debitori, cur ei ſoluerit, cui non ſolum dotem illa dederit, ſed ſeipſam quoque crediderit. [6] Imo vero ſi dotis debitor petenti marito deneget ſolutionem, quod dicat non eſſe illum ſoluendo, condemnabitur, quia eius non intereſt, [7] cum dos etiam inuita muliere recte ſoluatur viro, [8] ſibique potius imputare mulier debet, quod non fuerit diligentior in agendo, petendoque, vt dos in tuto collocaretur. [9] Plane ſi colludens cum marito debitor ſolutionem ſimulate & dicis cauſa fecerit, [10] non eo minus mulieri ipſum teneri æquum erit. [11] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Andreæ, contra Claudiam Andreæ, Calen. Iul. 1591. Iunge Defin. 19. & 30. infr.

1 *Defin. 2. & 3. ex l. vbi adhuc 29. C. hoc tit. l. ſi conſtante 24. D. ſolut. matr.*

2 Textus eſt *in cap. per veſtras, Extr. de donat. inter virum & vxorem.*

3 Nam & quod in diem debetur, ante diem ſolui poteſt, cum plus præſtet qui ante diem ſoluit, *l. Iauolenus 15. alias l. eum qui. de ann. legat. l. quod certa die 70. D. de ſolut.*

4 Solutio enim eſt naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis, *l. pen. D. de ſolut.*

5 Non enim minus iuris in agendo creditor habet ob id, quod non ſit ſoluendo, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem. D. quæ in fraud. credit.*

6 *l. 1. & 2. Cod. ne fideiuſſ. dot. dent.* & iniquum eſt non poſſe impune ſoluere illum qui ad ſolutionem cogi per prætorem poſſit, *d. §. apud Labeonem.*

7 Nemo enim aut agendo, aut excipiendo, auditur, ſi non eius interſit, *l. ille à quo 13. §. 1.* vbi Alex. *D. ad SC. Trebell. l. 3. §. 1. de verb. oblig.*

8 *l. doce 9. C. de rei vindic.*

9 Implorata ſcilicet remedio, vel iuris ciuilis, *d. l. vbi adhuc*, vel iuris pontificij *d. cap. per veſtras.*

10 *Vt in l. 4. D. commod.*

11 Plus enim valere debet quod agitur, quam quod ſimulate concipitur, *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit.* & ſimulata pro infectis ſemper habenda ſunt, *l. ſi ex pretio 8. Cod. ſi cert. per.* Denique marito permiſſum eſt ſolutionem, dotis accipere non remittere, vt de tutore & curatore ſcriptum eſt *in l. pactum curatoris 22. C. de pact.*

DEFINITIO V.

De æſtimatione iocalium à parte mariti ex cauſa dotis debitorum.

ANnuli dotales cæteraque ad mundum muliebrem pertinentia, quæ vulgo iocalia vocant, ſi certam ex conuentione legem non acceperint, boni viri arbitrio ſic æſtimari debent pro perſonarum qualitate & conditione, vt ſi inter plebeios agatur viceſimæ dotis parti reſpondeant, ſi inter nobiles, decimæ, ſin inter Illuſtres, quintæ. [1] *Ita Senatus*, 14. Calend. Decemb. 1588. & rurſum in cauſa diſcuſſionis bonorum Dn. Barbaræ d'Amboiſe, 4. Id. April. 1593.

1 Hoc enim iure vtimur, nec alia certior ratio reddi poteſt. [Intellige, niſi vbi conſuetudo eſt in contrarium, vt apud Gebennenſes, apud quos nulla debentur iocalia inter ignobiles citra expreſſam conuentionem. Obſerua autem maritum debere iocalia ad ratam dotis conſtitutæ, licèt non ſolutæ, ſed non ratione augmenti quod à marito ipſo debetur, ne is alioquin duplici onere prægrauetur. *Ita Senatus* in cauſa Sibillæ 13. Septembr. 1610.]

DEFINITIO VI.

Pro debito vxoris, an & quando fieri poſſit executio in bonis dotalibus conſtante matrimonio?

NOn poteſt executio fieri per creditorem in bonis dotalibus pro debito vxoris quandiu conſtat matrimonium, [1] niſi debitum præcedat dotis conſtitutionem. [2] Nam ſi præcedat, ratio iuris facit vt potior creditoris cauſa eſſe debeat, cuius conditio per dotem deterior fieri non potuit. [3] *Ita Senatus* 16. Cal. Ianuar. 1589.

1 Guid. Pap. *quæſt. 447.* incip. *Pone vxor conuenitur.* Capyc. *deciſ. 128.* Petr. Rauen. *ſing. 103.* [Itaque cogendi ſunt creditores mulieris expectare diſſolutionem matrimonij. *Ita Senatus* ſæpius.]

2 Adde aliam limitationem. Niſi pro expenſis litis quam vxor conſentiente & auctoritatem præſtante marito exercuerit, arg. eorum quæ de patre auctoritatem filio præſtante tractat Boer. *quæſt. 7. num. 17.* ex Bald. *in l. fin. col. 2. C. de vſur. rei iudic.*

3 *l. debitorem 15. C. de pignor.* Intellige autem de creditore hypothecario, qui ſicut priore tempore ita potior ſit iure, *l. 1. l. prior. 5. C. qui potior. in pign. habeant.*

DEFINITIO VII.

Vidua luxurioſe viuens etiam intra annum luctus non amittit dotem, ſed liberalitates, quas à viro habuit, amittit.

QVæſtionis eſt non inelegantis, an vidua luxurioſe viuens dotem amittat, quam amittit mulier quæ luxurioſe viuit conſtante matrimonio. [1] Extant que hac de re Interpretum noſtrorum plane diſcrepantes ſententiæ. [2] *Senatus* eorum ſententiam ſequitur, vt humaniorem, qui dotem ex hac cauſa amitti negant, [3] reiecta etiam diſtinctione illa, quæ nonnullis placuit, [4] an intra annum luctus luxuriata ſit, necne. *Ita Senatus* pro vidua quadam, cuius nomen conſulto tacemus, 7. Cal. Mart. 1589. Sed de dotis augmento aliiſque liberalitatibus à marito in vxorem collatis, an idem dici debeat, maior dubitatio eſt. Erſi enim non ignoro ſublatas eſſe Pontificio iure pœnas omnes feſtinatarum nuptiarum, [5] non tamen æquum eſt fornicationem, quæ intra luctus annum fiat, gaudere priuilegio nuptiarum, quæ licet feſtinatæ, ſanctæ tamen ſunt, & in Domino. [6] Proinde nihil cauſæ eſſe videtur, quamobrem ciuili conſtitutioni hac parte locus non ſit. [7] Quamquam non deerant qui dicerent, iampridem à Senatu idem in mariti liberalitatibus quod in dote pronunciatum fuiſſe. De quo tamen, quia SC. videre aut ſcire non potui, nihil auſim affirmare.

1 Videtur enim mulier perſeuerare in eodem matrimonio quandiu vidua manet. § *deinceps.* ibi & in prioribus ſteterint nuptiis. *Nouell. 22. de nupt.* Iunge *Auth ſed hodie & ſeq. C. de adult. & in corp. vnde ſumitur.*

2 Plerique enim putant dotem hoc caſu amitti. Paul. Caſtr. *ad l. ſororem. C. de his quib. vt indign.* Vide Boer. *deciſ. 338.* Papon. *lib. 22. tit. Des adulteres. Areſt. 16.*

3 Quæ primum fuit ſententia Alex. *in d. l. ſororem.*

4 Hypol. de Marſil. *ſingul. 416.* Petr. Girard. de Petraſancta *ſing. 48. & ibi addit.* quam omnino vide.

5 *Cap. pen. & vltim. Extr. de ſecund. nupt.* Dixi *Defin. 1. ſupr. eod. ill. tit.*

6 Deterioris enim conditionis eſſe debent ſtulti, quam prudentes, *l. regula 9. §. vlt. D. de iur. & fact. ignor. l. 4. D. quod vi aut clam.* & qui peccant, quam qui non peccant, *vulg. l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adult.*

7 *in l. 1. §. vlt. C. de ſecund. nupt.* Vide Crauet. *conſ. 205.* Vide *Authent. eiſdem pœnis. & Nouell. 39. cap. 2. § ſecundum vero.* vbi eſt textus expreſſus, quod antenuptialis donatio hoc caſu amittitur. Etſi autem textus Nouellæ loquitur de ea, quæ parit intra decimum menſem, quia & hanc certum eſt concepiſſe intra annum luctus, & partum non eſſe ex ſemine defuncti, *gloſſ. ibid.*

DEFINITIO VIII.

Pretium venditionis, quod marito & vxori ſimul ſolutum fuit, præſumitur totum ad maritum peruenisſe, ſiue bona fuerint dotalia, ſiue paraphernalia.

TRactatum eſt, bonorum dotalium, & eorum quæ mulieri conſtante matrimonio obuenerunt lon

Source : BIU Cujas

ge disparem rationem esse, non in eo solum quod dotalium alienatio marito prohibita est, tametsi mulier consentiat, [1] aduentitiorum vero non item, sicuti nec paraphernalium; [2] sed in illo etiam quod bonis dotalibus per maritum & vxorem simul venditis, quamuis vtrique solutum pretium probetur, tamen tota pecunia præsumitur ad maritum solum peruenisse, [3] nimirum fauore dotis quæ alioqui facile mulieri periret. [4] Quæ ratio facit, vt nec aliud dicendum sit, si vendita sint bona non dotalia, sed pro dote duntaxat obligata. [5] At rebus mulieris quæ extra dotis causam sint ab vtroque coniuge venditis, cessat ea præsumptio, nec minus ad mulierem quam ad maritum peruenisse intelligetur pretium, quod vtrique solutum probatur. [6] Ideo fortasse, quod hac parte non possit dici maritus potentior, qui nullum in iis bonis ne administrationis quidem ius habeat, nisi volente muliere & permittente. [7] Cuius consensu interueniente, est sane quod sibi imputet cur cum marito vendiderit, eúmque ad pretij participationem admiserit; hactenus saltem, vt si totam pecuniam ad maritum peruenisse contendat idipsum probare debeat, nec se iuris præsumptione sola tueatur. Sed postea tamen contra conclusum est, me referente, nihil hac parte bona dotalia à paraphernalibus differre. [8] Pro Peroneta Coruat, contra fratres Pic.

1 *l. vnic. §. & cum lex Iulia. C. de rei vxor. action.*

2 *l. hac lege 8. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

3 Tanquam ad potentiorem, *l. si cum dotem 22. §. transgrediamur. D. solut. matrim.* vbi Bart. & alij.

4 Vide quæ dixi *Defin. 2. num. 6 supr.*

5 Id enim semper agendum est quantum fieri potest, vt dos salua sit, *l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian. l. assiduus 12. C. qui potior. in pign. hab.*

6 Contra Bart. *consil. 124.* & alios quos refert Boer. *quæst. 23. num. 1.* Ex Bald. *in Auth. si qua mulier. C. ad Velleian. per text. illum, & in l. cum quis decedens. §. Titia.* vbi Bart. *de leg. 3. & in c. peruenit. de empt. & vendit.* Idem Boer *ibid. num. 6. & 7.* vbi citat *l. vir vxori. §. vlt. ad SC. Vell. & l. si fœnebris. C. eod.* Subdit tamen huiusmodi confessionem nocere mulieri, quod ad emptorem, si mulier iurauerit, quod & defendit Afflict. *decis. 209.* Sed alio iure Senatus noster vtitur. Sane inducit ea venditio tacitam pignoris remissionem. Boer. *ibid. num. 9.*

7 *d. l. hac lege. & l. maritus 21. C. de procurat.*

8 Ex Bartolo, Baldo & Boerio in locis supra citatis *numer. 6.* qui defendunt totum pretium vtroque casu præsumendum peruenisse ad maritum, scilicet tanquam ad eum qui omni casu sit potentior, & cui mulier non ausit contradicere, *l. pen. de furt. l. 1. §. quæ ouerenda. D. quar. rer. act. non det.*

DEFINITIO IX.

Tenetur omnimodo maritus reddere vxori dotem promissam à fratre, tametsi eam frater non soluerit, quamuis adhuc soluendo sit.

DOtem frater sororis nomine marito promiserat, nec eam maritus ad dictam diem exegerat. Poterit ille à mulieris heredibus, aut eius heredes à muliere conueniri pro ea quoque dotis parte, quam non exegit, cum imputandum ei sit cur non exegerit. [1] Nec id tantum si frater defectus sit facultatibus, qui casus minorem aut potius nullam habet dubitationem, [2] sed & si adhuc soluendo sit. Quia nimirum pro exacta habetur dos, quæ ne exacta sit per maritum ipsum stetit. [3] At quid si sit ille paratus actionibus suis aduersus debitorem cedere? Si ideo duntaxat mulieri aut eius heredibus teneretur, quod actionem contra fratrem haberet, vtique liberaretur præstando actiones ex eleganti nec ignota iuris regula. [4] Verum quia non ob id tenetur, quod actionem habeat, sed potius, quod dotem non exegerit, quam exigere debuit, magis est vt sola actionis cessione non liberetur. [5] *Ita Senatus*, 13. Cal. Iul. 1590.

1 *l. si extraneus 33. D. hoc tit.* Non enim idem est fauor fratris, qui patris aut extranei donatoris, nisi ponas etiam fratrem donasse dotem sorori, vt *in l. cum plures 12. §. penult. D. de admin. tutor.*

2 Quia hoc casu procedit indubitate, quod scriptum est *in d. l. si extraneus.*

3 In omnibus enim causis pro facto accipitur id, in quo per alium mora fit quo minus fiat, *l. in omnibus causis 39. de regul. iur.*

4 Quæ habet: In omnibus, qui ideo tenentur, quod actionem habeant, delegationem pro iusta præstatione esse, *l. quod debetur 51. in fin. D. de pecul. l. quod si in diem 16. §. vlt. l. item veniunt 20. §. ait Senatus 17. D. de petit. hered. l. 2. §. peruenisse. de hered. vend. l. si socer. 44. §. Lucius. D. solut. matr.*

5 Tanquam qui ex propria culpa sua & negligentia conueniatur, *arg. l. si plures 38. in fin. D. de admin. tutor.*

DEFINITIO X.

Mulier potest petere assecurationem dotis probata viri paupertate per viam exceptionis, etiam citra declaratoriam.

VErgente ad inopiam marito potest mulier petere dotis indemnitatem, non tantum proposita in eam rem actione, sed etiam opposita exceptione, si forte creditores mariti posteriores pignora sua persequantur. [1] Vtroque autem casu sufficit, vt pendente lite probetur paupertas mariti, nec eorum sententiam sequimur, qui volunt præcedere de ea re sententiam, vt vocant, declaratoriam: [2] Maxime vero si mulier non agendo, sed excipiendo dotem suam tueatur. Neque enim in mulieris potestate est, quo tempore conueniatur & excipiat. [3] Nec rursus ei nocere debet quod in eius potestate sit, quo tempore agat, ex quo maritus ad inopiam vergere, id est, ferendis matrimonij oneribus impar esse incipit. [4] Cur enim cogatur inopiam mariti patefacere, quandiu cæteri creditores conquiescũt, nec mariti bonis, aut doti perniciem minantur? [5] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Non. Mart. 1591.

1 Nam cui damus actionem eidem multo magis exceptionem competere fatendum est, *l. 1. §. is autem. D. de superfic. l. inuitus 156. §. cui damus. de regul. iur.* Atqui certum est hoc casu competere mulieri actionem, *ex l. vbi adhuc 29. & l. seq. C. hoc tit.*

2 Vide Castrens. *ad d. l. vbi adhuc.*

3 Ex quo fit generaliter, vt melior conditio esse soleat reorum, quam actorum, *l. petenda 6. C. de tempor. in integr. restit. l. pure 5. §. vlt. D. de dol. mal. except.*

4 Sic enim nostri *ad d. l. si constante 24. D. solut. matrim.*

5 Satis enim eam excusat, quod sciuit ius suum durare, *argu. l. sicut 8. §. non videtur. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO XI.

Mulieri possidenti bona mariti totum debitum ante omnia offerendum est. Alioqui si spoliata sit restituenda ei erit possessio, nec debiti oblatio sufficiet.

IVs dotis est inter cætera, vt eo nomine possit mulier bona mariti retinere, in quorum possessione reperitur eo tempore, quo maritus moritur, cum habeat illa iure pignoris obligata, [1] licet non sit inserta dotalibus tabulis clausula constituti. [2] Inde fit, vt, si de mariti defuncti statu controuersiam facturus Sempronius, quasi fuerit maritus dedititiæ conditionis, possessionem bonorum inuaserit, & propria auctoritate occupauerit, [3] liceat mulieri dicere se spoliatam, ac petere vt ante omnia sibi possessio plenissime, hoc est, cum fructibus omnibus restituatur. [4] Sed quid si mulieri dotem Sempronius offerat cum accessionibus, an non cogenda erit lite cedere?

Source : BIU Cujas

dere? [5] Minimè, quoniam vitium intrusionis & spoliationis prius purgandum est, [6] quam in rem omnino necessaria est possessionis restitutio, nec debiti oblatio sufficit. [7] Nec ad rem pertinuit, quod mulieris nihil videretur interesse, cum non ipsi sed mariti agnatis delata esset ab intestato hereditas. [8] Nam imo vero ipsius non parum intererat sciri, maritum non fuisse seruilis, aut, quod propemodum idem est, dediticiæ conditionis, quando ex mariti statu mulieris quoque conditio pendet, saltem quandiu vidua manet. [9] Item quod defuncti fratribus cæterisque agnatis & cognatis repudiantibus erat illa successionis capax ex ea parte edicti, Vnde vir & vxor vocantur. [10] Denique quod sicuti excipiendo non auditur, nisi cuius interest, ita nec agendo. [11] Proinde etsi neque actoris neque mulieris in proposita specie quicquam interesse videbatur, tamen in pari causa æquum erat faueri magis mulieri, vel hoc ipso quod cum & rea esset & possideret, ipsius sane intererat possessionem retinere, quandiu saltem de iure suo actor non doceret. [12] Non enim offerendi ius alij competere potest, quam qui vel creditor ipse sit, vel possideat. [13] Itaque placuit redintegrandam mulieri possessionem, tum eo facto status quæstionem diligentius examinandam. [14] *Ita Senatus* ex tempore, 15. Cal. Iunij 1591. Iunge Desin. 2. infr. vnde vi.

1 Si non semper expresse saltem tacite, *l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act. l. assiduis 12. C. qui potior. in pign. hab.* Nam & ob chirographariam quoque pecuniam pignus retineri potest, *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pec. pign. retin. poss.*

2 Inserta enim hæc clausula facit vt res minorem habeat dubitationem, cum per eam possessio mulieri acquiratur, *l. quod meo 18. D. de acquiren. poss. l. quadam mulier. 77. D. de rei vindic.*

3 Quod citra vim fieri vix vnquam potest, *l. extat 13. D. quod met. caus. l. pen. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

4 Ex plenissimo remedio *Can. redintegranda 3. quæst. 1.*

5 Ratio dubitandi est, quia iam ex inde videtur nihil eius interesse. Quid enim attinet quærere de iure dominij cum extinguatur ius mulieris soluto pignore? *l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. secundus creditor 22. C. de pign. l. cum tibi 10. C. qui potior. in pign. hab.*

6 Cum etiam prædo ante omnia sit restituendus, *cap. in literis, & pass. Extr. de restit. spoliat.*

7 Nam sicut vitium furti non purgatur, nisi res furtiua redierit in potestatem domini, *l. 4. §. quod autem & l. si rem subreptam 41. D. de vsucap.* ita nec vitium spoliationis aliter purgari potest, quam si res redierit in potestatem possessoris, *dict. can. redintegranda 3. quæst. 1.*

8 Agnati enim cognatique mariti præferuntur vxori tanquam extraneæ, *l. 1. Cod. vnde vir. & vxor. l. vltim. Cod. quor. bonor.*

9 *l. filij 22. §. vidua, & l. vlt. §. item rescripserunt. D. ad municip. l. mulieres 13. C. de dignit. lib. 12. l. vnic. vbi not. C. de mulier. & in quo loco. lib. 10. tit. 62.*

10 *d. l. 1. C. vnd. vir & vxor.*

11 *l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. si de testamento. D. ad SC. Trebell.*

12 Nam aduersus extraneos, id est, qui de nullo iure docent, etiam vitiosa possessio prodest, *l. vlt. D. de acquir. poss. l. 2. D. vti possid.*

13 *d. l. secundus creditor 22. C. de pignor. d. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

14 Præsertim cum requireret ea quæstio altiorem indaginem, *arg. d. §. si de testam. C. 1. l. 3. in princ. D. vt in poss. leg.*

DEFINITIO XII.

Sola paupertas non absentia mariti facit locum assecurationi dotis.

SOla mariti absentia non dat mulieri actionem pro dote in tuto collocanda, quantumuis longi temporis absentia probetur, si non facultates quoque mariti labare proponantur probenturque. [1] Inopiam vero & allegare & probare mulier poterit non solum si agat, sed etiam si à mariti creditoribus pignora sua persequentibus inquietetur. [2] *Ita Senatus* ex tempore, Cal. Iun. 1591.

1 Quid enim vetat etiam absentem multas relinquere domi facultates? Not. *in l. si constante 24. D. solut. matr. & in l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*

2 Scripsi *Defin. 10. supr.* vbi vide.

DEFINITIO XIII.

Mulier habet priuilegium dotis etiam pro expensis, quas fecit in malam litem & iniustam pro dote tuenda, dummodo careat dolo.

CVm mariti creditores bona ipsius iure pignoris persequerentur, vxor sine causa intercesserat, [1] ob eamque causam intercessionis repulsam passa in expensas quoque litis condemnata fuerat, [2] salua nihilominus ei suo tempore dotis repetitione, [3] Si postea defuncto marito aut ad inopiam vergente appareat mulierem in dote anteriorem fuisse cæteris creditoribus omnibus, placuit præferri eam debere in pignore, [4] non solum quod ad dotem ipsam pertineret, sed etiam quod ad eas expensas, in quas condemnata fuerat, vt omnimodo seruaretur indemnis, nec dotis detrimentum vllum sentiret, [5] etiamsi quod ex bonis mariti supererat, non satis futurum esset ad dimittendos creditores. [6] Quod plerisque sane mirum, ne dicam, minus probabile videbatur. Ita namque fit, vt creditoribus inutilis & infructuosa fiat expensarum victoria, cum quantum illi à muliere consecuti sunt eo nomine, tanto minus postea ex principali debito sint consecuturi. [7] Illud sane constabat, si expensarum condemnationi causam dedisset dolus aut contumacia mulieris, nullam earum repetitionem siue aduersus maritum, siue aduersus creditores superesse. Suam enim frustrationem & contumaciam mulieri non aliis nocere æquum est, [8] vt huc saltem pertineat, quod dici solet, pœnas depensas repeti non solere. [9] Nam nec causa vlla est, propter quam dolosæ aut contumaci mulieri fauere debeamus, [10] longeque minus odiosa illa est, quæ solo metu amittendæ dotis perculsa nimis temere & inconsulto litigauit. [11] *Ita Senatus* in causa Lamberti de Rouere, & Christophori Poche, contra Dominicam Dalfin, 7. Id. Iun. 1591. & 14. Cal. Sept. 1592.

1 Non enim satis est mulieri ad victoriam, quod habeat mariti bona obligata, nisi præterea locus sit vel restitutioni vel assecurationi dotis, *l. vbi adhuc 29. & seqq. C. hoc tit.*

2 Vt solent & debent condemnari, qui non habent iustam litigandi causam, *l. eum quem temere 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. etiam, de legat. 2.*

3 Id est salua ei pignoris sui causa, *vt in l. 4. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

4 Non ex priuilegio, de quo *in l. assiduis 12. C. qui potior. in pign. hab.* sed ex iure communi, quo qui prior est tempore, potior est iure, *l. 1. 5. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

5 Quoniam idem est ius & ordo hypothecæ, quantum ad accessoria, & quantum ad debitum principale, *leg. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*

6 Alioqui parum refert scire, cui prius soluatur, cum satis est in bonis, vnde omnibus solui possit.

7 Ex quo sequitur, vt remaneant in damno sumptuum, quos pro bona & necessaria lite fecerunt, quod videtur iniquum, *tot. tit. de pœn. temer. litig.*

8 *l. hominem 37. D. mandat. l. si plures 38. in fin. D. de auctor. tutor.*

9 *l. pœne 42. D. de condict. indebit. l. si pignore 22. de pign. act. l. quod à quoquo 46. de reg. iur.*

10 *l. 2. §. sed ita demum, D. ad SC. Velleian.*

11 Quo casu certe fragilitas sexus iuncto fauore dotis auxilium aliquod meretur, cum & huic sexui ius ignorare permittatur, *l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XIV.

Restituendæ sunt mulieri impensæ omnes, quibus non restitutis dos minueretur.

ERgo si neque dolus, neque contumacia mulieris interuenerit, non aliter audiendus creditor mulieri soluto matrimonio dotem offerens pignori sui confirmandi gratia, [1] quàm si eas quoque impensas offerat, quas pro tuenda dote mulier fecerit, ne alioquin eueniat, vt dos ex parte minuatur, [2] quam mulieri saluam integramque seruari non tantum mulieris, sed ipsius quoque reipublicæ interest. [3] Nam & in cæteris causis, ex quibus debetur, sub pignore generale est, vt priuilegium temporis non tantum ad principale debitum, sed etiam ad accessiones omnes, [4] multoque magis ad impensas tuendi pignoris gratia factas [5] referatur, siue expressim, siue tacite pignus contractum sit. *Ita Senatus* in causa Michaelis Du Mont, 5. Non. Iul. 1591.

1 *Iuxta l. secundum creditor 22. C. de pignor. & l. 1. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

2 Quia tanti vnaquæque res esse intelligitur, quanti æstimari potest deductis sumptibus in eam factis, *l. 5. D. de impens. in reb. dot. fact. l. si à domino 36 §. vlt. D. de hered. petit.*

3 *l. 1. D. solut. matr. l. interest 18. de reb. auctor. iudic. possid.*

4 *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*

5 Hæ siquidem impensæ saluam faciunt totius pignoris causam, *l. interdum 5. & seq. D. eod. tit.*

DEFINITIO XV.

Quando teneatur maritus ad restitutionem dotis & solutionem augmenti, etiamsi dos non probetur soluta.

PArum interest an maritus dotem re vera acceperit, an de ea fidem habuerit, si modo effluxa sint tempora opponendæ exceptionis, quæ competit De dote cauta non numerata. Vtroque enim casu obligatur mulieri ad dotis restitutionem, itemque ad præstandum augmentum dotis, 'vel donationem illam, quæ inter coniuges à prædefuncto superstiti fieri solet, quam Pragmatici *De superuita* vocant. [2] Nec distinguimus hoc casu, an dos promissa sit ab extraneo debitore, an à donatore, imo nec an à patre, quomodo distinguendum est cum de dote fides habita non fuit. [3] Sibi enim imputet qui dotem habuit pro soluta. [4] Siquidem habere fidem de dote non illud est stipulari dotem, sed fateri datam, seque obligare ad eius restitutionem quasi solutæ. [5] Proinde dubitari non potest, quin à tempore constitutæ & promissæ dotis bona mariti omnia sint mulieri obligata, [6] etiam in præiudicium anteriorum creditorum: [7] quibus nimirum deneganda quoque est exceptio dotis non numeratæ, quam non nisi ex persona mariti habere possunt. [8] *Ita Senatus* ex tempore pro vidua N. Chabot, contra Do. Amedeum Michal magistrum Computorum, 7. Id. Iul. 1591.

1 Guid. Pap. *quæst. 274. & 430.*

2 De qua idem Guid. Pap. *quæst. 565.* incip. *in contractu.*

3 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 1. supr. hoc tit.*

4 *l. vlt.* iunct. *Auth. quod locum. C. de dot. caut. non num.*

5 *l. quod vendidi 19. D. de contr. empt.* iunct. *d. l. vlt.*

6 *l. 1. D. qui potior. in pignor. hab.*

7 Scilicet si chirographarij tantum sint, non etiam si hypothecarij *Not. in l. assiduis 12. C. eod. ill. tit. qui potior. in pign. hab.*

8 Cruet. *cons. 40. num. 6.* Dicam *in Defin. 2. & 8. de dot. caut. non numer.*

DEFINITIO XVI.

Facilius est vt mulieri debeatur augmentum dotis non soluta, quam dos ipsa non soluta.

IN eo sane dispar est conditio dotis & augmenti dotalis, quod etiam cum fides de dote habita non est, augmentum tamen perinde debetur, & quidem totum, acsi tota dos soluta esset. [1] Ipsa vero dos non debetur si aut à patre, aut à muliere, aut ab extraneo donatore promissa sit, sed tum demum cum ab extraneo debitore, quem honeste potuerit maritus & debuerit vrgere ad solutionem. [2] *Ita* in eadem causa.

1 Dixi *Defin. 1. supr.* Intellige etiamsi maritus decesserit ante elapsa tempora soluendæ doti præstituta. In quo melior est conditio mulieris quam mariti. Nam si vxor intra ea tempora decesserit, maritus non lucratur eam partem dotis, quam defuncta tardius vxore lucraturus erat. Angel. *cons. 158.* quem refert & sequitur Boer. *quæst. 22. num. 40. & 41.* vbi addit *Auth. æqualitas. C. de pact. conuent.* quæ contra facere videtur, generali fere locorum omnium consuetudine abrogatam esse.

2 *l. si extraneus 33. De iur. dot.* Dixi *Defin. 1. supr.* & latius *Defin. 8. infr. de dot. caut. non numer.* vbi vide.

DEFINITIO XVII.

ILla quoque distinctio necessaria est, cum fides habita fuit de dote, an effluxa sint tempora intra quæ exceptio dotis non numeratæ potest obiici, [1] necne. Nam quandiu exceptioni locus est, non potest efficax esse de dote actio. [2] Nec eo minus exceptio locum habet, quod fides habita sit, cum vel vno illo maxime casu necessario recurrendum sit ad æquitatem exceptionis. [3] *Ita Senatus* in eadem causa. [4] Alia quæstio est, de qua dicemus sub tit. De dot. caut. non numer.

1 De quibus in Nouell. 110. vnde sumpta est *Auth. quod locum. C. de dot. caut. non numer.*

2 *l. nihil interest 112. de reg. iur.*

3 *l. vltim. & dict. Auth. quod locum. Cod. de dot. caut. non numer.*

4 *l. in contractibus 14. §. 1. C. de non numer. pecun.* Cuiacius *ad dict. Nouell. 100. in fin.*

DEFINITIO XVIII.

Bona mulieris quando præsumantur dotalia citra constitutionem expressam.

BOna mulieris non præsumuntur dotalia, si dotis constitutio nulla præcesserit. [1] Cum enim facti sit, [2] præsumi nulla ratione potest. [3] Nec sufficiet quod sciente & patiente vxore maritus administrationem eorum habuerit, fructusque oneribus matrimonij ferendis impenderit. [4] Sed tamen si vel minima constitutionis præcedentis coniectura emergat, aliud erit, vtputa si ex parte mulieris traditio vera intercesserit; [5] aut si ea bona idcirco mulieri donata aut legata fuerunt, vt essent ei in dotem, vel ipsi soluerentur cum nuberet. [6] Quasi nuptiarum sola mentio facilius inducat, vt qui mulieri donauit vel legauit, de dote constituenda cogitasse videatur. [7] Sed & illa coniectura potest sufficere, si mulier ipsa dixerit etiam inter alias partes bona illa esse dotalia. Vtcunque enim dotis constituendæ animus quæratur coniectura potest admitti, [8] (scilicet in præiudicium mariti non tertij, qui antea fortasse fundum tanquã non dotalem à marito comparauerit, [9]) præsertim cum dotatam esse mulierem non modo interfit viri, [10] sed etiam mulieris, vt & faciliorem maritum experiatur, & difficiliorem faciat bonorum suorum venditionem. [11] Plane in ea muliere, quæ secundas contrahit nuptias, longe minor dubitatio est, quoniam ex prioris matrimonij tabulis siue dotem marito constituerit, siue non facillime capi coniectura potest, an secundo viro dotem quoque constitutam voluerit, necne? Nam quæ dos in priore matrimonio data fuit, eadem quoque in secundo, si

aliud

aliud nihil obstet, repetita intelligitur. [12] *Ita Senatus* in causa Franciscæ Fabri, & Claudij de S.Real, 15.Cal. Aug.1592.

1 Late Bart. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium.*

2 Vt & cæteri contractus, & traditio quælibet, *l.consilio* 7.§. *vlt.de cur.fur.* iunct. *l.*1.*C.de dot.caut.*

3 *l.*2.*& pass.D.de probat.*

4 *l pen.D.ad leg.Falcid.* iunct. *l.de his* 17.*C.de don.int.vir.*

5 Quanquam etiam παράφερνα tradi possunt, nec ideo fiunt dotalia, *l.si ego* 9 §.*vlt D hoc tit.*

6 *Vt in l.Titio centum* 71.§.*Titio genero.de condit.& demonst. l.Theopompus* 14.*de dot.releg.*

7 Fere enim est, vt dotis datio sit de solemnitate matrimonij, *l.fin.Cod.de donat.ante nupt.* Boer.*quæst.*22 *num.*2. licet nihil prohibeat matrimonium esse sine dote, *l.*3.*D.hoc tit.* Vide *d.l. Theopompus l.sancimus* 24.*C.de nupt.*

8 *arg.d.l.si ego* 9.§.*vlt D.hoc tit.* Iunge *l.dotem* 30.*eod.*

9 Nunquam enim potest fieri ista retroactio in præiudicium tertij, cui medio tempore ius fuit quæsitum. *arg.l.potior* 11.*D.qui pot.in pign.hab.l.pen.D.rat.rem haber.*

10 Vt ex fructibus dotis ferat onera matrimonij, *l.pro oneribus* 20.*C.hoc tit.*

11 Secundum ea quæ diximus *Defin* 8.*supr.*

12 *ex l.dotem* 30. *D hoc tit.* quæ tamen videtur loqui de secundo matrimonio inter easdem personas contracto, vt appareat *ex l seq.*

DEFINITIO XIX.

Soluens marito contra legem in dote danda dictam non liberatur.

VErum quidem est quod iam supra scripsimus, [1] Marito quamuis inopi recte solui dotem etiam mulieri inuita, si non illa sibi consulat implorato iuris auxilio, vt dos in tuto collocetur. [2] Sed tamen cum dotalibus tabulis conueniset, vt maritus dotem pecuniariam in corpora conuertere aut idoneis pignoribus doti consulere teneretur; [3] Visum est eo non secuto liberationem ex solutione viro facta non magis debitoribus dotis potuisse contingere, quam si pecunia soli mulieri debita, nec in dotem data viro soluta esset. [4] Qui enim mulieris dotisque debitor est, si tuto velit soluere, vt liberetur, non solum curiosus esse debet vt sciat, an in dotem data sit pecunia, sed etiam qua lege & conditione data sit. Ne alioqui marito male soluat, si aut nulla dos aut certis conditionibus data sit, quibus non satisfiat. [5] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod, contra viduam Illustris Ludouici de Gorreuod, Vicecomitis de Salins, 12.Cal.Aug.1592. Iunge SC.4.sup.& 30.infr.

1 *Defin.*4.*supr.*

2 *Ex l.vbi adhuc* 29.*C.hoc tit.*

3 Vt esset dos tutiore loco, quia plus cautionis est in rem quam in personam, *l.plus cautionis* 45. *de regul.iur.* & facilius perit pecunia quam corpora, *l.lex qua tutores* 22. *ad fin. C.de admin.tutr.*

4 Quo casu non potuisset maritus sine mandato accipere solutionem, *l.hac lege* 8.*C.de pact.conuent.tam sup.dot. l.maritus* 21.*C.de procur.* licet aliis locis non tam videatur requiri, vt mandatum aliquod habeat maritus, quam vt non sit prohibitus se in paraphernis immiscere.

5 Immutari enim ex postfacto, & inuita muliere non potest stipulatio præsertim dotis, quæ ab initio certam legem habuit, *l.vero* 12.§.*pen.D.de solut.* iunct. *l.cum dos* 7.*D.de pact.dotal.*

DEFINITIO XX.

Fructus bonorum dotalium, si sint & ipsi dotales, ad mulierem non ad maritum maritive heredes pertinent.

FIliæ naturali pater quingenta pro dote legauerat, in eamque causam certa prædia pignori & in antichresim obligauerat, quorum fructus in diem vsque soluti legati ad filiam pertinerent. [1] Illa cum nuberet, nec dum solutum legatum esset, bona sua iuraque omnia in dotem dederat. Soluto post multos annos morte viri matrimonio quærebatur, an pignorum fructus, quos neque mulier neque maritus perceperat, aut in vicem fructuum vsuræ legati mulieri deberentur, an potius mariti heredibus pro toto eo tempore quo matrimonium stetisset? [2] Nam cum mulier bona sua omnia in dotem dedisset, dotis autem fructus ad maritum pro ferendis matrimonij oneribus pertineant, [3] videbatur mariti aut heredum vel creditorum ipsius non mulieris actionem esse, [4] nec quicquam iuris in iis fructibus petendis mulierem habere. Sed placuit contraria sententia, quia non quingenta duntaxat, sed iura sua omnia generaliter in dotem mulier dederat, & consequenter fructus quoque ipsos pignorum, cum inter cætera iura illud etiam mulieri competeret percipiendorum ex pignoribus fructuum, quandiu quingenta illa soluta non fuissent. [5] Proinde fructus illi dotales potius quam dotis fructus videbantur atque ita mulieri non marito debiti, [6] Cum si eos vir percepisset nunc ab eius heredibus iudicio de dote restituendi essent. [7] Erant namque in legato, & ex testatoris iudicio debiti, non propter moram. [8] Itaque pronunciauit Senatus fructus omnes bonorum obligatorum à die mortis testatoris mulieri præstandos. Computato tamen detractoque si quid heredes patris medio tempore pro alimentis filiæ erogasse probarentur. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Hæc enim vera est antichresis, de qua in *l.si is qui* 11.§.1. *D. de pignor. & in l.si pecuniam* 33.*D.de pignorat.act.* cum creditor fruitur pignore in vicem vsurarum.

2 Ius enim fructuum qui ad maritum pertinuerunt ad ipsius heredes transmittitur, vt & cætera iura omnia defuncti *vulg.iuribus.*

3 *vulg.l.pro oneribus* 20. *C.hoc tit.* [Ergo in fructibus bonorum, siue paraphernalium, siue aduentitiorum, aliud est, vt ad maritum pertinere non debeant, sed ad mulierem, ita vt si maritus eos perceperit, eorum rationem mulieri aut eius heredibus reddere teneatur, *l.pen.D.ad leg.Falcid.* Nisi ex voluntate mulieris eos perceperit & consumpserit, vt in *l.si fructus* 8.*C.de donat. int.vir.& vxor.* Quod in dubio præsumendum est in paraphernalibus, quorum administrationem habere censetur maritus ex tacita voluntate mulieris, *l.vlt.C.de pact.conuent.tam sup.dot.* at non etiam in aduentitiis, *l.maritus* 21.*Cod.de procur.* Vt proinde fructus aduentitiorum etiam vidente & patiente muliere percepti dissentiente potiùs, quàm consentiente eo percepti videantur propter metum reuerentialem, *l.*1. §.*qua onerandæ. D.quar.rer. act.non det.* Ita Ioan.Campes.*de dote part.*1.*qu.*9.post Alex.*cons.* 63.*num.*6.*lib.*2.*& consil.*42.*lib.*1.Bart.Socin.*cons.*82.*vol.*4.]

4 *l.doce* 9.*C.de rei vindic.*

5 Nam nec quicquam vetat bona futura & fructus nondum percepros dari in dotem, sicut & pignori dari possunt, *l.vltim.C. qua res pignori.l.si conuenerit* 4 *D.de pact.dotal.*

6 Aliud enim est fructus esse dotales, aliud vero esse rerum dotalium, *d.l.* 4.quomodo dicimus aliud esse de vsuris legatorum vel fideicommissorum tractare, aliud vero de vsuris legatis vel fideicommissis, *l.cum vnus* 10. §.*verbis fideicommissi.D.de alim.vel cibar.legat.*

7 *tot.tit.solut.matrim.D.& C.l.in rebus* 30.*C.hoc tit.*

8 *Vt in d.*§.*verbu.*

9 Nec enim poterat mulier habere & alimenta & dotem præcipuam, cum dos cedat loco alimentorum, *l.qui filium* 4. *D. vbi pupil.educ.deb.l.capite* 19.*vbi not.D.de rit.nupt.*

DEFINITIO XXI.

Mulier agens siue ad restitutionem, siue ad assecurationem dotis, cogitur primum imputare quæ penes se habet, deinde excutere bona mariti, postea agere contra tertios possessores.

SI mulier, quæ constante matrimonio de dote in tuto collocanda experitur, vergente scilicet marito ad inopiam, [1] bona quædam mariti alienasse aut

Source : BIU Cujas

penes ſe habere probetur, non eo minus audienda eſt, ſed ita tamen vt ea omnia ſibi primum imputet,[2] Deinde ſi qua ſint bona vacantia, hoc eſt nondum alienata, & quæ ſine controuerſia poſſideri poſſint,[3] ea quoque perſequatur. Neque enim minus repellitur mulier exceptione non factæ excuſſionis, ſiue conſtante, ſiue ſoluto matrimonio agat, quàm cæteri creditores. 4 Niſi pro ſe habeat clauſulam conſtituti, quæ cæteris quoque creditoribus perinde prodeſſet. 5 Excuſſis vero mariti bonis omnibus, quæ excuti potuerunt, & debuerunt, ſi ad tertios veniat poſſeſſores, quos auctoritas iudicis in pignorum poſſeſſionem miſerit, quamuis vocata ea & condemnata,[6] (priuſquam tamen dotis conſeruandæ remedium imploraſſet) non repelletur exceptione rei iudicatæ. Alia enim nunc cauſa eſt, aliudque ius quam de quo fuerat pronunciatum. 7 *Ita Senatus* in cauſa Dominicæ Delſin, & Chriſtophori Poche, 14. Cal. Sept. 1592.

1 *Ex l. vbi adhuc 29. Cod. hoc tit. & l. ſi conſtante 24. D. ſolut. matrim.*

2 Nam quod creditor quilibet penes ſe habet ſine cauſa ex bonis debitoris ſui, vel reddere debet, vel imputare, *l. filium quem 24. Cod. famil. erciſcund.* Eſt autem expeditior ſoluendi modus imputatio ad circuitum vitandum, *l. in quartam 91. D. ad leg. Falcid. l. in fideicommiſſaria 18. verſ. plane. D. ad SC. Trebell.* [Finge penes mulierem aut mulieris heredem eſſe mobilia quædam marito data in dotem æſtimata, cogetur mulier aut eius heres imputare ea ſibi in reſtitutionem dotis iuxta conuentam æſtimationem, ſi ea ſibi retinere velit. Sed quia poſſunt facta eſſe deteriora in ipſius poteſtate eſſe debet, vt ea reddat marito, & quidem qualia fuerunt ſoluti matrimonij tempore, quia cùm æſtimata ſunt, periculum eorum ſemper ad maritum pertinet, *l. ſi inter 21. Cod. hoc tit. l. plerumque 10. D. eod. Ita Senatus* in cauſa Antonij Toniolle, contra D. de Verſoney, 17. Maij 1614.]

3 Nam quæ ſine controuerſia poſſideri non poſſunt, ea nec poſſideri poſſe creduntur, *l. quamuis 13. D. de reb. auctor. iudic. poſſid.*

4 Iure ſcilicet communi, quod induxit Iuſtin. *Nouell. 4. de fideiuſſ.* vnde ſumpta eſt *Auth. hoc ſi debitor. C. de pignor.* Nullum enim hac parte priuilegium dotis eſt. [Aliud ergo iuris eſt, ſi mulier non agat ad dotis aſſecurationem, ſed eam petat per viam exceptionis, & contradictionis. Hoc enim caſu non cogitur mulier facere excuſſionem, quæ facienda nunquam eſt, niſi ab eo qui agit, Rebuff. poſt Imol. in *tractat. De conſtit. redit. art. 1. gloſſ. 14. num. 43.* Debet tamen ante omnia ſatisfieri mulieri ex bonis mariti, ſi qua ſuperſint, deinde veniri ad tertios poſſeſſores. *Ita Senatus* pro liberis N. Antonij Des portes, contra N. Mariam de Ruſinans, 6. Cal. Decemb. 1610.]

5 Quoniam clauſula conſtituti facit poſſeſſorem conſtitutarium, *l. quod meo. D. de acquirend. poſſeſſ.* Exceptio autem excuſſionis competit poſſeſſori non contra poſſeſſorem, *dict. Nouell. 4.*

6 Nec enim mulier habet ius intercedendi pro dote, niſi in caſum reſtitutionis vel aſſecurationis, vt dixi *Defin. 13. numer. 1. ſupr.*

7 Et conſequenter non obſtat exceptio rei iudicatæ, *l. cum quæritur 12. cum ſequent. 2. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Dotis vſuræ non promiſſæ quibus caſibus marito ante biennium debeantur.

MOra illa legalis,[1] quæ non niſi lapſu biennij contrahitur,[2] vt exinde vſuræ debeantur, cum extraneus dotem promiſit,[3] non eſt neceſſaria, cum vxor ipſa dotem conſtituit, & in mariti domo habitat.[4] Tum enim ſicuti vir fert onera matrimonij, ita æquum eſt viciſſim vſuras dotis eum conſequi ab vxore.[5] Idemque eſt ſi extraneus doti ſoluendæ diem præfixerit biennio breuiorem. Nam eo caſu non expectabimus biennium, ſed ex ſolo lapſu temporis conſtituetur extraneus in mora,[6] vt ab eo die vſuras promiſſæ dotis debeat, etiam quas vir non deduxerit in ſtipulatum.[7] *Ita tractatum eſt* 15. Cal. Sept. 1592.

1 Sic enim appellant noſtri, de qua Angel. *in §. fuerat. verſ. vnum tamen tene menti. Inſt. de actio.*

2 *Ex l. vlt. §. præterea. C. hoc tit.*

3 Hic enim eſt caſus conſtitutionis Iuſtinianeæ, de qua *in d. §. præterea.*

4 Dixi *Defin. 6. ſupr. tit. prox.*

5 Vt ibi dos ſit vbi ſunt onera matrimonij. *l. ſi is qui 56. §. ibi dos. D. hoc tit. l. pro oneribus 20. Cod. eod. cap. ſalubriter extr. de vſur.*

6 Vt prouiſio hominis faciat hoc caſu ceſſare prouiſionem legis, vt *in l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

7 Quod enim Iuſtinianus conſtituit in fauorem dotis non impedit quo minus poſſit melior eſſe conditio dotis propter pactum, *arg. l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.* Alioqui non debebantur olim vſuræ dotis, niſi in ſtipulatum deductæ, *leg. vir vſuras 54. D. de donat. int. vir. & vxor.* aut niſi ex mora, vt in cæteris bonæ fidei iudiciis, *l. mora 32. §. in bonæ fidei. de vſur.*

DEFINITIO XXIII.

Augmentum dotis debetur pro nominibus in dotem datis, ſiue ab initio fuerint, ſiue ex poſtfacto facta ſint idonea, ſiue maritus ea pro bonis habuerit.

AVgmentum dotis, de quo ſupra ſcripſimus,[1] licet mulieri debeatur etiam dote non ſoluta, adeoque quamuis pactio in contrarium facta ſit,[2] non tamen debetur, ſi forte nomina minus idonea in dotem data ſint, quæ maritus exigere numquam potuerit.[3] Niſi ea nomina, vt bona, vltro ſecutus ſit, deque iis fidem habuerit,[4] quod ipſum tamen in dubio facile præſumendum non eſt,[5] Itaque probare mulier debebit, nec ſolum legitima nomina fuiſſe, quæ in dotem dedit, ſed etiam, vt ita dicam, exigibilia,[6] eo nimirum tempore inſpecto, quo in dotem data ſunt.[7] Neque enim legitima fuiſſe ſufficeret, ſi aut propter debitorum inopiam, aut ob perſecutionis difficultatem exigi vtiliter non potuerunt.[8] Si tamen ex poſtfacto fiant idonea, quæ conſtitutæ dotis tempore minus idonea putabantur, eorum quoque nomine augmentum debebitur, quandoquidem exactionis difficultas, quæ initio fuit, non facit quominus aut in dotem data, aut eadem nomina eſſe videantur.[9] *Ita Senatus* in cauſa N. de la Verriere viduæ Bartholomæi Foſſe, contra heredes & creditores mariti, 12. Calend. Septemb. 1592.

1 *Defin. 15. ſupr. hoc tit.*

2 Dixi *Defin. 3. ſupr. de donat. ante nupt.*

3 Nullam enim actionem habere videtur is, qui eam habet quam debitoris excludit inopia, *l. nam is 6. D. de dolo.*

4 Bonum enim nomen facit quiſquis admittit debitorem *l. inter cauſas 26. §. abeſſe. D. mandat. l. 1. §. illud ſciendum 10. D. de ſeparat.*

5 Non enim facile prudens quiſquam paterfamilias debitoris nomen admittit periculo ſuo, *l. ſi mandatu 45. §. penult. D. mandat.*

6 Aliud enim eſt nomen eſſe, aliud vero eſſe exigibile, *l. ſi nomen 4. D. de hered. vel act. vendit. l. ſi plus 74. §. vltim. D. de euict.*

7 Hoc enim tempus inſpiciendum eſt. *l. Titia 62. in fin. D. hoc tit.*

8 Quia tunc pro nullis habentur, vt dixi *num. 3. ex l. nam is 6. D. de dolo.*

9 *l. 1. pen. vlt. & paſſ. Cod. qui bon. ceder. poſſ. §. vltim. Inſtit. de replicat.*

DEFINITIO XXIV.

Dotis augmentum debetur ex comparatione æſtimationis rerum dotalium, quæ fuit conſtitutionis tempore, niſi fuerint æſtimatæ, quo caſu æſtimationis tempus ſpectatur.

NOn idem erit, ſi ſpecies in dotem datæ vel pretioſiores vel deteriores conſtante matrimonio

factæ

factæ proponantur. Quanti enim constitutæ dotis tempore fuerint inspiciemus, vt sciatur quantum vir vxori pro dotis augmento præstare debeat.[1] Nec si casu[2] aucta sit dos vel imminuta, augeri quoque conueniens est, vel minui eam portionem, quæ pro dotis incremento datur.[3] Si tamen ab initio conuenerit vt res dotales æstimentur, siue adiectum sit vt ad ratam æstimationis augmentum debeatur, siue nihil de eo dictum fuerit, non constitutæ dotis, sed factæ æstimationis tempus spectabimus.[4] Nisi alterutrius coniugum dolo culpave dilata æstimatio proponatur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Augmentum enim debetur ex comparatione dotis, dos autem æstimatur ex eo tempore, quo data est, *l. Titia, 64. in fin. D. hoc tit. l. Rutilia Polla. 69. D. de contr. empt.*

2 Aliud enim est si ex conuentione *Auth. sed iam necesse. C. de donat. ant. nupt.*

3 Obligatio enim, quæ ab initio certam legem & quantitatem habuit, non potest ex post facto vel minui vel augeri citra nouam conuentionem. *Arg. l. vero 12. §. pen. D. de solut. l. centum Capuæ 8. vbi not. D. de eo quod cert. loc.*

4 Æstimatio enim facit hoc casu emptionem & nouum contractum, *l. plerumque 10. D. hoc tit.*

5 Semper enim pro facto habetur id, quod ne factum sit alius alius in mora fuit, *l. in omnibus causis 39. de reg. iur. l. quod sæpe 35. §. in his. de contr. empt.*

DEFINITIO XXV.

Excussionem bonorum mariti facere mulier cogitur, siue constante siue soluto matrimonio pro dote agat, & quid si habeat clausulam constituti.

MVlier pro indemnitate, &, vt loquuntur, assecuratione dotis agens constante matrimonio, vergente scilicet marito ad inopiam,[1] si tertios inquietet possessores, ita demum audienda est, si cætera mariti bona doti non sufficiant. Nam si sufficiant, cur non in eorum possessionem mittatur potius, quàm vt ei liceat bonæ fidei possessorem turbare?[2] Nec aliud respondendum erit, etiamsi dotalibus tabulis clausula cõstituti inserta proponatur. Etsi enim possessio quæsita per eam clausulam,[3] & amissa per secutam alienationem reuocari potest per condictionem ex Iustiniani lege:[4] Non idcirco tamen melior esse potest conditio mulieris, vt pleniorem de possessione, quam de iure pignoris actionem habeat constante matrimonio. Neutram enim exercere eo tempore potest, nisi, quatenus necesse est, vt dos salua fiat. Nil autem necesse est, quamdiu ex bonis nondum alienatis indemnitati dotis consultum esse possit.[6] Neque vero deerant, qui putarent, nullam clausulæ constituti vim esse, quoties de assecuratione tantum, non etiam de restitutione dotis ageretur, propterea quod multum differat actio hæc ab hypothecaria,[7] nec videatur clausula constituti in pignoris conuentione apposita prodesse debere, nisi cum de pignore conuentionali disputatur.[8] Sed impugnat hæc sententia vtilitatem mulieris, cui æquum est prospici, vt saluam habeat dotem in omnem casum, id est,[9] siue constante siue soluto matrimonio, & constante multo magis quàm soluto, siue expresse siue tacite bona mariti obligata proponantur.[10] Nec quod in casum duntaxat soluti matrimonij, & dotis restituendæ concepta stipulatio fuit, ad rem faciet, quando id ratione illa factum videri potest, quod non sine malo omine fieri poterat, vt futuram mariti inopiam mulier præuideret, in eumque casum sibi prospiceret.[11] Proderit igitur mulieri clausula constituti ad seruandam dotem etiam constante matrimonio, vt paratiorem habeat actionem, sed non etiam, vt pleniorem, quàm si ageret hypothecaria,[12] quomodo plenior esset, si soluto matrimonio exercereturvel hoc ipso, quod excussionis non factæ exceptionem non timeret,[13] quam timet hypothecaria,[14] Ideo fortasse, quod actio quælibet mulieri competens dotis nomine constante matrimonio eam omnino conditionem habeat, si dos in tuto non sit:[15] quæ conditio deficit, quandiu supersunt marito bona, ex quibus dos salua fieri possit.[16] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Genier & Dionysiæ Plancheuille, 18. Cal. Decemb. 1592.

1 *Ex l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*

1 In dubio etiam parcendum est & fauendum emptori, cui nihil potest imputari, *l. 1. §. si quis in fraudem, D. si quid in fraud. patr. l. plane, 14. D. de minor.*

3 *l. quod meo 18. D. de acq. poss.*

4 Implorato beneficio *l. vlt. C. de acq. poss.*

5 Est enim subsidiarium hoc remedium, quod inductum est per *leg. vbi adhuc 29. Cod. de iur. dot. l. si constante 24. D. solut. matrimon.*

6 *Arg. Auth. hoc si debitor, C. de pignor. l. decem. 116. de verbor. oblig. l. Moschus 47. de iur. fisc.*

7 Vt ex eo apparet, quod mulieri isto remedio agenti non potest dos offerri, vt dixi *Desin. 2. supr.*

8 Ne clausula apposita ad vnum finem ad alium operetur, contra *l. in ratione 30. §. tametsi D. ad leg. Fal.*

9 *l. 1. D. solut. matrim. l. interest, 18. D. de reb. auctor. iudic. possid. l. Titio centum 71. §. Titiogenero. vers. constante. D. de condic. & demonstr.*

10 Nam & iure vetere idem erat, vt constat ex *d. l. interest*, & aliis innumeris, cum tamen eo iure dos nullum haberet priuilegium tacitæ hypothecæ ante *l. vnic. C. de rei vxor. act.*

11 Casum enim aduersamque fortunam hominis spectari & expectari neque ciuile neque naturale est, *l. inter stipulantem 38. §. sacram. vers. homo liber. D. de verb. oblig. l. cum tale 72. in princip. De cond. & demonstr.* Iunge *l. mulier 22. circa princ. vers. Brasidas. D. ad SC. Trebell.*

12 Absurdum enim esset, plus iuris habere mulierem pro dote constante matrimonio, quàm eo soluto, *leg. in rebus, 30. C. hoc tit.*

13 Nunquam enim nocet exceptio non factæ excussionis ei, qui implorat beneficium clausulæ constituti, & *leg. vlt. Cod. de acq. poss.*

14 *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

15 Cum nec ob aliam causam sit introducta, quàm vt dos in tuto collocetur, *d. l. vbi adhuc, 29. C. hoc tit.*

16 *l. decem, 116. D. de verb. oblig.*

DEFINITIO XXVI.

Mulier repulsam passa eo tempore, quo maritus erat soluendo, postea factis per maritum alienationibus debet agere prius in res alienatas.

QVid vero si ex iis bonis, quæ maritus adhuc habebat iudicati tempore, quædam postmodum ab eo alienata sint, vt iam impar sit reddendæ doti, qui cum actionis repulsam passa est, & dotis restitutioni & ferendis matrimonij oneribus sufficiebat?[1] Non idcirco plus iuris habebit mulier in absolutos victoresque tertios possessores:[2] cum paratam habeat actionem in res alienatas,[3] siue sententiam emptor sciuerit, siue ignorauerit.[4] Nam & cæteris paribus prius inquietari vltimos emptores æquum est.[5] *Ita tractatum* & pronunciatum est in eadem causa.

1 Alioqui non nisi perinique repulsam pati mulier potuisset, *d. l. vbi adhuc.*

2 Quamuis res iudicata perpetuam illam conditionem habeat, si res in eadem causa manserit. Non enim nocet exceptio rei iudicatæ, cum alia causa est, *l. si mater 11. §. eandem causam, l. & an eandem, 14. D. de except. rei iudic.*

3 Nec enim per alienationem fieri deterior potuit conditio mulieris, *l. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. debitorem, 15. C. de pignor.*

4 Ne melioris conditionis sit emptor, quàm venditor, quod esset absurdum, *l. vlt. §. 1. D. ad SC. Velleian.*

5 Ne fiant de lite lites, si priore loco conueniantur priores, qui postea regressum habituri sint contra posteriores, *arg. l. si quis habens, 24. D. qui & aquib. manum.* quamuis non sit hoc perpetuum, vt alibi scripsi ex *l. Moschus, 47. D. de iur. fisc.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXVII.

Casus, in quo mulieri offerri potest etiam constante matrimonio.

QVod vulgo & summa cum ratione receptum est, vt mulieri de dote in tuto collocanda constante matrimonio agenti dotem ipsam in pecunia numerata offerre mariti creditor nequeat,[1] quasi non possit in tuto esse dos, quæ consistat in pecunia numerata,[2] non potest esse perpetuum. Quid enim si in bonis mariti nihil sit præter domum, quæ commodam diuisionem non patiatur,[3] sed quę tamen longe maioris sit æstimationis, quam dos ipsa, vt ex eius pretio non minus cæteris mariti creditoribus, quam mulieri satisfieri possit?[4] An non iniquum sit prętextu dotis, quę non periclitetur, in damno morari creditores?[5] Atqui alio remedio creditoribus consultum esse non potest, quam vt ad totius domus licitationem deueniatur.[6] Hactenus igitur mulieri consulendum erit, vt redactum ex licitatione pretium, quantum ad dotis & augmenti exsolutionem satis erit, penes idoneum mercatorem deponatur, per cuius manus vsuras legitimas mulier percipiat, vt se suosque alat. Nam & idem obseruatur si dotem nondum solutam vir petat, cuius facultates iam tum restituendæ doti sint impares.[8] Ideo fortasse, quod pecunia sit depositа, cum perire nequeat[9] maioresque fructus ferat, quam si in immobilibus consisteret, non male immobilis rei fundique iure censeatur.[10] *Ita Senatus* in causa Iacobi Durant & Peronetæ Talon, 8. Cal. Decembr. 1592. Et iterum pro Sp. Gabriele Damodry Aduocato, contra N. Buisson, 4. Cal. Decembr. eod. anno.

1 Dixi *Defin. 2. supr. hoc tit.*
2 Quia pecunia res fragilis & lubrica est, *l. si chorus* 79. §. 1. *de legat. 3. l. lex quæ tutores* 22. *ad fin. C. de admin. tutor. l. Iulianus* 30. *D. de hered. pet.*
3 Vt *in l.* 3. *C. commun. diuid. & l.* 1. *eod.*
4 Vt *in l. pro debito* 6. *in fin. C. de reb. auctor. iudic. possid. l. quod autem* 6. *§. sciendum D. quæ in fraud. credit.*
5 Semper enim id agendum est quantum fieri potest vt nemo fraudetur, *l. ex his* 8. *eod. tit. quæ in fraud. credit.*
6 Cum pecunia semper recipiat commodam diuisionem *l. stipulationes non diuiduntur.* 72. *D. de verb. oblig.*
7 *Cap. per vestras, Extr. de donat. int. vir. & vxor.*
8 Vt dixi *Defin. 4. supr. ex dict. cap per vestras.*
9 Quia pecunia debita per modum generis perire non potest, *l. incendium* 11. *C. si cert. pet.*
10 *Arg. l. 3. vbi not. G. arbitr. tutel.*

DEFINITIO XXVIII.

Mulier neque in restitutione neque in assecuratione dotis præfertur creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus.

QVemadmodum soluto matrimonio, cum de restituenda dote agitur, creditores anteriores hypothecam expressam habentes mulieri præferuntur, secundum eam nostrorum sententiam qua vtimur,[1] ita si constante matrimonio de dote in tuto collocanda tractetur,[2] aduersus eos duntaxat creditores mulieri succurrendum erit, qui posteriores reperientur, non etiam aduersus illos qui sunt anteriores,[3] si non tacitam duntaxat, sed expressam hypothecam habuerunt.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic enim vulgo nostri ad *l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pignor. hab.* contra quos tamen scripsi in libris Coniecturarum.
2 Ex remedio *l. adhuc* 26. *C. hoc tit.*
3 Ne plus iuris habeat mulier pro dote constante, quam soluto matrimonio, contra *l. in rebus* 30. *C. hoc tit.*
4 Certum enim est mulierem etiamsi nullam haberet expressam hypothecam, præferri tamen debere omnibus etiam anterioribus non nisi tacitam habentibus, *dict. l. assiduis.*

DEFINITIO XXIX.

Qui filiæ dotem certæ quantitatis dedit vltra legitimam portionem, non ideo legitimam in dotem dedisse videtur.

PAter filiæ nomine dotem dederat certæ quantitatis, & adiecerat, *vltra legitimam portionem quæ se defuncto filiæ deberetur.* Quærebatur an legitima quoque portio mortuo quandoque patre in dotem data intelligeretur? Dubitationem faciebat, quod huiusmodi dictiones, *præter, vltra, hoc amplius*, & aliæ si quæ sunt similes, habent vim, vt nostri loquuntur, repetitiuam, idque cum suis omnibus qualitatibus,[1] præsertim vero vt vtrumque determinabile in eadem clausula positum, & ad idem *constituendi* verbum relatum æqualiter & vniformiter per eiusmodi verbum determinetur.[2] At in contrarium illud mouet, quo ea verba, *vltra legitimam portionem*, non tam in dispositione addita videantur, quam exceptionis gratia, acsi scriptum esset, *extra legitimam portionem*, ne legitima portio quandocunque obueniens confunderetur cum dote pecuniaria, aut per eam minueretur.[3] Itaque multum interesse videtur an ita scribas: *Erunt in dotem ducenta vltra fundum Cornelianum*, an ita, *vltra legitimam aut hereditariam portionem.* Nam superiore casu si fundus Cornelianus in dispositione, & in causa dotis non esset, nihil supradicta verba operarentur, si ponas filiam nihil iuris alioqui in eo fundo habere potuisse.[4] Porro in dispositione includi non potest quin datus quoque in dotem videatur.[5] At legitima aut hereditaria portio non eo minus ad filiam perueniret, quod adiecta non essent verba illa, *vltra legitimam portionem.*[6] Plane in eam legitimam portionem si adiecta non essent pecuniaria dos imputaretur.[7] Satis igitur esse debet, quod faciunt ne imputetur, nec illud præterea inducere debent, vt legitima ipsa portio in dotem data videatur.[8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 2. & 3. infr. de collat.

1 *l. qui ita* 3. vbi Bart. *de dot. releg. l. Seio* 10. *§. vxori de ann. legat. l. si pure* 54. vbi etiam late Bart. *de leg.* 3.
2 *Vulg. l. iam hoc iure* 4. *de vulg. & pupil. substit. l.* 4. *C. de impub. & aliis substit.*
3 Siquidem certum est dotem imputari in legitimam, *l. quoniam nouella* 29. *D. de inoff. testam.*
4 Verba enim omnia potius sunt improprianda, quam vt nihil operentur, *vulg. l. si quando* 109. *de legat. 1. cum similibus.*
5 *d. l.* 3. *de dot. releg. d. l. si pure* 54. *de leg.* 3.
6 Quia non potest filiæ fraus fieri in legitima, *l. parentibus* 8 *l. quoniam in prioribus* 32. *C. de inoff. testam.*
7 *d. l. quoniam nouella* 29. *eod. tit.*
8 *Arg. l. eum qui* 30. *D. de iureiur.*

DEFINITIO XXX.

Dotis debitor qui iterum dotare non tenetur solutionem prætextu inopiæ mariti recusare non potest, maxime ita iubente iudice, qui tamen melius iusserit dotem deponi.

DEbitor dotis, si à marito vrgeatur ad solutionem, nullam ex inopia mariti exceptionem habere potest, siue maritum inopia laborare dicat, siue male vti eum substantia sua, & à tempore dotis constitutæ factum esse pauperiorem. Etsi enim ex eiusmodi causis petere mulier potest vt dos in tuto collocetur,[1] ea tamen defensio non cuicunque dotis debitori competit, sed vel ipsi mulieri, vel alteri qui in ea conditione sit vt ipsam, si dos amitteretur, iterū dotare teneretur,[2] vt puta patri vel alteri ex ascendentibus,[3] non etiam fratri[4] aut extraneo, qui si marito quantumuis inopi dotem soluat, etiam inscidum

dummodo non prohibente muliere, [5] satis tutus est, [6] ac multo magis si soluat mandante iudice etiam inferiore, [7] & à quo appellari possit, adeo vt nec illi necessarium sit auxilium appellationis, [8] neque vero audiendus sit appellare volens, quippe cuius nihil interest. [9] Quamquam ne colluisse dicatur, aut aliquid sit quod ei imputetur, melius fecerit si rem denunciet mulieri, quo possit illa sibi consulere, si volet. [10] Verum in proposita specie mihi ad Senatus officium & equitatem pertinere videbatur prouidere vt dos in tuto collocaretur, non solum ignorante muliere, sed ea quoque inuita, [11] propter coniunctum ius reipublicæ publicæque vtilitatis cum mulieris dote. [12] Non quidem iniuncta marito satisdandi necessitate, cum fideiussores dotium dari non possint, [13] sed deposita dote pecuniaria penes virum probum, per cuius manus vir legitimas vsuras accipiat ad onera matrimonij ferenda. [14] Quod temperamentum, licet tum Senatus noster secutus non sit, postea tamen probauit. *Ita Senatus* Prid. Cal. Feb. 1593. pro Claudio Brun, contra Petrum Chapelle. Iunge Defin. 4. & 19. supr.

1 *Ex leg. vbi adhuc, 29. C. hoc tit. l. si constante 24. D. solut. matrim.* Intellige tamen si mulier ignorauit maritum fuisse inopem iam ipso tempore nuptiarum, alioqui iuxta Cyni sententiam à Senatu nostro probatam licet à Bart. improbatam *in d. l. si constante.*

2 Quo casu interest sane illius qui dotare iterum teneretur, vt dos sit in tuto, *l. pater filiæ 71. D. de euict. Auth. sed quamuis, C. de rei vxor. act.*

3 Quorum scilicet officium est filiam neptemque dotare. Nempe si sint ascendentes ex linea paterna, *l. vlt. C. de dot. promiss. l. cap. 15. D. de ritu nupt.* Nam nec mater, nec ascendentes materni tenentur nisi in subsidium, *leg. neque mater, 14. C. de iur. dot. l. penult. D. de agnos. & alend. lib.*

4 Præterquam consanguineo, si soror consanguinea honeste aliter nubere non possit, *leg. cum plures 12. §. pen. D. de admin. tutor.*

5 Posset namque imputare ei qui post denunciationem soluisset, *arg. l. 3. C. de nouat. l. 4. C. quæ res pign. oblig. poss.* nimirum si non multo post imploret mulier auxilium iuris ad dotem in tuto collocandam, alioqui denunciatio illa & prohibitio mulieris esset inanis, vt scripsi *Defin. 9. supr.*

6 Dixi latius *Defin. 4. supr.*

7 *l. quod autem 6. §. apud Labeonem. D. quæ in fraud. credit.*

8 *l. ait prator 7. §. 1. vers. quid tamen. D. de minor.*

9 *l. 1. D. de appel. recip.*

10 Quo non facto postea non nisi de seipsa conqueri mulier possit & debeat, *arg. l. nam si actor. 26. D. de rei vindic.*

11 Cum huius sexus consilium laboret plerumque contra propria commoda, *l. si pater 4. in fin. C. de sponsal.*

12 *l. 1. D. solut. matr. l. interest 18. D. de reb. auctor. iud. poss.*

13 *Tot. tit. C. ne fideiuss. dot. dent.*

14 *Ex cap. per vestras. Extr. de donat. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO XXXI.

Maritus etiam solus potest totam dotem exigere, etiam quæ ipsi & vxori simul sit promissa.

NOn eo minus dotem constante matrimonio petere maritus solus potest, quod ipsi & vxori eius coniunctim promissa & constituta sit. [1] Nam etsi soli mulieri promissa esset, vel ipsa dotis appellatio faceret, vt eius exigendæ actio constante matrimonio soli marito competere deberet. [2] Ibi enim dos esse debet vbi sunt onera matrimonij. [3] Idque multo magis admittendum est, si ponas tabulis dotalibus obligatum maritum, quod passim fit, vt dotem restituat. Priusquam enim reddere teneatur, antecedens est vt habere & exigere eam possit. [4] Obtinuit tamen vt frequentius tam vxori quam viro dos promittatur, nempe quoniam vtriusque interest. Nam quamuis dos sit in bonis mariti, est tamen mulieris. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio dubitandi *ex l. reos 11. §. cum tabulis, D. de duobus reis.*

2 *l. doce 9. C. de rei vindic.*

3 *l. si quis 56. §. ibi dos. D. hoc tit. l. pro oneribus 20. C. eod.*

4 Qui enim vult consequens, vult etiam necessarium antecedens, *vulg. l. ad rem mobilem 56. & l. ad legatum 62. D. de procurat.*

5 *l. quamuis 75. l. Titia 62. D. hoc tit. l. in rebus 30. C. eod.* Ergo hoc casu maritus neque mandatum vxoris proferre cogetur, neque de fato cauere.

DEFINITIO XXXII.

Mulier, quæ ex bonis mariti pro dote possidet, ad largam æstimationem non est inquietanda ab aliis creditoribus, quandiu alia sunt mariti bona, ex quibus satisfieri ei possit.

SI marito ad inopiam vergente cautum sit mulieri, datis ei pignoris nomine bonis immobilibus æstimatis largiore, vt fit, æstimatione ad concurrentem vsque dotis & donationis antenuptialis quantitatem, non est audiendus alius mariti creditor si mulierem inquietare velit eo prætextu, quod longe pluris sint bona, quæ ipsa possidet, quam ei debeatur. Nisi prius probet non alia marito supereſſe, ex quibus possit sibi satisfieri. [1] Hoc enim casu cum maritus pignorum dominus maneat, [3] sufficiatque indemnem seruari mulierem, [4] non erit prohibendus creditor quo minus hyperocham [5] pignorum pro suo iure persequatur. [6] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 10. Calend. Mart. 1593.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin. 2. supr. hoc tit.*

2 Quandiu enim alia bona supersunt, ex quibus possit satisfieri posteriori creditori, nihil eius interesse potest, *arg. l. decem 116. de verb. obligat.*

3 Adeo vt nec mulieri liceat quicquam ex iis alienare constante matrimonio, *l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*

4 Idem enim duntaxat lex agit vt dos sit in tuto.

5 Vulgo plurisvalentiam vocant, de qua *in l. & qua nondum 15. in fin. D. de pignor. l. quærebatur 20. D. qui potior. in pign. hab.*

6 Ita enim fiet vt nemo fraudetur, *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.* Nec enim beneficium quod mulieri conceditur debet aliis esse captiosum. *l. Paulus 8. de prator. stipul.*

DEFINITIO XXXIII.

MVlier, quæ societate bonorum & quæstuum cũ marito in tabulis dotalibus cõtracta 'cœpit ob eam causam obligata esse ad exsolutionem æris alieni pro rata portione ex consuetudine regionis, in qua matrimonium initum est, non idcirco prohibetur totam dotem soluto matrimonio exigere. [2] Absurdum enim esset adeoque iniquum huiusmodi confusione perire mulieri partem dotis [3] cuius fauore societas illa consuetudinaria introducta sit. [4] Possunt sane coniuges in vltima voluntate liberationem sibi inuicem, si velint, relinquere ab ea debitorum communione. [5] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris D. Barbaræ d'Amboise, viduæ illustris D. Ioannis Comitis de la Chambre, 4. Idib. April. 1593.

1 De hoc societatis genere vide *cap. significauit. de donat. int. vir. & vxor. & in l. si reum C. de re iudic.* Boer. *quæst. 22. nu. 27.* Vide *l. alimenta 16. §. vlt. de alim. legat.*

2 Contra Boer. *d. quæst. 22. num. 29.* non posse mulierem esse communem in bonis & habere dotem præcipuam, sed cogendam esse vt pro parte cedat actionem heredibus viri aduersus promissorem dotis vel heredes eius. Plane constat non eo minus societati huic locum fore, quod nulla dos marito soluta nec promissa sit. Imputare namque sibi maritus debet cur vxorem acceperit sine dote. Boer. *ibid. num. 31.*

3 Intellige ita tamen nisi mulier abstineat à petitione partis bonorum mariti, & malit contenta esse sua dote. Nam & totam dotem & simul partem in bonis mariti habere non potest. Et ita fortasse intelligi Boerius debet.

4 Potest enim per consuetudinem sicut per actum fieri mej

Source : BIU Cujas

lior conditio dotis, ſed deterior non poteſt, *l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*

5 Vt valeat ea remiſſio iure donationis & legati, *arg. l.* 5. §. *Iulianus alias leg. quidam decedens de admin. tutor.* Intellige tamen vt valeat ea liberatio inter coniuges, non etiam in præiudicium creditorum, ſi aliquod ius iis quæſitum ſit, ex conſuetudine contra mulierem propter eiuſmodi ſocietatem, *arg. leg. filiusfamilias* 114. §. *Dui 2. in fin. de leg.* 1. iunct. *l. cum hereditate* 55. *de acquir. hered.*

DEFINITIO XXXIV.

Cum dotis debitor aliquid in ſolutum dedit marito ſtipulanti cum notario pro ſe & vxore, quæ poſtea heres extiterit cum beneficio inuentarij, quænam & contra quem actio mulieri competat?

MAritus à dotis debitoribus in ſolutum acceperat conſtitutionem annui cuiuſdam reditus, tã ſuo, quàm vxoris abſentis nomine, ea tamen lege, vt ſi ſua die reditus ille non ſolueretur, priſtina dotis petitio ſupereſſet, ceſſantibus in ſolutione debitoribus, non prius ipſo iure reſolutus contractus videbitur, quàm voluntatem ſuam coniuges declarauerint, vtrum contractus legem, quæ pro ipſis appoſita eſt exercere velint.[1] Tam vxori autem, quàm marito pro virilibus ille annuus reditus acquiſitus intelligeretur, ſi modo mulier ratam habeat mariti ac notarij ſtipulationem.[2] Porro ratam habuiſſe videbitur, non ſolum ſi ex contractu egerit, ſed etiam ſi de illo reditu quaſi ſuo teſtata ſit.[3] Quid ſi marito heres ipſa extiterit cum beneficio legis & inuentarij? Poterit vti beneficio contractus in totum, ſi velit, hoc eſt, vel totam dotem habere pro ſoluta, ſibique reddita (quo caſu non tantum dotis debitoribus plena continget liberatio, ſed ipſi quoque hereditati mariti[4]) vel à datione in ſolutum prorſus diſcedere, & dotem petere, non à mariti hereditate (ponimus enim ratam eam habuiſſe, quòd à marito geſtum eſſet[5]) ſed à debitoribus quaſi nondum liberatis.[6] Poteſt etiam, ſi velit, ratam habere mariti ſtipulationem pro ſua duntaxat parte, pro parte vero mariti aduerſus curatorem hereditati datum agere,[7] quaſi pro ea parte ſoluta marito dote, nec ipſi mulieri reddita.[8] Nec illi obiici poterit à curatore aut creditoribus hereditariis, quod dotis debitores in annui reditus ſolutione ceſſauerint. Sufficit enim, maritum habuiſſe fidem de dote.[9] Salua curatori hereditatis actione aduerſus eos, qui reditum annuum dederunt in ſolutum: itemque electioni reſiliendi à datione in ſolutum, ſi malint illi legem contractus exercere.[10] Quod ſi mulier prius deceſſerit, quàm contractum ratum habuerit, certum eſt, integram heredibus eius actionem ſupereſſe aduerſus maritum, aut mariti hereditatem pro totius dotis reſtitutione,[11] aduerſus debitores a. dotis nullam,[12] niſi quatenus malint heredes mulieris ratum habere contractum, & legem in eo appoſitam exequi, poſtquam placuit contractum, qui abſentis nomine geſtus eſt, ab ipſius quoque herede ratum haberi poſſe.[13] Nam etſi viua mulier ratum habuiſſet, nec tamen voluntatem ſuam declaraſſet, perinde liberum exercendę conuentionis arbitrium, quod illa habuerat, in eius heredes tranſlatum intelligeretur,[14] pro ea ſcilicet parte, quæ mulieri ex ſtipulatione notarij quæſita fuiſſet.[15] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Montou, & Ioannis Blanchard & Claudij Geneuois 6. Id. April 1593.

1 Nam legem, quam ipſi pro ſe dixerunt exercere non coguntur, ſi nolint, *arg. l.* 3. *D de leg. commiſſ.*

2 *Ex leg. reos* 11. § *cum tabulis D. de duob. reis.*

3 *Arg. l. ſi auia* 6. *C. de iur. delib.* nemo enim præſumitur de alienis rebus velle teſtari, quia nec poteſt. *leg. conficiuntur*, 8. §. *ſi poſt factum. D. de iur. codicill.* iunct. *l. verbis legis*, 120. *de verbor. ſignific.*

4 Quæ hereditas alioquin duplici præſtatione dotis oneraretur, *l. vlt. D. hoc tit. l. vlt. D. de pact. dotal.*

5 *dict. leg. vlt. de pact. dotal.* in illis verbis, *quoniam voluntate mulieris.*

9 Propter legem dationi in ſolutum dictam, quam diximus poſſe mulierem exercere, ſi velit, *d. l.* 3. *de leg. commiſſ.*

7 Poſtquam placuit hereditati, quæ agnita ſit, cum beneficio legis & inuentarij dandum eſſe curatorem, tanquam iacenti, de quo ſcripſi in priore parte *Hemiſchil. de error. pragmat.*

8 Non enim poteſt inuitæ mulieri aliud pro alio ſolui, vt nec aliis creditoribus, *d. l. vlt. D. de pact. dotal. l.* 2. §. *mutui. D. de reb. credit.*

9 Cum paria ſint, ſolutionem accipere & fidem habere de ſolutione, *l. quod vendidi* 19. *D. de contr. empt. l. ſatisfactio*, 52. *D. de ſolut.*

10 Quidni enim habeant electionem, quam defunctus habuit mortis tempore? Siquidem electio, quæ aut ex contractu competit, aut ex iuris beneficio, vt hæc, tranſmittitur ad heredem, ſicut cætera iura omnia defuncti, *vulg. iurib.*

11 Quia non potuit dotis conditio ignorante muliere per maritum immutari. *d. l. vlt. D. de pact. dotal. leg. ſi extraneus*, 33. *D. hoc tit.*

12 Quia actio, quæ contra eos cœpit competere marito, non poteſt redire ad vxorem aut eius heredes, ſine ceſſione.

13 Antonin. Teſſaur. *deciſ.* 70.

14 Tanquam in ſucceſſores vniuerſi iuris, quod habuit defunctus, *l. hereditas*, 62. *de reg. iur.*

15 Nam pro alia parte mariti actio eſt, *d. §. cum tabulis, l. reos*, 11. *D. de duob. reis.*

DEFINITIO XXXV.

Mulier, quæ conſtante matrimonio ideo pignora accepit pro dote in tuto collocanda, non poteſt reliquorum bonorum poſſeſſores tertios inquietare, ſoluto matrimonio.

QVæ marito ad inopiam vergente, vt ſibi pro dote cautum eſſet, egerat, & partem bonorũ mariti à tertiis poſſeſſoribus ex ea cauſa vindicauerat,[1] mortuo inter iudicij moras viro ad dotis reſtitutionem agere cœperat[2] aduerſus alium tertium poſſeſſorem, qui priore quoque iudicio cum cæteris conuentus, necdum tamen condemnata fuerat. Cum ille obiiceret, ſatis ſuperque mulieri ſatisfactum eſſe iis bonis, quæ iam illa ab aliis vindicauerat, quod in eorum æſtimatione longe plus eſſet, quam in dote:[3] illa vero diceret, pignorum ſuorum ius indiuiduum eſſe,[4] nec proinde aliter à poſſeſſore inhiberi poſſe, quàm ſi is totum debitum offerret,[5] Placuit ex æquitate ſic rem tẽperari, vt quæ illa iam poſſidebat, publicæ actioni ſubiicerentur, ex quorum pretio ipſi ſatisfieret non tantum dotis nomine, ſed etiam vſurarum quincuncium[6] à die finiti luctus, expenſarumque litis omnium.[7] Si ſufficere pretium non poſſet, tum demum is fundus, quẽ tertius hic poſſeſſor tenebat, venderetur. Quod Senatuſconſultum, licet ſi iuris rationem inſpicias, quæ pignoris ius indiuiduum eſſe vult ſaluo poſſeſſori cuilibet iure offerendi[8] duriuſculum videatur, æquiſſimum tamen eſt, propterea quod & mulieris & tertij poſſeſſoris ius tueatur.[9] Quid enim mulieris intereſt, ſi ex iis pignoribus, quæ poſſidet, conſequi ſuum poſſit?[10] Aut cur ægre ferat diſtractionem pignorum, quorum poſſeſſionem ſi diutius retineret, futurum eſſet, vt quos perciperet fructus in diminutionem ſortis & vſurarum imputare cogeretur:[11] Maxime vero, poſtquam aduerſus meram iuris rationem ex æquitate hoc iure vti cœptum eſt, vt etiam poſterior creditor agens aduerſus anteriorem eundemque poſſeſſorem petere poſſit diſtractionem pignorum, nec debitum offerre compellatur.[12] Neque enim melior conditio eſſe poteſt

test creditoris agentis quam possidentis. [13] Siquidem imputari ei potest, cur agat, si ea pignora, quæ iam possidet, exsoluendo debito sufficiant. Non etiam cur ampliſſima pignora possideat, quæ vt sibi magis caueret, ex debitoris voluntate aut magistratus imperio acceperit. [14] *Ita Senatus* ex tempore in causa Claud. Thorombert. 5. Cal. Sept. 1593.

1 Competit enim hoc remedium etiam contra tertios possessores, *l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*

2 Mutata, quod plerunque fit, qualitate iudicij & actionis, id est, mutata assecuratione in restitutionem.

3 Nam cum agitur de dote in tuto collocanda non datur mulieri ex bonis mariti, nisi quantum satis est, ad largam tamen æstimationem, vt dixi *Defin. 2. supr.*

4 *l. rem hereditariam 65. D. de euiction.*

5 *l. quamuis 6. C. de dist. pignor. l. 2. C. de debit. vendit. pign. imped. non poss.*

6 Quamuis lex hoc casu nō videatur infligere vsuras grauiores trientibus, scilicet ad tertiam vsque partem centesimæ. *l. vnic. §. exactio. ver. sin autem superfederit C. de rei vxor. act.* sed hoc ideo, quia vsuræ quincunces apud nos frequentantur tanquam minimæ, nec æquum est minores vsuras præstari pro dote, quam pro cæteris debitis.

7 Nam & hæ habent eundem ordinem hypothecæ, tanquam accessiones necessariæ, per quas dotem minui non oportet, *l. Lucius 18. D. qui potior. in pig. hab.*

8 *l. 1. l. 5. C. qui potior. in pig. hab.*

9 Semper enim ea ratio sequenda est quantum fieri potest, per quam nemo fraudetur, *l. ex his 8. D. quæ in fraud. credit.*

10 *Arg. l. 2. C. de pignor.*

11 *l. 1. 2 3. & pass. C. de pignor. act.*

12 Vt diximus *ad tit. De pignor. inf.*

13 *Tit. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. pos. l. 1. D. de pign.*

14 *d. l. 2. C. de pignor.*

DEFINITIO XXXVI.

Mulieris pignora possidentis conditio non fit deterior ob beneficium legis & inuentarij à mariti herede imploratum.

MVlier habens clausulam constituti, aliā, vel per quam nacta sit possessionem bonorum mariti pro dote lucrisque nuptialibus obligatorum, [1] habet ius retentionis etiam aduersus heredem cum beneficio legis & inuentarij, perinde ac contra heredem purum, [2] quia ex beneficio legis ius mulieri aliisve creditoribus quęsitum adimi nec potest nec debet. [3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, in causa viduæ N. De Miege & N. Thorombert, 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 *Iuxta l. quod meo 18. de acquir poss.*

2 Natta *consil. 453. lib. 2.* Decius *cons. 232.* Alex. *cons. 181. lib. 6.* Grammat. *decis. 58. & 92.*

3 *l. vlt. D. de pact. l. Paulus notat 8. D. de prat. stipulat.*

DEFINITIO XXXVII.

Vidua secundo nubens præsumitur eandem dotem secundo viro dedisse.

QVod quæri solet an mulier, quæ nubendo nullam dotem constituit, censeatur bona omnia in dotem constituisse, [1] ad eam mulierem non pertinet, quæ secundo nupsit. Certum enim est eandem dotem ab hac constitutam videri secundo viro, quam constituerat priori, [2] coniectura voluntatis ex præcedentibus, vt alias plerumque fit, in sequentes actus capienda. [3] *Ita Senatus* ex tempore, 15. Cal. Februar. 1594.

1 De quo vide ampliſſimum tractatum apud Bart. *in quæst. incip. mulier habens amplum patrimonium.*

2 Bart. *ibid.* Tractant nostri *ad l. 1. D. solut. matrim.*

3 *l. dotem 30. D. hoc tit.* Iunge *Defin. 18. supr. eod.*

DEFINITIO XXXVIII.

Creditores mariti an & quando possint agere super fructibus bonorum dotalium.

FRuctus bonorum dotalium ita demum ad maritum pertinent pleno iure dominij, si ab eo sint percepti aut à solo separati. [1] Quandiu enim sunt pendentes creduntur esse pars fundi, eiusque dominium & conditionem sequuntur. [2] Itaque tandiu dotales sunt, & consequenter eodem iure ad mulierem spectant, quo dos ipsa. [3] Inde fit vt quamuis dotis, vt loquuntur, assecuratio in bonis immobilibus fieri debeat, nō in mobilibus aut fructibus, quippe quorum ratione vix mulieri satis cautum esse possit: [4] si tamen alius mariti creditor fructus pendentes in fundis dotalibus iure pignoris persequatur, audiēda sit mulier si pignoris inhibeat vel capionē, vel persecutionem, [5] vergente scilicet ad inopiam marito, [6] siue sententia super dotis assecuratione iam reddita sit, siue non, postquam placuit mariti inopiam per mulierem etiam exceptionis iure & nulla præcedente declaratoria contra agentes creditores obiici posse. [7] Nam etsi fructus iam percepti essent à marito necdum consumpti, quo casu haud dubie mariti creditoribus in eos actio competeret, [8] ius tamen esset mulieri intercedendi ne à creditoribus caperentur. Quia licet ad maritum pertineant, ea tamen lege pertinent, vt ex iis, si aliunde non possit, & mulierem & communes liberos alat, non vt creditores suos dimittat, vxore liberisque fame pereuntibus. [9] Hoc tantum interest, an percepti sint an pendentes, quod in perceptis nihil prorsus iuris habet mulier, siue agere, siue excipere velit, quandiu ex aliis bonis, siue mobilibus, siue immobilibus ei cautum esse potest. [10] In pendentibus vero tantundem iuris habet, quantum in bonis ipsis immobilibus, [11] præterquam eius portionis ratione, quæ ob impensas in ipsos fructus factas ad maritum quasi colonum partiarium pertinet. [12] In qua sane non plus iuris habere mulier potest, quam si alterius coloni diligentia sumptibusque dotalis fundus exultus esset. Ideoque in eam fructuum partem salua certaque semper est mariti creditoribus actio, siue pendentes sint, siue iam percepti, dum ne consumpti. [13] *Ita Senatus* in causa N. Morel Presbyteri, & Leonardæ Simon, 13. Cal. Mart. 1594.

1 Vt saltem tantundem iuris habeat, quantum cæteri bonæ fidei possessores, *leg. si fructuarius messem 13. D. quib. mod. vsusfr. amitt.*

2 *l. si fructus pendentes 44. D. de rei vindicat. l. vlt. §. fructus. D. quæ in fraud. credit.*

3 Est enim dos mulieris, *l. in rebus 30. Cod. hoc tit.* quamuis sit etiam in bonis mariti. *l. quamuis 75. D. eod. l. doce 9. C. de rei vindicat.*

4 *l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.* Iunge quæ dixi *Defin. 2. n. 6. supr.*

5 Tanquam eius rei, quæ sit sua nec vnquam fuerit mariti.

6 Alioquin nihil iuris habet mulier in dotis fructibus constante matrimonio. *l. pro oneribus, 20. C. hoc tit.*

7 Dixi *Defin. 10. supr.*

8 Tanquam in bona debitoris sibi obligata.

9 *d. l. pro oneribus l. vbi adhuc 26. eod. l. si is qui 56. §. mortem. D. eod.* [Itaque ob hanc causam iudicatum aliquando est fructus bonorum dotalium inter maritum, vxorem, & communes liberos ita diuidi debere, vt tertiam partem maritus habeat, aliam vxor, aliam liberi. *Ita Senatus* in causa Caual. *Sine die.*]

10 Pertinent enim ad maritum pleno iure & dominij, & possessionis.

11 Vt dixi *num. 3 supr.*

12 Quæ pars apud nos dimidia esse solet. Nam nec vlli fructus esse intelliguntur, nisi qui deductis sumptibus supersunt, *l. si à domino 36 §. vlt. D. de hered. petit.*

13 Consumptione siquidem & dominium & pignus extinguitur, cum non entis nullæ possint esse qualitates, *vulg. iurib.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXXIX.

Fructus bonorum dotalium aut pro dote obligatorum conseruandi sunt mulieri, non vt dos in tuto collocetur, sed vt in communes vsus consumantur.

SAne quod dicimus, posse mulierem intercedere ne bonorum dotalium fructus pendentes à mariti creditoribus distrahantur, tametsi ex aliis mariti bonis cautum satis esse possit, [1] ita accipiendum est, vt non ideo tamen dotis cautio in ipsis fructibus constituatur (alioqui eueniret vt consumptis fructibus tantundem de dote diminutum intelligeretur [2]) sed in communes vsus matrimonij fructus illi consumantur. [3] Nam & ob eam causam comparatum est vt in bonis immobilibus dotis nomine caueatur, non solum quod minus facile perire possint, [4] sed etiam quod ex ipsis percipiantur fructus, per quos matrimonij oneribus succurratur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nisi ex aliorum etiam bonorum fructibus mulier consultum esse possit vt habeat vnde se alat.

2 Id autem agendum est vt dos in tuto collocetur non vt periclitetur, *l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*

3 *d. l. vbi adhuc.*

4 *l. lex quæ tutores 22. in fin. C. de admin. tutor.*

5 Non ram enim valor rerum inspiciendus est, quam fructuum quoties alicui succurrendum est ne egeat, *leg. qui bonis 6.* vbi Bar. *& de cess. bonor.* Boer. *quæst. 19. nu. 7.* Vnde illud est, quod si cui relicta sint alimenta sunt ei præstanda secundum patrimonij reditum, non secundum proprietatem fundorum. Boer. *ibid. num. 8. & 9.* vbi citat *l. fundi Trebatiani de vsufr. leg. l. 2. C. de prad. nauicul. lib. 11.*

DEFINITIO XL.

Mulier habens specialem hypothecam quando impedire possit cæterorum creditorum super ea speciali hypotheca persecutionem.

AD inopiam vergente marito, qui vxoriæ dotis nomine bona quædam specialiter mulieri obligauerat, cum agente vxore bona alia haberet, quæ sine controuersia poterant possideri, dubitatum est, an ius esset mulieri prohibendi, ne in specialem hypothecam agerent cæteri creditores, quibus aliunde consultum esse posset? An potius repelli mulier deberet, quæ eo tempore quo nondum de dotis restitutione tractari poterat, creditores mariti prohibere volebat ne pignora vindicarent, cum aliunde salua fieri posset dotis causa: quasi nihil eius interesse videretur? [1] Mouebat pro muliere, quod imo vero ipsius interesse possit ea potius habere pignora, de quibus ab initio speciali conuentione sibi prospexerit: [2] Contraque nihil interfit creditoris vtrum hæc an illa pignora persequatur ac distrahat, [3] præsertim si sit tempore posterior, vt mulieri prius consuli æquum sit. [4] Mihi distinctio illa ex tempore probabatur, an mulier de dote in tuto collocanda certaret agendo an excipiendo, vt si agendo non audiretur aduersus creditorem, sine cuius dispendio posset ex aliis bonis consequi indemnitatem. [5] Sin excipiendo, melior esset ipsius causa quam creditoris: [6] Ita tamen si tempore anterior mulier proponeretur. Nam cum posterior est, licet bona mariti dimittendis creditoribus omnibus sufficiant, dici non potest cur faueri mulier debeat potius quam creditori. [7] Cum si bona exsoluendo æri alieno non sufficerent mulieris periculum damnumque esse oporteret non creditoris. [8] *Senatus* tamen, cum in publico auditorio causa perorata esset, dignam rem putauit, de qua amplius deliberaretur. In causa Dn. de Rossillion, & Hippolitæ Constantin, 6. Cal. Sept. 1594.

1 Siquidem nunquam aditur is, cuius nihil interest, siue agat, siue conueniatur, *l. 3. §. 1. D de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. si de testamento.* vbi Alex. *D. ad SC. Trebel.*

2 Solet enim specialis hypotheca constitui in iis bonis quæ commodiora videantur, & ideo quæ specialiter sunt obligata prius discuti debent, *l. 2. C. de pignor.*

3 Dummodo sint idonea, *d. l. 2.*

4 Nam mulier, quæ prior est tempore potior est iure. Imo etiamsi sit posterior, si sequimur quod voluit Iustinianus, *in leg. assiduis 12. C. qui potior. in pignor. hab.*

5 Quia hoc casu verum esset dicere nihil mulieris interesse.

6 Est enim semper fauorabilior conditio excipientis, quam agentis, *l. 1. D. de pignor.*

7 Sic enim vulgo à nostris accipitur Iustiniani constitutio in *d. l. assiduis*, vt non faueat mulieri contra creditores anteriores expressam hypothecam habentes.

8 Cum iure communi quisquis prior est tempore sit etiam potior iure, *l. 2. & 4. C. qui potior. in pig. hab.*

DEFINITIO XLI.

Mulier potest detrudi in carceres non pro ciuili debito, sed tamen pro sumptibus ex causa delicti descendentibus.

MVlier quæ sit vilis persona, in carceres detrudi potest pro sumptibus ex causa delicti descendentibus, [1] nec prohibendi ius habet maritus, cui ipsa in dotem omnia bona sua dederit. Cum in eius potestate sit vxorem habere, adeoque ex ipsa dote soluere, quam hoc casu vt & aliis plerisque etiam constante matrimonio minui posse constat. [2] Neque ad rem pertinet quod vulgo iactari solet, Pro ciuili debito mulierem incarcerari non debere. [3] Quamquam enim alia solet esse ratio mulctæ, quæ pro crimine irrogatur, alia sumptuum in criminalem causam factorum, [4] vt ex eo constat quod bonorum cessio admittitur pro sumptibus, quæ pro mulcta pecuniaria non admitteretur: [5] non ideo tamen consequens est vt prorsus ciuile debitum dici debeat, quod descendit ex delicto & criminali condemnatione. [6] Sane in muliere honesta, si non atrocitas delicti valde vrgeat, vix est vt hæc sententia admittenda videatur. [7] *Ita Senatus* in causa Alterier Necien sis 11. Cal. Sept. 1594.

1 Aliter enim cum tenuioribus personis agitur, aliter cum honestioribus ex causa delicti, *leg. capitolium 28. §. non omnes, D. de pœn. cum similib.*

2 Ne alioqui prætextus dotis adferat mulieri impunitatem sitque impunitus eius dolus, quod esset iniquum, *l. 4. §. cum dominus, D. de noxal. action.*

3 At ne quidem in causa criminali. Sic enim Iustin. constituit. *Nouel. 134. vt nul. iudic. cap. 9. §. necessarium*, quæ tamen constitutio in causa quidem ciuili obseruatur, sed in criminali non item.

4 Quia sumptus isti non pro delicto irrogantur, sed in pœnam temere litigantis, *tot. tit. Inst. de pœn. temer. litig. l. eum qui temere 79. D. de iudic.*

5 Dicam ad *tit. Qui bon. ceder poss.*

9 Qualis enim actio est, talis & condemnatio expensarum, quæ sunt accessoriæ.

7 Ex ratione quam supra dixi *num. 1.*

DEFINITIO XLII.

Vsuræ dotis non debentur marito, si neque mora neque conuentio vlla præcesserit.

VSuræ dotis, quæ nulla die solutioni dicta non prius soluenda fuit, quam per maritum peteretur, non ob id magis debentur, quod per multos annos maritus vxorem exhibuerit, cæteraque matrimonij onera sustulerit, sed ab eo demum tempore, quo mora contracta erit, id est, quo petita nec soluta dos fuerit. [1] Neque enim tam fauorabilis est causa dotis præsertim pro marito, vt vsurarum additamentum recipiat, si neque mora, neque conuentio in

eam

Source : BIU Cujas

eam rem vlla præcedat. [2] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa Pantaleonis Guilli & Augustani, 5.Non.Decemb.1594.

1 Nam & dotem ipsam potuit maritus remittere. Roman. *sing.* 601. quem refert Boer. *quæst.* 22. *nu.* 24. *post gloss.* Cyn. Bald. & Salyc. *in l. si constante.* in verb. *forma. C. de donat. ant. nupt.* Iunge *l. vir. vsuras* 54. *D. de donat. int. vir. & vxor.*

2 *d. l. vir. vsuras.* Vsuræ enim aut ex mora aut ex conuentione necessario debentur, etsi mora interdum re ipsa quoque fieri intelligitur, *vt in l. Titia* 87. *§. vsuras. de leg.* 2. *l. curabit* 5. *C. de action. empt.*

DEFINITIO XLIII.

In fundum etiam æstimatum habet mulier regressum, si maritus non sit soluendo.

SI mulier in dotem dederit fundum æstimatum, fundi quidem dominium ad maritum pertinet, solaque æstimatio in dote esse intelligitur. [1] Sed si maritus fiat non soluendo, damus mulieri regressum in fundum ipsum vtilémque vindicationem, ac si fundus non fuisset alienatus. [2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 1. infr. de remiss. pignor.

1 Quoniam æstimatio facit emptionem, *l. plerumque* 10. *§. si ante, & sequen. l. quoties* 16. *D. hoc tit. l. vnic. §. cumque ex stipulatu. vers. æstimatarum. C. de rei vxor. action.*

2 *arg. l. vxor marito* 55. *in fin. D. de donat. int. vir. & vxor.* Ne alioqui mulier damnum dotis incurrat.

DEFINITIO XLIV.

Expensa facta à marito pro dote æstimata non sunt ei restituendæ, nisi cum res ipsæ æstimatæ mulieri restituuntur.

MAritus vxorem ducturus, quæ vniuersorum bonorum controuersiam patiebatur, cum vniuersa mulieris bona in dotem accipere vellet, cauerat acceptos à se mille aureos restituendos soluto quandocunque matrimonio. Iisdem dotalibus tabulis mulier procuratorem eum constituerat in rem suam ad litem de bonis omnibus tractandam & peragendam. Cum maritus vicisset, ac bona multo maioris pretij obtinuisset, tum soluto matrimonio dos ab ipsius heredibus restituenda esset, Placuit nulla impensarum facta deductione restituendam integram pecuniam, quam maritus sibi solutam professus erat, quasi dotem ille tanti vltro æstimasset. [1] Nam & constat, procuratorem in rem suam constitutum expensas, quas eo nomine fecerit, repetere non posse. [2] Plane si mulier fundos habere mallet, & maritus consentiret (neque enim inuito marito posset mulier æstimatas res dotales repetere, nisi in subsidium, [3] aut eo casu quo conuenisset, vt nihil obstante æstimatione eædem species redderentur[4]) vtique impensas dotis causa factas marito reddi oportet. [5] *Ita tractatum est* in causa, de qua in Defin. 18. & 19. infr. De test.

1 Quia poterat dos in effectu vel pluris esse, vel minoris, *argum. l. imperat.* 70. *§. si centum. de legat.* 2. Potiusque dubitari posset, an quod plus in bonis esset, restituere maritus deberet, quia non simplex venditio facta esset, sed dotis causa, *l. quoties* 16. *in fin. D. hoc tit.*

2 Quia licet ex alterius persona agat, tamen ad suum commodum agit, non ad alienum, *l. qui stipendia* 9. *C. de procurat.*

3 Vt in specie *Defin. præced.*

4 *Vt in l. æstimatis* 50. *D. solut. matrim. l. si inter* 21. *C. hoc tit.*

5 Tanquam quæ minuant dotem vel ipso iure, si sint necessariæ, vel saltem per deductionem & retentionem, si sint vtiles, *l.* 5. *D. de impens. in rebus dotal. fact. l. si is qui* 56. *quod dicitur D. hoc tit.*

DEFINITIO XLV.

Mulieri, quæ perperam & temere litigauit, præsertim contra liberos, non sunt restituendi sumptus litis, quamuis futurum sit vt dos minuatur.

QVod dicimus, dotem non debere minui per expensas litis, nec per tributum illud, quod pro iudicato pendi solet, [1] vulgo emolumentum vocant, non est perpetuum. Quid enim si rite oblatam dotem mulier accipere recusauerit, [2] litémque de ea re instituere perperam, aut institutam male prosequi maluerit? Præsertim aduersus proprios liberos, quibus parcere potius debuisset? Proximitatis ratio fortasse faciet, vt matri parcendum sit hactenus saltem, vt expensarum compensatio inducatur, [3] sed non vt liberi, quibus nihil imputari potest, condemnandi sint ad sumptus, quibus sola matris culpa causam dederit. [4] At neque, vt emolumentum integrum à liberis præstetur, aut sportulæ, quæ iudici ob sententiam ex scripto latam debentur. Quid ergo? sumptus omnes erunt compensandi, & consequenter ab vtraque parte pro virili sua exsoluendi. [6] *Ita Senatus* pro N. de Crescherel de Nicolle, contra vxorem N. Petri Ludouici De Lescheraine, in Calend. Maij 1593.

1 Ratio est, quia mulieri integram dotem saluam conseruari non tantum mulieris, sed etiam reipub. interest, *l. 1. D. solut. matrim. l. interest.* 18. *D. de reb. auct. iud. possid.*

2 Atque ita fuerit mulier ipsa in mora, *l. qui decem* 72. *in princ. & §. 1. D. de solut.*

3 Matrem enim condemnari liberis suis ad sumptus litis, aut liberos matri, durum sane est propter adfectionem personarum, quæ facit plerumque, vt iuris regulæ negligantur, *l. Cassi* 45. *in fin. D. solut. matrim.*

4 Suam enim cuique culpam nocere oportet, non alteri, nec sumptus litis præstantur ob debitum, sed ob litem temere susceptam, *l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l. properandum* 13. *C. eod.*

5 *Tot. tit. C. de sportul. l. 1. & tot. tit. C. de fructib. & lit. expens.*

6 Vt ita leuius fiat incommodum, quod inter litigatores ex æquo diuiditur.

DEFINITIO XLVI.

Non potest mulier, quæ tutrix fuit, agere de dote ante redditas tutelæ rationes, sed si possideat non eo minus habet ius retentionis aduersus alios posteriores creditores.

MVlier, quæ impuberis filij tutrix fuit, licet exceptione non redditæ rationis repelli possit, si dotem exigat, non solum si aduersus filium agat, sed & si aduersus eum, qui à filio ius habeat dotisque pignora possideat. [1] Tamen, si cum filiis bona iure pignoris possidens conueniatur ab aliis creditoribus per hypothecariam & dotis retentionem obiiciat, non est danda creditori replicatio ad elidendam exceptionem ob non redditas rationes. Est enim fauorabilior & maiore priuilegio digna mulier, quæ possessionem suam tuetur, quam quæ agit. [2] *Ita Senatus* pro Angela Morisset, contra Ioannem Rosset, 8. Id. Maij 1595.

1 Quia dos ipsa filio est obligata pro tutelæ rationibus reddendis, *l. pro officio* 20. *C. de admin. tutor.* Ideoque retineri potest, *l. vnic. C. etiam ob chirograph pecun. pign. retin. poss.* Bart. Socin. *consil.* 180. *lib.* 2. [Sed intellige fauore liberorum non autem fauore alterius cuiuslibet tertij, quia nec aliis quàm liberis dos ipsa est obligata pro rationibus tutelæ. Nisi ponas tertium illum habere ius à filio, & pignora possidere, vt in Defin.]

2 *L. 1. D. de pignor. & d. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XLVII.

Mulier petens assecurationem dotis non habet fundatam intentionem, qua tamen probata, potest retinere non tantum bona immobilia mariti, sed etiam fructus ex iis iam perceptos.

VErgente quidem viro ad inopiam, succurrendū est mulieri aduersus creditores posteriores hypothecariam exercentes, etiāsi declaratoria nulla præcesserit. [1] Sed tamen pendente lite, ac quousque paupertatem probauerit, non habet fundatam intentionem, potiusque pro creditore iudicandum est,[2] quoniam in dubio præsumptio est contra mulierem, quæ regulariter nihil iuris in dote habet constante matrimonio.[3] Sane probato casu assecurationis habet mulier ius retinendorum, non modo bonorum immobilium mariti, sed etiam fructuum ex iis iam perceptorum, vt se suosque liberos alat, licet dotis cautio non in fructibus, etiamsi maxime mulier velit, sed in bonis immobilibus ei omnimodo præstanda sit.[5] *Ita tractatum est* in publico Auditorio, 4.Id.Iun.1595.

1 Vt dixi *Defin.*10 *supr.*

2 Debet enim quisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, siue agendo, siue excipiendo, *l.2.l.in exceptionibus* 19. *& pass.D.de probat.l.4.& vlt.C.de edend.*

3 *L.si constante* 24. *& tot.tit.D.solut.matrim.*

4 *L.vbi adhuc* 29. *C.hoc tit.*

5 Dixi *Defin.*33. *supr.eod.*

DEFINITIO XLVIII.

Mulieri acquisita bona inter primum & secundum matrimonium non censentur in secundum constituta.

BOna, quæ mulieri obuenerunt inter primum & secundum matrimonium, non censentur constituta in secundam dotem.[1] Nec si in priore matrimonio bona omnia mulieris doti data proponantur. [2]Nisi expressim data sint etiam futura. [3] *Ita tractatum est* in pulico auditorio, Cal.Iul.1595.

1 Nam ea ipsa dos, quæ priori viro constituta fuerat, secundo quoque data intelligitur, vt dixi *Defin.* 37 *supr.*

2 Quoniam ea constitutio restringi debet ad bona præsentia, *l.si ita esset* 7. *D.de aur.& argen.leg.*

3 In solo namque pignore ita est constitutum, vt qui bona sua omnia generaliter & simpliciter obligauit, censeatur etiam futura obligasse, *l.vlt.C.quæ res pign.oblig.poss.*

DEFINITIO XLIX.

Non est retinenda mulier in possessione bonorum mariti pro dote in tuto collocanda, nisi ad concurrentem vsque dotis solutæ quantitatem, licet non possint ea bona sufficere ad onera matrimonij.

COnstante matrimonio agens mulier ad dotis, vt vocant, assecurationem marito vergente ad inopiam, licet omnium mariti bonorum eo nomine expressim obligatorum possessionem sibi quæsierit per clausulam constituti,[1] non tamē potest hoc prętextu bona mariti omnia retinere, si alij sint vel creditores vel emptores, aliterve possessores, à quibus velit illa propriam possessionem condictione ex lege Iustiniani auocare,[2] sed eatenus duntaxat, quatenus solutæ dotis quantitas exigit,[3] licet ita futurum sit, vt non habeat illa sufficienter vnde se suosque alat, si forte tam exigua sit dos, vt matrimonij oneribus ferendis impar sit. Nam quod dici solet pignoris causam esse indiuiduam, quantulumcunque illud sit, quod debetur,[4] ad hunc casum non pertinet, in quo non licet aliis mariti creditoribus aut pignorum possessoribus sibi consulere per ius offerendi. [5]Quos tamen interea & quandiu durat matrimonium in damno morari non oportet: sed tanto magis consulendum iis est, quod sibi ipsi consulere non possunt.[6] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Molar & Mauricij Veyrat, Prid.Non.Iul.1595.

1 *Ex l.quod meo* 18. *D.de acquir poss.*

2 *Ex l.vlt.C.eod.tit.de acquir.possess.* Cuius beneficium necessario implorandum est, quoties auocatur possessio à tertio possessore.

3 Quia remedium hoc introductum est non vt dos augeatur, sed ne quid ex ea pereat, *l.si constante* 24. *D.solut.matr.l.vbi adhuc* 29. *C.hoc tit.*

4 *L.rem hereditariam* 65. *D.de euict.l.quamdiu* 6. *C.de distract. pignor.l.2.C.debit.vendit.pign.imped.non poss.*

5 Dixi *Defin.*2 *supr.*

6 *L.Diuus Marcus* 14. *D.de offic.præsid.l.in minorum* 3. *C.de in integ.restit.minor.*

DEFINITIO L.

Cum agitur de assecuranda dote, quo tota non sit soluta, eadem adhibenda est distinctio, quæ si ageretur de dote restituenda.

SInon integram dotem maritus à socero aut ab ipsa muliere exegerit, sed dotis partem duntaxat, tum vergere cœperit ad inopiam, non potest mulier petere dotis totius assecurationem, sed pro ea duntaxat parte, quæ soluta reperitur, cum nihil sit, quod imputari possit marito,[1] qui aut socerum aut mulierem ipsam non præcipitauit ad solutionem.[2] Diuersum est si extraneus, id est alius, quam qui ex officio dotem dare debuit, dotem promiserit ex necessitate, id est, non animo donandi. Nihil enim hāc parte refert, an constante matrimonio agatur ad dotem in tuto collocandam, an soluto matrimonio ad restitutionem.[3] Sane vtroque casu integri augmenti rationem haberi placuit. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Boer. *quæst.*22. *num.*18. contra Bartol. & alios multos ibi citatos.

2 *L.si extraneus* 33. *D.de iure dot.* Obserua tamen, non posse mulierem expelli de domo mariti ob non solutam dotem, quæ promissa fuerit ab extraneo aut à patre mulieris, Boer. *quæst.* 22. *numer* 40. post Socin. *regul.*258. *fallent.*2. Sed ita demum, si ab ipsa muliere dos promissa fuit. Idem Boer. *numer.* 1.2.3. *& 16.ad fin.C.ad SC.Vellean.* Bald. *ad Auth.res quæ. C. commun.de legat.*

3 Quamuis aliàs soleat multum interesse, vt ex iis apparet, quæ diximus *Defin.*2. *supr.*

4 Dixi *Defin.*15. *supr.*

DEFINITIO LI.

Non liberatur debitor dotis soluens dotem constante matrimonio, si soluat contra formam à iudice præscriptam.

MVlieris debitor constante matrimonio à muliere conuentus vt solueret, si ob allegatā mariti inopiam iussus sit pecuniā idoneo mercatori collocare,[1] aut, si de mercatore conueniri non posset, apud actuarium obsignare,[2] non aliter liberari potest quā si pareat iudicato.[3] Itaque si marito soluerit, qui iam tū fuerit non soluendo, perinde remanet in obligatione, licet pecunia dotalis proponatur. [4] Nec ad rē pertinet, quod marito quantūuis inopi, dos recte soluitur, cum imputare sibi potius mulier debeat, cur vergente marito ad inopiam non petierit dotem

in tuto

in tuto collocari. [5] Nam in proposita specie ea ratio locum non habet, cum assecurationis, vt loquuntur, vice sit cautio, quam iudex induxit, vt pecunia vel mercatori vel actuario, non etiam marito solueretur. [6] Quid si non marito, sed ipsi mulieri soluta sit? Ne hoc quidem sufficiet, [7] quoniam magna præsumptio est, mulierem marito nomen accommodasse, [8] & pecuniam, præsertim quæ dotalis fuerit, ad maritum potius quam ad mulierem peruenisse. [9] Itaque mulieri facile aduersus debitorem succurremus, si pergat illam pecuniam petere tanquam non sibi solutam, maxime si contra propriam confessionem imploret in integrum restitutionem. [10] Nam sicuti non liberatur is, qui dotem mulieri reddit aut soluit constante matrimonio, licet mulier consentiat, quia omnimodo dos in tuto collocanda est. [11] Ita nec is, qui aliter soluit, quam quomodo solui iudex iussit, qui doti & mulieris indemnitati prudenter consulere voluit. Ergo si vel idem iudex vel alius superior ex appellatione cognoscens, iusserit pecuniam mulieri solui, nihil erit, quod imputetur debitori, qui ex præscripto iudicis & metu forte asse carceris mulieri soluerit. [12] Proinde nec erit audienda mulier, si eam pecuniam ab eodem debitore quasi non liberato velit petere & probare perditam illam & à marito profligatam. *Ita Senatus* ex tempore in causa Bernardæ Fauier, & Claudij Du Chesne, 5. Id. Sept. 1595.

1 *Ex c. per vestras. Extr. de don. int. vir. & vxor.*
2 *L. acceptam 19. C. de vsur.*
3 Propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l. seruo 65. §. cum prætor. D. ad SC Trebell. l. si fundus 16. §. pluris. D. de pignor.*
4 Alij enim soluit, quam cui debuit soluere. Præceptum enim iudicis sequendum est, *l. ait prætor 7. §. 1. vers. quid tamen D. de minor.*
5 Dixi *Defin. 30. supr.*
6 Iuxta *d. c. per vestras.*
7 Nam neque mulieri dos solui potest constante matrimonio, nisi in casibus, de quibus *in l. quamuis 20. D. solut. matrim. l. vnic. C. si const. matr. dos solut. fuer.*
8 *L. cum proponas 5. & seq. C. si quis alter. vel sib.*
9 *L. si cum dotem 21. § transgrediamur. D. solut. matr.*
10 Quia qua facilitate decipitur, eadem confitetur.
11 Dixi *Defin. 2. supr.*
12 *d. l. 7. §. 1. versic. quid tamen de minor. l. 6. §. apud Labeonem. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO LII.

Quia nomina accepit in dotem, pecuniam ex iis redactam cogitur iudicio de dote restituere, sed deductis expensis.

CVm nomina in dotem data vir exegit, condemnandus quidem est, vt pecuniam ex iis redactam restituat, [1] sed ita tamen, vt sumptuum ad exactionem factorum ratio habeatur, quatenus necessarij fuerant. [2] Constat enim per impensas necessarias minui dotem ipso iure, [3] adeoque ipsa in re, cum dos consistit in pecunia numerata. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 9. infr. solut. matrim.

1 Quæ enim dat in dotem nomina, censetur dare pecuniam ex ipsis nominibus redigendam, *arg. l. si conuenerit 18. D. de pignor. action.*
2 Obserua tamen quod tractat Boer. *quæst. 22. num. 23.* heredes mariti non posse deducere expensas per virum in exactione dotis factas, ex Specul. *tit. de donat. int. vir & vxor. §. fin. vers. illud etiam quæritur.* & ibi Ioan. Andr. & Masuer. *tit. de dot. vers. item si mulier.* Sed hoc videtur accipiendum de expensis factis contra promissorem aut debitorem dotis, non de iis, quas fieri oportuit contra tertium, vt sciretur, quid esset in dote, quam ipsa mulier constituisset.
3 *L. 5. de impens. in reb. dot. fact.*
4 Scripsi *lib. 1. Coniect. c. 2.*

DEFINITIO LIII.

Cum restitutio dotis euadit in assecurationem, non potest offerri mulieri.

ALiquando euenit, vt restitutio dotis euadat in assecurationem, iisdemque vtatur priuilegiis, [1] vt puta si mulier, quæ matri suæ heres extirit, dederit in dotem bona sua omnia, præsentia & futura. [2] Non enim dos matris offerri potest à posteriore creditore, quasi cuius restituendæ dies iam venerit. Incipit enim esse dos filiæ, quæ fuit antea dos matris. [3] *Ita Senatus*, 30. Ianuar. 1596. ex tempore.

1 Inter quæ illud est, vt non possit offerri mulieri, vt dixi *Defin. 2. supr.*
2 Quæ enim prius fuit dos matris, fit ea defuncta patrimonium filiæ, & consequenter conuertitur *in dotem, l. nulla. C. de iur. dot.*
3 Dos autem filiæ ei offerri non potest, sicut non potuit offerri matri, *l. vbi adhuc 29. vbi not. C. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Actio mulieris pro dote in tuto collocanda non patitur exceptionem specialis hypothecæ non excussæ, quam actio dotis restituendæ pateretur.

MVlier petens assecurationem dotis potest incumbere hypothecæ generali æque ac speciali, licet specialis idonea proponatur, [1] siue ipsa, siue maritus possideat. [2] Itaque tam ex iis bonis quæ generaliter obligata sunt, quam ex iis, quæ specialiter, dandum ei est, ex quo se alat suosque, [3] arbitrio boni viri, & prout æquius melius videbitur. [4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto Auditorio, 3. April. 1596.

1 Quod non similiter obtinet, cum agitur de restitutione dotis, quia tunc facienda est excussio specialis hypothecæ, priusquam ad generalem deueniatur, *l. 2. C. de pignor.*
2 Alia scilicet bona, quam quæ sunt hypothecæ specialis. Alioqui si vel maritus vel mulier possideat hypothecam specialem, quæ sit idonea, non est ei permittendum, vt agat contra tertios pignorum generalium possessores, cum nihil eius interfit, *arg. d. l. 2.* Iunge *Defin. 25. supr. De iure dot.*
3 Iuxta *l. vbi adhuc 22. C. hoc tit. l. si constante 24. D. solut. matrimon.*
4 Ad largam scilicet æstimationem, vt habent verba Statuti nostri.

DEFINITIO LV.

Dotis vsuræ à marito quamdiu vixit non petitæ, ab herede ipsius exigi non possunt tanquam donatæ.

DOtis vsuras, quæ marito solui debuerunt, si earum petitio nulla facta sit, nec aliquo voluntatis indicio retenta, mariti heres quasi tacite remissas donatásque petere nullo modo potest. [1] *Ita tractatum est* in causa Dominæ Ludouicæ de la Chambre viduę D. Comitis de Monreal, & D. Marchionis de la Chambre, mense Febr. 1597.

1 *L. vir vsuras 54. D. de donat. inter vir. & vxor. l. cum quidam 17. §. Diuus Pius. D. de vsur.*

TIT. VIII.

DE REI VXOR. ACTION.

DEFINITIO I.

Casus, in quo debentur vsuræ dotis pecuniariæ etiam ante annum & ex die soluti matrimonij.

Source : BIU Cujas

MAritvs ab vxore coheres ex semisse institutus, si familiæ erciscundæ iudicio conueniatur à coherede pro parte dotis in pecunia numerata constitutæ, condemnandus ad vsuras, non à die tantum finiti anni, post quem ex Iustiniani constitutione reddi dos debuit, [1] sed ab ipso mortis tempore. [2] Nam in iudicio vniuersali, quale est familiæ erciscundæ, [3] constat venire fructus & vsuras à tempore mortis. [4] Tametsi enim pro ea coheredis parte maritus non quasi heres conueniatur, sed tanquam maritus & debitor: [5] tamen aperta est voluntas testatricis, quæ duos ex æquis partibus heredes instituit, ne quicquam ex dote, vt nec ex reliqua hereditate maritus amplius, quam coheres consequeretur, [6] quod eueniret, si interusurium medij temporis in lucro haberet. 7 Proinde vsuræ huiusmodi debebuntur tanquam accessiones pecuniæ non dotalis, sed hereditariæ. [8] Aliud igitur erit, si maritus non familiæ erciscundæ iudicio, sed rei vxoriæ actione ad dotis restitutionem conueniatur. Nam sicuti ante annum peti dos non potest, quæ consistit in pecunia numerata: [9] ita totius eius temporis moram inculpatam esse conuenit. [10] Quamuis nec defuerint, qui putarent, eo quoque casu maritum medij temporis interusurium lucrari non debere. [11] Quorum sententia merito explosa est, vel hac vna ratione, quod alioqui futurum sit, vt iuris beneficiũ marito eiusve heredi pene inutile & illusorium reddatur. [12] Vt taceam, quod soluto per mariti mortem matrimonio mulierem toto eo anno exhibere heredes debent in vicem legitimarum vsurarum. [13] *Ita Senatus* nonnullis licet dissentientibus pro Reuerendiss. D. Martello Episcopo Nicien si designato, contra N. de Lambert. 17. April. 1589.

1 *Ex l. vnic. §. exactio. C. hoc tit.*

2 Ex sententia Cyn. *in d. §. exactio.*

3 Non quod admixtam habeat petitionem hereditatis, cum non detur hoc iudicium nisi inter veros coheredes, *l. cum putarem 36. D. famil. erciscund.* sed quia in hoc iudicium venit quicquid est hereditatis, si commodam recipiat diuisionem, Denique per hoc iudicium diuiditur hereditas, *l. 2. & pass. D. famil. erciscc.*

4 Cum fructus augeant hereditatem, *l. sed etsi lege 25. §. vlt. cum legib. seqq. D. de hered. petit. l. non est ambiguum 9. & l. coheredibus 17. C. famil. erciscc.*

5 Non enim potest conueniri tanquam heres, nisi pro qua parte heres est, cum hereditas eum obliget, *l. siue à certis 17. D. de duob. reis l. 1. C. si cert. pet. l. 2. C. de hered. action.*

6 Non enim essent heredes ex æquis partibus, si plus ad vnum quam ad alium ex causa hereditatis perueniret, aut etiam occasione hereditatis, vt Paulus loquitur *in l. debitor 59. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

7 Nihil siquidem esset, quod in vicem eius interusurij coheres viciſſim perciperet. De interusurio vide *l. debitor 82. de legat. 2.*

8 Censetur enim hæc pecunia duplici iure & tanquam dotalis, & tanquam hereditaria.

9 *d. l. vnic. §. exactio. C. hoc tit.*

10 Cum vsuræ non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infligantur. *l. cum quidam 17. §. si pupillo. D. de vsur.*

11 Vide Zasium *ad l. vnic. C. hoc tit.*

12 Non enim magnum beneficium est, si quis habeat dilationem annalem ad soluendum, & pro eo tamen tempore soluat vsuras. *l. vlt. C. de exec. rei iudic.* nisi cum præcessit priusque nata fuit obligatio vsurarum, *vt in l. 3. D. de vsur. d. §. exactio. vers. sin autem supersederit.*

13 Notat *ad d. §. exaction.* Alioqui fame periret mulier, quæ nec dotem nec alimenta haberet, nec rursus honeste posset nubere intra annum luctus, *l. 1. C. de secund. nupt.*

DEFINITIO II.

Exceptio non factæ excussionis nocet mulieri agenti hypothecaria, sicut & cæteris creditoribus.

REi vxoriæ actio priuilegium non habet aduersus tertios possessores, quo minus possint illi dotem per hypothecariam repetenti mulieri sicut & alij cuilibet creditori exceptionem obiicere non factæ excussionis. [1] *Ita Senatus* in causa Michaelis Du Mont, 5. Non. Iul. 1591. Iunge Defin. 1. & 2. inf. de priuil. dot.

1 Est enim generalis determinatio constitutionis Iustinianeæ *in Nouel. 4. de fideiuss.* vnde sumpta est *Auth. hoc si debitor. C. de pignor. iunct. l. in fraudem 15. §. vlt. D. de testam. milit.* Nec reperitur hoc priuilegium inter cætera priuilegia dotis.

DEFINITIO III.

Specialis hypotheca hominis non tollit generalem legis, nisi id expresse dictum sit.

MVlier, quæ mariti testamentum agnouit, in quod maritus specialem illi hypothecam pro dote constituit, non idcirco prohibetur generalis siue expressæ siue tacitę legalisque hypothecæ beneficium implorare, si id sibi commodius esse videatur. Neque enim aliam mariti voluntatem fuisse credendum est, si non specialiter expresserit. [1] Sed nec sufficiet expressisse, nisi præter dotem quid amplius vxori legauerit, propter quod valere legatum possit. [2] Quo demum casu sane voluntas defuncti seruanda erit, etiamsi dotis exactio in longiorem diem dilata sit, si legatũ mulieris acceperit. [3] *Ita* in publico Auditorio *tractatum* est, 10. Calend. Mart. 1593. In causa Aduocati Depradel, & Procuratoris Martinel.

1 Quis enim credat maritum cogitasse de adimenda generali hypotheca ei, cui dedit præterea specialem? *arg. l. legata inutiliter 14. D. de adim. legat. l. 3. §. si emancipatus. de bon. poss. contr. tabul.*

1 Non enim valet legatum factum creditori, si nullam secum adferat vtilitatem, *l. sin autem 29. iunct. l. praced. de leg. 1. l. debitor 82. de leg. 2.*

3 Sibi enim debet imputare, quod legatum agnouerit, tantique æstimauerit commodum legati. *l. Imperator 70. §. si centum. l. cum pater 77. §. qui dotale de leg. 2.* Nec enim verisimile est, maritum voluisse heredem suum grauare duplici præstatione dotis, *l. Titia 34. §. qui iusta, eod. l. si cum dotem 22. §. si pater filiæ. D. solut. matrim.*

DEFINITIO IV.

Actioni de dote potest obiici retentio ob rationes tutelæ aut protutelæ nondum redditas.

NOn est perpetuum, quod vulgo iactatur, actioni de dote nullam obiici posse retentionem. [1] Eas namque retentiones duntaxat sublatas esse Iustinianus voluit, quæ olim fiebant ob liberos, ob res amotas, ob mores, aut ob expensas vtiles in dotem factas. [2] Cæterum, si mater filij impuberis aut minoris bona administrauerit, siue tutrix fuit, siue pro tutrice se gessit, cum bona eius omnia pro reddendis rationibus sint tacite obligata, [3] & consequenter ipsa quoque dos eodem pignoris iure teneatur, [4] Placet posse dotem à filio eiusve herede retineri in id vsque tempus, quo tutelæ aut curæ ratio sit reddita. [5] Nec solum si mulieris heres agat, sed etiamsi mulier ipsa, siue iam secundo nupta, siue iterum nuptura (cuius ideo causa plerumque fauorabilior est, [6]) de dote experiatur. 7 *Ita Senatus* sæpius, vt relatum est in causa discussionis bonorum Illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise, 4. Id. April. 1593.

1 *L. vnic.*

Source : BIU Cujas

1 *L. vnic. §. tateat. C. hoc tit.*

2 Vt apparet *ex d. l. vnic.* quæ de his tantum retentionibus specialiter loquitur.

3 *L. pro officio* 20. iunct. *gl. C. de admin. tutor. l. vnic. §. 1. Cod. hoc titul.*

4 Nam in vniuersitate bonorum mulieris venit etiam dos, cum sit mulieris & proprium ipsius patrimonium, *l. quāuis* 75. *D. de iur. dot. l. in rebus* 30. *C. eod. l. 3. §. sed vtrum. D. de minor.*

5 Socin. *cons.* 180. *vol.* 1.

6 *L. interest* 18. *D. de reb. auctor. iudic. poss. id. Authent. sed quamuis. C. de rei vxor. act.*

7 Facilius enim est, vt possidenti detur retentio, quam vt non possidenti persecutio pignoris, *l.* 1. *D. de pignor.*

DEFINITIO V.

Vsuras dotis debet maritus, qui moram contrahit in ea restituenda.

VSuras dotis in pecunia numerata consistentis, quæ post annum à die soluti matrimonij reddita non sit, aut mulieri, si vir prædecesserit, aut, si superuixerit, heredibus mulieris præstandas esse ad tertiam vsque partem centesimæ, placuit Iustiniano :[1] nec tantum si in pecunia numerata dos consistat, sed & si in bonis mobilibus aut se mouentibus, quorum idcirco facienda æstimatio est. [2] Eoque iure vtimur, quamuis contraria sententia frequentiore interpretum calculo recepta videatur, vt vsuræ istæ non debeantur, nec si expressa conuentione promissæ sint propter iuris canonici prohibitionem.[3] Non enim æquum est impunitam esse moram viri eiusve heredis[4], dotem sua die non restituentis[4], aut meliorem esse conditionem mariti in dote restituenda, quam sit mulieris in exsoluenda.[5] Nam si etiam iure Pontificio permittitur marito exactio vsurarum dotis tardius solutæ, eo prætextu, quod matrimonij onera ferre illum necesse sit,[6] quid ni mortuo viro mulier vsuras dotis consequatur quandiu caret dote, cum eadem onera ad mulierem recurrant, & illud præcipue, quod seipsam alere cogitur?[7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 4. & 5. infr. solut. matrim.

1 *In l. vnic. §. exactio. C. hoc tit.*

2 Vsura enim pecuniæ est, non rei mobilis aut immobilis.

3 Alex. *cons.* 200. *vel* 6. & Cruet. *cons.* 89. & quamplurimi alij ab Antonino Tessauro relati *decis. Pedemont.* 43. inter quos est Bald. *cons.* 166. *vol.* 1.

4 *L. 3. in princ. l. cum quidam* 17. *§. si pupillo. D. de vsur.*

5 *L. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*

6 *Cap. salubriter. Extr. de vsur.*

7 Finitur siquidem ius & onus mariti finito matrimonio, *l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.* [Si tamen mulier aut heres mulieris perceperit aliquo tempore fructus bonorum pro dote obligatorum, nullæ pro toto eo tempore vsuræ debebuntur, licet ea bona postmodum euicta sint, puta iure fideicommissi. Nec enim fructus & vsuras eodem tempore habere debet. *l. Iulianus* 13. *§. veniunt. D. de act. empt. Ita Senatus* in causa D. de Boniuard, contra D. de Combefort, 17. Maij 1614.

DEFINITIO VI.

Pro anno luctus nullæ vsuræ dotis restituendæ mulieri debentur, sed interim alimenta ei præstanda sunt.

PLane quandiu peti dos non potest, id est, intra annū luctus,[1] vsuras præstari non oportet, quippe quæ non propter lucrum petentium, sed propter morem non soluentium infliguntur :[2] mora autem esse non potest vbi nulla petitio est.[3] Sed ideo nimirum constitutum fuit, vt toto eo anno viduam alere mariti heredes debeant, eique vestes lugubres, aliaque id genus ad victum & vestitum necessaria præbere.[4] Quamuis si alimenta illa intra annum non petierit, post annum petens audienda non sit, nisi in eam causam æs alienum contraxerit.[5] Porro, quæ de dote dotisque vsuris dicimus, eadem de dotis incremento & incrementi vsuris dicta intelligi debent.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim ius exactionis incipit nisi post annum, *l. vn. c. §. exactio. C. hoc tit.*

2 *L. cum quidam* 17. *§. si pupillo. D. de vsur.*

3 *L. nulla* 88. *de regul. iur. l. si pupillus* 127. *D. de verb. oblig.* Non tamen desunt qui defendant, nec medij temporis interusurium mariti lucro cedere debere, ex Zasio *ad d. §. exactio.*

4 Bart. *ad l. fructus* 7. *§. Papinianus. alias l. Asuorto. C. solut. matrim.* Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 43.

5 Idem Tessaur. *decis.* 44.

6 Idem Tessaur. 45.

DEFINITIO VII.

Dos pecuniaria conuersa in corpora statim restituenda est. Item que cum pignus, quod mulier habuit, marito in dotem datum est.

DOtem, quæ in pecunia numerata data est, si constante matrimonio conuersa sit & permutata in corpora, quod vtique fieri potest quoties mulieri expedit,[1] non post annum à die soluti matrimonij, sed statim restituendam esse constat, vt restitutionis potius quam constitutionis tempus spectemus, cum quærimus, an in pecunia an in corporibus dos consistere videatur.[2] Sed si mulier, cui pecunia debebatur sub pignore, pignus ipsum in dotem dederit, dubitatio maior esse potest, obligata pignoris nomine re immobili, an corporum an potius pecuniæ dos censeri debeat, vt vel statim vel nō nisi post annum restituatur?[3] Mouet ex vna parte, quòd ius pignoris solui potest, oblato quandocunque debito,[4] vt proinde cui pignus datum est, ei solutionis quoque accipiendæ facultas data intelligatur.[5] Quod si ita est, pecuniam, quæ debetur, in dotem datam fuisse magis dicendum est.[6] Ex altera vero, quod quandiu solutum non est debitum, negari non possit quin hypotheca subsistat, & quidem in re immobili,[7] ac consequenter, quod ad maritum attinet, in dotem ei datam videri rem immobilem, ideoque præsenti restitutioni locum esse.[8] Nam etsi ius aliquod in dotem datum fuerit, cuius patrata sit restitutio, non, dubitatur, quin soluto matrimonio perinde ac res immobilis restitui statim debeat. Eáque sententia probabilior sane videbatur,[9] maxime in ea specie, quæ ex facto tractabatur, cum tabulis dotalibus conueniisse proponeretur, vt si pignus luere vellent prioris mariti heredes, secundus maritus non aliter accipere posset quam si in prædiorum emptionem continuo eam collocaret.[10] Ex eo namque apparebat, non pecuniæ, sed tantum pignorati fundi nomine mulierem mariti fidem secutam fuisse, cuius nimirum facultates suspectas habuisset.[11] *Ita in Senatu tractatum est* in causa Illustris D. Christophori d'Vrfe, D. de Bussy, & Dominorum fratrum de la Chambre, in publico Auditorio perorata, Prid. Cal. Aug. 1593.

1 *L. ita constante* 26. *cum l. seq. D. de iur. dot.*

2 *L. cum in fundo* 78. *§. si fundus.* vbi est text. elegans *eod. tit.*

3 Siquidem dos pecuniaria statim restituenda est, quæ vero consistit in bonis immobilibus non nisi post annum, *l. vnic. §. exactio. C. hoc tit.*

4 *§. omnus. & §. vlt. l. si rem* 9. *D. de pign. act. l. Paulus* 12. *§. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*

5 Nam & vtilem actionem suo nomine posset exercere post rescriptum Diui Pij, *l. nomen* 4. *C. quar. rei pign. oblig. poss.*

6 *Arg. l. si conuenerit* 18. *D. de pignor. act.*

7 Adeoque etiam post extinctam tempore vel confusione personalem obligationem, *l. 1. C. de luit. pignor. l. debitor.* 59. *D. ad Trebell. l. penul. §. 1. D. de except. rei iudic. l. cum notissimi* 7. *§. 1. C. de præscr.* 30 *vel* 40. *annor.*

8 *d. §. exactio.*

Source : BIU Cujas

9 Differtur enim exactio dotis, non vt noceatur mulieri, sed vt consulatur marito, propter difficultatem explicandæ tam citò pecuniæ, *l. cum milites* 16. §. 1. *D de compensat.*

10 Pecunia namque destinata in prædiorum emptionem censetur quid immobile, *arg. l. 3. C. arbit. tutel.*

11 Facilius siquidem petit pecunia quam prædium, *l. lex quæ tutores* 22. *ad fi. C. de admin. tutor. l. si chorus* 79. §. 1. *De leg.* 1.

DEFINITIO VIII.

De actione assecurandæ, vt loquuntur, dotis mutatæ in actionem, quæ pro dote restituenda exerceatur, & de differentia fructuum & vsurarum.

ALia quidé actio est, quæ mulieri competit constante matrimonio ad dotem in tuto collocandam, cum maritus vergit ad inopiam, alia, quæ soluto matrimonio competit ad dotis restitutionem. Sed si, cum prior in iudicium deducta esset, maritus ante sententiam super ea latam decesserit, ac proinde actione illa extincta alteri locus esse cœperit, non idcirco, quod mutata actio sit, in prioris litis expensas mulier condemnabitur,[1] quod ea mutatio necessaria sit, hoc est, quæ ex iuris ratione & casus necessitate potius, quam ex mulieris volũtate aut temeritate causam habeat. [4]Cæterum non quemadmodũ fructus bonorum mariti, in quorum possessionem mulier dotis nomine mitti debuerat, ei restitui debuissent à die litis contestatæ:[5] ita vsuræ dotis in pecunia consistentis ex posteriore iudicio ab eodem tempore debebuntur. Alia enim fructuum, alia vsurarum condemnatio est. [6] Fructus accessiones sunt bonorum per hypothecariam actionem vindicatorum,[7] vsuræ vero accessiones ipsius dotis pecuniariæ, quam soluto demum matrimonio reddi oportet. [8] Itaque nec vsuræ deberi possunt pro eo tempore, quod non dos, sed bonorum possessio petebatur: nec similiter fructus in eam actionem venire, per quam non bona mariti, sed sola dos petatur. [9] Sed neque fieri potest, vt, extincta cum marito pristina actione, quæ ad dotem in tuto collocandam competebat, supersit ratio aliqua condemnandi possessoris ad restitutionem fructuum, qui non obligationis iure, sed tantum officio iudicis debebantur. [10] Illud igitur restat, vt vsuras duntaxat à die finiti anni luctus petere mulier possit, aut à die ipso mortis mariti, si per totum annum luctus neque ab heredibus, neque ex bonis viri cibaria & vestiaria perceperit. [11] Ita fit, vt tertio possessori prosit ad lucrandos fructus, quod improbus fuerit litigator. [12] Sed hoc ita, si quo tempore agitur ad dotis restitutionem, supersint bona marito, quantum ad mulieris indemnitatem satis est, [13] nec mulieri quicquam absit ob præteriti temporis alimenta, quæ ex mariti bonis præstari debuerunt. [14] Alioqui mulierem in damno morari non oportet, potiusque admittendum est, vt fructus, quos tertius possessor post litem contestatam perceperit, tanquam indebite & à malæ fidei possessore percepti ab eo restituantur. [15] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 35. sup. de iur. dot.

1 *Ex l. si constante* 24. *D. solut. matrim. & l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

2 De qua *in tit. solut. matr. D. & C.*

3 Quomodo condemnari solet, quisquis post litem contestatam mutat actionem, *l. edita* 3. *vbi not. C. de edend.*

4 Semper enim habenda est ratio necessitatis, *l. alienationes* 13. *D. fam. ercisc. l.* 2. *in fin. D. de distr. pign. l. si fideiussor* 7. § *si necessaria qui satisd. cogant.*

5 Quia exinde possessores omnes sunt pares, id est, malæ fidei possessores, *l. sed et si* 25. § *si ante D. de petit. hered.*

6 Quamuis dici soleat, vsuras vicem fructuum obtinere, *l. vsura* 34. *D. de vsur.*

7 *L. si fundus* 16. §. *interdum. D. de pignor.*

8 Et quidem non nisi post annum luctus præteritum, *l. vnic.* §. *exactio. C. hoc tit.*

9 Etsi enim tam fructus quam vsuræ sunt accessiones, in eo tamen differunt, quod fructus accessiones sunt bonorum immobilium, vsura vero est accessio pecuniæ. Fructus sunt accessiones naturales, vsura vero iure magis & negotiatione quam natura percipitur, *l. si nauis* 62. *D. de rei vind. l. indebiti* 15. *D. de cond. indeb.*

10 Sublata enim actione, nullum potest officium iudicis superesse, *l. qui per collusionem* 49. §. 1. *D. de act. empt. l. quæro* 54. *D. locat.*

11 Secundum ea, quæ dixi *Defin.* 6. *supr.*

12 Cum, si bonam fidem agnouisset, statimque lite cessisset, vtique eos fructus non percepisset. Atque ita nouandus valde est hic casus tanquam singularis.

13 *Arg. l. iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian.*

14 Quid enim, si ob eam causam contraxerit æs alienum? vt dixi *Defin.* 6 *supr.*

15 Siue extent, siue non extent, si modo res non sufficit, *arg. d. l. si fundus* 16. §. *interdum. D. de pignor.* vbi, quod requiritur, vt fructus extent, ad eos fructus pertinet, qui neque debitoris vnquam fuerunt, neque vnquam debiti creditori, de quibus & *in l. 1.* §. *cum prædium. in fin. eod.* Hi vero fuerunt aliquando debiti saltem officio iudicis, & etiamnum essent adiudicandi, si prima actio de dote in tuto collocanda superesset.

DEFINITIO IX.

Augmentum pro deterioratione monetæ debetur etiam ad causam vestium nuptialium ab initio æstimatarum.

VEstibus nuptialibus ab initio æstimatis, augmentum illud, quod ex subsecuta monetæ deterioratione inducitur,[1] eo quoque nomine debetur, & eadem rei vxoriæ actione, qua dos ipsa peti potest. [2] Etsi enim vestes neque vtendo neque non vtendo meliores factæ fuissent, sed potius deteriores,[3] pretium tamen earum æstimandarum gratia conuentum, quódque certam ab initio legem accepit, non idcirco minui oportet:[4] quomodo sane minueretur, si imminutæ bonitatis intrinsecæ monetæ ratio nulla haberetur. [5] Idemque de iocalibus & de dotis augmento vel donatione propter nuptias iuris est: [6] quia quoties quæritur, quantũ sit in obligatione, semper contractus tempus inspiciendum est, non solutionis. *Ita Senatus* pro N. Catharina de Lallee vidua D. de Beausuiour, contra D. de la Fontaine magistrum Computorum, 6. Id. Mart. 1594.

1 De quo nostri post Bart. *ad l. Paulus* 99. *aliàs l. debitorem, de solut.* & latissime in tractatu, quem edidimus de variis nummariorum debitorum solutionibus.

2 Est enim veluti portio quædam & pars debiti principalis, *l. cum quid* 3. *D. de reb. credit.*

3 Sunt enim ex earum rerum genere, quæ non vtendo nec seruando seruari possunt, *l. lex quæ tutores* 22 *C. de admin. tutor.*

4 Cum non aliam ob causam earum æstimatio facta videri possit, *l. si inter* 21. *in fin. D. de iur. dot.* nisi intercesserit pactum, de quo *in l. æstimatis* 50. *D. solut. matr.* iunge *l. plerumque* 16. *de iur. dot.*

5 Minus enim soluitur, quod in deteriore moneta soluitur, *d. l. 99. de solut.*

6 Eadem enim solet ratio esse augmenti dotalis, quæ dotis, *l. inter socerum* 16. §. *cum inter. D. de pact. dotal. l. etiamsi* 8. *in fin. C. de iur. dot.*

DEFINITIO X.

Mulier non potest propria auctoritate occupare possessionem rerum dotalium aut pro dote obligatarum. Et quid si maritus fuit talliabilis?

MVlier quidé, quæ nec habet clausulam constituti, nec est in corporali possessione bonorum mariti pro dotis restitutione, siue expresse, siue tacite, siue generaliter, siue specialiter obligatorum possessionẽ propria auctoritate & sine heredum licentia ingredi

ingredi & occupare non potest, [1] quia nec posset bonorum dotalium, [2] in quibus tamen plus iuris habet. [3] Sed si maritus sine herede decesserit, aut herede relicto eo, qui propter absentiam aliamve causam non facile conueniri possit, [4] non est ferendum, vt restitutioni dotis mora fiat, & interea careat mulier pignorum possessione. [5] Sed & si mulier in possessione reperiatur, sine vitio habere debet ius retentionis. [6] Quid autem, si maritus deditiæ, & vt loquuntur, talliabilis conditionis fuisse proponatur? An domini directi consensus erit mulieri necessarius, tanquam eius, qui sit heredis loco? Siquidem occupat bona omnia, licet iure peculij potius quam hereditatis, [7] ob idque æris alieni solutionem & detractionem pati cogitur. [8] Atqui verum est, non esse illum heredem, cum ex contrario impediat, ne defunctus heredem habere possit. [9] Quod si heres non est, neque possessor dici potest ex edicto illo, quo apud nos obtinet, vt mortuus viuum faciat possessorem. [10] Eius namque edicti beneficium ad solos heredes pertinet, aut testamentarios, aut legitimos, non etiam ad anormalos successores, [11] qualis esse dicitur dominus directus. Multo minus possit ille possessorem se dicere iure directi dominij. Constat enim, eoque iure vtimur, directum dominum nullam prorsus habere possessionem, quousque illam apprehenderit, [12] ideoque nec interdicto retinendæ [13] aut recuperandæ possessionis [14] agere posse, sed tantum adipiscendæ. Quod adeo verum est, vt idem quoque obtineat, si iudice auctore missus sit in possessionem, nec ea missio denunciata sit aduersario, qui si sciuisset intercedere potuisset. [15] Igitur cum dominus directus suo iure possessor non sit, nihil causæ est, cur eius consensum exquirere mulier debeat ad occupandam hypothecarum dotalium possessionem. *Ita Senatus* in causa R. D. Alfonsi d'Elbene Episcopi Albiensis & Abbatis Altacombani, & Claudij Gaillard, & Cl. Thorombert, 10. Calend. Maij 1594.

1 Ita vt si occupet, vim facere dicatur, quia sibi ius dicere non debuit, *arg. l. extat* 13. *D. quod met. caus. l.* 1. *D. quod legat. l.* 3. *C. de pignor.* vbi Bart. & alij.

2 *l. dotis actione* 9. *C. solut. matrim.*

3 Est enim longe dignius & potentius ius dominij quam pignoris. Vnde fit, vt pignus extinguatur per acquisitionem dominij non contra *l. pen.* § 1. *ad fin. D. de except. rei iud.* iunct. *l. neque pignus* 45. *de reg. iur.*

4 Parum enim refert an heres nullus sit, an vero absit, ita vt conueniri non possit. *argum. l. vltim.* §. *vbi autem. C. de bon. quæ liber.*

5 Ideoque mulieri succurrendum est, cuius interim certum ius est, vt scilicet in possessionem mittatur, si nemo sit qui hereditatem vel heredem velit defendere, *tot. tit. D. quib. ex caus. in pos. eat.* Bald. *in l penult. C. de non num. pecun. & in l. 1. C. de seru. pign. dat. man.*

6 *argum. l.* 1. *D. de pignor. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. pos. l. filiam fratribus* 56. vbi Bartol. *D. ad SC. Trebell.* Dec. *cons.* 232. *&* 671.

7 Exemplo eius quod scriptum est *in l.* 2. *D. de Castr. pecul.*

8 Non vt à creditoribus possit ipse conueniri aliqua personali actione, sed quia bona dici non possunt, nisi quæ deducto ære alieno supersunt, *l. non possunt* 11. *D. de iur. fisc. l. mulier. bona* 72. *de iur. dot.*

9 Nullum siquidem heredem habere is potest, qui bona nulla in ciuitate reliquit, neque relinquere potuit. *l. lex Cornelia* 28. *ad fin. D. de vulg. & pupill. substit.*

10 Edictum enim loquitur de successore vniuersali, qui in omne ius defuncti successerit, ac proinde titulo hereditario.

11 Sic Baldus noster sæpe vocat eos, qui iure communi nec heredes sunt, nec in omnibus heredis loco.

12 Transfertur siquidem possessio cum dominio vtili in emphyteutam *l.* 1. *& vlt. C. de iur. emphyt.*

13 Quod non datur nisi ei qui possidet. *l.* 1. *& tot. titul. D. vti possid.*

14 Quia licet alias possederit, tamen facto suo cecidit possessione, nec proinde potest dicere se spoliatum. *Not. in lim. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

15 Videtur enim hoc clam factum esse *l. clam possidere. D. de acq. pos. l.* 3. *§. vlt. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XI.

Dotis sua die restitutæ debentur vsuræ mulieri viduæ, siue diuiti, siue inopi.

MAxima quidem inter nostros dubitatio est, an restitutenæ dotis vsuræ mulieri eiusve heredibus debeantur? Et magis communiter placuit non deberi propter iuris canonici prohibitionem, etiamsi cum iuramento sint promissæ, adeo, vt nec statuto, nec consuetudine contrarium induci posse putent. Sed tamen Senatus noster contrario iure vtitur, & cum tractatur de dote restituenda, perinde ac cum de soluenda, vsuras omnimodo deberi pronunciat, [1] siue diuiti, siue inopi mulieri dos restituenda proponatur. [2] *Ita Senatus* in causa Dominorum de la Perriere & de la Barre, 1. Id. Cal. Iul. 1594.

1 Dixi *Defin.* 5. *supr.* vbi vide.

2 Quanquam maior ratio est, vt inopi succurratur, *arg. l. fundo* 38 *D. de rei vindic.*

DEFINITIO XII.

Mulier, quæ tutelæ rationes non reddidit, petitionem dotis interim non habet, sed retentionem habet.

MVlieri dotem repetenti, siue per actionem rei vxoriæ, siue per hypothecariam, obstat quidem exceptio non redditarum rationum si filij tutrix fuit, aut pro tutrice gessit. Sed si ipsa possideat & agenti creditori hypothecario obiiciat ius retentionis, non est ex ea causa creditori danda replicatio ad elidendam exceptionem, quia fauorabilior est mulier quæ possidet, quam quæ agit. [1] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 46. supr. de iur.

1 Dixi *Defin.* 46 *supr. de iur. dot.* vbi vide & Socin. *consil.* 180. *libr.* 2.

DEFINITIO XIII.

SEd nec mulieris creditoribus nocet, quod mulier, quæ tutrix aut curatrix fuit, aut pro tali se gessit, [1] rationes non reddiderit, siue in personam filij, [2] aut in bona eius pro dote obligata, [3] experiri velint, licet sint tempore posteriores, quia neque onus reddendarum rationum ad eos pertinet, tametsi agant ex iure & persona eius quæ reddere deberet. [4] Imputet enim sibi filius cur rationes non exegerit, cum fieri possit, vt iis redditis debitor is ipse reperiatur. [5] Quod & in dubio præsumendum est aduersus eum, qui in illis exigendis præbet se negligentem. [6] Plane si protestari velit, vt saluum sibi sit ius pignoris, si quando ex rationum redditione aliquid debitum apparebit, non est id ei denegandum. [7] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Poypon D. du Chaney, contra N. Iacobum Dalliex D. du Rosey, 5. Id. Iun. 1595.

1 Nam & protutelæ actio habet priuilegium tacitæ hypothecæ, *Gloss. in l. pro officio* 20. *C. de admin. tut.*

2 Mandatis scilicet in eum à muliere actionibus, alioqui non possent agere in personam, cum qua nunquam contraxissent.

3 Cum etiam pignus pignori dari possit ex æquitate. *l. vnic. C. si pignus pign. dat. sit.*

4 Non enim adeo repræsentant personam mulieris debitricis, vt eius factum in omnibus præstare debeant.

5 Quid enim vetat creditorem esse eum qui rationes de-

Source : BIU Cujas

beat reddere, *l.3.in princ.D.de contr.iudic.tutel.*

6 *l.1.§.vlt.eod.tit.*

7 Talis enim protestatio nemini nocet, sed tantum ius protestantis conseruat. *l.si debitor 4.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO XIV.

Pro rationibus tutelæ retineri dos mulieris potest, quandiu rationes ritè redditæ non sunt, secus si redditæ sint rite, quamuis non recte, dummodo absit dolus.

VErum quidem est quod diximus, [1] matris dotem à filio retineri posse, aut à filij heredibus pro administratione, quam mater habuit, siue tutrix illa fuit, siue protutrix, quousque administrationis suæ rationem illa reddiderit. Nam sicut aliorum tutorum, ita & matris bona omnia tacite sunt obligata, [2] & consequenter dos ipsa, [3] Ex quo pignoris iure nascitur proculdubio ius retentionis etiam ob chirographariam pecuniam, [4] sed quid si mater aut alius contutor matris nomine rationes quidem reddiderit, aut minus rite, vtputa in folle, [5] aut nullo præstito iureiurando, quod fides rationibus constet? [6] Non videbuntur redditæ. [7] Paria enim sunt factum quid non esse, aut minus rite factum esse. [8] Quid si rite quidem redditæ sint, sed non recte, [9] puta additis vel omissis quæ vel addi vel omitti non debuerunt? Iterum quidem erunt reddendæ rationes, sed si nihil dolo malo factum sit, non erit interea locus retentioni. Semel enim satisfecit mulier quæ rationes rite reddidit, & reliqua, si qua fuerunt, persoluit, vt dici non possit debitricem adhuc eam esse rationum reddendarum, quas iam reddiderit. [10] Fieri sane potest, vt futura sit debitrix maioris quantitatis cum fuerint iterum redditæ. Sed eo pendente, & incerto dotem ipsius retineri aut quid aliud etiam extra dotè inciuile esset, cum fieri ex contrario possit, vt iterum redditis rationibus ipsi debeatur. [11] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal, & Iohannis Falquet, Non. Septembr. 1595.

1 *Defin.12.supr.hoc tit.*

2 Pro administratione tutelæ *l.pro officio 20.C.de admin.tutor.*

3 Cum sit patrimonium mulieris. *l.3.§.sed vtrum, D.de minor.* præsertim soluto matrimonio. *l.in rebus 30.C.hoc tit.*

4 *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*

5 Contra quam fieri oportet. *l.cum seruus 82.D.de cond. & demonst.*

6 Est enim hoc iuramentum purgationis, quod hodie in qualiber rationum redditione pro solemnitate adhibetur, quamuis non sit necessarium iure ciuili.

7 *d.l.cum seruus. l.non solum 8.§.is qui reddere. D. de liber. legat.*

8 *l.quoties 6.D.qui satisd.cog.l.2.D.de auctor.tutor.*

9 Sunt enim ista differentia, quia prius respicit formam & solemnitatem actus. Posterius vero rem ipsam & materiam negotij. *l.non putauit 8.§.non quauis. D.de bon.poss.contr.tab.*

10 *d.l.cum seruus, & d.l.non solum.§.is qui. de liber.leg.*

11 Quod enim pendet non pro eo est quasi sit. *l. is damnum dat.169.§.1.de regul.iur.*

DEFINITIO XV.

Clausula constituti apposita in contractu dotali in casum dotis restituendæ non impedit retentionem bonorum obligatorum contra matrem, quæ dotem repetat non redditis rationibus.

AT quid si mater pro dotis restitutione non solum obligata habuit mariti bona omnia, sed vt etiam plerumque fit, cum clausula constituti? [1] Dubitatio ex eo nascitur, quod filio non aliam ob causam damus retentionem, quam quia possidet. Nam qui non possidet, is nec retinere potest. [2] In proposito autem possessio bonorum mariti per clausulam constituti in mulierem ipsam translata intelligitur, [3] existente quandocunque conditione dotis restituendæ. [4] Sed cum bona omnia matris obligata sint, vt diximus, & ipsa quoque possessio, quæ per clausulam constituti quæsita fuit, in bonis ipsius sit, [5] magis est, vt hoc quoque casu perinde filio competat ius retentionis. Sufficit enim vt habeat asininam possessionem, id est, detentationem. [6] Quæ cum sit meri facti, [7] proculdubio non transfertur per eam clausulam, [8] tametsi & vera & naturalis possessio transferatur. [9] Eamque sententiam magis probauit *Senatus* noster in supradicta causa.

1 Per quam possessio pignoris transferatur. *l. quod meo 18.D. de acquir.poss.* iunct. *l.cum & sortis 35.in fin.D.de pign.act.*

2 *l.1.D.de pignor.*

3 *d.l.quod meo.*

4 Nam & possessio transferri potest sub conditione. *l. qui absenti 38.§.1.D.de acq.poss.*

5 *l.rem in bonis 52.D.de acq.rer. dom. §. commodum. Inst. de interd.*

6 Siquidem retentio non est dominij, sed possessionis.

7 *l.si quis autem 10. D. de acquir.poss. l. stipulatio ista 78. §.hæc quoque stipulatio. & seq.D.de verb.obligat.*

8 Quia fictio iuris non potest ad ea pertingere, quę sunt facti. *l.denique 19.D.ex quib.caus.maior.*

9 Afflict. *decis.139. ante fin.* Notant omnes *ad dict.leg.quod meo.*

DEFINITIO XVI.

Etiam contra muleerem, cui rationum redditio remissa est à marito, competit, retentio dotis, ob nullas redditas rationes.

QVid rursum si matri remissa sit per patrem redditio rationum? Non impediet ea res dotis retentionem, quousque redditæ sint rationes, [1] quia nec prodest matri ea remissio, nisi quod attinet ad scrupulosam nimisque exactam redditionem. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex iis quæ diximus in præcedentibus.

2 *l.5.§.Iulianus. alias l.quidam. vbi not.D.de admin. tutor. l.si seruus vetitus 119.de leg.1.*

DEFINITIO XVII.

An & quandiu permittendum sit filiæfamilias, vt agat de dote siue profectitia, siue aduentitia sine consensu patris?

ETsi ratio iuris non patitur, vt filiafamilias, siue vidua sit, siue secundo nupta, de prioris matrimonij dote agat sine patris consensu, [1] præterquam vno illo casu, quem Nouella Iustiniani constitutio induxit, si maior sit dos quam futura speretur portio, quæ in bonis patris filiæ deberi quandoque potest, vt in damno moratura esset, etiamsi nudæ actionis collatione liberaretur: [2] Præualuit tamen in foro error vulgaris Interpretum nostrorum existimatium etiam filiæfamilias non minus quam emancipatæ permittendum, vt agat de dote siue profectitia, siue aduentitia, etiam inuito patre, adeoque contra patrem. De aduentitia quidem omnimodo, [3] de profectitia vero saltem eo casu, quo pater passus sit filiam sibi dotem profectitiam stipulari, aut etiam quo ipse pro filia stipulatus sit nominatim, aut simpliciter, qua in specie placet filiæ potius quam suo nomine stipulatum eum videri. [4] Item cum dos magna est, qualem esse interpretantur eam, quæ 100. librarum auri

Source : BIU Cujas

rum auri ſummam excedat, abutentes in hanc rem Iuſtiniani conſtitutione.[5] Quæ ſicut longe alium ſenſum habet: ita nec vno illo caſu, quo permittit filiæ, vt agat inuito patre, permiſſum tamen ei vult vt poſſit agere ignorante patre, & non prius requiſito eius conſenſu, quod Interpretes permittunt.[6] *Sine die.*

1 *l.2.§.1.* in illis verbis, *quandoque ſui iuris filia fuerit facta. D.ſolut.matrim.* Facit *l.ſi pater* 4. in illis verbis, *& mortuo patre filia cum priore viro ageret. eod. tit.*

2 *Nouell.97.de æqual.dot.* Vnde ſumpta eſt *Auth.quod locum. C.de collat.*

3 Bart.vulgo adprobatus *in d. l.2.§. quod ſi in patris. & in l. poſt dotem* 40.*nu.*25. *D.ſolut.matrim.* poſt Accurſ. *in diſt. Auth. quod locum. & l.vlt.C.de bon.quæ liber.*

4 Ex not.per Bart.& alios *ad d.l.poſt dotem.*

5 Quæ extat *in dict.Nouell.*97. *De æqual.& dict. Auth.quod locum.*

6 De quo vide quæ ſcripſi pluribus, *libr.*13. *Coniect.c.*6.*&* 7.

DEFINITIO XVIII.

De profectitiæ dotis ſolutione facta patri habenti penes ſe inſtrumentum dotis, ſiue dos illa fuerit communis patri, & filiæ, ſiue propria filiæ ex eius ſtipulatione.

DOtis quidem actio communis eſt patris & filiæ,[1] ita vt quamuis patri ſoli exercitium actionis competat, non aliter tamen aut agere, aut ſolutionem accipere pater poſſit, quam ſi filia ſciens non contra dicat,[2] nec cauſam contradicendi vllam habeat, quo caſu conſentire vtique intelligitur hoc ipſo quod non diſſentit.[3] Sed ſi pater filiam ſibi ſtipulari paſſus eſt, ſiue ab initio, ſiue poſt ſolutum matrimonium, non ſufficiet filiam non diſſentire, ſi Interpretibus noſtris credimus, niſi etiam conſentiat,[4] quod hoc caſu dos proprium filiæ patrimonium eſſe intelligatur,[5] in qua proinde minus iuris habere patrem æquum ſit, quam eſſet in dote communi habiturus,[6] poterit tamen etiam tacitus conſenſus ſufficere, qui forte ex chirographi & inſtrumenti obligatorij traditione inducatur, ex qua ſcilicet non leuis mandati præſumptio capi ſolet.[7] Præſertim ſi illud etiam cõcurrat, quod alioqui per ſe nõ ſufficeret, vt filia ſciens dotem à patre exigi tacuerit, nec contradixerit, quia nec iuſtam contradicendi cauſam vllam habuerit,[8] & ita pronunciatum eſt: Mihi vero de iuris ratione aſſerenda magis quam de interpretum erroribus tuendis laboranti probabilius videbatur liberari filiæ debitorem, ſi patri ſoluerit: non ſolum ſi tanquam procuratori & inſtrumentum ipſum pro mandato habenti,[9] ſed & ſi tanquam legitimo adminiſtratori filiæ,[10] dummodo eius vitæ ſit, & honeſtatis, vt de legitima eius poteſtate non debuerit dubitare is, qui bona fide ſoluebat.[11] Nam & quo caſu filia ipſa ſiue conſentiente patre, ſiue ignorante, aut etiam inuito dotem exegiſſet, emolumentum tamen & proprietatem ſolutæ pecuniæ patri etiam ignoranti acquiſiuiſſet, ſi dos non aduentitia, ſed profectitia proponeretur.[12] Nec enim quicquam in profectitiis innouauit Iuſtinianus,[13] ſed in aduentitiis tantum, quorum capaces fecit filiosfamilias, qui antea non aliter capaces erant, quam ſi patet ſibi per filium acquiri nollet.[14] *Ita tractatum eſt* Cal.Iul.1594.

1 *l.2.§.1.& l.3.D.ſolut.matrim.*

2 *d.l.2.§.vlt.*

3 *l.ſi cum dotem* 22.*§.necnon illud. l.dotem* 37.*D. eod.titul. ſolut. matrim.*

4 *l.poſt dotem* 40.vbi Bart.& alij, *D.eod.tit.*

5 *l.3.§.ſed vtrum.D.de minor.l.vlt.D.de dot.collat.*

6 Quod enim commune eſt, vtriuſque quodammodo eſt, non etiam quod omnino alterius eſt, *l.illud.* 46.*D. de rit.nupt.l. Sabinus* 28.*D.commun.diuid.l.*5.*§.vlt.de leg.*1.

7 *Vulg.l.*1.*C.de donat.*

8 Quo nimirum caſu habenda etiam eſt pro conſentiente, *d.l.2.§.vlt.& d.l.dotem* 37.*D.ſolut.matrim.* Vide Bart. ad *d.l.ſi cum dotem.§ eo autem tempore.*

9 Solutio enim vero procuratori facta liberat debitorem. *l. vero procurator* 12.*D.ſolut.matr.*

10 *Ex l.cum oportet* 6.*& l.vlt.C.de bon.quæ liber.*

11 Si enim talis vitæ ſit pater, vt merito debeat ei ſuis quoque bonis interdici, aufferenda ei eſt bonorum filij adminiſtratio, quo facto ſi ei ſoluatur, quod filio debebatur, non poteſt contingere liberatio *l.Imperator* 50.*cum ibi not.D ad SC.Trebel.*

12 Quia quicquid per liberos, quos in poteſtate habemus, nobis acquiritur, vt ne momento quidem temporis acquiſitio conſiſtat in eorum perſona. *l placet* 79.*D.de acquir. hered.l.*1.*in princ.D.ſi à parent. quis manum ſit.*

13 *in l.cum oportet* 6.*& l.vlt.C.de bon.quæ liber.*

14 *l.*1.*C.qui admitt.ad bon.poſſeſſ poſ.l.*4.*§. ſed & filiusfamilias.D.de edend.l.*1.*§ qui heres* 13.*§.vlt.l.cum heres* 52. *D. de acquir. hered.l.in ſuis* 11.*D de liber.& poſthum.l.cogi* 16.*§.ſi pater.d.l.Imperator.D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XIX.

An filia poſit viuo patre dotem repetere ab herede prioris mariti, qui eam ſoluit patri ſine filiæ conſenſu, cum filia eam dotem ſibi ſtipulata eſſet patre conſentiente? Et quid ſi eam dotem pater ſecundo viro dederit?

ILlud ſane nec Interpretes noſtri diffitentur, eo caſu, quo patri & filiæ communis dos ſit, ſi pater ſolus & ſine filiæ voluntate de dote egerit, vel exegerit, filiæ nocere patris factum, quandiu pater viuit, filiamque retinet in poteſtate ſua vt interim iteratam ſolutionem ab eo qui patri ſoluit vrgere non poſſit:[1] Non nocere poſtquam morte, vel emancipatione, vel quo alio modo filia facta fuerit ſui iuris.[2] Viſum tamen eſt, ſiue dos communis fuerit patris & filiæ, ſiue propria ſolius filiæ, ſemper eum caſum excipiendum eſſe, quo pater eidem filiæ poſtea nubenti nouam dotem conſtituerit, ſiue maiorem priore, ſiue parem, qui caſus nullam penitus recipiunt dubitationem,[3] ſiue denique etiam minorem, quam pro omni iure quod illa in bonis patris prætendere potuiſſet, cum hoc etiam caſu indemnitatem à patre conſecuta ſit filia, nimirum ad eam vſque quantitatem, quæ in cauſam poſterioris dotis data fuerit:[4] Cum nihil poſſit filiæ abeſſe videri pro ea quantitate, cuius nouum debitorem habet maritum poſteriorem,[5] licet non eo magis liberetur pater, quo minus tantam dotem filiæ in ſecundo matrimonio conſtituere debeat, quantam conſtituerat in primo, ſi non fortuita clade facultatibus ſuis lapſus probetur, quas prioris matrimonij tempore habuerat.[6] In eo igitur, quod poſterioris eiuſdemque minoris dotis quantitatem excedit, ſalua erit filiæ actio aduerſus veterem debitorem, tanquam qui ex ſolutione patri perperam facta non fuerit liberatus.[7] Nam nec ſuperiore caſu tam eum liberat ſolutio facta patri, quam quæ à patre, qui nouam dotem conſtituendo filiæ, tantundem videtur ei reddere, & ſoluere ex priore,[8] cuius indebita perceptione fecerat ſe filiæ ſuæ debitorem,[9] ne alioqui contra patris voluntatem filia duplicem à patre dotem habuiſſe videatur, quam ei pater non niſi vnicam dare voluit.[10] Quare nec aliud erit etiam ſi patri nihil fuerit ſolutum ex ea dote, quam filia ſibi fuerat ſtipulata ab herede prioris viri. Neque enim ei permittendum erit, vt contra promiſ-

Source : BIU Cujas

ſorem agat pro ea quantitate, quam ei pater in ſecundæ dotis cauſam dederit.[11] Sed è contrario licebit patri tantundem à debitore repetere ſaltem officio iudicis implorato, etiam nullis à filia ceſſis actionibus.[12] Cur enim patri inuideamus ius poteſtatis,[13] in ea præſertim re, in qua filiæ captio nec vlla ſit, nec eſſe poſſit.[14] Quamquam ſi eas actiones præſtari ſibi per filiam pater velit, non erit ei denegandum, cum nihil filiæ interſit,[15] & ne alioqui filia ex patris iactura locupletetur.[16] *Sic tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *l.2.§.1.D ſolut.matrim.* in illis verbis: *Caterum ſi pater ſolui iuſſit dotis actio filiæ non erit adempta, quandocunque ſui iuris filia fuerit facta.* Bartol.in terminis *ad d.§.1.numer.6.* vbi ait, interim quandiu filia non eſt ſui iuris factum patris ei nocere. Adde tamen eundem Bartol. *ad l.ſi conſtante.numer.47. & ſeqq. eod.*

2 Quia non potuit pater in dote cuius actio communis fuit deteriorem facere filiæ conditionem *d.l.2.§.1.& vlt. & l.3.eod. tit ſolut.matrim.*

3 *l.dotem 37.in fin.D.eod.tit.*

4 Nam vſque ad eam quantitatem verum eſt eandem dotem quæ data fuerat priori marito poſteriori quoque datam eſſe, vt eadem ſit ratio partis, quod ad partem, quę totius, quod ad totum *vulg l.quæ de tota 76.D.de rei vendic.*

5 Eſt enim tanto locupletior quæ habet dotem, & quæ ad eam repetendam habitura eſt actionem, ſoluto quandocunque matrimonio. *Ex reg.l.qui actionem 15.De reg.iur.*

6 *Auth.ſed quamuis C.hoc tit.& in corpor.vnd.ſumit.*

7 *d l.2.§.1.& l.3.D ſolut.matrim.l.qui hominem 34.§.ſi gener. D.de ſolut.*

8 Textus eſt expreſſus *in l.ſi pater 4.eod.titu.* Quæ licet loquatur de dote communi patris & filiæ, quia nullo caſu admiſiſſent veteres prudentes, dotem profectitiam poſſe filiæ propriam eſſe, habet tamen rationem generalem, ne filia, quam pater vnica dote contentam eſſe & voluit & velle potuit, duplicem dotem in onus & diſpendium patris habere videatur, quod eſſet iniquum. *l.Titia cum teſtamento 34.§.qui inuſta. de legat.2.* vt ſequitur in Defin. Idem eſt ſiue filia patris heres extiterit, ſiue ab eo tantum acceperit legati nomine, quantum in dote fuit. *l.ſi cum dotem 22.§.ſi pater.D.ſolut.matr.* De cuius tamen ſententia & emendatione vide quæ ſcripſi *lib.4.Conſect.iuris ciuil.cap.9.*

9 Etſi non tam contra patrem, aut eius heredem filia hoc caſu actionem habeat, quam contra prioris mariti heredem tanquam non liberatum. *d.l.4.d.l.ſi cum dotem.§.ſi pater.D.ſolu. matrim.*

10 Pater enim cogitur quidem dotare filiam. *l.vltim. C.de dot.promiſſ.* ſed non iterum dotare, niſi cum ſine culpa filiæ dos amiſſa eſt, vt ibid. notat. *& in l.capite quinto 19. Digeſt.de rit. nupt.*

11 *d.l.4.& d.l.22.§.ſi pater.D.ſolut.matrim.*

12 Nimirum ex æquitate, *argum.l.ſi res obligata 57, in fin.D. de legat.2.*

13 Ex quo fit, vt omnia iura filiæ ipſo iure acquirantur patri. *l.placet 79.de acquir. hered. l.1.in princip. D.ſi a parent.quis manum.ſit.*

14 *arg.l.vlt.D.de iur.dot.*

15 *arg.l.in creditore 38.in fin.D.de euict.*

16 Contra *l.iure naturæ 206.de reg.iur.*

DEFINITIO XX.

Dote quam priori viro pater dederat ſoluta patri ſine conſenſu filiæ, & poſtmodum ſecundo eiuſdem filiæ viro ab eodem patre data, quomodo conſulendum ſit mulieri, ſi pater aut maritus incipiat labi facultatibus.

QVid ergo ſi poſterioris dotis reſtituendæ tempore nec ſecundus maritus ſoluendo ſit, nec pater?[1] An æquum erit filiam facere damnum dotis, quam prioris mariti heres, idemque debitor idoneus ſoluerit patri ipſa ignorante, cum filiæ non patri dos deberetur?[2] Nec enim actionem vllam habere credenda eſt filia, quæ ob inopiam debitoris nihil ex ea actione poſſit conſequi:[3] nam hoc rurſum imputari poteſt heredi prioris mariti, eidemque debitori, cur alij ſoluerit, quam cui debebat, nec explorata prius creditricis ſuæ voluntate.[4] Sic igitur temperanda res erit, vt non aliter prioris dotis debitor eiuſmodi ſolutione liberationem nactus videri debeat, quam ſi ſub omnium bonorum ſuorum obligatione caueat mulieri de indemnitate in eum caſum, quo dotis reſtituendæ plena exactio, neque ex patris, neque ex mariti poſterioris facultatibus fieri poſſit.[5] Sed ex eo tempore facultates æſtimandæ erunt, quo poſterior dos data fuit, cum ſi exinde duntaxat fuerit diminutum patrimonium poſſit imputari mulieri, ſi implorato remedio conſtitutionis Iuſtinianeæ non egerit etiam conſtante matrimonio, vt dos in tuto collocaretur,[6] nempe ſi minores fuerint eo tempore poſterioris dotis conſtitutæ, quâ tempore dotis reſtituendæ. Nam ſi ex poſtfacto creuerint, non debet ei nocere, qui patri citra vel contra filiæ voluntatem ſoluit, quod antea fuerint non ſoluendo ij, qui in ipſo ſolutionis momento idonei reperiuntur.[7] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Poteſt enim fieri, vt eo tempore quo agitur incipiat vterque labi facultatibus. Alioqui durum eſſet expectare aduerſam aut patris, aut mariti fortunam *l.inter ſtipulantem 83.§. ſacram.de verb.obligat.*

2 Hoc vero aperte iniquum eſſet. *l.2.§.1.& vltim.l.3.D.ſolut. matrim.*

3 *l.nam is 6.D.de dolo.l.ſi quis iniuriam.35 D.de iniur.*

4 Solutio enim non eſt naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis, niſi cum fit vero creditori aut eius procuratori aut ſaltem ipſius voluntate. *l.vero procuratori 12.in princip. D. de ſolut.& paſſ.ill.titu.l.quamuis 40.§. vltim.& legib.ſeqq. D. ad SC.Trebell.* Textus eſt *in l qui hominem 34.§.ſi gener.D.de ſolut.*

5 Inſpiciendum enim eſt tempus reſtituendæ dotis, quoties quæritur an maritus, aut alius, qui dotem reddere debet ſit ſoluendo. Affict.*deciſ.Neapol.*

6 *Ex l. vbi adhuc 29.Cod.de iur.dot.l. ſi conſtante 24.D. ſolut. matrim.*

7 Nihil enim mulieris intereſt, cum tempore dotis reſtituendæ illi qui dotem debent ſunt ſoluendo. Quid enim prodeſt aut nocet, fuiſſe antea ditiorem vel pauperiorem? *l.quæſitum eſt 30.D.de pecul.l.quod ſi in diem 16.D.de hered.petit.l.ſin autem 27.§.1.D.de rei vindic.*

DEFINITIO XXI.

Filiæ præſentia non eſt neceſſaria, vt ei dos acquiratur ex conſtitutione facta marito, ſed eſt neceſſaria, vt futuræ ſucceſſioni renuncietur.

NEc diſtinguemus, an poſterioris conſtitutionis tempore filia præſens fuerit necne? Non enim ipſius præſentia neceſſaria eſt, vt ei dos conſtituatur, quam ex ratione iuris non filiæ, ſed genero nomine filiæ conſtitui oporteret,[1] cum inter patrem & filiamfamilias obligationes contrahi non poſſint, ſalua patria poteſtate,[2] nec eo minus verum eſt dotatam à patre filiam, quod abſente filia dos genero promiſſa vel dotata probetur.[3] Plane ſi non tantum dotare filiam pater velit, ſed etiam, quod plerumque fit, renunciationem futuræ ſucceſſionis ab ea extorquere,[4] aut paciſci de non petendo quidquam amplius, ſiue dotis congruæ nomine, ſiue pro legitima, filiæ præſentia omnimodo neceſſaria eſt,[5] quam & iurare oportet, non quidem ſi amplioris tantum dotis petitioni renunciet,[6] ſed ſi futuræ ſucceſſioni, cui nec cum iureiurando Prudentes noſtri,[7] nec ſine iureiurando Sacroſancti Pontifices renunciari poſſe voluerunt.[8] *Sic tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *l.Pomponius Philadelphus 35.D famil.erciſc.* de cuius ſententia &

tia & interpretatione vide quæ ſcripſi *lib.7.Coniect.cap.12.l.cum dos 7.De pact.dot.*

2 *l.Imperator 50. D. ad SC. Trebell.l.ne cum filiofamilias 16. D.de furt.*

3 *d l.cum dos.*

4 Ita demum enim ratæ ſunt huiuſmodi renunciationes, ſi fiant accepta dote.*cap. quamuis pactum* 2. & ibi Didac. Couarr. *de pact.in* 6.Vide Crauet.*conſ.84.num.*4.

5 Secundum ea quæ ſcripſi *Defin* 25.*ſupr.De pact.*

6 Valeret enim huiuſmodi renunciatio etiam ſimplex & nõ iurata,quia & citra renunciationem non poteſt filia dotem vllam petere,ſi iam ſit congrue dotata. *Not.ad l.vltim.C.de dot. promiſs l.quaro* 60.*& ſeq.l.cum poſt* 89.*§.gener.D.de iur.dot.*

7 *l.vlt.D.de ſuis & legit.l.*3.*C.de collat.*Iunct.*l.non dubium* 5. *in fin.C.de legib.l.iuris gentium* 7.*§. & generaliter.D. de pact.l.ſi quis inquilinos* 112.*§.vlt.de legat.*1.

8 *d.cap.quamuis pactum de pact.in* 6.quæ conſtitutio nititur ſola poteſtate iurisiurãdi, quod omnimodo ſeruandum eſt quoties ſeruari poteſt citra diſpendium ſalutis æternæ,*cap.debitores. & cap.cum contingat.& paſſ.Extr.de iureiur.*

DEFINITIO XXII.

Dos etiam propria filiæ ex ſtipulatione dotali poteſt tamen ſolui patri,qui habuit penes ſe inſtrumentum dotale:Et quid ſi poſtea tota dos ex eo inſtrumento petatur per filiam,aut alium,cui pater poſt eas ſolutiones acceptas inſtrumentum tradiderit.

PAter,qui accepto à filia vidua inſtrumento, quo Titius cauerat, ſe filiæ magnam ex cauſa prioris dotis debere pecuniæ quantitatem, varias à Titio ſolutiones acceperat. Cum minima debiti portio ſoluenda ſupereſſet,quam idem pater,dum filiæ nomine dotem conſtituere, genero promitti curauerat per Titium in eam cauſam delegatum, poſtea non ſatisfaciente Titio inſtrumentum eidem genero tradiderat, vt ex eo,ſi poſſet, ſolutionem extorqueret,gener vero quaſi tota ſumma deberetur, quæ inſtrumento cauta erat, excepto eo quod per apochas ad inſtrumenti marginem adſcriptas ſolutum probabatur, quia tamen totum ipſe petere non poterat paſſus erat vxorem agere, & impetratis præciſis, vt vocant, literis, ex ea cauſa miſerum debitorem in carceres, quaſi totius ſummæ debitorem, detrudere, qui ſolutiones à ſe patri factas, indemnitatemque filiæ iam à patre præſtitam allegabat, ſecunda dote per patrem eiuſdem filiæ nomine pro iuribus omnibus genero conſtituta. [1] At filia negabat ſolutiones rite factas, quaſi non patri, cui nihil debebatur, ſed ipſi filiæ, quam patre præſente & conſentiente ſoli ſibi ſtipulatam conſtabat,[2] ſolutio fieri debuiſſet.[3] Placuit non eo minus iniuriosam fuiſſe executionem,[4] cum neque in eam rem,aut pro tanta quantitate exigenda, ſed pro eo tantum quod ſoluendum ſupererat,non filiæ,ſed genero pater inſtrumentum tradidiſſet,[5] qui ſi penes ſe id retinere maluiſſet, vtique conuentus eo nomine ſiue à filia, ſiue à genero compenſationem quantitatis in poſteriorem dotem conuerſæ, cum eo quod ex priore, quantumuis indebite perceperat obiicere,atque ita & Titio ſecuritatem, & ſibi liberationẽ acquirere potuiſſet.[6] *Sic tractatum* eſt in eadem cauſa.

1 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin.* 19.*ſupr.ex l.ſi pater* 4. *l.dotem* 37.*D.ſolut.matrim.*

2 Soli enim filiæ actio competit quoties pater paſſus eſt ſolam filiam ſibi ſuiſque heredibus ſtipulari, ſecundum doctrinam Bart. communiter adprobatam *in l. poſt dotem* 40. *quaſt.*4. *num.*27.*D.ſolut. matrim.* Adeo,vt non deſint qui dicant, etiam à patre profectam dotem cenſeri debere aduentitiam filiæ, ſi pro ea dote pater filiam adegerit ad renunciandum ſucceſſioni paternæ,quod plerumque fit, quaſi hoc caſu videatur filia renunciationis pretio ſtipulationem dotis ſibi comparaſſe.Crauet.*conſil.*84.*num.*4.

3 *l.qui hominem* 34.*§.ſi gener.D.de ſolut.l.*2.*§.*1.*& vlt. & l.*3.*D. ſolut.matrim.*

4 Scilicet tanquam factam pro indebito,*arg.l.iniuriarum* 13. *§.ſi quis per iniuriam l.ſi creditor* 19.*D. de iniur.*

5 Omne ſiquidem mandatum ſiue expreſſum, ſiue tacitum, habet tacitam conditionem,ne quid fiat,niſi ex bona fide.*l.creditor* 60.*§.vlt.D.mandat.*

6 *l.ſi pater* 4.*l.ſi cum dotem* 22.*§.eo autem tempore. D. ſolut. matrim.*

DEFINITIO XXIII.

Conuentio expreſſa ſpecialis hypothecæ pro dote non tollit priuilegium tacitæ,quam dos habet à lege.

MVlier quæ pro dote certa mariti bona pignori accepit, non eo minus cætera omnia generaliter obligata ex Iuſtiniani conſtitutione [1] habere credenda eſt iure tacitæ hypothecæ, ne alioqui ſpecialis conuentio pignoris fecerit deteriorem dotis conditionem,[2] quam debuit facere meliorem. [3] Nã & contrahentium voluntas vtique illa fuit, vt doti melius cautum eſſet per ſpecialem hypothecam,[4] non vt magis dos periclitaretur, cui ſemel acquiſitum ius & priuilegium tacitæ hypothecæ poſtmodum nulla conuentione, nec ſi expreſſa voluntas adfuiſſet, lædi potuit. [5] Alia ratio eſt tacitæ hypothecæ, quam idem Iuſtinianus datam voluit mulieribus in bonis mariti pro bonorum paraphernalium adminiſtratione. [6] Non enim dedit niſi ſub ea veluti exceptione,ſi non expreſſim mulier ſibi de pignore cauiſſet. [7] Quod in tacita hypotheca pro dotibus inducenda non ſimiliter obſeruauit. [8] Quare nec ad hunc caſum protrahi debebit, quod ex alia Iuſtiniani lege Interpretes ſolent inferre, hominis prouiſionem facere, vt ceſſet prouiſio legis, [9] Nempe intereſt Reip.dotes mulieribus ſaluas eſſe,[10] quod de bonis paraphernalibus nuſquam ſcriptum inuenitur.*Sine die.*

1 *in l.vnic.C.hoc tit.*

2 Nec enim conuentione vlla poteſt fieri deterior conditio dotis,*vulgat.l.Attilicinus* 17.*D.de pact.dotal.*Boer.*deciſ.*332.

3 Nec enim quod in fauorem alicuius perſonæ factum eſt, debet in eius odium retorqueri.*l.nulla* 25.*D.de legib.l.quod fauore* 6.*C.eod.l.pen.D.ad SC.Trebell.*

4 Ex vulgari errore imperitorum, cum tamen generalis hypotheca ſit ſecurior, vel ob hoc ipſum, ne creditori poſſit obiici exceptio non excuſſæ ſpecialis hypothecæ, quæ excutienda neceſſario eſt *ex l.*2.*C.de pignor.* niſi cum adiecta eſt vulgaris clauſula, vt generalitati non deroget ſpecialitas, nec contra, quomodo notarij loquuntur.Commodum enim ſpecialis hypothecæ nullum eſt, niſi cum antichreſis contrahitur, quia eſſet abſurdum & iniquum vniuerſa debitoris bona per antichreſim à creditore poſſideri,non minus quam ſi ea dominij iure omnia poſſidere vellet.*l.*1.*C.de iur.domin.impetr.*

5 *d.l.Attilicinus* 17 *D.de pact.dotal.*

6 *in l.vlt.C.de pact.conuent.tam ſup.dot.*

7 Ita enim expreſſe habent verba conſtitutionis.

8 Dedit enim dotibus priuilegium tacitæ hypothecæ adeoque tacitæ ſtipulationis pure ac ſimpliciter & ſine vlla conditione,*in d.l.vnic.C.hoc tit.*

9 Sic enim noſtri ex *d.l.vlt.C.de pact.conuent.& l.maritus* 22. *C.de procurat.*

10 *l.*1.*D.ſolut.matr.l.intereſt* 18.*D.de reb.auctor.iudic.poſſid.*

DEFINITIO XXIV.

Vidua cenſetur eandem dotem dare poſteriori marito tacita conſtitutione,ſed non aque dotis augmentum,quod à priore viro habuit.

Source : BIU Cujas

QVod sæpius quæri solet, an mulier, quæ nullam dotem constituit, hoc ipso censeatur bona sua omnia in dotem constituisse, [1] ad viduam secundo nubentem non pertinet, quæ scilicet eam ipsam dotem posteriori marito dedisse intelligitur, quam priori dedisse probatur. [2] Sed an dotis augmentum, quod à priore marito vicissim habuit, posteriori quoque simul cum priore dote in dotem dedisse videatur, quæstionis est? Non enim solet in cæteris alia causa esse incrementi, & additamenti dotalis, quam ipsius dotis, siue de priuilegio tractetur, siue de pactis dotalibus circa dotem: [3] in proposito tamen probabilius visum est, non ampliorem dotem posteriori marito, quam priori datam videri, cum hoc etiam admisso melior conditio futura sit posterioris, quam fuerit prioris in eo, quod augmentum dotis nullum præstare cogitur, quod prior maritus præstare habuit necesse. [4] *Sine die.*

1 De quo late Bart. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium*, vbi vide.

2 *l. dotem* 30. *de iur. dot.* [quam tamen soleo intelligere de muliere, quæ secundum matrimonium contraxit cum eodem marito à quo prius diuerserat, quod olim frequentissimum erat, non de ea quæ cum altero, licet nostri vulgo aliter interpretentur.

3 *l. inter socerum* 26. §. 2 *De pact. dotal. l. de his. C. de iur. dot.*

4 Moribus enim nostris augmentum dotis virgini tantum debetur, non viduæ, tanquam quod ex consuetudine quidem, sed tamen non nisi propter defloration em debeatur, vt scripsi *Defin. 1. supr. de iur. dot.*

DEFINITIO XXV.

Patris bona sunt tacite obligata pro dote, quam pater simul cum filio accepit aut stipulatus est, adeoque si modo filio se obliganti pater consenserit.

VErgente ad inopiam marito, qui acceptæ, aut promissæ dotis tempore in patris erat potestate, non tantum filij bona capi possunt pro dote in tuto collocanda, [1] sed etiam bona patris, siue à patre ipso fuerint expresse obligata, [2] siue à lege, [3] quod fit patre dotem simul cum filio aut accipiente, aut stipulante. [4] Itaque si defuncti patris heredes postea velint agere contra mulierem directa rei vindicatione, tanquam domini, [5] non sint audiendi, [6] sed retinenda in possessione mulier veluti pignoris & custodiæ loco. Hoc ita tamen, vt non eo minus suos fructus faciat, nec eos in sortem imputare cogatur, [7] sed tantum in mariti & communium liberorum alimenta expendere, cæteraque matrimonij onera perferre. [8] *Sine die.*

1 *l. si constante* 24. *sol. matr. l. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit.*

2 Vt in casu de quo Afflict. *decis.* 9.

3 *Ex l. vnic.* §. 1. *C. de rei vxor. act.*

4 *l. si cum dotem* 22. §. *transgrediamur. D. solut. matrim.* & ibi Bart. *num.* 7.

5 Non enim dominium acquiritur mulieri ex causa assecurationis. Bart. *in d. l. si constante. versic. secundo quæro.* Afflict. *d. decis.* 9. *num.* 2.

6 Quamuis soleat vincere in vindicatione quisquis est dominus. *l. in rem* 23. *D. de rei vindic.*

7 *d. l. vbi adhuc.*

8 *Not. in cap. salubriter. de vsur.*

9 *d. l. vbi adhc.*

DEFINITIO XXVI.

Alimenta vxori à marito debentur, itemque sumptus litis si vxor cum viro litiget, suntque in eam rem mariti bona mulieri obligata.

NOn tenetur quidem maritus alimenta præstare vxori, quæ seorsim habitat, nec vllas ei operas præstat, [1] si vel promissam dotem non soluerit, [2] vel solutam receperit. [3] Sed si de hoc ipso dubitetur, an dos vel marito soluta sit, vel mulieri restituta, æquissimum est pendente facti quæstione condemnari maritum ad alimēta vxori præstanda, [4] adeoque, quod magis est, etiamsi aliunde mulier habeat, vnde possit viuere, [5] quasi non tantum officio iudicis, sed etiam iure actionis alimenta huiusmodi debeantur, [6] pro quibus etiam bona mariti tacite obligata esse placuit. [7] Nec tantum alimenta, sed etiam sumptus litis vxori esse præstandos visum est, sicut fieri solet litigante monacho cum Abbate, [8] aut cum de vniuersitate bonorum agit is, qui nihil possidet, [9] siue prima, siue appellationis instantia proponatur. [10] Nam extra has causas sumptus litis ab aduersario petere inciuile est. [11] *Sine die.*

1 Nisi per culpam mariti factum sit vt mulier discesserit à viro, Iac. de Aret. Cyn. & Bald. *ad l. quod in vxorem. C. de negot. gest.*, Afflict. *decis.* 10. *num.* 1. [Sane vxori ægrotæ non tantum alimenta vir debet, sed etiam expensas omnes ad curationem necessarias, si modicæ sint, non etiam magnas, si dotem illa habeat. *Ita Senatus* in causa Antonij Tauiole, 17. Maij 1614. *Ex not. in d. l. quod in vxorem.*]

2 Quo casu potest etiam expelli à viro Guid. Pap. *quæst.*

3 Obligatio enim præstandorum mulieri alimentorum à dote proficiscitur. Dos enim datur marito vt vxorem & liberos alat. *l. si is qui* 56. §. *ibi dos. D. de iur. dot. l. pro oneribus* 20. *Cod. eod.* Ergo si mulier ipsa dotem recepetit, non est alenda à viro, sed virum ipsum potius, communesque liberos alere debet si vir laboret inopia *l. vbi adhuc* 20. *eod.* [Sed & post mortem mariti certum est mulieri alimenta deberi pro anno luctus etiam iacente hereditate aut herede deliberante. Imbert. in *Enchir.* in verb. *mulieri*, post Rebuff. *ibi citat. Et ita Senatus* noster pro vidua D. de S. Pierre, mens. Mart. 1612 *Rebuff in tract. De sentent. prouis. art.* 3. *glos.* 1. *num.* 14. *& seq. vsque ad* 18. vbi addit idem dicendum esse in muliere, quæ seorsum habitat à viro, non culpa sua sed viri. Vide *l. pen. vt in poss. leg. D. Et ita Senatus* pronunciauit 6. Non. Maij 1612. *Ex Afflict. decis.* 10. *cum addit.* vbi ait etiamsi nondum constet de viri iæuitia, interim tamen alendam esse viri sumptibus mulierem Nec aliud esse probandum in sumptibus ei ad litem subministrandis.]

4 Afflict. *d. decis.* 10.

5 Bald. *in l. de alimentis. C. de transact.*

6 Aliud enim esset si officio tantum iudicis deberentur, cuiusmodi sunt alimenta, quæ filio debentur à patre, & patri à filio, de quibus nulla competit actio pro tempore præterito Bart. *in l.* 1. *C. de mendicant. valid. lib.* 10. *& in l. si quis à liberis* 5. §. *Sed si filius. D. de liber. agnosc.* Nisi filius aut pater fecisset se debitorem pro alimentis præteritis, quia tunc teneretur debitum soluere is, qui alimenta debuisset. *Notat. in l. liberis quos.* §. 1. *D. de alim. legat.* Afflict. *d. decis.* 10. *num.* 4.

7 Bart. *in l. si cum dotem* 22. §. *sin autem in fauissimo. D. solut. matrim.* Spec. *in tit. de donat. int. vir. & vxor.* §. *fin. vers. sed nunquid bona.* Afflict. *ibid. num.* 3.

8 *Not. in cap. ex parte de accusat.*

9 *l. si instituta.* §. *de inofficioso. D. de inoffic. test. l. fin. vbi glos. C. de ord. cognit.* Not. *in ea. si forte. de elect. lib.* 6.

10 Eadē enim est ratio æquitatis vtroque casu. Afflict. *decis.* 11.

11 *l. Imperatores* 17. *D. de tutel. & rat. distrah.*

[DEFINITIO XXVII.

De impensis in res dotales & in litem de iis susceptam factis.

CIrca impensas in rem dotalem factas, cum quæritur an soluto matrimonio eas exigere maritus aut mariti heres possit, placet Senatui nostro ea distinctio quæ interpretibus receptior est, [1] vt modicæ à magnis separari debeant. Et modicas quidem omnimodo maritus præstare cogatur & compensare cum fructibus, [2] non solum si quærendorum & colligendorum fructuum gratia factæ sint, quas repeti nunquam posse certum est, [3] sed etiam si ad rem conseruandam. [4] Magnas verò extra causam fructuum factas possit ex dote restituenda deduce-

re ex

re, ex eáque causa dotẽ retinere sue necessariæ sint,[5] siue vtiles tantùm, sed ex voluntate mulieris factæ. Non etiam si voluptariæ, quarum scilicet neque exactio neque deductio vlla competit, nec si ex voluntate mulieris factæ sint, sed earum duntaxat tollendarum potestas, si absque rei detrimento fieri possit.[6] Videntur autem factæ ad rem conseruandam, si tales sint, quæ per decennium durare possint, dum ne totum illud decennium durãte matrimonio præterierit.[7] Hæc ita si dos non æstimata proponatur. Si enim æstimata sit, nullis distinctionibus locus est, nullique expensarum repetitioni, quòd eo casu maritus pro emptore habeatur, ad eúmque tanquam ad dominum totius dotis periculum & incommodum spectet.[8] Quid ergo si nomen in dotem datum sit?[9] An quia videtur dos hoc casu in pecunia numerata consistere,[10] pro æstimata habebitur?[11] Minimè. Id enim potius doti datum intelligitur, quod ex nomine exigi poterit.[12] Detracta igitur impensa quæ ad exactionem necessaria est.[13] Quid si hæreditas forte litigiosa? vt plerumque fit. Eadem distinctio adhibẽda est an æstimata sit necne, vt si æstimata sit, nulla impensarum deductio fiat. Sed si non æstimata omnes impensas in litem factas restitui oporteat.[14] Nec solùm si mandante muliere factæ sint, siue à marito ipso, siue ab alio, quem ipsa procuratorem constituerit, puta filio mariti.[15] Sed etiamsi ignorante adeóque inuita muliere,[16] quasi non aliud in dotem datum sit, quàm quod impensis deductis supererit. Sant enim huiusmodi impensæ necessariæ, quæ proinde omni casu minuunt dotem.[17] Nec distinguemus an bonum euentum lis habuerit,[18] dum ne imputari quicquam marito possit, quem constat in omni contractu dotali non solùm bonam fidẽ præstare debere, sed etiam diligentiam exactissimam & solicitudinem.[19] Patris alia ratio est, qui ex fructibus bonorum filij omnes impẽsas etiam magnas, & in litem præstare debet,[20] ob eámque causam si fructus non sufficiant etiam bona filij vendere potest:[21] quia nimirum habet vsum fructum ex causa lucratiua, & iure patriæ potestatis,[22] non vt maritus ad ferenda onera matrimonij, quibus dotem deseruire necesse est,[23] non autem negotiis mulieris gerẽdis.[24] *Ita Senatus* in causa fratrum Aduocatorum Vectier, die 14. Maij 1612.

1 Post glos. & Bart. *ad l. 1. de impens. in reb. dot. fact.*
2 *l. pen l. 3. §. 1. l. vlt. eod.*
3 Quia fructus non intelliguntur, nisi deductis expensis, *l. si à domino 36. §. vlt. de pet. hæred.*
4 *d. l. pen.*
5 *l. 5. & pen. de imp. in reb. dot l. vtilium 8. eod.*
6 *l. in voluptariis 11. eod. l. vnic. §. sed nec ob impensas. C. h. t.*
7 Campes. *de dot. part. 2. qu. 44.* post glos. & Bart. *ad d. l. 5. de imp. in reb. dot. fact.*
8 Campes. *in dict. tract. part. 2. quæst. 48.* post Bart. *vbi supr.* Bald. *ad l. per diuersas num. 10. C. mandat. & ad l. 2. C. de oblig. & act.* iunct. *l. plerumque 10. D. de iur. dot.*
9 vt in *d. l. 2. C. de oblig. & act.*
10 *l. qui chirographum 59. de leg. 3. l. si pater 44. §. 1. l. nuptura 57. D. de iur. dot.*
11 Pecunia enim illa est, quæ res omnes æstimat, *l. si ita 42. D. de fideiuss.*
12 *d. l. nuptura. l. Mæuio 41. §. 1. in fi. de leg. 2.*
13 *ibid* Dixi *Defin. 44. & 52. sup. de iur. dot.*
14 *d. Defin. 44.* Campes. *vbi supr. quæst. 48.*
15 Nihil enim refert quis ab ea procurator constitutus sit, *l. 3. §. vlt. de min. l. quamuis 40. §. vlt. ad Treb.*
16 Non enim potest mulier prohibere ne maritus dotales actiones persequatur, *l. illam 33. C. de donat.*
17 *d. l. 5. de imp. in reb. dot. l. 5. D. de dot. releg.*
18 *l. 4. C. mand.*
19 *l. in rebus 17. D. de iur. dot. l. etiam 18. §. 1. sol. matr.* Campes. *d. q. 48. in fi.*
20 *l. 1. §. vlt. C. de bon. mat. d. l. vlt. §. vbi autem. C. de bon. quæ liber.*
21 *d. l. vlt. §. non autem licentia.*
22 *d. l. vlt. & l. cùm oportet 6. eod.*
23 *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.*
24 Non enim debent fructus in duplicem causam computari, *l. quod Labeo 13. de compens.* Campes. *d. q. 48.* vbi omnino vide. Et Bart. *ad d. l. 1. de imp. in res dot. fact.* quem sequitur Salycet. *ad l. si extraneus 33. de iur. dot.* Cæsar Vrsillus ad Afflict. *decis. 359.* Ferrar. *in form. libell. quo vxor agit ad dot. glos. 6. nu. 7.* quamuis contra sentiat Bald. *ad d. l. per diuersas. nu. 10. & ad d. l. 2. C. de oblig. & act.* Cum quo tamen videtur sentire Boër. *q. 22. num. 23.* post Specul. *in §. fi. de donat. int. vir. & vxor. vers.* illud etiam quæritur. & Masuer. quos retuli ad *Defin. 52. sup. de iur. dot.* Sed Senatus noster sequitur sententiam Bartoli, quam & magis communem testatur ex Iasone Vrsillus vbi suprà. Apostillator tamen ad Campes. *dict. quæst. 44.* tenet pro Baldo.]

TIT. IX.

DE PACT. CONVENT. tam sup. dot.

DEFINITIO I.

Augmentum dotis debetur etiam dote non soluta, adeóque licet solutionis dies nondum venerit, nec valent pacta in contrarium facta, sed seruanda est consuetudo.

SOLVTO matrimonio non tantum dos mulieri restituenda est,[1] quæ soluta fuit, aut tam bene cauta, vt exceptioni non numeratæ dotis locus esse non possit,[2] sed etiam ea pecunia, quæ augendæ dotis gratia debetur,[3] siue dos ipsa soluta fuerit, siue non. Reiecta etiam distinctione illa, an soluendæ dotis dies iam venerit, necne.[4] Adeoq; licet speciali cõuentione actum proponatur, vt non nisi proportione dotis solutæ augmentum illud præstetur. Nam cum sit portio quædam dotis,[5] bonique publici fauorem admixtum habeat,[6] eodem quoque iure censeri par est, iisdemque prorsus priuilegiis gaudere:[7] Et consequenter non magis valere pacta, quæ deteriorem faciunt augmenti conditionem, quam quæ dotis.[8] Deteriorem verò augmẽti conditionem facere illa videntur, quæ iuri consuetudinario, quod in quaque prouincia aliud & aliud est, derogant in mulieris dispendium & detrimentum.[9] Ergo loci cuiusque consuetudo districtè hac parte seruanda est.[10] *Ita Senatus* pro Philippa De Chauanes, contra hæredes Alexandri Mugnier, 7. Calend. Febr. 1589.

1 *l. 1. & tot. tit. solut. matrim. D. & C.*
2 Nam intra certa tempora locus est exceptioni dotis non numeratæ, de qua *in Auth. quod locum. & tot. tit. C. de dot. caut. non numer.*
3 Nam & augmentum dotis non alio iudicio petitur, quam de dote. *l. si marito 31 §. vlt. D. solut. matr.*
4 Vide Guid. Pap. *q. 274. 430 & 565.* Boer. *q. 22.* licet contra teneat Afflict. *decis. 242.*
5 *l. inter socerum 26. §. cum inter. D. de pact. dotal. l. etiamsi 8. C. de iur. dot.*
6 *l. 1. D. solut. matr. l. interest 18. D. de reb. auctor. iudic. possid.*
7 Vt eadem sit ratio partis quæ totius, *vulg. l. quæ de tota 76. D. de rei vindic. l. si duo 51. in fi. D. de admin. tutor.*
8 *l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.*
9 Cum consuetudo sit ius non scriptum, nec minorem auctoritatem habeat, quam lex scripta. *l. de quibus 32.* iunct. *l. sed & ea 35. & seq. D. de legib.*
10 *d. l. de quibus l. venditor 13. §. si constat. D. commun. præd. l. Imperatores 13. in fin. D. de pollicit.* [Proinde si contractum sit matrimonium, licèt à Sabaudo secundum consuetudinẽ Burgundiæ valebit pactum, nec vllum augmentum debebitur, sed tantùm illud, quod vocant doharium. *Ita Senatus* contra liberos N. Antonij Des portes, pro Maria de Rufinans 6. Calend. Decembr. 1610.]

Source : BIU Cujas

DEFINITIO II.

Potest maritus facere deteriorem dotis conditionem quantum ad fructus & vsuras pertinet, & pro tempore constantis matrimonij, sed non quantum ad dotem ipsam.

SI maritus, qui ex soceri voluntate dotem in numerato accipere debuerat, conuenerit, vt certis diebus diuisisque pensionibus dos soluatur, non potest vxor viuo marito licet consentiente petere, vt sibi dos soluatur purè, hoc solo prætextu quod dotis conditionem deteriorem facere maritus nõ potuerit.[1] Non enim quod tempore minus soluitur,[2] propter solutionis diem prorogatum ad dotem pertinet, eiusque diminutionem, sed ad dotis fructus,[3] de quibus potest vtique maritus liberè, & pro arbitrio disponere, quoniam ad eum spectant non ad mulierem.[4] Itaque si conuentioni vxor consenserit, licet minor annis vigintiquinque multo minus audienda erit, si petat in integrum restitutionem.[5] Plane si antequam solutionum tempora venerint maritus decesserit, omnimodo mulieri ius competet repetendæ dotis acsi pactum nullum interuenisset,[6] quia verum est non potuisse vllo pacto deteriorem fieri dotis conditionem.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio, Prid. Non. Febr. 1589. Et rursum pro liberis D. Isaaci Chanal, contra Annam Chanal cognatam meam, 8. Id. Iun. 1590.

1 Siquidem deterior est conditio debiti quod soluitur per partes, quia eiusmodi solutio habet magna incommoda. *l. 3. D. famil. ercisc.*

2 *§ si minus.* iunct. *§. plus autem. Instit. de action. l. 1. §. editiones. D. de edend.*

3 Id est, vsuras. *l. vir vsuras 54. D. de donat. int. vir. & vxor.* vsuræ namque vicem fructuum obtinent. *l. vsuræ 34. D. de vsur.*

4 *d. l. vir vsuras. l. pro oneribus 20. C. de iur. dot. l. si fructus 8. C. de donat. int. vir. & vxor.*

5 Non enim potest restitui minor citra læsionem. *l. non omnia 44. & pass. D. de minor. l. nam posteaquam 9. §. si minor. D. de iureiur.*

6 Cum ex die finiti matrimonij dos pleno iure pertineat ad mulierem. *l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

7 *d. l. Attilicinus 17. D. hoc tit. de pact. dotal.* [Quid ergo si conuenerit vt dos etiam pecuniaria post annum reddatur? Sunt qui putent valere pactum si dos restituenda sit, non ipsi mulieri, sed eius hæredibus extraneis. Petr. Gregor. in *syntagm. li. 45.* Ego contra *ex l. Attilicinus 17. D. hoc titulo.* iunct. *l. vnic §. exactio. C. de rei vxor. act.* vbi non distinguitur an mariti an mulieris morte solutum sit matrimonium, daturque priuilegium hoc non personæ mulieris, sed doti quasi debitæ ex stipulatione, quæ proculdubio transiret ad hæredes extraneos, vt & tacita hypotheca *d. §. exactio.*]

DEFINITIO III.

Dotis constitutio non inducitur ex eo solo quod mulier passa sit maritum agere de re sua.

MVlier, quæ nupta sine dote postea constante matrimonio passa est, vt de re vxoria maritus pacisceretur, non idcirco dotem ei constituisse intelligitur. Dotis enim constitutionem cum meri facti sit, non iuris, expressim factam esse necesse est, vt pro facta habeatur.[1] Nam & si fœneratitias cautiones mulier marito tradiderit, non ideo cautiones fiunt dotales. Imo vero penes vxorem remanent actiones, nec quicquam præter agendi sine mandato licentiam in virum translatum intelligitur.[2] *Ita Senatus* in eodem auditorio.

1 Nisi in casu *l. dotem 30. & seq. D. de iur. dot.*

2 *l. vltim. C. hoc tit. l. 1. C. de donat.* Vide Guid. Pap. *qu. 499. num. 2.*

DEFINITIO IV.

Non potest dos augeri supra modum, vt immodico augmento maritus oneretur.

CVm pater minus congruam dotem daret genero filiæ nomine, promiserat extra dotales tabulas auctarum se ad eam vsque quantitatem, quæ cõgrua & competens videretur, nec tamen de eo dotis incremento, quod ex parte mariti ad mulierem ex inueterata consuetudine peruenire debebat, quicquam conuenerat. Placuit aucta postea quandocunque dote siue per patrem, siue eo reluctante, arbitrio boni viri,[1] condemnandum quoque maritum, vt pro rata additæ portionis dotem ipse augeat, siue pater ab initio certam quantitatem, siue nullam demonstrasset,[2] dum ne quid ex immoderata patris liberalitate dispendij genero accideret.[3] Nam cum id tantum gener egerit, vt congruam dotem haberet, eoque intuitu se quasi ex tacito pacto ad consuetudinarij augmenti præstationem obligauerit, non debet onerari, si forte in eius fraudem socer dotem ampliorem velit filiæ constituere, quam necesse sit, vt congrua videatur,[4] *Ita Senatus* in causa Petri Quimier Aduocati, & Ioannis Bouier, 10. Cal. Decembr. 1590. De qua scripsimus in Defin. 2. 3. 4. & 5. De dot. promiss.

1 Secundum ea quæ scripsi *Defin. 4. supr. de dot. promiss. ex l. cum post 69 §. gener. D. de iur. dot.*

2 Sufficit enim quod possit fieri certa quantitas augmenti ex comparatione certæ dotis, *d. §. gener. l. certum 6. D. de rebus credit.*

3 Iuuari quippe maritum beneficio auctæ dotis, non decipi oportet. *l. in commodato 17. §. sicut. D. commod.* Nemo enim creditur velle immodice obligari. *l. si liberius ita 30. D. de oper. libert.*

4 Hactenus enim consentire gener cogitur, vt tamen nulla eius captio sit. *l. vlt. D. de iur. dot.*

DEFINITIO V.

Filia, quæ non renunciauit accipiendo minus congruam dotem à patre, non ob id postea renunciare cogitur, quod eam dotem pater auxerit & congruam fecerit.

IN eadem facti specie quæsitum est, an filia, quę tabulis dotalibus, cum dotem à patre minus congruam acciperet, paternæ successioni non renunciauerat, si postmodum aucta dote congruam & competentem portionem habeat, cogi possit, vt renunciet?[1] Et visum est, non posse, non illa solum ratione, quia pater ex propria promissione conuentus nõ idcirco quod satisfacit deteriorem facere debeat conditionem filiæ,[2] sed etiam quia huiusmodi renunciationes adeo sunt odiosæ, iurisque ciuilis rationi contrariæ,[3] vt non aliter valeant, quãm si iureiurando confirmentur.[4] Quis autem admittat, vt ad iusiurandum, quod ex mera liberaque iurantis voluntate vires accipit adigi filia possit, si iurare nolit?[5] Neque vero damnum in ea magnum est aut patris, aut aliorum liberorum, cum moriente quandocunque patre futurum sit, vt ea portio doti addita perinde ac dos ipsa, quæ primum data est, in legitimam imputetur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio dubitandi illa erat, quod solent filiæ accepta dote congrua renunciare legitimæ parentum successioni, *ex cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

2 Nemo enim se liberando alium obligat.

3 *l. vlt. D. de suis & legit. l. 3. C. de collat.*

4 *d. cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

5 *l. adigere 6. D. de iur. patron.*

6 *l. quoniam nouella 29. C. de inoffic. testam.*

DEFI-

DEFINITIO VI.

Valet pactum præsertim iuratum quo datur hæreditas in contractu matrimonij, idque ex consuetudine.

HÆreditas quidem pacto dari non potest, [1] nec si in dotalibus tabulis pactum conscriptum sit, [2] solis militibus exceptis, de bonis suis in expeditione aut in procinctu ad expeditionem inuicem disponentibus. [3] Contraria tamen consuetudine ferè vbique gentium receptum est, vt huiusmodi conuentiones valeant in contractu matrimonij, [4] nec solum inter nobiles, in quorum personis facilius id admitti potuit, [5] sed etiam inter alios quoscunque, nullum licet iusiurandum interuenerit, multo magis si interuenit: [6] Præsertim verò si eiusmodi pactiones sint, vt per eas legitima successio conseruetur. [7] Neque verò videri possunt abhorrere à bonis moribus naturalibus, [8] (quod si esset, ne iureiurando quidem confirmarentur, [9]) quamuis negari non possit quin aufferant liberam testandi facultatem. [10] *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat, & Claudij Brunet, 5. Id. Febr. 1593.

1 *l. hæreditas 5. C. hoc tit.*

2 *l pactum quod dotali 15. C. de pact.*

3 *l. licet 19. eod. tit.* Adeo, vt nec iuramento confirmetur pactum huiusmodi, secundum Bartol. Paul. Alexand. & Ias. *in d. l pactum.* Tiraquel. latè *de iur. primogen. qu. 6. num. 17. & 18.*

4 Bald. *in § filij nati. cap. 1. si de feud. fuer. contr.* Rip. *resp. 1. de pact.* Masuer. *in praxi titul. de societ. vers. item licet institutio testamentaria* Guil. Bened. in verb. *duas habens filias. num. 2. 3. & seq.* Moder. Paris. *cons. 36. num. 5. & 7.* Ioann. Pap. *lib. 20. synagm. tit. 2. § 1.* Hotom. *cons. 1.*

5 Propter dignitatem & amplificationem familiarum. Papon. & Hotom. *supradictis locis.*

6 Oldrad. *cons. 132. num. 2.* Alexand. *cons. 128.* incip. *ponderatis vol. 3.* Bald. *in d. l. licet. & in l. fi. C. de pact.* Dec. *consil. 516. num. 5. & 6. & in d. l. pactum. nu. 4* Aufrer. *ad decis. Capell. Tholos. 452. in 2. addit.*

7 Bart. *in l. stipulatio hoc modo concepta 61 de verb. oblig. & in d. l. fi. C. de pact.* Alexan. *cons. 59.* incip. *super primo. col. 1. li. 1.* Gui. Pap. *cons. 23. num. 4* Chassan. *cons. 139. nu. 13.* Marc. Anton. Natt. *cons. 474. num. 8. vol. 2.*

8 Didac. Couarr. *in repetit. dict. cap. quamuis pactum init. 3. part. num. 2.*

9 *Ex reg. cap. non est obligatorium. Extr. de reg. iur.*

10 *d. l. pactum quod dotali.* Vnde & dicuntur esse contra bonos mores scilicet ciuiles, *d. l. stipulatio hoc modo concepta. & l. ex eo 4. C. de inutil. stip.* Adde Fachin. *li. 5. c. 84. cum quatuor seqq.*

DEFINITIO VII.

Pactum, quo datur hæreditas in contractu matrimonij, non potest reuocari per pœnitentiam.

SAne cum in contractu matrimonij adiicitur talis pactio, non tam vltimæ voluntatis iure censeri debet, quam pacti & donationis ob causam, videlicet vt sequatur matrimonium, quod fortassis & verisimiliter alioqui non sequeretur. [1] Ideoque nec septem testium numerum requirit, nec alias testamentorum solemnitates, nec proindè reuocari ex pœnitentia potest. [2] Dotis enim aut donationis propter nuptias semel constitutæ nequit pater ex postfacto deteriorem facere conditionem. [3] Idque adeo verum est, vt vel sola promissio à patre facta intuitu futuri matrimonij de filio ex æqua portione instituendo patrem obliget, detque filio actionem aduersus fratrem ex asse institutum, si matrimonium postea secutum sit, licet eiusmodi promissio nec scripta fuerit, nec iurata. [4] *Sic tractatum est* in eadem causa, relatumque alias ita pronunciatum fuisse pro N.D. Daussans Aduocato Necensi. *Sine die.*

1 Hæc enim ratio est, quæ hoc ius primum induxit fauore matrimoniorum, ad quæ multi inuitantur huiusmodi pactionibus.

2 Rip. *resp. 1. de pact. num. 4. & 5. argum. l. si extraneus 6. D. de condict. caus. dat.* Iunge *l. si donatarius 9. § 1. eod. l. 5. § pen. D. de dol. mal. except.*

3 *l. cum à socero 7. C. de iur. dot. l. cum dos 7. D. hoc tit. de pact. dotal.*

4 *Ex Nouell. Leonis 19. De pact. patern. ex æquo hæred. futur. fil.*

DEFINITIO VIII.

Donatio siue vniuersitatis, siue quotæ bonorum facta, in contractu matrimonij valet. Et quid si facta sit per verba importantia institutionem?

IDem dotium & matrimonij fauor efficit, vt quæuis donatio bonorum omnium præsentium & futurorum nec per se valeat, nec iuramento confirmetur, [1] valere tamen debeat si facta sit ex causa dotis. [2] Quod si donatio siue promissio quotæ bonorum in contractu matrimonij à patre facta fuerit, dubitari non potest quin valeat, nec trahetur ad quotam hæreditatis, vt minor sit quæstioni locus. [3] Sed & si ponas, in contractu matrimonij institutam à patre filiã in quota bonorum, atque ita factam ei donationem verbis importantibus institutionem, [4] vt nostri loquuntur, & redolentibus vltimam voluntatem, nihilominus valebit etiam & irreuocabilis erit conuentio. [5] Nam & illud receptum est, conuentionem vel promissionem ex causa honesta factam posse induci per verba institutionem importantia, nec ideo videri factam vltimam voluntatem, sed contractam ab initio vtilem obligationem, dilata tantum exactione in tempus mortis patris. [6] Cui consequens est, vt à tempore talis donationis celebratæ, nec alienare quicquam in præiudicium donatarij filij pater possit, [7] nec nouum æs alienum contrahere, quo minus integram quotam filius post patris mortem consequatur, [8] ex iis saltem bonis, quæ patri tum supererunt, conficiendam. [9] *Ita tractatum est* in eadem causa, 5. Id. Febr. 1593.

1 Notant nostri *ad l. vlt. C. de pact. & ad l. stipulatio hoc modo concepta 61. D. de verb. oblig.*

2 Latè post alios Petr. Duen. *reg. 219.* incip. *donatio omnium bonorum. col. 7. vers. limita primo.*

3 Modern. Paris. *cons. 36. nu. 6. & 7.* Chassan. *cons. 39. nu. 15.*

4 Vnde est quod eum hæredem contractualem Galli vocant.

5 Secundum id quod diximus *Defin. 6. supr.*

6 Oldrad. *cons. 139* incip. *ad habendam*, quem refert & sequitur Chassan. *dict. cons. 39. nu. 17.* & Paris. *dict. cons. 36. nu. 5. & 6. & 14.*

7 Siquidem perfecta donatio pœnitentiam non admittit, *l. 3. 4. 5. & 6. C. de reuoc. don.* multo minus ea, quæ facta sit in contractu matrimonij, vt dixi *Defin. 7. supr.*

8 Nam nec æris alieni etiam anterioris onus solet sequi donatarium. *l. æris alieni 15. C. de donat.*

9 Neque enim is qui partem bonorum suorum donauit prohibetur aliquas res etiam in solidum alienare, dummodo supersit quantum satis est ad implendam donationem. Guid. Pap. *quæst.*

DEFINITIO IX.

Valde interest, an filia sit in stituta in quotah æreditatis, an in quota bonorum.

AN igitur idem erit, si dotalibus tabulis pater filium aut filiam cum cæteris liberis ex æqua portione hæredẽ instituerit? Minime. Est enim hoc

Source : BIU Cujas

casu filia instituta non in quota bonorum, sed in quota hæreditatis,[1] ac proinde in ea re, quæ viuo patre nulla est, cum viuentis non sit hæreditas,[2] & consequenter liberum esse debet patri quandiu viuet, vt de suo patrimonio, dummodo inter viuos & citra fraudandi consilium pro arbitrio disponat,[3] nec dotium aut matrimonij fauor efficere potest, vt qui filium aut filiam in quota hæreditatis instituit, eidem quotam bonorum donasse videatur, id prohibente scilicet verbo non *institutionis*,[4] sed *hæreditatis*.[5] Nã non quemadmodum fauore nuptiarum nihil interest, quibus verbis pater aliquid dederit, ita etiam dici potest nihil referre quid dederit. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Aliud enim est dicere quotam bonorum, aliud verò quotam hæreditatis, *l. Papinianus* 8 *§. si quarta autẽ. D. de inoff. test. l. cum quæritur* 6. vbi Iaſ. & alij, & ad Auth. *vnde & si parens. C. eod. l.* 8. *§. vlt. & l. seq. de leg.* 2.

2 *l.* 1. *D. de hæred. vel act. vendit. l.* 1. *D. pro hæred.*

3 *l.* 2. *D. si à parent. quis manum. sit.* iunct. *l. viuus libertus* 9. *D. si quid in fraud patr.* Scripsi *Def.* 27. *&* 28. *supr. de inoff. test.*

4 Ex iis quæ dixi *Defin. prox. num.* 4 *supr.*

5 Hæreditas enim est nomen iuris, *l. hæreditas* 50. *De petit. hæred.* nec incipit nisi ex instanti mortis. Bonorum autem appellatio vtplurimum naturalis est. *l. propriè* 83. iunct. *l. bonorum* 49. *de verb. signif.*

DEFINITIO X.

Generalis renunciatio futurarum successionum in tabulis dotalibus facta non valet, multo minus extenditur ad maternam successionem, etiamsi mater præsens fuerit.

REnunciatio futurarum successionum simpliciter & indistinctè facta per filiam, cui nubenti dos à patre data vel promissa fuerat, extendenda nõ est ad matris hæreditatem, licet matre præsente & consentiente scriptum sit, tam ex maternis, quàm ex paternis rebus promissam esse dotem, si modo ea interpretatio capi possit, vt de solius patris facultatibus dos data vel promissa videatur.[1] Quoties enim siue per renunciationem, siue per statutum filia excluditur, non nisi à dotantis hęreditate excluſa videri debet.[2] Sed etsi à matre partem dotis filia accepisset, magis est, vt generalis illa futurarum successionum renunciatio non valeat, sed speciali opus sit,[3] quoniam odiosa, & contra iuris communes regulas est huiusmodi pactio,[4] nec nisi iurisiurandi religione defenditur.[5] Quid si expressa quidem maternæ successionis renunciatio facta sit, sed postea mater aduersus eam dotis cõstitutionem, cuius intuitu renunciatio facta est, restitui in integrum voluerit, & succubuerit? Nam si obtinuerit, constat ex vtraque parte rescindi contractum iuxta naturam restitutionis.[6] Placet renũciationis vim dissolui hoc ipso, quo mater, de cuius hæreditate pactio facta fuerat, in eadem voluntate non perseuerauerit:[7] Nec semel extinctam resuscitari ob hoc solum quod fauore dotis & propter filiæ contradictionem denegata sit matri restitutio, si noua eiusdem voluntatis declaratio non interuenerit, & voluntas, quæ defecerat, iudicio recenti non redierit.[8] Cum enim & iudicium & sententia reddatur in inuitum,[9] nemo dixerit condemnatione secuta rediisse voluntatem ipso iure, quæ non iuris, sed facti est.[10] Quod eo certius erit si proponas, matrem non proprio, sed fideiussorio nomine condemnatam, quia nec renunciationis iusta causa vlla est, in fauorem eius personæ quæ nihil de suo dederit.[11] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 7. & 8. de Dot. promiss.

1 Quod in dubio præsumendum est, *l. vlt. C. de dot. promiss.*

2 Latè Antoni. Thessaur. *decis. Pedem.* 62. post Bald. *in l.* 1. *C. de legit. hæred.*

3 Vt renunciationẽ quæ alioqui futura sit captiosa interpretatio prudentũ frangat. *Arg. l. cum Aquiliana* 5. *D. de trãsact.*

4 *l.* 3. *C. de collat. l. vlt. D. de suis & legit.*

5 Ex constitutione Bonifacij in *Cap. quamuis pactum. de pact. in* 6. Dec. *consi.* 551. *num.* 1.

6 *l. quod si minor* 24 *§. restitutio. D. de minor. l. Titia* 62. *D. de iur. dot.*

7 Requiritur enim perseuerantia cõtinua. *l. vlt. C. de pact.*

8 Vt loquitur Papinianus in *l. qui ex liberis* 11. *§. testamento. D. de bon. poss. secund.*

9 *l. inter stipulantem* 83. *§.* 1. *D. de verb. oblig.*

10 *l. voluntatis* 7. *C. de fideic.* iunct. *l. ordine* 15. *D. ad municip.*

11 *d. c.* 2. ibi, *accepta dote. Extr. de pact.* Iunge *Defin.* 7. *supr. de pact.*

DEFINITIO XI.

Augmentum non debetur filiæ ad ratam dotis conuentæ per scripturam in fraudem patris mariti, sed ad ratam dotis reuera constitutæ, si modo filia sciuit.

PAter cum nupturæ filiæ dotem constituere vellet septingentorum duntaxat aureorum, futuri vero generi pater non aliter nuptiis consentiret, quàm si mille darentur, conuenerat cum genero & filia pridie quam nuptiæ fierent, vt septingentorum tantum dos esset, & consequenter, vt quamuis patri sponsi mille numerarentur, sponsus tamen trecentos reddere teneretur, atque interea semisses vsuras præstare. Postero die contracto matrimonio dos mille aureorum patri sponsi numerata fuerat, qui conuentionum ignarus totidem se soluto matrimonio restituturum promiserat, ac quod erat consentaneum quingentos præterea aureos pro augmento consuetudinario, centum denique pro iocalibus & mundo muliebri. Mortuo subinde post socerum sponso, patre superstite mulier integram summam à socero suo reposcebat. Cumque plures aliæ fierent mutuæ petitiones, conuenerat per arbitros, vt compensatis omnibus mille & sexcenti aurei pro omni iure mulieri redderentur. Ab eo tempore socer factus certior de iis, quæ ante nuptias inter mulieris patrem sponsumque tractata fuerant, quæ & cũ matrimonium fieret, & cum transigeret ignorauerat, negabat se teneri ad præstandum dotis augmentum mundúmque muliebrem, nisi ad ratam septingentorum aureorum, quæ quantitas erat reuera constitutæ dotis. Quærebatur in publico auditorio, quid iuris esse deberet? Dicebam si priores conuentiones inscia filia factæ fuissent, non debere nocere filiæ susceptisque ex eo matrimonio liberis, quod gener cũ socero de minore dote transegisset,[1] cum generi pater mille aureos dotis nomine reuera accepisset.[2] Neque recusare eum posse quo minus dotis quoq; augmentum, & iocalia integra pręstaret,[3] salua ei in bona filij, si quæ reliquisset,[4] aut aduersus hæredes dotantis à quo deceptus fuisset, indemnitatis actione.[5] Sed cum filia non tantum præsens, sed & consentiens fuisse proponeretur,[6] plus valere debere, quod reuera gestũ, quam quod simulatè conceptum esset.[7] Non quod inter patrem & filiamfamilias vtiliter ex hac causa contrahi potuisset,[8] sed quoniam in constituenda dotis quantitate solius patris non etiam filiæ voluntas exquireretur,[9] satisque esset eam patris voluntatem filiæ innotuisse,[10] vt mala fide facere videretur, si à genero maiorẽ dotem exigeret, quam reuera minorem constitutam esse sciret.[11] Nec habere quod cõquereretur dummodo congrua dos esset.[12] Neque vero hic locum habere poterat, quod dici solet dotis conditionem deteriorem fieri non posse, nec si filia consentiat.[13] Non enim dos vlla est

prius-

Source : BIU Cujas

priusquam sit constituta, [14] priusque est, vt certa sit, & vera dotis quantitas, quam vt quæratur an pacto diminui dos possit. [15] Denique dos constituta in nullius arbitrio est, ne quidem filiæ, cui omnimodo salua & integra manere debet. [16] Constituenda verò in solius patris arbitrio est, nisi hactenus quod congruam dare cogitur. [17] Cæterum nec simulatæ dotis fauor vllus est, [18] sed eius tantum, quæ vere non simulate sit constituta. [19] *Ita tractatum est* in causa N. Philibertæ Battandier, & N. Amedei Ogier, 4. & 5. Cal. Iul. 1595.

1 Est enim generale, vt ignorantis conditio deterior fieri nunquam possit. *l. ignorantis 49. D. de procur. l. non debet alteri 74 de reg. iur.* maxime in dote. *l. cum dos 7. D. de pact. dotal.*

2 Dotem enim numeratio facit, maxime vero si scriptura numerationi consentiat. *l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

3 Eadem enim semper est ratio augmenti dotalis, & dotis. *l. inter socerum 26 § cum inter. versic. nec separabitur. D. hoc tit. de pact dotal l. etiamsi 8. C. de iur. dot.*

4 Postquam placuit Iustiniano, vt hodie etiam filiusfamilias possit habere heredem ab intestato. *Nouell. 118. De hered. ab intest. venientibus.*

5 Nunquam enim ferendum est, vt quis ex dolo suo lucretur. *l. ne ex dolo 12. D. de dol. mal.* [Et ob eam causam vix est, vt huiusmodi pactiones dotales, quæ clam fiunt insciis propinquis valere vnquam debeant contra id, quod in tabulis matrimonij conuentum & scriptum reperitur. Sunt enim contractus isti contractus familiarum, non tantùm personarũ cõtrahentium, vt pluribus tractat Ann. Robert. *lib. 1. rer. iudic. c. 2.* Itaque cùm quidam sororis suæ filio vxorem ducenti bessem bonorum suorum donasset cum fructibus contemplatione matrimonij, quod alioqui contractum non fuisset, vt ipsa instrumenti verba ferebant, postea verò diceret conuenisse inter se & maritum, vt quamdiu donator ipse viueret saluũ haberet rerum donatarum vsumfructum, protestatus non aliter se donaturum, déque ea re iusiurandum inficianti marito deferret. Dicebam non esse audiendum donatorem, qui propriam quodammodo turpitudinem allegaret, fraudémque detegeret quam ignoranti puellæ, liberisque ex eo matrimonio susc. ipiendis facere voluisset. Quid enim si nolente marito iurare donator iuraret ac postridie maritus moreretur relictis ex ea vxore pluribus liberis & superstite donatore, qui per multos annos vsumfructum retinuisset? An non esset indignũ decipi mulierem & cum liberis egestate laborare, quæ diuiti marito nuptam se arbitrabatur? Cùm tamen liti, quæ inter maritum & donatorem mouebatur vxor non adesset, atque ab ea fructuum donatione maritus posteriore contractu recessisset, cuius ideo rescissione ex causa immodicæ læsionis postulabat. Recessum est ab hoc tractatu, & pronũciatum, debere maritum, aut iurare, aut iusiurandum referre, cùm non posset conqueri cur in causa sua iudex constitueretur. Non enim aduersus instrumenti tenorem ea conuentio proponebatur, sed vt aliud in instrumento scriptum, aliud inter contrahentes actum appareret. *Ita Senatus* in causa Ludouici Gruffet, & Ludouici Velat, 3. Cal. Mart. 1613.]

6 *Vt in d. l. cum dos 7. de pact dotal.*

7 *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. quã quod simul. concip.*

8 Hoc enim fieri potest salua patria potestate. *l. Imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. 2. C. de inoffic. donat. l. siue emancipatis 17. C. de donat.*

9 *d. l. cum dos.* Paternum enim officium est dotare filiam. *l. capite 19. D. de rit. nupt. l. vlt. C. de dot promiss.* & bonum consilium capere pro filia, *l. vlt. C. de curat. furios.*

10 Nam qui scit, certiorari non debet. *l. 1 § vlt. D. de act. empt.* cum non ab alio decipitur, sed à seipso. *l. nam si scit 26. D. de rei vindicat.*

11 Cum dotem sola numeratio faciat non scriptura. *l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

12 Congrua vero dos esse intelligitur ita demum, si respondeat legitimæ portioni, quamuis non putent pleriq; hoc locum habere in ea dote, quæ sit per patrem constituta. Not. *in l. quoniam Nouella 29. C. de inoffic. testam.*

13 *l. Attilicinus 17. D. hoc tit.*

14 *d. l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

15 Quia non entis nullæ sunt qualitates, *vulg. l. eius qui in prouincia 41. D. de reb. credit.*

16 Propter admixtum publicæ vtilitatis fauorem. *d. l. Attilicinus l. 1. D. solut. matrim. l. interest 18. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

17 Habita scilicet ratione dignitatis & facultatum patris, & mariti. *l. siue generalis 60. l. cum post 69. § si gener. D. de iur. dot.* Vide quæ scripsi *in Error. 2. Decad. 12. De error. pragmat.*

18 *d. l. 1. & 2. C. de dot. caut. non numer.*

19 Simulata enim pro infectis haberi semper debent. *l. si ex pretio 3. C. si cert. pet.* Aliud est in dote, quam nostri putatiuã vocant. Illa enim licet vera dos non sit, tamen nec simulata est, ideoque veræ dotis priuilegia plerumque habet. *l. quæsitũ 17. § vlt. D. de reb. auctor. iudic. possid.* Notant nostri *ad l. 2. D. solut. matr.* Vide Ann. Robert. *li. 1. rer. iudic. c. 2.*

DEFINITIO XII.

Renunciatio facta in fauorem masculorum, extinctus masculis euanescit.

REnunciatio per filiam cum nuptui collocaretur facta patri, masculum & alias filias habenti, solius masculi fauore facta intelligitur, præsertim inter nobiles, quibus magis familiare est ad conseruandã, augendamque familiæ dignitatem, masculos ex asse hæredes scribere, filias vero pro certa quantitate siue dotis, siue legati titulo excludere. [1] Idque apparet euidentius si ponas hunc ipsum patrem, cum supremа ordinaret, solum masculum hæredem scripsisse, filiam vero, quæ necdum nupta erat, nec renunciauerat non ex ampliore summa, quam quanta cæteris filiabus cum nuberent data esset. [2] Cui consequens est, vt defuncto postea sine liberis masculo intestato, perinde ad successionem admitti debeat filia, quę renunciauit, atque illa quæ non renunciauit. Quasi extincta vi, & potestate renũciationis hoc ipso, quod è medio sublata est persona, cuius fauore facta fuerat renunciatio. [3] Idque indubitatum est, si filia quæ renunciauit non nisi paternis bonis renunciauerit. Ex quo enim filius institutus hæres extitit patri, facta sunt fraterna bona, quæ fuerant paterna. [4] Ideoque licet profecta sint à patre, [5] tamen non continentur renunciatione, quæ stricti iuris est, strictéque interpretanda, [6] vtpote, quæ sit odiosa propterea quod impediat ius legitimæ successionis. [7] Sed etsi fraternis bonis quoque renunciatum sit, siue præsente, siue absente fratre, idem est, non quod renunciatio non valeat, [8] sed quia pro non facta habeatur, quando non supereſt persona, cuius intuitu facta dici possit renunciatio. [9] Non est autem verisimile curasse patrem, vt filia quæ nubebat, renunciaret bonis fraternis in fauorem alterius sororis, quę si non renunciauit factum id videri debet potius, quod nondum nupserit, quam quod eam renunciare pater noluerit, quam haud dubie aliarum exemplo ad renunciandum adegisset, si viuus eam marito collocasset. [10] An igitur inutilis erit renunciatio facta de fraterna successione? Vtique si nullus fratri frater superstes fuit, cum verum sit quod diximus non nisi masculorum fauore factam videri renunciationem tam fraternorum, quam paternorum bonorum. Ponimus enim patrem sibi suisque non filio stipulatum renunciationem fraternorum. [11] Itaque masculo vno tantum superstite & hærede existente, exerit vires suas renunciatio. Eo vero postea sine masculis descendentibus, aut consanguineis, defuncto non supereſt persona, cui renunciatio prodesse queat. [12] *Ita Senatus* in causa filiarum Dom. de Bellegarde de S. Ciergue, 29. Decemb. 1595.

1 Secundum ea quæ scripsi *Defin. 7. supr. de pact. nu. 10.*

2 Quo casu euidens patris voluntas est, vt par & æqualis conditio sit omnium filiarum, perinde acsi filiam istam ad renunciandum adegisset, secundum ea quæ scripsi ad *Defin. 12. supr. de pact. arg. l. Paula Callinico 27 § Pompeius. de legat. 3.*

3 De quo vide quæ scripsi pluribus *Decad. 27. & 28. De error. pragmat.* contra Bart. & alios *ad l. 3. § vlt. D. ad SC. Tertyl.*

4 Cum ex mutatione personæ mutetur qualitas & conditio bonorum, *l. per procuratorem 90. § 1. D. de acq. hæred. l. vlt. de inoffic. testam.* Not. *ad l. 1. § veteres. D. de acq. possess.*

Source : BIU Cujas

5 Et ita in origine sint paterna, quæ origo inspicienda est aliquando, vt *in Auth. ex testamento. C. de secund. nupt.*

6 Vt & omnes stipulationes, vulgat. *l. quicquid adstringendæ 99. D. de verb. oblig.*

7 *l. vlt. D. de suis & legit. l. pactum dotali 3. C. de collat.*

8 Valet enim cum facta est stipulante patre, vt scripsi *Desin. 7. supr. de pact.*

9 Est enim generale & perpetuum, vt cessante causa finali cuiuscunque dispositionis cesset dispositio. *l. vlt. vbi not. D. de hered.* Tira q. *in tract. cessante causa pas.*

10 Nec enim in dubio credendus est pater vnam ex filiabus magis quam cæteras, & æqua cum masculis affectione dilexisse.

11 Nam si filio stipulatus esset non sibi res haberet minorem dubitationem, vt mortuo filio nulla renunciationis potestas superesset.

12 Ac proinde deficiente causa finali, deficit etiam dispositio, vt dixi *num. 9.*

DEFINITIO XIII.

Mulieris bona non dotalia, si nulla dos constituta fuit, non habent priuilegium tacitæ hypothecæ.

BOna propria mulieris nuptæ, quæ nullã dotem viro constituit, non habent priuilegium tacitæ hypothecæ, quod habent ex Iustiniani constitutione bona paraphernalia, [1] quia nec videri paraphernalia possunt, id est, extra dotem, cum dos nulla constituta est. [2] Itaque si in ea bona quidam agant ex mariti creditoribus non potest mulier hypothecariam inhibere, sed tantum iuuari exceptione non factæ discussionis, si iustè possideat. [3] *Sic tractatum est* in eodem auditorio.

1 *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

2 Qui enim dicit aliqua bona extra dotem esse necessaria præsupponit dotem. Nam & constitutio Iustiniani requirit, vt bona paraphernalia tradita sint marito in dotali instrumẽto, quamuis Accurs. ad eum locum notet sufficere, vt de traditione constet etiam aliunde quàm ex tabulis dotalibus.

3 Exemplo scilicet alterius cuiuslibet possessoris iusti. *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

TIT. X.

DE DOT. CAVT. NON numer.

DEFINITIO I.

Mariti confessio de dote recepta si causam habeat non præsumitur simulata, nisi talis à creditoribus probetur.

ETsi verum est, mariti confessionem de dote recepta constante matrimonio factam, si neque numeratio interuenerit, neque dotis constitutio præcesserit, suspectissimam esse, nec creditoribus etiam posterioribus nocere, [1] non tamen est id perpetuum. Nam si cõfessio probabilem causam habeat, asserente marito redactam pecuniam ex venditione rei ad vxorem pertinentis, remque ipsam & venditionis diem, adeoque notarij qui instrumentum conscripserit personam designãte, vix vlla fraudis suspicio subesse potest, [2] cum ex notarij protocollis explorari possit, an vera causa fuerit an simulata: sumptibus tamen & opera eius, qui confessionem impugnare volet. [3] Tum enim fraudis præsumptio mulieri nocet, cum eius probãdæ facultas creditoribus, aliisque quorum interest nulla relinquitur. [4] Quod si protocollum fortè deperditum sit, quærendum erit an iam tum esset deperditum quum facta fuit confessio, necne. Vt priore casu nulla confessioni fides adhibeatur; [5] posteriore contra, vel eo magis, quod in proposita specie nõ nisi cum posterioribus viri creditoribus mulieri res esse potest. [6] *Ita Senatus* 4. Id. Aug. 1588.

1 Bartol. & cæteri Doctores vulgo *ad Auth. sed iam necesse. C. de donat. ant. nupt.* Quia inter personas suspectas & prohibitas facile præsumitur simulatio & consilium fraudis. *l. qui testamentum 27. D. de probat. l. cum quis decedens 37. §. pen. de legat. 3.* Vide Castrens. *consil. 373.* incip. *circa primum li. 2* Bald. *in rubr. quæ in fraud. cred.* Rub. *cons. 119.* Socin. post alios *ad l. 1. D. solut. matrim.*

2 Crauet. *cons. 40. & cons. 44.* Alex. *cõs. 142. li. 5. & cons. 45. li. 1.*

3 In dubio enim standum est instrumento. Not. *in l. vlt. C. de fid. instrum.*

4 Scilicet quia fraudis & simulationis probatio perdifficilis est, cum in animo consistat: iniquum autem esset onerari creditores tam difficili adeoque penè impossibili probatione, *argum. l. actor 23. C. de probat. l. adseueratio 10. C. de non numer. pecun.*

5 Quasi exquisito in fraudem colore iam deperditi protocolli, ne per eius exhibitionem fides veri constare vlla posset.

6 Nam cum neque numeratio, neque dotis constitutio vlla præcessit, non potest mulier ius vllum habere nisi ex die confessionis, quod diuersum est, si vel numeratio vel constitutio aliqua præcesserit *l. 1. D. qui potior. in pign. hab.* Cæterum facilius est, vt mariti cõfessio noceat posterioribus creditoribus, quam vt anterioribus Not. *in d. Authent. sed iam necesse.*

DEFINITIO II.

Exceptio non solutæ dotis non potest obiici à creditoribus mariti post elapsa tempora, intra quæ opponi à marito potuit.

LApsus temporis, intra quod ex Iustiniani constitutione [1] maritus exceptionem non numeratæ dotis obiicere potuit, non tantum marito nocet, sed etiam mariti creditoribus, [2] quippe qui licet propriã rem persequantur, tamen non nisi ex persona mariti, qui dotem sibi solutam cauit, eam exceptionem habere possunt. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Nouell. 100. de tempor. non solut. pecun. sup. dot.* vnde sumpta est *Auth. quod locum. C. hoc tit.*

2 Crauet. *cons. 40. num. 6.*

3 Ne alioqui plus iuris habeant ex persona mariti, quam maritus ipse, *contra l. vlt. §. 1. D. ad SC. Velleian. l. si rem legatam 6. D. de except.*

DEFINITIO III.

Exceptio non numeratæ dotis locum non habet aduersus constitutionem factam ex causa præcedentis constitutionis.

SI maritus, cui nuptias ineunti dos promissa fuerat, post contractum matrimonium confessus sit solutam sibi dotem, & exceptioni non numeratæ dotis renunciauerit, nihil causæ est cur suspecta videri debeat ea confessio, & renunciatio, cum multo verisimilius sit interuenisse numerationem ex consequentia præcedentis promissionis. [1] Ideoque nec marito nec mariti creditoribus posterioribus competet exceptio dotis non numeratæ, quæ proculdubio competeret, nil obstante renunciatione facta constante matrimonio, si dotis numerandæ obligatio nulla præcessisset, [2] dũmodo tempora obiiciendæ exceptioni præstituta largirentur, [3] si non contrariis & vrgentissimis coniecturis illa iuris præsumptio elideretur. [4] Donandi enim animo videretur facta confessio. [5] Donatio autem quæ fit inter coniuges, cum non statim valeat, sed morte tantum cõfirmetur, [6] reuocari quandocunque ab ipso donante potest,

Source : BIU Cujas

poteſt,[7] & morte confirmata quoniam exinde tantũ valet,[8] fieri nequit, vt creditorum ius lædat, qui cum viuo donatore contraxerunt. At ſi ante contractum mattimonium, aut in ipſo contractu, quo tempore permiſſæ ſunt inter virum & vxorem donationes,[9] confeſſio ſolutæ dotis & exceptionis renunciatio facta ſit, valebit vtique donationis iure, & conſequenter futuris creditoribus nocebit ſiue hypothecariis, ſiue chirographariis, ſed & antiquioribus, ſi non hypothecarij fuerunt.[10] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua SC. 15. ſup. De iur. dot.

1 *Arg. l. 1 D. qui potior. in pignor. hab. Auth. ſed iam neceſſe*, vbi Bart & alij, *C. de donat. ant. nupt.*

2 Vt dixi *Defin. 1. ſupr. hoc tit.*

3 De quibus *in Auth. quod locum. C. hoc tit.* & in corpore vnde ſumitur.

4 Semper enim præſumptio cedit probationi, ſuſpicio veritati, *l. ſi chirographum 24. & ſeq. l. Imperatores 29. in fi. D. de probat.*

5 Donandi enim animus in fraudem legum facile præſumitur inter ſuſpectas perſonas & prohibitas *l. qui teſtamentum 27 D. de prob l. vir vſuras 54 de donat. int. vir. & vxor.*

6 *l. cum hic ſtatus 32. & paſſ. eod tit.*

7 *d l cum hic ſtatus. § pœnitentiam.*

8 Quoniam quod placuit Iuſtiniano vt retrotrahatur. *l. donationes quas parentes 25. C. de donat. int. vir. & vxor.* verum eſt in præiudicium donantis, at non in præiudicium tertij, cui medio tempore ius fuit quæſitum *arg. l. potior 11. D. qui potior. in pignor. hab l. pen. D. rat. rem haber.*

9 *l 1. C de donat. ant. nupt.*

10 Nam inter hypothecarios, qui prior eſt tempore potior eſt iure. *l. 1 l. prior 5 & paſſ. C. qui potior.* Intellige tamen niſi fraudati ſint creditores tẽpore donationis inſpecto, ex *l. quod autem 6. § ſimili modo dicimus. D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO IV.

Aduerſus apocham acceptæ dotis factam ſpe futuræ numerationis amittitur probatio intra annum 30. Interea tamen ſtandum eſt apochæ.

EXceptioni non numeratæ dotis noluit Iuſtinianus locum eſſe, ſi præter inſtrumentum dotale maritus apocham quoque conſcripſerit, ſibique ſolutam dotem profeſſus ſit.[1] Sed non facit ea res, quominus in mariti poteſtate ſit probare quandocunq; (dummodo intra trigeſimum annum[2]) conſcriptam apocham ſpe futuræ numerationis aut dolo malo extortam, eoque probato condicere liberationem, ſicut etſi ob eã cauſam exceptio denegaretur, quod eius obiiciendæ tempora effluxiſſent.[3] Lapſus enim temporis, intra quod exceptio non numeratæ dotis opponi potuit & debuit, hactenus tantum prodeſt creditori, vt non ſit onerandus ponderatione, qua oneraretur ſi exceptioni locus eſſet.[4] Cæterum veritati præiudicium ex eo fieri non poteſt, ſi debitor in ſe transferat onus probandi. Interea tamen ſtãdum erit apochæ, cui vtique non ſtaretur, ſi locum exceptio habere poſſet.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 3. ſup. de non numer. pecun.

1 *l. in contractibus 14. § 1. verſ. illis etiam ſecuritatibus. C. de non numer. pecun.* Cuiac. *ad Notell. 100. in fi.*

2 Quo ſaltem tempore actiones omnes finiuntur. *l. 3. C. de præſcr 30. vel 40. annor.*

3 Paul. Caſtr. *ad l. ſi ex cautione 3. nu. 6. & ad l. ſi quaſi 7. in fi. & ad l. adſeueratio 10. C. de non. numer. pecun.*

4 *l. 1. d. l. ſi ex cautione 3. eod. tit.*

5 *d. l. 1. & tot. ill. eod. tit.*

DEFINITIO V.

Mariti confeſsio de dote recepta per verba enunciatiua in contractu donationis apposita non probat ad liberandum debitorem dotis abſentem.

QVi ſoluendo non erat, feréque omnium bonorum ſuorum venditionem publicam vrgentibus creditoribus iam paſſus fuerat, cum in fraudem creditorum vxori donare, quod reliquum habebat, vellet, ne fraudandi conſilium habuiſſe videretur, eã ſe donandi cauſam habere donando dixerat, quòd ſe innumeris beneficiis vxor proſecuta eſſet, ſibique dotem ampliſſimam dediſſet, quam à mulieris debitoribus numeratam ſibi ſolutamque profitebatur; vxore quidem præſente & ſtipulante, ſed iis tamen abſentibus, qui dotis debitores erant. Quæſitum eſt an ea confeſſio debitoribus prodeſſe deberet, vt liberati viderentur, ne ſoluto poſtea matrimonio à muliere conueniri poſſent? Et placuit prodeſſe non debere. Etſi enim ita ius comparatum eſt, vt ſolutæ dotis cautio licet conſtante matrimonio facta, ſi cõſtitutio præceſſerit, neque ſimulationis, neque non numeratæ pecuniæ exceptionem patiatur,[1] maximè ſi maritus vxori per aliquot annos alimenta præſtiterit, nec de dote non ſoluta vnquam cõqueſtus ſit:[2] Id tamen eo pertinet, vt ex eiuſmodi cõfeſſione parata eſſe poſſit mulieri actio aduerſus virum, aut viri heredes, ad dotem repetendam.[3] Nõ etiam vt debitores, qui nõ ſoluerunt, liberati intelligãtur,[4] ſi propter mariti inopiã inanis aduerſus eum futura ſit de dote actio.[5] Nam præter id, quod verba enunciatiua prolata incidenter, vt noſtri loquuntur, & ad alios fines non ſolẽt inducere diſpoſitionem aut probationem, ne ad liberandum quidem,[6] præſertim fauore abſentis,[7] & cum prolata ſunt inter perſonas ſuſpectas,[8] illud etiam conſtat, confeſſionem adpoſitam in contractu fraudulento & ſimulato ſimulatã quoque intelligi,[9] atque ideo nec nocere cuiquam debere niſi confitenti, qui ſi turpitudinem propriam allegare vellet non audiretur.[10] Mulieri verò multo minus nocere illam æquum eſſet, quando ita fieret, vt indotata cõſtitueretur,[11] cuius nimirum actionem inopia mariti ex vna parte, ex altera verò ſimulationis exceptio eluderet,[12] ſi fortè aduerſus pignorum dotalium poſſeſſores agere vellet. Neque verò quod mulier fraudem participaſſe cum marito videbatur, vſque adeo ei nocere conueniens erat, vt dotis iacturam pati deberet[13] commodo debitorum, in quorum fraudem nihil geſtum proponebatur.[14] Nam nec potuerat donanti atque ita pro arbitrio loquenti marito non conſentire.[15] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod, contra Dominam de Malin viduam illuſtris Ludouici de Gorreuod, 12. Cal. Aug. 1592.

1 Socin. poſt alios *ad l. 1. D. ſolut. matrim. l. in contractibus 14. § 1. C. de non numer. pecun.*

2 Bald. *in l. 1. C. de priuil. dot.* Socin. *conſ 82.* Crauet. *conſil. 40.* Afflict. *deciſ. 402* quia donationis præſumptio nulla eſt, quoties alia coniectura capi poteſt. *l. ſi cum aurum 50. D. de ſolut. l. Campanus 47 D. de oper. libert.*

3 Dixi *Defin. 1. ſupr.*

4 Non enim confeſſio inter alios facta poteſt parere debitori liberationem.

5 *Ex l. nam is 6. D. de dolo.*

6 Bart *in l. ex hac ſcriptura nu. 6. D. de donat.*

7 *l. iubemus 41. C. de liber. cauſ.* Bart. *conſ. 114 & in l. certum 6. § ſi quis abſente. D. de confeſſ.* Gloſſ. & Bald *in l. 1. C. eod.* Idem Bart. *in l. non ſolum 8. § ſi liberationis. D. de liber. leg. & in l. cum quis 37. § codicillis. de leg. 3.*

8 Bald. *in l. optimam C. de contr. & commiſſ. ſtipulat.* Bart. *in l. ſi fortè. de caſtr. pecul.* Alexan. *in l. ſi donatione 13. C. de collat.* Idẽ Bart. *in § Titia. l. cum quis 37. de leg. 3.*

9 Aufrer. *in deciſ. Capell. Tholoſ. 340.* Crauet. *conſ. 40.*

10 *l. mercalem 5. C. de condict. ob. turp. cauſ. l. rem alienam 41. in fi. D. de pignorat. act.*

11 Quod eſſe non debet. *l. 1.* vbi not. *D. ſolut. matrim.*

12 *l. nihil intereſt. 112. de reg. iur.*

13 Non enim vſque adeo ſolet fraus nocere, quamuis nunquam debeat prodeſſe.

Source : BIU Cujas

14 Ne alioqui latius pateat effectus quàm causa contra *l. rescriptum 6. D.de his quæ vt indign. l.Paulus 24. alias l.Falcidiæ.D.ad leg.Falcid.*

15 Non potest autem quis damnum pati ex eo quod consenserit,cum non potuit cõtradicere,*l.Caius 39.D.de pign.act.* Donator enim potest quam vult legem suæ liberalitati dicere. *l.perfecta 4.vbi not.C.de donat. quæ sub mod.*

DEFINITIO VI.

Mariti confessio simulata de dote recepta à debitoribus dotis nocet marito eiusque hæredibus, sed nihilo magis dotis debitoribus prodest.

QVid ergo si maritus soluendo fuisset? Noceret vtique ea confessio quantumuis simulata mariti hæredibus,hactenus saltem, vt & iure donationis defenderetur,& morte confirmata videretur. [1] Sed non idcirco fieret consequens, vt contra dotis debitores agere mulier si mallet, minus posset, siquidem per confessionem, quam maritus animo donandi vxori fecisset,non essent illi liberati. [2] Fateor probationem induci posse ex confessione facta in cõtractu etiam inutili, [3] & ex contractu inter alios inito posse ius quæri absenti, si actus talis sit, qui ab vnius voluntate pendeat. [4] Sed id ita accipi debet,vt soli confitenti,eive,qui contraxit, ea res noceat, non etiam aliis,quorum potest interesse. [5] Quemadmodum & si quis dicat, verba enunciatiua facere plenam probationem in causa dotis etiam pro absente, [6] in prõptu responsio est,id fauore dotium introductum esse, vt & alia pleraque iure quodam singulari. Non debere igitur in odium mulieris retorqueri, vt indotata cõstituatur. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.2.C.hoc tit.l.antepen.C.de donat.cauſ.mort.* Bart.*in l.cum quis 37.§.Titia.de leg.3.* Bald. *in l.1. C.de donat.ante nupt.* Alexan *conſi.26 vol.2.*

2 Vt dixi *Deſin. prox.num.4.ſupr.*

3 *L.ſi ita ſtipulatus 126. §.Chryſogonus.de verb.oblig.* & ibi Bart.*num.3 & in l.1.C.de præſcr.30.annor.* Iaſ.& Rom. *in l.certi condictio 9.§.nummos D.de reb.credit.*

4 Cyn.*in l.ſi in fraudem.C.ſi quid in fraud.patr.*Bart.*in d.§. Titia.& in l.Pomponius.de neg.geſt.& in l.quo enim 12.§.rem habere.D.rem rat hab.* Alex.*conſi.126.in fi.vol.5.* Crauet.*de antiqu. temp.part.1.num.23. in verb.abſens.*

5 *L.vlt. D.de interrog.in iur.fac.tot.tit.inſt.alios act.*

6 Bart.*conſi.123.poſt gloſſ.in l.2. C.de dot.promiſſ.*

7 *L.quod fauore 6.C.de legib. l.nulla 25.D.eod.*

DEFINITIO VII.

Quod mulier consecuta est ex instrumento, quo continetur simulata dotis receptæ confessio, non exonerat debitores.

AT quid si mulier ex ea donatione in fraudem creditorum facta lucrum aliquod,siue viuo,siue mortuo marito,perceperit? An non ad eam saltẽ vsque quantitatem liberati debitores videbuntur,[1] vt confessio in donationis instrumento adscripta eatenus mulieri noceat,quatenus ei donatio profuit? [2] Minime. Quid enim commune habet emolumentũ donationis cum dote mulieris? [3] Aut cur id,quod mulier exegit à mariti hæredibus,ex iure sibi per donationem quæsito,proderit debitoribus dotis ad liberationem,cum neque ex eorum pecunia,neque ipsorum nomine,neque ab ipsis solutum sit? Illud sanè potius admittendum est,conquerentibus mariti creditoribus,in quorum fraudem facta fuit donatio,imputare mulierem sibi in solutum debere, quicquid ex eiusmodi donatione consecuta est,si quid ei fortè extra causam dotis anteriore quam cæteris creditoribus iure à marito debebatur. Nam si posterior creditrix fuit, vtique cessabit quidem condictio,sed reuocatoria actione tenebitur,si fraudem participauit. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio dubitandi est, quoniam hoc casu nihil videtur mulieris interesse.

2 Hoc enim est quod dici solet, ex diuersis non inferri, sicque argumentatur Vlp.contra Papinianum *in l.Papinianus 20.D.de minor.*

3 Quod enim quis suo nomine soluit, & propter factum vel suum vel sui actoris,nunquam liberat debitorem, *l.ſi quid possessor 31.D.de petit.hered.l.Papinianus 28.D.mandat.*

4 *Ex l.1.& tot.tit.quæ in fraud.credit.* Quod si mulier non fuit ex alia causa creditrix mariti, omnimodo tenebitur reuocatoria,etiamsi fraudem non participauerit, *l.quod autem 6.§. simili modo dicimus.eod tit.*

DEFINITIO VIII.

Creditorum mariti ius idem est quod ipsius mariti in exceptione dotis non solutæ. Et quando ea exceptio competat?

NOn magis creditor mariti excipere potest de dote non soluta, quam maritus hæresve eius, si constet maritum fidem habuisse de dote, nec fraudandorum creditorum consilium interuenisse. [1] Perinde enim actionem de dote habet mulier,adeoque de dotis augmento,itemque heres quilibet mulieris, acsi verè dos soluta esset, [2] salua marito aut eius heredibus vel creditoribus actione in eum, qui dotẽ soluere debuit. [3] Hoc ita si lapsa sint tempora opponendæ exceptionis de dote non numerata: alioqui si factus ille fuerit non soluendo,& talis persona proponatur, quam ad solutionem vrgere maritus non debuerit,puta mulieris pater aut donator, qui ex propria liberalitate conueniendus fuit, aliud probãdum erit. [4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio,3. Id.Mart.1593. & in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise,4.Id.April.1593.

1 Cum hac parte nullum ius possint habere mariti creditores,nisi ex persona ipsius mariti, vt dixi *Deſin.2 ſupr.*

2 Dixi *Deſin.15.& 16.ſupr.de iur.dot.*

3 Nec enim idcirco liberatur ille,qui soluere debuit, neque soluit,*arg.l.ſi quid poſſeſſor 31.D.de petit.hered.l.Papinianus 28.D.mandat.*

4 Cum hoc casu non possit mulier imputare marito, cur socerum aut donatorem non magis quam cur mulierẽ ipsam non præcipitauerit ad solutionem, *l.ſi extraneus 33 D.de iur. dot.* Obserua tamen, nõ minus hoc casu teneri maritum eiusve hæredes ad totum dotis augmẽtum, quamuis ad ipsius dotis restitutionem non teneatur, vt dixi *Definit.15 infin. ſupr.de iur.dot.*Sane si fides habita sit de dote,quam maritus cõfessus sit accepisse ab alio, quam ab ipsa muliere aut ab eius patre, id est, à tertio, certum est non esse distinguendum, an elapsa sint tempora opponendæ exceptionis de dote cautæ, & non numerata,quia nec opponi vlla hoc casu potest, Iaſ. *ad §.furat.colum.23.Inſt.de action.*Salicet.*ad Auth.ſed iam neceſſe.C.de donat.ant.nupt.* Ergo in tota hac quæstione duplex distinctio adhibenda est.Prior illa,an fides habita sit de dote,an non?Si habita non sit,subdistinguendum est,an mulier ipsa vel pater eius,vel donator aliquis dotem promiserit.an verò aliquis extraneus debitor,non donator.Priore casu rursus subdistinguẽdum est.an is,qui dotẽ promisit,soluendo sit necne.Si soluendo sit,nõ habet maritus quod cõqueratur,etiamsi vrgeatur ad totius dotis restitutionem,cum sit habiturus vtilem regressum. Nec enim hoc casu procedit *l.ſi extraneus 33.D.de iur.dot.*Plane si mulier ipsa sit,quæ dotem promisit,frustra & inuerecunde postulatura sit restitutionem dotis, quam ipsa nõ soluerit, & ad cuius solutionẽ adhuc teneatur possit; efficaciter conueniri. Eique proculdubio obstabit regula *l.dolo facit 8.D.de dol.mal.except.*Si verò is,qui dotẽ promisit, soluendo non sit, & pater sit aut donator,periculum dotis ad mulierem non ad maritum pertinet,ac multo magis si mulier ipsa promiserit, *d. l.ſi extraneus.*Neque in casu vllo huius subdistinctionis quærẽdum est de exceptione dotis cautæ non numeratæ, quia non cõpetit.Quod si extraneus debitor dotẽ promiserit,omnimodo tenetur maritus. Neq; hoc casu locũ habet exceptio,quæ sumi solet *ex d.l.ſi extraneus.* vt neq; exceptio dotis nõ numeratæ,

Source : BIU Cujas

, atæ, vt diximus ex Iaſ. & Salicet. At ſi fides habita ſit, de dote æquè, ſed aliter ſubdiſtinguendum eſt, nimirũ an lapſa ſint tẽpora opponendæ exceptionis, quæ hoc caſu competit, an nõ. Priore caſu maritus aut mariti heres omnimodo tenetur mulieri aut eius heredibus, ſiue pater mulieris aut mulier ipſa, ſiue etiam donator dotem promiſerit, *l. vlt.* iunct. *Auth. quod locum. C. de don. caut.* Dixi *Deſin. 15. ſupr. de iur. dot.* nec diſtinguitur hoc caſu, an is, qui dotem promiſit, ſoluendo ſit necne. Poſteriore vero caſu adhibenda eſt diſtinctio, quæ ponitur *in d. l. ſi extraneus.* vt ſcriptum eſt in hac Definitione. Nimirũ cum is, qui dotem promiſit, factus eſt non ſoluendo. Si enim ſoluendo ſit, aliud eſt, nec vlla fit iniuria marito, vt in alio membro diſtinctionis ſupra dictum eſt.

DEFINITIO IX.

Promiſſio dotis, quæ dicitur præceſſiſſe ſolutionem, probanda eſt aliter, quam per partium confeſſionem.

ETſi ius hypothecæ dotalis non ex die numeratæ dotis incipit, ſed ex quo promiſſa eſt: [1] Si tamen præcedens illa promiſſio non niſi per coniugũ confeſſionem probetur, non nocet ea res creditoribus, qui medio tempore interuenerunt, ſed tantum poſterioribus propter maximam inter perſonas ſuſpectas fraudis ſuſpicionem. [2] Quę ex eo etiam non parũ augebitur, ſi poſt elapſum decennium ea confeſſio facta proponatur. [3] Itaq; per teſtes promiſſio illa probanda erit, & quidẽ per eos, qui ſint omni exceptione maiores, [4] ne alioqui in tãta præſertim quanta nũc eſt & temporum & hominum licẽtia facile ſit legitimi creditoris, qui medio tẽpore bona fide cõtraxerit, ius interuertere. [5] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij de S. Real, & Claudię Chambet, ant. Cal. Ianuar. 1594.

1 *L. 1. D. qui potior. in pign. hab.*

2 Alioqui erit inuenta via fraudandorum creditorũ, cum tam facile ſit fateri promiſſionem præcedentem, quam fraudare velle, *arg. l. 5. §. ſi pupillus. D. de reb. eor. qui ſub tutel. l. ſcire 21. §. 1. de legit. tutor.* Iunge *l. cum quis decedens 37. §. pen. de leg. 3. l. qui teſtamentum 27. D. de probat.*

3 Cum vix credibile ſit, tantum temporis interuallum inter promiſſionem & ſolutionem interceſſiſſe. Eſt enim longũ hoc tempus decennij, *l. 1. & tot. tit. C. de præſcr. long. tempor. l. ſi cum fideicommiſſa 16. §. Ariſto. D. qui & à quib. manum.*

4 Quoniam quanto ſuſpectior res eſt, tanto certiores exiguntur probationes.

5 *Arg. l. teſtium facilitatem 18. C. de teſtib. l. Diuus 24. verſic. alioqui non difficulter. D. de teſtam. milit.*

[DEFINITIO X.

Maritus qui confeſſus eſt dotem habuiſſe à dotantis debitore ex ea cauſa liberato non habet exceptionem dotis non numeratæ.

NOn habet exceptionem dotis cautæ nõ numeratæ is, qui nulla intercedẽte numeratione cõfeſſus eſt ſe dotem accepiſſe, ex eaque cauſa dotalem liberauit per acceptilationem ſi confeſſus ſit ſolutam ſibi dotem non à dotante ipſo, ſed à tertio, puta ab aliquo dotantis debitore, qui ex ea cauſa viciſſim liberationem cõſecutus ſit per acceptilationem à dotante, ſiue delegatus à ſuo creditore, [1] ſiue etiam citra delegationem. [2] Non enim ſine cauſa poteſt videri facta eiuſmodi confeſſio quãtum ad dotantis perſonam attinet, quamuis acceptilatio poſterior facta ſit fortaſſis ſine cauſa, cùm is, qui dotauit æquè omni caſu debitorem ſuum amiſerit, quem liberauit, [3] non liberaturus ſi non prior ipſe liberatus fuiſſet. [4] Quare nec reſtitutio in integrum aduerſus huiuſmodi liberationem quaſi ſine cauſa factam [5] impetrari poterit, nec ſi minor proponatur is, qui dotantem liberauit [6] ſi nulla cauſa ſit propter quam reſtituenda pariter actio ſit liberato cõtra veterẽ ſuum creditorem æquè liberatum, [7] ne in damno moretur is, qui nulla ſua culpa nulloque lucro inuitatus debitorem ſuum liberauit ob eam tantum cauſam, quod eſſet ipſe liberatus. [8] Denique qui dotem acceptam cauit ſpe futuræ numerationis à tertio qui verus fuit debitor, huiuſmodi exceptionem dotis cautæ non numeratæ obiicere nunquam poteſt: [9] ſibi enim debet imputare, qui fidem tertij ſecutus eſt: [10] Sicuti nec ille hanc exceptionẽ habere poteſt, qui à tertio ſe dotem habuiſſe confeſſus eſt. [11] *Ita Senatus* pro N. Humberto de Ville, contra Matthæam & Philibertam Poncet ſorores, 17. April. 1614. de qua Def. 12. infr. de nouat.

1 Qui caſus nullam habet dubitationem, cum delegatio quælibet includat nouationem & liberationem, *l. delegare 11. & paſſ. D. de nouat.* quaſi ſolutionis poteſtate, cum is, qui delegat ſoluere cenſeatur, *l. quamuis 8. §. interdum D. ad SC. Velleian.*

2 Vt *in l. pupilli 95. §. ſorer. D. de ſolut.*

3 Nam ſicuti fit locupletior qui liberat ſe ab obligatione & amittit creditorẽ, *l. ſi pupilli 66. in fi. eo. tit.* Ita pauperior qui amittit debitorem, *l. patri 27 § ſi minor & ſeq. D. de minor.*

4 Ita enim fit vt deceptus videatur qui non aliter fuit contra iturus, *l. 2. §. vlt. D. de donat. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. 5 § pen. D. de doli mal. except. l. ob eam cauſam 9. D. de præſcr. verb.*

5 Quod enim ſine cauſa fit vel nullam parit obligationẽ, *l. iuriſgentium 7. §. ſed cum nulla D. de pact.* vel eam parit quæ elidenda ſit per doli exceptionem, *l. 2. §. circa D. de dol. except.*

6 Nunquam enim reſtituitur minor, quia minor niſi ſit etiam læſus, *l. nam poſteaquam 9. § ſi minor D. de iureiur. l. non omnia 44. D. de minor.* Non autem læditur minor ex eo quod ſe vni obligat ſi ab alio liberetur, licet non ideirco fiat locupletior, niſi duriorem creditorem elegerit *d. l. patri §. pen. de minor.*

7 Vt *in l. quamuis 8. §. quoties & ſeq. D. ad SC. Velleian.* vbi hæc actio quæ in veterem debitorem reſtituitur reſtitutoria appellatur: deberet igitur hoc caſu minor impetrare reſtitutionem contra vtrumque, vt *in l. in cauſæ 13. in princip. D. de minor.*

8 *d. l. ob eam cauſam. & aliis ſupra citatis num. 4.*

9 *l. promittendo 41. §. ſi à debitore & l. ſi pater 44. §. quæ debitorem D. de iur. dot.*

10 *d. §. ſi à debitore l. 1. §. illud ſciendum eſt D. de ſeparat.*

11 Nam qui dotem ſe habuiſſe confeſſus eſt, quam non habuit videtur donaſſe, *l. 2. C. hoc tit. l. donari 29. D. de donat. l. donari 81. De reg. iur.* donaſſe autem non vxori ſuæ, ſed extraneo in quem conferre liberalitatem potuit. Nemo enim donare extraneo prohibetur. Nam etſi à muliere ipſa confeſſus eſſet ſe dotem accepiſſe dummodo non in ipſo dotali inſtrumento, ſed poſt dotalis inſtrumenti confectionem, exceptio hæc locum non haberet, *l. in contractibus 14. §. 1. C. de non numer. pecun.* Sufficit enim vt omnibus his caſibus confeſſio aliquam cauſam habeat antiquiorem & extrinſecam.]

TIT. XI.

DE DONAT. INTER virum & vxor.

DEFINITIO I.

Donatio per virum facta vxori etiam abſenti patre ſtipulante cum notario confirmatur iuramento irrenocabiliter, etiam vxore prædefuncta.

VIR vxori abſenti, liberiſque ex communi matrimonio naſcituris, bona quædam conſtante iam matrimonio donauerat, ſtipulante vxoris patre [1] ac notario. [2] Cum iuſiurandum donatoris interueniſſet, [3] addito etiam pacto de fructuum retentione [4] clauſulaque conſtituti ad transferendam donatarum

Source : BIU Cujas

rerum poſſeſſionem; [5] Pronunciauit *Senatus* non eo minus vtilem fuiſſe donationem, quod & à coniuge facta eſſet, & vxor ante virum deceſſiſſet. [6] Valuerat namque ſtatim ab initio, [7] nec inutiliter pro filia nepotibuſque naſcituris pater fuerat ſtipulatus. [8] Non. Febr. 1588.

1 Nec enim nouum eſt, vt pater filiæ ſtipuletur, ex eaque ſtipulatione actio filiæ acquiratur ſaltem vtilis ex communi noſtrorum opinione propter affectionem perſonarum, *l. Caius 45. ſolut. matrim. l. ſi ita conueniat 9. D. de pact. dotal. l. quandocunque 45. §. ſi quis ita. D. de verb. oblig. l. pater 7. C. de pact. conuēt.* Vide tamen quæ contra ſcripſi *li. 1. Coniect. c. 4.* & fuſius *li. 19. c. 17. & ſequen.*

2 Poſtquam placuit generali ferè omnium locorum conſuetudine, notarium quaſi ſeruum publicum cuilibet quantumuis abſenti poſſe ſtipulari, *ex l. non aliter 18. D. de adopt. l. 2. C. eod. l. 2. D. rem pupill. ſalu. for.* Theſſaur. *deciſ. 70.*

3 Quo iureiurando ſolent confirmari donationes etiam illæ, quæ alioqui non valerent. Guid. Pap. *quæſt. 146.*

4 Per quam fructuum retentionem ſolet transferri poſſeſſio & cum poſſeſſione dominium, *l. quiſquis 28. C. de donat.*

5 *Ex vulg. l. quod meo 18. D. de acquir. poſſ.*

6 Quamuis non valeant donationes inter virū & vxorem, niſi donatore in eadem voluntate prædefuncto, *l. cum hic ſtatus 32. & paſſ. D. hoc tit.*

7 Propter iuſiurandum, quod confirmat eam irreuocabiliter, quamuis donatarius prædecedat, Crauet. *conſi. 102* quem refert & ſequitur Anton. Gabriel. *li. 3. commun. opin. titul. De donat. concluſ. 3.* contra Decium *conſ. 40. & 536.*

8 Ex legib. citatis *num. 1.*

DEFINITIO II.

Donationes inter coniuges iuramento confirmantur, etiamſi donatarius prædecedat.

DOnationes inter virum & vxorem, licet moribus improbatæ ſint, [1] non tamen bonis moribus repugnant, [2] ob idque iureiurando vtiliter confirmantur. [3] Nec quod eam perſonam, cui donatum fuerat, ante donantem decedere poſtea contigerit, facere poteſt, vt inutilis fiat donatio, quæ ab initio conſtitit. [4] *Ita Senatus* ibidem.

1 Scilicet ciuilibus & conſtituentibus ius ciuile non ſcriptum ob rationes poſitas *in l. 1. & 2. D. hoc tit.*

2 Intellige naturalibus, de quibus accipiendum eſt quicquid ſcribitur de bonis moribus.

3 Quo tamen confirmari non poteſt, quicquid eſt contra bonos mores naturales, *c. non eſt obligatorium. de reg. iur. in 6.*

4 *Ex not. Deſin. præced. num 7.* Iunge *l. verbis 5. in fin. D. ad leg. Falcid.* [Cùm tamen aliquando accidiſſet vt mulier donataria eadémque à marito prædefuncto hæres ex aſſe inſtituta, cum onere fideicommiſſi teſtamentum agnouiſſet, ac legata pleraque ſoluiſſet, adeoque hæreditatem ante mortem ſuam fideicommiſſario reſtituiſſet, viſum eſt nullam eius hæredibus ex donatione actionem competere poſſe tanquam à qua vterque coniugum reſiliiſſet, nec donationis obliuionem aut inſtrumenti amiſſionem obtendi poſſe. *Ita Senatus* pro Hoſpitali Camber. Febr. 1612.]

DEFINITIO III.

Donationes inter coniuges etiam iuratæ ſunt inſinuandæ, niſi confirmentur morte.

SEd hoc ita ſi ea donatio fuerit inſinuata. [1] Iuſiurādum enim iuris quidem impedimentum tollit, ſed nō ſupplet defectū ſolemnitatis, quam lex municipalis requirit in donationibus omnibus, & conſequenter etiam in iuratis. [2] Cęterum neque iuſiurandi, neque inſinuationis ea vis eſſe poterit, vt excludat beneficium reſtitutionis in integrum, ſi mulier forte, quæ donauit, poſtmodum reuocare donationem velit, ſiue viuo ſiue mortuo marito, [3] tanquam metu extortam maritali, &, vt interpretes loquuntur, reuerentiali. [4] Quod ſi ante maritum deceſſerit, non aliter tranſmittet in hæredem ius petendæ reſtitutionis, quam ſi eam præparauerit, declarata voluntate, quod donationem voluerit reuocatam. [5] Alioqui morte confirmatur donatio, quoniam etſi neq; iuſiurandum, neque inſinuatio interueniſſet, morte cōfirmaretur: [6] nec deterioris conditionis eſſe debet donatio, quæ ab initio valuit, licet per reſtitutionem in integrum ex capite doli vel metus reſcindi potuerit, quam ſi nunquam valuiſſet. [7] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 5. Cal. Iulij 1591.

1 Cuiuſcunque ſit quantitatis, quia ius noſtrum municipale non diſtinguit, quamuis lex ciuilis diſtinguat, *in l. donationes quas parentes 25. C. hoc tit.* Ita contra Decium diſputat Crauet. *conſi. 102.*

2 Sic Rebuff. *in ordin. reg. De inſin. donat.*

3 Nihil enim aliud facit iuſiurandum nec inſinuatio, niſi vt valeat donatio, non etiam vt poſſit reſcindi.

4 *Ex l. 1. §. quæ onerandæ.* vbi Bart. *D. quar. rer. act. non det.*

5 *Arg. l. vlt. C. de reuoc. donat.*

6 Intellige tamen ſecundum diſtinctionem *d. l. donationes quas parentes.*

7 *L. verbus 5. in fi. D. ad leg. Falcid.*

DEFINITIO IV.

Vſuræ dotis etiam in ſtipulatum deductæ facile cenſentur à viro donatæ, ſi eas vxor non petierit, aliis præſertim coniecturis concurrentibus.

VSuræ dotis etiam in ſtipulatum deductæ cenſentur donationis titulo remiſſę, ſi vir per totū matrimonij tempus vxorem exhibuerit, nec tamen vſuras vnquam petierit. [1] Nec aliud erit ſi dos pro parte ſoluta proponatur: tanto enim maior præſumptio eſt remiſſarum vſurarum, ſi nulla de iis proteſtatio facta ſit, [2] præſertim vero ſi longum tempus interceſſerit. Ex cuius ſolo lapſu vel inter extraneas perſonas præſumitur creditor vſuras remittere voluiſſe, vt gratior eſſet debitori, [3] ſiue de iis vſuris agatur, quæ odioſæ ſunt, id eſt, pecuniæ creditę, ſiue de iis, quę cauſam fauorabiliorem habent, vt puta dotis & alimentorum. [4] Multo autem magis hoc admittendum eſt, ſi ad taciturnitatem longi temporis accedat conſanguinitas proxima cum actu aliquo tacitæ remiſſionis. His enim concurrentibus etiam fideicommiſſum intelligeretur. [5] Atqui maritus, licet non ſit conſanguineus, ne liberis quidem primi tori, [6] comparatur tamen conſanguineo non malè, quia caput & principium eſt affinitatis. [7] Actus porrò tacitæ remiſſionis in propoſita ſpecie multi concurrebant. Et ille primum, quod cum vitricus tāquam tutoris procurator res priuignorum per multos annos adminiſtraſſet, nullam tamen, cum rationes redderet, [8] vſurarum mentionem fecerat, quas vtique ſibi ſoluere potuiſſet, ac pro ſolutis computare, ſi voluiſſet. [9] Item, quod ſolutā à priuignis pecuniam non in debitum vſurarum, aut dotis & vſurarum ſimul, ſed in dotis duntaxat diminutionem imputauerat. [10] Denique vſurarum tacita remiſſio eo facilius præſumēda videbatur, quod cum inter virum & vxorem cæteræ donationes prohibitæ ſint, fructus tamen & vſurę licitam habent donationem. [11] *Ita Senatus* pro fratrib. Ballin, cōtra fratres Bolliet, 4. Id. Aug. 1592

1 *L. vir vſuras 54. D. hoc tit.* Franciſc. Cremenſ. *ſing. 5.* Boet. *deciſ. 196. num. 4.*

2 Quamuis ſola debiti ſolutio non ſufficeret ad tollendum debitum vſuratum, quæ in ſtipulatum deductæ eſſent. Secus tamen eſſet, ſi tantum officio iudicis deberentur, *l. cenſum Capuæ 8. & l. vlt. de eo quod cert. loc. l. qui per colluſionem 49. §. 1. de act. empt.*

3 *L. cum quidam 17. §. Diuus Pius. D. de vſur.*

4 Ita poſt Bald. quem citat Petr. de Rauen. *ſing. 202.* quamuis

uis contra sentiat Angel. qui in hac opinione solus est, *ad §. fueras. vers. vnum tamen tene menti. Instit. de action.*

5 *L. Procula 26. D. de probat.*

6 Quia nec consanguineus est, *l. vlt. C. quor. bonor.*

7 *L. maritus 21. C. de procur.* vbi Castrens.

8 Qui casus est *d. l. Procula 26. de probat.*

9 *L. quoties 9. §. sicut autem. D. de admin. tutor. l. 3. §. vsuras vers. si tamen. de contr. tutel. & vtil. action.*

10 *L. 5. §. Imperator. D. de solut. l. 1. C. eod.*

11 *L. de fructibus 17. D. de donat. inter virum & vxor.* Vide Olasch. *decis. 132.*

TIT. XII.

DE REPVD. ET IVDIC. de morib. sublat.

DEFINITIO I.

Mulieri à marito expulsæ ministrandi sunt sumptus ad litem & alimenta, sed ex dote ipsa, si quam habeat, priusquam de bonis mariti.

MVLIEREM à marito propter suspicionem adulterij, domo expulsam, inuicémque mariti mores accusantem, [1] mariti sumptibus interim exhibendam esse placuit, [2] adeóque cogendum maritum, si nullam illa dotem haberet, expensas illi in litem de suo subministrare: [3] ne alioqui facile esset viro improbo per calumniam insimulare, & domo eiicere eam, quæ indiuidua diuini humaníque juris societate gaudere debeat. [4] Quod si dotem mulier habeat, æquum sanè est, sumptus illos omnes ex dote deduci, eáque deductione dotem imminui, [5] si modo ex litis euentu appareat, iustam querelæ causam maritum habuisse. [6] Sin minus, iniquissimum certe fuerit, ex culpa & calumnia mariti dotis fieri diminutionem. [7] Quid vero si alia bona sint, de quorum dominio dubitetur, an ad maritum, an ad vxorem pertineant? Finge reperiri penes mulierem nomina debitorum, quæ in suam ipsa vtilitatem contraxerit, maritum vero contendere, contracta fuisse ex pecunia sua per vxorem subrepta. [8] In dubio præsumemus pro marito ad euitandam turpis quæstus suspicionem, in ea præsertim, quæ se negat adulteram. [9] Ideoque de dote potius quam de huiusmodi bonis deducendum erit, quod interea mulieri præstabitur. *Ita Senatus* in causa Ioannis Du Chesne, & N. Du Clouz, 12. Cal. Mart. 1593.

1 *L. viro 39. l. cum mulier 47. D. solut. matr.*

2 Est enim hoc præcipuum onus matrimonij, *l. si is qui 56. §. post mortem. D. de iur. dot.*

3 *Arg. l. si instituta 27. §. de inofficioso penul. D. de inoff. testa. l. vlt. C. de ordin. cogn.*

4 *L. 1. D. de rit. nupt.*

5 *d. l. si is qui §. quod dicitur. D. de iur. dot. l. 5. D. de impens. in rebus dotal. fact.*

6 Vt damno expensarum litis coërceatur ea persona, qua temerè litigauit, *l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. de leg. 2.*

7 Ne delictum vnius sit pœna alterius, cùm debeat pœna sequi suos auctores, *l. sancimus 22. C. de pen.*

8 Quo casu licet nomina ipsa non sint furtiua, nullum tamen damnum ex furto mulieris pati maritus debet.

9 Ex *l. Quintus 51. D. de donat. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO II.

Matrimonium non dissoluitur per lepram, nec ideo dos restituenda est, sed tantum leprosa mulieri subueniendum ex fructibus, & si non sufficiant ex dote ipsa.

LEgitimè contractum matrimonium sicuti per adulterium non dissoluitur, [1] ita nec per lepram, siue iam tum inerat, siue ex postfacto superuenit, sed tantum inducitur separatio thori. [2] Nec dotis restitutio facienda est, [3] nisi in quantum necesse est, vt leprosæ mulieri ex dote dotisve fructibus potius, quá vt ex publico subueniatur. [4] Multo minus ferendum est, vt dos adiudicetur Syndicis municipij, eo prætextu, quod alendæ mulieris onus ad eos pertineat. [5] Sufficit enim dotis fructibus sequestrari, & obligatos manere in illam causam & ad eam vsque quantitatem, quæ alimentis exhibendis necessaria videbitur, [6] nimirum, si possunt fructus illi sufficere, alioqui ex dote ipsa capiendum erit, vt quod deerit suppleatur. [7] *Ita Senatus* in causa Iacobi Lombard de Tremessin, Ant. Cal. Decembr. 1595.

1 Sacramenti enim vis durat & perpetua est, vt contra miseros seculi nostri nouatores sacrosancta Synodus Tridentina sanxit.

2 *Cap. 1. & 2. Extr. de coniug. leprof.* Aliud est, si sponsalia tãtum fuerint contracta, & lepra superuenerit ante matrimonium, *cap. vlt. eod.*

3 Cuius scilicet restitutioni locus nullus est, nisi soluto demum matrimonio, *tot. tit. solut. matrim. quemad. dos pet.* præterquam in casibus, de quibus *in l. quamuis 20. eod. l. vnic. C. si const. matr. dos fuer. solut.*

4 *L. si cum dotem 22. §. si maritus. D. solut. matr.*

5 Dos autem ibi esse debeat vbi sunt onera matrimonij, *l. si is qui 56. §. ibi dos. D. de iur. dot.*

6 Nam ad onera matrimonij ferenda fructus dotis destinati sunt, non dos ipsa, *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.*

7 *d. §. si maritus.*

DEFINITIO III.

Si sponsa monasterium ingrediatur, salua remanent viro iura & pacta dotalia.

MVlierem, quæ post contracta sponsalia monasterium ingredi, quam viri amplexus experiri maluerat, piè quidem & licitè fecisse constabat, [1] sed tamen non debere eam rem viro nocere, quod ad dotalia pacta pertineret, [2] si nulla ipsius culpa, sed mulieris tantum voluntas interuenisset. [3] *Sine die.*

1 *L. Deo nobis. C. de episc. & cler. c. commissum. de sponsal. cap. ex parte. de conuers. coning.*

2 Bald. *cons. 276. vol. 2.* Boer. *quæst. 22. num. 39.*

3 Nam si per virum aut per eius culpam steterit aliud est, inquit Boer. *d. num. 39. arg. l. quæro. §. inter locatorem. D. locat.*

TIT. XIII.

SOLVT. MATRIM. QVEM. adm. dos petat.

DEFINITIO I.

Mulier vsufructuaria omnium bonorum mariti potest nihilominus petere dotem soluendam, tamen ex rebus hæreditariis.

SÆPIVS pronunciatum est, mulierem, cui maritus bonorum suorum omnium aut hæreditatis vsumfructum legauerit, [1] non posse dotem petere cum legato, [2] sed deliberare debere, dotemne an vsumfructum habere malit: ne alioqui nimis oneretur hæres, si de suo dotem soluere compellatur integri vsusfructus mulieri conseruandi gratia, quod sane iniquum esset, [3] tametsi legis & inuentarij beneficium ab hærede non imploratum proponeretur.

Sed id tum demum obtinet, cum & integrum vsumfructum mulier retinere vult, & nihilominus dotem exigere. Nam si ex rerum hæreditariarum distractione dotem sibi solui, suumque vsumfructum eatenus diminui consentiat, quidni audiatur? [5] Aut cur pro vsufructu legato dotis iacturam facere, vel pro consequenda dote legatum amittere cogatur? Siquidem habere vtrumque commodè & citra hæredis iniuriam eo casu potest. [6] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua supra SC. 1. de vsufr.

1 Multum tamen interest inter legatum vsumfructum bonorum & hæreditatis, *l. si quis seruum 8. §. vlt. & l. seq. de legat. 2. l. vlt. D. de vsufr. legat.*

2 Quamuis hodie sublatum sit edictum de alterutro per Iustinianum *in l. vnic. C. de rei vxor. act.*

3 Cum debita hæreditaria non alia ex re solui melius aut commodius possint, quàm ex bonis, quæ fuerunt defuncti, *l. in ratione 11. §. quod vulgo. D. ad legem Falcid. l. 1. & toto tit. D. de separat.*

4 Nam cum hoc beneficium imploratum est, minorem dubitationem res habet, cum non possit hoc casu hæres teneri vltra vires hæreditarias, *l. vlt. C. de iur. delib.*

5 *d. l. vlt. de vsufruct. leg. l. vsufructu 69. ad leg. Falcid.* Castr. *in l. fin. §. sin autem. C. de bon. quæ liber. consil. 294. & 460. lib. 2.* Alex. *in d. l. vsufructu. & in l. si filio. §. si vir. colum. 3. D. hoc tit.* Dec. *consil. 485. 586. num. 13. & 590.* Crauet. *consil. 187.* Gualdens. *de art. test. tiaul. de legat. cautel. 62.* Vide Didacum Couarru. *lib. 2. variarum resolution. cap. secundo, conclusion. secunda & quarta, num. 1. 4 5. & 6.*

6 Siquidem sublatum hodie est edictum de alterutro, vt dixi *num. 2.*

DEFINITIO II.

Qui per errorem facti promisit dotis restitutionem, potest in integrum restitui, non qui promisit marito, nisi minor.

SI quis à muliere persuasus soluto iam matrimonio dotis restitutionem promiserit, non animo donandi, sed tanquam debitor dotis restituendæ, cũ tamen re vera debitor non esset; [1] Placet posse eum restitui in integrum, adeóque impetrata absolutione, citra restitutionis auxilium condicere vt indebitam promissionem: [2] quanquam Principis beneficium in eam rem implorari tutius est, [3] nimirũ, quia dotis fauor hic nullus est, vt in vtilitatem mulieris æquum sit decipi eũ, qui falso putauit se debitorẽ: [4] quando nec quicquam ex ea causa perit mulieri, cui aduersus verum debitorem salua actio est. [5] Diuersum sane erit, si quis iussu mulieris, licet per errorem marito dotem promiserit. Multo minus enim æquũ sit decipi maritum, & vxorem habere indotatam. [6] Constante siquidem matrimonio duplex fauor cõcurrit, dotis scilicet & mariti. [7] Quæ res facit, vt fauorabilior videri debeat causa dotis marito soluendæ, quam mulieri restituendæ, [8] cum nec imputari marito quicquam possit, cur non fuerit curiosior ad inquirendum, an mulieris debitor esset nec ne, qui marito dotem promittebat. [9] Etsi nec nouum illud est, vt aduersus dotem quoque marito promissam detur in integrum restitutio, si forte & minor & læsus fuerit, qui promisit, quoniam imputari marito potest non minus quam cæteris, quod cum minore contraxerit. [10] Quid ni verò cum & mulieri ipsi, quę dotẽ circumuenta constituit, & eius hæredibus contra maritum ipsum restitutio concedatur? [11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, Prid. Non. Iunij 1590.

1 Ac proinde per errorem, *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.*

2 *Ex tot. tit. de condict. indeb. D. & C.* Aliud est si soluerit, & postea velit condicere, *l. cum is 32. §. mulier. D. eod.*

3 Vt quod de facto processit, saltem de facto rescindatur, vt loquuntur Pragmatici.

4 Error siquidẽ in facto semper tolerabilis est, & facile parit condictionẽ, *l. error 7. & l. cũ quis 10. C. de iur. & fact. ignor.*

5 Verus enim debitor semper manet obligatus quousque sublata sit obligatio aliquo ex legitimis modis, de quibus *in l. pen. D. de solut.*

6 *L. si donaturus 9. §. 1. de condict. caus. dat. l. pure 5. §. pen. de dol. mal. except.*

7 Quia dos, quamuis sit mulieris, tamen est in bonis mariti, *l. quamuis 75. D. de iur. dot. l. Titia 62. eod.*

8 Quia in dote restituenda solius mulieris fauor versatur, *l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

9 *Arg. l. doli 19 §. diuersum. D. de nouat.*

10 *L. ait prætor 7. in princ. D. de minor.*

11 *L. vnic. C. si aduers. dot.*

DEFINITIO III.

Vestes dotales cuius periculo deteriores fiant?

VEstes, quas vxori curare vir promisit, cui in eã rem certa pecunię quantitas data est, debentur mulieri in æstimatione conuenta, soluto quandocũque matrimonio, si eas vir non præstiterit. [1] Si præstitit, distinguendum est, an illas mulier in matrimonio attriuerit nec ne. Si attriuerit dum marito subseruit, non eo minus æstimationem earum reddere mariti hæredes debebunt: [2] tametsi alias vestes quotidianas maritus ipsi vtendas dederit. Has enim mulieris lucro cedere æquũ est, secus si pretiosas, quod hæ in consumptarum locum substitutæ videri debeant potius, quam donatæ. [4] Si non consumpserit, vestes retinere mulier, non æstimationem petere debebit. [5] Quid si ad alium virum transierit, & ea post multum temporis defuncta quæratur de vestibus, nec constet, [6] apud quem ex viris consumptæ sint? Placet, nec prioris nec posterioris viri hæredibus, præsertim si fratres vterini sint, mutuam eo nomine petitionem vllam superesse, quasi coniectura capienda, quod æquè apud vtrumque virum cõsumptæ sint. [7] In dubio autem vix audiendi erunt posterioris mariti hæredes, si post longissimum tempus præstitarum vestium probationem à prioris viri liberis aut hæredibus exigant, cum neque probabile sit, contractas sine nuptialibus vestibus nuptias, neque obseruari soleat, vt de huiusmodi rebus apocha conscribatur. [8] *Ita Senatus* pro fratribus Ballin, contra fratres Bolliet, 4. Id. Aug. 1592.

1 *Arg. l. æstimatis 50. D. hoc tit. l. si inter 21. C. de iur. dot.*

2 Quasi attritæ sint in rem & ob vtilitatem mariti. Cui sicut operas vxor debet, ita & maritus vxori victum & vestitum, vt sit melioris conditionis vxor libera quam liberta, de qua *in l. suo victu 18 D. de oper. libert.*

3 Scilicet vestes nuptiales. Neque enim ideo dãtur mulieri, vt eius periculo atterantur constante matrimonio, sed vt eo soluto simul cum dote reddantur, quasi faciant partem dotis.

4 Nemo enim præsumitur liberalis in necessitatibus, *l. rem legatam 18. de adim. legat.* Est autem in necessitate soluendi quisquis est obligatus, *Inst. de oblig. in princ.* Vide Bart. *in l. Titia 34 §. qui inuita de leg 2.*

5 Quasi iam fuerit ei satisfactum in speciebus ipsis, quæ debebantur *d. l. si inter.*

6 Nam si constaret de veritate, nullus præsumptioni locus relinqueretur, *l. si chirographum 24 & seq. D. de probat.*

7 Nihil enim est, quod in proposito melius dici possit.

8 In omnibus autem, præsertim bonę fidei iudiciis, ea maxime obseruanda sunt, quæ moris sunt & cõsuetudinis, *l. quod si nolit 31 §. quia assidua. D. de ædil. edict.* Facit melius *l. vlt. C. de fideiussor.*

DEFINITIO IV.

Possessionem bonorum dotalium propria auctoritate apprehendere etiam soluto matrimonio nec mulier potest, nec eius hæres, nisi possessio fuerit quæsita per clausulam constituti.

QVod moribus nostris & generali fere omnium gentium consuetudine receptum est, vt defuncti pos-

Source : BIU Cujas

cti poſſeſſio non ſecus ac rerum hæreditariarum dominium in heredis perſona continuetur, [1] facere non poteſt, vt, ſoluto per mulieris mortem matrimonio, heredes eius rerum dotalium poſſeſſionem propria auctoritate & ſine mariti conſenſu ingredi poſſint. [2] Nam nec ipſi mulieri id permitteretur, ſi morte mariti ſoluto matrimonio heredibus non conſentientibus rerum dotalium poſſeſſionem ſuo iure repetere vellet. [3] Sed hoc ita, ſi non in tabulis dotalibus & in ipſa reſtituendæ dotis obligatione interuenerit ex parte viri clauſula conſtituti, per quam poſſeſſio bonorum dotalium non minus, quã cæterorum pro dote obligatorum tranſlata in mulierem eiuſve heredes intelligatur. [4] Tum enim cõſenſus mariti eiuſve heredum non erit neceſſarius ad retinendam poſſeſſionem, quæ iam quæſita ſit. [5] Quod ſi maritus hereſve illius contradicat, de poſſeſſione contendendum erit apud iudicem. [6] In qua contentione potiores vtique erunt partes mulieris heredumve eius, quam mariti, [7] nimirum quod ad bona immobilia pertinet, quæ cum ex Iuſtiniani lege ſtatim ſint reſtituẽda, [8] nulla in eo fit iniuria marito, ſi pro reſtitutis habeãtur, viteturque circuitus, qui non tantum mulieri, ſed etiam ipſi marito eorumve heredibus incommodus eſſet ac diſpendioſus. [9] Cæterum ſi vel clauſula conſtituti nulla interuenerit, vel quæ interuenit ſic concepta ſit, vt ad bona dotalia referri nequeat, ſed ad ea tantum, vt fieri ſolet, quæ maritus pro ipſa dotalium reſtitutione obligata eſſe voluit, [10] non aliter, quam per mariti eiuſve heredum manus poſſeſſionem nanciſci mulier aut ipſius heres poterit, [11] quia cum poſſeſſio ſit facti, [12] fieri nunquam poteſt, vt habeatur pro reſtituta ex ſola iuris fictione. [13] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtris D. Chriſtophori Durfe, D. de Buſſy, & Dominorum Marchionis Comitis, & Vicecomitis de la Chambre, 6. Non. Mart. 1594.

1 Contra ſcripti iuris rationem, *l. cum heredes 23. D. de acqu. poſſeſſ.*

2 Hereditas enim non poteſt transferri in heredem, niſi quod fuit defuncti. Poſſeſſio autem dotis non fuit penes mulierem, ſed penes maritum, *l. quamuis 75. de iur. dot.*

3 *L. dotis actione 9. C. hoc tit.*

4 *Ex vulg. l. quod meo 18. D. de acquir. poſſ.*

5 Facilior enim ſemper & fauorabilior retentio, quam acquiſitio, *l. 1. D. de pignor.* præſertim poſſeſſionis, *l. peregre 44. & l. quamuis 46. D. de acq. poſſ.*

6 Non enim ferendum eſt vt ſibi quiſquam ius dicat, præſertim in cauſa poſſeſſionis, ne occaſio rixarum & tumultus detur, *l. non eſt ſingulis 176. de reg. iur.*

7 Propter clauſulam conſtituti, quæ ſicut poſſeſſionem, ita & victoriæ ius transfert in conſtitutarium. *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti poſſid.*

8 *L. vnic §. exactio. C. de rei vxor. act.*

9 *Argum. l. dominus 53. de condict. indeb. l. 3. §. pen. de donat. int. vir. & vxor.*

10 Eſt enim longe diuerſa ratio bonorum dotalium, & eorum, quæ pro dote tantum ſunt obligata, *l. in rebus 30. Cod. de iur. dot.*

11 *d. l. dotis actione 9. C. hoc tit.* iunct. *l. 1. D. quod legat.*

12 *L. denique 19. D. ex quib. cauſ. maior. l. 1. §. ſi vir vxori. D. de acquir. poſſ.*

13 Quoniam ad ea vſque, quæ ſunt facti, fictio iuris non poteſt pertingere, *dict. l. denique. l. in bello 12. §. facti. D. de capt. & poſtlimin.*

DEFINITIO V.

Bona dotalia mobilia vel ſe mouentia, etiamſi extent, non ſtatim reſtituenda ſunt ſoluto matrimonio, ſed poſt annum.

DE mobilibus bonis dotalibus aut ſe mouentibus, quæ extant ſtatimque reſtitui poſſunt, dubitatio maior eſt, quod exemplo dotalis pecuniæ non niſi poſt annum ea reſtitui Iuſtinianus voluerit. [1] Non enim deſunt, qui putent ſic à Iuſtiniano conſtitutum ob eam duntaxat cauſam, ne tam cito vrgeatur maritus ad reſtitutionem earum rerum, quas in promptu non habeat, [2] cum vix ſit vt huiuſmodi rebus vtatur maritus conſtante matrimonio, quin vſu ipſo conſumantur. [3] Aliud ergo admittendum eſſe, ſi in promptu reſtitui poſſint, puta ſi tam breui tempore matrimonium conſtiterit, vt eadem mobilia bona aut ſe mouentia extent, quæ in dotem data fuerant [4], eiuſdemque bonitatis & æſtimationis: [5] aut ſi ponas maritum eſſe ditiſſimum fœneratorem, cui ad explicandam dotis pecuniariæ quantitatem ne horæ quidem ſpatium iudulgeri ſit neceſſe. [6] Nam & tempus, quod iudicatis ad ſoluẽdum datur, non eſſe dandum ei, qui tam diues ſit, vt ſtatim poſſit ſoluere, pleriſque viſum eſt. [7] Nec male pro hac ſententia facere videtur, quod ſi bona hæc poſt annum non reſtituantur, ex eo tempore anni præteriti, etiam vſuras æſtimationis omnium rerum, quæ extra immobiles ſint, vſque ad tertiam partem centeſimæ præſtari Iuſtinianus voluit: [8] ita innuens, vt videtur anni ſpatium ad reſtitutionem eo demũ caſu dari, quo de æſtimatione præſtanda tractari oporteat, quod porro non euenit, cum bona ipſa extant & reſtitui poſſunt. [9] Aliud tamen Senatus noſtri iudicium eſt, nec aliam quærendam eſſe rationẽ, propter quam Iuſtinianus bonorum mobilium reſtitutionem in annum differri voluerit, quam quia ſic voluit. [10] Nec proinde priuandum eſſe maritum hæredemve eius beneficio legis, [11] vt ſtatim reſtituere compellatur, ob hoc ſolum, quod reſtituendi habeat facultatem. Et ſanè mariti poteſt intereſſe, vt non tam cito reſtituat, & eorum vſum fructumque, qualem ex iis redigere poſſit, conſequatur. [12] Quid enim ſi pecuniam mutuam conquirat, nec ſine pignore inueniat, poſt paucos fortaſſe dies habiturus vnde poſſit acceptam reddere? Fructus mobilium erit, interea pignori dare licere. [13] Quid ſi iis mobilibus redditis futurum ſit, vt domum vacuam, nullaque ſupellectile inſtructam habeat, quam commode ac minore ſumptu ſit inſtructurus, ſi interea & per annum integrum bona vxoris mobilia liceat ſibi retinere? [14] Quod vero Iuſtinianus de mobilium æſtimatione loquitur, eam rationem habet, quia de vſuris bonorum mobilium poſt mariti moram præſtandis non aliter agi poſſit, quam ſi mobilium, quamuis extantium, æſtimatio fiat, [15] non vt ſoluatur, ſed vt ex eius cõparatione ſciatur, quanta vſurarũ nomine pecunia vel mulieri vel heredibus ipſius debeatur. [16] Ex quo inferri potius poteſt, Iuſtiniani mentem illam fuiſſe, vt nullo caſu mobilia intra annum reſtituantur, ne tum quidem cum extant. [17] *Ita Senatus* in eadem cauſa, 5. Non Iul. 1593. Hoc tamen addito temperamento, vt, quia ſuperſtes maritus nulla bona habebat in prouincia, defunctæ vxoris mobilia in tuto loco & penes virum probum deponerentur ad ſaluum ius habentis, [18] tanto magis, quod alioqui verendum erat, ne ad rixas & arma litigatores decurrerent, [19] quo caſu inter cæteros ſequeſtratio permiſſa eſt. [20] Item, quod cum in dotali inſtrumento conueniſſet, vt bona mobilia, quæ mulier in dotem dabat, æſtimarentur ac deſcriberentur, [21] necdum appareret, an id factum fuiſſet necne, [22] in dubio adhuc poſitum eſſe videbatur, an eſſent dotalia, quaſi necdum tradita. [23] Huc enim pertinet, quod dici ſolet, nihil actum videri quandiu agendum aliquid ſupereſt, [24] niſi per mulierem ſtetiſſet, quo minus æſtimatio, & deſcriptio facta eſſet. [25]

Source : BIU Cujas

1 *In l.vnic.§.exactio.C.de rei vxor.action.*

2 Nec enim pecuniæ numeratio ſemper eſt in expedito, *l.ſi dubites* 10.D.*de fideiuſſ.*

3 *L.1.& tot.tit.*D.*de vſufr.ear.rer.quæ vſu conſum.*

4 Cum id ſine incommodo heredum mariti futurum ſit, *arg.l.in creditore* 38.D.*de euict.*

5 Non enim fiunt deteriora per ſe, ſed tantum vel per vſum,vel per moram longiorem,facit *l.ſi inter* 21.*C.de iur.dot.*

6 Non enim indulgendum eſt malitiæ illius quem cõſtat poſſe in promptu ſoluere ſi velit,*arg.l.ſi reus* 73 D.*de procurat. ibi,quid ſi tunc facultatem pecuniæ non habuit.*

7 Quia non niſi humanitatis gratia tempus hoc ſolutionis indulgetur,*l.cum militi* 16.§.1. D.*de compenſat.*ne condemnatus ſtatim præcipitetur ad ſolutionem, *l. ſi debitori* 21. D. *de iudic.*non etiam vt ex ea dilatione lucrum ſentiat, *l.3.in princip.* D.*de vſur.*

8 *In d.§.exactio.*

9 Siquidem hoc caſu debentur res ipſæ,non earum æſtimatio,*d.l.ſi inter.*

10 Lex enim ſcripta ſeruanda eſt omnimodo,quantumuis dura,*l.proſpexit* 12. D. *qui & à quib manum.l.in fraudem* 15.§.1. D.*de teſtam.milit.l.de pretio* 7 D.*de publician.*

11 Quod enim beneficium à lege quis habet, non facile auferendum ei eſt,*l.3.de interd. & releg.*

12 Minus enim ſoluit,qui tardius,ſicut & plus qui ante diẽ, *l.cum qui* 15.*alias l.Iauolenus.de ann.legat. §. plus autem. Inſt.de action.* Dies namque non minus quam ſumma pars eſt obligationis,*l.1 §.editiones.*D.*de edend.*

13.*L.vlt.*D.*de vſur.*

14 *Arg.l.in fundo* 38.D.*de rei vindicat.*

15 Vſura enim pecuniæ eſt, non corporum, vt copioſe ac ſubtiliter diſputat Ariſtot.*lib.1.Polit.*

16 Debetur ſiquidem vſura ad ratam æſtimationis:cum ſit acceſſio non corporis ſed pecuniæ.

17 Quid enim vetabat Iuſtinianum hoc exprimere, ſi ſic ſentiebat,vt ille ipſe argumentatur *in l.vnic. §.vbi autem.verſic.ſin autem ad deficientis.C. de caduc.tollend.*

18 Id enim ſemper agendum eſt, quantum fieri poteſt, vt res in tuto collocetur,*l.quoties* 12.D. *de reb.dub.*ne poſt vulneratam cauſam neceſſe ſit remedium quærere,*l.vlt.C.in quibus cauſ.non eſt neceſſ.in integr.reſtit.*

19 Quod etiam cauere bonus magiſtratus debet quantum facere poteſt; *l.ſi cuius* 13.§.*ſed ſi alias l.æquiſſimum.* D.*de vſufruct.*

20 Quæ alioqui regulariter prohibetur,*l.vnic.vbi not.C.de prohib.ſequeſtr.pecun.l.5 §.1.in fin.* D.*vt legat.ſeu fideicomm.cauſ. caueat.*

21 *Vt in l.ſi inter.*iunct.*l.æſtimatis* 50.D.*hoc tit.*

22 Non enim autem, & non apparentium idem iudiciũ eſſe ſolet, *§.ſi aduerſus.Inſtit.de nupt.l.duo ſunt 7 itij* 30. *de teſtam.tutel.*

23 Quia dotem traditio facit;& quidem ea,quæ ſit pura,*l.* 1.*C.de dot.caut.non numer.*

24 *L.pen. C. de his quæ vt indign.* iunct. *l. quod ſæpe* 35. *§.in his.*D.*de contrab.empt.*

25 *L.4.& 5.l.neceſſario* 8.*l.lectos* 12.*& poſ.* D.*de peric.& commod.rei vendit.*

DEFINITIO VI.

Exactio dotis,etiam quæ marito promiſſa ſit,competit ſoli mulieri ſoluto matrimonio, niſi malit illa agere contra maritum aut mariti heredes.

DOs ſiue marito ſoli vxoris nomine,ſiue,vt plerumque fit,marito & vxori ſimul promiſſa,nec conſtante matrimonio ſoluta, poſt ſolutum matrimonium exigi poteſt per mulierem aut eius heredes ab eo, qui promiſit, vel ab ipſius heredibus ex tacita ſtipulatione,quam fauore dotium Iuſtinianus induxit, [1] tametſi nullam maritus maritive heres ceſſerit actionem.[2] Nam quod reſcriptum eſt,Si pater ſtipulanti marito promiſerit dotem, non mulieri, ſed marito aduerſus heredes ſoceri competere actionem, [3] tum obtinet, cum viuo marito & conſtante matrimonio dotem petere vult, non item ſi matrimonio iam ſoluto. [4] Probabilius quis fortaſſe moueretur in contrarium ex iuris veteris ratione, [5] ſi non hac parte immutata eſſet per fictionem illam à Iuſtiniano inductam tacitæ ſtipulationis.[6] Nec diſtinguimus, an ſoli marito dos promiſſa ſit, an marito & vxori ſimul. Nam vtroque caſu ſoli marito competit exactio conſtante matrimonio, mulieris autem perſona idcirco adiecta videtur, vt appareat mulieris nomine, & ad eius commodum promiſſam dotem, vt & conſtante matrimonio dotem habeat penes maritum, [7] & eo ſoluto actionem ad eam dotem exigendam ſibique habendam. [8] Idque ex eo apparet euidenter, quod in iis quoque inſtrumentis, quibus dos vtrique promiſſa proponitur, maritus ſemper ad totius dotis reſtitutionem ſe ſuaque bona omnia obligat, quod minime æquũ eſſet,ſi non ei totius quoque dotis exactio competeret. [9] Siquidem reſtitutio præſupponit exactionem præcedentem. [10] Neque rurſum intereſt quicquam, vtrum maritus de dote fidem habuerit, nec ne? Cùm enim fidem habuit,perinde quidem tenetur ad reſtitutionem,ac ſi exegiſſet, ſi modo imputari ea poſſit, cur non exegerit, ab alio puta quàm à patre vel donatore, ſecundum diſtinctionem ab ipſis quoque prudentibus introductam. [11] Sed non adimit ea res actionem mulieri,ſi malit aduerſus dotis promiſſorem recta agere, aut aduerſus heredes promiſſoris.[12] Habet igitur electionem. *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Charrin, & Dominæ de la Cuille,Prid.Non.Iul.1593.

1 *In l.vnic.§.1.C.de rei vxor.action.*

2 Cum mulier ſuo iure habeat hypothecam,etiam in bona omnium mariti,*d.l.vnic.*iunct.*l.ſi res*,59.*in fin.*D.*de euict.*

3 *l.ſi pater*,5.*alias l.ſi pro te pater*,*C.de dot.promiſſ.*

4 Ita ex communi noſtrorum ſententia concludit Guid. Pap.*quæſt.*375.

5 *In l.ſi ſocer*,44.§.*Lucius*,D.*hoc tit.*

6 *In d.l.vnic §.videamus,& § accedit.*

7 Mulieris namque intereſt, vt dotem habeat etiam conſtante matrimonio,*l.ſeruo legato*,69 *§ſi teſtator*,*de leg.*1.

8 *l.in rebus*.30.*C.de iur.dot.*

9 Nam & dotis actio ſolius mariti eſt, quamdiu conſtat matrimonium, *l.dotis*.9 *C.de rei vindic.l.quamuis*,75. D. *de iur. dot.*

10 *l.cum ei*,42.*de legat.*2.

11 *In l.ſi extraneus*,33.D.*de iur.dot.*Guid.Pap.*qu.*565.

12 Ne noceat ei,quod ipſius fauore inductum fuit, *vulg.l. nulla*,25.D.*de legib.l.quod fauore*,26.*C.eod.*

DEFINITIO VII.

Dos etiam ſoli filio ſoluta,dummodo ſciente & conſentiente patre, ab ipſo patre reſtituenda eſt,ad quem creditur peruenisſe.

SIue dos filiofamilias dicta patri numerata ſit, ſiue ipſi filio ſoluta, aut iuſſu patris, aut præſente eo & conſentiente, atque auctoritatem præſtante, dotis actio poſt diſſolutum matrimonium aduerſus patrem recta competit, [1] licet filius bona vacantia, aut heredes liberos reliquerit, [2] quia non videtur tanquam fideiuſſor conueniri is, ad quem dotis pecunia peruenit,aut,quod in dubio idem eſt,præſumptione iuris peruenisſe intelligitur. [3] Adeo, vt nec aduerſus maritũ ipſum, aut eius heredes,niſi is patri heres extiterit,actio de dote exerceri poſſit.[4] Proinde ridiculus fuerit ſocer,ſi non factæ excuſſionis bonorum filij exceptionem obiiciat. [5] Certe non, niſi in quantum facere poteſt, ob priuilegium condemnandus eſt. [6] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio,pro vidua Ioannis Montagny,contra Antonium Montagny,4.Non.Aug.1593.

2 *l.ſi cum dotem*,22.§.*tranſgrediamur*,D.*hoc tit.*

2 Poſtquam placuit Iuſtiniano *in Nouell.* 118. *de hered. ab inteſt.*

Source : BIU Cujas

inteſt.venient. vt filiusfamilias non tantum bona aliqua relinquere hodie poſſit,ſed etiam hereditatem & heredem.

3 In dubio enim præſumitur pecunia peruenisse ad potentiorem, ac proinde ad patrem,tum quoque cum dos filio data est non iussu patris,*d.§.transgrediamur.*

4 *d.§.transgrediamur,in fin.*

5 Quæ exceptio competit hodie cuilibet fideiussori. *Ex Nouell.4.de fideiuſſ.*vnde sumpta est *auth.præſente,C.eod.*

6 *l.ſicut autem,21.D.de re iud.*

DEFINITIO VIII.

Non poteſt mulier ex ſtipulatione mariti citra ceſſionem agere,licet ſtipulatio facta ſit ex pecunia dotali,niſi maritus aliam ſtipulationi legem dixerit.Tenetur ergo maritus, eiuſque periculum eſt.

OBligationis ex pecunia dotali constante matrimonio contractę exactio,si aliud nihil dictum sit,ad maritum maritive heredes soluto matrimonio pertinet,à quibus nimirum dos restituenda est,[1] ita vt ante eam restitutionem nihil iuris in re dotali mulier, eiusve heres habere videatur. [2] Sed si maritus consenserit, vt debitor se obligaret ad eam pecuniam mulieri ipsiusve heredi soluendam,non alij, quam mulieri , heredive eius actio ad exactionem competet,[3] quasi iam,quod ad hanc rem attinet, restituta dote,aut habenda pro restituta.Quod si præterea tota dos repetatur , eæ iudicis partes esse debebunt,vt quod mulier eiusve heres ab hoc debitore consequi poterit , ex iudicio de dote detrahatur.[4] Erit igitur in mulieris electione , vtrum aduersus debitorem agere velit , an contra maritum aut mariti heredes.At quid,si constante matrimonio debitor factus sit non soluendo? Mariti periculum erit, qui pati non debuit , vt dotalis pecunia malè collocaretur.[5] Nam nec in eius potestate fuit dotem constante matrimonio restituere sine causa.[6]Ita ex tempore tractatum est contra Hyppolitum Fillion , 12. Cal.Maij 1595.

1 Nec enim obligatio contracta ex re mea est mea , sed eius qui sibi fuit stipulatus, nisi in casu *l.2. D.quand. ex fact.tutor.*& aliis si qui sunt similes.

2 Quamuis dici soleat res ex dotali pecunia comparatas dotales videri,*l.res quæ,54 D.de iur dot.*

3 Nam & quod vni debetur , alteri potest restitui ex veri creditoris voluntate , *l.vero,12.D.de ſol.l.mulier, 41. & ſequ.ad SC.Trebill.*

4 Ne alioqui contra bonam fidem bis idem exigatur , *l. ſi quis dolo,51.in fin.D.de re iudic.l. bona fides,57.De reg.iur.*

5 Boer.*quæſt.22.num.*18. ex Bart. & aliis, *in l.nupta,§.1.& l.ſi maritus §.1.hoc tit.* vbi tamen, quod magis mirum est, loquitur de dote per patrem promissa , in eoque casu dissentit à Bart. nec male meo iudicio.

6 *l.quamuis,20.D.hoc tit.l.vnic. C.ſi conſtant.matr. dos ſolut. fuer.*

DEFINITIO IX.

De dote data prodigo,cui bonis fuerat interdictum,& ab eo conſumpta,ſi curatoris auctoritas non interuenerit.

SI is, cui quasi minus sanis moribus præditus esset curator datus fuerat , [1] inscio curatore nuptias cõtraxerit,non eo minus matrimonium valet,quod curatoris auctoritas non interuenerit,[2] & cõsequenter si dotem acceperit, obligabitur ad eam restituẽdam. [3] Quod si etiam bona sua expressim obligauerit , valebit obligatio, tanquam facta ex causa & honesta & necessaria , [4] cum etiamsi de pignore nihil conuenisset , sola tamen legis potestate inducta fuisset hypotheca. [5] Sed tamen si mulier marito dederit in dotem nomina , quæ ob non factam exactionem constante matrimonio facta sint minus idonea, imputabitur potius mulieri , cur cum tali viro sine ipsius curatore contraxerit , quam marito cur non exegerit.[6] Plane nomina ipsa & instrumenta reddere maritus compelletur. [7] Quid si exegerit,sed pecuniam male perdiderit,puta quam acceperit & cõsumpserit sine curatore?[8] Non erit cogendus,vt restituat quod non habeat. [9] An ergo dotis iacturam mulier patietur?[10] An potius imputabitur debitoribus , cur ei facto in rem suam procuratori sine curatore soluerint ?[11] Quid verò si nuptialibus solemnibus curator adfuit, atque ita nuptias & sciuit, & tacito saltem consensu adprobauit ? [12] Sed non eo minus imputandum erit debitoribus , cur huic soluerint sine curatoris auctoritate. Nimirum si generali & publico programmate interdictum fuerit , ne quis cum eo contraheret,aut ei solueret. [13] Alioqui non nocebit ignorantibus,aut probabilem ignorantiam prætextentibus, quod hic maritus reuera curatorem habuerit , quodque ei specialiter inhibitum fuerit , ne sine curatore contraheret. [14] Aliter enim posito iure deceptio illa dicenda esset potius , quam cautio aduersus deceptiones futuras.[15] In eoque melior conditio est illorum , qui cum huiusmodi personis curatores habentibus contrahunt , quam eorum,qui cum minoribus , quia interdictionem à iudice factam , quamdiu publicata non est , ignorare probabiliter quiuis potest. [16] Non item eam quæ fit à iure. [17] Quanquam nec omnimodo interdictum est cum minoribus commercium , sed hactenus dũtaxat,si vel distrahant res alienari prohibitas,vel lædantur.[18] Porro interdictio illa,quæ fit à iudice,non per testes probanda est,sed omnimodo per scripturam,[19] nisi scriptura deperdita probetur,[20] *Ita Senatus* in ea causa,de qua SC. 2. sup. De repud. & iudic. de moribus sublat.

1 *Ex tit.de curat.furioſ.& aliis extr.minor.dand.*

2 Quamuis dici soleat prodigum nihil posse agere sine curatore , *leg.3. Codic. de in integr. reſtitut. minor. l.1. de curat. furioſ.*

3 Dotis enim restituendæ obligatio nascitur ex reipsa, adeoque habet priuilegium , tum quoque cum ipso iure matrimonium non valet , *l. quæſitum,17.§. vlt.de reb.auctor.iudic. poſſid.alias l.2.de priuil credit.*

4 Nam nec alienatio ipsa vnquam prohibita intelligitur, cum habet causam necessariam,*l.alienationes,*13.D.*famil.ercis. l.1.*D.*de fund.dotal.*

5 *l.vnic.§.1.C.de rei vxor.act.* Cur ergo credatur malè contraxisse is,qui iure communi vsus est. *l.vlt. C. de in integ.reſtit. minor.*

6 Hoc enim ad bonorum administrationem pertinet, nõ etiam,vt matrimonium contrahatur & dos accipiatur. In iis autem quæ ad bonorum administrationem spectant , necessaria est auctoritas curatoris , *d.l.3. C. de in integr. reſtit. min.l. ſeruus,*13 D.*de manumiſſ.*iunct.*l.vlt* D.*de curat.furioſ.*

7 Nempe si probentur esse adhuc penes maritum prodigum,sine cuius dispendio futurum est , vt id saltem reddat, quod habet,*arg.l.in creditore 38.in fin.*D.*de euict.*

8 Id enim demum est vere prodigum esse, neque modum neque finem expensarum habere,nec minus aliena quam suz dilacerando & dissipando profundere , *dict.leg.*1. D.*de curat. furioſ.*

9 Imputari enim magis potest mulieri , cur cum eo sine curatoris auctoritate , quam prodigo, cur cum muliere contraxerit,vt proxime dictum est in Definitione.

10 Hoc vero sane durum est,nec vnquam ferendum,si quo remedio dos salua esse possit,*l.1.*D.*hoc tit.l.aſſiduis,*12.*Cod.quõ potior.in pign.hab.*

11 Videntur enim isti soluisse perdituro , quod si absque curatore,non tamen absque iudice facere debuerunt, *arg. l. ait prætor,7.§.1.verſ.quid tamen, l.quoa ſi minor,*24.*§.reſtitutio,l. minor,*32.D.*de minor.*

12 Solet enim ratum quid haberi, non minus factis quam verbis, & tacito consensu non minus , quam expresso , *l. non tantum,* 5.D.*rat.rem haber. leg.*2. *&* 3. D. *de pact.* Et solet dici eum , qui vult antecedens , velle etiam consequens, *vnic. inuic.*

Source : BIU Cujas

13 Nemo enim potest publici programmatis ignorationem iustam obtendere, qui modo præsens fuerit, *l. si eo tempore. 6. C. de remiß. pign.*

14 Est enim semper probabilis ignorantia facti alieni, *l. vlt. D. pro suo.* Nec facile imputandum quicquam est ei, qui vero suo creditori soluit, *l. vlt. D. de iur. dot. d. l. quod si minor. 24 §. restitutio, D. de minor.*

15 Nemini enim beneficium prætoris aut legis debet esse captiosum, *l. Paulus, 8. D. de prætor. stipulat.*

16 Hoc enim est quod vulgo dici solet, vocem præconis paucis innotescere.

17 Iuris enim ignorantia neminem excusat, exceptis certis personis, *l. regula, 9. & pas. D. de iur. & fact. ignor.*

18 *dict. l. quod si minor, §. non semper, l. non omnia, 44. D. de minor.*

19 Vt & acta omnia iudicialia, de quibus Guid. Pap. *quæst.*

20 *l. testium facilitatem, 17. in fin.* & ibi Bald. & cæteri, *Cod. de testib.*

DEFINITIO X.

Mulier an & quando possit propria auctoritate ingredi possessionem bonorum & pignorum dotalium, & an sufficiat consensus liberorum, qui se paternis bonis abstineant, siue ante, siue postea?

ILlud quidem constat, mulierem, quæ soluto matrimonio dotem repetit, dotis actione successores mariti conuenire debere, nec ingrediendi possessionem rerum dotalium heredibus mariti non consentientibus sine auctoritate iudicis vllam habere facultatem.[1] Idemque multo magis obseruandum, si de pignorum dotalium possessione quæratur.[2] Nec posse mulierem postulare, vt ex dotali instrumento retineatur in possessione, quã cum vitio acquisierit,[3] nisi per clausulam constituti in tabulis dotalibus appositam sibi plenam acquisierit à marito in casum restitutionis possessionem.[4] Cur enim cogatur exquirere voluntatem heredum mariti ad ingrediẽdum possessionem mulier, quæ ipsius mariti consensum iam habuit,[5] & ex eo consensu possessionem iam acquisiuit?[6] Quid ergo, si neque adsit clausula constituti, nec vlli sint mariti heredes? Vtique liberum erit mulieri possessionem capere propria auctoritate quasi vacantem, cum nemini faciat iniuriam, si nemo possideat.[7] Si quis enim ex creditoribus aut alius possideret, nihil eo inaudito facere mulier deberet.[8] Nec est quod quis obiiciat, iacenti hereditati curatorem ex inueterato pragmaticorum errore dari solere, qui hereditatis & heredis vicem sustineat,[9] & cuius proinde non minus, quam heredum voluntatem exquiri oporteat: nam & admisso eo errore nihilo magis tamẽ voluntas curatoris explorãda esset in acquirenda possessione, quippe qui non heredis, sed hereditatis vices gerat,[10] quæ ipsa possessionem nec habet vllam, nec habere potest.[11] At quid rursum, si maritus suos heredes reliquerit, qui matri bona siue dotalia, siue pro dote obligata occupanti consenserint, & tamen patris hereditate postea se abstinuerint? Sufficiet liberorum consensus, vt nihil à muliere vitiose factum videatur,[12] cum sint illo ipso iure heredes,[13] & consequenter ex generali huius prouinciæ consuetudine ac locorum fere omnium etiam possessores, quandoquidem ex edicto, quòd dicimus *le mort saisit le vif*, possessio rerum hereditariarum cum dominio & proprietate hereditatis hodie cuilibet heredi acquiritur.[14] Nec quod se abstinere possunt quidquam facit:[15] Satis enim est occupatam à muliere sine vitio possessionem.[16] Neque superueniens abstentio vitiosam facere potest adprehensionem possessionis:[17] quam subinde suo iure, iustoque titulo tueri mulier potest.[18] Sed & cum non sit sine herede, qui suum heredem habet, quamuis se abstinentem,[19] parum refert, an adprehensionem possessionis abstentio secuta sit, an præcesserit? quando nec beneficium abstentionis alium effectum habet, quam vti ne filius, qui se abstinuit, conueniri à creditoribus possit, aut ne alio vllo incommodo propter hereditatem adficiatur,[20] non etiam, vt in cæteris omnibus, quæ vel ad commodum, vel saltem nõ incommodum ipsius spectant, pro non herede etiam quod ad Prætorem habeatur.[21] *Sine die.*

1 *l. dotis actione, 9. C. hoc tit.*

2 Minus enim iuris habet mulier in pignoribus dotis, quã in rebus ipsis dotalibus, quarum scilicet proprietas ad eam pertinet, *l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

3 Nunquam enim vitiosa possessio prodesse potest aduersus eum: qui non sit omnino extraneus, id est, qui aliquod ius in re aut ad rem habeat, *l. vlt. D. de acquir. poß. l. filiam fratribus, 56.* & ibi Bart. D. *ad SC. Trebell.*

5 *Ex l. quod meo, 18. D. de acq. poß.* Nam & sub conditione potest transferri possessio, *l. qui absenti, 38. eod. tit.*

6 Nec enim possunt heredes venire contra factum defuncti, non magis quam contra proprium, *vulg. l. cum à matre, 14. C. de rei vindic. l. ex qua persona, 149. de reg. iur.*

7 Quid enim obstat, quod minus possit eam possessionem propria auctoritate capere, si nemo sit qui prohibeat aut prohibere possit? Nec enim hoc casu verendum est, ne qua tumultus detur occasio, quæ sola ratio facit, ne cui licere debeat sibi ius dicere, *l. non est singulis. 186. de reg. iur. l. extat. l. 13. D. quod met. cauſ.*

8 *d. l. non est singulis. d. l. extat, l. 1. D. quod legat.*

9 De quo vide quæ scripsi *in Error. 3. Decad. 3. De error. pragmat.*

10 Quamuis & heres & hereditas eandem personam, scilicet defuncti, repræsentet, *leg. heres & hereditas, 22. D. de vsucap.*

11 Cum possessio sit facti, hereditas autem sit nomen iuris, *l. 1 §. Scæuola. D. si is qui testam. lib. eſſ. iußs.*

12 *d. l. dotis actione, 9.* ibi, *heredibus mariti non consentientibus, C. hoc tit.*

13 *l. in suis, 14. D. de suis & legit. l. necessariis, 57. D. de acquir. hered. l. 1 §. qui sunt in potestate, D. siquis omiss. cauſ. test. l. cum quasi 30 §. sed etsi suus, D. de fideic. libert.*

14 Quod ex iuris ratione secus est, *l. cum heredes, 23. D. de acquir. poss.*

15 *d. l. 1. §. qui sunt in potestate, si qui omiss. cauſ. test.*

16 *d. l. filiam f. atribus, 56.* vbi Bart. *ad SC. Trebell. d. l. dotis actione.*

17 Vt nec quicquam cæterorum corrumpere, quæ liberos bona fide gesta sunt ante abstentionem, *l, quoties, 44. D. de acquir. hered.*

18 Facilius enim est, vt detur possidenti retentio, *l. 1. D. de pignor. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. retin. poß.*

19 *l. cum quasi, 30 §. sed etsi suus, D. de fideic. libert. l. necessariis, 57. D. de acquir. hered. l. ita tamen, 27. §. si pater filium, D. ad SC. Tribell.*

20 *d. l. necessariis*, quia prætor hunc qui abstinuit non habet heredis loco, *l. si filius, 12. D. de interrog. in iur. fac.*

21 *d. l. ita tamen, 27 §. si pater filium, D. ad SC. Trebell. l. pater familias, 28 D. de reb. auctor. iudic. poßid. alias l. 13. de privil. cred.* Scripsi in Error. 1. *Decad. 32. De error. pragmat.*

DEFINITIO XI.

Dos quidem restitui mulieri constante matrimonio nisi certis ex causis non potest: Sed si mulier ex ea restitutione locupletior inueniatur soluto matrimonio restitutio conualescit.

NOn potest maritus dotem restituere constante matrimonio, nec si mulier velit & consentiat,[1] ne dos periclitetur, quam verisimile sit recasuram in potestatem mariti,[2] atque ita damno mulieris cessurum, vt facile indotata constituatur, si ex eiusmodi restitutione maritus liberetur.[3] Neque vero maritus in diem tãtum debitor est dotis, sed etiam sub conditione, si matrimonium soluatur. Itaq. priusquam conditio euenerit,[4] nullo modo debitor esse intel-

Source : BIU Cujas

intelligitur,[5] nec proinde potest ab eo facta solutio parere liberationem. Prius enim est, vt quis debitor sit, quam vt liberetur,[6] potiusque donationis iure censenda est præmatura illa dotis restitutio,[7] quæ donatio licet ab initio non valeat, inter cõiuges potest tamen confirmari morte.[8] Porro donationis iure censeri non posset, si ex ea restitutione marito acquireretur liberatio:[9] Si tamen probetur ex ea restitutione, quę constante matrimonio facta est, mulierem effectam esse locupletiorem, & quidem ita, vt soluti matrimonij tempore duret locupletior, verius & æquius est liberationem conualescere.[10] Sed probandi onus incumbet marito, eiusve heredibus aut aliis, qui pro marito dotem restituerint,[11] nec sufficiet ab initio meliorem factam fuisse dotis conditionem, aut æquè tutam & bonam, nisi talis duret:[12] quia liberatio, quæ in ipso instanti solutionis fieri non potest, pendet necessario ex futuro euentu.[13] Diuersum est, si restitutio dotis fiat constante matrimonio, ex causa necessaria,[14] tunc enim liberatur maritus, si casu fortuito dos penes mulierem perierit, quamuis non item si maritus restituerit perdituræ.[15] *Ita tractatum & conclusum est*, licet non pronuntiatum in causa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret, 12. Cal. April. 1596.

1 Nisi ex certis causis, de quibus *in l. quamuis*, 20. *D. solut. matrim.*

2 Ex præsumptione *leg. si cum dotem*, 22. *§. transgrediamur, eod. tit.*

3 *l. vnic. C. hoc tit.*

4 Licet contra crediderit Aret. *ad l. quod certa die*, 70. *de solut.*

5 *l. cedere diem*. 213. *de verb. signifi.*

6 *l. stipulatio ista*, 38. *§. inter, de verb. oblig.*

7 *ex reg. l. donari*, 82. *de reg. iur. l. donari*. 29. *de donat.*

8 *l. cum hic status*, 32. *in princ. & §. sine autem, & pass. D. de donat. int. vir. & vxor.*

9 Cum donare sit perdere, *l. filiusfamilias*, 7. *D. de donat.* liberari vero sit acquirere, *l. si pupilli*, 66. *in fin. D. de solut. l. species*, 11. *de acceptilat.*

10 Ex traditis per Bart. & alios post *glos. ad l. 2. D. solut. matrim. l. Titia*, 48. *C. de solut.*

11 Cum sit hoc fundamentum exceptionis mariti, aut heredum ipsius, *argum. l. prædiorum*, 10. *cum ibi not. Cod. de præd. minor.*

12 Quia nec videtur factum, quod non durat factum, vulg. *l. si pro patre*, 10. *§. versum, D. de in rem vers.*

13 *l. qui res*, 98 *§. rem autem, & §. aream, D. de solut.*

14 Vt in casibus, de quibus *in d. l. quamuis.*

15 Ioan. Campeg. *in tract. de dote, quæst.* 13. *per tot.* post glos. & Bart. *in d. l. si cum dotem*, 22. *§. 1. solut. matrim.*

DEFINITIO XII.

Dotis solutio facta constante matrimonio mulieri, quæ vidua vulgo credebatur, liberat soluentem.

QVid tamen, si mulier tãquam vidua dotem repetat à proximis agnatis mariti, quasi heredibus, aut à mariti debitoribus, penes quos dotalis pecunia fuit, & ad quos dotis pro marito restituendę onus pertinuit? Rectè facta solutio, dotisque restitutio videbitur,[1] nec si ex postfacto appareat, eo adhuc tempore maritum in humanis fuisse, restituetur obligatio, quæ semel fuit extincta:[2] sufficit enim nihil posse imputari ei, qui soluit,[3] siue dolo malo, siue per facti errorem probabilem,[4] mulier dotem petens mariti mortem mentita proponatur. Quanquam dolo interueniente apertius est mulieri succurri non oportere.[5] Præsertim cum absente marito, qui mortuus putabatur, exacta dos non possit videri recidisse in potestatem mariti, qua potissimũ ratione placuit, non posse dotem constante matrimonio restitui mulieri, quæ ita facile fieret indotata.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt hoc casu tantum prosit bona fides, quantum veritas ipsa, quia lex non est impedimento, *arg. l. bona fides*, 136. *de reg. iur.* iunct. *l. 3. §. 1. ad SC. Macedon.*

2 Semel enim extincta in totum obligatio nunquam reuiuiscit.

3 Et quem prætor ipse eodem errore deceptus potuit cogere ad solutionem, *l. quod autem. 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. credit.* iunct. *l. 7. §. 1. D. de minor.*

4 *Vt in l. cùm mater*, 28. *D. de inoffic. testam. l. vlt. D. de hered. instit.*

5 Cum deceptis mulieribus succurri oporteat, non autem decipientibus, *l. 2. §. sed ita demum, l. si decipiendi*, 30. *D. ad Vellcian.*

DEFINITIO XIII.

Dotis debitor, qui mulieri dotem soluit constante matrimonio iubente iudice securus est, licet mulier dotem perdiderit, nec maritus sit soluendo.

IVdex à nupta muliere aditus, vt dos sibi constante matrimonio per debitorem solueretur,[1] pro muliere pronunciauerat, quamuis debitor dotis mariti iam tum suspecti paupertatem allegaret. Mulier acceptam dotem male consumpserat, & ita cœperat esse indotata. Si postea soluto matrimonio velit in integrum restitui ad appellandum, non est audienda, cum de alio, quam de se cõqueri non possit,[2] nec causa vlla est, propter quam imputare debeamus ei, qui dotem coactus & bona fide soluit,[3] cur non aduersus imperitiam aut iniuriam iudicis sibi prospexerit per appellationem, cum solus auctore iudice liberationem sibi acquirere potuerit, qui parere habuit necesse.[4] In eoque melior illius conditio est, quam eius, qui constante matrimonio emerit pignus dotale. Ille enim non habuit necesse emere, huic vero necesse fuit soluere iudice sic iubente.[5] Quid tamen si probet mulier adactam se verberibus aut minis mariti, vt dotem peteret constante matrimonio, & maritus non sit soluendo? Adhuc dicendum est, non debere id nocere tertio probabiliter ignoranti ea, quæ inter virum & vxorem domi gerebantur.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nullo enim colore peteretur & dotis restitutio contra maritum constante matrimonio, *l. vbi adhuc*, 29. *Cod. de iur. dot.*

2 Non enim per omnia similis est mulier minori, *l. vlt. in princ. D. ad SC. Velleian.* Nam minori sufficit, vt læsus sit à se ipso & sua facilitate, *l. præfecti*, 17. *& pass. D. de minor.*

3 *leg. quod autem. 6. § apud Labeonem, D. quæ in fraud. credit.*

4 *l. non videntur*, 167. *§. qui iussu, de reg. iur.* Text. est elegans, *in l. ait prætor*, 6. *§. permittitur, D. de minor. l. si stipulatus*. 81. *§. 1. de solut.*

5 *l. quod si minor*, 24. *§ restitutio, eod. tit.*

6 *l. sed si ego*, 4. *l. bona fide*, 27. *D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO XIV.

Si soluto matrimonio mulier reliquam dotem petat, videtur adprobare alias solutiones constante matrimonio male factas, nec potest in integrum restitui, multo minus heres eius.

MVlier, cui pars dotis male soluta fuerat cõstante matrimonio,[1] si reliquã dotem petat matrimonio iam soluto, videtur adprobare præcedentes solutiones,[2] nec amplius petere potest eam dotis partem, quasi malè solutam.[3] Adeo, vt nec audien-

Source : BIU Cujas

da sit, si tanquam læsa in integrum restitui velit:[4] liberum enim illi fuit dotis suæ conditionem soluto matrimonio facere deteriorem.[5] Igitur heredi eius multo minus competeret restitutio, quia licet heredis & defuncti eadem ratio constitui soleat,[6] hac tamen parte lõge fauorabilior est persona mulieris, propter quam tot priuilegia doti concessa sunt,[7] ne mulier maneat indotata, quæ res publicam offenderet vtilitatem,[8] quàm heredis, in cuius persona nec dos vlla esse intelligitur.[9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nec enim potest regulariter dos solui & restitui constante matrimonio. *l. vnic. C. hoc. tit.*

2 Nam qui petit aut accipit aliquid pro resta, vt loquuntur, intelligitur generaliter debitum remittere integrum, & pacisci de non petendo, Castrens. *ad l. si ex pluribus*, vbi *gloss.* D. *de solut.*

3 Quia solutio etiam male facta conualescit per ratihabitionem, *l. solutam. 49. vers. ratam*, D. *eod.*

4 Vt dixi D. *fin. præced. num. 2.*

5 Non tamen antea, *l. Attilicinus*, 17. *de pact. dot.* iunct. *l. si quando*, 35. §. *& generaliter*, C. *de inof. test.*

6 Maximè vero in iure petendæ restitutionis in integrum, *l. non solum*, 6. D. *de in integ. restit. l. Pannonius*, 86. D. *de acquir. hered.*

7 *Notat. in l. 1. C. de priuileg. dot. l. assiduis*, 12. C. *qui potior. in pignor. hab.*

8 *l. 1. vbi not.* D. *solut. matrim. l. interest*, 18. D. *de reb. auctor. iudic. possid. l. 2.* D. *de iur. dot.*

9 Quia non potest dos esse sine matrimonio, *leg. 3.* D. *de iur. dot.*

TIT. XIV.

NE FIDEIVSS. DOT. dentur.

DEFINITIO I.

Datio fideiussoris pro dote non valet, neque confirmatur iuramento.

FIDEIVSSOREM pro dote, siue cõseruanda, siue restituẽda vxori à marito, patreve eius dari optima ratione prohibitum est, ne cui credẽdam sese mulier existimauit, eius fidem dotis nomine suspectam habere videatur,[1] néve facilius perfidiæ occasio inter coniuges generetur, quorum concordia dotis potius vinculo retineri debeat.[2] Ergo si fideiussor ex hac causa datus sit iurisiurandi quidem, quod citra dispendium salutis æternæ seruari potest, impetranda erit venia,[3] sed in integrum restitutio, quasi firmato per iusiurandũ contractu,[4] non erit necessaria, cum aduersus iustam legis prohibitionem non nisi perperam contrahi potuerit,[5] ne alioqui eueniat, vt priuatorum pactionibus iuri publico derogetur.[6] Non enim huiusmodi fideiussiones ideo prohibitæ sunt, quod antea præstari eas necesse esset,[7] sed, vt quæ olim à volentibus præstabantur, hodie nec ab eo, qui velit, præstari possint.[8] *Sine die.*

1 *l. 1. & 2. C. hoc tit.* [quas tamen nonnulli sic accipiunt, vt non cogatur maritus fideiussorem dotis dare si nolit, sed non vt prohibeatur dare si velit, sed male.]

2 Quæ concordia maxime inter coniuges seruanda est, adeo, vt etiam potior eius ratio haberi debeat, quam patriæ potestatis, *l. 1 §. vlt. de liber. exhib.* Aliud est in dote soluenda. Guid. Pap. *singul. 483.*

3 Alioqui inuiolabiliter seruari debet, ne periurium incuratur, *c. cum contingat, & cap. debitores, Extr. de iureiur. Auth. sacramenta puberum, C. si aduers. vend.*

4 Aliquando enim iusiurandum prodest ad firmandum contractum, qui alioqui non valeret, & eo casu necessaria est restitutio, aliquando autem prodest duntaxat ad inducẽdam exceptionem periurij, & tunc sufficit impetrare absolutionẽ, *Not. in cap. quamuis pactum, de pact. in 6. & ad d. Auth. sacramenta*, Bart. *in l. si quis pro eo de fideiuss.* Guid. Pap. *quæst. 390.*

5 *l. non dubium. 5. in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos*, 112. §. *vlt. de legat. 1. l. 7.* §. *generaliter*, D. *de pact.*

6 Quod fieri nunquam potest, *l. ius publicum*, 38. *eodem tit. de pact. l. vlt.* D. *de suis & legit.* Bartol. *ad dict. l. 1. & 2. C. hoc tit.* quamuis contra sentiat Didac. *in dict. cap. quamuis pactum, in secund. part. select. §. 2. nu. 9.* vbi dicit communem. [Adde Ioseph Ludouicum. *Decis. Perus. 57.* vbi tenet affirmatiuam contra Bart. *ad d. l. si quis pro eo* 57. De *fideiuss.*]

7 Nulla enim iuris parte ita cautum reperitur, vt fideiussores dotium dari olim deberent, quod nec fieri potuisset, quin libertas matrimoniorum valde constringeretur, quia multis facilius esset vxorem nolle ducere, quam aut ducere sine dote, aut dotis fideiussorem inuenire, *l. 2. §. sed si dubitetur*, D. *de iudic.* [Solent tamen huius tituli leges limitari si matrimonium contractum sit cum viro ab initio inope, quòd hoc casu nõ possit peti assecuratio dotis. Andr. Gayll. *lib. 2. Obser. cap. 84.* Item si quis principaliter se obligauerit cum marito tanquam correus debendi. Gayll. *ibid. nu. 23. Specul. in Tit. de donat. int. vir. & vxor. §. 1. vers. illud quoque*, scilicet vt omnes communi periculo dotem recipiant, atque ita fiant correi debẽdi, vt ait ibi Specul. Iunge *Petr. de Rauenn. sing. 606* Bart. *in l. 3. C. de dot. caut. non numer. & in §. est quoque Nouell. 22. De nupt. Et ad l. quamuis* 45. D. *de solut. & ad l. 24. D. de re iudic.* Vide *l. vnic. C. Theod. hoc titul.* Sane si ante sponsalia vel in sponsalibus ipsis conuenerit, vt dotis fideiussor detur à futuro marito, cui alioquin nec dos nec mulier traderetur: nihil causæ est cur non debeat valere fideiussio. Ne alioqui decipiatur, qui non aliter fuit contracturus. *arg. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. 5. §. penult. D. de doli mal. except.* Idque demonstrat ratio ipsa posita *in l. 2. C. hoc tit.* Iunge *l. 7. in princ.* D. *de except.* ibi, *Mariti fideiussor post solutum matrimonium datus*, licet postrema hæc verba mihi valde sint suspecta ne sint interpretis.]

8 Et ideo conceptus est titulus negatiue & prohibitiue, vt appareat legis prohibitionem hoc casu resistere contractui, quo casu contractus non potest firmari iuramento. Bart. [*ad hunc tit.* communiter adprobatus. Alio tamen iure vtimur, vt dicam D. *fin. 4. inst. num. 3.*]

DEFINITIO II.

Maritus potest & debet dare fideiussorem pro pecunia non dotali, si eam exigat, etiam muliere consentiente.

FIliusfamilias consentientis vxoris nomine conueniebat debitores eius pecuniæ, quæ mulieri constante matrimonio extra dotis causam obuenerat. Cum illi solutionem recusarent, nisi maritus satisdaret rem mulieri saluam fore, Maritus autem diceret nihil eorum interesse, eum soluentes mulieri creditrici, aut cui ipsa vellet liberationem omnimodo essent consecuturi.[1] Senatus æquissime putauit faciendum, vt mulieri cautum esset eius pecuniæ nomine, nec prius ad solutionem vrgeri debitores possent, quam ipsa ostenderet, qua ratione in rem suam vtiliter impendi pecunia posset, vel mariti pater aut alius idoneus fideiussor se in eam rem pro marito obligasset:[2] Id si fieri non posset deponendam pecuniam penes sequestrem virum probum, per cuius manus eius pecuniæ vsuras mulier perciperet, sicut & in dote fieri solet, cum priusquam soluatur inopia mariti superuenit.[3] Nec quod fideiussores dotium dari prohibitum est, ad rem pertinet. Est enim hac parte diuersa causa dotis & rerum, quæ dotales non sunt, quippe in quibus nihil omnino iuris maritus habeat,[4] & quas mulieri saluas conseruari potissimum publice interfit, adeoque debitorum, qui male perdita pecunia soluto quandocunque matrimonio iterum à muliere conueniri possent, si mulieris consensum occulto mariti dolo, metuve extortũ post-

ea ap-

ea appareret.[5] Plus enim iuris habet maritus ad exigendam pecuniam dotalem, etiam inuita muliere, quæ dotem dando semel consentiit,[6] quam ad accipiendam solutionem pecuniæ paraphernalis, muliere licet consentiēte: quia consensus qui ex parte mulieris interuenit cum dat dotem, non æque suspectus est atque is, qui constante matrimonio præstatur.[7] Mihi tamen videbatur Senatusconsultum hoc magis æquitati, quam iuris rationi conuenire, nisi persona mariti suspecta esse proponatur:[8] *Ita Senatus* in causa Filliard & Francisci Pellin procuratoris, contra N. Trolliet, 13. Cal. Ian. 1594.

1 *l. vlt.* D. *de iur. dot. l. vero procuratori*, 12. D. *de solut.*

2 Nam & ad mariti patrem, qui filium in potestate habeat, præsumitur pecunia peruenisse, *l. si cum dotem* 22. *§. transgrediamur*, D. *solut. matrim.* ideoq; cogitur pater se suaque obligare pro dote filij. Bart. *ad leg. iis nulla, de ind.* at non æque tamen pro pecunia paraphernali aut aduentitia.

3 *cap. per vestras, Extr. de donat. int. vir. & vxor.*

4 Nempe suo iure. Nam consentiente muliere habet, *l. hac lege*, 8. *C. de pact. conuent.*

5 *Ex not. in l. 1. §. quæ onerandæ*, D. *quar. rer. act. non det.*

6 *l. doce* 9. *C. de rei vindic.*

7 *d. §. quæ onerandæ, l. pen. de furt.*

8 Et hoc iure passim vtuntur in Gallia, vt mulier, quæ constante matrimonio consentiit, nunquam restituatur.

DEFINITIO III.

Non tenetur maritus cauere debitori dotis, cui potest imputari, cur dotem sine cautione marito suspecto promiserit.

MVlieris debitor, qui eius nubentis nomine dotem promisit viro, iam tum facultatibus suspecto, petere non potest, vt dotis gratia melius caueatur, siue datis in eam rem fideiussoribus, siue pignoribus melioribus.[1] Nam præter id quod fideiussorem ex hac causa dari nominatim lege prohibitum est,[2] quamuis non etiam pignora:[3] Illud tamen in proposito dandis quoque pignoribus obstat, quod non dotis aut mulieris, sed ipsius debitoris periculo futurum sit, si maritus minus idoneus reperiatur.[4] Imputare namque sibi debet, quod tali viro promiserit, nec sibi melius cauerit, si non ipsa mulier sibi virum elegit,[5] quo sane casu securus est debitor, qui non, nisi mandante muliere, & ex necessitate dotem promisit.[6] Solaque illa superesse potest quæstio, an mulier agere possit ad dotem in tuto collocandam, cum ei nupsit, qui iam inde ab ipso contracti matrimonij tempore fuit non soluendo?[7] *Ita Senatus* ex tempore, contra procuratorem Ioannem Treyuet, 3. Cal. Maij, 1595.

1 Qui duo sunt modi idonee cauendi, *l. si mandat. 9. §. vlt.* D. *mandat. l. 4 §. addici*, D. *de fideic. libert.*

2 *l. 1. & 2. C. hoc tit.*

3 Minus tamen est dare pignora, quam fideiussorem. ideoq; dicitur satisdare, qui dat fideiussorem, non etiam is, qui dat pignus, *l. 1.* vbi scripsi in Rationalibus. D. *qui satisd. cogant.*

4 Nisi proponas promissam fuisse marito dotem per delegationem: nam qui delegatur, is omnimodo à priore creditore liberatur, *l. 1. doli & pass* D. *de nouat. & deleg.*

5 *arg. l. 1 §. illud sciendum, & seq.* D. *de separat.*

6 Cum etiam inuitus debitor cedi, & in dotem dari possit, *l. 1. C. de nouat. l. si debitor.* 80. & 83. D. *de iur. dot.*

7 De qua quæstione vide Bart. *ad l. si constante*, 24. D. *solut. matrim.* [vbi concludit non esse hoc casu locum assecurationi. Ideoque nimirum placet interpretibus, fideiussorem dotis dari posse in hac specie. Sed mulieri non debitori, & tum demum cùm dos periculo mulieris est, non debitoris, vt dixi *Def. 1. num. 7. sup. ex* Andr. Gayll. *lib. 2. cap.* 84.]

DEFINITIO IV.

Licet dotium fideiussores dari non possint, dos tamen quantum fieri potest in tuto collocanda est.

DOtium fideiussores dari lege prohibitum est, ne perfidiæ suspicionis inter coniuges nascatur occasio,[1] adeo vt nec desint, qui putent, fideiussorem dotis nomine acceptum ne ex iureiurando quidem suo obligari, quasi præstito contra leges:[2] sed tamen receptius est, vt iurata fideiussio obliget fideiussorem.[3] Neque tamen ideo consequens est, vt dotis fideiussor à muliere peti possit, si non vltro offeratur, inspecta scilicet iuris ciuilis ratione:[4] sed tamen cum vsu quotidiano compertum sit, dotes pleraſque ex maritorum, siue præsenti, siue superueniente inopia periclitari.[5] Senatus noster putauit ad publicam vtilitatem, iudicumque omnium officium maxime pertinere, vt, quoties de dote agitur, quantum fieri potest, in tuto res collocetur,[6] eoque nomine idonea cautio præstetur,[7] nimirum si cautionem petat is, qui ex necessitate dotem soluere debeat, vt puta pater, patrísve heres, aut debitor, quisquis ille sit:[8] Ipsa enim mulier sane cautionem petere non potest, quæ se ipsam viro credidit, licet[9] quam maximè ipsius interfit dotem saluam esse.[10] Itaque plus iuris habet hoc casu alius ex persona mulieris, quam ipsa mulier:[11] An quia futurum sit, vt dotem semel solutam iterum soluere cogatur is, qui semel bene soluit, licet inopi marito? Minime.[12] Nec enim semel quæsita liberatio ex postfacto tolli potest:[13] Neque est, quod quicquam imputetur ei, qui soluit marito ius habenti dotis exigendæ,[14] nisi proponas patrem, ad cuius sane officium pertinet, vt sicut dotare filiam cogitur,[15] & ita locupletem, idoneumque maritum ei quærere teneatur.[16] Cæterum patris heres aut debitor, siue frater mulieris ille sit, siue extraneus, tutus est, si marito soluerit, quamuis iam egeno, cum nec administrator sit mulieris,[17] nec eius procurator,[18] vt cogatur petere assecurationem, quam mulier ipsa petere, marito vergente ad inopiam, & potest, & debet,[19] sed quia, vt dixi, publicè interest dotes mulieribus[8] saluas esse.[20] Honestius tamen, sicut & tutius videtur pignoribus quam fideiussoribus in eam rem caueri,[21] cum dici soleat plus cautionis esse in rem, quam in personam.[22] Cui consequens est: vt neque fideiussorem dare teneatur maritus, qui eo tempore, quo dotem accipit, idoneas habet facultates, ex quibus mulieri satis cautum esse possit,[23] licet fieri queat, vt fiat pauperior.[24] Non idem est, si maritus contracti matrimonij tempore diues fuisse proponatur, ex postfacto autem lapsus facultatibus ante acceptam dotem. Etsi enim secuta quandocunque dotis numeratione ius pignoris mulieri quæsitum intelligi debeat à die promissionis:[25] tamen vbi euidens, iamq; emergens amittendæ dotis periculum est, ex præsenti egestate mariti, æquius est mulieri consuli per dotis retentionem,[26] quam pati, vt dotis retentio cum hypothecaria actione commutetur,[27] maxime cum mariti commodo aliter consuli possit:[28] Sequestrata scilicet dote penes probum mercatorem, qui dotis vsuras marito præstet ad ferenda matrimonij onera.[29] *Ita Senatus* in causa Nicolai Brondel Chirurgi, & Ioannis Pauy, 4. Calendar. April. 1597.

1 Verba sunt *l. 2. C. hoc tit.*

2 Bart. *ad l. si quis pro eo*, 56. D. *de fideiussor. ex l. non dubium*, 5. C. *de legib. l. si quis inquilinos*, 112. *§. vlt. de legat. 1.*

3 Seraphinus de Seraph ex communi nostrorum sententia. *priui.* 69 *De priuil. iuram.* [Ioseph. Ludouic. *Decis. Perus.* 57. Didac. Couarr. *in cap. quamuis pactum in 2 part. relect. §. 2. num. 9.* vbi dicit *communem.*]

4 *l. 1. & 2. C. hoc tit.*

5 Fiunt enim quotidie lites de dote in tuto collocanda, &

Source : BIU Cujas

vt loquuntur assecuranda, *ex l. si constante*, 24 D. *solut. matrim. l. vbi adhuc*, 29. C. *de iur. dot.*

6 *Ex not. in l. 1. D. solut. mat. l. interest*, 18. D. *de reb. auctor. iudi. possid.*

7 Melius enim est intacta dotis iura ab initio seruare, quã post vulneratam dotis causam remedium quærere, *arg. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

8 Isti enim ex necessitate dotem soluere debent, *l. si extraneus*, 33. D. *de iur. dot.*

9 *Ratio est d. l.* 2. C. *hoc tit.*

10 Vt facilius & commodius possit nubere, *Auth. sed quamuis, vbi not. C. de rei action.*

11 Quod sane mirum est, quamuis non sit nouum, vt ex alterius persona quis consequatur, quod ex sua non posset, *l.* 3. *in fin.* D. *quæ res pignor. l. si is qui duos*, 29. *de liberat. legat. l. cum hereditate*, 55. D. *de acquir. hæred.*

12 Liberatur enim quisquis soluit vero creditori, *l. solutam*, 49. D. *de solut.* Maritus autem est verus creditor dotis, *l. doce*, 9. *C. de rei vind.*

13 *l. qui res*, 98. *§. aream, de solut.*

14 Habet enim plus quam mandatum ad dotem exigendam, cum sit dominus dotis, *d. l. doce*, eamque habeat in bonis, *l. quamuis*, 75. D. *de iur. dot.* iunct. *l. rem in bonis*, D. *de acquiren. rer. domin.*

15 *l. capite*, 19. *De rit. nupt. l. vlt. C. de dot. promiss.*

16 Alioqui tenebitur filiam iterum dotare, vt notatur supradictis locis, *& in Auth. quod locum, C. de collat.*

17 Vt ei prospicere debeat, quomodo deberet si esset mulieris curator, *vt in l. sive generalis*, 61. D. *de iur. dot. l. cum post mortem*, 43. *§.* 1 D. *de admin. tutor.*

18 Similis ratio est *in l. postulante*, 44. *§. vltim.* D. *ad SC. Trebell.*

19 *Ex l. vbi adhuc*, 29. *C. de iur. dot.*

20 *dict. l.* 1. *solut. matrim. dict. l. interest*, 18. *De reb. auct. iud. possid.*

21 Vtroque enim modo recte ac vtiliter cauetur, *l. si mandata*, 59. *§. vlt.* D. *mandat. l.* 4 *§. addici*, 8. D. *de fideic. libert.*

22 *l. plus cautionis*, 25. *De reg. iur.* de cuius tamen sententia vide quæ alio loco scripsi.

23 *arg. l. sciendum*, 15. D. *qui satisd. cogant.*

24 Esset enim mali ominis expectare casum & aduersam fortunam mariti, *leg. inter stipulantem*, 83. *§. sacram.* D. *de verb. obligat. l. cum tale*. 72. *De condict. & demonstrat.*

25 *Ex l.* 1. *vbi notat*, D. *qui potior. in pign. hab.*

26 *arg. l. si post perfectam*, 24. *C. de euict. l.* 1. D. *de pign.*

27 Est enim longe melius & commodius retinere, quam petere, *l. is qui destinauit*, 24. D. *de rei vindict. l.* 3. C. *de compensat. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

28 Ad quem scilicet fructus dotis pertinere debent pro oneribus matrimonij, *l. pro oneribus*, 20. *C. de iur. dot. l. si is qui*, 56. *§. ibi dos*, D. *eod.*

29 *Iuxta cap. per vestras, De donat. int. vir. & vxor.*

TIT. XV.

DE FVND. DOTAL.

DEFINITIO I.

De alienatione iurata bonorum dotalium facta per mulierem, an & quando rescindi possit per restitutionem constante matrimonio.

BONORVM dotalium alienatio, licet iure ciuili prohibita sit, [1] iuramento tamen cõfirmatur, [2] sed facilis in integrum restitutio est impetrata absolutione, [3] si cum maritali reuerentia, quæ metus præsumptionẽ inducit, qualiscunque læsio concurrat, etiam intra dimidiam iusti pretij. [4] Neq. enim hoc solo læsa mulier videtur, si minore pretio vendiderit, [5] sed & si in rem eius non sit versum pretium, puta si pro mariti debito venditio facta sit. [6] Nam licet hoc casu non sit locus Velleiano, quia Senatusconsultum succurrit tantum mulieri, quæ pro alio se obligat, non item ei, quæ pro alieno debito res suas distrahit, [7] aperte tamen læditur, quæ pro re ad se nil pertinente fit pauperior. [8] Nec aliud erit, si venditio permittente iudice facta fuerit, [9] præsertim si marito postulante, aut postulationi vxoris subscribente ea permissio impetrata sit, [10] nisi causæ cognitio saltem summaria interuenerit, [11] in qua hoc potissimum versabitur, an necessaria aliqua causa sit, quæ fundi dotalis suadeat distractionem. Nam ex necessaria causa talis alienatio & olim valuit, & hodie valet, [12] vt puta si nec maritus nec mulier quicquã aliud habeant, vnde se suosque alant. [13] Cæterum bonis dotalibus male distractis non eo minus poterit mulier ius suum persequi, siue iure communi, [14] siue petita in integrum restitutione, quod matrimonium adhuc duret. Ipsius enim interest dotem habere, [15] licet fundi vindicatio non mulieri, [16] sed marito competat. [17] Vtique enim maritus ipse, qui vendidit, adeoque de euictione se obligauit, agere non potest, [18] nec restitutionem ex alia causa implorare, quam si læsio immodica & vltra dimidiam iusti pretij interuenisse probetur. [19] Mulieri autem facilius restitutio conceditur, & quia prohibitione legis nititur, [20] & quod maritali reuerentia vendere coacta videatur. [21] Si tamen maritus sit locuples, qui aliunde onera matrimonij ferre commode possit, [22] difficilius est, vt constante matrimonio fundus emptori aufferatur, magisque est, vt tamdiu penes eum remanere debeat, quamdiu penes maritum fuisset, si ipse non vendidisset, [23] quamuis iterim causa restitutionis exerceri non male possit. [24] Non idem est si maritus laboret inopia, siue à tempore contracti matrimonij ea inopia superuenerit, siue ab initio iã ille inops fuerit. Datur enim vtroque casu mulieri vindicatio, etiam durante matrimonio, si ipsa non vendiderit. [25] Eadem igitur ratione & restitutio in integrum si male ipsa vendiderit, vt habeat ex quo se & suos alat. [26] Nam & hoc casu restitui posset, si marito res proprias & pro dote obligatas vendenti consensisset. [27] Ideoque & ex hac causa condemnari debet emptor, vt fructus, quos post litem contestatam percepit ex re dotali, ipsi etiam mulieri restituat, constante licet matrimonio. [28] *Ita Senatus* pro Ioanna Ioly vxore Iani Mignon, contra heredes Petri Gleyron, 12. Cal. Mart. 1593.

1 *l. vnic. §. & cum lex Iulia, C. de rei vxor. act. l.* 1. *& pass. D. & C. hoc tit.*

2 *Cap. cum contingat, extr. de iureiur.*

3 Quæ sane omnimodo necessaria est, cum possit iusiurandum seruari citra dispendium salutis æternæ, *d. c. cum contingat, & pass. eod. tit. de iureiur.* Datur autem apud nos hæc restitutio, quia mulier eadẽ facilitate iurare intelligitur, qua & contrahit. Vnde est, quod iure ciuili tale iuramenum nullius esset momenti hoc casu, *l.* 5. *in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos* 112. *§. vlt. de leg.* 1.

4 *arg. l.* 1. *§. quæ onerandæ.* vbi DD. *quar. rer. act. non det. l. pen. de furt.*

5 *l. si res* 12. *§.* 1. D. *de iur. dot.*

6 *Tot. tit. C. ne vxor. pro marit.*

7 *l. nec interest* 5. *iunct. l. præc* D. *ad SC. Velleian. l.* 4. *in fin. C. eod.*

8 *Arg. l. vir vxori* 17. *§. vlt. eod. tit.*

9 Nam nec Iudici liberum est permittere distractionem bonorum dotalium sine causa, vt nec bonorum minoris, *l.* 5. *§. si æs alienum*, D. *de reb. eor. qui sub tutel.*

10 Quasi voluntate mulieris per maritum in fraudem ipsius mulieris conquisita, *vt in leg.* 2. *C. de reb. alien. non alienand.*

11 Ita vt non possit dici obreptum aut subreptum Iudici, alioqui non valet quod actum est, *d. l.* 5 *§. pen. de reb. eor.*

12 *l.* 1. *D. hoc tit. l. alienationes* 13. D *famil. ercisc.*

13 *l. si cum dotem* 22. *§. si maritus, ad fin.* D. *solut. matrim. l. quamuis* 20. *eod. tit.*

14 Si iusiu-

14 Si iusiurandum mulieris non interuenerit, quo casu venditio fundi dotalis ipso iure non valet, vt dixi *nu.1.*

15 *l.seruo legato 69.§.si testator, de leg.1. l.pater filiæ 71. D.de euict.*

16 Nisi soluto demum matrimonio, *l.in rebus 30.C.de iur. dot.*

17 *l.doce 9.C.de rei vindic.*

18 Quia quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, *vulg.l.vindicantem 17.D.de euict.l.venditrici 31.C.de reb.alien.non alienand.*

19 Condictione *ex l.2.C.de rescind.vendit.*

20 *d.§. & cum lex Iulia, iunct.l.vlt.C.de reb.alien.non alien. l. 1.& tot.hoc tit.D.& C.*

21 *d.l.1.§.quæ onerandæ, D.quar.rer.act.non det.*

22 Quo casu non est locus remedio *l.vbi adhuc 29. C. de iur.dot.*

23 *arg.d.l.in rebus, & l.peto.69.§.prædium, de leg.2.*

24 Dilatio tantum executione iudicati in tempus soluti matrimonij, *arg.l.in lege Aquilia 40.in fi.D.ad leg.Aquil.*

25 *d.l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.*

26 Nec enim nouum est, vt mulieri etiam pro re dotali detur restitutio in integrum, cõstante quoque matrimonio, dum id sine mariti iniuria fiat, *l.Titia 62.de iur.dot.*

27 Si modo non superesset in bonis mariti, vnde satisfieri pro dote posset, *l.iubemus 21.C.ad SC.Velleian. c.peruenit. Extr. de empt.& vendit.*

28 Quia fructus dotis hoc casu non ad maritum pertinent, sed ad mulierem, ad se suamque familiam alendam, *d.l.vbi adhuc.*

DEFINITIO II.

De alienatione bonorum paraphernalium, in qua læsio interuenit?

QVod si bonorum paraphernalium aut aduentitiorum facta venditio sit, est quidem illa validior, quia & citra iusiurandum valet, [1] cum nulla lege prohibita sit, [2] sed tamen si læsio interueniat enormis, vt vocant, & immodica, [3] perinde mulier in integrum restituetur ad venditionem omnimodo rescindendam, ita vt nec supplendi iusti pretij electio emptori detur, [4] propter concurrentem metum reuerentialem, qui hactenus saltem prodesse mulieri debet, [5] quamuis nec mariti minas probet nec verbera. [6] Nam si quid horum præterea interuenerit, locus est restitutioni ex edicto, De eo quod vi metusve causa, [7] licet nec læsio vlla adsit in pretio, nec dolum, qui ex vi facta metuve illato colligitur, emptor vllo modo participauerit. [8] Imo nec emptori proderit, si probet, solicitatum se à muliere etiam absente marito, vt ab ea emeret, [9] si modo probet illa se vapulasse, vt emptorem solicitaret: quoniam quicquid per vim aut metum gestum est, totum id irritum haberi debet. [10] Denique sufficit in eo lęsam esse mulierem, quod inuita vendidit, [11] licet nec in pretio decepta sit, nec male consumpta, aut in inopis mariti rem versa fuerit pecunia. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Habet enim mulier liberam istiusmodi bonorum administrationem, at non etiam maritus, nisi muliere consentiente, *l.hac lege 8.C.de pact.conuent.tam sup.dot.l.maritus 21. C.de procurat.*

2 Lex enim Iulia, itemque Iustiniani *in l.vnic.C.de rei vxor.act.* de solo dotali fundo locuta est.

3 Id est, vltra dimidiam iusti pretij, *vt in l.2.l.si voluntate 8. C.de rescind.vendit.*

4 Quæ alioqui danda esset, *ex d.l.2.& d.l.si voluntate.*

5 *Arg.l.1.§.quæ onerandæ.* vbi notat. *D.quar.rer.act.non det. l.pen.D.de furt.* [Imo si præterea illud concurrat, vt venditio facta sit contra Velleianum, puta pro marito aut alio quolibet, cuius creditoribus satisfieri ex pretio debeat, non erit necessaria mulieri restitutio, sed poterit rectà rem vindicare, & aduersus exceptionem rei venditæ & traditæ obiicere replicationem Velleiani, *l.vlt.§.item si mulier D.ad Velleian.* scilicet quia hoc casu non transit dominium in emptorem *Castr. ad Auth.si qua mulier C.eod.* Nec interest an agat mulier contra emptorem, an contra alium, qui ab ipso emptore postea bona fide emerit, *d.l.vlt.§.1. Ita Senatus* in ea causa, de qua *Defin.27.supr. Ad SC.Velleian.*]

6 Quæ tamen probari oportet, si enormis & immodica læsio non interueniret. Nunquam enim solus reuerentialis metus sufficit, nec si læsio modica concurrat, *l.ad inuidiam 6.* vbi Bart. *C.de his quæ vi metusve caus.*

7 Quia quod vi metusve causa gestum est, nunquam ratum habet prætor, *l.si mulier 21.§.1.& pass. D.ill.tit.*

8 Verba namque edicti concepta sunt in rem, non in personam, *l.metum 9.§.animaduertendum, l.item si cum 14.§.in hac actione, eod.tit.*

9 Quamuis dici soleat, deceptis, non decipientibus mulieribus subueniri oportere, *l.2.§.sed ita demum, l.bona fide 27.l.si decipiendi 30. D.ad SC.Velleian.*

10 *d.l.si mulier 21.§.1.*

11 Nemo enim rem suam inuitus vendere cogendus est, *l.fundus 30.D.famil.erciscund. non enim 9.D.rer.amot.* vt nec emere alienam, *l.nec emere 16.C.de iur.delib.* Iunge *l.si res 12.§.1. D.de iur.dot.l.& eleganter 7.in princ.de dolo.*

12 Quibus tamen casibus maior subesset æquitas restitutionis, vt dixi *Defin.præced.nu.5.6.7.8.*

DEFINITIO III.

Mulier non potest restitui aduersus venditionem fundi dotalis factam auctoritate Iudicis pro alimentis præstitis, marito in carceres ea postulante detruso.

MVlier, quæ ad improbos supra modum sæuientis mariti mores coercendos à Iudice impetrauit, vt detruderetur ille in carceres, [1] ex eaque causa, cum soluendo ipse non esset, alimentorum sumptus ab eo factos de suo soluere condemnata est, si fundi dotalis venditionem ob id pati coacta sit, frustra postea, siue constante, siue soluto matrimonio, petet in integrum restitutionem: [2] eo solo prætextu, quod ita fiat indotata, [3] nec in eius rem versum videatur, quod prauo rixosoque marito exhibendo sit male impensum: [4] sibi enim imputet, suamve aut stultitiam aut infelicitatem accuset, quod ei nupserit, cuius mores ferre vel noluerit, vel non potuerit. [5] Nam ipsi emptori, qui bona fide accessit ad publicam venditionem auctoritate Iudicis permissam, quid obsecro imputari potest, vt ob istorum coniugum rixas moresque pauperior fieri debeat? [6] At cur mulieri permittamus factam venditionem rescindere, quam, ne fieret, non potuit impedire? [7] Idem multo magis admittendum est, si mariti bona, quæ pro mulieris dote obligata erant, distracta proponantur: facilius enim est, vt dotalem hypothecam perdat mulier, quam proprietatem ipsam bonorum dotalium: [8] idque procedit indubitatius, si proponas, mulierem ipsam, cum bona obligata non inuenirent emptorem, ac ne viliore pretio distraherentur, sibi amicoque, vt fit, eligendo comparasse, [9] posteaque extraneum in suum locum eodem pretio substituisse. Nam licet dici soleat, emptoris, & eius, quem emptor intra tempus constitutum in amicum elegerit, personam eandem intelligi, eodemque iure censeri electum, ac si primum & solus emisset: [10] negari tamen non potest, quin, quo instanti mulier emit, sibique dotalium pignorum dominium acquisiit, pignoris ius amiserit, quia rem factam suam retinere sibi obligatam non potuit. [11] Nec quod postea dominium illud à se abdicauit, facere potest, vt semel extincta pignoris obligatio reuiuiscat, cum ea alienatio non anteriorem & necessariam causam habeat, [12] sed plane liberam & voluntariam. [13] Ideo autem agimus de re dotis nomine obligata, quia rem ipsam dotalem, quæ reuera est mulieris, licet in mariti bonis esse dicatur, [14] mulier ipsa emere non potest, [15] nisi vno illo casu, quo suam habere desierit, vtputa si cum res illa vi-

Source : BIU Cujas

lissimo prius pretio distracta esset, mulier à Iudice impetrauit ex iusta aliqua causa, vt iterum distraheretur. [16] Dominium enim, quod per primam venditionem à muliere abscesserat, nihil prohibet ad eam recurrere ex noua emptione.[17] Quo casu tantominus actio mulieri supereſſe debet in eum, quem subinde in locum suum substituerit,[18] cum de se ipsa conqueri potius debeat, nec possit dicere, factam à se venditionem bonorum dotalium, quando sublata per priorem venditionem dotis causa desierint esse dotalia,[19] tametsi tum adhuc matrimonium constaret.[20] *Ita Senatus* pro Claudio Goteland, contra Gabrielam Sermier, 7. Id. Decembr. 1593.

1 Non enim ferendum est, vt supra modum maritus in vxorem sæuiat, cui nec in seruos dotales sæuire licet, *l. si constante 24. § si maritus, D. solut. matrim.*

2 Non enim læditur, qui iure communi vtitur, *l. vlt. C. de in integr. rest. minor.* nec alienationis prohibitio includit necessariam alienationem, quæ fiat ex iudicati auctoritate, *l. alienationes 13. D. famil. ercisc. leg. 3. §. 1. & seqn. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

3 Nam nec nouum est dotem minui ipso iure per impensas necessarias, *l. 5 D. de impens. in res dot. fact.*

4 Hæc tamen allegatio falsa est, cum teneatur mulier alere maritum aliunde non habentem, *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot. iunct. l. 3. § proinde, D. de inrem vers.*

5 Hoc enim maluisse videtur, & se in hanc necessitatem conieciſſe, *argum. l. si patre 22. de rit. nupt. l. 7. § 1. qui satisdat. cogant.*

6 *l. ait prætor 7. alias l. etsi sine, §. quæsitum. D. de minor.*

7 *d. l. 3. §. 1. de reb. eor. qui sub tutel. & d. § quæsitum.*

8 *l. iubemus 21. C. ad Velleian. iunct. l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

9 Potest etiam creditor & debet emere pignora, quæ distrahuntur in executione iudicati, si non inueniant emptorem, *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

10 De quo vide quæ scripsimus *ad titul. si quis alter. vel sibi. supr.*

11 *l. pen. §. 1. de except. rei iudicat. l. neque pignus 45. de regul. iuris.*

12 *Vt in d. § pen. & l. debitor 59. ad SC. Trebell.*

13 Obligatio enim semel extincta non potest riuiuiscere, *l. qui res 98. § aream. de solut.*

14 *l. quamuis 75. D. de iur. dot. d. l. in rebus 30. C. eod.*

15 *l. suæ rei 16. D. de contr. empt.*

16 Vt in casu *l. si quos per, C. de rescind. vendit.*

17 *l. 2. l. si à te 7. C. de pact. int. empt. & vendit.*

18 Contra quem non magis potest agere, quam contra se ipsum, *l. ne cum filiofamilias 16 D. de furt.*

19 Quod enim desiit esse in bonis mariti & in dominio mulieris, non potest esse dotale, *l. dotale 13. §. dotale, D. hoc tit.*

20 Non enim matrimonium solum potest facere bona dotalia, sicut nec facit dotem, cum possit matrimonium esse sine dote, quamuis non dos sine matrimonio, *l. 3. D. de iur. dot.*

DEFINITIO IV.

Mulier restituta in integrum aduersus venditionem fundi dotalis non cogitur reddere, quod non ipsa sed maritus accepit vice fructuum, dummodo nec ipsa fructus petat, ac nec maritus tenetur.

QVæ constante matrimonio fundum tibi vendiderat, consentiente aut potius cogente marito,[1] ea lege, vt annuam frumenti & vini quantitatem præstares, quoadusque pretium solutum esset, si postea in integrum restituatur, & fundum sine fructibus recipere parata sit,[2] non est cogenda annuas illas pensitationes reddere, præsertim quas non ipsa, sed eius maritus perceperit.[3] Nec mutabit, quod eæ pensitationes longè pluris sint, quam fructus ex fundo percepti, quos tu restituere sis paratus. Nam quemadmodum eo iure vtimur,[4] vt impetrata per venditorem etiam minorem annis restitutio non auferat emptori fructus, quos ex contractu bona fide inito, & ante litem contestatam perceperit: ita nec in potestate emptoris esse debet, vt fructuum oblatione auferat venditori ea, quæ ex eodem contractu in vicem fructuum aut vsurarum pretij præstiterit,[5] quasi vtrisque præstationibus hinc inde legitime debitis, quandiu mutuus contractus subsistit,[6] præsertim cum in proposito videaris tu eam legem tibi dixisse, tantis scilicet æstimans tua interesse, ne ad pretij solutionem statim conuenireris,[7] siue quod ad manum pecuniam non haberes,[8] siue quod suspectas haberes mariti facultates, cui non satis tuto posse te soluere crederes, nec proinde vxori eius constante matrimonio.[9] De illo fortasse probabilius dubitari possit, an eas pensitationes reddere maritus ipse cogi possit, contentusque esse legitimis vsuris pretij, si fundus fuerat dotalis? Sed magis est ne debeat, cum illas iure suo perceperit.[10] Plane quæ post litem de restitutione contestatam solutæ probabuntur, siue viro, siue vxori restituendæ erunt per mulierem,[11] nec cum fructibus à te perceptis compensari poterunt, te inuito, tametsi id mulier maxime velit,[12] quia non debet esse in potestate petentis restitutionem, pro qua contractus aut bonorum parte rescindi contractum aut restitui in integrum velit.[13] Et quemadmodum inuitus emptor venditori condemnandus est ad restitutionem fructuum post litem contestatam perceptorum:[14] ita vicissim condemnandus est venditor, vt emptori restituat, quicquid ab eo post litem contestatam perceperit,[15] maxime cum id tale est, quod excedat iustam fructuum æstimationem,[16] ne restitutio claudicet, quæ mutuas & æquales vtrinque habere debet præstationes.[17] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa Guillielmæ Dupelier, 4. Id. Mart. 1594.

1 Compertum enim est, huiusmodi consensum à mulieribus præstitum ab inuitis plerumque extorqueri per maritos abutentes facilitate & infirmitate sexus.

2 Alioqui fructus venirent in restitutionem saltem, qui essent percepti à die litis contestatæ, tanquam ex eo die constituto possessore in mala fide, *l. sed etsi lege 25. § si ante, D. de petit. hered. l. vnic. Cod. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*

3 Ad maritum enim pertinent, ad quem fructus pertinerent, quorum loco sunt, *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.*

4 Inuita tamen iuris ratione, ex qua sane fructus omnes etiam ante litem cõtestatam percepti veniunt in iudicium restitutionis, *d. l. vnic. C. de reput. quæ fiunt, l. patri 27. § si pecuniam. iunct. l. quod si minor 24. § restitutio, D. de minor.* Scripsi *in error. 6. & 7. decad. 7. de error. pragmat.*

5 Nihil enim prodest oblatio ad rescindendum contractum, *l. non est probabilis 6. C. de rescind. vendit. iunct. l. sicut 5. C. de oblig. & action.*

6 Tamdiu vero subsistit, quam non est rescissus per in integrum restitutionem, quia non posset rescindi contractus, quin non teneret, *l. penult. C. si aduers. rem iudic. l. 3. C. si aduers. libert.*

7 Potuisses enim conuenire statim actione ex vendito, *l. ex empto 11. D. de act. empt.*

8 Nec enim debiti solutio semper est in expedito, *l. si dubitet 10. D. de fideiuss.*

9 Solet enim postea dubitari, an debitor mulieris, qui soluit inopi marito, sit liberatus.

10 Vice fructuum fundi dotalis, vt dixi *num. 3.* Iunge *l. Pomponius 29. D. quibus modis vsusfr. amitt. l. Titia 61. de iur. dot.*

11 Tanquam perceptæ mala fide, quæ inducitur ex contestatione, vt dixi *num. 2.*

12 *d. l. quod si minor 24. §. restitutio, l. patri 27. § si pecuniam, D. de min.* Interdum tamen fit compensatio vsurarum & fructuum, *vt in l. minor. 40. in fin. eod.* sicut fructuum & sumptuum in rem factorum, *in l. sumptus 48. D. de rei vindic.*

13 *l. tutor 47. §. 1. D. de minor. l. cum quæritur 16. de administr. tutor. l. nam absurdum 7. de bon. libert. l. si ita 39. in fin. de oper. libert.*

14 *d. l. sed*

Source : BIU Cujas

14 *d.l.sed si lege 25.§ si ante*, D. *de petit.hered.*

15 Vt eadem sit ratio distrahendi negotij, quæ contrahendi, *l.5.§.is quoque*. D. *de oblig. & act. l.ab emptione 58. de pact.*

16 Compensatio enim tum quoque, cum fit, non potest fieri nisi ad concurrentem vsque quantitatem, *l.cum alter 11. & sequ.* D. *de compensat.* nec rursus potest fieri compensatio quantitatis ad speciem, *l.si constat 4 & l.vbi not. C. eod.*

17 *d.l.quod si minor 24.§. restitutio*, D. *de minor. d.l. vnic. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*

DEFINITIO V.

Mulieri petenti restitutionem aduersus venditionem fundi dotalis non nocet, quod pretium exegerit soluto matrimonio.

SI mulier, quæ vrgente metu & reuerentia mariti fundum dotalem vēdidit, in integrum postea restitui velit aduersus venditionem,[1] non eo minus audiēda est, quod post mariti mortem pretium exegerit aut vsuras pretij, aut quid aliud annuum, quod in vicem vsurarum esset.[2] Id enim in consequentiam malè gesti negotij factum videri potest potius, quam vt negotium ratum haberetur, initio scilicet inspecto.[3] Nam & post petitam restitutionem posset adhuc ex contractu pretium aut pretij vsuras petere is, qui restitutionem postulasset, neq. idcirco restitutionis auxilium abiecisse videretur. nimirum quia quādiu contractus rescissus non est, plane tenere eum necesse est, & in eo statu manere omnia, ac si petita restitutio non esset.[4] Nec simile est quod dicimus, eum, qui vltro soluit, non esse audiendum, si dicat, coactum se per vim vt promitteret, ni in soluendo quoque sibi vim factam probet.[5] Plus enim sibi præiudicat, qui vltro soluit, quam qui solutionem accipit,[6] licet multo tutius fuerit, vt solutionem accipiens protestetur, nolle se beneficio restitutionis sibi competentis damnum adferre.[7] Sed & longe facilius est, vt spontanea solutio tollat allegationem metus præcedentis, quam cæteras restitutionis causas ex immodica læsione, aut minoris ætatis lubrico, aut legis prohibitione descendentes, quia facilime purgatur metus.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea, quæ diximus *Defin. 1. & 2. supr. eod. ex l.1.§. quæ onerandæ*, vbi Bart. & alij D. *quar. rer. act. non det.*

2 Quamuis hoc casu possit videri purgatus metus reuerentialis per ratihabitionem secutam tempore non suspecto, *arg. l.2. C. de eo quod met. caus.*

3 *Vt in l.3 §. scio*, D. *de minor.*

4 Eo namque iure vtimur, vt pendente iudicio restitutionis contractus teneat propter iusiurandum, nec habeat restitutio vim suspensiuam, quomodo habet sane ex iuris ratione, *test. ti, C. restit. in integr. postul. ne quid noui fiat, l. si causa cognita 32 C. de transact.*

5 *d.l 2. C. de eo quod met. caus.*

6 Quoniam qui solutionem accipit fit locupletior, qui vero soluit alienat, quamuis & hic locupletior fieri dicatur, quatenus se liberat ab obligatione, *l. si pupilli 66. in fin. de solut. l. species 11. D. de acceptil.*

7 Protestatio enim conseruatius protestantis, & prodest ad tollendam omnem dubitationem. *l pro herede 20. D. de acq. hered. l. esi quis 14 § plerique. D de relig. & sumpt. funer.*

8 Tanquam qui consistat in animo patientis metum magis, quam in re ipsa, licet non sufficiat, quantum ad causam edicti, vt metum quis sibi inferat, *l. si mulier 21. in princ. & pass. D. quod met. caus.*

DEFINITIO VI.

Casus, in quo maritus potest transigere de fundo dotali, non solum retinendo, sed etiam alienando.

MAritus potest transigere de re dotali retinendo, non alienando, exemplo tutoris, curatoris, & aliorum huiusmodi administratorum, dummodo nihil per sordes, neque per gratiam factum sit.[2] Quid ergo si pecunia ad retinendum sit promissa, adiecta hac conuentione, vt in casum non solutionis fundus alienetur? Valet conuentio,[3] valebit etiam in suo casu alienatio tanquam facta in necessariam consequentiam.[4] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde, contra D. de Cardé, 12. Decembr. 1569.

1 *l. si pro fundo 33. vbi not. C. de transact.*

2 Neque enim sordes aut gratiam vnius alteri nocere oportet, *l. si per imprudentiam 51. D. de euict. l. 2. C. si vend. pign. agat.*

3 Quia imputare sibi debet, qui solutionem intra certum tempus promisit, cur non satisfecerit.

4 *l. magis puto 5. §. sed si pater, & seqn. D. de rebus eor. qui sub tut.*

TIT. XVI.

DE NATVRAL. LIBER. & Spur.

DEFINITIO I.

Bastardis sine testamento & sine prole decedentibus, etiamsi susceptisint à patre talliabili, Princeps succedit, nisi priuilegium alicuius obstet aut inueterata consuetudo.

TO iure vtimur ex inueterata longoque vsu recepta consuetudine potius, quam ex scripti iuris ratione,[1] vt spuriis omnibus, quos vulgo Bastardos vocant, si & intestati[2] & sine prole decesserint,[3] Princeps succedat, ex quocunque patre sint illi susceptī, cum antea obtineret, vt non nisi liberis Presbyterorū succedere Princeps posset.[4] Sed hoc ita, si non id ius occupauerit dominus territorij, siue ex priuilegio,[5] siue ex ea consuetudine, cuius initij memoria non extet:[6] qualis consuetudo illa est, quæ apud Sebusianos meos, vt audio, huiusmodi successionis iura Comitibus omnibus tribuit.[7] Cæterum si bastardus, aut prolem naturalem & legitimā reliquerit, aut testamentum fecerit, de Principis iure quærendum nihil erit.[8] Quid vero si ex homine talliabili, vt loquuntur, & deditiæ conditionis bastardus susceptus sit, qui & intestatus & sine liberis decesserit? An feudi dominus in ea successione Principi præferetur? Minime, quia bastardorum ea ratio est, vt matris conditionem sequantur, non patris.[9] Vnde fit, vt nec bastardi filius succedat intestato auo paterno, tametsi ab eo instituī possit.[10] Ita sæpius in Senatu tractatum & relatum est, maxime vero in causa Guillielmi le Marquis Castellani de Miribel, mens. Decembr. 1593.

1 Nihil enim vspiam tale scriptum repetimus. Vide Chass. *rubr.* 8 *Des succes. de bastards.§* 1 *& 3 nu.* 5

2 Nec enim dubitatur, quin hodie testamentum facere possint, quamuis lex duodecim tabularum de iis locuta non sit cum testamenti factionem & actiuam & passiuam introduxit, quia non sunt isti ciues Romani, sed alienigeni & peregrini, ideoque manserunt incogniti vsque ad tempora Constantini, vt refert Iustin. *Nouell. 89. quib. mod. natur. effic. sui, in prin. ip.* Etsi locus ille de naturalibus loquitur, nos vero de bastardis ex quocunque patre susceptis.

3 Nam nec olim fiscus succedebat in præiudicium liberorum, *l. vnic. C. de caduc. tollend.* Bastardi tamen filius non suc-

Source : BIU Cujas

cedit auo inteſtato, vt ſequitur in Definitione.

4 Horum enim cauſa ſemper viſa eſt odioſior, tanquam ex damnatiſſimo & ſacrilego coitu ſuſceptorum, *tot. tit. ext. de filiis preſbyter.* Et ideo quãuis & ab extraneo capere poſſint, & extraneum inſtituere, ſecundum noſtros, *ad l. vlt. C. hoc tit.* nõ poſſunt tamen à patre inſtitui, nec patrem inſtituere, *Auth. licet, in fin. eod. Auth. ex complexu, C. de inceſt. & inutil. nupt.*

5 Quod ſcilicet habeat à Principe.

6 Hæc enim habet vim tituli. *l. 1. §. vlt. & l. fin. de aqua & aqu. pluu. arcend. l. 3. §. ductus aquæ, D. de aqua quotid. & æſtiu.*

7 Vt hoc ipſo, quod quis probauit ſe Comitem, intelligatur etiam probaſſe, habere ſe ius ſuccedendi baſtardis.

8 Quia non poſſunt videri hoc caſu bona vacantia, quæ dominum habent & legitimum ſucceſſorem.

9 Cuius enim alterius quam matris conditionem ſequerentur, cum patrem nullum habere intelligantur, vt ratiocinatur *Vlp. in l. 1. §. vlt. D. ad municip. l. lex naturæ 26. de ſtat. homin.* Nam & ideo ἀπάτορες appellantur *in §. ſi aduerſus, Inſt. de nupt.*

10 Andr. Gail. *lib. 2. pract. obſeru. cap. 115.* Modern. ad Alex. *conſil. 74. vol. 2.* Boer. *deciſ. 107. num. 16.* Bald. *ad l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *De fin. ſeq.*

DEFINITIO II.

Fratres naturales non ſuſcepti ex damnato coitu ſibi inuicem ſuccedunt etiam ab inteſtato, ſicut & parentibus ſuis: at non item ſuſcepti ex coitu damnato.

FRatres naturales ſuccedunt ſibi inuicem ab inteſtato, ſicut & parentibus ſuis, [1] niſi ex damnato & per leges ciuiles punibili coitu concepti proponantur. [2] Iſti enim ex contrario ſicuti parentibus, ita & inuicem ſibi ſuccedere tam ex teſtamento, quam ab inteſtato prohibentur, ne præcipuo hoc naturæ & legis beneficio fruãtur, [3] quos neque lex agnoſcit, nec ipſa quoque natura. [4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 4. infr. de legit. hered.

1 *l. 4. & 5.* vbi Bald. *D. vnd. cognat.* Et ipſis viciſſim parentes. Bart *in l. fin. num. 4. D. de his quib. vt indign.* [Quod intellige de parentibus maternis, quorum ſcilicet eadem ratio eſt quæ matris, de qua loquitur Bart. *d. num. 4.* Niſi mater ſit illuſtris, *ibid.* Illuſtris autem eſt non quilibet nobilis, nec ſi ſit ab antiqua proſapia, ſed quæ illuſtri aliqua dignitate præfulgeat, puta Marchionatus aut Comitatus, aut ſaltem Baronatus. *Ita Senatus* pro interpretatione *l. ſi qua illuſtris, C. ad Orfic.* In cauſa liberorum Ioan. Franciſci du Vergier, contra Claud. Puenſet. 3. Iulij 1612. Cæterùm neque patri, neque parentibus paternis poſſunt illegitimi liberi ſuccedere, niſi in duabus vnciis nulla legitima ſobole nec vxore ſubſiſtente, neque illis parentes, *Auth. licet & l. vlt. C. hoc tit.* Inter ſe tamen poſſunt illegitimi ſuccedere etiam ab inteſtato, non tanquam agnati (ſunt enim degeneres non de genere, vt facete Bald. *ad dict. l. vlt.*) ſed quaſi cognati, & iure cognationis, ſi quis hoc ſaltem vocabulum ad eos velit extendere, vt loquitur Iuſtin. *in dict. l. vlt.* Niſi quis probabilius putet ex *d. l. vlt.* quæ loquitur de iis tantùm qui à patre & auo paterno coniuncti ſunt, vt quod ait hæc Definitio, fratres naturales ſuccedere ſibi inuicem ab inteſtato de vterinis ſolis debent intelligi, non de conſanguineis tantùm. Nam & de vterinis loquitur *l. 4. & 5. D. vnd. cognat.* non de aliis. Et ita ſanè eſt, vt conſtat ex Matth. de Afflict. *deciſ. 96.* vbi addit quod magis eſt hos fratres vterinos naturales ſibi invicẽ ſuccedere ab inteſtato, etiamſi ſint omnes ſuſcepti ex damnato coitu, & ita iudicatum fuiſſe in Curia Neapolitana, Quaſi quod ad tranſuerſales pertinet ius vetus non ſit abrogatum, ſed duntaxat quantum ad aſcendentes & deſcendentes, licet ipſe contrariam ſẽtentiam magis probare videatur, vt ſupradictæ leges 4. & 5 *D. vnd. cognat.* loquantur tantùm de vulgo conceptis, non de natis ex damnato coitu. Sententiam tamen Curiæ Neapolitanæ ſecutus eſt Senatus noſter in cauſa ſororum Vulliod d'Yenne. *Sine die.* Erant enim ſorores etiam vterinæ non conſanguineæ tantùm, contra Bart. *in d. l. fin. de his quib. vt indign.* & Alexan. *conſ. 174.* incip. ſuper eo de quo quæritur, *vol. 5.*]

2 Gloſſ. *in l. vlt. C. hoc tit. Auth. ex complexu, C. de inceſt. & inutil. nupt.* [Excipe fratres vterinos etiam ex damnato coitu ſuſceptos iuxta dictam Afflicti *deciſ. 95.* quam Senatus noſter probat.]

3 Cum ius ſuccedendi ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato ſit ex legibus, *l. verbis 120. l. lege obuenire 130. de verb. ſignif.* Vnde & iuris publici eſſe dicitur, *in l. 3. D. qui teſt. facer. poſſ.*

4 Niſi hactenus vt alimenta iis debeantur ex æquitate canonica, *cap. cum haberet, extr. de eo, qui dux. in matrim. quam poll. per adult.* Nam quod ad cauſam ſucceſſionis attinet, nihil hac parte iure pontificio innouatum eſt.

DEFINITIO III.

Filius naturalis non legitimatus non poteſt impugnare teſtamentum patris, ne quidem eo caſu, quo poſſet ipſi ab inteſtato ſuccedere in aliqua portione.

FIlius naturalis tantum, nõ etiam legitimus, ſicut non habet bonorum poſſeſſionem cõtra tabulas, aut ius dicendi teſtamentum nullum, cum eſt præteritus, ita nec querelam inofficioſi teſtamenti, ſi ſit exheredatus, nec quæ in eius locum ſubſtituta eſt actionem ad ſupplementum, [1] ſi quid ei relictum eſt, non æquet portionem aut trientem portionis, quam ab inteſtato eſſet habiturus: [2] nec ſi liberi legitimi nulli ſuperſint, nec vxor. [3] Quia cum non ſit legitimus, æqui bonique conſulere debet, quod non niſi ab inteſtato nulliſque legitimis ſuperſtitibus legi ſit cognitus. Itaque paterno iudicio, qualecunque tandem illud ſit, omnimodo contentus eſſe debet. [4] Hoc ita ſi non ſit legitimatus. [5] Hic enim parum abeſt, quin legitimi iure in omnibus cenſeatur. [6] *Ita Senatus* noſter in cauſa Franciſcæ Fabri, & Claudij de S. Real. 15. Cal. Aug. 1592. & iam antea in cauſa diſcuſſionis bonorum Do. de Chaſteaufort, Cal. Decemb. 1586.

1 *Ex l. omnimodo 30. C. de inoff. teſtam.*

2 *Ex Auth. licet, C. hoc tit.*

3 Nam cum liberi legitimi ſuperſunt vel vxor, nihil habere debet filius naturalis ab inteſtato, nec ex teſtamento, *dict. Auth. licet, & l. vlt. C. eod.*

4 Sic Alex. poſt gloſ. & Bart. *ad l. 1. D. de bonor. poſſ. contr. tab.* Idem Alex. *conſ. 74.* incip. *viſo proceſſu, in fin. vol. 2.* Simile quidam eſt de filio adoptato ab extraneo, *in l. pen. §. ſed ne articulum, C. de adopt.*

5 Roman. *conſ. 34.*

6 *Nouell. 89. quib. mod. natur. effic. ſui. & Nouell. quib. modis natur. effic. legit.* [Vnde eſt quod nec in legitimato locum habet, *l. vlt. C. hoc tit.* Cravet. *conſ. 138. num. 4.* Dec. *conſ. 462. num. 11. & 12. Ita Senatus* in ea cauſa, de qua *Defin. 13. infr.*]

DEFINITIO IV.

Filius naturalis non magis cogitur ſatisdare quam legitimus, pro ea quantitate, quæ ipſi prorogetur in cauſam ſumptuum litis vel alimentorum.

IN eo tamen idem fauor eſt liberorũ naturalium, qui legitimorum, quod ſi quid pendente lite petant in cauſam ſumptuum litis & alimentorum, [1] nõ magis illi, quam hi ſatisdare coguntur: [2] quanquam tanto minor quantitas filio naturali adiudicanda eſt, quanto minor eſt ea portio, quæ filio naturali ab inteſtato, quam quæ naturali & legitimo pro legitima debetur. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 7. ſup. De ſatisdand.

1 Quo nomine certum eſt debere aliquid filio prorogari lite pendente, *l. ſi inſtituta 27. §. pen. D. de inoff. teſt. l. pen. vt in poſſ. legat. l. vlt. C. de ord. cogn. l. filius 9. de iur. delib.*

2 Dixi *Defin. 3. ſupr. de ſatisd.*

3 Legitima enim, quæ filio naturali & legitimo debetur eſt triens vel ſemis pro numero liberorum, *l. cum quæritur 6.* iunct. *Auth. nouiſſima, C. de inoffic. teſt.* legitima vero filii naturalis nulla eſt, ab inteſtato autem ſextans duntaxat ei deberi poteſt, *Auth. licet, C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Natus ex damnato coitu non poteſt legitimari nec

per

per subsequens matrimonium, nec per rescriptum Principis, maximè verò in fraudem eorum, quorum interest, si non & ipsi consentiant.

SPurium adulterinum aut ex alio damnato coitu susceptum legitimari ex rescripto Principis mali profecto exempli est, & contra bonos mores, [1] cum neque ex iis sit, qui per subsequens matrimonium, cuius præcipua est ad legitimandum auctoritas, [2] legitimari possint. [3] Itaque si tale rescriptum à Principe pater impetrauerit, non debet Senatus, ad cuius potius quam Rationalium cognitionem ea res pertinet, voluntatem sequi Principis, [4] nisi tot iussionibus & comminationibus vrgeatur, vt vel inuitus parere habeat necesse. [5] Sed & si quando huiusmodi legitimationes fiant, & à supremis curiis admittantur, consensus exquirendus est eorum omniũ, quorum præcipue ac principaliter interest, puta eius, qui patri alioquin successurus erat, siue ex substitutione, siue alio fortasse directi dominij iure, siue in bonis omnibus, siue in bonorum parte, si is sine liberis naturalibus & legitimis moreretur; [6] alioqui valebit quidem legitimatio, auctoritate eius facta, qui legitimandi ius habuit, sed ita tamen, vt saluum sit ius eorum, quorum interesse potest, ni auditis & consentientibus iis facta sit. [7] *Ita tractatum est* in causa Franciſci le Maistre, & Dominorum Comitum de Monmayeur, 5. Id. Aug. 1593.

1 Sic enim fieret, vt multi spe obtinendæ aliquando talis legitimationis inuitarentur interim ad delinquendum, *arg. l. 1. C. hoc tit.* Adeo vt nec Papa possit de hoc dispensare, quantum ad successiones, sed tantum quoad beneficia & ordines. Chassan. *in consuet. Burgund. tit. Des succes. des bastards. circa princ.*

2 *Cap. tanta, extr. qui filij sint legit.*

3 Quia non alij legitimari possunt per subsequens matrimonium, quã qui fingi possunt in matrimonio suscepti, quod de natis ex damnato coitu dici non potest, cum matrimonij coitus e contrario sit licitus, *d. c. tanta.* vbi Canonist.

4 *d. l. 1. C. hoc tit.* Præsumitur enim exortum à Principe per obreptionem aut importunitatem, quicquid est contra ius, *l. vlt. & tot. tit. C. si contr. ius vel vtil. publ.* multo magis quicquid est contra bonos mores.

5 Si enim velit Princeps violare ius & leges potestate, vt vocant, absoluta, potest id facere, cum sit supra leges. *l. Princeps 31. D. de legib.* Vide Arestum Parisiense hac de re à Ioanne Paponio relatum *tit. De bastards, num. 8. 10. & 11.* Guid. Pap. *q. 280. num. 3.* [Bart. *in l. fi. de his quæ vt indign.* Alex. *consil. 74. lib. 2.* Dec. *consil. 815.* Iaſ. *consil. 126. vol. 4.* Bald. *consil. 15. vol. 2.*]

6 Ne huiusmodi legitimationis commento fraus aliis fiat, *l. si ita quis 51. §. 1. de leg. 2. l. fideicommissum 76. D. de condit. & demonstr.*

7 *Arg. l. 2 4. & 5. D. de natal. restit. l. in concedendo 8. D. de aqua & aqu. pluu. arc. l. nam ita 39. D. de adopt.* [Ergo si quis literas legitimationis petierit & impetrauerit à Principe pro filio, vel nepote aut pronepote illegitimo, quem velit habere successorem testamentarium, & eo postea hærede scripto decesserit ante verificatam, vt loquuntur, legitimationem, & lite super eo pendente, vtique sufficiet ea impetratio, vt possit illegitimus quasi iam quod ad hunc testatorem legitimatus, perinde succedere, acsi verificatio facta esset, dummodò in eo res sit, vt iustæ sint, & verificari debeant literæ legitimationis. Quomodo possunt etiam post obitum patris, multo magis post mortem testatoris, cuius alioquin voluntas circumueniretur, cùm alioqui non fuerit ita testaturus. Nam & in tempus capiendæ hæreditatis institui hæredem posse placuit. *l. in tempus 62. D. de hæred. instit. Ita Senatus* pro liberis Ioann. Franciſci du Vergier, contra Claudium Puenſet, 3. Iulij 1612. Obserua tamen, quod cum Princeps legitimat incestuosum, aut alium natum ex damnato coitu, non confirmat coitum, neque matrimonium, ex quo incestuosi suscepti sunt, sed confirmat filiationem tantum. Bald. *d. consil. 15. vol. 2. vers. præmittendum. & d. l. qua in prouincia 57. de rit. nupt.* Maximè quod ad ius succedendi, & honores, & cætera temporalia, quæ Princeps conferre potest, adeo vt legitimatus à Principe dicatur legitimus, non natura, sed gratia, non generatione, sed regeneratione, non felicitate nascendi, sed dono Principis, *Auth. item si quis. C. hoc tit. & Authent. quibus mod. nat. effic. legit. §. si verò solum modo.* Bald. *d. consil. 16. vol. 2.* Dec. *consil. 293.* vbi vocat huiusmodi legitimationem dispensationem ad ius successionum & honorum recipiendorum. Et dicitur legitimatio actus voluntariæ iurisdictionis, quo filij illegitimi antiquis natalibus restituuntur. Lud. de Surd. *in tract. de natur. lib. & succes. eor. & Authent. quib. mod. nat. effic. sui. §. 1. & §. si quis.* Ab initio autem nulli erant illegitimi cùm nulli essent legitimi. Itaque abstergit Princeps rescripto suo legitimationis omne vicium & maculam, & efficiens eos capaces successionis, acsi ab initio legitimi nati fuissent. Fulgos. *consil. 16. Præpos. in c. per venerabilem, qui filij sint legit.* adeo vt quod ad successionem pertinent, nihil à legitimis differant. *dict. Nouell. quibus modis nat. effic. sui. §. quoniam varie.* ibi *nihil dissimiles à legitimis, & in §. reliqui. ibi illas successiones, & in §. illud,* ibi *nihil à legitimis, & in §. adoptionis ibid.* Alexand. *consil. 2. & 70. num. 4. vol. 6. & consil. 88. nu. 4. vol. 7.* Socin. *consil. 65. num. 10. vol. 3.* Inde fit, vt legitimatio trahatur ad tempus natiuitatis, & vt Princeps legitimando tollat ius succedendi, quod alij legitimatione non facta sperabant. Bart. & alij *ad l. Gallus. §. & quid si tantum, de liber. & posthum.* Ius enim succedendi siue ex testamento, siue ab intestato est iuris positiui cui pro arbitrio derogare Princeps potest. *Tot. dist. 8.* Anchar. *consil. 225. & dict. Nouell. quib mod. nat. effic. sui.* ibi *damus successiones.* Bald. *d. consil. 15. vol. 2.* Iul. Clar. *in §. testamentum, q. 31. num. 8.* Et quamuis Dec. *consil. 393. num. 2.* dicat non posse istis legitimatis maiorem relinqui portionem existentibus legitimis, quàm vni ex legitimis, cui minus relictum est. Verior tamen & æquior creditur contraria opinio Castrensis *ad d. §. & quid si tantùm numer. 16.* vt legitimatis pater relinquere possit quantum velit, modò legitimam filiorum legitimorum non minuat. Nam & extraneos hæredes instituere posset. Bertr. *consil. 112. num. 29. vol. 2. part. 1.* Iaſ. *in d. §. & quid si tantùm. num. 96.* vbi etiam Bart. & Castrens. *num. vltim.* dicunt sufficere, vt in rescripto legitimationis fiat mentio legitimorum, nec esse citandos liberos legitimos, neque agnatos, cùm successio ex patris voluntate pendeat. Pap. *Arrest. 12. Des succes. de bastards.* Sanè in præiudicium substitutorum, *Si sine liberis naturalib. & legitimis* non potest hæc legitimatio fieri nisi consentiant, late Paris. *d. consil. 1. vol. 2.* Sed & sequenda est præcisè forma rescripti, & eius fines diligenter seruandi. Bald. *d. consil. 16. vol. 2.* & Dec. *d. consil. 293.* Illud planè omnino necessarium est, vt Princeps in legitimatione illegitimorum, maximè verò incestuosorum & natorum ex damnato coitu, vtatur plenitudine suæ potestatis, secundum quam est supra leges. Glos. *in Auth. ex cõplexu,* in verb. *indigni. C. de incest. nupt.* Guid. Pap. *d. q. 280.* Castr. *d. nu. vlt.* Adde glos. *in §. fi.* in verb. *participium d. Nouel. 89. quib. mod. nat. effic. sui.* Item requiritur, vt fiat mentio qualitatis coitus prohibiti, & existentiæ legitimorum. Alioqui non valet legitimatio. Ioan. Pap. *in syntagm. Tit. Des successions de bastards. Arrest 9.* Et *lib. 3.* Notar. *lib. 6. Tit. De legitimation de bastards. pag 426 & seqq.* vbi citat *suprad. consil.* Iaſ. *116. vol. 4.* Adde Card. Paleot. *in tract. de nothis spuriisque filiis c. 55 nu. 6.* & Antoniũ Thesaur. *decis. Pedem. 126. nu. 7.* Et quæ scripsi *ad Defin. 18. num. 10. j. de cond. insert. qua in prouincia 57. §. Diuus. de rit. nupt.* Paris. *consil. 1. vol. 2.*]

DEFINITIO VI.

Nati ex matrimonio contracto cum ea, quæ prius polluta fuerat per adulterium, an & quibus casibus succedere parentibus possint?

NEque nomine, neque iure naturalium liberorũ censentur ij, qui susceptí sunt ex matrimonio, quod quis contraxerit cum ea, quam prius polluerat per adulterium, si machinata prohibetur adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides sit de ipsa post mortem prioris ducenda. Est enim id matrimonium non solum iuris pontificij auctoritate prohibitum, [1] sed etiam ratione non minus naturali, quam ciuili, propter quæ cedens votum alienæ mortis captandæ omni omnino iure improbatum. [2] Itaq; eadem pœnas pati debet, quas incestis & prohibitis nuptiis ciuiles constitutiones inflixerunt; [3] quod ad hoc præsertim, vt si quid sibi inuicem tales coniuges fauore matrimonij donauerint, ratum id haberi non debeat, ne quidem in vtilitatem liberorum ex eo coitu susceptorum, sed omnimodo applicandum sit fisco. [4] Cui consequenter dicendum est, non posse huiusmodi liberos parentibus succedere, siue de testamentaria, siue de intestati successione agatur; secundum receptiorem nostrorum sententiam, quæ

Source : BIU Cujas

habet, ſuſceptos ex damnato coitu ita demùm ſucceſſionis incapaces eſſe, ſi coitus ille, vt loquuntur, accuſabilis ſit & punibilis ſecundum leges ciuiles & temporales.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 8.9.10.& 11.infr. De inceſt.& inutil.nupt.

1 *Can.illud 31.q.1.cap.1.& c.ſuper hoc, extr. de eo qui dux. in matr.quam poll.per adulter.*

2 *l.vlt.C.de pact. l.donari 29. aliàs l.quidam. §. donationem, D.de donat.* vbi dicitur feſtinare contra ius gentium, quiſquis ſolicitus eſt de viuentis hereditate, *l.4.C.de inutil.ſtipul.l.2.§. interdum.D.de vulg. & pup.ſubſt.*

3 De quibus *in l.4.l.ſi quis inceſt.6.C.de inceſt.& inutil.nupt.*

4 Dignum enim crimen eſt, quod in liberorum quoque perſona vindicetur, qui nec liberorum nomen merentur, *§. ſi aduerſus, Inſt.de nupt.& d.l.ſi quis.* Sic & *in l.quiſquis, C.ad leg. Iul.maieſt.*

5 Ita vulgo noſtri poſt gloſ. *in Auth. ex complexu, C.de inceſt.& inutil.nupt.* Socin.latè *conſ.148.li.1.* Guid.Pap. *deciſ.280.* Afflict.*deciſ.96.* Chaſſan. *in conſuet. Burg.rubr.8. De ſucceſſ. des baſtards, §.3.nu.10* poſt Guil.Bened.in verb. *& vxorem nomine Adelaſiam, à nu.676. vſque ad nu.726.* maximè *nu.691.*

DEFINITIO VII.

Spurio etiam ex damnato & punibili coitu ſuſcepto debentur alimenta ex æquitate canonica, ſi aliunde non habeat, vnde ſe honeſtè alat.

SPurio, ſiue ex licito, ſiue damnato coitu ſuſceptus ſit, alimenta ex æquitate canonica deberi conſtat: [1] ſed hoc tamen ita accipiendum eſt, ſi aliunde non habeat ille, vnde ſe alat. Nam habenti etiam legitimo nihil pater debet.[2] Enimuerò ſi proponas filium naturalem viri nobilis, quem non deceat mechanicas artes exercere, nihil cauſæ eſt, cur ei alimenta denegari oporteat. [3] Debentur enim & pro modo patrimonij, & pro qualitate perſonarum, patriſque dignitate. [4] *Ita tractatum eſt* ex tempore in ſecreto auditorio in cauſa Noë de Mouxi, & filiæ Dn. Comitis de Monreal, 15. Cal. Sept. 1595.

1 *Cap.non haberet, extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*

2 Bart.*in l.ſi quis à liberis 5.D.de agnoſc.& alend.liber.*

3 Nec enim creditur quiſquam poſſe facere, niſi quod honeſtè facere poteſt, *l.filius 15.D.de condit.inſtit.l.nec non 28.§.1. D.ex quib.cauſ.maior.*

4 *dict.l.ſi quis à liberis.* vbi notat. *de agnoſc. & alend.liber.* [Bart.*ad l.fin.num.7.D.de his quæ vt indign.* Paleot.Cardin.*in tract.de noth ſpuriiſque filiis c.50 nu.1.& 2.* Dec.*conſ.611.nu.7.&* 8. vbi dicunt penſandas eſſe patris facultates ac numerum liberorum, cùm indecorum eſſe poſſit filiæ ex clariſſimo & locupletiſſimo patre genitæ illud dotis nomine dici, quod alioquin ſi cœlebs manſiſſet ad quotidianũ victum ſatis eſſe poſſet, Ant.Peregr.*in tract.de iur.fiſc.tit.18. de natur.liber.nu.56.&* 78.]

DEFINITIO VIII.

Legatum valet factum pro alimentis ſpurio ſuſcepto etiam ex damnato coitu, dummodo non punibili, ſecundum leges ciuiles.

LEgatum à patre factum filio, licet ſpurio & ſuſcepto ex damnato coitu, dummodo non punibili, ſecundum leges ciuiles, [1] qualis ille eſt, qui naſcitur ex vxorato & ſoluta, [2] valet, etiamſi ſuperſint filij legitimi, præſertim cum pro alimentis factum eſt. [3] Nec ad rem pertinet, quod ab inteſtato nulla ei portio deberetur. [4] Aliud enim eſt, de portione bonorum, aliud de alimentis quærere; [5] ſicut & aliud de cauſa teſtati, aliud de cauſa inteſtati.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.13.& ſeqq.infr. De condit.inſert.

1 Nam ſi coitus eſſet punibilis ſecundum leges ciuiles & temporales, aliud probari oporteret, ſecundum ea, quæ dixi-mus *Defin.2.& 6.in fi.ſupr.*

2 Namque adulterium quidem hoc quoque caſu committitur, ſed non accuſabile, nec punibile, ſecundum leges ciuiles & temporales, quia thorus viri eſt, non vxoris, quamuis iure diuino & canonico non minorem pœnam mereatur. Vnde verbum illud Diui Hieronymi, Aliud Chriſtus, aliud Papinianus.

3 Quæ ſcilicet omnimodo & omni caſu debentur ex æquitate canonica, vt dixi *Defin.prox.ſupr.ex c.cum haberet, extr. de eo qui dux.in matr.* non etiam ex iure ciuili, *d.Auth. ex complexu, C.de inceſt.& inutil.nupt.* Chaſſan. *in conſuet. Burgund. rub.8.§.3.num.11.verſ.ampliat.2.*

4 Dici autem ſolet, alimenta ſuccedere loco portionis legitimæ, & viciſſim legitimam loco alimentorum. Vnde eſt quod creditur legitima deberi iure naturali. Notat. *in l.vlt.D. de bon. damnat.*

5 Siquidem facilius eſt vt alimenta debeantur, quam vt portio legitima; nec valet argumentum ab alimentis ad legitimam affirmatiue, ſed tantum negatiue, & è contrario à legitima ad alimenta valet affirmatiue tantum, non etiam negatiue, quia ſe habent tanquam excedens & exceſſum.

6 Eſt enim ſemper fauorabilior cauſa teſtati, *l.1.C.de ſacroſ.Eccleſ.l.vel negare 6.D.de teſtam.quemadm.aper.* vtroque tamen caſu, id eſt, ſiue teſtatus, ſiue inteſtatus deceſſerit is, qui ſpurium ex damnato, nec tamen punibili coitu ſuſceptum reliquit, diſtinguendum eſt, an legitimam aliquam ſobolem reliquerit, nec ne? Nam legitima prole ſubſiſtente, nihil niſi vnciam etiam teſtamento ſpuriis dare poteſt, *l.2.C.hoc iit.* ſi modo ſufficiat ea vncia ad alimenta: ab inteſtato autem nihil penitus hoc caſu ſpuriis debetur, *dict.Auth.licet, verſ.ab inteſtato, eod.*

DEFINITIO IX.

Filiæ ſpuriæ etiam ex damnato coitu ſuſceptæ debet pater alimenta dare vel dotem, ſed præſtita cautione iuratoria, De dote poſtea ſoluto matrimonio reſtituenda.

QVemadmodum filiæ ſpurię pater alimenta prę-ſtare cogitur ex æquitate canonica, licet ex damnato coitu ſuſcepta ſit, [1] ita & nubenti ei dotem dare congruam, quæ loco alimentorum eſſe poſſit. [2] Cæterum ſicuti non tranſmittit illa commodum alimentorum in heredem, ne quidem præteritorum, [3] ita nec in dote, quantumuis exigua ei data, ſuccedent heredes ipſius, nec ſi liberos habuerit, quia dos illa eodem alimentorum iure cenſeri debet. [4] Proinde dotem petens cogenda erit cauere ſaltem iuratorie, ſi aliter non poſſit, [5] de dote ſoluto matrimonio patri aut patris heredibus reſtituenda. [6] Atque ita pridem à Senatu noſtro iudicatum eſſe pro fratre Domini du Coudray aliquando relatum memini. *Sine die.*

1 *Cap.cum haberet, extr. de eo qui dux.in matr.quam poll.per adult.*

2 Eſt enim dos loco alimentorum, cum filiam congruè dotatam alere pater non teneatur, *l.vlt.C.de dot.promiſſ.* vbi notat.& *in l.capite 19.D.de rit.nupt.* Vide Bart. *ad Auth. ex complexu, C.de inceſt.& inutil.nupt.* Roman.*conſ.44.dub.2.* Chaſſan. *in conſuet. Burgund.rubr.8. De ſucceſſ.de baſtards, §.3 nu.11.verſ. ampliat.ſecundo, & nu.12.verſ.& aduerte.*

3 Quamuis etiam prætenta alimenta poſſint peti, ſi modo actionis iure, non officio tantum Iudicis debeantur.

4 Vt ſubrogatum ſapiat naturam eius, in cuius locum ſubrogatur, *vulg.l.ſi quis 10.§.qui iniuriarum, D.ſi quis caution.*

5 Eſt enim difficile, vt fidei iuſſorem inueniat is, qui bona nulla habet, *l.2.§.pen. D.de iudic.*

6 Vide longam & elegantem addit. ad Matth. Matheſil. *ſing.146.* Chaſſan.*dict.rubr.8 §.3.num.13. verſ. ſed iuxta.* poſt Bart.*conſil.119.& ad l.fi.§.ſi à ſocero, D.de his quæ in fraud.credit.*

DEFINITIO X.

Filius ſpurius, de cuius patre dubitatur, an & quando interim alimenta habere debeat, aut pecuniam ad ſumptus litis?

FIlium ſe dicens naturalem, licet ex illegitimo adeoque damnato coitu ſuſceptum, nec dum tamen

Source : BIU Cujas

men probans, si quas pro se habeat præsumptiones, siue ex oris aspectu,[1] siue ex parentis,[2] aut agnatorũ confessione, interim & pendente lite alendus est:[3] in eamque rem & ad ferendos litis sumptus certa quãtitas pro modo patrimonij defuncti, & quantitate personarum citra onus satisdationis fauorabiliter ei adiudicanda est.[4] Quod si ex euentu litis filius probetur, annuum quid ei prestari oportebit;[5] sed in pecunia, non in corporibus bonorum,[6] nisi ab heredibus patris conditio deferatur.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio pro Noë de Mouxi, contra filiam D. Comitis de Monreal, Non. Decemb. 1595.

1 Iuxta illud Virgilianum: *Si quis mihi paruulus aula Ludere Æneas. qui te tantum ore referret.*

2 Grande enim præiudicium adfert pro filio confessio patris, *l. i. §. Iulianus, in fi. D. de agnosc. & alend. liber.*

3 Tantundem enim iuris habet filius illegitimus, quantum legitimus, quod pertinet ad alimenta; non quidem ex iure ciuili, *Auth. ex complexu, C. de incest. & inutil. nupt.* sed ex æquitate canonica, *c. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.*

4 *Arg. l. si instituta 27. §. de inofficioso, D. de inoff. testam. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

5 In causa scilicet alimentorum.

6 Ne quid ex corpore patrimonij propter spurium diminuatur, in eoque minus iuris habet spurius, quam filius legitimus, cui debetur pecunia in corporibus bonorum, *l. scimus 36, §. repletionem, cum ibi not. C. de inoff. testam.*

7 Nam si malint pro alimentis dare fundum hereditarium spurio consentienti, vtique non sunt prohibendi.

DEFINITIO XI.

Nobilium bastardi, an & quando nobilitatem generis retineant?

BAstardi & naturales, non etiam legitimi liberi, dum ne ex adulterio damnatoq; coitu suscepti,[1] licet ex iuris ratione nobilitatem generis non retineant,[2] de consuetudine tamen pro nobilibus habẽtur, dummodo viuant nobiliter, & ab eo agniti sint, qui totius familiæ caput est.[3] Hoc enim statuto nostro requiritur.[4] Et secundum eam consuetudinem pronunciauit *Senatus* pro Claudio Puenset, contra Syndicos de Iylly, 12. Cal. April. 1597.

1 Hoc enim æquum est deterioris esse conditionis in hoc, vt nihil prorsus ex generis nobilitate retineant, *Auth. ex complexu, C. de incest. & inutil. nupt.* Neque vero ad hoc quoque potest extendi æquitas illa canonica, quę spurios istos cæteris illegitimis æquat, quod pertinet ad alimenta, ne scilicet fame pereant, *c. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adult.*

2 Quia nec patrem, nec proinde paternum genus vllum habere intelliguntur, *§. si aduersus, Inst. de nupt.* [Non enim sunt de genere, sed degeneres, inquit Bald. *ad l. vlt. C. de natur. liber.*]

3 Guid. Pap. *q.* 580. Boer. *q.* 127. qui de supradicta consuetudine attestantur.

4 *Lib. 3. statut. c. 3.*

DEFINITIO XII.

Vitricus, si modo non sit pater, potest tanquam extraneus quilibet legare spurio quantum velit vltra modum alimentorum.

SPurio, quem mulier binuba constãte priore matrimonio ex illicito damnatoque coitu susceperat, secundus vir, si nõ & idem pater sit, legare etiam supra modum alimentorum tanquã extraneus quilibet potest:[1] alioqui non potest nisi ad alimenta vsque, & ex æquitate iuris Pontificij,[2] potius quam ciuili vlla ratione.[3] *Ita Senatus* 3. Cal. Mart. 1597.

1 Sic enim vulgo creditur, soli patri prohibitum esse, ne filio spurio quãtum velit relinquat: cæteris vero, præsertim extraneis, prohibitum non esse, *ex l. vlt. C. de natur. liber.* Iacob. Cuiac. *ad Nouell. 22. de nupt. & Nouell. 89 quib. mod. natur. effic. sui.* Ego vero longe aliter, vt ex iis apparebit, quæ scripturi sumus *ad d. l. vlt. C. de natur. liber.* in nostra Iurisprudentiæ scientia, si quando eam in publicum exire patiemur, quod fortasse breui fiet, si Deus volet. Iunge *Defin. seq.*

2 *In cap. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.*

3 Cum iure ciuili nulla hic spuriorum generi alimenta debeantur, *Auth. ex complexu, C. de incest. & inutil. nupt.*

[DEFINITIO XIII.

Potest auia & proauia etiam paterna instituere nepotes & pronepotes illegitimos, quamuis legitima sobole subsistente.

QVæsitum est, an lex Iustiniani, quę prohibet nõ solum patri, sed etiam auo & proauo, ne quid possint per speciem vltimæ voluntatis etiã testamẽtariæ relinquere nepotib. & pronepotib. illegitimis sobole aliqua legitima interueniẽte,[1] locum habeat in auia & proauia paterna. Nam in materna res non habet dubitationem,[2] quando nec mater ipsa prohibetur heredem habere filium suum illegitimum nõ solùm ex testamento,[3] si velit, sed etiam ab intestato.[4] Nec deerant qui putarent constitutionem generalem, quæ de auo & proauo paterno loquitur, etiã in auia & proauia paterna locum habere intelligendam;[5] Non tantùm ex vulgari illo brocardico, quòd masculinum, vt aiunt, cõcipiat fœmininum.[6] Sed etiam quòd in omnibus eadem videatur ratio vrgere, idémque fauor legitimæ sobolis præferendæ.[7] Sed magis tamen placuit contraria sententia.[8] Siue quòd noua illa lex odiosa existimetur tanquã iuris veteris correctoria,[9] & quidẽ ocio, vt videtur irrationabili cùm deteriorem faciat conditionem illegitimorum, quàm si essent omnino extranei.[10] Maximè quod ad auum & proauum, quib. vicium nullum exprobrari potest.[11] Siue quòd absurdum existimari possit, non licere auiæ aut proauiæ paternæ relinquere quicquid velint nepotibus aut pronepotib. illegitimis, etiam legitima sobole subsistente,[12] dum ne aliqua fraus legitimis in portione legitima fiat.[13] Cum sit iis liberum totam suam substãtiam salua legitimorum portiuncula propriis quoque suis liberis naturalib. & illegitimis largiri, si non ex damnato coitu suscepti sint.[14] Nam & ab intestato eosdem, vt dixi, in solidũ heredes habere possent.[15] *Ita Senatus* pro liberis Ioannis Francisci du Vergier, contra N. Claudium Puencet, 4. Iul. 1612.

1 *l. vlt. C. hoc tit.* quam fatentur omnes etiam hodie manere incorrectam. *ad Nouell. 89. §. vlt. quib. mod. natur. effic. legit.*

2 Quin scilicet possit pro arbitrio instituere nepotes, aut pronepotes illegitimos. Idémque est de omnib ex linea materna venientibus. Andr. Tiraq. *ad l. si vnquam.* in verb. *suscepe-rit liberos.*

3 Adeò vt possint etiam de inofficioso matris testamento dicere. *l. si suspecta 29. §. 1. D. de inoff. test.* In quo plus iuris habẽt, quàm filij adoptiui, licèt legitimi, qui hodie non possunt impugnare testamentum, nisi adoptati sint ab auo materno, *l. pen. C. de adopt.* Iunge *Defin. 3 supr.*

4 Quæ tamen successionis species difficilior esse solet *d. l. vlt. C. hoc tit. l. 2. l. si spurius 4. D. vnd. cognat.* Nempe quia mater semper certa est, *l. quia semper 5. D. de in ius voc.*

5 Aret. *ad l. Gallus 29. §. quid si is. D. de lib. & post.* Ruin. *cons. 39. nu. 9. vol. 3* Francisc. Marc. *q. 312. part. 1.*

6 Etiã in odiosis, cùm odiũ est rationabile Bart *ad l. si quis in tãtã. n. 3. C. vnde vi, & ad l. 1. de verb. sign. & ad l. 1. D. de pecul.*

7 Quæ tota ratio est illius restrictionis ter repetitæ *in d. l. vlt C. hoc tit. Nulla legitima sobole existente.*

8 Quæ fuit Castrensis *ad d. §. quid si is,* quem locum peropportune indicauit mihi disertissimus causarũ in Senatu nostro patronus, idémque constantis & veteris amicitiæ vinculo mihi coniunctissimus Franciscus de Tardy. Eandémq; sententiã postea secutus est Francisc. Rip. qui communem esse attestatur *cons. 191.* vbi citat Odofr. Cyn. Ang. & Alber. *in d. l. fi. h. tit.* Alex. *cons. 139.* eleganter fuit consultum *li. 1.*

9 Putant enim vulgo interpretes ante legem illam fuisse permissum auo & proauo instituere nepotem & pronepotem etiam legitima sobole subsistẽte, & soli patri cuius vicium refrænandum fuit prohibitum fuisse ne quid illegitimis daret, legitima sobole subsistente, *l. 2. l. humanitatis 8. hoc tit.* Sicque ratiocinatur Castr. *suprad. loco.* Quod tamen nos refutauimus

in tractatu illo noſtro *de natur. liber. ad Princ. 2. illat. 2.* De nuptiis in Iuriſprudentia noſtra Papineanea iam ab aliquot annis in publicum edita, quam ſuperiore Definitione pollicebamur.

10 Idem Carol. Ruin. *conſ. 65 nu. 3. vol. 3.* vbi ob hanc rationem videtur tandem concludere cum Caſtrenſi.

11 Quomodo exprobrari poteſt patri, *d. l. vlt. hoc tit.*

12 Ratio eſt optima Franciſc. Rip. *d. conſ. ſeu reſp. 191.* vbi vocat eam, vt eſt, *inconuincibilem.*

13 Semper enim legitima liberorum legitimorum ſalua eſſe debet, *l. ſi totas 5. l. ſi liqueat 8. C. de inoff. donat. l. parentib. C. de inoff. teſtam.*

14 Iſtis enim nihil omnino relinqui poteſt iure ciuili, iure autem canonico alimenta, *vt dixi Defin. præced. nu. 2. & 3.*

15 *d. l. 2. & 4. D. vnd. cognat. l. 1. § ſed & vulgo. D. ad SC. Tertyll.* Eaque perelegans ſanè ac manifeſta differentiæ ratio eſt inter maſculos & fœminas circa diſpoſitionem *d. l. vlt. C. hoc tit.* Nam quæ eſt auia paterna reſpectu nepotis, tamen mater eſt reſpectu filij, & quæ proauia paterna ratione pronepotis ex nepote ex filia ea eſt auia materna ipſius nepotis, poſſetq; haud dubiè illum heredem inſtituere etiam legitima prole ſubſiſtente.]

TIT. XVII.

DE LEGIT. TVTEL.

DEFINITIO I.

Nepoti ex filio prædefuncto an mater tutrix dari poſſit ſuperſtite auo paterno, ita vt in adminiſtratione auo præferatur?

AMETSI nepos ex filio prædefuncto in aui paterni ſit poteſtate,[1] obtinuit tamen eorum ſententia, qui in tutela matrem auo paterno præferendam eſſe cenſuerunt,[2] ratione illa, quod & in ſucceſſione præferretur:[3] eadem vero cauſa eſſe ſoleat tutelæ, quæ ſucceſſionis;[4] mihi tamen neque ſententia, neque ratio illa probari vnquam potuit. Toties enim de legitima tutela quærendum eſt, quoties perſona eſt, quæ tutorem habere poſſit: at tutorem habere nec poteſt, nec debet, qui in aliena eſt poteſtate,[6] quique auum habet legitimum adminiſtratorem.[7] *Ita tractatum eſt* in Senatu, 12. Cal. Decembr. 1589. Iunge tamen Defin. 3. infr. De patr. poteſt.

1 *l. 2. verſ. nepotibus, D. de vulg. & pupill. ſubſtit. l. penult. D. de agnoſc. & alend. liber.*

2 Bart *contra gloſ. in Auth. matri & auiæ, C. quand. mul. tutel. offic. fung. poſſ.* Vide Dec. *conſ. 245.*

3 Propter gradus prærogatiuam, quia mater eſt in primo aſcendentium gradu, auus vero, ſiue paternus, ſiue maternus in ſecundo, *Nouell. 118. de hered. ab inteſt. venient. c. 1.*

4 *Inſtit. de legit. patron. tutel. & l. quo tutela 73. de regul. iuris.*

5 Semper enim ſupponendi ſunt termini habiles, vt loquuntur, *l. adigere 6 §. quamuis, D. de iur. patronat. cum ſimilibus.*

6 Quia non poteſt fieri, vt quis ſit in duorum ſimul poteſtate patria ſcilicet ac tutoria, cum poteſtas tutoria ſit imago quædam patriæ poteſtatis, *l. 1. princip. de tutel. l. vlt. verſ. quibus ſi damnato, C. de ſentent. paſſ. & reſtit.* ne alioquin imagine veritas naturæ adumbretur, vt eleganter Papinianus noſter *in l. filio 23. D. de liber. & poſth.* Vide quæ contra ſupradictam Bartoli opinionem ſcripſi *in Error. 7. Decad. 6. De error. pragmat.* Poterat ſane Bartoli opinio procedere in nepote ex prædefuncto filio emancipato, quia poteſt ille habere tutorem, cum poſt mortem patris in nullius poteſtate reperiatur. Cum Bartolo tamen ſentit Afflict. *deciſ. 281. nu. 3* Capyc. *deciſ. 56. nu. 5.*

7 Nam quem quis habet in ſua poteſtate, eius ſemper legitimus adminiſtrator eſt, *l. cum oportet 6. & l. vlt.* vbi Bart. Bald & alij *C. de bon. quæ liber.* [Ita concludit Ferrar. *in form. libell. ad redd. ration. gloſ. 1. nu. 4.* Et ita quoque Senatus noſter ſæpius tandem pronunciauit.]

TIT. XVIII.

QVI PETANT TVTOR.

DEFINITIO I.

Qui cogitur petere tutorem, non prius officio ſuo ſatisfeciſſe intelligitur, quam eum tutorem dari curauerit, qui tutelam gerere & velit, & poſſit.

IS, cuius cura & expenſis tutor dari debuit,[1] ſi curauerit, vt ex conſanguineorum & affinium votis abſens quiſpiam tutor eligeretur,[2] nondum ſatisfeciſſe videbitur, cum nouus is tutor ſaluas habeat excuſationis cauſas,[3] quas ſi tales adferat, vt admittendæ videantur, alius tutor perinde dandus erit, ac ſi nullus dum datus eſſet.[4] Non idem erit, ſi præſens & conſentiens quis electus ſit, quamuis nec dum ſatiſdederit aut iurauerit, quia cum reſilire illi non liceat,[5] cogi poteſt vt iuret, ſatiſdet, ac omnia cætera faciat, quæ tutoris officio incumbunt.[6] Plane ſi talis ſit, qui nec ſatiſdare poſſit propter egeſtatem aut ſuſpectas ex alia cauſa facultates,[7] nec ſine ſatiſdatione admitti debeat,[8] ferè eſt, vt quaſi ſub impoſſibili conditione datus pro non dato habeatur,[9] nec proinde videatur adhuc liberatio contigiſſe illi, cuius cura & expenſis tutor dari debuit.[10] *Ita Senatus* in iis cauſis, de quibus in Defin. 1. ſup. Si minor ſe maior. dixer.

1 Sunt enim quædam perſonæ, ad quarum curam hoc pertinet, de quibus *in tit. Qui pet. tutor. vel curat. D. & C.*

2 Poteſt ſiquidem etiam abſens eligi & inuitus, dummodo fuerit citatus ad excuſationis cauſas, ſi quas habuit proferendas, *l. illud ſemper 5. D. de tutor. & cur. dat.* Aliud eſt in curatore, de quo *in l. 3 §. ſi pupillus. D. de tutel.*

3 *Tot. tit. De excuſ. tutor. D. & C.*

4 Itaque hoc caſu id obtinet, quod vulgo dici ſolet, nihil actum videri, quandiu aliquid reſtat agendum, *l. pen. in fi. C. de his quib. vt indign.*

5 Quod enim ſemel placuit, diſplicere poſtea non poteſt, *c. quod ſemel, de reg. iur. in 6.*

6 *l. 1. C. de tutor. vel curat. qui ſatis non ded.* Alioqui remouendus eſt à tutela, interdum etiam cum infamia, ſecundum diſtinctionem, *l. 2. eod.*

7 Non enim ſemper facile eſt inuenire fideiuſſorem, *l. 2. §. pen. D. de iudic.*

8 Soli enim tutores teſtamentarij aut ex inquiſitione dati admittuntur ſine ſatiſdatione, *Inſt. de ſatiſd. tutor.*

9 Etſi verba iſta in dando tutore vſurpata, *ſi ſatiſdederit*, nõ tam conditionem in ſe habere dicuntur, (quam ſcilicet actus legitimus, qualis eſt tutoris datio, non admitteret, *l. actus legitimi 77. de regul. iur.*) quam admonitionem per quam tutor intelligat non aliter ei tutelam committi, quam ſi ſatiſdederit, *l. muto 6. §. 1. D. de tutel.*

10 *Arg. d. l. pen. in fi. C. de his quib. vt indign.*

DEFINITIO II.

Mater conuenta vt tutrix, ſi ſe negat tutricem, non prius tamen abſoluenda eſt, quam tutorem aliquem dari curauerit intra tempus ei à Iudice in hanc rem præſtituendum.

MAter filij pupilli nomine conuenta ab hereditario creditore ſi neget ſe tutricem,[1] condemnanda eſt, vt intra breue tempus arbitrio Iudicis ſtatuendum petat ipſa pupillo tutorem.[2] Quoniam & ſi nulla lis eſſet, incumberet ea res matris officio & pietati, cum alioqui nõ petito tutore futurum eſſet, vt ſi interea pupillus decederet, ipſius hereditate mater in negligentiæ ſuæ pœnam priuaretur.[3] *Ita Sena-*

tus

Source : BIU Cujas

tus contra Illustrem Dominam Ludouicam de la Chambre pro Noë de Mouxi in secreto auditorio, 15. Cal. Sept. 1595.

1 Nec enim mater tutrix est ipso iure, aut legitima administratrix, vt pater, sed ita demum si tutrix facta sit: fieri autem non potest, nisi velit & consentiat, vt nec auia, in quo differūt ab aliis tutoribus, *Auth. matri & auiæ, C. quand. mul. tutel. offic. fung. potest.*

2 Necessitas enim petendi tutores filiis pupillis imposita est matribus, non tamen petendi curatores minoribus propter rationem diuersitatis positam *in l. matris pietas 6. C. hoc tit. l. 2. §. si mater, D. ad SC. Tertyll.*

3 *d. §. si mater, & sequentib. l. matres 3. l. omnem 6. C. eod. ill. tit.*

TIT. XIX.

VBI PETANT. TVTOR. vel Curat.

DEFINITIO I.

Tutorem dare potest Iudex domicilij pupillaris, multo magis Iudex originis: potest etiam Iudex loci, in quo posita sunt bona.

TVTOR cum personæ pupilli principaliter, non etiam bonis, nisi per consequentias detur, [1] ab eo Iudice dandus est, qui ordinariam exercet iurisdictionem in eo territorio, in quo habet pupillus domicilium habitationis. [2] Nec eo minus tamen ius dandi tutoris habebit is, qui Iudex est domicilij originis, [3] ita fiet, vt in vtriusque pari iure potior causa sit eius, qui præuenerit. [4] Nec tamen ea res faciet, quin si pupilli bona vel vniuersa, vel maiore ex parte in alia sint prouincia, possit etiam Iudex illius prouinciæ tutorem alium pro suo iure cōstituere, ad quem eorum saltem bonorum, quæ in illa prouincia sunt, cura & tuitio pertineat, [5] si modo id commodius pupillo fore videatur. Quæcunque enim de pupilli siue persona, siue patrimonio constitui necesse est, ea omnia ex pupilli commodis & vtilitatibus æstimari debent. [6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. infr. tit. prox.

1 *l. quia personæ 14. cum præced. D. de testam. tutel.*

2 Cynus omnino videndus *in l. 1. C. hoc tit.* Bart. *in l. pupillo 27. D. de tutor. & curat. dat. ex l. magis puto 5. §. illud, D. de rebus eor.*

3 *d. l. 1. C. hoc tit.* Et hic in dubio præferendus est *d. l. 1. & arg. l. libertus 17. §. præscriptio, in fi. D. ad municip.*

4 Papiens. *in form. libell. ad redd. ration. tutel. in vers. eidem Iacobo, nu 3. & 4.*

5 *d. l. vnic. C. hoc tit. l. propter litem 21. §. licet, D. de excus. tutor.* Potest etiam vtriusque Iudicis auctoritate idem Iudex in diuersis locis constitui, sic tamen vt non nisi vna sit tutela, *l. Iurisperitos 30. § 1. eod.*

6 *l. pen. de confirm. tutor.* Requiritur tamen, vt etiam is, qui tutor datur, sit etiam de iurisdictione dantis, vt tractat Papiēsis supradicto loco *ex l. 1. in fi. & l. ius dandi 6. D. de tutor. & curat. dat. & per glos. in l. etiam, D. de tutel.*

TIT. XX.

QVI TVTOR. AVT CVrat. dare dariue poss.

DEFINITIO I.

Minoris debitor testamento tutor dari potest à testatore, qui debitorem esse non ignorauit.

QVOD Iustiniani constitutio introduxit, [1] vt minoris debitor neque tutor, neque curator dari possit, ad tutorem aut curatorem testamentarium non pertinet, quem defunctus sciuit debitorem. [2] Sed si ignorauerit, non eo minus erit locus constitutioni, quod personæ fidem testator secutus videatur, [3] quam fortassis suspectam habuisset, si sciuisset debere. [4] *Sine die.*

1 *In Auth. minoris debitor, C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.

2 Guid. Pap. *quæst. 144.* & ibi Apostill.

3 Quæ ratio solet facere, vt multa priuilegia habeant tutores testamentarij, quæ tutores cæteri non habent, quale illud est inter cætera, quod non coguntur satisdare, quippe quorum fides à testatore electa fuerit ei satis explorata, *tot. tit. Inst. de satisdat. tutor. l. testamento 17. D. de test. tutel.*

4 Nimirum ob eas ipsas rationes, quæ Iustiniani nouellæ constitutioni causam dederunt, quod verisimile sit, debitorem aut creditorem pupilli vtilitates suas pupillaribus præpositurum. [Et ideo placuit eandem pœnam Iustinianeæ constitutionis locum habere, etiam contra eum qui pro tutore aut pro curatore negotia gesserit. Huic enim multo magis imputari potest, præsertim si nullo facto inuentario ad administrationem bonorum pupilli aut minoris accesserit, vt ipsius instrumenta pro arbitrio tractare & subtrahere potuerit. Idque adeò verum est, vt etiam incerto eo an inuentarium aliquod factum sit ab eo, qui cùm esset creditor, negotia pupilli gessit, nulla ei debeat fieri prouisionalis adiudicatio. *Ita Senatus* infirmata prioris iudicis sententia. Ex tempore pro sororibus Antermet, multis tamen opinantibus summouendum eum à petitione debiti nulla inuentarij exhibitione expectata, cum quibus & ego sentiebam, 9. Aug. 1612. Iunge *Defin. 1. nu. 4. J. de eo qui pro tut. vel cur. negot. gess.*]

DEFINITIO II.

Minor, qui se iurauit maiorem, non eo magis potest esse tutor, sed eius cura & sumptibus alius dari debet.

MInor, qui apud Iudicem se maiorem dixit, & iurauit, siue dolo malo, siue per imprudētiam, nō eo magis tutor esse potest, [1] probata postmodum minori ætate, [2] quæ ipsa curatoris consilio regi adhuc debeat. [3] Sed etsi à Iudice circumuento per obreptionem tutor datus sit, non potest valere datio, [4] aliusque tutor dandus est, sed tamen eius sumptibus & diligentia, vt hactenus saltem dolus culpáve eius coerceatur. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supr. sub tit. Si minor se maior. dixer. Defin. 1.

1 Quamuis dici soleat, in hoc casu minorem habendum esse pro maiore, non solum propter mendacium, sed etiam & maxime propter iusiurandum, *l. 12. in fi. & tot. tit. C. si min. se maior. aixer.* Quasi iusiurandum repræsentet eum maiorem, *arg. Auth sacramenta puberum. vbi not. C. si aduers. vendit.*

2 Plus enim hoc casu in rei veritate est, quam in opinione: & semper verum est eius ætatis, quæ reuera minor sit, non satis firmum esse consilium, nec ob id prudentiorem quem esse, quod iurauerit, cum quo quis prudentior est, eo minus facilis sit ad iurandum, *l. illud aut illud 25. §. 1. D. de pecun. constit. l. quæ sub conditione 8. D. de condit. instit.*

3 Fœda enim & nominum & rerum confusio ista est, si tutor vel curator fiat is, qui tutore ipse indiget vel curatore, *l. vlt. C. de legit. tutel.*

4 Vt nec aliud quicquam factum per obreptionem, *l. magis puto 5 §. manet actio, D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit 29. D. ad leg. Cornel. de falsi.*

5 Ne alioqui impune prætori obrepsisse ac illusisse videatur. Si enim de solius eius commodo ageretur, posset haberi pro maiore, *d. l. 2. in fi. C. si min. se maior. dixer.* At hic vertitur incommodum & periculum pupilli, cuius interest, vt minorem & fortassis etiam periurum non habeat tutorem, *arg. l. ad Rempublicam 8. in fi. ad municip.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO III.

Qui tutorem dare debeat, an Iudex loci originis, an domicilij, an prouinciæ, vbi sita sunt bona?

IVdex prouinciæ, in qua sita sunt pupilli bona, tutorem dare non potest pupillo, qui neque ex ea prouincia originem trahat, neque in ea domicilium habeat: curatorem vero bonis ipsius multo minus, nisi prius constet, Iudicem loci originis aut habitationis tutorem dare vel nolle, vel non posse, aut tutorem ab eo datum nolle aut non posse administrare bona, quæ sint extra prouinciam. His enim demū casibus potest Iudex loci, in quo bona sunt, tutorem dare vel curatorem. [1] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Beaumont & de Coindié, contra liberos D. de la Croix, de la Rauoire, de Charansoney, 4. Non. Iunij 1593. Iunge Defin. 3. inf. De in lit. dand. tutor.

1 Cynus omnino videndus *in l. 1. C. vbi pet. tutor.* cuius sententiam Ferrariensis quoque probat *in libell. ad redd. rat. tutel. versic. eidem Iacobo, nu. 3.* & 4. vbi etiam Masuer. *in addit.*

DEFINITIO IV.

Curator quando & quis possit dari & inuitus & inuito.

CVrator sicut minori petenti duntaxat & volenti,[1] ita non nisi volens datur,[2] præterquam cum ex agnatis, cognatis & affinibus omnibus aliquis necessario eligendus est, qui eas partes exerceat. [3] Tunc enim, si non is nominatim à minore petatur, qui cōsentiat, eadem prorsus seruanda sunt in curatore, quæ in tutore eligendo aut excusando. [4] Sane ad litem datur inuito; [5] sed non inuitus, nisi qui publico Procuratoris officio fungatur. [6] Parum enim aut nihil distat inter Procuratorem & curatorem ad lites. [7] Nec alia vlla ratio excusare Procuratorem potest, quo minus curationem suscipere cogatur, quā quæ excusaret, ne Procuratoris officium pro eodem suscipere compelleretur, forte quod iam alterius collitigatoris in eadem causa Procurator esset: si tamen alius ille litigator aduersarius fuit; [8] alioqui nihil prohibet, quin eadem in causa idem sit plurium Procurator, qui communem paremve causam habeant. [9] Plane si absentis bonis curator dandus sit, [10] nulla ratio est, vt id muneris inuito Procuratori mandetur, quod & præstandæ satisdationis & reddendæ rationis necessitatem secum adferat. [11] Itaque solet ea cura illis deferri, qui ad succedendum sunt proximiores, & quibus absentis mortui successio deferretur, vt tanto diligentius bona administrent, tāquam quæ sint & iam sua, & adhuc aliena. [12] *Ita Senatus* in secreto auditorio ex tempore in causa N. Polixenæ Veillet, vxoris Do. de la Vulpilliere, & Procuratoris Grilliet, 6. Non. Mart. 1594.

1 *§ item inuiti, Inst. de curator. l. 3. §. si pupillus, D. de tutel.*

2 Intellige, cum curator datur ad aliquem actum specialiter.

3 Quod euenit, cum generalis datur curator, qui omnium bonorum minoris legitimam administrationem habeat, de quo *in tit. De tutor. & curat. dat. & in tit. De administr. tutor. & curat. & in l. siue generalis 61. D. de iur. dot.*

4 Parum enim distat huiusmodi curator à tutore, cum vterque & generalem, & legitimam habeat administrationem, nisi quod curator bonis tantum, tutor vero etiam personę datur, *l. quia personæ 14. D. de testam. tutel. l. cum in vna 17. §. 1. D. de appellat.*

5 *d. §. inuiti, Inst. de curat. l. 1. & vlt. C. de in lit. dand. tutor. vel curat.*

6 Procuratorem enim ad lites tractandas publice constitutorum officium hodie publicum est & necessarium, non voluntarium.

7 Intellige de Procuratore ad lites dare. Nam & huius Procuratoris est litem curare, & curatoris procurare.

8 Quo casu non posset quis esse plurium Aduocatus aut Procurator citra præuaricationem, *l. 3. §. quod si Aduocato, D. de præuaric. l. vlt. vbi not. D. de postul.*

9 Imo coguntur interdum plures vnum eundemque Procuratorem constituere, *l. 5. §. pen. D. iudic. solu.*

10 *Ex tit. De curat. bon. dan. l. muto 6. in fi D. de tutel.*

11 Omnes enim, qui bonorum administrationem habent, coguntur rationem reddere, in eamq; rem satisdare, nisi cum satisdatio eis remittitur, *l. testamento 17. D. de testam. tutel. l. si impuberi 13. in fi. de tutor. & curat. dat.*

12 Quasi hæc curatio nihil aliud sit, quam præoccupatio quædam futuræ successionis. Facit *l. quo tutela 73. vbi not. de regul. iur.* Ideoque etiam infantes & fœminæ, si sint ad succedendum proximiores, ad hoc curationis genus admittuntur; eoque passim iure vtimur, [quamuis inuita iurisprudentia, quoniam curatoris cuiuslibet officium virile est, Dec. *ad l. fœmina, de reg. iur.* Itaque melius esset custodiam duntaxat bonorum ei dare & ad exercendas actiones, quæ tempore periturę essent, permittere illi nominationem curatoris, qui satisdet de rationibus absenti quandoque reuerso reddendis, nisi malit illa satisdare pro curatore. *Ita Senatus* 5. Maij 1611. me Præside.]

TIT. XXI.

QVAND. MVL. TVTEL. offic. fung. pot.

DEFINITIO I.

Mater tutelam liberorum nec suscipere cogitur, nec retinere: vtrumque tamen facere potest, si velit.

MAter, quæ filij impuberis tutelam siue à marito, siue à Iudice delatam agnouit, [1] liberam abiiciendæ eius potestatem habet, nec aut causam aliquā probare cogitur, at ne allegare quidē, [2] aut in integrum restitutionis auxilium implorare, si forte susceptæ tutelæ tempore minor fuerit annis viginti quinque. [3] Nam quemadmodum inuita tutrix fieri non potuit, [4] ita nec tutelam retinere cogenda est. [5] Neque hoc casu locum habet, quod dici solet; Ea, quæ ab initio sunt voluntatis, ex postfacto esse necessitatis. [6] Quod enim matri defertur tutela filij, non tam iure fit, quam intuitu pietatis, cum alioqui tutela virile sit officium, cuius incapax perinde mater est atq; alia mulier quælibet. [7] Idem in auia iuris est. [8] Proinde nec est distinctioni locus, an minor annis mulier esset, cum tutelam susciperet, an maior, cum sola eius voluntas hac parte ius faciat. [9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, Prid. Cal. Ianuar. 1590.

1 Postquam placuit Iustiniano, vt mater & auia tutrix esse possit, si velit, *Auth. matr. & auiæ, C. hoc tit.* ne egeat in eā rem rescripto Principis, quo antea indigebat, *l. vlt. D. de tutel.*

2 Est enim causæ allegatio necessaria iis demum casibus, qui non pendēt à voluntate nuda facientis, & quibus causam aliquam subesse necesse est, deniq; circa eas res, quæ in causæ cognitione versantur, *vt in l. post litē 17. §. vlt. l. mutus 43. §. vlt. & seqq. D. de Procur. l. pater 4. vers. nisi si causa, D. de testā. tutel.*

3 Frustra enim restitutionem implorat is, qui ipso iure munitus est, *l. in causæ 16. in princ. D. de minor. l. 3. C. si aduers. libert. l. 2. C. de præd. minor.*

4 Permisit enim tantum Iustinianus, vt possit mater esse tutrix, si velit, non autem constituit, vt cogatur esse, tametsi nolit, *d. Auth. matri & auiæ*, & in corpore vnde sumitur. [Simile quiddam est in sacerdote, qui tutor esse non cogitur quidem, sed potest, si velit. *Ita Senatus* 5. Cal. Mart. 1613.]

5 Alioqui ex ratione matrimonium matris impediretur, cum non liceat matri, quæ alium virum quæsiit, tutelam liberorum ex priore viro susceptorum retinere, *d. Auth. matri & auiæ*, iunct. *Auth. sacramentum, eod.*

6 Vt *in l. sicut 5. C. de oblig. & action. l. in commodato 17. §. sicut, D. commod.*

7 Ideoque nimirum egebat olim rescripto Principis, *l. vlt. D. de tutel.*

8 Hoc

8 Hoc enim nouum ius induxit Iustin. in matre & auia simul, vt scilicet post matrem auia tutrix esse possit, *d. Auth. matri & auiæ, & Nouell.* 118. *De hered. ab intest. venient. c.* 5. *§. ex his autem.*

9 Etsi in aliis quibusdam melior est conditio matris, quæ minor annis sit, quam eius, quæ maior, vt in specie *l.* 2. *C. si aduers. delict.*

DEFINITIO II.

Mater, quæ conuolauit ad secunda vota, neque fieri, neque remanere tutrix potest, etiamsi agnati consentiant.

QVæ ad secundas transiit nuptias, non potest tutrix esse liberorum prioris matrimonij, tametsi maxime velit, & agnati cognatique omnes consentiant. [1] Quare nec si Iudex eam tutricem dederit ex inquisitione, datio tenebit, quamuis nemo sit, qui ab ea datione prouocauerit, [2] legibus nimirum repugnantibus, quæ non patiuntur, vt mulier maternæ pietatis oblita, & in alienam familiam translata liberos in potestate sua retineat. [3] Quanquam enim nupta mulier non est in mariti potestate, si ius Romanorum inspicias, quo nos vtimur: [4] Nemo tamen est, qui nesciat, non superesse ei liberum de suis rebus, nedum de alienis, disponendi arbitrium, quę voluntates suas ad mariti nutum accommodare cogatur. [5] Satisque iam indultum matri viduæ Iustinianus voluit, vt quamuis mulier sit, virili tamen officio fungi possit. [6] Nec causa vlla est, cur matri binubæ idem priuilegium concedatur. Nam & ipsa Iustiniani constitutione cautum erat, vt ad tutelam accedens mater secundis nuptiis adhibito etiam iureiurando renunciaret. [7] Quod quamuis moribus nostris improbatum sit, [8] quia libera debent esse matrimonia, [9] illud tamen retentum est, vt nec manere, nec fieri tutrix possit mater, quæ ad secunda vota conuolauit. [10] Alium ergo tutorem dari pupillo oportebit, in eamque rem pupilli agnatos & cognatos vocari, & quidem sumptibus & diligentia matris, tum quod tutelam ipsa suscipere perperam & contra leges non debuerit, [11] tum quia ad ipsius officium & pietatem spectet, vt liberis suis impuberibus tutorem petat; [12] quamuis si prior ratio non concurreret; sola posterior nō faceret, vt matris sumptibus dari tutor deberet. [13] *Ita Senatus* in causa N. de Sion, vxoris N. Bachellard de S. Germano d'Amberieu, ex tempore, 8. Id. Mart. 1594.

1 *Auth. sacramentum. C. hoc tit.* Non enim potest mater tutrix esse, nisi quo casu permissum ei est à Iustiniano. Atqui hoc casu non modo permissum ei non est, sed etiam nominatim constitutum, vt hoc casu omnimodo expellenda sit mater à tutela. *d. Auth. sacramentum.*

2 Esset enim hæc sententia ex numero earum, quæ sine appellatione rescinduntur, de quibus *in tit. D. quæ sent. sin. appell. rescind. l. si expressim* 19. *D. de appellat.* Denique auctoritas iuris non est in arbitrio iudicantis, *l.* 15. *ad municip.*

3 Est tamen hæc ratio indignitatis potius, quam incapacitatis, quam attulimus *num.* 1. fortior est, quia semper supponendi sunt termini habiles, *vulg. l. adigere* 6 *§. quamuis, de iur. patron.*

4 *l.* 1 *§. vlt.* vbi est text elegans. *C. de liber. exhib.*

5 Metu scilicet reuerentiali, de quo nostri *ad l.* 1. *§. quæ onerandæ, D. quar. rer. act non det. l. pen. D. de furt.*

6 *Dict. Auth. matri & auiæ.*

7 *Ibid.* & in corpore vnde sumitur, *l.* 2. *eod.*

8 Et à Iustiniano ipso *in d. Auth. sacramentum.*

9 *l. si patre cogente* 22. *D. de rit. nupt.*

10 Quia non fuit hoc casu permissum.

11 Hoc enim est illudere legibus.

12 Dixi *Defin.* 1. *&* 2. *supr. qui pet. tutor.*

13 Aliud enim est sumptus debere, aliud diligentiam, *l.* 1. *§. illud tenendum, de muner. & honor.*

DEFINITIO III.

Mater minor annis 25. non debet admitti ad tutelam liberorum suorum, nisi testamentariam, idque cum satisdatione.

POtest mater etiam minor annis vigintiquinque liberorum suorum tutrix esse, non tamen legitima, sed testamentaria, [1] adeo vt nec vlla satisdatione sit oneranda, quod imputare suæ facilitati, aut potius fatuitati debeat pater, qui eam tutricem dedit. [2] Nec eo minus tamen rectè fecerit Iudex, si non aliter eam confirmare velit, quam si satisdet, [3] licet tutoribus testamentariis satisdandi necessitas soleat remitti. [4] Multo magis id admittendum sit, si filiafamilias proponatur. [5] Nisi pater idoneus confirmationi expressim consentiat: [6] qui consensus cum patrem obliget, satisdationis loco est. [7] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua in Defin. 20. & 21. infr. De impub. & aliis subsitit.

1 *l.* 2. *vers. his illud, C. hoc tit.*

2 Ita Nicolaus Boer. *q.* 141.

3 *Arg. l. Lucius* 46 *§. pen. D. de admin. tutor.*

4 *l. testamento* 17. *D. de testam. tutel.*

5 Nec etiam fieri tam facile potest, vt filiafamilias sit soluendo.

6 *l. si filius familias* 7. *D. de tutel.*

7 *l.* 1. *C. de filiis fam. & quand. pro iis pat. teneat. li.* 10. *tit.* 60.

TIT. XXII.

IN QVIB. CASIB. TVtor. habent.

DEFINITIO I.

Curator datus minori quamuis petenti non tamen remouendus est ad nutum & libitum minoris, sed tantum causa cognita.

VRATOR quidem non datur minori nisi petenti prę terquam ad lites: [1] sed si datus sit petenti, non est ad nutum minoris, nec nisi causa cognita remouendus, adeoque nec alius curator, nisi causa similiter cognita, ei adiūgēdus. [2] Onerat enim ea res existimationem curatoris. Et ideo etiamsi causa aliqua sit, propter quam alius curator dari debeat, quæ non infamet, id ipsum decreto Iudicis comprehendi oportet, ne dubitare quis possit, factum id esse salua curatoris fama & existimatione. [3] Id ni factum ita sit, iustam appellandi causam curator habet, [4] cum suspecti causa, quæ publicæ accusationis fauorem meruit, [5] non minus curatores afficiat, quam tutores. [6] *Sic tractatum est* in causa D. Caroli Francisci Ruffini, Domini de Vens, Aduocati clarissimi, & Referendarij Sereniss. Ducissæ, & N. Claudij de Buttet in secreto auditorio, Nonis Maij 1597.

1 *§. inuiti, Instit. de curator.*

2 Ita enim accipi debet, quod scriptum est *in l. ventri* 20. *§. curatorem, D. de tutor. & curat. dat.* vbi Accurs.

3 *l.* 3. *§. vlt. & l.* 4. *§.* 1. *D. de suspect. tutor.*

4 Tanquam ab iniuria Iudicis, qui existimationem eius læsit saltem apud bonos & graues viros, quod ferre nemo debet, *l.* 4. *§. aduersus, D. de doli mal. except. l. licet famosæ, vers. nec exceptiones, & seq. D. de obseq. parent. & patron. præst.*

5 *l.* 1. *§. suspecti. vbi not. D. ad SC. Turpill. l.* 1. *§. consequens est, D. de suspect. tutor.*

Source : BIU Cujas

6 *l.3.§.non tantum,& §.vlt.l.impubtribus 7.D.eod.tit.de ſuſpect.tutor. & curator.l.2.C.eod.*

TIT. XXIII.

DE ADMIN. TVTOR.

DEFINITIO I.

Condemnatio irrogata pupillo ex dolo tutoris, vel negligentia ipſius tutoris, non pupilli damno cedere debet.

PVPILLO condemnato, ſi tutor pupilli nomine prouocauerit, nec appellationem intra ſtatuta tempora proſecutus ſit, [1] quam idcirco ſuperior Iudex deſertam pronunciauerit, non tantum in expenſas litis, ſed in eam quoque mulctam, quę appellantibus ob deſertam appellationem iure noſtro infligitur, proprio nomine quaſi ex delicto ſuo [2] condemnandus eſt, ſiue iuſta, ſiue iniuſta fuit appellatio, ne alienæ negligentiæ pœnas pupillus luat.[3] Idemque eſt, ſi per craſſam iuris ignorantiã ob non conſultos peritiores, [4] aut dolo malo & per calumniam fruſtrandi iudicati gratia [5] tutor prouocauerit, & quod conſequens eſt, ſuccubuerit. Neque enim eſt quod quæratur, ita fieri, vt damnoſum ſibi ſit officium ſuum, [6] cum non tam officij neceſſitas, quam mala adminiſtratio cauſam det condemnationi:[7] multoque eſſet iniquius ex dolo culpave tutoris pupillo damnum inferri, cui nihil imputari poteſt.[8] *Ita Senatus* ex tempore, 9. April. 1588. & rurſum in cauſa R. Patr. Greffij Franciſcani, menſe Auguſt. 88.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt, *releuer & intimer l'appellation.*

2 Deſertio namque appellationis delicti quędam ſpecies eſt, quaſi ex deſertione appareat, non fuiſſe interpoſitam appellationem niſi fruſtrandi gratia, vt tam ſuperiori quam inferiori Iudici illuderetur, *argum.l.tutor 41.in princip.D.de vſur.*

3 *l. non eſt ignotum 6.C.hoc tit.*

4 Stultus enim dicitur, qui errat in iure, cum potuit conſulere peritiores, *l.regula 9.§.vlt.D.de iuris & facti ignorantia.*

5 *Vt in d.l.tutor 41.D.de vſur.* quibus opponitur tutor, qui bona fide appellauit, id eſt, vt ius, quod pupillo ſuo competere putabat, tueretur, de quo *in leg.negotiorum 24.D.de appellat.*

6 Quod nunquam ferendum eſt, *l.videlicet 29.D.ex quib. cauſ.maior. l.ſed ſi quis ex ſignatoribus 7.D.teſtam. quemadmod. aper.*

7 Nec enim tutori parcendum eſt, quoties non ſolum male, ſed quod grauius eſt mala fide adminiſtrat, *d.l.non eſt ignotum, l.qui fundum 7.§.ſi tutor. D.pro emptor.*

8 Ex generali regula, *l.non debet alteri 74. de reg.iur. l.2. D. quod vi aut clam.* Nec enim adminiſtrantur tutelæ ad hoc, vt mergantur pupilli, ſed vt iis proſpiciatur, *l.3.in princip.de contr. tutel.& vtil.act.d.§.ſi tutor.*

DEFINITIO II.

Poteſt tutor ex bona fide plus impendere in pupillum, quam ſit in eius reditu: vrgere tamen minorem debet curator, vt quæſtum aliquem faciat, ſi poſſit.

NOn poteſt tutor in pupillum plus impendere quam ſit in facultatibus, niſi forte pupillo expediat. Non enim in hoc adminiſtrantur tutelæ, vt pupilli mergantur.[1] Neque tamen prohibebitur tutor in pupilli alimenta plus impendere, quam ſit in reditu facultatum, ſi reditus ille honeſtis & cõgruentibus alimentis non ſufficiat. [2] Sicut enim cogendus non eſt tutor, vt de ſuo pupillum alat, [3] ita nec vt eum in mendicandi neceſſitatem coniiciat.[4] Idem in minoris curatore tractari poteſt. [5] Sane à quo tempore quæſtum ex induſtria ſua facere minor potuit, imputandum eſt curatori, quanto pluris ob id expẽſum eſt, quod per eius negligentiam minor quęſtum nullum fecerit. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 7. Id. Febr. 1589. & rurſus in cauſa Raymundi Perard, & Claudiæ Perard, 8. Id. Iul. 1591.

1 *l.3. in princ.D.de contrar.tutel.& vtil.action.*

2 Scilicet pro facultate patrimonij, & pro dignitate natalium pupilli, vt loquitur Paulus *in l.cum plures 12.§.cum tutor, D.hoc tit.*

3 *l.1.§.vlt.D.de contr.tutel. & vtil.action.* dummodo nihil impenderit tutor niſi ex bona fide, *d.l.3.§.pen.eod.* Textus eſt elegans *in l.2.C.de alim.pupill.præſt.*

4 *d.l.3.in princip.* iunct. *l.in fundo 38.D.de rei vindic. l.ſi ſeruos 25.D.de pignor.action.*

5 Non enim plus iuris habet curator in bona minoris, quã tutor in bona pupilli: imo tanto minus, quod non perſonæ quoque datur vt tutor, ſed bonis tantum, *l.14 D.de teſt.tutel.* iunct. *l.cum in vna 17.in fi. de appell.*

6 Debuit enim minor à curatore admoneri, vt quæſtum faceret, ſuamque in re aliqua honeſta induſtriam exerceret: hoc verò nec in pupillum, nec in tutorem cadere facile poteſt.

DEFINITIO III.

Tutor non cogitur pati, vt in pupillari inuentario deſcribantur res, quas intendit ſuas eſſe, licet mater aut agnati pupilli contendant eſſe pupillares.

SI tutor inuentarium bonorum pupillarium conficiens vrgeatur à matre aliiſve conſanguineis pupilli, vt ea bona deſcribi patiatur, quæ proprio ſibi nomine quæſiit ex pecunia, quæ inter eum & patrem impuberis communis fuiſſe dicitur, [1] non eſt cogendus, [2] nec proinde dolo malo quicquam feciſſe dicendus, ſi nemine vrgente non curauerit ipſe vt deſcriberentur. [3] Quoniam etſi fauor pupilli ius illud elicuit, vt res à tutore empta ex pecunia pupilli ſit pupilli,[4] & conſequenter vt res empta ex pecunia, quæ tutori cum pupillo communis fuit, ſit pupillo communis; [5] prius tamen eſt, vt probetur, pecuniam eſſe communem,[6] alioqui præſumitur tutoris fuiſſe, qui comparauit,[7] neque tam ſupinus debet eſſe tutor, vt res ſuas in repertorio bonorum pupillarium deſcribi patiatur. [8] Nec eſt, quod quis obiiciat, potuiſſe tutorem pro iure ſuo conſeruando proteſtari, & interea pati, vt ea deſcriptio fieret,[9] ne alioqui nulla pupillo ſupereſſet ratio probandi quandocunque ius, quod in iis bonis aut in ea pecunia habuiſſet. [10] Neque enim tutor magis quam alius quilibet ſeipſum prodere cogitur, vt de eius domo ſuas probationes pupillus extrahat, [11] cui nimirum ſatis eſſe debet, quod quandoque probans, fuiſſe ſibi pecuniam illam cum tutore communem, habebit electionem, an ad pecuniam, an potius vtili vindicatione in rem ipſam agere malit. [12] Interea igitur, ne pupilli ius, ſi quod eſt, intercidat, ad matrem alioſve pupilli rem agentes pertinebit, vt de pupilli iure proteſtentur, eaque proteſtatio inuentario inferatur. *Ita Senatus* in cauſa Petri Mermier, & N. Porterat, 4. Cal. Iul. 1591. de qua SC. 3. & ſeqq. ſup. pro Socio.

1 Quo caſu licet pecunia fuerit communis, bona tamen, quæ ex ea dicuntur acquiſita, non ſunt communia, ſed eius, qui

Source : BIU Cujas

qui ſibi acquiſiuit,& cui ſuo nomine traditio facta eſt, *l.ſi patruus 4.C.commun.vtr.iudic.l.2.C.pro ſocio,l.qui aliena 8.& paſſ. C.ſi quis alter.vel ſib.*

2 *Arg.l.vlt.C.arbitr.tutel.*

3 Dolo ſiquidem facere non dicitur,qui iure ſuo vtitur, *l. nullus videtur 55. de reg iur.*

4 Scilicet ſi pupillus id eligat, *l. 3. C. arbitr. tutel.l.2.D. quand.ex fact.tutor. l.ſi vt proponis 8.C.de rei vindic.*

5 Eadem enim ratio & poteſtas eſſe debet pecuniæ communis ad faciendam rem communem, quæ eſt pecuniæ propriæ ad faciendam rem propriam. Vide tamen quæ ſcripſi *lib. 5 Coniect. c.9.*

6 Quoniam ex facto ius oritur,*vulg.l.ſi ex plagis 52.§.in cliuo,D.ad leg Aquil.*

7 Semper enim pecunia præſumitur eſſe ſoluentis, *l.ſi defunctus 10.C.arbitr.tutel* præterquam in filiofamilias, *l.cum oportet 6. vbi gloſ.C.de bon. quæ liber.* in vxore, *l. Quintus 51.D.de donat.int vir.& vxor.* & in Prælato, *auth. licentia,C.de Epiſc.& Cleric.* Vide Bart *in l.Titium & Mæuium,§.altero,D.de admin. tutor.*

8 *d.l.vlt.C.arbitr.tutel.*

9 Proteſtatio ſiquidem ſolet illæſum conſeruare ius proteſtantis,*l.etſi quis 14.§ plerique,de relig.l.pro herede 20.D.de acquir hered.*

10 Præcipua namque probatio pro pupillo illa eſt, quæ ex inuentario pupillari ſumitur, *d.l.vlt.l.tutor 7.l.chirographis 57.D.hoc tit.*

11 *l.nimis graue 7.C.de teſtib. l. vlt. C.de edend.*

12 *d.l.3 C.arbitr.tutel.* Vide Bart. *ad l.2. C.quand.ex fact. tut.*

DEFINITIO IV.

Tutor non niſi probato errore poteſt reſtitui aduerſus factam à ſe confeſſionem debiti pupillaris regulariter.

ETſi tutor nec indebitum ſoluere poteſt, [1] nec debitum vltro remittere, [2] attamen bonam fidem agnoſcere non prohibetur.[3] Itaque ſi poſt agnitam bonam fidem in profitenda quantitate, quam ſciuit à defuncto debitam Titio fuiſſe, velit reſtitui aduerſus propriam confeſſionem, quaſi nihil Titio deberetur,non magis audiendus eſt, quam ſi ſolutũ vellet condicere,[4] niſi talis perſona proponatur,cui liceat à propria confeſſione,etiam nullo errore probato,reſilire.[5] Finge mulierem eſſe,aut militem, aut agricultorem. Hoc ſane caſu probationem à Titio exigemus,vt doceat, ſibi debitum fuiſſe, quod ſolutum eſt, [6] non ſolum ſi pupillus ipſe pubes factus agat, ſed etiamſi tutor idem ipſius nomine. Nihil enim hac parte refert, an Titio res ſit cum perſona pupilli,an cum tutore. [7] Proinde quod tutor,vt bonam fidem agnoſceret pro pupillo ſoluit,in reddendis rationibus etiam reputare poterit, licet aliunde non probetur debitum fuiſſe. [8] Etſi enim periculoſum videtur, debiti pupillaris probationem ſolius tutoris arbitrio committere: ſi tamen tam ſpectatæ certæque fidei ſit, vt ſuſpicari non liceat, quod cum pupillari creditore in pupilli necem voluerit colludere,nulla ratio eſt,cur proprij patrimonij periculo bonam fidem pupilli nomine agnoſcere compellatur.[9] *Ita Senatus* in cauſa Claudiæ Tauan & Amedei du Sollier,7.Cal.Sept.1593.

1 Quia indebitum vltro ſoluere donare eſt,*l.cuius per errorem 53 de reg.iur* donare vero eſt perdere,*l filiusfamilias 7.D.de donat.* Atqui tutor non ideo datur, vt perdat vel diminuat res pupillares, ſed vt adminiſtret, *l.qui fundum 7.§ ſi tutor,D.pro empt.l. Lucius 46.§ vlt. D. hoc tit.* quomodo diligens paterfamilias ſolet.*l.à tutoribus 33.eod.* non eſt autem diligentis patrisfamilias ſoluere indebitum; *l.cum indebito 25.D.de probat.* Vide *l. cum indebitum 37 D.de condict.indeb.*

2 *l.pactum enatoris 22.C.de pact.d.l.Lucius 46.§.vlt.D.hoc tit.*

3 *l.quoties 9.§.nec vtique eod.*

4 Niſi paratus ſit probare errorem, id eſt, nihil Titio deberi.

5 Nec enim hoc omnibus licet, *l. generaliter 13.C.de non numer. pecun. d.l.cum de indebito.*

6 *d.l.cum de indebito,verſ.ſin autem is.*

7 *l.2 §.ſufficit,& ſeq.D.hoc tit.*

8 *d.l.quoties 9.§.nec vtique,eod.tit.*

9 Nec alioqui ſuum ei officium ſit damnoſum, quod eſſe nunquam debet, *vulg.l.videlicet 29.ex quib.cauſ.maior.l.tutore 22.D.de his quæ vt indign.l.cum quædam 26.in fi.C.hoc tit.*

DEFINITIO V.

Tutor, qui ſe non niſi tutorio nomine obligauit, non cogitur pati executionem, nec in propria perſona, nec in bonis ſuis.

TItius & Sempronius quaſi duo correi debendi, ſed hic proprio nomine, ille tanquã tutor Mæuij,centum tibi promiſerat,adiecta clauſula, *quilibet in ſolidum,* ſubiectaque non tantum bonorum,ſed etiam perſonarum obligatione,his verbis: *Obligeant pour ce leurs perſonnes & biens auec la clauſe de conſtitut.* Cum ad diem non ſolueretur, petieras per Iudicem, vt Titius tutorio nomine ſoluere iuberetur,eo ceſſante curaueras, vt ex perſonali obligatione in carceres detruderetur, [1] eiuſque propria bona tanquam pignori obligata caperentur. Placuit perpetam videri factam executionem, quod cum is non niſi tanquam tutor obligatus eſſet, in bona pupilli, non in ipſius tutoris perſonam aut patrimonium fieri executio debuiſſet, [2] ſiue iam finita eſſet tutela, ſiue non. [3] Neque enim hic Titius pupillari obligatione ſubſcripſerat tanquam fideiuſſor, [4] ſed tanquã tutor. Cui conſequens videbatur,vt ſubiecta bonorum & perſonarum obligatio ad Sempronij perſonam,& tam ad Sempronij, quam ad pupilli bona referri potius deberet. [5] Nec omnino abhorrenter à proprietate verborum. [6] Nam & bonorum pupillarium quodammodo dominus tutor eſt, [7] ſaltem quandiu bene & ex pupilli vtilitate adminiſtrat.[8] Illud ſane omnino pro tutore faciebat, quod cum ipſius perſona nulla contracta eſſet obligatio, neque proprio nomine, neque fideiuſſorio, non potuerat ille bona ſua perſonamve vtiliter obligare, [9] quin ſaltem illud expreſſiſſet, pro alieno & pupillari debito id ſe proprio nomine facere,quæ res conſtitueret eum fideiuſſorem. [10] Atqui de fideiuſſione nihil expreſſum fuerat, ſed ex contrario bis repetitum cautumque, vt non niſi tutorio nomine obligaretur.[11] Nam ſicuti nulla præcedente obligatione perſonali pignus dari non poteſt, [12] quamuis pro alieno debito pignus dari poſſit is quoque, qui non eſt obligatus, [13] ita in dubio ſubiecta pignoris obligatio interpretationẽ accipere debet ex principali obligatione; [14] præſertim cum appareret,per imperitiam Notarij male conceptam pignoris conuentionem. [15] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in cauſa Ioannis & Claudij de Plantes, 13.Cal.Iunij, 1595.

1 Poſteaquam placuit inuita iuris ratione, vt homo, qui non eſt dominus membrorum ſuorum, ſuum tamen corpus pignori dare poſſit,*l.liber homo 13.D.ad leg.Aquil.* De quo ſcripſi alibi.

2 Nam nec tutor iudicati executionem pati cogitur proprio nomine, *l.4.§.1.D.de re iudic.l.2.D.hoc tit.* niſi cum calumnioſe litigauit,*l.non eſt ignotum 6.C.eod.* ne alioqui ex officio ſuo periclitetur,*l.cum quædam 26.C.eod.tit.*

3 Quamuis poſt finitam tutelam res ſit apertior, quia tunc actiones omnes,quæ antea competebant in tutorem,transferuntur in pupillum, *d.l.cum quædam.*

4 Quo caſu ſine dubio teneretur proprio nomine, *l.ſi non ſubſcripſiſti 15.à contr.ſenſu.C.hoc tit.*

5 Clauſulæ ſiquidem acceſſoriæ & executiuæ interpretationem recipere debent à principali, nec ampliant diſpoſitionem, *l.vlt.§.pen.D.de condict.indeb.*

Source : BIU Cujas

6 Sufficit enim, vt non omnino verba repugnent, *arg. l. talem 51. in fi. D. de hered. instit.*

7 *l. interdum 56. §. qui tutelam, D. de furt. l. tutor qui tutelam 27. D. hoc tit. l. is qui in puteum 11. §. an ignoscitur, D. quod vi aut clam.*

8 *l. qui fundum 7. §. si tutor, D. pro emptor. d. l. tutor 27. D. hoc titul.*

9 Est enim pignoris obligatio accessoria, quæ proinde sine principali non potest contrahi, quamuis contracta possit durare interdum, *l. 2. C. de luit. pignor. l. cum notissimi, C. de præscr. 30. vel 40. annor. l. penult. §. 1. de except. rei iudic.* iunct. *vulg. l. cum principalis 178. de reg. iur.*

10 Itaque poterat imputari creditori, cur non curasset, contractus legem conscribi apertius, *ex reg. l. veteribus 39. D. de pact. l. Labeo 21. D. de contr. empt.*

11 Ad quid enim ita scriptum bis fuisset, nisi vt appareret, nolle tutorem proprio nomine obligari? quod & in dubio sane præsumendum est, *l. vlt.* vbi Bart. & alij, *D. quand. ex fact. tutor.*

12 Vt neque fideiussor, quoniam vtraque obligatio est accessoria, *l. 1. 2. & 5. D. de fideiuss. l. 5. in princ. & §. vlt. D. de pignor. l. Paulus 12. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

13 *d. l. 5. §. vlt. D. de pignor.*

14 Quoniam in accessoriis omnibus hoc generale est, vt sequi debeant naturam sui principalis, *d. l. cum principalis, l. in rem 23. §. item quæcunque, D. de rei vindic. cum similib.*

15 Nec enim Notarij error præualere debet voluntati cõtrahentium, *l. si in nomine 4. & l. errore 7. vbi not. C. de testam. l. illicitas 6. §. veritas. D. de offic. præsid.*

TIT. XXIV.

DE PERIC. TVTOR. & Curat.

DEFINITIO I.

Tutor, qui tanquam tutor vendidit, non potest proprio nomine conueniri, nec de euictione, nec de pretio, nisi quatenus in rem pupilli pecunia versa non est.

TVTOR, qui pupilli nomine rem vendidit, nec nisi ipsius pupilli bona obligauit, non potest proprio nomine de euictione conueniri; [1] sed neq; pro pretio, si probet, pecuniam ad pupillum peruenisse, & in rem eius versam fuisse. [2] In rem versa autem videtur, si pupilli rationibus accepto lata fuit. [3] Nam etsi pupilli rem mala fide & contra leges vendidisset tutor, quamuis alienatio non valeret, [4] eatenus tamen pupillus maior factus videretur approbare venditionem, quatenus pretium tutori suo imputaret. [5] Pro residuo sane pretij fieri nequit, vt alius conueniatur, quam tutor ipse, qui accepit. [6] Quod si fortè soluendo non sit, bona tamen fide negotium gesserit, siue pupillarem, siue alienam rem vendiderit, vtilis in ipsum pupillum de euictione actio danda est, quia non malè contrahitur cum tutoribus. [7] *Ita in Senatu tractatum est* ex tempore in publico auditorio, 10. Cal. Febr. 1593.

1 Notant nostri *ad l. 2. C. ne vxor pro marit.* licet aliter videatur sentire glossa, quam vide *in l. mutus 43. §. is qui, in verb. satisdare.* vbi etiam Bald. *D. de Procurat.*

2 *l. tutor vrgentibus, 47. in fi. D. de minor. l. illud quæritur, 4. Lvlt. de euict.*

3 *d. §. vlt. l. 4. de euiction.*

4 *l. cum plures 12. §. 1. D. hoc tit. De admin. & peric. tutor. l. 1. & tot. tit. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. lex quæ tutores. 22. C. de admin. tutor.*

5 Felin. Sandeus, *cons. 16. num. 3.*

6 *l. his solis, 49. D. de condict. indeb.*

7 *d. l. 4. §. vlt. de euict. d. l. cum plures, 12. §. 1. D. de admin. tutor. l. 4. §. illa etiam quæstio, D. de dol. except.*

DEFINITIO II.

Ratihabitio litis improbæ, quam tutor exercuit, an & quando liberet tutorem, ne ad expensas litis proprio nomine conueniri possit?

NOn est condemnandus tutor in expensas litis improbæ, quam pupilli nomine, & quasi tutor exercuit, [1] si pupillus pubes factus ab eo gesta rata habuerit, [2] siue cum curatoris auctoritate, [3] siue interposito iureiurando, quod curatoris auctoritatem, vt & cæteras solemnitates supplere solet. [4] Sibi enim imputet, qui ratam habuit, quod male gestum fuerat. [5] Idemque erit, tametsi pubes hic non soluendo esse proponatur. [6] Sufficit namque, per huiusmodi ratihabitionem sublatam esse rationem illam, quæ faciebat, vt tutoris culpa pupillo nocere aut imputari non deberet. [7] Nisi dolo malo tutoris extortam ab inope minore ratihabitionem constet, vt expensarum condemnationem, quam sibi impendere videbat, effugeret, eamque substituti inopis aduersarij egestate eluderet. [8] Plane si postea minor aduersus eam ratihabitionem ætatis fauore restituatur, [9] pristinam victori aduersus eum qui tutor fuit, expensarum ratione actionem quoque restitui oportebit. [10] *Ita Senatus* in causa Marci de la Mousiere, & Petri Gacon, 6. Non. Aug. 1593.

1 Ad quas alioqui condemnandus esset, *l. non est ignotum, 6. C. de admin. tutor.* Nempe, quia non censetur habere mandatum, siue à pupillo, siue à magistratu, vt quicquam faciat mala fide, aut vt litem improbã vel instituat vel suscipiat, *l. quoties, 9. §. nec vtique. D. de admin. tutor. l. à tutoribus 33. eod.* quia & omne mandatum bonæ fidei clausulam habere intelligitur, *l. creditor, 60. §. vlt. D. mandat.*

2 Ratihabitio enim æquiparatur mandato etiam in delictis, *l. 1. §. sed etsi quod alius, D. vnde vi, l. 3. §. cum procurator, eod. l. vlt. C. ad SC. Macod.*

3 Scilicet si minor curatorem habet, *l. 3. C. de in integr. rest. minor.* alioqui recte obligatur minor solus, immo etiam sine curatore suo, vt pluribus locis docui contra interpretes, *ex l. puberes 101. de verb. oblig.* vbi Cuiacius.

4 Notant nostri *ad Auth. sacramenta pubervm, C. si aduers. vendit.*

5 Quia non potest reprobare quod semel probauit, *l. Pomponius, 9. D. de negot. gest.*

6 Quamuis dici soleat inanem esse actionem, quam debitoris inopia excludit, *l. nam is, 5. D. de dolo.*

7 *d. l. non est ignotum, l. 3. & 4. D. quand. ex fact. tutor.*

8 *arg. l. 3. §. 1. vers. sed totum hoc structum, D. de minor. l. quod si cum sciret, 8. D. de dolo.*

9 Tanquam læsus, quod tutoris in lite improba perseverantiam ratam habuerit, quam improbare potius debuerat, *l. desitisse, 10. D. de iudic.*

10 Quæ per ratihabitionem intercidisse videbatur, *argu. l. si mulier, 14. iunct. l. sed si, 9. D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO III.

Tutor tenetur ad expensas litis malæ fide institutæ aut susceptæ, licet aduersarius non vincat, nisi per iusiurandum suppletiuum.

COndemnandus est tutor proprio nomine in expensas litis, quam pro pupillo instituit ad consequendum debitum, quod ipse sciebat esse solutum, licet neque solutionem ipse acceperit, [1] neque debitor apocham vllam exhibeat. [2] Neque enim bonam fidem agnoscere tutor prohibetur. [3] Nec aliud erit, tametsi solutionis probatio semiplena tantum fuerit, & consequenter debitoris iureiurando, vt vocant, suppletorio implenda impletaque. [4] Quãdoquidem quod plenior, aut minus plena sit probatio

Source : BIU Cujas

batio ſolutionis,non facit,vt ſolutionem factam eſſe plus minuſve tutor ſciuerit.[5] Sane non ex eo ſolo, quod probatur tutor confeſſus ſcire ſe ſolutionem, præiudicium fieri pupillo debet, cui verius eſt non nocere tutoris confeſſionem, præſertim quæ extra iudicium & ſine cauſa facta ſit. [6] Quod ſi non nocet ea confeſſio pupillo, nec igitur facere poterit, quo minus ille ipſe tutor pupilli nomine actionem inſtituere poſſit, [7] neque propriæ ſcientiæ exceptione alienum agens negotium repelli debebit.[8] *Ita Senatus* in cauſa Gaſpardi Bichon, & Ioannis Pichod, 4. Id. Nouembr.1594.

1 Quo caſu eſſet quidem in tutore,vt in cæteris, probabilis ignorantia facti alieni,*l.vlt.D.pro ſuo.* Sed nullus eſt huic præſumptioni aut excuſationi locus, cum ponamus tutorem ſciuiſſe factam ſolutionem.

2 Apocha enim non eſt modus tollendæ obligationis,ſed probandi ſublatam, cum ſit ſolutæ pecuniæ profeſſio, *l.pecuniæ.14.C.de ſolut.*

3 *l.quoties 9.§ nec vtique,D.de admin.tutor.*

4 Iuxta eam noſtrorum ſententiam,quæ obtinet, *ex l.admonendi.31. D.de iureiur.l.in bonæ fidei, 3. C.de reb.credit. & iureiurand.*

5 Nam & euenit quotidie,vt quis ſciat,quod alius probare non poſſit, quia probationis facilitas nihil habet commune cum rei veritate,*l.duo ſunt Titij, 30.de teſt.tutel.*

6 *l.certum,6.§.ſed an & ipſos,* iunct *§.præced. D.de confeſs.*

7 Quicquid enim pupillus facere poſſet, id & tutor pupilli nomine poteſt facere, quamuis ex propria non poſſet, *l. tutorem,22.D.de his,quib.vt indign.l.aduerſus, 30.§.1. D.de inoff. teſtam.*

8 Quia non agit tanquam Titius,ſed tanquam alius tutor quilibet,*arg.l.ſi paterfamilias,15.de adopt.l.item eorum,6.in princip.D.quod cuiuſque vniuerſ.* Interdum tamen etiam tutoris ſcientia nocet pupillo,*l 3.§.pen.& vlt.D.de tribut.act.* Sic dicimus, poſſe quem agere, non modo contra propriam ſcientiam,ſed etiam contra proprium factum, ſi modo agat ad alterius commodum, Caſtr. *ad l.ſi non ſortem,26 §.liberius, D.de condict.indeb.* Text. eſt elegans *in l.vlt.D.de poſtul.*

DEFINITIO IV.

Tutor condemnatus in principali negotio tanquam tutor,non intelligitur condemnatus ad expenſas, niſi tutorio nomine, nec ſi potuerit & debuerit ex iuſta cauſa proprio nomine condemnari.

TItius cum Sempronij impuberis tutor eſſet,litique malè inſtitutæ non adfuiſſet,[1] condemnatus fuerat tutorio nomine ad præſtandam rem, de qua agebatur,ad expenſas vero litis ſimpliciter, non expreſſo eo,an proprio nomine,an tutorio? Quærebatur,an quaſi tutor videretur condemnatus? Dubitationem faciebat,quod licet dici ſoleat condemnationis principalis qualitatem in acceſſoriis repetitam intelligi:[2] in propoſito tamen diſſimilis in eo erat ratio, quod principaliter condemnari tutor non poterat ad rem præſtandam, niſi quatenus tutor, cum nec aliter rem præſtare poſſet:[3] ad expenſas verò condemnari debuit proprio nomine propter cõtumaciam,quę ipſius propria fuit non pupilli.[4] Contumacia enim quaſi delictum eſt.[5] Ex delicto autem tutoris nemo dixerit condemnari impuberem debere.[6] Sed tamen placuit nunquam videri condemnatum tutorem, aliumve adminiſtratorem proprio nomine,niſi cum idipſum diſertè expreſſum eſt,[7] licet condemnandi ipſius cauſa iuſtiſſima fuerit;nimirum,quia poſt ſententiam non tam quærendum eſt, quid iudicari debuerit,quam quid iudicatum ſit.[8] *Ita Senatus* in ea cauſa,de qua in Defin.29.30.31.infr.De luit.pign.

1 Nimirum per contumaciam, vt ſequentia oſtendunt. Nam ſi ideo non adfuiſſet, quod in lite improba perſeuerare noluiſſet,laudari potius eo nomine, quam puniri deberet, *l. deſtitiſſe,*10.*D.de iudic.l.4.§.1. de alien.iud.mut.cauſ.fact.*

2 Quoniam quæ in præfationibus continentur, plerumque in ſequentibus repetita intelliguntur, niſi cum ea repetitio actum vitiaret,*l.Titia,*134.*§.1.de verb.oblig.l.vlt.D.de fideic. libert.*

3 Is enim tantum condemnari poteſt ad rem reſtituendam,qui eius reſtituendæ facultatem habet, *l.officium,9 D.de rei vind.* niſi dolo deſierit habere, *l.qui reſtituere, 68.eod.*

4 Dixi *D.fin.1.ſupr.tit.prox.ex l.non eſt ignotum, 6.C.de admin.tutor.*

5 Siquidem quiſquis contumax eſt,contemnit iuriſdictionem eius,cui obtemperare deberet,*l.5. D.de iud.l.contumacia, 53.de re iud.l.vnic.ſi quis ius dicent.non obtemp.*

6 Quia generalis regula eſt, dolum tutoris pupillo non magis nocere debere, quam prodeſſe, *l 3.& 4.D.quand.ex fact.tutor.l.is qui,* 11 *§.ſi tutoris,D.quod vi aut clam.*

7 Nempe ſi negotium ſpectet ad ſolum pupillum.Nam & ſi commune fuerit tutori & pupillo, non tenetur tutor pro parte pupilli,niſi nomine tutorio, *l.vlt.* iunct.*l.poſt mortem,5.in princ. & §.1.D.quand.ex fact.tut.*

8 Quia per iudicatum fit nouatio, *l.vlt.§ ſi enim, C.de vſur.rei iudic,*& exinde incipit deberi, *l.ſi fundus,16.§.pluris, D. de pignor.*

DEFINITIO V.

Curator etiam ad actum datus debet actus ſui rationem reddere & probare,pecuniam verſam eſſe in rem minoris,ſi datus fuerit curator ad vendendum.

CVrator ad actum datus, licet bonorum minoris adminiſtrationem nullam habeat,[1] eius tamen actus,ad quem datus eſt, rationem reddere cogitur,ne alioqui fruſtra & ſine cauſa datus videatur.[2] Itaque ſi quis minori ad vendendum, pretiumque accipiendum auctoritatem præſtiterit, curare debet,vt non aliter id faciat,quam ſi videat minori expedire, vt vendat. [3] Itemque, quod eſt conſequens, vt ea pecunia in rem & vtilitatem minoris impendatur. [4] Alioqui ſe obligat minori,electionem quãdocunque habituro, pecunia deperdita,an contra ipſum agere velit, an contra emptorem? [5] Sed ita tamen, vt melior emptoris, quam curatoris conditio futura ſit. Nam aduerſus emptorem agens non aliter audiendus eſt, quam ſi probet deperditam pecuniam, cum præſumptio ſit pro emptore,qui ſoluit minori auctore curatore. [6] At contra curatorem agens nihil aliud probare cogitur, [7] niſi quod is ad actum illum curator datus fuerit,& auctoritatem præſtiterit. Hoc ipſo enim transfert in curatorem onus probandi,quam ob cauſam præſtiterit auctoritatem, & quam in cauſam pretium rei conuerſum ſit. [8] Illud ſanè conſtat,nullum minori ex electione præiudicium generari,[9] id eſt,ſiue aduerſus curatorem primum egerit,ſiue aduerſus emptorem,non prohiberi eum aduerſus alium agere, nulla etiam reſtitutione impetrata.[10] Proinde ſi emptorem elegerit,& ob id ſuccubuerit, quod probare non potuit deperditam pecuniam,tum aduerſus curatorem agens, aſſecutus ſit,vt ſiue ex curatoris confeſſione, ſiue qua alia ratione apparuerit perditam pecuniam, nec verſam in vtilitatem minoris, [11] rurſus contra emptorem regredi poterit,ſi rem ſuam habere malit,quam pretium conſequi à curatore. [12] Sed an curator emptori eo nomine obligatus erit, vt ſaltem pretium reſtituat? Minime,neq; enim vllo id iuris loco proditum eſt: [13] Debetque ſibi emptor imputare,cur non fuerit curioſior & diligentior cum minori ſolueret, præſente licet, ac auctoritatem præſtante curatore, [14] vt ſciret,quam in rem pecunia verteretur. [15] *Ita Senatus* in ea cauſa,de qua in Defin.13.Supr.De in integr.reſtit.minor.

Source : BIU Cujas

1 Opponitur enim curator ad actum datus ei, qui sit datus in omnem rem, de quo *in l. omnem rem. 15. D. de tutor. & curat. dat.*

2 Ideo enim datur curator ad actum, vt rationem reddat eius actus, *arg. l. cum actum, 17. D. de negot. gest.*

3 Interdum enim expedit, vt in specie *l. 5. §. 1. & l. 6. D. de iur. delib. l. Diuus, 5. D. de petit. hæred. l. verum, 11. §. si locupleti, D. de minor.*

4 *l. 5 § ne tamen, D. de reb. eor.*

5 *l. vlt. C. si tut. vel cur. interuen.*

6 *l. ait prætor, 7. §. 1. D. de minor.* iunct. *l. quod si minor, 24. §. restitutio, l. patri, 27. §. 1. vers. prædium, eod.* Valde tamen obstat *l. fine hærede, 22. § interposito, D. de admin. tut. & l. prædiorum, 10. C. de præd. minor* Scripsi in Rationalibus *ad d. §. restitutio.*

7 Adde aliam differentiam, quod contra emptorem non potest agere sine restitutione, contra curatorem vero potest agere iure communi, nec vlla opus est restitutione.

8 Hæc enim omnia ad curatoris officium pertinent, cuius debet ille rationem reddere.

9 *d. l. vlt. & l. etiam. 3. C. si tut. vel curat. interuen.*

10 Intellige, nisi emptor paratus sit probare, pecuniam in rem minoris versam fuisse. Nam se onerans probatione audiendus esset, etiam contra confessionem à curatore factam, aut aduersus probationes se non vocato contra curatorem factas, *tot. tit. C. res int. alios act.*

11 Plerumque enim minoris interest, vt rem suam habeat potius, quàm eius æstimationem, *l. in causæ, 13 §. interdum, l. si is emptionem, 35. D. de minor. l. lex quæ tutores, 22. C. de admin. tutor.*

12 Cum non curator, sed minor ipse vendiderit, Curator verò nihil nisi auctoritatem præstiterit. Hoc enim est, quod dicere nostri solent, qui alium authorisat non se obligat. Aliud est in tutore, qui ipse pupilli nomine vendidit, *l. 4. §. vlt. D. de euict.*

13 Debet enim curiosus esse quisquis contrahit cum persona suspecta, *l. vir vxori, 17. §. mulier & Titius, in fi. D. ad SC. Velleian. l. vlt. D. de exercit. act.* Secus est in aliis, *l. doli, 19. in fi. D. de nouat.*

14 Non quasi male soluatur curatori, aut etiam ipsi minori curatore auctore, *dict. l. 7. § 1. D. de minor.* sed quia aliud est quærere, an is qui sic soluit liberatus sit, an verò ius habeat repetendæ contra minorem pecuniæ, cum minor aduersus totum contractum impetrauit restitutionem, vt Scripsi in Rationalibus, *ad d. l. quod si minor, 24. §. restitutio, eod. tit. De min.* vbi vide.

15 Præuidere enim potuit & debuit periculum & incertum restitutionis, vt loquitur Papinianus, *in l. si Titius, 48. D. de fideiuss.*

DEFINITIO VI.

Minor potest tutorem vel curatorem quondam suum liberare sine vllis solemnitatibus dummodo maior factus.

STatutum deliberationibus tutorum vel curatorum, quo tam multæ solemnitates introductæ sunt ad hoc, vt valeat liberatio, quam tutori quondam suo adultus etiam iuratus concesserit, ad eos tantum pertinet, qui liberationis tempore minores reperiuntur, non etiam ad illos, qui annum ætatis 25. iam excesserunt,[1] quibus vtique liberum est de re sua pro arbitrio disponere, nullo etiam iudice aut cognato, nulla rationum redditione interueniente.[2] *Sine die.*

1 Anton. Sola in comment. *ad statut.* incipiens *Quittationem*, vbi vide.

2 *Vulg. l. in re mandata, 21. C. mandat. l. 2. D. si à parent. quis manumiss. sit.*

TIT. XXV.

DE TVTOR. VEL CVRAT. qui sat. non ded.

DEFINITIO I.

Tutor cogitur satisdare, nisi in casibus certis, itemque inuentarium conficere, nec prius quicquam gerere potest regulariter.

CErti iuris est, debere tutorem satisdare,[1] nisi vel testamentarius sit,[2] vel confirmatus,[3] vel ex inquisitione datus,[4] sicut & inuentarium facere cogitur, adeo, vt nec prius, quam fecerit, attingere debeat administrationem.[5] Præterquam in iis, quæ dilationem non recipiunt,[6] aut quæ fieri necesse est, priusquam inuentarium conscribatur,[7] aut propter quæ nullum pupillo damnum immineat.[8] An igitur iudicium consistet, quod tutor ante præstitam satisdationem aut susceperit, aut agendo exercuerit? Sunt qui putent consistere, sed ex eo tutorem tanquam suspectum remoueri posse.[9] Et certè fatendum est, tutorem & esse & manere, priusquam vel satisdet, vel inuentarium conficiat,[10] ideoque remouendum esse.[11] Sed tamen magis est, vt nec administrare interim possit, nec pupilli nomine experiri,[12] nisi fortè proponas eum litis statum esse, vt nec pupilli nec aduersarij quicquam interfit. Puta si ad hoc tantum tutor agat, vt litis, quæ cum viuo pupilli patre adcoronidē perducta fuerat, instrumenta omnia iudici ad ferendam sententiam exhibeantur.[13] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 14. Cal. Sept. 1588.

1 *Tot. tit. Instit. de satisdat. tutor.*

2 *l. testamento, 17. D. de testam. tutel.*

3 Quia non alius confirmari potest, quam qui habet etiam pro se defuncti voluntatem, *l. 1. & tot. tit. De confirm. tut. D. & C.* Vide *l. pen. C. hoc tit.*

4 Quia fides inquisitionis pro vinculo cedit cautionis, *l. si impuberi, 13. in fi. D. de tutor. & curat. dat.*

5 *l. tutor qui repertorium, 7. D. de admin. tutor.* Vbi obserua, non sic loqui Vlpianum, vt dicat, nihil posse interim tutorem gerere, ante factum inuentarium, sed nihil eum gerere oportere. Vide tamen *l. 1. & vlt. C. hoc tit. & Defin. 1 supr. Qui legit. person.* Afflict. *decis. 285. nu. 22.* Capic. *decis. 50.* vbi tradit nouem requisita, antequam tutor possit attingere tutelam. Sed intellige, antequam possit attingere impunè.

6 Quæ enim sunt huiusmodi, ferè semper habent priuilegium, vt interea fieri possint, *dict. l. tutor, in fine principij. l. vlt. C. hoc tit. l. Aristo, 5. §. 1. l. ait prætor, 7. §. vlt. D. de iur. deliber. l. Diuus, 5. D. de hæred. petit. l. vlt. D. de appell. recip.*

7 Puta dum deliberat tutor, an pupillo expediat adire delatam sibi hæreditatem, *arg. l. Aristo, 28. D. de acqu. hæred.*

8 Gloss. *in l. fi. C. hoc tit.* Bart. *in d. l. tutor, 7. D. de admin. tutor.* Cin. *in l. vlt. C. eod.*

9 Bart. *in d. l. tutor, ex l. 2 C. hoc tit.*

10 Nec enim alius vel satisdare debet, vel inuentarium facere, quam qui iam sit tutor.

11 *d. l. 2. C. hoc t.* Quomodo autem posset remoueri à tutela is, qui tutor nondum esset, *arg. l. Titio vsusfructus, 96. D. de condict. & demonst. l. non potest videri, 208. de reg. iur.*

12 *l. 3. 4. & vlt. C. hoc tit.* iunct. *l. 1. eod.*

13 Capel. Tholos. *decis. 288.* & ibi Auber.

DEFINITIO II.

Tutor, qui nec satisdedit, nec satisdare iussus est, non eo minus & agere & administrare tanquam tutor potest.

QVi ad tutelam admissus est à iudice nulla præstandæ satisdationis necessitate obstrictus,[1] si tanquam tutor agat, non potest ea exceptione repelli, quod non satisdederit, quasi ob eam causam nec tutor sit. Perinde namque legitimus tutor est, ac si satisdedisset,[2] siue vltro, siue per imperitiam iudex necessitatem satisdandi ei remiserit: præsertim cum iudex ipse eo nomine in subsidium obligetur, & quasi pro fideiussore habendus sit.[3] Habetque ea res minus dubitationis, siue tutorem propo-

Source : BIU Cujas

proponas, cui non fuerit neceſſe ſatiſdare, cuiuſmodi eſt teſtamentarius, vel ex inquiſitione datus.[4] Cęterum ſi tutori, cum tutor daretur aut confirmaretur, ſatiſdationis onus, vt ſæpe fit, iniunctum fuerit, nec ſatiſdederit, adminiſtrationem nullam habebit, at ne tutor quidem eſſe intelligetur. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Calen. Febr. 1590. Vide titul. De eo qui pro tutor. negot. geſſ. Defin. *1.*

1 Qua tamen obſtringi omnimodo debuit extra eos caſus, de quibus in *Defin. prox.*

2 Non enim ſatiſdatio facit tutorem, ſed ei, qui iam tutor ſit, ſatiſdandi neceſſitas iniungitur, vt dixi *Definit. proxim. num.* 10.

3 *l.1.& tot.tit.* De *magiſt.conuen. D.& C.*

4 *l.pen.C.hoc tit.*

5 Nimirum, quantum ad cauſam adminiſtrationis, *l.1.2.& 3.& paſſ.C.eod.* Non quaſi tutor hoc caſu ſub conditione datus intelligatur, quod fieri nullo modo poteſt, cum tutelæ datio ſit actus legitimus, *l actus legitimi, 77 de reg iur.* ſed tanquam à iudice admonitus, non aliter ei tutelam committi, quam ſi ſatiſdederit, *l.muto, 6 § 1 D. de tutel.* [Quid ſi è contrario iudex, quod plerumque accidere ſolet, ſatiſdationem iniũxerit tutori teſtamentario aut dato ex inquiſitione, nec is appellauerit, ſed quia vel nolit vel non poſſit, ceſſet ſatiſdare. Interim verò vrgeatur à creditore pupillari vt pupillũ defendat in lite, quæ coram Senatu pendeat? Poteſt Senatus ex officio etiam citra appellationem ſatiſdandi neceſſitatem tutori remittere, & eum ad pupilli defenſionem etiam pœnarum comminationibus vrgere, adeoque ſi tutor aut curator ex inquiſitione datus ſit, pronunciare inauditis quoque nominatoribus eo pro fideiuſſoribus habendos cùm ratio iuris ita ferat, *l.4.§.vlt. D. de fideiuſſ. & nomin. tutor.* Sed hoc tamen addito, vt Arreſtum iis ſignificari iubeatur, ne poſſint quandoque ignorantiam obtendere, & vt ſi tutorem vel curatorem, quem nominauerunt, male verſari videant, poſſint ſuſpectum facere, ſibique conſulere aduerſus periculum malæ nominationis. *Ita Senatus* in perſona Franciſci Rey, pro ſororibus Maſſon, 18. April. 1614 Adde Ferr. *in form. libell. ad redd. ration. gloſſ. 2. num. 26.* vbi ait ſi à iudice ſatiſdare iuſſus ſit tutor, qui alioquin ſatiſdare non tenebatur, ſtandum eſſe ſententiæ. Eamque practicam maximè in tutoribus ex inquiſitione datis probari per *gloſ. in l.1. C. hoc tit. ex §. nos autem Inſt. de Atil. tutor.* quia inquit, plerunque hæc inquiſitio fit negligenter à magiſtratibus, qui tutorem idcirco facile onerant ſatiſdatione, vt hoc veluti remedio ſuppleant quod deeſt eorum diligentiæ.]

TIT. XXVI.
DE SVSPECT. TVTOR. vel curator.

DEFINITIO I.

Paciſcentes de hereditate pupilli per occaſionem tutelæ, indigni ſunt & tutela & hereditate. Quid ſi de fructibus diuidendis bonorum pupilli?

SI proximiores agnati de tutelæ aut curationis munere aſſequendo collitigantes pacti ſint de pupilli aut minoris hereditate inter ſe diuidenda, quandocunque mori eum contingeret, [1] hoc ipſo ſuſpecti ſunt & indigni, qui ad munus hoc publicum admittantur: quod ita paciſcendo perfide & pernicioſe agere videantur, [2] adeoque inſidioſe in re pupilli vel minoris, de cuius morte contra ius gentium feſtinantes, tam cito cogitent. [3] Non idem eſt, ſi proponas ex Auguſtanæ vallis prouincia plures inuicem tranſegiſſe de fructibus bonorum pupillarium diuidendis, poſtquam placuit iure conſuetudinario totius prouinciæ induci, vt non cogantur tutores rationem reddere, niſi adminiſtratæ proprietatis, fructus autem ſuos omnes faciant, quicunque deductis pupillaribus impenſis ſuperſunt. [4] Quanquam nec eo minus ſuſpecta, malique exempli conuentio illa eſſe mihi videbatur, cum tutelæ ambitum præ ſe ferat, qui ad remouendum à tutela, quantumuis proximum agnatum, ſufficere deberet. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Cal. Mart. 1589.

1 Nimirum eo fortaſſis prætextu, quod ad quos tutela redit, ad eos peruenire hereditas debeat, *vulg. l. quo tutela 73. de reg. iur.*

2 Eſt enim huiuſmodi pactio plena triſtis & periculoſi euentus, *l. vltim. C. de pact.* adeoque improbus eſt, qui ſollicitus eſt de viuentis, præſertim impuberis hereditate, *l.2. §. interdum, D. de vulg. & pupill. ſubſtit. l.2. §. vltim. D. de his quæ vt indign.*

3 *l. donari, 29. alias l. quidam, §. donationem, D. de donat. l.1. §. ſi impubere, D. de collat. bonor.* Hoc vero maxime obtinet cum tractatur de pupillo, cuius vita inſidiis agnatorum aut ſubſtitutorum maxime expoſita eſſe creditur, propter quod fuit neceſſe induci non tantum ſubſtitutionem pupillarem, ſed etiã vt pupillares tabulæ, quamdiu pupillus viueret, clauſæ remanerent, *§. ſin autem quis, Inſtit. de pupill. ſubſtit* iunct. *l. Iulianus, 42. alias l. ſi pupillus, D. de acquir. hered.* vide *l.3. §. nunc videamus, D. hoc tit.*

4 Ita enim fert conſuetudo vallis Auguſtanæ, mirabilis ſane, & à iure noſtro pupillorumque vtilitate valde aliena, ſed quam tamen abrogari nunquam fuit poſſibile.

5 *l. ſcire oportet, 21. § vlt D. de tutor. & curat. dat. l. ex ſententia, 29 D. de teſtam. tutel. l. quæ omnia, 25. verſ. nec ferendus eſt, D. de procurat.*

DEFINITIO II.

Pendente ſuſpecti cognitione, an & quando remouendus ſit tutor aut curator ab adminiſtratione.

PEndente cognitione ſuſpecti, conſtat quidem remouendum eſſe tutorem aut curatorem ab adminiſtratione: [1] Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi contra tutorem ſuſpicionis indicia aliqua proponantur: [2] alioqui ſola accuſatoris allegatio non ſufficit, ne calumniæ occaſio detur. [3] Itaque litem ſuper allegatis ſuſpicionis cauſis conteſtatam eſſe neceſſe eſt, priuſquam remoueatur. [4] Porro quemadmodum ſuſpectus ille eſt, qui in re pupilli aut minoris male verſatur, [5] ita male verſari credendus eſt, quiſquis contra Senatuſconſultum, quod ad Diui Seueri orationem factum eſt, rem immobilem ſine decreto alienat. [6] Nemo enim dubitat quin male fiat, quicquid fit contra leges. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Calend. Iunij, 1590. Et rurſum in relationibus libellorum, pro tutore liberorum N. Neyton, 18. Cal. Decemb. 1590.

1 *l. eum quem 7. C. hoc tit.*

2 Imo non eſſe tutorem remouendum propter ſolam ſuſpicionem ante litem conteſtatam, tenet Afflict. *deciſ. 357. numer. 5.& 6.* poſt Angel. *in l. quod ſi forte, 14. § . ſunt quidam, D. de ſolut.*

3 Nam vt ille Imperatori obiiciebat, quis innocens erit, ſi ſufficit accuſare? Quanquam nec inſulſe Imperator, quis vero nocens, ſi ſufficit negare?

4 Ex ſententia Afflicti & Angeli, quam retulimus *num. 2.* quæ magna ſane limitatio eſt *ad l. eum quem.*

5 *l.3. §. nunc videamus, & paſſ. D. hoc tit.*

6 Idem eſt, ſi tutor alienet ſine decreto aliquam rem ex iis, quarum alienatio hodie prohibita eſt, poſt *l. lex quæ tutores, 22. C. de admin. tutor.* quamuis ad diui Seueri orationem ea res antea non pertineret.

7 *l. non dubium 5. C. de legib.* Indignus enim eſt legum auxilio quiſquis in eas committit, *l. auxilium, 37. in fin. D. de min.* Si tamen nihil aliud contra tutorem hunc allegaretur, putarem æquius, vt ſalua exiſtimatione prohiberetur quicquam amplius gerere, quam vt quaſi ſuſpectus remoueretur, *argu. l.*

Source : BIU Cujas

3.§.vlt.& l.seq.D.hoc tit. quia solus infamiæ pœnam meretur, l.vlt.C.eod.

TIT. XXVII.
DE IN LIT. DAND. tutor.

DEFINITIO I.

Pœna minoris contumacis citati ad petendum curatorem in litem non alia est, quam vt ei, licet absenti, curator detur.

AD iudicem venire iussus minor, vt sibi curatorem in litem peteret, cum quo agere creditor posset, [1] non paruit. Contumaciæ pœna non illa erit irroganda, vt pro maiore habeatur, quem minorem esse constat, [2] quippe tanquam minor conuenitur. Ne contra, quam vulgo iactari solet, plus operetur fictio in casu ficto, quam veritas in casu vero: [3] Sed vt ex iudicis officio absenti curator detur, qui alioquin, etsi inuito, non tamen, nisi præsenti, & qui ab ipso minore nominatus esset, dari debuisset. [4] *Ita Senatus* in causa Dominæ Bonauenturæ Beisse, & N. Antonij Fraret de Combaueiron, 17. Calend. Aug. 1593.

1 Siquidem ex hac causa etiam inuito curator dari potest & debet, qui alias non datur nisi petenti, §.item inuiti, Inst. de curat. l.1.& pass. C. hoc tit.

2 Etsi non vno casu placet nostris minorem haberi pro maiore, puta, in quiunt, si cum iuramento contraxerit, *Authen. sacramenta, C. si aduers. vend.* aut si maiorem se dixerit, *ex tit. C. si min. se maior. dixer.* De quo scripsimus ad eos titulos.

3 Contra *l. adoptio, 16. iunct. §. vlt. l. præced. D. de adopt. l. filio, 23 D. de liber. & post.*

4 *l. 3. § si pupillus. D. de tut.* Contumacia enim fictam præsentiam inducit, cum pro præsentia habeatur, *Auth. qua in prouincia, vers. sed si nec ipse, C. vbi de crim. agi oport.* & in corpore vnde sumitur.

DEFINITIO II.

Curator ad litem aut ad actum quis inuitus dari possit.

CVrator ad litem aut ad alium actum, in quo curatoris auctoritas necessaria sit, inuito quidem datur, [1] sed non inuitus: [2] Nisi proponas procuratorem publico munere fungentem, qui ex ea causa cogi possit, vt pro alio procurationem suscipiat. [3] Itaque quoties non reperitur ex agnatis, aut cognatis, aut adfinibus, qui curator esse velit ad litem, siue minori, siue iacenti hereditati, [4] dandus sit, Senatus iubere solet, vt ex procuratoribus aliquis nominetur, cui eius muneris executio mandari possit, salario iusto interueniente, & ita, vt nec de suo quicquã præstare compellatur, [5] nec vllis rationibus reddendis aut litis periculo fiat obnoxius, sed tantum instruendæ liti officium boni viri & diligentis procuratoris exhibeat. Vnde illud quoque fit, vt ita datus curator alium procuratorem constituere non debeat, quoniam idem ipse & curator & procurator est. [6] *Ita Senatus* in causa N. Polixenæ Veillet, contra N. Bay, 8. Cal. Sept. 1593.

1 §.item inuiti, Inst. de curat.

2 Potest enim recusare, multo magis se excusare, *leg. 3. §. si pupillus eo*, ibi Bald. D. *de tutel. leg. 2. §. quæritur, de curat. bon. dand.*

3 Parum enim distat inter procuratorem & curatorem ad lites. Dixi *Defin. 4. numer. 6. & 7. supr. Qui tutor. aut curat. dare darive poss.*

4 Nam eo iure vtimur, vt etiam iacenti hereditati curator detur, contra quem errorem vide quæ scripsi *Decad. 3. De err. pragm. Error. 3.*

5 Nemo enim cogendus est, vt pro alio quicquam inuitus soluat, nec debet vlli officium suum esse damnosum, *l. cum quædam, 26. C. de admin. tutor.* damnum autem aliquod est, si quis de suo pecuniam pro alio explicare & prorogare compellatur, *l. 3. §. vlt. vbi pup. educ. deb.*

6 Ne frustra fiat per plures, quod æque commode, imo commodius per vnum expediri potest.

DEFINITIO III.

Prius est vt pupillus tutorem habeat, quam vt de curatore ad litem, aliumve actum ei dando tractari possit, & vbi petuntur tutores.

PVpillo nondum habenti tutorem curator ad litem aliumve actũ dari nõ potest, nec si aduersarius petat, qui litem cum defuncto impuberis patre inchoatam aduersus pupillum persequi & exercere velit, [1] sed omnimodo tutor dandus est, qui pupillum defendat, & ad lites procuratorem constituat. [2] Alioqui enim, quid obsecro, præstare, aut quas defensiones adferre curator potest, qui de pupilli rebus & negotiis non sit instructus, quique instrumentorũ pupillarium copiam habere nequeat, nullo dum confecto eorum inuẽtario? [3] Nam nec prius confici inuentarium potest, quam tutor aliquis datus sit, ad cuius quippe curam ea res pertinet. [4] Nec aliud erit, etiamsi iam in causa conclusum sit, lisque ad coronidem perducta videatur. [5] Pleraque enim possunt interuenire, propter quæ iudicatum, iudiciumve differri debeat: [6] Impetrata fortassis restitutione in integrum, si qua defensio aut allegatio sit omissa, quæ pupilli ius tueri possit. [7] Quorum tamen ratio excogitari non potest, nisi per eos, qui pupillarium negotiorum plenam notitiam habeãt, ex pupillaribus instrumentis & facultatibus perspectam. [8] Nec obstitit, quod cum ea facti species proponeretur, vt agnati proximi, ex quibus eligi tutor poterat, Pedemontani essent, & in Pedemontium prouincia degerent, difficile erat Sabaudo homini procuratore, vt ex iis decerneretur. [9] Facilius enim id illi oneris irrogandum esse visum est, quam permittendum, vt indefensi pupilli causa læderetur. [10] Quanquam & illud dici poterat, non esse cogendum illum ire ad Pedemontanos, vt peteret tutorem, cũ haud dubie pro bonis & negotiis Sabaudicis tutorem dari Senatus noster iubere poterat. [11] Nimirum ex proximioribus agnatis, cognatísve aut vicinis, quos defunctus in Sabaudia reliquisset, [12] etiam non vocatis iis, qui essent apud Pedemontanos, licet maior pars hereditatis in eadem Pedemontanorum prouincia esse proponeretur, quandoquidem æque suo iure Senatus Pedemontanus pro ea bonorum parte alium tutorem dare poterat, [13] vt expeditior esset, minusque pupillo dispendiosa ratio tutelæ gerendæ, bonorumque in tam dissitis locis administrandorum. [14] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 3. sup. Qui tutor. dare darive poss. 7. Id. Decembr. 1593.

1 Nunquam enim curator in litem, aut ad actum aliquem specialem dandus est, cum in omnem rem administrator aliquis, siue tutor, siue curator ille sit, dari potest. *l. in omnem rem, 15. D. de tutor. & cur. dat.* nimirum, vt siue pupillo, siue minori, quam pleniſſime fieri potest, prouideatur.

Source : BIU Cujas

2 Omnia enim facere tutor potest, quippe qui sicut personæ, ita & vniuerso patrimonio datus intelligitur, *l. certarum, 12. & seqq. D. de testam. tutel.*

3 Parum autem est, quod pupillus habeat curatorem, nisi talem habeat, per quem defendi possit. Ideo namque dantur pupillis & minoribus tutores & curatores, ne sint indefensi.

4 *l. tutor qui repertorium, 7. D. de admin. tutor. l. vlt. C. arbitr. tutel.*

5 Quamuis soleant Pragmatici dicere processum hoc casu haberi pro iam iudicato.

6 Similis ratio est *in §. illud, Instit. de rer. diuis. ex l. 5. §. 1. de acquir. rer. domin.*

7 Siquidem ex hac causa pupillum & minorem in integrum restitui posse constat *l. minor 36. D. de admin. tut.*

8 Alioqui vnde possent diuinare, aut probationes sumere? *arg. d. l. tutor, l. chirographis, 57. D. de admin. tut.*

9 Cauere enim bonus iudex debet, quantum potest, ne quis officij sui gratia per longum iter, nec sine magna captione à rebus suis auocetur, & extra prouinciam suam ire cogatur, quia id est minus onerosum, *l. sed si quis, 7. D. testam. quem adm. aper. l. 3. §. vlt. D. de testib.*

10 Quia quoties nihil sine captione inuestigari potest, eligendum est, quod minimum habeat iniquitatis. *l. quoties, 200. De reg. iur.*

11 *l. vnic. C. vbi pet. tutor. vel curat. l. pupillo, 27. D. de tutor. & curat. dat.* vbi Bart. *l. propter litem 21. §. licet, & §. vlt. D. de excus. tutor.*

12 *l. 3. D. de tutor. & curat dat.*

13 Ex iis ipsis legibus, quas citauimus *nu. 11.* Iunge *l. 5. §. illud quæri, 12. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

14 Esset enim ea ratio tutelæ in tam dissitis prouinciis gerendæ per vnum eundemque tutorem valde dispendiosa pupillo, qui viatica & sumptus omnes pro tutela factos tutori suo debet reddere, *l. 2. D. vbi pupill. educ. deb. l. 1. §. præterea, l. 3 §. contrarium, D. de contr. tutel. & vtil. action.* Vide omnino Papiensem *in form. libell. ad redd. ration. tutel. in verficul. eidem Iacobo, nu. 3. & 4.* & ibi Masuer *in addit.* post Crauett. *cons. 30.* Roman. *cons. 250. & cons. 39. col. 2.* Alex. *cons. 44. col. 4. circ. med. lib. 5.* Ias. *in l. cunctos populos, in 2. lectur. in fin. C. de summ. Trinit. & fid. Catholic.* Castrens. *in l. 1. C. de contr. empt.*

TIT. XXVIII.

DE EO QVI PRO TVTOR. negot. gess.

DEFINITIO I.

Protutor potest stipulari pro pupillo, sed non potest exigere solutionem, si tutor negetur. Alia ratio est veri tutoris qui non satisdedit.

QVi stipulanti promisit quasi tutori, cum tamē reuera tutor non esset, si ab eo tanquam tutore cōueniatur, vt soluat, obiicere potest tutorem cum non esse. [1] Nec ei nocebit, quod tanquam tutori promiserit. [2] Parū enim ipsius tum interfuit, an tutor esset, qui pupilli nomine stipulabatur pecuniam, quam etiamnum pupillo se debere fateatur. [3] At nunc eiusdem interest, ne alteri soluat, quam qui reuera tutor sit, vt liberationem à pupillo consequi possit, quam vtique non consequeretur, si ei solueret, quem tutorem non esse sciret. [4] Si tamen nihil aliud habeat, quod tutori obiiciat, quam quòd pro tutela non satisdederit, cum à iudice citra onus satisdationis ad tutelam admissus fuisset, audiri non debebit. [5] Neque enim minus legitime tutor est, qui non satisdedit, si ei iudex siue vltro, siue per imperitiam, satisdandi necessitatem remiserit: præsertim cum iudex ipse eo nomine in subsidium obligetur, & fideiussoris fere loco habeatur. [6] Quod multo magis obtinet, si talem tutorem proponas, qui satisdare non debuerit, qualis est testamentarius, vel ex inquisitione datus. [7] Diuersum sane est, si tutori, quod plerunque fit, satisdationis onus iniunctum fuerit, cum tutor daretur aut confirmaretur. Hic enim tutor quidem esse intelligitur, sed administrationem nullam habet, priusquam satisdederit. [8] *Ita Senatus* extempore, 6. Calend. Februar. 1590.

1 Regula enim generalis est: Quisquis agit tanquam talis eum debere probare se esse talem, *l. si filius, 8. l. circa, 14. D. de probat. l. duo sunt Titij, 30. D. de testam. tutel.*

2 Quamuis dici soleat eum, qui cum alio contrahit, non debere ignarum esse conditionis eius, cum quo contrahit, *l. qui cum alio. 19. D. de reg. iur.*

3 Nam etsi nulla stipulatio intercessisset, perinde tamen pecunia pupillo deberetur ex ea causa, quæ materiam dedisset stipulationi, cum stipulationes omnes pendeant ex negotio contracto, *l. 5. §. conuentionales, D. de verb. obligat. l. si ita, 6. §. vlt. & l. seq. D. de nouat.*

4 Aliud esset si soluisset bona fide, id est, ei, quem tutorem esse putabat. Nam quamuis debitor pupillaris soluēdo ei qui pro tutore negotia gerit, non aliter liberetur, quam si pecunia in rem pupilli peruenerit, *l. debitores 28 D. de solut.* id tamen non habet locum in eo debito, quod in fauorem pupilli contractum sit per illum ipsum, qui quasi tutor negotia gessit, *leg. filiæ 88.* vbi est text. elegans *eod. tit.* [Obserua tamen eum qui pro tutore, cùm tutor non esset pupilli negotia gessit, non debere, quod ad ipsius incommoda pertinet, melioris esse cōdicionis, quàm si vere tutor esset, cum possit ei magis imputari cur ad administrationē tutelæ ad se non pertinentis siue bona siue mala fide accesserit. Vt plus sit hoc casu in opinione quàm in veritate. Qui enim se tutorem esse, licet falsò, putat, quidni ea omnia faciat, quæ verus tutor facere deberet Itaq. etiam inuentarium facere cogitur, aut pati iuramentum in litem eo nomine, vt tutor, *l. tutor. 7. D. de admin. tutor.* Item bona eius perinde sunt tacite obligata pupillo pro administratione, *gloss. in l. pro officio 20. C. eod. ill. tit. Ita Senatus* extempore, 9. Aug. 1612. Adeo vt nec aliud probandum sit in iis qui tutores esse non possunt. Nec enim eo minus pro tutelæ tenentur, *l. 1. iunct. gloss. C. hoc tit.* vt autem quis probetur gessisse pro tutore sufficit, vt in aliquo instrumento aut quolibet alio actu se tutorem nominauerit. Maxime vero si talis sit ad quem aut testamentaria, aut legitima hereditas pertinere potuerit. Hoc enim sufficeret ex ratione iuris, vt pro vero tutore habendus esset, quamuis nunquam à iudice confirmatus fuisset, nisi moribus nostris obtineret, vt omnimodo tutorem quemlibet à magistratu confirmari oporteat, nec prius pro tutore habeatur, quàm & confirmatus sit & iurauerit. *Ita Senatus* eodem Aresto, contra Claud. Antermet. Vide quæ contra hunc pragmaticorum errorem scripsi in *Err. vlt. Decad. 1. De error. pragmat.*]

5 Dixi *Defin. 2. supr. de tut. vel cur. qui sat. non ded.*

6 *tot. tit. de magistr. conuen. D. & C.*

7 *l. testamento, 17. D. de test. tutel. l. pen. C. de tutor. vel curat. qui sat. non ded.*

8 *l. 1. & vlt. eod. l. mutuo, 6. §. 1. D. de tutel.*

DEFINITIO II.

Quantum interest an solutum sit vero tutori an ei qui pro tutore negotia gerebat.

INter verum tutorem & eum qui pro tutore negotia gerit differentia magna est, non solum si de rerum pupillarium alienatione tractetur, quæ non sicut tutori nonnullis casibus, [1] ita ei qui pro tutore gerit, vnquam permissa est, [2] sed etiam cùm de solutione per debitorē pupillarem facta quæritur. [3] Qui enim vero tutori soluit omnimodo liberatur, & ipso iure. [4] Qui verò gerenti negotia pro tutore, non aliter quàm si pecuniam in rem pupilli versam esse probet. [5] Sane si pupillus heres sit protutoris, repellendus est exceptione doli si factum eius improbet cui successit. [6] *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Laboret, contra fratres Valentin, 3. Calend. Sept. 1612.

Source : BIU Cujas

1 *vt in l. lex quæ tutores* 24. *C. de admin. tut.* aut ſi decretum prætoris interuenerit, *tot. tit. C. de præd. minor. & D. de reb. eor. qui ſub tutel.*

2 *l.* 2. *D. hoc tit.* vbi ratio redditur, quia non eadem eſt huius quæ tutoris adminiſtratio rerum pupillarium.

4 *l. Lucius* 46. *§. tutelæ D. de admin. tutor. §. nunc admonendi Inſt. quib. alien. lic.* vel non: vbi quod dicitur, neceſſariam eſſe iudicis authoritatem ad hoc vt debitor pupillaris liberetur, non ad eum caſum pertinet, quo facta ſit ſolutio vero tutori, ſed ad eum, quo facta ipſi pupillo nondum habenti tutorem, vt cõſtat ex *l. ſancimus* 25. *C. de admin. tutor.* in illis verbis, *Creatione tutorum vel curatorum cum omni procedente cautela*, quorum non alius ſenſus eſt, quam hic dum proceditur ad dationem tutoris vel curatoris cum omni diligentia & præcautione, vt ſcripſi pluribus in Err. Decad. *De error. pragmat.* Et quod additur, *in d. §.* at ex contrario *debitorem pupillarem ſoluere*, ſic accipiendum eſt, vt ſoluere dictum ſit pro liberare.

5 *l. debitores* 28. D. *de ſolut.* Excipe caſum *l. filiæ* 88. *eod. titul.* id eſt, cùm ille ipſe, qui pro tutore negotia gerebat pro pupillo ſtipulatus eſt. Tunc enim ſolutio ei facta perinde liberat debitorem à pupillo, atque ſi tutor vere fuiſſet.

6 Nam ex qua perſona quis lucrum ſentit eius factum præſtare debet *l. ex qua perſona* 149. *de reg. iur. vulg. l. cùm à matre* 14. *Cod. de rei vindic. l. vindicantem* 17. *l. Seia* 73. D. *de euict. l. venditrici* 3. C. *de act. empt.*]

TIT. XXIX.

VT CAVS. POST PVBER. adſit tutor.

DEFINITIO I.

Tutor pupilli ſuccedentis in hereditate prætoris tutoris litem à priore tutore cœptam peragere cogitur, ſi nondum ſit reddita ratio[a] prioris tutelæ.

TVTOR pupilli nomine inſtituta lite nec dum peracta ea deceſſerat, filio impubere herede relicto. Datus huic impuberi tutor, licet prioris pupilli tutor non ſit, [1] nec tutelæ, quam defunctus geſſerat, ſucceſſor, ſucceſſoriſve tutor, [2] eandem tamen litem, ſi alius tutor nullus ſit, perſequi poterit, [3] quippe quod ea res ad onus prioris tutelæ pertineat, vt cœptam litem peragat is, qui defuncti nomine cogitur reddere rationes. [4] *Ita Senatus* in cauſa Michaelis Brunier, & Enemundi de la Chinal, 3. Non. Mart. 1594.

1 Nulla enim tutela hereditario iure tranſit ad alium, *leg. tutela.* 16. *§.* 1. D. *de tutel.*

2 Eſt tamen tutor eius, qui ſucceſſit in onus rationum reddendarum prioris tutelæ nomine.

3 Quemadmodum tutor ipſe poſſet, ſi adhuc viueret, tutelaque poſt pubertatem finita eſſet, aut alio quouis modo, *l. vnic. C. hoc tit.*

4 Nam etiam poſt finitam tutelam officium tamen tutelæ durat, quantum ad ea quæ ſunt connexa priori tutelæ, *l.* 5. *§. ſi tutor*, D. *de admin. & pericul. tutor. l. tutor poſt puberem*, 11. *C. arbitr. tutel. l. ſi tutor poſt pubertatem*, 23. D. *de tutel. & ration. diſtr.*

DEFINITIO II.

Tutela quidem finitur pubertate, ſed officium tutelæ non finitur, niſi redditis rationibus vel accepto ſaltem curatore.

CVm tutor, qui nondum adminiſtrationem ad curatorem tranſtulit, defenſioni cauſæ pupillaris adeſſe debeat, [1] multo minus audiri is debebit, qui nullo adhuc dato curatore ob eam ſolam cauſam liti adeſſe recuſat, quod pupillus annos pupillares exceſſerit, atque ita finita tutela ſit. Nam finita tutela, poteſt tamen fieri, vt adminiſtratio duret: nempe quamdiu non ſunt redditæ rationes. [2] Sane ſi & curator puberi datus ſit, & in eum tranſlata adminiſtratio, tutorem pro cauſa pupillari litis incommoda ſubire cogi non oportet. [3] *Ita Senatus* in cauſa Marci de la Mouſſiere, & D. de Montiernoz, 6. Non. Aug. 1595.

1 *l. 1. C. hoc tit.*

2 Aut ſaltem, quandiu curator nullus datus eſt, *l. à tutoribus*, 33. *§. 1. D. de admin. tutor.* Iunge *l.* 5. *§. poſt completum. eod.*

3 Nam omnia negotia, quæ per tutorem inita ſunt, ad fidem curatorum exinde pertinent, *d. §.* 1. Nimirum ſi etiam inſtrumenta iis reddita ſint, ſine quibus lis inſtrui & peragi non poteſt, *dict. §. poſt completum*, Vide Andr. Gayl. *lib.* 2. *practic. obſeruat. cap.* 96. vbi ait ex generali totius Germaniæ conſuetudine receptum eſſe, vt tutela non finiatur pubertate, quamdiu non ſunt redditæ rationes tutelæ. Eademque conſuetudo etiam apud Gallos, vt à grauiſſimis pleriſque viris audiui, iam inualuit.

DEFINITIO III.

Valent quæ tutor poſt finitum officium gerit ex neceſſitate vel vtilitate officij præcedentis, quamdiu alius tutor nullus eſt.

QVæ à tutore, vel Syndico, aliove adminiſtratore poſt finitum officium geſta ſunt, non eo minus rata habeti debent, ſi modo ex neceſſitate aut vtilitate præcedentis officij ab iis facta ſunt, nec dũ alius eo tempore tutor, aut Syndicus, aut adminiſtrator fuit. [1] Tamdiu enim is manet, qui antea fuit: [2] Ne alioqui ſummo incommodo afficiatur pupillus aut vniuerſitas, nemine adminiſtrationẽ habente. [3] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis ordinis Nobilium Maurianæ, 4. Id. Febr. 1596.

1 *arg. l. ita autem*, *§. ſi tutor*, *l. à tutoribus*, 33. *§. officium*, D. *de admin. tutor.*

2 Saltem ex generali illa conſuetudine, de qua diximus *Defin. præced. ex* Andr. Gayl. *lib.* 2. *pract. obſeruat. c.* 96. quamuis ratio iuris repugnare videatur, cum tutela finiatur pubertate, *l.* 1. *& 2. C. quand. tutor. & curat. eſſ. deſin.*

3 Melius enim eſt rem pupilli vel vniuerſitatis bene geri per eum, qui tutor vel Syndicus antea fuit, licet eſſe deſierit, quam per neminem. Idque non abhorret à iuris ratione, cum ea quæ poſt officia geſta ſunt, connexa ſunt iis, quæ durante officio geſta fuerant, aut geri debuerunt, *l.* 1. *C. hoc tit.*

TIT. XXX.

VBI PVPIL. EDVCAR. debeat.

DEFINITIO I.

Vitricus poteſt quidem eſſe tutor priuigni ſui, ſed non facile, difficilius vero educator.

ETſi non facile vitricus tutor dandus eſt, nec apud eum educandus pupillus, [1] facilius tamen eſt, vt tutor detur, quã vt apud ipſum pupillus educetur, [2] ne ſalus eius periclitetur, cui mortuo mater ſit ſucceſſura, tũ vitrico, aut liberis

Source : BIU Cujas

beris ex vitrico susceptis vel susciendis commodum successionis paratura : [3] Sed tamen si agnatis, cognatisque ita videatur , nec quicquam causæ sit, cur eorum voluntatem iudex sequi non debeat, poterit iudex & vitricum tutorē dare & decernere, [4] vt apud eum pupillus educetur. [5] *Ita Senatus* in ea causa , de qua SC. 2. supr. Quand. mul. tutel. offic. fung. pote.

1 Propter periculum quod subest : ne vitricus vitæ pupilli insidietur, adeo, vt nec matri, quæ vitricum induxit, educatio pupilli permittenda sit, *l. 1. C. hoc tit.*

2 Periculum enim educationis imminet vitæ pupilli , periculum vero tutelæ non , nisi facultatibus. Et quæ ratio vocat ad tutelam, nempe ipes futuræ successionis, *l. quod tutela, 73. de reg. iur. & tit. de legit. patron. tutel. infiit.* eadem arcet ab educatione , ita vt nec apud substitutum pupillarem ali pupillus facile debeat, *l. 1. D. hoc tit.*

3 Creditur enim mater , quæ transit ad secunda vota, minus diligere liberos prioris matrimonij, *l. fœminæ , 3. l. generaliter, 6. C. de secund. nupt. & pas.*

4 *l. vltim. C. de contr. iudic. tutel. l. nonnunquam , 32. §. 1. D. de adopt.*

5 Hoc enim causa cognita auditisque agnatis & cognatis decerni potest, *d. l. C. hoc tit. l. 1. D. eod.*

TIT. XXXI.

ARBITR. TVTEL.

DEFINITIO I.

Rationes tutelæ rite pupillo aut alij cui oportuit reddita non possunt retractari postulante tertio nisi eius sumptibus

RATIONIBVS pupillaribus cum eo ipso qui pupillus fuit aliove [1] solemniter redditis , [2] si tertius forte possessor pignorum pro reliquis obligatorum redditionem improbare velit , nouamque postulare , [3] audiendus quidem est, cū eius intersit , [4] sed ita tamē vt ipsius sumptibus iterata illa redditio fiat. [5] Nam quod dici solet, arbitrium tutelæ tale esse debere vt rationes expensis pupilli reddantur (quod & in cæterorum omnium personis obseruatur , quibus rationes reddendæ sunt, [6]) ad eum casum pertinet , quo reddantur postulante eo cui reddi debeant , & nunc primum. [7] Nam postulante alio & ad propriū sui ipsius commodum , non est æquum iis sumptibus onerari pupillum , aut eum qui rationes iam semel & bona fide reddiderit. [8] Neque enim illi imputari potest, cur tertium hunc possessorem non interpellauerit, vt si sua interesse putaret adesset tum cum rationes primum redderentur. Cum neque huic obligatus esset neque sciret futurum vt eius quicquam interesset. [9] Præsertim vero quod neque principaliter quicquam eius interest , sed tantum per quasdam consequentias. Cuius interesse , vt ita dicam , consequentis ratio vt plurimum haberi nulla solet. [10] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Gaspardo Tauel, contra Mammertum Cusini, 7. Cal. Febr.

1 Puta curatore aut ipsius pupilli herede.

2 Id est obseruatis solemnitatibus, quas & iuris ratio & statutum Sabaudiæ introduxit , *in cap. quittationes liber. 2. statut.*

3 Vt probet indebitam esse pecuniam , quæ petitur quasi debita per tutorem.

4 Ne alioqui factum aut dolus aliorum alij noceat contra *l. 2. D. quod vi aut clam. l. non debet alteri 74. de regul. iur.*

5 Qui enim allegat male quid & perperam factum esse, idipsum suis sumptibus probare debet , *l. ab ea parte 5. §. 1. de probat.* maxime vero si alleget etiam dolum, quippe cuius præsumptio semper odiosa & improbabilis est , *l. quoties 18. §. qui dolo, eod. tit. l. dolum 6. C. de dolo* [Quod si pupillus petat retractari rationes etiam quas solemniter redditas dixerit , nemo dubitat quin sit audiendus , dummodo eius sumptibus id fiat. *Ita Senatus* in ea causa de qua *num. 9. infr.*]

6 *l. 1. §. officio. D. hoc tit. De tutel. & ration. distr.*

7 Ne alioqui officium tutoris aut alterius cuiuslibet administrationis sit ei damnosū , si suo sumptu rationes reddere aut in eam rem sumptum prorogare compellatur. Interest enim nostra non soluere potius quam solutum repetere, *l. 3. D. de compensat. l. nemo ideo 171. De regul. iur.*

8 Nam neque lex aut prætor actum agi vnquam patitur, nisi ex magna causa, *l. si quis ex argentariis 6. §. vlt. & l. seq. D. de edend. l. oratione 7. D. de feriis.* [Sane si ratio male ac nulliter reddita sit, iterum reddenda est nec statur confessioni , quod bene sit reddita. *Socin. consil. 190. vol. 2.*

9 Vnde enim potuisset diuinare ? *arg. l. si putator 31. in fin. D. ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29. §. si cum debitor. D. mandat. l. 4. §. illa etiam quæstio. de doli mal. except.* [Aliud ergo est in fideiussore tutoris & in heredib. fideiussoris quos præuidere pupillus potuit obiecturos collusionem si quandoque conuenirentur ad reliquorum solutionem : ideoque imputare sibi debet cur nō petierit, vt ad rationum redditionem fideiussor eiusve heres vocaretur. Cui proinde liberum esse debet, vt rationum quamuis alioqui solemniter redditarum substantiam impugnet nulla petita rationum retractatione nulliſque in eam rē refusis sumptibus. *Ita Senatus* pro Dominica Dalfin , contra fratres Ginet, die 29. April. 1614. Iunge *Desi. 2. num. 4. infr. de fideiuss. tutor. & Desi. 5. infr. hoc tit.*]

10 *l. 1. d. quod dicitur 7. D. de auctor. tutor.*

DEFINITIO II.

Ob rationes reddendas quando conueniendum sit de arbitris rationalibus, quos auditores appellamus, & quomodo facienda sit editio?

CVm de reddendis rationibus agitur, prius est vt rationes edantur , [1] itemq. instrumenta omnia ad rationes pertinentia , [2] quam vt de arbitris &, vt vocant, auditoribus conuenire oporteat , apud quos de rationum fide disceptetur. [3] Fieri siquidem potest vt tam bene ac fideliter rationes reddi appareat, vt controuersia nulla futura sit propter quam ad arbitros recurri sit necesse. Eam vero editionem non apud facta fieri oportet , [4] sed breui manu vt citius & minore sumptu instrui possit is, cui rationes reddūtur, quid admittere debeat , aut de qua re contendere. *Ita Senatus* ex tempore pro D. Antonio de Lescheranie Iuridico maiore de Gex , contra N. Gaspardum de Liuron, 8. Cal. Febr. 1594.

1 Rationum enim redditio incipit ab earum editione , finitur autem reliquorum solutione, *l. non solum 8. §. is qui. D. de liber. legat. l. cum seruus 82. D. de condic. & demonstr.*

2 Quas pragmatici nostri vocant chartas iustificatiuas. Non enim videtur facta editio si non edita sint omnia , quæ sunt necessaria ad instruendum eum, cui fit editio, *l. 1. §. editiones. & seq. D. de edend. l. 3. eod.*

3 Frustra enim ad arbitros aut iudices recurritur quandiu res in eo est, vt sine iis experiri possit.

4 Quomodo fit pendente iam lite, quam pragmatici nostri communicationem iudicialem vocant.

5 Quæ fuit iam olim ratio inducendæ illius editionis quā ante vocationem in ius fieri necesse erat, vt sciret reus an contendere deberet, an cedere, *d. l. 1. in princip. D. de edend.*

DEFINITIO III.

Non sufficit rationes reddidisse ne quidem iudicialiter, si non etiam reddita sint instrumenta omnia ad rationes pertinentia. In dubio tamen reddita præsumuntur.

QVamquam redditis rationibus alioque tutore aut curatore dato non facile permittendum

Source : BIU Cujas

est, vt qui rationes reddidit inquietetur, præsertim si generalis ei liberatio facta sit præsente & auctoritatem præstante iudice: nisi tamen probet rationum instrumenta per se reddita, cogendus est vt petenti quandocunque pupillo exhibeat, cuius sclicet interest ea habere, vel ob hoc ipsum vt sciatur an bona fide rationes redditæ sint necne. [4] Sed ita tamen vt ipsius pupilli sumptibus vocetur prius in ius tutor nouus dicturus apud iudicem, an ea rationum instrumenta à priore tutore acceperit, alioqui pro tutore qui liberatus est præsumendum videtur, vt qui rationes reddidit, omnia quoque ad eam rem pertinentia & exhibuisse & reddidisse existimetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore Non. Febr. 1594.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin. 1. supr.*

2 Nulla enim aut tutior aut vtilior liberatio esse potest quam quæ & generalis est, & iudicialis, *l. ait prætor 7. § 1. D. de minor. l. sancimus. 25. C. de admin. tutor.* Idque etiam cauetur vetere nostro statuto Sabaudiæ incip. *Quittationes. lib. 2.* de quo dixi *Defin. 1. num. 2 supr.*

3 Ad exhibendum enim agere possunt omnes quorum interest *l. 3 § sciendum* & pass. D. *ad exhib.*

4 Nec enim id explorari aliter quam ex instrumentorum lectione, *d. l. cum seruus 82. ad fin.* D. *de condic. & demonstr.* Iunge *l. instrumenta 24 C. de fideic.*

5 Præsumendum enim est factum esse quod regulariter & communiter fieri solet. Communiter autem ita obseruatur, vt cui rationes redduntur etiam instrumenta reddantur, quia nec alioquin viderentur redditæ rationes, *l. 5. § completum.* D. *de ad. tutor. l. vnic. C. vt cauf. post pubert. adf. tut.* Adde quod in dubio proniores esse debemus ad liberationem quam ad obligationem, *vulg. l. Arrianus 4. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO IV.

Potest mater etiam quæ tutrix fuit nec dum rationes reddidit agere contra posteriorem tutorem nomine pupilli vt rationes pupillo reddat, sed ipsa quoque tamen simul condemnanda est.

MAter, quæ prior tutrix fuerat, cum pupilli nomine posteriorem tutorẽ vrgeret, [1] vt rationes redderet, patiebatur exceptionem, quasi non prius in id agere posset, quàm ipsa sequenti tutori administrationis suæ rationes reddidisset. [2] Visum est, cogendam quidem eam rationem reddere: Sed non eo minus aut tardius condemnandum posteriorem, vt ipse redderet, quando ei posset imputari, cur non in exigendis à matre rationibus diligentior fuisset.[3] Neque vero æquum erat nocere pupillo, aut matri impuberis nomine agenti, si quid ipsa sequenti tutori proprio nomine propter administratam tutelam debuisset. Agenti enim alieno nomine, & ad alienum commodum, nihil vnquam obiici potest ex propria persona: [4] Sic tamen temperari rem placuit, vt vterque condemnaretur ad reddendas rationes, sed secundus tutor pupillo, mater vero, quæ & ipsa tutrix fuerat, sequenti tutori. [5] *Ita Senatus* in causa Annæ Ludouicæ de Cruci, contra Ioannem Iuge, Cal. Decemb. 1595.

1 Scilicet tanquam mater & coniuncta persona, *l. Sed & hæ 35. D. de procurat.*

2 Cum is qui prior ex parte sua facere debuit non possit alteri imputare, cur non fecerit, *vulg. l. Iulianus 13. § offerri* D. *de act. empt.*

3 Pertinet enim ad posterioris tutoris curam vt à priore rationes exigat, *l. tutores 39. § adolescens. l. qui nominibus 44. D. admin. & peric tut.*

4 Cum placeat posse quem etiam contra proprium factũ venire, si modo veniat ad alienum commodum, *l. si non sortem 26. § si filius. D. de condict. indeb.* Bald. *ad l. vlt. § in computatione. C. de iur. delib.*

5 Vt ita per vtramque condemnationem & litigatoris vtriusque desiderio satisfieret, & vtilitatibus pupilli, cuius potissimum rationem haberi oportebat.

DEFINITIO V.

Casus in quo potest locus esse prouisionali condemnationi contra tutorem, etiam si nihil dum ab eo deberi constet, nec quicquam possit ei imputari.

NOn solet quidem locus vllus esse prouisionali condemnationi aduersus tutorem paratum rationes reddere, quandiu ignoratur an ex rationum redditione debitor creditorve pupilli futurus sit:[1] Sed tamẽ si pupilli bona omnia teneat, quæ nec volens ei tam facile restituere possit, [2] vt puta si frater, aut patruus sit, qui bona sua cum pupillo communia habeat, quorum diuisio non tam cito expediri queat, [3] non est æquum interea pupillum laborare inopia. Sed pro modo patrimonij, & qualitate personarum certa summa pupillo adiudicanda est, [4] imputanda postea in eam summam, quam tutor debebit, si reperietur debitor, sin minus in eam bonorum partem, quæ ex diuisione ad pupillum peruentura sit. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum possit fieri vt sit ipse creditor non debitor, *l. 1. § vlt.* D. *de contrar. tutel. & vtili actione. l. 3. C. eod. l. Imperatores 17. D. de tutel. & rat. distr.* Idemque est in quolibet alio administratore qui rationes reddere debeat. Excipitur interdum fauor paupertatis, vt apud Papon. *Tit. de prouisions, arrest. 10.* Multo minus potest prouisionalis vlla fieri adiudicatio contra fideiussorem tutoris etiam post solemniter redditas tutelæ rationes à tutore si eiusmodi redditioni fideiussor non interfuerit, nec vt interesset euocatus sit. Cum euocari debuerit vel ob hoc ipsum ne postea conqueri quandoque posset aut collusum fuisse inter pupillum, & tutorem, aut non ex bona fide & veritate redditas rationes, *vulg. l. nam ita 39.* D. *de adopt. l. De vnoquoque 47. D. de re iudic. Ita Senatus* pro Dominica Dalfin, cõtra fratres Ginet. 3. Cal. Maij 1614. Quod autem dicimus de fideiussore tutoris idem obtinet in quolibet administratore aut eius fideiussore. Sed neque tutori aut alij administratori prouisionalis adiudicatio vlla fieri potest ante redditas rationes. Ne quidem salarij, si quod forte promissum sit administratori, vt inter mercatores fieri solet quoties administrator societatis in nullam lucri partem admittitur. Sed hoc ita nisi stet per eum cui reddendæ sunt rationes quominus reddantur. Semper enim contra morosum potest & debet fieri prouisionalis adiudicatio. *Ita Senatus* in causa Petri Vulliod, & Ioannæ Romanæ Berguere, Prid. Id. Maij 1614.]

2 Multo magis idem dicendum est si restituere nolit cum possit, nec tamen habeat iustam causam denegandæ restitutionis. Nec enim semper tam cito condemnari potest, cum iudicia omnia suas habeant moras, *l. etiam de præsenti 15. in princ. D. vt legat. seu fideic. seruand. cauf. caueat.*

3 Nec enim bonorum diuisio semper facilis est & in expedito, ideoque interdum etiam ad licitationem veniendum est *l. 3. C. commun. diuid.*

4 Ad causam alimentorum & sumptuum litis, *arg. l. instituta 27 § de inofficioso. D. de inoff. testamen. l. vlt. C. de ordin. cognit.* Quod tamen regulariter non ita est, *dict. l. imperatores 7. D. hoc tit. De tutel. & ration distr.*

5 Vt eam pecuniæ quantitatem pupillus quodammodo reddat minus ex communi capiendo, quomodo interdum fit etiam collatio, *l. 1. § sed etsi tantum* D. *de collat. bonor.*

DEFINITIO VI.

Pro rationibus prioris tutelæ potest pupillus agere & contra priorem tutorem & contra posteriorem.

POtest quidem tutor secundus cõueniri pro primi administratione, cuius vtique ex officio suo rationem exigere debuit, quam postea pupillo redderet.

Source : BIU Cujas

deret. [1] Sed tamen non liberat ea res tutorem à pupillo, si malit pupillus contra eum agere quam contra secundum tutorem. [2] *Ita Senatus* pro D. de Chiescherel de Nicole. 11. Cal. Mart. 1595.

1 *l. 1. C. de admin. tutor. l. tutores* 39 *§. adolescens. l. qui nominibus* 44. *D. eod.* Dixi *Defin.* 4. *sup. eod.*

2 Textus est perelegans *in d. §. adolescens*, vbi ratio redditur, quia non videtur iudicio tutelæ consumptum, quod alterius quoque officij querelam habuit.

DEFINITIO VII.

An & quomodo possint creditores agere contra tutorem, qui administrauit bona patris, quibus postea pupillus se abstinuit.

Filius, qui paterna hereditate se abstinuit, licet paternæ hereditatis creditor sit tanquam heres matris, [1] aut quod in aliorum creditorum iura successerit, [2] non idcirco tamen agere potest aduersus eum qui defuncti patris bona quasi tutor administrauit. [3] Actio enim tutelæ non alij competere potest quam ei, cuius bona sunt, quæ fuerunt administrata, aut eius heredi. [4] Atqui bona paterna nunquam fuisse videntur filij, qui abstinuit patris hereditate. [5] Nec quod ipsius interest, quidquam facit: Nam non solum si creditor sit, sed & si pignoratitius, [6] non potest tamen ea res dare illi actionem contra tutorem, tutorisve heredem de reddendis rationibus; [7] sed hactenus tantum ei prodesse, vt possit petere curatorem dari bonis paternis, aduersus quem postmodum de iure suo experiri possit, [8] & eo condemnato impetrare in executione iudicati, [9] vt cedatur sibi actio, quæ curatori competit aduersus tutorem, eiusve heredem ad reddendas rationes. [10] *Ita Senatus* ex tempore pro Margarita Fratenat, Non. Maij 1597. in publico auditorio.

1 Potest enim filius heres esse matris, & tamen abstinere bonis paternis, *l. cum qui bonis* 87. *D. de acquir. hered.*

2 *Ex tit. C. de his qui in prior. credit. loc. succed.*

3 Quamuis debeant haberi rata quæcunque tutor bona fide gessit in bonis patris ante immissionem, *l. quoties* 44 *D. de acquir. hered.*

4 *l. 1. & tot. tit. D. de tutel. & ration. distr.*

5 Quia quamuis iure ciuili remaneat heres, *l. cum quasi* 30. *§. sed etsi suus. D. de fideic. liberi.* non tamen habetur heredis loco à prætore post abstentionem, *l. necessariis* 57. *D. de acquir. hered. l. si filius* 12. *D. de interrog. in iur. fac.*

6 Quo casu plus vtique iuris habet, quam si esset tantum chirographarius, *l. eos qui* 9. *C. qui potior. in pign. hab.*

7 Cum enim actio vlla sit personalis non potest transire in creditores hereditarios sine cessione, *l. vlt. C. de hered. action. l. 1. Cod. si cert. petat.* Quod secus est in actionibus realibus, *l. si tertius* 6. *§. si quis prius. D. de aqua & aqu. pluu. arcend.* & ibi Bart. Vide tamen elegantem textum Papiniani *in l. cum tutor* 18. *D. hoc tit. de tutel. & ration. distr.* vbi diuiditur actio inter pupillum & creditores patris sine vlla cessione, aut curatoris datione.

8 Nam curator bonis datus & agere & conueniri potest, *l.* 2. *§.* 1 *D. de curat. bon. dand.*

9 Nam in iudicati executione etiam iura pignori capi possunt, *l. à Diuo Pio* 15 *§. in venditione. & § sic quoque indices. D. de re iudic.*

10 Curatori enim haud dubie cõpetit illa actio, quia personam defuncti repræsentare creditur, secundum ea quę scripsi *in Error.* 3. Decad. 3. *De error. pragmat.* Opinionem verò nostram confirmat mirifice responsum illud Papiniani *in dict. l. cum tutor.* Esset enim hoc casu si quo vllo vnquam alio necessarius interuentus curatoris dandi paternæ hereditatis, quem tamen Papinianus nullo modo requirit.

[DEFINITIO VIII.

An & quando, & quatenus pupillo datus tutor, qui solemne inuentarium fecit, teneatur post redditam rationem pupillo iterum reddere creditoribus.

TVtor pupillo datus hereditatem paternam non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, maternam autem purè: Ideóque pro pupillari inuentario quod ex officio tutores omnes conficere debent, [1] inuentarium solemne fecerat vocatis in eam rem, vt fieri oportuerat [2] paternis omnibus creditoribus, & ea bona per multos annos administrauerat, mobilia omnia etiam inconsultis creditoribus hereditariis vendiderat, [3] & ex immobilib. quoque nonnulla. Deinde pupillo facto puberi rationes tutelæ reddiderat, dato in eam rem minori curatore, [4] qui tamen negligentius in ea re versatus nihil ad impugnandas rationes ex scripto protulerat, sed tantùm definitioni rationum præsente iudice subscripserat. Cùm postea conueniretur à creditoribus ad rationes iteratò reddendas quasi malè redditis prioribus: [5] Negabat se teneri propterea quòd pupillo suo, qui nec hodie cõquerebatur rationes reddidisset, quas nec alij reddere debuisset. [6] Illi contrà dicebant sibi reddendas rationes non bonorum omnium pupillarium, cùm nihil in maternis pupilli bonis prætenderent, [7] sed eorum omnium quæ paterna fuerant; & in solemne inuentarium coniecta, præsertim cùm *in calce inuentarij* tutor subscripsisset ac promisisset se omnium, quæ in eo inuentario descripta fuerant rationes redditurum, quibus oporteret, ac quorum interesset. [8] Accedebat quod paterna bona non omnia pupillo, eiusve curatori fuerant reddita, sed pleraque in eiusdem tutoris potestate manserant, de quibus non alius conueniri poterat, quàm ipse, aut ipsius heres. [9] Visum est ita temperari rem debere; vt noua quidem rationum redditio nulla deberetur, cùm de pupillaribus rationibus tractaretur, quæ non alij quàm ipsi pupillo aut eius heredi vnquam reddendæ sunt: [10] Sed tamen permittendum esse creditoribus, vt quæ vellent rationum redditarum capita impugnarent, & quibus vellent mediis dum ea essent capita, quæ ad bonorum paternorum, non etiam ad cæterorum administrationem pertinerent: [11] Quippe de quibus nihil inauditis iis tutor decernere, aut puberis curator in eorum præiudicium potuisset. [12] Illud sanè constabat, neque tutorem, neque curatorem puberi datum recusare posse, quominùs bona omnia, siue mobilia, siue immobilia nondum vendita redderent creditoribus, vt per auctionem publicam redactâ ex eorum venditione pecuniâ ipsis satisfieret, *iuxta* eum ordinem quem iudex *in sententia discussionis* inter creditores omnes lata præscripserat: [13] Præterquam si quædam authore Senatu vel alio iudice cui iubendi ius fuisset alienata proponerentur. [14] De mobilibus planè dubitari minùs poterat, quin si à tutore vel curatore fuissent vendita inauditis creditoribus, qui probent pluris distrahi potuisse, non debere eam rem fraudi esse creditoribus, quominùs amplius precium aut à tutore ipso ipsiusve herede possint exigere si tutor fuit qui vendidit, aut à pubere, si pubes ipse, aut eius curator. [15] Enimuerò, quin rerum venditarum precia, preciorúmque vsuras creditoribus reddi oporteret, non dubitabatur. [16] Detracto nimirum eo, quod pupillo ipsi tanquam hereditario creditori ex anteriore causa debebatur. [17] *Ita Senatus* in causa Cæsaris Corsi, & creditorum Christophori Cors, 19. Iunij 1614.

1 *l. tutor qui repertorium* 7 *in princip. D. de admin. tutor.*

2 *l. vlt. C de iur. delib.* Semper enim citandi sunt omnes, quorum interest *l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.* Et quidem nominatim citandi sunt creditores, qui sunt certi, alij verò generali programmate, vt post Bart. omnes notant *ad l. vlt. C. de iur. delib.*

Source : BIU Cujas

3 Lex enim quæ permittit heredi venditionem rerum hereditariarum, vt satisfaciat creditoribus non exigit, vt ea venditio publicè fiat ex vocatis omnibus creditoribus, *d. l. vlt. §. & si præfatam.* Sed tamen eo iure vtimur, vt omnes creditores ad huiusmodi venditionem vocari oporteat, ne possint creditores heredi imputare, quod per gratiam aut sordes viliore precio vendiderit, cùm æstimatio quæ in inuentario fieri solet, quamuis non necessario, non obliget creditores, vt ei stare cogantur, nisi condicionem deferant, vt in proposita specie contigerat. Solent enim mobilia, vt plurimum venire pluris, quàm sint æstimata, quia minoris æstimari solent.

4 *l. 5. §. si tutor. l. à tutoribus* 33. §. 1. *& pass.* D. *de administr. tutor.*

5 Rationes enim malè redditæ ex integro reddendæ sunt, Soccin. *cons.* 190. *vol.* 2. *nu.* 3. Rol. à Vall. *consil.* 49. *vol.* 1.

6 Soli enim pupillo non alij obligatur tutor ad rationes reddendas, *l. 1. & tot. tit. de tutel. & rat. distr.*

7 Beneficium namque inuentarij necessariò inducit separationem bonorum paternorum à cæteris. *d. l. vlt. C. de iur. deli.* ne confundantur creditores paterni cum creditoribus pupilli, vt *in l. 1. §. 1. D. de separat.*

8 Quo nomine etiam creditores hereditarij continebantur, cùm eorum maximè interesset bona sic administrari, vt essent soluendo, iuxta ea quæ scripsi *Defin. præced. ex l. cùm tutor* 18. D. *de tutel. & rat. distr.*

9 Nam & cùm tutor rationes bene reddidit aut aliter pleniſſimam ab iis reddendis liberationem consecutus est, ea tamen quæ ex pupilli bonis penes se habet restituere cogendus est, *l. Aurelius* 20. *in fin.* D. *de liberat. legat.*

10 *toto hoc tit.* D. *& C.*

11 *dict. l. cùm tutor* 18. D. *hoc tit.*

12 *ex reg. d. l. nam ita* 39. *de adopt. d. l. de vnoquoque* 47. *de re iudic. l.* 2. D. *quod vi aut clam. l. non debet* 75. *de reg. iur.*

13 Vendenda enim sunt bona, vt ex eorum venditione satisfieri creditoribus ex ordine possit. *Tot. tit. de reb. auth. iudic. possid. seu vendund.*

14 Non enim decipi quisquam debet sub fide hastæ publicæ aut qui Prætore authore comparauit, *l. quoties* 44. D. *de acquir. hered. l. si hypothecas* 8. *C. de remiss. pign.*

15 Nec enim potest quicquam iis imputari qui nesciuerũt, sed tutori potiùs qui certiorare illos debuit, quorum sciebat interesse, *l. etiam* 29. *in fin. D. de minor. d. l. cùm tutor.*

16 *Sic in l. item veniunt* 20. *§ præter hæc.* D. *de hered. petit.*

17 Cùm beneficium inuentarij saluas ei actiones suas reliquerit, *dict. l. vlt. §. in computatione. C. de iur. delib.* ideoque possit ille sibi soluere quomodo & aliis posset, *l. quoties* 9. *§. secus autem. D. de admin. tutor. d. l. vlt. vers. & si præfatam. l. fistulas* 78. *§.* 1. D. *de contr. empt.*]

TIT. XXXII.

DE IN LIT. IVRAND.

DEFINITIO I.

Potest & debet iudex taxare quãtitatem ad quam vsque iuretur in litem, secundum id quod ex actis & instrumentis litis verisimilius esse putat.

POSTVLATO in litem iureiurando aduersus eum, qui dolo malo [1] ex hereditate reve ad alium pertinente subtraxisse [2] quid probatur, bonus iudex certam quantitatem taxare debet ad quam vsque iuretur, [3] ne in arbitrio sit eius qui iurare debet, vt affectioni suæ in infinitũ indulgeat. [4] Sed in ea quantitate taxanda obseruare iudicem oportet, vt eum seruet modum, qui ex litis instrumentis allatisque probationibus verisimiliter colligatur. [5] *Ita Senatus* 16. Cal. Decembr. 1588.

1 Non enim defertur hoc iusiurandum, nisi aduersus eum qui probatur esse in dolo, non etiam si in culpa, *l. in actionibus* 5. *§. sed in his omnibus. D. hoc tit. & §. vlt. l. præced. eod.*

2 Ex qua causa furti certum est posse iurari in litem, *l. cum furti* 9. *eod.* Introductum enim est hoc iusiurandum, ne quis rem suam iusto pretio cogatur, alioqui vendere iniusto possessori, *l. non enim* 9. D. *rer. amot. l. nec quasi* 70. D. *rei vindic.*

3 *l. 4. §. iurare. D. hoc tit.*

4 Interdum tamen permittitur in litem iurare sine vlla taxatione, *l. qui restituere* 68. D. *de rei vindic.* Vide quæ scripsi *in Error.* 9. *Decad.* 18. *De error. pragmat.*

5 Quia postquam iuratum est, non facile de periurio queri solet, *l. vlt. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Ratione auri vel argenti, siue facti, siue infecti nunquam iuratur in litem.

COndemnatus restituere vas argenteum certi ponderis, quod à me pignori habueras, non paruisti; eo prætextu quod sine dolo habere desiisses, & mora per me in soluendo facta vendidisses. Cum vrgente me iterum condemnatus esses, vt vel illud ipsum vas argenteum redderes, vel aliud quod esset eiusdem materiæ & formæ, nec tamen arbitrio boni viri æstimari posset, cuius bonitatis & qualitatis illud esse deberet, alio non amplius extante, [1] dixisti paratum te soluere quanti reuera illud esset, quod petebatur. [2] Ego vero postulabam, vt liceret mihi iurare in litem, [3] quod aliter non posset vllo modo æstimari res, quæ non extaret, [4] præsertim cum dici soleat iurari in litem aduersus non exhibentem dolo malo, [5] siue exhibendæ rei potestatem habeat, siue dolo fecerit ne habere possit. [6] De dolo autem tuo ex litis instrumentis apertissime constabat. Accedebat, quod vas illud tibi datum pignori habebam quoq; pignoris nomine ab alio debitore meo, qui non aliter mihi condemnari poterat, at ne quidem à me conueniri, quam si paratus essem pignus ei reddere, [7] tametsi longe plus esset in debito quam in pignoris æstimatione. [8] Quid enim si debitor meus dicat, vas illud hereditarium sibi fuisse, & insculptis maiorum imaginibus insigne, nec velle se auita supellectile carere, quantumcunque pretium offeratur? Iusta vtique affectio est, & cuius rationem aliquam haberi oportet: [9] nemini enim res sua inuito aufferenda est, [10] sicut nec quisquam iusto pretio res suas vendere cogitur: [11] Idque nimirum est, quod iurisiurandi in litem præstandi necessitatem inducit. [12] Itaque tanti mea interesse videbatur quãti eius interesset, quem à me indemnem præstare oportet. [13] Contra tamen Senatui visum est, neque liberandum te oblata vera æstimatione, cum non ad æstimationem, sed ad rem ipsam, aliámve eiusdem materiæ & formæ restituendam condemnatus fueris; [14] neque permittendum mihi iurare in litem, cum res debita talis sit, quæ recipiat functionem in suo genere, quæque certam & perpetuam habeat æstimationem. [15] Nam & ob eam causam rectissime constitutum est, numquam ratione nummorum iurari in litem, nisi adiectio loci aut temporis faciat, vt interfit creditoris. [16] Quid vero refert an agatur de auro vel argento facto, an de infecto? Vtrique siquidem commune illud est, vt in suo genere admittat functionem. [17] Quid ergo? Condemnandus es, vt vas argenteum reddas, [18] quod constet ex eodem pondere, & ex materia optima [19] (cum argento bono melius inueniatur, [20]) quodque eam formam habeat, quam ego restituendo vasi inditam fuisse iurauero, [21] vocato etiam in eam rem debitore meo, vt eiusdem formæ præstatione vtrique satisfiat. [22] Ita enim euenit, vt neque mea neque debitoris mei quicquam interesse possit, nec tamen iurisiurandi periculo res committatur. [23] Quod si pondus quoq; incertum sit, de eo æquè iurare me oportebit. [24] *Ita Senatus* in causa Iacobi Pic, & Ioannæ Rippet, 5. Calend. Iulij 1592.

1 Nam

1 Nam & comparatione & proportione eius, quod non eſt, nihil ſtatui poteſt, cum non entis nullæ ſint qualitates. *vulg.iuribus.*

2 Quibus verbis vera æſtimatio continetur, non præterea quanti intereſt actoris, *l.inter hæc verba 179.l.hæc verba 193.de verb.ſignific.*

3 Quomodo iurari ſolet in bonæ fidei iudiciis, *l.in actionibus 5.D.hoc tit.*

4 Propter quam cauſam neceſſitas facit, vt etiam in actionibus ſtrictis interdum contra iuris regulas in litem iuretur, *d.l.in actionibus.§.vlt.& l.ſeq.eod.*

5 *l.penult.D.eod.tit.l.3.§.præterea.D.ad exhib.& dict.l.in actionibus.in princip.*

6 Paria enim ſunt poſſe reſtituere & feciſſe dolo malo ne poſſis reſtituere, *l.qui reſtituere 68. D.de rei vindic.* quia dolus pro poſſeſſione eſt, *l.qui dolo 131.de reg.iur.*

7 *l.debitor 40.§.vltim.D.de pignor.act.l.item liberatur 6.D.quib.mod.pign.vel hypoth.ſoluit.*

8 Alioqui debitor, qui non niſi pecuniam debet, aliud pro alio ſoluere compelleretur, ſi eo inuito pignus cederet creditori in ſolutum, *l.eum à quo 16.& ſeq.C.de ſolut.*

9 *l.ſi in emptionem 34.D.de minor.l.in fundo 38.D.de rei vindic.l.ſi ſeruos 25.D. de pign. act. l. lex quæ tutores 22.C.de admin. tutor.*

10 *vulg.l.id quod noſtrum 11.de reg.iur.*

11 *l.non enim 9.D.rer.amot.l.nec quaſi 70.D.de rei vindic.*

12 Vt apparet *ex d. l.non enim.* iunct. *l.præced.l.1.l.tutor* &D. *hoc tit.*

13 *l.creditoris 15.in princ.l.creditori 85.D.de furt.*

14 Eſt enim ſatisfaciendum præciſe iudicato, cum exinde incipiat deberi, *l.ſi fundus 16.§.ſi pluris.* D. *de pignor.* Vnde eſt quod noſtri iactitant actionem, ex iudicato, &, vt loquuntur, ſententiam ipſam eſſe ſtricti iuris.

15 In quo rerum genere fieri nunquam poteſt, vt non poſſit ſatisfieri actori citra iuſiurandum, quia non idem ei præſtandum eſt, ſed tantundem. *l.2.§.mutui l.3.D.de reb.cre.*

16 *l.3.D.hoc tit.*

17 Siue in numero conſiſtat vt pecunia numerata, ſiue in pondere, vt argentum infectum, *d.§.mutui.*

18 *arg.l.vlt.C. de fideic. libert.* Aliud enim res eſt, aliud æſtimatio, *l.ſi aly 42.§.1.D. de vſufr.*

19 Id enim addendum neceſſario eſt, vt condemnatio ſit certa. *l.ſi quid venditor 18.§.1.D.de ædilit.edict.*

20 *l.vbi autem 75 §.vſque adeo.D.de verb.oblig.*

21 Adfirmationi enim meæ iuratæ hoc caſu neceſſario ſtãdum eſt, ſi modo talis ſim, cuius fidei credi oporteat, *arg. l.non omnes 5.§.à barbaris D.de re milit.* iunct. *d.l.in actionibus 5.§.vlt. D.hoc tit.*

22 Cum idem ſit vas quod ab vtroque creditore pignori datum fuit.

23 Magnum enim periculum eſt periurij in iureiurando, tantoque maius, quanto difficilius eſt vt poſteaquam iuratum fuit de periurio quæratur, *l.vlt.D.hoc tit.* Iunge *l. quæ ſub conditione 8.D.de condic. inſtit. l.illud aut illud 25.§.1.D. de pecun. conſt.*

24 Alioqui certum pondus ſtatui impoſſibile eſt, quo porro non ſtatuto, liberaretur doloſus creditor reſtituẽdo vas cuiuſcunque vel modici ponderis, *d.l.ſi quid venditor 18.§.penult. & vlt.D.de ædilit.edict.*

DEFINITIO III.

Quantitatis de qua iuratũ eſt in litem vſuræ nunquam debentur, ſed tanto maior quantitas taxanda eſt intra quam iuretur.

DElato vſque ad certam pecuniæ quantitatem iureiurando in litem ad æſtimandum id quod intereſt actoris, [1] nihil cauſæ ſupereſt cur in eius quantitatis vſuras debitor condemnetur, quando nec victoris quicquam eo nomine interſit, [2] nec vſurarum condemnatio vnquam ex mero iudicis officio fieri debeat, [3] niſi cum in vicem eius quod intereſt ſuccedunt, [4] vt in omnibus bonæ fidei iudiciis. [5] Quid ergo? Tanto maior quantitas taxanda eſt, ad quam vſque iuretur, quod tanto pluris interſit creditoris, qui tamdiu caruerit re ſua. [6] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Treynon procuratoris Tononenſis & Petri Meſtral, Prid. Id. Febr. 1594.

1 Poſtquam placuit Triboniano inuita iuriſprudentia, vt à iudice taxari oporteat quantitatem ad quam vſque iuretur, *l.4.§.iur.D.hoc tit.l.7.§ præter.D.ad exhib.* Dixi *Defin.1.ſupr.*

2 Quamuis dici ſoleat vſuras non propter lucrum petentium infligi, ſed propter moram non ſoluentium, *l.cumquidam 17.§.ſi pupillo.D.de vſur.*

3 Aliud enim eſt in vſuris debitis ex ſtipulatione, quia tunc nihil aliud quærendum eſt, niſi quænam lex & conditio fuerit ſtipulationis, *l.qui Romæ 122. in princ.* iunct. *l. ſtipulatio iſta 38.§.alteri.C.de verb.oblig.*

4 *vt in l.curabis 5.C.de action.empt.*

5 *l.qui per colluſionem 49.§.1.D.de action.empt.l.quæro 54.D. locat.l.4.C.depoſ.*

6 Itaque quicquid poteſt venire in taxationem & condemnationem eius quod intereſt, venit etiam in hoc iuſiurandum, cuius ea vis præcipua eſt, vt releuet ab onere probandi, vt & aliud iuſiurandum quodlibet, *l.cum qui 30.D.de iureiur.*

TIT. XXXIII.

DE FIDEIVS. TVTOR. vel curat.

DEFINITIO I.

Matri aliiſve pupilli agnatis aut cognatis dilationem petentibus ad inquirendum de fide & facultatibus fideiuſſorum tutelæ dilatio danda eſt.

TVTORVM fideiuſſores idoneos dari non tantum pupilli, [1] ſed etiam publice intereſt, [2] præcipue vero matris, [3] ſi tum ſuperſit, & eorum omnium qui agnationis aut cognatis ratione in eo ſunt, vt pupillo ſuccedere quandoque poſſint. [4] itaque ſi matri petenti dilationem, intra quam de eorum fide & facultatibus inquireret, iudex denegauerit, eo prætextu quod idoneos eſſe ſciret, & tanquam idoneos procurator fiſci, ad quem etiam tuitio pupillorum maxime pertinet, approbaſſet, iuſtã appellandi cauſam mater habebit, [5] quaſi nimis præcipiti feſtinatione admiſſis fideiuſſoribus. [6] Nec ad rem facit, quod ſi non eſſent idonei, iudex qui eos vt idoneos admiſiſſet ad indemnitatẽ pupillo præſtandam eo nomine teneretur. [7] Non enim niſi in ſubſidium ea actio contra magiſtratum datur. [8] Pupilli autem intereſt, vt tutoris ſui fideiuſſorem talem habeat, quem & vtiliter conuenire poſſit, & facilius quam magiſtratum. [9] Præſertim cum eueniat plerumque, vt nec magiſtratus ipſe ſatis idoneus poſtea reperiatur. *Ita Senatus* ex tempore, 17. Calend. Ianuar. 1589.

1 Cui expedit ſaltem habere tabulas cautionis Rem ſaluam fore, *leg. ſuſpectus 5. D. de ſuſpect. tutor. l.1.& tot. tit.* D. *rem pupill. ſalu. for.*

2 Propter iunctum fauorem pupilli cum fauore & vtilitate reipublicæ, *arg. l.dabimus 16.§.1.* iunct. *l.præced.* D. *de reb. auctor. iudic. poſſid. alias l.4. de priuileg. credit.*

3 Tanquam quæ primum gradum teneat in cauſa ſuccedendi, *Nouell.118.de heredib. ab inteſt. venient. Authen. defuncto. & paſs. C. ad SC. Tertyll.*

4 Etſi parum probabilis imo præmatura videtur hæc ſpes de futura hereditate hominis viuentis, *l. donari 29. alias l. quidam. §. donationem.* D. *de donat. l. 1. §. ſi impubere.* D. *de collat. bonor.*

5 *l.vnic.vbi nos.C.quand.imper.int pupil.& vid.cognoſc.*

6 Quodnam enim damnum eſſe poterat in mora modici temporis? *l.ſi debitori 21* D. *de iudic. l. ciſi poſt tres 8* D. *ſi quis caution.* E contrario dicimus & veriſſimum eſt præcipitationem eſſe nouercam iuſtitiæ. Vnde eſt, quod nec niſi ſedens pronunciare iudex debet.

7 *Ex tit. de magiſtr. conuen.* D. *&* C. [Nam & pro fideiuſſoribus, aut ſaltem collaudatoribus habendi ſunt, qui aliquem idoneum adfirmarunt etiam tanquam teſtes. *Ita Senatus* in cauſa ſororum Pomard, Idib. Septemb. 1612]

8 *l.1.in princ.& 2.D.eod.l.Lucius 46.§. Sempronÿ.* D. *de admin. tutor.*

Source : BIU Cujas

9 Idoneus autem & locuples qui existimatur maxime ex conueniendi facilitate, *l.2. in princ. qui satisd. cogant.* Magistratus autem fere omnes difficilis sunt conuentionis, *arg.l.2. de in ius voc.* præsertim perpetui, quales hodie sunt omnes apud nos. Denique nemo ideo obligatur ad quid faciendum, vel patiendum, quod ab alio postea id repeturus sit, *l.nemo ideo 171. De regul.iur.*

DEFINITIO II.

Fideiussor tutelæ non potest conueniri vt rationes reddat, sed tantum vt reliqua soluat post redditas à tutore rationes, etiamsi exceptioni ordinis renunciauerit.

FIdeiussor datus tutelæ aut curationis nomine, licet exceptioni ordinis fideiussorũ more expressim renunciauerit,[1] si tamen tutelam curamve gessisse non probetur, ad rationes reddendas conueniri primo loco non potest.[2] Quid ergo est? Tutor aut curator qui gessit eiusque heres primus conueniendus erit,[3] fideiussor vero iubendus, vt si velit suaque interesse existimet, adsit redditioni, ne inter tutorem aut curatorem & pupillum minoremve fortasse in necem suam collusum postea conqueratur.[4] Prius enim sciendum est quid & quantum ex tutelæ causa debeatur, cum fieri possit, vt tutori vel curatori, quòd plus impenderit pupillus ipse debeat.[5] Et sane iniquissimum fuerit exigi rationum redditionem ab eo, qui neque ipse administrauit, neque administrare debuit,[6] satisque consultum est, siue impuberi, siue minori, quod posteaquam tutorem aut curatorem constituerit debitorem, obligatum habebit fideiussorem indemnitatis nomine, id est, ad hoc, vt præstet reliqua, & quidem primo loco, si renunciauerit ordinis exceptioni.[7] At quid si defuncti tutoris vel curatoris heres nullus sit? Ne tũ quidem parata erit aduersus fideiussorem actio, vt rationem reddere cogatur alienæ administrationis, sed iacenti hereditati curator dandus erit,[8] qui defuncti personam repræsentet, eiusque nomine ex hereditariis instrumentis rationes reddat. Plane rationibus redditis, si de reliquorum duntaxat præstatione agatur, non male fideiussor, vt prior soluat, vrgebitur.[9] *Ita Senatus* contra N. Antonium de Prouence, pro N. Bertrando d'Abondance ex tempore, 9. Cal. April. 1590. Et iterum ex tempore in publico auditorio pro N. Claudio Collat, contra N. Abellum Bessonnet, 7. Cal. Iul. 1594.

1 Vt possit primus conueniri, alioquin haberet exceptionem ordinis, vt & alius fideiussor quilibet ex *Nouel. 4. de fideiuss. Authent. præsente. C. eod.*

2 Quomodo enim posset rationes reddere is, qui nihil administrauit? Nam & inde est, quod ex pluribus tutorib. quamuis in solidum obligatis primus ille conueniendus est, qui gessit. *l. tres tutores 55. D. de admin. tutor. l. vlt.* D. *de diuid. tutel. l. vlt.* C. *si tut. non gesser.*

3 *dict. legib. proxime citatis.*

4 Arg. *l. si suspecta 29. D. de inoff. testam. l. perluf. 14.* D. *de appell.* Ideoque si non sit vocatus fideiussor, potest quandocunque postea conuentus rationes impugnare, nec tantùm collusionem obiicere, sed etiam de arbitrorum iniquitate cõqueri. Nec in eam rem cogitur petere, vt ex integro rationes tractentur & expungantur, nec si bene, alioquin quantum ad formam extrinsecam, & solemniter redditæ sint. Nec locus est hoc casu ei quod scripsimus *Defin. 1. sup. arb. tut. Ita Senatus* pro Dominica Dalfin, contra fratres Ginet, 29 April. 1614.]

5 *l. 1. §. vlt* D. *de contr. tutel. & vtil. act.*

6 Non enim fideiussor tutelæ ideo accipitur, vt administret, aut vt rationes reddat, sed vt reliqua soluat.

7 *Nouell. 4. de fideiuss.*

8 Ex errore illo pragmaticorum, quem nos refutauimus in *Error. 3. Decad. 3.* D. *de error pragmat.*

9 Vide tamen in hanc rem textum elegantem *in l. qui Romæ 122. §. Agerius,* D. *de verb. obligat.*

DEFINITIO III.

Fideiussor tutelæ non tenetur ad damna, quæ pupillo ob inimicitias cum tutore gestas contigerunt.

QVi actionis tutelæ fideiussor est, non cogitur præstare damnum, quod pupillo accidit ob inimicitias cum tutore gestas,[1] licet ex ea causa tutor ipse non male & quidem tutelæ iudicio conueniatur.[2] Quoniam de eo debito, quod non tam ex administratione, quam ex persona debitoris proficisceretur, fideiussor cum se obligauit cogitasse non intelligitur.[3] *Ita tractatum est* in eadẽ causa N. Claudij Collat, contra d. Abellum Bessonnet.

1 Intellige quamuis in omnem tutelæ causam fideiusserit, quomodo solet fideiuberi, vt *in l. quæro 54.* D. *locat.*

2 Quia is damnum dare videtur, qui damni occasionem præstat, *l. videamus 11. §. vltim. l. si merces 25. §. conductor.* D. *locat. l. si is cum quo 20.* D. *com. diuid. l. vltim. in princip.* D. *solut. matrim.*

3 Nunquam enim obligatio & promissio quantumlibet generalis extenditur ad incogitata, *l. 5. l. qui cum tutoribus 9. §. vltim. D. de transact.* Ne alioqui facile fiat vt in immensum & immodice quis obligetur quod nunquam ferendum est, nec si promissio sit iurata, *l. si libertus ita iurauerit 39.* D. *de oper. lib.*

DEFINITIO IV.

Tutoris fideiussor tenetur ob ea, quæ tutor gessit post pubertatem, si in connexa tutelæ administratione perseuerauit aut perseuerare debuit, non aliter.

TVtoris fideiussores non tenentur ob administrationem à tutore factam post pubertatem ex voluntate magis, quam ex necessitate,[1] quia neque ex ea causa tutor ipse tenetur actione tutelæ, sed potius negotiorum gestorum.[2] Quæ cum alia planeq. diuersa actio sit ab actione tutelæ,[3] pro qua fideiussor interuenit, vtique fieri non potest, vt fideiussor in vnam causam datus in aliam datus videatur.[4] Est enim fideiussio stricti iuris, cum fiat per stipulationem.[5] Si tamẽ is qui tutor fuit pupillum iam factum puberem non monuerit, vt sibi peteret curatorem (neque enim petere ipse cogitur) tenetur eo nomine iudicio tutelæ, quia id connexum est officio tutelæ, cum sacris constitutionibus iubeatur tutor monere puberem, vt sibi petat curatorem.[6] Ideoque fideiussorem quoque ex ea causa teneri dicendum est,[7] nec solum de administratis, sed etiam de neglectis,[8] quia in id vsque tempus habuit tutor administrandi necessitatem.[9] *Ita Senatus* pro N. Iohanna de la Croix, & Dn. de la Barre, 20. Decembr. 1595.

1 *l. Lucius 46. §. Paulus respondit.* D. *de admin. & peric. tutor.*

2 *l si tutor. 13. & seq.* D. *de tutel. & ration. distr.*

3 *l. 4. §. vlt. eod. tit. & d. l si tutor.*

4 *l. quoties 9 §. 1. versic. nec quisquam.* D. *de admin. & peric. tutor. l. 4. § sed enim.* D. *rem pupill. salu. for.*

5 *l. blanditus 12.* C. *de fideiuss* iunct. *l. quicquid adstringendæ.* D. *de verb. oblig.*

6 *l. ita autem 5 §. si tutor.* D. *de admin. & peric. tut.*

7 *d. l. quoties. §. 1. vers. nec quisquam.*

8 *l. pro officio 20. C. eod. l. 1. & 2. C. si tut. vel. curat. non gesser. l. tutores 39. §. qui se negotiis.* D. *de admin. tutor.*

9 Cum perseuerauerit in connexa administratione tutelæ *l. tutor post puber. 11. C. arbit. tutel.* Aliud ergo est si tutor post pubertatem aliquo tempore, licet breuissimo intermiserit administrationem, *l. si post pubertatem 14.* D. *eod. de tutel. & Ration. distr.*

DEFINITIO V.

Fideiussor tutelæ non est cogendus rationes reddere

dere, sed tantum reliqua soluere postquam tutor aut eius heres rationes reddiderit, nisi aliud conuenerit.

QVi pro tutore simpliciter fideiussit, non tam de rationibus reddendis, quam de reliquis præstandis fideiussisse intelligitur, [1] quia durum est & pene absurdum rationes administrationis reddere eum qui non administrauit, sufficítque indemnem pupillum seruari. [2] Quare nec aliud est, tametsi fideiussor exceptioni ordinis renunciauerit. [3] Quin & mortuo ante redditas rationes tutore conueniendus erit tutoris heres primo loco, quia ea obligatio trãsit in heredem. [4] Sed quid si promiserit fideiussor tutoris se rationes redditurum? Valebit promissio: [5] Sed proderit ei exceptio ordinis, [6] si non ei expressim renuntiauerit. [7] Illud difficilius est, si ante renuntiationem obligauerit se ad rationes reddendas, hac tamen subiecta clausula *à faute d'estre le compte rendu par ledit tuteur*; an primo loco conueniri possit. Videtur enim clausula illa pugnare cum renunciatione exceptionis. [8] Sed verius est eam capiendam interpretationem, vt quod ad rationes reddendas attinet non nisi post tutorem conueniatur. Ad reliqua verò præstanda etiam ante tutorem, dummodo post redditas à tutore rationes, [9] vt insolita pactio ad solitam reducatur. [10] At finge in ea specie tutorem ante redditas rationes decessisse. An extitisse conditio videbitur, vt recta conueniri possit fideiussor ad reddendas rationes? Ita videtur, quia verum est non fuisse per tutorem redditas rationes, neque reddi amplius posse, [11] præsertim si tutor post pubertatem decesserit, vt proinde imputari quodammodo possit fideiussori cur non cauerit, vt à viuo tutore rationes redderentur. Sunt enim huiusmodi conditiones personales, & implendæ, vt loquuntur, in forma specifica: [12] Potest enim interesse pupilli rationes reddi per tutorem potius quam per eius heredem. [13] Nec quod ab heredibus tutorum solent etiam reposci rationes tutelæ [14] ad rem facit: id enim fit, quia mortuo tutore nihil est, quod melius dici possit. [15] Quod non similiter euenit cum non solum adhibitus est fideiussor, sed etiam promissum est nominatim à fideiussore, vt pro tutore rationes redderet. [16] Sicut nec ad rem faciet, quod in stipulationibus de heredibus quoque actum intelligatur, licet heredum mentio facta non sit. [17] Nam id obtinet quod ad obligationes, quæ ex stipulationibus nascuntur, quia non tantum nobis, sed etiam heredibus nostris prouidere vellet intelligitur. [18] At non item quod ad conditiones stipulationum. [19] Et vero finge tutorem sine herede decessisse, licet non sine hereditate, an adigemus pupillum, vt agat de rationibus reddendis aduersus hereditatem, in eamque rem petat dari curatorem iacenti hereditati? [20] Nemo vtique hoc dixerit, cum hoc saltem casu eius interesit agere potius contra fideiussorem, aduersus quem paratiorem habeat actionem. [21] Sed quamquam hæc ita sunt, si tamen tutoris heres, aut hereditati iacenti datus curator [22] offerat in promptu rationes reddere, nihil causæ est, cur non audiri debeat fideiussor petens, vt ea redditio admittatur, quia nec pupilli quidquam interest, [23] cum hoc tamen temperamento, vt redditioni adsit fideiussor, qui rationibus pro arbitrio reddat, vel detrahat quæ velit; perinde ac si ipse non tutoris heres, aut hereditas rationes redderet, [24] ne post redditas ab herede, aut hereditatis curatore rationes agendum quicquam supersit cum fideiussore; [25] sed parata sit in eũ actio, pro reliquorum exactione, si quæ reliqua fuerint. [26] Igitur & rationum auditores perinde à fideiussore atque à tutoris herede nominandi erunt [27] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam & hic præcipuus est effectus redditionis rationum, vt reliqua soluantur. *l. non solum 8. §. is qui reddere. D. de liber. legat.* Incipit enim res quidem à facto, sed desinit in pecuniam *l. cum seruus 82. D. de condic. & demonstr.*

2 Quæ sola causa est dandi fideiussoris, *l. 1. D. qui satisd. cogant.*

3 Quomodo passim hodie renunciari solet ne creditori obstet, *Auth. præsente. C. de fideiuss.*

4 *l. 1. §. hanc actionem, l. conuento 23. D. hoc tit. l. 2. 3. & 4. C. de hered. tutor. vel curat.*

5 Cum sibi debeat imputare qui ad id se obligauerit. Nec enim talis obligatio prohibita est.

6 Vt qui tutor fuit & administrauit, aut administrare debuit prior conueniatur, *Auth. præsente. C. de fideiuss.* Nam & inter plures tutores is qui gessit prior conuenitur, *l. tres tutores 55. D. de admin. tutor. l. fin. Cod. de diuid. tutel. l. 1. §. nunc tractemus. De tutel. & rat. distr.*

7 Posse enim renunciari non ambigitur, *Nouell. 4. de fideiuss.* Vnde sumpta est *dict. Auth. præsente.* vbi DD.

8 *Arg. l. decem stipulatus 116. D. de verb. obligat.*

9 Ita enim fit, vt vtraque clausula vim suam habeat, & aliquid operetur, quod vt fiat semper curandum est, quantũ fieri potest, *l. si quando 109. de legat. 1., l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus. de verb. obligat.*

10 *Arg. l. vlt. C. de fideiuss. & mandator.*

11 *Arg. l. Gallus 29. §. videndum. de liber. & posthum.*

12 *Arg. l. qui Romæ 122. §. Agerius. de verb. obligat. l. qui heredi 44. l. Mæuius 55. D. de condic. & demonstr.*

13 Cum heres tutoris, vt plurimum futurus sit minus instructus, & ita vix possit euenire, vt non maioris quantitatis debitor reperiatur, quàm cuius fortasse debitor fuisset tutor, si rationes reddidisset.

14 *d. l. 1. §. hanc actionem, & d. l. conuento 23. D. de tutel. & ration. distr.*

15 Ne alioqui morte tutoris actio tutelæ interdicat, quod esset iniquum, *leg. 4. l. sed non dantur 18. D. de tutel. & ration. distr.*

16 Nihil enim vetat vnum pro alio exigi, si ad id se obligauit, *l. 1. & 2. C. si tut. vel curat. non gesser. l. vlt. C. de diuid. tute.*

17 *l. si pactum 9. D. de probat.*

18 Ratio est, quam IC. adfert *in d. l. si pactum.* Facit *l. tale pactum 40. §. vlt. D. de pact. l. pater 23. D. de pact. dotal.*

19 Quia conditiones omnes cum facti sunt mere personales, non transeunt ad heredem, *d. l. qui heredi, l. à testatore 109. de condic. & demonstr. dict. l. qui Romæ 122. §. Agerius. de ver. oblig.*

20 Ex eo pragmaticorum errore, qui inualuit, & quem nos refutauimus *in Error. 3. Decad. 3. de error. pragmat.*

21 Cum sit obligatus ex proprio contractu.

22 Qui personam defuncti non minus quam heres ipse repræsentare creditur, eo iure quo vtimur, & de quo scripsi *in error. 3. Decad. 3. De error pragmat.*

23 Dummodo ei rationes ex fide reddantur. Quis vero æquum non putet hoc saltem fideiussori indulgeri, quod sine pupilli dispendio fit futurum, *l. in creditore 38. in fi. D. de euict.*

24 Cum in effectu videatur ille demum rationes reddere, qui reliqua soluere cogetur, *d. l. non solum 8. §. is qui reddere. D. de liberat. legat. l. cum seruus 82. de condic. & demonstr.*

25 Qui alioqui posset dicere colluſum fuisse cum curatore. *Argum. l. si suspecta 29. D. de inoff. testam. l. si per ius. 14. D. de appell.*

26 Et quidem sine vllo nouo processu, vt pragmatici loquuntur.

27 Cum fideiussoris præcipue interest, *arg. l. de vnoquoque 42. D. de re iudic. l. nam ita 39 D. de adopt. cum similib.*

TIT. XXXIV.

DE CONTRAR. IVdic. tutel.

DEFINITIO I.

Tutor neque hypothecam habet, neque ius retentionis in bona pupilli pro eo, quod sibi debetur contrario iudicio tutelæ.

Source : BIU Cujas

NOn potest quidem tutor prætextu eius quantitatis, quæ sibi ex causa administratæ tutelæ debetur, pupillares res retinere,[1] quia nec hypothecæ ius vllum habet in bonis pupilli.[2] Cũ ex contrario pupillus iure tacitę hypothecæ, quam ei lex in tutoris bonis indulsit, bona tutoris sui tanquam obligata retinere possit,[3] adeoque dotem matris, quę tutrix fuit,[4] si aut in rationibus reddendis, aut quod ad rationes reddendas maxime pertinet,[5] in reliquis præstandis moram fecerit. Sed si quid à pupillo legatum sit tutori, nihil vetat tutorem qui non sit in mora reddendarum rationum sibi consulere per retentionem ad concurrentem vsque legati quantitatem, quoniam eatenus hypothecam habet, tanquam legatarius.[6] Neque enim ob id minus iuris habere debet pro legato, quod sit etiam tutor.[7] Sed & tutori cuilibet permissum est, vt sibi soluat.[8] Nec est contrarium quod non potest sibi soluere de re immobili, imo nec de pecunia deposita aut recondita ad prædiorum comparationem.[9] Nam præter id quod vix est, vt admittendum illud sit, cum agitur de modica quantitate & re immobili, quæ sit modici præiudicij,[10] debet hoc ita intelligi, vt rem immobilem sibi dare in solutum tutor non possit ad eam iure dominij perpetuo retinendam.[11] Cęterum, vt eam pignoris nomine retineat, cum est obligata, non prohibetur,[12] dummodo, vt dictum est, non sit ille in mora, stetque potius per pupillum, quo minus rationes reddantur.[13] *Ita Senatus* in causa R. Bonauenturæ Martin Franciscani, & Matthæi Martin, 8. Id. Febr. 1593.

1 Esset enim id alienum à bona fide, quam in omnibus negotiis ad tutelam pertinentibus præstare tutor debet, maxime vero in restituendis pupillo rebus pupillaribus. Nam & qui obrationes rite recteque redditas plenissimam liberationem consecutus est, non eo minus tamen debet reddere res, quas penes se habet ex administratione, *l. Aurelio* 20. *§. vltim. D. de lib. leg.*

2 Non enim contrahitur ius tacitæ hypothecæ, nisi in quibusdam causis, vt constat ex *tit. D. & C. in quibus caus. pign. vel hyp. tacit. contr.* inter quas causas hæc non est. Non tamen videtur bona consecutio, vt qui non habet ius tacitæ hypothecæ nec ius retentionis habere debeat, cum latius pateat ius retentionis, & competat plerisque casibus etiam quibus hypotheca nec expressa nec tacita vlla est, *vt in l. si in area* 33. *l. ex quibus* 51. *D. de condict. indeb. l. hæres* 21. *D. ad Senatusconsult. Trebell.*

3 *l. pro officio* 20. *C. de admin. tutor.* nec solum tutoris, sed & procuratoris bona pupillo tacite sunt obligata, vt ibid. glos. notat. Iunge *l. vnic. §* 1. *C. de rei vxor. act.*

4 Socin. late *cons.* 180. *vol.* 1.

5 Rationes enim reddere non hoc tantum est eas edere, sed etiam & maxime reliqua soluere. *l. non solum* 8 *§ is qui. D. de liberat. leg.* 1. *cum seruus* 82. *de condict. & demonstr.*

6 *l.* 1. *C. commun. de legat.*

7 *Arg. l.* 1. *§. vlt. D si quis à parent. manum.* Imo tanto fauorabilior tutoris causa videri debet, ne alioqui officium suum sit ei damnosum, contra *l. cum quædam* 16. *C. de admin. tutor.* indeque fiat vt à tutelis suscipiendis plerique reuocẽtur, quos prouocare maluit prętor proposita ista contraria tutelę actione, *l.* 1. *D hoc tit.*

8 *l. quoties* 9 *§ sicut autem. D de admin. tutor.*

9 *l.* 3 *§ quid ergo. D hoc tit.* Roman *singul.* 104. Iunge *l.* 3. *C. arbitr. tutel.*

10 Notatur in apostil. ad Roman. *dict. sing.* 104 id enim est quod dici solet prętorem de minimis non curare, *l. scio* 4. *D. de in integr. restit.*

11 Quia datio in solutum venditionis instar obtinet ad dominium rei in perpetuum transferendum, *l. si non sortem* 26 *§. si census. D. de condict. indebit. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

12 Nam & retentionis ius habere interdum potest, tum quoque, cum datio in solutum non valuit, vt in specie *d. §. si census. in fin.* quamuis nulla ibi esset hypotheca, neque expressa, neque tacita.

13 *Vt in l.* 1. *§. vlt. D. hoc tit.*

TIT. XXXV.

DE AVCTOR. PRÆstand.

DEFINITIO I.

Curator minori datus ad diuidendum, potest etiam auctor esse ad vendendum, si aliter expediri commode diuisio non possit.

CVRATOR à iudice minori datus in causam diuidendæ hæreditatis,[1] cum bona hereditaria commode diuidi non possent, consenserat vẽditioni per coheredes factæ,[2] in eámque rem minori & vendenti, & pretij solutionem accipienti auctoritatem præstiterat.[3] Quærebatur an auctoritas valeret? In aliam enim causam datus videbatur, id est, ad diuidendum, non ad vendendum.[4] Sed placuit valere, quoniam datus ad diuidendum, ad ea quoq; omnia datus existimandus est, sine quibus commode peragi diuisio non potest.[5] Itaque rebus ipsis commodam diuisionem non admittentibus, necesse est pecuniæ & pretij fieri diuisionem,[6] & consequenter accedi ad venditionem, per quam fiat, vt ex bonis pecunia redigatur.[7] Nisi fortè quis dicat debuisse curatorem hunc curare, vt bona publicè, & per licitationem potius venderentur.[8] Sed tamen quid si vidit ille minori suo vtiliorem, vt plerumque fit, priuatam venditionem?[9] Præsertim aliis quoque coheredibus in idem conspirantibus.[10] Denique si qua in eo culpa curatoris fuit, non tamen consequens est, vt non potuerit priuatæ venditioni auctoritatem præstare, qui publicæ licitationi potuit consentire.[11] *Ita Senatus* in causa Claudij VVillierme, & Dominorum de la Biguerne, Ibid. Sept. 1595.

1 Quia cum diuisio sit alienatio quamuis necessaria, non potest fieri sine decreto nec sine curatore, nisi maiore aliquo prouocante, *l.* 1. *vers. si communis, l. si pupillorum* 9. *in princ. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

2 Vt solent communi coheredum consensu vendi res communes, quæ non recipiunt commodam diuisionem, nisi alios modos eligant, de quibus *in l.* 3. *C. commun. diuid.*

3 Vt valida esset venditio & solutio pretij, quia minor curatorem habens, & pupillo, & prodigo æquiparatur, *l.* 3 *C. de in integr. restit. minor.* & semper periculosa est solutio, quæ fit minori sine curatoris auctoritate, nisi cum iudicis iussus & auctoritas interuenit, *l. ait prætor* 7 *§.* 1. *D. de minor. l. sancimus* 25. *C. de admin. tut.*

4 Siquidem aliud est vendere, aliud diuidere, quia diuisio emptionis potius quam venditionis vicem obtinet, *l.* 1. *C. commun. vtr. iudic.* Et quamuis contineat alienationem, ea tamen alienatio necessaria est, ob idque nec laudimia vlla ex ea debentur, vt scripsimus *ad titul. De iur. emphyt.* Porro certum est curatorem in vnam rem datum non posse officium suum egredi, & cum egreditur, ipso iure nullum & irritum esse, quod fit eo auctore, *l. cum post mortem* 43. *§.* 1. *vers. curator. D. de admin. tutor. l. siue generalis* 61. *D. de iur. dot.* Iunge *l.* 2 *D. h. t.*

5 *Arg. l.* 2. *de iurisdict. l. ad rem mobilem* 56. *l. ad legatum* 62. *D. de procurat.*

6 Nisi cum res expediri potest commodius per mutuas adiudicationes, *d. l.* 3. *C. commun. diuid. l. communi* 7. *in princip. D. eod.*

7 Nam sine venditione non posset ex re pecunia redigi, cum pretium non ex re, sed ex negotiatione percipiatur, *l. vẽditor*

ditor 21. D. de hered. vel act. vend.

8 Solent enim vtiliores esse minusque suspectæ publicæ venditiones quam priuatæ, d. l. 3. C. commun. diuid. l. si eo tempore 6. l. hypothecas 7. C. de remiss. pign. l. si quos 16. C. de rescind. věd.

9 Ea enim ratio semper sequenda est, quæ minori vtilior futura sit, ne quod in eius fauorem inductum est, in eius odiũ alioqui retorqueatur, l. pen. in princ. C. ad Trebell. Vnde est quod nostri volunt, etiam sine decreto iudicis valere factam diuisionem bonorum minoris si expediat minori vt prouocet ad diuisionem ex Bart. in l. iubemus 14. C. de sacrosanct. eccles.

10 Nam & aliàs sæpe accidit, vt quod quis ex sua persona non potest propter alium possit, l. 3. in fin. D quæ res pign. l. cum hereditate 55. de acquirend. hered. l. si is qui duos 29. D. de lib. leg. Vide l. fundus 30 famil. erciſc.

11 Vtraque enim venditio est, parumque refert, an per publicam an per priuatam venditionem ad id, quod minori vtilius est, perueniatur, dum ne quid factum sit dolo malo, arg. d. l. pen. C. ad SC. Trebell.

DEFINITIO II.

Tutor potest emere rem pupilli non ab ipso pupillo, sed à contutore aut à iudice per publicam actionem. Interdum etiam sine contutore & sine iudice.

QVod dicimus, tutorem non posse emere rem pupilli,[1] sic accipiendum est, vt ab ipso pupillo emere non possit, quia nec pupillo in rem suam auctor esse potest. [2] Cæterum si contutorem habeat, qui auctoritatem præstare queat & velit, nec aliud impediat emptionem, poterit emere, [3] sicut & palam publicéque facta rei pupillaris auctione. [4] Etsi enim publica venditio, quæ fit iussu iudicis, pro eo habetur acsi à pupillo ipso facta esset:[5] tamen auctoritas magistratus interueniens facit ne tutoris auctoritas necessaria videri possit. [6] Sed & fieri potest vt pupilli rem bene tutor emat, licet neque contutoris vllius, neque iudicis accedat auctoritas. Finge plures vnius hominis coheredes rem aliquam hereditariã vendidisse cum pacto de retrouendendo & saluo redimendi iure. Tum ex iis aliquem decessisse impubere filio relicto, cuius tutor sit alius coheres. Poterit tutor suo nomine sibique soli fundum redimere, [7] nec ideo deteriorem pupilli sui conditionem fecisse videbitur, cum si non redemisset, ac redimenti tempora labi passus esset, pupillo æquè ac aliis coheredibus res periisset. [8] Sane rem ita redemptam cogetur tutor & pupillo & aliis coheredibus, si quos habeat, communicare, non tutelæ, sed familiæ erciscundæ iudicio, dum ei precium, quod soluit, restituatur. [9] *Ita Senatus* pro Dominis de la Tornette, contra Philibertam Gay, 7. Cal. Febr. 1595.

1 l. si in emptione 34. §. vlt. l. non licet 46. D. de contr. empt.

2 l. 1. l. quod dicitur 7. D. hoc tit. de auctor. tutor.

3 l. pupillus 5. in princip. eod.

4 d. l. pupillus. §. item tutor ipse.

5 Quia factum iudicis censetur factum partis. l. si ob causam 13. C. de evict. l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.

6 Arg. l. sancimus 25. C. de admin. tutor.

7 Quia ius redimendi indiuiduum est competitque singulis heredibus in solidum, cum non possit cogi emptor partem reuendere, qui non fuerat partem empturus, l. si quis aliam 46. D. de solut. l. tutor. 47. D. de minor. alioqui incideret inuitus in conuentionem, contra l. si non sortem 26. §. si centum. de cond. indeb.

8 Quia præscriptio conuentionalis cœpta cum maiore currit etiam contra minorem sine spe restitutionis, l. Æmilius 48. D. de minor. Iniquum enim esset eum qui cum pupillo nõ contraxerit expectare pupilli pubertatem, l. apud Iulianum 3. vers. Marcellus. D quib. ex caus. in poss. eat. aut ignorantiam pupilli, quæ per ætatem contingit captiosam esse emptori, cui nihil imputari potest, l. quod autem 6. § si quid cum pupillo. D. quæ in fraud. credit.

9 l. heredes 25. §. an ea stipulatio & seqq. & § si vnus ex coheredibus. vers. & omnino. D. famil. erciſc.

TIT. XXXVI.

DE EXCVSAT. TVTOR.

DEFINITIO I.

Tutori, qui alioquin iustam haberet excusationem, potest salarium constitui à iudice, sed non ab agnatis qui tutorem nominauerunt.

TVTOR nominatus, si res pupillares non sine rei suæ familiaris detrimento administrare possit, iustam habet excusationem, [1] nec aliter tutelam suscipere cogendus est, quam si quid eo nomine accipiat, non tam in præmium laboris, qui gratuitus esse debet, [2] quam vt indemnis seruetur.[3] Sed tamen iudicis auctoritatem in eam rẽ interuenire necesse est, nec sufficeret consensus agnatorum, qui tutorem nominauerunt, ne alioqui facile eueniret, vt exonerandi sui gratia pupillum onerarent, nihil non vltro & liberaliter concedentes tutori, vt ad suscipiendam tutelam se faciliorem præberet. [4] *Ita Senatus* contra Franciscum Grilliet procuratorem, pro D. Comite De la Foreſt, 6. Id. Maij 1596.

1 Puta si habeat domicilium in vna prouincia, & tutor in alia, l. idem Vlpianus 12. §. 1. l. illud 19 l. propter litem 21 §. licet D. hoc tit.

2 Et ideo nihil nisi sumptus litis pupillaris & viatica pupillo reputare tutor potest, l. 1. §. item sumptus litis. D. de tutel. & rat. distr.

3 Qua ratione potest iudex tutori salarium ex certa causa constituere, l. à tutoribus 33. §. vlt. D. de admin. tutor. Iunge l. idemque 10. §. idem Labeo ait. D. mandat.

4 Sunt enim ista omnia æstimanda ex vtilitate pupilli, non ex arbitrio agnatorum.

TIT. XXXVII.

DE PRÆD. MINOR. ET aliis reb. sin. decret.

DEFINITIO I.

Tutor potest bona fide transigere de re pupillari, sed ita vt neque dominium eius alienet, neque possessionem.

ITA est de lite pupillari bona fide transigere non est tutori prohibitum, [1] tamen alienare rem pupilli non magis per transactionem quam alio modo potest, [2] at ne quidem possessionem eius rei, quam pupilli nomine tenebat tempore transactionis, [3] licet is, qui cum tutore contraxit paratus sit docere, eius rei dominium ad pupillum non pertinuisse. [4] Semper enim pupillo consulendum est, vt indemnis seruetur aduersus alienationem à tutore factam. [5] Ideoque restitui ei debet commodum possessionis, vt hoc ipsum, an dominus sit necne, cum eo possessore facto disputetur. [6] *Ita Senatus* in causa N. Claudij Platiere, contra liberos & heredes N. Ioannis de Geneuois, 7. Cal. Iunij 1594.

1 l. si pignore 54. §. vltim. l. interdum 56. §. qui tutelam. D. de furt. sicut & nouare tutor potest, nimirum ad ipsius pupilli

Source : BIU Cujas

vtilitatem, *l.tutor ad vtilitatem 22.D.de admin.tut.*

2 Quia transigere diminuendi causa non potest, *l.Lucius 46.§.vlt.D.eod.tit.l.non solum 4.C.hoc tit.* Diminuit autem quisquis alienat, *l.1.C.de fund.dot.l.alienationis 28.de verb.sign. l.quod autem 6.D.quæ in fraud.credit.* Iunge *l.pactum curatoris 22.C de pact.*

3 Quamuis verum sit non alienare illum, qui duntaxat omittit possessionem, *l.4 §.1.de alien.iudic.mut.caus.fact.* Vide *l.si profundo 33 in fi.C.de transact.*

4 Quo tamen casu non poterit videri facta alienatio, cum alienatio sit ille demum actus, per quem dominium transfertur, *d.l.1.C.de fund.dotal.*

5 Nec enim tutor domini loco habetur, cum pupillum spoliat, sed tantum cum bene & ex bona fide administrat, *l. qui fundum 7.§.si tutor.D.pro emptor. l.cum plures 2.§.1.D.de admin.tutor.d.l.pactum 22.C.de pact.*

6 Est enim magnum cõmodum possessionis, siue agat quis, siue conueniatur. *§.commodum.Instit.de interd.* Quia etiamsi possessor nihil iuris habeat, vincit tamen hoc ipso quod possessor est, nisi actor suam intentionem plene probet, *l.vlt.D. de acquir.poss.l.vlt.C.de rei vindic.l.2.D.vti possid.*

DEFINITIO II.

Qui emit rem pupillarem prætextu æris alieni probare debet æs alienum fuisse, quod ex venditionis pretio fuerit solutum.

SI obtentu æris alieni vendita sit res pupilli aut minoris, [1] non sufficit ad securitatem emptoris, aduersus quem imploratur in integrum restitutio, quasi facta venditione sine causa, [2] vt probet solutum fuisse ei qui dicebat se creditorem, quique tanquam creditor venditionem publicam & sub hasta fieri cnrauerat; sed omnimodo probandum est, debitum fuisse, [3] aut per testes, aut per instrumenta, ne alioqui facile sit colludenti tutori vel curatori iniuriam pupillo facere vel minori. [4] *Ita Senatus* in causa Claudij VVillierme, & Dominorum de la Biguerne, Idib.Sept.1595.

1 Quia nec alio obtentu vendi possunt res pupillorũ aut minorum, nec si interueniat iudicis decretum, *l.magis puto 5.§.non pass.& §.si æs alienum.D.de reb.eor.qui sub tutel.*

2 Eo siquidem iure hodie vtimur, vt minor impetret restitutionem in integrum aduersus venditionem rei suę quoquomodo factam *ex tit.C.si aduers. vendit.* etiam eo casu, quo non erat olim necessaria restitutio, id est, quamuis contractus talis proponatur, qui nullus sit ipso iure, *vt in l.2.C.hoc tit.l.4.C.si aduers.rem iudic.l.3.C.si aduers.libert.*

3 Alioqui non potest videri pecunia versa in rem minoris, nisi probetur verus creditor fuisse is, cui soluta fuit tanquam vero creditori, *l.si fundus 13 §.1.D.de reb.eor.qui sub tutel.l.cum de in debito 25.§ fin autem is qui, D.de probat.* Denique quotiescunque solutio fit vel personæ suspectæ, vel pro persona suspecta, curiosus debet esse is, qui soluit, & diligẽs, in quam rem pecunia impendatur, *l. vir vxori 17.§.vlt.in fin.D.ad SC.V elleian.l.1.C.si aduers.credit.l.3 § sed si sic accepit.D.de in rem vers. l.vlt.D.de exercit.action.*

4 Si tamen decretum iudicis interuenit, parcendum est emptori qui credidit decreto, *l.minor 32.in fi.D.de min.* & ipsi minori hoc casu incumbet onus probãdi, qui dicit obreptum fuisse prætori, *d.l.magis puto 5.§.pen.D.hoc tit.de reb.eor. qui sub tutel.* Hoc vero probato, poterit minor non tantum rem suam vindicare, *d.§ penult.* sed etiam agere condictione *ex can.re dintegrandæ* tanquam spoliatus, siue ab emptore, siue à tutore, vel curatore, siue à iudice, vt dixi *Defin.22.& 24.I.Vnde vi.*

TIT. XXXVIII.

SI QVIS IGNOR. REM minor.esse sin.decret.compar.

DEFINITIO I.

Qui cum prodigo alterius prouinciæ contrahit post interdictionem, quam ignorauit, tuto contrahit, nisi is, qui prodigus est idem sit etiam minor.

SI is, qui in alia prouincia habitabat, cum eo contraxerit, cui bonis interdictum erat à iudice, non ideo sola interdictionis potestate contractus nullus videbitur. [1] Est enim verisimilis hæc ignorãtia prohibitionis, & interdictionis. [2] Itaque si quid fortè prodigus vendiderit vel emerit quod pro sui commodi ratione vendere vel emere debuerit, non solum contractus ipse iure subsistet, [3] sed etiam restitutionis auxilium ei denegabitur: non secus acsi nulla interdictio præcessisset. [4] Cõtractum enim cum prodigo bona fide & ex ipsius vtilitate gestum nihil est quod possit rescindere præterquam auctoritas interdictionis; [5] nisi proponas cum prodigalitatis vitio concurrere minorem ætatem. Nam qui tanquam prodigus iuuari non posset, tanquam minor iuuabitur. [6] Eritque tanto fauorabilior non solum ad impetrandam facilius restitutionem, [7] sed etiam, vt si quæratur an ex vtilitate sua negotium gesserit, necne, probandi onus in aduersarium transferatur. [8] Sane læsionem interueniisse oportebit, [9] de qua tamen nihil quærendum esset, si cum eo contractum proponeretur, qui interdictionem sciuisset, aut scire debuisset. [10] Omnia enim nulla & irrita sunt quæcunq; sine curatoris auctoritate cum prodigo geruntur post interdictionem. [11] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Non.Febr.1589.

1 Quamuis regulare sit vt ipso iure non valeant quæcunque geruntur cum prodigo, cui bonis interdictum est, si curatoris auctoritas non interuenerit, *l.is cui bonis 6.* vbi Bart. & alij, *D. de verb.oblig.*

2 Non solum quod sit ignorantia facti alieni, *l.vlt.D.pro suo*, sed etiam difficile sit cuilibet scire ea quæ extra suam prouinciam geruntur. Præter id quod dici solet ac verum est, vocem præconis paucis innotescere.

3 Ponimus enim maiorem eum esse annis 25. vt nihil sit quod venditionem impedire possit præter interdictionem, vt sequitur in Definitione.

4 Nunquam enim datur restitutio nisi læso, *l.1.D.de in integr.restit.* læsus autem videri non potest qui negotium suum gessit vtiliter, id faciendo quod alius quilibet diligens paterfamilias fecisset, *l.verum 11 §.item non restituetur & seq.l.minor. 48.§.1.D.de minor.*

5 Et quidem eius quæ non tam à lege facta sit, de qua *in l 1.De curat.furios.& aliis ext.minor.dand.* quam à prætore & magistratu, de qua *in l.Iulianus 10.eod.* Iunge *l.pignus 11 l.vlt. in fi.eod.tit.* vbi nihil inspicitur nisi vtilitas prodigi.

6 Siquidem cum quis & minor & prodigus aut furiosus reperitur, vitium ætatis potius quam animi esse intelligitur, *l. 3.in princip.& §.1.D.de tutel.*

7 Quo plures enim concurrunt causæ restitutionis in integrum, eo fauorabilior restitutio est.

8 Non enim paruum commodum est in eo, vt quis non oneretur probatione, nec fungatur partibus, *l.si priusquam in fi. D.de oper.noui nunciat.* Regulariter autem qui dicit, negotium ex vtilitate minoris gestum esse probare idipsum debet, *l.1.C. si aduers.credit. l.prædiorum 10.C.de præd.minor.*

9 Nunquam enim minor restituitur ob id solum quod minor sit, nisi etiam probet se læsum, *d.l.verum 11 §.sciendum, l. quod si minor.24.§.non semper, l.non omnia 44.* D.*de minor. l.nam posteaquam 9 § si minor.* D.*de iureiur.*

10 Alioqui si quis nescit interdictionem nihil ei nocet, quod sciat venditorem statim pecuniam consumpturum, *l.si quis cum scires 8.* D.*pro emptor.* nisi cum emit à minore, *d.l.quod si minor.§.restitutio.* D.*de minor.*

11 *d.l.is cui bonis 6.* D.*de verb.oblig.l.Iulianus 10.* D.*de curat. furios.*

TIT. XXXIX.

SI MAIOR FACT. ALIEN. fact.sin.decr.rat.hab.

DEFI.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO I.

Quod sit in maiori ætate in consequentiam negotij perfecti in minore non tollit auxilium restitutionis.

VENDITIONEM rei immobilis à minore sine decreto factam non idcirco per ratihabitionem [1] confirmatam esse dici potest, quod is maior factus pretij solutionem petierit.[2] Fit enim id in consequentiam & executionem prioris contractus potius quam ad eius confirmationem.[3] Sed & cum minor, qui competente aduersus eiusmodi vēditionem restitutione alteri cesserat,[4] litem pro cessionario contra ptiorem emptorem victor peregisset,[5] mox aduersus cessionarium quoque in integrum restitui vellet ex causa læsionis. [6] Placuit audiri eam debere, nec illi nocere quod ab eo in executionem prioris contractus factum esset. Quia quod ex præcedentis obligationis necessitate fieri oportuerat, neque nouam obligationem parere, nec proinde restitutionis beneficium excludere potuerat.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 12. Cal. Mart. 1589.

1 Quæ quoties interuenit solet impedire in integrum restitutionem, *l. 1. & tot. hoc tit. C. l. 1. & tot. tit. C. si maior fact. rat. hab.*

2 Quamuis dici soleat eum qui petit precium hoc ipso videri approbare venditionem, *l. quidam* 12. D. *de euict.*

3 Itaque locus est restitutioni initio inspecto, *l. 3 § Scio. D. de minor.* Nempe cum negotium ab initio perfectum fuit. Alioqui finis negotij non initum inspici debet, vt scripsi *ad d. §. Scio in Rationalibus.*

4 Nam & beneficium restitutionis cedi potest, *l. vnic. C. etiam per procur. caus. in integr. rest. agi poss. l. illud nullam* 25 *§ 1. & l. seq. D. de minor. l. si minoris* 25 *D. de admin. tutor.*

5 Vi scilicet actionum directarum quæ remanent semper penes cedentem. Not. *in l. 3. & 4. C. de nouat. l. si res* 70. *D. ad SC. Trebell.*

6 Potest enim minor aduersus vtrumque contractum restitui, si etiam in secundo læsio interuenit, *l. doli* 19 *§. diuersum. D. de nouat.*

7 *d. l. 3. §. Scio. D. de minor.* Iunge *l. qui agnatis* 11. *D. de excepr.* Sic dicimus cum solutio fit in consequentiam præcedentis obligationis incipere hypothecam à die obligationis, non à die solutionis, *l. 1. D. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO II.

Alienatio iniusta bonorum minoris per tutorem aut curatorem facta confirmatur lapsu quinquennij transcursi post maiorem ætatem, ex quo tamen minor sciuit, sed restitui minor potest.

QVod constitutum est, vt alienatio prædiorum minoris sine decreto contra Senatusco sultum facta solo silentio confirmetur, si minor maior factus per quinquennium tacuerit,[1] non ad eam duntaxat alienationem pertinet, quæ à minore facta sit, sed & ad eam, quæ ab ipso tutore aut curatore,[2] dummodo eam minor iam tum sciuerit cum maior factus est; alioqui non nisi à die scientiæ quinquenniū illud computabitur.[3] Neq; enim æquum est, vt currat ignoranti, licet voluerit Iustinianus currere etiam absenti. [4] Hactenus verò alienationem huiusmodi silentio confirmatam esse proderit, vt auctoritas Senatusconsulti obstare non possit ne valeat alienatio.[5] Sed non excludet ea res beneficium restitutionis, si minor in alienatione læsus proponatur. Nam & eo casu, quo iuris auctoritas non resistit alienationi, æquè tamen minori, si læsus sit, per in integrum restitutionem succurritur.[6] *Ita tractatum est* in causa Dn. Aduocati Bollieti, 3. Non. Decembr. 1589.

1 *In l. vlt. C. hoc tit.*

2 *l. 2.* vbi Dionys. Gothofr. in verb. *statuti temporis. eod.* Iacob. Menoch *in remed.* 15. *recup poss. quæst.* 15.

3 Quia nec tacitè consentire videri potest qui ignorat, quando neque videtur habere experiendi facultatem, *l. cum sex* 55. *D. de ædilit. edict.*

4 Absens enim non tantum protestari potest, sed etiam agere per procuratorem, *l. 1. & pass. D. de procur.*

5 Propter defectum decreti ex oratione Seueri, de qua *in l. 1. D. de reb. eor. qui sub tutel.* & lege Constantini, de qua *in l. lex quæ tutores* 22. *C. de admin. tutor.*

6 Tametsi & decretum iudicis, & auctoritas curatoris interuenerit, *l. 2. §. si quidem* 11. *C. de præd. min. l. vlt. & tot. tit. C. si tut. vel curat. interuen. l. vlt.* C. *si aduers. rem iudic.* Iunge *l. vlt. C. hoc tit.* & pondera verba illa: *minime posse tractari eam occasione prætermissionis decreti, sed sic tenere, &c.*

DEFINITIO III.

Expressa adprobatio est quoties maior factus aliquid facit vltro, quod priorem contractum valere præsupponat, nisi faciat ex necessitate prioris contractus.

ALienatio rei immobilis ad minorem spectantis in minori ætate facta sine decreto, si à minore maiore facto expressim nec tantum silentio[1] confirmata sit, restitutionis beneficio rescindi postea non potest.[2] Proinde cum minor quidam vendidisset sub pacto De retrouendendo intra certum tempus, ea lege addita, vt si intra id tempus redimere non posset, in triennium vsque redimendi facultas sibi per emptorem prorogaretur; postea vero iam maior factus quamuis nondum effluxo priore tempore ad redimendum dato, eam prorogationem ab emptore petiisset, interpellatione etiam de ea re testato facta,[3] non dubitauit Senatus quin venditionem expressim comprobasse & ratam habuisse videretur. Nouus enim ille contractus erat,[4] quique licet ex vi & potestate prioris fieri deberet, non tamen in prioris consequentiam vel implementum.[5] Prior enim venditio omnimodo impleta fuerat, cum ex vna parte res tradita, ex altera pretium solutum esset. [6] Nec ad rem pertinuit, quod nouus ille prorogationis contractus secutus non fuerat. Sola namque interpellatio sufficiebat in eam rem, quæ ex sola interpellantis voluntate pendebat, id est, ad confirmandam venditionem. [7] *Ita Senatus* pro Nicolao Despatrons, contra Petrum Cochet, Idib. April. 1595. Iunge Defin. 4. supr. Si aduers. vendit.

1 Nam si solo silentio confirmata sit restitutio potest locum habere, vt dixi *Defin. præced. num. 6.*

2 *Tot. tit. C. si maior fact. rat. habuer.*

3 Vt dubitari non posset de animo deliberato petendæ ac obtinendæ prorogationis, vt in *l. qui Romæ* 122. *in princ. & §. coheredes.* D. *de verb. oblig.*

4 Quamuis dici soleat, prorogationem nō facere nouum contractum, sed cum proferre in tempus longius, *l. sed si manente 5. D. de precar.*

5 Alioqui non amitteretur ex hac causa beneficium restitutionis, secundum ea, quæ diximus *Defin. 1. supr.*

6 Quæ duo sunt, quibus empti & venditi actiones continentur, *l. ex empto* 11 *D. de action. empt.*

7 In iis enim quæ à sola vtilitate pendent sufficit nuda testatio voluntatis, etiam cum mutatur voluntas, *l. si filiusfamilias* 16. D. *de SC. Macedon.* Multo magis si in eadem voluntate perseueretur. Denique etiam ex actu nullo declaratur voluntas, *l. vlsim. de rebus eorum, l. licet transferam* 20. *D. de adim. legat. l. auia* 77. *§. vltim. de condict. & demonstrat. l. qui ex liberis* 11. *§. vltim. De bonorum possess. secundum tabulas.*

Source : BIU Cujas

TIT. XL.

DE CVRAT. FVRIOS. prodig. absent.

DEFINITIO I.

Curator bonis datur proximior ad succedendum, cuiuscumque sit iudicij, sexus, & ætatis: Datum tamen esse necesse est.

CVM de curatore absentis bonis dando agitur, [1] parum refert, quod is, qui curator datur, infirmi iudicij esse dicatur, dūmodo sit proximior agnatus cognatusve, & ab intestato successurus. Ea enim cura nihil nisi custodia est, [2] & quasi successionis intestati præmatura, [3] quamuis licita, [4] occupatio. Quare ad eam mulieres quoque & infantes admittimus, [5] quandoquidem per easdem personas regi possunt bona, quorum isti curam suscipiunt, per quas propria ipsorum bona regantur. Nihil enim vetat ei qui bonis curator datus sit alium curatorem, tutoremve dari. [6] Nec tamen consequens est, vt si plures sint agnati in eodem succedendi gradu positi, & ex æquis partibus ab intestato si casus contingeret successuri, omnes pro curatoribus haberi debeant. [7] Curator enim solus ille erit, qui à iudice datus fuerit, quanquam dari omnes debent si petant, & aliud nihil impediat. [8] Cæterum si ex iis quidam absint, absurdum sane fuerit aut dari eos curatores, [9] aut idcirco pro datis haberi, quod sint proximiores, quia nec ab intestato heredes videri possent, quandiu voluntatem suam non declarassent. [10] Proinde si curator absentis bonis datus eo nomine agat, vtique competentes absenti actiones in solidum exercere poterit, nec pro partibus ad alios ab intestato successuros deuoluendis exceptione deficientis iuris repelletur. [11] *Ita Senatus* in causa Guidonis Thomasset, & Ioannis Bochut, contra Guidonem de Petit-Pierre Augustanum, prid. Non. Iunij 1593.

1 De quo *in l. idem priuilegium 21. §. 1. D. de reb. auctor. iud. possid. alias l. 7. de priuileg. credit. l. si diu 8. l. in possessionem 6. in fi. D. quib. ex caus. in poss. eat. l. ab hostibus 15. D. ex quib. caus. maior. l. mutuo 6 §. vlt. D. de tutel.*

2 Quamuis etiam administrationem bonorum curator hic habeat, & actiones possit exercere, quæ sunt tempore perituræ, *l. creditore 14. D. de reb. auctor. iudic. possid.* Facit *l. inter bonorum 48. D. de administrator.*

3 Viuentis enim nec hereditas nec successio est, *l. 1. D. de hered. vel act. vendit. l. 1. D. pro hered. l. 1. si quis impubere. D. de collat. bonor. l. donari 29. alias l. quidam. §. donationem. D. de donat.* [Et ideo si inter absentis agnatos aut cognatos prætextu curationis bonorum, fiat transactio de ipsius successione, bonáque omnia inter eos diuidantur: ita tamen, vt vni ex iis cura deferatur aliis consentientibus, datio quidem curatoris valebit, adeo vt nec appellari ab ea possit. Sed tamen transactio ipsa non valebit, ita vt nec vlla opus sit in integrum restitutione ad eam rescindendam, si quando postea mortuo eo, qui absens fuit de ipsius hereditate tractari oporteat.]

4 Quia auctorem magistratum habet, & coniunctum fauorem absentis, *l. qui auctore 137. de reg iur.* Nam & absentium bona conseruari publicè interest, *l. seruum 33. §. publicè. D. de procur.*

5 Sicut & admittuntur ad successionem. Quasi non sit hæc cura virile officium, vt est tutela *l. vlt. D. de tutel.* contra tamen scribit Dec. *ad l. 2. de reg. iur.* Et melius si inspicias iuris rationem.

6 Quomodo eueniebat olim cum legitima vnius pupilli tutela alteri pupillo tanquam proximo agnato deferebatur, quod ius manfit vsque ad *l. vlt. C. de legit. tutel.*

7 Sola enim spes successionis non facit curatorem, vt nec sola cōiunctio personarum facit coniunctum procuratorem, *l. 3. §. sed etsi forte D. iudicat. solui.*

8 Nam cum deferatur hæc cura ex sola ratione successionis ad eam admitti debent quotquot sperantur successuri, *arg. l. quo tutela 37. de reg. iur.* [Si tamen vnum ex iis dari consentiant cæteri & proferri, quamuis remotiorem valebit datio, nec ab ea poterit appellari, nec aduersus eiusmodi cōsensum dari restitutio in integrum. Nulla enim læsio est, quin nec talis conuentio præiudicat futuræ successioni, de qua nec pactum valeret, *l. 29. §. vlt. & l. seq. de donat. Ita tractatum est* in Senatu Idib. Maij 1614.]

9 Curator enim neque absens, neque inuitus bonis datur, *l. 2 §. quæritur. D. de cur. bon. dand. l. 3 §. si pupillus. D. de tutel.*

10 Nemo enim aut inuitus aut ignorans fit heres extra causam necessariorum heredum, *l. qui in aliena 6. D. de acqu. her. l. nec emere 16. C. de iur. delib.*

11 Nam etsi plures constituti essent curatores, in solidum tamen & agere singuli & conueniri possent, nisi per regiones constituti essent. *d. l. 2. §. si plures. de curat. bon. dand.*

DEFINITIO II.

Absentis talliabilis bonis & quando curator dari possit dominus feudi, quem directum vocant.

SVperioribus cōsequens est, vt si is qui absens est dedititicæ, &, vt loquuntur, talliabilis conditionis esse, nec liberos vllos habere probetur, possit dominus petere curatorem, sed absentis bonis dari. [1] Non idem erit si talis homo sit, cui dominus non in vniuersum successurus sit, sed tantum in bonis mobilibus, [2] vel in certa bonorum portione. Tunc enim curatio agnato proximo deferenda est. [3] Hoc namq; casu non impedit dominus causam successionis intestati, [4] quę priore casu nulla esse potest. [5] *Ita Senatus* in causa D. de Villette, & Ioannæ Brunier, 15. Calen. Decembr. 1593.

1 Quia defuncti talliabilis bona ad eum pertinerent non tanquam ad heredem, sed ex stipulatione, & tanquam ad anomalum successorem, vt loqui solet Baldus.

2 Quales sunt homines ligij apud Centrones nostros, quos nunc Tarentasienses appellamus.

3 Secundum ea quæ diximus *Defin. prox supr.*

4 Cum possit hoc casu talliabilis relinquere hereditatem qui relinquit bona.

5 Non quasi duo in solidum heredes esse non possint. (nec enim dominus heres est, vt dixi) sed quia dominus præoccupando bona vniuersa ex stipulatione, cuius conditio existit, eo ipso instanti, quo talliabilis moritur, impedit ne qua possit esse hereditas illius, qui nulla bona reliquit, *l. lex Cornelia 18. ad fin. de vulg. & pup. substit. l. 2. D. de castr. pecul.*

DEFINITIO III.

Etiam post tempus, quod lege municipali præfinitum est, vt absens pro mortuo habeatur, possunt cognati petere curam, si malint esse curatores quam heredes.

ETsi scriptis Augustanorum morib. cautum est, vt qui per quindecim annos abfuit, ita vt vbi sit & an viuat ignoretur, pro mortuo haberi debeat, [1] perindeque bona eius inter proximiores agnatos diuidi possint acsi mortuum eum constaret: si tamen agnatus proximus absentis bonis curator datus, siue ante, siue post impletum decimum quintum annum, tanquam curator agat, post annum quintum decimum non poterit repelli exceptione illa, quasi male curator datus sit & bonis mortui, [2] aut ab initio recte datus postea absentis morte curator esse desierit. [3] Quod enim agnatorum fauore constitutum est, vt post id tempus absens pro mortuo habeatur, non potest agnatis nocere si eum pro viuo habere, & curatores malint esse quam heredes. [4] Quid enim si viuum esse sciant, nec tamen vitę probationes vllas habeant? [5] Denique non coguntur vti eo iure, quod pro ipsis introductum est; [6] nisi fortè proponas alios esse agnatos æquè proximos, qui non sint curatores. Neque enim iuri suo renunciare quis potest in alterius fraudem, & iniuriam. [7] Sed

hoc

hoc ita ſi agnati illi adſint, & prouincialis legis beneficium implorent. Alioqui non debet extraneis poſſeſſoribus à curatore conuentis prodeſſe, quod alij agnati ſint, quorum interſit haberi abſentē pro mortuo. [8] Nec ſi proponas poſſeſſores ab iis agnatis emiſſe, & quos, ſi tanquam abſentis heredes vellent ex nouo iure bona à ſe vendita vendicare, poſſent repellere vulgari illa exceptione, *Ni vos ipſi de euictione teneamini.*[9] Eſt enim exceptio hæc de iure tertij, & excluſiua quidem iuris agentis, ſed non aliter ei tertio competens, quam ſi is velit.[10] In quo exceptionum genere regula eſt non eſſe illas admittendas.[11] Fieri namque poteſt, vt agnatus ille proximus heres eſſe nolit. Et vt maxime velit, eam voluntatem declarari neceſſe eſt priuſquam hereditas ipſi quæſita intelligatur. [12] Solis enim ſuis heredibus conceſſum eſt, vt ſtatim heredes ſint.[13] Nos vero de agnatis loquimur. [14] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſupra Defin. 1.

1 Contra præſumptionem *l. ſi vſusfructus* 8. *de vſufr. leg. l. computationi* 68 *ad leg. Falcid.*

2 Nam ſicut viuens non poteſt habere heredem, *l. 1. D. pro hered.* ita nec mortuus curatorem.

3 Etſi enim cura hæc bonorum eſt, finitur tamen morte perſonæ, vt & omnes cæteræ.

4 Ne alioqui eueniret, vt quod in agnatorum fauorem conſtitutum eſt in eorum odium retorqueretur, contra *l. nulla* 25. *D. de legib. l. quod fauore* 6 *C. eod.*

5 Poteſt enim facile fieri, vt non veritas deficiat, ſed probatio, *l. duo ſunt Titij* 30. *de teſt tutel.*

6 *l. pen. C. de pact l. ſi iudex circumuento* 41. *D. de minor. l. pactum* 46 *in fi. D. de pact.*

7 Niſi cum alter ille ius nullum habet, niſi per conſequētiam, *vulg. l. id quod noſtrum* 11 *l. non debet alteri* 74. *de reg. iur.*

8 Eſſet enim exceptio illa de iure tertij, nec excluſiua iuris agentis, niſi ſub illa conditione, ſi tertius vellet, quod genus exceptionum admitti non debere certum eſt, Bart. *in l. 2. de except. rei iudic. l. loci* 4 *§. competit. D ſi ſeruit. vindic.* Idque ſequitur in Definitione.

9 *Ex l. vindicantem* 17. *l. Seia* 73. *D. de euict. l. venditrici C. de reb. alien non alien.*

10 Cum inuitus heres nemo fiat, *l. nec emere* 16. *C. de iur. delib.*

11 Dixi *num.* 18.

12 Eſt enim acquiſitio hereditatis & facti & animi, *l. pro herede* 20. *l. gerit* 88 *D. de acquir hered.*

13 *l. in ſuis* 14. *D. de ſuis & legit. l. in ſuis* 11. *de liber. & poſth.*

14 Qui nunquam ſunt ſui heredes, neque neceſſarij.

DEFINITIO IV.

Cura bonorum abſentis non finitur, niſi ex quo abſens annum ætatis ſuæ centeſimum compleuiſſe creditur.

SVnt qui putent curationem bonis abſentis datam finiri anno trigeſimo ſexto;[1] Alij abſentem pro mortuo habendum poſt annum ſeptuageſimū.[2] Receptior ſententia eſt expectandum centeſimum.[3] Cæterum vtcunque ſit non à tempore abſentię, ſed tantum à peracto tempore, ex quo mors præſumitur, pro mortuo habendus erit.[4] Neque enim hic locum habet fictio legis Corneliæ, nec ſi proponas, ideo abſentem fuiſſe quod ab hoſtibus captus eſſet, quia non habet locum ea fictio, niſi poſt mortem naturalem.[5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Pro qua ſententia dicitur Alexander conſuluiſſe.

2 *Arg. l. computationi* 68. *D. ad leg. Falcid* ſecundum quam tamen debuerat potius conſtitui annus ſexageſimus quintus, vt conſtat *ex verſ. ab annis ſexaginta.*

3 Qui finis eſſe creditur vitæ longæui hominis, *l. an vſufructus* 56. *D. de vſufr. l. ſi vſusfructus* 8. *de vſufr. legat.* ex quo ſolent noſtri inferre vnumquemque præſumi viuere centum annos, quod tamen ridiculum eſt dicere, & contra *d. l. computationi, alias l. hereditatem ad leg. Falcid.*

4 Quia non ſicut is, qui ſemel fuit viuus poteſt haberi pro mortuo, ita & is qui ſemel habitus fuiſſet pro mortuo poſſet haberi poſtea pro viuo.

5 Quia quandiu captiuus viuit naturaliter apud hoſtes, poteſt fictio poſtliminij locum habere, quæ ideo interim omnia tenet in ſuſpenſo, *l. pen. de ſuis & leg. l. poſtliminium* 19. *& tit. De cap. & poſtlim. l. illa inſtitutio* 32. *§. 1. de hered. inſtit.*

DEFINITIO V.

Quæ excluſa eſt à ſpe ſucceſſionis inteſtati, hoc ipſo excluditur etiam à cura & cuſtodia bonorum abſentis. Nec aliud eſt etiamſi petierit reſtitutionem, niſi etiam obtinuerit.

EA quæ dote à patre accepta bonis paternis fraterniſque renunciauerat ſicut à fratrum ſucceſſione legitima per renunciationem iureiurando firmatam excluſa eſt,[1] ita nec ad vnius ex fratribus bonorum cuſtodiam & curationem admitti debet, cum nihil eius interſit.[2] Nec mutabit, quod aduerſus eam renunciationem implorauerit auxilium reſtitutionis propter immodicam læſionem.[3] Quandiu enim de reſtitutionis iure & æquitate pronunciatum non eſt, perinde ſtari debet renunciationi, acſi impetratum reſcriptum nullum eſſet.[4] Itaque ſicut interea nullus ſorori ad fraternam ſucceſſionem aditus patet, ita neque ad eiuſmodi curationem obtinendam. Sequitur enim illa ius legitimæ ſucceſſionis.[5] Plane ſi paternis tantum bonis filia renunciauerit, aliud erit. Quia licet non alia bona abſens habeat, quam quæ à patre profecta ſint,[6] tamen ex quo frater patri heres extitit cœperunt eſſe fraterna, quæ ante paterna fuerant,[7] ob idque quaſi alia ſint, propter mutatam qualitatem & conditionem,[8] renunciatio paternorum, quæ tanquam odioſa ſtricte interpretanda eſt,[9] ad ea non extendetur.[10] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 9. ſupr. de pact.

1 Propter auctoritatem iuriſiurandi & pontificiæ conſtitutionis, *in c. quamuis pactum. de pact in 6.* vbi Canoniſtæ.

2 Intereſt enim illorum duntaxat qui poſſunt ſuccedere ab inteſtato.

3 Poteſt enim ex hac cauſa concedi reſtitutio, prius tamen impetrata abſolutione iuramenti. Not. *in d. c. quamuis.*

4 Quia interim & in dubio præſumendum eſt pro contractu, *l. 2. C. ad l. Cornel. de falſ. l. moueor* 4. *C. ſi ſeru. export. ven.* & pro patre, quod bonum conſilium pro filia acceperit, *l. vlt. C. hoc tit.*

5 Dixi *Defin. 1. & ſeq. ſupr.*

6 Quæ proinde inſpecta origine ſunt paterna, *Auth. ex teſtamento. C. de ſecund. nupt.*

7 Nam mutata conditione perſonarum mutatur etiam conditio bonorum, *l. per curatorem* 90. *§. 1. D. de acqu. hered. l. vltim. C. de inoff. teſtam.* Notant noſtri latè *ad l. 1. §. veteres. D. de acquir. poſſ.*

8 Alia enim qualitas & conditio aliam rem facit, quamuis eadem ſubſtantia maneat, *l. ſeruus* 27. *in fin. D. de adim. legat. l. qui res* 98. *§. aream. de ſolut.*

9 Abhorret enim à regulis iuris ciuilis, *l. 3. C. de collat. l. vlt. D. de ſuis & legit.*

10 Siquidem odioſa omnia ſunt reſtringenda non amplianda per interpretationem *vulg. l. cum quidam* 19. *D. de liberis & poſthumis, l. hoc modo* 64. *in fi. De condic. & demonſtrat.*

DEFINITIO VI.

Inuitus curator nemo datur bonis abſentis, ne quidem is qui inuitus poſſet dari procurator ad litem.

QVi publico in tribunalibus officio procuratoris fungitur, etiam inuitus dari curator minori ad litem poteſt,[1] bonis abſentis non poteſt, ſi neque ex agnatis aut cognatis ſit, neque ex adfinib. aut vi-

Source : BIU Cujas

cinis, quia curatio hæc non item illa neceſſitatem adfert præſtandæ ſatiſdationis, [2] rationumque reddendarum. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 4. ſup. Qui tutor. aut curat. dare darive poſſ.

1 Quia publico & neceſſario munere fungitur, vt ſcripſi *Defin. 2. ſupr. de in iis. dand. tutor.*

2 Qua tamen onerari quem inuitum pro alio inciuile eſt, *l. hæc ſtipulatio 14. in fi. D. vt legat. non caueat.* Nam nec ſemper facile eſt inuenire fideiuſſorem, *l. 2. §. pen. D. de iudic.*

3 Cum habeat adminiſtrationem aliquam adnexam, licet potiſſimum detur pro cuſtodia, vt dixi *Defin. nu. 2. ſupr. ex l. inter bonorum 48. D. de admin. tutor.*

DEFINITIO VII.

Interdictio bonorum facta prodigo ſine cauſæ cognitione non valet, nec nocet, niſi notoria ſit prodigalitas.

NOn valet interdictio bonorum facta prodigo ſine cauſæ cognitione. [1] Nec ſi generali publicoque, vt fit, programmate prohibitum ſit voce præconis & iubente iudice, ne cum eo contraheretur, nocebit ea res illis, qui bona fide poſtea cũ illo contraxerunt; [2] niſi probetur ille notoriè prodigus, id eſt, qui neque modum neque finem vllum habeat expenſarum. [3] Quo caſu etiam nulla præcedente interdictione, nedum cauſæ cognitione, [4] æquiſſimum eſt nocere dolum ſuum ei, qui contraxit cum perdituro. [5] Sed & cum ei qui reuera prodigus eſt bonis interdicitur cauſa cognita, id eſt, ipſo citato, itemque agnatis, cognatis, adfinibus & vicinis, [6] curator ei dãdus eſt, & quidem tanquam prodigo, ne alioqui magno damno afficiatur, ſi cum eo contrahi non poſſit. [7] Sed tamen ſi curator datus non ſit, non eo minus irritum erit, quod cum illo contractum fuerit. [8] Neque prætextu ignorantiæ excuſabitur qui conditionẽ illius, cum quo contraxit, non debuit ignorare. [9] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Guers, & Claudij Voutier, 6. Non. Decembr. 1594.

1 Bart & alij *ad l. is cui bonis 6. D. de verb. oblig.* Dec. & Cagnol. *ad l. furioſi. de reg. iur.*

2 Id eſt, ignorantes prodigalitatem & interdictionem. Nihil enim refert an interdictio nulla præceſſerit, an perperam & ſine cauſæ cognitione, *arg. l. 2 D. de auctor. tutor.* iunct. *l. 1. D. hoc tit.* in illis verbis, *ſi talem hominem inuenerint. l. obſeruare 6. eod.*

3 Quæ prodigi definitio eſt, *d. l. 1. D. hoc tit.*

4 Nam quæ notoriè vera ſunt, nec cauſæ cognitione indigent nec probatione, neque rurſum vllam ignorantiæ excuſationem admittunt, *l. cum ſex 55. de ædilit. edict. l. regulæ 9 §. ſed facti. D. de iur. & fact. ignor. l. ſed ſi pupillus 11. § proſcribere. D. de inſtitor. act.*

5 Quamuis non eo minus ſit bonæ fidei emptor, qui ſcilicet emit à vero domino, *l. ſi quis cum ſciret 8. D. pro emptor.* Aufrer. *ad Cappel. Tholoſ. q. 362.*

6 In iis enim, quæ cauſæ cognitionem requirunt, ſemper ſunt citandi omnes quorum intereſt, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. etiam 29 §. vlt. de minor.* Aliud tamen eſt furioſo, nec enim citandus eſt, Cagnol. *ibid. in fin.* poſt Decium. Vtius *in commun. opin.* in verb. *prodigus.* licet contra ſentire videatur Tiraquell. *in tract. Res int. alios act. ad fi.* Obſerua tamen ſufficere, vt ex relatione agnatorum & vicinorum appareat de furore, vel prodigalitate, etiamſi nullam dicti ſui rationem reddant. Quod diuerſum eſt, ſi teſtes ſuper eo audiantur. Dec. *ad d. l. furioſi.*

7 *Arg. l. quod ſi minor 14 §. non ſemper. eod.* Nam cum prodigi curatore contrahi poteſt, dummodo ad ipſius prodigi vtilitatem, *l. pignus 11. & ſeq. l. vlt. D. hoc tit.*

8 *L. Iulianus 10. in princ. eod.*

9 *L. qui cum alio 19. de reg. iur.* Bart. & alij *ad d. l. is cui 6. de verb. oblig.* Excipe tamen caſum, de quo *in Defin. 1. ſupr. ſi quis ignor. rem minor. eſſ.*

DEFINITIO VIII.

Minori prodigo curator datur etiam inuito, ſed tamen quaſi minori, non quaſi prodigo. Et quid inter vtriuſque curatorem intereſt?

MInori, qui idem ſit prodigus, curator dandus eſt, etiam non petenti adeoque inuito, [1] ſed tamen vt minori, non vt prodigo, quoniam quouſque quintum & viceſimum annum impleuerit, ætatis vitium eſſe intelligitur non animi, ob idque ætati tantiſper conſulendum eſt. [2] Nec aliud erit, tametſi pater mores filij ſuſpectos habuerit, eumque teſtamento exheredauerit, aut in legitima tantum inſtituerit, nepotibus ex eo hæredibus in reliquum aſſem ſcriptis. [3] Proinde finita minori ætate curatio quoque finita videbitur, quamuis prodigus duret. [4] Idemque obſeruabitur etiamſi curator conſtante officio dederit operam, vt huic minori non ſecus ac prodigo bonis interdiceretur. [5] Non enim mutat ea res curationis cauſam, cum, vt dixi, nec tanquam prodigo dari debuerit aut potuerit, quamdiu minor fuit. [6] Cui conſequens eſt, vt ſi agente creditore, qui poſt interdictionem contraxerat, curator ex officij ſui ratione velit intercedere, [7] non ſit audiendus, quia minoris curator, nec excipere, nec experiri poteſt minoris nomine, ſed minor ipſe auctore curatore. [8] In quo curator minoris differt à curatore prodigi. [9] Huic enim prodigi nomine, non etiam ipſi prodigo, & agendi ius competit & excipiendi, quia non ſicut minoris, ita prodigi voluntas vlla eſſe intelligitur. [10] Vnde illud quoque fit, vt aduerſus contractum à prodigo perperam celebratum nulla ſit opus reſtitutione in integrum, [11] adeoque nec iuriſiurandi abſolutione, quia prodigus ex iuramento non obligatur. [12] In minore contra reſtitutio neceſſaria eſt, niſi contraxerit ſine auctoritate curatoris, quem iam tum habebat. [13] Quo caſu, cum ex noſtrorum traditione pro pupillo habeatur, [14] non magis obligari ex iureiurando potuit, quam ſi impubes fuiſſet. [15] Sed non faciet ea res, vt eo magis liceat curatori ius creditoris prohibere, vtpote cum nihil ipſius interſit, [16] maxime vero, ſi minor id, quod geſſit, ratum habere malit. [17] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod in aliis minoribus non ita eſt. Nec enim datur iis curator, niſi petentibus, *§. item inuiti. Inſtit. de curat. l. 3. § ſi pupillus. D. de tutel.*

2 *d. l. 3. in princ. de tutel.*

3 Vt in ſpecie *l. penult. §. potuit D. hoc tit.*

4 Itaque ex tempore curator dandus erit, ſiue idem, ſiue alius, ſed tanquam prodigo, quouſque ſanos mores receperit, *l. 1. D. hoc tit.*

5 Nam & minor curatorem habens ſolet æquiparari prodigo, hactenus nimirum, vt nihil per ſe adminiſtrare aut alienare poſſit, *l. 3. C. de in integr. reſtit. minor.*

6 *d. l. 3. in princ. D. de tutel.*

7 Tanquam ſi eſſet curator datus prodigo, quo caſu intercedere ipſe & poſſet & deberet, *arg. l. cuius bonis. D. hoc tit.*

9 Nam quod minor curatorem habet, non facit, vt iudicio careat aut conſilio, ideoque etiam ſine curatore ſuo vtiliter obligari poteſt. *l. plures 101. de verb. oblig.*

10 Quomodo de furioſo & furioſi curatore ſcriptum eſt *in l. in negotiis 5. de reg. iur.* Solent enim furioſus & prodigus, ac ipſorum curatores eodem iure cenſeri, *l. 1. & paſſ. D. hoc tit.* quia prodigi homines furioſorum exitum faciunt, *l. his qui 12. in fi. D. de tutor. & curat. dat.*

11 Quoniam contractus ipſo iure non tenet, *l. Iulianus 10. D. hoc tit. d. l. is cui 6. de verb. oblig. d. l. 3. C. de in integr. reſtit. minor.*

12 Bart. & alij *ad d. l. is cui & ad l. ſi quis pro eo 56. D. de fideiuſſ.* Omne namque iuſiurandum tres comites habere debet, iudicium, veritatem, & æquitatem, *cap. quanto & paſſ. Extr. de iureiur.* Prodigi autem iudicium nullum eſt. Iunge *cap. non eſt obligatorium. de reg. iur. in 6.*

13 Intellige ſi contraxerit, non ſimpliciter ſe obligando, ſed adminiſtrando & alienando, ne obſtet *d. l. puberes 101.* vbi Cuiac. *de verb. oblig.*

14 In iis ſcilicet, quæ pertinent ad adminiſtrationem, *d. l. 3. C. de in integr. reſtit. minor.*

15 Sacramenta enim puberum duntaxat cuſtodienda ſunt, *auth. ſacramenta. C. ſi aduerſ. vendit.*

16 Quid

16 Quippe,qui nec minoris nec prodigi curator sit.
17 Rati enim habitio facta post maiorē ætatem excludit beneficium restitutionis,*l.1.& tot.tit.C.si maior fact.rat.hab.*

DEFINITIO IX.

Bonis absentis, qui procuratorem in prouincia reliquit,curator dari non potest.

EIus bonis, qui priusquam abesset à prouincia, procuratorem constituerat, qui res suas omnes gereret,curator propter absentiam dandus non est, cum nec abesse videatur,qui procuratorem habet in prouincia, [1] quandiu procurator rem ex bona fide administrat. Curatoris enim dandi necessitas nulla est,alio rem curante,cuius fides ab ipso electa sit, de cuius bonis agitur. [2] Cæterum non faciet ea res, vt per absentiam mandantis licere debeat procuratori in re absentis impune grassari. [3] Sed si male administret,curator bonis dandus erit. [4] Is nimirum, qui proximior sit ad succedendum,[5] & cuius interest rē absentis saluam esse, adeoque male gestæ administrationis rationem statim reddere eum,qui procurator fuit. [6] *Sic tractatum est* ex tempore in secreto Auditorio, 13. Cal. Mart. 1595. pro Maximino Dunant Tarentasiensi.

1 *L. Papinianus* 20.*D. de procur.* adeo vt non possit hic restitui tanquam absens,si procuratorem reliquerit, *l.is qui reipublicæ* 39.*D. ex quib.caus.maior.*imo & si relinquere potuit, *l. sed etsi* 26 *§.1.eod.*

2 Nunquam enim curator bonis datur, nisi ex necessitate,vt constat ex legibus citatis.*Defin.1.nu.1.supr.*quæ porro necessitas nulla subest,cum adest procurator, quippe cuius plenior est potestas Ille enim actiones omnes exercere potest etiam tempore non perituras, *l.1.§.pen.& past.de procur.* curator vero bonis datus non item, *l.creditore* 14. *de reb.auct.iud. possid.* [Eadem ratio facit,vt si plures sint fratres,quorum quidam sint præsentes & minores, qui curatorem habeant, alij verò absentes,siue minores sint,siue maiores, nullus sit dādus curator bonis absentium ad litem communem tractandā,sed curatori præsentium iniungendum est, vt absentium quoque causam & iura defendat, quam & fratres ipsi maiores possent defendere tanquam personæ coniunctæ saltem præstita cautione de rato, *l.sed & hæ personæ* 22.*D.de procur.* quæ tamen cautio curatori aliorum non iniungitur pro bonis absentium defendendis in causa communi, quæ pro parte defendi non potuerit,*vt in l.ex parte* 39.*in princ.D.famil.ercisc.* Aliud enim probandum esset,si communis causa fratrum omnium per actionem tractaretur,id est,præsentium curator,qui absentium bona vellet defendere de rato cauere pro præsentibus deberet. *Ita Senatus* in persona Francisci Rey, pro sororibus Masson, 18.Apr.1614.]

3 Quia mandato semper inest clausula bonæ fidei,*l.creditor* 60.*§.vltim.D.mandat.l.si pater* 12.*D.quæ in fraudem credit.* Nec quod futurum sit vt à procuratore possit seruari indemnitas actione mandati,ad rem facit, *l. quia satisdatio* 6.*D.de suspect.tutor.*

4 *Arg.l.sed si vnius* 17.*§.procuratorem.D.de iniur.*

5 Secundum ea,quæ dixi *Defin.1.supr.*

6 Cum hodie omnes actiones pereant spatio saltem 30. aut 40.annor.*l.sicut* 3 *& l.omnes*,*C.de præscr.*30.*vel* 40.*ann.*

DEFINITIO X.

Curator bonis datus satisdare debet.

CVratori,qui bonis datur,non facile iniungendā esse necessitatem plerique putant præstandæ satisdationis, [1] quia non alij ea cura dari solet, quam qui in iis bonis iam quodammodo aliquod ius habeat,aut aliquando sit habiturus, [2] id est,proximiori successuro ab intestato.Propter quam causam & fœminas & infantes ad huiusmodi curationem suscipiendam admittimus.Quasi,quod dici solet,curatoris officium esse virile,ad hoc curatorum genus nullo modo pertineat. [3] Tutius tamen est, vt hic quoq; curator satisdare debeat.[4]Eoque iure passim vtimur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Puta si sit euidenter idoneus,nec aut moribus aut facultatibus suspectus.

2 Ac proinde,qui pene ad propria bona veniat,quomodo loquitur Vlp.*in l.1.§.largius.de succes.edict.* licet tibi loquatur de liberis,non de agnatis.Adde meliorem rationem,quia hic curator custodiam tantum habet potius,quam liberam administrationem,*l.inter bonorum.*48.*De admin.tutor.*

3 Dixi *Defin.1.num.5.sup.*

4 Nam & remoueri potest tanquam suspectus, *l.3.§.sed & siquis curam.D.de suspect.tutor.& §.si curator.ibi.d.* Vide Iacob. Menoch.*De arbitr.iudic.*

DEFINITIO XI.

Plus iuris habet curator datus iacenti hereditati, quam datus bonis absentis,& in quo.

CVrator hereditati iacenti datus in hoc plus iuris habet, quā qui bonis datus est, quod actiones omnes hereditarias exercere potest, [1] etiam eas quæ tempore perituræ nō sunt, [2] adeoque restitutionem in integrum,quam defunctus, si viueret, posset exercere : [3] quoniam agit nomine hereditatis, quæ ipsa defuncti personam in omnibus repræsentat. [4] Curator autem bonis datus non item,[5] quia in id datur vt absentis personam repræsentet, eiusve patrimonium augeat,sed in id tantum vt caueat curétque ne patrimonium diminuatur. [6] Ideoque cum non plus iuris habeat, quam si esset ab ipso absente procurator generalis, ([7] nam & procuratoris cōstitutio, si qua esset,faceret cessare curatoris dationem, [8]) nō potest petere restitutionem in integrum,aut transigere, aut quid aliud facere ex iis, quæ speciale mandatum requirunt. [9] Illud sane constat, si actio, quæ per curatorem exercetur, talis sit, quam defunctus exercere quidem poterit,sed noluerit, non esse illū audiendum, vtputa si ex causa immodicæ læsionis potuerit agere ad rescindendam venditionem, & de eo rogatus ab amicis aut aliis, qui beneficium illud sibi cedi vellent,maluerit ratā manere venditionē. [10] Nam & ea res noceret heredi,si quis esset, [11] qui vtique non minus iuris habere potest,quā curator hereditati datus. [12] Diuersum esset,si proponeretur ideo noluisse defunctum petere restitutionem, quod alio iure commodius sibi consulere posset, vtputa, quod redimendę rei ex pacto de retrouendendo ius haberet. [13] Non enim ideo prohibebitur heres aut curator hereditati datus implorare auxilium restitutionis, siue ante, siue post elapsa tempora redimendi,quia is, qui cum plures actiones haberet, maluit apud se decernere,vt vna vteretur,non idcirco alias abiecisse videri potest. [14] *Ita Senatus* pro Ludouico Velat, contra Bartholomæum Truchet, 3.Cal.Decembr.1595.Iunge Defin.16.infr.De repud.vel abst. hered.

1 Postquam ita inualuit,vt hereditati quoque iacenti curator detur,contra quem Pragmaticorum errorem vide quæ scripsi *in Error.3.Decad.3.De error.Pragmat.*

2 Omnes enim æque sunt hereditariæ nec minus perpetuæ,quam temporales.*tot.tit.C.de hered.action.*

3 Siquidem ius petendæ restitutionis transit ad heredes, *l. non solum* 6.*D.de in integr.restit.* Tantundem vero iuris habet hereditas,quantum heres:quia nihil iuris transit à defuncto in heredem,nisi per mediam hereditatem,*l.1.§.Scæuola.D.si is qui testam.lib.esse.iuss.*

4 *L.non minus* 31.*in fi.de hered.instit. l.hereditas enim* 34.*D. de acquir.rer.domin.l.heres* 22.*D.de vsucap.*

5 *L.creditor* 14.*D.de reb.auctor.iud.possid.* Hodie igitur etiā curator bonis datus exercere poterit omnes actiones, quia sunt omnes tempore perituræ,post *l.3.& 4.C.de præscr* 30.*vel* 40.*annor.* vt dixi *Defin.9.nu.6 supr.*

6 *L.inter bonorum* 48.*D.de admin.tutor.*

7 Imo minus, quia non habet absentis voluntatem expressam,quam habet procurator.

Source : BIU Cujas

8 Vt diximus *Defin.9.supr.*

9 Cuiusmodi sunt ista,restitutionem petere & transigere, *l.mandato 60.D.de procur.l.illud 25.D.de minor.l.vnic. vbi not. C.etiam per procur.in integr.rest.agi poss.* Nec obstat si quis obiiciat,curatorem etiam bonis absentis datum posse exercere actiones omnes tempore perituras, *l.creditore 14.D.de reb.auct. iudic.possid.* Id enim debet intelligi de actionibus,quæ absenti competunt ipso iure. Restitutiones autem nunquam competunt ipso iure, sed tantum dantur à prætore causa cognita, *l.3.D.de in integr.rest.* ac proinde ita demum si petantur, *l. 4.§.hoc autem iudicium.D.de damn.infect.* Quid enim si absens malit contractum tenere? quod vtique in dubio præsumendum est.

10 Nemo enim iure sibi competente vti cogitur, *l.pactum 46.D.de pact.l.pen. C.si eod.l.iudex 41.D.de minor.*

11 *Arg.l.vir vsuras 54.de donat.int.vir.& vxor.*

12 Cum in eum transfundatur per aditionem quicquid fuit hereditatis, *d.l.1.§.Scæuola.D.si quis testam.lib.ess.inss.*

13 Quia fauorabilior esse solet qui agit ex iure communi & ordinario,quam qui ex speciali & extraordinario, *l.in causa 16.D.de minor.*

14 *Arg l.mater decedens 19.D. de inoff.testam. l. legitimam 8. D.de hered petit.* Aliud tamen olim fuit, si quis plures habens de eadem re actiones vnam elegisset,eaque vsus fuisset. Cæteras enim hoc ipso amittebat, *l.cum filius 76.§.variis.de leg.2.* Sed aliud semper fuit vti vna actione quam elegeris,aliud verò decernere vti,necdum tamen vti.

TIT. XLI.

DE MAGISTR. CONVEN.

DEFINITIO I.

Iudex,qui tutorem dedit sine satisdatione,non potest eam postea ex interuallo iniungere.

IVDEX, qui per iuris aut facti ignorantiam tutorem dedit non iuncta satisdandi necessitate,quam ex officij sui ratione iniungere debuerat,quo magis pupillo consultum esset, [1] non nisi ex noua causa iniungere ex interuallo eam potest. [2] Non enim permittendum illi est,vt tutorem oneret ob id solum, vt seipsum exoneret, [3] posteaquam semel fideiussoris loco esse cœpit. [4] Nam etsi non sit idoneus,ad pupillum ipsum eiusve agnatos pertinet, non ad magistratum, vt alius fideiussor,qui idoneus sit,adiiciatur. [5] *Ita tractatum est* ex tempore in publico Auditorio, 6.Cal.Febr.1590.

1 Scilicet cum tutor neque testamentarius esset, neque confirmatus,neque ex inquisitione datus. Hi enim tres casus sunt, in quib. non tenetur tutor satisdare, *l.pen.C.de tutor.vel curat.qui satisd.non ded.* Iunge *l.3.§.1.& seq.D de curat.furios.*

2 Quasi qui officio suo semel iam functus sit,siue bene,siue male,posteaquam tutorem dedit sine onere satisdationis, *arg. l.iudex posteaquam 55.D.de rei iudic.*

3 Nisi deferatur ei conditio ab iis, erga quos est ille oneratus, *arg.l.cum hereditate 55.D de acq.her.* Nec enim potest quisquam mutare consilium in alterius iniuriam, *l.nemo potest 75.de reg.iur.*

4 Qui enim semel fuit obligatus, nunquam potest facto suo tollere obligationem, nisi aliquo ex legitimis modis, *l.si seruum 91.§.nunc videamus.* D.*de verb.oblig.* Iunge *l.quod ad heredem 6 D.hoc tit.*

5 Quia pupillo expedit habere saltem tabulas cautionis, rem saluam fore. *l.suspectus 5.D.de suspect.tutor.*

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatarum,
LIBER SEXTVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE IVR. PATRON.

DEFINITIO I.

Ecclesia habens dignitatem,aut prælaturam, præsumitur esse de iure patronatus Principis.

PRINCEPS in dubio censetur patronus ecclesiæ habentis dignitatem aut prælaturam, ad eúmque proinde ius præsentandi pertinet. [1] Multo magis fatendum est, assensum ipsius requiri, quotiescunque prælatus aut præfectus monasterio eligendus confirmandusque est; adeo, vt si assensus ille non interuenerit, nulla eiusmodi electionis ratio habenda sit. [2] Nam & generale est,vt quæcunque spreto patrono facta collatio aut electio est, aut nullius omnino sit momenti, aut ad irritum saltem deduci debeat. [3] *Ita Senatus* in causa Illustrissimi D. Vincentij Laurei Cardinalis Du Montdeuis, & Reuer. Petri Goyet de Prioratu Nantuaci contendentium, 7.Cal.Mart.1589.

1 *Can.Reatinæ cum seq.& can.lectis.*vbi Archid.*63.distinct. can.imperium.dist.10.*

2 Roch. de Curt. *in tract.de iur.patron.* in verb.*in ecclesia. num.2.& 7.* Bald. *in cap.quanto.de iudic.* Ruscus *in tract.de iuribus*

Source : BIU Cujas

ribus regal.in 11.*priuileg. nu.*6.*ex cap.ſacroſanctæ.de elect.c.nobis. Extr hoc tit*

3 *Can.decernimus* 16.*q* 7 & aliis proxime citatis.[Intellige niſi impetrator ſubrogatus ſit in locum alterius cui fuerat prouiſum cum derogatione iuris patronatus, quia ſufficit patronum etiam laicum ſemel conſenſiſſe. *Rebuff. in praxi benef. in* 3 *part.ſignat num.*39. vbi addit idem eſſe in prouiſione *ſi neutrum. Ita Senatus* in cauſa Ioannis Carret & Iacobi Arnaud,menſe Iunij 1612.]

DEFINITIO II.

Collatio patronati beneficij facta ſpreto patrono nõ valet,ſi ſit voluntaria, ſecus ſi ſit neceſſaria.

QVod proximè diximus,collationem patronati, vt vocant, beneficij ſpreto patrono factã nullius eſſe momenti, aut ſaltem ad irritum deduci debere,[1] diſtinctionem recipit,vt in voluntaria duntaxat collatione id locum habeat, non in neceſſaria: qualem plerique eſſe putant eam, quæ fit ex cauſa permutationis.[2] Quibus ita demum aſſentiendũ eſt, ſi neceſſariam & eccleſiæ vtilem cauſam habuit permutatio, non ſi, vt ferè fit, ſolo perſonarum fauore & intuitu facta ſit:[3] ne alioqui euenìat,vt ſit in permutantis poteſtate patroni ius lædere.[4] *Sic tractatum eſt* in cauſa Ioannis de Seruete & N. Ludouici de la Pallud,17.Cal.Iunij 1591.

1 *Ex d.can.decernimus* 16.*q.*7.

2 Guid.Pap.*q* 374.

3 Hæc enim magis voluntaria quam neceſſaria dici debet,initio ſcilicet inſpecto.

4 Contra *l.*2.*in fi. l.pen. & vlt.D.de natal.reſtit.l.*2.*D.quod vi aut clam.l non debet alteri* 74 *de reg.iur.* [Cæterùm, tanta eſt poteſtas & authoritas patroni in præſentando, vt ex ipſius voluntate poſſit etiam epiſcopus nedum Papa conferre nõ preſbytero beneficium presbyterale. *Rebuff. in praxi benefic. in* 3. *part.ſignat.num.*46.]

DEFINITIO III.

Negligentia patroni deuoluit ius ipſius ad Prælatum, Prælati verò negligentia deuoluit ius non patroni,ſed Prælati ad ſummum Pontificem. Et quando currat tempus?

PAtroni ius ita demum ſaluum & illæſum eſſe oportet,ſi non fuerit ille negligens in præſentando,vt noſtri loquuntur,hoc eſt,ſi præſentauerit idoneum clericum intra tempus,quod in eam rem iure Pontificio præfinitum eſt,nempe quatuor menſium, ſi patronus fuit laicus, ſex menſium, ſi fuit clericus.[1] Sola namque negligentia locum facit deuolutioni:[2] nimirum vt propter negligentiam priuetur patronus iure præſentandi pro ea vice,liberáque beneficij collatio,perinde ac ſi beneficium liberum nõ patronatum eſſet, ſpectet ad collatorem.[3] Quod ſi ipſe quoque collator ordinarius negligens fuerit,nec beneficium intra ſemeſtre contulerit,nulla interueniẽte iuſta impedimenti cauſa,[4] ex quo nimirum tempore ſciuit aut ſcire debuit beneficium vacare,[5] non nocet ea res patrono, cui nihil imputari poteſt, ſed nocet ordinario, vt ad ſummum Pontificem totum ius prouidendi & conferendi pro ea vice deuoluatur.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap.*1.*vbi not.de iur.patron.in* 6.

2 Rebuff *in praxi beneficiorum,tit.De deuolut.nu.*1. & 2. & *ſeq.*

3 Panormit. *in c.cum vos Extr.de offic.ordin.* Text.*in c.vnic. §.verum,de iur.patron.in* 6. Canon.*in cap. cum dilectus. Extr. hoc tit.*

4 Nam ſi iuſtum fuerit impedimentum, puta propter peſtem,ceſſat ius deuoluti. Rebuff. *in d.tract. De deuol.numer.*13. Alex.*conſ.*58.*vol.*5.Rip.*in tract.De peſte.tit.de priuileg.& indult. cauſa peſtis.*

5 Non enim potuit prouidere, niſi à die ſcientiæ vacationis,*cap.quia diuerſitatem.in fin.* & ibi Canon.*de conceſſ.præben.* Gloſſ.*in cap.licet.per illum text.*in verb.*à notitia.de ſuppl.neglig. prælat.*Gloſſ.*in c.*2.in verb.*infra ſex menſes.de conceſſ.præben.*Federic.de Sen.*conſi* 129 Panormit.*in c.cum propter.poſt princip.de iur.patron.*Rebuff.*vbi ſupr.nu.*10.Roch.de Curt,*in tract.de iur. patron.*in verb.*honorificum.qu.*27. Gloſſ.*in cap.ſtatutum.de præb. in* 6.

6 *dict.c.*2.*de conceſſ.præb.*

DEFINITIO IV.

Beneficia,quæ nec dignitatem nec prælaturam habent,regulariter præſumuntur libera.

BEneficia omnia, quæ nec dignitatem nec prælaturam habent,nec patronata, vt ita dicam, probantur, libera præſumuntur,[1] vt & cæteræ res omnes.[2] Libertatem enim rebus omnibus natura indidit,ſeruitutem cæca hominum auiditas induxit.[3] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Mandoſ.*in reg.* 19.*q.*15.*nu.*13 poſt Caſſad.*deciſ.*1.*in fin.ſub tit. de dilat.*

2 *L.altius* 8.*C.de ſeruit.& aqua.l.cum eo* 9.*D.vrban.prædior.*

3 *L.*4.*D.de iuſtit.& iur.* Vide quæ ſcripſi *in Rationalibus ad eum locum,& ad l.*5.*eod.tit.*

DEFINITIO V.

Sufficit præſentatum eſſe ab eo, qui ſit in quaſi poſſeſſione præſentandi, aut de cuius iure conſtet per verba enunciatiua Papæ.

VT beneficij collatio valeat, nec ſpreto patrono facta videatur, ſufficit factam ab eo præſentationem, qui in vltimo actu pro patrono ſe geſſerit, ſi modo præſentatio ab ipſo facta effectum habuit, ſecuta collatione.[1] Nec quod allegetur & probetur ius patronatus ad alium pertinere,irritam faciet collationem ſecutam ad præſentationem eius, qui in quaſi poſſeſſione eſt præſentandi.[2] Nam cum in beneficialibus cauſis omnibus,tum maximè,cum de iure patronatus agitur, nouiſſimus ſtatus attenditur, cuius probatio inducitur per nouiſſimos actus,[3] præſertim vero coram iudice laico, apud quem non de proprietate, ſed de ſola poſſeſſione beneficij diſceptari poteſt.[4] Sed & cum quis ſpreto patrono quaſi iure deuoluto beneficium impetraſſet, his verbis impetrationi inſertis, *ob negligentiam Titij,ad quem præſentatio beneficij pro tempore vacantis aſſeritur pertinere*, viſum eſt, ea verba ſufficere ad probandum, quod Titius in præſentandi quaſi poſſeſſione ſit,nec ampliores in poſſeſſorio requiri probationes,ſi alius nullus ſit, qui de iure illo patronatus moueat Titio controuerſiam.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap.querelam.de elect.cap.cum olim.de cauſ.poſſeſſ.& propr. conſultationib.*vbi gloſſ.*de iur.patron.* Oldr.*conſ.*312. Feder.de Sen.*conſ.*234.

2 Eſt enim probabilis & tolerabilis error illius, qui id facit,quod videt fieri ſolitum eſſe, *l.Imperatores* 13.*D.de pollicit.* Hoc verò maximè obtinet, cum de beneficio agitur non in petitorio,ſed in poſſeſſorio.

3 Ne alioquin euenire neceſſe ſit, vt dum altercatio ſit de iure patronatus,beneficium interim vacare neceſſe ſit.Similis ratio eſt *in §.vlt.Inſt.de except.*

4 Guid Pap.*q.*1.

5 Sic enim aſſertiones omnes iuris patronatus concipi moris eſt, niſi adſit dictio aliqua, quæ dubitationem faciat, puta ſi ſcriptum ſit,*fortaſſis pertinere*, etſi verbum illud, *aſſeritur*, non tam impetrantis aſſertionem ſignificare videtur, quam concedentis,licet dubitantis,vt tenet Biſignet. *in deciſ. Rot.*6.*de præben.in antiqu.num.*2.*incip. Papa confert.per text.in Auth. ſi quando. C. de conſt. pecun.* Caſſador. *deciſ.*4.*incip.hactenus obſeruatum fuit,de probat.* Rot.*deciſ.*60.*de reſcript.in antiqu.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VI.

Papa in generali reseruatione beneficiorum non censetur ea comprehendere, quæ sunt de iure patronatus laicorum, cui nunquam derogat, nisi cum est litigiosum.

ETsi in beneficiis omnibus conferendis pleniſſimam ſummus Pontifex habet poteſtatem,[1] non facile tamen confert beneficia patronata ſpretis patronis, ſiue laici ij ſint, ſiue clerici, ſed ſi laici, multo parcius, ne alioqui eueniat, vt laici à fundandis dotandiſque eccleſiis reuocentur.[2] Inde fit, vt conſtitutio Pontificia de reſeruatione menſium, licet generaliſſimis verbis concepta, non comprehendat beneficia, quæ ſunt de iure patronatus laicorum, ſiue ex fundatione, ſiue ex donatione.[3] Cui conſequens eſt, vt nec liget manus ordinarij, quo minus poſſit ille de beneficio eiuſmodi ad patroni laici præſentationem quocunque menſe prouidere.[4] Nõ idem eſt, ſi de iure patronatus clericorum agatur.[5] Facilius enim ſummi Pontificis conſtitutiones clericos afficiunt, quam laicos.[6] Quæ res facit, vt quoniam iuri patronatus clericorum pro arbitrio derogare in totum poteſt, derogaſſe quoque videatur, etiamſi non expreſſerit. Iuri autem patronatus laicorum non item, quia nec expreſſim ſolet vnquam ei derogare in totum, niſi cum litigioſum exiſtit, ne interim beneficium diutius iaceat.[7] Plane ad dimidiam vſque partem derogare & poteſt & ſolet, ſed expreſſis in eam rem verbis opus eſt.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Tanquam, qui ſit ordinarius ordinariorum, *c. licet eccleſiarum. de præb. in 6.*

2 Gloſſ. *in dict. cap. licet* in verb. *collatio.* & ibi Apoſtill. poſt Gemin. *ibid.* Felin. *in tract. quand. liter. apoſt. præiud. patron. in princ. & colum. 7. limitat. 2.* Lap. *alleg. 99* Mart. à Paco *in tract. De mand. apoſt. part. 5* Ioan. Nicol. *in tract. de iur. patron. lib. 2. in fin. verſic. vlt.*

3 Vide Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron. in verſic. competens. num. 56.*

4 Nam & odioſa eſſe creditur iſta generalis reſeruatio beneficiorum, quatenus per eam Papa derogat ordinariæ poteſtati & iuriſdictioni ordinariorum, quæ fauorabilis eſt, ideoq. recipit interpretationem ſaltem paſſiuam à iure communi, vt illud, quam minimum fieri poteſt lædat, *vulg. iurib.*

5 Eadem gloſſ. *in d. c. licet.* in verb. *collatio.* quicquid ibi dicat Apoſtil. Vide Beninten. *in deciſ. Rotæ Bononien. 23.*

6 Quia clerici ad Pontificium forum pertinent non laici, *c. ſi diligenti & paſſ. de for. compet.*

7 Publice nam intereſt, non iacere diu beneficia, quomodo & de bonis profanis ſcriptum eſt *in l. 1. D. de ſucceſſ. edict.*

8 Roch. de Curt. *in d. tract. de iur. patron. dict. verſi. competens. num. 56.*

DEFINITIO VII.

Cum Papa derogat iuri patronatus laicorum pro medietate, quid faciendum ſit?

ID vero cum euenit, vt iuri patronatus laicorum ſummus Pontifex deroget pro medietate, vt in literis Apoſtolicis ſcribi moris eſt: cogitur impetrans alterius partis patronum adire, ipſiuſque conſenſum & voluntatem exquirere: alioqui perinde nulla aut annullanda erit collatio aut inſtitutio tanquam ſpreto patrono contra mentem ſummi Pontificis facta, ac ſi nulla ex parte ſummus Pontifex iuri patronatus derogaſſet.[1] Sane ſi impetrans patronum adierit, is vero requiſitus abnuerit, nihil erit quod impetranti poſſit obiici, quo minus voluntati ſummi Pontificis ſatisfeciſſe videatur. Itaque non minus beneficium obtinebit, quam ſi à patrono admiſſus eſſet, quia non poteſt ſpretum ſe conqueri patronus, qui & aditus fuit & rogatus:[2] non quod in cæteris rogatum ſufficiat patronum, vt eo inuito beneficium obtineatur, ſi modo alium eúmque idoneum intra ſtatutum tempus præſentauerit,[3] ſed quoniam in propoſita ſpecie, cum derogatio ex dimidia parte facta per ſummum Pontificem iuri patronatus laicorum tantundem iuris impetranti tribuat, quantum ei denegat pertinacia patroni recuſantis, æquiſſimum & rationi conſentaneum eſt, in pari iure prævalere ſummi Pontificis voluntatem,[4] quando aliud nihil ſit, quod melius & æquius conſtitui poſſit.[5] Nam & cum vnus tantum patronus iſque laicus eſt, poteſt ſummus Pontifex, ſi velit, derogare iuri patronatus pro illa vice in totũ.[6] Quanquam, vt in ſuperioribus dictum eſt, nunquam credendus eſt in totum voluiſſe derogaſſe, ſi non diſertis verbis idipſum expreſſerit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Can. decernimus 16. quæſt. 7.* Abb. *in cap. illud, circ. princip. & circ. fin. de iur. patron. & in c. ex inſinuatione not. ab. 2. eod. tit.* Idem Abb. & Felin. *in c. cum Bertoldus. col. 3. de re iudic.* Roch. Curtius *de iur. patron.* in verb. *honorificum. num. 2.*

2 *Arg. l. ſi quis ex aliena 5. D. de iudic.*

3 Quia non tantum rogari, ſed etiam conſentire patronum oportet, ſi eius iuri nullo modo fuerit derogatum. *tot. tit. de iure patron.*

4 Simile quiddam eſt *in l. 1. §. 1. & 2. C. de commun. ſeru. manum.* Et de priuilegio fiſci vendentis rem communem in ſolidum ſocio inuito, *l. 2. C. de commun. rer. alien. l. vnic. C. de vendit. rer. fiſcal.*

5 Nam quoties nihil ſine captione inueſtigare poteſt, eligendum eſt id, quod minimum habeat iniquitatis, *l. quoties 200. de reg. iur.*

6 Adduntur enim hoc caſu ea verba, *pro illa vice*, vt appareat, nolle ſummum Pontificem quicquam facere, quod trahi poſſit ad conſequentias in futurum tanquam quod faciat ex cauſa aliqua ſingulari & contra iuris rationem, *l. quod contra 141. de reg. iur. c. cum dilectus 28.* vbi Abb. *& in cap. 3. Extr. de iur. patron.* Ioann. Papon. *in 5. Not. lib. 2. tit. de deuolut. pag. 107. in fin. & 108.*

7 Dixi *Defin. prox. præced. num. vlt.*

DEFINITIO VIII.

Vnio beneficij, quod ſit de iure patronatus laicorum, nunquam poteſt fieri per Papam inuito patrono laico.

QVod in ſuperioribus diximus,[1] ſummum Pontificem poſſe pro medietate derogare iuri patronatus laicorum, pro ea vice, vt Pragmatici loquuntur, locum non habet, cum agitur de beneficiorum vnione. Sicut enim vnio ſemel facta ſemper durat:[2] ita, quæ ex eiuſmodi vnione fieret iniuria patrono laico, perpetuo duraret,[3] indeque fieret vt laici à dotantis beneficiis deterrerentur.[4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 48. & 49. De ſacroſ. eccleſ.

1 *Defin. prox præced. num. 6.*

2 Quia non fit, niſi ex magna aliqua & neceſſaria cauſa, & adhibita pleniſſima cauſæ cognitione, vocatis in eam rem omnibus quorum intereſt. De quo vide Guid. Pap. *q. 103.*

3 Quia beneficium vnitum nunquam poteſt vacare, niſi vacante eo, cui vnitum fuit, Rebuff. *de vnion. benef.*

4 Quæ ratio ſola fuit conſtituendi, ne beneficia patronata conferri poſſent ſine conſenſu patronorum, præſertim laicorum, *can. decernimus 16. q. 7.*

DEFINITIO IX.

Ius patronatus per ſolam famam probatur, itemque per ſolam quaſi poſſeſſionem præſentandi, ſecuta tamen collatione.

Ius

Source : BIU Cujas

IVs patronatus probari poteſt per ſolam famam,[1] eaque probatio ſufficit ad obtinendum etiam in Petitorio, multo igitur magis in poſſeſſorio.[2] Sed & probatur bene ex ſola quaſi poſſeſſione iuris præſentandi, quæ etiam ex vnico actu inducitur. [3] Sed non bene probatur ea quaſi poſſeſſio iuris præſentandi ex ſola præſentatione. At illud potiſſimum requiritur, vt probetur præſentationem habuiſſe effectum, id eſt, vt inſtitutio facta ad præſentationem, adeoque inſtitutionis effectus ſecutus ſit. [4] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Definition. 70. Supra De ſacroſanct. eccleſ.

1 Dummodo fama illa ſit bene probata, & iis modis, quib. placuit famam probari poſſe & debere, nec vlla ratio in contrarium adferatur Vide Bart *ad l. admonendi. D. de iureiur.*

2 In quo ſcilicet leuiores probationes requiruntur, tanquam quod ſit minoris momenti. Nec enim afficit beneficiũ, nec facit litigioſum, Ioan. Andr. & Abb. *in c. Eccleſia ſanctæ Mariæ. & in c ſi. Extr. vt lit pend.*

3 *Text in cap. cùm de beneficio. de præbend. in 6. l. Mela. § ſed alimenta. de aliment. & cibar. legat.* Dec. *in l. ſi emancipati. C. de collat & conſ. 117. col. 2.* Alex. *conſ. 74. num. 16. vol. 4.* Rom. *conſ. 311.*

4 Dec. *conſ. 129. & 149.* Panorm *in c. 2. de reſtit ſpoliat. in fi.* Adde Corn. *conſ. 47. li 3* Roch de Curt. *in tract. de iur. patron. verſ competens. num. 34* Oldr. *conſi. 213.* Feder. de Sen. *conſ. 234.* Bald. *conſ. 23. de præb. & conſ. vlt. de iur. patron. & conſ. 12. & 15. eod. tit.* Abb. *conſ. 54. incip. videtur. lib. 1.* Not. *in c. cum eccleſia Sutrina de cauſ. poſſ. & propr.*

DEFINITIO X.

Quantum interſit inter ius præſentandi & conferendi?

INter ius præſentandi & conferendi beneficij hoc intereſt, quod ſi collator rite & ab eo, cui conferre potuit, requiſitus conferre noluerit, hoc ipſo facit, vt conferendi pro illa vice ius ad ſuperiorem deuoluatur. [1] Patronus vero ſi requiſitus præſentare noluerit quantumcunque capacem, non ob id amittit ius præſentandi, dummodo intra ſtatuta pro perſonarum varietate tempora,[2] ſed facit tantum, vt ſi alium legitime non præſentauerit, valeat collatio huic facta, qui patroni beneficium implorauit, quæ alioqui non valeret, certè annullanda eſſet tanquam ſpreto patrono facta, ſi requiſitus ille non fuiſſet.[3] Aliter namque poſito iure eueniret, vt vel inuitus patronus obuium quemlibet præſentare, [4] vel à iure ſuo pro illa vice cadere cogeretur,[5] quod vtrumque abſurdum eſſet. *Ita Senatus* in cauſa Guillielmi Sondaz, 13. Cal. Maij 1595.

1 Non enim conferendi ius datum eſt ordinario aut eius vicario vt liberum habeat arbitrium recuſandi collationem, ſed vt cogatur conferre primo petenti, dummodo digno & capaci. *c. ad decorem. Extr. de inſtitut.* adeo, vt eum quoque qui prior præſentatus eſt à patrono dummodo eccleſiaſtico, cogatur epiſcopus inſtituere, *cap. cùm autem. Extr. de iur patron.* Quod ſi laicus patronus duos ſucceſſiue præſentet, valet quidem inſtitutio de ſecundo, ſed epiſcopus qui malitioſe aut ſine cauſa primum repulit eidem in competenti beneficio cogitur prouidere, tanquam qui in hoc ipſo deliquerit, *c. paſtoralis 29. in fi. eod.*

2 Alia enim ſunt tempora, quæ ad præſentandum dantur laicis, alia quæ clericis. Habent ſiquidem clerici ſex menſes, laici verò quatuor duntaxat *c. quoniam & c. cum propter. Extr. de iur. patron.* Not. *in c. eam te. eod.*

3 Non enim poteſt dici ſpretus, qui fuit rogatus, vt dixi *Defin. 7. nu. 2. ſupra eod* Iunge *c. illud 8. in fi. Extr. de iur. patr.*

4 Atqui poteſt patronus laicus etiam, qui aliquem & quidem idoneum iam præſentauit alium poſtea præſentare, dũmodo æque idoneum, & eo caſu epiſcopo datur gratificatio, *d. c. cum autem. 4. eod. tit. de iur. patron.*

5 Nam nec à iure ſuo cadit patronus, qui eccleſiam ipſe contulit, ſed ſi pœnitentia ductus alium præſentare velit, poteſt id facere, & talis præſentati inſtitutio ſtare debet, *c. cum laici 10. Extr. eod. de iur. patron.*

DEFINITIO XI.

De patrono variante.

PAtronus eccleſiaſticus variare non poteſt, laicus poteſt, ſed ſemel tantum. Neque id derogatiue, vt loquuntur, ſed cumulatiue, & ita demum, ſi prior præſentatio nondum ſortita ſit effectum per ſubſecutam inſtitutionem. [1] Prioris ergo præſentationis mentionem in poſteriori fieri oportebit, vt Epiſcopo detur facultas gratificandi, cui velit ex præſentatis. [2] Nec quod prior præſentatio facta ſit à pupillo, dummodo non infante, aut à minore, ſine tutoris vel curatoris authoritate, ad rem faciet, cum in præſentando patrimonij adminiſtratio non vertatur.[3] Prior tamen præſentatio illa accipienda eſt, de qua conſtet per ſcripturam, aut publicam, aut aliter, nullius fraudis ſuſpectam, non per priuatam, quæ prælato die fieri potuerit, & per antidatam, vt pragmatici loquuntur.[4] *Sine die.*

1 *Cap. quod autem 5.* vbi Panorm. *c. cum autem. & c. paſtoralis. extr. de iur patron. clement. plures. eod.* Crauet. *conſ. 63. num. 3.* Ioan. Papon. *3. notar. titul. de deuolut. & ſi le patron peut varier. pag. 109.*

2 In pari enim cauſa & iure poteſt locus eſſe gratificationi, *l. ſi quis in graui 3. § ſi cum omnes. in fi. D. de SC. Syllan.* Non poteſt autem gratificationi locus eſſe, niſi eo caſu, quo plures ſint contendentes, & plures eſſe ſciat is, qui vni ex eis gratificari vult, & indulgere.

3 Rot. *deciſ. 6. de iur. patron. in antiq. & deciſ. 6. de conſuet. in antiquior. nu 2.*

4 *l. 1. § 1. D. de edend. l. ſcripturas 14. C. qui potior. in pignor. habeant.*

TIT. II.

DE FVRT.

DEFINITIO I.

Varia indicia, ex quibus furti reus torqueri & poteſt & debet.

VM Titio pecunia ſubtracta eſſet, & probaretur, Sempronium inopem pecunias quaſdam habuiſſe, quas vnde habuiſſet, indicare non potuerat, [1] & viſo Titio furem conquirente aufugiſſe, [2] adeoque illum, qui ſubreptas pecunias perſequenti indicauerat, occidere voluiſſe. [3] Viſum eſt, concurrente præſertim mala fama, [4] poſſe ea indicia ſufficere, vt de Sempronio quæſtio haberetur, [5] & conſequenter, vt ſi fateretur crimen, condemnaretur, ſi modo prius conſtaret de ſubtractis nummorum corporibus.[6] Itaque iudicem inferiorem, qui reum hunc carceribus eximendum, nullaque de eo habita quæſtione, amplius de crimine inquirendum pronunciauerat, perperam iudicaſſe placuit. [7] *Ita Senatus* pro Antonio Leſpine, 6. Id. Iun. 1590.

1 Ex quo mala criminis præſumptio ſumebatur, *l 2. & l. ciuile 5. C. hoc tit.* Niſi proponas emiſſe quem bona fide in taberna publica, vel in foro, vbi eiuſmodi res vendi ſolent, quales ſubtractæ dicuntur. Notat Gothofr. *ad d. l. 1.* Sed hoc in pecuniam non cadit, quæ non venditur, ſed ad emendas res omnes ſubſeruit, *l. 1. D. de contrah. empt. l. 1. de rer. permut. l. ſi ita 41. D. de fideiuſſ.*

2 Eſt enim fuga indicium criminis, Not. *in l. de minore §. tormenta. D. de quæſtion.* Bald. *ad l. 1. C. de ſeru. fugit. l. 2. C. de requirend. reis.*

3 Hinc quoque alia præſumptio. Quid enim intereſt eius, qui furtum non fecit, quod res ſubrepta indicetur ab alio, arg.

Source : BIU Cujas

l.est etiam prohibiti. Inst.de oblig. quæ ex delict. nasc. l.1.§.hoc autem.D.de fugit.

4 Quæ & ipsa magnum indicium est ad torturam, si aliud vel minimum concurrat. *Not.ad d.§.tormenta.* Dicam *ad tit.De quæst.infr.*

5 Sufficiunt namque indicia ad torturam, quamuis non quælibet,sed grauia tantum, aut leuiora quidem, sed plura simul innota. *Not.in d.§.tormenta.*

2 Semper enim prius est vt constare debeat de corpore, *l. 4.& vlt.D.de confess.* Alioqui enim confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet, *l.1.§.Diuus Seuerus D.de quæstion.*

7 Magnum enim momentum in quæstione positum est ad eruendam veritatem, quam semper inuestigare, & quibus modis facere potest, iudex debet, *d.l.1.in princip.& pass.D.de quæstion.*

DEFINITIO II.

Prius debet constare de corpore subrepto, quam vt quis possit ex confessione sua furti condemnari.

QVi confessus est subreptam à se rem Titij, non potest ex ea sola confessione condemnari, [1] si non aliunde constet de corpore subrepto. [2] De quo rursum non ex eo solo constare videbitur, quod ipse Titius, qui crimen detulit, fateatur sibi rem redditam. [3] Prius enim & aliunde probandum est subreptam esse, vt redditam credi possit: alioqui absoluēdus est reus, nec audiendus si perire velit. [4] *Ita Senatus* pro Stephano Gay, contra Ioannem de Cōstance, 9. Cal. Decemb. 1590.

1 Quia confessiones reorum pro exploratis criminib. haberi non oportet, vt dixi *Defin.præced.num.8.ex l.1.§.Diuus Seuerus. D.de quæst.*

2 *L.4.& vlt.D.de confess.*

3 Iniquum enim esset, probationem criminis sumi ex confessione accusatoris, vt neque sumi debet ex domo rei, *l.de minore 10.§ tormenta.D.de quæst.*

4 Nemo enim auditur perire volens, *l.non tantum 6.in fin. D.de appellat.*

DEFINITIO III.

Quæ sit pœna latronis famosi, & quæ famosi furis?

INter famosum latronem & famosum furem, sicut in criminis qualitate multum interest, ita & in pœna. [1] Latrones grassatoribus proximos, si sint famosi, furca suspendendos esse constat, [2] atque fures quantumuis famosos, furtisque, dummodo citra latrocinium, factis insignes, fustibus cædi, & ad perpetuas triremes damnari placuit, [3] si non aliud ferat loci consuetudo, [4] aut criminis atrocitas ex aliqua facti circumstantia augeatur. Quid enim si ad furtum accedat, quod nocturni quoque fuerint effractores? [5] *Ita Senatus* in causa Alexandri le Vieux, 5. Cal. Febr. 1591.

1 Contra quam senserit Accursius, qui famosos latrones pro famosis furibus accepit, *in l.capitalium 28.§ famosos. D.de pœn.*

2 *d.§.famosos.* Et hi sunt, quos Gallicè dicimus *voleurs.*

3 Iulius Clar. *in §.furtum nu.7.&* 8. Et hi sunt, quos Gallicè vocamus *latrones.* Vide Guid.Pap.*q.*589.

4 Hæc enim seruanda est, vt Clarus concludit supradicto loco.

5 Hos enim capite puniendos esse placuit coniunctis coniunctorum criminum pœnis, vt atrocitati delicti etiam atrocitas pœnæ respondeat, *l.vlt.D.de effractor.l.si adulterium 38.§. 1.ibi, quia hic duplex admissum est.D.ad legem Iul.de adult. l. aut facta 16.D.de pœn.*

DEFINITIO IV.

Non probatur quis fur ex eo solo, quod rem furtiuam habeat in domo sua.

NOn probatur quis fur ex eo solo, quod res furtiua in eius domo reperta sit, si neque subripiēdi neque celandi animus probetur, [1] qui nec præsumendus est, [2] in eo præsertim, qui rei subtractæ facilem paratamque offerat restitutionem. [3] Quid enim facilius, quam vt per aliquem ex domesticis aut etiam fortasse per calliditatem aduersarij calumniatoris res, quæ furto subtracta dicitur, in ignorantis & innoxij viri domum inferatur? Aliis igitur probationibus opus est. [4] *Ita Senatus*, 6. Id. Decemb. 1592.

1 Nec enim furtum fit sine animo furandi, *§.placuit. Inst. de oblig.quæ ex delict.nasc.*

2 Vt nec aliud quodlibet delictum, *l.merito 51.D.pro socio.*

3 *Arg.l.2. C.hoc tit.*

4 Quia in criminalib. probationes debent esse luce meridiana clariores, nec quisquam ex præsumptione sola condemnatur, neque ex indiciis, nisi & plura sint & indubitata, *l.vlt. C.de probat.* Sed & in ciuilibus non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, *l.neque natales 10.& pass.eod.tit.*

DEFINITIO V.

Furtum potest probari in genere, quamuis non sit probatum in specie, & quomodo puniri eo casu debeat?

ET si furtum huic aut illi à Sempronio factū esse probari non potest per testes singulares, [1] si tamen ex plurium testationibus appareat de diuersis furtis ab eo admissis, non eo minus probatum erit furtum in genere, vt concludi possit Sempronium furem esse. [2] Cuius rei effectus ille erit, vt Sempronius tanquam fur condemnari debeat ad pœnam, non tamen, quod mirum est, ad rerum, quæ furto subtractæ dicuntur, restitutionem. [3] *Ita tractatum est* 6. Non. Aug. 1595.

1 Nec enim testes singulares probant regulariter, nisi in certis casibus, *l.iurisiurandi 9.vbi not.C.de testib.*

2 Nihil enim vetat probari furtum in genere, quamuis in specie probari non possit, nimirum cum testes singulares tendunt ad eundem finem, & loquuntur de actu reiterabili. *Notat.ad d.l.iurisiurandi.*

3 Qualiter enim probatum crimen est taliter puniri debet, vt probationibus pœna & condemnatio respondeat. Facilius autem est, vt probetur quid in genere, quam vt probetur in specie. Cæterùm de triplici testium singularitate obstatiua, cumulatiua seu adminiculatiua, & diuersificatiua, & an, & quando tales testes possint coniungi, vt fidem faciant, vide elegantem tractatum Aymon. Crauet. *De antiq.temp.part.4.cap. sed enim. per tot.*

TIT. III.

QVAND.NON PETENT.PART. petent.accresc.

DEFINITIO I.

De iure adcrescendi inter heredem vniuersalem, aut particularem & institutum ex re certa.

ABENTI partem hereditatis non petentium partes etiam inuito accrescunt, [1] quoniam vna tantum hereditas est, [2] quæ semel acquisita repudiari postea non potest. [3] Sed ei, qui partem non habet, fieri certè nequit, vt aliorum partes accrescant tametsi maximè velit, [4] quia ius accrescendi simile est alluuioni, hactenus nēpe, vt deficiens portio non personæ accrescat, sed portioni. [5] Inde fit, vt inter heredem & legatarium non possit locus esse iuri accrescendi, quoniam diuerso iure succedunt, ille in hereditate, hic in legato. [6] Nec aliud erit, si cui pars hereditatis legata propona-

Source : BIU Cujas

ponatur. [7] Non tam enim hereditas, quam hereditarij iuris ratio inducit ius accrescendi. [8] Proinde si ex contrario vnus ex asse, aut ex assis parte qualibet institutus, alius ex fundo Corneliano heres scriptus sit, non habebit hic ius accrescendi, vt repudiante herede possit heres fieri ex asse, cum legatarij loco habeatur. [9] Quid ergo? Institutio illa ex re certa intercidet, sicut & legata omnia eo testamẽto relicta, nõ adita ex testamento hereditate. [10] Aliud iuris est si nullo alio scripto herede testator Titium instituerit ex fundo Corneliano, Sempronium ex Liboniano. Nam quemadmodũ, qui solus ex fundo scriptus est, in toto asse institutus intelligitur detracta fundi mentione: [11] ita in proposito videntur Titius & Sẽpronius sine partibus instituti, & consequenter heredes ex semissibus, acsi nec fundi Corneliani nec Liboniani testator meminisset. [12] Nisi quod ad officium arbitrorũ familiæ erciscũdæ pertinet, vt in diuidenda hereditate perinde sequantur voluntatem testatoris, acsi hereditas in semisses non diuideretur, id est, vt Titio fundum Cornelianum adiudicent, Sempronio Libonianum, licet Corneliani æstimatio dodrantem hereditatis efficiat, Liboniani vero nõ nisi quadrantem. [13] Nam &, si proponas institutum Titium ex parte tertia fundi Corneliani, Sempronium ex besse eiusdem fundi, nullo alio herede aut coherede addito, qui aut ex parte hereditatis, aut ex asse, aut sine parte scriptus sit, habebuntur pro heredibus ex semisse acsi sine partibus scripti essent, nisi contraria probetur voluntas testatoris. [14] Etsi enim ex quibus fundi partibus scripti fuerunt, ex iisdem videri possunt in hereditate instituti, [15] negant tamen prudentes eam in dubio capiendam interpretationem, sed potius credendum testatorem singulos instituisse ex asse, [16] ac proinde ex semisse, reuocato ad assem dupondio. [17] Atque hæc quidem rectissime ex iuris ratione disputantur. At inualuit ex interpretum errore, vt institutus ex re certa alio quoque herede ex asse scripto habeat ius accrescendi, possitque repudiante vniuersali herede totã hereditatem sibi acquirere: [18] Sicut & illud magis obtinuit, vt inter coheredes testator ius accrescendi prohibere possit, si velit, [19] quod nos refutauimus Defin. 2. infr. de hered. instit. [20] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua ibid.

1 *l. qui ex duabus 53. §. 1. D. de acq. hered. l. vnic. C. hoc tit.*

2 Eaque indiuidua. *l. Pomponius 8. in fin. D. de rei vindic.* Quia persona defuncti quæ indiuidua est repræsentat. *l. hereditas enim 34. D. de acqu. rer. dom.*

3 *l. sicut 4. C. de repud. vel abstin. hered.* Qui enim semel heres fuit, semper heres manet. *l. ait prætor 7. §. sed quod Papinianus, de minor. l. ei qui soluendo 88. de hered. instit.*

4 *l. si totam 83. D. de acquir. hered.*

5 *l. si Titio fructus 33. §. 1. D. de vsufr.*

6 *l. sed cum patrono 6. & ibi not. D. de bon. posses. l. si sub conditione 16. D. quib. mod. vsusfr. legat.*

7 Nam & partem hereditatis legari posse constat. *l. si quis seruum 8. §. vlt. de leg. 2. l. vlt. De vsufr. legat.*

8 Nam legatarius hereditatis non magis est successor iuris quam legatarius rei singularis, vt scripsi *ad d. l. 8. §. vlt. de legat. 2. lib. 18. Coniect.*

9 *l. quoties 13. C. de hered. instit.* & ibi Bald. *argu. §. posteriore. Instit. quib. mod. testam. infirm.* Reprehensus tamen à Castr. qui contra tenet, institutum ex re certa habere ius adcrescendi, fierique heredem ex asse, si vniuersalis aut particularis heres repudiet, quod & Bartol. defendit *ad d. l. quoties. & ad l. ex facto 53. D. eod.* Idem Bald. sibi contrarius *in Auth. nouissima. C. de inoffic. testam.* Vide Iulium Clar. *in §. testamentum. quæst 53.* & quæ scripsi *in Err. 5. Decad. 15. De error. pragmat.* Adde Rom. *consil. 81.*

10 *l. si nemo 9. D. de testam. tutel. l. ea quam 16. C. de fideic.*

11 *l. 1. §. si ex fundo. D. de hered. instit.*

12 *l. si alterius 10. eod. tit.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 17. Coniect. cap. 16.*

13 *d. l. ex facto 35. eod. tit.*

14 *l. quoties 9. §. si duo. eod. titu.*

15 Vt eadem proportio seruetur in distribuenda hereditate quam seruauit testator in distribuendo fundo.

16 *d. §. si duo d. §. si ex fundo. & d. l. si alterius.*

17 Quod necessario faciendum est. *l. idem quod Sabinus 17. §. sed si asse expleto & seqq. cum l. seq. eod. tit.*

18 Ex Bartolo & aliis supra citatis *num. 9.*

19 Ex eodem Bart. *in d. §. si duo.*

20 Et fusius *in dict. Err. 5. Decad. 15. De error. pragmat.*

DEFINITIO II.

Inter fideicommissarios siue vniuersales, siue singulares, an & quando locus sit iuri adcrescendi?

FIdeicommissarios vniuersales heredũ loco esse nemo ambigit: [1] Sed non ideo tamen in omnib. bene heredibus comparantur, maximè vero quod ad ius accrescendi. [2] Nam cum heredi etiam inuito deficiens cohæredis portio accrescat, [3] inter fideicommissarios tamen vniuersales non aliter iuri accrescendi locus est, quam si & re & verbis, aut saltẽ re coniuncti sint: [4] vt euenit in fideicommissariis singularibus, & legatariis. [5] Eiusque dissimilitudinis ratio aperta illa est, quod deficiens fideicommissi portio numquam vacat, sed aut ad sequentem fideicommissarium, si quis sit, deuoluitur, aut remanet penes heredem: [6] à quo nimirum aditam fuisse hereditatẽ necessario ponendum est, vt fideicommissum valere possit. [7] Nisi ad nouellam Iustiniani constitutionem respicias, qua inductum fuit, contra iuris veteris rationem, vt, recusante scripto herede adire hereditatem, liceat fideicommissariis vniuersalibus idipsum facere, atque ita sibi hereditatem acquirere: [8] Sed cum id fit, heredes ipsi fiunt, & consequenter fideimissarij esse desinunt. [9] Vt proinde nec mirum sit inter eos vel inuitos locum eo casu habere ius accrescendi. [10] *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & Franciscæ Lose, 8. Id. Id. Mart. 1591.

1 *§. restituta. Instit. de fideicomm. hered. l. 2. & pass. D. ad SC. Trebell.*

2 Nam cum is qui hereditatem restituit nihilominus heres maneat *d. §. restituta*, nec possint vni homini duo esse heredes in solidum. *l. quod contra 141. §. 1. de regul. iur.* non potest fideicommissarius heres esse, nec proinde absolutè censeri iure heredis in omnibus.

3 *l. Qui ex duabus 53. §. 1. D. de acquir. hered. l. si ex pluribus 9. D. de suis & legit.*

4 *l. Lucius 78. §. quæ habebat.* vbi Bart. *D. ad SC. Trebell.*

5 Quia nisi re & verbis coniuncti sint, semper habent partes, id est, etiam ab initio, ideoque non possunt habere ius adcrescendi. *l. plane 34. §. si coniunctim. de leg. 1. l. re coniuncti 89. de legat. 3.* Bart. *consil. 53. incip.* Picaredus. Rip. *ad l. 1. §. sed & quoties D. ad SC. Trebell. ex l. vnic § sin autem sub conditione* iunct. *§. pen. C. de caduc. toll. & l. filius famil. 114. §. Diui. de leg. 1.* Distinguere tamen oportet inspecto iure vetere, an legatum sit per vindicationem an per damnationem. Videndaque sunt omnino ad totum hunc tractatum intelligendum, quæ scripsi Dec. 49. & 50. *De error. pragmat.*

6 *l. vnic. §. vbi autem legatarij. C. de caduc. tollend. l. Iulianus 60. de leg. 2.*

7 *d. l. ea quam 16. Cod. de fideicommiss. l. si nemo 9. D. de testam. tutel.*

8 *Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

9 Nec enim potest idem heres esse & fideicõmissarius. *l. 1. 2. & pass. D. ad SC. Treb. d. §. restituta. Inst. de fideic. hered.*

10 Quippe quod locum semper habeat inter heredes etiam inuitos, vt dixi *num. 3 supr.* Vide in hanc Definitionem, quod tractat Ferrariens. *in form. libell.* quo agit *ex sub. §. fin.* vbi defendit inter fideicommissarios non esse locum iuri adcrescendi *ex l. asse 28. §. penultim. l. cogi 16. §. si quis heres 4. & §. idem Mœcianus 9.* iunct. *d. §. sd & quoties. l. 1. ad SC. Trebell.* Quæ sententia in fideicommissariis disiunctis vera sane est, & indubitata. *dicti §. quæ habebat. l. Lucius 78. eod.* Sed in coniunctis falsa est.

Source : BIU Cujas

TIT. IV.

DE COLLATIONIB.

DEFINITIO I.

Collatio quidem non habet locum in ſucceſſione collateralium, ſed officium arbitri familiæ erciſcundæ aliquando inducendum eſt vice collationis.

IN collateralium quidē ſucceſſione ceſſat ius collationis,[1] quia quod frater à fratre, aut agnatus ab agnato inter viuos habuit, non poteſt videri datum animo diminuēdæ portionis hereditariæ poſtmodum obtingētis, quæ tū nec debebatur,[2] nec in eo erat, vt vel ex voto,[3] vel miſerationis intuitu[4] deberi vnquam poſſet: Quod in aſcendētium ſucceſſione ſecus eſt.[5] Sed ſi tamen æquitas rei poteſtatem collationis inducere debeat,[6] deficiente iuris remedio ſuccedet officium arbitri familiæ erciſcundæ, vti ne quiſquam ex coheredibus præcipuum id habeat, quod citra cæterorum iniuriam retinere non poſſit.[7] Exemplum eſto in ea ſpecie quam tractauimus ſub titu. De pact. Defin. 2. in qua hoc ipſum à Senatu noſtro tractatum & deciſum eſt.

1 Quod à prætoribus primum fuit introductum contra emancipatos, vt ſua conferrent qui appeterent aliena. *l. 1. & poſt. D. h. tit.* Emancipatur autem nemo niſi qui ſit in poteſtate, nec in poteſtate quiſquam eſt niſi aſcendentium. Denique collatio non fit niſi inter liberos. *l. vt liberis 17. & paſſ. C. hoc titul.*

2 Quia viuentis neque hereditas neque heres eſſe poteſt. *l. 1. de hered. vend. l. 1. D. pro hered.*

3 Quomodo aſcendentium hereditates dicuntur debitæ deſcendentibus *l. nam etſi is in princip. D. de inoffic. teſtam.* Vnde eſt quod liberi parentibus ſuccedentes dicuntur venire pene ad propria bona. *l. 1. §. largius. D. de ſucceſſ. edict. l. in ſuis. D. de liber. & poſth.*

4 Quomodo deſcendentium hereditates aſcendentibus deferuntur. *l. ſcripto 7. §. vltim. D. vnd. liber. l. iure ſuccurſum 6. De iur. dot.*

5 *d. l. nam etſi & d. l. ſcripto. §. vlt.*

6 Eſt enim totum ius De collationibus inductum ex ſumma æquitate contra rigorem iuris à prætore *d. l. 1. D. de collat. bonor.* poſtea vero auctum ab Imperatoribus maxime ad æqualitatem inter liberos ſeruandam *d. l. vt liberis, l. illam 19. & l. illud 20. C. hoc tit.*

7 Officium enim arbitri adminiculum eſt, & auxiliū ſubſidiarium, cui plerumque locus eſt ex æquitate, cum ratio iuris deficit, *vt in l. 2. C. de inoffic. donat. l. filij 16. l. vlt. & paſſ. C. famil. erciſc.* Iunge *l. quia tantundem 7. D. de negot. geſt.*

DEFINITIO II.

Datum vltra portionem hereditariam non eſt conferendum.

DOtem pater filiæ ſuæ nomine dederat aureorum ducentorum his verbis additis, *Idque vltra eam portionem, quam in bonis paternis defuncto patre habitura eſt.* Defuncto patre inteſtato, quærebatur an ea dos conferri deberet ſororibus cum filia dotata ſuccedentibus? Placebat, quod ad maritum primum pertineret, licet vxoris nomine ac voluntate tertiam hereditatis partem teneret, iniquè tamen aduerſus eum collationem poſtulari, qui dotem ſuo iure haberet.[1] Cum ſola igitur mulliere de collationis iure quærendum eſſe, vt ſi collationi locus eſſet, tanto minus ferret illa ex reliqua patris hereditate:[2] In propoſito autem nec mulier ipſa collationi obſtricta videbatur, quia præter & vltra portionem hereditariam ea dos filiæ fuerat conſtituta. Quibus verbis expreſſa videbatur voluntas patris collationem prohibentis,[3] cum alioqui non haberet filia dotem præcipuam, ſi eam conferre cogeretur.[4] Nemo autem dubitat quin ceſſet collatio ex voluntate parentis, non ſolum ſi voluntas illa expreſſa ſit, ſed etiam ſi tacita.[5] *Ita Senatus* in cauſa vxorum Amedei Pugeat, & Claudij Brunet, 5. Id. Febr. 1593.

1 *l. Titia 62. D. de iur. dot. l. ſi donaturus 9. §. 1. D. de condict. cauſ. dat.*

2 *l. dotis quidem portio 5. C. hoc tit.* Sic enim plerumque collatio fit, non vt aliquid detur, ſed vt minus accipiatur. *l. 1. §. ſed etſi tantum. D. hoc tit.*

3 Ioann. Papon. *in ſyntagmate Arreſtorum tit. De rapportz.*

4 Sunt enim iſta contraria venire quid in collationem & retineri præcipuum ac vltra portionem hereditariam. *l. filiæ cuius 18. C. famil. erciſc. l. ſi donatione. 13. C. hoc tit.*

5 Bald. *conſ. 110. incip ſciendum eſt. col. 1. lib. 4.* Socin. *conſ. 127. col. 8. lib. 3.* Cravet. *conſ. 85. num. 18.*

DEFINITIO III.

Caſus in quo maritus teneri poteſt ad dotis collationem.

QVid autem ſi collationi locus eſſet: ac marito dotem pecuniariam petenti obiiceretur, poſſideri ab eo vxoris nomine tertiam partem hereditatis: an repelli poſſet exceptione, quaſi qui pecuniā dotis ea portione vxoris ſuæ cōficere ſibi deberet,[1] aut ſaltem vxoris nomine collationis onus & iudicium ſubire?[2] Et ſiquidem pars quoque hereditaria in dotem data eſſet, vtique cogendus eſſet maritus etiam conſtante matrimonio dotem conferre,[3] aduerſus receptas iuris regulas:[4] eſſetque caſus is ſingularis, rationem illam habēs, quod nec aliud videretur ſub nomine portionis hereditariæ in dotem datum, quam quod facta collatione in portione hereditaria inueniretur.[5] Prius nāque eſſet ordine intellectus & naturæ, vt vxori competeret portio hereditaria, quam vt in ea quicquam iuris maritus dotis nomine habere poſſet.[6] Neque vero mariti intereſſet, an ducenta illa, quæ viuus pater debuiſſet, conferrentur, an tanto minus vxor ex paterna hereditate perciperet,[7] quando vtroque caſu & dotis diminutionem pati propter neceſſitatem collationis cogeretur, & quod facta collatione ſupereſſet, perinde in dote haberet.[8] Quod nō ſimiliter contingit ſolis ducentis in dotem datis. Illo ſiquidem caſu mariti ius in dote diminui æquū nō eſt, cum ſalua dote ſatisfieri poſſit æquitati collationis:[9] ita nimirum vt ex cæteris bonis nō dotalibus tāto minus vxor percipiat.[10] At in propoſita ſpecie nō poterat dici, portionē hereditariam, quæ ad mulierem defuncto patre ab inteſtato peruenisſet, in dotem datam videri, cum ſola ducenta data proponerentur.[11] Proinde ſi collationi locus fuiſſet, id eſt, ſi non fuiſſent ducenta illa in dotem data vltra portionem hereditariam,[12] ſed ſimpliciter, non eſſet repellendus maritus exceptione doli, tametſi collationem recuſaret,[13] nec cogendus ſuſcipere iudicium pro vxore,[14] ſed omnimodo aduerſus vxorem ipſam agi oporteret, vt ſororibus iiſdemque coheredibus iudicio familiæ erciſcundæ collationis emolumentum præſtaretur.[15] Ideo autem non videbatur in dotem data portio futura hereditaria, non quod bona futura in dotē dari minimè poſſent,[16] (quidni enim poſſint, ſicut & pignori dari?[17]) ſed quia poſt pecuniariam dotem conſtitutam ita ſcriptum fuerat in alia & ſeparata clauſula: *Et ce outre ſa part & portion hereditaire*, vt facilè appare-

Source : BIU Cujas

appareret, nõn addita ea verba augendæ dotis animo,[12] sed potius fauore filię, ne quandoque mortuo patre pecuniam illam quę dotis nomine data fuerat conferre aut imputare cogeretur.[13] Idque apparebat euidentius ex eo, quod cum in ea regione, in qua contractus initus fuerat, vigeret consuetudo, vt ad proportionem dotis augmẽtum, quod vocãt, à marito constitui oporteret dimidia tantum parte minus dote, nihil tamen maritus promiserat supra dimidiam dotis pecuniariæ.[14] *Ita Senatus* in eadem causa. An igitur aliud Senatus existimasset, si in eadem clausula pater filiæ nomine dotem pecuniariam constituisset vltra portionem hereditariam, quæ ab intestato esset obuentura? Dixi Defin. 29. supr. De iur. dot.

1 Pecunia siquidem ex quacunque re confici potest. *l. cum pater 77. in princip. de legat. 2. l. deducta 58. §. acceptis.* D. *ad SC. Trebell.*

2 Net enim ferendum est, vt prætextu mariti vxor faciat iniuriam coheredibus, sufficitque maritum indemnem seruari. *l. Titia 62.* D. *de iur. dot.*

3 Quasi collatio sit onus non tam personæ quã portionis hereditariæ, quæ nisi certa lege obtineri non potest.

4 Non enim alius tenetur conferre, quam qui succedit. *l. 1. & pass. hoc tit.* D. *& C.* Non autem succedit maritus sed vxor, quamuis dos sit in bonis mariti constante matrimonio. *l. Lucius 21. §. idem respondit constante* D. *ad municip.*

5 *argum. l. mulier bona 72.* vbi tale quid extat. D. *de iur. dot.* Hereditatis enim partes sunt homogeneæ. At hereditas ipsa consistit in iure. *l. hereditas 50.* D. *de petit. hered.* ideóque recipit & incrementum & diminutionem. *l. item veniunt 20. §. item non solum. eod. tit.* Ergo & portio hereditaria. Iunge quæ dicam *num. 11. infr.*

6 Priùs enim de re aut de persona, quam de iure quærendum est. *l. quidam referunt 14.* D. *de iur. codicill.*

7 Vt nec alterius cuiusli bet interest, an collatio fiat dando, an minus percipiendo. *l. 1. §. sed & si tantum.* D. *hoc titu. à. l. dotis quidem portio 5. C. eod.*

8 Quomodo dici etiam solet de dotis diminutione, quæ fit per impensas necessarias, de qua *in l. 5.* D. *de impens. in reb. dotal. fact. l. si is qui 56. §. vltim.* D. *de iur. dot. l. Mæuio 41. §. 1. de leg. 2.*

9 Quomodo & salua dote satisfit æquitati restitutionis in integrum in specie *d. l. Titia 62.* D. *de iur. dot.*

10 *d. l. dotis quidem 5. C. hoc tit.*

11 Nec enim hereditas aut portio hereditaria in re aliqua certa vel in quantitate consistere intelligitur, cum è contrario consistat in iure. *l. quamuis 14. D. si quis omiss. caus. testam. §. si quis vna Inst. de fideic. hered. l. cogi 16. §. inde quæritur. D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. hereditas 50. de hered. petit.*

12 Venit enim hodie in collationem quicquid non est prohibitum ne veniat. *Auth. ex testamento l. vt si eris 17. & l. illud 19. C. hoc titul.* ad seruandam scilicet inter liberos æqualitatem.

13 *arg. d. l. Titia 62. de iur. dot.*

14 *d. l. dotis quidem 5. hoc tit.*

15 *Ead. l. dotis. & d. l. 1. §. sed & si tantum* D. *eod.*

16 Nulla enim lege prohibitum est bona vniuersa etiam futura in dotem dare. *l. nulla 4.* vbi Bald. *C. de iur. dot.*

17 *l. 1.* D. *de pigner. l. vlt. C. quæ res pignor. oblig. poss.*

18 Quamuis dici soleat huiusmodi dictiones *vltra, præter, hoc amplius*, & alias, si quæ sunt similes, habere vim, vt nostri loquuntur, repetitiuam, idque cum suis omnibus qualitatibus. *Itaque ita 13.* vbi Bartol. *de dot. relig. l. Seio 10. §. vxori. de ann. legat. l. si pure 54* vbi etiam late Bart. *de legat. 3.*

19 Acsi scriptum esset, *extra partem & portionem hereditariam*, quasi ea verba non tam dispositiue, quam per modum exceptionis addita videatur. Alioqui hæc verba addita fauore filiæ in odium eius retorquerentur, quippe cuius interfit bona aliqua habere extra dotem, nec omnia in dotem dedisse videri. *l. vnic. C si aduers. dot. l. hac lege 8. C. de pact. conuent. tam sup. d. t.*

20 Correlatiuorum enim eadem ratio esse solet & debet. *l. 1. C. de cupr. ff. lib. 11. cap. vltim.* ita vt ex vno ipsorum aliud declaretur. Text elegans *in l. virum 7. §. vltim* vbi Cumanus. D. *de reb. dub.* Sunt autem ista correlatiua Dos, & Augmentum dotale, saltem ex parte augmenti dotalis quod ipsum nomen habet à dote, diciturque additamentum *in l. inter socerum 26. tum inter.* D. *de pact. dotal. l. etiamsi 8. C. de iur. dot.*

DEFINITIO IV.

Donatio simplex inter viuos nõ imputatur, neque confertur, nisi expressim dictum sit, Extra casum l. illud 20. §. 1. C. hoc tit. Donatio causa mortis multo minus.

QVæri solet vtrum donatio inter viuos conferenda sit,[1] siue ex testamento, siue ab intestato succedatur, & siue de paterna, siue de materna successione tractetur.[2] Nec desunt qui aliter atq. aliter sentiant,[3] propter nouas Iustiniani constitutiones,[4] quæ totũ ius antiquũ de collationibus perturbarunt. Nam cùm olim collationi locus nullus esset, nisi ab intestato,[5] placuit Iustiniano, vt etiam ex testamento conferri oporteat omni casu quo collationem ab intestato fieri necesse erat, nisi expressim prohibita collatio sit.[6] Rursus cum olim soli emancipati conferrent non quidem emancipatis,[7] sed suis tantùm, & sui tam emancipatis quam suis.[8] Et consequenter eo tantùm casu, quo de paterna successione tractabatur, (nec enim fœminæ habent suos heredes, & proinde emancipatos,[9]) placuit Leoni primùm,[10] vt tam dos, quàm donatio propter nuptias, siue à matre, siue à patre aut alio ex ascẽdentib. data cõferatur: Deinde Iustiniano, vt ad æqualitatem inter liberos inducendam, etiam donatio simplex cõferenda sit, si ab altera parte donatio aliqua ob causam conferatur.[11] Verius itaque est, quod & magis communiter placet interpretibus,[12] donationem simplicem & inter viuos, sicuti nũquam imputatur in quartam, nisi cùm expresse dictum est,[13] ita neque conferri, nisi aut expresse lex illa donationi dicta sit, aut necessitas æqualitatis inducendæ faciat locum Iustinianeæ constitutioni:[14] Extra quam vtimur iure vetere,[15] nec immerito. Quid enim tam alienum ab imputationis & collationis inducendæ voluntate, quam donare simpliciter, ac inter viuos?[16] Sane quin emancipati etiam simplicem donationem conferre fratribus suis debeant dubitari non oporter.[17] Olim quidem ab intestato tãtùm, hodie verò etiam ex testamẽto,[18] & illo quoque casu, quo nihil de inducenda æqualitate tractari oporteat. In eo namque duriorem emancipatorum condicionem esse æquũ est, contra quos primum induci necesse fuit æquitatem collationis,[19] nisi cùm emancipati soli succedunt.[20] Porro quibus casibus donationem etiã simplicem inter fratres conferendam diximus, aliud tamen probandum est si donatio propter benemerita facta sit,[21] etiam de quibus non constet nisi per assertionem donatoris, si modo eius persona non sit suspecta.[22] Quia eo casu videtur donationem meruisse filius non vt filius, sed vt extraneus quilibet:[23] quem nemo dixerit collationis munere fungi oportere.[24] Cæterum cùm dicimus etiam simplicem donationem conferendam esse, vt æqualitas inter liberos inducatur,[25] non sic accipiendum est, quasi vnus ex liberis non plus habere debeat ex bonis patris aut matris, quam alius (alioqui semper & omni casu conferenda esset etiam simplex donatio) sed vt non debeat donationem huiusmodi simplicem habere præcipuam is, cui frater aut soror aliquid confert.[26] Proinde non inquiremus cuius æstimationis sit id quod ex alia parte confertur, sed tantùm an aliquid sit quod conferatur.[27] Quod si ex vna parte & dos sit & simplex donatio, ex altera verò parte simplex donatio tantùm, ex neutra parte cõferetur donatio, dos tamen iure communi conferetur,[28] quia donationũ licet inæqualiũ compensatio facienda omnem

Source : BIU Cujas

inæqualitatis rationem excludit. Illud plane in confesso est ea quæ per speciem vltimæ voluntatis relicta sunt, ne quidem hodie collationi subiacere siue ab intestato siue ex testamento succedatur, [26] quoniam extero iure capi omnia intelliguntur. [27] Ergo nec donationes causa mortis, quia speciem vltimæ voluntatis constituunt vnquam, si non expresse dictum sit, conferentur." *Ita tractatum est.*

1 De quo nostri disputant *ad Auth. ex testamento C. hoc tit.*
2 De quo in *l. illud* 20. § 1. *eod.*
3 vt constat *ex not. per gloss.* Bart. & alios *ad d. Auth. ex testamento.*
4 *in d. l. illud & Novell.* 18. *de vrient. & semiss. cap.* 6. vnde sumpta est *d. Auth. ex testamento.*
5 *l.* 1 2 4 *& pass. eod.*
6 *d. Auth. ex testamento.* vbi Castr. & alij.
7 *l. si emancipati* 9 *eod.*
8 Ex ratione posita *in l.* 1. D. *eod.*
9 *l.* 4. § *ad testamenta de bonorum poss. contr. tab.* Dixi *Def.* 1. *supr.*
10 *in l. vt liberis* 17 *C. hoc tit.*
11 *in d. l. illud* 20. § 1. *C. hoc tit.*
12 *ad d. Auth. ex testamento & ad d. l. illud* § 1. vbi præsertim Castrens. *& ad l. si emancipati in fin. eod.*
13 *l. si non mortis* 25. D *de inoff. test. l. si quando* 35 § *& generaliter C. eod.*
14 *d. l. illud in fin.* vbi textus est expressus.
15 Id est quoties nulla subest æquitas inæqualitatis euitandæ, qui casus est *l. illud* § 1.
16 Cessat autem collatio etiam ex tacita voluntate, *l. filiæ* 18. *C. famil. ercisc. l. ex parte* 39 § 1. D *eod.*
17 *l. vt liberis* 17. *in fin. C. hoc tit.*
18 *l.* 1. iunct *Auth. ex testamento eod.*
19 vt dixi *Def. in.* 1. *num.* 1. *sup.*
20 *d. l. si emancipati in princip.*
21 Castr *ad d. Auth ex testamento.*
22 Iuxta ea quæ dicemus *Def. in.* 3. *nu.* 6. *in fi.* *De reuoc. donat.*
23 Castr. *ad d. l. Auth. ex testamento.* quæ certè non de donatis intelligenda est, sed de datis in dotem vel quo alio simili modo, vt loquitur textus *d. Novell.* & *cap.* 6. id est, ob causam aliquam non simpliciter, vt bene ibi *gloss. arg. l. vlt.* § 1. *de tritic. vin. & oleo leg.*
24 Castr vbi sup. *post gloss. ad d. l. si emancipati.*
25 *ex d. l. illud* § 1. quæ specialem sane casum continet ac supponit regulam iuris esse in contrarium.
26 id enim verba textus probant, & ita Castrens. *ibid.* addens eo quoque casu, quo simplex donatio conferenda est ab eo cui frater vicissim aliquid confert, non esse donatarium cogendum conferre si modo nolit sibi conferri, ex *l. vlt. D. hoc t.*
27 æqualitas enim æstimanda est non ex valore, sed ex iuribus conferendis & eorum qualitate.
28 *d. l. illud* § 1 ibi, *non etiam simplicem donationem accepit.*
29 *d. l.* 1. *l. si iam* 15. *C. eod.*
30 *l. à patre* 10. *eod* id est extraneorum iure. Iunge *l. vlt. eod.*
31 *l. Marcellus* 15. *l. illud* 37. *D. de donat. caus. mort. l. vlt. Cod. eod.* Ex quo inferri potest, si quis donauerit filio inter viuos, & mortis causa non esse conferendam donationem etiamsi valere possit tanquam inter viuos, quia nec conferretur, si valeret causa mortis. Varietas enim iuris non debet inducere diuisionem voluntatis. *l. cum qui* 18. *in fin. De his quæ vt indign.* Tacita autem voluntas sufficit ad impediendam collationem *d. l.* 18 *C. fam. ercisc. d. l.* 39 § 1. D *eod.* Et qui variis speciebus iuris vtitur non tam donat sæpius quàm loquitur sæpius, *l. Mæuias* 66 § *eum qui. de leg.* 2. Sed & cùm post testamentum donatio facta est conferri nunquam debet, si liberi omnes ex æquis partibus fuerant instituti. Alioquin donatio nullum effectum haberet. *arg. d. l.* 39 § 1 D *fam. ercisc. & d. l.* 18. *C. eod.* iunct. *l. generali* 32. § *fi.* ibi, *eo magis quod æquis partibus heredes scripti essent.* D. *de vsufruct. legat. l. cùm hi. status* 32 § *si maritus & §. qui quæsdam. De donat. int. vir & vxor. l.* 18. *l.* 22. *l.* 24 § 1. *de adim. legat.*

DEFINITIO V.

Pendente quæstione de iure successionis, nihil certi de collatione inter fratres facienda constitui potest.

CVm pater intestatus decessisset superstitibus pleriſque filiis & filiabus, quarum aliæ paternæ successioni cum iureiurando accepta dote renunciauerant, [1] aliæ non renunciauerant, diuisa fuerant paterna bona inter omnes liberos ex æquis partibus quasi nulla facta renunciatione, [2] quod iidem filiorum impuberum tutores essent, & filiarum, quæ renunciauerant, coniuges quorum dolo celatæ renunciationes eiusmodi diuisioni causam dederant. [3] In diuisione autem conuenerat, vt ex iuris communis forma dotes acceptæ conferrentur, vtque ob eam causam fratres interim certis prædiis fruerentur. Si filiæ, quæ dotem acceperant, & futuræ patris successioni renunciauerant, conueniantur à fratribus per restitutionem in integrum, aduersus diuisionē post compertas renunciationes, [4] & vicissim sorores cōtra renunciationes, [5] vtraque causa restitutionis simul tractanda erit, vt ex euentu demum appareat an collationi locus esse debeat necne. [6] Interim igitur & pendente causa restitutionis nihil noui constituendum erit. [7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, post Idus April. 1614.

1 Vt hodie passim fieri adsolet, *ex cap. quamuis passim. de pact. in* 6.
2 Ex regulis successionis intestati. *l.* 4. *C. de legit. hered. Novell.* 118. *De hered. ab intest. venient.*
3 Cùm tamen ab intestato succedere non debuissent filiæ, quæ renunciauerant, *d. cap. quamuis passim.* Castr. & alij *ad l. qui superstitis* 94. *D. de acquir. hered.*
4 Quasi dolo malo factas & ex falsa causa.
5 Quasi factas metu & reuerentia maritali & paterna, & immodica læsione intercedente. Ex qua causa placet posse dare restitutionem, *ex not. d. cap. quamuis passim.*
6 Non enim potest locus esse collationi, nisi inter succedentes, siue ex testamento, siue ab intestato. *d.* 1 *& pass. hoc tit. D. & C.*
7 Quia pendente lite standum est vtique contractui, *cap. suscitate. Extr. de in integr. restit.*]

TIT. V.

DE TESTAMENT.

DEFINITIO I.

Scriptura, quam notarius imperitus donauit nomine codicillorum, non eo minus valeret iure testamenti, si habeat omnes solemnitates testamentorum? Et de clausula codicillari: Et an ei qui egit quasi ex codicillis liceat variare?

RVSTICVS, cum testamento per nuncupationem condito fratris præmortui filium instituisset, posteriore scriptura, quam passim codicillorum nomine donauerat, prius testamentum reuocauerat, [1] heredi scripto tanquam ingrato hereditatem ademerat, [2] vxorem suam ex alio heredē scripserat, [3] ab eaque legata omnia priore testamento relicta solui præceperat. [4] In ea scriptura septem testes adfuerunt masculi puberes, cogniti, & rogati: [5] omnia denique testamenti solemnia intercesserant, vt nihil nisi nomen ipsum deesse videretur. [6] Cum de scripturæ viribus dubitaretur, an testamenti codicillorum iure censenda esset, [7] placuit eam accipiendam interpretationem, quæ rectam sani hominis voluntatem tueretur, [8] ideoque cum codicillis hereditas nō magis adimi possit quam dari, [9] pro testamento habendam. [10] Non quod hac parte rusticitati quicquam indulgendum esset, [11] sed quia in nomine potius quam in ipsa actus substantia, [12] & quidem per notarij insciti am, [13] quam & alia multa prodebant, errorem iuris interuenisse appareret. [14] Item quæsitum est, cum posteriore scripturæ parte cautum esset, vt codicillorum iure non valeret, iure donationis causa mortis defenderetur, omnique alio iure quo melius valere posset, an si testamenti

iure

iure valere non potuisset, quæ ex fideicommisso hereditas mulieri ab herede instituto deberetur?[15] Placuit fideicommissi petitionem competituram, quod ea clausula omnem voluntatis dum ne solemnioris [16] speciem complecteretur.[17] Rursus dubitatum est, si mulier hereditatem primum ex testamento petiisset, postea testamenti diffidens viribus ex fideicommisso agere instituisset, an ei liceret variare. Visum est permittendum,[18] propter incerti iuris periculum,[19] cum dubitari probabiliter posset an ea scriptura, quam testator codicillorum nomine passim donauerat, testamenti iure subsisteret. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 29. Martij 88.

1 Cum tamen per codicillos neque reuocari, neque confirmari testamentum possit, *l. quod per manus* 10. *de iur. codicill.*

2 Quod tamen per codicillos fieri non potuerat *l. pen. §. 1. D. de condic. instit.*

3 Cum neque dari per codicillos hereditas possit. *l. 2. §. vlt. d. l. quod per manus* 10. *l. Diui* 6. D. *de iur. codic. l. 2. C. eod. l. hereditas* 5. *C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

4 Hoc quoque in codicillis fieri non poterat nisi qui ex testamento valere possent. *l. illud* 13. *§. tractari. l. vltim.* D. *de iur. codicill.*

5 Quæ solemnitas in testamentis quidem necessaria est *tit. l. de testament. ordin. Instit.* sed non in codicillis *l. vltim. in fin. C. de codic.* quamuis nihil vetet in codicillis quoque eam interuenire, quoniam quæ abundant non solent vitiare, *vulg. iurib.*

6 Aliud enim est nomen testamenti, aliud codicillorum, sicut & eorum diuersa sunt iura. *l. si idem* 7. *C. eod. titul.* De codicill.

7 *Vt & in d. l. illud § tractari. & dict. l. vlt.* D. *de iur. codicill. l. non codicillum* 14. *C. hoc tit.*

8 Maligna enim est interpretatio per quam fit, vt actus pereat potius, quam vt valeat. *l. si ita stipulatus* 126. *§. Chrysogonus. de verb. obl. ig. l. quoties* 12. D. *de reb. dub.*

9 *d. l. pen. §. 1.* D. *de condic. instit.*

10 *d. l. non codicillum d. § tractari & d. l. vltim.* Ias. *in d. l. non codicillum.* Bald. *in l. fin. col. vltim. vers. extra quæro. C. de codicill. & in l. quærebatur.* D. *de testam. milit.* Marc. de Mant. *singul.* 548. vbi citat gloss. & Bald. *in l. quoties col. 2. famil. erciscund.* Bart. *in l. institutio. in princ. de hered. instit.* Dyn. *in l. cogi* 16. *§. & generaliter. D. ad SC. Trebell.*

11 Quamuis enim soleat indulgeri quantum ad solemnitates testamentorum, *l. vlt. C. hoc tit.*

12 Qui error in nomine non debet nocere, quoties constat de voluntate, nisi cum erratum etiam est in corpore. *l. quoties* 9. *in princ.* D. *de hered. instit.* Iunct. *l. si quis in fundi* 4. *de leg.* 1.

13 Quam testatori nocere non oportet. *l. errore* 7. *C. hoc tit. l. si librarius* 92. *de leg. iur.* præsertim cum error esset tantum in nomine. *l. testamentum* 19. *hoc tit.*

14 Qui error voluntatem non habet, *l. per errorem* 15. D. *de iurisd.* voluntas autem semper potior est voce dicentis nedũ scriptura scribentis. *l. Labeo* 7. *ad fin. De supellect. leg.* Et præterea error iuris excusabilis est in rustico, *l. vlt. C. hoc tit. l. regula* 9. *D. de iur. & fact. ignor.* Valde tamen obtinet, quod dici solet, si non valet quod ago, vt ago, nec valere vt valere possit, cum fit transitus à specie in speciem. Bart. *in l. de iur. codicill.* Ias. post alios *in l. 1. §. si quis ita. de verb. obl.*

15 Vt dici solet quoties clausula codicillaris adhibetur in testamento nullo. *l. quærebatur* 19. *§. 1. D. de test. milit. l. Lucius* 88. *§. vltim. de leg. 2. l. generaliter* 24. *§. ex testamento.* D. *de fideic. libert. l. 1. C. eod.*

16 Non enim posset ea clausula comprehendere testamẽtum ipsum tanquam quod sit perfectius & solemnius. Bart. *in d. l. 1. num. 22.* D. *de iur. codicill.*

17 *l. cum pater* 77. *§. filius matrem. de leg. 2.* & aliis citatis, *num.* 15. *quibus adde l. vltim. C. de codicill. 2. vbi gloss.* in verb. *verbis tamen, eod. l. Scæuola* 76. vbi Bartol. & alij ad Trebell. *per l. ex facto* 17. *in princip. eod. l. filiusfamilias* 114. *§. at quis heredem. de leg. 1.*

18 Contra quam regulariter obtineat *dict. l. vltim. C. de codicill.*

19 Nam nec locus est *d. l. vltim.* cum successor est incertus, Bart. *ad l. controuersia. num. 6* D. *de transact.*

DEFINITIO II.

Testamentum factum adhibito minore quã quinque testium numero, etiam ab eo qui vel parochum, vel notarium plureſve teſtes adhibere voluit, nec potuit, nullius eſt momenti.

DEtrusus in carceres iniquiores ob falsam accusationem, cũ grauissimo morbo laboraret, & ad confitenda peccata parochum, ad suprema verò ordinanda notarium testésque conuocari flagitaret, vtriusque petitionis repulsam inhumaniter passus à Commentariensi,[1] quod is nonnullorum magistratuum imperio prohiberi se diceret, ne quemquam omnino nisi impetrata prius venia accedere pateretur, palam heredem nuncupauerat vxorem suam charissimam, Commentariense ipso præsente cum vxore fratreque. Scripturam de ea re Commentariensis mandante testatore confecerat, quam subinde testator propria subscriptione firmauerat.[2] Quærebatur an valeret testamentum, cum de testatoris voluntate tam per scripturam quam per tres illos testes constaret, nec difficile tantum, sed etiam prorsus ἀδύνατον fuisset, vt aliorũ pluriumve testium copia haberetur.[3] Cur non enim hoc saltem in casu locus sit constitutioni Leonis,[4] quæ iubet, vt si in itineribus vel agris aliisque inhabitatis locis testamẽtum fiat, trium testium confirmatio suscipiatur? Sic iis qui in expeditione bellica aut grassante peste testantur, vulgares testamentorum solemnitates remittimus,[5] fauore vltimæ voluntatis conseruandæ.[6] Nec quicquam videtur æquius, quã vt si de præcisa, vt ita dicam, impossibilitate habendorum testiũ appareat, satis sit eas adhibitas solemnitates quas ius gentium requirit:[7] Duos scilicet testes adfuisse,[8] aut quæ in Põtificio sufficerent, nihil nisi parochi duorumque præterea testium præsentiam requirente.[9] Atqui parochum habere hic testator voluerat nec potuerat.[10] Sed & cum pro parocho duos testes adhiberi posse placeat,[11] quidni testatoris subscriptio vnius saltem testis fidem suppleret?[12] *Senatus* tamen pronunciauit nullius momenti esse testamentum, quod minore quam quinque testium numero probaretur.[13] Nam nec pestis quantumcunque sæuiẽtis tempore,[14] nec si in Tyranni castello ad quod liber non pateret accessus,[15] testamentum factum proponeretur, pauciores tamen quam quinque testes vnquam sufficient.[16] Neque vero aut nouũ aut iniquũ est, vt intestatus moriatur etiam is, qui testari maxime voluit, si testium copiam habere non potuerit.[17] Ob idque nimirum solẽt prudentes viri, ne id periculum incurrant, eo tempore testari, quo nec testiũ numerus nec aliud quicquam desit ex solemnib.[18] Digna tamẽ res visa est, cuius asperitatem Princeps ab herede instituta aditus pro sua æquitate corrigere deberet,[19] non vt legibus vim faceret ablata legitimis successoribus hereditate,[20] sed vt saluo eorum iure mulieris inopi egenitati ex ærario aliquatenus prospiceret, ne defuncti innocentis voluntas vi maiore quam obtentus maiestatis suæ et inscio pientissimo Principe pepererat, prorsus interciisse videretur.[21] *Ita Senatus* 4. Id. Iulij 1588.

1 Sic enim appellamus eum, qui carceris custodiam habet, quod in commentarium custodias referat. *l. 4. C. de custod. reor.*

2 Quasi facturus testamentum saltem nuncupatiuum, quod multo pauciores ac leuiores exigit solemnitates. *l. in testamentis* 26. *C. hoc tit.*

3 Atque ita adhibuerat testator omnes solemnitates quas in tanta angustia possibile fuerat adhiberi, vt nihil prorsus ei posset imputari.

4 Nemo enim arctandus est ad impossibile. *vulg. l. impossibilium* 185. vbi not. De *reg. iur. l. filius* 15. D. *de condic. inst.* multũque refert an difficile quid sit, an prorsus impossibile, quia impossibilitas habet impedimentum naturale. *l. continuus* 137. *§. illud. de verb. oblig.*

Source : BIU Cujas

5 Nouel.41.cui titulus est, *V tin ciuitat.quinque.* in itineribus vero & in agris tres testes ad testamentorum fidem sufficiant.

6 *l.casus.8. C.hoc tit.l.sed & si quis.§.quæsitum.D.si quis caution.*Paris.*cons.46.num.24.vol.3.* Decius *cons.284.num.1. DD.in l.vlt.C.hoc tit.* Facit *l.1.* vbi Bart.*de bon.poss. & test.mil. l.Lucius 40.& l vlt.D.de test.milit.*

7 Quam scilicet publice expedit exitum habere. *l. vel negare 6.D.test.quem.aper.l.1.C.de sacr.eccles.*

8 Fernand.Vasq.*De succes.creat.progr.& resolut.part.1. lib.2. §.13.nu.18.& §.11.num.53.*

9 Iuxta illud Euangelij:In ore duorum,vel trium stet omne verbum. Vide tamen quæ scripsi *in Error.2.* Decad. 36.*De error.pragmat.* vbi probaui nullas esse testamentorum solemnitates quæ possint dici iuris gentium.

10 *Cap.cum esses,* vbi Abb.Sicul.& Barbat.*Extr.de testamen.* Boer.*decis.228 num.11.circ.fin.*Gail. *pract. obseruat.lib.2. cap.118. num.18.* Mynsing.*cent.1.obseruat.96.*Guid.Pap.*q.543.in fin.*

11 Itaque cum per eum non stetisset videbatur parochus habendus pro adhibito. *argum.leg. in omnibus causis 39. De regul.iur.*

12 Specul.*in tit.de instr.edit.§.compendiose num.12.*

13 *Arg.Auth.si modo C.famil.ercisc.*

14 *Per text.in l.vltim.vers.sin autem in illo loco. C.hoc titul.l. vltim.C.de codic.l.conficiuntur 8.§. codicilli. vers. quid enim.D.de iur.codicill.*

15 Rip. *in tractatu De priuileg. vltimarum volunt. caus. pest. num.11.*

16 Bald.& Salic.*in d.l.vlt.C.hoc tit.* & alij quos citat Guil. Bened.*in repet.cap.Raynutius in verb.testamentum 1.num.13* Sequitur Rip.*vbi supr.nu.10.* & reprehendit eundem Baldum cõsentientem *cons.285.incip.si quis iuris ciuilis lib.3.* Vide Socin. *cons.85.vol.4.incip.circa articulum per tot.*

17 Cum in qualibet vltima voluntate quinque testes ad minus requirantur, *dict.l.vltim. §.vltim.C.de codic.l. vlt.C.de mort.caus.donat.*

18 *l.2.D.si quis aliq.testar.prohib.vel coeger.*

19 Itaque in proposita specie hoc ipsum poterat imputari testatori cur in id vsque tempus distulisset testamentũ, quod multo ante tempore facere potuerat si voluisset.Sic enim seipsum arctauerat,ideóque indignus auxilio videbatur, *l.2.§.si quis tamen.D.si quis caution.*

20 *Arg.l.1.C.de legib.*iunct.*l.vltim. §.penult.& vlt.*D.*quod mer.caus.*

21 Numquam enim debet princeps lædere ius tertio iam quæsitum. *l.2.§.merito. & §.si quis à princip.* D.*ne quid in loc. public.l.4.C.de emancip. liber.* nec beneficia Principis debent cuiquam esse captiosa.*l.Paulus notat.8 D.de præscript.*

22 Ad inuidiam enim Principis maxime id pertinere videbatur, quod vidua conquereretur inde nasci occasionem iniuriæ,vnde iura nascuntur. *l. meminerint 6.C.vnde vi* Facit *l. Imperatorem 91.*& quod ibi notat Bald.D.*de hered.inst.l.ex imperfecto 23.*D.*de legat.3.*

DEFINITIO III.

Clausula codicillaris adhibita in testamento, in quo pauciores quam quinque testes adfuerunt,nihil operatur.

QVoties testamentum idcirco nullius momenti est, quod in eo pauciores quam quinque testes adfuerint, non potest codicillaris clausula adscripta facere, vt codicillorũ aut alterius cuiuslibet vltimæ voluntatis iure suprema defuncti iudicia defendantur. [1] Est enim perpetua iuris nostri regula, neque codicillos, neque aliam vllam volũtatis vltimæ speciem aliter valere posse,quã si quinque testes interuenerint. [2] Cui non eo minus locus est,quod casum talem proponas, in quo ex iusta causa testamento quoque faciendo quinque testes sufficere potuerint. [3] An igitur nihil eo casu intererit vtrùm testamentum testator fecerit an codicillos? Imo verò maximè intererit propter alias differentias,quæ inter testamentum & codicillos sunt quamplures. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis alias soleat hæc clausula operari ab intestato quoties testamentum ipso iure nullum est, secundum ea quæ dixi ad *Defin.1.num.15.supr.hoc tit.*

2 Dixi proxima *Defin. ex l.vlt. C.hoc tit. l.vlt.C.de codicill.l. vlt.C.de mort.caus.donat.*

3 Bart. *in l.2. in fin.de leg.1.* quem refert & sequitur Socin. *cons.85.incip.circa articulum.vol.4.*Didac.Couart.*in rubr.de testam.part.3.num.21.in fin.*

4 Testamenta enim quamplurimas alias solemnitates requirũt,codicilli vero nullam prorsus,*d.l.vlt. in fin.C.de codicill.* Maxime autem in eo differunt quod testamentarios testes semper rogatos esse oportet, nec ea solemnitas vnquam remittitur, si Ripæ credimus *in tract. de priuil. vlt. volunt. caus. pest.num.42.* In codicillis autem etiam fortuiti testes sufficiũt. *d.§.vlt.& Inst.eod.in fin.* Denique nunquam confundi debent iura testamentorum,& codicillorum. *l.si idem 7. C. de codic.l. non codicillum 14.C.hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Testamentum factum per nuncupationem, herede non nuncupato, non potest valere iure testamenti in scriptis, licet habeat solẽnitates requisitas: Nec si adsit clausula, Omni meliori modo.

TEstamento propria manu scripto, subscriptoque, à testibus etiam subsignato testator declarauerat,velle se eam scripturam valere iure testamenti nuncupatiui, quod voluntatem suam non nisi ad futuram hominum reique memoriam scripto mandasset, [1] neque tamen heredem palam nuncupauerat. Placuit neque iure testamẽti in scriptis valere posse,cum id noluisset, [2] neque iure nuncupatiui,quod heres palam nuncupatus non esset. [3] Nec obstabat,quod eadem scriptura testator præceperat, vt si eo iure testamentum non valeret, omni alio meliori iure,quo valere posset,defenderetur: Quandoquidem ea clausula nec supra quam testator voluerit operari potest, [4] nec eam interpretationem admittere, vt ad solemniorem voluntatis speciem referatur. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin.6. infr.De codicill.

1 Nam huius rei gratia solent plerunque conficiscripturæ tam de vltimis voluntatibus,quam de contractibus. *l.4.* D. *de pignor.l.4.*D.*de fid.instrum.l.iubemus 29.vers. sed ne aliqua.Cod. hoc tit.*

2 Neque enim actus agentium operatur vnquam vltra eorum intentionem, *vulg. l.non omnis 19.D.de reb.cred.l.quoties 9.*D.*de hered.inst.l.multum interest 6. C.si quis alte.vel sib.l. sine emancipatis 17.C.de donat.*

3 *l.heredes palam 21.*D.*qui testam.fac.poss.*

4 Clausula enim codicillaris numquam supplet defectum voluntatis,sed tantum solemnitatis.*Dec.cons.205.in fin.*

5 Ita Bart.*ad l.3 num.22.* D. *de iur.codicill.* Dixi *ad Defin.1. num.16.supr.* Illa fortior obiectio est si quis dicat, neminem videri id testari genus eligere, per quod sua iudicia impugnentur.*l.2.*D.*de testam.milit.*Sed id in dubio obtinet.In proposito autem aperta erat voluntas testatoris,qui non nisi per nuncupationem testari voluerat, aut ab intestato facere codicillos,numquam vero cogitauerat de faciendo solemni testamento in scriptis.

DEFINITIO V.

Testamentum tempore pestis non pauciores quam quinque testes requirit, nisi factum sit à Syndico aut alio publicum officium gerente: Testes tamẽ semper rogatos esse oportet.

TEstamentum tempore pestis conditum non eo minus requirit solemnem numerũ septem testium,[1] nisi probetur tam grauem sæuamque fuisse pestem,vt copia testium haberi non potuerit, quo casu humanius visum est quinque testes sufficere, certè non pauciores. [2] Præterquam si agatur de testamẽto Syndici, aut magistratus alteriusve cuiuslibet publicum officium gerentis. Hos enim,si dum pro republica laborant morbo correpti sint, visum est dignos esse,qui militum priuilegio gaudeant, [3] vt quoquomodo testari possint & velint, rata sit eorũ voluntas nec iuris communis solemnitates requirat.[4]

Source : BIU Cujas

rat.[4] Neque tamen huic consequens erit, vt valeant eorum testamenta, si testes qui adfuerunt minime rogati proponantur. Nam neque militibus hæc solemnitas vnquam remittitur,[5] quia nec necesse est, cum quisquis loqui potest, æque facile testes etiam rogare possit.[6] *Ita Senatus* in causa Ioannis Perrot, & Dominorum Senatorum Danise, & de Beausuiour, Calend. Iul. 1589. & rursum in causa Petri & Humberti Roux, contra Claudiam Violat, 8. Id. Mart. 1591.

1 *l. casus* 8. *C. hoc tit.* & ibi DD.

2 Boer. late *qu.* 228. Rip. *in tract. De priuileg. vltim. volunt. caus. pest. num.* 11. Vide Paris. *cons.* 46. *numer.* 24. *volum.* 3. Dec. *consil.* 284. DD *in l. vltim. C. hoc tit. l.* 1. vbi Bart. *de bonor. poss. ex test. milit.* [*arg. l. vlt. C. hoc tit.* vbi dicitur in testamento ruri facto quinque testes sufficere, etiamsi testamentum solemniter & inscriptis factum proponatur, hoc quoque addito, vt si literatorum testium copia non possit haberi, sufficiat literatos subscribere pro illiteratis. Quod ius licet rusticorum fauore primum constitutum sit, bene tamen tractum est ad testamenta etiam ciuium in rure testantium. Gothofr. & alij *ad dict. l. vlt.* Sumpto præsertim argumento ex Leonis *Nouell* 41. quæ solemnitatem numeri testium remittit testamentis omnibus, non modo rusticorum, sed etiam ruri à quocunque factis. Sanè testamentum ad pias causas contentum est duobus testibus etiam non rogatis nec masculis, *cap. cùm esses. & cap. relatum. Extr. de testam.* quod ius Pontificium seruandum est etiam in foro Cæsaris. Iul. Clar. *in §. testamentum. qu.* 6. Eoque casu valent legata etiam laicis relicta. Clar. *ibid. ex communi opinione num.* 9. Quod intellige si testamentum valeat tanquam testamentum, non item si defendatur sola potestate clausulæ codicillaris in eo subintellectæ quia clausula codicillaris, quæ subintelligitur fauore piæ causę, non potest locum habere in legatis non piis.]

3 Istorum enim periculum non leuius est quam militum, & bellum eo tempore videtur esse inter Deum & homines, inquit Bart. *l. naturaliter* 5. *colum. penult. de vsucap.* Dec. *d. consil.* 284. Rip. *vbi super ex not.* per Barcol. *in dict. l.* 1. *de bon. poss. ex test. milit.*

4 *d. l.* 1. *in princ. l. Lucius* 40. *l. vlt.* iunct. *l. Diuus* 24. *& pass. D. de testam. milit.*

5 *d. l. Diuus*, ibi, *conuocatis ad hoc hominibus.*

6 Rip. *vbi supr. num.* 42.

DEFINITIO VI.

In testamento facto tempore pestis debent testes esse puberes & masculi, non fœminæ, si masculi inueniri possint. Et in eo quoque debet relinqui legitima titulo institutionis.

SEd & puberes esse oportet eos testes, qui testamento pestis tempore condito adhibentur.[1] An & masculos? Vtique, si haberi potuerūt. Nam si probetur masculos eo tempore reperiri non potuisse, fœminæ in subsidium admittentur.[2] Ex cæteris testamentorum solemnitatibus nulla est, quam remitti oporteat.[3] Finge præteritam à testatore matrem, cui legitima relinqui debuerat, aut relictam ei legitimam titulo legati cum iure institutionis relinqui debuisset.[4] Non valebit testamētum, præsertim matre conquerente,[5] nec si heredes instituti legitimam offerant. In heredis namque potestate nunquam est facere, vt testamentum quod ab initio non valuit conualescat.[6] *Ita Senatus* in causa supradicta fratrum Roux, & Claudiæ Violat.

1 Pupillus enim ea etiam quæ videt ignorat. *l.* 1. *C. de falsi monet.* & absentis loco esse intelligitur sicut & furiosus. *l. Fulcinius* 7. *§. plane interdum. D. ex quib. caus. in poss. eat.* iunct. *l. vbi non voce* 124. *§.* 1. *de reg. iur.*

2 Ias. *in l. fin. num.* 19. *C. de testam.* Alex. *cons.* 24. *num.* 11. *vol.* 2. Steph. Bertr. *cons.* 212. *num.* 6. *lib.* 1. *in secunda edit.*

3 Nisi quod testes huiusmodi morbo oppressos eo tempore iungi atque sociari remissum est. *l. casus* 8. *C. hoc titul.* Vide Ias. *in d. l. vltim. num.* 7. Alexand. *in l. scriniarios. C. hoc tit.* Bart. *in d. l. naturaliter* 5. *de vsucap.* Alex. *consil.* 30. incip. *ponderatis. col.* 2. *lib.* 5. Panorm. *cons.* 3. *quæst.* 18. *lib.* 2. Rip. *in tract. de pest. in prælud. num.* 9.

4 Secundum communem nostrorum sententiam *ad Nouell.* 115. *vt cum de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.* quicquid dicat Bart. *in Auth. nouissima. C. de inoffic. testam. n.* 4. *& in l. siue libertus. §. excluditur. de iur. patronat.* Gloss. *in §. siue igitur omnes.* in verb. *nullum. d. Nouell.* 115. *vt cum de appel. cognosc.*

5 Si enim adprobaret iudicia filij, aliud esset ex æquitate, de qua *in l. filio* 17. D. *de iniust. rupt.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi *in Coniecturis & in Decadibus*, De *error. pragmat.*

6 Debet enim testamentū propriis viribus subsistere, non ab alterius voluntate pendere. *l. illa institutio* 32. *de hered. inst.* multo minus à voluntate heredis. *l. Senatus* 43. *§ pen. de leg.* 1. *l. fideicommissa* 11. *§. quamquam. de leg.* 3. priusque est, vt testamentum valeat, quam vt heres priusquam ex eo esse possit. *l. si filius* 7. *& l. si filius* 16. *de liber. & posth.*

DEFINITIO VII.

Nec clausula codicillaris, neque illa*, Omni meliori modo, *subintelligitur testamento facto tempore pestis, vt neque in testamento militari, sed tantum in testamento inter liberos, & ad pias causas.

AT neque verum est quod quibusdam placuit, in eo testamento, quod pestis tempore conditum sit, subintelligi clausulam codicillarem, aut eam quæ paris est potestatis, qua iubetur testamentum valere omni meliori modo,[1] nimirum, vt non valente propter omissas solemnitates testamento institutio flectatur in fideicommissum, & quæcumque eo testamēto legati vel fideicommissi iure relicta sunt, ab intestato repetita intelligantur.[2] Numquam enim credendus est codicillos fecisse, qui testari voluit, si non diserte id expresserit,[3] præterquam si inter liberos aut ad pias causas testatus quis proponatur. Quo casu singulari quodam iure receptum illud est fauore & priuilegio liberorum, & pię causæ, ex interpretū traditionibus potius quā ex iuris ratione.[4] Quod vero addunt, *Exemplo testamenti militaris*, prorsus alienum est. Nam præter id, quod minus recta est cōparatio militis & hominis peste laborantis, nisi Syndicus sit aut alia persona publica,[5] constat testamentum militis cum iure militari factum est iure directo valere, ac tanquam testamentum, non autem iure codicillorum ab intestato.[6] Illud sane verum est, testamentum à milite iure communi factum non eo minus valere iure militari, si communi defendi non possit, quia non est credendus miles id genus testamenti elegisse, per quod iudicia sua impugnaret.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De *qua in l. cum pater* 77. *§. filius matrem. de leg.* 2.

2 *Arg. l. penult. §. vltim. eod. l. generaliter* 24. *§. ex testamento. de fid. libert.*

3 *l.* 1. *D. de iur. codicill. l. vltim. C. eod. d. l. penultim. §. vlt. de leg.* 2. *l.* 3. *D. de testam. milit. l. coheredi* 41. *§. cum filiæ. de vulg. & pupill. substit.*

4 Iul. Clar. *in §. testamentum. quæst.* 8. *num.* 7. post Iason. *ad d. §. cum filiæ in fin.* vbi dicit communem. Boer. *quæst.* 40. Vide tamen quæ contra hanc opinionem scripsi *in Error.* 1. *Decad.* 56. *De error. pragmat.*

5 Vt dixi *Defin.* 5. *supr.* quia cæteri hoc morbo oppressi non laborant pro republica.

6 Nisi cum miles expressim cauit, vt testamentum suum valeat per fideicommissum, vt *in l. quærebatur.* 19. *D. de testam. milit.*

7 *l.* 3. vbi est textus elegans *eod. tit.*

DEFINITIO VIII.

Qui allegat testamentum nuncupatiuum non scriptum debet exprimere annum, mensem, diem, & locum, sed non testes.

AGnatus proximus ab eo cōuentus, qui se testamento nūcupatiuo, nec in scripturam redacto

Source : BIU Cujas

dicit institutum, non prius vrgendus est, vt defensiones vllas proferat, quàm auctor non annum duntaxat & mẽsem, sed etiam diem ediderit, & locum in quo testamentum conditum dicitur. [1] Propterea quod non aliter sciri possit, an testamentum illud valeat, hoc est, an posterior alia vlla voluntas contraria secuta sit, [2] aut an falsi testes sint qui adserãt interfuisse testamento, aut an alibi testator fuit eo ipso die.[3] Denique quoties ad validitatem actus quo de agitur præcisa diei adiectio necessaria est, puta si de iure pignoris disputetur, [4] diei editionẽ ab actore fieri necesse est, vt sciri reus possit, an contendere debeat, an cedere. [5] An & testium qui nuncupationi interfuisse dicuntur nomina edi oportebit? Minimè propter metum corruptionis, &, vt loquuntur, subornationis. *Ita Senatus* in causa Dominorum de Damas, & de Lentilly, 16. Cal. Iulij 1593.

1 Prius enim est, vt actor fundet suam intentionem, quam vt de iure & exceptionibus rei quęri oporteat, cum actore nõ probante reus absoluendus sit, etiamsi nihil ipse præstiterit. *l. qui accusare 4 C. de edend.*

2 Quia posteriore testamento prius vtique rumperetur §. *posteriore. Instit. quib. mod. testam. infirm.*

3 Nihil enim celandum est ex iis, quæ reo iustam defensionis materiam præbere possunt, *argum. l. 3 D. de accus. l. pen. C. eod.* Iul. Clar. *lib 5. sentent. §. vlt. quæst. 12.* Ferrar. *in tit. ul De form. inquis.* in verb. *qui cohæret. numer. 18. & 19.* & in verb. *anno præsenti. num. 17.*

4 Quoniam qui prior est tempore, is regulariter potior est iure. *l. 2. 4. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

5 *l. 1. §. editiones*, vbi Castr. *num. 4. D. de edend.*

6 Nunquam enim edendum est reo id quod materiam falsi comminiscendi ei præbere possit. *d. §. editiones.*

DEFINITIO IX.

Clausula derogatoria impedit validitatem posterioris testamenti, nisi specialiter eius clausulæ mentio facta sit in posteriore.

COnstat prius testamentum, quod habet clausulam derogatoriam, non aliter reuocari posse per posterius, quam si specialis mentio fiat eius clausulæ, [1] nec generalem sufficere reuocationem, non solum si plura testamenta præcesserint, in quo omnes consentiunt, [2] sed & si vnum duntaxat. [3] Porro specialis reuocatio prioris testamenti non ex eo solo facta videtur, quod testator in secundo testamento dixerit, *non obstante alio testamento per me condito, in quo instituiSempronium, vel de quo fuit rogatus Mœuius notarius.* Sed requiritur omnino, vt facta sit mentio clausulæ derogatoriæ priori testamento insertæ, [4] secundum receptiorem nostrorum sententiam. Quę licet dura sit, vixque admittenda si clausula derogatoria primo testamento inserta simpliciter concepta erat, puta, *si fecero aliud testamentum nolo illud valere:* [5] tamen recipienda est, si clausula derogatoria habebat insertam aliquam specialem formam. [6] Sed neque derogatoriæ clausulæ mentionem in genere factam esse sufficit, sed in specie fieri necesse est, quamuis non etiam in indiuiduo. [7] Maximè vero si tam breue temporis interuallum, puta septem aut ad summum decem dierum inter vtrumque testamentum intercesserit, vt non sit credibile tam exiguo temporis spatio fuisse testatorem oblitum verborum, quibus clausulam derogatoriam conceperat; præsertim si neque implicita, neque insolita fuerunt, quo solo casu admittenda est præsumptio obliuionis in facto proprio de recenti. [8] *Ita Senatus* in causa quadam graui, 14. Cal. Aug. 1593.

1 Quasi alioquin secundum testamentum non habeat testatoris sui voluntatem, *ex l. si quis in princ. 22. de leg. 3.* vbi DD. Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *in Err. 7. De-cad. 37. & seq. De error. pragmat.*

2 Quia minor est hoc casu difficultas, cum posset generalis reuocatio referri ad alia testamenta, quæ specialem clausulam derogatoriam non haberent.

3 Iulius Clarus ex communi & post multos, quos refert *in §. testamentum. quæst. 99. num. 3.*

4 Bart. *in d. l. si quis. in princ. num. 8.* cuius opinionem communem esse scribit Soccin. *consil. 163.* post *num. 7. vers. secundo præmitto.* & post *num. 14. lib. 2.* aliique multi, quos refert Clarus *dict. quæst. 99. num. 5.*

5 Vt per Clarum loco proxime citato.

6 Quomodo vtplurimum habere solet.

7 Idem Iul. Clar. vbi supra *num. 7.* post alios ibi relatos, & dicit communem.

8 Et not. per Bart. *in l. si res. de legat. 1.* quem refert Guid. Pap. *quæst. 127. num. 4.*

DEFINITIO X.

QVid si testator posteriore testamento adfirmauerit, non recordari se verborum clausulæ derogatoriæ, in eamque rem iurisiurandi quoque religionem adhibuerit? Placet credendum esse testatori, et iam non iurato, [1] multo igitur magis si iurauerit. [2] Sed id tum obtinet, cum testamentum ab eo factum est, qui tum in extremis erat constitutus. [3] Aut cum clausulæ derogatoriæ verba sunt implicita & intricata: [4] Aut denique cum ex medij temporis interuallo iusta obliuionis præsumptio induci potest, quod euenit non solum si decennium intercesserit, [5] sed & si multo breuius temporis spatium pro personarum, & temporum, & clausularum varietate æstimandum. [6] Sane quoties à notario scriptum est iurasse testatorem omnimodo credendum est scripturæ, nisi paratus sit, qui negat de crimine falsi instituere accusationem. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex doctrina Saliceti *in l. sancimus C. hoc tit.*

2 *l. cum quis decedens 37. §. codicillis*, ibi. *Scilicet cum iusiurandum super hoc dedisse testator adfirmauit. de legat. 3. l. non omnes 5. §. à barbaris. D. de re milit.*

3 Et ita videtur sensisse Salic. *in d. l. sancimus*, vbi allegat *text. l. hac consultissima. §. at cum humana fragilitas C. qui test. fac. poss.* Debet enim Doctor quilibet intelligi secundum leges quas allegat.

4 Vt in eo casu, de quo tractat Guid. Pap. *dict. quæst. 127.*

5 Nam ex decennio placet induci præsumptionem obliuionis, *d. l. sancimus.* vbi not. *C. hoc tit.* Bart. *in l. si id quod. & in l. si de eo. §. si forte. num. 4 D. de acq. poss.*

6 Nam ex quanti temporis cursu præsumenda sit obliuio est in arbitrio iudicis. Idem Bartol. *ad l. furtum 37. §. fundi. de vsucap.*

7 Credendum enim omnimodo est notario in iis, quæ attestatur coram se gesta esse, Bart. *ad Auth. si quis. numer. 8. C. de edend. ex §. nos autem. Nouell. de tabell.*

DEFINITIO XI.

De testamento, vt vocant, iurato: Et quid si etiam posterius sit iuratum.

SEd & si prius testamentum iuratum proponatur, id est, tale, quod testator iurauerit velle se supremum esse, receptum est eam esse vim iurisiurandi, vt impediat ne per subsequens testamentum tollatur primum, si non in secundo specialis reuocatio facta sit iuramenti, [1] quippe quod vim habeat clausulæ derogatoriæ. [2] Sicut ex contrario si in primo testamento adiecta esset clausula derogatoria sine iuramento, posterius autem iuratum esset, prævaleret posterius, etiam in quo nulla mentio facta esset clausulæ, [3] quia iuramentum habet vim specialis expressionis. [4] Quid ergo si vtrumque fuerit iuratum? Prævalebit prius. Iuramẽtum namque in posteriori appositum prodesse tantum potest ad supplendum defectum non expressæ clausulæ derogatoriæ, sed non ad hoc, vt iuramentum illud in priore testamẽto adhibitum habeatur pro expresso & reuocato in posteriore.

sterior,[5] alioqui prorsus inanis & nullius momenti aut effectus esset iurisiurandi prioris interpositio.[6] Apparet autem ex superioribus multum interesse, an posteriore testamento in id adhibitum sit iusiurãdum, vt testator affirmet illam esse vltimam suam voluntatem,[7] an vero, vt persuadeat oblitũ se clausulæ derogatoriæ, quam priore testamento adscripserat.[8] Non enim consequens est, vt hoc posteriore casu oblitus etiam videri debeat prioris iurisiurandi.[9] Quia sicut aliud est iusiurandum, aliud clausula derogatoria,[10] licet iusiurãdum quoque habeat vim clausulæ derogatoriæ, sic aliud est non meminisse iuramenti, aliud non meminisse clausulæ,[11] & longe facilior præsumptio obliuionis huius, quam illius, quoniam formula certis & præscriptis verbis concepta est, quorum memoria facillime excidere potest.[12] Iuramentum vero non item,[13] vt proinde videatur omissio illa prioris iurisiurandi facta defectu non tam memoriæ, quam voluntatis.[14] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Iul.Clar.*quæst 99.numer.7.in fin.& quæst.94.num.5.* post Bart,*in l.si quis 22.num.15.de leg.3.*

2 Clar.& Bart.*ibid.*

3 Idem Clar.*d.qu.99.num.*10. post Bald.*in l.sancimus,post num.7.C.hoc tit.*

4 Gloss.*in l.cum pater 77.§ filius matrem per ill.text.de leg.2.* Bald.*in l.1.col pen.C.commod.* Boer *quæst.3 num.4. & 8.* vbi notat hoc locum non habere si sit defectus substantiæ & cõsensus,sed tantum si defectus sit solemnitatis omissæ,ex Bart. *in l. si quis pro eo.de fideiuss.*

5 Ne alioquí eueniat vt plura singularia concurrant circa idem,contra vulgare nostrorum brocardicum *ex l.1. C. de dõt. promiss.l.cum qui* 30.D.*de iureiur.*

6 Quod esset absurdum,cum duo vincula sint fortiora vno,*vulg l.pen.C.de adopt.*

7 Quomodo fit in omnibus testamẽtis,quæ ideo pragmatici vulgo iurata appellant.

8 Vt in specie D.*fin.præced.*

9 Probatio enim debet esse concludens, nec probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse, *vulg. l.neque natales. C.de probat.l.non hoc.C.vnd.legit.*

10 Neque enim conuertuntur, quia iusiurandum quidem habet vim clausulæ derogatoriæ, sed non æque clausula derogatoria vim iurisiurandi.

11 Vulgatum porro est ex diuersis non inferri, *vulg.l.Papinianus* 20 D.*de minor.*

12 Est namque difficilior memoria verborum quam rerũ, quomodo & rerum mobilium difficilior est, quam immobilium.*l.peregre* 44.*l.si rem mobilem* 47.D *de acq.poss.*

13 Quia cum is qui facit contra proprium iusiurandum sit periurus tam difficile videtur,vt quis sit immemor proprii iurisiurandi,quam vt sit immemor suæ salutis,quod tamen non facile de quoquam præsumitur,*l.fin.C ad leg. Iul.repet.*

14 Nisi testator adfirmauerit non recordari se an iurauerit, quo casu ei credendum esset etiam non iurato,vt dixi *in prin. D.fin.præced.* Cæterum de his omnibus vide quę scripsi *in Err.* 23 *&* 24.D.*cap.*39. *De error. pragmat.*

DEFINITIO XII.

Testator,qui contra quam iurauerat facit aliud testamentum,periurus est,si non impetret absolutionem.

OBseruandum tamẽ est, quoties prius testamentum iuratum proponitur, testatorem si aliud subinde testamentum faciat, licet iusiurandum à se prius præstitum exprimat, & reuocet periurum tamen esse, ideoque necessariam esse absolutionem.[1] Ergo vt periurij crimen euitetur, præsertim in testatore moribundo, nec vt credibile est immemore salutis æternæ,[2] quique absolutionem nunquam petierit,[3] præsumendum est defectu voluntatis potius, quam per obliuionem omissam esse in posteriore testamento expressionem indiuiduam clausulæ derogatoriæ & iuramenti. Alioqui non ex eo solo euitaretur crimen periurij, quod testator oblitus esset præstiti à se iuramenti,[4] multo minus ex eo solo quod oblitum se diceret,[5] præsertim si eo tempore testaretur, quo prorsus improbabilis esset obliuionis præsumptio, vt puta sex aut ad summum decem tantum diebus à præstito iureiurando elapsis.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Vt contra Bartolum magis communiter receptum esse ait Iulius Clarus *in §. testamentum. quæst.94. num.4.* post Alex. *cons.18.num.2.lib.2.*

2 *l.vlt.C.ad leg.Iul.repet.*

3 Quæ petenda certe est quoties iusiurandum seruari potest citra dispendium salutis æternæ, *cap. debitores.c.cum contingat & pass. Extr.de iureiur.*

4 In re siquidem tanti momentivix est, vt infirmitas memoriæ possit excusare: Et omnino periurium incurritur quoties iusiurandum violatur, siue ante, siue post obliuionem iurisiurandi id contingat.

5 Alioqui erit in potestate iurantis,vt non peieret, tametsi sciens & prudens faciat contra id quod iurauit, quod sane absurdum esset *arg.l.inter* 81.§.1.D.*de verb.oblig.*

6 Non enim verisimilis est obliuio facti proprij tam recentis.*l.quamquam* 7.D.*ad SC.Velleian.*

DEFINITIO XIII.

Testamentum posterius factum in fauorem eius, cuius odio fuerat in priore inserta clausula derogatoria, non potest valere maxime factum in domo ipsius instituti.

CVm in priore testamento adposita esset clausula derogatoria,non tantum vt prius testamentum omnimodo valeret, sed in eam quoque nominatim causam, vt sibi testator prospiceret aduersus periculum, quod videbat imminens, futuræ abductionis in domum Sempronij,præuidens fore, vt in domum Sempronij translatus aliud testamentum in fauorem Sempronij facere cogeretur,[1] secuta vero post tres aut quatuor dies abductione aliud testamentum condidisset, quo Sempronius ipse institutus erat:[2] Non dubitatur quin testamentũ illud posterius non aliter defendi posset,quam si apertissimæ extarent probationes mutatæ tam cito & sine causa prioris in priorem institutum voluntatis.[3] Minus enim fauorabilem esse decet causam huius, quem testator heredem habere noluerat, & cuius solius odio clausulam derogatoriam in priore testamento adiecerat,[4] quam alterius cuiuscumque de quo tum non cogitasset.[5] Nã si quoties clausula derogatoria quælibet in priore testamento adiecta est, præsumptio iuris nascitur, quod secundum testamentum,in quo non sit illi clausulæ sufficienter derogatum, ad suggestionem importunam alterius confectum fuerat potius, quam ex voluntate testatoris.[6] Quanto magis capienda erit illa præsumptio in odium Sempronij,quam testator paulo ante solẽniter dixerit, nolle sibi vnquam heredem esse?[7] Præsertim habita etiam, vt plerumque habenda est,[8] ratione loci in quo testamentum conditum proponebatur. Nam quemadmodum, si testator posterius testamentum fecerit apud acta, dicimus potiorem eius causam esse quam primi licet habẽtis clausulam derogatoriam, idque propter vim & auctoritatem actorum, quod credẽdum non sit voluisse testatorem coram personis publicis actum, vt aiunt,eluforium facere.[9] Ita ex contrario non potest non suspectissimũ esse testamentum posterius factũ in domo instituti,[10] quem heredem habere paulo ante testator noluerat, & à quo futurã coactionem verebatur.[11] Finge illud etiam accedere, quod posterius testamentum iis præsentibus & adhibitis testib.factum sit, qui abductionem interminati fuerant, & quos idem testator cũ prius te-

Source : BIU Cujas

ſtamentum conderet, moleſtos ſibi atque importunos iam fuiſſe dixerat. [12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Hæc vero prima & vera cauſa fuit, quæ induxit vſum iſtius clauſulæ derogatoriæ.

2 In cuius nominatim odium clauſula derogatoria fuerat adiecta in priore teſtamento.

3 Probatio enim mutatæ voluntatis ſemper incumbit ei qui dicit mutatam, *l. eum qui voluntatem* 22. iunct. *l.* 3. D. *de probat. l. non ad ea* 89. vbi Doctores D. *de condic. & demonſtr.*

4 Vt & in ſpecie *l. ſi mihi & tibi* 12. *§. vlt. de leg.* 1.

5 Hoc enim caſu poteſt locum habere iuris regula: Expreſſa nocent, non expreſſa non nocent. Siquidem nemo credendus eſt eos vocare aut excludere voluiſſe, de quibus non cogitauit, cum generales clauſulæ nunquam extendãtur ad incogitata, *vulg. l. cum Aquiliana* 5. *l. qui cum tutoribus* 9. *§. vltim.* D. *de tranſact.* Et ſi non poteſt negari, quin is qui priore teſtamẽto derogat poſteriori per clauſulam derogatoriam hoc ipſo cogitet ſaltem in genere de iis omnib. quos inſtituturus eſt in poſteriore. Sed tamen illud ſemper verum eſt, cogitationem illam generalem minus efficacem eſſe quam ſpecialem, quia ſpecialia magis afficiunt quam generalia.

6 Vt loquitur. Iul. Clar. *quæſt. 99. num. 4. in fin.*

7 Nam quo quis ſuſpectior teſtatori fuit, eo & odioſior iudici eſſe debet.

8 Multum ſiquidem intereſt quid, quo tempore, & quo loco fiat, in eoque potiſſimum æſtimando boni iudicis officium & prudentia verſatur.

9 Ita Clar. *dict. quæſt. 99. num.* 11. poſt Baldum *in l. ſancimus. num.* 6. *C. hoc tit.*

10 *Arg.* eorum quæ notantur per Alex. *conſ. 156. vol. 2.*

11 Nam & timor ipſe coactionis pene coactio eſt. *l. nouiſſime* 7 *§* 1. vbi Bald. D. *quod faciunt. auctor.*

12 Hæc vero facti circumſtantia magnam coniecturam præbebat ſecutæ coactionis & violentiæ. Qui enim minatus fuiſſe probatur, quidni minas quoque executas eſſe facile præſumatur?

DEFINITIO XIV.

Clauſula derogatoria inutilis eſt, ſi probetur ſecuta mutatio voluntatis.

NVllius momẽti eſt clauſula derogatoria, ſi probetur teſtator in poſteriore teſtamento mutaſſe voluntatem, ac multo magis ſi eius mutandę cauſa ſuperuenerit, ſiue ex verbis in ſecundo teſtamento appoſitis, ſiue per teſtes, aut ex qua alia ſcriptura probetur mutatio voluntatis. [1] Pone teſtatorem cum poſterius teſtamentum dictaret palam declaraſſe, quod pœniteret ſe prioris teſtamenti, [2] eamque pœnitentiæ ſuæ rationem expreſſiſſe, quod in eo ſcriptus heres ab illo tempore minus ſe obſeruantem & officioſum erga teſtatorem præbuiſſet. [4] Sine dubio poſteriore teſtamento ſcriptus præferretur. [5] Sed ſi quis in vtramque partem probationum conflictus eſſet, ex quo ambiguitas aliqua emergeret, non tantum iuris, ſed etiam voluntatis defuncti, vtique præferri deberet, qui priore ſcriptus eſſet. [6] Nam quæcunque noſtri tractant de poſteriore teſtamẽto defendendo, quod ſit reuocatorium primi habentis clauſulam derogatoriam, haud dubie tum obtinent cum nulla ſuggeſtionis aut coactionis ſuſpicio probabilis ſubeſt, cuius probatio aut coniectura aliunde capi poſſit, quam ex clauſula derogatoria. Suſpicionem enim quantulamcunque à poſteriore teſtamento prorſus abeſſe neceſſe eſt, [7] ea maxime facti circumſtantia concurrente, de qua diximus, vt poſterioribus tabulis inſtitutus is reperiatur, cuius odio, ne inſtitui poſtea vtiliter poſſet, adiecerat teſtator clauſulam derogatoriam in prioribus. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ita ex communi noſtrorum ſententia concludit Iulius Clarus *dict. §. teſtamentum. quæſt. 99. num.* 8. poſt multos quos ibi citat.

2 Poteſt enim quocumque probationis genere probari mutatio voluntatis etiam per coniecturas & indicia. *l.* 3. *§. vlt.* D. *de adim. legat. l. qui ex liberis* 11. *§. teſtamento.* D. *de bonor. poſſ. ſecund. tabul.*

3 *Arg. l. ſi quis in princ.* 22. D. *de legat.* 3.

4 Quidni enim poſſit reuocari teſtamentum ex cauſa ingratitudinis, ex qua etiam donatio inter viuos perfecta reuocari poſſet. *l. vlt. C. de reuoc. donat.*

5 Vt non tantum poſterior ſcriptura, ſed etiam poſterior voluntas prævaleat *d. l. ſi quis. in princ.* Voluntas enim illa eſt, quæ totum facit, *d. l. ſi mihi* 12. *§. vlt. de legat* 1.

6 Tanquam qui ſupremam haberet pro ſe voluntatem. *d. §. vlt. & dict. l. ſi quis.*

7 Ex notat. *in d. l. ſi quis. in princip.* & per Clar. *dict. quæſt. 99. per tot.*

8 Ex iis quæ dixi *Defin. præced. nu.* 2. 3. & 4. Difficile enim eſt, vt ad hereditatem ex teſtamento is admitti debeat, de quo nominatim excludendo teſtator cogitauit. *l.* 2. *§. ſi conſulto. l. ſi ita* 8. *§. is autem. l. qui ex liberis* 11. *§. vltim.* D. *de bonor. poſſeſſ. ſecund. tabul.*

DEFINITIO XV.

Clauſula derogatoria, quæ reſpicit & facultatem teſtandi & voluntatem, inutilis eſt quantum ad facultatem, valet tamen quatenus reſpicit voluntatem.

IN eadem facti ſpecie quærebatur, an valeret clauſula derogatoria adiecta in priore teſtamẽto, quo teſtator dixerat, velle ſe prius teſtamẽtum adeo valere, vt quamuis teſtamentum aliud poſtea faceret, in quo expreſſa eſſent verba illa: *Te Deum laudamus, te Dominum confitemur* (quibus verbis clauſulam derogatoriam eodem teſtamento cõceperat) Imo etſi voluntatem quoque mutaret, nihilominus prius teſtamentum ratum eſſet. [1] Non deerant qui putarent ob eam clauſulam, qua teſtator omnem ſibi facultatem mutandi teſtamenti præripuiſſet, totam clauſulam derogatoriam, [2] & iuſiurandum in eãdem cauſam adhibitum [3] reiici debere, nullãmque prorſus habẽdam eius rationem. [4] Ideoque omnimodo ſuccedere iuris regulam, quæ vult prius teſtamentum rumpi per poſterius ipſo iure. [5] Iidemque ex clauſula illa inſolita & reprobata inferebant prius teſtamentum ex heredis in eo ſcripti potius, quam ex teſtatoris arbitrio conſcriptum fuiſſe, cum teſtator adoleſcens penitúſque iuris ignarus tot clauſulas inſolitas veriſimiliter de ſuo ingenio exquiſiturus non fuiſſet. [6] Contra reſpondebatur, vel ex ea maxime clauſula, quæ à iure improbata eſſet, coniici poſſe non ex conſilio iuriſperiti alicuius, ſed ſuo marte teſtatum fuiſſe teſtatorem. [7] Nec ex iuriſiurandi interpoſitione contrarium ſuaderi, quia nemo ſit tam rudis & imperitus, qui neſciat magnam vim eſſe iuriſiurandi ad confirmandum teſtamentum. [8] Quinimo inueteratus vulgi & imperitorum error eſt, teſtamentum iuratum nullo modo reuocari poſſe, quæ etiam multorum interpretum ſententia fuit, [9] frequentiore licet aliorum calculo improbata. [10] Sed clauſula illa, quæ in poſteriore teſtamento adpoſita fuerat, qua teſtator declarauerat non recordari ſe, quibus verbis derogatoriam concepiſſet, adhibito quoque in eam rem iureiurando, ea vero inſolita erat, & quæ à Iureconſulto potius, quam à teſtatore dictata videbatur. [11] *Placuit* clauſulam derogatoriam, quæ duobus modis concipi poſſit: vno, ita vt reſpiciat voluntatem, altero vt reſpiciat potentiam teſtandi, ſi vtroque modo concepta ſit, nihil quidem operari & pro non adpoſita haberi, quod ad teſtandi potentiam pertinet, [12] ſed valere tamen, quatenus reſpicit tantum voluntatem. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sic enim teſtator in priore teſtamento ſcripſiſſe atque expreſſim cauiſſe proponebatur.

2 Certum enim eſt, neminem poſſe ſibi eam legem dicere, vt non poſſit recedere à priore voluntate. *l. ſi quis. in princip.* [illegible] *de leg.*

Source : BIU Cujas

de leg.3 non magis quam vti ne leges in ſuo teſtamento locum habeant.*l.nemo poteſt 55.de legat.1.* Nam neque per cõtractum poſſet quis præripere ſibi facultatem teſtandi. *l. pactum quod dotali 15.C.de pact.l.ex eo 4. C. de inutil. ſtipul. l. cum duobus 52. alias l.ſi fratres §.idem reſpondit ſocietatem.D.pro ſocio.*

3 Non eſt enim obligatorium contra bonos mores præſtitum iuſiurandum,*c.non eſt obligatorium. de reg.iur.in 6.* eſt autem contra bonos mores huiuſmodi iuſiurandum, per quod auffertur libera teſtandi facultas,*d.l.4.C.de inutil. ſtipul.l.ſtipulatio hoc modo concepta 61.de verb.oblig.*In eoque ſunt odioſiores pactiones de ſuccedendo, quam de non ſuccedendo,quæ confirmantur iuramento,*cap.2.de pact.in 6.*

4 *l.non dubium 5.in fin.C.de legib.l.ſi quis inquilinos 112.§.vlt. de legat.1.*

5 *§ poſteriore.Inſtit.quib mod.teſtam. infirm. l. ſancimus 27.C. hoc tit.l.ſi quis in priore 29.D.ad SC.Trebell.*

6 Qui enim faciunt teſtamentum ſine iuriſperito,non ſolent tam inſolitas & exquiſitas clauſulas congerere, ex quibus etiam dolus & ſimulatio ſolet præſumi.

7 Exiſtimantem fortaſſe idem quod Lucius ille Titius, de quo *in l.penult.§.vlt.de leg.2.* pro iure legitimo haberi debere quamlibet ſani hominis voluntatem,quod tamen non ita eſt. Quamquam nec valde ſanus videri poteſt, qui ex legib. contra leges teſtatur, *argum.l.auxilium 37.D.de minor.* Videtur enim ludibrio habere leges,vt loquitur Iuſtin. *in l.vlt.§.vlt.C. de bon.quæ liber.*

8 Vt & ad confirmanda cætera etiam , quæ ipſo iure non valent.*Auth ſacramenta.*vbi not. *C. ſi aduerſ.vendit.c.2. Extr.de pact.in 6.*

9 Nempe Alberici & Canoniſtarum, vt refert Iul. Clar. *in d.§.teſtamentum quæſt.94 num.3.*

10 Vt refert & atteſtatur Clar.*ibid.*

11 Cum ſit in illa magna & præcipua cautio ad impediẽdam clauſulæ derogatoriæ vim & poteſtatem,vt diximus *Defin.10.&* 11.*ſupr.*

12 *d.l.ſi quis.in princ.de leg.3.*& aliis ſupra citatis,

13 Vt vtile per inutile non vitietur, quando alterum ab altero ſeparari poteſt,*vulg.l.placuit 29* D.*de vſur.* iunct.*l.vſuras 20.eod.tit.*Adde tradita per Iul.Clarum *d.quæſt.99.nu.2.*

DEFINITIO XVI.

Valet reuocatio prioris teſtamenti , in quo plures fuerant heredes inſtituti , etiamſi in poſteriore non niſi vnius heredis mentio facta ſit.

ALia fuit quæſtio,cum in priore teſtamẽto plures inſtituti eſſent,& in clauſula,quam teſtator in poſteriore adiecerat prioris reuocandi cauſa, vnius duntaxat ex inſtitutis mentio facta eſſet,an ſufficiens reuocatio videretur ?[1] Erant enim qui negarent, propterea quod ſicut inſtitutio nominatim facta fuerat, ita reuocationẽ nominatim quoque fieri oporteret, vt diſſolueretur vis teſtamenti eo prorſus modo,quo fuerat colligata. [2] Item quod vnius tantum heredis inſtitutione reuocata, ſi valeret reuocatio, conſequens eſſet,teſtatorem aut cum duobus teſtamentis deceſſiſſe,[3] aut pro parte teſtatũ,pro parte inteſtatum.[4] Sed tamen verius viſum eſt valere reuocationẽ,ſi modo conſtet, de quo teſtamento reuocando teſtator ſenſerit, quod ipſum conſtat ſatis:quoties vnum duntaxat teſtamẽtum præceſſit,[5]& quæ in eo appoſita fuerat clauſula derogatoria , in poſteriore expreſſa eſt , aut quid aliud quod facere poſſit,vt haberi debeat pro expreſſa. Reuocato nãque teſtamento, cuius vis naturaque indiuidua eſt, [6] fieri ſane nequeat, vt illius ex heredib. in eo ſcriptis inſtitutio defendatur. Nam & ex contrario valeret reuocatio prioris teſtamenti , in quo Mæuius ſolus ſcriptus eſſet , quamuis teſtator in poſterioribus tabulis ſcripſiſſet reuocare ſe teſtamentum , in quo Mæuium & Caium heredes ſcripſerat, dum ne aliud teſtamentum extaret in quo ambo ſcripti eſſent. Potius enim ex eo teſtatoris errore præſumenda eſſet obliuio eorum , quæ in priore teſtamento continerentur. [7] In propoſita autem ſpecie tanto minorem res habebat dubitationem , quod teſtator non tantum Mæuij,ſed & aliorum quorumcunque inſtitutionem priore teſtamento comprehenſam reuocauerat.[8] Neque vero exheredationi, quam nominatim fieri debere conſtat,[9] ſimilis eſt reuocatio inſtitutionis collatæ in extraneum , quia reuocato teſtamento tota defuncti voluntas , quæ in eo ſcripta fuerat , irrita conſtituitur. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quaſi reuocatio quantum ad vnum ex inſtitutis includeret confirmationem quantum ad cæteros.*Arg. l.cum prætor 12.D.de iudic.l.ex eo 18.D.de teſtib.*

2 *Arg.Auth.ẽ contra.C. de repud. l. nihil tam naturale 24. de reg.iur.l.prout 80.de ſolut.*

3 Quod ſolis militibus conceſſum eſt ex priuilegio *l.quærebatur 19.D.de teſt.milit.*

4 Quod ſimiliter paganis omnibus interdictum eſt. *l. ius noſtrum 7.de reg.iur.& d.l.quærebatur,l. miles 41.eod.tit.*

5 Cum non poſſit dubitari hoc caſu , de quo teſtamento teſtator ſenſerit.

6 Nec enim poteſt pro parte valere,& pro parte non valere teſtamentum.*l.2 § prius autem.* D.*de vulg. & pupill. ſubſtit.* imo neque vnquam induci debet diuiſio voluntatis.*l.cum qui 18.in fin.*D.*de his quæ vt indign.*Aliud iuris eſt cnm teſtator vnius ex heredibus nomen induxit.Nam ſi illum tantum fraudare voluit,quod in dubio præſumendum eſt,ea inductio cæteris coheredibus non nocet , neque infirmatur totum teſtamentum.*l.2.in fin.*D.*de his,quæ in teſtam.delent.*

7 Sic enim diſputat Guid.Pap.*d.quæſt.117.in fin.*Facit textus elegans *in l.Seiæ 20.in princip.*in illis verbis, *quos fane poſt obliuionem teſtamentariæ ſcripturæ feciſſet.*D.*de inſtruct.& inſtr. legat.*

8 Ex quo apparebat voluiſſe illum haud dubie totum teſtamentum infirmare.*d.l.2.*D.*de his quæ in teſtam.delent.*

9 *l.1.2 3.& paſſ.*D.*de liber. & poſthum.*

10 *§.poſteriore.Inſt.quib. mod. teſtam. infir. l. ſi quis priore 29.* D.*ad SC. Trebell.* Sic è contrario dicimus,ſemel adita hereditate omnem defuncti voluntatem ratam conſtitui.*l. ſi patroni 55.§.qui fideicommiſſam.*D.*ad SC.Treb.* Denique quamuis dici ſoleat etiam ex actu nullo colligi voluntatem.*l.vlt.*D. *de reb. eor. qui ſub tut.* non tamen perinde poſſis dicere colligi voluntatem teſtatoris ex teſtamento reuocato , vt ſcripſi in *Decadib.de error. pragmat.*[Alia eſt quæſtio de reuocatione teſtamenti ſolemnis per aliam voluntatem minus ſolemnem. De qua vide Guid. Pap. *deciſ.* 200. ſecundum quam Senatus noſter,vt audio,aliàs iudicauit.Vide *Defin.29.infr.*

DEFINITIO XVII.

Confeſſio fideicommiſſi facta in priore teſtamento, habente clauſulam derogatoriam ſit inutilis per reuocationem prioris teſtamenti poſtea rite ſubſecutam.

TItius,cum priore teſtamẽto Mæuium heredem ſcriberet,eam ſe ipſius inſtituendi cauſam præter cæteras habere dixerat , quod à matre ita facere rogatus,boniſque in omnibus , quæ ſibi mater moriens reliquerat , Mæuium inſtituere iuſſus eſſet.Eo teſtamento poſtea reuocato per poſterius , in quo Titius erat inſtitutus, quærebatur an peti adhuc poſſent ex cauſa fideicommiſſi, vel donationis bona illa materna , aut potius an fideicommiſſum ex prioribus tabulis probatum,[1] & pro reſtituto habendum eſſet , [2] tametſi per poſteriores reuocatæ proponerentur:Præſertim cum medio tempore clauiũ traditio interueniſſet , per quam & dominij & poſſeſſionis tranſlatio facta videretur?[3]Quidã putabant poſſe defendi eam voluntatem iure donationis remuneratoriæ & irreuocabilis , cum pleraque ab herede in teſtatorem matremque eius beneficia profecta eſſe conſtaret,[4]adeo,vt debitum exſoluiſſe,aut quaſi permutaſſe potius, quã donaſſe teſtator credẽdus eſſet.[5] Sed quia inſinuationis ſtatutariæ ſolemnitas deficiebat,quam conſtabat in remuneratoriis quoque perinde ac in cæteris donationibus neceſſariam eſſe , [6] magis probabant,vt fideicõmiſſi ſaltem iure defenderetur,[7] quaſi ſufficiente in eam rem ſola filij confeſſione de matris voluntate,[8] maxime quod ea con-

Source : BIU Cujas

feſſio ſuſpicione fraudis careret.[9] Quænam enim ſuſpicio fraudis ſubeſſe poteſt, cum is, qui confitetur iniunctum ſibi à matre aut ab alio fideicommiſſi onus, liberum de iis bonis diſponendi ius & arbitriũ habet?[10] Nam & illud regulare eſt, vt confeſſio teſtatoris in tabulis ſupremæ voluntatis probet, ſi nihil probetur in contrarium:[11] Adeo, vt & irreuocabilis cenſeatur, ſi ſit acceptata,[12] & acceptatio etiam tacita ſufficiat, quæ vel ex ſola ſcientia coniici poſſit,[13] vel ex ſubſecutis & geſtis per eum in cuius fauorem facta fuit cõfeſſio.[14] Eaque ſententia[15] mihi non improbabilis videbatur. Etſi enim, vt heredem quis ſibi hunc vel illum inſtituat iuberi nemo poteſt, Senatuſconſulto tamen iam olim inductum fuit, vt ea verba pro fideicommiſſo accipi debeant, acſi qui ita locutus eſt de reſtituenda ſua hereditate rogaſſet heredem.[16] Cumque ius fideicommiſſi à matre imperati nihil commune haberet cum filij teſtamento, (ſiquidem à legitimis æque ac à teſtamentariis filij heredibus præſtandum eſſet[17]) conſequens videbatur, vt non eo minus ex eiuſmodi confeſſione actio fideicommiſſi competeret, quod prius teſtamẽtum reuocatum eſſet.[18] Neque vero nouum videri poterat, vt ex teſtamento etiam nullo voluntas declararetur.[19] Etſi autem longe facilius eſt, quod pauci aduertunt, vt ex teſtamento nullo, quam vt ex reuocato voluntas declaretur, quia quod reuocatur ex ipſa teſtatoris voluntate fit irritum, non ſicut quod nullum eſt, ex ſola iuris poteſtate:[20] Ea tamen reuocatio non poteſt afficere, niſi ea, quæ ex reuocantis voluntate pendebant,[21] in quorum numero vtique nõ eſt fideicommiſſum, quod filio eidémque teſtatori à matre iniunctum ſit. Onus enim eſt ab initio quoque præſtandum,[22] tametſi relicti fideicõmiſſi quod ignorabatur confeſſionem & probationem ab inuito extorquere fideicommiſſarius non potuiſſet.[23] Itaque nihil cauſæ erat cur permitteretur ei, qui vltro & fidei ac conſcientiæ ſuæ exonerandæ gratia profeſſus eſſet fideicommiſſum ſe debere, vt à tali cõfeſſione vltro etiam, & ſine cauſa reſiliret.[24] Maxime vero ſecuta ipſa quoque fideicommiſſi reſtitutione,[25] vt in propoſito per clauium traditionem,[26] cum & ſolo verbo reſtitui poſſit hereditas.[27] *Senatus* tamen contra putauit, & vniuerſam hereditatem ſine vlla fideicommiſſi detractione ad illum qui poſterioribus tabulis ſcriptus erat pertinere pronunciauit, hac vna ratione motus, quod reuocato per poſterius priore teſtamento teſtator à tota voluntate receſſiſſet, cuius etiam dixerat ſe pœnitere.[28] Sane quod pro Mæuio afferebatur, variis heredibus ſcriptis in diuerſis tabulis potiorem eſſe debere cauſam eius, cui teſtator res ſuas tradidiſſet, exemplo eius, quod de pluribus emptoribus cautum eſt,[29] omnino abſurdum & alienum erat. Nam cum teſtamentũ ideo fiat, vt heredi ſcripto hereditas deferatur, appareret non poſſe tradi hereditatem ab ipſo teſtatore,[30] cuius nec vlla eſſe intelligitur quandiu ille viuit.[31] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Vt in l. cum quis decedens 37. §. codicillis. de legat. 3. l. Publia 26. §. vlt. D. depoſit.*

2 Saltem ex æquitate illa canonica, de qua Baldus *in c. in præſentia. Extr. de probat.*

3 *Arg. l. clauibus 74. D. de contr. empt. l. 1. C. de crimin. expil. hered. l. cum pater 77. §. pater plurib. de leg. 2.* Oldrad. *conſ. 208.* Innoc. *in cap. 2. de fid. inſtrum.*

4 *Argum. l. Aquilius Regulus 27. D. de donat. l. ſi pater 34. §. 1. eod.*

5 *l. ſed etſi lege 25. §. conſuluit. D. de petit. hered.* Ita vt neque ex cauſa ingratitudinis reuocari poſſit huiuſmodi remuneratoria donatio. *l. ſi pater 34. §. 1.* vbi not. D. *de donat.* Alex. *conſ. 42. lib. 4. & conſ. 55. vol. 1.*

6 Quia lex municipalis generaliter loquitur de donationibus omnibus inſinuandis, & conſequenter etiam de remuneratoriis, ac de iuratis. Quamuis ex iuris ratione aliud ſit, *d. l. Aquilius*, vbi not. Andr. Tiraq. late *ad l. ſi vnquam.* in verb. *donatione largitus. C. de reuoc. donat.*

7 *Arg. l. Aurelius 28. §. vlt. in fin. D. de liber. legat.*

8 *Arg. d. l. cum quis decedens 37. §. codicillis. de legat. 3. & d. l. Publia 26. §. vlt.* D. *depoſ.*

9 Aliud enim eſſet ſi confeſſio facta fuiſſet à perſona ſuſpecta & prohibita, vt *in l. qui teſtamentum 27. D. de probat. Auth. ſed iam neceſſe*, vbi not. C. *de donat. ant. nupt.* Facit *l. 3. §. tacita. & ibi gloſſ.* Bart. & additio ad Bart. *D. de iur. fiſc.*

10 Notat Bart. *in l. Lucius 88. §. quiſquis. de leg. 2.* Alex. *conſ. 152. videtur prius. col. fin. lib. 2.* Dec. *conſ. 184.* & pro tenui *ſub n. 11. in 2. caſu, & in l. ſenium. nu. 41.* C. *qui teſt. fac. poſſ.*

11 Bald. *in l. 1. col. pen. verſ. quæro teſtator dixit. Cod. de falſ. cauſ. adiect. legat.*

12 Anchar. iunior. *quæſt. 58. num. 2. part. 1.*

13 Bart. *in l. quo enim. D. rat. rem haber.* Dec. *conſ. 18.* Crauet. *conſ. 261. num. 5.*

14 Felin. *in cap. olim. nu. 8. Extr. de reſcript.* Curt. iun. *conſ. 10. num. 9.*

15 Vt nimirum ex priore illo teſtamento, etiam reuocato induceretur probatio fideicommiſſi vniuerſalis per confeſſionem heredis grauati.

16 *l. filius familias 114. §. vt quis heredem. de leg. 1. l. ex facto 17. in princ. D. ad SC. Trebell.*

17 Tanquam quod fuiſſet quodammodo æs alienum defuncti aut ſaltem æris alieni loco. *l. irritum 8. C. ad leg. Falcid. l. cum pater 77. antep. de leg. 2.*

18 Non enim pendebat huiuſmodi fideicommiſſum à voluntate teſtatoris, vt legata & fideicommiſſa cætera in eo teſtamento relicta, ſed à voluntate matris, quæ hunc teſtatorem eundemque filium grauare voluerit in ſuis bonis.

19 *l. vlt. D. de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt. l. licet tranſeram 17. D. de adim. leg.*

20 Dixi *Defin. præced. num. vlt.*

21 In iis enim, quæ à reuocantis libera voluntate non pendent, reuocatio nihil operatur. *l. 3. 4. 5. 6. & paſſ. Cod. de reuoc. donat.*

22 Poſtquam placuit, vt fideicommiſſa quoque vinculum iuris haberent, vt ſcribit Iuſtin. initio *tit. De codicill. Inſtit.*

23 Vt nec in ſpecie *d. l. cum quis decedens 37. §. codicillis. de leg. 3. l. Publia 26. §. vlt. D. depoſ. l. 3. §. tacita de iur. fiſc.*

24 *l. fideicommiſſum 62. D. de condict. indeb. l. 1. C. de fideic. l. ſi ſponſus 5. §. pen. D. de donat. int. vir. & vxor. l. 1. l. error. 9. C. ad leg. Falcid.* Sublata enim cauſa teſtamenti, ſupereſt cauſa pietatis & fideicommiſſi, quæ omnem impedit reuocationem. *arg. l. cum is 31. §. mulier. D. de cond. indeb.* Nam etſi indebitum ſciens fideicommiſſum ſoluiſſet, nullam tamen repetitionem haberet. *l. eum qui 21. §. 1 D. de inoffic. teſtam.*

25 *Vt in d. l. fideicommiſſum. & dict. l. eum qui. §. 1.*

26 Ex notatis *num. 3. ſupr.*

27 *l. reſtituta 37. D. ad SC. Trebell.*

28 Vt in *l. ſi quis in princ. 22. de legat. 3.* Quaſi confeſſio illa fideicommiſſi magis donandi animo, & ad cautelã impediendi poſterioris teſtamenti in fraudem legum, quam gratia explendæ fidei facta videretur. Sunt enim ſemper ſuſpectæ huiuſmodi confeſſiones, quoties fiunt ad cautionem, ſiue fiant in actu ſuſpecto, ſiue ad impediendum aliquem actum ſuſpectum, *d. l. qui teſtamentum 27. D. de probat. d. Auth. ſed iam neceſſe. C. de don. ant. nupt.* Not. *in dict. §. codicillis.*

29 *In l. quoties 15. C. de rei vindicat.*

30 Eſſe enim hereditatem aliquam oportet priuſquam reſtitui poſſit, niſi in caſu ſingulari & eleganti *l. filius familias 18. D. ad leg. Falcid.*

31 *l. 1. D. de hered. vel act. vend. l. 1. D. pro herede.*

DEFINITIO XVIII.

Coniugibus ſimul teſtantibus, & ſuperſtite ſuum teſtamentum reuocante, an prædefuncti teſtamentum reuocetur, & quomodo liberis qui in priore fuerant inſtituti prouideatur?

PRoponebatur coniuges vnis eiſdemque tabulis ita teſtatos, vt ex liberis communibus quidam in bonis paternis omnibus ſoli eſſent inſtituti, alij non niſi in maternis. Maritus prior deceſſerat, poſtmodum vxor ad ſecunda vota cõuolauerat, & priore teſtamento reuocato aliud fecerat, in quo tamen nepotes ex filio iam tum præmortuo præterierat,

ſed

sed codicillarem clausulam adscripserat, vt si iure testamenti posterius illud testamentum non valeret, saltem codicillorum iure defenderetur. Quærebatur de viribus testamentorum, ac quod ad mariti testamentum attinebat, quidam putabant, nec insubtiliter, non eo minus valere, quod vxor suum reuocasset, [1] quasi duo essent testamenta, [2] sicque interpretanda, vt illi etiam ex liberis, qui non nisi in bonis maternis scripti fuerant, ab ipso quoque patre instituti viderentur, bonaque illa materna ex parte profectitia censerentur, quod à matre data essent contemplatione patris, [3] qui vicissim eo intuitu bona sua omnia iis reliquerat, quibus nihil datum erat à matre, vt quod ex solis patris facultatibus haberent, à matre quoque habere existimarentur. [4] Proinde reuocato per matrem testamento (nam si reuocatio nulla fuisset, nec dubitationi locus vllus superesset) [5] dicebant, ita succurrendum esse liberis, qui nihil ex paternis bonis accepissent, vt quantum illi ex materno testamento erant accepturi, tantundem à fratribus consequerentur, ad quos bona patris omnia peruenerant, [6] sicque inter eos omnia agerentur, acsi essent instituti ex fundo Corneliano, qui postmodum euictus fuisset. [7] Non ita tamen, vt maternorum bonorum fieret æstimatio. Quid enim si pluris essent bona materna, quam paterna? Quis æquum putaret nihil ex paternis bonis remanere penes alios, quibus paterna omnia fuerant relicta? [8] Sed ita, vt comparatione facta paternorum & maternorum acsi vna esset hereditas similis distributio fieret paterni patrimonij inter communes liberos, quæ & paterni, & materni facta fuisset, si nulla reuocatio secuta esset: Vt si paterna bona bessem efficerent, materna trientem, ex paternis bes institutis à patre, triens institutis à matre deberetur. [9] Aliis placebat nihil ex bonis paternis aufferendum iis, quibus pater omnia sua reliquerat, nisi quantum ad aliorum legitimam necesse esset. [10] Quæ sententia apertè iniqua erat, cum fieri posset, vt pater eos magis dilexisset, qui ex maternis tantum bonis scripti essent. Quid enim si nihil iis reliquerat, ob hoc solum, quod sciret materna bona longe pluris esse quam sua? Plus vtique iis relicturus, quam aliis si solus testatus fuisset? [11] Dicebam non vnum quidem testamentum videri debere, sed duplex, cum & duorum hominum testamenta essent, & duarum hereditatum: [12] Sed tamen negari non posse, quin alterum alterius contemplatione factum fuisset, &, vt nostri loquuntur, quin essent correspectiua. Siquidem apertum est neutrum ex coniugibus ita testaturum fuisse, si de bonis suis solus testatus fuisset, vt quibusdam ex liberis totum patrimonium, aliis vero quos non exheredabat nihil relinqueret. [13] Cui consequens esse dicebam, vt reuocato per alterutrum ex coniugibus testamento, aliud quoque omnimodo reuocatum videri deberet, vt contingit in actibus omnibus correspectiuis, destructo vno alterum quoque destrui. [14] An ergo fatendum erit licere superstiti coniugi voluntatem præmortui coniugis circumuenire reuocato testamento eo tempore, quo suum reuocare nequeat is, qui iam est defunctus? Vtique. Id enim tolerabilius est, [15] quam vt adimatur superstiti libera testandi facultas, [16] quam sibi adimere nemo potest. [17] At potius imputandum est præmortuo, cur id testamenti genus elegerit, quod tam facile & in necessariam alienæ voluntatis consequentiam euerti posset. [18] Quam ob causam si subtilius intueare, vix est vt huiusmodi testamenta valere debeant, quippe quorum validitas non solum ex alieno arbitrio pendeat, [19] sed etiam ex morte alterius quam testantis. Cum enim cæterorum testamentorum commune ius illud sit, vt testatoris morte confirmentur, [20] hæc contra non nisi vtriusque coniugum morte confirmari possunt. Confirmatum enim testamentum dicitur, quod rumpi vel irritum per se fieri amplius non potest. [21] Indeque fit fortasse, vt in libris nostris nullum extet aut exemplum, aut vestigium huiusmodi testamentorum, quæ sane alia etiam ratione videntur nullius esse momenti, quod sint captatoria. [22] Solent enim vtplurimum fieri, id agente vno ex coniugibus, vt alterius coniugis captet voluntatem, multorumque error ille est, quod existimant hac ratione fieri posse, vt superstitis coniugis testamentum sit prorsus irreuocabile altero coniuge prædefuncto; cum ex contrario fiat, vt præmortui coniugis testamentum hoc ipso reuocetur, quod superstes coniux suum reuocat. *Ita tractatum est* ant. Cal. Febr. 1595.

1 Quod enim reuocatum non fuit cur stare prohibeatur? *arg. l. sancimus 27. C. de testam.*

2 Sicut & duæ sunt hereditates. Nec enim duarum personarum aut vna hereditas esse potest, aut vnum testamentum, nisi cum tractatur de substitutione pupillari, *l. 2. §. prius autem. D. de vulg. & pup. substit. l. paterfamilias 28. D. de reb. auctor. iudic. possid.* Etsi nec de hoc videtur satis inter veteres constitisse, vt apparet *ex l. 1. D. si cui plus quam per leg. Falc. & § igitur. Inst. de pupill. substit.*

3 *argum. l. sed si plures 10. § in adrogato.* vbi not. *D. de vulg. & pup. substit. l. 5. §. quod si quis patri. & §. sed si pater. in fin. D. de iur. dot.* Iunge *l. filiofamilias 42. de cond. & demonstr. l. dotem 6. C. de collat. bonor.*

4 Quasi compensatione inuicem facta, *vt in l. cum pater 77. §. Titio antep. de leg. 3. l. si debitor 12. ad leg. Falcid.*

5 Quia vtrumque testamentum sine dubio valeret, si aliud nihil obstaret.

6 Ita enim videbantur omnia suæ æquitati restitui seruata inter communes liberos eadem proportione, quam testator seruari præceperat. Cum enim voluntas testatoris præcise seruari non potest, seruanda saltem est per proportionem quantum fieri potest, vt à voluntate quam minimum recedatur, *l. quoties 9. §. si duo. & l. seq. D. de hered. instit.*

7 Quo casu euictionem præstare deberent coheredes, saltem per officium arbitri familiæ erciscundæ. *l. cum pater 77. §. euictis.* vbi not. *de legat. 2. l. heres 72. ad SC. Trebell.*

8 *arg. l. ventre 84.* in illis verbis, *nonne iniquum erit. de acquir. hered.* Facit *l. verbis 7. in fi. de vulgar.*

9 *arg. d. l. 9 § si duo. & l. si alterius 10. D. de hered. instit.* Melior textus est *in l. si ita scriptum 13. D. de liber. & posth.*

10 Vt dici solet cum agitur de reuocanda inofficiosa donatione collata in aliquem ex liberis secundum interpretum nostrorum distinctionem *ad l. si totas 5. & l. si liqueat 8. C. de inoff. donat. l. Titia Seio 87 §. Imperator. de leg. 2.*

11 An non sit iniquum decipi patrem, qui melius de matre præsumpserat, *arg. l. vnum ex familia 67. §. vlt. eod. l. Pamphilo 39. in princ. de leg. 3.*

12 Secundum ea, quæ dixi *num. 2. supr.*

13 Cum parentibus ita liberum sit arbitrium diuidendæ inter liberos hereditatis, vt tamen non minus legitima portione habere debeat quisquis sibi conscius est pietatis, *l. parentib. 8. C. de inoff. testam.*

14 Text. est elegans *in l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vend.* Sic è contrario correlatiuorum posito vno, aliud quoq; ponitur, *l. 1. C. de cupress. li. 11.* & vnum ex alio interpretationem capit, *l. vtrum 7. §. vlt. de reb. dub.*

15 Quamuis negari non possit quin sit durum, *arg. d. l. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg. 2. l. Pamphilo 39. in princip. de leg. 3. l. si cui 92. vers. neque enim. de cond. & demonst.*

16 Nimirum *ex reb. leg. quoties nihil sine captione 200. de regul. iuris.*

17 *L. si quis in principio 23. de leg. 3. l. pactum quod dotali 15. C. de pact. cum similib.*

18 Potuit enim & debuit prospicere posse hoc euenire, *vt in l. si quis domum 9. §. 1. D. locat.*

19 Contra *l. illa institutio 32. de hered. instit.*

20 *L. 1. l. lege Cornelia 12. D. qui testam. facer. poss. l. lex Cornelia 28. de vulg. & pup. substit.*

21 Sed tantum destitui ob non aditam ex eo hereditatem, *l. 1. D. de iniust. nupt.*

Source : BIU Cujas

22 *d.l.illa inſtitutio. l. captatorias 70. & ſequ. D. de hered. inſtit.*

23 Cum vnum ſine alio ſubſiſtere non poſſit. [Vide tamen Boerium *q.253.num.5.* vbi plures citat contra hanc Definitionem.]

DEFINITIO XIX.

Ex duobus teſtamentis correſpectiuis ſi non valeat reuocatorium poſterius, neutrum ex prioribus reuocatum intelligitur. Et quid ſi in poſteriore ſit clauſula codicillaris?

QVemadmodum autē dicimus, facto ſimul coniugum teſtamento, ſi nulla reuocatio ſecuta ſit, vtrumque teſtamētum valere.[1] Ita in propoſita ſpecie, ſi ſuperſtes coniunx teſtamentum ſuum reuocauerit, conſequens eſt, vt non aliter reuocatum intelligi debeat teſtamentum præmortui, quam ſi reuocatorium valuerit.[2] Itaq; ſi quis ex liberis in eo præteritus ſit, aut quid aliud deſit ex ſolemnibus, fieri non poteſt, vt prius teſtamentum ſolemne per poſterius minus ſolemne reuocatum videatur.[3] Quid ergo, ſi in teſtamento poſteriore & reuocatorio adiecta ſit clauſula codicillaris? Faciet clauſula, ſi ius commune inſpicias, vt inſtitutio priore teſtamento ſcripta cōuertatur in fideicommiſſum.[4] Sed in propoſito non puto idem dici poſſe, quia licet in poteſtate ſit ſuperſtitis coniugis, teſtamentum reuocare, vt proxime diximus,[5] atque ita efficere, vt prędefuncti quoque coniugis teſtamentum reuocetur:[6] Tamen codicillos facere, per quos priori teſtamento aliquid addatur vel detrahatur, non poteſt: quoniam ſubſiſtente priore teſtamento vtriuſque cōiugis voluntas diſtrictè ſeruanda eſt, nec ab alterutro ſine alterius conſenſu codicillos fieri poſſe æquum eſt.[7] Proinde facilius conceditur ſuperſtiti coniugi, vt aliud teſtamentum, quam vt codicillos faciat,[8] licet ordinarij iuris ſit, vt qui teſtamentum facere poteſt, multo magis poſſit & codicillos.[9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Sic enim diximus *Defin. præced. nu.5.* Neque hoc caſu alia dubitandi ratio occurrit, niſi quod huiuſmodi genus teſtamētorum videtur captatorium, vt ſcriptum eſt ad finem ſuperioris Definitionis Sed tamen hoc iure vtimur, vt valeant huiuſmodi teſtamenta ſi non ſint reuocata.

2 Cum nō reuocetur teſtamentum præmortui, niſi in conſequentiam reuocationis factæ per ſuperſtitem teſtatorem. Denique teſtamentum quod non valet ad reuocandū prius, multo minus poteſt effectum habere alieni teſtamenti reuocandi, *arg. l. ſi filius 7 D. de lib. & poſth. l. 2. de iniuſt. rupt.*

3 *d.l. ſi filius. l. ſi quis eam 16. in fi. de vulg. & pupill. ſubſt. & tit. de exhered. liber. Inſtit.*

4 *l. 3. l. quærebatur 19 D. de teſt. milit. D. de iur. codicill. l. vlt. C. eod. l. pen. §. vlt. de leg. 2. cum ſimilib.*

5 Quia mutandæ ſupremæ voluntatis facultatem ſibi prępripere nemo poteſt, *l. ſi quis in princip. 22. de leg. 3.*

6 In conſequentiam ſcil. correſpectiuitatis actus, vt ita dicam.

7 Ne alioqui voluntas prædefuncti circumueniatur. Poteſt enim imputari ſuperſtiti, cur non faciat aliud teſtamentū cum poſſit, curque coniugis prædefuncti teſtamentum valere patiatur, quam in totum reuocari minus iniurioſum eſt, quā ei manenti aliqua ex parte derogari.

8 Quamuis, qui poteſt à priore voluntate in totum recedere, multo magis poſſit ex parte, *arg. l. 7. §. adeo. verſ. ſi igitur. de pact.*

9 *L. Diui 6. §. pen. de iur. codicill.*

DEFINITIO XX.

Scriptura per teſtatorem ſubſcripta & iure teſtamenti valere iuſſa, non eo magis valet, ſi neque manu teſtatoris heres ſcriptus ſit, neque eius lingua nuncupatus, vt nec iure codicillorum, ſi clauſula codicillaris deſit.

SCriptura quæ aliena manu ſcripta tanquā teſtamentum, propria etiam teſtatoris manu ſubſcripta, hoc addito, quod vellet eam vt teſtamētum valere, non poteſt defendi vt valeat iure teſtamenti, ſiue in ſcriptis,[1] quia in eo teſtamenti genere nomen heredis ab ipſo teſtatore, qui literas ſcit, ſcribi oportet;[2] ſiue nuncupatiui, quia heredem hoc caſu ab ipſo quoque teſtatore viua voce & palam nuncupari oportet.[3] Itaque conſequens eſt, vt nullius omnino momenti ſit teſtamentum,[4] nec valeat in vim codicillorum, ſi non adiecta ſit clauſula codicillaris, quātuſcunque teſtium numerus adfuerit.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 2. ſupr. 11. Cal. Iul. 1595.

1 Diuerſum eſt, ſi teſtamentum manu ſua ſcriptum, licet nec à ſe nec à teſtibus ſubſcriptum teſtator tabellioni tradiderit ad publicandum. Ea namque traditio habet vim duorum teſtium & publicationis, ideoque valebit tale teſtamentum inter liberos, inter quos duo teſtes ſufficiunt. Vt ex Baldo tractat Boer. *q.14 nu.11.*

2 *L. hac conſultiſſima. C. hoc tit.*

3 *L. heredes palam 21. qui teſt fac. poſſ.*

4 Sane ſi nomen heredis fuiſſet ſcriptum manu teſtatoris, valuiſſet teſtamentum, licet non lectum, ſi modo in præſentia teſtium declaraſſet teſtator ſuum id eſſe teſtamentum. Idque ex generali conſuetudine, de qua Boer. *d. qu. 16. & 20.* vbi vide ſolemnitates hodie neceſſarias in teſtamento in ſcriptis.

5 *L. 1. D. de iur. codicill. cum ſimilib* Iunge *Defin. 4. ſupr. eod.*

DEFINITIO XXI.

Teſtamentum factum à reo læſæ maieſtatis, qui neque viuus neque mortuus condemnatus fuit, valet.

IN reatu læſę maieſtatis conſtitutus ita demum teſtamentum facere eo tempore prohibitus intelligitur, ſi poſtea condemnatio ſequatur, ſiue viuo illo, ſiue mortuo: iis nimirum caſibus, quibus etiam contra mortuum ferri ſententia poteſt, quod tum demū contingit, cum perduellionis reus fuit, id eſt, hoſtili animo aduerſus Principem aut Rempublicam animatus.[1] Cęterum ſi aut nulla, aut abſolutoria feratur ſententia, nihil eſt quod teſtamenti factionem impedire debeat, cum de ſua conditione dubitare videri non poſſit, qui nullius ſibi criminis conſcius innocentiam ſuam non ignorat.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Textus eſt *in l. vlt. D. ad leg. Iul. maieſt.*

2 *L. ſi quis poſt accuſationem 9. l. qui à latronibus 13 §. vlt. D. qui teſtam. facer. poſſ.* Nec obſtat *l. donationes 31. §. vlt. D. de donat.* Ibi enim tractat Papinianus caſum illum, quo crimen perduellionis reuera contractum eſt, & conſequenter quo ſecuta tandem fuit de eo ſententia, alioqui nec vere ſcriri aut dici poſſet contractum fuiſſe. Nos eum caſum tractamus, quo non appareat contractum fuiſſe, id eſt, quo nulla vnquam ſententia ſecuta ſit.

DEFINITIO XXII.

Princeps poteſt præſcribere minus ſolemnem formam teſtandi, ſed non facere vt teſtamentū ab initio nullum conualeſcat poſt mortem teſtatoris in odium agnati, cui iam fuit quæſitum ius ſucceſſionis ab inteſtato.

QVi à Principe facultatem impetrauit teſtandi corā minus ſolemni numero teſtium, ſi poſtea ad eam formam teſtatus ſit, quæ à Principe præſcripta fuit, vtiliter teſtatus intelligitur.[1] Etiam in præiudicium eius, qui alioquin ſiue ex anteriore teſtamento, ſiue ab inteſtato erat ſucceſſurus.[2] Quoniam licet nemo facere poſſit, quin leges in ſuo teſtamento locum habeant,[3] Princeps tamen poteſt quod ad ſolemnitates attinet, quippe quæ ſint iuris poſitiui.[4] Sed ſi teſtamentum minus ſolemniter conditum ſit, puta

Source : BIU Cujas

puta deficiente ſolemni numero teſtium, non poteſt Princeps facere, vt poſt mortem teſtatoris conualeſcat, nec ſi maxima æquitas id ſuadere videatur, [5] vt puta, ſi per ipſius Principis aut magiſtratus prohibitionem factum ſit, ne plures teſtes haberi potuerint. Ius enim agnato proximo ſemel quæſitum ei inuito aufferri non poteſt.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Poteſt enim Princeps quam vult teſtandi formam & ſolemnitatem præſcribere, *l. omnium 19. C. hoc tit.* cum ius teſtandi ſit ex legibus, *l. verbis legis 120. l. lege obuenire 130. D. de verb. ſignif.* Princeps vero ſit ſupra leges, *vulg. l. Princeps 31. de legib.* quamuis non facilè credendus ſit Princeps tot legibus derogare voluiſſe, *l. ſi quando 35. C. de inoff. teſtam.*

2 Scilicet ante ius quæſitum alteri, cui nec acquiri poteſt, niſi poſt mortem teſtatoris, cum viuentis neque heres vllus ſit, neque hereditas, *l. 1. D. de hered. vend. l. 1. D. pro herede.*

3 *L. nemo poteſt 55. de leg. 1.*

4 Not. *in l. vlt. C. ſi contra ius vel vtilit. public.* Nam & illi ipſi, qui vulgo putant teſtamenta eſſe iuris gentium quod ad originem, fatentur tamen eſſe iuris ciuilis quod ad ſolemnitatem.

5 Quamuis dici ſoleat, inter ius & æquitatem poſitam interpretationem, ſoli Principi licere inſpicere, *l. 1. C. de legib.*

6 *Vulg. l. id quod noſtrum 11. de reg iur. l. 2. §. merito. & §. ſi quis à Principe ne quid in loc. public. l. 4. C. de emancip. liber.*

DEFINITIO XXIII.

Teſtamentum factum apud acta coram duobus teſtibus valet, ſed non quod factum eſt coram Commentarienſi in carcere.

TEſtamentum quidem quod apud acta factum eſt, duobus teſtibus contentum eſſe creditur.[1] Sed non bene ei comparatur teſtamentum factum in carcere coram Commentarienſi aut caſtri, vt vocant, Capitaneo. Ideoque nec valebit, ſi debitis ſolemnitatibus fuerit deſtitutum.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. omnium 19. C. hoc tit.* iunct. *l. data 27. C. de donat.*

2 Quia nulla lege conſtitutum eſt, vt huiuſmodi teſtamentum valeat.

DEFINITIO XXIV.

De priuilegio teſtamenti paterni inter liberos.

A Patre inter liberos factum teſtamentum valet, licet non habeat patris ſubſcriptionem, ſi modo teſtator id à ſe manu ſua ſcriptum dixerit,[1] duóſque teſtes adhibuerit,[2] poſtquam placuit non plures quam duos teſtes in hoc teſtamentorum genere adhiberi oportere.[3] Quid ſi teſtator non dixerit ſua manu ſcriptum eſſe teſtamentũ, & de eo dubitetur? Sufficiet id probari per duos teſtes.[4] Quid rurſum, ſi duo teſtes adhibiti nõ fuerint, ſed tamen pater teſtamentum ſua manu ſcriptum tabellioni tradiderit ad publicandum? Poteſt ea traditio æquipollere ſolemnitati adhibendorum duorum teſtium.[5] Ideoque & valebit inter liberos teſtamentum.[6] *Sine die.*

1 *L. cum antiquitas. in fi.* vbi Bald. Salic. & Caſtr. *C. de teſt. & in l. ſi. cum ſua Auth.* vbi Iaſ. *C. famil. ercis.*

2 Boer. *q. 14. nu. 13.*

3 Boer. *ibid. nu. 14* poſt gloſ. *in Auth. quod ſine. de teſtam.*

4 Bald. Fulgoſ. & alij *in d. Authent. quod ſine.* Boer. *ibid. nu. 12.*

5 Bald. *conſ. 396.* incip. *quod ſchedula. vol. 4. per text. & gloſſ. §. ſi. Auth. de teſt. imperf.*

6 Boer. *d. q. 14. nu. 11. & 12* Iunge *Defin. 17. infr.* [Intellige tamen de patre teſtante inter liberos legitimos. Secus ſi inter illegitimos. Aliud in matre, cuius liberi ſemper ſunt certi. Iul. Clar. *in §. teſtamentum. quæſt. 12.*]

DEFINITIO XXV.

Inſtitutus in priore teſtamento habente clauſulam derogatoriam, quæ non fuerit reuocata in poſteriore, præferendus eſt ei, qui in poſteriore ſcriptus fuit.

SI duo teſtamenta proferantur, quorum prius ſit derogatoriũ poſterioris, nec in poſteriore clauſula illa ſit, quæ priori deroget,[1] pro eo dicendæ ſunt vindiciæ, qui in priore ſcriptus eſt, licet dici ſoleat, potiorem eſſe cauſam heredis poſteriore teſtamento inſtituti,[2] quoniam clauſula derogatoria, quæ in priore continetur, efficit vt in poſteriore voluntas teſtatoris deeſſe videatur.[3] *Ita Senatus* contra N. Frãciſcum Poyſat Procuratorem fiſcalem Bugienſis prouinciæ, 30. Maij 1597.

1 Secundum quæ tractant noſtri *ad l. ſi quis in princ. 22. de leg. 3.*

2 *L. poſteriore. Inſtit. quib. mod. teſtam. infirm. l. ſi quis priore 29. C. ad SC. Trebell.*

3 *d. l. ſi quis in princip. l. ſi mihi 12. §. vlt. de leg. 1.* Vide tamen quæ cõtra hanc communem Doctorum traditionem de clauſula derogatoria ſcripſi in Hemiſchiliade De *error. pragmas.*

DEFINITIO XXVI.

Teſtamentum non valet factum ruri corã quinque teſtibus, nec in vrbe coram ſeptem, qui ſubſcripſerint, etiam quorum vnus ſit notarius, niſi vel notarius ſtipulatus ſit vel auditi fuerint teſtes.

TEſtamentum ruri factum, quinque dũtaxat teſtibus adhibitis, non valere certum eſt, ſi neque à ruſticano, neque peſtis tempore factum proponatur.[1] Nec tamẽ ruri factum dici poteſt, quod in ſuburbiis conditum fuit,[2] licet in pleriſque ratio eadem conſtitui ſoleat prædiorum ſuburbanorum & ruſticorum.[3] Sed neque valet teſtamentum, quod à ſeptẽ teſtibus ſubſcriptum reperitur, ſi notarius inter eos aliquis fuerit, niſi vel ſtipulatus ille ſit tanquam notarius,[4] vel per iudicem auditus fuerit tanquam teſtis, ac ſimiliter cum eo teſtes cæteri, qui dicuntur adfuiſſe & ſubſcripſiſſe.[5] *Sine die.*

1 Bartol. *in l. conficiuntur 8. de iur. codicill.* Ang. & Paul de Caſtr. *in l. ſi. C. h. t.* licet contra ſentiat Bald. *ibid.* Alex. *conſ. 70. col. 6. & conſ. 176. vol. 2.* Vnde eſt quod ait Bart. *in l. 1. de bon. poſſeſſ. ex teſt. milit.* caſum hunc egere deciſione Cæſarea, Afflict. *deciſ. 25. nu. 2. & 3.*

2 Afflict. *ibid. nu 3.*

3 Gloſſ. *in l. ſi prædium. C. de præd. minor. & in l. vrbana prædia. de verb. ſign.* Bart. *in l. conficiuntur. D. de iur. codicill.*

4 Afflict. *d. deciſ. 25. nu. 4* Alex. *conſ. 176. col. 3. vol. 2.*

5 Afflict. *d. num. 4* poſt Ioan. de Imol. & communiter Doctores *in l. heredes palam §. 1. D. de teſtam.*

DEFINITIO XXVII.

Teſtamentum patris imperfectum ratione voluntatis non ſuſtinetur inter liberos: ſuſtinetur tamen quãtum ad legata relicta ad piam cauſam ex voto, vel in exonerationem conſcientiæ.

PAter, qui filium vnicum, filias vero plures habebat, teſtamẽtum ſuum propria manu ſcripſerat, ſed quaſi adhibito & interueniente notario, quamuis nullo in ea ſcriptura nominato, annus quoque & dies conditi teſtamenti eiuſdem ſcripturæ nullus ſcriptus & expreſſus fuerat. Sed neque vlli teſtes vlla teſtamẽti parte nominati proponebantur. In ea ſcriptura filium heredem ex aſſe pater inſtituerat, ſed quaſi proprio ipſius teſtatoris ore nuncupatum, cui etiam curatores in annum vſque viceſimum nonum conſtituerat, ſed innominatos tamen, & quibus nominandis ſcribendiſque ſpatium in charta reliquerat, filiabus vero legata dederat. Nonnulla etiam in piam cauſam legauerat, partim ex voto, quòd à ſe in defuncti fratris memoriam factum eſſe fatebatur maritãdis ſex virginibus pauperculis in vicem ſumptuum funeris, partim vt à ſe datam prædefunctæ vxori fidem impleret, in certis bonis, quæ à paupere vidua vterque coniugum ante multos annos ex donatione acceperat, eidem viduæ reſtituendis. Cum

Source : BIU Cujas

de iure testamenti inter liberos magnis contentionibus certaretur, quasi valere deberet & inter liberos & ad piam causam, cum de patris voluntate dubitari nō posset, cuius manu totam eam scripturam exaratam fuisse constabat.[1] Postquam placuit in huiusmodi testamentis parentum inter liberos nullas requiri solemnitates, si modo cōstet de voluntate,[2] cui parere pios liberos omnino necesse sit,[3] hactenus saltem, vt iure fideicommissi ea voluntas defendatur propter clausulam codicillarem,[4] quæ in huiusmodi parentum inter liberos testamentis tacitè interuenisse creditur.[5] *Senatus* tandem pronunciauit, nullo iure testamentum valere, neque tanquam in scriptis, quod à testatore scriptum esset ea mente, vt fieret nuncupatiuum;[6] neque tanquam nuncupatiuum, quod nuncupationem nullam nullosque testes habere proponebatur.[7] At neque iure intestati voluntatem illam defendi posse,[8] quod non tantum scripturam, sed etiam voluntatem ipsam imperfectam esse cōstaret, ac voluntatis destinationē quandam potius, quam voluntatem ad solutam dici debere scripturam, quæ ad testamentum dictandum potius quam scribendum parabatur:[9] vt proinde, nec si expressim adiecta fuisset clausula codicillaris, operari tamen quicquam potuisset,[10] cuius scilicet ea vis & potestas est, vt solemnitatem tantum suppleat, nō etiam voluntatem,[11] præsertim cum non subito & improuiso aliquo casu, sed longiore morbo ipsaque senectute oppressus pater decessisset, vt perficiendæ complendæque scripturæ otium & facultatem fuisse negari non posset, si voluntas non defuisset.[12] Itaque visum est, paternam hereditatem inter liberos omnes ab intestato ex æquis partib. diuidi oportere,[13] nec eo minus tamen salua esse legata, quæ non modo in piam causam, sed etiam ex voto & in exonerationem conscientiæ facta fuissent: quod non esset credendus vir pius ab ea voluntate vnquam recessisse aut recessurus fuisse, à qua sine manifesto animæ periculo recedere non potuisset.[14] *Ita Senatus* mense Decemb. 1583. Extat Senatusconsultum apud nos percelebre, & clarissimorum Aduocatorum, qui litem perorarunt, luculentæ actiones conscriptæ à clarissimo viro & IC. celeberrimo, Dn. Guillielmo Onciaco tum Aduocato, nunc Præside meritissimo & integerrimo.

1 *Ex l. vlt.* iunct. *Auth. si modo. C. famil. erciſc. l. hac conſultiſſima. § ex imperfecto. C. hoc tit.*

2 Ex not per DD. in locis supradictis.

3 *L. in testamento* 41. *D. de fideic. libert.*

4 *Argum. l. Scæuola* 36. *ad SC. Trebell. l. quærebatur. D. de testam. milit.*

5 Bart. & alij *ad l.* 1. *D. de iur. codicill.* De quo tamen vide quæ scripsi *in Hemiſchiliad. de error. pragmat.*

6 Sunt enim hæc genera testandi in scriptis & per nuncupationem incompatibilia, *l. heredes palam* 21. *cum ibi not. D. hoc tit. l. in testamentis* 16. *& l. iubemus. eod.*

7 *d. l. heredes palam. & d. l. in testamentis.* Bart. & alij *in d. § ex imperfecto.* [Nec desunt qui putent etiam in testamento in scriptis & inter liberos requiri testes, vt Cuiac. *conſult.* 1. Sed malè. Non enim requiruntur vlli, nisi quod ad legata data extraneis vel vxori, vt loquitur *Nouell.* 117. Quo nomine vxoris continetur sanè etiam illa, quæ mater est, quamuis contra putet Boer. *q.* 241. *nu.* 3 sine textu tamen & sine authore. Non quasi sit extranea, sed quia vxor est.]

8 Quomodo haud dubie defenditur in specie *d. l. vlt. C. famil. erciſc. & d. l. hac conſultiſſima. § vlt. C. hoc tit.*

9 *L. ſi is qui* 15 *l. ex ea ſcriptura* 29. *D. hoc tit. l. fideicommiſſa* 21. *§* 1. *de leg.* 3. Iul. Clar. *in § testamentum. q.* 79. *&* 14. Boer. *qu.* 240. *nu.* 4. *&* 5.

10 Vt probatur ex iisdem ipsis supradictis locis. Nec obstat *l. vlt. §* 1. *C. de codicill.* Debet enim intelligi de testamento, quod non fuerit adimpletum in solemnitate, non de eo, quod non fuerit adimpletum in voluntate, alioqui locus ille pugnaret cum aliis supradictis.

11 Decius elegantèr *conſ.* 205. *in fin.*

12 Nec enim velle quisquam creditur id facere, quod potest facere nec facit, *l. tractabatur* 14. *D. de testam. milit.* iunct. *l.* 3. *C. de inoff. testam.*

13 *L. maximum vitium* 4. *C. de liber. præter. Nouell.* 118. *De hered. ab inteſt. veniem.*

14 Vnde est, quod irreuocabilia sunt huiusmodi relicta pro restitutione male ablatorum, si modo relicta sint certis & nominatis personis. Guillielm. Bened. *in repetit. c. Raynutius.* Alioqui certum est, non posse fauorabiliorem esse causam piæ causæ quàm liberorum, adeoque nec tam fauorabilem, vt ex iis constat, quæ tractat Iul. Clar. *d. quæſt.* 7. *&* 9 *in §. testamentum.* Iunge *Deſin.* 24. *ſupr.* [Cæterum obserua dispositionem *§. ex imperfecto, & Auth. quod ſine*, non habere locum in patre testante inter liberos illegitimos. Sed habere tamen locum in matre, quia quod ad eam perinde sunt certi, atque si essent legitimi. Clar. *in d. §. testamentum. q.* 12. Quod tamen vix possum probare cùm sint illegitimi etiam quod ad matrem quę non magis fauore aliquo digna est, quàm pater.

DEFINITIO XXVIII.

De testamento cæci habente clausulam codicillarem.

TEstamentum quod à cæco factum sit, non aliter valere constat, quàm si præcisè & ad vnguem, vt aiunt, tota illa solemnitas seruata sit, quæ à Iustino præscripta fuit ad falsitates omnes euitādas, quę hoc casu facilius, quàm alio ferè vllo admitti possent,[1] adeò vt nec desint qui putent nullum esse testamentum si prius data sint legata, quàm fuerit heres institutus,[2] quòd contra legem hoc futurum sit per quā ita constitutum est non tam pro solemnitate, quæ vtique si leuior esset, negligi posset,[3] quàm pro forma, ex qua cùm semper indiuidua sit detrahi nihil potest aut immutari, quin tota corrumpatur.[4] Quāuis contraria sententia obtinuerit tanquā humanior.[5] Cæterū nō aliter constitutioni locus est, quā si præcisa & absoluta cæcitas probetur,[6] & quidem in ipso præcisè quoq; tēpore testamēti:[7] Alioquin si qua vel minima dubitatio ex probationibus & testiū dictis incurrat, vincet in dubio[8] causa testamenti,[9] præsertim quæ adnexum habeat fauorem iuris communis.[10] Nam nec cæcus quisquam præsumitur nisi probetur.[11] At probata cæcitate, nihil proderit adiecta in eo testamento clausula codicillaris,[12] aut quæ creditur æquipollere *omni meliori modo*,[13] quia testamento infirmato nihil quod in eo constitutum sit valere contra legē potest,[14] neque iure codicillorū,[15] neq; per speciem donationis causa mortis.[16] Quamuis si per se ac seperatim codicillos facere aut mortis causa donare cæcus velit, dum ne corā pauciorib. quàm quinque testibus,[17] licet ei, nō seruata tota solemnitate quàm Iustini constitutio, testamentis duntaxat non etiā codicillis,[18] multo minus mortis causa donationibus[19] præscripsit. Nec enim debuit constitutio noua & odiosa hoc ipso quod aliena est à iure communi ad alias protrahi species non vltimæ voluntatis ad maiorem & odiosiorem iuris communis correctionem.[20] *Ita Senatus* in causa liberorum Ioannis Francisci du Vergier, & Claudium Puencet, 7. Cal. Iulij 1612.

1 *l. hac conſultiſſima* 8. *C. qui teſt. fac. poſſ.*

2 Contra quàm hodie obtineat ex iure communi, de quo *in §. ante heredis. Inſt. de legat.*

3 Vt de omissione signi sanctissimæ crucis in solemni inuentario tractat Bart. & alij *ad l. vlt. C. de iur. delib.*

4 Ita Bart. quem alij nonnulli sequūtur *in d. l. hac conſultiſſima*, præsertim Decius *ibid. num.* 8. *& ſeq.*

5 Ex Bald. Castr. & aliis *ibid.*

6 Lex enim ait, *carentes oculis.*

7 Vt qualitas iuncta verbo intelligatur secundum tempus verbi ex *l.* 4. *§. ſi extraneus. D. de noxal. act.*

8 Probatio enim dubia nunquam releuat, *vulg. l. neque natales & paſſ. C. de probat. l. vlt. C. vnd. legit.*

9 *Vt in l. ſi pars* 10. *D. de inoff. teſt.*

10 Semper enim ius commune est fauorabilius, *l.* 3. vbi not. *D. de teſtam. milit.*

11 Cùm sit qualitas accidentalis non naturalis. Quomodo autem probetur cæcitas, tractat Bart. *ad l.2.de bon.possess.furios.infr.* & Dec. *vbi supr.num.vlt.*

12 Quia lex etiam de codicillis loquitur.

13 Bart. & DD. *ad l.1.D.de iur.codic.l.pen.§.vlt.de leg.2.*

14 *l.si quis inquilinos 112.§.pen.de leg.1.*

15 Nam de codicillis etiam loquitur constitutio Iustini. Addit. ad Iul. Clar. *in §.testamentum.q.17.* ex Ias. *cons.*

16 Nam si non valet, quod ago, vt ago, non valet, vt valere potest, quando agitur de totali dispositione. Not. *ad l.licet 19. C.de pact. & ad l.1.D.de iur.codicill.*

17 Hic enim numerus semper requiritur in codicillis, & in qualibet vltima voluntate, *l.vlt.in fin.C.de codic.* Itémque in donatione causa mortis, *l.vlt.C.de donat.caus.mort.*

18 Intellige quod ad numerum testium duntaxat. Nam in cæteris omnibus lex Iustini obtinet etiam in codicillis ex ipsis verbis legis. Ita contra Baldum, Dec. & alij communiter *ad d. l.hac consultissima.* Mihi tamen opinio Baldi probabilior semper visa est.

19 Quæ licet proximè accedat ad vltimas voluntates, sapiunt tamen naturam contractus, & ideo non veniunt simpliciter appellatione vltimarum voluntatum. Bald. *ad d.l.hac consultissima.num.7.* Addit. *vlt.* ad Clar. *dict.quæst.17.* Ioann. Fichard. *in comm.opin.* in verb. *cæcus.*

20 Sunt enim odiosa, & consequenter restringenda omnia quæ à iure communi exorbitant *cap.odia.* vbi Canonist. *de reg. iur.in 6.l.præcipimus 32.C.de appellat.* Iure autem communi potest etiam cæcus donare causa mortis. Sola enim factio testamenti ei interdicta est *§.cæcus. Inst. quib. non est permiss. fac. test.* Et consequenter tamen factio codicillorum. *Ex regul.l.Dimi 6.§.pen.D.de iur.codicill.*

DEFINITIO XXIX.

De reuocatione testamenti, & piorum legatorum.

CErtum est non reuocari solemne testamentum ex eo solo, quod quis dixerit nolle se testamentum suum valere, nisi solemniter id dixerit coram septem testibus ad hoc nominatim conuocatis & rogatis. [1] Quo tamen casu sunt qui putent illud etiam requiri, vt testator facti sui rationem illam attulerit, quòd velit decedere intestatus. Sed alio iure vtimur. [2] Cæterùm valent legata pia etiam in eiusmodi testamento reuocato data, [3] fauore scilicet piæ causæ, pro qua sunt tam multa passim contra ius commune cõstituta. [4] Adeò vt nec aliud probandum sit, etiamsi magna præsumptio vrgeat, quod reuocatum sit testamẽtum propter immodicitatem legatorum piorum, vt liberis heredibus institutis parceretur. [5] Nisi constet euidenter de voluntate adimendi talia legata pia, quorum quippe fauor nullus esse potest cõtra testatoris apertam voluntatem. [6] Nam nec debentur si à testatore deleta sint, nullúmque eorũ hac parte priuilegium est, nisi quod cùm deleta sunt, præsumuntur inconsultò deleta, vt adhuc debeantur. Quod in cæteris non piis diuersum est. [7] Quo exemplo perinde dicendum est non videri in dubio reuocatum testamentum propter legata pia, multóque magis deberi ea si reuocandi testamenti voluntas, quæ in testatore fuit, etiam ad hoc, vt pia quoque legata reuocarentur, inutilis fuerit, & sine effectu, ne testamentum alioqui iustum & validum, non nisi quod ad legata pia reuocatum esse videatur. [8] *Ita Senatus* in causa Franciscanorum de Cluses, & D. de Charbonieres, licèt nullum pronũciatum fuerit Arrestum propter transactionem à litigatoribus interpositam, mense Ianuarij 1613.

1 *§.ex eo.Instit.quib.mod.test.infirm.*

2 Secundum sententiam Guid. Pap. magis communiter probatam *quæst.200.*

3 Guid. Pap. *ibid.ex l.3.De his quæ in testam.delent.*

4 Quæ omnia diligenter collecta vide apud Andr. Tiraq. *in tract.de priuil.piæ caus.*

5 Quamuis dici soleat maiorem esse fauorem liberorum, quàm piæ causæ, iuxta illud Augustini, Qui exheredat liberos, vt instituat Christum, alium quærat quàm Augustinum.

6 Voluntas enim illa est, quæ totum facit, *l.si mihi 12.in fin. de leg.1.* Imò sufficit tacita voluntas ad legata reuocanda, vt non debeantur saltem ope exceptionis, *l.3.§.vlt. & l.4.D.de adim.leg.*

7 Tiraq. *priuil.16.*

8 Similis, sed contraria ratio est in *l.filium 20.de legat.præst. vers.ne testamentum.*

DEFINITIO XXX.

Testamentum nuncupatiuum non reuocatur per cancellationem scripturæ, licèt testator habuerit animum reuocandi.

CVm multæ sunt differentiæ inter testamentum in scriptis, & nuncupatiuum. [1] Tum illa maxime, quòd testamentum in scriptis si deletum, vel inductum, vel cancellatum sit, hoc ipso reuocatum intelligitur, [2] si non ipso iure, saltem hactenus, vt heredibus, qui voluntatem non retinuerunt, hereditas tanquam indignis aufferatur. [3] Si verò testamentum fuit nuncupatiuum, non eò minus subsistit quod scriptura, quæ de eo ad perpetuam rei memoriam facta fuerat, deleta fuerit, & cancellata. Nec enim scriptura ad huiusmodi testamentorum substantiam pertinet, sed tantùm ad rei gestæ probationem. Itaque cùm testatrix quædam euocato notario, qui testamentum nuncupatiuum exceperat, & iusso adferre secum originalem scripturam testamẽti & exemplar ipsum, quasi deletura illud & cancellatura, accepto exemplo quod putabat originale, protinus chartam discidisset ea mente, vt fieret intestata: Visum est nihilomagis reuocatum aut infirmatum esse testamentum, cuius plena probatio per originalẽ scripturam à notario retentam supererat: Quæ etiamsi extincta & cancellata pariter fuisset, sufficere tamẽ poterat, vt per testamentarios testes probaretur. [4] Tãto magis quod ab eodem testatore admonita testatrix non fuisse scripturam illam originalem, nec legitimum esse illum modum reuocãdi testamenti, si non aliud testamentum, & quidem solemne, aut saltem solemnis reuocatio prioris sequeretur, siluerat testatrix, nec ad aliũ actum vlteriorem aut verbi aut facti processerat. [5] Sanè tum quoque cùm in scriptis testamentum factum est, accidit aliquando, vt quamuis fuerit cancellatum, non ideo tamen hereditãs scriptis heredibus aufferatur, vt indignis, puta si constet factum id esse odio legatariorum potius quàm heredum institutorum. Quod in dubio præsumendum est, si liberi sint qui fuerũt instituti: tum quoque cùm legata sunt pia si nimis grauia liberis, & immodica proponantur. [6] *Ita Senatus* in eadẽ causa.

1 De quibus vide *l.in testamentis 26.* & ibi DD. *C.hoc tit.*

2 *tot.tit.D.de his quæ in testam.delent.*

3 *l.vlt.eod.tit. l. cùm quidam 12. & pass.D.de his quæ vt indign.4.vt in l.4.D.de fid.instr.l.4.D.de pignor.*

4 *d.l.in testamentis. l.heredes palàm 21.D.qui testam.facer.poss.*

5 Sic enim nostri solent distinguere an testator processerit ad actum verbi an ad actum facti, qui potentior esse solet. Ad *dict.tit.de his quæ in test.delent.*

6 Maior enim fauor est liberorum, quàm piæ causæ, vt dixi *Def. præced.* Vide tamen *l.in testamento 38.D.de fideic.libert.*

TIT. VI.

DE HERED. INSTIT.

DEFINITIO I.

De iure accrescendi in persona heredis instituti ex re certa.

VIDAM cognatis proximis ex certa re institutis, eo adiecto, vt à reliqua hereditate penitus excluſi remaneant, heredem ex asse instituerat masculum,

Source : BIU Cujas

qui ex Sempronio primus naſceretur, cum onere deferendi nomen & inſignia teſtatoris, his verbis additis; *faciendo tamen dictum Sempronium vſufructuarium duntaxat.* Eo tempore Sempronius nullos liberos habebat, ſed in illo tantum erat vt habere poſſet. Poſtea vero ſacris addictus, deſierat habere vnquam poſſe. Cum proximiores cognati hereditatem ab inteſtato peterent, quaſi nemo ex teſtamento heres eſſet, Sempronius vero diceret heredem ſe inſtitutum ex vſufructu, ideoque perinde habendum, ac ſi inſtitutus eſſet ex re certa abſque coherede, certatum eſt magnis contentionibus, vtrum teſtati cauſæ in Sempronij perſona locus eſſet, [1] an potius ab inteſtato cognati admitterentur. [2] Nam quin ex teſtamento admittendi non eſſent, licet ex re certa nominatim inſtituti proponerentur, eo minus dubitabatur, quod eos teſtator à reliqua hereditate expreſſim diſertéque excluſerat. [3] Iampridem enim ex frequentiore interpretum ſententia receptum eſt, vt ius accreſcendi etiam in hereditate prohiberi poſſit à teſtatore, [4] ne contra expreſſam ipſius voluntatem admittatur, [5] quod non niſi ex teſtantis iudicio per legem inducitur. [6] Dicebam, non magis poſſe teſtatorem prohibere ius accreſcendi, [7] quam facere, ne leges in ſuo teſtamento locum habeant, [8] cum ius eiuſmodi non ſolum ex tacita hominis voluntate pendeat, [9] ſed potiſſimum ex legis poteſtate, [10] ad quam, quiſquis teſtatur, voluntatem ſuam accommodare & creditur & cogitur; [11] non ratione illa, quam ſtulte plerique adferunt, ne alioqui pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus decedere videatur, [12] (quid enim ſi teſtamentum nullum factum ſit? [13]) ſed quia ius habendi heredis omnimodo indiuiſibile ſit, ſicut & repræſentatio illa perſonæ defuncti, [14] quæ fit per hereditatem primum, deinde per heredem. [15] Sed non tamen huic conſequens eſſe, vt qui ex fundo inſtitutus eſt, aut ex alia re certa qualibet, alio herede ex aſſe ſcripto ius accreſcendi habere debeat, cum legatarij loco ſit: [16] Inter legatarium autem & heredem tanquam ex diuerſo iure ſuccedentes, iuri accreſcendi locus eſſe non poſſit. [17] Nam quod dici ſolet, heredem ex certa re ſcriptum heredis vniuerſalis iure cenſeri, eo demum caſu verum eſt, quo coheres vel nullus datus ſit, vel ex fundo duntaxat, non in hereditate aut parte hereditatis. [18] Proinde cum in propoſita ſpecie cognati proximi ex certa re [19] inſtituti fuiſſent, alio ex aſſe herede ſcripto, dubitari meo iudicio non poterat, quin non nato eo, quod heres ſcriptus erat, inſtitutio pro non ſcripta haberetur, [20] & conſequenter inſtitutio ex re certa tanquam legatum intercideret, [21] atq; ita proximiores cognati excluderentur, non tam propter prohibitum à teſtatore ius accreſcendi, quam quod incapaces ipſo iure fuerint, quibus hereditas accreſcere vnquam poſſet. [22] Qua ratione defendebam, nec Sempronio, cui vſusfructus hereditatis relictus erat, potuiſſe hereditatem accreſcere, non quod inſtituendi verbo teſtator vſus non fuiſſet, (iam enim ſublata eſt illa ſcrupuloſa verborum ſolemnitas, magiſque obtinuit, vt quibuſcunque verbis dari hereditas poſſit, [23]) ſed quia licet in vſufructu inſtitutus eſſet Sempronius, ea tamen inſtitutio non maioris momenti eſſe poſſet, quam ſi ex certo fundo inſtitutus proponeretur, [24] imo minoris, propterea, quod verba illa, *faciendo tamen Sempronium vſufructuariũ*, ſatis oſtendebant, non tam id egiſſe teſtatorem, vt Sempronio daret vſumfructum, quem alioqui non erat habiturus, quam vt eum, quem patriæ poteſtatis iure habiturus erat, filio quandocunque nato & herede exiſtente, [25] illi ademiſſe non videretur, [26] acſi ſcripſiſſet, *permittendo tamen vt Sempronius maneat fructuarius bonorum filij.* Nam cum Sempronij mores teſtatori ſuſpectos fuiſſe ex eo apparet, quod is futuri poſthumi incertam ignotamque perſonam cognito patri prætulerat, [27] multo probabilius erat relictum patri vſumfructum intuitu proprietatis datæ filio, [28] quam inſtitutum in hereditate filium contemplatione patris. [29] Igitur nullo filio nato, qui heres eſſe poſſit, conſequens erat, vt vſusfructus patri relictus in conſequentiam proprietatis datæ filio perinde intercideret, [30] ac legata cætera eo teſtamento relicta, [31] præſertim cum teſtator addita dictione, vt vocant, taxatiua, vſumfructum duntaxat patri reliquiſſe proponeretur, nimirum, vt eũ ab omni proprietatis ſpe & lucro ſummoueret, [32] tametſi non ignorem, ex ſola eius dictionis adiectione non cenſeri prohibitum à teſtatore ius accreſcendi. [33] Nec quod clauſula codicillaris ſubiecta eſſet, aut quæ codicillari æquipollet vulgaris illa, *vt omni meliori modo teſtamentum valeret*, [34] aliud tamen probandum videbatur: quia neque per clauſulam codicillarem fieri poteſt, vt valeat legatum patri relictum ex perſona filij, qui nullus eſt: [35] neque huiuſmodi legatum ex eorum genere eſt, quæ ab inteſtato videri debeãt repetita. [36] Non ſolum enim ea, quæ relinquuntur perſonis iam mortuis, aut quæ nunquam fuerunt, pro non ſcriptis habentur; [37] ſed illa etiam, quæ ab ipſis relinquuntur. Eſſe namque debet, cui detur, & à quo detur. [38] Abſurdum autem foret dicere, confirmari per clauſulam codicillarem ea, quæ pro non ſcriptis habentur, vt valeant ab inteſtato. Alioqui non haberentur pro non ſcriptis, ſi aliquo modo valerent. [39] *Senatus* noſter nihildum decidit.

1 Quaſi inſtitutio facta in vſufructu trahi deberet ad inſtitutionem vniuerſalem in tota hereditate, *arg. l.1 § ſi ex fundo. D. hoc tit.*

2 Deficiente ſcilicet cauſa teſtamenti, quæ dicitur deficere ac teſtamentum ipſum deſtitui, quoties nemo heres ex eo eſſe amplius poteſt, *l. ſi filius 16. D. de liber. & poſthum. l. vlt. D. de condit. inſtit.*

3 Quibus verbis videbatur teſtator prohibuiſſe, ne reliqua hereditas accreſceret.

4 Quæ fuit ſententia Bart. *ad l. quoties 9 § ſi duo. D. hoc tit. & in l. ſi quis priore 29. ad SC. Trebell. & conſ. 156.* incip. *Titius fecit teſtamentum. & conſ. 177* incip. *Mathiolus Gracioli.* Corn. *in l. quoties 13. col. penult.* vbi dicit communem, C. *hoc tit.* Iaſ. *conſ. 8. coll. 9. verſ. decimo iſtud.* vbi refert Baldum, Caſtr. Angel. & Imolam, reprehenditque Alexandrum.

5 Abſurdum enim eſt, in vltimis voluntatibus interpretandis aliquid fieri contra voluntatem, ſiue plus ſiue minus detur quam teſtator voluerit, *l. verbis ciuilibus 7. in fin. De vulg. & pup. ſubſt. l. facta 63. § ſi ſub conditione. D. ad SC. Trebell.*

6 Tale vero eſt ius accreſcẽdi inter coheredes, qui hac parte intelliguntur tacite ſubſtituti, *l. ſi Titio 61. § Iulianus. de leg. 2. l. non iuſtam 4. C. ad SC. Trebell.*

7 Quæ fuit opinio Dyni *in d. l. 1. § ſi ex fundo. C. hoc tit. & l. ſi ita quis 74. eod* Imol. *in d. § ſi ex fundo.* Alex *in d. l. ſi quis priore 29. poſt num. 9. verſ. Dynus autem ad Treb. & in l. quoties 13. C. hoc tit.* poſt Angel Feder de Sen Salicet. & Rom. Sequitur & magis communem dicit Dec. *in rubr. C. quand. non pet. part. in 1. lectur. num. 3.* Iulius Clarus, qui communem dicit *in § teſtamentum, q. 74.* vbi alios multos citat.

8 Quod vtique certum eſt à teſtatore fieri non poſſe, *l. nemo poteſt 55. de legat. 1. l. vlt. de ſuis & legit.*

9 *d. l. ſi Titio 61. § Iulianus. de leg. 2.*

10 *L. ſi ex pluribus 9. D. de ſuis & legit.* Dixi *ad tit. quand. non petent. part. ſupr.*

11 Nam & inde eſt, quod teſtamentum diffinitur iuſta cuiuſque ſententia, *in l. 1 D. qui teſtam. fac. poſſ.*

12 *L. ius noſtrum 7. vbi not. De reg. iur.*

13 Non enim poteſt quiſquam hoc caſu dici decedere teſtatus pro parte, cum nullo modo teſtatus fuit. Et tamen ius accreſcendi non eo minus locum habet etiam inter inuitos, *d. l. ſi ex pluribus.*

Source : BIU Cujas

14 Nam & persona ipsa indiuidua est, ideoque nec potest diuerso iure censeri, *l. vlt. C. de sent. pass.*

15 Nam & heres & hereditas eandem personam repræsentant, *l. heres 22. D. de vsucap.*

16 *d. l. quoties 13. C. hoc tit.*

17 Non enim potest ius accrescendi habere locũ inter eos qui ex diuerso iure succedunt, *l. sed cum patrono 6. D. de bonor. poss. l. si sub conditione 16 quib. mod. vsusfr. amit.*

18 *d. l. 1. § si ex fundo. D. hoc tit. l. quoties 13. C. eod.*

19 Non autem ex quota hereditatis. Nam neque hereditas neque quota vlla hereditatis in certa re & singulari potest cõsistere, *l. quamuis 14. D. l. si quis omiss. caus. testam. § si quis vna re. Instit. de fideic. hered.*

20 Pro non scripto enim est, quicquid relinquitur personę nunquam natę. *l. pen. de his quæ pro non script. l. 2. l. Diui 6 § vlt. l. quidam 14. D. de iur. codicil. l. si duobus 16. de leg. 1. l. is cui 18. in fi. D. quand. dies leg. ced.*

21 Legata namque intercidunt nõ adita ex testamẽto hereditate, *l. si nemo 9. D. de test. tutel. l. ea quam 14. C. de fideic.* Excipe casum *auth ex causa. C. de lib præter.*

22 Quia nihil habenti potest accrescere, *l. si totam 83. De acquir. hered.*

23 *L. quoniam indignum 15. C. hoc. tit.*

24 Vsus fructus enim licet in iure consistat, nõ in corpore *l. Manius 66 § fundo de leg. 2.* Non magis tamen potest constituere partem hereditatis, quam fundus aut aliud corpus quodlibet, quamuis possit dari in vicem portionis hereditariæ, vt in specie *l. generali 32. § 1. de vsufr. legat.*

25 *Ex l. cum oportet 6 & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

26 Quomodo poterat adimere si voluisset, *Nouell. 117. vt lic. matr. & auiæ. cap. 1.* vnde sumpta est *Auth. excipitur. C. de bon. quæ liber.*

27 Prius enim alioqui est, vt quis patrem vocet, quam vt eius liberos nondum natos, *l. Lucius 85 D. hoc tit. l. dotem 6. D. de collat. bonor.* adeo, vt nec posset olim relinqui quicquã incertæ personæ, quasi in quam iudicium certum conferri non posset. *§ incertæ Inst. de legat.*

28 Vt id saltem haberet pater iure patriæ potestatis.

29 Qui testatori suspectus erat, *arg. l. penult. § 1. D. de curat. furios. l. quidam cum filiumfamilias 46. D. hoc tit. l. filiofamilias 41. de cond. & demonstr.*

30 Quamuis aliud esset, si morte filij vsusfructus intercidisset, *l. vlt. C. de vsufr.*

31 *d. l. si nemo 9 D. de testam. tutel. cum similib.*

32 Dictio siquidem taxatiua excludit omnes alios casus, præterquam si qui sint persimiles, *l. 1. § hæc actio. vbi not. D. si mens. fals. mod. dixer.*

33 Alexan. *cons. 162. nu. 9. lib. 2.* post Angel. & Ioannem de Imol. quos citat.

34 *L. cum pater 77. § filius matrem.* vbi Bald. & Imol. *de leg. 2.*

35 *L. cum filiofamilias 11. in fin. de leg. 1.*

36 Quia neque ab intestato potest quicquam relinqui ei, qui nullus est, nec eius patri, *dict. leg. quidam referũt 14 De iur. codicillor.*

37 Ex supra citatis *num. 20.*

38 *d. l. quidam referunt.*

39 *L. vnic. § in primo. C. de caduc. tol. l. 1. & pass. D. de his quæ pro non script.*

DEFINITIO II.

De spurio herede instituto cum legitimabitur.

HEreditas quidem ex die aut cõditione à pagano dari non potest. [1] Sed tamen in diem incertum, & quod idem est, [2] sub conditione dari potest, vtputa si spurius heres institutus sit, cũ legitimabitur. [3] Quo casu etsi heres esse non potest ante legitimationem, [4] interea tamen valet institutio, [5] bonisque dandus curator est, vt legitimationis tempus expectetur. [6] Idem iuris est, si quis vxori vsumfructum legauerit, & post vxoris mortem Titium instituerit. Etsi enim, quandiu vxor viuit, Titius heres esse non potest, [7] non eo minus tamen legatum vsus fructus valebit, dato interea bonis curatore, [8] qui heredis loco sit. [9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L. hereditas 34 D. hoc tit.*

2 Quia dies incertus pro conditione habetur, maxime in testamentis, *l. dies incertus 75. D. de cond. & demonst.*

3 Nam in tempus capiẽdæ hereditatis institui quem posse placuit, licet ex beneuolentia potius, quam ex iuris ratione, *l. in tempus 62. D. hoc tit.*

4 Quia conditionem ante omnia impleri necesse est, *l. qui 13. & pass. D. de condit. instit. l. facta 63. § si sub conditione. D. ad SC. Trebell.*

5 Nam & prius est, vt valeat institutio conditionalis, quam vt ex ea post impletam conditionem heres vllus esse possit, *l. commodissime 10, de lib. & posth.*

6 Alexand. post Bald. *ad l. Gallus. § instituens. eod. titul. de liber. & posthum.* Angel. *ad l. libertas. testamento. D. de manum. test.* Idem Bald. & Imol. *in l. si quis instituatur heres in diem. D. hoc tit.*

7 Nec proinde potest cedere dies vsusfructus legati, qui scilicet non cedit, nisi ab adita hereditate, *l. vnic. § in nouissimo. C. de caduc. tollend. l. 1. § 3. D. quand. dies vsufr. leg. ced.* Hic autẽ nec Titius heres esse potest ante mortem vxoris, quia potest interim ipse mori atque ita deficere conditio institutionis, *l. Statius 48 § Cornelio. D. de iur. fisc.*

8 *L. 1. D. de curat. bon. dand.* Notant DD. *ad l. hereditas ex die 34. D. hoc tit.*

9 Quantum scilicet ad curanda adeoque distrahenda ea, quæ alioqui perirent aut fierent deteriora, *l. inter bonorum 48. D. de administr. tutor.* Et ad exercendas actiones tempore perituras, *l. si diu. 8. D. quib. ex caus. in possess. eat. l. creditore 14. D. de rebus auctor. iud. possid.*

DEFINITIO III.

De institutione masculi, qui primus ex Titio nascetur.

HErede instituto masculo, qui primus ex Titio nascetur, quamdiu Titius liberos suscipere potest, non defertur alteri siue ex testamento, [1] siue ab intestato [2] hereditas. Itaque sicut interim in suspenso est causa testati, [3] ita & validitas legatorum ab instituto relictorum, [4] quamdiu heres testamentarius speratur. At ex quo tempore certum esse incipit, Titium nullos posse liberos suscipere (finge presbyterum aut castratum, [5]) fit locus successioni intestati, [6] & consequenter pro non scriptis habentur legata omnia quæcunque eo testamento relicta sunt. [7] Nec est quod curator bonis detur, cum nullus heres expectatur. [8] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quamdiu enim primus gradus admitti potest, sequentes non admittuntur, *l. si posthumus 14. D. de lib. & posth. l. 3. de acq. heredit.*

2 Quamdiu enim succedi ex testamento potest, non defertur ab intestato hereditas, *l. quamdiu potest 39. eod. tit.* Nisi in singulari casu, *l. si quis ita 82. D. hoc tit.*

3 Propter conditionem adiectam institutioni, cum verba illa, *qui primus ex Titio nascetur*, faciunt conditionem, *si nascetur*, ex natura relatiui iuncti verbo futuri temporis *l. Stichum 6. de leg. 1. l. nuper 85. de leg. 3.*

4 Legata enim pendent ab institutione, *§ ante heredes Inst. de legat. l. si nemo 9. D. de testam. tutel.*

5 Frustra enim expectaretur conditio, cuius euentus nihil operaretur, *l. si quis ita 33 D. hoc tit.*

6 *L. si filius 16. versic. tunc quia eo tempore D. de lib. & posth. l. vlt. D. de condit. instit.*

7 Tanquam dependentia ab institutione, quæ & ipsa habetur pro non scripta. *d. l. si nemo 9. de test. tut. l. quidam referunt 14 D. de iur. codic. l. ea quam 14. C. de fideic.*

8 Tunc enim curator dari solet, cum bona iacent propter spem futuri heredis, siue testamentarij, siue legitimi, non cum hereditas iam delata est ei, qui possit & velit sibi eam acquirere, *l. 1. D. de curat. bon. dand. l. si diu 8. D. quibus ex caus. in possess. eat. l. creditore 14. l. idem priuilegium 22. de reb. auctor. iud. possid. l. minimo 6. in fin. D. de tut. el.*

DEFINITIO IV.

Institutus ex re certa an & quando habeatur loco heredis, aut loco legatarij?

INstitutus ex re certa non tam heredis, quam legatarij loco habetur, alio herede ex asse scripto. [1] Ideoque nec accrescendi ius habere debet, si prudentibus nostris & iuris rationi [2] plus quam interpretũ auctoritati [3] tribuatur, vt à nobis alibi traditum & probatũ est. [4] Nec distinctio illa probabilis est, quæ

Source : BIU Cujas

quibusdam placuit, [5] vt institutio ex re certa, quod ad rem quidem ipsam pertinet, legati naturam sapiat, ratione verò iuris, quod heredi competit, ob institutionem heres ex re certa habeatur pro herede: cum in huiusmodi rebus personæ ius ex qualitate rei æstimetur. Heredem enim hereditas facit, legatum legatarium. [6] Itaque institutus ex re certa transmittit ad heredem commodum institutionis etiam non agnitæ; sicut & transmitteret legatum non agnitum. [7] Patimur falcidiam, quam & cæteri legatarij patiuntur: [8] non tenetur creditoribus, sicut nec alij legatarij tenentur. [9] Non gaudet beneficio possessionis illius consuetudinariæ, quæ à defuncto in heredem recta continuatur, [10] quia heredum singulare ius & priuilegium illud est. Reputo ex causa præteritionis vel exheredationis, aut irrito facto testamẽto, institutiones ex re certa non corruunt, quoniam & legata conseruantur. [11] In eo tantum plus iuris habet, qui ex re certa institutus est, possessionem propria auctoritate ingredi & occupare potest, non expectata heredis voluntate, si modo iam adita sit hereditas, adeoque vt nostris magis communiter placet etiam ante aditam hereditatem. [12] Sed non idcirco heres dici potest, quia & is, cui per vindicationẽ legatum est, aut per sinendi modum, idem ius habet nanciscendæ propria auctoritate possessionis legati. [13] Illud sane vere dicitur, licet plerique dissentiant, [14] institutum ex re certa non posse implorare beneficium legis Iustinianeæ, quæ de edicto Diui Hadriani tollendo facta est, [15] quia non legatariis, sed heredibus tantum fauere Iustinianus & voluit & debuit. [16] *Ita tractatum est*, 12. Cal. Iul. 1591.

1 *L. quoties 13. C. hoc tit.*

2 Quia inter succedentes ex diuerso iure nunquam locus est iuri adcrescendi, vt dixi *Defin. 1. nu. 17. sup.*

3 Habet enim hic legatarius ius adcrescendi, secundum Bart. & alios, solo refragante Baldo *ad d. l. quoties.*

4 Vide *Defin. 1. supr. quand. non pet. part.*

5 Bart. *ad l. ex facto 35. nu. 3. C. hoc tit.*

6 *L. 1. & 2. D. de castrens. pecul. l. si quis 8. D. si quis omiss. caus. test.*

7 Dummodo cesserit dies ante mortem, *l. 4. & 5. D. quand. dies legat* Bart. *d. num 3.*

8 Bart. *ibid.*

9 Quia est singularis successor, qui non tenetur ad æs alienum, *l. vlt. C. de hered. action.*

10 Ex edicto, quod aiunt, *le mort saisit le vif.* de qua scripsimus suo loco.

11 *Per Auth. ex caus. C. de liber. præter.* scilicet, quod ad res ipsas pertinet non tamen quod ad ius adcrescendi. Iul. Clar. *in §. testamentum. q. 57.*

12 Bart. *ad d. l. 35. nu. 3. D. hoc tit.*

13 Teste Caio *in Instit. tit.* Vide quæ scripsi *li. 6. Coniect. iur. ciuil. c. 1. & seq.*

14 Inter quos Bart. quamuis dubitans *ad d. l. ex facto 35. D. hoc tit.* contra gloss. quam ibi refert.

15 *Gloss. in d. l. ex facto.* Vide Guid. Pap. *q. 362. circ. med.*

16 *In l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollen.* Est enim fauorabilior causa heredis, qui vniuersalis successor est, quam legatarij, *l. Titia cum testamento 34. §. qui inuita. l. Sempronius 47. de leg. 2.* quamuis legatarius in re legata sit quodammodo heres, *l. id tempus 14. §. 1. D. de vsucap.* Nempe, quia non sicut bona hereditaria iacent, ita & bona legata possunt iacere, quamuis legatum iaceat, cum interim maneant penes heredem, *l. & post litem 12. §. res quæ. D. famil. ercisc. cum similib.*

DEFINITIO V.

De muliere, quæ testando in fauorem mariti exceperat partem bonorum, de qua postmodum testari pro arbitrio posset.

VXor testamento heredem maritum ex asse scripserat, exceptis tamen ab vniuersali institutione sexcentis aureis, [1] de quibus posset illa pro arbitrio disponere siue inter viuos, siue in vltima voluntate, [2] sed hoc addito, vt si de sexcentis illis aureis non aliter disponeret, ad eundem heredem pertinerent. [3] Quærebatur an valeret institutio? Et magis placebat, non valere, quasi sibi repugnans esset & implicans contradictionem. [4] Non enim suprema ordinasse videri poterat, quæ aliud testamentum facere iam tum destinauerat, [5] quæque de bonorum suorum parte disponendi facultatem sibi exceperat, quorum neutrum cõuenit testamento. Nam quemadmodum ambulatoria est hominis voluntas ad supremum vsque vitæ exitum, [6] ita non potest iure testamenti censeri ea voluntas, quam testatrix supremam esse noluerat: [7] ob idque captatoria potius videbatur, & à marito extorta in fraudem legis, vt qui ab vxore donationem exprimere non potuerat, [8] sub prætextu & nomine testamenti mulierculam deciperet, ideinque commodum & emolumentum sibi compararet. [9] Solet enim supradicta exceptio inseri donationibus inter viuos factis, vt valeant, quæ si vniuersorum bonorum omnium essent, præsentium & futurorum, nullo modo valerent. [10] Quæ ratio faciebat, vt quamuis inter alias personas dici posset, inutilem potius esse adiectionem, [11] quandoquidem testatrix nec pro parte testari poterat, [12] nec facere quo minus leges in suo testamento locum haberent, [13] in proposito tamen propter suspicionem fraudis exquisitæ ad donationem inter personas prohibitas concipiendam aliud dicendum videretur. [14] *Ita Senatus* tractabat in ea causa, de qua Defin. 3. supr. de naturalib. liber. Nihildum tamen de eo pronunciatum est.

1 Cuiusmodi exceptio in testamentis nullius est momenti, *l. si ita quis heres 74. D. hoc tit.*

2 Quasi vero testamentum alioquin ablaturum ei fuisset facultatem vel donandi inter viuos, vel aliter testandi.

3 Hęc quoque additio & cautio erat superuacua. Ad quẽ enim alium, quàm ad heredem potuisset pertinere id, de quo testatrix non disposuisset? Est enim vniuersum heredis, nisi quod ex hereditate delibatur, *l. legatum 116. de leg. 1.*

4 *L. si Titius 16. D. de cond. instit. l. vbi pugnantia 188. de regul. iur.*

5 Suprema enim voluntas ista demum est, quam nulla alia sequitur, *l. ex duobus 34. de vulg. substit. l. qui duos 9. D. de reb. dub.* & omne testamentum fieri debet eo animo & voto quasi futurum postremum.

6 *L. 4. D. de admin. leg. l. cum hic status 32. § pœnitentiam. D. de donat. int. vir. & vxor.*

7 *Arg. l. 1. & pass. D. qui testam. facer. poss.*

8 Quia donationes inter viuos & coniuges factæ non valent, *l. 1. & tot. tit. de donat. int. vir. & vxor. D. & C.*

9 Plus autem valere debet quod agitur, quam quod simulate concipitur, *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. qui testamentum 27. de probat.* & simulata pro infectis haberi debent, *l. si ex precio 6. C. si cert. petat.*

10 Tanquam, quæ aufferrent liberam testandi facultatem. *Ex not. in l. vlt. C. de pact. & in l. stipulatio hoc modo concepta 61. de verb. oblig.*

11 Quam vt vtile per inutile vitiaretur, contra *l. placuit 29. De vsur.*

12 *d. l. si ita quis heres 74. D. hoc tit. l. ius nostrum 7. de regul. iur.*

13 *L. nemo potest 55. de legat. 1.*

14 Facilius enim est suspicio fraudis inter personas prohibitas, *d. l. qui testamentum 27. de probat. Auth. sed iam necesse.* vbi DD. *C. de donat. ant. nupt. l. omnes 17. §. Lucius. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO VI.

De institutione ex rebus certis reducenda ad portiones & quotas hereditarias, & quantum interfit, an fideicommissum factum sit in hereditate, an in rebus singulis?

Nihil

NIhil interest an testator instituerit Titium ex fundo Corneliano, Sempronium ex Liboniano simpliciter, & nullo alio adiecto, an vero adierit, vt in reliqua hereditate sint heredes ex æquis partibus. Nisi quod priore casu instituti sunt sine partibus: [1] Posteriore vero ex partibus & quidem æqualibus. [2] Cæterum vtroque casu censentur instituti ex semissibus, ac si nulla fundorum mentio facta esset, licet multo pluris sit fundus Cornelianus quam Libonianus, [3] quamuis in diuidenda hereditate tale arbitri familiæ erciscundę iudicium esse debeat, vt Titio fundum Cornelianum adiudicet, Sēpronio Libonianum. [4] Inde fit, vt quamuis eiusmodi prælegatis totam hereditatem testator diuiserit, nihilque reliquum fuerit, in quo videatur posse locum habere institutio, quæ ex æquis partibus in reliquis bonis facta est, non eo minus tamen reuocentur prælegata ad semisses. [5] Quoniam nec alioqui valere posset institutio, [6] cum hereditas in iure, non in corporibus consistat. [7] Et consequenter sicut hereditas est etiam vbi nulla sunt corpora, ita & vbi non alia sunt, quam quæ testator prælegando diuisit. [8] Proinde si Titius & Sempronius rogati sint de restituenda inuicem hereditate, si sine liberis alteruter moreretur, non tam in prælegatis grauati videri debent, quam in sua quisque portione hereditaria, [9] ita tamen, vt in ea portione grauata computentur ea præcipue bona, quæ fuerunt prælegata. [10] Cui consentaneum est, vt si nouæ diuisioni coheredes consenserint, id est, vt fundus Cornelianus, eiusve pars ad Sempronium, Libonianus contra ad Titium pertineret, [11] saluo in reliquis testamenti iure, [12] mortuo deinde sine liberis alterutro æque tota illius portio ad superstites ex fideicommisso peruenire debeat, ac si nullo modo recessum esset à voluntate testatoris. [13] Quoniam in quota hereditatis portione, non in hoc aut illo fundo fideicommissum factum intelligitur, eadem vero quota portio hereditaria etiam post nouam diuisionem mansit. [14] Nam & in dubio credendus est heres de portione sua hereditaria restituenda rogatus potius, quam de rebus singulis. [15] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 41. infr. de fideic.

1 *l. heredes sine partibus*, 63 D. *hoc tit.*

2 Quæ tamen possent esse inæquales, si testator voluisset, *l. si quis*, 14. *& l. seq. §. 1. & pass. eod. tit.*

3 *l. ex facto*, 35. *eod. l. quoties*, 9 *§. si duo, l. si alterius*, 10. *eod.*

4 *d. l. ex facto. l. qui non militabat*, 78. *eod. tit.*

5 Vt constat ex his ipsis legibus.

6 *d. l. 1. §. si ex fundo, eod.*

7 *l. hereditas*, 59 D. *de petit. hered.*

8 *d. l. ex facto, & d. l. qui non militabat.*

9 Quia fideicommissum non in prælegatis factum est, sed in hereditate.

10 Quamuis enim prælegata non contineantur appellatione hereditatis, *l. si Titius*, 96 *in fin. de leg.* 3. reperiuntur tamen in portione hereditaria illius, cui data sunt, *l. 3. § quidam, D. ad SC. Trebell.*

11 Non enim prohibentur coheredes recedere à iudicio testatoris, dum id faciant mutuo consensu, *l. quædam mulier*, 41. D *famil. erciscund.*

12 Ex quibus verbis apparet, nolle coheredes in totum recedere à testamento, sed saluum manere fideicommissum, de quo alioqui posset dubitari, an ei renunciatum fuisset, *Ex not. in l. qui Romæ*, 122. *§. duo fratres.* D. *de verb. oblig.*

13 *arg. d. §. Duo fratres*, in cuius specie male pronunciatum fuisse vulgo creditur.

14 Quia diuisio nihil noui induxit, quantum ad quotam hereditatis sed duntaxat quantum ad corpora bonorum.

15 Nempe, quoties futurum ex eo est, ne intercidat fideicommissum, *l. cogi* 16. *in princip. versic. in ambiguo tamen*, D. *ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Diuisio facta inter heredes institutos ex certis rebus & grauatos fideicommisso, non mutat causam fideicommissi in præiudicium substitutorum.

AT pone, retenta eadem facti specie, si vterque heredum sine liberis moreretur, substitutum Titio nominatim in fundo Corneliano Caium, Sēpronio Mæuium in Liboniano, tum facta ea diuisione noua, quam proxime dicimus, vtrumque sine liberis decessisse. Quæro, an quemadmodum bona, quæ ex conuentionali illa diuisione ad coheredes peruenerunt, eodem fideicommissi onere inter eos obstricta manere diximus, [1] ita & in substitutorum personis seruetur, vt Mæuius fundum Cornelianum habere debeat, Caius Libonianum? Minime. Non illa solum ratione, quod fideicommissum hoc posterius in rebus singulis, non in portionibus hereditariis factum proponatur, [2] sed etiam, quia noua diuisio inter coheredes facta, per quam sibi nocuit is, qui ex pretiosiore fundo fuerat institutus, non debet nocere substituto, [3] qui ex proprio iure & capite ad fideicommissi petitionem admittitur. [4] Quare, etsi singulis separatim substitutus datus esset, separata etiam in singulorum personis conditione, [5] dubitandum non esset, quin is, qui prior ex substitutis ad fideicommissum inuitaretur, eum fundum ex substitutione petere posset, in quo esset substitutus, licet ad eum ex coheredibus peruenisset, qui adhuc viueret, [6] nisi mallet substitutus eo fundo contentus esse, qui in locum onerati per diuisionem inter coheredes factam subrogatus fuisset. [7] Neque enim inuitus fideicommissarius vnquam cogitur admittere subrogationem vnius rei in locum alterius, quamdiu ea ipsa res extat, quæ nominatim per fideicommissum restricta est. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Defin. prox. præced.*

2 Ac proinde cessat hoc casu ratio illa, quam attulimus in specie Definitionis præcedentis.

3 *Ex regula l. id quod nostrum*, 11. *& l. non debet alteri*, 74. *de reg. iur. l. 2. D. quod vi aut clam.*

4 *arg. l. Bæbius*, 30. *vers. sed in specie, D. de pact. dotal.*

5 Nam & vni homini in singulas causas alium & alium heredem substituere possumus, etiam directo & pupillariter, *l. cum ex filio*, 39. §. 1. D. *de vulg. & pupill. substit.* multo magis pluribus substituere possumus per fideicommissum singulis in causas singulas.

6 Conditio enim ad certam personam à testatore relata nunquam ad aliam personam referenda est, *l. cum pater*, 77. §. *ab instituto, de legat. 2.*

7 Quo vtique casu fundus permutatus veniret in restitutionem, *arg. l. sed quod inde*, 72. *de leg. 2.* Hoc enim est quod dici solet, subrogatum sapere & retinere naturam eius, in cuius locum subrogatur, *vulg. l. si quis eum*, 10. *§. qui iniuriarum*, D. *si quis caution. l. Titia*, 62. D. *de iur. dot.*

8 Ne alioqui sit in potestate heredis grauati, vt inuertat fideicommissum contra voluntatem testatoris, quod absurdum esset, *l. vxorem*, 41. *§. Seium maritum, de legat. 3.* Hoc vero hodie maxime obtinet, postquam Iustiniano placuit, vt pro omnibus fideicommissis etiam hypothecaria competat, *l. 1. C. commun. de legat. l. vlt. §. vlt. eod.*

DEFINITIO VIII.

De patre compensante quod sibi à filio debetur cum legitima filij portione.

PAter cuius contemplatione filius à Sempronio institutus fuerat, [1] cum inter liberos suprema ordinaret, hunc ipsum filium heredem scripserat ex nummo pro iuribus omnibus, quæ in paterna he-

Source : BIU Cujas

reditate pro legitima aut legitimæ ſupplemento, aliave qualibet cauſa poſſet obtendere, ſuęque voluntatis rationem illam addiderat, quod ad eam Sępronij hereditatem filio conciliandam, acquirendam & conſeruandam, plus quam quingentos aureos expēdiſſet. Placebat, filium, ſi paternam voluntatem repudiaret, non eo minus poſſe legitimam integram petere, [2] ſalua imputatione earum duntaxat rerum & pecuniarum, quas aliunde quam ex patris teſtatione appareret fuiſſe à patre impenſas, vt ea Sępronij hereditas filio obtingeret. Neque enim filio patris teſtamentum non agnoſcenti nocere teſtatio patris poteſt. [4] Sed ſi filius patris iudicio ſtare velit, nec amplius quicquam in patris hereditate petere, vt compenſationem approbet, quam pater induxit, [5] quæri poteſt, an ſi quid ex hereditate Sempronij malè ac ſine cauſa diſtractum ſit à patre, tanquam legitimo filij adminiſtratore, vllam actionem filius eo nomine habeat in heredes patris. Videtur enim id quoque ius compenſaſſe pater cum expenſis ad acquirendam hereditatem factis: [6] Sed tamen magis eſt, vt ſalua ſint filio iura omnia, quæ is in bona paterna habere potuit, tanquam heres Sempronij, [7] nec alia cum expenſis à patre factis compenſata videri, quam quæ is quaſi filius erat habiturus, [8] quantumcunque generalis clauſula ſit excluſionis. [9] Nam cum ea excludendi filij ratio patri fuerit, quod facto & impenſa patris ſaluam Sempronij hereditatem haberet, ex eo apparet tanto magis, [10] filium integrā Sempronij hereditatem habere debere & illibatam, ne duplici iactura afficiatur, ſi minus ex hereditate Semproniana, & nihil ex paterna conſequatur. [11] Itaque quod ex bonis Sempronij pater ſine cauſa, & cōtra legis prohibitionem diſtraxerit, cogendus erit ſarcire ex propriis. [12] In eamque rem actio competet filio, non quidem in viuum patrem, quippe qui adminiſtrationis ſuæ rationem filio reddere non cogitur, [13] ſed patre defuncto in heredem ipſius, at perſonalis tantum non etiam hypothecaria, cum ius tacitæ hypothecæ ex hac cauſa in bonis patris nullum ſit per Iuſtiniani conſtitutionem introductum. [14] Nō tantum autem alienationis pretium in eam actionem veniet, ſed etiam pretium vſuræ. Quandoquidem ea hereditas loco legitimæ eſt, quam alioqui filius in bonis patris cum fructibus erat habiturus. [15] Cui cōſequens fit, vt vſuræ illæ quaſi loco fructuum debeantur, [16] filio, non à die alienationis, (nam cum pater ſit legitimus adminiſtrator, nec rationes cogatur reddere, nullas ſane vſuras debet, quamdiu viuit, [17]) ſed à die mortis patris. [18] Plane nec ab eo die vſuræ deberentur, ſed tantum à die litis conteſtatæ, ſi aliunde portionem hereditariam, aut ſaltem legitimam haberet filius in patris hereditate. [19] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Paquier, & Henrici Capitan, 12. Cal. Sept. 1595.

1 Sic enim plerumque fit, vt *in l filiofamilias, 42. de condict. & demonſt.* vbi dicitur videri hoc caſu relictum patri, quod filio relictum eſt propter patrem. Iunge *l. ſed ſi plures, 10. §. in adrogato, D. de vulg. & pup. ſubſtit.* Aliquando tamen filius propter ſeipſum inſtituitur, idque hodie præſumendum eſt cum filius ſit capax acquiſitionis etiam inuito patre, *l. cum oportet, 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.* Olim aliud erat, ſi non eſſet relictum filio in eum caſum, quo foret ſui iuris, vt *in l. mulier, 22. D. ad SC. Trebell. l. quidam cum filiumfamilias, 46. D. de hered. inſtit.*

2 Quam ſcilicet nullo conſilio ei aufferre pater potuit, niſi per exheredationem, eamque iuſta ex cauſa factam, *l. parentib. 8. & paſſ. C. de inoff. teſtam.*

3 *arg. l. omnimodo, 30. §. imputari, eod. tit. l. 1. §. nec caſtrenſe, D. de collat.*

4 Tanquam ſuſpecta & quæ in fraudem legitimæ facta videatur, *arg. l. qui teſtamentum. 27. D. de probat. l. quidam 29. §. vlt. D. ad SC. Velleian.* Nemini enim creditur aliquid aſſerenti, vt ſe exoneret, tanquam teſti in re propria, contra *l. omnib. 10. C. de teſtib.*

5 *Vt in l. cum pater, 77. §. Titio fratri, antepen. de leg. 2. l. ſ. compenſandi. 6. C. de hered. inſtit.*

6 Quo caſu ſtandum eſſet compenſationi factæ per patrem, etiamſi filius ex ea compenſatione damnum paſſurus eſſet, quia ſibi deberet imputare, qui patris iudicium adprobaſſet, quod potuerat improbare, *d. §. Titio.*

7 *arg. l. Bæbius, 30 in ſ. D. de pact. dot.*

8 Cum nec ſit excluſus, nec fuerit excludendus, niſi tanquam filius, non tanquam extraneus, *l. quidam cum filium 132. de verb. oblig.*

9 Non ſolum quod generalis clauſula nunquam referatur ad incogitata, *l. cum Aquiliana, 5. l. qui cum tutoribus, 9. D. de tranſact.* ſed etiam, quia huiuſmodi excluſiones & compenſationes ſunt odioſæ, ideoque reſtringendæ, *l. quæ pater, 50 famil. erciſc. l. creditorem, 85. de leg. 2. iunct. l. cum quidam, 19. D. de lib. & poſth.*

10 Nam ex cauſa, quam ſui iudicij pater reddidit, coniectura voluntatis capienda eſt, *l. pen. §. vlt. de curat. fur. inſ. l. ſi poſſimus, 14. §. vlt. de liber. & poſth.*

11 *arg. l. iure ſuccurſum, 6. D. de iur. dot. l. dotem, 6. D. de coll. bonor.*

12 Eſt enim hic pater parum dignus, cui faueatur, *arg. l. imperator, 50. l. pen. ad SC. Trebel.*

13 *d. l. cum oportet, 6. §. non autem, C. de bon. quæ liber.*

14 Imo interdictum ne hypothecam vllam ſperare audeat in res patris, ſiue viuentis adhuc, ſiue iam mortui, *d. §. non autē.* Habet autem filius hoc caſu perſonalem actionem contra heredem patris, non ob malam adminiſtrationē, ſed tanquam idipſum habens à patre in vicem hereditariæ & paternę portionis, aut ſaltem legitimæ fructus ſiquidem augent legitimā, ſicut & hereditatem, *l. Papinianus, 8. §. vnde ſi quis. D. de inoff. teſtam.*

16 Vſuræ enim vicem fructuum obtinent, *l. vſuræ 34. D. de vſur.*

17 Quæ ſcilicet non debentur, niſi vel ex mora, vel ex cōuentione, *l. cum quidam, 17 §. ſi pupillo, eod. l. qui Romæ, 122. in princ. de verb. oblig.*

18 A quo nimirum die legitima debetur, *l. cum quæritur, 6. C. de inoff. teſt.*

19 Quia tunc ceſſaret ratio ſupradicta.

DEFINITIO IX.

Quamdiu expectatur perſona heredis inſtituti, poteſt curator bonis dari, & interim admittitur fructuarius cauendo heredi, ſiue teſtamentario, ſi quis ſperetur, ſiue legitimo.

QVidam inſtituerat filium ex Sempronia naſciturum, manente Sempronia ipſa vſufructuaria, & ſi nullus naſceretur, ſubſtituerat Mæuium, & Mæuij liberos, adiectis etiam aliis nondum natis ſubſtitutis. [1] Nullo nato filio dicebam valere teſtamentum, [2] ſed interea curatorem bonis dandum, [3] & vſumfructum ad Semproniam pertinere, proprietatem vero ad ſubſtitutos, qui ſi tum nulli reperiantur, fortaſſis defuncto interim ſine liberis Mæuio, non valiturum teſtamentum, ex quo ſcilicet nullus heres erit, nec adita hereditas. [4] Interea igitur & curator bonis dandus erit, qui hereditarias actiones, & exerceat & ſuſcipiat, [5] & cauere vſufructuaria debebit, [6] in vtilitatem futuri heredis, ſiue teſtamentarius, ſiue legitimus heres futurus ille ſit. At quo poſtulante? Subſtituto, [7] ſi quis ſperetur, ſin minus, legitimo, vt arbitror, herede. [8] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde, & D. de Carde, 12. Decembr. 1596. Senatus nihil dum pronunciauit.

1 Placet enim poſſe per fideicommiſſum ſubſtitui perſonas nondum natas, ſi modo reperiātur in rerum natura tempore conditionis exiſtentis, *l. ſi in perſonam, 21. C. de fideic.*

2 Quia poterat incipere à ſubſtitutis, cum ſi plures heredum

dum gradus facti sint deficiente primo gradu, testamentum incipiat à secundo, *l.1.& tot.tit.De vulg.& pup.substit.*

3 *l.1.D.de curat.bon.dand. l.si diu*, 8.*D.ex quib. caus. in poss. eat.*

4 *l.si nemo*, 9.*D.de testam.tut.*

5 *l.2.§ 1.de curat.bon.dand.*

6 *ex l.1.C.de usufructu & tot tit.D.de usufr. quem.caueat.*

7 Prior enim causa est substituti, *l.inter omnes*, 11.*D.qui satisd.cogant. l.Paulus ait*, 8.D.*de prætor.stipul.*

8 Ad quem scilicet hereditas peruentura speratur.

DEFINITIO X.

Fructuarius nunquam est legitimus contradictor, nec potest transigere de re hereditaria, ne quidem iacente hereditate.

NVllo existente proprietario, quia nondum sit natus heres institutus, [1] si interea fructuarius aliquis sit, [2] non idcirco legitimus contradictor est, [3] aut de lite hereditaria transigere potest. [4] In eadem causa.

1 Neque enim alius potest esse dominus & proprietarius hereditatis, quam qui heres est, cum heredis appellatio nihil nisi dominum significet, *§.vlt.Instit.de hered. qualit. & differ. l. his verbis*, 48. *D. hoc tit.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin.præced.& Defin.1.supr. eod.* Etsi videtur hoc alienum à iuris regula, quæ non patitur, vt legati vsusfructus dies cedat, nisi ab adita hereditate, *l.vnic.D.quand.dies vsusfr.legat.ced.l.2. & 3. D. quand. dies legat. ced.*

3 Cum nihil iuris in hereditate habeat Diuersum est in eo cui data esset proprietas cum onere fideicommissi, etiam additis his verbis, *quarum rerum vsusfructus dum viues tibi sufficiet, vt in l.species* 15. *D.de aur. & arg legat.*

4 Is enim solus transigere potest, qui vel rei dominus absolute est, vel speciale à domino mandatum in eam rem habet, *l.mandato generali*, 60.*D.de procur. l. Lucius*, 46.*§.vlt.D.de admin.tutor. l.non solum*, 4.*C.de præd.minor.*

DEFINITIO XI.

Captatoriæ voluntates quænam sint, & quando, & qua ratione improbatæ?

DE captatoriis voluntatibus longe aliter sentiunt interpretes, quam senserint olim prudentes. Captatoriam enim voluntatem esse volunt non eam tantum, cuius conditio collata sit in secretum alienæ voluntatis, quomodo captatoriam institutionem Papinianus olim diffiniuit, [1] sed omnem omnino, quam ex alieno arbitrio pendere testator voluerit. [2] Ex quo inferunt, non solum in institutionibus & legatis eiusmodi voluntates improbatas esse, de quibus tamen solis prudentes veteres locuti sunt, [3] sed etiam in fideicommissis, [4] quæ certum est ex alieno arbitrio non magis pendere posse, quam legata, vel institutiones, siue in heredis, siue in alterius tertij arbitrium dispositio conferatur. [5] At prudentes longe aliter, captatorias voluntates non eas esse, quæ alieno arbitrio permissæ sunt, quas sola iuris ratio pro vitiosis ideo habet, quod testamentorum iura ipsa per se firma esse, non ex alieno arbitrio pendere oporteat, [6] sed illas demum, quarum non tam dispositio quam conditio conferatur in secretum alieni testamenti, [7] vt videre est in eo exemplo, quod adferre prudentes nostri passim solent: *Qua ex parte Titius me heredem instituet, ex ea parte heres esto.* [8] In qua specie nemo dixerit, institutionem Titij ex eius arbitrio pendere, cum à testatore fuerit institutus. Sed tamen illud quoque verum est, nesciri posse ex qua parte institutus sit Titius, antequã ex eius testamento appareat, quanta ex parte vicissim voluerit ille testatorem à se institutum. Nec aliud erit, si testator ita scripserit: *Quanta ex parte Titius me heredem instituet, tanta ex parte Mæuius heres esto.* [9] Nam & hæc voluntas captatoria est, sic dicta, non quasi sit deceptoria, vt vulgo creditur, [10] sed quia per eam captatur persona, à qua hereditas vel legatum speratur. Non tam enim hereditas aut legatum captatur, quam persona propter hereditatem aut legatum, vt constat ex eleganti illo Petronij Arbitri loco, [11] *aut captant, aut captantur.* Ergo quotquot sunt captatoriæ voluntates, eas conditionales esse necesse est. [12] At non statim consequens est, vt conditionales omnes voluntates etiam collatæ in secretum alienæ voluntatis ad captandam personam sint inutiles & improbatæ. [13] Quid enim si testator iam scripserit? *Titius si me heredem instituet, heres esto.* Erit quidem institutio & conditionalis & captatoria: Sed cum habeat conditionem distinctam à dispositione, expressamque verbis, *si me heredem instituet*, dubitandum non est, quin conditio reiicienda sit, habendaque pro impossibili, tanquam quæ sit à Senatu improbata. [14] Quis enim neget Senatum, qui captatoriam institutionem non nisi conditionis suæ odio improbauerit, multo magis cõditionem ipsam improbasse? [15] Porro conditiones omnes à Senatu improbatas, impossibilium iure censendas esse, nemo ambigit. [16] Proinde sublata conditione illa, *si me heredem instituet*, quod ex supradicta formula superest, *Titius heres esto*, quidni validam faciet institutionem? [17] Eas igitur solas institutiones Senatus improbauit, quæ non modo conditionem habent captatoriam, sed ita implicitam, vt ab ipsa institutione separari nullo modo possit. Qualis illa est, cuius exemplum ex prudentibus nostris iam attulimus: *quanta ex parte Titius me heredem instituet: ex tanta heres esto.* Nam sublato ex hac institutione eo, quod captatorium est, id quod supereſt facere nequit, vt appareat in qua hereditatis parte Titius fuerit institutus. [18] Ideoque nec potest institutionis fauor efficere, vt non tota ipsa institutio improbetur, non quidem ex mera iuris ratione, [19] sed ex Senatusconsulto quod in eam rem nominatim factum est, quodque, licet de institutionibus solis locutum fuerit, [20] tamen per interpretationem prudentum ad legata quoque protractum est, [21] quorum scilicet eadem vis & potestas est, quæ institutionis ex verbis legis duodecim tabularum. [22] An ergo æque ad fideicommissa protrahi poterit? Minime vero. Cum fideicommissa ex fide heredum pendeant, [23] heredis autem futuri persona, quæ semper incerta est, [24] captari non possit. Neque sane quid captare sit, intelligeret, qui sic scriberet: *Titius heres esto. Rogo te Titi, vt qua ex parte Mæuius heredem me instituet, aut quantam hereditatis suæ partem mihi legauerit, tantam hereditatis meæ partem ei restituas.* Pleniore siquidem & honore & iure relinquuntur hereditates, itemque legata, quam fideicommissa. [25] Qui vero captat, id agere debet, vt specie amplioris liberalitatis parem aut minorem, non etiam vt maiorem extorqueat. [26] Quid autem si testator in alterius & tertij personam captationem direxerit? Æque distinguendum erit, an captationis vitium tolli possit salua institutione, nec ne? Vt priore casu improbata conditione supersit institutio. Posteriore vero vtraque corruat. [27] Illud sane constat, non esse captatoriam institutionem, cuius conditio in præteritum tempus conferatur, [28] quia nec conditio est, [29] quamuis non eo minus inanis fiat institutio ex defectu conditionis, si nulla institutio in præteritum tempus facta inueniatur. [30] Ita tractabam cum quæstio aliquando ex facto incidisset. *Sine die.*

Source : BIU Cujas

1 *in l.captatorias*, 70. *D.hoc tit.*

2 Cuiusmodi illa est, de qua *in l.illa institutio*, 32. *eod.*

3 *in d.l.captatorias*, & *l.captatoriæ*, 64. *de leg.1.*

4 Sic enim omnes adeoque Cuiac. *ad l.captatorias ad Papinianum.*

5 *l.vtrum.7 §.1. D.de reb.dub.* præterquam fauore libertatis *ex l.fideicommissa.46. D.de fideic.libert.*

6 Vt tractat IC. *in d.l.illa institutio.*

7 Hoc enim significant verba illa Papiniani, *in secretum alienæ voluntatis, d.l. captatorias.*

8 *l.1. in fin. D.de his quæ pro non script. hab. l.illæ autem*, 71. *in princ. l.hoc articulo*, 29. *l.Clemens Patronus.83 §.1. D.hoc tit.*

9 Aut si ita: *Quanta ex parte Titius Mævium heredem instituet, tanta ex parte Titius heres esto*, quo casu captatio confertur in personam tertij, *d.l.illa autem*, 71. *§.1.*

10 Sic enim DD *ad d.l.captatorias.*

11 Nec enim hereditas esse potest, quæ captat, sed persona. Ergo & persona est quæ captatur, non hereditas aut legatum.

12 *d.l captatorias*, in illis verbis, *quarum conditio.*

13 Et hoc etiam est, in quo nostri omnes Interpretes falluntur.

14 *l.filius*, 15. *D.de condict. instit.*

15 Ex axiomate Philosophorum, *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.*

16 *d.l filius.*

17 Impossibilis enim conditio non vitiat in vltimis voluntatibus sed vitiatur, *l.1. eod. l.3. D.de cond. & demonst.*

18 Quia conditio non absolute expressa est, nec per figuram conditionis, sed per relationem ad alienum testamentum.

19 Nam ante Senatusconsultum permissæ erant huiusmodi institutiones, non etiam illæ, de quibus *in d.l.illa institutio*, 32. *hoc tit.*

20 *d l.captatorias, l.captatorias.11. C.de test.milit.*

21 *d.l.captatoriæ*, 64 vbi Castr. *de leg.1.*

22 *l.verbis legis*, 120. *de verb.signif.* iunct. *l.legatum*, 80. *de leg.2.*

23 Nec legibus sint cognita, *Inst. de codicill. in princ.* iunct. *l.3. D. si vsufr.pet.* vt proinde non nisi absurde potuerit Senatus de iis improbandis cogitare.

24 *l.sciendum*, 70. *de verb.signif.*

25 *l.5 §.sed etsi portio, de leg.præst. d.l.3. D. si vsusfruct.pet.*

26 Non enim solent homines minoribus beneficiis inuitari ad maiora conferenda.

27 Eadem enim vtriusque casus ratio est, *d.l.illæ autem, §.1.* vbi quod ponitur exemplum in contrarium, non dubito quin sit imperiti interpretis, aut etiam Triboniani, non satis bene hanc materiam intelligentis, nam & exempli illius verba sonant in tempus præteritum, non in futurum, imo totus ille §. mihi suspectus est, vt scribam *in 3.part. Chiliad. De error. pragmat.*

28 *d.l.illæ autem in princ. & d.l.hoc articulo.*

29 *l.cum ad præsens*, 37. *& duab seqq. D.de reb.credit.*

30 *d.l.Clemens*, 83. *in fi.* Ex quo loco apparet, quoties quærimus de captatoria voluntate an valeat, ponēdum esse, quod heres institutus suum instituerit testatorem, alioqui nulla esset institutio propter conditionis defectum, etiam vitio captationis sublato. [Huic tractatui similis ille est de testamento facto ad interrogationem alterius, quod regulariter non valet si non aliunde constet de eadem voluntate. De quo vide Cravet. *cons.17. & cons.10. nu.13.*]

TIT. VII.

DE INSTITVT.

DEFINITIO I.

Extensio in vltimis voluntatibus fit aliquando à casu ad casum, sed nunquam à persona ad personam, præsertim si in dispositione facta sit expressio nominis proprij.

PATER, cum inter liberos testaretur, filium suum primogenitum ex asse heredem scripserat, Claudium secundo genitum sub Vicecomitis appellatione in certis bonis pro legitima portione instituerat, Petrum tertiogenitum in pensione annua quingentorum florenorum. Si secundus quandocunque sine liberis moreretur primogenitum substituerat. Viuo patre Claudius decesserat, postmodum pater, eodem testamento relicto, Petrus contendebat pertinere ad se bona, in quibus Claudius frater fuerat institutus, eo colore, quod in secundi ante patrem defuncti locum viuo patre subintrasset, [1] adeoque post eius mortem sæpius à patre eodem illo Vicecomitis nomine nuncupatus fuisset. [2] Quasi locus hic esset nostrorum traditioni, quæ habet, extensionem de persona ad personam fieri posse, quoties persona ad quam fit extensio comprehendi aliquo modo potest sub verbis & mente, vt aiunt, disponentis, propter qualitatem aliquam ei inhærentem, licet de persona illa in individuo facta mentio non sit. [3] Placuit, extensionem de casu quidem ad casum aliquando admitti posse, [4] licet non nisi parcissime & vrgente maxima voluntatis coniectura: [5] Sed de persona ad personam nunquam, ne quidem ex rationis, vt nostri loquuntur, identitate, nec rursus etiamsi de verisimili testantis voluntate appareat: [6] multo minus si extensionem quis inducere velit, vt in proposita specie, [7] de persona magis dilecta ad minus dilectam, & in detrimentum alterius magis dilectæ. [8] Accedebat, quod non sub nomine illo appellatiuo duntaxat, *Vicecomitis*, Claudio data fuerant bona, de quibus agebatur, sed adiecto etiam nomine *Claudij*, quæ specialis expressio proprij nominis non magis pati poterat, vt extensio fieret de persona Claudij ad personam Petri, quam, vt qui primum erat Petrus, factus subinde Claudius videretur. [9] Denique quod Claudio relictum fuerat, cum is ante patrem defunctus esset, in causam caduci deuenerat, ob idque penes vniuersalem heredem remanere debuerat, [10] tametsi substitutio nulla facta proponeretur in eius commodum: quæ tamen verborum compendio sic concepta erat, vt vulgarem casum, qui euenerat, proculdubio contineret, [11] atque ita extensionis admittendæ rationem omnem excluderet. [12] Itaque Senatus pro herede vniuersali, contra Petrum pronunciauit, 8. Cal. Sept. 1588.

1 *Vt in specie leg. Gallus, in princip. & paß. de liber. & posth.*

2 Ex quo poterat sumi coniectura voluntatis, quod Petrū vellet substitutum in locum Claudij, vt cui voluit conuenire eandem qualitatem, voluerit etiam conuenire eandem dispositionem.

3 Ex singulari doctrina Aretini, *in d.l. Gallus, §. & quid si tantum, col.3. in fi. vers. secundo fallit*, dicens ita loqui textum *in l.tale pactum.40. §.vlt. de pact* Curt.iun. *cons.121. num.14.* quod & in fideicommissis locum habere ait Gozadin. *cons.39. num.22.* iunct. *nu.4.* Sequitur Socin. iunior *cons.129. nu.35. vol.3.* quem refert Francisc. Mantic. *li.3. De coniect. vltim. volunt. tit.19. num.8. ad fin.* Maxime ex identitate rationis, *argum. l.illud, 32. ad leg. Aquil.*

4 *Ex notat. in d.§. & quid si tantum, l.mulier, 22. ad SC. Trebell.*

5 *l.commodißime*, 10. *D.de liber. & posthum. cum similibus.*

6 *l.si quis ita 16 §.pen. D.de testament. tutel.* Idque pluribus probat idem Mantic. *dict. num.8. in princ.* vbi ostendit longe aliam esse speciem, *d.l.tale pactum § vltim.* vbi agitur de conuentione facta inter viuos, & ad expressam vtilitatem heredis, cui semper pacisci præsumimus, *vulg. l si pactum, D.de probat.*

7 Qui enim priores geniti sunt prædilecti præsumuntur, tanquam priores & cogniti & dilecti. Sicut & qui priores nominati fuerunt, *l.omnia. 32. alias l.cum ita, §. in fideicommisso de legat.2 l.heredes mei, 57. §.vlt D.ad SC.Trebell.*

8 Quod non ita est in specie *d. l.tale pactum. §.vlt.* vbi extensio fit à persona fratris ad personam filij, ac proinde ad personam magis dilectam, idque vt noceatur genero, cuius persona longe minus dilecta est

9 Itaque persona ad quam fiebat hoc casu extensio, non poterat comprehendi sub verbis & mente disponentis. Atque

ita

ita cessabat hic doctrina illa Aret. quam retulimus *num.3.* Sic & alias multum refert, an testator quid deposuerit expressis nominibus propriis, an appellatiuis, *l.si ineredes.124.de leg.1.l. nonnunquam.24.ad SC.Trebell.*

10 *l.vnic.§.pro secundo,C.de caduc.tollend.*

11 Huiusmodi enim substitutio est compendiosa, quæ proinde vulgarem continet, si is cui facta est heres non sit, Guill. Bened. *in repet.cap.Raynutius*, in verb. *si absque liberis*, 2. *in tract.de compend.subst.num.*5 post Bart. *ad l. Centurio*, *col.4. de vulg.& pup.subst.*

12 Semper enim potior est causa substituti, tanquam qui veniat ex voluntate expressa testatoris, *dict.§.pro secundo*, & *pass.l.vnic.C.de caduc.tollend.*

DEFINITIO II.

Testes, qui deponunt de institutione facta per nuncupationem, debent esse contestes, etiam in figura & cortice verborum.

CVm de nũcupatiua institutione per testes pro banda agitur, quod euenit, quoties nuncupatiuum testamentum sine scriptura factum proponitur, [1] ij soli testes fidem faciunt, qui de verbis institutionis sic testantur, vt non tantum in substantia voluntatis, sed etiam in verborum figura & cortice consentiant.[2] Alioqui non possunt videri contestes, & de vna tantum institutione sensisse, [3] quandoquidem si scriptum testamentum fuisset, vna tantum institutionis formula reperiretur.[4] *Ita Senatus* in causa Petri & Humberti Roux, contra Claudiam Violat, 8. Id. Mart. 1591. Et in alia causa, de qua Defin. 15. infr. de fideic.

1 Fiunt enim plerunque testamenta etiam nuncupatiua per scripturam, ad futuram rei memoriam, *l.4. D. de pignor. l.4. D. de fid. instrum. l. iubemus, 29. C. de testam.*

2 Quamuis non figura literarum, sed oratio quam exprimunt literæ illa sit, quæ totum facit, *l. non figura, 38. de oblig. & act.* Vide *l. quoniam indignum, 15. C. de testam.*

3 *Arg. l. Diuus, 24. D. de testam. milit.*

4 Quæ etsi possit hodie concipi quibuscunque verbis, post *d. l. quoniam indignum*, 15. *C. de testam.* certis tamen & præcisis verbis concipi eam necesse est, vt sciri possit, quid testator dixerit & senserit, siue per scripturam testatus sit, siue per nuncupationem.

DEFINITIO II.

Clausula & conditio apposita in institutione, an & quando censeatur repetita in substitutione?

ET clausula, & conditio, quæ in institutione apposita est, plerunque in substitutione repetita intelligitur.[1] Sed hoc ita si eadem aut par sit vtrobique ratio.[2] Nam quod quidam putant, [3] illud etiam requiri, vt iidem sint instituti & substituti, nimis fortasse durum est. Itaque si ponas institutos fuisse posthumos filios testatoris, inuicemque primo gradu substitutos, in secundo autem gradu substitutum extraneum, aut cognatum, qui hac parte non est fauorabilior extraneo, non semper eadem substitutionis, quæ institutionis ratio constituetur.[4] *Ita tractatum est* in causa Remigij & Claudij de Vullien & Martini Sigrand. Prid. Id. Iunij. 1593.

1 *arg. l.1. C. de impub. & aliis substit. l. qui filiabus*, 14. *de leg. 1. cum similib. l. si plures*, 24. *de vulg. & pupill. substit.* Intellige, nisi conditio talis sit, quæ reperita vitiaret, *vt in l. seruo alieno*, 113. § *si ab impubere. de leg. 1.*

2 Paul. Castr. *ad l.1. C. de liber. præter.* post Bald. *ad l. licet, l. imperator*, 74. *de leg. 1. ex l. quisquis.* 95. *de legat. 3.*

3 Fulgos. *ad d. l. 1. C. de liber. præter.*

4 Quia pro personarum diuersitate aliter atque aliter testator sensisse ac disposuisse credendus est, nec valet vnquam argumentum à persona magis dilecta ad minus dilectam, vt videatur testator id voluisse, quod non dixit, *argu. l. vnic. § vbi autem, vers. sin autem ad deficientis, C. de caduc. tollend.*

TIT. VIII.

DE IMPVB. ET ALIIS substitut.

DEFINITIO I.

Tacita pupillaris regulariter contra matrem non admittitur.

QVANQVAM pupillaris substitutionis fauor ille est, vt pupilli matrem excludat, etiã à petitione legitimæ, nec inofficiosi testamenti querelam pertimescat, quia licet pupilli testamentum sit, à patre tamen factum est, vt eleganter Papinianus dicebat,[1] communi tamen & inueterato nostrorum interpretum errore iam pridem receptum est, vt si ex pupillari, vt vocant, tacita succedatur, id est, ex ea quæ in vulgari expressa per Diui Marci constitutionem intelligitur,[2] mater non solum à legitima non excludatur, sed ne ab ipsa quidem successione:[3] Quasi nec patris voluntas illa fuisse credenda sit, vt vllo modo excluderetur mater ab eo, quem non expressim pupillariter substituerit.[4] Nec iniqua sane est sententia,[5] si hac parte necessariam iuris rationem ab æquitate secernere liceret. Sed cum non eo minus verum sit ex pupillari substitutione succedi, quod vulgaris tantum casus expressus fuerit,[6] dici vix potest, quo iure successionem aut legitimam habere mater debeat, quæ nec testamento nominata est, nec ad inofficiosi testamenti querelam admittẽda.[7] Placet tamen Senatui nostro, quod interpretibus fere omnibus, vt matri hoc casu salua sit intestati successio, nisi contraria patris voluntas ex coniecturis non obscuris, nec improbabilibus colligatur.[8] Id enim est quod vulgo nostri iactitant, tacitam pupillarem non admitti cõtra matrem.[9] *Ita Senatus* noster sæpius, & maxime in causa quadam tractata in publico auditorio, 8. Cal. Septemb. 1588.

1 Quem Vlpianus refert & probat *in leg. Papinianus*, 8. §. *sed nec impuberis, D. de inoffic. testament.* Qui enim agit de inofficioso testamento, is duo impugnat, & testamentum & iudicium eius, quem ait insanum fuisse, testatumque contra officium pietatis. [Idque adeo verum est, vt si expressa pupillaris scripta sit in testamento imperfecto, quod tantum inter liberos defendatur, perinde excludatur mater cùm non eo minus valeat pupillaris substitutio. *Iul. Clar. in §. testamentum quæst.* 10. vbi dicit communem scilicet si substituti sint alij liberi. Quamuis non valeat tutoris datio, vt ibid. ille ait, quia licet respiciat fauorem liberorum, alienum tamen onus continet. Nec aliud probandum puto, tametsi in eo testamento relicta sint legata matri. Quamuis enim mater ab eorum petitione excludatur, quia non valent, vt scripsi *Defin. vltim. numer. 7. supr. de testamen.* non eo minus tamen valet pupillaris inter liberos, quamuis esset difficilius, vt eo casu tacita vlla contra matrem admitteretur ne quidem ex coniecturis, nec si esset compendiosa ne alioqui tam multa singularia contra matrem admitterentur, contra *l.1. C. de dot. prom.*]

2 *l. iam hoc iure*, 4. *D. de vulgar. & pupill. substit. l. quamuis* 4. *C. hoc tit.*

3 Vt scilicet filio mater succedat ab intestato, *ex SC. Tertyll.* ac si nulla substitutio pupillo facta esset, *vt in l. vl. C. de instit. & substit.*

Source : BIU Cujas

4 Poterat enim pater expreſſim filio impuberi ſubſtituere pupillariter, ſi voluiſſet, *arg. l. vnic. §. vbi autem, ad fin. Cod. de cad. tollend.*

5 Eſt enim ſemper fauorabilis cauſa matris venientis ad luctuoſam filij hereditatem, *d. l. vlt. C. de inſt. & ſubſt. l. præcibus. 8. C. hoc tit. l. iure ſuccurſum, 6. D. de iur. dot. l. ſcripto, 7. §. vlt. vnd liber.* Vide text. elegantem *in Nouell. 162. ſacra form. tranſmiſſ.* Domin. *cap. vlt. in fin.*

6 Nimirum quoties poteſt locus eſſe conſtitutioni Diui Marci, de qua *num. 2. ſupr.* nec enim ſemper ei locus eſt, *d. l. 4. leg. Lucius, 45. De vulg. & pupill. ſubſt.*

7 Non enim poteſt deferri ab inteſtato hereditas, quamdiu ex teſtamento heres aliquis eſſe poteſt, *l. quamdiu, 39. de acquir. hered.* pupillaris autem ſubſtitutio, ſiue expreſſa ſiue tacita teſtamentum filij eſt, *l. 2. & paſ. D. de vulgar. & pupil. ſubſtit.* Sed & intereſt pupilli teſtamentarium heredem habere potius, quam legitimum, *l. Iulianus, 42. alias l. ſi pupillus*, D. *de acquir. hered.* Nec rurſus poteſt fieri ſaluo teſtamento, vt legitimam poſſit petere citra querelam inofficioſi is, cui nihil penitus relictum fuit, *l. omnimodo 30. C. de inoff. teſtam.*

8 Sunt enim variæ coniecturæ, quæ facere poſſint pro matre, multæ, quæ contra matrem, de quibus tractant *ad d. l. vlt. C. de inſtit. & ſubſt. & ad l. precibus, 8. in fin. Cod. hoc tit.* Dicam *Defin. 3. infr.*

9 Contra quam ſententiam vide quæ ſcripſi *in libris Coniecturarum, & in Hemiſchiliade, De error. pragmat.*

DEFINITIO II.

Subſtitutio pupillaris, quæ continetur in compendioſa, excludit matrem ab inteſtati ſucceſſione, non à legitima.

SVperiori noſtrorum interpretum errori alius quoque conſequens eſt. Nam ſi pater, cum impuberi filio ſubſtitueret, eam formulam vſurpauerit, quæ verborum compendio omnes ſubſtitutionum ſpecies pro caſuum varietate complectitur, (quam noſtri, quaſi ſit ipſa quoque diſtincta ſpecies ſubſtitutionis, compendioſam ſubſtitutionem appellant,) quæri ſolet, an matre in medio exiſtente pupillaris ſubſtitutio credenda ſit, an fideicommiſſaria? Quæſtioni cauſam illud dat, quod pupillaris, quæ in compendioſa continetur, ſpecialiter expreſſa non ſit.[2] Quæſtionis autem effectus ille eſt, quod ſi pupillaris dici debeat matrem omnino excludet,[3] quia non poteſt vere tacita dici, quæ ſub verborum compendio continetur:[4] Sin vero etiam intra pupillares annos fideicommiſſaria dicatur, non impediet, quo minus ab inteſtato ſuccedat mater,[5] cum onere reſtituendi fideicommiſſi: ſalua legitimæ & Trebellianicæ, id eſt, integri ſemiſſis detractione.[6] Non deſunt, qui defuncto impubere filio pupillarem cenſendam putent.[7] Alij malunt eſſe omni tempore fideicommiſſariam, vt in dubio ea ſumatur interpretatio, quæ faueat matri luctuoſam filij hereditatem vindicanti.[8] Senatus noſter mediam quandam ſententiam probat, vt intra pupillares annos pupillaris quidem ſubſtitutio ſit, ideoque Trebellianicæ detractionem non admittat,[9] ſed tamen non eo magis excludat matrem à legitima,[10] quia non ſit expreſſa, niſi verbis generalibus, quorum plerumque non tanta vis eſſe ſolet, quanta ſi eſſent ſpecialia.[11] Planè quin poſt pupillares annos ſit fideicommiſſaria, nemo dubitat.[12] Æquiſſimum ſanè temperamentum, ſed à vera rectaque iuris ratione alienum. Quoties enim ſubſtitutio pupillaris eſt, teſtamentum filij eſt:[13] facto autem, ſaluoque teſtamento fieri non poteſt, vt legitima, quæ relicta non fuit, vlla debeatur.[14] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, 8. Calend. Sept. 1588. poſtea vero deciſum, 17. Calen. Iul. 1599.

1 De qua tractant noſtri *ad l. precibus*, 8. *C. hoc tit. & ad l. Centurio 15. D. eod. tit. De vulg. & pup. ſubſtit.*

2 Specialiter enim expreſſa illa dicitur, quæ facta eſt his verbis: *ſi filius meus heres erit, & in pupillari ætate deceſſerit, Sempronius heres eſto, l. 1. D. eod.* & apud Iuſtin. *Inſtitut. titul. De pupill. ſubſtitut.*

3 *l. Papinianus, 8. §. ſed nec impuberis, D. de inoff. teſt.*

4 Imo potius debet dici expreſſa ſaltem verbis generalibus, quia ſemper ſpecialia generalibus inſunt, *l. ſemper, 147. de reg. iur.*

5 Quia non ſicut pupillaris ſubſtitutio teſtamentum eſt filij, ſic & fideicommiſſaria ſubſtitutio poteſt dici teſtamentum grauati, vt impediat legitimam eius ſucceſſionem, *l. Scæuola, 76. D. ad SC. Trebell.*

6 Poſtquam placuit duplicis quartæ detractionem permittendam eſſe, *ex cap. Raynutius, & cap. Raynaldus, Extr. de teſtam.* Nam inſpecto iure ciuili ſolius falcidiæ deductio fit per eum, qui reſtituit fideicommiſſum ab inteſtato, *l. 2. §. vlt. D. de iur. codicill.*

7 Et hæc verior ſententia eſt, quam nos pluribus probauimus in libris coniecturarum, *ad l. precibus, 8. C. hoc tit.* vbi vide. Adde Guill. Bened. *in tract. De compend. ſubſt. num. 45.* Crauet. *conſ. 198. num. 10.*

8 *arg. l. vltim. C. de inſtit. l. precibus, 8* vbi Bartol. & poſt eum vulgo cæteri, *C. hoc tit. d. l. Scæuola, 76. D. ad SC. Trebell.* Adde exceptionem, niſi ſubſtitutus ſit ex liberis teſtatoris, Crauett. *conſil. 141. num. 6. & 7.* poſt gloſſ. magnam, Bart. & alios, *ad d. l. precibus*, Afflict. *dec. 367.* vbi dicit communem.

9 Non enim Trebellianica deducitur ex pupillari ſubſtitutione, ſed ex fideicommiſſo, quoties quis rogatus eſt de reſtituenda hereditate, & quidem tanquam heres, *l. mulier, 22. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

10 Quæ fuit primum ſententia Decij, *ad d. l. precibus, num. 26. C. hoc tit.* [Philiberto Fabro patre meo, qui primus, vt ex eo ipſo ita adfirmante audire memini, ſic apud nos pronunciauit, poſtea etiam à noſtro Senatu comprobata.]

11 Generalia enim facile poſſunt recipere interpretationem reſtrictiuam, quam ſpecialia vix patiuntur, *l. adigere. 6. §. quamuis, de iur. patron. l. proſpexit, 12. D. qui & à quibus manumiſſ.*

12 Non enim poteſt eſſe pupillaris poſt pubertatem, *l. in pupillari, 14. D. de vulg. & pupill. ſubſt.*

13 Siue pupillaris ſubſtitutio ſit expreſſa ſiue tacita, *l. 4. C. hoc tit.*

14 Quamuis poſſit ex teſtamento agi ad ſupplementum legitimæ, cum aliquid etiam minus legitima in eo teſtamento relictum eſt, *l. omnimodo, 30. C. de inoff. teſtam.* Vide Philip. Corneum *conſ. 28. lib. 4.*

DEFINITIO III.

In pupillari merè tacita, & in ea quæ continetur in compendioſa, eadem ratio eſt auiæ, quæ matris.

QVi matris fauor eſt ex recepta interpretum noſtrorum traditione, vt neque per pupillarē omnino tacitam excludatur à legitima impuberis filij ſucceſſione,[1] neque per eam quæ in compēdioſa verbis generalibus expreſſa eſt à legitimæ petitione:[2] idem auiæ, ſiue paternæ ſiue maternæ debetur, ſi mater ante filium impuberem deceſſerit,[3] quoniā prædefuncta matre, inteſtati nepotis ſucceſſio, ex qua legitimæ portionis debitum proficiſcitur,[4] ad auiam deuolueretur:[5] cui non minus conſuli æquum eſt, ne præter iacturam amiſſi nepotis totius quoque patrimonij, quod in luctuoſa hereditate eſt, damnum ſentiat.[6] *Ita Senatus* eodem placito. Quid ſi vtraque auia eo tempore ſuperſtes fuit? Inter eas triens ille legitimarius pro virilibus diuidetur,[7] quia & ad inteſtati nepotis ſucceſſionem ſimul admitterentur.[8]

1 Quia non patiuntur interpretes tacitam pupillarem admitti contra matrem, vt dixi *Defin. 1. nu. 9. ſupr.*

2 Vt dixi *Defin. prox. præced.*

3 Crauet. *conſ. 141. num. 6.* Bart. *ad l. 2. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

4 Cum legitima nihil aliud ſit, quam portio portionis ab inteſtato contingentis, *l. quæ nuper, 31. C. de inoff. teſt.*

5 *Nouell. 118. de hered. ab inteſt. venient.* Vide tamen initium *tit. ad Tertyll. Inſt.*

6 *Arg. d. l. vlt. C. de inſtit. & ſubſt. l. iure ſuccurſum, 6. D. de iur. dot. l. ſcripto, 7. vlt. vnd. liber.*

7 *l. Papi-*

Source : BIU Cujas

7 *l. Papinianus, 8. §. quoniam autem quarta, D. de inoff. test.*
8 Vt dicam *Defin. 2. infr. De legit. hered.*

DEFINITIO IV.

Cum apparet de testatoris voluntate, mater & auia excluditur etiam à legitima per tacitam pupillarem.

QVod diximus in superioribus, neque matrem neque auiam excludi à petitione successionis per substitutionem pupillarem, si tacita illa sit, & à lege subintellecta, [1] neque à petitione legitimæ portionis, si generalibus tantum verbis sit expressa, [2] tunc verum est, cum de contraria patris voluntate, aut ex testamenti verbis, aut ex probabilibus coniecturis non apparet. [3] Nam si quid forte matri legatũ à filio sit, eo adiecto, vt legato contenta esse cogeretur, nec quicquam amplius ex bonis testatoris petere posset, non leuis præsumptio est, voluisse testatorem, vt à legitima quoq. excluderetur. [4] Alioqui nihil illa enixæ voluntatis verba operarentur, [5] cum neque in mariti successione ius vllum vxor habeat, [6] neq. in hereditate filij, cui pupillaris substitutus datus est: [7] idemque multo magis obtinet, si nõ à filio, sed à pupillari substituto legatum matri fuerit. [8] Sed etsi substitutus sit ex liberis testatoris, siue ex vno tantum latere, siue ex vtroque coniunctus fratri impuberi, nemo crediderit plus fauere testatorẽ vxori, quam filio voluisse. [9] Itaque his casibus legitimæ petitionem mater non habebit, quam haberet vtique, si testatoris frater substitutus proponeretur. [10] Quid si testator digressus sit ad plures gradus substitutionum? Sunt qui putent, hanc quoque vnam esse ex iis coniecturis, propter quas etiam à legitima excludi mater debeat. Sed non placet Senatui nostro hæc sententia, si alia voluntatis coniectura nulla sit. [11] *Ita Senatus* in eadem causa, & rursus, 17. Cal. Iul. 1590. & rursum, Idib. Iun. 1591.

1 Quomodo Antonius Goueanus *ad l. 2. & alibi pass. de vulg. & pupill. substit.* eam vocare solet, quam nostri vulgo malè tacitam appellant.
2 Dixi *Defin. 1. & 2. supr.*
3 Semper enim exceptio ista adhibenda est in quæstionibus vltimarum voluntatum, *l. 4. D. de vulg. & pup. substit. l. non aliter 69. de leg. 3.*
4 *Arg. l. quæsitum 78. §. 1. de leg. 3.*
5 Quod tamen absurdum esset, *l. cum pater 77. §. filius matrem, de leg. 2.*
6 *l. vlt. C. quor. bonor.* Existentibus scilicet agnatis: alioqui secus est. *l. vnic. C. vnd. vir & vxor.*
7 *l. Papinianus 8. §. sed nec impuberis, D. de inoff. test.*
8 Ita vulgo nostri *ex l. Paula Callinico 27. §. Pompeius, de legat. 3.* Vide Paris. *cons. 73. vol. 2.*
9 Glos. magna & communiter approbata *in l. precibus 8. C. hoc tit.* Cravet. *cons. 141. nu. 6. & 7.*
10 Glos. ibid. Est enim minus fauorabilis causa fratris, quam testatoris.
11 Plures enim substitutiones compendiosæ eandem interpretationem recipere & possunt, & debent quam vna reciperet, nec multiplicatio substitutionum rationem iuris immutare potest. Vide Corneum *cons. 28. lib. 4.*

DEFINITIO V.

Compendiosa restricta ad bona testatoris semper est fideicommissaria.

COmpendiosæ, vt vocant, substitutionis formula, licet pupillarem quoque substitutionem cõtineat, si impuberem contingat in pupillari ætate decedere, [1] cum tamen ad bona testatoris restricta est, fideicommissariam duntaxat inducit, [2] quia per pupillarem non patri, sed pupillo succeditur. [3] Quãquam si pupillaris casus expressus sit, non eo minus pupillaris erit substitutio, quod pater adiecerit, *Titius mihi heres esto.* [4] Nam & patri heres est, qui filio patris heredi ex pupillari substitutione fit heres. [5] *Ita Senatus* eodem placito. Postea tamen contra pronũciatum fuit, mense Decembri 1602. in causa procur. Tardy Neciensis, vt audio.

1 *l. precibus 8. C. hoc tit. l. centurio 15.* vbi Bart. & cæteri D. *eod. tit De vulg. & pupill. substit.*
2 Cravet. *cons. 98. num. 10.* vbi alios multos citat Rip. *ad d. l. centurio, num. 100.* secus est si sit restricta ad certa bona impuberis, in quibus tamen totum ipsius patrimonium consistat. Hoc enim casu perinde est, ac si substitutio facta esset in tota hereditate, cum pars vna bonorum ad se trahat alteram iure adcrescendi, præsertim nemine in reliquis bonis, si qua sint, instituto, *l. 1. §. si ex fundo, D. de hered. instit.* Et in hanc rem textus est expressus *in c. si pater, de testam. in 6.* cuius ratio ostendit, nihil referre, an substitutio facta sit per verbum commune, an per directum ciuile, aut non ciuile? Nec rursus an sit substituta pia causa, an alius?
3 *l. sed si plures 10. §. ad substitutos. de vulg. & pup. substit.*
4 *l. si ita scriptum 8. §. 1. D. de bon. poss. secund. tabul.*
5 *l. paterfamilias 28. de reb. auctor. Iud. possid. alias l. 13 de priuil. credit. l. sed si plures 10. §. filio impuberi, de vulg. & pup. substit.*

DEFINITIO VI.

Substitutio breuiloqua sui natura est vulgaris, sed continet etiam fideicommissariam, si fiat per verba habentia tractum temporis.

TEstator ita scripserat: *Instituo Claudium & Ioãnem Patry fratres meos, & eorum descendentes per rectam lineam legitime, singulos in virilem, eos substituendo de vno ad alium.* Mortuo altero post aditam hereditatem, quærebatur, an superstes per fideicommissum substitutus videretur? Mouebat, quod verbum, *substituo*, si propriè & ex Iureconsultorum loquendi more accipiatur, ad vulgarem duntaxat & pupillarem substitutionem commune est, non item ad fideicommissariam, quæ nec vnquam substitutio simpliciter appellatur. [2] Sin autem ex communi Interpretum nostrorum adeoque testatorum vsu intelligatur, licet nõ minus ad fideicommissum, quam ad veras substitutionum species accommodetur, [3] prius tamen directæ quam fideicommissariæ substitutionis interpretationem admitti. Id enim est quod dici solet, In ambigua testatoris voluntate directam potius interpretandam substitutionem, quam fideicommissariam. [4] His vero verbis: *Eos substituendo de vno ad alium*, cum breuiloqua & quæ eadem est reciproca substitutio contineretur, vulgarem substitutionem factam esse constabat. [5] Sed tamen cum præcedentia illa, *& eorum descendentes per rectam lineam legitime*, tractum temporis haberent, vt nostri loquuntur, placuit fideicommissi casu eueniente censendam substitutionem fideicommissariam. Nam & breuiloqua fideicommissaria est, quoties tractum temporis habet, vt & cum ex præcedentibus vel sequentibus apparet de fideicommisso cogitasse testatorem. [6] Propter quam causam si testator substituerit, *de herede in heredem*, nemo negauerit, fideicommissariam substitutionem esse, [7] quoniam cum viuentis heres nullus sit, [8] dubitari non potest, quin futurum mortis tempus iis verbis demonstratum videatur, [9] aliter atque si solo *descendentium* vocabulo testator in substituendo vsus sit. Neque enim id ad fideicommissum inducendum sufficeret. [10] In proposito autem tractus temporis ex iis potissimum verbis *per rectam lineam* colligebatur, quæ cum essent apposita ad exclusionem descendentium collateralium, [11] vires suas exercere non poterant in fratris liberis primi gradus, sed

Source : BIU Cujas

tantum in nepotibus, vt patruum, qui ex descendentibus quidem esset testatoris, sed nõ in recta defuncti linea, excluderent. [12] Nec ad rẽ pertinebat, quod ea verba in institutione apposita essent, non in substitutione. Nam & in substitutione compendio verborum repetita videri poterãt, cum generaliter scriptum esset, *eos substituendo de vno ad alium.*[13] Neque nouum erat, vt verba institutionis tractum tẽporis habentia ad substitutionem etiam fideicommissariam ex voluntatis coniectura traherentur. [14] Sed & Gallica illa locutio in substitutione vsurpata *de l'vn à l'autre*, non tam breuiloquæ substitutioni[15] quam fideicommissariæ conuenire videbatur, ac si Latine diceres, *ab vno ad aliũ*,[16] quibus apparet, significari tractum & successionem temporis[17] potius quam si simplicittr inuicem,[18] aut, quod idem esset, alius alij foret substitutus. Itaque pronunciatum est, conuocatis classibus fideicommissariam esse substitutionem, non directam, tametsi vulgaris substitutionis casu contingente directa quoque esse potuisset.[19] *Ita Senatus*, 15. Cal. Decembr. 1588.

1 Et ita appellatur *in l iam hoc iure 4. de vulg. & pupill. substit.* Est enim verbum mere directum, adeoque magis quam verbum, *instituo*, vt scripsi *in Hemischiliade, de error. pragmat.*

2 Vide textum elegantem *in l. tutores 39 §. heres institutus, de admin. tutor.* vbi dicitur nullum habere substitutum, qui habet fideicommissarium. Facit *l. vxorem 41. §. Seium maritum. de leg. 3.*

3 Placet namque Interpretibus, verba quædam esse communia, id est, quæ & directa sint & precaria, inter quæ ponũt verbum, *substituo.* post Bart. *ad d. l. Centurio.* Contra quem errorem scripsimus & in libris Coniecturarum & *in Hemischiliade, de error. pragmat.*

4 *Cap. si pater, de testam. in 6.*

5 Omnis enim substitutio breuiloqua sui natura est directa & vulgaris, *d. l. iam hoc iure.* Not. *ad l. Lucius eod.*

6 Sic Franciscus Ripa, qui hanc communem dicit, *ad l. Lucius, nu. 43 & seqq eod. tit. de vulg. & pupill. substit.* Bened. Capr. *cons. 7. col. fin.* Ias. *cons. 134. vol. 1.*

7 Paris. *cons. 41. vol. 2.* post Decium *cons. 38.* Mantic. *de coniect. vlt. volunt. lib. 8. tit. 18. nu. 6. & præced. in fin.* Vide Bart. Ias. & alios *ad l. centurio.* Socin. *cons. 290. incip. quoniam præsens, & cons. 113. supra scripto.* Dec. *cons. 205.*

8 *l. 1. D. de hered. vel act. vendit. l. 1. D. pro herede.*

9 *l. filius familias 114 §. vt quis heredem, de leg. 1. l. ex facto 17. in princ. D. ad SC. Trebell.*

10 Cum possit ea dictio verificari in descendentibus, qui nati fuerint viuo testatore, & accipi demonstratiue potius, quã ad exprimendum futuri temporis tractum. De verbis habentibus tractum temporis & extensiuis vide *l. 1. §. si quis adita, & l. filij 6. §. 1. D. ad SC. Trebell.*

11 Inclusio enim vnius est exclusio alterius, *vulg. l. cum prætor 12. in princ. de iudic. l. ex eo 18. de testib.*

12 Solent enim descendentes, quamuis remotiores, prædilecti esse in portione patris aut alterius ascendentis, *l. cum auus 102. de condit. & demonstr.*

13 Ea namque dictio, *eos*, omnes, de quibus antea dictum fuerat, complectitur, *l. vlt. D. ad SC. Trebell.* Nihil enim refert, an quis suo nomine, an certa demonstratione exprimatur, *l. certum 6. D. de reb. credit.*

14 Ex notat. *in d. l. precibus, & in d. l. centurio.* Volũtas enim illa est, quæ in dispositionibus testamentariis totum facit, *l. si mihi 12. in fin. de leg. 1.* maxime in fideicommissis, *l. antep. eod. cum similib.*

15 Per quam scilicet nõ de vno ad alium, sed vnus alij substituitur. *l. 4. D. de vulg. & pupill. substit.*

16 Castr. *ad l. omnia 32. alias l. cum ita, §. in fideicõmisso, de legat 2. & cons. 271 part. 2. vol. 2.* Glos. *in l. ex testamento, C. de test. milit.* Ias *cons. 32. nu 2. lib. 1.* Glos. *in l. si is qui 66. §. vlt. de furt.*

17 Contra tamen sentit Steph. Bertr. *cons. 222. vol. 2. part. 1.* vbi vult sola hæc verba, *de vno ad alium*, non habere tractum temporis. si non adsint alia, nec ideo minus substitutionem breuiloquam censeri.

18 Quod ideo commune verbum appellatur *in d. l. 4. de vulg. & pup substit.*

19 Ex natura scilicet compendiosæ substitutionis, quæ sui natura & vulgarem, & fideicommissariam, & cæteras omnes pro casuum, personarum & temporum varietate continet. Not. *ad d. l. centurio, & ad d. l. precibus.*

DEFINITIO VII.

Liberi cum parentibus vocati per copulam an & quando succedant simul, an ordine successiuo?

CVm de collateralium, &, vt vocant, transuersalium successione agitur, verius est, liberos cum parentibus sub nomine collectiuo, copulatiue tamen vocatos, non ordine successiuo, vt quidam putant, [1] sed simul eodemque tempore propter vim copulæ vocatos intelligi, & quidem ex æquis partibus, tanquam simul institutos,[2] nimirum vt virilem vnam pater habeat, liberi vero aliam, cuiuscunque sint numeri.[3] Nec distinguemus, an testator instituerit fratrẽ & eius liberos, an, vt fieri solet, *fratrem & suos.* Nam & *suorum* appellatione per prius liberi intelliguntur.[4] Neque rursus probabilis est quorũdam illa distinctio, an collateralium personæ tales sint, inter quas cadat ordo quidam charitatis & affectionis, nec ne? Quasi priore casu, vt puta instituto fratre eiusque liberis, non nisi post patrem & ordine successiuo liberi vocati videantur.[5] Indistincte enim simul vocatos videri placet,[6] si non voluntas testatoris refragetur.[7] Sane institutis aut substitutis descendentibus non immerito aliud probatum est,[8] propterea quod ex pietatis potissimum ratione voluntates ascendentium æstimandæ sint,[9] pietatis autem ordo postulet, vt liberis primum, deinde post liberos nepotibus hereditas relinquatur,[10] præsertim cum aui officium erga nepotes & parentis in liberos officio proficiscatur.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Crauet. *cons. 22.* post Decium *cons. 205. Paulo post princip. & cons. 662.* [Cuius tamẽ opinio indubitate procedit si verba illa, *& suos*, posita sint in medio clausulæ institutionis, puta si quis post tres fratres institutos & suos adiecerit singulos ex trientibus, quota enim ostendit euidenter quot fuerint vocati: essent namque instituti ex minore quota si liberi cum patrib. concurrerent.]

2 Quæ fuit sententia eiusdem Decij *cons. 253.* Vide text. *in l. si ego 26. D. de acquir. hered.*

3 Tanquam qui omnes vocati sint sub vno eodemque nomine collectiuo, *vt in l. omnia 32. alias l. cum ita, §. in fideicommisso. vbi not. de leg. 2.* Aliud est *in l. vlt. C. hoc tit.*

4 Idem Dec. *d. cons. 253.* quod nec Crauetta negat *d. cons. 22.*

5 Quæ Bartoli opinio est & multorum *ad l. Gallus 29. §. quidam recte, de liber. & posthum.*

6 Decius *d. cons. 253.*

7 Vt in casu, de quo idem Decius respondit *cons. 291.*

8 In eoque conuenit Decio & cæteris omnibus cum Bart. *ad d. §. quidam recte.* Iunge quæ dicam. *Defin. 2. & 12. infr.*

9 *l. cum auus 102. vbi nos. D. de condit. & demonstr. l. cum acutissimi 30. C. de fideic.*

10 *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.* Qui enim proximior est in gradu, dilectior quoque fuisse præsumitur, *d. §. in fideicommisso, l. heredes mei 57. §. vlt. ad SC. Trebell. l. vltim. vbi not. C. de verb. signific.*

11 *l. dotem 6. D. de collat. honor. l. generaliter 6. §. 1. C. de instit. & substit.* [Vide tamen Francisc. Mantic. *De coniect. vlt. volũt. lib. 4. tit. 9. num. 17. & seq* vbi licet contra Bart sentiat, tamen adfert limitationes multas & valde probabiles, quæ videntur cum hac Definitione pugnare. Maximè si patri sint coniuncti filij nondum nati & incogniti testatori. Item quando filij non liberi aut sub alio nomine collectiuo.]

DEFINITIO VIII.

Vocati post parentes liberi ordine successiuo censentur in dubio vocati tantum in casum vulgarem, non in fideicommissarium, nisi ex coniecturis.

AT quibus casibus liberi post patrẽ ordine successiuo vocati intelligũtur, dubitari solet, an in vulgarem

Source : BIU Cujas

vulgarem duntaxat casum vocentur, si pater heres aut legatarius, aut fideicommissarius esse vel nolet, vel non poterit, [1] an etiam in casum fideicommissi, vt à patre acceptam liberalitatem filius liberis suis restituere compellatur? [2] Sunt enim qui putent, adiuuandum interpretatione fauorem voluntatis, vt in eum casum, qui euenit, quisquis ille sit, quando verba patiuntur, effectum sortiri possit. [3] Probabilius tamen creditur, in vulgarem duntaxat casum vocandos liberos: [4] ideoque fortasse, quod nimis dura videri possit ea interpretatio, per quam vllo erga proprios liberos fideicommisso pater obstringatur.[5] Nam præter id, quod fideicommissa fere omnia creduntur odiosa, quia sunt onerosa, [6] verendum etiam est, ne quid de ea decedat obseruantia, quam filius patri debet, si ex fideicommissi causa relinquendæ successionis necessitatem patri irrogatam esse filius intelligat,[7] cum plerique liberi solo exheredationis metu potius, quàm debitæ pietatis ratione in officio retineantur. [8] Sed hoc ita est accipiẽdum, si nihil sit, ex quo contraria testatoris voluntas elici possit. Quid enim si substitutio talis sit, quæ iure directo valere non possit? [9] Quid item si iis verbis cõcepta, quæ tractum temporis habeant? [10] Vtique dummodo non ad primi tantum substituti personam, sed ad sequentes quoque directa sint. [11] Quid denique si alij remotiores, &, quod est consequens, minus dilecti etiam per fideicommissum substituti sint? His certe casibus & aliis, si qui sunt similes, fideicommissi quoque casum substitutione contineri fatendum est. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sunt enim isti duo casus, qui ad vulgarem substitutionem pertinent. Noluntatis scilicet ac impotentiæ, *l. cum ex filio 39. §. vlt.* iunct. *l. quidam 30. & pas.* D. *de vulg. & pupill. substit.*

2 Nec enim fideicommissaria expirat per agnitionem vt vulgaris, *l. post aditam. 5. C. hoc tit.* sed confirmatur quæ alioqui intercideret, *l. ille à quo 10. §. 1. l. si patronus 55. §. qui fideicommissum, & pas. D. ad SC. Trebell.*

3 Paul. Castrens. *ad l. Gallus 29. §. quidam recte, de liber. & posthum. ex l. si quis operas 5.* D. *de oper. libert.* quæ plane ad rem non pertinet: loquitur enim in stipulatione, non in institutione aut substitutione.

4 Quod pluribus defendit Decius *cons. 205. 248. 253. 291.*

5 Vt à nobis fusius disputatum est in quæstione illa, De liberis in conditione positis, Decad. 26. *de error. pragmat.*

6 *l. si adrogator 22. §. 1. vbi notat.* D. *de adopt.*

7 Textus est elegans *in l. nec ei 17. §. præterea, eod. tit.*

8 *Nouell. 115. vt cum de appellat. cognosc. §. aliud quoque capitulum, & l. 3. §. si emancipatus,* D. *de bon. poss. contr. tab.*

9 Nam si iure directo valere numquam potuit, omnimodo sic interpretanda est benigna interpretatione, vt iure fideicommissi conseruetur, *arg. l. Scæuola 76. vbi not.* D. *ad SC. Trebell.* Decius *d. cons. 253.*

10 Nam & hoc casu continetur substitutio fideicommissaria, vt ex communi Doctorum sententia refert Crauet. *cons. 22. num. 7. & cons. 131.*

11 Alioqui si ad primum substitutum directa sint, licet habeant tractum temporis, non ideo tamen ad alias personas extenduntur. Idem Crauet. *d. cons. 131. nu. 3. & 4.*

12 Ne alioqui melioris conditionis sit persona, quæ minus dilecta fuit, quam quæ magis dilecta, quod in fideicommissis & substitutionibus numquam ferendum est, *l. Publius 36. §. 1.* D. *de cond. & demonst.* [Vide omnino Francisc. Mantic. *lib. 4. De coniect. vlt. volunt. tit. 9. nu. vlt. post* Didac. Couarr. *ad cap. Raynutius §. 2. num. 7.* vbi aiunt substitutionem hanc, si semel potuit valere tanquam vulgaris, semper talem esse.]

DEFINITIO IX.

Liberi etiam cum parentibus vocati aliquando censentur vocati tantum ordine successiuo, & in casum tantum fideicommissi.

EX contrario, quod supra diximus, collaterales cũ liberis suis copulatiue vocatos propter vim copulæ simul vocatos intelligi, [1] eam necessario admittit interpretationem, si personarum conditio patiatur. [2] Nam si ponas, fratrem institutum, aut cui legatum vel fideicommissum relictũ sit, nullos dum eo tempore liberos habuisse, necesse est, vt ordine successiuo vocati videri debeant, qui simul vocari non potuerunt. [3] Adeoque, quod magis mirum est, in casum fideicommissi, non in vulgarem, quia casus vulgaris etiam cum expressus est pro non scripto haberi debet, si vulgariter substitutus nondum in rerum natura sit tempore delatæ hereditatis.[4] Cæterum nec si in id vsque tempus dilata sit agnitio aut repudiatio, quo liberi extare cœperint, perinde tamen erit, ac si iam ipso testamenti tempore in rebus humanis fuissent. [5] Itaque non nisi in fideicommissarium casum vocati videbuntur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Defin. 7. supr.* [Vbi vide quæ addidi ex Francisc. Mantic. *lib. 4. De coniect. vlt. volunt. tit. 9. num. 17. & seqq.*]

2 Est enim semper iusta illa interpretatio, per quam habetur ratio personarum, *l. adigere 6. §. quamuis, de iur. patron.*

3 Vt in eum casum valeat dispositio, quo valere potest, & quo saltem ex verbis concipi possit, *arg. l. Gallus 19. §. quidam recte, de lib. & posth. l. talem 51. in fin. D. de hered. instit.*

4 Quia non potest substitutio vulgaris fieri, quin testator sermonem suum conferat ad substitutum: quoties autem is, ad quem testator sermonem suum confert, in rerum natura non est, nullius momenti est dispositio, *l. quidam referunt 14. vers. quia heres,* D. *de iur. codi. l. 4. D. de his quæ pro nõ script. hab.* Idem est in legitima heredikate, *l. Titius 6. & seq.* D. *de suis & legit.* [Vide tamen Francisc. Mantic. *lib. 4. De coniect. vlt. volunt. tit. 9. num. 30.* vbi dicit hanc substitutionem successoriam censeri semper directam & vulgarem, numquam fideicommissariam: scilicet cùm semel potuit valere iure directo.]

5 Institutio enim, quæ ab initio pro non scripta habetur, tractu temporis conualescere non potest, *l. pen. de reg. iur.*

6 Quia fideicommissum potest relinqui personæ, etiam quæ nondum sit in rerum natura, si modo extet tempore cõditionis existentis, *l. si in personam 21. C. de fideic.* Vide Dec. *cons. 253. in fin.* Bald. *cons. 305. incip. non est dubium, vol. 3.* Iunge *Defin. 12. infr.*

DEFINITIO X.

Vulgaris substitutio expressa numquam trahitur ad fideicommissariam, breuiloqua non nisi interdum, compendiosa fere semper.

VVlgaris substitutio, si suo casu expresso certa sit & expressa, numquã trahi potest ad fideicõmissariam, [1] à qua scilicet non specie tantum differat, sed toto etiam fere genere. [2] At si vulgaris casus expressus non sit, vt contingit breuiloqua facta substitutione,[3] minus difficile est, vt ex coniecturis probabilibus trahatur aut potius flectatur directa substitutio ad fideicommissum. [4] Illa vero coniectura sufficere creditur, quæ ex clausulæ codicillaris adiectione colligatur, si modo clausula illa concepta sit per verba futurum tempus demonstrantia,[5] quod eo casu dubitari non possit, quin ipsius quoque substitutionis verba temporis tractum habere videantur:[6] quod cum euenit iam supra diximus,[7] in breuiloqua substitutione fideicommissariam quoque contineri. Quamquam si rationem iuris spectes, prorsus improbabilis est hæc sententia, quandoquidem constat, clausulam codicillarem, quibuscumque tandem verbis concepta sit, [8] solemnitatis duntaxat defectum supplere, non etiam voluntatis. [9] Sane in compẽdiosa substitutione facilius hoc admittere quis possit, quoniam id substitutionis genus sui natura aptum est comprehendere omnes substitutionum species,[10] nisi verba repugnent: [11] tum demum autem repugnare videntur, cum sunt mere directa, [12] non cum, vt nostri vocant, communia.[13] Porro clausula codicillaris facit, vt quæ in testamento directis verbis relicta sunt, valeant in vim fidei-

Source : BIU Cujas

commissi,si valere directo non possint.[14] Atque ita vulgo nostri ratiocinantur.[15] Sed tamen non videtur ea ratio bene accommodari ad eam substitutionem,quæ verbis directis concepta, aut quæ directa sui natura iure vulgaris valere potuit, si casus non aditæ hereditaris, aut nõ agniti legati vel fideicommissi contigisset.[16] Quid enim necesse est, vt quæ iure directo valere potuit in suo casu, ob id solum flectatur in fideicommissariam ex vi codicillaris clausulæ,quod fideicommissi casus euenerit?[17] Illud certe aliquando æquum est obliquari directam substitutionem in codicillis factam,quia nullo casu fieri queat, vt tanquam directa valeat, quæ in codicillis facta est, quibus non magis hereditas dari potest, quam adimi.[18] Sed id non nisi perraro & summa suadente vtilitate, si iuris auctoribus credimus, admittendum est: vno nimirum illo casu, ac fortassis præterea nullo,quo impuberi filio substitutus pupillaris codicillis datus proponatur.[19] *Senatus* tamen noster iuxta communem Interpretum sententiam pronunciauit in causa suprascripta.

1 Expressio enim specialis omnem impedit extensionem, *l.commodissime* 10 D. *de liber.& post. si cum dotem* 22.*in princ.* D. *solut.matrim.l.* 4. *de vulg.& pup.subst.*

2 Vulgaris siquidem substitutio vere ac proprie substitutio est non etiam fideicommissaria, *l.tutores* 39 *§.heres*,D.*de admin tutor.*

3 Quamuis etiam breuiloqua sui natura sit vulgaris,vt dixi *Desin.* 6 *in* 5.*supr.*

4 Vtputa si breuiloqua facta sit per verba importantia tractum temporis Guil.Bened in verb *si absque liberis in tract. De substit.breuil. q.nu.*17.*& seqq.* Crauet.*cons.*22.*& cons.*210 *nu.*4.*& cons.*305.

5 Francisc Rip.*ad l.Lucius* 45 *nu.*44.*& seq.*contra Decium *cons* 205.*ad fin.& cons.*291.*& ad l.precibus*,*C. hoc tit.* Adde cum Ripa, Crauet.locis su. radictis, & Francisc Mantic.*lib.*7. *tit.*4 *De coniect vltim voluntat* vbi dicit communem esse,contra Decium. Iunge Bald.*cons.*92.*lib.*2. Socin. *cons.*6 *vol.*2 *&* 3 Curt. *cons.*139.*nu.*27 Grat.*cons.*8.*vol.*2. Dec. *cons* 431 *col.*2.Zanch.*ad l. heredes mei* 57 *§. cum ita*,D *ad SC Treb.num.*19 vbi contrariam Alciati opinionem refert ac refellit. Raph. Fulgos. Paul Castrens & Corn.*in l.si frater, C. de fideic.* Capr. *cons.*7. Andr.Gail *lib.*2.*pract obser.* 114 *nu* 3.

6 Habent enim tractum temporis ea verba, quæ concipiuntur in futurum, *l.*1 *§ si quis adita,l.filij* 6 *§.*1 D.*ad SC.Tertyll.*

7 D.*fin.*6.*supr eod.*vbi vide.

8 Distinctionem enim illam, vtrum per verba præsentis temporis conc pta sit an per verba futuri,refutauimus in prima parte Chiliadis nostræ *De error.pragmat.*

9 Quæ vera & elegans ratio est Decij *d.cons.* 205. *ad fin.* & aliis locis supradictis.

10 Not.*ad l.centurio,de vulg & pup.subst. & ad d.l.precibus C.hoc tit.*

11 Nihil enim statuendum vnquam est verbis repugnantibus,*l.talem* 51 *in fin* D *de hered.instit.*

12 *l. verbis ciuilibus* 7.*vbi not* D *de vulg.& pup.subst.*

13 De quibus tractant nostri post Bart.*ad l.centurio.*

14 *l.*1.*l.*3.*in princ. de iur.codic.l.generaliter* 24. *§.ex testamento*,*D.de fideic.libert.l.*1.*C.eod.l.pen §.vlt.de leg.*2.

15 *Ad l.Scæuola* 76.*per ill. text.*D.*ad SC.Trebell.*

16 Ita nostri notant *ad d.l.Scæuola.*

17 Siquidem satis est, vt aliquem casum vtilem habuerit. *arg.l Stichus* 39.*in fin.*D.*de manum.testam.l.heres* 21 *§ pen.D.de fideiuss.*

18 Qui casus est *d.l.Scæuola.*

19 Vt scripsi pluribus *ad d.l.Scæuola,lib.*15.*Coniect.*

DEFINITIO XI.

Etiam institutio facta per verba importantia tractum temporis trahitur ad fideicommissum.

CVm Titius Sempronium heredem instituisset, eiusq. liberos & heredes,his verbis,*& ses hoirs*, dubitabatur, an vulgaris substitutio facta esset, an fideicommissum potius Sempronio iniunctum, vt Titianam hereditatem liberis suis iisdemque heredibus restitueret? Nam si ea in dubio accipienda est interpretatio,quæ directam potius,quam quæ fideicommissariam facit substitutionem,[1] nihil vetabat sic institutionem intelligi, vt si Sempronius hereditatem Titij adire aut nollet,aut non posset,post eius demum mortem ipsius liberi iidemque heredes per vulgarem admitterentur.[2] Eaque interpretatio verbis quoque conuenientior videbatur,cum *instituendi*,non *substituendi* verbo testator vsus esset.[3] Vulgaris enim,non item fideicommissaria substitutio, institutio est.[4] Et vero quomodo fieri,obtecro,potest, vt quis heredi suo tanquam heredi quid restituere rogetur?[5] Cum non magis heredi suo obstringi quis possit, quam sibi ipsi,[6] quandoquidem eadem defuncti & heredis persona esse intelligitur:[7] pronunciatum tamen est,fideicommissum à Sempronio relictum videri propter verba illa,*& ses hoirs*,quæ tractum temporis habebant, in eum scilicet vsque diẽ, quo Sempronius decessisset,[8] cuius viuentis sicuti nulla hereditas, ita nec heres quisquã esse poterat.[9] Nec credibile erat,testatorem,qui opulentam hereditatem relinqueret,[10] de Sempronij liberis in eum duntaxat casum cogitasse, quo hereditas à Sempronio repudiata fuisset,[11] tamque longo tempore vacasset:[12] præsertim si testamenti tempore nullos dũ liberos Sempronius habuisse proponeretur. Qui enim nondum nati sunt aut concepti, non magis vulgariter substitui quam instituì possunt.[13] Fideicõmissi vero vtilitas in eo erit, vt si patris Sempronij hereditatem liberi, iidemque testamentarij aut legitimi heredes agnouerint cum beneficio legis & inuentarij,[14] Titianæ hereditatis fideicommissum tanquam æs alienum possint deducere aduersus quoscunque Sempronianæ hereditatis creditores & legatarios,[15] quamuis aditione hereditatis hactenus confusa sit fideicommissi actio, vti ne fideicommissum peti possit:[16] nimirum quoniam ad huiusmodi fideicommissum non heredes quilibet, sed soli liberi,ita tamen si iidem quoque heredes essent, inuitati viderentur.[17] Nam si dictio illa Gallica, *hoirs*,nihil nisi heredes, ac non etiam per prius, vt aiunt, liberos significaret, vix sane esset, vt fideicommissum etiam,quod disertis verbis expressum fuisset, valere posset,quo quis erga proprium heredem suum oneraretur.[18] *Ita Senatus* in causa Ioannis Berguera. *Sine die.*

1 *Cap si pater,de testam in 6.*

2 Atque ita in terminis respondit Crauet. *cons.* 131. *num.*5. *&* 6.

3 Institutionis enim verbum speciale est, substitutionis vero generale.

4 Cum nihil aliud sit vulgaris substitutio, quam secunda aut heredis secundi institutio,vt Caius definit in Instit.

5 Quomodo Crauet.disputat *d.cons* 131 *nu* 6

6 *l.heres à debitore* 21 *§ quod si stipulator*, D. *de fideiuss l.debitori* 50 *eod.l.Stichum aut Pamphilum* 95 *§ aditio,de solut.*

7 *l.heres & hereditas* 22 D *de vsucap d.§.quod si stipulator.*

8 Non enim possunt verificari,vt nostri loquũtur nisi post mortem Sempronij.Bart.*ad l Gallus §.quidam recte D. de liber. & posth.nu* 7.Valde tamen obstat *l.vlt C.de hered.instit.*

9 *l qui superstiti* 94 *de acq.her.l.*1.*de hered.vel act.vendit.l.* 1.*D.pro herede.*

10 Etsi nihil vetat, opulentam quoque hereditatem repudiari,nec heres cogendus est rationem adferre,cur repudiet.*l.* 4.*ad SC. Trebell, l.si in testamento* 22. *in fin* D.*si quis omiss caus. testam.*

11 Est enim casus ille abominabilis, per quem scilicet fit,vt testator eum heredem non habeat,quem destinauit,*l. Lucius* 85 *& l.vlt* D.*de hered.instit.*

12 Interest enim testatoris & Reipub.non tandiu vacare & iacere hereditatem,*l.*1.D *de success.edict.* Vnde & solebãt olim testatores heredem instituere sub ea condicione, si intra centum dies hereditatem adiret cerneretque,vt scribit Vlp.*tit.*22. *qui hered.inst.poss.* quod & prætor solet seruare in præstituẽdo

tempore

Source : BIU Cujas

tempore ad deliberandum, *l.1.D.de iur.delib.*

13 Vt ſcripſi *Defin.9.ſupr.eod.*

14 *Ex l.vlt.C.de iur.delib.*

15 *l.in imponenda 6.l.irritum* 8.*C.ad leg.Falcid.*

16 Aditio enim confundit obligationem ad impediendam petitionem, non etiam ad impediendam retentionem, *d. l. irritum, l.debitor* 59. D. *ad SC. Trebell. l. Stichum aut Pamphilum* 95.*§.aditio, de ſolut.*

17 *Arg.l.ex facto* 17.*§.vlt.*D.*ad SC.Trebell.*

18 Ex notat.*num.6.& 7.ſupr.*

DEFINITIO XII.

Subſtitutio facta in fauorem perſonarum nondum conceptarum facile creditur fideicommiſſaria.

NOn eſt diſſimile quod pronunciatum memini: Cum quidam fratrem ſuum filio ſubſtituiſſet: tratriſque liberos nondum tum conceptos, cum teſtator decederet, [1] vocatos videri fratris filios poſt patrem, & ordine, vt aiunt, ſucceſſiuo, [2] in caſum vero non vulgarem, ſed fideicommiſſarium. Caſus enim vulgaris non aliter locum habere poteſt, quam ſi purificabilis ſit, quomodo noſtri loquuntur, eo tempore, quo defertur hereditas: [3] Deferri autem hereditas non poteſt ei, qui moriente teſtatore nõdum conceptus ſit. [4] At fideicommiſſi longe alia ratio eſt, quippe quod in tempus multo longius quam vulgaris ſubſtitutio extendatur. [5] Poſſunt enim per conditionale fideicommiſſum vocari etiam qui poſt centum annos naſcentur, ſi modo iam ſint concepti euenientis conditionis tempore, taliſque conditio ſit, quæ in id vſque tempus differri queat. [6] *Ita Senatus* Cal. Decembr. 1588. Iunge Defin. 9. ſupr.

1 Nam ſi iam tum concepti fuiſſent, cenſerentur vocati coniunctim cum patre, vt dixi *Defin.7.ſupr.* ex Decio *conſ.*205. *&* 253. Aret. Alex. & cet. *ad l. Gallus.§.quidam recte.* vbi contrariam Bartoli ſententiam reprobãt, *De liber.& poſth.* Idque propter vim & naturam copulæ, *l.vnic. §. his ita, Cod.de caduc. toll.l.reos* 11.*§. cum tabulis, de duob.reis, l.ſi duos* 16.*de leg.*1. Textus eſt *in l.pe.§ inſtituto, de leg.*2. *l.Titia cum teſtamento* 34.*§.vlt. l.vlt.§.Lucius eod.l.Lucius* 78.*in princ.ad SC. Trebell. cap. Raynutius, & c.Raynaidus, extr.de teſtam.*

2 Decius *dict.conſ.*253.*in fin.*Bald.*conſ.*305. incip. *non eſt dubium, vol.*3.

3 Alioqui habetur ſubſtitutio pro non ſcripta, vt dixi *Defin.9.ſupr.*

4 Siue teſtamentaria hereditas ſit, ſiue legitima, niſi aliquid ſit, quod ſuſpendat delationem hereditatis, vt in ſpecie *l.* 1.*§.ſciendum l.*2 *§ penult. D. de ſuis & legit. l. ſcripto* 7. *in princ. vnd.liber. l.ſi quis filio* 6.*de iniuſt.rupt.*

5 Vt notabiliter docet Decius loco ſupra citato.

6 *l.ſi in perſona* 21. C.*de fideic.*

DEFINITIO XIII.

Graduum interruptio neque vulgarem, neque fideicommiſſariam ſubſtitutionem perimit.

SOla graduum interruptio ſicut vulgarem ſubſtitutionem non perimit, [1] ita neque fideicommiſſariam: [2] ſiue quia fideicommiſſum, quod eſt in cauſa caduci, remanere debeat penes grauatum cum ſuo onere; [3] ſiue quod ita poſtulet voluntas teſtatoris, quæ facile ac fere ſemper euaneſceret, ſi graduum interruptio ſubſtitutionem fideicommiſſariam vitiaret. [4] Quis enim tam ſtupidus ſit, vt plures fideicommiſſarios ex ordine in infinitum fortaſſe, vt plerũque fit, vocatos ſperet morituros, eo ipſo ordine, quem præſcribit? [5] *Ita Senatus* in cauſa D. Iacobi de Myolans, D. de Cheurieres, contra D. Henricum à Salluciis, D. de Cardé, 9. Cal. April. 1589.

1 *l. coheredi* 41.*in princip.* D. *de vulg. & pupill. ſubſtit.* quia vtrique ſubſtitutus videtur ſecundus, qui priori ſubſtituto fuit ſubſtitutus, *l.ſi Titius* 27.*eod.*

2 Guid.Pap.*quæſt.*550. incip. *Teſtator.* poſt Bart. *ad l.quandiu* 3.D.*de acq.hered.* Facit *l.ſi eius* 34.*l. ſi patroni* 55. *§. qui fideicommiſſam. D.ad SC.Trebell.*

3 *l.vnic.§.pro ſecundo, C.de caduc. toll.l.ſi ab eo* 9. *D. de vſuf. legat.* Idem eſt de his, quæ ſunt pro non ſcriptis, *dict. l. vnic. §. in primo, l.vlt.*D.*de his quæ pro non ſcripta.*

4 *l.heredes mei* 57 *§.vlt.*D.*ad SC.Trebell.*

5 Cum ipſe etiam morbo mortalitatis, quem natura præſcripſit, plerumque turbetur, ipſis quoque liberis morientibus ante parentes, *l. nam etſi* 15.D.*de inoff. teſt.l.ſcripto* 7.*§.vlt. D.vnd. liber.* Subſtitutionis pupillaris alia ratio eſt. Ea namque per graduum interruptionem vitiatur, *l.qui habebat* 47. *de vulg. & pup.ſubſt.* de cuius ſententia & lectione alibi ſcripſimus.

DEFINITIO XIV.

Varij caſus, in quibus & vulgaris, & fideicommiſſaria ſubſtitutio ex graduum interruptione vitiatur.

SEd hoc ita accipiendum eſt, ſi ſubſtitutio aut vulgaris vtraque fuit, aut vtraque fideicommiſſaria; & quidem concepta ſub eadem conditione. [1] Nam ſi primo heredi vulgariter ſubſtitutus eſſet Titius, tũ Titio per fideicommiſſum Sempronius, ſi Titius ſine liberis moreretur, mortuo ante heredem vulgari ſubſtituto non fieret locus fideicommiſſariæ ſubſtitutioni, quamuis Titius ſine liberis deceſſiſſet: Fieret enim contra teſtantis voluntatem, ſi fideicõmiſſo grauaretur is, cui non niſi vulgaris ſubſtitutus datus eſt, [2] cum vulgaris & fideicommiſſaria toto genere differant, prorſuſque diſparatas habeant conditiones: [3] ex quo illud fit, vt vulgaris ſubſtitutio expiret per aditionem, [4] per quam fideicommiſſaria confirmatur. [5] Quid vero ſi plurium ſubſtitutionum fideicommiſſariarum diuerſæ ſint conditiones? Finge, rogatum Titium, vt, ſi ſine liberis moreretur, hereditatem reſtitueret Sempronio, Sempronium quoque, ſi nauis ex Aſia veniret, Mæuio. Propriam cuiuſque fideicommiſſi conditionem in propria cuiuſque perſona impleri omnimodo neceſſe eſt, [6] alioqui, ſi alterutrius ſubſtitutionis conditio defecerit, nihil proderit vltimo fideicommiſſario alterius conditionem extitiſſe. [7] Id enim eſt quod dici ſolet, deficiente prima ſubſtitutione omnes etiam ſubſequentes deficere, quæ ab ea pendebant. [8] At ſi vtriuſque ſubſtitutionis conditio impleta ſit, non eo minus admittetur Mæuius, quod Sempronius ante Titium deceſſerit. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt in ſpecie *d.l. coheredi* 41. *& d.l. ſi Titius* 27. *de vulg. & pupill.ſubſt.d.l. ſi eius* 34. *l. ſi patroni* 55 *§. qui fideicommiſſam, ad SC.Trebell.*

2 Sicut è contrario qui per fideicommiſſum ſubſtitutus eſt, numquam poteſt euadere in vulgarem ſubſtitutum, *l. ille, à quo* 13.*§.*1.*eod.tit.ad SC.Trebell.*

3 Vulgaris enim fit in caſum hereditatis non aditæ. *l. poſt aditam* 5. *C. hoc tit.* fideicommiſſaria vero non niſi in caſum hereditatis aditæ, *d.l. ille à quo*, *§.*1. *& d.§. qui fideicommiſſam, & paſſ.ad SC.Trebell.*

4 *d.l.poſt aditam.*

5 *d.§.qui fideicommiſſam.*

6 Conditiones enim adſcriptæ perſonis, cum ſint perſonales, non facile extenduntur ad alias perſonas. *l. qui heredi* 44. *l. Mæuius* 55.*de condit.& demonſtr. l. Stichum* 95. *§.vſumfructum, l.ſeruus decem* 68.*de ſolut.*

7 *Arg.l.cum pater* 77.*§. ab inſtituto, de legat.*2.*l. qui habebat* 47. *de vulg. & pupill. ſubſt.* [Oldr. *conſ.* 177. incip. *teſtator*, vbi defendit inſtituto poſthumo qui primus naſceretur, eique ſi decederet in pupillari ætate, vel poſtea quandocunque, ſine liberis, ſubſtituto ſecundo poſthumo. Et rurſum ſi is ſecundus in pupillari ætate decederet aut poſtea ſine liberis ſubſtituto fratre teſtatoris, nato primo poſthumo, & ſubinde mortuo in pupillari ætate. Nullo autem nato ſecundo, fratrem excludi, quod ſecunda ſubſtitutio fuerit inutilis, eique adiecta conditio defecerit, *ex dict.l. qui habebat.* A qua ſententia non valde recedit Alex. *conſ.*1.*lib.*1. Sed diſſentit Dec. *cõſ.*227.238.318.427.

Source : BIU Cujas

Soccin. *conſ.52.* Mantic. *de Coniect. vlt. volunt. li.* 11. *c.6.* Peregr. *de fideic. art.15. num. 22. vſque ad 29.* quia caſus non natiuitatis æquipollet caſui mortis ſine liberis ex veriſimili voluntate teſtantis. Et conſequenter debet haberi condicio poſterioris ſubſtitutionis pro impleta potiùs, quàm pro defecta. Et ſecundum hanc ſententiam in compẽdioſa ſubſtitutione facta verbis communibus tractum temporis habentibus, & ita fideicommiſſariam quoq; comprehendentib. pronunciauit *Senatus* pro Dn. de Rochefort, cõtra Dn. de Romagnieu de caſtro de Montagny, 7. Id. Mart. 1612. Me tamen ratio illa magis mouebat, quod ſubſtitutio prima facta in fauorem perſonę naſciturę, ſed nunquam natæ habenda erat pro non ſcripta, ſicut ea, quæ facta eſſet in fauorem perſonæ iam tum defunctæ, *l.4. de his quæ pro non ſcript. l. ſi ſeruo* 101. *in fin. de leg.1.* Et conſequenter debet manere penes heredem, ſed cum ſuo onere. *l. vnic. § . in primo C. de caduc. toll.* vt ſcripſi *Defin. præced. nu. 3.* In eoque errant vulgo Interpretes, qui hanc ſubſtitutionem factam in fauorem perſonæ nunquam natæ habent pro quaſi caduca, citantque in hanc rem *§. pro ſecundo d. l. vnic.* Decepti ex eo quod *§. in primo* loquitur de legato relicto perſonæ iã defunctæ. Nec animaduertentes id fieri, quia olim extra ſuos poſthumos nihil poterat relinqui perſonę naſciturę tanquam incertæ. Vnde nec alienus poſthumus inſtitui poterat iure ciuili. *Inſt. de bon. poſſ. in princ.* Quod cum hodie immutatum ſit, merito & pro non ſcriptis hodie habenda ſunt, quę huiuſmodi perſonis quaſi naſcituris nec vnquam natis relinquuntur, vt generalior hodie ſit ſententia *d. § . in primo, & §. & cum triplici eiuſd. leg.*]

8 *l. heredibus 77. in princ.* D. *ad SC. Trebel. dict. l. qui habebat 47. de vulg. & pup. ſubſt.* Oldrad. *conſ.21.* incip. *Thema tale eſt.*

9 Nam & hoc caſu verum eſt, in ſingulorum perſonis ſingulas conditiones extitiſſe, quod ſufficit. Nec enim refert, vtra extiterit prior. *d. l. coheredi 41. de vulg. & pup. ſubſt. & l. ſi eius 34. ad SC. Trebell.* iunct. *l. heredes mei 57. § . cum ita. cod.*

DEFINITIO XV.

Etiam tertius poſſeſſor poteſt excipere de iure matris contra ſubſtitutum venientem ex compendioſa ſubſtitutione.

A Deo verum creditur, quod iam ſupra diximus, [1] ex Interpretum magis, quam ex prudentum ſententia pupillarem ſubſtitutionem, quę verbis generalibus in compendioſa continetur, non omnino matrem excludere, [2] vt ſi tertius poſſeſſor à ſubſtituto pupillari conuentus idipſum obiiciat, etiamſi mater non conqueratur, audiri tamen debeat, [3] hactenus nimirum, vt in ius vocanda ſit mater ante omnia, ne quicquam inaudita ea decernatur, [4] neve ſubſtitutus, quaſi nullum fideicommiſſum ſit, in hereditatis poſſeſſione citra reſtitutionem eſſe poſſit. [5] Nec ad rem pertinere viſum eſt, quod cum hoc caſu nihil niſi legitimam Interpretes matri dent, non facit ea res, quo minus ſubſtitutio pupillaris directaque exiſtimetur. [6] Nam imo vero fieri poteſt ex coniecturis voluntatis, vt omni tempore fideicommiſſaria videri debeat fauore matris, [7] quemadmodum ex contrario interdum euenit, vt in hoc ſubſtitutionis genere mater etiam à legitima per coniecturas excludatur. [8] Proinde vt ſciri poſſit & conſtitui, quid iuris ſit, matrem audiri neceſſe eſt, & conſequenter tertium, qui de matris iure excipit. Eſt enim exceptio hæc de iure quidem tertij, ſed ex eorum numero, quę ius agentis omnimodo excludũt, [9] id eſt, etiamſi tertius ille ſuo iure vti nolit, [10] ideoque omnimodo admittenda eſt. Nam quo caſu teſtator voluit fauore matris ſubſtitutionem omni tempore eſſe fideicommiſſariam, non poteſt matris voluntas efficere, vt intra pupillares annos conualeſcat in pupillarem, [11] cum delata matri ſucceſſio inteſtati, ſi ab ea repudietur, ad agnatum proximum ipſo iure deuoluatur. [12] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 11. Cal. Febr. 1591.

1 *Defin. 2. ſupr. hoc tit.*

2 Quia matri relinquitur legitima ex opinione Decij *ad l. precibus, num. 26. C. hoc tit.*

3 Quia eius intereſt, cum ſit tertius & iuſtus poſſeſſor. Si enim eſſet nudus detentor, non idem probaretur. Ex not. *ad Auth. hoc ſi debitor, C. de pignor.*

4 Nam & regulare eſt, vt audiendi ſemper ſint omnes, quorum intereſt. *l. de vnoquoque 47. de re iudic. l. nam ita 39. de adopt.*

5 Quoties enim ſubſtitutio fideicommiſſaria eſt, non poteſt fideicommiſſarius ingredi poſſeſſionem rerum hereditariarum citra reſtitutionem, *l. facta 63. ad Trebell.* niſi in caſibus *l. pen. C. eod. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

6 Alioqui danda eſſet matri non tantùm legitima, ſed etiam Trebellianica, *ex c. Raymutius, & c. Raynaldus, extr. de teſtam. l. 2. §. vlt. D. de iur. codicill.*

7 Afflict. *deciſ.* 367. Dixi *Defin. 2. ſupr.*

8 Puta ſi ſubſtitutus ſit aliquis ex liberis teſtatoris, vt dixi *d. Defin. 2. num. 8.*

9 Cuiuſmodi exceptiones admittendas eſſe certum eſt, *l. loci 4. §. competit.* vbi Bart. D. *ſi ſeruit. vind. l. vlt. C. de rei vind. l. vlt. D. de acquir. poſſ.*

10 Alioqui non eſſet admittenda, ſi non excluderet ius tertij, niſi ſi tertius ille vellet. Bartol. late *ad l. 2. de excep. rei iudic.*

11 Nec enim teſtamentorum iura pendent ex voluntate viuentium, ſed ex voluntate mortuorum, *l. illa inſtitutio 30. de hered. inſtit.*

12 *l. 1. 2. & tot. tit. D. ad SC. Tertyll. §. placebat, Inſt. de legit. agnat. ſucceſſ.*

DEFINITIO XVI.

Coniectura, ex quibus poteſt tacita pupillaris admitti etiam contra matrem.

INter cæteras coniecturas, quæ facere poſſunt, vt per ſubſtitutionem tacitam pupillarem mater ab inteſtati filij ſucceſſione omnimodo excludatur, vna illa eſt, ſi quid matri relictum ſit, quod non à pupillo eiuſve tutore, ſed à pupillari ſubſtituto præſtari pater voluerit. [1] Tum enim apertiſſimum eſt, eam fuiſſe teſtatoris volũtatem, vt matri ſubſtitutus præferretur. [2] Sed non faciet ea res, vt mater à legitima petitione excludatur, quãdo nihil vetet admitti ſubſtitutum ex ſubſtitutione, nec tamen eo minus ſaluam matri legitimam, etiam cum ſubſtitutio eſt cõpendioſa, quæ pupillarem quoque expreſſam continet, quamuis non niſi verbis generalibus. [3] *Ita tractatum eſt* in cauſa Remigij & Claudij de VVllien, & Martini Sigrand, Prid. Id. Iunij 1593.

1 Pariſ. *conſ. 73. vol. 2. ex l. Paula Callinico 27. §. Pompeius, de legat. 3.* Mich. Craſſ. *in §. teſtamentum. quæſt. 28.*

2 Cum non potuerit grauari ſubſtitutus & onerari, niſi primum honoratus, *vulg. l. ab eo 9. C. de fideic. l. ſed etſi 6. in fin. de leg. 3.*

3 Secundum eam Interpretum ſentẽtiam, quam receptiorem eſſe diximus *Defin. 2. ſupr.* Ergo omni caſu legitimam habebit mater, niſi cum pupillaris fuerit expreſſa. Proderit tamẽ ſubſtituto ſuperior coniectura hactenus, ne ſubſtitutio poſſit fauore matris dici fideicommiſſaria. Iunge *Defin. ſeq.*

DEFINITIO XVII.

Si primus ſubſtitutus ſit ex liberis, prodeſt ſecundo ſubſtituto, quamuis extraneo, ad matrem in totum excludendam.

FOrtior illa coniectura eſt, de qua in ſuperiorib. diximus, [1] Si ſubſtitutus ſit ex liberis teſtatoris. Hoc enim caſu ſiue tacita pupillaris fuit ſubſtitutio, ſiue compendioſa, id eſt, talis, quæ pupillarem verbis generalibus expreſſam contineat, mater in totum excludetur, id eſt, etiam à legitima. [2] Proinde ſi poſt filium primo gradu ſubſtitutũ extraneus quiſpiam ſecundo gradu ſit ſubſtitutus, licet non per pupillarem ſpecialiter expreſſam, ſed per compendioſam, vel per tacitam, perinde manebit mater excluſa, quæ ſemel excluſa fuit. 3 Quam enim teſtator ſemel & in primo ſubſtitutionis gradu excluſam voluit, credibile non eſt, vocatam denuo voluiſſe in

præiu-

Source : BIU Cujas

præiudicium vltimi ſubſtituti, quãtumuis extranei.[4] Itaque, quod interpretibus placet, non excludi matrem à legitima, quando per compendioſam ſubſtitutus eſt extraneus,[5] ita intelligendum eſt, ſi nõ prius ſubſtitutus ſit vnus ex liberis, tametſi ob eum præmortuum vel non natum hereditas ad ſequentẽ ſubſtitutum extraneum deuoluta proponatur. Media namque filij perſona tranſmittit ad ſubſtitutum huiuſmodi coniecturam voluntatis.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Defin. 2. num. 8. ſupr.*

2 Secundum gloſ. magnam, Bart. & alios *ad l. precibus 8. C. hoc tit.* & alios citatos *d. num. 8.* Creditur enim teſtator filium eundemque expreſſe ſubſtitutum magis dilexiſſe, quam vxorem, præſertim ſi eam neque inſtituerit, neque ſubſtituerit, *arg. à contrario ſenſu. l. vlt. C. de inſt. & ſubſt.*

3 Id enim eſt, quod noſtri ſolent dicere, perſonam ſemel excluſam manere in perpetuum excluſam. Not. *ad l. vltim. §. quando autem in pendenti, D. ad SC. Tertyll.*

4 Nec enim quiſquam credendus eſt tam facile ſe corrigere ac ſententiam mutare voluiſſe, *l. non ad eã 89. vbi not. de condit. & demonſtr.*

5 Iuxta opinionem Decij *ad l. precibus nu. 26. C. hoc tit.*

6 Nec enim nouum eſt, vt per alterius perſonam quis habeat id, quod ex ſua perſona habere non poſſet, *l. 3. in fin. quæ res pignor. l. cum hereditate 55. de acq. hered. l. ſi qui duos 29. de liber. legat.*

DEFINITIO XVIII.

Verba illa, vulgariter, pupillariter, & per fideicommiſſum, appoſita in inſtitutione an proſint ſubſtituto ad excludendam matrem?

QVidam, cum haberet vxorem prægnantem, inſtituerat ex aſſe poſthumum, ſi vnus naſceretur, poſthumos vero ſi plures, omnes in viriles, eorumque liberos in recta linea vulgariter, pupillariter, & per fideicommiſſum. Deinde ſi quis ex poſthumis ſine liberis decederet, ſubſtituerat ſuperſtites, ſin omnes, ſubſtituerat cognatum. Nato poſthumo tum in pupillari ætate defuncto, matre ſuperſtite, videbatur, verba illa, *vulgariter, pupillariter, & per fideicommiſſum*, quæ per imperitiam Notarij fuerant in inſtitutione appoſita,[1] ad ſubſtitutiones potius, earumque gradus omnes referri debere.[2] Etſi enim in verbis inſtitutionis, *eorumque liberos in recta linea*, ſubſtitutionem quoque contineri conſtabat, vt poſt parentes poſthumos eorum quoque liberi ſuccederent,[3] quandoquidem habent tractum temporis, ex quibus fideicommiſſaria ſubſtitutio induci ſolet:[4] fieri tamẽ non poterat, vt parentibus liberi pupillariter ſubſtituti eſſent, non magis, quam vt ex pupillis liberi naſcerentur.[5] Ergo pupillarem illam ſubſtitutionem, quam diſertis verbis teſtator expreſſerat, ad eũ ſubſtitutionis gradum referri neceſſe erat, quo valere poſſet.[6] Gradus autem primus ille erat, quo fratres fratribus erant ſubſtituti.[7] Quo admiſſo, vt ex patris voluntate frater fratri eſſe debuerit heres teſtamentarius, illud etiam conſequens erat, vno tantum poſthumo nato, eoque in pupillari ætate mortuo, ſubſtitutum ſecundo gradu, quamuis extraneum, perinde ex pupillari expreſſa ſucceſſurum, atque ſi ei ſoli, qui natus eſſet, non etiam aliis, qui nati nõ eſſent, fuiſſet ſubſtitutus.[8] Quamquam vulgo credendum eſt, pupillarem ſubſtitutionem vitiari ex graduum interruptione,[9] in eoque differe à vulgari & fideicommiſſaria:[10] id tamen tum obtinet, cum ſubſtitutus nominatim huic aut illi impuberi datus eſt,[11] non cẽ illi, qui nouiſſimus morietur.[12] Nam & nouiſſimus moritur, qui ſolus natus eſt, & poſt quem alius non moritur,[13] quia nec poſſunt hoc caſu videri duo duorum pupillorum teſtamenta.[14] Eſt igitur ſuperioribus conſequens, vt extraneo quoque ſuccedente ex pupillari ſubſtitutione, quam expreſſam dicimus, perinde mater pupilli excludatur in totum, id eſt, etiam à legitimæ petitione,[15] ac ſi ſubſtitutus hic eſſet de liberis teſtatoris,[16] tametſi nullæ aliæ voluntatis coniecturæ aduerſus matrem pro ſubſtituto concurrerent.[17] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sunt enim iſtæ qualitates ſubſtitutionis, non inſtitutionis, *tot. tit. de vulg. & pup. ſubſt. & C. hoc tit.*

2 Vt magis valeat quod actum, quam quod ſcriptum eſt, ne alioqui noceat error Notarij, quod eſſe non debet, *l. errore 7. l. teſtamentum 17. C. de teſtam.*

3 Idque in triplicem illum caſum, vulgarem, pupillarem, & fideicommiſſarium.

4 Notant noſtri *ad l. centurio 15. D. hoc tit. & ad l. precibus, C. eod.*

5 Nec enim alij poteſt fieri ſubſtitutio pupillaris, quam pupillo, & quidem in poteſtate conſtituto, *l. 2. de vulg. & pupill. ſubſt.*

6 Vt in eum caſum ſubſtitutio valeat, qui ex verbis concipi poſſit, *arg. l. Gallus, §. 1. de liber. & poſth.*

7 Poteſt enim frater fratri heres fieri per pupillarem ſubſtitutionem, & quidem neceſſarius, *l. ſed ſi plures 10. §. 1. ſi filius 12. de vulg & pupil. l. Iulianus 42. alias l ſi pupillus, de acq. hered.*

8 Non enim poteſt quis eo minus videri vni ſubſtitutus, quod fuerit ſubſtitutus omnibus.

9 *Ex l. qui habebat 47. D. de vulg. & pup. ſubſt.*

10 Dixi *D. fin. 23. & ſeq. ſupr.*

11 Vt in ſpecie *d. l. qui habebat.*

12 *Vt in l. ex duobus 24. in princ. eod. tit. l. qui duos 9. D. de rebus dub.*

13 *d. l. ex duobus, & d. l. qui duos.*

14 Cum vnus tantum fuerit pupillus.

15 *Ex l. Papinianus 8. §. ſed nec impuberis. D. de inoff. teſtam.*

16 Quo caſu res nullam haberet dubitationem, vt dixi *Defin. prox. præced.*

17 Nam & hæc coniectura omnium fortiſſima eſt, vt dixi *diff. Defin. præced.*

DEFINITIO XIX.

Legatum, quod datur matri pro omni iure legitimæ, excludit matrem etiam à legitima in fauorem eius, qui compendioſe ſubſtitutus fuit.

IN eadem facti ſpecie mouit etiam Senatum, vt matri omnimodo præferret ſubſtitutum,[1] quod matri teſtator fundum legauerat pro omni legitimę iure,[2] facta etiam futuri temporis, quo legitima deberi quandoque poſſet, demonſtratione.[3] Quænam enim matri legitima deberi poterat, niſi eo caſu, quo filius decederet?[4] Nam in bonis mariti vtique certum eſt nullam vxori deberi.[5] Nec ad rem pertinuit, quod teſtator, cum legitimæ mentionem faceret, non pupilli, ſed ſua bona deſignauerat.[6] Licet enim per pupillarem, ſiue expreſſam, ſiue tacitam, ſubſtitutionem ſuccedatur pupillo, tamen, cum pupillus inſtitutus eſt, fit neceſſario, vt per mediam pupilli perſonam patri quoque ſuccedatur:[7] patriſque hereditas non male dicitur, etiamſi iuncta eſſe cœperit cum pupilli hereditate.[8] Quod ſi obiicias, non fuiſſe, cur teſtator de legitima loqueretur, ſi id agebat, vt filio poſthumo pupillarem ſubſtitutum daret, cum eo caſu certum ſit nullam matri in bonis filij legitimam deberi.[9] Reſpondebitur, fuiſſe illam adiectionem neceſſariam, quia non ſolum pupillariter, expreſſe, & compendioſe fuerat ſubſtitutum, ſed etiam per fideicommiſſum, cuius conditione eueniente procul dubio de legitima detrahenda tractandum fuiſſet.[10]

1 Quamuis ſoleat paſſim Senatus noſter in dubio pro matris legitima iudicare.

Source : BIU Cujas

2 Quibus verbis videbatur omne ius matris comprehensum, *arg.l.Paula Callinico 27 §.1.de legat.3.*

3 Coniectura enim voluntatis magna sumi solet ex eo, quod verba testamenti vel ad præsens, vel ad futurum tempus relata fuerint, *l.si ita 7.l. scribit 34.§.1. de aur. & argent. leg. cum similibus.*

4 Cum non debeatur legitima nisi ex bonis, quæ quis mortis tempore reliquerit, *l. cum quæritur 6.C. de inoff. testam. l.2.§.si impubere, de collat.bonor.*

5 *l.Papinianus 8.§.sed nec impuberis*, D. *de inoff. testam.l. vlt.C.quor.bonor.*

6 Quibus verbis videbatur testator omnem interpretationem pupillaris substitutionis excluisse, cum per pupillarem non patri, sed pupillo succedatur, *l. sed si plures 10.§. ad substituros, de vulg. & pup.subst.*

7 *l.pater familias 28.de reb.auctor.Iudic.possid.*

8 *d.l.sed si plures, §.filio, l.qui patri 59.de acq.her.*

9 *d.§.sed nec impuberis.*

10 *l.2.§.vlt.* D. *de iur. codic.* adeoque Trebellianica eo casu detrahi potuisset, *ex cap.Raynutius. & cap. Raynaldus, extr.de testam.*

DEFINITIO XX.

Substitutio compendiosa etiam facta sub conditione illa, si sine liberis, est pupillaris intra pubertatem, si modo mater non sit in medio.

SVbstitutio compendiosa facta impuberi filio verbis communibus sub conditione, *si sine liberis,*[1] pupillo postea intra pupillares annos defuncto, pupillaris censenda est, non fideicommissaria,[2] matre in medio non existente.[3] Nec id solum fauore primi substituti, sed etiam fauore secundi, qui post primum vocatus sit ordine successiuo per verba tractum temporis habentia, & apta comprehendere fideicõmissum,[4] vt puta si testator frattrem suum substituerit filio, & post fratris mortem eius liberos. Neque enim eo minus fratris filius directo substitutus dicendus est, quod post patris sui mortem vocatus sit, si modo viuo pupillo primus substitutus decesserit.[5] Illa namque verba, *& post fratris mortem,* casum quoque vulgarẽ continent, cum primus substitutus pendente adhuc substitutionis conditione decessit:[6] quemadmodum casum continerent fideicommissarium, si testatoris frater idemq.prior impuberi substitutus superuixisset, eiusque hereditatem adiisset,[7] vt nimirũ qui directo successisset impuberi ex pupillari substitutione, idem post mortem suam filio suo eandem hereditatem restituere rogatus intelligeretur.[8] Itaque non distinguemus, an substitutio facta sit impuberi per verba directa, an per communia? Semper enim ea in dubio accipienda est interpretatio, quæ directam substitutionem faciat, non obliquam,[9] maxime fauore pupillaris substitutionis, quę scilicet pupillo, & vtilis, & honorifica esse creditur.[10] Neque hanc interpretationem excludit conditio illa, *si sine liberis*,[11] cum & is quoque sine liberis moriatur, quem impossibile est liberos habere, vt verba illa abnegatiue sumantur, non priuatiue, quomodo nostri loquuntur.[12] Quanquam nec per rerum naturã impossibile est, vt quis ante decimum quartum annum liberos generet. Propter quam causam Proculiani ex corporis habitu, non ex certo vllo annorum numero pubertatem æstimabant.[13] *Ita Senatus* in causa Michaelis du Cuin, 6.Id.Iun.1594.

1 Quæ vulgaris conditio & formula est compendiosæ substitutionis.

2 In dubio enim capienda est interpretatio, vt censeatur substitutio directa potius quam obliqua, *cap.si pater, de testam.in 6.*

3 Fauor enim matris contrariam interpretationem suadet, secundum Interpretes, vt dixi *Defin.2.3. & 4.supr.*

4 Qui casus maiorem videtur habere dubitationem.

5 Quo casu secundus substitutus subintrat locum primi, si modo vulgaris substitutio facta sit, *l. cum ex filio 39.§. vltim.de vulg.l.coheredi 41.in princ.eod.*

6 Bart. & alij *ad l.Gallus 29.§.quidam recte, de lib. & posth.*

7 Substitutio enim compendiosa apta est sui natura comprehendere omnes species substitutionis. Bart. & alij *ad l.centurio.de vulgar.*

8 Nam & huiusmodi fideicommissum valet, *l. ita tamen 27.§.à patre, ad SC.Trebell.*

9 Etiam cum facta est per verba communia, *d.c.si pater, de testam.in 6.*

10 *l.Iulianus 42.alias l.si pupillus de acquir.hered.*

11 Quæ videtur præsupponere non alij factam substitutionem, quam ei, qui possit habere liberos, cum priuatio præsupponat habitum, *vulg.l.4.de institit. & iur.* Pupillus autem liberos suscipere non potest, vt neque nuptias contrahere, *vulg.iuribus.*

12 Sic enim Boerius nõ insubtiliter *quæst.vlt.* Facit *l.Gallus 29.§.videndum, in fin. de liber. & posth.l.adigere 6.§. quamuis.de iur.patron.*

13 *Tit.quib.mod.tutel.finit. Institit.* Non ideo tamen fiet consequens, vt pupillus possit vnquam liberos iustos habere, cum non possit iustas nuptias contrahere, sine quibus iusti liberi non fiunt nisi per adoptionem, *l.1.de adopt.* Vide in hanc Defin. Ripam *ad l.Centurio, nu.114.116. & seq.* Caccialup. *ad l.precibus, num.43.* Bald. *ibid. nu.35.* Cagnol. *num.211.*

DEFINITIO XXI.

Substitutio compendiosa an contineat pupillarem, cum mixta est reciproca inter liberos disparis ætatis?

PAter institutis ex æquo sex liberis, quorum alij puberes erant, alij impuberes, ei, qui ex ipsis quandocunque sine liberis moreretur, substituerat superuiuentes eorumque liberos æquis portionibus, de vno ad alterum, ita vt ad nouissimum, qui supereesset, hereditas peruenireti, &, si omnes sine liberis decederent, substituerat præmortui fratris sui liberos vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum. Defuncto paucis post patrem mensibus vno ex impuberibus, matre superstite, fratres totam ipsius portionem petebant tanquam pupillariter substituti, non solum quod in compendiosa substitutione pupillaris contineretur,[1] & quidem expressa saltem verbis generalibus,[2] quæ proinde matrem omnino excludere deberet, substitutis ipsius testatoris liberis,[3] sed etiam quia clausula illa, *vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum*, in posteriore substitutione apposita ad priorem quoque referri deberet, cum vtraque substitutio continuata orationis serie scripta esset.[4] Mater contra dicebat, in proposita specie compendiosam substitutionem non posse continere pupillarem, propter mistam reciprocam inter filios disparis ætatis, adeoque inter liberorum etiam liberos factam:[5] clausulam vero illam, quæ in vltima substitutione fuerat apposita, referri ad priorem non posse, non illa tantum ratione, quod alius casus esset,[6] verum etiam quia casuum diuersorum longe diuersa esset ratio.[7] Nam in posteriore substitutione, quæ simplex erat, non reciproca, nihil impediebat, quo minus vltimo ex liberis testatoris decedenti impuberi patrueles pupillariter substituerentur:[8] at in priore, quæ, vt diximus, erat reciproca disparitas ætatis, obstabat, ne eadem interpretatio capi posset.[9] Non quod si ea clausula, *vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum*, in compendiosa substitutione esset addita, prodesse nõ deberet ad inducendam pupillarem defuncto vno ex impuberibus, (neque enim videtur hoc casu obscura voluntas testatoris, cum verba omnia debeant aliquid operari,[10]) sed quia cum non possit videri in compendiosa illa substitutione mentio facta pupillaris ætatis aut substitutionis, nisi per interpretationem &

Source : BIU Cujas

nem & extenſionem clauſulæ in poſteriori ſubſtitutione appoſitæ, ſuccedit ratio illa, quod incongruum ſit facere per interpretationem, vt in perſona quorundam ex reciprocè ſubſtitutis ſubſtitutio eſſet pupillaris, at in aliorum perſona non eſſet: [11] quæ ratio faciebat, vt nec inter ipſos impuberes ſubſtitutio reciproca ſubſiſtere poſſet, maxime cum ſingulis omnes ſuperuenientes ſubſtituti proponerentur. [12] Itaque magis placebat, ſubſtitutionem illam reciprocam & compendioſam nullo modo cenſeri poſſe iure pupillaris ſubſtitutionis, ſiue expreſſæ, ſiue tacitæ, ſed ſolam continere fideicommiſſariam, [13] quę proinde matrem ſuperſtitem à luctuoſa filij hereditate excludere non poſſet, [14] vt licet fideicõmiſſi onere grauata, legitimam tamẽ detraheret ac Trebellianicam: [15] eaque res fauorabiliorem faciebat hãc ſententiam, quòd mater eſſet in medio, [16] quodque eodem teſtamento legatum ei maritus reliquiſſet, [17] non addita clauſula illa vulgari, vt nihil præterea ex teſtatoris bonis conſequi poſſet. [18] Matri tamen obſtabat valde illa potiſſimum voluntatis coniectura, quod ſi filius hic impubes nouiſſimus & poſt fratres omnes deceſſiſſet, haud dubie fratris filij vltimo loco ſubſtituti totam hereditatẽ haberẽt ex pupillari expreſſa ſubſtitutione, mater autem in totũ excluderetur. [19] Cur non ergo dicamus, voluiſſe teſtatorẽ excludere prorſus matrem fauore ſuperſtitum liberorum, quos vtique magis dilexerat, & tãquam liberos & tanquam inſtitutos, [20] quam fratris filios non niſi ſubſtitutos? [21] Sed reſpondebatur pro matre, non poſſe ex ſola voluntatis coniectura induci pupillarem ſubſtitutionem, [22] quomodo nonnumquam inducitur fideicommiſſaria: [23] ſed expreſſa diſpoſitione apertiſque verbis opus eſſe, ſiue per ſcripturam probentur, ſiue per teſtes. [24] Cum tamẽ dubitationis plena quæſtio videretur, & ad arbitros recurrere litigatores, quam Senatus iudicium tentare maluiſſent, placuit ex æquitate potius, quam ex mera iuris ratione ita rẽ temperandam, vt mater legitimam detraheret, Trebellianicam non item. [25] Quod temperamentum Senatus noſter tũ ſequi ſolet, cum filio impuberi facta eſt compendioſa ſubſtitutio matre in medio exiſtẽte, & ſubſtituto extraneo, id eſt, qui non ſit ex liberis teſtatoris, ſi alia voluntatis coniectura nulla proponatur, quæ matrem in totum excludere debeat. [26] *Ita tractatum eſt* inter liberos Claudij Quimier, 10. Calen. Ianuar. 1594.

1 Quia compendioſa ſubſtitutio ſui natura apta eſt comprehendere pupillarem ſubſtitutionem, ſicut & cæteras omnes ſubſtitutionis ſpecies, ſi aliud nihil repugnet. Not. *ad l. centurio 15. & ad l. verbis 7 de vulg. & pup. ſubſt.* ſcribentes *ad l. precibus 8. C. hoc tit.*

2 Ita Decius communiter approbatus *ad dict. l. precibus, num. 26.*

3 Vt dixi D. *fin. 17. ſupr.* vbi vide.

4 *Ex l fin.* vbi Bart. *de reb. dub.* Teſſaur *deciſ. Pedem. 200.*

5 *Ex l. 4 D. de vulg. & pupill. ſubſt. l. in teſtamento 6. C. de teſtam. milit.*

6 Vt in ſimili reſpondit Roman *conſ. 503. num. 2.*

7 Ex qua rationis diuerſitate ſequitur neceſſario etiam diuerſitas iuris, *l. illud 31. ad leg. Aquil. l. 3 §. vnde etiam, de iniuſt. rupt.*

8 *l. vel ſingulis 37. de vulg l. qui duos 9. de reb. dub.*

9 *d. l. 4. de vulg. & dict. l. in teſtamento.* Sicut & diſparitas conditionis *in l. Lucius 45. eod. tit. de vulg. & pup. ſubſt.*

10 Saltem ſingula ſingulis referendo, vt tractat Guid. Pap. *deciſ. 533.* licet Ripa diſſentiat *ad d. l. Lucius, num. 18.* nec proinde hoc caſu locus eſt rationi, qua monetur Modeſtinus *in d. l. 4. de vulg.*

11 Ratio eſt Modeſtini *in d. l. 4. de vulg.*

12 Per dictionem collectiuam, *omnes*, quo caſu neceſſe eſt, vt in omnium perſona locum habere poſſit diſpoſitio, vt fiat omnium determinabilium par & æqualis determinatio, *ex d. l. 4.* vbi not.

13 Ex not. communiter *ad dict. l. centurio. & ad d. l. precibus, arg. l. Scæuola 76. ad SC. Trebell.*

14 *l. vlt. C. de inſtit. & ſubſt.*

15 *l. 2. § vlt. D. de iur. codicill.* iunct. *c. Raynutius, & c. Raynaldus, extr. de teſtam.*

16 Ex not. *in d. l. precibus, & ad d. l. vlt. & d. l. Scæuola.*

17 *Arg. d. l. vlt.* vbi tamen mater erat heres inſtituta ex parte hereditatis non legataria.

18 Quæ clauſula ſolet facere, vt per interpretationem reſtringatur voluntas teſtatoris erga vxorem, *arg. l. Paula Callinico 27. §. Pompeius de leg. 3.*

19 Id eſt, etiam à legitima, *l. Papinianus 8. §. ſed nec impuberis, D. de inoffic. teſtam.*

20 Præſumitur enim quiſque prolem ſuam magis dilexiſſe, *l. cum acutiſſimi 30. C. de fideic. l. cum auus 102. de condit. & demonſtr. l. heredes mei 57. §. vlt ad SC. Trebell.*

21 Semper enim præſumitur minus dilectus, qui poſterior vocatus fuit, *l. Publius 36. §. 1. de condit. & demonſtr.* vt è contrario poſterior vocatus is, qui minus dilectus fuit, *l. omnia 32. aliàs l. cum ita, §. vlt. de leg. 2. l. vlt.* vbi not. C. *de verb. ſign.*

22 Vt nec aliam vllam directam, *l. iubemus 29. C. de teſtam.*

23 *l. cum proponebatur 64. de legat. 2. l. antep. de leg. 1.*

24 *d. l. iubemus.*

25 Iuxta opinionem Decij *in d. l. precibus, nu. 26.*

26 Vt dixi *Defin. 2. 3. & ſequ. ſupr.* vbi vide. Itemque *Defin. 16. & 17.*

DEFINITIO XXII.

Cum adeſt frater vtrimque coniunctus, quota debeat eſſe legitima matris.

AT cum impubes, ille de cuius hereditate contendebatur, ſuperſtitem reliquiſſet non tantum matrem, ſed etiam fratrem vtrimque coniunctum, [1] viſum eſt eam legitimam ſoli matri quærendam, tertiamque partem eſſe debere bonorum omnium, quę filius habuerat. [2] Quia licet frater vtrimque coniunctus concurrat cum matre in fratris inteſtati ſucceſſione, [3] non tamen concurrit nec facit partem in legitima, [4] quia non ſicut matri in bonis filij, [5] ſic etiam fratri in bonis fratris legitima vlla debetur. [6] Tertiam vero bonorum partem habere mater debet, non eorum duntaxat, quæ ad inteſtati heredem perueniſſent, ſi filius hic de fideicommiſſo grauatus fuiſſet, [7] ſed omnium, quæ à patre acceperat, [8] ne prodeſſet ſubſtitutis, qui ſummo iure etiam Trebellianicæ detractionem pati debebant, quaſi ex fideicommiſſo tantum vocati, [9] quod ex æquitate & pro bono pacis ſubſtitutio quaſi pupillaris iure cenſeretur. [10] Sane ſuperſtiti fratri vtrimque coniuncto fuiſſet vtilius fideicommiſſariam cenſeri ſubſtitutionem, vt, quod pro legitima & Trebellianica deductum eſſet, [11] inter ſe & matrem diuideretur iure ſucceſſionis inteſtati: [12] ſed cæteris fratribus tanto durius id foret. [13] Itaque eorum fauore ſoli matri fauendum eſſe melius viſum eſt, [14] quãuis ita fieret, vt melior eſſet conditio matris, quam ſi ſubſtitutio prorſus fideicommiſſaria fuiſſet. [15] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Qui proinde ex ratione iuris poterat ſimul cum matre ſuccedere fratri ab inteſtato, *ex Nouell. 118. de hered. ab inteſt. venient. Auth. defuncto C. ad SC. Tertyll.*

2 Cum hodie aucta ſit legitima etiam pareſtum, vt ſit triens portionis ab inteſtato contingentis, *Nouell. 38. de trient. & ſemiſſ.* [Caſtr. *ad l. planè 34. §. ſi duobus de leg. 1.* vbi dicit Doctores omnes concordare in hoc contra Bart. qui putauit legitimam matris non eſſe, niſi trientem portionis ab inteſtato contingentis. Cuius ſententiam & nos probauimus, licèt aliis & melioribus, quàm ipſe rationibus *in Err. 4. Decad. 15. De err. pragmat.*]

3 Propter quam cauſam videbatur legitima portio matris minor eſſe debere, quam ſi frater nullus adfuiſſet.

4 Quia non poteſt facere partem, qui nec admittitur, nec admitti ſperatur ad partem. Ex not. per Bart. & alios *in l. planè 34. § ſi coniunctim, & §. ſi duobus, per ill. text. de leg. 1.*

Source : BIU Cujas

5 *l.nam etsi 15.in princ.de inoff.testam.*iunct.*l.scripto 7.§. vlt. D.vnd.liber.*

6 *l.fratris 21. l.fratres 27.C.de inoff.testam.*

7 Quod tamen regulariter ita seruatur, cum legitima nihil aliud sit, quam portio portionis ab intestato contingentis, *l. cum quæritur 6.l.quæ nuper 31.C.eod.tit.de inoff.testam.*

8 Id est,quæ fideicommisso continerentur,si fideicommissaria substitutio fuisset.

9 *l.2.§.vlt.infr.de iur.codicill.*

10 *Arg.l.eum qui 30.de iureiur.l.1.§.merito,*D. *quand.act.de pecul.annal.est.*

11 Illo enim casu duplex detractio locum habuisset, *cap. Raynutius,& c.Raynaldus.extr.de testam.*

12 *Auth.defuncto,C.ad SC.Tertyll.*

13 Qui scilicet nullam ab intestato partem fuerant habituri.

14 Nam & plerunque euenit,vt quis per alterius personam habeat,quod per suam habere non posset,*l.3.in fin.* D. *quæres pignor.l.cum hereditate 55.de acq.hered.§.præferuntur.Inst.de SC. Tertyll.*

15 Quo casu non habuisset illa trientem hereditatis, sed tantum quadrantem.

DEFINITIO XXIII.

Tacita pupillaris admittitur etiam contra matrem, quæ non est cohæres filio data,præsertim si conuolet ad secunda vota, & in eum casum sit ademptum legatum,quod fuerat ei datum.

PAter posthumum, si masculus nasceretur, heredem instituerat, si non nasceretur, fratres suos instituerat,& substituerat, exclusis ab hereditate filiabus dato eis legato. Vxori prægnanti certam pecuniæ quantitatem legauerat,hoc adiecto, vti ne ad secunda vota conuolaret; si secus faceret, legatum ei ademerat. Nato posthumo mater secundo nupserat, posthumus deinde impubes decesserat superstite matre cum sororibus & patruis substitutis. Postmodum mater ante factam de filij hereditate controuersiam diem suum obierat, relictis filiabus iisdemque legitimis heredibus. Quæ cum subinde fratris sui hereditatem tam ex proprio,quam ex defunctæ matris capite peterent, substituti pupillares, iique iam facti possessores, contradicebant, suamque esse hereditatem contendebant ex pupillari substitutione. Prior Iudex pronunciauerat pro sororibus. Appellatione ad Senatum facta disceptatum est in publico auditorio, an bene iudicatum esset? Quidam ita putabant,propterea quod casus ille,in quem facta erat pupillaris substitutio, si posthumus non nasceretur nato posthumo defecisset.[1] Casum enim omissum pro omisso haberi debere:[2] neque hoc casu locum esse constitutioni Diui Marci, qua inductū est, vt expressus casus vulgaris trahatur ad pupillarem non expressum,[3] & contra.[4] Obstat enim lex Iustiniani, quæ non patitur locum esse constitutioni, matre in medio existente.[5] Neque rursum necessariam esse distinctionem illam, Vtrum mater data esset filio coheres,[6] necne, cum vtroque casu nimis durum & inhumanum sit auferri matri luctuosam filij hereditatem.[7] Dicebam, Iustiniani lege casum specialem & omnino singularem contineri.[8] Nam repugnabat procul dubio Papiniani sententiæ constitutio Diui Marci,qua sola,vt credibile est, mouebatur Vlpianus,[9] nisi pro Papiniano fecisset illa voluntatis coniectura,quod non erat verisimile, testatorem, qui vxorem ex parte heredem scripserat, ei luctuosam filij impuberis hereditatem ademptam voluisse. Cumque constitutio Diui Marci sola voluntatis coniectura niteretur,[10] (alioqui enim obstabat sane iuris ratio,quæ non patitur,vt casus expressus ad omissum trahatur,[11]) non abs re Papinianus existimabat, suadente contraria & fortiore coniectura,posse tuto recedi à iure nouæ constitutionis.[12] Cui consequens erat, vt cum in proposita specie mater pupillo coheres data non esset, substitutos pupillares excludere nullo modo posset,[13] nil obstante celebri illa Diocletiani & Maximiani lege,ex qua in contrariam sententiam vulgo Interpretes nostri mouentur.[14] In cuius nimirum specie nec poterat locus esse constitutioni Diui Marci, quoniam in ea quærebatur de testamento militis,[15] cuius singulare ius est, vt casus à milite expressus nunquam trahatur ad omissum,[16] propterea quod in militis testamento non iusta,vt in paganorum,[17] sed nuda simplexq; voluntas spectatur. Accedebat, quod in proposito non solum ex nulla parte scripta mater fuerat,[18] sed etiam legatum ei datum maritus ademerat, si ad secundas nuptias transiret, quæ cōditio secutis secundis nuptiis extiterat.[19] Itaque à contrario sensu coniecturæ Papinianeæ non erat verisimile,testatorem, qui legatum vxori factum ademisset, saluam ei voluisse in illum ipsum casum possessionem filij tanquam intestati, cui pupillarem dederat substitutū.[20] Quandoquidem ex supradicta Marci constitutione vulgariter pupillo substitutus habetur pro pupillari substituto eueniente casu pupillaris substitutionis.[21] Pupillaris autem substitutus,cum sit heres testamentarius,[22] ex vulgari iuris regula excludit intestati successorem.[23] Sed me illud omnium maximè mouebat, quod tametsi mater in specie coheres filio data fingeretur,[24] nullus tamen hodie Iustinianeæ constitutioni in huiusmodi facti exemplo relictus locus videbatur. Propterea quod nouo iure non sola mater succedit filio intestato, siue puberi, siue impuberi, sed cum fratribus & sororibus ex vtroque parente coniunctis.[25] Nec fieri vllo casu potest,vt superstite aliquo ex fratribus aut sororibus, vtroque ex latere, sola mater succedat, quoniam ab intestato vnus tantum casus est.[26] Atqui in ea specie,quæ proponebatur filiæ testatoris, eædemque sorores defuncti impuberis nominatim fuerant exheredatæ, aut saltem successione exclusæ accepto legato, licet institutionis iure,vt vulgo fit,relicto.[27] Proinde nulla ratio erat, cur credendus esset testator voluisse, vt potior esset filiarum exclusarum, quam substitutorum pupillarium causa.[28] Ergo nec matris, quippe quæ, vt diximus, non aliter ab intestato admitti poterat, quam si sorores quoque admitterentur.[29] Denique illud etiam obseruandum videbatur, quod testator auorum exempla secutus toto testamento masculos prætulerat,& fœminas excluserat, vt bona in familia conseruarentur.[30] Quo casu probabilius est, nec Papiniani, nec Iustiniani sententiam locum habere posse,cum tota quæstio illa sit voluntatis, vt & Papinianus & Vlpianus fatebantur.[31] *Ita tractatum est* ex tempore, sed nihil adhuc pronunciatum inter filias & fratres N.de Montagnola,8.Id.Iun.1595.

1 *l.vlt.C.de instit.& substit.*

2 *l.commodissime 10.D.de liber.& posthum.*

3 *l.iam hoc iure 4.D.de vulg.& pup.substit.l.4.C.hoc.tit.*

4 Sic enim nostri putant esse etiam aliquam tacitam vulgarem, contra quos vide quæ scripsi in Hemischiliade *de error.pragmat.*

5 *d.l.vlt.C.de instit.& substit.*

6 *Vt in d.l.vlt.*

7 *Arg.l.iure succursum 6.D.de iur. dot.l. scripto 7. §. vlt.* D. *vnd.liber.l.nam etsi 15.D.de inoff.testam.*

8 Quod probant verba illa constitutionis, *in huiusmodi casu.*

9 Quia constitutio Diui Marci indistincte fuerat locuta? *arg.l.in fraudem 15.§.vlt.D.de testam.milit.l.de pretio 8.D.de publician.in rem act.*

10 *d.l.iam hoc iure.*

11 *d.l.commodissime,l.si cum dotem 22.in princ.* D.*solut. matr.*

12 Ne

12 Ne fieret contra voluntatem, quod ex voluntate proficiscebatur, *d.l.4.de vulg.& pup.subst.*

13 In ea enim, quæ & mater & heres est, duplex fauor concurrit: vnus autem tantum in ea, quæ mater duntaxat est. Iũge *l.Titia 34. qui inuita, illis verbis, filium eundemque heredem, de leg.2.* Dici namque solet, duo vincula esse vno fortiora, *vulg.l. pen.C.de adopt.*

14 *In l.precibus 8.C.hoc tit.*

15 Vt probant verba illa, *maritus tuus miles defunctus.* Item sequentia, *in patris militis positus potestate.*

16 *l.in testamento 6.C.de testam.milit.*

17 *l.1.D.qui test.facer.poss.*

18 *l.1.l.Diuus 24.l.eius militis 34.& seq.D.de test.milit.*

19 Vt proinde non posset causa matris esse fauorabilis hoc casu.

20 Ne videretur dedisse plus matri, cui ademerat, quod erat minus, *arg.l.cui pacto 5.C.de seru.export.*

21 *d.l.4.de vulg.d.l.4.C.hoc tit.d.l.6.C.de test.milit.*

22 *l.Iulianus 42. alias l.si pupillus, de acquir.hered.l.paterfamilias 28.de reb.auctor.iudic.possid.*

23 *l.quamdiu 39.de acq.hered.*

24 Vt iuuari posset beneficio *dict.l.vlt.C.de instit.& substit.*

25 *Ex Nouel.118.de hered.ab intest.venient.* vnde sumpta est *Auth.defuncto, C.ad Tertyll.*

26 *l.ab intestato 16 D.de iur.codicill.*

27 Quæ institutio ex re certa habetur pro legato, non pro institutione, cum adest alius heres ex asse, *l.quoties 13. Cod.de hered.instit.*

28 Præsumitur enim prædilexisse eos, quos substituit, non filias, quas excludit, *arg.l.omnia 32. alias l.cum ita, §.in fideicommisso, de leg.2.l.Publius 36.§.1.de cond.& demonstr.*

29 *d.Auth.defuncto C.ad SC.Tertyll.*

30 In qua non possunt conseruari per fœminas, quia mulier suæ familiæ caput & finis est, *l. pronunciatio 195. §. vlt. de verb.sign.*

31 Sic enim Iustin. refert *in d.l.vlt.C.de instit.& substit.*

DEFINITIO XXIV.

Substitutio facta posthumo in eũ casum, si nõ nascetur, numquam potest habere vim pupillaris expressæ, posthumo nato, nec potest continere compendiosam.

SVbstitutio facta posthumo in eum casum, Si nõ nascetur, licet ad eum quoque trahatur ex Diui Marci constitutione,[1] Si posthumus natus fuerit, & impubes decesserit,[2] non tamen eodẽ modo pupillaris dici potest, quo esset, si pupillaris casus expressus fuisset.[3] Illa enim pupillaris expressa esset,[4] hæc vero nõ nisi tacita est, quoniam expressus ille casus, si posthumus nõ nascetur, casus est vulgaris substitutionis,[5] non pupillaris.[6] Inde fit, si nostris credimus,[7] vt substitutus pupillaris ad substitutionem admissus, quamuis matre in medio existente, si quid forte sit, quod eam repellat,[8] vtputa si nõ fuerit coheres impuberi filio data,[9] aut si eã omnino exclusam maritus voluerit,[10] non tamẽ eã excludat à petitione legitimæ,[11] quomodo excluderet haud dubie, si pupillariter expressim substitutus esset.[12] Porro non eo minus tacita videri debet pupillaris substitutio, quod testator directo instituendi aut substituendi verbo vsus sit. Pertinet enim ea verborũ obseruatio ad hoc, vt substitutio directa censeatur potius, quam obliqua,[13] non vt expressa sit potius, quam tacita.[14] Expressam siquidẽ pupillarẽ facit expressio sola casus pupillaris.[15] Nec rursũ ea distinctio locũ habet, nisi cum tractatur de compendiosa substitutione, vt directã interpretemur, quæ alioqui obliqua potius dicenda esset.[16] Sed in proposita specie tractari de compendiosa substitutione nihil potest, quia nec multa tempora sub verborum cõpendio potest complecti substitutio, quæ facta est sub conditione illa negatiua, Si posthumus non nascetur.[17] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De qua *in l.4.D.de vulg.& pup.substit.l.4.C.hoc tit. l.in testamento 6.C.de testam.milit.*

2 Extra casum *l.vlt.C.de instit.& substit.*

3 Etsi namque dici solet, parem esse vim taciti & expressi, *l.3 de reb. credit.* plerunque tamen plus potest expressum quã tacitum, siue ad iuuandum, siue ad nocendum, *d.l.4.de vulg.l. expressa, de reg.iur.*

4 *l.cum ex filio 39.§.1.de vulg.& pup.substit.*

5 Quæ scilicet duplicem casum continet, voluntatis & impotentiæ, *d.l.cum ex filio 39.§.vlt.& pass.tot. tit. de vulg.& pupill.substit.*

6 Quia substitutio pupillaris fit in casum acquisitæ hereditatis, nisi cum fit exheredato, *l.1.& 2.& pass. eod.tit.*

7 Præsertim Decio *in l.precibus 8.Cod.hoc tit.* cuius opinionem Senatus noster pass sequitur, vt dixi *Defin.2.& seqq.supr.*

8 Hoc ideo, quoniam alioqui secundum nostros tacita pupillaris non admittitur contra matrem, *ex d.l. precibus, & l. vlt.C.de instit.& substit.l.Scæuola 76.ad SC.Trebell.*

9 Quomodo data erat in specie *dict.l.vltim. C.de instit.& substit.*

10 Vt in specie, de qua diximus *Defin.præced.*

11 Quia non sit expressa nisi verbis generalibus, tacita vero verbis specialibus, quæ Decij ratio est *ad d.l. precibus, numer.26.*

12 *l.Papinianus 8.§.sed nec impuberis D.de inoff.test.*

13 *Cap.si pater de testament.in 6* Notat. *ad l.Centurio, & ad l. verbis ciuilibus, de vulg.& pupill.substit.*

14 Tam enim expressa quam tacita pupillaris fit & fieri debet per verba directa, aut saltem, vt vocant, communia, non per obliqua, *d.l.4.de vulg.& pup.substit.*

15 *l.1.d.l.4.d.l.cum ex filio 39.§.1 de vulg.& pup.substit.*

16 *Vt in d.c.si pater, de testam.in 6.*

17 Est enim hic casus specialis & negatiuus, qui aliũ nullum affirmatiuum potest comprehendere. Substitutio autem compendiosa ea dicitur, quæ verborum compendio plures continet substitutiones, vt not. Bart. & post eum cæteri *ad d.l. Centurio.*

DEFINITIO XXV.

An fideicommissum conditionale transmittatur ad liberos masculorum, substitutis expresse liberis fœminarum vocatarum post masculos?

PAter testamẽto heredes instituerat liberos masculos, Titium, Caium & Sempronium, & si quis eorum sine liberis decederet, substituerat superuiuentes, sin omnes, substituerat filias, adiecta hac clausula, *Et les leurs.* Titius & Caius decesserant superstitibus liberis, superstite item Sempronio, qui postmodum sine liberis decesserat, quærebatur, an ex prædefunctis filiis nepotes ad fideicommissum admitti deberent? Videbantur enim vocati ex generalibus illis verbis: *Et les leurs*, quæ posita in fine clausulæ ad totam clausulam referenda dicebantur,[1] ac proinde ad vtramque substitutionem, tam quæ in fauorem filiorum, quam quæ in fauorem filiarum facta esset, cum vtraque substitutio in eadem clausula, aut saltem in duabus continuato sermone prolatis contineretur.[2] Sed etsi ex propria persona vocati non essent, videbatur tamen posse defendi, ad eos pertinere iure transmissionis fideicommissum, ad quod parentes eorum fuerant inuitati. Constat namque inter iuris Interpretes, fideicommissum conditionale, licet regulariter non transmittatur,[3] transmitti tamen interdum ex præsumpta & coniecturata, vt aiunt, mente testatoris.[4] Inter coniecturas vero ea potissimum afferri solet, si alioqui futurum esset, vt minus dilectus præferretur magis dilecto,[5] quod sane in proposito contingeret, quia nepotes isti magis dilecti fuerũt, quam sorores substitutæ, cum fuerint positi in conditione ad eas excludendas.[6] Item coniectura ex eo sumi potest, quod liberi filiarum sunt expressim substituti, qui tamen fuerunt minus dilecti.[7] Contra respondebatur, ea verba, *Et les leurs*, non nisi ad filiarum liberos pertinere. Nam si Latine conditum esset testamentum, ita proculdubio testator scripsisset, *Et earum liberos,*

Source : BIU Cujas

non *Eorum*, quibus verbis nemo diceret masculorũ liberos contineri,[8] transmissionem vero ex eo impediri, quod testator non tantum liberos substituerat, sed etiam cum illa adiectione, *superuiuentes*.[9] *Senatus* nihil dum ex tempore decidit: inclinabat tamen maior pars in eam partem, vt fideicommissum non deberetur.[10] In causa liberorum Laurentij Gay, 11. Mart. 1597.

1 Secundum id, quod Interpretibus nostris placet, clausulam positam in fine dispositionis referendam esse ad totam dispositionem, *l. vlt.* vbi Bart. *C. de reb. dub.*

2 Nam in iis, quæ continuato sermone & coniuncta oratione proferuntur, nihil videtur posse dici prius aut posterius, *l. quidam testamento* 14. D. *de pecul. legat.*

3 Ne quidem ad descendentes, vt nostri tractant *ad l. vnic. C. de his qui ant. apert. tab.* reprobata glos. quæ contrarium sensit *in l. is cui* 42. D. *de oblig. & action.* Vide *l. heredes mei* 57. *§. cum ita*, D. *ad SC. Trebell.*

4 Zanch. & alij communiter post Bart. *ad d. §. cum ita.*

5 Quam nostri dicunt esse omnium fortissimam coniecturam, quia semper absurdum est, & contra testatoris voluntatem, vt melior sit conditio eius personæ, quæ minus dilecta fuit, *l. Publius* 36. *§.* 1. *D. de condit. & demonstr. l. omnia* 32. *alias l. cum ita, §. in fideicommisso*, vbi etiam DD. *de leg.* 2. *& in l. peto* 69. *§. fratre eod.*

6 Sic enim nostri passim argumentantur, *ex l. Lucius* 85. *vbi glos. in verb. prætulit*, D. *de hæred. instit.* Contra quos tamen videnda sunt quæ latè disputauimus *Decad.* 26. *& 27. De error. pragmat.*

7 Sic argumentatur Crauet. *in consil. suis.*

8 Nec enim fœmininum vnquam concipit masculinum, quomodo contra masculinum regulariter concipit fœmininum.

9 Quæ dictio solet excludere ius transmissionis, vt ex Crauet. Ruino & aliis concludit Mantic. *de coniect. vltim. volunt. lib.* 11.

10 Nam & in dubio pronunciandum est contra fideicommissum, tanquam quod sit odiosum, nisi cum proponitur relictum familiæ ad conseruanda bona in agnatione & familia: de quo vide Mantic. *lib.* 8. *de coniect. vlt. vol. tit.* 1.

TIT. IX.
DE LIBER. PRÆTERIT.

DEFINITIO I.

Auth. ex causa, locum habet etiam in præteritione paterna, ecundum DD. si modo filius sit præteritus scienter, non si ignoranter, nisi adsit clausula codicillaris per verba futuri temporis.

EX causa exheredationis vel præteritionis, quæ pro exheredatione haberi debeat, qualis illa, quæ à matre fit,[1] rupto vel irrito facto testamento, solam institutionem corruere Iustinianus voluit,[2] cæteta vero omnia firma remanere, ita vt ex ipso etiam testamento, ac si nec ruptum nec irritum factum esset, debeantur.[3] Quid ergo si præterito à patre filio, quem habebat in potestate, testamentum non ruptum aut irritum fuerit, sed ipso iure nullum & iniustum?[4] Ad hunc casum non pertinent verba constitutionis, sed tantũ ad causam rupti vel irriti facti testamẽti.[5] Cuius hac parte in eo dissimilis ratio est, quod fauorabilius videri debeat testamẽtũ ex postfacto ruptum vel irritum factum, quoniam aliquando valuit,[6] quã quod ab initio nullum & iniustum fuit.[7] Ergo de paterna præteritione intelligi constitutio non potest, sed de materna tantum, quæ, vt dixi, pro exheredatione est.[8] Quod cum ita sit, illud quoque consequens est, vt non alio iure censeri debeat testamentum, in quo posthumus, quam in quo filius iã natus præteritus est. Etsi enim præteritus posthumus testamentum, cũ nascitur, non facit nullum aut iniustũ, sed rumpit:[9] tamen rumpit ipso iure solaque legis potestate,[10] & posteaquã natus est, eodem plane loco esse incipit, quo esset, si iã ipso testamenti tempore superstes fuisset.[11] Verum quamquã ex iuris ratione id verissimè dicitur, inualuit tamen inueterato nostrorũ Interpretum errore passimque in tribunalibus recepto, vt non minus de paterna, quam de materna præteritione Iustinianus senserit,[12] & consequenter vt posthumo quoq. præterito legata & fideicõmissa conseruentur:[13] cum hac tamen distinctione, si scienter præteritus sit. Nam si ignoranter, id est, ab eo, qui nec testamẽti nec mortis tempore de posthumo cogitarat, rectissime probatum est, constitutioni locum nullum esse,[14] quamuis adiecta codicillaris clausula, præsertim si per expressa verba futuri temporis concepta sit, faciat, vt hoc etiam casu legata & fideicommissa omnia ab intestato conseruentur.[15] *Ita bis Senatus* in ea causa, de qua Defin. 6. infr. de codicill.

1 *§. vlt. Inst. de exhered. liber. l. filiam præteritam* 15. *C. de inoff. testam.* [Est tamen ius singulare Augustanorum nostrorum, vt apud eos mater filium impunè præterire possit, nec habeatur ea præteritio pro exheredatione, adeo vt nec vlla querela inofficiosi testamenti filio contra testamentum patris competat. Ideo quia ex eadem Augustanorum consuetudine mater filio intestato non succedit, sed per eius agnatos excluditur, quamuis non similiter filius ab intestatæ matris successione excludatur. In quo melior adhuc est condicio filij, quàm matris in causa intestati, sed in causa testati par omnium ius est, quia nec matri nec filiis querela competit, quandoquidem, nec vlla apud Augustanos legitima debetur.]

2 *Nouell.* 115. *vt cum de app. cognosc. §. aliud quoque capitulum.* vnde sumpta est *Auth. ex causa, C. hoc tit.*

3 Sic enim habent Nouellæ verba, Simile quiddam est *in l. vlt. de hered. instit.*

4 *l.* 1. *de iniust. rupt. l. si filius* 7. *l. inter cætera* 30. *de lib. & posth.*

5 Vt probant priora ipsa verba *d. Auth. ex causa.*

6 *Arg. l. posthumus* 12. *de iniust. rupt.*

7 *d. l. si filius* 7. *& l. seq. eod.*

8 *d. §. vlt. Instit. de exher. liber.*

9 *d. l.* 1. *l.* 3. *& 5. d. l. posthumus* 12. *de iniust. rupt.*

10 *l. ventre præterito* 84. D. *de acquir. hered.*

11 *l. si primo* 8. *in fin.* D. *hoc tit. de liber. & posth.*

12 Ex not. per Bart. & alios *ad d. Auth. ex causa.*

13 Guil. Bened. *in verb. in eodem testamento i. nu.* 241.

14 Bart. & alij *ad l.* 1. D. *de iur. codicill. & ad dict. Authent. ex causa.*

15 Osasch. Cacher. *cons.* 11. *& cons.* 70. Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 141. vbi alios plerosque citant, qui sic tenent contra Bart. *ad d. l. de iur. codicill.* & Aret. *cons. vlt.* Dicam *in Defin.* 3. 4. *& seq. infr. De codicill.*

DEFINITIO II.

Etiam fideicommissa vniuersalia conseruantur per Auth. ex causa.

CONseruantur vero ea Iustiniani constitutione non solum legata, & quæ legatis per omnia sunt exæquata[1] fideicommissa singularia, sed etiam fideicommissa vniuersalia, si forte heres eo testamento institutus de restituenda vniuersa hereditate, siue pure, siue in diem, aut sub conditione rogatus proponatur.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.* 1. *de legat.* 1. *l.* 1. *C. commun. de legat.*

2 Iul. Clar. *in §. testamentum quæst.* 54. Andr. Gail. *pract. obseruat. lib.* 2. *cap.* 113.

DEFINITIO III.

Ius eligendi conseruatur instituto per Auth. ex causa, etiam rupta institutione.

Sed &

Source : BIU Cujas

SEd & cum heres eo teſtamento inſtitutus iuſſus eſſet vnum ex familia eligere, eique hereditatem poſt mortem ſuam reſtituere,[1] viſum eſt, nõ eo minus ſaluam eſſe debere inſtituto eligendi facultatem, quam nec deportatione amitteret ſublata per deportationem inſtitutione. [2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Vt in l. vnum ex familia 67. de leg. 2.*
2 *l. cum pater 77. §. hereditatem filius, de leg. 2. l. ex facto 17. §. ſi quis rogatus 2. ad SC. Treb.*

DEFINITIO IV.

Inſtitutiones ex re certa conſeruantur per Auth. ex cauſa, quatenus cenſentur iure legatorum, non inſtitutionum.

COnſeruantur quoque eadem Iuſtiniani conſtitutione inſtitutiones ex re certa factæ, [1] propterea quod legatorum loco habeantur, eodemque iure cenſeantur. [2] Vnde fit, vt qua ex parte à legatis diſcrepant, vtputa quod ad ius accreſcendi pertinet, ſecundum eorum ſententiam, qui putant, inſtitutum ex re certa ius accreſcendi habere, ſi heres ex aſſe ſcriptus adire vel nolit, vel non poſſit, [3] non cõſeruentur huiuſmodi inſtitutiones, ſed cum inſtitutione vniuerſali corruant, id eſt, nõ impediant, quominus teſtamentum, quod ad inſtitutionem ſpectat, rumpatur, vel irritum fiat. [4] *Ita tractatum eſt* 12. Cal. Iulij 1591.

1 Bart. contra gloſ. *ad l. ex facto* 35. D. *de hered. inſtit.* Iul. Clar. *in §. teſtamentum, quæſt.* 53.
2 Scilicet cum alius vniuerſalis aut particularis heres adeſt, *l. quoties* 13. *C. de hered. inſtit.*
3 Idem Bart. & poſt eum cæteri, ſolo refragante Baldo *ad d. l. quoties.*
4 Quia hoc caſu & hac parte cenſentur iure inſtitutionum, non legatorum.

DEFINITIO V.

Præteritio filij nullam tribuit ius tertio ad impugnandum teſtamentum, niſi ſit ille ex liberis.

FIlio in poteſtate præterito abſente nec conquerente de patris iudicio, quæri ſolet, an alius quiſpiam, ſiue agendo, ſiue excipiendo, nullitatem teſtamenti obiicere poſſit? Nam & heres ipſe eo teſtamẽto ſcriptus, ſi ab aliquo tanquam heres conueniatur, vtique exceptionem habet, ſi non in ea cauſa ſint tabulæ teſtamenti, vt contra eas dari bonorum poſſeſſio poſſit. [1] Verius tamen eſt, quandiu filius præteritus non conqueritur, non eſſe alij permittendũ, vt diſputet de viribus teſtamenti, ſecundum eam noſtrorum ſententiam, qua vtimur, exiſtimantium filij præteriti ſilentium facere poſſe, vt teſtamentum alioqui nullum & iniuſtum conualeſcat hactenus ſaltem, vt iure prætorio defendatur. [2] Itaque eſſet ea exceptio de iure tertij, nec excluſiua iuris agentis, [3] cuiuſmodi quæ ſunt procul dubio admitti non debent. [4] Hoc ita ſi is, qui obiicit, nullo iure factum eſſe teſtamentum, non ſit ex liberis, cuius interſit beneficio fratris præteriti patris iudicium euerti, licet ſit ipſe inſtitutus aut exheredatus. [5] Hic enim ius, quod ex perſona fratris præteriti habere cœpit ſuccedendi ab inteſtato, non idcirco admittere poteſt, quod frater, cui facta eſt iniuria, nolit conqueri. [6] *Ita tractatum in Senatu* in cauſa liberorum Ludouici Machet Necienſis, 15. Cal. Decemb. 1592.

1 *l. 2. D. de except. rei iudic. l. qui cum herede* 15. D. *de oblig. & obligat.*
2 *Ex l. filio præterito* 17. D. *de iniuſt. rupt.* de cuius tamen ſententia vide quæ ſcripſi *lib. 9. Coniect. & in Decadibus de error. pragmat.*
3 Niſi ſub illa veluti conditione, ſi tertius, id eſt, ſi filius velit.
4 Bart. late *ad d. l. 2. D. de except. rei iudic.*
5 *Vt in l. is qui* 15 *& ſeq. D. de legat. præſt.*
6 *d. l. is qui, l. ſi poſt mortem* 10. §. *vltim.* vbi Bart. *de bonorum poſſ. contr. tabul.*

DEFINITIO VI.

Filium conſentientem poteſt pater & exheredare ſine cauſa, & præterire, ſi liber conſenſus fuit, ſed ita, vt hoc quoque caſu ſalua ſit filio legitima.

ETſi non magis filius quam pater ipſe facere poteſt, ne leges in patris teſtamento locũ habeant, [1] magis tamen obtinuit, vt conſentientem filiũ poſſit pater non ſolum exheredare, ſed etiam præterire, nulla præteritionis aut exheredationis inſerta cauſa. [2] Quod ego, quantum ad exheredationem attineret, non inuitus probarem. [3] Sed quantum ad paternam præteritionem non item, [4] quia ſiue cauſam aliquam inſertam habeat, ſiue nullam, numquam illa pro exheredatione habetur, [5] perpetuaque & inuiolabilis teſtamentorum ſolemnitas illa eſt, vt filium in poteſtate ſuum heredem, vel inſtitui, vel exheredari neceſſe ſit, [6] adeo, vt nec ſi poſt mortem patris filius præteritus iudicia patris adprobet, facere tamen poſſit vtile iuſtumque teſtamentum, quod ab initio iniuſtum & nullius momenti fuit. [7] Sicut nec conualuiſſe teſtamentum videri poſſet, tametſi filius præteritus viuo patre deceſſiſſet. [8] Illud ſane conſtat filij conſenſum non aliter ei nocere debere, ſiue præteritus, ſiue nulla cauſa inſerta exheredatus proponatur, quam ſi libere, nulloque metu præſtitus probetur, [9] quod tamen vix eſt, vt eſſe poſſit, ſi eo teſtamento pater de bonis quoque filij, aut quæ alioquin omnimodo ad filium peruentura erant, teſtatus ſit. [10] Cæterum ſi eo quoque caſu filius teſtanti patri vtiliter conſenſerit, non vſque adeo conſenſus ille iniqua & odioſa interpretatione adiuuandus eſt, vt à debito quoque bonorum ſubſidio filius ſine cauſa excludi voluiſſe exiſtimetur, [11] quando nec pacto expreſſo id ipſum facere potuiſſet. [12] *Sine die.*

1 *l. nemo poteſt* 55. *de leg.* 1.
2 Bald. *in l. fin. col.* 6. *C. vnd. legit.* Salic. *in l. ſi quando, §. & generaliter, C. de inoff. teſtam.* & alij multi, quos congerit & ſequitur Boer. *quæſt.* 14. *numer.* 8. 9. & 10. contra Bartol. diſtinguentem, an inſerta ſit cauſa præteritionis aut exheredationis, nec ne?
3 *arg. l. non putauit* 8. §. *ſi quis manu ſua, de bonor. poſſ. contrà tabul.*
4 *arg. l. Paulus* 47. §. *patroni filius, de bon. libert.*
5 Eſt enim proprium ius præteritionis maternæ non paternæ, vt pro exheredatione habeatur, §. *vltim. Inſtit. de exhered. liber.*
6 *l. inter cætera* 30. *l. Gallus* 29. & *paſſ. de liberis & poſthumis.*
7 *l. filio præterito* 17. *de iniuſt. rupt. & irrit. facit. teſtam.* De cuius ſententia contra omnes omnium Interpretum opiniones ſcripſimus, *lib. 6. Coniect.* Neque vero ad paternam præteritionem pertinet conſtitutio Iuſtiniani, de qua *in Auth. ex cauſa, C. hoc tit.* vt ſcripſi *ſupr. Defin.* 1.
8 *l. ſi filius* 7. D. *qui teſtam. facere poſſ.*
9 Non enim poteſt valere conſenſus metu præſtitus. Boer. *d. quæſt.* 14. *num.* 10. poſt Cyn. & Doctores *in dict. §. & generaliter.*
10 Vt in ea ſpecie, quam tractat Boer. *dict. num.* 10.
11 Bald. *in d. §. & generaliter*, quem ſequitur Ias. *in l. 2. C. de bon. poſſ. contr. tab. ex d. l. ſi quando, §. illud.* Boer. *d. qu.* 14. *nu.* 8. & 9. *in fin.*
12 *dict. §. illud.*

Source : BIU Cujas

TIT. X.

DE POSTHVM. HEred.instit.

DEFINITIO I.

Institutio facta posthumi & posthumæ, ex vxore nunc prægnante, non porrigitur ad posthumum altero partu editum.

QVi vxorem prægnantem habebat, cum suprema ordinaret, instituit iam natos liberos masculos, filiæ iam natæ trecenta institutionis titulo reliquit. De posthumo autem ita cauit: *Si ex vxore mea, quæ nunc prægnans est, nascetur filia, heredem eam instituo in trecentis, sin filius nascetur, is vna cum fratribus suis ex æqua portione heres esto.* Nata primum fuerat filia, deinde anno sequenti ex eadem vxore filius, postea testator eodem testamento decesserat. Filia, quæ testamenti tempore, vt diximus, iam nata fuerat, dicebat ruptum fuisse testamentum natiuitate posthumi præteriti,[1] & ideo virilem hereditatis portionem quasi ab intestato vindicabat.[2] Instituti liberi negabant ruptum esse, propterea quod non solum filia posthuma, si qua nasceretur, sed etiam masculus posthumus fuisset institutus.[3] Etsi enim separatim fuerant instituti, & in casus distinctos: receptum tamen est fauore testamentorum, vt prouisio, quemadmodum nostri loquuntur, facta in casibus separatis porrigatur ad casus coniunctos.[4] Deinde, quia institutio posthumi non solum ad posthumum, qui iam tum in vtero sit, aut qui proximè nascetur referri debeat, sed ad omnes quandocunque nascituros, eodem fauore conseruandi testamenti.[5] Postremo, quia institutiones ex re certa sustinentur, etiam rupto per præteritionem posthumi testamento,[6] saltem quatenus huiusmodi institutiones habent naturam legatorum,[7] qualis hæc erat institutio quæ facta fuerat in trecentis,[8] cum ea lex adiecta esset, ne quid amplius ex hereditate filia petere posset.[9] At contra pro filia faciebat, quod agnatione posthumi, siue scienter siue ignoranter præteriti, testamentum proculdubio ruptum esset,[10] cum non simpliciter & generaliter posthumus institutus reperiretur, sed iis verbis, quæ proximum duntaxat partum, iamque conceptum posthumum demonstrarent,[11] nec esse in hac specie locus poterat ei, quod diximus de casibus coniungendis. Solet enim hac parte multum interesse, an eodem partu, an diuersis plures posthumi nascantur. Posthumo namque simpliciter instituto omnes quotquot nascentur simul instituti intelliguntur.[12] Sed non omnes qui eidem testatori ex diuersis partubus, si, cũ posthumum instituerit, præsentis tantum temporis rationem habuerit.[13] Nec ad rem pertinet, quod institutiones ex re certa per Iustiniani Cõstitutionem conseruantur.[14] Id enim ita verum est, si defendi eas velint illi, qui ex re certa instituti sunt, non etiam si eorũ interfit, vt in proposita specie, ab intestato succedere potius, quam ex testamento.[15] Itaque pro filia contra testamentum pronunciandum videbatur. Quoniam tamen clausula codicillaris testamẽto inserta proponebatur, & de illo quærendum erat, an operari deberet posthumo ignoranter præterito, (de quo alibi scripsimus)[16] nihil ex tempore pronunciatum est, cum in publico auditorio res tractaretur, 3. Cal. April. 1593.

1 *ex l. 1. C. hoc tit. l. 1. & pas.* D. *de iniust. rupt.*

2 *l. filio præterito* 17. *eod. tit.* [*l. inter cætera* 30. D. *hoc tit.* Nec tantum patris præteritio vitiat testamentum, sed etiam matris hodie, nec habetur, vt olim pro exheredata, *Nouell. 115. vt cùm de appell. cognosc. § aliud quoque capitulum.*

2 Itaque non debebat præteritionis pati pœnam pater, qui neque filium, neque filiam præterierat, vt ait Iustin. *in l. vlt. C. hoc tit.*

4 Per textum singularem, *in l. si ita scriptum* 13. D. *de liber. & posthum.*

5 *l. placet* 4. vbi gloss. Bart. & cæteri, *eod. tit.*

6 Ex doctrina Bart. *ad auth. ex causa, C. de liber. præter.*

7 Dixi *Defin. 4. supr. tit. prox.*

8 Nec enim trecenta faciunt partem hereditatis, sed bonorum, *l. quamuis* 14. D. *si quis omiss. caus. test.*

9 Quibus verbis exheredatio potius expressa erat, *l. cum quidam* 19. D. *de liber. & posthum.*

10 *d. l. 1. C. hoc tit.* [Est tamen fauorabilius testamentũ quod ruptum est agnatione posthumi, quàm quod ab initio nullũ fuit præteritione filij iam nati, quia hoc quod numquam valuit difficilius conualescit, & requirit expressam adprobationem, aut saltem tacitam filij præteriti. *l. filio* 17. *De iniust. rupt.* Illud verò, quia valuit ab initio, facilius conualescit, si modo posthumus viuo parente à quo præteritus fuit moriatur. *l. posthumus* 12. *eod.* Conualescit, inquam, non quidem iure ciuili, quod fieri non potest. *l. pen. de reg. iur.* sed iure prætorio hactenus, vt ex eo possit dari bonorum possessio secundum tabulas, & quidem cum re, non quidem ex generali parte illa edicti *De bonor. poss. secund. tab.* (nec enim sola æquitas prætoris sufficere in hanc rem potuisset) sed ex speciali *Tit. vt ex legib. & SC. bonor. poss. det.* propter Constitutionem Hadriani, quæ fuit hoc casu necessaria. Ideoque petenda est hæc bonorum possessio intra centum dies vtiles, si extraneus fuerit institutus, aut saltem intra annum, si parens vel aliquis ex liberis, *l. 1. § si intra & seq. & § largius.* D. *de succes. edict.* Alioqui neque testamentum valet, neque legata, inquit Bald *ad d. l. posthumus.* post Bart. *ibid. num. 5.* Est enim hic casus vnus ex illis, in quibus etiam hodie necessaria est bonorum possessio secundum tabulas: Etiam post *l. vltim. Cod. qui admitt.* quæ satis probat non esse hodie sublatum penitus vsum bonorum possessionis, cùm retinuerit antiquum tempus petendæ bonorum possessionis. Quid vero si plures posthumi diuersis partubus editi præteriti sint, & omnes viuo parente decesserint? Videtur quidem minùs fauorabile testamentum, quod sæpius ruptum fuisset si sæpius rumpi potuisset. Sed tamen verius est, etiam huiusmodi testamentum ad Hadriani Constitutionem pertinere, vt Constitutio, quæ fauet vltimæ voluntati benigna interpretatione adiuuetur. Quid rursum, si mater instituto marito filium, quem in vtero gestabat, substituerit post mariti mortem, & maritum quandiu viueret obligauerit ad præstanda posthumo alimenta, vel quid annuum vice alimentorum? Vix est, vt hoc casu Hadriani Constitutio locum habere debeat, cùm hoc casu posthumus scienter præteritus sit à matre, quæ contra leges testari vltro voluerit. Est enim fauorabilius testamentum, in quo posthumus ignoranter præteritus est. quàm in quo scienter, licèt clausula codicillaris potentior sit, cùm posthumus scienter præteritus fuit, quàm cùm ignoranter, vt dicemus *ad D. fin. 4. infr. de codicill.* Sed & alia ratio facit ne hoc casu possit esse locus Constitutioni Hadriani, quia cùm posthumus sit substitutus, licet non nisi post mortem patris, rupto per eius natiuitatem primo gradu testamentum incepit à secundo, in quo reperitur posthumus ipse institutus, & quidem purè vicio temporis sublato tam ex iuris dispositione, iuxta *l. hereditas* 34. *de hered. instit.* quàm quia mors patris frustra expectaretur, cuius institutio rupta esset. Cùm itaque posthumus cœperit posse succedere, & quidem ex testamento, quod incipit, vt dictum est, à secundo gradu, nulla ratio est, vt conualescat institutio mariti, licet posthumus viuo adhuc patre decedat postea: Nec sanè ad hunc casum pertinet *l. posthumus.* sed ad illum quo posthumus omnino præteritus sit. Et ita consultus ego ex facto respondi pro D de Polliane, contra D. de Borchenu.]

11 Relata enim erant verba illa ad tempus præsens, *quæ nunc prægnans est*, quod maxime spectandum est, *l. si ita* 8. *de*

aur.

Source : BIU Cujas

aur.& argent.leg.l.Titius 25. §.1. D.hoc tit.l.filius 28. §. si quis ex certa. eod.

12 l.qui filiabus 17.§.1.de leg.1.

13 Sic enim aperte sentit gloss. communiter approbata, in l.ideoque 5.de liber.& posth.Bart.Castr.& latius Ias.post alios,in d.l.placet 4.eod.tit.vbi etiam fuse Apostill.ad Bart.

14 Vt diximus ex Bart.num.6.

15 l.non putauis 8.§.vlt.l.si post mortem 10.§.vlt.D.de bonor. poss.contr.tab.

16 Defin.4.& seqq.infr.De codicill.

TIT. XI.

DE IVR. DELIBER.

DEFINITIO I.

Pendente quæstione fideicommissi & ære alieni, filius interim legitimam habere debet ex bonis, quæ pater mortis tempore possidebat.

QVi patris hereditatem cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, cum vniuersitate bonorum sibi ex anteriore auitóque fideicommisso deberi contenderet, negabat teneri se interea fratribus legitimam portionem præstare, eamve pensionis annuæ quantitatem, quam communis pater singulis pro legitima reliquisset, quoniam neque legitimæ, [1] neque legati [2] ratio vlla, nisi deducto prius ære alieno, haberi posset, æris autem alieni loco fideicommissum quoque deducendum constaret. [3] *Visum est* non prius quidem diffiniendũ, quid & quantum esset in legitima, quam de fideicõmisso cognitum fuisset, an deberetur, vt hoc ipsum sciretur, quid in bonis defuncti supereſſet. [4] Sed tamen ob incerti fideicommissi quæstionem, quæ altiorem requireret indaginem, [5] nec legitimæ, nec legato pro legitima relicto, cuius tam certa & indubitata esset obligatio, moram fieri debere, [6] neque satisdatione onerandos liberos, [7] qui ex patris volũtate debitam sibi iure naturæ pecuniam petentes eorum duntaxat bonorum distractionem persequerentur, quæ communis pater moriens tanquam sua possedisset: [8] ne legis beneficium fauorabili ratione heredibus concessum iniqua interpretatione ad liberorum iniuriam traheretur, [9] si de inuentarij & heredis, & cæterorum creditorum iure pendente controuersia, quæ longiores litium anfractus pati solet, haberent illi interea nihil. [10] Pro D.Marchione Aquensi, contra Dn. Marchionem à Camera, 9. April.1588.Iunge Defin.6.De inoff.testam.

1 l.Papinianus 8.§.quarta autem,D.de inoff.testam.

2 l.cum ab vno 52.§.vlt.de legat.2. l.in legem 8. l.in ratione 11. §.quod vulgo,& pas ad leg.Falcid.

3 l.cum pater 77.§ Titio,antepen. de legat.2. l.in imponenda 6. l.irritum 8.C.ad leg.Falcid.

4 l.cum quæritur 6. C.de inoff testam. Est enim legitima nihil aliud,quam portio portionis ab intestato contingentis, l. quæ nuper 31.C.eo d.l.Papinianus.§.si quis mortis,D.eod.

5 Vt in l.ille à quo 13.§.si de testamento, ad SC. Treb. l.3 vt in poss.legat.

6 l.quoniam in prioribus 31. l.scimus 36. §.cum autem, Cod.de inoffic.testam.

7 Ne alioqui difficultas satisdationis actionem remoretur,l.2.§.sed si dubitetur,de iudic.

8 Nam ex præsenti possessione præsumitur dominium, l. cum res 12.l.siue possideris 16.C de probat.

9 Beneficium enim.siue legis.siue Principis nunquam debet habere iniuriam.l.4.C.de emancip liber. l. Paulus notat 8.de prætor.stipul.l.ex facto 43.de vulg.& pup.substit.

10 l.ventre 84.de acqu.hered.l.7.§.vlt.l.filius 9.D.hoc tit.

DEFINITIO II.

Creditor habens clausulam constituti potest retineri in possessione pignoris, etiam non auditis cæteris creditoribus, si discussionis instantia nondum sit inchoata.

HEres, qui delatam sibi hereditatem non nisi cum beneficio inuentarij agnouit, etsi pendente lite, quam discussionis instantiam pragmatici vocant, inquietandus non est à creditoribus hereditariis, [1] recusare tamen non potest, quo minus creditor pignoratitius, qui clausulam constituti habet, in pignoris possessione interim retineatur: auditis tamẽ in eam rem cæteris creditoribus, ne quid insciis illis fiat. [2] Quid enim si quis eorum sit anterior, qui simili modo per clausulam constituti iam possessor factus fuerat? Non vtique alium possessorem facere postea potuit, qui posterioris constituti tempore nõ possidebat, [3] quamuis si nondum sit inchoata instãtia non sint expectandi. Nimirum, quoniam ea possessio creditori iam inde à cõtractus tempore quæsita, extra causam hereditatis reperitur eo tempore, quo debitor moritur, [4] nec proinde in heredem ex edicti, aut consuetudinariæ fictionis potestate transmissa videri potest. [5] Neque vero necesse est, vt hoc casu imploret creditor beneficiũ Iustinianeæ Constitutionis. [6] Tunc enim necessaria est remedij æquitas, cum debitor ignorantis creditoris possessionem interuerterit, non cum per debitorem creditor possessionem suam retinuit. Quæ sane sola debitoris morte interuersa dici nequit, [7] quandoquidem & hereditas, & heres personam debitoris sustinet, [8] qui se constituerat creditoris nomine possidere. [9] Planè de iure crediti, & ordine creditoris, perinde disceptandum erit auditis cæteris creditoribus, ac si possessio quoque non minus, quam proprietas pignoris [10] in hereditate remansisset. [11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 13. Calend. Septembr.1588. Et rursum 3.Non.Decembr.1589. Et apertius pro Petro Iuge Dn. de Candie, contra Iohannem Iuge in secreto auditorio, 11. Calen.Maij 1595.

1 Intellige per viam præcisæ executionis, licet lex non videatur priuilegium hoc heredi indulgere, nisi quamdiu est intra tempus conficiendi inuentarij.l.vlt.§.donec;C.hoc ti.Boer. qu.10.num.2.in fin.& 3.Vide Defin.4.infr.

2 arg.l.nam ita 39.de adopt.l.de vnoquoque 47.de re ind.

3 Clausula enim constituti non prodest, nisi is qui constituit, eo tempore possideat,l.quod meo 18.de acq.poss.

4 Quam proinde habiturus fuerat, etiam alio herede existente,l.sequens quæstio 68.de leg.2.

5 l.1.§.Scævola,D.si is qui test.lib.esse.iuss.

6 In l.vlt.C.de acqu.poss.

7 l.si de eo 40.§.1.D.eod.

8 l.heres & hereditas 22.D.de usur.& usucap.

9 Nam nec possessio ipsa,quæ fuit penes defunctum,transit ad heredem sine apprehensione,l.cum heredes 23. de acquir. poss.

10 l.cum & sortis 33.§ vlt.D.de pign.act.

11 l.vlt.§.eisi præfatam,& seqq.C.hoc tit.

DEFINITIO III.

Edictum successorium an habeat locum in hereditatibus.

QVod successorio Prætoris edicto constitutum est, vt filius qui à petenda intestati parentis bonorum possessione ex capite, Vnde liberi, tempore exclusus est, sibi ipsi succedat, possitque petere ex capite, Vnde agnati, postremo ex capite quoque, Vnde cognati, [1] inueterato interpretum errore ad ciuilis quoq. successionis iura protractum est: Vt filius,

Source : BIU Cujas

qui intra primos triginta annos hereditatem parentis agnoscere noluit tanquam filius, possit intra sequentes alios triginta annos adire vt agnatus, tum iis quoque elapsis intra totidem alios tanquam cognatus:[2] Siue de paterna, siue de materna hereditate agatur,[3] si non in primo gradu, aut qui in primi locum succedit, alia persona sit, quæ impediat, ne semel exclusus ex priore capite admitti possit ex sequenti.[4] Quod si ita est, illud quoque admittendum sit, filium testamento heredem scriptum, si intra trecennium hereditati ex testamento non immiscuerit,[5] centum & viginti annos ad acquirendam patris hereditatem habiturum, quod ex vltimo demum prioris illius tricennij die ius habere incipiat agnoscendi ex capite, Vnde liberi ab intestato hereditatis.[6] Quæ sententia certe à recta veraque iuris ratione prorsus aliena est,[7] non tantum quod abstētionis beneficiū liberis in potestate positis per Prætorem concessum tanto tempore saluum esse nequeat,[8] sed etiam quia eo quoque casu, quo filius abstinere potest, adeoque quo iam se abstinuit heres, nihilominus ipso iure intelligatur,[9] aut ex testamento, si institutus sit,[10] aut ab intestato, si intestatus pater decesserit.[11] Itaque qui iam heres est vt filius, quomodo iterum heres fieri poterit tanquam agnatus, aut cognatus?[11] Fateor, non haberi eum post abstētionem heredis loco à Prætore.[12] Sed non aliter id verū est, quam si omnino & simpliciter abstinuerit.[14] Quo tamen casu fatentur nostri eandem vim esse abstētionis, quæ est repudiationis absolutæ,[15] vt ad omnes succedendi gradus excludēdos vna sufficiat.[16] Addequod edicti successorij æquitas ex eo potissimū proficiscitur, quod admittendæ bonorum possessionis tempora sint breuissima,[17] cum ex contrario acquirendæ hereditatis sint longissima.[18] Vsque adeo tamen recepta est nostrorum illa traditio, vt supremarum quoque Curiarum decretis innumeris sit comprobata. Præterquam si vrgentibus creditoribus præstitutum sit heredi tempus ad deliberandū, an hereditatem agnoscere velit, an derelinquere? quo vno remedio aduersus commentitij iuris iniquitatem creditoribus & legatariis consuli potest.[19] *Ita Senatus* pro Ioanne Musier, contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 *l.1.§.sed videndum, & tot. tit.* D. *de succeß. edict. l. 4.§. quis ord. in bon. poß. seruet. §. placebat. Inſt. de legit. agnat. succeß.*

2 Bald. & cæteri *ad l. licet*, 8. *C. hoc tit.*

3 Late Guil. Bened. *in repet. cap. Raynutius*, in verb. *mortuo itaque teſtatore 2. num. 155. & ſeqq. extr. de teſt.*

4 Ita Alex. in addit. ad Bald. *in d. l. licet*, post Bart. *in l. vnic. C. quand. non petent. part.* Vide Iason. *in l. ſi emancipata, in fin. C. de iur. & fact. ignor.*

5 Nam & hoc ius adeundi ex testamento finitur hodie tricennio sicut cætera, *l. ſicut 3. C. de præſcr. 30. annor.* cum olim esset perpetuum, *d. l. licet, & ſeq. C. hoc tit.*

6 Quamdiu enim ex testamento potest deferri hereditas, non defertur ab intestato, *l. quamdiu 39. de acquir. hered.*

7 Vt probaui pluribus *in* 1. *part. Chiliadis*, *De error. pragmat.*

8 Anno enim concluditur, *d. l. 1. §. largius, de succeß. edict. d. l. 4. §. 1. quis ord. in bon. poſſ. ſeruet.*

9 *l. cum quaſi* 30 *§. ſed etſi ſuus, de fideic. libert.*

10 *l. 1 §. qui ſunt in poteſtate, D. ſi quis omiß. cauſ. teſt.*

11 *l. 2. C. vnd. liber. l. in ſuis* 14 D. *de ſuis & legit.*

12 *d. l. 2. C. vnd. liber. l. ſcripto* 7 D. *eod.*

13 *l. ſi filius* 12. *de interrog. in iur. faciend.*

14 *d. §. qui ſunt in poteſtate, l. 1. ſi quis omiſſ. cauſ. teſt.*

15 *l. pro herede* 20. *§. Papinianus*, D. *de acqu. hered.*

16 *d. l. 1. §. qui ſemel noluit, de succeß. edict. l. 1 §. plane ſi tempora, D. vnd. liber. l. is qui heres* 13. D. *de acqu. hered.*

17 Ideo enim factum est edictum successorium, ne bona diutius iaceant, *l. 1. de succeß. edict.*

18 *l. hereditatis 7. C. de pet. hered.*

19 *l. 1. & paß.* D. *hoc tit, l. vlt. C. eod.*

DEFINITIO IV.

Pendente discussionis instantia, an & quando ferenda sit interim pro aliquo ex creditoribus prouisionalis sententia?

PEndente instantia, quam discussionis vocāt, inter creditores hereditarios, & heredem cum beneficio legis & inuentarij, potest interdum vnus ex creditoribus interlocutoriam, & vt loquimur, prouisionalem obtinere adiudicationem,[1] nimirum, si talis sit, cuius causa cæteris creditoribus fauorabilior videatur:[2] vtputa si dos petatur,[3] aut alimenta,[4] aut quid aliud simile, aut si creditor valde inops proponatur,[5] heres contra locuples,[6] quæ omnia iudicantis arbitrio & religioni permittuntur.[7] Si tamen appareat per heredis moram aut cunctationem fieri, ne ad coronidem instantia perducatur,[8] solet Senatus diem illi dicere, intra quam curet ferri diffinitiuam sententiam, quod si non faciat, postmodum, licet adhuc lite pendente, condemnetur.[9] Contra vero si in eo sit instantia, vt cito terminari posse videatur, æquius est & commodius, vt in id vsque tempus diffinitiuæ sententiæ omnis adiudicatio differatur,[10] ne occupantibus nunc his, nunc illis creditoribus, & hereditatem per varias executiones lacerantibus, deterior cōditio fiat aliorum creditorum, siue priores illi futuri sint, siue posteriores.[11] Sanè legatariis, quia nō nisi de lucro certant, vix est, vt ante diffinitiuam sententiam vllo casu succurratur.[12] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Chastillion, & Mathei Brunax, 3. Calend. Decembr. 1588. & in causa N. Vrbani Dupont, & N. de Micol in secreto auditorio, ante Id. Maij 1594.

1 Imo vero post elapsa conficiendi inuentarij tempora posset summo iure fieri executio præcisa ex instrumento authentico & guarentigiato, Boer. *quæſt.* 10. *num.* 3.

2 Sunt enim quidam creditores priuilegiarij, de quibus *in l. cùm bona* 16. *& ſeqq. de reb. auctor. iudic. poſſ. alias l. 1. & tot. tit. de priuileg. cred.*

3 Dotis enim causa semper & vbique præcipua est, *l. 1. ſolut. matr.* quia interest reipublicæ, *l. intereſt* 18. *de reb. auctor. iud. poßid.* [Idem tamen intellige in dotis augmento consuetudinario, quod hodie apud nos frequentatur. Cuius scilicet non minor solet esse fauor, quàm dotis, vt dixi *Deſi. 5. infr. Commun. de legat.* Adeoque in doario quod apud nos constitui solet viduis nubentibus. De quo *in dict. Deſin. 5. num. 2.*]

4 Quæ non patiuntur dilationem, *l. 7. §. vlt. l. 9.* D. *hoc tit. l. vlt.* C. *de ordin. cognit. l. pecuniæ* 8. *in fi.* D. *de alim. & cibar. legat.*

5 *arg. d. l. vlt.* C. *de ordin. cognit. l. ſi inſtitutæ* 27. *§. vlt.* D. *de inoff. teſtam.*

6 *arg. l. 1. 2. & 5. & paß.* D. *de agnoſ. & alend. liber.*

7 Vt cætera quæ pendent ex circumstantiis facti & personarum.

8 In quo elucet insignis quædam mala fides, & indigna viro bono, *l. vlt.* D. *de procurat.*

9 Simile quiddam est, *in l. ſi debitori* 21. D. *de iudic.*

10 *arg. l. ille à quo* 13. *§. 1. ad SC. Treb. l. 3. vt in poſſ. legat.*

11 Cum bona semel alienata non possint reuocari, nec nisi personalis actio competat anterioribus creditoribus contra posteriores, vt reddant pecuniam quam acceperunt, *l. vlt. §. ſi vero creditores*, C. *hoc tit.*

12 Prius enim satisfaciendum est creditoribus, qui certant de damno vitando, *d. l. vlt. l. quod autem 7. §. ſimili modo*, D. *quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO V.

Fideicommissi quæstio, quod à defuncto debitum fuisse dicitur, non est differenda prætextu instantiæ discussionis

FIdeicommissi ab eo debiti, cuius hereditas non nisi cum legis & inuentarij beneficio agnita sit, cognitio & adiudicatio differenda non est in id vsq. tempus, quo de creditorum hereditariorū, itemque legatariorum iure cognoscatur & pronuncietur: sed

si in

si in promptu constet, debitum esse vel non esse, de illo statim ius reddi & pronunciari oportet. [1] Nihil enim commune habet ea persecutio cum actionibus hereditariis, cum fideicommissum, quo defunctus obstrictus fuit, extra causam sit non modo bonorum, vt æs alienũ, [2] sed, quod plus est, ipsius quoque hereditatis. [3] Adeo, vt post restitutam nudo verbo hereditatem fideicommissariam vindicatio singularum rerum eo nomine detur: [4] quæ non perinde daretur creditoribus, multo minus vero legatariis, nisi post demissos omnes creditores, [5] nimirũ alienam rem & hereditariam magis quam suam persequentibus. [6] *Ita Senatus* pro Dn. Iacobo de Myolans, Domino de Cheuriere, contra Dn. Henricum de Saluces, Dominum de Carde, 9. Calend. Mart. 1589. & iam antea pro Dn. Francisco de Seyssel Baronne d'Aix. *Sine die.*

1 *arg. l. ille à quo, 13. §. si de testamento. D. ad SC. Trebell. l. 3. vt in pos. legat.*

2 Cum bona non dicantur, nisi deducto ære alieno, *l. mulier bona, 72. de iur. dot. l. non possunt. 11. de iur. fisc. l. subsignatum, 39. §. bonorum, de verb. signif.*

3 *l. sequens quæstio. 68. l. cum pater, 77. §. Titio fratri, antep. de le. 2. l. irritum, 8. C. ad leg. falcid.*

4 *l. facta, 63. in princ. D. ad SC. Trebell.*

5 *l. vlt. §. etsi præfatam, & seq. C. hoc tit.*

6 *l. creditores, 3. C. de pignor. l. legatum est delibatio, 116. de legat. 1.*

DEFINITIO VI.

De fideicommisso, quod à defuncto debitum fuisse dicitur, litigandum est cum herede, qui implorauit beneficium legis & inuentarij, non etiam cum creditoribus & legatariis.

His consequens est, vt de fideicommisso per eum debito, qui heredem habet beneficio legis & inuentarij subnixum, non cogatur fideicommissarius disputare cum creditoribus aut legatariis defuncti, qui fuit oneratus, sed cum solo ipsius herede. [1] Neque enim creditores aut legatarij personam legitimam habent contradicendi, si forte velint cõtendere fideicommissum non deberi. [2] Ergo si nec auditis nec vocatis iis pronunciatum sit inter fideicommissarium & heredem, fideicommissum deberi, non poterunt creditores & legatarij in iudicati executione intercedere, tanquam tertij, quorum res aliter salua esse non possit, [3] cum iis nocere æquum sit sententiam, quæ cum vero, legitimoque contradictore lata est, [4] non vt repellantur exceptione rei inter alios iudicatæ, [5] sed vt rem bene riteque iudicatam impugnare nullo modo possint. [6] Planè si dubitent ne inter heredem & fideicommissarium colludatur, non sint prohibendi, quo minus adsint liti si velint: [7] Aut si cum inscijs illis iam iudicatum esset, collusionem factam obiiciant, hactenus iis succurrimus, vt possint à sententia contra heredem reddita prouocare. [8] Proinde si à supremo magistratu iudicatum sit, à quo appellare non licet, quantumuis collusum probetur, necessaria erit ciuilis ad Principem supplicatio, quæ loco appellationis esse solet, vt de causa ex integro cognoscatur. [9] Hæc omnia ideo, quod solus heres ille est, qui defuncti personam repræsentat, [10] nec minus qui cum beneficio legis & inuentarij, quam qui purè heres est. [11] Itaque sententiam contra heredem latam non minus virium & auctoritatis habere necesse est, vt legatariis & creditoribus noceat, quam si contra defunctum lata esset. [12] *Ita Senatus* in dicta causa D. Baronis d'Aix, contra Dn. Henricum Bay magistrum Computorum.

1 Tanquam qui solus sit verus & legitimus contradictor, *l. 1. 2. & pas. D. ad SC. Trebell.*

2 Quia scilicet non repræsentant personam defuncti, sed solus heres, *l. vltim. C. de hered. action. l. heres & hereditas. 22. de vsucap.*

3 Quamuis dici soleat sententiam inter alios latam, aliis non auditis nec vocatis, non nocere, *l. etiam, 29. D. de minor. l. de vnoquoque, 47. de re iudic.*

4 Ex cuius scilicet persona ius suum quodammodo metiuntur, cum legatarius in re legata sit quasi heres, *l. id autem, 14. D. de vsucap.*

5 *l. 1. D. de except. rei iudic. & dict. l. de vnoquoque.*

6 Quoniam res iudicata contra heredem facit ius quod ad omnes, qui ius aliquod habẽt in hereditatem aut bona defuncti, si modo heres contradixerit, nec fuerit per contumaciam, aut per collusionem condemnatus, *l. qui repudiantis, 17. §. vlt. D. de inoffic. testam.*

7 *l. si suspecta, 29. eod. titul. l. à sententia. 3. §. si heres, D. de appellat.*

8 *d. §. si heres, l. si perlusorio, 14. eod tit. d. l. si suspecta.*

9 *Auth. quæ supplicatio. C. de precib. Imper. offer.*

10 *d. l. vlt. C. de hered. action. l. heres, 22. de vsucap.*

11 Beneficium enim inuentarij non impedit, ne heres sit verè heres, sed tantum facit ne teneatur supra vires hereditarias, *l. vlt. C. hoc tit.*

12 *d. l. qui repudiantis, §. vlt. & l. Papinianus, 8. §. pen. eod. tit. de inoff. testam.*

DEFINITIO VII.

Maior non potest restitui aduersus omissum beneficium inuentarij, non magis, quam aduersus additionem hereditatis.

Maior annis vigintiquinque, si hereditatem sibi delatam purè & simpliciter adierit, petere non potest, vt liceat sibi legis & inuentarij beneficium implorare, [1] non magis, quam vt ad hereditatem repudiandam admittatur, [2] ne quidem per in integrum restitutionem, [3] quantumuis damnosa sit hereditas, [4] quia soluendo esse intelligitur hoc ipso, quod inuenit heredem. [5] Et vero vix est, vt citra creditorum & legatariorum iniuriam [6] id fieri possit. Planè quamdiu nihil heres attigit hereditarium, non currit ei tempus conficiendi inuentarij, nisi ab adita hereditate: [7] aditio autem animi magis est quã facti. [8] *Ita Senatus*, contra D. de Rossillion in relationibus libellorum, 6. Non. Decemb. 1589.

1 Scilicet postquam passus est labi tempora, intra quæ potuit & debuit inuentarium & inchoare & perficere, *l. vltim. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & falcid.*

2 *l. sicut, 4. C. de repud. vel abstin. hered.*

3 Nec enim remittentibus actiones suas vllus ad eas regressus dandus est, *l. item quæritur, 17. § si venditor, D. de ædilit. edict. l. is qui heres 13. in princ. D. de acq. vel omitt hered.*

4 Sibi enim debet imputare, qui damnosam hereditatem adiit, cum non cogeretur, *l. nec emere, 16. C. hoc tit. l. 4. ad SC. Trebell. l. si hereditatem, 32. D. mandat.*

5 *l. libertus, 36. de bon. libert. l. quæ dotis, 33 D. solut. matrim.*

6 Semel enim per aditionem obligatus, heres non potest exonerari, nisi conditio ei deferatur, *l. cum hereditate, 55. de acquir. hered.* [Est igitur necessaria protestatio heredis cum adit de implorando postea legis beneficio. Ang. *in l. 1. §. hæc stipulatio. D. si cui plus quam per leg. falcid.* licet eius sententiam magis communiter reprobatam esse testetur Stephan. Bertr. *consil. 95. vol. 2. part. 1.* Iunge *Defin. 20. infr.*]

7 *l. vlt. §. 1. C. hoc tit.*

8 *l. pro herede, 20. D. de acq. hered. & pass. ill. tit.*

DEFINITIO VIII.

Allegans inuentarium nec exhibens, interim condemnandus est quasi pure & absolute heres.

Conuentus heres à creditoribus hereditariis, si dicat se heredem cum beneficio legis & inuen-

Source : BIU Cujas

tarij, nec inuentarium exhibeat, potest lite pendente quasi purè & absolute heres condemnari,[1] saluo inuentarij, si quod postea exhiberetur, iure. Quoniã cum tam heres sit, qui inuentarium fecit, quàm qui non fecit, consequens est, vt neglecta qualitate, de qua non apparet,[2] ea sola interim remaneat quæ in confesso est. *Ita Senatus* ex tempore, 3. Non. Decemb. 1589. Iunge Defin. 13.

1 Quoniam is, qui se dicit heredem cum beneficio inuentarij, vtique fatetur se heredem, nec diuiditur hoc casu confessio, quia & qui heres est cum beneficio, potest tanquam heres condemnari.

2 Quia non entium & non apparentium idem iudicium est, *§. si aduersus, Inst. de nupt. l. duo sunt Titij, 30. de test. tut.*

3 *arg. l. vlt. de interrog. in iur. faciend. l. 1. & tot. tit. si cui plus quam per leg. Falcid.* Iunge *Defin. 13 infr.* [Maximè vero si dicat heres ideo se nullum exhibere inuentarium, quod defunctus nulla bona reliquerit. Quomodo enim potest confici inuentarium sine bonis, aut esse quis heres cum beneficio inuentarij sine inuentario? Itaque hoc casu hereditatem aut pure agnosci aut prorsus omitti necesse est. *Ita Senatus*, 21. Iul. 1612.]

DEFINITIO IX.

Tempus inuentarij conficiendi currit ab adita tantum hereditate, nisi aditio dilata sit dolo malo heredis.

TEmpus conficiendo inuentario præstitutum constat non currere, nisi ab adita hereditate.[1] Sed si dolo malo heredis appareat protractam aditionem, cum is citius adire potuisset, pro decurso habebitur tempus, etiam quod aditionem præcesserit.[2] Multo magis vero, si dolo malo heres aditionẽ protraxerit in id vsque tempus, quo inuentarium amplius confici ex bona fide non possit,[3] vtputa diminutis iam, & ex parte profligatis rebus hereditariis.[4] Æquum enim est, heredis dolum puniri,[5] hactenus saltem, vt hereditatem adiisse videatur, iam inde ab eo tempore, ex quo adire potuit:[6] hoc est, easdem pœnas patiatur, quas pateretur, si iam tum adiisset, neque inuentarium confecisset. *Ita Senatus* in causa Dominorum Danise, & de Beausuiour Senatorum, & N. Perrot, 15. Cal. Iun. 1595.

1 *l. vlt. §. sin autem dubius*, vbi gloss. *C. hoc tit.* Guill. Bened. *in reper. cap. Raynutius*, in verb. *mortuo itaque testatore. Extr. de testam.*

2 *arg. l. scimus. 36. §. vlt. C. de inoff. testam. & l. qui potest facere, de reg. iur.*

3 Hic enim dolo malo desiit posse facere inuentarium, & ideo videtur potuisse, *arg. vulg. l. qui restituere, 68. de rei vindic. l. qui dolo, de doli mal. except.*

4 *arg. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*

5 Nunquam enim dolus impunitus manere debet, *D. de doli mal. except. l. 3 §. scio, de minor.*

6 *ex reg. l. qui potest, de regul. iur.* Vide addit. ad Bart. *in dict. §. sin autem dubius*, vbi gloss. in verb. *delatam.* Facit text. *in l. si in diem, 46. de cond. & dem. & in l. 3. §. si heredi, de statulib.* vide Bar. *cons. 230.* & ibi addit Bald. *in d. l. vlt. §. cum igitur, col. 2. notab. 3.* & ibi Bart. *num. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Casus, in quo tempus conficiendi inuentarij currit etiam ei, qui neque ex testamento, neque ab intestato, aut adire, aut bonorum possessionem petere potuit.

CVm non minus bonorum possessori, quam heredi competat beneficium inuentarij, ne supra facultates hereditarias teneatur,[1] eo præsertim casu quo hereditatis adeundæ ius non sit,[2] consequens est, vt tempus, quod à lege conficiendo inuentario præfixum est, ab eo saltem tempore currere incipiat, quo bonorum possessio peti potuit.[3] Nam, quemadmodum bonorum possessio hereditatis instar obtinet, ita & bonorum possessionis agnitio instar aditionis, vt eodem fere in omnibus iure censeatur.[4] Finge agnatum proximum, cum hereditatem iure legitimi heredis per aliquod tempus tenuisset, postea conuentum à legatariis ex testamento, quod ille valere negabat, vtili tandem pronunciato testamento, legis & inuentarij beneficium imploraſſe, ne vltra vires hereditatis obstringeretur ad legata,[5] quæ etiam repudiata ex testamento hereditate ab intestato vtique ex Prætoris edicto debuisset.[6] Non audietur, sed perinde, ac si hereditatem ab initio adiisset, aut adire potuisset, velut pure & absolute heres condemnabitur. Quia licet, antequã de iure testamenti cognitum esset, non poterat ille, aut ex testamento heres esse, aut ab intestato, cum ignoraretur vtro iure delata foret hereditas:[7] potuit tamen ex decreto bonorum possessionem accipere, & quidem cum re futuram & postmodum euasuram in edictalem, aut secundum tabulas, si tabulæ valerent, aut vnde agnati, si non valerent. Quandoquidem in vtrumque euentum erat ille omnimodo rem habiturus, id est, siue ex testamento, siue ab intestato.[8] Itaque cum heres esse voluerit, & in rerum hereditariarum possessione manserit, licet nullo iure, ob non petitam ex decreto bonorum possessionem, nihil causæ est, cur melioris conditionis esse debeat, quam si petiisset,[9] sibique potius imputare debet cur non petierit.[10] Planè si statim atque exhibitam vidit scripturam testamenti, de cuius iure dubitari cœptum est, iam acquisitam hereditatis possessionem omiserit, nec ab eo tempore quicquam attigerit hereditarium, nihil est, quod ei possit imputari,[11] quo minus post sententiam de testamenti iure redditam optionem habere debeat, non quidem agnoscendæ aut repudiandæ hereditatis,[12] sed vel ex testamento, vel si mallet ab intestato acquirendæ, adeoque cum beneficio inuentarij, quantumcunque tandem tempus iam decursum proponeretur,[13] scilicet propter legatarios, qui ex testamento emerserunt,[14] cum verisimile sit, aut nullo modo, aut non nisi cum beneficio legis & inuentarij aditurum fuisse hunc heredem, si testamentum sciuisset eo tempore, quo hereditatem cœpit attingere.[15] Dixi propter legatarios. Nam quod ad creditores attinet, etiamsi ex eodem testamento apparuerint, cum antea ignorarentur, aliud iuris est,[16] nec beneficium inuentarij vtiliter implorari potest, quando eorum causa nihil cum testati vel ab intestati successione prorsus habeat commune.[17] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 6. & 7. De repud. vel abstin. hered.

1 Quia bonorum possessor in omnibus loco heredis est, eodemque iure censetur, *l. 1. & 2. D. de bon. poss.*

2 Id enim aliquando contingit, vt non possit adiri hereditas iure ciuili, & necessaria sit bonorum possessio, *vt in leg. posthumus, 12. de iniust. rupt. leg. Paulus notat, 8. de prætor. stipul.*

3 Eo nimirum casu, quo curreret heredi ab eo tempore quo adire potuisset, vt in specie *Defin. præced.* Alioqui sicut nõ curreret heredi, nisi ab adita hereditate, vt ibi diximus, ita neque bonorum possessori, nisi à petita bonorum possessione. Vide Ias. *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

4 *d. l. 1. & 2. de bonor. poss. l. hereditatis. de verb. signif.*

5 Nam hodie tenetur heres ob non confectum inuentarium ad solida legata, *d. l. vlt. C. hoc tit.* cum olim non teneretur vltra vires patrimonij, *l. in ratione, 11. §. quod vulgo.* iunct. *l. 1. & pas. D. ad leg. Falcid.*

6 *l. 1. & tot. tit. D. si quis omiss. caus. testam. D. & C.*

7 Qui enim dubitat de viribus testamenti, is hereditatem nec adire nec repudiare potest, *l. nec is, 17. in prin. & l. seq. l. si is ad quem, 22. vers. veluti agnatus proximus, l. 23. D. de acq. her.* Nullitatis tamen quæstio non impedit aditionem, Bald. *in l. 3.*

per tl.

per ill.text.C.eod.Bart.*in l.gerit*,88.*num*.19.31. *D. eod. & in l.filio præterito.numer*.24.*de iniust. rupt.* vide *l. 2. C. de inr. & fact. ignor.*

8 Quæ Papiniani ratio est *in l. ventre*,84. *de acquir. hered.* & Pauli *in l.4 §. vlt.& l.5. D.de bonor.poss. contr.tab.*

9 Ne melioris conditionis sint stulti quam periti, D. *quod vi aut clam.*

10 Itaque nullum videtur sentire damnum, cum ex culpa sua sentiat,*l.quod quis*,203.*de reg.iur.*

11 Est enim ignoscendum ei, si non diuinauit testamentum postea repertum,*ar.l si putator*,31 *ad leg. Aquil.l.4 §. illa etiam quæstio.de doli except.*

12 Qui enim semel hereditatem adiit,non potest exonerari,nisi deferatur ei conditio,*l. cum hereditate*, 55. *de acquirend. hered.*

13 Vt improuisi oneris ratio habeatur,*argu.l. in venditione, D.de action.empt.*

14 Cum ea,quæ de nouo emergunt,nouo indigeant auxilio,*l.de ætate*,11.§.*ex causa,de interrog.in iur.faciend.*

15 Nemo enim damnosam hereditatem vltro aditurus fuisse creditur,*l.nec emere*,16. *C.hoc tit. l. filium*,20. *de bonor. possess. contr.tab.*

16 Debet enim quisquis hereditatem adit suspectum habere periculum latentis æris alieni,*l.4. C. ad SC. Treb.* Potest siquidem es alienum latere,sed legata,cum in testamento vel codicillis tantum relinquantur,non possunt latere,nisi quamdiu testamentum & codicilli latent.

17 Quisquis enim heres est,siue ex testamento, siue ab intestato, tenetur perinde creditoribus hereditariis, ideoque prætoris edictum,*si quis omiss. caus.test.* non prospicit creditoribus,qui nullo indigent auxilio,sed tantum legatariis & fideicommissariis,vt alibi scripsimus.

DEFINITIO XI.

Inuentarij beneficium repudiatum potest repeti ex causa superuenientis testamenti, in quo multa sint legata.

SVperioribus consequens est, vt si heres, qui metu æris alieni consilium ab initio ceperat conficiendi inuentarij,melius postea exploratis creditoribus hereditariis, purè heres esse maluerit, [1] perinde inuentarij beneficium repetere possit ob emergens testamentum, quo institutus legatisque oneratus proponatur, ac si nunquam id abiecisset. [2] Quæ enim de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ad euitandos sumptus, quos plerunque magnos fieri necesse est,in conficiendo inuentario.

2 Etsi solet dici, non esse quem admittendum ad beneficium,quodsemel abiecerit,*l.1. § qui semel noluit.de succes.edict. l.item quæritur*,17.§.*si venditor,de ædilit.edict.*

3 *l.de ætate*,11.§.*ex causa*,D.*de interrog.in iur.fac.*

DEFINITIO XII.

Vindiciæ secundum legatarios fundorum dicendæ sunt,cum onere nudæ repromissionis,& sine alienandi licentia,si heres dolose versatus dicatur.

PEndente de eo quæstione, an beneficio legis & inuentarij heres gaudere debeat, si dolose & fraudulenter in hereditate versatus dicatur, [1] vindicias secundum legatarios dici placuit, [2] adeoque nullo satisdandi onere iniuncto, cum legati fundi proponerentur. [1] Sane repromittere iussi sunt, [4] legata se restituturos, & in hereditatem relaturos, si quando ita fieri debere pronunciaretur. Interea tamen fundorum alienatio directè iis interdicta est. [5] In eadem causa.

1 Dolus enim heredis eum ab hoc beneficio excludit, Nouel.1.*De hered.& Falcid.* Vide tamen quę scripsi *in 1 part.Chiliad.De error.pragmat.*

2 Intellige si aliquid imputari possit heredi,cur non fecerit inuentarium,vt in specie *Defin.10.supr.*

3 Nullum enim hoc casu periculum est, ne damno heres afficiatur. Sic dicimus possessores immobilium non cogi satisdare,*l sciendum*,15.*in princ.D.qui satisd.cogant.*

4 Nullum enim damnum aut incommodum est in nuda repromissione,*l.2.§.sed si dubitetur,de ind.cum similib.*

5 Tanquam rei litigiosæ,*l.vlt. & tot.tit. C. de litigios.* & ne durior fiat conditio heredis per alienationem, *l. alienationes*, 13.*famil.ercisc.*

DEFINITIO XIII.

Dicens se heredem cum beneficio legis remanet heres pure,si non exhibeat inuentarium,& quid si negauerit se heredem esse,nisi cum beneficio inuentarij?

QVi fatetur se heredem quidem esse, sed cum beneficio legis & inuentarij, si de inuentario legitime confecto non doceat,remanet heres pure. [1] Nec hoc casu locum habet,quod dici solet, in ciuilibus causis non scindi confessionem. [2] Qui enim cum beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouit,nō minus heres est, quam qui pure & simpliciter. [3] At quid si dixerit,non esse se heredem,nisi cum beneficio legis & inuentarij? Quidam putabant non esse hunc heredem,quoniam sublata illa adiectione, De beneficio inuentarij,nihil supersit præter negatiuam illam propositionem,*non esse se heredem*. [4] Mihi contra videbatur,quia qui negat se heredem esse, nisi cū beneficio legis & inuentarij,hoc ipso affirmat euidētissime,heredem se esse cum beneficio legis, [5] neque inter hęc nisi verborum sonus quicquam differt. [6] *Ita tractatum est* in causa Donatę & Bertrandæ Morens, 6.Id.Iun.1590.Iunge Defin.8.supr.

1 Dixi *Defin.8.supr.*

2 Debet enim tota confessio vel agnosci vel repudiari, *arg.l.cum quæritur*, 16. D.*de admin.tutor.l.nam absurdum*, 7. *de bon.libert.l.eum qui*,18. §. *vlt. de his quæ vt indign.* Secus est in criminalibus,vt alibi dicam.

3 *l.vlt. C.hoc tit.*

4 Itaque hoc casu non habet locum ratio, qua vsi sumus *Defin.8.supr.*

5 Negatiua enim facta in vnum casum includit affirmatiuam in casum contradictorium.

6 *Vt in l.5.D.de pignor.*

DEFINITIO XIV.

De iure prælationis inter creditores chirographarios & pignoratitios.

SI duo sint creditores, quorum debitorem quis se adscripserit propria adnotatione, & in suarum codice rationum, tum adita debitoris hereditate cum beneficio legis & inuentarij concurrentibus hereditariis creditoribus de iure prælationis inter eos contendatur, non præferetur, qui neque hypothecam neque priuilegium aliud, quam temporis, habet. Nam inter creditores chirographarios priuilegia non ex tempore æstimantur, sed ex causa, [1] vt is demum præferri debeat, qui & potiore & fauorabiliore causa nitatur, [2] sin omnes eiusdem tituli fuerunt,concurrunt, licet temporis diuersitas interuenerit. Quod enim vulgo iactatur,potiorem esse iure qui prior est tempore, [4] ad pignoratitios tantum creditores, [5] non etiam ad chirographarios pertinet, cum propria debitoris adnotatio nullum creditori ius tribuat, nisi in personam debitoris. [6] Nec distinguunt Pragmatici nostri, an chirographo bona obligata sint nec ne, sed tantum vtrius chirographi scriptura prius recognita sit, quandoquidem in eo errore versantur, vt existiment,conuentionem

Source : BIU Cujas

de pignore chirographo insertam nullius esse momenti, nisi à quo die recognita est scriptura: ab eo vero die nasci & hypothecam & hypothecariam, licet in chirographo nihil de pignore conuenerit. Quod vtrumque tamen à nobis satis superque alibi refutatum est. [7] Illud sanè constat, inter creditores chirographarios non esse quem ob id solum præferendum, quod maioris quantitatis creditor reperiatur. [8] Tum enim priuilegium habet is, qui maioris quantitatis creditor est, cum nullum ex ea re cæteris damnum infertur, vt euenit, cum bona debitoris distrahuntur, & par à pluribus creditoribus conditio offertur. [9] Nam in cõparatione extranei, & eius, qui creditor cognatusve est, præfertur creditor cognatusve, magis tamen creditor quam cognatus, & inter creditores potior habetur is, cui maior pecunia debetur. [10] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomæi Fosse, 6. Calend. Iulij 1591.

1 *L. priuilegia 42. de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l. 27. de priuileg. credit.* & ibi late Ripa.

2 Sunt enim causæ quædam fauorabiliores, vtputa dotis, alimentorum, depositi, & aliæ si quæ sunt similes. Dixi *Defin. 4. supr.*

3 Vt scriptum est *in d. l. priuilegia.*

4 *L. 2. & 5. C. qui potior. in pignor. habean. cum similib.*

5 Inter quos etiam tamen fallit interdum ea regula *l. interdum 5. D. eod. tit. & seqq.*

6 Non enim creditoribus omnibus datum est ius tacitæ hypothecæ, sed in quibusdam tantum causis, de quibus *in tit. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. constr.* Scripsi *in Err. 1. Decad. 1. De error. Pragmat.*

7 *In dicto Error. 1. & 3. Decad. 1. De errore Pragmatic. & interpr. iur.*

8 Quid enim commune habet quantitas debiti cum causa.

9 Aut cum creditores in aliquam rem consentire necesse est, nec tamen consentire volunt, *vt in l. maiorem 7. D. de pact.*

10 *L. cum bona 16. D. de reb. auctor. iud. possid. aliàs l. 1. de priuileg. credit.*

DEFINITIO XV.

Inter legatarios non est locus prælationi, præterquam si vnius legati fauorabilior causa sit, quàm cæterorum.

SImile est, quod sæpius constitutum & pronunciatum fuit: Inter legatarios eodem testamento honoratos nullum prælationis ordinem esse, sed omnes concurrere, [1] idemque esse, si vni testamento legatũ sit, alij codicillis siue anterioribus, siue posterioribus, [2] nisi legati causa dispar, & vnius fauorabilior, quam alterius proponatur. [3] Neque enim casus hic ex iis est, in quibus ordo scripturæ attenditur. [4] Voluntatis enim non scripturæ ratio legatum facit. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vide Paulum Castrenf. *in l. contractus 17. num. 7. C. de fid. instrument.*

2 Nam cum factum est testamentum codicilli siue ante, siue postea facti, quæcunque scripta sunt in codicillis sic habẽtur, ac si in testamento scripta essent, *l. 2. §. codicillorum. D. de iur. codicill.*

3 Finge enim legatum fuisse in causam piam alimentorum. Etsi hæc quoque pia est, *l. 2. & 5. de agnosc. & alend. liber.*

4 *Vt in l. si Titio fructus 33. in princip. D. de vsufruct.* & aliis ibi allegatis.

5 *L. si mihi 12. in fin. de legat. primo. leg. cum pater 77. §. fidei tuæ 12. de legat. secundo.* [Illud sane constat impensam funeris & infirmitatis habere priuilegium ante omnes alios creditores etiam expressam hypothecam habentes tanquam fauorabiliorem cæteris omnibus ob memoriam humanæ condicionis. Roll. à Valle *cons. 14. sub num. 20. volum. 1. Ant. Negus. in part. 5. De pignor. membr. 2.* Caualcanus qui vtrumque refert & sequitur, *in tract. De vsufr. mulier. relict. nu. 218. in fin.*]

DEFINITIO XVI.

Potest mandari executioni sententia contra defunctum, lata etiam pendente instantia discussionis, si doli suspicio aliqua sit contra heredem.

QVoties suspicio probabilis est, in creditorum fraudem captatum esse ab herede beneficium legis & inuentarij, [1] forte quod hereditatem locupletissimam [2] & soluendo esse constet, aut quod post elapsa conficiendi inuentarij tempora nulla confecti aut incepti inuentarij probatio afferatur, [3] aut denique, quod in peragenda hereditatis discussione negligentissime versatum heredem appareat. [4] Æquissimũ est creditori cuilibet, sed ei præsertim, qui contra defunctum, dum viueret, sententiam obtinuerat, actionem exequendique potestatem dari in res ipsas hereditarias, [5] nec tantum pro debito, sed etiam pro expensis litis, [6] ne alioqui beneficium iuris optima ratione introductum, calumniosa, vt passim hodie fit, subtilitate ad iniuriæ occasionem protrahatur, [7] cum eo tamen, vt creditor caueat nuda repromissione, se facturum, vt, si quando hereditatis excussio distractioque fiet, eę ipsæ res, in quas executio facta erit, in hereditate reponantur, aut earum saltem pretia cum omni eo, quod præterea intererit hereditatis. [8] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Vulliod, contra D. de Lucey heredem N. Bonifacij de Richard D. de Banges, 4. Id Aug. 1592.

1 Quod passim hodie fieri quotidiana experientia compertum est.

2 Etsi non est nouum, vt hereditatem locupletissimam sine dolo quis habere pure nolit, si forte alia causa sit, propter quã noluerit negotiis hereditariis implicari, *l. quia autem 6. §. si patronus. in fin. l. si testamento 22. in fin. D. si quis omiss. caus. testam. l. 4. D. ad SC. Trebell.*

3 Intellige, si nullam suæ cessationis probabilem causam heres adferat. Si enim nihil possit ei imputari aliud est, vt in specie *Defin. 10. supr.*

4 Facit enim heres in hoc casu moram solutioni, cum facit moram liti, *arg. l. si cui legatum 92. in fin. de condit. & demonstr. l. si seruo 84. de leg. 2.*

5 Ne fatum & mors debitoris noceat creditori, qui diligẽs fuerat in agendo, *arg. l. 3. D. de separat. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

6 Harum enim eadem ratio esse solet, quæ debiti principalis, & idem fauor, *l. Lucius 19. D. de vsur. l. petitor 30. D. de liber. legat.*

7 Contra *l. Paulus notat 8. de præt. stipul. d. 4. C. de emancip. liber. l. ex facto 43. de vulg. & pupill. subst.*

8 Vt hoc remedio & victori & hereditati, omnibusque quorum ratione hereditatis interest, consulatur, nec quisquam fraudetur, *l. is qui 8. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO XVII.

Inuentarium factum, non vocatis quibusdam creditoribus, valet quantum ad vocatos, & leuiorum solemnitatum omissione non vitiatur.

INuentarium, quod solemne vocant, si ab herede beneficium legis implorante factum sit vocatis quibusdam creditoribus, aliis vero non vocatis, valere non potest, quod ad eos, qui vocati non sunt, [1] sed quod ad vocatos attinet, nihilominus valet. [2] Quid si sacrosanctæ crucis signum omissum sit, aut bonorum æstimatores nulli interuenerint? Æquè valebit. Sunt enim hæ solemnitates ex leuioribus, quarum omissionem iniquum esset ei nocere, cuius dolus nullus argueretur. [3] Quinimo defendi potest æstimationem illam singularum rerum hereditariarum, quæ per viros probos fieri solet, quoties inuentarium

uentarium conficitur,non esse ex iis solemnitatibus, quas Iustiniani lex requirit.[1] Quamuis enim eius vsus sit perutilis,ob hoc ipsum,vt si res hereditarię culpa heredis peribunt aut deteriores fient,sciatur facilius, quid ille ob eam causam præstare debeat.[2] Tamen etiam cum æstimatio rite facta est,non idcirco prohibentur creditores maiorem probare æstimationẽ,vt ex contrario heres minorem.[6] Itaque eo tãdem recidere rẽ oportet,vt bona omnia sub hasta vendantur, tantique essevideantur quanti publice vẽdi possunt[7]. Neque enim prior illa ęstimatio fit,vt aliis plerisque casibus venditionis causa,[8] sed tantum vt creditoribus,legatariis,& heredi interea ęquè consulatur.[9] *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani & heredũ Andreæ Galley,4. Non. Decembr. 1592. & iam antea pro N.Francisco Crasso,contra D. Aduocatum Gabrielem Damodry.8.Cal.Sept.1592.

1 Ne iis noceat res inter alios acta,contra *l.etiam 29.§.vlt. de minor.l.de vnoquoque 47.de re iud.l.nam ita 39.D.de adopt.*

2 Ne vtile per inutile vitietur,*l.placuit 29.D.de vsur.*

3 Bart.& cæteri *ad l.vltim. C. hoc tit. & ad Nouell.1.de hered.& Falcid.*

4 Nihil enim tale scriptum est *in d.l.vlt.& d. Nouell.1.*

5 *Vt & in l.si inter 21.Cod.de iur.dot.l.æstimatis 50.D.solut. matrimon.*

6 Quia æstimatio illa non probat verum valorem, nec præiudicat veritati.

7 Quia tanti vnaquæque res est quanti vendi potest ex communi æstimatione,*l.pretia rerum 63. ad leg.Falcid.l.si seruus 33.ad leg.Aquil.*

8 *Vt in l.quoties 16.D.de iur.dot.*

9 *Vt in d.l.si inter.& d.l.æstimatis.*

DEFINITIO XVIII.

Non datur restitutio maiori ad implorandum beneficium inuentarij post tractatas res hereditarias,sed minori datur non doloso.

EI,qui res hereditarias prius attigit, quam inuentarium conficeret,si post lapsa tẽpora imploret beneficium inuentarij,deneganda omnimodo est in integrum restitutio.[1] Nam & denegaretur,etiamsi tẽpora largirẽtur post tractatas pro arbitrio & dilapidatas res hereditarias.[2] Solus minor excipitur,si per inconsultam facilitatem ætatísve lubricum damnosam hereditatem adierit,[3] non etiam si dolo,& vt ętatis prætextu in hereditate siue opulenta,siue dãnosa impune grassaretur.[4] *Ita Senatus* pro N. Antonio de Brueil D.de la Bastie,Prid.Id.Nouem.1592.

1 Nunquam enim æquum est dari restitutionem ei, cui potest imputari,vt nõ fecerit,quod facere debuit.*l. 1. & tot. tit.de in integr.rest.l.Papinianus 20. & pass.* D. *de minor.* [Et ob eam causam obserua etiam quod pauci obseruant, non posse implorari beneficium inuentarij, ne quidem per restitutionem in integrum à maiore qui petiit tempus ad deliberandum, *l. vlt.§.sin autem hoc aliquis per. C.hoc tit.* adeóq; licèt non petierit si modo dixerit se deliberare,*Glos. ibid. in verb. obseruauerint*, quia nec necesse est petere tẽpus ad deliberandum cum is qui nec adit nec repudiat sed tacet sciens delatam sibi hereditatem hoc ipso deliberare videatur,*l. cùm antiquioribus 19 vbi* Bald *& alij C. eod.* licèt hoc plerique intelligant ad effectum trãsmissionis tantum. Et hoc in pœnam spreti beneficij nouæ legis, *vt constitutio*, licèt is qui deliberare maluit nihil attigerit hereditarium. Idque siue inuentarium sollenne aliquod confecerit, siue nullũ : Multo magis si non fecerit solenniter. Debet enim facere cum omni subtilitate, tum quoque cùm deliberat vt lex habet. Itaque nihil ei prodest deliberare nisi vt possit intra tempus præfitutum repudiare si nihil fecerit propter quod videri possit adiisse purè, sed repudiatione expressa opus est. Alioqui tacitè intelligitur adiisse purè, *d. §. sin autem.* vbi glos. & omnes præsertim Bart & Castrens. Quid verò si quis petierit tempus ad deliberandum, An poterit saltem intra illud tempus adhuc implorare beneficium legis & inuentarij? Sic plerique putant propter illa verba *d. §. sin autem post tempus præfitum*, quæ sic accipiunt acsi scriptum esset *post elapsum tempus præfitutum.* Ex Guil. Bened. in verb. *mortuo itaque testatore.* Sed malè : sensus enim horum verborum ille est, ac si scriptum esset *postquam præfitutum est tempus*: aut quod effectu idem est *post præfitutionem temporis.* sola namque electio iuris deliberandi tollit beneficium legis & inuentarij: vt verba Iustiniani demonstrant. Nec aliud sensit Guill. Bened. supradicto loco si bene inspiciatur. Fortius dicendum est si in sollennitatibus inuentarij tale quid omissum vel admissum sit quod probationem doli possit inducere ne quidem minori succurrendum esse per in integrum restitutionem, puta si instrumenta quæ in hereditate reperta sunt in folle tantùm referri in repertorium curauerit, nulla eorum facta designatione,ne per numerum quidem,*Auth.si omnes §. si min. se ab hered. abstin.* Maximè si apochæ aliquæ fuerint,& is postea velit se dicere creditorem.Finge dicere illum se creditorem eius quantitatis quam ex aliis indiciis verisimile sit solutam fuisse.Quidni præsumptio doli capiatur contra eum, qui tam malè se gesserit in conficiendo inuentario? Quid si præterea illud concurrrat vt creditores certos, quos ex decreto iudicis & ex ratione iuris vocare debuerat ad confectionem inuentarij non vocauerit? Vide Francisc.Marc. *quæst. 28. part.1.alias quæst.488.part.2.* Ita tractatum in Senatu 16. Iunij 1612.Adde Osach.*Decis.87.num.6. & 7.* vbi ait neque mulieri neque rustico succurrendum per restitutionem in integrum si quid peccauerint circa formã conficiendi inuentarij, quia nulla lege id cautum est.Vide tamen Mich. Grass. *lib.2. sent. in artic.* Ius deliberandi *quæst.3. num.* 4.vbi videtur defendere peti debere. Alioqui nullum tempus currere,sed ius hoc durare vsque ad 30.annos Adde eundem *quæst.* 4. Sanè quisquis conficit inuentarium necesse est eum facere vel tanquam deliberantem, vel tanquam adeuntem, quod in dubio potiùs præsumendum est, siue inuentarium solenne faciat siue non solenne,licet contra sentiat post Salic.Mantic.*li.12.de coniect. vlt.vol.tit.9.nu.*15. Idem Grass.contra Salic.in art.Acquisitio hereditatis *quæst.*10. *num.3.* Et qui contra putant in non sollenni inuentario debent intelligi de scriptura quæ contineat descriptionem omnium bonorum ita vt careat fraudis suspicione.]

2 *Arg.l.vlt.C.de repud.vel abstin.hered.*

3 *L.1.& tot.tit.C.si vt ab hered.se abstin.*

4 Nec enim vnquam restituitur minor, vt nec maior aduersus proprium dolum, quia dolus semper restitutionem excludit,*vulg.iurib.Not.ad l.vlt.C.hoc tit.& ad Nouell.1 §.fiat igitur De hered.falc.*

DEFINITIO XIX.

Priuandus est beneficio inuentarij heres, qui illud non conficit intra tempus constitutum,quod plerumque trimestre est.

QVoties apparet eum,qui hereditatem sibi delatam adiit cum beneficio legis & inuentarij,cõsilium inire fraudandorum creditorum, [1] & vt longior iis mora fiat discussionis instãtiam in longiora tempora protrahere, solet Senatus noster præfigere illi tempus,intra quod curet terminari instantiam, [2] quo non facto si nullam excusationis causam probabilem adferat, [3] legis beneficio priuetur, quod in alterius iniuriam captauerat. [4] Tempus autẽ illud plerumque trimestre est.Interdum tamen longius: [5] vix vnquam breuius,propterea quod eiusmodi litiũ explicatio ob numerum collitigatorum, & rerum de quibus agitur multiplicem varietatẽ, difficilior esse soleat. [6] *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron, 6. Non.Decemb.1592.

1 Nam fraus fit creditoribus etiam in tempore, cum tempus non minus quam summa sit pars obligationis,*l. 1. §. editiones.D.de edend.§.plus autem.Inst.de action.*

2 *Arg.l.scimus 36.§.vlt.C.de inoff.testam.*

3 Non enim omnis cessatio moræ & culpæ annumeratur, sed ea tantum, quæ excusationem nullam habet, *l. sciendum 21.& seqq.D.de vsur.*

4 Abuti enim hoc esset non vti legis beneficio, quod nemini captiosum & iniuriosum esse vnquam debet,*l.4.Cod. de emancip.liber.l.Paulus notat.8.de præt.stipul.*

5 Scilicet pro arbitrio iudicis : nulla enim certa lege hoc definitum est.

Source : BIU Cujas

6 Est enim vnico iudicio terminanda, cum sit vna lis tantum, *l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XX.

Beneficium inuentarij implorandum est antequam quid attingatur hereditarium, quamuis tempus non currat nisi ab adita hereditate.

IS, cui ex testamento aut ab intestato delata est hereditas, si rem hereditariam vendiderit, nec in ipso negotio aut ante protestatus sit, [1] nolle se hereditatem agnoscere, nisi cum beneficio legis & inuentarij, pure adiisse intelligitur, [2] nec beneficium hoc, quod semel abiecisse videatur, implorare postmodum potest. [3] Neque est contrarium, quod tempus conficiendi inuentarij non incipit currere, nisi à die aditæ hereditatis: [4] id enim ita intelligi debet, si eodem instanti, quo hereditas adita est, legis quoque beneficium agnitum sit, [5] alioqui aperta esset fraudibus via, si post agnitam pure hereditatem celatasque fortasse aut dilapidatas res hereditarias heres ad conficiendum inuentarium admitteretur. [6] Ac quamquam Iustiniani constitutio, [7] quæ prior beneficium hoc induxit, non priuat beneficio inuentarij heredẽ, qui ex hereditate aliquid celauerit aut subripuerit, sed tantum condemnat in duplum, alio tamen iure vtimur ex Nouella eiusdem Iustiniani constitutione, [8] quę optima profecto ratione indignum legis beneficio facit heredem, qui in eo implorando male dolosque versatur. [9] Itaque hoc vno casu, non etiam si quid in solemnitatibus cæteris per incuriã fortasse aut imperitiam tabularij, quem Commissariũ vocant, peccatum sit citra heredis dolum, solet Senatus heredi adimere beneficium legis. [10] Cui consequens est, vt si heres, qui rem hereditariam vendidit, ante imploratum id beneficium, iustam habuerit causam existimandi rem illã ad se pertinere ex alio iure quã hereditario, mereatur excusationem, [11] licet non in facto tantum, sed etiam in iure errauerit. Iuris enim ignorantia stultitiæ potius quam dolo comparatur. [12] *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani & heredum Andrææ Galley, 4. Non. Decemb. 1592.

1 Protestatio enim faceret, vt rem hanc alienando, non tamẽ videretur hereditatem pure agnoscere, *l. pro herede 20. D. de acq. hered. l. 14. §. plerique de religios. & sumpt. funer.* Vide tamen *Def. 7. nu. 6. supr.*

2 Nemo enim heres est cum beneficio legis & inuentarij, nisi qui beneficium illud diserte ac expresse implorauit, *l. vlt. C. hoc tit.* [quæ sic intelligi debet. Et hoc diserte constitutum est edicto Sereniſſimi Ducis nostri, quod factum est de heredibus cum beneficio legis & inuentarij. Quo additum etiam est ad ius commune, vt nec si imploret heres beneficium legis & inuentarij, possit tamen quicquam attingere ex hereditate ante confectum perfectúmque inuentarium. Sed interim debeat dari curator bonis qui ea regat & conseruet. Multo magis si quid subripiat aut aliter faciat dolo malo, cùm antea non teneretur eo nomine, nisi in duplum, ex Iustiniani constitutione *in dict. l. vlt. § scientia.* Scrop. 8. in Decad. 11. De *error. pragmat. Err. 5. & 6.*]

3 Ne videantur ei esse ludibrio leges, *l. vlt. §. vltim. C. de bon. quæ liber. l. 17. § si venditor. de ædil. edict.*

4 Vt dixi *Defin. 9 supr.*

5 Est enim quid vnicum & indiuiduum nec duas habens partes, heredem esse cum beneficio legis & inuentarij. Itaque talem ab initio fieri necesse est vel numquam.

6 *Arg. l. vlt. C. de repud. vel abst. in. hered.*

7 *In d. l. vlt. C. hoc tit.*

8 *Nouell. 1. de hered. & falcid.*

9 Committit enim contra legem, cuius auxilium inuocat, *l. auxilium 77. in fin. D. de minor.*

10 Ne factum alterius noceat heredi, contra *l. factum cuique suum. & l. non debet alteri 74. de regul. iur.* præsertim, cum non possit imputari heredi, qui Commissarium non elegit. Solet enim ille dari à iudice, licet vt plurimum is detur quem heres nominat.

11 *L. cum in bonis 86. de acq. hered.*

12 *L. sed etsi 25. §. scire. de petit. hered. l. regula 9. §. vlt. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XXI.

Subrogari potest notarius in locum defuncti commissarij ad redigendum inuentarium in formam publicam.

TAbulario &, vt vocant, commissario, qui ad solemne inuentarium conficiendum datus fuerat, prius defuncto, quam impleti muneris scripturam in mũdum redegisset, nihil prohibet, quinimo prorsus necesse est, [1] ne rei gestę veritas aut veritatis probatio intercidat, [2] aliũ nominari, qui defuncti notas in congruam & ampliorem formam extendat, [3] ita tamẽ, vt nihil ex iis, quæ ad actus substantiam pertinent, immutetur, [4] & à stylo prioris notarij quam minimum fieri poterit recedatur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, cum de inuentario bonorum D. Marchionis d'Aix tractaretur, defuncto Nicolao Vicaire, 17. Cal. Iul. 1593.

1 Hic enim casus ex iis est, in quibus necessaria est scriptura, cum non sufficiat factum esse inuentarium, nisi etiam constet rite factum esse. De quo tamen constare non potest, quin forma inuentarij exhibeatur ex scripto, *d. l. vlt. C. hoc tit.*

2 Fiunt enim & sunt necessariæ ob hanc potissimum causam scripturæ, *l. 4. de fid. instrum. l. 4. D. de pignor.*

3 Vt fit etiam de cæteris omnibus, quæ per notarij manum & stipulationem expediuntur.

4 Idem enim tenor actorum perseuerare debet, *l. Paulus respondit 42. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXII.

Spoliatus restituendus est antequam conficiendi inuentarij tempus ei currat.

TEmpus conficiendi inuẽtarij non currit heredi spoliato nisi à quo die in rerum omnium hereditariarum possessionẽ restitutus sit, [1] præsertim si cũ eo res sit, qui dicitur spoliasse, [2] nisi ponas iam lapsa fuisse conficiendi inuentarij tempora ante spoliationem. [3] *Ita tractatum est* in publico Auditorio in causa N. Marij de Turretin, & N. Iacobinæ de Ionty Dominę de Saincte Croix, 12. Cal. Mart. 1595.

1 Quomodo enim posset heres curare vt conscriberetur inuentarium earum rerum, quas non possideret?

2 *Arg. l. 1. §. vlt. D. vti possid.*

3 Superueniens enim spoliatio non potest restituere beneficium inuentarij, quod iam lapsu temporis amissum fuerat. Nihil siquidem potest aut debet spoliator reddere, nisi quod spoliatio abstulit.

DEFINITIO XXIII.

Filius, qui inuentarium non confecit, neque legitimã amittit, neque Trebellianicam, nec eo minus tamen tenetur satisfacere creditoribus ex legitima & Trebellianica.

FIlius, qui paternæ aut maternæ hereditatis inuentarium non confecit, neque legitimam amittit, neque Trebellianicam ex receptiore nostrorum sẽtentia, [1] quam Senatus noster vt veriorem & humaniorem plerisque placitis cõprobauit. [2] Ergo neque legatariis, neque fideicommissario vniuersali quicquam de suo præstare filius cogetur. [3] Id enim omnino cõsequens est, cum ex legatis ipsis & ex fideicommisso vniuersali quartã ipse sit detracturus. [4] Sed tamen non faciet ea res, quo minus cæteris creditoribus, qui non de lucro captando, sed de damno vitando certãt, teneri debeat, vt iis etiam ex Trebellianica satisfaciat: sũt enim illi fauorabiliores, [5] quibus nimirum etiam de legitima satisfaciendum est, cum nõ nisi deducto ære alieno debeatur. *Ita Senatus* in causa N. coniugum de Bienuenu, & fratrũ de Bellegarde, 15. Cal. April. 1595.

1 Ex notat.

Source : BIU Cujas

1 Ex notat. *in l. vlt. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

2 Scilicet in liberis primi gradus, quorum & aliud priuilegium est *in l. iubemus 6. C. ad SC. Trebell.*

3 Quod ius olim omnium heredum commune fuit. Nemo enim ex testamento supra vires patrimonij quicquam præstare cogebatur, *l. in ratione 11. §. quod vulgo. D. ad leg. Falcid.*

4 Quam placet etiam non posse prohiberi liberis primi gradus, *not. ad d. l. iubemus 6. C. ad SC. Trebell.*

5 *L. quod autem 6. §. simili modo. D. quæ in fraud. credit. l. 4. §. si cum legitima, & seq. D. de doli mal. except.*

6 *L. Papinianus 8. §. quarta autem. D. de inoff. testam.*

DEFINITIO XXIV.

Fideicommissarius siue vniuersalis siue particularis, debet conficere inuentarium, ne teneatur supra vires fideicommissi. Nec ei prodest inuentarium factum ab herede.

FIdeicommissarius vniuersalis aut particularis, id est, cui pars hereditatis restituenda est,[1] cum heredis loco sit,[2] perinde ac heres ipse inuentariū conficere & potest & debet, alioqui tam legatariis & fideicommissariis singularibus, quam creditoribus satisfacere in solidum compellitur. Sed an inuentarium iam ab herede fortassis confectum prodesse fideicommissario poterit, vt supra vires hereditatis non teneatur?[3] Et verius est non prodesse,[4] si non hoc quoque ius & beneficium inuentarij nominatim cessum in eumque translatum sit,[5] quod vtique per heredem fieri, si velit, potest.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam is, cui certa res præstatur, non particularis, sed singularis fideicommissarius dici debet, vt docuimus *in Chiliad. De error. Pragmat.*

2 *L. 2. & pass. D. ad SC. Trebell. §. restituta. Inst. de fideic. hered.*

3 Ita nostri communiter *ad d. l. vlt. C. hoc tit. & ad Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

4 Cum possit fieri, vt nolit fideicommissarius vti beneficio legis, quo scilicet vti nemo cogitur.

5 Non enim hoc ius fuit in hereditate, ideoque speciali cessione indiget *l. si heres. D. ad Trebell.*

6 Non est enim beneficium hoc personale, cum transmittatur ad heredem heredis, sicut cætera iura hereditaria. Quod autem transmissibile est, regulariter etiam est cessibile, *l. ex pluribus 42. D. de admin. tut.*

DEFINITIO XXV.

Inuentarium debet continere descriptionem specificam rerum omnium, aut genericam, quæ pondere, numero, & mensura sit distincta.

INuentarium, præsertim solemne, cuius beneficio velit heres priuilegium habere, ne teneatur vltra vires hereditatis,[1] non aliter valere potest, quam si bonorum omnium mobilium & immobilium, quæ in hereditate sunt, descriptionem contineat,[2] eámq; clarè & distinctè definitam per pondus, numerum, & mensuram, qualitatem & quantitatem rerum hereditariarum, ne fraus vlla fieri possit. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

2 Nam & inter cæteras solemnitates hæc vna est, quod heres cogitur iurare nihil à se dolo malo subtractum cessumve fuisse.

3 Non enim aliter possunt bene describi ea, quæ consistunt in pondere, numero, & mensura, *l. quod sæpe 35. §. in his. de contr. empt.*

DEFINITIO XXVI.

Quando valeat inuentarium etiam in præiudicium eorum, qui non sunt nominatim vocati?

QVod vulgo iactatur, ad inuentarij solēnis confectionem vocari debere omnes quorumcunque interest,[1] non ita accipi debet, vt singulos nominatim vocari necesse sit: sufficit enim vocatos esse generaliter omnes voce præconis, certamque iis in hanc rem diem & horam dici,[2] idque indubitatè verum est, quod ad eos creditores attinet, qui non sunt certi.[3] Sed etsi proponantur plures, inter quos idem crediti ius sit commune, sufficiet vocari quosdam ex ipsis. Ratio enim connexitatis facit interdū, vt res etiam inter alios acta aliis prosit & noceat.[4] Illud quoque obseruandum est, non esse citandum eū, qui si adesset, contradicere non posset,[5] & hoc casu non procedere, quod dici solet, ad vnumquemque actum citari debere omnem, quisquis ex eo actu lædi potest.[6] Nunquam enim audiendus est, qui nihil aliud allegat, nisi quod non fuerit citatus, si nihil aliud adferat ad rem pertinens, quod dixisset, si fuisset citatus.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex reg. l. nam ita 39. de adopt. l. etiam 29 §. vlt. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

2 Ne alioqui ea solemnitas inducatur, cui satisfieri sit impossibile, *l. si programmate 7. C. de remiss. pignor.*

3 Qui enim certi sunt, ij nominatim vocari debent ex legibus citatis *num. 1.* Ita nostri vulgo *ad l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *Defin. 37. infr.*

4 *L. vnic. C. de consort. dit. l. 2. & 3. D. de duob. reis.*

5 *Ex reg. l. qui potest 126. de reg. iur.*

6 *d. l. nam ita 39. de adopt. & aliis supra citatis.*

7 Tanquam cuius nihil interfit. Nemo enim, siue agendo, siue excipiendo, audiendus est sine interesse, *l. ille à quo 13. §. si de testamento.* & ibi Alex. *D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXVII.

Casus, in quo potest quis in integrum restitui ad implorandum beneficium inuentarij etiam post puram aditionem hereditatis.

QVemadmodum ex causa fieri potest, vt qui hereditatem iam agnouit admitti debeat ad eam repudiandam, etiam citra beneficium restitutionis, vtputa si coheredem habuit, qui aut suo iure, aut ex rescripto Principis ab hereditate postmodum abstinuerit:[1] ita interdum euenit, vt aduersus puram hereditatis aditionem restitui quis possit ex iusta causa ad beneficium legis & inuentarij implorādum.[2] Minus enim est beneficium legis implorare, quam hereditatem omnino repudiare, cum is, qui ex legis & inuentarij beneficio heres est, perinde reuera heres sit & maneat, ac si pure heres esset.[3] Iusta vero causa illa esse creditur, si forte filius, qui se putabat patris heredem ab intestato pro quarta duntaxat parte, quod tres haberet fratres, postea reperto testamento se solum institutum repererit.[4] Facilius enim quis moueatur ad agnoscendam periculo suo portionem minimam hereditatis, quam vt ex solo asse heres fieri & oneribus hereditariis implicari velit.[5] Aliud est, si is, qui se putabat heredem ex asse ab intestato, quasi nullo facto testamento, postea institutus reperiatur siue ex asse siue ex parte. Hic enim non in animo acquirendæ hereditatis, sed tantum in iure delationis errauit, nec causam vllam iustā habet petendæ restitutionis tanquam læsus,[6] cum, quod pertinet ad onera hereditaria, nihil interfit, an quis heres sit ex testamento, an ab intestato,[7] nisi ponas legatis oneratam hereditatem, quæ, si testamentum factum non esset, nulla deberentur.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. cum hereditate 55. l. si minor 61. D. de acquir. hered.*

2 Cui enim licet quod plus est, non debet vtique, quod minus est non licere, *l. non debet cui 21. de reg. iur.*

3 Qui vero se abstinet post aditionem siue per restitutionem in integrū, siue alio iure, (qui enim semel heres fuit nūquam repudiare dicitur, sed se abstinere, *l. 1. §. si quis adita. D. ad SC. Tertull.*) is heres quidem summo iure manet, sed heredis loco à prætore non habetur, *d. l. si minor. d. §. si quis adita. l. filius 6. §. 1. de bon. libert.*

4 Non enim potest videri adiisse ex testamento, quod ignorauit, *l. mater decedens 19. D. de inoff. testam.*

Source : BIU Cujas

5 Quia magis damnosa est tota hereditas, quam possit esse pars hereditatis.

6 Omnimodo enim voluit heres esse in solidum.

7 Onera namque hereditaria sequuntur hereditatem siue testamentariam, siue legitimam, non quatenus testamentaria aut legitima, sed quatenus hereditas est.

8 Dixi *Defin. 10. in fi. & 11. supr. eod.*

DEFINITIO XXVIII.

Sola inuentarij apertio non priuat heredem beneficio inuentarij, si nihil fecit dolo malo.

OB id solum, quòd inuentarium solemne ab herede inspectum lectumque sit prius quam iussu iudicis apertum esset, non est heres priuandus beneficio legis & inuentarij,[1] præterquam si dolo malo id factum probetur.[2] Quid enim creditorum interesse potest aut legatariorum, exploratas esse heredi vires hereditarias, posteaquam inuentarium iam conscriptum est?[3] Si modo inuentariũ non corrumpat:[4] tunc enim dolo, & quidem apertissimo facere videretur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam in pœnalibus non debet fieri extensio, vt nec in cæteris odiosis, *vulg. l. cum quidam 59 de liber & posth.* Nulla autem talis pœna in heredem hoc casu constituta est.

2 Dolo enim heredis interueniente aliud est, *Nouell. 1.* & ibi not. *De hered. & Falcid.*

3 Atqui nemo auditur siue agendo, siue excipiendo, sine interesse *l. ille à quo 13. §. 1. ad SC. Trebell. l. 3 §. 1. de verb. oblig.*

4 Scilicet dolo malo.

5 *L. si quis id quod 9 D. de iurisd.* Imo etiam de falso teneretur heres hoc casu. Falsum enim est quælibet veritatis immutatio facta dolo malo in alterius iniuriam, vt dicemus *ad tit. De falsi.*

DEFINITIO XXIX.

De curatore dando hereditati, quæ habet heredem cum beneficio legis & inuentarij.

NOn est dandus curator hereditati, quæ habet heredem, licet non nisi cum beneficio legis & inuentarij,[1] præterquam si heres ipse aliquas in hereditatem ipsam habeat actiones, quas vtique cum aduersus creditores non magis quam contra seipsũ[2] exercere possit, quia defuncti personam non repræsentant,[3] consequens est, vt in hanc causam curator hereditati dari debeat, qui hereditatem defendat.[4] Cæterum ad creditorum actiones excipiẽdas heres qui beneficium legis implorauit idoneus contradictor est, cum perinde verus heres sit, atq; is, qui pure agnouit hereditatem.[5] *Ita Senatus* in relationib. libellorum, Prid. Id. Mart. 1595. & iterum in causa N. Petri Iuge, contra Claudium Iuge, & in alia contra N. Chapelle, 11. Cal. Maij 1595. in secreto Auditorio.

1 Cum non possit dici iacens huiusmodi hereditas, quę habet heredem cum beneficio legis & inuentarij, *l. vlt. C. h. tit.*

2 *L. ne cum filiofamilias 16. D. de furt.*

3 *L. vlt. C. de hered. action.*

4 Ne alioqui videatur hoc casu iudicium sine reo consistere, *c. forus. de verb. sign.* Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *in 1. part. Chiliad. de errorib. Pragmat.*

5 Dixi *Defin. 13. nu. 3. & Defin. 27. nu. 3. supr. eod.*

DEFINITIO XXX.

Herede cum beneficio legis male versante in hereditate, curator bonis dandus est, nisi heres offerat satisdationem.

SI tamen appareat, heredem hunc, qui legis & inuentarij beneficium implorauit, male versari in possessione aut administratione rerum hereditariarum, æquum erit dari curatorem non hereditati, quæ, vt proxime diximus, non iacet,[1] aut heredi, licet minori, qui scilicet inuitus curatorem habere non cogitur,[2] sed bonis hereditariis,[3] & quidem aut substitutum,[4] aut vnum ex creditoribus, in quem nimirum maior pars creditorum & legatariorum consentiat,[5] quasi creditoribus & legatariis omnibus hoc casu in rerum hereditariarũ possessionem missis custodiæ causa,[6] nisi malit heres cauere satisdato legatorum fideicommissorum, totiusque æris alieni nomine, hoc enim remedio satis supérque indemnitati omnium consulitur,[7] præterquam, quod non eo minus permittendum est creditoribus & legatariis singulis, vt adsint distractioni bonorum hereditariorum,[8] non solum vt videant, ne quid per fraudem fiat aut per sordes, aut per gratiam,[9] sed etiam vt sciant, quid & quantum ex venditione redigatur, ne alioqui parum eis prosit, quod cautum habeant, si ignorent quantitatem, cuius nomine cautum videri debeat.[10] *Ita Senatus* in alia causa N. Petri Iuge, & Francisci Iuge procuratoris, Idib. April. 1595.

1 Etsi curatorem hereditati etiam non iacenti dandum esse scripsit Iustin. valde improprie *in l. vlt. §. 1. C. de bon. quæ liber.* hereditatem sumens pro bonis & substantia.

2 *§. item inuiti. Instit. de curat.*

3 *Ex tit. de curat. bon. dand.*

4 Cuius maxime interest, *l. Paulus notat 8. de præt. stipul. l. inter omnes 12. D. qui satisd. cogant.*

5 *L. 2. de curat. bon. dand. l. vnus ex creditoribus. D. de rebus auct. iud. possid.*

6 *Vt in l. cum legatorum 12. quib. ex caus. in poss. eat. l. sicut in poss. legat.*

7 *L. 1. D. qui satisd. cog. l. in omnibus 41. D. de iudic.*

8 Cur non enim hoc quoque iis concedatur, quod sine incommodo & dispendio heredis futurum sit, *l. in creditoris 38. D. de euict.*

9 *Arg. l. si suspecta 29. D. de inoff. testam. l. Paulus respondit 69. D. de procurat.*

10 Deficeret enim illo casu non ius, sed probatio, *vt in l. duo sunt Titij 30. de testam. tutel.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti à talliabilis herede, cum beneficio legis & inuentarij, an & quando farciendi sint à domino postea successionem obtinente.

HEres institutus ab eo, qui post mortem suã delitiæ, & vt loquuntur, talliabilis conditionis fuisse dicitur, si pendente status quæstione hereditatem non nisi cum legis & inuentarij beneficio velit agnoscere, potest quidem etiam inuito eo, qui se directum dominum dicit, inuentarij confectionem postulare,[1] sed ea tamen conditione, vt domino, qui inuentarium confici noluit, eos sumptus imputare nequeat, si postea quandocunque dominum vincere contingat,[2] nempe si dominus directus ipso contradictionis tempore instrumenta ediderit, per quę intentionem suam abunde probauerit. Nam ex eo tẽpore vix est, vt in bona fide heres esse videatur, quo exinde scire potuit aliena esse bona, quæ putabat hereditaria,[3] alioqui sola status controuersia ab eo facta, qui nullas in promptu probationes habeat, sicuti non constituit heredem in mala fide,[4] ita nec impedire debet, quo minus impensas, quas ille bona fide conscribendo inuentario fecerit, vt non tantum sibi, sed etiam creditoribus & legatariis omnib. consuleret, etiam victus repetere possit.[5] Atqui dicat aliquis, si quis ex creditoribus confectionem inuentarij prohibere vellet, eo prætextu, quod hereditas, vel tam locuples esset, vt absolutæ additionis periculum timeri non oporteret, aut tã onerata, vt nouis sumptibus grauari eam non expediret, non esset audiendus.[6] Fateor nimirum, quia siue soluendo esset hereditas, nihil interesset volentis prohibere,[7] siue soluendo nõ esset, hoc ipso necessitas induceret, vt inuentarium confici oporteret, ne heres aut vltra vires hereditarias teneretur,[8] aut quod à defuncti existimatione esset alienus, ab adeunda hereditate deter-

Source : BIU Cujas

deterreretur. [9] Sed domini directi alia, meliorque quam cuiuslibet creditoris conditio est, quippe, qui sit plus quam creditor. [10] Efficit enim, vt defunctus neque heredem neque hereditatem relinquere potuerit, [11] cum bona omnia tanquam peculij iure occupet, aut saltem ex contractu inter viuos. [12] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 15. Cal. Maij 1595. pro D. Duce Namurci, contra viduam Ioannis de la Pallu.

1 Quia in dubio præsumitur pro libertate & ingenuitate, ac pro iure communi, *l. 4. de iustit. & iur.*

2 Fecit enim domino inuito: Ergo suo periculo, non domini, cuius interest non diminui bona ex sumptuum deductione.

3 Scientia enim rei alienæ malam fidem inducit, *l. sed & si lege 25. §. scire. D. de petit. hered.*

4 Quia non entium & non apparentium idem iudicium est. *§. si aduersus. Inst. de nupt. l. duo sunt Titij 30. de testam. tutel.*

5 Sola enim denunciatio & contestatio domini nolentis inuentarium fieri non debet ei nocere, *C. de transact. l. tutor. 47. §. 1. D. de minor.*

6 Nemo enim potest heredi aufferre beneficium, quod non ab homine habet, sed à lege, *l. 3. de interd. & releg. l. si adrogator 22. D. de adopt.*

7 Nemo autem auditur sine interesse, *l. 3 §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. 1. ad SC. Trebell.*

8 *L. vlt. C. hoc tit. l. quæ dotis 31. D. solut. matrim.*

9 Quo casu necesse esset vendi bona sub nomine solo defuncti, *l. pater familias 29. de reb. auctor. iudic. possid. & Instit. quib. manumit. non licet in princip.*

10 Quia non potest hereditatem aut heredem habere is, qui nulla bona post mortem suâ potest relinquere, *l. lex Cornelia 28. vers. qui ita non efficitur. D. de vulg. & pupill. substit.*

11 *Vt in l. 1. & 2. D. de castr. pecul.*

12 Scilicet ex stipulatione siue tacita, siue expressa, quæ hac de re interponi solet.

DEFINITIO XXXII.

Agens tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij, non est audiendus, nisi exhibito prius inuentario.

ALiquando quæritur, an, qui agat tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij, repellendus sit, si inuentarium non exhibeat? Dubitationem facit, quod dici solet, eum, qui agit tanquam talis, ante omnia debere talem se probare, 'adeo vt nec aliter admittendus sit, etiamsi aduersarius non obiiciat. [2] Sed dici potest tum demum locum habere, cũ ea qualitas est, qua cessante nihil prorsus iuris ad agendum sit actor habiturus, vtputa si quis agat tanquam tutor aut curator, aut procurator, aut tanquam heres. [3] At qui heredem se dicit cum beneficio legis & inuentarij, licet talis non sit, aut se talem esse non doceat, inuentario non exhibito, at nec fortassis confecto, remanet tamen heres purè & absolutè, [4] & consequenter tanto magis habet ius agendi, cũ quæ actiones heredi beneficium legis imploranti competunt, eædem simplici & absoluto heredi multo magis competant. [5] Verum in promptu contradictio est, posse rei interesse, vt qui agit quasi heres cũ beneficio inuentarij repellatur omnimodo, nisi se talem probet. Quid enim si inuentarium nullum confectum sit, & metu onerum hereditariorum malit heres institutam actionem omittere, quam heredẽ se purum & simplicem profiteri? [6] Nec ad rem pertinet, quod necesse est, vt vel inuitus heres purè maneat, qui se heredem semel dicit cum beneficio legis & inuentarij, si inuentarium nullum aut minus ritè confectum sit. [7] Nam fieri potest vt rei interfit, ne actor heredem se audeat dicere, quamuis reuera heres sit, [8] nec tamen eius interfit, vt purè & absolutè heres pronuncietur, vtputa si nullam ille actionem habeat ex causa hereditaria, [9] velit autem tanquam reus absolui ab actione contra se instituta. [10] *Ita tractatum est* in causa fratrum Pic, & N. Iacobi Teste, 6. Id. Maij 1595.

1 *L. 1. l. licet 23. C. de procur. cum similib.*

2 Quia hoc pertinet ad fundandam intentionem actoris, quæ ante omnia semper fundanda est, *l. 4. l. vlt. C. de edend.*

3 Nemo enim potest agere sine actione, *l. si pupilli 6. §. vlt. de negot. gest. l. quoties 9. §. & generaliter. D. de admin. tutor.*

4 Qualitas enim illa & adiectio, *cum beneficio legis & inuentarij*, non tollit ius & substantiam heredis veri, quomodo is, qui diceret hominem pictum aut mortuum, tolleret huiusmodi adiectione substantiam hominis, quia verum est, heredẽ cum beneficio inuentarij vere heredem esse, *l. vlt. C. hoc tit.* & hoc casu bona est consecutio ab herede secundum quid ad heredem simpliciter, hoc modo. Heres est cum beneficio legis & inuentarij. Ergo est heres.

5 *L. 2. & tot. tit. D. de hered. action.*

6 Hoc enim potest contingere ex variis causis, tum quoq; cum opulenta est hereditas, *l. 4. D. ad SC. Trebell. l. si testamento 22. in fi. D. si quis omiss. caus. testam.*

7 *L. vlt. per tot. C. hoc tit.*

8 Quia vt possit quis agere tanquam heres, non sufficit vt vere sit heres, nisi etiam illud concurrat, vt se dicat heredem, sicut non sufficeret, vt se talem diceret, si non etiam probaret, vt dixi *nu. 1. 2. & 3. supr.*

9 Illorum enim duntaxat interest, vt heres purè & absolutè heres sit, qui actionem aliquam hereditariam possunt exercere, vt nimirum heres in solidum teneatur. *d. l. vlt.*

10 Sufficit enim reo vt absoluatur, nisi propter cõdemnationem sumptuum, ad quos tamẽ æquè tenetur, qui heres est cum beneficio legis & inuentarij atque is, qui purè, quia propter temerariam litem irrogantur, *l. eum quem 79. de iudic.*

DEFINITIO XXXIII.

Heres cum beneficio inuentarij non liberatur soluendo creditoribus anterioribus, si prius conuentus fuerit à posterioribus.

ET si is, qui cum beneficio legis & inuentarij heres est, creditorib. hereditariis etiam posterioribus, dummodo diligentioribus, bona fide soluere potest, salua anterioribus condictione aduersus posteriores, qui solutionem acceperunt: [1] si tamen quidam occupauerint, non proderit heredi, quod aliis licet anterioribus soluerit, quoniam huic potius, à quo prius fuerat conuentus, soluere debuerat. [2] Sibi enim imputet cur illi soluere maluerit. [3] Multo minus liberatus videri debet, si bona quædam mobilia hereditaria exhibere iussus postulante vno ex posterioribus creditoribus, id agente, vt sibi ex pretio satisfieret, eadem aliis fortè anterioribus dederit in solutum. [4] Nam & huic multo magis imputari potest, cur non paruerit iudicato: [5] cum ea ratione liberationem ab anterioribus quoque consequi potuisset. [6] Itaque si bona hereditaria non sufficiant, de suo præstare tamen cogetur, [7] licet non eo minus maneat heres cum beneficio legis & inuentarij. [8] Cuius effectus is esse solet, ne supra vires hereditatis quicquam præstare teneatur. [9] *Ita Senatus* in causa Dn. Ducis de Nemours, contra Dn. de Carde heredem Dominæ de Miolans, 4. Cal. Maij 1595. de qua Defi. 36. infr. de execut.

1 *L. vlt. vers. & si præfatam, & seq. C. hoc tit.*

2 Diligentioribus enim semper magis fauere legislator solet, *l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. in fi. D. quæ in fraud. credit.*

3 Cum nihil eius interesset, quando æque liberatus in perpetuum fuisset soluendo posteriori, *d. §. etsi præfatam.*

4 A quibus proinde non potest postea creditor posterior rem auocare. Potior enim causa est anterioris sicut in agẽdo, ita & multo magis in retinendo, *l. 1. D. de pignor. l. 1. 2. & pass. C. qui potior. in pign. hab. l. 2. C. si antiq. credit. pign. vendit.*

5 E contrario nihil potest imputari ei, qui paruit iudici, *l. non videntur 167. De reg. iur.*

6 Non tantum ex Iustiniani constitutione *ind. §. etsi præfatam*, sed etiam ob rei iudicatæ auctoritatem, *l. ait prætor 7. §. 1. vers. permittitur. D. de minor. l. sancimus 25. C. de admi. tutor.*

7 Quia non videtur damnum sentire quod ex culpa sua sentit, *l. quod quis 203. de reg iur.*

Source : BIU Cujas

8 Quia nemo priuatur hoc beneficio ob id solum, quod alij soluerit, quam cui soluere debuit.

9 *d.l.vlt.C.hoc tit.& Nouell.1.de hered. & Falcid.*

DEFINITIO XXXIV.

Debita hereditaria soluenda sunt heredi cum beneficio legis & inuentarij, etiamsi datus sit curator hereditati.

HEres cum beneficio legis & inuentarij non eo minus debitum hereditarium exigere potest, quòd purè heres non sit, [1] aut quod ad excipiendas actiones, quę heredi ipsi aduersus hereditatem competunt, curator hereditati datus sit. [2] Non enim hoc casu curator datur hereditati tanquam iacenti, vt sępius monuimus, cum iacens dici non possit, quæ heredem habet, licet non purè, sed cum beneficio inuentarij. [3] Igitur heredi ipsi, non etiam curatori debitores hereditarios soluere oportebit, [4] nec iustam habebunt moræ excusationem, si prætendant nescire se, an heredi, an curatori, aut cuinam alij pendente discussionis instantia soluere debuerint. [5] *Ita Senatus* in causa Michaelis Sachet, Idib. Iul. 1595.

1 Quia non eo minus vere heres est, sed priuilegiatus, *l. vlt.C.hoc tit.*

2 Secundum ea, quæ diximus *Defin.29.sup.*

3 Sicut nec iacent bona, quæ habent possessorem, *l.1.D.de succes.edict.*

4 Ei namque soluendum est, qui defuncti personam repræsentat Is autem heres est, *l.heres 22 de vsucap.* Curator enim non repræsentat, nisi contra heredem ipsum.

5 Certum enim ius est solui heredi posse & debere quod defuncto fuit debitum, *vulg iurib.*

DEFINITIO XXXV.

Intra tempora conficiendi inuentarij potest pignus lui ab hereditario debitore.

QVod Iustiniani lege cautum est, vt quãdiu currit adhuc tempus conficiendi inuentarij nulla creditoribus & legatariis actio aduersus heredem detur, [1] ad pignoratitios debitores non pertinet pignus luere volentes. [2] Neque enim id isti agunt, vt hereditas imminuatur, sed potius vt pecuniæ debitę solutione augeatur, [3] nisi proponas de ipsius quoque pignoris iure disputari, id est, reuocari in dubium, an res, quæ obligata dicitur, sit hereditaria, an propria debitoris. [4] Ea namque quæstio in tempus confecti inuentarij necessario differenda est, cũ nec certo scire heres ante possit, quid sit hereditarium, vel non. [5] *Ita tractatum est* in publico Auditorio, in causa Antonij Iay, & Francisci Truffon, Id. Iul. 1595.

1 Ita enim constitutum est *in l.vlt.C.hoc tit.*

2 Cum debitori libera sit & esse debeat pignoris luitio quandocunque *l.si rem 9.§.omnis.D.de pignor.act.l.1.& tot.tit. C.de luit.pign. l.Paulus 12.§.1. & pass D.quib.mod.pign. vel hypoth.soluit.*

3 Melius enim est solutionem habere quam obligationẽ. *l.6.§.1.eod.d.l.si rem.§.vlt. & l.seq.de pign.act. l.minor.41.D.de minor.*

4 Nec enim potuisset dari pignori à debitore si fuisset defuncti. *l.neque pignus 45.de reg.iur.l.1.& tot.tit.C.si alien.res pignor.dat.sit.*

5 Id enim ex inuentario rerum hereditariarum explorandum est.

DEFINITIO XXXVI.

Potior est causa creditoris constitutarij, quam heredis cum beneficio legis & inuentarij obtendentis autum fideicommissum, de quo in promptu non appareat.

OBtentu fideicommissi ex auitis testamentis debiti non potest filius idemque heres patris, licet cum beneficio legis & inuentarij impedire, ne pignoris possessione retineatur creditor, cuius nomine pater debitor constituerat se possidere. [1] Nec alios creditores expectari, aut in ius vocari necesse est, vt iis auditis momentaneum iudicium possessionis expediatur, si nulla dum pendeat de discussione bonorum instantia. [2] *Ita Senatus* in causa fratrum Arbareste, contra D. de la Serra, 7. Cal. Aug. 1595. in secreto Auditorio.

1 Hoc enim casu reperitur possessio defuncti extra causam hereditatis, ideoque non potest transmitti ad heredem, ne quidem beneficio edicti, quo mortuus, vt loquuntur, saisit viuum. *l.1.§ Scæuola. D.si is qui testamdib.ess.iuss.*

2 Cum non sit illis obstatura res inter alios acta, si quod ius habeant ad auocandam à constitutario possessionem, *l.1. de except.rei iudic.& tot.tit.C.int.alios act.vel iudic.aliis non nocer.* Aliud est si iam inchoata sit discussionis instantia, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO XXXVII.

Non sufficit vocatos esse creditores omnes generali programmate, si creditor fuit certus: etiam tutori pupilli, salua tamen pupillo restitutione in subsidium, si damnum alioqui passurus sit ex scientia tutoris.

CReditori, qui cum certus esset non est vocatus ad confectionem solemnis inuentarij, non potest nocere beneficiũ legis ab herede imploratum, quia nominatim vocari hic debuit, [1] nec satis est, quod creditores omnes vocati sint generali programate. [2] At quid si pupillus heres proponatur, & tutori certus fuerit creditor? Nocebit tutoris scientia pupillo, [3] si non aduersus eam tutoris negligentiam & culpam restituatur. Nec tamen aliter restitui poterit, quam si se læsum probet, [4] id est, damnum se passurum si non aduersus hunc quoque creditorem legis & inuentarij beneficium saluum habeat, puta quod ære alieno exhausta sit hereditas, [5] nec tutor sit soluendo. [6] Quid enim si ex contrario constet locupletissimam esse hereditatem, nec nisi malo more captatum beneficium inuentarij? [7] Cæterum non proderit ea res aliis creditoribus, qui eo, quo oportuit, modo ad inuentarij confectionem euocati sunt. [8] *Ita Senatus* in causa illustris Dn. Marchionis d'Aix, 9. Cal. Decemb. 1595.

1 Vt dixi *Defin.26 supr.* vbi vide.

2 Quia remedium publici programmatis subsidiarium est & inductum contra creditores, qui non sunt certi. *l.si programmate 7.C.de distract.pign.* Vox enim præconis paucis innotescit.

3 Quia quod tutor scit pupillus quoque scire præsumitur, cum tutor pro domino habeatur.

4 *l.verum 11 §.sciendum.l.quod si minor 24.§. nonsemper. & pass.D.de minor.l.non posteaquam.§.si minor.D.de iureiur.*

5 Nam aduersus damnosam additionem restitui minor potest. *l.1.& tot.tit. C.si vt min.ab hered.se abst.n.*

6 Si enim tutor sit soluendo, potest consuli indemnitati minoris, licet non eo minus soleat minor restitui quod tutor vel curator interuenerit. *l.vlt.& tot.tit.C.si tut.vel curat. interuen.*

7 Vt solet hodie passim hoc beneficium implorari in fraudem creditorum, vt dixi *Defin. 9 supr.*

8 Non enim nouum est vt quod factum fuit inter alios iis noceat inter quos factum fuit, non etiam aliis *l.de vnoquoque 47.de re iudic.* Nec enim vtile per inutile vitiari debet. *l.placuit 29.D.de vsur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Beneficium inuentarij non impedit, quo minus heres inchoatas contra defunctum lites interim excipere cogatur.

HEres cum beneficio inuentarij non eo minus prosequi tenetur litem cœptã cum defuncto, [1] etiamsi

etiamsi nondum præterierit tempus, quod datur ad conficiendum inuentarium,[2] quia beneficium, quod habet à lege, ne interea inquietari possit, [3] ad nouas lites pertinet non ad inchoatas.[4] *Ita Senatus* in causa Dn. du Freney, contra filiam Georgij Exerchei, 20. Decembr. 1593.

1 Cum habeat legitimam personam, & sit legitimus contradictor non minus quam si beneficium legis non imploraſſet. Verus enim heres est. *l. vlt.* vbi not. *C. hoc tit.*

2 *De quo in d. l. vlt. §. sin autem dubius.*

3 *d. l. vlt. §. donec tamen.*

4 Nullum enim priuilegium potest habere heres in lite contra defunctum inchoata. *l. si is qui Romæ 34. D. de iudic.*

DEFINITIO XXXIX.

An curator bonis absentis datus possit absentem immiscere bonis paternis conueniendo eius nomine paternos debitores?

DVbitatum aliquando vidi, an curator datus bonis absentis, qui patri suo suus heres extiterit, & ante declaratam siue immiscendi se, siue abstinēdi voluntatem abesse cœperat, posset absentis nomine conuenire debitores hereditarios,[1] quos vtique absens ipse, si adesset, conuenire iure posset?[2] Quidam putabant non esse hoc curatori denegandum, ne alioqui magno incommodo absens afficiatur, si bonę iustæque actionis iacturam post annos forte triginta reuersus incurrisse se reperiat,[3] cū vel ad hoc maxime curatores absentium bonis dari soleant, vt eas saltem exerceant actiones, quę sunt tempore perituræ.[4] Nec ad rem pertinere quod dici solet, non posse per curatorem acquiri hereditatē,[5] at neque per tutorem, si non ipsius quoque pupilli volūtas propria factumq; interueniat.[6] Id enim ad hereditates spectat, quæ siue minori, siue impuberi, siue absenti delatæ tantum sint, non etiam acquisitæ.[7] Paterna autē hereditas suo heredi non tantum delata, sed etiā ab ipso delationis tempore acquisita intelligitur[8] citra aditionē, soláque iuris potestate.[9] Nec quod se possit abstinere quicquā facit.[10] Adeo, vt creditores fundatam habeant intentionem aduersus filiū tanquam heredem patris,[11] siue contra ipsum præsentem agere velint, siue contra curatorem ipsius absentis bonis datum, si abstensio non probetur.[12] Quidni ergo liceat curatori absentis nomine agere, cuius etiam nomine potest conueniri:[13] At alij contra dicebant, non esse permittendū curatori nō nisi bonis absentis dato, vt absentem immiscat cōueniendo paternos debitores,[14] ne per eiusmodi immixtionē auferat ei beneficium abstensionis, quod certū est filio, qui semel se immiscuerit, nullum superesse si nō fauor ætatis patrocinetur.[15] Nō enim minus iniquum esset ignorantē filium immiscēri bonis paternis per curatorem, quam alienæ hereditati obstringi per aditionem, si aditio per curatorē fieri posset, cū vtroque casu idem accidat, vt ignorans per alium æri alieno cum effectu obstringatur.[16] Quid enim refert si effectum rei inspicias, an filius citra immixtionem nullo modo sit obligatus paternis creditoribus, an vero iis obligatus quidem sit ipso iure, sed ita tamē, vt per abstinendi beneficium quamdiu saluum ei est tantundem consequatur, quantū si nullo modo esset obligatus?[17] Ex quo apparet quantum hac parte interſit vtrum absentis nomine curator agat cōtra debitores hereditarios, an verò à creditorib. hereditariis conueniatur. Neque enim creditorum actiones aufferunt absenti beneficium abstinendi,[18] quod ei curator, eius nomine agendo, adimeret: Quando nō potest imputari curatori, cur se absentis nomine cōueniri patiatur,[19] quem nec si maxime vellet abstinere tamen posset,[20] cum in eo minus iuris habeat quā tutor qui pupillum suum vltro soluſque abstinere potest etiā post mixtionem, siue pupillus ipse tutore auctore se immiscuerit, siue tutor pupillū,[21] nempe quia æquè potest tutor pupillum suum quē prius abstinuit, aut cui, vt se abstineret, tutor fuit, iterum immiscere, nullo etiā restitutionis auxilio in eā rem implorato.[22] Mihi temperamentū placebat, vt si paterna hereditas opulenta, nulloque modo suspecta proponeretur, licere deberet curatori competentes absenti actiones hereditarias exercere,[23] quod sicuti nulla immixtione suus heres indiget non magis quā aditione, vt aduersus debitores hereditarios agendi facultatem sibi acquirat,[24] ita verendū non sit ne abstentionis beneficiū ei eripiatur, cui abstinendi consilium, neq; necessariū, neque vile videri possit.[25] Si vero ære alieno si non exhausta saltem grauata, aut quouis alio modo suspecta patris hereditas probaretur[26] (nec enim facile in dubio talis præsumptio in damnum absentis filij capi debet[27]) tum demum curator absentis bonis datus prohiberetur vllas mouere actiones, per quas immixtio filij induci, atq; ita abstinendi beneficium ei aufferri posset,[28] nisi mallet legis atque inuentarij beneficium implorare:[29] quo remedio aduersus æris alieni latentis periculum satis superque absenti posse consuli videbatur:[30] Saluo tamen absenti quandocunque postea reuerſo iure immiscendi se pure paternis bonis, legisque beneficium se inscio postulatum abiiciendi, si opulentam hereditatem putaret, quam curator, aut damnosam, aut saltem suspectā credidisset.[31] Quo vtique casu nō posset curator sumptus à se in inuentariū factos absenti imputare, sed suæ potius, vel facilitati, vel timiditati,[32] si non probaret iustissimis de causis se ad legis beneficium pro absente implorandum confugisse, idémque ab alio quolibet diligente patrefamilias fieri debuisse.[33] *Senatus* noster nihil dum, quod viderim, decidit. *Sine die.*

1 Potest enim talis curator, & agere & conueniri. *l. 2. § 1. de curat. bon. dand.*

2 *l. necessariis 57. de acq. hered.*

3 Cum hodie actiones omnes 30. annis præscribantur *ex l. 3. C. de præscr. 30. annor.* & quidem sine spe restitutionis ex edicto Sereniss. Ducis nostri, quod factum est anno 1598.

4 *l. creditore 14. D de reb. auctor. iudic. possid.*

5 *l. per curatorem 90. D. de acq. hered. l. cum in vna 17 §. tutor. D. de appellat.*

6 *l. potuit 5. C. hoc tit.*

7 Quoniam aditio cum sit actus legitimus non potest fieri per alium. *l. actus legitimi 77.* iunct. *l. nemo alieno 123. de reg. iur.*

8 *l. in suis 11. D. de lib. & posth.*

9 *l. in suis 14. D. de suis & legit.*

10 *l. 1. §. qui sunt in potestate, D. si quis omiss. caus. testam.*

11 Vt à nobis probatum est pluribus in *Decadib. De error. pragm.* contra Bart. *ad l. 1. C. si vt min. se ab hered. abstin.*

12 Secuta enim abstentione non habet prætor filium pro herede *d. l. necessariis. l. si filius 12. De interrog. in iur. faciend.*

13 Non enim alterius est agere aut conueniri, quam eius qui sit heres aut heredis loco, *l. vltim. C. de hered. action. l. 1. D. ad SC. Trebell.*

14 Cum non possit id fieri citra ius & nomen veri heredis. *l. si quid possessor 31 §. pen. D. de pet. hered. l. pro herede 20. §. Papinianus. D. de acq. hered.* iunct. *l. eum bonis 87. eod.*

15 *d. l. necessariis. & l. ei qui 12. eod. d. l. 1. C. si vt min. se ab hered. abstin.*

16 Quod iniquum est. *l. qui in aliena 6. in princ. l. si quis mihi 25. §. inssum. D. de acq. hered.*

17 *d. l. necessariis. l. si filius 12. De vulg. & pupill. subst. l. paterfamilias 28. de reb. auctor. iudic. possid.*

18 Quod scilicet filius habet à prætore non à creditoribus, nisi in casu *l. cum hereditate 55. de acq. hered.*

19 Cum creditores habeant fundatam intentionem, vt dixi *num. 10.*

20 *Ex l. is potest 18. de acq. hered.* iunct. *d. l. per curatorem. eo.*

21 *l. pen. D. de auctor. tutor. l. ex contractu 44. D. de re iudic.*

22 *d. l. necessariis.* in quo alia ratio est puberum alia impuberum, *d. l. necessariis. & l. impuberibus 11. eod. tit.*

Source : BIU Cujas

23 Nec enim potest negari quin actiones illæ competant absenti filio, & sint in eius bonis, cum sit verè heres ipso iure etiam post abstentionem, *l. cum quasi 30. §. sed etsi suus. de fideic. libert. l. cogi 16. §. si pater. D. ad SC. Trebell.*

24 *d. §. si pater* vbi est textus elegans.

25 *d. l. si filius 12. D. de vulg & pupill. substit.*

26 Potest enim variis ex causis contingere, vt sit suspecta. *l. 4. D. ad SC. Trebell. l. si in testamento 22. §. vltim. D. si quis omiss. caus. testam.*

27 Ne quod fauore sui heredis constitutum est conuertatur in eius odium, *d. l. si filius. l. pen. C. ad Treb.*

28 Vt melior conditio absentis fieri per curatorem possit, deterior non possit. *l. melior 133. de reg. iur. l. soluendo 39. de neg. gest. l. tutor 8. D. de bonor. poss.*

29 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

30 Cum non possit hoc casu teneri heres vltra vires hereditarias *d. l. vlt. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

31 Nec enim vlli facit iniuriam qui abiicit beneficium inuentarij, vt sit heres pure. Imo prodest id creditoribus. *d. l. vlt. & Nouell. 1.*

32 Cum non debuerit hereditatem opulentam minuere per sumptus inuentarij.

33 Inculpatus enim est quisquis id fecit, quod diligens paterfamilias facere debuit. *l. à tutorib. 33. de adm. tut.*

DEFINITIO XL.

Pendente discussionis instantia non est audiendus creditor agens conditione ex l. vlt. C. de acquir. poss. nisi auditis cæteris creditoribus.

ACriter disceptatum est, an pendente discussionis instantia prouisionalis sententia fieri possit pro creditore, clausulam præsertim constituti habente? Constabat enim à Senatu nostro aliter atque aliter iudicatum fuisse. Pro creditore facit, quod cum certet de damno vitando æquius sit ei consuli, quam heredi non solum certanti de lucro captando, [1] sed etiam plerunque abutenti beneficio legis & inuentarij, & id agenti, vt creditores fraudentur, vel saltē, vt iis mora fiat. [2] Sed & constat ex huiusmodi adiudicatione nullum fieri præiudicium cæteris creditoribus, licet inauditis, qui si sunt posteriores non debēt ægrè ferre, quod anterioribus solutum sit, [3] sin anteriores, satis iis cautum est, hoc ipso quod aduersus posteriores quibus solutum est habent condictionem. [4] Et vero si liberum est heredi soluere creditoribus etiam posterioribus, dummodo diligentioribus, [5] quidni liceat iudici condemnare heredem, vt faciat quod heres ipse si vellet sine iudice facere posset? [6] Aut cur necesse sit vocari alios creditores, qui nihil adhuc petant, & quorum nihil interest? [7] Quod si creditor hypothecarius habeat pro se clausulam constituti, & neque personali agat, neque hypothecaria aduersus heredem, sed condictione possessionis, [8] quænam obsecro dubitandi ratio esse potest, cum possessio viuo debitore translata in creditorem iam inde ab eo tempore censeatur esse extra causam hereditatis? [9] inhibita tamen interea venditione. [10] Sed tamen in contrarium vtroque casu, id est, siue condictione possessionis, siue personali aut hypothecaria agatur, facit pro herede, quod si permittatur creditoribus singulis in heredem, aut res hereditarias agere, antequam de omnium creditorū iure & ordine cognosci possit, facile eueniet vt laceretur hereditas, crescatque materia litium [11] creditoribus non tantum aduersus heredem, sed etiam inuicem agentibus, eo qui primum obtinuerat mox condemnando, si alius emergat creditor anterior. [12] Quid enim si ille anterior habeat pro se clausulam constituti, ex qua posterior obtinuerit? An non apparebit ex post facto transferri non potuisse possessionem in posteriorem ab eo, qui constituti tempore non amplius possidebat? [13] Quomodo igitur sciri potest, an eius clausulæ effectus aliquis esse debeat, nisi auditis prius & vocatis creditoribus omnibus? [14] Nec vero quod creditor offerat satisdationem sufficere videtur, vt actionem facilius habere debeat. [15] Nam non faciet satisdatio, quin quo plures agitabūtur lites inter creditores, eo pluribus expensis oneretur hereditas, quippe singulis creditoribus, etiam qui perperam litigauerint, idem temporis & hypothecæ priuilegium pro sumptibus seruandi pignoris causa factis in hereditatem postea sibi vindicaturis. [16] Itaque probabilius videbatur, vt differri prouisionalem adiudicationem oporteret in id vsque tempus, quo creditores omnes vocati essent, aut in vocandis iis mora per heredem facta fuisset. [17] *Ita tractatum est* prid. Cal. August. 1595.

1 *l. vlt. §. sin vero creditores. C. hoc tit. l. quod autem 6. §. simili modo dicimus. D. quæ in fraud. credit.*

2 Quotidianis enim rerum experimentis compertum est implorari vtplurimum hodie beneficium inuentarij, vt vel fraus vel mora fiat creditoribus, tum quoque cum opulentissima est hereditas. Quæ res dedit causam nouo edicto, quo constitutum est, vt non possit is qui hoc beneficium implorat quicquam attingere hereditarium ante confectum inuentarium, sed œconomus & sequester constituatur. Inuentario autem confecto & adprehensa per heredem possessione rerum hereditariarum cogatur intra annum aut ad summum ex magna causa intra biennium curare, vt discussionis instātia terminetur, alioqui heres pro puro & simplici herede habeatur.

3 Qui enim posteriores sunt tempore eos quoque postponi in pignore æquum est. *l. 2. & 4. C. qui potior. in pign. hab.*

4 *d. l. vlt. §. sin vero creditores. C. hoc tit.*

5 Hoc enim expresse Iustinianus constituit *in d. l. vlt. §. & si præfatam.*

6 Quod enim potest quis per se facere propria auctoritate, multo magis potest facere auctore iudice. *l. ait prætor 7. §. 1. vers. permittitur. D. de minor. l. sancimus 25. C. de admin. tutor.*

7 *Arg. l. paterfamilias 28. de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 13. de priuileg. cred.*

8 Ex Iustiniani *l. vlt. C. de acquir. poss.*

9 Nec enim potest hereditas transferre in heredem nisi quod fuit hereditatis, cuiusmodi non est possessio. *l. 1. §. Scæuola. D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

10 Cum alienatio dicatur actus per quem dominiū transfertur. *l. 1. C. de fund. dotal.* Nec enim alienat qui omittit aut transfert duntaxat possessionem. *vulg. l. non alienat. de reg. iur.*

11 Quod ne eueniat cauendum est, quantum fieri potest, *l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

12 Cum tandem necesse sit eum vincere, qui anterior reperietur in tempore, si pignoratitius fuit creditor, *d. l. vlt. §. sin vero creditores. C. hoc tit.* aut in causa si fuit chirographarius, *ex l. priuilegia 42. de reb. auctor. iud. poss.*

13 Nec enim is qui non possidet transferre potest possessionem, siue per clausulam constituti, siue quo alio modo. *l. quod meo 18.* vbi not. *D. de acquir. poss.*

14 *Ex reg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor.*

15 *Arg. l. testamento 17. §. non omnimodo. D. de testam. tutel. l. quia satisdatio 6. D. de suspect. tutor.*

16 *Ex l. Lucius 18.* vbi DD. *qui potior. in pignor. hab.*

17 Quo casu in pœnam moros heredis audiendus esset creditor & retinendus in sua possessione, cum illa tamen clausula, ne quod præiudicium ex eo fieret cæteris creditoribus non auditis. [Si tamē agatur de restitutione dotis vel de doario, quod nobili fœminæ debeatur, quæ nihil aliud habeat vnde ali possit, & quam tamen fame periclitari inhumanum sit, æquissimum est ei subueniri per adiudicationem prouisionalem pendente discussionis instantia etiam non auditis cæteris creditoribus. Et quamuis parem fauorem pro dote materna obtendant heredes cum beneficio legis & inuentarij. Maximè verò si sint illi in possessione bonorum omniū paternorum, sed cum hoc tamen temperamento, vt non quātitatis totius pro dote vel doario debitę prouisionalis fiat adiudicatio, sed dimidiatæ duntaxat & ad eam vsque quātitatem, quæ interim alendæ mulieri sufficere posse videatur. *Ita Senatus* cōtra D fratres de Clermont, ante Id. Sept. 1613. Iunge Defin. 4. *sup.* & Defin. 18. & 20. *infr. de reb. author. iudic. possid.*]

DEFINITIO XLI.

Non amittit rei legatæ dominium legatarius, qui patitur rem legatam describi in solemni inuentario bonorum hereditariorum.

Lega-

LEgatarius,qui agnito legato passus est rem legatam describi in solemni inuentario & æstimari, non adeo sibi præiudicat, vt legati quod iam acquisiuit iacturam faciat, [1] nec si nullam adhibeat protestationem, [2] multo magis si de iure suo sit protestatus. [3] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel & N. Anthenoris de Veygie 24. Iulij 1595.

1 Id enim specialiter constitutum est in tutore,qui patitur rem suam describi in inuentario pupilli,*l.vltim. C.arbitr.tutel.* Non enim hic est vnus ex modis acquirendi aut amittendi dominij. Præsumptio sane est contra ipsum: Et ideo tenetur ille probare suum dominium.

2 Protestatio enim tum maxime necessaria est, cum agitur de ea re quæ nuda volũtate amitti posset,quale est ius pignoris. *l.item liberatur 6. l. sicut 8. §.non videtur. l. voluntate* 10. D. *quib.mod.pign.vel hypot.solut.* Alia dominij ratio est. *l.differentia* 17 § 1.D.*de acq.poss.*

3 Protestatio enim conseruat ius protestantis. *l.4 §.1. D. quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.l.item si* 14.*§.plerique de relig.& sumpt.funer.l.pro herede* 20.*de acq.rer.dom.*

DEFINITIO XLII.

Mulier substituta posthumo instituto non potest hereditatem acquirere,neque suo,neque posthumi sui nomine,quousque sciatur, an sit prægnans,nec proinde beneficium inuentarij implorare.

CVm quis posthumum heredem scripsisset, si vxorem grauidam esse contingeret,sin prægnans non esset vxorem ipsam instituisset, petebat mulier, vt sibi liceret solemne inuẽtariũ conficere tanquam heredi, aut ex propria persona si prægnãs non esset, aut nomine posthumi si prægnans reperiretur, placuit non posse eam sub huiusmodi alternatione adire hereditatem, [1] nec proinde inuẽtarij beneficium, quod non nisi heredibus competit, [2] implorare: sed ante omnia declarare eam debere vtrum prægnans sit,necne. [3] Nam si nec is, qui heres scriptus & proximus agnatus est non prius adire potest hereditatem,siue ex testamento, siue ab intestato, quam de iure suo certus sit, [4] quanto minus poterit quis aut suo, aut pupilli nomine hereditatem prius acquirere,quam scierit an sibi, an pupillo delata sit hereditas. [5] Nam etsi reuera mulier prægnans sit, dandus est curator ventri, [6] præsertim petente eo, qui se dicit fideicommissariũ,ne subiiciatur partus. [7] Itaque, vt hoc ipsum sciatur an prægnans sit necne, si dicat se dubitare,inspiciendus venter est, eaque res obstetricibus committenda, [8] nimirũ si triginta dies præterierint, qui edicto prætoris in eam rem præstituti sunt. [9] Quid igitur si nõdum illi triginta dies præterierint, an cogenda erit vidua dicere an prægnans sit necne,an dubitet? Minime. [10] An interim igitur poterit vrgere confectionem inuentarij? Multo minus. [11] Sed expectandum omnimodo erit, vt sciatur an prægnãs sit necne. [12] In eo namque differt inuentarium solemne ab eo, quod plerumque fieri solet ad saluum ius habentis. Solemne enim nõ fit ad saluum ius habentis, sed heredis,quo postulante fit, [13] aditamque hereditatem esse necesse est, priusquam confici possit. Itaque hoc ipso, quo quis admittitur ad confectionem eiusmodi solemnis inuentarij habetur pro herede. [14] *Ita Senatus* 24.Febr.1596.

1 Nam cum hereditatis aditio sit actus legitimus non recipit conditionem.*l.actus legitimi* 77.*de reg.iur.*

2 *l.vlt.C.hoc tit.*

3 *l.1. cum ibi not.D.de ventr.in possess mittend.*

4 *l.nec is* 13. *§.1. l.si is ad quem* 22.*l.heres institutus. l. illud* 77. D.*de acq.hered.*

5 Debet enim quisquis adit certus esse de iure suo. *l. is qui putat* 15.*cum duab.seqq.l.cum falsum* 46.*& poss.D.eod.tit.*

6 *l.1.§.quoties autem venter.D.de ventr.in poss.mitt.*

7 *l.vlt.D de ventr.inspic.*

8 *l.1.& tot.ill.eod.tit.*

9 *d.l.1.§.meminisse.*

10 Nec enim aufferendũ ei est priuilegium temporis quod habet ex edicto prætoris.

11 Cum non possit fieri inuentarium ex beneficio *l. vltim. C.hoc tit.* nisi post acquisitam demum hereditatem, cum nec tempus conficiendi inuentarij currere incipiat nisi ab adita demum hereditate,Gloss.Bartol.& alij *ad d.l.vltim.per ill.text.*

12 Quasi sit hoc necessarium antecedens.

13 Licet fiat etiam in vtilitatem omnium creditorum & legatariorum,& cæterorum,si qui sint qui prætendant ius & interesse in hereditate.

14 Cum id beneficium non competat nisi heredi, vt diximus.

DEFINITIO XLIII.

Confectionem inuentarij prohibere quis potest tutori, sed non heredi,nisi instituendo eum, sub illa condicione, si inuentarium non confecerit, aut substituendo ei per fideicommissum sub illa conditione,si inuentarium confecerit.

TEstator etsi potest prohibere cõfectionem inuentarij pupillaris, [1] beneficium tamen, quod Iustinianus dedit heredibus, vt ex inuentario hereditatem adire possint,non magis prohibere potest, [2] quam facere ne leges locum habeant in suo testamento. [3] Heredi tamen substitutum dare non vulgarem, [4] sed fideicommissarium potest sub ea conditione,si inuentariũ conficere volet, perinde ac sub illa,si nauis ex Asia veniet: An & heredi suo eam cõditionem adscribere, si inuentarium non fecerit? Quidni vero? perinde ac illam,si in Capitolium non ascenderit. [5] Igitur Muciana cautio vtilis erit, [6] stipulatione ab eo interponenda, cui in defectum conditionis acquiri hereditas possit, siue ex eodem testamento, siue ab intestato. [7] *Ita tractatum est* in secreto auditorio in causa Spect. Dominorum D. de Coudray & D. de Bauo tunc aduocati generalis, nunc in senatu nostro Præsidis clarissimi, 21. Febr. 1596.

1 *l.vltim.C.arbitr.tutel.* Bart. *in l.nemo potest.num.*12. *de leg.*1. Iul.Clar.*in §.testamentum. quæst.66. num.*4. vbi rationem adfert,quod præsumendum sit patrem ita fecisse in fauorem pupilli,cuius potest interesse non pandi secreta patrimonij, addens *num.*5.*&* 6 idem esse etiam si testator simpliciter remiserit tutori confectionem inuentarij,sed tamen posse nihilominus iudicem cogere tutorem inuentarium conficere, nempe si iudex videat id expedire pupillo. Ex Bartol. *in d.l.nemo potest.num.*12.

2 Intellige quo minus possit heres etiam inuito testatore beneficium legis & inuentarij implorare. Nam beneficium legis nemini est aufferendum *l.3.de interd.& releg.* Alia quæstio est,an inuentarij confectio possit remitti heredi? Quam tractat Clar.*dict.quæst.66.*vbi concludit posse remitti in præiudicium legatariorum, & fideicommissariorum,sed non creditorum.Sane vsufructuario remitti necessitas conficiendi inuentarij non potest, non magis quam cautio de bene vtendo fruendo.Iul.Clar.*ibid.nu.*3.post Socin.iun.*consil.*159.*nu.*38. *lib.*1. [Addit Clar.interpretes habere hæc pro synonymis remitti confectionem inuentarij & prohiberi,sed male,nam remittere alicui confectionem inuentarij nihil aliud est quàm facere illi potestatem non describendi inuentarij si nolit:Prohibere autem est impedire ne possit ille facere etiamsi maxime velit. Itaque prohibere heredi confectionem inuentarij nihil aliud est quàm eum onerare vt inuitus cogatur satisfacere insolidum creditoribus omnibus & legatariis. Quod à testatore iuberi posse plerique putant, & consequenter inuẽtarium prohiberi eodem prorsus iure quo potest testator legare etiam heredis.Sic enim illi argumẽtãtur, vt videre est apud Mich.Graff *in art.inuentarium quæst.*2.*in fin.* Franc. Marc. *quæst.*845. *num.*8. Et fusius Crauet.*cons.*147.*à num.*3.*vsque ad fin.* vbi multis rationibus,nullum tamen allegans authorem, nititur hoc probare contra Guid.Pap *cons.*63. qui tamen & ipse nullum citat sententiæ suæ authorem, nisi Angel. pro Bald.*in l.vlt. C. arbitr. tutel.* vbi sic Baldus sentit,sibi tamen idem ille contrarius *in l.cum tale* 72.*§.1. de cond.& dem.* Audi

Source : BIU Cujas

tamen Guidonis Papij ſententiam vt veriorem pleriſq; Gratianopolitanæ Curiæ decretis ſæpius ac ſæpius comprobatã. Improbatis etiam omnibus illis diſpoſitionibus, quibus adimitur hereditas in pœnam confecti inuentarij, ſiue imponatur ſimpliciter pœna priuationis, ſiue fiat per modum conditionis aut vulgaris ſubſtitutionis. Cui ſententiæ facile egò quoque ſubſcriberem Conuenit enim magis cum iuris ratione, quia nec valent quæ pœnæ nomine contra leges conſtituuntur, *l.vnic.C.de his quæ pœn.nomin. l.Seius 27. vbi DD.ad leg.Falcid.*]

3 *l.nemo poteſt 55. de leg 1.*

4 Quia vulgaris ſubſtitutio expirat adita hereditate. *l.poſt aditam 5.C.de impub.& aliis ſubſt.* non poteſt autem inuentarium confici niſi ab eo, qui iam agnouerit hereditatem, vt dixi *Defin.præced.* qui autem ſemel heres fuit non poteſt poſtea deſinere. *l.ei qui ſoluendo 88.de hered.inſtit. Clar.d.q.66.*

5 Poteſt enim teſtator quam velit conditionem inſtitutioni adſcribere, dum ne ſit conditio illa legibus aut bonis moribus improbata. *l.filius 15. & paſſ. D.de condic.inſtit. & tit. C.de condic.inſert.*

6 Cuius ſolet vſus eſſe neceſſarius in omnibus conditionibus non faciendi. *l. Mucianæ 7. vbi not.D.de condic. & demonſtr.* Solet quidem addi *& quæ alterius morte impleri non poſſunt l.cum tale 72.in princ. & §.1.eod.* Hæc autem poteſt impleri viuo herede, ſcilicet ſi intra tempus præſtitutum non fecerit inuentarium. Sed tamen quia non poteſt impleri ante aditam hereditatem, nec hereditas adiri ante impletam conditionẽ, neceſſe omnino eſt alterutrum dicere, vel cautioni Mucianæ locum eſſe, vel ſub impoſſibili conditione inſtitutum heredem videri, vt *in l.4.§.vlt.D.de condic.inſtit.* ac proinde inſtitutionem pro pura habendam, *ex l.1.eod.tit.l.3. De condic.& demonſtr.* Idque ego ſane magis probabam per *tex.in d.l.4 §.vlt.* Eo nimirum caſu quo quis ſub ea conditione inſtitutus eſſet ex aſſe, non etiam ſi haberet coheredem. Adde *d.l.Mucianæ 7.§.1.de condic.& demonſtr.*

7 *Ex reg.l.is cui ſub conditione 18.eod.titul. De condic.& demonſtr.*

DEFINITIO XLIV.

Heres pure non eo minus poteſt deducere res ſibi donatas, ſiue inter viuos, ſiue mortis cauſa.

DOnatarius, idemque à donatore heres inſtitutus, & de reſtituenda hereditate rogatus, licet hereditatem pure agnouerit non implorato beneficio legis, & inuentarij, non ideo tamen cadit à iure ſibi per donationem quæſito,[1] quia confuſio, quæ fit per aditionem, non impedit quo minus heres ſibi conſulere poſſit per deductionem, & retentionem,[2] niſi proponas ipſas quoque res donatas nominatim per fideicommiſſum relictas fuiſſe.[3] Poſtquam placuit res quoque heredis legari poſſe & fideicommitti.[4] Nec diſtinguendum eſt an donatio inter viuos facta fuerit, an mortis cauſa,[5] nec proinde an inter viuos pure facta ſit, an ſub conditione.[6] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ de Lorme & Syndicorũ de Montmilian, 6. Aprii. 1596.

1 Per quod beneficium ſi id imploraſſet poterat impedire ne actiones confunderentur. *l.vlt.§.in computatione. C.hoc tit.* Quod olim diuerſum erat, licèt non confunderentur etiã ad agendum actiones ad finem retinendi, quoties per aditionem hereditas re quidem acquirebatur, ſed non permanẽter, vt *ſupr.nu.pr.x.* nam cum permanenter acquirebatur, permanenter quoque & in perpetuum actiones & perſonales & hypothecarias confundi neceſſe erat. &c.

2 *l.in imponenda 6 l.irritum 8.C.ad leg.Falcid. l.Stichum 95. §.aditio.de ſolut.* Afflict. *deciſ.237.*

3 *l.ſequens quæſtio 68 in fi.de legat.1.* Alioqui non videtur teſtator heredem grauaſſe, vt res ſibi donatas reſtitueret, cum ſint extra cauſam bonorum defuncti *d.l.ſequens quæſtio, & l. coheredi 4 § cum filiæ.de vulg.& pupill. ſubſtit.*

4 *§.non ſolum.Inſt.de legat.l vnum ex familia 67. §.ſi rem.de legat.2.*

5 Quia nec donatio mortis cauſa venit in fideicommiſſum, præſertim ſi facta ſit extra teſtamentum, quia licet in pleriſque habeat naturam vltimæ voluntatis, tamen in quibuſdã accedit ad contractus. *§.1. vbi not Inſt.de donat. l.vlt.C.de mort. cauſ.donat.*

6 Nam inter viuos poteſt fieri donatio etiam ſub conditione, *l.1.C.de donat.quæ ſub mod. vel condic.* adeoque ita vt non incipiat obligatio niſi poſt mortem donatoris. *Not.in l. vnic.C.vt act.ab hered.& contr.hered.incip.*

DEFINITIO XLV.

Heres, qui pure adiit damnoſam hereditatem, nec falcidiam deducere poteſt, nec recuſare quo minus res ſuas alij legatas præſtet. In eoque deterioris conditionis eſt, quam extraneus, qui rem ſuam legari paſſus eſt.

QVi ex hereditate reſtituenda fideicommiſſum antiquius æris alieni loco deducere potuit, ſi eam hereditatem pure adierit, non implorato beneficio legis & inuentarij; perinde quidem habet ius deductionis,[1] ſed tamen ſi ab eo legata relicta ſint, neque falcidiam deducere poteſt,[2] neque recuſare quo minus de ſuo præſtare debeat integra legata, etiamſi hereditas non ſit ſoluendo, idque noua Iuſtiniani conſtitutione factum eſt,[3] abrogato hac parte iure vetere.[4] Quid vero ſi teſtator heredis proprias res nominatim legauerit? (Dico nominatim, quia in dubio credendus non eſt heredem ſuum in rebus propriis oneraſſe[5]) heres adeundo hereditatem pure videtur vtique conſentire legato; & obligatur omnimodo, vt legatum præſtet.[6] Non idem eſt ſi alius quam heres conſenſerit, vt res ſua ab altero alteri legaretur. Is enim conſenſus nocet tantum conſentienti, vt poſſeſſionem, quam legatarius iam nactus ſit, ab eo auocare non poſſit:[7] Sed non dabit ea res actionem legatario aduerſus dominum, qui legato conſentiit,[8] quoniam qui conſentit leganti non contrahit,[9] ſed tantum patitur.[10] Quid ergo ſi proponas legatam rem eius, qui heres quidem inſtitutus ſit, ſed ex certa re?[11] Idem iuris conſtituendum videtur, quod conſtitueretur, ſi non heres, ſed legatarius proponeretur: Heres enim ex certa re ſcriptus alio herede inſtituto non niſi legatarij loco habetur.[12] *Ita tractatum eſt* Pridie Calend. Aug. 1596.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin.prox.præced.ex l.in imponenda 6.& l.irritum 8.C.ad leg.Falcid.*

2 Cuius ſcilicet deducendæ ius hodie ſoli ei competit, qui beneficium legis & inuentarij implorauit. *l.vlt.§.penul.C.hoc tit.& Nouell.1.De hered.& Falcid.*

3 *d.l.vlt.ante fi.C.hoc tit.& d.Nouell.1.de hered & Falcid.*

4 Nec enim poterat quis grauari legatis & fideicommiſſis ſupra eam quantitatem, quæ eſſet in patrimonio. *l.in ratione 11.§.quod vulgo.D.ad leg.Falcid.*

5 *l.ſequens 9.68.de legat.2.* licet cum quis legauit rem ſui heredis non ſit diſtinguendum, quomodo alias diſtingui ſolet, an ſciuerit heredis ſui eſſe an ignorauerit. *l.vnum ex familia 67.§.ſi rem.eod.tit.*

6 Intellige ſi adeat ex teſtamento. Secus enim eſt ſi adeat ab inteſtato quoties id facere poteſt impune ad excludẽdam fraudem, quam alioqui pateretur. *l.cum pater 77 § Titio fratri antepen.eod.tit.de legat.2.*

7 Quoniam qui conſentiit ſi agat & rem ſuam vindicet poteſt repelli per doli mali exceptionem. *l.apud Celſum 4.§. quæſitum eſt ſi cum.D.de doli mal.except.*

8 Neque enim ſola voluntate quiſquam amittit dominiũ rei ſuæ. *l.differentia 17.§.1.D.de acquir.poſſ. l.traditionibus 20.C. de pact.*

9 Vnde etiam eſt quod dicimus, aliud eſſe vendere aliud vendenti conſentire. *l.aliud eſt vendere 160 de reg.iur* Eſtque longe difficilius, vt non poſſidenti detur actio, quam vt poſſidenti detur retentio. *l.1 D.de pignor.*

10 Patientia vero ſola nunquam contractus eſt, niſi in iis contractibus, qui ſola voluntate perficiuntur, vt *in l.qui patitur 18.D.mandat.*

11 Quem conſtat haberi loco legatarij quoties aliquis alius aut ex aſſe inſtitutus eſt, aut ex parte aliqua hereditatis. *l. quoties 13.C.de hered.inſtit.* vt ſequitur *in Defin.*

12 *d.l.quoties*, quamuis etiam heredis loco in pleriſq; habendum eum eſſe tradat Bart. *ad d.l.quoties, & ad l.ex facto 35. D.de hered.inſtit.*

DEFI-

[DEFINITIO XLVI.

TEmpus quod datur heredibus ad deliberandum non currit quidem nisi ex quo petitum & concessum fuit, licet multo ante tempore sciuerit heres sibi delatam hereditatem. [1] Tandiu enim tacere illi permittitur quandiu liberum ei est adire hereditatē, id est, vsque ad 30. annos. [2] Si non interim vrgeatur à creditoribus aut legatariis, vt cogatur ipse tempus certum petere, [3] aut arctetur postulantibus illis, vt intra certum tempus deliberare iubeatur. [4] Sed tamen si constet aliquot menses iam præteriisse, [5] vt toto illo medio tempore potuerit deliberare, boni iudicis est petenti posteà tempus ad deliberandum tanto breuius cōcedere, [6] habita scilicet ratione eius quod fluxit à die non delatæ hereditatis sed scientiæ. [7] *Ita Senatus* ex tempore pro illustri D. Ludouico de Seissel, Barone d'Aix & Desaires, 16. Iun. 1612.

1 Mich. Graff *lib. 2. Sent. artic. ius deliberandi quæst. 3. num. 4.* Bart. Bald. Alex. Iaſ. & alij ad *l. si seruus. D. de iur. delib.*

2 *l. si curatorem 9. l. licet 8. C. hoc tit.*

3 *Vt in l. & quia De inter. in iur fac.*

4 *l. 1. & pass. D. hoc tit.*

5 A die scilicet scientiæ. Non enim potest ignorans deliberare, non magis quam aut adire aut repudiare, *l. quoniam. 7. C. eod. l. qui hereditatem 19 D. de acq. vel omit. hered.*

6 Est enim hoc in potestate & arbitrio ius dicentis, *l. 1. in fi. & seq. D. eod. l. vlt. §. & hæc quidem C. eod.* Et pro arbitrio iudicis potest vel prolongari vel breuiari. Graff *dict. quæst. 3 n. 6. & 7.*

7 Quia toto illo tempore potuit deliberare, ita vt si eo tēpore decessisset, vtique transmisisset tanquam deliberans ius deliberandi etiam non petitum ad suum heredem *l. cum antiquioribus 19. C. hoc tit.* Gloss. *in d. l. vlt. §. sin autem ad fin. in verb. obseruauerint C. eod.*]

TIT. XII.

DE REPVD. VEL ABstin. hered.

DEFINITIO I.

Qui bona hereditaria possidet, si sit habilis ad succedendum præsumitur in dubio ea iure hereditario possidere.

BOnorum possessor hereditariorum, si alium possessionis suæ titulum non proferat, [1] iure hereditario possidere credēdus est, [2] si aut institutus heres sit, aut legitimus. Præsumitur enim quilibet eo titulo possidere quo potest, & de quo constat. [3] Itaque aditæ hereditatis probatio non male ex eo iudicetur. [4] *Ita Senatus* in causa Roletæ de Gorreuodo, contra Vicecomitissam de Salins, 12. Cal. August. 1592.

1 Nam si constet de vero titulo, nullus præsumptioni locus relinquitur, & ex illo titulo, qui probatur, possessio æstimanda est. Vide *l. 1. C. hoc tit.*

2 Ponimus enim talem esse possessorem cui delata sit hereditas, & qui nulla re prohibeatur quo minus heres esse possit, *l. delata 151. de verb. signific. d. l. 1. C. hoc tit.* Gloss. *in l. pro herede 20. §. 1. D. eod.*

3 *l. quædam mulier 77. D. de rei vendic. l. merito 51. D. pro socio.*

4 *l. geris 83.* iunct. *l. præced. & l. pro herede 20 D. de acq. hered.* Iunge *l. si is extraneus eod. l. 1. & 2.* vbi Castr. & Corn. *C. eod. tit. de repud. vel abst. hered. l. 3. vers. & quod de subeunda. C. de natur. liber. § fin. Inst. de hered. qual. & differ.* Bald. *cons. 52. vol. 1.* Socin. *cons. 8 nu. 1.* [Nec aliud est etiāsi habuerit ius possidendi & retinendi bona paterna pro dote matris. Præsumitur enim potius ea possedisse iure hereditario, & tāquam sua, quàm iure creditoris. & quasi sibi obligata. Nisi expressim fuerit protestatus ea se retinere velle iure pignoris: Adeò vt nec sufficiat quod inter amicos sæpius in familiari colloquio dixerit nolle se paternam hereditatem agnoscere. Testatio enim illa & protestatio solemniter fieri debet & in iure apud Prætorem, vt olim repudiatio, *l. 4. C. hoc tit.* & abstentio, *l. pen. de auth. iutor.* Aut saltem post sublatas omnes istas verborum solemnitate cōuocatis in eam rem testibus, & vt fieri frequentius solet coram notario, vt de eo constate possit ex scripto, & per probationem cuius fides suspecta esse nō possit ne quid prælato die factum dici queat. *arg. d. l. pro herede l. & si quis 4. §. plerique D. de reliq. & sumpt. funer. l. 1. §. editiones D. de edend.* Alioqui facile erit etiam post longam immixtionem reperire duos aut tres qui dicant se audisse filium dicentem nolle se paternam hereditatem agnoscere, *arg. l. Diuus 24. D. de testam. milit.* Sunt autem ista certiora, si ponas filiū ex bonis paternis quæ paterna esse sciuerit aliquid vendisse priuata venditione. Credendus enim est vendidisse tanquam rem suam potiùs, quàm quasi alienam, Scilicet si vendiderit simpliciter, & vt vulgo notarij scribunt, omni meliori modo quo fieri venditio potest. Nec enim potest creditor pignus vendere iure creditoris, nisi publico prograāmate proposito & admonito debitore, & sub hasta, *l. 1. 3. & pass. C. si vend. pign. agat. l. si eo 6. l. 8. C. de remiss. pigno. l. & qui 10. C. de distr. pign.* Præsertim vero si de euictione se obligauerit, ad quam scilicet creditor non tenetur, *hoc tit. C. credit. euict. pignor. non deber.* Illud planè requiritur vt filius sciuerit esse paterna bona quæ vēdidit. Aliud enim est si putauerit esse materna. *l. eum bonis 87. D. hoc tit.* iunct. *l. si is qui bonis 91. eod. Ita Senatus* pro Gonina Pellarin, contra Glaudium Gay, Idib. Maij 1614.]

DEFINITIO II.

Possunt liberi quos nondum constet abstinuisse, conueniri tanquam heredes, nec si dicant se abstinere prius sunt absoluendi quem curator datus sit hereditati, secus in extraneis.

ITem aduersus eum institutam qui decessit superstitibus liberis prosequi actor potest contra liberos tanquam heredes, [1] in eamq. rem petere, vt ad iudicem euocentur: nec periculum expensarum vereri debet, [2] si forte abstinuisse paterna hereditate postea probentur. Iusta enim præsumptio est, Patris heredē esse eum qui sit filius, licet possit abstinere, [3] nisi à quo tempore certum esse incipit abstinuisse. [4] Quid igitur si pendente lite dicat filius se abstinere, nec probari possit immixtio? [5] Nullam eo nomine expensarum condemnationem pati actor debet. [6] At neque absoluendus est filius ab obseruatione iudicij, priusquam hereditati iacenti curator datus sit. [7] Quid enim si curator datus docere velit præcessisse immixtionem, [8] aut, quod in filio idem est, amotas ab eo ante abstentionem res hereditarias? [9] Cōdemnandus adhuc erit filius tanquam heres. [10] Nam & ad eius, qui hereditati curator datur, officium pertinet, vt si fieri possit agnitam probet hereditatem, cum ea ratione futurum sit, vt idonea & soluendo fiat hereditas, quæ alioqui soluendo non esset: [11] Siquidem verum est, quod vulgo dici solet soluendo esse hereditatem, quæ habet heredem nullo legis & inuentarij aut in integrum restitutionis beneficio adiuuandum. [12] In extraneo herede secus est. Neque enim tāquam heres cōueniri potest, quin heres probetur, [13] & deficientibus actori probationibus aditæ hereditatis, expensarum condemnatio actori qui male egit remitti non potest, [14] si non probabilis fuerit causa litigandi. [15] *Ita Senatus* ex tempore 5. Cal. Febr. 1589.

1 Quisquis enim filius est hoc ipso probatur suus heres. *l. in suis 11. D. de liber. & posth. l. in suis 14. D. de suis & legit.*

2 Quod vtique incurreret si in ius vocaret aliquem tanquam heredem, qui tamen heres non inueniretur.

3 *l. 1. §. qui sunt in potestate. D. si quis omiss. caus. testam.* Imo & filius postquam se abstinuit adhuc heres est. *l. cum quasi 30. §. sed etsi suus. D. de fideic. libert.*

4 Non quasi per abstentionem desinat heres esse, *d. §. sed etsi suus*, sed quia post abstentionem non habetur heredis loco. *l. si filius 12. de interrog. in iur. faciend. l. necessariis 57. D. de acquir. hered.*

5 Quæ tamen cum sit facti probati debet. *l. 1. C. si min. ab hered. se abstin.*

6 Quia non requiritur immixtio, vt filius sit heres, sed vt non possit se abstinere, *d. l. necessariis.*

7 Eo siquidem iure vtimur, vt hereditati etiam quæ habet suum heredem tanquam iacenti curator detur, vt scripsi *in 1. part. Chiliad. De error. pragmat.*

Source : BIU Cujas

8 Interest namque hereditatis, vt habeat suum heredem non tantum nomine, sed etiam effectu, vt videatur soluendo. *l.2.§.adoptiui ad SC.Tertyl. l.libertus 36.de bon.libert.*

9 Si enim post abstentionem amouerit ea res non inducit immixtionem, *l.si quis seruum.§.vlt.D.de acq.hered.*

10 Non tantum ciuili iure, quod non sufficeret, sed etiam prætorio, quia actiones à prætore dantur, *d.l.necessariis.*

11 *l.quæ dotis 33.D. solut.matrim.*

12 *d.l.libertus 36.de bon.libert.l.3.D.ad leg.Falcid.*

13 Quia in extraneis nemo heres esse præsumitur. *l. quia difficiles.D.de interrog. in iur.fac. l.2.C.de iur. delib. l. pro herede 20.de acq.hered.*

14 *Ex reg.l.eum quem temere 79.de iudic.*

15 *l.qui solidum 78.§.etiam.de legat.2.*

DEFINITIO III.

Sui heredes præsumuntur se immiscuisse, nisi cum hereditas damnosa est aut onerosa.

LIberi, qui in potestate defuncti sunt mortis tempore, statim & ipso iure heredes sunt, siue ex testamento si instituti proponantur, siue ab intestato si intestatus pater decesserit. [1] Nec quod se possunt abstinere quicquam facit. [2] Si tamen dubitetur an se immiscuerint, an abstinuerint, ea præsumptio capiēda est, quæ fauorabilior videatur, vt se immiscuisse credantur, si lucrosa & compendiosa sit hereditas, abstinuisse vero si aut damnosa sit aut onerosa. [3] *Ita Senatus* in causa Goninæ Iarrin & Claudij Petit feu. Idib. Iulij, 1592.

1 *l.insuis 14.D.de lib. & posthum.l.necessariis 57.*D.*hoc tit.*

2 *l.1.§.qui sunt in potestate D. si quis omiss.caus.testam.*

3 *l.1.*vbi Bart.& cæteri.*C.si vt min.se ab hered.abstin.*[Intellige tamen, nisi liberi attigerint bona paterna sine protestatione. Tunc enim credendi sunt, se immiscuisse, nec postea causari possunt, quod ea bona possederint tanquam obligata pro dote matris, aut quo alio iure, vt scripsi *Defin.*1. præsertim *num.vlt. supr. & Defin.*8.*infr.* *Ita Senatus* ex tempore 17. Iul. 1614. Iunge *Defin.*9.*infr.*]

DEFINITIO IV.

Aduersus omissum inuentarij beneficium restitui maior non potest.

MAior annis vigintiquinque si delatam sibi hereditatem pure & simpliciter adierit petere postea non potest, vt liceat sibi legis & inuentarij beneficium implorare non magis, quam vt ad hereditatem repudiandam admittatur.[1]

1 Dixi *Defin.7 supr. de iur.deliber.*vbi vide.

DEFINITIO V.

Casus in quo is, qui hereditatem possedit tanquam ab intestato potest admitti ad successionem testati, adeoque cum beneficio inuentarij etiam citra restitutionem.

QVi tanquam agnatus proximus hereditatem ab intestato possidebat ignorans testamentum, quod vtiliter factum postea apparuit, si eo testamento idem ipse scriptus reperiatur, heres quidem manet, [1] cum superueniens testamenti causa faciat quo magis non quo minus heres esse debeat, qui semel esse voluit, [2] sed tamen optio ei relinquitur, an ex testamento, an ab intestato heres esse malit, [3] quamuis vtroque casu perinde creditoribus ex ratione iuris & legatariis ex edicto teneatur. [4] Quæ res facit, vt legis & inuentarij beneficium quod ab initio non implorauit saluum quidem ei esse debeat, [5] sed tamen propter legatarios tantum, de quibus ante exhibitum testamentum nihil suspicari poterat, [6] non etiam propter hereditarios creditores, quippe quorum ius ex testamento non pendeat, [7] tametsi proponas testamento declaratos creditores plerosque, qui antea ignorabantur. Cum in eam nimirum rem comparatum sit beneficium inuentarij, vt aduersus latens incertumque alieni æris periculum sibi prospicere heres possit. [8] Itaque, quod nouum magis quam mirum est, alio iure hic heres quod ad legatarios, alio quod ad creditores censebitur. [9] Nam & si beneficium inuentarij non induxisset, deferri ei conditionem oporteret num hereditatem mallet omittere, ne alioqui testamentariis oneribus inuitus obligaretur, qui se ab intestato heredem putabat. [10] Neque stricta iuris ratio refragari videretur, quæ hereditatem semel quæsitam repudiari posse non patitur. [11] Nec enim quæri potuit hereditas ab intestato priusquam ex testamento repudiata esset. [12] Neque rursus ex testamento repudiari ab illo qui sibi eo iure delatam ignoraret. [13] *Ita Senatus* pro Perroto, contra Dominos Senatores Danise & de Beausiour, 15. Cal. Iunij 1590.

1 Nam ex communi ratione iuris qui semel heres fuit, siue ex testamento, siue ab intestato, semper heres perseuerat. *l.ais prætor 7.alias l.etsi fine. §.sed quod Papinianus. de minor.l.ei qui soluendo 88.de hered.instit.*

2 Tanquam cui delata fuerit hereditas duplici iure, ex testamento scilicet & ab intestato. *l.1.D.de hered.petit.l.2. famil. ercisc.*

3 Quia neq; potuit adire ab intestato nisi repudiata prius successione testamentaria, nec rursus repudiare testamentariam priusquam sciret sibi delatam, vt scriptum est in fine huius Definitionis.

4 *l.1.& tot.tit.si quis omiss.caus.testam D.& C.*

5 Tamdiu enim competit quamdiu ab eo excluſus non est heres aut repudiatione, aut tempore, quorum neutrum hic dici potest. *l.vlt.C.de iur.delib.*

6 Vt scilicet improuisi oneris ratio habeatur. Nam quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio. *l. de ætate 11.§.ex causa.D.de interrog.in iur.faciend.*

7 Eorum enim nihil interest, an adeatur necne hereditas, cum æque possint suum consequi ex distractione bonorum hereditariorum. *l.paterfamilias 28.de reb.auctor.ind.possid.alias l.13.de priuileg.credit.*

8 *l.vlt C.de iur.delib.l.4.D.ad SC.Trebell.*

9 Nam & olim creditoribus tenebatur heres in solidum, etiamsi soluendo non esset hereditas. *l.quæ dotis 33.solut.matr.* legatarius vero non item. *l. in ratione 11. §. quod vulgo. ad leg. Falcid.*

10 Nec enim ab intestato legata vlla deberi possunt adeoque nec relinqui, si inspicias iuris veteris rationem. *l. illud 13 §.1 l.vlt.D.de iur.codicill.*

11 *l.sicut 4.C.hoc tit.cum similib.*

12 *l.illud 77. D.hoc tit.*

13 Ignorantia enim & acquisitionem impedit & repudiationem. *l.nec is 17.§ 1.& seqq D.hoc tit.* Vide tamen Cravet. *cons.324 nu.1.* Vbi defendit heredem statim atque adit hereditatem siue ex testamento, siue ab intestato debere inuentarium conficere, cum certum sit, eum omnimodo futurum heredem, maxime si nemo inuentarij confectionem impediat.

DEFINITIO VI.

Qui disputat de viribus testamenti, hoc ipso fit heres ab intestato, si heres esse velit, & testamentum tandem probetur non valere.

ALia causa est eius, qui testamentum, in quo alius heres scriptus erat, impugnauit, vt se ab intestato heredem faceret, siue nullum, siue falsum testamentum dixerit. Hic enim etsi ob litem in dubio constitutus videtur, vt hereditatem adire nequeat, vtpote de testamenti viribus dubitans, [1] hoc ipso tamen, quod impugnat testamentum, cum sit capax hereditatis ab intestato acquirendæ, fit heres ab intestato si testamentum non valeat. Quæstio enim de iure testamenti facit duntaxat ne ex testamento quisquam interea heres esse possit, licet testamentum valeat, non autem ne ab intestato heres sit, qui proximior est, si testamentum non subsistat. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.nec*

Source : BIU Cujas

1 *l.nec is 17.in princ.*iunct.*l.seq.l. si is ad quem 22. vers. veluti agnatus proximus l. 23. l. cum falsum 46. l. eum qui 51. l. in plurium 70.l.pater 93.l. Clodius 97. vers. dicebam.D.hoc titu.* Guil. Bened.in verb. *mortuo itaque testatore 1. num.* 356.Iunge textum elegantem *in l.scriptus 12.de Carbon.edict.*

2 Vt enim quis heres sit ab intestato sufficit , vt nihil sit quod impediat delationem successionis ab intestato , quam vtique nihil impedit,cum certum est testamentum non valere.itaque facilius est , vt impediatur acquisitio hereditatis testamentarię.Nullitatis tamen quæstionem non impedire aditionem ex testamento ait Bald.*in l.3.per ill.text. C. hoc titu.in 3. notab.*vide Bart.*in l.gerit.num.*19 *&* 31. D. *eod. & in l.filio præterito numer.* 24. *de iniust. rupt.* Vide *l.2. C.de iur. & fact.ignor.* Certe ignorantiam heredis non impedire successionem intestati apparet ex *l. si filius 16. de liber. & posthum.l. vltim. D.de condic.insti.*

DEFINITIO VII.

Ex sola aduersarij confessione heres nemo fit , & probatur erronea confessio hoc ipso , quod qui se talem dicit non probat.

NEmo ex sola aduersarij confessione fit heres, tametsi ex testamento , aut ab intestato delata ei sit hereditas.Heredem enim non delatio facit,sed acquisitio hereditatis , [1] quæ non nisi per aditionem fit in extraneis heredibus.[2] Ergo multo minus proderit aduersarij confessio ei , qui probare non possit delatam sibi hereditatem,siue ex testamento,siue ab intestato.[3] Hoc ipso enim probatur confessio erronea,quod qui heredem se dicit , se talem non probat. [4] Itaque si conuentus ego à te tanquam herede Titij procuratorem in iure constitutum , & in ipso actu constitutionis Titij heredem te nominauerim, nocere mihi nominatio non debebit , quæ minus vtique quam confessio est.[5] Nam etsi partem debiti tibi vt heredi soluissem , non idcirco reliquam partem soluere cogendus essem. Quinimo solutam indebitam repetere possem te nihil probante. [6] Denique quamdiu non apparet , an heres sis necne , nulla ratio est , vt condemnari debeam,siue per diffinitiuam , siue per interlocutoriam iudicis sententiam, quia de personis ante omnia quærendum & cognoscendum est , [7] nec si satisdationem offeras,vt interlocutoriam feras condemnationem , prodesse tibi ea res debebit,[8] vt legitimam ad agendum personam habere videaris,quam reuera non habes. [9] *Ita Senatus* ex tempore Non.Iuniis 1590.

1 *l.delata 151. de verb significat.l. nec emere 16. C.de iur.delib.*

2 Aut gerendo pro herede.*l. pro herede 20 l.geris 88. & pass.* D.*hoc tit.l in suis 14.de suis & legit.*

3 Prius enim est,vt delata sit hereditas,quam vt heres quis esse possit,*l.nec is 17.§.1.l. si is ad quem 22.l.illud. 77.* D.*hoc tit.l. 1.2. & 3. D de perit.hered.*

4 Quamuis difficilis sit probatio aditę hereditatis.*l.3.de interrog.in iur.fac.*

5 Verba enim enunciatiua non probant adeo plene, quin admittatur probatio in contrarium. *Not. in l. optimam. C.de contr.stipul.*

6 *tot tit.De condict.indeb.*

7 Vt non prius iuris ratio quam persona quæratur. *l. quidã referunt* 14.D.*de iur.codicill.*

8 *arg.l.2.*D. *vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat. & arg.l. testamento 17.§.non omnimodo.*D.*de test.tutel.*

9 Satisdatio enim non prodest ad agendum,nisi vt caueatur de rato,si dubitetur de mandato. *l.1.C.de procurat.*

DEFINITIO VIII.

Filio qui paterna bona malo more attigit non superest beneficium abstentionis.

SVum heredem , qui per suppositam matris personam prætextu dotis paternas res diu possederat,omniaque gesserat , quæ post immixtionem gerere potuisset , abstinendi beneficium amisisse constabat , [1] quamuis in extraneo herede non idem fortasse responderetur. Etsi enim verissimum est quod prudentibus placuit , Bonis se patris miscere videri eum , qui remoto familiæ vinculo pro herede gerere videretur , [2] facilius tamen filius quam extraneus hereditati obligatur , [3] quippe qui iam ipso iure sit obligatus , [4] adeo vt dici possit non esse sine herede eum qui suum heredem habet,quamuis se abstinentem,[5] licet non habeatur à Prætore heredis loco.[6] Indeque nimirum euenit , vt suus heres, qui celandi & subripiendi animo paternas res amouit , prætoris beneficium frustra postmodum imploret , [7] neq.tamen similiter extraneus pro herede gessisse dicatur, ob id solum quod rem hereditariam subripuerit aut celauerit. Nam imo vero admissum hoc contrariam prorsus voluntatem declarat. Cur enim expilaret aut celaret si heres esse vellet ? [8] Nec filio prodesse potuit , quod cum patri iusta faceret, protestatus fuerat non immiscendi se animo id facere , sed solo intuitu pietatis. [9] Ea siquidem protestatio hactenus ei prodesse debuit ne ex eo actu obligaretur , [10] at non , vt hac indemnitatis fiducia grassandi liberius in paterna hereditate facultatem nanciscereturr.[11] Alioqui facile esset eo remedio fraudem comminisci,prætorisque beneficium ad iniuriam passim traheretur,quod vtique non est permittendum. [12] Vnde illud etiam est , quod si quis suus dicat hereditatem se retinere nolle , aliquid autem ex hereditate amouerit,abstinendi beneficium non habet. [13] Sanè si ante immixtionem abstinere se dixisset , facilius admitteretur , vt ob res post abstentionem amotas furti actione creditoribus teneretur , quam vt qui semel abstinuisset ex post delicto obligaretur. [14] *Ita Senatus* pro Barandier , contra viduam Ioannis Perier,mense Iul.1592. Iunge Defin.1. & 3.supr.

1 *l.si is qui bonis 91.*D.*hoc tit.*

2 *l.eum bonis 84.eod.*

3 *Arg.l.2.C.de iur.delib.*

4 *l.in suis 14. de suis & legit. l. necessariis 57.* D. *hoc tit.l.1.§ qui sunt in potestate.*D.*si quis omiss.caus.testam.*

5 *l.cum quasi 10.§.sed etsi suus de fideic.libert.*

6 *l.si filius 12.de interrog.in iur.faciend.d.l.necessariis.*

7 *l.si seruum 71.§.prætor ait.*D.*hoc tit.*

8 *l.si quis extraneus 21.eod.*

9 Ex consilio Vlpian.*in l.pro herede 20.§.1. eod.tit.& in l.etsi quis 14.§.plerique.de religione & sumpt.funer.*

10 *d.§ plerique.*

11 *Arg.l.quia satisdatio 6. de suspect. tutor.l.duo fratres 78.*D. *hoc titu.*

12 *l. Paulus notat 8. de præt. stipulat.l. si emancipatio 17.* D.*de legat.præst.*

13 *d.l.si seruum 71.§.si quis suus.*D.*hoc tit.*

14 *Ead.l.si seruum.§. vlt.*

DEFINITIO IX.

Filius, qui possedit bona paterna pro dote matris iam viuo adhuc patre,non videtur se immiscuisse.

NOn idem erit si filius post mortem patris retinuerit sine protestatione possessionem bonorum paternorum , quam viuo adhuc patre occupauerat,[1] pro dote matris ante patrem defunctæ.[2] Id enim vtique suo iure facere potuit , & citra ius ac nomen heredis , [3] cum idem ius retentionis habeat pro dote materna in bonis paternis , quod haberet mater ipsa si viueret.[4] *Ita Senatus* ex tempore 13.Calend.Augusti.1593.

1 Scilicet tanquam heres matris,*ex l.1.C.de bon.matern.*

2 Pro qua dote certum est habuisse filium obligata omnia bona patris,ex *l.vnic.C.de rei vxor.action.*

3 *l.pro herede 20.§.Papinianus.*D.*hoc tit.*

4 *l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.* Nam cui damus actionem de pignore,multo facilius damus retentionem pignoris, *l.1.* D. *de pignor.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO X.

Filius qui semel se immiscuit non potest se exonerare, neque negando se heredem, neque abstinendo.

FIlio, qui paternis bonis se abstinere vult, prodesse non potest, quod post immixtionem ab vno ex creditoribus hereditariis in iure interrogatus an heres esset palã negauerat. [1] Etenim præter id quod eo iure vtimur, vt huiusmodi responsiones ad interrogationem vnius ex creditoribus factæ aliis, qui nõ interrogauerunt, nec prosint, nec noceant, [2] illud etiam constat eum qui semel se immiscuerit abstinere postea non posse, nisi minor ætas inducat beneficium & auxilium restitutionis. [3] Adde quod nemo conditionem suam meliorem facere respondendo potest, deteriorem potest. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra SC. 9.

1 Alioqui expediet ei negare etiam per mendacium, *l. illud 7 § pen. de tribut. act.*
2 *Ex l. vlt. de interrog. in iur. fac.*
3 *l. necessarius 57. D. hoc tit.* vbi tamen excipitur pupillus.
4 *l. & quia 6. § de interrog. in iur. faciend.*

DEFINITIO XI.

Neque tutor, neque curator aut audire, aut repudiare hereditatem potest, adeoque nec pater adire cum filio, nec repudiare sine filio.

CVrator hereditatem minori delatam repudiare minoris nomine non potest, quia nec adire posset, [1] adeoque nec auctoritatem minori ad adeũdum præstare. [2] Tutor autem etsi hoc plus iuris habet quam curator, quod ad adeundam vel repudiandam hereditatem accommodare pupillo auctoritatem potest, qui personæ magis quam rebus datur, [4] ideoque supplet facilius ex suo, quod iudicio pupilli deest, [5] ipse tamen nec adire potest, nec repudiare. [6] Quin etsi bonorum possessionem petere potest pupilli nomine, [7] quoniam in petenda possessione minus iuris animique versatur, quam in adeunda hereditare, [8] repudiare tamen eam nequit, quia repudiatio illa esset alienatio, quæ tutori interdicta est. [9] At nec pater sine filio repudiare potest delatam filio hereditatem. [10] Quia licet per filium adeuntem possit acquiri hereditas patri volenti & adire iubenti, [11] per eum tamen repudiatio facienda est, qui ipse adire potest, [12] nec tam cui acquiri possit commodum hereditatis, quam quis heres institutus sit, inspiciendum est. [13] Præsertim cum nolente patre hereditatem sibi per filium acquiri futurum sit, vt filius sibi acquirere si velit possit: [14] quippe qui eo casu capax sit acquisitionis. [15] *Ita in Senatu tractatum est* in ea causa, de qua Defin. 22. infr. de except.

1 *l. per curatorem 90. D. hoc tit.* etsi vulgo ibi legitur *per procuratorem*, & male, vt alibi scripsi.
2 *l. cum in vna 17. § tutor. D. de appellat.*
3 *l. More 8. & seq. D. hoc tit.*
4 *l. Quia personæ 14. D. de testam. tutel.*
5 *l. in negotio 5. de reg. iur.*
6 Quia eius est adire vel repudiare, cui lex detulit hereditatem. *l. nec is 17. § 1. & l. seq. D. hoc tit.* lex autem defert hereditatem pupillo, non tutori *d. l. pupillus 9. D hoc tit. l. 5. C. de iur. delib.*
7 *l. tutor 8. D. de bonor. poss. l. 1 § 1. & § tutor impuberis. de succes. edict.*
8 Vnde est quod etiam seruus potest bonorum possessionem pro alio admittere. *l. seruus 7. in princ. de bonor. poss.*
9 *d. l. tutor 8. eod. & d. l. 1 § tutor impuberis. de succes. edict.*
10 *l. is qui heres 13 § vlt. D. hoc tit. de succes. edict.*
11 *l. qui in aliena 6. l si quis mihi 25 § iussum, eod. tit. l. 1.* vbi not. *C. qui admitt. ad bonor. possess.*
12 *l. is potest 18. D. hoc tit.*
13 Institutum enim esse facti est non iuris. Quæ autem facti sunt non transeunt ad patrem, vt nec ad dominum. *l. qui heredi 44. de condic. & demonstr.*
14 Quæ ratio & sententia est *d. l. is qui heres 13 § vltim. D. hoc tit.*
15 *l. cogi 16 § si pater l. Imperator 50. D. ad SC. Trebell. d. l. 1. C. qui admitt. l. 4 § sed & filius familias. D. de edend.*

DEFINITIO XII.

Is, cui delata est hereditas, si interrogante vno ex creditoribus respondeat se heredem, conueniri potest tanquam heres à cæteris omnibus creditoribus.

QVi apud iudicem interrogatus, an filij heres esset in bonis aduentitiis, responderat se heredem esse, [1] cum in ea lite tanquam heres egisset, aut excepisset, tum succubuisset, implorabat auxilium restitutionis in integrum, vt filij hereditatem repudiare posset, [2] in præiudicium aliorum creditorum, à quibus tanquam heres vrgebatur. Quidam putabant audiendum esse, si aliud nihil feciſſet, per quod pro herede gessisse diceretur, [3] moti ex eo, quod à prudẽtibus responsum est, confessionem & responsionem eius, qui alio interrogante dixerit se heredem, non nisi ei qui interrogauit prodesse debere. [4] Dicebam eum, cui delata est, siue ex testamento, siue ab intestato hereditas, si dicat se heredem esse velle, siue in iudicio, siue extra iudicium id profiteatur, hoc ipso gerere pro herede. [5] Quis enim obsecro, apertior aut certior animus amplectendæ hereditatis? Adeo, vt etiam filius, qui patris hereditate se abstinuit, si post abstentionem responderit se heredem, perinde obligetur hereditari acsi non abstinuisset. [6] Nimirũ quoniam, qui se abstinuit, quamuis à Prætore heredis loco non habeatur, [7] re vera tamen suus heres manet, [8] ideoque nil obstante abstentione pro herede gerere quandocunque potest. [9] Atqui constat eum qui semel heres factus sit semper heredem manere: [10] neque fieri posse, vt pro parte quis heres sit reuera, quin sit in solidum, quia non potest hereditas pro parte deferri vel acquiri. [11] Longeque aliam sententiam habet responsum illud, quo nostri in contrarium abutuntur. [12] Est enim non de illo, qui cum heres esse posset dixerat, se heredem esse, sed de filio, qui neque heres erat, neque bonorum possessionem acceperat, id est, qui heres esse tametsi maxime vellet non poterat. [13] Nam quisquis filius est, is, si neque exheredatus sit, neque emancipatus, haud dubie heres patri est, & quidẽ necessarius, [14] siue ex testamento, siue ab intestato, [15] nec quod potest se abstinere quicquam facit. [16] Exheredatus autem nec si velit heres tamen esse potest iure ciuili, [17] aut bonorum possessor iure prætorio, nisi prius rescisso per inofficiosi querelam testamento. [18] Emãcipatus quoque, cum sit iuri ciuili incognitus, ac pro extraneo habendus, [19] non potest heres esse, nisi cum est institutus, sicut nec extraneus quilibet, [20] sed tantum fieri bonorum possessor iure prætorio ex capite, Vnde liberi. [21] Porro nemo dixerit sic agnosci posse bonorum possessionem, vt quis in iure respõdeat se heredem esse: [22] cum neque agnita bonorum possessione heres fiat is, qui agnouit, sed bonorum possessor. [23] Itaque mirum non est filium, qui neque patris heres sit, neque esse possit, ex eo solo, quod se heredem esse falso responderit, non obligari hereditati. [24] Nempe quia prius est, vt heres aliquis esse possit, quã vt ei ex confessione sua acquiratur hereditas. [25] Et tamen non eo minus æquum est, perinde conueniri eum posse ex confessione & responsione sua, acsi reuera heres esset. [26] Non quod eum confessio sola heredem facere

cere potuerit, ſed vt ipſi contra ſe credatur, & propter mendacium. [27] At quoniam id ius non niſi ex interrogatione oritur, [28] illud etiam æquum eſt ei ſoli prodeſſe reſponſionem qui interrogauit, non item cæteris creditoribus,[29] ne alioqui ex alterius facto alteri quæratur actio, contra iuris regulam.[30] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ludouici Coſterg in relationibus libellorum, 5. Cal. Febr. 1594.

1 Habet enim filiusfamilias hodie in aduentitiis heredem. *Nouell.* 118. *de hered. ab inteſt. venient.*

2 Tanquam nondum à ſe aditam & acquiſitam, *ex l. nec emere* 16. *C. de iur. delib.*

3 Geritio enim pro herede & facti eſt, & animi. *l. pro herede* 26. *in princ. & §. Papinianus. l. geris.* 88. *D. hoc tit.*

4 *l. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

5 *§ vlt. Inſt. de hered. qualit. & differ.*

6 *L. ſi filius* 12. *de interrog. in iur. faciend.*

7 Quod ad hoc ſcilicet, vt paternis creditoribus teneatur. *l. neceſſariis.* 57. *D. hoc tit.*

8 *l. cum quaſi* 30. *§. ſed etſi ſuus. de fideic. libert.*

9 Quamuis non ſimiliter poſſit è contrario ſe abſtinere, vbi ſemel ſe immiſcuit, niſi pupillus ſit aut minor, *d. l. neceſſariis.*

10 *l. ait prætor* 7. *alias l. etſi ſine. §. ſed quod Papinianus. D. de minor. l. ei qui ſoluendo* 88. *de hered. inſtit.*

11 *l. 1. & 2. D. hoc tit. l. ſi ex plurib.* 9. *D. de ſuis & legit.*

12 *In d. l. vlt. D. de interrog. in iur. faciend.*

13 Non enim poteſt nuda voluntas heredem facere, niſi cui lex prius detulerit hereditatem. *l. nec is* 17. *§. 1. l. ſi is ad quem* 22. *l. illud* 77 *& paſſ. D. hoc tit.*

14 *d. l. neceſſariis. l. in ſuis* 11. *de liber. & poſthu. l. in ſuis* 14. *de ſuis & legit.*

15 *l. apud hoſtes* 9 *C. eod. tit. de ſuis & legit.*

16 *l. 1. §. qui ſunt in poteſtate. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.*

17 *d. l. in ſuis* 11. *in fi. & tot. tit. de liber. & poſthum.*

18 *l. non putauit* 8 *de bon. poſſ. contr. tab.*

19 *l. quinetiam* 55. *in fi. de rit. nupt.*

20 *l. hereditas* 5. *C. de pact. comment. tam ſup. dot.*

21 Nullo ſcilicet facto teſtamento. Alioqui debet venire per contra tabulas. *l. 2. D. ſi tab. teſtam. null. extab.*

22 Quamuis qui petit bonorum poſſeſſionem, cum ei delata eſſet iure ciuili hereditas, hoc ipſo fiat heres quaſi per geritionem pro herede, *l. puberem* 12. *C. de iur. delib.*

23 Nec enim potuit prætor facere heredem. *§. quos autem. Inſt. de bonor. poſſ.*

24 Semper enim ſupponendi ſunt termini habiles, *vulg. l adigere* 6 *§ quamuis de iur. patron.*

25 Confeſſiones enim falſæ ita ratæ ſunt, ſi id, quod in confeſſionem venit, & ius & naturam recipere poſſit. *l. confeſſionib.* 13. *in princ. & l. ſeq. §. vlt. de interrog. in iur. faciend.*

26 Non tanquam heres, ſed actione interrogatoria ex edicto prætoris, *d. l. vlt. eod. tit.*

27 *L. & quia* 6. *§* 1. *l. de ætate* 11. *§* 1. *& § qui interrogatus. & paſſ. eod. tit.*

28 Vnde & interrogatoriæ cautiones dicuntur, de quibus in *eod. illo tit.*

29 Quæ ſententia & ratio eſt *d. l. vlt.*

30 *l. ſtipulatio iſta* 38 *§. alteri de verb. oblig. l. 1. C. per quas perſon. nob. acquir. l. cum vnus* 12. *de reb. auctor. iudic. poſſid.*

DEFINITIO XIII.

Aduerſus aditam ab herede hereditatem reſtitui heres heredis non poteſt.

HEres Titij non eſt audiendus ſi in integrum reſtitui velit, aduerſus aditionem à Titio factam hereditatis Sempronianæ,[1] ſi quid à Titio factum ſit, quod neſciatur an adeũdi animo fecerit necne.[2] Defuncti namque animus per heredem explicari nequit.[3] Et in dubio credendus eſt defunctus feciſſe animo adeundæ hereditatis, quod alio iure facere non potuit.[4] *Ita Senatus* prid. Id. Mart. 1593. in relationib. libellorum, contra D. de Marcoſey.

1 Quiſquis enim voluntarius heres eſt heredis, neceſſario eſt illius heres, cui heres ipſe ſucceſſerat. *l. ſi quis filiumfamilias* 7. *§.* 1. *hoc tit. l. vlt. C. de hered. inſtit.*

2 Aditio ſiquidem non tantum facti eſt, ſed etiam animi. *l. pro herede* 20. *l. geris* 88. *& paſſ. D. hoc tit.*

3 *l. ſi ita legatum* 65. *§.* 1. *de leg.* 1.

4 *d. l. pro herede* 20. *§. Papinianus. D. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Querela de expilatione hereditatis in teſtamento facta non probat aditam fuiſſe à defuncto hereditatem.

QVi teſtamento conqueſtus eſt expilatam à fratre aut alio hereditatem, quæ ſibi fuerat delata, non ſatis voluntatem ſuam declaraſſe videtur an heres eſſe vellet.[1] Fieri namque poteſt, vt adeo expilatam ſciuerit hereditatem, vti ne vnquam fuerit illam aditurus, vtpote factam ex ea expilatione minus idoneam.[2] Ideoque nec hereditatem quaſi aditam ad heredem ſuum tranſmittet.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 3. Id. Maij 1595.

1 Aliud eſſet ſi de illa hereditate tanquam ſua in teſtamẽto ſuo diſpoſuiſſet. *l. ſi ania* 6. *C. de iur. delib.*

2 Nec enim facile quiſquam credendus eſt aditurus fuiſſe damnoſam aut ſuſpectam hereditatem. *l.* 4. *D. ad SC. Trebell. l. filium* 20. *de bonor. poſſ. contr. tab. l. nec emere* 6. *C. de iur. delib.*

3 *l. vnic. §. in nouiſſimo. C. de caduc. tollend.*

DEFINITIO XV.

Extantibus ſuis heredibus, quamuis ſe abſtinentibus hereditas neque iacet, neque vacat, & ideo non hereditati dandus eſt curator, ſed bonis, niſi agnatus vel cognatus aliquis velit ſuccedere.

SI patri defuncto ſuperſtites ſint liberi, qui in morientis fuerint poteſtate, quantumuis à paterna hereditate abſtinuerint, non poteſt curator hereditati tanquam iacenti dari.[1] Neque enim vlla vnquam eſt in ſuis heredibus iacens hereditas,[2] imo ne vlla hereditas quidem, cum ipſo iure ſint heredes,[3] eaq; continuatio quædam dominij potius, quam hereditas cenſeatur.[4] Ideoque dicimus non eſſe ſine herede eum, qui ſuum heredem habet, quamuis ſe abſtinentem.[5] Quid ergo? Curator dandus eſt bonis tanquam vacantibus, ſi id creditores petant,[6] vt habeãt cum quo de ſuis iuribus experiri poſſint,[7] nimirum ſi nec agnati aut cognati proximiores velint ſuccedere.[8] Nam cum filius qui ſe abſtinuit non habeatur à Prætore heredis loco,[9] apparet non poſſe perſonã eius impedire, quo minus admittatur agnatus proximus non ad adeundam iure ciuili hereditatem,[10] (cum iuris ciuilis ratio non patiatur plures eodem tempore præſertim ſuis heredibus exiſtentibus in ſolidum heredes eſſe,[11]) ſed ad petendam bonorum poſſeſſionem,[12] quæ ſane hoc caſu ſi quo alio, etiam hodie neceſſaria eſt poſt abrogata tot Iuſtiniani cõſtitutionibus vetera ferè omnia De bonorum poſſeſſionibus iura.[13] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 11. Sup. De curat. furioſ. & aliis extra minor. dand.

1 Tunc enim curator dandus eſt cum bona iacent, & quidem per longum tempus, puta ſi heres ſub conditione ſcriptus ſit, aut ſi deliberet de adeunda hereditate. *l.* 1. *de curat. bon. dand. l. ſi diu* 8. *D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

2 Iacens enim dicitur hereditas quæ nondum habet, ſed habere ſperat, vacans vero quæ nec habet, nec habere ſperat. *l.* 1. *de ſucceſſ. edict. l. nec vllam* 13. *§ item ſi quis. de petit. hered.*

3 Id eſt, citra vllam aditionem. *l. in ſuis* 14. *de ſuis & legit.*

4 *l. in ſuis* 11. *de liber. & poſth.*

5 *l. cum quaſi* 30. *§. ſed etſi ſuus. de fideic. libert.*

6 *d. l.* 1. *& tot. tit. de curat. bon. dand.*

7 Cum filius qui ſe abſtinuit, non cogatur excipere actiones. *l. neceſſariis* 57. *D. hoc tit.* non poſſit autem iudicium eſſe ſine reo, non magis quam ſine actore, *cap. forus. de verbo. ſignificat.*

8 *d. l.* 1. *& tot. tit. De ſucceſſ. edict.*

9 *l. ſi filius* 12. *de interrog. in iur. faciend.*

10 *l.* 2. *C. vnd. liber. l.* 2. *C. pro hered.*

Source : BIU Cujas

11 *l.quod contra* 141.§.*vni duo.de reg.iur.*

12 *l.defunctus* 6.*C.de legit.hered.* §.*placebat. Inst. de legit.agnat.succeſſ.*

13 Præſertim poſt *Nouell.Inſtit.*118. *de hered. ab inteſt.ven.* quæ ſuſtulit veteres illas differentias ſuitatis, & emancipationis, itemque agnationis & cognationis quantum ad ius ſuccedendi. Iunge *l.vlt.C.qui admitt.ad bonor.poſſeſſ.*

DEFINITIO XVI.

Aliud eſt negare ſe heredem, aliud repudiare.

QVi in iure interrogatus, an heres eſſet illius, à quo fuerat inſtitutus, aut cuius erat agnatus cognatuſve proximus, negauit ſe heredem, non idcirco repudiaſſe intelligitur, [1] quia quandiu non adiit hereditatem verum eſt, heredem eum non eſſe, licet nec repudiauerit. [2] Itaque ſaluum illi erit ius adeundi quandocunque, [3] dummodo intra annum trigeſimum. Et ob id nimirum arctandus eſt, vt diſertis verbis declaret, an repudiet, necne, vt ſi repudiare ſe dicat nunquam poſſit admitti ad eam adeundam. [4] Interim igitur dari non poterit curator hereditati tanquam iacenti, [5] multo minus bonis tanquam vacantibus, [6] niſi ſit heres inſtitutus, aut cui ab inteſtato delata eſt hereditas, petierit tempus ad deliberandũ, atque interea curatorem bonis dari creditores velint. [7] Quid tamen ſi per imperitiam iudicis curator hereditati iacenti datus ſit ante repudiationem, tum vero ſecuta ſit repudiatio? [8] Non conualeſcet curatoris datio, quæ ab initio inutilis fuit, [9] ac multo minus ſi ex iis, quibus coniunctim erat delata hereditas, quidam duntaxat repudiauerint. Aliis enim qui nec deceſſiſſe, nec repudiaſſe probabuntur, accreſcent repudiantium portiones, [10] nec proinde vlla pars hereditatis aut iacere, aut vacare videbitur. [11] Sed obtinent quidem hæc quæ diximus in extraneis heredibus, at non in ſuis. Nam ſi ſuus heres interrogatus in iure negauerit ſe heredem, hoc ipſo abſtinuiſſe credendus eſt, [12] cum alioqui, ſi reſponſionem referas ad iuris ciuilis rationem, fieri nequeat, vt heres non ſit, qui & ſuus & neceſſarius eſt. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Erat enim repudiatio actus ſolemnis & legitimus, ſicut aditio, fiebatque in iure. *l.4.C.de repud.vel abſtin.hered.* iunct. *l.actus legitimi* 77.*de reg.iur.*

2 Eſt enim hoc mediũ inter heredem eſſe, & hereditatem repudiaſſe, heredem ſc. non eſſe. *l.ſi curatoris* 9.*C.de iur.delib.*

3 Ius enim adeundi præſcribitur hodie ſpatio triginta annorum, vt & cætera iura perpetua. *l.3.C.de præſcr.*30.*vel* 40. *annorum.l.hereditatis* 7.*C.de hered.petit.*

4 *l.ſicut* 4.*C.hoc tit.*

5 Vt dixi *Defin.præced.num.*1.

6 Non enim vacant bona quandiu heres ſperatur, aut bonorum poſſeſſor. *l.vlt.de ſucceſſ.edict.*

7 *l.*1.*de curat.bon.dand.l.ſi diu* 8 *quib.ex cauſ.in poſſ.eat.*

8 Ratio dubitandi eſt, quia res hac in ſpecie peruenit ad eum caſum à quo incipere potuit.

9 *Ex reg.l.quod ab initio* 29.*de reg.iur.*

10 *l.vnic.C.quand.non petent.l.qui ex duabus* 53 §.1.*D.hoc tit.*

11 Quia is cui adcreſcit portio coheredis iam ab initio eã adiiſſe intelligitur. *l.ſi quis heres* 35.*l.ſi duo* 38.*& paſſ.eod.tit.*

12 Quoniam is qui abſtinet, quamuis reuera ſit heres non tamen habetur pro herede. *l.ſi filius* 12.*de interrog. in iur.fac.l. neceſſariis* 57.*hoc tit.*

13 *d.l.neceſſariis.l.cum quaſi* 30.§.*ſed etſi ſuus. de fideicom.libert.*

DEFINITIO XVII.

Curator hereditati iacenti dandus non eſt, niſi auditis prius iis omnibus, qui quoquo iure poſſunt ſuccedere.

ETiamſi per contractum aut extra iudicium heredes inſtituti, aut legitimi repudiauerint hereditatem ſibi delatam, [1] non ideo tamen ſtatim hereditati, tanquam iacenti curator dandus eſt, iis inauditis, licet hereditarij creditores id poſtulent. [2] Quid enim ſi in ea fortè ſint ætate, vt per reſtitutionem in integrum iis ſuccurri oporteat, vt adire poſſint? [3] Quid ſi mutua voluntate dicant nunc velle heredes eſſe, nec creditores cauſam habeant propter quam impedire debeant? [4] Quid ſi eam repudiationem, qua creditores nituntur, per vim aut dolum, aut metum extortam eſſe dicant? [5] Igitur vocari eos oportebit, nec prius dari à iudice curatorẽ hereditati quaſi iacenti, quam in iudicio dixerint omnes, qui heredes eſſe poſſunt, nolle ſe heredes eſſe, aut tempus petierint ad deliberãdum. [6] Intellige ſi alij ſint agnati, cognative, qui primis heredibus excluſis poſſint adire. [7] Nam ſi nulli ſuperſint præter fiſcum, deſinit eſſe hereditas, incipitque nomen habere bonorum vacantium; [8] quorum alia ratio eſt quam hereditatis, vel in eo maximè quod non inducunt ſucceſſionem in vniuerſum ius. [9] Ideoque nec tenetur vltra vires bonorum vacantium, qui ſuccedit in bonis vacantibus, [10] quomodo tenetur vltra vires hereditatis, qui ſuccedit in hereditate. [11] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Velat, & Bartholomæi Truchet, 3. Cal. Decemb. 1595.

1 Nec enim repudiatio hereditatis eſt hodie actus ſolemnis, vt olim, ſed poteſt fieri quocunque loco & quacunque teſtatione voluntatis. *§.vlt.Inſt.de hered.qualit.& differ.* iunct. *l.4. C.hoc tit.*

2 Quamuis ad eorum poſtulationem ſoleat curator dari bonis, *l* 2.*D.de curat.bon.dand.l.Ariſto.*5.*D.de iur.delib.*

3 *Ex l.*1.*& tot.tit.C ſi vt omiſſ.hered.*

4 Intereſt enim creditorum, vt ſit aliquis heres potius, quam vt nullus, & vt bona dominum habeant potius, quam vt iaceant *l* 1.*D.de ſucceſſ.edict.*

5 Nec enim quod factum eſt per vim vel dolum, ratum à prætore haberi debet. *l.ſi mulier* 21 §.1. *D. quod met.cauſ.*

6 Quo etiam caſu curator bonis dandus eſt. *l.idem priuilegium* 22.§.1 *de reb.auctor.iud.poſſ.* non autem hereditati, vt pragmatici loquuntur, iacenti.

7 Placuit enim Iuſtiniano, vt hodie in agnatis quoque ſit ſucceſſio. *§.placebat. Inſt.de legit.agnat.ſucceſſ.*

8 Fiunt enim vacantia hoc ipſo quod nullus amplius ſucceſſor ſperatur. *l.vlt.D.de ſucceſſ.edict.l.habere licere* 57.*de euict.*

9 Alia enim ratio eſt bonorum, alia hereditatis, cum bona non dicantur niſi deducto ære alieno, quod in hæreditate diuerſum eſt. *l.ſubſignatum* 39.§. *bona. l.hereditatis* 119. *de verb.ſignific.*

10 Id eſt, fiſcus, *l.*1.*an bona.D.de iur.fiſc.d.l habere licere.*

11 *l.quæ dotis* 33.*D ſolut.matrim.* quia ſoluendo eſt hereditas quæ inuenit heredem. *l.libertus* 36 D *de bon.libert.* Niſi adita ſit hereditas cum beneficio legis & inuentarij. *l.vlt.C.de iur.delib.& Nouell.*1.*De hered.Falcid.*

DEFINITIO XVIII.

Abſtentio non fit nec inducitur niſi ex verbis diſertis & expreſſis.

FIlius à paterno creditore conuentus, vt heres patris dixerat paratum ſe pati, vt executio fieret in bonis paternis, ſaluis tamen iuribus maternis, [1] non ideo ſatis declaraſſe videtur, an paterna hereditate abſtinuerit. [2] Itaque non eo minus condemnandus eſt tanquam heres patris, niſi expreſſim abſtineat, [3] quia ipſo iure heres eſt, [4] nec prius habetur non heredis loco, quam diſertis verbis abſtinere ſe dixerit. [5] *Ita Senatus* contra Vicentium Petel Maurianenſem, 10. Maij 1596. in ſecreto auditorio.

1 Quomodo ſolent plerique & poſſunt ſalua pignoris ſui cauſa etiam alienationi conſentire. *l.4* §.1.*D.quib.mod.pign. vel hypoth.ſoluit.*

2 Aliud enim eſt ſe abſtinere, aliud vero neque immiſcere ſe neque abſtinere. *l.*1 *vbi not.C.ſi min.ab hered. ſe abſtin.*

3 Eum ſiquidem ſolum qui ſe abſtinuit prætor non habet heredis loco, *l.ſi filius* 12.*D.de interrog.in iur.fac.*

4 Nec quod ſe poteſt abſtinere quicquã facit. *l.*1.§.*qui ſunt in po-*

in potestate. D. si quis omiss. caus. testam. Adeo, vt nō sit sine herede qui suum heredem habet, quamuis se abstinentem. *l. cum quasi 30. §. sed etsi suus. D. de fideic. libert.*

5 Abstentio enim facti est, fuitque olim actus solemnis, quem necesse erat fieri in iure exemplo repudiationis. *l. pen. ff. de auctor. tutor. l. sicut 4. C. hoc tit.*

DEFINITIO XIX.

Heres institutus in priore testamento habente clausulam derogatoriam non eo minus prohibetur succedere ab intestato, quod hereditatem ex priore testamento repudiauerit, quamuis alius sit institutus in posteriore.

QVod dici solet, agnatum proximum, si idem testamento heres scriptus sit, & legitimam hereditatem petierit, hoc ipso testamentariam repudiasse videri,[1] semper obtinet.[2] At finge duobus conditis testamentis posteriori derogatum esse per clausulam appositam in priore, [3] agnatum verò, qui in priore fuerat institutus, scientem & vltro petiisse legitimam hereditatem, an ideo excludetur ab intestati successione, quia destituto priore testamento supersit posterius, quod impediat ne ab intestato succedi possit? Videtur id consequens iuris regulæ, quę legitimæ successioni locum nullum dat, quandiu ex testamento succedi potest. [4] Sed non ita est, quia licet destituatur prius testamentum, ex quo repudiatur hereditas, [5] non ideo nomen conualescit posterius, quod nunquam voluntatem testatoris habuisse intelligitur. [6] *Ita Senatus* in causa N. Franciſci Poysat procuratoris fiscalis Bugiensis prouinciæ 30. Maij 97.

1 Scilicet in necessarium antecedens quia nec prius competit legitima hereditas quam testamentaria sit repudiata. *l. illud dubitari 77. D. hoc tit.*

2 Nimirum ex regula quæ habet, eum qui vult cōsequens, etiam velle hoc ipso necessario antecedens. *l. 2. D. de iurisdict. l. ad rem mobilem 56. l. aut legatum 62. D. de procurat.*

3 Quam vocant clausulam derogatoriam, de qua tā multa scripsimus *Defin. 9. & seqq. sup. de testam.* & in posteriore parte *Hemischiliad De error. pragmat.*

4 *L. quandiu 39. D. hoc tit. l. quandiu 89. de reg. iur.* nisi in causa valde singulari. *l. si quis ita 82. D. de hered. institut.*

5 *l. si nemo 9 D. de testam. tutel. l. 1. D. de iniust. rupt.*

6 Testamentum enim sine testatoris voluntate nullum esse potest. *l. 1. D. qui testam. facer. poss. l. si mihi 12. §. 1. de leg. 1. l. si quis in princ. 22. de legat. 3.*

DEFINITIO XX.

Qui hereditatem aut portionem hereditariam alteri cessit certo pretio, vel certo pacto, quod sit loco pretij, potest à creditoribus hereditarijs tanquam heres conueniri.

LOnge alia ratio est prætermittentis hereditatem etiam accepto pretio, vt substituto vel sequentis gradus agnato locum faciat,[1] alia vero eius, qui portionem hereditariam sibi competentem coheredibus cessam voluit ea lege, vt ab ea quoque æris alieni portione, quæ ipsum contingebat, immunis esset. [2] Quod enim dici solet nolle heredem esse illum, qui ad alium transferre voluit hereditatem, [3] ad hunc non pertinet, qui hoc ipso quod cessit ius omne quod in illa hereditate habuit heredem se præstare cogitur, si modo aliqua hereditas sit, quæ ad eum pertinere potuerit. [4] Idque multo magis dicendum est, si hereditariam portionem ad se tanquam ad vnum ex proximis agnatis pertinentem in alium transtulerit: Pertinere namque ad nos dicitur ea hereditas, quæ non solum nobis delata est, sed etiam acquisita, nec id iuris tantum potestate, sed etiam effectu per subsecutam voluntariam immixtionem.[5] *Sine die.*

1 De quo *in l. 1. §. vlt. l. 2. 3. 4. & passim. D. si quis omiss. caus. testam.* [Alia quæstio est de eo qui delatam sibi hereditatem repudiat retēta legitima: In qua quæstione placuit nō valere eiusmodi repudiationē, sed manere nihilominus filiū heredē. Ex Bart. Alex. & aliis *in l. quia poterat 4. D. ad SC. Trebell. & in l. 1. De acquir. hered. & l. 1. de vulg. & pupill. subst.* Nisi filius habeat substitutum aut coheredem, & grauatus sit legatis, vel fideicommissis. Hoc enim casu & vtroque concurrente valet repudiatio hereditatis, & retinetur legitima. Boer. *decis. 204. nu. 43. & 44.* post multos ibi citatos. *Ex l. si libertus patrono 41. D. de bon. libert. l. si solut 80. De acquir. hered.*]

2 Ex hac enim conuentione apparet animus adeundæ hereditatis, cum non alius quam qui heres est teneatur ad æs alienum, *l. vlt. C. de hered. act.* nec proinde indigeat, vt exoneretur. Exoneratio siquidem præsupponit onus, sicut priuatio quælibet habitum. *l. 4. de iust. & iur. l. decem 110. de verb. oblig.*

3 *l. non vult. 6. de reg. iur.*

4 Adeo, vt teneatur de dolo, si sic contraxerit sciens nullam ad se hereditatem pertinere. *l. quod si sit 13. iunct. l. præced. D. de hered. vel act. vend.*

5 Textus est elegans *in l. 2. §. sed si sine sui*, iunct. *l. 1. §. si quis adita. D. ad SC. Tertyll.* [Crauet. *cons. 200. n. 1.* Verius tamen est hunc de quo tractat hæc Defin. qui accepto precio prætermisit hereditatem non videri quidem pro herede gerere, cùm ideo accipiat ne heres sit, sed tamen in edictum incidere, vt perinde acsi heres esset legatariis teneatur, vt concludit Vlp. *in l. fuit quæstionis 14. D. hoc tit.*]

DEFINITIO XXI.

Curator absentis bonis datus an possit absentem immiscere bonis patris, aut extranei, agendo ipsius nomine contra tertios bonorum possessores.

CVm pater liberis quatuor heredibus institutis,[1] & superstitib. relictis decessisset, moxque vnus ex iis nō declarata voluntate, an se immiscere vellet, an abstinere, in longinquam prouinciam abiisset, ac post aliquot annos defunctis cæteris, quorum vnus relicto filio, alij sine liberis decesserant, curator bonis eius datus fuisset filius fratris tāquam proximior in gradu succedendi, petebat ille absentis nomine redintegrari se in possessionem quartæ partis bonorum, quæ à patre relicta ab vno ex fratribus alienata reperiebantur. Possessor contradicebat, suæque possessionis titulum proferebat, vt non spoliatorem, sed bonæ fidei iustumque possessorem se probaret. Ac præterea negabat posse absentis nomine possessoriam vllam actionem exerceri, quod nihil vnquam ex bonis paternis absentem possediſſe, nunquā eum paternis bonis se immiscuisse appareret. Respondebat curator paternam hereditatem acquiri suo heredi iure ipso,[1] & consequenter etiam possessionem ex beneficio edicti, quo, vt barbarè nostri loquuntur, *Mortuus saisit viuum.* [2] Neq; in eam rē vlla esse opus aut aditione, aut immixtione, vt filius heres inueniatur,[1] non tantum nudo nomine, sed etiam in effectu, præsertim quantum ad ea, quæ ad ipsius vtilitatem pertinerent. [3] In quo numero etiam illud est, vt eius nomine possit condictio ex Canone Pontificio [5] instituī ad auocādam possessionem, cuius quam multa sint commoda nemo nescit. [6] Neque minus in ea re iuris habere videbatur curator absentis bonis datus, quā habiturus esset absens ipse si adesset, cum actio ista esset tempore peritura,[7] quippe quam trigesimo anno concludi certum est, [8] & cæteras ferè omnes personales actiones.[9] Placuit malè agere curatorem, non quia bonæ fidei possessor esset is, qui conueniebatur, posteaquam placuit etiam bonæ fidei possessorem huiusmodi condictione teneri: [10] sed quoniam non sicut suus heres ipso iure adeoque inuitus & necessarius heres est, ita etiam possessor necessarius dici potest, [11] cum non magis in suos, quam in extraneos heredes aliter possessio trāsferatur, quam

Source : BIU Cujas

declarauerint velle se heredes esse,[12] ne alioquin eueniat, vt non tantum possessio, quæ nunquam sine animo acquititur,[13] sed etiam hereditas & ignoranti & inuito acquiratur, eumque obliget æri alieno,[14] atque ita & suo heredi beneficium abstinendi auferat, & extraneo facultatem repudiandi.[15] Nec enim is, qui aliquid ex hereditate possidere cœpit, abstinere amplius potest, aut repudiare, tanquam qui non tantum iuris potestate, sed sua etiam voluntate voluit hereditatem sibi acquisitam.[16] Proinde non poterat curator dicere spoliatum absentem, qui nũquam possediſſe probabatur,[17] nec rursus eum ignorantem immiscere, vt faceret possessorem non magis, quam eius nomine hereditatem adire,[18] cum ea ratione fieret, vt reuersus quandoque filius abstinere se non posset à bonis patris, quibus se sui curatoris facto immixtum reperiret.[19] Soli enim pupillo concessum illud est, vt etiam post immixtionem abstinere se possit.[20] Idque adeo verum est, vt nec curatori furioſi, qui multo plus iuris habet, quia personæ datur,[21] permissum voluerit Iustinianus, vt delatam furioso hereditatem adire possit, sed tantum, vt eius nomine decretalem bonorum possessionem agnoscere.[22] Ne forte resipiscenti quandoque furioso repudiandæ hereditatis aufferret potestatem.[23] Plane si defuncti patris hereditas furioso delata sit, & ipso iure acquisita, non est dubitandum, quin curatori liceat actiones omnes hereditarias furioſi nomine exercere, atque ita furiosum immiscere, nempe quia sic à Iustiniano disertè cautum est, vt resipiscente furioso perinde habeatur, ac si nec delata vnquam hereditas fuisset. At in curatore dato bonis absentis nihil tale cautum est.[24] Nec datur ille bonis, vt absentem faciat locupletiorem, sed tantum, vt eius bona tueatur.[25] Si tamen proponeres euidenter opulentam esse patris hereditatem, facile recederem ab hoc tractatu;[26] ne nimis magno damno afficeretur absens, si pro abstento vel deliberante haberetur potius, quam pro immixto in ea hereditate, à qua etiãsi præsens esset, non nisi malo consilio abstinere deberet.[27] Sed tamen in dubio probationem opulentæ hereditatis exigerem à curatore,[28] tanto magis quod ipso rerum vsu compertum est curationes istas bonorum absentis affectari passim, non vt absentibus cõsulatur, sed vt eo colore noua litium materia quæratur contra tertios bonæ fidei vt plurimum possessores.[29] Plane si de extranei hereditate absenti delata necdum ab eo agnita tractaretur, nunquam probarem, vt absentis nomine vllam de hereditate, aut de singulis rebus hereditariis controuersiã mouere liceret curatori, cui nec vllo casu licere debeat hereditatem absenti delatam adire.[30] *Ita tractatum est*, necdum tamen, quod sciam, definitum, 4. Cal. Aug. 1596.

1 *L. in suis* 11. *de lib. & posth. l. 2 qui sunt in potestate. si quis omiss. caus. test.*
2 In quo derogatum est *l. cum heredes* 23. *de acq. possess.*
3 *L. in suis* 14. *de suis & legit.*
4 Ita Bart. *ad l.* 1. *C. si min. se ab hered. abst.*
5 *In Can. redintegranda. q.* 1.
6 §. *Commodum. Inst. de interd.*
7 *L. creditore* 14. *de bon. auct. iudic. possid.*
8 *Not. in dict. Can. redintegranda* 3. *q.* 1.
9 *L.* 3. *&* 4. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*
10 *Not. ad dict. Can. redintegranda.* De quo tamen vide Menoch. *in remed.* 15. *recup. poss. ff. q.* 13.
11 *L. ait prætor* 7 §. *sed quod Papinianus. D. de minor.*
12 Tiraquell. *in tract. le mort saisit le vif. part.* 7. *dect.* 2. *nu.* 2.
13 *l. quemadmodum* 8. *D. de acq. poss.*
14 Quod esset absurdum. *l. si filius* 12. *de vulg. & pupill. subst. l. qui in aliena* 6. *de acq. hered.*
15 *Contra l. potuit* 5. *C. de iur. deliber.*
16 *L. necessariis* 57. *eod. l.* 4. *C. eod. l. paterfamilias* 28. *vers. at cum substitutus. D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l.* 13. *de priuileg. credit.*
17 Spoliatio namque in necessarium antecedens præsupponit possessionem. *Not. ad d. can. redintegranda* 3. *q.* 1.
18 Quod nec curatori, nec procuratori liceret. *l. per curatorem* 90. *D. eod. l. cum in vna* 17. §. *tutor. de appell.*
19 Acquiri enim possessio rei hereditariæ nunquam potest citra immixtionem.
20 *d. l. necessariis. l. ex contractu* 44. *de re iudic. l. pen. de auctor. tutor. l. impuberibus. D. hoc tit.*
21 *l. quia personæ* 14. *D. de testam. tutel.*
22 *In l. vlt. C. de curat. furios.*
23 Eadem ratio facit, vt nec filius furioſi possit delatam sibi hereditatem sic adire vt eam patri acquirat, sed tantum, vt sibi. *l. cum heres* 52. iunct. *l. qui in aliena* 6. *D. hoc tit.*
24 Bald. *ad d. l. final.* §. *sin autem ex alia. C. de cur. furios.*
25 *L. creditore* 14. *l. idem priuilegium* 22. §. 1. *de reb. auctor. iudic. possid. l.* 1. *&* 2. *de curat. bon. dand.* Nam cum persona curatoris sit libera non potest per eam acquiri quicquam absenti. §. *si quis alij. Instit. de inutil. stipul.* Nec obstat quod excipi solet causa possessionis, *l.* 1. *C. per quas pers. ncb. acquir.* quam placet acquiri posse per procuratorem, tutorem & curatorẽ, *d. l.* 1. *& l. solutum* 11. §. *per liberam de pign. act. l.* 1. §. *per procuratorem. D. de acquir. poss.* Id enim ad eos curatores pertinet, in quorum cura sunt personæ, puta furioſi, prodigi, adeoque minores. Nã & furioso & prodigo, & minori dantur curatores, qui plus iuris habent quam procuratores. At absenti non datur curator, sed bonis tantum, ideoque minus iuris habet quam procurator, vt ex eo constat, quod non datur curator bonis absentis, qui procuratorem in prouincia reliquit. *l. Papinianus* 20. *D. de minor.*
26 Ne nimia subtilitate in pernicie absentis abuteremur, *vt in l. pen. C. ad SC. Trebell.* Cravet. *cons.* 33. *nu.* 2.
27 Nemo enim facile credendus est velle opulentam hereditatem derelinquere, etsi aliæ pleræque causæ iustæ possunt esse propter quas hereditas etiam opulenta debeat recusari *l.* 4. *D. ad SC. Trebell. l. si in testamento* 22. *in fi. D. si quis omiss. caus. testam.*
28 Hereditas enim suspecta est in dubio cum habeat cõmoda & incommoda, *l.* 3. *de bon. poss. l. hereditatis* 119. *de verb. signif.*
29 Sunt enim illi vtplurimum honesti litium sine pretio redemptores.
30 *L. per curatorem* 90. *de acq hered.* Nam nec tutor potest adire nomine pupilli, *l. potuit* 5 *C. de iur. delib.*

[TIT. XIII.

QVEMADM. TESTAM. APER.

DEFINITIO I.

CVm testamentum solemne & in scriptis conditum non nisi authoritate iudicis competentis aperiri debeat[1], nec nisi signis & subscriptionibus testium recognitis apertura illa fieri possit,[2] obseruare iudex debet vt neque aperiat nisi post absolutam omnem recognitionis solemnitatem.[3] Si non magna aliqua causa vrgeat testibus, aut omnibus, aut ex maiori etiam parte absentibus.[4] Neque tamen cogat testes, si longius absint venire, quod sine suo incommodo facere non possint.[5] Itaque iudicem in cuius prouincia testes sunt, requirere debebit, vt recognitionem illam faciat, sed ita vt post eam factam remittat rem ad cognitionem iudicis requirentis, qui solus in eam rem competens est.[6] Idémque est, si testes aliqui sint in prouincia iudicis requirẽtis, quorum etiam signa & subscriptiones recognosci oporteat. Nam & ob eam recognitionem debet remissio fieri ad iudicem requirentem.[7] Nec ad hunc casum pertinet, quod dici solet, posse quorundam testium signa & subscriptiones etiam per alios recognosci.[8] Id enim tunc obtinet, cùm ea signa & subscriptiones non aliter recognosci per suos authores possunt, vtputa si defuncti sint, vel ita absentes, vt neque ad eos mitti, neq; eorum reditus expectari possit.[9] *Ita Senatus* pro D. du Cheney, contra D. de Rossillion, 6. Non. Maij 1612.

1 *L. I.*

Source : BIU Cujas

1 *L.1.C.hoc tit.*
2 *L.cùm ab initio 4.& ſeqq.D.eod.*
3 *l.2.C.hoc tit.*
4 *L.ſed ſi quis 7.D.eod.*
5 Iniquum enim eſt damnoſum cuiquam eſſe officium ſuum,*d.l.ſed ſi quis l.3.§.vlt.D.de teſtib.*
6 Bart. *ad d.l.cum ab initio num.1.*
7 *d.l.ſed ſi quis in fi.*
8 Viglius ad §.1.*Inſt.de teſtam.*
9 Vt ex ſupradictis legibus colligi poteſt. Adeo vt non deſint qui putent intercidere teſtamentum, ſi vel vnus ex teſtibus deceſſerit ante factam recognitionem ſigilli ſui, vt Viglius ſupradicto loco refert, quod tamen ſane nimis durum eſt.Alioqui pleraque ſolemnia teſtamenta & ſolenniter facta ſubuerterentur. Iunge *Defin.1.in alleg.num.vlt.infr.De execut. rei iudic.*]

TIT. XIV.

DE EDICT. DIVI Hadr.tollend.

DEFINITIO I.

Cum ius pupillaris ſubſtituti ſubobſcurum eſt, interim mitti debet in poſſeßionem heres legitimus, etiam non obſtante appellatione, & ſalua quæſtione de proprietate.

MOTA de pupilli hereditate controuerſia inter auiam & eum, qui ſe pupillariter ſubſtitutum contendebat,[1] cum implicita eſſet facti quæſtio,propterea, quod reciproca ſubſtitutio proponebatur inter eos facta, quorum alius pubes, alius impubes dicebatur,[2] Iudex pro auia vindicias dixerat, eamque interea tantiſper, dum facti veritas in obſcuro eſſet, in momentaneam hereditatis poſſeſſionem mitti præceperat. Subſtitutus appellauerat,quaſi auiæ ab inteſtato venienti locus nullus eſſe deberet, quamdiu in eo res eſſet, vt ex teſtamento pupillarique ſubſtitutione adiri poſſet hereditas.[3] *Senatui* non malè interlocutum videbatur, quia pẽdente lite de hereditate, certus poſſeſſor conſtitui debuiſſet,[4] qui porro alius eſſe non potuit,quam cuius ab inteſtato certum ius erat & exploratum,quoaduſque de iuribus ſubſtitutionis cognitum fuiſſet,[5] ſalua ſcilicet proprietatis quæſtione.[6] Quis enim magis legitimus contradictor videri debeat ad impediendum,ne actor in poſſeſſionem ex teſtamento mittatur, quam qui ceſſante cauſa teſtati rem ab inteſtato ſit habiturus?[7] At,quia nil obſtante appellatione auię, iubente vt æquum fuit iudice, poſſeſſionem hereditatis iam acceperat;[8] viſum eſt differendam de appellationis iure pronunciationem in id vſque tempus,quo conſtitiſſet,an filij inuicem à patre ſubſtituti ambo impuberes fuiſſent,[9] vt poſtea eodem iudicio tota de poſſeſſione & proprietate quæſtio cum de appellationis cauſa finiretur.[10] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio,3.Calend. Aug.1588.

1 Auia ſcilicet contendente,ſe legitimam heredem, ſubſtituto autem pupillari dicente ſe heredem pupilli ex teſtamento.
2 Quo caſu ſubſtitutio non cenſetur facta,niſi in eum,qui conueniat perſonis omnibus, inter quos facta eſt ſubſtitutio, *l.4. l.Lucius 45.de vulg. & pupill. ſubſtit. l. in teſtamento 6.C.de teſtament.milit.*
3 *L.quamdiu 39.de acq.hered.* Subſtitutio enim pupillaris teſtamentum pupilli eſt, *l.2.l.ex pupillari 44.de vulg. & pupill. ſubſtit.*
4 Vt euenit in qualibet actione in rem, quæ ſcilicet non poteſt exerceri, niſi contra poſſeſſorem,*l.is qui deſtinauit 24.l. is qui petitorio 36.l.vlt.& paſſ. de rei vindicat.*
5 Eſt enim ius legitimi heredis apertius quàm teſtamentarij, quia in dubio creditur quilibet inteſtatus potius quàm teſtatus deceſſiſſe,cum aliquo facto ſit opus, vt moriatur quis teſtatus,nullo autem,vt moriatur inteſtatus.
6 Ita enim faciendum eſt, quoties alia quæſtio ſupereſt, de qua iudicandum ſit,& de qua nondum liquet, *l.ille à quo, 13.§.1.ad SC.Trebell.l.Bæbius,30.in fi.D.de pact.dotal.*
7 *L.vlt.*vbi omnes notant *C.hoc tit.*
8 Siquidem ſententia lata ſuper poſſeſſorio in huiuſmodi caſu non poteſt ſuſpendi per appellationem, *l.1. C.ſi de monument.poſſeſſ.fuer.appell.l.vlt.D.de appell.recip.vel non.*
9 Quo caſu certum eſſet, ſubſtitutionem fore pupillarem in perſona vtriuſque ex legibus ſupra citatis,*nu.1.*
10 *Arg.l.nulli.10.C.de iudic.*

DEFINITIO II.

Fideicommiſſarius non eſt legitimus contradictor in caſu l.vlt.C.hoc tit.ſi non reperiatur in poſſeſſione ſine vitio.

IS,cui ex cauſa fideicommiſſi reſtituenda eſt hereditas, licet rerum hereditariarum poſſeſſionem auctoritate propria & ante reſtitutionem ab herede factam nanciſci non poſſit,[1] ſi tamen in poſſeſſione ſine vitio reperiatur, ac de iure ſuo in promptu docere paratus ſit,[2] non eſt poſſeſſione ſua priuandus, vt eam poſtmodum per manus heredis recipiat.[3] Quinimo pro legitimo contradictore hoc caſu haberi debet, ſi contra eum heres in poſſeſſionem rerum fideicommiſſarum mitti velit,ſiue ex teſtamento,ſiue ab inteſtato.[4] Non idem eſt,ſi fideicommiſſi quæſtio obſcurior ſit: & altiorem requirat indaginem.[5] Potior enim heredis quàm fideicommiſſarij cauſa eſſe debet.[6] Nec iuris canonici æquitate illa vtimur,ex qua nonnullis placet, fideicommiſſum reſtituendum haberi pro reſtituto,[7] ſi non ſaltem verbo facta ſit reſtitutio,[8] aut niſi heres vel expreſſè vel tacitè conſentiat,vt pro reſtituto habeatur.[9] *It. Senatus* prid.Id.Nouemb.1588. & iterum in ea cauſa, de qua infra prox.Defin.

1 *L.facta 63.D.ad SC.Trebell.*
2 Bart *in l.filiam fratribus 56.eod.*iunct.*l.3.vt in poſſeſſ.legat.*
3 Dolo enim facit qui petit, quod ſtatim eſt reſtituturus, *l.dolo facit 8.D.de doli mal.except.*
4 Bart.*in d.l.filiam.Notat.in l.vlt.C.hoc tit.*
5 *Vt in l.ille à quo 13.§.ſi de teſtamento.D.ad SC.Trebell.*
6 *d.l.vlt.C.hoc tit l.vlt.D.de appell.recip.*
7 Bald.*in c.in præſentia.per illi.text. Extr.de probat.*
8 Nam & verbo reſtitui poteſt hereditas, *l.reſtituta 37.D. ad SC.Trebell.*
9 Intereſt enim heredis ſaltem ob detractiones, quas ex fideicommiſſo facere poteſt, *l.3.§.res quæ.l.vbi purè 19.§.vlt. eod.*Excipe caſus,in quibus fideicommiſſum habetur ipſo iure pro reſtituto,*in l.pen.C.eod.* [Cæterum nullo caſu poteſt heres impediri ne mittatur in poſſeſſionem tum quoque cum fideicommiſſarius reperitur in poſſeſſione ſine vitio: cùm agitur de detractionibus faciendis.Boer.poſt alios *Deciſ.*56.Sed aliud eſt ſi agatur contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem. Hic enim ſemper legitimus contradictor eſt. *Ita Senatus* in cauſa D.de Rochete & Caroli Vulliet,23.Iunij 1612.]

DEFINITIO III.

Fiduciaria hereditatis poſſeßio danda eſt heredi ſcripto potius quàm legitimo, ſi modo ſcriptus tabulas proferat nec raſas nec cancellatas.

CVm cauſa teſtati excludat cauſam inteſtati,[1] non abs re pronunciatum eſt malè & perperam iudicatum ab eo,qui ſorori tanquam heredi legitimæ fiduciariam bonorum fratris ab inteſtato poſſeſſionem conceſſerat, vxoremque defuncti, quæ teſtamentum exhibebat,ab eo beneficio repulerat.[2] Nec ad rem pertinebat,quod ſoror negaret vxorem fratris fuiſſe eam,quę teſtamenti tabulis nitebatur.Ne-

Source : BIU Cujas

que enim personarum diuersitas aut pluralitas facile præsumenda est,[1] ad onerandam probatione eam, quæ tabulas exhibet, ac penes quam iudicij accepti tempore tabulæ reperiuntur.[4] Quas proinde satis erat exhiberi nec rasas nec cancellatas, vt in bonorum & totius hereditatis possessionem heres instituta mitteretur. [5] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Decemb. 1588.

1 *L. quamdiu 39. de acq. hered. l. quamdiu 89. de regul. iur.* Excipe casum *l. si quis ita 82. de hered. instit.*

2 Debet enim scriptus heres in dubio mitti in possessionem, *ex l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. D. de appell. recip.*

3 Crauet. *consi. 269. nu. 3.* post Bart. *in l. si quis seruum. §. si inter duos. de leg. 2.* Ias. *consi. 114. col. 5. cir. med. vol. 1. ex l. ita fidei 40. D. de iur. fisc.*

4 Semper enim magna præsumptio est pro eo, qui habet penes se instrumentum, *l. 1. C. de donat. l. cum pater 77. §. donationis. de legat. 2.*

5 *L. 2. l. vlt. & pass. C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Si testamentum nuncupatiuum probandum sit per testes, necdum apertæ sint testationes, mittendi sunt interim legitimi heredes in possessionem.

DEfuncto eo, qui testamentum nuncupatiuũ sine scriptura fecisse dicitur, si de hereditate cõtrouersia sit inter agnatum proximum eundémq; possessorem, & eum, qui se institutum contendit; certũ est, nullam heredis testamentarij rationem habendã esse, priusquam testium, qui testamẽto interfuerint, testationes proferantur, [1] quæ porrò fieri non possunt, nisi legitimo herede vocato.[2] Sed si testationes prolatæ sint, de quarum tamen fide nondum cognitum sit, & quarum impugnandarum ius agnato proximo supersit, tam quod ad intrinsecam formam; vt nostri loquuntur, quam quod ad extrinsecam, [3] dubitatio est non inelegans, vtrius causa interim potior esse debeat in possessione hereditatis.[4] Finge agnatum illum proximum nulla bona habere in ea prouincia, in qua sitæ sint res omnes hereditariæ, an non sit æquissimum, cogi eum cauere, adeoque satisdare fructuum nomine, aut si satisdare nequeat, hereditatis possessionẽ sequestrari, vt si postea quandoque pro testamento pronuncietur, salua sit victori fructuum restitutio? [5] Minimè. Nam iniquum est, onerari quem satisdatione ob hoc solum, quod ex aliena sit prouincia, tametsi agendo velit ius suũ persequi.[6] Multo igitur magis, si suam possessionem dũtaxat tueatur. [7] Sed me in proposita specie illud magis mouebat, quod intestati successor nihil prorsus iuris in hereditate habeat, quamdiu dubitatur an testamentariæ successioni locus esse possit. [8] Etsi enim de testamenti viribus nondum cognitum erat, sufficiebat tamen, quod certum non esset, testamentum nullum esse aut non valere ad hoc, vt interim adiri hereditas ab intestato non posset. [9] Proinde nec iuuari poterat agnatus proximus beneficio edicti, [10] *le mort saisit le vif*, quia non potest ex illo edicto trãsferri possessio in eum, qui nec dum heres sit, [11] nec si velit, heres esse possit.[12] An igitur testamentarius heres in possessionem hereditatis interea mittendus erit? [13] Constat enim beneficium legis Iustinianeæ prodesse etiam heredi, qui in testamento nuncupatiuo sine scriptura condito institutus sit, dummodo de voluntate defuncti per testationes postea scriptas & publicatas appareat;[14] in eoq; meliorem esse conditionem heredis cuiuscunque testamentarij, quam legitimi, cui nullo casu beneficium illius legis competere placuit. [15] Atqui nec publicatæ fuerant testationes, nec publicari poterant, priusquã suas in contrarium probationes agnatus proximus protulisset, ne alioqui post didicita testificata omnis ei probationũ via præcluſa reperiretur. [16] Nulla igitur testationũ ratio haberi poterat, nisi hactenus vt propter litẽ incertumq; iudicij euentũ heres legitimus in dubio constitueretur, atque adire ipse impediretur. [17] Putabam posse Senatum ex officio secreta testationum inspicere, nulla, quod ad collitigantes attineret, earum publicatione facta; & si probatam videret defuncti voluntatem, vindicias dicere pro herede testamẽtario, si eas ipse peteret, saluis heredi legitimo in proprietatis causa defensionibus.[18] Nam ad impetrandum beneficium missionis sufficit compertam esse iudici voluntatem defuncti, nec in promptu esse contradictoris probationes. [19] Nec rursum deerant, qui existimarẽt pendente lite adeóq; etiam ante publicatas testationes sequestrandam esse hereditatis possessionem, [20] quasi nec fundatam intentionem habere posset agnatus proximus, nec vllam iuris præsumptionem pro se, quamdiu de testamento dubitaretur. [21] Sed tamẽ placuit potiorẽ agnati proximi causam in possessionis controuersia esse debere, propterea quod hereditatem adiisset, priusquam de testamento quicquã proponeretur.[22] Quod enim post aditionem dubius heres esse incipit, an aut quo iure sibi delata sit hereditas, nõ facit irritam aditionem, licet faciendam impediret. [23] Ne alioqui eueniat facile, vt ex sola testamenti allegatione sequestranda sit hereditas, priuandusq; heres legitimus sua possessione: quod sane absurdum esset, [24] præsertim cum eam possessionem sine vitio nactus est. [25] Nec putauit Senatus aperiendas testationes, quod nulla iis apertis fides adhiberi iustè posset, [26] antequam ad impugnandas eas legitimi heredes admissi essent, [27] maximè cum & is, qui testes audierat, suspectus, & testes ipsi pretio redempti dicerentur.[28] Tum demum igitur sequestrationi locus esse potuit, si ante aditam ab agnato proximo hereditatem is, qui se dicebat institutum, testamenti scrupulum iniecisset. [29] Quid ergo si postea ritè factum testamentum appareat? Euincetur hereditas petitione hereditatis, [30] in quam & fructus omnes venient, [31] atque ita potestas euictionis tollet intellectum aditionis. [32] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Lentigny & de la Roche, & Dominorum de Damas, Prid. Cal. April. 1593.

1 Testamentum enim, cum sit factι, semper probandum est, nunquam vero præsumendum etiam in milite, *l. Diuus Traianus 24. D. de testam. milit.*

2 Vt post gloss. tractat Bart. *in d. l. vlt. C. hoc tit. num. 17.* vbi etiam Bald. & Castrens.

3 Duplex enim forma est cuiusque rei, vna intrinseca, altera extrinseca, *Notat. in l. sciendum, de verb. oblig. & in l. 1. de bon. possess. sec. tab.*

4 An testamentarij, ex iis quæ diximus *Defin. prox. supr.* an legitimi, secundum id quod diximus *Defin. 1.*

5 *Arg. l. postquam 5. §. 1. in fin. D. vt legat. seu fideic. nomin. caueat.*

6 Ne alioqui facile accidat, vt à rei suæ persecutione prohibeatur, cum sit plerunque difficile fideiussorem inuenire, *l. 2. §. pen. D. de iudic.*

7 Inhumanum enim est, admitti quem non posse ad possessionis suæ defensionem sine satisdatione. Atque ita innumeris Senatus nostri decretis constitutum est.

8 *L. quamdiu 39. de acq. her. l. quamdiu 89. de acq. hered.*

9 *L. si filius 16. de liber. & posth. l. si. D. de condit. instit. l. is potest 18.* vbi Bart. & Castrens. *l. si is ad quem 22. de acq. hered. l. scriptus 12. de Carbon. edict. l. 3. vnd. liber.*

10 Aut potius consuetudinis. Est enim hoc receptum ex cõsuetudine ferè generali gentium omnium, quæ à Mediolanensibus originem traxit. De qua vide Andr. Tiraquelli tractatum copiosissimum.

11 Consuetudo enim ista non facit heredẽ, sed eum, qui heres esse vult & potest, facit possessorem, etiam sine vlla possessionis apprehensione, contra *l. cum heredes 23. de acq. poss.*

12 Prius enim est, vt quis heres sit, quam vt sit possessor quasi heres.

13 Ex

§ 13 Ex beneficio constitutionis Iustinianeæ *in l.vl.C.hoc tit.*
14 Bart.Bald.Castr.& alij post gloss.*ibid.*
15 Sic enim vulgo nostri post Cyn. *ad d.l.vlt.*
16 Quia scilicet post didiscita testificata non solent admitti noui testes propter metum subornationis, *c.fraternitatis, & c.series, vbi not.Extr.de testib.*
17 Nam qui dubitat de iure suo, interim adire non potest, *l.qui hereditatem 19.l.si is ad quem 25.l.sed si de sua 34.* D.*de acq. hered.l.scriptus 12.de Carb.edict.*
18 Et hæc videtur fuisse Castrensis sententia *ad d.l. vltim. C.hoc tit.*
19 Per text.*in d.l.vlt.* iunct *l.ille à quo 13 §.1. ad SC.Trebell.*
20 *Arg.d.l.postquam §.1.vt legat.seu fideic.nom.caueat.*
21 *Arg.l.iure nostro 26.§ vlt.& l.seq.de testa.tutel.* Atque ita sæpius à Senatu Parisiensi iudicatum testatur Andr.Tiraqu. *in tract.le mort saisit le vif.part.6.declar.9.*
22 Ità vt additionis tempore nihil impediret, quo minus hereditas ab intestato acquireretur.
23 Bar.*in d.l.is potest 18.num 10.* vbi Apostill *& in l.cum falsum 46.*D.*de acquir.heredit.* Huc pertinet, quod vulgo iactari solet: Multa facta tenere, quæ fieri prohibentur, *vulg.l.patre furioso 8.de his qui sui vel alien.iur sunt.*
24 Alioqui expediret allegare testamentum etiam falso & per mendacium.*l.illud 7 § pen de tribut.action.*
25 Nam in qua possessione sine vitio quis reperitur, in ea facile tuendus est, *l.filiam fratribus 56.* vbi ad SC.Trebell.*l.1.§. vlt.& l.2.*D.*vti possid.*
26 Nunquam enim faciendum est id, quod factum non releuaret, vt loquuntur Pragmatici.
27 Prius enim est vt impugnentur, quam vt sciri possit, vtrum fidem facere debeant necne. Ita demum enim fidem faciunt, si nulla obiectione debilitentur.
28 *Arg.l.Æmilius 38.vers.monuit etiam.*D.*de minor.*
29 Quia eo casu non potuisset adiri hereditas ex testamẽto, *arg.l.cum falsum 46.de acquiren.heredit.* & aliis supra citatis *num.17.*
30 *L.regulariter 9.& pass.*D.*de hered.petit.*
31 *L.item veniunt 20.§ item non solum.vers.fructus.eod.*
32 *Arg.l.si patroni 55.§.vlt.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO V.

Cum adest clausula derogatoria in priore testamento, vtrius heredis causa potior esse debeat in missione in possessionem, an eius, qui in priore, an eius, qui in posteriore testamento scriptus est?

SI duo testamenta diuersis temporib. cõdita proferantur, quorum prius habeat clausulam derogatoriam,[1] iurisiurandi quoque vinculo corroboratam,[2] posterius autem expressam eius clausulæ reuocationem, non quidem in indiuiduo (qui casus nullam haberet dubitationem,[3]) sed in specie, quæ tamen per vim & suggestionem extorta dicatur, necdum probetur, quæri eleganter potest, vtrius heredis potior causa esse debeat, vt mittatur in possessionem bonorum defuncti?[4] Dubitationem facit, quod quamuis ex iuris regula posterius testamentum præualeat, & pro eo præsumendum in dubio ac iudicandum sit,[5] cum tamen in priore adiecta est clausula derogatoria, & protestatio testatoris præmonentis fore, vt si aliter testetur, inuitus & per impressionẽ id faciat, præsumptio est, confectum fuisse posterius ad importunam suggestionem alterius potius, quam ex voluntate testatoris.[6] Maximè si in posteriore testamento non instituti sint proximiores ab intestato successuri, quorum fauor hac parte maior esse solet.[7] Nam, vt vulgare fert nostrorum brocardicum, protestatio ante actum in ea re, quæ pendeat ex mera voluntate protestantis, demonstrat abesse voluntatem ab eo actu quandocunque secuto.[8] Quod tum maxime obtinet cum fuit iusta causa protestandi,[9] puta metus ex minis præcedentibus de abducendo testatore vel inuito, secuta postmodum abductione.[10] Itaque ad eã suggestionis aut coactionis suspicionem purgandã apertissimas & nullatenus suspectas mutatæ voluntatis probationes afferre debet is, qui posteriore testamento scriptus est.[11] Interea igitur, & quamdiu id factum non est, pro priore testamento habẽte clausulam derogatoriam, etiamsi iuratum non sit, ac multo magis si iuratum sit, præsumi & pronunciari debet,[12] nimirũ si prius omni careat suspicione.[13] Finge illud etiam accedere vt posterius paucissimis post primum diebus factum sit. Cur credamus prudentem testatorem tam cito & sine causa voluntatem mutasse,[14] aut tam facile oblitum clausulæ derogatoriæ apertis verbis nec implicitis conceptæ?[15] Finge factum posterius testamentum in ædibus & inter domesticos heredis in eo scripti, licet tum absentis.[16] Itémq; clausulas habere insolitas, & quarum conceptio difficilior sit, quam vt à testatore literarũ rudi & imperito excogitata videri possit.[17] His sanè omnibus in proposita facti specie concurrentibus, vindicias pro eo, qui in prioribus tabulis scriptus fuerat, dicendas esse videbatur, nil obstante eo, quod in posterioribus scriptum erat reuocatas priores ex mera & spontanea testatoris voluntate. Nam quæ coniecturæ faciebant, vt suspectum videri deberet posterius testamentum, faciebant etiam vt perinde suspectæ essent clausulæ omnes in eodem adscriptæ testamento.[18] Denique ad prioris testamenti validitatem saltem præsumendam ac lite pendente defendendam sufficere videbatur, vt posterius aliqua ratione suspectum esset.[19] Plane si contra secundum testamentum nulla alia præsumptio vrgeret, nisi quæ ex clausula derogatoria in priore testamento conuenta colligeretur, eaque clausula derogatoria per contrariam derogatoriam in secundo testamento adiectam sufficiẽter reuocata esset, non dubitaremus, quin pro posterioribus tabulis præsumi & pronunciari oporteret. Cæteris enim paribus eas præualere rationis est.[20] In proposita tamen specie, quoniam nec suspicione priores carebant, necdum quicquam ab eo, qui in posterioribus scriptis fuerat, per vim dolumve factum probatur, *Senatus* noster secundum eum vindicias dixit, 3. Calend. Februar. 1588. in ea causa, de qua Desinit. 9. supr. De testament.

1 De qua *in l.si quis in principio 12.de leg.3.*
2 Nec enim parua vis est iurisiurandi etiam in vltimis voluntatibus, *l.cum pater 77.§ filius matrem.de leg.2.*
3 Secundum ea, quæ tradunt nostri post Bart. *ad d.l.si quis in principio.*
4 *Ex l.vlt.C.hoc tit.*
5 *§.posteriore.Inst.quib.mod.testament.infirm.l.1.& 2. de iniust. rupt.l.si quis priore 29.ad SC.Trebell.*
6 Ita Iulius Clar. ex communi opinione *in §. testamentum. qu.99 num.3.in fin.* post Socin. *ad l.si mihi 12.in legatis.num.6.de legat.1.*
7 *d.l.2.de iniust.rupt.l.hac consultissima 21.§. vlt.* vbi DD. *C. de testam.*
8 *L.qui in aliena 6. §. Celsus.* vbi Bart. & alij post gloss. in verb. *fallens de acq heredit.& in l.Nesennius.de neg. gest.* Bald. *in l.vt debitum opp.1.C.de hered act & in l.dari.C.de fideic.* Adde text. *in l.1 § fin.vbi gloss de auctor.tutor.*
9 *Cap.Cumana.*& ibi Innoc.& Panorm *de elect.& in c.cum M.de constit. & cap. perlatum. quod met.caus.*Corn. *cons.161.incip.subtilis, in lit.P.vol.4.*
10 Bald *in tit.de pac.iuram firmand §.item Sacramenta.*
11 *L.eum qui mutuatam 22* D.*de probat.*
12 Voluntas enim illa est in testamentis, quæ totum facit, *d.l.si mihi 12.in fin.de leg.1.*
13 Nam ex actu suspecto non potest sumi probatio concludens, *l.qui testamentum 17.*D.*de probat.*
14 *Arg.l.non ad ea 89 de cond.& demonstr.*
15 Nam cum verba sunt implicita & intricata aliud est, vt apud Guid.Pap. *qu.127 num.vlt.*
16 Quo casu præsumptio maior est violentiæ aut metus illati testatori, ex nor per Alex. *cons.156.part.2.*
17 Nam ex clausulis insolitis arguitur potius dolus, Gloss. Bald Arg.& alij *in l.si quis sub conditione.de condit.instit.* Cepol. *de simul.contr.nu.48.*
18 *Arg.notatorum* per Bart. *in l.fin.§.idem quæsit. de condit. indeb.l.doli 19.§.diuersum.de nouat.l.fin.C.ad Velleian.*
19 *Arg.l.qui testamentum 27.de probat.*
20 Iul.Clar. *ex communi, in §.testamentum q.99.num.3.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VI.

Substitutus pupillaris sit ex consuetudine possessor ipso iure bonorum pupillarium, ac multo magis eorum possessionem occupare propria auctoritate potest.

PVpillaris substitutus non secus atque alius heres quilibet primo loco institutus, habet beneficiũ possessionis illius consuetudinariæ,[1] quæ à defuncto in heredem continuatur ipso iure, aut potius ipso facto.[2] Neque enim secundus heres est, sed primus & proximus, quod pertinet ad hereditatem pupilli,[3] cum pupillaris substitutio non patris, sed ipsius filij impuberis testamentum sit. [4] Nec distinguemus, an substitutus pupillaris facto ipso possideat, necne.[5] Etsi enim difficilius est, vt substituto pupillari auferatur pupillaris hereditatis possessio, quam sine vitio nactus sit:[6] Idem tamen ius habet nanciscendæ eius propria auctoritate,[7] vt in hoc saltem melioris conditionis sit, quam fideicommissarius, quem supra diximus,[8] licet per manus heredis possessionem nanciscì debeat, non esse tamen priuandum sua possessione, quam citra voluntatem heredis sine vitio acquisiuerit.[9] *Ita Senatus* in causa Michaelis du Cuin, 6. Id. Iun. 1594.

1 De qua diximus *Defin. 4. supr. eod.*

2 Iuris enim communis ratio repugnat, vt apparet *ex l. cũ heredes, 23. de acquir. poss.* Nam hereditas non potest transferre in heredem possessionem, quam ipsa non habet, *l. 1 §. Sæuola, si is qui test. lib. esse. iussit.*

3 Et quidem tanquam à pupillo purè institutus, si alia cõditio nulla sit adscripta, *l. qui liberis §. de vulg. & pup. substit.*

4 *l. 2. l. sed si plures, 10. filio, & §. ad substitutos, eod. tit.*

5 Tantum enim potest hoc casu ficta possessio, quantum vera, etiam quod ad interdicta: quia per huiusmodi consuetudinem realis quoque & actualis possessio translata intelligitur, etiam in ignorantem.

6 Facile enim retinetur quis in possessione, quam sine vitio nactus est, *l. 1. §. vlt. l. 2. vti possid. l. 1. quod legat.* Bart. *in l. filium fratribus 56. ad SC. Trebell.*

7 Tanquam succedens directo, non per obliquum, *l. verbis 7. le vulg. & pup. subst.*

8 *Defin. 2. supr. eod.*

9 Ex Bart. *in l. filium fratribus, 56. ad SC. Trebell.* Vide Andr. Tiraq qui in huius Definitionis quæstione deceptus videtur, in tract. *Le mort saisit le vif. part. 2. declar. 9* vbi multis in vtramque partem fusissime disputatis, in eam tandem magis inclinare videtur sententiam, vt non eadem sit conditio substituti pupillaris, quæ primi heredis, quasi non sit ille primus heres. Supradicta vero distinctio, quam refutamus, an substitutus pupillaris facto ipso possideat necne, fuit Chassanei, quem supradicto loco Tiraquel. refert.

DEFINITIO VII.

Filius tutoris, si pupillariter substitutus sit, potest remanere in possessione bonorum pupillarium.

TVtoris filius, idemque impuberi pupillariter substitutus, possessionem, quam pater viuus tutelæ iure tenuit, si tanquam pupillaris substitutus retinere velit, nec iniustè facere videtur, nec mutare sibi causam possessionis.[1] Quia licet tutela nõ transmittatur in heredem tutoris, siue filius ille sit, siue extraneus:[2] quandiu tamen non est reddita ratio, nihil imputari tutoris filio potest, cur possessionem nõ restituerit,[3] præsertim cum nemo fuerit, qui eam sibi restitui petierit, aut iure petere potuerit post impuberis mortem, cuius non alius heres sit, quam ipse substitutus,[4] nec videri potest mutasse sibi causam possessionis, qui à iure ipso non tantum dominij, sed etiam possessionis nouam causam vel ignorans habuit.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *arg. l. non solum, 31. §. quod vulgo. D. de vsucap.*

2 Nulla enim tutela hereditario iure ad alium transit, *l. tutela, 16. §. 1. D. de tutel.*

3 Tunc enim restituere possessionem bonorum pupillarium tutor aut eius heres debet, cum rationes tutelæ reddit, *l. 1. & tot. tit. D. de tutel. & ration. distr.*

4 Nam cum substitutus pupillaris sit heres pupilli testamẽtarius, nemo alius succedere interim pupillo potest, *l. quandiu, 39. de acq. hered. l. quandiu, 89. de reg. iur.*

5 *d. §. quod vulgo, l. non solum, 31. de vsuc. l. 2. in fi. pro emptor.*

DEFINITIO VIII.

Agenti ex beneficio l. vlt. C. hoc tit. non restituuntur fructus, nisi à die litis contestatæ, secus in petitione hereditatis.

MIssio in possessionem, quæ fit ex beneficio constitutionis Iustinianeæ,[1] de edicto Diui Hadriani tollendo, in hoc distat à petitione hereditatis, quod si de testamenti iure quærendum sit, interea non impeditur missio,[2] cum tamen petenti hereditatem ex testamẽto incumbat onus probandi testamentum valere,[3] quia hereditatis petitio dominium vindicat, non possessionem.[4] Item in eo, quod in petitione hereditatis veniunt fructus, quoniam augent hereditatem, & quidem omnes quotquot percepti sunt.[5] Nulla hac parte adhibenda distinctione inter bonæ fidei possessorem & prædonem, nisi quod ad eos fructus attinet, qui percipi potuerunt, aut qui sic consumpti sunt, vt possessor non sit factus locupletior.[6] At petita missione in possessionem, si possessor contradixerit, non aliorum fructuum condemnatio fieri debet, quàm qui percepti sint, percipíque potuerint à tempore litis contestatæ.[7] *Ita Senatus* in causa Dominæ d'Amblise, & D. Comitis de S. Amour. Cal. Febr. 1595.

1 *l. vlt. C. hoc tit.*

2 *d. l. vlt. D. de appell. recip.* Interest enim publice, ab aliquo possideri hereditatem, qui & res hereditarias curet & negotia hereditaria gerat, ne diutius iaceat hereditas, *l. 1. D. de succes. edict.*

3 Nec enim testamento inualido potest hereditas ad quẽquam pertinere, *l. 1. 2. & 3. D. de petit. hered. l. 1. & tot. tit. de inoff. rupt.*

4 Id est, qui agit petitione hereditatis, dicit se dominum, non possessorem. Est enim actio in rem, *l. sed etsi, 25. §. pen. de hered. petit. l. hereditatis, 7. C. eod.*

5 *l. item veniunt, 20. §. item non solum. vers fructus. & pass. D. eod. l. 1. & 2. C. eod.*

6 *d. l. 1. & d. l. sed etsi, 25 § consuluit, & pass D. eod.*

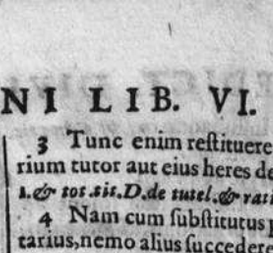
7 Vt in speciali actione in rem quamlibet, *l. certum, 22. C. de rei vindic.*

TIT. XV.

SI QVIS ALIQ. TESTAR. prohib. vel coeger.

DEFINITIO I.

Clausula derogatoria apposita in priore testamento facit, vt potior debeat esse causa heredis in eo scripti, quàm fisci, cum posterius testamentum per vim factum est.

SI duobus factis testamentis, quorum prius clausulam habuit derogatoriam, probetur extortum posterius per vim aut metũ, hereditas nõ fisco applicanda, sed ei, qui in priore institutus reperitur, adiudicanda est. Quãquã enim quoties alium quis testari prohibuit vel coegit, atque ita eius hereditatẽ malis artibus sibi quæsiit, hereditas tanquam ab indigno aufferri & fisco applicari debet,[1] fieri tamẽ nequit, vt ex posteriore testa-

testamento, quod nullum est, prius rumpatur,[3] proinde nec vllus fit locus fisco, quamdiu alius ex priore & iusto testamento heres esse potest.[4] Quid vero, si posterius testamentum valeret quidem, sed irritādum tamen esset ex iusta aliqua causa?[5] Adhuc possit quis dicere, non idcirco admittendum fiscum, quia irrito facto testamento posteriore supersit prius, exemplo eius, quod dici solet, exeluso instituto non ob id fiscum admitti, si alius adsit proximior agnatus aut in eodem gradu, qui ab intestato succedere possit.[6] Sed non ita est, nam si ponas posterius testamentum valere, fateri necesse est, prius ruptum esse ipso iure.[7] Quo admisso, sane non potest conualescere ex eo solo, quod posterius quoque irritum postea factum sit.[8] Ea igitur sola ratione fisci exclusio inducenda est, quod posterius testamentum per vim, aut metum, aut suggestionem extortum nullius sit momenti, quando in præcedente adest clausula derogatoria, quæ faciat, vt in secundo deesse voluntas testatoris videatur.[9] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua supra SC. 9. supr. de testam.

1 De qua scripsimus *Defin. 5. supr. tit. prox.*

2 *L. 1. d. 2. §. vlt. l. 3. D. hoc tit.*

3 *L. 2. de iniust. rupt. l. si filius 7. D. de liber. & post.*

4 Nullum enim ius est fisci, nisi bona sint vel vacantia, cuiusmodi non sunt illa, quæ habent heredem, *l. nec vllam 13 §. item si quis. de hered. pet.* vel irreuocabiliter acquisita ei, qui postmodum indignus reperiatur, *tot. tit. De his quæ vt indign. D. & C. l. ex facto 43 § vlt. de vulg. & pupill. substit.*

5 Puta de inofficioso, *vt in authent. ex causa. Cod. de liber. præter.*

6 Vt ex communi Doctorum opinione tradit Iulius Clarus *lib 5 sentent. § fin q. 79 num. 9.* Ias. *ad hunc tit. num. 3.*

7 *L. 1. & 2. de iniust. rupt. § posteriore. Inst. quib. mod. testam. infirm. l si quis priore 29. D. ad SC. Trebell.*

8 Vt Caius scribit *lib. 2. Inst. tit. 3. §. posteriore. l. militis 36. §. vlt. De milit. testam.*

9 *L. si quis in principio 22. de legat. 3. l. si mihi 12. §. in legatis. de legat. 1.*

DEFINITIO II.

Metus illatus à domesticis nocet domino, qui quod in domo sua factum est verisimiliter non ignorauit.

CVm à Sempronij præpotentis viri famulis Titio vis facta diceretur, vt in Sempronij domum translatus heredem eam scriberet, quærebatur an nocere id Sempronio deberet, vt ab eo tanquam indigno hereditas auferretur? Iniquum enim videbatur ex familiæ facto duriorem fieri conditionē domini fortasse ignorantis.[1] Sed tamen contra visum est, præsumi factum sciente & consentiēte domino, quod in ipsius domo præsertim à domesticis factum esset,[2] adeo vt nec si iureiurando probare ignorantiam suam vellet, audiri tamen deberet, quia non esset verisimilis.[3] Finge pestis tempore factum esse testamentum. Sicuti diligentior tum requiritur inquisitio eorum, quæ domi geruntur, ita minus credibile est ignorasse Sempronium, quæ ibi tum gerebantur.[4] Sed & traditum est, præsumi factum sciente domino, quod à familiaribus & domesticis factum est, quando ex eorum facto res ad dominum immediate peruenit.[5] Et vero quidni noceat illi factū familiarium, quando & metus per alium quemcunque illatus ei noceret?[6] Quid si literæ domini extent, quę testatorem compellarent, vt se ad ipsius ædes traduci pateretur? Etsi enim vltimam alterius erga se voluntatem blando sermone prouocare non est prohibitum,[7] parū tamē interest inter blanditias præpotentis viri & minas.[8] Minis autem probatis eius, qui nocere posset, nemo negaret probatum causatumque videri metum,[9] nam & iustus metus dicitur vbi adest iusta suspicio.[10] Nec quod absente eo, cui reuerentia debebatur, testamentum factum sit, statim consequens est, metu extortum non fuisse.[11] *Ita Senatus* 14. Cal. Aug. 1593.

1 *Ex l. regula. l. non debet alteri 74. l. melior 133. de reg. iur. l. soluendo 39. de neg. gest.*

2 Bald. *in l. quicunque col. 1. C. de seru. fugit.* Gloss. *in l si tutor. de pericul. tutor. & curat. & in c. 4. de præsumpt.* Socin. *reg. 176. & seq.* saltem ad transferendum in eum onus probandi, Cardin. *clem. 1. q. 4. de for. compet.*

3 *Cap. vt circa & ibi not. & in c. nulli. de elect. in 6.* Gloss. & Bart. *in l. atqui. § cum absente. de neg. gest.*

4 Bald. *in l. 1. C. ad Maced.* Glos. *in c. innotuit. de elect. in 6.*

5 Anchar. *in c. cum ad sedem. col. vlt. vers. quinto oppono. de restit. spoliat.*

6 Ias. *ad hunc tit. num. 3.*

7 *L. vlt. D. hoc tit.*

8 Glos. *in l. vnic. in verb. pignora. C. si Rect. prouinc. & in can. si sincere 45. distinct. DD in l. 1. C. hoc tit. vbi addit. ad Castrens.*

9 Bart. *in l. famosi § 1. D. ad leg. Iul. maiest.* Gloss. *in l. interpositas. C. de transact.*

10 Bald. *in l. vlt. Cod. de iur. deliber. per l. nouissime 7. §. 1. quod fals. tutor. auct.* Bart. *in l. de pupillo. §. si quis ipsi. de oper. noui nunciat. & in l. 1. § quæ onerandæ. D. quar. rer. act. non det.* Idem Bal. *in §. sacramenta de pac. iuram. firmand.* Corn. *consi. 41. part. 2.* Innocent. *in cap. prolatum, quod met. caus.* Alex. *consi. 44. & 45. vol. 4.* Simon de Prætis *de interpr. vltim. volunt. lib. 4. dub. 2. per totum. maxime num. 49 & seqq.*

11 Alex. *in l. si cum dotem 22 §. eo autem tempore. D. sol. matr.*

TIT. XVI.

DE IIS QVIB. VT INDIGN. auf. her. & ad SC. Sillan.

DEFINITIO I.

Iniuriam & mulctam pupillo debitam gratis remittere tutor non potest, pater potest.

VINDICTAM necis defuncti remittere quidem tutor pupilli nomine potest,[1] eo casu quo pupillus ipse posset, sed gratis & nullo accepto non potest, ne præter iacturam amissi patris mulctæ quoque pecuniariæ, quam iudex adiudicaturus erat, damnum filius sentiat.[2] Nam & iniuriam & mulctam remittere donationis instar obtinet,[3] quæ tutori nullo casu permissa est.[4] Plus iuris habet pater in personam filij. Nam filio factam iniuriam, & mulctam, quam ex futura condemnatione sperare filius potuit, pater vltro & gratis etiam inuito filio remittere potest,[5] nisi proponas patris personam adeo vilem & abiectam, vt ei de honore filij nullo modo conficiendum esse videatur.[6] *Ita Senatus* in causa Claudij de Crues, 4. Non. Mart. 1594.

1 Ita ex communi opinione tractat Franciscus Viuius *lib. 2. commu. opinion. opin. 203* post nostros *ad l. pactum curatoris. C. de transact.*

2 *Arg.* eius quod scriptum est *in l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de inoffic. & substit.*

3 *L. donari videtur 29. de donat. l. donari 81. de reg. iur.*

4 *d. l. pactum curatoris. l. Lucius 46 §. vlt. D. de admin. tutor.* Iunct. *l. cum plures 12 §. penult. eod. l. 3. C. de in lit. iur.*

5 Gloss. *in l. in persona 31. in princ. D. de pact.*

6 *Not. ibid. per tex. in l. sed si vnus 17 §. interdum tamen. D. de iniur.*

DEFINITIO II.

Legatum à milite relictū adulteræ valet, sed auffer-

tur ei à fisco tanquam indignæ, nisi donatum sit in piam causam, & in remunerationem.

QVod adulter legauit adulteræ, debetur, præterquam si testator miles proponatur siue cœlestis siue terrestris, vt loquuntur, militiæ.[1] Nam si fuerit miles ut clericus, aut adu ocatus, quod a dulteræ relictum est, auffertur tanquam indignæ & fisco applicatur.[2] An igitur mulieri tale legatum petenti militis heres obiicere poterit de iure fisci? Minimè, quia exceptio illa est de iure tertij, nec exclusiua iuris agentis,[3] quia, quod ab indigno auffert fiscus, id heredem prius ipsi indigno præstare necesse est, alioquin ab eo aufferri non posset, quod is nunquam habuisset.[4] Adde, quod nec heredi licere debet allegare defuncti turpitudinem, cuius ipse personam repræsentat, & à quo lucratiuam causam habet.[5] Neque verò satis iustam causam habere heres vllam potest, quo minus præstet omnia, quæcunque testamento relicta sunt.[6] Quid enim, si ius suum fiscus persequi nolit? Cur dicamus penes heredem remanere, quod à legatario tanquam ab indigno aufferre fiscus potuisset?[7] Denique vno tantum casu penes heredem remanere potest, quod illicitè relictum est, nempe cũ id ipsum ex causa aliqua vindicare fiscus non potest.[8] Ergo quoties fisco locus esse potest, nõ debet quod *illicite* relictum est, penes heredem remanere. Nec nisi inter eam personam, cui illicite relictum fuit, & fiscum superesse quæstio potest, an quasi ab indigno aufferendum sit. Plane quod adulteræ donatum est etiam à milite in piam causam aut in remunerationem meritorum, de quibus aliter quam ex sola militis confessione appareat, haud dubie debebitur, nec tanquam ab indigna aufferetur.[9] Finge nobilem virginem à milite malis, vt fit, artibus corruptam neq; dotatam esse, ac per multos annos domesticis obsequiis præstandis continuam ei operam dedisse, pro quibus etiam salarium meruisset. Cur non permittatur militi vel conscientiæ saltem exonerandæ gratia legatum ei relinquere, ex quo sibi aut alimenta aut maritum parare possit?[10] Id ergo arbitrio iudicis relinquendum erit, & ex personarum rerúmque qualitate ac legati modo æstimandum. *Ita in Senatu* pro Romana Pequellier tractatum est, 17. Calen. April. 1594.

1 Capel. Tholos. *qu.* 141. & ibi Auffer. post Bart. *ad l. miles* 41. *§. mulier. D. de testam. milit. per ill. text.* iunct. *l.* 2. *C. de donat. inter vir. & vxor. l. mulierem* 14. vbi idem Bart. *De his quæ vt indign. l. adfectionis* 5. *D. de donat.*

2 *d. l. mulierem, in fi.*

3 Et consequenter non admittenda. *l. loci* 4. *§. competit.* vbi Bart. *D. si seruit. vindic.* Idem Bart. *ad l.* 2. *de except. rei iudic.*

4 *L.* 1. *& tot. hoc tit. D. &* C. *l. auffertur* 48. *& pass. de iur. fisc. l. ex facto* 43. *§. vlt. D. de vulg. & pupill. substit. l. non videtur rem amittere* 83. *l. non potest videri* 208. *de reg. iur.*

5 Censetur enim heres eadem persona cum defuncto, *Nouell. de iureiur. à morient. præst. §.* 1. nemo autem propriam turpitudinem allegare potest, *l. mercalem* 5. *C. de condict. ob turp. caus.* Bart. *ad l. iusiurandum quod ex conuentione* 17 *§ procurator.* per tex. illum, iunct. *l. seq. D. de iureiur.*

6 *Auth. hoc amplius*, C. *de fide ic.*

7 Nemo enim agere aut iure suo vti cogitur, *l. vnic. C. vt nem. inuit. ager. cog. l. pactum* 46. *D. de pact. l. pen. C. eod.*

8 *L. in fraudem* 10. *§.* 1. *l. fi. D. hoc tit.*

9 Guil. Bened. in verb. *& vxorem. decis.* 5. *num.* 161. *in nouis.* post Anchar. *in consiliis.*

10 *Arg. l. Aquilius* 27. *D. de don. l. sed etsi* 25 *§. consuluit. de pet. hered.*

DEFINITIO III.

De milite, qui adulteræ aut focariæ suæ legauit, defuncto post annum militiæ.

ILlud etiam quæri potest, si is, qui testamenti tempore miles erat, decesserit solutus sacramento, an legatum, quod ab initio valuit, conualescat? Et si quidem intra missionis annum decesserit, Papinianus scripsit[1] perinde indignam esse mulierem, ac si testator in militia decessisset. Ergo si post annum, secura erit mulier,[2] ideo fortasse, quod post annum missionis non possit iure militari valere testamentum, licet à milite in militia factum.[3] Quod si ita est, non male quis ex eo inferat, quod aliis locis proditum est,[4] nihil ex testamento militis capere posse mulierem, in quam cadere turpis suspicio potest, ita accipiendum esse, si militiæ iure miles testatus sit, non item si iure communi.[5] Et ratio diuersitatis esse potest, quod neque priuilegium vllum mereatur mulier, in quam turpis suspicio cadit, vt quicquam consequatur ex testamento, quod iure communi non valet,[6] neque ex contrario deterioris conditionis esse debeat miles, qui iure communi testatur, quam paganus quilibet, quo minus etiam meretrici & adulteræ legare possit, cui paganus legare non prohiberetur.[7] Nec obstat, quod neque donare focariæ suæ miles potest.[8] Id enim idcirco constitutum videtur, ne eiusmodi donationibus fictisque adulationibus, vt lex ait, milites spolientur,[9] indeque fiat, ne tam strenuam posthea operam reipublicæ nauare possint:[10] Quod in causa testamenti secus est, cum per liberalitatem testamento factam non fiat testator pauperior, collato scilicet effectu liberalitatis in id tempus quo testator erit mortuus.[11] Itaque alia testamenti, alia donationis hac parte ratio constituenda est, quod tamen nescio an ab vllo ex interpretibus sit animaduersum. Proinde si iure communi factum sit testamentum, nihil causæ est cur separemus mulierem à pagano, etiamsi in militia decesserit.[12] Multo minus, si militiæ sacramento sit solutus.[13] Neque rursum refert, an intra an post annum missionis diem suum testator obierit, quia distinctioni huic locus non est, cum testamentum iure communi factum fuit.[14] Quid si miles iure militari testatus focariæ suæ & concubinæ aliquid reliquerit? Puto valiturum legatum, quia non cuilibet mulieri legare miles prohibetur, sed ei duntaxat, in quam turpis suspicio cadere possit,[15] quod non euenit in concubina. Honesta enim adfectio est erga concubinam,[16] si ex ciuilibus legibus potius[17] quam ex Christianis moribus æstimes[18] adfectionem. Atqui, inquies, donatio focariæ facta non valeret.[19] Ergo, inquam, vel ex eo magis intelligimus differre hac in re donationem à testamento.[20] Quid rursus, si miles iure militiæ testatus aliquid reliquerit ei mulieri, quæ testamenti quidem tempore adultera fuit, at mortis tempore non fuit, soluto quippe iam matrimonio, tum miles hic aut in militia, aut intra missionis annum decesserit? Et magis est, vt legatum quod ab initio fuit illicitum, ex postfacto non confirmetur.[21] *Ita tractabam* in eadem causa, *Senatus* nihildum decidit.

1 *In l. mulierem. D. hoc tit.* [*& ibi* Bart. Adde Ant. de Gamma *Decis. Lusit.* 226. *nu.* 5.]

2 Per argumentum à contrario sensu, quo tanquam fortissimo vti Papinianus solet, *l.* 1. *§. huius rei. D. de offic. eius cui mandat. est iurisd.*

3 *L. quod constitutum* 21. *& pass. D. de testam. milit.* Nec etiam Papin. *in d. l. mulierem. l. quod dicitur* 38. de alio testamento loquitur, quam quod iure militiæ factum sit, vt constat ex illis verbis, *non admitti ad testamentum iure militiæ factum.*

4 *In l. miles* 41. *§. mulier. D. de testam. milit.*

5 Nam & totus ille titulus est de testamento militari, nisi cum exprimitur factum esse testamentum iure communi.

6 *L. cum tabulis* 16. *§.* 1. *D. hoc tit.* Iunct. *l.* 4. *§. sed quod meretrici. D. de condict. ob turp. vel iniust. caus.*

7 Non enim auffertur ius commune ei, cui etiam priuilegium datur. *l.* 3. *D. de testam. milit.*

Source : BIU Cujas

8 *l.2.C.de donat.int.vir.& vxor.*
9 *arg.l.1.D.eod.*
10 Magnum est impedimentum paupertas ei, qui ad magna velit contendere.
11 *l.1.D.qui test.facer.poss.l.4 D.de admin.legat.*
12 Cum nihil prohibeat etiam militem iure paganorum testari *d.l.3.& pass.D.de test.milit.*
13 Quo tempore non nisi iure communi testari amplius potest.
14 *dict.l. quod constitutum, 21.l.quod dicitur,38. & pass.eodem titul.*
15 *d.l.miles,41.§.mulier,eod.*
16 *l.adfectionis,5.D.de donat.l.qui concubinam,39.de leg.3.*
17 Concubinatus enim cum per leges nomen assumserit extra legis pœnam est,*l.3.§.vl.& tot.tit.D.de concub.*
18 Secundum quos omnis concubitus & coitus extra matrimonium illicitus est.
19 *d.l.2.C.de donat.int.vir.& vxor.*
20 Neque ex diuersis bene inferri quicquam potest, *vulg. l.Papinianus exuli,20.D.de minor.*
21 *arg.d.l.in fraudem,10.§.1.& l.vlt.D.hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Titulus, De his quæ vt indignis, non est apud nos abrogatus.

APud nos in vsu sunt leges omnes, quæ quod indigno aufertũ applicãt fisco, [1] licet apud Gallos sint abrogatæ, vt ij testãtur qui de legibus & moribus Gallicis scripserunt. [2] *Ita tractatum est* in relationibus libellorum, 6. Id. Iun. 1591.

1 *Et tit. De his quæ vt indign. D.& C.*
2 Bugnonius *in tract. De legib. abrog.*

DEFINITIO V.

Non auffertur hereditas tanquam indigno, qui testamentum defuncti impugnauit quasi nullum, quod factum esset à reo læsæ maiestatis.

LEgitimus intestati heres cum hereditatis controuersiam ab eo pateretur, quem reus læsæ maiestatis heredem scripserat, pendente accusatione obiecerat inter cætera fieri non posse, vt valeret testamentum, quod factum esset à reo maiestatis.[1] Placuit, si qua alia ratione testamentũ nullius esset momenti, forte quod necessariis solemnitatibus destitutum proponeretur, [2] non eo minus legitimum heredem suo iure ab intestato successurum, nec auferendam ei tanquam indigno hereditatem, quasi defuncti famam improbe onerasset. [3] Credendus enim est per iuris imperitiam id fecisse, hoc est, quod existimaret factionem testamẽti non habere illum, qui reus maiestatis, licet falso & per calumniam factus esset potius, [4] quam vt agnati cognative amicissimi pudorem læderet. [5] Nec ei bene comparabitur, qui defuncti memoriam detulisset, [6] vt ex eo apparet, quod hereditatem quasi ab intestato sibi delatã hic vindicat, quam fisco applicandam esse fateretur, si à defuncto crimen læsæ maiestatis admissum esse contenderet.[7] Idque in proposita specie tãto magis obtinebat, quod legitimus hic heres eodem tempore eiusdem criminis reus fuerat, cuius & defunctus agnatus, tandemque innocentes ambos fuisse ex iudicij euentu apparuerat. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 21. sup. De testam.

1 Et in hoc nimirum errauerat in iure, quia reus maiestatis non prohibetur facere testamentum, si memoria eius tandem innocens pronuncietur, *l.si quis post accusationem,9.* vbi Bart contra gloss. *l.qui à latronibus,13.§.vltim. D. qui testament. facer.poss.*
2 *l.1.de iniust. rupt.& irrit.fact.testam.*
3 De iure enim non de iudicio defuncti disputauit, *l. post legatum,5 §.1.si testamentum,24.D.hoc tit.*
4 Quod tamen nonnisi perinique posset ita constitui. Quis enim esset innocens, si sufficeret accusare?
5 Nemo enim credendus est cognati sui pudorem & existimationem vltro lædere voluisse.
6 Huic enim tanquam indigno hereditatem auferendam esse certum est, *l.si inimicitiæ, 9. § penultim. & vltim. D.hoc tit.* iunct. *l.1.in fin.de bon. libert. §. item is qui status, Instit. de excus. tutor.*
7 *l.quisquis.5.C.ad leg.Iul.Maiest.*
8 Accusatio enim huius criminis non fruitur morte, & post mortem quoque peragi potest, *l.ex iudiciorum, 20.D.de accusat.*

[DEFINITIO VI.

EVm qui vindictam necis defuncti prudens & sciẽs insuper habuit, [1] licèt interim hereditatem adire non prohibeatur, hoc ipso tamen indignum esse constat, ideóque ei quasi indigno aditam hereditatem auferendam & fisco applicandam. [2] Quid ergo si fiscus bona occupare nolit, quasi suspecta, vel etiam indignus ipse sit ob id quod neque procurator fisci vel Cæsaris vindictam illam sit prosecutus? [3] Visum est piis locis adiudicanda & addicenda esse bona, potiùs quàm permittendum, vt ab herede indigno retineantur. Idemque multo magis admittendum est, si testatorem heres ipse occiderit. [4] Sed quid de legatis fiet? Solent enim bona ad fiscum deuolui cum onere legatorum: [5] Aut si fiscus bona nolit agnoscere, redundare ad heredem. [6] Placuit tamen hoc posteriore casu, quo testator ab herede occisus sit sola ea legata deberi, quæ in vsus pios relicta essent. Ideo fortasse, quòd legatariis quoque imputari posse videretur, quòd contra heredem non fuissent prosecuti vindictam necis defuncti. Quo facto potuissent etiam ipsi adire hereditatem excluso quoque fisco post Nouellam Iustiniani legem, quæ hoc induxit. [7] *Ita Senatus*, contra Noë Cochet, 14. Cal. Mart. 1602.

1 vt in *l.heredem 17. D.hoc tit.l.5. §.non alias* D.*de SC. Silan. & pass.ill.tit.*
2 *d.§.non alias l.cùm fisco. 9. eod.d.l.heredem & seq. §.bonis l. ei qui 20.& seq.D.hoc tit.*
3 Scilicet intra quinquennium *l. in cognitione 13. D. de SC. Silan.*
4 quo casu maior sanè heredis indignitas est & ingratitudo.
5 *d.l.cùm fisco.*
6 *l si seruus 50.§.si quis ante. De leg.1.*
7 *Nouell.1.De hered.& falcid.* Post quam Nouellam videtur abrogata *l.si sequens 15.in princ. D. de SC. Silan.* cùm hodie & adire legatarius possit, cùm adire heres non potest, & fisco præferatur, Scilicet cùm hereditas à primi gradus herede adita non fuit. Cogita tamẽ, quia Senatusconsulto non adfui, licèt viderim ita pronunciatum. Et mihi probabilior illa Arresti ratio fuisse videtur, quòd maritus ab vxore institutus heres ipsam occidendo indignum se fecerat non tantùm, qui hereditatem retineret, sed etiam, qui adiret. ac cui lex hereditatem deferret Et tamen, qui testamento ritè facto fuerat institutus nullum legitimi heredis ius esse videbatur. Nec rursum filci, cùm nemo esset, cui tanquam indigno posset auferri hereditas quæ nulli adhuc vnquam fuisset acquisita. Itaque superabat vt piis locis potiùs adiudicaretur.

TIT. XVII.

DE CODICILLIS.

DEFINITIO I.

Clausula codicillaris apposita in testamento inutili tantum prodest ad conseruanda legata & fideicommissa ab intestato, atque codicilli ab intestato facti.

Source : BIU Cujas

NIHIL intereſt, quod ad legata & fideicommiſſa pertinet, an quis codicillos ab inteſtato fecerit,[1] an inutili teſtamento vulgarem clauſulam codicillarem adſcripſerit.[2] Vtroque enim caſu, ſicuti ab inteſtato ſucceditur, ita eadem codicillorum vis & poteſtas eſt, vt quemlibet inteſtati ſucceſſorem obligent,[3] & conſequenter poſthumum quoque,[4] licet ignoranter præteritum, ſiue ſimpliciter aut per verba præſentis tantum temporis clauſula illa concepta ſit, ſiue per ea, quæ futurum quoque tempus demonſtrent.[5] Nam ab inteſtato factis codicillis, vnus tantum caſus eſt,[6] nec proinde diſtinctioni locus relinquitur, à quo, aut qualia, quantaque legata vel fideicommiſſa defunctus dederit, præterquam ſi ad certam perſonam codicilli ſcripti proponantur, quam defunctus eo tempore ſibi ſolam ſucceſſuram ſperabat.[7] Tum enim dici non poteſt, eam fuiſſe ſcribentis voluntatem, vt poſthumum filium, de quo præſertim non cogitabat, quemque nullo modo ſperabat, eiſdem legatis & fideicommiſſis oneraret.[8]

1 Nam & ab inteſtato codicilli fieri poſſunt, *l. ab inteſtato. 16. D. hoc tit.*

2 *Vt in l. 1. eod. l. 1. C. de fideic. libert. l. generaliter, 24. §. ex teſtamento, D. eod. l. pen. §. vlt. de legat. 2. l. ſi iure, 11. C. de teſtam. manum.*

3 *d. l. ab inteſtato l. ſi cum, 3. l. conficiuntur, 8. § ſi poſt factum, l. qui graui, 12. l. pen. D. de iur. codicill.*

4 *d. l. generaliter, 24. § ex teſtamento, D. de fideic. libert. l. ex teſtamento, 29. C. de fideic. l. poſthumus, 12. §. 1. de iniuſt. rupt.* Iunge *l. quærebatur, 19. D. de teſtam. milit.*

5 Quæ tamen diſtinctio adhiberi à noſtris ſolet, *ad l. 1. D. hoc tit. & ad Auth. ex cauſa, C. de liber. præter.*

6 *d. l. ab inteſtato, in fi.*

7 Vt in ſpecie, *l. cum pater, 77. §. cum exiſtimaret, de leg. 2. l. pen. D. hoc tit.*

8 *l. ſicut certi, 9. & l. ſequ. de teſtament. milit. l. militis, 36. §. miles, D. eod. l. ſi quis ita, 14. §. ſi quis cum ignoraret, D. de teſtam. tutel.*

DEFINITIO II.

Clauſula codicillaris non conſeruat dationem hereditatis in præiudicium poſthumi ignoranter præteriti.

SEd quod ad ipſam hereditatis dationem attinet, non ſimiliter dici poteſt, nihil referre, an quis inteſtatus decedere volens codicillos fecerit, an inutili facto, aut quandocunque rupto teſtamento clauſulam codicillarem inſeruerit. Nam qui inteſtato moriturus codicillos fecit, non ad hunc, aut illum ſcriptos (hic enim caſus ſemper excipiendus eſt)[1] ſed quibus generaliter & indiſtinctè rogauerit ſucceſſuros ab inteſtato, vt hereditatem Sempronio reſtituerent,[2] vtique poſthumum quoque, ſiue viuo ſe, ſiue mortuo naſciturum rogaſſe, eodemque fideicõmiſſo obſtrinxiſſe intelligitur, tametſi eo tempore, quo dictabat codicillos, nihil minus quam de poſthumo cogitaret.[3] At condito teſtamento, quod vel ab initio inutile, vel quandocunque poſthumi agnatione ruptum fuerit, dici non poteſt eam ſubiectæ clauſulæ codicillaris vim eſſe debere, vt poſthumus ignoranter præteritus æquè rogatus videatur de hereditate ſcriptis heredibus, ſiue ſuis ſiue extraneis reſtituenda, de quo ſcilicet nullo modo, ac ne per ſuſpicionem quidem fuerit cogitatum.[4] Quare nec diſtinguemus, quibus verbis clauſula illa codicillaris concepta ſit, id eſt, an iis quæ ad præſens tantum, an quæ ad futurum quoq; tempus referantur?[5] Nam ſiue præſens tempus expreſſim demonſtratum ſit, ſiue ſimpliciter & indefinitè teſtator dixerit: *Velle ſe teſtamentum valere ſaltem iure codicillorum*,[6] futurum quoque tempus demõſtratum intelligitur, hoc ipſo quod de teſtamenti validitate actum eſt, cum non minus mortis & delatæ ſucceſſionis tempus inſpiciendum ſit, quam cõditi teſtamenti, quoties quæritur, an valeat teſtamentum,[7] quia nec antea effectũ habere poteſt.[8] Adde, quod vt poſſis euincere, teſtatorem, qui clauſulam codicillarem adſcripſit, de omni caſu cogitaſſe, quo teſtamentum ruptum aut irritum fieri poſſet, & conſequenter de illo etiam quo poſthumus naſceretur, naſcendoque rumperet, prius neceſſario eſt, vt probes teſtatorem eo tempore de poſthumis cogitaſſe.[9] Atqui nos eam ſpeciem tractamus, in qua poſthumus ignoranter præteritus ſit, id eſt, ab eo, à quo fuiſſe de poſthumo cogitatum dici non poſſit.[10] Inde namque illud etiam eſt, quod ſi teſtator filiis ſuis tutores dederit, licet tutoris datio fauorabiliſſima ſit, poſthumis tamen dediſſe non videtur,[11] quia nimirum prius eſt, vt de poſthumis cogitauerit, quam vt iis tutorem dediſſe videatur, tametſi filiorum appellatione contineantur.[12] Inde illud denique, quod nec militis teſtamentum valet, in quo ignoranter præteritus eſt filius, ſiue iam natus, ſiue poſthumus.[13] An propter omiſſam iuris ſolemnitatem? Minime. Nam in militari teſtamento nudã militis non iuſtam voluntatem intuemur:[14] Sed propter defectum voluntatis, quia quod alias euenit, vt filius in poteſtate à patre milite præteritus pro exheredato habeatur,[15] ad hunc non pertinet, de quo pater nõ cogitauit.[16] Atqui tritum eſt codicillarem clauſulã, licet ab inteſtato ſuppleat defectum ſolemnitatum teſtamenti,[17] nunquam tamen ſupplere defectũ voluntatis,[18] cum è contrario potius ex voluntate ipſa recipere debeat interpretationem:[19] Prorſuſque abſurdum fuerit dicere clauſulam codicillarem facere debere, vt volũtas teſtatoris ab inteſtato locum habeat, illo etiam caſu quo ex teſtamento non ſeruaretur, quamuis alioquin teſtamentum valeret.[20] Hæc autem idcirco tam variè, quia factis ab inteſtato codicillis, aperta eſt voluntas patrisfamilias ad ſucceſſionem ſuam inuitantis, & quaſi tacita inſtitutione vocantis eos, qui deferendæ per legem hereditatis tempore proximiores reperientur.[21] In quorum numero negari non poteſt, quin poſthumi quoq; contineantur, etiam de quib. codicillorum tempore non cogitarat, cum dubitandum non ſit, quin ſi de iis pater cogitaſſet, multo magis legitimã iis hereditatem relicturus fuiſſet.[22] Cõſequens igitur eſt, vt reſtituẽdæ hereditatis fideicommiſſum iis codicillis relictũ perinde poſthumum hunc, quandocunque natum & ab inteſtato ſuccedentem, obliget, ac cæteros quoſlibet inteſtati ſucceſſores.[23] Palam enim eſt eos ipſos fideicommiſſo vniuerſali grauatos, qui fuerunt ad legitimam hereditatem inuitati.[24] Ergo & filium hunc poſthumum, præterquam ſi, vt initio diximus, ad certam perſonam codicillos pater ſcripſerit. Tunc enim voluntatis ratio non patitur, vt æque poſthumum, de quo nihil ſperabat, oneraſſe credendus ſit, licet perſona onerata, non minus dilecta fuerit.[25] At cum teſtamentum factum eſt in fauorem extranei, in eoque adiecta clauſula codicillaris, manifeſtum eſt, id vnum teſtatorem agere, vt quantum in ſe eſt excludat eos, qui ab inteſtato eſſent ſucceſſuri.[26] In qua excluſione inhumanum ſit, & improbabile ſuſpicari, eum fuiſſe comprehenſurum perſonam poſthumi, ſi de poſthumo quoque cogitaſſet.[27] Semper enim de parentum voluntate erga liberos, præſertim poſthumos nullius culpæ capaces, piè & humaniter, quoad eius fieri poteſt, ſuſpicandum eſt.[28] Hinc euenit, vt quemadmodum poſthumus hic ignoranter præteritus non ideo excluſus videri poteſt,

Source : BIU Cujas

test , nec si tale testamentum sit , in quo habeatur præteritio pro exheredatione , quale militis testamentum est , [29] ita neque per clausulam codicillarem rogatus credi debeat , vt ab intestato succedendo restituat scriptis heredibus hereditatem. [30] Eos namque solos fideicommisso restituendæ hereditatis obstringere clausula potest , quos institutio à testati successione excluſit. [31] Denique vt dicam breuius , nullo facto testamento , sed codicillis tantum ab intestato scriptis , non potest tractari de posthumo ignoranter præterito , qui potius pro tacite instituto habendus est , licet de illo non fuerit cogitatum , [32] si verum est , vt est , patrem familias , qui testamentum facere cum posset , noluit , hoc ipso tacite suam legitimis futuris heredibus successionem relinquere voluisse , & consequenter eos instituisse videri. [33] Facto autem testamento , atque ita scriptis aliis heredibus , apparet , posthumum hunc , qui neque institutus sit , neque vllo casu pro exheredato habendus , [34] omnino præteritum esse , & quidem ab eo qui verisimiliter non erat præteriturus , si de eo cogitasset. Igitur neque per clausulam codicillarem rogatus videri debet de restituenda scriptis heredibus hereditate , quam non solum à lege & suo iure , [35] sed etiam ex probabili patris voluntate sibi habere debeat , vtpote à qua nunquam eum pater fauore institutorum excluserit. [36]

1 *Vt in l. pen. & l. qui graui* 11. D. *hoc tit.*

2 *Vt in l. ab intestato* 16. *eod. l. ex testamento* 29. C. *de fideic. l. generaliter* 24. *§. ex testamento*, D. *de fideic. libert. l.* 1. C. *eod. l. ex ea scriptura* 29. *§.* 1. *qui testam. facer. poss.*

3 *l. si quis cum* 3. *vers. sed etsi post codicillos , l. conficiuntur* 8. *§. si post factum , in fin.*

4 *d. l. qui graui , & d. l. penult. hoc titul. l. cum pater* 77. *§. cum existimaret , de legat.* 2.

5 Quomodo tamen Bart. & post eum cæteri distinguere solent , *ad l.* 1. D. *hoc tit.*

6 Quo tamen casu verbum infinitiuum trahitur etiam ad futurum tempus , vt tractat Bartol. *ad dict. l. post gloss. in l. stipulationum , §. stipulatio* , in verb. *daturum , de verbor. obligat.* quam ad hoc laudat Alex. *cons.* 31. *col.* 3 *vers. nec ad hoc , volum.* 2. Salycet. *in l. si vt proponis. C. de cond. ob caus.* Afflict. *dec.* 61. *num.* 1.

7 Quia eo demum tempore quo testator moritur testamentum confirmatur. *l. si alienum* 49. *§.* 1. D. *de hered. instit.*

8 *l.* 1. D. *qui testam. facer. poss.*

9 Quia de quo nascituro testator nullo modo cogitauit impossibile est , vt cogitauerit de eo rupturo , cum non entis nullæ prorsus sint , nec possint esse qualitates.

10 Alioqui non esset ignoranter præteritus , si de eo vel tantillum , ac per solam suspicionem cogitatum fuisset.

11 *l. si quis ita* 14. *§. si quis cum ignoraret.* D. *de testament. tutel.*

12 Etiam in legato filiis aut filiabus relicto , si modo testator de posthumo cogitauerit , *l. qui filiabus* 17. *in princ. de leg.* 1. *l. nomen filiarum* 164. *de verb. signif.*

13 *l. sicut certi* 9. *cum l. seq. C. de test. milit.*

14 *l.* 1. *l. Diuus* 24. *l. eius militis* 34. *§. vltim. & seq.* D. *eod. l. in testamento* 6. C. *eod. l. precibus* 8. C. *de impub. & aliis substit.* In eoque maxime differt testamentum militis à testamento pagani , quod diffinitur *in l.* 1. D. *qui test. facer. poss.*

15 Nam & solo silentio milites exheredant filios , *l. si patronus* 12. *in princip. l. Paulus respondit* 47. *§. vltim.* D. *de bon. liber.*

16 *d. l. sicut certi* 9. *& l. seq. C. de test. milit.*

17 *l. pen. §. vlt. de legat.* 2. *l. generaliter* 24. *§. ex testamento*, D. *de fideic. libert.*

18 Eleganter Decius *cons.* 205. *in fin.*

19 Nam in quæstionibus vltimarum voluntatum voluntas illa est , quæ totum facit , *l. si mihi* 12. *in fin. de leg.* 1. *l. in conditionibus* 19. *de cond. & demonstr.*

20 Alioqui plus posset codicillaris clausula , quam totum ipsum testamentum , quamuis validum , quod esset absurdum , *arg. l. quod per manus* 10. D. *hoc tit.*

21 *l.* 3. *in princ. d. l. conficiuntur* 8. *vers. sed ideo*, D. *hoc tit. l. ab exheredat.* 126. *de leg.* 1.

22 *arg. l. cum auus* 102. *de cond. & dem. l. cum acutissimi* 30. C. *de fideic.*

23 Ex legib. supra citatis *num.* 3.

24 Quia nec alij onerari possunt , quam qui sunt honorati , *vnig. l. ab eo* 9. C. *de fideic.* & ex onere plerunque etiam honor declaratur , & contra , *l. alumnæ* 30. *§. ab heredib. de adm. leg. l. vtrum* 7. *§. vlt. de reb. dub.*

25 *Vt in d. l. qui graui* 11. *l. penul.* D. *hoc tit. l. cum pater* 72. *§. cum existimaret , de leg.* 2.

26 Semper enim prior & potior est causa testati , quam intestati , *l. quamdiu* 39. *de acquir. her. l. quamdiu* 89. *de reg. iur.* excepto casu *l. si quis ita* 82. *de hered. instit.*

27 Quomodo enim posset ingratus existimari posthumus nondum natus? *l. si quis suo* 33. *in fin.* C. *de inoff. test.*

28 *l. vlt. C. de curat. furios.* Nemo enim creditur alienam sobolem velle suæ anteponere , *d. l. cum acutissimi* 30. C. *de fideicom.*

29 *d. l. sicut certi* 9. *& l. seq. C. de test. milit.*

30 Parum enim refert in effectu an hereditas alicui auferatur per exheredationem , an bona per iniunctum onus fideicommissi , sicuti è contrario parum refert in effectu , an per institutionem vocetur quis ad bona patris , an per fideicommissum , tametsi fuerit exheredatus , quia huiusmodi exheredatio non nisi bona mente facta videri potest. *l. multi* 19. *de liber. & posth. l.* 3. *§. cum Pollidius , de vsur.*

31 Vtrumque enim , id est , & testamentum & clausula codicillaris in eorum odium fit , qui ab intestato essent successuri.

32 Quia credendus est pater illum fuisse instituturus , si de ipso cogitasset , quod de nullo agnato proxime æque dici potest.

33 *d. l.* 3. *ad l. conficiuntur* 8. D. *hoc tit. d. l. ab exheredat.* 126. *de leg.* 1.

34 *d. l. sicut* 9. *& seq. C. de testam. milit.*

35 Tanquam suus heres , *d. l.* 3 *§* 1. D. *hoc tit. l. in suis* 11. *de liber. & posth.* licet non proprie posthumus dici possit suus heres , quia non fuit in patris morientis potestate , *l. vlt.* D. *de col. lat. bonor.*

36 Quia neque excludendi eius vllam habuit voluntatē , *arg. l. vlt.* D. *de hered. instit. l. cum mater* 28. *de inoff. test.*

DEFINITIO III.

Codicillaris clausula inducit tacitam repetitionem legatorum & fideicommissorum ab intestato , etiam in præiudicium posthumi ignoranter præteriti.

EX quo apparet , quam rationem habeat , quod in superioribus contra scripsimus de vi & potestate clausulæ codicillaris , cum de legatorum duntaxat , vel fideicommissorum conseruatione agitur. Diximus enim , [1] quod ad legata & fideicommissa spectat , nihil interesse , an quis codicillos ab intestato fecerit , an testamento , quod postea per agnationem posthumi ruptum sit , clausulam illam adiecerit. Vtroque videlicet casu legata conseruari , deberique à posthumo , quamuis ignoranter præterito , [2] nimirum quia hac parte dici non potest adiectam eam clausulam ad excluſionem legitimorum heredum. Quinimo ad conseruationem duntaxat legatorum & fideicommissorum , [3] vt non eo minus debeantur à legitimis heredibus , cum ab institutis relicta sint , quos à testatore magis dilectos fuisse certum est. [4] Quidni ergo debebuntur à posthumo , licet ignoranter præterito ? Nam si testator de eo cogitasset quid aliud fecisset , nisi quod eum heredem instituisset? Atqui etiam ab institutis legata & fideicommissa reliquit. Ergo & à posthumo præstanda sunt. [5] Dices non esse rectam consecutionem , quia fieri potest , vt non fuerit æquè pater posthumum oneraturus , si de eo cogitasset. Finge institutam personam minus dilectam , puta extraneam. [6] Respondeo , eam quidem solam rationem , quod heres institutus legata & fideicommissa testamento relicta debuisset , non sufficere , vt eorum præstationi posthumus quoque obstringatur , de quo pater non cogitauit , [7] quique suo iure succedit ab intestato : [8] sed ad eam rationem illam quoque accedere , quod subiecta codicillaris clausula tacitam inducat

Source : BIU Cujas

repetitionem legatorum & fideicommiſſorum ab inteſtato, faciatque, vt perinde debeantur à quocunque inteſtati ſucceſſore, ac ſi nullo condito teſtamento codicilli ab inteſtato facti eſſent.* Quo caſu, ſi modo ad certæ perſonæ onus directi non ſint, nemo dubitat, quin ex iis poſthumus etiam, de quo non fuit cogitatum æquè, ac alius quilibet obligetur.[10]

1 *Defin.1.ſupr.eod.*

2 *Ex l.3 §.1.l.conficiuntur 8.§.ſi poſt factum, in fin. D. hoc. tit. l.ex teſtamento 29. C. de fideic. l. generaliter 24 §. teſtamento, D. de fideic.libert.l.1.C.eod.*

3 Quæ ſcilicet non poterant iure vetere aliter conſeruari, quam ſi à legitimis heredibus eſſent repetita. *l.1.D.hoc titul.l. vlt. C eod.l. Titia 13. D. de inoff. teſtament.* & aliis ſupra proxime citatis.

4 Magis enim dilecti intelliguntur, qui priores ſunt vocati, *l.Publius 36.§.1. de cond. & demonſtr. l. omnia 32. alias l. cum ita, §. & in fideicommiſſo, de legat. 2. l. cum pater 77.§. pen.eod.l.heredes mei 57.§.vlt.D.ad SC.Trebell.*

5 *Arg.l. vlt. D. de hered. inſtit. l. cum mater 28. D. de inoff.teſtament.*

6 Faciliores enim ſunt teſtatorum voluntates, ad onerandos extraneos, quam ad onerandos liberos, quia & extranei minus ſunt dilecti, *d.l. cum acutiſſimi 30. & ibi not. C. de fideic. l.Titia 34 § qui inuito, verſ. non eſt enim, de leg.2.*

7 *d.l.penult. & l.qui graui, 11 .D. hoc.tit. dict.l. cum pater 77. §. cum exiſtimaret, de leg 2.*

8 *l.is qui in poteſtate 15. verſ. & abſurdum eſt, de præſt.leg.*

9 *d.l.pen. §. vlt. de leg 2. d.l. Titia 13. D. de inoff.teſtam. l.nec fideicommiſſa 36. de leg 3.*

10 *Legib.* ſupra citatis, *num.2.&.7.*

DEFINITIO IV.

De Interpretum diſtinctione circa clauſulam codicillarem, cum poſthumus ignoranter fuit præteritus.

SEd quanquam ſupradicta omnia ex certiſſima iuris ratione veriſſime diſputantur,[1] inualuit tamen crebriore interpretum calculo illa diſtinctio,[2] quam & Senatus noſter probare ſolet, an clauſula codicillaris concepta ſit per verba tantum præſentis temporis,[3] an per ea, quæ futurum quoque deſignant expreſſim?[4] Vt priore caſu nihil operetur rupto ſubinde teſtamento per agnationem poſthumi, ſiue ſcienter, ſiue ignoranter præteriti, quia verum eſt teſtamentum eo tempore valuiſſe quo factum fuit:[5] Poſteriore vero operetur ad inducendam ab inteſtato reſtitutionem hereditatis ex fideicommiſſo, itemque legatorum & fideicommiſſorum tacitam repetitionem, ſi ſcienter poſthumus præteritus ſit, qui poſtea natus eſt,[6] ſecus ſi ignoranter, inſtituto nimirum extraneo,[7] qualis eſſe creditur quiſquis non eſt ex liberis.[8] Niſi ponas, aut poſtumum viuo patre deceſſiſſe, (quo caſu ex æquitate, quam Hadriani conſtitutio[9] admiſit, pro eo habetur, ac ſi natus nunquam fuiſſet) aut teſtatorem poſt ruptum agnatione poſthumi teſtamentum ſuperſtitem per aliquod tempus fuiſſe, & cum teſtamentum mutare poſſet, nō mutaſſe, vel quod in dubio idem eſt, mutare noluiſſe.[11] Cuius ſententiæ ratio illa afferri ſolet, quod non ſit veriſimile patrem fuiſſe inſtituturum perſonam extraneam, ſi de filio cogitaſſet.[11] Quam rationem apertum eſt ceſſare in filio, ſiue iam nato ſiue poſthumo ſcienter præterito, ſiue iam tum inſtitui potuerit, ſiue ex quo natus fuit.[11] Senatus noſter ſupraſcriptam diſtinctionem, quæ Bartoli primum fuit, ſecutus eſt in cauſa Franciſcæ de Prouane, & D. Alberti, 10. Cal. Mart. 1591. & iterum in eadem cauſa SC. 5. Cal. Aug. 1592.

1 Et à nobis diſputata ſunt pluribus in *Chiliade De error. pragmat. & interp. iur.*

2 De qua vide totam rem fuſiſſime ex Doctorum opinione tractatam apud Oſaſc. Cacher. *conſ.11.&* 70. & Anton. Teſſaur. *deciſ. Pedem.* 141. vbi alios innumeros citant.

3 Id eſt, per hæc verba, *ſi hoc meum teſtamentum non valet.*

4 Quod eſt cum ſuperioribus verbis, adduntur illa *nec valebit.*

5 Atque ita conditionem clauſulæ codicillaris defeciſſe. Tritum enim eſt deficiente conditione deficere diſpoſitionem conditionalem, *tot.tit. De condict.inſtit. & tit De cond.& demonſtr.* Item poſthumi præteritionem ab initio non facere, quin valeat teſtamentum, ſed tantum vt ſui heredis agnatione rumpatur, *l. 1. l. poſthumus 12 & paſſ. de iniuſt. rupt. l. 1. C. de poſth. hered. inſtit.* [Itaque quoties poteſt ſuccedi ex teſtamento, ſiue iure ciuili, ſiue prætorio inutilis eſt clauſula codicillaris defectu condicionis, *l. in conditionibus 19 §. ſi patronus. D. de condic. & demonſtr.*]

6 Et hic caſus nullam penitus, neque apud interpretes, neque apud nos recipit dubitationem: cum etiam à fratris poſthumo fideicommiſſum dari poſſit, *l. pen. de leg. 1 d.l. generaliter 24 §. ex teſtamento, D. de fideic. libert.* [Quid ſi mater vacuo ventre fecerit teſtamentum, & inſtituerit heredem maritum, nullos tunc habentem liberos, & addiderit verba illa vulgaria, quæ notarij noſtri vix vnquam prætermittunt & *ſuos* poſteà vero filium pepererit ex eodem marito: An videbitur hic filius poſthumus inſtitutus? An verò potiùs præteritus, & quidem ignoranter? An denique vis vlla erit hoc caſu clauſulæ codicillaris? Sed magis eſt, vt non poſſit dici inſtitutus, quia ſupradictis verbis mater non de ſuis, ſed de mariti liberis cogitauit, & quidem quibuſcunque, id eſt etiam qui ex alia vxore poſt teſtatricis mortem ſuſcepti eſſent, *l. ſi vir. 61. & ſeq. de condic. & demonſtr.* Sed etſi de communibus liberis ſenſiſſet, ſuos tamen debuit inſtituere non mariti id eſt, tanquam ſuos ipſius liberos, & ex ea naſcituros, non tanquam liberos mariti. Adeò vt quamuis concepta eſſet clauſula codicillaris per verba futuri temporis, non tamen deberet ex veriſimili voluntate teſtatricis operari fideicommiſſum purum in præiudicium poſthumi, nec ſcienter quidem præteriti. Quis enim credat voluiſſe matrem grauare filium de reſtituenda patri materna hereditate? Eſſet id ſanè contra votum, non modò matris, ſed etiam patris, *l. Iulianus 26.§.1.D. ſi quis omiſſ.caus.l. nam etſi 15. de inoffic. teſtam.* Patres enim etiam ſua propria liberis omnia parant, *l. nihil intereſt 50.§. ſed nonquiu. de bon.libert.* Quare nec ſi poſthumus hic maternus viuo patre moretur, dicendum tamen eſſet heredes eius cogendos hereditatem hanc maternam patri reſtituere, quandoquidem id multo magis à communi parentum voto alienum eſſet. Sunt enim hæc omnia ex veriſimili mente teſtantis ſecundum interpretes diiudicanda. *Ita tractatum eſt* in cauſa quadam Cl. Bouuier, & Humberti Perrier. *Sine die.*]

7 Nam cum inſtitutus eſt filius teſtatoris communem opinionem eſſe contra Bart. & contra poſthumum ſcribit Teſſaur. *dict.deciſ.* 141. Iunge *Defin.1.*

8 *Vt in l. quin etiam 55. in fin.* D. *de rit.nupt.* Alias extraneus dicitur extra parentes & liberos *vt in l.1.l.5.§.vlt. & tot. tit. de legat.præſt.* Aliquando omnes citra patrem, vt *in l.vnic.§ acceſſit, verſ. extraneum,* C. *de rei vxor.actione.*

9 De qua *in d. l. poſthumus 12. D. de iniuſt.rupt.* Teſſaur. *d. quæſt.* 141. *num.* 16. [Intellige autem ita vt hoc caſu extraneus poſſit ſuccedere ex hac Conſtitutione Hadriani per bonorū poſſ ſecund. tab. Vt ex legib. & SC. bonor. poſſ. det. vt dixi ad *Defin.1. num.10. ſupr. De hered. inſtit.* Non autem vt ſuccedat per fideicommiſſum ex clauſula codicillari, cuius ſcilicet condicio defecit, *vt ſupr. num.5.* cùm hoc teſtamentum teneat iure prætorio ſi modo extraneus petat bonor. poſſeſſ. intra centum dies. Alioqui. neque ſuccedet *ex l. poſthumus,* neque ex clauſula codicillari. Et ita reſpondi in ea cauſa, de qua *ad dict. Defin.1.num 10. in fin.* quod notatu dignum eſt.]

10 Teſſaur. *dict. quæſt.* 141.

11 *l.cum acutiſſimi 30. C. de fideic.*

12 *l. ſicut certi 9. & 1. ſeq. C. de teſt. mil.*

DEFINITIO V.

Clauſula codicillaris nocet poſthumo ignoranter præterito, etiam quod ad dationem hereditatis in tribus caſibus.

SVpradictæ diſtinctioni conſequēs eſt, vt clauſula codicillaris noceat poſthumo, licet ignoranter præterito, ſi non extraneus, ſed filius teſtatoris inſtitutus ſit,[1] aut ſi qua alia ſit coniectura voluntatis ad excluſionem poſthumi, vt non prorſus ignoranter præteritus

præteritus dici possit, qualis illa est, quam proximè diximus, si testator superuixerit, & testamẽtum mutare, cum posset noluerit.[2] Idem est, si posthumus præteritus viuo adhuc patre decesserit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Anton. Tessaur. *dec.* 141. Cessante enim ratione legis ipsa quoque lex cessat, *l. adigere 6. §. quamuis, de iur. patron.*

2 Idem Tessaur. ex communi aliorum opinione, *d. decis.* 141. *num.* 16.

3 *Vt in l. posthumus* 12. *De iniust. rupt.* Dixi *in Definit. præcedent.*

DEFINITIO VI.

Clausula codicillaris, quæ non potuit nocere posthumo ignoranter præterito, nec ipsius heredi nocet, quamuis extraneo.

CLausula codicillaris, quæ posthumo ignorãter præterito nocere quamdiu vixit non potuit,[1] eo quandoque defuncto non proderit heredibus institutis, vt posthumi successores, siue testamẽtarij, siue legitimi, de restituenda iis hereditate rogati videantur, quam à posthumo sine fideicommissi onere acceperunt. Etsi enim fauore potissimum posthumi inductum est, vt, si ignoranter præteritus fuit, de eo grauando pater sensisse non videatur,[2] in eoque dispar sit ratio posthumi, & heredum præsertim extraneorum, quos is moriẽs reliquerit:[3] ius tamen semel ei quæsitæ hereditatis non magis heredibus eius adimi potest, quam illi ipsi.[4] Neq. distinguendum est, an liberos, an extraneos heredes reliquerit, postquam semel habuit actionem.[5] In eoque idem etiam fauor posthumi manet, cuius proculdubio interest locupletiorem habere hereditatem, vt facilius habere possit heredẽ.[6] Nec simile est quod prudentibus placuit, delatam liberis bonorum possessionem cõtra tabulas non facere, quin, si tempus finitũ fuerit vel ante decesserint, vel repudiauerint, vel ius petendæ bonorum possessionis amiserint, reuertatur tandem bonorum possessio ad scriptos heredes.[7] Longè namque diuersa ratio est bonorum possessionis delatæ, alia acquisitæ.[8] Delatio enim in suspenso esse,[9] & recurrere aut reuerti ad eos, à quibus nunquam plene abscesserit, nihil prohibet.[10] Acquisitam vero pure & citra onus fideicõmissi postmodum ex fideicommisso euinci, nullo iuris loco proditum est,[11] obstatque omnino iuris ratio, quæ facit, vt quo casu clausula codicillaris vires habet flectendæ vniuersalis institutionis in fideicommissariam substitutionem, fideicommissum ex ea purũ, non in diem, aut sub conditione inducatur.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 4. supr.*

2 Propterea quod non sit credendus pater alienam soboIem propriæ anteponere voluisse, *l. cum acutissimi* 30. C. *de fideic.* vbi not. *& in l. cum anus* 102. *de cond. & demonst. l. 6. §. cum autem*, C. *de instit. & substit.*

3 Quia facilius præsumitur quisque velle onerare extraneum heredem, quam filium, vt diximus in præcedentibus, ex *l. Titia cum testamento* 34. *§. qui inuita, vers. non est enim verisimile, de leg. 2.*

4 Iuncta enim hereditas cœpit esse, vt in simili argumentatur Iureconsl. *in l. sed si plures* 10. *§. filio impuberi, de vulg. & pup. substit. l. paterfamilias* 28. *de reb. auctor. iud. possid. alias l.* 13. *de priuileg. cred. l. si quis filiumfamilias* 7. *§.* 1. *de acq. hered.*

5 *l. qui solidum* 78 *§. prædium, de legat. 2. d. 2. C. quand. dies legat. ced. l. apud.* 8 C. *de suis & legit.*

6 *Arg. l. Iulianus* 42. *alias l. si pupillus*, D. *de acq. her. l.* 4. D. *ad SC. Trebell.*

7 *Ex l. æquissimum* 2 *in princ. D. de bonor. possess. secund. tabul.* quo loco abutitur Tessaur. *dec.* 141. vt contra nos sentiat.

8 *Vt in l.* 1. *§. decretalis*, D *de successs. edict.*

9 *Vt in l. qui in vtero* 27. D. *de stat. hom. l. si quis filio* 6. *de iniust. rupt. l. Scripto* 7. D. *vnd. liber. l.* 1. *§. sciendum*, D. *de suis & legitim.*

10 Etiam iure ciuili & in hereditate, *vt in l. si quis ita* 82. D. *de herd. instit.*

11 Onus enim fideicommissi non potest sequi acquisitionem, nisi cum bona fuerunt ante effecta, quia acquiruntur fideicommissario, vel cum suo onere, vel sine onere, *l.* 1. *§. vlt. de suis & legit. l.* 1. *§. pen. de legat.* 3.

12 *l.* 2. *§. vltim.* D. *hoc tit.* Guid. Pap. *quæstion.* 53. Iunge *Defin. seq.*

DEFINITIO VII.

Cum clausula codicillaris inflectit institutionem heredis in purum fideicommissum, vna tantum quarta detrahitur, id est, legitima, quæ tamen hodie non quarta est, sed triens.

QVod autem proximè diximus purum esse fideicommissum, quoties per clausulam codicillarem vis testamenti in causam fideicommissi & codicillorum conuertitur,[1] efficit, vt eo casu non duplex, sed vna tantum detractio fiat.[2] Nam quod contra iuris ciuilis rationem,[3] ex interpretum errore Pontificio iure constitutum est, vt filius de restituenda hereditate grauatus & legitimam detrahere possit, & Trebellianicam,[4] ad fideicommissa in diem vel sub conditione relicta coarctatum est ab iisdem interpretibus, vt ad ea non pertineat, quæ neque diem, neque conditionem habuerunt.[5] Nec, quod difficilior quæstio videtur, inducere debet duplicis detractionis iniquitatem,[6] quam nec vllo casu vera iuris ratio admittit.[7] Inducet tamen, vt contra solitam iuris obseruationem nulla fructuum condemnatio fiat, ne quidem à die litis contestatæ,[8] qui alioquin, cum legitimam augeant, à die mortis præstandi essent.[9] *Ita Senatus* in ea causa, & iam pridem in alia Ioannis de Cuyne Domini de Rubaud, 4. Id. Nouembr. 1581.

1 *Ex l.* 2. *§. vlt.* D. *hoc titul. l. quærebatur* 19. D. *de testament. milit.*

2 Guid. Pap. *quæstion* 53. *in fin.* Crauett *cons.* 295. *numer.* 2. *in* 3. *dub.* Auffrer. *ad Capell. Tholos. decis.* 455. Decius *cons.* 320. *num.* 4. *&* 5.

3 Vt probaui pluribus in priore parte Hemischiliadis, *De error. pragmat.*

4 *Cap. Raynutius, & cap. Raynaldus, Extr. de test.*

5 Ratione illa, quod cum fideicommissum purum, est vna deductio impediat aliam, nec dici possit, vtra quarta debeat prior deduci.

6 Contra quam senserit Tessaur. *decis.* 141. post Ang. Dec. & alios, Castr. *in Auth. ex causa, nu.* 15. *C. de liber. præter.*

7 Cum Falcidia seu Trebellianica in legitimam imputetur, *l. Papinianus* 8. *§. quarta autem*, D. *de inoff. testam.*

8 A quo (saltem tempore fructus restitui solent & debent, *l. sed etsi* 25. *§. si ante, de petit. hered. l. videamus* 38. *§. si actionem, de vsur.*

9 *l. item veniunt* 20. *§. item non solum*, D. *de petit. hered.*

DEFINITIO VIII.

Casus, in quo clausula codicillaris, quæ non nocuit posthumo ignoranter præterito, nocet extraneo eius heredi.

INterdum tamẽ euenit, vt ea clausula codicillaris, quæ viuo posthumo ignoranter præterito nullas vires habere potuit,[1] incipiat habere, cum posthumus sine liberis moritur sola matre superstite, aut alia persona, quæ non sit ex familia testatoris.[2] Finge testatorem conseruandæ agnationis,[3] & familiæ fortasse nobilissimæ & antiquissimæ rationem ante oculos habuisse, ob eámque causam prohibuisse alienationem, causa addita, quod vellet bona sua omnia in familia remanere,[3] nemo dubitat, quin honestum sit tale testantis desiderium,[4] nec eo minus ei satisfaciendũ, quod præter spem successerit posthumus, de quo pater non cogitarat.[5] Nam & si de eo cogitasset, causæ nihil erat, cur non eodem quoque fidei-

Source : BIU Cujas

commisso filium obstricturus fuerit, cuius etiam intererat bona omnia in familia quam diutissime cõseruari. [6] Igitur quamuis posthumus, quamdiu viuit cogendus non sit, hereditatem scriptis heredibus restitu ere, quia cum sit ex familia, nihil in eo fit contra voluntatem testatoris, eo tamen sine liberis defuncto, matre, siue ex testamento, siue ab intestato herede relicta, aut alia qualibet extranea persona, fieret contra voluntatem si posthumi hereditas ad matrem aut extraneum sine fideicommissi onere perueniret, aliis agnatis ex testatoris familia superstitib. [7] Hoc enim casu fideicommissum reale, vt vocant, constitutum intelligitur, cum testator ad defectum masculorum & familiæ respexerit: [8] quæ res purum & absolutum magis quam conditionale fideicommissum solet inducere, cum faciat, ne quærendum sit, à quo, aut cui relictum sit, sed de eo tantum, an de familia sit is, qui fideicommissum petit, licet non nisi post mortem eius, qui prior ex familia vocatus fuit, fideicommissum debeatur. [9] Neq. tamẽ hoc casu institutio flectitur in fideicommissum, sed fideicommissum vniuersale familiæ relictũ conseruatur, tanquam ab intestato per clausulam codicillarem repetitum. [10] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 Secundum distinctionem à nobis propositam, *Defin.* 4. *supr.*

2 Id est, ex nomine & agnatione. Legislator enim ciuilis æstimat familias ex agnatione potius, quam ex sanguine. *lege pronunciatio* 196 *§. familiæ. de verb. signif.*

3 *Vt in l. filius familias* 114. §. Diui, *& ibi not. de legat.* 1 *l. per* 69 *§. fratre*, iunct. *l. omnia* 32 *alias l. cum ita*, *§. in fideicommisso*, *de leg.* 2. *l. pater* 38. *§. duobus*, *& seqq. de legat.* 3.

4 Est enim commune hominum omnium votum, vt nominis sui memoriam quisque in perpetuum conseruare ac extendere velit, *l. liberorum* 220. *§. vlt. de verb. signif.*

5 Improuisus enim & inopinatus casus nouo indiget auxilio. *l.* 3. C. *de inoffic. testam. l. de ætate* 11. *§. ex causa*, *de interrog. in iur. faciend.*

6 Ideoque nimirum censentur hæc fideicommissa fauorabilia, tanquam quæ iis quoque, quibus iniuncta sunt, honori sint potius quam oneri. Simile quiddam est *in l. Diuus* 24. D. *de test. milit. l. ratas* 7. C. *de rescind. vend.*

7 Obstare tamen huic sententiæ valde videtur, quod Papin. respondit, *in l. cum pater* 77. *§. cum inter* 28. *de legat.* 2. vbi fideicommissum relictum familiæ, & acquisitum filiæ, quæ fuit de nomine & familia, non auffertur eius filio, licet sit ex aliena familia.

8 Grauet. *cons. vlt.* 2. *part. numer.* 16. post Alex. *cons.* 43. *col.* 3. *vers. præterea posito*, *lib.* 3. *& cons.* 101. *dub.* 3. *lib.* 7. Socin. *in leg. solemus*, *in fi. de cond. & demonst.* Dec. *cons.* 480. *col.* 3. *cons.* 185. *& 294. col.* 3. *& 4. & cons.* 236. *col.* 2.

9 Ac si fideicommissum familiæ esset relictum, *l. omnia* 32. *alias l. cum ita*, *§. in fideicommisso*, *l. pero* 69. *§. fratre*, *de legat.* 2. *l. vlt. C. de verb. signif.*

10 *Vt in l. penult. §. filiam*, *& §. vlt. de leg.* 2. *l. generaliter* 24. *§. ex testamento*, *de fideic. liber. l.* 1. C. *eod. l. ex testamento* 29. D. *de fideicomm.*

DEFINITIO IX.

Fideicommissa etiam vniuersalia conseruantur, tam per clausulam codicillarem, quam per auth. ex causa. C. de liber. præter.

CLausula enim codicillaris sicut legata & fideicommissa singularia conseruat iure successionis intestati, tanquam à legitimo quolibet successore repetita, [1] ita & fideicõmissum vniuersale, si quod est relictum testamento. [2] Quidni vero, cum & ex testamento conseruetur, quamuis inutili aut rupto? [3] Nimirum propter Nouellam Iustiniani legem, quæ induxit, vt ex causa præteritionis vel exheredationis rupto vel irrito facto testamẽto sola institutio corruat, cætera vero firma maneãt vniuersa. [4] Sane quo casu conseruantur ex testamento legata & fideicommissa, tam singularia, quam vniuersalia per Iustiniani constitutionem, euenit proculdubio, vt prorsus inutilis sit clausula codicillaris, ad inducendam ab intestato tacitam repetitionẽ legatorum, quoniam cessat causa intestati, quãdiu causæ testati locus est. [5] An autem ea constitutio conseruet legata & fideicommissa, rupto testamento per posthumum ignoranter præteritum, alia quæstio est. [6] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 *l.* 1. D. *hoc tit. l. vlt.* C. *eod. l. si iure* 11. *Cod. de testament. manumiss.*

2 Cum vniuersalia quoque fideicommissa ab intestato & relinqui & repeti possint, *l.* 2. *§. vlt. D. hoc tit. l. filius familias* 17. D. *ad leg. falcid.*

3 *Per Auth. ex causa*, C. *de lib. præter.* quæ conseruat fideicommissa etiam vniuersalia, secundum magis communem opinionem, de qua Iul. Clar. *in §. testamentum*, q. 54 Andr. Gayl. *lib. 2. pract. obseru. cap.* 113.

4 *Nouell.* 115. *vt cum de appel. cognosc. §. aliud quoque capitulum*, vnde sumpta est *d. Auth. ex causa.*

5 *l. quamdiu* 39. *de acquir. hered. l. quamdiu* 89. *de regul. iur.* Acqui per Iustiniani Constitutionem conseruantur legata & fideicommissa, non tanquam ab intestato, sed tanquam ex testamento.

6 De qua scripsimus *sub. tit. de liber. præter.*

DEFINITIO X.

Qui petiit hereditatem ex testamento, non potest eam postea petere ex fideicommisso, tanquam conseruato per clausulam codicillarem. Secus si conseruetur per auth. ex causa.

QVantum vero interfit, an ex testamẽto per Iustiniani Constitutionem, an ab intestato duntaxat legata & fideicommissa, per clausulam codicillarem conseruentur, [1] ex eo apparet, quod qui prius ex testamento egit, postea variare & ex codicillis quasi ab intestato fideicommissum petere non potest, nisi sit ex liberis. Id enim alia Iustiniani lege iisdem cautum est. [2] At si is, qui heres institutus fuit eo testamento, quod ex causa præteritionis vel exheredationis ruptum est, cum hereditatem ex fideicommisso petere posset, cõuersa per clausulam codicillarem institutione in causam fideicommissi, [3] aduersus legitimum heredem tanquam heredem egerit, non eo minus fideicommissum petere poterit. Quia sicuti clausula codicillaris, siue flectat institutionem in fideicommissum, siue inducat tacitam repetitionem legatorum & fideicommissorum ab intestato, nõ facit, ne legitimus heres maneat is, cui, deficiente causa testati, lex ab intestato detulit hereditatem: [4] Ita nihil prohibet, quin & heres ipse testamento institutus, & alius fideicommissarius quilibet, fideicommissum quandocunque, dummodo intra trigesimum annum, [6] petat ab eo, quem prius legitimum heredem agnouerit. [7] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 *In d. Nouell.* 115. *vt cum de appel. cognosc. §. aliud quoque capitulum.* Vnde sumpta est *Auth. ex causa*, C. *de liber. præt.*

2 *l.* 3. *in princ. D. hoc tit. l. pen §. vlt. de leg.* 2. *l. generaliter* 24. *§. ex testamento*, *de fideic. libert. l.* 1. C. *eod.*

2 *In l. vlt.* C. *hoc tit.*

4 *Vt in l. quærebatur* 19. D. *de testam. milit. l. Scæuola* 67. D. *ad SC. Trebell.*

5 Imo supponit clausula codicillaris testamẽtum non valere, & hereditatem ab intestato ad legitimos successores peruenturam. Licet enim ponatur in testamento, fit tamen in casum intestati.

6 Nam trigesimo anno ius petendi fideicommissi excluditur, vt & cætera omnia iura, *l. sicut* 2. D. *de præscrip.* 30. *vel* 40. *annor.*

7 Nulla enim hoc casu variatio est, quæ tamen esset, si ei qui ex testamento prius egit, postmodum ab intestato agere permitteretur, *d. l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *l. cum filius* 76. *§. varius de leg.* 2. *l. quod in herede* 9. *§ eligere.* D. *de tribut. action.*

DEFINITIO XI.

Qui potuit fideicommissum petere ab herede, si interim

contra

contra eum egerit, tanquam creditor hereditarius, non ideo fideicommissum repudiasse intelligitur.

NEc deterior erit conditio vniuersalis fideicommissarij, ob id solum, quod pecuniam sibi à defuncto debitam à legitimo herede totam exegerit, quam à se ipso pro restitutæ hereditatis portione exigere debuisset, si fideicommissum agnouisset.[1] Nihil enim commune habet solutio æris alieni cum iure fideicommissi, quamdiu restituta non est hereditas,[2] sufficitque haberi eius rationem eo demum tempore, quo restitutio fit, vt indemnis seruetur heres, qui soluit,[3] quoniam & heredi ipsi nõ fideicommissario incumbit ante restitutionem necessitas æris alieni exsoluendi.[4] Itaque quemadmodum si fideicommissum à legitimo herede in diem, aut sub conditione tibi relictum esset, non prohibereris interea exigere, quod tibi defunctus debuisset,[5] salua heredi imputatione eo tempore facienda, quo hereditas restitueretur,[6] ita & cum fideicõmissum purum fuit, si, vt heredi parceres, id tam cito petere nolueris, debitumque exigere malueris, nõ est, quod ex eo solo ius fideicõmissi remisisse videaris.[7] Nam sicut is, qui post mortem suam hereditatem restituere rogatus est, repræsentare fideicommissum, si velit, potest,[8] dum ne alius quisquam ex eo lædatur, cuius interfit mortis tempus expectari:[9] ita ex contrario ei, qui fideicommissum purum statim petere potuit, fideicommissi exactionem in aliud tempus pro arbitrio differre permittitur.[10] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 Quasi hoc ipso fideicommissum repudiasse videretur.

2 Quia interim quamdiu hereditas restituta non est, heres rogatus & nomine & effectu heres est, *leg.1.2. & pas.* D. *ad SC.Trebell.*

3 *l.2.C.eod.l.in imponenda 6.l.irritum* 8.C. *ad leg.Falcid.*

4 Adeo vt post fideicommissi quoque restitutionem necessaria sit heredi exceptio restitutæ hereditatis, *l.ita tamen, 27.§.qui ex Trebelliano D.ad SC.Trebell.* cui tamen exceptioni locus esse non potest ante restitutam hereditatem.

5 Quia fideicommissi restitutio peti non potest ante diei vel conditionis euentum, *l.sed etsi alio 9.§.vlt.& l.seqn.* D. *eod. tit.ad SC.Trebell.*

6 *d.l.2* C. *eod.*

7 Quid enim si deliberabas, an fideicommissariam hereditatem agnoscere expediret? quæ vtique habet commoda & incommoda, *l.non enim* 38.*l.* 1.*& pas.* D. *eod.*

8 *l. post mortem* 12. C. *de fideic.* quia & qui soluit ante diem plus præstat quam debeat, *l. Iauolenus, alias l.cum qui* 15.*de ann. legat.* Quanquam hæc ratio videtur falsa in fideicommisso vniuersali, *dict.l.9.§.vlt.& l.*10.*ad SC.Trebell.* quippe quod non potest restitui, nisi secundum voluntatem testatoris, *l. si mulier 59.§.ex asse, de iur. dot.* Scripsi *in Error.* 1. *Decad.*31. *de De error. pragmat.*

9 *Vt in l.filiusfamilias* 114.§.*Diui* 1.*& seq. de le.*1.*l. cum pater* 77.§.*hereditatem filius, de leg.* 2.*l. vxorem* 41.§. *Seium maritum, de leg.*3.

10 Non enim repudiat, qui non statim agit.

DEFINITIO XII.

Nihil interest, quantũ ad detractiones ex fideicommisso faciendas, an hereditas ex testamento, an ab intestato restituatur?

ETiam cum ab intestato filius hereditatem sibi quæsitam restituere rogatus intelligitur, nõ quidem conuersa in fideicommissum institutione vniuersali per clausulã codicillarem,[1] sed expressim, aut tacite repetitis ab intestato legatis & fideicommissis testamento relictis,[2] duplicis detractionis commodum habet, eius nimirum portionis, quam pro legitima portione consequi debet, & eius, quam ex fideicommisso pro Trebellianica,[3] perinde ac si fideicommissariam hereditatem ex testamento restitueret,[4] dummodo in diem aut sub conditione fideicommissum debitum fuerit, non purè.[5]

1 Nempe quia fideicommissum hoc casu censetur purum, & ideo vna tantum quarta detrahitur, vt dixi *Defin.supr.ex l.*2. *§.vlt.* D. *hoc tit.*

2 *l.pen.§.vlt.de leg.*2.*l.generaliter* 24.*§. ex testamento*, D. *de fideic.libert.l.*1.C. *eod.*

3 *Ex c.Raynutius, & c.Raynaldus, extr. de testam.*

4 Cum etiam ab intestato fideicommissum hereditatis relinqui possit, *d.l.* 2.*§. vlt.* D. *hoc tit.l.filiusfamilias* 18.*ad leg. Falcid.*

5 Secundum ea, quæ scripsi *d. Defin.*7.

DEFINITIO XIII.

Extra testamenta, quæ fiunt inter liberos aut ad pias causas, nunquam in testamento subintelligitur clausula codicillaris.

PLacet nostris, in testamento inter liberos aut ad pias causas condito clausulam codicillarem subintelligi, cum expressa non est, vt & institutio directa flectatur in fideicommissum, & legata, quæ eo testamento liberis aut piæ causæ relicta sunt, ab intestato repetita videantur, fauore nimirum ac singulari priuilegio liberorum, & piæ causæ.[1] Sed extra hos casus vix est, vt codicillos fecisse videri debeat, qui testari voluit,[2] nec si pestis tempore, aut in castris testatus quis proponatur.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra Defin.7. De testam.

1 Iul. Clar. ex communi Doctorum sententia *in §. testamentum, quæst.*8.*num.*7. post Ias. qui dicit communem, *ad l.coheredi, §.cum filiæ, in fin de vulg. & pupill.substit.* Boer. *dec.*40.

2 Nisi dixerit, velle se testamentum valere iure codicillorum, *vt in d.§.cum filiæ, l.*1.D. *hoc tit.l.vlt C. eod. cum similib.*

3 Quia nec in testamento militari subintelligitur clausula codicillaris, quamuis putent quidam, subintelligi clausulam, Omni meliori modo, *arg.l.*3.D. *de testam.milit.* cuius tamen longe alia sententia & ratio est, vt alibi scripsimus. Vide *Decadem* 36. *De error.pragmat.& interpr.iur.*

TIT. XVIII.
DE LEGAT.

DEFINITIO I.

Vestimentis à patre legatis filiæ, quorum partem iam pater soluerat, omnium æstimatio filiæ debetur.

PAter filiæ secundo nuptæ legauerat vestimenta, quæ prioribus tabulis dotalibus eidem promiserat, cum iam partem eorum priori marito exsoluisset. Placebat quibusdam, ea tantum videri legata, quæ nondum fuerant soluta,[1] quod ad legatum vtile faciendum sufficeret, pleniorem esse legati, quam de dote actionem,[2] quodque in dubio parcendum esset heredi, vt quam minimum fieri posset oneraretur.[3] *Senatus* tamen pronunciauit, omnium vestimentorum æstimationem deberi, siue quod fieri poterat, vt per prioris viri incuriam aut egestatem vestimenta, quæ iam pater soluerat, consumpta essent,[4] in quorum locum alia substitui pater vellet,[5] siue quod in tam aperta testatoris voluntate nullus coniecturis locus in fauorem heredis relinqueretur.[6] *Ita Senatus* contra Dominam Daussans, vxorem Dn. de Cornillion, 8. Cal. Febr. 1589.

1 Nec enim bona fides pati videbatur, vt bis idem solueretur, *vulg.l.bona fides non patitur* 57.*de reg.iur.*

2 *l.*1.*de dot.rel.g.l.si creditori* 28.*& seq.de leg.* 1.*l. Aurelius* 28. *§.vlt.* D. *de liber.legat.cum similib.*

3 *l.Titia cum testamento* 34.*§. qui inuita, l. Sempronius* 47.*de legat.*2.

4 Sunt enim vestimenta ex earum rerum genere, quæ & vtendo consumuntur, & seruando seruari non possunt, *l.lex quæ tutores* 22.*in fin. C. de admin.tutor.l.vlt.C. quand.decret. opus non est.*

Source : BIU Cujas

5 Ne alioqui filiæ periissent, cum is nullam videatur habere actionem, qui habet egenum debitorem, *l. nam is 6. ff. de dolo, l. si extraneus 23. de iur. dot.*

6 *l. ille aut ille 25. §. 1. de legat. 3. l. continuus 137. §. cum ita, de verb. oblig.*

DEFINITIO II.

Enumeratio specierum, siue per imperitiam, siue interpretandi potius quam restringendi animo facta non restringit legatum generale factum vxori.

TEstator herede instituto filio legauerat vxori vsumfructum domus Titianæ, & mobilium omnium, quæ ibi essent, & quibus ad vsus suos indigeret, item bonorum quorundam immobilium, postea subiecerat in hæc verba: *Et des fruicts & vsufruict, de la moitié de tous mes autres biens en quel lieu qu'ils soyent, soit prés, terres, maisons, vignes, pressoir, ou de quelque espece quelle qu'elle soit.* Quæsitum est, an nummi, quos testator in arca repositos habebat, itemque nomina debitorum, quod ad causam vsusfructus, legato continerentur? Quidam putabant, non contineri, non solum quod regulariter generali legato rerum omnium, quæ alicubi sunt, nō comprehendātur,[1] sed etiam quod priora illa legati verba generalia per subsequentem specierum enumerationem restricta viderētur.[2] Id enim est quod dici solet in toto iure generi per speciem derogari.[3] Illa etiam ratio afferebatur, quod postrema legati verba, quæ generalia quoque videbantur, non nisi de similibus speciebus accipi deberent,[4] præsertim vt ea sumeretur interpretatio, quæ filio eidemque heredi fauorabilior esset.[5] Contra tamē visum est, bonorum vsumfructum charissimæ vxori, quam tot legatis maritus honorasset, legatum videri,[6] quasi species aut per imperitiam,[7] aut interpretandi potius quam restringendi animo enumeratæ viderentur:[8] quod in dubio præsumendum fuit.[9] *Ita Senatus* pro vidua N. Puthodi, contra Ioannem Puthod Aduocatum filium, 14. Cal. Mart. 1590.

1 *Ex l. quæsitum 78. §. 1. & l. seq. §. 1. de legat. 3. l. Caius Seius 86. de legat. 2.* Iunge *l. si ita legatum 86. de legat. 3.*

2 *l. legata 9. in princ. de supell. legat. in secundo responso.*

3 *l. in toto iure 80. de reg. iur. c. generi, de reg. iur. in 6.*

4 *Arg. l. vlt. §. vlt. de vino, tritic. & oleo legat.*

5 *l. Sempronius 47.* iunct. *l. Titia cum testamento 34. §. qui inuita. vers. non est enim verisimile, de legat. 2.*

6 *l. vxori meæ 37. de vsufr. leg.*

7 *Vt in l. legato 9. in princ. de supell. legat.*

8 *Vt in l. quæsitum 12. §. pen. D. de instruct. & instrum. lega.*

9 Bart. *in d. §. pen.* post Dynum *in d. cap. generi.* Dec. *in cap. sedes, ad fin. de rescript.* Afflict. *decis. 106.* Steph. Bertr. *cons. 90. vol. 2.*

DEFINITIO III.

Communicantur fructus inter legatarium vsusfructus & legatarium proprietatis.

QVi vxori bonorum suorum omnium vsumfructum legauerat, exceptis rebus quibusdam Titio legatis, eodem testamento legauerat Sempronio fundum, non adiecta clausula, *detracto vsufructu.* Erant qui putarent, vsufructuarium bonorum omniū fundi Sempronio legati vsumfructum integrum habere debere.[1] Alij cōtrà plenam proprietatem nulloque vsufructu imminutam ad Sempronium spectare,[2] quasi hoc casu, vt aliis plerisque generi per speciem derogetur.[4] Media sententia placuit Senatui, vt vxor fructuaria cum proprietatis legatario in fundi vsufructu concurrat.[5] Vsusfructus namque etsi in iure, non in portione consistit, tamen rei emolumentum habet, & portionis locum obtinet.[6] Non idem Senatus censuit, cum testator vxori suæ non simpliciter bonorum suorū omnium fructus, sed omnes & integros fructus etiam legatarum rerum legasset. Aperta enim hoc casu est voluntas testatoris nolentis, legatarium cum vxore fructuaria in vsufructu concurrere.[7] Quamquam in proposita specie illa etiam ratio legatarij cōcursum impediebat, quod mulieri dos debebatur, cuius restituendæ nomine dotalibus tabulis maritus bona sua omnia expressim obligauerat in antichresim,[8] id est, adiecta fructuum omnium donatione,[9] vt proinde donec soluta dote integra nihil iuris Sempronius in vsufructu ex causa legati habere posset.[10] *Ita Senatus* pro vidua Procuratotis Alberri, contra Dominos Senatores Dauise & de Beausuiour, 15. Calend. Iunij 1590.

1 Quæ clausula solet & debet adiici, cum id agit testator vt proprietarius non concurrat in vsufructu, *l. si alij 19. D. de vsufr. legat.*

2 Ex sententia Bartholom. Socin. *cons. 1. col. pen. lib. 4.*

3 Bald. *in l. quoties, ad fin. C. famil. ercisc.* Ias. *in l. cum quæstio, col. 2. C. de legat.* Aret. *cons. 74. in fin.* Salicet. *in d. l. quoties.* Ang. Aret. *in §. 1. Inst. de vsufr.* Paulus à Monte Pico *in l. Titia cum testamento 34. §. Titia cum nuberet, de leg. 2. col. 19.* Facit pro hac opinione text. *in l. vxorem 41. §. felicissimo, de legat. 3. l. alimenta 16. §. Basilicæ, de alim. & cibar. legat.*

4 *l. in toto iure 80. de reg. iur. c. generi, eod. tit. in 6.*

5 Ita Didac. Couar. *libr. 2. var. resolut. cap. 2. num 7.* Stephan. Bertr. *cons. 152. incip. viso processu. num. 2. & 3. part. 2.* Guil. Bened. in verb. *cætera bona, num. 24.* Marc. de Mant *sing. 398. ex l. si alij fundum 19. l. Sempronius Attalus 26. l. Sempronio 33. in princip. de vsufr. legat.* & ibi Bart. *& in l. si quis seruum 8. §. vlt. num. 6. de leg. 2.* Roman. *sing. 580.* Ias. *in l. re coniuncti, num. 70. de leg. 3.* & ibi Ioann. Crott. *quæst. 4. fol. 2. ad fin.* Bart. *in l. quæsitum 12. §. penult. de instruct. & instrum. leg.* Alexand. *cons. 56. libr. 1.* Paul. Castrens. *cons. 223. lib. 2. col. 2.* Iunge *l. si proprietas 9. de vsufr. adcresc.*

6 *l. Mæuius 66. §. fundo. de legat. 2.* iunct. *l. cum filius 76. §. dominus. eod.*

7 Nam cum in verbis ambiguitas nulla est, non debet admitti quæstio voluntatis, *l. ille aut ille 25. §. 1. de legat. 3.*

8 De qua *in l. si is qui 11. §. 1. D. de pignor. l. si pecuniam 33. D. de pignor. action.*

9 In vicem scilicet vsurarum, quæ mulieri ob tardius solutam dotem deberentur, *c. salubriter.* vbi not. *extr. de vsur.* licet aliter sentiat Affl. post Alex. *decis. Neap. 285.*

10 Non enim verisimile erat legasse testatorem plus iuris, quam quod in ea re haberet, *vulg. l. vxor patrui 20. cum ibi not. C. hoc tit. l. si domus 71. §. vlt. de leg. 1. l. qui tabernas 32. de contr. empt.*

DEFINITIO IV.

Alimenta legata non minuuntur ex imminutione fructuum fundi pro iis obligati, nisi relicta sint ex fructibus eius fundi.

TIbi alimenta testator legauerat, in eamque rem certi fundi reditus fructusque specialiter obligauerat. Si ex iis reditibus fructibusque tantum hodie redigi non possit, quantum necesse est ad alimēta, licet testamenti mortisve tempore redigi potuerit, integra nihilominus alimenta tibi debebuntur.[1] Quod enim testator, vt tibi magis consuleret, certi fundi reditus in eam rem obligauit, nocere tibi non debet, vt legatum alimentorum restrinxisse,[2] aut ius hypothecæ generalis, quæ pro legatis ex Iustiniani lege[3] competit, diminuisse, aut actionem in personam sustulisse[4] videri possit. Nam nec tuò, sed heredis lucro cederet, si pluris essent ij reditus, quam ad alimentorum erogationem necesse esset,[5] cum non fundus aut fundi reditus tibi legatus sit, sed alimenta.[6] Diuersum esset, si legatum ita relictum proponeretur, vt ex fundi reditibus alimenta tibi præstarentur: imminutis enim fructibus, alimenta quoque minui eo casu necesse est.[7] Eadem adhibetur distinctio, si non ex causa legati, sed ex alia qualibet alimenta debeantur.[8] *Ita Senatus* sæpius.

I. I. Lucius

Source : BIU Cujas

1 *l. Lucius Titius 12. de alim. & cibar. legat.* Cyn. *in l. si quis argentum, C. de dona.* Guid. Pap. *quæst.*

2 *d. l. Lucius, in fin.* ne adiecta in augmentum operetur diminutionem, *contra l. quod fauore 6 C. de legib. l. legata inutiliter 19 de leg. 1. l. legat. 14. de adim. legat.*

3 *In l. 1. C. commun. de legat.*

4 Potest enim legatarius ex pluribus actionibus eligere, quam velit, *d. l. 1. l. cum filius 76. §. variis, de leg. 2.*

5 Nemo autem debet id petere, cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum postulaturus, *l. pen. C. de solut. l. si pater puellæ 12. C. de inoff. testam.*

6 Inspiciendum enim semper est, quid sit in legato, cum quæritur, & quid & quantum debeatur, *l. 1. de pen. leg. l. 1 § item si ita, ad leg. Falcid. cum similib.*

7 *l. cum certus 5. de tritic. vin. & oleo leg. l. legatum. 17. §. 1. de ann. legat. l. si debitor 39 §. 1. de contr. empt.*

8 Eadem enim omnium ratio est, & consequenter idem ius statui debet. *l. illud 31. ad l. Aquil.*

DEFINITIO V.

Heres non cogitur soluere legatam pecuniam, quam testator voluit capi ab hereditario debitore.

TRecẽta tibi à Titia legata sunt his verbis adiectis, *à prendre & leuer sur le debte de mille escus à moy par R. & hypothequés sur sa maison de Chambery.* Nulla tibi in heredem personalis actio competet ad hoc præcise, vt pecuniam soluat, nec si domus obligatæ possessionem teneat, sed cogendus es legatum exigere eo ipso modo, quo relictum est.[1] Cui cõsequens fit, vt liberandus sit heres, si paratus sit hypothecæ iure & possessione ad concurrentem vsque quantitatem tibi cedere.[2] Formam enim legato soluendo præscriptam à testatore non magis legatarius inuito herede, quam heres inuito legatario immutare potest.[3] Quod autem adiicimus, *ad concurrẽtem vsque quantitatem*, sic accipiendum est, vt si tibi trecenta soluta sint, siue ab herede, siue à Titij testatoris debitore, sublatum intelligi debeat, quod ad te,[4] vinculum pignoris.[5] Cæterum ad eam vsque quantitatem indiuiduo tibi cum herede pignoris iure domum habebis obligatam,[6] vt, tametsi debitor tibi trecenta, aut heredi tantum septingenta soluerit insolidum tamen obligata maneat ei, cui non erit satisfactum.[7] Nam quod à Iustiniano constitutum est,[8] vt hypotheca, quam pro legatis induxit, in eo differat à cæteris, quod diuidua, non indiuidua est, ad eam hypothecam pertinet, quæ pro legato, non ad eam, quæ ex legato competit.[9] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Febr. 1591.

1 Videtur enim legatum hoc casu relictum per sinendi modum potius, quam vt ab herede præstaretur. Sufficit ergo, vt præstet patientiam & actionem.

2 *Arg. l. si quis seruum 8 in princ. de leg 2. iunct. l. si seruus 108. in princ. de leg. 1.*

3 *l. cum res 47. per tot. eod. tit. de leg. 1. si fideicommissum 50. D. de iudic.* Aliud est in specie *l. quidam 96. de leg. 1.*

4 Et consequenter quod ad tibi debitam quantitatem, cum solutio tibi facta liberet debitorem ab herede saltem ope exceptionis post rescriptum Diui Pij, *l. si pecunia 77. de leg. 1. l. cum quis 37. § pater, in fin. de leg 3.*

5 Tollitur enim soluto debito quandocunque & à quocunque, *l. Paulus 12. §. 1. & tot. tit. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

6 Ius enim pignoris indiuiduum est. *l. rem hereditariam 68. D. de euict. l. quandiu 6. C. de distract. pignor.*

7 Quia nisi vniuersum, quod debetur, oblatum & solutum sit, potest creditor pignus vendere iure creditoris, *l. heredes 25. §. idem obseruatur, iunct. § præced. D. famil. ercisc.*

8 *In l. 1. C. commun. de legat.*

9 In proposito autem competit ex legato, quoniam qui legat, quod sibi debetur, etiam hypothecam eo nomine competentem legare intelligitur, *l. ex legato 18. cum ibi not. C. hoc tit. l. 4. C. quæ res pign. iunct. l. 2. C. per quas person. oblig. acquir.*

DEFINITIO VI.

Heres per delegationem liberatus non potest conueniri, nec si delegatio rescindatur per in integrũ restitutionem, nisi heres consenserit restitutioni.

AT cum in suprascripta specie heres de legato cum legatario transegisset, seque delegari passus fuisset, vt Sempronio tanquam creditori legatarij trecenta solueret, non dubitatur, quin heredi liberatio contigisset, cum legatario satisfactum esset:[1] Nec si legatarius contra Sempronium in integrum restitueretur, quasi sine causa & pro indebito facta delegatione nocere ea res heredi deberet, qui semel fuisset liberatus.[2] Quis enim legatarium patiatur nouam petere solutionem legati, quod iam pro soluto habeatur?[3] Itaque post solutionem Sempronio ab herede factam nihil est, quod ab herede amplius petere possit:[4] sin ante solutionem impetrata erit restitutio, ea ipsa in personam heredis actio competet legatario, quæ Sempronio competeret, si delegatio reuocata non fuisset?[5] Rescissa enim per restitutionẽ delegatione supereſt, vt obligatio, quæ delegata fuerat, indebiti iure condicatur.[6] Plane si restitutioni in integrum à legatario aduersus Sempronium postulatæ heres consenserit, idem omnino seruandum erit, quod seruaretur, si nulla vnquam delegatio facta fuisset, rebus nimirum omnibus ex voluntate omnium, quorum interfuit, in pristinum statum restitutis.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Satisfactio enim pro solutione est, *l. satisfactio 52. D. de solut. l. si rem 9 §. omnis pecunia*, D. *de pignor. l. item liberatur 6 §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

2 In perpetuum enim sublata obligatio nunquam reuiuiscit *l. qui res 98. §. aream, D. de solut.*

3 Siquidem soluit is, qui delegat debitorem, & delegatio pro solutione est, *l. quamuis 8 §. interdum, D. ad SC. Velleian. l. inter causas 26. § abesse & seq D. mandat.*

4 Nulla enim supereſt actio, nemo autẽ potest agere sine actione, *l. si pupilli 6. § vlt. de negot. gest. l. quoties 9 § & generaliter D. de admin. tutor.*

5 Nihil enim heredis interest, an soluat legatario, an Sempronio nomine legatarij.

6 *Arg. l. si quis 4. D. de condict. caus. dat.*

7 *Arg. l. voluntate 10. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. ab emptione 58. D. de pact.*

DEFINITIO VII.

Mulier, cui vsusfructus tantum legatus est, alio post eius mortem herede instituto, interim vsumfructum habet iure testamenti, sed curator bonis dandus est.

SI vsusfructus vxori, vt plerumque fit, legatus sit aut simpliciter relictus, nullo relicti titulo expresso, & post vxoris mortem institutus Titius, placet nostris valere relictum, etiamsi institutionis mentio facta nulla sit,[1] non ita, vt vniuersam hereditatem mulier habeat, cum alius ex asse scriptus proponatur,[2] sed vt vsumfructum habeat, quandiu viuit, & quidem vsusfructus iure. Etsi enim dies legati vsusfructus nunquã cedit ante aditam hereditatẽ,[3] propterea quod personã proprietarij sciri oportet, priusquam de vsufructuarij iure quæri possit;[4] adire autem in proposita specie scriptus heres non potest, quandiu vxor viuit,[5] vt tamen valeat legatũ, non modo si suus heres institutus sit, (quo casu sui heredis existentia tantum operatur, quantum aditio,[6]) sed & si extraneus,[7] ratio illa facit, quod interea bonis curator dari potest,[8] præsertim cum nihil prohibeat, quo minus legatum consequatur legatarius ante aditam hereditatem, dummodo postea quandocunque adeatur.[9] Cui nec dissimile illud est, quod nostris etiam placet, spurio herede instituto, cum legitimabitur, posse institutionem valere, prius etiam quam legitimetur, nimirũ dato bonis inter-

Source : BIU Cujas

ea curatore, vt legitimationis tempus expectari posſit. [10] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua Defin. 2. ſup. De hered. inſtit.

1 Verbum enim, *relinquo*, trahi ad inſtitutionem etiam in filiis, quos neceſſe eſt inſtitui, voluerunt poſt Hoſtien. Card. & Panorm. *ad c. Raynutius, per ill. text. extr. de teſtam.* Bald. poſt Aret. *in l. quoties* C. *de her. inſtit.* Socin. iun. *conſ.* 33. *vol.* 1.

2 Aliud enim eſſet, ſi nemo eſſet ex aſſe inſtitutus, DD. communiter *in l. extraneum, C. de hered. inſt.* vbi Salic. *in fin.* Iaſ. *col. pen. verſ. tertio principaliter.* poſt Bald. Ang. & Alex. in locis ab eo relatis.

3 *l. vnic.* D. *quand. dies vſufr. leg. ced. l. vnic. §. libertatibus,* C. *de caduc tollend.*

4 Cum vſusfructus ſit ſeruitus perſonalis, *d. l. vnic. quand. dies.*

5 Cum poſſit ipſe ante mori, *l. Statius* 48 *§.* 1 *de iur. fiſc.*

6 Alex. poſt alios *ad d. l. extraneum.*

7 Iaſ. poſt Bald. & Salic ibid. Caſtr. *ad l. hereditas, de her. inſt.* Soc. iun. *conſ.* 85. *n.* 13. *&* 14. *vol.* 1.

8 *l.* 1. D. *de curat. bon. dand. l. ſi diu* 8. *quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* DD. *ad l. hereditas ex die,* D. *hered. inſt.*

9 Late Alex. *in addit.* ad Bart. *ad d. l. hereditas.* vbi loquitur in ſpecie, quando heres inſtitutus nondum natus eſt.

10 Idem Alex. poſt Bald. *ad. l. Gallus* 29. *§ inſtituens, de liber. & poſth.* Ang. *ad l. libertas teſtamento,* D. *de manum. teſtam.* Bald. & Imol. *in l. ſi quis inſtituatur* 23. D. *de hered. inſtit.*

DEFINITIO VIII.

Legatum non præſumitur in dubio relictum animo compenſandi.

SI extraneus, qui mihi vxoris meæ nomine dotem pecuniariam promiſerat, eidem teſtamento certam pecuniæ quantitatem legauerit, non expreſſo eo, an in cauſam dotis necne, vtrumque peti poterit, neque compenſandi animus in dubio præſumetur. [1] *Ita Senatus* pro N. Iarſu, contra heredes D. de Sateney, Prid. Id. Maij, 1591.

1 *Ex l. creditorem* 85. *de legat.* 2. *iunct. l. cum ab vno* 53. *eod. l. ſi compenſando* 6. *C. de hered. inſt.*

DEFINITIO IX.

Legata liberatione dolus præteritus aliquando remiſſus intelligitur, futurus nunquam, nec rurſus dominium quod potuit teſtator vindicare.

LIberatione legata ei, qui tutor vel curator fuit, non videtur remiſſa petitio eorum, quæ penes legatarium ex adminiſtratione reliqua ſunt, aut quorum ille ſit debitor ex cauſa doli. [1] Diuerſum eſt, ſi minor legauerit tutori vel curatori quicquid iuris in eum habuit, ob tutelam vel curam male adminiſtratam. Hoc enim legatum plenius eſt, eaq. omnia complectitur, quorum nomine actio aliqua minori competit: in quibus etiam reliqua continentur, & quicquid à tutore vel curatore ex qualibet adminiſtrationis cauſa debetur, licet dolus interuenerit. [2] Nam & dolum præteritũ remitti poſſe certum eſt. [3] Sane remiſſum eſſe vix vnquam credibile eſt, niſi cum verba ſunt aut omnino expreſſa, aut adeo generalia, vt nullum dubitationi locum relinquant. [4] Cæterum expreſſam omnimodo fieri mentionem doli non eſt neceſſe. [5] Plane ſi qua res minori & ad eum iure dominij pertinens remanſerit penes tutorem vel curatorem, cuius vindicandæ ius minor habuerit, dicendum erit, legato eam non contineri. [6] Eius namq. rei nomine, quæ mea eſt, licet eam poſſideas, nulla mihi actio, nullum ius in perſonam tuam, ſed tantum in rem ipſam competit. [7] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanne Franciſco Claudio Maſſon. 5. Cal. Iunij, 1591.

1 *l. Aurelio* 20. *§. Caius.* vbi late Bart. & cæteri, *de liber. legat.*

2 *l. ſi quis rationes* 9. ibi, *vel actionem ei remittere. eod. tit. l. ita tamen* 5. *§. Iulianus, alias liquidam decedens,* in illis verbis, *damnũ vero, quod ex tutela quis ſenſerit, & legari, & per fideicommiſſum ei relinqui poteſt. D. de admin. tutor.*

3 Quamuis futurus remitti nõ poſſit, quia ea res inuitaret ad delinquendum, *l. iuris gentium* 7. *§. illud nulla, D. de pact.*

4 Ita Bart. & alij ad ſupradictos locos.

5 Vt apparet *ex l. ſi quis rationes.*

6 *l. Aurelius* 28 *§. Mœnia.* 1. *de liber. leg.* Franciſc. de Crema *inter conſil.* Alex. *conſ.* 62. *vol.* 4.

7 Cum actiones in rem dentur contra eum, qui nullo modo eſt obligatus, *§.* 1. *Inſt. de action.* Vnde eſt quod dicimus, neminem cogi inuitum ſuſcipere actionem in rem, *l. vlt. D. de rei vindic.*

[DEFINITIO X.

Tutor, qui liberationem ab vno ex impuberibus meruit, non cogitur communes rationes reddere, niſi ſint omnino connexæ.

SI duorum pupillorum vnus tutor fuerit, & alter pubes factus legauerit tutori quicquid iuris in eum habuit, non eſt cogendus tutor communes vtriuſque pupilli rationes reddere. [1] Niſi tale quid adminiſtratum fuerit, cuius ratio adeo ſit indiuidua, vt non aliter reddi poſſit, quam ſi communiter reddatur. [2] Quo tamen caſu legati vtilitas in eo erit, vt communibus rationibus redditis, quod defuncto puberi debitum fuiſſe apparebit, remiſſum intelligatur. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum in rationibus reddendis potius adminiſtrationis maior ſumptus nexetur, grauiorque nexatio.

2 Connexitas enim cauſæ & negotij hoc operatur, vt & alia pleraque *l. ſi tutor* 13. *D. de admin. tutor. l. tutor poſt puberem* 11. C. *arbitr. tutel.*

3 Pecunia enim recipit diuiſionem tũ quoque, cum rationum redditio indiuidua eſt, *l. in executione* 85. *de verbor. oblig.*

DEFINITIO XI.

Onus ſoluẽdi legata & partem æris alieni legatario iniunctum non dat in eum actionem creditoribus & legatariis, ſed heredi.

EX eo, quod alicui legatum aut quid aliud relictum ſit ea lege, vt legatorum & æris alieni partem exſolueret, nulla creditoribus aut legatariis in eum actio competit, [1] cum nihil ipſorum interſit, ſed heredi tantum, ad cuius onus ea res pertinet, ac cuius ſolius ob eam cauſam intereſt, vt exoneretur. [2] Quare nec legatario grauato proderit, vt onus ei ademptum videatur, quod teſtator alia parte teſtamenti legata, vt fieri aſſolet, ab herede ſolui præceperit. Vna enim pars teſtamenti per aliam interpretanda eſt, cum vtraque recipit commodam interpretationem, [3] maxime quia non tam facile credendus quiſquam eſt à priore voluntate tam cito & ſine cauſa recedere voluiſſe. [4] Illa igitur interpretatio capienda eſt, vt voluerit teſtator legata ab herede ſolui: heredem vero à legatario indemnem præſtari. *Ita tractatum eſt* 12. Cal. Iul. 1591.

1 *l. vlt.* C. *de hered. action.*

2 *l. ſeruo legato* 69. *§. ſi teſtator, de leg.* 1.

3 *l. Titia cum teſtamento* 34. *§. Lucius Titius.* vbi Bald. *de leg.* 2. [Quid ſi in codicillis quædam legata relicta ſint ſoluẽda ab herede, Tum alia indiſtinctè, quorum onus, neque heredi iniũctum ſit, neque legatario? Non videbitur teſtator à volũtate teſtamẽtaria receſſiſſe, niſi in rebus, quas reformauit, *l. alumnæ* 30. *§. qui filias* D. *de adim. legat.* Itaque ab herede ſolo præſtabuntur ea quæ ſoli heredi iniunxit. Cætera vero tam ab herede, quã à legatario. Vide Boer. *qu.* 146. Vbi tractat de clauſula poſita in principio, vel in medio, vel in fine, an & quando ad omnia referri debeat.]

4 *l. non ad ea* 89, *de cond. & demonſtr.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XII.

Ei, cui legatum est ius redimendi, cedenda est actio ab herede, & præstanda pecunia necessaria ad redemptionem.

FVndum Cornelianum Titius sub pacto de retrouendendo vendiderat Mæuio, & cum suprema ordinaret, eum mihi legauerat: quærebatur, quid in legatum veniret, an ius ipsum duntaxat redimendi, sed meis tamen pecuniis, an ipsa quoque pecunia, quam pro fundi redemptione emptori restitui necesse erat? Et plerisque placebat, solum ius redimendi legatum videri, non etiam pretium, quod in causam redemptionis Mæuio præstari oporteret. Multum enim referre, an testator leget rem suam alteri obligatam, an rem alienam, in qua nihil prorsus iuris habeat, an deniq; rem alienam quidem, sed in qua tamē ius aliquod adferere sibi possit? Prioribus casibus distinguimus, an obligatam aut alienam sciuerit, necne; vt si obligatam vel alienam sciuerit, heres luere aut emere debeat; sin ignorauerit, de suo legatarius vel luat, vel emat.' Posteriore vero siue alienam defunctus sciuit, siue ignorauit, nostrorum traditio est, nihil aliud in legatum venire, quam ius ipsum, quod in illa re defunctus habuit, tametsi morte ipsa testatoris fuerit periturum.[2] Ego vero etiam salua nostrorum distinctione contrà putabam. Nam in re vendita sub pacto de retrouendendo nihil prorsus iuris habet, qui vendidit,[3] sed tantum ad rem ipsam consequendam, si intra tempus præstitutum pecuniam offerat, quandoquidem pactum de retrouendendo, si aliud nihil concurrat, quod inducat simulationem, non impedit dominij translationem, solaque venditi actio supereſt venditori.[4] Porro hæc ipsa ad rem consequendam actio, quæ testatori competebat, non potest eo defuncto alii competere, quam heredi, nec si alteri disertis verbis legata proponeretur.[5] Cum enim sit personalis, non minus ex parte venditoris, quam emptoris, eam necesse est à testatore vel inuito transire in heredem, in quem cætera quoque iura omnia transeunt:[6] sed tenetur heres legatario cedere, vt testatoris voluntati pareatur.[7] Atqui cessio illa futura est inutiliis legatario, si non pecunia quoque ipsi præstetur, quæ ad redemptionem necessaria est, quia nec prius actio vlla competit ad redimendum, quam pecunia soluta, aut saltem oblata & recusante emptore obsignata sit.[8] Fatendum igitur est, in necessarium antecedens heredem ad hoc obligatum intelligi, vt eam quoque pecuniam præstet: vtique enim ea testatoris voluntas fuit, vt eiusmodi actionem cum effectu heres præstet.[9] Licet non ignorem fuisse qui putarent, hactenus parcendum heredi, vt nuda actionis cessione liberetur,[10] quorum sententia sane probabilis videri nullo modo potest.[11] *Ita tractatum est* ex tempore, licet nihildum decisum, 8. Id. Febr. 1593.

1 *Ex l. si res obligata 57. de legat. 1. l. cum alienam 10. C. hoc titulo.*

2 Sic enim nostri vulgo sentiunt *ad l. vxor patrui 20. C. hoc tit. per ill. text. & ex l. quod in rerum 14. §. 1. de legat. 1. l. Sticho 36. in fin. de vsufr. legat.*

3 Cum per venditionem secuta traditione dominium in emptorem transferatur, *l. ex empto. 11. §. 1. & pass. de act. empt. l. ab emptione 58. D. de pact. l. traditionibus 20. C. eod.*

4 *l. 2. l. commissoriæ 4. l. si à te 7. C. de pact. int. empt. & vendit. l. si sterilis 27. §. si tibi. D. de action. empt.*

5 *l. ex legato 18. cum ibi not. C. hoc tit.*

6 Potestate scilicet legis duodecim tabularum, *l. 1. C. si cer. pet. l. 1. & 2. C. si ex plurib. hered. debit. vel credit. l. vlt. C. de hered. action.*

7 Not. *ad d. l. ex legato. & ad l. nomen 4. C. quæ res pignor. oblig. poss.*

8 *d. l. 2. d. l. si à te 7. C. de pact. int. empt. & vendit.*

9 Ita recte ac subtiliter Bald. & Salicet. disputant *ad l. cum alienam 10. C. hoc tit.*

10 Castrens. *ibid. & ad l. id quod apud hostes 9. de legat. 1.*

11 Verba enim cum effectu sunt accipienda in omnibus dispositionibus, *l. 1. §. vlt. quod quisque iur. l. pen. §. docere, ne quis eum, qui in ius vocab. vi exim.* & in testamentis plenior interpretatio fieri debet, *l. in testamentis 12. de regul. iur.*

DEFINITIO XIII.

Testator, qui legauit rem, in qua solum habet vsumfructum, non tantum ius, quod habet in re, sed rem ipsam legare intelligitur.

AT neque probare vnquam potui vulgarem illam nostrorum traditionem, quę induxit, vt legata re aliena, in qua testator aliquod tantum ius habuit, nihil nisi ius illud legatum videatur, eo etiam casu, quo ipsius testatoris morte fuerit periturum; vtputa si fundum legauerit, cuius habebat vsumfructum.[1] Nam rescriptum Imperatorum, quo in hanc rem nostri vulgo abutuntur,[2] longe aliam habet sententiam, illam nimirum, vt legatum rei alienæ, in qua solum vsumfructum vxor patrui eademque testatrix habuerat, non valeat in præiudicium proprietarij, hoc est, facere non possit, vt ipsi proprietario res adimatur.[3] At non inde sequitur, quod illi inferunt: Nihil igitur legatario deberi. Nam imo vero perinde illi debetur æstimatio, ac si nihil iuris in ea re viuus testator habuisset;[4] quando nihil interfit, quod ad legatum pertinet, an nullum ius in illa re viuus testator habuerit, an tale, quod cum ipsa persona fuerit extinctum,[5] cum eo demum tempore legatum deberi incipiat, quo testator mortuus sit?[6] Sane si non fundus alienus, in quo testator vsumfructum habuit, sed vsusfructus ipse legatus fuerit, aliud dicendum est.[7] Nam cum morte legantis finiatur,[8] absurdum sit, quinimo ἀδύνατον, post ipsius mortem æstimari rem, quæ amplius non sit in rerum natura.[9] Etsi namque, quod in rerum natura adhuc non sit, legari potest, si modo fore speretur,[10] id tamen, quod in rerum natura amplius non sit, licet fuerit, legari non potest.[11] Certe si is, qui solum vsumfructum habebat, cum proprietatem plenam habere se existimaret, fundum legauerit, fauor heredis facit, vt id potius, quod habere se crederet, quam quod onerare heredem vellet, legasse videatur, vt proprietatis æstimatio legatario non debeatur.[12] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ita namque communiter nostri putant, *ad l. vxor patrui 20. per ill. text. C. hoc tit. & ex l. quod in rerum 24. §. 1. de leg. 1. l. Sticho 36. in fin. de vsufr. legat.*

2 *In d. l. vxor patrui.*

3 Ex vulgari regula *l. id quod nostrum 11. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

4 Quia non potest fructuarius ignorare, rem, cuius habet vsumfructum ad alium pertinere. *l. 1. D. de vsufr.*

5 Quomodo vsusfructus finitur & extinguitur morte fructuarij, *l. 1. §. vlt. & pass. quib. mod. vsusfr. amitt.*

6 *l. 1. D. qui testam. facer. poss. l. legatum 116. de leg. 1. Insti de legat.*

7 *d. l. quod in rerum. 24. §. 1. de leg. 1.*

8 *l. 4. D. quand. dies legat. ced.*

9 *l. in actionibus 5. §. vlt. D. de in lit. iur.*

10 *d. l. quod in rerum, in princip.*

11 Et ita coniungendus est *d. §. cum initio legis.*

12 Vt in illa eleganti specie, de qua *in d. l. Sticho 36. de vsuf. legat. iunct. l. Sempronius 47. de leg. 2. & l. vnum ex familia 67. §. si rem, eod.*

DEFINITIO XIV.

De legato matri vsufructu restringendo ad alimenta fauore liberorum.

Source : BIU Cujas

MAter, quæ filio à patre herede inſtituto facta eſt domina & vſufructuaria bonorum omniũ, nihil niſi alimenta petere poteſt, ex conſuetudine quadam olim primum Bononiæ inducta in Curia Bulgari, poſtea ſicut ab Interpretibus omnibus ita à Senatu noſtro pleriſque Senatuſconſultis approbata,[1] fauore nimirum liberorum, quibus ea ratione potius conſulere voluiſſe pater credendus eſt, dando matri adminiſtrationem, vt vnà cum liberis moraretur.[2] Inde quæritur, Si mater ad ſecunda vota conuolauerit, vt iam cum liberis morari non poſſit, vtpote in nouam mariti familiam tranſlata, an eum vſumfructum retinere debeat? Et placet non debere, quaſi deficiente tacita conditione, quæ huic legato ineſt.[3] Si tamen filio iam defuncto, cum quo morari debuerat, ad ſecundas venerit nuptias, aliud eſt, quia poſt mortem filij deficere amplius conditio non poteſt, cum per rerum naturam, non per matrem factum ſit, ne morari cum liberis poſſit.[4] *Ita tractatum eſt* in cauſa Franciſci Perrin, 15. Cal. Aug. 1595

1 Ex æquitate contra meram iuris rationem, vt conſtat *ex l. vxori meæ 37 de vſufr. legat.* [Aliud ergo eſt, ſi inſtitutus ſit extraneus. Anton. Gabriel. *lib. 5 commun. opin. cõduſ. 3. De vſufr.* Item ſi onera hereditaria ſint iniuncta matri, puta vt ſoluat onera hereditaria, aut filios educare ac bene inſtituere teneatur. Idem Gabriel *concluſ. 2. de vſufr. limit. 6 nu. 45.* poſt Steph. Bertr. *con. 36. & 57 not. 1* Alias pleraſq; limitationes, vt & ampliationes fere omnes, quæ adduci poſſunt, Vide apud eundem Gabr. *dict. concl. 2. & 3.* Sanè tum quoque, cùm matri aut alij relictus eſt vſusfructus totus, nec ad alimenta reſtringendus, legitimam tamen ſaluam & legitimæ fructus habere liberi debent, vt habeant vnde ſe alãt. Nouel. 18. *De trient. & ſemiſſ. cap. 3. §. prohibemus.* Iunct. *l. Papinianus 8. §. vnde ſi quis, in fin. D. de inoff. teſtam. Ita Senatus* in cauſa N. Georgiæ Brunet, & N. Petri Beita, die 26. April. 1614.]

2 Itaque aliud eſſe volunt in nouerca. Cremenſ. *ſingul. 8.* poſt Bald. *ad l. vlt. C. de indict. viduis. tollend.*

3 Et quidem facto vxoris, per quam ſtetit, *l. 3. C. de condic. inſert.* Aliud eſt in ſpecie, *l. 1. C. hoc tit.*

4 *d. l. 1. C. hoc tit.* vide tamen *l. 4. C. de condic. inſert.* Quod ſi matri datus ſit vſusfructus cum tutela magis eſt vt cum tutela alimenta quoque finiri debeant, vt fiat æqualis determinatio, *arg. l. 4. de vulg. & pupill. ſubſtit.* Quid ſi pater habens filios impuberes ex duobus matrimoniis tutelam omnium det vxori cum vſufructu? Inutilis quidem erit datio tutelæ, quod ad liberos prioris matrimonij, ſed non ideo melior erit conditio nouercæ, quod ad vſumfructum, cum eam teſtator non pro nouerca, ſed tanquam pro communi matre habuerit.

DEFINITIO XV.

Legatum vſusfructus reſtrictum ad alimẽta fauore pupilli an ſimiliter reſtringatur fauore ſubſtituti vulgaris aut pupillaris?

AT finge in eadem ſpecie, datum fuiſſe pupillo ſubſtitutum, ſiue vulgarem, ſiue pupillarem, an fauore ſubſtituti eadem fiet contra matrem interpretatio, quæ fauore pupilli, vt legatum generalis vſusfructus matri relictum reſtringatur ad alimenta? Minimè, quia nemo non videt longe diuerſam eſſe filij & ſubſtituti rationem, [1] ſi ſubſtitutus non ex liberis, ſed extraneus fuit.[2] Idque in ſubſtituto vulgari omnes admittunt, quia cum vulgaris ſubſtitutionis caſus euenit nulla perſonæ inſtituti ratio habetur, quandoquidem teſtamentum tunc incipit à ſubſtituto euadente in inſtitutum,[3] & legata, quæ ab inſtituto relicta fuerant, cenſeantur à ſubſtituto repetita, & quaſi ab eo primum relicta. [4] Sed in ſubſtituto pupillari diſtinctio adhibenda eſt, an legatum vſusfructus ita matri relictum ſit, vt vnum ſit legatum, an ita potius, vt plura legata eſſe videantur, quod euenit, ſi ponas, vxori legatum vſumfructum, his verbis adiectis, *donec caſtè vixerit*, aut etiam, *quandiu viuet*. His enim verbis conſtat, plura eſſe legata, tot nimirum, quot ſunt anni, & primi quidem anni purum, ſequentium vero conditionalia.[5] Primo caſu legatum, quod ſemel & ab initio certã formã accepit ex interpretatione fauore pupilli contra matrem facta, eandem formam perpetuo retinet. Neque enim ex perſona ſubſtituti pupillaris poteſt legati conditio immutari,[6] cum pupillaris ſubſtitutus legata ab impubere relicta ſemper debeat non tanquam à ſe repetita, ſed ex perſona pupilli & tãquam ipſius heres,[7] nimirum ſi non ſolum ex pupillari ſubſtitutione ſuccedat, ſed etiam in pupillarem caſum, non in vulgarem, id eſt, agnita per filium impuberem patris hereditate:[8] poſteriore vero caſu, quo tot legata ſunt, quot anni, conſequens eſt, vt eo primum anno quo filius iam defunctus eſt, plenum vſumfructum habere mater debeat, ac ſi eo primum die legatum illi eſſet, cum ſit nouum legatum.[9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nec enim nouum eſt, vt in quibuſdam melior ſit conditio pupilli, quam pupillaris ſubſtituti, in iis ſcilicet, quæ pupillus habet tanquam filius, *vt in l. paterfamilias 28. de reb. auctor. Iudic. poſſid. alias l. 13. de priuileg. credit.*

2 Nam cum ſubſtitutus eſt ex liberis, eadem ratio eſt ſubſtituti, quæ inſtituti. Ergo idem ius in vtroque eſſe debet, *arg. l. illud 32. ad leg. Aquil.* [Extranei alia ratio eſt. Anton. Gabriel. *concluſ. 3. De vſufr. lib. 5.* Dixi *Defin. prox. num. 1.*]

3 *l. 1. l. cum ex filio 39. §. vlt. l. coheredi 41. in princip. D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

4 *l. licet Imperator 74. de legat. 1.*

5 *l. ſi in ſingulos 4. D. de ann. legat. iunct. l. cum in annos 11. eod.*

6 *Arg. l. 2 §. ex his, de verb. oblig.*

7 *l. in ratione 11. §. quod vulgo, D. ad leg. Falcid.*

8 *Vt in d. §. quod vulgo. iunct. l. qui fundum 87. §. qui filium, eod. tit.*

9 *Arg. d. l. cum in annos 11. de ann. legat.* Alia ratio annuæ ſtipulationis eſt, quæ pro annis omnibus vna eſt & pura, *l. ſi Stichum 16. §. 1. de verb. oblig.*

DEFINITIO XVI.

Is, qui vt miniſter pecuniam accepit credendam ſub fœnore in diem vſque nuptiarum puellæ, ſi crediderit, & ſubinde ante diem nuptiarum pecuniam illam à patre puellæ exigi permiſerit, non liberatur, debitor tamen, qui vero ſuo creditori ſoluit, liberatur.

FRater ſorori vterinæ in poteſtate patris conſtitutæ centum legauerat, eaque Titio ſtatim ſolui iuſſerat, ea lege, vt crederentur ſub fœnore ad eam vſque ætatem & diem, in qua ſoror nuberet, vt medij temporis interuſurio ſororis dos augeretur. Titius legato ab heredibus accepto pecuniam Sempronio crediderat ſub vſuris, cumque poſt aliquod tempus filia quaſi mox nuptura præſente & auctoritatem præſtante patre inſtrumentum nominis ab eo petiiſſet, ille tradiderat, ſibique tam à filia, quàm à patre indemnitatem fuerat ſtipulatus. Nouatione deinde ſecuta idem debitor aucta iam ſorte per vſuras præteriti temporis ad certam diem ſoluturum promiſerat, tum ſoluerat, & filiæ ſimul & patri. Nuptiis tandem contractis, doteque multo ampliore per patrem promiſſa, ita tamen vt in dotem ea quantitas imputaretur, quam ex filiæ legato acceperat, filia cum ſibi dos non ſolueretur à patre iam tum in ſummam delapſo egeſtatem, petebat, vt Titius ad ea centum, quæ legata fuerant, condemnaretur, quaſi per nominis ceſſionem ante diem nuptiarum factam liberatus non fuiſſet. Prior Iudex pro ea pronunciauerat, & reſtitutionem in integrum ab illa ex Principis diplomate impetratam admiſerat. Appellatione per Titium interpoſita quærebatur, quid iuris eſſet? Placuit bene iudicatum, [1] propterea quod teſtator prudens Titij fidem ſecutus videretur, ne lubrico paternæ adminiſtrationis, quam propter patris mores ſuſpectam habebat, [2] ſororis pecuniam committeret.[3] Et vero cum ob eam cauſam longiorem

nem ſolutioni diem dixiſſet, non vt Titio conſuleret, qui nullum ex legato commodum ſperare poterat,[3] ſed fauore ſororis, vt dotem ampliorem quandoq; haberet,[4] imputari poterat Titio, cur nullo Iudicis cogente imperio ſolutionem repræſentaſſet,[5] aut, quod idem erat, exigendæ pecuniæ facultatem & patris & filiæ arbitrio permiſiſſet, tradito in eam rem nominis inſtrumẽto.[6] Quid enim debitor ipſe faceret ex propria obligatione conuentus à filia, cui pater auctoritatem accommodaret?[7] An ei imputabimus, cur creditrici ſuæ ſoluerit ante diem nuptiarum, quod ad aliam certamque diem, nulla nuptiarum mentione facta, dare debuit?[8] Aut cur teſtatoris voluntatem ſecutus non ſit, qui ad ſoluendum ex proprio contractu, non ex teſtamento fuerat obligatus?[9] Quid vero conditiones teſtamento adſcriptæ ad eum pertinent? Quod autem filia ſolutionis tempore & minor annis, & in patris poteſtate conſtituta proponebatur, vtique facere nõ poterat, quo minus ei rectè ſolutũ eſſet, ſiue quis fateatur, patrem in ea pecunia fuiſſe legitimum filiæ adminiſtratorem,[10] (ponimus enim, filiæ ſolutionem accipienti patrem conſenſiſſe,[11]) ſiue dicas, quod probabilius eſt, ideo non fuiſſe legitimum adminiſtratorem, quod ipſi pater prohibuerat vſumfructum.[12] Itaque vix dubitationi locus relictus videbatur, quin Sempronius debitor ſoluendo creditrici, patre præſertim ſciente & conſentiente, pleniſſimam liberationem eſſet conſecutus.[13] Soli Titio imputari poterat, cur non ſaltem curaſſet caueri ſibi à patre de pecunia filiæ, cum nuberet, reſtituenda.[14] Nec ad rem faciebat, quod nudum ille in ea re officium & miniſterium teſtatoris voluntati præſtitiſſet, ex quo pericli tari enim, damnumque ſentire inciuile videbatur.[15] Nam cum teſtatoris voluntatem in eo ſemel agnouiſſet, quod pecuniam legatam acceperat, conſequens fuerat, vt ſuſceptum officium non deſereret,[16] nec ad ſe exonerandũ ſolueret ante diem, qui ſolutioni à teſtatore fuiſſet præſtitutus:[17] minus vero mouebat, quod pater nuptui collocans filiam abunde ipſius indemnitati conſuluerat, ampliore dote ob eam cauſam conſtituta:[18] inanis enim erat actio ex illa dotis promiſſione, quam patris inopia excludebat.[19] Illud ſane probabilius videri poterat, imputandum heredibus, non quod cautionem à Titio nõ exegiſſent, quam teſtator non iniunxerat,[20] ſed quod in legati ſolutione ſtipulationem non interpoſuiſſent, De pecunia mulieri quandocunque nuberet reſtituenda.[21] *Ita Senatus* in cauſa Stephani Eſcottier & Noellæ de Motz, 4. Cal. Iunij, 1591. & iam antea prouiſionali areſto inter eaſdem partes pronunciato, 4. Non. Iun. 1590.

1 *Vt in l. pen. §. potuit tamen pater,* D *de curat. furioſ.*

2 *Arg. l. 3. §. cum Poſſidius, de vſur. l Firmio 26. §. 1. quand. dies leg. ced.*

3 Cum voluiſſet teſtator totius interuſurij commodum ad ſororem pertinere, & eſſe in legato, *vt in l. debitor* 82. *de leg.* 2.

4 Interdum enim tempus ſolutioni adiicitur fauore creditoris, non debitoris, *l. ſi ita relictum* 43. *§. Pegaſus, de leg.* 2. *l. Iauolenus* 15. *alias l. cum qui, de aur. legat.*

5 Nec enim poterat cogi, vt repræſentaret ſolutionem, quia ſolutioni dictus erat à teſtatore dies nuptiarum, nec proinde poterat peti legatum ante feſtiuitatem ipſam nuptiarum, *l. Iancimus* 24. *C. de nupt. l. Stichum* 39 *§.* 1. *de ſtatulib.* De quo vide Cravet. *conſ.* 101. *nu.* 1.

6 Siquidem, qui tradit inſtrumentum, mandare videtur, qui dat alij agenti facultatem, *l.* 1. *C. de donat. l. vlt. C. de pact. conſuent. tam ſup. dot.*

7 Non enim poteſt debitor recuſare, quo minus cogatur ſoluere quod debet, ſi à vero creditore conueniatur, *l. quod autem* 6. *§. apud Labeonem, quæ in fraud. credit.*

8 Dies enim regulariter in ſtipulationibus adiicitur pro debitore, quamuis interim non poſſit conueniri, poſſit tamen interim ſoluere, *l. quod certa* 70. *de ſolut.* Quãquam in ſpecie propoſita hoc amplius erat, quod dies obligationis venerat, licet nuptiarum dies non veniſſet.

9 Inſpicienda enim eſt forma contractæ obligationis, quę mutari non poteſt, *l. vero* 12. *§. pen. de procurat.*

10 *Ex l. cum oportet* 6. *& l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

11 *l.* 2. *§. vlt. l. poſt dotem* 40. & vtrobique Bart. D. *ſolut. matrim.*

12 Nam quarum rerum filij pater vſumfructum nõ habet, earum nec legitimam adminiſtrationem habet. *Nouell.* 117. *vt lic. matr. & auiæ, c.* 1.

13 Quamuis ea pecunia ad patrem perueniſſe præſumeretur ex not. *in l. ſi cum dotem* 22. *§. tranſgrediamur,* D. *ſolut. matr.* Vide tamen Cravet. *conſ.* 91.

14 *l. Titio centum.* 71 *§. Titio genero, verſ. Sabinus, de condit. & dem.* Bald. *in l. generaliter, verſ. modo circa prædicta, C. de Epiſc. & Cleric.*

15 *l. ſi quis Titio* 17. *de leg* 2. *l. Lucius* 78. *§.* 1. *ad SC. Trebell.* iunct. *l. ſed ſi quis* 7. *teſtam. quem aper.* cum ex eo legato nullum commodum percipere Titius potuiſſet, quod ſecus eſt in ſpecie *l. à filio* 15. *de alim. leg.* Adde *l. alimenta* 16 *§. Baſilicæ eod.*

16 *Arg. l. in commodato* 17. *§. ſicut, verſ. Suſcepiſſet enim, D. commod. l. ſi mandauero* 22. *§. vlt.* D. *mandat.*

17 Bonam enim fidem præſtare debet quiſquis mandatum ſuſcipit, maxime ſi à teſtatore, *arg. l. ſi à pluribus* 107. *de leg.* 1.

18 *Arg. l. ſi pater* 4. *l. dotem* 38 D *ſolut matrim.*

19 *Vulg. l. nam in* 6. D. *de dolo.*

20 *d. l. Firmio* 26 *§.* 1. *quand. dies legat. ced. l. liberto* 21 *§. Largius* 4. *de ann. legat. l.* Diuus Pius 6. D. *ſi cui plus quam per leg. Falcid.*

21 *d. l. Firmio, §.* 1. ibi, *fideicommiſſum ab heredibus petendum, qui pecuniã dari ſtipulari debuerunt.* Vide Bened. Capr. *in tract. de exec. vlt. vol. mem. br.* 6. *nu.* 81.

DEFINITIO XVII.

Iuſſus chirographum ducentorum reddere, vel ducenta dare, ſi chirographum nullum reperiatur, ducenta dare tenetur.

QVidam teſtamento cauerat habere ſe patrischirographum, ex quo obſtrictus ille erat vt Titio ducenta daret, hæredique præceperat, vt chirographum Titio ſtatim redderet, vel ei ducenta ſolueret. Cum inter cæteras chartas hereditarias chirographum illud repertum non eſſet, nec eo minus tamen ad eius reſtitutionem aut quantitatis ſolutionem condemnatus fuiſſet heres, prouocauerat ad Senatum, quaſi id legatum videretur, quod in rerum natura non eſſet,[1] fruſtraque condemnatio fieret exhibendę eius rei, quæ nec antea vllibi viſa, nec vſpiam hodie reperiretur.[2] Pronunciatum eſt, rectam iuſtamque fuiſſe condemnationem, propterea quod certa quantitas expreſſa teſtamento fuerat, quæ ſi peti non poterat ex chirographo, de quo nomine conſtabat, tanto magis legati iure debebatur.[3] Neq; enim falſa demonſtratio nocere legato ſolet, ſicut nec falſa cauſa.[4] Neque ſimile videri poteſt, quod ſi quis ita legauerit, *decem, quæ mihi Titius debet, lego,* cum nihil Titius teſtatori deberet, inutile legatum eſt.[5] Multum namque refert, an legem, quod mihi Titius debet, an quod ego Titio debeo. Hoc enim legatum valet, etiamſi nihil Titio debeam: quod quam rationem habeat, alibi explicauimus.[6] *Ita Senatus* ex tempore, contra Ant. Lambertum Neciẽſem, 12. Cal. Aug. 1592.

1 *Vt in l. quidam* 7 *§* 1. D *de tritic. vin. & oleo legat.* iunct. *l. quod in rerum* 24. *in princ. cum ibi not. de leg* 1.

2 *l. officium* 9 *de rei vindic. l. actionibus* 5 *§. vlt. de in lit. iur.*

3 *l. legati* 25. *§. vlt. l. Aurelius* 28 *§. vlt. de liber. legat.*

4 *l. demonſtratio* 17. *l. falſa* 33 *de condit. & dem. l.* 1. 2. *&* 3. *C. de falſ. cauſ. adiect. legat. l. Lucius* 88 *§ quiſquis, de leg.* 2.

5 *l. ſi ſic legatum* 75 *§.* 1. *de leg.* 1.

6 *lib.* 6. *Coniect. c.* 3. vbi vide.

DEFINITIO XVIII.

Legatum liberationis rationum reddendarum remittit duntaxat ſcrupuloſam redditionem, niſi in caſibus, nunquam dolum.

LIberatio, quæ teſtamento plerumq; legari ſolet ab omni rationum redditione & à confectione inuentarij, hactenus valet, vt ſcrupuloſa tantum redditio & confectio remiſſa videatur. [1] Sed hoc ita, ſi non aut legatum ſit, quicquid ob eam cauſam debebitur, [2] aut pœna aliqua ſit adiecta, ſi aut rationum redditio petatur, aut inuentarium fiat. [3] His enim caſibus omnimodo & præciſe voluntas teſtatoris ſeruanda erit: [4] dum tamen meminerimus, dolum ſemper & vbique exceptum intelligi oportere. [5] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum illuſtris Dominæ Barbaræ d'Amboiſe, viduæ illuſtris D. Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1 *l. ſi ſeruus vetitus* 119. *de leg.* 1. *l. ſi quis rationes* 9. *de liber. legat.*

2 *Vt in l. ita autem* 5. §. *Iulianus, alias l. quidam decedens*, D. *de admin. tutor.*

3 Enixa enim teſtatoris voluntas probatur ex eiuſmodi pœnæ adiectione.

4 Cum in vltimis voluntatibus voluntas teſtatoris illa ſit, quæ totum facit, *l. ſi mihi* 12. *in fin. de leg.* 1. *l. verbis legis* 120. *de verb. ſignific.*

5 *d. l. ſi quis rationes* 9. *l. Aurelio* 20. *in fin. de liber. leg. d. l. ſi ſeruus vetitus.*

DEFINITIO XIX.

In neceſſario debitore præſumitur animus compenſandi, at non in voluntario, niſi ex coniecturis.

QVamuis dici ſoleat, non cenſeri debitorem creditori ſuo legare animo compenſandi, niſi animus ille probetur, [1] non tamen in quolibet creditore id verum eſt, ſed in voluntario duntaxat. Neceſſarius enim præſumitur compenſandi cauſa legaſſe, vt noſtris placet: [2] ſed & in voluntario idem eſſe poteſt, ſi adſint coniecturæ aliquæ voluntatis, [3] vt puta ſi prohibitus ſit legatarius, idemq. creditor, ne quid amplius peteret. [4] *Ita Senatus* in cauſa D. de la Perriere & D. de la Barre, Prid. Cal. Iul. 1594.

1 *l. creditorem* 85. *de legat.* 2. *l. ſi compenſandi* 6. *C. de hered. inſtit.*

2 Ita noſtri notant *ad Auth. præterea per ill. text. C. vnde vir & vxor.* Vide Bart. *ad l. Titia cum teſtamento* 34. §. *qui inuita, de legat.* 2.

3 Nam & manifeſte probari dicitur in vltimis voluntatibus, quod probatur ex coniecturis, *l. cum proponebatur* 64. *de legat.* 2.

4 *Arg. l. quæſitum* 78 §. 1. *de legat.* 3. iunct. *l. Paula* 27. §. *Pompeius. eod.* Nam & ipſa prohibitio petendi ſufficit ad inducendum liberationis legatum, *l. ſi quis rationes* 9. *l. Aurelio* 20. §. 1. *de liber. legat.* Iunge. *Defin.* 22. *infr.*

DEFINITIO XX.

Legato nomine habet legatarius vtilem actionem etiam hypothecariam ſine ceſſione, ſed non poſſeßionem neque remedia poſſeſſoria.

EX legato nominis transferuntur in legatarium ipſo iure vtiles actiones, quæ defuncto aduerſus debitorem competebant, nec vlla in eam rem ab heredibus facienda ceſſione opus eſt, [1] cui conſequens fit, vt iura quoque hypothecarum transferantur. [2] An & earum poſſeſſio? Minime, quia poſſeſſio facti eſt, nec niſi in heredem vniuerſalem continuari poteſt, & quidem recepto moribus noſtris, [4] potius quam communi Romanorum iure. [5] Nec aliud erit, quamuis teſtator, qui pignus poſſidebat, legatarium in ius & locum ſuum ſubſtituerit. Non enim in teſtatoris arbitrio poſitum eſt, vt ius poſſeſſionis in legatarium transferatur, [6] ſed tantum vt propria, ſi volet, auctoritate nanciſci eam legatarius poſſit. [7] Proinde ſi antequam iure ſuo vſus ſit alius quiſpiam poſſeſſionem illam inuaſerit, non competent legatario interdicta cæteraque remedia poſſeſſoria ad recuperandam poſſeſſionem comparata: [8] ſed tantum permittendum erit, vt agat aduerſus heredem ad hoc, vt quas habet aduerſus nouum poſſeſſorem actiones cedat & præſtet. [9] Planè ſi pignorum poſſeſſionem legatarius per heredis manus acceperit, nec dubitandum eſt, quin remediis omnibus poſſeſſoriis vti legatarius poſſit. [10] *Ita Senatus* in cauſa illuſtris D. Ioannis Ludouici, Marchionis de la Chambre, & Sp. Caroli Franciſci Ruffin, Aduocati clariſſimi, 12. Cal. Ianuar. 1594.

1 *l. ex legato* 18. *C. hoc tit.* Idemque eſt in omnibus aliis, in quos nomen ex aliqua iuſta cauſa tranſlatum eſt, idque ex reſcripto Diui Pij, *l. ſi cum emptore* 16. *D. de pact. l. vlt. C. quand. fiſc. vel priuat. debit. ſui debitor. conuen. poſſ. l.* 2. *C. de oblig. & act.*

2 *l. nomen* 4. *C. quæ res pignor. iunct. l.* 1. *C. commun. de legat.*

3 *l. denique* 10. *D. ex quib. cauſ. maior. l.* 1. §. *ſi vir vxori*, D. *de acquir. poſſeß. l.* 1. §. *Scæuola, ſi is, qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ. fuit.*

4 De quibus vide quæ ſcripſi *Defin.* 4. *ſup. de edict. Diui Hadr. toll.*

5 Vt conſtat *ex l. cum heredes* 23. *de acquir. poſſ. iunct. d. §. Scæuola.*

6 Quia poſſeſſio nuda voluntate non transfertur, ſed pous eſt animo & corpore, *l.* 3. §. *in amittenda, l. quemadmodum* 8. D. *eod. tit. de acquir. poſſ.*

7 *l.* 1. *D. quod legat.*

8 Nemo enim poteſt videri amiſiſſe poſſeſſionem, quam nunquam habuit, *l. non videtur rem amittere* 83. *l. nemo poteſt videri* 208. *de reg. iur.*

9 Cur non enim teneatur heres ſaltem ad hoc præſtandum, quod ſine ipſius diſpendio futurum eſt, *l. in creditore* 38. *in fin. D. de euict.*

10 Vt & alius quilibet, tanquam qui in re legata ſit loco heredis, *l. id tempus* 14. §. 1. *de vſucap. l. Pomponius* 13. §. *ſed & legata. de acquir. poſſ.*

DEFINITIO XXI.

Varij caſus, in quibus non valet legatum rei alienæ, etiam in coniunctam perſonam collatum.

LEgatum rei alienæ, quam teſtator ſuam eſſe putauit, non valet, niſi veriſimiliter fuiſſet legaturus, etiamſi ſciuiſſet. [1] Quod præſumendum eſt, non ſolum ſi legauit coniunctæ perſonæ, [2] ſed & ſi alicui extraneo propter benemerita. [3] Sed id non habet locũ, ſi hereditas ſit exhauſta vel grauata ære alieno. [4] Item ſi fuit quidem legaturus, ſed non tantam quantitatem, [5] vtputa ſi legauit bona, quæ putabat ſibi obueniſſe ex hereditate Titij, quæ tamen nulla obuenerat. Solent enim teſtatores liberaliores eſſe in legandis iis rebus, quas ex cauſa lucratiua fuerunt conſecuti. [6] Idem eſt ſi teſtator errauerit in cauſa finali legandi. [7] *Ita Senatus* in cauſa fratrum Sirey & liberorum D. Senatoris de Coyſiaz, 20. Decemb. 96.

1 *l. cum alienam* 10. *C. hoc tit.*

2 *Vt in d. l. cum alienam.*

3 Intellige benemerita inſignia. Illud enim legatis omnibus commune eſt, vt ob aliquod præcedens benemeritum reliquantur, *l. nec adierit* 9. *D. pro ſocio.*

4 Nemo enim præſumitur futurus liberalis in neceſſitatibus, *l. rem legatam* 18. *D. de adim. legat.*

5 Nam & ex quantitate poteſt coniici, an fuerit quis tam facile legaturus, necne?

6 Dum putent futurum, vt non ex eo heres oneretur, *l. vnum ex familia* 67. §. *ſi rem, de legat.* 2.

7 Ceſſante enim cauſa finali diſpoſitionis ſemper ceſſat diſpoſitio, *vulg. l. fin. D. de hered. inſtit. l.* 2. §. *vlt.* D. *de donat. l. ſi donaturus* 9. §. 1. vbi Iaſ. & alij notant, D. *de condict. cauſ. dat.*

[DEFINITIO XXII.

TItia heres à fratre inſtituta, & eo teſtamento centum aureos filiæ ſororis ſoluere damnata, cum ex teſtamento ad legati ſolutionem mota in eam rem lite conueniretur, poſtea decedens eidem ſororis filiæ, ob ipſius benemerita, quingentos aureos ſuprema ſollenníque voluntate legauerat, nulla quidem aut prioris legati, aut litis facta mentione, ſed adiecta tamen clauſula,

vt eo

vt eol egato contenta legataria à teſtatricis bonis omnibus quæcunque tandem illa eſſent excluderetur. Sororis filia legatum quingentorum conſecuta ab herede materteræ,litē nihilominus pro legato priore inſtitutam repetierat,& herede in ius non veniēte apud Senatum obtinuerat. Poſtea ciuili ſupplicatione porrecta, viſum eſt repellendam eſſe legatariam exceptione doli,tanquam quæ bis idem conſequi vellet, cùm ex veriſimili teſtantis voluntate, de qua & notarius, qui teſtamentum exceperat teſtificabatur, prius legatum in poſteriorę contineretur. Quaſi facto legato poſteriore compenſandi animo cum debito neceſſario. Ne alioqui nullus ſupereſſet effectus tam enixæ excluſionis,quandoquidem nihil aliud erat,quod legataria in bonis materteræ petere poſſet. Itaque maiore dato legato videbatur teſtatrix de minore tranſegiſſe,id eſt,de lite pro eo legato inſtituta. Quis enim credat voluiſſe teſtatricem ſupereſſe litem inter heredem & legatariam,cui tam amplum legatum dediſſet?Denique cùm pro legato quod auunculus reliquerat, competeret hypothecaria in bona ipſius quæ per additionem facta erant materteræ parum intererat, an ab eius legati petitione excluſa eſſet legataria,an à bonis materteræ. *Ita Senatus* pro N.Petroquino d'Vrtieres, Febr.1612.

DEFINITIO XXIII.

Hæres de penſione annua impoſita ſuper fundo alij legato diſponere non poteſt,quamuis eam redemerit,ſed tantum de prccio quod dedit.

QVidam vxori ſuæ certa prædia legauerat, quoad viueret, ita, vt ex eorum reditu penſio annua præſtaretur [1] Franciſcanis noſtris de Mians, in ſpeciem cuiuſdam vſus eo modo conſtituti. Et poſt mortem vxoris ſuæ,eadem prædia ſub eiuſdem penſionis onere ad pauperes Hoſpitalis Chamberienſis peruenire voluerat. Vidua cum Franciſcanis de penſione illa tranſegerat, [2] certoque pretio iis dato redemptam rurſum teſtamento ſuo quaſi ſuam factā [3] aliis legauerat. Cùm poſt eius mortem ad pauperes ea bona peruenirent,[4] conueniebantur à poſterioribus legatariis,vt eam penſionem præſtarent. [5] Placuit nullam eo nomine actionem competere poſſe, propterea quod per tranſactionem cum Franciſcanis factam ea penſio non tam empta, quàm penitus extincta fuiſſe videretur. [6] Quam nec vendi potuiſſe conſtabat, cùm per modum vſus & habitationis legata primùm fuiſſet. Vſus autem vni conſtitutus alteri vendi non poſſit,[7] vt neque habitatio,[8] quia ſeruitutes ſunt perſonales,[9] quæ perſonam egredi nunquam poſſunt. [10] Planè nec de illo dubitabatur,quin eam ipſam pecuniæ quantitatem quæ pro extinguēda penſione numerata fuiſſet, poſterioribus legatariis reddere pauperes deberent, quibus ea extinctio profuiſſet.[11] Vt hoc ſaltem commodum ex mulieris teſtamēto legatarij haberent.[12] Quaſi legato iis omni iure, quod propter penſionem illam teſtatrix habuerat. [13] *Ita Senatus* in cauſa Dominicanorum & Pauperum Hoſpitalis de Maſchy, Chamberienſis, Febr.1612.& rurſum 3.Auguſt.eod.anno.

1 Vt *in l.liberto* 21.*in pr. De ann.legat.*

2 Quæ tamen tranſactio non videbatur valere, cùm ſine prætoris authoritate facta eſſet contra *l. cùm hi* 8.§.1.*D.de tranſact.*

3 In eoque nimirum errabat. Non enim poterat ius vllū ſupereſſe huius debiti in perſona ipſius debitoris propter cōfuſionem, cùm ſibi nemo debere quicquam poſſit *l.*5. C.*de pact.l.*5.*D.ſi vſusfr.pet.l.pen.*§.1.*de except.rei iudic.*

4 Quaſi ex fideicommiſſo, vt in *l.ſpecies* 15.*De aur.& arg. leg.l.vlt.de vſufr.ear.rer.quæ vſu conſum.*

5 Eo colore quod pauperibus legata fuiſſet proprietas eorundem bonorum cum onere eiuſdem penſionis. Nec enim mutatio dominij mutat cauſam legati,*l.nihil proponi* 120, *de leg.*1.*l.fundi* 38.*De vſufr.legat.*

6 Confuſio enim modus eſt amittendi non acquirendi: ſemel autem extincta actio nunquam reuiuiſcit,*l.qui res* 98.§. *aream D.de ſolut.*

7 *l.inque eo fundo* 11.*D.de vſu & habit.*

8 *l.ſi habitatio* 10.*eod.* licet habitatio hodie propius accedat ad vſumfructum, quam ad vſum poſt *l.cùm antiquitas* 13. *C.de vſufr.*

9 Non tamen eſſet bona hæc ratio in vſufructu,*l.arboribus.* 12.§.*vſusfructuarius l.non videtur* 38.*& ſeq.D.de vſufr.*

10 Et ideo morte finiuntur, nec tranſeunt ad heredem,*l.* 3.§.*vlt.quib.mod.vſusfr.amitit l.vſus* 21. *De vſu & habit. l. pen.* D *de ſeruit.leg.*vbi ratio etiam redditur,*ne quod affectu filiædatum eſt hoc & ad exteros eius heredes tranſire videatur.* Nam & tum quoque cum vſusfructus venditur ex perſona tamen vendentis æſtimatur,*l.neceſſariò* 8 § *fin.De peric. & comm.rei vend.* Iunge *l.ſi vſusfructus* 68.*D.de iur.dot.*

11 Ex regula *l. ſecundum naturam* 10.*de reg.iur.* Nam nec pauperes æquum eſt locupletari ex aliorum etiam diuitum iactura, cùm ſit illud contra æquitatem naturalem, *l.nam hoc natura* 14 *D.de cond.ind.b.l iure naturæ* 206.*de reg.iur.*

12 Quamuis aliud ſit legatum penſionis. Aliud legatum pecuniæ pro penſione extinguenda ſolutæ. *arg. d.l.liberto* 21. *de ann.leg.*

13 *l ſi domus* 71.§.*pen.& vlt.de leg.*1. Not.*in l. vxor Patris* 20. C.*hoc tit.*]

TIT. XIX.

DE VERBOR. SIGNIFIC.

DEFINITIO I.

Nepos ex filia continetur appellatione maſculorum, ſi teſtator habuit rationem ſanguinis,non etiam ſi familiæ & agnationis.

MAGNA contentione certatum eſt inter noſtros, an appellatione maſculorum in ſubſtitutionibus comprehendantur maſculi ex fœminis deſcendentes? [1] Illa diſtinctio Senatui noſtro ſemper probabilior viſa eſt,an teſtator in excludendis fœminis rationem habuerit conſeruandæ familiæ,an non? Vt poſteriore caſu comprehendantur, priore non item, [2] quod eadem excluſionis ratio noceat liberis, quæ matri. [3] Neque enim per maſculos ex fœminis deſcendentes magis conſeruari familia poteſt, quam per ipſas fœminas, quandoquidem patris ſui,non matris familiam ſequuntur:[4] idque eſt,quod dici ſolet, fœminam familiæ ſuæ caput & finem eſſe. [5] *Ita Senatus* ſæpius, vt Carolus Vellietus, tum Præſes noſter primarius, referebat, Prid.Cal.Sept.1588.

1 De qua quæſtione vide Bart.*in l.liberorum.* & ibi addit. *De verb.ſignif.* Bald.& Caſtr. *in l.ſed ſi hanc.*§.*liberos. de in ius voc.* Bald.*in l.maximum vitium,col.*2.*verſ. & idem dico,ſi ex tali filia,C.de liber.præter.*Socin.*conſ.*5.*verſ.ſecundo probatur,& conſ.* 31.*col.*2.*verſ.tertio probatur,vol.*1 Alex.53.*col.*2.*vol.*4.Bart.*in l.*2. §.*videndum,ad Tertyll.*Angel.*in* §.*neque,Nouell.de trient. & ſemiſſ.*Qui omnes tenent contra nepotem,quia procedit à radice infecta,inquit Marant.*diſp.*10.*num.*18. Adde Franciſc Mantic. latè *de coniect.vltim.volunt.li.*8.*tit.*18.*per tot.* Crauet.*conſ.* 157.*nu.*4.*& conſ.*184.*nu.*2.*& conſ.*22.*num.*10.Dec.*conſ.*85.*&* 311. Pariſ.*conſ.*41.*vol.*3.Chaſſ.*conſ.*53.Steph. Bertr.*conſ.*1.*nu.*17.*vol.* 2.*part.*1.

2 Quæ diſtinctio eſt Guid.Pap.*qu.*612.*& qu.*133. quamuis improbata à Matth.Matheſilano *ſing.*129. vbi dicit, communē eſſe contra Guid.Pap. Vide Bald.*in auth.ſi quas ruinas, in fin. C.de ſacroſ.Eccleſ.*Mar.Socin.*conſ.*2.*vol.*3.*

3 *Vt in l ſi vinæ matre* 3.*C.de bon.matern.*

4 *l.pen.D.de liber.agnoſc.*

5 *l.pronunciatio* 195.§.*vlt.de verb.ſignif.*

DEFINITIO II.

Non decedit cum masculis ille, quo viuo nepos ex filia nondum conceptus fuit.

QVod proximè diximus, masculorum appellatione in substitutionibus venire masculos ex fœminis, si non de bonis in familia conseruandis testator cogitauerit,[1] ita verum est, si natus iam sit vel conceptus nepos, viuo eo, qui grauatus fuerat sub ea conditione, Si sine liberis masculis moreretur,[2] alioqui constat, pro non scripto haberi debere, quod ei relinquitur, qui delationis tempore necdum natus sit, nec pro nato habeatur.[3] *Ita tractatum est* in Senatu Cal. Decembr. 1588.

1 Quia non potest negari, quin masculus ex filia sit ex descendentibus, adeo vt non aliud dicendum sit, etiamsi testator substituerit masculos ex proprio corpore natos, si Baldo credimus, quem refert & tamen improbat Guid. Pap. *q.* 133. & 153.

2 Vide *l.* 1. *C. de condic. insert. l. iubemus* 6. *C. ad SC. Trebell. l. non est sine liberis. de verb. signific.*

3 Quia hic nullo sanguinis iure contingit defunctum, *l.* 1. *§. si quis proximior, vnd. cognat. l. Titius* 6. *D. de suis & legit.*

DEFINITIO III.

Suorum appellatione soli descendentes veniunt in vltimis voluntatibus: in contractibus vero etiam extranei heredes.

SVorum appellatione, si de fideicommisso aliave vltima voluntate tractetur, soli descendentes veniunt, non etiam extranei heredes, licet agnati sint aut cognati:[1] heredum appellatione contra omnes veniunt, præterquam si de eo agatur, quod ad quoscunque heredes non sit transmissibile,[2] nisi *heredum quorumcunque* expressio facta sit,[3] vt ea verborum interpretatio sumatur, quæ subiectæ materiæ magis conueniat.[4] In contractibus aliud est, in quibus non heredum solum, sed etiam suorum appellatio heredes quoscunque comprehendit:[5] ideo fortasse, quod contrahentium omnium mens illa sit, vt perpetuo heredibus suis quibuscunque perinde ac sibi consulant,[6] si nihil in contrarium specialiter dictū actumve proponatur.[7] *Ita Senatus* sæpius.

1 Alex. & cæteri *in l. Gallus. §. etiam. de liber. & posth.* Castr. *decis.* 374. *incip. visis, vers. item dicet aliquis, & cons.* 404. *vol.* 1. Dec. *cons.* 217. 228. *&* 254. maximè in materia fideicommissi. Bart. *cons.* 52. Guid. Pap. *q.* 306. *&* 457. Bald. *cons.* 80. *incip. descendentibus, vol.* 4. Alex. *cons.* 32. *in fi. vol.* 6.

2 Bart. *in d. l. Gallus. §. etiamsi, de liber. & posthum.* & ibid. Bald. Alex. Socin. Iaſ. idem Bald. *in l. etiam, in fin. solut. matr.* Alex *cons.* 23. *vol.* 1. Gabr. *commun. opin. li.* 6. *tit. De verb. signif. concl.* 2. *limit.* 2. *nu.* 7. Pariſ. *cons.* 71. *nu.* 40. *vol.* 3.

3 Idem Gabriel. *vbi supr. num.* 8 *& concl.* 4. vide Angel. *cons.* 305. *in fi.* Alex. *cons.* 37. *vol.* 6. Socin. *cons.* 240. *vol.* 2. Alciat. *in l. heredis appellatione, de verb. signif.*

4 Verba enim semper sunt intelligenda secundum subiectam materiam, adeoque interdum improprianda, *l. ex conducto* 15. *§. Papinianus, alias l. si vno anno, l. in lege* 29. *D. locat.*

5 Vt constat ex supra citatis *nu.* 1. *&* 2.

6 *l. si pactum* 9. *D. de probat. l. & heredi* 21. *D. de pact. l. pater* 23. *D. de pact. dotal.*

7 Semper enim in stipulationibus cæterisque contractibus sequimur id, quod actum est, *l. semper in stipulationibus* 34. *de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Filiorum appellatione continentur liberi cuiuscunque gradus in materia fauorabili, non etiam in odiosa.

LIberorum appellatio etiam in testamentis, in quibus plenissima fieri solet interpretatio,[1] latius patet, quam filiorum.[2] Nam & nepotes & vlteriorum graduum descendentes omnes in infinitum complectitur propria significationis suæ potestate,[3] filiorum vero appellatio non item, sed eos solos, qui primo gradu sunt,[4] si non de fauore & commodo eorum agatur, vtputa si fideicommissum pluribus sub hoc *filiorum* nomine relictum sit.[5] Quo casu parum refert, an filiorum, an liberorum nomine vsurpatum proponatur,[6] siue de ascendentis, siue de agnati aut omnino extranei[7] testamento tractetur.[8] Ergo fideicommissum filiis iniunctum non perinde nepotibus licet minus dilectis iniunctum intelligetur, quia fideicommissum onus est,[9] & consequenter odiosum.[10] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis du Bois, & Francisci & Antonij du Bois de S. Triuier, 16. Cal. Iul. 1584.

1 *l. in testamentis* 12. *de reg. iur. c. inter dilectos, extr. de donat.*

2 *l. quid si nepotes* 6. *de testam. tutel. l. sed & milites* 8 *§. hæc autem de filiis, D. de excus. tutor.*

3 *l. liberorum* 220. *in princ. de verb. signif.*

4 *d. l.* 6. *de test. tutel. & d. l.* 8. *§ hæc autem de filiis, de excus. tut.* [Maximè si quis non de suis, sed de alienis descendentibus loquatur. Nam in eo qui de suis descendentibus loquitur, aliud est, *d. l.* 220 *§. vlt. de verb signif.*]

5 Fit autem hoc non ex proprietate dictionis, sed iusta interpretatione, *l. iusta* 201. *de verb. signif.* ob rationem positam *in d. l. liberorum, in fi.* Et ita est accipienda *l. fi. §* 84. *eod. tit.* [Cū tamen inter Capitulum S. Iacobi de Salanches, cui adnexus erat Prioratus de Chamonix & Syndicos dicti loci de Chamonix transactio quædam facta proponeretur, per quam cōuenerat, vt si quis ex hominibus ligiis & censitis dicti Prioratus moreretur sine liberis, aut absque patre vel matre, patruo vel auunculo, amita vel matertera, fratre vel sorore, aut filio vel filia fratris, aut sororis, bona defuncti peruenirent in solidum ad D. Priorem. Visum est superstites liberos filiorum fratris non esse admittendos ad domini exclusionem sed præferendum illis dominum, quasi non positis illis in conditione ad exclusionem domini: quamuis successio domini in bonis defuncti hominis talliabilis & ligij credatur odiosa tanquam quæ contraria sit iuri communi. *Ita Senatus* pro dicto Capitulo de Salanches, contra dictos Syndicos de Chamonix 10. Iunij 1613. In qua tamen facti specie illud etiam concurrebat, quod per aliam eiusdem transactionis clausulam conuenerat, vt superstitibus germanis ex fratribus aut sororibus vel ex fratre aut sorore natis, vno vel pluribus non existentibus aliis proximioris gradus personis, dominus in solidum admitteretur. Vt appareret non alios posse dominum excludere, quàm qui tertio saltem essent gradu, iure ciuili, ex quo consobrini & patrueles sunt in quarto. Accedebat quod ex veteribus libris rationum constabat tale ius fuisse Priorum, vt non alij transuersales possent dominum excludere post fratres & sorores, quam filij fratrum aut sororum ex propriis eorum corporibus procreati. In quo numero sanè non erant nepotes fratrum aut sororum, quoniam articulus *ex* denotat proximam causam & immediatam. Sed & placebat supra dictæ transactioni & conuentioni locum esse debere, non tantùm si intestatus homo ligius & censitus, sed etsi testatus decessisset. Ne alioqui esset in potestate hominis ligij decedentis sine liberis aut aliis personis excludentibus dominum excludere illum faciendo testamentum, quod non aliter admittendum est quàm si conditio illa quoque adiecta sit *si intestatus decesserit, vt in l. generaliter* 6. *C. de inst. & substit.* Atque ita obseruatum alias fuisse ex iisdem rationum libris apparebat. Ideóque sic etiam eodem SC. pronunciatum est.]

6 Imola & cæteri *in l. Gallus. §. instituens, de liber. & posth.* Alex in addit. ad Bart. *in l. Lucius* 85. *de her ed. inst. & cons.* 9. *vol.* 1. *cons.* 5. *&* 26. *vol.* 3. *cons.* 37. *vol.* 6. Rom. *cons.* 129. Dec. *cons.* 391. Socin. iun. *cons.* 114. *numer* 3. *vol.* 1. Iaſ. *cons.* 52. *volum.* 3. Cephal. *cons.* 107. *&* 194. & fuse post omnes Hieronym. Zanch. *in repet. l. heredes mei, §. cum ita, in* 14. *part. numer.* 197. *ad SC. Trebell.*

7 Idem Zanch. *vbi supr. nu.* 203 post Alex. *cons.* 5. *vol.* 3. Aret. Socin. Dec. & alios ibi per eum relatos.

8 Adeoque tametsi supersit & concurrat patruus. Idem Zanch. vbi supra *numer.* 164. Id vero apud nos maximè obtinet, si testator vsus sit dictione illa, *enfans*, quæ collectiua est primi & vlteriorum graduum ex natura Gallici idiomatis.

9 *l. cohe-*

Source : BIU Cujas

9 *l.coheredi 4 §.cum filiæ.vbi notat.D.de vulg. & pup. subst. l.si adrogator 22.C.de adopt. l.vnum ex familia 67. §.si rem, de legat.2.*

10 Quicquid enim onerat odiosum est, sicut è contrario quod liberat est fauorabile, *l.Arrianus 41.de oblig. & act.l.Titia 34.§.qui inuita,vers.non est enim.de leg.2.*

DEFINITIO V.

Quem sensum habeant hæc verba, si sine legitimo herede decesserit, tam in testamentis, quam in feudis.

VErba illa, *si sine legitimo herede decesserit*, in testamento apposita non de legitimis quibuscũque heredibus intelligi debent, at nec de ascendentibus quidem, sed tantum de descendentibus ex verisimili voluntate testantis,communique vsu loquendi,[1] qui multo apertius in hanc sonat interpretationem, si Gallica lingua ita scriptum proponas, *s'il vient à decedersans hoirs legitimes.*[2] At quod magis est, cum de feudo agitur, quod alicui & legitimis eius heredibus concessum sit, legitimos heredes nec descendentes ipsos omnes intelligimus, sed tantum masculos, qui ex linea quoque masculina susceptifuerint,[3] quoniam recti feudi propria natura & conditio illa est,vt neque ad fœminas, neque ad masculos ex iis descendentes peruenire vnquam possit.[4] *Ita Senatus* 17.Cal.Iulij,1590. Et rursum in causa D. Alfonsi d'Elbene Episcopi Albiensis & Abbatis Altacombani,contra Ioannem Dardier,4.Cal.Aug. 1591.

1 Guid.Pap.*q.*357.

2 Eo namque verbo *hoirs* liberos solos intelligimus, & quidem ita,si sint etiam heredes. [Bart. *ad l.ex facto* 17 *§.vlt. ad SC.Trebell.* vbi etiam alij plerique. Multi tamen contrà sentiunt, & alij aliter distinguunt, vt videre est apud Cravet. *consi.131.nu.7.& seqq* Senatus noster magis probat,vt substituto aliquo & eius heredibus, Aut grauato aliquo,si sine heredibus decesserit, de sola qualitate liberorum sensisse videatur,*d.l ex facto §.vlt.* Secus si dixerit testator *liberis heredibus.* Tunc enim liberos etiam heredes esse oportet. *Ita Senatus* pro N.Ioanne Gaspardo de la Creste,3.Non.Sept.1610. Quãquam vix est vt ea distinctio cadat in liberos qui sint sui heredes, licet se abstinuerint, cùm non sit sine herede qui suum heredem habet,quamuis se abstinentem, *l.cum quæsi* 30.*§.sed etsi suus de fideic.libert.* Planè fatendum est totum hoc æstimari debere ex coniectura voluntatis & ex facti circumstantiis pendere quid testator senserit. Cuius rei quædam exempla vide apud Cravet.*d.cons.*131.]

3 Idem Guid.Pap.*q.*53.*nu.*3. post Bald. *in c.si clientulus,de alien.feud.* Idem Guid.Pap.*q.*133.

4 *Cap.1.qui feud.dar.poss §.hoc autem notandum.lib 1.& c 11. vers.ad filias,de succes.fratr.vel grad.succed.in feud.lib.2.in vsib. feud.*

DEFINITIO VI.

Cum proximiores vocati sunt,quinam intelligantur, an qui testatori proximiores sunt, an qui heredi?

QVi heredi instituto proximiores agnatos substituit, siue vulgariter, siue per fideicõmissum, de iis sensisse credendus est, qui sibi sint proximiores,[1] non qui heredi; aliud est, si pupillariter substituerit, nimirum quia per pupillarem succeditur pupillo:[2] per vulgarem vero aut fideicommissariam non nisi testatori.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa, 17.Cal.Iulij,1590.

1 *l.omnia 32.alias l.cum ita, §.in fideicommisso.* & ibi DD.*de leg.2.l.vlt.C.hoc tit.* & ibi Castr.& cæteri.

2 *l.2.l.sed si plures 10 §.ad substitutos, de vulgar. & pupillar. substit.* etiamsi testator substituendo pupillariter dixerit, *heres mihi esto, l.si ita scriptum 8 §.qui filio, de bonor.possess secund.tabul.*

3 *l.1.& 2.l.coheredi 41.in princ.& §.cum filiæ,& pass.de vulg. & pup.substit.l.sequens quæstio 67.de leg.2.l.1. & tot.tit. ad SC. Trebell.* [Vide Anton.Thesaur.*decis.Pedem.64.per tot.maximè num.4.*]

DEFINITIO VII.

Iussus soluere legata, eas quoque pecunias soluere debet, ex quibus liberi etiam pro legitima sunt instituti.

PAter vni ex liberis suis ampliora legata dederat, ea lege,vt cæterorum legatorum,quę eodem testamento reliquisset,itemque æris alieni & sumptuũ funeris partem tertiam exolueret. Cum singulis filiabus suis certam pecuniæ quantitatem iure institutionis & legati,vt Notariorum mos est scribere,[1] reliquisset pro legitima, visum est eius quoque pecuniæ partem tertiam in heredis exonerationem à legatario præstari debere, non illa ratione, quam quidam probabant, quod liberi in legitima parentum quodammodo creditores existimentur,[2] (neque enim legitima siue viuo, siue mortuo patre in ære alieno esse potest,[3] cum non nisi deducto ære alieno cõputetur.[4]) sed quia institutio ex re certa pro legato habetur,[5] & ex testamenti verbis vtramque dictionem eodem sensu à testatore vsurpatam constabat.[6] Nec admissa est sententia existimantium diuersam hac parte rationem constituendam esse filij & extranei,quasi filius ex certa re pro legitima institutus non legatarij loco, vt extraneus, sed heredis iure censeri debeat,[7] vtpote qui in legitima necessario fuerit instituendus.[8] Nam quod dicimus, filium in legitima,aut in ea re, quæ pro legitima relinquitur, institui oportere, non facit filium vlla ex parte heredem,[9] sed tantum vt pleniore honore legatum consequatur. Est enim longè honorabilior titulus institutionis.[10] Cæterum vel in vno nummo legi satisfactum esse sufficit, filiumque institutum, vt reliqua legitima tota legati iure illi relinqui possit.[11] Proinde non potest institutio facere,quo minus pro legatario habeatur,[12] alioqui dicendum esset,cogi eũ respondere creditoribus,[13] quo admisso in eius odiũ retorqueretur,quod fauore ipsius esset constitutum. [14] *Ita tractatum est* 12.Cal.Iulij,1591. Iunge SC.5. sup. de hered.instit.

1 Qui mos fluxit ex imperitia Notariorum nescientium quid scribant, vt loquitur Bald. *in l.quoties 13.C.de hered. inst.* cum diuersi sint tituli & diuersa iura institutionis & legatorum.

2 Est enim speciale in legitima,quæ debetur adrogato in bonis adrogatoris, vt dicatur æs alienum patris, *l.Papinianus 8.si quis impubes.de inoff.testam.l.si adrogator 22.D.de adopt.*

3 *l.1.§.si impubere,D.de collat. bonor. l.cum quæritur 61.C.de inoff.testam.*

4 *d.l.Papinianus.§ quarta autem,D.de inoff.testam.*

5 *d.l.quoties 13.C.de hered.instit.*

6 Vna enim pars testamenti per aliam declaratur, *vulg.l. qui filiabus.de leg.*1. quamuis in dubio facienda sit strictio, vt censeatur quis quam minimum fieri potest grauatus,dummodo talis possit fieri interpretatio salua ratione recti sermonis. Paul Castr. *in l.Titia cum testamento 34 §.Lucius Titius.num.2. per ill.text.& §.qui inuita.de legat.2.*

7 Roma *cons* 179.*post glos.in c.si pater testam.in 6.*

8 *Nouell.*115.*vt cum de appell.cognosc. §.alind quoque capitulum.*

9 Vnde est quod scripsi in priore parte *Hemisphil.de error. pragm.* cuiusmodi testamenta non valere,quæ hodie fiunt, tanquam in quibus præteritus sit filius, tum quoque cum in legitima fuit institutus.

10 *l.si inm §.§ sed etsi portio,de legat.præst.*

11 Bald.*ad Auth.non simas.in princ.C.de inoff.testam.*& post eum cæteri *ibid.*

12 Hoc enim est quod ait Bart. *ad l.ex facto 35.num.3.D.de hered.instit.* quod ad rem ipsam pertinet. institutionem ex re certa semper sapere naturam legati, at non semper quod ad ius & personam filij ex re certa instituti.

Source : BIU Cujas

13 Tanquam heredem, *l.1.C.si cert.pet.l.vlt.C.de hered.act. l.1.& 2.C.si ex plurib.hered.debit.*

14 *Contra l.quod fauore 6.C.de legib. & l.nulla 25. D.eod. l. pen.C.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO VIII.

Qui tenetur soluere legitimam in pecunia relictam, debet eandem soluere in corporibus bonorum.

QVid ergo si filiæ ex re certa institutæ patris voluntate neglecta mallent legitimam petere in corporibus bonorum? Id enim eis vtique licet.[1] An legatarius, qui legatorum partem tertiam soluere iussus est, legati sui, quod in fundis accepit, diminutionem pati cogendus erit? Dubitationem facit, quod ita ius comparatum est, vt, siue quantitas, siue corpora petantur pro legitima, prius conueniendus sit heres quam legatarij,[2] tametsi legitima per legata non minuatur.[3] Sed tamen verius est, & voluntati testantis conuenientius, vt, qui tertiam partem pecuniæ pro legitima relictæ præstare debuit, tertiam quoque partem de suo legato præstet corporum, quæ pro legitima debentur,[4] vt subrogatum induat naturam eius, in cuius locum subrogatum est.[5] Nec sanè potest negari, quin *is*, qui & legatorum, & æris alieni, & sumptuum funeris partem tertiam inferre iussus est, omnium onerum hereditariorum partem tertiam præstare iussus videatur,[6] nimirum ad concurrentem vsque legati quantitatem,[7] in quorum numero legitimam liberorum portionem contineri certum est, siue in pecunia soluatur, siue in corporibus.[8] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quia debetur legitima in corporibus bonorum, non in pecunia. *l.scimus 30.vers.repletionem.* vbi DD.*C.de inoff.testam.*

2 Boer.*q.*145 *nu.*1.2.& 4 Guid.Pap.*q.*82.*in fi.*

3 *l.Papinianus* 8 *§.quarta autem, D.de inoff.testam.*

4 *Arg.l.cum ab vno* 53.vbi est text. elegans *de legat.*2.

5 *Vulg. l.si eum* 10.*§ qui iniuriarum, D.si quis caution. cum similib.*

6 Quoniam his tribus vniuersa onera hereditaria concluduntur, *d.§.quarta autem, l.hereditariarum* 40.*de oblig. & action.*

7 *d.l.cum ab vno.*

8 Cum sit portio debita ex bonis defuncti, quamuis eius præstandæ obligatio incipiat ab herede, sicut & legatorum, *d.l.hereditariarum, iunct.l.hereditarium* 7.*D.de reb.auctor.iudic. possid.*

DEFINITIO IX.

Suorum appellatione in testamentis an transuersales quoque contineantur, & ad quem vsque gradum?

PAter institutis communibus liberis, si ij postea sine liberis morerentur, substituerat vxorem & *suos* pro parte hereditatis, & ex agnatis quosdã pro alia parte, his similiter verbis additis, *& les leurs.* Mater prædecesserat superstite fratre, itemque fratrum præmortuorum liberis, quærebatur, an ex iis verbis, *& suos*, fratres fratrumque liberi aut simul, aut ex ordine ad fideicommissum vocati viderentur? Placebat quibusdam videri, propterea quod etiam in testamentis appellatione *suorum* transuersales quoque contineantur, saltem ad quantum vsque gradum, si descendentes nulli sint, inspecta scilicet loquendi consuetudine potius, quam verborum proprietate.[1] Quæ interpretatio eo probabilior in proposito videbatur, quod testator communibus liberis institutis, qui soli erant ex matris substitutæ descendentibus, non poterat videri de iisdem sensisse substituendo matri, quam ipsis ex contrario substituerat, si illi ante matrem morerentur.[2] Contra dicebatur, *suorum* appellatione non alios propriè significari, quã qui sint in potestate,[3] nec nisi in matre & auia benigne receptum esse, vt quia liberos in potestate non habent,[4] liberi & nepotes, cæterique earũ descendentes demonstrari videantur,[5] præterquam si dictio illa, *suos*, posita sit adiectiue, vtputa si quem testator instituerit aut substituerit, *& suos heredes.* Quo casu licet non desint, qui putent adhuc, de solis descendentibus ea verba intelligi debere, adeoque idem dicendum esse, si heredum duntaxat mentio facta sit:[6] verius tamen est, quoscunque heredes etiam extraneos intelligi vocatos,[7] non item descendẽtes, nisi sint præterea heredes,[8] nihilque hac parte differre testamentum à contractu, quamuis differat, si *suorum* nomen simpliciter scriptum fuerit, vt in superioribus diximus.[9] Accedebat in proposita facti specie coniectura voluntatis, vt *suorum* appellatione de solis descendentibus sensisse testator videretur, quod in alia testamenti parte substitutis pro bonorũ parte agnatis *& suis* id ipsum testator subinde sic declarauerat, vt, quasi essent illa Synonyma, pro *suis*, reponeret *eorum liberis.*[10] Nec mouebat, quod suis ipsis descendentibus substituta mater videbatur. Eius siquidem ætatis proponebatur, quod obseruatione dignum erat, vt ex alio marito liberos habere posset;[11] alioqui sane difficile esset dicere, quis eorum verborum, *& suos*, vsus esse deberet, si ad mulieris transuersales non accommodaretur.[12] Nemo autem negauerit, eam accipiendam interpretationem, quæ faciat, vt verba aliquid operentur, siue de contractu agatur, siue de vltima voluntate.[13] Neque obiicere matris fratres fratrumve filij poterant, non esse verisimile, testatorem de iis liberis sensisse, quos vxor se mortuo ex alio marito suscepisset,[14] cum non minus essent illi ipsi extranei testatori, quam liberi, quos viuo eo ex alio viro quæsiisset; sitque ea interpretatio fauorabilior liberis testatoris, vt tanto minus grauati videantur,[15] siquidem facilius euenire poterat, quod & euenerat, vt mater sine liberis ex alio matrimonio susceptis, quam vt sine agnatis cognatisve moreretur.[16] Vnde fiebat, vt fideicommissario nullo superstite fideicommissi onus intercideret, quod liberis communibus fuerat iniunctum.[17] *Ita ex tempore tractatum*, nihildum tamen decisum est in causa N Milex & N.Morard, Idib.Mart.1594.

1 Ita enim plerisque locis respondit Ias. maximè *cons.* 197.

2 Nam secunda substitutio præsupponit primam. Non potuerunt ergo in secunda substitui illi, quibus ipsis in casum mortis per primam substitutum fuit.

3 *l.in suis* 11 *de liber.& posthum.l.scripto* 7.*D.vnd.liber.*Bart. *cons.*52 Dec.*cons.*217.248.& 253.

4 *l.illud* 4 *§ ad testamenta, de bonor.poss.contr.tabul. l. mulierem* 3.*C.de adopt.*

5 Vt pluribus tractat Guid.Pap.*q.*306.& 457.

6 *Arg.l.ex facto* 17 *§ vlt.ad SC.Trebell.*si eo loco pro *alieno* legas *absque*, quomodo legendum esse docuimus *ii.*7. *Conect.capit.*5

7 Ac si scriptum esset quodammodo ex Grammaticæ regulis scribi oporteret, *& ipsius heredes.*

8 Quia licet de descendentibus testator senserit, non tamen sensit de iis tanquam descendentibus, sed tanquam de heredibus, *arg.l. tale pactum* 40.*§.vlt.D.de pact.*

9 *Defin.*3.*supr.*vbi vide.

10 Vna enim testamenti pars per aliam declaratur, *vulg.l. qui filiabus* 17.*de leg.*1.*l.quæsitum* 12.*§. Papinianus autem, antepen.de instruct.& instrum.legat.l.virum* 23.*de petit. hered.*

11 Post mortem scilicet prioris mariti. De quibus liberis nihil vetat maritum cogitasse, *arg. à contrario sensu, l.cum vir vxori* 25.*de condit.& demonstr.*

12 Vt diximus *nu.*2.*supr.*

13 *Vulg.l.si quando* 109 *de legat.*1. Et hæc est iuris illa dispositio, quam solet Crauetta nobilissimam dicere.

14 Ex not. *in d.l.cum vir.*

15 Quæ præsumptio facile capienda est in fauorem filiorum eorumque heredum, *l.Titia cum testamento* 34.*§.qui inuita, & §.Lucius, de leg.*2.

Source : BIU Cujas

16 Quæ ratio eſt *d.l.ex facto* 17 *§.vlt.ad SC.Trebell.* iuxta noſtram emendationem ſupra relatam *nu.6.*

17 *l.Statius Florus* 48.*§.Cornelio Felici, D.de iur.fiſc.*

DEFINITIO X.

Vocati ſub nomine collectiuo an habeant ius repræſentationis?

ALia fuit quæſtio, an ſi ex iuris ratione, aliquave voluntatis cõiectura *ſuorum* appellatio ad trãſuerſales extendi poſſet, fratres ſuperſtites, fratrumq; præmortuorum liberi ſimul vocati intelligerentur, an verò nullus fratrum filiis locus eſſet ſuperſtite fratre tanquam proximiore? [1] Iudex enim, à quo fuerat prouocatum, omnes ſimul ad fideicommiſſi petitionem admiſerat, neque tamen ſuperſtes frater de iudicati iniquitate conquerebatur. Putabam, cum fideicommiſſum conditionale fuiſſet, neque tranſmiſſioni locum eſſe potuiſſe, [2] neque repræſentationi, [3] ex vulgaribus iuris regulis. Proinde ſolum fratrem, qui ſupereſſet, admitti debuiſſe excluſis fratrum filiis. Etſi enim ſunt, qui putent, repræſentationi locum eſſe etiam in fideicommiſſis, ſi ſub nomine collectiuo relicta ſint; frequentior tamen Interpretum ſchola contrariam magis probat opinionem. [4] Sed tamen in propoſito deduxit me in diuerſam ſententiam, quod ius fideicommiſſi vnitum erat cũ iure legitimæ ſucceſſionis, deque fideicommiſſo inter eos contendebatur, qui ex nouella Iuſtiniani cõſtitutione [5] ſimul erant ab inteſtato mulieri grauatæ ſucceſſuri. Quo caſu magis probatum eſt, nec ſine ratione, vt in fideicommiſſo, quod ſub nomine collectiuo relictum eſt, ius repræſentationis locum habere poſſit. [6] Accedebat, quod frater ipſe ſuperſtes iudicato conſenſerat. Qua ratione tametſi alioquin ſolus admitti debuiſſet, ius tamen nepotum ex fratribus confirmaſſe videbatur, [7] cum verbi collectiui, quo teſtator vſus fuerat, ratio pateretur, vt fratrum quoque filij viderentur inuitati. [8] Neque vero heredum quicquam intereſſe videbatur; [9] cum ſi fratrum filij excludendi eſſent, non eo minus totam hereditatem ex fideicommiſſo petere frater poſſet, quod ab initio non niſi partem petiiſſet & obtinuiſſet. [10] *Ita tractatum*, ſed nihildum deciſum eſt in eadem cauſa.

1 Quæſtio in eo erat, an in hac ſpecie locus eſſet repræſentationi.

2 Quia fideicommiſſum conditionale nunquam tranſmittitur, ſiue ſit vniuerſale, ſiue ſingulare, niſi dies eius ceſſerit vno fideicommiſſario, *l.ſi in perſonam* 21.*C.de fideic. l.vlt.* C. *quand.dies legat.ced.*

3 Nemo enim ad fideicommiſſum admittitur, niſi qui ipſe fuerit vocatus, *l.1.l.Lucius* 78 *§ tres heredes, iunct. l.heredes mei* 57.*§.cum ita.& ibi not.ad SC.Trebell.*

4 *Ex l.omnia* 32.*alias l.cum ita.§.in fideicommiſſo, de leg.*2.

5 *Nouell.*118. *de hered. ab inteſt. venient.* vnde ſumpta eſt *Auth.ceſſante*, *C.de legit.hered.*

6 Sic enim Caſtrenſ.& poſt eum vulgo cæteri *ad l.vlt.C. hoc tit.*

7 *Arg.l filio præterito* 17.*de iniuſt.rupt.l.pen.C.de pact.*

8 Tanquam ſub nomine illo collectiuo comprehenderentur, *d.§.in fideicommiſſo.& d.l.vlt.*

9 Nemo autem auditur ſiue agendo, ſiue excipiendo, ſiue intereſſe, *l.3.§.1.de verb.oblig. l.ille à quo* 13.*§.ſi de teſtamento.* & ibi Alex.*ad SC.Trebell.*

10 Non enim condemnatur, qui partem tantum obtinet, quam ſolam petiit Nec rurſus ſententia, quæ fratrum filios repellit, conſequenter adiudicat reo portiones, quas illi petebant, *l.ſi inter me* 15.*in fi.D.de except.rei iudic.*

DEFINITIO XI.

Reditus fundiarij bonorum immobilium appellatione continentur, non etiam cæteri non fundiarij.

REditus fundiarij *& cẽſus annui, licet* per actionem petantur, bonorum tamen immobilium potius quam iurium & actionum appellatione continentur, quoniam debentur iure dominij directi, [1] adeo vt ob moram in iis ſoluendis contractam liceat directo domino fundos ipſos vindicare, & dominij vtilis cum directo, vt loquuntur, petere conſolidationem. [2] Itaque quamuis in obligatione aut vẽditione, aut donatione bonorum omniũ mobilium & immobilium iura & actiones non comprehendãtur, etiamſi adiectum ſit *quorumcunque*, [3] reditus tamen iſti fundiarij, quos Galli vocant *rentes foncieres*, continebuntur. [4] Aliud ergo erit in reditibus non fundiariis, vulgo appellant *rentes volantes*. Iura enim ſunt & actiones, [5] licet fundi quoque ipſi eo nomine ſint obligati. Nam & hypothecæ perſecutio tota in iure & actione conſiſtit, [6] tametſi obligata ſint corpora, nec cum dominij cauſa quicquam cõmune habet. [7] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio in cauſa fratrum Michal, 7. Cal. Iul. 1594.

1 *l.1.& vlt.cum ibi not.C.de iur.emphyt.*

2 *d.l.vlt.*

3 Quia ſcilicet iura & actiones conſtituunt tertiam ſpeciem bonorum à bonis mobilibus & immobilibus differentem, *l.quam Tuberonis* 7.*§.in peculio.& ibi not.de pecul. l.à Diuo Pio*, 15.*§.in venditione, D.de re iudic.*

4 Nam & interdum iura & actiones cenſentur appellatione bonorum immobilium hoc ipſo, quod dantur ad rem immobilem. Bart.*ad l ſi ſic legatum* 75.*§.vlt.de leg.*1.

5 *l.vlt.§.1.de contr.empt.*

6 *l.pignoris* 18. *C.de pignor.l pignoris* 17.*D.eod.*

7 *l.1.§.cum prædium.D.eod tit.de pignor.* [Sed hanc poſtremam Definitionis partem intellige de reditibus iſtis non fundiariis ad certum duntaxat tempus conſtitutis, quia ex cauſa temporali nunquam transfertur dominium, *l.1.D.de iur.dot.* Cæterum ſi de reditib illis tractemus, qui certo pretio emuntur & conſtituuntur & redimibiles quidem perpetuo ſunt, ſed tamen in perpetuum empti, ne alioqui fiat vſuraria pactio, Galli vocant *rentes conſtituees à prix d'argent.* Magis eſt vt bonorum immobilium appellatione contineantur. Quamuis enim conſiſtant in pecunia, tamen emuntur non tam vt pecunia, quæ quatenus talis videtur eſſe quodammodo incorporalis, *l.46.de condict.ind.* quàm quaſi ſolidum quoddam corpus & permanens certóque precio æſtimatum. Clement. *Eximi de paradiſo §.cumque annui reditus.* vbi omnes notant *De verb ſignific.* Et ita Senatus noſter in cauſa Nicolai Toynet & Ioan. Franciſci Antoinet, 22. Maij 1613 Sanè ſi qua huiuſmodi redituum reliqua pro tempore præterito debeantur, ea conſtat neque mobilium neque immobilium bonorum, ſed iurium duntaxat appellatione contineri. Pragmatici noſtri vocant *arrerages.* ipſam verò penſionem annuam in futurum perpetuò ſoluendam *le fonds*, quaſi fundum. *Ita etiam Senatus* in eadem cauſa. Vide Anton. Gabriel. *li.6.commu.opin.conci.*8. *de verb.ſignif.* Ex *l.iubemus.* vbi Bald *in princ.C.de ſacroſ.eccleſ.* & in Auth.*de non alien.reb.eccleſ.§.*1. Tiraq. *De retract.gentil.§.*1. *gloſ.* 6.*nu* 3.*& ſeq.l.vlt.§.præterea C.de iur.dot.* Cyn.*ad l.hac edictali §.his illud C.de ſec.nupt.* Chaſſan.*in conſuet. Burg.* Guid.Pap. *ſing.*296. Auth.*vt hi qui oblig.ſe haber.perhib.§.ſi verò habeat reditus.* vbi gl.in verb.*reditus.*]

DEFINITIO XII.

Legatis ſimpliciter nummis aureis, quales & cuius æſtimationis aurei debeantur?

NVmmis quidem ſimpliciter legatis exiguiores legati videntur, [1] vt ea ſumatur interpretatio, quæ fauorabilior eſt heredi, [2] licet dici ſoleat, accipienda plerumque verba in potentiore & digniore ſignificatione. [3] Sed tamen ſi ex aliis teſtamenti clauſulis appareat, de maioribus ſenſiſſe teſtatorem, ea potius accipienda erit interpretatio, quæ voluntati conuenientior videatur. [4] Finge teſtatorem, qui legauit tibi centum aureos, eodem teſtamento alteri legaſſe quingentos florenos. Aurei quidem æſtimatio exiguior illa eſt quinque florenorum. Et apud nos vulgari ſermone [5] aureum nummum, qui dicit, quinque florenos monetæ noſtrę intelligit, licet au-

Source : BIU Cujas

reus nummus reuera nullus sit huius æstimationis. Sed tamen in proposito aliam interpretationem capiendam esse ex eo apparet, quod idem testator, cũ subinde quingentos florenos legare voluit, non aureos centum legauit, sed florenos quingentos. Non ergo aurei appellatione de quinque florenis sensisse videri potest.[6] Idem multo magis dicẽdum placuit, cum legatum in hæc verba scriptum esset: *Lego Titio centum aureos pro conficiendo vase aureo.* Etsi enim æstimatis quoque in quinos florenos singulis aureis facile fieri potest, vt ex ea quantitate quingentorum florenorum redigãtur aurei, ex quibus postmodum corpus aureum confletur;[7] credibilius tamen est, testatorem de iis aureis sensisse, ex quibus tale quid aureum conficeretur, quod ipsum esset centum aureorum.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Domina Dhostel, contra N. de Marcosey, 15. Cal. April. 1595.

1 *l. si ita 14. in fin. l. cum seruus 39. §. scio, de legat. 1. l. nummos 75. de leg. 3. l. semper in obscuris 9. de reg. iur.*
2 *l. Sempronius 47. de leg. 2.*
3 *c. si pater, de testam. in 6. cum vulgar.*
4 Cum vna pars testamenti recipiat ex alia interpretationem, *l. qui filiabus 17. in princ. de leg. 1. l. quæsitum 12. §. Papinianus autem, de instruct. & instr. legat.*
5 Secus enim est, si in sententia fiat mentio scutorum, vt loquimur, multo magis si adiectum sit aureorum, quia nec aurei quinque florenorum appellantur simpliciter aurei, sed cum hac adiectione, *aurei camerales.*
6 Nec enim testator diuersis nominibus eandem rem expressisset, *l. si idem 7. C. de codicill.*
7 Nam æstimatio rerum omnium, quæ mercis numero habentur, in pecunia numerata fieri potest, *l. si ita fideiussorem 42. D. de fideiuss.*
8 Alioqui vas illud aureum non tam ex centum aureis legatis, quam ex negotiatione conficeretur, *arg. l. venditor 21. de hered. vel act. vendit. l. quæsitum 78. §. illud fortasse, de leg. 3.*

DEFINITIO XIII.

Quantum interfit inter electionem & votum?

LOngè alia electionis, alia voti significatio est.[1] Electionem nostri dicunt certæ personæ ad prælationem vel fraternam societatem legitimè factam vocationem:[2] votum vero animi deliberationem cum beneplacito determinantem se ad aliquid, vt loquuntur.[3] Interdum tamen his verbis promiscue vtimur, siue de ecclesiasticis, siue de profanis rebus agatur, etsi prudentibus nostris familiarius est, vt votum pro desiderio dicant.[4] *Sine die.*

1 Boer. *q. 1. nu. 1. & 2.*
2 Glos. *in c. vnic. in verb. vera, de postul. prælat. in 6.*
3 Bald. *in c. quia propter, col. 5. in princ. de elect.*
4 *l. nam etsi 15. D. de inoff. testam. l. mulier 22. §. cum proponeretur ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XIV.

Non facit, qui vult facere.

NOn eligit, qui dicit, se velle eligere,[1] quia infinitus modus nullam habet determinationem:[2] idemque in cæteris causis iuris est, vt qui dicit, se velle vendere, vel donare, vel testari, aut quid aliud simile facere, non ob id vendidisse aut donasse, aut testatus fuisse videatur.[3] *Sine die.*

1 Boer. *d. q. 1. nu. 2.*
2 *l. serui electione 6. de leg. 1.*
3 Bart. *in l. vlt. de cond. caus. dat. l. ex scriptura 29. qui test. facer. poss.*

DEFINITIO XV.

Voluntas concepta nihil potest, sed prolata potest interdum plus quam scripta.

CVm voluntatis triplex differentia sit:[1] quædam enim concepta duntaxat, alia prolata, quam & enixam possis dicere,[2] tertia scripta; primæ quidem ratio haberi nulla potest,[3] ne in iis quidem causis, quę nuda voluntate nudoque consensu perficiuntur;[4] sed tamen secundæ causa potior esse solet, quoties nihil impedit, quo minus plus dictũ minus scriptum esse videatur.[5] Quanquam non facile credẽdus quisquam est dixisse, quod non scripserit, sicut nec voluisse, quod non dixerit.[6] *Sine die.*

1 Boer. *d. q. 1. num. 8.* post Bald. *in tract. De schismate. ad sit. si quis aliq. test. prohib.*
2 *l. cum pater. 77 §. filius matrem. de leg. 2.*
3 *l. Labeo, 7 de supell. legat.*
4 Boer. *ibid. num. 10. ex l. 1. §. conuentiones, de pact. l. fideicommissa, 11. § 1. de leg. 3. l. si quis cum testamentum, 25. qui test. fac. poss.* Not. *in l. 1. C. fam. ercisc.*
5 *Vt in d. §. filius matrem, & l. vnum ex familia, 67. § si omissa, eod. l. cum auus, 102. de cond. & demonstr.*
6 *l. liberis. §. pen. de ann. leg. l. 1. §. loquitur, de magistr. conuen.* Bald. *in l. voluntas. C. de fideic.* Boer. *q. 1. nu. 54.*

DEFINITIO XVI.

A propria verborum significatione interdum receditur, vt actus sustineatur.

NOn est nouum, vt à propria verborum significatione recedatur ad suendum actum, qui alioquin non valeret.[1] Nam & quod magis mirum est ob eam ipsam causam fit aliquando, vt verba quoq; solemnia dicta fingantur, quę reuera nunquam dicta fuerunt.[2]

1 *l. pater Seuerinam, 101. §. conditionem, de cond. & demonstr.*
2 *l. manumisso. 23. de manum. vind.*

DEFINITIO XVII.

Ciuis quis dicatur?

CVm de statuti vel cõsuetudinis interpretatione agitur, quæ stricta semper fieri debet,[1] nõ alius appellatione ciuis comprehenditur, quam qui originarius est, id est, in eo ipso loco natus.[2] In ciuitate tamen natus intelligi debet is quoque, qui in vico aut suburbio ciuitatis natus est.[3] *Sine die.*

1 Defin. 1. *sup. de legib.*
2 Gloss. *vlt. in l. 1. in fi. de tutor & curat. dat. ab his.* quam sing. dicit Bald. *in Auth. sed omnino. C. ne vxor pro marit.* Boer. *qu. 13. nu. 24.*
3 Boer. *ibid. nu. 26.*

DEFINITIO XVIII.

De alienigenis & albinis.

ALienigenarum, quos & Albinos, quasi alibi natos, Galli vocant,[1] ea incapacitas est, vt nec ab intestato succedere possint, nec heredem habere in ea prouincia, quæ huiusmodi iure vtitur,[2] nisi cum priuilegio ciuitatis à iure communi totius prouincię recessum est.[3] Sufficiet tamẽ paternæ originis ratio, ne quis albinus censeri possit, licet alibi natus ipse proponatur.[4] Nec huic necessaria erit impetratio literarum, quas naturalitatis aut ciuilitatis vocant,[5] vt eodem in omnibus iure censeatur, quo si in prouincia natus esset.[6] *Sine die.*

1 Boer. *q. 13. nu. 17.*
2 Idem Boer. *vbi sup. nu. 18.*
3 Vt in iis locis Galliæ, de quibus apud eundem Boer. *vbi sup. nu. 19.*
4 Vide *Defin. 24. ff. de muner. patr.*
5 Idem Boer. *vbi s. nu. 20.*
6 Hoc enim ius est eorum omnium, quæ ex priuilegio ciues effecti sunt, & literas naturalitatis impetrarunt, Bart. *in l. si is qui pro emptore, quæst. 3. in princ. de vsucap. & in l. si maritus. §. Iulia. de adult.* Vide *l. sed si accepto, de iur. fisc.* Boer. *vbi supr. num. 21.*

DEFINITIO XIX.

Antecessores maiores & inferiores qui dicantur?

Maio-

Source : BIU Cujas

MAiores aut anteceſſores cum dicimus eos intelligimus, qui ſunt ſupra tritauum, parentes vero inferiores omnes à tritauo & tritauum ipſum.[1] *Sine die.*

1 *l. Iuriſconſultus. §. parentes, de gradib. conſang. & affin. l. quicunque, §. parentes. de in ius voc.* Boer. *qu.* 13. *nu.* 18. 19.

DEFINITIO XX.

Natus in peregrinatione, itemque expoſitus ad publicum hoſpitale, cuius originis & loci ciuis ſit.

NOn bene à nonnullis peregrinatio captiuitati comparatur, nec is, qui in peregrinatione conceptus & natus fuit, ei, qui in captiuitate,[1] cum is qui peregrinatur habet animum reuertendi, ideoque nec ciuitatem amittat, libertatem vero multo minus, nec proinde indiget poſtliminio,[2] quæ omnia in eo, qui ab hoſtibus captus eſt, diuerſa ſunt.[3] Cui conſequens eſt, vt paternæ originis domicilium & ius ſequatur is, quem in peregrinatione naſci contigit.[4] Longeque alia ratio eſt infantis ad publicum hoſpitale expoſiti, cuius parentes ignorantur. *Is* enim ciuis eius loci eſt, in quo expoſitus reperitur,[5] quia nihil aliud eſt, quod melius & commodius dici poſſit. *Sine die.*

1 Contra Bald. *in cap. 2. de conuerſ. in fid.* quem refert & probat Boer. *qu.* 13. *num.* 40.
2 *l. poſtliminij 5. in fin. D. de capt. & poſtlim.*
3 *d. l. 3. l. in bello*, 12. *& paſſ. eod. tit.*
4 Boer. *vbi ſupra num.* 42.
5 Bart. *in l. 1. in fin. D. ad municip.* Boer. *vbi ſupr. num.* 41.

DEFINITIO XXI.

De differentia oblatorum monaſterio, & conuerſorum.

QVi monaſterio oblati dicuntur in eo differunt ab aliis, quos conuerſos appellant, quod oblati illi ſunt, qui non mutata veſte ſe & ſua dicant monaſterio,[1] conuerſi vero qui mutata veſte religionē profeſſi ſunt, nec in alio diſtant à monachis, niſi quod clerici non ſunt.[2] *Sine die.*

1 De quibus text. & DD. *in capit. conſulti ſumus, de regul. & can. qui bona*, 17 *qu.* 1.
2 Boer. *quæſt.* 20 *num.* 5. *& 6.* vbi addit aliquando fieri, vt quis offerat bona ſua ſinè ſe, aliquando ſe ſine ſuis, aliquando ſe & ſua.

DEFINITIO XXII.

Debitorum omnium, quæ maritus mortis tempore reliquerit, appellatione an dos, quæ mulieri, aut eius heredibus reſtituenda eſt, contineatur?

QVidam heredibus ſcriptis fratre, & ex ſorore præmortua nepote, huic bona quædam prælegauerat, ſed ea lege ſubiectoque onere, vt legata omnia ſolueret, itemque quicquid à teſtatore mortis ſuæ tempore deberetur. Quærebatur an dos, quæ ſoluto matrimonio mulieri reſtituenda erat, in eo debitorum numero contineretur, vt ad ſolius nepotis onus ex lege prælegato dicta pertineret? Primus iudex pronunciauerat pertinere, qui ex appellatione cognouerat, contra cum ex ſecunda appellatione in auditorio Senatus res tractaretur, quidam putabant ſiue iuris rationem inſpiceres, ſiue vulgarem loquēdi rationem, pro nepote pronunciandum eſſe. Nam cum teſtator ea debita expreſſim demonſtraſſet, quę mortis ſuæ tempore forent, id ſane tempus deſignauerat, quo & viueret, & matrimonium adhuc conſtaret. Inſtans enim illud mortis, vitæ non morti computandum eſſe certum eſt,[1] quia nec mortuus quiſquam moritur, ſed viuus. Nemo autem dixerit, maritum quamdiu viuit, & conſtat matrimonium, debitorem dotis eſſe, ſiquidem eo animo dos marito datur, & eo voto, vt perpetuo ſit penes eū,[2] alioqui nec dominium dotis in maritum transferri poſſet, ſi transferendi cauſa temporalis tantum eſſet, nō perpetua.[3] Quam ob cauſam ita ius olim comparatum erat, vt ſi mulier prior decederet etiam ſuperſtitibus liberis, dos tamen penes virum remaneret,[4] niſi in dote danda aliud conueniſſet,[5] vnde illud induci etiam neceſſe fuit Iuſtiniani conſtitutione,[6] vt tacita ſtipulatio de dote reſtituenda ſemper interceſſiſſe fingeretur.[7] Poſt quam conſtitutionem, etſi verum eſt, etiam conſtante matrimonio aliquando,[8] & eo ſoluto omnimodo futurum, vt dos reſtituenda ſit,[9] non ideo tamen maritus, quamdiu conſtat matrimonium, abſolute dotis debitor dici poteſt, qui ex contrario interea pure & abſolute dominus eſt.[10] Quid enim, ſi mulier præmoriatur, herede, vt plerunque fit, relicto viro? Nullum ſane inſtans vnquam fuerit, quo dici poſſit maritum dotis debitorem fuiſſe.[11] Idemque fere tractari poteſt, ſi mulier ſuperſtitibus liberis ante virum deceſſerit. Etſi enim liberi heredes ſunt matris,[12] non tamen iis dotem reſtituere pater cogitur, quippe cuius vſumfructum habeat, vt & bonorum omnium maternorum, quādiu viuit.[13] Sed & tritum eſt eum, qui non, niſi ſub conditione, & in diem incertum debitor eſt minus proprie debitorem dici, quandoquidem obligationis ſubſtantia ex dandi potiſſimum neceſſitate æſtimatur, debitorque is proprie dicitur, à quo inuito exigi poteſt.[14] Nec quod pleriſque iuris locis debitor improprie appellatur,[15] aliam cauſam habet, quam quod facere non poſſit, ne debeat exiſtente quandoque conditione.[16] Cæterum nihil vere deberi creditori conditionali ex eo apparet, quod mitti poteſt in poſſeſſionem bonorum debitoris ex edicto Prætoris, quo ſuccurſum eſt creditoribus, quamuis legatarius conditionalis mittatur, quia huic etiam pendente conditione aliquid debetur:[17] Creditori vero ne cautio quidem debetur.[18] Sed neque inſpecta vulgari ratione loquendi debitorem dicere ſolemus maritum, qui ab vxore dotem acceperit, nec dotem in ære alieno computamus.[19] Proindè ex teſtamenti verbis potiore iure niti nepos videbatur. Quæ verborum proprietas vſque adeo ſpectanda eſt, vt aliquando etiam voluntati præferatur.[20] Eoque magis in propoſito id admittendum videbatur, quod nepotem ex ſorore prædilexiſſe teſtator videbatur, qui ei prælegauerat, tametſi eum oneraſſet. Cur enim prælegaſſet, ſi onerare tantum, non etiam ipſi fauere voluiſſet.[21] Denique ſæpius reſponſum eſt ab interpretibus ſub appellatione creditorum etiam in legato non contineri[22] quod non niſi in diem debetur, aut ſub conditione.[23] Senatus tamen noſter frequentioribus votis in eam partem inclinabat, vt in propoſita ſpecie ex voluntate teſtatoris dos quoque contineretur.[24] Putauit tandem dignam eſſe rem, de qua amplius deliberaretur in cauſa Iacobi Excoffier & Henrici Villar, 6. Febr. 1596.

1 *l. qui duos*, 18. *§. 1. D. de teſtam. manumiſ. l. vlt. D. de condit. inſtit.*
2 *l. 1. D. de iur. dot.*
3 Nec enim dominium transfertur ex cauſa temporali, vt ad eum locum Cuiacius notat. Dotis porro dominium in maritum transferri certum eſt, *l. quamuis*, 75. *D. eod. tit. De iur. dot. l. doce*, 9. *C. de rei vindic.*
4 Scilicet ſi dos eſſet aduentitia. Nam profectitia ad patrem reuertebatur, quanquam hoc ipſum non tam iuris, quā miſerationis ratione, *l. iure ſuccurſum*, 6. *D. de iur. dot.* De quo

Source : BIU Cujas

ſcripſi variis in locis Coniecturarum.

5 Scilicet de recipienda dote, quæ dos ideo receptitia dicebatur, vt refert Vlp. *in fragmentis, Tit. De dotib.*

6 *In l. vnic. C. de rei vxor. act.*

7 Niſi extraneus ſtipuletur ſibi vel ſuis dotem reddi. Hoc enim Iuſtinianus excepit *in d. l. vnic. §. accedit.* Ne ſcilicet extranei à conſtituendis dotibus reuocarentur, *l. vlt. C. de iur. dot.*

8 Iis ſcilicet caſibus, de quibus noſtri tractant, *ad l. vnic. C. ſi dos conſt. matrim. ſolut. ſit, & ad l. quamuis, 20. D. ſolut. matr.*

9 *Tot. tit. ſolut. matr. D. & C.*

10 *d. l. doce, 9. C. de rei vindic. d. l. quamuis, 75. D. de iur. dot. l. 1. D. de fund. dot. l. quædam, 62. de acq. rer. dom. §. 1. Inſtit. quib. alien. licet vel non, l. ſi conſtante, 24 § ſi maritus, D. ſolut. matr.* Quanquam non ſunt iſta pugnantia, vt quis eiuſdem rei & dominus & debitor ſit. Nam debitores ſemper domini ſunt eorum quæ debent, *l. 1. in princ. D. de liberat. legat.*

11 Nec enim potuit mortua vxore fieri debitor ſui ipſius, *l. debitori, 7. C. de pact. l. debitori, 50. D. de fideiuſſ. l. Stichum, 95 §. adiitio, D. de ſolut.*

12 Quamuis ſint illi in patris poteſtate, *l. ſacratiſſimi, 9. D. ad SC. Tertyll. & Nouell. 118. De hered. ab inteſt. venient. c. 1.*

13 *l. ſub conditione, 16. D. de condict. indeb. l. quod in diem, 7. D. de compenſat. l. ſtipulatio iſta, 38. §. inter. De verb. oblig. l. qui promiſit, 48. de condict. indeb.*

14 *Vt in l. is cui, 42. D. de oblig. & action. l. creditores, 10. & ſeq. l. conditionales, 54. & ſeqq. D. de verb. ſignif.*

15 *l. qui balneum, 9. D. qui potior. in pign. hab.*

16 *l. pen in fi. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* Etſi pugnare videtur quod ſcriptum eſt *in l. in poſſeſſionem, 6. eod.* De quorum locorum conciliatione videnda ſunt quæ ſcripſimus in libris Coniecturarum.

17 Nimirum cautio ex alia parte edicti, *vt legat. ſeu fideicom. nom. caueat. d. l. pen. § quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

18 Quia imputari poteſt creditori qui contraxit, cur non ſibi melius & diligentius proſpexerit contrahendo, *l. 3. D. de ſeparat.*

19 Niſi cum maritus dotem alicui ſtipulanti promiſit, *vt in l. quæ dotis, 33. D. ſolut. matr. l. vlt § filiæ, De legat. 2.*

20 *l. ille aut ille, 25 §. 1. l. non aliter, 69 de leg 3. l. ſi alij, 19. D. de vſufr. legat.*

21 Sic dicimus heredem etiam à quo legatum eſt fauorabiliorem eſſe legatario quamuis ſit oneratus, *l. Sempronius, 47. de leg 2. l. Titia teſtamento, 34. §. qui inuita, de legat. 2.*

22 Quod tamen largiorem ſolet recipere interpretationem *l. in teſtamentis, 12. De reg. iur.*

23 *l. Paul Callinico, 27 § Pompeius,* & ibi Bartol. & poſt eum cæteri, *de legat 3.*

24 Nam nec nouum eſt, vt hereditarium æs alienum exiſtimetur, etiam de quo agi non potuit cum defuncto. *l. hereditarium, 7. D. de reb. auctor. iud. poſſid. l. hereditariarum, 40. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO XXIII.

In iudiciis ſit interpretatio pro eo, qui ambigua intentione vſus eſt. In contractibus vero contra eum qui potuit apertius loqui.

CVm quis ambigua intentione vſus eſt, ſeparanda ſunt iudicia à contractibus. In iudiciis ſequimur mentem eius qui ambiguam orationem protulit. [1] In contractibus contra fit interpretatio in odiũ illius, qui potuit legem apertius dicere. [2] *Ita Senatus* in cauſa Antonij Chardon & fratrum, contra Petrũ Ludouicum de Lallee, 19. Mart. 1596.

1 *l. ſi quis intentione, 66.* vbi ſcripſi in Rationalibus, *D. de iudic.* iunct. *l. ſolemus, 61. eod. tit. l. inter ſtipulantem, 83 §. 1. D. de verb. oblig.*

2 *Iuxta l. veteribus, 39. D. de pact. l. Labeo ſcripſit, 21. D. de contr. empt.*

[DEFINITIO XXIV.

VIr quidam nobilis vxori ſuæ heredi inſtitutæ ſubſtituerat ſi ea ſine liberis naturalibus & legitimis moreretur, adfinis ſui filium maſculum ſecundogenitum & ſecundogeniti liberos maſculos ſecundum ordinem genituræ, ita vt qui primogenitus eſſet præferretur. Quòd ſi ſecundogenitum decedere contingeret ſine maſculis, ipſorum etiam maſculos ſine maſculis ſubſtituerat nominatim cognatum ſuum Titium eiuſque maſculos naturales & legitimos: ſuſceperat adfinis ex concubina filium naturalem & illegitimum, nec vnquam poſtea legitimatum. Deinde ex iuſtis nuptiis alium filium, qui iá ipſo teſtamenti tempore natus erat. Alium præterea nullum. Cùm vxor poſtea ſine liberis deceſſiſſet, petebat pater bona omnia ex fideicommiſſo tanquam legitimus adminiſtrator filij ſui naturalis, & legitimi. Et quidem eo colore quaſi filius ille primogenitus etiam ſecundogenitus dici poſſet, cum alius ſecundogenitus nullus eſſet. Petitionem quidem illam fideicommiſſi præmaturam eſſe conſtabat, cùm eo tempore in eo ſtatu eſſet pater, vt alium filium & legitimum & ſecundogenitum ſperare poſſet. Verùm eodem nullis aliis ſuſceptis liberis poſtea defuncto, filium qui eãdem litem ſuo nomine perſequebatur: Viſum eſt nihilo magis audiendum eſſe, quòd fieri nullo modo poterat, vt qui erat primogenitus, ob id ſolùm quod erat vnicus, etiam ſecundogenitus diceretur. Non enim ſicut idem poteſt & primus eſſe & vltimus, [2] ita fieri queat vt & primus ſit & ſecundus. Secundi enim appellatio dicit ordinem ad primum, non etiam Primi ad Secundum, aut vltimi ad Primum. [3] Neque voluntas teſtatoris refragari videbatur quaſi affinis ſui familiam, Titij vltimo loco ſubſtituti familiæ prætuliſſet. [4] Nam ex verbis ipſis teſtamenti apparebat non vniuerſam affinis familiã cognato prælatam, ſed eum ſolum qui in ea ſecundus naſceretur. [5] Quo deficiente non ad primogenitum redierat, ſed Titium cognatum cæteris omnibus prætulerat. [6] Quare ad rem non pertinebat quod obiiciebatur in fideicommiſſis, vtcunque precaria voluntas quæreretur, coniecturam admitti poſſe, [7] cùm in tam aperta teſtatoris volũtate verbis clariſſimis expreſſa nullus cõiecturis locus relinqueretur. [8] *Ita Senatus* 7. Id. Mart. 1612. pro D. de Rochefort, cõtra D. de Romagnieu.

1 *Vt in l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici. D. de iur. fiſc.*

2 *l. qui duos 9. De reb. dub. l. 2 §. legitima D. de ſuis & legit.*

3 Quia vltimus eſt non quem alius præcedit, ſed quem nemo ſequitur, *dict. legibus.*

4 *arg. l. Publius 36. §. 1 de condic. & demonſtr.*

5 Habita ſcilicet affectione non tam ad perſonã quæ tum erat incerta & incognita, quàm ad gradum, vt ſecundi familiã augeret facultatibus, cùm ſciret bona patris omnia ex antiquis familiæ teſtamentis & ſubſtitutionibus ad eum ſolũ qui maior natu eſſet, peruentura. Is enim plerunque nobilium ſic teſtantium animus eſt.

6 Vt primus qui per vocationem ſecundogeniti excluſus fuerat ſemper maneret excluſus.

7 *L. cùm proponebatur 64. de leg. 2.*

8 *L. ille 23 §. 1. de leg. 3.*

DEFINITIO XXV.

ILla hæſitatio ſupererat, An actor qui tanquã Primus admitti non poterat admittendus eſſet ex ipſis etiam verbis tãquam ſecundus, cùm ab alio fratre, quamuis naturali tantùm & illegitimo anteuerteretur. Etſi enim probabile non erat de illegitimis quoque ſenſiſſe nobilem teſtatorem, [1] qui in cæteris omnibus teſtamenti partibus ſolos legitimos in cõditione & diſpoſitione poſuerat, [2] vt is ſolus per fideicommiſſum vocatus videretur, qui & ſecundus & legitimè natus eſſet. Nihil tamen vetabat ideo teſtatorem ſecundum vocaſſe non primum, quòd ſciret illegitimum eum eſſe qui primus erat ſtirps, legitimum verò illum qui ſecundus. Nec enim ſecundum ex legitimis ſubſtituerat, ſed ſecundogenitum ſimpliciter, [3] quem etiamſi legitimũ dixiſſet, eadem nihilominus interpretatio retineri poſſet. [4] Verùm

in

in contrarium mouebat ratio illa, quod ſecundum hanc ſententiam dicendum eſſet, ſi duo filij legitimi ex eo patre ſuſcepti fuiſſent fore vt qui ex iis ſecundogenitus eſſet, admitti tamen nunquam poſſet, quaſi tertio non ſecundo loco genitus, ſi naturalis & illegitimus pro primo computandus eſſet: quod tamen neque teſtamenti verbis neque teſtatoris voluntati conueniebat, [5]qui proculdubio ſicuti de ſolo legitimo ſenſerat, ita & de ſolo illo qui ex legitimis ſecundogenitus eſſet: [6] Accedebat, quod cùm teſtamenti tempore iam natus eſſet primus maſculus legitimus, ob idque cognitus teſtatori, nullam tamen eius mentionem teſtator nominatim fecerat, facturus veriſimiliter ſi de illo ipſo vocando cogitaſſet.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cùm ex qualitate & dignitate patrisfamilias æſtimandum ſit de qualibus liberis ſenſerit, & an etiam de naturalibus, *l. ex facto 17. § ſi quis rogatus, vbi* Gloſ. Bart. & alij *D. ad SC. Trebell.*

2 Nam ex aliis partibus teſtamenti aliæ declarantur, *vulg. l. qui filiabus 14. de legat. 1. l. quæſitum 12. §. antepenul. De inſtruct. & inſtrum. legat.*

3 Sub nomine tamen filij quod eſt nomen non tantùm naturale, ſed etiam ciuile, *l. filium 6. De his qui ſui vel alien. iur. ſunt.*

4 Aliud enim eſt, ſecundum filium eſſe legitimum, Aliud verò filium legitimum eſſe ſecundum legitimorum.

5 Ergo admitti nullo modo poterat, *l. ſi ancillæ 63. de leg. 1.*

6 Vt coniuncta coniunctim intelligatur non diuiſim, nec fiat diuiſio iuris & voluntatis, vt in *l. eum qui 18. in fin. D. de his quæ vt indign.*

7 Qui enim cogniti ſunt & prædilecti ſolent nominatim vocari, *l. omnia 32. alias l. cum ita §. in fideicommiſſo de leg. 2.*]

TIT. XX.

SI OMISS. SIT CAVS. teſtam.

DEFINITIO I.

Qui poſſedit hereditatem pure ab inteſtato ignorans teſtamentum, poteſt adire poſtea ex teſtamento, adeoque cum beneficio inuentarij.

QVI heredem ſe inſtitutum ignorat, ſi tanquam ab inteſtato poſſideat hereditatem, non prohibetur heres eſſe ex teſtamento, ſiue pure, (neque enim ſucceſſionem teſtamentariam repudiaſſe videri poteſt, quam ignorauit ſibi competere[1]) ſiue cum beneficio legis & inuentarij, ſi id malit. [2] Nam quid ſi teſtamento legata multa relicta ſint, quæ ab inteſtato nulla debuiſſet? [3] Non poteſt videri in fraudem edicti prætoris quicquam feciſſe, ideoque nec legis beneficio indignus eſt: [4] ſed ita tamen ſi intra legitima tempora à die quo teſtamenti notitiam habuit computanda inuentarium facere cœperit & perfecerit. [5] At ſi ſciens teſtamentum, heredem ſe dicat ab inteſtato, nec ſtatim imploret beneficium legis, vix eſt, vt id quandocunque poſtea imploranti illi debeat indulgeri, quaſi fraudãdi animum habuiſſe videatur, qui hereditarias res per tam longum tempus retinuerit, ac pro arbitrio tractauerit. [6] Cauere namque debet, qui beneficium legis ſibi ſaluum eſſe vult, vti ne quid attingat hereditariũ, priuſquam inuentarium confectum ſit. [7] Itaque ſi contra fecerit, ſtatim conueniri ex edicto poteſt à creditoribus & legatariis, [8] licet in eo, qui nihil hereditarium poſſidet, ſola teſtamenti ſcientia, adeoque ſubſecuta ex teſtamento aditio beneficium inuentarij non excludat, quamdiu deſcribendi eius facultatem tempora largiuntur. *Ita in Senatu* ex tempore tractatum pro vxore procuratoris Puppinel, contra N. Ioannem de Fardel, 11. Calend. Septembr. 1592.

1 *l. mater decedens, 19. D. de inoff. teſtam. l. nec is, 17. §. 1. l. illud 77. D. de acquir. hered.*

2 Nemo enim beneficio legis priuandus eſt ſine cauſa, *l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Probabilis eſt hæc ignorantia & ideo digna, cui ſuccurratur: nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, *l. de ætate. 11. §. ex cauſa. de interrogat. in iur. faciend. l. ſi quis mihi, 25. §. quid ſi mandauit. C. de acq. hered.*

4 Quo alioqui indignus eſſet is, qui contra legem ipſam committeret, *l. auxilium, 37. in fin. D. de minor.* Ne leges ludibrio eſſe videantur, *l. vlt. ante fin. C. de bon. quæ liber.*

5 Nam ex eo tempore incipit poſſe ei imputari, ſi beneficium legis non imploraverit, cum tempus conficiendi inuentarij incipiat currere ab adita hereditate.

6 Inducit enim ea res puram aditionem, quæ poſtea non poteſt admittere beneficium legis & inuentarij, niſi creditores & legatarij, quibus cœpit eſſe in ſolidum obligatus, deferant conditionem, *l. cum hereditate, 55. de acquir. hered.*

7 *l. duo fratres, 78. in fin. eod. tit.* Nam & heres pure ſit, etiam qui nihil attingit hereditarium, ſi modo quid attingat quaſi hereditarium, *lege ſi quis extraneus, 21. §. 1. iunct. l. cum bonis, 86. eod. tit.*

8 *l. 1. & tot. tit. ſi quis omiſſ. cauſ. teſt. D. & C.*

[TIT. XXI.

DE HIS QVÆ POEN. nomin.

DEFINITIO I.

CONTINGIT aliquãdo vt hereditatem vni datã teſtator pœnæ nomine adimat, [1] ſed aliter atque aliter. Nam ſi ſic adimat vt eam in alium non transferat, nullius momenti ademptio eſt propter iuris regulam quę hæreditatem adimi poſſe negat. [2] Niſi præterea illud concurrat vt heredem indignum teſtator dixerit, quo caſu vadit hereditas ad fiſcum tanquam ablata indigno, [3] ſi non appareat in fauorem ſuccedentium ab inteſtato ita dixiſſe teſtatorem: [4] quod in dubio non præſumetur, [5] ſi autem ſic adimatur hereditas, vt in alium transferatur, valet ademptio, ita demum ſi valeat etiam tranſlatio. [6] Et quidem iure dilecto ſi collata ſit ademptio in id tempus quo nondum acquiſita ſit hereditas. [7] Alioqui neceſſe eſt vt flectatur ad fideicommiſſum, tum quoque cum facta eſt verbis directis, [8] quoniã fieri nequit vt deſinat heres eſſe qui ſemel fuit, [9] an autem collata ſit ademptio in tempus iam acquiſitæ vel nondum acquiſitæ hæreditatis, ex modi & condicionis differentia dignoſcendum eſt. Condicio enim ſemper præcedit acquiſitionem quam & ſuſpendit. Modus autem quia non ſuſpendit ſequi ſolet, [10] niſi appareat de contraria teſtatoris voluntate, quo caſu condicio erit non modus. [11] Ideoque impleri debebit ante omnia, [12] nec ſufficiet hoc caſu ſatisdatio de modo implendo, quæ aliàs vt neceſſaria ita ſufficiẽs eſt. [13] Sed vel implenda erit præcisè condicio, ſi in faciendo conſiſtat. Si vero in non faciendo implorandum erit auxilium cautionis Mucianæ [14] dum talis condicio ſit quæ non alterius quàm cui iniuncta eſt morte ſine malo omine impleri poſſit. [15] Cautio

enim de implendo modo, licèt proximè accedat ad Mucianam; dissimilis tamen est, [16] in eo maximè quod de modo implendo cauendum est heredi non ei cuius gratia modus adiectus est,[17] cui tamen etiam actionem Iustinianus tandem dedit. [18] Muciana autem cautio ei præstanda est ad quem iure ciuili deficiente conditione legatum aut hereditas peruenire ex testamento deberet, [19] adeoque si nostris credimus legitimis heredibus ab intestato quoque successuris. [20] *Ita in Senatu tractatum fuit*, mense Iulij, 1612.

1 *L.vnic C.hoc tit.* quæ non solum de legatis loquitur, vt *tit.ff.de admin.legat.* sed etiam de hereditatibus.

2 *L.si ita scriptum* 14.*§ regula.De liber.& post.* Sane interdum hereditas non tam adempta,quàm nec data intelligitur. *l.1.§ pen.De his quæ in test.delent.l.si ita* 14.*de leg.*1. Et heres institutus non tam pro exheredato, quàm pro non instituto. Castr. *in l.Seius* 27.*D.ad leg Falcid.*

3 *tot.tit De his quæ vt indign.D.& C.*

4 Bart.Bald.Castr. & alij ad *l.hereditas* 4.*C.de his quib.vt indign.*

5 *Arg.l.vlt.D.de his quæ in testam.delent.*

6 Alioqui videretur hereditas adempta heredi à seipso, quod fieri non potest.Bart. *in l.paterfamilias* 40.*D.de her.inst.& in l.vxorem* 41.*§.heres de leg.*3.Et in eo alia est ratio hereditatis,alia legatorum,quorum scilicet ademptio valet,quamuis translatio non valeat,*l.licet transferam* 10.*De adim.leg.*

7 Puta si quis institutus sit heres sub modo implèdo post aditionem.Nam si sit institutus sub conditione & in defectũ conditionis verius est priori instituto, non tam aliis adempta hereditatem quàm nec datam,vt iam dixi.

8 Ex Bart.Bald.Castr.& aliis, vbi suprà, maximè ad *d.l.hereditas.*Crauet.*cons.*1.*nu* 6.

9 *L.ei qui soluendo* 88.*D.de her.inst. l.ait prætor.§.sed quod Papinianus D.de minor.* Extra casum *l.ex facto* 43.*§.vlt.de vulg. subst.*

10 Bart.& alij in *l.quibus diebus* 40.*§.vlt. De cond.& dem.*

11 Francisc.Mantic.*li.*10.*de coniect.vlt.vol.tit.*5.*nu.*15.vbi alios citat.

12 Ex natura conditionis,*l.Thais* 41.*§. Stichus ff. de fid. libert.l.facta* 63.*§.si sub conditione D.ad SC.Trebell.*

13 *d.l.quibus diebus§.vlt.l.si tibi* 19.*de leg.*3.*l. cum in testamento* 48 *de fideic.libert.*

14 *l.Mucianæ* 7.*D.de cond.& demonstr.*

15 *l.cùm tale* 72.*in pr.& §.*1.*& leg.seq.l.pater* 101.*§.socrus.l.si ita* 103.*l.hoc genus* 106.*eod.tit.*

16 Bald.*in d.l.hereditas.*

17 *d.l.si tibi.& d.l.cùm in testamento.*

18 *In l.*2.*C.de his quæ sub mod.*

19 *l.is cui* 18.*D.de cond.& demonstr.quam sic intelligo ex l.*4.*§.vlt.D.de cond.instit.*iunct.*l.mulier.*20.*in pr.§.*1.*eod. Iunge l.heres meus* 79.*§ qui post Mucianam de cond.& dem.*

20 Ita Bart.*ad d.l.is cui,Ex nouell.*22.*c.*44 *in fin.* qui tamen locus continet ius nouum & habet specialem rationem. *Iunge Defin.*2.*infr.De his quæ sub modo.* Iul.Clar.*in §.testamentum.q* 69.vbi ait priuationem hereditatis acquisitæ non posse valere iure directo,sed tantum iure fideicommissi. Post Crauet. *cons.*1.*post nu.*3.Francisc.Marc.*q.*843.*&* 845.*part.* Adde Bald.& alios *ad l.vnic.C.hoc tit* Bart.*ad l.liberto.§. si eius de ann. legat.* Eund.Bald.*ad l.ab eo* 9.*in fi.C.de fideic.*vbi aiunt leges quæ dicerent ademptam videri hereditatem per fideicommissum debere intelligi de eo casu, quo testator non expressè prouidisset,quid aliud fieri vellet.Nam & legatum relictum sub cõditione si mulier non nupserit valet dummodo relictum sit alteri,quàm mulieri,& conditio deficit muliere nubente; *l.*1.*C.de indict.vid.toll.* De quo tamen plura vide apud Mantic.*li.*11.*De coniect.vltim.vol.tit.*19.*num.*5.]

TIT. XXII.

DE FIDEICOMMISSIS.

DEFINITIO I.

Liberi in conditione positi non censentur vocati, nisi concurrant plures coniectura.

LIberos in conditione tantum positos,hoc ipso neque institutos,[1] neque directo substitutos [2] videri constat, quoniam vt dici solet conditio nihil disponit. [3] An neque per fideicommissum inuitatos? Mouet quod Præceptoribus nostris placet, nudam voluntatis coniecturam, quæ si iuris rationem inspicias,ad obscuram duntaxat aperti fideicommissi interpretationem prodesse deberet,[4] ad inducendum quoque fideicommissum [5] proficere. [6] Crebrior tamen, vt & verior nostrorum sententia est,ne per fideicommissum quidem vocatos intelligi,tametsi sint ex descendentibus, adeoq; licet testator, aut ad plures substitutionum gradus digressus sit, aut masculos solos in conditione posuerit, aut bonorum suorum alienationem expressim prohibuerit.Sed si omnes eæ circumstantiæ,aut ex omnibus plures in eadem facti specie concurrãt, magis communiter probatum est, [7] inuita iurisprudentia, [8] vt fideicommissum liberis descendentium in conditione positis ex tacita testatoris voluntate relictum videatur: In parentum scilicet portionibus,non in patruorum. [9] quorum ratione sicut nec liberi sunt, ita nec in conditione positi intelliguntur. [10] Nisi cum reale & perpetuum, nec graduale tantum, sed etiam reciprocum fideicommissum factum est,vt puta si testator bona sua perpetuo in familia conseruari iusserit, [11] aut vltimo decedenti in tota hereditate substituerit. [12] Sed & fortissima voluntatis coniectura pro liberis in conditione positis illa esse creditur, si eius, qui in defectum liberorum per fideicommissum vocatus est, liberi ad idem fideicommissum post patrem, siue in vulgarem, siue in fideicommissi casum inuitati proponantur: ne alioqui eueniat, vt deterioris conditionis sint liberi eius, qui prædilectus fuit, & per quos ipsos fideicommissarium quoque excludi testator voluerit. [13] Quæ tamen ratio mihi suspecta est. Nam quo dilectior fuit testatori,qui priore loco,vel institutus vel substitutus extitit,eo difficilius admittendum est, vt duplici fideicommisso, [14] vno præsertim erga proprios liberos, quod multo durius est, obstrictum eum interpretemur. Sane conseruandæ voluntatis fauor facere interdum potest, vt verbis licet deficientibus fideicommissum pro liberis in conditione positis inducamus, [15] vno nimirum illo casu quo defuncti voluntas exitum sortiri aliter non possit: [16] quod euenit, quoties qui in conditione positi sunt substitutos tales excludunt,quibus ab intestato tamẽ præferri nequeant. [17] Cùm enim testatoris voluntas haud dubie illa sit,vt liberi in conditione positi substituto præferantur, [18] prorsus consequens videtur, vt si ab intestato præferri non possint, ex fideicommisso præferendi sint. [19] *Ita Senatus* in causa D.de Chastillon,& Dominarum de Bouuant,& d'Aiguebelette,Prid.Non.Iun.88.

1 *l.Gallus,*29.*§.in omnib.D.de liber.& posth.l.si quis eum,*16.*§.vlt.*D *de vulg & pupill.substit.*

2 Quia directa substitutio, ficut institutio, requirit verba directa & expressa, *l.iubemus,* 29.*C.de testam.l.verbis ciuilibus,* 7.*cum ibi not.* De *vulg.& pupill.*

3 *l.si quis sub conditione,* 8 *D.si quis omiss.caus.testam.l.*1.*D. de pen.legat.l.*1.*§.item si ita,* D.*ad leg.falcid. L.cum sine.*19. *l.si penum.*24.*D.quand.dies legat.ced.*

4 *l.pen.de leg.*1.*l.fideicommissa,*11 *§.item si quis,de leg.*3.*l.heredes mei* 57.*§.cum ita,ad SC.Trebell.*

5 Quod tamen nunquam potest induci sine verbis idoneis,aut sine Imperatorum rescripto,*l.unum ex familia,*67 *§.si omissa,& §.vlt.de leg.*2.*l.ex facto,* 17.*in princ. l.qui filium,* 74.*ad SC.Trebell.*

6 *Ex l.cum proponebatur,* 64.*de leg.*2. de cuius tamen sententia

tentia vide quæ scripsi *in Err. 3. Decad. 26. De error. pragmat.* Adde *l. quidam. 46 D. de hered. instit.*

7 Rip. *ad l. Centurio, num. 162. & seq. de vulg.* Iul. Clar. *in §. testamentum, quæstion. 78. & seqq.* Crauet. *cons. 62. numer. 8. & 9.* Hieronym. Zanchus *in repetit. d. §. cum ita, part. 7. num. 44. & seqq.* vsque ad 84. Boer. *decis. 155.*

8 Nam certe ratio iuris repugnat, vt probaui pluribus *Decad. 26. fere per tot. ex l. heredes mei, §. cum ita, ad SC. Trebell.* vbi erant positi in conditione liberi, & testator digressus erat ad plures gradus substitutionum. Nec ideo tamen censentur vocati. Adde *l. 1. Cod. de pact. l. ex facto. 17. § si quis rogatus, ad SC. Treb. l. 6. §. cum autem, C. de instit. & substit. l. filiusfamilias, 114. §. cum quis erit, de leg. 1.* Guid. Pap. *quæst. 39. cum annot.*

9 Paul. Castr. *in d. §. cum quis,* Socin. *in d. § cum ita,* Curt. Iun. *cons. 96. col. pen. & cons. 135.* [Francisc. Mantic. *lib. 11. De coniect. vlt. vol. tit. 3. num. vlt.* vbi multos citat.]

10 Non enim sunt positi in conditione, nisi sub nomine liberorum. Ergo non nisi tanquam liberi. Ergo ratione parentum duntaxat non patruorum, quomodo Ruin. & Crauett. argumentantur citati à supradictis. Iunge *Def. 23. num. 7. infr.*

11 Gloss. *in l. pen. §. instituto* in verb *filiis fratris, de leg. 2.* Late Socin. *cons. 249. lib. 2.* Ias. *cons. 108. lib. 4.* Intellige tamen, vt hoc casu inducatur fideicommissum reciprocum in casum contrauentionis tantum, nisi verba aliud suadeant. Idem Socin. *cons. 227. li. 2.* Dec. *cons. 377.*] Rursum sic intellige vt hoc casu liberi positi in conditione etiam cum qualitate masculinitatis non ideo sint vocati, si in casum contrauentionis alius substitutus datus sit. Maximè verò si in illa clausula fidei commissi condicionalis in casum contrauentionis liberi masculi non sint positi in condicione. Nam etsi postea, & in alia clausula præsertim quæ sit posterior iidem liberi positi sint in condicione, debent intelligi positi in casum contrarium non contrauentionis, id est, non liberi contrauenientium, sed liberi non contrauenientium, vt vna clausula recipiat interpretationem ex alia, ne secum pugnent. Expressa enim prouisio facit cessare tacitam, *l. 4. §. 1. l. cùm ex filio 39. §. 1. de vulg. & pupill. subst. cum l. seq. §. qui patrem. eod.* Et sanè non est verisimile testatorē in casum cōtrauētionis & alienationis factæ ab heredesubstituturū ei fuisse fratres aut alios quoslibet exclusis filiis alienātis, si in eo fideicōmisso filios patri alienanti substitutos voluisset. Quid enim peccarunt liberi eius qui alienauit? præsertim qui nec patri contradicere potuerunt, *arg. l. 1. §. quæ onerandæ D. quar. rer. act. non det. l. pen. De furt.* Qui ergo emerit consentientibus iis omnibus qui in casum alienationis fuerunt substituti tutus erit nec controuersiam pati poterit à liberis alienantis, si patri sint superstites, quamuis in condicione positi sint in aliis partibus testamenti, adeoque si voles in appositione, quia non in hunc casum, aut positi in condicione aut vocati dici possunt, *l. nihil 120. §. 1 de leg 1. l. quoties 11. C. de fideic.* Ita tractatum sæpius. Idem est si testator prohibuerit inter heredes diuisionem bonorum & adiecerit, vt si quis ex heredibus contrà faceret, eius portio ad coheredes in communione manentes peruueniret. Nam neque liberi diuidentis hoc casu succedent ex fideicommisso non solùm viuo patre sed nec eo mortuo: cùm pater in hunc casum alios habeat substitutos, scilicet coheredes suos. Idque multo certius obtinet, si ponas eosdem coheredes mutuo fideicommisso inuicem post mortem substitutos, nec in eo fideicommisso positos fuisse præmorientis liberos in condicione. Nec enim condicio illa tacita, *si sine liberis* in fideicommisso quod à transuersali relictum sit subintelligitur. Bart. Socin. & alij ad *l. cum duus 102. De cond. & demonstr.*]

12 Quo etiam casu inducitur fideicommissum reciprocum, *leg. Titia Seio 87. §. Seia libertis, de leg. 2. Not. ad dict. §. cum ita.*

13 Causa enim proxima magis influit quam remota, & proximior censetur dilectior. *Not. in l. Publius, 36. §. 1. de cond. & demonstr.* Crauet. *cons. 10.*

14 *argum. leg. Titia cum testamento, 34. §. qui inuita, de legat. secund.*

15 Quia minuit obseruantiam parentibus per liberos debitam, *l. nec ei, 17. §. pen. de adopt. l. cum oporteat, vers. etenim,* ibi, *vel ad fratres suos, C. de bon. quæ liber.*

16 Voluntas enim testatoris semper adiuuanda est, vt exitum sortiatur, *l. si quando, 109. de leg. 1.*

17 Puta si testator alicui substituerit filias proprias, si decedat sine masculis. Nam ab intestato masculi filiabus præferri non possent, *l. 4. C. de liber. præt.*

18 *l. cum pater, 17. §. volo, de leg. 2. l. ex facto, 17. §. si quis rogatus, 1. ad SC. Trebell.*

19 Alioqui conditio nihil operaretur.

DEFINITIO II.

Liberi etiam in duplici conditione positi & grauati non censentur vocati, nisi aliæ adsint coniecturæ, quamuis sint ex descendentibus.

SI testator ipse scripserit: *Filius meus heres esto, si sine liberis decesserit, aut eius liberi sine liberis, omnē hereditatem meam ad Sempronium peruenire volo:* difficilior quæstio est, an liberis & ex ordine nepotibus in conditione positis id fideicommissum debeatur? Fere enim est, vt rogati & consequenter in necessarium antecedens vocati videantur.[1] Sed & verius & receptius est, sub duplici conditione fideicommissum Sempronio datum potius, quam filij instituti liberos, nepotesve rogatos vocatosque intelligi, siue à filio diserte & nominatim, siue simpliciter fideicōmissum relictum sit.[2] Quin nec aliud erit, tametsi nepotes ipsi nominatim grauati proponantur,[3] licet sint etiam ex descendentibus: quandoquidem & ab intestati quoque successoribus fideicommissum relinqui potest:[4] sicut & ab instituti extranei heredibus quibuscunque.[5] Si tamen aliquot adsint voluntatis coniecturæ ex iis, quas proximo Senatusconsulto retulimus, nostrorum errori cōsentaneum est, vt multo facilius nepotes, saltem qui expressim rogati sunt, tacite vocati intelligantur.[6] *Ita Senatus* in causa suprascripta.

1 Et ita Bart. sentit, *ad l. centurio, vers. quæro vlterius, quid si testator, De vulg. & pup. substit. ex l. Titia Seio, 87. §. Seia libertis, de leg. 2. l. denique. §. interdum, de pecul. legat.* Imol. *in l. filiusfamilias, §. cum quis, de leg. 1.* vbi etiam Cuman. Petr. Anch. *in c. si pater, de testam. in 6.* Corn. *in l. ab eo, 9. C. de fideicom.* Bertr. *cons. 23. col. 2. lib. 2.* Lancel. *ad d. l. centurio, num. 458.* Rip. *ibid. nu. 166.* Socin. qui communem dicit. *cons. 249. col. 5. lib. 2.* Crauet. *cons. 130. nu. 3. & 4.* & latius *in l. cum filiofamilias, nu. 67. de leg. 1.* Guid. Pap. *qu. 39* Boer. *qu. 155. part. 1.*

2 Ita Ias. *in d. l. centurio, nu 59. & seq.* vbi respondet ad duo fundamenta Bartoli, Rip. ibid. *num. 66. & seqq.* Maximè inquit, si dictio masculinitatis non sit repetita in conditione liberorum. Et ita septies consuluisse Alex. & contrariā Bartoli opinionem damnatam esse in scholis, & reiectam à palatiis, Dec. *cons. 287. & cons. 422 nu. 2.* Paris. cōs. *86. nu. 13.* Bald. & cæteri *ad d. l. ab eo,* Iul. Clar. post Didac. Couar. *in §. testamentum quæst. 78* ibi. *Sed quicquid dicant.*

3 Ex Ias & aliis supra citatis.

4 *l. conficiuntur, 8 vers. sed ideo,* iunct. *l. 3 D. de iur. codic.* [Si ergo talis sit is qui in conditione positus & grauatus est vt nō potuerit grauari ab intestato aliud dicendum erit, quia hic cessat ratio Iasonis & aliorum.]

5 *l. si fuerit. 5. §. 1. & l. seq. de leg 3. l. si quis in testamento, 15. in fin D de liber. legat.*

6 Et hoc demum casu procedere potest opinio Iul. Clari, *in d. vers. sed quicquid dicant.* Vbi distinguit, an, cum liberi positi sunt in duplici conditione, fideicommissum relictum sit à primo instituto, an à nepotibus, an simpliciter, vt primo casu itemque tertio positi in conditione nullo modo sint in dispositione. Secundo vero secus si positi in conditione sint ex descendentibus, maxime vero, inquit, si vltra grauamen concurrat alia quoque, quantumlibet leuis coniectura.

DEFINITIO III.

Superexistentia liberorum non extinguit fideicommissum reale, cum testator habuit respectum ad defectum masculorum, & voluit bona sua conseruari in familia.

FIdeicommissi sub ea conditione relicti, *si heres institutus sine liberis decesserit,* deficit quidē conditio, si heredi rogato superfuerint, cuiuscunque gradus & sexus liberi,[1] etiam ex filia prædefuncta,[2] licet parenti heredes non extiterint,[3] adeoque postmodū sine liberis decesserint, viuo adhuc eo, qui fuerat substitutus.[4] Sed id non est perpetuum. Quid enim si ex aliis testamenti partibus appareat, eam fuisse testatoris voluntatem, vti ne bona sua ad extraneos

Source : BIU Cujas

heredes vnquam peruenirent?[1] Quidni poſt mortem liberorum omnium admittamus ſubſtitutum, qui ſit ex familia & agnatione? [6] Quid item ſi teſtator liberos in conditione poſuerit, non tam vt iis exiſtentibus ſubſtitutum excluderet, quod in dubio voluiſſe credendus eſt, [7] quam vt iis deficientibus ſubſtitutũ inuitaret? Placet videri extitiſſe conditionem fideicommiſſi morientibus quandocunque ſine prole liberis, quos in prima aut ſecunda cõditione teſtator poſuerat, quoties habuit ille reſpectum, quomodo noſtri loquuntur, ad defectum liberorum, [8] quaſi reali perpetuoque facto fideicommiſſo in id vſque tempus extendendo, quo liberi amplius nulli ſuperſint. [9] Quod tum maximè obtinet, cum teſtator bona ſua in familia conſeruari iuſſit, ob eamque rem digreſſus eſt ad plures gradus ſubſtitutionum, [10] & quod eſt conſequens, maſculos ſemper quantumuis remotos fœminis etiam proximioribus prætulit. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l.cum pater,77.§.volo.de leg.2. l.ex facto* 17. *§.ſi quis rogatus* 1.*ad SC.Trebell.l.non eſt ſine liberis,*148.*de verb.ſignif.*

2 *l.*1.C.*de cond.inſert.*

3 *l.filiusfamilias* 114.*§.cum quis erit,de legat.*1.

4 Quia vbi ſemel conditio defecit, non eſt curãdum, quid de liberis contingat. Oldrad.*conſ.*21.incip.*Thema tale eſt.*

5 Paul.Caſtr. *conſ.*342. incip. *quia ex allegationibus, col.*2. *circ.med.lib.*1. Curt.ſen.*conſ.*12.*col.*7. Crauet.*conſ.*326.*n.*16.

6 Quaſi videatur hoc caſu fideicommiſſum familiæ relictum,*arg.l.pen.§.matre, de leg.*2.*l.pater* 38 *§.quindecim, de leg.*2. vide tamen *l.cum pater,*77.*§.cum inter.de leg.*2.

7 *d.§.volo,d §.cum quis erit.& ſimilib.*

8 Alex.*conſ.*43.*col.*3.*verſ.præterea poſito,libr.*3. *&* conſ 101.2. *dub.lib.*7. Socin.*in l.ſolemus,in fi.de cond.& demonſt.* Dec.*conſ.* 480.*col.*3.*conſ.*185.*&* 294.*col.*3.*&* 4.*conſ.*236.*col.*2. Crauet.*conſ.* 326.*nu.*16.

9 Poſſunt enim fideicommiſſa extendi ex ratione iuris in infinitum, niſi quæ ex alienationis prohibitione inducuntur, de quibus in *Nouell.* 159. *vt reſtit. fideic. vſque ad quart grad. conſiſt.*

10 Quo caſu videntur omnes grauati ſucceſſiue, Socin. *conſ.*12.*col penult.conſ.*43.*&* 57.*vol.*3. Dec.*conſ.*38. Pariſ.*conſ.*1.*nu.* 25.28 *&* *ſeq.&* nu 43.*&* *ſeq.li.*3.

11 Adeo vt hoc caſu qualitas maſculinitatis appoſita in vna parte teſtamenti in aliis repetita cenſeatur. Bart.*in l.Titia,* 34.*§.vlt.de leg* 2. Bald.*in l.quemadmodum,§ hæc verba,D.ad leg. Aquil.* Idem Bald.*in l.ciuile.de legib.* quia familia non poteſt conſeruari per fœminas,*l pronunciatio,*195.*§.fin.de verb.ſignific.* Guid.Pap *q.*488.*&* *conſ.*87.*verſ.& hoc demonſtrant.* Alex.*col.*2. *li.*2.*&* *conſ.*162.*col.*1.*&* 275.*col.*2.*&* *ſi li.*4. Dec.*conſ.*15 *&* *conſ.* 270.*col.*2.*verſ.quinto ad idem,&* *conſ.*370.*verſ.ſimiliter, &* *conſ.* 480.*&* *conſ.*495 *&* 574.

DEFINITIO IV.

Ex alienationis prohibitione inducitur fideicommiſſum fauore illorum, qui ſunt de familia, ſed aliquando purum, aliquando conditionale.

PRohibitio alienationis extra familiam, vt bona perpetuo in familia conſeruentur, fideicommiſſum inducere quidem ſolet, ſed non niſi conditionale, ſi alienatio extra familiam facta erit, & vt aiunt, in caſum contrauentionis. [1] Extitiſſe autem conditio videbitur, ſi extraneus heres inſtitutus ſit, [2] non item ſi ex cauſa ſucceſſionis inteſtati bona teſtatoris ad cognatum, qui de familia non ſit, peruenerint, [3] propterea quod in inſtitutionibus factum teſtantis, in inteſtati ſucceſſione ſola legis poteſtas verſatur. [4] Cæterum ſi ad certas perſonas certoſve caſus ea prohibitio reſtricta ſit, cauendum erit, ne per largiorem, quam par ſit, interpretationem conditiones ſuas egrediatur prohibitio, [5] non quod odioſa videri debeat, quæ familiæ conſeruandæ fauorem præ ſe fert, [6] maximè ſi nobilem proponas familiam, aut etiam illuſtrem, cuius facultates integras conſeruari publicè quoque intereſt, [7] ſed quia defunctorum voluntates quantumcunque fauorabiles ita adiuuandæ ſint per interpretationem, vt tamen nunquam ſuppleantur, [8] ne teſtatoris rem tractantes ipſo liberaliores videamur. [9] At ſi quis bona ſua perpetuo in familia conſeruari diſertis verbis iuſſerit, aut quod idẽ eſt extra familiam alienari prohibuerit, [10] addita prohibitionis ratione, conceptaque in hęc verba, *quia volo bona mea perpetuo in familia remanere*, magis eſt, vt inter eos omnes, qui ſunt ex familia, ſeruato proximitatis ordine, graduſque prærogatiua, fideicommiſsũ reale, [11] & perpetuum, nec tantum graduale, ſed etiã reciprocum relictum videatur: [12] cui locus fieri debeat, quoties alioqui euenturum ſit, vt ad extraneum, licet non niſi per viam ſucceſſionis legitimæ [13] bona deuoluantur. [14] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Socin.*conſ.*227.*li.*2 Dec.*conſ.*377.

2 *l.pater,*38 *§.Iulius Agrippa,& §.quindecim,de leg.*3.

3 *l.cum pater,*77.*§.cum inter,de leg* 2. Dec. *conſ.*218 *num.*14. *& ſeq.& conſ.*377.*nu.*4. Alex.*in l.qui Romæ §.coheredes,de verb. oblig* Bart.*in d.l.pater § filiam, DD.in l.filius familias,* §.*Dui,de legat.*1.

4 *l.verbis legis* 120.*l.lege obtenire,*130.*de verb.ſignif.*

5 Decius elegantер *conſ.* 287. Nunquam enim debet fieri extenſio à perſona ad perſonam, à caſu vero ad caſum non niſi perraro, Not.*in l.Gallus,§.& quid ſi tantum.de lib. & poſth. l.ſi ita ſtipulatus,*126 *§.Chryſogonus, in fi.de verb oblig.*

6 Exiſtimantur enim fauorabilia huiuſmodi fideicõmiſſa, licet alia ſint odioſa. Francisc. Mantic *De coniect.vlt.vol.*

7 *l.*1.*§.ſed etſi ſeruus, De inſpic. ventr.cuſtod part.*

8 Iuriſconſultorum enim eſt interpretari, non ſupplere, *l. commodiſſime,*10.*de liber & poſtum.* Et quoties ſuppletione aliqua opus eſt neceſſarium eſt reſcriptum Imperatoris, vt *in l.* 4.*D.de vulg.& pup ſubſt.l.vlt.C.de poſthum.hered.inſtit. l.vnum ex familia,*67.*§ vlt.de leg.*2.

9 *l.debito.*,59 *in fine principij,l.facta,*63.*§ ſi ſub conditione, ad SC.Trebell.*

10 Dec.*conſ.*287 *num.*6. poſt Bart *in d.l.pater filium § fundum,de leg* 3. Ludou.Roman.*conſ.*457.

11 *l.omnia,alias l.cum ita,§ in fideicommiſſo,de leg.*2.*l.vlt.* vbi Caſtrenſ.& cæteri,*C.de verb ſignif.*

12 Gloſſ *in l pen §.inſtituto,de leg.*2 Socin.*conſ.*249.*li.*2. Ias. *conſ.*105.*li.*4.Dec.*conſ.*377.

13 *d.l pen § matre,de legat.*2.

14 *d.l.pater,§.Iulius Agrippa,& §.quindecim,de leg.*3.

DEFINITIO V.

Vxor inſtituta ex vſufructu, cum proprietas ex die mortis eius alius legata ſit, intelligitur ſcripta ex aſſe, & rogata de hereditate poſt mortem ſuam reſtituenda.

MAritus vxorem in vſufructu ſolo heredem inſtituerat, nullo ei coherede dato: Proprietatẽ vero bonorum omnium ex eo tempore, quo vxor defuncta eſſet, agnatis proximis legauerat. Viſum eſt vxorem ex toto aſſe inſtitutam intelligi, nõ ſecus, ac ſi ex fundo tantum fuiſſet heres ſcripta ſine coherede. [1] Poſteriorem vero ſcripturæ partem, etſi nulla fideicommiſſi verba præ ſe ferret, ſed legati potius, pro fideicommiſſo tamen accipiendam, [2] quaſi rogata muliere, vt hereditatem ipſis cum moreretur, reſtitueret, cum alia ratio nulla ſit cõſeruandæ voluntatis. [3] Quo enim iure fieri queat, vt à fructuario, qui nihil prorſus iuris in proprietate habeat, legetur proprietas? [4] Ex eo præſertim tempore quo vſusfructus fructuarij morte iam ſit finitus? [5] Aut, vt iacente proprietate, nulloque herede; id eſt, domino exiſtẽte vſusfructus nudus ad mulierem pertineat? [6] Aut denique, vt illa vſumfructum habens iure hereditario, nihil præterea ex hereditate obtineat? [7] Inde verò fieri neceſſe eſt, vt in propoſito mulier non cogatur cauere, de bene vtendo fruendo: quoniam ea cautio non ab herede grauato præſtari ſolet, ſed tantum à fructuario. [8] Plane cogetur cauere de ſoluendo fideicommiſſo, cum dies & cõditio venerit, [9] niſi eam cautionem peti teſtator prohibuerit. Remitti enim non ſolum expreſſa voluntate, ſed etiam quocunque

Source : BIU Cujas

cunque voluntatis indicio poteſt. [1] *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1588.

1 *Arg. l. 1. §. ſi ex fundo, l. quoties 9. § ſi duo, l. ſi alterius* 10. D. *de hered. inſtit.*

2 *Arg. l. ſpecies* 15. D. *de aur. & arg. legat.*

3 Sunt enim potius impropriandа verba, quam admittendum, vt nihil operentur, aut vt voluntas deſtruatur, *l. ſi quando* 109. *de le. 1. l. quoties* 12. *De reb. dub. l. ex facto* 17. *in prin. ad SC. Trebell. l. filiusfamilias* 114. *§. vt quis heredem, de leg. 1.*

4 *l. vxor patrui* 20. D. *de legat.* Nemo enim dat, quod non habet, *l. ſi vniuerſæ* 15 vbi Bart. *eod. tit.*

5 *Arg. l. Titio cum morietur* 51. D. *de vſufr. l. vſumfructum* 5. *De vſufr. legat.*

6 Nam ſi inſtitutio facta in vſufructu haberetur hoc caſu pro legato, ſicut haberi ſolet inſtitutio ex re certa, non poſſet eius dies cedere, niſi ab adita hereditate, *l. vnic.* D. *quand. dies vſufr. leg. ced. l. 2. & 3. quand. dies vſufr. leg. ced.* quæ porro adiri nunquam poſſet, nullo herede inſtituto. Solus enim heres hereditatem adire poteſt.

7 Ita namque fieret, vt teſtator decederet pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus, itemque vt ſcinderetur hereditas, quorum neutrum ex iuris ratione fieri poteſt, *l. ius noſtrum* 7. *de reg. iur. l. 1.* De *acq. hered.*

8 *l. ſcire debetis* 7. *C. vt in poſſeſſ. legat.*

9 *l. cum Artemidoram, eod. tit, l. 1. & tot. tit. D. vt legat. ſeu fideic. nom. caueat.*

10 *l. licet* 12. *eod. tit. l. auia* 77. *§. vlt. de cond. & demonſtr.*

DEFINITIO VI.

Fideicommiſſum eſt ante pœnam læſæ maieſtatis, ſed non ideo reſtituitur ante mortem naturalem condemnati.

SI heres de reſtituenda poſt mortem ſuam hereditate rogatus ob crimen læſæ maieſtatis condemnatus ſit, irrogata præter pœnam capitis bonorum quoque omnium publicatione, [1] nullum ex ea condemnatione fit præiudicium fideicommiſſario, cuius vtique potior, quam fiſci cauſa eſſe debet, [2] vt & anteriorum omnium creditorum. [3] Si tamen per cõtumaciam abſit is, qui condemnatus eſt, non prius fideicommiſſi petitio competet, quam naturaliter mortuus probetur, non ſolum propter ſpem reſtitutionis, quæ ante mortem non extinguitur, [4] ſed etiam quod fieri poſſit, vt ante diem fideicommiſſi cedentem moriatur fideicommiſſarius, atque ita fideicommiſſum intercidat. [5] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Patry, 15. Cal. Decemb. 1588.

1 *Ex l. quiſquis 5. & paſ. C. ad leg. Iul. maieſt.*

2 Quia fideicommiſſarius ante pœnam eſt & ante fiſcum, *l. Statius Florus* 48. *§. Cornelio Felici.* D. *de iur. fiſc. l. ex facto* 17. *§. ſi quis rogatus* 2. *ad SC. Trebell.*

3 *l. vnic. C. pœn. fiſcal. credit. præf.*

4 *l. intercidit* 59. *De condict. & demonſtr.*

5 *d. §. Cornelio Felici, l. vxorem* 41. *§. Seium maritum, de leg.* 3.

DEFINITIO VII.

Subſtitutis per fideicommiſſum ſuperuiuentibus & eorũ liberis etiam præmortuorum liberi ex coniectura voluntatis admittuntur.

QVidam fratres tres inſtituerat ex æquis portionibus, &, ſi quis eorum ſine liberis decederet, ſubſtituerat per fideicommiſſum *ſuperuiuentes & eorum liberos.* Vnus ex fratribus ſine liberis deceſſerat poſt agnitam hereditatem, alio fratre ſuperſtite, itemque filio vno alterius fratris præmortui, & nepote ex alio filio præmortuo eiuſdem fratris prædefuncti. Contendẽtibus illis de fideicommiſſo, pronunciauit Senatus fratris prædefuncti filium, non eo minus ad fideicommiſſi partem admittendum, quod non, niſi ſuperuiuentes eorúmque liberi ſubſtituti proponerentur. [1] Ex teſtantis nimirum voluntate, cuius in fideicommiſſis interpretandis præcipua ſemper ratio haberi debet, [2] vt liberi ſubſtituti videantur, non tam *ſuperuiuentium*, quam fratrum, [3] ſub ea prius conditione ſubſtitutorum, ſi ſuperuiuerent, ac ſi ita teſtator ſcripſiſſet, [4] *ſubſtituo fratres meos, ſi tum erunt ſuperſtites, ſin minus, aut ſi fideicommiſſum petere nolẽt, eorum liberos qui tum ſuperſtites erunt.* [5] Liberos enim per ſupradicta verba parentibus in vulgarem caſum ſubſtitutos conſtabat, [6] quo ille vnus vel maxime continetur, ſi ante diem fideicommiſſi cedentem parentes deceſſerint. [7] *Ita Senatus* pro Antonio Chardon, contra Humbertum Chardon, 10. Calendar. Februar. 1585. Iunge Defin. 24. infr.

1 Illa enim dubitandi ratio erat, quod in propoſita ſpecie qui fideicommiſſum petebant, erant liberi prædefunctorum, cum tamen non niſi ſuperſtitum liberi ex teſtamenti verbis vocari viderẽtur. Nec enim dictio, *eorum.* ad alios referri poterat, quam de quibus dictum fuerat in præcedentibus, *l. vlt.* D. *ad SC. Trebell.* Dictum autem fuerat de ſuperſtitibus non prædefunctis.

2 *Arg. l. heredes mei* 57. *§. cum ita*, D. *ad SC. Trebell.* iunct. *l. pen. de legat. 1. l. fideicommiſſa* 11. *§. item ſi quis, de leg. 3. l. cum proponebatur* 64. *de legat. 2.*

3 Sumpto ſcilicet *ſuperuiuentium* nomine in concreto potius, quam in abſtracto, aut quod idem eſt, materialiter, vt loquuntur, non formaliter.

4 Quæ tamen conditio cum tacitè inſit, non facit fideicommiſſum conditionale, quantum ad fratres primo loco ſubſtitutos, cum non poſſit poſt alterius mortem ſubſtitui, niſi qui eo tempore ſuperſtes reperiatur, *l. aliquando*, 107. *de condict. & demonſtr.* nec proinde eſt quod cenſeatur repetita in perſonis liberorum poſt parentes vocatorum.

5 Ita Philip. Corneus. *conſ. 37. vol. 1.*

6 Not. *in l. Gallus* 29. *§. quidam recte*, D. *de liber. & poſthum. l. vt heredibus* 50 *de leg. 2.*

7 *l. Titia Seio* 87. *§. Seia libertis, de leg. 2. l. vxorem* 41. *§. Seium maritum, de leg. 3. l. Scæuola* 76. *ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VIII.

Ius repræſentationis non habet locum poſt fratrum liberos in fideicommiſſis relictis ſub nomine collectiuo, ſicut nec ab inteſtato.

AT quod ad nepotem ex filio præmortuo eiuſdem fratris prædefuncti pertinet, placuit nullum ei ius fideicommiſſi competere, non quod ex ſubſtitutis non eſſet, (liberorum enim nomen non ad nepotes ſolum, ſed etiam ad pronepotes & vlteriorum graduum deſcendentes omnes extenditur, [1]) ſed quia in patrui magni ſucceſſione, de qua cõtendebatur, nec ab inteſtato partem vllã haberet. Neque enim ius illud repræſentationis, quod fratrum filiis inuita vetere iuriſprudentia [2] Iuſtinianus conceſſit, [3] ad vlterioris gradus perſonas porrigitur. [4] Celebris autem nec improbabilis noſtrorũ traditio eſt, quoties ſub nomine collectiuo, quale eſt *liberorum*, complures ad fideicommiſſum vocantur, videri eos non ſimul vocatos, ſed eo ipſo ordine, qui in ſucceſſione inteſtati ſeruaretur: [5] quod ea ſemper, quantum fieri poteſt, accipienda ſit interpretatio, quæ faciat, vt à iuris communis forma teſtantis voluntas minime abhorreat. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. liberorum* 220. *in princip. D. de verb. ſignif.* Dixi *Defin.* 4. *ſupr. de verb. ſignif.*

2 Nam olim aliud erat, cum eſſet incognitum ius repræſentationis, *l. 2. § hæc hereditas, D. de ſuis & legit. l. 3* D. *de legit. hered. l. 9. §. auunculo 6. C. commun. de ſucceſſ.*

3 *Nouell.* 118. *de hered. ab inteſtat. venient.* Vnde ſumpta eſt *Authent. ceſſante, C. de legit. hered.*

4 *Auth. poſt fratres, fratrumque filios, eod. tit. & dict. Nouell.* 118. *de hered. ab inteſt. venient.*

5 *l. vlt.* vbi Caſtr. & cæteri, *C. de verb. ſignif. l. omnia* 32. *aliàs cum ita, § in fideicommiſſo, de leg. 2.*

6 Hoc enim eſt, quod noſtri ſolent dicere teſtatorem intelligi ſe conformare cum iure communi, Not. *in d. l. vlt. C. de verb. ſignif. l. cum pater* 77 *§. pen. de leg. 2. l. heredes mei* 57. *§. vl. ad SC. Treb. l. peto* 69 *§. fratre, de leg. 2.* Iunge *Def.* 10. *infr.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IX.

Si substituti sint superuiuentes, & eorum liberi, non vocantur liberi etiam transuersalium, nisi ordine successiuo post parentes, & in casum vulgarem.

QVamuis placeat, si fratrem eiusve filium quis instituerit aut substituerit, siue vulgariter, siue per fideicommissum, vna cum patre filium admitti debere,[1] aliud tamen visum est in suprascripta specie, cum frater substituisset per fideicommissum *fratres superuiuentes & eorum liberos*. Nimirū vt liberi non coniunctim cum parentibus, sed post eos ordine, vt aiunt, successiuo, & quidem in vulgarem duntaxat casum substituti viderentur:[2] Ideo quod adiecta dictio illa *superuiuentes*, faciat, vt mentionem liberorum fieri necesse fuerit potius ad inuitandos liberos, si parens præmoreretur, aut alia ratione à fideicommisso excluderetur, quam aut superstitis parentis ius concursu liberorum diminueretur,[3] aut vt pater nouo erga proprios liberos fideicōmisso obstringeretur.[4] Atqui, inquies, etiamsi fratres simpliciter substituti fuissent, nō subiecta illa superuiuentium qualitate, non alij tamen substituti viderentur, quam qui die legati cedente supereſſent.[5] Ita est: Sed euenit hoc casu, quod & aliis plerisque, vt expressa noceant, quæ non expressa non nocerent.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia hoc casu nullus est ordo necessitatis, qui faciat, vt debuerit frater instituī ante filium, vt euenit instituto filio & eius liberis, secundum ea, quæ nostri tractant *ad l. Gallus. § quidam recte de liber. & posthum.* Scripsi *in error.* 8. *Decad.* 33. *de error. Pragmat.*

2 Non etiam in casum fideicommissi. *Ex not. in dict. §. quidam recte.* In dubio censenda est substitutio directa, *c. si pater. de testament in 6.*

3 Ne fiat contra voluntatem, si frater interim non habeat totum cui pater totum dedit. *l. verbis 7. de vulg. subst.*

4 Sunt enim fideicommissa ista odiosa, quibus parentes erga proprios liberos obstringuntur, vt dixi *Defin. 1. nu. 15. supr. hoc tit.*

5 *L. cum pater 77. §. hereditatem filius.* iunct. *l. cum quidam 24. de leg. 2.*

6 *L. nonnunquam 52. de condit. & demonstr. l. expressa. de reg. iur.* Vide Dec. *consil. 205.*

DEFINITIO X.

Ad fideicommissum relictum sub nomine collectiuo non admittuntur per ius repræsentationis illi, qui ab intestato non possent admitti.

IN fideicommisso, quod pluribus sub nomine collectiuo relictum est, puta familiæ aut liberorum, non aliter locus est iuri repræsentationis, per quod filius subintret locum patris, quam si is fideicommissum petat, qui eodem repræsentationis iure ab intestato succedere posset.[1] Itaq; cum de patrui magni successione fideicommissaria tractaretur inter fratris filium & alterius fratris nepotem, solus fratris filius ad fideicommissi petitionem admissus est, excluso fratris nepote tanquam remotiore, cum ad remotiores simul vocandos testator voluntatem suam apertè non extendisset,[2] quia nec ab intestato repræsentationis ius vltra fratrum filios porrigitur.[3] *Ita Senatus* pro N. Ioanne du Bois de S. Triuier, 16. Calend. Iul. 1584.

1 Ex iis, quæ notat Paul. Castrens. & post eum cæteri *ad leg. vlt. C. de verb. sign.* Alioqui vt proximior quisque est testatori, ita videtur priore loco inuitatus, *l. omnia 32. alias l. cum ita. §. in fideicommisso. l. pen. to 69. §. fratre de leg. 2.*

2 *Vt in d. §. in fideicommisso. in fin.*

3 *Authent. post fratres fratrum que filios. C. de legit. hered.* & in corpore vnde sumitur, *Nouell. 118. de hered. ab intest. venien.* Iunge *Defin. 8. supr.* Vide Dec. *cons. 1.* & Didac. Couarr. *cap. 38. practic. quæstion.*

DEFINITIO XI.

Non succeditur ex fideicommisso in stirpes, sed in capita, nisi cum succeditur iure repræsentationis.

CVm nepotes ad fideicommissum inuitantur ex propria persona, nō iure repræsentationis, placet in capita eos admitti debere, non in stirpes:[1] qui si ex contrario non nisi repræsentationis iure admitterentur, nō in capita vocandi essent, sed in stirpes.[2] Ius enim repræsentationis illud est, quod primum successionis in stirpes diuidendæ æquitatem induxit, ne plus habeant qui ex alterius capite succedunt, quam habiturus esset is ipse, cuius personam repræsentant.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa. Et rursum in alia inter eosdem collitigatores, Idib. Decemb. 1589.

1 Sicut euenit, cum succeditur ab intestato, *l. 2. §. hæc hereditas. D. de suis & legit.*

2 *§. cum filius. Inst. de hered. quæ ab intest. defer.*

3 *d. §. cum filius. Nouell. 118. de hered. ab intest. venient. l. si duob. 12. de bonor. possess. contr. tabul. l. Papinianus 8. §. quoniam autem quarta. D. de inoff. testam.*

DEFINITIO XII.

In fideicommisso, per quod substituti sunt, qui ex Titio & Sempronia nascentur liberi, nepotes non continentur.

INuitatis ad fideicommissum liberis, qui ex Titio & Sempronia nascerentur, soli primi gradus liberi, non etiam nepotes inuitati videntur. Quia licet liberorum appellatione contineantur,[1] adeoque filiorum,[2] cum de fauore & commodo ipsorum agitur,[3] illud tamē non minus verum quam tritum est, articulo *ex*, non nisi proximam & immediatam causam significari,[4] vt perinde sit, ac si fideicommissum iis duntaxat relictum esset, qui ex Titij & Sempronię corporibus nascerentur: quo casu apertius est vocatos eos videri non posse, qui non ex Titio & Sempronia, sed ex eorum liberis susceptis essent.[5] *Ita Senatus* in eadem causa, 16. Cal. Iul. 1584.

1 *L. liberorum* 220. & ibi Bart. *de verb. sign.*

2 *L. liberorum, in fin. l. filij 84. & l. iusta 201. eod. tit.* DD. post Imol. *in l. Gallus. §. instituens. de liber. & posth.* & alij quos citauimus *Defin. 4. num. 6. supr. de verb. sign.*

3 Vt cum agitur de iis vocandis, secus enim si de grauandis: cum grauamen omne sit odiosum, vt dixi *d. Defin. 4.*

4 *L. eo tempore 50. §. vlt. D. de pecul.*

5 Alia enim sunt corpora Titij & Sempronię, alia vero liberorum ex iis susceptorum. Nec enim naturæ veritas potest istas fictiones admittere, & conditionum verba naturaliter & vere, non ficte ac ciuiliter sunt intelligenda, *l. fideicommissum 76. l. qui heredi 44. l. Mæuius 55. & pass. de condit. & demon.* Scripsi *in err. 9. Decad. 28. de err. Pragmat.*

DEFINITIO XIII.

Fideicommissum, quod quis post mortem suam pluribus præstare iussus est, repræsentare potest in sui præiudicium non in aliorum.

FIdeicommissum à se plurib̄ sub nomine collectiuo post mortem suam relictum, non aliis restituere heres potest ex testatoris voluntate, quam quibus euenientis demum conditionis tempore debeatur, id est, qui moriente herede superstites reperiantur.[1] Itaque si partem quibusdam repræsentauerit, qui postmodum ante ipsum decesserint, non erit ea res fraudi cæteris,[2] quibus totum fideicommissum restituendum est non tam iure accrescēdi, cui regulariter inter fideicommissarios locus nō est,[3] quam quod soli illi sint, qui ad fideicōmissum admitti possint præmortuis iis, qui si essent superstites, simul admitterentur.[4] An ergo fideicommissum, quod ante diem solutum fuerit tanquam indebitum condicetur?

tur?[5] Minimè. Sibi enim imputare debet, qui vltro restituit plenius quam debuisset obsequiũ exhibens voluntati testatoris:[6] sed de suo indemnes fideicommissarios præstare cogendus erit;[7] ex ea nimirũ portione, quam de iisdem bonis siue falcidiæ, siue proprij fideicõmissi iure, siue qua alia ratione deducere potuisset.[8] Quod si facere non possit, fideicommissi persecutio aduersus præmortui heredes, si bona fideicommissa possideant, concedenda erit.[9] Salua iis actione propter euictionem contra heredes illius, qui fideicommissum repræsentauerat, si non liberaliter & donandi animo,[10] sed ex causa onerosa, puta per transactionem, quæ alioqui secuta non fuisset, fideicommissi repræsentatio facta proponatur.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige, licet testamenti adeoque mortis tempore non fuerint concepti, Boer. *quæst.* 12. *num.* 4 post Fulgos & Corn. *ad l. quoties* C. *hoc tit. ex l. si in persona, eod.* aliisque ibi citatis, quos vide *Defin.* 15. *de pact. int. empt. & vendit.* Dubitandi tamẽ causa erat, quia rogatus post mortem suam restituere potest adhuc viuus repræsentare restitutionem, *l. post mortem* 12. *C. hoc tit.* Sed id debet ita intelligi, vt ea restitutio fiat in præiudicium grauati, non aliorum.

2 Text. est *in l. vxorem* 41. *§. Seium maritum. de leg.* 3. *l. filius familias* 11. *§.* Diui 1. *de leg.* 1. cum ibi not. Bart. *in d. l. post mortem.*

3 *L. Lucius* 78. *§. quæ habebat, cum ibi not.* D. *ad SC. Trebell.* Scripsi *in error.* 1. *&* 2. Dec. *ad* 50. *de error. Pragmat.*

4 *L. cum pater* 77. *§. hereditatem filius. de legat.* 2. iunct. *l. cum quidam* 24. *versic. plane si cæteri. eod.*

5 Quomodo solent condici ea, quæ sub conditione debita ante conditionis euentum soluta fuerunt, *l. sub conditione* 16. D. *de condict. indeb.* Dies namque incertus pro conditione est, *l. dies incertus* 75. *de condict. & demonstrat. l. talis scriptura* 30. *§. sed etsi l. si cui* 49. *§. hoc autem legatum de leg.* 1.

6 Ex qua causa non solet conditio competere, *l. fideicommissum* 62. *de condic. indeb. l. cum qui* 21. *§.* 1. D. *de inoffic. testam. l. patrem* 19. *& seq.* D. *quæ in fraud. credit. l.* 5. *§. pen.* D. *de donat. inter vir. & vxor.*

7 Quia nimirum testator fideicommissum reliquerat de suo, vt argumentatur Papin. *in l. ratione* 11. *§. quod vulgo.* D. *ad legem Falcid.*

8 *d. §. quod vulgo. ibi. de suo nimirum quadrante.*

9 Postquã placuit Iustiniano, vt etiam fideicommissorum nomine competat vindicatio aduersus quemlibet possessorẽ, *l.* 1. *l. vlt. §. pen.* C. *commun. de legat.* iunct. *Auth. res quæ. eod. tit. l.* Facit *l. pen.* 69. *§. frater. versic. quod si cautio. de leg.* 2.

10 Nec enim donator tenetur de euictione, nisi sit in dolo, *l.* 1. C. *de iur. dot.* vtplurimum autem donatio facta non videri debet, si fideicommissum sit repræsentatum, *arg. l. cuius per errorem* 53. iunct. *l. donari* 82. *de reg. iur.*

11 Non enim sine causa datur, sed ob rem, quod per transactionem datur, nisi per calumniam transactio facta sit, *l. in summa* 65. *§.* 1. iunct. *. elegantes* 23. *in princ. & §.* 1. D. *de condict. indeb.*

DEFINITIO XIV.

Fideicommissum conditionale non transmittitur, nisi ex coniecturis, puta si minus dilectorum liberi aliqua testamenti parte sint vocati.

ETsi fideicommissum conditionale ante conditionis euentum transmitti non potest, ne ad descendentes quidem, adeoque si iuris rationibus plus quam magistris nostris tribuas, nec ex voluntate testatoris, quia quod cõditionale est, priusquam conditio euenerit nihil est,[1] volũtas autem testatoris facere non potest, vt nõ entis vllę sint qualitates:[2] Plerunq; tamen euenit, vt ex tacita mente testantis quæ ex cõiecturis colligitur, plus dictũ, minus scriptum inueniatur,[3] quasi omissa per errorem substitutione quam credibile non sit consulto fuisse prætermissam.[5] Quid enim, si quis Titio & Sempronio filiis suis heredibus scriptis eos inuicem substituerit, non adiecta clausula, *& les leurs*; ei autem, qui ex ipsis vltimus sine liberis masculis moreretur, substituerit filias earumque liberos, quis neget eam fuisse testatoris voluntatem, vt suscepti ex prædefuncto Titio liberi masculi Sẽpronio postea sine liberis morienti substituti intelligerentur?[6] Cum ipsos quoque filiarum liberos multo minus dilectos in ambabus liberorum portionibus expressim substitutos voluerit, si ambo sine masculis morerentur? Vtique enim magis dilectos heredum liberos, quod & ex dilectioribus personis susceptos, & in conditione positos, & masculi fuerint, nemo dixerit deterioris cõditionis esse debere, quam qui minus dilecti fuerunt,[7] licet dici soleat, verumque sit, fideicommissum tanquam odiosum de persona ad personã extendi nunquam debere.[8] Ergo hoc casu perinde erit, ac si pater non tantum filios suos inuicem, sed & eorum liberos superstites vltimo decedenti substituisset.[9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Not. *in l. vnic. C. de his qui ant. aperi. tabul. hered. transmit.* reprobata gloss. quæ aliter sensit *in l. is cui* 42. *D. de oblig. & action.*

2 Cum omnis conditio suspendat actum, *l. cedere diem* 213. *de verb. sign. & tot. tit. de condit. & demonstr.*

3 Quia implicat contradictionem, *l. eius qui in prouincia pen. de reb. credit.* Non potest autem testato quicquam imperare, quod sit impossibile aut per naturam, aut per leges, *l. l. filius* 15. *de condit. instit. l. nemo potest.* 55. *de leg.* 1.

4 *Vt in l. vnum ex familia* 67. *§. si omissa. de leg.* 2. *l. cum annis* 102. *de condit. & demonstr.*

5 *Vt in l. cum proponebatur* 64. *de leg.* 2.

6 Clausula enim illa, *& les leurs*, posita in fine secundæ substitutionis videtur referenda esse ad omnia præcedentia continuato sermone prolata, *l. fin* vbi Bart. D. *de reb. dub.*

7 *Arg. l. Publius* 36. *§.* 1. D. *de condit. & demonstr.* Cravet. late *consil.* 130.

8 Nam nec in cæteris vltimis voluntatibus etiam fauorabilibus extẽsio fit à persona in personam, ne quidem ex identitate rationis, quamuis fiat interdum de casu ad casum, *not. ad l. Gallus. §. & quid si tantum.* D. *de liber. & posthum.*

9 In fideicommissis enim generalis ac fere perpetua regula est, nunquam debere meliorem esse conditionem eius personæ, quæ minus dilecta fuit, *d. l. Publius* 36. *§.* 1. *de cond. & demonstr.* Quænam autem coniecturæ sint, ex quibus fideicommissum conditionale transmitti posse creditur, dixi *in error.* 4. Dec. *ad* 31. *de error. Pragmat.*

DEFINITIO XV.

CVm ad probandum fideicommissum, quod relictum negabatur, quinque testium testationes proferrentur,[1] quorum vnus referebat patremfamilias in longinquam regionem profecturum, in hæc verba cum auunculo locutum, *si quid mihi humanum contigerit, heredem te facio.* Alius hoc modo, *si quid mihi contigerit, tua sunt omnia.* Reliqui tres aliis vsum verbis, *dono tibi mea omnia.* Visum est, non satis idoneas & sufficientes esse fideicommissi probationes, propterea, quod licet fideicommissum etiam sine scriptura & solo nutu relinqui potuisset,[2] probari tamen defuncti voluntatem oporteret per quinque non modo testes, sed etiam contestes:[3] quales esse non poterant, nisi qui fideicommissum iisdem ipsissimis verbis relictum testarentur.[4] Minus vero admitti illud poterat vt verba directa, quibus vsum patremfamilias fuisse primus testis asserebat, ad fideicommissum traherentur.[5] Nec facilius ex iisdem testationib. donatio causa mortis, quam fideicommissum induci posse videbatur, cũ æquè illa per quinque contestes probanda sit,[6] nec contestes videri queãt, vbi nulla scriptura est, nisi qui verba ipsa, quibus donatio facta est, exactissima consensione referant.[7] Accedebat, quod morientem hunc interrogatum, an condere testamentũ vellet, cõstabat respondisse, malle se intestatum decedere, ne aut auunculũ hunc, qui fideicõmissum petebat, offenderet, si alios scriberet heredes, aut patruis pauperiorib. iniuriam faceret, si auunculum iis præferret,[8] quos successores solos habere mallet si testaretur.[9] Quib. verbis fideicõmissum quoq; si quod antea relictũ fuisset, adem-

Source : BIU Cujas

ptum videbatur,[10] cum quo facilius relinqui poteſt, eo etiam facilius poſſit adimi. [11] *Ita Senatus* pro N. Rolet, contra Guil. Dalfin, menſe Mart. 1590.

1 Non enim minore quam quinque teſtium numero vltima voluntas probari poteſt, *l. vlt. in fin.* C. *de codicill. l. vlt.* C. *de donat. cauſ. mort.*

2 *L. in & epiſtola* 22. C. *hoc tit. l. mutu.* 21. *de leg.* 3.

3 *L. heredes palam* 21. *in princ.* D. *qui teſtam. fac. poſſ. l. Diuus* 24. *de teſtam. milit.*

4 Etſi enim poteſt quis loqui ſæpius, etiam cum ſemel tantum legat vel fideicommiſſum relinquit, *l. Mæuius* 66 §. *eum qui de leg.* 2. *l. ſi tibi homo* 86. §. 1. *de leg.* 1. eadem tamen verba per eoſdem teſtes probanda ſunt, alioquin ſingularitas inducitur, quæ habet admixtam repugnantiam, quia fieri nequit, vt qui præcile aliquibus verbis vſus eſt, aliis vſus fuerit eodem inſtanti.

5 Nunquam enim hoc fit, niſi teſtator nominatim idipſum præceperit, *l.* 1. D. *de iur. codicill. l. non codicillum* 14. C. *de teſtam.* aut niſi ex benigna interpretatione, quam ratio aliqua euincat, *vt in l. Scæuola* 76. D. *ad SC. Trebell.* Obſtare tamen videtur, quod omnes verborum differentiæ hodie ſublatæ ſunt, *l.* 2. C. *commun. de leg. l. quoniam indignum* 15. C. *de teſt.* Sed non ideo fit, vt non oporteat probari per conteſtes, quibus præciſe verbis teſtator vſus ſit.

6 *L. vlt.* C. *de mort. cauſ. donat.*

7 Cum hoc caſu non tam de voluntatis, quam de ipſorum verborum probatione agatur.

8 Ab inteſtato enim patrui & auunculi hodie ſimul ſuccedunt, ſi in eodem ſunt gradu, *Nouell.* 118 *de hered. ab inteſt. ven.*

9 Non ergo ſenſerat teſtator de iis onerandis, quos teſtando præferre potius voluiſſet.

10 Quamuis etiam ab inteſtato fideicommiſſa dari poſſint, *l.* 3. *in princ. l. conficiuntur* 8 D. *de iur. codicill.*

11 *L.* 3. §. *vlt. & l.* 4 *D. de admin. legat.*

DEFINITIO XVI.

Rupto teſtamento agnatione poſthumi, ſaluum eſt ius eligendi, & fideicommiſſum debet reſtitui electo.

TEſtator, qui liberos non habebat ita ſcripſerat, *l'inſtitue mes heritiers vniuerſels N. Iean Albert mon beaufrere, & George de Prouane ma ſœur ſa femme, leſquels ie prie de choiſir & eſlire tel de leurs enfans maſles que bon leur ſemblera pour prendre & apprehender mon heritage porter mon nom & mes armes, lequel à ces fins ie ſubſtitue & les ſiens maſles, ſuppliant treſhumblement meſdits heritiers de ſe cõtenter des fruicts pour toute legitime Trebellianique, & autre detraction, laquelle ie leur prohibe entant que de droit, Meſmes qu'ils s'en peuuent paſſer, & que le tout redonde à l'vtilité des leurs, Et ce afin que la proprieté demeure touſiours entiere. Et au deffaut dudit ſubſtitué & des ſiens maſles, ſi par inaduertance auſſi ils oublioyẽt de le nommer, ie ſubſtitue l'aiſné apres celuy qui tiendra le tronc des Alberts, & les ſiens maſles degré par degré, Et en apres d'eux les autres freres degré par degré, &c.* Conſtabat Ioannem & Georgiam priore loco vocatos non in vſufructu duntaxat, ſed in proprietate & hereditate ipſa inſtitutos videri, addito onere fideicõmiſſi,[1] nec fructuum mentionẽ alia de cauſa factam, niſi vt prohibendis ex fideicommiſſo detractionib. color iuſtus quæreretur.[2] Sed cum teſtamentũ agnatione præteriti poſthumi ruptum eſſet,[3] fideicommiſſa vero aut omnia tam vniuerſalia, quam ſingularia firma remanerent, ſiue ex Nouella Iuſtiniani lege[4] poſthumo ſcienter præterito, ſiue ex clauſulæ codicillaris poteſtate pręterito eo,[5] ignoranter quidem, ſed ita tamen, vt appareret, non eo minus voluiſſe teſtatorem, vt hereditas ex fideicommiſſo ſubſtitutis reſtitueretur.[6] Dubitabatur non inelegan-ter, cui hereditatem reſtituere poſthumus eiuſve legitimus heres deberet, an inſtitutis mox electuris vnum ex liberis, an potius ſubſtituto, id eſt, ei, qui ab inſtitutis electus fuiſſet, aut, qui ceſſante electione ſecundum in Albertorum familia & ordine locum obtineret. Dubitationem faciebat, quod non aliter videatur ex volũtate teſtantis fideicommiſſum poſſe reſtitui,[7] quam ſi ad eos hereditas perueniat, qui ſubſtitutum eligere debuerũt,[8] præſertim, cum non niſi poſt mortem ipſorum hereditas reſtituenda eſſet.[9] Nam quo iure ſubſtitutum eligerent ij, qui nihil iuris in bonis haberent?[10] Aut cur eorum mors expectaretur, qui etiam viuentes ab iis bonis excluſi eſſent?[11] Rurſum quis admittat fideicõmiſſum purè à poſthumo eiuſve herede reſtitui, id eſt, ante mortem inſtitutorum, quod nec teſtamento ſubſiſtente inſtituti ipſi niſi poſt mortẽ ſuam debuiſſent?[12] Aut cum dies ille mortis incertus conditionem faciat,[13] aliuſq. ſit dies mortis poſthumi, alius mortis inſtitutorum, & conſequenter alia conditio, an non abſurdum fuerit & contra teſtatoris voluntatem fideicõmiſſum ſub vna conditione datũ, quaſi ſub alia relictum præſtari?[14] *Placuit* nihil commune habere ius eligẽdi cũ iure fideicommiſſi.[15] Ideóque rupto etiã teſtamẽto ſaluam inſtitutis eligendi facultatem eſſe debere, quam nec deportatione amitterent,[16] ſed tamen non alij hereditatem ex fideicommiſſo reſtitui oportere, quam ei, qui ab ipſis electus eſſet, aut qui ceſſante electione ab ipſo teſtatore ſubſtitutus proponeretur.[17] Expectandum tamè tempus mortis heredum inſtitutorum, vt ſub ea ipſa conditione fideicommiſſum redderetur ſub qua datum fuiſſet.[18] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſupra Def. 6. de codicill.

1 *L. ſpecies* 15. *D. de aur. & argen. legat.*

2 Nam & fructus ſolent imputari in Trebellianicam, *l. Papinianus* 8. §. *quarta autem. D. de inoff. teſtam. l. in fideicommiſſaria* 18. *D. ad SC. Trebell.* præterquam ſi percepti ſint negligentia fideicommiſſarij non petentis fideicommiſſum, *l. mulier* 22. §. *ſi heres, eod.* aut in liberis primi gradus, *l. iubemus* 6. C. *eod.*

3 *L.* 1. C. *de poſthum. hered. inſtit. l.* 1. *& paſſ* D. *de iniuſt. rupt.*

4 *Nouell.* 115. *vt cum de appell. cognoſc.* §. *aliud quoque capitulum.* Vnde ſumpta eſt *Auth. ex cauſa.* C. *de liber. præter.* Scilicet ſecundum communem ſententiam Doctorum, qui volunt eam conſtitutionem procedere etiam in præteritione paterna, vt dixi *Defin.* 1. *ſupr. de liber. præter.*

5 Nam illi ipſi, qui volunt *Auth. ex cauſa* locum habere etiam in præteritione paterna, fatentur tamen non habere locum poſthumo ignoranter præterito, Bart. Caſtr. & alij *in d. l.* 1. C. *de poſth. hered. inſtit.*

6 Secundum eas diſtinctiones, quas in hac quæſtione attulimus *Defin.* 1. 2. *& ſeqq.* vſque ad 12. *ſupr. de codicill.*

7 Atqui fideicommiſſum hereditaris neceſſe eſt reſtitui eo modo, quo teſtator voluit, alioqui actiones non transferũtur, *l.* 1. *l. ſed etſi* 9. §. *vlt. & l. ſeq. l. facta* 63. §. *ſi ſub conditione. D. ad SC. Trebel. l. ſi mulier* 59. §. *ex aſſe.* D. *de iur. dot.*

8 *Vt in l. vnum ex familia* 67. *in princ. de leg.* 2.

9 *Vt in l. cum pater* 77. §. *hereditatem filius, eodem. & l. poſt mortem* 12. C. *hoc tit.*

10 Nemo ſiquidem poteſt onerari per fideicommiſſum, niſi de eo, quod prius ad ipſum peruenerit, *l. ab eo* 9. C. *hoc tit. l. ſed etſi* 6. *in fin. de legat.* 3.

11 Sic enim dicimus non expectari conditionẽ, cuius euẽtus nihil operaretur, *l. ſi quis ita ſcripſerit* 33. *de hered. inſtit.*

12 Ita namque fieret, vt magis eſſent onerati heredes legitimi quam teſtamentarij, quod abſurdum eſſet non enim alia fideicommiſſa videri poſſunt à legitimis ſucceſſoribus repertа, quam quæ ab inſtitutis fuerant præſtanda, ſi teſtamentum valuiſſet, & ad eum ipſum modum, *l. ex ea ſcriptura* 29. §. 1. *qui teſtam. fac. poſſ. l. pen. §. vlt. de leg.* 2.

13 *L. talis ſcriptura* 30. § *ſed etſi. de leg.* 1. *l. dies incertus* 75. *de cond. & demonſtr.*

14 Debent enim conditiones impleri in forma ſpecifica, *l. qui heredi* 44. *l. Mæuius* 55. *eod. tit.*

15 *d.* §. *hereditatem filius. l. cum pater* 77. *de leg.* 2. *l. ex facto* 17. §. *ſi quis rogatus* 2. *ad SC. Trebell.*

16 Vt apparet ex iis ipſis locis proxime citatis.

17 *L. cum quidam* 24. *de leg.* 1. *& d. l. vnum ex familia.* §. *rogo, eod.*

18 *d.* §. *rogo, in fin. & d.* §. *hereditatem. l. Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici.*

DEFINITIO XVII.

Poſthumus, qui rumpendo ſucceſſit, non eſt cogendus præ-

ſtare

Source : BIU Cujas

ſtare fideicommiſſũ relictum poſt mortem inſtitutorum, etiamſi omnes inſtituti deceſſerunt, nec eius liberi maſculi, ſi quos reliquerit.

QVid ergo, ſi poſthumo adhuc viuo inſtituti morerentur? An diceremus obligatum poſthumum, vt ante mortem ſuam ex fideicommiſſo hereditatem electo reſtitueret? [1] Loquitur enim de poſthumo ignoranter præterito, cum ſi ſcienter eſſet præteritus, dubitari non oporteret, quin purè obligatus eſſet ad hereditatem ſcriptis heredibus reſtituendam. [2] At quoniam eo ignoranter præterito ac rumpente teſtamentum, inſtitutio tota ſic corruit, vt neque in fideicommiſſi vim valere poſſit, nec ſi ſubiecta ſit clauſula codicillaris, [3] ſolaque fideicommiſſa, aliaque huiuſmodi legata firma remanent, [4] vix eſt vt defendi poſſit, poſthumum filium, qui viuis inſtitutis hereditatem ſuo iure obtinuerit, eam cogendum poſt eorum mortem reſtituere ex cauſa fideicommiſſi, quod non alia ratione aut contemplatione factum ſit, quam vt bona in teſtatoris familia diutiſſime conſeruarentur, [5] excluſis in eam rem perpetuo fœminis. An non enim multo melius magiſque ex voto patris ſeruantur bona in familia, quamdiu poſthumus viuit, de quo pater teſtamenti tempore, cum fideicommitteret, ne per ſomnium quidem cogitarat? [6] Quo argumento putabam nec fideicommiſſo huiuſmodi locum eſſe poſſe, ſi poſthumus hic quandocunque ſuperſtitibus liberis maſculis deceſſiſſet. [7] Plane mortuo poſthumo ſine maſculis, per quos ſatisfieri poſſit voluntati teſtatoris [8] conſeruatione bonorum in familia, fideicommiſſum vtique electo præſtandum erit, ſed poſt obitum inſtitutorum: [9] quibus nimirum viuis nihil fit contra voluntatem, ſi poſthumi heres quantumlibet extraneus tamdiu hereditatem retineat, quamdiu inſtituti erant habituri, ſi inſtitutio valuiſſet, [10] aut per clauſulam codicillarem in fideicommiſſi vim conuerti potuiſſet. [11] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Dubitationem faciebat, quod mortuis inſtitutis fideicommiſſi dies & conditio extitiſſe videbatur, & conſequenter factus eſſe locus petitioni fideicommiſſi.

2 *L. 2. §. vlt. D. de iur. codicill.*

3 Secundum ea quæ ſcripſimus *Deſin. 3. 4. 5. & 6. ſupr. de codicill.*

4 *Ex Auth. ex cauſa. C. de liber. præter.*

5 Ita enim fieret, vt comparata ad vnum effectum contrarium operarentur, contra *l. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. 3. §. ſi emancipatus. D. de bonor. poſſ. contr. tab.*

6 *Argum. l. tale pactum 40. §. vlt. D. de pact. l. cum auus 102. de cond. & demonſtr. l. cum acutiſſimi 30. C. de fideic. l. ſi vnquam 8. C. de reuoc. donat.*

7 Scilicet ex præſumpta & veriſimili mente teſtantis, *d. l. cum auus. l. cum mater 28. D. de inoff. teſtam. l. ſicut certi 8. & ſequent. C. de teſtam. milit. l. 3. C. de inoff. teſtam. l. vltim. D. de hered. inſtit.*

8 Quia neque per fœminas neque per extraneos poſſunt bona in familia cõleruari. *l. pronunciatio 195. §. vlt. de verb. ſign.* Guid Pap. *quæſt. 488.* Caſtrenſ. *conſ. 58. & 123. lib. 1.* Iaſ. *ad l. qui filiabus, nu. 3. de leg. 1. & conſ. 240. col. 7. verſ. octauò facit. lib. 2.*

9 *Arg. l. cum pater 77. §. ab inſtitutis. de leg. 2.*

10 *Argum. l. peto 69. §. prædium, eod. tit. & dict. l. vnum ex familia §. ſed etſi fundum. eod.*

11 *Vt in l. quærebatur 19. D. de teſtam. milit.*

DEFINITIO XVIII.

Qui electus eſt, non ideo fideicommiſſum petere poteſt quamdiu eligens mutandæ voluntatis arbitrium habet.

NAm & cum vni ex familia eligendo fideicommiſſum relinquitur, poteſtas eligenti data eſſe intelligitur, vt quamdiu viuit liberum habeat mutandæ voluntatis arbitrium: [1] ideoque nec prius fideicommiſſum propter electionem petere poteſt is, qui electus fuit, quàm deceſſerit is, qui elegit, vt voluntatem amplius mutare non poſſit. [2] Abſurdum autem fuerit ob hoc ſolum plus iuris habere eum, qui ab herede inſtituto electus eſt, quod rupto per poſthumi præteritionem teſtamento ipſa inſtitutio corruerit. [3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *d. l. vnum ex familia. verſ. an quamdiu poteſt mutari voluntas. de legat. 2.*

2 Cum poſſit mutare quamdiu viuit etiam poſt deportationem, *d. l. cũ pater 77. §. hereditatem filius, eod. tit. l. ex facto 17. §. ſi quis rogatus 2. ad SC. Trebell.*

3 Quod enim ruptum teſtamentum eſt, facit, vt eo minus admitti debeat fideicommiſſarius, *arg. l. 3. §. ſi emancipatus, de bonor. poſſ. contr. tab. l. 3. in princ. D. de vſur.*

DEFINITIO XIX.

Mortuo vno ex iis, qui coniunctim eligere debuerunt, ſuperſtes neque eligere neque electionem reuocare poteſt. Fideicommiſſum tamen non ideo debetur, niſi mortuo vtroque.

AN autem vtrique ex coniugibus data eligendi facultas intercidere debeat, alterutro duntaxat defuncto, ſiue iam electio facta ſit, ſiue non, dubitari probabiliter poteſt. [1] Sed verius eſt, adeo intercidere, vt ſi qua electio præceſſerit, ea irreuocabiliter confirmetur, [2] quippe, quę non alterutri, ſed vtrique commiſſa fuerit, [3] propter quam cauſam, nec ſi electio ſemel facta eſſet, noceret electo, quod alteruter mutaret voluntatem, ni alter quoq; mutationi conſentiret. [4] Neque tamen huic rei conſequens erit, vt alterutro defuncto ſtatim fideicommiſſum reſtitui debeat, ſiue in ſolidum, ſiue pro parte, [5] cum poſt vtriuſque mortem relictum ſit. [6] Igitur vtriuſq; mortem expectari oportebit. [7] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Quæſtio in eo eſt, an pluralitas reſoluatur in ſuas ſingularitates, *vt in l. falſa 38. §. vlt. de condit. & demonſt. l. Lucius 78. §. Caio Seio. D. ad SC. Trebell.* an vero vtriuſque voluntas in eligendo ſit neceſſaria.

2 Tanquam quæ reuocari amplius non poſſit, *l. vnum ex familia 67. in princ. de legat. 2.*

3 Per dictionem collectiuam, quæ plus in hoc poteſt quã pluralis, *l. heredes mei 57. §. cum ita. ad SC. Trebell.*

4 Vt vnumquodque diſſoluatur eo modo, quo colligatũ eſt, *l. prout 80. D. de ſolutionib. l. nihil tam naturale 25. de regulis iur.*

5 Quia licet non poſſit mutari electio, poteſt tamen electus mori ante grauatum, *l. Statius 48 §. Cornelio Felici, de iur. fiſc. l. cum pater 77. §. hereditatem filius. de legat. 2.*

6 Ac proinde in diem incertum & ſub conditione, quæ non poteſt dici veniſſe ante mortem, licet poſſit reſtitui ante mortem, *l. poſt mortem 12. C. hoc tit.*

7 Non vt confirmetur electio, ſed vt fideicommiſſum peti poſſit.

DEFINITIO XX.

DE vſufructu, quem parentibus, quamdiu viuerent, ſaluum eſſe teſtator voluerat, quidã etiam dubitabãt, an iis à poſthumo, poſthumive legitimo herede deberetur, cum hac parte meliorem ipſorũ prioremq; quã electi cauſam eſſe teſtator voluiſſet. [1] Verum quod à nobis in ſuperiorib. dictũ eſt, nõ ideo factam à teſtatore in propoſita ſpecie fructuum mẽtionem, vt vſumfructum parentib. daret, [2] ſed vt iis heredib. inſtitutis detractionem ex fideicõmiſſo quamlibet prohiberet, [3] oſtendit ſatis nihil cauſæ eſſe, cur rupta vel irrita facta inſtitutio fructuum emolumentum habere parentes debeant, quod non niſi ob inſtitutionem perſonamq; filij acquirere potuerunt. [4] Nẽq; vero nouum eſt, vt hac parte melior ſit conditio fideicommiſſarij vniuerſalis, quam heredis inſtituti. [5] Nã & fieri poteſt, vt quo caſu per eo-

Source : BIU Cujas

dicillarem clausulam institutio ipsa in fideicommissum flecteretur, tamen successor legitimus hereditatem iis restituere recta debeat, quibus heres institutus valido manente testamento restituere debuisset, nimirum si fideicommissum purum fuit non in diem aut sub conditione ab instituto relictum. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nam si electo fideicommissum conseruatur, qui minus dilectus fuit, quidni eligentibus conseruabitur vsusfructus qui magis dilecti fuerunt?

2 Quo casu perinde conseruaretur huiusmodi relictum vsusfructus, atque conseruantur cætera legata & fideicommissa, siue per clausulam codicillarem, siue per Auth. *ex causa*. C. *de liber. præter.*

3 Dixi *Defin.* 16. *num.* 2. *supr.*

4 Non enim potuit sentire testator de dando iis vsufructu, quos heredes instituerat in proprietate, cum nemo possit re sua vti frui, *l.* 5. D. *si vsusfruct. pet.* neque heredi à semetipso legati. *l. & quidem totum* 18. *l. legatum* 116 *§.* 1. *de leg.* 1.

5 Scilicet, quia potest fieri, vt fideicommissum vniuersale conseruetur per clausulam codicillarem, vel per Auth. *ex causa*. non etiam institutio vniuersalis, secundum ea, quæ scripsimus *Defin.* 3. 4 *& seqq. supr. de codicill.*

6 *L.* 3. *§. vlt.* D. *de iur. codicill.* Dixi *Defin.* 6. *in fin. & supr. de codicill.*

DEFINITIO XXI.

Qui repudiat fideicommissum ex vno capite, & ita sequentibus locum facit, potest iterum admitti ex alio capite, sed post alios omnes.

AD fideicommissum vocatus ex duplici capite, vtputa tanquam Titius & tanquam vnus de familia, cum forte testator fundum in familia remanere iussisset, ac extra familiam alienari prohibuisset, [1] si fideicommisso quasi Titius renunciauerit in gratiam posterioris agnati, [2] qui postmodum contra testatoris voluntatem eum fundum extra familiam alienauerit, admittendus est ad persecutionem fideicommissi, cuius conditio post renunciationem extiterit, [3] & ex nouo iure, tanquam vnus de familia, sed tamen post omnes, id est, omnibus aliis ex familia deficientibus. [4] Cui consequens est, vt multo minus sequentibus personis ex graduali substitutione vocatis præiudicet quisquis fideicommisso sibi primum delato, siue per expressam conuentionem siue tacite per contrauentionem renunciat, [6] licet eos ipsos relinquat heredes, quos testator ad fideicommissum inuitauerat, [7] dummodo non quasi heredes petant, sed ex propria persona. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 6. & 7. infr. de condit. insert.

1 Nam & cum fideicommissum familiæ relinquitur, priores tamen admittuntur ij, qui nominati sunt tanquam magis dilecti, *l. omnia* 32. *alias l. cum ita, §. in fideicommisso. de leg.* 2.

2 Vocantur enim gradatim omnes, qui ad huiusmodi fidei commissum admittuntur, *l. vlt. C. de verb. sign.* Quamuis enim non esset olim successio in agnatis quantum ad hereditates, erat tamen fuitque semper in fidecommissis familiæ relictis, *d. §. in fideicommisso. l. pen. to* 69. *§. fratre. eod. tit.* iunct. *§ placebat. Inst. de legit. agnat. succeff.*

3 Atque ita noui fideicommissi cõditionem impleuerit in fauorem sequentium, *dict. §. fratre. l. cum pater* 77. *§. libertis. eod. tit.*

4 Sunt enim omnia huiusmodi fideicommissa conditionalia in casum contrauentionis. *l. filiusfamilias* 114 *§. Diui & ibi not. de leg.* 1.

5 Alex. *in l. stipulatio hoc modo concepta* 61. *num.* 11. *de verbor. obligat. & consi.* 151. *volum.* 7. Socin. *consi.* 73. *volum.* 3. Dec. *in l. pactum dotale* 3 *limit.* 6 C. *de collat.* Aliud fortassis esset, si Titius ipse contra testatoris voluntatem alienasset, *d. l. cum pater. §. libertis, de leg* 2.

6 Nè alioqui maior sit vis taciti quam expressi, vide Paris. *consi.* 69. *num.* 14. *vol.* 3.

7 *L. non vult heres esse* 6. *de regul. iur. l.* 2. *§.* 3. *si quis omiss. caus. rest.*

8 Nemo enim ob id minus iuris habet, quod duplex ius habeat, *l. si paterfamilias* 15. *§.* 1. *de adopt. l.* 1. *§. vltim.* D. *si à parent. quis manum. sit. l. Clodius* 97. *de acquir. hered. l. Seia* 73. *in fin. de euict.* qui tamen locus ostendit, in hac specie posse illos, qui fideicommissum petunt ex propria persona, per doli exceptionem repelli aut reconuenirì de euictione, si sint heredes alienatoris.

DEFINITIO XXII.

Verba illa, vsq. ad infinitum, posita in substitutione inducunt fideicommissum, sed graduale tantum inter descendentes non reciprocum.

SVbstitutis Titio per fideicommissum liberis eius vsque ad infinitum, dubitãdum est, an fideicommissum graduale duntaxat sit inter descendentes, [1] an etiam reciprocũ quasi inuicem substituti videantur? [2] Sed verius est, nullam ex iis verbis inter vocatos induci reciprocam substitutionem, [3] quæ nec vnquam tacite inducitur, nisi cum vltimo decedenti substitutus datus est in tota hereditate: [4] adeo, vt nec sufficiat post mortem omnium factam esse substitutionem, licet in tota re, nisi variæ & probabiles adsint coniecturæ voluntatis: [5] in fideicommissis enim vtcunq; precaria voluntas quæratur, coniectura potest admitti. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam de graduali non potest dubitari, cum adsunt verba illa, *vsque ad infinitum, l.* 4. *§ parentem. D. de in ius vocand. l. liberorum* 220. *de verb. sign.*

2 Vt euenit, cum fideicommissum reale est & habuit testator respectum ad defectum masculorum. De quo scripsi *Defin.* 3. *supr. eod.*

3 Celsus Hugo *consi.* 120. *num.* 56. Vide Bald. *in c.* 1. *de nat. succeff. feud.* & Corn. *consi.* 190. *incip. pluries. colum.* 3 *vers. hoc præsupposito. lib.* 3. *& consi. incip. in hac consultatione. colum.* 5 *versic. portio enim matris. lib.* 4. Quanquam *in d. consi.* 190. tractat eam speciem, cum testator iussit bona sua ire de liberis ad liberos, atque ita liberos inuicem substituit. Quo casu videtur quidem prætulisse descendentes in parentum portionibus, sed iis deficientibus transuersales substituisse.

4 *L. Titia Seio* 87. *§. Seia libertis. de leg.* 2. *cum ibi not. & in §. cum ita. l. heredes mei* 57. *ad SC. Trebel.* (Adde tamen alium casum *in l. cum proponebatur* 64. *de leg.* 2.]

5 Cravet. *consi.* 130. Ofasch. Cacher. *decis. Pedem.* 110. *numer.* 5. post alios *in d. §. heredes mei.*

6 *d. l. cum proponebatur* 64. *de leg.* 2.

DEFINITIO XXIII.

Liberis liberorum positis in conditione, vsque in infinitum inducitur etiam fideicommissum graduale etiamsi vulgaris præcesserit, sed non reciprocum, nisi testator habuerit respectum ad defectum liberorum.

SImile est, quod magistris nostris placet, liberis liberorum vsque ad infinitum in conditione positis, nullam inter eos induci ex eo solo reciprocam substitutionem, quamuis relictum esset fideicommissum ab vltimo decedente & in tota hereditate, [1] nisi proponas factam substitutionem de liberis in liberos: quo casu magis est, vt liberis liberi substituti videantur, non tantum de gradu in gradum, sed etiam de linea in lineam, vt deficientibus iis, qui ex recta linea descendunt, admittantur transuersales, quasi inter se inuicem substituti. [2] Sed & fuerunt, qui dicerent, substitutionem ita, vt diximus, factam vsque ad infinitum posse vulgarem censeri potius, quam fideicõmissariam, eo nimirum casu, quo vulgaris alia præcesserit. [3] Verum magis est, vt contraria sententia obtineat, [4] & ex supradictis verbis, *vsque ad infinitum*, quæ proculdubio tractũ temporis continent, [5] inducatur fideicommissaria substitutio extensiua, vt nostri loquuntur, de descendente in descendẽtem in infinitum ordine successiuo, [6] in portionib. parentum duntaxat, non etiam patruorum [7] aut patruelium, nisi ex aliis testamenti verbis appareat, habuisse testatorem respectum ad defectum liberorũ, vt fideicommissum, quod reale vocant, constitueret.

ſtitueret.[1] Fideicommiſſum enim reale dubitari non oportet, quin non ſolum graduale ſit, ſed etiam reciprocum, quamdiu aliquis eſt ex iis, qui inuitati ſunt, ex quocunque tandem gradu & latere veniant.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Carol. Ruin. *conſ. 96. incip. quia de ſubſtitutionibus. volu. 2.* Vide Curt. iun. *conſ. 196. colum. 2.* Bertr. *conſ. 105. volu. 3.* Rip. *in l. centurio. num. 166.* Ruin. *conſ. 141. volum. 3* Pariſ. *conſ. 8. nu. 61. vol. 2.* Alex. *conſ. 167. col. pen. vol. 5.* Zanch. *in d. §. cum ita part. 7. num. 85. & 86.*

2 Vt conſuluit Corne. *dict. conſil. 190. lib. 3.* poſt Bald. quem ibi citat.

3 Carol. Ruin. *conſ. 102. nu. 11. & 12. vol. 2.*

4 Ex iis, quæ idem Ruin. tradit. *conſ. 100. & conſ. 117. nu. 19. eod. vol. 2.* Vide Pariſ. *conſ. 41. nu. 37. vol. 2. & conſ. 63. nu. 13. 18. 28. & 39. & conſ. 1. nu. 29. & ſeq. lib. 3.* Eundem Ruin. *conſ. 158. col. pen. nu. 15. lib. 2. & conſ. 91. nu. 7. lib. 3.* Crot. *in l. filius familias. §. Diui. nu. 164. de leg. 1.*

5 Cum ea ſit vis dictionis *vſque*, vt ſtatim atque finita eſt diſpoſitio in vnius perſona, videatur repetita & reuocata in perſona alterius, Bart. *in l. ſi mihi & Titio. nu. 6. de verb. obl. ex l. ſicut, & l. repeti 5 quib. mod. vſusfr. amitt.*

6 *Ex citatis num. 1. ſupr.*

7 Nam cum ſint vocati ſub nomine liberorum, non poſſunt videri vocati, niſi quatenus liberi: ergo reſpectu parentum duntaxat. Ruin. *conſ 141 & 142. num. 50. & 143. vol. 3.* Alex. *conſ. 167. col. pen. volum. 5.* Zanch. *vbi ſup.* [Franciſc. Mantic. poſt multos quos citat *lib. 11. De Coniect. vlt. voluntat. tit. 3. nu. vlt.* Vide *Defin. 1. num. 9 ſupr.*]

8 Vt diximus *Defin. 3. ſupr. eod.*

9 *L. omnia 32. alias l. cum ita. §. in fideicommiſſo. l. peto 69. §. fratre. & ibi not. de legat. 2. l. vltim.* vbi Caſtrenſ. & alij, *C. de verb. ſignific.*

DEFINITIO XXIV.

Qui ſuccederent ab inteſtato iure repræſentationis, non ideo poſſunt ſuccedere inre fideicommiſſi niſi ſint vocati

QVi plures liberos habebat, eos omnes ex æquis partibus inſtituerat, & inuicem ſubſtituerat, *ſi ſine liberis morerentur.* Præmortuis quibuſdam relicta prole, poſtea defuncto vno ſine liberis, placuit ad fideicommiſſum admitti ſolum fratrẽ, qui eo tempore ſupereſſet, præmortuorũ vero liberos penitus excludi.[1] Qui tamen haud dubie admittendi eſſent, ſi teſtator non tantum ſuperſtites, ſed etiam ſuperſtitum quoque liberos ſubſtituiſſet. Tum enim præmortuorum quoque liberi ex fideicommiſſo in vulgarem caſum admitterentur.[2] Et hoc eſt, quod dici ſolet ius repræſentationis, quod locum habet, ſi de patrui inteſtati hereditate inter fratres fratrumque filios contendatur,[3] in cauſa fideicommiſſi locum non habere.[4] *Ita Senatus* 17. Cal. Iulij 1591.

1 Per text. *in l. heredes mei 57. §. cum ita.* D. *ad Senatuſcon Trebell.*

2 Quamuis non ſuperſtitum liberi eſſent, ſed præmortuorum, vt ſcripſi *Defin. 7. ſupr.* ex Philip. Corn. *conſ. 37. vol. 1.*

3 *Ex Nouell. 118. de heredit. ab inteſt. venient.* vnde ſumpta eſt *Auth poſt fratres. C. de legit. hered.*

4 Intellige, niſi illi, qui ad inteſtati ſucceſſionem admitti poſſent iure repræſentationis, vocati etiam ſint ad fideicommiſſum ſub nomine collectiuo, vt dixi *Defin. 8. & 10 ſupr.*

DEFINITIO XXV.

Fideicommiſſum relictum vt bona in familia conſeruentur, non admittit monachum neque monaſterium.

FIdeicommiſſo familiæ aut vni ex agnatis cognatiſve maſculis nominatim relicto, ea voluntatis ratione adiecta, & eo animo, vt bona in familia conſeruarentur, iniuncto in eam rem onere deferendi nomen & inſignia teſtatoris, [1] nullus cognato locus eſt, qui euenientis conditionis tempore monachus reperitur,[2] ſiue monaſterium ſucceſſionis capax ſiue incapax proponatur.[3] Nec enim voluntatem teſtantis habere videri poteſt is, per cuius perſonam fieri nequit, vt bona in familia conſeruentur.[4] Quare nec illud admittemus, vt rerum fideicommiſſatum vſumfructum quamdiu viuet habeat, eaſdem res poſt mortem ſuam ei, qui ex familia proximus tum erit, reſtituturus. Fieret enim contra voluntatem, ſi nõ haberet interea plenam proprietatem is, qui ex teſtamento ad fideicommiſſum admittendus eſt.[5] Neque ad rẽ pertinet, quod edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis noſtri, quo ademptũ eſt monachis ius omne legitimæ ſucceſſionis, teſtamẽtariæ hereditates excipiuntur. Id enim ſupremarum voluntatum conſeruandarum non euertendarum gratia conſtitutum eſt.[6] Proinde nõ excludit iuſtam interpretationem, quæ ex voluntate teſtatoris facienda eſt, ne ab eius iudicio recedatur.[7] Minus vero mouet, ſi quis obiiciat, interpretationem illam eſſe contra bonos mores, vtpote, per quam facile futurum ſit, vt ab electione vitæ contemplatiuæ reuocetur, qui videat ea ratione præcluſum iri ſibi viã petendi quandocunque fideicommiſſi.[8] Id enim nõ principaliter & directo fit, ſed tantum per conſequentias.[9] Honeſtiſſima namque voluntas eſt teſtatoris, id vnum animo agitantis, & quantum facere poteſt curantis, vt bona ſua in familia quam diutiſſime conſeruentur:[10] nec quicquam cauſæ eſt, cur fauore monaſterij ab ea voluntate recedi oporteat.[11] Nam, quod vulgo iactatur, monaſterium eſſe loco filij, præterquam, quod ridiculum eſt,[12] ad propoſitam ſpeciem accommodari non poteſt, in qua non de implenda conditione liberorum agimus,[13] ſed de conſeruandis bonis in familia teſtatoris, eiuſque nomine perpetuando: quorum neutrum palam eſt per monaſterium impleri poſſe, ſicut neque per monachum, qui neque velle, neque nolle, neque nomen quidem vllum habere creditur.[14] *Ita Senatus* ex tẽpore, contra Andræam Arpeau monachum Ciſtercienſem, 7. Cal. Iulij 1591.

1 In memoriam ſcilicet, honorem & conſeruationem nominis teſtatoris, *l. ſed ſciendum 7. in fin. D. ad SC. Trebellian. l. cum filius 76. § pater cum filia. de legat. 2.* iunct. *l. 1. § penultim. de ventr. inſpic.*

2 Cum ex eo tempore, ex quo monaſterium ingreſſus eſt, neque velle habeat, neque nolle, *c. non dicatis 12. q. 1.*

3 Sunt enim monaſteria quædam capacia acquiſitionis, de quibus *in Auth. ingreſſi. C. de ſacroſanct. eccle.* alia vero prorſus incapacia, vt Franciſcanorum, de quibus *in Clem. exiuis. de verb. ſignif.*

4 Alex *conſ. 18. vol. 1.* Crauet. *conſ. 152.*

5 Quomodo in ſpecie, quamuis diſſimili, argumentatur Papin. *in l. verbis 7. de vulg. & pupill. ſubſt.* Vſusfructus enim etſi in iure conſiſtit non in corpore, tamen emolumentum rei continet ac portionis inſtar obtinet, *l. Mæuius 66. § fundo. l. cum filius 76. §. dominus. de leg. 2.*

6 Vt apparet ex contextu edicti.

7 Ne quod vltimarum voluntatum fauore conſtitutum eſt in earum odium retorqueatur, contra *l. quod fauore 6. C. de legibus. l. nulla 25. D. eod.*

8 Bart. *in l. ſi ita quis. §. is cui. de legat. 2. & conſ. 1. num. 2.* Alex. *conſ. 121. vol. 1.* Dec. *conſ. 259. incip. viſis his. & conſ. 426. & 674. num. 3* Rip. *in l. ſi vnquam. num. 34 C. de reuoc. donat.* Alex. *conſ. 18. vol. 1.* Didac. Couar. *lib. 1. varia. reſol. c. 19. nu. 8.* Crauet. *conſ. 152.* Boer. *quæſt. 354.*

9 Ita reſpondet eleganter Decius omnino videndus *dict. conſ 259.*

10 Ex voto à natura ipſa omnibus hominibus inſito. *l. liberorum 220 in fin. de verbor. ſignificat* iunct. *d. l. 1. §. penult. de inſp. ventr.*

11 Ne fiat contra voluntatem, quod ex voluntate proficiſcitur. *l. facta 63 § ſi ſub conditione. D. ad SC. Trebell. l. 1. C. de ſacroſanct. eccl. l. vel negare 6. D. teſt. quem. aper.*

12 Vt ſcripſi *Defin. 42. ſupr. de ſacroſ. eccl.*

13 Quo caſu pronuntiandum eſſet pro monaſterio ex *l. ſancimus 53. § item illud ſtatuimus 2. C. de epiſc. & cleric.* Nouel. *123. de ſanctiſſ. epiſc. cap. 37.* incip *ſi quis ſub conditione alias. §. ſed & hoc præſenti.* Vnde ſumpta eſt *Auth. niſi rogati* vbi DD. præſertim Paul. Caſtr. *ad SC. Trebell. cap. in præſentia*, vbi gloſ.

Source : BIU Cujas

& Dec. *de proba.* Alex. *conſ.* 121. *volum.* 2. quaſi ſit veriſimile ſi de hoc caſu teſtator cogitaſſet fuiſſe illum ita diſpoſiturum, vt non ideo duriorem faceret conditionem onerati, vel honorati, quod is monaſterium ingrederetur, vt Caſtr. ratiocinatur *ad d. Auth. niſi rogati.* Vide Oſaſch. *deciſ.* 126.

14 *dict. can. non dicatis* 12. *quæſt.* 1.

DEFINITIO XXVI.

Fideicommiſſum relictum nouitio non acquiritur monaſterio, ſed ſi relictum ſit profeſſo, acquiritur vſusfructus iure ad vitam profeſſi.

NEc aliud conſtituendum eſſe placuit, tametſi teſtamenti tempore monachus ille iam in monaſterio & inter nouitios degeret, cum religionis voto nondum ſe obſtrinxiſſet. [1] Potuit enim teſtator ſperare, vt ſi ante votum emiſſum fideicommiſſi dies cederet, monaſterium ille cum fideicommiſſi commodo permutaret. [2] Planè ſi proponeres eum nominatim vocatum ad fideicommiſſum, qui iam ipſo teſtamenti tempore cœlibem vitam profeſſus eſſet, dubitari non poſſet, quin ex eius perſona monaſterio acquiſitionis capaci petitio fideicommiſſi competere deberet, [3] non ad retinēda in perpetuum bona, quæ teſtator in familia ſua conſeruari voluit, [4] ſed quaſi vſusfructus iure tamdiu duraturi, quandiu is viueret, ex cuius capite fideicommiſſum peteretur. [5] Nam in centeſimum vſque annum extendi vſumfructum, quomodo ſi ipſi monaſterio relictus eſſet, dici proculdubio non poteſt, ne illis iniuria fiat, qui poſt huius mortem ex eodem teſtamento ad fideicommiſſum inuitati ſunt, ad conſeruationem nominis & bonorum in familia. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamuis interdum etiam qui nondum profeſſus eſt, habendus ſit pro profeſſo. Crauet. *conſ.* 152. *num.* 4. Sed reſponderi poteſt, id procedere in iis, quæ geſta ſunt per ipſum monachum, & quæ fauorem ipſius reſpiciunt, ſecundum diſtinctionem Feder. de Senis *conſ.* 31. *in fin.* ibidem citat.

2 Nihil enim actum videtur quandiu mutari voluntas poteſt. *l. vnum ex familia* 67. *in princ. de leg.* 2. *l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.*

3 Tanquam domino cui acquiritur per monachum tanquam per ſeruum. *Auth. ingreſſi. C. de ſacroſ. eccl.*

4 Cum monaſterium non ſit de familia teſtatoris, nec tamen poſſit vnquam mori.

5 *arg. l. peto* 69 *§ prædium. & d. l. vnum ex familia* 97. *§. rogo. in fin. de legat.* 2.

6 Vt dixi *Deſi. præced. nu.* 5. vbi vide. Adde rationem ne plus iuris habeat monaſterium ex perſona monachi, quam habiturus eſſet ipſe monachus ſi per ſe poſſet admitti. *d. §. prædium.* Vide Oſaſch. *deciſ. Pedem.* 126.

DEFINITIO XXVII.

Caſus in quo proximiores heredis præferuntur proximioribus teſtatoris.

FRanciſcus de Coſterg heredem teſtamento inſtituerat Peronetam ſororem ſuam vxorē Claudij de Prouens, & poſt eius mortem ſubſtituerat per fideicommiſſum Petrum de Prouens eius filium & ſuos. Et ſi contingeret Petrum decedere ſine liberis, ſubſtituerat proximiores his verbis, *ſes plus proches parents, Aſçauoir des Coſtergs.* Contendentibus de fideicommiſſo Petri ſororibus & Michaelē de Coſterg quærebatur, quis ad fideicommiſſum inuitatus videretur? Placebat quibuſdam eos ſolos videri inuitatos qui eſſent ex genere Coſtergiorum, [1] in quorum numero ſorores Petri non erant, cum paternam Prouenorum non maternam Coſtergiorum familiam ſequerentur. [2] Alij contra putabant proximiores Petri prioris fideicommiſſarij non teſtatoris cognatos vocatos eſſe, vt dictio illa reciproca *ſes parents* ad Petrum, de quo proxime teſtator locutus fuerat, non ad ipſum teſtatorem referretur. [3] Vocatos tamen non Petri cognatos quoſlibet, ſed eos duntaxat qui eſſent ex linea materna, ob idque addita verba illa *Aſçauoir des Coſtergs,* [4] excludendorum ſcilicet agnatorum gratia, qui aliam & familiam & originem habebant. [5] Poteratque non improbabilis coniectura voluntatis capi, ex eo, quod teſtator non ſic ſcripſerat, *Aſçauoir les Coſtergs,* ſed ita *Aſcauoir des Coſtergs,* hoc eſt, vt illi interpretabantur, ex latere Coſtergiorum, [6] item ex eo quod non genus ipſum Coſtergiorum teſtator ſubſtituerat, vt bona ſua conſeruaret in familia, quo caſu excluſi proculdubio fuiſſent deſcendentes ex fœminis, [7] ſed ſororē ſororiſque filium ex alia ſuſceptum familia, nec maſculos tantum, ſed etiam fœminas. [8] *Senatus* pro ſororibus Petri pronunciauit. Relatum eſt viſumque Senatuſconſultum prid. Calend. Sept. 1592.

1 Propter illa verba, *Aſçauoir des Coſterges,* quæ ſunt reſtrictiua, & reſtricta ad proximiores qui eſſent de familia & genere Coſtergiorum, de qua familia erat ipſe teſtator, qui & in dubio de iis ſenſiſſe videri poterat, non de proximioribus heredis, cum ageretur de fideicommiſſo, ſecundum ea quæ diximus *Defin. 6. ſup. de verb. ſignif.*

2 *l. pen.* D. *de agnoſc. liber.* fœmina enim familiæ ſuæ caput & finis eſt. *l. pronunciatio* 195. *§. vlt. de verb. ſignif.*

3 Relatio enim fieri ſolet & debet ad proximius, & ad id quod immediate præcedit.

4 Vt nimirum ea adiectio & reſtrictio aliquid operetur. *l. ſi quando* 109. *de leg.* 1.

5 Agnati enim ſunt qui ſunt ex nomine ac familia teſtatoris. *l. 2. de ſuis & legit. l. Iuriſconſultus* 10. *§. cognati.* D. *de grad. & adfin.*

6 Illi porro erant cognati per fœminam non per maſculos, id eſt per matrem non per patrem.

7 Tanquam per quos non magis poſſunt conſeruari bona in familia, quam per ipſas fœminas. *l. 1. in fin. D. de inr. imm.*

8 Ex quo apparebat nihil minus eum cogitaſſe, quam de bonis ſuis in Coſtergiorum familia conſeruandis.

DEFINITIO XXVIII.

Qui dotem conſtituit, non ideo cenſetur renunciare fideicommiſſo conditionali in ea dote conſtituto, ſi conditio fideicommiſſi nondum extiterat tempore dotis.

LEgauerat Titia Mæuiæ, ſorori mariti ſui, centum ſoluenda quo die illa nuberet: eo tamen adiecto, vt ſi ſine liberis moreretur ea ſumma ad maritum eundemque heredem inſtitutum reuerteretur. Adita hereditate nubenti Męuię frater trecenta in dotem dederat, & marito ſoluere promiſerat, his verbis additis: *comprins en ladite ſomme les cents florins legués à ſadite ſœur eſpouſe, par feu Iane de Crans ſa femme, Ainſi qu'il appert par le teſtament d'icelle de tel an & iour.* Iiſdem tabulis dotalibus ſponderat maritus reſtituturum ſe dotem ſoluto matrimonio, non expreſſa perſona cui reſtituere deberet, niſi quod ſubinde cum conueniret de pignore, conſtituerat ſe bona ſua omnia in caſum reſtitutionis poſſidere vxoris nomine & ſuorum, ſed & dotis augmentum cōſuetudinarium ad dimidiam vſque trecentorum conſtituerat. Defuncta poſtmodum ſine liberis Mæuia ſuperſtite fratre, maritoque herede relicto, petebat maritus centum quaſi ex dotis illa cōſtitutione ſibi debita, necdum ſoluta. Frater dicebat ſe liberatum propterea quod per ſororis obitum ſine liberis caſus eueniſſet, in quem ſibi ea centum à marito nunc reſtituenda eſſent, ſi trecenta integra ſoluta fuiſſent, iure nimirum fideicommiſſi, quod Titia teſtatrix reliquerat. [1] Quærebatur ex ſupraſcripta

Source : BIU Cujas

præscripta dotis constitutione ius fideicommissi remissum videretur? Nam cum ex causa dotis transferatur dominium,[1] absurdum videtur dicere, ei ipsi qui rem suam vltro alienauit ius aliquod superesse ad rem illam vllo casu reuocandam. [3]Nam & si quis alienationi per alium factæ consentiat, ius suum quodcunque in re habet, adeoque fideicommissum si quod competit, aut competiturum est remittere intelligitur. [4] Accedebat quod passus erat frater sororem sibi suisque stipulari dotem in omnem casum restitutionis. Ex quo videbatur omnem prorsus fideicommissi spem abiecisse. [5] Præsertim cum *suorum* appellatione in contractibus non tantum descendentes, sed & heredes quilibet extranei comprehendantur. [6] Mouebat etiam quod ad ratam totius dotis maritus augmentum vxori dederat, quasi tota dos ex vxoris bonis constituta fuisset,[7] vt proinde videatur deceptus esse, si quid iuris in ea dote fratri exceptum intelligatur. [8]Sed & cum tota trecenta simul & eadem clausula in dotem data essent, consequens erat, vt eadem & vniformi conditione data viderentur, & consequenter sine onere fideicommissi,[9] neque obstabat, quod in dotis constitutione verba illa adiecta essent, *ainsi qu'il est porté par le testament &c.* Nam licet dici soleat relatum esse in referente cum suis omnibus qualitatibus, [10] videbantur tamen ea verba adiecta demonstratiue potius, vt nostri loquuntur, quam limitatiue & relatiue, idque in dubio erat præsumendum. [11]Sed contraria sententia Senatui verior visa est, non tam illa ratione quod supradictis verbis videretur exceptum fideicommissum, quod testamento continebatur,[12] quam quia fideicommissi conditio nondum eo tempore extitisset, [13] neque vero sine malo omine sperari poterat futurum, vt vnquam existeret, cum non nisi spe prolis suscipiendæ matrimonia contrahantur, [14] & eo voto dos detur, vt sit perpetuo penes maritum. [15] Quod si ratio nulla erat, propter quam dici posset cogitatum eo tempore fuisse de fideicõmisso,[16] multo minus admitti illud poterat, vt ei renunciatum intelligeretur. Prius enim est, vt de aliquo iure cogitetur, quam vt illi renuncietur. [17] Sed & constat generalem renunciationem numquam extendi ad fideicommissum, cuius dies nondum cesserit, & speciali opus esse renunciatione, [18] nisi cum fideicommissum sub conditione alienationis relictum est, quo casu sufficit eos qui ad fideicommissum inuitati sunt alienationi consentire, quasi eo casu non tam ius quam conditionem fideicommissi remisisse existimentur. [19] Alioqui non extingueretur fideicommissi petitio nisi hactenus, vt si fundus erat in fideicommisso pretium peti deberet, non fundus ipse, qui consentiente fideicommissario venditus fuisset. [20] Sanè si iam tum dies fideicommissi cessisset, aliud proculdubio Senatus censuisset.[21] *Ita Senatus* pro Ioannna d'Aranton vidua procuratoris Mustat, contra Petrum Volat, 16. Calend. Ianuar. 1592.

1 Hoc enim est quod dici solet, dolo eum facere qui petit, quod statim eidem redditurus est. *l. dolo facit* 8. D. *de doli except. l. in condemnatione* 173. *de regul. iur. l. si socer.* 44 §. *Lucius. de solut. matrim.*

2 Et quidem eo animo & voto vt dos perpetuo remaneat penes maritum. *l.* 1. D. *de iur. dot. l. doce* 9. C. *de rei vendic.*

3 *l. etsi is* 10 D. *de distr. pignor. l. vindicantem* 17. D. *de euict.* Nemo enim contra factum suum venire potest, ne quidem ex alterius persona, si veniat ad proprium commodum. *l. si non sortem* 26. §. *si centum*, & ibi Bartolus, Castr. & cæteri. D. *de condict. indeb.*

4 *l. seruus communis* 38. §. 1. *de donat. int. vir. & vxor. l. apud Celsum* 4. §. *quæsitum. D. de dol. except. l.* 4 §. 1. *l. fieri* 8 §. *non videtur. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit. l. quoties ab omnibus* 11. C. *hoc tit. l. cum pater* 77. §. *libertis. de leg.* 2. §. *nihil proponi* 120. §. 1. *de leg.* 1.

5 *arg. l. cum quis* 37. §. *nuptura. de legat.* 3. *l. cum pater* 77. §. *Mœnio. l. vlt.* §. *filiæ. de leg.* 2.

6 Vt dixi Defin. 3. *sup. de verb. signific.* ex Guid. Pap. *quæst.* 306. & 457. & aliis ibi citatis.

7 Constituitur enim & debetur augmentum ex comparatione dotis, quæ ita fit mulieris, vt præter coniuges alius nemo in ea iuris habeat.

8 Atqui decipi maritus non debet *l. pure* 5. § *penult.* D. *de doli mal. except. l. si donaturus* 9. §. 1. *de condict. caus. dat. l. Titia* 62. D. *de iur. dot.*

9 Vt fiat vniformis & par determinatio. *l.* 4. *de vulg. & pup. substit. l.* 4. C. *de impub. & aliis substit.* ne vna & eadem res diuerso iure censeatur, *vulg. l. eum qui ædes* 23 D. *de vsucap. l. vlt.* C. *de sentent pass. & restit.*

10 *Vulg. l. asse toto* 77. D. *de hered. instit.*

11 *l. legani* 25. D. *de liberat legat.*

12 Continebat enim non fuisse exceptum.

13 Vt proinde fideicommissum eo tempore nec repudiari posset, nec solui. *l. si ita sit scriptum* 45. §. *si sub conditione. de leg.* 2. iunct. *l. stipulatio ista* 38. §. *inter. D. de verb. oblig.*

14 *l.* 1. *D. solut. matrim.*

15 *d. l.* 1. D. *de iur. dot.*

16 *arg. l. cum tale* 72. *in princ. de cond. & demonstr.*

17 Cum renunciatio & conuentio quantumlibet generalis non referatur ad incogitata. *l.* 4. & 5. *l. qui cum tutoribus* 9. *D. de transact. l. emptor.* 47 §. 1. D. *de pact.*

18 Bart. & post eum cæteri *ad l. qui Romæ* 122. §. *duo fratres. de verb. oblig.* Fideicommissum tamen etiam conditionale ante conditionis euentum remitti potest. *l.* 1. *C. de pact. l. de fideicommisso* 11. *C. de transact.*

19 *l. quoties ab omnibus* 11. *C. hoc tit. d. l. nihil proponi* 120. §. *omnibus. de leg.* 1. *l. cum pater* 77. §. *libertis de leg.* 2.

20 *l. si fundum per fideicommissum* 92. vbi late Ias. & cæteri, *de leg.* 1. *l. vlt.* §. *vlt. de leg.* 2. *l. vlt.* D. *de pact dotal.*

21 Ex rationibus hac ipsa Definitione in contrarium allegatis.

DEFINITIO XXIX.

Ex eo actu qui fit ex necessitate non potest sumi coniectura voluntatis. Et donatio non extenditur vltra id quod donatum est.

SEd & in proposita specie illud pro fratre vrgebat, quod is iussus erat vxoris suæ testamento cẽtum illa sorori in dotem dare. Non enim sumi poterat coniectura voluntatis ex eo actu, qui necessario fieri debuerat. [1] Potiusque credendus erat frater centum illa promisisse, vt obligationi satisfaceret, quam vt fideicommissi ius, si quod vnquam sibi cõpetiturũ esset, remitteret. Est enim generale & perpetuum, vt cesset præsumptio donationis quoties alia minus odiosa capi potest. [2]Nec erat contrarium quod de suo frater ducenta pro dote dederat, cũ tamen dotare sororem non teneretur. [3]Quasi ex ea liberalitate præsumendũ esset, multo magis voluisse eum remittere ius futuri incertique fideicommissi, [4] ex vulgari illo nostrorum brocardico, vnam donationem facere, vt facile alia præsumatur. [5]Iniqua enim & captiosa videtur ea interpretatio, vt qui ducenta donauit trecenta quoque ideo donasse credẽdus sit. [6]Nam etsi donatio quatenus donatum est largissimam recipit interpretationem contra donatorem, [7] in cuius potestate fuit legem apertius dicere, [8]in eo tamen stricti iuris est, vt non plus donatum intelligatur quam verbis expressum sit. [9]Non obstabat, quod passus esset frater sororem sibi suisque dotem stipulari. [10] Id enim ratione illa factum videri poterat, quod ex eo matrimonio liberi sperarentur, [11] item quod etiamsi fideicõmissum nominatim exceptũ fuisset, per manus tamẽ heredũ mulieris accipi deberet. [12] Itaq; duplici opus erat restitutione, vna dotis altera fideicommissi, quod non est nouum. [13] Denique ad rem nõ pertinebat, quod ad ratam totius dotis augmentum à marito constitutum fuerat, Nihil enim commune habere poterat augmentum

Source : BIU Cujas

dotis cum fideicommissi iure,[14] nec eo minus debebatur: quod soluto matrimonio dos restituēda esset, siue ex stipulatione, siue ex fideicommisso ea restitutio fieri deberet. [15] Quid enim si alium quam maritum heredem reliquisset? An non ducenta quoque restitui oporteret? [16] Et tamen perinde augmentum deberetur, etiam citra conuentionem sola consuetudinis potestate. [17] Nihil ergo vetabat deberi, subsistente licet fideicommisso. *In eadem causa.*

1 In consequentiam scilicet alterius actus præcedentis. *l. 3. §. scio.* D. *de minor.* Semper enim attenditur actus præcedens, *l. 1.* D *qui potior. in pign. hab.*

2 *Vulg. l. cum de indebito 25. l. Procula 29.* D. *de probat.* quia scilicet donare est perdere, *l. filiusfamilias 7.* D. *de donat.*

3 Nisi cum soror consanguinea est, & honeste nubere aliter non potest, *l. cum plures 12. §. cum tutor.* D. *de admin. tutor.*

4 Facilius enim est, vt qui rem incertam remittat & donet quam vt rem certam & indubitatam, *l. 1. C. de pact. l. si pater puellæ 12.* C. *de inoffi. test. l. per diuersas 34. C. de mandat.*

5 *Ex l. si vero non remunerandi 12. §. inde Papinianus.* D. *eod. tit. mandat.*

9 Cum neque maior summa sit in minore. *l. 1. §. si stipulanti. de verbor. obligationib.* neque à minore ad maiorem bene inferatur.

7 *Cap. inter dilectos. Extr. de donat.*

8 *Ex regul. l. veteribus 39.* D. *de pact. l. Labeo scripsit 21.* D. *de contr. empt.*

9 Cum donatio fiat, per stipulationem si iuris veteris rationem inspicias, stipulatione autem non contineatur, nisi quod verbis expressum est. *l. quicquid 99. de verb. oblig.* Fiebat quidem olim etiam per traditionem donatio. *l. Papinianus 20. de donat. int. vir. & vxor.* sed eo casu tanto apertius est non posse dici donatum nisi quod vere traditum fuit. Hodie vero fit etiam pacto nudo. *l. si quis argentum 35. §. pen. C. de donat.* Sed verbis semper opus est.

10 Quo casu dos censetur fieri propria filiæ, etiam si sit in potestate patris *l. post dotem 40.* vbi Bart. *quæst. 4. sol matr.*

11 Quibus nullis superuenientibus non ideo fideicommisso renunciatum videbatur, *arg. l. Paula Callinico 27. §. Pomp. de legat. 3.* Iunge *l. tale 40. §. vlt. de pact.*

12 Fideicommissi enim restitutio semper necessaria est *l. 1 l. restituta 37. l. facta 63. & pass.* D. *ad SC. Trebell.* nisi in casibus de quibus *in l. pen. C. eod.*

13 *Vt in l. Bæbius 30.* D. *de pact. dotal.* iunct. *l. cum maritus 29. §. fin. eod. tit. l. pen. de dot. releg.*

14 Cum sint ista diuersa, ex diuersis autem non inferatur *vulg. l. Papinianus 20.* D *de minor.*

15 Quia fideicommissum non faciebat quin dos & fuisse & præcessisse videretur, *. vlt. §. filiæ. de leg. 2.*

16 Vtique ex stipulatione nimirum expressa, pro qua tamen poterat etiam tacita sufficere, *ex l. vnic. Cod. de rei vxor. action.*

17 Vt dixi *ad tit. De donat. ant. nupt. supr.* vbi vide.

DEFINITIO XXX.

De reciproca substitutione fideicommissaria etiam ex coniecturis inducenda.

CVm reciproca substitutio fideicōmissaria nulla est expressa, non facile eo decurrendum est, vt tacite inducatur ex coniecturis, [1] maxime inter liberos inter quos verisimile est patrem ius legitimatū hereditatum conseruare potius voluisse, [2] quam mutuo fideicommisso eos obstringere. [3] Itaque quamuis ad inducendum fideicommissum sola sufficiat coniectura voluntatis, [4] vix tamen vnquā reciprocum inducimus, nisi cum substitutio facta est vltimo decedenti, [5] licet in tota hereditate adeoque post omnes facta sit. [6] Quid tamen si liberis aut cognatis proximis pluribus institutis, & extraneis substitutis testator iusserit, vt bona sua, *de vno institutorum & substitutorum in alium perueniant?* Aperta sūt verba mutuæ factæ substitutionis etiā inter fratres. Nam cum inter substitutos, qui extranei proponuntur, non possit videri testator conseruasse ius legitimarum successionum, [7] nec proinde vlla esset vis eorum verborum, nisi admittas ex iis induci reciprocam inter eos substitutionem, [8] quidni eadem inter institutos quoque, tametsi verba deficerent, fiat interpretatio fauore liberorum superstitū, vtpote magis dilectorum tanquam descendentium & institutorum? [9] Cum vero testator de institutis & substitutis simul locutus esset, vtique non poterat videri fideicommissum induxisse reciprocum inter substitutos, inter institutos vero legitimarum successionum ius conseruare voluisse. Cur enim tam varie? [10] Sed neque ex solo legitimarum successionum ordine videbatur satisfieri posse voluntati testatoris, qui iusserat, vt non solum ab vno ex institutis ad cæteros, sed etiam ab institutis ad substitutos hereditas sua deueniret? Quid enim si, vt euenerat, prēmoriens quidam ex fratribus testatus esset, ac alios heredes scripsisset, quam qui ab intestato erant successuri? An non sublato per testamentū ordine legitimarum successionum ipsa quoque testatoris voluntas erit sublata, nisi inter fratres quoque admittamus reciprocam substitutionem? [11] Nec simile est, cum agitur de substitutione pluribus impuberibus, aut nouissimo eorū facta, inter quos nimirum tantum potest ordo solus legitimæ successionis, quantum pupillaris reciproca, [12] nisi ad hoc, vt singuli testamentarium heredem habeant, cum testamentum facere ipsi non possint, quomodo possunt qui pupillares annos excesserunt. Quamquam illud etiam accedit, quod multo facilius inducitur reciproca substitutio fideicōmissaria quā pupillaris, quæ quoniam directa est coniecturis contenta esse non potest. [13] *Ita Senatus* in causa N. Nicolai Dauise Senatoris & liberorum Claudij Dauise & de Curtilles, Non. Iul. 1593.

1 Quamuis placeat posse illam quoque ex coniecturis induci. *l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*

2 *l. vel singulis 37. De vulg. & pupill substit.*

3 Propter votum captandæ mortis quod mutua huiusmodi fideicommissa inducunt, ex quo etiam fit, vt fraternam concordiam minuant. *l. de fideicommisso 11. C. de transact.* iunct. *l. vl. C. de pact.*

4 Si nostris credimus *ex l. pen. de leg. 1. l. fideicommissa 11. §. item si quis. de leg. 3. l. heredes mei 57. §. cum ita. D. ad SC. Trebel.*

5 Notant DD. *ad d. §. cum ita. & ad l. pen. C. de impub. & aliis substit. ex l. Titia Seio 87. §. Seia libertis. de leg. 2.*

6 Socin. late *cons. 113. vol. 1.* Ias. post alios *in d. l. penult. C. de impub. & aliis substit.*

7 Nec enim extranei ius habent succedendi ab intestato, si neque agnati sint, neque cognati. *l. vlt. C. quor. bonor.*

8 Verba enim omnia testamenti sic semper accipi debent, vt aliquid operentur, *l. si quando 109. de leg. 1.*

9 *d. l. cum proponebatur 64.* vbi est text. elegans nec ab hac specie alienus, *de leg. 3.*

10 Non enim facile induci debet diuisio voluntatis *l. cum qui 18. in fin.* D. *de his quæ vt indign.* sed potius debet fieri par & vniformis determinatio. *l. 4. de vulg.*

11 *arg. d. §. Seia libertis. & d. §. cum ita.*

12 *d. l. vel singulis.*

13 *l. iubemus 29* & ibi DD. *C. de test.* Vide Castr. *ad l. omnia 32. alias l. cum ita. §. in fideicommisso. de legat. 2.*

DEFINITIO XXXI.

Facile inducitur reciproca in fauorem personæ magis dilectæ, quæ verisimiliter debeat excludere substitutum.

SEd & receptissima nostrorum sententia est substitutionem factam post omnes in tota hereditate, licet non vltimo decedenti facta sit, censeri reciprocam fideicommissariam ex coniectura voluntatis, [1] quoties supereſt persona magis dilecta, quæ ex eadem voluntate debeat excludere substitutum. [2] In proposita vero specie id euenerat, vt supereſſet persona magis dilecta cum supereſſent fratres defuncti iidemque liberi testatoris, & instituti. [3] Nec obstitit quod ageretur de excludendis non substitutis ipsis, sed heredibus testamentariis. [4] Nam si ipsi quoque substituti excludantur per magis dilectos vi substitutionis

Source : BIU Cujas

tutionis reciprocæ, quidni multo magis excluduntur ij, de quibus teſtator non cogitauit?[5] Aut quî fieri poſſit, vt reciproca ſubſtitutio ſubeſſe intelligatur ad excludendos ſubſtitutos, quin ſubſit etiam ad excludendos alios quoſcunque?[6] Alioqui eueniret abſurdiſſime, vt eadem voluntas diuerſo iure cenſeretur. Et ſanc non id actum fuiſſe à teſtatore, vt ius legitimarum hereditatum inter liberos conſeruaret, ex illo apparebat, quod maſculos ſolos heredes ſcripſerat, filias vero non tantum ab inſtitutione excluſerat, ſed etiam à ſubſtitutione, iiſque agnatos prætulerat, quod tamen fieri non poterat ſaluo iure legitimæ ſucceſſionis.[8] Mouit etiam Senatũ, quod poſt omnes gradus teſtator ita ſcripſerat, *quibus liberis, vt ſupra inſtitutis, & ſucceſſiue ſubſtitutis relinquo omnia bona mea.* Etſi enim poterant commode verba illa ſic intelligi, vt inſtitutis primum, deinde ſubſtitutis bona omnia relicta eſſent,[9] poterant tamen ſic etiã accipi, vt iidem liberi, qui erant inſtituti, ſubſtituti intelligerentur.[10] Et hæc interpretatio conuenientior videbatur ad conſeruandam defuncti voluntatem, ipſiuſque in familia ſucceſſionem.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum etiam reciproca ſubſtitutio dummodo ſit fideicommiſſaria poſſit probari ex coniecturis, *d.l. cum proponebatur* 64. *de leg.2.*

2 Ita ex communi Doctorum noſtrorum ſententia diſputat & concludit Paulus Pariſ. *conſ.*44 incip. *D. Ambroſius. vol.* 1. Zanchus late *in repet. §. cum ita l. heredes mei* 57. *ad SC. Trebel.* Iaſ. & alij *in l. pen. C. de impub. & aliis ſubſtit.*

3 Gloſſ. magna *in l. precibus. in princip. C. de impub. & aliis ſubſtit.*

4 Inſtitutis ſcilicet à filio præmortuo.

5 Vtique enim minus dilecti fuerunt ij, de quibus non fuit cogitatum, & heres heredis inſtituti non venit ex iudicio defuncti. *l. qui liberis* 8. *in fi. D. de vulg. & pupill. ſubſt. l. ſciendum* 70. *de verb. ſignific.*

6 Nam & alij quicunque per ſubſtitutos excluderentur, ſi autem vinco vincentem te, multo magis vinco te. *l. de acceſſionibus* 14. *De diuerſ. temp præſcript.*

7 Quod eſſet abſurdum. *l. eum qui* 18. *§. vltim. de his quæ vt indign.*

8 Cum ab inteſtato ſuccedant omnes liberi ſine vlla ſexus diſtinctione. *l.* 4. *C. de liber. præt. Nouell.* 118. *de hered. ab inteſt. venien.*

9 Relatione facta ad diuerſas perſonas inſtitutorum & ſubſtitutorum.

10 Facile enim eſt, vt qui ſimul inſtituti ſunt, iidem ſint inuicem ſubſtituti. *l.* 4. *de vulg. & pupill. ſubſt.*

11 Cum ea fuiſſet teſtatoris voluntas, vt bona in familia conſeruarentur, excluſis ob eam nimirum cauſam filiabus, per quas id fieri non poterat. *l.* 1. *in fin. D. de iur. immunit.*

DEFINITIO XXXII.

Fideicommiſſum poteſt excedere quartum gradum, ſi modo non inducatur ex alienationis prohibitione.

CONſtitutio Iuſtiniani, quæ fideicommiſſa vltra quartum familiæ gradum extẽdi prohibet,[1] ad ea fideicommiſſa non pertinet, quæ iis, qui ſunt de familia in infinitum, aut vltra eum quartum gradum, diſertis verbis relinquuntur, id eſt, quæ & realia ſunt, & perpetua.[2] Sicut nec ad illa quæ à liberis aut agnatis quarti gradus, in quorum perſona finiri debuerunt, renouata ſunt, & repetita,[3] ſed ad illa duntaxat, quæ ex ſola alienationis extra familiam prohibitione inducuntur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum fratrum de Chiuron & curatoris hereditatis iacẽtis Michaelis de Villette, 10. Cal. Sept. 1593.

1 *Nouell.* 159. *vt reſtit. fideic. vſque ad quart. grad. conſiſt.*

2 *l. omnia* 32. *alias l. cum ita. §. in fideicommiſſo. de leg.* 2. *l. vlt. C. de verb. ſign.* Michael Graſſus *in §. teſtamentum* vbi ait huiuſmodi fideicommiſſa porrigi ad decimum vſque gradum.

3 Repetitio enim facit rem nouam & nouum fideicommiſſum. *l. repeti* 5. *D. quib. mod. vſuſr. amitt. l. licet Imperator* 74. *de legat.* 1.

4 Paul. Pariſ. poſt alios *conſ.* 72. *nn.* 82. *& ſeq. vol.* 4.

DEFINITIO XXXIII.

Equites Hieroſolymitani & Maltenſes non admittuntur ad fideicommiſſum familiæ relictum, nec quidem quantum ad vſumfructum.

FIdeicommiſſo perpetuo familiæ relicto ſi excepti ſint excluſique eccleſiaſtici, quod nobilium teſtamentis fieri plerumque ſolet,[1] placet Equites Hieroſolymitanos, quos nunc Maltenſes vocant, excluſos intelligi propter votum quod emittunt paupertatis, vt & obedientiæ & caſtitatis,[2] ita, vt nec quãdiu viuunt, ad fideicommiſſum admitti debeant,[3] nec ad vſumfructum bonorum fideicommiſſorũ.[4] *Sic Senatus* contra D. Abbatem de Vendoſme, vt relatum eſt in ea cauſa, de qua Defin. 6. infr. Commun. de legat. & fideic. *Sine die.*

1 Quia ſcilicet per eccleſiaſticos & religioſos, qui vxorem ducere ac legitimos liberos ſuſcipere non poſſunt familia nomenque teſtatoris conſeruari non poteſt, *l. liberorum* 220. *in fi. D. de verb. ſignific.*

2 Ex quibus votis apparet equites iſtos non tantum eccleſiaſticos eſſe, ſed etiam religioſos, quamuis non ideo ſint monachi.

3 Tanquam qui non ſint vocati ſed excluſi.

4 Nam qui non poteſt admitti ad proprietatem, quæ per fideicommiſſum relicta fuit, multo minus poteſt admitti ad vſumfructum qui non eſt in fideicommiſſo.

DEFINITIO XXXIV.

Poteſt quis legare rem fideicommiſſarij, ſi modo aliquid dederit fideicommiſſario compenſandi animo, quod fideicommiſſarius agnouerit.

CVm filio, cui Titianam hereditatem reſtituere rogatus erat pater, tam in tabulis dotalibus, quam in teſtamento bona alia pleraque pretioſiora compenſandi animo donaſſet, eamque patris & viui & defuncti voluntatem filius agnouiſſet,[1] placebat valere legatum Titiani fundi, quod in alium ſiue filium, ſiue extraneum pater contuliſſet,[2] qui de re filij, non ſecus ac de ſua teſtari ei licuiſſet.[3] Certum enim eſt poſſe teſtatorẽ legare rem heredis vt ſuam, & valere legatum etiam cum teſtator heredis rem fuiſſe ignorauit.[4] Multo igitur magis legando rem in qua heres ius aliquod habuit, cenſendus eſt legare voluiſſe etiam ius heredis.[5] Sed & conſtat animum compenſandi ex eo probari, quod teſtator aliquid pro omnibus iuribus reliquerit:[6] adeo, vt hoc caſu ſibi etiam præiudicet legatarius, ſi pro ampliore iure exiguius legatum agnouerit compenſandi animo relictum,[7] licet alioquin dici ſoleat non in plus poſſe quem onerari quam fuerit honoratus.[8] Neque enim qui prohibitus eſt quicquã amplius petere, ſcindere poteſt voluntatem teſtatoris, ſed legatum cum ſuo onere agnoſcere cogitur.[9] *Ita Senatus* in cauſa Dominæ d'Ambliſe, & Comitis de S. Amour, Cal. Febr. 1595.

1 *Vt in l. cum pater* 77. *§. Titio antepen. de legat* 2.

2 *l. vnum ex familia* 67. *§. ſed ſi vno. eod. tit.*

3 Cum etiam res aliena legari & per fideicommiſſum relinqui poſſit. *l. cum alienam* 10. *C. de legat.*

4 *d. l. vnum ex familia* 67. *§. ſi rem tuam. de leg.* 2.

5 Quia minus eſt habere ius in re quam habere rem ipſam. *l. ſi domus* 71. *§. vlt. de leg.* 1.

6 *l. Paula Callinico* 27. *§. Pompeius Hermippus. de leg.* 3.

7 *l. cum ab vno* 53. *& d. l.* 77 *§ Titio. de legat.* 2. *l. quæ dotis* 33. *ſolut. matrim.*

8 *l.* 1. *§. ſi is qui quadrigenta. ad SC. Trebell. §.* 1. *verſ. hoc ſolum. Inſtit. de ſingul. reb. per fideic. relict.*

9 *l.* 4. *& 5. de legat.* Tanti enim legatum æſtimaſſe videtur. *l. Imperator.* 70 *§ ſi centum eod. tit.*

DEFINITIO XXXV.

In dubio nõ præſumitur teſtator grauaſſe deſcendẽtes in

Source : BIU Cujas

infinitum, & finitur substitutio statim atque in primo gradu locum habuit.

NOn est in dubio credendus testator voluisse fideicommisso perpetuo, & in infinitum grauare descendentes ab herede, [1] & substitutio facta in fauorem familiæ agnationis, aut plurium personarum, sub nomine collectiuo quale est liberorum, sibi locum vindicat in priore gradu, qui eo tempore superstit, quo conditio existit, nec ad vlteriores gradus porrigitur, nisi expressim id testator voluerit. [2] Itaq; substitutis liberis, aut propinquioribus expirat substitutio simulatque in personis priore gradu positis locum habuit. [3] Hoc enim est quod dici solet, substitutionem non egredi personam substituti, [4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quia cum fideicommissum sit onus, non potest esse odiosa præsumptio perpetui fideicommissi. *Nouell. 159. vt restit. fideic. vsque ad quart. grad. constit.* Vide *l. fideicommissa* 11. *§. si quis* 18. *de leg. 3.*

2 Et hic videtur esse sensus *l. omnia 31. alias l. cum ita. §. in fideicommisso. de legat. 2.* ponderando verba illa, *aut post omnes eos extinctos*, quibus verbis significatur casus vulgaris non fideicommissi, & ita quoque videtur accipienda *l. vltim. C. de verb. significat.* vt omnes qui sunt de familia gradatim admittantur, & alij post alios, sed in casum vulgarem, vt constat ex versic. *ita vide i et.* Aliud est si testator fundum in familia relinqui voluerit aut de familia alienari prohibuerit, *vt in l. pe. 69 §. fratre de leg. 2.*

3 *argum. l. boues* 89 *§. hoc sermone*, & ibi Tiraquel. *de verbor. signific. at.*

4 *d. §. in fideicommisso. in fin.*

DEFINITIO XXXVI.

Inducitur fideicommissum reale & consequenter purum, nec tantum gradu ale, sed etiam reciprocum quoties testator habuit respectum ad defectum liberorum.

INstitutis liberis masculis inuicemque per fideicommissum substitutis, itemque liberis eorum & liberorum liberis, postea filiabus & earum masculis cum onere ferendi nomen & arma testatoris, vt bona conseruentur in familia & agnatione, voluntatis coniectura capi potest factum à testatore fideicommissum reale, & consequenter quod non tantum reciprocum sit inter collaterales, sed etiam graduale inter ascendentes & descendentes, vt quandiu superierit vnus ex familia, duret fideicommissum & omnes omnium portiones tandem ad vltimum morientem deuoluantur. [1] Itaque non habet hic locum quod dici solet, grauatis liberis sub duplici conditione non ideo vocatos intelligi nepotes. [2] Nam imo vero vocati intelliguntur non ob duplicem illam conditionem adscriptam, sed ob factum reale fideicommissum, cuius probatio euidens est, cum appareat testatorem habuisse respectum, vt loquuntur, ad defectum masculorum, vt bona omnia in familia conseruaret. [3] *Ita Senatus* in causa D. de Bordeaux & D. Bonæ de Coste vxoris D. Baronis de la Serrà, 15. Cal. Mart. 1595.

1 Dixi *Defin. 3. & 23. in fin. supr.*

2 Vt scripsi *Defin. 2. num. 2. supr.*

3 Ex Crauet. *consil. 326. num. 16.* & aliis supra citatis *Defin. 3. num. 8.*

DEFINITIO XXXVII.

Substituto per reciprocam superuiuente, & eius liberis, etiam superstites liberi ex præmortuo censentur vocati.

PAter institutis duobus liberis ita scripserat: *Et si contingat alterum ex ipsis ante alterum decedere vel suos sine liberis, substituo superuiuentem, & eius liberos & liberorum liberos.* Præmortuo fratre vno superstitibus liberis, tum alio sine liberis defuncto, quærebatur an fideicommissi conditio extitisset? Defeciisse namque videbatur quod ad vtramque substitutionis partem, cum præmortuus liberos rereliquisset, qui autem liberos nullos reliquerat fratri superstes fuisset. Non enim alius erat substitutus, quam qui supereset, [1] ac consequenter non alij liberorum liberi, quam qui ex superstite forent, non qui ex præmortuo. [2] Placuit tamen in fideicommissi interpretatione voluntatē testantis potius, quam testamenti verba inspici debere: [3] In proposito autem manifestā videri mentē testatoris, vt nō tantum fratrem fratri fratrisque liberis substitueret, sed etiam fratris liberos: [4] Fratrem quidem primo loco, & sub illa conditione expressa, quæ tacite inerat, [5] si supereset. Neque enim fideicōmissum vtiliter post grauati mortem ei relinqui potest, qui ante heredē morietur: [6] sed si frater substitutus per fideicōmissū ante grauatum decederet, quod facile contingere posse prudens testator prēuidere & potuerat & debuerat, idem fideicommissum in casum vulgarem, [7] ad præmortui liberos voluerat peruenire, [8] si quandocunque alius frater sine liberis moreretur eiusve liberi sine liberis. Nam etsi frater qui liberos haberet, superstes fuisset, atque ita fideicommissum percepisset, suis tamen liberis ex nouo perpetuoque fideicommisso ad id fideicommissum reddendum obligatus esset. Substitutis nimirum liberis & liberorum liberis per verba tractum temporis habentia, ac proinde in casum non tantum vulgarem, sed etiā fideicommissi. [9] Et vero quis credat testatorem, qui tot substitutionū gradus fecisset, cogitasse de ea conditione adscribēda quæ faceret, vt omnes illi gradus intercidirent, si contingeret præmori fratrem qui liberos suscepisset? [10] Imo nec fieri poterat, vt liberi liberorum, quos substitutos constabat, succederēt primo grauato, si non aliter grauatus is erat, quam si fratrem superstitem relinqueret. Potiorē enim fratris causam esse oporteret, tum liberorum, priusquā ad liberorum liberos perueniretur: [11] nisi forte quis diceret vocatos liberorum liberos ad portiones ascendentium per fideicommissum graduale, non item ad portiones collateralium per fideicommissum reciprocum. [12] Sed non ita erat. Quamquam enim fuerant illi etiam ascendentibus substituti per fideicommissum graduale, fuerant tamen & prius & apertius inuitati ad fideicommissum reciprocum & in casum vulgarem. [13] Cui porro vix locus esse poterat, si in necessarium antecedens fratrem, ex quo susceptī essent, fratri superstitē fuisse necesse esset. [14] Denique tametsi non tot substitutionum gradus facti essent, sed tantum substituisset pater filio sine liberis morienti fratrem superstitem eiusque liberos, adhuc tamen dicendum esset substitutum fratrem superstitem in concreto, vt philosophi loquuntur, potius quam in abstracto, id est, non quatenus superstitem, sed quatenus Antonium aut Ioannem, [15] quamuis sub ea conditione siue tacita, siue expressa, si fratri supereset, post eum vero substitutos liberos similiter non quatenus liberos superstitis, sed quatenus liberos Claudij vel Ioannis in eum potius casum, si Claudius ille vel Ioannes præmoreretur. [16] Is enim vnus est ex casibus illis vulgaribus, in quibus fideicommissum fauore liberorum habere locum potest. [17] Etsi nec negandum est substitutos liberos in eum quoque casum, quo pater supereset. [18] Imo vero hoc casu ex verbis, & voluntate, priore vero ex sola voluntate, verbis licet quodammodo repugnātibus. [19] Atque ita *Senatus* in supradicta causa pronūciauit, vel ob id magis, quod ex aliis testamenti partibus

tibus apparebat cogitasse testatorem de inducendo reali fideicommisso, vt bona perpetuo in familia cõseruarentur, [20] substitutis in eam rem post masculorum liberos masculos masculis quoque filiarum ea lege, vt nomen & arma gestarent familiæ testatoris, [21] quemadmodum scripsimus Senatusconsulto superiore.

1 Textus est in hanc rem apertissimus *in l. heredes mei 57. §. cum ita. D. ad SC. Trebell.*

2 Ex natura pronominis demonstratiui, *eius*, quod non ad alium referri potest, quam de quo actum est in præcedentib. *l. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3 *d. §. cum ita. l. cum proponebatur 64 de leg. 2. l. fideicommissa 11. §. item si quis. de leg. 3.*

4 *Vt & in l. Lucius 85. D. de hered. instit.*

5 Non enim potest alius admitti ex fideicommisso quam qui superfit tempore existentis conditionis, *l. cum quidam 24. l. cum pater 77. §. hereditatem filius. de leg. 2.*

6 *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici. D. de iur. fisc. l. vnic. §. pro secunda. C. de caduc. tollend.*

7 Quia casus vulgaris subdistinguitur in duplicem casum si nolet, aut non poterit fideicommissarius admitti. *l. 3. C. de her. ed. instit.*

8 Philip. Corn. *cons. 37. vol. 1.* Scripsi *Defin. 7.* & *eo.* & *Defin. 24.*

9 Scripsi *Defin. 6.* & *8. nu. 10.* & *Defin. 11.* & *de impub.* & *aliis subsit.*

10 Ea nempe in dubio capienda est interpretatio, quę testatoris voluntatem diutissime conseruet, cum apparet testatoris eam fuisse voluntatem, vt suam dispositionem ad plures & vlteriores gradus expenderet. *l. omnia 32. alias l. cum ita. §. in fideicommissum. in fi. de leg. 2.* Obserua tamen, quoties fideicommissi. vt & institutionis plures gradus sunt, rupto primo gradu rumpi etiam sequentes omnes, qui ab eo dependentiam habebant, vt tradit Castr. *ad Auth. ex causa, nu. 7 ex l. 5. §. vlt. de inoff. rupt.* Videntur enim omnes gradus fideicommissi habere eam conditionem, si primus gradus valebit. Alex. *cons. 1. vol. 1.* Aliud ergo est si sequens gradus non habeat dependentiam à primo, *vt in d. §. cum ita. l. 57. ad SC. Trebell.*

11 Vt inter vocatos ordo scripturæ seruaretur. *l. cum pater 77 §. pen. de legat. 2. d. l. heredes mei. §. vlt. ad SC. Trebell.*

12 Vt in iis speciebus, de quibus *Defin. 1. nu. 10.* & *Defin. 23. nu. 7. supr.*

13 Per illa verba, *substituo superuiuentem, & eius liberos.*

14 Quia eo casu verisimiliter superstes pater ex fideicommisso successisset, quandoquidem succedere potuisset. Non enim facile repudiatur fideicommissum, siue singulare sit: quia vix potest esse damnosum, vt nec legatum *l. si hereditatem 32. D. mandat.* siue vniuersale. Quia licet obliget æri alieno fideicommissarium *l. non enim 38. D. ad SC. Trebell.* potest tamen agnosci cum beneficio inuentarij. *Not. in l. vlt. C. de iur. delib.*

15 Vt scripsi *Defin. 7.* & *23 sup.* ex Philip. Corneo *cons. 37. vol. 1.*

16 Ita vt in effectu substitutis liberis superstitis, etiam liberi eius, qui præmortuus est, ad fideicõmissum vocentur. Quod ego non grauate admitto, si reciprocum fideicommissum factum sit inter nominatos. Sed si simpliciter præmorienti substituatur superstes & eius liberi, nulla ratio pati videtur, vt superstiti etiam sine liberis morienti substitutum videatur, quia euidenter verba repugnant, nec voluntas fauet, *arg. l. si ancillas 63. de leg. 1.*

17 Quoniam qui præmortuus est, succedere ex fideicommisso non potest, *d. l. Statius 48. §. Cornelio. D. de iur. fisc.*

18 Scilicet si is ex fideicommisso succedere vel nollet, vel non posset.

19 Sufficit enim, vt non omnino repugnent. *l. talem 51. in fi. D. de hered. inst.* Potiorque causa est voluntatis, *d. §. cum ita.*

20 Vt dixi *Defin. præced. nu. 3.* Cravet. *cons. 326. nu. 16.*

21 Cum aliter non possint bona conseruari in familia per masculos ex fœminis descendentes. *l. 1. in fi. D. de iur. immun.*

DEFINITIO XXXVIII.

Fideicommissum conditionale non transmittitur ne quidem ad liberos, nisi ex coniecturis, quibus tamen locus nullus est si superstes substitutus sit, nulla liberorum facta mentione.

IVris regula est, fideicommissum conditionale non esse transmissibile, si ante conditionis euentum fideicommissarius decesserit, [1] ne ad liberos quidem, [2] sed receptissima est nostrorum sententia fieri posse transmissibile ex voluntate testatoris, etiam de qua non nisi per coniecturas appareat. [3] Illa verò fortissima coniectura esse creditur, si testator vni ex heredibus substituerit superuiuentem, & eius liberos. Etsi enim iis verbis ad fideicommissum inuitati videntur liberi superstitis, si nudam verborum figurã & corticem inspicias, voluntas tamen testatoris suadet potius, vt eam interpretationem accipiamus, per quam in eum potius casum vocati liberi videantur, quo pater præmoreretur. [4] Sanè si superstes tantum substitutus esset, id est, nulla liberorum adiecta mẽtione, faceret ea dictio, vt omnimodo transmissio impediretur. [5] Illo enim casu locum haberet quod dici solet, expressa nocere, quæ non expressa non nocerent, [6] nimirum propter concurrentem iuris rationem, quæ impedit transmissionem. [7] Illa etiam transmittendi fideicommissi probabilis coniectura esse creditur, si ad fideicommissum expresse inuitati alij minus à testatore dilecti, quam ij fuerint, qui fideicommissum in se transmissum volunt. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. 4. D. quand. dies leg. ced. l. si cui legetur 49. §. hoc autem legatum. de legat. 1. l. vnic. §. sin autem aliquid sub conditione, C. de caduc. tollend.*

2 *l. heredes mei 57. §. cum ita, ad SC. Treb. Not. in l. vn. C. de his qui ant. apert. tab. contra g/os. in l. is cui, 42. de oblig. & action.*

3 Sic enim Zanch. & alij *in d. §. cum ita.*

4 Vt dixi *Defin. præced.* vbi vide præsertim *nu. 16.*

5 Per text. expressum *in d. §. cum ita.*

6 *Vul. l. expressa 195. de regul. iur. l. nonnunquam 5. de condit. & demonstr.*

7 Fideicommissum enim conditionale ante conditionis euentum nihil est, *d. l. is cui*, quod autem nihil est, non potest esse transmissibile, cum non entis nullæ sint qualitates, *vulg. iurib.* Scripsi *in Error. 3. Dec. 31. De error. pragmat.*

8 Zanch. & alij *in d. §. cum ita.* Semper enim absurdum est meliorem esse conditionem eius, qui minus dilectus fuit. *l. Publius 36. l. 1. de condic. & demonstr.*

DEFINITIO XXXIX.

Fideicommissum suo heredi iniunctum confirmatur per solam existentiam sui heredis, nec requirit probationem agnitæ hereditatis.

SI fideicommissum pater à filio reliquerit, deinde fideicommissi conditio extiterit, non est arctandus fideicommissarius, vt probet agnitam à filio paternam hereditatem. Etsi enim nec fideicommissum nec quicquam aliud testamento relictum aliter valere potest, quam si agnitam constet hereditatem ex eo testamento, [1] nisi fideicommissa, cæteraque relicta etiam à venientibus ab intestato sint repetita, [2] in iis tamen qui & sui heredes sunt; & necessarij non est necessaria immistio ad hoc, vt restituatur hereditas & transferantur actiones ex Trebelliano. [3] Qui enim sunt in potestate statim sunt heredes ex testamento, nec quod se possunt abstinere quicquam facit. [4] In eoque dispar conditio est liberorum, qui sui sunt heredes & seruorum, qui non sunt nisi necessarij. Hi enim coguntur se immiscere, [5] non vt eo magis transferant actiones, (sufficit enim quod heredes sint ipso iure, [6]) sed ob hoc ipsum ne vllo casu data iis videatur facultas abstinẽdi. [7] Etsi autem ius hoc erat olim singulare filiorumfamilias, quod essent sui heredes, [8] idem tamen nunc obtinet in quibuscunque liberis, postquam placuit, vt in descendentes quoscumque hereditas ascendentium quasi ipso iure quæsita trãsmittatur. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. ea quam 14. C. hoc tit. l. si nemo 9. D. de testam. tutel.*

2 *l. generaliter 24 §. ex testamento. D. de fideicomm. libert. l. 1. C. eod.*

3 Quoniam existentia sui heredis confirmat fideicommissum. *l. ita tamen 27 § si pater, ad SC. Treb.* cũ etiam tabulas pu-

Source : BIU Cujas

pillares confirmet quod multo plus eſt. *l.ſi filius 12.de vulg.& pupill.ſubſt.l. Iulianus 42.alias l.ſi pupillus.D.de acq. hered.*

4 *l.1.§.qui ſunt in poteſtate.D.ſi quis omiſſ.cauſ.teſtam.*

5 *l.recuſare 6.§.hoc Senatuſconſultum.D.ad SC.Trebell.*

6 *l.neceſſariis 57.in fi.de acq.hered.*

7 Habent enim duntaxat beneficium ſeparationis, ſi non attigerint bona defuncti.*l.1.§.vlt.D.de ſeparat.*

8 *l.in ſuis 11.de liber.& poſt.l.in ſuis 14.D.de ſuis & legit.*

9 *l.vnic.C.de his qui ant.apert.tabul.*

DEFINITIO XL.

Pactio coheredum reciprocam inter ſe ſubſtitutionem remittentium non nocet fideicommiſſariis ex graduali & reciproco fideicommiſſo vocatis.

CVm eſſet fideicommiſſum perpetuum in familia relictum, nec tantum reciprocum inter coheredes & coheredum deſcendentes, ſed etiam graduale, vt parentes liberis ſuis reſtituere cogerentur, [1] mutua vero coheredum voluntate cum hereditatem diuiderent remiſſum fuiſſet; [2] Placuit nullum ex ea re præiudicium fieri deſcendentibus, quo minus ius ſuum exequantur, cum ex propria perſona ſint vocati. [3] Quare nec intererit, an bonorum diuiſioni, quam teſtator inter coheredes inuicem ſubſtitutos fecerat, coheredes ipſi conſenſerint, an aliter bona inter ſe diuiſerint. [4] Nam cum duplex fideicommiſſum ſit, graduale & reciprocum, quod ex graduali debitum fuiſſet ab aſcendentibus ſi iudicio teſtatoris coheredes ſtetiſſent, petetur ex reciproco à collateralibus, mutata duntaxat rerum & perſonarū potius, quam fideicommiſſi cauſa. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa 13.Cal.Aug.1595.

1 Quod euenit cum teſtator iuſſit bona perpetuo in familia remanere, *vt in l.peto 69 § fratre.de legat.2.* & habuit reſpectū ad defectum liberorum. Dixi *Defin.3 23.& 36 ſupr.*

2 Remitti enim poteſt conuentione expreſſa. *l.1.C.de pact. l.de fideicommiſſo 11.C.de tranſact.Not.in l.qui Romæ 122. § duo fratres.de verb oblig.* [Sed conſenſum expreſſum eſſe oportet, nec tacitus ſufficeret.Gloſ.*in d.l nihil 120.§ 1.de leg.1.*Sed neque expreſſus ſi à pupillo vel minore præſtitus eſſet,Caſtr. ad *l.quoties 15.C.hoc tit.* Duobus tamen portiones ſuas ſimul vendentibus,quas inuicem reſtituere rogati erant,cùm fideicommiſſum non ignorarent, placet non videri eos fideicommiſſi petitionem inuicem remiſiſſe, ſed ad precium agere debere quod ex venditione perceptum eſſet, non tamen inquietare emptorem poſſe qui bona fide & fideicommiſſario ſciente comparauit,*arg. l.vlt. § de leg.2. l.quidam 25. §. ſi quis filium ad SC.Trebell* Nec enim Iuſtiniani conſtitutionem in *l.vltim.C. eo nmun.de leg.* ad hunc caſum pertinere credendum eſt, cùm venditio rei fideicommiſſariæ facta fuit ſciente fideicommiſſario.Sanè qui conſentit venditioni faciendæ in futurum, nec rem nec precium petere poteſt quia fideicommiſſum prorſus remiſiſſe intelligitur, ſicut & qui conſentit venditioni rei fideicommiſſariæ purè relictæ. Sed aliud eſt in venditione rei debitæ per fideicommiſſum conditionale duntaxat,cuius cōditio nondum extiterit, quia futurum ius per præſentem renunciationem remitti non poteſt.Socin.*conſ.43.ante fin.vol.4 Ita Senatus* pro Andræa Grauual, contra N.Ioannem Paquelet 3.Calend.Maij 1611.]

3 Nec conſenſerint remiſſioni fideicommiſſi.*l.nihil propoſi 120 §.omnib.de leg.1. l.quoties ab omnibus 11. C.hoc tit. l.cum pater 77.§.liberis.de leg.2.*

4 Poſſunt enim coheredes communi conſenſu recedere ab ea diuiſione,quam teſtator præſcripſerat, ſed non in præiudicium tertij.

5 *Arguta.l.Imperator 70.§.vlt.& l.ſeq. De legat.2.* Iunge *Defin.ſeq.*

DEFINITIO XLI.

Bona coheredi à coherede per tranſactionem data in ſupplementum portionis hereditariæ veniunt in fideicommiſſum eiuſdem portionis, etiamſi nunquam fuerint teſtatoris.

FRatres de reſtituenda inuicem hereditate rogati ſi quis eorum ſine liberis moreretur, cum diuiſioni bonorum,quam pater teſtamento fecerat, ſtare nollent, conquerente vno ex *ipſis*, quod cum ex ſemiſſe inſtitutus eſſet, tamen longe minorem portionem ex prælegato accepiſſet, [1] tranſactione conuenerant,vt noua bonorum diuiſio fieret, per quam ad æqualitatem reducerentur. In eamque rem qui plus ex paterna ſubſtantia conſecutus dicebatur cōſenſerat, vt de bonis propriis, & à ſe poſt patris mortem quæſitis fratri ſarciretur. Defuncto poſtea ſine liberis fratre, qui ea bona in portionem ſuam acceperat, quærebatur an ſuperſtes frater eiuſve liberi iidémque ſubſtituti ea ipſa bona conſequi ex ſubſtitutione deberent? [2] Et quidem quod ad eas res pertinebat, quas ipſe ex teſtamento & iudicio patris habuerat, minus poterat dubitari, tametſi à teſtamento fratres per nouam diuiſionem receſſiſſe viderentur. [3] Sed pro ea bonorum parte,quæ ex diuiſione amplior obtigerat, quam teſtamento data fuiſſet, maioris res erat dubitationis, in eo ſaltem quod excedebat. [4] Nam quod *dici ſolet in* vniuerſalibus, [5] præſertim in fideicommiſſis, facile *induci* ſubrogationem vnius rei in locum alterius, [6] non poteſt ad rem facere, niſi quatenus ſubrogatio facta eſt, [7] & conſequenter quanti res fuit, in cuius locum alia ſubrogata eſt. Cæterum in eo quod excedit non poteſt videri res peruenisſe ad grauatum ex teſtamento. [8] At neque ex iudicio teſtatoris, quin potius ex mera voluntate & liberalitate fratris, qui cum nullo iure cogeretur plus fratri dare quam pater teſtamento dediſſet, maluit tamen erga fratrem agere liberaliter. [9] Itaque pro eo exceſſu fideicommiſſum inducere abſurdum videtur, & contra voluntatem teſtatoris. Nunquam fideicommiſſario plus tribuendum eſt, quam ei tribui teſtator voluerit. [10] In propoſita tamen ſpecie contraria ſententia placuit Senatui. Ea potiſſimum ratione quod cum fideicommiſſaria ſubſtitutio non in re certa,ſed in quota hereditatis facta eſſet, [11] id eſt, in amborum ſemiſſibus, neque ea quota per diuiſionem inter fratres factam immutata eſſet, [12] ſed tantum aucta ex vna parte æſtimatio, vt portiones reducerentur ad æqualitatem, [13] conſequens erat,vt in bonis omnibus, quæ quiſque pro ſua portione hereditaria, vel conſecutus fuiſſet, vel retinuiſſet, idem ius fideicommiſſi ſubſiſteret, [14] ne alioqui redactis per nouam diuiſionem fratribus ad æqualitatem in honore & commodo portionum hereditariarum, hoc ipſo impares fierent, & inæquales in onere fideicommiſſi, [15] manente onerata integra portione eius ex fratribus, qui vltro & liberaliter fratris ſui portionem auxiſſet; atque ita ex eo quod factum eſſet ad inducendam æqualitatem inducereretur inæqualitas. [16] Ex qua ratione apparebat, nihil intereſſe an de paternis bonis, an de propriis frater fratris portionem auxiſſet, cum ſi de propriis non dediſſet,de hereditariis daturus fuerat,vt fratris portio ſuppleretur. [17] Eo magis quod eiuſmodi diuiſione conuenerat, vt in cæteris omnibus ſaluum eſſet inter fratres ius teſtamenti. Quæ clauſula ſicut non ad aliud ius referri poterat, quam ad ius fideicommiſſi inter fratres mutuo relicti, [18] ita nec ad alia bona,quam quæ vtrique fratri ex diuiſione, licet longè aliter quam ex teſtamento obueniſſent. [19] Igitur ea quoque bona, quæ ex iudicio teſtatoris ad fratrem ſuperſtitem peruenerant,aut quę is aliunde ſibi quęſierat,non eo minus ad ipſum ex fideicommiſſo reuerti debere viſum eſt,quod in fratrem ſine liberis præmortuum ex diuiſione tranſlata eſſent. [20] *Ita Senatus*

Source : BIU Cujas

natus in ea causa, de qua in Defin. 11. sup. famil. erciſc. & Defin. 7. & 8. sup. De hered. instit.

1 Quanquam hæc ratio querelæ non erat iusta, cum possit pater etiam æqualibus factis partibus in hereditate, inæqualem tamen facere bonorum diuisionem, *l. ex facto 35. D. de hered. instit.*

2 Cum scilicet substitutionis conditio euenisset prætortuo fratre sine liberis.

3 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 11. supr. famil. erciſc.* vbi vide.

4 Quasi id, quod excedebat, fideicommisso non contineretur.

5 *l. si & rem & pretium 21.* vbi Bart. & alij, *D. de hered. petit.*

6 *l. Imperator 70. §. vlt. & l. seq. de legat. 2.*

7 Vt limitata causa limitatum pariat effectum. *l. in agris. 16. D. de acq. rer. domin.*

8 Sed ex pacto, *vt in l. debitor 59. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

9 *arg. l. 3. D. ad leg. Falcid.*

10 *d. l. debitor in fine principij.* in illis verbis, *& cum testator ei alterutrum dederit.* & *l. facta 63. §. si sub conditione, D. ad SC. Trebell.*

11 Nec enim pars hereditatis in vna re certa consistere intelligitur. *l. quamuis 14. D. si quis omiss. caus. testam.*

12 Conuenerat enim, vt singuli heredes essent & manerét ex suo quisque semisse, ex quo singuli fuerant instituti.

13 Nam cum hereditatis partes sint homogeneæ, & in iure consistant non in corpore, *l. hereditas 50. D. de hered. pet.* facile recipiunt & augmentum & diminutionem. *l. item veniunt 20. §. item non solum. eod. tit.*

14 Quod enim non fuit mutatum cur stare prohibeatur? *l. sanctimus 27. C. de testam.*

15 Cum tamen ex qualitate & quantitate oneris regulanda etiam sit qualitas & quantitas honoris, & contra, *l. alumnæ 30. §. ab heredibus. de adim. legat. l. vtrum 7 §. vlt. de reb. dub.*

16 Quod esset absurdum. *l. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. legata 19. de leg. 3.*

17 Eiusdem enim naturæ & conditionis est supplemẽtum ac incrementum, cuius & ipsum principale cui accedit. *l. inter socerum 26. §. cum inter. de pact. dotal. l. etiamsi 8. C. de iur. dot. l. scimus 36. §. repletionem. C. de inoff. testam.*

18 Acsi conuenisset, vt derogatio nulla fieret iuri fideicommissi, *vt in l. Bæbius 30. in fi. de pact. dotal.*

19 Obuenerant enim omnia iure hereditario, cum ea frater habuisset non alio iure, quam quia fuerat heres ex semisse institutus.

20 Ne vna eademque portio hereditaria diuerso iure cẽseretur, contra *l. eum qui 24. de vsucap.* aut diuisio voluntatis induceretur, contra *l. eum qui 18 in fi. D. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XLII.

Fideicommissum reale omnimodo locum habet quandiu supersit aliqua persona ex vocatis, non inspecto eo, an priorum fideicommissorum conditio extiterit an defecerit.

FIdeicommissum reale inducitur non solum si prohibita sit alienatio adiecta illa ratione prohibitionis, quod testator velit bona conseruari in familia, [1] sed etiam si constet habitum ab eo respectũ ad defectum liberorum, [2] multo magis si ad defectũ masculorum. [3] Hoc enim casu quandiu supersit vnus ex liberis, aut ex masculis potest ille admitti ad fideicommissum. Nec inspicimus an conditiones extiterint necne, sub quibus priores fuerant substituti; [4] sed illud tantum, an aliquis supersit ex iis, quibus extantibus fideicommissum quoque durare testator voluerit. Et consequenter an priores vocati decesserint, quocunque tandem modo & tempore decessisse proponantur: Reale siquidem fideicommissum illud intelligimus, quod absolutum, continuum, purum & simplex est ad differentiam conditionalis, quod suas habet easque præcisas & specificè implendas conditiones. [5] Itaque hoc casu is, qui solus superest ex liberis, aut si ad masculorum defectum testator respexerit, ex masculis, non huius aut illius coheredis aut substituti portionem petit, sed omnia omnino bona, quæ testatoris fuerunt, & ab eo primum oneri fideicommissi suppositæ, non inspecto eo, an ex huius vel ex illius persona fideicommissi conditio euenerit. Sufficit enim quod hodie alius nullus supersit ex iis, qui ante actorem ad fideicommissi petitionem admitti potuerunt. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Est enim hoc fideicommissum efficacius & enixius, quã si testator simpliciter bona sua extra familiam alienari prohibuisset, quo casu fideicommissum non purum induceretur, sed conditionale in casum contrauentionis. Notat. *in l. filius famil. 114. §. Diui 2. de legat. 1.* Dixi *Defin. 4. supr.*

2 Cranet. *cons. 326. num. 16.* post alios supra citatos *Defin. 3. nu. 8.*

3 Qualitas enim masculinitatis, multum facere solet ad inducendum fideicommissum, vt ex iis cõstat quæ tractat Iul. Clar. *in §. testamentum. q. 78.*

4 Quod tamen inspiciendum esset, si ad certas personas certosve casus alienationis prohibitio restricta esset, vt dixi *dict. Defin. 4.*

5 *Notat. in d. l. filius familias 114. §. Diui 2. de legat. 1.*

6 *l. peto 69. §. fratre. de legat. 2. Notat. in l. omnia 32. alias l. cum ita. §. in fideicommisso. eod. & in l. vlt. C. de verb. signif.*

DEFINITIO XLIII.

Ex quibus coniecturis liberi positi in conditione censeantur vocati?

LIberi quidem positi in conditione etiam dupliciadeoque adiecta nota, vt aiunt, masculinitatis non censentur ad fideicommissum inuitati. [1] Sed tamen fallit ea traditio plerisque casibus ex tacita & coniecturata mente testatoris. [2] Inter cæteros autem casus ille vnus est, si testator habuerit respectum ad defectum liberorum, præsertim masculorum. [3] Item ille, si liberi isti in conditione positi expressim patruo substituti proponantur. Multo enim magis credendi sunt substituti in portione parentum, cuius ratione positi etiam sint in conditione. [4] Item si vltimo decedenti alius sit substitutus in tota hereditate. [5] Neque enim fieri potest, vt vltimus ille decedens totam hereditatem restituat, quam non prius totam perceperit. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scripsi *Defin. 1. & 2. supr.*

2 Postquam placuit ex coniecturis fideicommissum induci posse, *l. pen. de legat. 1. l. cum proponebatur 64. de legat. 2. l. fideicommissa 11. §. item si quis. de legat. 3. l. heredes mei 57 §. cum ita. D. ad SC. Trebell.*

3 Vt dixi *Defin. præced.* ex Cranet. *cons. 326. nu. 16.*

4 Quia maior ratio est, vt patris portio perueniat ad liberos, quam vt portio patrui ad filium fratris, *l. cum anus 102. de condic. & demonstr. l. cum acutissimi 30. C. hoc tit.*

5 Zanch. & alij *ad d. §. cum ita. not. ad l. penul. C. de impub. & aliis substit.*

6 Quæ ratio perpetua est Interpretibus nostris ad inducendam reciprocam, quoties facta est substitutio vltimo decedenti in tota hereditate. *l. Titia Seio 87. §. Seia liberis. de legat. 2.*

DEFINITIO XLIV.

Casus in quo legatarius tenetur alteri propter onus insertum legato, quod tamen ipse nunquam habuerit.

CVm Sempronius Titij creditor fundum Cornelianum pignoris iure in antichresim [1] possideret, is fundus à testatore tibi legatus est, ea lege, vt Sempronio debitum solueres, [2] eoque fundo Mæuium quamdiu viueret frui paterere. Si legatum petieris per iudicem & obtinueris, nec tamen Sempronio debitum solueris, teneris in id omne quod interest Mæuij, quia fruitus non sit. [3] Non tamen à die agniti & petiti legati, cuius controuersiam ab herede patiebaris, [4] sed ab eo tempore quo pro te iudicatũ est, cum per te factum sit quo minus ex eo die frui Mæuius potuerit. [5] Ita fiet, vt debitum soluas, nec tamen legati emolumentum vllum, viuo Mæuio, per-

Source : BIU Cujas

cipias. Nempe quoniam ea legati, quod tibi relictũ est, conditio fuit,[6] nec ad rem pertinet, quod si legatum repudiasses, non aliter vsumfructum in eo fundo Mæuius habere potuisset, quam si debitum de suo soluisset.[7] Quo casu ad concurrentem vsque debiti quantitatem legatum vsusfructus vtique imminutum fuisset.[8] Neque enim fieri potest, vt non plus commodi percipiat Mæuius ex legato sibi vsufructu ob id, quod debitum soluere debueris ad legati tui proprietatem consequendam, quam si oneri tuo ea res non esset.[9] Nam etsi tibi fundus legatus non fuisset, at in hereditate mansisset, haud dubiè soluendi debiti onus non ad Mæuium fructuarium, sed ad heredem pertinuisset.[10] *Ita Senatus* in causa Iacobinæ Aprin viduæ Procuratoris Alberti, contra filiam heredémque D. Senatoris de Beausuiour, 5. Cal. Sept. 1595.

1 Hoc est ea lege, vt creditor suos fructus faceret in vicem vsurarum. *l. si is qui* 11. *§ si antichresis. D. de pign. l. si pecuniam* 33. *D. de pign. act.*

2 Ne illa supereesset quæstio, ad quem luendi necessitas pertineret. *l. si res obligata* 57. *de leg.* 1.

3 Non enim potuisti legatum tuum agnoscere sine onere, quod fuit admixtum legato, *l.* 4 *&* 5. *de legat.* 2.

4 Si tamen heres tibi condemnatus sit ad aliquid hoc nomine id quoque te Mæuio præstare æquum erit, aut saltem actione iudicati cedere, cum id sine dispendio tuo futurum sit. *arg. l. in creditore* 38. *in fi. de euict.* Nec enim lucrum vllum ex eiusmodi legato penes te manere debet viuo Mæuio.

5 Quia ex eo die potuisti pecuniam offerre Sempronio eique pignoris possessionem auferre.

6 *d. l.* 5. *de legat.* 2.

7 Nec enim heres grauatus erat, vt lueret pignus in Mæuij commodum & fauorem.

8 *arg. eorum quæ notantur in l. vlt. D. de vsufruct. legat.*

9 Nec habes quod conqueraris cum legatum agnoueris, quod potueras repudiare. Itaque non potest hoc casu obiici quod scriptum est *in l paterfamilias* 28. *vers. eorumque nihil interfuerit. D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l.* 13. *de privileg. credit.*

10 *d. l. si res obligata* 57. *de legat.* 1.

DEFINITIO XLV.

Iussus luere pignus vsque ad certam summam, quod pro maiore fuerat obligatum, non cogitur maiorem præstare, sed incumbit ea res illi, cuius lucro cessura sit luitio, salua contra heredem repetitione.

QVid ergo si testator certam summam præscripserat, quæ à te solui deberet, amplior autem Sempronio debeatur, siue sortis nomine siue vsurarum, aliarumve accessionum? [1] Quid si præterea eidē creditori chirographaria pecunia debeatur, pro qua etiam pignus retineri possit? [2] An cogendus eris totũ soluere, cum nec aliter fieri possit, vt vsumfructum in eo fundo Mæuius habeat? [3] Minimè verò, sufficit enim, vt eam quantitatem præstes, quam à te præstari testator voluit.[4] Reliquum igitur ab ipso Mæuio præstandum erit, salua ei aduersus heredes repetitione.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam & vsurarum & aliarum accessionum ratione habet creditor idem ius pignoris, & ab eodem tempore. *l. Lucius* 18. D. *qui potior. in pign. hab.*

2 *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

3 Nec enim quicquam prodest partem debiti soluere ad pignus liberandum. *l. in executione* 85. *§. pen. de verb. oblig.*

4 Onus enim ad certam summam restrictum ampliari nõ debet.

5 Quoniam ea solutione liberatur heres, ad quem pertinet onus æris alieni. *l. vlt. C. de hered. act.*

DEFINITIO XLVI.

Vulgaris substitutio interdum flectitur in fideicommissariam si adsit prohibitio alienationis, dummodo ad omnes substitutorum gradus pertineat.

QVanquam substitutio, quæ *Titium & suos* ad hereditatem vocat, vulgaris esse creditur non fideicommissaria,[1] nisi additum sit verbum aliquod habens tractum temporis,[2] si tamen eadem scriptura testator bonorum suorum alienationem prohibuerit, magis placet, vt Titio liberos per fideicommissum substituisse existimetur,[3] ne alioqui frustra prohibitio facta reperiretur, si ad eum duntaxat casum pertineret, quo vulgaris substitutio locum sibi vindicaret.[4] Cum neque alienare quicquam possit Titius, nisi prius heres factus,[5] neque posteaquã heres ex institutione factus est, possit vnquam vulgaris substitutionis conditio euenire, quæ per additionem hereditatis expirauit.[6] Enimuerò si pluribus Titio gradatim substitutus soli Titio interdicta sit alienatio, coniectura voluntatis ex ea prohibitione capi nulla poterit, vt per fideicommissum posteriores gradus vocare voluerit, ad quos prohibitionē ipsam non extendit.[7] Quæ res faciet, vt nec illi, quos primo gradu Titio substitutos voluit, possint dici per fideicommissum vocati ne vna eadémque substitutio iisdem planè verbis concepta, pro graduum & personarum diuersitate, diuerso iure censeatur.[8] Ita fiet, vt inutilis futura sit prohibitio, quæ non aliam quam ipsius prohibiti vtilitatem habeat pro causa.[9] Sed hęc quidem obtinent ex traditionibus interpretum, qui substitutiones omnes sic accipiendas esse volunt, vt pro directis potius, quam pro fideicommissariis habeantur.[10] Nam si testantium præsertim rusticorum voluntates, adeoque Notariorum sensum inuestigemus, vix credibile est de dictanda vel conscribenda vulgari substitutione illos cogitasse, qui nec an vulgaris substitutio aliqua esset, aut quid illa esset, sciuerint.[11] Longéque probabilius est de fideicommisso inducendo sensisse quotquot substitutionis verbo vsi reperiuntur, cum nemo sit tam imperitus hodie, qui fideicommissorum vsum, & potestatem non intelligat.[12] Maximè verò postquam ex vulgari eorundem Interpretum nostrorum errore inductum est inuita iurisprudentia, vt verbum *substituo*, quod sui natura merè directum est,[13] commune sit ad fideicõmissi quoque causam exprimendam.[14] *Sine die.*

1 Ex traditis per DD. *in l. Gallus §. quidam rectè. De liber. & posthum.*

2 Vt in specie, de qua scripsimus *Defin.* 12. *supr. De impub. & aliis substit.*

3 Andr. Tiraq *li.* 1. *de retract nu.* 112.

4 Frustra enim fit quod nullum habet casum vtilem. *l. Seichus* 39. *D. de manum. test. l. heres* 21. *§. pen. D. de fideiuss.*

5 Nec enim alienare potest qui non est dominus, nisi in casu, de quo in *Instit. tit. quib. alien. licet vel non.*

6 *l post aditam* 5. *C. de impub. & aliis substit.*

7 Ne scilicet alioqui latius pateat effectus, quam causa. *l. cum pater* 77. *§. dulcissimis de leg* 2.

8 Debet enim fieri par & æqualis determinatio; *l. iam hoc iure* 4. *D. de vulg. & pupill. substit. l.* 4 *C. de impub. & aliis substit.*

9 *l. filius familias* 114. *§. Diui* 2. *de leg.* 1. *l. pater* 38. *§. Iulius Agrippa. de leg.* 3.

10 *Ex cap. si pater. de testam. in* 6.

11 Nemo enim id loqui credendus est, quod non senserit. *l. Labeo* 7. *§ vlt. de supell. legat.* nec sensisse quod nescierit. *§. Lucius. l. Titius* 25. *de liber. & posth. l. tractabatur* 14. D. *de milit. testa. l. sicut* 9 *& seq. C. eod. l. pen.* D *de iur. codicill.*

12 Nulla enim hodie vulgarior substitutio est, quam fideicommissaria.

13 Vt probaui pluribus in libris Coniecturarum & in posteriore parte Hemischiliadis, *De error. pragm.*

14 Ita enim nostri ad *l. Centurio* 15. D. *de vulg. & pupill. substit. ex l. iam hoc iure* 4. *eod.* vbi verbum *substituo* dicitur commune, sed longè alio sensu, vt scripsi locis supradictis.

DEFINITIO XLVII.

Qui

Qui per fideicommissum vocat Titium & liberorum eius liberos multo magis eiusdem liberos vocasse intelligitur.

CVm quidam testamento suo Titium & liberorum eius liberos per fideicommissum inuitasset, Titio autem defuncto, multis relictis creditoribus, liberi eius, de quibus nihil depositum fuerat, [1]ex eo fideicommisso se quoque vocatos dicerẽt, visum est pro iis pronunciandum ex apertissima coniectura voluntatis, [2] quæ non patiebatur, vt qui Titio, Titiique nepotibus fideicommissum tam expressis & enixis verbis reliquerat medium gradum liberorum Titij consulto prætermisisse crederetur. [3] Itaque si quo vnquam alio casu, in hoc sanè plus dictum à testatore, minus verò à notario per incuriam aut imperitiam scriptum videbatur. [4] *Sine die.*

1 Nam in hac specie non erant positi in dispositione, at neque in conditione expressa. Et hæc nimirum erat ratio dubitandi, quia fideicommissum sine verbis inducitur, *l. quidam 46. D. de hered. inst. l. pater 38. §. mater. de leg. 3. l. Lucius 78. §. tres heredes. ad SC. Trebell.*

2 Quæ in fideicommissis pro lege est. *l. antep. de leg. 1. l. fideicommissa 11. §. item si rem. de leg. 3* iunct. *l. cum proponebatur 64. de leg. 2. l. heredes mei 57 §. cum ita. D. ad SC. Trebell. l. cum auus 102. de condic. & demonstr.*

3 Qui enim minus dilectos vocauit multo magis dilectiores vocasse credendus est. *l. Publius 36. §. 1. eod.* Dilectiores autem esse creduntur qui sunt proximiores. *l. peto 69. § fratre. de legat. 2.* iunct. *l. omnia 32. alias l. cum ita §. in fideicommisso. eod. d. l. heredes mei §. vlt.*

4 *Vt in d. l. cum auus. & l. vnum ex familia 67. § si omissa. de leg. 2.*

[DEFINITIO XLVIII.

TItio instituto & in eius defectum substituto Sẽpronio, substitutionem non nisi vulgarem factam videri placuit. [1] Deficere namque is demum videtur qui heres non est, aut is demum gradus qui vacat. [2] Sed hoc ita, nisi facta sit substitutio per verba tractum temporis habentia: Vt puta si testator in defectum Titij substituerit Sempronium & eius heredes. Quo casu magis est vt non tantùm heredes Sẽpronij, sed ipse quoque Sempronius in vtrumque casum & vulgarem & fideicommissi Titio substitutus esse videatur. [3] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Gaspardi de la Cresle, 3. Sept. 1610.

1 Vide Dec. *cons.* 248.
2 *L. heredes mei 57 §. vlt. D. ad SC. Trebell.*
3 Iuxta ea quæ scripsimus *Defin. 11. supr. de impub. & aliis subst.*]

TIT. XXIII.

COMMVN. DE LEGAT. & fideic.

DEFINITIO I.

Hypotheca tacita pro legatis diuidua est, sed expressa indiuidua, ita vt nec locum habeat exceptio non discussi coheredis.

QVod in hypotheca tacita quæ pro legatis aut fideicommissis cõpetit singulari quodã iure constitutum est, vt sit diuidua, adeoque inter plures testatoris heredes ipso iure diuisa, [1] non similiter obtinet in hypotheca expressa, quam testator legati aut fideicommissi nomine cõstituerit. Hęc enim communi cæterarum omnium iure prorsus indiuidua est, [2] ita vt vnus ex testatoris heredibus si rem obligatam in solidum possideat, cõueniri etiam hypothecaria in solidum possit; [3] adeo, vt neque hoc casu locum habeat exceptio non excussi coheredis, sicut nec quoties vnus ex pluribus debitoris heredibus in solidum conuenitur. [4] Quamuis videatur dici posse aliam hac parte constituendam rationem heredum debitoris, aliam heredum testatoris. Nam hypotheca quę viuo dibitore fuit indiuidua non debet ex persona heredum immutari. [5] At quę incipit à personis heredum testatoris licet à testatore cõstituta sit, iam inde tamen ab initio plures personas respicit ob idq; facilius diuidi posse videtur. [6] Sed respondendum est, ad constituendum ius hypothecę indiuiduę nihil referre, an ab initio vnus tantum fuerit debitor an plures, cum rẽ ipsam obligatam afficiat non personas debitorum. [7] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod, contra Dominam de Malin viduam Illustr. Ludouici de Gorreuod Vicecomitis de Salins, 12. Cal. Aug. 1592.

1 *Ex l. 1. C. hoc tit.* vbi speciale hoc ius inducitur contra naturam actionis hypothecariæ, quæ alias semper indiuidua est. *l. cum hereditariam 68 D. de euict. l. in executione 85. §. penult. de verbor. obligat.* Vide Neguſ. *in 4 membro 2. part. num. 160. De pignor.*.

2 Quia credendus est in dubio testator se voluisse conformare cum iure communi, vt nostri loquuntur, *ad l. vlt. C. de verb. signific. l. 3. D. de testam. milit.*

3 *l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*

4 Iuxta gloss. *in l. mulier 19 D. qui potior. in pign. hab.*

5 *Arg. l. 2. §. ex his. D. de verb. oblig.*

6 Cum incipiat ab heredibus, vt & principalis ipsa obligatio legati. *l. hereditariarum 40. D. de obrig. & act.*

7 *l. pignoris 17. D. de pignor. l. pignoris 18. C. eod.*

DEFINITIO II.

Expressa antichresis constituta pro legato non tollit legalem hypothecam generalem, si specialis non sufficiat: Non tamen imputantur in sortem fructus quanticunque sint.

SI testator legati nomine certam rem ex bonis suis pignori obligauerit, vt eius rei fructib. in vicem vsurarum quasi in antichresim legatarius gauderet, [1] nõ eo minus generalis tacitæque hypothecæ beneficium legatarius habebit, velut in subsidium [2] si qua ratione fiat ne specialis sufficere possit. [3] Non enim hoc casu locum habet, quod dici solet, prouisionem hominis facere, vt cesset prouisio legis, [4] quãdoquidem id vnum vtraque prouisione agitur, vt voluntas testatoris effectum sortiatur, [5] quem credibile non est cum expresso pignore cõstituto voluit legatario consulere, id egisse, vt generalis taciteq; hypothecæ commodum, si quod esset, ipsi eriperet. [6] In eo sanè vtilitas est pignoris specialiter à testatore constituti, quod fructus ex eo perceptos legatarius non imputat in sortẽ, cum id testator vetuit, [7] quos alioqui imputaret, si tacitæ duntaxat hypothecę priuilegio niteretur. Eo nimirum iure, quod in pignoribus communiter obseruatur, [8] ni antichresis contracta fuerit. [9] Sed & antichresis à testatore constituta priuilegium illud habet, vt quærendum non sit an fructus excedant legitimum modum vsurarum, necne. [10] Quanticunque enim sint cedunt lucro legatarij ex iudicio testatoris, qui eos voluit esse in legato. [11] Quod non similiter euenit facta antichresi per contractum, propter suspicionem simulationis excogitatæ in fraudem vsurarum. [12] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 4. & 5. infr. De vsur. & fructib. legat.

Source : BIU Cujas

1 Nam testamento quoque pignus constitui potest, *l. non est mirum 26. D. de pignor. action. l. Lucius 12. De alim. vel cibar. legat.*

2 Specialis enim hypothecæ discussio facienda est. *l. 2. C. de pignor.*

3 Fortè quod sine controuersia possideri non possit. Hoc enim sufficit. *l. quamuis 13. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

4 *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. maritus 21. C. de procurat. l. cum ex filio 39. §. 1. de vulg. & pupill. substit.*

5 In id enim præstantur pignora specialia, vt magis sit cautum, non vt minus. *l. si mandatu 59. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addici. D. de fideic. libert.*

6 Ne inducta aduersus effectum contrarium operentur, *vulgat. l. legata 14. de admin. legat. l. legata 19. de leg. 1. l. 3. §. si emancipatus. de bon. poss. contr. tab.*

7 Voluntas enim testatoris omnino seruanda est, qui antichresim constituere potest. *d. l. Lucius 12. De alim. legat.*

8 Vt fructus imputari debeant in sortem. *l. 1. & pass. C. de pignor. act.*

9 *l. si is qui 11. §. 1. D. de pignor. l. cum debitor 8. D. in quib. caus. pign. vel hyp. tacit. contr.*

10 De quo tamen quæri solet cum tacita antichresis contracta est, *d. l. cum debitor*, itemque interdum cum expressa. *l. si ea pactione 14. C. de vsur.*

11 Aliud enim est de fructibus legatorum quærere, aliud verò de fructibus legatis, *l. cum vnus 10. §. 1. D. de alim. legat.*

12 Quicquid enim potest videri excogitatum in fraudem legitimarum vsurarum pro nullo & irrito habendum est. *l. pecuniæ 9. l. placuit 29. D. de vsur. d. l. si ea pactione 14. C. eod.*

DEFINITIO III.

Qui egit in specialem hypothecam pro legato vel fideicommisso potest persequi generalem, nec ob id tenetur ad vllam sumptuum refusionem, quasi mutato libello.

NOn eo minus permittenda est generalis tacitæque hypothecæ persecutio, quod ab initio litis specialem tantum hypothecam à testatore constitutam persecutus sit legatarius pro totius legati vsurarumque eius solutione, si specialis illa hypotheca non sufficiat.[1] Neque ex ea causa impensarum condemnatio vlla fit, quasi mutato libello.[2] Est enim additio illa potius quam mutatio libelli.[3] Et nemo dixerit ex hypothecæ persecutione fieri nouationem debiti,[4] vt quod plus est in debito, quam in æstimatione pignoris remissum censeatur.[5] Pignoris siquidem datio aut persecutio non nisi quatenus valet pignus pro solutione esse potest.[6] Nam & ex contrario si pluris condemnatus sit debitor, quam faciat computatio sortis & vsurarum, non impediet condemnatio, quo minus soluto eo quod re vera debetur hypotheca liberetur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Discutienda enim fuit specialis hypotheca priusquam ad generalem perueniretur, vt diximus *Defin. præced. nu. 2. ex l. 2. C. de pignor.*

2 *Ex notat. in l. edita 3. C. de edend.*

3 Aliud verò longè est mutare libellum, aliud verò addere libello, vt notatur *ad d. l. edita.*

4 Nemo enim pignus persequendo facit conditionem suam deteriorem, sicut è contrario agendo personali non amittit pignus. *l. quamuis personali 8. C. de pignor.* iunct. *l. aliam 19. D. de nouat. l. vlt. C. eod.*

5 *l. 3. l. si residui 5. l. quæ specialiter 9. C. de distract. pignor.*

6 *l. quæsitum 9. §. Pomponius. D. eod. l. creditor 28. D. de reb. credit. l. si pro mutua 8. C. si cert. perat.*

7 *l. si fundus 16 §. si pluris. D. de pignor.*

DEFINITIO IV.

Bona fideicommisso subiecta possunt hodie obligari & alienari pro dote, & donatione ante nuptias, tam constituenda, quam restituenda.

IVstiniani Nouella constitutio, quæ dotis aut donationis propter nuptias potiorem quam fideicommissi causam esse voluit,[1] sic ab interpretibus ferè omnibus accepta est, vt bona fideicommisso subiecta possint ex ea causa non solum obligari, sed etiam quod est consequens alienari,[2] adeoque totum fideicommissum in dotem dari si aliter fieri non possit, vt persona grauata matrimonium æqualibus conditionibus ineat.[3] Itaque non distinguunt nostri, an de dote vel donatione propter nuptias constituenda agatur, an de restituenda. Nec rursum an ea persona, cui fideicommissum iniunctum est, idipsum pro se velit diminuere, an pro aliquo ex suis liberis, dummodo sint illi ex descendentibus testatoris qui fideicommissum iniunxit,[4] id est, ex iis personis quibus testator ipse, si viueret, dotem vel donationem propter nuptias ex officio constituere teneretur.[5] Quæ sententia, licet æquitatis & humanitatis colorem habere videatur, euidenter tamen iniqua est. Quid enim absurdius quam in fraudem fideicommissi, & ex alienis bonis sibi quem aut alteri dotem constituere vel donationem propter nuptias siue ab ascendente, siue ab extraneo, aut quod hac parte idem est à collaterali inductum proponatur?[6] Præsertim cum alio interpretum nostrorum errore illud quoque iam obtinuerit, vt fideicommissum liberis iniunctum per duplicis quartæ & integrorum vtriusque fructuum detractionem minuatur,[7] scilicet in liberis primi gradus.[8] Sed & cum sequentium graduum liberi sunt, constat legitimam non solum iis debere,[9] sed ita deberi, vt in ea grauari nullo modo possint,[10] quod vtique iure vetere diuersum erat.[11] Proinde quod olim prudentes responderant in filia, quæ totam hereditatem restituere rogata dotem ex fideicommisso dederat, non videri in euersionem fideicommissi factum, quod & mulieris pudicitiæ & patris voto congruebat,[12] hodie locum habere non potest, cum legitima filiæ debeatur, & quidem immunis ab onere fideicommissi;[13] ex qua vtique dotem habere potest.[14] Nec quod ea legitima parui pretij sit, si fortè tenuium facultatum pater fuit,[15] fideicommissario nocere debet, sed filiæ potius, quæ habuit vel inopem, vel minus beneuolum patrem.[16] Neque verò aliam Iustiniani mentem fuisse credendum est,[17] cuius verba apertissima id tantum constitui præseferunt, vt si is, qui coniugi donauit propter nuptias, post factã à se donationem grauatus sit fideicommisso à patre, non noceat ea res mulieri, quo minus etiam de bonis fideicommisso subiectis solui donatio debeat, itémque dos restitui, quam aut maritus ille aut pater eius acceperat. Et vicissim, vt si mulier ipsa, quæ dotem viro dedit, rogata sit à patre hereditatem restituere, non solum non censeatur rogata reddere dotem, quæ proprium ipsius patrimonium est, sed etiam si expressim rogata sit, fideicommissum quod ad hoc attinet non valeat, sed perinde ac si rogata non esset possit maritus eam dotis partem lucrari, quam in pactũ deduxerat, dummodo in pactis nuptialibus honestus modus seruatus sit pro personarum qualitate & facultatibus.[18] Itaque non de dote post iniunctum fideicõmissum constituenda[19] Iustinianus tractat, sed de ea quæ ante fideicommissum inductum constituta sit, quam nec aliter de fideicõmisso detrahi posse vult, quam si honesta sint pacta & congrua.[20] Ex quo apparet non tam ad id respexisse Iustinianum quo nostri potissimum mouentur, ne propter fideicommissum filia maneat indotata, (non enim indotata esse potest, quæ vel inuito patre legitimã habere debet,[21] ex paternis facultatibus æstimandam,[22] siue pauperiorem, siue ditiorem auum habuerit[23]) quam ad id potius, ne ex tali fideicommisso decipiatur maritus,[24] qui vel ante fideicommissum contraxerat,[25] vel post iniunctum quidem fideicommissum, sed eo tempo-

Source : BJU Cujas

tempore, quo fideicommissum probabiliter ignorabat.[26] Sicut & quod in præiudicium fideicommissi marito iniuncti Iustinianus constituit, non ad mariti fauorem respicit, sed ad commodum mulieris, ne aut propria dote, aut sibi facta per maritum donatione propter nuptias priuetur.[27] Dicat aliquis inutilem fore Iustiniani constitutionem, si sic intelligatur, vt potior sit causa dotis aut donationis propter nuptias ante fideicommissum constitutæ, quam sit ipsius fideicommissi. Quis enim dubitet, iura anteriora per subsequens fideicõmissum extingui non posse?[28] Sed respõdendum est, iam olim ita ius fuisse & hodie esse, vt dos vel donatio propter nuptias à patre profecta defunctis filio aut filia sine liberis ad patrem reuerteretur[29] (licet quadam miserationis potius quam iuris ratione[30]) siue in potestate retenti filius aut filia fuissent, siue emancipati.[31] Ideoque in patris potestate fuisse filiam in dote grauare,[32] itemque filium in donatione propter nuptias, non quidẽ constante matrimonio,[33] sed in eùm casum, quo matrimonium grauati morte solueretur.[34] Quod cum eueniebat si qua forte pacta nuptialia inscio parente siue constante iam matrimonio, siue sponsaliorum tempore filius aut filia præsertim emancipati contraxissent, ea fieri irrita necesse erat[35] ante Iustiniani constitutionem, atque ita decipi eum ex cõiugibus, non qui grauatus esset, sed qui ex bonis grauati tantam portionem sperabat, quantam ipse de bonis propriis in contrarium euentum præstare grauato debuisset.[36] Id vero Iustinianus æquissimè correxit, constituens, vt pater sicut grauare liberos in legitima non potest,[37] ita nec possit in ea portione, quæ præter legitimam necessaria est ad quantitatem dotis aut donationis propter nuptias, vt ea quantitas iuris interpretatione subducatur è fideicommisso, si cõtraria non appareat voluntas patris,[38] aut si apertè parens contra disposuerit, nulla eius voluntatis ratio habeatur, sed perinde acsi nullum fideicommissum esset, seruentur pacta nuptialia[39] si modo æqua sint & conuenientia honestati & dignitati personarum.[40] Et vero non cogitasse Iustinianum de subducendis ex fideicommisso dotibus post iniunctum fideicommissum cõstitutis, vel ex eo maxime apparet, quod suam legem habere locum prohibet iis casibus, quibus dotes illæ aut nuptiales donationes augerentur, quæ iã antea factæ essent, quasi augmentum illud in fraudem & euersionem fideicommissi prætextu nouæ constitutionis captatum videretur.[41] Quod autem ad dotes restituendas pertinet de iis agit in prima constitutionis parte, sed ita vt alteram quandam constitutionem de ea re factam referat, quæ in libris nostris non extat. Cuius tamen illam innuit fuisse sententiam, vt mulieri quæ ignorauit fideicommissum marito iniunctum dotem illi dedit, non noceat, quod fideicommissi onere sit posterior, sed perinde dotem illa suam recuperet, nec aliter fideicommissarius ei præferatur, quam si probet sciẽtem eam grauato viro dotẽ dedisse.[42] Quod si ita est, nec pro dote repetenda præferetur mulier in præiudicium fideicommissi, quod ipsa sciuerit.[43] Tantum abest, vt quæ scit fideicommissum à se relictum & Trebellianicam ad dotẽ sibi ipsi constituẽdam.[44] At si dotem sibi ipsi ex fideicommisso constituere non potest, multo minus alij quis constituere poterit, etiamsi persona talis sit, quam ex officio dotare teneatur. Est enim longè fauorabilior dotis restitutio quam constitutio,[45] & inter dotes constituendas ea, quam quis sibi constituit,[46] quam quæ alij datur.[47] *Sed quamquam* hæc ita sunt, *Senatus* tamen noster sequitur communem Interpretum sententiam, in omnibus iamprideni tribunalibus receptissimam. Cui causam proculdubio dedit error Irnerij,[48] cui plus auctoritatis tribuendum putarunt Interpretes, quam Iustinianeæ constitutioni,[49] cuius ille mentem non bene perceperat: Quamquam nec Irnerj verba prorsus repugnant quo minus eandem admittant interpretationem, quam nos ad Iustinianum adhibuimus.[50] *Ita Senatus* pro illustri Domina Beatrice de la Chambre Domina de la Gratuse, cõtra D. Marchionem de la Chambre, Prid. Cal. Sept. 1592. Hoc tamen addito temperamento, vt nullum ex dotis adiudicatione præiudicium fieret instantiæ discussionis, ad quam remissa est cognitio de fideicommissis, quæ sibi ab auis relicta & à patre debita fuisse Marchio contendebat.

1 *Nouell. 39. de restitut. & quæ parit vndec. mens. cap. 1.* vndè sumpta est *Authores quæ. C. hoc tit.* Aliud tamen est, si cum prohibitione legis concurrat prohibitio testatoris. Tunc enim non posse res fideicommisso subiectas alienari, ne quidem ex causa dotis, consuluit Guid. Pap. *consil. 30. num. 7.* post Bald. & alios ibi citatos. Si tamen alia bona nulla sint, ex quibus dos salua esse possit, vix est, vt hæc sententia obtinere possit. Iunge *Defin. 2. supr. de in integr. rest. minor.*

2 Inutilis enim est obligatio per quam non possit ad alienationem perueniri. *l. 4. & 5. D. de pignor. act. l. mulier 11. C. de distract pign. l. vlt. C. de reb. alien. non alienand.*

3 Bald. & cæteri *ad d. Auth. res quæ. per ill. text.* & ex *l. mulier 22. § cum proponeretur. D. ad SC. Trebell.* [Nec tantum pro primo matrimonio hoc obtinet, sed etiam pro secundo. *Ita Senatus* 22. Mart. 1614.]

4 Vt constat ex notat per DD. *ad dict. Auth. res quæ.*

5 Quomodo tenetur pater. *l. vlt. C. de dot. promiss. l. capite 19. D. de rit. nupt.* non etiam mater, nisi ex causa. *l. neque mater 14. C. de iur. dot.*

6 *l. ait prætor 10. § si cum mulier. D. quæ in fraud. credit.* Idque Iustin. ipse fatetur *dict. Nouell. 39. § hæc igitur omnia. vers. non enim.* Iunge *l. id quod nostrum 11. l. non debet alteri 74. de regul. iur.*

7 *Ex cap. Raynutius. & cap. Raynaldus. Extr. de testam.*

8 Quibus scilicet non potest prohiberi Trebellianica, nec præcipi, vt imputent fructus in quartam. *l. iubemus 6. C. ad SC. Trebell.*

9 Si modo alius eos non præcedat in causa succedendi, *l. scripto 7. D. vnd. liber. l. si quis filio 6. de iniust. rupt. l. si quis filium 34. C. de inoff. testam.*

10 *l. quoniam in prioribus 32. eod. tit.*

11 Poterant enim grauari, sed habebant eo nomine querelam inofficiosi. *l. Papinian. 8. § si conditioni. & seq. D. eodem titul.*

12 Vt scriptum est *in d. § cum proponeretur. l. mulier. 22. D. ad SC. Trebell.*

13 *d. l. quoniam in prioribus.*

14 Nam & dos congrua illa dici solet, quæ respõdet legitimæ, *l. quoniam nouella 29. vbi not. C. eod. tit. de inoff. test.*

15 Æstimatur enim legitima ex comparatione patrimonij, quod moriens paterfamilias reliquit, *dict. l. Papinianus. § quarta autem. D. eod. l. cum quæritur 6. C. eod.*

16 Non enim ideo debet dos constitui in fraudem & euersionem fideicommissi, *d. l. ait prætor 10. § si cum mulier. D. quæ in fraud. credit.*

17 *In d. Nouell. 39. de restit. & ea quæ parit vndec. mens.*

18 Idque ita esse apparet ex verbis ipsis & contextu totius Nouellæ.

19 Vel constituta, nec proinde generaliter de dote restituta nisi quæ constituenda fuerit ante iniunctum onus fideicommissi, vt sequitur in Definitione.

20 Non alia vtique ratione, quam ne ex dotis constitutione & restitutione nimium damnum fideicommissarius patiatur.

21 Et consequenter dotis iam constitutæ retentionem vsque ad concurrentem quantitatem legitimæ, cuius loco dos succedit, si nostris credimus, *ex dict. l. quoniam nouella 29. C. de inoff. testam.*

22 *L. parentibus 8. & pass. eod. tit.*

23 Nõ enim debetur nepti ex filio aut ex filia in bonis aui vlla legitima, nisi cum pater vel mater prædecessit, sicut nec ab intestato neptis succederet auo, sed filius ipse vel filia, *l. si quis filio 6. de iniust. rupt. l. scripto 7. vnd. liber.*

24 Vt constat ex vers. *rursus autem alter supplex apparuit.*

25 Et cui proinde dos aufferẽda nõ est, *l. Titia 61. in fi. de iur. dot. l. si donaturus 9. l. 1. de cond. caus. dat. l. 5. § pen. de dol. except.*

Source : BIU Cujas

26 *Arg.l.vlt.§.vlt.de leg.2.& l.quidam ita 25.§.si quis filium, D.ad SC.Trebell.* etsi potest dici, nulla esse in tota constitutione verba, quæ hunc casum comprehendant.

27 Vt constat vers.*moriente namque viro.*

28 Potior siquidem est causa anteriorũ creditorum, quam fideicommissarij, qui & ipse ad æris alieni solutionem tenetur,*l.l. non enim 38.D.ad SC.Trebell.l.2.C.eod.*

29 *L.dos à patre 4.C.solut.matr.*

30 *L.iure succursum 6.D.de iur.dot.*

31 *L.5.§.si pater pro filia. eod.l.si filia 5.D.de diuort. l.si ab hostibus 10.l.filiæ meæ 59.D.sol.matr.l.2.C.de bon.quæ liber.*

32 Textus est *in l.vlt.§.filiæ.de legat.2.* etsi fideicommisso generaliter à filia relicto dos non continebatur, *l.à filia 62. ad SC.Trebell.* non quasi non posset filia in dote grauari, sed quia non videbatur ea fuisse patris voluntas, cum dos sit veluti proprium filiæ patrimonium, *l.3.§ scio.D.de minor.l.pater filiam 14.D.ad leg.Falcid.*

33 Quo tempore dos est tota viri, non mulieris, *l.doce 8.C. de iur.dot.*

34 Quia eo casu dotis actio consolidabatur in persona filiæ, *l.2.& ibi not.D.sol.matr.*

35 Et ideo optimum erat generum pacta conuenta cum vtroque facere, *l.cum dos 7.D.de pact.dotal.*

36 Quod euidenter iniquum erat, cum actuum correspectiuorum eadem ratio esse debeat, *l. cum te 6.C.de pact. int. empt. & vendit.*

37 *L.quoniam in prioribus 32.C.de inoff.testam.*

38 Quasi ex tacita voluntate patris, quod iam olim obtinebat, *d.l.à filia 62.ad SC.Trebell.*

39 Et hoc nimirum est, in quo vno Iustinianus fecit ius nouum.

40 Ergo si pacta excedant honestatem & dignitatem personarum, manebit incorrectum ius vetus, & potior erit causa fideicommissi quam dotis aut ante nuptias donationis.

41 Quæ suspicio & præsumptio non cadit in dotem vel donationem propter nuptias, quæ fuerit constituta ante iunctum onus fideicommissi.

42 Refert enim Iustinianus duas à se factas constitutiones, quarum prior est illa, quæ extat *in l.vlt.C.hoc tit.* altera præsupponitur iis verbis, *sed huic quidem data est negotio for.. a quam bene se habere putauimus.*

43 Vt hoc sit priuilegium non modo dotis, sed etiam iustæ ignorantiæ, *vt in d.l.vlt.§.vlt.de leg.2.*

44 Sibi enim debet imputare, quæ sciens bona mariti subiecta fideicommisso, dotem ei dedit, quod non similiter imputari potest ignoranti. Vide Thesaur. *decis. Pedem.151.*

45 Siquidem longè fauorabilior est causa dotis bona fide constitutæ & restituendæ, quam dotis nunc primum in fraudem fideicommissi constituendæ, vt sequitur *in Defin.*

46 Ne mulier & mariti & dotis simul iacturam sentiat, *arg.d.l.iure succursum.*

47 De qua *in d.l.mulier.§.cum proponeretur. ad SC.Treb.*

48 Minor enim necessitas est vt quis alij prosit & subueniat, quam vt sibi ipsi. [Si tamen cùm minus congrua dos constituta esset filiæ à patre, tutor eam auxerit ad concurrentem vsque quantitatem legitimæ. Placet eam quoque dotem à tutore constitutam eodem gaudere priuilegio, vt pro ea possint obligari bona subiecta fideicommisso. *Lud. Perus. quæst.*]

49 In concipiendis verbis *d.Auth.res quæ.*

50 Quod & Castr. *ad d.Auth.res quæ.* profiteri apertè ausus est. [Obserua autem apud Augustanos nostros obtinere ex recepta consuetudine, vt heres grauatus si testamentum ab ignobili & plebeio homine conditum sit, perinde possit de bonis fideicommisso subiectis disponere tam inter viuos quàm in vltima voluntate, acsi fideicommissum nullum esset. Sed ita tamen vt in fideicommisso remaneant bona omnia de quibus heres grauatus non disposuit. At hoc ipsum ita, si grauatus heres non solum sine testamento, sed etiam sine liberis decedat. Itaque in effectu perinde est, acsi fideicommissum factum esset. De eo tantùm quod in bonis supererit. Et quidem sub conditione, si sine liberis. Sed consuetudo illa scripta excipit fideicommissa ante consuetudinem facta. De quibus nihil disponit, nisi vt secundum probationes antiquioris, & incertæ consuetudinis à litigatoribus faciendas decidantur. *Senatus* tamen cùm quæstio ex facto incidisset, & in conflictu probationum bis ex officio inquiri de consuetudine iussisset, tandem pronunciauit pro fideicommissario. Nihil in eius præiudicium alienari ab herede potuisse, tametsi testator qui ante scriptam consuetudinem testamentum fecerat, non nisi post eam scriptam decessisse proponeretur. Verba enim consuetudinis quæ anteriora fideicommissa excipiebant, tempus notabant facti testamenti, non mortis. Sanè de nobilium fideicommissis nunquam dubitatum est, quin valerent omnimodo, ita vt nec legitima vel Trebellianica vlla ex iis deduci, nec quicquam ex bonis alienari possit. *Ita Senatus* pro Bartholomæo Poncet, contra Mariam Poncet, 6. Id.Febr.1613.]

DEFINITIO V.

Fideicommisso subiecta bona possunt obligari & alienari, etiamsi pro augmento dotis, dummodo sit congruum, quale est consuetudinarium.

POstquam placuit, pro dote aut donatione propter nuptias vni ex liberis & descendentib. constituenda obligari posse bona, etiam quæ fideicommisso subiecta sint,[1] illud quoque in consequentiam inductum est, vt pro dotis augmento idem sit iuris. [2]Nam & in cæteris omnibus eadem passim ratio est augmenti dotalis, quæ dotis ipsius, cuius & ipsum pars ac portio quædam est. [3] Sed dubitari eleganter potest, an in quolibet augmento id locum habeat, id est, an in omni eo, quod ex conuentione dictum fuit, quantumcunque illud sit, an in eo tantum, quod sit consuetudinarium aũt consuetudinario simile, hoc est, quod ad dimidiam vsque dotis partem ascẽdat? Tale enim est, quod moribus nostris in Sabaudia frequentatur. [4] Facit dubitationem, quod admissa indistinctè sententia illa, vt quantumcunque augmentum ex bonis fideicommissariis detrahatur, facile fraus fiat fideicommisso, quod tamen nec æquũ fue.. , [5] nec ex mente Iustiniani, cuius nouella constitutio [6] malè ab Interpretibus omnibus, vt proximè ostendimus, accepta, huic nouo & erroneo iuri causam sola dedit. Non enim cuilibet doti fauere Iustinianus voluit, sed ei duntaxat, quæ sit congrua. [7] Quo exemplo congruum quoque esse augmentum oportet, vt idem priuilegium mereatur. [8] Quodnam vero magis congruum videri potest, quam quod generali consuetudine pro tali habeatur? [9] Nisi fortè proponas, ignobili viro nuptam fœminam nobilem, aut seni teneram. Ex his enim causis constat, non aliter videri pacta congrua, quam si luat maritus in ære, quod non habet in corpore. [10] At ex alia parte mouet, quod augmento dotis in quantacunque pecunia constituto credendum sit non aliter nupturam fuisse mulierem, quam si tale tantumque dictum fuisset, vt proinde re amplius non integra decipi eam iniquum videatur. [11] Aut matrimonium etiam contrahendum eo prætextu damni pecuniarij impediri, [12] cuius potissimum fauore tanquam publico mouentur nostri vt fideicommissarij, causam vtpote priuatam faciant duriorem, [13] nisi quis dicat, hoc ipsum imputari posse mulieri, cur eum virum expetat, cuius bona fideicommisso sint obnoxia. [14] Neque ad publicam vtilitatem pertinere, vt heres fiduciarius hanc vel illam vxorem ducat, si commodè & æquis pactis ducere nequeat, [15] sed sufficere, vt ad habendam vxorem paris conditionis, liceat augmentum dare ex bonis fideicommisso subiectis quod sit congruum, cuiusmodi est consuetudinarium. Idque mihi probabilius videbatur. *Ita tractatum est*, sed nihil tamen decisum in causa viduæ N.de Miege & N.Thorombert, 13.Calend. Ianuar. 1593.

1 Secundum ea, quæ ex Interpretum opinione scripsimus *in Defin.præced.*

2 *Not.ad Auth.res quæ.C.hoc tit.* [Nec tantùm pro dotis augmento id obtinet, sed etiam pro ea liberalitate quæ conferri solet in viduã nubentẽ, præsertim nobilẽ, vulgò *doarium* vocant, quoniã vice augmenti est, quod viduæ nullũ debetur. Estque tanto fauorabilius quod non nisi nobili fœminæ constituitur, nec nisi ad vitam mulieris si eam iterum viduam fieri contingat. *Ita Senatus* pro D.Bachod.vidua D.de S.Pierre, cõtra D.de Montfain Iean. ante Id.Sept.1613. Nam & Nouella Iustin. vnde sumpta est *d.Auth.res quæ*, non de dotis augmento no-

Source : BIU Cujas

to nostro loquitur, quod iis temporibus erat incognitum. Sed de donatione propter nuptias, quæ olim frequentabatur, & quæ licet nihil haberet simile cum doario, potest tamen facile ad doarium in exemplum trahi, cum sit hæc quoque species donationis & liberalitatis. Et quidem propter nuptias quæ alioquin plerumque non fierent. In eo tamen minùs fauorabile est, doarium quàm dotis augmentum, quod non debetur citra specialem conuentionem, nec nisi quatenus promissum est. Ibidem pronuntiatum est etiam pro secundi matrimonij dote, *dict. Auct. habere locum.* Iunge *Defin. præced. num. 3. supr.*

3 *L. inter socerum 26. §. cum inter. C. de pact. dotal. l. etsi amisi 8. C. de iur. dot.*

4 Vt scripsimus *in tit. de donat. ant. nupt. supr.*

5 Ne fraus & factum vnius alteri damnum afferat, *l. quidam ita 25. §. si quis filium. D. ad SC. Trebell. l. prætor 10. §. si cum mulier. D. quæ in fraud. credit.*

6 *Nouell. 39. de restit. & ea quæ par. vndec. mens.* vnde sumpta est *Auth. res quæ.*

7 Vt apparet *ex §. quamobrem*, in illis verbis, *honeste & secundum personarum qualitatem & merita excipere etiam hoc.* [Adeo autem dotem congruam esse oportet, vt si pater eam minus congruam filiæ suæ testamento dederit, liceat tutori augere illam & congruam facere, illúdque augmentum idem habeat priuilegium in bonis patris, etiam fideicommisso obstrictis, quod haberet si à patre ipso constitutum fuisset. Ex Iosepho Ludouico Decis. Perus. *Ita Senatus* pro D. d'Arussan, contra D. de Clermont de Montsaint Iean, mense Iulii 1613.]

8 Est enim minus fauorabile dotis augmentum, quam dos ipsa, cum magis ex liberalitate proficiscatur in eo saltem, quod excedit eius ex consuetudine præstandi necessitatem.

9 Nam & cuiusque loci consuetudo in his maximè rebus seruanda est. Sunt enim tolerabilia, quæ vetus consuetudo comprobauit, *l. Imperatores 13. in fin. D. de pollicit.*

10 Vt damnum, quod ex vna parte sentit mulier cum lucro, ex alia parte compensetur. Tiraquel late *in tract. at. de legib. connub. Not. in auth. æqualitas. Cod. de pact. convent. tam sup. dot.*

11 *Arg. l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat. l. Titia 62. in fin. de iur. dot. l. pure. 5 §. pen. D. de doli mal. except.*

12 *Arg. l. cum pater 77. §. cum existimaret de leg. 2.*

13 *d. Nouell. 39. §. quamobrem. vers. ea enim quæ communiter.*

14 Sibi enim imputet, quæ videtur hoc maluisse & tanti habuisse huic potius quam alii viro nubere, *arg. l. si patre cogente 23. in fin. D. de rit. nupt. l. Imperator 70. §. centum de leg. 2. l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. facti.*

15 *Arg. l. non dubium 14. §. vlt. de leg. 3.*

DEFINITIO VI.

Res vni legata, non est pro alterius legato obligata.

HYpotheca illa legalis & tacita, quę à Iustiniano introducta est pro legatis & fideicõmissis, cõstitutaque in rebus omnibus, quæ fuerunt testatoris morientis, non habet locum in iis rebus, quæ alij sint legatæ. Vnumquemque enim in ea re, quæ sibi specialiter legata aut per fideicommissum relicta sit, potiorem esse oportet. *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin 9. sup. De reb. alien. non alien.

1 *In l. 1. C. hoc tit.*

2 *L. si fideicommissorum 11. D. vt in poss. ß. legat.*

DEFINITIO VII.

Hypotheca tacita legatorum semper diuidua est, etiamsi facta sit diuisio inter creditores per mutuas adiudicationes.

DIffert vero hypotheca illa tacita, quam Iustinianus legatorum nomine induxit, à cæteris hypothecis omnibus, quæ aut ex lege aut ex conuentione constitutæ sunt, quod diuidua est vt non magis hypothecaria quã personali actione vnus ex coheredibus conueniri possit supra portionem hereditariam. Non si nondum diuisa sit hereditas inter coheredes (quo casu nec fieri potest vt hypotheca diuidatur) sed si iam facta sit diuisio, vt aliquis possit esse effectus cõstitutionis, qui, alioquin nullus esset. At cum duobus modis fieri diuisio possit, vno ita, vt singulę res hereditarię ex æquo diuidãtur, quomodo solet obseruari inter rusticos: altero ita, vt quędã res vni ex heredibus in solidũ, aliæ alteri adiudicentur, quæri potest, an vtroque casu locus sit constitutioni? Sunt enim, qui posteriore casu negẽt, quasi ius, quod semel quæsitum fuit legatario, vt in totam rem vnam hereditariam posset agere, quamdiu indiuisa esset, non potuerit ei adimi per factam inter coheredes diuisionem. Sed cõtraria sententia magis placuit, non ea solum ratione, quod secundũ hanc distinctionem constitutio Iustiniani, quæ generaliter & indistincte loquitur, nimis restringeretur, præsertim, cum vix sit, vt inter coheredes sic fiat diuisio, vt in singulis corporibus hereditariis suam singuli portionem habeant, sed etiam, quia quomodocunque diuisio fiat nihil interest legatarij, cum pro ea coheredis parte quam habebat obligatam in re, quæ ad alium coheredem tota peruenit, aliam rem integram habiturus sit, quæ ex diuisione ad hunc peruenerit, & quam pro reliqua parte legati persequi in solidum possit, si velit. Id nimirum ferente natura generalis hypothecæ legalis, quæ cum ab initio eam conditionem à lege acceperit, eádem perpetuo retinere debet. In eoque aliud ius est hypothecæ non quæ specialiter, sed quæ expressim fuerit constituta. Ius enim quod ex conuentione quæsitum est, per subsecutã diuisionẽ tolli nõ potest, siue specialis hypotheca fuerit, siue generalis. At, quod sola legis potestate in hoc fundo quæsitum fuerat, facile eiusdẽ legis potestate sic transferri potest, vt in alio fundo, qui in eius locum & vicem sit, constitutum & quæsitum videatur. Cum id tantum lex agat vt legatario cautum sit, quod æquè vno modo fiat atque altero. Igitur omni casu hypothecam hanc diuidendam esse placuit. *Ita Senatus* pro Claudio Brunier, contra Ioannem Tardy, 13. Cal. Aug. 1595.

1 *In d. l. 1. C. hoc tit.*

2 Cuiusmodi illa est, quæ pro tutela rationibus reddendis competit vel pro dote, *l. vnic. C. de rei vxor. action.* Item cæteræ, de quibus *in tit. in quibus caus. pig. vel hypothec. tacit. contrahit. D. & C.*

3 Ita enim diserte scriptum & constitutum est *in d. l. 1.*

4 Quia quamdiu hereditas indiuisa est, nullius ex coheredibus interest, quid ex hereditate in solidum iure hypothecæ capiatur.

5 Quod potissimum euenit, cum aliquæ res hereditariæ vel nullo modo, vel non satis commode recipiunt diuisionem, *l. 3. C. commun. diuid.*

6 *Arg. l. vlt. D. de pact. l. Granius 71. §. penult. D. de fideiuss. l. 1. §. vltim. de reb. eor. qui sub tutel. l. si consensit 7. in fin. D. quibus mod. pign. vel hyp. solu.*

7 Dispositio autem quæ generalis est, generaliter debet intelligi quantum fieri potest, *l. in fraudem 15. in fin. D. de testam. milit. l. de pretio 8. D. de public. in rem act. l. 1. §. generaliter. de legat præst.*

8 Maximè vero ratione bonorum mobilium, quæ scilicet numero magis quam corporum diuisione possunt diuidi inter coheredes.

9 Vt scilicet in vnamquamque partem hereditatis pro diuiso competat.

10 *d. l. si consensit 7. §. vlt D. quib. mod. pign. vel hyp. sol. l. si quis putans 6 § si fundus communis. D. commun. diuid.*

11 Potest enim lex tãm facile hanc quam vllam rem, & hãc quam illam eiusdem rei partem obligare, cum sit domina & regina rerum omnium, quod in homine secus est, *l. 3. §. post diuisionem, in fin. D. qui potior. in pign. hab.*

12 Parum siquidem refert quomodo cautum sit, dummodo sit cautum, *l. si mandatu 59. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addici. D. de fideic. liber.*

DEFINITIO VIII.

Hypotheca expressa specialis per testatorem pro legatis constituta est indiuidua, itemque generalis. Tacita vero semper diuidua est, etiamsi coheres sit non soluendo.

Source : BIU Cujas

SI tamen testator non generaliter bona sua obligasset pro legato, sed fundum quendam specialiter, & is fundus ex diuisione ad vnum ex coheredib. integer peruenisset, hypothecam eo casu diuidi non debere visum est, ne offenderetur voluntas testatoris.[2] Quid ergo, si generaliter testator pro legato bona sua obligasset? [3] Sunt qui putent, idem iuris hoc casu esse debere, atque si sola subesset legalis hypotheca, quia perinde verum sit hypothecam non incipere nisi ab herede.[4] Quæ res faciet, vt diuidua cẽseri deberet.[5] Sed tamen contraria sententia plerisq; probabilior visa est, quoniam res expressim obligata, si ex diuisione ad vnum ex coheredibus tota perueniat, non potest non in solidum manere obligata, [6] ne alioqui ex diuisione inter alios facta damnum legatario inferatur, [7] tametsi ex aliis rebus, quæ ad heredem peruenerunt, satis ei cautum sit.[8] An vero, si coheres fiat non soluendo, eo magis hypothecaria in solidum competet aduersus alterum? [9] Minimè, quia cum ab initio nõ nisi pro parte nata sit, ex postfacto aut ex euentu postea augeri non potest.[10] Itaq; stultè & ridiculè facit reus, si in solidum conuentus per hypothecariam obiiciat exceptionem non factæ excussionis, cum neque exceptioni locus vllus esse possit, vbi non competit hypothecaria,[11] neque hypothecariæ, vbi nulla est hypotheca. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Hoc enim aliquando fit, *vt in l. Lucius* 12. *D. de alim. vel cibar. legat.*

2 Cuius conseruandæ gratia Iustinianus hanc tacitam hypothecam induxit *in l. 1. C. hoc tit.*

3 Tam enim facile est testatori bona sua omnia generaliter obligare, quam aliqua specialiter, *l. non est mirum* 26. *D. de pignor. act.*

4 A quo etiam legata incipiunt, *l. hereditariarum* 40. *D. de oblig. & action.*

5 Quemadmodum si legalis & tacita tantum esset, cum ad tacitam nihil adiecerit expressa.

6 *L. si quis putans* 6 *§. si fundus communis. D. commun. diuid. l. si consensit* 7. *in fi. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

7 *Arg. l. 1. in princ. de alienat. iudic. mut. caus. fact. l. quidam ita* 25. *§. si quis filium. D. ad SC. Trebell.*

8 Quia eius interest, vt quibus velit pignoribus distractis possit ad commodum suum peruenire, *l. creditoris* 8. *D. de distract pignor.*

9 Quomodo solet competere contra quemlibet tertium possessorem rei obligatæ, *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

10 Habet enim hypothecaria iam inde ab initio certas suas leges, quæ postea immutari non possunt, *l. grege* 13. *§. etiam. D. de pignor.* iunct. *l. vero* 12. *§. pen. D. de solut.*

11 Exceptio enim discussionis præsupponit hypothecariam, & hypothecaria hypothecam, *d. Authen. hoc si debitor l. Moschis* 47. *D. de iur. fisc.*

DEFINITIO IX.

Res fideicommisso subiecta si alienata sit, potest vindicari per fideicommissarium, nisi duob. casibus, in quibus cogitur ille contentus esse æstimatione.

REi, quę legata aut per fideicõmissum relicta est, cõstat prohibitam esse alienationem,[1] adeo, vt legatarius vel fideicommissarius quandocunq; rem vindicans, dummodo intra triginta annos,[2] ex eo die numerandos, quo agere potuit,[3] nulla exceptione repellatur.[4] Interdum tamen euenit, vt non res ipsa in legatum aut fideicommissum veniat, sed sola rei æstimatio, nimirum propter iustam & probabilem emptoris ignorantiam.[5] Sed non aliter id locum habet, quam si iusta quoque sit ignorantia & bona fides venditoris, adeoque cui testatoris ipsius factum causam dederit, vt puta si legatum aut fideicommissum quis reliquerit in codicillis, quos viuo herede aperiri vetuerit,[6] alioqui non magis venditoris quã emptoris ignorantiam quantumuis probabilem legatario aut fideicommissario nocere æquum erit,[7] nisi proponas manumissum seruum, qui legatus fuerat aut per fideicommissum relictus. Fauor enim libertatis elicit, vt retractari eam non oporteat, nec nisi serui pretium legatario aut fideicommissario debeatur.[8] *Ita Senatus* in causa N. Petri Ludouici de Lallee, contra Anth. Chardon. *Sine die.*

1 *L. vlt. §. vlt.* iunct. *Auth. res quæ. C. hoc tit. l. vlt. de leg.* 2.

2 Alioqui hæc actio sicut & cæteræ omnes perpetuæ triginta annis perimitur, *l. sicut* 3. *C. de præscrip.* 30. *vel* 40. *annor.* [Obserua autem hanc præscriptionem 30. annorum currere illo etiam casu quo venditio rei fideicommissariæ sit nulla & facta contra prohibitionem legis, id est, à persona prohibita, puta ab herede grauato, aut ab herede grauati, quia præscriptio illa nullum titulum requirit, vt ratiocinatur Castr. *ad d. l. vlt. §. vlt. C. hoc tit.* Sed si venditio facta sit à persona non prohibita, id est à tertio, qui rem fideicommissariam etiam mala fide vendiderit vt suam, placet currere præscriptionem. Non quidem ante euentum conditionis, sed post purificatum fideicommissum. Præscriptionem inquam, longi temporis, quod adsit hoc casu titulus cum bona fide, vt post Castrensem, & ex communi sententia concludit Balb. *in 5. parte 5. partis princip. q. 5* Ant. Gabr. *li. 5. commun. opin. conclus. 13. De præscript.* Quid ergo si venditio facta sit à persona prohibita, sed tamen per multorũ bonæ fidei possessorum personas, ambulauerit? Non curret præscriptio. Hier. Grat. *cons. 21. nu. 37. li 2.* Nisi tricenaria ex die purificati fideicommissi, vt supra dictum est. Quid rursum si venditio facta sit à persona, non prohibita, & post purificatum quidem primum fideicommissum, sed nondum impleta conditione secundi fideicommissi. An currit præscriptio longi temporis, contra secundum fideicommissarium etiam ante euentum conditionis, quia ad hunc casum lex Iustiniani non pertinet]

3 Quia non valenti agere non currit præscriptio, *l. 1. §. vlt. C. de annal. except. Auth. nisi tricennale. C. de bon. matern. l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.* [Gabriel. *d. concl. 13. De præscr. lib. 5. per tot.* Nota autem competere vindicationem non tantum primo legatario, sed etiam secundo. Mich. Graff. qui dicit communem *in §. legatum, q. 69. nu. 18.*]

4 *d. l. vlt. §. vlt. C. hoc tit.*

5 *Vt in d. l. vlt. §. vlt. de leg.* 2. vbi est in hanc rem text. elegans.

6 Quemadmodum in specie *d. §. vlt.* Bald. & post eum cæteri *ad Auth. res quæ.*

7 *L. iniquissimum* 5. *D. de iur. & fact. ignor. l. quod autem* 6. *§. si quid cum pupillo. D. quæ in fraud. credit.*

8 *L. quidam ita* 25. *§. si quis filium. D. ad SC. Trebell.* [Adde alium casum, quo venditio rei fideicommissariæ valet, ita vt neque ex postfacto irritetur etiamsi facta sit à persona prohibita. Nempe si vendita sit pro debito defuncti. Castr. *ad d. l. vlt. §. pen. C. hoc tit. per illum text.* iunct. *l. filius familias* 114. *§. Diui* 2. *in fi. de legat.* 1.]

DEFINITIO X.

Ex fideicommisso transuersali non potest dos deduci, quomodo deduceretur ex fideicommisso relicto à descendente.

SÆpius iudicatum est, non posse dotem deduci ex bonis fideicommissi trãsuersalis, licet relicti sub ea conditione, si grauatus heres sine liberis decesserit. Præsertim contra viduam illustris D. Caroli de Seyssello Baronis d'Aix. Quod tamen mihi semper valde durum visum est. Nam qui heredem grauat, si sine liberis decesserit,[1] illud vtique velle intelligitur, vt possit ille sibi vxorem quærere,[2] ac proinde, vt pro dote possit bona sua obligare,[3] cum alioqui neque vxorem neque dotem facile inuenturus sit.[4] Idemque plerisque ex Dominis videbatur. *Relatum est* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Carde, 12. Decemb. 1596.

1 Sic enim vulgo nostri *ad Auth. res quæ. C. hoc tit.* quia scilicet transuersalibus nulla debetur legitima, cuius loco dos esse creditur, *ex l. quoniam nouella* 29. *C. de inoff. testam.* [Cæterùm quo casu possunt fideicommissi bona alienari pro dote siue constituenda, siue restituenda, possunt etiam obligari pro eorum quæ in dotem data sunt tuitione, & vt vocant, manutentione, si fortè illa quæ in dotem data sunt euincantur, quia nec datum videtur in dotem quod non durat datum quodque euictum est, *l. qui res* 98. *in princ. D. de solut.* Aliud probari oporteret, si culpa mulieris quæ dotem accepisset, dos periisset. Nec enim ea culpa nocere deberet fideicommissario. Ex *l. exceptione* 67. *D. de fideiuss. l. quod quis* 203. *De regul.*

Source : BIU Cujas

vegu.iur.Ita Senatus in causa Franciscæ Claye & fratrum ipsius 12.April.1614.]

2 In necessariũ antecedens, cum nuptiæ illæ sint,per quas iusti liberi quæruntur,*l.1. D.solut. matrim. l.hoc modo 64 in fin. de condit.& demonstr.* Siquidem non alij possunt dici liberi, quam qui patrem habent,nec rursum alius pater,quam quem nuptiæ demonstrant,*l.quia semper* 5.D.*de in ius vocand. §.si aduersus.Inst.de nupt.* Vnde est quod Iustin. *Nouell.39.de restit.* ita scribit.*solis nuptiis homines facere valentibus.*

3 Est enim tacita hypotheca necessarium consequens dotis,post *l.vnic.C.de rei vxor.action.*

4 Qui autem vult necessarium antecedens,vult etiam necessarium consequens. Et contra *vulg.l.2.* D.*de iurisdict.l.ad rem mobilem 56.l.ad legatum 62.* D.*de procur.* Facit textus *in l. mulier 23.§.cum proponeretur ad SC.Trebell.* ponderando verba illa, *& patris votu congruebat.* Quorum vtique non sensus ille est,quem putat Accursius,quod paternum officium sit dotare filiam, sed ille potius, vt quemadmodum patris votum fuit filiæ nasci liberos,nec eam sine liberis decedere, quod apparebat ex conditione illa, sub qua fideicommissum fuerat relictum *si ea sine liberis decederet.*Ita dubitari non potest,quin ex voluntate testatoris potuerit filia dotem dare, sine qua nec honeste nubere, nec rursum extra nuptias liberos honeste quærere potuissent. Id enim est quod significãt iuncta præcedentia,*& mulieris pudicitiæ* cum in masculo aliud effet,in quo scilicet non est nouum,vt fideicommissum ab eo relictum, *si sine liberis,*deficiat propter solos naturales, quos non ex iustis nuptiis procreauerit, *l.ex facto 17.§.si quis rogatus* D.*eod.tit.* Porro hæc ratio, quæ sumitur ex voto & voluntate testatoris, perinde locum habet, si à transuersali relictum sit fideicommissum sub illa conditione, *si sine liberis*, atque si ab ascendente.

[DEFINITIO XI.

Sumptus ad petendum legatum facti nullam habent hypothecam tacitam.

HYpotheca tacita quam lex Iustiniani pro legatis & fideicommissis induxit, [1] non vsque adeò generaliter accipienda est, vt etiam ad legatorum & fideicommissorum fructus atque vsuras extendatur. [2] Multo minùs verò ad sumptus à legatario vel fideicommissario factos pro legati aut fideicommissi persecutione. Nam cùm sumptuum litis condemnatio sit personalis, quippe quæ in pœnam temerè litigantium infligitur, [3] quis æquum putet vt propter moram & culpam heredis qui pro soluendo legato litem secum contestari passus sit, hereditas testatoris oneretur? [4] Ea ratio facit, vt inquiri nõ oporteat an heres qui ad legationem cum expensis condemnatus est aliunde habeat ex quo possit soluere. Nam in damno morari legatarium propter sumptus litis æquius est [5] quàm ex ea causa deteriorem fieri condicionem creditorum defuncti anteriorum. [6] *Ita Senatus* in causa Iacobi Leblanc,& Ambrosij Vimercat 27.Iunij 1614.

1 *in l.1.C.hoc tit.*

2 Multum enim refert an de legato ipso vel fideicommisso tracterur,an verò de vsuris legati vel fideicommissi,*l.cùm vnus* 10.§ 1.D *de alim.& cibar.legat.*

3 *l qui solidum 78.§ etiam de leg.2.l.cum quem temere 77.De iniuic & Tol.tit.De pœn tem.litig.*

4 Sua enim cuique mora nocere debet non alteri, *l. factum 155.de reg iur.l.2.*D.*quod vi aut clam.cum similib.*

5 Cum suæ si non culpæ saltem infelicitati imputare is debeat qui cum egeno & pertinaci debitore litigare coactus fuit,*l.nam is nullam 6.*D *de dolo.*

6 Quibus scilicet nihil potest imputari, *l.1.§ 1* D.*de separat.l.3.eod.*]

TIT. XXIV.

DE HIS QVÆ SVB MODO legat.vel fideic.relinq.

DEFINITIO I.

Qui agnouit legatum cum onere restituendus est aduersus agnitionem & legati & oneris, si legatum ei euincatur.

QVi testamento heredem instituerat ecclesiam, tibi legauerat fundum, ea lege adiecta, vt fundi vsumfructum Sempronius haberet quamdiu viueret, tuque ipsi eo nomine caueres. Adita per ecclesiæ rectorem hereditate, tu legatum agnoueras, & Sempronio non solum caueras de præstando vsufructu, sed etiam euictionis nomine ex ea causa te obligaueras. Postea cum hereditatem soluendo non esse constitisset, & consequenter ecclesia exemplo minoris aduersus aditionem restituta, [1] distrahi bona hereditaria, necesse fuisset,vt creditorib. satisfieret,[2] euicto tibi ex causa fundo,petebas, vt aduersus agnitionem legati contractamque præstandi vsusfructus obligationem tibi succurreretur: Placuit iustam esse petitionem tuam.[3] Euicto enim à te fundo sine culpa tua,æquissimum est liberari te ab eo onere, quod fundi legato adscriptum fuerat. [4] Est enim generale, vt onus, quod alicuius emolumenti prætextu iniunctum est, non debeatur, quoties emolumentum illud non datur. [5] Eademque ratio facit, vt si quando debitum fuit, deberi tamen desinat, ex quo emolumentum illud adimitur. [6] Nam & cum ex aliqua causa legatum remanet penes heredem, dicimus fideicommissum, quod à legatario relictum fuerat, non ab ipso deberi, sed ab herede. [7] Nec quod legatum agnoueris damnum te sentire æquum est, cum non tam ex agnitione legati damnum illud sensurus sis, quam ex facto ecclesiæ agnitam à se hereditatem omittentis,quod tibi nocere non debet. [8] Neque rursus augeri obligationem tuam oportet ob id solum, quod stipulanti Sempronio caueris vsusfructus nomine. Recipit enim ea stipulatio easdem conditiones, easdemque patitur exceptiones,quæ actioni ex testamento ineessent, [9] licet actionem ex testamento nouet ac perimat. [10] Sed & condici ea promissio potest tãquam indebita, posteaquam legatum amissum est, cuius contemplatione cautum fuerat Sempronio. [11] Id enim est quod dici solet, causam causæ esse causam causati, & sublata causa, effectum quoque tolli. [12] *Ita tractatum est* licet nondum pronunciatum,13.Cal.Iulij 1591.

1 Potest enim ecclesia exemplo minoris restitui in integrum aduersus agnitionem hereditatis, adeoque hospitale tanquam quod sit pars quædam & membrum ecclesiæ, Ludouic.Roman.*cons* 470.*num.*2. post Ioan.Andr. *in c.2.de restit. in integr.in 6.*Alex.*cons.9.in princ.lib.2.*

2 *Vt in leg. paterfamilias 28. & tot.tit. de reb. auctor. iudic. possid.*

3 Cum ea quæ de nouo emergunt, nouo indigeant auxilio,*l.de ætate 11.§ ex causa* D.*de interrog.in iur.faciend.*

4 *L.fideicommissum 78.de leg.1.l.Imperator 80. in princ.de leg. 2.l si legatarius 8.in princ.de legat.3.*

5 *L.Titia cum testamento 34.in princip.* vbi Bart. *de legat.3. l.pater 29.§.1 eod.*

6 *L.Modestinus,alias l.si adimendo 19* D.*de adim.legat.*

7 *L.si ab eo 9.de vsufruct.legat. l. Titia 19.in princ. de ann.legat.l.Stichus 20 §.Titia.de alimen legat.*

8 *Arg.l.cum hereditate 55.l.si minor 61.* D.*de acq.hered.* Excipe casum *l si mulier 31.D.de minor.*

9 *L.si seruo 16.de leg.1.l 1 §.si quis sub conditione.* D.*vt legat. nomin.caueat.*Vide Guidon.Pap *quæst.96.num.3.versic.& confirmatio.*

10 *L.cum filius 76.§.heres meus.de legat.2.l.1. de præt.stipulat.* Scripsi *lib.3.Coniect.c.1.*

11 *L.1.de condict.sin.caus.l.2.3.4.&* 5 D.*de cond.indeb.*

12 Andr. Tiraquell. omnium fusissimè *in tract. cessante causa.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO II.

In contractibus multum differt modus à conditione, sed non in vltimis voluntatibus, cum modus est causa finalis dispositionis.

INter modum & conditionem ea præcipue differentia est, quod conditio actum suspendit, modus non suspendit. [1] Sed in contractibus potissimum ea differentia locum habet,[2] nam in vltimis voluntatibus parum differt modus à conditione, cum modus causa finalis est dispositionis: [3] quod toties euenire intelligitur, quoties modus fauorem respicit testatoris aut alterius, quam eius, cui onus iniunctum fuit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 25. & 26. De fideic. supr.

1 *Not. in rubr. C. de donat. quæ sub mod. vel condit. fiunt. & in l. cum ab eo 41. D. de contrah. empt.* [Iunge *Defin. 1. supr. de his quæ pœn. nomin.* vbi multa de modo & conditione. Quibus adde contra quam interpretes sentiant, Non posse dari hereditatem sub modo quæ sit verus modus, id est implendus post aditionem, sed tantùm sub conditione, quia hereditatis acquisitio resolui non posset non secuto implemento, cùm is qui semel heres fuit nunquam desinat, *l. ei qui 88. De her. inst.* Nulla certè talis institutionis sub modo sit mentio in libris nostris, nisi *in l. vlt. eod. ill. tit.* sed longè alio sensu. Et titulus hic *in C.* non loquitur nisi de legatis & fideicommissis. Vt nec Tit. *de cond. inst.* nisi de conditionibus. Ergo si quis heres instituatur, ita vt aliquid faciat, vel non faciat, pro conditione nō pro modo id habendum est, vt ante aditionem impleri debeat saltem per cautionem Mucianam, si consistat in non faciendo, *l. mulier 20. in pr. & §. 1. D. de cond. inst.* Sanè quamuis modus pro conditione obseruetur, in vltimis voluntatibus, secundum quid, cùm tamen est causa finalis dispositionis nihil distat à conditione in resolutione, vt nostri tractant *ad l. 1. C. hoc tit.* Iunge *Def. 1. nu. 3. ante fin. 7. De don. quæ sub mod.*]

2 An scilicet onus iniunctum sit per formam modi, an per formam conditionis. Bart. *in l. quibus diebus 40. §. vlt. de condit. & demonstr. arg. d. l. cum ab eo.*

3 Crauet. *cons. 59. incip. Petrus Pollardi nu 4.* Vide Bald. *in l. generaliter. col. 5. vers. modo circa prædicta. C. de epis. & cler.*

4 Idem Crauet. vbi supra post alios multos quos citat.

DEFINITIO III.

Ex sola oneris iuncti ratione non præsumitur quis vocatus, nisi antecedentis necessitas ita suadeat. Et quando ex coniecturis masculi onerati vocati quoque censeantur?

SI instituta vel substituta sit filia ea lege, vt qui primus ex ea nascetur masculus cogatur ferre nomen & arma testatoris,[1] non idcirco primus masculus post matrem substitutus videtur, sed matri potius, quæ instituta vel substituta fuit, iniunctum grauamen, vt non aliter ipsa eiusve heres, quisquis ille sit, hereditatem testatoris retinere possit, quam si primus masculus nomen & arma induat testatoris. [2] Non enim ex eo solo, quod onus alicui iniunctum est, honoratus credi debet,[3] præsertim cum onus tale est, quod à bonorum causa & acquisitione sit separatum, nec in necessarium antecedens requirat, vt bonorum acquisitio præcesserit, [4] quale illud certè est, de quo tractamus. Quid enim commune habet nomen familiæ cum bonis testatoris? An non vtrūque subsistere potest, vt & mater hereditatem ex testamento sine onere fideicommissi possideat, & eius filius nomen ferat testatoris? [5] Nec aliud erit, tametsi testator iusserit, vt defuncto priore masculo subsequens masculus eodem ferendi nominis onere adstringatur. Ea namque substitutio in onere potius quam in bonis facta videbitur, [6] si aliud nihil sit, ex quo possit colligi, voluntatem testatoris illam fuisse, vt masculi ad fideicommissum vocarentur. [7] Potest autem non improbabilis videri coniectura illa voluntatis, vt masculi, quibus iniunctum est onus ferēdi nomen & arma testatoris, pro vocatis habeantur, si in eodem testamento positi sint in conditione, maximè verò si sub nomine masculorum.[8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 10. De condit. insert.

1 Alioqui ferret nomen & arma patris sui, non aui materni, *l. pen. D. de agnosc. liber. l. 1. in fi. de iur. immunit.*

2 Nihil enim vetat instituī quem vel substitui sub ea conditione, quæ non sit in ipsius potestate, & quæ ex alterius voluntate, vel ex casu pendeat, *l. 4. & 5. D. de hered. inst. l. vlt. D. de condit. inst. & pass. ill. tit. & tit. de condit. & demonstr.*

3 Alioqui nunquam locum haberet, quod dici solet, ei, qui non fuit honoratus nullum onus iniungi posse, *l. ab eo 9. C. de fideic. l. si fuerit 6. §. 2. de leg. 3.* si quisquis oneratus esset, hoc ipso vocatus & honoratus censeretur.

4 Aliud enim esset, si onus in necessarium antecedēs præsupponeret honorem, *vt in l. denique 8. §. interdum. D. de pecul. legat. l. Titia Seio 87. §. Seia libertis. de leg. 2.*

5 Potest siquidem talis esse testator, cuius nomen ferre honor sit potius quam onus, *l. sed sciendum 7.* vbi gloss. & alij, *D. ad SC. Trebell.* Denique ex diuersis nihil inferri potest, *vulg. l. Papinianus 20. D. de minor.*

6 In fauorem scilicet matris, quæ fuit instituta vel substituta sub hac conditione, vt ea per aliquem ex masculis impleta posset mater admitti ad institutionem vel substitutionem, alioqui cum conditiones implendæ sint in forma specifica nihil prodesset agnosci onus à secundo masculo, quod esset iniunctum primo, *arg. l. qui heredi 44. l. Mæuius 55. & pass. de condit. & demonstr.*

7 Cum placeat etiam ex nudis coniecturis fideicommissum induci posse, *l. pen. de leg. 1. l. cum proponebatur 64. de leg. 2. l. fideicommissa 11. §. item si quis. de leg. 3. l. heredes mei 57. §. cum ita. D. ad SC. Trebell.*

8 Secundum ea, quæ ex communi Interpretum nostrorum opinione disputauimus, *Defin. 1. & 3. supr. de fideic.*

TIT. XXV.

DE CONDIC. INSERT.

DEFINITIO I.

Substitutis per fideicommissum masculis ex familia non presbyteris, non auffertur fideicommissum ei, qui conditionis euenientis tempore non fuit presbyter, licet postea factus sit.

RAter herede instituta sorore, substituerat per fideicōmissum post sororis mortem liberos masculos, qui ex ea nascerentur, hac tamen adscripta conditione, vt si presbyteri essent, succedere ex fideicommisso non possent. Quærebatur, an si quis ex iis liberis ad fideicommissum admissus postea presbyter factus esset, fideicommissi commodo priuari deberet? Placuit non debere, propterea quod testamenti verba ad id tempus relata viderentur, quo fideicommissi casus & conditio euenisset. [1] Itaque causam illam finalem semel extitisse sufficiebat, vt in perpetuum actus subsisteret. [2] Quo pertinet, quod vulgo nostri ex Grammaticorum præceptis iactitant, qualitatem verbi regulari secundum tempus verbi aut participij, cui iungitur,[3] alioqui dicendum esset eum, qui agnati fideicommissi tempore presbyter non esset, non aliter admittendum fore, quam si caueret, quod nunquam presbyter fieret, inducta in eam rem Mutiana cautione, quę in conditionibus negatiuis locum habere solet: [4] quod tamen pessimi sane esset exempli & contra bonos mores. [5] Accedebat, quod fideicommissum non sub ea conditione negatiua relictum proponebatur, *si non erunt presbyteri*, sed facta demonstratione præsentis temporis euenientis fideicommissi

Source : BIU Cujas

hoc modo, *omnibus qui non sint presbyteri*, vt proinde nihil obstaret quo minus deberetur fideicommissum ei, qui tunc presbyter non reperiretur. [6] Postmodum vero adimi propter adeptam sacerdotij dignitatem, non solum iniuriosum esset, [7] verum etiam præter mentem testatoris. Qui sicut sacerdotes ad fideicommissum vocatos esse noluerat, ita eis acquisitum fideicommissum non ademerat. [8] Aliud enim est non dare, aliud adimere. [9] Quare ad rem non pertinebat, quod cõtra obiiciebatur, conditionis negatiuæ vim illam esse, vt immutabiliter impleri debeat. [10] Id enim ad eas conditiones pertinet, quæ futurum tempus respiciunt, non ad demonstrationes in præsens aliquod tempus relatas. [11] Quod autem habet antiqua iuris regula, non valere actum, qui ad eum casum peruenit, à quo incipere non potuit, [12] toties verum non est, quoties actus ille iam perfectus semel & absolutus fuit. [13] Denique conditionem alioquin odiosam, & quæ non solum libertatis ius quodammodo infringeret, [14] sed etiam religionis fauorem labefactaret, [15] interpretatione temperandam potius quam adiuuandam esse visum est. [16] *Ita Senatus* Cal. Decemb. 1588.

1 Est enim generale, vt in dispositionibus conditionalibus tempus euenientis conditionis spectari oporteat, *l. intercidit 59. l. eum qui post apertum 104. de condit. & demonstr.*

2 Bald. *in l. si quis heredem 7. D. de instit. & substit.*

3 Bart. & Castr. *in l. substitutione 33. & l. ex facto 43. de vulg. & pupill. substit.* Vide text. elegantem *in l. cum pater 77. §. cum inter. de leg.*

4 *L. Mutianæ 7. vbi not. D. de condit. & demonst.*

5 Quia retraheret ab electione vitæ contemplatiuæ, Bart. *in l. si ita quis. §. is cui. de leg. 2. & cons. 1. incip. Parmensis quidam. nu. 1.* Dec. *cons. 259. incip. visis his.* post Alex. *cons 18. vol. 1.* Cravet. *cons. 152.* Boer. *q. 354.* Didac. Couar. *lib. 1. var. resol. c. 19. nu. 8.* Itaq. videtur hic casus esse ex eorum numero, in quib. cautio Mutiana hodie sublata est, *l. 2.* vbi DD. *C. de indict. vinduit. toll.*

6 Sufficit enim qualitatem adfuisse eo tẽpore, quo adesse debuit, nec semper adesse illam necesse est. De quo vide Bald. *cons. 57. vol. 2.*

7 Tanquam quod esset in pœnã eius, quod pie & honeste factum esset. An enim pœna, an conditio, an translatio sit, ex defuncti voluntate apparet, *l. 2. D. de his quæ pœn. caus. relinq.*

8 *Arg. d. l. cum pater 77. §. cum inter. de leg. 2.*

9 *L. 1. §. pen.* D. *de his quæ in testam. delẽt.* Adde, quod multa facta tenent, quæ fieri prohibentur, *l. patre furioso 8. De his qui sui vel alien. iur. sunt.*

10 *L. quicquid 99. §. 1. de verb. oblig.*

11 Vide addit. ad Bart *in d. l. 2.* C. *de indict. viduit. tollend.*

12 *L. quia in eum casum 16.* D. *ad leg. Aquil. l. pro parte 11.* D. *de seruis.*

13 *L. pen. §. vlt.* vbi late Bar. & post eum cæteri, D. *de verbor. oblig. l. in ambiguis 85. §. 1. de regul. iur.*

14 Quod sane odiosum est, *l. Titio centum. de condit. & dem.*

15 Summa enim est ratio, quæ pro religione facit, *l. fũt personæ 43. de relig. & sumpt. funer.*

16 *L. cum quidam 19. de liber. & posth. l. hoc modo 64. in fin. D. de condit. & demonstr.*

DEFINITIO II.

FIdeicommissum alicui iniunctum sub ea conditione, *si sine liberis decesserit*, per liberos naturales excluditur, [1] nisi legitimorum mentio adiecta sit, [2] si non ex testantis dignitate aliisve coniecturis probabilib. appareat de contraria eius voluntate. [3] Non idẽ est, si legitimos tantum liberos grauatus heres reliquerit, [4] quia de iis sensisse testator non intelligitur: de spuriis multo minus, [5] ne alioqui heredẽ ad delinquendum inuitasse videatur. [6] Quod si liberi sub legitimorum demonstratione in conditione positi sint, nihil causę est, cur non pro legitimis haberi debeant, qui rite sunt legitimati. [7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L. ex facto 17. §. si quis rogatus* 1. D. *ad SC. Trebell. l. cum pater 77. §. volo. l. Lucius 88. §. Damæ de leg. 2. l. generaliter, 6. §. cum autem.* vbi Bart. C. *de instit. & substit.*

2 Quæ ideo nimirum solet adiici, vt qui naturales tantum erunt, non etiam legitimi excludantur, quia pluribus conditionibus cõiunctim adscriptis, omnium concursus copulatiue requiritur, *l. si heredi plures 5. D. hoc tit. de condit. l. cum pupillus 78. de condit. & demonstr.*

3 *d. §. si quis rogatus 1. & not. in d. §. cum autem.* Præsertim vero per Bart. *in d. § si quis rogatus.*

4 *L. si ita quis 51. §. is cui in tempus. de legat. 2. l. fideicommissum 76. de condit. & demonst.*

5 Quia cõditionum verba naturaliter & vere, non ciuiliter & ficte sunt intelligenda, *l. qui heredi 44. l. Aufidius 55. eod. tit.* In conditionibus autem voluntas testatoris maxime dominatur, *l. in conditionib. 19. l. pater Severianam 101. in pr & §. 1. eod.*

6 Siquidem spurios eos appellare solemus, qui nati sũt nõ ex concubina, sed ex dãnato coitu. Dixi *in tit. de nat. liber. supr.*

7 Omnes enim legitimati sunt legitimi, licet nõ omnes legitimi sint legitimati. Apostil. ad Bart. *in d. §. cum autem.* Guid. Pap. *decis. 482.* Adde *l. vlt. D. de iur. delib.*

DEFINITIO III.

Liberi eius, qui propter sacerdotium excluſus est à fideicommisso, non eo minus admittuntur, si ante susceptisint. Multo magis faciunt deficere conditionem fideicommissi.

EXclusis à fideicommissi iure per conditionis verba presbyteris, non ideo tamen excluſi videbuntur liberi ex eo susceptis, qui postea presbyter factus sit. [1] Nam si presbyteratus dignitas superueniẽs quæsitum fideicommissi ius non adimit, [2] multo minus nocere debet liberis iam ante susceptis. [3] Neque enim nouum est, vt plus iuris habeat filius quam parens, [4] nimirum, si non eadem in vtroque ratio sit exclusionis. [5] Illud sanè facilius quis admittat, per liberos presbyteri ante sacerdotium susceptos excludi fideicommissarium, tametsi aliquid sit, quod prohibeat, ne is ipse per quem conditio deficit, admitti possit. [7] Planè nulla conditione adscripta constat non tantum per sacerdotium non extingui ius substitutionis, at neque per ingressum religionis, nisi vno illo casu, quo apparet testatorem de bonis in agnatione & familia conseruandis cogitasse. [8] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nec enim medium est inhabile, cum ponamus susceptos istos ex eo, qui nondum eo tempore erat presbyter.

2 Vt diximus *Defin. 1. supr. argum. l. cum pater 77. §. cum inter. de legat. 2.*

3 *Arg. l. familiam 9.* D. *de Senator. l. 2.* C. *de libert. & eor. liber.*

4 Quamuis regulariter aliud sit, *l. si viua matre 3. & ibi not.* C. *de bon. matern.*

5 Marian. Socin. eleganter *cons. 2. vol. 3.*

6 Scilicet cũ presbyteri à fideicommisso excluſi sunt vt in proposita specie. Admittuntur enim hoc casu liberi non ex persona patris, sed ex propria, & ab auo non à patre, *l. 3.* D. *de interd. & releg.*

7 *d. l. filius familias 114. § cum quis erit. de leg. 1.*

8 Francisc. Mantic. *de coniect. vlt. volunt. lib. 8. tit. 12. num. 25.* post Cravet. *cons. 152. num. 2.*

DEFINITIO IV.

Qualitas masculinitatis posita in priore substitutione non censetur repetita in posteriore, si sit diuersa qualitas substitutorum magis & minus distinctorum.

QVod priore substitutionis parte masculi soli in conditione positi sint, facere non debet, vt in sequenti ea masculinitatis, vt aiunt, qualitas repetita semper intelligatur, si non vrgeat probabilis & euidens coniectura voluntatis ad exclusionem fœminarum. [1] Itaque si cum primo loco substituti essent quidam de familia, ob eamq; causam de liberis masculis concepta conditio, ne per fœminas deficeret, [2]

Source : BIU Cujas

posteriore loco substituti proponantur extranei sub ea conditione, Si persona grauata sine liberis moreretur, apparet ex diuersa substitutorum qualitate nō posse videri masculos in conditione positos, quod non sit verisimile, voluisse testatorem prohibere, ne filiæ ab intestato saltem præferrentur substituto extraneo, [3] tametsi fœminas prioribus ex familia substitutis præferri noluisset. [4] Eadem fere ratio facit, vt si masculi soli sint substituti, non idcirco tamen conditio adscripta, *si sine liberis*, de solis masculis intelligi debeat, [5] quia fieri potest, vt fœminas ad fideicommissum inuitare testator noluerit, at saluum voluerit iis esse ius legitimæ successionis ab intestato ad exclusionem fideicommissarij. [6] *Ita Senatus* ibidem.

1 Maxime si excluſæ sint fœminæ non tantum per adiectā mentionem masculorum, sed etiam per dictionem taxatiuam *dumtaxat*, positam in præcedenti substitutione, Bart *in l. Lucius. colum. penult. vers. sed quæro circa hoc de pulchra quæstione.* vbi late Alex. & DD. *de vulg. & pupill. substit.* Alexan. *in l. coheredi* 41. *§. qui dijcretas, eod. & consi* 66. *lib.* 2. Crauet. *consi. vltim. num* 5. *arg. l. qui filiabus* 17. *de legat.* 1. Idem Bart. *in l. cum ita. de condit & demonstr.*

2 Hoc enim casu fœminæ non excludunt fideicommissum. Socin. & alij *ad l. cum auus* 202. *de condit. & demonst.*

3 *Arg. l. cum acutissimi* 30. *C. de fideic. l. vel singulis* 37. *de vulg. & pupill. substit l. Lucius* 85 vbi gloss. communiter approbata in verb. *prætulit. D. de hered. instit.*

4 Studio scilicet conseruandorum in familia bonorum quantum fieri posset, quia non possunt conseruari per fœminas aut per descendentes ex fœminis, *l. 1. in fin. de im. immunit. l. pronunciatio* 95. *§. vlt. de verb. signif.*

5 Nisi posterior clausula iuncta sit præcedenti, in qua mentio facta fuerit masculinitatis per copulam, *Et*, quæ dicitur repetitiua præcedentium omnium qualitatum. Bart. *in l. Seiæ. §. Caio. de instruct & instrum. legat. l. in repetendis. de leg.* 3. Aut nisi ex coniecturis appareat, testatorem iis ipsis substituisse, quos vocauerat, vt relatio facta sit cum omnibus suis qualitatibus, *vulg. l. ase cono* 77. *D. de hered. insti.* Alex. *consi.* 9. *nu.* 10. *vol.* 1 Dec. *consi.* 291. *in. ip visis & diligenter. num.* 6 *vers. his præmissis.* [Simile est quod dici solet Clausulam positam in vno capite instrumenti, siue testamentum sit, siue contractus, influere in sequentia. Imo & trahi ad præcedentia, si sit posita in medio. *Ex l.* 3. *§ filius*, D. *de liber. & post.* Alioqui cum vnaquæque clausula ex se perfecta est, & suum sensum habet, difficilius est vt conditio aut restrictio posita in vna clausula ad aliam, siue præcedentem, siue subsequentem extendi debeat, nisi cum eadem, aut maior ratio est. Crauet. *consi.* 135. Præsertim *nu.* 16. Socin. *consi.* 10.]

6 *Arg. d. l. vel singulis* 37. *de vulg. & pupill. substi. Gloss. in d. l. Lucius* 85. *in verb. prætulit. de hered. inst.*

DEFINITIO V.

Conditionis nomen quando sumatur pro modo, & quādo modus pro conditione.

SIquid tibi testamento datum aut contractu promissum sit sub ea conditione, quomodo notarij plerumque loqui solent, vt hoc vel illud facias, non tam conditio inserta quam onus iniunctum modusque adiectus videbitur. [1] Non enim ex figura verborum æstimanda & discernenda conditio est, sed ex eorum vi & potestate, [2] quam sola testatoris aut contrahentium voluntas inducit: [3] quanquam, si quis ad figuram verborum respicere volet, ea placet obseruatio, quam nostri tradunt, vt conditio per particulam *si*, modus per *vt*, concipiatur. [4] In testamentis tamen & vltimis voluntatibus minus interest quam in contractibus, an conditio sit, an modus. [5] *Ita Senatus* sæpius.

1 Bart. *in l. quibus diebus* 40. *§. vlt. num.* 5. *de condit. & demonst. ex l.* 2 *§. vlt. de donat. l. Mæuia* 44. *de manum. testam.* Conditionem enim notarij in hac formula sumunt pro lege & pacto, *vt in l. ea conditione* 14. *C. de rescind. vend. & alibi pass.*

2 Multum tamen interdum refert, an figura conditionis expressa sit an non, *vt in l. in ratione* 30. *§. tametsi.* D. *ad leg. Falcidiam.*

3 *L. in conditionibus* 19. *in princ. & §.* 1. *& 2. l. pater Seuerianam* 101. *in princ. & §.* 1. *D. de condit & demonst.*

4 Ita enim vulgo nostri *ad l. cum ab eo* 41. *per ill. text. de contrah. empt.*

5 Crauet. *consi.* 59. *incip. Petrus Pollardi. num.* 4. Dixi *Definit.* 2. *sup. de his quæ sub mod. leg, vel fideic. relinq.*

DEFINITIO VI.

Qui controuersiam alicui mouere prohibitus est, nihil ab eo per transactionem accipere potest eo nomine, in dubio tamen credendus est accepisse pro aliis iuribus, si quæ sint.

CVi legatum, aut quid aliud testamento relictum est sub ea conditione, si heredi controuersiam non fecerit, [1] contra voluntatem feciſſe videtur, si post agnitum quoque legatum ratúmque habitum iudicium defuncti pecuniam ab herede, litem metuente, per speciem transactionis acceperit. [2] Quid enim refert, an legatarius pro omni iure, quod aduersus heredem habere poterat, aliquid consecutus sit, an vero iura sua, quæ habere poterat, exegeri? [3] Nisi, quod priore casu minus accipit, tanti nimirum æstimans iura sua, quæ pluris vtique esse potuerunt. [4] Aut quid interest, an ius habuerit, necne, mouendæ aduersus heredem controuersiæ? [5] Siquidem tritum illud est, conditionis verba naturaliter intelligenda esse, nec tam ad ius quam ad factum referenda. [6] Neque dubitandum est, quin ea testatoris in proposita specie voluntas fuerit, vt heredem suum ab omni litis metu & incommodo liberaret. [7] Plane, si quid aliud fuit, quod legatarius pro suo iure, aut ex eo ipso testamento, aut qua alia ratione, saluo testatoris iudicio petere potuerit, idipsum transactione remissum, aut potius accepta quantitate æstimatum perceptumque intelligetur, vt in dubio ea capiatur interpretatio, quæ fauorabilior est. [8] Non enim facile quisquam credendus est, impugnare velle defuncti iudicium, quod semel agnouerit, [9] præsertim si ex eo maius damnum passurus sit. [10] Cæterum si legatario, per quem aliud contra testatoris voluntatem factum est, heres vltro perceperit, pœnamque remiserit, impunitum erit factum legatarij, [11] si non interſit alterius, cui nocere facto suo heres non potuerit. [12] *Ita Senatus* in causa Dn. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, contra Franciscam Losam, 8. Id. Mart. 1591.

1 Quemadmodum etiam interdum heres damnatur, ne controuersiam alij faciat, *vt in l. pen. D. de liber. legat.*

2 Transactio enim præsupponit controuersiam, vel motam, vel saltem mouendam, *l. 2. C. de transact. l. in summa*, 65. *§.* 1. *D. de condict. indeb.*

3 Priore siquidem casu fit quædam veluti compensatio, quæ pro solutione & petitione est, *l. si debitor*, 4. *D. qui potior in pignor. hab. l. amplius non peti*, 15. *D. rat. rem haber.*

4 *Arg. l.* 4. *§.* 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact. l. Imperator* 70. *§. si centum, de legat.* 2.

5 *l. nuda*, 5. *C. de contr. & commit. stipulat. l. pacto conuento*, 15. *D. de transact.* Guid. Pap. *qu.* 377. *nu.* 2.

6 *l. qui heredi*, 44. *l. Mæuius*, 55. *de cond. & dem.*

7 Nam & metus litis hoc casu tantum potest, quantum lis ipsa, *d. l.* 2. *C. de transact.*

8 Ne scilicet pœna priuationis incurratur, quæ semper odiosa est.

9 Quia nec potest id iure facere, etiamsi maxime velit, nec inducere diuisionem voluntatis, *l.* 4 5. *& 6. de legat.* 2.

10 Nemo enim creditur vel damnum pati, & iurium suorum iacturam incurrere, *vulg. leg. cum de indebito.* 25. *D. de probat.*

11 Pœnam siquidem remittere potest is, cuius solius interest, *l. vltim. de eo quod cert. loc. l. de lege*, 6. *§. vltim. & l. seq.* D. *de leg. commiss.*

12 *l.* 1. *de alien. iud. mut.*

DEFINI-

DEFINITIO VII.

Factum decessoris nocet successoribus etiam ex propria persona venientibus si ex eo facto defecit conditio, sub qua successores fuerant vocati.

QVi centum tibi legauerat pro iuribus omnibus, quæ aduersus heredem habere potuisset, idem te tuosq; liberos scripto heredi substituerat, si is sine liberis moreretur, sed ea lege adiecta & conditione, vt si qua per te controuersia heredi fieret, irritæ essent & pro non scriptis substitutiones, quas in tuam tuorumq; vtilitatem feciſſet. Placuit, si quid contra voluntatem feceris, nocere id debere non solum tibi, sed etiam tuis successoribus, [1] licet ex propria persona fideicommissum persequentibus.[2] Nec magis absurdum hoc casu videri potest, vt factum tuum liberis tuis noceat, quam si fideicõmissum iis datum aut ademptum esset sub ea conditione, si tu heredi aliquid dedisses aut non dedisses.[3] Conditionem enim nihil prohibet in vnius persona concipi, vt in alterius commodum, aut incommodum, vel impleatur, vel deficiat, sicut eueniret legatis tibi centum, si Titius Capitolum ascenderet.[4] Diuersum esset ita concepta conditione, si neq; per te, neq; per tuos liberos heredi controuersia moueretur. Etsi enim vna conditio est plurib. personis imposita, prodesse tamen eam implenti placuit, nocere non implenti.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ita nimirum faciente voluntate testatoris, qui substitutiones in tuorum fauorem factas voluit esse irritas, si quid tu faceres contra voluntatem, quia nec eos substituerat, nisi tui contemplatione, *vt in l. filiofamilias 42. de cond. & dem.*

2 Quamuis dici soleat successoribus ex propria persona fideicommissum petentibus non nocere factum decessoris, etiam cui exiterint heredes, neque hoc casu locum esse *l. cum à matre, Codic. de rei vindicat.* Osasch. Cacher. *decis. Pedemont.*

3 Quo casu esset in tua potestate facere, vt conditio deficeret, *l. nonnunquam, 52. de condict. & demonst.*

4 *l. si quis Sempronium, 68.* vbi est textus elegans, *D. de hered. instit.*

5 *l. si plures, 6. C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Stipulatio legatorũ & fideicommissorum nomine interposita easdem recipit conditiones, quas actio ex testamento.

CVm ius legati aut fideicommissi ex testamento competentis in stipulationem transfusum est, si diem aut conditionem testator adscripserat, quæ in stipulatione omissa sit, easdem tamen conditiones stipulationi inesse credendum est, quæ testamento inerant. [1] Est enim hæc stipulatio ex earum numero, quas cautionales vocant, quarum proprium & singulare ius illud est, vt actionum, quas nouant & perimunt, naturam induant, vicemque repræsentent,[2] propter quam causam instar actionum habere dicuntur.[3] Proinde si qua exceptio agenti ex testamento obiici potuisset, eadem agenti ex stipulatu rectè obiicietur.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. 1. § si quis sub conditione, 14. D. vt legat. nom. caueat.*

2 *l. 1. § cautionales, D. de prætor. stipulat.*

3 *l. actionis verbo, 37. D. de obligg. & act. l. sed & hæ, 35. § non solum, D. de procur.* Scripsi *lib. 3. Coniect. cap. 1.*

4 *d. §. si quis sub conditione.* Ergo & obiici poterit de non impleméto modi, quia in vltimis voluntatib. modus pro conditione habetur, *l. 1. vbi gl. pen. C. de his quæ sub mod.* Dixi Def. 5. *in fin. supr.*

DEFINITIO IX.

Legatum pro dote tacitam conditionem nuptiarum habet, si factum sit ab extraneo, secus si ab ascendente, & ideo posteriore casu transmittitur, priore non item.

LEgatum dotis causa ab extraneo relictum, tacitam conditionem [1] habere intelligitur, si nuptiæ sequentur, [2] cum nec dos esse possit ante matrimonium, [3] nisi dies nuptiarum non tam legato, quam legati solutioni dictus sit. [4] Nihil enim commune habet tempus solutionis cum iure obligationis.[5] Quod si non ab extraneo, sed à patre legatum tale relictum proponatur, diuerso vtiq. iure censebitur, vt tacitam cõditionem habere nullam videatur, quia nec expressam admitteret, [6] cum legitimæ loco sit.[7] Proinde filia ante nuptias defuncta transmittetur legatum ad quoscunque filiæ heredes, quod alioqui non transmitteretur: quia legitimæ petendæ ius in heredem transmittatur, [8] at legatum conditionale non item.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 12. supr. de legat.

1 *l. Titio, 71. § Titio genero. de cond. & demon.*

2 Itaque non sufficiet puellam ad nubilem ætatem peruenisse, *l. sancimus, 24. C. de nupt.* sicut nec sufficeret esse illam traductam ad domum sponsi, ibiq. defunctam, si ad nubiles an nos nondum peruenisset, *l. pen. §. fin.* vbi Bald. *D. quod falsus. auct.* Boer. *qu. 22. nu. 37.*

3 *l. 3. D. de iur. dot.* Cruet. *cons. 101. nu. 1.*

4 *l. ex his verbis, 5. C. quand. dies legat. ced.*

5 *Arg. l. 1. D. qui potior. in pign. hab.*

6 Quod enim expresse fieri non posset, cur tacite factum credatur?

7 Imputatur enim dos in legitimam, & succedit loco legitimæ secundum nostros qui ista confundunt, *ad l. quoniam nouella, 29. C. de inof. test.* certum autem est, legitimam neq. diem recipere, neque conditionem, *l. quoniam in prioribus, 32. eodem titul.*

8 Dummodo non sit petenda per querelam inofficiosi nõ præparatam, *l. si quis filium, 34. eod.*

9 *l. 4. 5. & pass. D. quand. dies leg. ced. l. si cui legetur, 49. § hic autem legatum, de legat. 1.*

DEFINITIO X.

Si substitutionis verba sint apta comprehendere filias, non facile capienda est interpretatio, quæ illas excludat, licet in aliis partibus testamenti facta sit mentio masculorum.

COnditio illa, si sine liberis, quę in fideicommissis plerunq; adiicitur, deficit proculdubio, si is qui rogatus est superstite filia decesserit. [1] Nam & sufficeret supereſſe liberos ex filia etiam prædefuncta. [2] Sed tamen aliquando accidit, vt dubitationi locus esse possit, an qui liberos simpliciter in conditione posuit, de masculis tantum sensisse videatur, nimirum si ex aliis testamenti verbis ea capi possit coniectura voluntatis? [3] Quid enim si testator in institutione proprias filias excluserit, soloſque masculos heredes instituerit? Cur non filiorum quoque filias, quas haud dubie tanquam remotiores minus dilexit, [4] excludere voluisse credatur, in fauorem præsertim filij primi gradus, & masculi & superstitis?[5] Siquidem dici solet sumẽdam ex institutione interpretationem substitutionis, videriq; testatorem eos in substitutione prætulisse, quos prætulit in institutione, ac eundum inter substitutos, quem inter institutos ordinem seruasse. [6] Sicut & illud verum est, nunquam meliorem esse debere conditionem personæ, quæ fuerit minus dilecta. [7] Quod item si appareat, testatorem habuisse rationem conseruãdi in familia patrimonij? [8] Finge in eum casum quo scripti masculi sine liberis morerentur, substitutas quidem filias, sed ea lege, vt qui primus ex ipsis masculus nasceretur, deinde secundus, & sic deinceps alius atque alius, nomen & arma familiæ deferret? [9] Quid rursum si substitutus non sit extraneus, sed ex liberis &

Source : BIU Cujas

descendentibus? [10] Nam extraneo substituto vtique difficilius est credere, vt heredum præsertim filiorum filiabus præferre illũ testator voluerit. [11] Quod in substituto vno ex liberis aut nepotibus maxime quem constet magis dilectum fuisse, quam liberos in conditione positos, minus mirandum esset. [12] Nec sane desunt qui hanc distinctionem probẽt. [13] Quid deniq; si ex contractibus ab eodem testatore inter viuos initis appareat, sic eum existimasse, vt ex maiorum suorum testamentis soli masculi ad ea bona vocari deberent, quæ ipse à maioribus accepisset? [14] Cur non ei interpretationi, quam testator ipse fecerit, stare heredes cogantur? Aut saltem pati, vt ex enunciatione illa voluntatis coniectura capiatur? [15] *Senatus* tamen etiam omnibus suprascriptis circumstantiis concurrentibus pronunciauit, defuncto filia superstite altero ex masculis heredibus, nullum fideicommisso locum esse. Nam cum liberorum appellatio filias æquè ac masculos comprehendat, verbo sane repugnabant, à quorum propria significatione non aliter recedi oportuit, quam si contraria euidenter esset voluntas testatoris. [16] Etsi autem cõstat in fideicõmissis interpretandis habendam præcipue rationem voluntatis, [17] eam tamen voluntatem ex testamenti verbis colligi necesse est, & quidem ex iis quæ disponant. [18] Nec facile quisquam credendus est voluisse quod non dixerit, [19] ne aliter posito iure vagentur omnia in incerto, ac cuique liberum sit pro arbitrio suo defuncti hominis voluntatem eiusmodi commentis in vtram velit patrem detorquere. [20] Neque rursum probabile erat, voluisse auum neptem ex filio postponi patruo in patris portione, ne ipsi filio in ea portione instituto feciſse videatur iniuriam, si ita heredem eum scripserit, vt non possit filius in iis ipsis bonis, quæ à patre habuit, filiam heredem relinquere. Hæc enim illa est pietatis coniectura, quæ Papinianum mouebat, vt conditionem hanc, *si sine liberis*, etiam tacitam, & ab auo prætermissam, supplendam putaret. [21] Denique verba illa enunciatiua, quibus testator extra testamentum & disponendi voluntatem vsus proponebatur ad alium finem, & vt sibi suisque heredibus prodesse potius, quam vt seipsum fideicommisso obstringeret, aut sibi suisve bonis vel heredibus legem diceret, non poterant obligare heredes, quo minus nullum in iis bonis fideicommissum relictum esse possent dicere. [22] Præsertim, cum idem ille, qui eiusmodi verba enunciatiua protulerat, postea testatus inter liberos ita substitutionem concepisset, vt non minus de filiabus, quam de masculis sensisse videri deberet. [23] *Ita Senatus* in causa Dn. Guillielmi Onciaci, Dn. de Cognac, tunc Senatoris integerrimi & eruditissimi, nunc Præsidis meritissimi, & Dn. de Maillac consentientibus omnium votis, 4. Calend. Febr. 1594.

1 *l. non est sine liberis, 148. de verb signif.*

2 *l. 1. C. hoc tit.*

3 Cum vna pars testamenti per aliam possit & debeat declarari. *l. qui si iebus, 17. l. si seruus plurium, 50. §. vlt. de legat. 2. leg. quæsitum, 12. §. Papinianus antepen. D. de instruct. vel instrum. legat. l. vtrum. 23 D. de hered. pet.*

4 Nam quo quis remotior est à testatore, eo minus dilectus fuisse præsumitur, *l. omnia, 32. alias l. cum ita, §. in fideicommisso, de legat. 2. l. vlt. & ibi not. C. de verb. signif.*

5 Eiusdemque heredis instituti, cuius causa omnia fauorabilissima esse solet, *l. Titia cum testamento, 34. §. qui inuita, de leg. 2.* iunct. *l. Sempronius, 47. eod.*

6 *l. fin.* vbi Bart. D. *ad SC. Treb. l. 1. C. de impu. & aliis subst.* Not. Socin *in l. si is qui ducenta, num. 4. de reb. dub.* Alex. *in l. coheredi 41. §. qui discretas. de vulg. & pupill. substit. & cons. 63. libr. 2.* Paul. Castr. *in l. 1. C. hoc tit. & cons. 409. lib. 2.* Barbat. *inter consil.* Alex. *cons. 52. lib. 4.* Corn. *cons. 265. lib. 4.* Dec. *cons. 270.*

7 Idem Bart. *in d. l. vlt. ad SC. Trebell.* Curt. sen. *cons. 151. col. 4. vers. probantur prædicta,* Corn. *cons. 146. col. 2. lib. 4.* Curt. iun. *cons. 48. col. 8. vers. succedit, nu. 6.* Text. *in l. Publius 36. §. 1. de cond. & demonst.*

8 Hoc enim casu qualitatem masculinitatis in vna parte testamenti appositam in aliis repetitam videri placet, Bart. in *l. Titia, §. vlt. de leg. 2.* Bald. *in l. quemadmodum. §. hæc verba, ad leg. Aquil. & in l. inciuile,* D. *de legib. Ex l. qui non militabat. 1. de hered. inst. l. 3. §. filius inter medias. de liber. & post. l. legatorum, 33. §. qui plures, de leg. 2. l. quæsitum, 78. §. 1. de leg. 3.*

9 Alioqui nõ posset nomen & familia conseruari per descendentes ex fœminis, *l. 1. in fin. D. de iur. immun. l. pronunciatio, 195. §. vlt. de verb. sign.*

10 Nam liberorum causa fauorabilior esse solet, *l. cum auus, 102. vbi not. de cond. & demonst.*

11 *l. cum acutissimi, 30. C. de fideic.*

12 Qui enim ponitur in dispositione magis diligitur, quã qui tantum in conditione, *l. heredes mei, 57. §. cum ita, D. ad SC. Trebell.*

13 Carol. Ruin. *cons. 140. vol. 2.*

14 Desideria namque morientium ex arbitrio viuentium colligenda sunt, *l. quoniam, 4. C. de natur. liber.*

15 *Arg. l. vlt. D. de hered. instit.*

16 *l. non aliter, 63. de leg. 3.*

17 *l. pen. de leg. 1. cum similib.*

18 *l. Gallus §. 1. de lib. & posth. l. quidã, 46. de hered. inst. l. Lucius, 78. §. tres heredes, in fin. ad SC. Treb. l. pater, 38. §. penultim. de leg. 3.*

19 *l. Labeo, 7. de supell. leg.*

20 *l. ille aut ille, 25. §. cum in verbis, de leg. 3.*

21 *l. cum auus 102. de cond. & dem.*

22 Verba enim enunciatiua incidẽter & ad aliud prolata, & extra testamentum non possunt probare, *l. ex hac scriptura, 16.* vbi Bart. D. *de donat. l. Diuus, 24. De test. milit.*

23 Nam etiamsi verba enunciatiua inducerent fideicommissum, posterior tamen voluntas præualere deberet, *l. 3. §. vlt. l. 4. de adim. legat.* Vide Francisc. Mantic. *lib. 6. D. coniect. vltim. volunt. tit. 15. num. 10. & tit. 13. num 8.* Dec. *cons. 480. num. 4. vers. & conclusioni.*

DEFINITIO XI.

Conditio concepta per dictionem collectiuam omnes, *debet in omnium personis purificari.*

SVbstitutio facta pluribus in tota hereditate, sub ea conditione, *si omnes sine liberis decedant,* non vindicat sibi locum in portione eius, qui solus sine liberis defunctus sit. Sed in omnium personis euenire conditionem necesse est, quæ omnium personas complexa est. [1] *Ita Senatus* in causa sororum Genier, 5. Cal. Maij, 1594.

1 Dictio enim *omnes* est collectiua, & omnium personas complectitur, & ideo verificari debet in omnium personis, præterquam in casu *l. heredes mei, 57. §. cum ita.* vbi omnes notant. D. *ad SC. Trebell. & in l. penult.* vbi est text. *C. de impub. & aliis substit.*

DEFINITIO XII.

Fideicommissum relictum sub simplici conditione, si sine liberis, *deficit superstitibus liberis, nec sub duplici conditione datum vnquam præsumitur.*

FIdeicommisso sub ea conditione relicto, si quis sine liberis decederet, sufficit ad excludendum fideicommissarium, quod relictis liberis decesserit is cui adscripta fuerat conditio, [1] quicquid postea de liberis contingat, [2] id est, siue liberi illi viuo fideicõmissario sine liberis decesserint, siue non, & siue parentis hereditatem agnouerint, siue repudiauerint. [3] Semel enim defecta fideicommissi conditio iterum restitui, vt quandocunque existat & impleatur, non potest. [4] Ac sane si conditio ita concepta, *Si Titius sine liberis decesserit*, eam interpretationẽ admitteret, vt illa quoq. adiectio subintelligeretur, *aut liberi eius sine liberis*, non tam interpretatio illa dicenda esset, quam mera extensio, nec solum de casu ad casum, quod

Source : BIU Cujas

quod in vltimis voluntatibus perraro quidem, ſed tamen aliquando admittitur ex identitate, vt loquuntur, aut maioritate rationis,[5] ſed etiam de perſona ad perſonam, quæ extenſio multo difficilius inducitur.[6] Maxime in fideicommiſſis, quæ tam odioſa ſunt, vt ad inducenda illa non ſufficiat teſtatorem voluiſſe, niſi etiam dixerit & diſpoſuerit.[7] Nec eſt contrarium quod dici ſolet, in fideicommiſſis præcipue ſpectandam eſſe teſtantis voluntatem.[8] Id enim tunc locum habet, cum de interpretando fideicommiſſo agitur,[9] non etiam cum de inducendo.[10] Nam & illud quoque verum eſt, coniecturas voluntatis, quæ ad fideicommiſſi interpretationem afferuntur, tales eſſe debere, quæ ex ipſis teſtamenti verbis colligi poſſint:[11] Ne aliter poſito iure fiat, vt de hominis defuncti voluntate pro arbitrio quiſq; ſtatuat, quicquid velit.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. filius familias, 114. §. cum quis erit rogatus, de leg. 1.*
2 Oldrad. *conſ. 21. incip. Thema tale eſt.*
3 *d. §. cum quis erit.*
4 *l. heredibus, 77. in princip. D. ad SC. Trebell.* Sicut è contrario ſemel impleta cõditio nunquam poteſt deficere, *leg. ſi quis heredem, 7. C. de inſtit. & ſubſtit.* Iunge *l. hæc conditio, 10. in fine principij*, ſi cum Cuiacio legas, quomodo legendum eſt *non defectam, D. de condic. & demonſtr.*
5 Notant noſtri *ad l. Gallus, §. & quid ſi tantum, De liber. & poſthum.*
6 DD. ibid. Nam nec vnquam perſona extrinſecus ſubintelligitur, *l. ſi ita ſtipulatus, 126. §. Chryſogonus, vbi etiam not. D. de verb obligat.*
7 Vt omnium apertiſſime probatur, ex *l. quidem cum filium-familias, 46.* vbi Bald. notat. *D. de hered. inſtit.* facit *l. vnic. §. vbi autem, verſic. ſin autem ad deficientis, in fin. Cod. de caduc. tollend.*
8 *l. pen. de leg. 1. l. fideicommiſſa, 11. § item ſi quis de leg. 3.*
9 *Vt in l. heredes mei, 57. §. cum ita, ad SC. Treb.*
10 *d. l. quidam, l. pater, 38. §. pen. de leg. 3. l. Lucius, 78. §. tres heredes, ad SC. Trebell.*
11 *l. cum proponebatur, 64. de leg. 2. l. Gallus, 19. §. 1. de liber. & poſthum.*
12 Diuinando potius, quam interpretando, vt loquitur Iuſtin. *in Nouell. 107. De teſtam. imperf.*

DEFINITIO XIII.

Legatum pro alimentis datum filio naturali cum onere fideicommiſſi, ſi is ſine liberis moreretur, debetur filio viuenti, quamuis monacho effecto.

NAturalis pater, qui legitimos quam plures habebat filios, ei qui naturalis tantum erat alimẽta & veſtiaria legauerat in diem vſq; completi anni quinti & viceſimi,[1] & ab eo tempore centum. Et adiecerat velle ſe, vt ſi in pupillari ętate, vel alia quãdocunque filius ille decederet ſine liberis naturalibus, ex vero & legitimo matrimonio procreatis,[2] ea centum apud heredes manerent. Legatarius vix completo anno decimo tertio in ſacroſanctam Diui Dominici familiam adſcriptus, in eaq; per multos annos educatus fuerat. Curantibus id heredibus, & eos ſumptus, quos in religionis ingreſſu fieri neceſſe fuerat, præſtantibus. Cum viceſimum quintum annum exceſſiſſet, petebat centum.[3] Heredes negabant ſe debere, quaſi relicta eſſent ſub conditione quæ defecerat, quod is ante viceſimum quintum annum factus monachus, ex eo tempore liberos legitimos habere poſſe deſiiſſet,[4] adeoque mundo mortuus videretur:[5] Placuit, non eo minus legatum deberi, quia non tam datum quam ademptum eſſet ſub conditione, quæ haud dubie defecerat, cum filius ante viceſimum quintũ annum non deceſſiſſet, qui etiam tum viueret.[6] Nam quod dici ſolet, monachos mundo mortuos eſſe, ſicut ad cauſam alimentorum non pertinet, quia & edunt & bibunt: ita nec ad huiuſmodi legatum, quod velut in locum alimentorum ſubſtitutum eſſet,[7] quæ in annum vſq; viceſimum quintum præſtari teſtator iuſſerat.[8] Atqui inquies, non debentur alimenta filio ne quidem naturali & legitimo, cum habet aliunde, ex quo ſe alat. Fateor,[9] ſed id locum habet in alimentis ex legis diſpoſitione debitis,[10] non item in his, quæ ex legato:[11] Multo minus in ea pecunia quæ pro alimentis quaſi in perpetuum taxandis legata ſit.[12] Accedebat quod monaſterium minus ſufficientes habebat facultates, ad alimenta monachis ſuppeditanda. Quo vtique caſu non refellitur monachus ab alimentorum petitione, à qua alioquin repelleretur.[13] *Ita Senatus* in cauſa R. fratris Henrici Perrod Dominicani, contra liberos procuratoris patrimonialis Perrod, prid. Non. Sept. 1595.

1 Cum filiis naturalibus etiam ſuperſtite legitima prole alimenta debeantur, adeoque ſpuriis natis ex damnato coitu, idque ex æquitate canonica, de qua *in cap. cum haberet, Extr. de eo qui dux in matrim. quam poll. per adulter.*
2 Quibus verbis videtur excludi matrimonium, vt non poſſit eſſe loco filij, quia matrimonium, quod monachus contrahere intelligitur cum religione, fictum eſt non verum.
3 Quaſi legati dies eo demum tempore & ceſſiſſet & veniſſet, *l. ſi cui legetur, 49. de legat. 1.*
4 Non enim ſunt legitimi liberi, niſi qui ex iuſtis nuptiis ſunt ſuſcepti, quas porro contrahere non poteſt religioſus profeſſus votum caſtitatis.
5 *Can. non dicatis, 12. qu. 1.*
6 Arg. *l. ex facto, 17. §. ſi quis rogatus, 2. D. ad SC. Treb.* iunct. *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici, D. de iur. fiſc.*
7 In iis enim, quæ ſunt meri facti, nullus fictioni iuris locus relinquitur, *l. denique 19. D. ex quib. cauſ. maior. l. in bello, 12. §. facti, D. de captiu. & poſtlim.*
8 Retinet enim naturam alimentorum, *l. cum hi, 8 §. ſi integra quantitas, & ſeq. D. de tranſact.* iunct. *l. ſi quis eum, 10. §. qui iniuriarum, ſi quis caution.*
9 *l. ſi quis à liberis, 5. §. idem iudex, & §. alimenta, D. de agnoſc. & alend. liber.*
10 *Per cap. cum haberet, Extr. de eo qui dux in matrim. quam poll. per adulter.*
11 Cum nihil vetet legari alimenta etiam ei, qui aliũde habeat vnde ſe alat, *d. l. cum hi, 8. §. nihil autem interefł.*
12 *Vt in d. l. cum hi, §. ſi integra quantitas.*
13 Alioquin necari videretur ob religionis ingreſſum is, cui hoc caſu alimenta denegarentur, *l. necare, 4. D. de agnoſc. & alend. liber.*

DEFINITIO XIV.

Cautio præſtanda eſt à filio petente legatum, in quo grauatus eſt ſub conditione omnimodo extitura, & quid ſi cauere ac ſatisdare non poſſit.

AN igitur mortuo quandocunq; monacho legatario, centum illa quaſi monacho purè quæſita ad monaſterium pertinebunt?[1] At non videtur hoc dici poſſe ſalua teſtatoris voluntate, qui vtique eam pecuniam penes heredes manere voluit, ſi teſtatoris filius ante quintum & viceſimum annum ſine liberis naturalib[2] ex legitimo matrimonio procreatis moreretur. Hic autem etſi mortuus reuera non erat, tamen pro exinde mortuo habebatur, ex quo monachus effectus deſierat liberos habere poſſe,[3] quod ante viceſimum quintum annum euenerat. Itaque viſum eſt, quaſi partim defecta, partim impleta conditione, quæ ſcilicet omnimodo extitura eſſet,[4] medium ſequi temperamentum,[5] vt ad legati quidem petitionem filius admitteretur, ſed ita tamen ſi cauere paratus eſſet de pecunia poſt mortem ſuam heredibus reſtituenda, dato in eam rem fideiuſſore.[6] Quod ſi facere commodè non poſſet, pecunia illa mercatori traderetur, per cuius manus perciperet ille vſuras legitimas, quamdiu viueret,[7] perinde ac ſi legatario iniunctum eſſet onus pecuniæ poſt mortem ſuam heredibus reſtituendæ. Quo caſus ſolus

Source : BIU Cujas

monasterij ingressus non excluderet fideicommissi petitionem, quia fieri posset, vt ante diem fideicommissi cedentem heredes morerentur, nec supereſſet persona, cui fideicommissum sua die restitui posset.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex Auth. ingressi, C de sacrosanct. eccles.*

2 Cum exinde nulla sit spes in posterum mutandi status, *arg. l. intercidit, 59. in fin. de cond. & demonst.*

3 Nam cõditio, quæ omnimodo extitura est, habetur exinde pro impleta, *l. quod si ea conditione, 18. D. de condict. indeb. l. si pupillus, 9. §. qui sub conditione, D. de nouat.*

4 Vt solent mediæ sententiæ esse æquiores, *l. vlt. D. de iur. fisc. l. adeo 7. § cum quis ex aliena. D de acq. rer. domin.*

5 Esset enim alioqui obligatio monachi inutilis, cum sit certum moriturum eum sine herede, *l. Stichum aut Pamphilum 91. in fin. princip. D. de solut. l. habere licere, 57. D. de euict. l. 1. C. de ob ig. & action.*

6 *Arg. cap. per vestras, Ext. de donat. int. vir. & vxor. l. postquam 5. §. 1. in fin. D. vt legat. seu fideic. ser.*

7 Boer. *decis. 354. nu. 13.* [Vbi tamen refert pronũciatum fuisse transmittispem fideicommissi. De quo vide *Defin. 42. nu. 3. supr. de sacrosanct. eccles.*]

DEFINITIO XV.

Defecta conditione fideicommissi à legatario relicti non tenetur legatarius cauere pro legato consequendo, qui alioquin teneretur.

ERgo si in proposita specie filius non nisi post vicesimum quintum annum monachus effectus fuisset, aliud proculdubio Senatus noster constituisset, id est, nulla illum præstandæ satisdationis necessitate onerasset, quia eo casu conditio, sub qua legatum ademptum fuerat, *si legatarius ante vicesimum quintũ annum sine liberis moreretur*, prorsus defecisset, [1] ac pecunia monasterio quæsita esset.[2] *Ibidem.*

1 Quoties enim certum est legatum aut fideicommissum, neque deberi, neque vnquam debitum iri, satisdatio locum non habet, *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vt in possess. legat.* conditio autem, quæ semel defecit, postea nunquam potest existere, *l. filius familias. 114. §. cum quis erit, de legat. 1. l. heredibus, 77. in princ. ad SC. Trebell.*

2 *Auth. ingressi. C. de sacrosanct. eccles.*

DEFINITIO XVI.

Monasterium in successionibus & conditionibus loco filij est si testamenti verba non repugnent.

MOnasterium loco filij esse solet, non solum ad succedendum, [1] sed etiam ad excludendum fideicommissarium, quasi defecta fideicommissi conditione, cum is, qui monasterium ingressus est rogatus fuit de restituenda hereditate, si sine liberis moreretur. [2] Sed id locum non habet, quando fideicommissum per verba tam enixa, & naturalitatem vt ita dicam, demonstrantia conceptum est, vt fictioni locus nullus relinquatur. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia monasteriũ succedit monacho regulariter, si aliud nihil impediat, *dict. Auth. ingressi, C. de sacrosanct. eccles. cum ibi not.* Vide tamen quæ scripsi *Defin. 42. supr. de sacrosanct. eccles.* & *Defin. 25. num. 12. supr. de fideic.*

2 *Nouell. 123 de sanctiss. episc. capit. 37. §. si quis sub conditione*, vnde sumpta est *Auth. nisi rogati, C. ad SC. Trebell.*

3 Vt pluribus tractat Alex. *cons. 121. vbi Apostill. vol. 2.* [Boer. *quæst. 354.* Iunge *Defin. 14. supr. in fin.*]

DEFINITIO XVII.

Conditio, si sine liberis, in fideicommisso apposita an & quando præsumenda vel probanda sit extitisse?

VVlgaris fideicommissorum conditio, si grauatus heres sine liberis morietur, non aliter quidem existit, quam si grauato heredi superstites liberi nulli fuisse probentur, [1] eaq; probatio incumbit fideicommissario si agat, quoniam actori semper incumbit onus probandi, tum quoq; cum suam in mera negatione fundat intentionem. [2] Sed hoc ita, si is, qui de fideicommisso conuenitur, obiiciat, probetque grauatum heredem aliquo tempore liberos habuisse, quos & patri superstites fuisse contendat.[3] Nam si neq; fideicommissarius neq; grauati heres de liberis quicquam fateatur, habet fideicommissarius intentionem fundatam in naturali cuiusq; hominis statu. Nemo enim cum liberis nascitur. [4] Quod si in confesso sit, habuisse quidem grauatum liberos, sed ij simul cum patre periisse dicantur, ita vt certo sciri non possit, quis prior decesserit, dicendum erit in dubio extitisse conditionem fideicommissi,[5] nec tãtum si impuberes liberi fuerint, [6] sed etiamsi puberes, [7] non quasi in dubio fauendum sit fideicommissis, quæ haud dubie sint odiosa, nisi cum ideo relinquuntur, vt bona in familia conseruentur,[8] sed ex tacita testatoris voluntate, qui ponendo grauati liberos in conditione de iis certè cogitauit, non quos haberet pater in ipso instanti mortis, sed qui patri mortuo supereſſent,[9] vt ad eos hereditas patris, si pater ita vellet, aut ex testamento, aut ab intestato peruenire posset, [10] non etiam vt liberorum heredes, fortassis extraneos & testatori ignotos, [11] fideicommissario præferret. *Sine die.*

1 Quia si vel vno instanti superuixerunt liberi faciunt deficere fideicommissum, *l. filius familias, 114. §. cum quis erit rogatus, de leg. 1. l. ex facto, 27. §. pen. ad SC. Trebell.*

2 *l. hoc iure l. ita stipulatus, 115. vers. quod si ab initio. de verb. oblig.* Bart *in l. in illa, eod. & in l. pen. §. docere, ne quis eum qui in ius vocat. est.*

3 Franciſc. Mantic. *lib. 11. de coniect. vltim. volunt. tit. 4. num. 7. vers. tertius casus.*

4 Idem Mantic. *ibid. num. 2.* ex traditis per Bart. *in l. si prius, num. 17. De oper. noui nunciat. & nu 6. in fin.*

5 *l. ex facto, 27. §. pen.* vbi Rip. & cæteri *ad SC. Treb.*

6 Quo casu facilius præsumuntur ante patrem defuncti, *l. qui duos, 9. §. cum in bello, & §. vlt. D. de reb. dub.*

7 Nec enim distinguitur *in d. § pen. l. 27. ad Treb.*

8 De quo vide eundem Mant. *lib. 7. de coniect. vlt. vol. tit. 1.*

9 Ad quid enim bonum esset iis fauere, qui cum patre morientes nunquam possent succedere in iis bonis testatoris? *arg. l. si post mortem, 10. §. vlt. D de bonor. poss. contr. tab.*

10 Nec enim admitto vllo casu, liberos positos in conditione censeri positos in dispositione, de quo vide quæ scripsi *Decad. 26. De error pragmat.*

11 Semper enim testatori incerta & ignota est persona heredis alieni, *l. sciendum, 70. de verb. significat. l. qui liberis, 8. §. 1. de vulg. & pupill. substit.* Vide totam hanc quæstionem eleganter tractatam apud Mantic. *dict. tit. 4.*

DEFINITIO XVIII.

Si filiæ pater amplius reliquerit sub ea conditione, si nupserit ex patrui voluntate, non eo minus consequitur legatum, quod nupserit citra patrui volũtatẽ, præsertim si eius consensum requisiuerit.

PAter filiabus singulis reliquerat institutionis titulo summam mille florenorum, si ex voluntate & consensu patrui heredis instituti nuberent, si secus facerent, non nisi summam quingentorum. Cum ex iis quædam nupsisset, requisito quidem, sed non expectato consensu patrui, & quidem nobilis plebeio, ac cuius nuptiis non satis honestè patruus, idemque vir nobilis consentire potuisse videbatur, petebat tamen summam integram mille florenorum, quasi conditio illa, *si ex volũtate & consensu patrui nuberet*, bonis moribus aduersaretur, liberamque matrimonij libertatem impediret. [1] Plerisque contra videbatur, licitam esse conditionem, quæ non tam impediendi matrimonij causa adiecta esset,[2] cum in arbitrio filiæ pater reliquisset, an sine consensu patrui nubere vellet, si minore legato contenta esse mallet,

[3] quam vt

Source : BIU Cujas

[3] quã vt eam proposito amplioris legati præmio ad matrimonium honestius inuitaret. [4] Adscripto scilicet duplici legato in duplicem euentum, vt eligendi facultatem haberet filia, nõ vt amplius legatum peteret contra voluntatem testatoris, cui satisfacere noluisset, [5] malique exempli fore dicebant, si patri ea testandi ratio prohiberetur, quæ ad filiam in officio continendam, ne tam facile imparem maritum eligeret, prodesse posset. [6] Præsertim verò cum ex euentu constaret filiam ob festinatas contra patris, patruique voluntatem nuptias minus digno marito se coniunxisse, nec denegaret patruus, idemque heres si minus in legato, quam in legitima esse probaretur, quin id quod legitimæ portioni deerat ex bonis hereditariis suppleretur. [7] Vicit tamen voto vno, cum nouem essemus, contraria sententia, siue quod odiosa videretur voluntas patris, qui propriis filiabus fratrem prætulisset, [8] quem constabat post testatoris mortem contraxisse matrimonium cum concubina, vt liberos naturales, quos ex ea susceperat, faceret legitimos [9] ad excludendum fideicommissum, [10] quo erga fratris filias grauatus erat, si sine naturalibus & legitimis liberis mori eum contingeret, [11] siue quod legatum illud mille florenorum pro legitima relictum esset, in qua grauari per conditionem filia non poterat, [12] siue quod omnino patris iudiciũ neglexisse videretur illa, quæ patrui consensum requisiuisset, tametsi non exspectasset. [13] Siue denique quod alteri filiæ, quæ ex patrui voluntate & consensu nupserat, alius atque indignus maritus datus esset, vt proinde mala & auara potius, quam bona mente consensum suum expectari debuisse patruus causari crederetur. [14] *Ita Senatus* in causa Nicolai Brondel Chirurgi, & N. Ioannis Pauy, 29. Mart. 1597.

1 Debent enim matrimonia esse libera, *l. cum tale 72. §. si arbitratu*, iunct. *l. filiæ 28. de condict. & demonstr. l. turpia 54 § 1. de legat. 1.* Iunge *l. Titiæ 100. De cond. & demonst.*

2 Talis enim conditio ipso iure remitteretur, & pro non adiecta haberetur, *l. cum ita 63 & seq. de cond. & demonst.*

3 Nam & poterat pater ab initio minorem summam ei pure relinquere, quo casu non habuisset quod quereretur.

4 Aliud enim est ab honestis nuptiis prohiberi filiam: Aliud vero ad honestiores nuptias certa lege inuitari, *d. l. cum ita, & seq.* Vide *l. Titium 47. in pr. de admin. tut.*

5 Nec enim facile ferendum est, vt testatoris voluntas circumueniatur, *l. si cui legatum 92. vers. neque enim debet, eod. tit. De condict. & demonstr.*

6 Semper enim credendus est pater prudens consilium capere pro liberis, *l. vlt. C. de curat. furios. l. vlt. C. qui & aduers. quos in integr. restit. non poss.*

7 *Ex l. sciuus 36. § 1. vers. repletionem*, iunct. *l. omnimodo, 30. C. de inoff. testam.* Certum enim erat, non potuisse legato, quod pro legitima dabatur, vllam iniici conditionem vsque ad concurrentem legitimæ quantitatem, *l. quoniam in prioribus, 32. C. eod. tit.*

8 Contra illam pietatis coniecturam, de qua *in l. cum anus 102. de condict. & demonstr. & in l. cum acutissimi 30. Cod. de fideicom.*

9 *Ex cap. tanta, Extr. qui filij sint legit.*

10 Quod non excluderetur per solos naturales, at ne quidem per adoptiuos, nec per legitimatos ex rescripto Principis, *Ex l. fideicom. 76. de condict. & demonstr. l. si ita quis 51. §. 1. de leg. 2.* Plus enim potest legitimatio, quæ fit per subsequẽs matrimonium, quia non potest videri facta in fraudem, vt ceteræ non solum propter adiunctam sacramenti religionem & sanctitatem, sed etiam quia fit quodammodo ex necessitate ad exonerandam conscientiam Iunge tamen *D. fin. seq.* [& obserua distinguendos esse adoptiuos, de quibus in supradictis legibus, & legitimatos ex rescripto Principis. Isti enim secundum magis communem opinionem excludunt fideicommissum relictum sub illa condicione, si decesserit sine filiis naturalibus & legitimis, non item si sub illa, si sine filiis naturalibus & legitimè natis, aut ex legitimo matrimonio procreatis, vt multis tractat Mantica adiectis etiam ampliationib. & limitationibus plerisque *lib. 11. de Coniect. vlt. voluntat. tit. 10 per tot.* Non enim tam facile possunt legitimationes fieri in fraudem, cùm habeant fundamentum in natura & veritate: Nec tam noua forma introducatur per legitimationem, quàm vetus reddatur ablata macula illegitimitatis, quæ non inducta fuit, nisi ex legibus, sine quibus omnes liberi essent pares, id est, naturales & veri. Et certè legitimati siue ex rescripto siue per subsequens matrimonium, de quibus in *Defin. seq.* sunt vere in omnibus, & per omnia legitimi, quamuis non nisi per fictionem ex legitimo matrimonio procreati. Vt supradicto loco Mantica disputat. Iunge quæ scripsi de illegitimis etiam incestuosis legitimatis per rescriptum Principis ad *Defin. 5. n. vl. & ad Defin. 7. supr. De natur. liber.*]

11 Quamuis liberi ex concubina & ante matrimonium susceptì, non tam legitimi, quam per subsequens matrimonium legitimati viderentur. Sed tanta est vis matrimonij, vt etiam qui ante matrimonium nati sunt non tantum pro legitimatis sed etiam pro legitimis, ac si ex legitimo matrimonio nati essent, & quidem quod ad omnia habeantur, *dicit c. tanta, cum sua glos.*

12 *d. l. quoniam in prioribus 32. C. de inoff. testam.* Vide tamen *l. sciimus 36. §. cum autem, eod.*

13 Exemplo eius quod dici solet de patrono, cuius consensum sufficit esse requisitum, ne spretus videatur, cum Papa derogauit iuri patronatus laicorum pro medietate, quod facere potest, secundum ea, quæ scripsimus *in tit. De iur. patron.* Facit text cum ibi notat per DD. *in l. qui Romæ 122. §. coheredes, de verb. oblig.*

14 Et in fraudem filiæ, cuius pater melius de fratre præsumpserat, *arg. l. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg 2.*

DEFINITIO XIX.

Legitimati per subsequens matrimonium non extinguunt condicionem fideicommissi relicti, si sine liberis in iusto matrimonio procreatis.

FIdeicommissum relictum à Titio sub ea conditione, si sine liberis in iusto & legitimo matrimonio procreatis decesserit, non excluditur per liberos in concubinatu natos, licet per subsequens matrimonium legitimatos. [1] Id enim faciunt conditionis verba ad natiuitatis liberorum tempus relata. [2] Non idem esset fideicommissi conditione sic cõcepta, si sine liberis naturalibus & legitimis decesserit. [3] Perinde enim & naturales & legitimi liberi sunt matrimonio quandocunque subsecuto, atque si post contractum matrimonium nati essent. [4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Franciſc. Mantic. Iureconsultorum, quos ætate nostra habuit Italia clarissimus & celeberrimus, nunc vero Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis illustrissimus, qui hanc communem dicit, *lib. 11. de Coniect. vltim. volunt. tit. 12.* vbi totam hanc quæstionem & copiosè & pereruditè suo more tractat, *à num. 14. vsque ad 25.* vbi docet istos qui per subsequens matrimonium legitimati sunt, haberi quidem pro legitimis simpliciter & absolute, quantum ad ea omnia quæ ab ipsa lege deferũtur, aut cum agitur de successione patris, & de bonis ipsius patris, de quibus potuit ille pro arbitrio disponere, sed non etiam cum agitur de bonis alterius testatoris. Nec enim alij liberi debent excludere substitutum, quam ij, de quibus testator ille senserit, qui fideicommissum reliquit, *l. ex facto 17. § si quis rogatus, D. ad SC. Trebell. leg. cum pater 77 § volo, de legat. 2.* Voluntas enim testatoris non melius colligi potest, quam ex verbis quibus vsus est, *l. non aliter 69. l. ille aut ille 25. § 1. de leg. 2.* Atqui is qui natus est in concubinatu non potest dici natus in iusto & legitimo matrimonio, si verborum proprietatem inspicias & rei veritatem, quamuis matrimonium retrotrahatur ad initium natalium. Id enim fit per fictionem ex natura cuiuslibet legitimationis, *l. vlt. D. de natal. rest.* Verba autem testatoris debent intelligi secundam naturam & veritatem, non secundum fictionem, *l. vltim. De his qui ven. ætat. impetr.* Maxime cum qualitas iuncta verbo intelligenda sit secundum tempus verbi, *vulg. l. 4 § si extraneus, de noxal. action. dict. l. ex facto 17. §. pen. ad SC. Trebell.* Et generaliter quamuis legitimatio per sequens matrimonium trahatur retro, tamen ad ea quæ determinato modo habent voluntatem non fingit retro, vt ea possit extendere, inquit Bald. *in l. in testamento, nu. 14. in fin. C. de testam. milit.* Nec fit vnquam extensio ad casum fictum, quando testator considerauit modum, Bart. *ad l. Gallus, § & quid si tantum, de liber. & posthum. num. 3.* Nec rursus quod ad interpretationem voluntatis testatoris. Alexand. *in l. Lucius, num. 17. de vulg. & pupill. substit.* Neque refert an testa-

Source : BIU Cujas

tor dixerit *in iusto*, an vero *de iusto*, aut *ex iusto matrimonio procreatis*, quia dictio illa vtraque, *de* & *ex*, significat causam proximam & immediatam, *l.1.§.emancip.de coniung.cum emancip. liber.eius, l.eo tempore 50.in fin.*D.*de pecul.l.1.§.ex incendio*, vbi Bart.*De incend.ruin.& nauf.ag.*

2 Quæ debent accipi naturaliter & propriè, non autem impropriè nec fictitiè, vt proximè diximus, *l. qui heredi 44.leg. Mæuius 55. de condict. & demonstr.l. heredibus 77.§.1.*D.*ad SC. Trebell.*

3 Vt dixi *Defin.præced.num.10.& 11.*

4 *Cap. tanta*, iunct. *gloss. Extr. qui filij sint legit.capit.cum in cunctis, & cap.innotuit, Extr.de elect.*

TIT. XXVI.

DE VSVR. ET FRVCTIB. legat.

DEFINITIO I.

Vsuræ & fructus legatorum debentur à die moræ tantum, nisi cum sunt in legato, aut nisi legatum sit pro legitima.

VSVRAS aut fructus legatorum à die moræ deberi verius est, [1]morâ vero nõ prius contractam videri posse quã legatũ agnouerit legatarius & petierit. [2]Itaq. fructus interim percepti ad heredem pertinebunt, tanquam bona sua percepti, [3]licet non ignorauerit legatum, quod vtique legatario nihil petenti offerre non debuit.[4] Proinde agnito postea quandocunque legato non restituentur. [5] Sed hoc ita est accipiendum, si non ipsi quoque fructus in legato sint, [6] quod plerunque euenit. Sed & si pro legitima legatum proponatur, fructus quoque à die mortis debebuntur, quoniam legatario si legitimam peteret deberentur.[7] *Ita Senatus* contra D.Dauſſans vxorem Dn. de Cornillion, 8.Cal. Febr. 1589. & rursus in ea causa, de qua SC.3. 9.10.11.infr.

1 Non à die tantum litis contestatæ, vt quidem putant *ex tit.C.de vsur.& fructib legat.* qui debet intelligi, si mora non præcesserit contestationem neque rursus à die mortis, vt malè vulgo creditum est, quamuis dominium legati recta via transeat à testatore in legatarium Scripsi latius in libris Coniecturarum. Textus est *in l.si quis seruo 84.l.Titia Seio 87.§.vsuras, de legat.2.l.si quis bonorum 23.l. cum res 47.de legat.1.* [Senatus tamen noster interdum eam opinionem secutus est, vt fructus legatorum non debeantur, nisi ex die litis contestatæ, nempe cùm contestatio facta est ante prolatas tabulas testamenti à legatario qui per earum exhibitionem probare intentionem suam debeat, *l.5 §.si dies.*D.*vt in poss legat.* Accedebat quod ab iis in prima instantia exhibendis legatarius exclusus fuerat. *Ita Senatus* pro Claud.Lambert.12.Cal.Sept.1612.]

2 Nam sicut petenti legatario non debet heres moram facere, *d.l.cum res*, ita neque legatum non petenti vltro offerre. Mora enim est, cum quis congruo loco & tempore interpellatus non soluit. *l.mora 32.*D.*de vsur.* nec proinde intelligitur mora vlla fieri, vbi nulla petitio est, *l.nulla 88 de reg.iur.l.si pupillus 127.de verb.oblig.* nisi cum mora contrahitur re ipsa fauore minoris ætatis, vt *in d.leg.Titia, §.vsuras, de leg 2.l.cum quidam 17 §.si pupillo,* D.*de vsur.l.3.C.in quib.caus.in integr.restitut. necess.non est.*

3 *l.bonæ fidei 48.*D.*de acquir. her.* non autem tanquam percepti à domino, cum rei legatæ dominium transeat recta via à testatore in legatarium. *l. legatum 80. de leg.2.l.à Titio 64.in fin.de furt.*

4 Pugnare tamen valde videtur, quod scriptum est *in leg. quæsitum 40. de acquir. rer. domin.* nisi intelligatur eo modo, quo in Coniecturis interpretati sumus, *lib.7.c.3.* Vide *l.ei qui, 13.D de condict.instit.*

5 Quia eos percepit heres suo iure, *arg.l.in fideicommissaria, 18.vers.quoties.*D.*ad SC.Trebell.*

6 Aliud enim est quærere de fructibus vel vsuris legatis, aliud vero de fructibus vel vsuris legatorum, *l. cum vnus 10.§. verbis fideicommissi, De alim.vel cibar.legat.*

7 Cum legitima sicut hereditas augeatur fructibus, *l.Papin. 8.§.si conditioni,*D.*de inoff.test.*Boer.*decis 3.*

DEFINITIO II.

Legatis fructibus fundi quousque solutum sit aliquid, quod antea sit æstimandum, facienda est ante omnia æstimatio sumptibus & diligentia legatarij.

AT quid si pater vestimenta filiæ legauerit pro mariti dignitate, & quousque soluta sint iusserit sibi habere filiam fructus fundi Titiani? [1]Putabant quidam heredi incumbere, vt vestimenta æstimari curet, tum soluat æstimationem. Interea vero fundi Titiani fructus ad filiam pertinere debere, [2]atque ita superioribus annis à Senatu iudicatum [3]referebant. Sed contraria sententia obtinuit, Filiam ipsam curare debere, vt vestimenta æstimentur, [4]nec prius Titiani fundi fructus suos facere posse, quam per heredem steterit, quo minus ea æstimatio fiat, aut facta præstetur, [5]vt scire is possit, quonam pretio fundi Titiani luendi ius sit habiturus. [6] Nam cum fundus ipse Titianus non sit legatus, non prius sciri potest, quid sit in legato, quam ea æstimatio facta fuerit. Cui vero iustius incumbere potest, vt doceat, quid sit in legato, quam illi ipsi cui legatum est? [7]*Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l.Lucius 12.*D.*de alim.vel cibar.legat.*

2 Quia videtur testator legasse fructus fundi Titiani, vt eos filia perciperet, quousque vestimenta soluerentur. Quæ verum erat non esse soluta, quamdiu non fuerunt æstimata.

3 Pro Melchiona Dufour Vxore Dn. Claudij Baland. Aduocati.

4 Quomodo dicimus eum qui condemnatus est ad refundendas expensas contumaciales, non quidem posse in lite vlterius progredi, quousque eas refuderit, sed hoc tamen ita, si prius taxatæ fuerint aduersario ita vrgente. Condemnati enim est soluere, non curare, vt contra se taxentur.

5 Pro facto enim habetur, quod per alium fiat ne fiat, *l.in omnibus causis 39 l.in iure ciuili 161.de reg.iur.*

6 Nam quemadmodum inutile pignus est, quod non potest distrahi, ita & quod non potest lui, *tot.tit.C.de distr.pign.& de luit.pignor.*

7 Quia nec aliter bene agere potest, quã si petat id ipsum, quod est in legato, *l.1.de pen.leg 1.§.item si ita, D.ad leg. Falc.l. si penum 24.* iunct.*l.cum sine 19.D.quand.dies legat.ced.*

DEFINITIO III.

Legatorum ad pias causas, puta pro dote relictorum, fructus & vsuræ debentur à die mortis.

LEgatorum, quæ ad pias causas relicta sunt, singulare ius est, vt fructuum vel vsurarum incremen tum admittant à die mortis testatoris, perinde ac si fructus ipsi aut vsuræ essent in legato: [1]cum tamen regulare sit, vt non nisi à die moræ deberi incipiãt.[2] Proinde si quid mulieri pauperi pro dote legatum sit, siue à viro, siue ab extraneo, vsuræ à die mortis debebuntur, quoniam in piam causam legatum illud factum creditur.[3] *Ita Senatus* in causa Domini de Sarmoyé, contra Dn. de Messimieu, 7.Cal.Sept.1592. Iunge SC.7.supr.de sacros.Eccles.

1 Andr.Tiraq *in tract.de priuil.piæ caus.*

2 Vt diximus *Defin 1.num 1.supr.*

3 *Arg.l.cum is qui 32.§.mulier,*D.*de condict.indeb.*

DEFINITIO IV.

De legato pro legitima dato sub pignore per antichresin constituto.

TEstator iusserat, vt pro legato pecuniario in legitimæ locum relicto, quod statim àdie mortis solui præceperat, [1]liceret filio eidemque legatario propria auctoritate possessionem ingredi rerum specialiter

Source : BIU Cujas

specialiter in eam causam obligatarum, [2] fructusque omnes, quos ex iis perciperet, velut in antichresim sibi habere citra sortis diminutionem. [3] Cum neque post multos annos solutum legatum, neque pignorum possessionem nactus legatarius fuisset, siue potentioris aduersarij metu impeditus, siue quod per lubricum minoris ætatis sibi prospicere nesciuisset, visum est, posse eum iure petere, vt in testamentarij pignoris possessione sibi esse liceret, nō tantum pro summa, quæ legato cōtinebatur, [4] sed etiam pro vsuris totius præteriti temporis: [5] quæ si specialis hypothecæ valorem excederent, [6] non esse illum prohibendum, quo minus pro eo, quod deesset, cætera bona persequeretur, [7] tanquam ex legis potestate pro legato generaliter obligata. [8] Non enim si speciale pignus in rebus certis constituere testator voluit, continuo dici potest, cessare legis dispositionem, quæ pro legato generalem hypothecam dat in bonis omnibus testatoris, [9] licet aliis plerisque casibus dici soleat, prouisionem hominis facere, vt cesset prouisio legis. [10] Cæterum hoc ita erit recipiendum, vt non nisi ad concurrentem vsque integri legati æstimationem generalis hypotheca capi possit, [11] quod in speciali secus est. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo ipsa etiam legitima debetur ex die mortis, nec moram vllam recipere potest, *l. quoniam in prioribus 32. C. de inoff. testam.*

2 Quod alioqui facere non posset, quin incideret in interdictum, Quod legatorum. *l. 1. D. ill. tit. quod legat.*

3 Illa enim antichresis est, cum creditor percipit fructus pignoris in vicem vsurarum pecuniæ, *l. si is qui 11 §. αἰτιχρησις. D. de pign. l. si pecuniam 33. D. de pign. act.*

4 De quo dubitari nullo modo poterat, cum aperta in eam rem esset voluntas testatoris, *l. ille aut ille 25. §. 1. l. non aliter 63. de legat. 3.*

5 Quamuis testator nihil de vsuris dixisset, quia sunt hoc casu debitæ, non tanquam accessiones, sed vice fructuum, quos constat fuisse in legato, *vt in l. cum vnus 10. §. verbis, & l. Lucius 12. de alim. vel cibar. legat.* Vide *l. 26. §. 1 de fid. lib.*

6 Id est, fundorum specialiter obligatorum. Nam & testamento pignus constitui potest, *d. l. Lucius. l. non est mirum 26. D. de pignor. act.*

7 *l. quandiu 6. C. de distr. pignor.* Regulariter enim prius discutienda est specialis hypotheca, *l. 2. C. de pignor. l. 2. D. qui potior. in pign. hab.*

8 Ex Iustiniani constitutione *in l. 1. C. commun. de legat.*

9 Ne, quod fauore legatarij à testatore factum est, retorqueatur in eius odium, *contra l. nulla 25. D. de legib. l. in ratione 30. §. tametsi. D. ad leg. Falcid.*

10 *Vt in l. marius 21. C. de procur. l. vltim. C. de pact. conuent. tam supr. dot.*

11 Quia hypotheca legalis, quæ pro legato competit, non latius patet, quam actio personalis, adeo vt sit diuidua contra naturam actionis hypothecariæ, *d. l. 1. C. commun. de leg.* iunct. *l. rem hereditariam 68. D. de euict.*

12 Quoniam expressa antichresis, siue per testamentum constituta sit, siue per contractum, non seruat legitimum modum vsurarum, *l. si ea pactione 14. C. de vsur. dict. l. Lucius, de alim. vel cibar. legat.*

DEFINITIO V.

Casus, in quo fructus pignoris non imputantur, ne quidem in vsuras vice fructuum debitas.

DE illo dubitari elegātius potuit, an fructus percepti à legatario ex hypotheca generali quatenus specialis sufficere nequeat, [1] diminuere debeant vsuras præteriti temporis, earumque solutioni cedere, vt quanto plures & maiores legatarius perceperit, tanto minus ab herede hypothecam luente sit percepturus. [2] Ideo autem loquimur de fructibus ex generali hypotheca percipiendis, quoniam eos, qui ex speciali perciperentur, cōstabat, in proposito non debere in sortem computari propter contrariam patris voluntatem: [3] quamuis si pluris esset specialis hypotheca, quam quod legatum fuisset, fructuum hypothecæ compensatio facienda esset cum vsuris legati ad concurrentem vsque quantitatem. [4] Nam quandiu hypotheca specialis sufficit, non est cur generalis in subsidium aduocetur, [5] licet ea pignoris exacta æstimatio tum maxime fieri debeat, cum agitur de iure dominij impetrando, [6] at non etiam cum de pignore ipso aut constituendo, aut retinendo. [7] Quidam vero in proposita specie magis probabant, vt qui fructus ex generali hypotheca percepti essent cederent in diminutionem vsurarum, quas totius præteriti temporis mora peperisset. [8] Etsi enim si suo tempore solutæ fuissent, poterant alias vsuras parere, quandiu tamen deberentur, permittendum non erat, vt aliarum accessionum accessione augeri posset. [9] Nec enim quod legato priuilegium testator indulserat, vt ex perceptis fructibus pignoris expressi non diminueretur, idem in legati vsuris, siue ex testatoris iudicio, [10] siue ex legis auctoritate obtinebat. Itaque supererat sola iuris communis ratio, quæ facit, vt quoties antichresis contracta non est, fructus pignoris in debiti solutionem computandi sint. [11] Neque dici poterat, ita futurum, vt iniuria fieret legatario, si cogeretur per partes & in annos singulos solutionem accipere [12] vsurarum, quæ pro toto tempore præterito simul & semel debebantur, [13] siquidem in eius erat potestate, si mallet, pignus distrahere, atque ita sibi vnica solutione satisfacere: [14] aliter tamen Senatui visum est, vt neque sortis, neque vsurarum quantitas ex pignoris siue expressi, siue taciti fructibus diminueretur, ratione illa, quod ex verisimili voluntate testatoris iuncto fauore filij de legitima contendentis, [15] eadem vsurarum quæ sortis principalis causa constituenda esse videretur: [16] quæ tamen ratio, ne omnibus omnino probari posset, illud faciebat, quod si recta esset, sequens fieret, vt nulla vsurarum pars contenta esset speciali & expresso pignore, quantumuis esset illud pretiosius legato, cum specialis pignoris fructus quantoscunque in vicem futurarum vsurarum lucro legatarij cedere oporteat, ex voluntate testatoris. Itaque pro toto vsurarum cumulo quærenda esset legalis & generalis hypotheca, quod tamen nemo æquum putabat. Quis enim admitteret, vt filio & fructus pignorum & legati vsuræ deberentur? [17] Sanè nec dubitabant illi, quin soluto quoque legato retineri posset hypotheca specialis pro vsuris præteriti temporis, si legatarius specialis hypothecæ fructus non percepisset. [18] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea, quæ diximus *Defin. prox.*

2 Quasi testator voluerit, non alios fructus immunes esse ab imputationis necessitate, quam quos ex speciali hypotheca & antichresi percepisset.

3 Quæ in testamentis semper inuestiganda & sequenda est, *l. si mihi 12. in fin. de leg. 1. & vulgarib.*

4 Vt scripsimus *in Defin. præced.*

5 *l. 2. C. de pignor.*

6 *l. 1. & vlt. C. de int. domin. impetr.*

7 *l. quandiu 6. l. quæ specialiter 9. C. de distract. pignor. l. vlt. C. si vendit. pign. agat.*

8 Ne contra testatoris voluntatem fieret, si alios fructus præcipuos haberet legatarius, quam qui ex speciali hypotheca percepti essent, cum inclusio vnius sit exclusio alterius, *vulg. l. cum prætor 12. D. de iudic.*

9 *l. vlt. C. de vsur.*

10 Alia enim ratio est legati, alia vsurarum legati, *l. cum vnus 12. §. verbis, de alim. vel cibar. leg.*

11 Nam ex ratione iuris fructus omnes pignoris imputantur in sortem si non aliud expresse conuenerit, *l. 1. & pass. C. de pignor. act.*

12 Dici enim solet, & verum est, solutionem, quæ fit per partes, magna habere incommoda, *l. 3. D. famil. ercisc.*

13 Quicquid enim ex causa iam præteriti temporis debetur, statim peti potest, *l. cedere diem 213. de verbor. signif. cum similibus.*

Source : BIU Cujas

14 Quia quandiu vel modicum siue de sorte, siue de vsuris in debito perseuerat, distractio rei obligatæ non potest impediri, *l. 2. C. debit. vendit. pign. imp. non poss. l. creditoris* 8. D. *de distr. pignor.*

15 Quid enim fauorabilius quam legitima filij, quæ debitum naturæ appellatur? *l. scimus* 36. *§. vlt. C. de inoff. testa.* iunct. *l. vlt. D. de bon. damnat.*

16 Nam & plerumque eadem causa esse solet principalis debiti & accessorium, *l. cum principalis* 178. vbi not. *de reg. iur.*

17 Ita namque fieret, vt legatarius & re simul & pretio frueretur, quod nunquam est, *l. ex empto* 11. *§. qui autem, l. Iulianus* 13 *§ veniunt autem, l. bona fides* 50. D. *de act. empt. l. curabit* 5 C. *eod. tit.*

18 Quasi speciali hypotheca constituta non tantum pro sorte, sed etiam pro vsuris, in quarum vicem fructus percipere legatarius, si sors non solueretur. Videtur namque in dubio pignus constitutum in omnem causam, *l. Lucius* 18. D. *qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO VI.

Casus, in quo debentur vsuræ legati, à quo die solui legatum debuit etiam citra interpellationem.

ALiquando euenit, vt legatę pecunię vsuras heres debeat ab eo die, quo die soluere legatum debuit, licet nulla interpellatio præcesserit, quam tamen præcedere regulariter necesse est, [1] vt vsuræ debeantur, [2] etiam cum dies soluendo legato à testatore dicta est. [3] Finge legata tibi centum, soluenda post annum à die mortis testatoris computandum, & ni ad eam diem soluerentur, datum tibi fundum Cornelianum, qui longè pluris esset, cum fructibus ex eo die percipiendis: certum est, sola quidem centum ab initio esse in legato, non etiam fundum; sed si in soluenda pecunia heres moram fecerit, transfusum intelligi legatum pecuniæ in legatum fundi, si fundum habere malis, [4] eoque casu fructus fundi ex legati causa tibi debitum iri ex eo die, quo solui pecunia debuit, non tanquam accessiones legati, sed tanquam & ipsos legatos. [5] Quidni ergo si pecuniam petere malis, vsuræ tibi ex eodem tempore debebuntur ex voluntate testatoris, vt cedant in vicem fructuum, qui ex legato vberiores deberi potuerunt? [6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 13. supr. De vsur. & mora.

1 Ad constituendum debitorem in mora, *l. mora* 32. D. *de vsur. l. nulla* 88. *de reg. iur. l. si pupillus* 127. *de ver. oblig.*

2 Quando scilicet vsuræ debentur ex mora, *l. cum quidam* 17. *§. si pupillo*, D. *de vsur.*

3 Quandiu enim legatarius voluntatem suam non declarauit, ignorari probabiliter potest, an legatum debeatur, *l. ei qui* 13. D. *de condit. instit.*

4 *Arg. l.* 1. D. *de pen. legat. l.* 1. *§. item si ita*, D. *ad leg. Falcid. l. cum sine præfinitione* 19. *l. si penum* 24. D. *quand. dies leg. ced.*

5 *Vt in l. cum vnus* 10. *§ verbis, de alim. vel cibar. legat.*

6 Nam cum hoc casu subrogentur vsuræ in locum fructuum, potest huc pertinere, quod dici solet subrogatum sapere naturam eius, in cuius locum subrogatur, *l. si quis eum* 10. *§. qui iniuriarum*, D *si quis caution. cum similib.*

DEFINITIO VII.

Casus in quo ex contrario non debentur vsuræ legati, ne quidem ex die moræ, tam per interpellationem, quam per diei lapsum contractæ.

EX contrario interdum accidit, vt neque ex die interpellationis extraiudicialis, concurrente etiam lapsu temporis soluendo legato præstituti, vsurę legati debeantur, sed tantum à die petitionis iudicialis: [1] nimirum si legatum petatur in discussionis instantia, id est, non tantum cõtra heredem, qui beneficium legis & inuentarij implorauit, [2] sed etiam contra creditores hereditarios alioque legatarios æquo aut potiore iure de defuncti bonis auctoritate Iudicis possidendis vel venundandis contendentes, [3] siue quod vix sit, vt per eiusmodi interpellationem constituatur in mora heres, qui nec pendente lite cogitur soluere, [4] siue quod interpellationem heredi factam æquum non sit nocere creditoribus & legatariis, qui interpellati non fuerunt, [5] & quorum tamen æquè ac ipsius heredis interest, vt legatum non tam facile vsurarum accessione augeatur, si forte, quod in eiusmodi casibus plerumque euenit, hereditas non sit soluendo. [6] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Dn. Baronis de Chasteaufort, Cal. Decembr. 1586.

1 Non tamen à die tantum litis contestatæ, si petitio iudicialis, vt fieri solet, præcesserit contestationem, *l.* 1. iunct. *glos. C. hoc tit.*

2 *Ex l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Nam in ea instantia, quam nos vulgo discussionis appellamus, agitur de iure omnium creditorum, & ius aliquod in hereditate prætendentium, *d. l. vlt. §. & si præfatam, & sequ. C. de iur. delib.*

4 Nam qui non potest cogi ad solutionem, siue defectu actionis, siue ob aliquam exceptionem, neque in mora constitui potest, *l. lecta* 40 D. *de reb. cred. si pupillus* 127. *de verb. oblig.*

5 Sua enim cuique mora nocere debet non alteri, *l. in condemnatione* 173. *§. vnicuique, de reg. iur.* iunct. *l. non debet alteri* 74. *eod.* Excipe casum *l. mora* 88.

6 Ita enim fieret hoc casu, vt ex facto & mora heredis adimeretur creditoribus actio, *contra l. Granius* 71. *§. peto, de fideiuss.* iunct. *l. nam is* 6. *D. de dolo.*

DEFINITIO VIII.

Legati pro dote relicti vsuræ debentur omnimodo ex die nuptiarum, si nuptias heres sciuit, nisi alia solutioni dies dicta sit.

CVm pecunia pro dote legata est, quod factum intelligitur, siue id ipsum à testatore expressum sit, [1] siue testator iusserit legatum solui, quo die mulier nuberet, [2] vsuræ legati ex eo tempore debentur etiam citra interpellationem, si modo nuptiarum diem heres sciuerit: [3] multo magis vero, si nuptiis ipse adfuerit, & summam legatam in dotem dederit, nisi ei soluendæ alius dies mulieris maritique, cuius potissimum interest, [4] voluntate dictus sit. Tunc enim non nisi ab eo die vsuræ debebuntur. [5] *Ita Senatus* in causa Ioannæ d'Aranton, viduæ Procuratoris Muffat, & Petri Volat, 16. Cal. Ianuar. 1592.

1 *Vt in l. Titio centum* 71. *§ Titio genero. de cond. & demonst.*

2 Quia non potest dos esse sine matrimonio, quamuis matrimonium possit esse sine dote. *l.* 3. D. *de iur. dot.*

3 Cum ex eo die maritus ferat onera matrimonij, *l. pro oneribus* 20. *C. eod. tit. de iur. dot.* Quæ ratio tanta est, vt etiam iure Canonico vsuræ hoc casu debeantur, *cap. salubriter, ex ir. de vsur.*

4 *d. l. Titio centum* 71. *§. Titio genero, de condit. & demonstr.*

5 Cum potuerint contrahentes, quibus prospicere voluerat testator, recedere ab ipsius voluntate, *l. pactum* 46. D. *de pact. l. si Iudex circumuento* 28. D. *de minor.*

DEFINITIO IX.

Interdum moræ purgatio facit, vt desinant deberi vsuræ, etiam quæ antea debitæ fuerunt.

ETsi verum est, quod sæpius diximus, legatorum fructus & vsuras deberi à die morę per interpellationem, siue iudicialem, siue extraiudicialem contractæ, [1] eámque moram sufficere semel interuenisse, vt perpetuo debeantur: [2] potest tamẽ interdum contingere vt non solum cursus accessionum huiusmodi inhibeatur, scilicet purgata ex postfacto mora, [3] sed etiam vt deberi desinant eæ ipsæ, quæ prius debitę fuerant. [4] Finge legatarium post factam à se interpellationem vixisse familiariter in domo heredis, agnati fortasse sui aut cognati, & ab eo alimenta annua percepisse, cum exiguum illi legatum deberetur, cuius fructus alimentis sufficere non potuissent. An non credibile sit tacitè remissas prę teriti tẽporis

vsuras,

Source : BIU Cujas

vſuras, vt legatarius heredi gratior eſſet, accedente præſertim longi tẽporis taciturnitate? [5] Nec ad rem pertinebit, quod dicat legatarius, ſe toto tẽpore obſequia domeſtica heredi præſtitiſſe, quorum remuneratione alimẽta meruerit. [6] Non enim illa ratione legati vſuras ei denegamus, quaſi in alimentorum cauſam imputandæ ſint, ſed quaſi tacitè ab eo remiſſas, vt heredi præſtaret ſe gratiorem, tantoque ampliora ab eo beneficia conſequeretur. [7] Noua igitur mora opus erit, & conſequenter noua interpellatione, vt ad præſtationem vſurarum heres iterum obligetur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Dn. de Breiſſieu, & N. de la Balme, D. de la Molliere, 5. Id. Febr. 1593.

1 Dixi *Defin. 1. ſupr. ex l. ſi quis bonorum 23. l. cum res 47. de legat. 1. l. ſi quis ſeruo 84. de legat. 2.*

2 Quomodo Paulus loquitur *in l. Titia Seio 87. §. vſuras, eod. tit. de legat. 2.*

3 Quoties enim purgari mora poteſt, impedit purgatione qua præcedentis moræ ratio haberi poſſit, *l. etſi poſt tres 8. D. ſi quis caution. l. ſi ita quis 135. §. Seia, in fin. de verb. oblig. l. qui decem 72. in princ. & §. 1. D. de ſolut.*

4 Quod certe magis mirum eſt, quia non niſi certis & legitimis modis deſinit deberi, quod fuit aliquando debitum, *l. obligationum ferè 44. §. 2. de oblig. & action.*

5 *l. cum quidam 17. §. Diuus Pius, D. de vſur.* Nam & ſortis remiſſio interdum præſumitur, quamuis difficilius, *l. Procula 27.* vbi not. *D. de probat.*

6 *Arg. l. ſed eſſi lege 25. §. conſuluit, D. de pet. hered.* Not. *in l. Aquilius 27. D. de donat.*

7 *Arg. d. §. Diuus Pius, & l. vir in vſuras 54. de don. int. vir. & vxor.*

8 *Arg. d. §. vſuras, l. 87. de leg. 2.*

DEFINITIO X.

Legati in diem relicti vſuræ non debentur ex lapſu dici, ſed tantum ex die agniti & petiti legati.

CVm in certã diem quid legatum eſt, ſolus diei aduentus non faciet, vt ab eo tempore legati fructus aut vſuras heres debeat quaſi in mora conſtitutus. Nam quod legati dies venerit, facit duntaxat, vt exinde legatum pro puro habeatur, [1] non etiam vt mora contrahatur, [2] quandoquidem & legato purè relicto nõ poteſt videri heres in mora prius eſſe, quam fuerit interpellatus.[3] Nec poteſt in legatis dies interpellare pro homine,[4] ſicut nec facere, vt legatum citra agnitionem legatario irreuocabiliter acquiſitum videatur.[5] Prius enim eſt, vt legatarius velit legatum agnoſcere,[6] quam vt heres ſit in mora ſoluendi.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sicut dicimus de legato aut alio actu conditionali, cuius conditio extitit, *l. potior 11. in fine principij, D. qui potior. in pign. hab.*

2 Non enim poteſt fieri, vt eodem inſtanti & naſcatur petitio, & mora contrahatur, *l. promiſſor. 21. §. 1. D. de pec. conſtit.*

3 Cum neceſſaria ſit interpellatio ad conſtituendum debitorem in mora regulari, vt noſtri loquuntur, *ex l. mora 32. D. de vſur. l. ſi pupillus 127. de verb. obli. l. nulla 88. de reg. iur.*

4 Id enim tantummodo conſtitutum eſt in cauſis fiſcalibus & pœnalibus, *l. magnam 12. C. de contr. & committ. ſtipul.*

5 Alioqui non poſſet à legatario repudiari, quod falſum eſt, *l. legatarius 38. §. 1. de leg. 1.*

6 *l. ei qui 13. de condit. inſtit.*

7 Quamuis poteſtate iuris legatum etiam ignoranti acquiratur, *l. cum pater 77. §. ſurdo, de leg. 2. l. legatum 80. eod.*

DEFINITIO XI.

Quid ſi teſtator iuſſerit ſolui legata ſine figura iudicij & bona ſua vendi, ne qua legatariis mora fiat?

NOn aliud erit, etſi teſtator iuſſerit legata ſolui ſine figura iudicij,[1] adeoque bona ſua vẽdi per executores, ne legatariis mora fieret. Id enim ſic accipi debet, vt legatario petenti moram fieri teſtator noluerit, non etiam vt vltro legatum offerri, & legatarium de eo accipiendo ab herede interpellari voluerit.[2] Nam cũ quis in diem legat, id potius cogitat, vt heredi conſulat, ne interea vrgeatur, & vt medij temporis commodum ei acquirat,[3] quam vt grauius illum obliget, eiuſque conditionem faciat deteriorem, quam ſi purè legaſſet: [4] nec rurſus nocebit heredi, quod poſt longum tempus interpellatus moram fecerit in ſoluendo legato. Nam quod dici ſolet, poſteriorem moram nocere, ſpectinet ad periculum rei debitæ,[6] aut ad id, vt perinde poſſit legem contractus exercere, qui moram priorem contraxiſſet, ac ſi nullam contraxiſſet: [7] non etiam vt prioris temporis acceſſiones vllę propter moram poſteriorem deberi incipiant, quæ ante moram non debebantur.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Iunge Defin. 14. ſup. De vſur. & mor.

1 Quibus verbis certe non tam petẽdi, quam litigandi neceſſitas remiſſa videri debet, cum nihil vetet etiam extra iudicium peti, quod debetur, adeoque quod nec in iudicio peti poſſet, *l. nulla 5. C. de cont. & committ. ſtipulat.*

2 Aliud enim eſt poſſe quid ſtatim peti, aliud vero ſtatim ſolui debere, tametſi non petatur.

3 *l. Iauolenus 15. alias l. eum qui, D. de ann. legat.* iunct. *l. quod certa 70. D. de ſolut.*

4 Ex puro enim legato magis tenetur heres, quam ex eo, quod ſit in diem vel ſub conditione, *l. cedere diem 213. de verb. ſignific.* iunct. *l. is cui 42. de oblig. & action.*

5 *l. ſi ita quis 135. §. Seia, de verb. oblig. l. qui decem 72. in prin. & §. 1. de ſolut.*

6 *Vt in d. l. qui decem, §. 1. l. illud ſciendum 17. D. de peric. & commod. rei vendit.*

7 *l. ſi & per emptorem 51. verſ. quod ſi fundum, D. de action. empt.*

8 Effectus enim moræ nullus eſſe poteſt, niſi pro eo tempore, quod ſubſecutum eſt moram, quia nunquam mora retrotrahitur ad inducendam obligationem fructuum vel vſurarum in præteritum tempus, *l. Titia Seio 87. §. vſuras, de leg. 2. l. 3. in princ. D. de vſur.*

DEFINITIO XII.

Varij caſus, in quibus legatorum fructus, & vſuræ debentur ex die mortis.

EXcipiendi tamen ſunt caſus illi, de quibus iam dictum eſt in ſuperioribus, [1] id eſt, ſi fructus ipſi aut vſurę legati in legato ſint,[2] aut ſi vni ex aſcendentibus vel deſcendentibus pro legitima,[3] aut etiã piæ cauſæ legatum proponatur. [4] Quibus & ille addendus eſt, ſi minori annis vigintiquinque legatum aut fideicommiſſum debeatur. Fauore namque ætatis, quę non ſatis conſilij aut diligentię habet ad heredem interpellandum, receptum eſt, vt hac ex cauſa re ipſa mora contrahatur, ac ſi interpellatio præceſſiſſet:[5] ita tamen vt ea mora, quę ſingulari priuilegio ob perſonam minoris re ipſa contrahitur vltimo viceſimi quinti anni die ipſo iure finiatur, nouaque interpellatione opus eſſe incipiat ad perpetuandum curſum fructuum aut vſurarum,[6] quia ex eo tempore incipit vti iure communi, qui ętatis priuilegium habere deſinit.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Et iam antea in cauſa diſcuſſionis bonorum D. de Raoul. *Sine die.*

1 Dixi *Defin. 1. num. 6. & Defin. 9. ſupr. eod.*

2 *Vt in l. cum vnus 10. §. verbis, de alim. vel cibar. legat.*

3 Dixi *d. Defin. 1. nu. 7. ſupr.*

4 Vt dixi *Defin 3. ſupr.* ex Tiraq. *in tract. de priuil. piæ cauſ.*

5 *l. in minorum 3. C. in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſtit. l. cum quidam 17. §. ſi pupillo, de vſur.*

6 Textus eſt elegans *in l. Titia 87. §. vſuras. de legat. 2.*

7 Neſcilicet priuilegium certo tempore determinatum, contra legis voluntatem, vlterius porrigatur, *arg. l. Imperator. 8. in fin. D. de poſtul.*

DEFINITIO XIII.

Mora heredis in ſoluendo legato nocet fideicommiſſario, ſed is poſtea regreſſum habet aduerſus heredem.

Source : BIU Cujas

SI heres grauatus in mora fuerit soluendi legati, tum hereditatem restituerit, competit legatario in fideicommissarium actio non minus pro fructibus & vsuris legati, quam pro legato ipso: [1]sed indemnem ex ea causa fideicommissarium, ab herede, qui moram fecit, seruari æquum est. *Ita Senatus* in ea facti specie, de qua SC. 10. ad SC. Trebell.

1 Quia fideicommissarius succedit in locum heredis. *l.* 1.2. *& pass.* D. *ad SC. Trebel.* nec ius semel quæsitum legatario propter moram heredis auferri ei potest per hereditatis restitutionem, quasi hoc casu minor hereditas restituatur, cum testator voluit legata, & ad heredis [1]& ad fideicommissarij onus pertinere, *l.* 3 D. *eod. ad SC. Trebell. l.* 2. vbi not. *C. eod.*

DEFINITIO XIV.

Vsuræ legatorum debentur minori citra moram.

QVod diximus, vsuras fructusque legatorum nec à die mortis deberi, nec à die, in quem legatum sit, nec rursus à tempore litis contestatæ, sed à die moræ per interpellationem siue iudicialem, siue extraiudicialem contractæ, [1]non habet locum, si proponas, minori legatum fuisse. [2]Fauor namque ætatis facit, vt ipso iure mora contracta intelligatur, adeoque duret, quandiu minor ætas durat. [3]Nã post ætatem completam perinde necessaria est interpellatio ad inducendã moram, vt ex eo tempore fructus & vsuræ debeantur, atque si mora nulla legis beneficio præcessisse intelligeretur. [4] *Ita Senatus* in causa N. Gaspardæ d'Hostel, & N. Stephani de Marcossey, 12. Cal. Iul. 1595.

1 Dixi *Defin. 1. nu. 1. supr. eod. tit.*

2 Dixi *D. fin. 12. supr. eod.*

3 *Ex l. cum quidam 17 §. si pupillo*, D. *de vsur. l. 3. C. in quibus caus. non est necess. in integr. restit.*

4 *l. Titia Seio 87. §. vsuras, de leg. 2.*

DEFINITIO XV.

Casus, in quo mora fit minori etiam post annum vicesimumquintum, citra interpellationem.

CVi legata fuerant alimenta in annum vsque vicesimumquintum, & ab eo tempore, si legatum alimentorum præstitum sit in minori ætate, nec trecenta soluantur, post impletos perfectæ ætatis annos, moram in eo legato passus intelligitur. [1]Ideoque & ab vltimo vicesimiquinti anni die vsuræ ei debebuntur, etiamsi nulla interpellatio præcesserit, quoniam vnicum legatum esse intelligitur, [2]quasi substituta pecunia in locum alimentorum. [3]Itaque quemadmodum si pro alimẽtis interpellatus heres fuisset, in minori ætate profuisset ea interpellatio ad constituendum illum in mora, quod ad omnem legati causam: [4]ita & solutio partis legati facere debet, vt pro alia quoque parte, quæ nondum præstari tum debuit, nec alia agnitione, nec petitione vlla aut interpellatione opus sit, [5]solus diei lapsus sufficiat ad inducendam moram. [6]Quare non est contrarium, quod nos pluribus locis supra tradidimus, vsuras legatorum post maiorem ætatem non à die soluendi legati deberi, sed tantum à die moræ, quæ ex interpellatione contracta sit. [7]Id enim tum obtinet, cum interpellatio ad inducendam moram necessaria est. [8] *Ita Senatus* in causa R. Fratris Henrici Perrod Dominicani, contra liberos Procuratoris patrimonialis Perrod, Prid. Non. Septemb. 1595.

1 Quia non potuit heres ignorare, legatum trecentorum ex eo tempore præstandum, quo alimenta præstari desinerẽt.

2 Quod ab initio petitum & præstitum fuisse sufficit, vt nunquam postea debeat iterum peti.

3 Nullo tempore interiecto, quo voluerit testator legatarium carere commodo legati. Simile quiddam est in specie, de qua scripsimus *Defin. 13 supr. tit. prox.*

4 Etiam post maiorem ætatem, quia hæc mora fuisset regularis, non irregularis, vt not. *in l. Titia Seio 87. §. vsuras, per ill. text. de leg. 2.*

5 Plus enim facit ad suam voluntatem testandam, qui accipit legati solutionem pro parte, quam qui legatum petit.

6 Ratione posterioris partis legati, in quam prior alia eiusdem legati pars transfunditur, *arg. l. 1. de pen. leg. l. 1. §. item si ita*, D. *ad leg. Falcid. l. cum sine 19. l. si penum 24.* D. *quand. dies leg. ced.*

7 *Ex d. l. Titia Seio 87. §. vsuras de leg. 2.*

8 Quomodo regulariter necessaria est ad contrahendam moram regularem, *l. mora 32.* D. *de vsur.* sed non in hac specie ob rationem positam in Definitione.

DEFINITIO XVI.

Casus in quo vsuræ legati pro legitima relicti non debentur à die mortis, sed tantum à die moræ, etiam ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem.

CVm quæreretur, à quo tempore legatæ pro legitima quantitatis sub ea conditione, Si filia nuberet arbitrio patrui, vsuras heres deberet, visum est, non nisi à die moræ litisque contestatæ cæterorum legatorum exemplo præstari debere. [1]Quam in sententiam videtur iuisse Senatus æquitatis potius, quam iuris motus ratione. [2]Nam siue tota pecunia in locum legitimæ relicta diceretur, constabat, fructus legitimæ à die mortis deberi, [3]siue supra legitimam legatum esset, saltem ad eam vsque quantitatem, quæ portioni legitimæ respondebat, fructus aut vsuras, quæ fructuum vice essent, à die mortis restitui oportebat. [4]Sed mouit Senatum, quod ea disquisitio, an legatum legitimam excederet, necne, plus dispendij & sumptuum, quam commodi filiæ allatura videbatur, cum non de quantitate ipsa, sed tantum de vsuris quęstio superesset, [5]præsertim cum oblatam ab herede cum fructibus legitimam filia respuisset. [6]Non idem Senatus pronunciasset, si qua alia quam nuptiarum conditio iniecta legato fuisset. [7]Tunc enim aut totius quantitatis, aut eius saltem, quam legitimę respondere ex post facto constitisset, fructus à die mortis adiudicari filię oportuisset: [8]voluntatem vero testatoris in ea duntaxat quantitate, quę legitimam excederet, obseruari, hoc est, in euentum vsque conditionis solutionem dilatam exspectari. [9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua scripsimus Defin. 18. supr. De condit. insert.

1 Secundum ea, quæ diximus *Defin. 1. & pass. supr. hoc tit.*

2 Vt potest Senatus, & debet soletque ex æquitate magis, quam ex rigore iuris pronunciare, tanquam qui supremus sit magistratus & vicem Principis gerat, *l.* 1. C. *de legib. l. placuit 8. C. de iudic.*

3 Cum fructus augeant legitimam, sicut & hereditatem, *l. Papinianus 8. §. vnde si quis*, D. *de inoffic. testam.* Boer. *dec. if. 3. in fin.*

4 Cum legitima neque idem recipiat, neque conditionem, *l. quoniam in prioribus 32. C. de inoffic. testam.*

5 Quarum petitio longe facilius quam sortis potest negligi, *argumen. l. cum quidam 17. §. Diuus Pius*, D. *de vsur.* iunct. *l. Procula 26* D. *de probat. l. vir vsuras 54. de donat. inter virum & vxor.*

6 Vt proinde sibi deberet imputare, cur legatum petiisset, quia sic maluisse videbatur, *arg. l. si cogente 22.* D. *de rit. nupt. l. Imperator 70. §. si centum, de legat. 2.*

7 Cum non parua esset dubitatio, an eiusmodi nuptiarum conditio reiici deberet, an impleri, vt ex iis constat, quæ nos disputauimus *Defin. 18 supr. De condit. insert.* Sic & totam legitimam ipsam interdum sine vlla fructuum restitutione adiudicari vidimus, cum magna iuris dubitatio interueniret, an legitima vlla deberetur, in specie, de qua scripsimus *Defin. 7. in fin. supr. de codicill.*

8 Cum legitima debeatur inspecto tempore mortis, quamuis non sit quota hereditatis, sed bonorum, *l. cum quæritur 6.* vbi notat. *& in Auth. nouissima, & in l. parentibus 8. C. de inoffi. testament.*

9 *l. scimus 36. §. cum autem, eod. tit.*

TIT.

Source : BIU Cujas

TIT. XXVII.

AD SC. TREBELL.

DEFINITIO I.

Ex fideicommisso etiam perpetuo & graduali vna tantum quarta detrahitur, eaque per heredem aut habentem ius ab herede.

FIDEICOMMISSVM perpetuum graduale, &, vt nostri vocant, reale, licet sæpius ex eodem testamento pro graduum aut personarum varietate debeatur: [1] attamen non nisi vnius quartæ detractionem patitur, [2] eius commodo cessuram, qui prior rogatus fuerit, si iure suo vti volet, [3] aut cui ex fideicommissariis donatū ille maluerit, [4] ne alioqui, multiplicatis pro fideicommissorum numero detractionibus, tandem eueniat, vt totum ipsum fideicommissi ius contra testatoris & Senatusconsulti mentem ad nihilum redigatur.[5] *Ita Senatus* sæpius.

1 Adeo vt tot sint fideicommissa, quot sunt personæ gradatim ad fideicommissum vocatæ, *l. peto 69. §. fratre, l. cum pater 77. §. libertis, de legat. 2.*

2 Semel enim quartam ex vnius hereditatis fideicommisso detrahi Senatus voluit, *l. 4 D. hoc tit.* Vna enim tantum hereditas est, licet plura sint fideicommissa, *l. 1. § inde Neratius, eod. tit.*

3 Necesse siquidem est, vt heres sit is, qui quartam detrahit, *l. mulier 22. §. vlt. eod.* aut saltē vt ex heredis persona quarta detrahatur, quia solis heredibus vtrumque Senatusconsultum, & Trebellianum, & Pegasianum, prouidit, *d. l. 1. in princ. & d. §. inde Neratius, & l. quamuis 40. §. 1. eod. tit.*

4 *d. §. inde Neratius, versic. nisi liberalitatem.*

5 Nam & vnius quartæ detractio contra testatoris mentem permissa est, *l. Titia 86. in fi. D. ad leg. Falcid.* Guid. Pap. *q.* 53. *nu.* 2.

DEFINITIO II.

Bona prius alienata imputantur in detractione, quæ ante omnia sint faciendæ, nisi heres sit in mora.

QVæ ex bonis fideicommisso subiectis per heredem grauatum primo loco alienata sunt, ea imputanda sunt in portionem, quam ex fideicommisso detrahere heres potuit. [1] Sed si de illo dubitetur, an primo, an sequenti loco alienata sint, quæ ex fideicommisso petuntur, vindiciis secundum fidei commissarium dicendis locus non erit, quousque intentionem suam impleuerit. [2] Prius enim est, vt ex fideicommisso detrahatur id, quod restituendum non est, quam vt ad fideicommissi restitutionem veniatur, [3] siquidem in fideicommissi restitutione nihil aliud esse potest, nisi quod supereſt detractis detrahendis, [4] longéque plenior est actio fideicommissi, quàm restitutio. [5] Hoc ita, si non heres grauatus aut eius successor siue vniuersalis, siue singularis moram faciat liquidandis detractionibus. Tum enim odium moræ facit, vt aduersus morosum interea consuli fideicommissario æquum sit, [6] præstita per eum satisdatione. [7] *Ita Senatus* in causa inter Margaretham Cordier & Amedeam Louys, 4. Id. Maij, 1590.

1 *l. 3. §. res quæ, D. hoc tit.*

2 Ex iuris regula, quæ vult, actorem ante omnia debere suam probare intentionem, *l. 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vindicat.*

3 Quia nostra interest, non soluere potius, quam solutum repetere, *l. 3. D. de cōpensat. l. si stipulatus 15. in princ. D. de fideiuss.*

4 *l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. Falcid. l. cum pater 77. §. Titio fratri antep. de legat. 2.*

5 Quia in actionem fideicommissi venit id omne, quod fuit hereditatis, *l. in fideicommissaria 18. D. hoc tit.* In restitutionem verò non venit, nisi quod supereſt factis detractionibus. Et ideo non solent Iudices loqui de detractionibus nisi per ablatiuos absolutos, aut per pergerundiuum, quæ omnia important conditionem ante omnia purificandam, *l. à testatore 109. de condit. & demonstr. cum ibi not. & in l. in ratione 30. §. ratmetsi, ad leg. Falcid.*

6 Ne morosō prosit sua mora, quæ hoc casu vix potest esse sine dolo, *l. in omnibus 39. l. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur. l. hominem 37. D. mandat. l. tutor 4. D. de vsur.*

7 Cum detractiones non sunt liquidæ, *l. statuliber rationem 5. D. de statulib.*

DEFINITIO III.

Restitutam aut saltem adiudicatam fideicommissario esse hereditatem necesse est, priusquam contra tertios agere possit.

FIdeicommissarius vniuersalis, id est, cui hereditas tota, vel particularis, cui pro parte restituenda est, [1] non prius de fideicommisso agere potest aduersus tertios possessores, quam ei facta sit restitutio aut re, aut verbo per eum, qui fideicommisso grauatus est, eiusve heredem. [2] Nec sequimur eorum sententiam, qui ex nescio qua æquitate canonica fideicommissum purum aut purificatum habent pro restituto. [3] Sanè interueniente sententia, per quā pronunciatum sit fideicommissum deberi, vix est vt alia restitutio necessaria videri possit.[4] Hic enim euenit, quod aliis plerisque casibus, vt in locum eius facti, quod ab vno ex collitigatoribus alteri præstari oportuit, succedat auctoritas iubentis.[5] *Ita Senatus* ex tempore, Nonis Iuniis, 1590.

1 Hic enim verè particularis fideicommissarius est, cui pars hereditatis restitui debet, quamuis nostri vulgo particularem dicunt eum, quem potius singularem dicere deberent, cui res aliqua singularis per fideicommissum relicta est, vt dixi initio Decad. 50. *de error. pragmatic.*

2 *l. 1. §. quanquam, l. restituta 37. l. facta 63. in princ. D. hoc tit.*

3 Bald. *in c. in præsentia, extr. de testam.* Excipe tamen varios casus, in quibus fideicommissum etiam non restitutum habetur ex æquitate pro restituto, de quibus *in l. penult. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.* Item si omnia bona sint alienata, Guid. Pap. *decis.* 601. Cravet. *cons.* 12. *nu.* 5. Bart. Salic. Castr. *in l. pen. §. pen. C. commun. de legat.*

4 Quasi hæc sententia suam secum trahat executionem, hoc ipso, quod heres patitur fideicommissarium agere, quem, ne agat, prohibere post sententiam non potest.

5 Hoc enim est, quod dici solet, factum Iudicis esse factum partis, *l. 1. C. si in caus. iudic. l. si ob causam 13. C. de euict.*

DEFINITIO IV.

Liberi primi gradus non tantum legitimam & Trebellianicam ex fideicommisso detrahunt, vt cæteri, sed etiam præcipuos fructus retinent, qui à cæteris in Trebellianicam imputantur.

LIberos primi gradus heredes institutos, & de restituenda hereditate in diem vel sub conditione [1] grauatos, duplicis detractionis ius habere; nimirum portionis legitimæ & Trebellianicæ, vsque adeo receptum est ex inueterato nostrorum errore, qui iuri Pontificio iam pridem causam dedit,[2] vt de eo iam dubitare ridiculum existimetur.[3] Quæ detractio, si quatuor tantum pauciores liberi fuerunt, semissem efficit portionis oneratæ, [4] sin plures, cum semisse sescunciā.[5] Nec tantum liberis primi gradus, sed & sequentium graduum personis idem beneficium duplicis detractionis cōcessum est, quoties institutæ sunt, & tales, quibus legitima quoque portio in defuncti bonis debeatur. [6] Sed liberorum primi

Source : BIU Cujas

gradus priuilegium in eo est, quod non solũ iis prohiberi detractio Trebellianicę à testatore nõ potest, quomodo aliis potest, [7] sed & saluos ac præcipuos habent fructus, quotquot ante cedentem fideicommissi diem perceperint, vt nec in Trebellianicam iis imputentur, [8] qui aliis omnibus, licet nepotibus, etiam tacente testatore, haud dubiè imputantur, [9] licet verisimile sit, Zenonem, qui primus hoc eis priuilegium in fructibus concessit, [10] vt in aliquo melioris essent conditionis, quam cæteri, non fuisse concessurum, si duplicis detractionis commodum iisdem inuita iuris ratione ab Interpretibus datum iri præuidere potuisset. [11] *Ita Senatus* sæpius.

1 Aliud enim esse volunt, si purè datum sit fideicommissum, quasi hoc casu non possit dici, vtra quarta prius detrahi debeat, quod tamen ridiculum est, vt contra Interpretes nost os disputaui in priore parte *Hemisphil. de error. pragmat. & interp. iur.*

2 *In c. Raynutius, & c. Raynaldus, extr. de testam.*

3 Ius enim pontificium sequitur, quod in hanc rem apertissimum est.

4 Computato scilicet prius triente legitimario, mox residui quadrante.

5 Sola enim legitima hoc casu facit semissem, *Nouell. 18. de trient. & semiss.* Trebellianica verò quadrantem reliqui semissis, qui quadrans facit sescunciam totius hereditatis. Et in hoc errant vulgo, plerique existimantes, vtriusque quotæ detractionem semper ascendere vsque ad dimidiam partem hereditatis.

6 Puta si heres grauatus ex ascendentibus sit. Nã & ascendentibus legitima perinde ac liberis debetur, *l. nam etsi 15. D. de inoff. testam.* nisi quod ea semper est triens, nunquam semis.

7 Auth. *sed cum testator. vbi not. C. ad leg Falcid.* Andr. Fachin. *li. 5. c. 4 & 5.*

8 *Ex l. iubemus 6. C. hoc tit.* vbi omnes notant.

9 *l. in fideicommissaria 18. vers. planè l. mulier 22. §. si heres, D. hoc tit. l. Papinianus 8 §. vnde si quis, D. de inoff. testam.*

10 *In d. l. iubemus.*

11 Nec enim tã facile multiplicanda sunt priuilegia, *vulg. l. 1. C. de dot. promiss.* & à communi iure, quam minimum fieri potest, recedendum est, *l. ius singulare 16.* iunct. *l. quod vero 14. D. de legib. l. quod contra 141. vbi not. de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Liberi primi gradus non amittunt Trebellianicam ob non confectum inuentarium.

SEd & aliud liberorum primi gradus priuilegium in eo est, quod etiamsi inuentarium nõ fecerint, deducendæ tamen ex fideicommisso Trebelliani æ ius retinent, quod alij amittunt. [1] Sic enim ex frequentiore Interpretum sententia sæpius quoque *Senatus* noster censuit. [2]

1 *l. vlt. vbi not. C. de iur. delib.* [Auth. *hoc amplius C. de fideic. tum ibi not.* Ergo in herede extraneo aliud obseruat Senatus noster contra Dec. *cons. 36 nu. 5 & cons. 430. & 495.* vbi defendit in quolibet herede etiam filio amitti Trebellianicam ob non confectionem inuentarij Quemadmodum è contrario multi post Bart. tenuerunt ne quidem extraneum amittere ex hac causa Trebellianicam, vt refert Rabot ad Guid. Pap. *dict q. 53.* De legitima sanè nemo dubitat quin non amittatur per omissionem inuentarij. Calcan. *cons. 17.* Ioan. Durand. *de art. test. tit. 5 cautel. 27.* Eman. Soarez *in commun. opin.* in verb. *si ius pag. mihi 486. col. 2.* Vide Anth. Gabr. *li. 4. commun. opin. concl. 10 ad SC. Trebell. num. 4.* vbi tamen videtur concludere communem opinionem esse pro Decio.]

2 Guid. Pap. *q. 53.* vbi vide.

DEFINITIO VI.

Fructus ab herede percepti non per negligentiam fideicommissarij, puta ex die porrecti libelli, imputantur in quartam, sed non restituuntur nisi à die litis contestatæ.

CVm fideicommissaria hereditas ex Trebelliano restituitur, constat, fructus ab herede grauato perceptos in restitutionem non venire, quia non tã hereditati, quam rebus hereditariis accepto ferũtur. [1] Sed nec imputantur in quartam, si negligentia fideicommissarij non petentis potius, quam iudicio testatoris percepti sint. [2] Ergo à quo tempore fideicõmissum per libelli obligationem petitum est, cum nulla fideicommissarij negligentia fit, fructus omnimodo imputabuntur: [3] sed tamen non idcirco restituentur, nisi qui à die litis contestatæ percepti fuerunt. [4] Quia non sicut hereditatẽ fructus augent, [5] ita & augent fideicommissum, [6] nec malæ fidei possessor ante litem contestatam videri potest is, qui citra litem iustum possidendi titulũ haberet, [7] cum neque lis vlla sit ante contestationem; [8] eoq; passim iure Senatus noster vtitur. *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche, tũc Senatoris, nunc Rationaliũ supremi Præsidis meritissimi, & Franciscæ Lose, 8. Id. Mart. 1591.

1 *l. in fideicommissaria 18. vers. quoties, D. hoc tit.*

2 *l. mulier 22 §. si heres, eod. tit.*

3 Quandoquidẽ etiã extraiudicialis interpellatio sufficeret, ne quid fideicõmissario imputari posset, *l. mora, D. de vsur.*

4 Tametsi Bart *cons. 53 incip. Picaredus. in fi.* dicat, restituẽdos esse fructus fideicommissario ex die oblationis libelli. Facit *tot. tit. C. de vsur. & fructib. legat.*

5 *l. item veniunt 20. §. item non solum, D. de hered. petit.*

6 *d. l. in fideicommissaria, vers. quoties.*

7 Iustus enim est titulus hereditarius, & bonæ fidei possessor heres, quandiu fideicommissum non petitur, licet relictum esse sciat. [Sed neque semper condemnandus est heres ad restitutionem fructuum ex die litis contestatæ. Quid enim nisi quis præmaturè fideicommissum petierit, cuius dies vel conditio nondum venerat, quæ tamen venerit ante rem iudicatã? Eo casu restituendi erunt fructus ex die duntaxat impletæ cõditionis. *Ita Senatus* pro D. de Rochefort contra D. de Romagnieu. 7. Id Mart. 612.]

8 *l. sed etsi lege 25 §. si ante. D. de petit. hered. l. amplius 15. D. rat. rem haber.*

DEFINITIO VII.

Fideicommissum vniuersale an sicut est transmissibile, ita sit cessibile, & quando?

FIdeicommissum vniuersale tametsi in heredem transmittatur etiam non agnitum, dummodo dies eius cesserit viuo fideicommissario, [1] cedi tamen non potest, (nec si agnitum sit & purificatum) priusquam fuerit restitutum: [2] fallitque hoc casu regula, quæ habet: Quicquid est transmissibile, esse etiam cessibile. [3] Obstat enim iuris ratio, quæ non patitur, vt actiones ab herede transeant in fideicommissarium, si non restituatur hereditas ex testamento, vt habent verba Senatusconsulti Trebelliani, [4] id est, eo modo, quo testator voluit: [5] quod ipsum non aliter fieri potest, quam si hereditas restituatur ei ipsi, quem testator ad fideicommissum inuitauit. [6] Sed hoc ita intelligendum est, si cessionarius agat quasi in rem suam, siue ex propria, siue ex cedentis persona. [7] Nam si tanquam simplex Procurator agere velit, hoc est, & ex persona, & in vtilitatem cedentis, proculdubio audiendus est. [8] Sed & valebit cessio, vt cessionarius etiam in rem suam agere possit, si nõ de primo fideicommisso agatur, sed de secundo, id est, quod à primo fideicommissario relictum sit. Quia cum prior fideicommissarius non quasi heres restituat, sed quasi fideicommissarius, cessat hic subtilitas illa iuris, quæ impedit cessionem. [9] Idem est, si post declaratum per Iudicis sententiam fideicommissum cessionarius agat contra tertios possessores, in quos heres ipse res fideicommisso obnoxias alienauerit. Hoc enim casu cum fideicommissum habeatur pro restituto non solum ex æquitate canonica, [10] sed etiam ex iuris ciuilis constitutione, [11] nihil est quod impediat, ne fideicommissi ius cedi possit. [12] Solus enim heres ille est, cuius interest non valere cessionem fideicommissi, ne alioqui impedita trãslatione act. onum ob non restitutam ex voluntate testatoris hereditatem maneat ille implicitus oneribus hereditariis, perinde ac si restituta hereditas nõ esset. [13] Si tamen

Source : BIU Cujas

tamen proponas, factam fideicommissi cessionem præsente & sciente herede, placet nostris, eam indistinctè valituram. [14] Quod ego vix probare possum, quando non ex heredis voluntate, sed ex ratione iuris proficiscitur, ne fideicommissum vniuersale cedi possit. [15] Et verò quid obsecro interest, an heres cessioni consentiat eo tempore, quo cessio fit, an tum demum, cum fideicommissum restituit? Nisi quis dicat, vtroq; casu imputare eum sibi debere, cur cessionem, quam impedire poterat, admiserit, [16] nec fieri volenti iniuriam. [17] *Ita Senatus* in causa Michaelis Vuillermet de Costerg, & Hugonis Mottet, Prid. Cal. Sept. 1592.

1 Sic enim vulgo nostri post Bartolum *ad l. cum filiofamilias 11. de leg 1. ex l. vlt. C. quand. dies legat. ced. l. si in personam 21. & l. 3. C. de fideic. l. Seius Saturninus 46 l. quidam ita 25. in princ. ad SC. Trebell. l. à testatore 109 D. de condit. & demonstr.* Contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *Decad. 31. in error. 1. de error. pragmat.*

2 *l. si mulier 59 §. ex asse. D. de iur. dot.* vbi Bart. quem vide.

3 *Ex l. pluribus 42. D. de admin. & perit. tutor.*

4 *l 1. D. hoc tit.*

5 *l. sed etsi 9 §. vlt cum l. seq. eod. tit.*

6 Testator autem non potest videri inuitasse heredis heredem, qui semper incertus est, nec venit ex iudicio defuncti, *l. qui liberis 8. §. vlt. de vulg. & pupill. substit. l. sciendum 70. de verb. signif.* Vide Andr. Tiraq. qui omnium fusissimè hoc tractat post cæteros, *De retract. municip. §. 16. glos. 3. nu. 49.*

7 Bart. *in d. § ex asse.*

8 Bald. *in l. cum secundum*; vbi etiam Castr. & Ias. *C. de fideic.* Et ita accipiendum est, quod scribitur *in l. restituta 37. l. qui ita 66. §. 1.* iunct. *§. vlt. leg. præced. D. hoc tit.*

9 Et quam nos explicauimus fusius *lib. 5. Coniect. iur. ciuil. c. 7.*

10 De qua *in cap. in præsentia, extr. de testam.* vbi Bald. & post eum Guil. Bened. *in repet. c. Raynutius, in verb. mortuo itaque testatore, num 74.* quam tamen sententiam nos improbauimus *Defin. 3 nu. 3. supr.*

11 *l. vlt. § sin autem sub conditione, C. commun. de legat.* Ruin. *cons. 116. n. 13. & 15. lib. 3.* Cagnol. *ad l. 2. nu. 42. & seqq. C. de pact. int. empt. & vendit.*

12 Cessante scilicet ratione, qua mouetur S C. *in dict. §. ex asse.*

13 Et ita sentiat incommodum, qui non sentit commodum, *contra l. 1. l. 4. D hoc tit l. secundum naturam 10. de regul. iur.* Castr. *ad d. l. 3 C. de fideic.*

14 Purpur. *ad l. si C. de pact.*

15 Tametsi maximè heres velit, *vt in d. l. si mulier 59. §. ex asse. D. de iur. dot.*

16 *Arg. l. 1. §. item quæritur. D. de separ.*

17 *l. 1. §. prodest autem, D. quod legat. l. in diem 9 §. 1. de aqua & aquæ plu. arcend.*

DEFINITIO VIII.

Sumptus facti ab herede ad conseruandas aut meliorandas res fideicommisso subiectas, sunt ei à fideicommissario restituendi.

QVas impensas fecit heres rogatus de restituenda hereditate pro renouandis, vt fieri necesse est, censualibus instrumentis, eas potest ille, eiusve heres à fideicommissario post restitutam hereditatem repetere. [1] Quia tametsi commodum ex eiusmodi renouatione heres ipse senserit, qui tanto facilius & commodius annuos census exegit: [2] fuit tamen commodum illud temporarium, quod fideicommissario futurum est perpetuum. Itaque quasi in conseruandam rem facti sumptus imputari heredi debent, [3] id est, ei restitui. [4] Non idem fortassis in Ecclesiæ Prælato obseruandum est, cum successoris æquè ac eius, qui sumptus fecit, non nisi temporaria ex iis sumptibus vtilitas futura sit, [5] & iureiurando obstrictus sit, quisquis Ecclesiæ præest, vt eos omnes sumptus faciat, qui ad res Ecclesiæ conseruandas necessarij videantur. [6] *Ita Senatus* in causa Ioannis Dardier contra Illustrem D. Franciscum de Seissel, Marchionem d'Aix, 5. Non. Decembr. 1592.

1 *l. vbi purè 19. §. vlt. l. mulier 22. §. sed enim, D. hoc tit. l. quantitas 72. D. ad leg. Falcid. l. domus 58. de leg. 1. l. Titius 30. D. de vsufr. l. generali 32. §. Lucius, de vsufr. legat.*

2 Qui scilicet sine censualibus instrumentis exigi non potuissent.

3 Quomodo loquitur IC. *in d. l. vbi purè, §. vlt.*

4 Alioqui fideicommissarius ex iactura heredis locupletaretur, *contra l. iure naturæ 206. de reg. iur. l. nam hoc natura 14. D. de condict. indeb.*

5 Nec enim beneficia sicut successiones iure hereditario deferuntur.

6 Vt proinde cum eos sumptus facit, non tam videri possit facere, vt alium sibi obliget, quam vt fidem suam liberet. Ex qua causa non facile est, vt in alium actio detur, *l. in hoc iudicium 14. §. 1. vers. diuersum. l. si quis cum 29 D. comm. diuid. l. Papinianus 28. in fi. D. mandat.* Sunt enim Prælati quodammodo Procuratores Ecclesiarum, non domini, *can. si priuatum, vbi glos. 12. q. 1.* adeo vt Prælatus etiam acquirere Ecclesiæ suæ teneatur, nec acquirendi occasionem possit impune prætermittere, *can. quicunque. vbi glos. in verb. aut negligitur 12. q. 4.*

DEFINITIO IX.

Instituto per heredem gratuatum fideicommissario fideicommissum habetur pro restituto.

SI quis eum, cui rogatus erat hereditatem restituere, heredem instituerit, isque hereditatem agnouerit, cum beneficio legis & inuentarij, [1] non est commodo possessionis suæ priuandus, si fortè aliis creditoribus aliquid ex ea hereditate fideicommissaria obligatum dicatur à defuncto cum clausula constituti, quamuis de fideicommisso nondum cognitum sit, si modo constare de eo facile possit. [2] Est enim fideicommissarius tuendus in sua possessione, quam sine vitio nactus fuit, tametsi nulla dum fideicommissi restitutio facta sit: [3] multo igitur magis in proposita specie, in qua fideicommissum haud dubiè pro restituto habendum est, [4] instituto per gratuatum eo, cui restitui debuit, vt institutio illa vim & potestatem obtineat restitutionis. [5] Sanè si de fideicommisso in promptu & facile constare non possit, iniquum est, eo solo prætextu creditoribus & legatariis moram fieri, [6] maximè si cauere sint parati. [7] *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani & heredum Andreę Galley, 4. Non. Decemb. 1592.

1 Ne alioqui actio fideicommissi cum hereditate cõfundatur, *l. cum pater, 77 § Titio, de leg 2.* Inuentarij namque beneficium impedit confusionem, *l. vnic. §. in computatione, C. de iur. delib.*

2 Quod Pragmatici dicunt, *Per modo constat, modo agatur, ex l. 3. in princ. vt in poss. leg. 11. l. ille à quo 13 § 1. D. hoc tit.*

3 *l. filiam fratribus 56.* vbi Bart. *D. eod.*

4 Quod ex aliis plerisque casibus contingit, de quibus *in l. pen. C. eod.*

5 *l. Lucius 123. in princ.* vbi est textus perelegans, *de leg. 1.*

6 *Arg. d. l. ille à quo 13. §. 1. vers. quid ergo, D. hoc tit.*

7 Cum remedio cautionis possit securus esse heres, qui se etiam fideicommissarium dicit, *l. 1. in princ. qui satisd. cog. l. 1. & tot. tit. si cui plus quam per leg. Falcid. l. 1. vt legat. seu fideic. seruand. caus. cau.*

DEFINITIO X.

Mora heredis nocet fideicommissario, quantum ad vsuras & fructus legatorum pertinentium ad onus fideicommissarij.

LEgata, quæ solui debuerunt ab herede rogato post mortem suam alteri hereditatem restituere, si soluta nõ sint, debentur à fideicommissario, cui restituta hereditas fuit. Transit enim onus legatorum in fideicommissarium, nec vllam pro legato actionem habet legatarius aduersus heredem rogati heredis, [1] nempe si heres totam hereditatem, non

Source : BIU Cujas

tantum eius partem restituerit.[2] Quid verò si heres ipse ante restitutionem interpellatus fuerit, & morâ fecerit? Idem admittendum est, quia fideicommissarij non interest, cum, si heres soluisset, tanto minus fideicommissario restituisset.[3] Sed de vsuris à die moræ debitis maior dubitatio est, an eas possit legatarius à fideicommissario petere, siue in rem, siue in personam agat, an potius cogatur pro iis agere aduersus heredem grauatum eiusve successores? Facit dubitationem, quod sua cuique mora non alteri nocere debet:[4] item quod quæ ex mora infligitur condemnatio sit personalis, nec alterius obligationem augere possit, ne quidem fideiussoris,[5] quamuis dici soleat, moram rei nocere fideiussori.[6] Multo minus igitur mora heredis nocere debet fideicõmissario.[7] Atqui in contrarium mouet, quod fideicommissarius post restitutam hereditatem constitutus videatur loco heredis in omnibus,[8] nec ratio iuris patiatur, vt de legato agat legatarius contra fideicommissarium, de vsuris verò vel fructibus cogatur agere contra heredem.[9] Debent enim accessoria sequi naturam principalis ex vulgata iuris regula. Neque nouum est, vt heredis negligentia noceat fideicommissario, nimirum in ea re, quæ solius heredis diligentia explicari debuit.[10] Nec sanè fieri potest, vt causa fructuum legati vel vsurarum separetur à legato, cum non minus pro accessionibus quam pro legato competat hypothecaria & in rem actio contra quemlibet possessorem.[11] Nec obstat, quod actio illa hypothecaria, quæ pro legato datur, naturam personalis actionis imitatur, ideoque nec aduersus vnum ex coheredibus competit nisi pro portione hereditaria.[12] Id enim eo pertinet, vt actio ipsa principalis, quæ pro legato competit, diuidatur, nec aduersus singulos heredes in solidum proponi possit, siue in personam,[13] siue in rem[14] agatur, sed non vt fructuum vel vsurarum causa à principali debito seiungatur,[15] hoc est, vt non eatenus saltem vsurarum vel fructuum nomine conueniri possit, quisquis legatum soluere debet, quatenus pro legato tenetur. Planè fideicommissario, si vsuras soluat, quas heredis mora peperit, aduersus eum eiusve heredem pro consequenda indemnitate regressum dari debere constabat.[16] *Ita tractatum est* in causa D. de Breissieu & N. de la Balme de Mollieres, 5. Id. Febr. 1593.

1 *l. 2. C. hoc tit.* Intellige, nisi heres rogatus sit hereditatem restituere deductis legatis, *l. 2. l. 3. §. item Pomponius, D. eod.* iunctis iis, quæ scripsi *li. 4. Coniect. c. 14.*

2 Id enim est, quod significant verba illa *d. l. 2. C. hoc tit. pro competenti portione.*

3 Quia præsumptum est, voluisse testatorem cum onere legatorum fideicommissum restitui, vt ait *d. l. 2. D. hoc tit.*

4 *l. in condemnatione 173 §. vnicuique, de reg. iur.*

5 *l. centum Capuæ 8. de eo quod cert. loc.*

6 *l. mora 88. de verb. oblig.*

7 Sicut nec fructuario nocet, *l. si vsus fructus 35. D. de vsufr.* nec libertati fideicommissariæ, *l. cum vero 26. per tot. de fideic. libert.*

8 *d. l. 2. D. hoc tit. §. restituta, Inst. de fideic. hered.*

9 Ne in eodem legato inducatur diuisio iuris & voluntatis, *contra l. eum qui 18 §. vlt. D. de his quæ vt indign.* & ne in plures aduersarios distringatur, qui cum vno quasi contraxerit, *arg. l. & ancillarum 27 §. vlt. de pecul.*

10 *in l. heres 70. §. vlt. ad SC. Trebell.*

11 *Ex l. 1 C. commun. si de legat.* iunct. *l. Lucius 18. qui potior. in pign. hab.*

12 *d. l. 1 C. commun. de legat.*

13 Ex natura omnium personalium actionum hereditariarum, *l. 1. & tot. tit. C. de hered. action. l. 1. C. si cert. petat.*

14 Quod valde speciale est & contra naturã actionis hypothecariæ, quæ sui natura est indiuidua, *l. rem hereditariam 8. D. de euict. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit.*

15 *d. l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab. l. inter socerum 26. §. cum inter, vers. nec separabitur, D. de pact. dotal.*

16 Vt dixi *Defin. 13. ẽ. tit. prox.*

DEFINITIO XI.

De subrogatione mobilium, quæ reperta sunt in heredis grauati hereditate.

QVoties in fideicommissaria hereditate mobilia quæpiam fuisse constat, quæ postea & pendente fideicommissi conditione vel die alienata sint aut deperdita, summæ æquitatis est, vt quæ in grauati heredis hereditate reperiuntur, mortis tẽpore perinde veniant in restitutionem, quasi in locum alienatorum aut deperditorum subrogata,[1] nisi ex parte alterutrius, id est, vel heredis grauati vel fideicommissarij probetur, pluris minorisve fuisse ea, quæ moriẽs testator reliquerat.[2] Immobilium alia ratio est, nisi vno illo casu, quo heres rogatus sit restituere, quicquid superfuerit ex hereditate:[3] quod cum factum est, libera & impunita est heredi bonorum alienatio, dum ne quid mala fide & in fraudem fideicommissi faciat,[4] & consequenter alia ratio non supereſt, per quam fideicommissario consulatur, nisi vt quod ex alienatorum pretio comparatum est, quasi nec alienatum nec diminutum vice permutati patrimonij restituatur.[5] Sed extra illum casum, id est, rogato simpliciter herede, vt hereditatem aut bona omnia restituat, sicuti nihil ille alienare potest nisi ad quantitatem vsque Trebellianicæ:[6] ita si qua immobilia alienauerit, vindicari ea vtique quandocunque possunt;[7] mobilia nõ item, quod eorum exhibitio certaq; demonstratio difficilior sit, ac magnã ad multiplicandas pro re minima lites materiam præbeat.[8] Vnde & illud est, quod Galli dicere solent, *Les meubles n'auoir point de suyte.* Id est: Extra manus eius, qui dominus fuit, licet plenum alienandi ius non habuerit, neque fideicommissi, neque pignoris, aut alio vllo iure, mobilia vindicari posse.[9] Cæterum si rẽ meam mobilem quis subripuerit, deinde alteri vendiderit, nemo dubitat, quin & ad exhibendum & in rem actio mihi competat contra quemlibet possessorem, tametsi per plurium personas emptio ambulauerit,[10] quia rei meæ dominium à me inuito aut ignorante abscedere non potuit.[11] Apud nos ius cõmune obtinet, vt bonorum mobilium æquè ac immobilium persecutio salua sit aduersus quemlibet possessorem, siue dominij, siue pignoris iure à vero domino aut à pignoratitio creditore vindicentur.[12] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Monteu & N. Ioannis Blanchard, 6. Id. April. 1593.

1 *Arg. l. Imperator 70. §. vlt. cum 2. ll. seqq. de leg. 2. l. mulier 22. §. sed enim D. hoc tit.*

2 Semper enim veritati locus superesse debet, & præsumptio cedere veritati, *l. si chirographum 24 & sequ. l. Imperatores 29. §. vlt. D. de probat.* Nec alia bona in fideicõmissum venire possunt, quam quæ fuerunt defuncti, *l. coheredi 41 §. cum filiæ, de vulg. & pup. substi. l. sequens quæstio 68. de leg. 2.* [licet sufficiat ad fundandam intentionem fideicommissarij quod probet ea bona fuisse possessa à testatore mortis tempore, scilicet ad transferendum onus probandi in aduersarium, quo probante cessat præsumptio. *Ita Senatus* in ea causa de qua *in Defin. 29. j hoc tit.* Vide tamen *Defin. 3. n. 12. ẽ. de probat.* sed & obseruandum est bona filij in dubio præsumi paterna potius & hereditaria quam acquisita. Marzan. *De fideic.*]

3 *Vt in l. deducta 58. §. pen. & vlt. D. hoc tit.*

4 *d. §. vlt.* iunct. *l. Titius 54. eod. tit.*

5 *Vt in l. sed quod inde 71. de leg. 2.*

6 *l. 3. §. res quæ, D. hoc tit. l. vlt. §. vlt.* iunct. *Auth. res quæ, C. commun. de legat. 1.*

7 *d. l. vlt. §. vlt* nisi in casu *l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

8 Quod, ne eueniat, sẽper cauere bonus iudex debet quãtũ põt, *l. quidam 21. D. de reb. cred. l. singularis 6 D. de excep. rei iudic.*

9 Quamquam hoc apud nos non obtinet, quia etiam mobilium vindicatio apud nos supereſt creditori aut domino etiam contra tertium possessorem, vt sequitur in Definitione.

10 *l. officium 9. D. de rei vindic. l. 1. l. 3. & pass. D. ad exhib.*

11 *l. si ego 9. §. 1. D. de iur. dot. l. id quod nostrum 11. de reg. iur.*

12 Neque enim aut edicto vllo, aut statuto, aut consuetudine

dine aliqua iuri communi apud nos hac parte derogatum est. Quod verò immutatum non fuit, cur stare prohibeatur? Inquit *l. sancimus 27. C. de testam.*

DEFINITIO XII.

Non est adeundus qui aliquid petit tanquam fideicommissarius, nisi prius doceat de fideicommisso.

QVi se fideicommissarium dicit, quandiu de fideicommisso non docuit, audiendus non est, si petat confici inuentarium rerum mobilium, quæ in heredis grauati domo reperiuntur, quasi fideicommisso contineantur. [1] Prius enim est, vt de illo constet, an fideicommissum vllum sit? [2] Ne alioqui eo prætextu aperta sit via cuilibet calumniatori [3] alienas familias perturbandi, ac cuiusque patrimonij secreta explorandi. [4] Nec est contrarium, quod etiam viuo eo, qui rogatus fuit post mortem suam restituere, inuentarij confectio iure peti potuit, [5] tametsi non ante mortem dies fideicommissi cedat. [6] Id enim ita accipi etiam debet, si de fideicommissi iure appareat. [7] Tantóque minus audiendus est, qui post heredis fiduciarij obitum petit inuentarium cõfici, quod cum viuo herede id ipsum petere potuerit, tamen non fecerit. [8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro vidua & herede D. de Tiret contra liberos D. de Versey, 5. Cal. Iun. 1593.

1 Aut quasi subrogatæ sint in locum earum, quæ fidei commisso continebantur, secundum ea, quæ diximus *Defin. præced.*

2 *l. ille à quo 13. §. si de testamento*, D. *hoc tit. l. postquam 5. §. si dies*, D. *vt legat seu fideic. seruand. caus. cau.*

3 *Vt in l. 1. D. de vacat. & excusat. muner.*

4 *Contra l. vlt. C. de aliment. pupill. præst.*

5 Capell. Tholos. *decis. 314.*

6 *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici. D. de iur. fisc.*

7 *d. §. si de testamento. & d. §. si dies.*

8 *Arg. l. qui Romæ 122. §. Agerius*, D. *de verb. oblig.*

DEFINITIO XIII.

De confusione fideicommissi & iure euictionis ob prælegata heredibus relicta.

GRauatus heres de hereditate superstiti fratri restituenda eundem fratrem cum alterius fratris præmortui liberis coniunctim ex semisse heredem scripserat, alterius fratris etiam præmortui liberos ex alio semisse, istis res Italicas, illis Gallicas prælegauerat. Superstes frater, cui fideicommissum debebatur, fraterna successione repudiata, fideicommissi persecutionem apud Iudicem instituerat, tum moriens fratris præmortui liberos, non quibuscum ad eundem semissem vocatus erat, sed ex alio semisse scriptos, sibi heredes elegerat, quærebatur, an ex eius persona fideicommissi petitio his competeret, qui patrui hereditatem agnouerant, mutuaque prælegata sibi inuicem præstiterant? Placebat, repudiantis fratris portionem non coheredibus omnibus, sed iis solis, quos in eodem semisse coniunctos habuerat, accreuisse: [1] sed fideicommissi petitionem eum habuisse aduersus omnes coheredes, nec pro semissibus duntaxat exemplo æris alieni, [2] sed pro iis prælegatorum portionibus, quæ de bonis fideicommisso subiectis ad singulos peruenissent. Rationem enim possessionis non iuris modum facere diuisioni fideicommissi, [3] quod à possessoribus, tametsi heredes non fuissent, præstandum esset, [4] saltem posteaquam verbo restituta esset hereditas ab heredibus: [5] iisdem vero heredibus à fideicommissario institutis, quos prius de fideicommisso pro parte conuenerat, confusam fideicommissi actionem pro parte hereditaria constabat; [6] propterea quod ad causam confusionis, non quantum isti possiderent, inspiciendum esset, sed pro qua parte grauati heredis personam repræsentarent. [7] Pro alia igitur parte actio aduersus coheredes supererat: [8] sed ita tamen, vt si minoris essent prælegata, quæ ex heredis grauati hereditate acceperant, non plus, quam quantum in legatis esset, præstare ij cogerentur, quibus legatum minus fuisset. [9] Nec mouebat, quod prælegata ab eo relicta, cuius hereditatem adierant, rata per eos haberi debere videbantur, tametsi res eorum proprias, [10] aut, quod hac parte idem est, iis debitas [11] testator ignorans prælegasset. [12] Idem in eo demum casu dici posset, quo heredibus istis fideicommissum debitum fuisset à testatore, nec in bonis omnibus, sed in Gallicis duntaxat aut Italicis constitutum. At repudiante illo, cui fideicommissum debebatur, perinde erat ac si alienæ res cæteris, qui adierant, prælegatæ fuissent, [13] quo casu euictis postmodum ex causa fideicommissi Gallicis, nullam ij, quibus prælegatæ fuerant, aduersus coheredes actionem eo nomine habuissent. [14] At ne quidem exceptionem illam, quæ inter coheredes ex hac causa competere solet, [15] quippe cuius æquitas tum deficiat, cum idem fideicommissum ab Italicarum quoque rerum heredibus præstandum est: eadem enim subsistente ex vtraque parte causa euictionis, ex neutra euictio præstatur, iure quodam tacitæ compensationis, cum quantum alij ab aliis petere velint, tantum ipsis vicissim præstare debeant. [16] Neque quod ex Gallicis rebus scriptis fideicommissario successerant, faciebat vt eorum conditio durior effecta videretur. Cur enim adimatur iis ius fideicommissi, quod ex fideicommissarij persona nacti sint? [17] Aut cur ea exceptione repellantur, qua repelli non potuit is, à quo ius habent? [18] Planè si fideicommissum non nisi ab Italicarum rerum heredibus præstari debuisset, siue heredibus ipsis, siue extraneo fuisset debitum, magis esset vt in hereditate diuidenda officio arbitri heredibus ex Italico patrimonio scriptis succurri oporteret, vt non aliter prælegatas res Gallicas coheredibus præstare cogerentur, quam sibi cautum esset de indemnitate: [19] ne alioqui ex hereditatis semisse instituti ex nulla parte scripti viderentur. [20] Quod si exceptionis auxilium per errorem omiserint, vulgo creditum est, nullam eos habere actionem, in eoque interesse, an testator, an Iudex vel arbiter, aut coheredum pactio bona hereditaria diuiserit: [21] sed humanius est, vt si per facti errorem iustamque ignorantiam cautiones omissæ sint, eis subueniatur, quibus caueri debuit, siue per repetitionem, [22] siue officio ipsius Iudicis implorato. [23] *Ita partim* decisum, partim tractatum est in causa Dominorum Senatoris & fratrum Dauise contra liberos N. Claudij Dauise & Dominos de Curtilles, Non. Iul. 1593.

1 *Ex l. coheredi 41. §. qui discretas*, D. *de vulg. & pup. substit.*

2 *l. 1. C. si cert. petat. l. ex facto 35. D. de hered. instit.*

3 Quia non in plus grauari quis per fideicommissum potest, quam ad eum peruenerit, *§. 1. Instit. de singul. reb. per fideic. relict. l. 1 §. si is qui quadringenta*, D. *hoc tit.* quod in ære alieno secus est, *l. quæ dotis 33.* D. *solut matrim.*

4 *l. vlt. §. vlt. C. commun. de legat.*

5 Hanc enim restitutionem præcedere necesse est, vt dixi *Defin. 3. supr.*

6 *l. vt legatum 5. & l. seq. C. de hered. action.*

7 Cum ius confusionis ex eo nascatur, quod non possit idem esse debitor & creditor, *l. heres à debitore 21. §. seruo tuo, & seq. & l. debitori 50. D. de fideiuss.*

8 *d. l. debitori*, *d. l. vt debitum*, *& l. si adulta 6. C. de hered. action.*

9 Ratione illa, quam attulimus *nu. 3.*

10 *l. vnum ex familia 67. §. si rem, de legat. 2.*

11 Constat enim posse testatorem sicut rem heredis sui,

Source : BIU Cujas

ita & quod heredi debetur legare, *d.l.vnum ex familia, §.sed si vno.* & ibi Bart.

12 Distinctio enim, quæ alias adhiberi solet, an testator sciuerit an ignorauerit alienam, locum hoc casu non habet, *d.§.si rem.* vbi ponitur ratio perelegans.

13 Heredem enim non institutio facit, sed acquisitio hereditatis, *l.4.D.hoc tit.*

14 *l.cum pater 77.§.cuictis.de legat.2.*

15 De qua Papinianus *in d.§.cuictis.*

16 *d.l.vnum ex familia 67.§ sed si vno, & §.si duos, in fi.eod. tit.*

17 *Contra l.id quod nostrum 11.de regul.iur. l.vlt.D.de pact. l.Granius 71.§.pen.D.de fideiuss.*

18 Plerumque enim eadem causa est successoris, quæ fuit auctoris, *l.inuitus 156.§.plerumque.de reg.iur.* & quod auctorib. non obstabat, non successoribus eorum obstabit, *l.quod ipsis 143.à contr.sens.de reg.iur.*

19 Secundum elegantem illam Papiniani sententiã quam nostri singularem dicunt, *in d.§.cuictis.*

20 Quod esset apertè contra voluntatem testatoris, *vt in l.verbis ciuilibus 7.D.de vulg.& pup.subst.*

21 *Ex l.si fratres 7.C.commun.vtriusque iudic.* iunct.*d.§.cuictis.* & vtrobique Doctores.

22 *Vt in l.heres 23.& l.pen.D.hoc tit.*

23 *Vt in l.si res obligata 57.in fi.de legat.1.* iunct. *l.regula 9. de iur.& fact.ignor.*

DEFINITIO XIV.

Primum fideicommissum confluit in secundum.

EA bonorum portio, quæ ex fideicommisso reciproco aut graduali ad aliquem peruenit, si idem ille alteri restituere rogatus sit, in posterius quoque fideicommissum venit. [1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex Baldo *cons.94.li.2.* & Crauet.*cons.295.* Bart.& alij cõmuniter *in l.3 §.quidam liberis, D.hoc tit.* Angel.Imol.Castrẽs. & Alex.*in l.Scæuola 76.eod.* quos refert & sequitur Boer. *decis.* 280.*nu.*3.Dec.*cons.*80.vbi ait, quod acquisitum est ex substitutione compendiosa venire in fideicommissum relictum verbis generalibus. Ergo si quis rogatus hereditatem alteri restituere, rogato & ipso, vt alteri restituat, fideicommissariũ heredem instituerit, aut expressè, aut tacitè, relicto eo herede ab intestato, dicendum est, totam hereditatem secundum fideicommissum venire, sine vlla detractione legitimæ, aut Trebellianicæ, quamuis primus rogatus potuerit vtramque detrahere: quia hoc casu hereditas venit in prius fideicommissum, cum sit manifestum, noluisse quicquam detrahere illum, qui fideicommissarium ipsum heredem reliquit. Siquidem illa institutio, siue expressa, siue tacita, pro restitutione est, *l.Lucius 124.* iunct.*l.126.de leg.1.* Videturque hoc casu prior grauatus plenissimum obsequium voluntati defuncti præstare voluisse, *l.5 §.pen.de donat.int.vir.& vxor. l.patrem 19.& sequ.D quæ in fraud.credit.* Itaque nec prior fideicommissarius quicquam ex secundo fideicommisso detrahet ex persona prioris grauati, nisi probetur prior voluisse suam liberalitatem ad solum priorem fideicommissarium pertinere, *l.1.§.inde Neratius. D.hoc tit.* Maximè verò, si ponas primo grauato æquè proximum, & heredem fuisse secundum commissarium, atque primum Finge tres fratres à patre institutos, rogatosque inuicem de hereditate post mortem suam restituenda, si sine liberis morientur. Priorem autem sine liberis defunctum, institutis, aut legitimis heredibus relictis duobus fratribus, quibus hereditatem restituere debuit, subindéque alterum etiam sine liberis decessisse, superstite tertio fratre, eodémque secundo fideicommissario: Cur ex secundo fideicommissario detrahi quicquam patiantur, pro ea bonorum parte, quæ ex primo peruenit, cum ex primo nihil detractum sit? Sanè pro ea parte, in qua prior fideicommissarius fuit institutus, aliud erit, si non fratrem suum eundémque fideicommissarium, reliquerit heredem, sed alium, puta fratris ipsius liberos. Sic tractatum Cal.Septembr.1609.

DEFINITIO XV.

Fideicommissarius, qui pendente conditione res fideicommissas emit, an & quando earum pretia petere postea possit?

FRater fratri, si sine liberis decederet, per fideicõmissum reciprocum substitutus fundos plerosque fideicommisso conditionali obnoxios à fratre emerat, eidémque pretium soluerat. Cum postea fideicommissi conditio euenisset, petebat restitui sibi ex fideicommisso quicquid à se pretij nomine solutum fuerat, cum vsuris quincuncibus. Dicebã, inspecto iuris rigore, malè eum agere, quoniam in fideicommisso esse non possent pretia, quæ fideicommissarius ipse post mortem testatoris de suo præstitisset. [1] Fideicommisso enim non aliæ, quam defuncti, qui fideicommiserat, facultates contineri poterant. [2] Sed posteaquam fideicommissi conditio extitit, videri nunc actorem iure fideicommissi habere prædia, quæ non nisi empti titulo antea tenuerat; [3] nempe quia legatario aut fideicommissario legatum aut fideicommissum agnoscente necessario fit, adeoque vel inuito eo, vt relicti conditio retrotrahatur, cum nec alioqui relictum vllo iure sit valiturum. [4] Alia igitur actio emptori superesse non videbatur nisi ex empto, ad pretium venditori auferendum, quasi penes quem inciperet esse sine causa. [5] Quomodo enim fieri possit, vt quis ex testamento petat rem per fideicommissum relictam, quam iam habeat, [6] aut rei pretium, quod non sit in fideicommisso? [7] Atqui nec illud dici poterat, dandam ex empto actionem ei, qui prudens & sciens emisset rem, quam aut iam suam esse sciebat, aut suam aliquando futuram præuidere poterat, existente nimirum fideicommissi cõditione. [8] An igitur soluti pretij iacturam fideicommissarium sentire æquum erit? Hoc sanè ipsa iuris ratio euincere videtur, [9] sed tamen in proposito pro emptore faciebat, vt quamuis fideicommissum conditionale sibi relictum sciuisset emptionis tempore, saluam tamen haberet actionem ex empto ad pretij restitutionem, quod fideicommissi conditio talis erat, quam non sine malo omine sperare poterat aut expectare; in eum scilicet casum concepta, quo frater sine liberis præmoreretur, cui & vitam & liberos optare potius debuisset. [10] Itaque causæ nihil est, cur non hoc saltem casu admitti debeat, quod interpretes vulgo ad alios quoque casus malè protrahunt, nihil interesse, an sciens conditionale fideicommissum, an ignorans frater à fratre comparauerit, quod attinet ad pretij repetitionem. [11] *Atque ita Senatui* visum est in causa Dominorum de Montallieur contra heredes D.de Beaufort, 7.Cal.Aug.1593.

1 Quoties enim quis rogatur hereditatem restituere, id tantum videtur rogatus reddere, quod fuit hereditatis, *l. in fideicommissaria 18.ad SC.Trebell.*

2 *l.coheredi 41.§.cum filiæ, de vulg.& pupill. substit. l.sequens quæstio 68 de legat.2.*

3 *Arg.l.fundo 4. D.ad leg.Falcid. l. cui res 29. D. de action. empt.*

4 Secundum ea, quæ scripsi *li.7.Coniect.iur.ciuil. c.3.*

5 *l.huiusmodi 84 §.qui seruum, de legat.1.*

6 Siquidem quod iam meum est, magis meum fieri non potest, *§.sic itaque, Inst.de action.*

7 Non enim potest ex fideicommisso peti id, quod relictũ non est, *l.1 de pen.legat.l.1 § item si ita, D.ad leg.Falcid.*

8 *Arg.l.suæ rei 16.de contr.empt.& d.l.cui res 29.de act.empt.* de cuius sententia & emendatione scripsimus *lib. 5. Coniect. cap.14.*

9 Quasi nullum damnum sensurus videatur emptor, qui ex culpa sua sentiet, *l.quod quis 203. de reg.iur.*

10 *Arg.l.cum tale 72.D.de condit.& demonstr.* Nemo enim debet liberi hominis casum & aduersam fortunam expectare, *l.inter stipulantem 83.§ sacram, de verb.oblig.*

11 Sic enim illi *ad l.cui res*, & malè, vt scripsi *dict.c.14. lib.5. Coniect.*

DEFINITIO XVI.

Casus, in quo vsuræ pretij debentur actione ex empto, ex die litis de fideicommisso contestatæ.

DE vsuris pretij, quod fideicommissario actione ex empto restituendum esse proximè diximus, dubita-

Source : BIU Cujas

dubitatio maior erat, an deberentur, ex quo lis de fideicommisso contestata fuisset, exemplo fructuum ex fideicommisso siue vniuersali, siue singulari perceptorum. [1] Nam cum actione duntaxat ex empto, non etiam ex fideicommisso & testamento pretium peti possit, [2] consequens erat, non videri moram in soluendo pretio factam ab eo, qui non nisi fideicommissi nomine ex testamento conuentus fuisset.[3] Pretij vero vsuras si venditor ipse consequi nequit actione ex vendito, nisi mora interueniente,[4] quanto minus consequetur eas emptor pretium repetens à venditore, nisi ab eo saltem die, quo venditor in restituendo pretio moram fecerit?[5] Est enim restitutio ista pretij legitimè soluti, quasi, vt ita dicam, irregularis, sicut & actio ex empto, quæ in eam rem accommodatur,[6] cum natura actionis ex empto sit, vt detur ad rem ipsam habendam soluto pretio: actio autem ex vendito venditori contra emptorem ad pretium consequendum.[7] *Senatus* tamen pronunciauit, vsuras istas esse loco fructuum fideicommissi.[8] Et quemadmodum fructus bonorum venditorum, si vendita non fuissent, deberentur fideicommissario à die litis contestatæ, ita & vsuras ab eo tempore deberi, quasi nec rem, nec rei fructus habere ex testamẽto videatur fideicommissarius, idemque emptor, quandiu & pretio & pretij vsuris caret.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nemo enim dubitat, quin saltem ex die litis contestatæ fructus debeantur, tanquam à malæ fidei possessore, *l. sed etsi lege 25. §. si ante*, D. *de petit. hered. l. videamus 38 §. si actionem*, D. *de vsur* Vide tamen *Defin. 6. num. 7. supr.*

2 Vt diximus *Defin. præced.*

3 Mora enim fieri non potest, nisi in eo, de quo quis conueniatur.

4 *l. ex empto 11. in princ. l. qui per collusionem 49. §. 1. D. de act. empt.* iunct. *l. curat. 5. C. de act. empt.*

5 Nam nec venditor tenetur ex die moræ, sicut neque emptor.

6 *d. l. ex empto. §. is qui vina*, D. *de act. empt.*

7 *d. l. ex empto, in princip.*

8 *l. vsuræ 24. de vsur.*

9 *d. l. ex empto. §. qui autem, l. Iulianus 13. §. veniunt autem, l. bona fides 50. eod. tit.*

DEFINITIO XVII.

Pretia rerum subiectarum fideicommisso retrouenditarum ex pacto veniunt in fideicommissum.

HEres rogatus de restituenda, si sine liberis moreretur, hereditate illius, qui prædia multa emerat sub pacto de retrouendendo, si retrouendiderit, & pretia acceperit, ea restituere cogitur ex causa fideicommissi,[1] perinde ac res ipsas restitueret, si vel nondum redemptæ essent, vel redimendi tempus effluxisset.[2] Cum enim vniuersale fideicommissum est, facile admittit hanc interpretationem, vt pretium succedat loco rei, sicut & vicissim res loco pretij, vt & interdum res loco rei.[3] In fideicommisso singulari non ita facile idem admittendum est.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. quidam ita 25. §. si quis filium*, D. *hoc tit.* vbi ratio redditur, ne factum cuiusquam alteri damnum adferat. Iunge *l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

2 Cogeretur enim res ipsas, quæ in fideicommisso essent, restituere, & quidem cum sua causa, *l. de euictione 69.* D. *hoc titul.*

3 *l. si & rem & pretium 22.* D. *de hered. petit. l. Imperator 70. §. vlt. cum legib. seqq. de legat. 2.*

4 Nisi cum res ipsa peti ex aliqua causa non potest, *vt in d. §. si quis filium, & d. §. vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO XVIII.

Quinque annorum fructus absumunt Trebellianicam eo casu, quo in quartam imputantur.

FRuctus ex fideicommisso conditionali perceptos, licet in restitutionem hereditatis non veniant,[1] in eam tamen quartam, quæ ex fideicommisso deducitur, quam Trebellianicam vocant, imputari debere constat.[2] Sed quot annorum fructus in eam rem sufficere possint, vt fructibus absumpta absorptaque Trebellianica videatur, dubitatum fuit. Placet quinque annorum sufficere, quoniam ea fructuum computatio fieri solet, vt ad modum vsurarum quincuncium æstimati anno demum vicesimo æquent iustam bonorum æstimationem,[3] cuius temporis diuisi quarta pars, quæ quartæ bonorum parti respondeat, quinquennio concluditur.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. in fideicommissaria 18.* D. *hoc tit.* vbi ratio ponitur, quam nos expressimus *Defin. 6. supr. eod.*

2 *d. l. in fideicommissaria, vers. plane, l. mulier 22. §. si heres eod. titul.*

3 *Nouell. 7. de non alienan. aut permut. reb. eccles.* Afflict. *decis. 285. in fin.*

4 *Glos. fin. in Auth. perpetua*, vbi DD. *C. de sacros. Eccles.*

DEFINITIO XIX.

Substitutus per fideicommissum post mortem heredis rogati nihil penitus iuris habet viuo herede, cui liberum est de iis bonis fauore alterius fideicommissarij disponere, dum ne in præiudicium huius.

IS, cui pars bonorum defuncti restituenda est ex fideicommisso post mortem heredis instituti relicto, sicut nihil prorsus iuris habet in iis bonis viuo herede scripto, quoniam præmori potest, atque ita fideicommissum intercidere, cuius dies numquam cesserit:[1] ita nec prohibere potest, quo minus cæteri, quibus reliquæ portiones ex eodem fideicommisso relictæ fuerant, vniuersa diuidant inter se bona, si heres institutus consentiat, iisque siue liberaliter, siue aliquo accepto, quasi repræsentato fideicommisso, vniuersam hereditatem, quod facere potest, viuus restituat:[2] sed cum eo tamen temperamento, vt si quando fideicommissi dies vtiliter cedet, nullum tertio fideicommissario in portione sua præiudicium fiat.[3] *Ita tractatum est* pro Francisco Pellin Procuratore, & N. Filliard contra N. Vicaire, Prid. Id. Decemb. 1593.

1 Textus est elegans *in l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici, D. de iur. fisc.*

2 *l. post mortem 12. C. de fideic.* de cuius sententia & ratione, vide quæ scripsi *lib. 17. Coniect. iur. ciuil.* Adde *l. patrem 19.* D. *quæ in fraud. credit.*

3 *l. filiusfamilias 114. §. Diui 1. de leg. 1. l. vxorem 41. §. Seium maritum 12. de leg. 3.*

DEFINITIO XX.

Incerto quãtum ex fideicommisso detrahi debeat, non est interim sua possessione priuandus is, cui bona sunt vendita per heredem.

ADiudicato fideicommisso, si, vt plerunque euenit, detractionibus legitimis locus sit in fauorem heredis grauati,[1] non debet is, qui ex bonis fideicommisso subiectis ab herede comparauit, dum adhuc fideicommissi cõditio penderet, priuari possessione rei emptæ aliove modo acquisitæ,[2] ne iniuria ei facta videatur, si post liquidatas, vt aiunt, detractiones iustam retinendæ possessionis causam habuisse illũ appareat,[3] siquidem, quæ ab herede alienata sunt, imputari illi solent in eam partem, quam ex fideicommisso pro iure suo deducere potest.[4] Sed si nihil sit, quod deduci debeat,[5] aut si defuncto he-

Source : BIU Cujas

rede non soluendo disputandum sit inter creditores de ordine ac priuilegio temporis, [6] vt dubitari non possit, quin emptor hic sit ex posterioribus, non iniquè decernetur auferendam rem emptori, [7] soliq; hereditatis curatori, præsentibus tamen creditoribus, [8] permittendum, vt de iure detractionum cum fideicommissario disputet, mox creditoribus ex ordine satisfacturus, quantum detractionum & totius patrimonij à defuncto relicti modus patietur. [9] *Ita Senatus* in causa Ioannis Baptistæ Bouand & Ioannis Baptistæ Oliuier, 17. Cal. Iul. 1594.

1 Nec enim fideicommissi restitutio vnquam debetur, nisi detractis detrahendis, *cap. Raynutius. vbi not. extr. de testam. l. in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. Falcid.*

2 Quamuis videatur ei posse imputari, cur emerit, aliterve acquisiuerit rem subiectam fideicommisso & alienari prohibitam, maximè si eam emerit sciens, *l. vlt. §. vlt.* iunct. *Auth. res quæ. C. commun. de legat.*

3 Interest enim illius vt & alterius cuiuslibet possessionē suam non amittere potius, quam amissam recuperare, *l. 3. de compensat. l. si stipulatus 15. in princ. de fideiuss. l. vltim. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

4 *l. 3. §. res quæ, D. hoc tit.*

5 Finge enim, fideicommissum esse collaterale, absumptāque fructib. quinquennij Trebellianicam, nec vllum æs alienum esse, de cuius deductione tractari oporteat.

6 Inter chirographarios quidem *ex tit. De reb. auctor. Iud. possid.* inter hypothecarios verò *ex l. vlt. C. de iur. delib.*

7 Nulla enim fit ei iniuria, cum eius damno tandem cedere rem totam sit necesse, *arg. l. si quis habens 24 D. qui & à quib. manum. liber. non fiant.*

8 Ne fortè in eorum necem colludatur, *l. si suspecta 29. D. de inoff. testam. l. si perluforio 14. D. de appellat.*

9 Iuxta formam *d. l. vlt. C. de iur. delib. & d. tit. De reb. auctor. Iudic. possid.*

DEFINITIO XXI.

Restitui hereditas fideicommissaria potest & fructuario, & per fructuarium.

EI, cui hereditatis fideicommissariæ vsumfructū testator reliquit, hereditatem restitui posse placuit, tametsi restitutionis commodum & incommodum, actionumque translatio ad eum pertineat, ad quem proprietas ipsa fideicommissi pertinet. [1] Nec quicquam in eo fit contra testatoris mentem, qui fideicommissario hereditatem restitui voluit, [2] cum vsufructuarius in ea re, in qua vsumfructum habet, censeatur Procurator proprietarij, [3] adeoque quod præcipuum est ex voluntate testatoris, qui vsumfructum constituit. Id enim est quod efficit, vt plus iuris habere debeat ad accipiendam restitutionem fideicommissi, [4] quam si ab ipso fideicommissario solaque eius voluntate factus esset Procurator in rem suam. [5] An ergo similiter dicemus, hereditatis restitutionem ab eo fieri posse, cui heres grauatus hereditatis suæ vsumfructum reliquerit? Mouet, quod non aliter potest valere restitutio hereditatis, quam si transferantur actiones omnes in fideicommissarium, [6] nec rursus actionum translatio fieri per eum, qui actiones non habeat, [7] quas vtique constat non residere penes vsumfructuarium, cum ius proprietatis sequantur, ex eaque pendeant. [8] Sed tamen cum restitutio fieri possit ab herede grauati per Procuratorem, qui non suo, sed ipsius heredis nomine restituat; [9] hic autem vsufructuarius perinde sit Procurator heredis, qui restituere debet, atque is, de quo proximè diximus, Procurator est fideicommissarij; [10] Consequens videtur, vt ab eo fideicommissum & peti possit & restitui, præsertim cum hereditatem possideat ex eius, qui fideicommissum restituere debuit, voluntate. [11] A quo enim melius restitui possit hereditas, quam ab eo, qui suo iure illam possidet? [12] Aut si de fideicommisso quærendum est, an debeatur, quidni sit ille legitimus contradictor, herede scilicet, litem sciente, & ad eam vocato, nec contradicente, quo minus litem & iudicium de fideicommisso vsufructuarius accipiat? Vulgatum enim est, nocere rem etiam inter alios iudicatam, quoties quis passus est de iure eius agi, qui ab eo ius habeat. [13] *Ita tractatum est* in causa D. de Bordeaux contra N. Bonam de Coste, vxorem D. de la Serra, 13. Cal. Aug. 1595.

1 Restitutio enim est ei facienda, qui est in loco heredis, *l. 2. D. hoc tit.* heres autem significat dominum, *§. vlt. Inst. de hered. qualit. & differ. l. de hereditate 19 §. pater, D. de castr. pecul.* nihil autem commune habet causa vsusfructus cum iure proprietatis, *l. pen. D. de acquir. possess. l. 1. D. de vsuf.*

2 *l. 1. & pass. D. hoc tit.*

3 Quomodo dicimus de creditore, qui tamen minus iuris habet in re debitoris, quam vsufructuarius in re proprietarij, *l. si pignori 29. in fi. D. famil. erciſc.* iunct. *l. naturaliter 12. D. de acquir. poſſ. & l. pignori 13. de vſucap.*

4 Siquidem fideicommissum restituendum est eo modo, quo testator voluit, *l. sed si alio 99. vlt. & l. seq. D. hoc tit.*

5 Quo casu non posset restitui fideicommissum Procuratori in rem suam facto, *l. si mulier 59 §. ex asse, D. de iur. dot.* quāuis possit restitui simplici Procuratori, *l. apud Iulianum 11. §. vtrum autem, & l. quamuis 40 §. vlt. cum l. seq. D. hoc tit.*

6 *d. §. ex asse, & l. 1. l. ita tamen 27 §. qui ex Trebelliano, D. hoc tit.*

7 Cum nemo plus iuris in alium transferri possit, quam ipse habeat, *vulgat. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*

8 Sunt enim in hereditate, non in vsufructu hereditatis.

9 Quia qui per Procuratorem facit, per se ipsum facere videtur, *l. 5. §. 1. D. de admin. tutor. cum similib.*

10 Quia vsufructuarius semper censetur Procurator esse proprietarij *d. l. si pignori 29. in fi. D. famil. erciſc.*

11 Ponimus enim vsumfructum traditum ab herede eo scilicet modo, quo tradi potest, *l. 3. §. 1. de vſufr.*

12 Vsufructuarius autem possidet suo iure, & fructus suos facit, ideoque dicitur possidere naturaliter, *d. l. naturaliter 12. D. de acquir. poſſ.*

13 *l. sæpe 63. vbi not. D. de re iudic.* Alioqui sanè absurdum esset dicere restitutionem hereditatis siue fructuario, siue à fructuario, si id heres ipse ignoraret, cuius nomine ac periculo ea fieret restitutio.

DEFINITIO XXII.

In fideicommissum veniunt etiam ea, quæ heres habuit non qua heres, si modo habuerit occasione hereditatis.

ETsi rogatum heredem esse oportet tanquam heredem, vt actiones ex Trebelliano transire possint, [1] nihil tamen prohibet, ea quoque in vniuersalis fideicommissi restitutionem venire, quæ heres, nec tanquam heres, nec ex iudicio testatoris perceperit, dummodo habuerit occasione hereditatis. [2] *Ita Senatus* in ea specie, de qua SC. 11. sup. fam. erciſc.

1 *l. mulier, 22. §. vlt. D. hoc tit.*

2 *l. debitor 59. §. vlt. eod. à cont. sens.* Caue tamen ne hanc Definitionem generaliter intelligas: pugnaret enim cum ratione iuris, vt ex iis constat quæ tradit illustriss. Francisc. Mantic. *li. 7. de Coniect. vltim. vol. c. 8.* sed coarctanda est ad suam speciem, quæ habet rationem specialem.

DEFINITIO XXIII.

Fideicommissarius non potest agere contra tertios possessores ante hereditatem restitutam, nisi certis in casibus.

NOn potest fideicommissarius agere contra singulos, & tertios rerum fideicommisso subiectarum possessores, nisi facta prius vniuersalis fideicōmissi restitutione, re aut verbo, [1] scilicet per heredē, qui solus ad eam restitutionem tenetur, [2] si heres nullus sit curator, hereditati dari solet. [3] Fallit vtrumque,

Source : BIU Cujas

que, si bona sint omnia omnino alienata, quia tunc cum heres abdicauerit à se restituendi facultatem habetur fideicommissum pro restituto.[4] *Ita Senatus* in causa Dn. Ioannis Claudij de la Roche, & Reuerendi fratris Stephani Blanchet Dominicani, 22. April. 97.

1 *l. facta, 63 l. restituta, 37* D *hoc tit.* Boer. *dec. 56. per tot.*

2 Vt scilicet transferat in fideicommissarium actiones omnes, & quas habet, & quibus obstrictus est, *l. 1 & pass. D. eod.*

3 Ex eo pragmaticorum errore, quem nos refutauimus *in priorib. Decad. De error. pragmat.*

4 Non quidem ex æquitate illa canonica, quam commiscitur Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius*, in verb. *si absque liberis*, in quo ille sane deceptus fuit, & merito reprehensus à Boer. *d. quæstion. 56. nu. 7. & 8.* sed quoniam & alij plerique casus sunt, in quibus fideicommissum habetur pro restituto, *l. 1. § sed & quoties*, vbi DD. *ad SC. Trebell. & in l. pen. C. eod.* Vide *l. vlt. § sin autem sub conditione, C. commun. de legat.* Et ibi Bart. & Castr. Guid. Pap *qu. 601.*

DEFINITIO XXIV.

Fructus percepti iure hereditario, siue ab herede, siue ab heredis patre, imputantur in Trebellianicam.

FRuctus ex hereditate restituenda percepti iure patriæ potestatis, à patre heredis rogati imputantur in Trebellianicam filij, perinde ac si à filio ipso percepti essent,[1] sed non ij similiter, quos idem pater eodem iure potestatis perceperit, ex persona alterius filij per fideicommissum priori defuncto substituti.[2] *Sine die.*

1 Nihil enim refert, an filius ipse eos perceperit, an pater nomine filij, ne fiat deterior conditio fideicommissarij ob personam patris, quod esset absurdum. Fructus namque imputandos esse in Trebellianicam, certum est, si modo sint percepti ex iudicio testatoris *l. in fideicommissaria, 18. l. mulier 22. § si heres, D. hoc tit* Nisi in casu *l. iubemus, 6. C. eod.* Vide *l. cum filiofamilias, 11. de legat. 1.*

2 Quia scilicet non possunt videri percepti ab herede, qui nec ab ipso, nec ab alio ipsius nomine percepti sunt.

DEFINITIO XXV.

Cogitur heres facere inuentarium postulante fideicommissario, sed sumptibus fideicommissarij.

HEres rogatus de hereditate alteri restituenda, licet purè & simpliciter hereditatem agnoscere velit,[1] cogi tamen potest postulante fideicommissario, vt inuentarium conficiat, non quidem solemne, vt vocant,[2] sed tamen tale, ex quo constare aliquando possit de qualitate & quantitate rerum hereditariarum.[3] Idque sumptibus fideicommissarij non suis.[4] Eoque iure vti nos ex pract. Ferrar. quosdam ex Senatoribus nostris referre memini. *Sine die.*

1 Quod cum euenit nõ est necesse vt faciat inuentarium, *l. vlt. C. de iur. delib* Nec enim beneficium inuentarij implorare quisquam cogitur, vt nec vti eo iure, quod pro ipso sit introductum, *l. inuitus, 156. § vlt. de reg. iur.*

2 De quo *in d. l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Nec scilicet postea probandum habeat fideicommissarius post diem fideicommissi cedentem, quid & quantum fuerit in fideicommisso, atque ita per inopiam probationum intercidat fideicommissum, vel in totum, vel pro parte, *arg. l. vlt. de præter. stipul.* Non enim potest videri heres rogatus aliud reddere, quam quod fuit hereditatis, *l. in fideicommissaria 18. hoc tit. l.* Ita sane curare semper debet magistratus, quantum fieri potest, vt rerum probatio salua sit, *l. curent magistratus 22. D. de testib.* ne deficiat probatio iure non deficiente, *vt in vulg. l. duo sunt Titij, D. de testam. tutel.*

4 Quicquid enim fit per iudicem, aut ex iudicis auctoritate ad petitionem alterutrius litigantium fit, sumptibus petentis ac proinde interdum sumptibus vtriusque, si vterque petat, ne sit in potestate vnius aduersarium suum superfluo sumptu onerare. Vide Ferrar *in form. lib.* quo agitur *ex subfilis, in vers. ac fideicommissum, nu. 8.*

DEFINITIO XXVI.

Heres grauatus, cui fideicommissum à suo testatore restituui debuit, non prohibetur agere contra coheredes pro eorum portionibus, nec rursus deducere fideicommissum, aduersus fideicommissarium.

PAter rogatus hereditatem restituere liberis suis masculis ex testamentis auorum, qui bona sua omnia in familia, quamdiu vel vnus masculus superesset, conseruari iusserant, ea bona omnia inter liberos suos longè aliter diuiserat; quasi de suo tantum patrimonio testatus, nulla antiquiorum fideicommissorum habita ratione: sed hoc tamen adiecto fideicommisso, vt ad vltimum superstitem bona omnia peruenirent. Cum defuncti omnes essent vno excepto, qui & ipse rogatus de restituẽda post mortem suam hereditate proponebatur, nouissimi huius postea mortui heredes petebant, vt prius subductis antiquioribus fideicommissis, posterioris ratio poneretur.[1] Contra vero fideicommissarius vltimus contendebat, nihil de antiquioribus fideicommissis amplius quæri posse, sed perinde omnia constituenda, ac si solius vltimi testatoris voluntas extaret, propterea quod ratam eam habuerant liberi qui ex auorum testamentis fideicommissum petere potuissent.[2] Placebat, tametsi à prioribus testamentis recessum videretur, quod ad priores substitutiones fideicommissarias attinet,[3] in eo tamen quod ad vltimum superstitem bona omnia peruenire debuerunt, non posse videri abrogata priora testamenta, quibus postremum conueniret. Nec ad rem pertinere, si quis obiiceret vnam eandemque rem nõ debere diuerso iure censeri.[4] Tot enim hic res sunt, quot substitutiones, id est, quot gradus substitutionum.[5] Neque nouum est, vt dispositio posterior, quę priorem confirmat, ex priore accipiat interpretationem.[6] *Ita tractabatur* in causa heredum N. Vrbani du Pont. D. de Myans. *Sine die.*

1 Et rectè, quia fideicommissa antiqua semper deducenda sunt, velut æris alieni loco, *l. cum pater, 77. § Titio fratri antep. De legat. 2. leg. in imponenda, 6. l. irritum, 8. C. ad leg. falcid.* Nec sanè fideicommisso hereditatis, quantumlibet vniuersali, aliud contineri potest, quam quod fuit hereditatis, *l. in fideicommissariam 18. D. hoc tit.* non etiam quod heres grauatus aliunde habuit, *l. coheredi, 41. § cum filiæ, de vulg. & pupill. substit.* De quo vide quæ pluribus tractat Illustriss. D. Mantica, *lib. 7. De coniect. vltim. volunt. cap. 8.* per totum, maximè vero & in specie, *num. 16.*

2 *Argum.* eorum quæ tradit Cephal. *cons. 272. num. 143.* post Lauren. Calcan. *cons. 56. num. 18.* quod filius grauatus de restituenda hereditate intelligitur grauatus de restituenda quoque legitima si patris hereditatem purè adierit, nec de onere vnquam conquestus sit. Sed sententia illa falsa est & bene confutata ab Illustriss. D. Mantic vbi supra, nisi eo casu, quo prælegata aliqua filio relicta sint ea lege, ne legitimam detraheret, isque prælegata agnouerit, *ibid. nu. 11.*

3 Quatenus testator de bonis fideicommisso subiectis pro arbitrio disposuerat in fauorem aliorum, quam ad quos debuerant ea bona peruenire. Quanquam non erat recta hæc ratio, quia fideicommissarius institutus ab herede grauato, si non institutus sit animo compensandi, non prohibetur fideicommissum petere à coheredibus pro eorum portionibus, *l. Lucius Titius, 124. in princip. de leg. 1.* Illustriss. Mantic. *lib. 9. de Coniect. vltim. vol. tit. 6. num. 10.* Nunquam enim institutio intelligitur facta animo compensandi, Idem Mantic. *lib. 4. tit. 3. num. 33.*

4 *Vulg. l. cum qui ædes, 23* D. *de vsucap.*

5 Ita vt sublato vno gradu cæteri non minus salui remaneant, *l. cum in testamento, 37. D. de hered. instit. l. si posthumus, 14. in princ. & § quod vulgo, de liber. & post.*

Source : BIU Cujas

6 *Arg.l.non est nouum, 26.cum duab.seqq.D.de legib.*

DEFINITIO XXVII.

Fideicommissarius, qui in possessione est, sine vitio legitimus contradictor est, non contra heredem ad impediendam detractionem, sed contra heredis creditores.

IN possessione repertus fideicommissarius etiam sine vitio non est legitimus contradictor, aduersus eum, qui detractiones ex fideicommisso facere potest, [1] sed non idem est si is agat, qui obligatum habet heredem, cuius esset facere detractiones, siue personam tantum heredis obligatam habeat, [2] siue omnia etiam ipsius bona, [3] sed cessione opus est. [4] *Ita tractabam* in causa N. Francisci de Bellegarde, & D. de Carde. *Sine die.*

1 Boer.latè *decis.*156.vbi vide.Esset tamen fideicommissarius legitimus contradictor, si esset in possessione sine vitio, nec detractio vlla ex fideicommisso facienda esset, *l.filiam fratrib.*56.vbi Bart.*D.hoc tit.* [Not. Dec.& alij *ad l. vlt.* C.*de edict. D.Hadr.toll.* Hoc autem intellige non tantùm de fideicõmissario qui rerum hereditariarum possessionem sine vllo heredis facto acceperit, sed etiam de eo cui heres ipse qui quartam retinere poterat, totam hereditatem sine vlla retentione per facti errorem restituerit. Nam & hoc casu competit heredi condictio incerti, *l.quod si nulla* 60.*De leg.*1.*l.heres* 21.*D.ad SC. Trebell.*vbi proculdubio legendum est addita negatione *similem non esse Aristo ait*, vt scripsi in Chiliade *De error.pragm.* Nã qui retentiones quas solas habent omittunt nullo alio modo sibi consulere possunt. *l.*14.*§ 1.commun. diu. l.si in area* 33 *De cond.indeb.* Sed & in secundo herede hæc sententia locum habet, cùm tantundem iuris habeat heres secundus, quantũ primus in deducenda quarta: Sed hoc ita, si primo heredi competierit ius deducendæ quartæ. Quid enim si bona ipsius omnia fuerint confiscata, ita vt ius illud quartæ deducendæ trãslatum fuerit in fiscum, vt in *l.Statius* 48 *§* 1. *& l.seqn.* iunct.*l. quod placuit* 37.*D de iur.fisc.* Non habebit secundus heres ius deducendæ quartæ, quod primus heres ante diem fideicommissi cedentem amiserit nec proinde retentionem aut actionem vllam eo nomine, si non etiam à fisco ius habeat. *Ita Senatus* in ea causa de qua in *Defin.*29.*infr.*]

2 Qui casus minorem habet dubitationem.

3 Quamuis eo nomine iura quoque contineantur, *l. nomen.*4.C.*quæ res pign.oblig.poss.*

4 Quia personalia iura non transeunt sine cessione, *l.possessio*,49 *§.vlt.D.de acquir.poss.*

DEFINITIO XXVIII.

Prælegata an & quando veniant in restitutionem fideicommissi vniuersalis?

PErsæpe quæritur, an prælegata vni ex cohæredibus relicta veniant in fideicommissum? Et magis communiter probatum est non venire, siue hereditatem, siue partem hereditatis, siue portionem suam hereditariam restituere rogatus quis proponatur: quoniam hereditatis, aut hereditariæ portionis appellatione certum est, neque legata neque fideicõmissa contineri, [1] sed hoc ita, si nulla voluntatis coniectura contrariam interpretationem suadeat, [2] cum in fideicommissis potiorem voluntatis, quam verborum rationem habendam esse placeat? Coniecturæ autem potissimum hæ adferuntur, si prælegata ex ordine scripturæ prius relicta sint, quam iniunctum fuerit onus fideicommissi, [3] item si data sint prælegata extraneo, qui partem suam hereditariam filio testatoris, eidemque coheredi suo restituere iussus sit, [5] aut si prælegata, quod plerumque fit, maiorem hereditatis partem absorbeant. [6] Aut denique si non vniuersaliter substitutio facta sit, sed in aliis omnib.bonis, de quibus nondum quicquam est dispositum à testatore. [7] Sed si pro vulgari notariorum more verba illa præponantur institutioni, quam substitutio sequatur, non idem probandum est, cum substitutio censeatur quid diuersum & separatum ab institutione, [8] tametsi ab ea soleat recipere interpretationem. [9] De illo planè dubitat nemo, quin prælegata in restitutionem venire debeant, si testator iusserit suam substantiam, vel suum patrimonium restitui ab herede. Si quidem horum verborum longè latior appellatio est, vt quicquid quocunque titulo relictum sit, comprehendat. [10] Sicut è contrario certissimi iuris est, non debere restitui prælegata, siue is, qui restituere rogatus est, fuerit prohibitus alienare fauore coheredum, [11] siue prælegatum ita fuerit relictum quasi tale quid, quod debeatur. [12] Nimirum si aliunde appareat, reuera debitum fuisse, alioqui cæterorum prælegatorũ causam & exemplum sequetur. [13] Quid verò si pater, qui plures habebat liberos post legata cæteris omnibus data etiam nouissimo aliquid prælegauerit, quam postea heredem ex asse instituat, rogetque de restituenda extraneo hereditate, si absque liberis moriatur? An cum hereditate prælegatum petet fideicommissarius, existente quandoque conditione fideicommissi? Minimè verò. Nec enim dubitari potest, quin hoc casu prælegatum sit filio ea mente, vt haberet id præcipuum non in diuisione hereditatis, quæ tota & ex asse ei relinquebatur, sed in restitutione. [14] Cum alioqui frustra ei iure prælegati datum esset, quod æquè habiturus fuerat, tanquam heres, [15] quodque sufficiebat aliis fratribus datum non fuisse, vt in hereditate inueniretur. [16] Putarat enim prudens pater ita prospiciẽdum esse huic filio, quem præcipuo amore prosequebatur, [17] vt si quando fideicommissi conditionem existere contingeret, atque ita totius hereditatis restitutionem fieri oporteret, tamen haberet hic filius id saltem suo heredi saluum, [18] quod non tam hereditatis quam prælegati titulo accepisset, [19] ne aliter eueniret, vt, quantum ad legata pertineret, minus iuris haberet ille ex filiis, quem pater magis dilexisset. [20] Ita sæpius in Senatu partim pronunciatum, partim tractatum est.

1 *l.*3 *§.quidam liberis, l.in fideicommissaria*,18.*§.vlt.D.hoc tit. l.si Titius ex parte*,96.*de leg.*3.

2 Ruin.*cons.*120.*n.*15.*vol.*3 quem refert & sequitur Illustr. Mantic.*li* 7.*de Coniect.vlt vol.tit.*7.*nu.*3 *in fi.*

3 *l.heredes mei*,57 *§.cum ita.D.hoc tit. l.cum virum*, 16.*C.de fideic.*

4 Bart.*in d.§.quidam liberis.* cuius opinionem magis communem esse creditur, licet Socin. iun. & alij plerique dissentiant, quos refert Mantic. *vbi supr.num.*1.*versic. ego autem reperio.*

5 Bart. *ad l.liberto, § filium, per ill text.de ann legat.* Rip.*in d.§.cum ita, num.*44. vbi dicit communem.Mantic. *vbi supr. num.*4.

6 Bart.*in d §.quidam*, & alij quos refert & sequitur Mantic. *ibid.nu.*9.

7 Idem Bart.*in d §.quidam,nu.*11.Fulgos.*cons.*99.*num.*2.

8 *l* 3.*§ filius*,& ibi Bart.*De liber.& posth.* Alex.*cons.*25.*num.* 12.*vol.*1. Mantic *vbi sup.nu.*8.

9 *l.*1.C.*de impub & aliis substit.*

10 Ruin.*d.cons.*120.*nu.*8 9.*&* 10. quem contra Decium defendit Mantic. *ibid.nu.*3.*ante fin.*

11 *l.Lucius*,78.*§ plurib.*& ibi Bart *D.hoc tit.*

12 *d.l. Lucius, § maritus & in l.cum heres deductis legatis, ff.l.* Mantic.*vbi supr.nu.*12 *&* 13.

13 *l.qui vxori*,18.*in princ.& §.*1.*de aur.& arg.leg.* Bart.*in d. § maritus, l. Aurelius*,28 *§.vlt.de liber.legat.*

14 Cui nihil tam contrarium est quam retentio & prælegatum vt tractat Gouean. *ad l.Titia* 86.*D ad leg falcid.*

15 Et ideo dicimus neque legari neque prælegari quicquam posse ei, qui solus heres est, quia & à semetipso inutiliter legaretur, *l.& quidem totum*,18.*cum l.præcedenti.l legatum*, 116.*§.*1.*de leg.*1.

16 *d.l.legatum, in princip.*

17 Præsumitur enim magis dilectus is, qui ex toto asse fuit institutus, *l.Sempronius*,47.*l.Titia*,34.*§.qui inuita, de legat.*1.

18 Sci-

Source : BIU Cujas

18 Scilicet ex voluntate testatoris. Nam deductio Trebellianicæ fit contra voluntatem, *d.l.Titia.in fin.*

19 Ad quid enim delibandum erat hoc prælegatum ex hereditate, & relinquendum heredi vniuersali, nisi vt deliberetur ex fideicommisso?

20 Hoc vero sane absurdum esset, vt magis grauatus esset ille, qui magis dilectus fuisset, *dict.l. Sempronius, d.§.qui inuita.* Estque hæc præcipua & fere perpetua coniectura in vltimarũ voluntatum interpretatione. *l.Publius, 36 §.1. vbi not. De cond. & demonstr.* Et quamuis hoc casu prælegatum sit nullũ, quod heredi ex asse à semetipso relictum est, *d.l. & quidem totum, & d.l.legatum.116.§.1.de legat.1.* nihil tamen vetat, etiam ex actu nullo colligi voluntatem, *l.vlt.D.de reb. eor.qui sub tutel.l.licet transferam.20.D.de adim.legat.*

[DEFINITIO XXIX.

De fideicommissaria hereditate, quam fiscus quasi sibi acquisitam restituit, & quartam detraxit, cum ad alium & hereditas & quarta pertineret.

SI heredis de restituẽda post mortẽ suã hereditate rogati bona, siue ex delicti alicuius grauioris,[1] siue ex contumaciæ tantũ causa[2] ad fiscũ peruenerint, nulla quidem interim quandiu heres viuit, persecutio fideicommissi competit, cum possit fideicommissarius ante diem cedentem mori,[3] nec proinde nisi præmaturè ac nimia festinatione contra ius gentium[4] de vlla quartæ retentione inter fiscum & fideicommissarium tractari potest.[5] Sed si postea viuo fideicommissario dies fideicommissi cesserit, non eo quidem magis erit fiscus heres condemnati:[6] Præsertim si bona tantùm ei adempta fuerint, non etiam deportationis[7] quæ ciuitatem adimat,[8] pœna irrogata (sola namque deportatio illa est, quæ ius omne habendi heredis adimit.[9]) Sed tamen quod ad bona publicata pertinet, erit loco heredis, idemque ius habebit, siue vnius siue duplicis quartæ deducendæ, quod haberet grauatus heres si confiscatio non interuenisset.[10] Ergo si post factam bona fide transactionem inter fiscum & fideicommissum alius superuenerit, qui & confiscationem reuocatam[11] & se heredem esse probet, nocebit ei transactio, cùm nihil imputari fideicommissario possit, cur cũ fisco contraxerit, qui eo tempore veri heredis loco esse credebatur.[12] Maximè autem si is qui se nunc heredem dicit iam tum cùm transigebatur, idipsum ius habuisse proponatur, & siue per incuriam, siue fraudulenta, & dolosa dissimulatione tacuisse.[13] Cæterum nocebit ei hactenus, vt quod fisco pro quarta datum fuerat heredi in eandem quartam imputetur.[14] At non etiam, vt quicquam amplius petere heres prohibeatur, si minùs ad fiscum pro quarta peruenerit, quàm ex iuris ratione deberetur. Satis enim est indemnem seruari fideicommissarium, ne obsit ei quod cum falso herede transegerit,[15] non etiam lucrum sentire, vt quod fisco non præstitit, hoc saltem heredi vero præstare teneatur.[16] Idem est si is qui posteà apparet non sit heres rogati, sed à fisco ipso ex propria transactione ius quartæ deducendæ habere comperiatur.[17] Tanto magis enim nocere illi debet, quod à fisco gestum est, à quo ipse ius habeat posterius.[18] Aut si anterius, eo saltem casu quo posterior transactio inter fiscum & fideicommissarium facta cum priore consentiat, nec onerosior sit ei qui prior in ius fisci quod ad quartam deducendam successerat.[19] *Ita Senatus* in causa perillustris D.Baronis de Cardé & de Caramagne, & Dominorum de Monmayeur 13. Calend. Octobr.1612. Senatusconsulto non obstantibus seriis pronunciato ex specialibus in eam rem literis & mandato Principis.

1 Sunt enim grauiora delicta quæ deportationis pœnam irrogant, *tot.titul.de interd.& releg.l.2.l.capitalium* 28. *D.de pœn.*

2 Puta si reus iussus sit venire sub comminatione pœnæ confiscationis, & ea comminatio postea cõmutata sit in rem iudicatam, alioqui non haberet vim rei iudicatæ. *tit.Cod.communi.epist.progr.vim rei iud.non haber.*

3 *l.Statius Florus* 48.§.1.D.*de iur.fisc.*

4 vt loquitur *l.donari* 29.§.*donationem.D.de donat.l.2. in fin. D.de his quæ vt indign.l.1.§.si impubere D.de coll.bonor.*

5 *l.vlt.C de pact.*

6 Nec enim fiscus est heres cùm succedit ex delicto, sed potius cùm succedit in bonis vacantibus, *l.recusare 6.§.si fisco D.hoc tit.Tiraq.in tract.*le mort saisit le vif.

7 Possunt enim bona adimi etiam citra deportationem, *l. vlt.Ad leg.Iul.de vi priuat.*

8 Hic enim effectus est deportationis, *d.l.2.l. sunt quidam* 17.*D.de pœn.*

9 Quia inter iura ciuitatis quæ adimit ius est habendi heredis, *d.l.sunt quidam l.relegatus* 14.*& seq.de interd.releg.* iunct. *l.3.D.qui testam.fac.poss.l.1.§.hi quibus de legat.3.*

10 *l.cùm tacitum* 49.D.*de iur.fisc.*

11 Potest enim hoc fieri, *tot. titul. De sent.pass. & restit.D. & C.*

12 Est enim hoc fere perpetuum & generale, vt quæ bona fide gesta sunt etiam ab eo qui nullum ius habuit rata manere debeant, *l.quoties* 44.*D.de acq.hered. l.si non expedieris 6.§.1. De reb.author.iud.poss.l.filiæ* 88. *de solut. l.si fideiussor* 29. *in pr.& §.1.& 2 D.mandat.*

13 Imputandum enim est ei, qui negligentior fuit in iure suo persequendo & sua dissimulatione alium decepit, *d.l.si fideiussor.§.si cùm debitor. lege 4.§ quæsitum est* 12. *D. de doli except.*

14 Ne alioqui cogatur fideicommissarius eandem quartam duobus in solidum soluere quod esset absurdum, cùm non magis duobus deberi in solidum possit quàm illud fieri, vt duo sint heredes in solidum, *l. quod contra* 141. *§.1. de regul.iur.*

15 Quia scilicet transegit bona fide, *lege vltim.D.de transact.*

16 Nec enim liberari potuit ab eo qui nullum ius habuit supra id quod ei bona fide soluit. Et facilius est vt quis solutionem accipiendo haberet alienum debitorem quàm paciscendo, *l.pactum* 22.*vbi not.C.de pact.*

17 Nam & fiscus vt alius priuatus quilibet ius suum transferre in alium potest, *l.res quæ 22.in pr.& §.1.D.de iur.fisc.*

18 Nemo enim plus iuris habere potest, quàm is à quo causam habet, *vulg.l.nemo plus iuris* 54.*l.nemo plus commodi* 120.*l.aliud est* 160.*§.vlt.l.in his* 175.*§ 1 de reg.iur.*

19 *Arg.l.3.§.1.& 2 l.controuersia* 14.D.*de transact.*]

TIT. XXVIII.

AD LEG. FALCID.

DEFINITIO I.

De differentia donationum causa mortis, & donationum inter coniuges, cum de Falcidia disputatur.

ITa donationibus siue mortis causa, siue inter virum & vxorẽ factis commune illud est, quod donatoris morte confirmantur,[1] separandæ tamen sunt, cum de Falcidia ex iis deducenda disputatur. Nam ex donationibus causa mortis omnimodo & indistinctè deducitur,[2] non solum si in testamento aut in codicillis factæ sint,[3] sed etiamsi extra speciem vltimæ voluntatis.[4] At donationum inter coniuges alia ratio est, quæ non mortis causa fiunt, sed inter viuos,[5] nec adeò inutiliter, quin ad id tempus retrotrahantur, quo factæ sunt, siue silentio, siue speciali voluntate confirmentur, dummodo sint insinuatæ.[6] Nec obstat, quod similiter donationes causa mortis, vt Papinianus di-

Source : BIU Cujas

cebat, ad id etiam tempus reducuntur, quo sunt interpositæ.[7] Retrotrahuntur enim, sed ita vt valeant iure donationum causa mortis.[8] Eæ verò, quæ inter coniuges factæ sunt, ita retrotrahuntur vt valeant iure donationum inter viuos,[9] nisi cũ in vltima voluntate factæ sunt. Itaque quod ante Iustiniani constitutionem erat generale, vt ex donationibus inter virum & vxorem falcidia deduceretur,[10] cœpit ad eas donationes pertinere, & coarctari debere, quæ in vltima voluntate factæ essent.[11] Nemo enim dixerit ex donationibus inter viuos falcidiam deduci posse,[12] non magis quam ex iis, quas parentes in liberos contulerint, quarum Iustinianus eandẽ rationem esse voluit, quæ est donationum inter virum & vxorem.[13] Quod autem Papinianus de iis mortis causa donationibus loquebatur,[14] quæ inter coniuges factæ essent, non eo pertinebat, vt in mortis causa donationibus inter alios factis aliud sensisse videretur,[15] sed quia in iis maior dubitandi ratio subesset, quando si simpliciter factæ fuissent Papiniani temporibus non retrotrahebantur.[16] In eoque nimirum fecit Iustinianus ius nouum,[17] vt proinde nihil hodie intersit hac parte, an donatio inter virum & vxorem mortis causa facta sit, dummodo extra testamentum vel codicillos,[18] an simpliciter.[19] Vtroque enim casu retrotrahitur.[20] Sed quod ad falcidiã pertinet, multum interest, quoniam perpetuo & indistinctè verum est, falcidiam deduci ex donationibus causa mortis, siue inter coniuges; siue inter alios factæ sint, & siue in vltima voluntate, siue extra vltimam voluntatem.[21] Nunquam autem ex donationibus inter viuos.[22] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise, viduæ Illustris Dn. Ioannis, Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 *l. non videtur, 32. & pass. D. de mort. caus. donat. l. cum hic status, 32. & pass. D. de donat. int. vir. & vxor.* quamuis nostri soleant distinguere inter donationes rerum & verborum, *ex leg. Papinianus, 13. eod. tit.* de cuius sententia & emendatione vide quæ contra scripsi, *li. 2. Coniect. c. 7.*

2 *l. si mortis causa, 5. l. pen. C. hoc tit. l. 2. in fi. C. de mort. caus. donat. l. cum pater, 77 § mater & § Mæuio, de legat. 2.*

3 Postquam nostris placuit, etiam in testamento fieri posse donationem causa mortis, quod nos improbauimus in Hemischiliade, *De err. pragmat.*

4 Leges enim supra citatæ loquuntur generaliter, ac proinde sunt generaliter intelligendæ, *l. de pretio, 8. de publician. in rem action. l. in fraudem, 15 in fin. D. de test. milit. l. 1. §. generaliter, D. de legat. præst.*

5 *l. si eum 9. §. vlt. & l. seq. D. de donat. int. vir. & vx.*

6 Textus est *in l. donationes quas parentes, 24. C. de donat. int. vir. & vxor.*

7 *in l. si mortis causa, 40. D. de mort. caus. donat.*

8 Nec enim retroactio illa immutat naturam & substantiam donationis.

9 Et ob id nimirum exigunt insinuationem, *d. l. donationes*, quæ in vltimis voluntatibus non exigitur, *l. vlt. C. de mort. caus. donat.*

10 Tanquam quæ fideicommissi partibus fungerentur, vt scriptum est *in l. donationibus. 12. C. hoc tit.* scilicet post orationem Seueri, de qua *in d. l. cum hic status, 32. in princ. & §. 1. D. de donat. int. vir. & vxor. l. quod bonis, 15. §. ex donationib. D. eod.*

11 Quæ solæ instar legatorum & fideicommissorum hodie obtinent Iustiniani constitutionem, *in d. l. donationes. 24. C. de donat. int. vir. & vxor.*

12 *Leg. vbi ita donatur, 27. l. pen. §. vltim. D. de mort. caus. donat.*

13 *in d. l. donationes.*

14 *in d. l. si mortis, 40. D. de mort. caus. donat.*

15 Quamuis dici soleat inclusionem vnius esse exclusionem alterius, *l. cum prætor, 12. D. de iudic.*

16 Sed valebant ex die tantum mortis, *d. l. cum hic status, & pass. ill. tit.*

17 *in d. l. donationes, 24. C. de donat. int. vir. & vxor.*

18 Quia quæ fit in testamento vel in codicillis nunquam retrotrahitur, cum vltimæ voluntates non confirmentur per legem, nisi ex die mortis, *l. 4. de adim. legat. d. l. cum hic status §. pœnitemiam.*

19 Id est, non mortis causa.

20 *Post d. l. donationes.*

21 Nempe quia donationes causa mortis omni casu censentur iure vltimarum voluntatum, & ad exemplum legatorum capiuntur, *d. l. vlt. C. de mort. caus. donat. l. Marcellus, 15. l. cui debitor, 17. l. illud, 37. D. eod. l. 2. D. de public. in rem act.*

22 *dict. l. vbi ita donatur, & dict. l. penult. §. vltim. D. de mort. caus. donat.* Nam nec aliam ob causam inducta est lex falcidia, quam ne vltimæ voluntates destituerentur, *Instit. de leg. Falcid.*

DEFINITIO II.

QVod à Iustiniano constitutum est, vt esset falcidia in legatis quæ ad pias causas relicta sunt,[1] tum quoque locum habet cùm liberi testatoris sunt instituti. Est enim generalis constitutio quæ sicut distinctionem nullam adhibet, ita indistinctè est intelligenda.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 29. sup. de testam.

1 *Auth. similiter. C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.

2 *l. 3 §. & generaliter de legat. præst. l. de precio 8. D. de publician. in rem act.*]

TIT. XXIX.

DE HIS QVI ANT. apert. tabul.

DEFINITIO I.

Descendentium hereditates non agnitæ non transmittuntur ad ascendentes, sed contra ascendentium ad descendentes.

NOn quemadmodum in descendentibus receptum est & constitutum, vt ascendentium hereditates transmittant ad descendentes, adeoque interdum quoscunque heredes, quamuis extraneos.[1] Ita ex contrario in ascendentibus admitti potest, vt iis ignorantibus descendentium hereditates acquirantur.[2] An quod transmissio non agnitæ hereditatis fiat sola potestate suitatis, quæ in ascendentibus nulla est? Ita plerique existimant,[3] sed malè, quoniam & emancipati, qui non sunt in potestate, idem priuilegium habent,[4] & ad maternas non minus, quam ad paternas hereditates id ius pertinet,[5] cum tamen certum sit fœminas suos heredes non habere.[6] Illa igitur diuersitatis ratio probabilior afferri potest, quod descendentibus hereditates ascendentium debeantur iure naturæ, descendentium verò ascendentibus, non tam iure naturæ, quam intuitu pietatis & miserationis.[7] Ergo nec sufficiet, quod præmortui filij siue testati siue intestati hereditatem sibi delatam adire mater voluerit, nisi etiam adierit.[8] Maximè verò si quid fuerit propter quod nec volens potuerit adire, puta si de iure testamenti dubitabat, & an sibi delata esset ex testamento, aut ab intestato hereditas, ignorabat.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 16. sup. De impub. & aliis substit.

1 *l. vnic. C. hoc tit. l. apud hostes. 8. C. de suis & legit.* nimirum cùm agitur de paterna hereditate, quam suus heres transmittit ad quoscunque, *d. l. apud hostes.*

2 Quamuis dici soleat, non minus deberi parentibus hereditates liberorum turbato ordine mortalitatis, quam parentum liberis, *l. nam etsi, 15. D. de inoff. testam.*

3 Alex. *cons. 20. li. 1.*

4 Vt constat ex verbis *d. l. vnic. C. hoc tit.*

5 Quia

Source : BIU Cujas

5 Quia constitutio Theodosij, *in dict. l. vnic.* loquitur de omnium ascendentium hereditatibus. Vt scilicet transmittantur ad descendentes, non ad quoscunque.

6 *l. mulierem 5. C. de adopt. § fœmina. Instit. eod. l. illud. 4. § ad testamenta. D. de bonor. possess. contr. tab.*

7 *l. scripto 7. §. vlt. D. si tabu. test. null. extab. vnd. liber.* iunct. *d. l. nam etsi, in princip. l. iure succursum 6. D. de iur. dot.*

8 Nemo enim ex sola adeundi voluntate fit heres, nisi adierit, quamuis nuda etiam voluntate adire quis possit; *§. vlt. Inst. de hered. qualit. & differ. l. si auia 6 C. de iur. delib.* Aliud enim est dicere, *volo adire*, quod qui dicit nondum adit, aliud vero dicere, *volo heres esse*, quod qui vult, hoc ipso fit heres, etiamsi nihil attingat hereditarium.

9 Qui enim dubitat de iure testamenti, aut aliter incertus est de iure suo, non potest adire, tametsi maxime velit, *l. is qui putat 15. cum seqq. l. in repudianda 23. l. heres institutus 32. & seqq. l. cum falsum 46. D. de acquir. hered.*

DEFINITIO II.

Fideicommissum conditionale non transmittitur ante euentum conditionis, ne quidem ad descendentes.

FIdeicommissum conditionale licet à fratre fratri relictum sit, [1] non trãsmittitur ad heredes, ne liberos quidem, si fideicommissarius ante conditionis euentum decesserit. [2] Quia nec vllum esse intelligitur ante euentum conditionis. [3] *Ita Senatus* in publico auditorio, Cal. Iul. 1595.

1 Inter quos non habet locum Theodosij constitutio, quę de solis ascendentibus loquitur vt diximus Defin præced. Sed nec si ab ascendente relictum sit fideicommissum, conditionale transmitteretur tamen ad descendentes, quia eius dies nõ cessit, & in eo locum perinde habet ratio, quæ sequitur in Definit. quod fideicommissum conditionale ante conditionis euentum sit nullum, *l. 4. & 5. & pass.* D. *quand. dies leg. ced.* Quod autem nullum est, non fit transmissibile, quia non entis nullæ sunt qualitates, *vulg. l. eius qui in prouincia 41. D. de reb. credit.* Qua ratione soleo impugnare, quod vulgo nostri iactitant, fideicommissum conditionale interdum & ex quibusdam coniecturis voluntatis posse fieri transmissibile. De quo scripsi fusissime *in Error. 3. Dec. ad. 31. de error. pragmat.*

2 Gloss. communiter adprobata *in d. l. vnic.* C. *hoc tit.* licet aliter sentiat alia gloss. communiter reprobata, *in l. is cui 42. D. de oblig. & action.*

3 Cum fideicommissarius aut legatarius conditionalis, nullo modo sit creditor, ne quidem conditionalis pendente cõditione, in quo differt à promissore conditionali, *d. l. is cui.* Scripsi *lib. 15. Coniect. cap. 6. & 7.*

TIT. XXX.

QVAND. DIES LEGAT. vel fideic. ced.

DEFINITIO I.

Fideicommissum relictum sub conditione mortis, si sine liberis, non debetur ante mortem, licet neque liberi vlli sint, neque spes vlla liberorum.

MVLIER hereditatem restituere rogata si sine liberis moreretur, non potest ante mortem conueniri, vt fideicommissum restituat, [1] nec si in ea ætate iam sit, vt liberos concipere amplius non possit: [2] quoniam non sub ea tantum conditione, si liberos non haberet, sed in tempus quoque mortis, atque ita in diem incertum, qui pro alia cõditione est, [3] rogata proponitur. [4] Fieri vero potest, vt fideicommissario ante cedentem fideicommissi diem, id est, ante ipsam moriente fideicommissum intercidat. [5] *Ita Senatus* in causa D. Prioris de Lemẽs, & Ioannis Charriere, 4. Id Nouemb. 1592.

1 Quamuis possit, si velit, fideicommissum restituere ante mortem, *l. post mortem 12. C. de fideic. l. patrem 19. D. quæ in frau. credit.*

2 Quo casu videtur cõditio extitura omnimodo, ideoque exinde habenda pro pura, *l. quod si ea conditione 18. D. de cõdict. indeb. l. si pupillus 9. §. qui sub conditione, D. de nouat.*

3 Cum dies incertus pro conditione habeatur, maxime in testamentis, *l. dies incertus 75. de cond. & demonstr.* iunct. *l. 1. §. dies autem, eod. tit. l. talis scriptura 30. § sed etsi sub conditione, l. si cui legetur 49. de leg. 1.*

4 Itaque duplex hoc casu conditio est coniunctim adscripta, aut saltem vnica quidem conditio, sed duas habens partes coniunctim adscriptas, *vt in l. hæc scriptura 26. de condict. & demonst.* quo casu vtramque conditionem, siue vtramque conditionis partem impleri oportet, *l. si heredi pures 5. D. de cond. instit.* iunct. *l. cum pupillus 78. §. 1. de cond. & demonstr.*

5 *l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici, D. de iur. fisc.*

TIT. XXXI.

VT IN POSS. LEGAT. VEL fideic. seru. caus.

DEFINITIO I.

Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine præstãda remitti potest à testatore, quocunque indicio voluntatis, & quando remissa intelligatur.

QVANQVAM ea cautio, quæ legatorum vel fideicommissorum in diem, aut sub conditione relictorum nomine ab herede præstãda est, quocunq; voluntatis indicio per testatorem remitti potest, [1] ac multo magis per eum, cuius cõmodo præstanda fuit, [2] non tamen ex eo solo remissa intelligi debet, quod testator ab herede rationem exigi prohibuerit. Aliud enim est, non interponendæ cautionis legẽ adscribere, aliud vero rationi non exigendæ modum adhibere, [3] cum hoc casu culpa duntaxat, non etiam dolus remissus videatur. [4] Plus igitur est cautionem remittere, quam reddendæ rationis necessitatem. [5] Nam semel remissa hæc cautio, siue ex testatoris, siue ex eius caueri debuit expressa tacitave voluntate, amplius peti nunquam potest, nec si heres rem hereditariam, suámque malè dilapidet. [6] Neque proinde locus est Imperatoris rescripto, quo cõstitutum fuit, vt quo casu interponi cautio nequeat, damnum conditionis propter fraudem infligatur. [7] Cautio enim, quæ à testatore vel legatario, aut fideicommissario remissa est, pro interposita potius, quam pro interponenda haberi debet. [8] Et consequenter ratio nulla est, vt legatum vel fideicommissum, quod non nisi in diem, aut sub conditione relictum fuit, ab herede repræsentetur. [9] *Ita Senatus 7.* Cal. Iul. 1588.

1 *l. auia 77 §. vlt. D. de cond. & demonst. l. 2. & penult. C. hoc tit. l. licet. 12. D. vt leg. nom. cau.*

2 Quia licet vnicuiqte iuri suo renunciare, *l. penul. C. de pact.* & iuris sui persecutionem deteriorem facere, *l. pactum 46. D. eod. l. si iudex circumuento 28. D. de minor.*

3 Itaque locum hoc casu habet, quod dici solet ex diuersis nihil inferri, *vulg. l. Papinianus 20. eod. tit.* De minor.

4 Ita eleganter Papinianus *in l. cum tale 72. §. quid ergo, D. de cond. & demonstr.*

5 In eo autem quod minus est, non potest id quod plus est contineri. Not. *in l. non debet cui 21. D. de reg. iur. l. 1. § si stipulanti, D. de verb. oblig.*

6 *l. vlt.* vbi est text. elegans, *D. vt legat. nom. caueat.*

7 *l. Imperator 50 D. ad SC. Trebell.*

8 Vt dici solet de conditionibus, quæ per prætorem remittuntur, de quibus *in l. quæ sub conditione 8. D. de cond. instit. l. facta 63. § si sub conditione, D. ad SC. Trebell.*

Source : BIU Cujas

9 Cum ea repræsentatio non sit per prætorem introducta remedio missionis in possessionem, nisi in pœnam & odium nolentis cauere, *l. is cui 5. in princ. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Potest cogi heres, postulante fideicommissario, ad faciendum inuentarium rerum hereditariarum, quamuis non ad rationes reddendas.

HEres rogatus de hereditate post mortem suam restituenda, etsi rationes reddere fideicommissario non cogitur,[1] compelli tamen potest fideicommissario postulãte, vt rerum hereditariarum inuentarium & descriptionem faciat,[2] ne in potestate heredis sit pro arbitrio dilapidare res hereditarias,[3] atque ita fideicommissi restitutionem eludere.[4] Præsertim cum heredi nocere id non possit.[5] Qui si putat sua interesse, ne patrimonij secreta pandantur, petere potest, vt inuentarium illud secretum maneat, quomodo nostri loquũtur, id est, obsignatum sigillo iudicis, nec prius aperiatur, quam fideicommissi dies aut conditio venerit.[6] Nam & illud constat, huiusmodi inuentarium non, nisi quod ad heredem & fideicommissarium pertinet, fidem facere, non etiam quod ad creditores & legatarios.[7] Sic dicimus patrem legitimum administratorem bonorum aduentitiorum filij, licet non cogatur administrationis suæ rationes reddere,[8] cogi tamen posse, vt inuentarium conficiat.[9] *Ita Senatus* in causa N. Petri Iuge, & Francisci Iuge procuratoris, Idib. April. 1595.

1 Quia sibi non fideicommissario hereditatem habet, nec fideicommissarij procurator est, *l. postulante 44. §. vltim. D. ad SC. Trebell.*

2 Vt sciri quandoque possit, quod venire debeat in restitutionem.

3 Quod esse non debet, *l. Imperator 50. eod. tit. ad SC. Treb.* ne tum quidem cum testator voluit, id tantum in restitutionem venire, quod ex hereditate supererit, vt in *l. Titius 54. eod. tit.*

4 Deficiente scilicet, non tam iure quam probatione quæ alioqui ex inuentario sumi posset, *l. chirographis 57. D. de admin. tutor.*

5 Sine cuius dispendio id futurum est, *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

6 Guid. Pap. *quæst. 35.* vbi vide.

7 Quos alioqui in eam rem vocari oporteret, vt fit in inuentario heredis ex beneficio *l. vlt. C. de iur. deliber.*

8 *l. cum oportet 6. §. non autem hypothecam, Cod. de bon. quæ liber.*

9 Vt rerum probatio salua sit, not. *ad d. §. non autem, ex l. vlt. C. arbitr. tutel. l. curent 22. D. de testib. l. 1. §. recte autem,* vbi Bald. & alij *D. vsufr. quem caueat.*

DEFINITIO III.

Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine ita demum præstanda est, si petatur & pro bonis mobilibus aut iuribus legatis, non pro immobilibus.

FIdeicommissi quidem sub cõditione vel in diem relicti nomine heres cauere cogitur, si non ab ipso testatore satisdatio remissa sit.[1] Sed eam cautionem peti necesse est. Alioqui solo iudicis officio præstari non debet,[2] quia non aliter debita esse intelligitur, quam si petatur.[3] Nec ad rem pertinebit, quod fideicommissarius iuris ignorantia lapsus petierit, vt dato hereditati curatore, aliaue, qua inepta ratione sibi consuleretur, cum heredis probitati aut industriæ diffideret. Sibi enim imputet, cur non petierit eam cautionem præstari, quã iure petere potuit.[4] Illud tamen obseruandum est, vix esse, vt heres onerari debeat satisdatione pro hereditariis bonis immobilibus, quippe quorum dilapidatio minus suspecta sit,[5] cum si male alienentur facilis & expedita futura sit eorũ persecutio, aduersus quemcunque possessorem.[6] Sed pro bonis mobilibus, itemque iis, quæ in iuribus & actionibus consistunt,[7] omnimodo caueri æquum est,[8] nec fideicommissario tantum vniuersali, sed etiam singularibus, sicut & legatariis omnibus.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. cum Artemidoram 4. & pass. C. hoc tit.*

2 *Arg. l. 4. §. hoc autem iudicium, & ibi not. D. de damn. infect.*

3 *l. 1. §. non exigit prætor, vers. non tamen, D. hoc tit.*

4 Imputatur enim iis qui in iure errant quasi stultis, cum potuerint consulere peritiores, *l. regula 9. §. 1. D. de iur. & fact. ignor.*

5 Quomodo dicimus nec bonorum immobilium possessorem satisdare compellendum esse, *l. faciendum 15. D. qui satisd. cogat.* [Repromissio tamẽ necessaria est tum quoque cùm satisdandi necessitas remittitur, *l. si quando 6. §. 1. D. vt legat. nom. cau.*]

6 *Ex l. vlt. §. vlt. C. com. de legat.*

7 Quorum scilicet facilior vel occultatio, vel dilapidatio est.

8 Ex edicto prætoris, de quo *in tit. Vt legat. seu fideic. nomin. caueat.*

9 Ad conseruandam scilicet defuncti voluntatem, quæ in omni legatorum & fideicommissorum genere æque locum habet, *l. 1. D. eod. tit. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.* Adeo vt etiam pro præsenti legato locum habeat hæc satisdatio, *l. etiam 15. in princ. eod.*

TIT. XXXII.
AD SC. TERTYLL.

DEFINITIO I.

Mater, quæ ob non petitum filio tutorem amittit omnem ipsius successionem, non tamen amittit legitimam.

LOnge alia dissimilisque ratio est legitimæ successionis intestati, & eius portionis, quam vulgo legitimam, recentiores nonnulli distinctius legitimariam vocant,[1] quæ in bonis ascendentium debetur descendentibus, & contra.[2] Nam si mater impuberis ad secunda vota conuolauerit, non petito impuberi tutore redditisque rationibus filij postmodum in pupillari ætate defuncti successionem ei auferendam esse constat, & quidem omnem, hoc est, siue ab intestato, siue ex substitutione deferatur.[3] Legitimariam nihilominus portionem consequi eam debere Senatus censuit,[4] quippe quæ non tam successionis, quam æris alieni loco sit,[5] cum si minus ordine, saltem iure naturæ,[6] & pietatis ac miserationis intuitu etiam ascendentibus debeatur:[7] satisque matris culpa in eo coercetur, quod luctuosam filij impuberis amittit hereditatem, quam alioqui ratio miserationis illi detulisset.[8] Ex quo appareret, non semper verum esse, quod nostri vulgo iactitant, à legitimariæ portionis petitione excludi, quisquis à legitima intestati successione excluditur,[9] licet verum sit, portionem hanc nihil aliud esse, quam trientem, vel pro numero liberorum semissem[10] amplioris portionis, quæ ab intestato contingeret, si ad intestati successionem vocaretur is, qui hac portiuncula contentus esse cogitur.[11] *Ita Senatus* contra N. de S. Real, 1588. Vide tit. De inof. test. Def. 1.

1 Ne confundamus portiunculam istam, quæ nihil aliud est, quam portio portionis ab intestato contingentis cum portione ipsa per legem ab intestato contingente, quæ tamen nõ tam portio legitima dicisolet, quam portio legitimæ successionis & hereditatis, *l. lege obuenire 130. de verb. signif.*

2 *l. pater filium 14. & l. seq. in princ. D. de inoff. test.*

3 *l. omnem 6. C. hoc tit.*

4 Fauore scilicet legitimæ portionis, quæ dicitur debitum bonorum subsidium, & parentibus debetur in solatium amissi

amissi filij, *l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vltim. C. de inflit. & subflit.*

5 Sic enim vulgo nostri ratiocinantur, quanquam iuris auctores ita loquuntur de ea tantum quarta, quę adrogato debetur in bonis adrogatoris, *l. Papinianus 8. §. si quis impubes*, D. *de inoff. testam.* iunct. *l. si adrogator 22. D. de adopt.*

6 *l. nam etsi 15. D. de inoff. testam.*

7 *l. scripto 7. §. vlt. D. vnd. liber. dict. l. iure succursum 6. de iur. dot.*

8 *d. l. vlt. C. de inflit. & subflit.*

9 Et tamen ex ratione iuris non potest negari, quin verissima sit ea propositio, cum legitima nihil aliud sit, quam portio portionis ab intestato contingentis, *l. cum quæritur 6. l. quæ nuper 31. Cod. de inoff. testament. l. Papinianus 8. §. si quis mortis*, D. *eod.*

10 Post Iustiniani *Nouell. 18. De trient. & semiss.*

11 *d. §. si quis mortis*, & *d. l. quæ nuper.* Contra hanc tamen Definitionem tenet Bald. *cons. 140. vol. 1.* Barbat. *cons. 67 vol. 3.* Gabriel. *in commun. opin. libr. 6. tit. De tutel.* Guil. Bened. licet in aliis terminis, in verb. & *uxorem nomine Adelasiam, à num. 145. vsque ad 165.*

DEFINITIO II.

Mater non succedit in bonis filiæ talliabilis, sed tamen debet saluam habere legitimam.

NOn dissimile est quod Senatus noster non semel pronunciauit, si homo deditiæ conditionis, quem talliabilem appellant, sine liberis decesserit, superstite sola matre, ob idque vniuersa eius bona cuiusdam veluti peculij iure ad patronum feudique dominum ex consuetudinaria feudi conditione deuoluantur, [1] saluam tamen esse matri debere legitimam portionem, [2] licet à successionis vniuersitate in totum excludatur. [3] Quanquam si verum amamus nullam successionem reliquisse defunctus creditur, qui non magis ab intestato, quam ex testamento heredem habere potuit. [4] Id enim est, quod dicere solemus, huius conditionis homines ita viuere liberos, vt tamen serui mori videantur. [5] Neque vero distinguimus, an quæ bona defunctus reliquit, ideo ad dominum peruenerint, quod ab initio ea lege & conditione data essent, an quia quantumuis per se libera, personæ tamen ius & conditionem sequantur. [6] Nam licet bona sic affecta, quæ talliabilia appellamus, feudalium naturam retinuisse, aut potius induisse videri possint, [7] in feudalibus vero nunquam succedant ascendentes: [8] perinde tamen matri ius legitimariæ portionis conseruabimus, vt hoc saltem habeat in solatium amissi filij. [9] Æquitate nimirum id suadente, vel inuita iuris ratione, quæ sanè potius facere deberet, vt quamuis ea portio æris alieni iure censeretur, [10] præferendus tamen esset dominus, qui & rei suæ quam initio voluisset legem dixisset, [11] & ex stipulatione siue expressa, siue consuetudinis potestate subintellecta, ius antiquius haberet. [12] Cum in contractibus generale sit, vt conditiones non potestatiuæ, sed casuales, vt appellant, vel mixtæ quandocunque existentes ad tempus contractus retrotrahantur, etiã in præiudicium iuris, quod alteri medio tempore ex quacunque causa quæsitum proponatur. [13] *Ita Senatus* contra Dominam de Varax, Dominam sancti Petri de Socy, Dominum de Treisserue, & alias sæpius. *Sine die.*

1 Sic enim fert generalis totius Sabaudiæ consuetudo, vt si quis huius conditionis homo decesserit sine liberis & condiuisoribus, bona ipsius omnia ad feudi dominum deferantur.

2 Ratione illa, quam attulimus Defin. præced. quod non tam successionis, quam debiti naturalis iure legitima debeantur, *l. scimus 36. §. vltim. Cod. de inoffic. testam. l. vlt.* D. *de. bon. damnat.*

3 Cum mater neque sit ex liberis, neque ex condiuisoribus. Et præterea certum est in feudalibus, nunquam succedere ascendentes, quia feuda non ascendunt, *cap. 1. de natur. & succeff. feud. lib. 1. in vsib. feudor.* Bona vero, quæ nos talliabilia appellamus, videntur habere propriam & veram naturam feudalium, vt sequitur in Defin.

4 Non enim potest fieri, vt heredem habeat is, qui nec habet vlla bona, nec habere potest, *l. lex Cornelia 28. vers. quia per eam non efficitur*, D. *de vulg. & pupill. subst.*

5 Vt de liberis Iunianis scriptum est *in l. vnic. vers. quis enim patiatur*, *Cod. de Latin. libert. tollend. §. sed hæc de iis. Inst. de succeff. libert.*

6 Id est, non distinguimus, an ea talliabilitatis conditio, vt aiunt, fuerit conditio personæ, an bonorum.

7 Nam & feudalium ea natura est, vt moriente vasallo sine liberis debeant redire ad dominum, nisi feudo alia lex ab initio dicta sit, *Tit. de succeff. fratr. vel gradib. succed. in feud. tit. 11. lib. 2. & pass. in vsib. feudor.*

8 *Tit. 8. de succeff. feud. lib. 1.*

9 *Arg. l. iure succursum 6. de iur. dot.*

10 Quod tamen ita est nisi cum loquimur de legitima debita adrogato in bonis adrogatoris, vt dixi Defin. *præced. nu. 5. ex l. Papinianus 8. §. si quis impubes.* D. *de inoff. testam.*

11 *l. in traditionibus 48. D. de pact. l. venditor. 13. D. commun. præd. l. vlt. C. de pact. inter empt. & vend.*

12 Qui autem antiquius ius habet is præferri solet, *l. 1. 2. & pass. C. qui potior. in pign. hab. l. si quis mihi 28 D. de iur. fisc.*

13 *l. qui balneum 9 l. potior. 11. iunct. l. 1. D. qui potior. in pign. habeant.*

TIT. XXXIII.
DE LEGIT. HERED.

DEFINITIO I.

Fratrum filij si soli & nullo concurrente patruo succedant, in capita succedunt, non in stirpes.

VOD in fratrum filiis, de patrui hereditate cum patruo superstite certantibus, nouo iure constitutum est, vt succedant illi ex parentum iure & gradu in stirpes, non in capita, adeoque licet aliquis supersit ascendentium, [1] non similiter in iis obtinet, quos ad patrui successionem lex duodecim tabularum solos vocat. [2] Ius enim repræsentationis, quod Iustinianea constitutione præter iuris regulas [3] singulari eorum priuilegio induci necesse fuit, vt licet vno atque altero etiam gradu remotiores cum proximioribus tamen concurrerent, [4] sicut ex proprio capite succedentibus necessarium non est, [5] ita certam successionis rationem, quam legitimis hereditatib. sola legis præscribit auctoritas, [6] cessantibus [7] præsertim verbis nouæ constitutionis, frustra immutare nõ debuit. [8] *Ita Senatus* pro liberis Francisci de Prato, contra Vincentium Louis viduam Antonij Falquet refer. D. Imperatore, 16. Febr. 1588.

1 Sic enim Iustinianus constituit *Nouell. 118. de hered. ab intestat. venient. c. 3 si igitur defunctus.* Vnde sumpta est *Auth. cessante. C. hoc tit.* Intellige tamen de fratrum filiis qui sint ex fratre vtrimque coniuncto, alioqui neque cum patruo, neque cum ascendente concurrunt, vt ibidem scriptum est.

2 Id est, succedentes patruo sine alterius patrui concursu.

3 Nam ex iuris veteris ratione ius repræsentationis locum non habebat nisi in descendentibus, inter quos habebat locum, & habet etiam hodie in infinitum. *§. cum filius. Inst. de hered. quæ ab intest. defer.*

4 Non enim potuit Iustinianus facere, vt qui in tertio tantum gradu est sit æquè proximus atque is, qui est in secundo, nec proinde vt posset simul succedere ab intestato, cũ hereditas ex lege 12. tab. proximo agnato deferatur, *l. 3. in princip. D. hoc. tit.* Nisi inducto in eã rem iure repræsentationis, per quod fit vt qui reuera remotior est, succedat tamen ex iure & loco alterius proximioris. *l. 3. C. hoc tit.*

5 Est enim ius repræsentationis fictio iuris, quæ nunquam inducitur nisi ex necessitate.

6 Quæ fratrum filios solos succedentes vocat in capita non in stirpes. *d. l. 3 §. hæc hereditas. D. de suis & legit.*

7 Non enim dat Iustinianus ius repræsentationis fratrum

Source : BIU Cujas

filiis nisi eo casu quo concurrant cum patruo, *d.§ si igitur defunctus.* Et cum lex sit noua & correctiua iuris communis non est extendenda vltra suos limite, *l fancimus 27 C. de test.*

8 Et hæc est communis nostrorum præsertim recentiorum opinio, contra quam tamen vide quæ scripsi in Disputatione illa forensi, quam in publicum edidimus post tractatum nostrum *De variis nummar. debit. solut.*

DEFINITIO II.

Ex æquo succedunt nepoti auia paterna & auia materna in bonis omnibus tam paternis quam maternis.

INter auias paternam maternamque de nepotis successione contendentes hereditas ex æquo diuidi debet, [1] aut si alteram nepos ex asse instituerit, alteram ex nummo, debebitur huic legitimaria portio, [2] in bonis omnibus nepotis, siue paterna illa sint siue materna, aut quæ aliunde obuenerint. [3] Nam vulgaris illa distinctio, *Paterna paternis, materna maternis*, [4] hodie nouissima Iustiniani constitutione [5] abrogata est. Qui enim æquo gradu sunt æqualiter in omni eo quod est hereditatis succedunt. [6] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Lancelot, & D. de la Bochardiere, 15. Cal. Decembr. 1581.

1 Quia sunt in eodem gradu succedendi, *Nouell. 118. de hered. ab intestat. venient. c. 2. § si igitur defunctus descendentes.*

2 Per conditionem *ex l. omnimodo 30. C. de inoff. testam. ad legitimæ supplementum.*

3 Cum legitima nihil aliud sit quam portio portionis ab intestato contingentis. *l. cum quæritur 6 l. quæ nuper 31. C. eod. tit. de inoff. testem.*

4 De qua *in Auth. itaque. C. commun. de succes.*

5 *In dict. Nouell. 118 De hered. ab intest. venient.*

6 *d. §. si igitur defunctus descendentes. vers. si autem eundem gradum.*

DEFINITIO III.

Naturales fratres sibi inuicem succedunt ab intestato, nisi nati sint ex damnato coitu & punibili secundum leges ciuiles.

FRatres naturales sibi inuicem ab intestato succedunt, exclusis agnatis & cognatis cæteris omnibus remotioris gradus, [1] si non damnatus & punibilis coitus fuit. Nam qui ex damnato & per leges ciuiles punibili coitu suscepti sunt sicuti parentibus, ita & inuicem succedere nullo modo possunt. [2] *Ita Senatus* pro Turpina Vulliod, contra N. Ioannem de Berod, 13. Cal. Decemb, 1586.

1 *l. 2. l si spurius 4 D. vnd. cognat.*

2 Glos. communiter adprobata, *in l. vlt. C. de natur. liber.*

DEFINITIO IV.

Qui ex donatione inter viuos facta aliquid accepit pro omni iure, non ideo prohibetur succedere ab intestato, nisi donationem agnouerit post mortem donatoris.

QVi ex prædefuncto filio nepotem habebat, bona sua omnia præsentia & futura extraneo donauerat, exceptis centum aureis, de quibus testari posset. Nepoti vero certam pecuniæ quantitatem institutionis quoque titulo dederat eodem donationis instrumento, eumque à reliquis bonis suis excluserat, deinde intestatus decesserat. Non eo minus nepos legitimus auo heres extitisse videbitur. [1] Neque enim exheredari vtiliter potuit, aut ab intestati successione repelli, [2] nisi alio herede instituto, [3] & adita ex testamento hereditate. [3] Donator autem neque donando testatus fuit, [4] neque testandi facultatem sibi eripuit. [5] Quinimo centum aureos è generali donatione excepit, de quibus testari posset. [6] Nec simile est, quod filia, quæ accepta dote renunciauit paternæ successioni cum iureiurando, hereditatem intestati parentis vindicare postea non potest, facitque locum agnatis remotioribus, si non legalem, vt loquuntur, escheutam sibi reseruauerit. [7] Id enim fit propterea, quod ipsius filiæ factum intercedat in renunciatione, & propter auctoritatem iurisiurādi, [8] quorum omnium nihil interuenit, cum sola donatoris voluntate liberi excludantur. [9] Succedendi namque ab intestato ius, quod lex ipsa dat, non potest pater liberis aliisve cognatis adimere, [10] nisi facto testamento, ex quo postea hereditas adeatur. [11] Idemque erit licet donatoris viuentis voluntatem simpliciter nepos agnouerit, & datam pecuniæ quantitatem acceperit. Nam sicut donatio non derogat factioni testamenti, ita nec excludit causam intestati, si donator testamentum facere postea noluerit aut non potuerit. [12] Planè si post delatam hereditatem, hoc est, mortuo iam donatore nepos donationi consentiat, & quod sibi datum est ea lege, ne quid amplius ex hereditate speraret, agnoscat, non improbabiliter dici potest, videri eum intestati successionem repudiare. [13] Cum exclusio, quæ donatione continetur, licet præcedat delationem hereditatis, in id tamen tempus differatur, viresque suas extendat, in quo de hereditate siue ex testamento siue ab intestato acquirenda disputari oportebit. [14] Neque eo tempore aliud quicquam interuenire necesse est ad excludendum nepotem, nisi vt defuncti aui voluntatem agnoscat, [15] cum bona nulla sunt ex quibus repleri possit, quod legitimæ portioni deest, [16] vt contingit cum vniuersorum bonorum donatio facta est, perexigua tantum quantitate excepta. [17] Frustra enim hoc casu requiras, vt legitimæ supplemento nominatim renunciatum sit, [18] quæ suppleri non potest. Proinde quemadmodum inofficiosæ donationes ob eam causam adinuentæ sunt, vt fraus fieret legitimæ, nec eius per querelam inofficiosi aut actionem de supplemento petendæ ratio vlla superesset, nullis scilicet in defuncti hereditate bonis relictis, [19] & inspecto mortis tempore, [20] ita ad fraudem hanc excludendam aliud remedium liberis non supereſt, quam vt repudiato donationis commodo agant querela inofficiosæ donationis, si spectes ius vetus, [21] aut condictione ex Nouella Iustiniani lege ad supplementum, [22] postquam Iustiniano placuit, vt sicuti de inofficioso testamento, [23] ita etiam de inofficiosa donatione queri non possit is, cui aliquid quantulumcunque relictum est. [24] Quamuis verius sit meo iudicio, ea constitutione sublatam inofficiosæ donationis querelam aduersus fratres duntaxat, eorumque fauore, non item aduersus extraneos, de quibus nullum verbum Iustinianus. [25] Vt proinde longè generalior sit, ni fallor, ea lex, qua ille sustulit querelam inofficiosi testamenti, quoties aliquid liberis relictum sit, licet minus legitima portione: [26] perinde enim fauet extraneis heredibus institutis, atque ipsis liberis. Nempe, quia fauorabiliores sunt vltimæ voluntates, quarum conseruandarum gratia lex illa lata est, [27] quam donationes & aliæ inter viuos dispositiones. [28] *Ita tractatum est* in causa N. Paquier, & N. Blanchard, 7. Cal. Mart. 1593.

1 Quinimo suus heres, cum pater eum nunquam præuenerit in causa successendi, *l. scripto 7. D. vnd. liber. l. si quis filio 6. de iniust. rupt.*

2 *l. 3. & pass. de liber. & posthum.*

3 *l. filium 20. vers. sed cum exheredatio. D. de bonor. poss. contr. tab. l. si patronus 12. §. ex testamento. D. de bon. libert.*

4 Aliud enim est donare, aliud vero testari, licet vltimarum voluntatum liberalitates sint etiam donationes, *l. lega-*

tum

Source : BIU Cujas

tum est 36. de leg. 2. l. cum hic status 23. §. 1. in fin. D. de donat. int. vir. & uxor.

5 Non enim valeret donatio, per quam libera testandi facultas eriperetur, *l. pactum quod dotali 15. C. de pact.* vbi etiam not. *& in l. vlt. eod. l. stipulatio hoc modo concepta 61. de verbor. oblig. l. 4. C. de inutil. stipulat. l. cum duobus 52. alias l. si fratres. §. idem respondit societatem. D. pro socio.*

6 Quantulumcunque enim illud sit, quod quis in bonis habeat, de eo testari potest, cum hereditas in iure consistat non in corpore, *l. hereditas 50. de petit. hered.* Hereditas porro non nisi testamento datur, *l. hereditas 5. C. de pact. conuent. tam supr. dot.*

7 *Cap. quamuis pactum.* vbi Canon. *de pact. in 6.* Guid. Pap. *quæst. 192.*

8 Quod semper seruandum est, quoties seruari potest citra dispendium salutis æternæ, *cap. cum contingat. & pas. Extr. de iureiur.*

9 Nemo autem potest sua voluntate iuri publico derogare, *l. ius publicum 38. D. de pact. l. nemo potest 55.* vbi not. *de leg. 1.*

10 *l. 3. D. de interd. & releg.*

11 Alioqui non adita hereditate testamentum corruit, *l. si nemo 9. D. de testam. tutel.*

12 Quisquis enim moritur siue facta siue non facta donatione, cum necesse est aut testatum decedere, aut intestatum, *l. 1. D. de suis & legit.*

13 *l. si quando 35. §. illud etiam. vers. sed hoc ita C. de inoff. testam. l. Paula Callinico 27. vers. mihi ab omni voluntate. de leg. 3.*

14 Neque enim de bonis viuentis disputari potest, cum nihil ex iis debeatur, *l. 1 D. de hered. vel act. vendit. l. donari 29. alias l. quidam. §. donationem. D. de donat.*

15 *d. §. illud etiam. vers. sed hoc ita.*

16 Repletionem enim illi fieri necesse est ex substantia & bonis defuncti *l. scimus 36. §. repletionem eod. tit.*

17 Not. *in d. l. vlt. C. de pact. & in d. l. stipulatio hoc modo concepta 61. de verb. obligat.*

18 Quod tamen Iustinianus nominatim requirit, *in l. si quando 35. §. & generaliter 6. de inoff. testam.*

19 *l. 1. si totas 5. & tot. tit. C. de inoff. donat.*

20 Quod scilicet inspiciendum est quoties agitur de legitima, *l. cum quæritur 6. C. de inoffic. testam.*

21 Ex quo competebat querela inofficiosæ donationis, si non supererat in bonis donatoris quantum ad legitimam satis esset. Per quam querelam donatio tota rescindebatur, *l. Titia Seio 87. § Imperator. de legat. 2.*

22 *Ex Nouel. 92. de inoffic. donat.*

23 *l. omnimodo 30. C. de inoffic. testam.*

24 Sic enim Iustinianus *dict. Nouell. 92. in fin.*

25 Vt scilicet iure veteris correctio non ita facile inducatur, *l. sancimus 27. C. de testam. l. præcipimus 32. in fi. C. de appell.*

26 *in d. l. omnimodo 30. C. de inoff. testam.*

27 *l. 1. C. de sacros. eccles. vel negare 6. D. testam. quemadm. aper.*

28 Quod non satis rectè à nobis obseruatum videtur, *libr. 3. de Coniect. cap. 17. in fin.*

DEFINITIO V.

Filiusfamilias hodie habet heredem non tantum in aduentitiis, sed etiam in profectitiis ei pleno iure acquisitis.

FIliusfamilias etsi iure vetere heredē habere non potuit,[1] aut ex testamento, cum nec testari posset,[2] aut ab intestato, ne quidem in bonis castrensibus,[3] tametsi de iis testari posset ex constitutionibus: hodie tamen habet ex lege Iustiniani.[5] Nec in aduentitiis dūtaxat, de quibus minor dubitatio est,[6] sed & in profectitiis, quoties talia sunt vt filiofamilias pleno iure quærantur.[7] Cuiusmodi sunt quæ illi pater donauerit in contractu matrimonij & fauore nuptiarum, accedente præsertim iureiurando. Has enim donationes ab initio valere obtinuit, adeo vt nec si præcedat filius donatarius irritæ tamen fiant.[8] In iis igitur habere poterit heredem,[9] Nec solum descendentes si quos habeat, sed etiam patrem.[10] Nec patrem duntaxat, sed etiam fratres, qui cum patre in cæteris bonis concurrerent,[11] solis exclusis parentibus & agnatis ex linea materna, in quibus speciale ius est ex Iustiniani constitutione.[12] *Ita Senatus* in causa Stephani Bally, Georgij Girard, & Dionysij Raimond. 8. Id. Iul. 1593.

1 *l. lex Cornelia 28. versic. quia per eam non efficitur.* D. *de vulgar. & pupill. substit.*

2 *l. qui in potestate 6. D. qui test. fac. poss.*

3 *l. 1. & 2 De castrens. pecul.*

4 *l. vlt. C. de inoff. testam.* nam in peculio castrensi filiusfamilias habetur pro patrefamilias *l. 2. C. de SC. Macedon.*

5 *Nouell. 118. De hered. ab intest. venient. cap. 2. §. si igitur defunctus descendentes.*

6 Postquam eorum capaces facti sunt filiifamilias, *ex l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

7 Id est, ita vt ne quidem vsumfructum in iis habeat pater. Nam & hoc fieri hodie potest. *Nouell. 117. vt lic. matr. & auæ cap. 1.* vnde sumpta est *Authent. excipitur. C. eod. tit. De bon. quæ liber.*

8 Vt pluribus disputat Crauet. *consil. 102. per tot.* quem refert & sequitur Anton. Gabriel *lib 3. Commun. opin. tit. De donat. conclus. 3.* contra Decium *cons. 240. 536. & 659.*

9 Ex Bartoli sententia communiter adprobata. *in l. post. dotem. num. 27. in fin. D. solut. matrim.*

10 Nam prima causa est descendentium, deinde parentum, *d. Nouel. 118. de hered. ab intest. venient. §. 1. & l. pater filium 14. D. de inoff. testam.*

11 Intellige de fratribus vtrimque coniunctis. Alij enim neque cum patre concurrunt, neque cum matre, *d. §. Auth. defuncto. C. ad Tertyl.*

12 *in l. quod scitis. §. 1. C. de bon. quæ liber.* vt contra Bart. & alios disputat idem Crauet. *cons. 176.*

DEFINITIO VI.

Pater qui occupauit peculium castrense filij potest & debitores filij conuenire, & à creditoribus eius conueniri.

FIliifamilias qui castrense peculium habuit pater quidē ab intestato heres non est, sed peculij tantum iure bona occupat,[1] quamuis ex testamento filiusfamilias in eo peculio heredem habere possit,[2] verum non eo minus permittēdum erit patri vt aduersus intestati filij debitores præcisa executione agere possit vigore literarum, quas *De debitis* vulgo appellamus, quæ non nisi creditoribus eorumve heredibus concedi solent. Quia licet ille heres non sit, heredis tamen locum obtinet,[3] adeoque perinde acsi heres esset conueniri ex cōtrario potest à filij creditoribus, saltem ad peculij finem.[4] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Bonuillaret, & La griue, 5. Non. Mart. 1594.

1 *l. 1. & 2. D. de castrens. pecul.*

2 Vt scripsi *Defin. prox. præced.*

3 Parum autem refert ab hac parte, an quis heres sit an loco heredis. *l. 2. D. ad SC. Trebell.*

4 *l. pater qui castrense 17. D. de castrens. pecul.*

DEFINITIO VII.

Spurij & parentibus & inuicem succedunt, si modo non sint nati ex damnato coitu & punibili secundum leges ciuiles.

SPurios vulgo quæsitos constat posse & matri & cognatis ab intestato succedere,[1] sed eos, qui ex damnato coitu suscepti sunt, ne ex testamento quidem maternæ successionis capaces esse, ab intestato autem multo minus. Nimirum si coitus ille damnatus & illicitus accusabilis sit, vt nostri loquuntur, & punibilis secundum leges ciuiles & temporales.[2] Proinde si coniugatus aut solutus ex coniugata liberos susceperit, non succedunt illi matri, quia nec natura eos agnoscit nec liberorum nomen merentur.[3] Atque ita iam olim Senatus pronunciauit in causa sororum Barfel & D. de Tardy, mense Maio 1585.

1 *l. 2. §. sed & vulgo quæsiti. D. ad SC. Tertyll. l. 2. vers. itaque l. si spurius 4. D. vnd. cognat.*

2 Sic enim vulgo nostri definiunt, post *glos. in Authent. ex complexu. C. de incest. & inutil. nupt.* Socin. late *consil. 48. libr. 1.* Guid. Pap. *quæst. 280.* Afflict. *decis. 98.*

Source : BIU Cujas

3 *d. Auth. ex complexu.* quamuis ex æquitate canonica debeantur iis alimenta ne fame pereant, *cap. cum haberet. extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.* Extra eam causam sunt prorsus incogniti.

DEFINITIO VIII.

Nati ex patre adultero possunt & ipsi patri & inter se succedere.

QVid ergo si coniugatus ex soluta liberos habuerit? Adulterium quidem est, sed non accusabile nec punibile secundum leges temporales, [1] licet iure & pontificio & diuino non minorem pœnam mereatur. [2] Aliud enim hic Christus, aliud Papinianus, vt ex patribus quidam dicebat. [3] Ergo non faciet ea res liberos maternæ successionis incapaces, siue ex testamento siue ab intestato. [4] An autem qui ex damnato & punibili coitu suscepti sunt possint inuicem succedere, aut iis qui ex latere matris cognati sunt, alia quæstio est. De qua alij aliter sentiunt. [5] Magis tamen communiter probatum est, vt non possint. [6] *Ita Senatus* in causa fratrum Brunet, 9. Cal. Aug. 1591.

1 Non enim tenetur maritus lege Iulia de adulteriis, quia thorus viri est non mulieris.

2 Tam enim violatur sacramentum matrimonij à marito quam ab vxore.

3 Dictum est ni fallor Diui Hieronymi, vel Augustini.

4 Nempe quia ius succedendi siue ex testamento siue ab intestato est ex legibus ciuilibus, non ex pontificiis, *l. verbis legis 120. l. lege obuenire 130. D. de verb. sign.*

5 Didac Couar. *in 2. part. relect. ad 4. decr. cap. 8. num. 19. concluſ. 4.* vbi vide.

6 Dixi *Defin. prox. & 3. supr. & Defin. 2. supr. denatur. lib.*

DEFINITIO IX.

De liberis natis ex matrimonio cum ea contracto, quæ prius polluta fuerat per adulterium.

QVid rursum si quis vxorem duxerit eam, quam prius polluerat per adulterium? An suscepti ex eo matrimonio liberi saltem matri succedere poterunt? Et quidem constat, ius illud, quod antiquis canonibus constitutum est, vt non liceat vxorem ducere eam, quæ prius polluta sit per adulterium, sic accipi debere, nisi peracta prius pœnitentia. Post pœnitentiam autem posse matrimonium tale vtiliter contrahi, præterquam in duobus casibus. Quorum vnus ille est, si quid adultera machinata sit in necem legitimæ vxoris, alter si data fides sit viua prima vxore de adultera post mortem prioris vxoris ducenda; idque est quod ait pontificia constitutio, [2] huiusmodi prohibitionem his duobus casibus semper seruandam esse, id est, non subiecta illa exceptione, *si non prius acta sit pœnitentia*, quæ subiici solet ad eam regulam, quæ habet: Nemini licere vxorem ducere eam quam polluerit per adulterium. [3] Ergo si extra hos duos casus [4] matrimonium cum adultera simpliciter contractum sit, nulla prius acta pœnitentia, succedent matri liberi ex huiusmodi matrimonio suscepti tam ab intestato, quam ex testamento. Quia licet coitus ille sit illicitus iure pontificio, nullam tamen ex ciuilibus legibus pœnam meretur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt aperte scriptum est *in can. illud 31. quæst. 1.*

2 *In cap. super hoc. Extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*

3 Qui etiam sensus est *cap. 1. verſ. licet eod. tit.* vbi scriptum est, prohibitum esse eiusmodi matrimonium, maxime si aut machinata sit adultera in necem prioris vxoris, aut data ei fides sit à viro de illa post prioris mortem ducenda.

4 Hoc ideo, quia in his duobus casibus magis est, vt coitus non tantum illicitus sit, sed etiam punibilis secundum leges ciuiles & iis pœnis, de quibus *in l. 4. C. de inceſt. nupt.*

5 Iuxta ea quæ diximus *Defin. prox. præced.*

DEFINITIO X.

Nati ex matrimonio cum adultera contracto an succedant parentibus saltem in lucris nuptialibus, an vero ea lucra fisco applicentur?

QVod tamen coniuges, qui tale matrimonium contra iuris pontificij prohibitionem contraxerunt, si inuicem fauore matrimonij donauerint, dubitari potest, an ratum esse debeat in vtilitatem & commodum saltem liberorum ex matrimonio susceptorum, an potius applicandum sit fisco? [1] Facit dubitationem, quod ea constitutio quæ fisco applicari vult iuris ciuilis est, prohibitio autem, quæ matrimonium impedit, iuris Pontificij. [2] Sed tamē cum ea prohibitio rationem habeat non solum ciuilem sed etiam naturalem, [3] magis est vt hoc quoque casu locus esse debeat ciuili constitutioni, [4] nimirum iis casibus quibus aut machinata sit adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides sit de ducenda illa post mortem vxoris. [5] Est enim votum illud alienæ mortis vtroque casu captatorium, prorsus improbum & iure quoque ciuili improbatum. [6] Sed extra hos casus, id est, si nihil aliud matrimonium impediat, nisi quod quæ vxor ducta est, prius cognita fuerat per adulterium, licet nulla secuta sit pœnitentia, [7] non habebit locum constitutio, quoniam ratione canonica magis quam ciuili ea prohibitio nititur. [8] Denique matrimonij improbissimi & more improbissimo contracti fauor nullus esse potest, ne quidem propter liberos ex eo susceptos, [9] siue de lucris nuptialibus agatur, siue de legitimis successionibus: quasi nec vxorem nec liberos habuerit, qui nefarias & tam bona ratione prohibitas nuptias contraxit. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. 4. l. si quis inceſti 6. C. de inceſt. & inutil. nupt.*

2 Vt diximus *Defin. prox. præced.*

3 Et bonis moribus non modo ciuilibus sed etiam naturalibus consentaneam.

4 Non enim odiosa lex est quamuis sit pœnalis, cum lata sit ad vindictam & coercitionem tanti delicti etiam iure gentium prohibiti, *arg. l. vlt. D. de rit. nupt.*

5 *Vt in can. illud 31. quæſt. 1.*

6 *l. vlt. C. de pact. l. 2. §. interdum. de vulg. & pupill. ſubſtit. l. 2. §. vlt. D. de his quæ vt indign. l. 1 §. ſi impubere. D. de collat. bonor. l. donari 29. alias l. quidam. § donationem. D. de donat.*

7 Quo casu prohibetur matrimonium iure pontificio, *dict. can. illud 31. quæſt. 1. cap. 1. verſ. licet. & cap. ſuper hoc. Extr. de eo qui dux. in matrim. quam pol. per adulter.*

8 In pœnam nimirum neglectæ pœnitentiæ, cuius nullam rationem habet ciuilis legislator, apud quem nemo ex pœnitentia nocens esse definit, *l. qui ea mente 65. D. de furt. iunct. l. pignore 54. §. cum furti. eod. l. pen. D. vi bonor. rapt.*

9 Quia nec liberorum nomen merentur. *Auth. ex complexu. C. de inceſt. & inutil. nupt.*

10 Vt scriptum est *in d. l. ſi quis.*

DEFINITIO XI.

Auus maternus præfertur patruo in legitima ſucceſſione nepotis.

IN nepotis successione auum maternum præferri patruo in iis etiam bonis, quæ à patre nepos habuerit, certissimi iuris est, [1] cum sit ille vno gradu proximior, [2] & in tutelæ onere suscipiendo ante patruū cogendus. [3] Nec dubitandi causam ex eo sumere quidam debuerunt, quod in ipsius patrui hereditate nepos auo præferretur. [4] Nam & patri succedit filius excluso auo, [5] nec eo minus tamen auo succedit pater. [6] Vtrumque id nimirum exigente iure sanguinis & proximitatis, cuius in acquirendis intestatorum hereditatibus potior semper causa est quam reciprocæ successionis. [7] *Sine die.*

1 Quia sicut in successione intestati potior est descendentium causa, quam ascendentium, ita & ascendentium quam

transuer-

transuersalium solis exceptis fratribus vtrimque cõiunctis, qui cum parentibus concurrunt. *Nouell.* 118. *de hered. ab intest. venient. cap* 1. *§ si igitur defunctus.* Post quam Nouellam non habet amplius locum vetus illa distinctio: *Paterna paternis, Materna maternis* vt dixi *Defin.* 2. *supr.* [Obserua autem cum fratribus vtrimque coniunctis succedere non modo patrem sed etiam auum: sed ita si auus sit in primo gradu ascendentium, nec anteuertatur à patre. Nam si pater viuat, qui possit & velit succedere, excludit omnino auum ab ea successione. Nec si postea pater amittat successionem puta per transitum ad secundas nuptias, superstitibus aliis fratribus vtrimque coniunctis poterit eo magis auus succedere, non solùm quia semel fuit exclusus. Persona autem semel exclusa absolute remanet perpetuo exclusa, vt notat Bart. & post eum cæteri ad *l. vlt. §.* 1. D *ad SC. Tertyll.* Sed etiam quia lex quæ patri conuolanti ad secundas nuptias auffert proprietatem, addicit eam liberis primi matrimonij, *l. fœminæ & l. generaliter* 5. *C. de secũ. nupt. Ita Senatus* pro Ioanne & Michaele l'Heritier, contra Claudium Besson, 17 Iunij 1614.]

2 Est enim auus maternus in secundo gradu, patruus vero in tertio, quia non coniungitur quis patruo suo nisi per mediam aut paterni personam, vt nec frater fratri nisi per mediã personam patris, *c. Iurisconsultus* 10 *D. de gradib. & adfin.*

3 Ex iuris regula, de qua in *l. quo tutela* 73. *de reg. iur. l.* 3 D. *de legit. tutor §.* 1. *Inst. de legit. patron. tutel.*

4 Iure scilicet agnationis cum auus maternus huic patruo nec agnatus sit nec cognatus.

5 Quia scilicet potior est causa descendentium quam ascendentium, vt dixi *num.* 1.

6 Tanquam qui sit filius, & consequenter vno gradu proximior quam nepos.

7 *dict. Nouel.* 118 *De hered. ab intest. venient.* Antonin. Thesaur. Dec. *Pedem*, 5. vbi vide.

TIT. XXXIV.
DE BONIS MATERN.

DEFINITIO I.

Renunciatio hereditatis maternæ quamuis iurata non nocet filio, si mater obierit viuo patre.

FIliusfamilias accepta, vt plerũque fit, certa pecuniæ quãtitate, hereditati maternæ cũ iureiurando in matris cõmodum renunciauerat.[1] Defuncta postmodum matre viuo adhuc patre, nullam renunciationis vim esse constabat, quod neque ante mortem matris effectum sortiri potuisset,[2] nequeque matre moriente, quando eo tẽpore superesset patet, idemque bonorum maternorum fructuarius,[3] cui filius nocere potuerat ignorãti.[4] Nec verum est, quod nonnulli contra obiiciunt, filio qui renunciauit successioni, postea non deferri successionem.[5] Habet enim quælibet hereditatis renunciatio tacitam conditionem, si hereditas deferatur:[6] alioqui nec necessaria nec vtilis esse potest.[7] Proinde non impedit renunciatio delationem, sed tantum acquisitionem, exerente vires suas renunciatione tum cum defertur hereditas.[8] Etsi autem patri vsusfructus duntaxat bonorum maternorum non etiam proprietas quæritur:[9] facit tamen ius patris vt filij quoque vel inuiti ius conseruetur.[10] Neque enim fieri posset vt saluus esset patri vsusfructus solo iure potestatis, si ad filium proprietas non pertineret.[11] *Ita in Senatu tractatum est* 11. Cal. Decem. 1588. Vide tit. De bon. quæ liber. SC. 4.

1 Iuxta formam *cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

2 Quia omnes huiusmodi renunciationes habent tacitam conditionem, Si hereditas defertur, vt sequitur in Def. ex Castr. & aliis *in l. qui superstitis. 94. D. de acquir. hered.*

3 *Ex l. cum oportet 6 & l. vlt. hoc tit.*

4 Potest enim melior quidem conditio nostra fieri per eos quos in potestate habemus, sed deterior non potest, *l. melior. 133. de reg. iur. l. soluendo 39. de negot. gest. l. Gratius* 71. *§ pen. de fideiuss. l. 2. C. quod vi aut clam.* Castr. in terminis *ad l. fin. in princip. C. hoc tit.*

5 Didac. Couar. *ad c. quamuis pactum. in tertia part. relect. §. 2. nu. 3. vers. secunda probatio. De pact. in 6.*

6 Castr. *ad d. l. qui superstitis.*

7 Neque enim potest renunciationis effectus præcedere delationem, *dict. l. qui superstitis l.* 1 *§ decretalis.* D. *de success. edict. l. si ita sit scriptum* 45 *§ si sub conditione. De legat.* 2. Viuentis autem nulla est hereditas, *l.* 1. *D. de hered. vel act. vend. l.* 1. D. *pro hered.*

8 *Vt in l. si Stichum* 8. *§. si quis ita stipulatus. l. quoties* 14. *D. de nouat.*

9 *d. l. cum oportet 6. & l. vlt. C. hoc tit.*

10 Sicut è contrario interdum ius patris odiosi & indigni nocet filio, nisi pater iuri vsusfructus sui renunciet, vt in eo quem tractat Boer. *quæst.* 7. *num.* 17. post Cæpoll. *cautel.* 80. de patre qui vnum ex liberis suis materna bona habentem occiderat.

11 Atque ita fit vt propter alium quis habeat quod propter suam personam habere non posset, *vt in l.* 3. *in fin. D. quæ res pignor. l. cum hereditate* 55. *D. de acquir. hered. l. si is qui duos* 29. *D. de liber. legat.*

DEFINITIO II.

Alienatio bonorum maternorum per patrem facta etiam filiofamilias consentiente vsque adeo nulla est, vt nec si patris heres sit filius ratam habere cogatur.

SI materna siue bona siue pignora pater distraxerit, filiofamilias consentiente, vsque adeo nulla & contra legis prohibitionem facta venditione intelligitur, vt nec si filius heres patris sit ratam tamẽ eam habere cogatur.[2] Quod enim contra leges factum est approbari nec potest nec debet.[3] Neque tamen eo minus de euictione tenebitur ex causa hereditaria,[4] nisi iusta aliqua causa sit propter quam ex persona quoque patris in integrum restitui aduersus contractum possit, vt puta si immodica læsio & vltra dimidiam interuenit.[5] *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum 16. Cal. Iunij 1591.

1 *l.* 1 *C. hoc tit.*

2 Osasch Cacher *dec. pen.* vbi notat hoc casu vt & in aliis quibusdam non esse locum *l. cum à matre. C. de rei vind.*

3 *l. non dubium* 5. *C. de legib. l. si quis inquilinos* 112. *§. vlt. de leg.* 1.

4 *l. Seia* 73. *D. de euict.* in illis verbis: *iure quidem proprio non hereditario Sempronium, &c.*

5 *ex l.* 2. *l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*

DEFINITIO III.

Si mortua muliere creditores paterni agant in bona pro dote obligata, quomodo liberis succurrendum sit?

LIberi iidemque heredes matris non habent iustam intercedendi causam pro materna dote pecuniaria, si paterni creditores viuo patre iudicatum exequantur in eas res, quas pro dote obligatas constet, etiamsi adsit clausula constituti.[1] Cum bonorum maternorum defuncta vxore, non secus ac dotis ipsius quandiu dos fuit vsusfructus ad patrem pertineat,[2] sed hoc ita est accipiendum, vt tamen non simpliciter & absolute liberis præcludatur via intercessionis, sed addita clausula, *quant à present*, vt mortuo quandocunque patre saluum iis sit ius pignoris & hypothecæ in res pro dote obligatas, nec iis obsit res iudicata.[3] Sed & illud addendum est, ita repellendos liberos, si alia patri bona supersint, ex quibus doti possit satisfieri finito vsufructu.[4] Quid enim si vniuersa ille consumpserit ac dilapidauerit? Cur non liceat liberis viuo etiam patre incumbere pignori, ac sibi per retentionem consulere,[5] quemadmodum ipsi mulieri liceret si viueret,[6] vt haberet

vnde se suosque liberos exhiberet. Nam & cum pater hereditatem post mortem suam restituere liberis rogatus fideicommissi bona dilapidat, repræsentare fideicommissum cogitur, vt filio cui caueri non potest prohibēte potestatis iure hoc veluti remedio consulatur. [7] Ergo audiendi hoc casu erunt liberi si tanquam heredes matris intercedant, adeoque pro ipsis etiam fructibus, vtpote ex quibus ali debeant à patre. [9] *Ita Senatus* pro RD. Priore & religiosis monachis Sancti Petri de Lemens contra fratres Charriere 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quia res obligata pignori potest distrahi saluo iure pignoris, *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alien. l. si debitor 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
2 *l. 1. C. hoc tit.*
3 *Vt in l. Bæbius 30. in fin. D. de pact. dotal.*
4 *Arg. l. iubemus 29. C. ad SC. Velleian.*
5 *Arg. l. Imperator 50. D. ad SC. Trebel.*
6 *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot. l. si constante 14. D. solut. matrim.*
7 *d. l. Imperator.* vbi est text. elegans *ad SC. Trebell. l. Titius 54. eod.*
8 Cum ex iis fructibus etiam sumi debeant sumptus necessarij ad materna bona tuenda, *d. l. 1. C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Casus in quo auus maternus repetit dotem etiam viuo patre, qui eius vsumfructum habeat.

POtest auus maternus defuncta in matrimonio filia superstitibus liberis dotem quam dederat reposcere liberorum quodammodo nomine, etiamsi viuat pater, si malè ille bona sua dissipet, [2] nec liberos alat. Quo sanè casu æquum est priuari eum vsufructu, quem alioqui in bonis maternis haberet. [3] Cum non alia lege det ei lex vsumfructum quam vt matrimonij onera, quæ post filiæ mortem supersunt, perinde ac constante matrimonio perferat, [4] inter quæ præcipuum est vt liberos exhibeat. [5] *Ita tractatum est* in publico Senatus auditorio Calend. Decemb. 1592. pro N. Andræa de Bienuenu contra N. Galatin.

1 Licet verum sit hodie mulierem habere liberos suos heredes etiam in dote profectitia, quamuis sit illa in patris sui potestate si credimus Bart. & aliis *ad l. post dotem 40. D. solut. matrim.* Ac proinde vsumfructum illius dotis maternæ ad patrem liberorum pertinere ex *l. 1. C. hoc tit.*
2 *Arg. l. Imperator 50. D. ad SC. Trebell.*
3 *d. l. 1.*
4 *dict. l. 1.* iunct. *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot. l. si is qui 50. §. ibi dos. D. eod.*
5 *l. vbi adhuc 29. C. eod. tit. de iur. dot.*

DEFINITIO V.

Alia causa est vxoris, alia liberorum, post mortem matris vergente marito ad inopiam.

QVod ius mulieri competit, cui dotis nomine cautum est traditione bonorum mariti ad inopiam vergentis constante matrimonio, vt nulla mariti creditoribus in eas res, earumve fructus actio competat, propterea quod ferendis matrimonij oneribus alendisque parentibus & liberis eos fructus impendi oporteat, [1] non idem liberis mortua matre datum est, licet matris heredes proponantur. [2] Mutatur enim causa possessionis defuncta in matrimonio muliere, nec fieri potest vt ex causa dotis bona possideantur eo tempore, quo sicut matrimonium nullum ita dos amplius nulla sit. [3] Etsi autē dos matris defunctæ cum cæteris bonis maternis ad liberos superstites hereditario iure deuoluitur, [4] ex quo tamen locus factus est restitutioni, pecunia iam deberi incipit, [5] cuius petitio aduersus patrem siue diuitem siue inopem competere proculdubio nulla potest. Non solum quod inter patrem & filium familias iudicium nullum exerceri possit, [6] sed etiam quia bonorum maternorum omnium vsusfructus ad patrē pertineat. [7] Bona vero, quæ mulieri constante matrimonio tradita fuerant, vt ei pro dote cautum esset, ad maritum pleno iure redeunt, & consequenter in ea eorumque fructus persecutio mariti creditoribus non denegatur. [8] *Ita Senatus* pro N. Broche an. 1594. post causam in publico auditorio peroratam 7. Cal. Iul. 1593.

1 *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*
2 Quamuis dici soleat eodem iure censeri heredem, quo persona defuncta censebatur, quasi sit eadem persona, *Nouell. 48. de iureiur. à morient. præst. in princip.*
3 Dos enim non potest esse sine matrimonio, quamuis possit matrimonium esse sine dote, *l. 3. de iur. dot.*
4 Est enim dos proprium filij patrimonium. *l. 3. §. sed vtrum C. de minor. l. pater filiam 14. D. ad leg. falcid. l. vltim. D. de collat. dot.*
5 *l. vnic. C. de rei vxor. act.*
6 *l. lis nulla 4. D. de iudic. l. Imperator 50. D. ad SC. Trebel.*
7 *l. 1. C. hoc tit.*
8 *l. creditoris 8. D. de distract. pignor.*

DEFINITIO VI.

Liberis succurrendum est etiam aduersus creditores patris vt ex pignorum dotalium fructibus alantur, si aliunde non possint.

AT quid si tam inops sit pater vt non habeat de suo vnde se suosq. possit alere? An non sit inhumanum fame perire liberos, [2] nec bonorum paternorum distractionem prohibere posse? Et quidem si materna hereditas ex bonis immobilibus cōstaret, dici commodè posset, eorum vsumfructum ad patrem quidem spectare debere, sed ea lege vt se suosque aleret ex fructibus, nec liberorum personas minus quam bona ipsa tueretur. [2] Sed cum pecuniaria dos matris fuit, difficilius est vt liberis, qui non nisi hypothecam habent in bonis patris, æquè facile succurrantur atque cum de rei suæ proprietate tuēda fructibusve retinendis contendunt. [3] Præsertim cū mortuo quādocunque patre salua iis futura sit actio ad pignora sua persequēda, nullius quantūcunq. longissimi temporis obstatura præscriptione. Tum vero, quid si liberi sint industrij, vt ad omnia ad vitā necessaria sibi quærere facile possint? [5] Sed tamen & verius & humanius est, vt etiam viuo patre iustam habeant intercedendi causam, hactenus saltem vt ex pignorum perinde ac bonorum maternorum fructibus exhibeatur. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Necare enim videtur qui denegat alimenta, *l. necare 4. D. de agnosc. & alend. lib.*
2 Secundum ea quæ diximus *Defin. 4. supr. ex l. 1. C. hoc tit.*
3 Plus enim iuris habet proprietarius in re sua quam creditor in re sibi obligata.
4 *Auth. nisi tricennale. Cod. hoc titul.* quia filiofamilias non valenti agere non currit præscriptio, *l. 5. §. vltim. C. de annal. except.*
5 Non enim aliter filium alere pater cogitur, quam filius aliunde non habeat ex quo se alat, *leg. 5. §. sed si filius & §. alimenta autem. D. agnosc. & alend. liber.*
6 Quomodo exhiberentur si eorum mater adhuc viueret. Dixi *Defin. 3. supr. ex l. vbi adhuc. 29. C. de iur. dot.*

TIT. XXXV.

DE BON. QVÆ LIBER.

DEFINITIO I.

Contra bonorum filij aduentitiorum alienationem à patre

tre factam, non solum filius potest venire, quamuis heres patris, sed etiam pater nomine filij.

PATER, qui bona filij aduentitia cõtra legis prohibitionem alienauit,[1] nõ eo minus reuocandæ alienationis quã ipse fecerit, ius habet, non proprio quidẽ nomine, sed officij sui ratione, [2] & quod idem est, ex persona filij,[3] qui vtique mortuo patre tametsi eius heres esset, si aliud nihil obstaret, bona sua vindicare posset. [4] Nã quod dici solet nemini permittendum esse vt contra factum suum veniat, ne ex alterius quidem persona,[5] ita verum est, si sui non item si alieni commodi gratia id faciat.[6] Nec patri necessarium erit auxilium restitutionis in integrum,[7] filio vero cum patris auctoritate agenti [8] multo minus.[9] Etsi enim regulare est, vt quandiu viuit is, qui prohibitam à lege alienationem fecit, si eandem administrationem retineat, necessaria sit in integrum restitutio,[10] id tamen in proposito non obtinet propter distinctam à persona patris administratoris personam filij proprietarij, qui non contraxit,[11] eique regulæ tum demum locus esse potest cum administrator solus ille est, qui proprietarij personam & vices gerat, vt contingit in prælato rem ecclesiæ alienante.[12] Neque rursus simile est, quod patris factum etiam in re filiæ, puta in dote profectitia, quam pater aut acceperit aut alteri solui iusserit inscia filia, nocet filiæ quandiu pater viuit, retinetque administrationem, id est quousque filia sui iuris effecta sit.[13] Nam dos profectitia ita est filiæ vt tamen sit etiam patris, vtrique scilicet communis.[14] At bona filij aduentitia solius sunt filij.[15] *Ita Senatus* in causa Ioannis Musier, contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 Interdicta enim est patri bonorum filij aduentitiorum alienatio, *l. cum oportet 6. § non autem. C. hoc tit.*

2 Bald. & Castr. *ad l. cum à matre. num. 5. & 6. C. de rei vind.* vbi etiam glos. per textum *in l. quemadmodum 7. C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47. l. iubemus 14. § sane si hæc. C. de sacros. eccles.* & ibi Bart. *num. 10.* Idem Bart. *in l. iusiurandum quod ex conuentione 17. § procurator. num. 6.* D. *de iureiur.* Adde text. *in l. 1. C. de liber. caus.*

3 Multa enim potest facere pater ex filij persona quæ ex sua non posset. *l. 3. §. Pomponius.* D. *de minor. l. patri 27. eod.*

4 *l. 1.* C. *de bon. matern. d. leg. cum oportet 6. § non autem C. hoc tit.* quia quod contra leges factum est pro infecto habendum est, vt ait *d. l. iubemus 14. §. sane si hæc. in fin. C. de sacros. eccles.* Addidi *si aliud nihil obstaret*, quia si filius factum patris adprobauerit, aliud est, maxime si adprobauerit post ipsius patris mortem, *argum. l. si quando 35. §. 1. vers. sed hoc ita. C. de inoffic. testam.*

5 *Ex l. si non sortem 26 § filius familias* D. *de condict. indeb.*

6 Vt bene Castrensis & alij ad eum locum interpretantur.

7 Quia tunc necessaria est restitutio cum rescindendum est factum, quod ipso iure tenet, non autem cum non tenet, *l. 3. C. si aduers. libert. l. 2. C. de præd. minor.*

8 Ne scilicet videatur iudicium sine patris auctoritate consistere, *l. vlt. §. necessitate. C. hoc tit.*

9 Cum filius ipse non contraxerit.

10 Glos. *in cap. veniens ad fin. Ext. de transact. per cap. 1. Ext. de in integr. restit.*

11 *Tot. tit. Ne filius pro patre.*

12 Nam prælatus ecclesiæ quæ proprietaria est vicem gerit.

13 *l. 2. §. quod si in patris potestate. versic. cæterum*, vbi Bart. & Ias. notant. D. *solut. matr.*

14 *d. §. quod si in patris.* saltem eo respectu, quod ad patrem ea dos redire aliquo casu potest, *l. pater filiæ 71. D. de euict.*

15 Excepto vsufructu, qui ad patrem pertinet, *d. l. cum oportet.* sed qui non potest facere quo minus bona sint solius filij, *l. recte dicimus. 25. D. de verb. signific.*

DEFINITIO II.

SI tamen pater, vt fieri adsolet, cum bona filij alienaret, iurauerit se nullo modo nullaque ex causa contra vnquam venturum, omnis sane agendi via ei præclusa esse intelligetur propter iurisiurandi auctoritatem,[1] adeo vt neque filio agere volenti consensum & auctoritatem accommodare possit.[2] Quã ob causam nõ insubtiliter quidam remedij loco inducendum putauerunt, vt postulante filio cogatur per iudicem pater agenti filio consentire, propterea quod iusiurandum quodlibet eam semper interpretationem admittere debeat, vt salua exceptaque intelligatur auctoritas superioris,[3] cui parere sit necesse.[4] Quid vero si eadem bona quasi perperam & contra legem alienata filius viuo adhuc patre qui vendidit alteri velit vendere? [5] An permittendum erit patri vt filio vendenti consentiat,[6] aut filio vt vendat, etiam inuito vel non consentiente patre in cuius sit potestate? [7] Neutiquam. Obstabat enim patri proprium iusiurandum, filio vero auctoritas patris & ius potestatis.[8] [9] At neque cogendus erit hoc casu pater à iudice vt agenti filio vendentive consentiat. Tum enim remedio locum fieri æquum est, cum id agitur vt male facta alienatio reuocetur, nõ vt res alienari prohibita rursum distrahatur.[10] Nisi eo demum casu, quo ex causa necessaria iudex videat permittendam decernendamq. distractionẽ:[11] Extra hunc casum qui à solo patre prior emit, securus est hactenus vt ei præferatur, cui postea filius cum patris auctoritate vendiderit.[12] Prius itaque est, vt prior alienatio reuocetur, quam vt ad secundam veniri possit.[13] *Ita Senatus* in eadem causa. Vide tit. De rei vindic. Defin. 1.

1 Est enim omnino seruandum iuramentum, quod seruari potest citra dispendium salutis æternæ, licet præstitum sit cõtra leges ciuiles, *cap. cum contingat. & pass. Extr. de iureiur. cap. quamuis pactum. de pact. in 6.* licet aliud sit iure ciuili, *l. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. iuris gentium 7. §. & generaliter.* D. *de pact. l. si quis inquilinos. 112. §. vlt. de legat.*

2 Quin hoc ipso periurium incurrat, cum hac parte pacta sint agere & agenti consentire.

3 Ita singulariter Bald. *in l. vlt. §. in computatione. col. 2. in fin. vers. nunc venio ad quasdam quæstiones. C. de iur. delib.*

4 *l. non videntur 167. §. qui iussis. de reg. iur. l. vlt.* D. *ad munic.*

5 Scilicet quasi nunquam alienata.

6 Quemadmodum consentire posset & deberet filio agenti, *d. l. vlt. §. necessitate. C. hoc tit.*

7 Nam si esset emancipatus, nullus esset locus quæstioni: cum pater non sit legitimus administrator filij emancipati, qui ipse paterfamilias est, & quodammodo extraneus patri. *l. quin etiam 55. in fin.* D. *de rit. nupt.*

8 Quod omnino seruari debet & inuiolabiliter, vt dixi *nu. 1. Auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit.*

9 Non enim filio magis quàm patri permissa est huiusmodi bonorum alienatio, *l. vlti. §. ipsum autem filium. vers. non autem. C. hoc tit.*

10 Ne ludibrio sint leges & magistratus si contra leges magistratus auxilium imploretur, *arg. d. l. vlt. §. vlt. vers. non autem filio.* iunct. *l. auxilium 27.* D. *de minor.*

11 Hoc est alendos liberos, vel etiam patrem ipsum inopia laborantem, *d. §. ipsum autem filium. vers. sed pater quidem.*

12 Quia cæteris paribus præferri debet is, qui prior contraxit, nactusque est possessionem, *l. quoties 15. C. de rei vindi.* cum aduersus extraneos etiam vitiosa possessio prosit, *l. vlt.* D. *de acquir. poss.*

13 Non enim ferendum est vt eadem res duobus in solidum vendatur, *l. qui duobus 21. D. de leg. Cornel. de falsis.*

DEFINITIO III.

Pater potest ex causa æris alieni vendere bona filij sine decreto, sed æris alieni causam probari oportet aliter quam ex patris assertione.

NOn bene tutori comparatur pater in administratione bonorum filij, quamuis vterque sit legitimus administrator. Tutor enim licet æs alienum

Source : BIU Cujas

vrgeat; tamen pupilli rem ſine decreto diſtrahere non poteſt. [1] Pater poteſt, [2] ſiue quod plus iuris habeat, qui ſolũ adminiſtrator eſt, ſed etiam fructuarius, [3] ſiue quod multo minus ſuſpecta patris quam tutoris fides eſſe debeat: [4] cum & ſi quando cauſa cognita iudicem quid ſtatuere oportet, ſoleat ille, & plurimum teneatur patris ſubſequi voluntaté. [5] Planè patri æris alieni neceſſitatem obtendenti, & ex ea cauſa filij bona diſtrahenti non facile credetur, vt neque tutori ſi alia probatio nulla ſit. [6] In ipſa enim re non in parentis arbitrio eſſe debet iuſta diſtrahendi cauſa, [7] quæ tamen ſi ſubſit ratio nulla eſt, cur ad alienationis vires minorem patris, quam iudicis auctoritatem exiſtimare debeamus. [8] Vnde illud etiam manat quod dici ſolet, in dubio non præſumi filium læſum ex contractu, quem pater filij nomine inierit, [9] neque omnem alienationem bonorum filij interdictam patri, ſed eam tantum quæ iuſtam cauſam nullam habeat. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. magis puto 5. §. non paſſim & ſequentibus. D. de reb. eor. qui ſub tutel*

2 *l. vlt. §. ſin autem æs alienum* vbi Bald. *C. hoc tit.*

3 *d. l. vlt & l. cum oportet. 6. eod. tit.*

4 Nullum enim melius conſilium eſt pro filio quam paternum, *l. vlt. C. de curat. furioſ. l. vlt. C. qui & aduerſ. quos.*

5 *d. l. magis puto § ſed ſi pater. & l. vlt. eod. tit l. 1. §. & ſi quidem l. ſi filio 6 C. in confirmando 8. & l. pen. D. de confirm. tut.*

6 Alioqui facile inuenta erit ratio legis eludendæ, contra *d. l. magis puto. § ſi pupillus. & d. §. non paſſim. & §. ſi æs alienum l. ſcire oportet 21 § 1. de legis. tutor.*

7 Cum illius arbitrio hac parte noluerit lex confidere, *d. §. ſin autem æs alienum. l. vlt. C. hoc tit.*

8 Nam nec iudex adhibetur in contractibus pupillorum & minorum niſi vt patris præſentiam ſuppleat.

9 *d. l. vlt. C. qui & aduerſ. quos in integ. reſt.*

10 *d. § ſi autem æs alienum.* [Inde eſt quod ſi filius familias heres ſcriptus & hereditatem ex fideicommiſſo reſtituere iuſſus ſit poteſt pater filij nomine reſtitutionem facere etiam ſine iudice & actiones transferre. *leg. quamuis 40. §. 1. D. ad SC. Trebell.* In quo plus iuris habet pater quam tutor. *l. reſtituta 37. §. 1. eod.* Quin & poſt factam reſtitutionem ſiue re ſiue verbo, ſi velit pater ſibi emere à fideicommiſſario poteſt, nec quicquam ideo in fraudem filij feciſſe intelligitur. Sed & ſi fideicommiſſarius nunquam poſſeſſor factus ſit, dum tamen factus ſit dominus bonitarius per reſtitutionem ex *l. facta 63 eod.* poteſt pater ipſe ſibi tradere *l. ſiſtulas 78 § 1. de cont. empt.* adeoque mutare ſibi cauſam poſſeſſionis ex noua cauſa ſuperueniente, id eſt poſſidere ſuo nomine quod antea poſſidebat nomine filij. *l. non ſolum 33 §. quod vulgo D. de vſur. iunct. l. quod me 18. à contr. ſenſ D. de acquir. poſſ. §. interdum Inſt. de rer. diuiſ. l. interdum 21. de acq. poſſ.* Nec verendum eſt, vt hoc caſu præſtet filio authoritatem in rem ſuam: cùm nullo ſit opus facto filij poſt reſtitutionem ab ipſo patre, tanquam à patre factam. *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Toynet, & Franciſci Burut, Cal. April 1612.]

DEFINITIO IV.

Alienatio bonorum filij facta per filium ne ipſis quidem nocet, nec poſſunt in eius præiudicium publicari bona in quibus pater vſumfructum habeat.

BOna, in quibus pater habet vſumfructum, vſque adeo prohibetur filius alienare, vt nec ſi iurauerit, cogi tamen poſſit ad obſeruationem iuriſiurandi etiam mortuo patre, [2] non magis, quam ſi à prodigo cui bonis interdictum eſſet iuratum proponeretur. [3] Itaque nulla prorſus eſt alienatio non ſolum reſpectu patris, cui conſtat nullum in vſufructu præiudicium fieri per filium potuiſſe, [4] ſed etiam quod ad filium attinet, quippe qui ne ſibi quidem nocere potuerit propter diſtrictam legis prohibitionem: [5] itemque propter connexum ius patris, qui vtique paterno iure & tanquam legitimus filij adminiſtrator non aliorum bonorum vſumfructum habere poteſt, quam quę ad filium ipſum pertinent. [6] Eadem ratio facit, quod magis mirum videri debeat vt etiam delinquente filio eo delicti genere, ex quo bonorum omnium publicatio irroganda ſit, publicari tamen nequeat proprietas bonorum aduentitiorum, [7] in quibus pater habet vſumfructum. [8] *Ita Senatus*". Cal. Decemb. 1588. Iunge Deſi. 1 De bon. mater.

1 *l. vlt. §. filiis autem familias. C. hoc tit.* [Similiter & alienatio huiuſmodi bonorum aduentitiorum per patrem facta vſq; adeo nulla eſt, vt mortuo patre poſſit per filium reuocari propoſita nimirum rei vindicatione, quoniam ex alienatione facta contra legis prohibitionem transferri dominium non poteſt, *d. l. vlt & l. fin. C. de reb. alien non alien.* Sed an per interdictum aut retinendæ aut recuperandæ poſſeſſionis? Finge filiofamilias obueniſſe bona materna iure hereditario. Certum eſt filio non tantùm acquiri proprietatem, ſed etiam poſſeſſionem, non quidem ex iure communi, *l. cùm heredes 23. D. de acq. poſſ.* ſed ex ſtatuto & edicto quo mortuus ſaiſit viuum, vt loquũtur pragmatici. Nec ob id minus eam poſſeſſionem ad filium pertinere, quod pater habeat vſumfructum. Cùm fructuarius nõ ſuo nomine poſſideat, ſed proprietarij, cuius poſſeſſionem proinde interuertere non poteſt, licet naturaliter poſſidere videatur *l. naturaliter 12. eod. tit.* Poteſt igitur filius mortuo patre petere aduerſus eum qui à patre emit, vt ſibi ſua poſſeſſio reſtituatur: quemadmodum ſi alienatio nulla eſſet, poſſet petere vt in ſua poſſeſſione retineretur. Poſſquam placuitiure noſtro prouinciali, vt ea poſſeſſio ſtatutaria, quamuis ciuiliſſima eoſdem effectus habeat ad proponenda interdicta omnia quæ haberet vera poſſeſſio corporalis & actualis, de qua in *l. ffic. 9. D. de rei vind.* Plane aliquo caſu fieri poteſt, vt poſt mortem patris vindicatio bonorum per patrem alienatorum competat, non etiam interdictum. Puta ſi vnus ex pluribus liberis, iiſdemque heredibus matris deceſſerit viuo patre, & ita heredem pro parte reliquerit patrem & ex reliquis partibus fratres vtrumque coniunctos, & pater antequã conuolaret ad ſecunda vota fundum maternum alicui vendiderit & tradiderit, deinde conuolauerit & deceſſerit. Eo namque mortuo poſſunt quidem alij liberi alienationem reuocare in totum, id eſt etiam pro parte quæ fuerat patri quæſita, quippe quam amiſerit per tranſitum ad ſecundas nuptias. Et ideo haud dubiè competit iis vindicatio, ſed non æquè tamẽ interdicta, quia non ſicuti dominium quod fuit patris, recurrit ipſo iure ad liberos per ſecundas nuptias. Non obſtante alienatione contra legis prohibitionem facta, ita poteſt ad eos redire poſſeſſio partis paternæ, quam nunquam habuerunt, & quæ per venditionem tranſlata fuit in emptorem. Cùm etiam ex contractu nullo transferatur poſſeſſio, *l. 1. §. ſi vir vxori D. de acq. poſſ.* Vnde fit vt pro aliis partibus quæ ex fratris prædefuncti hereditate ad alios liberos peruenerunt, poſſint quidẽ illi agere interdicto recuperandæ poſſeſſionis tanquam ſpoliati, quandoquidem illegitimum factum patris pro facto filij cenſeri non poteſt, ſed non interdicto retinendæ, cùm poſſeſſionem illam ſtatutariam amiſerint per alienationem quantumuis nullam & nulliter à patre factam. *d. § ſi vir vxori. Ita Senatus* contra Claudium Beſſon, pro Ioanne & Michaele l'Heritier 17. Iun. 1614.]

2 *Cap. non eſt obligatorium. de reg. iur. in 6.*

3 Imb. de Bouenc. *ad Auth. ſacramenta. num. 39.*

4 Boer. *quæſt. 7. num.* 18 poſt Bald. *in l. 1. hoc tit.* & Corneum *conſ. 208. in fin. vol. 3.*

5 *l. cùm non ſolum. §. filijs. C. hoc tit.* Salic. *in l. 3. C. de bon. damnat. ex l. cum ancillis. C. de inceſt. nupt. à contr. ſenſ.*

6 *l. cum oportet. & d. l. vlt. C. hoc. tit.* Et ex hac ratione reſpõderi poteſt ad id, quod quidam obiiciunt, quos refert Boer. *d. quæſt. 7. num. 14.* alienationem quæ ex cauſa delicti proficiſcitur eſſe neceſſariam. Ex gloſ. *in l. etſi condemnatus. D. de noxal. act.* Itaque etiam ſi pater deliquerit, tamen placet ſaluum ei eſſe vſumfructum. Boer. ex Bar. *d. q. 7. nu. 10.* licet contra ſentiat idem Bart. *in l. ſi poſtulauerit. §. iubet. ad leg. Iul. de adult.* & alij quos refert idem Boer. *ibid. nu. 2.*

7 Bart. *in l. ſi finita. §. ſi de vectigalibus quæſt. 6. de damn. infect.* Boer. *quæſt. 7. num. 10. & ſeqq.* vbi tractat quid in peculio profectitio & caſtrenſi. Guid. Pap. *quæſt. 516.*

8 Limita niſi pater conſentiat, vtputa ſi filio ille adminiſtrationem conceſſerit. Sic enim Boer. ex Bart. & aliis quos refert *d. quæſt. 7. nu. 15.* licet contra ſentiat Abb. *con. 66. lib. 2.*

DEFINITIO V.

Pater non eſt legitimus adminiſtrator beneficiorum eccleſiaſticorum filijfamilias.

Benefi-

Source : BIU Cujas

BEneficij eccleſiaſtici, quod à ſummo Pontifice aut ab ordinario collatum in filiumfamilias fuit, pater neque legitimam adminiſtrationem habet, neque vſumfructum. 'Ea ratione, quod nec ad ipſum filiumfamilias, ſed ad eccleſiam proprietas beneficij ſpectet, 2 nec in huiuſmodi cauſis filiusfamilias ſequatur ius poteſtatis, ſicut nec in cæteris, quę ad ius publicum pertinent. 3 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC.32.ſup.de probat.

1 *Cap.fin.* vbi Canoniſt.*de iudic.in 6.*

2 *Cap.cum olim.* vbi Panorm. poſt Innocent. *Extr. de teſt.* Iacob.Put.*deciſ.*441.*lib.*2.

3 *l.nam quod* 14.D.*ad SC.Trebell.l.quippe* 78.iunct.*l.præced.* D.*de iudic.*

DEFINITIO VI.

Bonorum, quorum nõ habet vſumfructum pater, nec legitimus adminiſtrator eſt, perdit vero etiam caterorum adminiſtrationem, ſi in iis male verſetur dolo malo.

PAter legitimus filij adminiſtrator non eſt in iis bonis, quorum non habet vſumfructum. 'Sed & ſi in iis bonis, quorũ fructuarius eſt dolo malo verſatus probetur, æquiſſimum eſt permitti filio vt etiam ſine patris auctoritate ius ſuum in iudicio perſequatur, vt eam ſaltem fraudis ſuæ pœnam pater ſentiat, 2 præſertim vero ſi iudicium non niſi patris periculo & incommodo exerceri poſſit, isque adeo lapſus ſit facultatibus, vt eo poſtea defuncto nunquam filius ſit ex ipſius bonis indemnitatem conſecuturus. 3 *Ita Senatus* in ea cauſa de qua ſup.SC.12.de legat.

1 Et ideo placuit Iuſtiniano vt de iis bonis, in quibus pater non habet vſumfructum, poſſit filius pro arbitrio diſponere, Nouel.117. *vt liceat matr. & auiæ cap.*1. non tamen teſtari, *l.pen.*C.*qui teſtam.facer.poſſ.vel non.*

2 *Arg.l.Imperator* 50.D.*ad SC.Trebell.l.ſed ſi vnius* 21.*§.interdum tamen.D.de iniur.*

3 Inanis enim eſt actio quam debitoris inopia excludit, *l.nam is* 6.D.*de dolo.*

DEFINITIO VII.

Ceſſio bonorum non auffert patri legitimam adminiſtrationem bonorum filij nec vſumfructum: Prodigalitas vero aufert adminiſtrationem, ſed non vſumfructum.

PAtrem, qui æris alieni magnitudine oppreſſus bonis ceſſerit, non eo minus legitimum filij adminiſtratorem cenſendum eſſe conſtitit. 'Ideoque & iudicium corruere quod ſine ipſius auctoritate filius exercuerit. 2 Multo minus permittendum eſt vt filio impuberi tutor detur, aut curator minori, qui in patris eſt poteſtate. 3 Certè ſi paupertas patris à malis moribus cauſam habuerit, quod is prodigus ſit & talis, qui ipſe indigeat curatore, aufferenda ab eo eſt adminiſtratio, curatorque & patri & filio dãdus vt vtriuſque indemnitati conſulatur. 4 Sed ita tamen vt patri ſaluus ſit vſusfructus, cuius alioquin cauſa non ſolet ab adminiſtrationis iure ſeparari. 5 *Ita Senatus* ex tempore 9.Cal.Iul.1592.

1 Nam ceſſio bonorum eſt beneficium iuris & legis Iulię, quo proinde iuuari patrem non decipi nec damnum ſentire oportet, *l.*4 C.*qui bon.ceder.poſſ.* iunct.*l.in commodato* 17.*§.ſicut verſ.adiuuari* D.*commodat.*

2 *l. vlt.in fine principij verſ.neceſſitate.C.hoc tit.* [vbi Bald. & poſt eum alij notant, Ne quidem in poſſeſſorio poſſe filium de his bonis agere ſine conſenſu patris, niſi pater ſit abſens. Quam ſententiam, licet pleriſque reluctantibus communiorem & veriorem eſſe defendit Iacob. Menoch. in *tract.de recuper.poſſ.remed.*]

3 Nec enim paupertas legitimus modus eſt tollendę patrię poteſtatis, *tot.tit.Inſtit.quib.mod.ius patr.poteſt tollit.*

4 *Arg.l.vlt.*C.*de legit. tutel.* iunct. *§.item maior Inſtitut.de excuſ.tutor.*

5 *d.l.vlt.& l.cum oportet.*6.C.*hoc tit.& ibi notat.* [Si tamen pater ſit prodigus, qui diſſipet non tantum fructus & reditus, ſed ipſam quoque rerum ſubſtantiam, tenetur ſatisdare de bene vtendo fruendo. Ad quod alioqui non tenetur, Boer.*dec.* 61.*num.*10. Nec ſi omnes fructus diſſipet, quia fructuum rationem reddere non cogitur, *d.l.vlt.*]

DEFINITIO VIII.

Quod filiusfamilias acquirit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur nec patri, ſed ipſi filio.

QVod filiusfamilias ſibi emit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur, 1 niſi in ſubſidiũ, id eſt, marito non exiſtente ſoluendo, 2 nec patrifamilias, quia non ex re ipſius acquiſiit, 3 poſtquam ex Iuſtiniani conſtitutione 4 inductum eſt vt filius familias ſibi acquirere poſſit ex cauſa qualibet, dummodo non ex re patris. 5 Itaque ſi in eam rem agant paterni creditores iuſtam intercedendi cauſam habet filius, quod attinet ad proprietatem. 6 An & quod ad fructus? Vtique, niſi ponas filium habitare cum patre & vniuerſa matrimonij onera per patrem ſuſtineri 7 quo caſu dotis fructus ad patrem pertinere æquum eſt, 8 & conſequenter ex eius perſona ad patris creditores, 9 ſi modo aliunde habeat pater ex quo poſſit matrimonij oneribus ſufficere. 10 Sanè quod filiusfamilias acquirit ex pecunia dotali non ſuo, ſed vxoris ſuæ nomine, non ſolum mulieri quæritur, ſed ita etiam vt ſit dotale tanquam in dotalis pecuniæ locum ſubrogatum. Quo pertinet quod à Iureconſultis proditum eſt, res quæ ex pecunia dotali comparatæ ſunt dotales videri. 11 *Ita tractatum eſt* in cauſa Bouier in ſecreto auditorio, Non. Iulij 1593.

1 *l.ex pecunia* 12.C.*de iur.dot.*

2 *Arg.l ſi vxor marito* 55.D.*de donat.int.vir.& vxor.*

3 Quia dos in bonis mariti eſt, *l. quamuis* 75. D.*de iur.dot.* non in bonis ſoceri *l.ſi filia* 20.*§.hoc amplius. D.famil.erciſc.l. actione* 65.*§.vlt.*D.*pro ſcio.*

4 *In l.cum oportet.*6.C.*hoc tit.*

5 Nam in peculio profectitio nihil eſt innouatum à Iuſtiniano, *d.l.cum oportet.verſ.ſi quis itaque.*

6 *l.*1.*& tot.tit.*C.*ne filius pro patre.*

7 Quia etiam filij onera agnoſcere pater debet.*d.§.hoc amlius l.pen.*D.*de agnoſc.& alend.liber.*

8 Ibi enim dos eſſe debet vbi ſunt onera matrimonij, *l.ſi is qui* 56.*§.ibi dos.*D.*de iur.dot.*iunct.*l.pro oneribus* 20.C.*eod.*

9 Quia paratam actionem habent creditores præſertim hypothecarij in bona ſui debitoris, *l.creditor.*8.*D.de diſtr.pign.*

10 Alioqui conſeruanda dos eſt mulieri & marito & liberis vt ex ea alantur. *l.vbi adhuc* 29.C.*de iur.dot.*

11 *l.res quæ* 54.D.*eod.tit.* Scripſi *lib.*5.*Coniectur.*

DEFINITIO IX.

Quod acquiritur per filium familias non ex re nec induſtria ipſius, acquiritur patri: nec eo minus tamen obligatur filio vt cætera bona paterna, puta pro dote matris.

FIliafamilias cum neque peculium vllum aduentitium haberet, neque eius eſſet ætatis vt ſibi ex propria induſtria poſſet aliquid acquirere, 1 fundum abſente patre ſibi emerat à paternis creditoribus, quibus poſtulantibus fundus ille publicè venditus fuerat, nulloque exiſtente extraneo emptore iiſdem pro ea ſumma, quæ debebatur, addictus. 2 Placuit patri per filiam fuiſſe quæſitam fundi proprietatem, 3 adeoque poſſeſſionem, 4 quod ex peculio profectitio quæſitus videretur. In quo bonorum genere nihil à Iuſtiniano immutatũ eſt de antiquo iure, 5 quo obtinebat vt per filiosfamilias parentibus omnia quererentur. 6 Itaque ſiue viuo patre ſiue poſt eius

Source : BIU Cujas

mortem alij patris creditores, etiã qui poſt emptionem facti ſint, petant mitti ſe in eius fundi poſſeſſionem iure pignoris ſiue conuentionalis[1], ſiue prætorij aut iudicialis, nullum filiæ prohibendi ius eſt, tametſi non ſit illa heres patris, quod eo caſu tanto minus iuris, imo nihil prorſus in eius bonis habeat.[7] Planè ſi pro dote materna aliaue cauſa anteriori filia patris bona omnia obligata habere probetur,[8] iniquum ſit, hoc ſolo duriorem eis in fundo iſto conditionem fieri, quod ipſa patri, non pater ſibi ipſi eum comparauerit. Ideoque poſterioribus cæteris præferetur.[9] Extra hanc cauſam ſi cæteri creditores propria etiam ſi voles auctoritate fundi huius poſſeſſionem occupauerint, fruſtra ſe filia dicet ſpoliatam: cum ſpoliari non potuerit, quæ nunquam poſſedit,[10] nec vnquam poſſediſſe quæ patriam inde ab initio & primo ipſo acquiſitionis momento cum proprietate poſſeſſionem quoq; quæſierit.[11] Si tamẽ patri heres extiterit, eo certè caſu poterit ſe dicere ſpoliatam, quo alius quilibet patris heres idipſum dicere poſſet,[12] ne ſit deterioris conditionis quam extraneus.[13] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſt. Bernard, & N. de la Chinal prid. Id. Nouembr. 1593.

1 Acquirere enim de bonis ſuis cenſetur aut ex ſua induſtria, qui habet vnde ſibi poſſit acquirere, *cap. relatum. 2. cap. quia nos de reſtam.* Boer. *quæſt.* 20. *num* 5.

2 Sic enim fieri ſolet & debet, *l. cum bona* 16. *de reb. auctor. iudic. poſſid. alias l.* 1. *de priuil. credit. l.* 1. *&* 2. *C. ſi in cauſ. iudic. pign. cap. ſit.*

3 *Ex l. placet* 79. *D. de acquir. hered. l.* 1. D *ſi à parent. quis manum. ſit.*

4 Quæ ſcilicet facilius per alium acquiritur quam proprietas, *l.* 1. *C. per quas perſon. nob. acquir.*

5 *l. cum oportet* 6. *ver. ſi quis itaque.* in illis verbis: *non ex eius ſubſtantia cuius in poteſtate ſit. C. hoc tit.*

6 Exceptis ſcilicet iis, quæ nollet pater ſibi per filium acquiri, *l.* 4. *§. ſed & filiusfamilias* D. *de edend. l. is qui heres* 13. *§. vlt. de acquir. her. l. cogi* 16. *§. ſi pater filio.* D. *ad SC. Trebell. l.* 1. *C. qui admitt.*

7 *l. in ſuis* 11. *D de liber. & poſthum.*

8 *d. l. cum oportet. §. vlt.* iunct. *l. vnic. C. de rei vxor. action.* [Nam in aliis bonis aduentitiis filius non habet ius vllum hypothecæ in bona patris. *d. l. cùm oportet 6.* non autẽ hypothecam. Imò nec inuentarium facere pater tenetur de bonis aduentitiis filij quãuis alius quilibet vſufructuarius extraneus teneatur *l. vlt. §. hoc procul dubio eod. tit.* in illis verbis, *& ab aliis omnibus.* Bald. ad *d. Auth. cauſa quæ C. de epiſc. & cleri.* Vide tamẽ Speculat. *in tit. de inſtrum. Edict. §. vlt. verſ. quid de patre.* Et ſanè cum inuentarium maxime ſit neceſſarium pro rebus mobilibus, quas tamen poteſt pater impunè ac pro arbitrio vendere, ac de earum precio prout vult cum paterna pietate diſponere, vt ſubiicitur in eadem lege, conſequens eſt, vt nullius vtilitatis poſſit eſſe tale inuentarium, Niſi ponas patrem eſſe nudum adminiſtratorem legitimum ſine vſufructu. Tunc enim indubitatè tenetur facere inuentarium, vt ſupradicto loco concludit Specul. In cæteris adminiſtratoribus aliud eſt, *l. vlt. de bon. auth. iud. poſſ. l.* 1. *§. vlt. de ventr. in poſſ. mitt. l. orphanotrophos: C. de epiſc. & cleric.* Vide *apoſtill. ad Specul.* Vbi dicit conſuetudinem ita obſeruare, vt non teneatur pater facere inuentarium. De hypotheca obſcurior quæſtio eſt, An poſſit eã habere filius in bonis aduentitiis aliis quãm maternis. Nam in maternis certum ius eſt quòd pro iis, & eorum adminiſtratione bona patris ſunt obligata ex Iuſtiniani conſtitutione quæ hoc primum induxit in *l. ſi quis prioris* 8. *§. vlt. C. de ſecund. nupt.* & quam refert in *d. l. cùm oportet §. vlt.* Sed in aduentitiis quoque noſtri intelligunt diſpoſitionem *d. §. vlt.* ob id quod etiam de adminiſtratione loquatur. Sic enim ad eum locum ratiocinatur Caſtrenſ. nec videt idem adminiſtrationis verbum vſurpatum in *d. l.* 8 *§. vlt.* Idem putat Bald. ad eum locũ. Notans filiumfamilias non habere quidem bona patris obligata pro adminiſtratione in permiſſis, ſed habere tamen in prohibitis. Adde Boer Deciſ. 331. *num.* 1. Sed malè meo iudicio. Repugnat enim euidẽter *text. in d. §. non autem* quem probabile non eſt correctũ eſſe per *§. vlt. eiuſd. leg.* qui certè nõ de aduentitiis quibuſlibet loquitur, ſed tantùm de maternis rebus & de lucris nuptialibus, de quibus in *d. l. ſi quis prioris* 8. *§. pen. & vlt. C. de ſecund. nupt.*]

9 Quemadmodum præferetur ſi pater ſibi comparaſſet. Vox filiæ hoc caſu vox eſt patris, & contra, *§. ſi quis alij. Inſt. de inutil. ſtipulat.*

10 *l. non videntur rem amittere* 83. *l. non poteſt videri* 208. *de regul. iur.*

11 Ita vt ne momento quidem temporis acquiſitio conſtiterit in filiæ perſona, *d. l. placet.*

12 Propter edictum, quo mortuus, vt loquuntur, ſayſit vium.

13 *Arg. d. l.* 1. *§. vlt. ſi à parent. quis manum. ſit.*

DEFINITIO X.

Filio ſibi fundum emente, & tamen patiente eam à patre poſſideri, an contractus ſit ſimulatus.

QVid ergo ſi de ſuo habebat filiafamilias vnde fundum emeret, paſſa tamen ſit patrem quandiu vixit in eius fundi poſſeſſione remanere; [1]an ſimulationem præſumemus ſubiectumque nomen filiæ in fraudem creditorum patris, etiam poſteriorum, propter coniunctionem perſonarum, & continuatam à patre poſſeſſionem?[2] An potius familiaritatis tantum iure patrem in poſſeſſione fuiſſe dicemus?[3] Præſertim ſi inops fuit, qui nec alibi æquè cõmode habitare potuerit. Mihi facti quæſtio eſſe videbatur ex perſonarum & rerum qualitate, pretij etiam modicitate aliiſq. negotij circumſtantiis æſtimanda. Sed ſi apertum ſit filiam de ſuo ſoluiſſe, non facile admittendum eſt vt patri potius quam ſibi quærere voluiſſe videatur,[4] aut vt pretij reſtitutione contenta eſſe cogatur.[5] Eadem & in filiofamilias tractari poſſunt. *Ita tractatum eſt* in eodem Senatu.

1 *Arg. l. data.* 27. *C. de donat.*

2 *Arg. l. ſicut* 8. *§. ſupernacuum.* D. *quib. mod. pign. ſoluit.*

3 *l. qui iure* 41. *D. de acquir. poſſ.*

4 *Arg. l. cum de indebito* 25. *D. de probat.*

5 *Arg. l. non enim.* 9. *D. rer. amot.*

DEFINITIO XI.

Patre nolente aut non valente bona filii adminiſtrare, non ideo dandus eſt filio tutor. Curator tamen interdum dari poteſt & quando.

QVæſitum eſt, an ſi pater bona filiifamilias adminiſtrare nollet, dandus eſſet filio impuberi tutor, qui adminiſtraret?[1] Placuit non magis recuſare patrem poſſe vt ſit legitimus adminiſtrator bonorum filij, quam vt ſit pater.[2] Sed tamẽ ſi aut ætate, aut valetudine, aut minus ſanis moribus impediatur, ne commode adminiſtrare poſſit aut velit,[3] dandum eſſe filio non tutorem, cum in patris vel inuiti & inuitus maneat poteſtate[4] ſed curatorem, qui & habenti tutorem dari plerumque poſſet.[5] idemque obſeruandum eſſe ſi quas pater aduerſus filium actiones exercere velit, vt puta ſi filius paterno debitori heres extiterit.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 3. infr. De patr. poteſt.

1 Tutor enim vicarius quodammodo eſt patris, & tutoria poteſtas in vicem & locum patriæ poteſtatis cedit, *§.* 1. *Inſt. de tut.*

2 Cum nec alia ratione ſit legitimus adminiſtrator bonorum filij, quam quia & pater eſt & habet filium in poteſtate. Porro non poteſt facere pater vt non ſit pater, nec rurſum vt non habeat filium in poteſtate niſi eum emancipando, *l. ius agnatis* 34. *D. de pact.* iunct. *l. eas* 8. D. *de capit. minut.*

3 Secundum ea quæ diximus *Deſin. 7. ſupr.*

4 Nam patria poteſtas non niſi certis modis tollitur, inter quos non eſt paupertas nec dolus patris, *tot. tit. Inſt. quib. mod. ius patr. poteſt. tollit.* iunct. *l. Imperator* 50. D. *ad SC. Treb.*

5 *l.* 1 *& tot. tit. C. in quib. cauſ. tutor. habent. tutor vel curat. dari poteſt.*

6 Cur non poſſit pater auctor eſſe filio in rem ſuam, vt neque tutor, *l.* 1. *l. quod dicitur* 7. *D. de auctor. tutor.*

DEFINITIO XII.

Poteſt pater data dote profectitia, quas tamẽ vult leges & con-

Source : BIU Cujas

& conditiones apponere, dum ne in præiudicium mariti. Idem in donatione propter nuptias.

DOs profectitia licet filiæ acquiratur constante matrimonio, [1] ita vt per patrem auocari non possit aut diminui in præiudicium mariti, cui tradita est,[2] retinet tamen naturam peculij profectitij. Ob eamque causam ad patrẽ reuertitur mortua in matrimonio sine liberis filia,[3] & quidem sine onere.[4] Ex contrario autem potest pater quatenus dos excedit legitimam quas vult conditiones doti dicere posteriore qualibet nedum suprema voluntate,[5] dummodo nullum marito præiudicium fiat.[6] Nec ad rẽ pertinet, quod ea ratione fiat vt lædantur communes liberi ex eo matrimonio suscepti. Neque enim plus iuris habere possunt liberi ex persona matris, quam mater habuerit,[7] nisi proponas venire illos ex propria persona, vtputa si liberis quoque ex eo matrimonio nascituris pater donauerit, dotisque cõmodum post matrem ad eos peruenire voluerit.[8] Donationis propter nuptias, quæ à parente in filium familias cõferri solet, eadem quæ dotis ratio est. Etenim donatio propter nuptias dos est filij, sicut & dos donatio propter nuptias filiæ. [9] Igitur quod in tabulis dotalibus scriptum sit donasse patrem filio inter viuos fauore nuptiarum, & irreuocabiliter, non facit quo minus postea pater testamento possit in iisdem bonis donantis adiicere onus fideicommissi aliudve quodlibet, non quidem constante matrimonio in præiudicium mulieris, sed in præiudicium liberorum, si non ipsis quoque liberis donatum sit.[10] Etsi enim valet donatio ex hac causa inter patrem & filium, si nostris credimus, accedente præsertim iureiurando,[11] res tamen à patre donata non eo minus est profectitia, retinetque naturam peculij profectitij.[12] *Ita tractatum est* in causa Dominæ Philibertæ de la Baume Dominæ d'Ambliſe & domini Comitis de S. Amour Cal. Feb. 1595. relatumque sic alias à Senatu nostro pronunciatum in causa quadam D. de Cornaton. *Sine die.*

1 Est enim filia quoque familias dotis capax constante matrimonio, *l. Pomponius 35. D famil. erciſc.*

2 *Auth. ſed quamuis C. de rei vxor. actio. l. Titia 62. D. de iur. dot.*

3 *l. ſuccurſum 6. eod. l. dos à patre 4. C. ſolut. matr. l. pater filiæ 71. D. de euict.*

4 Nec enim pater in dote filiæ videri potest ipsius heres, vt onera agnoscere teneatur.

5 *l. vlt. §. filiæ. de legat. 2.*

6 *d. l. Titia 62. in fi. de iur. dot.*

7 *l. ſi viua matre 3. C. de bon. mater.*

8 Quo casu non debet iis nocere, quod noceret matri, ex cuius quippe persona non veniunt, *l. quod ipſis 143. de reg. iur. & ibi not. leg. Seia 71. de euict. l. Papinianus 8. §. 1. de inof. teſt.*

9 Vt eleganter Cuiac ad Afric.

10 *Arg. d. l. vlt. §. filiæ. de leg. 2.*

11 Guid. Pap. *q.* 146 *& ſeq.*

DEFINITIO XIII.

Pater ita demum habere debet vſumfructum bonorum filij, ſi paratus ſit ex eo filium alere.

ETsi pater vsufructuarius est bonorum filij, siue materna illa sint[1] siue aliunde aduentitia,[2] ita tamen vti suo iure potest si ex iis fructibus exhibere liberos velit.[3] Alioqui æquum non est saluum illi esse vsumfructum in bonis liberorum, ipsos verò liberos fame perire.[4] Inde fit vt si pater sit concoctor & dilapidator adeoque egenus, vt non habeat vnde se suosque alat, ius intercedendi habeant liberi, si à paternis creditoribus in eorum fructuum perceptione aut possessione inquietentur.[5] *Ita Senatus* pro Nicolao & Claudio Broche, contra Antonium Baudard, 7. Id. April. 1595.

1 *l. 1. & tot. tit. C. de bon. matern.*

2 *l. cum oportet. & l. vlt. C. hoc tit.*

3 Nam & de suo liberos alere pater cogeretur, *l. ſi quis à liberis. de liber. agnoſ.*

4 Boer. *q. 7. nu. 5. in fi.* Iunct. *nu. 7.* vbi addit, ob hanc causam iis etiam casibus quibus possit vsusfructus paternus transire in fiscum aut in creditorem cogendum fiscum aut creditorem, vt liberos alat, ne interim proprietas dissipetur, *ex l. 2. in fin. de alim. & cibar. legat.* Licet aliud sit si pater & vitam & patriam potestatem amiserit, puta ob crimen læsæ maiestatis, *l. quiſquis. §. filij verò. C. ad leg. Iul. maieſt.* Boer. *ibid. nu. 6.*

5 Nam & ex huiusmodi vsufructu bonorum aduentitiorum placet cogi posse patrem vt filiam dotet, licet habeat ille solum vsumfructum, dummodo superfit ei vnde se alat. Boer. *vbi ſupr. nu. 9.*

DEFINITIO XIV.

Mater, quæ præfertur auo paterno in filij ſui ſucceſſione, non tamen auffert auo vſumfructum, quem habuit ille in bonis viui nepotis iure poteſtatis.

DEfuncto talliabili nepote ex filio prædefuncto, in cuius bonis omnibus vsumfructum habebat auus paternus iure potestatis,[1] superstite tamẽ matre, in causa quidem petitionis legitimæ potiorẽ matris causam esse visum est, sicut & in successione intestati auo præferri eam oporteret,[2] tanquam in gradu proximiorem, vt non alia portionis, quam successionis legitimæ ratio constituatur: est enim legitima portio portionis ab intestato contingentis.[3] Postquam eo iure vtimur, vt contra iuris, & communis, & feudalis regulas legitima debeatur ascendentibus in bonis defuncti talliabilis, (sic enim sæpius à Senatu nostro iudicatum est[4]) tametsi succedere ab intestato non possint. Nec enim feuda (vt dici solet) ascendunt; sed tamen vsumfructum aui saluum esse: vsusfructus enim patri per filium quæsitus etiamsi ipsi filio fuisset relictus, morte tamẽ filij non extingueretur,[5] multo magis si patri primum & immediatè fuit acquisitus, nunquam enim morte proprietarij vsusfructus extinguitur.[6] Nam quod Iustiniano placuit, plenam semper legitimam & sine vllo onere esse debere:[7] ad hunc casum non pertinet, in quo plus iuris haberet mater defuncto filio, quam filius ipse viuus habuisset,[8] si legitimam portionem petere posset in plena proprietate ex iis bonis, quorum omnium vsusfructus viuo nepote ipso ad auum pertinuisset. Est enim fauorabilior causa aui post mortem nepotis, ne afflicto detur afflictio.[9] *Sine die.*

1 *Iuxta l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

2 *Nouell. 118. De hered. ab int. ſt. veniens.*

3 *l. cum quæritur 6. C. de inoff. teſtam.*

4 Vt dixi *Defin. 1. & 2. ſupr. ad SC. Tertyl.*

5 *l. vlt. C. de vſufr.*

6 *l. 3. eod. tit.*

7 *l. quoniam in prioribus 72. C. de inof. teſt.*

8 Quod esset absurdum contra *reg. l. nemo plus commodi 120. de reg. iur.*

9 *l. iure 6. D. de iur. dot.*

[DEFINITIO XV.

Quod debetur filio an & quando ſolui poſſit patri. Et quod ſi non tanquam patri & legitimo adminiſtratori ſolutum ſit, ſed tanquam heredi putatiuo vel habenti ius à fiſco.

AN quod debetur filiofamilias, solui possit patri, apud interpretes dubitatur. Et constat quidem non posse solui patri tanquam coniunctæ personæ, ne quidem iis casibus quibus alioqui pater

Source : BIU Cujas

agere pro filio tanquam coniuncta persona etiam sine mandato posset.[1] Sed tamen si patri solutum sit, qui eo tempore legitimus filij administrator fuerit, verius est liberationem ipso iure contingere.[2] Nam & idem contingeret, in cuiuslibet alterius persona habentis ius administrationis.[3] Parumque refert an vsumfructum quoque in filij bonis pater habeat, cũ administratione coniunctum,[4] an verò nudam administrationem sine vsufructu.[5] Sufficit enim ius administrationis, vt solutio ritè rectéque facta videri possit, & cui ex ratione iuris fieri debuit.[6] Quamuis solum ius vsusfructus sine administratione non sufficeret:[7] Cùm vsufructuarius alienare nihil possit, nec proinde solutionem à debitore accipere.[8] Quandoquidem is qui solutionem accipit, alienat debitorẽ, quem liberat & amittit.[9] Quid ergo si debitor filij soluerit, patri quidẽ eidémque legitimo administratori. At non tanquam administratori, sed tanquam si heres esset creditoris. Finge fratrẽ fuisse, qui tãquam proximior ab intestato fratri successisse vulgo credebatur, nullodum producto testamento. Ex quo tamen postea apparuerit institutos heredes fratris filios solo vsufructu patri relicto cum alienationis cuiuslibet prohibitione, quod fratris mores suspectos frater habuisset. Non eo minus continget liberatio, si non ipso iure[10] saltem ope exceptionis.[11] Nõ ob id solum, quod si quo alio casu locum habere potest, quod vulgo iactari solet, si non valet, quod ago, vt ago, valere tamen debere, vt valere potest,[12] tum maximè locum habere debere, cùm agitur de liberatione[13] quæ omnium fauorabilissima est.[14] Sed etiam, quod possessori hereditatis bona fide solutum fuisse sufficiat, vt debitor cui nihil imputari potest liberetur.[15] Tantundem enim præstare solet bona fides quantum veritas, quoties lex impedimento nõ est.[16] Maximè verò cũ de liberãdo tractatur.[17] Quid præterea si cum hereditatis controuersiam fiscus faceret transactum sit de negotio inter Principem & fratrem defuncti, & conuenerit vt hereditas quæ ad fratris filios ex testamento pertinebat fratri relinqueretur data Principi certa pecuniæ quantitate, cuius explicandæ gratia iusserit Princeps debitoribus hereditariis, vt patri soluerent, iussumque illud Senatus adprobauerit. Deinde debitor nulla alia coactione expectata patri soluisse proponatur? Quidni liberabitur, qui & Principis imperium & Senatus fidem secutus fuit?[18] His sanè tot tantisque bonæ fidei argumentis concurrentibus, placebat ipso iure liberatum debitorem[19] tametsi solutionis tempore instrumentum debitæ pecuniæ, quod tum pater in manibus non habebat, ab eo non recepisset.[20] Nec ob id magis in obligationem semel extinctam recidere debuisse[21] quod idem pater post male administratas res filij tandem pauper ac non soluendo decessisset.[22] Ita tractabatur in causa quadam ardua nondum decisa 6. Iul. 1614.

1 Bartol. in *l. qui hominem 34. per ill. text. D. solut.* Castr. *in l. liberto 31. aliàs l. qui aliena §. quanquam. D. de negot. gest.* Guid. Pap. *q. 526.*

2 *d. §. quanquam.*

3 *l. Lucius 46 §. tutelæ. D. de admin. tutor. l. filiæ 88 D. de solut.*

4 Ex *l. cùm oportet 6. & l. vlt. C. hoc tit.*

5 vt in casu *Auth. excipitur eod.*

6 *d. §. quanquam. d. §. tutelæ. d. §. filiæ.*

7 *dictis legibus.*

8 *& 9. l. interest 6. C. de vsuf. §. nunc admonendi. vers. ideoque Inst. quib. alien. lic. vel non.*

10 Si quod putatiuo heredi solutum est ad verũ heredem peruenerit, *l. sed cis. 25. §. item si l. si quid 31. §. vlt. vbi* Bart. *D. ae hered. petit.*

11 Vt aliis pleriſque casibus de quibus *in § 1. & §. qui hominem. l. cum quis 38. De solut. & in glos. magna in d. l. si quid. §. pen.*

12 Bart. & alij ad *l. 3. D. de iur. codic.*

13 *l. cùm is 32. §. mulier. D. de cond. indeb.*

14 *l. Arianus 41. D. de oblig. & act.*

15 *d. l. si quid. §. vlt. de her. pet.*

16 *l. bona fides 136. de reg iur.*

17 Pro qua inducenda sufficit bona fides soluentis, licet is qui solutionem accepit nullum eius accipiendæ ius habuerit, *d. l. qui hominem §. si Titium. d. l. cùm quis 38 §. 1. & §. qui hominem D. de solut. d. l. filiæ 88. d. l. filius 90. De solut.*

18 Vt in *l. Paula Callinico 27. §. vlt* vbi est textus elegans & accommodatus *De legat. 3.* Dolo siquidem caret qui soluit iussu iudicis, *l. non videntur 167 §. 1. De regul. iur.* multo magis qui iussu Principis Senatu præsertim adprobante. Iusta enim esse creditur voluntas quælibet Principis, sed præsertim quæ à Senatu adprobata fuit.

19 Aut saltem ope exceptionis, quod in effectu idem est, *l. nihil interest 112. De reg. iur. cum similib.*

20 Nam pecuniæ solutæ professio maiorem vim habet ad probationem solutionis & liberationis quàm redditio instrumenti, *l. pecuniæ 14. C. de solut.*

21 Semel enim extincta obligatio nunquam potest reuiuiscere, *l. qui res 89 §. aream. D. de solut. l. ob eam causam 9. D. de præscr. verb.*

22 Ea nempe distinctio tunc locum habet cùm solutio facta est ei qui tum non habebat ius administrationis, *d. l. filiæ 84. in fi. de solut. l. 4 §. vlt. D. de euict.* Adde pro confirmatione eius quod diximus *nu. 18. alium textum in l. liberto 21. §. Lucius. D. de ann. legat.* Bart. *in terminis ad l. creditor 102. D. de solut. & ad l. si te bonis 10. C. de iur. delib. & ibid.* Bald. *& cons. 299. lib. 2.* Adde Boer. *q. 61. nu. 10. & nu. 21.* vbi ait patrem cogi interdum satisdare de bene vtendo fruendo si dissipet ipsam rerum substantiam & distinguit an pater habeat vsumfructum à lege an ab homine.]

Source : BIU Cujas

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM. ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatarum,

LIBER SEPTIMVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE DEDIT. LIBERT. TOLLEND. ET TALLIABILIBVS.

DEFINITIO I.

Communio in quibusdam bonis talliabilibus non impedit succeßionem & ius domini in bonis separatim acquisitis.

SI duo pluresve fratres deditiæ, &, vt loquimur talliabilis conditionis indiuisam parentum hereditatem retinuerint, sibi tamen quisq; separatim ex propria industria quęsierit [1] altero tandē sine liberis decedentè succedet dominus in bonis separatim acquisitis, [2] in communibus non item, vt bonorum communio, quæ ius domini excludere solet, [3] non pro aliis bonis prosit, quam quæ sint communia.[4] *Ita Senatus* 4. Cal. Decembr. 1588.

1 Nec enim communio hereditatis inducit societatem bonorum omnium per coheredes acquisitorum, maximè si aliūde acquisita sint, quam ex hereditate, *l. cum duobus* 52. §. *Papinianus*, alias *l. si fratres*, *D. pro socio. l. si patruus* 4. *C. commun. vtriusque iudic. l.* 2. *C. pro socio.*

2 Nempe quia quod ad bona illa attinet neque liberi vlli sunt, neque condiuisores, & ita exiſtit & committitur stipulatio, cuius potestate dominus feudi ius habet vindicandæ sibi successionis. Habet enim stipulatio vnicam illam conditionem, in duas tamen negatiuas partes diuisam, si neque liberos neque condiuisores vllos relinquet is, de cuius successione agitur. *c. pluribus fratribus*, quo in hac materia vtimur.

3 *dict. cap pluribus fratribus.*

4 Vt scilicet limitata causa limitatum pariat effectum, *vulg. l. in agris.* 16. *D. de acquir. rer. domin.* Corn. *cons.* 199. incip. *permittendum est*, col. 1. *li.* 4.

DEFINITIO II.

Redempto fundo talliabili ex pacto de retrouendendo pretium debetur domino, cui fundus auffertur.

FVndum talliabilem quis emerat cum pacto De retrouendendo, tum priusquam fundus redimeretur, sine liberis decesserat. Redempto postea quādocunque fundo pretium non ad defuncti heredes [1] pertinebit, sed ad directum fundi dominum, ad quem fundus ipse pertineret vtique, [2] si non redimeretur. Nec quod pretij pecunia non sit talliabilis, [3] mouere debet. Sufficit enim, quod in fundi ius & locum succedat eo tempore, quo fundus iam fuerat domino quæsitus.[4] *Ita tractatum est* in Senatu, 4. Cal. Decemb. 1588.

1 Quamuis heredes succedant in vniuersum ius, quod defunctus habuit, *vulg. l. cum heres* 11. *de diuers. temp. præs. cum similib.*

2 Iure scilicet feudi & stipulationis, ex qua petitur possessio bonorum sub talliabili conditione alienatorum.

3 Sicut neque pecunia redacta ex re communi est communis, *l. si vnus ex socijs* 67. §. *vnus. D. pro socio*, nec furtiua pecunia, quæ redacta est ex venditione rei furtiuæ, *l. qui vas* 48 §. *vlt. D. de furt.* nec mea pecunia quæ ex venditione rei meæ, vt neque è contrario res erit mea quæ fuit comparata ex mea pecunia, *l. si ex ea* 6. *C. de rei vindic.* neque dotalis quæ ex pecunia dotali, *l. ex pecunia* 12. *C. de iur. dot.*

4 Vt qui non potest rem habere saltem habeat pretium. *arg. l. vlt. §. vlt. de leg.* 2. *l. quidam ita* 25. *si quis filium. D. ad SC. Trebell.* Ex regula subrogationis, *l. si quis* 10. §. *qui iniuriarum. si quis caution.*

DEFINITIO III.

Recognitio vnius ex condiuisoribus nocet cæteris, si alia recognitio præcedat.

PLuribus fratribus, aut patruelibus, aut alterius gradus agnatis in bonorum communione manentibus, potest vnus ex iis non suo tantum, sed etiam aliorū nomine deditiæ libertatis conditionem profiteri, &, vt loquimur, recognoscere talliabilitatē, ita vt ex eiusmodi professione inducatur probatio [1] aduersus cæteros quoque qui professi non fuerint. Nec solum si professus ille sit, qui aut natu grandior fuit aut cōmunionis administrationē habuit, [2] sed & si alius quilibet ex cō diuisoribus, si modo alia recognitio præcesserit, cuius vi & potestate posterior vel ab inuito extorqueri potuerit.[3] Alioqui æquum non esset in re tāti momenti, quāti est causa status, [4] alteri per alterū iniquā conditionē inferri.[5] Videtur autem ius hoc ex inueterata consuetudine potius, quam ex iure profectū, [6] ob eam fortasse causam, quod huius conditionis homines vt plurimum sui furtum facere soleant, & originis suæ locum deserere.[7] Quod cum euenit, iniquum est meliore iure censeri eum, qui

Source : BIU Cujas

dolo fortaſſe abſit, quàm qui præſens eſt, iuſſaque ſtatus ſui profeſſione fidem domino exhibere non recuſat. [1] *Ita Senatus* in cauſa D. de Riddes contra Aynardam Bargin, 3. Cal. Decemb. 1590. & alias ſæpiſſime.

1 Quod totum eſt ex conſuetudine apud nos recepta in hoc hominum genere. Nam ex ratione iuris profeſſio vnius nihil probat aduerſus alios, *l. tranſact. matris 26. C. de tranſ. l. neque natales 10. l. matrem 17. C. de prob.*

2 Hoc tamen ſit magis communiter, & hic caſus habet maiorem rationem, quia condiuiſor qui rem communem adminiſtrat videri poteſt habere à cæteris mandatum ſaltem tacitum, cum hæc res maxime pertineat ad cauſam adminiſtrationis bonorum, quæ ſcilicet conditionem & qualitatem ſuam accipiunt ex conditione & qualitate perſonæ, *l. per curatorem 90. §. 1. D. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. teſtam.*

3 Nam quod te inuito poteſt fieri, etiam te ignorante fieri poteſt, *l. qui poteſt inuitis 26. de reg. iur.*

4 Quæ ideo non niſi maiores iudices habere poterat, *l. non diſtinguemus 32. §. de liberali. D. de recept. qui arb. recep. l. 1. C. de pedan. iudic.*

5 *l. non debet alteri 74. de reg. iur. l. 2. D. quod vi aut clam.*

6 Vt conſtat ex legib. citatis *num. 1.* Vide tamen *l. cum ſcimus 22. §. illud C. de agric. & cenſit. lib. 17.*

7 *l. 1. vbi not C. de de ſeru. fugit.*

8 *Arg. d. l. cum ſcimus 22. §. illud. C. de agric. & cenſit. libr. 11. tit. 47.*

DEFINITIO IV.

Communio bonorum inter talliabiles ſublata per diuiſionem non poteſt inſcio domino redintegrari.

QVemadmodum manente communione bonorum talliabilium, ſi alter ex condiuiſoribus ſine liberis deceſſerit, nullus domino locus eſt: [1] ita ſemel diſſoluta communione atque ita quæſito iam iure domino, fieri nunquam poteſt, vt ea vel inuito vel inſcio domino redintegretur. [2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quia condiuiſores non minus quam liberi defuncti impediunt ius domini, in bonis ſcilicet communibus nec ſeparatim acquiſitis, vt dixi *Defin. 1. ſupr. ex cap. pluribus fratribus ibi cit.* [Excipe tamen loca quædam in quibus viget contraria cõſuetudo, vt non obſtante communione dominus ſuccedat talliabili defuncto ſine liberis, vt apud Montemontanos Maurianenſes. Sed id fit, quia dominus apud eos non ſuccedit, niſi in mobilibus. Cæterùm quemadmodum communio ſemel diſſoluta non poteſt redintegrari inſcio domino: Ita neque poteſt domino nocere communio contracta, ſiue inter fratres, ſiue inter alios eo ignorante, puta ſi plures huius condicionis homines emerint aliquid in commune. Nec ſi addas contractam inter eos vniuerſalem ſocietatem, ſiue tacitam, ſiue expreſſam, communionem enim oportet eſſe hereditariam, & habere cauſam vniuerſalem, nec voluntariam, ſed naturalem, id eſt ſucceſſionis hereditariæ, quod contingit ſi quis rem aliquam ſibi acquirat, ſiue talliabilis, ſiue talliabilem deinde decedat pluribus relictis liberis, iiſdemque heredibus in ea communione manentibus. Alioqui quod à pluribus communi nomine emptum eſt, ſemper redit ad dominum pro parte illius qui ſine liberis deceſſit licet ſuperſtitem relinquat condiuiſorem. *Ita Senatus* in cauſa R Patris Chartuſianorum contra fratres Flottin, Non. Maij 1612.]

2 *Arg. l. vlt. D. de pact. d. l. 2. D. quod vi aut clam.*

DEFINITIO V.

Fœminis, quæ parentibus ſuccedunt, etiam dominus ſuccedit, non item fœminis quæ non ſuccedunt, niſi in legitima, quæ tamen iis ſolui poteſt in pecunia, ſicut & legitima, quæ debetur matri.

APud Sebuſianos meos, Gebenẽſes & Focignienſes ea conſuetudo iampridem inualuit, vt vtriuſque ſexus liberi parenti ſuperſtites dominum excludant. [1] Cui conſequens eſt vt illis in locis non minus fœminis quam maſculis ſine prole decedentibus domini ſuccedant in iis etiam bonis, quæ aliunde quam à parente habuerunt, [2] ſi talliabilitas non certarum duntaxat rerum, ſed ipſius etiam capitis interuenit. [3] In cæteris prouinciis neque fœminæ ſuccedunt, neque fœminis ſucceditur, ſaluum tamen iis ius eſt petendæ legitimæ. [4] Nec filiæ tantum in bonis patris, ſed & quod magis mirum eſt, patri matrique in bonis filij, licet dici ſoleat, in feudis, quorum conditionem & imaginem quandam bona talliabilia retinent, nullum aſcendentibus vnquam locum eſſe. [5] Nimirum fauorabilius eſt ius petendæ legitimæ, quam vindicandæ ſucceſſionis. [6] Hactenus tamen domino indulgetur, quod legitimam in pecunia numorata ſoluere poteſt, quam alioqui ſi filia ſucceſſionis capax eſſet in corporibus bonorum ſolui oporteret. [7] Vnde eſt, quod cum de legitima quæ filiæ in bonis patris hoc caſu debetur tractant pragmatici noſtri, dotem vocant, quod dotis exemplo in pecunia detur ad eam licet vſque ſummam, quæ legitimæ portioni reſpondeat. [8] Legitimam vero, quæ parenti in bonis filij debeatur, meliore eſſe conditione vt in corporibus bonorum præſtari debeat, nemo vtique dixerit. [9] Sanè in quibus etiam prouinciis filia habilis ad ſuccedendum legitimam habere debet in corporibus bonorum, mater tamen non niſi in pecunia petere illam poteſt. Quia non ſicut filiæ defuncti talliabilis, quæ & ipſa talliabilis eſt, ita & matri eius quandoque dominus ſuccedere poteſt, [10] atque ita fieret domini conditio deterior, ſi feudi diminutionem pati cogeretur. [11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quæ conſuetudo ſane iuſtior & fauorabilior eſt, quam quæ filias excludit, *l. maximum vitium 4. C. de liber. præter.*

2 Vt ſit par & æqualis ratio in cauſa ſucceſſionis quamuis non ſit ea regula perpetua, vt dixi *ſub tit. ad SC. Tertyll.*

3 Alioqui non poteſt dominus directus certorum corporum in aliis bonis quam in dictis corporibus ſuccedere, vt limitata cauſa limitatum producat effectum.

4 Quæ ſcilicet nulla lege vel conſuetudine tolli in totum poteſt, vt dicam *Defi. 8. infr.*

5 Dixi *in tit ad SC. Tertyll.*

6 Quamuis legitima nihil aliud ſit quam portio portionis ab inteſtato contingentis, *l. quæ nuper. 31. C. de inoff. teſtam.*

7 *l. ſcimus 36. §. repletionem eod.*

8 Nam & congrua dos regulariter illa eſt, quæ legitimæ portioni reſpondet. *Not. in l. quoniam Nouella 29. eod.*

9 Maiore enim ratione debetur liberis legitima in bonis parentum, quam parentibus in bonis liberorum, *l. ſcripto 7. §. 1. D. vnd. liber. l. vlt D de bon. damnat. l. 1. §. largius. D. de ſucceſſ. edict. l. in ſuis 11. De liber. & poſthum.*

10 Quia mater liberorum talliabilium non ideo eſt talliabilis.

11 Quia ſuccedendi ſpem amitteret in omni eo quod ex feudo deduceretur.

DEFINITIO VI.

Soror dicitur eſſe in communem cum fratre propter legitimam, at non etiam liberi cum parentibus.

QVandiu filia nõ accepit in pecunia legitimam, quam potuit petere in corporibus bonorum, [1] cenſetur communionem habere bonorum omnium cum fratre, [2] licet ille heres ex aſſe à patre inſtitutus, ipſa legato pecuniario pro legitimæ iure contenta eſſe iuſſa ſit, [3] ſi modo patris voluntatem non agnouerit. [4] Inde fiet vt ſi frater interea ſine prole deceſſerit, ſola ſorore ſuperſtite, potior in ſuccedendo ſit cauſa ſororis, quam domini, [5] in iis nimirum prouinciis in quibus ex conſuetudine receptum eſſe diximus, [6] vt perinde fœminæ ac maſculi poſſint ſuccedere, dominique ius excludere. At non eodem modo poſſit quis bonorum communionem inducere inter patrem & filium aut filiam ad domini excluſionem (ſi forte filius aut filia relictis

Source : BIU Cujas

ctis bonis maternis aut aliunde aduentitiis ſolo patre ſuperſtite deceſſerit,) [7] hoc vno prætextu, quaſi propter legitimam, quæ filio in bonis parentis debetur, communio aliqua ſit inter patrem, & liberos. Neque enim fieri poteſt vt communio vlla ſit inter parentem & filium, cum viuo parente de legitima quærendum nihil ſit, [8] eo vero mortuo non poſſit communio incipere inter defunctum & eum, qui totum iam habeat. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l.ſcimus 36.§.repletionem C.de inoffic.teſtam.*

2 Quia legitima licet non ſit pars hereditatis, eſt tamen pars bonorum, *l.cum quæritur 6. vbi nos.& in Auth. nouiſſima eod.tit.*

3 Quia non cogitur filia in eo parere patris voluntati, vt nec ſi quid aliud à patre cautum ſit in fraudem legitimæ, *lege quoniam in prioribus 32.l.ſi quando 35.& generaliter eod.*

4 Poſt mortem ſcilicet patris, *d.l.ſi quando.§.illud verſ.ſed hoc ita.*

5 Quia non minus condiuiſores quam liberi excludunt ius domini, vt dixi *Defin.1.& 4.ſupr.*

6 *Defin.prox.præced.*

7 Cum in iis bonis nihil iuris habeat pater niſi vſumfructum, *l.1.C.de bon.mat.l.cum oportet 6 C.de bon.quæ lib.* quę res non inducit communionem, *l. recte 25.de verb.ſignific.* quia vſusfructus in iure non in parte conſiſtit, *l.Mæuius 66.§.fundo. de legat 2.*

8 *d.l.cum quæritur.* iunct. *l. 1. §. ſi impubere.D.de collat.bonor.*

9 Quoniam qui defunctus eſt nullus eſt. Vnde dicimus libertum defuncti libertum eſſe nullius, & res hereditarias nullius eſſe, *l.1.de rer.diuiſ.l.3.in princ.D.de pecul.*

DEFINITIO VII.

Filia non poteſt per diuiſionem factam in teſtamento patris excludi à ſucceßione fratris talliabilis, niſi agnouerit voluntatem.

AT quid ſi filia in certa, vt fit, quantitate heres inſtituta, & eo modico contenta eſſe iuſſa nupſerit, & maritus dotem ea abſente accipiendo voluntatem defuncti agnouerit? Non debebit ea res nocere mulieri ignoranti, [1] præſertim ſi proponas minorem illam viginti quinque annis, [2] cui, ſi inconſulta facilitate legatum agnouiſſet, ex ea cauſa fauore ætatis per in integrum reſtitutionẽ ſuccurri oporteret, [3] non quod expreſſam filiæ renunciationẽ interuenire neceſſe ſit, [4] ſed quia ſolius patris factum inter liberos inuitos diuiſionem bonorum iuducere non poſſit, [5] mariti multo minus. [6] Planè cum filia iudicium patris agnouit, ſiue in dotem dando eã ipſam quantitatem, quam pater præſtari iuſſit, [7] ſiue qua alia ratione, licet bonis paternis expreſſim non renunciauerit, nemo dubitat, quin hoc ipſo à fratre herede in ſolidum inſtituto ſeparata videri debeat, [8] vt proinde nec ab eo tempore fratri ſuccedere poſſit, aut impedire, ne morienti illi quandocunqne ſine liberis dominus ſuccedat. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ne alioqui ſit in poteſtate mariti vxorem ignorantem ledere, eamque à paternorum bonorum ſucceſſione remouere, *arg.l.ſi filius 12.D.de vulgar.& pupil.ſubſtit.* iunct. *l.2.quod vi aut clam.*

2 Duplex enim ratio eſt fauendi mulieri minori, & propter ſexum & propter ætatem, *l.vlt.in princ.ad Velleian.*

3 *L.3.§.ſi quid minori & ſeq. l.ait prætor 7.§.ſed etſi hereditatem.& §. Pomponius, alias l.etſi ſine dolo.* D. *de minor.* iunct. *tit. C.ſi vt omiſſ.hered.*

4 Par enim eſt vis taciti & expreſſi, *vulg. l.cum quid 3.D.ſi cert.petat.*

5 Si nolint liberi ſtare diuiſioni per patrem factæ, malintque ſuccedere ab inteſtato. Nec enim tenebuntur edicto *ſi quis omiſſ.cauſ.teſtam.* quaſi dolo malo id fecerint, cum id fecerint potius, ne fraudem & damnum ſentirent, *arg.l.cum pater 77.§.Titio fratri antepen.de leg.2.*

6 *Ex reg.l.non debet alteri 74.de reg.iur.*

7 Qui enim de iure ſibi delato diſponit, hoc ipſo ius illud agnoſcere videtur, *l.ſi auia 6.C.de iur.delib.*

8 Quia nihil vetat diuiſionem bonorum fieri in teſtamento patris, cum pater officio arbitri fungi voluit, *vt in l.ſi filia 20.§.ſi pater.D.famil.erciſc.*

9 Quia ſemel ſublata communio redintegrari poſtea inuito domino nunquam poteſt, vt dixi *Defin.4 ſupr.* alioqui facile hoc colore domini fraudarentur.

DEFINITIO VIII.

Filia quæ patri talliabili non ſucceßit, ſed dotem pro legitima à domino habuit, non habet inuita dominum in ea dote ſucceſſorem, licet maneat talliabilis.

SI talliabili defuncto, qui relicta filia deceſſerat, dominus ſucceſſerit, [1] & filiam ad concurrentem vſque legitimæ quantitatem ſiue ex corporibus bonorum, ſiue ex pecunia pro arbitrio dotauerit, [2] non poteſt ille poſtea eidem filiæ quandocunque ſine liberis decedenti ſuccedere: ſufficit enim ſemel commiſſam eſſe ſtipulationem ratione vniuerſitatis bonorum, vt rurſum committi non poſſit. [3] Etſi enim, quod filiæ in dotem datum fuit, factum eſt propriũ ipſius patrimonium, nec eo minus manet illa deditiæ conditionis, quod dotem habuerit: [4] Dici tamen poteſt hanc illi conceſſam portionem *in* ſolatium amiſſæ paternæ hereditatis, [5] & à quo tempore commiſſa eſt ſtipulatio in vniuerſa hereditate, cœpiſſe filiam habere legitimam in patrimonio, non ex voluntate domini, ſed eo inuito, ſolius beneficio legis, [6] quæ non patitur, vt per conſuetudinem aut ſtatutũ legitima in totum tollatur, [7] licet placeat legitimæ quotam minui poſſe. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Scilicet in iis prouinciis, in quibus filiæ ius domini non excludunt. De quo ſcripſi D.*ſin.5.ſupr.*

2 Hoc enim facere cogitur, vt dixi eadem *Defin.4.*

3 Ex vna enim ſtipulatione, quæ ſemel commiſſa fuerit ſæpius agi non poteſt, *l.quod dicitur 32.in fin.D.de euiction.* Sicuti enim ſemel commiſſa nunquam reſoluitur, *l. euictæ 16 §. ſi ſeruus l.habere licere 57.in fin.eod. tit.* ita ſemel commiſſa iterum non committitur.

4 Qualitas enim ſiue naturalis ſiue accidentalis, quæ ſemel inhæſit, tolli poſtea niſi certis & legitimis modis non poteſt.

5 *Arg.l.iure ſuccurſum 6. D. de iur. dot.l. vlt.Cod.de inſt.& ſubſt.*

6 Ex eo namque fit, vt hæc portio dicatur legitima, quia debetur ex legibus.

7 Tanquam quæ ſit debita iure naturali, *l.vltim.D.de bon. damnat.l.ſcripto 7.in fin.D.vnd.liber.* ideoque dicitur etiam debitum naturale, *in l.ſcimus 34.§.vlt.C.de inoff.teſtam.* iura enim naturalia non poſſunt corrumpi per ciuilia, *l.eas 8.D. de capit. minut.§.vlt.Inſt.de legit.agnat. tutel.*

8 Quia quota legitimæ eſt iuris ciuilis, & ideo pro legiſlatoris arbitrio immutari non poteſt, *Nouell.18.de trien.& ſemiſſ.*

DEFINITIO IX.

Si mater ſit talliabilis, pater vero liberæ conditionis aut alterius domini, quis ſuccedat in bonis maternis?

IN cauſa deditiæ libertatis, & talliabilitatis conſtat liberos patris conditionem ſequi, non matris. [1] Quid ergo ſi mulier eius conditionis homini libero nupſerit, tũ relictis liberis deceſſerit, an dicemus ademptam domino ſpem omnem futuræ ſucceſſionis? [2] Finge ſolum mulieris caput fuiſſe talliabile, nõ etiam bona, quæ poſſidebat, [3] niſi acceſſorie & eo iure, quo bona cõditionem perſonæ ſequuntur. [4] Nam illud vtique dici non poteſt, prohibendã fœminam talliabilem homini libero nubere citra domini voluntatem, cum libera oporteat eſſe matrimonia. [5] E-

Source : BIU Cujas

rant qui putarent, optionem liberis dari debere, vtrum matris heredes esse vellent ea lege, vt eiusdem se conditionis esse profiterentur, cuius illa fuisset an vero hereditatem repudiare dominoque occupandam derelinquere vt liberi manerent? [6] Alij contra putabant, imo vero non esse prohibendos liberos matri succedere, salua etiam libertate, sed sufficere vt bona materna omnia profiteantur se tenere tanquam talliabilia, quamuis antea non essent. Quę sententia & mihi probabilior semper visa est, & Senatui tandem placuit. Quid enim si fœmina illa talliabilis nupsisset viro talliabili quidem, sed alterius domini? Certè nati ex eo matrimonio liberi talliabiles essent, & quidem eius domini, cuius erat & pater: sequuntur enim hac parte, vt iam diximus, non matris conditionem, sed patris, in eoque à seruis ills antiquis differunt. [8] Atqui vt duorum dominorum in solidum talliabiles sint, nō magis fieri potest, quam vt sint duorum serui. [9] Nam quod à nonnullis traditum est, posse quem plurium hominum esse in solidum diuersis respectibus, [10] ad bona referendum est, non ad personam, quæ sicut vna, ita indiuidua est. [11] Rursum finge hos liberos ex vtroque parente talliabili diuersorum dominorum multis acquisitis bonis liberis, &, vt loquuntur, allodialibus, decedere sine iusta prole, nemo dubitat quin deferantur ad dominum, quem vocant manus mortuæ. [12] Sed quæro, an ad patris, an ad matris dominum? Diuidi enim inter vtrumque debere nusquam traditum est. [13] Illud igitur temperamentum necessario sequendum est, vt quæ à matre prouenerunt ad eum, qui matris dominus fuit, omnimodo deueniant, cætera omnia ad dominum patris. [14] Pari ergo ratione admittendum est, si fœmina talliabilis homini libero nupserit, nullam domino iniuriam fieri, si quod à matre filius habuit, filio quandocunque sine liberis defuncto ad matris dominum ipsum deuoluatur, [15] cætera autem bona omnia liberi hominis heredibus relinquantur. [16] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Pater enim ille est, à quo & nomen & familia sumitur, cum mulier sit familiæ suæ & caput & finis, *l pronunciatio* 195. *§.vlt.de verb.signif.* Nec sunt talliabiles, nisi qui sunt ex iustis nuptiis. [Et ideo possunt etiam liberi cum patre conueniri vt simul homagium talliabile recognoscere teneantur, vel ob hoc ipsum ne possint quandoque dicere rem esse inter alios actam. Aut ne probandum aliquando habeat dominus cuius ipsi sint liberi. *Ita Senatus* in causa Magninorum de la Mure, 18. Cal. Iul. 1611.]

2 Nec enim liberis postea sine prole morientibus succedere dominus poterit, cum non sint ipsi talliabiles.

3 Si enim bona ipsa per se talliabilia essent, succederet in iis dominus moriente quandocunque sine liberis possessore, quantumuis libero.

4 Adeo vt mutata conditione personæ, mutetur conditio bonorum, *l. per procuratorem* 90. *§.1.de acquiren.hered.l.vlt.C.de inoff.testam.*

5 *L si patre cogente* 22 D. *de rit.nupt.*

6 Quasi non posset fieri vt talliabili matri succederent, quin hoc ipso pati deberent sibi succedi in iis bonis, quæ à matre habuissent, quæ tamen ratio non erat bona, cum hoc casu talliabilitas non esset realis sed personalis.

7 Bonum enim est temperamentum, per quod fit, vt neutra pars lædatur, *l. ex hac* 8. *in fin.* D *quæ in fraud.cred.l. in creditore* 38 D. *de euict.* [Videtur tamen valde probabiliter defendi posse ius quod habuit dominus in caput matris totum fuisse extinctum per mortem ipsius matris quæ non sine liberis decesserit, sed cum liberis liberæ condicionis, licet ij postea decedant sine liberis, cùm sint ingenui. Neque mirum hoc videri debet, cum fiat ex ordine iuris & naturæ, *argum. l. cùm vnus* 12. D. *de reb. author. iudic. poss. d. l. si mulier* 59. *§. ex asse*, ibi, *propter iuris subtilitatem & casus necessitatem* D. *de iur. dot. l. filius* 28. *§.1. in fin. D. de liber. & posthum.*]

8 Cuius enim alterius conditionem sequerentur quam matris, cum non haberent patrem, *l.1 in fin.* D. *ad munic.* Pater enim ille est, quem nuptiæ demonstrant, *l. quia semper* 5. D. *de in ius voc. §. si aduersus. Instit. de nupt.* Guid. Pap. *quæstione* 312. *num.* 3.

9 Non enim possunt eiusdem rei duo esse domini in solidum, *l. si vt certo* 5. *§. si duobus vehiculum.* D. *commod. l. de hereditate* 19. *§. pater.* D. *de Castrens. pecul.*

10 Guid. Pap. *q.* 310. *& seqq.*

11 Nec enim potest vna eademque persona diuerso iure censeri, *l. vlt.* C. *de sent. pass & restit. l. si pater* 9. *in fin.* D. *de liber. caus. l. iudicata* 29. D *de except rei iudic.*

12 Ex lege & conditione talliabilitatis & manusmortuæ.

13 Nec enim semper in dubio ea capi debet interpretatio, per quam id, de quo quæritur, diuidatur, *vt in l. Nesennius* D. *de negot. gest.*

14 Inspecta scilicet origine bonorum, *vt in Auth. ex testamento.* C. *de secund. nupt. Auth. itaque*, vbi Bart. Cod. *commun. de succes.* iunct *l. de emancip.* 13. C. *de legit. hered.*

15 Et ideo debent liberi profiteri, ea se bona tenere tanquam talliabilia, vt succedendi ius domino quandocunque suo tempore aperiatur.

16 Ne alioqui non sit melior conditio eorum, qui patrem liberum habuerunt, quam si talliabilem habuissent.

DEFINITIO X.

Nullum ius est domini in bonis, quæ manserunt communia, licet alia separatim fuerint acquisita.

NOn ex eo solo inducitur separatio bonorum & diuisio inter talliabiles, vt dominus ad succedēdum inuitetur, quod ex iis quidam paternis laribus relictis in aliam prouinciam profecti, lucra sibi separatim quæsiuerint. [1] Non enim eo minus communia manent bona quæ ante fuerant. [2] Ideoque nec ea res nocet non solum cæteris sociis, qui lucra omnia inter se communicauerunt, [3] sed neque iis, qui propriam rem egerunt, nimirum quod ad bona attinet, quæ manserunt communia. Nam in separatim quæsitis potiorem domini causam esse debere non ambigitur, [3] vt bonorum communio eatenus prosit sociis noceatque domino, quatenus communio est. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis quod separatim quæsitum est in commune non redigatur, *l. cum duobus* 52 *§. Papinianus. alias l. si fratres* 5. D. *pro socio.*

2 Nec enim potest semel contracta communio dissolui, nisi per subsecutam diuisionem, aut expressam, aut tacitam, *l. pen. C. commun. diuid. l. diuisionis* 45 D. *de pact.*

3 De quibus dubitari minus potest, quin voluerint manere in communione, cum hoc modo etiam tacita societas contrahatur. *lege Titium* 47. *§. alitero*, vbi Bart. D. *de administr. tutor.*

4 Cum sola bonorum communio vel superexistentia liberorum possit dominum excludere, vt dixi *Defin.* 1. *& 4. sup.*

5 Limitata enim causa non nisi limitatum producere potest effectum, *l. in agris* 16. *de acquir. rerum domin. l. Imperator* 8. *in fin.* D. *de postul.*

DEFINITIO XI.

Mulier secuta domicilium viri non ideo censetur à fratre diuisa, si nulla bonorum diuisio interceßit.

FOemina talliabilis, quæ à domicilio paterno in mariti domum deducta suas ei operas per quantumcunque tempus exhibuit, [1] non idcirco separata, &, vt loquuntur, diuisa esse intelligitur, si modo eam portionem, quam habet in patris hereditate vt coheres, vel bonis, pro legitima portione indiuisam retinuerit, [2] alioqui facile eueniret, vt metu periculi damnique, quod ex separatione allatum iri constaret, minus libera essent matrimonia, quod nequaquam admittendum est. [3] Itaque si fratri paternos lares fouentis hereditas aut quid aliud simile obuenerit, tum is sine liberis superstite sorore decesserit, in ea quo-

Source : BIU Cujas

ea quoque re soror domino præferetur, [4]non aliter, quam si cum fratre perpetuo habitasset, si non certis finibus distincta sint bona sublataque communio.[5] Planè quin ratione bonorum communium idipsum certius locum habeat, dubitare non potest. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Debet enim mulier esse in officio mariti, *l.sicut patronus* 48.D.*de rit.nupt.l.qui ex liberta* 11. C.*eod.l.2. C.de obseq.patron. præstand.*

2 *Vt in l.cum duobus* 52.§. *Papinianus.alias l. si fratres.*D.*pro socio.*

3 *L.cum ita legatum* 63.*& seq.D.de condit.& demonstr.*

4 Quamuis ea hereditas non sit communis. *l.si fratres.*

5 Quamuis statutum,de quo scripsimus *Defin.1.sup.*videatur coniunctim requirere communionem bonorum & foci, hoc est habitationis.

6 Ex iis quæ scripsimus superiore *Defin.*

DEFINITIO XII.

Inspicienda est consuetudo loci, in quo facta est professio talliabilitatis,non vbi talliabilis mortuus est,nec vbi sunt bona.

IN definiendis controuersiis, quæ de talliabilitatibus quotidie occurrunt, sicut non alio quam consuetudinario iure vti possumus, ita consuetudinem illius loci spectare solemus, in quo facta huiusmodi conditionis professio est,non in quo mortuus est is, de cuius hereditate agitur,aut vbi sita sunt bona,de quibus contenditur.Est enim ferè perpetuum, vt in obligationibus ex contractu descendentibus quemadmodum tempus, [1] sic & locus initi contractus inspiciatur.[2] *Ita Senatus* in ea causa.

1 *L.si filius familias* 78.*de verb.oblig.*

2 *L.2.§ omnes, l. si longius* 18 §.1. D.*de iudic.l.6.D.de cuict.* Vide Guid.Pap.*quæst.*312. *&* 314.

DEFINITIO XIII.

Inter talliabiles sufficit durasse communionem inter aliquos vt possint succedere etiam illi,qui diuiserunt.Non tamen videtur diuisisse,quæ partem suam doti dedit.

QVod à nobis supra dictum est, [1] inter homines deditiæ conditionis non aliter ius successionis saluum esse, quam si maneant in communione bonorum,eo pertinet, vt si partem suam ex diuisione singuli habuerunt, inuicem succedere non possint, [2]si quandocunque sine liberis moriantur. [3] Cæterum si ex pluribus condiuisoribus quidam in commune manserint,perinde vni ex iis cæteri succedere omnes poterunt,ac si nulla diuisio facta fuisset.[4] Diuisisse autem videtur etiam qui partem suam indiuisam alienauit, [5] ideoque similiter successionis per se incapax erit. [6]Neque tamen consequens est, mulierem, quæ partem suam hereditariam in dotem dederit, idcirco succedere coheredibus non posse. Quanquam enim ex dotis datione dominium transfertur in maritum,[7] reuera tamen dos est mulieris,[8] nec dici potest sine bonis esse mulierem,quæ in bonis dotem habet.9 *Ita Senatus* in causa Dominæ de Corsans & Claudij Boisson,8.Cal.Mart.1593.

1 *Defin.1 & 4 & pass. supr.* [Probanda igitur est diuisio,alioqui præsumitur communio adeóque probatur siue recognoscentes bona sua feudalia & emphyteuticaria simul & in communi recognouerint,siue vnus pro omnibus. *Ita Senatus* in causa Guichardi Magnin de la Mure,18.Calend.Iul. 1611.]

2 Intellige nec si postea voluerint redire in communionem inscio domino,vt dixi *Defin.*4.

3 Verum enim est,eo casu decessisse talliabilem sine liberis & condiuisoribus.

4 Quia sufficit per communionem, quæ inter aliquos remansit,impediri ius domini,vt inter omnes seruetur ius commune legitimæ successionis. Atque ita incapax fit capax hoc casu per capacem, *vt in l.3 in fin. D.quæ res pignor.obligar.poss. l.cum hereditate* 55. D.*de acquir. hered. leg. si is qui duos* 18.*D.de liber.legat.*Vide *Defin* 16.*in fin.infr.*

5 Quamuis intellectu magis quam corporum diuisione partem suam habeat hoc casu quisque ex condiuisoribus, *l. Mæuius* 66.§.*duorum.de leg.*2.

6 Quia per alienationem æquè amisit suam partem,*l.cum pater* 77.§.*libertis,eod.tit.*

7 *L.*1.D.*de iur.dot.l.doce* 6.*C.de rei vind.*§.1. *Inst.quib.alien. licet vel non.l.quædam* 62.*D.de acquir.rer.dom.l.*1.D.*de fund.dotal.l.si constante* 24.§.*si maritus.*D. *Iolut.matr.*

8 *L.quamuis* 75.D.*de iur.dot.l.in rebus* 30.*C.eod.*

9 *L.pater filiæ* 71.D.*de euict.l pater filiam.* 14.*ad leg. Falcid.*

DEFINITIO XIV.

Ex decennali separata perceptione fructuum præsumitur diuisio, non tamen in præiudicium mulieris, si maritus dotis fructus perceperit.

SEd & quamuis diuisio fructuum si probetur decennalis inducat præsumptionẽ diuisæ proprietatis,[1]in muliere tamen, quæ bona sua in dotem dedit, non idem admittemus, si supra decennium vel vicennium portionis dotalis fructus separatim maritus perceperit,quia percipiendi separatam causam habet propter onera matrimonij, [2] quæ non habet ille cum cæteris consortibus communibus vxoris communia, [3] eo magis, quod nec inter alios diuisa fructuum perceptio sufficit ad mutuæ inter eos successionis iura excludenda, nisi sit decennalis. [4] Ideo autem decennalis excipitur,quoniam, vt dictum est, inducit coniecturam diuisionis præcedentis, [5] hactenus saltem vt in aduersarium onus probandi transferatur,[6]quod non similiter in dote dici potest, quando eadem subsit fructuum separatim percipiẽdorum ratio etiam post decennium, si post decennium quoque matrimonium duret. [7] Planè si pensitationes annuæ pro bonis emphyteuticariis debitę separatim solutæ sint, facilius diuisio præsumetur, vixque est vt hac parte separanda sit causa dotis à cæteris,cum eos etiam, qui fructus diuidere coguntur, simul tamen & communiter proprietatis indiuisę onera soluere nihil prohibeat. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.penult.vbi notat.*C.*commun.diuid.*

2 *L.pro oneribus* 20.*C.de iur.dot.l.si is qui* 56.§.*ibi dos.*D.*eod.*

3 *L.si filia* 20.§.*hoc amplius.*D.*famil.erciſc.*

4 Vt notant omnes *ad l.pen.C.commun.diuid.*

5 Cum non nimis tacito quam expresso actu voluntas declararetur,*l.non tantum* 5 D *rat.rem haber.*

6 Semper enim præsumptio cedit veritati & probationi, *l.si chirographum* 24.*& sequen.l.Imperatores* 29.*in fin.* D.*de probationib.*

7 *Arg.l.Pomponius* 35.*D.famil.erciſc.*

8 *L.cum possessor* 5.D.*de censib.*

DEFINITIO XV.

Nec communio nec separatio foci prodest quicquam ad excludendum vel admittendum dominum,sed tantum communio vel separatio bonorum.

QVid si plures coheredes bona quidem cõmunia retinuerint, sed focum & larem separatim habuerint?Sunt qui putent perinde mutua successionis iura inter eos sublata videri debere, ac si nec vlla inter eos bonorum communio esset,propter verba statuti in eam rem conditi, [1] quæ ad conseruandum inter talliabiles ius legitimarum hereditatum ambo hæc coniunctim requirere videntur, vt & bonorum & foci communio duret. [2] Sed humanius est,ita potius interpretandum esse statutum, vt non aliter vocetur dominus ad successionem talliabilis sine liberis defuncti,quam si is & bona & focum sibi separatim habuerit. [3] Alterutram igitur conditionis

Source : BIU Cujas

Partẽ deficere ſufficiet, [4] ad hoc vti ne bona deuoluantur, nimirum ea, quæ communia manſerunt. Nã in iis, quæ fuerunt diuiſa, euidens vtique ius eſt domini, licet focorum ſeparatio nulla interceſſerit.[5] In eoque maior poteſtas eſt diuiſionis bonorum, quam foci, quia nec id agitur vt in foco, ſed vt in bonis dominus ſuccedat. [6] Neque eſt, quod quis cauſetur ita futurum, vt facile ſit huius conditionis hominibus dominum eludere, retenta quorundam bonorum communione, licet ſeparatis laribus. Nam aduerſus hanc fraudem ſatis domino conſultum eſt in eo, quod perinde ſuccedit in omnibus bonis non communibus, ac ſi nulla prorſus communio ſupereſſet: quandoquidem quæ ſupereſt nullum effectum habet, niſi in bonis communibus.[7] An ergo foci & domicilij ſeparatio hactenus domino proderit, vt quamuis omnia fortaſſe veteris patrimonij bona communia manſerint, vindicare tamen poſſit ille quicquid defunctus ſuo nomine quæſierat? Minimè. Nam idem contingeret, ſi ſeparatio foci nulla interueniſſet. [8] Haberet enim talliabilis eundem heredem in bonis propriis à ſe quæſitis, quos in diuiſis. [9] Cum vero quæſtio hæc ex facto incidiſſet, ac vtraque pars generalem Sebuſianæ pecuniæ conſuetudinem pro ſe obtenderet, contrariis probationibus certatum erat, ob idque contrariæ fuerant priorum iudicum ſententiæ. [10] Primus iudex pro domino pronunciarat. Secundus pro defunctæ mulieris fratre, qui ſeparatam habuerat habitationem, ſorore ſcilicet extra paternam domum & in mariti domicilio defuncta. Appellatione autem ad Senatum facta, quamuis qui vltimus vicerat, ſiue negligentior factus, ſiue qua alia de cauſa, nec teſtationes pro ſe habitas, nec alia vlla litis inſtrumenta exhibuiſſet, dubitauimus tamen, quid pronunciare deberemus non ſolum quod in ambiguo fauorabilior videretur fratris quam domini cauſa, [11] præſertim cum ex ipſius quoque appellantis confeſſione appareret, non defuiſſe victori contrariæ conſuetudinis probationes: [12] ſed etiam, quia in propoſita ſpecie foci ſeparatio, qua potiſſimum dominus nitebatur, facta fuerat ex cauſa neceſſaria & perhoneſta, cum nupta mulier domicilium mariti vel inuita ſequi coacta fuiſſet cogique potuiſſet. [13] Alioqui dicendum erit, hoc ipſo, quo huiuſmodi conditionis mulier nubat, & in mariti domicilium tranſeat, futurum, vt legitimarum omnium ſucceſſionũ incapax fiat. Quod ſanè & abſurdum & inhumanum fuerit, adeoque Reipublicæ pernicioſum. [14] Quippe cum ex eo euenire poſſit, vt talis incommodi metu ab ineũdis nuptiis reuocetur mulier, quæ alioqui aut citius aut commodius nuptura eſſet. [15] Nec ſanè permittendum eſt patrono, vt eam liberto conditionem poſſit conſtituere, per quam vitæ inſtitutum aut propoſitum minuatur. [16] Itaque tametſi ea conſuetudo admittenda eſſet, vt ſola foci ſeparatio locum faceret domino, etiam in bonis communibus: nihilominus videbatur ea excipienda ſeparatio, quæ ex tam honeſta cauſa fieret, [17] id eſt, propter matrimonium, [18] quaſi quæ magis neceſſaria dici deberet quam voluntaria. [19] Quia tamen nihil ex victoris parte productum erat, non potuit Senatus pro appellante non pronunciare in quæſtione, quæ tota facti erat, non iuris: [20] Hoc tamen inter nos acto ne Senatuſconſultum illud trahi poſſet ad conſequentias. [21] Probationes enim, ſi aufferrentur, licet alioquin leuiores, viſum eſt potiores tamen haberi debere. [22] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Statutum eſt quod, incipit, pluribus fratribus, de quo ſcripſi *Defin. 1. ſup.* quod tamen non reperitur impreſſum inter ſtatuta Sabaudiæ, ſub iiciemus in fin. huius tit.

2 Sic enim & apud Burgundos obtinet, vt teſtatur Chaſſan. *in conſuet. Burgund. tit. De mainmortes §. 13. in princip. & in verb. ſi non eux demeurans enſemble. & in verb. & eſtans en commun de biens. arg. l. ſi heredi plures 5 D. de condit. inſtit.*

3 Nam & verba ſtatuti hoc ſuadere videntur, quæ coniunctim requirunt vtrunque vt dominus admittatur.

4 *d. l. ſi heredi. l. generaliter 6. in princ. C. de inſtit. & ſubſt.* ſicuti è contrario ſufficit in diſiunctiua conditione alterutram partem extitiſſe, *l. cum pupillus 78 §. 1. de condit. & demonſtr.*

5 Semper enim dominus ſuccedit in bonis non communibus.

6 Vix enim eſt, vt communio foci inter eos ſit, qui bona habent diuiſa & ſeparata. At è contrario poſſunt bona eſſe communia. & ſunt plerunque etiam inter eos, qui habent focum ſeparatum.

7 Nam limitata ſocietas limitatum parit effectum, Cotn. *conſi. 299. incip. præmiſt. ndum eſt quod fratres col. 1. li 4.*

8 Quia communio ſola foci non conſeruat ius talliabiliũ, nec in bonis diuiſis, nec in propriis, quæ nec communia nec diuiſa vnquam fuerunt.

9 Nam ſiue inteſtatus decederet, ſiue inter ſuos condiuiſores teſtaretur, haberet dominum heredem in bonis ſeparatim quæſitis.

10 Nam in conſuetudinibus, quæ ſunt facti, probatio totum facit, *l. de quibus 32. l. ſed & ea 35. & ſeq. de legib.*

11 Quia in dubio contra dominum ſucceſſorem anormalum, vt loquuntur, pronunciandum eſt pro fratre, qui ſuccedit ex iure communi.

12 Probationes enim factæ vocata parte & productæ, in actis ſunt communes.

13 *L. cum quædam puella 19. de iurisd.* Debet enim mulier eſſe in officio mariti, *l. ſicut patronus 48. D. de oper. libert.*

14 Cuius ſcilicet intereſt mulierem nubere, vt iuſtis liberis ciuitas repleatur, *l. 1. D. ſol. matr. l. intereſt enim 18. D. de reb. auct. iudic. poſſid. alias l. 3 de priuil. credit.*

15 *L. cum ita legatum 63 & l. ſeq. de condit. & demonſtr. l. cum tale 71 §. ſi arbitratu. eod.*

16 *L. nec audiendus eſt 17. D. de oper. libert.*

17 Quod enim ſit honeſtate ac ſecundum leges, pœnam non meretur, *l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adult.*

18 Ita vt non poſſit dici factum in fraudem alterius, quod fit in fauorem matrimonij contrahendi, & quod alioqui non contraheretur. Textus eſt elegans *in l. mulier 12. §. cum proponeretur D. ad SC. Trebell.* Adde text. elegantem *in l. 4. §. 1. D. de vſu & habit.*

19 Alienationes autem non voluntariæ ſemper excipiuntur, *l. alienationes 13. D. famil. erciſc. l. 3. §. 1. & ſeq. D. de reb. eor. qui ſub tut.* alioqui videretur huiuſmodi conditionis fœminis veluti perpetua quædam viduitas iuncta, quod eſſe non debet, *d. l. cum ita legatum & tot. tit. C. de indict. viduit. tollend.* [Inde eſt quod etiam inter talliabiles permiſſa eſt donatio fauore matrimonij etiam in caſum prædeceſſus, dummodo ſint mutuæ & æquiualentes, vt tractat Anton. Colombet. *in tractatu, De mainmortes.* Nempe quia propter parem incertitudinem dubij euentus nihil hoc caſu videri poteſt factum in fraudem domini, *leg. ſi pater 12. C. de inoffic. teſtam. §. 11. C. de tranſact.*]

20 Nec enim poteſt iudex ea ſupplere, quæ ſunt facti, *l. 1. cum ibi notat. C. vt quæ def. aduoc. part. indic.* Itaque deficiebat hoc caſu non ius, ſed probatio, *vt in l. duo ſunt Titij 30. D. de teſtam. tutel.*

21 Vt ſolet dici de iis, quæ ſunt recepta vel conſtituta contra iuris rationem. *l. quod vero 14. l. quod ratione 39. D. de legib. l. quod contra 141. de reg. iur.*

22 Quomodo regulariter leuiores probationes ſufficiunt pro eo, qui nititur iure communi, adeoque ſola iuris præſumptione, *l. ſi chirographum 24. & ſeq. D. de probat.*

DEFINITIO XVI.

In ſucceſſione talliabilium incapax fit capax per capacem.

NOn eſt nouum, vt ex perſona tua conſequar, quod ex mea conſequi nõ poſſem. [1] Sed vt priuilegio, quod ex perſona tua habeo, vtar contra te inuitum, id vero magis nouum & mirum eſt. Repugnant enim cõmunes iuris regulę. [2] Finge hominem deditiæ conditionis, cum plures agnatos eiuſdem conditionis ſed diuerſi gradus haberet, cum proximioribus diuiſiſſe, cum remotioribus vero in communione manſiſſe. Facient remotiores, qui in communione

munione manſerunt, non ſolum vt excludatur dominus, quaſi defectus cõditione, cum nihil iuris habere poſſit niſi in bonis eius, qui ſine liberis & ſine condiuiſoribus deceſſit:[1] ſed etiam vt excluſo domino proximiores ſuccedant, & quidem ſoli, hoc eſt, excluſis ipſis quoque remotioribus, quorum beneficio admittuntur, qui alioquin eſſent incapaces: nempe quia domini iure ſummoto, ſupereſt ius cõmune, ex quo proximiores admittuntur.[4] Ideoque nulla fit iniuria remotioribus, quippe qui nullum proximioribus priuilegiũ tribuant, ſed tantum domini priuilegium, quod in defuncti bonis alioquin habuiſſet, excludant.[5] Quare, etſi aduerſus ptoximiores agnatos eoſdemque hereditatis poſſeſſores dominus egiſſet, repelli potuiſſet exceptione illa: *Si remotiores, qui in communione manſiſſent, ius domini non prohiberent.* Quæ exceptio licet eſſet de iure tertij, attamen inuito quoque tertio admittenda eſſet, propterea quod ius agentis omnimodo excluderet.[6] Proinde vix eſt, vt remotiores imputare poſſint proximioribus loco beneficij, quod illi vel inuitis remotioribus, licet non ſine ipſis, erant habituri.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Mihi tamen ſemper viſa eſt hæc ſententia minus conuenire verbis ſtatuti noſtri, cuius verba in fine huius tituli tranſcribemus. Ex quibus non ſolum excluditur dominus per condiuiſores, ſed etiam ipſis condiuiſoribus ſucceſſio adiudicatur.

1 *L. cum hereditas* 55. D. *de acquiren. hered. l. ſi is qui duos* 29. *de liber. legat. l. & per iuſiurandum* 13. *§. ſi fideiuſſori. de acceptilat. l. decurio* 4 D. *de decur. l. Ariſto. 3. in fin. D. quæ res pignor. oblig. poſſ.*

2 *L. ſi iudex circumuento* 28. vbi Bart. D. *de minor.* Idem Bart. *in l. qui Romæ* 122. *§ Flauius. de verb. obtig.*

3 Ex ſtatuto, quod incip. *Pluribus fratribus.* De quo ſcripſi *Defin* 1. *& prox. præced. ſupr.* Iunge *Defin. 31. in fr.*

4 *L. 2. in princ. & §. prox. & poſſ.* D. *de ſuis & legit.* & ita in Burgundia ſeruari teſtatur Chaſſan.

5 Itaque proſunt quidem remotiores proximioribus, ſed per conſequentiam non principaliter, & occaſione magis quam iure, *vt in l. 2.* D. *de riuis. l. ex facto* 17 *§. ſi quis rogatus 2. ad SC. Trebell.* nec tam videtur hoc caſu acquiri proximioribus per remotiores, quam aliquid ex iuris ordine fieri, *vt in l. cum vnus* 12 D. *de reb. auct. iudic. poſſid.* Vide tamen *Defin. 31. in fr.*

6 *L. loci corpus* 4 *§. competit.* vbi Bart D *ſi ſeruit. vindic. l. vlt.* C. *de rei vindic. l. 2.* vbi idem Bart. D. *de except. rei iudic.*

7 *Arg. l. ſi ſeruo* 84. D. *de hered. inſtit. l. vnum ex familia* 67. *§. 1. verſ. non enim. de leg. 2.*

DEFINITIO XVII.

Talliabiles non habent teſtamenti factionem actiuam, niſi inter ſe.

NEc tamen his conſequens eſt, vt ſi prætextu agnatorum, qui in communione manſerunt, velit quis heredem inſtituere alium ex iis, qui diuiſerunt, id illi permittendum ſit. Non enim huius conditionis homines actiuam, vt vocant, teſtamenti factionem vllam habent niſi inter ſe, quamdiu manent in communione.[1] Itaque hac parte latius patet cauſa inteſtati quam teſtati, quod tamen valde nouum durumque mihi videtur.[2] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Ne alioqui eſſet in eorum poteſtate teſtando excludere ius domini, quod eſſe nõ debet, *arg l. nec ei* 17 *§.* 1 D *de adopt. l. fideicommiſſum* 76. D. *de condit. & demon. l. Granius* 71. *§. penult.* D. *de fideiuſſ.*

2 Contra iuris noſtri communes regulas, *l. verbis legis* 120. D. *de verb ſignif.* Nam in his, quæ contra rationem iuris recepta ſunt aut conſtituta, non poſſumus ſequi regulam iuris, *l. in his* 15. D *de legibus.* Poſito enim vno inconuenienti, multa ſequi neceſſe eſt. Sic & interdum euenit, vt inteſtati cauſa præcedat cauſam teſtati, *vt in l. ſi quis ita* 82. D. *de hered. inſtit.*

DEFINITIO XVIII.

Agnati eiuſdem gradus, etiamſi non ſint in communione cum cæteris, tamen qui in communione ſunt pariter ſuccedunt.

MVlto magis quis admittat, ſi defunctus plures eiuſdem gradus agnatos reliquerit, ſed quoſdam diuiſis bonis, quoſdam indiuiſis, debere omnes in ſucceſſione inteſtati concurrere, nec eos, qui communionem retinuerunt, cæteris præferendos eſſe, quando ex iure communi qui pari gradu ſunt pariter vocentur.[1] Nec in ſucceſſionibus perpetua ſit illa regula, quæ habet; Si vinco vincentem te, multo magis vinco te: quæ & in aliis pleriſque ſuas patitur exceptiones.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. 2. §. hæc hereditas. & §. legitima. D. de ſuis & legit.*

2 De qua *in l. de acceſſionibus* 14. D. *de diuerſ. temp. præſcr.*

3 Vt conſtat ex *§ præferuntur. Inſtit. ad SC. Tertullian.* iunctis iis, quæ ibidem notat Accurſ. *& ad dict. l. de acceſſionibus.* Iunge Chaſſan. *in conſuet. Burgund. tit. de mammortes.* Sed tamẽ videtur mihi hoc pugnare cum ſtatuto *pluribus fratribus*, vt dixi *Defin. 16. in fin.* Et ita tandem in Senatu noſtro obtinuit, ſæpiuſque contra has tres Definitiones pronunciatum eſt, Ex ſtatuto *Pluribus fratribus.* Vide *Defin. 31. in fr.*

DEFINITIO XIX.

An & quando vnica recognitio ſufficiat ad homagij talliabilis probationem?

AD homagij talliabilis probationem duæ recognitiones, id eſt, publicæ profeſſiones requirũtur,[1] & quidem conformes, hoc eſt, quarum poſterior ad priorem referatur, vt poſteriorem certo iudicio nec ſine cauſa factam eſſe appareat,[2] niſi proponas vnicam recognitionem, quæ proferatur adnexum habere priuilegiũ antiqui temporis, & mentionem facere prioris, alterius, & antiquioris, deſignato die & Conſule. Ideo quod verba enunciatiua probent inter eaſdem partes[3] earumque ſucceſſores, non ſolum vniuerſales, ſed etiam ſingulares,[4] cõcurrente temporis antiquitate.[5] Idem erit, ſi vnica quidem ſit recognitio, ſed quæ cauſam aliquã habeat & legitimam, & de qua legitimè conſtet.[6] Quãquam enim dici ſolet ex ſola homagij recognitione præſumi cauſam illam, vt à domino protegatur & defendatur is, qui recognouit:[7] Tamen ad ſimplex homagium id pertinet, non etiam ad id, quod ſit talliabile. Illud enim ſicut odioſius eſt, ita & difficilius inducitur.[8] Quod ſi duplex recognitio facta proponatur, nihil intererit, an prior cauſam aliquam habeat, nec ne, cum ſufficere debeat, quod effectũ habuerit. Nam & vnica recognitio ſufficeret, quæ modo effectum habuiſſet,[9] ſi non facti error interueniſſe probaretur.[10] *Ita Senatus* in cauſa liberorum D. de Nouuelles Necienſis & procuratoris fiſcalis Gebennenſis, 4. Id. April. 1593. Iunge Defin. 10. ſupr. De probat.

1 Intellige de homagio perſonali: nam ſi de rei conditione ageretur, vnica recognitio ſufficeret, Matth. de Afflict. *in conſtit. Reg. Sicil. quæ incipit. Probationum defectus. lib. 2. notab. 1.* Guil. Bened *in verb. & vxorem nomine Adelaſiam, à nu. 987. vſque ad nu. 1022.* Iaſ. *in l. creditori tuo. C. de pact.*

2 *Ex l. cum ſcimus* Cod. *de agric. & cenſit. lib. 11. tit. 47.* Vide Guid Pap *q. 272.* vbi ait aliud eſſe in talliabilitate fundi.

3 *L. optimam* 14 *& ibi notat. C. de contrahend. & committen. ſtipulat.* [Quid ergo ſi vnica recognitio talliabilis homagij proferatur relata quidem ad aliam antiquiorem, ſed non deſignato die neque Conſule? Poterit ſufficere ſi modo ſuis adminiculis deſtituta non ſit ſiue adminicula illa probentur per teſtes ſiue per inſtrumenta. Nuſquam enim ſcriptum eſt duas recognitiones præcisè requiri ad probandum homagiũ perſonale. *d. l. cùm ſcimus. Ita Senatus* in cauſa Guichardi de la Mure 18. Cal. Iul. 1611. Et iterũ pro D. de la Valdiſere Vicecomite Tarentaſiæ contra ſorores Adornet Cal. Febr. 1613.]

Source : BIU Cujas

4 Bart. *in l. facta 63. §. si heres. D. ad SC. Trebell.* Cravet. *cons. 29. nu. 1.*

5 Nam & contra tertium probarent in antiquis si ageretur de re difficilis probationis, vt puta de filiatione, ex Alex. *cons. 90. colum. 3. vol. 6.* Rebuff *in tract. nominat. pag. 1. vers. primo fallit.* Cravet. *de antiq. tempor. part. 1. sect. Ampliatur nunc. num. 12. & 13.* alioqui non probant, Cravet. *ibid. in cap. propositum. nu. 15. & sequentib.*

6 *Ex d. l. cum scimus. vbi notat. C. de agric. & censit.*

7 Vt tractat Iacob. de S. Georg. *in tit. de homag.*

8 Quia quæ sunt odiosiora, difficilius & præsumuntur & probantur, *l. merito 51. D. pro socio l. vlt. D. quod met. caus.*

9 *d. l. cum scimus.* Guid. Pap. *vbi supra.*

10 Errantis enim nulla voluntas est, *l. si per errorem 15. D. de iurisdiction.*

DEFINITIO XX.

Recognitio filij an & quando noceat patri? Item fratris an & quando fratri?

QVid si posterior recognitio facta sit à filiofamilias absente patre? Non obligabit patrem si pater fuit in prouincia, [1] sed obligabit ipsum filium quandocunque sui iuris factum, & multo magis filij posteros, secuto maximè longi temporis interuallo, [2] quia verisimile non sit, factum quid à filiofamilias inconsulto aut per dolum in ea re, quæ ad proprij capitis causam pertineret. [3] Sed si pater abfuit à prouincia, moribus nostris receptum est, vt possit ea recognitio fieri per filiumfamilias. [4] Quemadmodū & si pater sit quidem in prouincia, sed ita imbecillis animo vel corpore, vt per eum recognitio expediri non possit. [5] Extra has causas ita demum recognitio filiifamilias nocebit patri, [6] si ratam eam habuerit. Diuersum erit si frater pro fratre, cum quo bona cōmunia habebat, recognouerit: tunc enim non est necessaria ratihabitio, nec si promissa sit, [7] si modo is, qui recognouit aut solus in domo fuerit eo tempore, aut bonorum communium habuerit administrationem. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. transactione matris 26.* vbi Bald. & Salic. in terminis, *C. de transact.* iunct. *l. 3. in fi. D. de iureiur.* idem Bald. *in l. 1. C. de patrib. qui filios distrax.* Iacob. de S. Georg. *in tract. de feudis, in verb. dictique vossalli promiserunt.*

2 *Arg. l. si cum fideicommissa 16. §. Aristo. D. qui & à quib. manum.*

3 *Arg. l. 1. C. ad leg. Cornel. de falsi.*

4 Nam & ex ea causa filiofamilias agere permitteremus, *l. si longius 18 §. si filius familias D. de iudic. l. si libertus 12. D. de in ius vocand.*

5 *L. sed si vnius 17. §. si filiifamilias. D. de iniur. & famos. libell.*

6 Quia ratihabitio æquiparatur mandato, *vulg. l. vlt. C. de SC. Macedon.*

7 Non enim promittitur ratihabitio vt minus, sed vt magis actus valeat, & quæ abundant non vitiant, *l. non solent 94 de reg. iur.*

8 Quanquam nec hoc necesse est. Sufficit enim vt recognitio facta sit ab aliquo ex fratribus & condiuisoribus, vt dixi *Defin. 3. supr.*

DEFINITIO XXI.

Talliabilis potest cogi vt patiatur se manumitti, non etiam cogere dominum vt manumittat.

NOn, sicut edicto Sereniſſimi Emanuelis Philiberti Ducis nostri ius est domino cogendi homines suos, quos habet deditiæ, & vt vocant, talliabilis conditionis, vt vel manumitti patiantur, [1] vel probrosa quædā propriæ conditionis insignia præ se ferant: [2] ita ex contrario permissum est talliabili, vt ab inuito domino beneficium manumissionis extorquere possit. Hoc enim fieri non posset extra iniuriā domini, qui sanè inuitus patrimonium suum diminuere cogendus non est. [3] Nemo autem dixerit iniuria affici eum, qui vel inuitus manumittitur, [4] licet dici soleat inuito beneficium non dari. [5] Aliud quippe est iniuriam facere, aliud beneficium non conferre. [6] Nec tamen inuitus manumittitur, in cuius arbitrio est pristinam conditionem retinere, si malit, qualis esse & manere vult, talem se publicè profiteri, salua namque ipsi electio relinquitur. [7] Quid ergo si velit dominus ius suum exequi? An statim & sine figura iudicij, vt aiunt, id facere poterit, quasi aduersus condemnatum? Minimè. [8] Sed in ius vocari hominē ob eam causam oportebit, vt hoc ipsum sciatur, an recusandæ manumissionis rationem illam habeat, quod vel nunquam talliabilis fuerit, vel hodie non sit. [9] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de la Foreſt D. de la Barre, in relationibus libellorum, 7. Cal. Febr. 1593.

1 Exemplo eius quod iure nostro cautum est, vt seruus etiam inuitus libertate donari possit, *l. vlt. §. sin verò quidam. vers. licet enim. D. de testam. manum* sicut & liberatio inuito quoque contingit, *l. solutione 23 l. si debitor 91. D. de solut. l. soluendo 39. de neg. gest.*

2 Vt nimirum eo infamiæ metu deterriti facilius se manumitti patiantur: alioqui enim difficile est, huius conditionis homines ab ingenuis dignoscere, vt & liberos à seruis, *l. quia difficile 5. D. de contrah. empt.*

3 Est enim quis tanto locupletior, quanto plures seruos habet aut homines talliabiles propter spem successionis, quæ ad dominum aliquo casu pertinere potest, *tit. Inst. quib. ex caus. manum. non licet* iunct. *l. pater filiæ 71. vers. cum vno casu. D. de euict. l. 2. in fi. l. 4. & vlt. D. de natal. restit.*

4 *d. l. vlt. C. de testam. manumiss.* cum libertatem consequatur, quæ inæstimabilis res est, *l. libertas 106. de reg. iur.*

5 *L. inuito 69. eod. tit. l. hoc iure 19 § non potest. D. de donat.*

6 Cum inter hæc duo medium illud sit nec beneficium dare, nec iniuriam facere.

7 Ne alioqui fiat ipsi iniuria, si inuitus manumittatur, cum non gratis fiat ea manumissio, sed accepta in præmium emancipationis à domino parte bonorum.

8 Nunquam enim debet incipi ab executione, *l. 1. C. de execut. rei iudic.*

9 Cum nec quisquam præsumatur talliabilis, quoniam ex prima naturæ institutione omnes & liberi & ingenui nascuntur, *l. 4. de iustit. & iur.* [Debet autem hæc cognitio esse non iudicis ordinarij iurisdictione, ne forte colludatur inter Iudicem & Dominum in præiudicium subditorum, sed pertinere debet ad Iudicem Ducalem. Præsertim cum interfit quoque Principis propter illam præstationem quam nos Totquot appellamus, licèt non possit de ea tractari, nisi post probatam extinctamque manumissione conditionem. Maximè verò id obtinet si iudex ordinarius non habeat iurisdictionem limitatam certis finibus territorij, sed tantum, vt plerique super hominibus & feudis & homines in diuersis habitent iurisdictionibus, adeoque prouinciis quæ diuersos habeant iudices etiam Ducales. Proinde omni casu melius est, vt eam cognitionem sibi retineat Senatus sine præiudicio iurisdictionis Domino competentis. *Ita Senatus* in causa perillustris viri N. Amedei de Chiuron Baronis de Villette & de Giez in relationibus libellorum, 12. Maij 1614.]

DEFINITIO XXII.

De ligiorum hominum conditione apud Centrones.

ESt apud Centrones nostros [1] quoddam hominū genus, Ligios vocant, [2] qui eius conditionis sunt, vt, si & intestati & sine liberis moriantur, directus dominus iis succedat in vniuersis bonis: mobilibus & se mouentibus, non etiam in immobilibus, aut quæ destinata sint ad immobilium ambitionem, sin testamentum fecerint, nihil domino debeatur præter tertiam bonorum mobiliū portionem, sed hoc ita, si eo testamēto aliquid domino legauerint, alioqui testamentum non valeret. Sanè ad validitatem testamenti nō illud requiritur, vt domino relictum sit in titulo institutionis, [3] sicut nec vt quod legatum est æquet tertiam partem mobilium, quia nec legatum agnoscere dominus cogitur, ni velit. [4] Cæterum consuetudo prouincialis facit, vt in bonis defuncti mobilibus nomina quoque debitorum numerētur, nisi quæ cōtracta sint ex bonorum immobilium vēditione, quasi subrogatum, vt vulgo aiunt, induere & sapere debeat naturam eius, in cuius locum subrogatum

rogatum est.[5] Quamuis inspecta iuris ratione, iura & actiones, quia tertiam bonorū speciem constituunt,[6] mobilium appellatione nō contineantur. [7] In pecunia numerata facilius admitti potest vt contineatur, quāquam ne hoc quidem semper.[8] *Ita in Senatu tractatū est* in causa Frāciſci le Maistre & illustriū Dominorū Comitū de Monmayeur, 5. Id. August. 1593.

1 Nunc Tarentasienses vocantur. [Magis tamē propriè illi sunt qui supra oppidum habitant quod Saxum vocant.]

2 Alio tamen sensu quam vulgo ligij dicantur. De quibus tractat Guid. Pap.

3 Quomodo requiritur in legitima danda liberis, si nostris credimus, *ad d. authent. nouissima. C. de inoff. testam.* De quo tamen vide quæ contra scripsi in Chiliad. *De error. pragmat.*

4 Quia potest omisso legato petere tertiā bonorum mobilium partem quomodo posset filius, cui legatum pecuniarium à patre relictum esset, repudiato legato petere legitimā in corporibus bonorum, vt scripsi *sub tit. de inoff. testam.*

5 *Vulg. l. si eum* 10. §. *qui iniuriarum. D. si quis caution. l. sed quod inde* 71. *de legat.* 2. [Obserua autem hoc fieri ex consuetudine. sunt enim alij loci apud nos in quibus talliabiles decedentes sine liberis faciunt escheutam, vt loquuntur, in bonis omnibus etiā immobilibus si pro homagio ligio aliquid vel minimum præstetur, vt apud Bugienses. Alij sunt apud quos non faciunt escheutam, nisi bonorum quidem mobilium, sed inter quæ non computantur instrumenta & nomina debitorum, vt apud Montemontanos Maurianenses. *Ita Senatus* 6. Cal. Decembr. 1609. Et illa consuetudo conuenit iuris rationi.]

6 *L. quam Tuberonis* 7. §. *in peculio*, D. *de pecul. l. à Diuo Pio* 15. §. *in venditione.* D. *de re indic.*

7 Fallit interdum si actio detur ad rem mobilem, ex Bart. *in l. si sic legatum* 75 §. *vlt. de legat.* 1.

8 Sed tunc tātum, cum prēsidij causa nummi repositi sunt, *vt in l. si chorus* 79. §. 1. *de legat.* 3. Iunge *l. mouentium* 93. *de verb. signif.* [Cæterum si pecunia destinata sit ad emptionem bonorum immobilium connumerabitur in bonis immobilibus vi destinationis.]

DEFINITIO XXIII.

An & quando, & quomodo dominus succedens ligio vel talliabili teneatur ad æris alieni exsolutionem?

ETsi autem bona dicuntur deducto ære alieno,[1] eum tamen, cui ex conuentione aut consuetudine pars aliqua bonorum mobilium vel immobiliū defuncti debeatur,[2] nullam æris alieni partem suscipere cogendum esse verius est, cum in aliis bonis defunctus heredem habere possit, qui non eo minus ex asse heres erit,[3] quod pars aliqua bonorum ex hereditate detrahatur.[4] Neq; simile est, quod defuncto homine dediticiæ conditionis, dominum ad totius æris alieni exsolutionem teneri constat.[5] Hic enim, cum in vniuersa defuncti iura succedat, licet nō tam iure hereditario, quam iure domini velut peculium occupantis:[6] impedit tamen, ne alius quisquā aut testamentarius, aut legitimus heres esse possit,[7] ideoq; quod ad hereditaria onera pertinet, heredis iure cēseri eum necesse est.[8] Planè si defuncti hominis ligij heres nullus sit, & bona, quæ in hereditate manserunt, exsoluendo æri alieno non sufficiant, dubitari non oportet, quin potior creditorum quam domini causa esse debeat. [9] Nā & idem obtinet, si liber homo, qui bona quædam talliabilis conditionis onere affecta sine herede, nec soluēdo decesserit.[10] Quo tamen casu nemo negauerit longe fauorabiliorem esse dominum, [11] quippe qui non tam alienas res inuadat, quam suas proprias, [12] id est, à se suisve maioribus certa lege & conditione profectas existente tādem conditione vindicet. [13] Nisi creditorum causam illud potiorem faceret, quod cum tali homine contrahentes, non tantum eius fidem, sed & vniuersum ipsius patrimonium secuti sunt, [14] & eo tēpore, quo liberam bonorum suorum omnium administrationem is habebat, nec solū obligandorum, sed distrahendorum.[15] Quāquam hactenus domino subueniri solet, vt quandiu alia bona sunt, ex quibus satisfieri creditoribus pōt, nisi ex talliabilibus diminuatur. [16] *Ita Senatus* in eadē causa. [Alia ratio est eius tributi quod apud Maurianenses nostros frequēs est, & Placitum vocatur, cuius præstatio ad mutationē cuiuscūque vel domini vel possessoris vel vtriusque incūbit. Semper. n. potior est dominus nec vllū æs alienū detrahitur, quia rei singularis non successionis onus est. *Ita Senatus* Februar. 1613. pro venerabili Capitulo Ecclesiæ Maurianensis contra fratres Verney.]

1 *l. mulier* 72. *D. de iur. dot. l. non possunt* 11. *D. de iur. fisc. l. subsignatum* 39 §. *bona. De verb. signif.*

2 Qualis est dominus directus, qui habet hominem ligium apud Centrones, de quo diximus *Defin. præced.*

3 Quia singularis successor est in quem non transit onus æris alieni. *l. æris alieni* 15. *C. de donat. l. vlt. C. de hered. act.*

4 Quia pars ista quæ domino defertur non est pars hereditatis, sed bonorum, vt dicitur de legitima filij. *Not. ad Auth. nouissima. C. de inoffic. testam.* Quamuis legitima dicatur deducto ære alieno. *l. Papinianus* 8. *§ quarta autem. D. eod.*

5 Ita vulgo pragmatici nostri loquuntur, sed male. Nam dominus directus non potest conueniri actione personali, vt soluat æs alienum, sed tantum cogitur pati deductionem æris alieni ex bonis, in quibus succedit, nempe quia non possunt vlla bona ad dominum pertinere, nisi quæ superfutura sunt creditoribus, *d. l. non possunt* 11. *D. de iur. fisc.*

6 Exēplo eius quod scriptū est *in l. 1. & 2. D. de castr. pecul.*

7 Quia non potest fieri, vt heredem habeat is, qui nulla bona heredi posset relinquere, *l. lex Cornelia* 28. *vers. quia per eam non efficitur. D. de vulg & pupill. substit.*

8 Quomodo nostri solent dicere de donatario vniuersorum bonorum. *Ad d. l. æris alieni* 15. *C. de donat.*

9 Fauorabiliores enim sunt qui certant de damno vitādo, quam qui de lucro captando, *l. non debet* 41. *de reg. iur. l. quod autem* 6. §. *Simili modo dicimus D. quæ in fraud. cred.*

10 Nam & hoc casu creditores domino præferuntur, etiāsi à domino bona prouenerint, quia bona talliabilia, vt cætera omnia emphyteuticaria, possunt à domino vtili vtiliter obligari eo iure quo vtimur.

11 Fauorabilior enim est, qui repetit rem, quæ aliquando fuit sua, *l. videamus* 38 §. 1 *& §. si actionem. D. de vsur.* quia fauorabilis est cuiusque rei reditus ad suam naturam, *l. si vnus* 27. §. *pactus ne peteret in fin. D. de pact.*

12 Iure scilicet directi dominij, cum quo vtile consolidatur.

13 *l. 1. & vlt. C. de iur. emphyt. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. in traditionibus* 48. *D. de pact.*

14 Hoc enim maximè inspici solet. *l. hinc quæritur* 19. §. 1. *D. de pecul.*

15 Postquam eo iure vtimur, vt bona feudalia & emphyteuticaria redacta sint ad instar allodialium & patrimoniorum, vt notat. *ad d. l. vlt. C. de iur. emphyt. & ad §. adeo. Instit. de locat.* [Vide tamen *Defin.* 61. *supr. De iur. emphyt.* vbi scripsi contrariam sententiam magis obtinere ex ratione iuris. Et sanè non potest hæc sententia defendi, nisi vi consuetudinis, si qua talis sit.]

16 Vt quantum fieri potest ius vtriusque partis conseruetur, *arg. l. ex his* 8 *in fin. D. quæ in fraud. credit.* [Intellige tamen nisi creditor possideat bona talliabilia. Numquam enim possidenti incumbit excussio. *Ita Senatus* mens. Ian. 1611.]

DEFINITIO XXIV.

Ius domini in succedendo talliabilibus conseruatur, si aliquando vsus eo sit dominus, quamuis non semper.

SI probetur feudi dominus in talliabilium sine liberis, & extra communionem defunctorum successionibus occupandis aliquando vsus iure suo, aliquando nō vsus, magis ei prodesse debet, quod vsus sit, quam nocere, quod non sit vsus. [1] Non solum quod in huiusmodi iuribus receptū sit, vt vel actus vnus sufficiat ad inducendam quasi possessionem,[2] nedum ad iuris iam quæsiti tuitionem, [3] sed etiam quia facillime & sæpissime eueniat, vt ignorent domini delatas sibi talliabilium successiones, propter fraudes, quas huius conditionis homines passim cō-

Source : BIU Cujas

miniſcuntur, [4] mutato in eam rem nunc nomine, [5] nunc domicilio, [6] nunc etiam vtroque. [7] *Ita Senatus* pro D. de Buffieres, contra N. Chou de Serrieres, 16. Cal. Mart. 1594.

1 Nemo enim cogitur ſemper vti iure ſuo. *l. pen. C. de pact.* dummodo non omnino non vtatur. Iunge tamen *Defin. 3. J. de acquir poſſ.*

2 *Not. ad l. Imperium 3. D. de iuriſdict.* Ludouic. Roman. *conſ. 311. in fi.*

3 Eſt enim facilior iuris iam acquiſiti conſeruatio, quam noui acquiſitio. *l. 1. in princ. D. de pignor. l. vlt. D. de acq. poſſ.*

4 Sæpe enim furtum ſui faciunt quantum poſſunt. *l. 1.* vbi Bald. & alij. *C. de ſeru. fugit.*

5 Vt ex diuerſitate nominis præſumatur diuerſitas perſonæ, quomodo è contrario ex identitate nominis identitas quoque rei præſumitur. *l. ſi idem 7. C. de codicill.*

6 *Vt in l. cum ſcimus 22. ad fi. C. de agric. & cenſ. li. 11.*

7 Et quidem dolo malo contra *l. 1. C. de mutat. nomin.*

DEFINITIO XXV.

Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à ſucceſſione.

TEſtamento pater filium ex aſſe heredem ſcripſerat, filiæ verò pro omni legitimæ iure legauerat centum aureos, itemque iugera decem ex fundis hereditariis nec melioribus, nec deterioribus. Tum ſi filius ſine liberis moreretur, eandem filiam ſubſtituerat. Defuncto patre filia legatum agnouerat, pecuniamque acceperat, & nupta in mariti domum traducta fuerat, nec tamen iugera illa decem, quæ præterea ſibi legata fuerant, cum fratre diuiſerat, ſubinde mortuo fratre ſi ſine liberis relicto in hereditate fundo talliabili cum directus dominus fundum condiceret iure feudi, negabat filia conditionem extitiſſe, propterea quod in communione fundorum omnium hereditariorum cum fratre perpetuo manſiſſet. [1] Etſi enim non niſi decem iugera ei legata fuiſſent, quandiu tamen diuiſa non eſſent, dici non poterat, an hæc an illa habere deberet, adeo, vt vel in minima parte glebæ partem ſuam indiuiſam habere illam conſtaret. [3] Porrò huiuſmodi feudorum ius tale eſt, licet foci & habitationis ſeparatio facta ſit, in iis tamen bonis, quæ cõmunia manſerunt, nullum domino ius competat, ſed tantum in cæteris, quæ aut diuiſa fuerunt, aut ſeparatim acquiſita. [3] Contra dicebat dominus communionem nullam intelligi poſſe inter heredem vniuerſalem & legatarium, aut legitimarium, [4] ideoque nec inter eos locum eſſe iuri accreſcendi, [5] quia ex diuerſo ſeparatóque iure ſuccederent. [6] Repugnare quoque voluntatem patris, qui filiam ab vniuerſa hereditate per legatum excluſiſſet. [7] Nec quod decem fundi iugera ei legaſſet indiuiſa, ex eo voluntatis coniecturã capi poſſe, vt eam in bonorum communione voluerit remanere: Quandoquidem fundos diuidi, & ex iis, qui nec meliores, nec deteriores eſſent, decem duntaxat filiæ dari præceperat. [8] Rurſus ad rem non facere, quod fratri ſine liberis decedenti ſororem ſubſtituiſſet. Conſtat enim, huiuſmodi ſubſtitutiones, ſiue à perſonis dedititiis, & talliabilibus fiant, ſiue à liberis hominibus bona quædam talliabilia poſſidẽtibus, nullius eſſe roboris & momenti, quod ad bona talliabilia pertinet, poſtquam ſemel diuiſio facta eſt, [9] quamuis dici ſoleat, etiam talliabiles poſſe de bonis ſuis pro arbitrio inter ſuos diſponere. [10] Id enim ita accipi debet, vt tamdiu valeant & ſubſiſtant diſpoſitiones illæ teſtamentariæ, quandiu durat communio, [11] ne alioqui talliabili cuique facile ſit huiuſmodi ſubſtitutionum commento fraudem domino facere. [12] Addebat dominus non fuiſſe permittendum filiæ, vt decem illa iugera, quæ ſibi pro legitima relicta eſſent, ex iis bonis acciperet, quæ ad dominum feudi iure reuerti deberent, cum in hereditate alia pleraque eſſent omnino libera, ex quibus æquè conſuli filiæ poterat citra domini iniuriam, [13] ſicuti ſolet dici, cum teſtator de reſtituenda bonorum ſuorum parte rogatus filio relinquit legitimam, aut in corporibus bonorum ſimpliciter aut in iis fundis nominatim, qui fideicommiſſo teneantur. Nemo enim dixerit dandam filio legitimam in bonis fideicõmiſſariis quandiu ex aliis dari integra, vel ſuppleri poteſt. [14] Denique illi etiam conceſſo, vt in propoſita ſpecie potuerit frater ſorori legata ſoluere in iis etiam fundis qui talliabiles fuiſſent: abſurdum tamen fuiſſe, vt cũ id viuus frater non fecerit poſt eius mortem ſibi ipſi velit ſoror fundos illos eo iure, & quaſi in eam cauſam ſibi quæſitos retinere: Quippe quæ fratri homini libero in ſolidum heres extiterat, atq; ita creditrix & legataria eſſe deſierat, ſublata nimirũ per additionem & confuſionem obligatione. [15] Ad ea ſororis patroni reſpondebant, nullam quidem intelligi communionem inter heredem vniuerſalem & legatarium, aut legitimarium, quod attinet ad hereditatem, quia neque legatum, neque legitima hereditatis pars eſt, [16] ſed tamen negari non poſſe quin communio ſit in ipſis bonorum corporibus, quoties in legato, aut legitima aliquid eſt quod ſit indiuiſũ, quoniam legitima eſt quota bonorum, [17] & legatum fundi indiuiſi, quandiu diuiſio non interceſſit, licet ſit agnitum, non ſolum indiuiſum dici poteſt, ſed etiã in dominio & bonis manere heredis, propter incertitudinem partis. [18] Inde verò fit, vt ſi pater filio legitimam reliquerit in corporibus bonorum, nec corpora viuo herede inſtituto diuiſa ſint, ſuccedere poſſit fratri heredi frater legitimarius nil obſtante talliabilitate. [19] Idque ſæpius iudicatum dicebatur. Quod tamen nullam prorſus rationem haberet, ſi inter vniuerſalem heredem & legitimarium nulla omnino eſſe communio intelligeretur. Cæterùm quemadmodum dominus, qui iure feudi bona defuncti talliabilis occupat, non in hereditate ipſius, ſed in bonis ſuccedit, [20] ita ad eum excludendum ſufficit bonorum communionem eſſe aliquam, licet hereditatis nulla ſit. [21] Nec repugnabat in propoſita facti ſpecie patris voluntas, quæ non illa fuerat, vt omnimodo & ſimpliciter filia ab hereditate excluderetur, ſed accepto demum legato, ac proinde non niſi poſt tradita decem illa iugera pro legitimæ iure legata. [22] Quandiu igitur filiæ omnino ſatisfactum non erat, tametſi legatum agnouiſſet, partiſque ſolutionem accepiſſet, non poterat videri per patrem excluſa, & extra communionem conſtituta, [23] niſi fortè proponeres certa diuiſaque corpora legata pro legitima, quod hic non contigerat. Indiuiſa enim iugera decem filiæ relicta fuerant, & quidem ex iis, quæ nec meliora eſſent, nec deteriora, [24] vt proinde nec in fratris, nec in ſororis arbitrio eſſet electio, an hæc an illa iugera deberentur, ſed ad boni viri arbitrium recurrendum erat, ſi non mutuo vtriuſque conſenſu res expediri potuiſſet. [25] Atqui arbitrium boni viri tale eſſe proculdubio poterat, vt fundi iſti talliabiles, de quibus controuertebatur, filiæ præſtarentur. Nam & pater potuerat, ſi voluiſſet, eos fundos nominatim filiæ in legitimam aſſignare. [26] Et mortuo patre perinde potuiſſet frater ſorori in iis fundis ſoluere, ſi aliam contradicendi iuſtam cauſam ſoror non habuiſſet. [27] Apparebat igitur, non diuiſis nec traditis viuo fratre decem illis iugeribus indiuiſis, quæ ſorori legata fuerant, communionem bonorum inter ipſos duraſſe. [28] Nec ſimile videbatur, quod obiiciebatur de legitima ex bonis fideicom-

commiſſariis quandiu alia extarent non ſoluenda.[29] Id enim tum procedit cum fideicommiſſum deberi cœptum eſt. At in propoſito nunquam ius fuerat domino quæſitum, neque viuo aut moriente patre, qui ſcilicet liberos relinquebat ſuperſtites,[30] neque poſt patris mortem viuo filio eodemque herede inſtituto. Nec denique poſt obitum filij, à quo ſoror domicilio duntaxat propter matrimonium [31] non etiam bonis fuerat ſeparata. In eoque potentius eſt ius fideicommiſſariij quam domini directi. Nam fideicommiſſarius etiam prius quam extiterit conditio fideicommiſſi ſpem habet eius aliquando conſequendi : Et exiſtente quandoque conditione retrotrahitur ius illud ad tempus teſtamenti , hactenus , vt quæ medio tempore in fraudem fideicommiſſi quouis titulo etiam inter viuos per grauatum alienata ſunt reuocentur. [32] At dominus directus nullum omnino ius habet in bonis talliabilibus emphyteutæ liberi, at ne quidem in bonis hominis talliabilis quandiu ille viuit, [33] ſed tum demum ius habere incipit cum talliabilis defunctus eſt ſine liberis & extra communionem.[34] Ideoque permittitur talliabili homini de bonis ſuis pro arbitrio inter viuos diſponere, ita vt irreuocabiles ſint ab eo factæ alienationes, [35] adeoque in teſtamento, dummodo inter ſuos, & ita ſi poſtea diuiſio non ſequatur.[36] Hoc enim eſt quod dici ſolet huiuſmodi homines viuere liberos & mori ſeruos. [37] Neque dubitandum eſt, quin potuerit pater in propoſita ſpecie in ipſo quoque actu diuiſionis, hoc eſt, in eo teſtamẽto quo bona ſua inter filium & filiam pro regionibus diuiſiſſet, [38] transferre in filiam fundos iſtos talliabiles, ſaluo domini iure, ſi poſtea filiam ſine liberis decedere contingeret. [39] Non enim per diuiſionem ſtatim acquiritur domino ius occupandi feudi , ſed tum demum cum decedit poſſeſſor ſine liberis,[40] nec aliam in rem domino prodeſt diuiſio, tum cum fit, quam vti ne inſcio aut inuito eo in communionem poſſint emphyteutæ qui diuiſerunt recidere. [41] Itaque tametſi frater extraneum heredem inſtituiſſet, perinde tamen feudi reuertendi conditio defeciſſet ad excluſionem domini, propterea quod quæ communio inter fratrem & ſororem fuerat viuo fratre , eadem fratre mortuo inter heredem eius & ſororem ſuperſtitem duraſſet. [42] Cur ergo deterioris conditionis ſoror eſſe debeat ob id ſolum , quod fratri ſuo ſiue ex teſtamento , ſiue ab inteſtato heres extiterit?[43] An quia, vt dominus dicebat, confuſione extincta ſit legitimæ petitio vel legati? Atqui non ideo minus verum eſt corpora bonorum hereditariorum numquam fuiſſe diuiſa, quod ſufficit ad domini excluſionem. Non enim de filiæ iure quærendum eſt, an aliquid ei debeatur, ſed de iure domini, quod nullum omnino eſt , cum diuiſio nulla interceſſit.[44] Alioqui dicendum eſſet æquè omni alio caſu, quo ſocius ſocio ex aſſe ſuccederet , domino locum fore, quia communio niſi inter plures nulla eſſe poſſit. [45] Quod tamen abſurdum fuerit, quoniam ad excluſionem domini ſufficit , vt diximus , nullam interueniſſe diuiſionem. Fratreque mortuo nullus illi quæſtioni locus ſupereſt , an ſoror poſſit ſibi ipſi legatum ſoluere ex fundis talliabilibus, cum ad eam tota hereditas pertineat,[46] ſed de illo ſolum quærendum eſt , an quæ legata iugera cum hereditariis indiuiſa à fratre viuo non accepit , bonis ſeparata fuiſſe dici poſſit , quod ſani iudicij nemo ſanè adſeuerauerit. Nulla enim facta diuiſione quantulumcunque illud ſit quod filiæ relictum eſt, perpetuo verum eſt habere eam, vel in minima gleba partem,[47] multo magis cum, vt in propoſito, non certa pars corporum legata eſt , ſed certus modus iugerum incertorum. [48] Tunc enim nulla gleba eſt in corporibus omnibus hereditariis , quæ non poſſit tota ſpectare ad filios, ſi in diuiſione facienda ſic arbitris commodius & æquius videatur. *Senatus* pro ſorore , contra Dominum pronunciauit in cauſa Philibertæ Bordon & Domini de Felliens, 17. Cal. Iul. 1595.

1 Conditio enim duas partes habere videtur, ſi & foci, & bonorum communium diuiſio facta ſit, vt dixi *Definit.* 15 *ſupr.*

2 Plures ſiquidem condiuiſores in fundo communi partes ſuas dominij intellectu iuris, non diuiſione corporis obtinent. *l. Mæuius 66. §. duorum. de leg. 2.*

3 Secundum ea quæ diſputauimus *dict. Defin.* 15. Quod tamen nondum ex cõſuetudine bene videtur exploratum. Plerique enim magis probant , vt ſiue foci duntaxat, ſiue bonorum ſeparatio locum aperiat domino, nec is aliter excludatur, quam & foci, & bonorum communium concurrat. Sed alio iure vtimur.

4 Quia legatum & legitima conſiſtit in parte bonorum non in parte hereditatis, è contrario autem hereditas neque in totum, neque in parte, in rebus ſingulis eſſe intelligitur. *l. quamuis 14 D. ſi quis omiß. cauſ. teſtam.*

5 *l. quoties* 13. vbi Bart. & cæteri. *C. de hered. inſtit.*

6 *l. ſi ſub conditione 16. D. quib. mod. uſusfr. amitt. l. ſed cum patrono 6. D. de bon. poſſ.*

7 *Vt in l. Paula Callinico 27. §. Pompeius. de legat. 3.*

8 Ne ſcilicet filia quicquam cum fratre haberet commune.

9 Adeo , vt nec poſſit redintegrari communio niſi ex domini voluntate, vt dixi *Defin. 4. vt ſupr.*

10 Quamdiu enim non aperitur locus domino , quod eius intereſt, an talliabilis deceſſerit teſtatus an inteſtatus?

11 Vt nimirum ceſſante cauſa ceſſet effectus , *cap. cùm ceſſante. de appellat.* [Iunge *Defin.* 17 *ſupr.* Ant. Colomb. *tom. 3. §. 7. & 12.*]

12 Quod tamen permitti non debet *l. fideicommiſſum* 75. D. *de condic. & demonſtr. l. ſi ita quis* 51. *§. is cui in tempus. de legat. 2.* [Ideoque nec valet donatio inter viuos ſi ſit ſuſpecta fraudis, puta facta ab ægroto, aut omnium bonorum. Alteruttrum enim requiritur apud Sebuſianos meos, *arg. l. omnes* 17. *§. Lucius quæ in fraud. credit. l. viuus 9. D. ſi quid in fraud. patr.* In Sabaudia nullo caſu valent extra contractum matrimonij, vt nec in Burgundia. Chaſſan. *in conſuet. Burgund. De mammortes §. 10. num. 45.*]

13 Vtrique enim parti conſulendum eſt quantum fieri poteſt, vt neuter lædatur, ſicuti ſcripſimus *Defin. 22. nu. vlt. ſupr. ex l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

14 *l. mulier 22. §. cum proponeretur. D. ad SC. Trebel. & ibi not. & ad Auth. res quæ C. commun. de legat.*

15 *l. debitori 7. C. de pact. l. debitori 50. C. de fideiuſſ. l. Stichum aut Pamphilum 95 §. additio. D. de ſolut.*

16 *d. l. quamuis 14. D. ſi quis omiß. cauſ. teſtam.*

17 *l. cum quæritur 8. vbi not. & ad Auth. nouiſſima. C. de inoff. teſtam.*

18 Hoc enim caſu non habet locum quod dici ſolet, dominium rei legatæ tranſire recta via à teſtatore in legatarium. *l. à Titio 64. in fin. D. de furt. l. legatum 80. de leg. 2.* vt tractat Bart. *l. ſi quis ſeruum 8. §. vlt. & l. ſeq. eod. tit.*

19 Scilicet propter bonorum communionem.

20 Vt dixi *Defin. 23. ſupr. argumen. l. 1. & 2. D. de caſtrenſ. pecul.*

21 Cur enim requiramus communionem hereditatis, cum in hereditate non ſuccedatur?

22 *Vt in l. penultim. D. de dot. collat. l. cum ab vno 53. de legat. 2.*

23 Diuiſio enim eſt facti, & ideo nunquam fit ipſo iure, ſed actu & facto aliquo eſt opus, ſiue expreſſo, ſiue tacito. *l. pen. C. commun. diuid.*

24 Quomodo etiam obſeruari ſolet, quoties de legitima filio aſſignanda quæritur. Nec enim aut ex melioribus aſſignanda eſt, aut ex deterioribus, ſed ex mediocribus, vt notat. *ad l. ſcimus 36. §. repletionem. C. de inoff. teſtam. l. legato 37. l. ſi heres 110 de legat. 1.*

25 *Arg. l. 1. de legat. 2.*

26 Nulla enim lege prohibetur pater quam velit rem pro legitima filio relinquere, dummodo ſit illa ex hereditariis corporibus bonorum, *d. l. cum ſcimus. §. repletionem. & l. omnimodo 30. C. eod.*

27 *d. §. repletionem.*

28 Cum nihil interuenit, quod diſcernat communionem,

Source : BIU Cujas

vt loquitur Papin. *in l.cum pater 77. §. hereditatem post mortem. de legat.2.*

29 *Ex d.§.cum proponeretur l.mulier 22.D.ad SC.Trebell.*

30 Quorum superexistentia sufficit ad excludendum dominum,vt in *l.filiusfamilias 114.§.cum quis erit.de leg.1.*

31 Quæ honestissima causa est adeoque necessaria, vt dixi *Defin.15.nu.17.18.& 19.*

32 *l. vlt. §. sin autem sub conditione.* iunct. *Auth.res quæ.C. commun.de legat.*

33 Adeoque nec spem vllam satis probabilem habet succedendi,cum durum sit expectari aduersam fortunam,qualis est casus mortis sine liberis.*l.inter 83.§.sacrã de ver.oblig.*iunct. *l.cum tale 72. in princ. de condict. & demonstr.* [Ideoque nec prohibetur talliabilis etiã ægrotus, donare inter viuos, dummodo superuiuat per tres menses vt à nostro Senatu aliàs iudicatum fuisse mihi relatum est.Iunge *num.35.infr.*Intellige tamen, Nisi donauerit vniuersitatem bonorum,non ignorans conditionem suam. Talis enim donatio semper præsumitur facta in fraudem. *l. omnes 17. §. Lucius D. quæ in fraud.credit.* Nec tantùm si persona ipsa sit talliabilis, sed etsi fundus tantũ, vt à Senatu nostro iudicatum est pro Reuerend. Petro de Saconey,cõtra fratres Vincent,18. Cal.Maij 1612.In qua tamẽ specie illud præterea concurrebat, quod donator iam senex nullos tum liberos habebat. Nam si habuisset,aliud dicendũ fuisset.Adde,nec talem donationem à talliabili factam,ob id magis valere posse quod facta sit in contractu matrimonij. Non enim tam fauorabiles sunt eiusmodi donationes,vt permitti debeãt etiã in fraudẽ domini,qui pluspiam creditor est, *l.ait prætor 10.§.si cùm mulier l.vlt. quæ in frau.cred.*Nec hoc casu locum habet *l.viuus 9. D. si quid in fraud. patr.* Maximè si ponas factam donationem in contractu quidem matrimonij sed post nuptias iam contractas quæ solo consensu contrahũtur.Non enim potest hoc casu dicere mulier se aliter nõ fuisse contracturam. Quanquam nec rationis huius prætextu fraudem domino fieri oportet. Eadem ratio facit, vt nec permittendum sit homini talliabili dotale augmentũ constituere supra eam quantitatem, quæ per consuetudinẽ regionis præscripta est,quia quicquid excedit, præsumitur factum in fraudem tanquã insolitum,& à suspecta persona, licet inter cæteros non prohibeatur augmentum dotale maius esse cõsuetudinario. Planè si mariti conditio negetur:standũ interim erit donationi quæ scilicet iure communi valet. Et bonorum adiudicatio facienda est personaliter, sed præstita satisdatione, nisi paupertas mulieris sit impedimento. Quo casu sufficiet decerni,vt bona quæ mariti dominus sibi obuenisse cõtendit, maneant inalienabilia,vt vtriq litigatorum sit cautum & consultum,vt in *l.ex his 8. D.quæ in fraud.cred.Ita Senatus* pro Ludouica Mugnier, contra nobilis. virum D. de Montrotier, Cantorem Ecclesiæ Cathedralis Sancti Petri Gebennensis,5. Id.Aug.1612.Ex tempore.]

34 Quia tum demum existit conditio stipulationis.*l.cedere diem 213.de verb.signific.*

35 Quod etiam liberto conceditur. *l.viuus libertus 9.D.si quid in fraud.patron.*

36 In quo plus iuris habet hodie talliabilis,quam haberet olim libertus.*dict.l.viuus.*

37 Quæ olim erat conditio eorum, qui Latinè Igniani dicebantur.*l.vnic.vers.quis enim.C.de latin.libert.tollẽd.§.1.Instit. de succes.libertor.*

38 Quod cum fecit videtur functus officio arbitri. *l. quæ pater 32.& seq.D.famil.ercisc.*

39 Semper enim alienatio fit cum sua causa.*l.alienatio 67. de contr. empt. l. vnic. C. rem alien. gerent.non interd.rer.suar.alien.*

40 Quia liberorum potior causa est quam domini, nisi cum à bonorum communione sunt excluſi.

41 Vt dixi *Defin.supr.eod.*

42 Non enim sicuti societas morte finitur, ita & communio bonorum, cui scilicet diuisio sola finem facit, quoniam potest communio esse sine societate,non sine communione. *l.2.& pass.D.commun.diuid.l.vt sit 31.cum seqq.D.pro socio.*

43 Eadem quippe solet esse ratio heredis quæ defuncti. *§.1.Nouell.de iureiur. à mor.præst.*

44 *Arg.l.Paulus 12 §.1.D.quib.mod pign.vel hypoth.soluit.l. vlt.D.de acquir.poss.*

45 *l. Mæuius 66. §. duorum vers. namque plures. de legat.2.*

46 Ac proinde res peruenerit ad eum casum, à quo incipere non potuit,cum heredi à semetipso legari non possit.*l.& quidem totum 18.l.legatum 116.§.1.de legat.1.*

47 Vnde est quod potest quisque rem suam dicere, quam habeat cum alio communem. *l. illud 46. de rit. nupt. not.ad l. serui electione §.1.& 2.de legat.1*

48 *l.locus certus 26.& ibi not.D.de acqu.poss.*

DEFINITIO XXVI.

Casus duo,in quibus filia,quæ remansit in communione pro legitima non ideo tamen excludit dominum.

SAnè duobus casibus pro feudi domino pronunciari potuit.Vno si fundi hi talliabiles,de quibus agebatur fuissent ex pretiosioribus, aut vilioribus quia tunc non fuissent in legato. [1] Quandoquidem legatus erat certus modus & numerus iugerum ex iis,quæ nec meliora essent,nec deteriora: Et consequenter non induxisset legatum illud diuisionem vllam ratione bonorum, quæ in legati speciẽ cadere non potuissent. [2] Altero si filia incapax fuisset retinendi feudi talliabilis, vt euenit in iis prouinciis,in quibus nec defertur filiabus successio, quod ad bona talliabilia pertinet, nec ipsis succeditur. [3] Nã nec hoc casu videri possunt in legato filiæ relicto ea bona cõtineri, quorum habendorum filia incapax est.[4] At in specie cõtrouersa neuter casus euenerat. Nam fundi illi de quibus tractabatur *inspecto* reditu erãt ex melioribus, [5] *inspecta* autem conditione *illa* talliabili erant ex deterioribus. [6] Itaque vtroque inspecto, & quasi compensatione facta, erant ex mediocribus. Rursus apud Sebusianos meos facti species emerserat, apud quos filiæ perinde ac masculi succedunt in feudis talliabilibus, iisque vicissim si sine liberis & extra communionem decedant æquè ac masculis succeditur.[7] *Ita Senatus* eodem SC.

1 Nec proinde in communione, quæ hoc casu non inducitur nisi ob legatum.

2 Nam quod legatum non fuit ex legato, nec deberi nec proinde peti potest. *l.1.§.item. §.ita.D.ad leg. Falcid.l.cum sine præfinitione 19.l.si penum.24.D.quand.dies legat.ced.*

3 De quibus scripsimus *Defin.5.supr.eod.*

4 Cum id quod incapaci relinquitur, pro non scripto habeatur,*l.licet transferam 20.D.de adim.legat.l.pen.§.1. D.de his quæ pro non script.habent.*

5 Vt solet valor fundorum ex reditu potissimum æstimari.*l.si fundum per fideicommissum 92.de leg.1.l.si fundus 13.in princip D.de reb.eor.qui sub tutel.*

6 Cum nihil sit quod fundorum æstimationem tam imminuat,quam si talliabiles esse proponantur.

7 Vt scripsi *dict.Defin.5.supr.eod.*

DEFINITIO XXVII.

Communio nulla est inter parentes & liberos prætextu legitimæ.

NVlla intelligitur esse communio inter parẽtes, & liberos solius prætextu legitimæ: [1] quia neque legitima debetur viuo eo, post cuius mortẽ petitur, [2] neque eo tempore quo legitima deberi incipit communio aliqua videri potest esse inter legitimarium,& eum qui iam sit mortuus. [3] Ideoque plerisque Senatusconsultis pronunciatum est, defuncto talliabili filio matre superstite saluum matri ius esse persequendæ legitimæ, [4] nec eo minus tamen reliquam successionem ad dominum deferri. Sed si in bonis defuncti parentis communis aut socij legitima vni debita ab altero fuit,necdum tradita,debita inquam, in corporibus hereditariis indiuisis,[5] communio bonorum pro ea quota inter beredem & legitimarium fuisse intelligetur, ac proinde vni defuncto alter succedet excluso domino. [6] Dixi *in corporibus hereditariis indiuisis*, quoniã si legitima relicta sit in certis corporibus per regiones aut fines diuisis, tollit ea res omnem communionis rationem. [7] Non item si pecuniarium fuerit relictum, [8] nempe quia pecuniarium legatum repudiare potest is, cui legitima debetur, vt in ipsis corporibus

bono-

Source : BIU Cujas

bonorum legitimam consequatur, quantumcumque amplissimum sit legatum.[9] At quod in corporibus relictum est repudiari nequit, sed sola ad supplementum actio competere potest, si minus legitima relictum proponatur.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Non magis quam ratione cæterorum bonorum, licet viuo etiam patre filius eorum dominus quodammodo esse intelligatur. *l. in suis* 11. *D. de liber. & post. l. vltim. de bon. damnat.*

2 *l.1.§.si impubere.* D. *de collat. bonor. l.2.§.vlt. de his quæ vt indign. l. cum quæritur 6. C. de inoffic. testam.*

3 Cum is qui mortuus est sit nullus. *l.1.D. de rer. diuis. l.3. in princ. C. de pecul.*

4 Quamuis verum sit legitimam esse portionem portionis, ab intestato contingentis, *d. l. cũ quæritur 6. C. de inoffi. testam.*

5 Quomodo debetur regulariter. *l. scimus 36. §. repletionem. vbi notat. eod.*

6 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 25. supr.*

7 *l. rectè dicimus* 25. § 1. D. *de verbor. significat.*

8 Intellige quandiu non fuit agnitum, secundum ea quæ scripsi *Defin. 7. supr.*

9 Aliud enim pro alio solui non potest. *l.2. §. mutui* D *de reb. cred.* iunct. *l. scimus 36. §. repletionem.* C. *de inoffi. testam.*

10 *l. omnimodo* 30. *eod. tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Non est in communione filia, quæ legatum sibi pro legitima relictum agnouit, licet habitet cum fratre, nec ei nocet quod alibi nupta sit.

FIlia, cui pater testamento reliquit certa bona pro legitima certãve pecuniæ quantitatem, quam ipsa agnouerit,[1] non eo magis censetur esse in communione cum fratre eodemq; herede vniuersali, quod in eadem domo cum eo habitet. Bonorũ enim præcipuè non foci communio spectanda est, cum agitur de feudi domino excludendo.[2] Quam ob causam tametsi foci separatio internenerit, puta si filia nupserit, & in mariti domum traducta sit,[3] non faciet ea res, vt defuncto sine liberis alterutro possit dominus ei succedere, si bona manserunt indiuisa.[4] Igitur diuisis per patris testamẽtum bonis, foci communio ad excludendum dominum non sufficiet.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Hoc ideo, quia posset filia si vellet repudiare legatum & legitimam petere in corporibus bonorum, vt dixi *Defin. prox. num. 9.*

2 Vt dixi late *Defin. 15. & 25. supr. eod.*

3 Cogitur enim sequi domicilium mariti in cuius scilicet officio esse debet *l. cũ quædam puella* 19. D. *de iurisdict.* iunct. *l. sicut patronus* 48. D. *de oper. libert.*

4 Nihil enim commune habet foci & habitationis communio cum bonorum communione.

5 Sicut nec foci separatio vocat dominum, si bonorum communio durauerit.

DEFINITIO XXIX.

Qui partem suam licet indiuisam vendidit, fratribus tamen succedere non potest: qui non vendiderunt, possunt.

EX pluribus fratribus, qui patris hereditatem indiuisam per aliquot annos retinuerant, vnus cæteris integram portionem suam vendiderat. Nemo dubitat, quin ea ratione perinde ac per diuisionem sublata sit communio, quo adhuc qui vendidit pertinet, cum nihil iuris habeat in bonis communibus.[1] Ideoque si proponas fuisse fratres istos dediticiæ & talliabilis conditionis, omnesque defunctos sine liberis, solo superstite venditore, succedet dominus iure suo. Sed si ex aliis fratribus quidam supersint, qui partes suas indiuisas retinuerint, ius inter eos mutuæ successionis saluum erit,[2] præterquam si bona quædam sibi separatim acquisierint.[3] Tum enim quod ad bona illa attinet dominus succedet, nihilque proderit quod cætera omnia manserint communia.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Perrin contra fratres Richaume 13. Calend. Iunij, 1595.

1 *l. pater* 77. *§. libertis de legat. 2.*

2 *d. §. libertis. versic. qui vero non vendidit.*

3 Quia quod separatim quæsitum est in commune non redigitur. *l. cũ duobus* 52. *§. Papinianus, alias l. si fratres* D. *pro socio.* Nec si sit quæsitum ex pecunia communi, quo casu sola in personam actio competit ad pecuniæ repetitionem. *l. 2. C. pro socio. l. si patruus* 4. C. *commun. vtriusque iudic.*

4 Quia scilicet communio nullum effectum habere potest, nisi in bonis communibus. Philip. Corn. *cons.* 299. incip. *præmittendum est. col. 1. lib. 4.*

DEFINITIO XXX.

Defuncta filia talliabili sine liberis potior est causa domini quam patris, etiam in dote profectitia, si pater neque expresse, neque tacite fuerit stipulatus, Salua patri legitima.

MOrtua in matrimonio sine liberis filia, dos quidem à patre profecta hodie perinde ac olim ad patrem reuertitur,[1] non miserationis tantum ratione, vt antea,[2] sed ex vi tacitæ stipulationis, quæ post Iustiniani constitutionem à patre interposita intelligitur:[3] ob idque nec dubitandum est, quin, si mulier dediticiæ & talliabilis conditionis fuisse proponatur, melior patris quam domini conditio esse debeat in repetitione dotis,[4] quomodo potior creditoris quam successoris cuiuslibet causa esse solet.[5] Sed si mulier sibi suisque dotem reddi stipulata sit patre ipsõ præsente, ac, quod cõsequens omnino est, consentiente,[6] magis est, vt excluso per eam stipulationem iure patris,[7] admittendus sit ad dotis petitionem dominus, non minus quam ad bona cætera, quæ pleno iure in dominio filiæ fuerunt;[8] non tanquam heres defunctæ, sed tanquam is, qui heredis loco esse existimetur,[9] quique sicut alium quemlibet heredem excludit, ita & multo magis patrem, qui ab herede ipso si quis esset, excluderetur.[10] Nec aliud erit etiamsi non sibi tantum suisque stipulata sit filia, sed generaliter iis omnibus, ad quos futurum esset vt ea res quandoque pertineret. Non enim ea stipulatio ad patrem potius, quam ad dominum referri potest, cum certi iuris sit, quoties filia dotem stipulata est, nullum esse locum patri in dotis repetitione, sed eo tantum casu quo vel expresse, vel saltem tacite pater fuerit stipulatus.[11] Nisi ponas filiam adeo liberæ fuisse conditionis, vt post eius obitum liceat patri, siue peculii,[12] siue quod nostri malunt hereditario iure dotem ipsius profectitiam occupare,[13] quod euenire nequit in persona filiæ talliabilis, quæ scilicet non magis patrem, quam alium vllum heredem habere potest,[14] vt proinde necesse sit, vel ex proprio iure patrem succedere,[15] vel vinci à domino in omni casu, qui ab alio quolibet herede filiæ vinceretur. Planè non vsq; adeo inhumaniter cum patre agendum est, vt non saltem legitimam portionẽ in dote à se profecta debeat habere, quam haberet etiam in bonis cæteris, quæ alio quoque iure, ac vndecunq; ad filiam peruenissent:[16] in solatiũ videlicet amissæ non modo filiæ, sed etiã dotis profectitiæ, cuius iactura parentibus grauior esse solet.[17] At quid si malit pater totius dotis vsumfructum habere, in eamque causam portionem legitimam repudiare? Nec enim fieri potest, vt vtrumque, *id est*, & proprietatis partem & reliquæ partis vsumfructum cõ-

Source : BIU Cujas

sequatur. [18] Non erit audiendus, quoniam non sicut vsusfructus viuis liberis constitutus & patri acquisitus, per eorum mortem patri non perit, [19] ita possit quisquam dicere per obitum filiæ acquiri debere patri vsumfructum, qui viua filia numquam fuerit constitutus. [20] Nec enim potest vsusfructus dotis constante matrimonio ad quemquam pertinere, ne causa fructuum, qui ad maritum & dominij iure, [21] & pro matrimonij oneribus [22] pertinent, ab iis oneribus separetur. [23] *Sine die.*

1 *Ex l. dos à patre profecta 4. C. solut. matrim.*

2 *l. iure succursum 6. D. de iur. dot.*

3 *l. vnic. §. accedit. vers. parenti. C. de rei vxor. act.*

4 Etiam nulla probata speciali consuetudine, dummodo in contrarium nulla probetur. Est enim ius hoc totum consuetudinarium.

5 *l. vltim. vers. & si præfatam. C. de iur. delib. l. vltim. C. de hered. act.*

6 *Vt in l. post dotem 40. cum ibi notat.* præsertim per Bart. *qu. 4. D. solut. matrim.*

7 Quia expressum, vt aiunt, facit cessare tacitum, & plenior est prouisio hominis quam legis, *vulg l. maritus 21. C. de procur. l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

8 Intellige ex generali consuetudine, quæ obtinet in Sabaudia, & nisi probaretur specialis cõsuetudo in contrarium, eius enim esset probare qui eam allegaret, cum generalis cõsuetudo sit pro domino.

9 Est enim dominus anormalus successor, vt vocant, & heredis loco potius, quam heres.

10 Ex reg. Si vinco vincentem te. *l. de accessionibus 14. D. de diuers. temp. præscr.*

11 *d. l. post dotem 40. vbi not. D. solut. matrim.*

12 *Vt in l. 3. & 2. D. de castrens. pecul.*

13 Placet enim nostris filiamfamilias hodie in profectitia dote posse heredem habere, vel patrem vel liberos, si quos habeat Bart. & alij *in d. l. post dotem*, de quo tamen vide quæ cõtra scripsi *lib. 13. Coniectur.*

14 Id scilicet impediente iure domini, qui solus in bonis defuncti talliabilis succedit, & tanquam antiquior omnibus præfertur.

15 Id est ex propria stipulatione siue expressa, siue tacita, vt supra diximus.

16 Hoc enim iure vtimur, vt etiã in bonis defunctorũ talliabiliũ legitima tamen parentibus salua sit, vt dixi *Defi. 5. sup.*

17 *Vulg. d. l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de inst. & substit. l. scripto 7 §. vlt. D. vnd. liber.*

18 *Nouel. 118. de hered. ab intest. venient. cap. 2. vnde sumpta est Auth. item hereditas. C. de bon. quæ liber.*

19 *l. vlt. D. de vsufr.*

20 Neque enim mors est modus acquirendi vsusfructus, sed potius amittendi, *vulg. iurib.*

21 *l. docet 9. C. de rei vindic. l. quamuis 79. D. de iur. dot. l. 1. D. de fund. dotal.*

22 *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.*

23 Quod esse non debet. *l. si is qui 56. §. ibi dos. D. eod. l. cum pater 11. D. de pact. dotal.*

DEFINITIO XXXI.

In defunctæ talliabilis filiæ successione quis debeat præferri excluso feudi domino, an pater, an agnati, iidemque condiuisores?

INgenui hominis filia, quæ ex materna hereditate fundos pleroſque talliabiles acceperat, eorumque possessionem cum materteris suis toto vitæ suæ tẽpore communem retinuerat, tandem nullis relictis liberis, sed patre superstite defuncta, pater vniuersam filiæ hereditatem sibi vindicabat, non quidem iure aliquo communionis, quam constat inter patrem & liberos nullam esse, [1] sed ea tantum ratione, quod cum per cæteros condiuisores impediretur dominus feudi ne posset succedere, [2] sola relinquebatur succedendi ratio ex iure communi, quod vtique agnatis cognatisque omnibus patrem præferebat. [3] Illi vero contradicebant, tãquam quos æquum esset succedere hoc ipso, quod dominum feudi alioquin successurum in iis bonis talliabilibus arcerent à successione, cuius controuersiam ei facere nullo modo pater potuisset. [4] Addebant ex vetere statuto Sabaudiæ, [5] ita comparatum ius esse, vt pluribus fratribus vel patruis, vel aliis cuiuscumq; gradus agnatis in communione bonorum manentibus, [6] si quem ex iis sine liberis decedere contingat, non tantum excludatur dominus per cõdiuisores superstites, sed etiam ad ipsos condiuisores tota bonorum talliabilium successio deuoluatur. Quasi succedere illi debeant, non tam legis iurisque communis potestate, quam consuetudinis & indiuisionis, ac proinde excluso patre, cui neque consuetudo, neque indiuisio fauet. [7] Atque ita plerisque Senatusconsultis antea iudicatum dicebatur. Pater contra, nihil ad hanc facti speciem pertinere Statutum, [8] siue quod eum nominatim casum tractet, quo condiuisorum personæ sint talliabiles, albergumque talliabile in communi, vt loquuntur, tenentes, [9] siue quod nullum in toto statuto verbum sit de patre excludendo, nec quod aptari possit ad eam speciem, qua pater filio superstes esse proponatur. [10] Dicebam, si quis admittat sic intelligi statutum debere, vt mortuo vno ex condiuisoribus cæteri omnes condiuisores cuiuscunque gradus sint simul ei succedere debeant, ita vt proximiores remotioribus non præferãtur, [11] vix posse defendi, quin eodem iure patrem excludi necesse sit à condiuisoribus licet remotioribus, qui bonorum communionem retinuerunt, cum nihil iuris habeat pater, nisi quod proximior est, quo tamen iure non posset vincere, tametsi in ea bonorũ communione cum filia fuisset. Quanto minus, cum nullam possit communionem obtendere? [12] Sed tamen vix mihi persuadere poteram, statuti mentem eam fuisse, sed illam potius, vt cuiuscunque gradus condiuisores dominum excludant, non etiam remotiores cum proximioribus æquo iure succedant, [13] quod certè non nisi periniquè constitui potuisset. [14] Alioqui paulatim eo quoque nos decursuros, vt si quis huius conditionis homo superstitibus filio, fratre & consobrino decederet, dicendum esset non meliorem filij, quam cæterorum conditionem fore, imo fortassis deteriorem, ob id quod nullam pater cum filio, [15] sed tantummodo cum fratre & consobrino communionem habuisset. [16] Nam cum etiam huic hominum generi non sit interdicta testandi facultas, dum ne inter alios, quam inter suos condiuisores aut liberos testentur, [17] quid absurdi, alios aliis ab intestato præferri à lege, qui etiam ex testamento præferri potuissent? [18] Quod si quis obiiciat, ita futurum, vt eadem successio, quam communio conseruat, extraneum socium inducat, facilis responsio est, parum interesse quis & qualis socius sit, dummodo corporum communio retineatur, [19] nec ad excludendum dominum æqualitatem portionum requiri, sed sufficere indiuisionem, in quam nihil vetat eum quoque incidere, qui antea extra communionem fuit, cum nullo etiam tractatu habito sola successionis causa possit sufficere ad communionem inducendam, [20] præsertim ex qua nec domini feudalis, nec condiuisorum ius vllo modo lædatur, [21] quorum scilicet portiones non augentur quidem, sed tamen nec minuuntur. Illa ratio fortior contra patrem vrgere videbatur, quod ferendum non esset, vt in communionem incideret extranea persona, cui neque agnationis, neque cognationis iure succedere cæteri condiuisores possent. [22] Nec enim sola indiuisio sufficere potest ad inducendum ius successionis hereditariæ, si non etiam consanguinitas interueniat, aut ius aliquod proximitatis. [23] In proposita vero specie nulla inter defunctæ patrem & condiuisores superstites successionis spes

[24] super-

Source : BIU Cujas

[24] superarat, maximè cum nõ de personarum, sed de rerum duntaxat conditione, ac, vt ita loquar, talliabilitate quæreretur. [25] Nam si persona ipsa defunctę filiæ huiusmodi conditionis fuisset, patrem quoque ipsius eadem macula notatum esse necesse esset, cum hac parte sicut in cæteris omnibus patris conditionem liberi sequantur. [26] Quamquam non eo magis inter defunctæ patrem & materteras ordo succedendi aliquis esse posset, cum neque agnationis, neque cognationis vinculo per filiam, [27] sed tantum adfinitatis iure per defunctæ matrem coniungantur, [28] quæ res ius successionis inducere non potest, nequidem inter liberas personas, [29] quanto minus inter talliabiles & deditios, siue omnes, siue ex omnibus aliqui tantum eius conditionis esse proponantur? [30] Nam etsi omnes essent & talliabiles, & condiuisores, nihil tamen ea res faceret ad causam successionis, quando non per cognationem, sed per quam aliam causam ius communionis inter eos tãquam inter extraneos quoslibet contractum fuisse oporteret. Ita fit, vt si in proposita specie pater ad filiæ prædefunctæ hereditatem tanquam proximior admittatur, nihil reliquis condiuisoribus profuturum sit, quod & in perpetua communione manserint cum filia quandiu vixit, & in ea cum patre etiamnum perseuerent: qui scilicet nõ eo magis patri huic, qui alterius familiæ caput est, vnquam sint successuri. [31] At rursus si admittamus inutilem futuram condiuisoribus eam quæ cum patre supererit communionem, dici non facile poterit, cur debeat excludi dominus per condiuisores, qui nec ideo admittantur, nec admitti ad successionem vnquã possint. [32] Nec enim odio domini sic comparatum est, vt eum condiuisores excludant, sed fauore condiuisorum, ne per dominium excludantur & succedere prohibeantur. [33] Cui consequens videtur, vt quo casu impediuntur alia ratione succedere, potior domini causa esse debeat quam patris, aut alterius cuiuslibet extranei, qui non magis prætextu communionis succedere possit condiuisoribus filiæ, quam successores eos habere. [34] Enimuero illud quoque in proposito absurdum, & à statuti non minus verbis quam mente alienum videbatur, excludi per dominum à successione defunctæ materteras, quas illa & in communione constantes, & ad succedendum semota persona patris habiles reliquisset. [35] Placebat itaque pro materteris potius, quam pro patre pronunciandum esse, quantum ad ea bona pertineret, quæ talliabilia probabantur: [36] in reliquis vero bonis ius antiquum patri seruandum esse. [37] In eoque durius agi cum patre, quam cum aliquo filiæ agnato proximiore, qui non esset in condiuisoribus. [38] Is enim nihilominus in successione filiæ præferretur remotioribus, qui in communione perseuerassent, si modo talis esset, qui & illis succedere, & illos vicissim successores habere posset, ob concurrẽtem causam proximitatis cum iure communionis. Vereque hoc casu locum haberet, quod pragmatici solent iactitare, incapacem ex persona alterius capacis fieri capacem. [39] Hactenus nimirum, vt qui desiit esse ex condiuisoribus, atque ita non potuit dominum excludere, excludat tamen defunctæ condiuisores, qui ipsi dominum excludunt. [40] Sed tamen cum ex vtraque parte allegaretur aliter atque aliter de quæstione ista, Senatum alias pronunciasse pro diuersitate probationum, quas de iure consuetudinis in huiusmodi causis adferre necesse est, [41] neque ex actis litis constaret, quid ferret consuetudo in ea nominatim specie, in qua pater superstes proponeretur, [42] visum est de eo diligentius & ex nobili Senatus officio inquiri ante omnia oportere, adeoque consuli Principem de iure & interpretatione veteris statuti, [43] ne dubitari in posterum posset, quid in tam dubia controuersia iuris constitui oporteret. [44] *Ita tractatum est* in causa quadam Ternensi postea lite per transactionem, vt audio finita, neque de consuetudine inquisitum, neque de iure litis pronunciatum fuit. Prid. Cal. August. 1595.

1 Ne quidem ratione legitimæ, quæ scilicet nec debetur, nec acquiritur filio nisi mortuo demum patre, *l. 1. §. si impubere. D. de collat. bonor. l. cum quæritur 6 C. de inoffic. testam.*

2 Non enim aliter vocatur dominus ad successionem, quam si contingat talliabilem decedere, & sine liberis, & sine condiuisoribus, vt dixi D. *fin. 1. num. 2. supr.*

3 *Nouell. 118. de hered. ab intest. veniens. vnde sumpta est Auth. defuncto. C. ad SC. Tertyl.*

4 Ex regula nimirum illa, si vinco vincentem te, multo magis vinco te. *l. ae acceptionibus 14. D. de diuers. temp. præscr.*

5 Quod incipit, *Pluribus fratribus*, de quo scripsimus Def. *1 supr.* & cuius verba extant *in fin. huius tit.*

6 Quia scilicet potestas consuetudinis facit hoc casu, vt nulla iuris communis ratio haberi possit.

7 Nam pater neque ex liberis est, neque ex condiuisoribus. Et præterea id suadet natura feudi recti. Feuda enim recta, quorum retinent naturam hæc talliabilia, de quibus agimus nunquam ascendunt, *cap. 1. de natur. & de succes. feud. lib. 1. in vsib feudor.*

8 Quod cum sit odiosum & exorbitans à iure communi non facile vltra fines & limites suos extendi debet, *cap. odium. cum ibi not. De reg. iur. in 6.*

9 Nos autem tractamus eum casum, quo bona tantum sint talliabilia non personæ.

10 Ac proinde dura videtur ea interpretatio, quæ patri aufferat luctuosam filij hereditatem, ad quam potius admitti debeat saltem ratione miserationis. *l. scripto 7. §. vlt. D. vnd. liber. l. nam etsi 15. D. de inoffic. testam.*

11 Quod vtique dicendum esset si statum condiuisoribus vniuersum albergum talliabile adiudicaret indistincte. Vide tamen *num. 38. infr.*

12 Plus enim iuris habet, qui & condiuisor & proximior est, quam qui proximior tantum cum duo vincula sint fortiora vno. *l. 1. §. vltim. D. si à parent. quis manum. sit. l. penult. C. de adopt.*

13 Factum enim est statutum, vt legitima successio inter condiuisores conseruetur, non vt corrumpatur, *d. nu. 39. infr.*

14 Et contra leges, ex quibus omne ius succedendi proficiscitur. *l. lege obuenire 130. de verbor. signific.* & quæ vocant proximiores. *l. 2. §. hæc hereditas. & §. proximum. & pass.* D. *de suis & legit.*

15 Vt dixi *numer. 1. supr.* Nil obstante eo quod scriptum est *in l. in suis 11. D. de liber. & posthum.* Id enim ad iuris ciuilis fictionem pertinet, non ad rei veritatem. *l. 1. §. largius.* D. *de succes. edict.*

16 Ob nunquam diuisas inter eos parentum hereditates, *vt in l. cum duobus 52. §. Papinianus. alias l. si fratres.* D. *pro socio.*

17 Vt dixi *Defin. 17. supr.*

18 Nam & tacite instituti censentur proximiores, cum quis decessit intestatus. *l. 3. l. conficiuntur 8. D. de iur. codicill. l. ab exheredat. 126. de leg. 1.*

19 Nec enim mutatio personæ socij tollit aut destruit causam communionis.

20 *l. vt sit 31. cum duab. sequent. D. pro socio.*

21 *l. falso 3. & tot. tit. C. de commun. rer. alien.*

22 Præcipuus enim finis & effectus communionis inter talliabiles ille est, vt cõseruet inter eos ius mutuę successionis.

23 *l. 1. l. ad intestati 5 & pass C. de legit. hered.*

24 Erant enim ex diuersis familiis.

25 Est enim hæc differentia, quod cum de talliabilitate personali tractatur, non alij sunt condiuisores, quam qui sunt ex eodem nomine, eademque familia.

26 Vt dixi *Defin. 9. supr.*

27 Nulla enim cognatio cõtrahitur per descẽdẽtes, sed tãtũ per ascendẽtes. *l. Iurisconsultus 10. & pass.* D. *de gradi. & adf.*

28 *l. 4. §. sed quoniam. eod. tit.*

29 *l. adfinitatis 7. C. commun. de succes.*

30 Inter quos scilicet iura successionis siue testati, siue intestati sunt multo strictiora, vt dixi *Defin. 17. & 18. supr.*

31 Cum neque sint agnati, neque cognati, *d. l. adfinitatis. l. scripto 7. D. vnd. liber.*

32 Quid enim prodest iis fauere qui nihil vnquam sint habituri? quomodo argumentatur *V. l. in l. si post mortem 10. §. liberi. de bonor. poss. contr. tab.*

Source : BIU Cujas

33 Solet autẽ illud maxime inſpici, quid cuius fauore, vel odio conſtitutum ſit, vt videre eſt in Senatuſconſultis Macedoniano & Velleiano, inter quę quot ſunt differentię omnes fere ex eo pendent, quod Macedonianum factum eſt odio creditoris, Velleianum vero fauore mulieris, vt diximus.

34 Soli enim liberi & condiuiſores qui poſſunt ſuccedere dominum excludunt, vt dicemus *Defin. ſeq.*

35 Cum ex ſtatuto applicetur hereditas condiuiſoribus, quatenus habiles ſunt ad ſuccedendum.

36 Intellige, ſalua tamen patri legitima, ſi ea ex aliis bonis non talliabilibus ſeruari non poſſit. Ponimus enim fuiſſe in hac ſpecie bona diuerſi generis.

37 Id eſt, ius ciuile, cui non eſt derogatum per conſuetudinem, & ex quo pater tanquam proximior ſuccedit, ad differentiam ſcilicet iuris cõſuetudinarij, quod eſt nouum, quomodo ius antiquum ad differentiam conſuetudinarij dixit Vlp. *in l. 1. §. vlt. D. ſi à parent. quis manum. ſit. l. quoties duplici 91. de reg. iur.*

38 Nam ſi eſſet ex condiuiſoribus, res non habet dubitationem, quin proximior præferri deberet, ex diſpoſitione iuris communis, nil obſtante ſtatuto noſtro. Quod licet ſucceſſionem adiudicet condiuiſoribus indiſtinctè, tamen recipit interpretationem paſſiuam à iure communi, vt ſcilicet proximioribus præferantur, quia nec beneficio remotiorum ſuccedunt proximiores, ſed iure proprio, cum omnes ſunt in communione.

39 Vt à nobis diſputatum eſt *Definit. 16. ſupr. hoc titul.* vbi tamen monui hanc ſententiam pugnare cum ſtatuto, *Pluribus fratribus.*

40 Nil obſtante illo noſtrorum brocardico, ſi vinco vincentem te, multo magis vinco te. *Ex l. de acceſſionibus 14. de diuerſ. temp. præſcript.* Dixi *Defin. 18 ſupr.* Et hoc dubio procul in Burgundia obtinet, ſed apud nos obſtat ni fallor ſtatutum.

41 Cum etiam conſuetudo quælibet ſit facti probanda neceſſario eſt, niſi pro notoria habeatur, quales ſunt duæ illæ, de quibus dicemus *Defin. 33. infr.*

42 Non enim ſufficit probari conſuetudinem in genere, ſi non probetur etiam in ſpecie, quoties ſumus in materia exorbitandi & odioſa, qualis iſta eſt.

43 Tanquam per quod ſatis eſſet probata conſuetudo ſine alio teſtium adminiculo, ſi modo de ſtatuti ſententia liquido conſtaret. Nec enim poſſet valere conſuetudo contra legem ſcriptam, *l. 2. C. quæ ſit long. conſuet.*

44 Eſt enim Principis interpretari, cuius fuit & condere. *l. 1. & vlt. C. de legib.*

DEFINITIO XXXII.

Liberi talliabilis defuncti non excludunt dominum ſi abſtineant ſe bonis patris.

QVi dedititiam & talliabilem cõditionem profeſſus fuerat, ſuperſtitibus liberis deceſſerat. Liberi, quibus ſuſpecta erat patris hereditas, bonis paternis abſtinuerant, [1] atque ita ſequentis gradus agnatum ad ſucceſſionem inuitauerant, [2] qui cum ſubinde bona defuncti vindicaret, controuerſiam patiebatur à feudi domino, allegante ſibi obueniſſe ſucceſſionem ex lege ſtipulationis, & iure conſuetudinis, non minus quam ſi defunctus homo talliabilis nullos ſuperſtites liberos reliquiſſet. [3] Quid enim referebat an nulli ſupereſſent liberi, an ſupereſſent ij, qui ſuccedere vel nollent, vel non poſſent? [4] Reſpondebatur, in hac ſpecie anormalæ, vt vocant, & conſequenter odioſæ [5] ſucceſſionis, quæ non tam ex legibus, quam ex contractus lege deſcenderet, [6] nihil aliud inſpiciendum eſſe, niſi extitiſſet conditio, ſub qua dominus ab initio ad ſucceſſionẽ vocatus eſſet. [7] Eam vero conditionem, quæ illa perpetua & generalis eſt, ſi quandoque dedititium hominem ſine liberis, ac ſine condiuiſoribus mori contingeret, euidenter defeciſſe, cum liberos ſuperfuiſſe conſtaret, [8] nec obſtare quod ij paternam hereditatem omiſiſſent, quando non eo minus verum eſſet patrem ſine liberis non deceſſiſſe, præſertim cum liberi, qui in morientis poteſtate fuerunt, perinde ſint & maneant heredes etiam poſt abſtentionem, atque ſi nõ abſtinuiſſent, [9] quamuis apud prætorem heredum loco non habeantur. [10] Huic enim ſimile eſt, quod à prudentibus noſtris reſponſum eſt, cum quis rogatus eſt ſub ea conditione, *ſi ſine liberis deceſſerit*, hereditatem alteri reſtituere, omnimodo excludi fideicommiſſarium, ſi vel vnus liberorum ſuperuixit, etiamſi ſit exhæredatus, aut qua alia de cauſa à ſucceſſione excluſus. [11] Sed hoc mihi longè diſſimile videbatur. Qui enim ſub deficientium liberorum conditione herẽdem inſtitutum grauat, non fauore liberorum conditionem adiicit, ſed in odium potius fideicommiſſarij, & vt ipſi heredi grauato conſulat, ne obſtringatur fideicommiſſo, ſi liberos ſuperſtites relinquat. [12] Proinde vel vno ſuperſtite fideicommiſſarius per defunctum cõditionis omnino excluditur, [13] quem porro ſemel excluſum perpetuo excluſum manere neceſſe eſt, quicquid poſtea de liberis contingat. [14] In ea vero ſpecie, quam tractamus, credendum eſt adhibitam ſtipulationi conditionem illam: *Si dedititius homo ſine liberis, & ſine condiuiſoribus decederet*, non odio domini, quem ponimus ipſum ſibi ſtipulatum eſſe, [15] ſed fauore potius liberorum promiſſoris, quos ſibi ipſi prælatos ſtipulator voluit, non tam vt ſibi noceret, quã vt iis prodeſſet, ne paternam hereditatem iis inuidiſſe videretur, ſi quandoque defuncto patri ſuccedere non recuſarẽt. [16] Proinde ſi abſtinere malint, nihil cauſæ eſt, cur eorum rationem habeamus, quibus fauere non poſſumus, [17] aut cur agnato proximo faueamus, quem conditionis verba nullo modo complectuntur, cum neque ex liberis ſit, neque ex condiuiſoribus. [18] Itaque viſum eſt in ea ſucceſſione dominum eſſe præferẽdum, ex mente contrahentium, iuſtaque conditionis interpretatione, tametſi verba repugnare viderentur. [19] Neque adhibendam eſſe diſtinctionem, an de perſonali, an vero de reali talliabilitate tractemus. Omni enim caſu ſicut eadem ſucceſſionis domino deferendę conditio eſt, ita eandem prorſus ex eadem iuris & æquitatis ratione recipere debet interpretationem. [20] Ita tractatum aliquando fuiſſe ſcio, ſed quid definitum poſtea fuerit, compertum non habeo. [Audio tamen poſtea pronunciatum fuiſſe, contra dominum, idque ſolo, vt arbitror odio talliabilitatis.] *Sine die.*

1 Ex beneficio edicti perpetui, *l. ei qui 12. & l. neceſſarius 57. De acquir. hered.*

2 Poſtquam placuit etiam in agnatis ſucceſſionem eſſe. *§. placebat. Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ.*

3 Quo caſu de iure domini dubitari non poſſet, ſi modo nec vlli condiuiſores eſſent, vt dixi *Defin. 1. & paſſ. ſupr. eod.*

4 *Arg. l. ſi poſt mortem 10. §. liberi*, iunct. *l. 1. §. penul. D. de bon. poſſ. contr. tabul. l. 4. §. ſi deportatus. de bon. libert.*

5 Quicquid enim à iure communi exorbitat odioſum eſt, & ideo nunquam trahitur ad conſequentias. *l. quod contra 141. de reg. iur. l. quod vero 14. D. de legib.*

6 Id eſt, ex inſtrumento recognitionis iuncta poteſtate conſuetudinis.

7 Exiſtente enim conditione pura fit diſpoſitio, ſicut & deficit ea deficiente. *l. potior. 11. verſ. videamus in fi. D. qui potior. in pign. hab. l. qui Romæ 122. §. Agerius. De verb. oblig.*

8 *l. filiusfamilias 114. §. cum erit rogatus. de legat. 1. l. ex facto 17. §. penult. D. ad SC. Trebell.* [Obſerua tamen conditionem hanc *ſi ſine liberis deceſſerit*, poſitam in recognitione talliabilitatis eſſe realem, & tranſire in ſucceſſorem ſingularem, vſque adeo vt quamuis recognoſcens, nullos liberos reliquerit, neque condiuiſores vllos, non ideo tamen poſſit ſuccedere dominus quandiu tertius poſſeſſor viuit: Vt è contrario nihil prodeſſet poſſeſſori decedenti ſine liberis, quod recognoſcẽs adhuc viueret, aut ſuperſtites liberos reliquiſſet. Sic enim Senatus noſter ſæpius, & nouiſſimè pro N. Ludouico de Reydet, D. de Maningod anno 1608. Sed ex conſuetudine ſic probata potius quàm ex vera iuris ratione. Conditiones enim omnes ſui natura ſunt perſonales. *l. à teſtatore 109. De condic. & demonſtr. l. qui Romæ 122. §.* Agerius *De veri. obligat. l. cum pater*

77 §.

77.§.*ab instituto* 15.vbi est text. elegans, *de leg.* 2. Iunge *Defin. seq.num.6.Ita Senatus* pro R.D.Petro de Saconey,contra fratres Vincent, circa Cal.April.1612.]

9 *l.cum quasi* 30.§.*sed etsi suus.*D.*de fideic.libert.l.*1.§.*qui sunt in potestate.*D.*si quis omiss.caussa.testam.*

10 *l.si filius* 12.D.*de interrog. in iur.fac.*

11 *d.l.filiusfamilias* 114.§.*cum erit rogatus.de legat.*1.

12 *l.cum pater* 77.§.*volo de legat.*2.*l.ex facto* 17.§.*si quis rogatus* 1.*&* 2.*l.heredibus* 77.*in princ.*D.*ad SC.Trebel.*

13 *l.non est sine liberis* 148.*& seq.de verb.signific.l.*1.*C.de cond. insert.*

14 *d.l.heredibus.*Oldrad.*cons.*21.incip.*Thema tale est.*

15 Ac proinde qui potuit rei suæ, quam voluit legem, ab initio dicere,*vulg.l.in traditionibus* 44.D.*de pact.l.venditor.*13.D.*commun.præd.*

16 *Arg.l.generaliter* 6.C. *de instit. & substit.* in illis verbis, *liberos eius omni pene fructu paterno defraudari.*

17 Textus est elegans *in d. l. si post mortem* 10.§.*liberi.*D.*de bonor.poss.contr.tabul.*

18 Conditiones enim omnes sunt strictè accipiendæ, saltem hactenus,vt persona nunquam extrinsecus suppleatur,*l.si ita stipulatus* 126.§.*Chrysogonus.in fin.de verb.oblig.*

19 Siquidem in conditionibus interpretandis voluntas proferentium spectanda potissimum est,*l.in conditionibus* 10.§.*pater Severianam* 101.*De condic.& demonstr.*

20 Vt vbi eadem iuris vel æquitatis ratio est, idem quoque ius constituatur,*l.illud* 32. D.*ad legem Aquil.l.* 3.§.*vnde etiam.* D.*de iniust.rupt.*

DEFINITIO XXXIII.

Consuetudines, quæ de talliabilium iure & successione allegantur,probandæ sunt,præterquam in duobus casibus positis in Definitione.

EA quidem,quæ moris sunt & cõsuetudinis, cum facti sint, probari omnimodo per testes debẽt,[1] nisi quod vulgo placet, etiam Doctori de consuetudine attestanti credendum esse.[2] Sed si tam notoria sit consuetudo, vt nisi per euidentem calumniam negari non possit,sufficiet allegari eam, nec probari necesse erit,[3] eo nimirum iure, quo cætera omnia quæ notoria sunt, allegatione tantum indigent non probatione.[4] Ergo si quid allegetur, quod ad talliabilium successionum iura pertineat, cum sit iuris nõ scripti & consuetudinarij,probandum erit.[5] Excipiẽda sunt duo tantum: Vnum est,si ea consuetudo allegetur,vt defuncta sine liberis & sine condiuisoribus persona talliabili dominus feudi succedat.[6] Alterum est,si dicatur, Recognitionem ab vno ex condiuisoribus etiam sine mandato factam in consequentiam præcedentis alterius recognitionis, cæteris omnibus condiuisoribus nocere.[7] Sunt enim ista consuetudinis tam certæ & exploratæ,vt de iis testes audiri (quod nihil nisi maiorum sumptuum materiam adferre posset,) Senatus non patiatur.[8] In cæteris omnibus necessariæ sunt probationes,quoadusque ex Principis vel Senatus auctoritate consuetudines istæ omnes scribantur,quod ad publicam vtilitatem fieri debere sæpius deliberatum vidi, nunquam tamen decretum. *Sine die.*

1 Quia scilicet pendent & æstimantur ex facto, quamuis consuetudo ius sit,non factum,vt subtiliter tractat Bart.*ad l.de quibus.nu.*7.*&* 17 D.*de legib. & in repet.eiusd. leg.nu.*21.*& seq.* Alex.*cons.*196.*vol.*2.

2 Idem Bart.*in repetit.d.l.de quibus.nu.*20.vbi vide.

3 Alioqui calumniis & malitiis indulgeretur, quod nunquam faciendum est. *l.in fundo* 38. D.*de rei vindi at. l.* 1.§. 1. *si mulier ventr.nomin per calumn.in poss. esse dicet. l.in summa* 65.§ 1.*de cond.inde.*

4 Gloss. not. *in clem. appellanti. de appellat.* Guid.Pap.*qu.* 221.*nu.* 4.

5 Quæ enim sunt facti nunquam præsumuntur nisi probentur,*l.*2.*l. ab ea parte* 5.*& pas.*D.*de probat.* Not.*in l.*2.C.*quæ sit long.consuet.*

6 De qua consuetudine scripsimus *Defin.*1.*supr.*[Hanc verò consuetudinem intellige habere locum non solum si persona,quæ conditionem talliabilem,siue solius rei, siue etiam suæ personæ professus est decesserit sine liberis: Sed & si possessor qui rem illam à recognoscente acquisiuit.Transit enim res cum sua causa,*l.alienatio* 67.*de contr.empt.l.vnic.Cod.rem alien.gerent.*Nec obest domino quod recognoscens ipse adhuc viuat,aut quod superstites liberos reliquerit, si modò constet possessorem sine liberis decessisse.*Ita Senatus* iampridem pro D.de Maningo.Et rursus pro D.de Montmayeur,mens.Ianu. 1611.Dixi *Defin.prox.nu.*8.*supr.*]

7 De quo vide quæ diximus *Defin.*3 *supr.*

8 Cauet enim Senatus quantum potest,quomodo & alius Iudex quilibet cauere debet, ne superuacuis sumptibus quisquam ex litigatoribus oneretur. *l. minoribus* 6.D.*de minor.l.*1. D.*de inoffic.testam.l.hæc stipulatio* 14.*in fin.*D.*vt legat.seu fideic. seruand.caut.cauear.*

STATVTA DVO VETERA Sabaudica.

De talliabilibus.

I

DVRIBVS fratribus, vel filiis seu liberis fratrum, aut patruo & filiis fratrum in quibuscunque gradibus consanguinitatis attingentibus, tenentibus, habentibus, seu possidentibus vnum abergium à nobis, vel ab aliquo ex vasallis nostris, vel aliis in feudum talliabile, vel censitum, aut aliud ad escheutam, seu manum mortuam obligatum, si & quandiu ipsum abergium tenebunt sine diuisione, sed in communi, & sub vno foco, seu domicilio contingat alterum vel alteros eorum decedere sine liberis naturalibus, & legitimis,alio, vel aliis in communione ipsius abergij indiuisi consortibus superstitibus seu superstite, non esse locum echeutæ, sed manui mortui portionis, seu portionum dictorum sic decedentium seu decedentis,hoc edicto decernimus, sed potius huiusmodi portionem,seu portiones alij vel aliis superstitib. indiuisis pertinere,& ipsos superstites eo casu sic decedenti,seu decedentibus, succedere debere, qui ad totum onus & tributum ipsius abergij remanebunt obligati. Si vero dictos indiuisos homines talliabiles vel censitos, aut alias ad echeutam seu manum mortuam nobis, vel alteri adstricto, abergium vel res communes & indiuisas eorum diuidere contingat, vel se ab inuicem cum portionibus suis separare,& alterum vel alteros decedere sine liberis naturalibus,& legitimis aliis consanguineis etiam fratribus superstitibus, in ipso casu locum echeutæ, seu manus mortuæ bonorum sic decedentis, seu decedentium hoc eodem edicto censemus adesse, nullumque ius successionis in bonis diuisorum sic decedentium aliis, cum quibus prius consortium seu communionem habuerunt,pertinere, sed ipsa bona ad nos,seu dominos eorundem debere deuenire, & in solidum spectare ex echeuta seu manu mortua tunc locum sibi vendicante.

II.

SI qua mulier fuerit per dominum, cuius pater ipsius mulieris, dum viueret, erat homo talliabilis,censitus,vel alius ad escheutam,seu manum mortuam adstrictus,vigore consuetudinis ipsius escheutæ,vel manus mortuæ excluſa seu repulsa à successione bonorum paternorum, hoc edicto decernimus ipsam mulierem sic excluſam eo ipso fore liberam, & exemptam cum tota prole sua ab omni homagio, escheuta, & manu mortua, ad quos,& quas pater suus defunctus tenebatur, sic quod in ipso ca-

Source : BIU Cujas

ſu in vita, vel poſt mortem ipſius talis mulieris dominus patris eiuſdem mulieris, vel ipſius domini heredes nullum ius in perſona, vel in bonis ipſius mulieris, prætextu homagij paterni, ſeu echeutæ vel manus mortuæ petere valeat, vel habere, cęteras autem mulieres, quæ ab hereditatibus paternis non excluduntur, ad homagia, tributa, & onera hereditaria adſtrictas eſſe cenſemus.

TIT. II.

DE COMMVN. SERVO manumiſſ.

DEFINITIO I.

Talliabilis plurium dominorum poteſt ab vno ex dominis etiam inuito altero manumitti.

SI duorum pluriumue dominorum homo deditiius, quē vulgo talliabilem vocant, ab vno ex iis manumiſſus ſit, plenaque libertate donatus, liber fit, & conſequenter in ſolidum, [1] cum pro parte liber eſſe nemo poſſit. [2] Cogūtur enim ſocij fauore libertatis ratam habere manumiſſionem, licet ab eo factam, qui minorem dominij portionem in homine illo habuerat. [3] Planè manumiſſi hominis pretium, &, ſi quid amplius probabiliter interſit, à ſocio petere non prohibentur. [4] Sic ſæpius à Senatu iudicatum fuiſſe relatum eſt, 3. Non. Decemb. 1588.

1 *l. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 *l. ſi pariter 9. in fin.* D. *de liber. cauſ. l. iudicatæ 29* D. *de except. rei iudic.*

3 Quamuis quod ad alias cauſas pertinet potior ſit in re communi cauſa prohibentis, *l. Sabinus 28. in princ.* D. *commun. diuid.*

4 *d. l. 1. & 2. C. hoc tit. l. quidam ita 25. §. ſi quis ſeruum.* D. *ad SC. Trebel.*

TIT. III.

DE LIBER. CAVS.

DEFINITIO I.

Manumiſſo ab herede in præiudicium fideicommiſſi conſeruatur ingenuitas, ſed pretium fideicommiſſario præſtari debet, A quo, & Quantum.

VM heres fiduciarius [1] hereditatem poſt mortem ſuam reſtituere rogatus hereditarium ſeruilis conditionis hominem, quē nos talliabilem appellamus, accepto vili pretio, manumiſiſſet, ac poſtea fideicommiſſo reſtituto hūc ipſum fideicommiſſarius in libertinitatem vindicaret, quaſi in fraudem fideicommiſſi perperam data libertate, [2] quæ non magis dari potuerat, quam aliud quicquam ex hereditate diſtrahi, [3] *Senatus* ingenuitatis fauore motus, cuius cauſa ſemper præcipua eſſe debet, [4] pro ea pronunciauit, [5] hoc tamen addito temperamento, vt rogatus heres acceptum pretium ex cauſa fideicommiſſi reddere cogeretur. [6] Itemque vt quanto minori pretio facta manumiſſio probaretur, ex bonis manumittentis herediſve eius, aut ſi non ſufficerent ex ipſius manumiſſi facultatibus, ad eam vſque quantitatem, quæ Edicto De manumiſſionibus præſcripta eſt, fideicommiſſario ſarciretur, [7] inſpecto ſcilicet quantum manumiſſus in bonis haberet iudicati tempore, non quantum habuiſſet tum, cum manumittebatur, [7] propterea quod minus iuſto pretio ab initio facta manumiſſio fuiſſet. [8] Alioqui non ex eo ſolo, quod manumiſſi facultates poſt acceptam libertatem excreuiſſent, augendi quoque pretij neceſſitatem Senatus iniunxiſſet. [9] Sed & quicquid manumiſſus fideicommiſſario ex ea cauſa præſtare damnatus eſſet, manumiſſoris heredem ex ſtipulatione in contractu appoſita, adeoque ex natura contractus quaſi euictionis nomine ipſi reſtituere debere placuit. [10] *Ita Senatus* pro Ioanne Darderio, contra D. Matchionem Aquenſem anno 1579.

1 Sic enim noſtri vulgo appellant eum, qui de reſtituenda hereditate rogatus fuit, quamuis non ſatis rectè, vt ſcripſi alio loco. Fiduciarius enim heres proprie ille eſt, qui nudo tantum nomine heres eſt, nec niſi tanquam nudus miniſter electus ad reſtituendam alteri hereditatem, *vt in l. Seius Saturnius 46.* D. *ad SC. Trebell.* quomodo & fiduciarium legatarium poſſemus dicere in ſpecie *l. ſi quis Titio 17. de legat 2.*

2 Vt in ſpecie *l. quidam ita 25. §. ſi quis ſeruum.* D. *ad SC. Trebell.*

3 *l. vlt. § ſin autem ſub conditione* iunct. *Auth. quæ.* C. *comm. de legat. l. vlt. § vlt. de legat. 2.* Niſi cum iubetur quis reſtituere quod ſupererit ex hereditate, *vt in l. deducta 58. § pen. & vlt.* D. *ad Trebell.* quibus tamen verbis bonam fidem ineſſe conſtat. *l. Titius 54. eod.* Iunge *l. Imperator 50. eod. tit.*

4 Cum nihil aliud ſit ingenuitas quam plena libertas, qualem omnibus hominibus natura dedit. *l. 1. & tot. tit.* D. *de nata. reſtit. l. 3. in prin. l. vlt. in fin.* D. *ſi ingen. eſſe dicet.*

5 Solent enim & debent iudices fauere libertatibus. *l. 3. in princip.* D. *de alien. iudic. mut. cauſ facti. l. inter pares 38* D. *de re iudic.*

6 Vt in ſpecie *d. § ſi quis ſeruum. l. 25.* D. *ad SC. Trebell.*

7 Ex generali ratione poſita *in d. § ſi quis filium*, ne ſcilicet factum heredis damnum adferat fideicommiſſario. Cui nec heredis ignorantia nocere deberet, nec eius qui manumiſſus fuit, quo minus ſaltem fideicommiſſario pretium præſtaretur. *d. l. vlt. § vlt. de legat. 2.*

8 *Arg. l. quæſitum 30.* D. *de pecul.*

9 Vt quod ab initio perperam factum eſt ad æquitatem ſuam & æqualitatem redigatur, *arg. l. maioribus 3. C. commun. vtriuſque iudic.*

10 Poterat enim æquè accidere, vt facultates decreſcerent nec eſt audiendus qui petit id, cuius contrarium non fuerat poſtulaturus. *l. pen.* C. *de ſolut. l. ſi pater puellæ 12.* C. *de inoffic. teſtam. l. de fideicommiſſo 11.* C. *de tranſact.*

11 *Arg. l. ſi in venditione 60. l. Seia 73. & paſſ.* D. *de euict.*

DEFINITIO II.

Infeudatio facta per Principem quandiu adprobata non eſt non impedit ne interim poſſit Princeps manumittere talliabiles eius feudi.

PRinceps caſtrum quoddam cum iuriſdictione cæteriſque iuribus omnibus vaſallo in feudum conceſſerat, literiſque in eam rem iam conſcriptis ſubſcriptiſque, ſed nondum à rationalium ordine adprobatis, &, vt loquuntur, homologatis, [1] hominem deditiæ & talliabilis conditionis in plenam libertatem reſtituerat. Defuncti poſt manumiſſionem hereditas non ad vaſallū ex infeudatione, tametſi iam tum approbata vireſque ſuas ſortita, ſed ad teſtamentarios aut legitimos heredes pertinebit. [2] Libertatem enim, quæ medio tempore vtiliter data eſt, & bona fide, reuocari ex poſtfacto non poſſe conſtitit. [3] Nec ſolum ſi infeudationis literas ea lege Rationales adprobauerint, ne quid præiudicij fieret præcedentibus manumiſſionibus, [4] ſed etiam ſi ſimpliciter literarum formam ſint ſecuti. [5] Nam cum ante approbationem à Rationalibus factam non valeant eo iure, quo ex Principum noſtrorum edictis vtimur, [6] conſequens eſt, vt medio tempore habuerit

buerit Princeps manumittendi facultatem,[7] & secuta rationalium adprobatio in præiudicium iuris interea tertio quæsiti ad diem concessionis non retrotrahatur,[8] tametsi hoc ipsum literis expressum sit, vt à die concessionis vires accipiant. Illa namque clausula ad ea duntaxat referri debebit, quæ in eodem statu manserit. [9] *Ita Senatus* pro heredibus Ioannis Parisot, contra D. de Dortans 1592. Tractatumque rursum & relatum est in relationibus libellorum, 14. Calend. Iul. 1593.

1 Quamtamen adprobationem & homologationem sequi necesse est, vt sequitur in Definitione.

2 Iure scilicet communi, quo is, qui plenæ libertati & ingenuitati restitutus est, habet heredes eos quos habere vult, siue testamentarios, siue legitimos. *l. verbis legis* 120. *l. lege obuenire* 130. *de verb. signif.*

3 Cum libertas quę semel competiit nunquam reuocetur. *§. si is cui. Instit. de eo cui libert. caus. bon. addic. l. quidam ita* 25. *§. si quis seruum. D. ad SC. Trebell.*

4 Nec enim beneficia Principis vnquam debent trahi ad alienam iniuriam. *l. 4. C. de emancip. liber. l. 2. §. merito, & §. si quis à Principe. D. ne quid in loc. public.*

5 Nam & in dubio ea est facienda interpretatio, quæ tertij ius non lædat, *d. § si quis à Principe. l. Paulus notat* 8. *D. de præscr. stipulat.*

6 Quibus expressim cautum est, vt non prius valeant huiusmodi concessiones & infeudationes, quam fuerint homologatæ.

7 Tanquam qui toto eo medio tempore fuerit interim dominus.

8 Non enim fit retroactio cum medium est habile. *l. pen. D. rat. rem haber. l. potior* 11. *D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO III.

De talliabilibus ad misericordiam, & de adscriptitiis, qui bona aliqua acceperunt, vt se tales profiterentur, & an relictis bonis possint libertatem recuperare?

LIbet homo libertatem suam certo pretio vẽdere non potest, neque donare alioue vllo contractus genere amittere, [1] quia membrorum suorum nemo dominus est, [2] adeoque nec si se tanquam seruum ab extraneo vendi passus sit. Id enim Leonis nouella constitutio induxit. [3] Idem est quod ad eam hominum conditionem attinet, quos vulgo talliabiles, latinè dedititios non malè dicere possumus. Etsi enim hi minus propriè serui dici debeãt, quippe qui inter viuos liberum de rebus suis disponendi arbitrium habeant, [4] negari tamen non potest, quin seruis proximè accedãt, [5] illamque naturalem libertatem, quæ hominibus omnib. communis est, [6] valde imminutam habeant, vt quibus interdicta sit libera testamenti factio, ex qua ius potissimum libertatis & ciuitatis æstimatur. [7] Inde est quod ex iis plerique dicuntur talliabiles ad domini misericordiam & voluntatem, quo quid seruilius potest esse, & abiectius? [8] Quare quod olim in veris seruis constitutum legimus, non abs re ad hoc hominum genus accommodatur, [9] præsertim inter Christianos, apud quos iniquiores sanè videri debent huiusmodi pactiones, per quas libertatis iura aut amittantur prorsus aut infringantur. [10] Alia eius conditio est, qui bonis immobilibus ab alio acceptis adscriptitium se professus est, quæ talliabilium nostri temporis origo fuisse videtur. Liberum enim fuit domino, quam voluit legem ab initio rei suę dicere, [11] sibique debet imputare, qui res alienas ea lege nancisci maluit, [12] vt se ab inopiæ metu liberaret, quam perpetua mendicitate laborare. [13] Nec iniqua conuentio est, vt si quid ex iis bonis eorumve fructibus, aut ex industria circa ea bona is acquirat, qui nihil antea habebat, totum id ad eum perueniat, ex cuius liberalitate profecta est acquirendi occasio, si nulli liberi supererũt. [14] Quanquam & hoc quoque casu humanius est, vt si adscriptitij hominis liberi parati sint non tantum ea bona, quæ à domino parens habuit, sed etiam quod ex iis aut eorum occasione quæsitum est derelinquere, pleniſſimam libertatem recuperare debeant, quam haberent si pater nunquam adscriptitius fuisset. [15] Quod & plerisque locis obtinet, maxime apud Burgundos apud quos extat consuetudo scripta, vt ipse etiam talliabilis, derelinquendo mansum, vt vocant, recipiat libertatem. [16] Nõ tamen apud nos idem obtinet quia conditio hæc, vt ita dicam, talliabilitatis magis personæ inhærere intelligitur, quam rei personamq; ipsam afficit & inficit. [17] Ergo, vt ad propositum redeamus, si quis accepto pretio talliabilem se fecerit, non magis valet pactio, quam si libertatem suam omnino vendidisset. [18] Et quamuis sequatur recognitio, & homagij præstatio, si tamen constet de initio & titulo illo vitioso, ex quo actus illi secuti sint, non debent nocere quæ malum initium habuerunt. [19] Non idem esset si adscriptitius factus proponeretur. Illo enim casu etsi sola confessio aut scriptura non sufficeret, nisi aliis suffulta adminiculis, [20] tamen interueniſſe stipulationem satis esset, nec aliud adminiculum requireretur. [21] *Ita Senatus* in causa D. de Loysin, & fratrum Perrucaz, 6. Calend. Febr. 1595.

1 *l. nec si volens* 6. *l. liberos* 39. *C. hoc tit.*

2 *l. liber homo* 13. *in princ. D. ad leg. Aquil.*

3 *Nouell.* 59. cui titulus est, *Abrogat. leg. quæ homin. liber. se vender. permit.* Olim namque aliud iuris fuit. *l. 5. §. 1. D. de stat. homin.*

4 Ideoque cogniti sunt iuri ciuili & prætorio, quod de veris seruis similiter dici non potest. *l. nullo modo* 7. *D. de leg. Corn. de falſ. l. qui testamento* 21 *§. Iernus. D. qui test. facer poſſ. l. quod attinet* 32. *de reg iur.*

5 Sic enim viuunt liberi, vt pene serui mori videantur, vt scripsimus *in tit. De dedit. libert. tollend.*

6 *l. 4. de iuſtit. & iur.*

7 Quia testamenti factio est ius succedendi, siue ex testamento, siue ab intestato est ex legibus. *l. 3. qui testam. face. poſſ. l. verbis legis* 120. *l. lege obuenire* 130. *De verb. sign.*

8 *l. si libertus ita iurauerit* 30. *D. de oper. libert. l. ob æs alienum* 12. *C. de oblig. & act.*

9 Argumento ducto tanquam à simili, quod in iure valet. *l. ideo quia* 27 *D. de legib.*

10 *Argum. l. Titio centum* 71. *§. Titio centum. de condic. & demonstr.* iunct. *l. seruus* 7. *in fin. D. de seru. exporr.*

11 *l. in traditionibus* 48. *D. de pact. l. venditor* 13. *D. commun. præd.*

12 *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

13 Hoc enim maluisse videtur, inquit *l. si cogente* 22. *D. de rit. nupt.*

14 Nam & alij quam domino acquiri potest, dummodo ex re eius acquiratur. *l. qui bona fide* 23 iunct. *l. liber homo* 19. *D. de acq. rer. dom.*

15 *Arg. l. euenit* 6. *& l. seq. §. vlt. De damn. infect. l. is cum quo* 7. vbi Bart. *de aqua & aqu. pluu. arc.*

16 Vt videre est apud Chassan. *tit. De mainmorte.*

17 Itaque hoc casu locum habet quod dici solet, eum qui ex facto suo conuenitur non liberari rei cessione, *dict. l. is cum quo* 7. vbi not. *D. de aqua & aq. pluu. arcend.*

18 Quod supra diximus esse prohibitum Nouella Leonis 59. *de quadrum. 3.*

19 Cuiusque enim contractus initium spectari debet. *l. 1. §. si seruus. de poſ. l. si procuratorem* 8. *D. mandat. l. 3. §. scio. in fin. D. de minor.*

20 *l. cum scimus* 22. *C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47.*

21 Dummodo non esset facta stipulatio sine causa. Aliquin doli mali exceptio obstaret. *l. 2. §. circa. D. de doli mal. except. l. si quis cum aliter* 36. *D. de verb. oblig.*

DEFINITIO IV.

Geminata professio talliabilitatis, si modo facta sit ex interuallo, inducit probatque talliabilitatem.

EX eo quod quis se adscriptitium, aut, quod hac parte idem est, talliabilem professus fuit, si causa

professionis nulla sit, non probatur talis, nisi secutus sit aliquis effectus eiusmodi professionis, aut alia adminicula concurrant.' Inter cætera vero adminicula illud vnum non minimum est, si geminata sit confessio & recognitio,[2] sed geminata tum demum intelligenda est, cum inter vtramque interuallum aliquod intercedit.[3] Nam si posterior in continenti facta sit, vna eadémque cum priore esse videbitur. Dici enim solet ea quæ in continenti fiunt inesse videri. [4] Sed etsi eodem aut sequenti die secundus contractus celebratus sit, magis est, vt fraudis vel metus præsumptio, quæ impedit ne sola professio prima sufficiat, durare videatur,[5] nec satis per posteriorem purgata esse, præbetque potius ea geminatio tam paruo distincta interuallo maiorem doli suspicionem. [6] Itaque decendium saltem intercedere oportebit.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Textus est *in d. l. cum scimus 22. C. de agric. & cens. lib. 11. tit. 47.*

2 Solet enim geminatio multum prodesse, vt appareat serio quid factum esse, non inconsulto & per errorem. *l. si mulier 22. D. ad SC. Velleian.*

3 Quomodo necesse est biennium intercedere in specie, *d. l. si mulier.*

4 *l. iuris gentium 7. §. quinimo. D. de pact. l. lecta 40. vers. dicebam. D. de reb. credit.*

5 Magna enim præsumptio est, extortum esse per vim aut metum id, quod antea non debebatur, cum nemo suum iactare præsumatur, *vulg. l. cum de indebito 25 D. de probat.*

6 Cum dolus probetur etiam ex coniecturis, *l. dolum 6. C. de dolo.*

7 Quod tamen modicum tempus dicitur *in l. promissor 21. D. de const. pecun.*

DEFINITIO V.

Neque iurisdictionabilis neque talliabilis quisquã fit ex sola recognitione, nisi vel præcedente iusta causa, vel secuta homagij præstatione.

QVemadmodum in rerum corporalium alienatione sola transferendi dominij causa & volũtas non sufficit ad dominium trãsferendum, sed traditionem sequi omnimodo necesse est,[1] ita cum de iuribus & rebus incorporalibus agitur,[2] puta si quis iurisdictionem in alium velit acquirere, non sufficit de eo iure acquirendo tractatum & contractum esse, id est, quod alius nouæ istius iurisdictioni se subdiderit subditumque esse velle professus sit, sed preterea eius patientiam interuenisse oportet, hoc est, vt actum aliquem iurisdictionalem à domino illiusve officialibus in se exerceri passus sit. [3] Alioqui non prius iurisdictionabilis, vt vocant, dici debebit.[4] Sic nec talliabilis ob id solum, quod talem se recognouerit, etiam præcedente causa,[5] nisi secuta sit homagij præstatio, aut quid aliud simile in consequentiam contractus præcedentis.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. traditionibus 20. C. de pact. l. numquam nuda 31* iunct *l. traditio 20. D. de acq. rer dom.*

2 Iura enim sunt res incorporales. *l. 1. §. vlt. D. de rer. diuis.*

3 Quoniam in corporalibus patientia pro traditione est. *l. 3. in princ. D. de vsufr. l. si quis diuturno 10. D. de seruit. vindic.*

4 Nemo enim sola voluntate statum suum mutare potest.

5 Quam semper præcedere necesse est, ne obstet exceptio doli, *l. 2. § circa D. de doli mal. except.*

6 *l. cum scimus 22. C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47.*

DEFINITIO VI.

Non potest quis duorum in solidum esse homo ligius aut talliabilis, potest tamen esse talliabilis homo vnius, & iurisdictionabilis alterius.

QVi se vnius domini hominem ligium & liberũ professus est, alterius domini seruũ adscriptitium se profiteri nõ potest aut talliabilem, quoniam id sine prioris domini detrimento fieri non posset, cuius conditionem alterius facto deteriorem fieri non oportet. [1] Duorum autem homo in solidũ esse nemo potest.[2] Aliud erit si non domino, sed tãtum iurisdictioni alterius subiectus erat. Distincta namque sunt iura iurisdictionis & homagij, siue ligij, siue talliabilis.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. 2. l. pen. & vlt. D. de natal. restit. l. 2. D. quod vi aut clam. l. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. Granius 71. §. penult. D. de fideiuss.*

2 Guid. Pap. *quæst. 211. & seq.* sicut nec alterius vllius rei duo in solidum domini esse possunt *l. 5. § si duobus vehiculum. D. commod. l. de hereditate 19. §. pater D. de castrens. pecul.*

3 Cum nihil vetet esse quem iurisdictiabilem, vt aiunt, vnius & talliabilem alterius, quod quotidie accidere videmus.

DEFINITIO VII.

Professio talliabilitatis per patrem facta nocet liberis postea quæsitis, sed non iam natis nisi sint patris heredes, & de iis specialiter pactus sit pater.

QVo casu patri permissum est, vt libertatis suæ causam deteriorem faciat, vt puta adscriptitiæ seu talliabilis conditionis assumptione, iis nimirum interuenientibus, quæ proximis Senatusconsultis necessaria esse diximus,[1] sibi quidem nocet liberisque ex se postea susceptis,[2] sed iis, qui ante nati fuisse proponuntur, nullo modo nocere potest,[3] nisi patris heredes proponantur. Id enim est quod facit, vt eadem cum patre persona esse existimentur,[4] ideoque non quidem patris conditionem sequi, sed factum ipsius ratum habere debeant.[5] Nec tam patris factum hoc casu nocet liberis quam proprium, quod paternam hereditatem agnoscendo se vltro obligauerint. [6] Quod ipsum tamen ita intelligendum est, si de iam natorum quoque conditione pater pactus fuerat. [7] Alioqui de se tantum suisque liberis egerat, credibile est de iis liberis cogitatum, quos naturæ iurisque ratio patris cogeret sequi statum, id est, qui postea nascerentur.[8] Itaque ante nati sicut antiquam patris conditionem retinent, quæ fuit cum nascerentur, non nouam sequuntur, quæ ex patris voluntate superuenit. Ita neque ex paternæ hereditatis aditione obligari possunt, vt quicquam de se præstent, cum nihil pro ipsis à patre promissum sit.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. cum scimus 22. C. de agricol. & censit. lib. 11. tit. 47.*

2 Cum hac in re, vt in aliis fere omnibus, filius patris conditionem sequatur, vt dixi *Definit. 9. supr. De dedit. libert. tollend.*

3 Cum ius iam quæsitum liberis aufferri iis non possit per factum & voluntatem patris *l. emancipatum 7. §. 1. l. filiam 9. D. de Senator. l. 2. C. de libert. & eor. liber.*

4 *Nouell. 48. de iureiur. à morient. præst. in princip.*

5 *l. cum à matre 14. C. de rei vindic. l. vindicantem 17. D. de euict. l. venditrici 3 C. de reb. alien. non alien. l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

6 *l. necessariis 57. de acquir. hered. l. paterfamilias 28 de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 13. de priuileg. credit. l. quæ dotis 33. D. solut. matrim.*

7 Necessario scilicet & postquam de se pactus fuit, alioqui non posset pater ingenuus manens filios suos etiam hercdes facere talliabiles, *argum. l. transactione matris 38 Cod. de transact.*

8 Verba enim generalia sunt ciuiliter & fauorabiliter quantum fieri potest intelligenda. *l. si cui simpliciter 9 D. de seruit.* iunct. *d. l. 2 C. de libert. & eor. liber.*

9 Prius enim est, vt aliquid pro iis pater promiserit, quam vt possit quæri an factum patris præstare teneantur, aut an ex patris promissione conueniri possint?

TIT.

TIT. IV.

DE PRÆSCRIPT. QVÆ pro libert.compet.

DEFINITIO I.

Quænam temporis præscriptio posit sufficere pro ingenuitate aduersus talliabilitatem.

QVi dedititiam,&,vt loquuntur,talliabilem conditionem professus est,nullius temporis quantumcunque longissimi spacio præscribere potest,[1]nec si centum annorum curricula effluxerint. [2]Imo nec heres eius, siue proximus,siue remotior,[3] nisi præscriptionis initium dari possit ex interueniente bona fide, vtputa si vidente domino & non obstante eius contradictione gesserit se pro libero,[4]aut si iustam causam habuit gerendi se pro tali, etiam inscio domino. [5]Finge larem eum collocasse in ciuitate libera, in eaque moratum esse per tantum tempus, quantum ex priuilegio ciuitatis necesse sit ad plenam libertatem consequendam. [6] Neque enim sui furtum feciisse aut in dolo malo esse dicendus est, qui iure publico & omnibus exposito vtitur. [7] Idem erit si probetur,ob acquisitionem fundi talliabilis, cuius incapaces sint homines liberi, exactam ab eo præstationem, quam *suffertam* vocant, quæ nunquam à talliabilibus exigitur, [8] præsertim huiusmodi præstationem is exegerit, aut officiales eius, qui libertatem etiamsi non competiisset dare potuit, [9] aut si cum hic dominus talliabiles suos vndique perquireret ad profitendam conditionem, hunc qui præsens erat, & in eadem prouincia sciens præterierit. [10]His casibus & aliis,si qui sunt similes, triginta aut ad summum quadraginta annorum præscriptio sufficiet, [11]ab eo die computando tempore præscriptionis, quo malæ fidei suspicio purgata sit. [12] Nam quandiu mala fides subest,quæ etiam in heredes & vniuersales successores transit, [13] præscriptioni locus esse non potest,ex vulgata pontificij iuris regula. [14] *Ita Senatus* in causa N. Franciscæ Crassus viduæ N. Dn. de Nouuelle. contra procuratorem fiscalem Gebennensem, 4.Id. April.1593.

1 Propter malam fidem,cum suam conditionem ignorare non possit,nec proprij facti ignorationem obtendere. *l. quãquam 7.ad SC.Velleian.l cum scimus 22.C.de agricol.& censit.lib. 11.tit.47.*nec rursus præscribere cum mala fide,*cap.possessor.cum ibi not.de regul.iur. in 6.* iunge *l.cum notissimi 17 §. vltim.* ibi, *vel quotcunque alios annos.C.de præscript.30.vel 40.annor.l.1.& 2.C.hoc tit.*

2 Quia nullo tempore præscribit malæ fidei possessor, *d. cap.possessor.de reg.iur.in 6.*

3 Quia cum heres in vniuersum ius succedat,ignoratione sua defuncti vitia non excludit.*l.cum heres 11. de diuers.tempor. præscr.l.vicia 11.C de arg poss.*

4 Not.*in l.1.C.de seru.fugit.*

5 Alioqui non posset compleri præscriptio, quæ nec initium vnquam habuit.*arg.l.Titio vsusfructus 96.de cond.& demonstr.*

6 Sunt enim huiusmodi pleræque apud nos ciuitates,quæ tale priuilegium habent restituêdæ suis ciuibus ingenuitatis.

7 *l.si duarum 52.D.de act.empt.l nullus videtur 55.de reg.iur. l.quid sit 17 § apud Labeonem.de ædilit.edict.*

8 Sed ab iis tantum,qui sint eius conditionis vt rem talem & sic affectam in bonis suis habere non possint.

9 Est enim hæc tacita quædam ratihabitio, cum non minus facto,quam verbo possit quis voluntatem suam declarare. *l.non tantum 5.D.rat.rem haber.*

10 Nec enim quisquam diligens paterfamilias suum iactare præsumitur.*l.cum de indebito 25.D.de probat.*

11 *Arg.l.sicut 3.& seq.C.de præscr.30.vel 40.annor.*

12 Vt iustum sit initium præscriptionis.*d.l.2.C.hoc.tit.*

13 Ex ratione scilicet iuris etiam ciuilis,*d.l.cum heres.11.De diuers.temp.præscr.*

14 *d.c.possessor.*Tenetur enim heres conscientiam defuncti exonerare.Not.*in c.vigilanti.& vlt.Extr.de præscript.*

DEFINITIO II.

Solutio eius præstationis quam suffertam vocant, prodest ad inchoandam ingenuitatis præscriptionem, non autem ad dandam ingenuitatem & plenam libertatem.

AD rem verò non pertinebit,si is,qui soluit suffertam,non dixerit se talliabilem:non enim idcirco dolo malo feciisse videbitur. [1] Nam quod dici solet,dolum argui, non solum ex falsa expressione, sed etiam ex taciturnitate,quum quis tacet ea, quæ si expressa essent, alius verisimiliter nõ ita fuisset contracturus,[2]non habet locum quando tacitum, idest, quod alius contrahens scire debuit. [3] Qui enim certus est aut esse debet,amplius certiorandus non est,[4] & qui cum alio contrahit ignorare non debet conditionem eius cum quo contrahit.[5] Multo minus autem dominus contrahens cum homine suo talliabili. [6]Cæterum solutio sufferte non prodest ad dandam libertatem,[7]sed tantum ad inchoandam prescriptionem.[8]*Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nemo enim seipsum vltro prodere cogitur,*vulg.l.minus graue 7.C.de testi.l.vlt.C.de edend.*

2 *L.quæro 39.D.de action.empt.c.super literis.de rescript.* Iunge *l.Iulianus 13 §.idem Iulianus 6.l si sterilis 21.§.1.eod.tit. de action.empt.*

3 *L. quæritur 14.§.vltim. D. de ædilit.edict.* iunct.*l.1.§.si intelligatur,eod.*

4 *Cap.cum qui certus est.de reg.iur.in 6.*

5 *L.qui cum alio 19.de reg.iur.*

6 Cum habeat penes se instrumenta professionis, ex quibus possit esse instructus.*ar.l.2.D.de edend.*

7 Nec enim libertas datur nec fit manumissio,nisi certis & legitimis modis,inter quos hic non est,vt constat *ex tit.D.qui sine manum.ad libert.peruen.*

8 Nimirum,quia inducit bonam fidem.

DEFINITIO III.

AN autem, quibus casibus prescriptio locum habere potest,scientia domini requiretur?[1]Minimè, si modo decennium effluxerit, quo durante ciuilem hominis sui possessionem dominus retinere potuit. [2] Subducendum enim est decennium illud, quia nec ante decennium ciuilis possessio amissa intelligitur, [3] nec interim nocere domino debet possessio,quæ clandestina & vitiosa est. [4] Sed & quibus casibus Principis scientia necessaria est, vt contra eum currant tempora prescriptionis, officialium scientia sufficit interuenisse. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic enim obseruatur,cum agitur de seruitute, *l. 2. C. de seruit.& aqua.l si quis diuturno 10 D.si seruit.vindic.*

2 Crauet.*de antiq.temp.part.4.c.absolutis. num. 28. 29.& 31.* post Bald.*ad l.1.C.de seru.fugit.*

3 Bart.& alij *ad l. si id quod 25.l si de eo 31.& l.fundi 33 D.de acquir.poss.*

4 Quia possessio vitiosa prodest aduersus extraneos quidem,*l.vlt. D. de acquir. poss.* sed non aduersus dominum,*l.1. §.vlt.l.2.D.vti possid.*

5 Boer.*decis.264.num. 19.* post Bart. *in l.licitatio.§ fin.de public.& vectigal.*

DEFINITIO IV.

De priuilegio, quod habent pleræque ciuitates, vt suos per annum & diem incolas natalibus & ingenuitati restituant.

SI tale priuilegium habeat ciuitas, quale apud nos habet Necien sis, vt quisquis in ea per annum &

Source : BIU Cujas

diem ſteterit, plene liber fiat & remaneat, quamdiu in eadem ciuitate domicilium retinuerit, non aliter tranſmittit libertatem ad liberos, [2] quam ſi ipſe in ciuitate moriatur, tametſi proponantur liberi eo tẽpore concepti & nati, quo pater eorum in ciuitate morabatur, [3] quia quoties ſucceſſiui tẽporis tractum habet conditio, ita demum impleta videtur, ſi duret nec vnquam deficiat. [4] Quid igitur, ſi poſtquam per annum & diẽ in ciuitate pater ſtetit, & in ea etiamnum manens vrgeatur à domino, vt priſtinam conditionem profiteatur? An recuſare poterit eo colore, quod iam ex priuilegio plenam libertatẽ ſit conſecutus? Minime, [5] quia temporalis & reuocabilis libertas eſt, [6] cum mutata quandocunque ciuitate recaſurus ſit in ſeruitutem. [7] Ideoque verum eſt interea, & quamdiu hoc ipſum incertum eſt, an in eadem ciuitate perpetuo manſurus ſit hic, qui nunc ſe dicit liberum, intereſſe domini, profeſſionem illam fieri priſtinæ conditionis, vel ob id maxime, vt euenientе ſucceſſionis caſu, [8] ſaluas habeat iuris ſui probationes, [9] quæ ſola vetuſtate plerunque intercidunt, [10] cum ignoratur, an qui vltimi defuncti ſunt, & de quorum bonis agitur, originem ſuam traxerint ab iis, qui ſe talliabiles profeſſi fuerunt. [11] Planè libertatis ex priuilegio iam competentis iura non ob id ſublata videbuntur, quod eadem, quæ antea fuit conditio, iterum recognitio facta & domino profutura ſit eo caſu, quo talliabilem hunc extra liberam ciuitatem mori contingat. [12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa. Iunge SC. 8. ſup. de diuerſ. reſcript. & iampridem pro Dn. de Flaſſieu, contra fratres Mugnier Burgenſes. *Sine die.*

1 Et aliæ pleræque liberæ ciuitates, quæ ideo liberæ, & vulgo francę appellantur. Dantur enim hęc priuilegia, vt non ſolum ciuibus, ſed etiam liberis hominibus repleantur ciuitates, *arg. l. 1. D. ſolut. matr.*

2 Quamuis ea neceſſitas in certo loco commorandi videatur ius libertatis quodammodo infringere, *l. Titio centum 71. §. Titio genero. de condit. & demonſt.*

3 Quo caſu videtur ius ſemel quæſitum liberis non poſſe iis aufferri ex facto patris, *l. vltim. D. de pact. l. filiam 9. D. de Smat.*

4 *L. 1. C. de legat. 3. l. 3. C. de inſert.* Et hoc demum caſu locũ habet, quod dici ſolet non videri conditionem impletam, quæ non durat impleta, *l. ſi quis ita legauerit 8 & ibi notat. D. de condit. & demonſtr. l. Scio 10. l. Mæuia 13. § 1. de ann. legat.*

5 Non enim poteſt videri omnino impleta conditio, quãdiu poteſt deficere, & ideo tamdiu expectanda eſt, *l. hæc conditio 10. De condit. & demonſtrat. l. ſi ita fuerit 13. D. de manumiſſ. teſtam.*

6 Propter verba priuilegij, quæ ſunt extenſiua, *l. 1. § ſi nemo. & § ſi quis adita l. filij 6. § 1. D. ad SC. Tertul.*

7 Aut potius priuilegij beneficium amiſſurus, ita vt eo libertas nunquam competiiſſe videatur. Eſt enim difficilius, vt libertas impediatur ne poſſit competere, quam, vt quæ competiit reuocetur, *§. ſi is qui. Inſt. de eo cui libert. cauſ. bon. addic.*

8 *V t in ſpecie l. in lege 40. D. ad leg. Aquil.*

9 Debet enim curare magiſtratus, vt rerum probatio ſalua ſit. *l. curent 22. D. de teſtib.*

10 *L. ſi arbiter 28. D. de probat. & d. l. in lege 40. ad l. Aquil.*

11 Proinde non deficit ius, ſed plerumque probatio, *vt in l. duo ſunt Titij 30. D. de teſtam. tutel.* cum non entium & non apparentium idem ſit iudicium, *§ ſi aduerſus. Inſt. de nupt.*

12 Semper enim inſpiciendum eſt qua mente quid fiat, cum actus non operentur vltra intentionem agentium, *l. non omnis 19. D. de reb. credit.*

DEFINITIO V.

Conditio perpetui domicilij iniuncta patri & ab eo impleta non eſt à liberis iterum implenda.

AT quid ſi is, qui in liberam ciuitatem domicilium tranſtulerat, vt liber fieret, in ea moratus ſit quamdiu vixit, atque ita libertatem in ſuos tranſmiſerit, an temporalis quoque & reuocabilis erit libertas, vt non aliter duret perpetuo, quam ſi & ipſi & eorum poſteri perpetuo maneant in eadem ciuitate? Ita fortaſſe videri poſſit, ne melioris conditionis ſint liberi quam pater. [1] Sed aliud eſt. Quis enim ferat libertatem acquiri ea lege, quæ ipſa perpetuam irroget ſeruitutem? Siquidem ſeruitutis ſpecies eſt, ſi cogatur quis in eodem loco ſic manere, vt ab eo nunquam diſcedat. [2] Deinde verba priuilegij, quæ retulimus non alterius, quam eius, qui domicilium in liberam ciuitatem tranſtulit, perſonam demonſtrant. [3] Non igitur in eius poſteros transferri neceſſitas implendæ conditionis debet, quæ in perſona patris iam impleta eſt. [4] Sufficit enim ad implendam prorſus conditionem, vt verum eſſe incipiat, incolã liberæ ciuitatis domicilium mutare amplius nõ poſſe, quod eo demum moriente contingit. [5] Denique bonorum dominia in incerto ſemper manere non oportet, [6] multo magis fatendum eſt publicè expedire, ne diutius hominũ ſtatus in incerto relinquatur, [7] quæ res induxit præſcriptionem longi temporis pro libertate. [8] Atqui, dicat aliquis, remanet in ſuſpenſo libertas noui huius incolæ quamdiu viuit, [9] nimirum, ne aliter poſito iure facile eſſet improbo cuique abuti priuilegio, & prætextu trãſlati per annum & diem domicilij eximere ſe nexu dominicæ poteſtatis, quod ne accideret æquiſſimum fuit, [10] ita concipi priuilegium, vt non prius impleta conditio dici poſſet, quam fraus fieri poſſe deſineret, hoc eſt, quam mutari amplius domiciliũ non poſſet. [11] Cum enim domicilium mutant liberi, non poſſunt videri in fraudem facere, [12] quia fraudis conſilium, licet ex domicilij commutatione præſumatur, ad priorem tamen tranſlationem referri debet, quæ in ciuitatem liberam facta eſt: [13] eam porro non per liberos ſed per patrem factam ponimus. Et ſane cum huiuſmodi priuilegia eam plerumque cauſam habeãt, vt ciuitas liberis hominibus repleatur, [14] ſicut abſurdũ eſſet, libertate donatos intelligi eos, qui poſt annum & diem incolatum deſeruiſſent: [15] ita iniquum ex liberis iterum ſeruos fieri eos, quorum pater iniunctam libertatis perpetuæ conditionem perpetuo & conſtanti officio impleuiſſet. [16] Priuilegij autem cauſa ſemper inſpicienda eſt, quoties agitur de priuilegio per interpretationem ſiue extendendo, ſiue reſtringendo. [17] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg. l. ſi viua matre 3. C. de bon. matern.*

2 *l. Titio centum 71 §. Titio centum. D. de cond. & demonſt.*

3 Quod vnum præcipue inſpiciendum eſt, *l. pater 10. D. de capt. & poſtlim.*

4 Semel enim impleta conditio non poteſt amplius aut deficere aut impleri, *l. hæc conditio 10. in fin. princ. D. de cond. & demonſtr. l. ſi ita fuerit 13 D. de manum. teſtam.*

5 *L. Gallus 29. §. videndum. D. de liber. & poſthum. l. Mucianæ 7. l. cum tale 72. de condit. & demonſtr.*

6 *L. 1. D. de vſucap. l. vlt. D. pro ſuo.*

7 *L. diffamari 5. C. de ingen. manum.*

8 *L. 1. & tot. hoc tit. C. l. ſi cum fideicommiſſa 16. Ariſt. D. qui & à quib. manum.*

9 Eſt enim hæc res ex earum numero in quibus ex poſtfacto apparet, quid antea fuerit, vt in *l. vnum ex familia 67. §. 1. de leg. 2. l. qui res 93. §. rem autem. D. de ſolut.*

10 Eſt enim obueniendum fraudibus & malitiis hominũ, *l. vnic. §. ille autem noniſſimus. verſic. ſed ne fraud. C. de Latin. libert. tollend. l. in fundo 38. D. de rei vind.*

11 Quod porro mutari quandocumque poteſt durante vita. Id enim eſt quod dicimus in cuiuſque perſona domicilij rationem eſſe temporariam, *l. libertus 17. §. patris domicilium. D. ad municip.*

12 Non enim dolo facit, qui iure communi & publico vtitur, *l. nullus videtur 55. de reg. iur.* nec hoc caſu poteſt obiici, quod dici ſolet, neminem poſſe mutare conſilium in alterius iniuriam, vt eſt in regula iuris tam ciuilis quam Pontificij.

13 *Arg. l. quis ſit fugitiuus 17. §. apud Labeonem, & ſeq. D. de ædilit. edict.* Notat. *ad l. 1. C. de ſeru. fugit.*

14 *Arg. l. 1. D. ſolut. matrim.*

15 Eſſet enim hoc contra mentem eius, qui priuilegium conceſ-

conceſſiſſet,& conſequenter in fraudem priuilegij,*l.contra legem 29.& ſeq.D.de legib.*

16 Semel enim quæſita libertas non facile reuocari poteſt.*§.ſi is qui.Inſt.de eod.cui libert.cauſ.bon.addic.*

17 *Arg. l.cum pater 77. §. dulciſſimus,de leg.2.l.vlt.*D.*de hered.inſtit.*Intellectus enim dictorum ſemper ſumitur ex cauſis dicendorum,vt eſt in regula iuris Pontificij.

DEFINITIO VI.

Separata recognitio bonorum emphyteuticariorum nec probationem inducit,nec præſumptionem remiſſæ talliabilitatis.

EX eo,quod homo deditiæ conditionis admiſſus eſt ad cenſus annui recognitionem ex cauſa emphyteuſeos,ac ſi ſimplex eſſet emphyteuta,[1] non intelligitur remiſſæ perſonæ conditio.[2] Quoniam tametſi ſoleant huius ſtatus homines & ſuam & rerum ſuarum conditionem eodem inſtrumento profiteri,[3] nihil tamen prohibet fieri hæc ſeparatim,neque certa forma hac parte vlla præſcripta eſt, quæ liberos homines & ingenuos à dedititiis ſecernat.[4] Proinde non poteſt ea res ſufficere ad inducendam probationem aut præſumptionem, quod, qui ſic recognouit,fuerit in quaſi poſſeſſione libertatis, vt iuſta præſcriptione ſe tueri quandoque poſſit.[5] *Ita Senatus* in cauſa D. de Loyſin & fratrum Perrucaz, 6. Calend.Febr.1595.

1 Qui non tenetur niſi ad canonis annui præſtationem in recognitionem directi dominij,*l.1.& vlt.*C.*de iur.emph.*

2 Eſſet enim iſta remiſſio ſpecies quædam donationis,quę non facilè præſumitur,cum nemo ſuum iactare præſumatur, *l.cum de indebito* 25.D.*de probat.*

3 Ne ſcilicet fiat per plura, quod poteſt fieri per pauciora, *vulg.l.dominus* 55.*D.de condict. indeb. l. ſingularia* 15. D. *de reb. credit.l.3 §.pen.de donat.int.vir.& vxor.*

4 Scilicet in recognitione directi dominij & canonis annui,qui ex cauſa debetur.

5 Quia non probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe,*l.neque natales* 10.C.*de probat.l.non hoc* 4.C.*vnde legit.*

TIT. V.
DE HIS QVI MANVmitt.non poſſ.

DEFINITIO I.

Manumiſsio facta per fructuarium nullius eſt momenti, niſi tacitè per longum proprietarij ſilentium confirmata ſit,interueniente bona fide. Aliud eſt in fideicommiſſario.

MANVMISSIONES ab eo factas, qui non niſi vſumfructum feudi habuit, conſtat non valere tanquam à non domino factas:[1] nec fauorem libertatis facere poſſe vt valeant,[2] niſi fortè ſciente & patiente proprietario ij, qui inutiliter manumiſſi ſunt, ſteterint per longum tempus in poſſeſſione libertatis,[3] & quidem bona fide,hoc eſt,cum exiſtimare probabiliter poſſent, ſe à domino manumiſſos.[4] Fauor enim libertatis in eo elucet, quod quæ ſemel competiit, non facilè ex poſtfacto ſit irrita,[5] non in eo, vt competere poſſit ex manumiſſione ab illo facta, qui manumittendi ius non habuit.[6] Nec ſimile videri poteſt, quod ſæpius à Senatu pronunciatum fuit, libertates ab eo datas, qui hereditatem ex fideicommiſſo reſtituere debuit,tenere in præiudicium quoque fideicommiſſarij.[7] Heres ſiquidem fiduciarius pendente fideicommiſſi conditione dominus eſt,[8] potuitque facilè contingere, vt antè conditionalis fideicommiſſi diem cedentem fideicommiſſarius ipſe moreretur:[9] ideoque ſuum hic fauorem libertas habere poteſt.[10] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum illuſtris Dominæ Barbaræ d'Amboiſe viduæ illuſtris Ioannis Comitis de la Chambre,4.Id.April.1593.

1 Cum vſusfructus ſit ius vtendi fruendi alienis rebus, ſalua earum ſubſtantia*l.1.*D.*de vſuſr.*Non enim conſiſtit in parte,ſed in iure quamuis emolumentum rei contineat, *l. Mæuius 66.§.fundo. l.cum filius 76. §. dominar.de legat.2.* ideoque non poteſt hoc caſu obiici, quod de talliabili ab vno ex dominis manumiſſo ſupra ſcripſimus *in tit.de commun.ſeru.manumiſſ.*Iunge *l.6.C.de vſuſr.*

2 *L.1.& tot.tit.C.de his qui à non domin.manumiſſ.ſunt.*Aliud eſſet,ſi manumiſſio facta eſſet ab herede grauato, *vt in l.quidam ita 25.§.ſi quis filium.*D.*ad SC.Trebell.*quia heres interim dominus eſt,*l.& poſt litem* 12.*§.res quæ.*D.*fam.erciſc.*

3 *Vt in l.ſi fideicommiſſa 16.§. Ariſto.* D.*qui & à quibus manumiſſ.*

4 Alioqui nullus eſt libertatis fauor ſi deſit bona fides, *l.1. & 2.C.de long.temp.præſcr.quæ pro libert.comp.*

5 Quia libertas quæ ſemel competiit nunquam reuocatur,*§.ſi is qui Inſt.de eo cui libert.cauſ.bon.addic.l.1.2.& 3.C.ſi aduerſ.libert.* Excipe caſum *l. Papinianus* 8. *§. vlt. cum l.ſeq.* D.*de inoff.teſtam.*

6 *d.l.1.& tot.tit.C.de his qui à non domin.manum.ſunt.l.ſeruo tuo* 9.*C.de teſt.manumiſſ.*

7 *Ex d.l.quidam ita 25.§.ſi quis filium.*D.*ad SC.Treb.*Scripſi *Deſin.1.ſup.de liber.cauſ.*

8 *L.& poſt litem* 12.*§.res quæ* D *famil.erciſc. l.generaliter 29. §.1.*D.*qui & à quib. manum.* Imo & poſt reſtitutionem cum heres maneat, *§.reſtituta.Inſt.de fideic.hered.* heres autem nihil niſi dominum ſignificet, *§. vlt. Inſtit. de hered. qual. & differ.*

9 *L.Statius Florus* 48 *§ Cornelio Felici* D.*de iur.fiſc.*

10 Multa enim ſunt fauore libertatis contra rigorem iuris conſtituta,*l.generaliter 24 §.ſi quis ſeruo.*D.*de fideic.libert.l.pen. in fin.D.de his quæ in teſtam.delent.*

DEFINITIO II.

Ob manumiſsionem à fructuario factam tenetur eius heres ad id,quod intereſt,in quo etiam continetur æſtimatio hereditatis,quæ amittitur ex inualiditate manumiſsionis.

QVid ergo,ſi finito vſufructu proprietarius agat contra fructuarij heredes ad id,quod ſua intereſt ob malefactas manumiſſiones? An repelli poterit ea exceptione,quaſi nihil eius interſit,[1] cum æquè ſaluũ ius ſuũ habeat aduerſus manumiſſos, ac ſi manumiſſi non eſſent?[2] Atqui hoc ſaltem nomine eius intereſt, quod in eam rem neceſſarium illi ſit actionẽ inſtituere, in qua durior eius cauſa futura eſt propter obiectum fauorem libertatis.[3] Verecunda autem cogitatio eius,qui lites execratur, non eſt vituperanda.[4] Igitur competet actio domino aduerſus fructuarij heredes, qui ſanè recuſare non poſſunt, quo minus cõueniantur ex facto defuncti, ad quem pertinebat alienis rebus ſic vti frui, vt ſalua maneret earũ ſubſtantia.[5] Actio autem competet in id,quod intereſt,[6] in quo venient non pretia manumiſſorum (neque enim vſque adeo ſeruis ſimiles ſunt ij, quos talliabiles appellamus, vt ſeruorum exemplo recipiant æſtimationẽ[7])ſed cæterę vtilitates omnes,quæ abſint,ſi modo circa rem ipſam ſint, & ex re ipſa nõ extrinſecus emergant.[8] Finge eum,qui manumiſſus eſt,deceſſiſſe ſine liberis, ita vt eius bona, ſi manumiſſus non eſſet, ad dominum peruentura fuerint.[9] Debebitur hereditatis æſtimatio.Defecit enim conditio propter manumiſſionẽ.[10] Neque enim iniquo animo ferre debet fructuarius eiuſve heres, quod proprietarius velit eis periculo & damno ratam ha-

Source : BIU Cujas

bere manumissionem, quam fructuarius ipse fecerit: [11] cum irritam eam facere vellet, ac hereditatem ipsam à manumissi heredibus vindicare, eandem hereditatis æstimationem iis præstare fructuarius eiusve heres teneretur. [12] *Ita Senatus* in eadem caausa. Iunge Defin. 2. de liberal. caus.

1 Nemo enim vnquam auditur siue agendo, siue excipiendo, si non eius interfit, *l. 3. §. 1. De verb. oblig. l. ille à quo 13. §. si de testamento.* vbi Alex. & alij D. *ad SC. Trebell.*

2 Quod enim contra ius factum est, pro non facto haberi oportet, vt est in regula iuris Pontificij, *l. non duplum 3. Cod. de legibus.*

3 *L. 3. in princ* D. *de alien. iud. mut. caus.*

4 *L. 4. §. 1. eod. tit.*

5 *L. arboribus 12. alias l. æquissimum. § fructuarius. & seqq.* D. *de usufruct.*

6 *L. 1 & tot. tit.* D. *vsufr. quemadm. caueat.*

7 Sunt enim reuera liberi. Nulla autem liberi hominis æstimatio est, *l. 1. §. si id quod.* D. *de oblig. & act. l. liber homo 103. de verb. oblig.*

8 *L. si sterilis 21. §. cum per venditorem.* D. *de act. empt.*

9 Ex consuetudine, quæ obtinet in hoc genere hominum talliabilium, vt diximus *in tit. de deditit. libert. tollend.*

10 *L. inde Neratius 23. in princip.* D. *ad legem Aquil. l. sed etsi 11. in princip.* D. *ad exhib. l. si quis vxori 52. §. si seruus subreptus.* D. *de furt.*

11 Suum enim cuique factum non alteri nocere oportet, *l. factum 155. de reg iur. l. quidam ita 2. § si quis filium in fin.* D. *ad SC. Trebell. l. 1 in princ.* D. *de alien. mut. caus. fact.*

12 Quia scilicet tanti eorum interesset, cum appellatione eius quod interest veniat id, quod abest, *d. §. cum per venditorem & l. si commissa 13.* D. *rat. rem haber.*

DEFINITIO III.

De manumissione talliabilium ecclesiasticorum facta per prælatum, & de solennitatibus hoc casu requisitis. Item de præscriptione, quæ pro libertate.

HAbuit etiam Ecclesia suos iam olim seruos, [1] habet etiamnum plerisque in locis, præsertim vero in Sabaudia suos talliabiles, [2] qui, ne manumitti à prælato pro arbitrio, & sine iusta causa possint, ea ipsa ratio prohibet, quæ cæterarũ quoque rerum omnium ad Ecclesiam pertinentium alienationem, valere non patitur, nisi certis interuenientibus solennitatibus, [3] maxime vero iis, quas sacrosancti, summique Pontificis Pauli Secundi constitutio celeberrima iampridem præscripsit. [4] Nam quemadmodum vix pretiosiora vlla Ecclesiæ bona esse possunt, quam quæ nobilis feudi iure ac nomine censentur; [5] ita nec vlla feudi ecclesiastici pars dignior esse potest, quam quæ in huiusmodi hominibus ecclesiæ, siue seruis, siue talliabilibus consistit, [6] per quos scilicet facile fieri queat, vt etiam ignorans Ecclesia locupletetur, [7] quando contingat mori eos sine liberis, & sine condiuisoribus. Quæ res successioni obuentionique locum aperit, &, vt vulgo loquũtur, escheutæ. [8] Quid ergo, si huius conditionis hominem prælatus Ecclesiæ manumiserit? Multum interert, an sine causa, nullisque solennibus adhibitis, ea manumissio facta sit, an vero iusta causa, & solennitate aliqua interueniente: Priore casu certum est omnino, nullius momenti esse manumissionem, [9] adeoque nec prodesse debere, ad inchoanda tempora præscriptionis, pro libertate competentis, [10] potissimum autem viuo prælato, qui in fraudem ac dispendium Ecclesiæ manumisit: [11] nisi ponas, pietatis animo, [12] & huius conditionis odio, quam potissimum exosam habere debet Ecclesia Dei, [13] factã esse manumissionem. Nec enim sine causa posset dici facta, quæ pro causa pietatem habuisset, [14] fauoremque naturalis libertatis, cui omnes restitui, si ab hominum auaritia impetrari, aut extorqueri posset, æquissimum sane esset, [15] ac Christianę religionis sanctitati & dignitati conuenientissimum; neque dubitari oporteret, quin tuenda esset libertas, eo saltem casu, quo subsecutæ longæ possessionis, decem, vel viginti annorum fauor, cum bona fide coniunctus, manumissio patrocinaretur, [16] hactenus nimirum, vt læsa per manumissionem Ecclesia non ad reuocandam libertatem, quæ semel competiisset, in integrum restitui deberet; [18] sed tantum ad iustum manumissionis pretium exigendum, [19] vt eo veluti remedio indemnitati Ecclesiæ, aduersus nimiam prælati liberalitatem, nullo libertatis damno, prospiceretur, [20] idemque multo magis obtinere debet, si non tantum ex causa pietatis facta manumissio proponatur, sed etiam dicto pretio, vt plerumque fit, viliore tamen, quam vt iustum videri possit. [21] Tanto enim fauorabilior videri debet is, qui manumissus est, cum neque prædo sit, neque fugitiuus, qui libertatis & ingenuitatis suæ pretium numerauit, [22] satisque consultum Ecclesiæ videtur, si pretium ei iustum præstetur, [23] inspecto eo nimirum tempore, non quo perperam facta manumissio fuit, sed quo per iudicem manumissio confirmatur, si fortè manumissi facultas à die manumissionis in id vsque tempus excreuerit. [24] At si iusta manumittẽdi causa fuerit, siue ob officia & obsequia Ecclesiæ præstita, [25] siue quod euidens Ecclesiæ, aut necessitas, aut vtilitas eam conquirendæ pecuniæ rationem suasisse probetur, [26] minorem dubitationem res habet, quin pro huiusmodi libertate pronunciandũ sit, [27] præsertim, quam longi etiam temporis præscriptio tueatur. [28] Nec si solennitates nullæ interuenerint, ad rem faciet. Sicut enim adhibitis solennitatibus, nullus præscriptioni locus relinquitur, cum propriis suis viribus alienatio consistat: [29] Ita solennitatum omissio nullum aliud damnum adferre potest, quam vt incipiat necessarium esse auxilium præscriptionis, quod alioqui necessarium non esset. [30] An vero inter cæteras solennitates, [31] illa etiam computabitur, vt summi Pontificis consensum, & adprobationem interuenire necesse sit? Minimè vero, si ius commune Pontificium inspicias, quod extat in libris Decretalium, & Decretorum: [32] sed si Paulinam constitutionem; aliud est. [33] Quæ tamen, cum non tam vsu & publicatione aliqua solenni, quam voce & fama ad nos peruenerit, vt & aliæ pleræque Bullæ, quas vulgo aiunt non transisse montes, [34] tanto magis fatendum est, præscriptione tutum esse debere illum, qui non tantum à prælato, sed etiam à Capitulo Ecclesiæ, cuius homo fuit, libertatem & ingenuitatem acceperit, & in eius libertatis possessione bona fide moratus sit per longum tempus, [35] præcipuè vero, si superioris authoritas & adprobatio accesserit, siue Episcopus ille fuerit, siue totius Ordinis alicuius monastici Præpositus generalis. [36] Quid item, si manumissio facta sit per transactionem, cum is, qui manumissus est, controuersiam status sui faceret, [37] nec eo minus tamen, redimendę vexationis gratia, certam pecunię quantitatem offerret? [38] Quid ni etiam de libertate, sicut & de cęteris rebus dubiis omnibus transigere licebit, [39] vt rei quoque iudicatę vim habeat ea transactio, [40] nimirum si vel iam lis mota erat, vel metus futurę litis iustus suberat, non dicis causa, & per calumniam captatus, vt illicito contractui color quęreretur. [41] Quid rursum, si post eam manumissionem admissus sit is, qui manumissus fuit, ad ingenuitatis & libertatis professionem? [42] Quid si fundos quosdam talliabiles emerit, pro quibus

Source : BIU Cujas

bus possidendis eam pendere pœnam coactus sit, quam subiret appellant, [43] cuius præstandæ onus non aliis irrogari solet [44] quam qui vel, cum sint talliabiles, rem liberam, & non quidem allodialem, sed, vt aiunt, francham emunt, vel rem talliabilem, cum sint ipsi liberi? [45] Proderunt valde hæc omnia ad initium dandum præscriptioni libertatis, etiamsi cætera deessent. [46] Maximè si non ab eo solo Prælato, qui perperam manumisisse dicitur, sed ab eius quoque successore, aut successoris officialibus [47] facta ista proponantur, nec vt alias fieri solet, subducendum erit præscriptioni totum illud tempus, quo vixit Prælatus, qui malè alienauit. [48] Nam ad prohibitas fundorum ecclesiasticorum alienationes ea traditio pertinet, non ad præscriptionem longi temporis, quæ competat pro libertate. [49] Multo minus autem ad eam, quæ sit longissimi, nec tantum triginta annorum, sed etiam quadraginta, quod vt longissimum, ita sufficiens tempus esse creditur, ad prescribendum aduersus ecclesiam quamlibet, [50] Romana excepta, quæ centum annos requirit. [51] Erit autem hoc certius, si ponas, non solius Prælati, sed totius Capituli, cuius voluntas & consensus in manumissione interuenerit, [52] hominem fuisse hunc, de cuius manumissione tractatur. Tanto minus enim permittendum est Prælato, vt inuito Capitulo libertatem datam reuocet, quam ipso etiam inuito, Capitulum ab initio conferre, si non consensissent, potuisset. [53] Nec rursus quicquam est hoc casu, quod de subducenda Prælati malè alienantis vita tractetur, cum mori Capitulum nunquam possit. [54] Ita partim decisum, partim tractatum est in Senatu pro Iohanne Duc, contra Illustrissimum D. Vincentium Laureū, Cardinalem Montis regalis, Abbatem Nantuacensem. *Sine die.*

1 *Can. si quos. & can. cum redemptor, 12. quæst. 2.*

2 Qui licet non sint serui, quoniam viuunt liberi, proximè tamen ad seruos accedunt, cum seruorum exitum faciant, moriantur sine liberis & condiuisoribus, dixi *Defin. 1. & passim, supr. de dedit. libert. tollend.*

3 *tot. tit. extr. de reb eccl. non alien.*

4 Cui passim derogari solet, & derogatur, quoties per bullam aliquam summi Pontificis permittitur etiam ex causa alienatio bonorum Ecclesiæ.

5 Adeo vt non desint, qui putent, etiam à feudo nobili possessorem ignobilem nobilitari posse, de quo Tiraqu. *c. 7. de nobilit.*

6 Longè enim maius quiddam est, homines ipsos, quam fundos in dominio habere, cum res omnes cæteræ hominum gratia comparatæ sint, *l. vetus quæstio. 68. D. de vsufr. l. in pecudum 28. D de vsur.*

7 *l. de hereditate. 19 § filius familias. D. de castr. pecul.*

8 Vt dixi *num 2. supra.*

9 Quod enim fit contra legis prohibitionem, nullius momenti esse potest, *l non dubium. 5 C. de legib. vlt. C. de reb. alien. non alienand. Addit. ad Guid. Pap. quæst. 159.*

10 Quasi ex contractu contra leges inito, inducatur mala fides, cum tamen nulla possit esse præscriptio sine bona fide, ne quidem pro libertate, *l. 1. & 2. C. de long temp. præscr. quæ pro libert.*

11 *Can. si sacerdos. 16 quæst 3.* Guid. Pap. *quæst. 150.* Bald. *in l. 1. C. de bon. matern.*

12 Causa enim libertatis pia esse creditur, *ex l. in testamento 38. D. de fideicom libert.*

13 Est enim lex Euangelica lex gratiæ & libertatis.

14 *l. cum is 26. § mulier. D de condict indeb.*

15 Cum vnaquæque res naturaliter appetat reditum ad suam naturam, *l. si vnus. 17. § pactus ne peteret. in fin. de pact. l. 4. D de inst. & iur.*

16 *l. si cum fideicommissa. 16 § Aristo. D. qui & à quib. manum. can sine exceptione. iur. C. 9 ost 12 quæst 2.*

17 Cum libertas, quæ semel competit, nunquam reuocetur, ne quidem beneficio minoris ætatis. *§: antepen. in fin. Inst. de eo cui libert. caus. b n addic. tot. tit. C. si aduers libert.*

18 Restituitur enim Ecclesia, quoties læsa est, exemplo minoris cuiuslibet, *cap. 1. extr. de in integr. rest. cap. ad nostram, iunct. gloss. extr. de reb. eccles. non alien.*

19 Vt *in l. quidam ita. 25. § si quis filium. D. ad SC. Trebell.*

20 Libertatem enim intercidere damni pecuniarij causa nimis durum est, *l. cum pater. 77. § cum existimaret. de leg. 2. l. qui graui. 11. & seq. de iure codicill.*

21 Et si iustum hoc casu interpretandum est, non quod sit adæquatum, cum libertas sit res omnino inæstimabilis, sed quod arbitrio boni viri sit constituendum.

22 Ex iuris regula, de qua *in l nemo prædo est. 126. de reg. iur.*

23 *d § si quis filium. in fin. l. 26. ad SC. Trebell.*

24 *Vt in Defin. 1 supr. de liber. caus.* Iunge tamen Guid. Pap. *quæst. 157.*

25 Est enim iustissima & amplissima obsequiorum merces libertas.

26 Quatuor enim potissimum causæ sunt permittendę alienationis rerum ecclesiasticarum, Necessitatis, Pietatis, Vtilitatis, & Incommoditatis, siue minoris vtilitatis. *Addit. ad Guid. Pap. quæst 149.*

27 Nam & alienatio alia quælibet rei ecclesiastica valet, si sit vtilis Ecclesiæ, quamuis facta sit sine solennitate. Guid. Pap. *qu. 156. & ibi addit.*

28 *d. l. 2. C. de long. temp. præscr. quæ pro libert.*

29 *Auth. hoc ius porrectum, vbi omnes notant, C. de sacrosanct. eccles.*

30 Tunc enim de præscriptione tractandum est, cum ipso iure non tenet alienatio, & alienatio etiam nulliter facta potest tamen dare causam & initium præscribendi, Guid. Pap. *quæst. 159 num. 2. ex cap. cur autem, extr. de iur. patron.*

31 De quibus *in d. can. sine exceptione, 12. quæst 2. & in cap. dudum de reb. eccles. non alien.* Nam illæ, de quibus *in Auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. eccles.* non sunt hodie in vsu, inquit Guid. Pap. *quæst. 149. in prin.*

32 Requiritur enim tantum, vt alienatio fiat præcedente tractatu, & de consensu Capituli, ex authoritate Episcopi, nec requiritur consensus Archiepiscopi, aut Papæ, inquit Guid. Pap. *ibid* post alios ibi citatos.

33 Quia exigit omnino consensum & adprobationem summi Pontificis.

34 Et quæ non sunt clausæ in communi corpore iuris, quas ideo permittitur ignorare.

35 Maximè si ex instrumento appareat, tractatum præcessisse, & causæ cognitionem aliquam, de eo quod Ecclesiæ vtilius futurum esset. Vide Guid Pap. *quæstion. 157. cum addit. ibid.*

36 Quem constat exemptum esse à iurisdictione & potestate Episcopi, nisi in casum negligentiæ. Decretum autem superioris præsumitur factum in vtilitatem Ecclesiæ. Bald. *in c. 1. qui feud. dar. poss.*

37 Vt *in l. circa 14 D. de probat.*

38 Laudandus enim est, qui lites execratur, *l. 14. § 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.* & qui dubium litis euentum pertimescit, *l. quod debetur. 51. D. de pecul.*

39 *l. 1 D. de transact. l. 2. C. eod.*

40 *vulg. l. non minorem. 20. eod. tit.* Nam si pro libertate iudicatum esset, standum esset sententiæ, *l. si is. 4. C. de liber. caus.*

41 *l. in summa. 65. § 1 D. de condict indeb.*

42 Est enim illa obseruatio & executio transactionis, ideoque nouam vim tribuit manumissioni, etiam alioqui inualidæ, *l. 2 C. commun. vtriusque iudic.*

43 Sic dictam, quod dominus ferat & patiatur rem suam, & cuius ille sit directus dominus, possideri ab incapace, qui sit alterius condicionis.

44 Potest tamen etiam ex alia causa irrogari sufferta, etiāsi homo meus rem suæ conditionis possideat, sed quæ tamen mihi homagium debeat, ratione alterius castri, quam propter quod ille hominem se meum esse recognouerit: quasi duplex homagium non possit præstare, ne quidem vni domino, in diuersis territoriis.

45 Homo enim liber non est capax homagij talliabilis præstandi, nec homo talliabilis capax est homagij liberi.

46 Id est quamuis nulla manumissio præcessisset Plerumque enim difficile est in his causis, dare initium præscriptioni, vt dicam *Defin 1 in fin. tit. prox.*

47 Cum factum & scientia officialium noceat etiam domino, Bartol. & alij *in l. licitatio. §. final. D. de public. vectigal.*

48 Ex Guid. Pap. *dict quæst. 150. & can. si sacerdos. 16. quæstio. 3.*

49 Hæc enim longè est fauorabilior, & de hac non loquitur text *in d. can. si sacerdos.*

50 *Cap illud. & passim, de præscript.* etiam sine titulo, cum præscriptio longissimi temporis non requirat titulum, sed tantum bonam fidem, *l. 1. 3. & 4. Cod. de præscript. triginta annorum.*

51 *Nouell. 19. vt Eccles. Roman. cent. annorum gaudeat præscr.*

Source : BIU Cujas

52 Est enim illa præcipua fere solennitas, *d. can. sine exceptione. 12. quæst. 2. & dict. cap. dudum. de rebus eccles. non alienand.*

53 Ob priuilegium libertatis, *l. 1. C. de commun. serv. manum.*

54 *l. proponebatur 76. D. de iudic.* quia Capitulum personam habet fictam non veram.

TIT. VI.

NE DE STAT. DEFVNCT. post quinq. quær.

DEFINITIO I.

De præscriptione quinquennali, quæ competit pro defuncti hominis libertate.

PRAESCRIPTIO illa quinquennalis, quæ competit pro defuncti hominis libertate,[1] iis etiam prodest, qui talliabiles & dedititij appellantur, nimirum, vt de illorum statu post quinquenniũ quæri non possit.[2] Nẽpe si de successione quoque quæratur, vtputa si sine liberis & extra communionem decesserint.[3] Alioqui nihil prohibet etiam post viginti, adeoque centũ annos status controuersiam fieri liberis aut agnatis & condiuisoribus eius, qui multo ante tempore decesserit,[4] licet ea ratione fiat necessario, vt defuncti quoque status in controuersiam deducatur.[5] Hoc enim casu non tam de mortui, quam de viuentis statu quæri videtur.[6] Sed tamen, quod dicimus post quinquennium de statu defuncti quæri non oportere, de illo accipiẽdum est, qui viuus fuit in quasi possessione libertatis,[7] gessitque se pro libero, qualis ille non est, qui vt sui ipsius furtum faceret, mutauit domicilium,[8] si nihil fecerit sciente domino, per quod se constituerit in quasi possessione libertatis, vtputa denegando ea munera domino præstare, quæ non nisi ab eius conditionis hominibus præstari solent.[9] Proinde eo demum casu proderit quinquennalis illa præscriptio post mortem, quo prodesset quadragenaria ei, qui talliabilis dicitur eiusve liberis, id est, cum aliquid interuenit, quod initium possit dare præscriptioni.[10] Differẽtia tantum illa est, quod hoc posteriore casu initium præscriptionis cum bona fide saltem præsumpta coniunctum esse necesse est, vt sequi possit præscriptio.[11] Priore vero non item, quia ex quo quis pro libero se gessit, siue bona, siue mala fide in eum statum rem deduxit, vt de ipsius conditione omnimodo quæri oporteat,[12] quod ipsum post quinquennium fieri prohibitum est.[13] Extincta enim per mortem mala fide, illud tamen verum supereſt, defunctum, dum viueret, se pro libero gessisse. *Ita tractatum est* in causa D. de la Foreſt & Claudij Viffrey, 7. Id. Iun. 1595.

1 De qua *in l. 1. & tot. tit. ne de stat. defunct post quinquenn. quær. D. & C.*

2 Quomodo alia pleraque de seruis constituta passim ad talliabiles protrahuntur.

3 Duo enim ista concurrere oportet, vt in bonis defuncti talliabilis succedere dominus possit.

4 Secundum ea quæ diximus *D. finit. 1. supr. de præscript. long. temp. quæ pro libert.*

5 Siquidem qualis defunctus fuit mortis suæ tempore, tales quoque liberos eius superstites esse necesse est, nisi ante talliabilitatem concepti proponantur, *l. 2. C. de libert. & eor. liber.*

6 Scilicet principaliter. De statu autem defuncti non nisi per consequentiam.

7 *Argum. l. circa eum* 14. D. *de probationibus*, iunct. *l. quoties* 18. *eod.*

8 De quo *in l. 1. Cod. de seru. fugit.* Hic enim fugitiuus est, *l. quis sit fugitiuus* 17. D. *de ædilit. edict.* fugitiuus autem sicuti aliarum rerum possessionem interuertere non potest, ita nec sui ipsius, *l. rem quæ nobis* 15. *in fin.* D. *de acq. poss.*

9 Exinde namque initium sumitur præscriptionis, quoniã ea contradictio interuertit domini possessionem, *l. si id quod* 25. *§. quod autem D. de acq. poss.*

10 Semper enim dandum est initium aliquod præscriptionis, & quidem iustum, *l. 2. Cod. de long. temp. præscr. quæ pro libert.*

11 Quia ei, qui mala fide in possessione libertatis moratus est, nihil prodest præscriptio, *l. 1. eod. tit.*

12 Sola enim negatio rem dubiam facit, *l. vlt. Cod. quib. ad libert. proclam. non licet.*

13 *L. 1. & toto hoc tit. D. & C.*

TIT. VII.

DE ACQVIR. VEL amitt. possess.

DEFINITIO I.

Constituti clausula non impedit exceptionem discussionis, nisi imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. per creditorem petentem se retineri in sua possessione.

CONSTITVTI clausula in omnibus fere pignorum conuentionibus hodie apponi solita,[1] licet fictitius modus sit transferendæ possessionis,[2] veram tamen & realem transfert, nec ciuilem tantum, sed etiam naturalem.[3] At non ideo proderit creditori hypothecariam exercenti contra tertium possessorem,[4] quo minus exceptione non factæ excussionis repelli possit,[5] non quia possessionem, quam ex solo constituentis animo nulla intercedente traditione quæsierat, facillius eiusdem facto amittere debuerit,[6] sed quoniam generale est, vt per quos possidemus, per eos quoque possessionem veram & naturalem etiam ignorantes amittamus.[7] Nec enim solo animo retineri potest possessio, ne ciuilis quidem, nisi quamdiu libera est corporalis etiam possessionis apprehensio, nemine scilicet alio possidente.[8] Quod si ad excludendam possessoris exceptionem creditor agens hypothecaria[9] pristinam quoque possessionem condicat ex beneficio Iustinianeæ constitutionis,[10] non erit audiendus,[11] quia nec potest beneficium illud cum quasi Seruiana concurrere.[12] Illa siquidem auocat possessionem debitoris, condictio ex Iustiniani lege, eam ipsam, quæ fuit aliquando creditoris,[13] ac si nec amissa vnquam fuisset.[14] Ergo consultius faciet creditor, qui exceptionem ordinis pertimescat, si omissa hypothecaria Iustiniani beneficio vtatur,[15] rem ipsam, cuius possessionem ita nactus fuerit, subinde pignoris iure retenturus, aut si malet,, publicam eius sub hasta distractionem ad suum consequendum postulaturus.[16] Nam aduersus possessionis conditionem nulla exceptio competit, multo minus ea, quæ non nisi possessori danda sit,[17] præterquam facto aut voluntate condicentis amissa possessio probetur.[18] *Ita Senatus* in causa Catharinæ Tondu & Claudij Rochet, 2. Augusti. 1586. & alias sæpius.

1 Cum

1 Cum scilicet debitor constituit se bona sua obligata possidere nomine creditoris in eum casum, quo pecunia debita ad diem non soluatur.

2 Quia verus modus transferendæ possessionis est, cum animo & corpore simul acquiritur possessio ex vna parte, & ex alia amittitur, *l. quemadmodum* 8. D. *hoc tit.*

3 *L. quod meo* 18. *eod tit.* Guid Pap. *q.* 22. 46. 81. 101. 112. & 268. Bart. *in l. si is qui pro emptore de vsucap.*

4 Nam cum actio hypothecaria sit in rem, *l. pignoris* 7. D. *de pignor. l. pignoris. C. eod.* potest exerceri contra quemcunque possessorem. Auocat quippe nudam possessionem, *l. si cum venditor* 66. D. *de euict.*

5 *Ex auth. hoc si debitor. C. de pignor. & in corpore Nouell* 112. *de litigios. c.* 1 vnde sumitur.

6 Isdem enim modis possessio quæsita per constitutum & amittitur, & retinetur, quibus si per traditionem quæsita fuisset, nec vnius factum alteri nocere debet, *l. vltim. C. hoc tit. l.* 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact. l. quidam ita* 25. *§. si quis filium. D. ad SC Trebell.*

7 Si modo alius eam possessionem occupauerit, *l. si de eo fundo* 40. *§.* 1. *l. peregre* 44. *§. vlt. D. hoc tit.*

8 Puta si mortui sint coloni nostri aut furere cœperint. *d. l. si de eo. §.* 1. iunct. *l. sed si id quod* 15. *§.* 1. *eod. tit.* Imo definimus possidere statim atque suspicamur posse nos repelli ab eo, qui ingressus sit possessionem, *d. l. si id quod. in fin.*

9 Intelligitur autem agere hypothecaria, quotiescunque petit mitti se in possessionem rei obligatæ, quia proprium est hypothecariæ vt auocet alienam possessionem, *dict. l. si cum venditor.*

10 Quæ extat *in l. vlt. C. hoc tit.*

11 Tanquam duabus contrariis vtens actionibus, *l.* 1. *C. de furt.*

12 Adeo vt sint etiam ex Pragmaticis quidam, qui putent non esse audiendum illum, qui ex beneficio constitutionis Iustiniani *in dict. l. vltim. C. hoc tit.* petat se retineri in possessione rei obligatæ, si addat in libello, *Ad tenendam eam iure pignoris & hypothecæ*, quasi ea adiectio sapiat hypothecariam, sed male. Nihil enim vetat creditorem & possessorem esse pignoris & eam possessionem velle retinere quousque sibi satisfiat, & quidem iure pignoris & hypothecæ, *l. cum & sortis* 35. *§.* 1. D. *de pignor. act.* Potest tamen remedium illius legis multo magis competere ad recuperandam possessionem, Thessaur. *decis.* 38. *num.* 5. *&* 215 *num* 3 *&* 4.

13 Ita Ferrariens. *in form. resp. libell. in act hypoth. in verb. exceptionem discussionis, num.* 8. *in fin.* vbi expediens esse ait, quod Senatus noster putat necessarium, Thess. *d. decis.* 215. *num.* 2. *in fin.* Adde tamen *num.* 6. *ibid.*

14 Sic enim nostri vulgo eam Iustiniani legem intelligunt, quasi potuerit ille facere & fecerit, vt qui antea possidebat retineat suam possessionem, quæ tamen reuera fuerit in alium translata: cum tamen verba legis eum duntaxat casum tractent, quo is, qui pro alio possidebat, eam possessionem dereliquerit & prodiderit, vt ab alio occuparetur: non magis quam illum, quo is ab alio vi deiectus sit. His enim duobus casibus nulla iuris arte fieri potest, vt non intelligatur is possidere, qui rem sibi habet, fructusque ex ea percipit, cum possessio magis facti sit quam iuris. *l.* 1 *§ si vir. D. hoc tit. l.* 1. *§. Scæuola. si is qui testam. lib. ess. iuss.* Nec rursus vt duo simul eandem rem in solidum possidere possint, *l.* 3 *§. ex contrario. D. hoc tit* Vide quæ in hanc rem scripsi pluribus in priore parte Hemischiliadis *De error. Pragmat.* Menoch. tamen *remed.* 14. *recup. poss. num.* 3. defendit, hoc esse remedium recuperandæ possessionis.

15 Petendo scilicet vt mittatur non in possessionem, sed vt retineatur in sua quasi nunquam omissa quomodo si proponeret interdictum retinendæ possessionis hac sola differentia, quod interdictum esset annuum, hæc autem actio est perpetua, vt cæteræ omnes condictiones ex lege.

16 *Ex tit. de distr. pign.*

17 Bart. *in l. creditores* 2. *quæst. princ. C. de pignor.* Bald. *in l.* 1. *& l. si heres. C. de remot. his quæ in fraud. cred.*

18 Nunquam enim succurritur ei, qui facto suo cecidit à possessione, *can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

DEFINITIO II.

Post propositam hypothecariam potest agi condictione ex l. vlt. C. hoc tit. ad retinendam possessionem, & quidem impune ante litem contestatam, postea vero refusis sumptibus.

LIberum est creditori, qui hypothecariam ab initio contra tertium possessorem elegerat, priſtinam possessionem ex Iustiniani lege [1] condicere vt effugiat incommodum exceptionis, quæ tertiis possessoribus hypothecaria conuentis nouo iure cõpetit ob non excessum debitorem, [2] adeoque post eam exceptionem oppositam, [3] dummodo ante litem contestatam, aut in ipsa contestatione, quando in id vsque tempus mutatio actionis libera est & impunita. [4] Post litem contestatam sera est pœnitentia, [5] nisi erroris sui pœnas illas actor luere paratus sit, vt litis sumptus omnes in eum vsque diem factos possessori resarciat. [6] Quo remedio æquum sanè est vtriusque indemnitati consuli, ne aut libelli mutatio possessorem damno afficiat, [7] aut aduocati vel procuratoris inscitia creditori noceat, [8] qui vtique rem ipsam persequendo non potest videri id egisse, vt ius condicendæ possessionis, quam solius debitoris facto amiserat, à se abdicaret. [9] *Ita Senatus* in causa fratrum Rey Necienſium & Francisci Camberiensis, 7. Cal. Mart. 1593.

1 *In l. vlt. C. hoc tit.* de cuius sententia & interpretatione scripsimus *Defin. præced.* Vide Thessaur. *decis.* 215. *numer.* 1. *&* 2.

2 *Ex Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

3 Quamuis possit dici ius quæsitum esse patri, quæ opposuit exceptionem, ex quo die opposuit.

4 *Not. in l. edita* 3. *C. de edend.*

5 Quia per litis intestationem quasi contrahitur, *l.* 3. *§. idem scribit. D. de pecul.*

6 Sic enim cætera, quæ in litigando peccantur, refusione sumptuum emendari solent, vt notant nostri *ad d. l. edita. ex l.* 1. *C. de plur. petit. §. si quis agens* 39. *Inst. de action.*

7 Qui non probetur per auaritiam & dolum deliquisse, *d. l.* 1. *vers. tunc vero.*

8 Quod æquum non esset, quamuis possit imputari ei, qui talem aduocatum vel procuratorem elegit. Sed in mandato generali non continetur, vt quicquam fiat per imperitiam non magis, quam vt ex mala fide, *l. creditor* 69. *§. vlt. D. mandat.*

9 Qui enim petit quod plus est, vtique multo magis intendit petere quod est minus, nec facile quisquam præsumendus est eam agendi viam repudiasse, per quam facilius & tutius consequi suum possit, *argum. l.* 3. *D. de testam. milit. l. mater* 19. *de in ff. testam.* Sunt enim ista ex apicibus iuris quorum ignoratio non adeo puniri debet, vt litis iacturam adferat, *arg. d. si fideiussor* 29. *§. quædam tamen. D. mandat.*

DEFINITIO III.

De quasi possessione iurium incorporalium.

IVrium incorporalium quasi possessio in actibus discontinuis, & inducitur & probatur per duos actus vniformes, hactenus saltem, vt in iudicio De possessione obtinere actor debeat, [1] salua proprietatis quæstione, quæ vtique sicuti maioris momenti est, ita & maiores & certiores exigit probationes. [2] Quin & vnus actus potest in possessorio sufficere, si toto tempore, quod hominum memoria complectitur, non nisi semel casus euenerit, in quo vti iure suo actor potuerit, siue à quib. causam habet. [3] Nam si aliquando iure suo vsus probetur, aliquando non vsus, nihil ei proderit, ne quidem ad causam possessorij, quod multoties vsus sit, magisque ei oberit, quod semel aut iterum vsus non sit, [4] ni alias habeat iuris sui probationes. [5] Id vero distinctè obseruandũ erit, vt si sola quasi possessione nitatur ad diuersorum iurium acquisitionem inducendam probandamve, nunquam plus præscriptum videatur, quam fuerit possessum, [6] nisi appareat quasi possidendi eius iuris, quo actor vsus probatur, causam fuisse generalem, quæ alia quoque iura, de quibus nunc quæritur, complecti potuerit. [7] Finge conueniri à domino subditos ad præstationem subuentionis illius extraordinariæ, quæ à subditis plerunq; debetur, si dominus aut equestrem dignitatem nactus sit, aut iusto

Source : BIU Cujas

bello captus magna pecunia redimendus proponatur. [8] Non alias autem eius iuris probationes à domino afferri, quam quod ante multos annos, cum auus filiam suam nuptam collocaret, subsidium in eam rem solutum subditos præstitisse constaret, expressa his verbis causa, *insequendo generalem consuetudinem obseruatam in quatuor casibus, ad quod illi teuentur.*[9] Non in eũ duntaxat casum, quo nuptui tradetur filia, sed in aliis quoque tribus casibus, inter quos numerantur ij, quos recensuimus, conseruata & continuata quasi possessio videbitur, si non probet aduersarius alios quoque casus euenisse, [10] nec eodem iure vsum dominum fuisse. Verum generalis illa causa præstandæ vno casu subuentionis, [11] omnimodo ab actore probanda erit aut per testes, [12] aut quod melius fuerit per scripturam.[13] *Ita Senatus* pro D. de Creissiaz, contra subditos de Cormoran, 5. Cal. Iul. 1588.

1 Bart. *in l. 1. § hoc interdicto. de itin. act priuat.* Bald. *cons. 251. lib. 5* Rom. *cons. 311. Not in c cum ecclesia Sutrina. de cauſ. poſſ. & propr. & in c. cum bona. de poſtul. prælat.*

2 *L. moueor 4. C. de seru. export. l. circa eum 14. D. de probat.*

3 Panormit. & alij *in dict. cap. cum ecclesia.* Bald. *d. cons. 251. incip. sententia. lib. 5.* Roman. *d. cons. 311.* Rip. *resp. 1. de vi & restit. spoliat. num 4.*

4 Intellige si sciuit natam sibi occasionem vtẽdi iure suo, secus enim est si ignorauit, & ita accipe quod scripsimus Defin. 25. *supr. de dedit. libert. toll.*

5 Semper enim veritati & probationibus superesse locus debet, *l. Imperatores 29. in fin. D. de probat. l. eurent 22. D. de testibus.*

6 *L. 1. §. Iulianus. & ibi not. de itin. act priuat.* Vnde nostri colligunt, quod vulgo iactare solent, præscriptiones esse stricti iuris.

7 Hoc enim casu pro parte vsus videtur vsus in totum.

8 Afflict. *dec. ij. 65. nu. 54* Boer. *dec. 126. num. 1. & seqq. 10. & 14.* Guid Pap *q 57.*

9 Supradicta enim verba causaliter potius quam conditionaliter apposita intelliguntur, ideoque nec cogitur dominus docere de antiqua illa consuetudine, Boer *quæstion. 16. per totum.*

10 Nam si casus nunquam euenisset, non ideo ius domini imminutum fuisse dici posset. Bart *ad l. cum scimus 22. C. de agric. & censit. lib. 11* Ias. *in l. de quibus. col. 8. D. de legib.* Iacob. de S. Georg *in tract. de homag.* Alex. *cons. 136. vol. 2.* Abb. *in cap. fin. de restit. spoliat.* Chassan. *in consuet. Burgund. tit. De iustices & droits d'icelles § 4. in verb. nouuelle Cheualerie. nu. 15. & 16.*

11 Hoc est quod generalis illa consuetudo fuerit.

12 Regulariter enim tantũ valet probatio per testes, quantum per instrumenta, *l. in exercendis 25. C. de fid. instr.*

13 Quæ minus suspecta probatio est, *l. testium 18. C. de testibus.*

DEFINITIO IV.

Ciuilis possessio retenta prodest ad retinendam adeoque ad recuperandam naturalem.

QVoties is, cuius corpore possidebamus, possessione deiicitur, vel eam alteri tradit, (aliud est si fictitio modo alium possessorem fecerit) confestim possessionem amittimus, [1] nec naturalem tãtum, sed etiam ciuilem. [2] Ideoque necessarium fuit auxilium constitutionis Iustinianeæ [3] ad auocandam, quinimo retinendam possessionem, quæ factio eius, per quem possidebamus, interuersa sit. [4] Et quamuis aliquando accidat, vt naturalis possessio perdatur, ciuilis vero retineatur, [5] fortè si naturalem quis occupauerit inscio possessore. [6] Tamen statim atque occupatam sciuit is, qui antea possidebat, nec intra triduum naturalem repetiit, ciuilem quoque amisisse intelligitur: [7] quam nec nouum est amitti ab ignorãte, si per longum tempus, id est, vt nostri interpretantur, per decennium integrum naturalem neglexerit. [8] Cæterum, qui ciuilem quoque possessionem amisit, naturalem repetere propria auctoritate non potest, sed interdicto [9] aut actione illa extraordinaria, quæ hodie interdicti vice competit, [10] expediri debet. Q. ãdiu vero ciuilem retinet, non potest videri vim facere, si naturalem proprio iure ingrediatur, si non ab occupatore prohibeatur: [11] quo casu est illi etiam necessarium interdictum. Sed an quod ad recuperandam, an potius quod ad retinendam possessionem pertinet? [12] Vtrumque competet, vti possideris ad retinendam ciuilem, quod vi aut clam ad repetẽdam naturalem. Neque ei im sunt interdicta ista repugnantia, nisi cum ad eandem possessionis speciem referuntur. [13] *Ita tractatum est* in causa Ioannis Musier contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 Qui enim alieno nomine possidet, cum non ipse possideat, sed alius, non potest constituere se alieno nomine possidere, *l. quod meo 18. D. hoc tit.* Bart. *in l. si culpa. D. de rei vindic.* Tiraq. latè ac sæpius *in tract. de constituto.*

2 *L. peregrè 44 § quibus explicitis.* vbi Bart. D. *hoc tit. l. vlt.* vbi idem Bart. *C. eod.*

3 *In d. l. vlt. C. eod.*

4 Secundum eam sententiam, quam nos retulimus & refutauimus *Defin 1. num 14. supr.* Adde Menoch. *remed. 14. recuper. possess. num 3 & seqq*

5 Quia naturalis ex facto ipso æstimatur, ciuilis vero solo animo retinetur, vt tractant nostri *ad l. nemo ambigit 10. C. hoc titul.*

6 In quo tamen adhibenda est distinctio, quæ ponitur *in dict. § quibus explicitis.* an per nosmetipsos, an per alios possideamus.

7 *L etsi nolit 7. d. l. quod meo. § si dum in alia. l. quamuis saltus 46 D hoc tit.*

8 Bart. *in l. si de eo 41 § si fortè. D. hoc tit.* Anchar. *cons. vlt.* Grauet. post alios *cons. 235. in princ.*

9 Bart. *in l. si clam possidere § qui ad nundinas. D. hoc tit.* Grauet. *cons. 5. num 9 & 11. l. si quis vi 17 D. hoc tit.*

10 Sunt enim hodie sublata interdicta, & in eorum locum substitutus vsus actionum extraordinariarum, vt constat *ex tit. de interd. siue extraord. act quæ pro his compet.*

11 Nam si prohibitus ingrediatur, vim facit; clam vero si non denunciauit ei, à quo controuersiam vel timuit, vel timere debuit, *l. 1. § quid si vi factum. l. 3 § clam facere. D. quod vi aut clam.*

12 Alia enim sunt interdicta retinendæ possessionis gratia, alia recuperandæ, alia adipiscendæ, *l. 1 & 2. D. de interdict.*

13 Bart latè *ad l. 1. D. vti possid.*

DEFINITIO V.

Heres hodie est possessor ipso iure, sed ita demum, si agnouerit hereditatem, non etiam ignorans aut inuitus.

QVod moribus primum & generali locorum ferè omnium consuetudine receptum, apud nos vero expressa etiam lege cõfirmatum est, vt ipso iure transeat in heredem possessio rerum hereditariarum, [1] quæ ex iuris ratione, cum sit facti, [2] ne in suos quidem heredes transferretur, [3] non ita accipiendum est, vt is, cui lex hereditatem siue ex testamento, siue ab intestato detulit, hoc ipso fiat possessor hereditatis. [4] Quid enim si heres esse nolit? [5] Vtique nemo dixerit factos hodie necessarios heredes eos, qui antea erant voluntarij; [6] Sed is sensus est, vt quãdocunque secuta aditio sicut ad diem mortis retrotrahitur, [7] vt nullo temporis momento hereditas iacuisse existimetur, [8] ita faciat, vt cum hereditatis dominio possessio quoque rerum hereditariarum in heredem translata intelligatur, & sine vlla interruptione continuata. [9] Cui consequens est, vt interdicta omnia, tam quæ ad retinendam, quam quæ ad recuperandam possessionem pertinent, heredi competant post aditionem, acsi nec hereditas, nec possessio vnquam iacuisset. [10] *Ita Senatus* sæpius. Et nouissimè in causa D. de Garde & de Monmayeur 13. Cal. Octobr. 1612.

1 Ex edicto nimirum quod dicimus, *le mort saisit le vif.* An autem edictum hoc habeat locum in quolibet herede, etiam in testamentario, & an in alio, quam in primo, vide

Definitionem

Source : BIU Cujas

Definitionem sequentem num.2.& 3.in alleg.

2 *L.1.§.si vir vxori. D.hoc tit.l.1.§.Scævola.D.si is qui testam. lib.ess.iussf.l.denique 19 D.ex quib.caus.maior.*

3 *L.cum heredes 23.in princ.D hoc tit.*

4 Prius enim est vt sit heres, quam vt possessor esse intelligatur. Prius, inquam, ordine non temporis sed naturæ & intellectus. [Itaque non habet locum hæc consuetudo, nisi in vero herede existente, vt loquitur Tiraquel. *in 2.declar.2. part.* Iunge *Decl.1.& 3.& decl.2.part.7.*]

5 Nemo enim hereditatē agnoscere cogitur extra causam necessariorum heredum, *l.nec emere 16.C.de iur.delib.l.4. D.ad SC.Trebell.* [Iunge *Defin 1.infr.de crim.expil.hered.*]

6 Cum è contrario sui & necessarij potius facti sint voluntarij per beneficium abstinendi, *l.si filius 12. de vulg.& pup. subst.l.necessariis 57.D.de acquir.hered.*

7 *L.heres quandocunque 54.eod.l.omnia ferè 193.de reg.iur.*

8 *L.omnis hereditas 138 eod.tit.* Ne alioqui eueniret, vt bona hereditaria possent fieri primi occupantis, tanquam quæ interim essent nullius, *l.1. D.de rerum diuis. l.3. in princip.D. de pecul.*

9 Quod olim nullo casu obtinebat, quamuis putent nonnulli fuisse in hoc differentiam inter suos & extraneos, *ex l. cum miles 30. D. ex quibus caus. maior.* cuius tamen quam longè alia sententia sit, docui in Rationalibus ad illum locum.

10 Tiraquel. latè *in tract.le mort saisit le vif.* Vnde est, quod nostri possessionem hanc non tantum ciuilem, sed etiam ciuilissimam vocant, quod acquiratur etiam ignoranti & citra animum possidenti, cum alioqui necessarius sit animus ad acquirendam possessionem, *l.3 §.in amittenda.l.quemadmodum 8.D.hoc tit.* [Sed & acquiritur etiam ignoranti delatam hereditatem scilicet, si tamen eam postea quandocunque adierit. Sic enim accipi debet quod scribit Tiraq. de infante furioso, & ignorante in *Declar.17.& 18.2.part.* vt idem tradit *Declar.2. partis 7.vbi omnino vide.*]

DEFINITIO VI.

Etiam substitutus pupillaris iuuatur edicto, le mort saisit le vif.

FIctio illa, de qua proximè diximus,[1] cuius potestate fit, vt ea ipsa possessio, quę penes defunctum fuit, in heredem ipso iure translata & continuata esse intelligatur,[2] cum non ad legitimos tantum, sed etiam ad testamentarios heredes[3] pertineat, consequens est, vt pupillaribus quoque substitutis prodesse debeat,[4] qui & verè sunt heredes, & directo succedunt.[5] Non etiam fideicommissariis, quos constat non tam heredes esse quam heredum loco habendos,[6] facta demum restitutione, nec nisi per manus eius, qui rogatus est possessionem hereditatis nanciscì posse.[7] Neque quod substitutum pupillarem aliquando secundum heredem dicimus,[8] facere debet vt fideicommissario comparetur. Secundus namque heres ideo dicitur, quod pupillares tabulæ non aliter valere possint, quam si primum sibi heredem pater fecerit.[9] Cæterum, quod ad pupilli hereditatem pertinet, primus ille heres est,[10] adeoque quod ad ea etiam bona pertinet, quæ patris fuerunt, quippe quæ ad eum deuoluantur non tanquam paterna, sed tanquam pupilli facta,[11] si instituto non si exheredato impuberi substitutus fuit.[11] Quod autem exheredato quoque substitui potest, tanto magis facit, vt appareat primum heredem eum dici debere potius quam secundum.[12] At fideicommissarius nec secundus quidem heres est, sed tantum secundi heredis loco.[14] Quoniam etsi potuit Senatus heredem facere,[15] non tamen illud etiam constituere; vt post restitutam hereditatem desineret heres esse, qui antea fuisset,[16] sicuti nec vt duo eiusdem hereditatis heredes, id est, domini in solidum esse possent.[17] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, 3. Calend. Aug. 1595.

1 Quæ inducitur ex edicto, *Le mort saisit le vif*, aut ex consuetudine à Mediolanensibus deriuata.

2 De quibus tamen solis loquitur. Sunt enim hæc verba edicti, *le mort saisit le vif plus proche & habile à lui succeder.* Ex quibus etiam verbis defendit Tiraquell. *in 5. declarat. 2. part.* hoc edictum habere duntaxat locum in primo herede, non autem herede heredis, etiam directo, ne plura singularia & plures fictiones circa idem concurrant. Quod certè valde notandum est, si verum est De quo tamen dubitarem, nisi hęc definitio innueret Senatui nostro ita visum esse: Sicque iudicatum tandem est pro D. Claudio de Quo collaterali dignissimo Consilij Gebennensis, contra procuratorem du Creſt. *Sine die.*

3 Ne alioqui deterioris conditionis sint heredes testamentarij, qui sunt fauorabiliores, *l.lege obuenire, 130. de verbor signific.* Licet contra putet Tiraquel. *7. declarat. 2.part.numer.17.*

4 De quo tamen vide latam Tiraquelli disputationem in supradicto tractatu. *In 7.declarat.3. part.num.1.* vbi defendit contra definitionem nostram edictum hoc non habere locum in substituto pupillari. Et apertius *declarat. 9. 2. part. in princip.*

5 *l.1 & 2.l.sed si plures.10. §.ad substitutos, D.de vulg. & pupil.substit.l.verbis ciuilibus 1 centuria, 15 eod.*

6 *l.si filius familias, 5.§.1.D.quod cum eo, qui alien.potest.§.restituta, Inst de fideic.hered. D ad SC.Treb.*

7 *l facta, 83.eod.tit.iunct.l.penult.C.eod.*

8 *l.precibus, 8.C de impub.& aliis substit.*

9 *l 2.§.1 & §.prius autem, De vulg.& pup.subst.*

10 Adeoque purè non sub conditione, si alia conditio nulla sit adscripta, *l.qui liberis 8.in princ.eod.*

11 *d.l.sed si plures. § ad substitutos. l.paterfamilias, 28. de reb. auct.iur.possid.*

12 Siquidem etiam exheredato substitui pupillariter potest, *d.l.2.& passim.tit. De vulg.& pupil.subst. l. ita tamen, 27.2 patre, C.ad SC Trebell.*

13 Cum non possit dici heres filius, qui est exheredatus, *l. in suis 11. D.de liber.& posth.*

14 *d.§ restituta, & d.l 2 ad SC.Trebell.*

15 *§.quos autem, Inst. de bon.poss.* vt constat ex Senatusconsultis Tertylliano & Orficiano.

16 Siquidem is, qui semel heres fuit, nunquam desinit heres esse, *d.§.restituta, l.ait prætor 7.§.sed quod Papinianus, D de minor.leg.ei qui soluendo, 88. de hered.instit.* Nisi in casibus, de quibus *in l.in substitutione, 31. l. ex facto, 43. §.vltimo de vulg.& pupill.subst.*

17 *l.quod contra, 141.§.vni duo, de reg.iur.*

DEFINITIO VII.

Traditio calami non prodest ad transferendam possessionem, & quo iure dominium bonorum sub hasta venditorum transferatur in emptorem.

PEr traditionem calami nulla prorsus transfertur possessio,[1] quoniam ad eam acquirendam animo & corpore opus est.[2] Nec est contrarium, quod si bona debitoris sub hasta vendita sint, siue extraneo siue creditori vice extranei ementi, traditio calami loco traditionis bonorum esse solet, ad transferendam possessionem, & per possessionem dominium: adeo, vt ab eo tempore fructus omnes emptori acquirantur.[3] Id enim fit sola statuti nostri potestate, quandoquidem per legem & Principis constitutionem, quæ haud dubiè legis vim obtinet, non secus ac per traditionem dominium iure ciuili transferri potest.[4] Quæ autem per apparitorem fit calami traditio sic accipienda est, vt signum fit translati dominij potius, quam modus transferendi. Idque ex eo apparet euidentius, quod emptor iam factus dominus mittitur subinde in possessionem,[5] nec prius quam missus sit petere potest, vt retineatur. Quod vtique petere posset & deberet, si cum dominio quæsiisse possessionem videretur. Hic igitur casus vnus est ex iis, in quibus ipso iure, & citra traditionē dominium sine possessione acquiritur, vt & contingit in agnitione hereditatis & legati.[6] Aut si qua tradi-

Source : BIU Cujas

tio hoc casu necessaria est, pro traditione haberi debet auctoritas iudicis rem distrahi iubentis. [7] Nam neque fieri potest, vt veram possessionem tradat apparitor, qui reuera nullã habet. *Ita tractatum* in causa viduæ Dn. de Genuille, contra Ioannem Baptistam Varronem, 13. Calend. Septemb. 88.

1 Hostiens. in summa De *caus. possess. & proprietat. versic. sed quid ergo*, Dyn. *in reg. beneficium, vers. tertio posset quæri*, De reg. iur. in 6.

2 *l. licet, C. hoc tit. l. quemadmodum* 8. D. *eod.*

3 Guid. Pap. *qu.* 22. *& qu.* 81. incip. *si debitor.*

4 Cum lex sit vnus ex legitimis modis transferendi dominij iure Quiritum, vt scribit Vlp. *in fragm. tit.* 19. *de acquir. rer.* Nam & per statutum, & per consuetudinem fieri potest, vt possessio realis transferatur absque reali traditione, Guid. Pap. *d. qu.* 22. vbi addit, transferri tamen possessionem per traditionẽ annuli, aut modicæ tertiæ. *ex nor. per gloss. in c. 2. extr. de consuet. l. clauibus. de constr. empt.*

5 Quia non sufficit signum, nisi etiam adsit res signata, vt not. glos. *in cap. per tuas, Extr. de dolo & contum. & in cap. ex literis* in verb. *signum, de consuet. & in cap. ex ore, de iis quæ fiunt à maior. part. cap.*

6 *l. cum heredes*, 23. D. *hoc tit.*

7 *Arg. l.* 1. *& 2. C. si in caus. iud. pign. capt. sit.*

DEFINITIO VIII.

Dominus hominis talliabilis non habet beneficium edicti, Le mort saisit le vif.

QVi se dominum dicit hominis deditij, & vt vocant talliabilis, sine liberis ac extra communionem defuncti, [1] non potest tanquam ipso iure possessor factus, exemplo heredis [2] corporalem rerum hereditariarum possessionem propria auctoritate apprehendere, [3] quia nec heres est, [4] nec heredis loco, [5] sed anormalus successor. [6]

1 Quo casu ex generali consuetudine apud nos obseruata ius habet dominus, non tam succedendi, quam occupandi, velut peculij iure omnia bona, quæ talliabilis moriens reliquerit, vt diximus *ad tit. de dedit. libert. tollend.*

2 De quo vide quæ dixi *Defin.* 5. *& 6. supr. hoc tit.*

3 Ne alioqui videatur sibi ius dicere, *contra l.* 1. D. *quod legat. l. non est singulis*, 189. *de reg. iur.* Si tamen id fecerit non à iure suo cadit, quomodo cadere deberet ex rigore, *l. extat*, 13. D. *quod met. caus.* sed tantum expensarum, fructuum, damnorumque omnium restituendorum condemnatione mulctatur. Vide *Def.* 2. *infr. Vnde vi.*

4 Cum ei neque ex testamento neque ab intestato hereditas deferatur. Lex enim facit hereditatem, hereditas vero heredem, *l. filiusfamilias*, 18. D. *ad leg. falcid.* hic autem non ex lege succedit, sed ex stipulatione, *l. hereditas* 5. *C. de pact. conuen. tam sup. dot.*

5 In quo plerique falluntur contra existimantes, ob id, quod hic dominus omnia defuncti bona teneat, & ideo effectu quodammodo heres esse videatur, vt de fideicommissario scriptum est *in lege* 5. §. 1. D. *quod cum eo.* & de vniuersorum bonorum donatario à nostris traditur *in l. æris alieni, C. de donat.*

6 Qualis est pater, qui filij militis intestati bona castrensia iure peculij occupat, *dict. l. filiusfamilias, l.* 1. *& 2. D. de castr. pecul.*

DEFINITIO IX.

Traditio annuli, vel calami, vel pilei, non transfert possessionem, sed tantum possessionis propria auctoritate adprehendendæ potestatem.

PEr annuli traditionẽ corporalis beneficij possessio non transfertur, nisi traditio fiat per eum, qui possessionem aut custodiam beneficij habeat, puta per collatorem ordinarium aut vicarium ipsius. Sed illud præterea requiritur, vt traditio fiat in conspectu beneficij, pateatque liber ad beneficium accessus. [1] Idem de pilei vel calami traditione iuris est. [2] Sed tamen ei, cui calamus, ac pileus, aut annulus traditus fuerit, hactenus proderit traditio, vt corporalem possessionem auctoritate propria apprehendere possit, nec idcirco vim feciſſe videatur. [3] *Ita Senatus* pro Ioanne Philippo de Chauelard, contra Claudium Poyſat, 13. Cal. Ian. 1589.

1 Dyn. *in cap. 1. de reg. iur. in* 6. Abb. *in cap. 2 nu. 6. & 10. Extr. de consuet.* Didac. Cou. *lib. 3. var. resolut. cap. 16. nu. 10 & seqq.* Facit *l. clauibus*, 74. D. *de contr. empt.*

2 Ex iis quæ dixi *Defin.* 7. *supr. eod.*

3 *cap. 1. quid sit inuest. cap. 2. Extr. de consuet.* Rom. *sing.* 136. Rebuff. *in tract. De miss. in poss. num.* 6. *& seqq.* Item *in const.* Gall. *De mater. possess. in præfat. nu* 38 *&* 117. Cassad. *decis. 2. de vnion. nu.* 15. Idem Rom. *cons.* 337. Adde Guid. Pap. *quæst.* 12. *numer. 2. in fin.* vbi ait, per traditionem annuli transferri possessionem & dominium.

DEFINITIO X.

Clausula constituti nihil operatur post decennium, ab eo tempore computandum, quo constitutarius potuit adprehendere possessionem, & neglexit.

COnstituti clausula licet statim transferat possessionem, cum in puro contractu adposita est, [1] suum tamen effectum habere desinit, si constitutarius corporalem possessionem intra proximum decennium adprehendere neglexerit. [2] Sed si conditionem aliquam, siue expressam siue tacitam, contractus habuit, non nisi à die translatæ possessionis, id est, existentis conditionis decennium illud computabitur. [3] *Ita tractatum est* 11. Cal. Decembr. 1588.

1 *l. quod meo*, 18. D. *hoc tit.*

2 Quia per tanti temporis decursum præsumitur obliuio, ex obliuione autem amittitur possessio, quæ non nisi animo retinetur. Bart. *ad l. si de eo*, 41. §. *si fortè hoc tit.* Anchar. *consil. vlt.* Crauet. *cons.* 235. *in princ.* Quamuis alias verum sit, infinita memoria non adferre damnum possessionis, quam alius non inuasit, *l. peregrè*, 44. *in princ.* D. *hoc tit.*

3 Nam & sub conditione transferri potest possessio, *l. qui absenti*, 38. §. 1. D. *eod.*

DEFINITIO XI.

Condictio ex l. vlt. C. hoc tit. non patitur exceptiones, quæ concernunt petitorium, in hypothecaria secus est.

COndictio illa possessionis à Iustiniano introducta in eorum fauorem, quorum iusta possessio per alium interuersa sit, [1] cum in multis differt ab hypothecaria, per quam res ipsa pignoris iure vindicatur, [2] tum in eo maximè, quod nullas patitur exceptiones, quæ petitorij causam respiciant, sed eas tantum, quæ ad possessionis quæstionem pertineant. [3] Hypothecaria vero contra, quia nec ab alio vtiliter constitui pignus aut hypotheca potest, quam qui sit dominus: [4] tametsi semel bene constituto pignore verum sit, pignoris causam nihil cum quæstione dominij commune habere. [5] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 3. Non. Decembr. 1589.

1 *in l. vlt. C. hoc tit.*

2 Siquidem hypothecaria vindicatio est, *l. si fundus*, 16 §. *in vindicatione*, D. *de pignor.*

3 Frustra enim excipiet de proprietate is, qui non nisi de possessione conuenitur, cum nihil commune habeat proprietas cum possessione, *l. naturaliter*, 12. §. *nihil commune*, D. *hoc titul.*

4 *l. & quæ nondum*, 15. §. *quod dicitur*, D. *de pignor. l.* 1. *& tot. tit. C. si res alien. pign. dat sit.*

5 *l.* 1. §. *cum prædium*, D. *de pignor.* Quæ ratio est *l. vsucapio*, 7. C. *eod.*

DEFINITIO XII.

Non sufficit implorari beneficium clausulæ constitu-

ti, si

ti, si non imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. quoties agitur condictione ex illa lege.

AD auocandam propriam possessionem, quæ ex clausula constituti fuerat quæsita creditori, [1] si per debitorem interuersa fuerit, [2] sufficere plerique putant, beneficium implorari clausulæ constituti, [3] neque esse necesse, vt Iustinianeæ constitutionis, quæ beneficium illud induxit, mentio vlla fiat. [4] Sed melior & tutior est contraria sententia, vt expressam legis mentionem facere debeat, eiusque beneficium implorare is, qui proponit condictionem ex lege. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 13. infr. de exception. [Et iterum ex tempore Prid. Non. Februar. 1612.)

1 *Ex l. quod meo, 18. D. hoc tit.*

2 Qui forte rem illam alienauerit & alij tradiderit. Nam & hoc casu volunt pragmatici locum esse constitutioni Iustiniani, *in l. vlt. C. eod.*

3 Propterea quod ex imploratione illius clausulæ satis appareat, actorem velle suam tueri possessionem.

4 Si modo in hoc agat actor, vt in sua possessione retineatur, ac manuteneatur.

5 Lex enim Iustiniani illa est, quæ prodigium hoc operatur, non clausula constituti. Essetque longe tolerabilius implorare beneficium legis, nulla mentione facta clausulæ, quam implorare clausulam omissa lege. Contra tamen videtur sentire Thessaur. *decis. 215. nu. 6. in fin.*

DEFINITIO XIII.

Facilius amittitur possessio, quam ius ipsum pignoris, & quantum interest, an per constitutum quæsita sit possessio, an per traditionem?

POsseſſio, quæ siue per clausulam constituti, siue aliter ex causa pignoris quæsita vel quærenda fuit, [1] licet soluto pignoris vinculo retineri nequeat, [2] potest tamen amitti facto aut voluntate creditoris, etiam prius, quam pignoris vinculum dissoluatur, [3] vt puta, si mulier constante matrimonio pignorum dotalium alienationi consenserit, cum alia marito bona non superessent, ex quibus indemnitati dotis consuli posset. [4] Eo namque casu pignoris remissio nulla est propter legis prohibitionem, [5] nec eo minus tamen possessio, aut potius quærendæ soluto matrimonio possessionis ius amittitur, quia possessionis amissio, sicut & acquisitio facti est magis quam iuris. [6] Interest tamen, an solo animo quæsita fuerit, quod fit per clausulam constituti, [7] an etiam corpore per veram traditionem? [8] Priore siquidem casu solo animo perditur, [9] nec factum vllum pristini possessoris requiritur, vt is possidere incipiat, qui antea non nisi corporaliter rem detinebat. [10] Posteriore vero contra. Amisso etiam per remissionem pignoris iure possidendi, asinina tamen illa detentatio remanet, quæ per traditionem translata fuerat, cum sit meri facti, [11] nec quicquam cum iure possidendi commune habeat. [12] Ideoque retrotraditione necessario opus est, vt rursus possidere incipiat is, qui & corpore & animo suam transtulerat possessionem. [13] *Ita Senatus* in eo casu de quo Defin. 3. infr. de remiss. pignor.

1 Nihil enim vetat creditorem esse in possessione pignoris, *l. cum & sortis 35 §. 1 D. de pignorat. action. l. pignori 13 D. de vsucap.*

2 Quia nihil prorsus iuris potest creditor habere in pignore quod fuit solutum.

3 Separata enim est causa pignoris & possessionis, sicut & dominij, *l. 1. §. cum prædium, D. de pignor. l. penult. D. de acquirend. possess.*

4 Nam si alia bona superessent aliud probandum esset, *leg. iubemus, 11. Codic. ad SC. Velleian.* Pignoris enim remissio, donatio non est, *lege 2. lege etsi pignus, 18. D. quæ in fraud. credit. lege 1. §. 1 D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

5 Legis scilicet Iuliæ *de fund. dotal. d. l. iubemus, l. vnic. §. & cum lex Iulia, C. de rei vxor. action.*

6 *l. denique, 19. ex quib. caus. maior. lege 1. §. Scæuola, D. si is qui testament. lib. esse iuss.* & ideo etiam ex contractu nullo amittitur possessio, sicut & acquiritur, *l. 1. §. si vir vxori, Digest. hoc titul.*

7 Est enim plane fictitius & ciuilis ille modus acquirendæ possessionis, *l. quod meo, 18. eod.*

8 Qui naturalis modus est transferendæ possessionis, *l. traditionibus, 20. C. de pact. l. 3 D. de action. empt.*

9 Quæ scilicet solo animo retinebatur. Nam & animo solo potest amitti etiam illa, quæ corpore quoque retinetur, *l. 3. §. in amittenda, l. peregre, 44 §. vlt. D. hoc tit.*

10 Corporalis enim illa detentio in veram euadit possessionem, cum is, qui antea vere possidebat, desiit possidere, *l. id quod, 25. §. vlt l. si de eo, 40 §. 1. l. pen. §. 2. D. eod.* Simile quiddam est *in l. geris, 88 de acquir. hered.*

11 *d. l. 1. §. si vir vxori, D. hoc tit. l. 1. §. Scæuola. D. si is qui testam. lib. esse iuss* [Obserua tamen possessionem quæ transfertur per clausulam constituti cùm habeat fictionem iuris, plus iuris habere quàm facti, & ideo non posse transferri ex contractu qui sit ipso iure nullus, ex quo tamen si secuta esset traditio, vera possessio transferretur, *d. §. si vir vxori.* Tiraq. *De iur. const. poss.*]

12 Vnde est, quod plerique etiamsi non possideant, nec possidendi ius habeant, tamen rem tenent, *l. si quis ante, 10. §. 1. D. hoc tit. l. stipulatio ista, 38 §. hæc quoque, & sequ. D. de verb. obligat.*

13 *Arg. l. ab emptione. 58. D. de pact. l. prout, 80. D. de solut. l. nihil tam naturale, 36. de reg. iur.*

DEFINITIO XIV.

Possessio superueniens constituenti non facit constitutarium possessorem, nisi constitutum collatum sit in futurum. Alia dominij ratio est.

SI debitor, qui se creditoris nomine constituit pignus possidere, nanciscatur ex post facto possessionem, quam constituti tempore non habuit, non potest ea res prodesse creditori, vt possessor factus videatur. [1] Possessio enim cum sit facti magis quam iuris, [2] nullam fictionem recipere potest, [3] nec in alium transferri prius quam fit quæsita. [4] Nisi in id nominatim tempus clausulæ effectus cõferatur, quo possessio quæsita fuerit, [5] vt euenit, cum quis etiam futura bona sua cum hac clausula obligauit. [6] Neque simile est, quod alienam rem vendidero aut obligauero, quæ postea fiat mea, ius emptoris mei conualescit. [7] Nam dominium iuris est, ideoque facile hanc fictionem admittit, vt si ex post facto quæratur venditori, perinde sit, ac si iam contractus tempore quæsitum fuisset. [8] Possessio autem, vt dixi, facti est, & nisi verum sit, possidere quem eo tempore, quo constituit se alieno nomine possidere, quantumuis postea possidere incipiat, fieri nequit, vt iam exinde possedisse videatur. [9] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Salleneufue, & Dn. de Sauigny, 12. Calend. Iul. 1594.

1 Possessorem enim iam tum esse oportet eum, qui se constituit alieno nomine possidere, *l. quod meo, 18. D. hoc tit.*

2 *l. 1 §. vir vxori, eod. l. 1. §. Scæuola. D. si is qui testament. lib. esse iuss.*

3 *l. denique 19 D. ex quib. caus. maior. l. in bello. 12. § facti. D. de captiu. & postlim.*

4 *Ex reg. l. nemo plus iuris, 54 de reg. iur.*

5 Potest enim possessio transferri, etiam in casum & sub conditione, *l. qui absenti, 58 §. 1. D. hoc tit.* Si tamen quis constituerit se possidere nomine Titij donatarij & post Titij mortem nomine Sempronij secundi donatarj, non proderit clausula constituti Sempronio, quia non potuit donator possessorem facere Sempronium, facto iam possessore Titio, quod post Titij mortem non sit futurus possessor, qui donauit. Tiraq. ell. vbi multos citat, *in tract. le mort saisit le vif. §. declar. 2 part. num. 19.*

Source : BIU Cujas

6 *Argument. l. & quæ nondum, 15. §. quod dicitur, D. de pignor.*

7 *l. si quis alienam, 46 D. de act. empt. l. rem alienam, 41 D. de pignor. act.*

8 *l. si tibi homo, 86. §. cum seruus, de legat. 1. l. heres quandocunque. 54. de acquir. hered.*

9 *L. cum heredes, 23. D. hoc tit.* Contra tamen tenet Tessaur. *decis. 215. num. 7.* constitutum trahi ad bona etiam futura, præsertim cum de futuris quoque bonis actum est Ex Tiraqu. qui dicit communem part. 1. De *constit. ampl. 32. num. 11. & 12.*

DEFINITIO XV.

Precarium transfert possessionem ciuilem tantum, cõstitutum vero etiam naturalem. Vtrumque tamen prodest ad implorandum beneficium leg. vlt. C. hoc tit.

QVid si debitor constituerit, non quidem se creditoris nomine possidere, sed precariã se à creditore habere possessionem? [1] An idem erit effectus huius clausulæ, qui & clausulæ constituti ad auocandam possessionem ex lege Iustiniani, [2] si forte facto debitoris interea sint interuersa? Et quidem faciet ea res creditorem possessorem, [3] sed ciuiliter tãtum, non etiam naturaliter. Qui enim precario rogauit, vtique naturaliter & ipso corpore possidet. [4] In eoque nimirum minor est potestas precarij, quam constituti, ex quo naturalem quoque & realem & verã possessionem transferri nemo ambigit. [5] Proinde non videtur hoc casu locus esse beneficio Iustinianeo, [6] quod ex verbis legis non nisi ad naturalem & corporalem possessionem auocandam comparatum videtur. [7] Et consequenter non impediet ea clausula, quo minus agenti quoquomodo creditori possit obiici exceptio non factæ excussionis. [8] Sed tamen contra Senatus noster pronunciauit, eãdem vtroque casu hac parte rationem esse creditoris, vt æquè prosit ei constitutio Iustiniani ad propriam possessionem auocandam. [9] Etsi enim qui precario concessit, non nisi ciuiliter possidet, [10] quidni tamen tantundem iuris habeat ad repetendam possessionem ciuilem, quantum haberet ad auocandam naturalem, si naturalem antea possedisset? [11] Porro auocando possessionem illam ciuilem acquirit sibi per consequentias naturalem. Quisquis enim ciuilem habet, naturalem quoque propria auctoritate occupare potest. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Alia enim est clausula constituti, alia precarij, vt sequitur in Definitione, licet notarij nostri temporis per imperitiam eas plerunque confundant, vt dicemus *Defi. seq.*

2 *in l. vlt. C. hoc tit.*

3 *l. si quis ante conduxit, 10 in princ. & §. 1 D. eod.*

4 *l. certè, 6. § is qui rogauit, l. & habet, 15. §. eum qui precario, D de precar.*

5 Vt dixi D. *fin. 1. supr. hoc tit. ex l. quod meo, 18. cum ibi not. D. hoc tit.*

6 *In d. l. vlt. C. hoc tit.*

7 Vt probant verba illa legis: *corporaliter nactam possessionem, cuiuscumque rei dereliquerit.*

8 *Ex Auth. hoc si debitor, Cod. de pignor. & in corpore Nouell. 112. de litigios. § 1. vnde sumitur.*

9 Idque ex receptissima nostrorum sententia, quam refert Anton. Gabriel. *libr. 3. commun. opin. 3. De fideiussor. numer. 49.*

10 Quia non decessit animo possessione, vt loquitur Pomponius, *d. l. & habet, § eum qui.*

11 Siquidem in vtraque possessione eadem ratio locum habet, quæ mouit Iustinianum, *in d. l. vlt.* quod vnius desidia, vel dolus non debeat alteri nocere.

12 *l. si id quod, 25. § vlt. l. pereare, 44 § vlt. D. hoc tit.* Si quis tamen debuit se obligare cum clausula constituti, non videbitur satisfeciisse, si constituat tantum se precario possidere. Et ita sæpius pronunciauit Senatus.

DEFINITIO XVI.

Constitutum licet sit incompatibile cum precario, tamen prævalet, si vtraque clausula posita sit in instrumento.

AT quid si vtraque clausula & constituti, & precarij eodem instrumento cõtineatur? Id enim plerunque fit, & quidem imperitia notariorum, [1] non animaduertentium, adposita clausula constituti, non solum superuacuam esse rogationem precarij, sed etiam creditori damnosam, vt pote quæ, vt diximus, constituat debitorem naturaliter possessorem, [2] qui per clausulã constituti id egerat, vt in creditorem suum non minus naturalem possessionem transferret quam ciuilem. [3] An igitur dicendum erit vtramque clausulam inutilem fore? [4] An potius clausulæ constituti per subsequentem precarij rogationem hactenus derogari, vt sola ciuilis possessio creditori acquiratur? [5] Atqui iniquum hoc fuerit, & contra paciscentium voluntatem. Adiectio enim clausulæ precarij fit, vt tanto magis, non vt minus transferatur possessio in creditorem. [6] Humanius igitur est, vt notarij error ex iuris ignorantia profectus non noceat contrahentibus, [7] maximè cum dici soleat, nec ea quæ abundant vitiare, [8] nec vtile ex inutili corrumpi: [9] Sanè si, vt interdum quoque euenit, debitor constituat se precario nomine à creditore possidere, magis est, vt licet constituti nomen interuenerit, sola tamen precarij rogatio facta videatur. Aliud enim est, si quis constituat se alieno nomine possidere, [10] aliud vero si constituat se precario possidere. [11] Itaque diligenter obseruandum erit, quibus verbis constituti clausula concepta sit, vt sciatur quos effectus parere debeat. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex qua hodie proficiscuntur magna ex parte lites, quæ de instrumentis fiunt.

2 *l. certè, 6. § is qui rogauit, l. & habet, 15. §. eum qui, Digest. de precar.*

3 *l. quod meo, 18. D. hoc tit. cum ibi not.*

4 Vt solet dici, cum pugnantes clausulæ in eodem instrumento appositæ sunt, *ex l. vbi pugnantia, 188. vbi not. de reg. iur.*

5 Solent enim posteriora derogare prioribus, *vulg. l. pacta nouissima, C. de pact. cum similib.*

6 Adposita vero vnum finem non debent contrarium effectum operari, *leg legata inutiliter, D. de leg. 1. l. legata 14. De adim. legat. l. 3. §. si emancipatus, de bonor. poss. contr. tabul. l. in ratione, 30. §. tametsi D. ad leg. falcid.*

7 *l. errores, 7. vbi not. Codic. de testament. l. si librarius, 92. de reg. iur.*

8 *l. non solent, 94. eod.*

9 *Ex regula iuris pontificij,* iunct. *l. placuit, 29. de vsur.*

10 Quomodo concipi solet & debet ea clausula, quam nos constituti appellamus *d. l. quod meo.*

11 Quibus verbis sola precarij rogatio significatur.

12 Nam vt in testamentis sic in contractibus non aliter à propria verborum significatione recedi oportet, quam si euidens in contrarium sit voluntas, *l. non aliter, 69. de legat 3.* Nec enim admittenda est voluntatis quæstio, cum nulla est ambiguitas in verbis, *l. ille aut ille, 25 § 1. eod.*

DEFINITIO XVII.

Per tutorem aut curatorem non potest transferri possessio beneficio clausulæ constituti, nisi cum id pupillo vel minori vtile est.

NOn potest tutor vel curator pupilli aut adulti nomine transferre in alium possessionem per clausulam constituti, licet per traditionem facere id possit, quoniam clausula constituti, vt sæpius diximus, fictus modus est transferendæ possessionis, [1] an ideo fortasse, ne, vt est in nostrorum broca, dico, singularia duo concurrant circa idem? [2] Iam enim singulari iure & vtilitatis causa receptum est, vt pupillus tutore auctore & acquirere possit & amittere possessionem, cum tamen non intelligatur habere animum,

animum,sine quo nec acquiritur possessio,nec amittitur? [1] an potius,quod eum ipsum,qui alieno nomine possidere constituit, necesse sit suo prius nomine possediſſe, vt constituti clausula aliquid operetur? [4] Tutor autem non suo, sed pupilli nomine possidet, aut potius ipse pupillus per tutorem.[5] Curator autem nullo modo præterquam furioſi.[6] Placet tamē quod ex æquitate contra subtilitatem iuris receptum esse quidam prodiderunt,[7] vt si in consequentiam licitæ alienationis possessionem rei pupillaris transferri necesse sit, sufficiat in eam rem clausula constituti, cum pupilli quoque interſit, vt intelligatur translata possessio, ne ex empto fortasse teneatur.[8] Idem in prelato iuris est,quod in tutore diximus,vt per clausulam constituti transferre possessionem nequeat, nisi capituli quoque consensus accedat, quia non ipse, sed ecclesia possidet.[9] *Ita Senatus* in causa N. Baulx,contra N.Paquier,in publico auditorio, 13.& 11.Calend.April.1593.

1 Sic Bart.communiter ab omnibus adprobatus,*in leg.1. in princ.col.pen.D.acquir.poſſ.*

2 Negant enim nostri duo singularia posse concurrere circa eandem rem & eandem personam, *l.1.Cod.de dot.promiſſ.* quod tamen falsum esse alibi ostendimus.

3 *l.1.§.furioſus.l.3 §.in amittenda, l.quemadmodum,8.leg. quamuis,32.§.infans,* vbi tamen infans separatur à pupillo, D. *hoc tit.*

4 *l.quod meo,18.eod.tit.*

5 *d.§.furioſus,& d.§ infans.*

6 *d.§ furioſus & l.in negotiis.5.De reg.iur.*

7 Andr.Tiraquell.*in tract.de iur.conſtit.poſſeſſ.part.3.limit.15.*

8 *l.1.l.3.l.ex empto,11.in princ.*D *de action empt.*iunct. *leg.ſi ſeruus,* 14 §.1. D.*hoc tit.* Ne alioqui quod pupillorum fauore constitutum est in eorum odium retorqueatur; *l.penult.C.ad SC.Trebell.*

9 Idem Andr.Tiraq.*vbi ſupr.limit.16.*

DEFINITIO XVIII.

Constitutarius non potest propria auctoritate expellere constituentem,qui sit in corporali possessione, si contradicat,multo minus tertium detentorem.

QVi non, nisi per clausulam constituti possessor factus est,licet naturalem non minus quam ciuilem possessionem nactus intelligatur,[1] ideoque fundum ingredi propria auctoritate possit:[2] Si tamen ab aliquo corporaliter fundus ille teneatur,non poterit sine iudice detentorem expellere,[3] imo nec eum ipsum,qui constituit se eiusnomine possidere,si possessionis controuersiam facere velit.Alioqui vim feciſſe dicetur,[4] si iustam contradicendi causam debitor habuit, forte quod debitum offerret.[5] Namsi nullam contradicendi causam probabilem comminiſci debitor potest, vim ipse potius facere videtur, ac verum possessorem expellere, adeoque licet precarij tantum clausula interuenerit, quæ ciuilem tantum possessionem transfert,non etiam naturalem.[6] In quo obseruandum est,maiorem esse vim clausulæ constituti vel precarij,quam sit illius, qua debitor permittit creditori,vt propria auctoritate possessionem pignoris ingrediatur. Hæc enim non prodest creditori ad occupandam propria auctoritate possessionem,si debitor non quidem verbo, sed facto resistat ingredi volenti.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.quod meo,18.cum ibi not.D.hoc tit.*

2 Quod facere potest etiam ille, qui ciuilem tantum possessionem habet,vt dixi D*efin.15.nu.12.ſupr.*

3 Expellitur enim ipse & spoliatur ab eo, qui reuertentem non vult admittere in possessionem,*l.ſi id quod,25.§.vlt.*D.*hoc tit.* Et ideo non sibi debet ius dicere, quoniam alioqui etiam prædo & spoliator ab eo ante omnia esset restituendus,*cap.in literis.extr.de reſtit.ſpoliat.*

4 *l.extat,13.*D.*quod met.cauſ.l.non eſt ſingulis, 186.de regul. iur.l.ſi ex ſtipulatione,5.*D.*hoc tit.*

5 Cum non sit quærendum de iure possessoris soluto pignore,*l.12.§.1.*D.*quib.mod.pign.vel hypoth.ſoluit.*

6 Secundum Bartoli distinctionem,*in l.creditores,3.num.19. C.de pignor.*

7 Vt supradicto loco Bartolus tractat.

DEFINITIO XIX.

Clausula constituti nihil operatur quantum ad iura.

IN bonorum omnium obligatione aut alienatione interueniens clausula cōstituti nil prodest ad trāsferendam possessionem, quod pertinet ad iura & actiones,quia non possidentur.[1] Itaque non eo minus posterior creditor agere poterit in nomen sui debitoris,quod antea creditori alij fuerat obligatum,[2] si modo alia bona sint,ex quibus anteriori creditori satisfieri possit.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio,in causa N.Moret.prid.Non.Iul.1593.

1 Cum sint incorporalia, quæ neque tangi neque teneri possūt,*l.1.§.vlt.*D.*de rer.diuiſ.*& apud Iustin.*tit.de rer.corpor.& incorpor.* Atqui per clausulam constituti non aliter possessio transferri potest,quam si ea sit penes constituentem ipso tempore constituti,*l.quod meo,18.vbi not.*D.*hoc tit.*

2 Postquam placuit,& nomen & pignus pignori dari posse,*l.nomen,4.C.quæ res pignor.l.1.C.ſi pignus pignor.dat ſit.*

3 Nam si alia nulla sint,non est dubitandum, quin is, qui prior est tempore,potior sit iure, *l.2.& 4.C. qui potior.in pign. hab.* Multo magis autem,si is qui prior est tempore, prior egerit in nomen obligatum.Nam agendo fit quasi possessor,quæ retribueret ei exceptionem non factæ excussionis, etiamsi esset posterior tempore, *Auth.hoc ſi debitor,C.de pignor.*

DEFINITIO XX.

Clausula constituti operatur etiam quod ad bona futura,si de iis specialiter actum sit.

COnstituti clausula adposita in obligatione bonorum omnium,prælentium & futurorum, nō minus vtilis est pro bonis futuris,id est,post obligationem acquisitis,quam pro præsentibus,[1] quod ad ipsius debitoris præiudicium attinet,illiusve qui posteriorem habeat causam ab eodem debitore.[2] Nam quod dici solet, nihil prodesse clausulam constituti, nisi probetur debitor eo ipso tempore possediſſe, quo constituit,[3] propterea quod alioqui non potuerit in creditorem suum transferre possessionem,quā non habuit,[4] tunc verè dicitur, cum de possessione contendit alius,quam ipse debitor,[5] quive debitoris iure vtatur. Nam in præiudicium tertij, qui medio tempore ius acquisiuerit ab alio, quam à debitore, non potest extendi potestas clausulæ constituti,[6] sicut nec in præiudicium eius, qui ab eodem quidem debitore causam habeat,sed anteriorem.[7] *Ita Senatus* pro Dn.de Lyuron, Domino de Sauigny, contra Dn.Comitem de Saleneuue,12.Cal.Iul.

1 *Arg.l.& quæ nondum,15.§.quod dicitur* D *de pignor.* Teſſaur. *deciſ.215.nu.7.*

2 Plerunque enim eadem causa est successoris,quæ auctoris, *l.inuitus.156.§.plerunque de reg.iur.*iunct.*l.nemo plus iuris, 54.& l.ex qua perſona 149.eod.*

3 *l.quod meo,18.vbi not.*D.*hoc tit.*

4 *Vulg l.nemo plus iuris,54.de regul.iur.*

5 Semper enim cogitur debitor contractum suum adimplere,*l.ſi quis alienam,46.*D.*de actionn.empt.l.rem alienam,* 41. D.*de pignor.act.l.* ciſi *is qui* 10 D.*de diſtr.pignor.*

6 *arg.l.1.l.potior.11.D.qui potior.in pignor.hab.*

7 Non enim debet esse in debitoris potestate,vt creditoris sui conditionem faciat deteriorem, si creditor fuit hypothecarius. Hoc enim addendum est, quia in chirographario creditore aliud est,*lege 1.§.1.& l.3.Digeſt.de ſeparat.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXI.

Nemo potest improbare possessionem illius, à quo ipse possidet. Nec ratio iuris potest impedire causam possessionis.

EMisti feudum nobile à debitore meo ignobili, qui se bona sua omnia meo nomine constituerat possidere. Si condicam à te possessionem ex lege Iustiniani, [1] non es audiendus, obiiciens feudum id nobile à debitore meo possideri non potuisse, [2] vt per consequentiam inferas, multo minus potuisse illius possessionem per constituti clausulam in me transferri: [3] cum tu ipse ab eo causam habeas tuæ possessionis. [4] Et vero cum possessio magis facti sit, quam iuris, & condictio illa possessionis ex Iustiniani lege, non tam de iusta, quam de corporali & pristina possessione, qualiscunque illa fuerit, auocanda intelligi debeat, [6] absurdum est quærere, an auctor tuus possederit iuste? [7] Sufficit enim qualitercunque possedisse, dummodo reuera siue corporaliter & naturaliter, siue ciuiliter possederit. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa fratrum Michal, 7. Cal. Iul. 1594.

1 Scilicet condictione, *ex l. vlt. C. hoc tit.*

2 Nec enim homo ignobilis capax est feudi nobilis, nisi suæ incapacitatis pœnam luat, quam vulgo sustertam vocant.

3 *Ex l. quod meo, 18. cum ibi not.* D. *hoc tit.* iunct. *l. nemo plus iuris, 54. de reg. iur.* Dixi *Defin. præced. nu. 3. & 4.*

4 Ideoque factum ipsius præstare debeas, *l. ex qua persona, 149. l. inuitus, 156. §. plerunque de reg. iur.*

5 *l. 1. §. si vir vxori,* D. *hoc tit. l. 1. §. Scæuola,* D. *si is qui testam. lib. esse. iuss.*

6 Est enim illius legis sententia & ratio generalis, ne scilicet desidia aut perfidia eius, per quem possidebamus, nobis noceat.

7 Cum tam vere possideat, qui iniuste possidet, quam qui iuste, *l. 3. §. ex contrario,* D. *hoc tit.*

8 Secundum ea quæ diximus *Defin. 5. nu. 9. supr.*

DEFINITIO XXII.

Qui per decennium neglexit possessionem naturalem, etiam quam ab alio ignorat occupatam, amittit ciuilem.

ETiamsi absque possessoris voluntate amissa sit possessio naturalis: [1] ciuilis tamen perditur statim, atque is, qui naturalem perdidit, sciens perditam neglexit iis vti remediis, quibus recuperare naturalem potuisset. [2] Maxime vero si decennium elapsum sit. [3] Nam & qui ignorat naturalem possessionem occupatam, si per decem annos negligens fuerit in ea recuperanda, ciuilem quoque amittit. [4] *Ita tractatum est* in causa D. de la Velliere, & D. de Rogemont, 10. Cal. Febr. 1595.

1 Puta si is, qui naturaliter & ciuiliter possidebat, deiectus sit de possessione naturali, siue suo, siue alieno corpore possideret: secus est si is cuius corpore possidebamus discessit de possessione eaque alij prodidit. *l. si de eo 40. §. 1. D. hoc tit.* Hoc enim casu locus est vsque ad triginta annos condictioni, *ex l. vlt. C. eod.* facit *l. 1. §. siue autem corpore,* D. *vnde vi.*

2 *l. si id quod, 25. §. 1.* vbi Bartol. *& dict. l. si de eo, §. 1.* & ibid. Bart. *Digest. hoc tit.* Tiraq. *de constit. limit. 21. num. 9.* Tess. *dec. 215. numer. 6.*

3 Quoniam ex decursu eius temporis præsumitur obliuio, & per obliuionem amittitur possessio, quæ solo animo retinebatur, vt dixi *Defin. 10. numer. 2. supr.* Intellige nisi intra decennium constituens interuerterit possessionem. Tunc enim agi potest condictione, *ex l. vltim. Cod. hoc tit.* vsque ad 30. annos, Tessau. *decis. 1 5 num. 8.* vbi alios citat, iunge *Defin. 39. infr.*

4 Anchar. *cons. vltim.* Cravet. *cons. 235.* in princip. Est autem quod multo magis imputetur ei, qui sciuit naturalē possessionem ab alio occupatam, quam ei qui ignorauit, cum nemo quamdiu ignorat possit agere, *l. cum sex,* D. *de ædilit. edict.* Sed hoc semper intellige, nisi possessio sit interuersa, vt dixi *num. 1. & 3.*

DEFINITIO XXIII.

Ex possessione præterita non probatur dominium, sed potius probatur amissa possessio per actum contrarium subsecutum.

POssessio præterita quæ hodie non sit, sufficere non potest ad probationem proprietatis vel alterius iuris in re ipsa. [1] Quinimo prima seu præterita possessio, si qua fuisset diceretur, & esset perdita per actum contrarium ei, per quem fuisset acquisita. Non tamen si quæsita fuerat per continuatas multorum annorum præstationes amissa videri debet per solam cessationem (cessatio enim sola inducit turbationem non spoliationem, [2]) sed ita demum si petenti denegata solutio sit. Is demum enim solutioni antea factæ contrarius actus est. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. cum res, 12. l. siue possidetis, 16. & vtrobique notat. C. de probat.* Nam ex possessione quidem præterita & præsenti præsumitur media, sed ex præterita non præsumitur nec probatur præsens aut contra.

2 *l. quemadmodum 8. D. hoc tit. l. quamuis, 46. eod. l. prout, 80. de solut. l. nihil tam naturale. 35. de reg. iur.*

3 Quanquam, vt vulgo iactari solet, etiam qui turbat spoliat, *l. pen. §. 1. D. hoc tit. l. 3. §. hoc interdictum sufficit,* D. *vti possid. l. vim facit, 11. D. vnde vi.*

4 Scilicet alia iusta causa nulla sit denegandæ solutionis, nisi ad interuertendam possessionem, *l. si quis rem, 20. D. hoc tit. l. colonus, 12. vnde vi.*

DEFINITIO XXIV.

Interdicta possessoria non transeunt in singularem successorem, sine speciali cessione.

QVi erat in quasi possessione percipiendi reditus annui certo fundo debiti, [1] eum fundū post cessatam per aliquot annos solutionem Titio vendiderat, nec quicquam de iure quod habere poterat ad retinendam possessionem contra turbantem, [2] aut recuperandam aduersus spoliatorem, nominatim conuenerat. Placet non posse Titium remedio vllo possessorio experiri, quoniam iura ista non transeūt in singularem successorem, nisi nominatim cessa sint. [4] Et vero post amissam ab actore naturalem possessionem ciuilis illa, quam solo animo retinebat, & quæ sufficere ipsi poterat ad auocandam naturalem, non potest non amissa quoque videri per venditionem. Qui enim vendit, haud dubie desinit velle possidere. [6] Et quamuis inter venditorem & emptorem id agatur, vt possessio, quæ penes venditorem fuit transeat in emptorem, [7] id tamen in proposito ex sola contrahentium voluntate sine speciali cessione fieri non potest, quia nec potest emptor possessionem suam incipere à ciuili, si cum magistris nostris ciuilem eam intelligas, quæ solius est animi. Neque enim solo animo acquiri vlla possessio potest, [9] quāuis animo & corpore quæsita solo animo facile retineatur. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *vt in l. vlt. §. 1. D. de contr. empt.*

2 Per interdictum vti possidetis, *l. 1. & tot. ill. tit. vti possid.*

3 Ex interdicto, *vnde vi aut quod vi, aut clam, l. si quis vi, 17. in princ. D. hoc tit.* [Non in condictione *ex Can. redintegrandæ* aliud est, cùm remedium illud sit in rem scriptū, Menoch. *remed. De recup. poss. quæst.*]

4 Ei enim soli competere potest interdictum, qui tum possidebat cum deiiceretur. *l. 1 §. interdictum autē hoc, 23. D. de vi & vi armat.* Sicuti non potest interdictum contra alium competere, quam eum, qui vi deiecit, licet alius hodie possideat, *l. cum à te. 7. eod. tit.*

5. dict.

Source : BIU Cujas

5 *dict.l.si quis vi,& dict.l.1.§.sive autem corpore, De vi & vi armat.*

6 Quanquã non esset hæc ratio bona,si venditor tempore vẽditionis naturalem possessionem habuisset: Nemo enim eo animo est,vt propter emptorem amittat possessionẽ,quam emptor nunquam adipiscatur,vt eleganter ait Papin. *in l.cum fundum 18.eod.tit.de vi & vi armat.*

7 *l.ex empto 11.D. de action. empt.l. traditio 20.D.de acquir. ver.domin.*

8 Sic enim nostri ciuilem definiunt, *ad l.licet 4,& l.nemo ambigit.10.C.hoc tit.*

9 *l.3.§.in amittendæ,l.quemadmodum.8.D.hoc tit.*

10 *l.quamuis 46.*iunctis duab.præced.*eod.tit.*

DEFINITIO XXV.

Etiam possessio per clausulam constituti quæsita cedi potest à constitutario,dummodo fiat cessio statim,aut in continenti.

PRocurator in rem suam constitutus, ab eo,qui debitum siue alienum, siue commune soluerit creditori, omnia debitoris bona pignori obligata habenti cum clausula constituti, non tantum personalem aut hypothecariam exercere potest, quæ pristino creditori competebat, [1] sed etiam aduersus quemcunque possessorem vti beneficio Iustinianeæ constitutionis, [2] ad auocandam nulla facta excussione possessionem. [3] Dummodo ea cessio facta sit in continenti post solutionem, aut in ipso actu solutionis,non item ex interuallo. [4] Nec ad rem pertinet, quod possessio per clausulam constituti quæsita solo constituentis animo videatur & acquiri, & retineri, [5] proinde facto illius opus esse ad eam in aliũ transferendam, cum sui duntaxat creditoris nomine possidere se constituerat, non etiam nomine eius, in quem velit creditor trãsferre possessionem. [6] Nam imo vero semel hoc modo quæsita possessio perinde alienari potest per similem clausulam constituti,atque si corporaliter quęsita fuisset. [7] *Ita Senatus* ex tempore in causa Claudij Moion, & Moneti Laurent,5.Cal.Febr.1595.

1 Tanquam qui in ius & locum ipsius successerit, *l.1.& 2. & tot.tit.C.de his.quæ in prior.credit.loc.succed.*

2 Quæ extat *in l.vlt.C.hoc tit.*

3 Siquidem beneficium illius legis, si modo imploratum fit,impedit exceptionem non factæ excussionis, vt dixi *Defin. 1.& 2 supr.eod.*

4 *l.Modestinus 76. cum ibi not.* D. *de solut.l.vt fideiussor.79.* D.*de fideiuss.*

5 *l.quod meo 18* D.*hoc tit.*

6 Ne alioqui actus videatur operari vltra intentionem agentis,contra *l.non omnis 19* D.*de reb.cred.*

7 Cum clausula constituti transferat omnem possessionem etiam naturalem & realem in constitutarium,vt dixi *Defin.1. 5.& 16. supr. eod.* Sed cessione opus est, vt ea clausula possit alij prodesse,quam constitutario, iunge *Defin. 32.infr.* Tessaur.*decis.215.num.8.*

DEFINITIO XXVI.

Qui agit condictione ex l.vlt.C.hoc tit.non potest reconueniri.

AGens creditor condictione ex lege Iustiniani, [1] ad auocandam possessionem, siue à debitore ipso, siue à tertio possessore, [2] non potest reconueniri actione personali,ob id, quod ipse vicissim aduersario debeat. [3] Realis enim & possessoria est illa actio,ideoque momentanea, [4] quæ reconuentionis moras non admittit. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In l.vlt.* C.*hoc tit.*

2 Qui vtique non potuit sibi ipsi mutare causam possessionis,*l.qui bona 19.§.1.D.eod.l.non solum 32.§ 1* D.*de usurp.*

3 Per quem non potuerit interuerti possessio creditoris. Sic enim nostri constituti nem Iustiniani accipiunt, vt dixi *Defin.1.num.14.supr* vbi vide.

4 Licet reconuentio in omni actionum genere permissa videatur ante litem contestatam,vt nostri tractant *ad Auth.& consequenter.C.de sentent.& interloc.omn. iudic.l. qui non cogitur 22.D.de iudic.*

5 *l.vnic.& ibi not.C.si de moment.poss.fuer.appell.*

6 Est enim hæc res ex earum genere, quæ non recipiunt moram & dilationem, de quibus *in l.vltim.D.de appell.recip. vel non.*

DEFINITIO XXVII.

Constituti clausula, quæ habet conditionem vel expressam vel tacitam,non operatur nisi ex die conditionis existentis.

IN dotali instrumento apposita fauore mulieris clausula constituti, non prius vires habere incipit, quam casus euenerit, quo agi possit ad dotem restituendam,vel in tuto collocandam. [1] Quare nec mulieri oberit, quod dici solet eam clausulam nullius esse effectus post decennium, quasi tanto tempore per obliuionem aut contemptum amissa possessione. [2] Id enim sic accipiendum est, vt decẽnium illud ab eo tantum die numerandum sit, quo cœperit agi posse. [3] Vt euenit in omnibus contractibus in diem aut sub conditione conceptis. [4] Itaque si forte per quinquaginta annos steterit matrimonium, effectus clausulæ in subsequens vsque decennium extenditur. Neque enim clausula constituti per mortem constituentis extinguitur, sed trãsit in heredes. [5] Sed & cum eo iure vtamur ex Iustiniani lege, vt dos in pecunia numerata consistens non nisi post annum peti possit, [6] consequens est,vt is quoque annus perinde ex decennio illi subducendus sit, ac cæteri omnes,qui constante matrimonio præterierunt. [7] *Ita Senatus* in secreto auditorio,3. Non.Iul.1595.pro N. de Mouxi,vidua N.Masson Aquensis.

1 Est enim clausula illa accessoria, cum ponatur in pignore, quod accedit ad principalem obligationem:Nec proinde prius quærendum est de pignoribus dotis,quam de ipsa dote, *l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.l.iubemus 21.C.ad SC.Velleian.*

2 Secundum ea,quæ dixi *Defin.10.supr.eod.*

3 Nihil enim potest imputari mulieri, quæ constante matrimonio agere non potuit,*d.l.vbi adhuc,l.1.§.vlt.C. de annal. except.*

4 Cum non prius agi possit ex contractu in diem vel sub conditione concepto,quam dies aut conditio venerit,*l.cedere diem 213.de verb signif.*

5 Cum nemo amittat possessionem suam ex sola morte illius, per quem possidebat. Id enim vtilitatis causa receptum est,*l.si de eo 40.§.1.D.hoc tit.*Tessaur.*decis.105.*

6 *l.vnic.§.exactio autem,C.de rei vxor.action.*

7 Cum per totum illum annũ exactio impediatur, quamuis aliquando multum interfit, an dies actionis nondum venerit,an exactio tantum impediatur, *l.cum milites 16.§.1.D.de compensat.*

DEFINITIO XXVIII.

Sola missio in possessionem facit possessorem, non decretũ de mittendo in possessionem.

DEcretum de mittendo in possessionem actore non facit eum possessorem, si non missio ipsa secuta sit. [1] Itaque non sufficiet ea res ad hoc,vt possit dicere se spoliatum, & agere interdictis recuperandæ possessionis, aut actionibus in eam rem comparatis. [2] Sed missionem verbo factam esse satis non erit,si re vera effectum non habuit, [3] cum possessio non solius animi sit,sed etiam & præcipuè facti. [4] *Ita Senatus* in causa N.D.de Gerbaix,vxoris Spect.Dn. Antonij Charpenei Senatoris meritissimi, Compatris mei,5.Cal.Sept.1595.

1 *l.non est mirum 26.§* 1.D. *de pignor.action.*

2 Prius enim est, vt quis probet se fuisse antea possessorem,quam vt possit dicere se spoliatum.

3 Alioqui secus est,*l.pen.§.vlt.*D.*hoc tit.*

4 *l.1.§ si vir vxori,eod.l,1.§. Scæuola*, D. *si is,qui testam.lib. esse.iuss.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXIX.

Possessio quæsita per clausulam constituti amittitur solo animo, puta ex eo, quod constituturius petat se mitti in possessionem: secus est in possessione quæsita per traditionem.

CLausula constituti licet habilis sit ad trãsferendam possessionem, non solum ciuilem, sed etiam realem & naturalem,[1] minus tamen iuris tribuit ad retinendam possessionem, quam traditio. [2] Quia possessio per traditionem quæsita sicut & animo & corpore quæsita est, ita non nisi animo & corpore amittitur:[3] at illa, quæ per constitutum acquiritur, solo animo amittitur, quia & solo animo comparatur. [4] Inde fit, vt ea clausula effectum suum perdat, quoties is, qui per illam possessor factus est, petit mitti se in possessionem, [5] cum ex contrario petere possit & debeat se in possessione retineri. [6] Nam interdicta adipiscendæ & retinendæ possessionis se inuicem numquam compatiuntur, [7] quandoquidem fieri non potest, vt eam possessionem adipiscaris, quæ iam penes te sit,[8] aut iam retineas, quam nondum sis adeptus.[9] At quid si constituturius petierit se manuteneri, Iudex vero per imperitiam iusserit eum in possessionem mitti? Sentẽtia nulla est, quia, vt Pragmatici loquuntur, non est conformis libello.[10] Si tamen transierit in rem iudicatam ob non interpositam appellationem, quæ moribus nostris omnino necessaria est, dicendum erit, æquè amissam possessionem,[11] adeoque licet iudicati executio nulla secuta sit,[12] cum res iudicata pro veritate habeatur.[13] Verum autem esse non possit, mittendum quem in possessionem, quin prius verum sit, nondum esse illum possessorem.[14] *Ita Senatus* in eadem causa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, Non. Sept. 1595.

1 Vt sæpius diximus *ex l. quod meo* 18. D. *hoc titul.* & Guid. Pap. *quæst* 22. 46. & aliis citatis *Defin.* 1. *nu.* 3. *sup. eod.*

2 Quoniam clausula constituti fictitius modus est transferendæ possessionis, traditio autem naturalis, vt notat. *ad d. l. quod meo.*

3 *l. quemadmodum* 8. *l. quamuis* 46. D. *hoc tit.*

4 *Arg. d. l. quamuis, & l. peregre* 44. *§. vlt. eod. tit. l. nihil tam naturale* 35. *de reg. iur.*

5 Qui enim petit mitti se in possessionem, auocat eam possessionem, quam fatetur esse alienam, quod fit maximè per hypothecariam, *l. si cum venditor* 66. D. *de euict.*

6 Etiamsi venditor vóluerit interuertere possessionem creditoris, cui tamen eo casu necesse est implorare beneficium *l. vlt. C. hoc tit.* At si debitor ipse possideat corporaliter, sufficit implorare clausulam constituti, & petere, vt in sua possessione creditor retineatur.

7 Vt tractant nostri *ad l. naturaliter* 12. *§. nihil commune, D. hoc tit. & ad l.* 1. D. *vti possid.*

8 Quia licet possideri quid possit ex variis causis, tamen possessio iam mea non magis mea fieri potest, *l. non vt ex pluribus* 159 *de reg. iur. §. sic itaque, Inst. de act.* Est enim etiam possessionis dominium quoddam, vt notat Cuiac. *ad l.* 1. *de bonor. poss.*

9 *dict. l. cum heredes* 23. *in princip. & §.* 1. D. *hoc titul.* iunct. *l. præced.*

10 *l. vlt. C. de fideic. libert. l. vt fundus* 18. D. *commun. diuid.*

11 Etiam cum sententia ipso iure nulla est, quod tamen ex iuris ratione secus est, *l. si expressim* 19. D. *de appellat. l.* 1. *& tot. tit. C. quand. prouoc. non est necess.*

12 Non enim pendet sententia ab executione, sed executio à sententia, *l.* 1. C. *de execut. rei iudic.*

13 *l. res iudicata* 207. *de reg. iur. l. ingenuum* 25. *de stat. hom.*

14 Cum non possit mitti in possessionem ille, qui iam possessor est, vt dixi *num* 8.

DEFINITIO XXX.

Mater, quæ hypothecas suas dotales cum cæteris pupilli bonis sub hasta locauit tanquam tutrix, censetur renunciasse possessioni, quæ fuerat ei quæsita per clausulam constituti.

MVlier, quæ bonorũ mariti pro dote sibi obligatorum possessionem per clausulam constituti quæsierat, si tutelam filij administrauerat, hypothecas quoque dotales, si quas speciales acceperat,[1] cum cæteris pupilli bonis solemniter & sub hasta locauerit, nec de iure suo protestata sit,[2] licet nõ idcirco dotem suam amittat,[3] suæ tamẽ possessioni renunciasse intelligitur, quia possessio illa, quæ per clausulam constituti solo animo acquiritur, solo etiam animo amittitur.[4] Apparet autẽ ex administratione animum mariis illum fuisse, vt defuncto marito pupilli nomine possideret,[5] tãto magis, quod nec vnquam antea sibi possederat, quandoquidem viuo marito non nisi familiaritatis iure possedisse videri potest.[6] Clausula enim constituti apposita in pignore, de quo in casum duntaxat soluti matrimonij dotisque restituendæ conuenerit, nullas vires habere potest, quandiu maritus viuit, sicut nec ante annum luctus præteritum, quia nec ante id tempus cedit dies dotis restituendæ. [7] Ponimus autem intra id tempus matri onus tutelæ iniunctum, quia & intra annum tutorem filio petere debet.[8] Sed & si possessionem bonorum mariti, quam eo viuo iure tantum familiaritatis habuit, post mariti mortem continuauerit, retenta possessione citra vllam nouæ voluntatis declarationem, credenda est eo ipso animo remansisse in possessione, quo prius fuerat, id est, iure familiaritatis. Etsi enim nihil prohibet mutare eam sibi causam possessionis ex nouo iure, quod superuenit dotis restituendæ:[9] ea tamen animi mutatio non præsumitur, nisi probetur.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic enim fieri solet, vt præter generalem & legalem tacitam hypothecam bona aliqua specialiter obligentur pro dote in antichresim, vt mulier eorum fructus percipiat soluto matrimonio, nec imputet in sortem.

2 Nam protestatio solet ius protestantis conseruare, *l. si debitor* 4. *§.* 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. pro herede* 20. D. *de acquir. hered. l. etsi quis* 14. *§. plerique,* D. *de relig. & sumpt. funer.*

3 Ne officium suum sit ei damnosum, *l. cum quidam* 26. *C. de admin. tut.*

4 Dixi *Defin. præced. num.* 4.

5 *l. qui bona fide* 19. *l. si aliquam* 28. *D. hoc tit.* Potius enim est inspiciendum, quod nouissimè factum est, *l. si quis ante* 10. *eodẽ.*

6 Ac proinde nullo modo possedisse, *l. qui iure familiaritatis* 41. *eod. tit.*

7 Dixi *Defin.* 27. *supr.*

8 *l. matre* 3. *C. ad SC. Tertyll.*

9 *l. qui bona fide* 19. *§.* 1. D. *hoc tit. l. non solum* 33. *§.* 1. D. *de vsucap.*

10 *l. eum qui voluntatem* 22. D. *de probat. l. si filius familias* 16. D. *ad SC. Maced.*

DEFINITIO XXXI.

Possessionem suam amittit mulier, quæ patitur, pignora dotalia locari à tutore nomine pupilli, nisi ex ea causa aliquid acceperit pro fructibus pignoris.

NOn aliud est, si mulier, quæ defuncto marito possessionem pignorum dotalium sibi ex clausula constituti quæsitam vindicare potuit,[1] passa sit tutorem filio datum bona pupilli omnia, & consequenter ipsa quoque pignora pupilli nomine locare.[2] Hoc enim consequens est ei, quod in superioribus diximus, huius generis possessionem solo animo amitti:[3] sed hoc ita, nisi proponas, annuum aliquid mulieri à tutore datum vel promissum, quod pro commodo possessionis & in vicem fructuũ pignoris datum promissumve videri possit.[4] Possessio enim, quæ solo animo amittitur, multo magis solo animo retinetur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Alio-

Source : BIU Cujas

1 Alioqui non posset mulier soluto matrimonio ingredi propria auctoritate possessionem pignorum dotalium, *l. dotis actione. C. solut. matrim.*

2 Nam etsi ipsa conduceret pignora dotalia, desineret possidere, *l. qui bona fide 19 l. si aliquam rem 28. D. hoc tit.* Multo igitur magis, si alteri conducenti consenserit.

3 Dixi *Defin. 29. & Defin. prox. præced. num. 4.*

4 Possessionem enim habere videtur mulier, cum aliquid habet in vicem possessionis & fructuum, *arg. l. non vtitur 38. & seq.* iunct. *l. si vsufructus 35. §. 1. D. de vsufr. l. sed si quis 33. & seq. D. de pecul.*

5 *l. peregre 44. §. vltim. cum duab. legib. sequentibus. D. hoc titulo.*

DEFINITIO XXXII.

Quæsita per constitutum possessio non potest cedi nisi per aliud constitutum, nec proinde per tutorem, aut per curatorem, aut per Procuratorem.

POssessio quæsita per clausulam constituti, cedi quidem, & transferri in alium potest: [1] sed non nisi per aliam constituti clausulam, [2] nec per simplicem iurium cessionem. [3] Sed & eum, qui transferre hoc modo possessionem velit, talem esse necesse est qui transferre possessionem possit. [4] Quid enim si tutor sit, vel curator, vel Procurator? Hos namque constat possessionem transferre non posse, cum ipsi non possideant, [5] & iis casibus, quibus transferre possunt, naturalem transferendi modum requiri, nec sufficere fictitium, qualis ille est, per clausulam constituti. [6] Proinde si tutor pupilli nomine tradiderit instrumentum, ex quo acquisita sit possessio, non idcirco eam transferet, licet inter alias personas hic vnus sit modus transferendæ possessionis. [7] *Ita tractatum est* in causa N. Claræ de Villette, viduæ Laurentij Scarron, contra heredem D. Senatoris de Candie, 20. Decemb. 1595.

1 Ex eo nostrorum brocardico, quod habet, Quicquid est transmissibile, esse etiam credibile, aut, vt alij loquuntur, cessibile, *l. ex pluribus 42. D. de administr. tutor.* Tessaur. *decis. 215. in fin.*

2 Id est, si constitutarius constituat, se eandem rem alterius nomine possidere. Hoc enim facere potest, cum penes se habeat vtramque possessionem, & naturalem, & ciuilem, *l. quod meo 18. D. hoc titul.* Dec. *in l. contractus, nu. 12. de reg. iur.* Tessaur. *decis. 105.* [Cæterum si cessionarius in quem non est translata clausula constituti per aliam similem clausulam experiatur directis actionibus ex persona cedentis, & ipsius nomine poterit agere omnibus remediis & retinendæ & recuperandæ possessionis, quibus & cedens ipse posset. *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Antonij Bay procuratoris generalis, & N. Scipionis de Seyssel D. de Choysel, 3. Id. Iul. 1612. Vide aliud quid speciale in clausula constituti apud Castr. *in l. 1. nu. 5. C. quand. lic. ab empt. disc.* vbi ait clausulam constituti appositam in contractu resoluto non resolui, nisi fuerit expressim actum vt resoluatur, aut quod effectu idem est, vt res vendita debeat remanere penes venditorem eodem iure & modo quo erat antea.]

3 Possessio enim non transfertur ex sola voluntate, aut per contractum vel instrumentum, sed traditione opus est, vel aliqua re, quæ sit vice traditionis, *l. prædia 48. & ibi not. D. hoc tit.*

4 Parum enim est, si quis id velit facere, quod non possit, *l. multum interest 6. C. si quis alter. vel sibi, l. siue emancipatus 17. C. de donat.*

5 *d. l. quod meo, vers. Procurator, l. quamuis 32. §. infans, D. hoc titul.*

6 Quia per clausulam constituti eam demum possessionem transferre in alium potest constituens, quam suo nomine habet, *l. quod meo.*

7 Quia scilicet traditio instrumenti est pro traditione rei, quæ instrumento continetur, *arg. l. vlt. C. de pact. conuent. tam supr. dot.* Dixi *Defin. 9. supr. mandat.*

DEFINITIO XXXIII.

Clausula constituti apposita in fauorem negotiorum gestoris transfert possessionem in eum, cuius negotia geruntur, non in eum qui gessit.

QVi se constituit possidere nomine illius, qui alterius negotia gerit, non tam in negotiorum gestorem, quam in eum, cuius negotium geritur, transfert possessionem: [1] non tamen erit consequens, vt, si maritus ex vxoris pecunia sibi stipulatus sit, vxoris negotium gessisse videatur, [2] si non id dixerit, & instrumentum ei tradiderit. [3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Postquam placuit, vt etiam per liberam personam possessio nobis acquiratur. *l. traditio 20. §. vlt. D. de acquir. rer. domin. l. 1. C. hoc tit. l. 1. C per quas person. nob. acquir.*

2 Sibi enim acquirit, non vxori, qui sibi stipulatur, quamuis ex pecunia vxoris, *l. ex pecunia 12. C. de iur. dot.* iunct. *l. si patruus 4. C. commun. vtr. iudic. l. 2. C. pro socio, l. qui aliena 8. C. si quis alter. vel sibi.*

3 *l. 4 5. & 6. C. eod. tit. si quis alter. vel sibi.*

DEFINITIO XXXIV.

An manumittendus sit creditor in possessione sibi quæsita per clausulam constituti ante cœptam vel finitam discussionis instantiam?

IN quæstione illa, Vtrum ante finitam instantiam discussionis manutenendus sit creditor condicens possessionem ex clausula constituti, inauditis cæteris creditoribus, post multas altercationes eo tandem senatum frequentioribus votis decurrere animaduerti, vt non sit audiendus, si iam cœpta sit discussionis instantia. Sit vero audiendus præstita satisdatione de fundo illo in hereditate, vbi opus erit, reponendo, si nondum vllum confectum sit inuetarium, multo magis si lapsa sint eius conficiendi tempora: aut, si quid sit, quod impediat inuentarij confectionem. [2] Cur enim mora interim fiat ei, qui propriam auocat possessionem, quæ sit extra causam hereditatis? [3] Placebat tamen aliquando temperamentum, vt ad discussionis instantiam creditor remitteretur. Interea vero per fiduciæ speciem in possessione sua retineretur præstita satisdatione. [4] Sed non potest hodie locus esse huic temperamento, postquam ex edicto, quod factum est anno 1598. aufertur heredi beneficium inuentarij, si vel in conficiendo inuentario fuerit negligens, vel intra annum, aut ad summum ex magna causa intra biennium discussionis instantiam ad finem non perduxerit. *Ita Senatus* pro Claudio du Chesne Procuratore, contra viduam & heredem Guilielmi Iaquemod dicti de la Palud, circa Non. Maij 1596.

1 Quoniam in discussionis instantia quærendum est de iure omnium creditorum, vt dixi *sub tit. De bon. auctor. Iudic. possid. seu venund.*

2 Quia nimirum his casibus non tam videtur interesse creditorum quam heredis, contra quem non minus operatur clausula constituti, quam contra defunctum ipsum. Not. *in l. quod meo 18. D. hoc titul.* Quod intellige, cum constitutum habuit effectum ante mortem constituentis, alioqui morte constituentis finitur constitutum, vt tractat Anton. Tessaur. *decis. 38. nu. 1. in fin. & decis. 105. in fin.*

3 Nec enim possessio translata per defunctum potest transire in hereditatem, aut esse hereditaria, *l. nemo plus commodi, de reg. iur.*

4 *Arg. l. 1. D. si cui plus quam per leg. Falcid. l. 5 & 6. D. de petit. hered.*

DEFINITIO XXXV.

Clausula, Ex nunc prout ex tunc, reducit constitutum ad tempus contractus.

CLausula constituti apposita, *Ex nunc prout ex tunc*, impleta quandocunque conditione, iam inde ab initio contractus effectum habuisse intelligitur: [1] sed tamen si corporalis possessio intra decennium apprehensa non sit, non eo magis operabitur clausula, quia post decennium nihil operatur, quasi

Source : BIU Cujas

neglecta poſſeſſione,[2] numerando ſcilicet decennio ab eo demum tempore, quo extitit cõditio ſub qua fuit poſſeſſio tranſlata per conſtitutum. [3] An igitur emptori, aut ei, cui ex nunc prout ex tunc res data fuit in ſolutum, agendum erit rei vindicatione, quaſi nulla dum facta traditione, an vero ad rem tradendam quaſi nulla dum facta traditione? Ego prius magis probabam, quia multum intereſt, an poſſeſſio nunquam quæſita ſit an amiſſa. Nec amiſſio poſſeſſionis inducit amiſſionem dominij.[5] Proinde fructus debebuntur à die litis conteſtatæ. *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde, & D. de Cardé, 12. Decembr. 1596.

1 Guid. Pap. *qu.* 268. Neguſ. *in tract. de pignor. part. 2. memb. 2. nu. 4 & 5.* & alij multi, quos cumulat Teſſaur. *deciſ. 38. n. 2.* licet videatur ille contra ſentire & concludere, *nu. 4.*

2 Cum poſſeſſio amittatur per obliuionem, quæ ex lapſu decennij præſumitur, niſi ipſemet conſtituens interuertiſſet poſſeſſionem, quo caſu daretur conſtitutario remedium *l. fin. C. hoc tit.* vſque ad 30. annos. Idem Teſſaur. *deciſ. 105. num. 8. & deciſ. 215. num 6.*

3 Dixi *Defin. 10. ſupr. hoc tit.*

4 Quia ſine poſſeſſione non poteſt regulariter acquiri dominium, *l. 1. &* 2. vbi not. D. *de publician. in rem act.* poteſt tamen retineri.

5 Cum facilius amittatur poſſeſſio quam dominium, *l. ſi quis vi 17. §. differentia.* D. *hoc tit.*

6 *l. certum 22. C. de rei vindic.*

DEFINITIO XXXVI.

Etiam in præiudicium tertij retrotrahitur conditio & poteſtas conſtituti, ſi conditio fuit caſualis, vel mixta, non poteſtatiua.

CLauſula conſtituti conditionalis operatur, exiſtente quandocunque conditione etiam in præiudicium tertij, qui medio tempore corporalem eiuſdem fundi poſſeſſionem nactus fuit, [1] ſi modo caſualis aut mixta fuit conditio, non poteſtatiua.[2] Nec ad rem pertinet, quod non videantur extrema habilia conſtitutore tempore conditionis euenientis non amplius poſſidente. [3] Nihil enim vetat, poſſeſſionem quoque ſicut & proprietatem transferri ſub conditione, [4] qua eueniente quandocunque iam inde ab initio tranſlata intelligitur. [5] *Ita Senatus* in cauſa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz, 15. Mart. 1597.

1 Poſtquam placuit noſtris beneficium *legis fin. C. hoc titul.* etiam illi competere, qui nactus eſt poſſeſſionem per clauſulam conſtituti. Teſſaur. *deciſ. 215. num. 4.*

2 Caſualis enim conditio vel mixta retrotrahitur, non poteſtatiua, *l. 1. qui balneum 9. l. potior 11. D. qui potior. in pignor. hab.*

3 Cum non poſſit transferri poſſeſſio per clauſulam conſtituti, niſi conſtituens poſſideat eo tempore, quo conſtituit, *l. quod meo* 18. vbi omnes notant. D. *hoc tit.*

4 *l. qui abſenti 37. § 1. eod. tit.*

5 Ita vt per clauſulam conſtituti poſſit fieri retroactio etiam è tempore inhabili ad tempus habile. Alex. *conſ. 83. vol. 2.* quem cum aliis multis refert Teſſaur. *deciſ. 38. nu. 2. & 3.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui excepit hypothecam & poſſeßionem rei à ſe venditæ, addita clauſula conſtituti, poteſt ſuam poſſeßionem auocare, nulla facta excußione, quamuis non imploret beneficium l. vlt. C. hoc tit.

EQui venditor cauerat, vt pro pretio equus maneret obligatus, [1] addita etiam clauſula conſtituti. [2] Pretio non ſoluto poteſt venditor equum auocare à quocunque poſſeſſore, [3] etiamſi per plurium perſonas emptio ambulauerit. [4] Nec repelletur exceptione non factæ excuſſionis,[5] ſi imploret beneficium clauſulæ conſtituti,[6] licet nõ implorauerit beneficium legis Iuſtinianeæ. [7] Nec ad hunc caſum pertinet, ſicut nec ad mores noſtros, [8] quod ex Gallorum praxi vulgo iactari ſolet, *les meubles n'auoir point de ſuyte.* [9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Quæ conuentio vtilis eſt, non ſolum vt venditor habeat equum obligatum, quem alioqui non haberet, *l. 5. §. penult.* D. *de tribut. act.* ſed etiam vt in eo equo cæteris omnibus creditoribus præferatur. *l. licet 7. Cod. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. quamuis 17.* C. *de pignor.*

2 Per quam fieret, vt equi à ſe venditi poſſeſſionem in caſum non ſoluti pretij retineret.

3 Per remedium retinendæ poſſeſſionis implorato beneficio clauſulæ conſtituti, vt ſequitur in Definitione.

4 Quia non magis debitor quam colonus poteſt creditoris ſui poſſeſſionem interuertere. Iacob. Menoch. *remed. 14. nu. 25.* quem refert & ſequitur Teſſaur. *deciſ. 105. in fine.*

5 Quæ ſolet competere tertiis poſſeſſoribus conuentis hypothecaria, *Auth. hoc ſi debitor. C. de pignor.*

6 Quaſi non tranſlata hoc caſu per venditorem, ſed retẽta potius equi poſſeſſione, velut pignoris iure, *vt in l. Iulianus 13. §. offerri, D. de act. empt.*

7 *In l. vlt. C. hoc titul.* quam implorari neceſſe eſt, quoties merus creditor agit hypothecaria contra tertium poſſeſſorem. Hic enim plus quam creditor eſt, quia paulo ante dominus fuit, nec niſi hac lege dominium à ſe abdicare voluit, *arg. l. 1. §. vlt. & l. 2. De reb. eor. qui ſub tutel.*

8 Nec enim Gallorum moribus hac parte vtimur, vt alibi ſcripſi.

9 Hic enim venditor non tam rem alienam perſequitur, quam eam, quæ adhuc ſua quodammodo eſſe videatur.

DEFINITIO XXXVIII.

Conſtitutarius vincit heredem conſtituentis, multo magis eum, qui ius habeat ceſſum ab herede conſtituentis, quod pertinet ad cauſam poſſeßionis.

CVm tibi donaſſet Titius fundum Corneliannum, tranſlata poſſeſſione per clauſulam conſtituti, [1] poſtea vero aduerſus donationem quaſi per vim extortam in integrum reſtitui vellet, [2] deceſſerat inſtituta lite, & Sempronio herede ſcripto, Sempronius iuribus ſuis omnibus ceſſerat Męuio, qui & ipſe in locum Seij antiquioris creditoris hypothecarij non tamen conſtitutarij [3] erat ſubſtitutus. Si Męuius tanquam poſſeſſor factus ex generali conſuetudine, quæ heredibus fauet, [4] poſſeſſionis controuerſiam tibi facere velit imploranti clauſulam conſtituti, [5] non eſt audiendus, quia nõ potuit defunctus trãsferre in heredem poſſeſſionem, quã mortis tempore non habuit, [6] iam ſcilicet in te tranſlatã per clauſulam conſtituti. [7] Nec proinde illi proderit, quod ius habeat ab anteriore creditore. Prius enim eſt, vt de poſſeſſione quæratur, certuſque poſſeſſor conſtituatur, [8] quã vt hypothecaria, ſiue per actionis, ſiue per exceptionis viã exerceatur. [9] *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Guiuiſani & Petri de Pogge, 26. Mart. 1597.

1 Quomodo ſolet transferri poſſeſſio rerum donatarum, vt & cæterarum rerum, *l. quod meo* 18. D. *hoc tit.* itemque per retentionem vſusfructus. *l. quiſquis* 28. C. *de donat.*

2 Eſt enim iuſta cauſa reſtitutionis ad reſcindendam donationem vis vel metus, *tot. tit. Quod met. cauſ.* D. & C.

3 Quamuis poſſit etiam conſtitutarius transferre ſuam poſſeſſionem in alium. Tiraq. *in tract. de iur. conſtit. part. 1. ampliat. 22.* quem refert & ſequitur Teſſaur. *deciſ. 215. nu. 8.*

4 Per quam, vt Pragmatici noſtri loquuntur, *Mortuus ſaiſit viuum.*

5 Cum beneficio *l. vlt. C. hoc tit.*

6 *l. nemo plus commodi 110. de regul. iur. l. 1. §. Scæuola,* D. *ſi is qui teſtam. lib. eß. iuſſ. eſt.*

7 Cum nõ poſſint duo eſſe in ſolidum poſſeſſores, *l. 3. §. ex contrario,* D. *de acquir. poſſ. l. duo in ſolidum 19.* D. *de precar.*

8 *l. is qui deſtinauit 24. l. qui petitoris 36. D. de rei vind. l. ſi de vi 37.* D. *de iudic. l. 2.* Cod. *de merced. l. ordinarij 13. C. de rei vind.* Teſſaur. *dec. 15. nu. 1.*

9 Cum hypothecaria non niſi contra poſſeſſorem exerceatur, *l. ſi fundus 16. §. in vindicatione,* D. *de pignor.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXXIX.

Possessio per constitutum quæsita aut per precarium an & quatenus morte constituentis vel constitutarij, aut precario rogantis vel concedentis amittatur?

MAgna inter nostros fuit quæstio, an potestas clausulæ constituti per mortem siue constituentis, siue constitutarij finiatur? Sunt enim, qui indistincte putent finiri, & quidem morte constituentis.[1] Quia cum possessio per clausulã constituti quæsita in loco constituentis animo residere videatur,[2] fieri certe nequeat, vt ea possessio in longius tempus extendatur, quam constituentis animus, qui vtique cum vita finem accipit.[3] Morte vero constitutarij, quia is, qui se alterius certæ personæ nomine cõstituit possidere, de ipsius herede non cogitat,[4] nisi in ipsa constituti clausula heredis quoque mẽtio facta proponatur.[5] Alij vero sunt, qui morte quidem constituentis finiri constitutum arbitrentur,[6] at non etiam morte constitutarij, quo minus in heredem illius transeat, tam actiue vt loquuntur, quã passiue.[7] Senatus noster magis probat, vt neque cõstituentis, neque constitutarij morte finiatur possessio, quæ per constitutum quæsita fuerat, non magis quam si per realem & actualem traditionem acquisita fuisset,[8] adeo vt placeat, non minus heredi constitutarij, quã ipsi constitutario competere interdictum retinendę possessionis, nec minus aduersus heredem constituentis, quam aduersus ipsum constituentem, ita vt non sit necessarium recurrere ad remedia vel adipiscendæ vel recuperandæ possessionis, siue constitutarij heres iuuari velit beneficio clausulæ contra constituentem, siue constitutarius contra heredem constituentis, siue heres contra heredem.[9] Nã & idem seruaretur, si pro clausula constituti traditio interuenisset ad transferendam possessionem,[10] cum placeat per clausulam istam transferri non modo ciuilem & fictam, sed etiam naturalem, realem veram & actualem possessionem, perinde atque per traditionem:[11] præsertim vero postquam moribus nostris receptum est, vt defuncti possessio non secus ac dominium rerum hereditariarum cõtinuetur & transferatur ipso iure in heredem, etiam quod ad effectũ interdicti proponendi, De retinenda possessione.[12] Illud sanè districtè Senatus noster obseruat, vt si post mortem siue constituentis, siue constitutarij negliges fuerit is, qui potuit implorare beneficium clausulæ, idque per decennium integrum, non sit postmodum audiendus, siue de retinenda, siue de recuperanda possessione contendere post decennium velit,[13] quasi amissa possessione non tam per mortem constituentis aut constitutarij, quam per obliuionem,[14] nisi ante mortem vel constituentis, vel constitutarij possessio interuersa proponatur, quo casu non ambigitur, quin condictio ex Iustiniani lege competat etiam heredi in annum vsque trigesimum.[15] Nec aliud in possessione per precarium quæsita obseruatur, cum placuerit, ad eam quoque possessionis speciem Iustiniani legem pertinere:[16] qua cessante, id est, si possessio interuersa non fuerit, constat, longe minorem esse precarij quam constituti potestatem, quia per precarium ciuilis tantum possessio acquiritur non etiam naturalis.[17] Vnde fit, vt eius morte, qui precario rogauit, precarium haud dubie finiatur, quod non transit in eius heredem.[18] Item vt quælibet per precarium ciuilis possessio per decennij lapsum amittatur, etiam viuo eo, qui precarium rogauit, si is, qui dedit, eiusve heres negligens per tantum tẽpus fuerit in apprehendenda naturali, quæ penes rogantem manserit,[19] aut quę ipso etiam ignorante fuerat ab alio occupata.[20] Nam si sciuit, sufficiet ad amittendam possessionem ciuilẽ, quod neglexerit recuperare naturalem, nec longi temporis lapsus requiretur.[21] Quæ distinctio non ita facile cadit in constitutarium, qui licet per longius tempus quam decennij cessauerit in corporali possessione apprehendenda, non ideo tamen videtur negligere naturalem quam habet & retinet per constitutorem.[22] Certe mortuo constitutore decennium exinde computabitur,[23] si non prius fuerat possessio per eum, vt diximus, interuersa.[24] Neque tamen erit necessarius lapsus decennij, si constitutarius sciens occupatam ab alio citra interuersionem, aut etiam vacantem possessionem, quæ constitutoris corpore & animo retinebatur, eam adipisci & recuperare neglexerit. Idem enim esset, etiamsi per veram & actualem, vt aiunt, traditionem sibi possessionem quæsiuisset, quam deinde per alium retinere cœpisset.[25] *Ita sæpius* in Senatu nostro tractatum & definitum est.

1 Anton. Tessaur. qui multos citat *decis.* 38. præsertim And. Tiraq. *part.* 2. *de constit. ampliat.* 13. *nu.* 1. & 2. & *part.* 1. *nu.* 65. & *part.* 3. *limit.* 21. *nu.* 10. & 11.

2 *l. quod meo* 18. vbi omnes notant, D. *hoc tit. l.* 3. *§. salus hybernos, vers. cæterum eod. tit.*

3 Ita ratiocinatur post alios Iacob. Menoch. *remed.* 14. *recup. poss. nu.* 65. & *seqq.*

4 *l. cum precario* 12. *in fin.* D. *de precar.*

5 Nam cum facta est mentio heredis, non dubitatur, quin precarium & constitutum transeat etiam in heredem. Tessau. *decis.* 105. *num.* 4. Obserua tamen, si quis sibi suisque precario rogauerit, non ideo videri actum de heredibus, sed tantum de domesticis. Textus est elegans *in l. cũ precario* 21. D. *de precar.* licet propter vsum Notariorum, qui eo nomine vtuntur, vt heredes significent, alio iure vtamur, ita vt error ius faciat, quomodo Paulus loquitur *in l.* 3. *§. vlt. de supell. legat.*

6 Tessaur. *d. decis.* 38.

7 Idem Tessaur. *decis.* 105. vbi late.

8 Cum per constitutum non minus, quam per traditionem etiam vera & realis possessio transferatur, *d. l. quod meo.* Cõstat autem, possessionem, quæ translata sit per veram traditionem, non amitti morte illius, cuius corpore possidebamus. Id enim vtilitatis causa receptum est, *l. si de eo* 40. *§.* 1. vbi Bart. & alii, *eod. tit.*

9 Contra id, quod sentit Tessaur. *d. decis.* 105. *nu.* 3. 4. & post Menoch. *d. remed.* 14. *recup. poss. nu.* 67.

10 Vt dixi *nu.* 8. *ex l. si de eo* 40. *§.* 1. *D. hoc tit.*

11 Afflict. *decis.* 139. *num.* 9. post Alex. *in d. l. quod meo, & in l. interdum*, D. *hoc tit.* Bald. *cons.* 494. *vol.* 4. Ias. *in l. quoties*, C. *de rei vind.*

12 Omnia enim interdicta & remedia possessoria, quæ competebant defuncto, competunt hodie etiam heredi ex consuetudine & potestate edicti, Quo mortuus saisit viuum.

13 *Ex d. l. si de eo, §.* 1. vbi Bart. & alij D. *hoc tit.* Iunge omnino *Defin.* 5. *infr. si aduers. cred. præscr. opponi.*

14 Cum obliuio præsumatur ex lapsu decennij. Bart. & alij *ibid.* Intellige autem, si constitutarius ignorauit, aut vacantẽ, aut ab alio fuisse occupatam possessionem. Tunc enim sufficit, neglectam esse possessionem, vt amittatur, secundum distinctionem Bart. communiter approbatam *in d. l. si de eo, §.* 1.

15 Vt concludit Tessaur. *dict. decis.* 105. post Menoch. *d. remed.* 14. *n. vlt.* Afflict. *dict. decis.* 139. vbi tamen fatetur, tolli hoc casu hypothecam per præscriptionem longi temporis, quod nota, vt intelligas, hac quoque admissa sententia, quæ sanè dura est, male concludere illum, qui auocat possessionem cõdictione *ex l. vlt. C. hoc tit.* vt rem teneat iure pignoris & hypothecæ. Nihil enim de hypotheca tractandum est, si modo possessor bonæ fidei fuit.

16 Afflict. *d. decis.* 139.

17 Capyc. *decis.* 4. *num.* 7.

18 *d. l. cum precario* 12. *§.* 1. *D. de precar.* vbi dicitur, aliud esse in herede concedentis precarium, quia in eum transit ius precarij.

19 Etsi enim precarium potest quandocunque reuocari, & per reuocationem redit possessio ad concedentem, id tamen eo pertinet, vt possit vti interdicto De precario ad repetendam possessionem, non autem vt possit agere interdicto Vti possidetis, vt explicat Menoch. *d. remed.* 14. *nu.* 10.

Source : BIU Cujas

20 Intellige de poſſeſſionis occupatione, quæ facta fuerit citra interuerſionem, alioqui locus eſt condictioni *ex l. vlt. C. hoc tit.* vt dixi *nu.* 15. & 16.

21 Vt dixi *nu.* 13. & 14 *ſupr.* niſi interuerſa fuerit poſſeſſio, vt dixi proxime, quia tunc nec longi temporis lapsus noceret, ſed requireretur tempus longiſſimum, id eſt, 30 annorum, cum condictio ex lege ſit perpetua. & conſequenter duret vſque ad 30. annos.

22 Tunc enim amittitur ciuilis, cum eſt ſola, nec habet adnexam naturalem. Bart. *in d. l. ſi de eo* 49 §. 1. D *hoc tit.*

23 Teſſaur. *d. deciſ.* 10. *nu. vlt.* vbi alios citat.

24 Teſſaur. *ibid.* poſt Menoch. vbi ſupra.

25 *d. l. ſi de eo*, §. 1. vbi tractatur de poſſeſſione, quam quis habuerat & naturalem, & ciuilem, & quam retinuerat per colonum poſtea defunctum. Iunge *Defin.* 22. & illam intellige ſecundum hanc. Adde *Defin. 1. infr. ſi aduerſ. credit. præſcript. oppon.*

DEFINITIO XL.

An ei, cuius poſſeſſio interuerſa fuit, detur condictio ex l. vlt. C. hoc tit. contra tertium poſſeſſorem, poſt ſublatam longi temporis præſcriptionem hypothecariam?

INteruerſa poſſeſſione per eum, cuius animo & corpore poſſidebatur, ſi tertius poſſeſſor per decennium rem alij obligatam tenuerit, ita vt præſcriptione tanti temporis hypothecariam ſummouere poſſit, [1] elegans quæſtio eſt, an conueniri adhuc nihilominus poſſit condictione ex lege noua Iuſtiniani, [2] quæ quaſi in hanc rem lata eſt contra iuris veteris rationem. [3] Nam ex Interpretibus noſtris alij aliter ſentiunt, [4] nec dum quid Senatus noſter in hac quæſtione pro certo habeat, mihi compertum eſt. Videtur tamen diſtinctionibus rem hanc expediri debere, de quibus dicemus Defin. 5. infr. Si aduerſ. credit. præſcr. oppon.

1 *Ex l. 1. & 2. C. ſi aduerſ. credit. præſcr. oppon.*

2 *l. vlt. C. hoc tit.*

3 Eſt enim lex illa iuris veteris correctoria, vt conſtat *ex l. ſi de eo* 49 §. *ſi forte, D. eod.* licet contra ſentiat Iacob. Menoch. *remed.* 14 *recup. poſſeſſ. quæſt.* 2. *nu.* 11.

4 Vt conſtat ex iis, quæ tractat Afflict. *deciſ.* 139. & Menoch. *vbi ſup. nu.* 68 *& ſeqq.* Iunge *Defin. prox. præced.*

DEFINITIO XLI.

Sola ſubhaſtatio non facit debitorem poſſeſſorem ſi non ſit.

SVbhaſtatio certarum rerum contra debitorem quaſi poſſeſſorem, cum non poſſideret facta per errorem, non facit eum poſſeſſorem, [1] cum poſſeſſio ſit facti, [2] nec rerum veritas erroribus geſtorum vitietur. [3] Et conſequenter ſi eas ipſas res creditor qui ſubhaſtationem vrgebat à poſſeſſore vero comparauerit, non videbitur debitorem ſpoliaſſe, nec quaſi ſpoliator poterit conueniri, vt poſſeſſionem reſtituat. [4] Nec ſi probetur in poſſeſſionem ex ſubhaſtationibus fuiſſe miſſus, [5] aut ſolutionem debiti pro quo ſubhaſtationes factæ fuerant, conſecutus. [6] Poſſeſſionem enim veram, & realem præceſſiſſe oportet, vt poſſit quis dicere ſe ſpoliatum. [7] Multum autem refert an vere poſſideat, an poſſidere exiſtimetur, ſiue in eo ipſo qui poſſidere creditur [8] falſa illa opinio ſit, ſiue in alio: [9] *Ita Senatus* pro Franciſ. Burut, contra Nicolaum Toynet, 5. Cal. April. 1612.

1 Poſſeſſio enim non niſi certis modis & acquiritur & amittitur *l. 1 §. ſi inſſerim & paſſ. D hoc tit.* inter quos non eſt error qui ſemper habet comitem ignorantiam. *l. ſi quis per errorem* 15. D. *de iuriſd.*

2 *l. 1. §. ſi vir vxori. D. hoc titul. l. denique* 19. *ex quibus cauſ. maior.*

3 *l. illicitas 6. §. veritas. De offic. præſid. l. cuius* 53. *de regul. iuris.*

4 Intellige ſiue is qui ſe dicit poſſediſſe conueniatur interdicto, *Vnde vi*, ſiue *ex cap. ſæpe. Extr. de reſtit. ſpoliat.* ſiue *ex Can. redintegranda 3. quæſt. 1.*

5 Quo caſu miſſio in poſſeſſionem tranſfert in emptorem eam ipſam poſſeſſionem quam debitor habuit, & eam ipſam reddit creditori quandocunque pignus intra tempora redimenti. Sed ſi debitor non poſſederit, non niſi inutilis poteſt eſſe miſſio in poſſeſſionem, & conſequenter nullus ex ea effectus ſequi poteſt, *vulgat. iurib.*

6 Quamuis hoc caſu pleniſſimum effectum videantur habuiſſe ſubhaſtationes quę non aliam ob cauſam fiebãt quã vt ſuum creditor conſequeretur *l. creditoris* 8. D. *de diſtr. pign.*

7 *Defin. 5 nu. vlt. infr. vnde vi.*

8 *Vt in l. Ceſſus* 27. D. *de vſucap. l. ſi exiſtimans* 48. *eod. alias l. 3. pro ſolut.*

9 *l. is qui ſe obtulit* 25. *& ſeqq. D. de rei vind.* His enim omnibus caſibus in quibus de poſſeſſione quæritur, plus ſemper eſt in veritate, quàm in opinione, licet ſit aliud in vſucapione, *l. iuſto errore* 44. *de vſucap. l. ſi quis* 8. *l. quod vulgo* 11. *D. pro emptor.* Nempe quia poſſeſſio facti eſt, vſucapio iuris, & lõgè aliud eſt errare in ipſa poſſeſſione, aliud in titulo poſſeſſionis, vt in legibus ſupradictis. Denique pro huius Definitionis confirmatione facit, quod ſubhaſtatio modus eſt poſſeſſionis aufferendæ à debitore, non in ipſum transferendæ. Inducta verò ad vnum effectum non debent contrarium operari, *l. legata* 14. *De adim. legat.*]

TIT. VIII.

DE LONG. TEMPOR. præſcript.

DEFINITIO I.

Longi temporis poſſeſſio locum habet etiam contra eum, cui merces conductionis interim ſoluta eſt, ſi modo ſciuit alienationem à conductore factam, non ſi ignorauit.

QVi bona fide fundum emit ab eo, cui ego locaueram, ſi per decennium inter præſentes, aut vicennium inter abſentes poſſederit, non eo minus tanto tempore dominium ſibi quæſiiſſe videbitur, [1] quod interea promiſſam penſionem cõductor mihi ſoluerit per ſingulos annos. [2] Etſi enim neque dominij quæſtionem referre ipſe conductor poſſet, [3] neque vllius temporis præſcriptionem obiicere propter malam fidem, [4] qui tamen ab eo comparauit tanquam à domino, perinde bonam fidem habet, atque ſi ab alio quolibet non domino comparaſſet. [5] Nec quod mihi negligentia imputare non poteſt, qui iure meo aduerſus conductorem vſus ſum, [6] facere debet, vt minus iuris emptor habeat, qui ſuo nomine poſſedit, non meo. [7] Quare nec cauſa vlla eſt, cur mihi reſtitutio in integrum concedi debeat aduerſus emptorem, cum quo nullum à me negotium geſtum eſt. [8] Sed hæc ita accipienda ſunt, ſi ius meum ſciui, & alienationem à conductore meo factam: [9] alioqui mala fides auctoris nocet bonæ fidei poſſeſſori, [10] hactenus ne minore quam 30. annorum ſpatio poſſit præſcribere, [11] nempe cum de dominio agitur. Nam ſi de præſcribendo hypothecæ aut quo alio iure tractaretur, non eſſet ea diſtinctio neceſſaria. [12] *Ita tractatum eſt* in cauſa Dn. du Four, & Iacobinæ Berru, 3. Id. Maij 1595.

1 Per longi temporis poſſeſſionem, in quam hodie transformata eſt vſucapio, *l. vnic. C. de vſucap. transform.* iunct. *l. 2. pen. & vlt. & paſſ.* C *hoc tit.*

2 Quamuis, ſi conductor rem vendiderit, & eam ab emptore conduxerit poſtea vtrique mercedes præſtiterit, prior locator poſſeſſionem ſuam retineat per conductorem, *l. quamuis pupillus* 31. §. 1. D *de acquir. poſſ.*

3 *l. ſi quis locationis* 25. C. *de locat.*

4 *l. male agitur* 2. C. *de præſcr.* 30. *vel* 40. *annor.*

5 *l.* 1. C.

Source : BIU Cujas

5 *l.1. C.hoc tit.* Nam & bona fides ex iusto titulo præsumitur, nisi mala fides probetur: sicut è contrario ex iniusto titulo mala fides & præsumitur, & probatur, *l.quemadmodum 7.in fin.C.de agricol.& censit. lib.11.tit.47.cap.qui contra, de reg.iur. in 6.*

6 *l. cum scimus 22.§. illud quoque, vers. cum non possit, C.eod. tit.de agric.& censit.*

7 Ratio est, quam adfert Vlpian. ex Pomponio in eleganti illa specie, quam tractat *in l.Pomponius 29.D.quib.mod.vsusfruct.amitt.*

8 Negotium enim aliquod gestum esse oportet, aut quasi gestum, vt restitutio locum habere possit, *l.1.& tot.tit.* D.*quod met.caus.gest.erit, l.ait prætor 7.in princ.*D.*de minor.*

9 Quo casu potest, sanè mihi imputari, cur emptoris possessionem non interpellauerim.

10 *Auth.malæ fidei §.si vero is qui putabat,*C.*hoc tit.*

11 *d.Auth.malæ fidei.* quæ hac parte correxit ius vetus, vt constat *ex l.1.eod.tit.* Vide *Nouell.119.vt sponsalit.largis.cap.7.§. rursus sancimus.*

12 Remanet namq; incorrectus *tit.C.si aduers.credit.præscr. oppon.* vt respondit Oldrad.*cons.19.*

DEFINITIO II.

Iurium præscriptio nulla est, nisi interueniente scientia & patientia eius, qui tale ius potuisset constituere.

IN iis iuribus, quæ ex sola quasi possessione acquiruntur, necesse est interuenire patientiam,[1] & consequenter scientiam[2] illius, qui tale ius constituere potuisset:[3] sed & necesse est continuatum eius iuris vsum longo tempore.[4] Nam si ante completa præscriptionis tempora fuisset contradictum, vel præstitum impedimentum, vel non præstita patientia, præscriptio interrupta esse intelligeretur.[5] *Ita Senatus* in causa D.de la Velliere & D.de Rogemont, 10. Cal.Febr.1595.

1 Cum scientia illa & patientia sit pro titulo, *l.si quis diuturno 10.* D.*si seruit. vindic. l.3.in princip.* D.*de vsufr.l.vlt.*D.*de seruit.*

2 Qui enim ignorat, non potest videri pati, *l.2.vbi not.*C.*de seruit.& aqua.*

3 Nam qui non posset expresso consensu ius alij concedere, multo minus tacito consensu posset id facere, ne maior sit vis taciti quam expressi, contra not.*in l.3* D.*de reb.credit.*

4 *d.l.si quis diuturno, l.1.§.vlt.l.vlt.*D.*de aqua & aqu. pluu. arcend.*

5 Quia oportet continuam esse possessionem aut quasi possessionem vt possit vsucapio procedere, aut longi temporis possessio, *l.sine possessione 25.* D.*de vsucap. d.l.2.l.nec petentem 5. l.nec bona fide 10.*C.*hoc tit.*

TIT. IX.

QVIB. NON OBIICIT. LONG. temp.prescr.

DEFINITIO I.

Non valenti agere an & quando currat præscriptio?

VLGARIS est Interpretum nostrorum traditio: Non valenti agere non currere præscriptionem.[1] Quod si ita est, vix sanè dici potest, cur ignoranti currat tempus ad præscriptionem inducēdam.[2] Neque enim fieri potest, vt quis de eo iure, quod sibi ignorat competere, experiatur.[3] Idem est, si quis Reipublicæ aut alia de iusta causa tanto tempore abfuerit, vt interea dies actionis præterierit.[4] Idcirco enim necessarium est auxilium restitutionis, vt amissa tempore actio restituatur, quod toto eo tempore agendi potestatem non habuerit is, qui non agendo actionis sibi competentis iacturam passus est.[5] Sed & aliquando euenit, vt ne quidem ignorantiæ tempus subducatur ex eo annorum numero, qui sufficere queat implendæ præscriptioni, quæ plenissimam tribuat securitatem, qualis est, quæ quadragesimo anno perficitur. Receptius enim & verius est, aduersus tam longi temporis præscriptionem restitutioni locum esse non posse, nec magis ex capite iustæ ignorantiæ, quam ex alia qualibet causa.[6] Solis filiis familias singulari quodam iure & priuilegio indultum est ab Imperatoribus, primum pro bonis maternis,[7] deinde pro aduentitiis quibuslibet,[8] vt quamdiu pater viuit, qui & fructuarius, & legitimus bonorum filij administrator est,[9] tempus nullum iis currat, quod procul dubio curreret, si nihil de eo constitutiones cauerēt.[10] Moti vero sunt Imperatores ratione æquitatis apertissima, quod per legem ipsam fiat, ne viuo patre, & inuito eo, possint illi mouere actionē.[11] Quis enim non æquum putet eiusdem legis potestate fieri, vt iis aduersus lapsum temporis subueniatur, non data restitutione, sed quod est commodius, prohibito sublatoque præscriptionis iure?[12] Quo exemplo idem postea constitutum est à Iustiniano fauore mulierum in repetitione dotis.[13] Sed alia sanè causa eorum est, qui non tam iure, quam facto aliquo impediuntur, ne possint experiri. His enim haud dubie currit tempus:[14] estque omnino necessaria restitutio, dummodo ipsius indulgendæ iusta aliqua causa subsit.[15] *Senatus* tamen receptissimam Interpretum traditionem plerisque, vt audio, placitis comprobauit: & in eo præsertim casu, de quo Defin. 1.infr. Ne rei domin.vel templor.in quo, cum de præscriptione centenaria tractaretur, placuit subducendum totum tempus, quo Sabaudia fuerat à Gallis occupata, quod toto eo temporis spatio Dux Sabaudiæ iura sua persequi non potuisset, tametsi post eam felicitet Dei Opt. Max. nutu à Diuo Emanuele Philiberto recuperatam triginta annorum silentium continuum effluxisset.

1 *Ex l.1.§.vlt.C.de annal.except.l.1.§.vltim.*iunct. *Auth.nisi tricennale.*C *de bon.matern.l.in rebus 30.vers.omnis autem,* C.*de iur.dot.*

2 Et tamen etiam ignoranti currere præscriptionem constat & ignorantiam iustam esse vnam ex iis causis, ex quibus creditur dandam esse restitutionem in integrum contra præscriptionem, *l.sicut 3.vbi not.*C.*de præscr.30.vel 40.annor.* Not. *in l.1.*D.*ex quib.caus maior. in integr.rest .pos.* Balb.*in 4.part.4. partis principalis, quæst.28.*

3 *l.cum sex.55.* D.*de ædilit.edict.l.mater 19.*D.*de inoff. testament.*

4 *l.Senatusconsulto 16.D.de offic.præsid.*

5 *l.1.& tot.tit.Ex quib.caus.maior.*D.*&* C.

6 Puta minoris ætatis, aut absentiæ Reipublicæ causa, vt scriptum est *in l.sicut 7.C.de præscript.30 vel 40. annor.* Esset enim lex imposita verbis, non rebus, *contra l.2.C.commun.de legat.* si sic intelligeretur, vt etiam cōtra minorem, vel militem, vel aliter absentem Reipub. causa curreret præscriptio, sed contra eam præscriptionem restitutio daretur. Vide tamen Affl.*decis 37.*

7 A Constantino *in l.1.C.de bon.mater.* iunct. *Auth.nisi tricennale, eod.tit.*

8 A Iustiniano *in d.l.1 § vlt.*C.*de annal.except.*

9 *l.cum oportet 6.& l.vlt.C.de bon.quæ liber.*

10 Alioqui nil fuisset necesse ab Imperatoribus constitui id quod iure communi cautum fuisset, *l. Imperatores 30.de reb. auctor. Iudic.possid. alias l.15.de priuil.credit.*

11 Cum non possit filiusfamilias stare in iudicio sine auctoritate patris, *d.l.vlt.vers. necessitate,*C.*de bon.quæ liber.*

12 Siquidem melius est intacta cuiusque iura seruare, quā post vulneratam causam remedium quærere, *l.vlt. C. in quib. caus.non est necess.in integr.restit.*

13 *d.l.in rebus 30.C.de iur.dot.*

14 Quia quod facti est, effectum iuris impedire non potest, aut tollere, *l.si vnus 27 § pactus ne peteret,*D.*de pact.*

15 *d.tit.Ex quib.caus.maior.*D.*&* C.

Source : BIU Cujas

TIT. X.

SI ADVERS. CREDIT. PRÆscript.oppon.

DEFINITIO I.

Longi temporis præsumptio contra creditorem neque à nudo detentore potest obiici, neque ab herede debitoris.

PRÆSVMPTIO illa decennij inter prẽsentes, & vicennij inter absentes, quæ creditoribus quasi Seruianam exercẽtibus obstare solet, [1] non alij prodesse potest, quam tertio possessori, [2] qui titulum possessionis suæ habeat cum bona fide. [3] Igitur non proderit heredi debitoris, quippe qui tertius non sit, quandoquidem eadem cum defuncto persona esse existimatur. [4] vnde illud etiam fit, vt in omnia defuncti vitia succedat, [5] adeo vt non magis quam ipse debitor vllius temporis quantumcumque longissimi præscriptione tueri se iure pontificio possit, [6] non solum si reali, [7] sed etiam, quod magis mirum est, si personali actione conueniatur. [8] *Ita Senatus* in causa Roletæ de Gorreuod, contra Dominam de Malin, vidum Illustris. Dn. Ludouici de Gorreuod, Vicecomitis de Salins, 12. Cal. Aug. 1592.

1 *Ex l. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 Possessionis enim fauor ille est, qui exceptionem non factæ excussionis induxit, *Auth. hoc si debitor, C. de pignor. & in corpore, Nouell. 112. de litigios. c. 1. vnde sumitur.*

3 Nullo enim fauore dignus est tertius possessor, qui neque titulum habet, neque bonam fidem, *l. diutina 4 l. nec bona fide 10 C. de long. temp. præscr.* Non enim verendum est, ne fiant de lite lites, cum possessor, qui nullum titulum habet, nullum quoque regressum habere possit. Intelligo tamen de possessore, qui habeat alium titulum, quam creditoris. Nam creditor posterior non iuuatur hac præscriptione contra anteriorem, sed eget præscriptione 30. annorum, *l. cum notissimi §. sed cum illud de præscript. 30. annor.*

4 *Nouell 48. de iureiur. à mor. præst. in princ.*

5 *l. cum heres 11. D. de diuers. tempor. præscript.*

6 Quia nimirum tenetur exonerare conscientiam defuncti, *c. vigilanti, extr. de præscrip.*

7 In quo actionis genere minor est dubitatio, quoniam vitia possessionis sunt realia, ideoque transeunt non solum in heredem, *d. l. cum heres.* sed etiam in successorem singularem, *l. vitia 11. C. de acquir. poss.* iunct. *c. possessor. de reg. iur. in 6.*

8 Secus tamen est iure ciuili, quod pertinet ad actiones personales, quia heres iustam habet causam ignorantiæ, an id, quod petitur, debeatur, *l. qui in alterius 19. de reg. iur.* Hodie autem vtimur hac in re iure ciuili ex edicto, quod in eam rem factum est à Sereniss. Duce nostro anno 1598. vt litium ingens materia tolleretur.

DEFINITIO II.

Tertius possessor bonæ fidei, etiamsi habeat causam à debitore vel à malæ fidei possessore, nihilominus præscribit contra creditorem.

SIngulatis successoris, qui ab ipso debitore aliove malæ fidei possessore bona fide acquisiuit rem obligatam, alia ratio est. Huic enim mala fides auctoris nocere non potest, quo minus longi temporis præscriptione adiuuetur. [1] Nam Iustiniani constitutio quæ in odium eorum, qui causam habent, à malæ fidei possessore sustulit longi temporis præscriptionem, [2] non creditoribus fauet pignora sua persequentibus, sed dominis duntaxat res suas directa aut vtili in rem actione vindicantibus. [3] Difficilius siquidem est, vt rei suæ dominium domino, quam vt creditori ius pignoris eripiatur. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. 1. C. de præscript. long. tempor.*

2 *Nouell. 119. Vt sponsalit. largit. c. 7. §. rursus sancimus.* vnde sumpta est *Auth. malæ fidei, C. ill. tit. de præsc. long. temp.*

3 Vt apparet ex verbis constitutionis. Et ita Oldrad. respondit *cons. 19.*

4 Pignus enim nuda voluntate tollitur, *l. soluitur §. & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluis.* dominium vero non item, *l. si quis vi. 17. §. differentia, D. de acquir. poss.*

DEFINITIO III.

Heres pro parte, qui post diuisionem hereditatis possidet totam rem obligatam, non censetur iure tertij possessoris, ne quidem pro parte coheredis.

QVid vero si rem obligatam longo tẽpore possederit in solidum is, qui non nisi ex parte debitoris aut malæ fidei possessoris fuit? An pro ea saltem parte, quam habet à coherede, tertij possessoris potius quam heredis iure censebitur, vt eiusmodi præscriptione contra creditorem adiuuetur? [1] Minimè, quia non haberet eam partem à coherede, si heres ipse non esset, censeturque totam rem habere iure hereditario, [2] cum in vicem eius portionis, quæ ad coheredem pertinere potuit, tantundem ille de sua portione coheredi præstiterit, vt hereditas inter coheredes ex portionibus hereditariis diuideretur. [3] Neque vero hereditatis, quæ vna est, diuisio etiam malæ fidei diuisionem inducere potest. Quæ sicut vnius personæ fuit, [4] sic vna eademque manet & indiuidua in singulis personis heredum. [5] Qua ratione illud etiam comparatum est, vt excussionis non factæ exceptionem, quæ similiter tertiis possessoribus prodesse solet, [6] coheres debitoris totam rem possidens non magis pro coheredis portione quam pro sua obiicere possit. [7]

1 Nam pro ea parte, quam vnus ex heredibus capit à coherede, extraneus videtur, cum pro ea parte non possit dici heres, *l. in quartam 91. D. ad leg. Falcid. l. miles ad sororem 95. §. 1. de leg. 2.*

2 Non enim ponimus, eam rem obligatam vni ex heredibus legatam fuisse, sed inter coheredes diuisam quasi hereditariam.

3 *l. 1. & tot. tit. D. famil. ercisc.*

4 Scilicet defuncti, cuius persona per heredes repræsentatur, *Nouell. 48. de iureiur. à mor. præst. in princ.*

5 *Arg. l. 2. §. ex his, D. de verb. oblig.*

6 *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

7 Manet enim hodie incorrectus titulus ille, *si vnus ex pluribus. hered. debit.* vt dicemus ad eum tit. Defin. 1. Ex glos. *in l. mulier 19. D. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO IV.

Creditor, qui consensit venditioni rei obligatæ, salua pignoris sui causa, nullius temporis præscriptione summoueri potest.

ALieni quidem pignoris possessor si in bona fide sit, nõ eo minus excludere potest hypothecariam præscriptione longi temporis, quod à malæ fidei possessore causam habeat, aut quod hac parte fere idem est, ab eo qui sciuit rem obligatam. [1] Sed si quis consenserit, vt tu pignori obligatam rem emeres, aut tanquam creditor in eius possessionem mittereris, etiam iubente Iudice, salua tamen pignoris sui causa, [2] nullus quantumcunque longissimi temporis præscriptione summoueri potest. [3] *Ita Senatus* in causa fratrum Pic, contra N. Iacobum Teste Lugdunensem, 6. Id. Maij, 1595.

1 Vt dixi-

Source : BIU Cujas

1 vt diximus *Defin.2.supr.*

2 Sic enim consentire plerique solent, vt conseruent ius suum *l.si debitor 4.§.1. D. quib. mod. pign. vel hypoth.soluit.* Nec enim potest creditor impedire venditionem rei obligatæ, salua tamen pignoris sui causa, *l. vnic. C.rem alien.gerent.non interd.rer.suar.alienat.*

3 Quoniam ea protestatio constituit possessorem in mala fide, quæ impedit præscriptionem, pro qua scilicet non sufficit titulus, si deficiat bona fides, *l. 2.l. si fraude 6. C. de præscr. long.tempor.*

DEFINITIO V.

Tertius bonæ fidei possessor, qui per decennium præscripsit aduersus hypothecariam, vtrum possit adhuc conueniri conditione ex l. fin. C. de acquir. poss.

QVod vulgo traditum est, creditorem hypothecarium, cuius nomine debitor in contrahendo pignore constituerat se possidere, aut à quo debitor precario rogauerat, si interuersa sit possessio per debitorem, qui rem obligatam alij vendiderit, aut ex alia causa tradiderit, saluam habere condictionem ex beneficio nouæ legis Iustinianeæ[1] contra tertium possessorem vsque ad annum trigesimum,[2] quo demum tempore solent concludi omnes cõdictiones ex lege, vt & aliæ quælibet actiones personales:[3] eo quidem casu haud dubie procedit, quo tertius possessor, aut titulum nullum habeat, aut saltem non bonam fidem.[4] Sed si bonæ fidei possessor proponatur, qui & titulum, & bonam fidem probet, durũ sanè est, vt post decennium inter præsentes, aut vicennium inter absentes, aliqua in eum detur actio creditori,[5] cui nec vlla hypothecaria supereſſe potest, quæ diuturni temporis silentio hoc casu penitus sommouetur:[6] cum & aliis plerisque casibus difficilius sit, vt hypothecaria, quam vt personalis actio perimatur.[7] Et vero absurdum est, clausulam siue constituti, siue precarij non nisi accessorie positam ad obligationem pignoris in longius tempus extendi, quam obligatio ipsa pignoris extẽdatur, vt etiam sublato pignore duret:[8] siquidem verisimile est, id actum esse, vt siue constitutum, siue precarium in pignore appositum eo vsque duraret, quousque vinculum pignoris subsisteret:[9] alioqui necesse erit euenire, vt non solum consistat accessoriũ sine suo principali contra vulgares iuris regulas,[10] sed etiam deterior futura sit conditio tertij bona fide possessoris post sublatam hypothecariam, quam si nec hypotheca, nec quæ ex hypotheca nascitur, hypothecaria sublata esset.[11] Qui enim pro creditore contra tertium bonæ fidei possessorem in hac specie respondent, non patiuntur, vt agenti creditori possessor offerre debitum possit ad remorandam actionẽ possessoriam:[12] quod tamen ad inhibendam hypothecariam ne quidem malæ fidei possessori conuento denegaretur,[13] nisi quod vnum illum casum excipiunt, quo nullus possessori regressus contra suum auctorem competere potest. In qua specie ne omnimodo bonæ fidei possessor damno afficiatur, abũde consultum ei putans, si ad ius offerendi admittatur.[14] Illud planè in confesso est, post sublatam longi temporis præscriptionem hypothecariam, &, vt nostri fatentur, hypothecam ipsam,[15] non esse audiendum creditorem, si ex Iustiniani lege possessionem ideo auocet, & condicat, vt rem teneat iure pignoris & hypothecæ:[16] quomodo tamen imperitiores Pragmatici solent concludere, sed ita demum, si mere possessoriam exerceat actionem, proposita scilicet conditione ex noua lege. Quæ licet personalis actio sit,[17] quia condictio est, in rem tamen scripta dicitur,[18] quia non ad condemnationem vllam aduersus tertium possessorem extorquendam datur, sed ad solam possessionem auocandam,[19] siue quasi iure retentionis, ac si nec amissa vnquã esset, quo iure passim & indistincte Senatus noster vtitur,[20] siue ad eã recuperandam, iis nimirum casibus, quibus negari certè vix possit, quin si amissa, vtputa si is, cuius corpore possidebatur, vel transtulerit ipse possessionem in alium, vel de possessione vi deiectus sit, quod & iam olim veteres Glossatores senserunt.[21] Quamquam mihi semper probabilior visa est noua illa sententia,[22] vt ad hos duos casus constitutio Iustiniani nullo modo pertineat,[23] nec tam ad dandam possessionis amissę repetitionẽ, quam ad impediendum, ne ex tali possessionis amissione, quæ ex doloso & malitioso detentoris facto contigerit, vllum domino præiudicium generetur,[24] siue rem suam à nouo possessore vindicare velit is, qui iam est dominus,[25] siue cœptam rei alienæ vsucapionem complere is, qui erat in cursu vsucapiendi,[26] quamuis regulare sit, vt interrupta quantulumcumque possessione vsucapionem quoque interrumpi sit necesse.[27] Ergo neque ad creditorem ea constitutio pertinere potest, in cuius scilicet persona, quamdiu creditor manet, nihil est, quod de dominio tractari queat.[28] Sed neque illud ferre possum, quod Interpretibus placet, etiam illum, qui possessionem suam sciuerit interuersam ab eo, cuius corpore & animo possidebat, saluum ius habere in annũ vsque 30. auocandæ possessionis,[29] quã vtique ex ratione iuris intelligendus sit amisisse, ex quo die vel vacãtem sciuit vel ab alio occupatam, & eam apprehendere ac recuperare neglexit.[30] Nam & sufficeret lapsum esse ignorãti decẽnium, vt tam longo tempore per obliuionem amissa possessio intelligeretur.[31] Estque perabsurdum sanè, vt eius, cuius possessio interuersa fuit, melior conditio sit ob id, quod interuersa fuerit, quã si interuersa non esset,[32] cum nec id egerit Iustinianus, vt ei faueret, sed tantum vti ne ex aliena malitia damno eũ affici pateretur.[33] Non est autem quod de aliena malitia conqueratur is, qui ex sua potissimum negligentia damnum sensit,[34] tametsi alterius malitia eam negligentiam præcesserit.[35] Atque ita tractabam in causa quadam ardua, ad 6. Cal. Iun. 1597. Alio tamen iure vtimur ex Interpretum nostrorum receptis traditionibus ad eam Iustiniani constitutionem, quantum ad hoc, vt & creditori beneficiũ nouæ legis accommodetur,[36] & ei quantumuis interuersam scienti possessionẽ, adeoque ipsius heredi ad annos vsque 30. non denegetur.[37] Odio scilicet interuersionis.[38]

1 *In l. vlt. C. de acquir. possess.*

2 Afflict. late post alios multos, quos refert & sequitur *dec. 139.* Dixi *Defin. 39. supr. de acquir. possess.* Osasch. *decis. 35.*

3 *§. vlt. Instit. de perpet. & tempor. act.* Bald. *in tract. de præscrip. 4. parte 4. partis principalis, quæst. 1. iunct. l. 3. C. de præscrip. 30. vel 40. annor.*

4 Quo scilicet casu non procedit hic titulus, *C. si aduers. credit.* Balb. *vbi supr. quæst. 3.*

5 Hæc sententia fuit & distinctio Curtij iunioris, *in rubr. D. si cert. petat. n. 17.* quem refert Iacob. Menoch. videturque tandem probare *remed. 14. recup. possess. nu. 69. & nu. vlt.*

6 *l. 1. & 2. C. hoc tit.* Oldrad *cons. 19. in princ.*

7 *l. cum notissimi 7. C. de præscript. 30. vel 40. annor. l. 2. C. de luit. pignor.*

8 *l. cum principalis, cum ibi not. de reg. iur.*

9 *l. si debitor 11. iuncta l. certe 6. §. quæsitum. D. de precar.*

10 *d. l. cum principalis, cap. accessorium.* vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in 6.*

11 Quod absurdum est, cum debeat ei præscriptio prodesse, non nocere, *l. in libello 12. §. si quis seruum, D. de capitu. & postlimin.*

12 Ita Menoch. *d. remed. 14. nu. 11. quæst. 17. nu. 60.* post Ruin. *cons. 77. nu. 7. in fin. lib. 5.*

Source : BIU Cujas

13 *l. Paulus* 12. §. 1. D. *quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

14 Menoch. *ibid. nu.* 64.

15 Hypothecam enim hoc casu sublatam esse fatetur ingenue Afflict. *d. decis.* 139. *in fin.* [Sed male ni fallor, quia pignus habet suas illas perpetuas conditiones, si debitum non soluatur, nec aliter eo nomine satisfiat *l. grege* 13. §. *etiam* D. *de pignor. l. si rem* 9. §. *omnis de pign. act. l. debitor* 59. *ad SC. Trebell. l. pen.* §. 1. *De except. rei iudic.* Nemo autem dixerit solutum esse ob id solùm quod tertius rem obligatam possederit per longum tempus bona fide. Quare nec hypothecaria ipso iure longum tempus bona fide. Quare nec hypothecaria ipso iure tollitur, sed tantum inefficax constituitur, vt ait *l.* 1. *C. hoc tit.* id est per exceptionem eliditur. Cæterum, & pignus durare & pignoris persecutionem ipso iure constat, ex *a. l.* in illis verbis, *Creditoribus pignus persequentibus*, & rursum in illis, *inefficacem actionem constituit.* Vt proinde creditor agens hypothecaria post longum tempus non possit dici agere nullo iure, & sine actione; sed tantum summouendus per præscriptionem quæ ipsa nihil nisi exceptio est. Nec tamen ideo erit inutilis hypotheca, cùm possit parere retentionem, siue agat creditor condictione ex *l. vlt. C. de acquir. poss.* & beneficio clausulæ cõstituti, siue quo alio modo nactus sit possessionem dum sine vitio, vt in *l. heres* 21. *ad SC. Trebell.* Sæpe enim hypotheca parit retentionem, tunc quoque cùm actionem nullam producere potest, vt in *l.* 1. *in princi.* D. *de pignor.* Multò magis cum parere potest actionem quamuis inefficacem, propter exceptionem. Non enim sicut actio, ita & retentio per exceptionem aliquam elidi potest, cùm actio sit nomen iuris, retentio potiùs facti. Sed dicendum est, si hypothecaria contra debitorem ipsum præscripta sit spatio 40. annorum iuxt. *d. cùm notissimi* 7. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.* hypothecam tamen durare & consequenter habiturum creditorem ius retentionis, si quo modo rei obligatæ possessionem rectè natus sit. *Ita in Senatu* ex tempore tractatum est, 6 Cal. April. 1612

16 Neque enim potest fieri, vt res teneatur iure pignoris & hypothecæ post sublatum vinculum pignoris. *l. si debitor* 40. D. *de pignorat. act.*

17 *Ex l. vlt. C. de acquir. poss.*

18 Tessaur. *decis.* 215 *nu.* 5. *in fin.*

19 Licet remedium hoc sit proditum contra tertium possessorem directè & principaliter, qui proinde quantum ad hoc debitor quodammodo reputatur, si credimus Menochio, qui post alios ita scribit *d. remed.* 14. *nu.* 71.

20 Habet enim Senatus noster condictionem illam *ex d. l. vl.* pro remedio retinendæ duntaxat possessionis, quod Pragmatici nostri dicunt, *de maintenuë & retenuë*, vt dixi *Defin.* 1. *& 4. sup. de acquir. poss.* contra Menoch *nu* 9. *& seqq.*

21 Accurs. ex sententia Ioannis antiqui Glossatoris *ad d. l. vlt.* vbi distinguit quatuor casus. Si is, cuius corpore possidebamus, possessionem dereliqueri, Si eam alii prodiderit, Si in alium transtulerit. Si denique vi deiectus sit, nec dubitat, quin his duobus posterioribus casibus amittatur possessio, subiiciens tamen posse illa recuperari conditione *ex d. l. vlt.* nempe quoniam putat, omnes istos quatuor casus illa lege comprehendi.

22 Quam pluribus comprobauimus in prioribus Decadi. Chiliadis nostræ *De error. pragmat.*

23 Quia his duobus casibus non tam amittitur possessio per dolum & malitiam eius, cuius corpore possidebatur, quã per factum illius, qui incipit possidere. Nec potuit Iustinianus facere, vt duo essent eiusdem rei in solidum eodem tempore possessores, *l. 3 §. ex contrario.* D. *de acquir. possess. l. duo in solidum* 19. *D. de precar.*

24 Sic enim diserte habent verba ista constitutionis,

25 Nec enim amissa possessione amittitur statim dominium, *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune, D. de acquir. poss.*

26 De quo potissimum intelligenda haud dubie est lex Iustiniani.

27 *l. fine possessione* 25. *D. de vsucap.*

28 Cùm non possit pignus perseuerare post dominium creditori acquisitum, *l. pen. §. 1. ante fin. de except. rei iudic.*

29 Sic enim Tessaur. *d. decis.* 215. *nu* 6. *vers. contrarium, & decis.* 105 *nu.* 8 post Menoch. & alios quos ibi citat.

30 *l. si de eo* 40 *§. si forte*, vbi Bartol. & post eum alii, D. *de acquir. poss.* Menoch. *remed.* 4 *de recup. poss. quæst.* 14. *num.* 50. Dixi *Defin.* 22. *sup.*

31 Tiraq *de iur. constit. limit.* 21. *nu.* 9. quem refert Tessaur. *d. decis.* 215. *nu.* 6.

32 Exemplo eius, quod de condemnato scriptum est *in l.* 3. *in princ. de vsur.*

33 Vt constat ex verbis & rationibus à Iustiniano positis in vtraque parte legis.

34 Cum debeat suæ negligentiæ expensum id ferre, *vt in l. pupillus* 24 D. *quæ in fraud. credit.* nec videatur quis damnum sentire, quod ex culpa & negligentia sua sentiat, *l. quod quis* 203. *de regulis iuris.*

35 Debet enim sibi imputare, qui parato iuris auxilio vti noluit, *l. vlt.* D. *quod met. caus.*

36 Menoch. *d. remed.* 14. *recup. poss. nu.* 42. *&* 60.

37 Tessaur. *d. decis.* 105. *nu.* 8. post Menoch. *vbi supr. num.* 68. *& seqq.*

38 Ne sit in potestate dolosi & malitiosi hominis alterius conditionem facere deteriorem, *l.* 2. D. *quod vi aut clam.* Quamquam hæc ratio ad rem nostram non pertinet. Quod enim tertius possessor præscripsit aduersus hypothecariã, habet à lege non à debitore. Proinde non potest ei adimi per vllam conditionem debitoris, arg. *l.* 3. D. *de interd. & releg.*

DEFINITIO VI.

An condictio ex l. vlt. C. de acquir. poss. danda sit constitutario creditori potest decennium contra eum, qui sub hasta & auctore Iudice comparauit?

HIs omnino cõsequens est, vt aliud dici debeat, si possessio, quam quis alieno corpore & animo retinebat, nõ per dolum & malitiam eius interuersa sit, sed amissa licite, [1] & ex Iudicis auctoritate, [2] puta si contra debitorẽ, qui constituerat, se creditoris sui nomine possidere, capta sint in iudicati executione pignora, quę postmodum sub hasta & publice fuerint distracta. [3] Nam præter id, quod ad publicas istas venditiones Iustiniani constitutio non pertinet, quæ & mandante Iudice, & in inuitum ex iuris necessitate fiunt, [4] ne alioqui, dum vni creditori fauere volumus, alij noceamus, ne consequi ius suum possit. [5] Illud etiam constat, posse imputari ei, qui vel publico programmate, vel præconis voce admonitus rem sibi obligatam vendi passus, nec de iure suo protestatus est. Hactenus saltem vt si non omnino ius sui pignoris remisisse videatur, [6] quod præconis vox paucis innotescat, [7] ius tamen commune creditorum omnium sequi cogatur, [8] nec post lapsum inter præsentes decennium, aut inter absentes vicennium contra bonæ fidei possessorem, qui auctore Iudice comparauit, agere volẽs audiatur. [9] Nec aliud erit probandum, etiamsi subhastatio facta sit nõ cõtra eum, qui creditoris sui nomine possidere se constituerat, sed aduersus alium, qui emerit, præsertim bona fide, ab ipso debitore possessionem creditoris sui interuertente, cum in cæteris omnibus, maxime vero quoties de temporis præscriptione agitur, soleat melior, non deterior eius conditio esse, qui nõ à debitore malæque fidei possessore causam immediatam habeat, sed ab alio mediato, vt vocant, auctore. [10] Quamquã non possum videre, quonam odio dignus sit is, qui rem ab alio possessam beneficio clausulæ constituti, etiam ignorante constitutario, vel vendit, vel comparat, cum neque constituti vel precarij clausula, neque ius ipsum pignoris, quod multo potentius est, impedire possit, ne liceat debitori rem obligatam vendere, aut ne alij comparare, saluo creditori pignoris sui iure: [11] ne, si aliter obseruemus magno incommodo afficiantur debitores, nemine cum iis contrahere volente, [12] eo metu, ne qui habent ius transferendę proprietatis, non habeant transferendę possessionis [13] propter adhibitam in quo alio præcedente contractu clausulam constituti, [14] quæ in omnibus pene contractibus ex vulgari Notariorum stylo adhiberi solet, tametsi neque cõtrahentes, neq; Notarij ipsi potestatem eius clausulæ intelligant. Id vero, quod nos dicimus, tum maximè obtinere debet, cum bona debitoris vniuersa generaliter obligata sunt, quod passim fit, cum clausula constituti alioquin fieret, vt exinde nihil posset debitor ex bonis suis alienare, quantumuis locuples esset ac

Source : BIU Cujas

esset ac soluendo, quin creditoris sui possessionem interuenisse, in eoque mala fide versatus fuisse diceretur, tametsi ex iusta sibique vtili, adeoque prorsus necessaria causa vendidisset. Quo admisso prohibendum sanè esset, ne quis per istas constituti & precarij clausulas possessionem vniuersorum debitoris bonorum sibi posset acquirere: sicut & iam illud ob eãdem causam iure inductum est, ne cui vnquam liceat pro certo debito vniuersa debitoris sui bona iure dominij possidere, [15] præsertim cum clausula constituti adimat possessori ius offerendi, quod conuentio anterioris hypothecæ non adimeret. [16] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ratio enim, qua mouetur Iustin. *in d.l.vlt.* ostendit, nihil minus eum cogitasse, quam vt licitas & iure communi permissas rerum alienationes prohiberet, cum tamen alienatio fieri regulariter non possit sine translatione possessionis.

2 Nihil enim potest imputari ei, qui adhibet Iudicis auctoritatem, *l. non videntur* 167. *§. qui iussu. vbi not.* D. *de reg. iur. l. ait prætor* 7. *§. permittitur, de minor. l. sancimus* 25. C. *de admin. tut.*

3 *l. ex l. à Diuo Pio* 15. D. *de re iudic. & tot. tit.* C. *si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

4 Cum eo quoque casu, quo alienationes generaliter prohibitæ sunt, eæ tamen exceptæ intelligantur, quæ sunt necessariæ, *l. alienationes* 13 D. *famil. erciscund. l. filius familias* 114. *§. Diui* 2. *de legat.* 1. *l.* 3. *§.* 1. *de reb. eor. qui sub tutel.*

5 *Contra l.* 1. *&* 2. C. *debit. vendit. pignor. imped. non poss. l. creditoris* 8 D. *de distr. pignor.*

6 Quod tamen summo iure dicendum videretur, *l. si eo tempore* 6. *l. si hypothecas* 8. C. *de remiss. pign.* si nulla interuenerit protestatio, *l.* 4 *§.* 1. D. *quib. mod pign. vel hyp. solui.*

7 *Auth. qui semel,* C. *quom. & quand. Iudex.*

8 Non enim lædi videtur qui iure communi vtitur, *l. vltim.* C. *de in integrum restitut. minor. l. inter* 26. *§. penultim.* D. *de fideiuss.*

9 *Ex l.* 1. *&* 2. C. *hoc tit. Auth. malæ fidei,* C. *de præscript. long. tempor.* Menoch. *remed.* 15. *recup. poss. num.* 73. *& seqq & 89.*

11 *l. vnic.* C. *rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alienat. l.* 2. D. *si quis à parent. manum. sit l. debitorem* 15. C. *de pignor.*

12 Similis ratio est *in l. quod si minor* 24. *§. non semper.* D. *de minor.*

13 Cum tamen alienatio possessionis fit multo facilior, quia nec alienare intelligitur, qui omittit duntaxat possessionem, *l.* 4. *§.* 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non alienat.* 119. *de reg. iur.*

14 Quis enim vellet cum tali debitore, quamuis locupletissimo, contrahere, cum non esset habiturus exceptionem non factæ excussionis, vt dixi *Defin.* 1. *&* 2. *supr. de acquir. poss.* Menoch. *remed.* 14. *recup. poss. quæst.* 7. *n.* 28.

15 *l.* 2. C. *de iur. domin. impetr.*

16 Dixi *Defin. præced. nu.* 12.

TIT. XI.

DE QVADRIENN. PRÆscript.

DEFINITIO I.

Serenissimi Sabaudiæ Duces habent iura Imperij, & gaudent priuilegiis omnibus Imperatoris.

SÆPIVS à Senatu nostro pronunciatum est, Serenissimos Duces nostros habere iura omnia Imperij & supremæ potestatis, iisdemq. priuilegiis omnibus gaudere, quæ Romanis legibus Imperatoriæ Maiestati tribuũtur, siue quod Imperij sint vicarij perpetui, siue quod annis iam ab hinc plusquam sexcentis Sabaudiam vi & armis subactam, non nisi Deo Opt. Max. virtutique propriæ acceptam ferre debeant. Itaque cum quæreretur, an Zenonis & Iustiniani constitutiones, quæ de quadriennij præscriptione factæ sunt in eorum fauorem, qui ab Imperatore ius haberent, prodesse possent ei, qui à principe nostro comparasset: placuit, nec dubitari posse, quin prodesse deberent. Ita iam pridem Senatus pro D. Comite de Tournõ, contra D. Baronem de Chiurnon, mense August. 1571. Sed & quibus casibus Imperator gaudet præscriptione centenaria, [2] iisdem prorsus placuit idem priuilegium Principibus nostris suo iure competere. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1. infr. tit. prox.

1 Quæ extant *in l.* 2. *& l. bene à Zenone. C. hoc tit.*

2 De quibus *in tit. seq. Ne rei domin. vel templor.* [Aliter tamen visus est sentire Guid. Pap. *quæst.* 33. Quamuis idem fateatur *quæst.* 43. Principem qui recognoscit superiorem non posse habere parlamentem, vt ipse loquitur: quomodo tamen dux Sabaudię habet duo, Vnum in Sabaudia, & in vrbe Camberij (olim dicebatur Forum Vocontiorum:) Alterum Taurini apud Subalpinos.]

TIT. XII.

NE REI DOMINIC. VEL TEMplor. vind. temp. prescr. sum.

DEFINITIO I.

De præscriptione aduersus eum competente, qui emit à Principe.

TEMPORIS præscriptionem constat obiici posse non solum ei, qui à Principe ius habeat, de quo ambigi minus potest, [1] sed etiam ipsi Principi. [2] Nec tantum si agatur de re, quæ spectet ad principem tanquam priuatum, [3] sed & si de ea quæ fuerit Principis, vt Principis aut coronæ. [4] Nec est qui de hoc dubitet. De illo tantum dubitari solet, an centenaria præscriptio requiratur, an quadragenaria sufficiat? In qua quæstione licet alij aliter sentiant, verior tamen eorum sententia est, qui casus illos quatuor, quos expressit lex Iustinianea, [5] De sacrosanctis Ecclesiis, separant à cęteris. In quatuor illis casibus placet, Principem, qui iura Imperij habet, [6] gaudere priuilegio centenarię prescriptionis, quia cum ciuitatum suarum Princeps sit, non minus iuris habere debet in actionibus suis exercendis, quam ciuitates, quę fiscalia iura obtinent. In quibus procul dubio manet Iustiniani lex incorrecta. [7] Nam nouella constitutio, quę centenariam præscriptionem redigit ad quadragenariam, [8] non nisi de Ecclesiis loquitur Romana inferioribus: de ciuitatibus autem nullo modo. [9] At extra quatuor illos casus placet quadragenariam prescriptionem nocere Principi, [10] prętеrquam si de censibus aut tributis agatur, quę quia debentur in signum subiectionis, [11] nullius temporis prescriptione amittuntur. [12] Sed quamquam ex iuris ratione hęc omnia verissime disputantur, eo tamen iure vtimur, vt, quod ad eas res attinet, quę sunt de domanio Principis, nec quadragenaria, nec alia vlla prescriptio Principi obiici possit: exemplo nimirum iuris Gallici, quo prohibita est non tantum alienatio, sed etiam prescriptio quęlibet domanij coronarij, edictis in eam rem conscriptis. [13] Etsi enim Gallorum legibus non viuimus, edicto tamen Ducis nostri Ludouici, quod ad 9. Cal. Maias 1445. factum est, constitutum fuit, vt idem sit hac parte ducalis domanij fauor, qui regij apud Gallos. Accedit, quod aliis quamplurimis aliorum

Source : BIU Cujas

Ducum edictis alienatio domanij coronarij districtè prohibita est : alienationis autem verbum sicut vsucapionem [11]comprehendit,ita & temporis præscriptionem. [15] Et vero non tantum Principis interest,sed etiam Reipublicæ, vt huiusmodi temporum firæscriptiones explodantur. Nam alienatis,vt vbiq. pt bonis fere omnibus, quæ domanij erant coronarij,pessime ageretur cum Principe, si redimendi iura quanticunq. temporis prescriptione tolli possent: nec tantum cum Principe, sed etiam cum subditis, quorum incommodo cessura essent vniuersa Principis & Reipublicæ onera, si nihil ille de suo haberet, vnde sibi ipsi suisque subuenire posset. *Ita Senatus* in ea causa,de qua SC.sup.De obligat.& action.

1 Non enim Princeps sit,qui à Principe ius habet,nec iisdem potest gaudere priuilegiis, siquidem personæ vel dignitati data priuilegia non solent in alium transire, *l. quia tale* 14.D.*solut.matrim.l.priuilegia* 196.*cum ibi not.de regul.iur.*

2 Quia Principe digna vox est,quamuis sit ille solutus legibus,se tamen legibus alligatum profiteri,*l.digna vox* 4.*C. de legib.l.ex imperfecto* 23.*de legat.3.*

3 In quo rerum genere certum est Principem vti iure priuati,nisi cum aliter constitutum est,*vt in l.vltim. vers. sed scimus,C.de quadr.præscrip.l.fiscus cum in priuati* 6. D. *de iur.fisc.l. cum quidam* 17.*§.fiscus,de vsu.*Specul.*in tit.De feud.§. quoniam. quæst.* 24.

4 Duplex enim est patrimonium Principis. Vnum, quod spectat ad Principem, quatenus Princeps est, quod vocatur domanium coronæ, cuius proprietas spectat ad maiestatem & coronam, non autem ad personam organicam Principis. Aliud est,quod spectat ad Principem aliunde quam ratione coronæ,quod vocatur priuatum patrimonium Principis,*d.l. bene à Zenone,vers. sed scimus.*

5 *l.fin.C.de sacros.Eccles.*

6 Quomodo habet Sereniss. Dux Sabaudiæ, cum sit Imperij vicarius perpetuus,vt dixi *tit.super.*

7 Quod enim correctum & immutatum non est,cur stare prohibeatur,*l.sancimus* 27.*C.de testam. l.præcipimus* 32.*in fin.C. de appell.*

8 *Nouell.*131.*de eccles.tit. c.6. §. pro temporalibus.* vnde sumpta est *Auth.quas actiones,C.de sacros.Eccles.*

9 Et in hoc recentiores obseruant lapsum Boer. qui contra scripsit *dec.*264.*nu.*25.Vide Didac.Couarr.qui alios refert, *ad reg.possessor,§.2.num.*8.*in 2.part.relect.*

10 *l.omnes* 4.*& l.comperit* 6.*C.de præsc.*30.*vel* 40.*annor.*

11 Et vniuersalis dominij,vt loquitur Bart. *ad d.l.competit.* vbi notat,eam legem non esse porrigendam ad canonem emphyteuticarium, qui debetur in recognitionem directi dominij.

12 *d.l.competit.*& ibi not.Idem Didac.vbi supra *n.vlt.* post Alex.*cons.*16.*nu.*24.*lib.*5. Guid.Pap.*quæst.*419.*in princ.* Crauet. *de antiq.temp.part.*4.*c.absolutis,nu.*40.*& seqq.*

13 Quæ refert & copiosè docteque more suo enarrat Renatus Choppinus *de doman.reg.lib.*3.*tit.*9.*nu.*7.

14 *l.alienationis* 28.*de verb.signif.*

15 Per quam scilicet etiam vtile dominium acquiritur, *l.si duo* 13.*§.Iulianus,* D.*de iureiur. l.si quis emptionis* 8. *C. de præscr.* 30.*vel* 40.*annor.iunct.l.vlt. C.de reb. alien. non alienand. & l.*1. *C.de fund.dotal.*Afflict.*decis.*254.*nu.* 3.

DEFINITIO II.

Præscriptio,quæ potuit obiici Principi, potest obiici etiam possessori.

PRæscriptio temporis, quæ obiici potuit Principi vindicanti rem,ad domanium & patrimonium siue priuatum Principis, siue coronæ pertinentem,' perinde obiici potest cuilibet Principis successori, non solum si hereditariam causam habeat, sed & si succedat iure feudi aut armorum, [3] quia non tam aduersus hunc vel illum Principem, quam contra fiscum Principis aut coronæ ius præscriptionis quæsitum intelligitur : [4] alioqui non fuisset edictum in Gallia necessarium ad summouendam centenariam præscriptionem,[5] cum Galliæ regnum sic comparatum sit,vt Reges Regibus consanguineis succedant, non tam hereditatis,quã feudalis,aut potius simplicis successionis iure. [6] *Ita tractatum est* in eadē causa.

1 *Ex l.omnes* 4.*C.de præscr.*50.*vel.*40.*annor.*

2 Feuda enim iure successionis & sanguinis, non hereditatis deferuntur.*tit* 8.*de succes. feud.in vsib.feudor.lib.*5.

3 Occupata scilicet prouincia eius Principis, cui poterat obiici præscriptio.

4 Nemo enim plus iuris habere potest ex alterius persona, quam alter ille habuerit,*vulg.iurib.*

5 Apud Gallos enim obtinet ex edicto,vt patrimonij Principalis æterna sit auctoritas, summota etiam centum annorum præscriptione,vt refert Choppin. *l.*3.*de doman.reg.tit.*9.*de diuers.rer fisc.præscr.num.*7. Alius sensus est *tit. C.ne rei domin. vel templor.*

6 Quomodo succeditur in cæteris feudis. *tit.de succes. feud.& de natur.feud.in vsib.feudor.lib.*1.*& ibi not.*

DEFINITIO III.

Qui emit à Principe rem iam alij venditam non potest vincere,nisi pro eo interueniat Procurator Principis.

QVi ius aliquod à Principe nactus est,quod longissimi temporis præscriptione, si inter priuatos ageretur, excludi posset, ' audiendus non est,si oppositam præscriptionem solo prætextu non alienandi patrimonij Principis remouere velit. [2] Qua enim fronte id faciat,quando is ipse ex alienatione in se collata experiatur?,Maxime vero cum nullum aduersus principem regressum habiturus sit, qui non agendo & ex propria negligentia perdidit actionem. [4] Quid ergo ? curare debet,vt liti interueniat Principis Procurator,& ex eius persona actionis suę vires aduersus præscriptionis vim muniat, & tueatur. [5] Principis namque interest saluam manere actionem, cuius redimendæ ius perpetuum aduersus actorem ipsum,cum vicerit, habiturus est. [6] Nec ei nocere debet, quod actionis amissæ per actoris negligentiam indemnitatem consequi Princeps possit ab eo,qui agere & potuit & debuit.Nam præter id, quod non fuit cogendus is, qui cum Principe contraxit,vt inuitus ageret, iusque Principis exerceret, [7] si non ad hoc ipsum se obligauerat [8] illud etiam constat, non esse cogendum Principem carere re sua, si eam habere malit, quam vel aliam rem, vel pro re pecuniam : [9] exemplo eius, quod in persona minoris obseruatur, vt non eo minus illi indulgendum sit beneficium restitutionis ad rem suam recuperandam, quod curatorem suum de mala administratione habeat obligatum. [10] Quamquam non ignoro, minorem in multis fauorabiliorem esse Principe etiam minore,in eo præsertim,quod in integrum restitutionem pertinet, quia Principi nunquam aut sane difficilius subuenitur ex causa siue minoris ætatis, siue iustæ ignorantiæ, cum res suas gerere soleat per curatores & magistratus, quorum scientiam, aut supinam dolosamve ignorantiam, dum ne collusio interuenerit, [11] ipsi nocere æquum est. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo possunt omnia fere iura post Imperatorum constitutiones,quæ extant *in l.*3.*& 4.C.hoc tit.*

2 Non enim est exceptio illa exclusiua iuris agentis, nisi sub ea conditione,si tertius velit, ideoque non est admittenda,cum sit de iure tertij.Bart *in l.*2.D.*de except.rei iudic.*

3 Nemo siquidem potest alij obiicere culpam, cuius ipse quoque sit conscius,*l.viro* 39. D. *solut.matrim.l.*3. D. *de fid.instrument.*

4 *Arg.l.si ideo* 55.D.*de euict.si fideiussor* 29.*D.mandat.*

5 Sic enim sæpe accidit, vt per alium quis possit consequi, quod per se non posset,*l.*3.*in fi.D.quæ res pignor. l.si is qui duos* 9.*de liber.legat.*

6 Interest enim illius,ad quem aliquo casu res reditura est, *l.pater filiæ* 71.D.*de euict.*

7 *l.vnic.& tot.tit.C.vt nem.inuit.ager.vel accus.cogat.*

8 Conuentio enim, si qua interuenisset, seruanda esset, cum omnes contractus legem ex conuentione accipiant, *l. contractus* 23.*de reg.iur.*

Source : BIU Cujas

9 *l.1.2.& 3.C.hoc tit.*iunct.*l.quæ omnia 25.ad fin.*D.*de procurat.l.in causæ 13 §.interdum,*D.*de minor.*

10 *l.vlt.& tot.tit.C.si tut. vel curat.interuen.*Quod speciale est in minore,quia inter cæteras causas, ex quibus restitutio petenti denegari solet, vna illa est, Si possit iure communi consequi indemnitatem,*l.cum mandatu 23.* vbi Bald.D.*de minor.*Per de Rauen.*singul.*

11 Semper enim hic casus excipiendus est, cum id, quod per collusionem factum fuit,ratum haberi numquam debeat, *l.si suspecta 29.D.de inoff. test. l.si perlusorio 14.* D. *de appellat.& tot.tit.*D.*de collus.detect.279.*

12 Balb.*in 2.part.5.partis princip.quæst.5.num.8.vers.sed dubitatur.*post Bart.*in l.si publicanus,§.vlt.de pub.& vectig.* cum aliis ibidem citatis. Sic & municipibus singulis nocet scientia eorum,quibus summa Reipublicæ commissa est, *l. municipes 14.D.ad munitip.*Tiraq.*de nobilit.c.14.num.2.& 3.*

TIT. XIII.

DE PRÆSCRIPT. XXX. vel 40.annor.& centenaria.

DEFINITIO I.

De potestate præscriptionis 40.annorum.

TANTÆ potestatis est quadraginta annorum prescriptio,vt neque ex capite iustæ ignorantiæ, neque ex qualibet alia causa in integrum restitutionem admittat,vbi semel completa est.[1] Plenissimam enim tribuit securitatem.[2]Sed & sola Romana Ecclesia excepta,quæ centum annorum gaudeat præscriptione,[3] aduersus cæteras omnes Ecclesias,etiam quæ à Romana immediate dependeant, sufficit quadragenaria: certè nec minor:[4]præterquam si ponas sententiam pro possessore latam,licet iniuste.[5] Sufficiat enim per triginta annos continuos à die sententię continuatam possessionem,vt possessor etiam aduersus Ecclesiam tutus sit.[6] *Ita tractatum est* in causa N. Ioannis Martini Procuratoris & Zachariæ Lanfrey,10.Cal.Decemb. 1592.Iunge Defin. 1. Si aduers.vsucap.vel præscript. restit. pet.

1 Hæc enim verior sententia est à plerisque probata,quos refert Afflict.*decis.37.& 329.* quamuis ibidem referat,& testetur,communem esse in contrarium, itemque Balb. *in tract.de præscript.in 4.part.princ.quæst.29.nu.1.5.& 7.*

2 Vt scriptum est *in l.omnes 4.hoc tit.*

3 *Nouell.40.Vt Eccles.Roman.cent.annor.gaud.præscript.*

4 Guid.Pap.*quæst.161.*post DD.*in Auth.quas actiones,C.de sacros.Eccles.*Canonist. *in cap. de quart. cap.ad aures,& cap.illud,de præscr.*

5 Cum res iudicata pro veritate habeatur,*lege res iudicata 207.de reg. iur.* dummodo rite iudicatum sit, *l.4.§.condemnatum,*D.*de re iudic.*

6 *Can.inter cætera 16. quæst. 3. §. item si de rebus,* & ibi Archid.*in glos.imo præscriptio.*

DEFINITIO II.

De præscriptione centenaria, & de immemoriali.

ETsi præscriptio centum annorum in plerisque differt ab ea, quæ est tanti temporis,cuius initij non extet memoria:[1] in hoc tamen conuenit, quod neque tituli, neque bonæ fidei probationem vllam requirit.[2]Nam præter id,quod ex solo lapsu tam longi temporis & titulus & bona fides facile præsumitur;[3] ipsa etiam temporis antiquitas vtroque casu iusti tituli vim obtinet.[4] Cui consequens est,vt si tam diutinæ possessionis titulus aliquis vitiosus proferatur, aut qua alia ratione malam fidem ab initio interuenisse appareat, centenaria præscriptio nulla sit:[5]postquam iure Pontificio placuit,vt nec malæ fidei possessor,[6] nec debitor,[7] nec ipsius heres vlla tẽporis præscriptione defendi possit.[8]Quæ tamen exceptio non cadit in præscriptionem immemorialis temporis, cum immemoriale tempus futurum non sit,si ponas, malæ fidei, quæ ab initio interuenerit, memoriam aliquam constare.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro D.Marchione d'Aix, contra D. Baronem de Peyrieu,16.Cal.April.1590.

1 Vt videre est ex iis, quæ pluribus in hanc rem tractat Crauet.*de antiq tempor.part.*

2 Balb.*in 2.part.3.part.princ.quæst.6.nu 18.*

3 Imo vero interdum etiam ex lapsu decennij,vt notat.*ad l.cum de in rem verso 6.* D. *de vsur.l.si quis diuturno 10.* D.*si seruit.vind.* Saltem ex lapsu triginta annorum, ex quo tempore præsumitur etiam titulus si modo sit allegatus licet agatur de magno præiudicio. Bald qui dicit communem, *in 1. part.3. part.princ.quæst.10.nu.27.*

4 *l.vlt.*D.*de aqua & aqu.pluu.arcend.*iunct.*l.1.§ vlt.eod.l.3. §.ductus aquæ,*D.*de aqua quotid.& æst.*

5 Semper enim dandum est initium præscriptionis,& quidem iustum,quale esse non potest ex titulo,qui ab initio fuerit vitiosus, *l. 1. & 2.C.de long. tempor. præscript.quæ pro libert. compet.*

6 *Cap.possessor.de reg iur.in 6.*

7 *Cap.vigilanti,& c.vlt.extr de præscr.*

8 Quia heres tenetur exonerare conscientiam defuncti,vt tractant Canonistæ *ad d.cap.vigilanti,& d.cap. vlt.de præscrip.* Aliud est,inspecto iure ciuili, ex quo etiam debitor præscribit non solum sine titulo,sed etiam cum mala fide ob solam negligentiam actoris, *l. sicut 3 vbi not.C.hoc tit.* multo magis heres eius præscribit, qui potest ignorare, an defunctus debuerit,*l. qui in alterius 19.de reg. iur.* Hodie ex Principis edicto, quod factum est anno 1598. vtimur iure ciuili, quantum ad heredem, vt possit præscribere, nisi sit & ipse in mala fide: non autem quantum ad ipsum debitorem,qui vtique bonam fidem habere non potest. Vide tamen Guid. Pap. *quæstion. 199.*

9 *l.si arbiter 27.*D.*de probat.*

DEFINITIO III.

Pacto de retrouendendo toties quoties præscribitur triginta annis.

QVi obligatus est ad retrouendendum fundum, quem ea lege emerat, vt pretium offerenti quandocunque venditori restituere cogeretur, triginta annorum præscriptione se tueri potest, licet conuentionis verba sic concepta sint,vt toties, quoties venditor volet, retrouenditionẽ fieri oporteat.[1]Quid enim aliud ea conuentione actum videri potest,quam vt perpetuum esset ius redimendi,perpetuaque actio?[2] Atqui etiam perpetua iura perpetuæque actiones longissimi temporis præscriptione excluduntur.[3] Nec videtur in mala fide esse emptor, qui iure communi vtitur,[4] nisi expressim conuenerit,vt ius illud vltra trigesimum,adeoque quadragesimum & aliud quantumcunque tempus extendatur. Nam quin id conuentione fieri possit nemo dubitat [5]multoque facilius, quam quod remedij loco quidam inducendum putauerunt,[6] vt ex conuentione redintegretur & resuscitetur ius redimendi, quandocunque & quotiescunque præscriptioni locum factum esse contigerit.[7]Multũ tamen refert,an conuentionalis præscriptionis annorum potestate finitum sit ius redimendi? Priore namque casu, nõ etiã posteriore, quamuis medio tempore pupillaris aut minor heredum venditoris ætas inciderit, nihilominus proderit emptori præscriptio, si modo tẽpus cœperat currere cum maiore, & quidem cum effectu ac sine metu restitutionis.[8] Iniquissimum enim fuerit,eum,qui cum pupillo non contraxerit, expectare ipsius pubertatem.[9]At ex legali præscriptione

Source : BIU Cujas

30.annorum tempus pupillaris ætatis ipso iure subducitur,minoris vero ætatis,si nostris credimus,per restitutionem.[10] *Ita Senatus* 15.Cal.Iunij,1590.

1 Boer.*quæst.351.num.6.*post Ioann.Fabr.*ad l.cum notissimi,* C.*hoc tit.*Ias.*in l.petens,C.de pact.*

2 Non enim potest diuturnior fieri per pactum actio, quam vt fiat perpetua,*tot.tit.Inst.de perpet.& temp.action.*

3 *l.sicut 3.& l.omne 4.C.hoc tit.*

4 *l.nullus videtur 55. de reg.iur. l.si duorum 52. D. de action. empt.*

5 Cum iustæ ac legitimæ conuentiones dent legem contractibus,*l.iuris gentium 7.§.ait prætor*, D.*de pact.l.1.§.si conuenerit,*D.*depos.l.contractus 23.de reg.iur.*

6 Bald.*ad cap.si quis per 30.annos.si de feud.contr.fuer.in usib. feudor.*

7 Quasi repetito iure,quomodo solemus dicere de vsufructu repetito,*in l.repeti 5.*D.*quib.mod.usufruct.amitt.*

8 *l.Æmilius 38.D.de minor.*Non idem est,si interrupta fuerit præscriptio per obsignationem licet factam ad domiciliū originis eius, qui alibi quoque domicilium habuit.Boer. *quæst.11.nu.3.*vbi ait, valere huiusmodi obsignationem factam coram Iudice loci, licet non valeret ibi citatio absentis scilicet ad ius perpetuandum in simile vsque tempus.

9 *l.3.*D.*ex quib.caus.in poss.eat.* Neque rursum ignorantia pupilli,quę per ætatem contingit,debet cuiquam esse captiosa,*l.quod autem 6.§.si quid pupillo,D.quæ in fraud.credit.*

10 *d.l.sicut 3.vbi not.*Cod.*hoc tit.*Balb.*in 1.part.6.part.princ. nu.33.& seqq.*

DEFINITIO IV.

Ius retrahendi præscribitur 30. annis,etiam adhibito iureiurando.

NOn aliud est, si agatur de iure redhibendæ rei non venditæ, sed permutatæ. Ius enim omne redhibendi,seu vt loquuntur, retrahendi sua natura patitur longissimi temporis, id est triginta annorū præscriptionem, si nihil aliud sit quod impediat,[1] quia cum ex contractu descendat, actionis nomen meretur potius quam facultatis.[2] Nec distinguimus, an in contractu adhibitum sit iusiurandum, nec ne.[3] Sicuti nec quicquam hac parte interest, an permutata res,an vendita proponatur.[4] *Ita Senatus* in ea causa,de qua SC.3.de oblig.& action.& Defin.1. Ne rei dominic.vel templor.

1 Eo scilicet iure, quo similiter cætera iura omnia longissimi temporis præscriptione tolluntur,*l.3.& 4.C.hoc tit.*

2 Et ideo præscribi potest,vt & cętera iura omnia quę sunt facultatis,si cum iis coniuncta sit actio, Crauet. *de antiq.temp. cap.circa præmissa,num.35.36.37.& 38.*post Alex. *cons.30.colum. penult.dub.5.lib.5.*Ias.*cons.210.in fin.lib. 2.& cons.25.in fin.lib.3. & cons. 101.col.fin.lib.4.*Sanè quæ sunt meræ facultatis, nullo tempore præscribuntur, *l. viam publicam 2. D. de via public.* Bart.*ad l.cum notissimi in fine princ.C.hoc tit.*

3 Iusiurandam enim non immutat naturam contractus,in quo adhibetur, *l.vlt.* C.*de non numer.pecun.* Vide Guid. Pap. *quæst.199.*

4 Præsertim cum permutatio similis sit emptioni,*l.2.C.de rer.permut.*

DEFINITIO V.

Præscriptio centum annorum nunquam censetur exclusa,nisi in casibus.

EXclusa per statutum aut edictum Principis qualibet temporis præscriptione, nunquam tamen centenaria excluſa intelligitur,[1] si non expressim de ea quoque actum sit,[2] aut nisi eadem sit ratio exclusionis,vt contingit, cum agitur de re ad domanium coronæ Regiæ aut principalis pertinente.[3] Edictum tamen in eam rem fieri multo melius esset ac vtilius.[4] *Ita Senatus* ibidem.

1 Balb.*in part.5.de præscript. qu.9.nu.2.per tex.not.cum gloss. in Auth.vt de cæter.commu.non fiant,*in verb. *præscriptione.*Bald. *ad l.1.*C.*de annal.except.*

2 Potest enim statuto tolli quęlibet præscriptio,etiam centenaria,Balb.vbi supr.*nu.3.vers.& quod posit,& seq.*

3 Quia res ipsa est affecta tanquam omnino impræscripti bilis,vt ibidem ait Balb.*nu.4.vers.& dicit* Bald. vbi adfert exęplum de re sacra,de homine libero, & de aliis quæ non sunt in nostro commercio,aut quæ sunt in casu publico.

4 Vt dixi *ad tit.præced.Defin.1.& 2.*

DEFINITIO VI.

Exceptiones sunt perpetuæ,& durant post triginta annos,etiam de ijs rebus,de quibus actiones essent temporales.

VEndente marito mulier correa venditionis facta se cum marito, & pro eo obligauerat de euictione. Cum post annos triginta emptor controuersiam pateretur, mulierem ex ea causa conueniebat,vt rem defenderet,litemque assumeret.[1] Illa vero restitutionis auxilium implorabat,quasi perperā, & sine causa se pro marito reluctantibus legibus obligasset.[2] Placuit, non posse ei obiici præscriptionem longissimi temporis, quandoquidem in eius potestate non fuit, quando conueniretur.[3] Et consequenter locum hic habet, quod dici solet,ea quæ ad agendum sunt temporalia,perpetua esse ad excipiendum.[4] Nec enim dubitandum est,quin ius restitutionis in integrum,quod pragmatici rescindens vocant,proponi possit per viam exceptionis, adeoque replicationis & contradictionis.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Domina de la Cuille, 14. Cal.Decemb.1592.

1 *Ex l.si plus,74.§.mota,*D.*de euict.*

2 Hoc est contra Velleianum, *& Auth.si qua mulier,C.ad. titul.*

3 *l.petendæ,6.C.de temp.in integr.restit.*

4 *l.pure,5.§.vlt.D.de doli mal.except.*

5 Nam cui damus actionem, multo magis damus exceptionem & replicationem,*l.inuitus,156.§.cui damus,de reg iur.* Sic de querela inofficiosi scriptum est *in l. Papinianus,8.§.si filius,D.de inoff.testam.*

DEFINITIO VII.

Ius offerendi, quod competit ad inducendam pignoratitiam,nullo tempore præscribitur.Secus in iure offerendi,quod competit posteriori creditori contra priorem.

IVs luendi pignoris, quod debitori competit aduersus pignoratitium creditorem,[1] nullius quantumcunque longissimi temporis præscriptione excluditur,[2] quia creditor non sibi possidet, sed debitori,[3] & quod debitor creditori suo offerre potest ad luendum pignus in mera facultate magis, quam in iure versatur.[4] Non idem est,si tractetur de iure offerendi, quod secundo creditori pignoratitio cōpetit aduersus priorem ad proprium pignus confirmandum.[5] Hoc enim sicuti iuris est non facultatis,[6] sic eandem quam cætera iura patitur triginta annorum prescriptionem.[7] *Ita Senatus* in ea causa,de qua pluribus in hanc rem scribemus SC.21.22.& 23.infr. De luit.pignor.

1 Scilicet post solutum omne id quod debebatur,*leg.si rem alienam.8 §.omnis,D.de pign.act.*

2 Bart.& alij, *ad l. cum notissimi,§.sed cum illud.*C.*hoc titul.* Quamuis contra concludat Balb. *in 4. parte, 5.partis princip. quæst.2.*

3 *l.pignor.13.D.de usucap.*

4 Ratio est Bartoli *ad dict. l. cum notissimi, ex l. 2. D. de via public.*

5 *l.2.& 3.l.cum secundus,* D.*de distract.pignor.l.1.l.prior,5.& pass.C.qui potior.in pign.hab.*

6 Quia competit ex contractu, vt apparet ex supradictis.

7 *Ex l.sicut,3.& l.omnes,4. C. hoc tit.* Vide Osasch.Cacher. *decis.115.*

DEFINITIO VIII.

Nuptiales vestes, de quarum solutione non apparet, an & quando possint peti per mulieris heredes?

Nuptiales

NVptiales veſtes nupturæ puellæ promiſſas, & quæ ipſo nuptiarum die ſolui ex conuentione debuerant, improbè poſt longiſſimũ tempus heres mulieris ſibi ſolui poſtulat, non quod debitorem, quem propria promiſſio in mala fide conſtituit, lõgiſſimi temporis præſcriptio tueri poſſit, [1] ſed quia credibile ſit conuentioni ſatisfactum eſſe, ſolutaſque veſtes puellæ, quæ quamdiu vixit, nec eas exegerit, nec de mora promiſſoris conqueſta fuerit. [2] Aliud igitur erit, ſi eas veſtes quaſi non ſolutas petat illa ipſa, cui ſolui debuerunt, purgetque ſe de dolo malo, adhibita in eam rem, vt moris eſt, iuriſiurandi religione, [3] licet quadraginta annorum, adeoque lõgioris temporis ſpatium interceſſerit, [4] niſi aliæ ſolutionis factæ aut remiſſi debiti probationes vel præſumptiones adſint, & coniecturæ. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa, 5. April. 1593.

1 Sequimur enim hac in re opinionem Canoniſtarum, non autem interpretum iuris ciuilis, quos refert & ſequitur Guid. Pap. *q.* 199. vt dixi *Defin.* 1 *nu. vlt. ſup. eod.* Adde Balb. *n.* 2. *part. princ. qu.* 13. [Superuenit tamen poſt hæc ſcripta edictum Principis noſtri, quo iubemur ſequi hac in re opinionem Legiſtarum ad lites minuendas. Nec tantum in perſonis heredum debitoris, ſed etiam in ipſo debitore, nil obſtante eius mala fide, ſic enim tandem edictum acceptum eſt propter verba ipſius generalia, licet multis reclamãtibus cum quibus & ego ſenſi aliquando & quoadusque vicit in Senatu contraria ſententia.]

2 Nemo enim ſuum iactare præſumitur, *vulg. l. cum de in debito*, 25. D. *de probat.* Vide tamen *l. vir vſuras*, 54. D. *de donat. int. vir & vxor.* quæ in ſimili ſpecie præſumit donationem.

3 Quod vulgo iuramentum purgationis appellant, cuius ſpeciale ius eſt, vt admittat probationem in contrarium, *cap. vlt. Extr. de iureiur.* Et de hoc intelligi meo iudicio debet quod ſcriptum eſt *in l. admonendi*, 31. D. *eod.*

4 Nullo enim tempore poteſt debitor præſcribere, cum ſit in mala fide, *cap. vigilanti, & cap. vlt. Extr. de præſcript.*

5 Quales illæ ſunt, de quibus *in l. Procula*, 29. *D. de probat.* Vſurarum & cæterarum acceſſionum alia ratio eſt. Facilius enim remittuntur, *l. cum quidam*, 17 §. *Diuus Pius*, D. *de vſur.*

DEFINITIO IX.

Nõ poteſt debitor vllo tempore præſcribere, quantum ad ſortem, ſed poteſt quantum ad vſuras, niſi ſi quæ in vicem fructuum debeantur.

CReditori aut eius heredi poſt annũ quadrageſimum, aut etiam ſi voles quinquageſimum, ex obligatione præſertim iurata, [1] agenti nullam temporis præſcriptionem obiici poſſe conſtat, ſiue debitor ipſe, ſiue primus, aut ſecundus, aut alius remotior ipſius heres conueniatur, propter malam fidem, quæ in ſucceſſorem vniuerſalem licet ignorantem tranſmiſſa, impedit iure pontificio [2] præſcriptionẽ. [3] Sed ſi proponas inſtrumento debiti dictam diem ſolutioni, & nominatim promiſſas vſuras, ſi ad diem pecunia non ſolueretur, lõgè difficilius eſt, vt admittamus quinquaginta annorum vſuras peti poſſe, [4] cum in cæteris omnibus annuis præſtationibus præſcriptio triginta annorum hactenus recepta ſit, vt non niſi ab anno nono poſt vigeſimũ peti poſſint: [5] Eo magis quod vſurarum præſtatio longè eſt odioſior, [6] quam canonis annui, qui pro re emphyteuticaria penditur, [7] aut alterius annuæ cuiuſlibet præſtationis, aut etiam annui legati, ideoque & facilius earum remiſſio præſumitur, vel hac ſola coniectura, quod credibile ſit, ideo non petitas, vt creditor præſtaret ſe gratiorem debitori, [8] niſi proponas fuiſſe debitas ex cauſa venditionis, & in vicem fructũ, quos emptor ex re vendita toto illo quinquaginta annorum ſpatio perceperit, [9] ne abſurdum illud ſequatur, vt emptor contra bonam fidem & re & pretio fruitus videatur, [10] quod tanto iniquius fuerit, quanto plures anni interceſſiſſe probabuntur. [11] *Ita tractatum eſt* ex tempore in ſecreto auditorio, in cauſa D. Benedicti Cauet Senatoris, & Dominæ de Quiege, 16. Calend. April. 1593.

1 Solet enim potentior eſſe obligatio, quæ eſt iurata, ne ſcilicet periurium incurratur, *cap. debitores, & cap. cum contingat, Extr. de iureiur.*

2 Nam iure ciuili aliud eſt, *l. ſicut.* 3. *& ſeq. C. hoc tit.*

3 Sequebamur enim hac parte ius pontificium, vt dixi *Def. prox. n.* 1. *ſupr.* quouſque factum eſt de hac re edictũ, de quo *Def.* 1. *nu.* 8 *ſupr.* Itaque hæc Definitio in herede debitoris hodie correcta eſt. [Imo & in debitore ipſo, vt ſæpius à Senatu noſtro pronunciatum eſt, me tamen non ſemel reluctante.]

4 Facilius ſi quidem perimitur petitio vſurarum, quam ſortis, vt dixi *Defin. præced. num.* 5.

5 *Ex l. cum notiſſimi*, 7. §. *vltim. Cod. hoc tit.* & ibi noſtri tractant.

6 Quia pecunia res ſterilis eſt, nec pecuniam parit, *l. ſi nauis*, 62. D *de rei vindic. l.* 3 C. *de vſur.*

7 In recognitionem ſcilicet dominij directi, *l. vltim. C. de iur. emphyt.*

8 *l. cum quidam.* 17 § *Diuus Pius*, D. *de vſur.*

9 *Vt in l. curabit.* 5. C. *de act. empt.*

10 *l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem*, D. *eod.*

11 *l. ex empto*, 11 §. *vlt. l. bona fides*, 50. *eod. tit.*

DEFINITIO X.

Etiam fauorabilia priuilegia per non vſum longiſſimi temporis amittuntur.

PRiuilegia omnia etiam fauorabilia & libertati aut ingenuitati fauentia per non vſum amittuntur, ſi ſaltem triginta annorum curricula effluxerint, ab eo tempore computanda, quo priuilegij vſus aliquis eſſe potuerit, nec tamen vllus ſubſecutus ſit. [1] Quemadmodum autem qui ſe fundat in vſu, debet illum probare, [2] ita & non vſum qui ſe fundat in nõ vſu. [3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 1. & ſeqq. D. præſcript. quæ pro libert.

1 *l.* 1. *de nundin.* Alex. *conſ.* 33. *vol* 5. *& conſ.* 132. *col.* 1. *vol.* 1. Balb. *in tract. de præſcript.* 4. *part.* 5. *partis principalis. qu.* 4 *num.* 7. Felin. *in cap. cum acceſſiſſent, col.* 9. *&* 10 *de conſtit.* Gloſſ. in verb. *frangere, in fin. cap.* 1. *de treug. & pace*, quam ad hoc allegat Bald. *in leg. fin.* §. *ſed cum antiquitas Cod. de curat. furioſ.* Iaſ. *in l. rem non nouam, nu.* 4. *&* 5. *C. de iudic.* Dec. *conſ.* 649 *nu* 8.

2 Iuxta not. per Caſtrenſ. *in l. ſi inter, num* 5. *de reb. dub.*

3 Eſt enim negatiua quoque probanda quoties eſt fundamentum intentionis, *l. pen.* §. *docere.* vbi Bart. *D. ne quis eum quì in ius vocat. vi exim. & vulgar.*

DEFINITIO XI.

Ius impugnandi contractum ex cauſa enormiſſimæ læſionis triginta annis præſcribitur.

QVoties in venditionis aliove ſimili contractu, non tantum enormis læſio, hoc eſt, vltra dimidiam iuſti pretij, ſed etiam enormiſſima, id eſt, ſupra beſſem interuenerit, [1] eo iure vtimur, vt licet temporaria redimẽdi facultas cõceſſa ſit, perpetuo tamẽ redimere liceat, id eſt in annum vſque triceſimum. [2] Nec de eo quiſquam apud nos dubitat. Sed quæſtionis eſt, an à die contractus tricennium illud computandum ſit, an vero à die quo facultas illa redimendi temporalis perempta ſit? Quid enim ſi iam ipſo cõtractu perpetua redimendi poteſtas data ſit, [2] nec eo minus tamen verum ſit enormiſſimam læſionem interueniſſe? [3] An in annum vſque ſexageſimum redimendi ius extenderetur? Ita nonnulli putabant, quod hoc caſu quo concurreret enormiſſima læſio cõtractus dolo malo initus videretur: [6] dolo inquã, ſinon ex propoſito ſaltem in re ipſa, qui dolo ex propoſito hac parte æquiparatur. [7] Cuius effectus ille eſt, vt neque retrouenditio ſit neceſſaria, ad reddendum venditori dominium, [8] nec fructus illos lucrari emptor

Source : BIU Cujas

possit, sed omnes restituere teneatur, illos etiã quod ante imploratum restitutionis auxilium perceperit, & à die contractus, perinde ac si contractus nullus præcessisset. [9] Habetur enim pro malæ fidei possessore. [10] Sed tamen si id omnimodo & absolute verum esset, consequens fieret, vt nullius quantumcunque longissimi temporis præscriptione iuuare se posset ex regula iuris pontificij, [11] quod tamen euidenter falsum est. Neque enim prædo dici potest, qui pretium numerauit, [12] saltem quamdiu venditor non conqueritur. [13] Itaque merito placuit siue temporalis siue perpetua redimẽdi facultas concessa sit, & enormissima læsio interuenerit, omnium tamen iurium præscriptionem vnico tricennio impleri, quandoquidem, etsi dolus malus ex proposito intercessisset, non quidem qui causam dedisset contractui (nulla enim illo casu opus esset restitutione,) [14] sed qui in contractum incidisset, [15] non in longius tempus restitutionis impetrandę ius extenderetur. [16] Hoc ita, si nihil sit quod alioquipręscriptionem impediat, hoc est, si neque pupillaris, [17] aut minor ætas, neque alia vlla restitutionis causa aduersus tricennalem hanc præscriptionem interueniat. [18] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, contra Claudium Dupra, 4. Cal. Iun. 1593.

1 *Vt in l. 2. & l. si voluntate, 8. C. de rescind. vend.*

2 Ex qua læsione enormissima solent nostri inducere præsumptionem & probationem doli in reipsa, quem subinde æquiparant dolo ex proposito, *ad leg. si quis cum aliter, 36. De verb. oblig.*

3 Pacto scilicet conuerso in perpetuum ex temporali. Vide Ias. & alios *ad d. l. si quis cum aliter.*

4 Quæ tamen concluditur anno trigesimo, habetque tacitam conditionem, si intra id tempus pretium reddetur, vt tractat Balb. *in tertia parte, 5. part princ. qu. 3.*

5 Id est etiam computata æstimatione huius pacti, quod vt plurimum æstimatur vsque ad tertiam, vel saltem ad quartam partem pretii, vt alio loco scripsi.

6 Dolus autem malus omnem sine dubio excludit præscriptionem, etiam pro libertate, *l. 1. & tot. tit. Cod. de præscript. long. temp. quæ pro libert.*

7 Notant DD. *ad d. l. si quis cum aliter, de verb. oblig.*

8 Cum ex contractu nullo non transferatur dominium, *l. nullo, 24. C. de rei vindic. l. quod vxor, 16. D. de acquir. poss. l. 1 §. 1. D. pro donat.*

9 *l. certum, 22. C. de rei vindic. l. bonæ fidei, 48. de acq. rer. dom.*

10 Exemplo eius qui contra leges mercatus est, *l. quemadmodum, 7. in fin. Cod. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47. cap. qui contra iura, de reg. iur. in 6.*

11 *Cap. possessor. eod. tit. de reg. iur. in 6.*

12 *l. nemo prædo est, 116. D. eod. leg. sed etsi, 25. §. scire, D. de petit. hered.*

13 Non enim fit iniuria volenti, *l. in diem, 9. §. 1. de aqua & aqu. pluu. arc.*

13 Cum nulla possit actio vltra triginta annos viuere, *l. 3. C. hoc tit.*

14 Siquidem contractus bonæ fidei, cui dolus ex proposito causam dedit, ipso iure nullus est, *leg. & eleganter, 7. D. de dolo.*

15 Quo casu necessaria est restitutio ex capite de dolo, *l. si dolo, 5. C. de rescind. vend.*

16 *d. l. 3. & 4. C. hoc tit.*

17 Nam pupillaris ætas subducitur ipso iure ex præscriptione 30. annorum, quamuis non similiter ex cæteris, Balb. *de præscript. in 1 parte 6. part principalis, nu. 33.*

18 Volunt enim nostri dari restitutionem in integrum aduersus præscriptionem tricennalem, Balb. ex communi sententia, ibid.

DEFINITIO XI.

Etiam condemnatus potest longissimo tempore præscribere executionem rei iudicatæ.

NOn impedit sententia, quo minus is, qui cõdẽnatus est, possit præscribere aduersus executionem, si victor per annos triginta, pluresve negligẽs fuerit in sententiæ executione postulanda, [1] tametsi transierit sententia in rem iudicatam, [2] aut quod hac parte idẽ est, ab eo iudice lata sit, à quo nõ liceat appellare. [3] Neq; præscriptionẽ ea sola ratio impedire potest, quasi in mala fide fuerit qui condemnatus est, [4] cum nihil prohibeat nouum illi ius acquiri ex patientia victoris, qui iure suo vti nolit. [5] Idemque multo magis obtinebit, si quid victor fecerit, ex quo appareat voluisse illum recedere à iure sibi quęsito. [6] *Ita Senatus* in causa Canonicorum Sanctę Capellæ Camberiensis & Syndicorum de Meiry, 3. Non. Decembr. 1594.

1 Quia iuris petendæ executionis sententiæ non potest vltra triginta annos durare, vt nec iura cætera, *l. sicut, 3. C. hoc tit.* Natt. *cons. 222.*

2 Præcipua enim vis iudicati consistit in executione sententiæ, *l. à Diuo Pio, 15. D. de re iud. l. penultim. Codic. de exec. rei iudic.*

3 Puta à Senatu, aliove quolibet supremo magistratu, qui ius dicat vice Principis, *l. 1. & tot. tit. Codic. de sentent. præf. prætor.*

4 Siquidem mala fides impedit præscriptionem actionis, etiam personalis iure Canonico. *Ex not. in cap. vigilanti, & cap. vlt. Extr. de præscript.*

5 Nec enim quisquam cogitur exequi sententiam pro se latam, *l. si iudex circumuento, 41. D. de minor.* Neque rursum ius vllum potest dici quæsitum ex sententiæ executione, antequam facta sit executio, cum per sententiam non acquiratur victori ius pignoris, sed tantum per executionem, *d. l. à Diuo Pio, 15. de re iudic. l. non est mirum, 16. §. 1. D. de pignor. actio.* Et ideo potest quis etiam sciens tale ius præscribere citra malam fidem, vt eleganter tractat Balb. post Petr. de Anchar. *in 3 part. 5 partis princ. qu. 3. nu. 2. 3. & 4.*

6 Potest enim quilibet iuri sibi quæsito renunciare, *l. pen. C. de pact.* & iuris sui conditionem deteriorem constituere, *l. pactum, 46. D. eod.*

DEFINITIO XIII.

Neque transactio cum quibusdam ex vniuersitate facta, neque possessio secuta in executione transactionis, nocet cæteris ex vniuersitate, ne quidem in possessorio.

SI quis per transactionem cum pluribus ex vniuersitate factam ius aliquod sibi quæsierit, quo postea per longum tempus probetur vsus, etiam cõtra alios, quam qui suo nomine transegissent, non ideo ius aliquod sibi quæsisse videbitur aduersus eos, qui neque transegerunt, neque transactionem aut verbo aut facto ratam habuerunt, tametsi sint ex vniuersitate, [1] nec nisi possessorio iudicio contendatur. [2] Quia sicuti transactio non vniuersitatis nomine à maiori parte, [3] sed à pluribus proprio nomine, & tanquam singulis inita cæteros afficere non potest: [4] ita nec possessio, quæ non nisi in transactionis executionem secuta intelligi debet, [5] vereque hoc casu locus est ei, quod dici solet, [6] tantum videri præscriptum quantum possessum. [7] Idemque est, si non longo solum, sed etiam longissimo tempore continuata possessio probetur. Nisi tantum tempus præterierit, quod excedat hominum memoriam, vt tituli vice possessio esse queat, [7] si modo non appareat, quo iure is, qui cum quibusdam trãsegit, vti solitus esset aduersus omnes ante transactionem. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. supr. De seruit. & aqua.

1 Quia non cum vniuersitate transactum proponitur, sed cum pluribus ex vniuersitate tanquam cum singulis, qui proinde non repræsentant vniuersitatem, quippe quæ non nisi per Syndicos repræsentari potest, aut per maiorem partem, cum omnes legitimè sunt conuocati, *l. 23. & seqq. D. quod cuiusque vniuers. nomin.* Aliud enim est, si quid fiat ab vniuersitate, aliud si à singulis, *l. sicut, 7. §. 1. eod.*

2 Quod quia minoris præiudicij esse solet, multa admittit, quæ petitorium non admitteret, vt not. *ad l. naturaliter, 12. § nihil commune D. de acquir. poss. & ad l. vnic. Cod. si de moment. poss. fuer. appell.*

3 Quod

Source : BIU Cujas

3 Quod neceſſe eſſet, *l nulli 3. D. quod cuiuſque vniuerſ. nomin. l. quod maior. 19. D. ad municip.*

4 Ex ea iuris regula, quæ vult rem inter alios actam aliis non nocere, *tot. tit. C. res int. alios act.*

5 Præſumitur enim quiſque poſſediſſe ex titulo præcedente, *vulg. l. quædam mulier 77. D. de rei vindic.*

6 *l. Quod meo, 18. §. fin. D. de acq poſſ. l. 1. §. ſi quis hoc interdicto, verſ. Iulianus,* vbi Bart. & Ang. *de itin. act. priuat.* Bart. *in l. publicanus. §. fin. de public. & vectig. & in l. cum de in rem verſo. col. fi. de vſur.* Vide Bald. de extenſione præſcriptionis, *in tract. De præſcript. in 1. parte. 2. part. princip. quæſtion. 2. num. 11. & ſeqq. per totum.*

7 *Ex l. 1. §. vltim. D. de aqua & aqu. pluu. arc. l. 3. §. ductus aquæ de aqua quotid. & æſtiu.*

8 Poſſeſſio enim antiquior facit præſumi iuniorem vitioſam, *cap. licet cauſam cum ibinot. de probat.* Bart. *in l. ſi duo in prin. col. vlt. vti poſſid.*

DEFINITIO XIV.

Quota decimæ poteſt præſcribi, tam ratione petitorij quam poſſeſſorij.

QVotam illam portionem, quę pro decima in ſignũ recognitionis, vt noſtri loquũtur, vniuerſalis dominij Deo Opt. Max. debetur per temporis præſcriptionem minui poſſe, nemo ambigit, [1] ſed quanti temporis pręſcriptio neceſſaria ſit, plerũque dubitatur, maxime ſi coram laico iudice agatur Poſſeſſorio non petitorio. Nam ſi petitorio, vix ſanè eſt, qui dubitet, quin neceſſaria ſit pręſcriptio immemorialis temporis, propterea quod iuris communis ratio inducit hac parte pręſumptionem, quæ reſiſtit præſcribenti, [2] nec proinde poteſt elidi, niſi per titulum, aut per eam pręſcriptionem, quæ ſit loco tituli, qualis illa eſt, quæ tempus præ ſe fert immemoriale. [3] Sed cum poſſeſſorio agitur, quod ſicut minoris eſt præiudicij, ita leuioribus probationibus contentum eſt, [4] plerique putant ſolam facti quęſtionem in eo verſari, cum poſſeſſio ſit facti, [5] nec aliud quærendum, quam quæ quota ſolui ſit ſolita. Quidam dicebant, poſſeſſionem hanc ſoluendæ minoris quotę vitioſam eſſe, ac proinde talẽ, cuius ratio haberi nulla poſſit, ne in poſſeſſorio quidem, propter reſiſtentem iuris pręſumptionem. [6] Ideoque tametſi per annos quadraginta vniformiter, vt aiunt, continuata probaretur, non poſſe tamen ſufficere ad obtinendum. [7] Parum igitur referre hac parte, an petitorio an poſſeſſorio ageretur. Et hanc ſententiam à Senatu noſtro non ita dudum probatam fuiſſe referebant. Senatus tamen, cum eadem quæſtio rurſum ex facto incidiſſet, contrariam opinionem ſecutus eſt, [8] pro vniuerſitate Sancti Ioannis des Aduentures, contra Capitulum eccleſiæ Sancti Vincentij Matiſconenſis. Quamuis nec vniformis poſſeſſio per omnes teſtes probata eſſet, ſed tãtum per plures. [9] Nec deeſſent ex ipſa vniuerſitate, qui maiorem quotam à ſe debitam eſſe faterentur. [10] Pronuntiatum eſt Senatuſconſultum 6. Id. Maij, 1595. Iunge Def. 3. infr. quæ ſit longa conſuet.

1 Quamuis non poſſit decima in totum tolli, vide Bald. *in 1. part. 5 part. princ. quæſt. 7. & in 2. parte eiuſd. part. 5. quæſt. particulari.*

2 *Ex not. in cap. 1. de verb. ſignif.*

3 *l. vlt. D. de aqua & aqu. pluu. arc. l. 3. §. ductus aquæ, D. de aqua quotid. & æſt.*

4 *Not. in l. vnic. C. ſi de moment. poſſ. fuer. appell.*

5 *l. 1. §. furioſus, de acq. poſſ.*

6 Ita Felin. *in cap. cauſam quæ circa princ. Extr. de præſcrip.* poſt Anchar. *conſ. 192. magnifice & illuſtris Princeps, col. 1.* Hoſtienſ. *in ſumma, De decimis, §. & vtrum præſcribi poſſit, verſic. 7. quæro cum multis ſeq.*

7 Niſi probetur talis conſuetudo per Papam adprobatam, *cap. in aliquibus,* iunct. *gloſ. Extr. de decim.*

8 Scilicet vt valeat conſuetudo præſcribendæ decimæ ſuper quota, non ſuper tota. Quæ fuit opinio D. Thomæ & multorum aliorum, quos refert ac ſequitur Balbus, *in d. 1. part. 5. partis princ. quæſt. 7 num 5 & 6.*

9 Inſpiciendum enim eſt, quod probatur per maiorem numerum teſtium, *l. 3 D. de teſtib.*

10 Nam ratione poſſeſſorii potuerunt leuiores probationes admitti. Aliud fortaſſe pronunciandum fuiſſet in petitorio.

DEFINITIO XV.

Præſcriptio quinquennalis ſit perpetua per ſententiam, adeoque per litis conſtitutionem.

EDictum Sereniſſimi Ducis Em. Philiberti, De reliquis annuarum penſionum aut canonum emphyteuticorum, non niſi pro quinquennio præſtandis, [1] dixi non habere locum in debitis, iam per ſententiam declaratis, propterea quod ſingulis momentis à die condemnationis moram facere intelligatur is, qui condemnatus fuit, [2] quem ad impediendam edicti poteſtatem ſemel extra iudicium, dum tamen teſtato, & in ſcriptis interpellatum eſſe ſufficeret. [3] Sed tamen non faciet ea res, vt longioris temporis, quam nouem & viginti annorum reliqua petantur. Singulis enim annis noua pręſcriptio incipit, quæ trigeſimo demum anno completur. [4] In cauſa Franciſci Gerlier, & Franciſci Garini. *Sine die.*

1 Quod factum eſt me referente ante Cal. Iul. 1587.

2 Nam ſi litis conteſtatio perpetrat actionem etiam annualem, vſque ad triginta annos, ſecundum communem opinionem, de qua atteſtatur Balb. *in vlt. part. 6 part. princip. nume. 8. Poſt gloſſ. ante in l. fin. C. de temp. pet. in integr. reſtit. & gloſſ. in l. fin. C. de dolo.* Nemo dixerit debere meliorem eſſe conditionem debitoris, ob id ſolum quod fuerit condemnatus, *l. 3. D. de vſur.*

3 Sic enim habent verba edicti.

4 *l. cum notiſſimi, 7. §. vlt.* & ibi gloſſ. & DD. *hoc tit.* Guid. Pap. *qu. 406. incip. pone quod debes.* [Obſerua tamen non eſſe locum huic edicto in reditibus annuis venditis certo precio, Vulgò vocant *Rentes conſtituees. Ita Senatus* pro fratribus Rarton, contra D. Hieronymum de Veygie Præpoſitum Eccleſiæ Ayguebellenſis. 15. Cal. Aprił. 1614.]

DEFINITIO XVI.

Præſcriptio triginta annorum, quæ non poſſet incipere ab ipſo debitore propter malam fidem, incipit tamen ab ipſius herede, qui ſit in bona fide, excipienda tamen ſunt debita iam iudicata.

CVm inter iuris noſtri Interpretes magna contentione diſceptetur an vniuerſalis heres debitoris poſſit ſe tueri præſcriptione longiſſimi temporis, qua debitor ipſe propter malam fidem iuuari non potuiſſet, [1] ſi modo ignoraſſe debitum proponatur. [2] (ne alioqui perinde ratio malæ fidei locum habeat in ſucceſſore, atque habuit in deceſſore) Placuit Sereniſſimo Principi noſtro ſententia Legiſtarum exiſtimantium heredis bonam fidem dignam eſſe, cui faueatur, vt melior eius cauſa ſit, quam defuncti. [3] Non quod heres conſcientiam defuncti exonerare non teneatur, (quæ potiſſima Cononiſtarum ratio eſt, [4]) ſed quod contraria ſententia magnam litium multiplicandarum materiam prębeat, quam diminui potius & reſtringi, quoad fieri poteſt, oporteat, vt publicæ vtilitati conſulatur. [5] Itaq; edictum in eam rem factum, & conſtitutum, vt nec tracto eo toto tempore, quo debitor vixit, præſcriptio triginta annorum poſſit incipere nõ tantùm ab herede, à quo inceperit etiã bona fides. [6] Nec alia debita edicti verbis excepta ſunt, quam quæ intra duos menſes, à quo die publicatũ eſſet edictum, exigi cœpiſſent, ex ea ſcilicet Canoniſtarum opinione, quę in id vſq; tempus apud nos inualuerat. [7] Sedtamẽ viſum eſt, ea quoque debita excipiẽda eſſe, quæ ſic iudicata

Source : BIU Cujas

essent, vt ex debitoris cõfessione sententia lata proponeretur.[5] Nempe propter rerum iudicatarum auctoritatem, quam effectu non carere interest, non tantum conscientiæ debitoris, quam exonerare heres debet,[6] sed etiam reipublicę: cuius solo fauore potuit contraria sententia, vt diximus, adiuuari, præsertim cum nullus litis metus subesset in eo debito, quod peteretur ex re iudicata, quæ liti finem attulisset.[10] Sed etiam à debitore ipso.

1 Scilicet iure Pontificio *ex not. in cap. vigilanti, & cap. vlt. Extr. de præscrip.* Nam iure ciuili aliud est, cum præscriptio longissimi temporis, de qua *in l. 3. & 4 C. hoc tit.* non requirat bonam fidem, Guid Pap. *qu.* 199.

2 Quod præsumitur *l. qui in alterius 42. de reg. iur.*

3 Nam quod dicitur heredem etiam ignorantem succedere in vitia defuncti, *l. cum heres*, 13. *De diuers. temp. præscr.* intelligendum est de vitiis possessionis, quæ sequuntur necessario possessionem, *l. vitia*, 11. *C. de acq. poss.* non autem de mala fide, quæ nunquam potest cadere in ignorantem.

4 Vt tractant Canonist. *ad dict. cap. vigilanti, & cap. vlt. de præscr.*

5 *l. quidam*, 21. *D. de reb. credit. leg.* 4. § 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact.*

6 Quæ veluti media sententia esset inter ius pontificium & ciuile. Nam ius ciuile vult præscriptionem posse incipere etiam ab ipso debitore: ius vero Canonicum ne quidem ab herede, vt ex iis constat, quæ tractat Guid. Pap. *d. qu.* 199. [Edictum probat scientiam legistarum, etiam in debitore]

7 Vt negligentibus locum relinqueretur purgandæ negligentiæ, cum hoc edictum etiam ad præterita traheretur, *l. iubemus. 29. vers. quid enim antiquitas peccauit, C. de test.*

8 Cum confessus sua quodammodo sententia damnetur *l. 1. D. de confess.* nec vllæ sint partes iudicis in confessum aut consentientem, nisi in condemnando, *l. si conuenerit*, 26. *D. de re iudic.*

9 Vt diximus ex opinione Canonistarum, *in d. cap. vigilanti, & cap. vlt. de præscr.*

10 *l. 1. D. de re iudic. d. seruo*, 63 § *cum prætor. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XVII.

Qui bona fide emit à spoliatore præscribit longo tempore, nec tenetur ad fructus, nisi ex die litis contestatæ, sed habens malam fidem præsumptam præscribit longissimo.

SPoliator nullo tẽpore præscribit aduersus remedium pontificiis canonibus introductum,[1] propter euidentem malam fidem.[2] Sed si mala fides fuit tantum præsumpta,[3] placet purgari eam præsumptionem tricennali præscriptione. Ideoque agenti nocere tanti temporis præscriptionem.[4] Quod si etiam titulum & bonam fidem possessor habuit, æquum est hactenus meliorem esse illius conditionem, vt decennio inter præsentes, aut vicennio inter absentes possessionem cum proprietate sibi firmiter acquirat,[5] præterquam si emerit à malæ fidei possessore, cum verus dominus ius suum ignoraret.[6] Eadem distinctio in fructibus adhibenda est. Etsi enim remedium iuris Pontificij competens spoliatis 7 adeo plenum est, vt detur etiam contra titulo & bona fide possidentem,[8] non potest tamen hoc casu fructuum condemnationem inducere, quos bonæ fidei possessor sola perceptione propter bonam fidem suos fecerit,[9] nimirum ante litem contestatam. Nam ex eo tempore cum malæ fidei possessor fiat,[10] omnes vtique fructus restituere debet. "*Ita tractatum est* in causa Dominæ de Tollens, & heredum Antonij Chappuis, 13. Feb. 1596.

1 *In can. redintegranda. 3. quæst. 1.*

2 Quæ iure canonico impedit omnem omnino præscriptionem, etiam quæ sit longissimi temporis, vt dixi ex opinione Canonistarum, *Defin. præced. nu. 4. & 9.*

3 Quæ solet minus nocere, quam mala fides vera & formalis.

4 Ex generalibus verbis, *l. 3. & 4. C. hoc tit.*

5 Est enim fauorabilior illa præscriptio, quæ & titulum habet & bonam fidem. *Not. in dict. l. 3. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 416.

6 *Ex Aut. malæ fidei, C. de præscr. 30. vel 40. annor.* Menoch. *in remed. poss. 15. nu. 415. vsque ad nu. 426.*

7 *Ex dict. can. redintegranda.*

8 Intellige de bonæ fidei possessore, qui causam habuerit à violento detentore, alioqui non est dandum hoc remedium contra bonæ fidei possessorem qui titulum habeat. Menoch. *in dict. remed. 15. recup. poss. num. 89. & seq.* post Bart. *in l. rem quæ nobis. 15. nu. 2.* vbi etiam Ang. *de acquir. poss.* Bald. *in l. 2. C. de fure.* Alex. late *cons. 117. & 118 lib. 2.*

9 *l. bonæ fidei. 48. D. de acquir. rer. domin. l. qui scit*, 25. § 1. *de vsur.*

10 Quia post litem contestatã omnes bonæ fidei possessores sunt pares, id est, prædones, *l. sed etsi l. 25. § si ante, D. de petit. hered. l. certum. 22. C. de rei vindic.*

11 *d. l. certum, & d. § si ante cum similib.*

DEFINITIO XVII.

Redimendi ius præscribitur 30. annis, si emptor velit vti iure suo, nam si nolit vti, & malit retrouendere, nullam eo nomine habet actionem, aliud est in tutore.

IVs redimendi toties, quoties venditori placuerit, triginta annis præscribitur, eoque iure vtimur,[1] quia iura omnia, quantumcunque perpetua, tanti tẽporis spatio amittuntur.[2] Sed tamen si post trigesimum annum emptor retro vendiderit, aut retrouendere obtulerit, non idcirco cõditionem habebit, aut restitutionem, quasi quid indebite fecerit.[3] Licet condictio iis dari soleat, qui exceptionem perpetuam, qua tuti erant, omiserunt.[4] Nihil enim vetat conuentionis potestatem vltra trigesimum annum porrigi consentiente illo, qui præscriptionis auxilium prætermisit.[5] Non tamen huic consequens erit, vt tutor possit vltro pupilli rem retrouendere, cuius redimendæ ius nullum amplius venditori supererat.[6] Ex quo enim cœpit pupillus tutus esse longissimi temporis præscriptione, cœpit etiam res facta esse inalienabilis æquè, ac cætera pupilli bona,[7] quæ sine decreto[8] alienari non possunt. Nec quod tutor bonam fidem agnoscere non prohibetur,[9] ad rem pertinet. Neque enim mala fides est, si quis exceptione iusta vtatur, & iure communi,[10] licet dici soleat præscriptionem iniquissimum esse præsidium. "*Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scripsi *Defin. 1. supr. eod.* [Et *Ita Senatus* noster pronũciauit ex tempore 9 August. 1612. contra Naudin Augustanũ secutus Boer. *decis.* Nec aliud contra huiusmodi præscriptionem remedium est, nisi quod Bald. introduxit vt adhibeatur pactum. Quod quoties redimendi ius erit præscriptum redintegretur quasi ex noua concessione & quasi repetitum, *arg. l. repeti* 5 *D. quib. mod. vsusfr. amitt.*]

2 *l. sicut*, 3. *Cod. hoc tit.* Nisi si qua sint, quæ ad quadragesimum vsque annum extendantur, *l. omnes*, 4. *eod.*

3 Credendus enim potius est iure suo viti noluisse: dicitur enim præscriptio iniquissimum præsidium, cum non habet adiunctum titulum cum bona fide, *Nouell. 9. vt eccles. Rom. cent. annorum gaud. præscr.*

4 *l. qui exceptionem*, 40. *D. de cond. indeb.*

5 Præscriptio enim requirit factum præscribentis, & ideo si non opponatur, non potest suppleri per iudicem, Guid. Pap. *quæst.* 221.

6 Quamuis dici soleat, quod & verum est, non prohiberi tutorem agnoscere bonam fidem, *l. quoties*, 9. § *sicut*, D. *de admin. tutor.* vt loquitur in *Defin.*

7 Cum nullam videatur actionem habere is, qui eam habet, quam exceptio aliqua possit elidere, *l. nihil interest*, 112. *De reg. iur. l. magis puto* 5. § *si pupillus alienum, & seq. de reb. eor. qui sub tut. vel cura sunt. sin. decret. non alien.*

8 Aliud est si pupillus ex contractu paterno fuit ad reuendendum obligatus, nec dum præterierint tempora petendæ retrouenditionis, *d. l. magis puto.* § *sed si pater, & l. 1. C. quand. decret. opus non est.*

9 *l. quoties*, 9. § *sicut de admin. tut.*

10 Iuris enim communis executio non habet iniuriam, *l. inin-*

iniuriarum,13.§.1.D. *de iniur.l.ſi duorum*, 52.*de act. empt.l.nullus videtur* 55. *De reg.iur.*

11 *Nouell.9.vt eccleſ.Rom.cent.annor.*

DEFINITIO XIX.

Annua penſio præſcribitur ſpatio centum annorum,annuus vero canon emphyteuticarius quadraginta annis per tertium bonæ fidei poſſeſſorem.

PEtitionem annuæ penſionis, quam multo ante centum annos conſtitutam & venditam,nec vnquam tamen ſolutam fuiſſe conſtabat,viſum eſt tanti temporis præſcriptione ſummouenda debere.[1] Nec ſolum ſi aduerſus tertios pignorum bona fide poſſeſſores actio hypothecaria,[2] ſed etiam ſi perſonalis contra ipſius venditoris eiuſdemque debitoris heredes exerceretur, non ob id tantum,quod eo iure, quo nunc vtimur, & Sereniſſimi Ducis noſtri edicto,[3] mala fides defuncti non tranſeat in ſucceſſores, quantumlibet vniuerſales,[4] qui probabiliter ignorare potuerunt, an quod non petebatur deberetur,[5] quamuis ex pontificij iuris ratione quæ ingentem litium materiam hucuſque præbuit defuncti conſcientiam exonerare teneatur:[6] verum etiam quod credendum ſit tam longi temporis decurſu interciſſe multas probationes earum rerum, quæ medio tempore obligationem adeo vetuſtam,vel ſolutione vel pacto contrario, vel quo alio legitimo modo diſſoluere potuerunt.[7] Quis enim litium erit finis, ſi poſt tot annos turbare omnia liceat, vetereſque actiones ſiue remiſſas ſiue omiſſas repetere aduerſus eum,[8] qui longe iuſtius poſſit alieni facti probabilem ignorantiam obtẽdere?[9] Nec eſt contrarium, quod annui canonis emphyteuticarij præſtandi obligatio, quamdiu fundus emphyteuticus,vel ab ipſo emphyteuta, vel ab heredibus eius poſſidetur,nullius omnino temporis,ne quidem centum annorum curriculo extinguitur.[10] Id enim facit cauſa poſſeſſionis, quæ non tam penes emphyteutam, ipſiuſque ſucceſſores,quam penes dominum, quem vulgo directum vocãt, perpetuo manere intelligitur,quouſque interuertatur.[11] Nec proinde initium præſcriptionis hoc caſu dari vllum poteſt,niſi ex die interuerſionis & contradictionis,[12] à quo demum tempore triginta annos ſufficere poſſe placuit, quomodo ſufficerent vtique tertio poſſeſſori, qui nulla indiget poſſeſſionis interuerſione, vt incipiat præſcribere,ſi modo directus dominus poſſeſſionem ſuam ciuilem amiſerit, quæ per decennium haud dubie amittitur, quaſi per obliuionem, tum quoque cum alienationem ſe inconſulto ab emphyteuta factam ignorauit.[13] At perſonalium actionum alia ratio eſt. Quæ ſicut neque poſſidenti,neque contra poſſidentem dantur, ſed creditori contra debitorem, ita nullo poſſeſſionis vel fauore adiuuantur, vel vitio læduntur,[14] vt poſt longiſſimum, nedum immemoriale tempus poſſint viuere,[15] niſi cum ex debitoris mala fide poteſtas & æquitas præſcriptionis impeditur.[16] Tributorum fiſcalium alia ratio eſt,quę placuit nullo temporis ſpatio præſcribi.[17] Siue fauore Principis & fiſci, ſiue quod non quemadmodum vnaquæque res libera,& vt loquuntur,allodialis præſumitur:[18] ita & à publicis functionibus quæ ſemel impoſitæ fuerunt immunis credi poſſit,[19] quanquam nec deſunt, qui eam Iuſtiniani conſtitutionem, quæ hoc ius nominatim induxit, non putent ad tertios poſſeſſores pertinere, qui publicarum functionum onus ignorantes,fundum tributarium ſine onere per quadraginta annos poſſederunt.[20] *Sine die.*

1 Guid Pap.*quæſt.*406. incip.*pone quod debes.* Vide Bald.*in l.*1.C.*de annal.except.* Alexand.*conſil.*60.*vllum.*1. Iunge Defin.ſequ. [Balb.*in* 5.*parte* 5.*partis princ.quæſt.*9 vbi ait ex Baldo *in d.l.*1.omne quod ſub mundi machina gubernatur renouari in centum annis,quod eſt tempus longiſſimum vitæ hominum, ideoque præſcriptionem centenariam numquam cenſeri excluſam: Saluo,inquit,vbi lex vel ſtatutum afficiens rem de cuius præſcriptione tractatur prohibet eam præſcribi tanquam nullo modo præſcriptibilem neque aptam poſſideri. Sanè ius ipſum feudi ab vno dicente ſe dominum directum contra alium per 30.annos ſi bona fides adſit,multo magis ſi etiam titulus accedat præſcribi poſſe certum eſt. *Ita tractatum* in cauſa D.de la Barre & D.Comitis de Fauerges, Idib.Sept. 1613.]

2 Quæ hypothecaria contra tertios poſſeſſores præſcribitur decennio inter præſentes,& vicennio inter abſentes,*l.*1. *&* 2.*C.ſi aduerſ.cred.præſcr.oppon.*

3 Quod factum eſt anno 1598.& de quo *Defin.*16.*ſupr.*

4 Quamuis dici ſoleat heredem etiam ignorantem ſuccedere in vitia defuncti,*l.cum heres*,11.*D.de diuerſ.t.mpor. præſcript.*

5 Cum habeant iuſtam ignorantiæ cauſam etiam cum petitur,id quod debetur,*l.qui in alterius*,42.*De reg.iur.*

6 Vt notant Canon *in cap.poſſeſſor,de reg iur.in* 6. *& in cap. vigilanti,Extr.de præſcr.* [quos ſequitur Balb *in* 4. *part.*4.*partis princ quæſt.*6 *nu.*2.vbi ob hanc cauſam conſtituit eandem rationem emphyteutæ & heredum ipſius vt non magis hi quàm ille poſſint præſcribere vllo tempore.]

7 Vnde eſt quod in antiquis ſola vetuſtas habet vim,non ſolùm probationis ſed etiam tituli,*l.*1 §.*vlt D.de aqua & aqu. pluu.arc.l.*3.§.*auctus aquæ D de aqua quotid.& æſtiu.*

8 Cum iura vigilantibus ſubuenire debeant non negligentibus,*l.non enim*, 16. *D. ex quib.cauſ.maior.l.pupillus*.24.*in fin.D.quæ in fraud.cred.*

9 *l.vlt.D pro ſuo*,iunct.*l.quanquam* 8.D.*ad SC.Velleian.*

10 *l.cum notiſſimi* 8 § *vlt.C. hoc tit.* ibi,*per quoſcunque annos.*

11 *l.malè agitur eod. tit.l.ſi quis conductionis,C.de locat.notat. in l.*1.*C.de iur.emphyt.& l.*1.*C de ſerv fugit.*

12 Crauet. *De antiqu. tempor. part.* 4. *capit. circa promiſſa. num.*38.

13 Idem Crauet.*d part.*4.*cap.abſolutis. quæſt.*8.*num* 19 poſt Balb.*De præſcr.part.*4.*partis princ. quæſt* 8.*num.*2. [Vbi concludit non requiri triginta annos, ſed ſufficere decem inter præſentes & viginti inter abſentes ad præſcribendum dominium directum ſaltem in effectu & reſpectu priuati ſi res emphyteutica ad extraneum peruenerit & ab eo tanquam allodialis poſſeſſa ſit. Sicut præſcriberetur plenum dominium cum titulo & bona fide & habita diſtinctione an poſſeſſor cauſam habeat ab authore bonæ vel malæ fidei.Sed ſine titulo requiri triginta annos ad præſcribendum cum bona fide. *Ex l.ſi quis emptionis* §. 1. C. *h c tit* Itaque nullam poſſeſſionis non modo interuerſionem ſed nec amiſſionem per obliuionem aut alio modo requirit Balbus ad præſcriptionem à tertio bona fide inchoandam ſiue cum titulo ſiue abſque titulo. Plus dico. Idem iuris fore tametſi penſio annua interim ab emphyteuta quotannis ſoluta probaretur dummodo ignorante tertio bonæ fidei poſſeſſore. Per textum elegantem *in l. Pomponius* 29 D.*quib.mod.vſufr amitt.*]

14 Vitia enim poſſeſſionis tranſeunt in ſucceſſorem, ſcilicet vniuerſalem,*d.l.cum heres*, 11.*de diuerſ.temp.præſcr.l.vnica*, §.11.*C.de acquir.poſſ.*

15 *l.ſicut*,3.*& l.omnes* 4.*C.hoc tit.*

16 Vtimur enim hoc caſu iure non ciuili, ſed canonico propter conſcientiam.

17 *l.competit*,6.*C.hoc tit.* vbi Bart.

18 Propter naturalem rerum omnium libertatem,*l.*4.*D.de iuſtit.& iur.l.altius*,8.*C.de ſeruit.& aqua.*

19 Quia tributum hoc penditur in recognitionem vniuerſalis dominij,vt tractat Bart.*ad d.l.competit.*

20 Cuiac.*in tract.De præſcr.cap.*31 poſt Accurſ.*ex l.vl.C.de fund.rei priuat.* Gothofr.*ad d.l.competit.*

DEFINITIO XX.

Legatum penſionis annuæ, etiam pio loco relictum,finitur ſpatio centum annorum,niſi onus ſit perpetuum etiam vltra centum annos.

QVod dici ſolet legatum penſionis annuę,etiam pio loco relictum, finiri ſpatio centum annorum,[1] ad ea legata non pertinet, quæ habent cauſam perpetuam, & quæ etiam poſt centum annos durãt,[2] vt puta ſi tale quid legatum ſit Franciſcanis, aut alteri Eccleſiæ ea lege,vt pro legantis anima quotidie ſacroſanctum tremendumque miſſæ ſacrificium offeratur. Quamdiu enim ſatisfit voluntati & condi-

Source : BIU Cujas

tioni legatum debetur.[3] Idemque multo magis obtinet, si debitum contractum sit ex contractu vtro, citroque obligatorio, cui ex parte vna iam satisfactum sit: Nam fieri non potest, vt contractui, qui tam ex vna parte impletus est, ex altera præscribatur.[4] *Ita Sen. tus* in causa Franciscanorum Camber. & Domniæ ducis du Mayne, & heredum Dn. Ioannis Perraton aduocati generalis, 27. Nouembr. 1597.

1 Alexand. *consil. 60. Omisso multiloquio, volum. 1. Dec. cons. 378. visa morum, ante fin.* Tiraquel *priuil. 90. De priuileg. piæ causæ.*

2 Nam ex proportione oneris sumenda est qualitas & quantitas dispositionis. *l. vtrum ita, 7. §. vlt. D. de reb. dub. l. alumnæ 30. §. ab heredibus. De adim. legat.*

3 *l. 1 C. de legat. l. 3. C. de cond. insert.* Aliud ergo erit, si, quod aliquando ex facto accidisse vidi, legauerit quis ecclesiæ annuam pensionem in perpetuum sub onere offerendi pro eius anima sacrificij in annum vsque centesimum.

4 Ne quis ex alterius iactura locupletetur contra *l. nam hoc naturæ. 14. D. de cond. indeb. l. iure naturæ. 206. de reg. iur. l. liberalitatis, 16. §. 1. de vsur. l. ex empto, 11. §. vlt. & l. bona fides, 50. D. de action empt. l. cum te, 6. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO XXI.

Nec tertius possessor, nec heres vniuersalis, potest præscribere post qualemqualem debiti agnitionem.

SVfficit agnitam semel fuisse obligationem etiam à tertio possessore, licèt nunquam secuta solutio sit, ad hoc, vt præscriptio impediatur. Quoniam agnitio illa obligationis non solum inducit malam fidem ex scientia debiti,[1] sed etiam facit, vt appareat noluisse præscribere illum, qui obligationem agnouit.[2] Itaque nocet agnitio illa, non tantum ei ipsi, qui solui debitum voluit, sed etiam ipsius successori vniuersali,[3] licet alio etiam iure rem obligatam tenenti.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Non enim habet locum præscriptio decennij contra creditorem, nisi in fauorem tertij possessoris, qui titulum habeat & bonam fidem. Bald. *in 1. act. de præscript. 4 part. 4 partis principalis. qu. 3* quem refert & sequitur Menoch. *remed. 14. de recuper. poss. num. vlt. in fin.*

2 Nunquam enim actus operantur vltra intentionem agentium. *vulg. non omnis 19 D. de reb. cred.*

3 In quem scilicet etiam ignorantem transit mala fides defuncti. *l. cum heres, 11 D. de diuers. tempor. præscr.*

4 Nec enim potest quis venire contra factum suum aut contra factum defuncti, ne quidem ex alio & nouo iure. *l. etsi 20. D. de diuort. pign. cum à matre 4. vbi not. C. de rei vindicat.* Iunge D. *fin. 24. infr.*

DEFINITIO XXII.

Tempus redimendi ex contractu non currit, quandiu probabiliter dubitari potest de virib. & validitate contractus.

COnuenerat vt ad certam diem pecunia solueretur, & ni soluta esset, *vt ex nunc prout ex tunc*,[1] fundus Cornelianus in solutum datus haberetur, adiecta etiam clausula cõstituti, sub hoc tamen pacto, vt debitori intra triginta annos redimendi ius saluum superesset. Possessio per constitutum translata quidem fuerat,[2] sed corporalis possessio non fuerat petita ante vicesimum annum.[3] Ab eo tempore lis cœpta, & in quadragesimum vsque annum protracta fuerat reluctante debitore & eius herede. Quo tandem condemnato, quærebatur an saluum haberet ius redimendi? Plerique putabant habere propterea, quod quandiu dubitare probabiliter potuisset an contractus valeret, non debuerat cogi redimere,[4] nisi per euidentem calumniam & contumaciam litis occasio captata esset.[5] *Ita tractatum est* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Carde, 12. Decembr. 1596. Senatus tamen nihildum pronunciauit.

1 De cuius clausulæ vi & potestate vide *Defin. 35. supr. de acquir. possess.*

2 Et quidem non tantum naturalis, sed etiam ciuilis, *l. quod meo 18.* vbi Alex. & alij, D. *de acquir. poss.*

3 Nec enim corporalis possessionis apprehensione indiget is, qui per constitutum habet iam & ciuilem possessionem & naturalem, vt dixi *Defin. 39. num. 22. supr. de acquirend. possess.*

4 Prius enim debet constare de viribus contractus, quam tractari de illius executione & implemento.

5 Nunquam enim debet prodesse lis per calumniam & tergiuersationem instituta, *l. in summa 63. §. 1. D. de cond. indeb. l. iunior. 41. de vsur. l. vlt. D. de re iudic.* Contra vero nihil potest imputari ei, qui probabilem habuit litigandi causam, tametsi tandem succubuerit, *l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2.*

DEFINITIO XXIII.

Tempora pacti de retrouendendo currunt viuo herede etiam in præiudicium fideicommissarij.

NEgligentia heredis, qui rem à defuncto venditam sub pacto de retrouendẽdo redimere potuit, nec redemit, nocet fideicommissario etiam ignoranti,[1] & currunt aduersus vtrumque tempora præscriptionis cœptæ contra defunctum.[2] *Ita Senatus* in causa N. Chabert, contra heredes Francisci Grilliet procuratoris.

1 *L. si heres 70. § si temporalis. D. ad SC. Trebell.*

2 Iniquum enim esset eum, qui cum fideicommissario nõ contraxerit, expectare fideicommissi restitutionem, *argumen. l. 3. D. quibus ex caus. in poss. eat.* & ignorantiam fideicommissarij captiosam esse ei, qui diligenter sibi prospexerat, *argum. l. quod autem 6. § si quid cum pupillo. D. quæ in fraud. credit. l. 3. D. de separat.*

[DEFINITIO XXIV.

Solutio quamuis probata per solam creditoris priuatam scripturam interrumpit præscriptionem.

NOn potest quis opponere præscriptionem lõgissimi temporis aduersus creditorem agẽtem ex chirographo, si medio tempore interrupta probetur præscriptio[1] per solutiones à debitore factas siue sortis siue vsurarum,[2] licèt non probentur solutiones, nisi per scripturam creditoris, si modò non proponantur falsæ aut per fraudem creditoris scriptæ ad summouendam præscriptionem.[4] Quod ipsum ex qualitate & antiquitate scripturæ per ocularem inspectionem, aut si quid dubij est per proborum relationem diiudicandum est.[5] *Ita Senatus* pro Claudio Rybet procuratore. Ex tempore 3. Iulij 1612.

1 Qualiscunque enim sufficit interruptio tanquam fauorabilis, quoniam præscriptio hæc odiosa est, quod nec titulum requirat, nec bonam fidem, *l. 3. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.*

2 Per has enim solutiones agnoscitur debitum, quod sufficit ad interrumpendam præscriptionem. *Defin. 21. supr. hoc titul.*

3 Quamuis regulare sit vt priuata cuiusque scriptura pro eo fidem facere non debeat, *l. 5. l. exemplo 7. C. de probat.* Hæc enim scriptura de qua agimus primo & per se ac directo fidem facit contra scribentem ad probandam solutionem. Pro scribente autem non nisi per consequentias ad probandam interruptionem præscriptionis, quæ iuris magis quam facti est. Multa autem per consequentias permittuntur quę directo & per se non permitterentur, *l. 1. D de author. iur.*

4 Nemini enim dolus suus prodesse vnquam debet. at neque alteri, *l. ne ex dolo 12. & pass. D. de dolo. l. procurator 11 §. 1. D. de doli mal. except.*

5 An scilicet recens scriptura proponatur, quam credibile sit, non ita dudum effictam, an verò careat omnis fraudis suspicione: quæ minor certe erit si creditor, qui scripsisse dicitur iam defunctus proponatur. Maximè verò si debitum ex chirographo tantum petatur, non ex publico instrumento. Quo casu imputari magis posset debitori, cur soluendo non etiam publicam fidem notarij implorasset, vt dissoluatur obligatio eo modo, quo est colligata, *argument. l. testium. 17 C. de testibus.* Quamuis nec hoc casu id necesse sit. Planè si ex eodem chirographo vel alio instrumento, cui præscriptio

obiicitur

obiicitur aliquid exigendum superſit quod nondum præſcriptum fuiſſe conſtet vix audiendus eſt debitor qui pro cæteris obiiciat præſcriptionem. Sufficit enim ſubeſſe vel in minima re actionem vt ius ex eo contractu aliquando natum conſeruetur. Potuit enim poſterioris debiti cauſa creditorem remorari ne tam cito pro priore ius ſuum exequi voluerit ſciens vtique ius ſuum durare, *arg.l.ſicut* 8 *§.non videtur, D.quib.mod. pignor.vel hyp ſolu.l.Stichum* 95.*§.quod vulgo* D.*de ſolut.* Et ita in propoſita facti huius ſpecie deciſum fuit à Senatu. Vide Bart *ad l.Celſus D.de vſucap.* Excipe annua debita in quibus vnoquoque anno incipit noua præſcriptio in annum vſque trigeſimum, *l.cùm notiſſimi* 8.*§.vlt.Cod.hoc tit.* Guid.Pap.*quæſt.* 406 pone quod debes.

DEFINITIO XXV.

Interrumpitur præſcriptio contra fideicommiſſarium ſiue actum, ſiue tranſactum ſit cum herede aut ſi quis agere prohibitus ſit.

TRanſactionem factam cum herede qui rogatus erat de reſtituenda poſt mortem ſuam hereditate placuit ſufficere ad interrumpendam præſcriptionem etiam aduerſus fideicommiſſarium quamuis inauditum nec vocatum, cùm nihil poſſit imputari creditori hereditario, qui cum eo tranſegit vel egit quem ſolum tunc habuit legitimum contradictorem. [2] Item multo magis probãdum eſt ſi ea perſona cui ſiue dotis, ſiue alterius debiti actio competebat prohibita fuit petere vſque ad certum tempus. [3] Nec enim dubitandum eſt quin ſolum illud tempus præſcriptioni ſubtrahendum ſit quo agi nõ potuit. [4] *Ita Senatus* in cauſa D.d'Aruſſan contra D.de Monſaint Iean menſe Iul.1613.

1 Nam & ſola heredis negligentia in agendo noceret fideicommiſſario, *l.ſi heres* 7. *§.vlt.D.ad SC.Trebell.*

2 *l.vltim in fin.* vbi eſt text. in fortioribus terminis D. *de tranſact.*

3 Adiicitur enim plerumque tempus fauore heredis eiuſdemque debitoris vt tardiùs conueniatur, quamuis etiam interdum fauore creditoris, vt *in l.eum qui* 16. *De ann.legat.l.3.§. cum Pallius. De vſur.l.ſi ita relictum* 43 *§.Pegaſus de leg.2.*

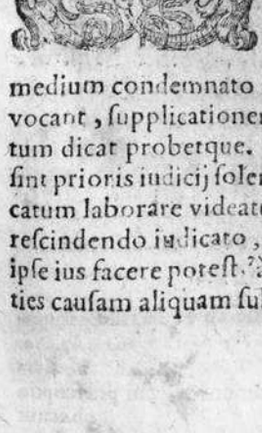
4 Maximè ſecundum vulgare noſtrorum brocardicum ex quo non valenti agere non currit præſcriptio, *l.1.§.vlt.Cod.de annal.except.l.in rebus* 30.*§.1.C.de iur.dot.l.cum ſex* 56. D.*de ædilit.edict.*]

TIT. XIV.

DE SENTENT. PRÆfect.prætor.

DEFINITIO I.

Ciuilis ſupplicatio neceſſaria eſt ad impugnandum arreſtum etiam nullum, niſi facti error allegetur.

DVERSVS auctoritatem Senatuſconſulti non poteſt cõdemnatus obiicere errorem iuris, niſi error quoque facti interuenerit. [1] Neque enim credendus eſt ſupremus ordo, qui iura omnia habet in ſcrinio pectoris, [2] erraſſe in iure. [3] Itaque ſolum illud remedium condemnato ſupereſt, vt vel ciuilem, quam vocant, ſupplicationem porrigat [4] vel in facto erratum dicat probetque. [5] Quod ſi minus rite peracta ſint prioris iudicij ſolemnia, vt nullitatis vitio iudicatum laborare videatur, non tamen ea res ſufficiet reſcindendo iudicato, quia liberum eſt Senatui, qui ipſe ius facere poteſt, [7] à ſolito iudiciorum ritu, quoties cauſam aliquam ſubeſſe videt, recedere: neque à litigatoribus cur ita faciat, interrogari poteſt, quippe cum nec aliter Princeps ipſe iudicaturus fuiſſe exiſtimetur. [8] At neque ſi alia ratione iudicatum nullitatis arguatur, audiendus erit cõdemnatus, ni probet bonam ſe in principali negotio fouere cauſam. [9] Nam & hoc pertinet ad rerum iudicatarum auctoritatem, vt non magis ſine effectu quam ſine cauſa reſcindãtur. [10] *Ita Senatus* pro D.de Breiſſieu contra D.de Chaſtillion, 14.Cal.Mart.1594.

1 Interueniente namque errore facti aliud eſt, cum facti interpretatio etiam prudentiſſimos poſſit fallere, *l.2. D.de iur. & fact.ignor.*

2 Exemplo eius, quod de Principe ſcriptum eſt *in l.omnia* 19.*C.de teſtam.* Sunt enim Senatores pars corporis Principis, *l.quiſquis* 5.*C.ad l.Iul.maieſt.*

3 *L.præfecti* 17.D.*de minor.*

4 *L.vnic.C.hoc tit.*

5 Quam Pragmatici noſtri erroris propoſitionem appellant.

6 Quod poteſt fieri ex variis cauſis, ex quibus ſententiæ poſſunt dici nullæ. De quibus vide Ferrar. *in form.execut.ſent. diffin.in verb.ſapiens & egregius, num.*8.

7 *L.non ambigitur* 9.D.*de legib.*

8 Cognoſcit enim Senatus vice Principis, vt olim præfecti prætorio, *l.1.§.his cunabulis* D.*de offic.præf.præt.*

9 Cui enim bono eſſet reuocari ſententiam prætextu nullitatis, ſi idem ipſum poſtea pronunciari oporteret? Vide Ferrar. *in form.appellat.à ſentent. diffin.in verb. fuiſſe & eſſe nullum. num.*8.

10 *L.ſeruo* 65. *§.cum prætor.*D.*ad SC.Treb.& tot.tit.C.ſent. reſcind.non poſſ.* Vide Rebuff. *in tract.de ciuil.ſupplic.per tot.*

DEFINITIO II.

Etiamſi redditum ſit arreſtum cum falſo procuratore, neceſſaria tamen eſt ciuilis ſupplicatio.

ETiamſi Senatuſconſultum latum ſit aduerſus indefenſum, id eſt, qui verum procuratorem non habuit, [1] ſemper tamen neceſſarium eſt ad eius vim labefactandam remedium ciuilis ſupplicationis. [2] Ideoque interea mandandum erit executioni, nõ ſecus ac ſi contra verum procuratorem redditum, ſed ex alia cauſa reſcindendum eſſet. Id enim poſtulat auctoritas rerum iudicatarum, [3] abſurdumque videretur de Senatuſconſulti viribus citra ſupplicationem diſputari, cum de nullitate ſententiæ à qua poſſit appellari, non niſi per appellationem interpoſitam hodie tractari oporteat. [5] *Ita Senatus* in cauſa N. Laboret contra Bartholomeum Magnecium, 10. Cal.Maij 1594.

1 Nec enim falſus procurator verus defenſor dici poteſt: *l.licet.vbi not.Cod.de procur.* Et indefenſus eſt, qui neque per ſe, neque per alium legitimè defenditur, *l. contra* 54. D. *de re iudic.*

2 Rebuff. *in d.tract.de ciuil.ſupplicat.*

3 *L.ſeruo* 65.*§.cum prætor.*D.*ad SC.Trebell.cum ſimilib.*

4 Quod enim præſtat appellatio cum agitur de ſententiis, à quibus poteſt appellari, id præſtat ſupplicatio, cum de aliis tractatur, à quibus non poteſt appellari. *l. vnic.*D.*hoc tit.l.præfecti* 17.D.*de minor.* [Obſerua tamen non ſemper faciendam Senatuſconſulti executionem pendente ſupplicatione ciuili. Quid enim ſi executio futura ſit irreparabilis, puta ſi agatur de pœna corporali aut exiſtimationis, vt apud Paponium *in ſyntagm.lib.*19 *tit.*8.*De la force des iugemens num.*8. Aut de pecunia quidem ſed ſoluenda egeno, qui ſi tandem in cauſa ciuilis ſupplicationis ſuccumberet, non poſſet reddere quod accepiſſet? Interim igitur inhibenda erit executio, Niſi paratus ſit victor in hoc poſteriore caſu ſatisdare de pecunia reſtituenda, cùm hoc remedio vtrique conſultum eſſe facilè poſſit. *Ita Senatus* in cauſa procuratoris fiſcalis Epiſcopi Maurian.& Ollier.3.Id.Sept.1612.]

5 Sublata enim hodie eſt via proponendæ nullitatis, niſi per viam appellationis.

DEFINITIO III.

Multum intereſt, an arreſtum latum ſit contra eum, qui nullum habuit procuratorem

Source : BIU Cujas

quasi habuerit, an simpliciter aliqua ipsius mentione facta?

NOn idem est, si is, qui procuratorem nullũ habuit, Senatusconsulti tamen verbis nominatus sit inter cæteros, dum ne aduersus eum nominatum Senatusconsultum redditum sit, quasi aduersus eum qui procuratorem habuerit in eam ipsam litem cõstitutum.[1] Neque enim, quod solum nominatus sit, facere debet, quo minus videri debeat res inter alios acta & iudicata,[2] cum ipse neque per se, neque per procuratorem iudicio adfuerit.[3] *Ita Senatus* in causa R.D. Episcopi & Capituli Bellicensis, 9. Calen. Decembr. 1594.

1 Quo casu videtur pronũciatum saltem tacitè, in ea causa fuisse constitutum procuratorem eum, qui comparuit tanquam procurator, & ideo necessaria est ciuilis supplicatio, vt diximus *Defin. præced.*

2 Quæ proinde aliis nec vocatis, nec auditis obesse non debet. *tot. tit. Cod. res inter alios act. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

3 *L. penult. C. si aduersus iudic.*

DEFINITIO IV.

CVm Senatuscõsultum, aduersus quod ex diplomate porrigitur ciuilis supplicatio, prius mandari debeat executioni, quam admittatur ciuilis supplicatio propter auctoritatem rerum iudicatarum,[1] nec minus pro expẽsis litis, si victori adiudicatę sint, quam pro debito principali,[2] quæsitum est, si à taxatione expensarum appellatum sit per condemnatũ, qui tamen fiduciariam, &, vt loquuntur, prouisionalem solutionem offerat sub onere satisdationis pendente appellatione,[3] an satis facta iudicati executio videatur, vt supplicationi via patere possit? Dubitationem facit, quod alioqui futurum sit, vt cõdemnato præcludatur via appellandi à taxatione expensarum, quod nequaquam admittendum est.[4] Quod si dicas, cõdemnato eidemque supplicanti permissum esse, vt, saluo iure appellationis & repetitionis, si malè taxatum pronunciabitur, soluat statim quicquid taxatum est, remisso victori onere satisdationis,[5] in promptu cõtradictio est. Quid enim si victor sit non soluẽdo, & impar restituendis sumptibus, quos malè & ex immodica taxatione perceperit?[6] Placuit tamen non prius videri mandatum executioni Senatusconsultum, quam de expensarum taxatione & appellatione de ea re interposita cognitum & pronunciatum, quia nihil actum videtur, quamdiu aliquid restat agendum.[7] Proinde nec interea audiendum eum, qui per ciuilem supplicationem impugnet iudicatum. Nec si paratus sit satisdationis onus victori remittere, nisi ab appellatione quoque discedat,[8] nõ quod appellationis viam ei præcludi æquum sit, si appellationem prosequi malit,[9] sed vt intelligat, nõ esse interea sibi apertum aditum ad supplicationem ciuilem proponendam, cum ea appellatio plenam iudicati executionem remoretur.[10] *Ita Senatus* in causa Laurentij Bruni fiscalis apud Augustanos procuratoris, contra Andræam Tillier Præpositum de Monioux, 14. Cal. Aug. 1595.

1 Quæ auctoritas rerum iudicatarum in earum executione non in pronunciatione consistit, *l. seruo 65. § cum prætor.* D. *ad SC. Trebell.*

2 Ita, vt quamdiu vel obolus vnus deest, non possint aperiri tabulæ ciuilis supplicationis.

3 Exemplo eius, quod scriptum est *in l. 1. & tot. titul.* D *si cui plus quam per leg. Falcid.*

4 Cum per appellationem iniquitas iudicati plerunque corrigatur *l. 1* D. *de appellat. præst. l. præfecti* 17. D *de minor.* Nec enim publicè prodest legum adminicula singulis denegari, *l. vnic. C. hoc tit.* Ponimus autem factam taxationem expensarũ non à Senatu, à quo non posset appellari, sed à Recuperatore, &, vt vocant, Commissario in eam rem dato à quo appellatur ad Senatum.

5 Quasi debeat ei sufficere quod habiturus sit repetitionem.

6 Nulla siquidem videtur esse actio quam debitoris excludit inopia. [*l. 6.* D. *de dolo.* Sic *in l. supra 11. §. apud Ferocem De aqua & aquæ pluu. arc.*]

7 *Vulg. l. pen. in fin. C. de his quæ vt indign.*

8 Cum appellatio executionem impediat, adeoque extinguat iudicatum, *l. 1. §. vlt.* D. *ad SC. Turpil. l. furii 6. §. 1.* D. *de his qui not. infam.*

9 *d. l. 1.* D. *de appell.*

10 Itaque non de alio conqueri debet, quam de seipso, qui hoc maluisse videtur.

DEFINITIO V.

Casus in quo potest reuocari arrestum citra viam ciuilis supplicationis.

ADuersus Senatusconsultum inter procuratorẽ Principis & Imperatorem dignitatis aut officij cuiuspiam redditũ, non est necessaria ciuilis supplicatio,[1] sed sufficit iuberi Senatum à Principe, vt nil obstante eo Senatusconsulto contra statuat.[2] Maximè vero si procurator generalis consentiat.[3] Nam ciuilis supplicationis vsus eo duntaxat casu necessarius est, quo inter priuatos colligatores fuerit pronunciatum.[4] *Ita Senatus* pro illustri D. Hieronymo de Lambert Equite Senatorio, 16. Calend. Decemb. 1595.

1 Etiamsi id agatur maximè, vt Senatusconsulti auctoritas infringatur, quod certè valde singulare est.

2 Quod hoc casu ad solum Principem res pertineat, qui vtique liberum de suis rebus disponendi arbitrium habet, quod etiam priuatus quilibet haberet, *l. in re mandata 21. Cod. mandat.*

3 Nec enim consentienti vlla fit iniuria, *l. in diem 9. §. 1.* D. *de aqua & aq. plu. arcend.*

4 De re scilicet ad priuatorum negotium & vtilitatẽ pertinente, quo demum casu locum habent edicta, quæ apud nos facta sunt de arrestis post correctam ciuilem supplicationem interim exequendis.

DEFINITIO VI.

Solutio non potest allegari post arrestum, quo fuit pronunciatum de non solutione, siue expressim de eo pronunciatum sit, siue per relationem ad sententiam.

APud Senatum conuentus quis vt solueret, allegauerat solutionem, nec probare potuerat,[1] ob deperdita fortassis eo tempore instrumenta, & ideo fuerat condemnatus,[2] si postea nanciscatur probationes, eget remedio supplicationis ciuilis, cuius tum maximè vtilis vsus est, cum ex nouis instrumẽtis iudicatum rescindi debet.[3] Nec ad rem pertinet quod dici solet exceptionem solutionis, quia non impugnat iudicatum, opponi quandocunque posse in executione iudicati.[4] Id enim tum verum est, cum antè sententiam non fuit allegata, nec super ea pronunciatum.[5] Quid ergo, si Senatus nihil de eo nominatim pronunciauerit, sed tantum sententiam prioris iudicis, qua id ipsum continebatur, confirmauerit, ex causa fortassis desertæ appellationis,[6] an sufficeret refundi expensas desertæ litis appellatoriæ, vt integrum sit probari solutionem? Minimè, quia tantæ auctoritatis, eiusdemque potestatis eiusmodi Senatusconsultum, quantæ esset, si ea ipsa omnia expressim contineret, quæ inferioris iudicis sententia expresserat.[7] Id enim est, quod nostri iactitãt, relatum inesse in referente cum omnibus suis qualitatibus.[8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 17. Cal. Decemb. 1596.

1 Cum tamen probanda sit solutio ab eo, qui allegat, quoniam est facti, *l. 1. C. de probat.*

2 Reus

2 Reus enim ſuam exceptionem probare debet, cum in ea ſit actor, *l. in exceptionibus 19. D. eod.*

3 Alioqui proponendum eſt remedium, quod vocant reuiſionis, aut proponendus error facti. Cæterum citra viam ciuilis ſupplicationis non magis poteſt reſcindi iudicatum prætextu inſtrumentorum poſtea repertorum, quam tranſactio, *l. ſub prætextu 17. & ibi not. C. de tranſact.*

4 Sicut & cæteras, quæ iudicatum non impugnant, *l. ſunt qui 16. & ſequentib. D. de re iudic. l. cum militi 16. §. 1. & ſeq. D. de compenſat.*

5 *L. quod in diem 7. §. 1 eod. tit. l. 8. §. 2. de neg. geſt.*

6 Appellatio ſiquidem deſerta pro non interpoſita habetur, & ideo poſtquam pronunciatum eſt deſertam fuiſſe appellationem, nihil aliud faciendum ſupereſt, niſi vt confirmetur iudicatum, quaſi quod tranſierit in rem iudicatam.

7 Nihil enim refert, an quid certis verbis exprimatur, an per demonſtrationem & relationem ad aliam rem certam, *vulg. l. certum 6 D. de reb. credit.*

8 *Vulg. l. aſſe toto 77. D. de hered. inſtit.*

DEFINITIO VII.

Poteſt Senatus iudicare ſecundum conſcientiam, & non ſemper ſecundum allegata & probata.

SEnatus, quia ſupremus magiſtratus eſt, [1] tenetur iudicare ſecundum conſcientiam potius quam ex mera nimiaque iuris ſubtilitate. [2] Itaque cum mulier, quæ contra Senatuſconſultum interceſſiſſe dicebatur, conueniretur ex interceſſione, & aduocati obiicerent exceptionem Senatuſconſulti Velleiani, illa vero Senatores priuatim adeundo fateretur ſe debere paratamque ſoluere, ſi competens dilatio daretur ad pecuniam explicandam, viſum eſt, ſi aliud nihil obſtaret, poſſe illam & debere condemnari. [3] An & idem erit, ſi talis mulier proponatur, quam notorium ſit ſolitam mariti res & bona omnia pro arbitrio gerere? Vtique ſi hoc allegatum fuerit, licet non probatum. [4] Sed hoc parcius, & ita demum, ſi id omnes Senatores ſciant. [5] Alioqui non facile à iuris præſumptione recedendum eſt. [6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 20. ſup. ad Velleian.

1 Quippe qui ius reddat vice Principis quomodo olim præfecti prætorio, *l. 1. §. his cunabulis. D. de off. præfect. præt. l. aduerſus 3. C. ſi aduerſ. rem iudic.*

2 Anton. Theſſaur. *in præfat. deciſ. Pedem. num. 31.* poſt Oſaſch. Cacher. *deciſ.* Guid. Pap. *quæſt. 29.*

3 Quamuis ex actis litis nihil tale probaretur.

4 Notorietas enim releuat quidem ab onere probandi, ſed non allegandi, *Gloſſ. notab. in c. appellanti. de appellat.* Guid. Pap. *quæſt. 221 nu. 4.*

5 Qui enim ignorant, non coguntur nec debent pro vero habere, quod alij dicunt ſe ſcire.

6 Quæ illa eſt vt pecunia numerata mulieri credatur peruenisſe ad maritum tanquam ad potentiorem, ſi maritus præſens fuit, *Ex not. ad l. ſi cum dotem 22 §. tranſgrediamur. D. ſolut. matrim.*

DEFINITIO VIII.

Interdum neceſſaria eſt contra arreſtum ciuilis ſupplicatio etiam ei, qui nec auditus fuit nec vocatus.

SI Senatus audito procuratore generali, permiſerit publicationē literarum, quas monitorias appellant, [1] non eſt audiendus aduerſarius contra quē impetratę ſunt, ſi ab ea publicatione tanquam ab abuſu prouocare poſtea velit, licet abuſus renera interuenerit, nec in ea publicatione permittenda vel deneganda auditus ille ſit. [2] Obſtat enim auctoritas Senatuſconſulti, [3] & conſequenter neceſſaria illi eſt ad appellandum ciuilis aduerſus arreſtum ſupplicatio. [4] *Ita Senatus* in cauſa Michaelis Frete, contra fratres Dinat, 5. Cal. Decemb. 1595.

1 Quarum vſus maxime ſolet eſſe neceſſarius ad habendas facti probationes.

2 Quamuis ſoleat dici, res iudicatas non aliis nocere, quā qui fuerint auditi vel ſaltem euocati, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. 1. & tot. tit. C. int. alios act. & iudic. aliis non nocet.*

3 Quæ non patitur vt per abuſum poſſit dici factum id, quod factum eſt Senatu expreſſim permittente, *l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adult. l. qui auctore 137. de reg. iur.*

4 Propter auctoritatem arreſtorum & rerum à ſupremo magiſtratu iudicatarum, vt dixi *Deſin. 4. ſupr.*

DEFINITIO IX.

De ciuilibus literis impetratis aduerſus Senatuſconſultum, quo quis condemnatus fuerat tanquam ſpoliator ad reſtitutionem poſſeſſionis & fructuum.

LIteras ſupplicationis, &, vt vocant, reuiſionis, quibus Senatuſconſulti auctoritas impugnatur per allegationem erroris, [1] qui non in iure, ſed in facto interuenerit, [2] certum eſt eo caſu locum non habere, quo non niſi de poſſeſſorij iure pronunciatum fuiſſe proponatur. [3] Id enim Principum noſtrorum edictis diſerte cautum eſt, vt & apud Gallos conſtitutionibus Regiis, [4] non obſcura nec mala ratione. Nam cum ſit planè odioſum remedium, quod erroris exprobrationem continet, [5] ſufficere debet condemnato, quod habeat ſalua petitori iura, quorum poteſtate conſequi poſſit, vt quod Senatus in poſſeſſorio pronunciauerit per contrariam pronunciationem in cauſa petitorij ſecutam reuocetur, addita etiam fructuum omnium reſtitutione ex die litis in poſſeſſorio conteſtatæ. [6] Sed an idem dicendum ſit, ſi contra Senatuſconſultum ciuilis ſupplicatio porrecta fuerit, dubitari non ineleganter poteſt, cum ſit remedium hoc minus odioſum, tanquam quod non erroris, ſed nouorum inſtrumentorum allegatione nitatur, [7] quæ ſi priore iudicio viſa fuiſſent, credibile ſit, eoſdem ipſos iudices aliter fuiſſe iudicaturos. Vnde & ciuilis ſupplicatio vocatur, ne quis inciuilem forte ac odioſam eſſe putet. [8] Ex eoque nimirum differentiæ variæ proficiſcuntur inter ciuilem ſupplicationem & erroris propoſitionem. [9] Quarum vna illa eſt, quod per ciuilem ſupplicationem nulla lis pendere intelligitur, quæ per propoſitionē erroris haud dubie induceretur. [10] Item quod aduerſus Senatuſconſultum interlocutorium ciuilis ſupplicatio porrigi poteſt: [11] at erroris propoſitio non poteſt. [12] Verum nec illud negari poteſt, ciuilis quoque ſupplicationis auxilium extraordinarium eſſe, [13] cui proinde locus nullus relinquitur, cum ordinarium competit. [14] Ordinarium porro illud eſt, quo poſt rem de poſſeſſione iudicatam proprietatis quæſtio per nouam litem ſic exercetur, vt poſſeſſorium per petitorium abſorbeatur. [15] Magis tamen eſt, vt ciuilis ſupplicatio in hoc quoque caſu admittenda ſit, [16] propterea quod nouorum inſtrumentorum allegatio faciat vt non noualis, ſed ea ipſa, quæ ante fuerat, durare adhuc exiſtimetur. [17] Id vero tum maxime obtinet, cum vel dolus malus victoris in priore iudicio interueniſſe probatur, [18] vel ea prioris iudicati ratio fuit, vt nec ſi victus in poſſeſſorio tandem obtineat in petitorio, pleniſſimam indemnitatem ſit conſecuturus. [19] Finge actum eſſe contra te condictione ex Canone Pontificio, quo ſpoliatis ſuccurritur aduerſus ſpoliatorem, teque condemnatum fuiſſe ad fructuum omnium reſtitutionē, quotquot à die obiectæ ſpoliationis percepiſſes: [20] nemo dixerit, vincētem poſtea te in petitorio poſſe ideo cōſequi, vt fructus omnes, quos ex prioris iudicati auctoritate perſolueris, tibi reſtituantur. [21] Niſi forte quis putet eo prætextu reſtituendos quaſi ab aduerſario tuo poſt litem in poſſeſſorio conteſtatam perceptos, [22] ſed cū tam iure poſſeſſionis, quam odio ſpoliationis, & ex iudicato percepti ſint, fieri certè nequit, vt ſalua iudicati auctoritate reſtituantur. [23] Infringendum igi-

Source : BIU Cujas

tur eſt Senatuſconſultum, idque vel remedio ſupplicationis ciuilis, ſi qua inſtrumenta noua proferãtur vel propoſitione erroris, ſi quis error interueniſſe probari poſſit. Quo caſu nec litteris ciuilibus poſſe locum eſſe placet.[14] Cæterùm ſi fructus victori adiudicati reſtituique ſint tanquam ſpoliato, quem tamen numquam ſpoliatum fuiſſe poſtmodum appareat, an non planè iniquum ſit nullam eorum repetitionem eſſe?[15] Erit vero id multo certius & indubitatius, ſi ponas etiam dolo victoris extortam fuiſſe condemnationem, qui dolus arguatur ex nouis inſtrumentis, quæ prius fuerint ſiue à Senatu, ſiue ab ipſo quoque victore ignorata. Nunquam enim dolus impunitus eſſe debet,[16] tantum abeſt, vt ex eo lucrum ſentire doloſus debeat.[17] An ergo ita pronunciandum erit hoc caſu, vt victor condemnetur ad fructus omnes, quos ex iudicato perceperat, victo reſtituendos?[18] aut res ipſa, de cuius poſſeſſione ac proprietate controuerſum eſt ei, qui ſpoliator dicebatur, adiudicetur cum fructuum omnium reſtitutione?[19] Minime vero, ſed ita erunt concipienda Senatuſconſulti verba, vt prius iudicatum non minus quod ad ipſam ſpoliationis cauſam, quam quod ad fructus, quorum adiudicationi ſpoliatio colorem dederat, ſubuertatur.[20] Id autem vt fiat, pronunciandum eſt eo prorſus modo, quo ſi nullum Senatuſconſultum præceſſiſſet, ita nimirum, vt nulla prioris iudicati habita ratione, quod Pragmatici noſtri dicunt, *ſans s'arreſter à l'arreſt*,[21] is, quem ſpoliatum fuiſſe pronunciatum erat, à propoſita ex canone Pontificio ad recuperandam poſſeſſionem actione ſummoueatur,[22] & in cõſequentiam neceſſariam, ad fructuum omnium, quos quaſi ſpoliatus perceperat, reſtitutionem condemnetur.[23] Incipiunt enim penes illum eſſe ſine cauſa, & ideo reſtitui debere, quod ille non tam hodie victus, quam victor nunquam fuiſſe videatur.[24] Neque tamen ſuperioribus conſequens erit, vt eos quoque fructus, quos ex die prioris iudicati perceperit, reſtituere debeat, niſi qui etiam poſt litem conteſtatam percepti probabuntur. Nec enim poſterioris Senatuſconſulti poteſtas tanta eſſe poteſt ad prioris memoriam delendam, vt poſſit negari bona fide iuſtoque titulo perceptos eſſe fructus, qui Senatu auctore percepti fuerũt,[25] quamuis iudicati prioris titulus poſt rem ex ciuili ſupplicatione in contrarium iudicatam ad non titulum reductus videri poſſit.[26] Nam & ſublato titulo ſufficit bonam fidem ſupereſſe, vt ſaluum ius ſit fructuum retinendorum.[27] Itaque, quod mirum ſanè eſt, plus iuris habet, qui poſteriore loco ſuccubuit, quantum ad eos fructus attinet, qui nunquam adiudicati fuerunt, quam quod ad eos ipſos, quos ex adiudicatione percepit, retinẽdos.[28] Adeo fortior eſt & in hanc rem potentior auctoritas iudicati quam adiudicationis, nempe quoniam adiudicatorum retentionem ſola rei iudicatæ auctoritas tenetur,[29] quæ per maiorem poſterioris Senatuſconſulti auctoritatem labefactatur & corruit,[30] eorum vero, qui ex iudicati die percepti ſunt, etiam bona fides poſſidentis,[31] quæ tantum prodeſſe ſolet, quantum ipſe rei veritas ad fructuum acquiſitionem.[32] Planè qui poſt litem ex ciuilibus literis conteſtatam fructus percepti ſunt, dubitari non oportet, quin veniant in reſtitutionem, tanquam mala fide percepti,[33] quia quod dici ſolet, nulla & ex propoſita ciuili ſupplicatione induci litis pendentiam,[34] ad fructuum cauſam non pertinet, quorum acquiſitio per ſolam controuerſiam, ſi qua mota ſit impeditur, tanquam exinde facto malæ fidei poſſeſſore.[35] Per ciuiles porro literas ſi non litem, certè controuerſiam ſaltem induci certum eſt.[36] *Ita Senatus* in cauſa viri clariſſimi & in Senatu noſtro Aduocati generalis meritiſſimi, contra D. Pignerium Aduocatum, Prid. Cal. Iul. 1605.

1 De quibus vide tractatum elegantem Petri Rebuff. *de ſupplicat. ſeu error. propoſit. tom. 1.*

2 Quia ad errorem iuris proponendum nemo admittitur contra Senatuſconſultum, Rebuff. *in præfat. d. tract. q. 9. num. 70. ex l. præfecti 27. de minor.* At facti interpretatio etiam prudentiſſimos fallit, *l. 2. D. de iur. & fact. ignor.*

3 Rebuff. *ibid. art. 3. gloſſ. vnic. & in tract. de ſupplicat. quæſt. 9. in præfat. nu. 65.*

4 Conſtitutionis verba vide apud Rebuff. *d. art. 3* Obſerua tamen ſententiam latam, ſuper poſſeſſorio, definitiuam eſſe, non interlocutoriam, Guid. Pap. *quæſt. 87.* ex Bart. *in l. poſt ſententiam. C. hoc tit.*

5 Rebuff. *in tract. de liter. ciuil. art. vnic. gl. 2. nu. 46. & 47.*

6 Idem Rebuff. *in tract de ſupplic. art. 3. gl. vnic. in fin.*

7 Rebuff. *in tract. de ciuil. liter. art. vnic. gl. 2. q. 7. nu. 43.*

8 Sic enim Rebuff. *vbi ſupr* poſt Curt. *in l. admonendi, num. 8. D de iureiur.*

9 Quas vide apud Rebuff. *dict. quæſt.* & apud Ioann. Papon. *in ſyntagm. Arreſtor. lib. 19. tit. 8. De la force des iugements à §. 4.*

10 Rebuff. *dict. art. vnic. gl. ſ. 2. num. 53.* poſt Bald. *in Auth. quæ ſupplicatio l. 1. & in fi. C. vt lit. pend.*

11 Rebuff. *de liter. ciuil. ar. vnic gl. 2. nu. 22.*

12 Idem Rebuff. *in tract de ſupplic. q. 9. in præfat. nu. 66.*

13 Rebuff. *de liter. ciuil. art. vnic. gl. 2. num. 31.*

14 *L. in cauſæ 16 D. de minor.*

15 *L. naturaliter 12. §. nihil commune.* vbi Bart. & alij *D. de acquir. poſſeſſ.*

16 Quamuis non ſoleat admitti contra arreſta prouiſionalia, Rebuff. *in d. art. vnic. de liter. ciuilib. gl. 16. num. vlt.* Ioan. Papon. *d. lib. 19. ſyntagm. tit. 8 §. 7.* [Vt neque pro ſolis expenſis litis. *Ita Senatus* Prid. Non. Iunij 1612.]

17 Vt dixi *num. 10. ſupr.*

18 Nam & Aduocati dolum interueniſſe ſufficeret, Rebuf. *de liter. ciuilib. art. vnic. gloſſ. 2. num. 40. ex l. 1. C. de aduoc. diuerſ. iudic.*

19 Semper enim ſuccurrendum eſt & quidem pleniſſime ei, qui malè condemnatus, Rebuff. *in tract. de ſupplicat. qu. 3. num. 14.*

20 *Ex can. redintegranda 3. qu. 1.*

21 Acquiruntur enim ſtipulatori ſine ſpe reſtitutionis, etiamſi ſpoliator poſtea in petitorio obtineat, vt dixi *Deſin. 8. ſupr. de ordin. iudic. nu. 4.*

22 Secundum ea quæ dixi *num. 6. ſupr.*

23 *L. ſeruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Trebel.*

24 Rebuff. *de liter. ciu. art. vnic. gloſſ. 2. qu. 7. num. 43. verſ. nec admittitur.*

25 Eſſet enim acquiſitio iniuſta, vt tractat Rebuff. *de ſuppl. qu. 3. num. 14.*

26 *L. procurator 11. §. in perpetuum. D. de doli mali except. l. Diui. 33. D. de re iudic.*

27 *L. ne ex dolo 12. & paſſ. D. de dolo*

28 Quæ pronunciandi formula eſſet contra ius, quia fructus omnes ſunt ſpoliato reſtituendi, *dict. can. redintegranda 3. qu. 1.* & ideo ante omnia pronunciatum eſt, actorem ſpoliatum non eſſe.

29 Quæ formula pronunciandi conuenit petitorio, *l. ex. diuerſa 35. §. 1. D. de rei vind.* Nos autem hic ponimus inſtantiam quoque ciuilis ſupplicationis eſſe de poſſeſſorio.

30 Sapit enim hoc remedium naturam in integrum reſtitutionis in effectu, etſi in quibuſdam differunt, vt tractat Rebuff. *de lit. ciuil. art. vnic. gl. 3. nu. 4. & ſeqq.*

31 *Arg. l. Diuus 33. D. de re iudic.*

32 Quod Pragmatici noſtri dicunt *le debouter de la reintegrande.*

33 Cauſa enim fructuum neceſſaria habet conſequentiã ad cauſam principalem, *dict. l. ex diuerſo 35. §. 1. D. de rei vindic.*

34 Quia poteſtas poſterioris condemnationis tollit intellectum prioris adiudicationis, *arg. l. ſi patroni 55. §. vltim. D. ad SC. Trebell.*

35 *L. iuſte poſſidet 11. D. de acquir. poſſeſſ. l. qui auctore 166. de reg. iur.*

36 Cum vnum quodque diſſoluatur eodem modo quo colligatum eſt, *vulg. l. nihil tam naturale 35. de reg. iur. l. prout 80 D. de ſolut.* [*Ita Senatus* pro Peroneta Mojon, 8. Id. Febr. 1612.]

37 *L. bonę fidei 48. D. de acquir. rer. domin. l. qui ſcit 25. §. 1. D. de reg. iur. l. fructus 45. eod.*

37 Nec

Source : BIU Cujas

38 Nec enim hæc ſpecies ſimilis eſt illi, quam in contrarium, vt videtur, tractat Papin. *in l. 3. eod tit. de vſur.*

39 Quia poſtquam iudicatum eſt, de alio non quæritur, quam quod iudicatum ſit, *d. §. cum prætor. l. 65. ad Trebell.*

40 *d. l. Diuus 33. de re iudic.*

41 Quæ nulla eſſe potuit ante arreſtum, quo primum fuit reſtituta poſſeſſio.

42 *d. l. bonæ fidei 48. de acquir. rer. dom. l. bona fides 136. de reg. iur.*

43 *l. 2. C. de fructib. & lit. expenſ.*

44 *Vt dixi num. 10. ſupr.*

45 *l. ſed etſi lege 25. §. ſi ante. D. de petit.*

46 Facilius enim eſt vt cõtrouerſia quam vt lis inducatur.

DEFINITIO X.

Acta & iudicata in petitorio ad fines poſſeſſorij tantum non nocent agenti poſtea in petitorio.

QVid rurſum, ſi prius iudiciũ ſuper poſſeſſorio, quantumuis ſummario, inſtitutum mixtam habuerit cauſam petitorij? [1] Finge, curatorem abſentis bonis datum, qui abſentem à poſſeſſore ſpoliatum contendebat, cum ex aduerſo contractus obiiceretur venditionis per abſentem factæ replicaſſe de contractus nullitate, [2] ex eaq; cauſa, vt fieri moris eſt, reſtitutionem in integrum impetraſſe, [3] quod abſenti tanquam prodigo & mente capto bonis interdictum per iudicem, eaq; interdictio publico programmate aliquot ante venditionẽ annis facta probaretur: [4] déq; eo Senatum ſimul pronunciaſſe, reſciſſo etiam quatenus opus eſſet cõtractu, viciſſimque condemnato curatore, vt redderet, quicquid ex pretio in abſentis vtilitatem verſum eſſe appareret. [5] Hoc ſane caſu facilius admittendum quis putet, vt victus audiri debeat, ſi contra huiuſmodi Senatuſconſultum porrigat ciuilem ſupplicationem, etiam quæ alioqui contra rem in mero poſſeſſorio iudicatam non eſſet admittenda, [6] ne alioqui nulla ſuperſit ratio impugnandi Senatuſconſulti, ne quidem ex nouis inſtrumentis probatove errore aut etiá victoris dolo, [7] cum fieri non poſſe videatur, vt ſalua iudicati auctoritate noua in petitorio lis inſtituatur, poſteaquam de petitorio iam cognitum & pronunciatum fuit. [8] Sed non ita eſt, nec enim quod incidẽter tantum, & non niſi ad fines poſſeſſorij de petitorio tractatum & cognitum fuit, parere poteſt exceptionem rei iudicatæ, ſi poſtmodum lis petitoria inchoetur, vt de proprietariis tantam iure plenius ac principaliter cognoſcatur. [9] Itaq; non eſſet iuſta hæc cauſa, ſiue ciuilis ſupplicationis, ſiue reuiſionis per propoſitionem erroris admittendæ cõtra Senatuſconſultum in poſſeſſorio redditum, ſi alia melior nulla proferretur. [10] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim nouum eſt, vt in cauſa poſſeſſorij tractetur etiam de petitorio ad confortandum poſſeſſorium, vt dixi *Defin. 9 ſupr. de ordin iudic.*

2 Poteſt enim nullitatis cauſa cumulari cum remedio *can. reintegranda 3. queſt. 1.*

3 Vt quod de facto proceſſit, de facto reſcindatur, quomodo loquuntur Pragmatici.

4 Nullus enim eſt contractus quiſquis factus eſt per prodigum poſt interdictionem, *l. is cui bonis 6.* vbi Bart. & alij *De verb. oblig.*

5 Quæ res proculdubio ſapit petitorium, quoties iudicatur de iure & validitate aut nullitate contractus, vt notant Bart. & alij *ad l. naturaliter 12. §. nihil commune. D. de acq. poſſ.*

6 De quo, an ſcilicet ſit admittenda nec ne, ſcripſi *Defin. praceden.*

7 Quod tamen eſſet iniquum, *l. vnic. C. hoc tit.* Rebuff. *in d. tract. de liter. ciuil. & in tract. de ſupplicat. per totum.*

8 Obſtat enim exceptio rei iudicatæ, quoties eadem res in iudicium deducitur, de qua iam fuit cognitum & iudicatũ, *l. cum quæritur 12. & ſeqq. & paſſ. D. de except. rei indic.*

9 Bart. *in repet. l. 2. D. ſi quis in ius vocat. non ier. n. 21. &* 22. Felin. & alij Canoniſt. *c. 2. de cauſ. poſſeſſ. & propriet.*

10 Sunt autem meliores illæ, de quibus diximus *Defin. praceden.*

DEFINITIO XI.

Emptorem qui ex pacto retrouendere debuit, eoq; nomine conuentus, etiam à Senatu cõdemnatus fuit, ſaluo iure agendi contra quem & quomodo agendum videretur.

PLacuit ſaluam habere hypothecariam in eam ipſam rem, quam in executione iudicati retrouendidiſſet, ſi modo eam ſibi à Domino iure obligatam probare poſſet. Neque ob id egere ciuili vlla ſupplicatione: tametſi in priori iudicio de iure quoque pignoris ad impediendam retrouenditionem, emptor excepiſſet, quaſi ex ea cauſa retentionis ius ei conſeruandum eſſet. Non enim exceptio rei iudicatæ obſtare poterat agenti hypothecaria, cum is ipſe quidem condemnatus antea fuiſſet: at in alio iudicio in quo de actione perſonali principaliter actum fuerat, deque iure redimendi potius quàm de pignoris cauſa. Et quanquam facilius eſſe ſolet, vt poſſidenti detur retentio, quàm non poſſidenti perſecutio pignoris, Nihil tamen vetat ei quoque cui retentio ex aliqua cauſa adempta ſit ſaluam ſupereſſe perſecutionem, cùm hypothecaria perpetuas illas ſuas habeat conditiones, ſi debitum ſolutum nõ ſit, aut aliter eo nomine ſatisfactum. Ideoq; nec confuſione tollatur, nec præſcriptione debiti principalis, nec quo alio modo niſi ſolutione aut ſatisfactione. In propoſito autẽ illud accedebat, quod eo ipſo Senatuſconſulto, quo emptor nitebatur ius ipſum pignoris exceptum videbatur iis verbis, *ſauf ſon recours contre qui & comme il verra à faire.* Qua generali formula non minùs victor ipſe quàm alius quilibet continebatur. Alioqui debuiſſet adiici, *autre toutefois que ledict demandeur*, quibus non additis, generalem exceptionem eſſe conſtabat. Tantoque iuſtior erat hæc interpretatio, quod alioquin dicendum eſſet, eo Senatuſconſulto ablatam iuſto creditori ſine cauſa pignoris perſecutionem, quod ab æquitate Senatus alienum prorſus foret, maximè cùm ex emptoris contumacia Senatuſconſultum redditum proponeretur. Nec enim ſi cõtumaciam ea pœna coerceri viſum erat, vt emptori eidemq; pignoratitio creditori retentio adimeretur, cõſequens ſtatim erat vt perſecutionem quoq; ipſi adimi oporteret, cùm ſatis puniatur qui pro retentione actionem exercere cogitur, nec ſit cõparandus hic creditor iis qui retentiones, quas ſolas habent omittunt, quandoquidem eodẽ pignoris iure ab initio non minus actionẽ habuit quã retentionẽ. *Ita Senatus* pro Ioanne Antonio Roſaire Auguſtano, 3. Cal. Febr. 1612. Vide l. pen. §. 1. de except. rei iudic. l. debitor 19. ad Trebel. l. heres 21. Cod. l. ſi in area 36. De cond. indeb.

DEFINITIO XII.

Ita pronunciare Senatus ſolet, vt non auferat condemnato facultatem appellandi ab iniuſta ſententia per quam idem fuerit condemnatus.

CVm Senatus cõtra aliquem pronunciat motus authoritate alicuius ſententiæ inter eoſdem litigatores latæ, à qua potuerit quidem iuſtè appellari, ſed tamen appellatum non ſit, ita vt in rẽ tranſierit iudicatam, [1] obſeruare ſolet vt pronunciet addita vulgari clauſula illa, *alio non facto nec apparente*, [2] vt condemnato ſaluam relinquat appellandi poteſtatem nec ei neceſſitatem inroget impetrandæ ſupplicationis ciuilis, [3] quę alioqui perinde neceſſaria eſſet acſi Senatus ex appellatione ſententiam inferioris iudicis confirmaſſet. [4] Nihil. n. hac parte intereſt, an ſententiam illam Senatus habuerit pro iuſta, & ritè reddita, an verò pro re iudicata, [5] quod ad hoc, vt ab ea appellari amplius nõ poſſit. [6] *Ita Senatus* ex tẽpore in cauſa de qua in Defi. 15. infr. quor. appel. nõ recip.

Source : BIU Cujas

1 Non enim minus ſtandum eſt rebus malè iudicatis per errorem & imperitiam iudicis, quàm ſi bene iudicatæ eſſent propter rerum iudicatarũ authoritatem, *l. ſeruo 65. §. cùm prætor D. ad SC. Trebell. l. ex diuerſo 35. §. 1. D. de rei vindic.*

2 De qua in *Deſin. 1. inf. de re iudic.*

3 Cuius ſcilicet magna pro impetrante ſunt incommoda, in eo præſertim quod condemnatus executionem iudicati interim pati cogitur, vt dixi *Def. 4 ſupr.*

4 Quo caſu conſtat eſſe neceſſariam ciuilem ſupplicationem aduerſus arreſtum etiam nullum, aut cum falſo procuratore redditum. *d. Def. 1. & 2 ſupr.*

5 Quia res iudicata quælibet pro veritate habetur, *l. res iudicata 207. de reg. iur. l. ingenuum 25. D. de ſtat. hom.*

6 Accipit enim à ſenatuſconſulto vires ea ſententia, quæ per ſenatuſconſultum quoquomodo etiam tacitè confirmata eſt, & hoc caſu locus eſt vulgari brocardico, Parem eſſe virtutem taciti & expreſſi *vulg. l. 3. D. de reb. cred.* Ergo non magis appellari ab ea poteſt, quàm à ſenatuſconſulto.]

TIT. XV.

DE SENTENT. ET INterloc. omn. iudic.

DEFINITIO I.

De poteſtate literarum, quas vocant, de main garnie, & earum, quas de debitis & de inſtrumentis guarentigiatis.

IVDICVM omnium, tam qui Principis, quam qui inferiorum vaſallorum iuriſdictione[1] exercent, commune ius illud eſt, vt creditoribus ſolutionem perſequentibus ex inſtrumento authentico, &, vt loquuntur, guarentigiato, præciſas literas, quas *manus munita*[2] vocant, concedere poſſint, quarum poteſtate cogatur debitor creditori ſatisdanti ſtatim ſoluere, nulla ſiue intercеſſione ſiue appellatione obſtante. Non quod intercedendi aut appellandi ius debitori auferẽdum ſit,[3] ſed quia nec æquum videatur eiuſmodi commento moram fieri vllã ſolutioni.[4] Cuius iuris ratio illa redditur, quod licet ab actione non ab executione incipi oporteat, [5] tamen Statuti noſtri auctoritate factum eſt, [6] vt inſtrumento publico authentico & guarentigiato teſtata debitoris confeſſio vim habeat ſententiæ & condemnationis.[7] Siquidem guarentigiatum illud appellamus, quod nullas admittit exceptiones, præterquam falſitatis, ſimulationis & ſolutionis.[8] Authenticum vero, quod ex Notarij Ducalis ſubſcriptione publicam fidem habeat, vt nec in dubium reuocari poſſit.[9] Vnde illud quoque receptum eſt, vt etiam inconſulto iudice ex diplomate Principis aduerſus debitores ſuos præciſe exequendi ius habeat quiſquis eiuſmodi inſtrumẽto nititur guarentigiato.[10] Literas de debitis Pragmatici vocant, quæ non in eo ſolum maioris ſunt poteſtatis, quam quæ à iudicibus conceduntur, quod pro debitis omnibus eiuſdem generis & priuilegij contra quoſcunque vnæ ſufficiunt,[11] cum iudices non niſi in ſingulos caſus ſingulaſque perſonas concedere ſuas poſſint,[12] ſed in hoc etiã creditori fauorabiliores, quod præſtandæ ſatisdationis neceſſitatem nullam habent:[13] quæ tamen iudicis decreto remitti nũquam poteſt.[14] *Senatus* tamen, ſi quando rogetur per ſupplicem libellum, vt præciſas iſtas executiones ex inſtrumento, quantumuis guarentigiato, fieri iubeat, iubet potius, vt ex diplomate creditor, ſi volet, exequatur,[15] aut vt debitor vocetur in ius, quaſi non ſit ex Senatus dignitate, in debitorem inauditum quicquam ſtatuere.[16] Adeo, vt nunquam ab executione incipi patiatur,[17] ne eo quidem caſu, quo ſaluum ſit debitori ius intercedendi, atque ita faciendi, vt executio non niſi ſimplicis citationis iure cenſeatur.[18] Propter quam cauſam plerunque commodius eſt creditori inferiorem iudicem adire, quam Senatum.[19] Sanè ſi eiuſmodi præciſas literas inferior iudex conceſſerit, rogatus Senatus exequendi facultatem permittit inaudito etiam debitore.[20] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Habent enim apud nos vaſalli fere omnes iuriſdictionem propriam à iuriſdictione Principis ex infeudationibus aut antiquis aut nouis penitus diſtinctam, licet à Principe, tanquam à fonte ſuo profectam.

2 Gallicè dicimus *lettres de main garnie.* Quas obtinere apud nos ſolent non tantum creditores, ſed etiam heredes creditoris, non tamen contra heredem debitoris: Nec neceſſarius eſt libellus, quãuis mutatæ ſint perſonæ, contra quam ſentiat Guid. Pap. *quæſt. 21.*

3 Publice namque intereſt ſingulis, non denegari legũm adminicula, vt ſcriptum eſt *in l. vnic. C. de ſent. præfect prator.* Qualia ſunt iſta duo intercеſſionis & appellationis, *l. 3 §. falſum. D. rat. rem hab. l. 1. D. de appell.*

4 Plerumque enim appellationes interponuntur fruſtrandi tantum gratia & animo protrahendæ litis ac differendæ ſolutionis, *l. tutor 41. D. de vſur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appell.*

5 *L. 1. C. de execut. rei iudic.* Not. *in l. de pupillo 5. §. meminiſſe. D. de oper. noui nunciat.*

6 Quod & in tota fere Italia paſſim ex ſtatutis obtinet. Vide Guid. Pap. *quæſt. 66. &* 117.

7 Nam ex iuris ratione aliud eſſet, cum is demum habeatur pro condemnato ex propria ſua ſententia, qui confeſſus eſt in iure, id eſt, apud prætorem, *l. 1 3 & paſſ. D. de confeſſ.* non qui coram notario & teſtibus extra iudicium.

8 Quæ exceptiones cum ſint fundatæ in mera æquitate naturali, nunquam ſunt excluſæ & poſſunt quandocunque opponi contra inſtrumentum, quod ſit in forma Cameræ, vt loquuntur, quod omnium potentiſſimum eſt, vt Itali paſſim referunt & teſtantur. Ideo autem inſtrumentum guarentigiatum dicitur probatio probata, quia nullas alias admittit exceptiones, & habet paratiſſimam executionem. Vide omnino Anton. Teſſaur. *deciſ. 26. per tot.*

9 Pract. Papienſ. *in form. product. inſtrum.* in verb. *exhibens & producens, n 4. &* 12. *c. 1. extr. de fid. inſtrum.*

10 Intellige tamen, ſi inſtrumentum illud authenticum & guarentigiatum etiam liquidum ſit, alioqui non poteſt mandari executioni, niſi facta liquidatione, aut ſaltem niſi in continenti poſſit fieri liquidatio. Teſſaur. vbi ſupr. *nu. 5. &* Oſaſc. *deciſ. 129.*

11 Principis enim eſt & eius, qui legem condere poſſit, iura generaliter conſtituere, *arg. l. iura 8. D. de legib.*

12 Quia nihil faciunt niſi ex officio, quod porro non ſolent nec debent impertiri, niſi petenti, *l. 4. §. hoc autem iudicium, cum ibi not. D. de dam. infect.*

13 Ideo fortaſſis, quia per executionem, quæ fit vigore dictarum literarum, munitur manus non creditoris, ſed iuſtitiæ, vt loquuntur.

14 Sed pro hoc incommodo habet creditor id commodum, quod poſt oblatam ſatisdationem conſequitur exactionem debiti & ipſius creditoris non iuſtitiæ manus munitur. Sic enim habent literæ *ladite main garnie deliurable au requerant à caution.*

15 Ne alioqui ſuperuacuus aut potius inutilis reddatur vſus literarum huiuſmodi generalium, quæ res nec publicè vtilis eſſet, nec ærario Principis.

16 *L. de vnoquoque 47. D. de re iudic. c. 1. de cauſ. poſſ. & propriet.*

17 *Ex l. 1. C. de exec. rei iudic.*

18 Secundum ea quæ notat Bart. *ad l. de pupillo 5. §. meminiſſe D. de oper. noui nunciat.*

19 Sic enim fit, vt nullam litem habiturus ſit creditor, ſi volet debitor intercedere, quod diuerſum eſt, quoties incipitur à citatione.

20 Ex notat. *in d. §. meminiſſe.*

DEFI-

DEFINITIO II.

Prouisionalis sententia itemque diffinitiua, an & quando possit mandari executioni, non obstante & salua nihilominus appellatione?

INterlocutoria condemnatio, quam Pragmatici prouisionalem vocant, quantamcunq; summam contineat, executioni mandari potest, præstita per victorem satisdatione, & saluo appellationis iure, si is iudex fuerit, qui Principis iurisdictionem exercet, siue ordinariam, siue delegatam.[1] Sin iudex inferior fuit,[2] executionem impediet appellatio,[3] alioqui attentasse iudex dicetur,[4] nisi debitum de quo agitur, tale sit, cuius fauor suadeat, vt etiamsi diffinitiua esset sententia, potior executionis quam appellationis causa esse deberet, vt puta, si de alimentis & salariis, quadraginta florenorum quantitatem non excedentibus, item si de dote, cõfectione inuentarij & pontium, itemque itinerum refectione controuertatur. [5]Est enim congruum, Iuridicos maiores pro Principis dignitate hac in re, vt & in aliis plerisq; dignioris esse conditionis.[6] Si tamen condemnationi illi interlocutoriæ causam dederit confessio ipsa debitoris, de qua ex instrumento publico & guarentigiato appareat,[7] aut quę in iudicio facta sit,[8] non est æquum minus iuris habere actorem ob hoc solum, quod apud inferiorem iudicem litigare cogatur, quam si apud maiorẽ de iure suo experiretur:[9] præsertim, cum prius etiam quam debitor in ius vocaretur, iudex inferior æquè ac superior potuerit iubere fieri ex eiusmodi instrumento præcisam executionem.[10] Quis enim ferat melioris conditionis esse debitorem post interlocutoriam cõdemnationem, quam si nec dum in ius vocatus esset?[11] Id siquidem est quod dici solet, neque litem contestando facere quenquam suam conditionem deteriorem,[12] neque actoris victoriam condemnato prodesse debere.[13] *Ita Senatus* 14. Cal. Iulij 88. & 8. Id. Maij 90. & rursum pro heredibus Petri Gleyron, contra Archiep. Tarentaſ. 17. Cal. Febr. 1593.

1 Sic enim stylo Senatus nostri expressim cautum est.

2 Excipe tamen consilium Gebennense, quod gaudet omnibus priuilegiis, quibus gaudent Iuridici Ducales & hoc amplius habet alia pleraque, quę cęteri Iuridici Ducales non habent.

3 Idque iure ordinario, quoniam appellatio habet vim non tantum deuolutiuam, sed etiam suspensiuam, *l. si causa cognita 32. C. de transact.*

4 *Tot. tit. D. nihil innou. appell. pendent.*

5 Nam & ita cautum est stylo Senatus nostri, *tit. de senten. execut.*

6 Ideo namque dicuntur Iuridici maiores, quod vice Principis funguntur, & maiorem in ea prouincia potestatem & iurisdictionem habeant post Principẽ, exemplo eius, quod de Præsidibus prouinciarum scriptum legimus, Proconsulibus *in l. & ideo 8. D de offic. proconſ.* Sane extra causas in hac Defin. enumeratas non possunt Iuridici maiores iubere mandari executioni sententiam diffinitiuam, non obstante appellatione, nec si satisdatio offeratur & consentiat actor, vt nullum ex eo præiudicium appellationi fiat. Solum cõsilium Gebennense priuilegium habet, quoties condemnatio non excedit summam centum librarum Gebennensium.

7 Quod scilicet habet vim rei iudicatæ, vt dixi *Defin. praced.* ex Guid. Pap. *q. 66. & 117.*

8 Iudicialis enim confessio multum prodest, cum habeatur pro condemnatione, *l. 1. & 3. D. de confeſſ.* & in iudiciis quasi contrahatur, *l. 3. § idem scribit. D. de ſpecul.*

9 Hoc enim casu iuris litigatoris non ex ius decentis iurisdictione proficiscitur, sed ex contractu & vigore instrumenti, qui in quocunque tribunali eiusdem est potestatis.

10 Quoniam apud quemcunque iudicem instrumentum guarentigiatum habet vim sententiæ & rei iudicatæ, vt dixi *num. 7.*

11 *Arg. l. 3.* vbi est text. elegans *D. de vſur.*

12 *Iuliam 19. D. de nouat. l. non solet 86. cum seq. de reg. iur.*

13 *d. l. 3. de vſur. l. euidenter 16. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO III.

Ex instrumento recepto per notarium Regium, etiam adhibito sigillo, præcisa executio fieri non potest.

AVthenticum apud nos instrumẽtum esse creditur, non solum quod notario Ducali stipulante confectum est,[1] sed etiam quod notarij Regij subscriptionem habet, quam sigilli quoque Regij firmet auctoritas.[2] Sed non ideo tamen permittere iudex debebit, vt ex eiusmodi instrumento præcisa fiat executio aduersus inauditum debitorem.[3] Multoq; minus ex diplomate principali, quod de debitis vocant, eo nomine exequi licebit, quia non nisi ad ea instrumenta, quæ per nostros notarios confecta sunt diplomatis priuilegium pertinet,[4] quasi quorum fides nobis certior sit magisque explorata. [5]Si secus factum sit iusta est appellatio, licet debitor non neget se debere, quoniam in ea re non tantum debitoris vtilitas, sed etiam iuris publici forma versatur.[6] Sed si appellatum nõ sit, & apud iudicem qui de causa cognoscet liquido constet de debito, non quidem confirmabitur executio, quæ rite facta non fuerit,[7] verum tamẽ perinde debitor ad solutionem litisque expensas condemnabitur, acsi executio non minus rite quam recte facta fuisset.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Idib. Iuliis 1591.

1 De quo sane dubitari non potest, quin sit authenticum, ex iis quæ tradit Papiens. *in form. product. inſtrum. in verb. exhibens & producens. nu. 4. & 12.*

2 Pragmatici nostri vulgo legalitatem & legalisationem appellant, attestationem scilicet à iudice loci factam de legali qualitate & conditione illius, qui tanquam notarius confecit instrumentum, & in publicam formam redegit. Papon. *lib. 9. tit. 8. §. 1.*

3 Repugnante scilicet ratione iuris communis, quæ non patitur incipi ab executione, nisi vbi adest priuilegium in contrarium.

4 Idque literis ipsis, quas De debitis vocant, diserte cauetur.

5 Nam nec sigillo creditur nisi sit recognitum, aut tam notorie verum & cognitum, vt pro recognito habeatur à iudice.

6 Quam condemnati aut peruerti non oportet. Tessaur. *decis. 26. nu. 6.*

7 Quod enim contra leges factum est, & contra solitum ordinem iudiciorum, nunquam à iudice ratum haberi debet. *d. l. 1. C. de exec. rei iudic. cap. quod ab initio cum ibi not. Extr. de regul. iur.*

8 Semper enim facti veritas attendi debet potius quam forma procedendi, nec potius vnquam is, qui scit se debere, iustam habere causam litigandi, nec proinde effugere sumptuum condemnationem, *ex reg. l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. qui ſolidum 78. §. 1.* vbi Bart. *de leg. 2.* Si enim debitor soluisset vtique creditor in exequendo non peccasset, quia non exequendi necessitatem vllam habuisset. Ideoque solemus dicere subhastationẽ & executionem quamlibet etiam nulliter factam tenere, dummodo facta sit pro debito, nisi debitum offeratur, & recusante creditore obsignetur, vt stylo Senatus nostri cautum est.

DEFINITIO IV.

Pendente quæstione, De rationibus reddendis non est locus prouisionali condemnationi inter socios, nisi contra morosos, idque condemnatione in rem ipsam magis, quam in personam concepta.

CVm de rationibus reddendis agitur, non solet pendente lite locus esse prouisionali, vt vocat, adiudicationi,[1] quia priusquam redditæ sint cõstare nequeat vter debitor sit aut creditor,[2] multoque minus quantum debeatur.[3] Si tamẽ ex pluribus sociis ad rationes reddendas inuicẽ obligatis quidam

Source : BIU Cujas

parati sint reddere, & librum offerant ex quo appareat rite confectas & compositas rationes, [4] alij vero moram contrahant, nec iudici reddendarum rationum formam præscribenti obtemperent, æquum est propter moram interim eos condemnari. [5] Quo tamen casu condemnationem sic concipi oportebit, vt non tam socij debitoris personam demonstret, quam res ipsas, quæ lucri & quæstus iure ex societate prouenerunt. [6] Itaque si forte nomina quædam contracta sint minus idonea, solui ex iis poterit, [7] si non ipsius socij culpa contracta proponantur. Tum enim imputari socio posset cur mala nomina fecisset. [8] *Ita Senatus* in causa heredum Henrici Bay, contra heredes Nicolai Grand, 8. Cal. Septemb. 1586.

1 Ne quidem ad sumptum litis, *l. Imperatores 17. de tutel. & rat. distr.*

2 Cum fieri possit & fiat plerunque, vt qui rationes reddere debet sit creditor, adeo, vt ob eam causam exactio rationum plerumque differatur, *l. 1. §. vlt. D. de contr. tutel. & vtil. act. l. 3. in fin. C. eod.*

3 Semper autem debet esse liquidum id quod deducitur in condemnationem prouisionalem aut saltem liquidabile in promptu & incontinenti. Alioquin non posset deduci in condemnationem, vt neque in compensationem, *l. vlt. C. de compensat.*

4 Ad eum scilicet modum quem præscribit Iureconsult us *in l. cum seruus 82. D. de condic. & demonstr.*

5 *Arg. cap. suscitata. Extr. de in integ. restit.* Suam enim cuiq; moram non solum non prodesse, *l. hominem 37. D. mand.* sed etiam nocere oportet, *l. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur. l. socium 60. D. pro socio.*

6 Satis enim faciendum est socio ex rebus & lucris societatis ante omnia quantum fieri potest, *l. si vnus ex sociis 67. in princ. & §. 1. l. cum duobus 52. §. cum duo. & § seq. alias l. si fratres. & pass. D pro socio.*

7 Nam ad sociorum omnium onus pertinet, quod ab aliquibus seruari non potest, cum per societatem non minus damni, quam lucri communio ineatur, *d. l. si vnus. in fine principij.*

8 Tenetur enim socius ex culpa adeoque ex sola negligentia, adeo, vt nec si in aliis plerisque societatem auxerit, compendium tamen cum negligentia compensetur, *l. non ob eam 25 & seq. D. pro socio. d. l. cum duobus 52. §. vtrum ergo, l. socius 72. eod. tit.*

DEFINITIO V.

Potest locus esse prouisionali condemnationi pendente lite appellationis interpositæ à facta & finita computatione.

SEd & rationibus redditis, si à computatione facta, finitaq; prouocatum sit, potest appellatione pendente locus esse prouisionali adiudicationi aduersus condemnatum, [1] si modo ab iis computatio facta sit, quibus rationes succedendi computandiq; potestas data erat, [2] interueniente, vt fieri solet, pacto De ratum habendo quicquid ab iis gestum esset & constitutum. [3] *Ita Senatus* pro Domina De Charrin, contra procuratorem Turrellum. *Sine die.*

1 Quinimo interdum etiam ante condemnationem si appareat rationum redditionem differri dolo malo & tergiuersatione illius, qui rationes debet reddere, Ioann. Papon. *lib. 18. syntagm. tit. 1. §. 4.*

2 Qui arbitri rationum dicuntur & instar iudicum obtinent, à quibus ideo appellari potest & debet, vt & ab illis de quibus *in l. arbitro 9. & seq. D. qui satisf. cogant.*

3 Habet enim hæc clausula illam vim, vt impediat ne possit contraueniri, neque de iure, neque de facto, vt tractat Guid. Pap. *q. 367. nu. 2. post gloss. sing. ad l. id quod pauperibus. C. de epis. & cleric.* Bart. *in l. metum 9. §. volenti, col. 2. vers. item verbum ratum refertur. D. quod met. caus.*

DEFINITIO VI.

Valet interlocutio & iusta est de conficiendo inuentario non obstante, vt aiunt, oppositione & appellatione, vt res collocetur in tuto.

PLacuit recte interlocutum iudicem, qui actori dicenti se dominum petentique iure commissi bona defuncti hominis tanquam dedititij permiserat inuentarium conficere, non obstante intercessione aut appellatione, [1] licet tũ de iure actoris nullo modo constaret, [2] adeoque iam ab eodem iudice condemnatus is esset in eiusdem iuris (pro aliis tamen bonis) persecutione. [3] Nimirum quoniam alioqui facile futurum sit, vt suorum iurium de quibus constare postea poterit fructu & emolumento dominus priuetur, nisi iam inde ab initio describatur quid quantunque in hereditate sit. [4] Maximè quod ab ea sententia dominus procurauerat, qua fuerat condemnatus. [5] Hoc tamen adiecto temperamento, vt bonorum mobilium descriptio fieret, non etiam immobilium [6] aut instrumentorum. [7] Nam ex instrumentis panderentur secreta patrimonij, [8] quod facto bonorum mobilium inuentario non contingit. [9] Planè æquum visum est instrumenta in certo loco sic deponi, vt in tuto collocentur, [10] & signetur arca, in qua recondantur, ne fraus vlla fieri possit, maximè si possessoris persona sit suspecta. [11] Sed & quod diximus bonorum mobilium faciendam esse descriptionem, sic accipiẽdum est, vt ne tamen possessio ei qui possidet auferatur. [12] quod pragmatici nostri dicunt *Sans deplacer. Ita Senatus* 6. Id. Decemb. 1588.

1 Intellige hoc tamen addito, vt neque intercessioni, neque appellationi præiudicium vllum fieret, si quam interponi contingeret. Nunquam enim aut intercessionis, aut appellationis auxilium denegandum est, *l. 1. D. de appell.* iunct. *l. vnic. C. de sent. præf. prator.*

2 Nam quod dici solet, actoris esse, vt primum & ante omnia suam intentionem probet, *l. 4. C. de edend. l. actor. 23. C. de probat.* pertinet ad obtinendam sententiam definitiuam, non autem ad rem in tuto collocandam.

3 Vt proinde videretur eadem causa vincendi in vtraq; lite, & eadem quæstio in vtramq; litem deduci, quæ res solet parere exceptionem rei iudicatæ, *l. si quis cum totum 7. §. & generaliter. D. de except. rei iudic.*

4 *l. 1. §. recte autem. D. vsufruct. quem caueat.* iunct. *l. 1. cum ibi not. C. de vsufruct. l. cum plures 15. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

5 Atque ita vim condemnationis non tantum suspenderat, sed etiam extinxerat, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam. l. si causa cognita 32. C. de transact.*

6 Immobilium enim describendorum non tanta est necessitas, cum non tam facilè aut perire possint, celari autem nullo modo.

7 *Arg. d. l. cum plures*, ibi, *non vt describant corpora ipsa instrumentorum. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

8 Quod ne fiat cauendum est, quia valde interest cuiusque, *l. vlt. C. de alim. pupill. præst. l. 2. vers. quid enim tam durum. C. quand. & quib. quart. pars, lib. 10. tit. 34.*

9 Secreta enim non in mobilibus sunt, sed in instrumentis.

10 Semper enim curandum est quantum fieri potest, vt res sit in tuto, *l. quoties 80. de verb. oblig. l. posteaquam 5. §. 1. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat. l. Imperatores 21. §. vlt. D. de appellat. l. ille à quo 13. §. 1. vers. quid ergo. in fin. D. ad SC. Trebell. l. in lege 40. D. ad l. Aquil. l. curent. 22. D. de testib.*

11 Quomodo plerunque suspecta est vel fide, vel facultatibus, vel qua alia de causa. Omnes enim sibi malunt bene esse quam alteri.

12 Est enim magnum commodum possessionis, *§. commodum. Inst. de interd.* ideoque nemo facile priuandus est commodo suæ possessionis & sine causa, *d. l. 5. §. 1. vt leg. seu fideic. seruand. caus. caueat. d. l. 21 §. vlt. de appellat.*

DEFINITIO VII.

Petenti diffinitiuam adiudicationem potest fieri prouisionalis.

ACtori diffinitiuam sententiam vrgenti interlocutoria, & vt loquuntur prouisionalis seu fiduciaria a

ciaria adiudicatio fieri poteſt,[1] nec videbitur iudex vltra petita iudicaſſe,[2] cum qui plus petit, vtique petat & quod eſt minus.[3] Neque ad rem pertinet, quod is cui fiduciaria adiudicatio fit ſatisdare cogitur de re reſtituenda,[4] quod plerunq; difficile eſt, cum non tam facile fideiuſſor inueniatur.[5] Nam neque ſententia pro ſe reddita vti cogitur ſi nolit.[6] Atqui, inquies, onerabitur ea ratione actor emolumẽto iudicati. Fateor, ſed ſibi imputet, qui non eſt proteſtatus nolle ſe interlocutoriam vllam conſequi adiudicationem, remque petiit abſolute.[7] *Ita Senatus* pro D. de Iacot, contra Ioannem Rauaſſot, Prid. Cal. Ianuar. 1590.

1 Scilicet cùm iudici nondum bene liquet, vt poſſit ferre diffinitiuam ſententiam. Alioqui nũquam locus eſt prouiſionali condemnationi, ſi poſſit ad definitiuam peruenirí, *l. 3. in prin. D. vt in poſſ. legat.*

2 Quod facere nunquam debet, *l. vlt. C. de fideic. libert. l. vt fundus 19. D. commun. diuid.*

3 *Arg. l. 1. § ſi ſtipulanti. De verbor. oblig. l. non debet cui 21. De reg. iur.*

4 Papon. *lib. 18. tit. 1. De prouiſions. §. 36.*

5 *l. 2 §. pen. D. de iudic. cum ſimilib.* [Et ob hanc cauſam ſolet aliquando Senatus prouiſionalem adiudicationem facere nullo iniuncto onere cautionis, Puta propter inopiam agentis fortè viduæ pauperis dotem repetentis. Maximè ſi habeat bona immobilia, quibus cautum ſatis eſſe poſſit, *l. 5. § 1. in fin. princ. l. filio 7. D. vt leg. fer. cauſ. l. ſciendum 15. D. qui ſatisd. cog. Ita Senatus* pro Antonia Bertrand. 12. Cal. Iunij 1612.]

6 *l. ſi iudex circumuento 41. D. de minor.*

7 Ac proinde omni meliori modo, nec minus prouiſionaliter quam definitiuè.

DEFINITIO VIII.

Non audiendus eſt appellans, ab eodem iudice qui pronunciauit correctionem iudicati, impetrare potuit.

CVm tu à me fundum emiſſes, & ego dolo malo tuo facto emptionem dicerem, ob idque peterem à iudice prohiberi te ne in fundi poſſeſſione me turbares, quouſque tu iudici venditionis inſtrumentum exhibuiſſes, ex cuius inſpectione de dolo tuo conſtitutum eſſet, iudex petitionem meam admiſerat, teque inaudito ita fieri iuſſerat. Si ab eo iuſſu appellaueris priuſquam inſtrumentũ iudici exhibueris, non es audiendus. Etſi enim parum iuſte feciſſe videtur iudex, qui te abſente iuri tuo quodammodo derogauerit, illa tamen ratio iuſtam facit interlocutionem, quod & exhibendi inſtrumenti poteſtas tibi relicta eſt,[2] & iudici ſaluum mãſit ius tollendæ ac reuocandæ interlocutionis, ſi exhibito quandocunq; inſtrumento ita fieri debere cognoſceret.[3] Denique ita ſe res habet, vt quotieſcumque ille ipſe iudex qui aliquid iuſſit vetuitve contrario imperio tollere idipſum poteſt non ſit admittenda appellatio.[4] Sunt enim huiuſmodi interlocutiones (vulgo *decreta* male vocant, cum fiant ſine cauſæ cognitione[5]) omnino momentaneæ. Propter quam cauſam nec ab iis vllo caſu permiſſa eſt iure ciuili appellatio.[6] Atqui, inquies, nemo cogitur poſſeſſionis ſuæ titulum exhibere.[7] Ita eſt. Sed hoc ipſum apud iudicem dicere debuiſti, qui ſi te nihilominus ad exhibendum cogere voluiſſet, tum vero iuſtam appellandi cauſam habuiſſes.[8] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Iul. 1590.

1 Quia nullum iudicium eſt tam ſummarium, in quo non ſit pars citanda, *l. de vnoquoq; 47. D. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt.*

2 Cogitur autem ſemper actor exhibere titulum ex quo agit, non item poſſeſſor titulum ex quo poſſidet, *l. nullo 23. C. de rei vindic. l. cogi 11. C. de hered. petit.*

3 Quoniam quod per interlocutionem iuſſit vetuitve iudex contrario imperio tollere poteſt, *l. quod iuſſit 14. D. de re iudic.*

4 Sunt enim appellationes aliquo modo odioſæ, quia continent expoſtulationem de iniquitate iudicis, qui ſententiam tulit, *l. præfecti 17. D. de minor. l. appellat.*

5 Decretum ſiquidem eſt quod conſtituitur cauſa cognita, *l. nec quicquam 9. § vbi decretum. D. de offic. proconſ.*

6 *Not. ad l. quod iuſſit*, ſcilicet cum interlocutio poteſt reparari per diffinitiuam, *l. ante ſententiam 7. cum ibi not. C. quor. appell. non recip.* Excipe varios caſus, quos refert Guid. Pap. *qu. 75. & quæſt. 12.*

7 *l. cogi 11. C. de petit. hered.*

8 Itaque videris hoc caſu appellaſſe à futuro grauamine, quod iure canonico non licet, quamuis iure ciuili aliud eſſe ſcribat Guid. Pap. *quæſt. 436. n. 33.*

DEFINITIO IX.

Deferendum eſt appellationi ab interlocutoria quæ habet vim diffinitiuæ.

SIue iudex ſe competentem iudicem,[1] ſiue deſertam appellationem eſſe pronunciet, interlocutoria tantum ſententia eſt,[2] ſed tamen vtraque talis quæ habeat vim diffinitiuæ.[3] Ideoq; ſi appellatum ſit appellationi deferre quilibet iudex debet, ne in appellationis præiudicium contra ſuperioris magiſtratus auctoritatem attentaſſe videri poſſit.[4] Eoq; iure *Senatus* noſter paſſim vtitur.

1 *Gloſſ. in Auth. habita in gloſſ. fin. in fin. C. ne filius pro patre.* Guid. Pap. *q. 10.* vbi ait, interlocutoriam eſſe ſententiam, ſiue pronunciatum ſit de competentia iudicis, ſiue ſuper aliqua exceptione, vel dilatoria, vel peremptoria, ſiue ſuper interpoſitione ſecundi decreti, & ideo ab his interlocutionibus appellandum eſſe in ſcriptis, & cauſa appellationis inſerta, *ex cap. coacti. de appell. in 6.* Idem eſt in pronũciationibus, quę fiunt in executione ſententiæ diffinitiuæ. Idem Guid. Pap. *quæſt. 11.* Sententia autem interlocutoria, quæ vim habet diffinitiuæ, illa eſt, quæ parit præiudicium in cauſa principali. Guid. Pap. *quæſt. 12.* vbi addit, tria eſſe genera ſententiarum: Alias eſſe interlocutorias, alias diffinitiuas, alias mixtas.

2 Intellige ſi appellatum fuerat ab interlocutoria duntaxat, non item ſi à definitiua ſecundum diſtinctionem Guid. Pap, *quæſt. 220 & quæſt. 11.*

3 Idem Guid. Pap. *quæſt. 12. n. 4.* poſt Bart. *ad l. 2. C. de epiſc. audient. qu. 14. & in l. cum Titia. D. accuſat.*

4 *l. vnic. D. nihil innou. appellat. pendent.*

DEFINITIO X.

Qui paratus eſt probare ſolutionem reddendo rationes, quæ non intricatæ ſint, ſed expeditæ: non eſt interim prouiſionaliter condemnandus, maximè ſi habeat præſumptionem.

IVdicem, qui inaudita parte inhibuerat executionem inſtrumenti authentici, &, vt pragmatici vocant, guarentigiati, perperam interlocutum fuiſſe conſtabat, aut locutum potius quam interlocutum, qui non inter collitigatores: ſed vni tantum ius dixiſſet.[1] Sed cum in appellationis cauſa appareret debitorẽ non dolo aut fruſtrationis gratia ſolutionem denegare, aut quia paratum ſe diceret in promptu docere ſolutum à ſe quicquid vnquam debuiſſet,[2] nec niſi per creditorẽ ſtare quo minus rationes confeſtim ponerentur,[3] æquum Senatui viſum eſt differri condemnationem in id vſque tempus: quo rationes vtrimque redditæ ſubductæque eſſent,[4] nec interea interlocutorię adiudicationi locum eſſe debere,[5] cum & de egregia quantitate ageretur,[6] & inter mercatores, quorũ famam & apud cæteros mercatores exiſtimationem lubrico iniurioſę executionis committi periculoſum videretur.[7] Mouit Senatum quod neque ſuſpecta erat perſona debitoris,[8] & præſumptio aliqua erat contra debitorem. Nam

Source : BIU Cujas

cum instrumento maior quantitas contineretur, petebat ille minorem, & fatebatur solutam sibi partem debiti, nec tamen curauerat, vt solutionis professio aliqua instrumento insereretur. [2]Sed illud præcipuè quod nec implicitæ, nec multiplices erant rationes, quas inuicem poni debitor postulabat, vt facile statimque sciri posset, quid & quantum deberetur. Nam si altiorem ea res indaginem requireret, [10]haud dubiè interea pro creditore pronũciandum esset, oblata præstitaque per eum, vt fit, satisdatione de restituẽda omni pecunia, quam indebitam fuisse ex litis euentu tandem constitutum esset. [11] *Ita Senatus* ex tempore pro Iacobo Pic, contra N. Castagner prid. Id. Maij 1591.

1 Cum bonus iudex nihil vnquam decernere debeat, nisi audita vtraque parte, *cap. 1. de cauſ. poſſ. & propr. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

2 Quod Pragmatici dicunt per modo constat, modo agatur, *l. 3. D. vt in poſſ. legat.*

3 Vt proinde æquum esset creditori moram suam nocere, *ex reg. l. in condemnatione 173. §. vnicuique, & in l. in omnibus cauſis 39. De reg iur.*

4 Ne alioqui sua creditori frustratio prodesset, *l. hominem 37. D. mandat.* Item quia pro facto habetur, quod in cõtinenti fieri potest, *d. l. 3. vt in poſſ. legat. l. ille à quo 13. §. 1. D. ad SC. Treb.*

5 Interest enim cuiusque non soluere potius, quam solutum repetere, *l. 3. D. de compenſat. l. ſi ſtipulatus 15. D. de fideiuſſ.*

6 Cuius numeratio non ita facile poterat esse in expedito, *l. ſi dubitet 10. D. de fideiuſſ.*

7 Minuit enim ea res æstimationem apud bonos & graues viros, quod sufficit, *l. 5 §. aduerſus, D. de doli except.* Non potest autem fieri talis executio, quin debitoris suspecta fiat fides, aut suspectæ facultates, *argum. l. ſi vero 5. §. 1. D. qui ſatisd. cogant.*

8 Quo casu minor ratio est, vt creditori consulatur, *l. ſi fideiuſſor 2. §. vlt. cod.*

9 Quasi ex instrumento, per quod non potest probari totum debitum in ipso contentum, nec pars debiti probari possit. Et quasi ex probata solutione partis præsumenda sit solutio totius debiti, cum creditor partem accipere non cogeretur ex ratione iuris, de qua *in l. quidam 21. D. de reb. credit.*

10 *vt in l. ille à quo 13. §. 1. D ad SC. Trebell.*

11 *Arg. l. 1. & tot. tit. D. ſi cui pluſquam per l. Falcid.*

DEFINITIO XI.

Etiam post recognitionem chirographi, & latam interlocutoriam super iure taciti pignoris ob contumaciam debitoris, admittuntur exceptiones peremptoriæ.

CVm ob contumaciam debitoris non parentis pronunciatum est pro chirographo, ex quo agitur, & pro agnito habeatur & instrumenti authentici iure censeatur, adeoque ex eo tempore secundum ius, quo vtimur, pignoratitium faciat creditorem, qui fuerat tantum chirographarius, [1] non idcirco statim condemnãdus est debitor, sed iterum citandus, vt causam dicat propter quam non debeat sequi condemnatio. [2] Itaque si tum ad iudicem veniat, & obiiciat exceptionem non numeratæ pecuniæ intra legitima tempora aut Senatusconsulti Macedoniani, aut Velleiani, aut simulationis vel falsitatis aliamve similem, quæ ad rem faciat, [3] perinde audiendus erit, acsi ab initio contumacia nulla interuenisset. [4]Nec quod hypothecæ ius creditori acquisitum est, faciet vt de crediti quoque iure quasi in necessarium antecedens pronunciatum videatur, eo prætextu quod pignoris obligatio accessoria sit ad principalem, nec sine principali possit subsistere. [5]Sic enim intelligenda est iudicialis illa pignoris constitutio, si iustum debitum esse appareat secuta quandocunque condemnatione. [6]Proinde cum tacitam illam conditionem habeat, [7] quæ deficit opposita iusta exceptione, [8]non erit necessarium debitori aduersus eam interlocutionem rescriptum Principis, siue ad appellandum, si is iudex sit à quo appellari possit, [9] siue ad Senatusconsultum per viam supplicationis impugnandum, si Senatus ipse pronunciauerit. [10] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de la Balme, & Dominæ d'Antremons Cal. Febr. 1593.

1 Hoc enim iure vtimur ex eo pragmaticorum errore quem nos retulimus & refutauimus in *Error. 1. Decad. 1. De error. pragmatic.*

2 Quod pragmatici nostri dicunt *pour deffendre à la condemnation.* [Et quamuis hoc ius maxime locum habeat in actionibus personalibus, in quibus tantùm de condemnatione tractari proprie potest: obseruatur tamen perinde in realibus, quia parum distat à condemnato possessore cuius interesse summouetur. *Ita in Senatu tractatum est* ex tempore 5. Id. Decemb. 1612.]

3 Intellige, de exceptione quæ sit peremptoria, quales sunt omnes hic enumeratæ. Nam dilatoriæ non possunt opponi post litem contestatam, *l. exceptionem 19. C. de probat. l. pen. C. de except.* nec proinde post contumaciam, quæ pro contestatione est.

4 Non est enim absoluta ista contumacia, propter quam reus coercendus sit damno litis, vt *in l. contumacia 53. D. de re iudic.*

5 *Ex reg. l. cum principalis 178. de regul. iur.* iunct. *l. debitor 59. ad SC. Trebell.*

6 Supponendo scilicet terminos habiles, qui semper sunt supponendi, *vulg. iurib.*

7 Expressam enim conditionem habere sententia non potest, *l. in ſententiis 59 §. qui ſortis, De re iudic.*

8 *l. lecta 40. D. de reb. cred. l. nihil interest 112. de reg. iur.*

9 Quomodo solet maioribus dari restitutio, vt scilicet possint appellare, *l. vlt. D. de in integr. reſtit.*

10 Secundum ea quæ diximus *in titul. De ſentent. præf. prat. ſupr.*

DEFINITIO XII.

Restitutio fructuum non venit in prouisionalem condemnationem.

CVm pendente lite prouisionalis & fiduciaria fit adiudicatio, cauere iudex debet ne quid in præteritum tempus statuat, sed tantum in futurum. [1]Pertinet enim ad sententiam diffinitiuam, vt de fructuum perceptorum restitutione pronuncietur, eo demum tempore, quo negotium principale terminatur. [2] Itaque improbauit Senatus noster factum inferioris iudicis, qui iusserat exactas per Syndicos pecunias lite pendente restitui ei, cui non nisi momentaneam immunitatem concedebat. [3] *In causa* Isabellæ Scarron viduæ Andreæ Pignier medici, & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigny, Non. Feb. 1592.

1 Nam & ideo prouisiones à pragmaticis appellantur, quod huiusmodi adiudicationes fiant, vt prouideatur actori in tempus futurum. Nam pro tempore iam præterito remediis non prouisione opus est.

2 Quia nec alij sunt restituendi fructus quam ei, qui ostenderit se in principali negotio iustam habere causam, *l. 2. & 3. C. de fructib. & lit. expenſ.*

3 Quæ proinde poterat per definitiuam reuocari, *l. moueor 4. C. de ſeru. expart.*

DEFINITIO XIII.

Nec vsuræ veniunt in prouisionalem condemnationem, nec id quod interest, secus in augmento monetæ.

IDem iuris est de vsuris, & eo quod interest, vt cõdemnatio, si qua eo nomine facienda sit, in finem vsque litis & iudicij differatur. [1]Secus quod ad augmentum monetæ pertinet, quia cum sit pars debiti

venit

Source : BIU Cujas

venit etiam in prouisionalem summæ debitæ adiudicationem.[2] *Ita Senatus* pro illustri D. Ioanna de la Chambre Domina de Charrin, contra Dom. de la Cuille: Prid.Non.Iulij 1593. Et rursum pro Pomard, contra Caprori, 18.Iunij 1614.

1 Intellige si id quod interest & vsuræ debeãtur propter moram duntaxat & officio iudicis, vt *in l. qui per collusionẽ 49. §. 1. de actio.emp. l. quaro 54. D. locat.* Aliud enim est si in obligatione sint, & petantur iure actionis, *l. vsura 121. de verb sign.*

2 Nihil enim aliud est augmentum monetæ, quam debitum ipsum pecuniarium non imminutum per deteriorationem monetarum, vt not *ad l. cum quid 3. D. de reb. cred. l. Paulus 99. alias l. creditorem. D. de solut.*

DEFINITIO XIV.

Prouisionalis sententia tollitur per diffinitiuam. Sed reuiuiscit si à diffinitiua sit appellatum.

CVm post interlocutoriam & prouisionalẽ sententiam, quæ non obstante appellatione mandari executioni potuit,[1] secuta est definitiua condemnatio, constat absorberi prouisionalem tanquam minorem per definitiuam pleniorem,[2] exemplo eius quod dici solet, pluribus obligationib. diuersæ potestatis in eadem persona concurrentibus minorem perimi per maiorem.[3] Itaque non erit in arbitrio victoris, vt ex prouisionali agere possit si id malit,[4] sed vt ex sola definitiua agat necesse est.[5] Quid ergo si à definitiua pronocatum sit? Resuscitabitur actio, quæ primum ex prouisionali competierat,[6] quoniã cum appellatio extinguat iudicatum,[7] res ad eum statum reducitur in quo erat prius quam iudicatum esset.[8] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro R. D. Claudio de la Couz Abbate d'Ambournay Senatore clariss. contra Canonicos de Meximieu, 3. Id. Aug. 1593.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defi. 2. supr.*

2 Quia nec prouisionalis condemnatio fit nisi ad tempus & quousque feratur definitiua sententia, *l. moueor 4. C. de seru. export.*

3 *l. si reus 13. D. de duob. reis. l. debitori 50. D. de fideiuss. l. si duo 93. D. de solut.*

4 Nemo enim agere potest ex sententia, quæ per aliam extincta sit & sublata, neque ex litigatorum arbitrio possunt pendere ista quæ sunt iuris publici, Tessaur. *decis. 26. nu 6.* post Iaf. *ad l. quæ de legato, num. 7. & 8. de legat. 1.* Sunt tamen qui putent posse simul & semel ferri interlocutoriam sententiam & definitiuam. De quo vide Guid. Pap. *quæstion. 436. num. 75.*

5 Quæ scilicet liti finem imposuit, *l. 1. D. de re iudic. l. minor. 40. D. de minor.*

6 Quasi interim non tam fuerit extincta quàm cessauerit, quandiu non fuit appellatum, *argum. l. qui res 98. § aream. D. de solut.*

7 *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam.*

8 Quo tempore certum est prouisionalem sententiam potuisse mandari executioni non obstante appellatione & absque eius præiudicio, vt diximus *Defin. 2. supr.*

DEFINITIO XV.

Priuilegium datum pro certa quantitate non porrigitur ad rem quæ sit paris aut minoris æstimationis, quousque æstimatio secuta sit.

QVod priuilegium iudicis maioribus datum est, vt sententias etiam diffinitiuas à se redditas, quæ summam quinque & viginti florenorum non excedunt, iubere possint mandari executioni non obstante appellatione, sub onere tamen præstandæ satisdationis,[1] ad eas causas non pertinet, in quibus agitur de re mobili quantumuis vili & modicæ æstimationis, quoadusque facta sit æstimatio,[2] vt hoc ipsum sciatur an excedat constitutam quantitatem quinque & viginti florenorum.[3] *Ita Senatus* in causa N. Amedei de Villette, & Ioannæ Brunier, 14.Cal.Decembr.1593.

1 Sic enim stylo Senatus nostri cautum est.

2 Tanti quippe vnaquæque res esse creditur quanti æstimatur ex communi hominum opinione, quod ipsum ante factam æstimationem semper incertum est, *l. pretia rerum 63. D. ad leg. Falcid. l. si seruus 33. D. ad leg. Aquil.*

3 Quid enim si quis vellet pluris emere rem, quæ tamen minoris esset, vt *in l. libertus 36. D. de bon. libert. l. 1. §. & alias videamus. D. si quid in fraud. patron.*

DEFINITIO XVI.

Sumptus litis tametsi excedant quantitatem priuilegio definitam, gaudent tamen priuilegio debiti principalis.

EX contrario si agatur de sumptib. litis, quæ pro tam modica summa quinque & viginti florenorum instituta sit, mandatur executioni sententia etiam pro impensis, ad quantamcunque ascendant vsque quantitatem, propter vulgarem iuris regulam, quæ facit, vt accessorium omne sequi debeat naturam sui principalis.[1] *Ita Senatus* sæpius.

1 *Ex reg. Accessorium. de reg. iur. in 6. cum concord.*

DEFINITIO XVII.

Regulariter non cogitur iudex sibi sumere adsessorem, etiamsi alteruter litigatorum petat id fieri suis sumptibus.

IVdex ab vno ex collitigatoribus requisitus, vt ad ferendam sententiam eligat sibi adsessorem, petentis desiderio satisfacere non cogitur.[1] Nec si quanto maiores ob eam causam sumptus futuri sunt, litigator offerat.[2] Est enim id positum in iudicis arbitrio & potestate,[3] quemadmodum & illud, an litis quæ agitatur decisionem dubiam, maioriſque consultationis esse putet necne?[4] Quòd si proponas suspectum, fugare eum & reiicere solito iudiciorum more litigator debet.[5] *Ita Senatus* in eadem causa, de qua SC. 7. supr. Ne quis in sua caus. iudic. vel ius dicat.

1 Extipe tamen quosdam casus, in quibus necesse est adhiberi non vnum, sed duos adsessores, vtputa si pronunciandum sit super possessorio in materia beneficiali: sic enim stylo Senatus nostri cautum est.

2 Fit enim sumptus maior accepto adsessore, cui scilicet honorarium ex ea causa debetur non de publico, vt olim iis adsessoribus, de quibus *in l. diem functo 4. & tot. tit. D. de offic. adsess.* sed ex ære litigatorum.

3 Sicut nec adsessor esse quisquam cogitur, cum præmiorum spe ad consilium vocandus sit, non metu cogendus, vt scriptum est *in l. 1. C. de adsess.*

4 Tum enim maximè sumi solent adsessores, cùm quæstio siue facti, siue iuris valde dubia esse creditur.

5 Nec enim cogitur quisquam coram suspecto iudice litigare. *l. apertissimi 16. C. de iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Contumacia omnimodo purgãda est refusione sumptuum, licet contumax condemnatus sit alio non apparente.

PRæcedente contumacia condemnatus his verbis additis, *alio non apparente*, non prius audiendus est, quàm purgauerit contumaciam refusis in eam rem sumptibus.[1] Nec enim plus hac parte iuris habere potest propter verba illa addita, quàm si addita non fuissent.[2] *Ita Senatus* in causa Claudij Brunet, & Nicolaæ Blanc, 5.Cal.Sept.1595.

1 Nec enim contumax potest audiri quandiu contumax est. *l. 1. quor. appell. non recip.* Contumacia autem non purga-

Source : BIU Cujas

tur nisi sumptuum refusione, *l. properandum 13. l. sancimus 15. C. de iudic.*

2 Cum his verbis contumacia notetur potius quã purgetur.

DEFINITIO XIX.

Litem ab inferiore iudice euocare non potest quisquis maior est, sed is tantum qui superior.

EVocatio litis ab inferiore iudice fieri non potest, nisi per superiorem magistratũ, qui appellari possit.[1] Itaq; si lis coram Sabaudiæ iuridico maiore pendeat, non poterit Curia Rationalium eã euocare.[2] Nec si de ea re agatur, quæ ad eius Curię cognitionem pertineat, quia nũquam Rationales à iuridico maiore Sabaudiæ, aut alio inferiore iudice appellatur. [3] In conseruatore tributi commutatorij aliud est, in iis nimirum causis, in quibus ab eo ad Rationales appellatur.[4] Neq; enim appellatur in omnibus, sed in iis tantũ in quibus non inter priuatos agitur,[5] sed de solius Principis iure.[6] *Ita Senatus* in causa Dn. Sappin magistri Computorum, & Emanuelis Dian Thesaurarij generalis, 8. Maij 1596.

1 Not. *in l. vbi acceptum 30. D. de iudic.* Dixi *Defin. 1. supr. ill. eod. tit.*

2 Quamuis ea curia supremam hodie habeat potestatem, in iis nimirum quæ ad ipsius iurisdictionem pertinent.

3 Sed Senatus noster ille est, qui ab omnibus magistratib. inferioribus appellatur, tanquam superior & solus habens iurisdictionem superioritatis contentiosam. Itaque supremæ Curiæ Rationalium iurisdictio maior est, quam sit illa iuridici maioris Sabaudiæ, sed non superior.

4 Nam quod ad causas istas pertinet nõ potest dubitari, quin conseruator tributi commutatorij non tantum minor sit suprema Rationalium Curia, sed etiam inferior.

5 Quia inter priuatos nulla est cognitio Rationalium, vt nec olim fuit procuratoris Cæsaris, *l. 1. C. de pedan. iudicib. l. 1. C. de iurisd. omn. iudic. l. 2. C. si aduers. fisc.*

6 *d. l. 2. C. si aduers. fisc. l. si vt proponis 5. C. de bon. proscript. l. frustra 8. C. de sentent. pass. & restit.*

DEFINITIO XX.

Interlocutiones reparabiles possunt mandari executioni, non obstante appellatione.

INterlocutiones, quæ pertinent ad ordinationem litis & iudicij, si per diffinitiuam sententiam sint reparabiles,[1] mandari possunt executioni non obstante appellatione,[2] etiamsi inferior nec ducalis iudex proponatur is, qui talem edidit interlocutionẽ.[3] *Ita Senatus* in causa Antonij Chardon, & fratrũ, contra Petrum Ludouicum de Lallee, 19. Mart. 1596.

1 Nec enim omnes interlocutoriæ sunt reparabiles. Quęnam autem illæ sint, vide apud Petr. Rebuff. *in tractat. de sentent. execut.*

2 Ne scilicet alioqui mora fiat iudicio & iudicato. Quam ob causam nec permissa est iure ciuili appellatio ab interlocutoria *l. ante sententiæ tempus 7.* vbi omnes notant. *C. quor. appell. non recip.*

3 Nam in Ducalibus iudicibus qui sunt maiores minus mirum hoc esset, ex iis quæ dixi *Defi. 2. nu 6 sup. eod.*

DEFINITIO XXI.

Prætexturationum reddendarum nulla potest fieri prouisionalis adiudicatio quousq; redditæ sint & finitæ.

INter eos, qui de rationibus reddendis contendunt, nullus adiudicationi prouisionali pendẽte lite locus est, nisi redditis prius positisque & finitis rationibus.[1] Neque enim prius liquet iudici, cui omnimodo liquere debet priusquam ad vllam etiam fiduciariam perueniat condemnationem.[2] Si tamen inter fratres alioue coheredes iudicium familię erciscundæ acceptum proponatur, non eo magis mora diuisioni fieri debebit, quod alter alteri ex mutuę administrationis causa de reddendis rationibus sit obligatus.[3] *Ita tractatum est* in publico auditorio inter fratres de Curtille, 4. Mart. 1597.

1 Ioan. Pap. *lib. 15. syntag. tit. 8. §. 1.* Addens §. 2. etiam post finitas subscriptasq; rationes non posse tamẽ procedi via executiua, sed incipiendum esse ab actione, quod eiusmodi scriptura sit priuata non publica. Nec tamẽ dubitat, quin eo casu possit & debeat locus esse prouisionali adiudicationi.

2 *Arg. l. hæc autem 5 §. 1. D. quib. ex caus. in poss. eat. l. non ignorat. 9. C. qui accus. non poss.*

3 Est tamen hic casus vnus ex illis, in quibus ad eundem iudicem eundum est, *l. 1. & 2. D. de quib. reb. ad eund. iudic. eat.* Facit *l. quidam existimauerunt 21. D. de reb. credit.* Vide tamen *l. 1. §. vlt. D. quæ sent. sine appell. resc.*

TIT. XVI.
DE SENTENT. QVÆ PRO eo quod inter.

DEFINITIO I.

Possessor pignorũ condemnatus ad id, quod interest creditoris, non tenetur ad restitutionem fructuum supra vsurarum modum.

GERAT creditor hypothecaria aduersus tertium possessorẽ & obtinuerat, eõdemnato possessore in id omne quod creditoris interesset.[1] Cum creditor tanti sua interessediceret, quãti essent fructus quos lite pendẽte possessor perceperat.[2] Senatus audiendum putauit possessorem, qui creditori offerret quãtum in singulos annos vsurarum nomine pendere debitor ex conuentione debuisset, nempe quod licet longe pluris essent fructus,[3] non tamen pluris interesse videretur creditoris,[4] qui fructum superfluum in sortem computare, si haberet, cogeretur.[5] *Ita Senatus* 21. Martij 88.

1 Nam in actione hypothecaria fit condemnatio quanti interest creditoris, si res obligata non restituatur, *l. si fundus 16. §. in vindicatione. l. si inter 21. §. vlt. D. de pign.*

2 Nimirum quia eos fructus percepisset ipse si moram passus non fuisset, *l. Iulianus 17. §. 1. D. de rei vind.* iunct. *l. prætorem 20. eod. l. illud quoque 40. de petit. hered.* quia quale quid est cum petitur tale dari debet, *l. 2. D. de vsur.*

3 Quam scilicet faceret computatio legitimarum vsurarum ex conuentione debitarum.

4 *Arg. d. l. si inter 21. §. vlt. D. de pign.*

5 Certum enim est fructus pignoris in sortem imputari, præterquam si sit contracta antichresis, *l. 1. 2. 3. & pass. C. de pignor. act.* Videtur tamen hæc ratio tum bona esse cum agitur contra debitorem ipsum, non etiam si agatur contra possessorem, vt constat ex *d. l. si inter §. vlt. D. de pign.*

DEFINITIO II.

Condemnatio ad id quod interest ob litis vexationẽ solet taxari moderata quantitate. Aliud est in eo quod interest actoris rem petitam suo tempore habuisse.

ETsi nemo ignorat quanti cuiusque interfit, vt nec sumptibus nec incommodis litis malè vexetur, siue actor ille sit siue reus,[1] eo tamen iure vtimur, vt ex hac causa vix vlla vnquam fiat condemnatio,[2] præterquam si euidens calumnia dolusque condemnati detegatur.[3] Quo etiam casu, ne nouæ litis ex re iudicata nascatur occasio,[4] solet Senatus eodem iudicio, ac veluti breui manu pro arbitrio taxare quantitatem eo nomine debitam, eamque modera-

Source : BIU Cujas

moderatiſſimam,[5] quia quatenus cuiuſque interſit in facto non in iure conſiſtit,[6] indeq; ſæpius euenit vt probationum inopia id quod intereſt ad exiguã ſummam deducatur.[7] Aliud eſt cum de eo quæritur, quod actoris intereſt petitam rem ſuo tempore habuiſſe.[8] Nam ſi iure obligationis, ſiue ex natura iudicij bonæ fidei, quod acceſſionum præſtationes admittit,[9] debeatur id quod intereſt, omnimodo deducendum eſt in condemnationem, & ex probationum fide æſtimandum.[10] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Decemb. 1590.

1 *l. minoribus 6. D. de minor. l. pen. D. de liber. legat. l. 1. C. de adminiſt. tutel.*

2 Id eſt, in id quod intereſt victoris.

3 Nec enim debet vnquam impunita manere calũnia ſi quando deregatur, vt neq; dolus, *l. procurator 11. in fi. D de doli mal. excep l. 1. §. 1. D. ſi mulier ventr. nom. calũ. cauſ. in poſſ. dicet.*

4 Id enim ſemper agit Senatus quantum poteſt ne fiant de lite lites. Sicut ob hãc cauſam noluit prætor obligationes ex obligationibus fieri, *l. 4. §. ait prætor. D. de re iudic. l. minor 40. in prin. D. de minor.*

5 Quomodo in obſcuris ſemper ſequimur quod minimũ eſt, vt habet iuris regula, *l. ſemper in obſcuris 9. de reg. iur.*

6 *l. quarentus 24. eod. tit.*

7 *l. vlt. D. de prætor. ſtipulat.*

8 Quo caſu id quod intereſt præſtatur tanquam cauſa, *l. illud quoque 40. C. de petit. hered. l. præterea 20. D. de re iudic.*

9 *l. vſuræ 34. l. videamus 38. §. pen. D. de vſur. l. ſocium 60. D. pro ſocio.*

10 Dummodo ſit intereſſe intrinſecum, vt loquuntur, *l. ſi ſterilis 21. § cum per venditorem. D. de act. empt.* nec excedat duplum in caſibus certis, *l. vnic. C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

In eo quod intereſt non continetur æſtimatio actionis adhuc competentis.

OB non tradita per te inſtrumenta cenſualia & emphyteuticaria, ex quibus potuiſſem laudimia & annuas penſitationes exigere, condemnatus es quanti mea interfuit.[1] Non quanti laudimia ſunt veniet in condemnationem, tametſi paratus ſim actionibus meis aduerſus emphyteutas & poſſeſſores tibi cedere, ſed quanti duntaxat mea intereſt, quod citius laudimia exigere non potuerim, ſi modo adhuc ſalua ſit necdum per longiſſimi temporis præſcriptionem excluſa eorum iurium perſecutio.[2] Fere ſiquidem eſt, vt laudimia ipſa habere videar, qui actionem habeo ad ea perſequenda.[3] Cui ſimile illud etiam eſt quod dici ſolet, nunquam permittendum mihi, vt contra te agere poſſim de pretio eius rei quam ipſam ab alio habere poſſim.[4] Sed neque in taxationem eius quod intereſt veniet, ſi quid extra rem impenderim, aut ſi quid damni paſſus ſim extra rem, licet neque paſſurus fuerim, neq; impenſurus ſi confeſtim inſtrumenta tradidiſſes. Ea namq; duntaxat vtilitas æſtimanda eſt, quæ circa rẽ ipſam conſiſtit.[5] *Ita Senatus* pro Ioanne Depra, contra R. D. Ioannem Baptiſtam Cauet, 3. Cal. April. 1593.

1 Quomodo condemnari ſolet ac debet quiſquis nõ exhibet inſtrumenta, *l. 3 § præterea. l. pen. D. ad exhib. l. pen. D. de in lit. iur.*

2 Sic dicimus ob amiſſa litis acta non ſtatim condemnãdum eum, qui amiſit id quod actoris intereſt, ſi alia acta noua fieri poſſint. Boer *q. 15 nu. 5.* Facit textus elegans *in l. qui tabulas 27. §. inde poteſt quæri. D. de furt.*

3 *Vulg. l. is qui actionem 15. de reg. iur. l. rem in bonis 52. D. de acquir. rer. domin.*

4 Bart. *in l. ſi eum ſeruum. nu 3. D. de reb. credit.*

5 *l. ſi ſterilis 21. §. cum per venditorem. D. de action. empt. l. inter cauſas 26. §. non omnia. D. mandat.*

DEFINITIO IV.

Id quod intereſt poteſt nonnumquam excedere legitimum modum vſurarum.

EMens rem, cuius fruitionem difficilem & litiũ plenam fore proſpiciat, ſi conuenerit vt in eum caſum, quo habere ſibi non liceat, præſtentur ſibi in ſingulos centenos aureos quatuordecim aurei, non tam in fraudem vſurarum legitimarum & centeſimæ, quam ad taxationem eius quod intereſſe poterat,[1] eam quantitatem ſtipulatus videtur, ideoque pœnæ conuẽtæ petitionem habet,[2] ſi modo res empta talis ſit, cuius reditus in alea & incerto poſitus tantam vtilitatem afferre poſſit.[3] nõ item ſi rei venditæ redditus certam ſibique perpetuo conſtãtem habeat æſtimationem.[4] Finge enim domum eſſe vẽditam, cuius fructus non poſſit vſurarum quincuncium modum excedere.[5] Aliud ſane dicendum erit, quantumuis eius quod intereſſe poſſet color quæſitus ſit.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. Gilet, contra Thomam Palluat D. de Iallamonde, Non. Iunij 1593.

1 Scilicet ex conſilio Iureconſulti *in l. vltim. D. de prætor. ſtipul.*

2 Quia non tam pro pœna hoc habendum eſt, quam pro taxatione iuſti & legitimi intereſſe. vt loquuntur, *arg. l. vlt. l. obligationum fere 44. §. vlt. de oblig. & action.* iunct. *l. pecunia 9. §. 1. D. de vſur.*

3 Incertitudo enim & quãtitatis & æſtimationis fructuũ hanc interpretationem & conuentionem facile admittit, *arg. l. oleo 23. C. de vſur. l. ſi ea pactione 14. eod.*

4 Qualem ſemper habet pecunia in republica bene cõſtituta, *l. 3 De in lit. iur.*

5 Sic enim ſolent æſtimari fructus bonorum immobilium ad ratam vſuræ quincuncis, ita vt viceſimo demum anno æquent ſortem.

6 *Arg. d. l. ſi ea pactione 14. C. de vſur.*

DEFINITIO V.

Quid veniat in condemnationem & taxationem eius, quod intereſt emptoris conuenti per hypothecariam.

VEnditor eius rei, quæ creditorib. obligata fuerat, ſi ab emptore conueniatur ex ſtipulatione ad id quod intereſt,[1] cõdemnandus eſt in omne id, quod emptor ad inhibendam hypothecariam creditori ſoluere tam ſortis, quam vſurarum cæterarumque acceſſionum nomine coactus fuit, quantacumq; ſumma illa ſit, cum tanti re vera intereſſit emptoris tantumque ei abſit.[2] Neque audiendus erit venditor ſi obiiciat ex Iuſtiniani conſtitutione id quod intereſt excedere duplum nõ poſſe.[3] Duplum enim intelligendum eſt, quod ad ſortem attinet, ac pecuniam quã emptor numerauit.[4] Præſertim cum in venditoris poteſtate ſit facere ne ſtipulatio committatur, neve teneatur in id quod intereſt ex ea cauſa, nimirum ſi quicquid debetur creditori hypothecariam exercenti præſtare paratus ſit.[5] Semper enim emptori habere licet rem obligatam, quę non niſi pignoris iure vindicatur, oblato ſcilicet creditori eo omni quod debetur, cum acceſſionibus.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Paquier, contra N. Miege, 9. Cal. Iunij 1594.

1 Siquidem ex natura actionis ex empto tenetur vẽditor ad id omne, quod intereſt emptoris, cui rem habere nõ licet, *l. ex empto 11. D. de act. empt. l. ſi in vendicatione 60. D. de euict. l. ſi mancipium 34 §. vlt. eod.*

2 Nec enim poteſt inhiberi hypothecaria niſi offeratur & ſoluatur creditori totũ quod ei debetur, & principalis debiti nomine & acceſſionum, ita vt nec ſoluendo partem debiti poſſit pignus pro parte liberari, *l. in executione 85. §. pen. D. de verb. obli. l. quandiu 6. C. de diſtr. pign.*

3 *Ex l. vnic. C hoc tit.*

4 Non autem de duplo preti j venditionis.

5 *l. euictus 35. D. de euict.*

6 Quia non eſt quærendum de iure poſſeſſoris ſoluto pignore. *l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit. l. 1. C. ſi antiq. credit. pign. vendit.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VI.

Qui condemnatus fuit ad id quod interest aduersarij potest in executione iudicati probare nihil interesse.

SEnatusconsulto condemnatus in id omne, quod aduersarij interesset, non prohibetur in executione iudicati probare nihil interfuisse aduersarij.[1] Nec quicquam ideo aduersus Senatusconsulti auctoritatem moliri videbitur,[2] quia cõdemnatio illa tacitam vtique conditionem semper habere intelligitur. Si modo interfit, quæ conditio facti est nõ iuris,[3] cum quatenus cuiusque interfit in facto consistat non in iure.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Empio, contra Ioannem Brunier, 15. Cal. Iul. 1595.

1 Quia scilicet non fuit pronunciatum quicquam interesse, cum de eo probando nondum quæreretur, & ideo exceptio ista non impugnet iudicatum, vt sequitur in Defin.

2 Quod vtique non esset permittendum propter auctoritatem rerum iudicatarum, *l. seruo inuito 65. §. cum prætor. D. ad SC. Trebell.*

3 Et ideo probari debet, vnde fit vt probationum inopia sicut ad exiguam plerumque summam, ita & ad nullam quãdoque res deducatur, *l. vlt. D. de prætor. stipulat.*

4 *l. quatenus 24. de reg. iur.*

DEFINITIO VII.

Iudex appellationis potest pronunciare de eo, quod cœpit interesse pendente appellatione, nisi appellatio fuerit deserta.

ETiam in causa appellationis potest peti quod actoris interest, si pendente appellatione emerserit, licet in prima instantia non fuerit petitum,[1] quia nec peti potuit.[2] Sed hoc ita si appellatio subsistat quæ causæ cognitionem ad iudicem appellationũ deuoluerit.[3] Nam si appellatio deserta dicatur, cogitur iudex superior totam rem ad inferiorem remittere.[4] Inferior autem de hoc ipso cognoscet in executione iudicati, an damnorum quæ de nouo emerserunt rationem haberi oporteat.[5] *Ita Senatus* in causa procuratoris Sappin ex tempore in publico auditorio, 5. Id. Iul. 1595.

1 *l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appellat. l. tutor. 41. D. de vsur.*

2 Prius enim est, vt quid debeatur quam vt peti possit, *l. cedere diem 213. de verb. sign. l. si pupillus 127. de verbor. oblig.*

3 Appellatio enim aliqua esse debet, vt habeat vim suspẽsiuam & deuolutiuam, cum non entis nullæ sint qualitates, *vulg. iurib.*

4 Cum appellatio deserta habeatur pro numquam interposita, & per desertionem desinat iudex appellationis vllam habere iurisdictionem. Guid. Pap. *q 436. num. 17.* post Baldum ibi citatum.

5 Nam licet de eo nihil pronunciatum sit, tamen quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, *vulg. l. de ætate 11. §. ex causa. D. de interrog. in iur. fac.* Regulariter tamen aliud est. Pap. *in form. sent. diff. glo. 1. nu. 19.*

DEFINITIO VIII.

Etiam verus creditor si iniuriosam executionem fecerit potest condemnari ad id, quod interest veri debitoris. Sed eo casu moderatior taxatio faciendæ est.

VErus creditor, cum sententiam à Lugdunensi magistratu aduersus debitorem suũ obtinuisset, quam non nisi consulto & permittente Senatu executioni mandari oportuerat,[1] præcipiti festinatione curauerat, vt executio fieret consulto quidem Senatu sed tamen nondum ab eo data exequendi facultate.[2] Eamque ob causam pronunciauerat Senatus nullam & irritam executionem, condemnato præterea creditore in id omne quod interesset debitoris.[3] Placuit in taxando eo quod interesset magnam adhibendam cautionem & moderationem, quia vix esset, vt quicquam interesse videretur eius, qui reuera debitor fuisset.[4] Longeque aliud fore, si executionem illud nullam fecisset, quod pro indebito facta proponeretur.[5] Tum enim ei, qui iniuriosam executionem passus esset, omnimodo succurri oporteret, eiusq; indemnitati consuli aduersus falsum creditorem.[6] At cum spreta est Senatus auctoritas, solius fere Principis interest & Reipublicæ,[7] nõ aduersarij. Itaque hoc casu deducenda est in condemnationem quantitas non solum certa, sed etiam moderata.[8] *Ita Senatus* in causa R. D. Claudij de la Couz Abbatis Ambroniacensis, & N. Ioannis Dionisi Cauet, Idib. Septem. 1595.

1 Eo namque iure vtimur, vt extraneorum magistratuum sententiæ non possint apud nos mandari executioni, nisi ex permissione Senatus, quem & super hoc specialiter requisitum esse oportet. *Iuxt. not. in l. à Diuo Pio 15. §. 1. D. de re iud. & in l. si prætor 75. D. de iudic.*

2 In quo magis videbatur spreta auctoritas Senatus. Quid enim fuerat adiisse Senatum, & tamen eius placitum nõ expectasse, *arg. l. si quis filio 6. § eius cui deportatur. & § quid tamen. D. de iniust. rupt.*

3 Quoties enim nulla & inualida est executio, condemnandus est actor in omne id, quod interest eius, contra quem fit executio, quia executio quæ non iure fit habet iniuriam, *l. iniuriarum 13. §. 1. à contr. sent. D. de iniur. l. 1. l. si vt proponis 6. & l. pen. C. de elect. rei iudic.*

4 Cũ mora debitoris non soluentis dederit causam executioni, quam fieri necesse nõ fuisset si debitor soluisset, vt dixi ad *Desi. 3. nu. 8 sup. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

5 Nulla enim maior est nullitas executionis, quam si reperiatur executio facta pro indebito.

6 Cum etiamsi soluisset indebitũ, tamen repetere hodie posset per condictionem, *l. 1. l. vlt. & tot. tit. D. de condict. indeb.*

7 *l. non est singulis 186. cum not. De reg. iur. Not. in l. vnic. C. quand. lic. vnicuique sine iudic. se vindic.*

8 Quia & id, quod interest, vt plurimũ per inopiam probationum ad exiguam summam deducitur, *l. vlt. D. de præt. stipu.*

TIT. XVII.

SI A NON COMPET. iudic.

DEFINITIO I.

Quantum intersit, an iudex incompetens dicatur, an vt suspectus recusetur.

INCOMPETENTIA iudicis opposita maiores vires habet ad impediendã cognitionem,[1] quã si iudex tantum suspectus dicatur.[2] Ideoque & in causa appellationis potest obiici,[3] cum tamen eo tempore iudex recusari non possit, ac ne in prima quidem instantia post litem contestatam,[4] nisi exinde suspicionis causa noua emerserit.[5] Et ratio dissimilitudinis est, quia ipsum iurisdictionis fundamentum obiectio incompetentiæ subuertit,[6] diciturque non immerito nullitas illa nullitatum, si à non competente iudice iurisdictio exerceatur.[7] Recusatio vero iurisdictionis vinculum præsupponit,[8] cum is qui nullam in alium iurisdictionem habet recusari nec possit, nec debeat, sed exercendæ duntaxat iurisdictionis facultatem impedit.[9] Vnde illud etiam est, quod si plures rei eodem libello eademque actione conuenti sint, licet tanquam vniuersi non tãquam singuli

Source : BIU Cujas

guli, possit vel vnus ex iis incompetentem dicere iudicem etiam in quem cæteri omnes consentiant, [10] quo si in recusando iudice non similiter obseruaretur.[11] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 5. supr. Ne quis in sua causa iudic. vel jus dic.

1 *l. 1. & vlt. & tot. tit. C. si à non compet. iudi. iudicat. esse dicat.*

2 Quamuis non magis cogendus quis sit coram suspecto iudice litigare, quam coram incompetente. *l. apertissimi 16. C. de iudic.*

3 Felin. & alij *in c. inter monasterium. nu. 7 & 10. Extr. de re iudic.* Intellige tamē nisi scienter omissa sit exceptio incompetentiæ, quo casu videtur iurisdictio adprobata & prorogata, secundum distinctionem Papien. *in form. declin. iurisd.* in verb. *nec fuisse iudicem competentem. nu. 4.* Nimirum si ea iurisdictio sit prorogabilis, vt distinguit Apostill. *ad Papiens. vbi supr.* ad verb. *post sententiam.*

4 Cum exceptiones omnes dilatoriæ, quales sunt declinatoriæ debeant opponi ante litem contestatam. *l. exceptionem 19. C. de probat. l. fin. C. de except.* Imo declinatoria debet opponi ante alias omnes dilatorias, ne alioqui videatur reus consensisse in iudicem. Masuer. ad Pap. *in form. declin. iurisd in vers. coram vobis* ad verb. *Exceptiones declinatoriæ.* Idem Pap. *ibid. in vers. iudicem suspectum. nu. 7. ex d. l. apertissimi. & c. suspicionis. Extr. de offic. deleg. c. cum speciali. & c. secundo requirit. § fin. Extr. de appellat.*

5 Quæ enim de nouo emergunt nouo indigent auxilio, *vulg. l. de etate 11 § ex causa. de interrog in iur. fac.*

6 Et ideo reddit iudicium retro nullum & funditus eradicat iurisdictionem ipsius iudicis, vt loquitur Masuer. *ad dict. verb. exceptiones declinatoriæ.*

7 *d. l. 1 & tot tit. C. si à non compet. iudic.*

8 Not. *in d. l. apertissimi. & d. c. suspicionis.*

9 Siquidem recusatio non minus suspēdit iurisdictionem iudicis quam appellatio, vt notat Masuer. *add vers. Coram vobis.* in verb. *exceptionem suspicionis*, post Butsat. *cons. 11. post n 11. lib. 2.* Sed illa semper manet differentia, quod incompetentia nascitur ex defectu iurisdictionis, suspicio autem ex defectu amoris, vt ait Pap. *in d. vers. coram vobis.* Incompetentia impugnat iurisdictionem, Recusatio autem solam personā iudicis.

10 Quia iurisdictio ante omnia est fundanda. *l 3. C. de iurisd. l. si idem 11. l. pen. & vlt. D. eod.*

11 Ne scilicet continētia causæ diuideretur, *arg. l. nulli 10. C. de iudic.* Aliud esset si plures cōuenti essent nō tanquam vniuersi, sed tanquam singuli. Tunc enim obtineret quod dici solet, id quod omnes tangit ab omnibus adprobari debere, *l. per fundum 11. D. rustic. prad. cum simil. l. vlt. C. de diuid. tutel.*

TIT. XVIII.

DE FRVCTIB. ET LIT. expens.

DEFINITIO I.

Condemnatio expensarum etiam in correis eiusdem criminis est personalis.

ITAM cum ex delicto proficiscitur condemnatio,[1] licet eadem plurium condemnandorū causa sit, quod contingit quoties vnius delicti plures correi proponuntur,[2] sic tamen fieri condemnationem oportet, quod ad litis sumptus pertinet, vt pro sua quisque parte singuli mulctentur nec vnus pro alio condemnetur.[3]

1 Quo casu sit odiosior causa reorum propter odium criminis, *l. Papinianus 20. D. de minor. l. 1. C. vbi Senat. vel clariss.*

2 Vt in specie *l. ita vulneratus 51. § vlt. D. ad leg. Aquil.*

3 Quia expensarum condemnatio fit, non ob crimen, sed ob litem, quę sine sumptibus exerceri non potest, *l. eum quem temere 79. D. de iudi. l. qui solidum 78 § 1. de leg. 2.* Ideoq; dicimus expensarum cōdemnationem semper esse personalem, id est, nunquam egredi debere personam condemnati. Not. *in l. 1 C. si plur. vna sent. fuer. condemn. l. Paulus respondit eos 43. D. de re iudic.* Vide *Desi. 1. ill. tit. si plur. vna sent. condemn. fuer.*

DEFINITIO II.

Quonam casu oblatio facta in iudicio possit purgare moram extraiudicialem, ad impediendam condemnationem expensarum, siue in obligationem deductæ sint, siue non.

SI is à quo extra iudicium, & ante motam litē petitum est, quod ex contractu aliove obligationis iure dare debuerat, solutione sine causa distulerit,[1] tum ad iudicem vocatus statim obtulerit, nulla expensarum condemnationem pati debet,[2] quoniam iudicialis oblatio congruo tempore facta purgat satis moram extraiudicialem,[3] quod ad litis expensas pertinet, licet non quod ad vsuras cæterasque accessiones, si quæ fortassis ex mora debeātur,[4] aut si qua alia ratione iam cœperat creditoris interesse.[5] Perpetuo namque verum est indemnem prę stari debere quisquis moram passus fuit.[6] At si non nisi post litem contestatam,[7] vel oppositas exceptiones declinatorias aut dilatorias,[8] debitor obtulerit, condemnandus erit in expensas ante factas, illo etiam casu, quo fructus alięve accessiones à tempore duntaxat litis contestatæ debeantur.[9] Litis enim expensæ non propter actionem, sed propter temerariam litem infliguntur.[10] Nisi forte proponas iure actionis deberi quod in obligationem, vt plerumque fit, sint deductæ [11] Tunc enim omnimodo veniunt in condemnationem, tametsi mora nulla aut in iudicio, aut extra iudicium facta sit, sibiq; imputare debitor debet, cur non vltro soluerit priusquam à creditore conueniretur.[12] Cum vero solo iudicis officio expensæ petuntur, solam eam moram inspicimus, quæ in iudicio facta est. Quoniam sicut futuri temporis tractatus ad iudicis officium nil pertinet,[13] ita nec eius, quod litem præcessit.[14] *Ita Senatus 3. Non. Nouem. 1588.*

1 Quo casu proculdubio mora per eum contracta intelligitur, *l. mora 32. D. de vsur.* iunct. *l. sciendum 21. & seqq. eod.*

2 Quasi præcedentem moram extraiudicialem iudiciali oblatione purgauerit, & purgando constituerit creditorem ipsum in mora. Posterior enim mora semper nocet, *l. qui decem 72. in prin. & § 1. D. de solut.*

3 *Arg. l. si rem alienam 9 § vlt. D. de pign. act.*

4 *l. si per te 9. & l. acceptam 19. C. de vsur.*

5 Nec enim purgatio moræ admittitur postquam cœpit interesse, *vel si post tres 8. D. si quis caution. l. si ita quis 135. §. Seia. D. de verb. oblig.*

6 Quoniam sua cuique mora nocere debet non alteri, *l. in condemnatione 173. §. vnicuique. de reg. iur.* nisi quod mora debitoris nocet etiam fideiussori, *l. mora 88. de verb. obli.*

7 Quæ semper malam fidem inducit, *l. sed etsi lege 25. §. si ante. D. de petit. hered.*

8 Paria enim sunt contestari & fugere contestationem.

9 Quod plerumque euenit, maximè in iudiciis strictis, *l. 2 l. videamus 38. §. si actionem. D. de vsur.*

10 *l. eum quē temere 79. D. de iud. l. qui solidum 78. § 1. de leg. 2.*

11 Exemplo eius quod de vsuris scriptum est *in l. vsura 12 l. de verbor. sign. & in l. qui per collusionem 49. § 1. D. de actio. empt.*

12 Not. *ad l. terminato 3. C. hoc tit.*

13 *l. 1. § 1. vers. Paulus not. at. D. de vsur. l. nō potest 23. D. de iud.*

14 Intellige cum de expensis litis agitur. Nam quod ad vsuras & alias accessiones pertinet etiam præteriti temporis rationem habere iudex & potest & debet, *d. l. qui per collusionem. § 1. l. quaro 54. D. locat.* Iunge *Desi. 21. & 67. infr.*

DEFINITIO III.

Finita lite siue per sententiam, siue per transactionem possunt adhuc peti expensæ litis, si sint in obligatione, secus si tantum officio iudicis debebantur.

LItis expensæ per sententiam adiudicatę creditori si ex conuentione debebantur, & ius & ordi-

Source : BIU Cujas

nem pignoris accipiunt ab eo die quo principalis debiti obligatio contracta est. Sin vero cum in obligatione non essent officio tantum iudicis præstandæ sunt, licet accessorij iure censeantur, non tamen principalis debiti ius sequuntur in causa pignoris, sed ab eo duntaxat tempore, quo iudicati executio fit,[2] per capionem secutam pignus pro iis constitutum intelligitur.[3] Proinde si alius creditor medio tempore & ante iudicati executionem interuenerit, qui de pignore sibi cauerit, frustra verebitur ne pignoris controuersiam ab anteriore creditore impensarum nomine patiatur.[4] Eadem distinctio necessaria est, cum quæritur, an post transactionem de principali negotio interpositam aut solutã sortem quæ petebatur supersit petitio impensarum. Nam si in obligatione fuerunt earum petitio supereſt, non item si officio tantum iudicis præstari debuerunt.[5] Sed & illud obseruandum est iustam litigandi causam, quæ ab expensarum condemnatione solet excusare,[6] non tamen efficere posse quo minus ad omnes litis expensas condemnandus sit debitor, cum in stipulationé deductæ fuerunt,[7] non magis quam vt ex principali summa, quæ in obligatione est quicquam minuatur.[8] Porro in stipulationem deductæ tum demum videntur, cum de iis expressim actum est.[9] Nam si damnorum duntaxat mentio facta sit, & eius, quod creditoris interesset, nulla pro expensis litis obligatio pignoris inducetur.[10] *Ita Senatus* 7. Id. Nouem. 1588. & in causa Ioannis Guibourg, & Claudij Castellani, 4. Cal. Iul. 1591.

1 *l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pign. hab.* Accessorium enim sequitur suum principale, vt est in regula iuris pontificij. *c. accessorium. de reg. iur. in 6.*

2 Nempe quia non ex contractu debentur, sed ex iudicato, quod nullam habet hypothecam ex se, sed tantum actionem personalem. *l. actori* 8. *C. de reb. cred.*

3 *l. à Diuo Pio* 15. *§. in venditione. §. si pignora. & pass. D. de re iudic.* Pignus enim iudiciale per capionem constituitur. *l. 1. & tot. ti. C. si in caus. iud. pig. cap. sit.* Prætorium vero ex quo vērum est in possessionem *l. non est mirum* 26. *§. 1. D. de pign. act.*

4 Vide Bal. & DD. *ad l. terminato* 3. *C. hoc tit.* Francis. Marc. *decis* 391.

5 Papiens. *in form. libell. act. real. in vers. & expensis præsentis causa. nu.* 9. Negus. *in tract. De pign.* Apostil. ad Guid. Pap. *q.* 55. vbi dicitur aliquando expensas non esse in obligatione neq; officio iudicis deberi, sed tamen iure actionis peti posse, quales eæ sunt quæ debentur ex cõtumacia, quas placet peti posse actione in factum *ex l. 1. D. si quis ius dicent. non obtemp.* Quo exemplo sunt qui idem putent de expensis, quibus punitur temeritas & negligentia appellantis, quasi possint peti condictione *in c. reprehensibilis. de appell.* & sic iure actionis, vt notat Masuer. ad Papiens. *vbi supr. ad d. nu.* 9. in verb *possunt peti.* Illud sane constat, expensas quę iure actionis debentur posse peti etiam post sententiam, vt sentit dict. Apostill. *ex l. 3. §. si rem. de leg.* 3. & Masuer. vbi supr. ex Roll. à Vall. *cons.* 62. *nu.* 16. *volum.* 4.

6 *l. qui solidum* 78. *§. 1.* vbi Bart & alij. *De legat. 2.*

7 Ias. *ad l. properandum. § fi. C. de iud.* Idem *ad l. 1. col. 5. D. de edend.* Dec. *ad l. edita in fi. nu.* 97. *C. eod.* Rom. *sing.* 342. Abb. *in c. in nostra. de iniur.*

8 Nemo enim ob id minus debet quod soluere sit paratus. *l. si debitori* 21. *D. de iudic.*

9 Ea enim est natura stipulationum omnium, quia sunt stricti iuris. *l. quicquid adstringenda* 99. *de verb. obli.*

10 Aliud enim est de damnis loqui, aliud vero de expensis, vt tractant Ias. Dec. Rom. & Abbas in locis supra citatis. Vide tamen *l. sancimus* 15. *C. de iudic.*

DEFINITIO IV.

Victus non debet ad expensas condemnari victori, cui aliquid imputari potest.

IMputandum est ei, qui tanquam debitoris debitor conuentus à creditore creditoris sui[1] diu secũ litigari passus est priusquam proferret instrumentum solutionis.[2] Itaque si statim post factam instrumẽti editionem creditor à lite discedat, æquum est ita ferri pro reo sententiam, vt tamen litis expensas non consequatur.[3] Imo vero si manifestior debitoris dolus appareat, in expensas omnes condemnandus est.[4] Neque hoc casu obiici potest creditori, cur nõ diligentior fuerit in inquirendo an debitor adhuc ille esset quem conueniebat. Sufficit enim, vt debitorem aliquando fuisse constet.[5] Solutionem namq; postea subsecutam diuinare nec potuit nec debuit.[6] *Ita Senatus* ex tempore 16. Cal. Ian. 1589.

1 *Ex tit. C. quand. credit. debitorem sui debitoris conuen. poss. l. nomen* 4. *C. qua res pign.*

2 Cum ei incumbat onus probandi qui allegat solutionem. *l. 1. C. de probat.* Est enim facti. *l. cons.* 9. *§. vlt. de curat. furios.* alieni autem facti ignorantia semper probabilis est. *l. vlt. D. pro suo.*

3 Non enim ratione victoriæ debẽtur expensæ litis victori, sed ob temeritatem victi, ex regula iuris pontificij, de qua *in c. victus victori, cum ibi not. de reg. iur. in 6.* Hic autem nulla est temeritas aut culpa actoris, qui statim destitit, nec voluit in lite improba perseuerare, *l. destitisse* 10. & ibi Bart. *D. de iudic.*

4 Puta si dolo malo distulit editionem instrumẽti, quod citius edere potuisset, *c. exceptionem*, vbi Dec. *D. de except.* Imbert. *in Instit. forens.*

5 Siquidẽ qui semel fuit debitor, semper præsumitur debitor, nisi probetur liberatus, cum obligatio legitime contracta non nisi certis & legitimis modis dissoluatur, *l. obligationum fere* 44. *§. placet, D. de oblig. & act.*

6 Quæ, vt diximus, facti est, *d. l. consilio* 9. *§. vlt. D. de curat. furios. d. l. 1. C. de probat.* iunct. *l. 4. §. illa etiam quæstio, D. de dolo mal. except. l. si putator* 31. *in fin. ad leg. Aquil. l. si fideiussor.* 29. *§. si cum debitor. D. mandat.*

DEFINITIO V.

Pro expensis consentiente procuratore taxatis permittenda est executio, pendente appellatione, idque per modum prouisionis, oblata satisdatione.

SI litis expensæ præsentibus & consentientibus procuratoribus taxatæ sint, & à taxatione postea appelletur,[1] placet non posse appellationem facere, quo minus pro articulis quorũ ratione appellatum non est, præcisa fiat executio, ac si appellatum non esset:[2] pro aliis vero, prouisionalis:[3] præstita tamen per victorem satisdatione.[4] *Ita Senatus* generali Senatusconsulto, & alio extemporaneo, quod pronunciatum est 19. Cal. Ian. 1588.

1 Appellari enim posse constat. *l. ab executore.* vbi Bart. *D. de appellat. c. super eo*, vbi Innoc. *Extr. quod met. caus.* Papiens. *in form. libell. act. real. in vers. & expensis præsentis causæ, nu.* 8.

2 Tot enim videntur esse sententiæ, quot sunt capita, cum aliud ab alio non pendeat, nec vna species cæteris cohæreat, vt loquitur Modestinus *in l. etiamsi* 29. *§. 1. D. de minor. l. scire debemus* 29. *de verb. obl. l. quod dicitur* 32. *D. de cuict.*

3 Propter consensum præstitũ à procuratore, cuius factum interim præstari æquum est, etiamsi impetratum sit rescriptũ ad irritandum consensum procuratoris, quas nos literas *de desadueu* appellamus. In Gallia, vt audio, huiusmodi appellationes non admittuntur.

4 Secundũ ea, quæ dixi *Def. 2. sup. de sent. & interloc. omn. iud.*

DEFINITIO VI.

Contumaciam aduersarij non potest accusare is, qui ad diem non venit, nec ratum habere factum falsi procuratoris.

SI falsus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego vero abfuerim, non potest ferri pro te sententia,[1] nec si tu procuratoris factũ postea ratum habueris, siue ante siue post sententiam.[2] Si non à tempore secutæ ratihabitionis fiam ex integro contumax, quia non possum videri cõtumax fuisse, cum tu rite à debito tempore ad iudicium ipse non veneris.[3] Proinde nec expensas vllas tibi refundere cogendus ero.[4] At potius cum ambo contumaces fuerimus,

rimus, mutua compensatione vtramque contumaciam tolli æquum est.[1] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Ian. 1589. Iunge Defin. 8. de iudic.

1 Quia nec tu potes videri præsens, qui iudicio non ades, neq; per teipsum, neq; per procuratorem. Quod enim dicitur posse etiam absentem vincere, si bonam causam habeat, tunc verum est, cum altera pars adest, non cum vterque absens est, *l. 1. C. quomodo & quand. iud. l. properandum, 13. §. cum autem eremodicium, C. de iudic. & post. 73. D. eod.*

2 Ne sit in potestate tua facere, vt pro te valeat sententia, quæ non posset te inuito valere contra te, Not. *ad l. licet 24. C. de procur.* Nam vtiq; si velles ratum habere factum falsi procuratoris, in tui præiudicium posses, *l. 3 §. falsus procurator, D. rat. rem hab.*

3 Nemo enim potest alteri obiicere crimen, quod illi ipsi possit obiici, nec culpam, in cuius ipse incurrerit reprehensionem, *d. l. & post 75. quod si is qui. D. de iud. l. si plures, 38. §. vlt. D. de admin. tut.*

4 Quarum scilicet refusio non nisi propter contumaciam deberi potest, *d. l. properandum, §. huiusmodi autem, & seq. C. de iudic.* iunct. *l. sancimus, 15. eod.*

5 Quomodo & alias plerumque accidit, vt paria delicta mutua compensatione tollantur, *l. vir, 39. §. cum mulier, 47. D. solut. matr. l. vlt. §. pen. D. de eo, per quem fact. erit.*

DEFINITIO VII.

Heres cum beneficio legis condemnandus est proprio nomine ad expensas litis, quam temerè vel instituit vel suscepit.

HEres, qui legis & inuentarij beneficium implorauit, si litem aliquam temere vel instituerit, vel susceperit, vel malè prouocauerit, condemnandus est in expensas proprio nomine,[1] nec audiri debet, si petat, aut consentiat, vt victori ex rebus hereditariis satisfiat,[2] ne ex heredis facto & culpa deterior fiat conditio creditorum & legatariorum,[3] quorum interest hereditatem, quæ heredi ipsi iam suspecta est, nullo modo imminui.[4] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Ian. 1589.

1 Sic enim debet imputare, qui male ac temere litigauerit, *vulg. l. eum quem temere 79. D. de iud.* cum bonam fidem agnoscere non prohiberetur, *l. quoties 9. §. sicut D. de administr. tutor.* iunct. *l. vlt. §. etsi præfatam, C. de iur. delib.*

2 Eo scilicet prætextu, quod non suo nomine, sed quasi heres cum beneficio legis & inuentarij litigauerit, & ita pro ipsa quodammodo hereditate.

3 Omnibus enim modis agere debemus, quantum in nobis possumus, ne vnius conditio per alium deterior fiat, *l. 1. D. de alienat. iudic. mut. caus. fact. l. non debet alteri, 74. de reg. iur.*

4 Non enim soluendo est hereditas, quę inuenit quidem heredem, sed cum beneficio inuentarij, cum is non teneatur supra vires hereditarias, *d. l. vlt. C. de iur. delib.* iunct. *l. qua dotis, 33. D. solut. matr. l. libertas 30. D. de bon. libert.*

DEFINITIO VIII.

Condemnatus etiam ex causa criminis an & quando possit pro expensis litis in carcere retineri?

OB crimen condemnatus ad pœnam pecuniariam, & quod est consequens ad expensas litis,[1] si pœnam soluerit, eximi carceribus debet, nec pro solis expensis retineri potest, siue inferior iudex fuerit, qui sententiam tulerit, à qua proinde liceat appellare:[2] siue Senatus consulto lis decisa sit, factaque à relatore expensarum taxatio. An quod minus fauorabilis sit impensarum litis, quam ipsius pœnæ persecutio? Minimè. Sed quia sumptuum condemnatio etiam cum de crimine actum est, non tam propter crimen, quàm propter litem infligitur.[4] Vnde illud quoque receptum est, vt bonis cedere condemnatus possit ad eludendam sumptuum condemnationem,[5] qui pro indicta pœna pecuniaria ad id beneficium admitti non posset.[6] Denique quod ad litis sumptus attinet, nihil interest, an ciuiliter actum sit an criminaliter.[7] Atqui, inquies, etiam cum ciuiliter actum est, nemo dubitat, quin ex iudicato pro expensis quoque litis nascatur ciuilis actio, cuius potestate sit, vt, qui succubuit, si expensas non soluat, detrudi possit in carceres. Cur non ergo multo magis in carceribus retineri?[8] Verum nó tam facile pro litis sumptibus careeres pati quis cogitur, sed ita demum, si sine causa in soluendis iis moram faciat, ob idque iudex idipsum permittat, vt iudicato pareatur.[9] Nam si speciale iudicis iussum non interueniat non sufficit ex sese iudicati actio ad hoc, vt condemnatus in carceres detrudatur.[10] Iusta vero causa esse potest non soluendarum expensarum, si à taxatione appellatum sit.[11] Igitur condemnato, qui iudicati tempore in carceribus ob crimé reperitur, prodesse ea ratio debebit, etiamsi non appellauerit, quia sufficiet quod appellare possit,[12] ne alioqui metu longioris carceris appellare prohibeatur, & à cómunis remedij auxilio summoueatur.[13] Proinde si proponas nondum factam expésarum taxationem, multo magis admittendum erit condemnatum eximi carceribus debere.[14] Sed ea tamen lege, vt ante omnia satisdet se quicquid eo nomine taxatum & debitum fuerit soluturum post mensem aliudve tépus iudicis arbitrio statuendum & à die factæ taxationis numerandum.[15] Quę res beneficium appellationis non excludet. Habet enim ea satisdatio tacitā conditionem, si à taxatione non erit appellatum,[16] quādoquidem nec taxatum videri potest, quod adhuc propter appellationem incertum est, an debeatur.[17] Ita fit, vt condénatus deterioris sit conditionis ante factam taxationem, quā si iam facta esset, cum si facta esset, nulla satisdatione oneraretur. Nimirū, quia post factam taxationem nihil agendum supereſt, nisi vt vel soluatur, vel appelletur,[18] cum iam inde ab eo tempore nata sit appellādi causa, si appellare quis velit. Itaque qui tum satisdaret se soluturum, taxationi proculdubio acquiesceret, sicque sibi ipsi eriperet beneficium appellationis,[19] quod non similiter euenit, cum ante taxationem factam satisdatio præstatur,[20] & cuius præstandæ ratio illa subest, ne qui careceristædio diligentior futurus esset ad soluendum,[21] eo tantum consilio videatur liberari velle, vt postmodum per contumaciam iudicatum eludat.[22] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, Prid. Cal. Febr. 1589.

1 Nunquam enim condemnationem expensarum potest effugere is, qui etiam pecuniariam pœnam meretur, ne minore pœna careat, qui maiore dignus est, *arg. l. cui pacto §. D. de seru. export.* Iunge *Defin. 48. & 16. supr.*

2 Nam ab inferiore iudice ad superiorem appellatur, *l. 1. & tot. tit. D. quis & à quo appell.*

3 Actio enim quæ ad sumptus repetendos competit rei persecutoria est, pœna vero nihil nisi vindicta est, *l. seruus 7.* iunct. *§. vlt. l. præced. D. de seru. export.*

4 Adeo, vt plerumque ad expensas condemnetur etiam is, cui nulla pœna infligatur. Nempe si iusta fuerit causa inquirendi de crimine.

5 Ioan. Papon. *lib. 10. syntagm. tit. 10. De cession de biens §. 6.* quamuis videatur pugnare quod idem scribit *in §. 11. eodem tit. ul.*

6 Cum is qui non habet in ære debeat luere in corpore, *l. vlt. D. de in ius voc. l. 1. §. generaliter. D. de pœn.* scilicet nisi pœna fuerit modica. Papon. *in syntagm. lib. 24. tit. 10. §. 10. & seq. & d. lib. 10. tit. 10 §. 4.*

7 Bart. *in l. solent. de alim. leg.* quem refert & sequitur Papo; *lib. 18. syntagm. tit. 8.*

8 *Arg. l. si necessarias 8. in princip. D. de pignor. act.* Guid. Pap. qui ita de consuetudine seruari testatur *quæst. 448.*

9 Inanis enim esset condemnatio, quæ non mandaretur executioni, *l. pen. C. de exec. rei iudic.*

10 Parit enim res iudicata personalem tantum actionem, *l. actori 8. C. de reb. cred.*

11 Quia appellatio extinguit iudicatum, *l. 1. §. vlt. ad SC. Turpill.*

Source : BIU Cujas

12 *Sic in l. & post rem 7. D. de transact.*

13 *arg. l. 2. §. pen. D de iudic. l. 1. §. quæ onerandæ. D. quar. rer. act non det. l. pen. D. de furt.* iunct. *l. 3. §. falsus procurator. D. rat. rem haber.*

14 Siquidem quandiu taxatio facta non est, nesciri potest quid & quantum debeatur. Iniquum autem sit permitti incarcerationem pro debito non liquido, ne non sit in potestate incarcerati, vt se soluendo liberet.

15 Sic enim præstari solet satisdatio pro non liquidis, *l. statuliber rationem 5. D. de statulib. l. 1. & tot. tit. D. si cui plusquam per leg. Falcid.*

16 Quasi promissa solutione eius, quod debitum esse constiterit, *vt in l. qui Romæ 122. §. Agerius, de verb. oblig.*

17 *arg. l. Mauio 41. §. 1. de legat. 2.* vbi taxata quantitas opponitur incertæ quantitati.

18 Adde, vel petatur ad soluendum tempus quod iudicatis dare solet, *l. vlt. C. de vsur. rei iudic. l. si debitori 21. D. de iud. l. cum multi 16. §. 1 D. de compens.*

19 Sicut & qui petit dilationem ad soluendum, *l. ad solutionem 4. C. de re iudic.* Nisi satisdatio referretur ad taxationem ab appellationis iudice faciendam *Defin. 52. infr.*

20 Quo scilicet tempore nullodum potest nata esse causa appellandi.

21 *arg. l. is cui 5. in princ. D. vt in possess. legat.*

22 Fiducia suæ inopiæ, vt *in l. si quis iniuriam 35. D. de iniur. l. 2 §. generaliter. D. de pœn. l. nam is nullam 6. D. de dolo.* Iunge *Defin. 48. & 52. infr.*

DEFINITIO IX.

Emolumentum pro iudicato quantum debeatur, si actor pro parte obtinuerit, & pro parte succubuerit.

CVm mille tanquam tibi debita peteres, pronũciauit iudex quadraginta duntaxat deberi, & à reliqui petitione te summouit. Placet, non totius summæ, quæ petita fuerat, emolumentum, [1] vt vocant, te debere, sed vel eius tantum quantitatis, quæ tibi adiudicata est, vel eius à cuiuspetitione cecidisti, [2] prout is elegerit, cui tributum illud, quod pro iudicato penditur, soluendum est. [3] *Ita Senatus* pro D. Margareta de la Chambre, 6. Id. Febr. 1589.

1 Tributum illud est quod pro iudicato penditur vel Principi, vel ei qui hac parte ius habet à Principe, vt sequitur in Definitione. Doctores nostri vocant aliquando gabellam iudicati.

2 Non enim potest vno eodemque iure censeri quantitas, quæ per sententiam diuisa fuit.

3 Etsi enim solet in alternatiuis electio esse debitoris, vt est in regula iuris pontificij, *& in l. plerumq;* 10. *§. vlt. D. de iur. dot.* hoc tamen casu aliud est, quia tributum illud debetur pro iudicato, quod pronunciatur in inuitum, siue actor ille sit, siue reus. [Eligere ergo debet an adiudicationis emolumentum velit petere an repulsionis. Vtrumque enim non potest. Idemque est si condemnatus sit quis tertius, qui maiorem quantitatem sibi debitam contendebat contra creditorem minoris quantitatis, qui in alia instantia iam vicerat. Debetur enim emolumentum alterutrius quantitatis, aut eius quæ ab actore, aut quæ à condemnato petita fuerat. *Ita Senatus* in ea causa de qua in *Def. 24. n. 2. infr.*]

DEFINITIO X.

Nullum debetur emolumentum pro pecunia, quam restituere iussus est is, qui egit pignoratitia.

PEcuniæ quam debitor agens pignoratitia creditori restituere iussus est emolumentum tributumve pro iudicato nullum debetur, [1] quia non potest videri iudex eam adiudicare quantitatem, quam debitor ipse offert offertéque cogitur ex natura institutæ actionis. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim debetur nisi propter adiudicationem, aut petitionis repulsionem, vt constat ex vetere statuto Sabaudiæ.

2 Nec enim pignoratitia competit, nisi soluto prius per debitorem omni eo, quod debebatur, *l. si rem 9. §. omnis pecunia & pass. D. de pignor. act.*

DEFINITIO XI.

Non potest conuerti appellatio in intercessionem etiam ex rescripto Principis citra refusionem expensarum.

SAepius dubitatum est, an, si ex rescripto Principis appellatio perperam interiecta conuertatur in intercessionem, condemnandus sit impetrans, vt & aduersario expensas litis sarciat, & temerariæ appellationis pœnam fisco pendat? [1] Nimirum si eo tempore rescriptum impetretur, quo non liceat impune ab appellatione discedere, id est, post decem dies ex quo fuit interposita. [2] Nec defuerunt qui dicerent beneficium Principis neque ipsi Principi, neque collitigatori fraudi esse debere. [3] Aliis contra placebat non magis cõdemnari debere ad pœnam aut impensas litis impetrantem hunc, quam qui rescriptum impetraret ad appellationem prosequendam, quæ non suo tempore introducta esset. [4] Placet media sententia, vt pœna quæ temerè appellantibus infligitur beneficio Principis remissa intelligatur: expensarum autem condemnatio ita demum facienda sit, si quid impensum sit propter appellationem, quod ad nouam intercessionis agitandæ causam nihil faciat.

1 Nam & mulcta irroganda est & condemnatio expensarum in pœnam temerariæ litis, *cap. reprehensibilis. Extr. de appellat.*

2 Nam intra decendium licet resilire ab appellatione, postea non licet, nisi literis à Principe impetratis, quas vocant *d'ancantissement.*

3 *arg. l. Paulus notat 8 de prætor. stipul. l. 4. C de emancip. liber.*

4 Quo casu certum est, nullam mulctam nec expensarum condemnationem irrogari ei, qui impetrauit literas, quas vocant *de illico.*

DEFINITIO XII.

An & quando distinguendæ sint expensæ litis motæ super desertione appellationis ab expensis litis appellatoriæ?

SI super desertione nihil pronunciatum sit, sed, vt plerumque fit, [1] ad pœnam desertionis remittendam de causa appellationis cognitum hac prefatione *sans s'arrester à la desertion*, condemnato appellatore in expensas litis appellatoriæ: [2] Placet omnes omnino litis expensas in cõdemnationem deductas videri, etiam eas quæ propter causam appellationis pertinent, cum nec sine appellatione de desertione vnquam quæsitum fuisset. [3] Aliud erit si proponas super ipsa desertione pronunciatum, nimirum desertam appellationem non fuisse. [4] Distinguendæ siquidem erunt hoc casu expensæ desertionis ab expensis litis appellatoriæ, vt qui in has tantum condemnatus est, illas non debeat. [5] *Ita Senatus* 5. Calend. Decembr. 1589.

1 Scilicet à Senatu. Vix enim est, vt iudex inferior ita pronunciare possit. Sed quemadmodum cogitur pronunciare an primus iudex bene vel male pronunciauerit, ita & an appellatio deserta sit, necne.

2 Ad quas vtique debet condemnari si nullam habuit iustam grauaminis causam, *cap. reprehensibilis. Extr. de appellat.* Vnica enim causa grauaminis sufficeret, *l. appellanti 13. §. 1. D. eodem.*

3 Prius enim est, vt sit aliqua appellatio, quam vt possit disputari, an sit deserta. Nec potest negari quin appellatio interposita causam dederit sumptibus ob quæstionem de desertione factis.

4 Repellendo scilicet à sua petitione actorem, qui impetrauit literas, quas desertionis vocant, ad hoc vt appellatio deserta pronunciaretur.

5 Ob hoc enim diximus sententiam quamlibet esse stricte iuris,

iuris, maximè verò eam quæ sit condemnatoria, quia post quam iudicatum est nihil aliud inquiritur nisi quid & quantum deductum sit in condemnationem, *l. si fundus 16. §. si plures, D. de pignor.*

DEFINITIO XIII.

Impetratio rescripti aduersus peremptionem instantiæ nulla sumptuum refusione onerat impetrantem.

QVi rescriptum Principis impetrauit aduersus peremptionem instantiæ, [1] litis expensas refundere cogitur, quas vtique sarcire cogeretur, si ad nouam instantiam veniendum esset vetere peremptа. [2] Facit enim rescripti auctoritas, vt peremptionis, quæ ex solo temporis lapsu inducebatur, nulla sit habenda ratio, vtq; acta totius instantiæ prosint, & consequenter, vt ratione expensarum nihil prorsus interiit litigatorum. [3] *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decembr. 1589.

1 Ad hoc scilicet, vt instantia quæ reuera fuit peremptа perinde habeatur ac si peremptа non esset.

2 Quia eo casu prioris instantiæ acta nihil prodessent, & actũ agere oporteret. Et ita essẽt inanes sumptus ante facti.

3 Quibus necesse omnino fuit, vt eas impensas facerent, sine quibus litigari non potest. *l. minoribus 6. D. de minor. l. 3. §. si rem de leg. 3. l. pen. D. de liberat. legat.*

DEFINITIO XIV.

Qui condemnatur ob probationes ex officio iudicis factas, ad eos solos sumptus condemnari debet qui facti sunt post nouas testationes publicatas.

CVm, vt plerumque fit, æquis in contrarium probationibus certatum est, [1] si iudex quod facere cogitur, ex officio veritatis habendæ gratia de facto inquirat, [2] tum ex nouis probationibus sententiam ferat, non ad alios sumptus condemnari debet, is, qui vincitur, quam qui facti sint post nouas testationes publicatas. [3] Etsi enim dici solet, posteriorem moram dolumque nocere, [4] nihil tamen imputari potest ei, qui suis confidens probationibus expectauit sententiam iudicis, in cuius solius arbitrio fuit videre, quanta nouis testibus ex officio auditis fides adhiberi deberet. Quandoquidem, vt vulgo iactari solet, non testimoniis credendum est, sed testibus. [5] *Ita Senatus* pro Benedicto Bosson, contra Claudium Morel, 12. Cal. Iunij 1590.

1 Quo casu dicitur lis dubia *in l. admonendi 31. D. de iureiur. l. in bonæ fidei 3. C. eod. cap. vlt. Extr. eod. tit.*

2 Audiendo ex officio nouos testes, quod quando fieri possit, vide apud Papiens. *in form. libell. act. real. in vers. quatenus ex officio vestro, nu. 8. vers. sed quia dixi.*

3 Quia non tam communi, quam speciali iure vincitur, & ideo dignior est cui succurratur, vt dici solet de eo, qui vincitur ex aduersarij iureiurando, de quo scripsi *in tit. De reb. credit. & iureiur.*

4 *l. qui decem 72. in princ. & §. 1. D. de solut. l. destitisse 10.* & ibi Bart. *D. de iudic.*

5 *l. 3 §. ideoque, & §. idem Diuus Hadrianus. D. de testibus.*

DEFINITIO XV.

Quomodo accipiendum sit priuilegium, quod habẽt Senatores, de tributo iudicati non pendendo.

SEnatores itemque Rationales, & alij si qui sunt, qui ex priuilegio ius habent, [1] ne quicquam ex iudicati nomine pendere cogantur, si expensarum in litem factarum adiudicationem obtinuerint, non possunt eo prætextu ab aduersario tributum iudicati repetere, quod ipsi non soluerint. Ob eam namque causam habent priuilegium, ne damnum sentiant, [2] non vt obtentu priuilegij ex aliena iactura lucrum consequantur. [3] *Ita Senatus* contra Claudium de la Couz Senatorem Abbatem d'Ambournay, 10. Cal. Iunij 1590. & iam antea contra D. de la Fontaine magistrum computorum.

1 Aut potius ex conuentione cum huiusmodi tributorum conductoribus inita. Nam citra conuentionem neque Senatores neq; Rationales tale vllum priuilegium habent, at neque Marchiones, neque ipsi etiam Torquati Equites. Potest tamen hoc priuilegium dici, cum per huiusmodi conuentionem fiat, vt tanto minor conductionis merces ærario inferatur. Quæ res cum sit Principi damnosa, non esset ferenda, nisi fieret Principe consentiente & Senatoribus suis ac Rationalibus plus quam cæteris fauente, vt hoc illi habeant in partem honoris & honorarij.

2 Id est, vt tanto minus grauentur, siue vincant, siue vincantur. Nam neque expensarum adiudicatio fit victori, nisi ne alioquin eueniat, vt moretur in damno, *l. properandum 13. §. sive autem alterutra, C. de iudic.*

3 Quod esset contra *l. nam hoc natura 14. D. de condict. indeb. l. iure naturæ 206. D. de reg. iur.* Est enim longe aliud certare de damno vitando, aliud vero, sollicitum esse de præda, vt loquitur Vlp. *in l. si minoru 25. D. de admin. tut.*

DEFINITIO XVI.

Pro sumptibus litis, etiam criminalis, nõ potest condemnatus retineri in carceribus, sed in carceres detrudi potest, si iussus soluere non pareat.

EX delicti causa condemnatus, si soluendo non sit, non potest ob solas litis expensas in carceribus retineri, sed omnimodo eximendus est, præsertim si nondum expensę taxatæ sint, [1] salua Commentariensi [2] in accusatorem pro iis expensis actione. [3] Si tamen post taxatas impensas solutionem recuset aut differat, potest rursus ex ea causa detrudi in carceres, iudice propter contumaciam id expressim permittente. [4] Sed bonorum cessionis beneficium ei saluum esse debebit, si bonis cedere mallet, quam soluere. [5] *Ita Senatus* in causa quadam Antonij Lespine, contra procuratorem iurisdictionis Comitatus de Chastillion: 5. Id. Iun. 1590.

1 Dixi *Defin. 8 supr.*

2 Id est, ei, qui carceri Præpositus est: is enim Commentariensis appellatur, quod in commentariũ custodias refertur, *l. ad commentariensem 4.* vbi Gothofred, *C. de custod. reor.*

3 Habet enim illum obligatum ex contractu, quod Pragmatici nostri dicunt *en vertu de la charge de l'ecroz.*

4 Guid. Pap. *quæst. 448.*

5 Nihil enim est quod hoc casu debeat impedire, ne possit admitti ad beneficiũ cessionis: vt dixi *Defin. 8. n. 5. sup. eod.*

DEFINITIO XVII.

Vtriusque litigatoris dolo intercedente compensandæ sunt expensæ, si verò alteruter tantum in dolo sit, omnium impensarum condemnatione mulctari debet.

SI dolo culpave vtriusque ex collitigatoribus religio Senatus circumuenta sit, [1] deinde ad euertendam iudicati auctoritatẽ condemnatus, supplicationem, quam ciuilem vocant, Principi porrexerit, [2] tum obtinuerit, eæ Senatus partes æquissimę sunt, vt mutuam impensarum compensationem inducat, per quam impensis communibus dolus culpave communis purgetur. [3] Quod si solius victoris primi dolus intercesserat, condemnandus ille erit, vt eos quoque sumptus restituat, quos iam ex iudicato exegerit, [4] vt ita vindicato dolo, qui auctori suo prodesse nunquam debet, [5] omnia ad suam æquitatem reuocentur. [6] *Ita Senatus* in causa Ioannis de la Chinal, 5. Id. Iun. 1590.

1 *Vt in l. Diuus Hadrianus 37. D. de re iudic.*

2 Quæ scilicet hoc etiam casu necessaria est propter auctoritatem rerum iudicatarum, vt diximus *in tit. de sentent. præfect. prat. sup. r. ex l. seruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Trebell.*

3 Paria enim delicta mutua compensatione tolluntur, *vulg. l. viro 39 l. cum mulier 47. D. solut. matrim.*

4 Ne alioqui honesta interpretatio non honesti quæstus lucrum adferat, *vt in l. possessor 52. D. de petit. hered.*

5 *L. ne ex dolo 12. D. de dolo l. procurator 11. §. 1. D. de doli except.*

6 *Vt in l. maioribus 3. C. commun. vtriusque iudic.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XVIII.

Pro expensis litis an & quando rationem augmenti vel deteriorationis monetarum haberi oporteat?

TAxatis sumptibus litis, necdum tamen solutis, si monetæ deterioratio superueniat, eius rationem haberi, cum solutio fiet, æquum erit,[1] licet si nunc primum taxandæ impensæ essent, nulla prorsus haberetur, nimirum, quia multiplicarentur difficultates litisque protrahendæ occasiones si in singulas erogatorum sumptuum causas tam accuratâ deteriorationis aut meliorationis monetarum æstimationem fieri oporteret:[2] quod non similiter verendum est, cum facta iam taxatione ex multis minutiis vna quantitas conflata est, quę ab eo tempore certi & explorati debiti formam acceperit. Minus enim tum solui videretur, si deteriorationis æstimatio debiti principalis iure censeatur.[3] *Ita Senatus* 7. Id. Nou. 1590. Et rursus 16. Cal. Iul. 1595. in causa D. de Cornillion & Claudij de S. Real.

1 *Ex not. in l. cum quid 3. D. de reb. cred. & in l. Paulus, alias l. creditorem 99. D. de solut.*

2 Debet autem bonus iudex litium materiam minuere potius quam augere, *l. quidam 21. D. de reb. cred.*

3 Not. *in d. l. 3. de reb. cred. in d. l. 99. de solut.*

DEFINITIO XIX.

Fructus omnes post litem contestatam percepti debentur etiam ab eo, qui sua diligentia & industria meliorem fundum fecit.

QVi fundum emerat incultum quidem, sed tam paruo pretio, vt vltra dimidiam iusti pretij vēditor læsus esset,[1] si per aliquot annos possessum sic excoluerit, vt meliorem fecerit & reditus vberiores,[2] postea condictione ex noua Diocletiani & Maximiani lege conuentus, fundum cum fructibus post litem contestatam perceptis restituere condemnatus sit,[3] quæsitum est, an eos quoque fructus reddere deberet, quos propter culturam maiores & vberiores percepisset? Quibusdam placebat debere, propterea, quod ab eo saltem tempore litis contestatæ malæ fidei possessor effectus est.[4] Aliis contra, quasi ex industria & re sua potius, quam ex re ipsa, eos percepisse videretur,[5] & quod iniquum foret, reddere eum petitori fructus, quos petitor non haberet, si talis ei fundus redderetur, qualis venditus fuisset.[6] Dicebam talem debere fundum restitui, qualis fuerat non contractæ venditionis tempore, sed litis contestatæ,[7] emptoremque non eo minus factum ab eo die malæ fidei possessorem, quod fundus ille emptionis tempore minus excultus extitisset.[8] At quoniam, si in ipsa litis contestatione fundum emptor reddidisset, condemnandus fuisset venditor ad refundendas expensas in meliorationem factas,[9] nunc quoque perinde habendam earum expensarum rationem, vt ex vtraq; parte idem obseruetur, ac si ipso contestationis die fundus esset restitutus.[10] Quod si non plus in fundi meliorationem impensum esset, quam quanti essent fructus mala fide, id est, post litem contestatam percepti, inducendam ex æquitate compensationem.[11] Atque ita *Senatus* noster pronunciauit, 17. Cal. Decemb. 1590.

1 Ex quâ causa competit restitutio in integrum eo iure, quo vtimur, aut saltem condictio *ex l. 2. C. de rescind. vendit. l. si voluntate 8. eod. tit.*

2 Creuit siquidem æstimatio & valor rei pro modo fructuum, *l. si fundus 13. in princ. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si fundum per fideicommissum 92. de legat. 2.*

3 Habet enim condictio illa fructuum restitutionem, vt & aliæ condictiones, *l. videamus 38 § si actionem. de vsur. l. 2. eo. tit.* sed à die tantum litis contestatæ, quia vsque ad contestationem bonæ fidei possessor est, qui & titulum habet, & pretium numerauit, *l. sed etsi 25. § si ante. D. de petit. hered.*

4 Cum post litem contestatam omnes possessores sint pares, *d. § si ante.*

5 Quomodo solemus dicere, rei venditæ pretium magis ex negotiatione percipi, quam ex re ipsa, *l. venditor 21. D. de hered. vel act. vendit.*

6 *Arg. l. si iudex 41. in fin. D. de minor.*

7 Quia quale quid est cui petitur, tale dari debet, *l. 2. D. de vsur.*

8 Quid enim commune habet qualitas fundi cum bona vel mala fide possessoris, vt in dissimili specie argumentatur Vlp. *in l. Papinianus 20. D. de minor.*

9 Tanquam factas à bonæ fidei possessore, scilicet, si fructuum ante litem contestatam perceptorum summam excedant. Nam vsq; ad concurrentem quantitatem fit compensatio, *l. sumptus 48. l. emptor 65. D. de rei vindic.* Ne alioqui petitor ex aliena iactura locupletaretur, *l. plane 38. D. de pet. her.*

10 *d. l. 2. d. l. videamus 38 § si actionem. D. de vsur.*

11 Cum etiam fructus ante litem contestatam percepti sint compensandi, *d. l. sumptus 48. & d. l. emptor 65. D. de rei vindic.* quamuis non desint, qui putent *in d. l. sumptus*, legendum esse *à lite contestata*, pro eo, quod vulgo legitur *ante litem contestatam*. De quo scribemus in Rationalibus.

DEFINITIO XX.

Fructuum æstimatio summaria interdum fieri potest ex proportione vsurarum quincuncium.

SI fructuum ex iudicato restituendorum quantitas minus sufficienter probata sit per testes in eam rem hinc inde productos, certa tamen sit bonorum, de quibus controuersum fuit æstimatio,[1] æquissimum est tale arbitrium esse Senatus & alterius cuiuscunque iudicis, vt æstimaretur fructus ex proportione vsurarum quincuncium totius pretij,[2] præsertim verò si à condemnato tantidem locata bona fuisse appareat.[3] Est enim id multo conuenientius ad litem terminādam,[4] quam si proborum virorum iudicio negotium cōmittatur, quæ resvt plurimum dare solet materiam litis in longius tempus protrahendæ. Nec habent litigatores, quod de huiusmodi arbitrio conquerantur, cum imputare potius sibi debeant, cur probationes non attulerint pleniores.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quæ sicut solet vtplurimum colligi ex fructibus, *l. si fundum per fideicommissum 92. de leg. 1. l. si fundus 13. de reb. eor. qui sub tutel.* ita ex æstimatione potest & debet intelligi quantitas fructuum.

2 Vt quemadmodum vsuræ quincunces, ita & fructus vicesimo anno æquent sortem, *ex Nouell. 7. de non alien. § emphyteusin. versi. si vero alicuius.*

3 Quænam enim fit iniuria ei, qui tantundem reddere cogitur quantum accepit?

3 Quæ boni cuiusque iudicis præcipua cura esse debet, *l. quidam 21. D. de reb. cred. l. 1. C. de admin. tutor.*

5 Nec enim nouum est, vt probationum inopia quantitas alioqui magna ad exiguam summam deducatur, *l. vlt. D. de prator. stipul.*

DEFINITIO XXI.

Casus, in quo heres, etiam qui moram non contraxit, tenetur ad expensas litis, nempe cum debentur illæ ex conuentione.

AD certam diem soluere obligatus sub pœna expēsarum ni solueret, moram fecerat, & ante solutionem factam decesserat. Heres eius non solum ad debiti solutionem tenebitur, sed etiam ad impensas omnes in litis causam prorogatas,[1] licet statim post exhibitum chirographum pecuniam obtulerit, vt proinde nulla ei culpa aut mora imputari possit.[2] Neque enim huiusmodi impensæ ex mora & officio iudicis debentur, sed ex conuentione & iure actionis.[3] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Dec. 1590.

1 Cum

1 Cum eodem iure censeri debeat, quo defunctus ipse si viueret censeretur, tanquam qui sit eadem veluti persona, *Nouell.48.de iureiur.à morient.præst.in princ.*

2 Scilicet propria. Nam vtique mora defuncti imputari potest heredi, cui imputatur etiam mora per hereditatem ipsam factam, *l.vlt.D.de nautic.fœn.l.ad diem 77. de verb.oblig.*

3 Secundum distinctionem à nobis positam *Definit.2. & 3.supr.*

DEFINITIO XXII.

Petitio sortis & vsurarum eodem libello concludi potest, eodemque iudicio terminari debet.

ET sortem & vsuras eodem libello peti posse, & cum ita factum est, vtramq; petitionem eadem sententia terminandam esse constitit, idemque de fundo & fundi petiti fructibus iuris esse.[2] *Ita Senatus* in causa N.Guillielmi de Riddes, 5. Non. Decembr. 1590.

1 Quia cum vsuræ sint accessio sortis & debiti principalis, eodem iure censeri debent, *ex reg.accessorium, de reg iur.in 6.*

2 Ne alioqui terminata lite de fundo, nulla supersit ratio litis prosequendæ de fructibus, si non & ipsi sint in obligatione, *l.terminato 3 cum ibi not.C.hoc tit.* Dixi *Definit.2. & 3.sup. eodem.*

DEFINITIO XXIII.

Casus, in quo fructuum restituendorum condemnatio fit, etiam pendente lite.

LIcet fructuum condemnatio in tempus diffinitiuæ sententiæ differri soleat,[1] non tamen perpetuo id fit. Nam si pendente lite pronuncietur pro subhastationibus postulante creditore factis, eadem interlocutione pronunciandum erit de fructibus à debitore mala fide perceptis, vt omnes à die expeditionis restituat.[2] Præstita tamen per creditorem satisdatione de iis fructibus bonisque subhasta venditis restituendis, si iustum id iudici æquumque videbitur.[3] Idem est, si pendente lite adiudicatio hereditatis fiduciaria facta sit: neque enim hereditas ipsa adiudicata videretur, ni fructus quoque, qui hereditatem augent,[4] restituerẽtur.[5] Idem denique, si pendente iudicio in integrum restitutionis aduersus contractum actor quasi iure suo vtens occupauerit possessionem litigiosi fundi, fructusque ex eo perceperit. Nam sicut pendente restitutione contractui standũ est, ita & fructus ei restitui oportet, ad quem ex contractu pertinere debuerunt.[6] *Ita Senatus* in causa D.Henrici Bay & Dominæ March.de la Châbre, Prid.Id.Decembr.1590. Et rursum pro D.Amedeo Michal magistro Computorum, contra viduam N.Chabot 7.Id.Iul.1591.

1 Vt dixi *Definit.12.supr.de sentent.& interloc.omn.iudic.*

2 Quia ex subhastationibus ipsis fructus omnes acquisiti intelliguntur à die expeditionis vigore statuti Sabaudiæ, quod in eam rem factum est.

3 Quicquid enim pendente lite per interlocutionem pronunciatur, potest reuocari per diffinitiuam sententiam, *l. quod iussit 14.D.de re iudic.* & ideo necessaria satisdatio est, vt dixi *Definit.2.supr.de sent.& interloc.omn.iudic.*

4 *L.item veniunt 20.§.item non solum. D.de petit.hered.*

5 Quamuis fructus non soleant venire in restitutionem hereditatis fideicommissariæ, quia non tam hereditati, quam rebus ipsis accepto feruntur, *l.in fideicommissaria 18. D.ad SC. Trebell.*

6 *Not.ad l.vnic.Cod.in integr.restit.postul. ne quid noui fiat.* Fructus enim sequuntur causam dominij, cum acquirantur iure soli, *l qui scit 25.§.1.D.de vsur.*

DEFINITIO XXIV.

Tributum iudicati debetur ad ratam petitæ quantitatis, quoties implicita est quæstio dominij vel pignoris.

QVoties possessionis quæstio implicitam habet dominij ant pignoris controuersiam, quod vtplurimum euenit, cum interdicto retinendæ possessionis aut condictione ex lege Iustiniani[1] ad possessionem agitur, perinde tributum illud, &, vt vocant, emolumentum, quod pro iudicato penditur, debetur ac si de dominij aut pignoris iure petitorio iudicio mota lis fuisset, cum de contractus viribus pronunciari necesse sit, priusquam sciri possit ad quem possessio pertineat.[2] Aliud est si de recuperanda possessione actum sit, siue interdicto, siue remedio illo pleniore, quod ius Pontificium introduxit.[3] *Ita Senatus* Cal.Mart.1591.

1 *In l.vlt.C.de acquir.poss.* De qua scripsimus *in Definit.1.ill. tit.de acquir.possess.supr.*

2 Vix enim est, vt quis possessionem ad se pertinere dicat, nisi ex contractu aliquo præcedẽte, tametsi de contractu disputare nolit, *arg.l.quadam 73.D.de rei vindic.* Exemplum esto, si inter duos contendatur de hereditate, & vterque petat se manuteneri in possessione ex edicto, *Le mort saisit le vif.* Nec enim alius potest in huiusmodi possessorio vincere, quã cui in necessarium antecedens facta sit adiudicatio hereditatis, siue diffinitiua, siue prouisionalis. Ita pronunciauit Senatus pro Grapharijs Nicole & Demoth. cõtra N. Thouer. Prid. Non. April. 1606. [Inde est quod si creditore exequente pro summa debita pro qua debitor condemnatus emolumentum iam soluerit, tertius aliquis intercedat, quasi creditor anterior & maioris quantitatis & succumbat, debetur nouum emolumentum ad ratam quantitatis non quæ petita primum fuit, sed quam tertius ille debitam sibi contendebat, aut saltem ad ratam bonorum, quorum possessionem sibi retinere voluerat, si minoris sint bona, quàm quod tertio debetur. Quoniam reus excipiendo etiam petit. *Ita Senatus* in causa Samuelis Perrin. Id.Sept.1612 Iunge *Definit.9.nu.vlt.supr.* Fuit pronunciatum Arestum 17.Nouemb.1612.]

3 *Ex can.reintegranda 5.q.1.*

DEFINITIO XXV.

Fructus etiam nullo iure percepti ante litem contestatam non sunt restituendi, si percepti sint bona fide.

CVm cuidam legatus esset vsus fructus, ita tamẽ, vt dubitari probabiliter posset, an proprietas legata videretur,[1] & mortuo fructuario, heredes eius proprietatem, quam putabant suam, vendidissent Titio bona fide ementi, ignorante proprietario in minori ætate tum constituto, placuit vindicante fundum proprietario, non idcirco condemnari debere Titium ad fructuum restitutionem, quod vsufructu finito eos perceperit.[2] Nõ enim videri potest eos percepisse absque titulo & mala fide, cum bonę fidei emptor fuerit:[3] accedente præsertim venditoris quoque bona fide, qui probabili errore ductus non modo vsumfructum, sed ipsam etiam proprietatem sibi legatam existimabat.[4] Itaque non alios fructus restituere Titius condemnatus est, quam quos à die litis contestatę percepisset.[5] Non idem Senatus pronunciasset, si fructus illi non à bonæ fidei emptore, sed ab heredibus fructuarij percepti fuissent, cum apertissimo iure vsus fructus morte fructuarij extinguitur,[6] nisi iuris quæstio & difficultas contrariam, vt aliquando fit, æquitatis rationem induxisset. Neque enim prædo est, qui in iure errat, si neque dolus, neque crassa iuris ignorantia interueniat.[7] *Ita Senatus* in causa N.Iuliani de Pradel Aduocati, & liberorum Petri Bonaud Procuratoris, 9.Cal.Aug.1591.

1 Vt in eleganti illo casu, de quo *in l. species 15. D.de aur. & argent legat.* [*l.vlt.D.de vsufr.ear.rer.quæ vsu consum.l.Proculus 19.De vsufr.*]

2 Quasi fructus percepti ex re fructuaria post finitum vsumfructum non nisi mala fide percepti esse possint.

3 *Arg.l.bonæ fidei 48. de acquir.rer.dom. l.emptor 65. D.de rei vindicat.*

4 Nec enim iuris error prædonem facit, *l.sed etsi 25.§.scire, de pet.hered.*

Source : BIU Cujas

5 *Ex d.l.sed etsi.§.si ante.l.certum 22.C.de rei vindic.*
6 *L.3.§.vlt.& pass ff.quib.mod.vsusfr.amit.*
7 *L.sed etsi 25.§.scire.D.de petit.hered.*

DEFINITIO XXVI.

Nullum iudicati tributum debetur pro sumptibus funerum & inuentarij, adiudicatis in instantia discussionis.

ETsi hereditate defuncti agnita cum beneficio legis & inuentarij, lataque inter heredem, creditores & legatarios, sententia, tributum iudicati, quod emolumentum vocant, pro mutuis eorum adiudicationibus deberi constat,[1] tamen nec pro sumptibus funerum, nec pro inuentarij expensis vllum debetur, ideo nimirum, quod de iis iudex non tanquam de re dubia pronunciauit, sed potius quasi de re certa,[2] cum neque ex creditoribus, neque ex legatariis quisquam esse possit, qui cõtrouersiam faciat, quin heredi, adeoque primo loco expensæ illæ debeantur.[3] *Ita Senatus* 3. Cal. Maij 1591.

1 Quia quod ad mutuas omnium creditorum actiones pertinet, omnes sunt inuicem & actores & rei, ideoque est res hæc ex genere, in quibus ad eundem iudicem ire oportet, *l.1. & tot.tit. D.de quib.reb.ad eund.iudic.eat.* ne continentia causæ diuidatur, *arg.l.nulli 10.de iudic.*

2 Lis enim esse non potest, nisi de re dubia, *l.1.D.de transact.l.2.C.eod.l.in summa 65.§.1.de condict.indeb.*

3 Expensæ quidem inuentarij, quia ad omnium creditorũ promiscuam vtilitatem pertinet, ideoque censetur esse instrumentum commune omnium creditorum. *Not. ad d. l.vlt. C.de iur.delib.* Sumptus vero funerum, quia ad humanæ conditionis memoriam maxime spectat, vt quis etiam de alieno sepeliatur, si non possit sepeliri de suo, *l.quidam 27.in princ.D. de condit.instit.l.in eum 16.cum seqq.de relig.& sumpt.funer.*

DEFINITIO XXVII.

Cum lis vna habet plura capita, possunt expensæ compensari pro vno capite, pro alio autem adiudicari.

SI duplex compensatio obiiciatur, vna debiti iam contracti sed nondum liquidi,[1] altera debiti equidem liquidi, sed quod tamen nondum possit exigi,[2] forte propter non præstitam satisdationem,[3] & neutrius compensationis ratio habeatur, non facile condemnandus est reus in omnes expensas litis,[4] sed si aliud nihil vrgeat, in eas tantum, quę propter priorem compensationis speciem nullo colore oppositam factæ sunt,[5] non etiam quæ propter posteriorem, cuius opponendæ probabilior quædam ratio subesse videbatur.[6] *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & N. Ioannis Bay, 6. Id. Maij 1591.

1 Cuiusmodi debitum, id est, non liquidum, constat non venire in compensationem, *l.vlt.cum ibi not.C.de compensat.*

2 Quæ res etiam impedit compensationem, adeoq; licet certum sit aliquando debitum iri, *l.quod in diem 7.D.eod.*

3 Quia quod sub onere satisdationis debetur ante præstitam satisdationem nullo modo debetur, *l.2.§.sed si dubitetur. D.de iudic.l.1.& tot.tit. D. si cui plus quam per leg. Falcid.l. statuliber rationem 5.D.de statulib.*

4 Quamuis dici soleat, victum victori in expensas condemnandum esse ex regula iuris Pontificij.

5 Tunc demum enim debentur expensæ litis, cum nulla fuit iusta causa litigandi, *l.eum quem temere 79.D.de iudic.*

6 Quia è contrario probabilis causa litigandi excusat ab expensis, *l.qui solidum 28.§.1.* vbi Bart. *de legat.2.*

DEFINITIO XXVIII.

Casus, in quo non tenetur victus ad alias expensas, quàm quæ factæ sint post publicatas testationes.

QVod dicitur, in iudiciis sicut & in cõtractuũ executionibus posteriorem moram nocere,[1] non est perpetuum. Sepenumero quidem euenit, vt in alias litis expensas condemnandus non sit qui succumbit, quàm quæ factæ sint postapertas testationes: nimirum si in id vsque tempus iustam facti ignorandi causam habuit,[2] nec ab eo tempore dolo malo, & per calumniam litigauit.[3] Finge aliquomodo suspectas aut mancas fuisse testationes, vt iusiurandum suppletiuum, quod vocant, deferri ad supplendam probationem[4] necesse fuerit. Quidni eius saltem temporis, quod testationum apertura præcessit, mora erit impunita? Plane si post plenissime probatam actoris intentionem reus nullo iuris aut æquitatis colore litem mordicus defenderit, nullam meretur excusationem, cum facile ex eo appareat non minus temere fuisse illum litigaturum, tametsi de iure aduersarij ab initio certus fuisset.[5] *Ita Senatus* in causa N. Cheurier, contra D. fratres de Beaumont ante Id. Maij 1591. & iursus pro Ioanne Dardier, contra D. Marchionem d'Aix, 6. Non. Decem. 1592.

1 *L.qui decem 72.in princ.& §.1.D.de solut.l.destitisse 10.* vbi Bart. *D.de iudic.*

2 Puta si fuit factum alienum, cuius regulariter probabilis & tolerabilis ignorantia est, *l.vlt.D.pro suo.*

3 Alioqui secus est, Bart. *in d.l.destitisse.*

4 Ex eo Interpretum nostrorum errore, qui inualuit post Bart. & alios *ad l.admonendi 31. D.de iureiur.l.3.C.eod.* De quo scripsimus in propria parte Hemischil *de error.Pragmat.*

5 Bart. & post eum cæteri *ad d.l.destitisse.* Plane non est nouum, vt etiam qui ex iureiurando suppletiuo vincitur, in expensas condemnetur, nempe si de proprio ipsius facto agebatur, vt scripsimus *ad tit.de reb.cred.& iureiur.*

DEFINITIO XXIX.

Sumptus contumaciales, qui ante omnia refundendi sunt, sufficit refundi per compensationem.

EXpensas litis ob contumaciam debitas ante omnia, &, vt Pragmatici nostri loquuntur, *par vn preallable* sarciendas esse non dubitatur,[1] sed non facit ea res, quo minus eum eo, quod victor vicissim victo debeat, compensari possint, si modo liquidum id sit & statim soluendum. Compesatio enim vicem solutionis obtinet,[2] ideoq; si nihil sit quod in principali negotio condemnationem remorari possit, non male decernet iudex, si quantum ob expensas contumaciæ actor reo debuit, tantum de rei condemnatione detrahat.[3] Ita enim fit, vt non eo minus videatur actor ante omnia soluisse, quod sibi imputat in solutum, quodq; si reus iam accepisset, nunc actori restituere deberet.[4] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Iunij 1591.

1 Quia nec ante audiri potest appellans, quam purgauerit contumaciam refusis sumptibus, *l.sancimus 15.C.de iudic.* Et hoc est quod Pragmatici nostri iactitant, hos sumptus esse præiudiciales.

2 *L.si constat 4.& tot.tit.C.de compensat.*

3 Cum possit compensatio opponi etiam in executione iudicati, *l.cum militi 16.§.4.D.eod.tit.de compensat.*

4 Vnde potest videri dolo facere, qui petit, quod eidem restituturus est, *l.dolo fecit 8. D.de dol.mal.except. l.si socer 44.§. Lucius.solut.matrim.*

DEFINITIO XXX.

Quantum interfit, quod ad causam expensarum pertinet, an actio male instituta sit, an male facta executio?

PEriculosior & ob id durior causa est creditoris exequentis, quam actionem instituentis. Nam si, cum quinquaginta duntaxat deberes, centum à te petiero, tuq; nihil obtuleris, non eo minus condemnandus es in quinquaginta,[1] adeoque in expensas litis propter moram.[2] Est enim quod tibi imputes, cur nõ obtuleris quinquaginta.[3] Sed si cum in quinquaginta tantũ condemnatus esses, iudicati executio pro

Source : BIU Cujas

tio pro centum facta sit, quamuis nihil obtuleris, non videris moram contraxisse, vt ex ea causa in expensas litis executoriæ condemnari debeas, at expē-iarum compensationi locus est quasi propter mutuam victoriam,[4] cum non solum tibi imputandum sit cur nihil obtuleris, sed etiam mihi, cur pro maiori quantitate quam quæ debebatur, iudicatum sim executus. Verum cur non æque in superiori specie, quod egerim pro maiori quantitate? Nimirum, quoniam actionis ius commode recipit diuisionem ex natura & qualitate rei in iudicium deductæ.[5] At executionis actus vnicus tantum est, isque indiuiduus,[6] ac proinde omnino necesse est, vt iudex pronunciet, vel bene vel malè factam executionem,[7] quam porro bene factam esse pronunciare non potest, cum pro maiori quam debita fuerit quantitate facta est.[8] Nec rursus vlla iuris aut æquitatis ratio patitur, vt perperam factæ executionis sumptus debeat is, cui in exequendo facta iniuria est, licet aliquid debeat.[9] Quod si quis huius quoque dissimilitudinis rationem quærat, illa afferri potest, quod in actione ius,[10] in executione factum versatur, & quidem tale, quod omnimodo indiuiduum est,[11] siue ponas capta pignora,[12] siue detrusum in carceres debitorem.[13] Vnde illud etiam fit, quod ad sumptuum rationem aliter atque aliter distinguendam maxime pertinet, vt cum super actione iudex pronunciat, in personam rei concipiat condemnationem. Pronunciat enim non actionem rite institutā esse, sed reum debere. Cum autem super executione, in personam actoris non rei scilicet bene vel malè factam executionem, quod non nisi ad actorem, qui ipse exequitur, referri potest, itaque in omnes executionis litisque ex ea causa secutæ impēsas actor condemnandus esset,[14] si non ea potissimum ratio compensationem induceret, quod nihilominus in dolo sit cōdemnatus, qui ne id quidem offert, quod debet.[15] *Ita Senatus* in causa D. de Quiege & N. de Mouxi, 8. Id. Iun. 1591.

1 Cum verum sit quinquaginta deberi, & minorem summā inesse in maiori, *l. 1. §. si stipulanti. D. de verb. obl.* vt proinde non posset dici hoc casu iudicari vltra petita, contra *l. vlt. C. de fideic. libert.*

2 Est enim hæc pœna temere litigantium, *l. eum quem temere 79. D. de iud. l. 4. C. hoc tit. § 1. in fi. Inst. de pœn. temer. litig.*

3 Vt tradit Rebuff. *in proœm. conf. Regiar. nu. 53.*

4 Nam quæ ratio facit, vt victus victori condemnandus sit ad litis expensas ex regula iuris Pontificij: eadem ratio facit, vt cum mutua victoria est, expensarum compensationem fieri oporteat, ad compensandam parem vtriusque litigatoris temeritatem, *arg. l. viro 39. l. cum mulier 47. D. sol. matr.*

5 Actio enim diuidua censetur, cum res, quæ in actionem & iudicium deducitur, diuidua est, *l. stipulationes non diuiduntur 72. cum ibi not. D. de verbor. oblig.* iunct. *l. in executione 85. eod.*

6 In quo genere indiuiduorum vtile per inutile vitiatur. Not. *ad l. placuit 29. D. de vsur.*

7 Quoniam indiuidua non possunt diuerso iure censeri, *d. l. stipulationes. & d. l. in executione. l. in hoc iudicio 27. D. famil. erciscund.*

8 *L. 1. C. de plur. petit. §. si quis agens. Inst. de action.*

9 Pœnam enim non lucrum aut præmium iniuria meretur & omnis executio, quæ non iure fit, habet iniuriam, *l. 13. §. 2. D. de in iur.*

10 Vt constat ex actionis definitione, posita *in l. nihil aliud 51. de oblig & action.* iunct. *l. si vnus 27. §. pactus ne peteret. D. de pact.*

11 *d. l. stipulationes non diuiduntur 72. de verb. obli.*

12 Quia ius pignoris indiuiduum est, *d. l. in executione. §. pen. l. rem hereditariam 65. D. de euict.*

13 Nec enim potest quis pro parte in carcerem detrudi.

14 Scilicet ob male factam totam executionem.

15 Quodque etiam non interpellatus deberet vltro offerre si bonam fidem agnoscere vellet, *l. quoties 9. §. sicut. D. de admin. tutor. l. cum amplius 84. §. in natura debet. de regul. iur.* Non enim comparatæ sunt actiones iure ciuili, nisi in perfidos homines, vt Theophil. scribit initio *tit. de action.* Vide Guid. Pap. *quæst. 27.*

DEFINITIO XXXI.

Si ab eodem capite sententiæ vtrinque male appellatum sit, compensandæ sunt expensæ litis appellatoriæ.

CVm vterque collitigatium à compēsatione expensarum litis appellauit, si neuter iustam appellandi causam habuit, litis quoque appellatoriæ sumptus compēsandi sunt, quasi ex mutua victoria.[1] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Non. Iul. 1591.

1 Cum enim vterque appellauit, vterque & vincit & vincitur, si tota sententia confirmetur. Iunge quæ scripsi *Defin. præced. num. 4.*

DEFINITIO XXXII.

Refusio expensarum, quæ factæ sunt in prioribus duabus instantiis, quando fieri debeat in tertia instantia, si noua instrumenta producantur?

IVre illo vtimur, vt posteaquam lis ad Senatū per secundam appellationem deuoluta est, nō liceat noua instrumenta, aut nouos testes, nouasve allegationes proferre, nisi ea lege, vt priorum instantiarū expensæ ante omnia refundantur, adeoque præstito prius iuramento, quod nunc primum ea instrumenta, aut testes, aut allegationes innotuerint proferenti,[1] nimirum, vt huius veluti pœnæ metu diligentiores fiant collitigantes ad instruendas lites,[2] citiusq; solemnis iudiciorum cursus expediatur.[3] At finge, in tertia instantia productum à te nouum instrumentum, me vero cum possem prohibere, ne ad productionem admitteretis, nō prohibuisse, sed vt elidere probationem, quam tu ex eo depromebas, alia quoque instrumenta in contrarium exhibuisse, an prohibere poteris ne admittar ad productionem, hoc solo prætextu, quod in tertia instantia produci nisi refusis expensis non possint? Minime. Est enim, quod tibi potius imputes, qui facto tuo & negligētia huic nouæ productioni causam dederis:[4] nihilque est æquius, quam vt quod quisque iuris sibi constituit, eodem erga alium vtatur,[5] sicut & id vnum maxime præ oculis habere iudex debet, vt in iudiciis seruetur æqualitas, nec vni liceat quod alteri denegatur, aut contra vni denegetur quod alteri licuit.[6] *Ita Senatus* 4. Id. Iul. 1591.

1 Sic enim stylo Senatus nostri diserte cautum est *sub tit. de appellat.*

2 Arg. eius quod scribit Iustin. initio *tit. Instit. de pœn. temer. litigan.*

3 Quod fieri interest publice, adeoque vtriusque litigatoris, *l. 1. C. de admin. tutor.*

4 Qui enim faciendi causam dat, facere videtur, nec æquum, cuiusquam factum & negligentiam alij nocere, *l. in condemnatione 73 § vnicuique.* iunct. *l. factum 155. de reg. iur.*

5 *L. 1. & tot. tit. D. quod quisque iur. in alium statuer.*

6 *L. non debet actori 41. cum ibi not. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIII.

Procurator officij & iurisdictionis non condemnatur ad expensas litis, si nihil fecerit per calumniam.

EX causa criminis condemnatus in mulctam pecuniariā, paratus erat soluere & satisfacere iudicato, sed victor ab ea sententia prouocauerat tanquam à minima & leuiore, quam par fuisset, condēnatione,[1] itemque procurator iurisdictionis, quem vulgo officij vocant, cum bene iudicatum & sine causa prouocatum constaret, visum est actorem in

Source : BIU Cujas

omnes expensas litis appellatoriæ condemnádum, nec in vllam condemnationis partem vocandum eum, qui accusatoris publici officiũ exequebatur.[2] Cuius Senatusconsulti primum caput rationem illam habet, quod non quemadmodum crimen causam dedit primę liti, sic & appellatorię dedisse videatur, sed potius temeritas appellantis, quãdo primus iudex bene pronunciauerat.[3] Posterius vero ea nititur ratione, quod quoties priuatę iniurię vindex adest, nulla pœna affici debeat, qui vindictam publicã coniunctim prosequitur,[4] nisi forte euidens esset ipsius calumnia,[5] & priuatus accusator refundendis sumptibus litis non sufficeret.[6] Sane si procurator iurisdictionalis solus litiget, ac euidenter malã causam foueat, licet dolo & calumnia careat, in expẽsas quoque condemnabitur.[7] Procuratorum enim solius Principis singulare ius & priuilegium illud est, vt ni quid per calumniam & male vexandi animo fecerint,[8] nunquam in expensas condemnentur. *Ita Senatus* in causa N. de Molens & Chapelan d'Aspremont, 15. Cal. Aug. 1592. & rursum pro Ioanne Griffoz Aduocato Maurianensi, contra procuratorem fiscalem Episcopatus Maurianensis, Id. Iul. 1592.

1 Pragmatici nostri vulgo sic efferunt absolute, vt dicant, *appellationem à minima.*

2 Qualis ille est, quem nos procuratorem officij seu iurisdictionis appellamus.

3 Quæ temeritas appellantis semper coercenda est & mulcta pecuniaria & condemnatione sumptuum, *c. reprehensibilis Extr. de appellat.*

4 *L. post legatum 5 §. aduocatum fisci. D. de his quæ vt indign.*

5 Nunquam enim debet bonus iudex impunitam calumniam relinquere, *l. 1 §. 1. D. si mulier ventr. nomin. in possess. calumn. caus. ess. dicet.*

6 Semper enim excutiendus esset tanquam fauorabilis ille, qui priuato nomine egit antequam ad eum peruenire possit, qui egit iure publico.

7 Vt & alius quilibet temerarius litigator, *§. 1. in fi. Inst. de pœn. temer. litig. l. cum quem temere 79 D. de iud.*

8 Quo casu pertinet ad maiestatem Principis, vt ne quis sub ipsius nomine possit iure conqueri, sed ab aliquo iniuriã & vexationem passum fuisse. Nec calumniæ facultatem ex principali maiestate capi oportet, *l. penul. D. de hered. instit. l. ex imperfecto 23. de leg. 3.*

DEFINITIO XXXIV.

Tardius probata qualitas actoris non præbet iustam litigandi causam, vero debitori nihil offerenti.

SI quis alieno nomine agat tanquam tutor vel procurator, vel conductor, vel cessionarius,[1] nec reus iustam aliam vllam exceptionem aut litigandi rationem habeat, nisi quod talem esse actorem ignoret, qualem se ipse diceret,[2] non eo minus in omnes expensas litis condemnandus est, quamuis probabilem ignorantiæ causam habuerit, si modo postea talem se actor probet.[3] Illa enim ignorantia, licet sit probabilis, vtpote facti alieni,[4] non tamen talis est, quæ cogat debitorem aut possessorem iudicium suscipere, cum ab initio potuerit cedere[5] & offerre, ea lege, vt tamen ante omnia de actoris persona & iure constaret.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 12. Cal. Aug. 1591.

1 Quo casu is, qui agit tanquam talis, debet ante omnia se talem probare, *l. postquam 5 § si dies. D. vt legat. seu fideic. seruan. caus. caueat cum similib.*

2 In quo probabilem habet ignorandi causam, nisi cum eo tanquam tali contraxerit, quoniam alieni facti ignorantia tolerabilis est, *l. vlt. D pro suo.* Et semper præsumitur, nisi scientia probetur, vt est in regula iuris Pontificij.

3 Illa enim probatio quandocunque facta retrotrahitur, & reddit iudicium retroualidum, *l. licet 24. cum ibi not. C. de procuratoribus.*

4 *d. l. vlt. D. pro suo. l. quamquam 7. D. ad SC. Velleian.*

5 Si bonam fidem agnoscere voluisset, vt velle debuit, *l. quoties 9. §. sicut autem. D de admin. tutor.*

6 Aliud enim est litigare, aliud vero soluere aut accipere solutionem, *l. hoc iure 86. D. de solut.*

DEFINITIO XXXV.

Onus expensarum iudicialium litis appellatoriæ interdum pertinet ad accusatorem etiam non condemnatum.

ABsoluto reo criminis, aut quod non omnino idem est ab obseruatione iudicij liberato, his verbis,[1] *mis hors de Cour & de procés sans amande & sans despens*, non tantum ab iis expensis, quæ ad accusatorem spectant, liberatio ei data intelligitur, sed ab iis etiam, quas scripturarum & actorum causa fieri, iudicique & actuario in laboris præmium persolui necesse est.[2] Has igitur, quoniam nec à reo exigi, nec iudici vel actuario facile subripi possunt, superestvt accusator ipse persoluere debeat, quamuis nulla ei per sententiam condemnatio expensarum irrogata sit.[3] Hoc ita si non sit concepta sententia per hæc verba, *sans despens entre les parties.* Tunc enim, quæ non parti, sed iudici vel actuario pecunię debentur, nihilominus ad absoluti onus pertinent.[4] *Ita Senatus* Prid. Cal. Aug. 1592.

1 Nam prior formula afficit ius ipsum actionis & accusationis, posterior vero solam instantiam.

2 Quas magis speciali nomine Pragmatici nostri dicunt *frais de Iustice.*

3 Cum scilicet accusator ille sit, qui omnibus istis sumptibus faciendis causam dedit.

4 Quasi exclusio vnius sit inclusio alterius, vt contra plerumque inclusio vnius est exclusio alterius, *vulg. l. cum prator 12. D. de iudic. l. ex eo 18. D. de testib.*

DEFINITIO XXXVI.

Expensarum iudicialium in litem criminalem factarum petitio aliquando nulla est.

QVod si priuatus accusator nullus fuit, nec de rei innocentia iudex dubitãdum habeat,[1] nihil aliud dici potest, nisi quod nulla omnino expensarum litis condemnatio irroganda est, si nihil sit quod accusatori publico possit imputari.[2] Æquius enim est iudici & actuario lucrum, quod ex operis suis sperarant, subtrahi,[3] quam vel eum, qui ex officio suo accusationem instituere debuit,[4] vel innocentem reum in minimum quadrantem condemnari.[5] *Ita Senatus* sæpius.

1 Alioqui si quantulacunque suspicione reus vrgeatur nõ aliter absoluendus est, quam vt expensas soluat concepta sententia liberationis in hunc modum, *en payant les despens & frais de iustice*, quam in rem sufficit iustam fuisse causam inquirendi de crimine contra reum. Dicam *Def. 10 infr.*

2 Nam si quid aut per calumniam, aut nullo probabili colore fecerit, condemnari ipse in expensas debet, vt diximus *Def. 33 supr.*

3 Aliud enim est lucrum eripi, aliud vero damnũ infligi, *l. quod autem 6 §. simili modo dicitur. D. quæ in fraud. cred.*

4 Cui vel ob hoc ipsum parcendum est, *l. 3 §. aduocatum fisci. D. de his quæ vt indign.*

5 Cum melius sit vel nocentem absolui, quam innocentem damnari, *l. absentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO XXXVII.

Rescriptum Principis ad sanandum vitium appellationis non illico interpositæ obnoxium est refusioni expensarum, si impetretur in alia instantia.

Cum

CVm ob non interpositam appellationem confirmata esset per priorem appellationis iudicē sententia,[1] appellatione autem rursus interiecta ad Senatum impetratum esset rescriptum Principis ad validandam priorem appellationem, ac ii illico interiecta fuisset,[2] ne prioris vitium posteriorem afficeret, non aliter audiri impetrantem debere visum est, quam si totius primæ litis appellatoriæ, itemque secundæ ad diem vsque impetrati & insinuati rescripti expensas sarcire paratus esset.[3] Serum enim est beneficium Principis post redditam sententiam,[4] cum tamen, si ante sententiam impetratum esset, nulla impensarum refusio incumberet, quin imo expensas totius litis impetrās obtineret, si iniustam litem persequi non desisteret is, contra quem appellatum fuisset. Imputari siquidem ei posset, cur non saltem post impetratum appellante rescriptum destitisset.[5] An non similiter imputari ei potest, contra quem non nisi post sententiam scriptum impetratum est, cur sententiam expectauerit, quam pro se retulit.[6] *Ita Senatus* pro N. Botier du Pontdeuaux, 12. Cal. Septemb. 1592. Et iterum pro D. de Ruant. Idib. Mart. 1612.

1 Quia illico appellādum est aut saltem intra decendiū, vt illico appellatum videatur, *c. 1. Nouell. 23. de appell.*

2 Quod Pragmatici nostri dicunt *relief d'illico.*

3 Ne alioqui beneficium Principis esset alteri captiosum, contra *l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus 8. de prætor. stipul.*

4 Quam scilicet necesse fuit reddi secundum allegata & probata. [Idē est si quis tale rescriptū impetrauerit ad appellandum post sententiam ab alia sententia etiam contra aliū lata, qua tanquam titulo aduersarius nitebatur. *Ita Senatus*, contra Iacob Bigot, pro Peroneta Carrier, 5. Cal. Sextil. 1612.]

5 *L. destitisse* 10. vbi Bart. *D. de iudic.*

6 Absurdum enim est, ei nocere sententiam, pro quo iudicatum fuit, & contra prodesse illam condemnato, *l. euidenter 16. de except. rei iudic. l. 3. D. de vsur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Quantum interſit, an poſt productas teſtationes noui articuli dentur in eadem inſtantia, an in tertia, & an ante, an poſt concluſionem in cauſa?

QVi post testationes à parte productas, necdū tamen apertas, nouis allegationibus vti vult; siue iis, de quarum veritate iam actum est, contrarię sint, siue non, eas quidem expensas refundere cogitur, quæ post precluſam quicquā aliud allegādi facultatem factæ sunt,[1] in pœnam nimirum negligentiæ,[2] sed non vsque adeo plectendus est, vt si inde nouarum quoque allegationum occasionem sumat aduersarius, huius sumptibus id fieri debeat. Tum enim hoc obtinet, cum aut tertia agitur instātia, aut posteaquam in causa cōclusum est, noua litis & probationum materia quæritur,[3] quamuis id semper districtè obseruandum sit, ne post didicita testificata contrariæ probationes admittantur propter metum corruptionis.[4] Nec ad rē facit, quod in proposita specie maioribus expensis oneratur is, qui præter iam relatas testationes, nunc alias rursum perquirere cogitur, cum si minus negligentem aduersarium habuisset, iisdem fortasse testibus erat vsurus ad totam facti quæstionem explicandam probādamque.[5] Est enim id in incerto positum, coēdemne an alios testes fuerit adhibiturus. Aliis autē quæsitis, vix est vt impendiorum nomine quicquam interſit, vtrum eodem an diuerso tempore testationes omnes conscribantur.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Septem. 1592.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt *apres la forclusion.*

2 Quæ etiam contumacia est, cum alter ex litigatoribus allegare iussus, si quid præterea allegandum haberet, nihil deinde allegauit.

3 Ita enim Senatus stylo cautum est *sub tit. Des adiournemens. & sub tit. Des appellations.*

4 *Cap. fraternitatu, & c. series. & pass. Extr. de testib. clem. fin. eod.* Excipe tamen quosdam casus, de quibus dixi *sub titul. de testib. supr.*

5 Propter quam causam videbantur hi sumptus quanto maiores ad eum spectare debere, qui causam iis dedisset.

6 Neque ex iure hoc pendet, sed ex euentu.

DEFINITIO XXXIX.

Si is, qui egerat ex can. redintegranda, poſtea impetret reſtitutionem aduerſus contractum ab alio factum, nullam eo nomine ſumptuum condemnationem pati debet.

MInor annis viginti quinque egerat interdicto recuperandę possessionis,[1] aut ex canone Pōtificio,[2] quasi spoliatus fuisset, ad eam rem, quam à parētibus, quorum hereditatem agnouerat, alienatam fuisse, postea ex venditionis instrumento apparuit,[3] cum subinde restitutionem in integrum hereditario iure ex causa enormis læsionis imploraſſet,[4] ideoque tanquam ob mutatam actionem præteritę litis expensas reus peteret,[5] visum est ab ea petitione absolui actorem debere, nec aliud pronunciandum, tametsi ætatis auxilium nō suffragaretur,[6] propterea quod probabilis ignorantia est eius, qui in alterius locum & iura succeſſit.[7] Maxime vero si non enormis tantum,[8] sed etiam, vt nostri loquuntur, enormissima læsio[9] interueniſſe proponatur, quæ quoniam reducit titulum ad non titulum,[10] potest haud dubie cumulari cum remedio, quod ex Canone pontificio datur.[11] Sed etsi dolo malo possessoris dilata instrumenti exhibitio fuisset, condemnandus is esset in expensas omnes, quas culpa sua & frustratione inutiliter factas cōstaret.[12] *Ita Senatus* ex tempore pro vxore procuratoris De Lale, 5. Cal. Sep. 1592.

1 Hoc est, Vnde vi, aut Quod vi aut clam. Vtrūque enim interdictum iure prætorio comparatum est ad recuperandā possessionem.

2 *Ex can. redintegranda. 3. q. 1.*

3 Cui alienationi stare ideo tanquam heres tenebatur, *l. venditrici, 3. C. de reb. non alienand. l. cum à matre, 14. C. de rei vindic. l. vindicantem, 17. D. de euict.*

4 Siquidem ius petendæ restitutionis transit etiam ad heredes, *l. non solum, 6. D. de in integr. restit.*

5 *Ex not. in l. editā, 3. C. de edend.*

6 Quamuis in plerisque minores sint fauorabiliores, quā maiores, *l. 1. & tot. tit. D. de minor.*

7 *l. qui in alterius, 42. de reg iur.*

8 Id est, vltra dimidiam iusti pretij, de qua *in l. 2. & l. si voluntate, C. de rescind. vend.*

9 Id est, vltra bessem, de qua nostri tractant *ad d. l. 2. & ad l. si quis cum aliter, 36. D. de verb. oblig.*

10 Vt vulgo nostri sentiunt, post Ias. & alios, *ad d. l. si quis cum aliter.*

11 Cum remedium illud detur, etiam contra titulo possidentem, vt sæpius scripsimus.

12 Imbert. in Instit. forens. post Felin. *ad c. exceptionem. ext. de except.* Non enim malitiis indulgendum est, *l. in fundo. 38. D. de rei vindic.*

DEFINITIO XL.

In cauſis criminalibus, an & quando ad expenſas litis condemnari poſſit reus non condemnatus de crimine.

QVoties iusta de crimine inquirendi causa est, nec tamē ad condēnationē probationes sufficiunt, pronunciari oportet per hæc verba: *Sera plus amplement informé*: semperque hoc casu in expensas

Source : BIU Cujas

litis cõdẽnandus est reus, qui nec à iudicij omnino obseruatione absoluitur.[1] Aliter obseruatur, si per euidentissimas innocentiæ probationes adeo elisa sint criminis indicia & argumenta omnia, vt plenissima absolutione dignus reus videatur, aut saltem à iudicij obseruatione omnino absoluendus his verbis, *l'accusé est mis hors de Cour & de procés.* Tunc enim vix, nisi iniuste fieri potest, vt ei sumptuum litis cõdemnatio vlla irrogetur, qui sumptuum victoriam potius referre deberet,[2] si alium quam procuratoré Principis haberet aduersariũ.[3] *Ita Senatus* in causa N. Coturier artificis Seyssellensis, Pri. Non. Nouẽ. 1592.

1 Dixi *Defi. 36. nu. 1 supr. & 25.*

2 *Ex reg victus victori, de reg. iur. in 6.*

3 Qui scilicet nunquam ad expensas condemnatur, Dixi *Defin. 35. in fin. supr.*

DEFINITIO XLI.

Duplex victoria excusat ab expensis secundæ appellationis, sed non ab expensis priorum instantiarum.

IN secunda appellatione succumbens, si duas pro se tulerat sententias,[1] ab expensis vltimæ appellationis vt plurimum excusari solet,[2] si iuris aut facti error, non etiam dolus eius,[3] præbuerit aduersario causam victoriæ. Sumptus tamen priorum instantiarum non eo minus victori adiudicandos esse placuit.[4] *Ita Senatus* pro fratribus Chardon, contra fratres Ribitel, Id. Decemb. 1592.

1 Pro quibus sane præsumendum fuisse, nemo negauerit. Nam & dici solet in dubio præsumendum esse pro sententia, etiam à qua fuit appellatum.

2 Cum probabilis causa litigandi semper excuset ab expensis, *l. qui solidum 78. § 1. de leg. 2.* [Non tamen est hoc perpetuum. Quid enim si prima sententia per secundam confirmata, expressum errorem contineat? Quid si lis agitata sit inter Pragmaticum locupletiorem & rusticum inopem, qui plus in litem impenderit, quàm quanti sit æstimatio litis? His casibus & aliis, si qui sunt similes, non patitur æquitas, vt ab expensarum condemnatione liberetur is, qui in lite improba tamdiu perseuerauit. *Ita Senatus* pro Iacobo Verchey, contra Ant. Baud 9. April. 1614.]

3 Dolus enim nunquam impunitus relinquendus est, *lege procurator, 11. §. 1. D. de dolo mal. except.*

4 Ex regula vtriusque iuris, Victus victori, *de reg. iur. in 6. l. & properandum, 13. §. siue autem alterutra, C. de iud.*

DEFINITIO XLII.

Non semper contumacia litis damno coercetur, sed pro modo contumaciæ damnum contumaci infligitur.

QVi ad diem iudicio istere iussus nõ paruit, etsi contumax est,[1] non ideo tamen condemnari statim debet,[2] sed si veritas facti, ex quo ius actoris oritur,[3] per instrumenta non probetur,[4] pro veris haberi debebunt omnia, quæ actoris libello continentur, in odium contumaciæ, & quasi ex tacita confessione.[5] Quo pronũciatio iterum citatur reus, vt si quas remorandę condẽnationis causas habeat, eas proferat:[6] si nullas habere possit, nisi prius impetrata aduersus fictam illam confessionem restitutione, non aliter audiri debet, quam si præiudiciales, vt vocant, & contumaciales expẽsas resarciat.[7] Si vero ea, quæ in pœnã contumacię pro veris habenda esse pronunciatum est, tam parum ad rem faciant, vt ex iis sequi condemnatio non possit,[8] quæsitum est, an cõtumaciæ expensas omnimodo refundere reus debeat? Quibusdam id æquum existimantibus, vt hãc saltem contumaciæ suę pœnam luat, qui quantumlibet iustis defensionib. fultus iudici parere debuit.[9] Sed displicuit sententia, propterea quod nõ debeat actor ex rei contumacia duplex lucrũ sentire, satisq; plectatur reus in eo, quod in odium contumaciæ pro veris habentur ea, quæ forta sse falsa sint,[10] licet expensarum condemnatio nõ accedat. Nam & purgata per expensarum solutionem contumacia, nihil præterea consequi actor posset.[11] Purgari porro cõtumaciam per eum, qui culpæ suæ pœnam legitimam subire paratus sit, nil necesse est.[12] *Ita Senatus* ex tempore, contra N. Tillot, 14. Cal. Mart. 1593.

1 Contumax enim est, quisquis ius dicenti aliquid iubẽti non obtemperat, *l. 1. cum ibi not. D. si quis ius dicent. non obtempl. & post edictum, 75. §. vlt. D. de iud. l. contumacia, 53. D. de re iudic.*

2 Quamuis dici soleat, contumaciam eorũ, qui ius dicenti non obtemperant, litis dãno coerceri, *d. l. contumacia.* Id enim de perfecta & absoluta cõtumacia intelligi debet, quæ aliam pœnam habere nullam potest, vt aliquis sit litium finis.

3 Prius enim de facto cognoscendum est, cum ex facto ius oriatur, *l. si ex plagis, 52. §. in cliuo, D. ad leg. Aquil.*

4 Nec enim omnia possunt probari per instrumenta, puta possessio, *l. prædia, 48. cum ibi not. D. de acq. poss.*

5 *l. de ætate, 11 §. qui tacuit, D. de interrog. in iur. faciend.*

6 Quod pragmatici nostri dicunt *pour venir deffendre à la condemnation.*

7 Contumax enim non auditur, nisi purgata contumacia, quæ porro nõ purgatur, nisi per refusionem expensarum, *lege sancimus 15. C. de iudic.*

8 Finge esse media impertinentia, &, vt Pragmatici loquuntur, irrelcuatoria.

9 Non eius auctoritatem contemnere, *l. si quis ex aliena, 5. D. de iudic.*

10 Tantum enim prodest & operatur fictio in casu ficto, quantum veritas in casu vero, *l. si u qui pro emptore, 15. vbi not. D. de vsuc. l. confessionibus, 13. D. de interrog. in iur. faciend.*

11 Cum purgata contumacia, pro non contumacia habeatur, *d. l. sancimus.*

12 Sua enim huic contumaciæ pœna constituta est, quæ molliri potius, quam exasperari debet, *l. pen. D. de pen.*

DEFINITIO XLIII.

Sumptus facti à creditoribus in discussionis instantia imputantur aliquando iis, qui bonam causam non habuerunt, aliquando hereditati.

SVmptus à vero creditore aduersus alios creditores iacente hereditate, vt suum consequeretur, factos, placuit non hereditati, sed iis qui iustam contradicendi causam non habuerunt expensos ferri debere,[1] si nihil sit quod curatori hereditatis imputetur.[2] Quod si iusta fuit creditorum omniũ causa, nec eos inuicem condemnari æquum est, nec litis sumptibus ipsam debiti quantitatem imminui.[3] Cõsequens igitur est, vt hereditatem eo nomine condemnari oporteat, quamuis nec curator hereditatis fuerit in mora soluendi.[4] Non tam quod æquum videatur, sumptib. infligi ei, cui nihil imputari possit,[5] quam quia nihil sit, quod æquius aut melius queas constituere. Lõge siquidem esset iniquius hos sumptus cedere damno creditorum, qui iustã agendi causam habuissent.[6] *Ita Senatus* in causa viduæ Ioannis Thomæ Fosse, & Gallier & Carrier, mercatorum Lugdunensium, 9. Cal. April. 1593.

1 Vt temerarij litigatoris culpa non alij noceat, quam ipsi: semper enim expensarum condemnatio est personalis, vt dixi *Defin. 1. supr.*

2 Quo casu curator ipse proprio suo nomine condemnãdus esset, *l. non est ignotum 6. C. de admin. tutor.*

3 *l. properandum, 13 § siue autem alterutra, C. de iud. l. pen. D. de liber. leg.*

4 Quamuis regulariter expensarum condẽnatio non nisi propter moram nõ soluentium infligatur, exẽplo eius, quod de vsuris scriptum est, *in l. cum quidam, 17. §. si pupillo, D. de vsu.*

5 Cum sit illa pœna temere litigantis, *§. 1. in fi. Inst. de pœn. temer. litig.*

6 Itaque hoc casu locum habet quod scriptum est *in lege quoties, 200. de reg. iur.*

DEFINITIO XLIV.

Si appellatum sit à diuersis articulis taxatarum expensa-

Source : BIU Cujas

penſarum & diuerſo iure, quid de ſumptibus appellationis conſtitui debeat.

INterpoſita appellatione à diuerſis capitibus taxatarum expenſarum, tot appellationes cenſendæ ſunt, quot ſunt capita.[1] Ideoque Senatus noſtri ſtylo cautum eſt, vt ſi perperam appellatum ſit ab omnibus aut pluribus capitibus, in ſingula capita pendi debeat pœna temeratiæ appellationis.[2] Inde fit, vt nihil prohibeat condemnari alterutrum ex collitigatoribus in expẽſas litis appellatoriæ ratione quorundam capitum, ratione vero aliorum fieri compẽſationem,[3] quod non ſimiliter poſſet contingere in vna eademque appellatione. Etſi enim pluresappellationis cauſæ allegarentur, quarum aliæ iuſtæ eſſent, aliæ iniuſtæ, vnica tamen cauſa grauaminis ſufficeret ad obtinendam victoriam omnium expenſarum.[4] Compenſatio autem expenſarum, quoties à taxatione appellatum fuit, induci poteſt, cum alter litigantium maiorem, alter minorem taxationẽ fieri vult, quam ex ratione fieri debeat.[5] Plane ſi pro diuerſis capitibus vterque vicerit, non ſunt expenſæ compenſandæ, vt alias fieri ſolet ratione mutuæ victoriæ, quoties ab vna ſententia, quæ multa capita continet appellatur,[6] ſed pro quo capite quiſque vicit, expenſas quoque debet conſequi,[7] tum expenſarum hinc inde adiudicatarum compenſatio fieri, ſi quantitates cõcurrant,[8] aut ad æqualitatẽ proxime accedant.[9] *Ita Senatus* in cauſa Michaelis du Mont, contra Dn. de Chuyt, Prid. Id. Maij, 1593.

1 Quoniam caput vnum expenſarum, quantum ad taxatã quantitatem pertinet, aliis non cohæret, *leg. etiam* 29 §. 1. *D. de minor. l. ſcire debemus*, 29. *D. de verb. oblig.*

2 Eſt enim conſtituta mulcta pecuniaria in temerarios appellantes, præter condemnationem expenſarum, *ex c. reprehenſibilis, Extr. de appellat.*

3 Puta ſi pro vno capite alteruter litigatorum ſuccubuerit pro alio autem vterque, cum fortaſſis ab eodem capite, vt plerunque fit, vterque appellaſſet, *l. per hanc*, 5. *C. de temp. & repar. appellat.*

4 Non enim ſolet improbari appellatio eorum, qui vel vnam appellandi cauſam probabilem habuerunt, *l. appellanti*, 13. § 1. *D. de appellat.*

5 Quoniam eo caſu vtrumque & vinci & vincere neceſſe eſt, vt dixi *nu.* 3. Quæ res ſicut mutuam victoriam inducit, ita & compenſationem expenſarum ratione mutuæ victoriæ, dixi *Defi. 39. nu. 4. & Defi. 3. ſupr.*

6 Vt dixi ſupradictis locis.

7 Quia tot ſunt ſententiæ quot ſunt capita.

8 Non enim ſolet compenſatio fieri, niſi ad concurrentem vſque quantitatem, *l. cùm alter*, 11. *D. de compenſat.*

9 Quo caſu arbitrio iudicis præſertim ſupremi poteſt fieri taxatio expenſarum omnium, id eſt, etiam ſupra concurrentem reuera quantitatem, quaſi breui manu facta taxatione ad parem vtrimque quantitatem, plerunque enim celeritate coniungendarum actionum vna occultatur, *l. 3. §. pen. D. de donat. int. vir. & vxor.* Eſt autem hoc tolerabile, quãuis poſſit interdum habere aliquid iniquitatis, vt citius lis expediatur, nec longioris litis materia detur, *l. quidam*, 21. *D. de reb. cred. l. 1. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO XLV.

De modo taxandarum expenſarum litis pro varia victoris conditione.

IN taxandis ſumptibus litis non ſolum perſonæ conditio inſpici debet, ſed etiam modus facultatum, ſi forte homo ruſticus, & vilis alioqui conditionis, ſed diues equitaſſe probetur, vt ad eum locũ accederet, in quo lis inſtruebatur.[1] Idemque eſt ſi ſalutis ſuæ tuendæ gratia famulum aut alium viæ comitem ſibi adiunxerit in ſumma itinerũ difficultate.[2] Quid ergo ſi vir nobiliſſimus, ſed exigui patrimonij fuerit? Non minus in hoc nobilitatis & generis, quam in ſuperiore facultatum ratio habebitur.[3] Denique alterutrum adeſſe ſufficit, aut conditionẽ perſonæ, aut facultates, vt maior expẽſarum taxatio fiat. Quid ſi vtrumque concurrat? Sola perſonæ cõditio inſpicienda erit, vt ampliores aut exiguiores taxentur.[4] Nobilibus qui alia dignitate non fulgeãt, licet habeãt iuriſdictionem duorum equitum cum vno pedite, aut ad ſummum trium equitum, impenſa computatur. Baronibus trium equitum, & vnius, ſi velint, peditis, itemque Senatoribus, Præſidibus vero quatuor. Marchionibus & Equitibus, ſiue Sabaudici ſiue Gallici ordinis, non niſi quinque. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim dolo malo quicquam feciſſe videri poteſt, qui iure ſuo vtitur: *l. nullus videtur*, 55. *de reg. iur.*

2 Nemo enim pro lite mortem aut mortis periculum obire cogitur, *l. 2. §. ſi quis iudicio, D. ſi quis caution. l. ſi pater*, 34 §. 1. *D. de donat.*

3 Nec enim de nobilitate generis quicquam detrahit imminutio facultatum, quæ modo non ex mala & improbata cauſa proficiſcatur, *arg. l. ſuſpectum*, 8. *D. de ſuſpect. tutor.*

4 Cum perſona ſemper ſit dignior, ideoque cõditio perſonæ trahat ad ſe conditionem bonorum; *lege per curatorem*, 90. § 1. *D. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. teſtam.* [Sane Epiſcopo propter dignitatis excellentiam: ſex famulorum & totidem equorum impenſa adiudicatur pro iis diebus, quibus fuerit in itinere. In vrbe autem quandiu commoratur ſex famulorum & duorum duntaxat equorum. *Ita Senatus* iampridem pro Reuerendiſſ. D. Philiberto Millieto Epiſcopo Maurianenſi digniſſimo. *Sine die.* Sed relatum eſt & repetitum in relationibus libellorum 8. Aug. 1612.]

DEFINITIO XLVI.

Expenſæ factæ ad transferendum reum à carceribus inferioris iudicis ad carceres ſuperioris, cui debeant imputari?

QVi ſumptus fiunt, vt reus criminis ab inferiore iudice condemnatus & appellans transferatur in ſuperioris iuriſdictionis carceres, non appellatoriæ liti,[1] ſed expenſis iudiciariis (vulgo *frais de iuſtice* vocant) imputari debent.[2] Ideoque ad huiuſmodi expenſas iudiciarias cõdemnatus, tametſi à ſumptibus litis abſolutus,[3] has quoque præſtare compelletur. Nec quod ab aduerſario fuerunt prorogatæ, faciet, vt eo minus reſtituere illas debeat, quas ſcilicet aduerſarius nõ tam ſuo, quam ipſius rei nomine, ac in eius commodum prorogauerit.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, pro Ioanne Baptiſta Regnaud Caſtellano de Gordans, contra Bartholomeum du Port, 16. Cal. Aug. 1593.

1 Quamuis verum ſit, quod non fierent, ſi appellatio interpoſita non eſſet. Simile quiddam eſt *in l. inter cauſas*, 26. §. *non omnia, D. mandat.*

2 Fiunt enim ex neceſſitate iudicij criminalis, quod niſi præſente, & ex ore reſpondente reo exerceri non poteſt.

3 Id enim plerumque fit, vt quis à litis ſumptibus immunis abeat, & tamen ad expenſas iudiciarias condemnetur. Prior ſpecies impenſarum accuſatorem reſpicit. Poſterior vero iudicem grapharium, & alias huiuſmodi perſonas, quarum operam in criminali iudicio interuenire neceſſe eſt, vt dixi *Defin. 35 ſupr.*

4 Vt eius ſit onus & incommodum ad quem ſpectat & commodum, *l. ſecundum naturam*, 10. *de reg. iur.*

DEFINITIO XLVII.

Expenſarum condemnatio per Senatuſconſultum ex tempore pronunciatum irrogata emendari poſtea non poteſt.

PRonunciato extempore Senatuſconſulto, quo ad expenſarum condemnationem alterutri litigantium inflixerat, nullus amplius earum compẽſationi locus ſupereſſe poteſt,[1] quamuis nondum corre-

Source : BIU Cujas

ctum, vt aiunt, & in mundum transcriptum sit Senatusconsultum. [2] Pertinet enim ad Senatus auctoritatem, vt de eo, quod à Senatu semel definitum, publicèque pronunciatum est, nihil prorsus immutetur. Nec vero alia emendandorum Senatusconsultorum causa est, nisi vt ne quid ab amanuensi Senatus plus minusve scriptum sit, quàm à Præside pronunciatum, aut à Præside pronunciatum, quàm à Senatu definitum. [4] Igitur quantumcunque iusta ratio allegetur, quæ adiudicatarum expensarum compensationem suadeat supplicationis auxilium necessarium est. *Ita Senatus* in causa Dominæ de Romans, & Dominæ de Bellouse de Grand-champ, 3. Cal. Sept. 1593. & pro Peroneta Quintal, Non. & 7. Id. Decemb. 1593.

1 Senatus enim exemplo alterius iudicis cuiuslibet posteaquam semel pronunciauit, officio suo functus est, *l. iudex posteaquam, 55. D. de re iudic.*

2 Quod fieri solet sequenti post pronunciationem die.

3 Ne quid leuiter aut minùs iustè à tanto magistratu factum videri possit, cùm iustitia sit constans, & perpetua voluntas. Quæ vulgaris nostrorum in hanc rem ratio est, non tamen iudicio meo satis bona, quia potest esse constans, & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi, in illo etiam, qui tamen mutare sententiam velit in melius. Sic Papinianum quoque variasse legimus *in l. si venditor, 6. § 1. & l. seq. D. de seru. export.* & alios quoque Iureconsultos, vt Cuiac. tractat *lib. 2 Obseru. cap. 37.*

4 Itaque acta emendantur, aut vitium pronunciationis non substantia Senatusconsulti, *l. acta, 45. & l. sequ. D. de re iudic.*

5 *d. Lacta, l. Paulus respondit, 42. eod. tit.*

DEFINITIO XLVIII.

Qui expensas litis, pro quibus in carcere retinebatur, soluere non potest, quo remedio ei succurrendum sit.

REo criminis sola expensarum condemnatione mulctato, quodque eas nō solueret per multos menses carceris molestiam perpessō, [2] cùm neque fideiussoré, neque bonorum suorum, quæ idonea habebat, emptorem inueniret, [2] quamdiu carceribus detineretur, iisq; eximi se peteret, facilius explicandæ pecuniæ gratia, Senatus summa æquitate & miserationis potiùs, quàm iuris ratione motus, [3] ne is alioqui perpetuos carceres pateretur, [4] aut ad cessionis auxilium miserabile implorandum adigeretur, quem insontem fuisse penè constiterat, [5] hactenus indulgendū putauit, vt carceribus eximeretur, si ipse vxorque [6] ipsius tanquam duo correi debendi se obligarent solemniter & in forma, vt aiunt, instrumenti guarentigiati de taxata quantitate intra trimestre soluenda, aut si non soluerent, carceribus iterum se reus manciparet, nunquam inde eximendus, nisi solutione priùs facta, aut bonorum cessione, quę loco solutionis futura esset. [7] Sed & quo magis victori cautum esset, néve durior ipsius conditio fieret, eodem Senatusconsulto prehendendi rei potestas facta est, si is intra constitutum tempus non satisfeciisset. *Ita Senatus* pro Barthol. du Port, contra Baptistam Regnaud, ex tempore, Prid. Cal. Sept. 1595.

1 Potest enim condemnatus retineri in carcere ob huiusmodi expensas, scilicet si dictum sit, vt *supr. Definit. 8. & 52. infr.*

2 Non enim semper facile est, aut fideiussorem aut emptorem inuenire, *l. 2. § pen. D. de iudic. Auth. hoc nisi debitor, cum ibi not. C. de solut.*

3 Iuris enim ratio repugnabat, vt dixi *d. Defin. 8. supr. eod.*

4 Cùm carcer non in pœnam detur, sed in custodiam, ideoque pœna perpetui carceris nulla sit, *l. aut damnum, 8. §. solent, D. de pœn.*

5 Nam si omnino innocens repertus fuisset, vtique ad sumptus litis condemnari non debuisset, vt dixi *Defin. 40. sup.*

6 Est enim hic vnus ex casibus, in quibus potest mulier obligari vtiliter pro marito citra metum Velleiani, præsertim si magistratus auctoritas interueniat, & quidem supremi, à qua appellari non possit, *arg. l. quamuis, 20. D. sol. matrim.*

7 Quantum ad hoc, vt carceribus eximeretur. Alioq certum est cessione bonorum non contingere liberationem, *l. 1. C. qui bon. ceder. poss.*

DEFINITIO XLIX.

Cessionarius litis tenetur ad refusionem sumptuum, quos cedens debebat ob suam contumaciam.

QVi restitutionem in integrum ex rescripto Principis pendente lite aduersus propriam contumaciam impetrauerat, vt malè affectam litem sanaret, ex ea causa fuerat condemnatus ad expensas contumacię ante omnia, vt fieri solet, sarciendas, [1] tum priùs quàm satisfaceret, actione sua iuribusq; omnibus ad eam pertinentib. fratri cesserat. [2] Postmodum alio herede relicto decesserat. Non rectè cessionarius, aut etiam si voles donatarius (nihil enim hac parte refert) huiusmodi impensas soluere recusabit illo prætextu, quod earum nomine personalis tantum actio competat, quæ in heredem vniuersalem dari debeat, [3] non in singularem successorem. [4] Cùm is, cui pendente lite cessio aut donatio facta est, non possit in ipsius litis vitia non succedere, [5] proinde obstrictus esse ad eos sumptus refundendos, quibus non solutis futurum erat, vt cedens à causa caderet. [6] Sic enim pronunciatum erat, si expensas illas non solueret intra diem certum præstitutum, fore vt excluderetur à restitutionis beneficio, quod tamen illi prorsus necessarium erat ad litem prosequendam. Tentari quidem poterat, nec debere meliorem esse cōditionem cessionarij, quàm cedentis, præsertim qui & lite pendente, & ex causa lucratiua successisset. [7] Sed id eo pertinet, vt quæ exceptiones obstitissent cedenti eædem obstent cessionario, [8] non etiam, vt si qua personalis actio contra cedentem competebat, eadem dari debeat contra cessionarium, qui haud dubiè, cùm non nisi singularis successor sit, defuncti personam non repræsentat, [9] alio præsertim herede relicto. [10] Itaque si ponas ex causa aliqua incidenti condemnatum cedentem ad expēsas, quarum prorogatio nihil commune habeat cum persequendæ litis facultate, magis est, vt ad earum solutionem non cessionarius, sed cedens, qui condemnatus est, eiúsve heres teneatur. [11] *Ita tractatum est* in secreto auditorio, in causa N. de Cheurier, & Dominorum de Beaumōt, 13. Cal. Decemb. 1593. & 4. Non. Apr. 1594.

1 Iuxta *l. sancimus 15. C. de iudic.*

2 Nec enim cessio actionis personalis, etiam in iudicium deductæ, prohibita est, quasi rem afficiat vitio litigiosi, si aliud nihil impediat cessionem, puta si facta sit ex causis exceptis, *in l. si per diuersas, 22. C. mandat.* Nec in potentiorem, neque iudicij mutandi causa, Guid. Pap. *quæst. 479.* vbi tamen ait actionem ipsam fieri litigiosam per contestationem, & ideo ce di non posse, vt dicam *Defin. 3. & 4. infr. De litigios.*

3 *l. vlt. C. de hered. action. l. 1. C. si cert. pet.*

4 *l. vlt. § 1. D. de contr. empt. l. 1. § si heres, D. ad SC. Treb.*

5 *Arg. l. vitia, 11. C. de acqu. poss.* adeoque in vitium litigiosi, quantum ad actionem ipsam, quæ cessa est, vt dixi *nume. 2.* ex Guid. Pap. *qu. 479.*

6 Alioqui videretur facta cessio iudicij mutandi causa, contra edictum Prætoris, de quo *in l. 1. & tot. tit. De alien. iudic. mut. caus. fact.*

7 *Ex not.* per Dyn. *in cap. is qui in ius alterius, De regul. iur. in 6.* & per Bartol. & alios, *l. apud Celsum, 4. § de auctoris, & § si cum legitima, D. de doli mal. except.*

8 *Ex regula, l. quod ipsis, 143. De regul. iur.* Scripsi latè *lib. 12. Coniect. iur. ciuil.*

9 *d. l. 1. § si heres, D. ad SC. Trebell. d. l. vlt. § 1. D. de contr. empt. l. arij alieni, 15. C. de donat.*

10 Nā si nullus donatoris heres inueniretur, aut donator ipse

ipſe viueret.nec ſoluendo eſſet,vtique teneretur donatarius perſonali actione,ſi credimus Guid. Pap *qu.*105.

11 Nec enim iudicati actio tranſit in ſingularem condemnati ſucceſſorem,cum ſit perſonalis, *l.actori* 8. *C. de reb. cred.*iunct.*d.l.*1.*§.ſi heres,ad SC.Treb.*

DEFINITIO L.

In expenſas litis criminalis appellatoriæ nunquam debet condemnari is,qui obtinuit in prima inſtantia,niſi probetur calumniator.

COndemnatio expenſarum litis appellatoriæ criminaliter agitatæ nunquam irroganda eſt ei, qui in priore vicit inſtantia, niſi appareat fuiſſe illum calumniatorem.[1] Quia cum nitatur iudicati auctoritate, eaque præſumptione, quæ ex iudicato naſcitur,[2] nihil ei imputandum eſt, quod iniquam ſententiam pertinaciter defenderit, cum nec potuerit ex ipſis inſtrumentis litis diſcere,an iuſta,nec ne eſſet ſententia,à qua fuerat appellatum,vt ſciret, vtrum contendere deberet,an cedere: quoniam huiuſmodi litium criminalium acta litigatoribus non eduntur,[3] quod in cauſis ciuilibus diuerſum eſt.[4] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Treynon, procuratoris Tononenſis,& Petri Meſtral,Prid.Id.Febr.1594.

1 Quo caſu curare debet iudex appellationis,ne calumnia maneat impunita, *l.*1.*§.*1.*D ſi mulier ventr. nom.in poſſ.calumn.cauſ.cſſ.dicet.l.*1.*& tot.tit.De calumniat.*

2 Cum in dubio præſumendum ſit pro iudicato.

3 Ideo enim dicuntur ſecreta,nec proinde imputari quicquam poteſt litigatori,qui non potuit diuinare, *l.ſi putator* 31. *D.ad leg. Aquil.l.ſi ſideiuſſor* 29 *§.ſi tum debitor, D.mandat.*

4 In quibus omnium actorum faciendæ vtrimque editio eſt, vt vterq; litigatorum ſcire poſſit,an contendere debeat, an cedere? *l.*1.*D.de edend.*

DEFINITIO LI.

Caſus, in quo is, qui non eſt condemnatus ad fructuum reſtitutionem, tenetur tamen omnes reddere,quos percepit ex die iudicati.

CVm de legitima præcipuo iure habenda filius primi matrimonij aduerſus vitricum, cui plus quam per legem liceret à cõiuge datum fuerat, cõtendiſſet ac obtinuiſſet,[1] nulla tamẽ facta fructuum condemnatione,[2] propter quæſtionis controuerſæ maximam inter iuris magiſtros difficultatem,[3] vitricus condemnatus impetrauerat reſcriptũ à Principe,quo iubebatur Senatus de cauſa ex integro cognoſcere,[4] diuque tamen ſecundam illam cognitionem fruſtratus, litem per multos annos traxerat, & ita iudicati executionem impedierat.[5] Cum poſtea nullam ſatis iuſtam aut probabilem reſcindendi iudicati cauſam ab eo propoſitam eſſe cõſtitiſſet, placuit condemnandum eum in fructus omnes,quos à die prioris Senatuſconſulti percepiſſet,aut percipere potuiſſet,[6] in diem vſque peractæ executionis,nõ ſubducto quadrimeſtri illo, quod iudicatis ad ſatisfaciendum indulgetur.[7] Etſi enim facti ſpecies talis erat, in qua conſtabat peruentum fuiſſe ad ſententiam ſine mora, propterea quod probabilem, licet non iuſtam litigãdi cauſam habuiſſe vitricus videbatur,[8] non tamen poterat hic caſus pertinere ad Antonini conſtitutionem,qua cautum eſt,vt totum illud tempus, quod iudicatis datur, immune ſit à fructibus dependendis:[9] Nimirum quia non petita dilatio erat ad ſatisfaciendum iudicato, ſed potius quæſitus improbè color ad remorandam fruſtrandamque iudicati executionem.[10] Proinde quaſi mala fide, tum primum contracta ſaltem ab eo tempore fructuum omnium perceptorum, percipiendorumque condemnationem fieri æquiſſimum fuit.[11] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Breiſſieu & de Chaſtillion,14.Cal.Mart.1594.

1 *Ex l.hac edictali 6.C.de ſecund.nupt.*

2 Contra communem iuris regulam, quæ vult, poſſeſſorem quemlibet,etiam qui bonæ fidei poſſeſſor ab initio fuerit, condemnari ad reſtitutionem fructuum, poſt litem conteſtatam perceptorum; quod exinde factus ſit malæ fidei poſſeſſor,*l.ſed etſi* 25.*§ ſi ante,D de petit.hered.l.*2.*C.hoc tit.*

3 De qua vide quæ ſcripſi ſub *tit.De ſecund.nupt.& in libris Coniecturarum.*

4 Per viam ſcilicet ciuilis ſupplicationis, ſecundum ea quæ ſcripſimus *in tit.De ſentent.præfect.prator.*

5 Vt paſſim fit à condemnatis, *l.tutor* 41. *D.de vſur.l. vlt. D.de re iudic.l.negotiorum* 24 *D.de appellat.*

6 Tanquam qui ex eo ſaltem die factus eſſet malæ fidei poſſeſſor. Plus enim poteſt condemnatio,quam conteſtatio, quæ tamen hunc effectum haberet, *l.ſed etſi* 25. *§.ſi ante,D.de petit.hered.*

7 *Ex l. vlt.C.de vſur.rei indic.l.cum militi* 16.*§.*1. *D.de compenſ.l.ſi debitori* 21. *D.de iudic.*

8 *Vt in l.*3.*in princ. D.de vſur.* vbi tamen dicitur vix eſſe, vt ad iudicem vnquam perueniatur citra moram.

9 Quam conſtitutionem Papinianus noſter refert & interpretatur, *in d.l.*3.*de vſur.* de cuius ſententia & interpretatione ſcripſimus in libris Coniecturarum.

10 *Vt in d.l.tutor* 41.*eod.tit.*& aliis ſupra citatis,*nu.*5.

11 Propter malam fidem,non propter moram. Nec enim ſemper debentur fructus à die moræ, ſed tantum in bonæ fidei iudiciis,*l. videamus* 38.*§.ſi actionem,&* §.*pen.D.de vſur.* Iunge *l.certum* 22.*D.de rei vindicat.*

DEFINITIO LII.

Non poteſt reus in carceribus retineri pro expenſis litis criminalis,etiamſi ita dictum ſit, ſi à taxatione appellauerit,& ſatisdare ſit paratus.

QVi cum eſset in carceres ob crimen detruſus, impetrata à Principe criminis venia liberationem à carceribus meruerat, ea tamen lege adiecta, vt expenſas litis ante omnia ſolueret,[1] non prius liberandus eſt, quam expenſarum taxatio ſolutioque facta ſit,ſi taxationi ſtetur.[2] Sed ſi à taxatione fuerit prouocatum, iniquum ſane ſit ob ſolas expenſas in carceribus eum retineri,ne ita eueniat,vt metu longiorum carcerum ab appellationis beneficio excludatur.[3] An igitur licebit ei fruſtrationis forte gratia prouocare,[4] atq; interim carceribus eximetur? Tempus illi præſtituendum eſt, intra quod curet appellatoriam litem terminari: Interim liberandus erit, præſtita tamen prius ſatisdatione de ſoluendis expenſis, quas litis appellatoriæ deciſio debitas eſse monſtrabit.[5] *Ita Senatus* in cauſa Martini Nicol.Prid. Cal.Mart.1594.

1 Quæ adiectio,ſi non prorſus neceſſaria ſaltem vtilis eſt ad tollendam dubitationem illam,quæ fieri ſolet.Vtrum pro expenſis litis poſſit reus in carceribus retineri. De qua ſcripſi *Deſin.*8.*&* 48.*ſupr.*

2 Cum eo caſu conſtet liquido quid & quantum debeatur. Taxatum enim dicitur, quod deductis deducendis reliquum eſt,*l.Mauio* 41.*§.*1. *de legat.*2. *l.ſi traditio* 4. *Cod.de action. empt.*

3 Cuius beneficij commodum nemini debet denegari cum ſit auxilium iuris communis, *l.*3.*§ falſus procurator, D.rat. rem haber.*

4 Plerique enim appellant fruſtrandi tantum gratia, vt dixi *Deſin.praced.n.*5.*&*10.

5 Nam in debitis non liquidis ſatisdatio pro ſolutione eſſe ſolet,*l.ſtatuliber rationem* 5. *D. de ſtatulib.l.*1.*& tot.tit.D.ſi cui plus quam per leg.Falcid.*

DEFINITIO LIII.

Etiam qui auctore Senatu nactus eſt poſſeſſionem beneficij poteſt condemnari ad reſtitutionem fructuum omnium exinde perceptorum.

QVi auctoritate Senatuſcõſulti retinendę beneficij poſſeſſionis ius nactus eſt, ſolo Principis procuratore audito,quo poſtulante,vt moriſeſt,beneficium antea fuerat ſequeſtratum,[1] ſi de eadem poſſeſſione ab alio controuerſiam patiatur, & ſuc-

Source : BIU Cujas

cumbat, non eo minus ad omnium fructuum restitutionē tenetur, quod eos bona fide & Senatu ipso auctore perceperit.[2] Semper enim exceptum intelligitur ius tertij inauditi, cui non magis in fructibus beneficij, quā in beneficio ipso iniuria fieri debeat,[3] imo cum in profanis rebus non, nisi à die litis contestatæ, vt plurimum soleat iniustus possessor condemnari ad fructuum restitutionē,[4] in beneficia lib. contra seruatur, vt omnes omnino fructus (deductis nimirum sumptibus altari deseruiendo colligendisque fructibus necessariis[5]) restituantur.[6] Ideo fortasse, quod non tam beneficiarius, quam ecclesia ipsa in sui rectoris veri vtilitatē possidere intelligatur.[7] Plane interdum tam iusta litigandi hinc inde causa esse potest, vt perceptos fructus eius qui percepit lucro manere æquum sit, eo nimirum casu quo nullo præcedente arresto idipsum constituendum esset.[8] *Ita Senatus* in causa R. Dn. Ludouici Marin, & Caroli Emanuelis Pomei, 11. Cal. April. 1596.

1 Sequestratio enim fit requirente procuratore generali, antequam constet, cui prouisum sit de beneficio, vt interim œconomus constituatur, qui ecclesiam curet ac faciat, vt diuinus cultus non negligatur.

2 Quamuis non possit negari, quin bonæ fidei & iustus possessor sit is, qui auctore prætore possidet, *l. qui auctore 137. de reg. iur. l. iuste possidet* 11. *D. de acquir. poss.*

3 *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. 1. & tit. Cod. res int. alios act. l. Paulus notat* 8. *D. de prator. stipulat. l. 4. C. de emancip. liber.*

4 Scilicet in iudiciis strictis & arbitrariis, *leg. 2. l. 3. §. in his quoque. l. videamus* 38. *§. si actionem, D. de vsur.* Nam in iudiciis bonæ fidei secus est, *d. l. videamus, §. vlt.*

5 Quia nec in fructu quicquam esse intelligitur, nisi quod istis deductis supereſt, *l. 1. C. hoc tit.*

6 Ne alioqui videatur datus vitiosus ingressus, contra *ca. 1. de reg. iur. in 6.*

7 *l. iubemus, in fin. C. de sacros. eccles. l. raptores, vers. sin autem diaconissa. C. de episc. & cleric.* Nec enim ecclesia vnquam moritur, 12. *qu. 2 can. liberti*, Guid. Pap. *qu.* 355.

8 Id est eo demum casu quo possit citra moram & malam fidem peruenire ad iudicem, vt *in l. 3. in princip. D. de vsur.* & quoties res valde dubia est, vti in specie, de qua scripsi *Defin. 91. supra.*

DEFINITIO LIV.

Qui dedit causam liti condemnandus est breui manu ad omnes expensas, etiam ab eo factas, cui non fuit ille obligatus.

COnuentus male Titius à Sempronio te auctorem laudauerat, quasi de euictione ipse teneretur in omne id, quod eius interesset, cum tamen eius aut nullo modo, aut ad pretij duntaxat restitutionem obligatus esses.[1] Titium quidem tibi in expensas litis condemnandum esse constat, ob male institutam actionem.[2] Sed tamen cum Sempronij culpa malæ liti de euictione causam dederit, æquum est Sempronium non solum Titio, sed etiam tibi recta via, & sine circuitu in omnes expensas condemnari:[3] cum si quas tibi expensas Titius præstaret, eas Titio Sempronius refundere cogeretur. Semper enim sumptuum damno coercendus est, qui liti in quam sumptus facti sunt, male causam dedit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 15. supr. De hered. vel act. vend.

1 Valet enim pactio, vt venditor non teneatur emptori de euictione ad id quod interest, sed tantum ad pretij restitutionem, *l. ex empto* 11 *§. qui autem, D. de act. empt.*

2 *l. eum quem temere 79. D. de iudic. l. properandum, §. sive autem alterutra. C. eod §. 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

3 Scilicet breui manu & ad euitandum circuitum, *argum. l. dominus* 53. *D. de condict. indeb. l. 3. §. penult. de donat. int. vir. & vxor.*

4 Quoniam, qui dat causam liti, dat causam sumptibus in litem faciendis, Bartol. *in l. destitisse* 10. *D. de iudic.* cum aliis supra citatis, *num. 2.*

DEFINITIO LV.

Sumptus frustra facti per errorem & culpam procuratoris ab eo præstandi sunt, qui constituit procuratorem.

ACtoris procurator aduersus reum tanquā contumacem, cum tamen ad diem parui esset, edictum impetrauerat,[1] atque ita, vt iterum ad iudicem veniret, inanésque in eam rem sumptus faceret, coegerat. Placuit, licet imputari vix quicquam possit ei, qui procuratoris sui errorem bona fide secutus est,[2] eas tamen impensas ab illo sarciri debere, quod hoc ipsum saltem illi imputandum sit, cur diligentiorem procuratorem nō elegerit.[3] Quę ratio facit, vt idem quoque dici debeat, si non procurator ipse, aut procuratoris substitutus,[4] sed alius quid peccauerit sub procuratoris nomine, si modo is fuit, cuius opera in eam rem vti procurator soleret, quoniam & procuratoris in eo quoque culpa aliqua est, quod minus diligentem hominem commendata sibi negotia tractare passus sit:[5] ideoque per consequentias imputari etiam litigatori potest, cur talem elegerit procuratorem,[6] neque tamen faciet ea res, quo minus saluam habeat mandati actionem contra procuratorem,[7] aut aliam[8] aduersus eum, qui sub procuratoris nomine sine mandato perperam rem gessit. *Ita Senatus* in causa N. Francisci Denarie, & N. Ratelier, prid. Id. Maij 1594.

1 Scilicet per obreptionem aut subreptionem, cum non possit tale edictum impetrari, nisi contra absentem & contumacem, *l. & post edictum 75 cum praced. D. de iudic.*

2 Ita vt neque improbus, neque temerarius litigator dici possit, ex qua tamē duntaxat causa solet irrogari condemnatio expensarum, *§. 1. Instit. de pœn. temer. litig.*

3 *Argum. §. præterea, Instit. quib. mod. re contr. oblig. l. 1. §. item quaritur, D. de separat.*

4 De cuius facto vtique procurator tenetur, *l. ex facto* 30. *D. de negot. gest.*

5 Est enim hæc species negligentiæ, cum quis rem sibi specialiter mandatam alij dat exequendam, *l. cum hi, §. si prator aditus, D. de transact.*

6 Ex legibus citatis *num. 3.* & aliis similibus.

7 In quo alia ratio est procuratoris, alia depositarij, quia depositarius nihil nisi dolum præstare debet, procurator vero etiam culpam, *d. §. præterea, l. contractus* 23. *De reg. iur.*

8 Quia mandati actio esse non potest contra eum, cui nihil fuit mandatum, præsertim directa, *l. quidam cum filium familias* 46. *D. de hered. inst. l. ex mandato* 20 *§. 1. D. mandat.*

DEFINITIO LVI.

Semper condemnandus est, & ad expensas, & ad iacturam litis appellans, qui appellationem deseruit, siue ab initio, siue ex postfacto.

QVi appellationem à se interiectam non prosequitur, siue ab initio eam deserat, quod fit cū iudicis superioris auxilium prorsus negligit,[1] siue ex postfacto, quod euenit cū acceptis ab eo literis citatoriis & inhibitoriis, dictaq; aduersario die iudicium frustratur, nec in ius venit,[2] semper condemnandus est,[3] nec tantum ad expensas[4] contumaciæ,[5] sed etiā vt litis iacturam sentiat, quoniam appellatione deserta necessario relinquitur, vt sententia à qua fuerat appellatū trāseat in rem iudicatam, perinde, ac si nulla appellatio interposita fuisset.[6] Et cōsequēter rei iudicatæ auctoritas facit, vt cōdemnari hic debeat, tanquam nullo iure fultus contra rem iudicatam.[7] Adde, quod & qui appellat actor est.[8] Fieri autem nequit, vt actor qui ad iudicem non venit, obtineat, quantumuis bonam causam habeat, quia prius est, vt actori personam præsentem iudex habeat, quam vt de rei iure quærat.[9] In eoq; diuersa & melior conditio est eius, qui ad iudicem quidem venit, sed iudicium tergiuersando detrectat.

Hic

Hic enim si bonam causam foueat, vincere debet,[10] quamuis contumax & in solas contumaciæ expensas condemnandus est,[11] quia nihil prohibet, quo minus hæc partis absentia per Dei præsentiam suppleatur.[12] Sed actore in ius non veniente, fieri non potest, vt eius præsentia vnquam suppleatur, deficiente nimirum persona, ex qua ius ipsum actionis æstimandum est.[13] Non enim quemadmodum exceptio reo competens, plerunque ex persona & non iure actoris æstimatur,[14] ita ex contrario actoris intentio & petitio ex rei persona æstimari vnquam potest.[15] Siquidem per non ius actoris vincere reus debet,[16] per non ius rei nunquam actor vincit.[17] *Ita Senatus* in causa N. Du Freney, & Humberti Fay, 13. Calend. Iun. 1594.

1 Quo casu dicitur appellatio deserta, nisi paupertas, aut quæ alia iusta causa excuset appellantem, Guid. Pap. *quæst. 135. & qu. 436. num. 12.* post Innocent. *in cap. in ratione, Extr. de appellat.*

2 Quod Pragmatici nostri dicunt, *faire defaut.*

3 Tanquam quem appareat, non nisi frustrandi & tergiuersandi animo appellasse, & vt communi iuris auxilio in aduersarij sui necem abuteretur, vt *in l. tutor 41. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appellat.*

4 *Ex cap. reprehensibilis, Extr. eod. tit. De appellat.*

5 Quæ semper expensarum saltem damno coercenda est, *l. sancimus 25. C. de iudic.*

6 Appellatio enim deserta habetur pro non interposita, nisi quod hoc amplius desertio appellationis species quædam delicti est, & ideo grauiore mulcta punitur, quam ea quæ temere litigantibus infligi solet.

7 Siquidem sublata appellatione, iterumque appellandi potestate sententia, à qua fuerat appellatum, transit necessario in rem iudicatam, *l. & post rem 7. l. post rem 11. D. de transact.*

8 *l. qui appellat. 29. D. de iudic.*

9 Cum prius quærendum sit de iure actoris, quam de iure rei, *l. 4. C. de edend. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod pig. vel hypoth. solu.*

10 *l. 1. C. quomod & quand. iudex, l. & post edictum 75. in prin. D. de iudic.*

11 Neque enim condemnationem hanc effugere contumax vnquam potest, *d. l. sancimus 15. C. eod.*

12 *d. l. properandum, §. cum autem eremodicium, eod tit.*

13 Cum non possit iudex supplere intentionem actoris quæ est facti, *tot. tit. C. vt qua def. aduoc. part. iud. suppl. cum ibi notat.*

14 *vt in l. militis 36. §. veteranus, D. de test. milit.*

15 *d. l. Paulus 12. § 1. D quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*

16 *d. l. 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vindic. l. vlt. D. de acquiren. possess.*

17 Vt ex iisdem supradictis legibus probatur, iunct. *l. 2. D. vti possid. l. fauorabiliores 125. de regul. iur. §. commodum, Instit. de interdict.*

DEFINITIO LVII.

Qui facit moram cognitioni condemnandus est in omnes sumptus ab aduersario factos, quos ea mora reddit frustratorios.

SI in ipso ferendæ sententiæ calculo cum Senatus in eo esset, vt litis acta extra ordinem[1] inspecturus esset, vnus ex collitigatoribus diploma principale impetrauerit, ex quo mora cognitioni facta sit,[2] æquissimum est, si rescripti ratio aliqua ex æquitate necessario habenda sit, hactenus tamen coerceri frustrationem & negligentiam impetrantis,[3] vt eos quoque sumptus quos pro Senatu extra ordinem habendo prorogari necesse fuit, sarcire condemnetur, ne ex aduersarij negligentia damnum sentiat is, qui fuit diligentior, & cui nihil imputari potest.[4] *Ita Senatus* pro Sp. Carolo Franciſci Ruffino, Augustæ nostræ Referendario, contra Illustrem Dn. Ioannem Ludouicum Marchionem de la Chambre, 12. Cal. Ian. 1594.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *par entree extraordinaire & par consignation.*

2 Quoniam vtplurimum talia diplomata nouæ litis & contestationis materiam præbent.

3 Qui debuit esse diligentior in rescripto impetrando, non autem vltimam iudicij horam expectare, *l. ab hostibus 15. & l. seq. D. ex quib. caus. maior.*

4 Sua enim cuique negligentia, non alij damnosa esse debet, *l. factam 155. leg. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur.*

DEFINITIO LVIII.

Cum ante sententiam diffinitiuam reus eximitur carceribus ex iusta causa, non ideo sumptuum condemnationem vllam pati debet.

SI reo in carceres detruso aliquid sit quod impediat, ne tã cito lis terminari possit, vtputa quod alium prehendi, & ante omnia audiri oporteat: æquum tamen sit è carceribus hunc interea eximi, sumptuum condemnationem nullam fieri oportet, quantumuis iusta fuerit causa inquirendi, sed in finem litis differri sumptuum adiudicationem necesse est.[1] *Ita Senatus* in causa Ludouici Bochet, 16. Cal. Ianuar. 1594.

1 Pendet enim ex euentu litis condemnatio expensarum, *c. victus victori. de reg. iur. in 6.*

DEFINITIO LIX.

Potest fieri taxatio sumptuum & liquidatio fructuum, non citato eo, qui propter suam contumaciam fuit condemnatus.

PEr contumaciam condẽnatus in id omne, quod actoris interesset, aut ad fructus iterum citandus non est, vt adsit taxationi, &, vt loquimur, liquidationi eius, quod interest aut fructuum,[1] non magis quam si de litis sumptibus ageretur. Est enim illa accessio præcedentis condemnationis,[2] ideoque hac etiam parte suam æquum est condemnato nocere contumaciam,[3] tametsi noua quædam petitio esse videatur, cum noua certaque quantitas pro eo, quod interest, deducitur in petitionem.[4] *Ita Senatus* in causa D. de la Tornelle & de la Rochette, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 Quamuis dici soleat, citari ad omnem actum debere illum, qui ex eo actu lædi potest, *l. de vnoquoque 47. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt.*

2 *l. 2. & 3. & pass. C hoc tit.* [Et ideo taxatio sumptuum litis pertinet ad eum ipsum iudicem qui condemnauit, adeò vt nec Locumtenens localis eam sibi potestatem adrogare possit. *Ita Senatus* contra Ioannem Cugnat, 9. Febr. 1613. ex tempore.]

3 Debuit enim prospicere, hoc euenturum esse, si esset contumax. *arg. l. si quis domum 9 §. 1 D. locat.*

4 *Arg. l. vlt. de prætor. stipulat. l. obligationum 44. §. vlt. de obli. & act.*

DEFINITIO LX.

Iusiurandum, quod plenam litis victoriam iuranti non acquirit, nec liberat aduersarium à condemnatione expensarum.

QVamquam is, cui proprium iusiurandum totam litis victoriam peperit, expensas obtinere non debet:[1] si tamen, cum pluribus exceptionibus reus niteretur,[2] super vna iuratum sit,[3] nec eo minus super aliis postea iudicandum fuerit, propter eius, contra quem iuratum est, pertinaciam,[4] æquè locus erit condemnationi expensarum, ac si iuratum nihil fuisset.[5] Quia verum est, eum, qui iurauit, non ob id solum vicisse, quod iurauerit, sed ob id potius, quod bonam causam habuerit.[6] Toties igitur expensarum condemnatio remittitur, quoties post iusiurandum præstitum nihil supereſt, de quo cognosci oporteat, nec de alio quæritur, quam vtrum

& quomodo iuratum sit. [7] *Ita Senatus* pro N. Andrea de Bienuenu, contra N. Gothofredum de Dompierre, Idib. April. 1595.

1 Scripsi *ad tit. de reb. credit. & iureiur. Defin.* 1. contra glos. *in l. pen. vers. ab altera parte. C. eod. tit.*

2 Nemo enim pluribus exceptionibus etiam contrariis vti prohibetur.

3 Etiam aduersario deferente. Nam de hoc iureiurando hic loquimur, quod à parte parti defertur, quod litis decisiuum appellamus, & per quod in sua causa Iudex constituitur is, qui iurat, *l. 1. D. quar. rer. act. non det.*

4 Potest enim fieri, vt iusiurandum, quod esset litis decisorium ex parte rei, si actor iurare nollet, malletque iusiurandum referre: non sit tamen decisorium actore pro se iurante, quia possunt esse multæ exceptiones peremptoriæ, quarum vna per actoris iusiurandum remota supersunt aliæ.

5 *Ex reg. victus victori, de reg. iur. in 6.*

6 Quæ res victoriam expensarum parere debet, *l. properandum* 13. *§. siue autem alterutra, C. de iudic. §. 1. in fi. Inst. de pœn. temer. litig.*

7 Quod vtique euenit regulariter, cum præstitum est iusiurandum decisorium, *l. nam posteaquam 9. in princ. D. de iureiur.* iunct. *l. non erit 5. §. dato iureiurando, eod. tit.*

DEFINITIO LXI.

Obtulisse ab initio nihil prodest ei, qui ab oblatione postea resiliat sine causa.

QVi obtulit in iudicio, quicquid ex ratione offerre debuit, ne in mora constitueretur, [1] & impensarum litis condemnationem incurreret, quę temere litigantibus infligitur, [2] si postea ab ea oblatione resiliat, aut, quod effectu idem est, eam sic interpretetur, vt iniquam faciat, quæ antea æqua videbatur, [3] perinde haberi debet, ac si nihil vnquam obtulisset, [4] adeo vt quamuis non nisi in causa appellationis recesserit ab oblatione, nō possit tamen impugnare iudicatum eo solo prętextu, quod Iudex nullam rationem habuerit oblationis, in qua nunc appellans ipse non perseueret. [5] Itaque in omnes vtriusque instantiæ expensas condemnandus est ex iuris regula, quæ moram vltimam semper vult nocere. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Oblatio enim iudicialis magnam vim habet non solum ad impediendam moram, sed etiam ad eam purgandam, quæ iam contracta sit, *l. si rem 9. §. vlt.* vbi not. *D. de pignor act.*

2 *§. 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig. l. eum quem temere 79 D. de iudic. l. qui solidum 78. §. 1. de legat. 2. l. properandum 13. §. siue autem alterutra, C. de iudic.*

3 Qui enim ambigua intentione vel oratione vsus est, potest eam ad suam vtilitatem interpretari, *l. si quis intentione 66.* vbi not. *D. de iudic.*

4 Non enim videtur oblatum, nisi quod durat oblatum, sicuti nec consignatum, quod non durat consignatum, nec versum in rem, nisi quod durat versum, *l. si pro patre 10. §. versum, D. de in rem vers. l. item eorum 6. §. pen. D. quod cuiusque vniuers. l. nam etsi 15. §. 1. D. de inoff. testam.*

5 Perseuerantia enim illa est, quæ bonam vel malam fidem inducit, *l. desistisse 10.* vbi Bart. *D. iudic.*

6 *l. qui decem 72. in princ. & §. 1. D. de solut.*

DEFINITIO LXII.

Quas expensas refundere debeat is, qui iam bis condemnatus in tertia demum instantia petit restitutionem in integrum.

DVabus sententiis victus ad Senatum prouocauerat, & consultus quod male antea egisset, mutata actione in integrum restitutionis auxilium implorabat. Non idcirco condemnandus erit in eos sumptus, quos aduersarius ad excludendam restitutionem suamque intentionem probandam facturus sit. Id enim tum obtinet, cum tertia tractatur instātia. [2] Hæc autem non tertia est, sed prima, quandoquidem nunc primum restitutionis beneficium implorabatur, de quo prioribus instātiis nihil dictum fuerat. [3] Sed & cum priores instantiæ per contumaciam magis quam per accuratam disceptationem expeditæ sunt, si in tertia impetretur restitutio ad hoc, vt nouæ vel allegationes, vel probationes admittantur, nil obstante contumacia magis esse videbatur, vt ad sumptus aduersario prorogandos condemnari impetrans non deberet, quasi nulla iam ratione habenda contumaciæ, quæ per sumptuum refusionem purgata esset. [4] *Ita Senatus* in publico auditorio, pro Franc. Iambaz, 10. Cal. Iun. 1595. Iunge Defin. 35. sup. de reb. credit. & iureiur.

1 Quæ non potuerat impune mulctari nisi ante contestationem, *l. edita 3. cum ibi not. C. de edend.*

2 Vt constat ex stylo Senatus. [Obserua tamen id quod constitutum est, vt neq; post conclusionem in causa in prima instantia, neque in secundæ appellationis lite concedatur quicquam noui deducere citra omnium expensarum refusionem, nec nisi ea lege vt possit aduersarius idem facere expēsis deducentis, non habere locum quoties per contumaciam prior instantia peracta est. Petita enim aduersus cōtumaciam in integrum restitutione & refusis contumaciæ expensis nihil tale obseruandum est, suntque omnia integra condemnato. *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Fauerges, & D. de Chalant & de Chastillion, 2. Sept. 1613.]

3 Nihil enim vetat etiam in causa appellationis implorari restitutionem in integrum, si appellatum sit à sententia diffinitiua, cum huiusmodi appellatio non omnino sit iudicanda ex iisdem actis, possintque non deducta deduci in causa appellationis, & non probata probari, *vulg. l. per hanc, Cod. de tempor. & repar. appellat.*

4 *Arg. l. sancimus 15. C. de iudic.*

DEFINITIO LXIII.

Veneratione consanguinitatis & affinitatis impensarum condemnatio plerumque victo remittitur.

QVoties inter fratres aut alios consanguineos proximos lis tractatur, non est regulariter locus ei iuris regulę, quæ habet, Victum victori in expensas litis condemnari debere. Vt plurimum enim veneratione consanguinitatis, adeoque interdum affinitatis, [2] impensarum pœna, quæ temere litigatoribus infligi solet, [3] remittitur, nisi manifesta calumnia doluve malus eius, qui succumbit, arguatur. [4] *Ita Senatus* in causa Claudij Miege, & Thomæ Bertrand, 16. Cal. Iul. 595.

1 *Cap. victus victori, de reg. iur. in 6. l. properandum 13. §. siue autem alterutra, C. de iudic.*

2 *Vt in l. pen. D. de iur. dot. l. sed hoc ita 22. D. de re iudic.* Plerumque enim odia exacerbantur ex huiusmodi expensarum condemnatione.

3 Et in pœnam temeritatis litis, *§. 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

4 Nunquam enim aut dolus, aut calumnia debet manere impunita, *l. 1. §. 1. si mulier ventr. nom. in poss. calum. caus. esse dicet. l. Procurator 11. §. 1. D. de doli mal. except.*

DEFINITIO LXIV.

De differentia bonæ fidei possessoris & prædonis, quantum ad restitutionem fructuum in petitione hereditatis. Item quantum interfit, an hereditas petatur, an fideicommissum hereditatis?

CVm petitio hereditatis non tantum detur cōtra eum, qui pro possessore possidet, id est, qui interrogatus, cur possideat, nihil aliud respondere potest, quam quia possidet, [1] sed etiam contra eum, qui possidet pro herede, [2] puta ex testamento, quod valere putet, cum reuera non valeat, aut tanquam agnatus proximus, quē alius præcedebat, [3] apparet, non esse distinctioni locum, an possessor bonam fidem habuerit necne, quandoquidem etiam bonæ fidei possessores hoc iudicio teneri certum est. [4] Sed tamen differentia in illo est, quod prædo totam hereditatem

reditatem in solidũ restituere tenetur, tametsi non sit factus locupletior: possessor verò bonæ fidei non nisi quatenus locupletior factus est.[6] Inde fit, vt tam hic, quam ille ad fructuum omnium restitutionem teneatur,[7] adeoque ad vsuras fructuum ante litem contestatam perceptorum,[8] quia fructus augent hereditatem,[9] ac proinde non tam accessio, quam pars quædam hereditatis dicendi sunt.[10] Sed illud tamen obseruabimus, vt bonæ fidei possessor non aliter fructus fructuumque vsuras reddere debeat, quam si factus sit locupletior: prædo autem omnes omnimodo.[11] Idque est quod dicitur, in iudicio vniuersali venire fructus,[12] qui non veniunt in singulari,[13] nimirum quia in iudicio singulari fundus tantum petitur:[14] fieri autem non potest, vt fructus à fundo iam separati perceptiq; pars fundi esse videantur.[15] At in iudicio petitionis hereditatis, hereditas quidẽ petitur, sed fructus, licet à solo separati non eo magis ab hereditate separati videri possunt. Remanent enim in hereditate, ipsamque augent, vt diximus,[16] quamuis non tam hereditati, quam rebus hereditariis singulis accepto ferantur.[17] Huiusque dissimilitudinis illa rursus ratio est, quod hereditas in iure consistit, non in corpore,[18] & est quid vniuersale,[19] ob idque & incrementum recipit & diminutionem, eadem manente hereditate,[20] non etiam res singulares. Nec simile est, quod in fideicommissaria hereditatis petitione, quæ & ipsa vniuersale iudicium est,[21] contra obseruamus, vt non alij fructus restitui fideicommissario debeant, quam qui post litẽ contestatam percepti sunt.[22] Id enim fit, quia quoties quis rogatus est hereditatem restituere, id tantum reddere videtur rogatus, quod fuit hereditatis,[23] eo tempore, quo cœpit esse hereditas, id est, quo defunctus testator fuit, non quod sit hereditatis, eo tempore, quo fit restitutio.[24] Fructus autem, licet hereditatem augeant, non tamen hereditati, sed rebus singulis, quæ per aditionem esse hereditatis desierunt, accepto feruntur.[25] Neque enim fideicommissi petitio datur nisi contra verum heredem,[26] qui proinde hereditatem defuncti in proprium patrimonium transfuderit,[27] & consequenter fructus suo iure & ex dominij causa perceperit, suosque fecerit.[28] At hereditatis petitio absoluta datur contra eum, qui nullo iure possidet,[29] tametsi fieri queat, vt sit in bona fide.[30] Itaque, quod ad fructuum restitutionẽ attinet, nihil prodesse debet possessori, quod iustam habuerit causam litigandi, puta quod non improbabili ratione testamentum valere videretur, quia bona fides & iusta litigandi causa excusare potest à sumptibus litis,[31] & à præstatione accessionum, quę non nisi propter moram debeantur,[32] sed non à præstanda hereditate, quæ ipsa petitur per huiusmodi actionem.[33] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 20. sup. De testam. & iam antea inter fratres Armẽgiat. 14. Cal. Febr. 1591. Fructibus etiam, cum vindiciæ duntaxat dicerentur, petitori adiudicatis. Iunge Defin. 9. sup. De petit. hered.

1 *l. qui interrogatus* 12. *D. de petit. hered.*
2 *l. regulariter* 9. *cum seqq. eod.*
3 *Vt in l. sed etsi lege* 25. *§. scire, eod. tit.*
4 *l. item veniunt* 20. *§. præterhæc, & §. ait Senatus, d. l. sed etsi, §. consuluit, & pass. eod. tit. de petit. hered.*
5 *d. l. item veniunt. §. vlt. & legib. seqq. d. l. sed etsi, §. quod ait Senatus. & seqq.*
6 *d. §. consuluit. & l. vtrum* 23. *& pass. eod. tit.*
7 Sed prædo ad restitutionem fructuum etiam quos non percepit, si modo percipere potuit aut debuit, *d. l. sed etsi, §. sed & fructus.* quod in bonæ fidei possessore secus est, nisi ex die litis contestatæ, *l. 1. C. eod.*
8 Quomodo & fructus fructuum in ista actione præstantur, *l. illud quoque* 40. *§. prædo,* iunct. *l. quod si oues* 26. *& seq. D. eodem.*
9 *d. l. item veniunt* 20 *§. item non solum, vers. fructus, d. l. sed etsi* 25. *§. vlt. eod.*
10 Alioqui accessio accessionis non permitteretur, *l. vlt. C. de vsur. l. neque eorum* 15. *D. eod. l. heres furiosi* 51. *§ fructuum, D. de petit. hered.* vbi est textus elegans: ex quo apparet, duriorem esse hac parte conditionem petitoris pro fructibus perceptis post litem contestatam, quam pro iis, qui ante percepti sunt, nempe quia ij, qui post litem contestatam percepti sunt, veniunt tanquam accessiones, non etiam cæteri.
11 *d. §. prædo, l. 25. eod tit. d. l. 1. C. eod.* Nam post Senatusconsultum omne lucrum auferendum est tam bonæ fidei possessori, quam prædoni, *l. post Senatusconsultum* 28. *D. eod.*
12 *d. l. item veniunt, §. item non solum.*
13 *l. certum est* 22. *C. de rei vindic.* iunct. *l. bonæ fidei* 48. *D. de acquir. rer. domin.*
14 Ideo enim dicitur singulare iudicium, quia singularis res petitur, *l. 2. in fin. C. de petit. hered.*
15 Est enim id proprium fructuum pendentium, *l. fructus pendentes* 44. *D. de rei vindic. l. vltim. §. non solum, & § fructus, D. quæ in fraud. cred.*
16 *Ex d. §. item non solum, vers. fructus, l.* 20. *D. de pet. hered.*
17 *l. in fideicommissaria* 18. *vers. quoties, D. ad SC. Trebell.*
18 *l. hereditas* 50. *D. de hered. petit.*
19 *l. nihil est aliud* 24. *de verb. signific.*
20 *d. §. item non solum.*
21 *l. 1. & tot. tit. D. de fideic. hered. petit.*
22 Sic enim Senatus noster passim pronunciat, reiecta opinione Bartoli, qui voluit fructus deberi ex die oblati per fideicommissarium libelli, *cons. 53. incip. Picaredus, in fin.*
23 *d. l. in fideicommissaria, vers. quoties.*
24 Nec enim eo tempore vlla est hereditas, cum sit iam conuersa in patrimonium heredis, *l. 1. D. de separat.*
25 *d. §. quoties, l. in fideicommissaria* 18. *ad SC. Trebell.*
26 *l. 1. & tot. eod. tit.*
27 Siquidem per aditionem iunguntur patrimonia, *l. sed si plures* 10. *§. filio, l. si filius* 12. *D. de vulg. & pup. substit.*
28 Fructus enim iure soli percipiuntur, *l. qui scit* 25. *§. 1. de vsur.*
29 *l. regulariter 9. de petit. hered.*
30 *Vt in d. l. sed etsi lege 25. §. scire, eod. tit. de petit. hered.*
31 *l. qui solidum* 78. *§. 1. de legat. 2.*
32 *l. Titia Seio* 87. *§. vsuras, de leg. 2. l. in minorum 3. Cod. in quib. caus. in integr. restit. necess. non est.*
33 Multum enim refert, an hereditas ipsa petatur, an hereditatis accessiones, *d. l. heres furiosi* 51. *§. fructuum, D. de petit. hered.* iunct. *l. cum vnus* 10. *§. verbis, de alim. & cibar. legat.*

DEFINITIO LXV.

Appellatione interposita à pluribus articulis taxationis expensarum, & pro parte tantum adiudicatis expensis litis appellatoriæ, quomodo earum taxatio facienda sit?

SIà taxatione expensarum, quę multa capita constinebat, appellatum sit[1] & pronunciatum, ex parte iustam, & ex parte iniustam fuisse appellationem, nouis quoque expensis litis appellatoriæ pro parte compensatis, pro parte victori adiudicatis,[3] faciẽda erit adiudicatorum taxatio pro numero articulorum, à quibus appellatum fuerat,[4] non autem habita ratione quãtitatis in singulos articulos deductæ.[5] Ita ex tempore tractatum est in causa Dominæ de Romans, & Ant. Lespine, 4. Cal. Aug. 1595.

1 Quo casu tot videntur esse sententiæ & appellationes, quot sunt capita & articuli, à quibus fuit appellatum, vt dixi *Defin. 44. supr.*
2 Nihil enim vetat ita fieri, cum vna species aliis non cohæret, *l. etiam* 29. *§. 1. D. de minor.*
3 Nam & hoc fieri posse diximus *in d. Defin. 44. supr.*
4 Quia singuli articuli singulas lites constituere videtur.
5 Non enim pro modo quantitatis in iudicium deductæ, sed pro numero articulorum, à quibus appellatum fuit, maiores minoresve in litem expensę fiunt: interdum tamen è contrario ex quantitate debiti causa trutinatur, *vt in l. vlt. C. qui bon. ceder. possl. maiorem* 8. *D. de pact.*

DEFINITIO LXVI.

In nullas expensas condemnandus est reus, contra quem nulla fuit satis iusta causa inquirendi.

Source : BIU Cujas

NOn ſolum ſi reus abſoluatur à crimine, ſed & ſi à ſola obſeruatione iudicij, quod fit per hæc verba, *mis hors de cour & de procés*, [1] cum ſatis iuſta cauſa non fuit de crimine inquirendi, nulla prorſus ratio eſt, cur in expenſas condemnari reus debeat, non ſolum quod ad accuſatorem attinet, ſed nec quod ad ſcripturas & acta litis, [2] etiamſi priuatus accuſator nullus ſit: [3] æquius enim eſt, in eo damno verſari Iudicem aut litis actuarium, id eſt, vt laboris præmium nullum habeant, quam vt ſine cauſa condemnetur is, qui ex carcere aliiſque incommodis iam ſatis ſuperque damnum paſſus eſt. [4] Non idem eſt, ſi amplius inquiri Iudex iuſſerit. Tunc enim expenſarum condemnatio remitti non poteſt. [5] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis & Claudij Coſtergant. Non. Sept. 1595.

1 Quæ formula minus plenam abſolutionem continet, quam ſi reus ab accuſatione abſolutus eſſet.

2 Sunt enim iſta diuerſa, & aliter atque aliter exprimenda, *deſpens & frais de iuſtice*.

3 Nam cum adeſt priuatus accuſator, ad ipſius onus hi ſumptus pertinent, vt dixi *Defin. 35. n. 3. ſupr.*

4 Dixi *Defin. 40. ſupr.*

5 Vt dixi in eadem *Defin. 40. & aliis ibid. citat. num. 1.*

DEFINITIO LXVII.

Quando poſſint adiudicari fructus etiam non petiti, & quando peti poſſint poſt ſententiam, qui non ſunt adiudicati?

FRuctus etiam iuſtè petitos, ſi Iudex per ſententiam nihil de iis pronunciauerit, [1] poſtea peti ex eadem cauſa non poſſe [2] placuit, extincto ſcilicet finitoque officio Iudicis, quo debebantur. [3] Nam ſi proponas in obligatione fuiſſe, [4] & principaliter nō acceſſorie debitos, peti vtique poſſunt, quandiu nihil de iis pronunciatum eſt, vt euenit in actione Fauiana, [5] & interdicto, Vti poſſidetis. [6] Sed etſi nō ſint petiti, tamen debentur, in eoque multum refert, an officio duntaxat Iudicis adiudicandi ſint, an ex natura actionis. Nam officium Iudicis ad eos fructus porrigi non poteſt, qui non ſunt petiti, [7] ſicut nec ad illos, qui ante litem conteſtatam percepti ſunt, [8] non magis quam ad eos, qui poſt rem iudicatam. [9] Cum autem veniunt, iure actionis deduci poſſunt in condemnationem, etiam non petiti, [10] vt in actione, Quod metus cauſa, [11] in interdicto Vnde vi, [12] in petitione hereditatis, [13] & aliis huiuſmodi. *Sine die.*

1 *l. Paulus 42. de re iudic. l. terminato.* & vtrobique DD. *C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæſt. 405. & 574. ex l. quod in diem, §. 1. de petit. hered.*

2 Boer. *quæſt. 18. nu. 1.* poſt gloſ. & alios ibi citatos.

3 *l. 4. C. depoſ. l. fin. §. Lucius Titius, de condict. indeb. l. qui per colluſionem 49. §. 1. de act. empt.*

4 Boer. *vbi ſupr. n. 2.*

5 *l. videamus 38. § in Fauiana, de vſur.*

6 *l. 1. §. ex die quo, D. de vi & vi armat.*

7 Boer. *ibid. n. 3. & 5.* Capell. Tholoſ. *quæſt. 194.*

8 *l. ſciendum, §. ædiles, de ædilit. edict. cap. ſignificante, de appell.*

9 Nam ad Iudicis officium nil pertinet futuri poſt condemnationem temporis tractus, *l. 1 §. 1. de vſur.*

10 *d. §. in Fauiana, l. in condemnatione, §. cum verbum, de verb. ſignif.*

11 *d. §. in Fauiana.*

12 *l. ſi quis in tantam, C. vnde vi.* [Guid. Pap. *d. q. 405.* vbi addit *in fine*, Etiam ſumptuum litis condemnationem irrogari poſſe & ſolere, quoties æquum id videtur ſiue petiti ſint ſiue non. Et eo iure vtimur. *Ita Senatus* in cauſa Franciſcæ Neyton & Chautan, Iulij 1614.]

13 *l. item venium 20. §. fructus, de petit. hered.*

DEFINITIO LXVIII.

In poſſeſſorio iudicio retinendæ vel recuperandæ poſſeſſionis veniunt fructus etiam non petiti.

IN iudicio poſſeſſorio ſiue retinendæ, ſiue recuperandæ poſſeſſionis veniunt fructus [1] etiam non petiti, [2] præſertim qui poſt litem conteſtatam percepti ſunt. [3] Nam & expenſæ ab eo tempore factæ venirent. [4] Si tamen Iudex de iis nihil pronunciauerit, neque ex hoc capite appellatio vlla interpoſita ſit, non poteſt, qui de appellatione cognoſcit, de iis fructibus & expenſis quicquam pronunciare. Sed an confirmata priore ſententia & in executione iudicati poterunt peti? [5] Difficilius ſane illud eſt, cum Iudex, qui ſemel pronunciauit, toto officio ſuo functus videatur. [6] Quamquam non deerant, qui putarent, poſſe eos fructus in iudicati executione adiudicari, quaſi de quibus nunquam Iudex cognouerit, cum nunquam antea fuerint petiti: [7] ſed quod ad hoc poſtremum caput attinet, non fuit res deciſa. *In* cauſa Boni Chex, & Henrici Rolaz Auguſtanorum, 9. Febr. 1596.

1 *l. 1. §. ex die quo quis, D. de vi & vi armat. l. videamus 38. §. in interdictis, D. de vſur.*

2 Quia veniunt ex natura propoſitæ actionis, vt dixi *Defin. prox. præced.*

3 Nam & officio Iudicis hi fructus venirent, etiamſi ex natura actionis venire non poſſent, *l. 2. d. l. videamus 38. §. ſi actionem, de vſur.*

4 Bart. & Salicet. & alij *ad l. properandum 13. §. ſiue autem alterutra, C. de iudic.* vbi etiam Iaſ. *num. 31.* Felin. *in c. ſignificauerunt. de except.*

5 Quia Iudex appellationis neque poteſtatem, neque iuriſdictionem vllam habet, niſi ſuper deductis in principali cauſa, & quatenus appellatum eſt. Papienſ. *in form. ſent. diffin. in verſ. nos Bernardinus, nu. 19. ex Nouel. 115. vt cum de appell. cognoſc. poſt princip.*

6 *l. Iudex poſtea quam 55. D. de re iudic.* iunct. *l. terminato 3. cum ibi not. C. hoc tit.*

7 Et hæc ſententia indubitate procedit, ſi fructus propriè obligationis & actionis iure debeantur, non etiam ſi officio Iudicis, ſecundum ea, quæ ſcripſimus *Defin. 2. & 3. ſupr.*

DEFINITIO LXIX.

Curator datus ſiue iacenti hereditati, ſiue bonis, condemnandus eſt proprio nomine in expenſas litis temere ab eo ſuſceptæ vel inſtitutæ.

QVi tanquam curator ſiue hereditati iacenti, [1] ſiue bonis [2] datus actionem aliquam inſtituit, quam inſtituere non potuit, aut non debuit, [3] condemnandus eſt in expenſas litis proprio nomine, ne alioquin ipſius temeritas aut imperitia damnum afferat hereditati vel creditoribus, quibus nihil imputari poteſt, [4] niſi ex eorundem creditorum aut aliorum, quibus poſtulantibus datus eſt, conſenſu & voluntate actionem illam inſtituerit: [5] quo remedio ac veluti præcautione ſibi proſpicere prudens curator debet, ne ſumptuum condemnationem proprio nomine incurrat. *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Velat & Bartholomæi Truchet.

1 Poſtquam Pragmaticis noſtris placuit, etiam hereditati curatorem dari poſſe.

2 *Ex tit. D. de curat. bon. dand.*

3 Non etiam alias actiones poteſt inſtituere quam tempore perituras, *l. creditore 14. D. de reb. auctor. Iudic. poſſid.*

4 *Arg. l. non eſt ignotum 6. C. de admin. tutor.*

5 Quod enim ſemel iis placuit, poſtea diſplicere non poteſt, vt in regula iuris pontificij.

DEFINITIO LXX.

Fructus, quos poſſeſſor abſolute ac incommutabiliter ſuos fecit, non poſſunt cum ſumptibus in rem meliorandam factis compenſari.

DIci quidē ſolet, fructus à poſſeſſore perceptos compenſandos cum expēſis in rem meliorandam factis: [1] ſed id ad eos fructus non pertinet, qui ſic acquiſiti ſunt poſſeſſori, vt non ſint reſtituendi. [2] Placet enim, fructus, qui reſtituendi non ſunt, nec eſſe

Source : BIU Cujas

esse compensandos, quandoquidem effectu ipso parum interest, an compensentur, an restituantur, cum compensatio solutionis vim locumque obtineat.[3] Multo magis dicendum est, non esse compensandos fructus, quos possessor iure dominij suos absolute fecerit, licet fundi dominium fuerit commutabile.[4] Igitur expensæ omnimodo sunt restituendæ, cum factæ sunt bona fide, & ab eo, qui rem suam esse putabat.[5] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin, contra Procuratorem Bonaud, 24. Feb. 1596.

1 *l. sumptus* 48. *l. emptor* 65. *D. de rei vindic.*

2 Puta, si quo tempore factæ sunt expensæ, iam consumpti erant aut vsucapti, quo casu nullo modo erant restituendi, *l. 4. § Iana, D. de vsuc.* alioqui essent restituendi, si extarent, *l. certum* 22. *C. de rei vind.* ac proinde sunt compensandi. Et ita intelligenda est *d. l. sumptus.*

3 *l. si constat* 4. *& tot. tit. C. de compensat.*

4 Puta ob pactum de retrouendendo: aliud est, si contractus fuerit ipso iure resolubilis, *vt in l. item quod* 6. *& l. Imperator* 16. *D. de in diem addict. l.* 4. *in prin. & §.* 1. *de leg. commiss.*

5 Intellige tamen iuxta distinctionem *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic.*

DEFINITIO LXXI.

Sublata obligatione & actione principali, sumptus, qui non præstantur nisi officio Iudicis, peti non possunt.

SVmptus facti in executione iudicati ab eo, qui postea sine protestatione solutionem accepit eorum omnium, quæ ex iudicato debebantur, nulla penitus actione peti possunt, cum non obligationis & actionis iure, sed tantum officio Iudicis in pœnam temorariæ litis præstentur.[1] Plane si à sententia vel executione appellatum proponatur, ad officium pertinebit Iudicis, qui de appellatione cognoscet, vt de his quoque sumptibus pronunciet,[2] si nullo iuris colore vel appellationem interposita, vel iudicati executionem impeditam fuisse animaduertat.[3] *Sine die.*

1 *Arg. l. qui per collusionem* 49. *§.* 1. *D. de actio. emp. l.* 4. *C. depo.*

2 Cum hoc casu supersit actio, cui officium Iudicis inseruire possit, quoniam appellatio extinguit iudicatum, *l.* 1. *§. vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Alioqui iusta causa litigandi excusaret ab expensis, *l. qui solidum* 78. *§.* 1 *de leg.* 2. *l. cum quem temere* 79. *D. de iudic.*

DEFINITIO LXXII.

Impensarum æstimatio facienda est ex tempore præsenti.

CVm agitur de expensis factis in rem meliorandam, æstimamus earū quantitatem & modum non ex eo tempore, quo factæ sunt, sed ex præsenti, id est, quo fit restitutio,[1] ne oneretur is, qui rem accipit, si plus impensarum nomine præstet, quam ex impensis commodi & vtilitatis percepturus sit.[2] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani du Pradel Autherin, & Procuratoris Bonaud, 24. Febr. 1596.

1 Boer. *q.* 44. *num.* 12. vbi plura alia vide De fructibus & impensis.

2 Quod absurdum esset, *l. in fundo* 38. *de rei vindic. l. si quis seruos* 25. *D. de pignor. act.*

DEFINITIO LXXIII.

Etiam qui nullo iure fundum alienum retinuit, ad fructuum tamen restitutionem condemnandus est, nisi quos à lite contestata perceperit, si modo probabilem causam habuit nesciendi alienum, puta tanquam heres.

TItio fūdus legatus fuerat, ita vt post Titij mortem ad testatoris heredē reuerteretur. Defuncti Titij heredes per multos annos in eius fundi possessione manserant,[1] fructusque perceperant.[2] Cum heres de suis iuribus factus instructior eum fundum quasi suum vindicaret, fructusque omnes tanquam à malę fidei possessoribus reposceret,[3] Placuit, non alios ab iis restitui debere, quam quos ex tempore litis contestatæ percepissent,[4] quod iustam haberent causam ignorantiæ,[5] & consequenter non improbabilem bonam fidem, qui possessionem in defuncti hereditate repertam continuassent,[6] ignorantes fortasse testamentum,[7] quod defunctus ipse ignorare non poterat,[8] accedente præsertim tam longi temporis silentio & taciturnitate heredis.[9] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel & N. Anthenotis de Veygié, 24. Iulij, 1590.

1 Intellige, Bona fide, cum onus fideicommissi Titio iniuncti ignorarent, *l. species* 15. *de aur. & arg. legat.*

2 Proinde etiam bona fide, quæ, quod ad fructus pertinet, tantum potest, quantū veritas, quia lex impedimēto non est, *l. bona fidei* 48 *de acq. rer. dom.* iunct. *l. bona fides* 136. *de reg. iur.*

3 Certum enim est, malę fidei possessorem debere vniuersos fructus restituere, etiam quos non percepit, si modo percipere potuerit, *l. certum* 22. *C. de rei vindic. l. sed etsi* 25. *§. sed si fructus, D. de petit. hered. l.* 1. *C. eod.*

4 A quo demum tempore etiā bonæ fidei possessor tenetur fructus omnes restituere, tanquam exinde malę fidei possessor factus, *d. l. certum, d. l. sed etsi, §. si ante, D. de petit. hered.*

5 *l. qui in alterius* 42. *de reg. iur.* iunct. *l. vlt. D. pro suo.*

6 *Ex l. cum heredes* 23. *D. de acq. poss. l. cum miles* 30. *D. ex quib. caus. maior.*

7 Ignorantia enim præsumitur, nisi scientia probetur, vt in regula iuris pontificij.

8 Quæ tamen scientia non inducebat malam fidem in persona defuncti.

9 *Arg. l. cum quidam* 17. *§. Diuus Pius, D. de vsur.*

DEFINITIO LXXIV.

Fructus petiti & non adiudicati à Senatu pro compensatis haberi debent, cum non possunt haberi pro denegatis.

CVm tamen eodem arresto nihil Senatus pronunciasset de impensis, quas in rem meliorandam toto illo intermedio tempore heredes legatarij fecerant, tametsi in instantia fuissent petitæ, visū est, nullam earum rationem in iudicati executione habendam esse.[1] Non quod peti nequeant, etiam cum non sunt adiudicatæ, (Peti namque possunt, adeoque earum nomine fundus retineri oppositā doli exceptione, si necessariam aut vtilem dummodo permanētem causam habeant, & cuius commodum aliquod sensurus sit proprietarius, nimirum pro rata temporis[2]) sed quia compensari deberent cum fructibus in re aliena, sine vllo titulo perceptis, nempe ad concurrentem vsque quantitatem fructuum,[3] qui in proposita specie longe pluris erant, quam in rem meliorandam, aut conseruandam impensum fuisset.[4] Nam si minoris fuissent fructus percepti, vtique quod plus fuisset in impensa, & peti potuisset, & solui debuisset, dum ne iam tum absorpta impensarum vtilitas fuisset.[5] Nec est superioribus contrarium, quod alio loco scripsimus,[6] fructus, qui non sunt restituendi, non esse compensandos: in proposito autem non alios fructus ex verbis arresti restituendos esse, quam qui percepti essent à die litis contestatæ. Id enim tum obtineret, si meliorationum impensas possessoribus petentibus restitui Senatus præcepisset.[7] Sed cum nihil de iis pronunciatum esset, videbatur Senatus tacitam cōpensationem induxisse.[8] Sunt enim arresta stricti iu-

Source : BIU Cujas

ris,[9] & omissum pro omisso habendum est.[10] Nec sine causa. Sic à Senatu constitutum videbatur,[11] cum fructus illos nõ solum in re aliena, sed etiam sine titulo perceptos constaret, sola facti ignorantia & proprietarij taciturnitate præsumptionem bonæ fidei præbente.[12] *Ita Senatus* in eadem causa, 24. Feb. 1596.

1 Est enim regulare, vt iudicati executio nõ debeat patere latius, quam iudicatũ ipsum, *l. pen. & pass. C. de exec. rei iudic.*
2 Boer. *q. 44. nu. 12 & pass.* vbi vide. Adde Roland. à Valle *cons. 28. vol. 1.*
3 *l. sumptus 48. l. emptor 65. D. de rei vindicat.*
4 Id enim ex facto constabat.
5 Secundum id quod diximus *Desi. 72. supr.*
6 *Desi. 70. sup. hoc tit.*
7 Quia eo casu etiam quod ad impensas arresto satisfaciendum fuisset.
8 Minus scilicet adiudicando, quia Iudex, qui rem petitam non adiudicat, videtur eam denegare, vt nostri notant *ad l. nõ ignorat 3. C. hoc tit.* Sic dicimus collationem fieri aliquando minus percipiendo, *l. 1. §. sed etsi tantum, D. de collat.*
9 *l. 1. vbi not. C. si plur. vna senten. condemn. fuer.*
10 Notat *in l. quicquid adstringenda 98. de verb. obl. l. commodissime, D. de liber. & posth. l. si cum dotem 22. in princ. D. sol. matr.*
11 Sic enim semper de Senatu præsumendum est, *arg. l. vnic. §. his cunabulis, D. de offic. præf. prator.*
12 Quæ facit, vt potuerit heres fructus istos percipere tanquam suos, & vsucapere illos titulo Pro suo, *l. 1. & tot. tit. D. pro suo.*

DEFINITIO LXXV.

Vsuræ expensarum taxatarum debentur à die interpellationis, si appellatum non sit, sin appellatum sit ex die confirmationis.

EXpensarum à Iudice taxatarum vsuræ debẽtur, à quo die is, qui condemnatus fuit, iussus est soluere.[1] Sed quid si à taxatione appellatum sit, ex postfacto autem appareat, iniustam fuisse appellationẽ? Vix sane est, vt appellanti prodesse vlla in re debeat temeraria appellatio,[2] quæ & mulcta extraordinaria coerceri solet.[3] Sed tamen, cum appellatio extinguat iudicatum,[4] magis est, vt non nisi à die decisæ appellationis & confirmatæ taxationis vsuræ deberi incipiant.[5] Atque ita Senatus noster pronunciauit in causa D. Senatoris Cauet & Petri Pelliet, 10. Maij, 1596.

1 Cum ab eo demum tempore incipiat condemnatus scire, quid & quantum debeat, ac proinde esse in mora, *vulg. l. mora 32. D. de vsur.*
2 *l. tutor 41. eod. tit. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appellat. l. si longiũ 7. C. de exec. rei iudic.*
3 Ad reprimendam appellantium temeritatem.
4 *l. furti 6. §. 1. D. de his, qui not. infa. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpi.*
5 Intellige, Nisi calumniosa fuerit appellatio, ex iis, quæ dixi *Desi. 23. nu. 5. supr. de præsc. 30. vel 40. annor.*

DEFINITIO LXXVI.

Qui vincitur ex iureiurando aduersarij non eo minus condemnandus est in expensas, si actor nõ de sua intentione iurauerit, sed de exceptione rei.

QVod dici solet, lite decisa ex iureiurãdo, quod decisorium vulgo appellant, non esse locum condemnationi expensarum,[1] tunc obtinet, cum nõ alia victoriæ causa est, quam quia iuratum sit, vt euenit, quoties iuratur super intentione actoris,[2] non super exceptione rei. Nam si qua alia causa sit, propter quam condemnari debeat is, qui iusiurandum detulit, vt puta, quod aduersarij intentio aliunde fundata abundeque probata esset,[3] absurdum sit & iniquum, litigatorem temerarium ob hoc solum euadere condemnationem expensarum, quod iusiurandum detulerit.[4] *Ita Senatus* in causa D. Andreæ Mugnier, Magistri computorum, & Sappin, 18. Decemb. 1596.

1 Dixi *Desi. 1. sup. de reb. cred. & iureiu.* Iunge *Desi. 78. infr.*
2 Quia eo casu omnimodo actor obtinere debet, si iurauerit, nec aliud quæritur, nisi an iuratum sit, *l. 5. §. 1. D. de iureiur.*
3 Hoc enim ante omnia requiritur, vt actor possit vincere: alioqui succumbere debet, etiamsi nihil reus præstiterit, *l. 4. C. de edend.*
4 Cum temeritas litigantium hac pœna puniri debeat, *l. eum quem temere 79. D. de iud. & tot. tit. Inst. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO LXXVII.

Litis contestatio possessorem obligat ad fructuum exinde perceptorum restitutionem, etiamsi postea diu intermissa sit litis persecutio.

NOn excusatur à fructuũ restitutione is, qui litem contestatus est iniuste,[1] ob id solũ, quod per actoris negligentiam diu intermissa sit litis persecutio, quia possessori, qui semel ex contestatione indebita malam fidem contraxit,[2] imputari exinde potest, cur non eam moram & malam fidem vltro purgauerit.[3] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Cardé, 12. Decemb. 1596.

1 A quo die solet irrogari condemnatio fructuum propter malam fidem, quam contestatio inducit, *l. 1. & 2. C. hoc tit. l. certum 22. C. de rei vindic. l. sed etsi lege 25. §. si ante, D. de petit. hered.*
2 In quo differt mora, quæ contrahitur per contestationẽ ab ea, quæ contrahitur per extraiudicialem interpellationẽ, quam constat nihil operari, si omissa fit debiti repetendi instantia, *l. mora 32. D. de vsur.*
3 Contestationis enim effectus est perpetuus etiam ad perpetuandam actionem, *l. vnic. C. ex delict. defunc. l. omnes pœnales 26. l. constitutionibus 33. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO LXXVIII.

Actor, qui iurauit super exceptione solutionis à reo opposita, non eo minus debet obtinere expensas, si aliunde suam intentionem probauerit.

QVod dicitur, lite per iusiurandum iudiciale decisa, nullam expensarum condemnationẽ fieri debere, tunc obtinet, cum is, qui vincit, nulla alia de causa vincit, quam quia iurauit.[1] Nam si fundatam aliunde habuerit suam intentionem, siue agendo, siue excipiendo, non ob id minus expensas obtinere debet, quod aduersario iusiurandum deferente super aliqua exceptione aut replicatione iurauerit.[2] Finge, agente me ex chirographo aut ex instrumento authentico obiici solutionem, eiusque probandæ gratia deferri mihi iusiurandum à reo,[3] perinde expensas obtinere debeo, ac si nulla iurisiurandi delatione facta vicissem.[4] *Ita Senatus sine die.*

1 Vt solet, postquam iuratum est, non de alio quæri, quam vtrum iuratum sit, *l. 5. §. 1. D. de iureiu.*
2 Dixi *Desi. 76. supr.*
3 Eius enim est solutionem probare, qui eam allegat, *l. 1. C. de probat.* cum solutio sit facti, *l. cons. 7. §. vlt. de curat. furios.*
4 Quia vnico meo iure, non propter iusiurandum meum, ac si reus nullam exceptionem opposuisset.

DEFINITIO LXXIX.

Etiam cum bonam causam habet is, qui appellationem deseruit, expensas tamen litis appellatoriæ obtinere nunquam debet.

Cum

Source : BIU Cujas

CVm restitutionis aduersus desertam appellationem indulgendæ causa alia nulla est, quam quod in principali negotio bonam foueat causam is, qui appellauit; audiēdus quidem est in Senatu, & in integrum restituendus, ne bonę litis iacturam ex modici temporis negligentia sentiat:[1] sed tamen eo nomine condēnandus est, vt litis ad desertionē pertinentis expensas refundat.[2] Sed etsi in appellationis causa obtineat, æquum tamen est, litis appellatoriæ expensas ob hoc ipsum compensari, vt hanc quoq; suæ negligentiæ pœnam luat.[3] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Poterlat & D. de Seteney, 6. Mart. 1597.

1 *Arg. l. si debitori* 21. *D. de iudic. l. etsi post tres, D. si quis caution.* Senatus enim, cum sit supra leges vice Principis, non tenetur sequi rigorem iuris siue communis, siue prouincialis, sed potest exemplo Principis & solet iudicare ex æquitate.

2 Vt, in quo deliquit per negligentiam, in eo puniatur, *arg. l. rescriptum* 6. *D. de his, quæ vi indig. cum simil.*

3 Præsertim cum desertio appellationis habeat delictum admixtum propter spretum vtriusque Iudicis, & à quo & ad quem, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO LXXX.

Tutor, qui appellationem pro pupillo à se interpositā deseruit semper quidem condemnandus est ad pœnam desertionis, sed non semper ad expensas litis.

SI contra pupillam vel minorem ex appellatione deserta pronunciatum sit, solet quidem semperque debet tutor in desertionis pœnam proprio nomine condemnari.[1] Sed an semper in expensas litis? Mihi quidem sic videbatur, quia multo facilius est, vt expensarum litis, quam vt mulctæ condemnatio alicui irrogetur.[2] Sed tamen contra pronunciatum est, cum appellationis, licet post tempora tractatæ causas quales quales curator reddidisset,[3] nec ob id tātum minor victus fuisset, quod appellationē prosecutus nō esset, sed ob id etiam, quod satis iustā appellandi causam nullam habuisset:[4] Igitur tum demum tutor aut curator ad desertæ appellationis sumptus condemnandus erit, cum de appellationis dūtaxat desertione, non etiam iure aut iniuria pronunciabitur.[5] *Latum est arrestum* Cal. Mart. 1597.

1 *Ex l. non est ignotum* 6. *C. de admin. tutor.*

2 Cum irrogetur pœna expensarum ob solam temeritatē litigantis, mulcta vero non nisi vbi aliquod delictum est.

3 Vt ex eo appareret, nullam tutoris calumniam interueniſſe.

4 Non enim solet improbari appellatio eorum, qui vel vnam probabilem appellandi causam habuerunt, *l. appellanti* 13 *§* 1. *D. de appellat.*

5 Poterit tamen tutor etiam ad litis appellatoriæ expēsas cōdemnari, si vel calumniosa, vel nullo colore interposita sit per eum appellatio. *d. l. non est ignotum* 6. *C. de admin. tutor.*

DEFINITIO LXXXI.

Condemnandus est appellans in expensas desertionis, si quid impediat, ne eodem tempore possit lis appellatoria terminari.

QVi aduersus desertam appellationē restitutus est in integrum, siue ex rescripto Principis, siue, quod plerumque fit, ex suprema Senatus auctoritate,[1] si eo tempore, quo de restitutionis æquitate cognoscitur, appellatio decidi non possit, condemnandus est in expensas litis, quæ ob desertionem facta est,[2] & quidem statim, non expectato litis appellatoriæ euentu, cum non prius audiri possit tanquam appellans, quam aduersus desertionem sit restitutus,[3] nec rursus restitui nisi refusis expensis,[4] quod secus esset, si eadem sententia de desertione & appellationis causa pronunciaretur.[5] Itaq; hoc casu pronūciandum est, vt appellans admittatur ad prosequendam appellationem, non obstante desertione: in causa vero appellationis hoc vel illud facere iubeatur. Cum, si appellatio deserta non esset, aut si eodem iudicio vtraq; quæstio terminaretur, sic ferri sententia deberet, *sans s'arrester à la desertion.* Ideoque nullus expensarum condemnationi locus relinqueretur. *Ita Senatus* Cal. Mart. 1597.

1 Quod Senatus noster solet exprimere his verbis, *par main souueraine.*

2 Alia enim lis est, quæ de desertione mouetur, alia quæ de appellatione.

3 Quamuis non soleat Senatus huiusmodi restitutionem concedere nisi auditis partibus in causa appellationis: sic enim ad supplices libellos hac de re solet rescribere, *En plaidant la cause sera pouruen.*

4 Cum desertio sit contumacia & delictum: generale autem est, vt contumax numquam sit audiendus, nisi refusis expensis, *l. sancimus* 13. *C. de iudi.*

5 Posset enim eo casu fieri compensatio expensarum, si is, qui appellationem deseruisset, bonam tamen causam in appellatoria lite habuisset, vt dixi *Desi.* 79. *supr.* Item posset & deberet iudicari de appellatione, & non de desertione, vt sequitur in Definitione.

DEFINITIO LXXXII.

Post transactionem de principali negotio nō possunt peti expensæ, quæ non nisi officio Iudicis debitæ fuerunt.

VIctor post impēsas multas in iudicati executione per condemnati tergiuersationem factas[1] cum eo transegerat, pecuniamque sibi adiudicatam nulla sumptuum mentione facta acceperat. Placuit, expensas illas peti non posse, non quasi amissas, sed quasi nec amplius debitas, quippe quæ non nisi officio Iudicis debebantur, cui porro locus nullus superest, sublato iudicio principali.[2] Ex tempore in publico auditorio pro heredibus Clar. de S. Real, contra Aduocatum de Pradel, 15. Mart. 1592.

1 *Vt in l. si longis* 7. *C. de execut. rei iudic.*

2 *l. terminato* 3. *vbi not. C. hoc tit. Ex l. qui per collusionem* 49. *§* 1. *D. de action. empt.*

DEFINITIO LXXXIII.

Qui in negotio principali fouet euidenter malam & iniquam causam, non eo minus condemnandus est in expensas litis appellatoriæ, quod in quibusdam capitibus obtinuerit.

ALiquando euenit, vt qui à sentētia, quæ multa capita habet, appellauit,[1] licet iustā appellād causam pro quibusdam capitibus habuerit, atq; ita in causa appellationis, quantum ad ea capita, obtinuerit, nihilominus in omnes litis appellatoriæ expensas condemnādus sit, ac si in tota lite succubuisset, nimirum si in principali negotio tam euidenter malam iniquamque foueat causam, vt indignus sit cui faueatur.[2] *Ita Senatus* me vno contradicente in causa D. du Iour & Iacobinæ Berru, 29. Mar. 97. Ego vero dicebam, sufficere appellanti ad inducendam saltem compensationem expensarum, vt iustam aliquam vel minimam appellandi causam habuisset: mutuam enim hoc casu esse victoriam.[4]

1 Quo casu tot videntur sententiæ, quot sunt capita, si nō sint connexa, *l. etiam* 29 *§. vlt. vbi not. D de minor.*

2 Simili pene ratione vtebatur Papinianus, quam tamen improbat Vlp. *in l. Papinianus* 20 *D. eod. tit. de minor.*

3 *l. appellanti* 13. *§.* 1. *D. de appellat.*

4 Solet enim fieri cōpensatio expensarum ob mutuā victoriam, *l. si ambo* 10. *D. de comp. l. vire* 39. *§. tū mulier* 47. *D. solut.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO LXXXIV.

Casus, in quo beneficij possessor victus non condemnatur ad restitutionem fructuum, nisi à die litis contestatæ.

INterdum euenit, vt in quæstione, De possessione beneficij, [1] qui succumbit, condemnetur ad restitutionem fructuum à die tantum litis contestatæ, vt puta si iustam litigandi causam possessor habuit, [2] vel ob id saltem, quod nullo iure niti actor videbatur. [3] *Ita Senatus* in causa N. Galley, contra N. Guillot, 23. Mart. 1596.

1 De qua Iudex laicus cognoscit, vt scripsimus *in tit. D. de iudic. & de iurisd. omn. iudi.* ex Guid. Pap. *q.* 1.

2 *Arg. l. qui solidum* 78. *§.* 1. *D. de iudic.*

3 Nam & in beneficialibus potest & debet reus vincere per non ius actoris, vt diximus *in tit. De sacrof. Eccles.*

DEFINITIO LXXXV.

Non repetuntur expensæ solutæ ex auctoritate arresti postea reuocati per supplicationem ciuilem.

EXpensæ adiudicatæ per arrestum & solutæ non repetuntur, [1] licet iudicatum postea rescindatur per viam supplicationis, vt vocant, ciuilis, nisi supplicationis æquitatem inducat dolus eius, pro quo fuit prius iudicatum. [2] Quo etiam casu referebat vnus ex Dominis, aliquando iudicatum fuisse referēte se, posse iudicati auctoritatem rescindi etiam citra supplicationem: [3] quod tamen vereor ne paulo alienius sit à rerum iudicatarum auctoritate. [4] Itaque non nisi parcissime & euidentissime probato dolo id faciendum est; nunquam certe præsente me factum memini. [5] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Durand & Ioannis Berguera, 22. April. 1597.

1 Quia infliguntur in pœnam temere litigantis. *tit. Inst. de pœn. temer. litig. l. eum quem temere* 79. *D. de iud.* Pœna autem depensæ repeti non solent, *l. pœna* 42. *D. de cond. inde. l. id quod pœnæ* 74. *D. de solut. l. quod à quoquo* 46. *de reg. iur.*

2 *Vt in l. Diuus* 33. *D. de re iudic.*

3 Ne scilicet cuiquam dolus suus patrocinetur, *l. ne ex dolo* 12. *& pass. D. de dolo. d. l. Diuus.* Potius enim puniendus dolus est qui nunquam debet remanere impunitus, *l. Procurator* 11. *§. in perpetuum, D. de doli mal. except.*

4 Præsertim iudicatarum à supremo Senatu, *arg. l. seruo* 65. *§ cum prætor. D. ad SC. Trebell.*

5 Sed semper obseruatum, vt necessaria sit ciuilis supplicatio: de quo scripsimus *in tit. de sentent. præf. prat.*

[DEFINITIO LXXXVI.

De taxatione expensarum adiudicatarum ei, qui non habuit domicilium alibi quàm vbi litigauit.

NObilis quædam vidua per plures mēses Camberij commorata, ad litigandū aduersus mariti sui heredes pro dote & donatione propter nuptias, ac protestata [1] non priùs se inde discessuram quàm iudicatum esset, tandem obtinuerat cum victoria, vt par erat [2] expensarum litis omnium. Sed cū de taxandis expensis tractaretur, obiiciebatur mulieri nullas deberi, propterea quod non appareret quo alio in loco domicilium habuisset. [3] Visum est non eo minus taxandas impensas, quia non esset arctanda mulier, vt in quo loco necesse habuit litigare, in eodem domicilium quoque eligere cogeretur, [4] aut alibi priùs domicilium eligere, quàm Camberij litigare. [5] Sed tamen adhibendam moderationem, vt mitius cum victis agatur, quàm si domicilium eo tempore alibi constitutum habuisse mulier proponeretur. [6] *Ita Senatus* in causa N. Bachod viduæ D. S. Petri de Soucy, Idib. Sept. 1612.

1 Quæ protestatio plerumque vtilis & necessaria est, vt tanto dutior fiat cōditio aduersarij qui spreta eiusmodi protestatione maluit litigare quàm cedere. Fuit enim tanto magis temerarius litigator, *vulg. l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. & tit De pœn. temer. litig. Inst.*

2 Non enim debuit minui dos per impensas factas culpa aduersarij & improbi litigatoris, cum interfit reipublicæ dotes integras & illibatas conseruari, *l.* 1. *D. soluto matr. l. interest* 18. *de reb. author. iudic. possid.*

3 Qui enim litigat in loco domicilij sui nullas pro viaticis impensas obtinere potest, quia nec viatica propter litem facere vlla cogitur.

4 Electio namque domicilij pendet ex voluntate eligentis, non item electio loci in quo litigandum est.

5 Præsertim cùm de alimentis quoque litigandum haberet, quæ moram non patiuntur.

6 Iustis enim decretis semper tēperanda res est, ne quid iniqui emergat, *l. in ambiguis* 85. *§. vlt. & l. quoties* 200. *de reg. iur.*

DEFINITIO LXXXVII.

De fructibus pro parte adiudicandis ei, qui totius debiti soluendi moram contraxit.

QVi in mora fuit soluendæ partis pecuniæ, quā restituere totam debuit, vt fundū aliquem reciperet, non ideo fructuum iacturam omnium quos lucrari alioquin potuisset, facere debet, sed pro portione tantùm quæ soluta non est, debet fundi possessor fructus omnes retinere, cæteros actori restituere. [1] Ne alioqui & fundum & pecuniam eodem tempore habuisse videatur. [2] Aliud est in eo qui partem debitæ quantitatis solùm obtulit, adeoque recusante creditore obsignauit. Solutio enim etiam partis liberat debitorem pro ea parte propter interuenientem consensum & voluntatem creditoris. [3] At oblatio vel obsignatio facta partis debiti, ne pro ea quidem parte solutionis loco esse potest. [4] *Ita Senatus* in causa Ioannis & Petri Williod, & Violon, 11. Cal. Iunij 1613.

1 Textus est in *l. vlt. §. 1. D. de fund. dot.*

2 Quod absurdum sanè & iniquum esset, *l.* 11. *§. qui autem, l. bona fides* 50. *De act. empt. l. curabit* 5. *C. eod.*

3 *l. stipulatus sum* 9 *§.* 1. *D. de solut. l. quidam* 21. *D. de reb. cred.*

4 Totum enim id quod debetur offerri & obsignari debet, *l.* 9. *§. omnis pecunia D. de pig. act. l.* 9. *C. de solu. l.* 1. *C. debit. vend. pign. imped. non posse. l. quandiu C. de distr. pign.*

DEFINITIO LXXXVIII.

De fructibus post sententium perceptis ab eo qui non fuit ad restitutionem vllam fructuum condemnatus.

CVm Iudex qui ex causa siue læsionis, siue aliæ qualibet contractum per in integrum restitutionem rescindi iussit, de fructibus tamē post litem contestatam perceptis nihil pronunciauit, siue iure siue iniuria, & per errorem id fecerit. [1] Non ideo debet possessor lucrari fructus quos à tempore iudicati perceperit. [2] Quando neque dominij iure, [3] neque bonæ fidei ratione [4] ab eo tempore illos percepisse videri potest. Qui duo ferè modi sunt fructuum acquirendorum. [5] Nec detrahetur tempus quod iudicatis ad satisfaciendum datur, vt exinde tantùm restituendi obligatio inchoetur. [6] Quod si possessori data sit electio supplendi iusti precij ex forma nouæ constitutionis, [7] & is neglecta supplendi facultate fundū restituere maluerit, perinde integros fructus, quos interim perceperit, reddere debebit, ne sit in ipsius potestate repūdiando electionem tardiùs fructuum mala fide perceptorum sibi lucrum comparare. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Debet enim possessor quilibet etiam bonæ fidei fructus omnes, quos post litem contestatam percepit restituere, tanquam exin-

Source : BIU Cujas

quam exinde malæ fidei possessor factus, *l.20. & pass. D. de rei vind. l.23, C. eod. l. sed etsi lege 25 §. si ante D. de petit. hered. l.1. C. eo.*

3 Fit enim titulus irritus per *in integ. rest. l.11. C. de prad. minor. Et pass. in Tit. De restit. in integr.*

4 Quia non potest bona fides durare post sententiam, licet interdum duret etiam post litem contestatam *l.3 in pr. D. de usur.* vbi est textus in hanc rem expressus.

5 *l. qui scit 25 §.1. eo. l. bonæ fidei 48. de acq. rer. dom.*

6 *d.l.3. de usur.*

7 vt fit quoties rescinditur venditio ex remedio *l 2. C. de rescind. vend.*

8 Nemini enim mora sua prodesse debet, nec nocere alteri, *l.155. de reg. iur.* & de futuris fructibus, & post sententiam percipiendis, nihil pronunciare iudex possit, *d.l.3 §.1.*

DEFINITIO LXXXIX.

Cuius temporis & loci expensæ veniant in taxationem, & de domicilij mutatione.

EXpensæ totius temporis, quo quis assidue ac sine interruptione stetit in ciuitate, ad litigandū non veniunt in taxationem, sed pro rata tantùm temporis vtilis, id est quo appareat aliquid ad eam litem pertinens agere illum potuisse, [1] nisi probetur in ea ciuitate domicilium habitationis contraxisse, quod non fit nisi per voluntatis declarationem specialē, aut per habitationem decēnij. [2] Hoc enim casu certum est nullas pro toto eo tempore expensas prętādas esse. Non tamen videbitur bene probatum domicilium, nec si per decennium integrum manserit in ciuitate, si per totum id tempus lites varias nunc hanc nunc illam in eo loco tractandas habuit. [3] *Ita Senatus* pro N. de Monfalcon Domina de Vars, contra Iacobum Le blanc, 19. Nouem. 1613.

1 Debet enim sibi imputare qui tēpus inutiliter consumpsit non aduersario, nec nisi vtiles dies spectandi sunt, *l.1. De diuers. temp. præscrip.*

2 *l.2. l.4. l. ciues 7. C. de incol. lib. 10. tit. 39.*

3 Quia constat hoc casu habitasse illum in ciuitate alio animo quàm contrahendi domicilij, vt in *d.l. 2. C. de incol.*]

TIT. XIX.

DE RE IVDICAT.

DEFINITIO I.

Clausula, alio non apparente, *facit arrestum interlocutorium, sed non impedit, quo minus ante omnia mandari debeat executioni.*

SENATVSCONSVLTVM, quod vulgarem habet illam clausulam, *alio non apparente,* [1] interlocutorium potius esse creditur, quam diffinitiuum. [2] Nam qui condemnatus est, potest ex noua causa nouisque instrumentis, aliisque probationibus, adeoque in eadem instantia de iure suo experiri, & obtinere. [3] Sed an interim executioni mandandum erit? Vtique. Id enim postulat rei iudicatæ auctoritas, [4] sibique imputare condemnatus debet, cur in probationibus iutibusque suis conquirendis aut edendis non fuerit diligentior, [5] ob eamque causam, si ad litis expensas condemnatus sit, nemo dubitat, quin eas soluere omnimodo debeat. [6] Neque audiendus erit, si petat dilationem, intra quam paratum se dicat de iure suo docere, vt interea rei iudicatę executio inhibeatur. Prius enim est, vt iudicati executio fiat, quam vt quicquam permittatur, quod iudicati vim & auctoritatem possit infringere. [7] Hactenusque prodest condemnato ea clausula, [8] quod neque nouam inchoare cogitur instantiam, neque supplicationem Principi aduersus Senatusconsultum porrigere. [9] Proinde si ex abundanti ea supplicatio porrecta sit ex diplomate, nihil prohibet aperiri literas, nulla dum etiam facta Senatusconsulti executione: [10] quod non contingeret, si supplicationis, vt vocant, ciuilis vsus hac in re necessarius esset. *Ita Senatus* in causa D. de Poypon & D. du Rosey, 16. Cal. Ianuar. 1588. & rursum pro D. de Codree, contra D. de Seruette, 4. Calend. Iul. 1592. & nouissime pro D. d'Ambliſe, contra D. Comitem de S. Amour, 10. Cal. Mart. 1595.

1 Cuius clausulæ vsus præcipuus est, quoties Iudex videt litem minus plene instructam, siue ex parte actoris, siue ex parte rei, ob alterutrius siue negligentiam, siue cōtumaciam.

2 Sententia enim diffinitiua illa est, quæ finem liti imponit, *l.1. D. hoc tit. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.* Interlocutoria vero dicitur omnis actus, qui fit pendente lite, vt tractat Papiens. *in form. sent. interloc. sup. incompet. Iudic. in vers. nos Bernardinus Vicarius, n.12. ex l. quod iussit 14. D. hoc tit. l. fin. C. de requir. reis. l. siue pars, C. de dilat.*

3 Nam verba Senatusconsulti hoc faciunt, cum is, qui alio non apparente fuit condēnatus; possit ergo alio apparente vincere. Sunt enim sentētiæ omnes stricti iuris, nec ab earum verbis recedi potest, *l. Imperator 8. D. de postul. cum simil.*

4 Interlocutoria enim sententia etiā ab inferiore Iudice iniquè lata ius tamen facit. Papien. *in form. respons. rei. in gl. Simoninus, n.4. ex l. vlt. D. de iustit. & iur.* Glos. *in l.1. in prin. ad SC. Turpill. & in l. 1 §. in hoc interdicto, D. de liber. exhib.*

5 Nec enim negligentibus iura subueniunt aut dormientibus, sed vigilantibus, *l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.*

6 Cum expensarum condemnatio faciat partem iudicati, & quidem pene necessariam, *l. properandum 13. § sine autem alterutra, C. de iud. l. pen. D. de liber. legat.*

7 Ne alioquin rei iudicatæ auctoritas labefactetur. *l. seruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.* [Iunge casum elegantem *Desi. 21. inf. hoc tit.*]

8 Quomodo si absolutus esset reus ab obseruatione iudicij, *vt in l. & post edictum 75. §. circumducto, D. de iudic.*

9 Quæ tamen esset necessaria, si arrestum esset definitiuum, vt dixi *Desi. 1. & pass. supr. de sentent. præf. prætor.*

10 Non enim solent nocere, aut ius commune lædere illa, quæ fiunt ex abundanti & dubitationis tollendæ causa, *l. quæ dubitationis 81. de reg. iur.*

DEFINITIO II.

Qui condemnatus est cum clausula, alio non apparente, *non tantum nouis allegationibus vti potest, sed etiam nouas afferre iam contestatorum articulorum probationes.*

EX nouis probationibus euerti potest Senatusconsultum, quod illam habet clausulam, de qua proxime diximus, *alio non apparente,* licet eæ probationes ad illa ipsa litis capita pertineant, quę priore iudicio iam fuerunt contestata. [1] Non enim allegationum duntaxat, sed etiam probationum omnium causa supraſcriptis verbis salua relinquitur, si quando nouæ proferri possint. [2] *Ita Senatus* inter N. Thibaudum de Liurnon & Claudium Baux, Cal. Febr. 1589.

1 Intellige tamen, si tales sint probationes, quæ in eadem instantia admitti possint. Quid enim si quis vellet post didicita testificata nouos testes producere? *contra c. fraternitatis, extr. de testib.*

2 Verba enim cū sint generalia sunt generaliter intelligenda, nec ad nouas allegationes coarctanda in exclusionem nouarum probationum, *arg. l.1. §. generaliter, de leg. præst.* præsertim cum probationes omnes sint fauorabiles, & ideo curare omnes magistratus debeant præsertim supremi, vt iterum probatio salua sit, *l. curent 22. D. de testib.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO III.

Sententia prouisionalis non nisi per diffinitiuam reuocari potest, reuocata autem nullius effectus est, quamuis à definitiua fuerit prouocatum.

QVi lite pendente fiduciariam, &, vt loquũtur, prouisionalem tulit adiudicationem, non nisi per diffinitiuam sententiam condemnari potest, vt id, quod accepit, restituat.[1] Plane si à diffinitiua condemnatione appellauerit, non eo minus interim iudicato satisfacere salua appellatione cogẽdus erit.[2] Incipit enim nullo iure & sine causa rẽ habere, quã habebat ex interlocutioee iudicis, quæ per eundem iudicem postmodum reuocata est.[3] Eoq; nimirum pertinet, quod dici solet, contrario iudicis imperio tolli posse, quod antea idem iudex vel iusserit vel vetuerit.[4] Cæterum nihil prohibet, eũ ipsum, pro quo prouisionalis primum lata fuerat sententia, itidem aduersario prouisionaliter, vt loquuntur, condemnari, prius etiam quàm definiatur negotium, sed ita demum, si noua quantitas in iudicium deducatur, nouaque debẽdi causa, de qua nihildum fuerit pronunciatum.[5] Nam & fieri ab initio potuerat, vt eadẽ sententia alter alteri pendente lite in diuersam quãtitatem per mutuam victoriam condemnaretur.[6] *Ita Senatus* pro Ioanne Turrello procuratore, contra Dominam de Charrin, 3. Id. Feb. 1589.

1 *l. quod iussit 14. vbi not. D. hoc tit.* Et hoc est, quod Pragmatici dicunt, *Cas sur cas n'ha point de lieu.*

2 Hoc est restituere, quod ex prouisionali adiudicatione acceperat.

3 Actus enim reuocatus reducitur ad non actum, & perinde habetur, ac si nunquam præcessisset, *l. licet transferam, 20. l. legatum 24. §. 1. & pass. D. de adim. legat.*

4 *d. l. quod iussit 14. D h. t.* Iunge *l. cum ex causa 11. D. de appel.*

5 Nimirum quoniam hoc casu alia lis, & alia res est, *l. singulis. 6. l. cum quæritur 12. & seqq. D. de except. rei iud.*

6 Puta si mutuis petitionibus actum fuisset, *vt in l. 1. §. vlt. D. qua senten. sin. appellat. rescin. c. 1. & tot. tit. extr. de mut. petit. l. si inter, 15. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO IV.

Sententia etiam inter alios lata parit exceptionem rei iudicatæ, quoties eadem est causa vincendi, & idem status causæ apud eundem iudicem si qui nunc agit, priori liti adfuit, secus si non adfuit.

CVm inter Sempronium Caij heredem & Titiũ contenderetur de fideicommisso, quod Lucius instituto Caio proximioribus[1] reliquerat, liti interuenerat Mæuius, qui se proximiorem dicebat, solumque inuitatum ad fideicommissum: Senatus pro Titio pronunciauerat, iniuncto tamen ei onere præstandæ satisdationis de Sempronio aduersus Mæuium defendendo.[2] Cum post multos annos idem Mæuius eiusve heres idem fideicommissum ex iisdem testamenti verbis peteret, quæsitum est, an excipere de re iudicata Titius posset?[3] Et videbatur non posse, quia licet eo ipso, quo pronunciatum erat, fideicommissum ad Titium pertinere, pronunciatum quoque intelligeretur ad alios nullos pertinere,[4] inter alios tamen ea sententia reddita fuerat,[5] id est, contra Sempronium potius, quàm contra Mæuium.[6] Nec tam de non iure Mæuij Senatum pronunciasse credibile erat, quàm de iure Sempronij,[7] dilata in aliud tempus nouę actionis cognitione, ne parata rei iudicandæ materia noui aduersarij interuentu retardaretur.[8] Ob idq; nimirum iniunctum videri onus præstãdę satisdationis, quod procul dubio non erat iniungendum, si de Mæuio prorsus excludendo Senatus sensisset.[9] Placuit tamen exceptioni locum esse. Et quia præsente litemque agente Mæuio Senatus pronunciauerat, vt proinde dici nõ posset, omnino inter alios iudicatum fuisse:[10] Et quia fieri nullo modo queat, vt vnum idemque fideicommissum ex iisdem verbis debitum per Titium & Mæuium debeatur Titio, quin continuo sit consequens; Non ergo deberi Mæuio:[11] quando fideicommissum tale erat, ad quod Titius & Mæuius simul & semel inuitati esse non poterant, cum relictum esset proximioribus; illi autem neque in eodem gradu essent, neque ex eadem familia, Titio quippe ex familia testatoris, Mæuio ex familia heredis existente.[12] Nam si possent plures concurrere, nihil sane impediret, quo minus idem fideicommissum quibusdam adiudicatum aliis quoq; postea in viriles partes adiudicaretur.[13] At ex iis, qui concurrere non possunt, planeque diuerso iure nituntur, ex iisdem tamen testamenti verbis, alterum alteri impedimento esse necesse est, eumque necessario & perpetuo vincere, qui prior obtinuit.[14] Quamquam enim nouum non est, vt quod meum esse pronunciatum fuit te inaudito, postea tuum pronuncietur ex noua causa nouisque instrumentis:[15] tamen vt ex eadem causa iisdemque testamentiverbis id fiat, salua prioris iudicati auctoritate, euenire numquam potest.[16] *In* proposito igitur si Titius tanquam vocatus & proximior ad fideicommissum admitti debuit, non potest nunc vinci à Mæuio, qui & dispari gradu est, & ex alia familia.[17] In Mæuij præcipua ratio nunc habenda sit, quod de eius tantum familia inuitanda testator senserit. Non debuerat igitur pronunciari pro Titio, qui non erat vocatus, præsertim interueniente liti ante sententiam Mæuio.[18] Nam etsi non interuenisset, ea tamen non satis sufficiẽs causa erat, propter quam Titius nullo iure vincere deberet, quod alius nemo fideicommissum peteret: vincere enim potius debuisset Sempronius, aduersus quem agebatur.[19] Atqui pronunciatum erat pro Titio, nec poterat res præsertim à Senatu iudicata pro veritate non haberi,[20] solumque supererat remedium ciuilis, vt vocant, supplicationis.[21] Ergo nocere exceptionem rei iudicatæ prorsus consequens erat. Neque ad rem pertinebat, quod iudicati tempore nondum cõstituerat, Męuium ex ea esse familia, ex qua se esse diceret. Nam tametsi non fuisset ex ea familia, non erat tamen ratio illa sufficiens ad fideicommissum Titio adiudicãdum, si nec erat ille vocatus.[22] Proinde nihil iuris adferre Mæuio potuit secuta probatio familiæ.[23] Minus mouebat, quod eo Senatusconsulto iniunctum Titio fuerat onus præstandæ satisdationis. Non enim caueri Mæuio Senatus iusserat, quod non nisi inepte fieri potuisset, sed victo possessori, si forte is nouam à Mæuio molestiam pateretur.[24] Quod constitui sane æquissimum fuerat, tametsi de non iure Mæuij iam tum Senatui constitisset,[25] alioqui Męuio ipsi caueri iussisset: aut si possessori consultum voluisset, eo solo prætextu, quod de Mæuij iure, & ex qua esset familia nõdum satis liqueret, vix interea pro Titio pronunciasset, certe diffinitiua adiudicatione nullo modo, sed fiduciaria tãtum & prouisionali.[26] Quod si priori liti Mæuius nõ interuenisset, difficilius sane erat, vt noceret ei exceptio rei inter alios iudicatæ.[27] Sed tamẽ non eo minus Titio nunc prodesse Senatusconsultum deberet, ad probandum, eam fuisse testatoris voluntatem, vt qui ex eo genere essent, ex quo Titius erat, nõ qui ex eo, ex quo Mæuius, ad fideicommissi peti-

missi petitionem admitterentur. Quæ enim certior voluntatis probatio verborumque interpretatio esse poterat, quam quæ Senatui placuisset?[28] Itaque vi ipsa & effectu eodem res recidebat, vt condemnari Mæuium oporteret, ne in eadem prorsus facti specie adeoque in eodem indiuiduo verborum contraria sensisse Senatus videretur.[19] *Ita Senatus* pro Hugone Mottet, contra Michaelem Vuillermet de Colberg, Prid. Cal. Sept. 1592.

1 Non expresso eo, an de proximioribus suis sentiret, an de iis qui heredi suo essent proximiores. Quæ res dubitationi & liti causam dabat, ex iis, quæ nostri disputant *ad l. omnia 32. alias l. cum ita, §. in fideicommisso, de legat. 2.*

2 *Vt in l. pen. D. de hered. petit.*

3 Quem ponimus priore iudicio contra Sempronium obtinuisse.

4 *Vt in l. si inter me & te 15. D. de except. rei iudic.*

5 Et ideo non videbatur posse nocere, *ex l. 1. & tot. tit. C. res int. alios act. aliis non nocer.*

6 Inspicitur enim maxime, cum quæritur de exceptione rei iudicatæ non tantum, an sint eædem personæ, sed etiam vtrum eadem sit conditio personarum, cum eædem sunt personæ, *l. & an eadem 14. de except. rei iud. l. cum de hoc 27. eod.*

7 Quæ duo sunt longe diuersa, vt constat *ex d. l. inter.*

8 Interuentio enim semper fit in statu, vt Pragmatici loquuntur, id est, ita, ne status litis immutetur. Not. *in d. l. si suspecta 29. D. de inoff. testam.*

9 Nam post rem à Senatu iudicatam non de alio fuisset inquirendum, quam quid iudicatum esset, cum à Senatu non possit appellari.

10 Qui enim adfuit liti etiam inter alios motæ, non potest dici abfuisse, *l. Paulus respondit 69. de procurat. d. l. suspecta, l. si perluforio 14. D. de appell.*

11 Vt & in specie *d. l. si inter me & te 15. D. de except. rei iudicat.*

12 *d. l. omnia 32. alias l. cum ita, §. in fideicommisso, de leg. 2. l. cum in testamento 37. D. de hered. inst.*

13 *l. cum pater 77. §. hereditatem filius, l. vnum ex familia 67. §. si duos, de leg. 2.*

14 *d. l. si inter me, & d. l. cum in testamento, cum similib.*

15 *l. 1. & tot. tit. de except. rei iudic. l. 1. & 2. C. quib. res iudic. non nocet.*

16 Quia implicat contradictionem, vt eadem verba in eodem testamento ab eodem testatore prolata ex eiusdem voluntate diuersam habeant interpretationem.

17 *d. §. in fideicommisso.* Iunge *l. vlt. C. de verb. signif.*

18 Eo scilicet tempore, quo adhuc liberum erat pronunciare pro Mæuio, perinde ac pro Titio.

19 Quippe possessor reperiebatur. Nam aduersus extraneos, id est, actores nihil iuris habentes etiam vitiosa possessio prodest, *l. vlt. D. de acquir. poss. l. vlt. D. de rei vindic. l. 2. D. vti possid.*

20 *l. res iudicata 206. de reg. iur. l. ingenuum 25. D. de stat. homin. l. seruo 65. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

21 Vt scripsimus *Desin. & pass. supr. de sent. præfect. prætor.*

22 Cum posset fieri, vt neutri fideicommissum deberetur.

23 Quia, vt est in nostrorum brocardico, non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, *vulg. l. non hoc, C. vnde legit. l. neque natales 10 C. de probat.*

24 *Vt in d. l. pen. D. de petit. hered. l. is à quo 57. in fin. D. de rei vindicat.*

25 Vt Titius eam aduersus facti molestiam esset securus, *l. sine in libertatem 12. vbi not. C. de euict.*

26 Vt superesset potestas reuocandæ sententiæ interlocutoriæ per diffinitiuam, *ex l. quod iussit 14. D. hoc tit.*

27 *d. l. 1. & 2. C. quib. res iudic. non nocet. & tot. tit. res int. alios act. aliis non noter.*

28 Senatus enim eam ipsam interpretationem fecisse creditur, quam facturus fuisset Princeps, si eadem testamenti verba interpretanda habuisset, *l. vnic. §. his cum abulia, D. de offi. præfect. prætor.* Porro interpretationi Principis stari oporteret, *l. 1. Cod. de legat. l. vnum ex familia 67. §. vlti. de leg. 2. l. filiusfamilias 114. §. vt quis heredem, de leg. 1. l. ex facto 17. l. qui filium 74. ad SC. Trebell.*

29 Quod sane à dignitate Senatus alienum esset. Quanquam & variant interdum ipsi etiam Imperatores, *l. diui 17. D. de iur. patron.* quamuis dici soleat, non iudicari exemplis, *l. vlt. C. quib. res iudic. non nocet.*

DEFINITIO V.

Sententia lata de fructibus iure dominij petitis nocet quandocunque condemnato fundum ipsum vindicanti.

TItius, cum patri tuo fundum Cornelianum inter viuos donasset, postea, herede te instituto decesserat. Tu quasi fundus ille hereditarius fuisset, nec donatio valuisset, fructus petieras viuo patre, in eamque rem aduersus patris colonum actionem institueras. Pater pro colono assumpta lite donationē valere, ex eaque causa fundi fructus ad se pertinere contendebat. Iudex contra te pronunciauerat his verbis, *attenta dicta donatione filium eundemque actorem condemnamus ratione fructuum*, eaq; sententia per appellationis Iudicem confirmata tandem transierat in rem iudicatam. Defuncto patre tuo, cum ab eius heredibus eundem fundum peteres tanquam hereditarium,[1] & eas ipsas rationes afferres, quæ in priore iudicio agitatæ fuerant, vt donatio vel non valuisse, vel reuocata fuisse videretur, quærebatur, an obstare tibi deberet exceptio rei iudicatæ? Videbatur enim non obstare, quod & alia esse conditio personarum, & de alia re nunc agi videretur. Nam qui contra patrem egeras, cuius causa cōtra te non nisi fauorabilis esse poterat,[3] nunc agebas aduersus fratres consanguineos ex nouerca susceptos,[4] & qui priore lite non nisi fructus fundi Corneliani petieras, nunc fundum ipsum petebas:[5] Iudex autem nominatim de fructibus pronunciauerat.[6] Dicebam, supra dictis sententiæ verbis aperte pro donatione iudicatum,[7] nec salua rei iudicatæ auctoritate posse nunc pronunciari, non valere donationem, quam Iudex tum pro valida habuisset,[8] præsertim cum de iisdem rationibus, quæ nunc in vtramque partem afferebantur, iam tum accuratissime disputatū proponeretur.[9] Accedebat, quod tu ab ea sententia prouocans dixeras, in eo tibi factam iniuriam, quod nec fundus ipse tibi adiudicatus fuisset, in quo fructus erant percepti.[10] Iudex autem ex appellatione cognoscens sententiam confirmauerat.[11] Deniq; non poterat alia causa esse proprietatis, alia fructuum iure proprietatis & dominij perceptorū.[12] Et quemadmodum si fundum tanquam meum petiero, deinde vsumfructum eius petam, qui ex illa causa meus sit, ex qua fundus meus erat, nocet mihi exceptio rei iudicatæ,[13] ita ex contrario prorsus consequens est, vt si vsumfructum, ac multo magis si fructus petiero,[14] ex eadem causa, ex qua fundus meus sit, quod in proposito euenerat, postea eundem fundum petam, eadem mihi exceptio nocere debeat. Id enim generale est, quoties proprietatis iudicium exercetur, vt omnes causæ vna petitione comprehendantur,[15] maximè vero si eadem dominij causa, puta ex donatione, proponatur. Sicut & illud perpetuum est, vt, qui partem petiit, & submotus est, si totum postea petat, vel cōtra, repellatur exceptione rei iudicatæ.[16] Quod autem alia personarum ratio esse videbatur, dicebam ad rem non pertinere, cum apertè Iudex declarasset, non ea se motum ratione, quod contra patrem tuum ageres, sed quod valeret donatio. Qua in re, id est, quod ad donationis validitatem pertinebat, quis diceret, aliam patris tui, aliam fratrum consanguineorum rationem esse debere?[17] Igitur placebat obstare tibi executionem rei iuditæ. *Ita tractatum est* in causa liberorum Ludouici Machet Necienſis. 13. Cal. Decembr. 1592.

1 Hoc est, tanquam ad te pertinentem ex hereditate Titij, qui heredem te instituerat.

2 Certum enim est, cum quæritur, an obstet exceptio rei iudicatæ, illud præcipue esse inspiciendum, an eadem res sit, idem ius, eadem causa petendi, eædem personæ, & eadem conditio personarum, *l. cum quæritur 12. & sequenti-*

Source : BIU Cujas

bus, l. cum de hoc 27. & paſſ. C. de except. rei iudicat.

3 Non enim facile credendus eſt pater velle iniuriam facere filio, *l. vlt. C. qui & aduerſ. quos in integr. reſtit. non poſſ. l. vlt. C. de impub. & aliis ſubſtit.* Neque vero prodeſt lis eſſe inter patrem & filium, ſi iuris ratio magis, quam Doctorum opinio inſpiciatur, *l. 4. D. de iudic.*

4 Quos pater tuus heredes reliquerat.

5 Longè enim alia res eſt fundus ipſe, alia vero fructus fundi, *lege ſi quis cum totum 7. §. de fructibus, D. de except. rei iud.*

6 Vt apparet ex verbis illis ſupra relatis, *condemnatus ratione fructuum.*

7 Quod probabant verba illa ſententiæ, *attenta dicta donatione.*

8 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. res iudicata 206. de reg. iur.*

9 Vt proinde eadem quæſtio reuocaretur, quę antea fuerat, licet alio genere iudicij, quod ſufficit ad inducendam exceptionem rei iudicatæ, *d. l. ſi quis, §. generaliter*, niſi aliæ ſint perſonæ, *vt in l. ſi cum vno 22. eod. tit.* Non eſt autem alia perſona heredis, alia defuncti, qui fuit condemnatus, *Nouell. 48. de iureiur. à mor. præſt.*

10 Atque ita ipſum quoque fundum petieras ſaltem in cauſa appellationis.

11 Et ita te non minus à fundi, quam à fructuum petitione ſummouerat.

12 Quia fructus non iure ſeminis, ſed iure ſoli percipiuntur, *l. qui ſcit 25. §. 1. l. Herennius 42. D. de vſur.*

13 *l. ſi cum argentum 21. §. ſi fundum, D. de except. rei iudic.*

14 Aliud enim eſt loqui de vſufructu, aliud vero de fructibus, *l. ſi vſufructus 66. D. de iur. dot.*

15 *l. & an eadem 14. pen. D. de except. rei iudic.* quia non poteſt quid meum eſſe ex variis cauſis, *l. non vt ex pluribus 159. de reg. iur. §. ſic itaque, Inſt. de action.*

16 *d. l. ſi quis cum totum 7. de except. rei iudic.*

17 Non enim ex perſonis heredum mutatur qualitas & conditio contractus, *l. 2. §. ex his, de verb. oblig.*

DEFINITIO VI.

Conuentio Procuratorum à Senatu homologata arreſti obtinet, niſi quod non trahitur ad ſimiles caſus.

NIhil ſane intereſt, quod pertinet ad inducendã exceptionem rei iudicatę, vtrum quid Senatus viſis diſcuſſiſq; actis & rationibus litis pronunciauerat, [1] an vero quod iudicari Aduocatis & Procuratoribus ſcollitigatorum placuit ſua auctoritate comprobauerit, &, vt Pragmatici ex Græco loquuntur, homologauerit. Vtroque enim caſu res iudicata pro veritate habetur, etſi aduerſus eam homologationem ſupplicatio Principi porrigatur, perinde mandatum eſt executioni Senatuſconſultum, atque ſi ex Senatorum votis & ſuffragiis pronunciatum fuiſſet. [2] Hactenus tamen interierit, quod inter eaſdem tantum partes ius faciat res, quæ ſic iudicata eſt, neque trahi poterit ad conſequentias, vt in ſimilibus cauſis in poſterum ſimiliter pronunciare, idemque ius conſtituere Senatus teneatur, ne alioqui eueniat, vt iudicandi legem ab Aduocatis & Procuratoribus videatur accipere. [3] Quod vtiq; ſecus eſt, cum Senatorum vota & ſuffragia interuenerunt. Quid enim abſurdius & ab ampliſſimi ordinis dignitate alienius, quam vt in ſimilibus cauſis ex eadem iuris ratione definiendis diuerſa plenecq; repugnantia iura conſtituiſſe exiſtimetur. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. ingenuum 25. D. de ſtat. hom. l. res iudicata 206. de reg. iur.* Nam cum inter litigantes conuenit, quid agendum & iudicandum ſit, Iudex id ipſum ſequi & iudicare cogitur, *l. ſi conuenerit 26. D. hoc tit.* Nec ſententia vim accepit à viſione & diſcuſſione actorum, ſed à pronunciatione, ſiue bene pronunciatum ſit, ſiue male, *l. Iudex poſteaquam 55. D. hoc tit.*

2 Secundum ea, quæ ſcripſimus *Deſin. 1. & aliis ſupr. de ſentent. præfect. prætor.*

3 Quod eſſet alienum à dignitate Senatus, *l. qualem 19. §. dicere, D. de recept. qui arbitr. recep.*

4 Nam ea demum non ſunt ad conſequentias producenda, nec in ſimilibus obtinent, quę contra iuris rationem recepta ſunt, & non ratione, ſed errore, *l. quod vero 14. l. quod non ratione 39. D. de legib.*

DEFINITIO VII.

Sententia de nobilitate lata ab vno magiſtratu an pariat exceptionem rei iudicatæ coram alio magiſtratu, & contra tertium?

CVm de iure immunitatis ex nobilitate competentis quęreretur apud Senatum, & qui nobilem ſe dicebat, vt ſe à plebeiis onerib. liberaret, [1] proferret arreſtum à Rationalibus redditum, quo nobilis è nobili ſtirpe genitus dicebatur: inauditis tamen Syndicis Vniuerſitatis, qui eorum plebeiorum onerum contributionem vocabant, obiiciebãt illi, ius tertij ſemper exceptum intelligi, quod res inter alios iudicata aliis nocere non deberet. [2] Ex diuerſo autem replicabatur, ſententiam, quæ in cauſa ſtatus lata eſſet, ius facere quod ad omnes: [3] placuit ita rem temperandam, vt ſi quas aduerſus nobilitatem illam probationes Vniuerſitas haberet, eę ſalue eſſent. [4] Interea tamen pro eo vindiciæ decerentur, qui iam nobilis eſſet pronunciatus, & quidem nullo ei iniuncto ſatisdationis onere, [5] quia non Conſeruatoris aut alterius inferioris iudicis, ſed ſupremæ Curiæ iudicato niteretur, [6] præſertim cum priore inſtantia ſic Vniuerſitas egiſſet, quaſi cum nobili, [7] nec pro paternis bonis, ſed pro acquiſitis duntaxat, quorum tamẽ eandem quam paternorum rationem eſſe conſtabat, quod perſonæ ius & conditionem ſequerentur. [8] Ex quo apparet, ſententiam latam in cauſa ſtatus ius quidem facere, quod ad omnes, ſed non in omnibus tribunalibus, hoc eſt, ſi in alio nec inferiore tribunali eadem ſtatus quæſtio tractetur, non aliter poſſe rem iudicatam nocere, quam ſi inter eaſdem partes agatur: [9] ſin apud eundem Iudicem, rei iudicatę locum fore, etiam quod ad eos, qui prioti iudicio non interfuerunt. [10] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum d'Ingé & D. Deleaual, 4. Idus Maij 1593.

1 A quibus ſcilicet immunes ſunt omnes nobiles, præſertim ex nobili & antiqua proſapia nati, tam ex ratione iuris, quam ex edictis Sereniſſimorum Ducum Sabaudiæ, quibus ſemper curæ potiſſimum fuit nobilium familiarum priuilegia conſeruare & augere, tanquam à quibus magna ex parte pendeat dignitas Reipublicæ, *l. 1. §. ſed etſi ſeruus, D. de inſp. vent.*

2 *l. 1. & tot. tit. C. res int. alios act. vel iudic. aliis non nocer. l. 1. & 2. C. quib. res iudic. non noc. l. 1. D. de except. rei iudic.*

3 *l. ex ea cauſa.* vbi Bart. *D. de poſtul. l. de ætate 43. D. de min.*

4 Nam & publice intereſt ſciri quis nobilis ſit, quis ignobilis. Itemque vt veritatis probatio ſemper ſalua ſit, *l. curent 22. D. de teſtib. d. l. 1. §. ſed etſi ſeruus, D. de inſpic. vent.*

5 Quod alias iniungi ſolet ei, pro quo pendente lite vindiciæ dicuntur. Quanquam non eſt id perpetuum, *l. moueor 4. C. de ſeruis export.*

6 Cum ſemper præſumendum ſit pro eo, quod fuit iudicatum, præſertim à ſupremo magiſtratu, *l. vnic. §. 1. D. de offic. præf. prætor.*

7 Quamuis non poſſit ſola confeſſio partis dare nobilitatem, quod ſolius eſt Principis, vt latè Tiraq. *in tract. de nobilit.*

8 Perſona enim, cum ſit dignior, trahit ad ſe & mutat conditionem bonorum, *l. per curatorem 90. §. 1. D. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. teſtam.*

9 *l. cũ quæritur 12. & ſeqq. l. cum de hoc 27. D. de except. rei iud.*

10 Quia non poteſt eadem perſona apud eundem magiſtratum pro parte nobilis cenſeri, & pro parte ignobilis, cum ſit illa qualitas perſonæ, & conſequenter individua, *l. ſi pariter 9. in fin. D. de liber. cauſ. l. iudicata 29. D. de except. rei iud. l. vlt. C. de ſent. paſſ. & reſtit.*

DEFINITIO VIII.

Sequeſtratio à Senatu fieri iuſſa non poteſt impediri oblata ſatisdatione vel ſatisdandi facultate.

Conten-

Source : BIU Cujas

COntendentibus defunctæ mulieris heredibus cum marito de bonorum dotalium mobilium poſſeſſione, Senatus veritus ne collitigatores ad arma decurrerent, cùm de iure tam tacito conſtare non poſſet præceperat, vt ea bona penes ſequeſtrem & probum virum deponerentur.[1] Poſt paucos dies maritus dicebat, paratum ſe ſatisdare, ſi bonorum poſſeſſio ſibi daretur; aut ſi ſatisdare heredes vellẽt, non recuſare ſe, quo minus ipſis eadem poſſeſſio traderetur.[2] Heredibus nec ſatisdare, nec aduerſarij ſatisdationem admittere volentibus, placuit non poſſe eos cogi, vt delatam conditionem acciperent, propter auctoritatem rei iudicatæ, ad quam ſanè ſpectabat maximè, vt ab ea cautionis forma, quam Senatus præſcripſerat, non recederetur,[3] præſertim cum heredum intereſſet, ne aut ſatisdationis onere premerentur,[4] aut ob eam non præſtitam paterentur, vt maritus, qui ſatisdediſſet, poſſeſſor efficeretur bonorum mobilium ſororis fortaſſe vel matris, in quibus nullum ei ius competere ſcirent.[5] *Ita Senatus* in cauſa Illuſtrium Dominorũ fratrum de la Chambre & D. de Buſſy, 16. Cal. Sept. 1593.

1 Nam ex hac maximè cauſa ſolet permitti ſequeſtratio, quæ alias eſt prohibita, *l. vnic. & ibi not. C. de prohib. ſequeſtr. pecun.* per text. *in l. arboribus* 12. *§. ſed ſi duos alios, l. aquiſſimum, D. de vſuf. l. poſtquam* 5 *§.* 1. *in fin. D. vt legat. ſen. fideic. ſeruand. cauſ. caueat.*

2 Solet enim ſatisdatio impedire ſequeſtrationem, *d. l.* 5. *§* 1. *vt legat.* cum reddat ſecurum eum, cui ſatisdatur, *l.* 1. *D. qui ſatisd. cog.*

3 Iudicato enim ſemper ſatisfaciendum eſt in forma ſpecifica, cum fieri poteſt, *l. qui reſtituere* 68. *D. de rei vindic.*

4 Non enim ſemper facile eſt inuenire fideiuſſorem, *l.* 1. *§. pen. D. de iudic.*

5 Non enim ſemper oblatio ſatisdationis pro iure eſt, *l. teſtamento* 17. *§. non omnimodo, D. de teſtam. tutel. l. quia ſatisdatio* 6. *D. de ſuſp. tutor.*

DEFINITIO IX.

Emendatio arreſtorum ex tempore pronunciatorum quomodo facienda ſit?

SEnatuſconſulta ex pronunciatione vires accipiunt,[1] nec quod eorum, quæ à Præſide in auditorio pronunciantur, emendatio ſequenti die fieri ſolet, pœnitentiæ locum admittit,[2] ſed eo tantum pertinet, vt ſi quid ab amanuenſi plus minuſve ſcriptum ſit, quam à Præſide pronunciatum, aut à Præſide pronunciatum, quam à Senatu definitum, id demum corrigatur.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 47. De fructib. & lit. expenſ.

1 *l. 1. & tot. tit. C. de ſentent. ex breuic. recit.* [Idque adeo verum eſt, vt poſt mortem iudicis ſententia ab eo lata & ſubſcripta pronunciari amplius non poſſit, quia quandiu pronunciata non fuit ſententia, dici non poteſt, nec mortuus ſententiam ferre. Idem eſt ſi iudex viuat quidem adhuc, ſed iudex tamen eſſe deſierit, aut propter ſuperuenientem aliam maiorem dignitatem, aut quo alio modo, *l. iudicium* 58. *D. de iudic. Ita Senatus* 3. *Aug.* 1612.]

2 Quamuis ex ratione iuris non prius videatur adempta mutandæ & corrigendæ ſententiæ facultas, quam ea in libellum collata ſit, & ex libello partibus lecta, vt ſcriptum eſt *in d. l. 2. eod. ill. tit.* Sententiam enim, quæ ſcripta non ſit, ne quidem ſententiæ nomen habere volunt Imperatores *in l. 3. eod. tit.* Sed id à Iuſtiniano correctum eſt, quantum ad breues lites, de quibus ſolis hodie ex tempore pronunciatur, quas vulgo dicunt, *vuidables ſur le champ. Auth. niſi breues, eod. tit.*

3 Scripſi *Defin.* 47. *ſupr. de fructib. & lit. expenſ. ex l. actorum verba* 46. *D. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Poſt condemnationem in beneficij poſſeſſorio factam non poteſt condemnatus petere literas ſubrogationis coram iudice laico.

SVbrogationis literæ, quas in parua Cancellaria impetrare ſolet collitigator, vt in prædefuncti locum quod ad poſſeſſionem ſubſtituatur,[1] nõ poſſunt ei prodeſſe, qui in poſſeſſorio condemnatus fuit.[2] Quia licet ſuperſit lis ratione petitorij,[3] tamen ſicut Iudex laicus nõ poteſt ſuper petitorio cognoſcere,[4] ita neque ex eo prætextu ſubrogationis literas admittere: verumque eſt, quod ad eum attinet litem nullam ſupereſſe,[5] ſiue executioni mandata ſit res iudicata, ſiue non.[6] Nec ſi per obreptionem eiuſmodi literas impetrauerit, quaſi nondum eſſet condemnatus, qui iam erat, & rurſus beneficij quaſi vacantis poſſeſſionem nactus ſit, iuſtus poſſeſſor videbitur,[7] quo minus ei obiicere poſſit exceptionem rei iudicatæ is, cui per obitum victoris aut ceſſante commenda de beneficio ſit prouiſum. Prodeſt enim res iudicata ſucceſſori in beneficio ad excluſionem eius, qui iam condemnatus nihil noui proferat, propter quod aliter debeat iudicari.[8] *Ita Senatus* pro Tiberio de Mutz, contra R. D. Abbatem de Filly, 12. Cal. Ianuar. 1594.

1 Quomodo etiam ratione petitorij ſubrogatio ſit ex regula Cancellariæ Romanæ, *De ſubrog. collitigant.*

2 Nec enim collitigator quiſquam eſt in poſſeſſorio poſt ſententiam ſuper poſſeſſorio latam, cum ſententia finiat litem, *l.* 1. *D. hoc tit.*

3 Quia nihil commune habet proprietas cum poſſeſſione, *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune, D. de acquir. poſſ.*

4 Quia petitorium beneficij eſt mere ſpirituale, nec Iudex laicus habet vllam poteſtatem in rebus ſpiritualibus, ſi excipias tres caſus poſitos *in gloſ. ca. tua* 1. *extr. de decim.* Guido Pap. *qu.* 1. *nu.* 2. 3. *&* 4.

5 Quoniam ſententia lata ſuper poſſeſſorio retinendæ dicitur diffinitiua, *Clem.* 1. *de ſeq. poſſ. & fruct. c. fin. extr. de iudic. c.* 2. *extr. vt lit. non cont.* Gloſſ. & DD. *in d. Clem.* 1. *& in l.* 1. *C. ſi de moment. poſſ. fuer. appell.* Papienſ. *in form. lib. in cauſ. ſpoliat. poſſ. in verſ. per veſtram diffinitiuam ſententiam nu.* 2.

6 Nec enim executio ſententiæ, ſed ipſa ſententia finem liti imponit, *l.* 1. *D. hoc tit.*

7 Imo iniuſtus & doloſus impetrator eſt, qui obrepit vel ſubrepit, vt aliquid impetret, *l.* 5. *§. pen. D. de reb. eor. qui ſub tut. l. ſi quis obrepſerit* 19. *D. de falſ.*

8 *Arg. l. ſi à te* 9. *§. vlt. D. de except. rei iudic.* Nam quamuis ſucceſſor in beneficio non à ſuo deceſſore, qui vicit, ius habeat, ſed ab eo, qui beneficium contulit, & conferre potuit: verum tamẽ eſt, eum ſuccedere in ius & locum victoris, quod ſufficit, vt habeat exceptionem rei iudicatæ, *arg. l. iudicata* 29. *§. vlt. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XI.

Aſſecuratio dotis contra quoſdam creditores impetrata omnes afficit, ſed non æſtimatio bonorum, niſi facta ſit omnibus vocatis.

SEntentia ſuper dotis, vt loquimur, aſſecuratione reddita (Galli *bonorum ſeparationem* vocant)[1] in ea prouincia, in qua coniuges domicilium habeant, ius facit etiam quod ad creditores non auditos, & in alia prouincia degentes, ne in dubium reuocare poſſint, quin locus ſit doti ſeparandæ & in tuto collocandæ.[2] Hactenus igitur ſibi conſulere alterius territorij creditores poterunt, vt ſe vocatis & auditis fiat æſtimatio bonorum mariti vbicunque exiſtentium, ne plus auferat mulier prætextu dotis, quam ſit neceſſe ad concurrentem vſque dotis quantitatem,[3] dum ne exacta ſtrictaque ſit ea bonorum æſtimatio, quam ex contrario fauore mulieris largam eſſe oportet.[4] *Ita Senatus* in cauſa R. N. Morel presbyteri, & Leonardæ Simon, 13. Cal. Mart. 1594.

1 Quia per eam ſeparantur bona mariti à bonis mulieris.

2 Pendet enim id ex ſtatu perſonæ, quæ indiuidua eſt & eiuſdem vbique conditionis, *l. vlt. C. de ſent. paſſ. l. ex ea cauſa* 9. vbi Bart. *D. de poſtul.* Dixi *Defin.* 7. *n.* 3 *ſup.*

3 *Iuxta l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

Source : BIU Cujas

4 Ex vetere ſtatuto Sabaudiæ, vt facilius habeat mulier, vnde ſe ſuoſque alat, ex fructibus bonorum mariti.

DEFINITIO XII.

De ſententia contra curatorem hereditatis data.

QVod inter creditorem & curatorem hereditati iacenti datum iudicatum eſt, nocet creditoribus aliiſve omnibus ex hereditatis iure ſuum metientibus, non ſecus ac ſi cum defuncto iudicatum eſſet, quia ſicut hereditas,[1] ita hereditatis curator defuncti perſonam ſuſtinet ac repræſentat.[2] Ideoq; legitimus eſt contradictor, niſi probetur cum creditore, qui obtinuit, colluſiſſe.[3] Id vnum igitur aliis creditoribus remedium ſuperetit, vt vel à curatore colluſum probent,[4] vel ſi defenſiones aliquas habeant, quas curator fortaſſe per iuris aut facti ignorantiam omiſerit, eas allegent per ciuilem aduerſus arreſtum ſupplicationem, aut propoſito facti errore. Nam & illi ipſi, qui condemnatus eſt, remedia huiuſmodi non denegarentur.[5] Sane ſolutionis exceptionem aliaſq; ſimiles, quæ in executione iudicati etiam ab ipſo condemnato poſſunt obiici, nemo dubitat,[6] quin cæteri creditores, qui non ſunt condemnati, multo magis poſſint obiicere.[7] Ergo ſi ab inferiore aliquo *Iudice* pronunciatum ſit, appellare creditores poterunt,[8] quia & curator poſſet.[9] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Mareſt & N. Annæ de Menthon, 15. Cal. Mart. 1594.

1 *l. hereditas* 34. *D. de acquir. rer. domin. l. non minus* 31. §. 1. *D. de hered. inſtit.*

2 Poſtquam noſtris placuit hereditati iacenti curatorem dici poſſe, *ex l. vltim. §. ſin autem in ſecunda, C. de bon. quæ liber.* quod tamen nos refutauimus in priore parte Hemiſchiliadis noſtræ, *de error. pragmat.*

3 Quia quod per colluſionem factum eſt pro non facto haberi debet, ſicut & quod factum eſt cum non iuſto contradictore. *l. 3. & tot. tit. de colluſ. litig.*

4 Nec enim colluſio præſumitur, niſi probetur, cum ſit delictum, *l. 1. eod. tit. de colluſ. deteg.*

5 Vt ſcripſimus *ad tit. De ſentent. præfect. prætor. ſupr.* Non autem poteſt ex ſententia contra alium lata deterior facta eſſe conditio eius, qui non fuit condemnatus, quam ſi ipſe condemnatus eſſet.

6 Quales ſunt omnes, quæ non impugnant iudicatum, vt ſolutionis, compenſationis, & aliæ ſimiles, *l. cum militi* 16. §. 1. *D. de compenſat. l. ſunt qui* 16. *& ſeqq. D. hoc tit.*

7 Cum ipſorum quoque interſit. Nemo enim alteri competentem ſiue actionem, ſiue exceptionem, poteſt adimere, *l. Grauius* 71. §. *pen. D. de fideiuſſ. l. vlt. D. de pact.*

8 *Vt in l. ſi ſuſpecta* 29. *ff. de inoff. teſtam. l. à ſententia* 5. §. *ſi heres. l. ſi perluſorio* 14. *D. de appellat.*

7 Quem tamen ponimus fuiſſe condemnatum.

DEFINITIO XIII.

Sententia contra Syndicos etiam non nominatos lata ipſo iure tenet & afficit vniuerſitatem.

VAlet ſententia contra Syndicos lata, vt afficiat vniuerſitatem,[1] licet Syndicorum nomina expreſſa non ſint, nec appareat, vllos ab iis ad litem ordinandam conſtitutos Procuratores. Semper enim ac multo magis, ſi medium tempus longum interceſſerit, pro iudicato præſumendum eſt,[2] maximè ſi à ſupremo Senatu iudicatum proponatur.[3] Hactenus ſaltem vt ei, qui iudicatum impugnat, probandi onus irrogetur.[4] Sed etſi probetur, indefenſam vniuerſitatem condemnatam fuiſſe, quod Procurator nullus à Syndicis ad defendendum conſtitutus, aut quod eo tempore Syndicus nullus fuiſſet:[5] facit tamen Senatuſcõſulti auctoritas, vt ſupplicatio, quam ciuilem vocant, neceſſaria ſit, atque interea mandetur arreſtum executioni.[6] *Ita Senatus* pro R. D. Canonicis Sanctæ Capellæ Camber. contra Syndicos de Meity. 3. Non. Decembr. 1594.

1 Quia Syndici repræſentant vniuerſitatem, alioqui nec conuenirí nec conuenire vniuerſitas poſſet, *l. 1. §. 1. l. 2. 3 & paſſ. D. quod cuiuſque vniuerſ. nomin.*

2 Vt ſcilicet omnia præſumantur ſolemniter acta, ex notat. *in l. ſciendum, D. de verb. obligat.*

3 Cum à tanto ordine nihil per errorem aut per imperitiam factum dici poſſit, *arg. lege 1. §. hic cunabulis, de offic. præf. prætor.*

4 Quomodo irrogari ſolet omnibus, qui habent præſumptionem contra ſe, *leg. ſi chirographum*, 24. *& ſeq. D. de probat.*

5 Quo caſu non valeret ſententia, quæ ab inferiore iudice ſic lata eſſet, *l. contra pupillum*, 54. *D. hoc tit.* iunct. *l. reſpublica. 4. C. ex quib. cauſ. maior. in integ. reſtit. poſſ.*

6 *argum. l. ſeruo* 65. §. *cum prætor, D. ad SC. Trebell.* & eorum quæ ſcripſimus *Defin. 1. & paſſ. ſupr. de offic. præfect. prætor.*

DEFINITIO XIV.

Standum eſt ſententiæ etiam iniquæ, à qua non fuit appellatum, ſed ita vt poſtea appellandi facultas non præripiatur.

ANnuæ quidem penſionis nomine nullum monetæ augmentum debetur,[1] ſed tamen cum per condemnati cõtumaciam Senator ad taxandam condemnationis quantitatem recuperator datus[2] huius quoque augmenti rationem habuiſſet, deque eo pars condemnata quereretur citra appellationẽ, placuit audiri non debere, non quod contumacia facere debuiſſet, vt condemnationis quantitas augeretur,[3] (Semper enim partis abſentia per Dei præſentiam ſuppleri debet,[4]) ſed propter rei iudicatæ auctoritatem, quam ſaluam ſemper & præcipuam eſſe conuenit:[5] attamen nec appellandi facultas ſublata videretur. Placuit his verbis concipi Senatuſconſultum *autre non fait ni apparant.*[6] *Ita Senatus* in cauſa D. de la Tornelle, & de la Rochette, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 Vt ſcripſi *in tract. De variis numariorum debitorum ſolutionibus.*

2 Vulgo Commiſſarium vocant.

3 Poteſt enim tantum facere contumacia, vt contumax condemnetur, at non vt in plus condemnetur, *l. contumacia, 53. D. hoc tit.*

4 *l. properandum* 13. §. *cum autem eremodicium, C. de iud.*

5 *l. ſeruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

6 Publice namque intereſt non adimi appellationis auxilium ei, qui ſe læſum putet, *l. 1. C. de ſentent. præf. prætor.*

DEFINITIO XV.

Qui pronunciatus eſt heres cum beneficio legis & inuentarij talis habendus eſt, quod ad omnes creditores, etiam non vocatos.

SEntentia, per quam pronunciatum eſt, heredem quem eſſe cum beneficio legis & inuentarij, nocet creditoribus omnibus, etiam non vocatis, quaſi ſtatum afficiat, & conditionem perſonę.[1] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 1. res int. alios act.

1 Quæ ſcilicet indiuidua eſt, *l. vlt. C. de ſentent. paſſ. & reſtit.* Vnde fit generaliter, vt ſententia lata inter alios ſuper ſtatu perſonæ faciat ius quod ad omnes, vt dixi *Defin. 7. nu. 3. ſupr.* Nec ſane fieri poteſt, vt quis ſimul ſit, vt habeatur heres purè, & vt cum beneficio legis & inuentarij, quia vtriuſque iura ſunt planè diuerſa, quamuis vterque ſit verè heres, vt ſcripſi in priore parte Hemiſch. *De error. pragmat.* Intellige tamen in eius territorio, qui ius dixit. Nam quod ad alios creditores, qui alterius ſunt territorij, aliud eſt, *l. vltim. D. de iuriſdict.*

DEFINITIO XVI.

Non intelligitur condemnatus proprio nomine, qui conuentus fuerat tanquam tutor, ideoque nec poteſt appellare.

Con-

Source : BIU Cujas

COnuentus tanquam tutor, si simpliciter & absolutè condemnetur, licet eo tempore, quo tutela pubertate finita sit, tutorio nomine condemnatus videri debet.[1] Ideoq; nec iustam ab ea sententia prouocandi causam habet.[2] Neque ad rem facit, quod cum plures tutores essent, quorum vnusquisque in solidum condemnari potuerit, tanquam tutor,[3] quippe nulla tutelæ aut administrationis diuisione facta,[4] iudex tamen alterum duntaxat pro suavitili condemnauerit. Non enim prohibetur creditor actionem suam inter contutores, tanquam inter plures debitores diuidere si velit,[5] licet nec cogatur si nolit.[6] *Ita in Senatu tractatum est* ex tempore, pro Dn. de Choisy, contra fratres du Nieure, 11. Cal. Maij, 1595.

1 Vt scilicet sententia sit conformis libello, *l. vt fundus, 18. D. comm. diuid. l. vlt. C. de fideicommiss. lib.* Nam & quid faciat tutor in negotio, quod pro parte spectet ad pupillum, pro alia ad tutorem, credendus est non nisi pro vna parte facere nomine proprio, pro alia vero nomine tutorio, *l. vlt. D. quand. ex fact. tutor.*

2 Non enim alius iustam causam appellandi habet, quam cuius interest, *l. 1. D. de appell. recip.* nihil autem interest tutoris condemnari, quippe in quem iudicati actio dari non potest, *l. 4. §. tutor, D. hoc tit. l. 2 D. de adm. tutor. l. pen. D. quand. ex fact. tutor.* [Inde est quod qui conuentus fuit inter cæteros tanquam possessor, licet negauerit se possidere, nullam tamen appellandi causam habet possessoribus omnibus generaliter & indefinitè condemnatis, quia non aliusquàm qui possessor est condemnatus intelligitur. *Ita Senatus* ex tempore, pro D. de Nus Augustano, Idib. Mart. 1612. Itaque in executione iudicati quæstio illa discutienda superest, An sit ille ex possessoribus.]

3 *l. 4. D. de auctor. tut. l. vlt. C. de auctor. præs.*

4 Diuisione enim facta aliud esset, *d. l. vlt.* Quanquam enim diuisio tutelæ non tam iuris, quam iurisdictionis est, *l. inter tutores, 36. D. de admin. tutor.* qui tamen prior gessit, prior conueniri debet, *l. vlt. C. de diuid. tutel. cum similib.* Iunge *l. 2. eod. tit.*

5 *l. si creditores 18. C. de pact.*

6 *l. vlt. D. rem pupill. salu for. l. & ancillarum, 27. §. vlt. D. de petul.*

DEFINITIO XVII.

Qui passus est dari curatorem hereditati tanquam iacenti, non potest subinde allegare aditionem hereditatis.

CVm ageres contra me tanquam heredem Titij quod diceres pleraque à me in eius hereditate facta esse, quæ citra ius & nomẽ fieri non potuerant, ego autem negarem, Senatus decreuerat, vt hereditati iacenti curator daretur, qui actionem tuam exciperet.[1] Ita tamen, vt ego quoque tanquam possessor earum rerum, quarum nomine restitutionem in integrum imploraueras, iudicio adessem.[2] Si postea eandem quæstionem retractare velis, & probare me heredem Titij, non es audiendus: obstat enim tibi res iudicata, cum pronunciatum sit hereditatem iacentem esse, cui nec aliter curator dari potuisset.[3] Atqui iacens non potest videri hereditas, quæ ab herede adita est,[4] siue pure & simpliciter, siue cum beneficio legis & inuentarij.[5] Nec ad rem facit, quod nouum non est, vt hereditati quæ fuit adita cum beneficio inuentarij curator detur.[6] Id enim fit propter personam heredis duntaxat, vt legitimum contradictorem habeat, si quas fortè actiones intendat ex proprio capite. Quandoquidem beneficium inuentarij facit, vti ne confundantur,[7] cum tamen fieri nequeat, vt idem sit actor & reus,[8] aut vt cæteri creditores hereditarij pro legitimis contradictoribus habeantur, quippe qui defuncti personam non repræsentent, cum non sint vniuersales successores.[9] Itaq; curatorem dari omnimodo necesse est, & quidem hereditati, sed non vt iacenti, at tantum vt aliquis sit quo cum experiri heres possit.[10] Ergo eadem, aut potius contraria ratione, si passus sim dari curatorem hereditati quasi vacanti, postea velim heredem me dicere cum beneficio legis & inuentarij, non sum audiendus, quia semel repudiata hereditas aditi postmodum non potest,[11] non magis cum beneficio inuentarij quam purè, nisi conditio à creditoribus deferatur.[12] *Ita Senatus* pro sororibus Morand, contra Ioannam Ioly, 11. Calend. Iul. 1595.

1 Ex quibus demum inditi solet agnitio hereditatis, *lege pro herede, 20. §. Papinianus, D. de acq. hered.*

2 Nec enim agi vtiliter potest, nisi cum iusto ac legitimo contradictore, *l. 3. D. de collus. deteg.*

3 Mea namque intererat, siue propter rescindentis & rescissorij cumulationem, siue quia saltem post rescissam alienationem datur in rem iudicium contra possessorem, *l. in causa, 13. §. interdum, D. de minor.*

4 Nec est quod excipias casum, de quo Iustin. *in l. vlt. §. sin autem in secunda, C. de bon. quæ liber.* Ibi enim dixit ille hereditatem pro bonis hereditariis, cum loquatur de hereditate iam adita, vt alibi scripsimus.

5 *l. libertus, 36. D. de bon. libert.*

6 *Ex l. vlt. C. de iur. delib.* Nam & heres cum beneficio inuentarij, verè est heres.

7 Hoc enim iure vtimur ex recentissimo illo Pragmaticorum errore, quem nos refutauimus in priore parte Hemisphiliadis, *de error. pragmat.*

8 *d. l. vlt. §. in computatione, D. de iur. delib.*

9 *l. Ne cum filiofamilias, 16. D. de furt.*

10 *l. vlt. C. de hered. action.*

11 Quia iudicium nullum esse potest sine reo, non magis quam sine actore, *cap. forus, de verb. signif.*

12 *l. sicut, 4. C. de repud. hered.*

13 *l. cum hereditate, 55. D. eod.*

DEFINITIO XVIII.

Non sufficit reum non negare, vt fateri videatur, nec ad sententiam procedi potest, nisi facta prius contestatione.

NOn potest procedi ad sententiam aduersus reum, ob id solum quod non negauerit intentionem actoris, quasi hoc ipso confessus videatur. Non enim vtique fatetur, qui non negat.[1] Quid ergo? Vrgendus est postulante actore, vt vel fateatur vel neget, id est, vt litem contestetur.[2] Alioqui nulla erit sententia, ad quam ferendam iudex tam properè prosilierit nulla præcedente cõtestatione.[3] Quanquam eo iure vtimur, vt ad eam infirmandam necessaria sit appellatio. *Ita Senatus* ex tempore, 4. Non. Iul. 1595.

1 Est enim medium aliquod inter hæc duo, fateri & non negare, scilicet nec fateri nec negare.

2 Hæc enim est contestationis definitio, *l. vnic. Cod. de lit. contest. l. 2. C. de iureiur. propt. calumn. dand. l. rem nouam, 14. §. patroni, C. de iudic.*

3 *l. prolatam, 4. de sent. & inter. omn. iudic.* Est enim contestatio de substantialibus iudicij, Papiens. *in form. sent. diffinit. vers. visaq; litis contestatione, nu. 1.*

DEFINITIO XIX.

Qui condemnatus est tanquam heres, non auditur, si postea contrarium probare velit.

SI per errorem passus quis sit condemnari se tanquam heredem testamẽtarium eius, cuius bona ex vniuersali donatione, non ex testamento possidebat,[1] rei iudicatæ auctoritas facit, vt non sit audiendus, si postea velit probare se heredẽ non esse.[2] Qua ratione nec aduersario permittitur, vt petat exhibitionem testamenti, quam petere antea debuit.[3] Igitur supplicationis ciuilis auxilium aduersus Senatusconsultum hoc casu necessarium erit, perinde ac si pronunciatum esset heredem eum esse.[4] Qualitas

Source : BIU Cujas

enim in præfatione ſententiæ cuiuſlibet appoſita ſententiæ pars eſt.[2] *Ita Senatus* in cauſa Dn. de Bordeaux,& Dominæ de la Serrà,13.Cal.Aug.1595.

1 Cum tamen omnino ſint diſtincta iura teſtamenti & donationis. Hereditas enim teſtamento tantum datur non etiam donatione aut alio quolibet contractu,*l.hereditas,5. De pact.conuent.tam ſup.dot.l.æris alieni,15.C.de donat.*

2 Non niſi quaſi conſenſerit,cum nullus ſit errantis conſenſus,*l.ſi per errorem,15.D.de iurisdict. omn. iudic.* ſed quia iudicatum eſt.Iudicium enim redditur etiam in inuitum,*l.inter ſtipulantem,83.§.1.D.de verb.oblig.*

3 Cum ſi quiſquis ſe dicit heredem teſtamentarium cogatur edere teſtamentum,*l.1.de bonor.poſſ.ſecund.tab.* Solent enim heredes habere penes ſe tabulas,*l.2.D.de edend.*

4 Licet de eo nihil actum ſit in verbis diſpoſitiuis arreſti.

5 Et quidem prima ac proinde maxima, *arg.l.Titia,134.§. idem reſpondit plerunque,D.de verb.obligat.*iunct. *l.qui res,98.§. aream,verſ.non eſt, D.de ſolut.*

DEFINITIO XX.

Poſtquam iudicatum eſt,ſiue bene,ſiue male,ſiue ab ordinario iudice,ſiue à delegato,neceſſario eſt appellatio,quantumuis nulla eſſe ſententia proponatur.

POſt rem iudicatam,ſiue ab ordinario iudice, ſiue à delegato,licet perperam & contra ſolitum iudiciorum ordinem iudicatum ſit,iterum iudicandi ius nullum ſupereſt.[1] Poſteaquam moribus noſtris obtinuit, non magis de nullitate, quam de iniquitate ſententiæ, niſi per appellationis auxilium quæri poſſe:[2]contra quam iure noſtro receptum & conſtitutum ſit.[3] Nec diſtinguemus,an à Principe, an ab alio delegatus quis ſit,aut an ad vnam duntaxat cauſam, an ad cauſarum vniuerſitatem, vt loquuntur.[4] Idem namque iuris omni caſu apud nos obtinet.*Sine die.*

1 *l.iudex poſteaquam,28. D.de re iud.* Eaque fuit iam olim ſententia Bald.*in l.ſi vt proponis,C.quomod.& quand.iud.* Non quidem in iudice ordinario,ſed in delegato quolibet. Quam refert licet improbet Boer.*qu.6.n.1.5.& 6.*

2 Styl.Senat.noſtri.

3 Nam à ſententia ipſo iure nulla appellari, nec neceſſe eſt nec poteſt,*l.1.& paſſ.quæ ſent.ſin.app.reſc.*

4 Quæ tamen diſtinctio ab interpretibus adhibetur,inſpecta iuris communis ratione,Boer.*d.qu.6.*

[DEFINITIO XXI.

De eo qui ſummotus alio non apparente eandem rem petit per nouam inſtantiam.

CVm quidã res & ſummas plures petiiſſet ab eo cui erat ipſe viciſſim obligatus, obtinuerat apud Senatum pro quibuſdam: Sed ita vt certam pecuniæ quantitatem quam eum aduerſario debere conſtabat in ſuas adiudicationes imputare cogeretur, aliarum petitionum repulſam paſſus cum clauſula,Alio non apparẽte,conquiſitis poſtea & repertisprobationibus eundem aduerſarium in ius vocauerat nouo libello, nouaque inſtantia. Reus iterum conuentus cùm nullas haberet exceptiones poſtulabat,vt reuocarentur litigatores adpriorem inſtantiam quaſi nondum finitam ſenatuſconſulto, quod hac parte interlocutorium fuerat verius quàm diffinitum.[1] Simulque petebat,vt in eam quantitatem quam debere ſe fatebatur imputarentur ea ipſa quæ in priores adiudicationes imputari Senatus iuſſerat.In quo numero hæc quoq; quãtitas haud dubiè fuiſſet,ſi eam debitam probare iam tum actor potuiſſet. Quid enim abſurdius,quã exiſtimare melioremdebere actoris conditionẽ eſſe ob id,quod antea fuerit cõdemnatus[2]licet cũ ea clauſula, Alio nõ apparente. Aut quis credat non eandem imputandi neceſſitatem iniuncturum fuiſſe Senatum, ſi prioris iudicati tempore huius quoque quantitatis adiudicandæ cauſam habuiſſet?[3] Contra tamen viſum eſt de omnibus quidem petitionibus in executione iudicati ſimul & ſemel cognoſcendum eſſe, ne continentia cauſæ diuidatur,[4] quæ ante prius Senatuſconſultum non fuerat diuiſa.[5] Sed non ideo permittendum reo,vt in hanc quantitatem quam debitam eſſe,nunc primùm pronũciaretur imputaret ea quæ priore Senatuſconſulto in alias cauſas licet non minùs fauorabiles imputare iuſsus erat.[6] Id enim fieri non poterat ſalua ſenatuſcõſulti authoritate,[7]quam præcipuam ſemper eſſe oportet.[8] Nec quod eadem imputationis vtrobiq; imperãdæ ratio eſset ad rem facere viſum eſt, cùm fieri non poſset,vt in cauſas diuerſas eadem imputatio cederet.[9] Preſertim cùm etiam ad ſummas nondum liquidas imputationem fieri Senatus præcepiſset.[10]Plane quia poterat accidere, vt poſt liquidationes & imputationes omnes factas reum appareret eſſe creditorem: Placuit non niſi prouiſionalem adiudicationem fieri debere illius quantitatis, quæ imputationem non admittebat,[11] & quæ tamen huiuſmodi imputationem pati deberet,ſi rei iudicatæ authoritas non obſtaret.[12] Ita vt melior hoc caſu conditio ſit actoris in ea ſumma,de qua repulſam ab initio paſsus eſt,quàm futura erat ſi obtinuiſſet.[13] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Def.18.ſupr.de compenſat.

1 Vt dixi *Def.1.ſupr.hoc tit.*

2 *l.3.in princ.D.de vſur.l.euidenter 16.De except.rei iud.*

3 vbi enim ratio diuerſitatis nulla reddi poteſt ius idem conſtitui debet,*l.3. §.vnde etiam de iniuſt.rupt. l.illud 32. D.ad leg.Aquil.*

4 *l.nulli 10.C.de iudic.*

5 Cùm dici ſoleat vnamquamque rem facile redire ad ſuam naturam,*vulg.l.ſi vnus 27.§.pactus in fin.D.de pact.*

6 Imputatio enim vni ſummæ vel cauſæ deſtinata non poteſt alij ſummæ vel cauſæ obiici, vt neque compenſatio, *lege quod Labeo 13.D.de compenſ.*

7 Cum ſenatuſconſulta omnia ſint ſtricti iuris,*l.Imperator 8.D.de poſtul.*

8 Propter rerum iudicatarum authoritatem, *l.ſeruo 65.§. cùm prætor.ad SC.Trebell.*

9 *d.l.quod Labeo.*

10 In eo namque differt imputatio à compenſatione quæ fieri nequit niſi de liquido ad liquidum,*l.vlt.C.de compenſ.*

11 *l.1.D.ſi cui pluſquam per leg.Falcid.*

12 vt ita neutra pars lædatur,*l.ex his 8.D.qua in fraud.cred.*

13 quia ſi obtinuiſſet, imputationem quoque in ea ſumma perinde ac in cæteris paſſus fuiſſet ex identitate rationis, *d.l.3.§.vnde etiam de iniuſt.rupt.*]

TIT. XX.

DE EXECVT. REI IVD.

DEFINITIO I.

Iudex requiſitus an poſſit cognoſcere de æquitate, aut nullitate ſententiæ?

SEntentiam ab alio dictam exequi ſi rogetur,[1] poteſt quiſquis ei præeſt territorio, vbi ſita ſunt bona, in quorum poſſeſſionem ex iudicato mitti victor poſtulat.[2] Nec magis de ſententiæ iure quæri licebit apud nouum iudicem, quam ſi ille ipſe, qui ſententiam dixit: executoris partibus fungeretur:[3]nec alioqui rerum iudicatarum auctori-

Source : BIU Cujas

auctoritas, quæ apud iudices omnes præcipua sẽper esse debet, captata discordiæ materia, mutuaq; contentione labefactetur. [4]Sed si perperá, & à nõ competenti iudice, aut contra absentẽ non peracto edictorũ ordine pronũciatũ appareat, [5]vel in promptu sit solutũ fortasse aut remissum debitũ, quod petebatur, [6]non patietur qui rogatus est iniuria adfici eum, cui propriæ iurisdictionis tuendæ gratia fuc currere potius ex officio debeat. [7]Sin altioré causæ cognitionem defensionis æquitas desiderare videbitur, ad eum sane qui sententiam tulerit, referri res debebit, vt de litigatorum iure, de quo nondum cognouerat, ex ratione pronunciet. Interea tamen exequẽdæ sententiæ facultas victori, si vrgeat, omnino denegabitur. [8]*Ita Senatus* in causa N. Guillielmi de Gadaigne Senescalli Lugdunensis, & Dominæ de la Cuille refer. D. Imperatore, 32. Calen. Febr. 1588.

1 Est enim hoc casu necessarius vsus literarum, vt vocant, rogatoriarum & requisitoriarum, de quibus *in l. à Diuo Pio, 15. §. sententiam, D. de re iudic.* quia extra territorium ius dicenti impune non paretur, *l. vlt. D. de iurisd. cum ibi not.*

2 *l. cum vnus, 12. §. penult. D. de hæred. auctor. iud. possid.*

3 Guid. Pap. *quæst. 23. 419. & 574. l. si prator. 75.* vbi Bart. & alij, *D. de iudic.* Obserua tamen, fieri executionem debere iuxta stylum curiæ iudicis requisiti, non requirentis. Idem Guid. Pap. *quæst. 23.* licet ipse hoc referat ad stylum Curiæ Parlamenti Delphinalis potius, quam ad iuris rationem. Ex not. *in l. 2. C de emancip. liber.*

4 *l. seruo, 65. §. cum prator. D. ad SC. Treb. d. §. sententiam.*

5 Quibus casibus certum est, sentẽtiam ipso iure nullam esse, *l. 1. & tot. tit. C. si à non compet. iudic. l. de quare, 74. §. vltim. D. de iudic.* Sunt tamen qui putẽt, nec de nullitate sententiæ posse cognoscere iudicem requisitum, Ferra. *in form. execut. senten. num. 14.* vbi citat *cap. pastoralis § quia vero de offic. deleg. & l. 1. C. de indict. viduit. tollend. DD. in l. etsi non cognitio, C. si contr. ius vel vtil. public.*

6 Quo casu in dolo est & improbus, qui bis idem consequi velit, *l. si quis dolo, 51. in fin. D. de re iudic. l. bona fides, 57. de reg. iur.*

7 Nũquam enim malitiis indulgendum est, *l. in fundo, 38. D. de rei vindicat. l. nec dolose, l. procurator, 11. in fin. D. de doli mal. except. l. Diuus Hadrianus, 23. D. de re iudic.* qui tamen locus probat, etiam hoc casu necessariam esse restitutionem. Sed id intelligendum est, si apud eundem iudicem executio sententiæ petatur.

8 *Ex not. in d. l. si prat.* [Simile est, quod nostris placet post Bart. *ad l. cùm ab initio in fi. D. test. quem. aper* Si iudex aliquis requisitus sit ad recognoscenda signa & subscriptiones testium adhibitorum in sollenni testamento, puta quod ex testibus quidam habitent in alia prouincia (nec enim cogendi sunt in aliam prouinciam venire cum suo incommodo, *d. l. cũ ab initio & seqq.*) non posse illum aperire testamentum, sed debere eã rem remittere ad requirentem iudicem causæ principalis qui aperiat, & cognoscat de viribus testamenti. Maximè si supersit, vel vnum signaculum recognoscendum in territorio iudicis requirentis. Quo etiam nomine ad eum remissio facienda est. Nam quod dicitur posse testamentum resignari & recitari, vbi maior pars signatorum fuerit inuenta, *l. sed si maior 6. eod.* tunc verum est cùm reperitur ea maior pars in prouincia iudicis habentis iurisdictionem ad aperiendum testamentum. *Ita Senatus in relat. libell.* pro D. du Cheney, *contra* D. de Rossillion 6. Non. Maij 1612. Iunge *Defin. 1. supr. quemadm. test. aper.*]

DEFINITIO II.

De permittenda sententiæ extra territorium redditæ executione, & quid ante hac in Gaiorum & Sebusianorum prouinciis obseruari soleret.

EXtra Senatus nostri territorium redditæ sentẽtiæ executionem maiores quoq; prouinciarum iudices concedere, quamuis rogati, [1] prohibentur. Dignam enim rem Senatus putauit, quam cognitioni suæ reseruaret, [2] ne magistratus inferioris facilius circumuenta religio iniuriæ ac querelæ materiam daret, si aut iniqua cõcessione priuati nostratis vtilitas adeoque Principis nostri dignitas læderetur, [3] aut extranei magistratus auctoritas cũ supplicatione coniuncta temere negiecta videretur, [4] soli Gaiorum iuridico ex priuilegio concessum erat, vt de huiusmodi supplicationis æquitate posset ipse cognoscere, nec cogatur ad Senatum referre. [5]Quod ad Sebusianorum quoque iudicem, quo tempore Serenissimi Ducis & Senatus nostri ditioni & iurisdictioni subiecti erant, manifesta æquitatis ratione porrigẽdum videbatur, ne si Lugdunenses, Matisconenses, cæterique viciniores Galliarum magistratus, qui Parisiensem Curiam pro suprema venerantur, par pari referre vellent, [6] nostros in eam necessitatem coniicerent, vt Lutetiam vsque proficiscendum haberent ad exequendi licentiam, ab amplissimo ordine impetrandam. Illis tamen hactenus duntaxat Senatus noster indulgebat, vt si literas, quas vocant rogatorias à Parisiensi Curia proferrent, quibus generaliter, vt fieri solet, magistratus omnes ad quos pertinebit rogati proponerentur, [7] nec aliud quicquam obstaret, non denegaret audito eo, cuius interesset, [8] petitam exequendi facultatem, quam alioqui non, nisi nominatim, vt par est, rogatus permittere solet: [9] sed ita vt executio per apparitores nostros omnino fieret, [10] neq; vllo casu eum, qui ex nostris sit, aut qui pro bonis in prouincia nostra sitis conuenitur, ad litem extra prouinciæ fines suscipiendam compelli pateretur. [11] *Sine die.*

1 Necessariam enim esse hoc casu rogationem iam diximus *Defin. præced.*

2 Tanquam qui sit supremus in tota prouincia magistratus, *arg. l. à Diuo Pio, 15. §. sententiam, D. de re iudic.*

3 Lædi enim videretur, si non esset specialiter rogatus Senatus, qui Principis vice fungitur. Itemque si de executione tractaretur eius sententiæ, quæ fortassis læderet Principis dignitatem vel vtilitatem.

4 Quod ne fiat interest reipublicæ, vt dixi *Defi. præc. nu. 4.*

5 Idq; ex compacto inito cum Geneuatibus & Bernensibus, quibus finitima hæc Gaiorum prouincia est.

6 Quod vtique pro suo iure facere possent, nec iniuste, *l. 1. & tot. tit. D. quod quisque iur.*

7 Nec enim Curia Parisiensis solet magistratum quemquam rogare specialiter.

8 Nec enim quicquam inaudito eo constituendum est, *l. nam ita, 39. D. de adopt. l. de vnoquoque, 47. D. de re iudic.*

9 Quasi qui negligi videatur, si non specialiter rogetur, *arg. l. item apud Labeonem, 15. §. hoc edictum, De iniur.* [Excipe tamen casum in quo sufficit rogatum esse Senatum verbis generalibus, nempe si ab extraneo magistratu concessæ sint literæ, deprehendendo cõtumace, qui vbi sit & in quam prouinciam fugerit, nesciatur. Nihil enim hoc casu imputari potest magistratui qui specialiter non rogauit. *Ita Senatus* noster sæpius.]

10 Vt scilicet appareat ex auctoritate ac imperio Senatus rem agi.

11 Quod Pragmatici nostri dicunt *sans distraction.* Nec enim nisi cum hac adiectione procurator generalis consentire solet executioni literarum ab extraneo magistratu, quisquis ille sit, concessarum.

DEFINITIO III.

Error expressus in die sententiæ executioni mandatæ non vitiat executionem, si modo constet, de qua sententia actum sit.

NOn eo minus valet iudicati executio, quod per errorem alius sententiæ dies expressus est, quã qui exprimi debuit, si modo ex litigatorum personis & petitę rei demonstratione constet, de qua sententia victor senserit. [1] Veritas enim rerum errorib. gestorum non vitiatur. [2] *Ita Senatus* Prid. Id. Nouembr. 1588. in publico auditorio.

1 Sufficit enim vt constet de corpore, *l. quoties, 9. D. de hæred. inst. l. si librarius, 92. cum ibi not. De reg. iur. l. errore, 7. C. de testam.*

2 *l. illicitas, 6 §. veritas, D. de offi. præsid.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IV.

Vna executio non impedit aliam, quamdiu non est satisfactũ creditori, annotationis tamẽ potestas extinguitur, si rei persona capta sit.

VNa executio non impedit aliam, si ex priore nõ sit satisfactum creditori. [1]Cui nimirũ permittendum est, vt quibus potest modis, dummodo licitis & honestis, ad suum commodum perueniat. [2]Itaque cum debitor quidam, cuius bona ex iudicato pignori capta fuerant, iussu iudicis [3]prehensus esset, detrususque in carceres, & à posteriori executione tanquam iniurioſa prouocasset, placuit nõ satis iustam eum appellandi causam habere, ac ni solueret, vtriusque executionis damnum pati debere. [4]Plane si bonorum annotatio aduersus reum criminis contumacem solito iudiciorum ordine facta sit, [5] isque postea sui copiam faciat, paratusque sit se defẽdere, placet annotationis potestatem extingui, omniaq; bona ei restitui, cuius persona capta sit, [6] cum sola ipsius cõtumacia & absentia causam dedisset annotationi. [7]*Ita Senatus* in causa N. Depinard, contra Claudium Theuenin, 14. Calendarum Decembr. 1588.

1 Ita tamen, vt creditor protestetur nolle se ex omnibus executionibus nisi semel suum consequi, *l. 1. §. quia autem, D. quod legat.* Ial. *in l. nulli, num. 8. C. de iud.*

2 *l. creditoris, 8. D. de distract. pignor. l. est in arbitrio, 14. C. de oblig. & act.*

3 Alioqui non posset executio fieri in personam debitoris, vt dicemus *seq. Defin.*

4 Sic enim debet imputare cur non soluat quod debet, cum vnica solutione possit se ab vtriusque executionis incommodo liberare, *l. in numerationibus 44. D. de solut. & liber.*

5 *Ex tit. De requir. vel absent. damnand.*

6 *l. vlt. D. ill. tit.*

7 *l. 1. eod.* Vt scilicet cessante causa cesset effectus. *cap. cum cessante. Extr. de appellat.*

DEFINITIO V.

Bona condemnati non sunt ex iudicato nec pro iudicato obligata quousq. in iudicati executione capiantur, iudice ita mandante generalibus verbis. Vt vero etiam persona capi possit, speciali iussu opus est.

QVæ ex iudicato nascitur actio in personã est, [1]nec taciti pignoris habet priuilegium. [2]Itaq; non aliter cõdemnati bona pignori capi poterunt, quam si condemnato intra statutum [3]tempus nõ satisfaciente hoc ipsum iudex statuat. Statuisse tamen intelligitur non si solum pronunciauerit deberi, & quod est consequens debitorem condemnauerit ad solutionem, [4]sed & si iusserit vt quibuscunque licitis modis & rationibus debitor ad solutionẽ vrgeretur. Licita enim solitaque illa exequendi ratio est, vt condemnati bona etiam quæ ante obligata non fuerint pignori capiantur, [5]adeoque non seruato illo iuris ordine vt à mobilibus incipi oporteat. [6]Est namque in victoris arbitrio, qua in re pignus sibi velit acquirere, [7]quamuis propria auctoritate nihil ille sibi vindicare debeat, sed per apparitorem omnia facere iudicis mandata exequente. [8]An ergo illud etiam petere ab apparitore poterit, vt condemnati persona in carceres detrudatur? Minime vero, nisi ex eo contractu secuta sit condemnatio, quo nõ tantum bona sua, sed ipsum quoque debitor pignori obligauerat, [9]aut nisi iudex iusta aliqua de causa idipsũ permiserit. [10]Alioqui iniurioſa est executio, & à qua iuste prouocari potest. [11]*Ita Senatus* pro Iacobo Butauand, contra D. de la Serrà, 5. Non. Aug. 1591. Iunge SC. 15. inf. & SC. 9. infr. de pignor.

1 *l actori 8. C. de reb. credit. & iureiur.*

2 Quod non nisi quibusdam causis conceditur, *l. 1. & tot. tit. In quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr. D. & C.*

3 Aut à iure quod est quadrimestre, *l. 2. & vlt. C. de vsur. rei iudic.* aut à iudice, quod est arbitrarium hodie.

4 Quoniam qui vult antecedens vult etiam necessarium consequens, *vulg. iurib. l. à Diuo P. o 15. D. de re iudicat.* (Obserua autem cùm tempus condemnato datur ad soluendum vsuras non eo minus currere quæ ante sententiam currebant *l. 3. in princip. D. de vsur.* sed tamen non debere victorem etiã qui ex alia sit prouincia, sumptibus victi exhiberi, ne iuris beneficium ei cedat in dispendium. Planè potest comminatio fieri condemnato, vt ni intra præstitutum tempus soluat, liceat victori ex aliena venire prouincia tamdiu sumptibus victi in vrbe permansurus, quandiu non satisfecerit iudicato. *Ita Senatus* in causa Dominę de Trauail, 23. Maij 1614.]

5 Cum pignus ipsum iudiciale per captionem constituatur, *dict. l. à Diuo Pio, l. 1. & tot. tit. Cod. si in caus. iudicat. pignor. capt. sit.*

6 Qui iuris ordo præscriptus est *in dict. l. à Diuo Pio. §. in venditione.*

7 *l. creditoris 8. de distr. pignor.*

8 Ne alioqui sibi ipsi ius dicere videatur. *l. miles 6 § qui iudicati, D. de re indic. l. 1. D. quod legat. d. l. à Diuo Pio, l. non est singulis, 186. de reg. iur.*

9 Etsi enim nouatio fit ex iudicato, *l. vlt. Cod. de vsur. rei iudic.* nunquam tamen ea nouatio facit deteriorem victoris conditionem, *l. aliam, 29. D. de nouat. l. euidenter, 16. D. de except. rei iudic. l. non solet, 86. de reg. iur.*

10 Iussus enim iudicis pro iure est, *l. non videntur. 76. §. 1. eod. tit.* Nõ deberet autem iudex hoc permittere, nisi in subsidium, si aliunde & ex bonis satisfieri victori non posset, vt tractant nostri *ad l. nemo potest 55. de legat. 1.* Alio tamen iure vtimur propter calumnias & tergiuersationes, quibus passim vtuntur debitores ad impediendas executiones, quæ fiunt super bonis. Vide Papiens. *in form. execut. sentent. diffin. numer. 21. & seqq.*

11 Cum neque possit fieri ex iuris ratione, vt quis expressa conuentione corpus suum pignori obliget, cum nemo sit dominus membrorum suorum, *l. liber homo, 13. D. ad leg. Aquil.* nemo autem possit pignus constituere, nisi qui dominus sit rei, quam vult obligare, *l. & quæ nondum, 15. §. quod dicitur, D. de pignor. l. 1. & tot. tit. C. si alien. res pignor. dat. sit.* Vide DD. *ad l. ob as. C. de oblig. & action.*

DEFINITIO VI.

Quod in executione iudicati per cõdemnatum ante omnia fieri debuit, si per eius tergiuersationem factum non sit, an & quatenus pro facto haberi debeat?

QVi iudicati executionem prius petere nõ potest, quã aliquid factũ sit quod aduersarij sũptibus & diligentia expediri oporteat, post morã in eo faciendo contractam ab aduersario paratam habet actionem, ac si iam factũ esset, quod per condẽnatum stat ne factum sit. [1]Hac enim ratione fruſtratiũ tergiuersationem coerceri merito placuit. [2]Nec quicquam in eo fit cõtra rei iudicatæ auctoritatem: cum euidenter iniquissimum sit prodesse rem iudicatam ei, qui ex parte sua nolit satisfaeere iudicato, [3]æquumque sit ex contrario conditionem pro impleta haberi, quæ per fruſtratorem impleri debuit. [4] Sane si quod aduersarius facere debuit versetur circa rem, cuius debitor sit is, qui iudicati executionẽ postulat, vtputa si liquidandum fuit, quid & quantum esset in augmento monetæ per victorem restituendæ, aut in detractionibus faciendis ex fideicõmisso, quod victori adiudicatum sit, nõ vsque adeo proderit victori mora condemnati, vt pro debitore non habeatur qui vere debitor manet. [5]Quid ergo? Liberabitur victor satisdando eius rei nomine, quã, si mora nulla per aduersariũ facta esset, soluere ante omnia debuisset. [6] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre & D. Marguaretæ de la Chambre eius amitæ, 9. Calend. Decembr. 1588. Iunge Defin. 12. infr.

1 *Ex reg.*

Source : BIU Cujas

1 *Ex reg. l. in omnibus tauſis, 39. l. in iure ciuili, 161. de reg. iur. l. iure ciuili 24. de condit. & demonſtr.*

2 Ne alioqui ſit in poteſtate condemnati facere vt nunquã conueniri poſſit. *l. 2. Scæuola de eo, quod cert. loc. l. ſolemus 61. D. de re iud. l. inter ſtipulantem 83 §. 1. de verb. oblig.*

3 *l. ſi iudex circumuento, 43. D. de minor.* iunct. *l. Iulianus, 13. § offerri. D. de action empt.*

4 *d. l. iure ciuili, 24. de condict. & demonſt. l. in iure ciuili, 161. de reg. iur. l. in executione 85. §. vlt. de verb. oblig.*

5 Nemo enim ob ſolam aduerſarij moram deſinit eſſe debitor, quamdiu non intercidit quod debetur, *l. ſi ex legati, 23. D. de verb. oblig.* pecunia autem in genere debita non poteſt perire *l. incendium 11. C. ſi cert petat.*

6 Vt ita ſatisdatio ſit quodammodo vice ſolutionis & ſatisfactionis, quod vtique regulariter non ita eſt, *l. quod ſi non ſoluere 10. D. de pig. act. l. item liberatur, 6. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* Iunge *l. ſtatuliber rationem, 5. §. 1. D. de ſtatulib.*

DEFINITIO VII.

Iudicati executio poteſt fieri etiam contra ſingularẽ ſucceſſorem, qui ſucceſſerit in ius condemnati, adeoque in eum qui emit lite pendente.

ALienata re, cuius nomine ad certam præſtationem annuam venditor fuerat cõdemnatus, iudicati executio fieri poteſt etiam contra emptorem aliumve ſingularem quemlibet poſſeſſorem.[1] Quidni vero? Cum & ſi ante rem iudicatam litecq; adhuc pendente facta eſſet alienatio,[2] non ideo minus iudicati executionem pati cogeretur *is*, qui lite pendente emiſſet.[3] Quare nõ eſt quod quis hic obiiciat perſonalem obligationem, qualis illa eſt, quæ ex iudicato naſcitur,[4] in ſingularem ſucceſſorem tranſire non ſolere.[5] Id enim tum obtinet cum in perſonã pure actum eſt, non item eum eius rei nomine quæ iudicati exequendi tempore alienata reperitur:[6] ne alioqui eueniat vt victoris durior conditio fiat per factam ſe inſcio alienationem.[7] *Ita Senatus* pro D. Epiſcopo Mantiſconenſi, cõtra D. dV'rſe, Marchionem de Pauge, in ſecreto auditorio, 9. Cal. Decemb. 1588.

1 Boet *queſt. 182. n. 48. & ſeqq.* Iaſ. *in l. quadam, 9. §. nihil intereſt, verſic. quarto pondera. D. de eden.* Text. eſt *in l. ſi à te, 9. §. vlt. l. exceptio, 28. cum l. ſeq § vlt. D. de except. rei iud.*

2 Siue per litem facta eſſet res litigioſa, ſiue non, *vt no. in Auth. litigioſa. C. de litigioſ.*

3 *l. 1. & 2. C. eod. tit. De litigioſ.*

4 Vt dixi *Defin. 5. ſupr. ex l. actori, 8. C. de reb. cred.*

5 *l. vl §. 1. D. de contr. empt. l. 1. §. ſi hæres, D. ad SC. Treb.*

6 Cum non poſſit alienatio fieri, niſi cum ſua cauſa, *l. alienatio, 67. de contr. empt.*

7 Quod permitti nunquam debet, *lege 1. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. non debet alteri, 74. de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

Pro iniurioſa executione non tantũ is, qui eam fieri curauit, condemnandus eſt, ſed etiam ipſe executor, ſi ſit in dolo.

SI apparitor ad exequẽdum datus perperam exequatur, eoque nomine is, qui iudicatum fieri poſtulat, condemnandus ſit in id omne, quod intereſt debitoris,[1] non ideo liberatur apparitor, quin mulctam pendere debeat, non tantum fiſco,[2] ſed etiam ei, qui iniurioſam executionem paſſus eſt, ſi modo quod in officio deliquit tale ſit, vt non culpam duntaxat, ſed etiam dolum præ ſe ferat.[3] Neq; enim delicti pœna commune quicquam habet cum rei perſecutione.[4] *Ita Senatus* contra Clementem Auguſard, 6. Id. Decembr. 1588. Iunge Definit. 4. infr. De iniur.

1 Quia ſcilicet factum executoris eſt factum partis, *l. ſi ob cauſam, 13. C. de euict. l. 1. & 2. C. ſi in cauſ. iud. pign. capt. ſit.*

2 Intereſt enim publicè vindicari crimina omnia. Sed ea præſertim, quæ ſub prætextu officij publici fiunt, *lege prohibitum, vbi not. Cod. de iur. fiſc. l. Diuus, §. vltim. de cuſtod. & exhib. reor.*

3 Nã nec magiſtratibus ipſis licet aliquid inſurioſe facere, *l. nec magiſtratibus. 32. D. de iniur.*

4 *l. Papinianus, 20. D. de mino. l. ſi pro fure, 7. §. 1. D. de condict. furt.*

DEFINITIO IX.

Executor merus nullam habet cauſæ agnitionem, in Senatore ſecus eſt, & quid ſi is, qui ex inſtrumẽto authentico & guarentigiato conuenitur, proferat apocham fide publica ſubnixam, ad probandam ſolutionem.

MErus executor nullas omnino admittere poteſt exceptiones:[1] nec ſi iam factæ ſolutionis inſtrumentum publicum & authenticum proferat is, qui fuit condemnatus:[2] tametſi verum ſit, etiam in executione iudicati ſolutionem obiici poſſe, vt & cæteras exceptiones quæ nõ impugnãt iudicatum.[3] Nam apud iudicem opponi eiuſmodi exceptiones debent, non apud executorem, qui cauſæ cognitionem nullam habet.[4] Ergo ſi iudex ipſe ſententiam ſuam exequatur, aut alius à iudice datus executor, quem mixtum vocant, quales ſunt Senatores, quibus Senatuſconſultorum executio à Senatu mandatur, aliud erit,[5] hactenuſque admittendæ erunt exceptiones iſtæ, de quibus in promptu appareat,[6] non vt ſuper iis ex tempore pronũcietur, ſed vt tantiſper iudicati executio differatur.[7] At ſi præciſa executio facienda ſit ex eo diplomate, quod de debitis appellamus, neque executor, neq; iudex quiſquam remorari eam poteſt prætextu inſtrumenti cuiuslibet, quãtumuis publici & authentici,[8] ſiue ex eo inſtrumento ſolutum debitum, ſiue in longiorẽ diem prorogatam ſolutionẽ fuiſſe probetur.[9] Nihil enim inaudita parte conſtituendum eſt,[10] ſatiſq; debitori in eo cautum eſt, quod ſi indebite quid exactũ erit, condemnabitur poſtmodum creditor in id omne, quod intereſſit debitoris.[11] Atqui, inquies, diploma illud inaudita parte conceditur. Fateor, quoniam inſtrumentum publicum, & vt vocant, guarentigiatum, habet ex ſe vim ſententiæ & cõdemnationis.[12] Sed & Principis poteſtas & auctoritas in eo verſatur, ſibique imputare debitor debet, cur non ipſi inſtrumento debiti inſeri curauerit ſcripturam ſolutionis aut datæ prorogationis.[13] Sane ſi præſcripta illa executio fiat mãdate iudice, poteſt idẽ iudex, cui apocha ſolemni inſtrumento conſcripta exhibetur, iubere vocari ad ſe creditorẽ, atq; interim inhibere executionem, licet creditori ſatiſdationis onus, vt fieri ſolet, iniunctum proponatur, ne debitori fiat iniuria, ſi ab eo interim bis idem exigatur. Plane ſatiſdare ipſe debet de ſoluendo, ſi forte adhuc debere eum tandem apparebit, 17. Calend. Ianuarij 1589.

1 Quia nullam habet cauſæ cognitionem, vt ſequitur in *Defin.* Guid. Pap. *qu. 70. l. ſi vt proponis, 6. C. hoc tit.*

2 Per quod inſtrumentum probatur ſolutio, *l. pecunia ſoluta, 14. C de ſolut.*

3 *l. cum militi, 16 §. 1. D. de compenſ. l. ſunt qui, 16. & ſeqq. D. de re iudic.*

4 Omnes enim exceptiones, cum dentur ex æquitate, ſunt examinandæ cauſa cognita, *l. militis. 36 §. veteranus, D. de teſtament. milit. l. qui libertis, 11. §. vltim. de bonor. poſſ. ſecund. tab.*

5 Guid. Pap. *d. qu. 70.*

6 Nam ſi altiorem requirant indaginem, aliud eſt, *l. ille à quo, 13. §. 1. ad SC. Trebell. l. 3. in princ. vt in poſſ. leg.*

7 Melius enim eſt intacta cuiuſq; iura ſeruari, quam poſt vulneratam cauſam remedium quæri, *l. vlt. C. in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſtit.*

Source : BIU Cujas

8 Nec enim beneficij principalis auctoritas hoc patitur.

9 Quo posteriore casu perinde inhibenda est executio, ac si solutio facta esset, *l.4.§.vlt.l qui in futurum,57.D.de pact.*

10 *l.de vnoquoque.47.de re iudic.*

11 Hæc tamen ratio sola non sufficeret, *l.3. D. de compens.l. nemo ideo,171.de reg.iur.*

12 Eo scilicet iure, quo vtimur, non ex ratione iuris communis, *l.1.vbi not.C.hoc tit.*

13 Quo casu eadem charta probaret & contractum debitum & solutum.

DEFINITIO X.

Non potest fieri executio sententiæ, quãdiu non constat, quid veniat in condemnationem.

SEntentiæ, quæ transiit in rem iudicatam, nulla fieri potest executio, quousque pronũciatum sit, quid & quantũ veniat in condemnationem, si forte per sentẽtiam priorem id exprimi nondum potuit, aut cum posset, expressum tamen non fuit. [1] Fieri enim potest, vt hereditatem Titij tuã esse appareat, nec dum tamen constet quidnam sit in hereditate: Quo casu nemo dixerit ob id solum, quod pronunciatum sit, hereditatem tuam esse, permitti debere tibi, vt ex causa iudicati, vel hanc rem vel illam vindices, priusquam compertum sit esse hereditariam. [2] Idem est, si quid aliud sit quod impediat, ne certa vlla executio fieri adhuc possit. [3] Itaque si eiusmodi sententiæ exequendæ facultatem præmature petitã iudex victori denegauerit, placet nullam ab ea denegatione appellandi causam habere eum, qui repulsam passus est: [4] multo minus vero audiendum, si tãquam à denegata iustitia velit appellare. [5] Aliud erit si in pignoris possessionem mitti quis iussus sit pro debito, de cuius tota quantitate non appareat. Sufficiet enim constare aliquid, vel minimum deberi, cum pignoris ius indiuiduũ esse non ambigatur. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 5.Cal.Febr.1589.

1 Potest enim sententia quidem ipsa esse incerta, sed nõ executio sententiæ, *l.1.2.& 3.cum ibi not. C.de sentent.quæ sine cert.quant.profert.*

2 Nihil siquidem vetat vtrumque verum esse, scilicet hereditatem ad te pertinere, & tamen rem illam, de qua quæritur, non esse hereditariam. Nec probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, *vulg.l.neque natales, C.de proba.l.non hoc, 4.C.vnde legit.l.inquisitio,18.C.de solut.*

3 Executionis enim actus semper vnicus & indiuiduus est, ideoque nec posset pro parte valere executio, & pro parte non valere, quod in sententia non semper idem est, *l.etiã, 29.§.1. D.de minor.* licet videatur obstare *l.in hoc iudicio, 27.D. famil.ercisc.* Vide quæ scripsi in Rationalibus, *ad d.l.etiam.*

4 Esset enim hoc incipere ab executione, quod ferẽdum non est, *l.1.C.hoc tit.*

5 Non enim iustitiam denegare videri potest, qui petitã rem iniustam iuste denegat.

6 *l.rem hereditariam,65.D. de euict. l.in executione 85. §.pen. D.de verb.obli.l.quamdiu,6.C. de distr.pign.l.2.C. debit.vend.pignor.imped.non poss.*

DEFINITIO XI.

Non facile danda est actio victori contra executorẽ iudicati, quamuis emptores, qui præsenti pecunia emere debuerant, facta sint non soluendo.

SI in executione iudicati iudex bona hereditaria distrahi iusserit, vt ex pretio satisfieret ex ordine creditoribus, in eamque rem pretia, quæ ex venditionibus redigerentur, deponi præceperit, vt moris est, penes magistratum municipalem, per quẽ postmodum distributio, solutioque fieret, iuxta eã formam, quæ per sententiam præscripta esset, Magistratus vero postulante herede, qui beneficium legis & inuentarij implorauerat, eodemque creditore, curauerit, vt bona sub hasta venderentur, nec tamẽ, vt fieri oportuit præsenti pecunia: [1] Placuit nullam aduersus ipsum actionem eo nomine competere, [2] licet emptores facti sint, aut iam tum fuerint nõ soluendo, propterea quod multo æquius sit imputari heredi, cur venditionibus non interfuerit, impediturus ne quisquam ad emptionẽ admitteretur, nisi qui vel soluendo esset, vel præsentem pecuniam numeraret, quam executori damnosum esse officium suum, [4] præsertim cum neque actionem vllam de pretio contra emptores habere potuerit, quam heres ipse paratam semper habuit. [5] Neque enim qui solutionem accipere iussus est, exigere quoque iussus videtur. [6] Plane si ex posterioribus creditoribus quidam emerint, & pretium, quod ex præcepto iudicis executori soluendum erat, vt postea creditoribus ex ordine distribueretur, soluerint aliis creditoribus, licet herede ipso anterioribus, verius est, non esse illos liberatos, quo minus postulante herede, aliove quolibet creditore, cuius interfit, cogantur iterum executori soluere, [7] quoniam sententia, vt dici solet, stricti iuris est, cui proinde omnimodo & in forma, quod aiunt, specifica satisfieri oportet: [8] Maxime cum & heredis & alterius cuiuslibet creditoris permultum interfit, ne pro cõsequendo debito in varias litigatorũ personas distringatur. [9] *Ita Senatus* ex tẽpore pro Annemondo de Costa, contra Ioãnam Gentil, Mense Ianua.1589. & pro dicta Ioanna, contra Baltazardum Gentil, 8.Id.Mart.1589.

1 Castellanum & Curialem hodie vulgo vocant.

2 Debet enim pignorum venditio, quæ fit in executionem iudicati, fieri præsenti pecunia, *l. à Diuo Pio, 15.§ sed si emptor. D.de re iudic.*

3 *d.§.sed si emptor, vers.maxime cum nec habeat*, licet eum locum aliter intelligat Bartolus, & male, vt scripsi in libris Coniecturarum.

4 *l.videlicet,29. D.ex quib.caus.maior. l.sed si quis ex signatoribus,7.D.testam.quem.aper.*

5 Non enim potest imputari ei, qui agere non potuit, cur non egerit, quamuis debitor interim factus sit non soluendo, *l.si quid possessor 31.§.pen. D.de petit.hered.*

6 Cum multo sit facilius habere ius accipiendæ solutionis, quam exigendæ, *l.cui recte,10.l.si debitorem,21.l.non ideo,25. D.de novat.l.quod stipulatus,10.D.de solut.*

7 Sibi enim debet imputare, qui male soluit, & contra formam à iudice præscriptam.

8 *l.1.C.si plur. vna sentent.condemn.sint.*

9 *l.& ancillarum,27.§.vlt.D.de pecul.*

DEFINITIO XII.

Impensarum nomine in alienam rem bona fide factarum competit retentio in executione iudicati, quamuis nihil de eo in sententia dictum sit.

BOnæ fidei possessore, qui multas in fundũ alienum impẽsas vtiles fecerat, ad fundi restitutionem condemnato, si de impensarum iure nihil pronunciatum fuit, [1] habenda erit earum ratio in executione iudicati, vt eo nomine possessor habeat retentionem, [2] si non stet per eum, quo minus statim æstimentur & soluantur. Nam si quid ab eo fiat frustrandæ executionis gratia, victorem interea in fundi possessionem mitti oportebat; [3] prius tamen præstita satisdatione de soluendo, quanti eas impensas esse ex postfacto apparebit. [3] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel Aduocati, & heredum Petri Bonaud procuratoris, 9.Cal.Aug.1591. Iunge Defin.6. supr.

1 Aliud enim erit, si de iis, siue iuste siue iniuste pronunciatum sit, quia tunc omnimodo standum est rei iudicatæ, *l. si autem,8.§.si quocunque modo, D.de neg. gest.l. quod in diem,7. §.1.D.de compens.*

2 *l.Sumptus.48.l.emptor,65.D. de rei vindic.* Ne scilicet petitor ex

ritor ex aliena iactura locupletetur, *l plane,38. D. de petit.hered.l heres,21.D.ad SC.Trebell.*

3 Ne alioqui sit in potestate condemnati, vt impediat executionem rei iudicatæ per suam frustrationem, *arg. l solemne,61.D de iudic.* Nemini enim debet frustratio sua prodesse. *l. hominem.37.D. mandat.*

4 Remedium enim satisdationis præsentissimum & optimum est pro debitis non liquidis, *l.statuliber rationem, 5.D.de statulib.*

DEFINITIO XIII.

Executio, à qua prouocatum est, non priuat possessorem sua possessione.

IS, aduersus quē in executione iudicati capta sunt pignora,[1] si ab executore appellauerat, potest pēdente causa appellationis pignorum possessionem retinere, eaq; sibi habere, nec idcirco quicquam facere videbitur in præiudicium executionis.[2] Appellatio enim sicut extinguit iudicatū, ita executionis vim & potestatem.[3] Satisq; victori esse debet, quod appellatione iniusta quandocunq; pronunciata, cogetur appellans in eum ipsum statum rē restituere, in quo erat tempore interpositę appellationis, vt executio peragi possit. [4] *Ita Senatus* in causa Dn. Senatoris de la Roche, nunc in suprema Rationalium Caria Primarij Præsidis meritissimi, & N. Ioannis Bay. 6. Id. Maij, 1591.

1 Qui solemnis mos est exequendi iudicati, *l.2. l. vlt. & pass. C. hoc tit.*

2 Quamuis enim ab executore non possit appellari, nisi cum excessit fines mandati, *l.5. C.quor. appell. non recip. l.4 D.de appell.* non tamen executoris ea cognitio est, sed superioris, ex cuius auctoritate sit executio, *l. 1 D quis & à quo appell.*

3 *l.furti,6.§.1.D de his qui not.infam. l.1.§.vlt.D.ad SC.Turp.*

4 Nec enim appellatio iniusta damnum vllum aduersario afferre debet. *l.tutor 41 D.de vsur. l.negociorum 24.D.de appel. l. vlt. D.de re iud. l. si longis 7.C. hoc tit.* Diuersum est, si condemnatus interceſſerit ad executionem impediendam. Nec enim eius interceſſio admittenda est. Ideoq; si non obstante executione manserit in possessione, videbitur attentasse, & redintegranda erit victori sua possessio cum fructuum omnium restitutione. *Ita Senatus* ex tempore pro D. Comite Pontisualliū, contra N. Claudium Riuoire, anno 1604. Iunge *Def.35. infr.*

DEFINITIO XIV.

Excommunicationis sententia secum trahit executionem, siue iusta sit, siue iniusta.

SEntētia excommunicationis trahit secum suam executionem, etiamsi ab ea prouocatū sit,[1] adeo vt nec alia opus sit executione. [2] Indeque est, quod dici solet, excommunicationis sententiam cauendam esse & formidandam, siue iusta sit siue iniusta. *Ita tractatum est* 4. Cal. Iunij 1591.

1 *Cap.pastoralis §. vlt. Extr. de appellat.*

2 Cum executio semel facta magis fieri non possit. Et sicut factum pro infecto haberi non potest, ita nec actum agere vnquam oportet.

DEFINITIO XV.

Violenta & iniuriosa executio quænam sit, & an executori iniurioso possit de facto resisti?

VIolenta & iniuriosa executio est, si non parēte eo, aduersus quem exequendum fuit, executor fores effregerit, aut muros conscenderit, vt in aream descenderet, fores postmodum aperturus.[1] Expectādum enim est vt propter contumaciam parere nolentis iudex, cuius auctoritas læsa est, præcipiat, iis quoque insolitis modis fieri executionem.[2] Iniuriosa quoque executio est, quæ fit aduersus non debentem, [3] licet pro pecunia quam alius debeat, vt puta pro debito vniuersitatis aduersus vnum ex vniuersitate, qui nec Syndicus sit, nec vllam habeat administrationem, siue virilem is portionem suam iā soluerit, siue non.[4] Prius enim agendum est contra Syndicum,[5] ad cuius officium pertinet curare vt pro exsoluendo debito contributio inter omnes fiat.[6] Porro quoties eiusmodi violenta & iniuriosa executio facta est, non solum id omne debet restitui, quod male captum & ablatum fuit,[7] sed etiam habenda ratio est eius quod interest,[8] ita tamen vt pro eo taxando ne noua inde lis oriatur certæ summæ fiat cō demnatio. [9] Sed & illud constat, executori de facto, vt aiunt, id est citra mādatum iudicis, aut quod pene idem est, contra mandatum exequenti, de facto quoque impune resisti posse: [10] quanquam & ciuilius & tutius fuerit de executoris iniuria conqueri apud iudicem, ne qua tumultus detur occasio,[11] indeque fiat vt defensio, quę primum honesta & licita fuit, facile declinet in iniuriam. [12] *Ita Senatus* in ea causa de qua Def. 4. De iniur.

1 Cum domus sit & esse debeat tutissimum cuiusque refugium, *l.plerique 19. D.de in ius vocand.*

2 Permittere enim iudex debet etiam insolitos exequēdi modos, si per condemnati dolum & contumaciam soliti non sufficiunt, *l.ordo 3.C.h.t.* Ergo iudicis partes sibi vindicat executor, qui sine iudicis mādato facit propria auctoritate, quod iudex præcipere deberet, *l.si vt proponis 6.eod. l.si iniuria 20.D. de iniur.*

3 *l.iniuriarum 13.§.si quis per iniuriam. D.de iniur.* Idem est si debitor quidem verus sit, sed tamen paratus soluere, *l.si creditor 19.eod. l.si vero 5.§.1.D.qui satisd.cog.*

4 Nec enim singuli de vniuersitate intelliguntur deberē quod ipsa vniuersitas debet, *l.sicut 7.§.1.D. quod cuiusque vniuers.nom. l.vnic.C.vt nul.ex vican.lib.11.tit.56.*

5 *l.2.& sequen. eod.tit.*

6 Guid.Pap.q.87.nu.4.

7 Nec enim quod per vim & iniuriam factum est ratum haberi vnquam debet, *l.si mulier 21.§.1.D.quod met.caus.* nē iniuriarum occasio inde nascatur vnde iura proficiscuntur, *l. memineriut.C.vnde vi.*

8 Condemnatione scilicet facienda arbitrio & æstimatione iudicis, *l.constitutionibus 37.§.1.D.de iniur.*

9 Ex consilio Iureconsulti, *in l.vlt.D.de prator.stipul.* quia quatenus cuiusque interfit in facto non in iure consistit, *l. quatenus 24.de reg.iur.*

10 *l.contra nostra 5.C de execut.& exactor lib.12.tit.61.* iunct. *l.prohibitum.5.C.de iur fisc.lib.10.*

11 *l.non est singulis 186 de reg.iur.l.3.C.de pignor.*

12 Quia omnis licita defensio requirit moderationem inculpatæ tutelæ, *l.1.C.vnde vi.*

DEFINITIO XVI.

Syndicus pro debito vniuersitatis potest ex iudicato detrudi in carceres post neglectum præceptum iudicis.

SYndicus ad certam pecuniæ quantitatē vniuersitatis nomine condemnatus, si intra dilationes, quas ei duas aut ad summum tres arbitrio iudicis in eam rem ante omnia dari oportet,[1] non satisfecerit, perinde extrudi potest in carceres, ita iubente iudice, de cuius iudicato exequendo agitur,[2] atque si proprio nomine condemnatus fuisset.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scilicet interim curet fieri distributionem & contributionem debiti inter municipes secundum id, quod diximus *Def. praced. nu. 6.* ex Guid. Pap. *q 87.nu.4.*

2 Nec enim sine iussu iudicis potest in iudicati executione detrudi quisquam in carceres, vt dixi *Def.5 supr.*

3 Quia licet pro alieno debito id fiat, propria tamen Syndici culpa & negligentia punitur, qui totā diligentiā in ea rē præstare debet. Ita tamen vt aduersus vniuersitatem habitus sit regressum, quia vniuersitatis non Syndici proprium debitum est. Iung. *Def. 1. inf. quib. res iudic. non nocet.*

DEFINITIO XVII.

Pignora capta in executione iudicati prouisionalis reuocantur post reuocatam prouisionalem sentētiam, si possideantur ab aduersario, non etiam si empta sint ab extraneo.

Source : BIU Cujas

VErum est quod dici solet, prouisionalem sententiam nunquã transire in rem iudicatam,[1] cum ab eodem iudice quandocumque per diffinitiuam reuocari possit, [2] ob idque vix est vt sententiæ nomen mereatur,[3] licet quandiu reuocata non est teneat,[4] nec nisi per diffinitiuam sententiam reuocari queat. [5] Inde fit, vt si qua pignora in eiusmodi sententiæ executione capta sint, quæ cum sub hasta venderentur, nec alium emptorem inuenirent, victori ipsi addicta fuerint,[6] frustra subhastationibus quasi rite & solemniter factis decretum iudicis adhibeatur, cuius alioqui interpositio, si diffinitiua sententia fuisset, maximæ foret vtilitatis. [7] Reuocata enim prouisionali sententia, pignora quoque, licet distracta perinde à victore victo reddi necesse est, acsi nulla sententia præcessisset. [8] Non idem erit si extraneus pignora emisse proponatur. Valet enim venditio irreuocabiliter, licet ex postfacto contingat fiduciariam illam adiudicationem reuocari,[9] salua supremo victori actione in id omne, quod sua intererit aduersus condemnatum. Meliorem enim hac parte conditionem extranei esse æquum est, quã aduersarij: cum extraneus non accessurus fuerit ad emptionem, si iudicati auctoritatem minus ratam fore credidisset.[10] Quid enim eius interest an prouisionalis, an diffinitiua sententia præcesserit, dummodo iubente iudice publica pignoris distractio fiat?[11] At vero cum idem ille, qui tenetur in id, quod victoris interest, pignora possidet, cur non ea saltem restituat, quæ restituere potest? Vtique enim vel tãti saltem interest victoris. [12] Neque ob id solum extranei iure censendus est, quod in vicem & locum extranei emptoris ad emptionem accesserit. [13] Nocere namque ei debet, quod tanquam creditor eam distractionem iniuste fieri curauerit.[14] Nam & cum secundus creditor vel fideiussor soluta priori creditori pecunia pignora susceperunt, dicimus saluum esse debitori aduersus eos ius offerendi, quod aduersus extraneum emptorem saluum non esset, tametsi emptionis titulo ea tenuerint.[15] Nimirum deterior secundi creditoris & fideiussoris, quam extranei emptoris conditio est hoc ipso, quo vel creditor aliquando vel fideiussor fuit. [16] *Ita Senatus* ex tempore 15. Cal. Sept. 1592.

1 Quia si transiret in rem iudicatam reuocari nunquam posset, cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. ingenuum* 25. *D. de stat. hom. l. res iudicata* 207. *de reg. iur.*

2 *l. quod iussit* 14. *D. de re iudic.*

3 Sed potius interlocutionis, *d. l. quod iussit. & tot. tit. C. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

4 Quod enim reuocatum non est cur stare prohibeatur? *l. sanctimus* 27. *C. de testam.*

5 Hoc enim est quod Pragmatici dicunt, *cas sur cas n'ha point de lieu.*

6 *Ex l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit. l. cum bona* 16. *D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 1. De priuileg. credit.*

7 Impedit enim ne possit exinde dubitari de iuribus subhastationum, ac proinde ne illo prætextu dominium emptori possit auferri per ius offerendi.

8 *Vt in l. si cum nulla* 58. *D. de re iudic.*

9 Alioqui nemo volet accedere ad emptionem rerũ, quæ distrahuntur in executione iudicati, nec si bona fide distrahantur, *l. ait prator.* 7. *alias l. etsi sine §. quæsitum. D. de minor.*

10 Nec debet decipi qui secutus est fidem hastæ publicę, *l. si hypothecas* 8. *C. de remis. pig l. quacunque* 5. *C. de fid. & iur. hast. fis. lib.* 10. [Quid ergo si creditor qui vice extranei emit, postea eandem rem alij vendiderit, deinde inaudito & non admonito emptore victus sit? Non ideo tamen poterit res auferri emptori, sed actio personalis danda erit victori aduersus condemnatũ, aut iudicati executio facienda in bona condemnati, *l. 3. in prin. D. de pig l. iudicata* 29. *§. 1. D. de except. rei iud.* Hoc verò tum maximè obtinere debet, cùm emptoris ius cõfirmatum est per aliquam sententiam, quæ transierit in rem iudicatam, Aut si victus sit creditor apud eum iudicem qui de re pignori capta & vendita cognoscere non potuerit, fortassis sita extra territorium, *l. vlt. D. de iurisd.* Hoc enim casu quemadmodum interuenire oportuit authoritatem iudicis in cuius territorio res sita est, *l. cùm vnus* 12. *§. 1. de reb. autho. iudic. possid.* Ita nec aliter potest reuocari vẽditio, quàm si reuocetur permissio quæ data fuit exequendæ rei ab alio & extraneo magistratu iudicatæ, vt vnumquodque eo modo dissoluatur quo colligatum est, *vulg. l. nihil* 35. *de reg. iur. l. à Diuo Pio* 15. *§. 1. D. de re iudic.*]

11 Nec enim venditio pignorum fit ad tempus, sed in perpetuum. Alioqui dominium non transferretur ex contractu temporali, *l. 1.* vbi Cuiac. *D. de iur. dot.*

12 *l. 1. D. de act. emp. l. interdicto* 6. *D. vnde vi.*

13 *l. 2. C. si in caus. iudic.*

14 Acsi pro debito missus duntaxat esset in possessionem, vt *in l. 3. C. hoc tit.*

15 *l. 2. l. cum secundus* 5. *§. 1. D. de distract. pign.*

16 *l. mandatu* 59. *§. 1. D. mandat.* Nam sicut venditio illa quæ fit fideiussori vel secundo creditori necessitate iuris fieri soler, vt scriptum est *in d. l. 2.* ita & hæc, quæ fit ipsi creditori nullo alio emptore existente, sit ex necessitate, *d. l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit. d. l. 3. C. hoc tit.*

DEFINITIO XVIII.

Allegatio subreptionis & obreptionis non potest remorari executionem rerum à Senatu iudicatarum, sed post factam iudicati executionem reuocandum est arrestum per viam supplicationis, & mulctandus ille qui obrepsit Senatui.

SEnatusconsulta non eo minus mandari debent executioni, quod Senatui obreptum fuisse ex postfacto appareat.[1] Id namque rerum iudicatarum auctoritas postulat,[2] quam inconcussam firmamq; seruari ad publicam quoque vtilitatẽ pertinet.[3] Sed hoc ita tamen, vt in solius condemnati perniciem & incommodum id fiat. Intercedere siquidem executioni potest quisquis nõ est condemnatus, siue procurator Principis ille sit, siue priuatus quilibet.[4] Sane si circumuenta Senatus religio probetur, curandum erit vt post factam executionem iudicati ad suam æquitatem res reuocetur,[5] proposita in eam rẽ ciuili supplicatione,[6] adeoque mulctato eo, qui obreptitij aut subreptitij Senatusconsulti auctoritate in alterius dispendium abuti ausus est.[7] *Ita Senatus* pro D. de Bienuenu, contra D. du Chastelard. 12. Cal. Sept. 1592.

1 Quamuis dici soleat, id, quod per obreptionem factum est, pro infecto haberi debere, *l. magis puto 5 §. penultim. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit* 29. *D. de leg. Cornel. de fals.*

2 *Arg. l. 33. D. de re iudic.*

3 *l. seruo* 65. *§. cum prator. D. ad SC. Trebell. cum simil.*

4 *Ex tit. C. res int. alios act. vel iudic. aliis non nocer. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

5 *Arg. l. maioribus* 3. *Cod. commun. vtriusque iudic. dict. l. Diuus.*

6 Cuius auxilium moribus nostris necessarium est aduersus Senatusconsultum, vt dixi *Defin.* 1. *& pass. supr. De sentent. præf. prator.*

7 Id enim est quod sibi vult Callistratus, *in d. l. Diuus* in iis verbis, *& rem seuere vindica.*

DEFINITIO XIX.

Pro expensis taxatis non potest quis detrudi in carceres, nisi specialiter idipsum à iudice mandatum sit.

INferiorum iudicũ mos est, vt taxatione facta expensarum litis, in quas alteruter collitigantiũ cõdemnatus est, literas, quas iniunctionales vocant, prius emittant, quibus iubeatur tantum cõdemnatus non etiam vrgeatur, vt intra breue tempus triduum

duum fortè[1] aut decendium expensas soluat. Quibus si non pareat aliæ literæ dentur, præcisas appellant, quarum potestate & pignora capi possint, & cõdemnatus detrudi in carceres.[2] Quid ergo si priorum auctoritate cum primo iussui iudicis condemnatus non paruisset in carceres detrusus sit? Visum est habere illum iustam appellandi causam, quasi fines mandati executor excesserit.[3] Etsi enim iubentis iudicis ea est auctoritas, vt parere illi sit necesse,[4] speciali tamen mandato aut saltem generali opus est ad capienda pignora,[5] imo prorsus speciali, vt persona ipsa pignori capi possit.[6] Nec si iudex hoc tantum præcepit, impensas solui, debet executor continuo ad præcisam executionẽ decurrere.[7] Neq; ad rem facit, quod qui condemnatus est tanto plus impensarum nomine debiturus sit, si alias literas victor impetrare cogatur. Nam tanto æquius ferre victor debet, qui superuacuam impensam à condemnato sit repetiturus.[8] Quod si fortè inutilis ei futurus sit regressus præ inopia debitoris,[9] humanius tamen & iustius est tam leuis impensæ iacturam eum pati, quam eo prætextu induci vt à solito iudiciorũ ritu vel tantillum discedatur.[10] Neq; rursus mouere potest, quod cum de SC. executione agitur, eo iure vtimur, vt binis executorialibus, quas dicunt, opus non sit. Id enim ad Senatus auctoritatem pertinet, vt ei citius, quam inferioribus iudicibus pareatur.[11] Quam ob causam illud etiam obseruatur vt mãdatum Senatus insertam habeat eam clausulam, *Mesmes par empriſonnement de la perſonne du condamné, ſi meſtier eſt*, ita vt non possit dici executorem fines mandati excedere, qui ex eiusmodi mandato detrudit condemnatum in carceres. *Atque ita Senatus* pro iudiciarij moris obseruatione pronunciauit in publico auditorio, 8. Cal. Decemb. 1592.

1 Nec enim breuius tempus triduo præstitui potest. Alioqui iusta causa est appellandi tanquam à facta per præcipitationem executione. Iunge *Desin. 27. infr.*

2 Ita scilicet mandante expressim iudice, alioqui non posset condemnatus coniici in carceres, vt dixi *Desin. 5. supr.*

3 Appellari enim potest etiam ab executore mandati fines excedente, *l. ab executione, 5. C. quor. appell. non recip. l. 4. D. de appellat.*

4 *l. non videntur 167. §. 1. De reg. iur.*

5 *l. [illegible] vlt. C. hoc tit.*

6 Quia iuris ratio repugnat, vt dixi *Desin. 5. n. 11. supr.*

7 Non enim leuis iniuria est si in ius ducatur is, qui velit soluere, *l. si creditor meus 29. D. de iniur. l. 5. §. 1. D. qui satisd. cogant.*

8 Vt proinde nihil ei hoc nomine obesse videatur, *l. is qui actionem 15. de reg. iur.*

9 *l. nam is 6. D. de dolo.*

10 *l. 1. & vlt. C. hoc tit.* Nihil enim facile mutandum est ex solemnibus, *l. etsi nihil 183. de reg. iur.*

11 Tanto maior enim parendi necessitas subest, quanto maior est magistratus, qui imperat, præsertim cum ab eo appellari non potest.

DEFINITIO XX.

Executor admittens exceptionem, quam admittere non debuit, & ita delinquens in officio, condemnari eo nomine debet.

IS, qui mandatum iudicis non sicuti iussus est præcise exequitur, sed rei exceptionem admittit, quæ citra causæ cognitionem admitti nõ potuit, peccat in officio,[1] cum nullam causæ cognitionem ne minimam quidem adrogare sibi possit, qui merus executor est.[2] Ideoque & condemnari potest in id omne, quod interest actoris,[3] maximè vero si per dolum, id est per sordes aut gratiam quid fecisse probetur.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Grobon, 14. Calen. Mart. 1593. comprobata Augustanorum lege, quæ apparitori si post triduum executionem accepti mandati ritè factam & scripto testatam non referat, mulctam eo nomine infligit.

1 Facit enim rem ad se non pertinentem, cum iudicis partes sibi adrogat, *l. si vt proponis, C. hoc tit.*

2 Vt dixi *Desin. 9. supr. ex* Guid. Pap *quæst. 70.*

3 Ab eo scilicet iudice, cuius notio est, iuxta distinctionem Boer. *quæst. 9 nu. 15.* In eamque rem vnica citatio sufficit, *l. si apparitor C. de cohort. lib. 12.* Nam & sunt qui putent posse apparitorem ex hac causa etiam non vocatum condemnari, ex *l. ne diu. C. de pœn.* quo tamen iure non vtimur, teste Boer. *ibid. n. 10.* Iunge *Desin. 49. infr.*

4 *l. Diuus 33 D. de re iudic.*

DEFINITIO XXI.

Qui tantum creditor est condemnati, non potest remorari executionem iudicati. Secus si sit dominus, nisi contra illum habuerit possessor ius retentionis, aut nisi sit heres illius, à quo ius habeat condemnatus.

POsſessore condemnato, si rei iudicatæ interecedere quis velit eo prætextu, quod eundem possessorem, eiusq; bona obligata habeat, licet ex causa anteriore, audiendus non est, cum non ipse, sed condemnatus possideat.[1] Satisque illi esse debet, quod quam aduersus condemnatum siue in rem, siue in personam actionem habiturus erat, eadem ipsi contra victorem etiam post executionem salua futura sit.[2] Itaque mandanda erit executioni sententia, nil obstante eiusmodi intercessione, saluis tamen iuribus intercessoris.[3] Et, si prouisionalis sententia fuit, prouisionalis quoq; executio permittenda erit sub iisdem fideiussoribus, qui litis periculum erga condemnatum susceperũt, si sint idonei.[4] Quid si is, qui intercedit, rem, in quam executio facta est, suam esse adserat? Vtiq; audiendus erit,[5] nisi ponas retinendæ rei ius habuisse illum, qui condemnatus est quoadusque pecunia sibi solueretur.[6] Puta si intercedentis quidem nomine, sed de pecunia condemnati empta res fuisset.[7] Hoc enim casu quemadmodum non posset dominus aufferre rem condemnato, nisi soluto prius pretio,[8] ita nec prohibere quominus in eam rem executio fiat, vt eodem iure vtatur victor, quo condemnatus vteretur.[9] Sed & alio casu non audietur dominus intercedens, nempe si heres sit in solidum aut pro parte illius, qui eam rem condemnato legauerit, aut institutionis titulo concesserit. Certum enim est posse testatorẽ heredis res legare perinde ac suas, tametsi per errorem suas esse putauerit.[10] Nec quod pro parte tantum heres sit testatoris, faciet vt eo minus solidæ rei legatum ratum habere compellatur. Tũc enim quotam hereditatis partem quis habeat, inspicimus, cum de iis actionibus disputamus, quibus vel agere potuit defunctus vel cõueniri.[11] Hic vero de illo duntaxat agimus, vt quam heres particularis rei suæ iacturam facit, eam quantacumq; sit cum portionis suæ emolumento compensare videatur,[12] quippe qui hereditariam portionem agnoscens sciuerit aut scire debuerit non alia lege posse heredem fieri se, quam vt rem suam à testatore legatam aut coheredi prælegatam legatarij vel coheredis fieri pateretur:[13] Vt proinde imputare sibi debeat, cur portionem sibi delatam tanti æstimauerit.[14] *Ita Senatus* ex tempore, pro D. de S. Mauris, contra D. de la Croix, Prid. Id. Iunij 1593.

1 Aliud ergo erit si is, qui intercedit ipse possideat, puta ex clausula constituti.

Source : BIU Cujas

2 Quisquis enim succedit in ius condemnati, eodem iure vtitur, *l. iudicata 29 §. vlt. D. de except. rei iudic.* fit enim alienatio cum sua causa, *l. alienatio 67. D. de contr. empt. l. vlt. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alienat.* Nemo enim facto suo actionem alienam potest adimere, *l. Granius 71. § pen. D. de fideiuss.*

3 Quæ clausula conseruat ius si quod competit intercessori, *l. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. Babius 30. in fin. D. de pact. dotal.*

4 Nec enim noui fideiussores sine causa quærendi sunt, *l. 3. §. vlt. & seq. D. vt in poss. legat.*

5 Ne alioqui noceat domino res inter alios iudicata, contra *l. 1. C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer. l. id quod nostrum 11. de reg. iur.*

6 *Vt in l. si in area 33. de condict. indeb. l. heres, 21. D. ad SC. Trebell.*

7 Quo casu res non est illius, cuius fuit pecunia, sed illius cuius nomine empta & tradita, *l. qui aliena 8. & pass. C. si quis alter. vel sib.*

8 *l. si patruus 4. C. commun. vtr. iudic. l. 2. C. pro socio.*

9 *d. l. iudicata 29. §. vlt.* iunct. *l. si à te 9 §. vlt. D. de except. rei iudic.*

10 *l. vnum ex familia 67. § si rem. de legat. 2. vbi elegans ratio redditur.*

11 *l. 2. l. pen. & vlt. C. de hered. action.*

12 *Arg. l. quæ dotis 33. solut. matr. l. cum pater. 77. §. Titio fratri antep. de legat. 2.*

13 *d. l. vnum ex familia 67. §. si rem. de legat. 2.*

14 *d. l. quæ dotis & d. §. Titio fratri.* iunct. *l. Imperator. 70. §. si centum. de legat. 2.*

DEFINITIO XXII.

Executio facta die dominico etiamsi facta sit pro debito reuocanda omnino est, sed postulante procuratore fiscali potius quam ipso debitore.

SOlent qui debitores suos latitantes facilè comprehendere non possunt, die aliquo dominico aliove festo repertos iubere prehendi, detrudiq; in carceres.[1] Quod quia contra leges à se factũ sciunt, [2] postmodum profitentur se ab ea executione discedere, paratosq; esse debitori præstare quanti ob eam causam ipsius interest, [3] nec eo minus tamen in carceribus debitorem retinent, hoc prætextu quod quamuis nulla perperamque facta sit executio, sufficiat tamen pro vero debito factam esse ad hoc vt teneat, nec obtẽtu nullitatis reuocari possit nisi debitor in promptu offerat quod debet. [4] Placuit non esse id permittendum, & ad publicum exemplum pertinere, vt qui eiusmodi causa cõtra leges in carcerem detrusus est, inde eximatur, & in plenã libertatem vindicetur: [5] id omne præterea consequatur, quod sua interest, saluo creditori iure nouæ executionis instituendæ. [6] Neq; enim quærendum est, an debeatur cum agitur de læsa pietate, quam exemplo & extemplo vindicari publicè interfit. [7] Neque id à iuris etiam cõmunis ratione alienum est, vt qui male fuit incarceratus ante omnia liberetur, ne ex improbo creditoris facto fiat deterior incarcerati conditio, si non statim omnia in pristinum statum restituantur. [8] Sed procuratoris fiscalis aut qui in eius locum substitutus sit auxilium implorandum est, vt ex eius persona consequatur debitor quod ex propria obtinere non posset. [9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 14. Cal. Decemb. 1593.

1 Exemplo fortassis eius quod solemus dicere fugientem debitorem posse capi à creditore propria auctoritate creditoris, adeoque aufferri ei pecuniam si quam secum ferebat, *l. ait prætor 10. §. si debitorem meum 16. D. quæ in fraud. credit.*

2 Interdicta enim est die dominico & aliis huiusmodi diebus omnis figura, omnisque strepitus iudiciorum, & omnis executio, *l. 2. d. vlt. §. 1. C. de feriis.*

3 Omnis siquidem executio iniuriosa condemnationem habet eius quod interest, vt dixi *Defin 15. n. 8. supr.*

4 Ita enim ex ratione iuris etiam stylo nostro cautum est, *in tit. De criees & subhestations.* Intellige siue agatur de missione in possessionem siue de decreto.

5 Quicquid enim contra leges factum est pro infecto haberi oportet, *l. non dubium 5. C. de legib.*

6 Nemo enim iuris sui iacturam hodie patitur ob id solum quod male executus sit, aut non satis rite egerit, *l. 1. vbi not. C. de plus petit. l. 1. & 2. C. de formul. & impetr. act. sublat.*

7 Summa enim semper ratio est quæ pro religione facit, *l. sunt personæ 43. De religios. & sumpt. funer.*

8 Non enim leuis iniuria est si quis detrudatur in carceres eo tempore, quo nec in ius vocari posset, *l. si creditor 29. D. de iniur. l. 5. §. 1. D. qui satisd. cogant.*

9 Id enim non est nouum, vt quis ex alterius persona id consequatur quod ex sua non posset, *l. 3 D. quæ res pigno. l. cum hereditate, 55. de acq. hered. l. si is qui duos, 29. D. de liber. legat.*

DEFINITIO XXIII.

Non potest creditor debitorem suum etiam fugientem detrudere in carceres, nec si statim probet debitum & offerat satisdationem, adeoque paratus sit eosdem ipse pati carceres.

DEbitorem quidem fugientem creditor propria auctoritate prehendere potest hactenus, vt ei pecuniam, si quam habet, aufferat, ex qua sibi soluat, [1] maximè si debitor sit iam cõdemnatus aut pro condemnato habendus, qualis ille est, qui se instrumento publico & guarentigiato obstrictum voluit. [2] Sed in carceres detrudere non potest, ne quidem per apparitorem si iudicis auctoritas nulla interueniat. [3] Neque ad rem pertinebit, quod in promptu constet de debito, [4] paratusque sit creditor eosdem pati carceres, quousque apud iudicem satisfecerit de indemnitate debitori præstanda in eum casum, quo executionem pro indebito factam esse postea appareat. Est enim mali exempli vt cuiquam permittatur sibi ipsi ius dicere, [5] nec quod seipsum creditor in carceres coniicit aut satisdationem offert, delere potest iniuriam quæ fit debitori, cum is inuitus & inauditus in carceres coniicitur. [6] Quanquam inter mercatores Lugdunenses ita receptum audio iure quodam speciali & mercatorum proprio, inter quos scrupulosum iudiciorum ritum & ordinem obseruari minus necesse est. [7] Igitur qui perperam sic incarceratus fuit, relaxari debebit, secundum ea quę superiore SC. scripsimus. Hæc tamen differentia, quod hoc casu si debitor de facta sibi iniuria conquerens apud iudicem non neget se debere, & euidenter non soluendo sit, non aliter liberandus est, quam si satisfecit de iudicato soluẽdo. [8] Semper enim creditori iusto consulendum est vt quantum fieri potest debiti causa in tuto sit, [9] cum iniuria quæ debitori facta est priuata magis videri debet, quam publica. [10] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 15. Cal. April. 1594.

1 *l. ait prætor 10. §. si debitorem meum. D. quæ in fraud. cred.*

2 Quoniam huiusmodi instrumenta guarentigiata habent vim sententiæ & condemnationis.

3 Vt dixi *Defin. 5. n. 10. & 11. supr. hoc tit.*

4 *Arg. l. 3. in princ. vt in poss. legat.*

5 *l. 1. D. quod legat. l. extat. 13. D. quod met. caus. l. non est singulis 186. De reg. iur. l. 3. C. de pignor.*

6 *l. iniuriarum 13. §. si quis per iniuriam, l. si creditor 19. D. de iniur.*

7 Sed præcipuè bonam fidem, quæ apices istos iuris non curat, *l. si fideiussor 29. §. quadam. D. mandat.* Nempe propter vtilitatem promiscui vsus, vt *in l. si quis mancipiis 17. §. si impubes D. de instit. action.*

8 *Arg. l. in omnibus 41. D. de iudic.*

9 *l. pro socio 38. D. pro socio, l. 5. §. 1. D. vt lega. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

10 Si enim publica sit iniuria præferenda est vtilitas publica priuatæ, *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil. Auth. res quæ. C. commun. de legat.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXIV.

Ex instrumento quamuis authentico si extra prouinciam factum sit, non potest vllo casu fieri præcisa executio sine satisdatione, nec si creditor sit mercator.

PRæcisa executio ex instrumento authentico quidem, sed extra prouinciam cõfecto fieri non potest,[1] nec si creditorem proponas mercatorem,[2] nisi præstita satisdatione, quia neq; ex instrumento per notarium nostratem conscripto talis executio fieri posset:[3] siquidem præstandæ satisdationis necessitas, quoties incipitur à reali executione, non aliter redimenda est, quam si agatur ex diplomate illo, quod De debitis vocant.[4] Id enim propter nomen & auctoritatem Principis hoc priuilegio dignum visum est.[5] Porro constat huius diplomatis vsum nullum esse quod ad ea instrumenta pertinet, quæ extra prouinciam conscripta sunt,[6] licet alioqui publicam fidem habeant, omnésque solemnitates, ex quibus instrumentum authenticum & guarentigiatum æstimari solet.[7] *Ita Senatus* in causa Andrææ, Callier, & Ioannis Verdon. 6. Cal. Iun. 1594.

1 Regulariter namque incipiendum est ab actione non ab executione, nisi cum iure municipali aut prouinciali aliter cautum est, *l. 1. C. hoc tit.*

2 Nullum enim tale priuilegium apud nos habent mercatores.

3 Id est, sine satisdatione, quã semper præcedere necesse est,

4 Quo casu sicuti satisdationis necessitas creditori remittitur, ita hoc minus creditor consequitur, quod pecuniæ debitæ & obsignatæ traditionem, vt sibi fiat, vrgere non potest.

5 Facit *l. à iudice 5. C. de indic.*

6 Sic enim ferunt expressim verba huiusmodi rescriptorum, & restricta sunt ad instrumenta recepta per notarios Ducales.

7 Adhibito nimirum sigillo magistratus extranei, & solemni testatione de qualitate, fide & probitate notarij, quam vulgo legalisationem vocant.

DEFINITIO XXV.

Non debet iudex requisitus permittere executionem sententiæ, quæ contra ipsius requisiti auctoritatem sit reddita.

IAm diximus, requisitum iudicem non posse cognoscere de viribus & iniquitate sententiæ iudicis requirentis, sed tantum de nullitate, hactenus vt si euidenter nullam & contra iudiciorum ordinem latam esse videat, non patiatur mandari eam executioni.[1] Etsi enim eo iure vtimur, vt à sententia quantumuis nulla perinde appellatum sit, acsi teneret, eamque per appellationem rescindi necesse sit:[2] Id tamen ad eas sententias pertinet, quæ ab inferioribus nostris iudicibus, non ad eas quæ ab extraneis proferuntur.[3] At finge requisitam executionem sententiæ, quam iudex requirens tulerit contra auctoritatem iudicis requisiti, puta de re quæ ad solius iudicis requisiti cognitionem spectabat, non quidem cognitione ordinaria, (alioqui non malè nullam diceres sententiam, quæ ab incompetenti iudice lata esset,[4]) sed quia eam cognitionem iudex requisitus sibi iam ante per sententiam vindicauerat, aut retinuerat. Finge Senatum nostrum, cum inter debitorem & creditorem cognosceret, condemnasse debitorem vt solueret non tãtum sortem, sed etiam vsuras sumptusque litis,[5] retenta sibi, vt fit, & sumptuum & vsurarum taxatione.[6] Postea vero necdum facta eiusmodi taxatione creditorem hunc reperto Lugduni debitore impetrasse à magistratu Lugdunensi, vt is debitor in ius vocaretur. Deinde causa ex integro cognita, nouam priorique similem secutam condemnationem, & in eius executionem taxatas vsuras litisque expensas. Non debebit Senatus noster pati executionem sententiæ Lugdunensis, tametsi maximè requiratur,[7] quod ad eam nimirum taxationem attinet, quæ non nisi Senatus nostri auctoritate fieri debuit.[8] Nec distinguemus an consentiente debitore, an per contumaciam absente ea taxatio facta sit,[9] quia perinde vtroque casu læsa Senatus auctoritas vindicanda est, siue illam magistratus Lugdunensis, siue litigatores ipsi spreuerint.[10] Quare nec ad rem pertinebit, si creditor obiiciat, facto & culpa debitoris coactum se ex integro Lugduni causam agere, de qua iam Senatus noster pronunciauerat. Id enim facere non potest quo minus iudicati nostri auctoritas salua esse debeat.[11] Sane sumptuum nomine, quos Lugduni ad litem retractandam debitoris culpa fieri oportuit, si secuta sit condemnatio, iudicati Lugdunensis executio permittetur.[12] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Dionysij Cauet, & R. D. Abbatis Ambroniacensis, 3. Non. Iun. 1594.

1 *Defin. 1 supr. hoc tit.* vbi vide.

2 Abrogato in hanc rem *tit. quand. prouoc. non est necess. & titul. Quæ sent. sin. appell. rescind. l. si expressim 19. D. de appellat.*

3 Cum nemo possit obligari ex sententia à non suo iudice lata, *l. 1. C si à non compet. ind.*

4 *d. l. 1. & tot. tit. C. si à non compet. iudic.*

5 De quibus scilicet eodem iudicio eademque sententiæ pronunciare bonus iudex debet, *l. 3. & 4. C. de fructib. & lit. expens.*

6 Quamuis videatur hæc forma sententiæ, *Cum vsuris competentibus*, improbata esse propter incertitudinem, *l. 3. C. de sent. quæ sine cert. quant. profert. l. in sententiis 59. §. qui sortu. de re iudic.*

7 Ne dum alienam iurisdictionem curaret Senatus noster propriam negligere videretur, *l. vltim. vbi not. D. de iurisdict.*

8 In consequentiam scilicet rei per Senatum iudicatæ. Eius enim est taxare impensas litis, qui de principali negotio pronunciauit, Pap. *in form. libell act. real. in vers. & expensis præsentis causæ.*

9 Quamuis soleat contumacis causa esse durior, quia contra contumaces omnia iura clamant.

10 Frustra enim Senatus nostri auxilium inuocat, qui contra eius auctoritatem commisit, *l. auxilium 37. in fin. D. de minor.*

11 Res enim iudicata etiam in alia prouincia facit ius vbique inter easdem partes, si aliud nihil obstet.

12 Quia quod ad illos sumptus attinet non potest dici læsa auctoritas Senatus nostri.

DEFINITIO XXVI.

Non omnis executio facta pro debito tenet, si facta sit nulliter, sed ea demum quæ ideo nulla est, quod sit facta contra formam statuti.

QVod vulgo iactatur, exceptionem quæ nulla sit nihilominus tenere, si sit facta pro debito,[1] ad eas propriè executiones pertinet, quæ ideo nullæ sunt, quod in iis peccatum sit contra formam statuti.[2] Cæterum si ideo nullæ sunt, quod aut die festo,[3] aut per vim & iniuriam factæ fuerint,[4] aut spreta iudicis auctoritate, quæ intetuenire debuit,[5] aut denique pro debito quidem, sed nondum liquido,[6] reuocandæ sunt, & condemnandus creditor in omne id, quod reuera interest debitoris, adeoque licet facta sit executio pro debito, quod ex parte liquidum sit, ex parte non liquidum: tametsi nihil debitor offerat,[7] quoniam in actibus indiuiduis, cuiusmodi est executio quælibet facta pro vna eademque summa, præsertim si ponas in cæteres coniectum debitorem,[8] generale est vt vtile per inutile vitietur.[9] *Ita Senatus* in eadem causa. [Cùm tamẽ executio quedã per hypothecariã facta esset in totũ fundũ, qui non

Source : BIU Cujas

nisi pro parte obligatus erat,[10] & creditor ab ea executione in ipso litis primordio pro parte recessisset,[11] nec eo minùs tamè tertius possessor totius fundi in sua intercessione perstitisset, nulla penitus oblatione facta debiti. Visum est non eo minus condemnari eum debere ad omnes sumptus litis,[12] confirmata executione pro parte dimidia, maximè cùm identitatem fundi per calumniam debitor negasset, qui tamen eum fundum sub iisdè confinibus emisse proponebatur.[13] Amplius placuit, cùm per imperitiam iudicis ita pronuntiatum fuisset, vt inchoatam executionem actori peragere liceret, quæ pro toto fundo fuerat inchoata,[14] perinde tamen victum possessorem qui ab ea sentètia prouocauerat in omnes litis appellatoriæ expensas cõdemnari debere: Tum quia sententiam benignius interpretari sic oporteret, vt nõ plus quàm petebatur in eam deduxisse iudex videretur:[15] Tum etiam quod in priore calumnia possessor identitatem negando per totam appellationis instantiam perstitisset:[16] *Ita Senatus* ex tẽpore pro D. de la Croix, contra Martin. 7. Id. Feb. 1613.]

1 Di xi *Defin. 22. num. 4. supr.*

2 Quæ scilicet ad vnguem seruanda est, alioqui minimę solemnitatis & formæ statutariæ omissio totum actum vitiat, *l. 4. in princ. & § fi. D. de censib.* Ergo nõ potest debitor impedire remissionem in possessionem ex subhastationibus facti, contra formam statuti, sicuti nec decreti interpositionem, quæ multo maioris momenti est.

3 Vt in specie de qua scripsi *Defin. 22. supr.*

4 Dixi *Defin. 15. nu. 7. supr.*

5 *l. non est singulis 186 de reg. iur.*

6 Non enim potest imputari debitori, qui non obtulit solutionem quantitatis debitę quidem, sed nondum liquidę.

7 Quamuis possit dici hoc casu imputandum esse debitori, cur non obtulerit debitum liquidum, & pro non liquido satisdationem, *l. statuliber rationem 5. D. de statulib.* Sed id obtinet cum debitor aliquid petere vult, non cum conuenitur.

8 Nec enim potest quis pro parte tantum detrudi in carceres aut in vincula conici, non magis quam seruus fieri, *l. si pariter 9. §. vlt. D de liber. caus.*

9 *l. placuit. 29. cum tibi not. D. de vsur.*

[10 Et ita malè ex *l. 3. §. post diuisionẽ D. qui potior. in pig. hab.*

11 Alioqui omnium expensarum litis in id vsque tempus factarum, aut condemnationem aut compensationem pati debuisset ob nullitatem executionis, vt habet prior pars Definitionis.

12 Correcto enim per creditorem vicio executionis debuit intercessor quoque à sua intercessione, quæ iniusta esse cœpit discedere.

13 Quo casu probantur confines ex sola lectura & collatione instrumẽtorũ. Iunge *Def. 44. infr. & Def. 69. n. 2. sup. de proba.*

14 Debuerat enim iudex addere *tuxta declarationem & restrictionem à creditore factam*, non autem referre se ad initium executionis, quod fuerat vicio sum.

15 Est enim fatuus iudex qui iudicat vltra petita, *l. vlt. C. de fideic. libert.* Itaque non tam emendatione, quàm iusta interpretatione hæc sententia egere videbatur.

16 Semper autem calumnia damno litis & expensarum omnium coercenda est, quia grauior est quàm sola temeritas litigatoris, quæ tamen condemnationi expensarum omnium facere locum solet, *tot. tit. De pœna temer. litig. l. properandum 14. C. de iudic. l. qui solidum 78 §. 1. de leg. 2.*]

DEFINITIO XXVII.

Præceps executio facta in personam ipsam debitoris iniuriosa est, & ab ea potest appellari, secus est si capta sint bona.

EXecutio nulla est & iniuriosa, per quam debitor etiam condemnatus iubetur statim soluere,[1] ac ni in promptu soluat in carceres detruditur,[2] ideoq; reuocãda est, tametsi facta sit pro debito, creditorq; cõdemnãdus in omne id, quod reuera interest debitoris.[3] Itaq; iussum de soluendo præcedere oportet, in eamq; rem dari cõpetentem dilationẽ pro causarũ ac personarum qualitate, & pecuniæ debitæ quãtitate.[4] Secus tamen erit si executio facta fit in bona non in personã debitoris.[5] *Ita Senatus* in eadẽ causa.

1 *l. si debitori 21. D. de iudic. l. quod dicimus 105. D. de solut.* Præceptum autem hoc de soluendo, si factum esset à iudice, esset sententia interlocutoria, Guid. Pap. *quæst. 12.* vbi addit, habere tamen vim definitiuæ, *ex l. creditor § si iustus. D de appell.* nec valere huiusmodi præceptum, si fiat contra non confessum, vel non conuictum. Ex Spec. *in tit. de sent. §. iuxta. vers. in summa nota.*

2 *Arg. l. si creditor meus 19. D. de iniur.*

3 Sicut enim delicatus debitor audiendus non est, ita neque onerosus creditor, *l. si seruo 25. in fin. D. de pignor. action.*

4 *d. l. si debitori*, iunct. *l. debitoribus 31. D de re iudic.*

5 Quia ius luendorum pignorum saluum est debitori, non solum quandiu distracta pignora nõ sunt, sed etiam post distractionem, scilicet intra tempus statuto præstituendum. [Hoc tamen intellige de executione quę fiat per missionem in possessionem bonorum, secus si bona capiantur, vt distrahantur. Tunc enim præcedere oportet iussum de soluendo. Alioqui nulla est capio, & nulla subhastatio. Si tamen iussum soluendi præcesserit, deinde subhastatio interrupta sit ex aliqua causa. Postea verò iubente iudice fit cõtinuanda & peragenda, non erit iussum repetendũ, sed id dũtaxat quod subhastationib. deest peragendum. *Ita Senatus* mense Iunio 1611.]

DEFINITIO XXVIII.

Solum decretum iudicis, adeoque Senatus non habet vim mandati & literarum, nisi idipsum decreto expressum sit.

NOn valet executio facta vigore decreti solius, quod à iudice, adeoq; à Senatu dictatum proponatur, sed literas super decreto, vt fieri adsolet, impetrari necesse est, quibus mandetur apparitori vt idipsum quod decretum est exequatur. Alioqui dici potest factam executionem propria auctoritate apparitoris, qui nullum àiudice mandatum habuit.[1] Certissimum autem est, apparitorem & executorem quemlibet ex mandato agere omnia debere, adeoque cauere summopere ne mandati fines vlla in re excedat.[2] Adde quod aliter posito iure, Senatus religionem circumuenire facile esset per imperitiam aut improbitatem scribæ, decreti verba excipientis & pro arbitrio componentis. Cuius periculi metu & ne sub Senatus nomine & auctoritate peccetur, sanctissimè constitutum est, vt legi & sigillari oporteat literas omnes, quæ decretorum exequendorum gratia conscribuntur.[3] Legi inquam & approbari à Senatus nostri Præside, quippe qui hac parte Cancellarij vices gerit,[4] cuiusque potissimum officium in eo versatur vt videat ne qua in re Senatus religio circumueniatur. Addenda exceptio est, nisi Senatus ipse aliusve iudex inferior executionem ex solo decreto fieri permiserit, aut potius ex sola decreti significatione sine literis.[5] Id enim euenit interdum, scilicet cum tantam celeritatem res desiderat vt spatium non detur literas conscribendi & sigillandi,[6] aut cum executio cautè, & quasi ex insidiis facienda est, vereturque Senatus ne literarum exscriptor aut alius quilibet rem patefaciat, indeq; fiat vt Senatui illudatur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et ideo posset ei hoc casu etiam de facto, vt aiunt, impune resisti, vt dixi *Defin. 15. nu. 10 supr.*

2 Cum appellari ab eo possit, si mandati fines excesserit, *l. ab executione 5. C. quor. appellat. non recip.*

3 Hæc enim actorum emendatio est, de qua in *l. actorum 46. & l. præced. D. de re iudic.*

4 Est enim hoc singulare ius Præsidis Senatus nostri, nec tantum eius qui sit Præses primarius, sed etiam Senatoris cuiuslibet, qui absentibus Præsidibus Senatui præest, quod ius non habet Senatus Pedemontani præses, ne quidem primarius.

5 Quo casu non facit iniuriam qui formam decreti sequitur.

6 *Arg. l. 1 D. de dam. infect. l. si quis filio 6. §. quid tamen. in fi. D. de iniust. rupt.*

7 *d. §. quid tamen in fin.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXIX.

Non potest iudex requisitus cognoscere de nullitate sententiæ, si nullitas non à iure communi pendeat, sed ab alia causa, de qua iudex requisitus cognoscere non possit.

DElphinas quidam cum apud Senatũ nostrum certa bona ex fideicõmisso peteret ab eo, qui cum eius patre de fideicommisso transegerat, ne transactionis potestate & exceptione repelleretur, [1] dicebat se patris hereditatem non nisi cum legis & inuentarij beneficio agnoscere. [2] *In* eamque rem, quoniam de inuentarij iure litem aduersus creditores hereditarios iam instituerat coram domicilij sui iudice, intermissa fideicommissi persecutione, curauerat, vt hic quoque reus ad Delphinalem iudicem euocaretur, causam dicturus cur non inuentarij beneficio locus esse deberet. [3] Reus paruerat, & post allegatas defensiones tam apud primum iudicem, quam ex appellatione apud Curiam Gratianopolitanam succubuerat. Tum supplicatione Gallorum Regi porrecta obtinuerat vt de aresti viribus & iniquitate, adeoque circuitus vitandi gratia de toto negotio deq; ipsa fideicommissi persecutione Senatus Parisiensis cognosceret. Senatus ille post varios litium anfractus, quod in eo inuentario conscribendo multa male facta fictaque probarentur, tandem pronunciauerat actorem heredem purum, indignumque beneficio legis & inuentarij: [4] hoc etiam addito, vt ab instituta fideicommissi persecutione cessare, patrisque, cuius heres esset, transactionem ratam habere cogeretur, [5] sumptuum quoque litis subiecta condemnatione. [6] Cum subinde reus qui vicerat ad Senatum nostrum rediisset, postulans vt liceret sibi sumptuum adiudicatorum taxatorumq; nomine aduersus condemnatum experiri, ille autem ex iudiciorum more vocatus [7] contenderet, non esse permittendam executionem Senatusconsulti Parisiensis, quasi perperam & ab incompetente Senatu redditi, [8] primum quod iam tum Henricus tertius Gallorum Rex iudicandi potestate & auctoritate, ipsi interdixisset, deinde quod de causa fideicommissi, quæ in Senatu nostro inchoata & agitata fuerat ob bona in territorio nostro sita cognoscere nullo modo potuisset: [9] *Senatus* noster pronunciauit permittendam executionem. Quia licet de nullitate possit iudex requisitus cognoscere, [10] de illius tamen interdictionis vi & potestate, id est de totius belli Gallici iure vel iniuria, cognoscere Senatus noster non poterat, multo minus vero pronunciare. Quod vero ipsius auctoritas à Parisiensi Senatu violata dicebatur, quasi de fideicommisso nihil pronunciare debuisset, cuius cognitio ad nos pertinebat, contra visum est prudentissimè factum ab amplissimo illo ordine, qui nec quicquam de fideicommisso pronunciasset, sed tantum in personam Galli hominis, Senatusconsulti verba non in rem ipsam concepisset, prohibito scilicet actore ne fideicommissum persequeretur aduersus transactionem factam à patre, cuius ipse heres esset. Cæterum non aliud eo Senatusconsulto præiudicium factum persecutioni fideicommissi, quam quod ipsa iuris ratio sola induceret, ob id tantum quod actor patris sui, qui pro se suisque heredibus de fideicommisso transegerat, purè heres probaretur, [11] id enim perinde erat ac si nihil Senatus Parisiensis nisi de inuentarij iure pronunciasset. [12] *Ita Senatus* pro illustri Domina Claudia de Semur auia Comitis Pontisu allium, contra D. Claud. de Riuoria, 11. Cal. Decemb. 1594.

1 Quia ex cuius persona quis lucrum sentit, eius factum præstare debet, *l. ex quæ persona 149 de reg. iur.* & quem de euictione tenet actio eundem agentem repellit exceptio, *vulg. l. vindicantem 17. D. de euict. l. 3. C. de reb. alien. non alienand. l. cum à matre 14. C. de rei vindic.*

2 Vt eo beneficio inuentarij confusionem actionum impediret, *l. vlt. §. in computatione. C. de iur. delib.*

3 Erat enim illa cognitio præiudicialis, & ideo prius examinanda, *l. fundum 16. l. fundi 18. D. de except. rei iudic.*

4 Quomodo pronunciandum necessario erat, cum inuentarij solemnis forma non esset obseruata, *d. l. vlt. C. de iur. delib.*

5 *d. l. cum à matre. d. l. vindicantem 17. & l. Seia 73. D. de euict. cum similib.*

6 *Ex reg. victus victori de reg. iur. in 6. l. eum quem temerè 79. D. de iudic. l. properandum 13 § sin autem alterutra. C. eod.*

7 Quia non permittitur executio in alia prouincia iudicatæ, nisi audito prius eo qui fuit condemnatus, vt dixi *Defin. 1. supr.*

8 Ex qua incompetentia inducebatur nullitas iudicati, quæ nullitas solet impedire permissionem petitam executionis, vt dixi *dict. Defin. 1.*

9 Quoniam vbi cœptum iudicium est ibi finem accipere debet, *l. vbi acceptum 30. D. de iudic.*

10 Secundum ea quæ scripsimus *d. Defi. 1 supr.*

11 Quomodo è contrario debuissent verba concipi in rem non in personam, si bona fuissent sita in territorio Senatus Parisiensis, personæ vero ex nostra iurisdict. fuissent, *l. vlt. D. de iurisd.* Bart. & alij *in l. cunct. popul. C. de sum. Trinit. & fid. Cathol.*

12 *d. l. cum à matre. d. l. 3. C. de reb. alien. non alienand. l. ex quæ persona 149. de regul. iur.*

DEFINITIO XXX.

Sententia contra patrem lata potest mandari executioni contra filium tanquam heredem. Sed in bonis patris, non in bonis filij.

COndemnato debitore, ac subinde ante solutionem defuncto, nihil prohibet fieri executionẽ iudicati contra filium quasi contra heredem, [1] sed hactenus tamen vt soluere tantum iubeatur, ac ni soluat, perficiatur executio in bonis defuncti duntaxat, non etiam vt in bonis heredis. [2] Nec ab eiusmodi executione appellatio iusta est, sed tantum intercessioni locus relinquitur, si quam filius habeat impediendæ executionis rationem. [3] Ideoque si ex Principis rescripto, vt fieri solet, commutatio facta sit appellationis in intercessionem, expensas propter appellationem factas non secus ac iniusta appellatione pronunciata sarciri oportet. [4] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Ioachimo de la Cuaz, contra Antonium de la Cuaz, 10. Cal. Decemb. 1594.

1 Cum quisquis filius est idem necessario sit heres ipso iure, *l. 1. §. qui sunt in potestate. D. si quis omiss. caus. testam. l. cum quasi 30. §. sed et si suus. D. de fideic. libert.*

2 Quid enim si postea constaret filium se abstinuisse, non vtique teneretur ille hoc casu ad solutionem æris alieni paterni, *l. necessarius 57. iunct. l. ei qui 12. D. de acquir. hered. l. si filius 12. D. de vulg. & pupil. substit. l. paterfamilias. 28. D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 13. De priuil. credit.*

3 Puta si se abstinuerit & probet factam executionem in bonis suis non in bonis defuncti.

4 Scilicet à filio quem ponimus appellasse ab executione iudic.

DEFINITIO XXXI.

An, quando & quomodo succurrendum sit ei, qui obligatus est ex instrumento authentico & guarentigiato, si probet in promptu solutionem?

DEbitor si ex instrumento guarentigiato ad solutionem vrgeatur, & quasi iam soluerit, petat à iudice ne soluere compellatur, in eamq; rem proferat apochas, per quas solutionem probare velit, ita demum audiendus est, [1] si ex eiusmodi apochis liquido probetur solutio, [2] & tam apertè vt suspicari iudex non possit, quid contra eas obiici queat,

Source : BIU Cujas

Finge à notario conſcriptas aut à quinque teſtibus fide dignis ſubſcriptas.[1] Alioqui ſi priuata ſcriptura ſit, quæ exhibetur aut quæ computationis neceſſitatem implicitam habeat, nihil inaudita parte ſtatuendum eſt,[2] niſi hactenus fortaſſe, vt ſi magna ſuſpicio ſit factam eſſe ſolutionem, quę allegatur, non aliter patiatur iudex mãdari executioni inſtrumentum guarentigiatum, quam ſi creditor caueat, ſe ſi quid plus debito exegerit reſtituturum, ac præterea quicquid interierit debitoris.[3] Si ſecus faxit iuſte ab eo appellari poteſt,[4] itemque ſi creditori onus itroget præſtandæ cautionis, niſi magna ex cauſa.[7] Nec aliud erit, ſi ad conſignandum admiſerit debitorem qui non obſignare obligatus eſt, ſed ſoluere.[8] Neque enim conſignatio vim ſolutionis habet, niſi eum aut nemo eſt, cui ſolui poſſit,[9] aut creditor in mora eſt accipiendæ ſolutionis.[10] Apparitoris, qui inſtrumenti guarentigiati poteſtate præciſe exequi iuſſus fuit, alia ratio eſt. Quantumuis enim aliud inſtrumẽtum guarentigiatum proferatur, & vt aiunt, ſine plica, quod probet ſolutionem, tamen non eo minus exequi & poteſt & debet, quia nec vllam habet cauſæ cognitionem, vt alio loco ſcripſimus.[11] *Ita tractatum eſt* in cauſa Ioannæ Martinet & Blaſij Pontarly in publico auditorio 3. Cal. Decemb. 1594.

1 Nec enim bona fides patitur vt bis idem exigatur, *vulg. l. bona fides* 54. *de reg. iur. l. ſi quis dolo.* 51. *in fin. D. de re iudic.*

2 *l. pecunia* 14. *C. de ſolut.*

3 *Vt in l. teſtium facultatem* 17. *C. de teſtib. l. ſcripturas* 11. *C. qui potior. in pignor. hab.*

4 Ne abſenti & inaudito damnum aliquod infligatur, *l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

5 Cuius ſcilicet valde intereſt non ſoluere potius quam ſolutum repetere, *l.* 3. *D. de compenſat. l. ſi ſtipul.* 15. *D de fideiuſſ.*

6 Quia debet bonus iudex ab initio prouidere vt intacta litigatorum iura ſeruẽtur, potius quam poſt vulneratam cauſam remedium quærere, *l. vlt. C. in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſt.* [Cæterùm cum quidam debitor conuentus ex diplomate de debitis petiiſſet à iudice vt interceſſio ſua admitteretur, & interim creditori inhiberetur, ne exequi pergeret, iudex autem interceſſionem duntaxat admiſiſſet, nullis inhibitionibus conceſſis, nec eo minus tamen literæ iudicis cum inhibitionibus à Graphario conceſſæ fuiſſent, quarum vigore debitor interceſſionem ſolam citra vllas inhibitiones creditori intimauerat. Placuit iuſtam appellandi cauſam habere creditorem, non tam quòd interceſſionem iudex admiſiſſet, quæ admitti ſemper poteſt, & debet, quàm quod ſaluam exequendi licentiam creditori non reliquiſſet, cui mora fieri per interceſſionem citra obſignationem nulla debuerat. Præſertim cùm creditor non ſolùm à decreto, ſed etiam à cęteris omnibus quæ ſubſecuta eſſent appellaſſet, & conſequenter à conceſſione literarum, quæ inhibendæ executionis mandatum continebant, & quibus vti non debuerat debitor, ſed alias impetrare etiam ad intimandam interceſſionem, ſed id agebat vt executio interim non impediretur. *Ita Senatus* in publico auditorio pro Amedeo Chaſtel, contra Brinod. 9. Cal. Febr. 1613.]

7 Nemo enim debet ſupernacua cautione onerari, *l. hac ſtipulatio* 14. *§* 1. *D. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat.*

8 *l. ſi rem* 9 *§. omnis pecunia & l. ſeq. D. de pignor. act. l. item liberatur.* 6. *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolutt.*

9 *Vt in l. vlt. D. de leg. cemmiſſ.*

10 *vt in l. ſi per te non ſtat* 9. *l. acceptam* 19 *Cod. de vſur. & ita accipiendum eſt, quod ſcribitur in l. obligationc.* 9. *C. de ſolut.*

11 *Defin.* 9. *ſupr.* vbi vide.

DEFINITIO XXXII.

Non eſt audiendus qui per tergiuerſationem impedit executionem iudicati.

VIndiciis pro actore dictis,[1] ſi reus ſubiiciat interceſſores fruſtrãdi iudicati gratia,[2] non prius audiendus eſt principalem litem proſequens, quam executio iudicati facta perfectaq; ſit. Non enim dignus eſt quẽ propitiis auribus iudex audire debeat is, qui id agit quantum poteſt vt inanis & illuſoria ſit iudicis auctoritas.[3] Quod ſi de hoc ipſo dubitẽtur, an dolo malo condemnati vt illuſoria ſit iudicis auctoritas ſubiectus ſit ementitius interceſſor necne, actore id affirmante, reo vero negante, non male interloquetur iudex, ſi de facti huius veritate ante omnia inquiri præcipiat, negotiique principalis cognitionem interea differat. Vt ſi ita eſſe compererit, iubeat mandari iudicatum executioni, non ſolum ante omnia, ſed etiam ſumptibus tergiuerſatoris.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro D. de S. Mauris, contra N. Benedict. de la Croix, 9. Cal. Febr. 1595.

1 Hoc eſt condemnato reo, eodemq; poſſeſſore per modum prouiſionis, vt loquuntur.

2 Quod plerumque fit, *l. ſi longis* 7. *C. hoc tit.*

3 *arg. l. auxilium* 37. *in fin. ff. de minor. l. ſancimus* 15. *C. de iudic.*

4 Cui ſcilicet non debeat ſua fruſtratio & tergiuerſatio prodeſſe, *d l. ſi long.* 7 *C. hoc tit. l.* 2. *C. de fruct. & lit. expenſ. l hominem* 37. *D. mand. l. tutor* 41. *D. de vjur. l. vlt. D. de re iud. l. negot.* 24. *D. de appell.*

DEFINITIO XXXIII.

Contra pupillum vel minorem poteſt fieri executio ſententiæ latæ contra tutorem vel curatorem, ſed in bona non in perſonam, idque ita ſi colluſio non interuenit.

SEntentia contra tutorem & curatorem, aliumve legitimum adminiſtratorem reddita mandari poteſt & debet executioni contra pupillum aut minorem,[1] ſi colluſio nulla interceſſit, aliudve quid tale, quod remorari debeat executionem,[2] ſed non ita tamen vt pupilli aut minoris perſona capi pignori, & in carceres detrudi poſſit: neq; enim pupillus magis quam mulier pro ciuili debito incarcerari poteſt:[3] minor vero poteſt quidem, ſi corpus ſuum vel curat. auctore vel ſi curatorem non habebat cum iureiurando obligauerit,[4] ſed nõ ex facto curatoris.[5] Quid ergo: Fiat executio in bona quę poſſidet,[6] nec tantum pro debito principali, ſed etiam pro expenſis, ſi nihil imputari poſſit tutori, aut curatori.[7] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio pro N. Petel Mauriannenſi, 16. Cal. April. 1595.

1 *l.* 1. *D. de admin. tutor. l. tutori* 7. *D. quand. ex fact. tutor. l.* 4. *§ tutor quoque. D. de re iudic.*

2 Non enim facilè permittenda eſt executio rei per colluſionem iudicatæ *l. à ſententia.* 5. *§. ſi heres l. ſi perluſorio* 14. *D. de appellat. l.* 1. *& tot. tit. de colluſ. detcg.*

3 *l.* 1. *C. de falſ. mon. cap. mulieres. de iudic. in* 6. Guid. Pap. 256. Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt.* 28. *n.* 3.

4 *Auth. ſacramenta puberum. C ſi aduerſ. vendit.*

5 Quia neque curator corpus minoris ſui obligare poteſt, neque quiſquam corpus alterius, cum nec iuris ratio patiatur vt quis corpus proprium obliget, quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum, *l. liber homo* 13. *D. ad leg. Aquil.* Dixi *Defin.* 5. *n.* 10. *&* 11. *ſupr.*

6 Ac ſi minor ipſe eſſet condemnatus. *d. §. tutor quoque.*

7 Quia ſi quid poſſit imputari tutori aut curatori condemnandus ille eſt in eas expenſas ſuo nomine, *l. non eſt ignotum.* 6. *C. de admin. tutor.*

DEFINITIO XXXIV.

Diffinitiua ſententia pro eo lata, qui iam obtinuit prouiſionalem, non poteſt mandari executioni, ſi ab ea ſit appellatum, ne quidem prouiſionaliter. Ipſa tamen prouiſionalis ſententia mandari poteſt executioni.

CVm diffinitiua lata eſt ſentẽtia pro eo, qui iam obtinuerat prouiſionalem, ſi à diffinitiua ſit appellatum, non prohibetur prouiſionalem exequi, non obſtante appellatione, ſi talis fuit, aut ab eo iudice lata, quæ ante diffinitiuam executioni mandari non obſtante quacunque appellatione potuiſſet.

Source : BIU Cujas

potuisset.[1] Non enim minus iuris habere credendus est post diffinitiuã sententiam is qui vicit, quam antea habuisset.[2] Quod autem dicitur extingui prouisionalem sententiam per diffinitiuam,[3] tum demum verum est, cum à diffinitiua non fuit appellatum. Alioqui constat per appellationem extingui potestatem iudicati.[4] Quid ergo si victor petat executionẽ sententiæ non prouisionalis, sed diffinitiuæ post interpositam quidem appellationem, sed tamen per modum, vt loquuntur, prouisionis dũtaxat? Fere est, vt verbis magis quã re ipsa differre hæc videantur.[5] Sed tamẽ verius est nullo modo permitti posse executionem sententiæ diffinitiuæ, quæ per appellationem prorsus extincta sit.[6] Nec si post appellationem à diffinitiua interpositam aliud nihil petatur, quam quod prouisionali condemnatione continebatur;[7] multo minus si ponas per diffinitiuam sententiam condemnatum reum in expẽsas litis aut ad fructuũ restitutionem. Fieri enim non potest eiusmodi sententiæ executio, quia in præiudicium spretumque appellationis attentari videatur.[8] Nisi forte de ea re actum proponatur, cuius fauore permittatur executio sententiæ etiam diffinitiuæ, non obstante appellatione; vtputa de alimentis, aut de summa non excedente florenos nostræ monetæ vigintiquinque.[9] Quo casu nec quærimus ad quam vsque quantitatem ascendat taxatio expensarum.[10] Neq; enim eo minus permittitur exequendi ius tam pro impensis quam pro debito principali, nil obstãte appellatione. Aliud sane est, si is qui pendente lite prouisionalem sententiam tulerat diffinitiue condemnatus sit. Hic enim tametsi à diffinitiua sententia prouocauerit, prouisionalis tamen sententia, quæ per diffinitiuam reuocata est, executionem petere non potest,[11] quia quod per interlocutionem iussit iudex vetuitve quin contrario imperio prorsus tollere possit non ambigitur.[12] *Ita Senatus* in causa Antonij Baudard, & Nicolai Broche, 7. Id. April. 1595.

1 Nõ enim omnibus iudicibus hoc priuilegium datum est, sed tantum maioribus & Ducalibus, vt iubere possint mandari executioni sententiam prouisionalem, non obstante appellatione, vt dixi *Defi. 2. supr. de sent. & interloc. omn. iudic.*

2 Alioqui plus iuris è contrario haberet condemnatus ob id solum, quod victus fuisset, quod absurdum esset, *l. 3. D. de vsur. l. euidenter 16. D. de except. rei iudi.*

3 *l. quod iussit 14. D. de re iudic.*

4 *l. furti 6. §. 1. de his qui not. infam. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

5 Leges autem non verbis sed rebus imponuntur, *l. 2. Cod. com. de legat. l. vlt. C. de vsur.*

6 *l. 1. & tot. tit. D. nihil innou. appellat. pendent.*

7 Non enim facit ea res quo minus verum sit extinctum esse iudicatum per appellationem.

8 *d. tit. D. Nihil innou. pendent. appell.*

9 Dixi *Defi. 15. supr. de sent. & interl. omn. iudic.*

10 Quia impensarum condemnatio est accessoria, quæ sequitur naturã sui principalis, *vulg. c. accessorium, de reg. iur. in 6.*

11 Dixi *Defi. 3. supr. de re iudic.*

12 *l. quod iussit 14. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXXV.

Etiam condemnatus potest impedire executionem ex causa, quæ de nouo superuenerit.

POssessor condemnatus si ante iudicati executionem nouum ius retinendæ rei nanciscatur, intercedere potest ex ea causa tanquam alius, nec illi obstat exceptio iudicati;[1] non adhibenda illa distinctione, an ius superuenerit ex causa de præterito, vt loquuntur, an ex causa de futuro.[2] Solet enim huiusmodi distinctioni tum locus esse, cum quæritur, an post institutam actionem superueniente nouo iure possit ferri pro actore sententia. Placet namque ita demum sequi posse condemnationem, si actori ius superuenerit ex causa de præterito,[3] quia nimirum vincendi causam aliquam subesse necesse est iam eo tempore, quo sit litis contestatio, vt iure facta videri possit.[4] Cæterum in excipiendo tãto plus iuris habet condemnatus ad eludendam vim rei iudicatę, quanto recentior causa est, ex qua nouum sibi ius quæsiit.[5] Neque enim in iudicium deductum videri potest ius, quod neque litis contestatę, neque iudicati tempore fuerat quæsitum.[6] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa Ludouici Duret, & N. du Chesne, 10. Cal. Maij 1595.

1 *l. si mater 11. §. eandem causam. D. de except. rei iudic.*

2 Quomodo distingui solet in quæstione, quam tractant nostri de renunciatione fideicommissi, *ad l. qui Romæ 122. §. duo fratres.* vbi præsertim Bart. *De verb. oblig.*

3 *l. 4. l. item videndum 18. §. penult. l. si quo tempore 41. D. de petit. hered.*

4 *Arg. l. non potest videri 23. D. de iudic. l. 2. D. de vsur. l. litis contestatæ 37. D. de neg. gest.*

5 *l. si mater 11. §. eandem. vers. at si alia. D. de except. rei iud.*

6 *d. l. non potest videri 23. D. de iudic.* [Iunge *l. filius 41. in prin. vers. Paulus notat. D. de bon. libert. & Desin 13. nu. vlt. supr.* Ergo si quis condemnatus sit ad restitutionem fundorum quos non alio quàm mariti iure possidebat, non erit audiendus si velit remorari & impedire executionem iudicati prætextu iurium vxoris suæ, quæ ipsa nondum audita sit nec cõdemnata. Sed si tale quid fecerit condemnandus est ad mulctam indictam quasi contumax qui non parueric iudicato: & præterea ad restitutionem fructuum, si quos ille ex iis bonis perceperit, saluo scilicet iure vxoris, vt & alterius cuiuslibet tertij. Maximè verò hoc obtinet si maritus non simpliciter & suo nomine, sed quasi maritus conuentus & condemnatus fuerit. *Ita Senatus* pro Claudio Dijod, & Bartholomæa Nouel, 18. April. 1614. De qua vide *Defi. 14. sup. de in ius voc.*]

DEFINITIO XXXVI.

Casus, in quo sententia lata contra tutorem, qui nõ satisfecit, potest mandari executioni contra pupillum, adeoq; in propria ipsius bona, etiam pro debito illius, cui pupillus heres sit cum beneficio legis & inuentarij.

TVtor qui pupilli nomine hereditatem ei delatam non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat,[1] cum à creditore hereditario conuentus esset, condemnatus fuerat vt intra mensem proximum bona quædam hæreditaria exhiberet, ex quorum pretiis satisfieri posset creditori.[2] Id ni faceret, iussus erat eam æstimationem soluere, quę per arbitros, cum inuentarium conscriberetur, facta esset.[3] Si tutor iudicato non satisfeciisset, placebat pupillum ipsum vrgeri, vt petitam pecuniam exsolueret; in eamque rem non tãtum hereditaria, sed & ipsius pupilli bona pignori capi posse.[4] Etsi enim fieri poterat, vt tutoris culpa in eo interueniisset, quod bona mobilia non exhibuerat, si potuerat exhibere, tutoris tamen factum perinde habẽdum erat ac si pupilli fuisset.[5] Vt & alias euenit semper quod ad eum pertinet, qui cum pupillo litigat, quandoquidẽ non pupilli sed tutoris ipsius personam sequi vel inuitus cogitur,[6] salua contra tutorem indemnitatis actione, si quid ab eo per dolum culpamve factum aut neglectum appareat.[7] Neque dici potuit ideo ereptum pupillo beneficium legis & inuentarij; non enim ad aliud ei prodesse beneficium legis debebat, quam vti ne teneretur vltra vires hereditarias,[8] sed vt bona hereditaria exhibere, aut si non exhiberet, de suo tantundem præstare non cogeretur, facere non posset.[9] *Ita Senatus* pro illustrissimo Dome

Source : BIU Cujas

Duce de Nemours, contra Dn. de Carde heredem Dominæ de Miollans, 4. Cal. Maij 1595.

1 Hoc enim iure vtimur vt hereditatem pupillo delatam possit tutor agnoscere, cum tamen ex ratione iuris possit tantum præstare auctoritatem pupillo adeunti, *l. pupillus* 9. iunct. *l. seq. D. de acq. hered, l. cum in vna* 17. *§ tutor. D. de appellat.*

2 Perinde namque satisfacere creditoribus debet is, qui non nisi beneficio legis & inuentarij heres est, atque si pure heres esset, scilicet ad concurrentes vsque hereditatis facultates, *l. vlt. §. & si præfatam. C. de iur. delib.*

3 Quæ tamen æstimatio vt plurimum minor est.

4 Secundum ea quæ diximus *Desi* 33 *supr.*

5 Quia tutor loco domini est, *l. interdum* 56. *§. qui tutelam. D. de furt.*

6 *l. properandum* 13. *§. vlt. C. de iudic.* iunct. *l. vlt. D. rem pupill. salu for.*

7 *d. l. properandum § vlt.*

8 *d. l. vlt. C. de iur. delib.*

9 Nec enim beneficium legis & inuentarij ideo comparatum est vt sit captiosum creditoribus, quamuis heredes passim eo abutantur, *arg. l. Paulus notat* 8. *D. de prator stipulat.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui executori mandauit, ipsius factum præstare tenetur, si quid ei possit imputari, adeo vt etiam primo loco sit conueniendus, nisi executor ipse paratus sit de suo satisfacere.

SI quid per executoris siue dolũ siue imperitiam male admissum sit, æquum est teneri eo nomine illum ipsum, qui executorem elegit,[1] tametsi dolo culpave carere videatur. Fieri enim non potest, vt non in culpa sit vel hoc solo, quod talem elegerit, cũ peritiorem eligere debuisset aut meliorem.[2] Idque est quod dici solet factum executoris esse factũ partis.[3] Sed si executor facti sui pœnas luere, & de suo satisfacere paratus sit,[4] nulla in eum qui executionem fieri mandauit superesse actio potest, quippe qui ex alieno potius quam ex suo facto teneatur;[5] quamuis recta via conueniri possit, nec sit necesse prius agi aduersus executorem.[6] Si tamen cum executori dedissem exequendam iudicis mandatum aduersus Titium executus ille sit aduersus Sempronium, non tenebor, siue per dolum siue per imperitiam id fecerit, quia nihil ea culpa cum mandato commune habet, extra cuius causam omnino est.[7] Adeo vt nec distingui oporteat, an executor soluendo sit necne. Nullo enim casu tenebor.[8] *Ita Senatus* pro Petro Milliex, cõtra Syndicos vniuersitatis de S. Iean d'Arue Maurian. 3. Cal. Maij 1595.

1 *l. si vt proponis* 6. *& l. pen.* vbi not. *C. hoc tit.*

2 *l. lex facto* 30. *D. de neg. gest. l.* 1. *§. illud sciendum. D. de separat. §. præterea. Inst. quib mod. re contr. oblig. l. inter artifices. D. de solut.*

3 Sicut & factum iudicis, *l. si ob causam* 13. *C. de euict. l.* 1. *C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

4 Quoniam pœna debet sequi suos auctores, *l. sancimus* 22. *C. de pœn.*

5 Nec enim videtur quisquam alteri mandasse, vt delinqueret, *l. creditor* 60. *§. vlt. D. mandat.*

6 Nullo siquidem iuris loco hic ordo excussionis in huiusmodi specie præscriptus est.

7 Quia cum mandatum certam formam habuit, eamque iustam, nihil prorsus est, quod imputari possit mandanti, eaq; forma omnino seruandã fuit, *l. maritus* 21. *C. de procur. l. diligenter* 5. *D. mandat.* Iunge *l. inter causas* 26. *§. non omnia. eod. l. Papinianus* 20. *D. de minor.*

8 Nemo enim ob id solum obligatur, quod alius soluendo non sit.

DEFINITIO XXXVIII.

Superior magistratus nunquam rogare debet eum, quem habet pro inferiore.

SI quando Senatus noster aliquid decernit, quod apud Geneuates executioni demãdari oporteat, non solet rogare nominatim magistratus & iudices ciuitatis, quomodo rogat Senatũ Gratianopolitanũ aut Parisiensem aliosve similes, ne forte videatur Geneuates quasi pares agnoscere, quos pro inferioribus habet. Sed tamen rogat verbis generalibus omnes magistratus ad quos res pertinebit, 'ne si preces nullæ adderentur denegaret magistratus ille petitam exequendi licentiam. *Ita Senatus* 4. Cal. Iun. 1595.

1 Guid. Pap. *q.* 346. Boer. *q.* 8. *nu.* 6. *ex Auth. vt nul. iudic. §. si vero quis.* in verb. *iubemus. & in Auth. si vero communis,* vbi Salicet. *C. de adult.*

DEFINITIO XXXIX.

Intercessio tertij, qui non reperitur in possessione, nõ potest impedire executionem sententiæ contra possessorem redditæ, intercessio tamen eius recipienda est.

IS, secundum quem de possessione beneficij vindiciæ dictę sunt,[1] si in iudicati executione habeat contradictorem qui intercedat, non eo minus petere potest vt fiat executio.[2] Si non in promptu appareat eum qui intercedit iam missum esse in possessionem;[3] tametsi doceat de titulo & iure iã competente ad beneficij possessionem.[4] Neque enim alius quam qui iam in possessionem missus est prohibere potest quo minus victor in sua possessione retineatur.[5] Sicut nec fieri queat, vt qui non possidebat hoc solo fiat possessor quod intercedit.[6] Multo minus ergo victori nocebit in obtinenda iudicati executione intercessio eius, qui nec de titulo doceat in promptu nec de possessione.[7] Plane intercessionis ius saluum semper esse necesse est, quoties qui intercedit tertius est, necdum condemnatus,[8] sed ita tamen vt adiudicato exequendo mora ex eo nulla fiat.[9] *Ita Senatus* pro N. Carrier parocho ecclesiæ de Greisy, 11. Cal. Iul. 1595.

1 Hoc est qui obtinuit beneficij recredentiam, vt vulgo loquuntur.

2 Publice namque interest confestim mandari sententiã executioni propter rerum iudicatarum auctoritatẽ, *l. seruo* 65. *§. cum prator. D. ad SC. Trеb.* præsertim vero in beneficialibus ne diutius beneficium iaceat sine rectore & possessore.

3 Quo casu nemo dixerit inauditum illum priuãdum esse sua possessione, *l. 2. D. vti possid. §. commodum. Inst. de interd.*

4 Aliud enim est habere ius ad rem, aliud vero habere ius in re, *c. si tibi absenti. De prob. in 6.*

5 Cum semper constituendus sit certus possessor, vel ob hoc ipsum vt sciatur, quis partibus petitoris fungi debeat, *l. is qui destinauit* 24. *D. de rei vindic. l. si priusquam* 15. *D. de oper. noui nuntiat.*

6 Intercessio enim conseruat tantum ius præcedentis, si quod ei competit, non nouum tribuit, præsertim possessionis, cum non possint duo simul & in solidum possidere, *lege* 3. *§ ex contrario. D. de acquir. poss.*

7 Præsumẽdus enim hic potius est subiectus fuisse à condemnato ad impediendam iudicati executionem, *l. à Diuo Pio* 15. *§. si rerum. cum ibi not. D. de re iudic.* [Maximè verò si conduxerit rem à condemnato. Quod si dicat se tanquã conductorem intercedere aut tanquam aliter causam habentem à cõdemnato non est audiendus, nõ magis quàm ipse condemnatus, *l. iudicata* 29. *§.* 1. *de except rei iudic. Ita Senatus* contra D. de la Croix, 16. Nouemb. 1612.]

8 Ne alioqui sententia inter alios lata aliis noceat cõtra *tit. C. int. alios act. vel iudic. alii non nocer.*

9 *Arg. d. §. cum prator* iunct. *l. ille à quo* 13. *§. ad SC. Trebell.* 3. *in princ. D. vt in poss. leg.* [Idque tãdem edicto Serenissimi Ducis nostri, quod publicatum fuit anno 1613. expressim cautum est, hoc etiam addito, vt nec admittenda sit appellatio à iudicati executore ad suspendẽdam executionem, quamuis audiendus sit appellans ob hoc ipsum, vt sciatur an executor fines mandati & rei iudicatæ excesserit, vt scripsi *Desi.* 1. *num.* 4. *supr. Quando lic. vnic. sin. iud. se vindic.*]

DEFI-

DEFINITIO XL.

Multum interest an executio fiat ex literis De debitis, an ex aliis, & an pro sorte an pro expensis?

OBligatus ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato si iubeatur in promptu soluere aut in carceres ire, iustam habet appellandi causam,[1] neq; enim pecuniam quolibet loco & tempore in manu habere cogitur.[2] Itaq; tempus illi dandum est in eam rem, & quidem tale, quod pro personæ qualitate debitiq; quantitate congruum videri possit.[3] Hoc ita, nisi fiat executio auctoritate diplomatis principalis, quod De debitis vocant. Tunc enim non alia dilatio debitori dãda est, quam vt domum ire cum executore possit, aut ad alium locum in quo sit pecunia, quę in promptu numerari possit.[4] Obseruandum tamen est differre hac parte debitũ principale à debito expensarum. Nullo enim casu cogi potest condemnatus vt soluat impensas statim, sed ad minus trium dierum inducias habere debet,[5] octo autem vtplurimum. Quia neqũe fieri potest vt impensæ petantur ex literis De debitis, si nulla iudicati facta nouatio sit, sed tantum per actionem illã, quæ ex iudicato nascitur,[6] quam humaniorem esse æquum est.[7] *Ita Senatus* 4. Cal. Iulij 1595.

1 Dixi *Desi. 27. supr.*

2 *l. quod dicimus 105 D. de solut.*

3 *Arg. l. si debitori 21. D. de iudic.* Nec enim pecuniæ numeratio semper est in expedito, *l. si dubitet 10, D. de fideiuss.*

4 Est enim hoc priuilegium executionis quæ fit ex diplomate illo principali.

5 Non enim magnum damnum esse potest in mora tam modici temporis, *d. l. si debitori, l. & si post tres D. si quis caution.*

6 De qua *in l. actori 8. C. de reb. credit.*

7 Quia omnibus condemnatis indulgetur tempus ad soluendum humanitatis gratia, *l. cum militi 16 §. 1. D. de compens.*

DEFINITIO XLI.

Non possunt prò clerici condemnati debito capi fructus beneficij, nisi deducto ne egeat. Nec potest clericus exceptioni huic renunciare, nec bonis cedere.

PRo debito clerici condẽnati, aut quod hac parte idem est per instrumentum guarentigiatum, quod condemnationis instar obtinet, obligati, pignori capi possunt fructus beneficij,[1] licet non desint alia bona, quæ capi etiam possint. Sed si non supersit clerico vnde se alat, deduci ante omnia oportet quantum necesse est vt non egeat, ne deterior sit conditio clerici Deo militantis, quam militis Principi seruientis, quem constat ex iis personis esse, quę priuilegium habent, vt non nisi in quantum facere possunt cõueniantur.[2] Idque adeo verum est vt nec eiusmodi exceptioni renunciare clericus possit.[3] Est enim in totius clerici opprobrium vt cogatur clericus mendicare. Quam ob causam licet detrudi possit in carceres, adeoque ei interdici sacrorum administratione si habeat vnde soluat, nec velit soluere,[4] bonis tamen omnibus cedere etiamsi maxime velit non potest.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Bronsin, contra N. Gauend, Cal. Iul. 1595.

1 Fructus enim beneficij ad beneficiarium pertinent, siue fructuario siue vsuario velis eum comparare. De quo tractãt Canonistæ *ad c. fi. de offi. ordin. in 6.*

2 *l. miles 6. l. item miles 18. D. de re iudi.*

3 Vt nec cæteris, quæ ad totius cleri dignitatem pertinent, *c. si diligenti. Extr. de for. compet.*

4 Quod passim fieri videmus etiam in curia Romana.

5 *Cap. Odoardus cum ibi not. Extr. de solut.*

DEFINITIO XLII.

Exceptio Deducto ne egeat potest opponi etiam in executione iudicati. Et si admissa non sit, iuste ab executore prouocari potest.

EXceptio illa, deducto ne egeat, quoniam non magis impugnat iudicatum quã solutionis exceptio aut compensationis, potest obiici etiam in executione iudicati.[1] Et ideo si non sit admissa per iudicem, appellari ex eo potest.[2] Sed & ab executione prouocatio admittetur, si victor in solidum exequi iusserit iudicatum: tametsi executor qui causæ cognitionem nullam habuit, mandati fines non excesserit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. sunt qui 16. cum seqq. D. de re iudic. l. cum militi 16. §. 1. D. de compens. l. si minoris 25. D. de admin. tutor.*

2 Iniuriam enim facit iudex & grauamẽ infert si non admittit iustam exceptionem.

3 Sufficit enim, vt executio sit facta contra formam iuris, vt videatur iniuriosa, *l. iniuriarum 13. §. 1. D. de iniu.* quamuis regulariter nõ possit appellari ab executore, qui mandati fines non excessit, *l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip.*

DEFINITIO XLIII.

Duo casus, in quibus vna executio impedit aliam: Nempe si prior sit perfecta, aut si super priore lis pendeat.

QVod vulgo iactatur, per vnam executionẽ nõ impediri aliam,[1] ita verũ est si prior executio non fuerit perfecta.[2] Nam si perfecta fuit, non habet quod cõqueratur creditor, cui ea ratione satisfactũ est, aut satisfieri potest si velit. Rursum id ita procedit: Si non ab ipso debitore prior executio impediatur.[3] Alioqui siue intercesserit, siue appellauerit, sententiam super iure intercessionis, aut appellationis ante omnia ferri necesse est, ne multiplicatio executionũ litium quoque multiplicitatem pariat,[4] nisi ponas debitorem iam condemnatũ à supremo iudice, vt proinde nec intereedendi nec appellandi ius vllum amplius supersit.[5] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de Boney, & Andrææ Beuf. ant. Cal. Sept. 1595.

1 *l. est in arbitrio 14 C. de obli. & action. l. creditoris 8. D. de distract. pignor. l. à Diuo Pio 15. §. si rerum. & § sed si emptor. D. de re iudic.* Dixi *Desi. 4. supr.*

2 *d. l. à Diuo Pio § si post addictum de re iudic. vers. & cum semel.* iunct. *l. si rem 9. § omnis, de pign. ad l. itẽ liberatur 6. §. 1. quib. mod. pig. vel hypoth. soluit.* Satisfactio enim pro solutione est, *l. satisfactio 52. D. de solut.*

3 Si enim ab alio quam ab ipso debitore impediatur executio, tanto maior ratio est, vt creditori permittatur aliam facere executionem, *d. l. à Diuo Pio. §. si rerum & §. sed vtrum. D. de re iudic.*

4 Quod distincte quantum fieri potest cauendum est, *l. 4. §. ait prætor. eod. tit. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

5 Nullus enim litium erit finis si condemnato liceat iudicati executionem suis frustrationibus & tergiuersationibus impedire, *l. 2. C. de re iudi. l. si longis 7. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLIV.

Qui tanquam possessor intercedit executioni nõ potest rei identitatem negare. Secus in eo qui tanquam possessor conuenitur.

QVi victore iudicatum exequente intercedit executioni tanquam possessor, identitatem, vt vocant, fundi negare non potest, nec petere vt in rẽ præsentem eatur ad fines demonstrandos.[1] Quo enim iure videri potest intercessisse, si nescit se possidere? Imo si neget se possidere, omnimodo condemnandus est, quoniam si vera sit negatio, nihil eius interest:[2] Sin falsa, puniri mendacij oportet, hactenus saltẽ vt possessio ei auferatur,[3] nec habeatur pro possessore qui falsò negauit se possidere.[4] Non idem est cum quis directa actione cõuenitur quasi

Source : BIU Cujas

poſſeſſor,& ob id ſolum quia poſſidet, vt contingit cum ager vectigalis vel emphyteuticarius eſſe dicitur. Tunc enim iuſte petere reus poteſt vt rei præſentis demõſtratio fiat, priuſquam cogatur reſpondere an poſſideat.[1] Cum ea ſit agentis intẽtio, quam fundari ante omnia oportet,[6] tũ quæri de iure rei.[7] Si non is reus proponatur qui iam profeſſus ſit ſe poſſidere.[8] Aut heres ſit eius qui profeſſionem emiſit.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 7. Cal.Sept.1595.

1 *Vt in l.ſi irruptione 8 §.1.D ſin regund.*
2 Nemo autem audiendus eſt ſiue agendo ſiue excipiendo,ſi non eius interſit *l 3.§.1.de verb.oblig.l. ille à quo 13.§.ſi de teſtamento.*vbi Alex.& alij *ad SC.Trebell.*
3 *l.vlt.D.de rei vind.l.qui ſeruum 20.§. in iure. de interrog.in iur.faciend.*
4 In pœnam ſcilicet mẽdacij,& vt ipſi contra ipſum credatur,*vt in locis prox.citat.*iunct. *Auth. idem peſſeſſor. C.qui potior.in pign.hab.*
5 Scilicet ſi prius affirmet ſe neſcire, an res, quæ petitur, illa ipſa ſit,cuius nomine conuenitur , quia plerunque fines ſunt incerti & obſcuri, cum pro hominum arbitrio plerumq; mutentur,*d. l.ſi irruptione 8.§ 1.& l. pen. D ſin.regund.*
6 *l.vlt.C.de edend.l.vlt. C.de rei vind.l.vlt.D.de acq.poſſ.*
7 *l.in exceptionibus 19.D.de probat.*
8 Nec enim proprij facti ignorationẽ iuſte poteſt obtẽdere,*l.quamquã 7.D.ad Vellei.l.generaliter 19.C.de non nume.pecu.*
9 Heres enim vtitur in omnibus iure defuncti,cum cenſeatur eadem perſona,*Nouell.48.de iur.à mor.præſt.*

DEFINITIO XLV.

Qui obtinuit in interdicto retinendæ nulla iudicati executione indiget,quomodo indiget is,qui obtinuit in interdicto adipiſcendæ.

SEntentia, quæ de adipiſcenda poſſeſſione reddita eſt,in hoc differt ab ea,quæ de retinẽda,quod qui in poſſeſſionẽ mitti iuſſus eſt,ſi propria auctoritate poſſeſſionem occupet , vim & iniuriam facere videtur,[1] quod noſtri dicunt attentare. At is qui obtinuit,vt in poſſeſſione ſua retineatur, nullo iudicis aut executoris facto indiget,cum ſit ipſe iam in poſſeſſione.[2] Idque eſt quod dici ſolet,ſententiam ſuper interdicto retinendæ poſſeſſionis redditam ſuam ſecum trahere executionem.[3] *Ita Senatus* in cauſa Stephani de la Chenal,& Ioãnis Falquet,Non.Sep.1595.

1 *Arg.l.miles 6 §.pen. D.de re iud.l.1. D.quod legat.*
2 Cuilibet enim ſuam poſſeſſionem tueri permittitur etiam per vim,*l.3.§.eum igitur. D.de vi & vi armat.*
3 Quoniam qui iam eſt in poſſeſſione non poteſt magis poſſidere.

DEFINITIO XLVI.

Datus à Senatu executor non poteſt cognoſcere de tertij interceſſione, ſed ad Senatum remittere rem debet.

EXecutor datus à Senatu ad exequendum Senatuſconſultum,licet propriam & ordinariam alioqui iuriſdictionem habeat, puta ſi ſit iudex prouinciæ,in qua fieri debet executio,[1] non tamen poteſt de interceſſione tertij cognoſcere, ſi non cauſæ quoque cognitio ei demandata ſit,[2] ſed ad Senatum remittere debet , atque ita executione ſuperſedere, quod ad tertium interceſſorem attinet,[3] non quod ad condemnatum.Sane ſi tertius,qui intercedere & potuit, & debuit , maluit appellare, audiendus non eſt.[4] *Ita Senatus* in cauſa Petri Soreley , & Claudij Pognen,& Mariæ Guichard Auguſtanorum, Id.Septemb.1595.

1 Hic enim habet iuriſdictionem in territorio totius prouinciæ,*l.vlt.vbi not.D.de iuriſd.l.cum vnus 12.§.pen. D.de reb. auctor.iud.poſſid.*
2 Quia is,qui executoris tantum partibus fungitur, non habet regulariter cauſæ cognitionem ne partes iudicis ſibi vindicare videatur,*l.ſi vt proponu 6.C.hoc tit.l. à Diuo Pio 15.§.ſi rerum,& §.ſed vtrum.D.de re iudi.*
3 Quoniam non fuit ad hoc datus,vt de tertij iure & interceſſione cognoſceat.
4 Appellationis enim auxilium licet ſit ex iure communi tamen minus ordinarium eſt & aliquatenus odioſum , quia iniquitatis querelam continet,*l.præfecti 17.D.de minor.*

DEFINITIO XLVII.

Nec debitor nec debitoris filius poteſt conſtitui depoſitarius eius rei,quæ offertur ad remorandam executionem.

MAle ac perperam facit apparitor ad exequẽdum datus , ſi patiatur pecuniam aut quã aliam rem,quæ pecuniæ loco ſit, deponi penes filiũfamilias debitoris? Quia cum eadem eſſe perſona filij & patris exiſtimetur,[1] perinde eſt acſi pater ipſe idemque debitor in depoſitarium eligeretur,quod vtique nemo probauerit,[2] ſi non creditor ipſe conſentiat.Neque enim volenti fit iniuria.[3] Quanquam non eo minus tenebitur filiusfamilias ſi ex depoſito conueniatur.[4] Nec quod etiam minor fuiſſe proponatur, faciet locum reſtitutioni. [5] *Ita Senatus* in ea cauſa,de qua SC.ſup.De filiofam.minor.

1 *l.vlt.C. de impub. & aliis ſubſt.l.ne cum filiofam.16.D.de furt.*
2 Nemo enim videtur à ſe abdicaſſe dominium eius rei, cuius retinuerit poſſeſſionem,*l.ſicut 8.§.ſuperuacuum.D.quib. mod.pign. vel hypoth.ſoluit.*
3 *l.in diem 9.§.1.D.de aqua & aqu.pluu.arc. l. nemo videtur fraudare 145.de reg.iur.*
4 Quia ex omnibus cauſis rectè obligatur præterquam ex mutuo & voto,*l.filiusfamilias 39. D. de oblig. & act.l.tam ex contractibus 75.De iudic.*
5 Nemo enim lædit accipiendo depoſitum,cum poſſit reſtituere ſi ſaluum ſit , ſi vero perierit non teneatur niſi dẽ dolo,*l.contractus 23.de reg.iur.*

DEFINITIO XLVIII.

De forma exequendi iudicati ex moribus Auguſtanorum.

CVm creditor quidam Auguſtanus obtinuiſſet, ac in prouincia rei iudicatæ executionẽ in bona immobilia peregiſſet , quæ ſub haſta diſtrahi curauerat;placuit nullius momenti eſſe executionem, propterea quod Auguſtanorum moribus expreſſim prohibitum eſſet, ne qua fieri vnquam poſſit bonorum immobilium ſubhaſtatio, ſed in ſolutum bona capi debeãt , facta pro arbitrio boni viri æſtimatione.[1] Sed neque ad immobilia prius venire permittitur,quam mobilium diligens perquiſitio facta ſit,[2] adeo vt nec ſufficiat negari per creditorem vlla eſſe bona mobilia. Sed omnimodo neceſſaria eſt inquiſitio.[3] Nec ad rem pertinebat,quod executio facta eſſet auctoritate Senatuſconſulti. Non enim idcirco alia mens Senatus fuiſſe videri poterat, quam vt executio , quæ in Auguſtana prouincia eſſet facienda,fieret moribus Auguſtanorum.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio,11.Cal.Decem.1595.

1 *Arg.Auth.hoc niſi debitor.C.de ſolut.*
2 Quod conſentit cum iuris ratione , *l. à Diuo Pio 15.§.in vendit.D.de re iud.*Papienſ. *in form.exec.ſent.diffin.nu.22.& ſeq.*
3 Vt cum facienda eſt excuſſio bonorum debitoris in caſu *Auth.hoc ſi debitor.C.de pign.*
4 Quibus ſcilicet derogare Senatus noſter nec voluerat, nec debuerat cum ex Principis edicto habeant vim legis.

DEFINITIO XLIX.

Apparitor regius aut principalis delinquens in territorio inferioris iudicis an ab eo puniri poſſit?

Appari-

Source : BIU Cujas

APparitorum regiorum aut principalium singulare ius est, vt si in officio delinquant, licet inferioris iudicis mandata exequentes, ad suum tamē iudicem remitti debeant vt puniantur.[1] In aliis eius iudicis cognitio est, in cuius territorio peccatum proponitur.[2] Quod si apparitor regius aut principalis extra officij causam deliquerit, nihil obstabit quominus etiam ab inferioris iurisdictionis iudice, in cuius territorio deliquerit, coerceatur.[3] Nam & minorem iudicem placuit punire posse officialem iudicis maioris in territorio suo delinquētem,[4] cum hoc saltem temperamento vt maiori iudici notum id facere teneatur;[5] sed & quod magis est iudicem à Principe delegatum, cuius maior vtique quam ordinarij dignitas est.[6] Si in ordinarij territorio deliquerit, potest ordinarius iure suo coercere.[7] Sane apparitores suos quilibet iudex punire potest,[8] adeoque illos etiam, qui apparitori suo in alieno territorio exequenti iniuriam fecisse probabuntur.[9] *Sine die.*

1 *l. de militibus. D. de custod. reor.* Boer. *q. 9. num. 9.* post Ioan. Fabr. *in l. quod promulgatis. C. de offic. præf. vrb.* vide *l. 2. C. de sportul.*

2 Guid. Pap *q. 326.* Post Cyn. *in Auth. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi oport.*

3 Boer. *d. q. 9. nu 16.*

4 Cyn. vbi supr. Aufrer. *q. 432. ex l. 2.* vbi Luc. de Penna. *C. de lucr. aduoc. lib. 12. & §. quod si delinquentes. Nouell. de mand. Princip.*

5 Bart. *in l. officiales. per ill. text. C. de offi. rect. prouinc.*

6 *cap. sane. de offi. deleg.*

7 Boer. *d. q. 9. nu. 5.* post Cynum & Aufrer. *vbi sup.*

8 *l. omne.* vbi Alb. de Ros. *C. de offi. rect. prou.* Boer. *ibid. nu. 13.*

9 Idem Alber. *in l. si quis forte. §. si quos comitum. de pœn.* Boer. *ibi. nu. 14.*

DEFINITIO L.

Reuocanda est executio facta die dominico aut alio feriato in honorem Dei, & quidem cum effectu.

EXecutio facta die dominico aliove in honorē Dei feriato vsq; adeo nulla est,[1] vt quamuis sequenti die debitor carceribus exemptus sit, mox tamē & priusquam domum rediret rursus in carceres detrusus, posterior quoque executio nulla sit, quasi facta in fraudem legis, quæ priorem irritam faciebat.[2] Effectum enim habere debet executionis reuocatio, vt vitium purgetur.[3] *Ita Senatus* contra N. Bernardum Dacquin, 24. Maij 97. licet constaret sæpius antea obseruatum aliter, & factitatum fuisse.[4]

1 *l. vlt. C. de feriis.*

2 Non enim videtur quis exemptus à carceribus, si statim rursus in carceres detrudatur, *arg. l. qui sic soluit 55. D. de solut.* Quomodo solemus dicere non videri versum quod non durat versum, *l. si pro patre 10 §. versum. D. de in rem vers.*

3 Quod contractum fuerat per executionem prohibito die factam.

4 Non tam enim quid factum sit inspici debet, quā quid fieri debuerit, *l. sed licet 12. D. de offi. præsid.*

DEFINITIO LI.

Missio in possessionem fieri potest pro debito non liquido, si modo constet deberi.

EXecutio Aresti, quo creditor hypothecarius in possessionem bonorum debitoris pro sua indemnitate mitti iussus est,[1] nō potest impediri eo prætextu, quod nondum liquidatio facta sit quātitatis, quæ debetur. Sufficit enim quod constet aliquid deberi,[2] licet quale, quantumque illud sit adhuc ignoretur. Multo magis vero hoc obtinet si vel nummus vnus sit, quem liquido deberi constet.[3] Est enim hypothecæ ius indiuiduum,[4] nēc quicquā vetat hypothecam contrahi, & possideri rem obligatam etiam pro non liquida quantitate.[5] Diuersum esset si de pignore distrahendo aut in solutum possidendo tractaretur.[6] Sed an eo casu faciet creditor omnes fructus suos? Minime. Imo vero imputabit in sortem quatenus excedent modum legitimum vsurarum,[7] licet auctore Prætore sint percepti,[8] quia auctoritas iudicis non mutat conditionem & causam, ex qua missio in possessionem facta est.[9] Semperque verum est pignus possideri iure pignoris, & consequenter ea lege vt fructus in sortem imputentur.[10] Nam & si actum esset hypothecaria cōtra debitorem eundemque possessorem, fructus quidem consequeretur creditor à die litis contestatæ;[11] sed tamen non eo minus illos imputare sibi in sortem, saltem quatenus excederent modum vsurarum.[12] *Ita Senatus* pro D. de Sauigny, contra D. Comitem de Saleneufue, 4. Mart 1597.

1 *Ex tit. De reb. auctor. iud. possid. & tit. Quibus ex caus. in poss. eat.*

2 Vt appareat executionem nō fuisse factam pro indebito.

3 *l. quandiu 6. C. de distr. pign. l. 2. C. debitor. vend. pign. imped. non poss.*

4 *l. rem hereditariam 65. D. de euict. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit.*

5 Dummodo id, quod possidetur non sit incertum. Nec enim pars incerta possideri potest, *l. 3. §. incertam. l. locum 26. D. de acq poss. l. si fur. 32. in fi. D. de vsuc.*

6 Quia non potest fieri vēditio pretio incerto, nec datio in solutum pro incerta quantitate, *l. si non sortem 26 § si centum. D. de cond. indeb. l. vlt. vbi not. C. de contr. empt.*

7 Vt solet euenire in tacita antichresi, *l. cum debitor 8. D. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr. l. vlt. cum ibi not. C. de pign. act. l. minor 40. in fi. D. de minor.*

8 Quamuis dici soleat, iuste possidere illum, qui prætore auctore possidet, *l. iuste 11. de acq poss. l. qui auctore. de reg. iur.*

9 *l. 5. D. vt in possess. legat. leg. inter bonorum 48. D. de admin. tutor.*

10 *l. 1. 2. & vlt. C. de pign. act.*

11 Hoc enim iure vtimur, quāuis contra iuris, vt puto, rationem, quia nihil interest creditoris, vt consequatur fructus, quos imputare postea cogatur in sortem, nisi si ponas, rem obligatam non aliter posse sufficere vniuerso debito exsoluendo, *l. si fundus 16. §. in vindicatione. vers. interdum. D. de pig.* iunct. *l. si inter 21. §. vlt. eod. tit.*

12 *d. l. cum debitor.* Quasi sit hæc tacita antichresis prætoria, quam dubitandum non est posse constitui à prætore non minus quàm à priuato, *arg. l. non est mirum 26. §. 1. D. de pign. act. & tot. tit. C. de prætor. pign.*

DEFINITIO LII.

Condemnatus tanquam tutor nō potest cogi, vt iudicati executionem in suis bonis patiatur, etiamsi proprio nomine fuerit obligatus.

TVtor, nō solum tutorio, sed etiam proprio nomine obligatus,[1] si tanquam tutor conuentus & condemnatus sit, tum in iudicati executione bona ipsius propria capta sint; iustam habet appellandi causam, quia iudicati executio, contra, quam iudicatum sit, fieri nunquam potest,[2] debetque potius creditor sibi imputare, cur ex iudicato agere maluerit, quam ex contractu.[3] Quid si tutor ab ea condemnatione prouocauerat, & in appellationis causa succubuerat, nulla tutorij nominis facta mentione?[4] Idem erit, quia confirmato simpliciter iudicato eædem qualitates & conditiones, quæ in iudicatum deductæ fuerant, durare intelliguntur.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Blanc, contra N. Martin, 2. Mart. 1596.

1 Hoc enim euenit aliquando, *l. si non subscripsisti 15. C. de admin. tut.*

2 Cum nō alia sit potestas executionis iudicati, nisi vt tē

iudicatæ vigorem ad effectum deducat, *l.pen.C.de exec.rei iud.*

3 Cum posset agere etiam ex contractu. Pateat igitur ei via quam elegit, *l.si mulier 21.§.vlt.D.quod met.caus.l.3 § eligere.D.de tribut.act.* Iunge *l.si fundus 16.§.si pluris.D de pig.*

4 Vide *l.vlt.cum ibi not. D.quand.ex fact.tutor.*

5 Quia appellatio trãsfert litem ad iudicẽ appellationis cum suis omnibus qualitatibus, siquidem reducit & reuocat litẽ ad terminos contestationis. [Itaque cùm maritus tanquã maritus litem subiisset apud inferiorem iudicem, & ab eo victus prouocasset ad Senatum, ibique rursum superatus fuisset, placuit nõ posse in propriis eius bonis fieri executionẽ, quandiu mulier factum mariti non improbasset. Quo tamẽ secuto posse victorem redire aduersus maritum, eiusq; bona pro expensis temerariæ litis in quas erat condemnatus. *Ita Senatus* pro N. Claudio Pauy, contra N. Batardin, 6. Id. Mart. 1612.]

DEFINITIO LIII.

Debitor non potest impedire missionem in possessionem ex subhastationibus etiam nullis, vt neq; decreti interpositionem, nisi debitum offerat, si modo subhastatio facta sit pro debito.

SOlet Senatus noster, si quando subhastationes proferantur, in quarum forma peccatum sit, nõ prius decernere, vt emptor mittatur in possessionem bonorum, quam vocatus sit debitor & auditus, licet pro debito factas fuisse subhastationes appareat.[1] Quæ tamẽ res non facit, vt liberũ sit debitori postea in ius venienti eas subhastationes obiecto nullitatis vitio impugnare, si nõ prius offerat, quicquid debet, cum certissimi iuris sit, executionem quantũuis nulliter factam, si tamen pro debito facta fuerit, tenere:[2] nec magis posse debitorem impedire missionem in possessionem, quam decreti interpositionẽ, quæ longe maioris momenti est.[3] Sed prodest ea forma debitori, vt táto largius habeat tempus ad redimendum, quandoquidẽ semestre, quod in eam rem præstitũ est, non incipit currere nisi à die missionis in possessionem. Quid ergo si tam peruicax sit debitor, vt in ius vocatus nec debitum offerre velit, nec missioni in possessionẽ consentire? Senatus id sequitur temperamentũ, vt breue aliquod tempus, puta vnius aut alterius mensis, præstituat debitori ad soluendum. Quo elapso si solutum non probetur, missio in possessionem emptori, quisquis ille sit, id est, siue creditor ipse, siue extraneus, saluo luẽdi pignoris iure, concedatur. *Ita Senatus* contra Dn. Claudiũ de Riuoire, Prid. Cal. Sept. 1605.

1 Forma siquidem statuti ad vnguem obseruanda est.

2 Alioqui si subhastationes nullo visibili vitio laborent, solet Senatus literas missionis in possessionem etiam inaudito debitore concedere.

3 Dixi *Defi 26.supr.*

4 Ne qui non potest impedire quod facilius impediri solet, admittatur ad impediendũ id quod difficilius debeat impediri. *Ex not. in l.non debet cui 21. de reg. iur. l. cui pacto 5.D.de seru. export.* Et ob hanc nimirum causam putabant plerique, posse Senatum & debere huiusmodi literas inaudito quoque debitore concedere, cum possit fieri ignorante te, quicquid fieri potest te inuito, *l.qui potest 26.de reg. iur.*

DEFINITIO LIV.

Nemo cogitur exequi sententiam pro se latam, nec conueniri primus ex iudicato etiam si incidenter & in consequentiam propositam actionis aliquid inuicem aduersario præstare condemnatus sit.

SEntentiam pro se latam exequi nemo cogitur.[1] Itaque cùm quidam creditor egisset hypothecaria in eum fundum qui viduę debitoris ex anteriore causa dotis erat obligatus, & ad ius sui pignoris cõfirmandũ obtulisset in iudicio quicquid mulieri & sortis & accessionum nomine debitũ esse cõstaret,[2] eamq; oblationem secutus iudex iussisset mitti actorem in possessionem fundi. Restituto prius mulieri omni eo quod ei debebatur.[3] Adiecta etiam condemnatione impensarum litis, sed super eodem fundo capiendarũ.[4] Creditor vero in executione iudicati comperto, quod lõgè pluris dos esset, quàm fundus obligatus, abstinere mallet ab vrgẽda executione iudicati, quàm summas dotales reddere. Mulier autẽ contrà dotis pecuniam & accessiones habere mallet, quàm pignus retinere. Ideoq; vltrò aduersus victorem egisset ad solutionem, adeoque præcisa executione iusso eo quasi debitor mulieris & condemnatus fuisset ire in careeres. Placuit appellantem illum ab eiusmodi executione tãquam iniuriosa esse audiendum,[5] nec mulieri permittendũ vt executionem iudicati vrgeret contra inuitum creditorem si mallet ipse partam ex causa iudicati pignoris persecutionem[6] omittere. Tantũ aberat, vt potuisset ille aut pro dote (aut quod erat absurdius & contra formam sententiæ[7]) pro expensis litis detrudi in careres. Planè cum primus ille nec satis consultò litem instituisset aduersus mulierem, cuius dotem per eas impensas minui æquũ non erat.[8] Visum est, tametsi sententia in rem iudicatam transiisset,[9] condemnari tamen debere creditorem in omnes primæ litis expensas, quibus solum ipsius factum causam dedisset.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanna Bertrand, contra Bellemin, 5. Cal. Sextil. 1612.

1 *l.si iudex 48.D.de minor. l.pen.C.de pact.*

2 Vt facere solent & debent posteriores creditores ad pignus suum confirmandum, *l.1. l.prior 5.& tot.tit. C.qui pot.in pig.hab.*

3 Nihil enim aliud potest iudex pronunciare, quàm id de quo inter litigatores conuenit, *l.si conuenerit 26.D.de re iudic.*

4 Sic enim pronunciari solet vt neuter lædatur cũ vterq; iustam litigandi causam habuit, *l.ex his 8.D. quæ in fraud.cred.*

5 Nec enim debitor erat sed creditor, nec condemnatus, sed victor, licet cum onere restituendæ dotis scilicet si fundũ habere mallet.

6 Vt loquitur *l.minor 40.D.de minor.*

7 Quæ forma semper seruanda. Alioqui non potest non esse nulla iudicati executio, quæ fit contra formam iudicati, *l. ab executore.D.de appell. l. ab executione 5.C quor.app.non recip.*

8 Cùm interfit etiam Reipubl. dotes mulieribus saluas & integras conseruari, *l.1.D.solut.matr.l.interest 18.de reb.auth. iud.poss.*

9 Quo tamen casu non de alio quæri solet, quàm quid iudicatum sit cùm rebus iudicatis standum sit, *l.1.C.de re iudic.l. & post 7.D. de transact.*

10 Semper enim condemnandus est in litis impensas ille qui dat causam impensis per litem temerariam, *l. eum quem 79.De iud.l.qui solidum 78.§.1 de leg.2.& Inst.de pœn.tem.litig.* In hac autem specie actor, quamuis verus creditor, temerarius tamen litigator fuerat, cùm ante motam litem debuisset diligentius inquirere de iuribus mulieris, quæ fundum possidebat, & de pignoris æstimatione. Aliud iuris est si quis conuentus actorem reconueniat, & vterque eádem sententia cõdemnetur, vt in *l.1.§ vlt.qua sent.sin.app.resc.l. cùm Papinianus 14.& Auth.& consequenter.C.de sent.& interl.omn. iud.* Hoc enim duplex & mutua petitio est, & vtraque æquè principalis: & ideò potest vterque iudicati executionem vrgere, qua parte actor & victor est, etiamsi aduersarius nolit.

DEFINITIO LV.

Sententia confirmans executionem retrotrahitur ad tempus executionis.

CVm quis interceſſit ad impediẽdam executionem aliquam, puta missionis in possessionem, si postea per sententiam confirmata sit executio, etiam post annos triginta, retrotrahi debebit sententia ad tempus factæ executionis, vt qui vicit perinde pro possessore habendus sit ex die missionis acsi missio iam inde ab eo tempore effectum habuisset:[1]

Nec

Nec ei nocere debet quod medio tẽpore is, qui interceſſerat, aut alienauerit fundum,[2] aut alio creditore vrgente condemnari ſe paſſus ſit, ſi totum id pendente lite ac ignorante eo qui prior fuerat in exequendo, factum proponatur.[3] Multo magis admittendum eſt, vt is ipſe qui miſſus fuerat in poſſeſſionem à nouo aliquo poſſeſſore, qui vt eam alteri reſtitueret iam fuerat condemnatus, non ideo poſſeſſionem cum vicio nactus videri poſſit,[4] cùm per ſubſecutam ſententiam fiat iuſta poſſeſſio, quæ alioqui foret iniuſta.[5] *Ita Senatus* in cauſa Nicolai Toynet & Ioannis Franciſci Antoinet 22. Maij 1613.

1 *l. tutor 41. de vſur. l. vlt. De re iud. l. 24. de appell.* Nam ea ſententia referens ſe ad executionem factam non poteſt intelligi niſi ſecundum tempus executionis, *l. 4. §. ſi extraneus D. de noxal. act.*

2 *l. 4. §. 1. D. de aqua & aquæ pluu. arcen.*

3 *arg. l. iudicata 29 §. 1. De except. rei iudic.*

4 Non enim poteſt videri quicquam feciſſe in fraudem is qui vigilauit vt ius ſuum tueretur, neque id facto tertij deterius fieri pateretur, *l. pupillus 24. quæ in fraud. credit.*

5 Nihil enim vetat validari, & vt loquuntur, iuſtificari poſſeſſionem ex titulo ſuperueniente.

DEFINITIO LVI.

Non poteſt heres impedire executionem factam in bonis defuncti prætextu vllius iuris, quod in iis proprium habeat.

LIcet Senatuſconſulti verba ſic concepta ſint vt in bona defuncti executionem fieri oporteat pro ea quantitate in quam heredes cõdemnati ſint, ſi tamen in iis bonis, quæ in executione iudicati capta ſunt aliqua iura heredes habeant, non poſſunt vtique illo prætextu impedire[1] executionem nec petere vt ex eiuſmodi executione iura illa detrahãtur, cùm ſint ipſi heredes,[2] atque ita obligati ſoluere etiam de ſuo quod defunctus debuit.[3] Adeo vt eo quoque nomine poſſint coniici in carceres[4] niſi vel qualitas ſexus, vel qua alia iuſta cauſa[5] impediat. Scilicet ſi non ex beneficio legis & inuentarij, ſed purè ac ſimpliciter hereditatem debitoris agnouiſſe proponantur.[6] Quòd ſi etiam executioni conſenſerint, multo magis erit probandum vt ex ea cauſa reſtitutionem in integrum poſtulare poſſint. Nec ſi mulierem etiam minorem proponas quæ inſcio marito tali executioni conſenſerit: cum neque mulieribus neq; minoribus ſuccurri vnquam oporteat aduerſus factum id quod ex iuris ratione ac neceſſitate facere alius quiſſbet debuiſſet.[7] *Ita Senatus* pro D. Senatore Salteur, contra Peronetam Mojon. Idib. Sept. 1613.

1 Ratio dubitandi erat, quia forma exequendi Senatuſconſulto præſcripta erat, quæ videbatur ad vnguem obſeruanda, *l. cum hi 8. §. ſi Prator D. de tranſact.*

2 Heres enim repræſentat perſonam defuncti & cogitur etiam de ſuo ſatisfacere creditoribus defuncti ſi non imploraurit beneficium inuentarij, *l. vlt. §. in computatione C. de iur. delib.*

3 *l. vlt. & paſſ. C. de hered act.* Scilicet capto pignore iudiciali. Nam ex conuentionali certum eſt bona heredis capi non poſſe, *l. Paulus 29. in princip. D. de pignor.*

4 Not. *in l. ob as alienum 12. C. de oblig. & act.*

5 Nec enim mulieres pro debito ciuili apud nos detruduntur in carceres nec pupilli.

6 *d. §. in computatione.*

7 Non enim læditur qui iure communi vtitur, *l. vlt. C. de in integr. reſt. minor. l. minor. 48. §. 1. D. de minor.*]

TIT. XXI.

SI PLVR. VNA SENTENT. condemnat. fuer.

DEFINITIO I.

Etiam correi criminis non debent fieri correi debendi per ſententiam, quod ad litis ſumptus attinet. Si tamen facti ſint, tenet ſententia ſi non appelletur.

ETIAM cum ex delicto proficiſcitur condemnatio, licet eadem plurium condemnandorum cauſa ſit, quod contingit, quoties vnius delicti plures correi proponuntur,[1] ſic tamen fieri condemnationem oportet, quantum ad litis ſumptus attinet, vt pro ſua quiſque parte ſinguli mulctentur:[2] quia non tam ob delictum condemnatio ſumptuum irrogatur, quam ob litem,[3] quæ à ſingulis non niſi pro virili ſuſcipitur.[4] Si tamen ex pluribus iudicatis vnus ad totius litis expenſas in ſolidum per iudicis imperitiam condemnatus, cum prouocare poſſet, iudicato acquieuerit, ſententia nihilominus valebit,[5] mandarique vtiliter executioni poterit.[6] Proinde nec quod ex ea cauſa ſolutum fuerit, tanquam indebitum condicetur,[7] niſi fortè aut dilata probetur appellatio, aut facta ſolutio ab eo, qui longiores carceres verebatur, quemque metus iudicis potius, quam odium litis appellare prohibuerit.[8] *Ita Senatus* 11. Cal. Sept. 1588.

1 Vtputa in ſpecie *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad legem Aquil.* quo caſu, quantum ad mulctam pecuniariam pertinet, ſolent & debent fieri correi debendi per ſententiam, vt inuicem alius pro alio & condemnari poſſit, & exigi, quod Pragmatici noſtri dicunt *l'vn pour l'autre & chaſcun d'eux ſeul & pour le tout*, vt quemadmodum fuerunt correi criminis, ſint etiam condemnationis, *argum. l. ſancimus 22. C. de pœn.* Nam & per ſententiam poſſe plures debendi correos fieri conſtat, *l. 1. C. hoc tit.* vbi tamen dicitur videri in dubio plures condemnatos in viriles. [quod & probatur *arg. l. ſi in mandatu 59. §. Paulus 3. D. mandat.*]

2 Alioqui iuſta appellandi cauſa eſt, ſi pro ſumptibus litis correi criminis fiant per ſententiam correi debendi.

3 Quia quiſquis facto ſuo dat cauſam liti, condemnandus eſt in ſumptus litis. *l. eum quem temere 79. D. de iudic. l. non ignorent. 4. C. de fructib. & lit. expenſ.*

4 Pro ſe enim quiſque litigat, non pro correo.

5 Nec enim contra iuris rigorem expreſſim lata eſt talis ſententia, cum nulla lege aut conſtitutione prohibitum ſit, ne ita pronuncietur. *l. cum prolatis 32. D. de re iudic.* iunct. *l. ſi expreſſim 19. D. de appellat. l. 1. §. item cum contra. D. quæ ſentent. ſin. appellat. reſcind.*

6 Præſertim hodie, poſtquam placuit etiam cum ſententia nulla eſt, non poſſe tractari de nullitate, niſi per appellationem. Ita enim ſtylo Senatus noſtri diſerte cautum eſt.

7 Neque enim poteſt dici indebitum id, quod debetur ex iudicato, *l. ſi fundus 16. §. ſi pluris. D. de pignor. l. vlt. C. de vſur. rei iudic.* niſi iudicatum ſit ex falſis inſtrumentis, *l. vlt. C. ſi ex falſ. inſtrum.*

8 Etſi videtur hoc caſu neceſſaria prorogatio, quæ fit appellationis, *l. 2. C. de his qui per met. iudic. non appell.*

DEFINITIO II.

Caſus, in quo fructus reſtituere tenetur condemnatus in iudicio vindicationis, etiamſi nullos perceperit. Et contra, in quo nec is, qui condemnatus eſt, tenetur reſtituere.

PLuribus eiuſdem fundi poſſeſſoribus per vindicationem conuentis, eademq; ſententia conde-

Source : BIU Cujas

mnatis,[1] si vnus eorum in executione iudicati velit negare vllos à se perceptos fructus, sed omnes à coheredibus aut condiuisoribus, non est audiendus, quia obstat res iudicata.[2] Item, quia non tam inspiciendum est quis fructus perceperit, quam quis percipiendi ius habuerit, cum imputare sibi debeat, qui non percepit, si percipere potuit.[3] Et sanè vix fieri potest, vt non sit condemnandus ad fructuum restitutionem is ipse, qui in iudicio vindicationis condemnatur, vt causa fructuum sequatur rem, cuius sunt fructus.[4] Neq; vlla in eo fit iniuria illi, qui cum fructus nullos perceperit, ad eorum tamen restitutionem condemnatur, cum eo nomine habiturus sit actionem aduersus eum ex condiuisoribus, qui fructus percepit, vt indemnis præstetur,[5] nimirum, quatenus ille perceperit. Nam si minus percepit, quam percipere potuerit, non illi imputabimus eam fructuum quantitatem, quam non percepit,[6] quæ huic cõdemnato imputatur, nisi inuito socio eos fructus perceperit.[7] Si tamen proponas cum vno ex sociis, qui ad fructuum restitutionem condemnati fuerũt, victorem transegisse, nec pro virili tantum portione, sed generaliter de tota causa fructuum, non erit illi permittendum aduersus alios condiuisores ex iudicato agenti, vt bis idem consequatur: obstare namque illi debet exceptio doli mali.[8] *Ita Senatus* in causa N. Bedesquin, 14. Cal. Decemb. 1594. & 15. Cal. Decemb. 95.

1 Intellige eum condemnatione ad restitutionem fructuum, alioqui finita lite per sententiam, non esset quærendum de fructibus, *l. 2. & 3. C. de fructib. & lit. expens.*

2 Quæ omnino mandanda est executioni, cum pro vera te habeatur. Nec enim videtur satisfactum victori in iudicio vindicationis, si non etiam fructus omnes restituantur, *l. qui restituere 68. D. de rei vindic. l. certum 22. C. eod.*

3 *l. sed etsi 25 §. sed & fructus. D. de petit. hered. l. 1. C. eod. dict. l. 22. C. eod. certum.*

4 Intellige tamen, si fructus ipse perceperit, alioqui non esset re integra condemnandus ad restitutionem fructuum in vindicationis iudicio is, qui nullos fructus percepisset, *l. si eius fundi 78. D. de rei vindicat.* Rursus hoc ita intellige, vt tamen is quoque, qui fructus percepit, possit eorum nomine conueniri, *arg. l. cum multi 9. D. si pars hered. pet.* Nec enim nouum est, vt eorundem fructuum nomine plures teneantur, *d. l. sed etsi 25. § sed vtrum. D. de petit. hered.* [Cæterùm adeò verum est condemnari debere ad fructus eum, qui in rei vindicatione succubuit, vt si iudex per errorem alienam rem adiudicauerit petitori, eodem errore debeat possessorem de fructibus quoque condemnare, *l. & ex diuerso 35. §. 1. D. de rei vindic.*

5 Qui enim actionem habet, rem ipsam habere videtur, *l. is qui actionem 15. de reg. iur.* Et si non esset bona hæc ratio, si non magis res iudicata obstaret huic condemnato, *l. nemo ideo 171. de regul. iur.* cum interesset ipsius non soluere potius quam solutum repetere, *l 3. D. de compensat. l. si stipulatus 15. de fideiuss.* Optima igitur ratio est, quia sibi debet imputare, qui iudicato acquieuit, à quo potuit appellare, *l. ad solutionem 5. C. de re iudicat.*

6 Quia nec maiorem quantitatem percipere debuit.

7 Quo casu malæ fidei possessor est etiam quo ad socium, *l. duo fratres 78. D. de acquir. hered. l. Sabinus 28. D. commun. diuid.*

8 Quia bona fides non patitur vt bis idem exigatur, *l. bona fides 57. de reg. iur.* & improbus est, qui bis idem consequi velit, *l. si dolo 51. in fin. D. de re iudic.*

DEFINITIO III.

Ex iudicato non potest fieri executio contra plures simul nec in solidum condemnatos, nisi in partes viriles, si non fiat per viam hypothecariæ.

CVm plures eadem sententia condemnati sunt ad eam quantitatem, quam singuli debebant in solidum, non possunt ex iudicato, nisi in viriles conueniri, si nõ per sentẽtiam solidi obligatio retẽta fuerit,[1] quasi nouatione per iudicatũ facta.[2] Nec enim ea nouatio similis est illi quæ fit per litis contestationem quæ deteriorem actoris condicionem facere nunquam solet.[3] Si tamen vnius ex correis bona alteri correo sint obligata, quod euenit plerumque, cum quis ex causa fideiussionis se correum debendi constituit.[4] Et vterque, vt fieri adsolet, bona sua omnia creditori obligauerit.[5] Vtique poterit creditor idemque victor per hypothecariam consequi, quod ex iudicato non consequeretur, vt pro ea parte quæ ad onus alterius correi pertinet, in ea quoque bona possit agere, quæ fideiussor pro sua indemnitate, siue per priuatam, siue per publicam emptionem à debitore eodemque correo acceperit,[6] perinde ac si quilibet alius ea pignora possideret.[7] Nisi quod hactenus deterioris conditionis est, vt non factæ excussionis non possit exceptionem obiicere, quam alius possessor tertius posset,[8] quasi nocere adhuc ei debeat, quod aliquando eius pecuniæ debitor in solidum fuit.[9] Nec alia ratio erit sumptuum litis, si fuerint condemnati in viriles, cùm ex contractu ad eos sumptus in solidum singuli essent obligati, si modo pro sumptibus quoque, vt aliquando, sed rarius fit bona correorum *in solidum* pignori obligata proponantur. *Ita Senatus* pro D. Francisca Bonnet, contra Carrel, 24. April. 1614.

1 *L. 1. & 2. C. hoc tit. l. Paulus 43. vbi glos. D. de re iudic.*

2 Fit enim nouatio per iudicatum, *l. vlt. C. de vsur. rei iudicat.*

3 *l. delegare 11. §. 1. l. aliam 29. D. de nouat. l. non solet 86. & seq. De reg. iur.*

4 Hoc enim casu solet debitor sub obligatione bonorum suorum omnium indemnitatem fideiussori suo promittere. Ne alioqui fideiussor nihil nisi personalem mandati actionem esset habiturus.

5 *l. & qua nondum 15. §. quod dicitur D. de pignor. l. vlt. C. quæ res pignor.*

6 Nec enim per iudicatum nouatur, aut diuiditur hypothecaria, quæ sui natura indiuidua est, *l. pen. §. 1. de except. rei iudic. iunct. l. rem hereditariam 66. D. de euict.*

7 Datur enim hypothecaria contra quemlibet possessorem, *l. si fundus 16. §. in vindicatione. & l. seq. D. de pignor.*

8 *Auth. hoc si debitor C. eod.*

9 Exemplo eius quod dici solet vnum ex heredibus debitoris conuentum hypothecaria in solidum non posse hanc exceptionem obiicere pro parte coheredis, vt dicam *infr. Tit. si vnus ex plurib. hered. deb.*]

TIT. XXII.

QVIB. RES IVDICAT. non nocet.

DEFINITIO I.

An & quando Syndicus pro debito vniuersitatis possit proprio nomine ex iudicato conueniri.

SYndicvs nomine vniuersitatis condemnatus non prius nomine proprio conueniri ex iudicato potest, quam ita iudex decreuerit.[1] Decernere vero ita demum potest & debet iudex, si appareat negligenter aut dolo malo Syndicum egisse, ne intra tempora faciendæ solutioni præstituta vniuersitatis nomine victori satisfieret,[2] quam in rem triplex iussum præcedere solet, quorum vltimum comminationem illam habeat, vt ni ad diem satisfiat de suo soluere Syndicus teneatur.[3] At quid si syndicus

Source : BIU Cujas

syndicus tam pauper sit, vt de suo non habeat vnde soluat? Siquidem is, qui condemnatus est, cum esset locuples, dolo malo aut per suam negligentiam fecit vt ante iudicati executionem inops alius in locum suum substitueretur, poterit contra ipsum executioni mandari sententia, licet officio functus sit, adeoque administrationis suæ rationes reddiderit:[5] quoniam imputari ei potest, cur durante officio diligentior non fuerit, vt satisfaceret iudicato:[6] nec culpa vacat, quamuis ponas vacare dolo.[7] Sed si nihil ei possit imputari, cogenda est vniuersitas multarum cõminatione, vt alium syndicum idoneum constituat, aduersus quem agi possit.[8] Nam vt aduersus vnum ex vniuersitate agatur pro totius vniuersitatis debito, permittendum nunquam est, nec si fiscale debitum proponatur.[9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 9. Cal. Decemb. 1588. & iterum pro D. Barone de Creissiaz, contra Syndicos de Cormoranche. 7. Cal. Aug. 1591.

1 Ne scilicet officium ei suum sit damnosum, quod nunquam esse debet, nec si priuatum officium sit, multo magis si publicum, *l. videlicet 29. D. ex quib. caus. maior. l. sed si quis ex signatoribus 7. D. testam. quem. aper.* Guid. Pap. *q.* 87.

2 Ea siquidem res & exactio ad Syndici curam & diligentiam pertinet, *l. item eorum 6. §. si decuriones, in fin. & pass. D. quod cuiusque vniuers. nom.*

3 Ita vt Syndici contumacia & negligentia non possit excusari, nec proinde dubitari, quin propria ipsius culpa puniatur, cum noluit parere ius dicenti, *l. non potest dolo carere 199. de reg. iur.*

4 Inanis siquidem actio est quam eludit inopia debitoris, *l. nam is 6. D. de dolo.*

5 *Arg. l. 3 §. si quis cum minore, vers. sed si probaretur. D. de minor.*

6 *Arg. l. si longis 7. C de execut. rei iud.*

7 Ideoque nec videtur damnum vllum sentire, quod sentit ex culpa sua, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

8 Quia Syndicus & actor vniuersitatis ille est, qui vniuersitatem repræsentat, *l. 2. & 3. d. l. 6. §. 1. in fin. & pass. D. quod cuiusque vniuers. nomin.*

9 *L. 3. & 4. C. de annon. & tribut. lib. 10. tit. 16. & l. 2. C. de exact. tribut. tit. 19 eod. lib.* Iunge *Defin. 16. sup. de execut. rei iudic.*

DEFINITIO II.

Condemnatus ob non exhibitum inuentarium potest adhuc intercedere tanquam heres pure, aut tanquam possessor.

QVi executioni ab alio factæ intercesserat tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij, ob non exhibitum inuentarium condemnatus fuerit,[1] non eo minus saluum habet ius iterum intercedendi, aut tanquam pure heres, aut, si possideat, iure nudi possessoris. Nec ei nocebit res iudicata, quoniam alia causa esse videtur, quæ nunc in iudicium deducitur.[2] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Cal. Decemb. 1589. Iunge Defin. 9. de except.

1 Nec enim quisquam audiri potest tanquam talis, siue agendo, siue excipiendo, qui non prius se probet talem, *l. licet 24. C. de procur. l. postquam 5. §. si dies. D. vt legat. seu fideicom. seruand. caus. caueat.*

2 *L. & an eadem 14. l. si cum vno 22. & pass. D. de except. rei iudic.* Alia enim conditio eius, qui pure heres est, alia eius, qui cum beneficio legis & inuentarij: sicut & alia heredis, alia nudi possessoris. Qui enim non posset vincere tanquam heres, quia heres non est, vincere tamen posset tanquam nudus possessor si actor nullo iure ageret, *l. vlt. D. de acq. possess. l. 2. D. vti possid. l. Paulus 12. §. 1. D quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO III.

Contra tutorem lata sententia non aliter pupillum afficit, quam si victor probet fuisse verum tutorem.

SEntentia contra falsum pupilli tutorem reddita pupillo quandoque nocere non potest, adeo vt nec ab ea prouocare cogendus sit,[1] non tam ob eam causam, quod ipso iure nulla sit (nam si aliud nihil esset, moribus nostris ab ea appellari oporteret,[2]) quam quia inter alios lata videatur,[3] cum falsus tutor nulla ex parte pupilli personam repræsentet.[4] Sed quid si de hoc ipso dubitetur, an falsus tutor fuerit necne? Victori, qui sententia nititur, incumbet onus probandi verum tutorem fuisse,[5] cum nec talis quisquam præsumatur,[6] nec aliter fieri possit, vt sententia cum eo reddita vim habeat & auctoritatem rei iudicatæ.[7] *Ita tractatum est* 17. Cal. Iul. 1590.

1 Non enim potest rei iudicatæ vim habere sententia lata contra pupillum vel minorem indefensum, *l. 4. C. si aduers. rem iudic. l. contra 54. D. de re iudicat.* Indefensus autem est pupillus, qui non habuit verum tutorem, *l. 1. §. sed Pomponius. & §. idem Pomponius, & pass D. quod falsi tutor. auctor.*

2 Vt dixi *Defin. 1. n. 6 sup. tit prox.*

3 *tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. aliis non noc.*

4 *d. l. 1. & tot. tit. quod falsi tutor. auctor.*

5 Adeo vt neque tutoris confessio sola in eam rem sufficiat, *l. vlt. eod. tit. quod falsi tutor. auctor.*

6 Tutorem enim esse qualitas est non naturalis, sed accidentalis, cuiusmodi qualitates nunquam præsumuntur. Not. *ad l. 1. C. de dignit. lib. 12.*

7 *d. l. 4. C. si aduers. rem iudic.*

DEFINITIO IV.

Mulieri dotem repetenti non nocet exceptio rei iudicatæ, etiam si per errorem consenserit executioni soluto matrimonio.

LAta pro mariti creditore contra vxorem sententia constante matrimonio,[1] non parit exceptionem rei iudicatæ, si mulier post mortem viri aduersus eundem creditorẽ & possessorem de pignorum dotalium iure experiatur: nec appellãdi necessitate mulier obstringitur,[2] quoniam noua petendi causa est nouumque ius,[3] de quo in priore iudicio neque fuerat quæsitum, neque potuerat quæri.[4] At quid si mortuo iam viro ea ipsa sententia executioni mandata sit aduersus mulierem, quę non contradixerit? Et potest videri à iure pignoris recessisse, quæ siue expressim siue tacitè consensit executioni, cum intercedere & posset & deberet.[5] Sed humanior & æquior est contraria sententia, ne iuris error & ignorantia damno dotis afficiat mulierem, quæ iam cõdemnata putauit fortasse nullam sibi superesse intercedẽdi potestatem.[6] Maximè vero, cum executionis iudicati maior vis, quam iudicati ipsius esse non deberet.[7] *Ita Senatus* pro Hugonina Iarrin, contra Claudium Perisеu, *Id.* Iul. 1592. Et rursum pro Dominica Dalfin, contra Christophorum Poche, 14. Cal. Sept. 1592.

1 Quo tempore nullum ius habet in bona mariti, neque agendo, neque excipiendo, nisi in casum assecurationis, *l. si constante 24. D solut. matr. l. vbi adhuc 29 C. de iur dot.*

2 Appellatio enim neque necessaria neque vtilis est, nisi ei, cui alioquin sententia noceret, *l. 1. l. 4. & pass. quand prouoc. non est necess.*

3 Exceptio autem rei iudicatæ non habet locum, nisi vbi eadem est causa petendi, *l. si mater 11. §. eam diem, l. cum quæritur 12. & seqq. l. si cum vno 22. & pass. de except. rei iudic.* Vide *l. si quis 18. cum præced. eod. tit.*

4 Vt dixi *n. 1. sup.* Not. *in l. vnic. C si dos const matr. solut. fuer.*

5 *Arg. l. sicut 8. §. non videtur.* iunct. *l. 4. §. 1. & pass. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

6 *L. error facti 9 & seqq. D. de iur. & fact. ignor.*

7 Ne latius pateat effectus quam causa, *l. pen. C. de exec. rei iud.*

DEFINITIO V.

Si appellatio à defuncto interposita ab hærede deserta sit, non nocet ea res fructuario, qui non fuit vocatus.

SEntentiam de fundo Corneliano latã contra Titium possessorem, qui subinde moriens eius fundi vsumfructum tibi legauerit, si ab ea prouocaue-

Source : BIU Cujas

rat,placet nocere tibi non debere,[1] quamuis defuncti heres postea deseruerit appellationē, aut passus sit se condemnari, siue per collusionem ita fecerit, siue per negligētiam. [2]Nos enim eum casum tractamus,quo iusta fuerit prouocatio,ne alioquin otiosa quęstio sit,cum parum tua intersit,an ideo succumbere debeas, quod obstet tibi res iudicata, an quia nihil iuris habeas.[3] Atqui dici solet posse rem quoque inter alios iudicatam aliis obesse, nimirū, quoties quis de ea re, cuius actio vel defensio sibi competit, sequentem agere patiatur: veluti si creditor passus sit debitorem agere de proprietate pignoris, aut maritus socerum vel vxorem de proprietate rei in dotem acceptæ,aut possessor venditorem de proprietate rei emptæ. [4] Quidni ergo idem dicemus cū fructuarius sciuit & passus est de ea re, in qua vsumfructum habebat,heredem agere?Sed hæc non sunt similia. Neque enim fructuario ius est prohibendi, ne de proprietate agat proprietarius, de qua nec ipse agere posset. Adeo sunt proprietatis & vsus fructus iura separata,[5] nec quicquam vetat proprietarium & fructuarium simul & pro se ipso quemque ac de suo iure agere: [6] nec rursum tibi obstare poterat,quod Titius,à quo ius habebas, fuisset condemnatus. [7] Appellatio namque ab eo interposita extinxerat iudicatū,[8] & ob eam causam debuisti tu quoque ad appellationem prosequendam & defendendam acciri, vt contra te & heredem simul de appellationis,quæ vna fuit,iure cognosceretur.[9] *Ita Senatus* pro Ioanna Daranton vidua procuratoris Muffat,contra Petrum Volat,16.Cal.Ianuar.1592.

1 Cum appellatio illa extinxerit iudicatum, *l.furti 6.§.1. D.de his qui not.infam. l.1.§.vlt.D.ad SC.Turpill.*

2 Neque enim aut collusio, aut negligentia heredis nocere debet legatariis, *l.si suspecta 29. D.inoff.testam. l.à sententia 5.§.si heres l.si perluſorio 14.D.de appell.* Maximè vero hoc obtinet, si ob desertam ab herede appellationem contra eum pronunciatum sit, *d.l.si perluſorio.§.1.*

3 Non enim potest videri quicquam interesse illius, qui bonam causam non habuit, *l.si ideo 55.D.de euict.*

4 *L.sape 63.D.de re iudic.*

5 *L.pen.D.de acquir. poss. l.naturaliter 12. §.nihil commune. eod.tit.* iunct. *d.l.sape.in fin.*

6 *Arg.l.si cum argentum 21.§.si fundum.D.de except.rei iud.*

7 Quamuis dici solear,exceptionem rei iudicatæ illi nocere,qui successit in ius condemnati, *l.si à te 9.§.vlt. l.iudicata 29.§.vlt.D.eod.tit.de except.rei iudic.*

8 *d.l.1 §.vltim.D.ad SC.Turpill. d.l.furti 6.§.1. D.de his qui not.infam.*

9 *L.de vnoquoque 47.D.de re iudic.*

DEFINITIO VI.

Condemnatus per contumaciam, neque actionem neque exceptionem habet ex ea causa contra alium inauditum.

PEr contumaciam cōdemnatus,per collusionem potius aut negligentiam, quam defectu iuris condemnatus intelligitur,[1] ideoq; nec potest ea res præbere illi actionem nec exceptionem aduersus alium,qui liti non interfuit,siue vocari debuerit,siue non.[2] *Ita Senatus* in causa R.D.N.Rubei Franciscani & Syndicorum du Pontdeuaux,6.Non.Aug.1593.

1 *l.si duo 55.D.de euict.*

2 Nemo enim ex sua vel improbitate vel culpa potest sibi actionem acquirere, *d.l.si ideo.l.itaque 12 §.1.D.de furt.*

DEFINITIO VII.

Non nocet fratri sententia lata contra fratrem, qui tam suo quam fratris nomine condemnatus est, si neque mandatum, neque ratihabitio intercessit.

FRater executioni & missioni, quæ postulante paterno creditore fiebat in bona patris sibi cum aliis fratribus cōmunia,intercesserat tam suo quam fratrum nomine,&Senatus consulto fuerat condemnatus.Non eo minus saluum erit ius nouæ intercessionis fratribus, si fratris intercessionem factam ipsorum nomine ratam non habuerunt,[1] quamuis in Senatusconsulti prefatione[2] nominati proponantur.Neque iis necessarium erit remedium supplicationis, quomodo esset, si fuissent ipsi condemnati.[3] Verum enim est, rem inter alios actam esse, quamdiu fratris factum ratum non habuerunt, ideoque nec posse contra eos habere iudicati auctoritatem. [4] *Ita Senatus* ex tempore in causa D.de Lodes & Cornelij Arbareste,10.Cal.Decemb.1593.

1 *L.1.C.hoc tit.*

2 Quod Pragmatici dicunt *aux qualitez de l'arrest.*

3 Dixi *Defin 2.& 3.supr.de sentent.præf.prator.*

4 *d.l.1.*vbi est text.express.*C.hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Sententia lata in causa appellationis contra eum, qui cum procuratore iurisdictionali in prima instantia obtinuerat, an noceat procuratori iurisdictionali?

SEntentia per inferiorem iudicē lata pro priuato,cui in causa coniunctus erat procurator iurisdictionis,[1] interposita per condemnatum appellatione, rescissa fuerat, cùm appellatoriæ liti priuatus ille, qui obtinuerat, solus adfuisset, absente procuratore iurisdictionis. Quærebatur,an si procurator iurisdictionis exequi iudicatū vellet, aut appellationis desertionem obiicere,audiendus esset.Mouet ex vna parte,quod cùm liti appellatorię non interfuerit culpa appellantis, qui litem ei non denunciauit, cùm tamen ipsius maximè referret,[2] iniquū videatur nocere illi arrestū,quod inter alios redditū fuit.[3] At ex alia parte verendū est,ne si audiatur,det ea res materiam arresto contrario in eadem causa pronunciando, quod sanè alienum fuerit à Senatus maiestate. [4] Præsertim cùm in prima instantia procurator iurisdictionis nō separatim de iure suo disputasset, sed causam suam cùm priuati, qui postea condemnatus fuerat,causa cōiunxisset.[5] Dubitationem tamē augebat, quod in ea lite de iurisdictione potissimū agebatur,cuius esset,an Ducis Gebennēsis,an inferioris vasalli. *Senatus* perorata lite in publico Auditorio,perplexam esse rem putauit,& quę maioris esset deliberationis,6.Cal.Maij 1594.

1 Vulgo vocant procuratorem officij.

2 Debuerat enim condemnatus litem denunciare procuratori iurisdictionali, tanquam cuius maximè interesset, *arg.l.emptor 8.& seq.C.de euict.*

3 *L.1.& pass.C.hoc tit.l.1.tot.tit. C.int. alios act. vel iudic.aliis non nocer.l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.*

4 *L.singulis 6.D.de except.rei iudic.*

5 Quasi eadem pro vtroque esset causa vincendi.

DEFINITIO IX.

Tertio,qui impedit executionem sententiæ contra alium latæ,facienda est exhibitio non tantum sententiæ,sed etiam omnium instrumentorum litis.

SI executioni sententiæ inter alios redditę tertius quispiam intercedat,[1] ius habet postulandi,vt nō tantum sententia sibi exhibeatur,[2] sed etiam acta omnia,super quibus lata sententia est. Etsi enim sententia eum non afficit, quo minus perinde saluas habeat suas exceptiones ac si iudicatum non esset, ideoq; nec appellare cogatur:[3] interest tamen ipsius vt videat an per collusionem, aut sordes, aut gratiam, iurisve imperitiam malè iudicatum sit.[4] Hoc enim

enim edocto facilè illudetur auctoritas iudicati, alioqui hactenus saltem nocet, vt cogatur reus tueri se exceptionibus & eas probare.[5] Quod vtiq; facere non cogeretur, si nullam actor pro se sententiam haberet. Prius enim est, vt de actoris quam de rei iure quæratur & cognoscatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Francisco Pellin procuratore, contra fratres Perret, 4. Cal. Maij 1595.

1 Quod vtique facere pro suo iure potest, cum non sit ipse condemnatus, *l.1. & pass. C. hoc tit.* De hoc ipse tamen quærit Guid. Pap. quasi re dubia, *quæst. 26. in fin.* Vide ibidem Ranchinum, vbi distinguit inter actionem personalem, & hypothecariam, vt priore casu non possit fieri executio cõtra tertium, necsi is pendente lite emerit. Gloss. *in l. si pro te. C. de condict. ob caus.* Ias. *in l. si vnus. §. ante omnia. D. de pact.* Posteriore secus quia realis actio, non personalis, sequitur singularem successorem. Ias. *ibid.* Addit Ranchinus, sententiam latam contra emphyteutam, posse mandari executioni contra singularem successorem, etiam qui longissimo tempore possederit. Ex Boer. *decis.* 82. *nu.* 48. Item sententiam latam contra colonum non nocere domino. Bart. *in l. 2. num. 7. C. vbi in rem act.* Item sententiam latam contra ciuiliter possidentem, non posse mandari executioni contra possidentem naturaliter. *Ex gloss.* 10. *l. Pomponius. §. si is qui. D. de acquir. possess.* Ias. *in §. omnium num.* 108. *de action.* Iunge *Defin. 6. infr. int. alios act. vel iud.*

2 Super qua scilicet fundatur intentio actoris exequentis iudicatum.

3 Secundum ea quæ dixi *Defin. 3. supr. hoc tit.*

4 Quo casu fraus & iniuria facta condemnato non posset alium contingere *l. 5. l. si per imprudentiam 51. D. de cuict. l. exceptione 67. D. de fideiuss.*

5 Fundata siquidem intentione actoris, nihil aliud superest, nisi vt de rei exceptionibus quæratur.

6 *L. vlt. C. de rei vindic. l. 4. C. de edend. l. vlt. D. de acq. possess. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pig. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO X.

Sententia lata pro legitima contra heredem, non potest mandari executioni contra tertios possessores, nisi facta priùs liquidatione & excussione bonorum contra heredem condemnatum.

QVi de legitima portione cõtrouersiam mouerat contra heredẽ & obtinuerat, si postea contra tertios possessores agere velit[1] in executione iudicati, qui ante litem cœptam emerint, non est cogendus de legitimæ suæ iure iterum disputare: sufficit enim, vt eum habuerit cõtradictorem, quem habere debuerit & vicerit,[2] si non per collusionem vicisse probetur.[3] Sed tamen, cũ legitima non nisi deducto prius ære alieno constituatur,[4] nec æquum sit inquietari tertios bonæ fidei possessores, quamdiu ex bonis hereditariis non alienatis commodè satisfieri potest petitori, si victus bona fide vendidit,[5] audiendi sunt tertij possessores, si nõ prius ex iudicato conueniti se patiantur, quam cum eo, qui victus est, aut eius heredibus disceptatum sit & iudicatũ, quid veniat in detractionem, & eo facto, quid & quãtum sit quod ex bonis soluitur victori pro legitima. In qua lite si velint ipsi quoque sistere, non sunt prohibendi:[6] si nolint non sunt cogendi. Neque enim eo minus ipsis nocebit quod inter alios factum erit, quam si cum ipsis factum esset: quippe qui adesse liti potuerint si voluissent.[7] *Ita Senatus* pro Illustriss. D. Ludouico Millieto Sabaudiæ magno Cancellario & Ioanne Laurentio le Noir, contra D. de Breissieu, 5. *Id.* Iunij 1595.

1 Potest enim pro legitima agi etiam contra tertios possessores non minus quam pro legato per actionem hypothecariam, Not. *in l. cum quæritur 6. & in Auth. nouissima. C. de inoff. testam.*

2 *l. cum non iusto 3. à contr. sent. D. de collus. deteg.*

3 *Arg. l. si suspecta 29. D. de inoff. testam. l. à sententia 5. §. si heres. l. si perlusorio 14. D. de appell.*

4 *l. Papinianus 8. §. quarta autem. D. de inoff. testam.*

5 *Arg. l. Moschis 47. D. de iur. fisc. Auth. hoc si debitor. C. de pig.*

6 Cum ipsorum interest, si fortè suspectam habeant fidem aut diligentiam eius, qui iam fuit condemnatus, *d. l. si suspecta & d. l. si perlusorio.*

7 Sufficit enim vt sciuerint litem, *d. l. si suspecta.*

DEFINITIO XI.

Contra prælatum lata sententia nocet successori in beneficio, nisi lata sit per collusionem aut contumaciam decessoris.

SEntentia contra prælatum ecclesiæ lata nocet successori, vt aduersus eum parem vim habeat rei iudicatæ siue ad agendum, siue ad excipiendum,[1] iisdemq; remediis opus est ad rescindendam iudicati auctoritatem, quibus opus esset, si is ipse prælatus viueret, qui condemnatus est.[2] Sed hoc ita, si non per prælati contumaciam aut collusionem iudicatum sit. His enim casibus saluam successori defensionem esse conuenit, adeo vt etiamsi Senatus consulto decisa res fuerit, non indigeat successor ciuili supplicatione,[3] nimirum fauore ecclesiæ,[4] cui nocere improbi prælati contumaciam aut collusionem non oportet, quo minus ex integro de partium iure cognoscatur.[5] *Ita tractatum est* in publico Auditorio in causa Capituli Ecclesiæ Cathedralis S. Petri Gebennensium & Curati de Sollongex, 7. Cal. 1595.

1 Licet enim posterior prælatus non succedat in ius sui prædecessoris, eandem tamen ecclesiam repræsentat.

2 Auctoritas enim rerum iudicatarũ perpetua esse debet, nec magis potest extingui per mortẽ condemnati, quam per mortẽ ipsius iudicis, qui de causa cognouit, *l. vlt. C. de re iud.*

3 Quæ tamen necessaria esset heredi aliue cuilibet successori eius, qui fuisset condemnatus, secundum ea quæ scripsimus *in tit. de sent. præfect. prat.*

4 Vt & alia pleraque, de quibus *in tit. C. de sacros. eccles.*

5 Non enim potest deterior fieri conditio ecclesiæ per prælatum, non magis quam domini per seruum, *l. melior 133. de regul. iuris.* Adeo vt neque tempus illud, quo vixit prælatus, qui malè alienauit, imputetur præscriptioni contra ecclesiam. Guid. Pap. *quæst....*

DEFINITIO XII.

Casus, in quo remedium can. rediintegranda, datur etiam contra eum, qui possessor factus fuerat ex causa iudicati.

SEntentia pro te lata contra pupillum per collusionem tutoris, facere non potest, quin si ex ea & in executionem iudicati possessor factus sis, redintegranda sit pupillo sua possessio,[1] dummodo rescissa sit sententia per contrariam sententiam ex appellatione dictam.[2] Idemque est, si nulla tutoris collusione interueniente tutor, cum appellare deberet, non appellauerit per iuris aut facti ignorantiam.[3] Nam nec nouum est, vt per iudicem, quis spolietur,[4] cum factum iudicis sit factum partis,[5] nec rursus vt auxilium canonis Pontificij,[6] quo succurritur spoliatis, detur contra bonæ fidei possessorem.[7] Non tamen videbitur sententia ob id solum per tutoris collusionem reddita, quod tutor exceptionem omiserit, quę fuit de apicibus iuris dubij,[8] vtputa si passus sit cõdemnari pupillum ad restitutionem dotis maternæ, quam potuerat ob non redditas tutelæ rationes retinere,[9] nisi proponas tutoris personam aliunde suspectam.[10] Finge remoto sine causa tutore testamẽtario datum[11] pupillo tutorem vitrici sui patrem,[12] qui proprio filio ex vxoris persona dotem repetenti exceptionem illam non redditarum rationum minimè obiecerit. Vtique credendus erit per dolum & malitiam potius, quam per iuris imperitiam ab obiicienda exceptione abstinuisse.[13] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 41. infr. de appellat. & Defin. 14. supr. de ordin. cognit.

Source : BIU Cujas

1 Ac si contra pupillum indefensum lata esset, quo casu ipso iure esset nulla, *l.4.C.si aduers.rem iudic. l.contra* 54. *D.de re iud.* Tutor enim habetur quidem loco domini, cum pupillum defendit, *l.interdum* 56. *§.qui tutelam. D.de furt. l.si ideo* 55. *§.1. D.de euict.* sed non cum pupillum spoliat, *l.qui fundum* 7. *§. si tutor. D.pro empter.*

2 Collusio enim non tam facit nullam sententiam quam rescindendam beneficio appellationis, *l.5. §.si heres. l.si perlusorio* 14. *D. de appellat. l.si suspecta* 29. *Digest. de inoff. testament.* nimirum id exigente auctoritate rerum iudicatarum, *l.seruo* 65. *§.tum prætor. D.ad SC. Trebellian.* Excepto casu, de quo *in Defin.precedent.* Aliud est, si sententia lata sit contra falsum tutorem, *vt in Defin.3 supr.eod.*

3 Cum eo casu non careat culpa tutor, qui & ob eam causam haud dubie tenetur actione tutelæ.

4 *Not.in l.interesse* 39. *D.de acquir.poss.*

5 *l.si ob causam* 13. *C.de euict. l.1.C.si in caus.iudic.pign.cap.sit.*

6 *In can.redintegranda* 3. *q.1.*

7 Notant Canon. *ad d. §.redintegranda.* vide Menoch. *in remed.15.recup poss.nu.89. & seq.* post Bart. *in l.rem quæ nobis.n. 2. D.de acquir.possess.* vbi etiam Ang Bald. *in l.2.C.de furt.* Alex. latè *cons.117. & seq. lib.2.*

8 Non enim prohibetur tutor bonam fidem agnoscere, *l. quoties 9. §.sicut autem. vers.nec vtique D.de adminis.tutor.* cui porro non conuenit de apicibus iuris disputare, *l. si fideiussor 29. §.quædam tamen. D.mandat.*

9 Tanquam pro rationibus tutelę tacitè obligatam, vt dixi *in tit.de iur.dot.supr.*

10 Sunt enim suspecta & minus firma omnia, quæ à suspecto tutore fiunt, *l.Æmilius* 38. *vers.mouit. D.de minor.*

11 Cuius fidem testator habuerat perspectam.

12 Qui non poterat esse non suspectus, *l.1. C.vbi pupill.educ. deb.*

13 Tanquam qui suo filio eiusque vxori magis quam pupillo consultum voluerit. [Semper enim Cassianum illud obtinet, cui bono?]

DEFINITIO XIII.

Contra tertium inauditum de nouo tractanda sunt omnia in executione iudicati. Potest tamen sententia inter alios lata prodesse ad expensarum compensationem.

HAbetur quidem res iudicata pro veritate & tituli loco,[1] sed non quod ad eum, qui neque iudicio adfuit, neque à condemnato ius posterius habet.[2] Itaque si quis obtinuerit aduersus debitoris debitorem tanquam creditor creditoris,[3] & alius in iudicati executione intercedat, non tantum de ordine, sed etiam de iure crediti perinde disceptandum erit, ac si nunquam is obtinuisset.[4] Poterit tamen res iudicata prodesse victori, etiam quod ad tertios hactenus, vti ne per calumniam aut temerè litem agitasse videatur.[5] Quæ res expensarum compensationi locum facere interdum potest.[6] *Ita Senatus* in causa Petri Soreley, & Mariæ Guichard Augustanorum, Idib. Septemb. 1595.

1 *L.ingenuum* 25. *D.de stat.hom. l.res iudicata* 207. *de regul. iur.*

2 *L.de vnoquoque* 47. *D.de re iudic. l.1. & hoc tit. C.l.1. & tot. tit. C.inter alios act. vel iudic.alii non noc.* [Cæterum qui habet ius à condemnato, non potest iudicati executionem impedire, *l.antep. §.vlt. D.de except.rei iudic.l.3 D.de pignor.* Paul. Castr. *cons.76.num.3.part.2.* Imo nec is qui emit pendente lite, *l.4 §. 1. De aqua & aquæpluu.arc.* Nec distinguemus an habeat ius à condemnato ex causa onerosa, an ex lucrativa *d. §. vlt. Ita Senatus* pro Reuerendiss. D. Philiberto Milliet Episcopo Maurianensi & Principe, contra Nicolaum Maret, 18. Calen. Iul. 1612.]

3 *Ex tit.C.quand fisc. vel priuat. debit. sui debitor. conuen. poss. l.à Diuo Pio* 15. *§ sic quoque iudices. D.de re iudic.* Ex quibus locis apparet, sententiam illam contra debitorem posse mandari executioni in bonis debitoris sui. Guid. Pap. *qu.26.nu.2.* vide distinctiones Ranchini ibidem positas.

4 *d.l.à Diuo Pio §.si rerum.*

5 Cum in dubio præsumendum sit pro sententia, præsertim à qua non sit appellatum, vt alibi scripsimus.

6 Sola enim temeritas aut improbitas litigatoris dat causam condemnationi expensarum, *l.eum quem temerè* 59. iunct. *l.destitisse* 10. *D.de iudic. l.properandum* 13. *§.sine autem alterutra. C.eod. l.qui solidum* 78. *§.1. de legat.*

TIT. XXIII.

COMMINAT. EPIST. PROgramm. auctor. rei iudic.

DEFINITIO I.

Quod Senatus fieri iussit sub certæ pœnæ comminatione, præcisè faciendum est, sed non facilè mulcta irroganda, nec nisi ex magna causa.

QVAMVIS iubeat Senatus quid fieri sub certæ personæ aut mulctæ comminatione, vix tamen est, vt aduersus contumacem, qui parere noluit, ius eo nomine vnquá reddatur mulctæ irrogandæ gratia,[1] sed præcisè iubendum est mandari executioni quod à Senatu decretum est, non solum ob auctoritatem Senatus, ad quam sanè pertinet, vt quod fieri iussum est fiat potius quam vt ob non factum id, quod fieri debuit, mulcta infligatur,[2] sed etiam bono publico ne lites multiplicentur.[3] Planè si insignis & repetita contumacia proponatur, non est incongruum, vt rato manente decreto & iniuncta iterum parendi necessitate citetur contumax causam dicturus, cur indictas contumaciæ pœnas pendere non debeat,[4] ne alioqui frustra mulctæ irrogandæ comminatio facta videatur.[5] At hoc non nisi perraro & ex magna causa admittendum est.[6] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa D. de Combefort & Petri Coyrin, 8. Id. Maij 1593.

1 Nec enim comminatio habet vim legis aut Senatusconsulti, *l.1. & pass. C.hoc tit.*

2 Nunquam enim debet esse in potestate condemnati an pareat iudicato, nec si paratus sit præstare quidquid interest victoris, *l.qui restituere* 68. *D.de rei vindic. l.nec quasi* 70. *eod.*

3 *L.singulis* 6. *D.de except.rei iudic. l.quidam* 21. *D.de reb.cred.*

4 Cuilibet enim magistratui, sed præsertim supremo, qualis est Senatus, licet iurisdictionem suam pœnali iudicio defendere, *l.1. D.si quis ius dicent.non obtemp.*

5 Non enim debent elusoria esse decreta Senatus, *l.si prætor* 75. *D.de iudic. l.vlt. D.ne quid in loc.public.*

6 Cum huiusmodi mulctæ irrogatio solam vindictam & duritiam victoris contineat, *argum. l.si venditor 6. §. vltim. D.de seru.export.*

DEFINITIO II.

Pœna conuentionalis nunquam potest peti, quin præcesserit declaratoria, quod pœna sit commissa.

ILlud multo facilius admittendum est, pœnę, quę in obligationem & conuentionem deducta est, exactionem fieri non posse, ne quidem in fisci commodum, priusquam cognitum & pronunciatum sit, commissam eam esse,[1] cum possint multa intervenire, quæ faciant, vt vel nunquam commissa, vel vt, etiamsi maximè commissa sit, remittenda tamen esse videatur.[2] *Ita Senatus* noster sæpius. *Sine die.*

1 Affli. *dec.3.* Vide *l.nuda* 5. *C.de contrah. & commit stipul. l.si pacto quo pœnam* 14. *cum ibi not. C.de pact.*

2 Scilicet ex æquitate, vt puta, si nihil reuera interfit stipulatoris, *argum. l.si ita quis* 135. *§. Seia, in fin. D.de verb.oblig.* Omnes enim actiones ad id comparatę sunt vt actor consequatur id, quod sua interest, licet cum adiecta est pœna, non soleat quæri, an aut quatenus interfit, *l.stipulatio ista* 38. *§. alteri. eod.tit.*

TIT.

Source : BIU Cujas

TIT. XXIV.

DE CONFESS.

DEFINITIO I.

Potest scindi confessio in criminalibus, sed non in ciuilibus. Et cur ita?

NEQVE oblationem, neque confessionem ab aduersario in iure factam scindere collitigator potest, id est, pro parte improbare, si de ciuili actione lis instituta proponatur.[1] Nam in criminali iudicio aliud est, scinditurq; confessio.[2] An, quia difficilior esse soleat probatio criminis,[3] quod tamen sciri & vindicari non tantum accusatoris, sed etiam publice interest?[4] An potius, quod in causis criminalibus de crimine tantum quæratur, an factum sit, in ciuilibus vero de iure litigatoris, cui non sit permittendum, vt de domo inuiti aduersarij probationes extrahat?[5] Plane in hoc fauorabilior est confessio, quæ in ciuili iudicio facta est, quam quæ in criminali, quod ex illa sequi potest condemnatio in confessum[6] probationibus debiti aliis deficientibus omnibus,[7] adeo vt etiá minus legitime instituto iudicio valeat sententia in cõfessum lata.[8] Ex hac vero non item, si non prius constet admissum esse crimen.[9] Tum igitur nocet reo crimen fatenti confessio, cum de eo solo dubitatur quis crimen fecerit, id est, cum non tam delictum ipsum, quam persona, quæ delictum admiserit, ignoratur.[10] *Ita Senatus* 11. Cal. Mart. 1590.

1 *L. cum quæritur 16. D. de admin. tutor. l. si ita stipulatio 39. §. 1. de oper. libert. l. nam absurdum 7. D. de bon. libert. l. eum qui 18. in fi. D. de his quib. vt indig.* Vide glossam magistralem, & communiter approbatam *in l. siquidem 9. C. de excep.* Adde tamen Boerium, præsertim *nu. 4. decis. 339. repetit. 243.* & stylum nostrũ *tit. 1. art. 32.* qui sic conceptus est, vt videatur velle addere iuri communi.

2 Bart. *in l. Aurelius 28. §. idem quæsit. D. de liber. legat.* Iul. Clar. *lib. 5. sent. §. fi. in pract. crim. q. 55. nu. 14.*

3 Cuius scilicet probationes debent esse luce meridiana clariores, *l. sciant cuncti 25. C. de probat.*

4 *L. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad l. Aquil. l. si à reo 71. §. vlt. D. de fideiuss. l. Stichum 95. §. 1. de solut.*

5 *L. vlt. C. de edend. l. minus graue 7. C. de testib.*

6 Quia confessus in iure pro iudicatis haberi placet, *l. vnic. C. hoc tit. l. 1. D. eod.*

7 Nulla enim melior probatio est, quam quæ elicitur ex ipsius partis confessione, *l. generaliter 13. vbi not. C. de non num. pecun. l. cum de indebito 25. D. de probat.*

8 Tanquam quod sumat vim ex ipsa confessione, non ex figura iudicij, *d. l. 1. hoc tit. l. si conuenire 26. D. de iudic.*

9 Quia non auditur perire volens, *l. non tantũ 6. D. de app.*

10 *Vt in l. si in cum quo 4. D. hoc tit.* Vide *l. 1. §. item illud.* vbi Barto. & Rom. *ad Syllan. l. inde Neratius §. fin. D. ad leg. Aquil.* Iul. Clar. *in §. fin. q. 55. nu. 11.* [Et hoc est, quod dicimus debere constare de corpore mortuo. Fallit in crimine assassinatus, quia semper committitur per insidias & in occulto. Itaque sufficit vt constet de corpore mortuo ex confessione accusati, maxime si sint plures accusati, qui omnes confiteantur, siue in tormentis, siue extra tormenta. *Ita Senatus* contra Emery & la Custa 1609.

DEFINITIO II.

Creditur occisori iuranti se adgressum ab occiso, si nullis indicijs vrgeatur, alioqui torquendus.

QVid ergo si quis fateatur à se occisũ hominẽ, sed dicat fecisse se ad sui defensionem & cum moderamine inculpatæ tutelæ,[1] nec appareat occisorem fuisse aggressorem? Stabimus assertioni & cõfessioni iuratę ipsius rei, nõ vt perinde absoluatur ac si legitimis probationibus constaret, occisum inuasorem fuisse, sed vt mitius puniatur.[2] Nam & in dubio contra mortuũ præsumptio capi solet.[3] Cæterũ si contrariis indicijs reus vrgeatur, torquendus erit, & si in tormentis fateatur se aggressorem, condemnandus, si neget absoluendus.[4] *Ita Senatus* pro Ludouico Hoste Tarentasiensi, Prid. Cal. Iunij 1591.

1 Quo casu non videtur deliquisse qui occidit, *l. 1. Codic. vnde vi.*

2 Boer. late *q. 237. præsertim in fi.* Vide Matth. Gribald. *in reg. crim.* Corn. *consi. 107. vol. 4.*

3 Alciat. *in tract. de præsumpt.* Boer. *vbi supr.*

4 Boer. *vbi supr. & q. 164. nu. 15.*

DEFINITIO III.

Facta confessio defuncti nocet heredi conuento actione depositi.

CVm quidam tribus edictis vocatus in ius, vt depositum restitueret, non paruisset, ac in pœnam contumaciæ per iudicis interlocutionem pro confesso habitus fuisset, tum eo mortuo, heredes quasi ad nouam instantiam reuocati essent, factumque depositum negarent, placuit non eo minus debere illos condemnari, quod non satis plene probatum depositum fuisset.[1] Sufficere enim, quod defunctus, cuius fides electa fuerat, & cui veritas perspecta erat, se pro confesso haberi passus esset;[2] quippe quem erat verisimile, si depositum non accepisset, venturum fuisse in ius, & depositi dationem denegaturum.[3] Nec ad rem pertinuit, quod nõ tanquam confessi debitoris heredes interpellati fuerant, sed quasi ad nouam, vt diximus, instantiam inuitati: facta etiá iis potestate negandi quod petebatur, adeoque sumpta vltro per actorem probandæ intentionis suæ necessitate.[4] Id enim faciebat quidem, vt ab interlocutionis commodo, quæ contra defunctum reddita fuerat, actor per imperitiam recessisse videretur, qui non actionem nouã proponere debuerat, sed condemnationem potius vrgere.[5] At non etiam, vt probationem, quę ex tacita illa contumacis mortui fictaque confessione emergebat, adeo peremptam esse dici posset, vti ne aliis saltem probationum adminiculis ipsa vicissim adminiculo esse deberet.[6] *Ita Senatus*, contra N. le Maistre, 7. Cal. Iul. 1592.

1 Quamuis soleat dici non aliter debere reum condemnari, quam si actor plene probet suam intentionem, *lege qui accusare 4. Cod. de edend. l. vltim. C. de rei vind. l. actor. 23. Cod. de probat.*

2 Per suam contumaciam, quæ inducit tacitam, quamuis fictam confessionẽ, cum pro præsentia habeatur, *Auth. qua in prouincia. vers. sed si nec ipse. C. vbi de crimin. agi oport.* Vnde est quod contumax non magis auditur appellans, quam qui cõfessus est, *l. 1. C. quor. appell non recip.*

3 Nemo enim suum iactare præsumitur, *vulg. l. cum de indebito 25. D. de probat.*

4 Quamuis, qui petunt admitti se ad probandum, soleant adducere clausulam & protestationem, quod nolint se adstringere ad superfluas probationes.

5 Sibi namque facit iniuriam, qui rei iudicatæ executionẽ ad nouæ petitionis initium redigit, *l. minor annis 40. D. de minor. l. 4 §. ait prætor. D. de re iudic.*

6 Potest enim depositi probatio impleri per confessionẽ, licet depositum non nisi re contrahatur, *l. Publia 26. §. vlt. D. depos.* Papiens. *in form. capitul. de atern. rei memor. in verb. habuisse confessus. nu. 2.*

DEFINITIO IV.

Confessio Syndici in eare, de qua non habet speciale

Source : BIU Cujas

mandatum, non nocet vniuersitati.

EX confessione, quam vniuersitatis nomine Syndicus fecerit citra speciale mandatum, nullum vniuersitati potest inferri detrimentum,[1] præsertim, si de re agatur, quæ sit magni præiudicij, vtputa de antiqua consuetudine retinenda vel violanda.[2] Itaque sufficiet vniuersitati, quod factum Syndici ratũ habere nolit, vt etiam pendente lite in pristina sua possessione vel quasi possessione retineatur.[3] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Valoire & de Valmenier, 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Quod de procuratore quolibet etiam generali & cum libera tradit Papien. *in form. possit actor. in vers. Simoninus Spelta, nu. 1. in fi. arg. l. filius familias 7. D. de donat.*

2 Quia quanto magis quis lædituꝛ, tanto minus credẽdus est consentire, *l. si libertus ita iurauerit 30. D. de oper. libert.*

3 Non enim paruum incommodum est, si quis possessione sua priuetur, *§. commodum. Instit. de interd.* Non debet autem alteri per alterum iniqua conditio inferri, *vulg. l. non debet 74. de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Maior annis 25. non potest sine causa iusta restitui aduersus suam confessionem factam in iudicio, sed potest aduersus confessionem procuratoris refusis sumptibus.

ADuersus confessionem aut oblationem, quam in iudicio maior annis viginti quinq; fecerit, (nam in minore aliud esset[1]) nõ datur in integrum restitutio,[2] nisi per aduersarij dolum, quave alia mala arte probetur extorta, aut nisi erronea dicatur probabili errore facti, isq; error ab eo probetur, per quem allegatur.[3] Sane si à procuratore facta sit speciale in eam rem mandatum non habente, licet habuerit generale, iustum est auxilium restitutionis,[4] ne domino noceat factum procuratoris.[5] Dum ne quid ex ea re præiudicij fiat aduersario, id est, dummodo indemnis seruetur eorum sumptuũ nomine, quibus confessio & oblatio huiusmodi causam dederit.[6] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, contra N. Mattel. 11. Cal. Maij, 1594.

1 Cũ restituatur minor quoties læsus est in eo ipso, quod gessit, *l. 1. l. ait prætor 7. & pass. D. de minor. l. nam posteaquam 9. §. si minor. D. de iureiur.*

2 Regulariter enim confessio facta in iudicio, præiudicat confitenti, *l. 1. C. hoc tit.* adeoque si sit facta extra iudicium, dummodo parte præsente, *l. certum 6. §. si quis absente, cum ibi not. D. eod.* Papiens. *in form. libell. act. real. vers. compellatis respondere. nu. 4 & 5.* & confessio regulariter facit plenam probationem in præiudicium confitentis, nisi sit simulata, *l. generaliter 13. C. de non numer. pecun.* Papiens. *in form. libel. in caus. vendit. in verb. cessit & mandauit. nu. 3.*

3 Quia neque dolus neq; error præsumitur, nisi probetur, *l. dolum 6. C. de dolo. d. l. quoties 18. § qui dolo. D. de probat.* Papien. *in form. libell. act. real. vers. compellatis. nu. 11. & 12.*

4 Imo nec videtur necessaria esse restitutio, cum in generali mandato non contineatur facultas perdendi, vt dixi *Desi. præced. ex l. filius familias 7. in prin. D. de donat.*

5 *Argum. l. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet 74. de regul. iur.*

6 Alioqui beneficium Principis aut prætoris esset alij captiosum, quod esse non debet, *l. Paulus 8. de prætor. stipul. l. 1. C. de emancip. liber. l. de ætate 11. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO VI.

Casus, in quo pendente lite aliud petitur, aliud præstatur.

CVm dicerem tibi à me commodatum equum, tu venditum certo pretio, deque rei veritate nondum constaret, petebam vt interea & pendente lite condemnareris ad equi restitutionem, aut iusti valoris solutionem, quandoquidem nõ nẽgabas tibi traditum, neque æquum erat vtrumque te, rem scilicet & pretium, retinere.[1] Tu contra dicebas, nõ posse me confessionem tuam scindere,[2] neque tibi nocere debere, quod à te acceptum equum confessus esses, nisi admitterem, quod addebas traditum tibi ex causa emptionis.[3] Placuit iniquam esse petitionem meam; sed si tamen contentus esse velim eo pretio, quod tu inter nos conuentum affirmares,[4] nõ posse te recusare quo minus lite pendente id saltem præstes, quod à te deberi agnoscas,[5] saluo iure meo, si quid amplius ex euentu litis mihi debitum fuisse appareat. *Ita Senatus* in causa N. Claudij Rey Capitanei iustitiæ & Francisci Tocquet, ex tempore, 9. Cal. Iunij 1594.

1 *l. ex empto 11. §. qui autem. l. Iulianus 13 §. veniunt. lege bona fides 50. D. de action. empt.*

2 Bart. *in l. Aurelius 28. § idem quæsit. nu. 2. D. de liber. legat.*

3 Cum sint longe separata iura emptionis & commodati. Siquidem ex emptione transfertur dominium, quod fuit vẽditoris non per commodatum, *lege rei commodatæ 8. & seq. D. commod.*

4 Quia confessio in ciuilibus scindi non potest, vt dixi *num. 2.*

5 Simile quiddam est *in l. si sterilis 21. § cum per venditorem. D. de action. empt.*

DEFINITIO VII.

Ex sola contumacia numquam reus criminis habetur pro confesso, nisi aliæ sint probationes.

COntra contumacem omnia, vt dici solet, iurà clamant, nimirum vt aduersus eum præsumatur,[1] non autem vt statim quasi confessus debeat condemnari:[2] supplenda enim est partis absentia per præsentiam Dei,[3] maxime vero cum de crimine agitur.[4] Neq; enim si iuris rationem inspicias contumacia sola sufficit, vt reus pro confesso habeatur. Ideoque in eam rem necessaria est auctoritas statuti, cuiusmodi statuta pleraq; sunt in tota fere Italia, & alias in quamplurimis locis. Quorum licet ea sit potestas vt contumacem pro confesso habeant, non tamen adhuc ea res facit vt reus omnimodo condemnandus sit, tanquam conuictus, sed præcedere oportet vt de crimine constet saltem aliqualiter, & semiplene.[5] *Ita Senatus* in causa N. Francisci Boyuin & N. Benedicti Bertrier Baronis du Villars, 7. Id. April. 1595.

1 Quoniam contumacia est delictum, siquidem habet adnexum spretum & contemptum ius dicentis, *l. si quis ex aliena 5. D. de iudic.*

2 Nisi fuerit contumax in respondendo positionibus, postquam fuit personaliter iussus & monitus per iudicem. Hanc enim patitur iste pœnam suæ contumaciæ. Papiens. *in form. posit. actor. in vers. responderi ex c. 2. de confes. in 6.*

3 *l. properandum 13 §. cum autem eremodicio. C. de iudic.*

4 Quia criminis probationes debent esse luce meridiana clariores, *l. vlt. C. de probat.*

5 Hypo. de Marsi *in pract. in §. postquam. nu. 48.* per leges & auctoritates ibi citatas. Quibus adde Iul. Car. *in pract. crim. q. 55. nu. 10.* vbi tamen loquitur de expressa confessione non de contumacia, in qua contra sentit, *q. 44. nu. 10.*

DEFINITIO VIII.

Iudex an & quando possit condemnare reum ex confessione, quam extorserit promissa impunitate?

CVm bonus iudex modis omnibus curare debeat, vt facti veritas habeatur,[1] interdũ ei permittendum est, vt reo sub ea conditione, si ingenue fatebi-

Source : BIU Cujas

fatebitur, promittat impunitatem. [2] Quo facto atq; ita extorta rei confessione, non ea minus, sed mitius tamen ad condemnationem veniendum erit,[3] sed ita si in ea confessione reus ex interuallo perstiterit. Alioqui certum est, posse illum resilire & quidem impunè, id est ita, vt nec propter eiusmodi variationem, si alia indicia nulla sint quæstioni subiiciendus sit, non magis quam si nunquam confessus fuisset. [4] Quæ quamquam ita sunt, cauere tamē iudex debet quantum facere potest, vt ab hoc cōsilio abstineat, ne per dolum & cuniculos boni viri officium implere videatur. [5] *Ita Senatus* in causa Michaelis Gros Chandonier, 5. Cal. Maij 1595.

1 *l. curent magistratus 22. D. de testib.*
2 Iul. Clar. ex communi opinione, *q. 55. nu. 8. in pract. crim.*
3 Idem Clar. *d. q. 55. nu. 9.* post Cagnol. *ad l. ea est natura. nu. 18. de verb. sign.*
4 Decius late cum *apost. ad d. l. ea est natura.*
5 Consilium est Iulij Clari, *d. nu. 8. in fin.*

DEFINITIO IX.

Non potest quis probari fur, quin constet prius de re furtiua, nec res furtiua esse, quæ non fuerit ab alio prius amissa.

IS, penes quem multæ res reperiūtur, quas fatetur ille furto à se hinc inde subtractas, non potest ex ea sola confessione tanquam fur condemnari, tametsi ex rerum qualitate credibile sit ex furto profectas potius, quā alia vlla ratione acquisitas.[1] Prius enim est in necessarium antecedens vt probentur ab aliquo amissæ, quam vt subtractę videri possint.[2] Nec aliter constare potest de corpore subrepto, quā si constet de amisso. Quod non similiter contingit cum agitur de corpore mortuo. Illic enim duplex quæstio esse potest, an corpus mortuum sit, & quis occiderit? [3] Hic vero de illo tantum quæritur, an furtum factum sit, quoniam rei alienæ possessio sola non probat rem esse furtiuam, [4] quamuis aliunde probata res furtiua probet furem. Itaque quæstio illa, an furtum factum sit, duas omnimodo partes habet: Quis rem amiserit, quæ furto dicitur subtracta, & quis subripuerit? Atqui certissimum est, non audiri eum qui vltro perire velit.[5] Igitur eiusmodi cōfessio sola non sufficiet ad condemnationem. [6] *Ita Senatus*, 3. Non. Iun. 1595.

1 Etsi in dubio non est capienda præsumptio furti, vt nec alterius delicti, *l. merito 51. D. pro socio.*
2 Cum furtum sit contrectatio rei alienæ inuito domino, *l. 1. & pass. D. de furt.*
3 *Vt in l. is cum quo 4. D. de confes.*
4 Nec si concurrat scientia rei alienæ, quia furtum sine animo furandi non fit, *l. inter omnes 46. §. recte dictum est. & §. in furti 50. §. recte. & pass. D. de furt.* nec res fit furtiua sine furto.
5 *l. non tantum. 6. D. de appellat.*
6 Ex iis quæ dixi *Desi. 7. nu. 5. supr. eod.* Vide tamen Mascar. *de probat. conclus. 829. num. 8.* Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 4. num. 4. versi. quinimo.* Bald. *in l. 3. de testib. in addit. colum. 3. versi. item nota.* Ruin *consi. 80. colum. 2. versi. nec obstat. volum. 4.* Hippolyt. *in pract. crimin. colum. 2. versi. sed circa.* Grammat. *consi. 60.* Ant. Gabriel. *tit. de malefic. conclus. 17 num. 13 & 14.* vbi ait, in omnib. iis, quæ sunt difficilis probationis, satis esse, vt præsumptiue constet de corpore delicti. Adde Clar. *q. 55. num. 11.* vbi tractat de assassinio.

TIT. XXV.

INT. ALIOS ACT. VEL iudic. non nocer.

DEFINITIO I.

Nocet creditoribus etiam non vocatis sententia inter alios lata pro herede cum beneficio legis.

SEntentia, per quam pronunciatum est heredem quem esse cum beneficio legis & inuentarij, cum afficiat statum & cōditionem personæ (facit enim, vt persona denominetur talis[1]) nocet creditoribus etiam non auditis nec vocatis [2] nisi probetur lata per collusionem, aut per sordes vel gratiam. [3] Neque enim fieri potest, vt pro parte quis heres sit pure, pro parte autem cum beneficio legis, non magis quam vt sit heres pro parte, & pro parte non sit.[4] *Ita Senatus* pro D. de Bellegarde, contra Annam de Bellegarde vxorē D. de Bienuenu, 15. Cal. Mart. 1595.

1 Hoc est, vt dicatur quis heres cum beneficio legis & inuentarij.
2 Quia sententia, quæ afficit statum personæ, facit ius quod ad omnes, *l. ex causa 8.* vbi Bart. *D. de postul. l. de ætate 43. D. de minor.*
3 Quo casu non est ferendum, vt ex vnius facto alius lædatur, *l. 1. D. de alien. iud. mut. cauf. fact.*
4 *l. 1. & 2. D. de acqu. hæred. l. Pomponius 18. in fi. D. de rei vind.* Si tamen à iudice vnius territorij quis pronunciatus sit heres cum beneficio legis & inuentarij, vix est, vt ea sententia possit afficere alterius territorij creditores, vt dixi *ad Def. 15 sup. de re iud.* Vide And. Tiraq. *in tract. de nobilit. c. vlt. nu. 1. & seqq.*

DEFINITIO II.

Casus, in quo potest quis appellare ab ea sententia, per quam alius etiam personaliter fuit condemnatus.

CVm aduersus debitorem meum agerem & personali & hypothecaria,[1] non ipse tantum, sed & vxor & liberi interceserant. Iudex pendente lite, solum debitorem, quod debere eum constaret, mihi prouisionaliter, vt aiunt, condemnauerat. [2] Non eo minus iustam appellandi causam vxor & liberi habebunt, quamuis non fuerint ipsi cōdemnati, si modo iustā ab initio intercedendi causam habuerūt. [3] Quoniam alioqui noceret iis sentētia, posset que in eorum præiudicium habere executionem, licet cōtra alios lata. Quandoquidem non potest videri inter alios reddita, quæ vocatis iis auditisque reddita est,[4] nisi ius eorum nominatim exceptū sit per sententiam. Finge maritum pendente lite appellatoria decessisse, & quidē adeo inopem, vt soluendis dotibus, quas à plurib. vxorib. acceperat, impar esset. An non interest liberorum ex priore coniugio susceptorum, itemque posterioris coniugis, qui anteriores sunt tempore, ne per eam prouisionalem adiudicationē quicquam ex bonis diminuatur? Vtiq; sane, tametsi ego non in rē, sed in solam debitoris personam egissem.[5] Quo tamen casu si maritus viueret nullam aut intercedendi, aut appellandi causam mater liberique haberent, quousque in condemnati bona vellem exequi iudicatum. [6] Quod omnino fieri necesse est mortuo debitore condemnato, quando in mortui personam agi amplius non potest. [7] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Mestral, & N. Ranier, contra D. Abbatem Altacombanum, 16. Cal. Iul. 1595.

1 Possunt enim duæ istæ actiones in eodē iudicio cumulari. Guid. Pap. *q.* 108. scilicet cum ex contractu actio venit. Mynsing. *obser. 1. centur. 58.*
2 Nec enim tertius vnquam potest condemnari pendente lite ac per modum prouisionis, cum non sit obligatus:

Source : BIU Cujas

3 Quia eo casu ipsorum interest. Audiendi vero sunt appellantes omnes quorum interest, *l.1.D.de appell.recip. l.à sententia 5.§.si heres.l.si perlusorio 14.D.de appell.*

4 *l.etiam 29.§.vlt.D.de minor.l.de vnoquoque 47.D.de re iud.*

5 Nempe quia in executione iudicati possunt & debent capi pignora, *l.à Diuo Pio 15. D. de re iudic. l.1.& tot.tit. C.si in caus.iudic.pign. capt.sit.*

6 Hoc ideo, quoniã eo iure quo vtimur potest etiã corpus ipsum debitoris hodie capi pignori, adeo vt plerumque ab ea capione incipiatur, vt dixi sæpius *in tit. De exec.rei iudic.supr.*

7 Cum enim non possit fieri executio iudicati, nisi vel in corpus, vel in bona debitoris, consequens est, vt mortuo debitore sola supersit ratio faciendæ executionis in bona, *arg.l. Stichum aut Pamphilum 95.in prin.D.de solut.*

DEFINITIO III.

Potest venditor intercedere executioni sententiæ contra emptorem redditæ, si non fuerit emptor ipse vocatus.

COndemnato emptore, qui in instantia venditorem suũ auctorem non laudauerat, si victore iudicati executionem persequente litem auctori suo emptor denunciet, non est prohibendus venditor quo minus intercedat executioni tanquam tertius, nec condemnatus, nec vocatus,[1] si putet sua interesse.[2] *Ita tractatum est* in causa D.de Montou & N. Nicolin, 4.Id.Aug.1595.

1 Non enim nocet vẽditori res cõtra emptorem iudicata si nesciuit litem, nec ad eam fuit euocatus, *l sæpe 63.D.de re iudi.*

2 Interest autem plerunque venditoris, ad quem scilicet periculum euictionis solet debetq; pertinere, vt dixi in Rationalibus, *ad l.venditor 49.D.de iudi.ex l.1.C.vbi in rem act.*

DEFINITIO IV.

QVod dicimus sententiam latam contra Prælatum, si neque contumacia, neque collusio interuenerit, mandari posse executioni aduersus eum, qui in beneficio successor est,[1] ita accipi debet, vt locum habeat, quod ad rem in iudiciũ deductam attinet, non etiam quod ad litis expensas in quas decessor condemnatus fuit.[2] Quid ergo si condemnato decessore quasi possessore fundi emphyteuticarij successor ex iudicato conueniatur, & petat ille demonstrari sibi rem præsentem, vt sciat an cõtendere debeat an cedere?[3] An erit audiendus? Dubitationẽ facit quod neque condemnatus, neq; is, cui res iudicata nocet, petere potest post sententiam, vt ocularis illa rei demonstratio fiat.[4] Sed tamen verius est non esse id successori denegandum,[5] vel ob hoc ipsum, vt sciatur certius an decessor cum victore collusserit, necne? Quid enim aptius ad collusionem detegendam, quam si appareat decessorem passum se cõdenari tanquam possessorem, cum possessor non esset?[6] Cæterum nõ idcirco permittendũ erit successori, vt exceptiones vllas obiiciat, quæ impugnẽt iudicatum, nisi appellationis auxilio aliisve remediis, quæ ipsi condẽnato, si hodie viueret, competitura essent,[7] cum collusio, vt diximus, nulla interuenit. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.37.sup.De episc.& cleric.

1 Cravet.*cons.*10.*nu.*8.post Abbat.*cons.62.col.2.vers. & hæc maxime procedunt.vol.1.ex not.in cap.edoceri.Extr.de rescript.* Oldrad.*cons.* 94.

2 Expensæ enim sunt personales, cũ infligantur in pœnam temere litigantis, vt dixi *Defi.1 sup.si plur.vna senten.fuer.cõde.*

3 Ne alioqui cogendus quis sit etiam inuitus litigare, *ar. l.1.D.de edend l.si reus 73 D de procur.*

4 Nec enim finis vnius litis debet esse initium alterius, *l. terminato 3.vbi not.C.de fructib & lit.expens.*

5 *Arg.l.si irruptione 8 §.vlt.D.si a regund.*

6 Vix enim est, vt possit hoc fieri sine dolo, *l.is qui se obtulit 25.D.de rei vindi.l.si se non obtulit 4.D.de re iudic.*

7 Hactenus enim succurrendum ei est, vt possit appellare, *arg l.vlt.D.de in int.reg.rest.l.si suspecta 29.D. de inoffi.test.l.5.§. si heres.l.si perlusorio 14.D.de appellat.*

DEFINITIO V.

Casus, in quo sententia contra alios lata aliis nocet, etiam minoribus aut absentibus, & indefensis.

ALiquando euenit, vt cõtra iuris regulas etiam inter alios acta res & iudicata aliis noceat.[1] Finge disputari de cõditione dedititia, &, vt loquimur, talliabili plurium, quorum alij sint maiores & præsentes, alij minores aut absentes, omnes tamẽ eiusdẽ nominis & familię. Nõ eo minus sententia cõtra minores aut absentes reddita valebit, quod indefensi fuerint,[2] si modo qui præsentes, & condẽnati fuerũt nihil dolo malo, & per collusionẽ feciſſe probẽtur.[3] Nimirum si domicilij & bonorum, aut saltem bonorum communio interueniat.[4] Nã cum ex inueterata totius prouinciæ nostræ consuetudine, quod ad hoc hominum genus attinet, iampridem receptum sit, vt vnius ex sociis facto statusque professione cæteri quoque obligentur, multo magis illud admittẽdum est, vt sententia contra præsentes lata etiam absentes afficiat, cuius scilicet propria vis ea est, vt vel in inuitum redditur.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 10.Cal.Mart.1590.

1 Siquidem iuris regula in contrarium est, *l.1.& pass.C.h.t.*

2 Quomodo contra regulariter obtinet, *l.contra pupillum 54.D.de re iudic.*

3 Nec enim quorundam dolum & collusionem aliis nocere æquum esset, *vulgat.iuribus.*

4 Hæc enim communio illa est, quæ hoc ius ex consuetudine induxit, vt dixi *Defi.3.sup.De dedit.libert.tollend.*

5 *l.inter stipulantem 83.§.1.D.de verb.oblig.*

DEFINITIO VI.

Sententia lata contra priorem emphyteutam potest mandari executioni etiam contra nouum possessorem, sed eo ante omnia citato.

SEd & sententia aduersus emphyteutam lata, qui postmodum rem emphyteuticam alienauerit,[1] potest mandari executioni contra nouum possessorem, non quidem inauditum,[2] sed prius citandum, vt, si quas executionis impediendæ rationes habet, eas proferat. Eadem namque in vtriusque emphyteutæ persona condemnationis ratio est, quæ scilicet ex sola rei emphyteuticariæ possessione proficiscitur.[3] *Ita Senatus* in causa, de qua SC. 43. supr. De iur.emphy.

1 Postquam placuit posse hodie non tantũ emphyteuses, sed etiam feuda irrequisito domino alienari, tanquam quæ redacta sint ex generali consuetudine ad instar patrimoniorum allodialium, vt scripsi pleriſque locis sub *tit.De iur.emph. sup.* Vide Boer.*decis.*182.*nu.*48.Ranchin.ad Guid.Pap.*q.*26.vbi addit, non similiter sententiam latam contra dominum Bart. *in l.1. nu.9. C.vbi in rem act.*

2 Nemo enim inauditus condemnandus est, vel pro condemnato habendus, nisi saltem fuerit euocatus, *l.1.D.de requ. reis.l.etiam 29.§.vlt.D.de minor.l.de vnoquoque 47.D.de re iudi.* [Excipitur fideiussor datus de iudicato soluendo, qui potest cõueniri absque nouo processu. Guid.Pap.*q.* Sed hoc ita, nisi in fideiussione apposita sit aliqua condicio. Hãc enim prius impleri oportet, puta si quis fideiusserit se soluturum quod alium debere constabit redditis demum rationibus, vt in *l.qui Romæ 122.§. Agerius De verb.oblig. Ita Senatus* in causa Petri Vulliod & Ioannæ Romanæ Berguere, 14.Maij 1614.

3 Intellige, iuncta auctoritate nostri statuti ex quo competit hodie actio personalis etiam aduersus tertium possessorem rei emphyteuticæ, tametsi numquam ille contraxerit, vt dixi sæpius *ad tit.De iur.emphyt.supr.*

TIT. XXVI.

DE

DE APPELLAT. ET RELAT.

DEFINITIO I.

Appellationem ab interlocutoria interpositam potest procurator & prosequi & deserere, siue procurator ipse appellauerit, siue dominus.

POST QVAM iuris Pontificij quo vtimur auctoritate eo ventum est, vt ab interlocutione iudicis appellare liceat,[1] illud quoque constitui rationis fuit, vt eam appellationem interponere ac prosequi procurator ad litem datus possit.[2] Nam cum sit dominus litis,[3] consequens est, vt quandiu lis manet, id est, ad diffinitiuam vsque sententiam, quæ litem finiat,[4] prouocandi ius habeat, eaque omnia faciendi, quæ facere dominus ipse, si adesset, posset.[5] Qua ratione illud etiam constitutum est, vt appellationem, quam vnus ex litigatoribus ab interlocutione interiecerit, aduersarij procuratori insinuatam esse sufficiat, ne deserta videri queat.[6] Secundum quæ cũ ex contrario procurator quidam ab interlocutoria pronunciatione appellasset, nec appellationem intra tempora prosecutus esset, ob idque aduersarius collitigatorem in ius vocasset, vt appellatio deserta pronũciaretur,[7] placuit, licet minus solemniter facta esset vocatio,[8] idcirco tamen confirmandam esse, & appellationem desertá pronũciandam, quod ea vocatio procuratori, qui prouocauerat, fuerat insinuata. Quid enim intererat, an ita factũ esset, an procurator solus in ius vocatus fuisset?[9] Nam & inscio collitigatore, cuius procurator appellauerat, appellatio introduci peragique potuerat. Ergo & deserta pronunciari.[10] Nec aliud *Senatui* visum esset, tametsi nõ procurator, sed dominus prouocasset.[11] *Ita Senatus* contra D. de Barbarel 13. Cal. Aug. 1588.

1 *Cap. cordi. & cap. vt debitus. Extr. de appell. cum simil.* Iure autem ciuili aliud est, *l. 2. D. de appell. recip. l. ante sententia tempus. C. quor. appell. non recip. l. apertissimi. C. de iudic.* Papiens. *in form. appell. ab interloc. versi. in his scriptis. nu. 2.*

2 Aufrer. *in stil. Cur. parlam. Paris. in tit. De adiornam. Par. Franc. fol. 7. §. item in causa*, post Bart. & Ioan. Fab. *ad l. inuitus. C. de procur.* & Specul. *in tit. de procurat. §. qualiter. versi. quia procurator.* Idem Bart. & Alex. *in l. cum procurator. D. de oper. noui nunciat. per l. ad rem mobilem 58. & l. ad legatum 62. D. de procur.* Castr. *cons. 26.* incip. *super primo dubio.*

3 *l. procuratoribus 22. & seq. C. de procurat.*

4 Sola enim sententia diffinitiua finem liti imponit, *l. 1. D. de re iud. l. singulis 6. de excep rei iudic.*

5 *l. 1. §. vlt. l. 2. in princ. D. quand. appell. sit & intr. quæ tempor.*

6 Quidni enim valeat significatio appellationis ei facta, qui sit ipse dominus litis?

7 Quod fit impetrato principali diplomate, quod *desertionis* vocatur.

8 Forte ob non seruata solemnia, quæ stylus noster seruari præcipit.

9 Nullam enim solemnitatem requirit denunciatio, quæ non fit nisi ad certiorandum.

10 Vt scilicet eadem sit ratio contrariorum, *arg. l. 1. C. de express. lib. 11. tit. vlt.*

11 Non enim eo minus verum est manere procuratorem dominum litis, vt dixi *nu. 3.*

DEFINITIO II.

Appellatio procuratoris generalis principis pro capite pœnæ non prodest reo condemnato, quamuis male, tanquam ex contumacia fuerit condemnatus.

HOmicidij reus ex minus plenis probationibus tribus edictis in ius vocatus, non tamen satis rite peracto edictorum ordine, sui copiam non fecerat, ob idque quasi vere contumax fuisset, ab inferiore iudice ad capitis pœnam damnatus,[1] bonorumque omnium publicationem passus fuerat. Ab illa sententia procurator Principis prouocauerat, pro ea duntaxat parte, quæ bonorum publicationẽ irrogabat, quod diceret publicationis pœnam ab inferiore iudice irrogari non potuisse,[2] præsertim in alterius quam supremi Principis vtilitatem.[3] Senatus noster, cum de appellationis iure cognosceret videretque, nec publicationis irrogandæ, nec condemnandi rei satis iustam causam fuisse, propterea quod minus solemniter edictorum ritus impletus esset,[4] aliæ vero delicti probationes non sufficerent,[5] dubitabat an quod ad capitis quoque pœnam pertinebat sententiam improbare deberet? Mouebat quod licet procurator Principis ab vno duntaxat sententiæ capite appellasset, videbatur tamen ea appellatio facere debere, vt de delicto primum & ex integro quæreretur. Id enim est quod nostris placet, appellationem ab vno capite sententiæ, quanquam determinate, vt loquũtur, & limitate interpositam, ad alia quoque porrigẽdam esse quæ sint connexa.[6] Quid vero magis connexum quam pœna cum delicto?[7] Accedebat quod pendente appellatione reus decesserat, propter quod tota quoque criminis quæstio extincta videbatur.[8] Sed tamen placuit, de sententiæ viribus, pro qua parte transiisset in rem iudicatam, quæri nõ oportere,[9] neque procuratoris generalis appellationem reo prodesse debuisse, quando nec is ipse ad appellandum admitti posset, quandiu abesset.[10] Itaque Senatus de eo duntaxat super quo aditus fuerat, pronunciauit,[11] sententiamque hactenus infirmauit, vt bonorum publicatio ab inferiore iudice perperam infiicta in pœnã pecuniariam commutaretur.[12] *Ita Senatus* in ea causa Claudij Patry 15. Cal. Decemb. 1558.

1 Nam cum verus contumax pro præsente habeatur, potest vtique condẽnari acsi vere præsens esset, *l. 1. D. de requir. reis*, quia aduersus contumaces omnia iura clamant, si modo sint vere contumaces, *l. 1. C. quor. appel. non recip. cum ibi not.* Vide Iul. Clar. *in pract. crim. q. 44. per tot.*

2 Sicut enim non pro omni crimine pœna confiscationis irrogari potest, *Auth. bona damnatorum. C. de bon. profer.* ita nec ab omnibus, *l. vnic. C. ne fis. iuss. Princ. liceat cert. iudic.* Iul. Clar. *in §. fi. q. 78. nu. 5.*

3 Nempe quia solus Princeps si Ecclesiam excipias habet fiscum, *l. 2 & 3. C. de quadr. præsc.* Iul. Clar. *d. § fi q 80. nu 5. & d. q. 78. nu. 6.*

4 Propter quod non poterat dici vere contumax, qui non fuerat rite vocatus.

5 Quæ etiam aduersus contumacem si nõ plenæ saltem semiplenæ requiruntur, vt dixi *Defi. 7. nu. 5 supr. De confess.* Cõtrarium tamen de facto obseruari testatur Iul. Clar. *dict. q. 44. num. 10.*

6 Ita Bart. post Dyn. *in l. appellanti. D. de appellat. ex l. etiam 29. §. 1. D. de minor.* Nam in connexis non potest sententia pro parte valere, & pro parte non valere, *l. in hoc iudicio 27. D. famil. ercis.*

7 Nec enim pœna nisi propter delictum immediate infligitur, *l. si pœna 20. D. de pœn. l. sancimus 22. C. eod.* Contrarium pœnæ est venia, eoque alludens Vlp. contra Papinianum *in l. Papinianus 20. D. de minor.* ait nihil commune habere veniã ætatis cum delicto.

8 *l. 3. l. defuncto 6. D. de public. iudic. l. ex iudiciorum 20. D. de accusat.* Vide tamen Iul. Clar. distinguentem *in pract. crim. q. 94. num. 7.*

9 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. ingenuum 25. D. de stat. homin. l. res iudicata 207. de reg. iur.*

10 Quia contumax nunquam auditus appellans nisi purgata prius per suam presentiam contumacia. *C quor. appell non recip.* Nisi cum excusatio absentiæ per alium pro absente iustis rationibus admittitur, *vt in l. inter accusatorem 10. & lege pen. § 1. D. de publi. iudic.* Vide Clar. *d. q. 44. nu. 11.*

11 Nam neque iudex appellationis de alio cognoscere potest, quam de quo fuit aditus, quoniam appellatio nõ de-

Source : BIU Cujas

uoluit cognitionem ad iudicem appellationis, nisi quatenus appellatum est.

12 Potuit enim illa pœnæ commutatio fieri & pecuniariter agi de crimine etiam defuncto reo, *d.l.defuncto 6.D.de publicis.iudic.* Maxime vero cum defunctus esset post litem de crimine contestatam, *d.l.ex iudiciorum.in fin.*

DEFINITIO III.

Ab omni interlocutorio, quæ præiudicium faceret in diffinitiua, potest statim appellari.

TAmetsi dici soleat nō facere iniuriam iudicem qui iubet exhiberi sibi litis instrumēta, ex quibus constituat quid inter litigatores pronunciandum sit,[1] adeo, vt nec audiri debeat, qui ab eiusmodi interlocutione prouocat, tanquam appellans à futuro grauamine:[2] Si tamen eadem interlocutione prohibiti sint litigatores, vt plerunq; fit, aliud quidpiam proponere, edere, respōdere, placet iustam appellandi causam habere eum, qui non fuerat contumax in iis exhibendis aut allegādis, quæ ad iuris sui tuitionem litisq; victoriam facere viderentur.[3] Nēpe quod si ea interlocutio transiret in rem iudicatam, liberum non esset iudici aliam dilationem concedere, cuius indulgendæ facultatem sibi illæ præripuisset.[4] Eo namque iure vtimur, vt non magis interlocutoriam, quæ diffinitiuæ vim habeat,[5] quam diffinitiuam sententiam reuocare iudex possit, nisi noua causa superueniat, & interlocutionis verba patiantur.[6] Vtputa si adiecta sit clausula, *donec constitutum sit*, quam Pragmatici iustificatiuam vocant. *Ita Senatus* in publico auditorio, 10. Calend. Decemb. 1588.

1 Pragmatici dicunt *appointer le procés en droict.*

2 Quia si ius ciuile inspicias non potest appellari ab interlocutoria, si vero ius canonicum, quo vtimur in hac parte, appellari quidem potest, vt dixi *Defi. 1. supr.* sed non à futuro grauamine, quia grauamen cum sit causa appellationis, *l.1.D. hoc tit.* debet præcedere appellationem, sicut causa quælibet suum effectum, *l.præfecti 17.D.de minor.* Nihil enim potest interesse appellantis quandiu nondum est grauatus, appellans autem nemo auditur nisi cuius iam interest, *l. 1. D. de appell. recip.*

3 Cum exhibitio instrumentorum sit necessaria ad victoriā litis consequendam, *l.postquam 5 §.si dies.D. vt legat. seu fideic. nom.caueat.l.1.§.edenda.D de edend.l.procurator 7.C.eod.*

4 Alioqui esset inane & illusorium decretum iudicis quod esse non debet, *l.si prætor 75.D de iudic.l.vlt.D.de itin.public.*

5 Sunt enim pleræque interlocutoriæ quæ habent vim sententiæ definitiuæ. Papien. *in form. interloc. sup. incomp. numer.2.* & ibi Masuer. in verb *diffinitiua.* Adde idem esse in sententiis interlocutoriis executioni iam mandatis. Papiens. *tibi. num.9.*

6 *Ex l.quod iussit 14.de re iudic.*

DEFINITIO IV.

Casus in quo appellatur à denegata iustitia etiamsi trina monitio non præcesserit.

QVod placet appellari non posse, tāquam à denegata iustitia, si non interpellatio trina præcesserit,[1] ita intelligendum est, si appellādi alia causa non sit, quam quod iudex requisitus nihil decernere voluerit.[2] Cæterum putauit Senatus iustam recipiendamq; appellationem eius, qui cùm à iudice petiisset inhiberi aduersario, ne quid noui lite pendente faceret,[3] nil.il aliud obtinere potuerat, quam vt alia ratione sibi ad eas inhibitiones obtinendas consuleret, aperte enim per inscitiā iudicis hoc modo denegata iustitia videbatur, cum inhibitionum eiusmodi impetrandarum alia expeditior commodiorque ratio nulla superesset.[4] *Ita Senatus* in causa D. d'Introx Augustani, 3. Non. Decem. 1588.

1 De quo vide Mynsing. *Centur. 2. obser. 24. & centur. 3. obser. 57. Rom. sing. 424. & cons. 427.*

2 Cum non debeat officium suum denegare petenti, *l.4. §.hoc autem iudicium. D. de damn. infect.*

3 *Ex vulg. tit. C. vt lis. pendent. vel post prouoc.*

4 Cum magistratus & iudex quilibet sit minister legis, & viua vox iuris ciuilis, *l nam & ipsum 8. D. de iustit. & iur.*

DEFINITIO V.

Appellatio ab vno capite sententiæ interlocutoriæ non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis, si non interueniat auctoritas, vel Principis, vel Senatus.

APpellatione interposita ab vno capite sententię interlocutoriæ, potest ex Principis rescripto fieri, vt totius causę cognitio ad appellationis iudicē deuoluatur,[1] si qua iusta causa sit, quæ ita fieri suadeat.[2] Sed est in eā rē necessaria rescripti principalis auctoritas,[3] nisi apud Senatū appellatio tractetur, qui suprema, vt aiunt, manu, rescripti vim suppleat.[4] Nam appellationis potestate fieri nō potest, vt à iudicis, à quo appellatū est, iurisdictione discedatur, nisi quatenus appellatū est.[5] *Ita Senatus* in eadē causa.

1 Intellige quamuis nondum cognitum nec pronuncia tū sit super appellatione. Alioqui si pronuncietur bene appellatum ab interlocutoria, tota causa principalis deuoluitur ad superiorem, ad quem fuit appellatum, *c.vt debitus honos. in fin. Extr. hoc tit. & c.cordi eo. in 6.* Papiens. *in form. appell. ab interloc. in vers. causis & rationibus infrascriptis nu 5.*

2 Non enim temere ac sine causa priuandus quis est sua iurisdictione, *d.c. vt debitus honos.*

3 A qua tanquam à capite pendent omnes iurisdictiones, sicut & dignitates, *l.1. & 2. C. vt dignit. ord. seruet.*

4 Quia & vicem Principis gerit Senatus, *arg. l. vnic. §. hic cunabulis. D. de offic præf prætor.*

5 Ne latius alioqui pateat effectus, quam sua causa, quod ratio non admittit.

DEFINITIO VI.

Ab interlocutione, qua iussi sunt litigatores venire in rem præsentem, non potest appellari.

NOn est iusta appellatio ab interlocutione iudicis, qui pendēte apud se lite, siue de proprietate, siue de possessione fundi iusserat venire litigatores in rem præsentem fundique fines demonstrare, vt sciri posset, quid & quantum possideretur.[1] Nullum enim ex ea re præiudicium aut huic, aut illi ex litigatoribus factum videri potest.[2] Ac plerumque periculum est ne pendēte lite fraus fiat, exaratis fortasse effossisve finibus, propter quod æquum est etiā post interpositam appellationem iudicem ad locū, de quo litigatur accedere, finesque inuestigare,[3] nō tam præcipiti festinatione ferendæ sententiæ, quam præueniendi periculi causa.[4] *Ita Senatus* ex tempore 6. Id. Decemb. 1588.

1 Est enim hæc probationis species plerumque necessaria ad veritatem facti tutius inuestigandam, *l.si irruptione 6. in fin. D fin. regund.*

2 Nemo autem potest audiri appellans, qui nō fuerit grauatus, cum alioqui nihil eius interfit, *l.1. D de appell. recip.*

3 Semper enim & omnibus modis curare magistratus debet, vt veritatis probatio salua sit, *l. curent 22. D. de testib. l. in lege 41. D. ad leg. Aquil.*

4 Vt scriptum est quamuis in alia specie *in l.si quis filio 6. §. quid tamen. D. de iniust. rupt. & irrit. fact. testam.*

DEFINITIO VII.

Quantū interfit an appellans sit contumax in causa appellationis, an appellatus.

SI is, pro quo iudicatum est, ad litem appellatoriā defendendam vocatus non venerit, nihilominus pro eo ferri sententia potest, & iudicatum confirmari,

Source : BIU Cujas

mari,[1] ita tamen, vt is in contumaciæ expensas pœnæ nomine condemnetur. [2] Diuersum est in appellante cõtumace. Hic enim cum appellationẽ, quam prosequi debebat deseruerit,[3] facit omnino, vt iudicis, qui de appellatione cognoscit, aliæ partes esse non possint, quam vt confirmet iudicatum. Qui enim fieri potest, vt in rem iudicatam non transeat sententia, à qua fuit appellatum, si appellatio aut ab initio, aut quandocunque postea deseratur? [4] Atqui publicè interest res iudicatas effectum habere.[5] Igitur publica vtilitate certante cum appellantis iure, licet ex actis litis appareat iustam fuisse appellandi causam, potior tamen publicæ vtilitatis ratio esse debebit,[6] neque hic locus erit ei, quod dici solet, iudicem, qui absente alterutra parte pronũciat, obseruare debere, vt partis absentia per Dei præsentiam repleatur.[7] Id namque tum obtinet, cum iudicis officio & cognitioni absentia partis locum relinquit, quod non euenit condemnato iam eo, qui in prosequenda appellatione contumax est.[8] *Ita Senatus* in causa Dn. Michal magistri computorum, & Ioannis Guilliermini, mens. Decembr. 1588.

1 Nempe si ex actis litis appareat fuisse bene iudicatum. Nam & in dubio præsumendum est pro sententia. Boer. *quæst. 25. in fin.*

2 Semper enim hæc pœna contumaciæ debetur, vt nunquam audiatur contumax, nisi refusis expensis, *l. sancimus 16. C. de iudic.*

3 Deserere siquidem appellationem dicitur appellans, qui eam non prosequitur, & quidem intra tempora in eam rem præstituta, *l. fin. §. illud. C. de tempor. appell. elem. sicut de appell.* Vide Osasch. *Decis. eadem. 28.* & Papiens. *in form. resp. iudi. à quo appell. in vers. statuit & assignauit. nu. 2. & seqq. l. 2. §. vlt. D. de appell.*

4 Siquidem appellatio deserta sic habetur acsi nunquam interposita fuisset.

5 *l. seruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Trebell.* scilicet, vt sit aliquis litium finis, *l. 1. D. de re iudic. l. singulis 6. D. de except. rei iud.*

6 Vt solet semper debétque publica vtilitas præferri priuatæ *l. ita vulneratus 51. D. ad leg. Aquil. Auth. res quæ. C. commu. de legat.*

7 *l. properandum 13. §. cum autem ex eremodicio. C. de iudic.*

8 Quia cogitur iudex appellationis hoc casu rem iudicatam habere pro veritate. *l. ingenuum 25. D. de stat. homin. l. res iudicata 207. de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

Tutor datus non debet appellare, sed se primum excusare, postea si excusatio non admittatur, tum demum appellare.

AB interlocutoria tutoris datione appellare non potest qui tutor datus est,[1] licet manifestum sit nullo iure datum esse, quia non facilè admittit hæc res dilationem, ne interea pupillus indefensus relinquatur.[2] Quid ergo excusationis suæ causas proponere tutor debebit, vt à tutela eximatur,[3] si eas iudex non admiserit, eundemq; tutorem manere debere pronunciauerit, tum vero appellare licebit, si alius sit qui tutor dari commodius & iustius debuerit.[4] *Ita Senatus* ex tempore, 5. Cal. Febr. 1589.

1 Hoc est, cum datus fuit tutor per modum, vt aiunt, prouisionis, & pendente lite, ne interim pupilli vtilitates deserantur.

2 *Arg. l. vlt. D. de appellat. recip.*

3 *Ex tit. De excusat. tutor. vel curat. D. & C.*

4 *l. 1. & 2. D. si tut. vel curat. vel magistr. creat. appell. l. Imperatores 31. §. si magistratus. D. hoc tit.* iunct. *l. cum in vna 17 §. 1. eod.* Adde *Desin. 1. & 2. infr. Quor. appell. non recip.*

DEFINITIO IX.

Contra creditorem quo postulante tutor datus est, appellari non potest, sed contra eos, qui tutores creari debuerunt, aut qui tutorem nominauerunt.

POstulante creditore tutor pupillo datus est Titius,[1] qui ab ea datione prouocauit. Non aduersus creditorem prosequi appellationem poterit,[2] sed contra eos, qui tutelæ onus recusauerunt, quiq; tutores fieri potuerunt, aut tutorem nominare debuerunt, agnatos nimirum & adfines.[3] Nihil enim creditoris interest quis tutor sit,[4] nec rursum ei quicquam imputari potest, si modo tutorem dari simpliciter petierit, non etiam id egerit nominatim, vt daretur ille qui datus fuit.[5] *Ita Senatus* eodem Senatusconsulto.

1 Potest enim creditor quoque petere, vt filiis pupillis sui debitoris dentur tutores si non sint necessarij qui petant, *l. si filiis 4. C. qui per tutor. vel curat. l. 2. aliàs l. Diuus. §. si quidem. D. eod. l. vlt. §. personis. C. de admin. tutor.*

2 Nec enim creditor in huiusmodi specie est legitimus contradictor, sed ille in quem onus tutelæ vult detorquere tutor datus, qui appellauit.

3 Nam ex agnatis & adfinibus sumi tutores debent non ex creditoribus. *Auth. minoris debitor. C. qui dar. tutor. vel curat. poss.*

4 Neque enim cogitur creditor edere nomina, ex quibus tutores constituantur, quomodo coguntur cæteri qui obsequij deserti periculum timent, de quibus *in l. 2. C. qui per tutor. vel curat.*

5 Hoc enim casu aliud esset, quia videretur creditor periculo suo tutorem nominasse, *vt in d. l. vlt. §. personis. in princi. & in vers. cognatis. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO X.

A sententia contra alium lata sufficit, vt intra decendium ex die notitiæ appellet is, cuius interest.

SI à sententia contra te lata prouocauero suscipiendæ pro te litis gratia, nõ obstabit mihi quod intra decem dies non prouocaueris,[1] si modo mea interfit,[2] & ego intra decem dies à quo tempore scii te condemnatũ, appellauerim.[3] Suam enim cuiq; non alterius negligentiam nocere oportet.[4] *Ita Senatus* ex tempore, 13. & 9. Cal. Aug. 1591.

1 Andr. Gayl. *lib. 2. pract. obseruat. l. 4. §. alio condemnato, D. hoc tit.*

2 Audiuntur enim appellantes omnes, quorum interest, *l. 5. §. si heres. l. si perlusorio 14. D. hoc tit. l. 1. D. de appellat. recip. l. 2. §. 1. quod appell. sit.*

3 Appellandi enim tempora non currunt ei qui sententiam probabiliter ignorauit, nisi à die scientiæ, *l. 1. §. vltim. D. quand. appell. sit, & intr. quæ tempor.*

4 *l. factum 155. l. in condemnatione 173. §. vnicuiq;. de reg. iur. l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO XI.

Casus, in quo habetur pro puro appellante is, qui non appellauerat nisi in casum.

QVi appellauit sub conditione, quæ non extitit, aut, vt melius loquar, in casum qui non euenit, quod plerumque fit, si postea gerat se pro appellante, quamuis reuera talis tum non fuerit, nunc tamen pro tali & habendus, & condemnandus est. Cum in ipsius fuerit arbitrio appellationem puram reddere, quæ ab initio conditione, aut alio quolibet incerto euentu suspendebatur.[2] Ex tempore, 13. Cal. Mart. 1589.

1 Nec enim potest appellari sub conditione, cum appellatio sit actus legitimus, qui non recipit conditionem, *l. actus legitimi 77. de reg. iur.*

2 Itaque locum habet hoc casu regula, quæ vult, eum qui potest facere vt possit parendo conditioni iam videri posse, *l. qui potest 174. eod. tit. De reg. iur.*

DEFINITIO XII.

Sufficit verbum, appello, vt appellatio rectè interposita videatur, ad impediendum ne quid innouetur.

Source : BIU Cujas

SOlum verbum *appello*, sufficit, vt ad iudicem appellationis cognitio causæ deuoluatur,[1] & consequenter ne quicquam in appellationis præiudicium attentari debeat.[2] Sed non sufficiet, vt satis introducta appellatio censeatur ne deserta videri possit, ni appellans aduersario diem dixerit intra constituta tempora ad appellatoriam litem constituendam.[3] *Ita Senatus* sæpius.

1 Siquidem verbum hoc habet vim deuolutiuam & suspensiuam, *l. 2 D. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst. 30.*

2 *l. 1. & tot. tit. D. nihil innouar. appel. pendent.*

3 *l. 1. & tot. tit. D. quand. appell. sit & intr. quæ tempor. l. vnic. D. de libell. dimiss.* Papiens. *in form. resp. iudic. à quo appel. versic. statuit & assignauit. num. 2. & seqq.*

DEFINITIO XIII.

A sententia, quæ vnum duntaxat caput continet habens duas partes, potest indistinctè appellari.

QVod constitutum est, vt à sententia quæ plura capita continet non aliter liceat appellare, quam si condemnatus exprimat à quo capite appellet, vt in cæteris iudicati executio fieri possit,[1] si non à tota sententia appellatum sit,[2] ad eam sententiam non pertinet, quæ vnum tantum caput habet duas partes continens, vtputa si quis hoc aut illud facere, vel præstare sub alternatione iussus sit. Nihil enim hoc casu interest, an simpliciter, an à tota sententia appelletur.[3] Sanè quod prouinciali nostra lege cauetur, vt ne beneficio quidem Principis in integrum restitui possit ad appellandum is, qui intra decendium non expressit, à quo capite sententiæ prouocauerit, moribus nostris antiquatum est, passimque rescripta Principis in eam rem & petuntur, & impetrantur.[4] Optima profecto ratione, ne aut procuratoris, aut ipsius etiam litigatoris imperitia litis damnum adferat, & ita summum ius summa fiat iniuria.[5] *Ita in Senatu* tractatum inter fratres Pelard. 7. Cal. Iunij 1590.

1 Ita enim stylo Senatus nostri cautum est, *artic. 91.* Et ratio est, quia cum capita sententiæ non sunt connexa tot videntur sententiæ, quot sunt capita, *l. etiam 29. §. 1. D. de minor.* sicut dici solet de stipulatione. *l. scire debemus 29. D. de verb. obl.*

2 Cum enim à tota sententia appellatur frustra est, si quis dicat exprimenda esse capita, à quibus appellatur, *d. l. etam. §. 1. iunct. l. tutor 47. §. curator. D. eod. tit.* Vide *l. appellanti 13. D. hoc tit.*

3 *Arg. l. hac scriptura 26. D. de condic. & demonstr.* secundum eam legis illius emendationem, quam nos attulimus, *lib. 17. Coniect. iur. ciuil.*

4 Inspiciendum autem est non tam quid constitutum, quam quid obseruari solitum sit, & quo iure vtamur.

5 Quod ne eueniat introductum est à prætore beneficium & auxilium in integrum restitutionis, *l. 3. & pass. D. de in integ. restit. l. si seruum 91. § sequitur. D. de verb. oblig.*

DEFINITIO XIV.

Sera est appellatio post secutam executionem, licet protestatio de appellando præcesserit.

COndemnatus debitor, vt actori fundum vel lecem præstaret, vtrum actor eligeret, petierat in executione iudicati, vt victori tempus certum constitueretur ad eligendum, protestatus tamen se à sententia appellaturum si victor fundum eligeret. Placuit secuta electione seram esse appellationem, posteaquam consentiente eo, qui condemnatus fuerat, mandata esset executioni sententia,[1] nec prodesse debere protestationem appellandi in id tempus collatam quo appellari amplius non posset.[2] Itaque hoc casu, si quo vnquam alio, locum habere, quod vulgo iactatur, protestationem quę sit actui contraria nullius omnino esse momenti.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. ad solutionem 5. C. de re iudic. l. 1. D. quand. appell. sit.*

2 Id est, post mandatam executioni sententiam, *arg. l. quod sponsæ 41. C. de donat. ant. nupt. l. Stichus 39. D. de manum. testam.* Nam etsi sub conditione dicta esset sententia, statim tamen appellari deberet. *l. 1 §. biduum. ver. sanè quidem. D. quand. app. sit, & intr. quæ tempor.*

3 *Cap. cum M. Ferrar. cum ibi not. Extr. de constit. cap. sollicitudinem. in fin. Extr. hoc tit. c. gratum. Extr. de offic. deleg.* & aliis citatis per Papiens. *in form. declin. iurisd. vers. protestans.* post Bart. *ad l. de pupillo 5. §. morte. D. de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XV.

Sufficit ad obtinendum in causa appellationis, vt qui appellauit dixerit velle se iuuari actis primæ instantiæ, si modo ex iis appareat malè iudicatum fuisse.

APpellans non ex eo solo succumbere debet, quod appellationis suæ causas reddere iussus nullas reddiderit,[1] si modo ex prioris litis instrumentis de appellationis iure cognosci petierit.[2] Neque enim eo minus ex iis, quæ acta sunt in prima instantia, pronunciandum est, an benevel malè iudicatum sit.[3] Et ob eam nimirum causam solemus dicere, eas scripturas, per quas de appellationis iure vel iniuria inter collitigatores disceptatur, extra litis acta esse,[4] vtpote quæ ad ius magis, quam ad factum referantur.[5] Iuris enim, non facti quæstio est, an bene iudicatum sit, necne.[6] Sed hæc ita si de appellatione ex scripto cognoscatur. Nam si viua voce res tractetur, & in publico auditorio, non aliæ Senatus partes esse possunt, quam vt appellantem condemnet, si appellationis suæ causas reddere nullas possit.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 13. Cal. Iulij 1590.

1 Pragmatici nostri dicunt *s'il n'a fourny aucuns griefs.*

2 Appellanti enim permittendum est, vt quibuscunque modis potuerit, appellationem suam persequatur, *l. 3. §. vlt. D. hoc tit.* nec maior vlla iniquitas esse potest, quam quę ex sola actorum prioris instantię inspectione probatur. Cęterum eo iure vtimur, vt quia approbat, omnino probare debeat, iniustam esse sententiam, siue actor ille fuerit in prima instantia, siue reus, & siue sententia sit diffinitiua, siue interlocutoria, contra quam distinguit Guid. Pap. *quæst. 20.* Intellige tamen, dummodo is, qui obtinuit, producat acta. Nam appellans non cogitur edere, nisi sententiam, à qua appellauit.

3 Dummodo concluſum sit in causa appellationis quod primo die, quo lis appellatoria tractatur, fieri apud nos solet.

4 Pragmatici nostri vocant, *les griefs, & responses à griefs.*

5 Quod iidem dicunt, *hors le procez.*

6 Ideoque potest iudex appellationis ex officio suo videre, an iusta fuerit causa sic iudicandi, an secus.

7 Cum non possit Senatus diuinare, quid in actis primæ instantiæ contineatur, quæ nec vider, nec vnquam vidit, *arg. l. si putator 31. ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29. §. si cum debitor. D. mandat. l. 4. §. illa etiam quæstio. D. de doli mal. except.* Iunge *l. 3. §. vlt. l. appellanti 13. §. 1. D. hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

In causis criminalibus quocunque tempore introduci potest appellatio. Sed appellationi renunciari non potest, si pœna fuit corporalis.

IN causis criminalibus etiam post elapsum decendium admittitur appellatio, quoniam iniuria, seu, vt Pragmatici loquuntur, grauamen semper durat.[1] Qua ex causa illud quoque in huiusmodi causis singulari iure receptum est, vt nec liceat ei qui semel appellauit, renunciare appellationi, quinimo de appellatione necessario cognoscendum sit.[2] E contrario, si quæ per inferiorem iudicem illata est iniuria talis sit, quæ reparari amplius nequeat, non est appellatio admittenda, vt puta si quis iam tormenta passus appellare velit ab ea sententia, per quam pronunciatum fuerat, vt quæstioni dederetur.[3] Si

quas

quas tamen innocentiæ suæ rationes, aut probationes nouas proferat, non eo minus erunt recipiendę, quod alioqui admittendis iis locus esse soleat ante habitam de reo quæstionem. [4] *Ita Senatus* mense Iulij 1592.

1 Nec auditur perire volens, *l. non tantum 6. D. hoc titul.* Multo magis ergo audiendus est is, qui appellationem suam vult prosequi.

2 Quia vbi semel per appellationem deuolutum est negotium ad iudicem appellationis, necessario videndum est, an bene sit iudicatum an malè, cum non minus interesit reipublicæ absolui innocentem quam nocentem damnari, *l. absentem 5. D. de pœn.* Sed hoc intellige cum pœna criminis per priorem sententiam irrogata corporalis fuit. Nam si pecuniaria tantum sit, potest renunciari appellationi.

3 Nam nec ab interlocutoria potest appellari, quæ iam sit mandata executioni. Papien. *in form. interlo. sup. comp. nu. 9.*

4 *Argum. l. ante sententiam 2. D. de appell. recip.* Possunt enim hę probationes nouę prodesse ad absolutionem diffinitiuam.

DEFINITIO XVII.

Casus, in quo condemnatus ab inferiore iudice non magis appellare potest, quam si à Senatu ipso esset condemnatus.

AT quid si quis ab inferiore iudice condemnatus ad triremes, necdum appellans, interrogatus à Recuperatore, &, vt loquuntur, Commissario, an stare velit sententiæ, an appellare, responderit nolle se appellare: postea velit admitti ad appellationem, an erit audiendus? Minime, quoniam ab eo tempore videtur sententia transiisse in rem iudicatam, ac propemodum in vim & auctoritatem Senatusconsulti. [1] Sed hoc ita, si delictum non negetur, quod vel ex ipsius rei confessione, vel ex probationibus admissum fuisse appareat, [2] nec nisi de pœnæ modo reus conqueratur. Nam si delicti probatio nulla sit, nec nisi confessionem fortasse, quam tormentorum metus, aut inconsulti rei facilitas expresserit, vtique æquum est ei succurri, qui id agit ne pereat, [3] cum nec is, qui sine causa perire vult, sit audiendus. [4] *Ita Senatus* in causa Ioannis Rosset pro procuratore iurisdictionali Comitis de Monreal Baronis de Montfort, die Iulij 1591.

1 *l. ad solutionem 5. C. de re iudic.* Sicut enim appellationis auxilium nemini denegandum est, *l. 1. §. rursus quand. appell. sit & intr. qua temp. l. 3. §. falsus. D. rat. rem. haber.* ita nec appellare quisquam cogi debet.

2 Quo casu plerisque placet nec esse admittendam appellationem eius, qui propria confessione sit conuictus & præterea testibus, *l. 2. C. quor. appell non recip.* Iul. Clar. *in §. fin. qu. 94* sicut neque cum crimen est notorium. Clar. *ibid. n. 2.*

3 Iul. Clar. *quæst. 65. nu 1 & 2.*

4 *l. non tantum 6. D hoc tit.*

DEFINITIO XVIII.

Executio iudicati, sicut & iudicatum ipsum, extinguitur per appellationem.

APpellatio sicut extinguit iudicatum, [1] ita & vim & potestatem executionis, cum ab executore appellatum est. [2] Ideoque pignorum quæ executor receperat possessionem retinere, eaque sibi interim habere, nulla etiam præstita satisdatione, appellans potest. [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 13. iupr. de execut. rei iudicat.

1 *l. 1. §. vltim. D. ad SC. Turpill.* Non tamen facit, quo minus pro sententia in dubio præsumi oporteat, præsertim in antiquis. Boer. post Baldum & alios quos citat *qu. 15. in fin.*

2 Quamuis non possit iure appellari ab executore si non excesserit fines mandati *l. 4. D. hoc tit. l. 5. C. quor. appell. non recip.* Sed sufficit posse deliberari, vtrum recipienda sit appellatio necne, ad hoc, vt interim nihil debeat innouari, *l. 1. D. nihil inn. appell. interpos.*

3 Quia & haberet ea si executio nulla facta esset.

DEFINITIO XIX.

Frustra appellatur postquam res integra esse desiit.

CVm aduersus te agerem tāquam debitoris mei debitorem, [1] interuenit liti Sempronius, contendens in ea se pecunia priorem & potiorem esse, & obtinuit. Si propter nullam à me interpositam appellationem tu ex iudicato ei soluueris, post elapsa appellandi tempora, [2] tum appellare velim restitutione in integrum aduersus lapsum temporis in eam rem impetrata, & petere vt tu mihi ad eam quantitatem condemneris, non sum audiendus, quoniam sera & inutilis appellatio est, postquam per negligentiam meam res integra esse desiit. [3] Quantumuis malè & perperam pro Sempronio iudicatum sit, quia mihi imputandum est, cur non appellauerim: non tibi, cuius nihil interfuit vti solueres: [4] Præsertim cum nec à Sempronio condicere nunc possis. Repetitio enim nulla est ab eo qui suum recepit, licet alius soluerit, quam qui soluere debuit. [5] Te vero duobus soluere quod vni & semel tantum debueris, nemo æquum esse dixerit. [6] Sicuti nec dubitandum est, quin is qui iubente iudice soluit pleniſſimè liberetur. [7] *Ita tractatum est* in publico auditorio pro Claudio Chapelle, & N. Iaccot, contra Ioannam Rippet, 5. Id. Maij 1591.

1 *Ex tit. C. quand. fisc. vel priuat. debit. sui debit. conuen. poss.*

2 Nam si soluisses ante appellandi tempora elapsa, posset tibi imputari cur tam cito soluisses.

3 *Arg. l. quod si minor 24. §. Scæuola. D. de minor.*

4 *l. ait prætor 7 §. 1. eod.* Necesse enim habuisti parere iudici solutionem imperanti, *l. non videntur 167. §. qui iussu. De reg. iur.*

5 *l. repetitio 44. D. de condict. indeb. l. 5. §. si eum. de doli except. l. si quis delegauerit 12. D. de nouat.*

6 *l 2. l. 3. §. 1. D. de duob. reis. l. 3. & 4. C. de nouat.*

7 *d. l. ait Prætor 7. §. 1. D. de minor. l. sancimus 25. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO XX.

Appellatio vnius interposita ab vno capite sententiæ non prodest aduersario nolenti appellare à cæteris.

SI quis ab ea sententia, quæ plura capita continet, generaliter & indistinctè appellauerit, permittitur aduersario, vt eiusdem appellationis auxilium imploret, si fortè aliquo sententiæ capite iniuriam sibi putet illatam, [1] nec appellationem suam seperatim introducere & prosequi cogitur. [2] Sed si appellans in ipso appellationis actu declarauerit à quo sententiæ capite appellet, non potest aduersarius pro aliis eiusdem sententiæ capitibus eadem nitī appellatione, sed appellare expressim debet. [3] Vtrique tamen casui commune illud est, quod etiamsi iniusta fuerit prior condemnati prouocatio, compensandæ sunt expensæ litis appellatoriæ propter mutuam victoriam, si nullam reclamandi causam iustā aduersarius habuit. [4] *Ita Senatus* 9. Cal. Iun. 1591.

1 Potest enim sententia quæ plura capita continet pro parte valere, & pro parte non valere, si modo non sint connexa, *l. etiamsi 29 §. 1. D. de minor.* sicut & transactio. *l. penult. C. de transact.*

2 *l. per hanc 4. C. de tempor. & repar. appellat.*

3 Glos. *in d. l. per hanc*, quoniam aduersarij mei appellatio non potest mihi prodesse nisi quatenus appellatum est, cum nec aduersario ipsi qui appellauit aliter prodesse possit.

4 Quia vterque fuit temerarius litigator nulloque iure appellauit. Et mutua victoria semper debet inducere mutuam condemnationem & consequenter compensationem expensarum, *ex not. ad reg. Vitius victori. de reg. iur. in 6. l. si ambo 10. D. de compens. l. vxo 39. D. solut. matrim.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXI.

In causis criminalibus illico appellandum est, nec decendium expectatur.

CVm de crimine actum & pronunciatum est, non vt in causis ciuilibus expectatur lapsus decendij ad faciendam iudicati executionem, sed si non statim appelletur, statim fit executio. [1] Eoque passim iure vtimur.

1 Guid.Pap.*quæst.74.n.2.*

DEFINITIO XXII.

Non attentat iudex, qui iubet mandari executioni vnam interlocutionem, cum ab alia tantum fuit appellatum.

DVabus ab eodem iudice de eadem re interlocutionibus diuerso tempore redditis, si à posteriore tantum appellatum sit, non etiam à priore potest iudex nil obstante appellatione iubere, vt mandetur executioni prior interlocutio quæ transiit in rem iudicatam.[1] Nec ideo videbitur attentasse in spretum appellationis, quoniam perpetuum illud est, vt siue interlocutoria, siue diffinitiua sit sententia, quæ abiit in rem iudicatam, exequenda sit propter auctoritatem rei iudicatæ.[2] Idque adeo verum est, vt posterior sententia, si priori in omnibus & per omnia conueniat, nullius momenti esse videatur, nec proinde appellatio, quæ ab ea interponitur.[3] Nam super iudicato, sicuti nō potest transigi,[4] ita neque rursum iudicari.[5] Cæterum si prior sententia conditionem aliquam habuit necdum impletam, posterior vero nullam, sufficiet appellari à posteriore,[6] & eo facto si iudex pergat exequi, videbitur attentasse.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 7. Calen. Iulij 1591.

1 Id enim facit auctoritas rerum iudicatarum, quas effectum habere expedit, *l.seruo 65.§.cum prator. D.ad SC. Trebell.* vt sequitur in Definitione.

2 Alioqui illusoria esset interlocutio, quod esse non debet, *l.si prator 75.D.de iudic.l.vlt.D.de itin.public.*

3 Semper enim appellatio præsupponit sententiam talem esse, quæ valitura esset si ab ea non appellaretur, *l.1.2.& 3.D.quæ sent.sin.appell.rescind.*

4 *l.& post rem 7.D.de transact.l.eleganter 23.§.si post rem.D. de condict.indeb.*

5 Nam post rem iudicatam nulla lis supereſt de qua possit iudicari, *l.1.D.de re iudic.l.singulis 6.D.de except.rei iudic.*

6 Quia prior nulla adhuc esse intelligitur quandiu conditio pendet cum per suam conditionem suspendatur. Alioquin duplex prouocatio necessaria est, *l.cū in vna 17.D.hoc ti.*

7 *Contra tit.D.Nihil innouar.appell.interp.*

DEFINITIO XXIII.

Appellatio à taxatione expēsarum per diffinitiuam sententiam adiudicatarum intimanda est parti non procuratori, sicut & à qualibet alia diffinitiua.

TAxatio expensarum per diffinitiuam sententiā adiudicatarum diffinitiuæ quoque sententiæ iure censetur,[1] hactenus, vt si ab ea prouocatum sit, non sufficiat insinuatam procuratori appellationē, ni domino quoq; denunciata sit solemniter, & intra tempus constitutum.[2] Etsi enim quęcunq; fiunt, ante vel post diffinitiuam sententiam censentur interlocutoria:[3] tamen cum expensarum condemnatio posita in diffinitiua sententia æque sit diffinitiua,[4] consequens est, vt taxatio ipsa perinde diffinitiua existimetur, quæ non tam noua cōdemnatio sit, quam veluti quædam præcedentis declaratio.[5] Itaque cum ab eiusmodi expensarum taxatione appellatum, appellatio autem non nisi procuratori ad litem dato insinuata fuisset, placuit desertam videri appellationem.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Domina Antonia De la Chambre, contra N.Claret, 6. Calen. Aug.1591.

1 Quamuis placeat interlocutorias esse omnes sententias, quæ redduntur in executione iudicati.Guid.Pap.*q.11.n.* 3.post Bart.*in l.1.D.de appellat.recip.*

2 In solis enim interlocutoriis ita constitutum est, vt sufficiat appellationem ab iis interpositam intimari procuratori, vt dixi *Defin.1.supr.sod.*

3 Guid. Pap.*quæst.11.*

4 Quia cum sit accessoria sequitur naturam sui principalis, *vulg.cap.accessorium, de reg.iur.in 6.*

5 Ita eleganter Bald. *ad l. terminato. vers modo ego quæro. C.de fructib & lit.expens.* post Glos.& Angel. *in l.quod iussit.D. de re iudic.* Vide Guid. Pap.*cons.69.*

6 Nimirum iuxta ea quæ scripsimus *Defin.1.supr.*

DEFINITIO XXIV.

Iudex appellationis potest renunciare de accessionibus, de quibus nihil dictum fuerat in priore sententia.

IN sententia iudicis, à qua condemnatus debitor prouocauerat, nihil dictum fuerat de accessionibus, vtputa, de vsuris, aut eo quod creditoris interesset. Nihil prohibet quo minus iudex, qui ex appellatione cognoscit, de iis pronūciet, si ex natura propositæ actionis venire debeant in condēnationem.[1] Quid enim si tempore latæ prioris sententiæ non nisi paucorum dierum mora intercesserat, vt nihil dum actoris interesse videretur:[2] postea vero ob tractam frustrationis causa & appellantis culpa executionem sententiæ cœperit interesse?[3] Cur non siue actionis iure, siue officio iudicis debitor cōdemnabitur ad vsuras aut in id omne, quod interierit creditoris?[4] Nam & huc pertinet, quod dici solet, Iudici cuilibet statim atque iudex factus est officium incumbere rerum omnium, quæcunque in iudicio versantur.[5] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guibourg, & Claudij Chastelain, 3. Non. Iul. 1591.

1 *l.tutor 41.D.de vsur.l.vlt.D.de re iudic.l.negotiorum 24.D. hoc tit.*

2 Neque enim magnum damnum esse potest in mora modici temporis, *l.si debitori 11. D.de iudic.l.etsi post tres 8. D.si quis cautum.*

3 *Vt in l.si longis 7. C.de exec. rei iudic.l.intra vtile 39. D.de minor.*

4 Nec enim potest purgari mora postea quam cœpit actoris interesse, *d.l.etsi post tres.l.vtiq; 22.D. de recept.qui arbitr. recep. l.si ita quis 135.§.Seia.de verb.obligat.*

5 *l.Ædiles 25.§.item sciendum.D.de ædilit.edict.* Vide Guid. Pap.*quæst.405.incip.Sempronius.*

DEFINITIO XXV.

Qui defendit rem malè quidem iudicatam, sed in consequentiam præcedentis interlocutionis, à qua non nisi sero fuerit prouocatum, nullas eo nomine expensas debet.

SI iudex nimis properè ac cōtra solitum iudiciorum ordinem sententiam dixerit,[1] coactus tamen auctoritate præcedentis cuiusdam interlocutionis, quę licet perperā reddita nihilominus in rem transierat iudicatam,[2] appellatione vero interposita appellans ne succumberet ab interlocutione quoque prouocauerit, impetrata in eam rem ex rescripto Principis restitutione,[3] ad eius qui de appellatione cognoscit officium pertinet, vt vtrumq; iudicatum reformet in melius,[4] sed ita tamen, vt victori nullas appellatoriæ litis expēsas adiudicet. Est enim quod sibi ille imputet cur à priore interlocutione tardius prouocauerit, atque ita iudicem, à quo postmodum appellauit, malè iterum iudicādi quadam veluti necessitate

Source : BIU Cujas

ceſſitate obſtrinxerit.[5] Neque enim iudici licuerat ex poſtfacto emendare interlocutionem,[6] præſertim quæ diffinitiuæ ſententiæ vim habebat,[7] & à qua non fuerat prouocatum. *Ita Senatus* ex tempore, 7. Id. Iulij 1591.

1 *Vt in l. 1. C. de execut. rei iudic.*

2 Quo caſu quamuis ſit interlocutoria, non tamen poteſt poſtea reuocari, ſi modo ſemel habuerit ſuam executionem. Papienſ. *in form. ſentent. interloc. ſup. incompet. verſ. not. Bernardinus. num. 9.*

3 Semper enim, & in quacunque parte litis permiſſa eſt impetratio literarum, quas Pragmatici noſtri De illicito vocant, per quas fiat, vt qui tardius appellauit perinde audiatur acſi illico appellaſſet.

4 Ad hoc enim appellationum vſus introductus eſt. *l. 1. D. hoc tit.* Papienſ. *vbi ſupr. nu. 11.*

5 Sic enim aliquando euenit, vt iudex cogatur malè ac per errorem iudicare in conſequentiam eorum, quę priusmalè ac per errorem pronunciauit, *vt in l. & ex diuerſo 35. §. 1. D. de rei vindic.*

6 Intellige poſtquam tranſiit in rem iudicatam lapſo decendio, intra quod debuit & potuit iure canonico, quo vtimur, appellari. Alioqui iure ciuili aliud decendium eſſet, *lege quod iuſſit 14. D. de re iudic.* Papienſ. *in d. verſ. nos Bernardinus. n. 6. & 14.*

7 Eadem enim ratio eſt ſententiæ diffinitiuæ & interlocutoriæ, quæ habet vim diffinitiuæ. Papienſ. *vbi ſupr. num. 2.* & ibid. Maſuer. in verb. *diffinitiua.*

DEFINITIO XXVI.

Caſus in quo appellans non poteſt conſentire, vt cauſa principalis tractetur apud iudicem appellationis, quem elegit.

NOn ſemper audiendus eſt is, contra quem appellatum fuit, ſi petat cauſæ cognitionem apud eum iudicem tractari, qui ex appellatione cognoſcit. Etſi enim in ſuperiorem iudicem vtiq; conſentit is, qui appellat, adeoque ipſum eligere videtur,[1] fieri tamen poteſt, vt iudicis à quo appellatum eſt iuriſdictio, præſertim ſi bene iudicauerit,[2] neceſſario conſeruanda ſit, vtputa ſi agatur de reſtitutione in integrum ex Principis reſcripto, quod ad inferiorem iudicem directum fuerit. In qua ſpecie tametſi contumax eſſet is, qui appellauerat, cauſam tamen ad inferiorem iudicem remitti debere viſum eſt.[3] Aliquando vero appellantis quoque intereſt, vt ita fiat. Quid enim ſi agatur de iudicati executione, quæ fieri debeat ſalua, nec tamen obſtante appellatione,[4] & quidem, vt aliquando fit, expenſis appellantis, quæ longè maiores futuræ eſſent ſi apud iudicem appellationis res tractaretur?[5] *Ita Senatus* inter fratres Colomb, 4. Cal. Decem. 1592. & antea pro Donato Cochet, contra Sp. Claudium Franciſcum Poncerium aduocatum, 6. Calend. Decemb. eodem anno.

1 *Cap. vt debitus. Extr. de appellat.* quiſquis enim appellat conqueritur de iniquitate prioris iudicis, & alium iudicem habere mauult, *l. præfecti 17. D. de minor. l. 1. D. de appellat.*

2 *d. cap. vt debitus.*

3 Nec enim alius ex reſcripto Principis cognoſcere poteſt, quam cui Princeps reſcripſit & mandauit.

4 In iis ſcilicet caſibus, in quibus eo iure vtimur, vt non obſtante appellatione ac citra eius præiudicium ſententia mandetur executioni. De quibus eſt titulus in ſtylo Senatus noſtri.

5 Parcendum enim ſemper eſt ſumptibus quantum fieri poteſt, *l. 1. D. de inoffic. teſt. l. minoribus 6. D. de minor.*

DEFINITIO XXVII.

Appellare poteſt etiam non condemnatus, ſi modo eius interſit.

A Sententia aduerſus eum lata, qui pro me litigauit meoque periculo poſſum ego appellare intra decendium non niſi à die notitiæ numerandum,[1] deque cauſa appellationis cognoſcere poteſt etiam is, qui condemnati adfinis aut cõſanguineus eſt, dummodo meus non ſit.[2] Neque enim à quo, ſed cui negotium geratur geſtumque ſit, inſpici debet.[3] *Ita Senatus* in cauſa Sp. Gabrielis Damodry, contra N. Buiſſon, ex tempore, 4. Gal. Decemb. 1592.

1 *l. 1. §. vlt. l. 2. §. 1. D. quand appell. ſit & intra quæ temp.*

2 Quaſi nihil aut parum interſit condemnati, qui regreſſum habiturus eſt aduerſus ſuum auctorem, *l. 1. C. vbi in rem act.*

3 *Vt in l. ſeruo 69. §. ſi teſtator. de leg. 1. l. fideicommiſſa 11. §. vlt. de legat. 3.*

DEFINITIO XXVIII.

Appellari poteſt ab executione ſi non ſit admiſſa compenſatio, quæ admitti debuit.

A Bapparitore qui non admiſit cõpenſationem, quam ex euentu litis admitti debuiſſe cõſtitit, iure appellari poteſt. Etſi enim vtrum admittenda ſit compenſatio necne verſatur in cauſæ cognitione,[1] quam ſibi adrogare merus executor non poteſt,[2] iniurioſa tamen executio eſt tanquam pro indebito facta,[3] cum compenſatio vim habeat ſolutionis.[4] Sed ſciendum eſt ita demum admittendam huiuſmodi appellationem, ſi remedio interceſſionis via præcluſa ſit,[5] quod cõtingit ſi is, qui nunc compenſare vult iam fuerit ad ſolutionem condemnatus. Neque enim aliud ei remedium ſupereſt, niſi vt appellet, ſi oppoſita compenſatio aliaue iuſta exceptio non admittatur.[6] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio inter Ioachimum De la Cuaz, & heredes Benedicti Vernat, 4. Id. Decemb. 1592.

1 Non enim ſemper & paſſim admittitur compenſatio, cum multi ſint caſus, in quibus admitti non poteſt, DD. *ad l. vlt. C. de compenſ.*

2 *l. ſi vt proponis 6. C. de exec. rei iudic.*

3 Cum iniuria fit, cum in ius vocatur is, qui paratus eſt ſoluere, *l. ſi creditor 19. D. de iniur.* iunct. *l. iniuriarum. 13. §. ſi quis per iniuriam. eod. tit. l. ſi vero 5. §. 1. qui ſatisd. cogant.*

4 *l. ſi ambo 10. l. poſteaquam 21. D. de compenſ. & paſſ. C. eod.*

5 Appellationis enim remedium eſt magis extraordinarium, & odioſius quam interceſſionis, qui ãiniquitatis iudicis querelam continet, *l. præfecti 17. D. de minor.*

6 Cum non poſſit condemnatus impedire iudicati executionem citra appellationem, *l. 2. 3. & 5. C. de re iudic.*

DEFINITIO XXIX.

De deſertione appellationis ab executore cognoſcit iudex, qui dedit executorem, niſi cum ab eo ipſo iudice appellatum eſt ad ſuperiorem.

APpellans ab executore ſi appellationem non proſequatur intra ſtatuta tẽpora, poteſt & debet apud iudicem, qui executorem dederat, de appellatione deſerta conueniri.[1] Sed ſi poſtea ab ipſo quoque iudice appelletur, quod fieri ferè ſemper neceſſe eſt, cum executor fines mandati non exceſſit,[2] facit ea res, vt de deſertione cognoſcere debeat iudex ſuperior, qui cognoſcit de viribus ipſius ſententiæ, de cuius etiam executione tractatur.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro Ludouico Fabri, 17. Cal. Febr. 1593.

1 Ad eum enim pertinet, vt de appellatione deſerta cognoſcat, qui de appellationis iure ſi deſerta non eſſet pronunciare poſſet.

2 Quoniam ab executore, qui non exceſſit fines mandati appellari regulariter non poteſt, *l. 4. D. hoc tit. l. 5. C. quor. appel. non retip.*

3 Vt acceſſorium ſequatur ſuum principale ex regula iuris pontificij.

DEFINITIO XXX.

Caſus in quo appellatur à delegato ad alium quam ad delegantem.

Source : BIU Cujas

A Delegato quidem ad delegantem regulariter appellandum est.[1] Sed si ex mandato non solum inferioris alicuius Iudicis, verum & Cameræ quoque Rationalium, quæ apud nos supremam habet iurisdictionem, executio facta sit in præiudiciũ litis in Senatu pendentis, potest ab ea executione tanquam attentatoria prouocari ad Senatum.[2] Eius siquidem est de iis omnibus, quæ in præiudicium litis fiunt, & de nouo emergunt, cognoscere, qui de principali negotio cognoscit.[3] Non idem est, si lite apud inferiorem iudicem pendente attentatum sit per executionem aliquam auctoritate circumuenti Senatus factam.[4] De eo namque, quod supremi tribunalis cogente imperio factum est, numquam inferior iudex pronunciare debet.[5] Sed ab ea iniuria, hoc est, vel ab executione, si executor mandati fines excesserit,[6] vel à decreti Senatus non quidem concessione quod nefas esset,[7] sed impetratione[8] appellandum est ad Senatum ipsum, vt quod aduersarij dolo extortum verius, quàm impetratum est, eiusdem Senatus æquitate corrigatur.[9] *Ita Senatus* pro N. Antonio le Beuf, contra Syndicos d'Argentine, 12. Calend. Aug. 1593.

1 *l. 1. 2. & 3. D. quis & à quo appell.*

2 Vt non alius læsam Senatus auctoritatem vindicet, quam Senatus ipse. *arg. l. vnic. D. si quis ius dicent. non obtemp. l. vlt. D. de offic. eius cui mand. est iurisd.*

3 *l. 1. C. de ordin. iudic. l. Ædiles 25. §. item sciendum. D. de adil. edict.*

4 Etsi enim non ita facilè fieri tamen interdum potest, vt religio Senatus circumueniatur, sicut & cuiuslibet magistratus, *l. Diuus 33. D. de re iudic.*

5 Cum imperium nullum sit inferioris magistratus in superiorem *l. 4. D. de recept. qui arbitr. recep. l. minor autem magistratus 18. D. de minor. l. iudicium soluitur 58. D. de iudic.*

6 Alioqui ab executore appellari non potest, *l. 4. D. hoc ti. l. 5. C. quor. appell. non recip.* Quid si appellatum sit ab executione literarum, De debitis, & aliarum huiusmodi, quæ à Senatu solo conceduntur: non ad Senatum appellandum est, sed ad iudicem ordinarium, ac si literas ipse concessisset. Nunquam enim literæ Principis, vel Senatus sic accipiendæ sunt in dubio, vt derogent ordinariæ cognitioni, vt dixi *Definit. 5. & 13. supr. de iurisd. omn. iudic.* Nam & in casum intercessionis iubetur executor partes remittere ad iudicem ordinarium, licet nihil de eo exprimi soleat in casum appellationis: cuius tamen eadẽ sane hac parte ratio est, ne sit in potestate improbi litigatoris, appellando potius, quam intercedendo inferiorem iurisdictionem conuellere, *Defin. 5 supr. de diuers. rescript.*

7 Quod Pragmatici nostri dicunt, *appeller de l'octroy des lettres* Id enim esset ab ipso Senatu appellare.

8 Quo nomine factum impetrantis notatur, non autem factum concedentis.

9 *Arg. l. in causa 16. §. vlt. D. de minor.*

DEFINITIO XXXI.

Qui intercessit, & si non deferretur intercessioni appellauit, habendus est pro appellante si executor dixerit se deferre appellationi.

EXecutioni, quæ contra te fiebat, intercessisti, & si intercessioni tuæ non deferretur, appellasti,[1] executor destitit ab executione his verbis ex scripto compositis, *attendu le quel appel i'ay superseé:* cum tamen de admittenda vel reiicienda intercessione nihil ante dixisset. Placuit pro appellante haberi te debere, non pro intercedente. Quia licet appellatio non nisi sub conditione interposita videatur,[2] in potestate autem executoris non sit appellationem conditionalem in puram conuertere, aut eum, qui nondum appellauerit, appellantem facere,[3] nihil tamen vetat appellationis conditionem, quæ in ipsius arbitrium collata sit,[4] ex eius facto & voluntate committi, vt pura fiat appellatio, quæ ante fuerat conditionalis.[5] Quod in proposito euenit, cum executor hoc ipso quo propter appellationem substere se dixerit, non obscure significauerit appellationi tantum se deferre, non etiam intercessioni. *Ita Senatus* in causa Petri Berthod, & Ioannis Ra. 18. Cal. Sept. 1593.

1 Antequam scilicet executor declarasset, an tuæ intercessioni deferre vellet necne.

2 Vt proinde non possit dici appellatum quandiu pendet conditio.

3 Quia ex cuiusque arbitrio & voluntate pendet, an appellare velit, necne.

4 Nam & in arbitrium alienum conferri quælibet conditio potest, *l. 1. de legat 2.*

5 Nec enim volenti fit iniuria, *l. in diem 9. §. 1. D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

DEFINITIO XXXII.

Non potest appellari ab eo, quod iudex præcepit fieri ad animi sui instructionem.

AB interlocutione iudicis, qui aliquid fieri iussit ad animi sui instructionem, appellari non potest, quia neque scire litigatores possunt, neque iudicem interrogare cur ita faciat.[1] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, prid. Cal. Febr. 1594.

1 Proinde qui appellat hoc casu videtur appellare à futuro grauamine quod nunquam licet, *vulg. iurib.*

DEFINITIO XXXIII.

Si appelletur ab aresti executore, quem constet non excessisse fines mandati, admittenda quidem est appellatio, sed interim iubenda per Senatum executio.

APpellari quidem ab executione etiam aresti potest, cum executor excessit fines mandati.[1] Sed si in promptu appareat factam executionem iuxta formam Senatusconsulto præscriptam, non est audiendus appellans ab executione, quoniam alioqui eueniret, vt ab ipso quoq; aresto appellatio per indirectum recepta videretur, quod neque iudicati, neque Senatusconsulti potissimum auctoritas patitur.[2] An igitur licebit executori, à quo appellatum erit, causæ cognitionem sibi adrogare, & quasi non excesserit ipse fines mandati appellationem negligere. Minimè.[3] Est enim appellatio omnimodo recipiẽda, vt hoc ipsum sciatur an executor fines mandati excesserit.[4] Sed tamen quemadmodum non audiretur condemnatus, si executioni iudicati vellet intercedere,[5] ne alioqui illusorium sit iudicatum,[6] ita æquum est non obstante appellatione mandari iudicatum executioni,[7] hac vna differentia inter appellationem & intercessionem obseruanda, quod intercessio nullo modo admittatur: Appellatio vero ita admittitur, vt nulla tamen executioni mora fiat.[8] Et sanè absurdum fuerit, literas illas, quas De debitis appellamus, habere præcisam executionem, propterea quod instrumentum guarentigiatum, vt vocant, sit ad instar sententiæ & condemnationis.[9] Literas autẽ super aresto redditas appellatione suspendi, ne effectum habere possint.[10] Adde quod illusoria erunt Senatusconsulta omnia, si ob huiusmodi appellationes executio differatur,[11] nam & iniusta pronunciata appellatione, cum rursus mandabitur arestum executioni, iterum appellabit condemnatus à noua executione, & sic deinceps, atque ita nullus erit litium finis.[12] Nec aliud erit si agatur de exequenda sententia inferioris iudicis, quæ trãsierit in rem iudicatam. Etsi enim ab ea non etiam à Senatusconsulto prouocari potest, tamẽ quandiu appellatum non est nihil hac parte distat sententia ab aresto.[13] Multo magis dicẽdum est, si iudicati executor detulerit

detulerit appellationi, ac de eo conquerens victor ad iudicem aut Senatum redierit posse iudicem aut Senatum inaudita etiam parte iubere, vt executioni mandetur iudicatum non obstante appellatione,[14] dummodo ex actis executionis appareat nihil ab executore factum esse vltra fines mandati.[15] Sed hoc tamen addito, vt nullum appellationi præiudicium fiat, ne si forte aliqua exceptio supersit, cui etiam in iudicati executione locus esse debeat,[16] eius commodum indicta causa eripiatur condemnato.[17] *Ita Senatus* re ex proposito & accuratissime discussa in relationibus libellorum pro R. Ioanne Portier, contra Franciscum Blanc & N. Breyse, 7. Cal. April. 1594. In qua tamen facti specie euenerat, quod cum principalis debitor eiusque fideiussor singuli in solidum essent condemnati, & executio contra fideiussorem facta fuisset, principalis debitor tacente fideiussore appellauerat. Sed visum est, non aliud dicendum fore, tametsi ipse quoque fideiussor appellasset, quia cum principalis debitoris appellatio prosit fideiussori,[18] nihil plane refert vtrum fideiussor aduersus quem executio fit appellauerit, an principalis debitor, cuius periculo & incommodo cessurus sit effectus executionis.[19]

1 *l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip.*

2 Nec enim quod vna via fieri prohibitum est, permitti oportet, vt alia via fiat, *l. scire oportet 21. §. 1. D. de tutor. & cur. dat. ab suc.*

3 Ne alioqui iudicis partes sibi adrogare videatur, quod facere nunquam potest, *l. si vt proponis 6. C. de exec. rei iudic.*

4 Cum sufficiat quod possit deliberari an appellatio recipienda sit, *l. 1. D. nihil innou. app. interpos.*

5 Nullus enim esset litium finis, si iam condemnatus iterum esset audiendus, *l. 2. C. de re iudic.*

6 Quod esse non debet, *l. seruo 65 §. cum prator. D. ad SC. Trebell. l. si prator 75. D. de iudic. l. vlt. C. de itin. public.*

7 Saluo tamen iure appellationis ac citra eius præiudiciũ, vt sequitur ad finem Definitionis.

8 Quod æquissimum temperamentum est, quoties & appellationis, & executionis causa salua esse debet.

9 Ex auctoritate scilicet statutorum, qualia sunt pleraq; in Italia, vt scripsimus variis locis.

10 Siquidem lis incipit à literis De debitis, finẽ vero accipit ab arresto à quo ne quidem appellari potest.

11 Quid enim aliud agunt condemnati, nisi vt longis ac plerumque apertis frustrationibus executionem iudicati remorentur? *l. si longis 7. C. de execut. rei iudic.*

12 Si detur multiplicatio & progressus in infinitum, *l. 2. C. de re iudic. l. 4 §. ait prator. D. eod. l. singulis 6. D. de except. rei iudic. l. 3. C. de fructib. & lit. expens.*

13 Quia vtroque casu sententia transit in rem iudicatam, & habet vim rei iudicatæ, *l. & post rem 11. D. de transact. l. elegãter 23. §. 1. D. de condict. indeb.*

14 Quia non potest inauditus dici, qui iam & auditus fuit, & condemnatus, licet regulariter verum sit etiam in iudicati executione nihil fieri debere inaudita parte, *ex reg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt.*

15 Alioqui iusta esset appellatio, vt dixi *nu. 1. & 3. supr.*

16 Sunt enim exceptiones quædam, quibus potest locus esse etiã in executione iudicati, quæ scilicet non impugnãt iudicatum, cuiusmodi sunt solutionis, compensationis de eo, quod facere potest, & similes. Boer. *decis. 19. nu. 9.*

17 Dixi *Defin. 28. supr.*

18 *L. à sententia 3. D. hoc tit.*

19 Quia per fideiussorem ad reum peruenitur, *l. 5. D. de liber. legat. l. cum lex 46. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXXIV.

Appellari potest ad Senatum à Gubernatore Sabaudiæ, sed non à consilio Status, multo minus à Principis vicario, &, vt aiunt, Locumtenente generali.

A Gubernatore Sabaudiæ, & consequenter alterius cuiuscumque prouinciæ, ad Senatũ recte appellatur, si quid gubernator cõstituerit, quod pertineat ad causam contentiosæ iurisdictionis.[1] Sed à Consilio, quod status vocãt, quia Principis vices gerit, non magis quam à Senatu ipso appellare licet.[2] Nec ad rem pertinebit, quod gubernator Sabaudiæ, qui Consilio vtplurimum præesse solet, solus subscripserit, si modo totius Consilij nomine, & tanquã Consilij caput. Ergo nec à generali vicario & locum tenente Principis ad Senatum poterit appellari.[3] *Ita Senatus* in causa Syndicorum S. Ioãnis Maur. & Syndicorum de Modenne & de Laneb ourg, in publico Auditorio, 3. Id. April. 1595.

1 Senatus enim Principis vices gerit in iis omnibus, quæ pertinent ad causam contentiosæ iurisdictionis, qualem nullam habet gubernator Sabaudiæ, vt nec alij gubernatores & rectores prouinciarum, qui in hoc longe differunt à Præsidibus & Proconsulibus, de quibus in libris nostris.

2 Nunquam enim nisi ab inferiore ad superiorem appellatur, *l. 1. D. à quib. appell. non licet. l. 1. & pass. D. quis à quo appell.*

3 Hic enim omnium maxime & in tota prouincia Principis vices gerit.

DEFINITIO XXXV.

Renunciari potest appellationi intra decendiũ à die sententiæ impune, tametsi victor iam aliquos sumptus fecerit pro executione iudicati.

POst appellationem rite iusteq; interpositam liberum est ei, pro quo male iudicatũ est, vt à sententiæ commodo discedat,[1] & quidẽ impune, dummodo intra decẽdium id faciat, intra quod appellari à sententia oportuit, ac proinde ab ipso sententiæ die numerandum.[2] Sed hoc die tamen ita accipiendum est, si appellationem interiectam esse intra id tempus rescierit, alioqui sufficiet, vt iuri per sententiam sibi quæsito intra decendium renunciet à die notitiæ, id est, denunciatę appellationis.[3] Non valde dissimile est, quod sæpius tractatum scio, si condemnatus quis prouocauerit, & intra decem dies ab eo, quo lata sententia est, numerandos, ab appellatione resilierit, nulla eum refusione sumptuũ onerari debere, tametsi ob eam causam aliquos sumptus victor iam fecerit. Quoniam imputare sibi debet victor,[4] cur in iis sumptibus faciẽdis tam diligẽs fuerit, cum sciret aut scire deberet, totum illud decendium condemnato liberum esse,[5] non solum ad appellandum, sed etiam, vbi appellatum est, ad appellationem ex pœnitentia deserendam.[6] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Cantamot & Bartholomæi du Bois, 3 Cal. Iunij 1595. Ex tempore.

1 Licet enim cuilibet iuri suo renunciare, *vulg. l pen. C. de pact. l. si iudex circumuento 41. D. de minor.*

2 Hoc enim tempus hodie substitutum est in locum biduj aut tridui, quod olim datum erat ad appellandum, *Nouel. 23. de appel. c. 1. iunct. l. 1 §. biduũ. D. quand. appell. sit & intra quæ temp.*

3 Neque enim potest ignoranti imputari cur non appellauerit, *l. 1. §. 2.*

4 Et ideo nullum damnum sentire videtur, cum ex culpa sua sentiat, *vulg. l. quod quis 203. de reg. iur.*

5 Potest enim fieri quandocunque, quod fit intra tempus, liberum ad faciendum, *l. quod certa die 70. D. de solut.*

6 Nam & interest reipublicæ, vt audiatur quisquis vult appellationi renunciare, dummodo id faciat suo tempore, vt tãto citius sententia mandetur executioni.

DEFINITIO XXXVI.

Difficilius est vt appellans quam vt appellatus vincat ex vnica aduersarij contumacia.

SI appellans, anticipata citatione conuẽtus ab aduersario, adfuerit ad dictã diem, aduersarius non item, non idcirco itacim pro appellante ferenda est sententia, quæ iudicatum infirmet,[1] sed citandus est

Source : BIU Cujas

contumax, postea si rursus sit contumax, ex duplici illa contumacia condemnandus.[2] Idque duplici ratione constitutum videtur. Priore illa, quod præsumendum sit pro sententia etiam à qua est prouocatū potius, quam pro appellatione.[3] Altera, quod in causa appellationis, qui appellat, tametsi antea reus fuerit, actoris iure cēseatur.[4] Cuius causa in eo est odiosior, quam rei, quod ex vnica contumacia vincere nō debet,[5] cum tamē reus vincat hactenus, nimirum, vt soluatur ab obseruatione iudicij,[6] non etiam vt actor causa cadat.[7] Nec ad rē pertinuit, quod in proposita specie appellans per anticipationem citatus esset, vt proinde rei potius quam actoris vices gerere videretur. Citatio enim illa, cum non alio fini facta sit, quam ad appellationem prosequendam non extinguit causam appellationis, nec iudicij qualitatem immutat.[8] *Ita Senatus* 11. Cal. Iul. 1595.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt *estre anticipé & adiourné en vertu de lettres d'anticipation.*

2 Cum vix fieri possit vt excusationem illam mereatur is, qui bis fuit contumax.

3 Boer. post Bald. & alios quos citat *q. 15 in fin.* Not. *in c. in præsentia de renuntiat.*

4 *L. qui appellat. 29. D. de iudic.*

5 Quia plene probare debet suam intentionem, *l. 4. C. de edend. l. actor quod asseuerat 23. C. de probat.*

6 Quæ sententia tantum interlocutoria est, licet habeat vim diffinitiuæ, vt tractat Ægyd. Magist. *decis. vlt.*

7 Aliud enim est litem, aliud vero instantiam amittere. Hoc longe minus, illud plus est.

8 Qui enim anticipatur ad prosequendam appellationē, non eo minus est & remanet appellans.

DEFINITIO XXXVII.

Anticipari potest dies prosequendæ appellationis criminalis solo instante procuratore Principis, etiam tacente accusatore.

COndemnato reo criminis & appellāte, si accusatori siue publico, siue priuato, longiorem is diem dixerit ad prosequendam appellationem, nec accusator anticipationis remedio, quod in eam rem comparatum est, vti velit, potest generalis procurator Principis, & debet modis omnibus curare, vt de appellatione quam cito fieri poterit cognoscatur,[1] ne vindicando crimini longior mora fiat. Publice namq; interest vindicari statim crimina.[2] Quid enim alioqui erit dicendum, si accusator, siue priuatus siue publicus, id est, procurator inferioris iurisdictionis velit colludere?[3] *Ita Senatus* in causa procuratoris iurisdictionalis de Monmayeur, & N. Solier, Notarij, 4. Cal. Iul. 1595.

1 Nec enim diem prosequendæ appellationi à condemnato dictum expectare cogitur.

2 *l. si pœna 20. D. de pœn.*

3 Non debet procurator generalis id pati, neque collusionem, si quam deprehendat, impunitam relinquere, quæ nihil aliud quam prævaricatio est, *l. 1. §. 1. D. ad SC. Turpill. l. prævaricatores 212. de verb. sign.*

DEFINITIO XXXVII.

Non est audiendus, qui appellat à citatione personali, priusquam de crimine responderit.

A Citatione personali appellās an audiri debeat priusquam de crimine interrogatus fuerit, si in causa appellationis appareat, iustam citādi causam non fuisse,[1] aliquando dubitatum vidi, quibusdam existimantibus, non esse illi denegandum commune illud omnibusque patens appellationis auxilium.[2] Nec aliud iure nostro prouinciali constitutum fuisse, nisi vt non obstante appellatione adigi cogique possit ad respondendum, quæ res non adimit ei beneficium appellationis. Aliud enim est appellare nō posse, aliud vero non posse appellando suspendere vim decreti aut interlocutionis, vt contingit in omnibus iis sententiis, quæ nil obstante quidem appellatione, sed tamen saluo appellationis iure mandari possunt executioni.[3] Sed placuit contraria sententia, propterea, quod eiusmodi appellatio non possit videri certo iudicio interposita, cum nec scire probabiliter reus possit priusquam responderit, ex qua causa citatus, & responsurus sit.[4] *Ita Senatus* in secreto Auditorio, 4. Cal. Iul. 1595.

1 Nam si non fuit iusta causa citandi, non videtur posse fieri, vt non fuerit iusta causa à citatione appellandi, *arg. l. 1. §. vlt. D. ne quis eum qui in ius voc. vi exem.*

2 Sic enim appellatur *in l. 3 § falsus procurator. D. rat. rem haber.* Facit *l. vnic. C. de sentent. præf. prætor. l. 1. §. rursus. D. quād. appell. sit & intr. qua tempor.*

3 Vt diximus *Dec. 33 supr. eod.*

4 Quomodo enim potest citatus conqueri de iudicis iniquitate, priusquam sciat, cur citatus fuerit? Non autem permittendum est, vt temere nulloque certo iudicio quis appellationem interponat.

DEFINITIO XXXIX.

Reus de crimine ex ore respondere sine causa iussus habet iustam causam appellandi, sed interim tamen respondere cogitur.

CVi consequens est, vt iussus ad iudicem venire, responsurus de crimine, si paruerit & respōdere cœperit, mox ex interrogationibus per iudicem factis cōperiat, nihil causæ fuisse cur citari deberet ad respondendum, possit, si velit, recusare, ne vltra respondeat.[1] Ergo si vrgeatur iussu & comminatione iudicis, iustam appellādi causam habebit,[2] nec ei oberit in prosequēda appellatione, quod priori decreto paruit, cui, vt proxime diximus, parere habuit necesse.[3] Nam vt scire reus cœpit, quam ob causam in ius vocatus sit, cessat ratio illa, quæ faciebat, ne appellare ipsi liceret.[4] Saluo tamen appellationis iure cogendus erit, vt interea respondeat, ne ius dicentis auctoritatem contemnere videatur.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iam enim cessat ratio, quæ antea faciebat, ne posset aut appellare, aut non venire.

2 Nec enim potest fieri, vt iusta causa sit, propter quam debeat respondere, si nulla fuit propter quam citari deberet.

3 *L. non videntur 167. § 1. l. non potest dolo carere 199. de reg. iur.*

4 Ideoque cessante ratione cessat quoq; dispositio, *vulg. l. adigere 6. §. quamuis D. de iur. patron.*

5 Quam semper potiorem esse cōuenit, *l. si quis ex alienæ D. de iudic.*

DEFINITIO XL.

Appellari potest ab eo, qui iussit incipi ab executione, si non adiecerit clausulam iustificatiuam, quæ faciat intercedendi potestatem.

A Decreto & interlocutione iudicis, qui passus est incipi ab executione, appellari potest, si non expressim adiecerit, vt salua esset causa intercessionis, quæ vulgo iustificatiua clausula dicitur. Iuris enim ratio vult, vt ab actione incipiendum sit, non ab executione.[1] Nec, quod reus intercedere non prohibetur, si velit, ad rem quicquam facit quo minus appellare possit, si malit.[2] Clausulæ iustificatiuæ adiectio facit, ne ab eiusmodi decreto appellatio iusta sit, quia per eam fit, vt executio in citationem conuersa intelligatur.[3] *Ita Senatus* ex tempore, pro N. Regis, contra D. de Cly, 2. Id. Aug. 1595.

1 *L.1. C de exeeut. rei iud.* Nemo enim inauditus pro condemnato habendus est, *l. à Diuo Pio 25. §. sed si emptor. D. de re iudic. l. 1. D. de requir. vel absent. dam.*

2 Prius enim est inspiciendum, quid iudex decreuerit, quam quid aduersus decreti executionem fieri potuerit.

3 Bart. *in l. de pupillo 5. §. meminisse. D. de oper. noui nunc.*

DEFINITIO XLI.

Appellatio post iudicati executionem interposita per pupillum beneficio restitutionis non potest facere, vt interim reuocanda sit executio, cui tutor sine causa consenserat.

PEr sententiam contra tutorem redditam possessor factus, cum iudicato tutor acquieuisset, pupillo ab ea sententia quandoq; postea prouocante, non idcirco statim priuādus est sua possessione,[1] sed ante omnia de appellationis iure cognoscendum & pronunciandum est.[2] Quoniam appellatio, licet extinguat iudicatum,[3] iudicati tamen executionem, quæ facti est, non magis extinguere potest, quā efficere, vt quod factum est pro infecto habeatur.[4] Nec ad rem pertinet, quod si tutor appellasset, pupillus hodie nō aduersarius possideret. Multa enim facta durant, quæ fieri prohibentur.[5] Plane dubitandum non est, quin actione tutelæ pupillo tutor teneatur, vt damnum ei omne sarciat quod acciderit ob non interpositam appellationem, quam suo tempore interponere tutor debuit,[6] ni si probet ille consultum se à peritioribus ab interponēda appellatione reuocatum fuisse.[7] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, Non. Sept. 1595.

1 Siquidem iuste possidet, qui ex iudicato, &, vt aiunt, prætore auctore possidet, *vulg. l. iuste possidet 11. D. de acqui. possess. l. qui auctore 137. de reg. iur.* magnum enim est commodum possessionis. *§. commodum. Inst. de interd.* quo proinde nemo tam facile ac indicta causa priuari debet, præsertim cùm in proposita specie præsumendum sit in dubio pro iudice & pro tutore.

2 Nam & frequentius euenit, vt fruſtrandi & tergiuersandi gratia, quam vt ex iusta causa interponatur appellatio, *l. tutor 41. D. de vsur. l. negotiorum 24. D. hoc tit.*

3 *L. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam. l. 1. §. vltim. D. ad SC. Turpill.*

4 *L. in bello 12. §. facta autem res. D. de capt. & postlim. l. denique 19. D. ex quib. causf. maior.* Vnde fit, vt nec ab interlocutoria, quę iam mandata est executioni, possit appellari. Papien. *in form. sent interloc. sup. incompet. iudic. nu. 9.*

5 *Vulg. l. patre furioso 8. D de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

6 *L. 1. in prin. D. de tutel. & ration. distr.*

7 Nihil enim potest tutori imputari, qui consuluit peritiores, *l. regula 9. §. pen. D. de iur. & fact. ignor. Not. ad l. non est ignotum 6. C. de admin. tut.*

DEFINITIO XLII.

De priuilegio, quod habent Augustani, vtrum Senatum velint appellare, nostrumne, an Pedemontanum.

A Iudice in Augustanorum prouincia delegato per Senatum Pedemontanum ad faciēdam arresti executionem appellari potest ad Senatum Sabaudiæ, si id appellans elegerit. Priuilegium enim prouincię illud est.[1] Ergo & appellatio illa, si perperam interposita sit, puta per eum, qui intercedere nō appellare debuit, poterit vtique ex rescripto Principis conuerti in intercessionem, eaque intercessio, si appellans volet, tractanda erit coram Senatu Sabaudiæ.[2] Nec ad rem pertinet, quod intercessionis, quæ in iudicati executione fit, cognitio ad eū ipsum iudicem spectat, qui iudicauit, aut ad executorem, si habeat causæ cognitionem,[3] nam & à delegato appellandum est ad delegantem.[4] Et tamen iam diximus à delegato per Senatum Pedemontanum posse ad Senatum nostrum appellari. Vtrumque igitur fit eadem priuilegij ratione contra regulas communes iuris.[5] *Ita Senatus* in causa Petri Soreley, & Claudij Pognen, & Mariæ Guichard Augustanorum, Id. Sept. 1595.

1 Quæ & alia multa habet priuilegia à iuris communis ratione aliena.

2 Succedit enim hoc casu instantia hæc intercessionis in locum instantiæ appellationis, & tanquam subrogata eodem iure censeri debet, *vulg. l. si eum 10. §. qui iniuriarum. D. si quis caution.*

3 *L. à Diuo Pio 15. §. sed si emptor. D. de re indic.*

4 *L. 1. 2. & 3. D. quis à quo appellet.*

5 Nam in iis, quæ iure singulari & contra iuris rationem recepta sunt, non possumus sequi regulam iuris, *l. in his 15. D. de legib.*

DEFINITIO XLIII.

Appellatio, quæ semel prodesse cæpit aduersario, non potest conuerti postea in intercessionem, ne quidem ex rescripto Principis.

APpellatio perperam interposita non potest ex rescripto Principis cōuerti in intercessionem, postquam aduersarius ea vti cœpit ad impugnandum ex parte sua iudicatum.[1] Neq; enim beneficiū Principis cuiquam debet esse damnosum.[2] *Ita tractatum est* Prid. Id. Septemb. 1595.

1 Eo scilicet casu, quo appellatio per vnum ex litigatoribus interposita etiā aduersario prodesse potest, *l. per hanc 4. iunct. gloss. C. de tempor. & repar. appell.*

2 *L. 4. C. de emanc. liber. l. ex facto 43. D. de vulg. & pupil. substit. l. Paulus notat 8. de prator. stipul.*

DEFINITIO XLIV.

Ei, qui appellauit à pœna corporali, remittitur multa, quæ temere appellantibus infligi solet.

APpellans à sententia infligente pœnam corporalem, aut quæ oneret existimationem,[1] quantumuis iniusta nulloque iure subnixa sit appellatio, nunquam condemnatur in eam mulctam, quæ temere appellātibus irrogari solet.[2] Honesta enim iustaque esse intelligitur ratio quęlibet redimēdi sanguinis & honoris,[3] & præsertim cum iuris communis auxilium & beneficium imploratur.[4] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Baudin & N. de la Val, 2. Decemb. 1595.

1 Cuius amittendæ metus maior est honestis viris, quam metus mortis, *l. isti quidem 8. §. pen. D. quod met. causf.*

2 Quam Pragmatici nostri dicunt *l'amende du fol appel.*

3 *L. 1. D. de his qui mort. sibi consciuer.*

4 Quale est auxilium appellationis, *l. 3. §. falsus procurator. D. rat. rem haber.*

DEFINITIO XLV.

Appellatio pro expensis tantum interposita non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis.

IVdex, ad quem appellatum est ratione expensarum duntaxat, nihil potest cōstituere in negotio principali, quoniam appellatio non deuoluit cognitionem causæ ad iudicem appellationis,[1] nisi quatenus appellatum est.[2] Non solum autem per modum, vt aiunt, cognitionis, nihil constituere iudex appellationis potest,[3] sed nec per modum executionis,[4] si non vtraq; pars consentiat.[5] *Ita tractatum est* ex tempore in causa Claudij du Chesne procuratoris, & Bernardæ Fauier, 4. Id. Decemb. 1595.

Source : BIU Cujas

1 Cum prius sit vt quis habeat iurisdictionem, quam vt possit quicquam constituere, *l.2.l.4.§.vlt.D.de off.Proconsl.l.1.& tot.tit.C.si à non compet.iudic.*

2 Ne scilicet alioqui latius pateat effectus quam sua causa, quod esse non debet.

3 Quamuis cognitionis nomen latius pateat quam iurisdictionis, *l.ait prætor 5.D.de re iudic.*

4 Cum tamen facilius sit, vt quis executoris, quam vt iudicis partibus fungatur, *l.si vt proponis 6.C.de exec.rei iudic.*

5 Quia si cõuenerit inter litigatores quid pronunciandũ sit, id ipsum iudex sequi cogitur, *l.si conuenerit 26.D.de re iudi.*

DEFINITIO XLVI.

Qui appellauit ob commutatam causam criminalẽ in ciuilem, quid obtinere debeat, si victor fuerit contumax in causa appellationis?

APpellãs ab interlocutione, quæ causæ crimina lis commutationem fecit in ciuilem,[1] si per victoris cõtumaciam obtineat in causa appellationis, non totius litis plenam victoriam consequi debet, sed hoc tantum vt causa criminaliter tractetur. [2] *Ita Senatus* in causa Ioannis Mathiaz, & Præceptoris S. Ioannis du Temple Camber. 23. Nou. 1596.

1 Quod euenire solet, cum iudex videt non esse materiam litis dignam, quæ criminaliter tractetur.

2 Quia nec de alio quæri potest in causa appellationis huiusmodi, quam vtrum lis ciuiliter tractanda sit, an criminaliter. Et cum contumacia nihil nisi tacitam & fictam confessionem inducat, succedit iuris regula, quæ vult, non plus operari fictionem in casu ficto, quam veritatem in casu vero, *l. confessionibus 13.& l.seq.§.vlt.D.de interrog.in iur.fac.*

DEFINITIO XLVII.

Aduersus lapsum tempus ad appellãdum potest quis restitui in integrum, & interim impedire executionem iudicati.

QVod aiunt, appellationem extinguere iudicatum,[1] ad eas demum appellationes pertinet, quæ rite suoque tempore interpositę impedire possunt, ne sententia, à qua appellatur, transeat in iudicatum.[2] Cæterum post elapsa appellandi tempora, si à sententia, quæ semel transiit in rem iudicatam, appellatur, sicuti appellatio non nisi ex rescripto Principis admitti potest,[3] ita nec iudicati vires prius infringere, quam de appellationis iure & æquitate cognitum sit & pronunciatum.[4] Quod quamquam ita est, alio tamen iure vtimur. [5] *Ita Senatus* in causa Iacobi Puper, & Syndicorum de S. Ioire, 24. Mart. 1597.

1 *L.1.§.vltim.D.ad SC. Turpill.l.furti 6.§.1.D.de his qui not. infam.*

2 Habet enim quælibet appellatio vim non modo deuolutiuam, sed etiam suspensiuam, *l.si causa cognita 32.C.de transactionib.*

3 Ex literis, quas Pragmatici nostri vulgo vocant *lettres & relief d'illico.*

4 Cum non debeat quis restitui ad appellandum, ne quidem minor, nisi causa cognita, & ita demum, si probet se iustã appellandi causam habuisse. Guid.Pap. *q.31.& 141.* Castr. *in l. fin.C.in quib.caus.restit.in integr.non est necess.* Bart. *in l.nam posteaquam.§.si minor.D.de iureiur.*

5 Quia huiusmodi restitutiones conceduntur de plano & causa non cognita etiam maioribus, & illis, qui postea succũbant in causa appellationis, & quidem sine vlla refusione expensarũ. [Est autem consuetudo optima interpres vt legum ita & statutorum, inquit Guid.Pap. *de stylo Curiæ, q.30.*]

DEFINITIO XLVIII.

A sententia, cuius executionem Senatus inaudita parte permisit, potest nihilominus appellari etiam tanquam ab abusu.

AB ea sententia, cuius executio à Senatu permissa est parte non vocata, appellare is potest, qui vocatus fuit,[1] etiam tanquam ab abusu.[2] Proindè facere debebit ea appellatio, vt iudicati executio suspendatur:[3] nec ideo videbuntur pugnantia Senatus decreta, cum noua causa emergentis appellationis nouo decreto causam præbeat. [4] *Ita Senatus* pro D. Tiberio Mutio Priore Nantuaci, contra R. D. de Chanantes Sacristam, 15. April. 1597.

1 Cum enim permittit Senatus executionem sententiæ per inferiorem iudicem redditæ, semper additur vel subinde intelligitur clausula, nisi ab ea sententia sit appellatum, quia & ad publicam vtilitatẽ, & ad ipsius quoque Senatus auctoritatem pertinet, vt nemo ab appellationis beneficio excludatur, *l.vnic.C.de sentent.præfect. prætor.l.1.§.1.D. quand.appell. sit, & int.qua tempor.*

2 Nec enim abusus, si quis sit purgatus, videtur per Senatus permissionem redditam de plano sine causæ cognitione & partibus non auditis, *vulg.l.de vnoquoque 47.l...D. de re iud.*

3 Cum ea sit natura cuiuslibet appellationis, præsertim eius, quæ interponitur tanquam ab abusu, vt suspendat iudicatum, *l.si causa cognita 31.C.de transact.*

4 Siquidem quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, *l.de ætate 51.§.ex causa.D.de interrog.in iur.faciend.*

DEFINITIO XLIX.

Non est audiendus apud eundem iudicem cõtumax, cui pronunciata est sententia diffinitiua, maximè si appellauerit, quamuis ab appellatione postea velit discedere.

COntumax ad mortem condemnatus, postea coniectus in carceres & sententiæ diffinitiuæ pronunciationem passus, dixerat primùm & petierat vt apud eundem iudicem audiretur, ad purgandam contumaciam, probandamque innocentiam.[1] Mox consilio mutato appellauerat, rursumque incontinenti ad prius consilium redierat, seque ad defensiones suas coram eodem iudice proponendas admitti postulauerat. Quærebatur in Senatu an de appellatione cognoscere Senatus deberet, an ad priorem iudicem reum remittere. Placuit interposita semel appellatione nõ licuisse appellanti à pœna mortis mutare cõsilium, & appellationis pœnitere. Non magis vt innocentiam suam tueretur, quàm vt sententiæ acquiesceret, si perire mallet.[2] Semel enim ad Senatũ deuoluta ex appellatione cognitio, in cõdemnatione capitali, aufferri ei nunquã potest.[3] Sed etsi appellatio interposita nulla fuisset, secuta tamẽ pronunciatione sententiæ, nihil aliud fieri posset, nisi vt vel sententiæ executionem pati, vel ab ea nunc appellare cogeretur. Iudex enim qui diffinitiuã tulit sententiam, iterum iudicare ac pronunciare non potest, cum officio suo seu bene, siue malè functus sit.[4] Planè si ante pronunciationem diffinitiuæ sententiæ contumax se vltro carceribus dedat, purgaturus contumaciam, suæque innocentiæ causas allegaturus apud eundem iudicem, dubitari nõ oportet quin sit audiendus, & suspendenda sententię pronunciatio. [5] Quam tamen si iudex per imperitiam fieri permiserit, idem seruandum erit quod iam diximus vt cogendus sit, vel appellare reus vel sententiæ executionem pati.[6] Ob idq; nimirum si quis ex Senatusconsulto per contumaciã ad eiusmodi pœnam capitalem condemnatus sit, non solet Senatus iubere pronunciationem Senatusconsulti: Sed ante omnia reum audiri.[7] Quãquam etsi per imperitiam & festinationẽ grapharij pronunciatio secuta esset, non aliud tamen obseruari oporteret, cùm aliud auxilium nullum supersit condemnato qui à Senatusconsulto appellare non potest. [8] *Ita Senatus* in secreto auditorio, 20. Nouem. 1615. pro Cl. l'Heritier.

1 Semper enim audiendus est qui suam innocentiã paratus est de-

tus est defendere. Adeo vt nec vlla expensarum refusione ad purgandam contumaciam opus sit in criminalibus, quæ necessaria est in ciuilibus, *l. properandum 13. C. de iudic.*

2 Nemo enim auditur perire volens, *l. non tantùm 6. D. hoc tit.*

3 Id enim debetur reuerentiæ non modò Senatus, sed etiam cuiuslibet alterius iudicis superioris, ad quem appellatū est, *l. 2. eod. l. 1. D. nihil innou. appell. pendent.*

4 *l. iudex post. aquam 55. D. de re iudic.*

5 Vt sit integrum condemnato innocentiā suam apud eūdem iudicem defendere, quod plerumq; fit commodius & minore dispēdio apud iudicem inferiorem, quàm apud Senatū. Nā & id iudex habere ante oculos debet, *l. 1. C. de adm. in. tuto.*

6 Eadem enim ratio hic locum habet, quam proxime attulimus ex *d. l. iudex 55 De re iudic.*

7 Siue vltro se carceribus obtulerit, siue inuitus comprehensus, & contectus in carceres.

8 Nunquam enim probandæ innocentiæ via præclusa est, cùm satius sit nocentem absolui, quàm innocētem damnari *l. si quis absentem 5. D. de pœn.* Adeò vt statim atque præsens est is, cuius bona omnia per cōtumaciam, vt fieri solet, annotata fuerant, restituēda sit ei bonorum omnium suorum possessio, nullis quoque, vt diximus, refusis sumptibus ad purgandam contumaciam, ne iis quidem qui in annotationem facti sunt. Habere enim reus interim debet liberam bonorum suorum administrationē, *l. reo 41. D. de solut.* nisi in casibus exceptis, de quibus in *l. pen. D. de accusat.*

TIT. XXVII.

DE TEMPOR. ET REPARAT. APPELL.

DEFINITIO I.

Cum prima executio confluit in secundam, sufficit ei, qui ab vtraq; appellauit, vt posteriorem persequatur.

DEBITOR qui aduersus contractum postulauerat in integrum restitutionem, cum ex diplomate principali, quod de debitis vocant, interea soluere iussus esset,[1] ab ea executione tanquam attentatoria, vt loquuntur, & in præiudicium litis facta prouocauerat,[2] nec appellationem fuerat prosecutus: sed intra tempora prosequendis appellationibus data iterum iussus soluere, impetratis à iudice in eam rem literis, ab ea quoque executione literarumque interpretatione appellauerat, non potest videri priorem appellationem deseruisse, si posteriorem rite introduxerit & prosecutus sit.[3] Quemadmodum enim primæ executionis vis & potestas in secundam executionem fluxisse, ita prior appellatio in posteriorem deuoluta esse intelligitur.[4] *Ita Senatus* pro D. Vosery, contra D. de Mandolle, 17. Calen. Aug. 1583.

1 Ea namque vis & potestas est eius diplomatis, vt nec oppositione, nec appellatione obstāte possit instrumentū mandari executioni, vt scripsimus variis locis.

2 Nihil enim debet innouari lite pendente, *tot. tit. C. vt lit. pend.* Lis porro dicitur pendere quinque modis. Per libelli oblationem, *l. 1. & 2. iunct. gl. ill. tit.* Per litis contestationem, *l. vnic. C. de lit. contest. l. amplius 15. D. rat. rem habit. l. sed etsi lege 25. § si ante. D. de petit. hered.* Per consultationem aut relationem ad Principem, aut per Principis rescriptum, *l. ex illo tempore. C. de appellat. l. vnic. C. quand. libell. oblat. Princ. fat. lit. contest.* Per iudicis recusationem, *l. apertissimi 16. C. de iudic.* Et per in integrum restitutionem, *l. vnic. C. in integr. restit. postul. ne quid noui fiat.*

3 Nam & in dubio ea capienda interpretatio, per quā nō præsumatur appellatio deserta, siquidem desertio est delictū, cum annexum habeat iudicis contēptum: ideoque solet grauior mulcta irrogari ei, qui appellationem deseruit, quam ei, qui male ac temere appellauit.

4 Vnde fit, vt posteriore introducta, prior quoque introducta videatur, ne alioqui desertionis pœnam patiatur is, qui appellationem non deseruit, exemplo eius, quod scriptum est *in l. vlt. C. de posth. hered. instit.*

DEFINITIO II.

Allegatio compromissi nō impedit desertionem appellationis, nisi de compromisso constet per scripturam vel per aduersarij confessionem.

APpellans, si intra statutum tempus appellationem prosecutus nō sit, quam idcirco deserta aduersarius obiiciat, non potest negligentiæ suæ excusationem illam prætexere, quod pendente tempore prosequendæ appellationis compromissum de lite per arbitros finienda factum asseueret, nisi probet idipsum aut per contractum in scriptis habitū,[1] aut per aduersarij confessionem.[2] Igitur compromissum, de quo constat ex scripto, impedit lapsum temporis dati ad prosequendam appellationem, nō tamen lapsum temporis dati ad appellandum.[3] *Ita Senatus* publico Senatusconsulto & generali.

1 Ne in longiorem diem litis protraheretur, si per testes probari non posset, quorum etiam habendorum facilitas, vt maior est, ita periculosior, *l. testium facilitatem 18. C. de testib.*

2 Nulla enim vel certior vel promptior probatio est, quā quæ fit per partis confessionem, *l. generaliter 13. C. de non num. pecun.*

3 Guid. Pap *q. 115.*

DEFINITIO III.

Pestis iusta causa est petendæ restitutionis aduersus obiectam desertionem appellationis.

PEstis tempore non eo minus currit tempus prosequendæ appellationis, sed tamen succurrendum est appellanti per in integrum restitutionem, si ob eam causam intra tempora non sit prosecutus appellationem.[1] *Ita Senatus* sæpius.

1 Paul. Castren. *consi. 21. incip. in causa desertionis.* Idem dic de bello & de paupertate appellantis.

DEFINITIO IV.

Renunciatio appellationis facta extra tempora & extra acta non impedit desertionem.

SI appellationi renunciatum sit extra tempora[1] siue etiam intra tempora, sed extra acta, non eo minus deserta pronunciari appellatio, & appellanti pœna desertionis infligi debet. Renunciandum enim est & intra ea ipsa tempora, intra quæ appellari potest,[2] & apud acta, si à iudice appellatum sit,[3] aut coram executore, si ab executore, alioqui desertionis pœna committitur.[4] *Ita Senatus* ex tempore contra Claud. Brunetum, 17. Cal. Aug. 1591.

1 Hoc est post decendium. Nam intra decendium renunciari appellationi impune potest: post decendium nō potest: nisi impetrato in eam rem diplomate Principali, per quod appellatio annulletur. Pragmatici vocant *lettres d'aneantissement.*

2 Id est, intra decem dies, & quidem à die sententiæ, non à die appellationis interpositæ numerandos.

3 *L. 2. D. de appellat.*

4 Quia interest etiam illius, à quo appellatū est, vt sciat, an appellatio duret, an vero ei fuerit renunciatum.

DEFINITIO V.

Facilius parcitur ei, qui appellationem intra tempus constitutum non intimauit, quam ei, qui non introduxit ad iudicem.

Source : BIU Cujas

ETsi appellationem intra legitima tempora prosecutus non videtur, qui iudicem appellationis tantum adiit,[1] si nõ & aduersario ipsi diem dixerit,[2] facilius tamen ei parcitur, vt desertæ appellationis pœnam effugiat, quoniam adire iudicẽ per seipsum solet, qui appellauit,[3] diem vero dicere non nisi per apparitorem, cuius culpam licet non omnino ei, qui elegit impunitam,[4] aliqua tamen excusatione digniorem videri æquum est:[5] & eo magis, quod, cum appellationis auxilium sit fauorabile,[6] desertionis obiectio non odiosa esse non potest.[7] *Ita Senatus* in causa viri clarissimi Claudij de la Couz Abbatis Ambroniacensis & Syndicorum vniuersitatis de Seiriaz, Pri. Cal. Febr. 1590.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt *releuer son appel.*

2 Quod nihil aliud est, quam ei appellationem intimare.

3 Nec proin de potest seipsum fallere, aut sibi ipsi deesse.

4 Quia sibi debet imputare qui talem elegit, *arg. §. preterea. Instit. quib. mod. re contr. oblig.*

5 Ne scilicet vnius negligentia tam facile alteri noceat, *l. pupillus 24. D. qua in fraud. credit.*

6 Quia est auxilium commune, *l. 3. §. falsus procurator. D. ratam rem haber.*

7 Cum desertio appellationis sit quædam species criminis, vt dixi *De fi. 1. nu. 3. supr.*

DEFINITIO VI.

A sententia, quæ vni ex litigatoribus dat electionem, appellandum est ex die sententiæ, non ex die secutæ electionis.

CVm, debitore rem vnam offerẽte, creditori data esset per iudicẽ electio alterius rei, si mallet, exigendæ, postea vero creditor eam rem elegisset, quam debitor præstare nolebat; visum est sero interpositam appellationem, si à tempore latæ sententiæ decem dies effluxissent, tametsi intra decendium à die factæ electionis appellatum proponeretur.[1] Etsi enim fieri poterat, vt debitor eam rem eligeret, quã præstare debitor maxime vellet, vt proinde nullam appellandi causam esset habiturus:[2] verum tamẽ est iam inde à quo tempore creditori data fuit per sententiam electio, quæ dari non debuerat,[3] appellari à sententia potuisse & debuisse, cum electio non nisi ex concessa eligendi facultate pendeat, nec possit videri iniuriam facere creditor, qui iure suo vsus est, cum eligendi haberet potestatem.[4] Denique non quælibet iniuria materiam appellationis præbet, sed ea demum, quam iudex, non quam aduersarius intulerit.[5] Negari autem non potest, quin eo tempore iudex iniuriam fecerit, quo sententiam tulit, & eligendi ius creditori dedit, quamuis incertum adhuc fuerit, quid creditor esset electurus. *Ita in Senatu tractatum est* inter nobiles Iacobum Franciscum & Berardum Pelard fratres, 7. Cal. Iunij 1590.

1 Decendium namque datum ad appellandum incipit currere & computatur ex die pronunciatæ sententiæ, *Nouell. 23. De appell. cap. 1.*

2 Consentiente scilicet vtroque litigatore in eandem rem.

3 Magnus enim fauor est, si quis electionẽ habeat alterutrius rei præstandæ, *l. plerumque 10. §. vlt. D. de iur. dot. cap. in alternatiuis.* vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in 6.* Excipe casum *l. Grace 8. §. si quis Stichum. D. de fideiuss.*

4 Nemo enim videtur iniuriose aut dolo facere, qui iure suo vtitur, *l. nullus videtur 55. de reg. iur.*

5 Qui enim appellat, de iniquitate iudicis conqueritur, non de dolo & circumuentione aduersarij, *l. prefecti 16. D. de minor.*

6 *L. 1. §. biduum. vers. quid ergo. D. quand. appellat. sit, & instr. quæ tempor.* Iunge *l. vbi autem 75. §. qui illud. D. de verbor. oblig.*

DEFINITIO VII.

Non deseruit appellationem, qui eam prosequitur, licet non vltro id faciat, sed aduersario instante.

TRibus inter se contendentibus, & vno condemnato, si is appellauerit, & cum appellationem vltro prosequi deberet passus sit, vt eius prosequendæ gratia ab vno ex aduersariis suis ad appellationis iudicem intra constituta tempora euocaretur,[1] non idcirco potest videri appellationem deseruisse, licet nullum superiori iudici libellum porrexerit. Quis enim desertam dicat appellationem, de qua apud appellationis iudicem disceptetur?[2] De illo potius dubitari potest, an quod ab vno ex victoribus factum est, alteri, qui nihil fecit, nocere debeat, ne desertam appellationem possit dicere? Et magis est, vt nocere debeat, si ea sit causæ connexitas, vt inter alios duos de appellationis iure cognosci nequeat, quin hic quoq; tertius liti interfit.[3] Alioqui obstat iuris regula, quæ vnius factum alteri nec prodesse patitur nec nocere.[4] Plane si post iam elapsa prosequẽdæ appellationis tempora vnus ex victoribus condemnatum ad iudicem appellationis vocauerit, indistincte dicendum est, non posse id cæteris ignorantibus nocere, quia non potest ea res præbere appellanti excusationem, cur non intra tempora prosecutus sit appellationem.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Siue per literas, quas vulgo *anticipationis* vocant, siue per supplicem libellum, quod Pragmatici nostri Gebennenses dicunt *requeste en poursuite d'appell.*

2 Parum enim refert, ab vtro ex litigatorib. introducta sit appellatio, dummodo introducta sit.

3 Hoc enim facit connexitas causæ, vt è contrario sufficiat aliquando vnum ex pluribus appellare, *l. 1. & tot. tit. C. si vnus ex plurib. appell.*

4 *L. factum 155. de reg. iur. l. non debet 74. eod. tit.*

5 Itaque pœnam suæ negligentiæ hoc casu luere appellans debet, nec ius aliis quæsitum aufferri ipsis per alium potuit, *l. vlt. D. de pact. l. Granius 71. §. pen. D. de fideiuss.* [Quid si emptore condemnato, itemque venditore, qui pro emptore litem susceperat solus venditor appellauerit, & tamen appellationem deseruerit? An emptor quoque, qui non prouocauit in ius vocari poterit, saltem simul cum venditore, vt pronuncietur deserta appellatio? Minime, cùm non alius videri possit appellationem deseruisse, quàm qui ipse appellauit. Sed in hanc rem vocandus erit venditor vt desertionis suæ pœnas luat. Emptor autem vtut sententiæ executionem pati cogatur, quasi appellatione nulla interposita, quamuis verum sit appellationem à vẽditore interpositam emptori quoque prodesse, *l. 4. §. item si emptor De appell.* Debet enim emptor sibi imputare quod appellationem à venditore interpositam non sit ipse prosecutus, quod pro suo iure facere poterat etiã inuito venditore *d. §. item si aut nõ curauerit per venditorem ipsum agitari. Ita Senatus* ex tempore in causa Melchioris Batallin, 6. Septemb. 1612.]

DEFINITIO VIII.

Potest impune renunciari appellationi intra decendium à die sententiæ, sed non à die appellationis.

APpellationi renuncians etiam intra decẽdium, quod à die appellationis interpositæ numeretur, non eo minus condemnandus est in expẽsas omnes, quibus frustratoria prouocatio causam dederit, ideoq; nec aliter admittendus est ad renunciandum, quam si eos sumptus offerat.[1] Sane intra decẽdium à die sententiæ impunita appellatio est, & consequenter licita appellationis renunciatio, cum id tempus datum sit condemnato, vt sciat an appellare vel appellationẽ prosequi, an acquiescere iudicato debeat.[2] Ergo nullos eo nomine sumptus pati appellans de-

pellans debet,[3] ſicuti poſt decendium illud ſera appellationis renunciatio eſt,licet ea ipſo die fiat, quo appellatum fuit. [4] *Ita Senatus* in cauſa N. Velliet in ſecreto Auditorio,6.Cal Septembr.1593.

1 Intellige ſi appellatio ſit interpoſita non die ipſo ſententiæ,ſed poſtea.

2 Dixi *Defin 35.ſupr.tit.prox.*vbi vide.

3 Non enim ſolet ſumptuum condemnatio irrogari, niſi in pœnam temerè litigantis aut aliud quid facientis, *l. cum quem temere 79. D.de iudic.l.qui ſolidum 78. §.1.de leg.2. Inſtit.de pœn.temer.litigan.*

4 Itaque cauere debet, tam qui appellationi renunciat, quam qui appellat,ne nimis ſero aut appellet,aut renunciet, *l.1.verſ.caterum.D.quand. appell.ſit,& intr.qua temp.*

DEFINITIO IX.

Poteſt impetrari reſcriptum Principis ad hoc, vt appellatio pronuncietur deſerta, etiam antequam elapſa ſint tempora, ſed non intimari.

REſcriptum Principis ad hoc impetratum, vt pronuncietur, deſerta appellatio nō eo minus effectum ſortitur,quod impetratum fuerit ante elapſum tempus introducendæ appellationi præſtitutum,[1] dummodo nonniſi poſt id tempus elapſum,id eſt,ſuo tempore ſignificatum,&,vt noſtri loquūtur, intimatum ſit. Accipit enim,vt & cætera omnia,vires ſuas ex executione & intimatione. [2] *Ita Senatus* in publico Auditorio,Prid.Id.Febr.1594.

1 Hoc eſt ante menſem, ſi iudex appellationis fuit ex inferioribus, aut ante duos menſes, ſi appellatus fuit Senatus. Sic enim ſtylo noſtro cautum eſt.

2 Siquidem executio illa eſt,quæ dat effectum rei, *l.pen. C.de execut.rei iudic.*

DEFINITIO X.

Apparitoris relationi creditur ad excuſandum appellantem,qui appellationem deſeruiſſe dicatur.

RElatio apparitoris nulla teſtium fide ſubnixa, licet nihil probet,[1] quod ad hoc attinet,vt aduerſario damnum inferatur,probat tamē quantum ſatis eſt ad excuſandum eum,qui appellatoris opera vſus eſt,ne in pœnam vllam incurrat propter negligentiam, fortè ſi appellationem deſeruiſſe dicatur is,qui ex eiuſmodi relatione probet feciſſe ſe, quod potuit ad eam proſequendam.Etſi enim dici poteſt, ei eſſe imputandum,quod talem elegerit,[2] iniquum tamen ſit,deſertionis pœnam pati eum,qui non fuerit negligens in proſequenda appellatione: [3] vel ob id maximè,quod appellationis remedium tanquam ordinarium fauorabile eſt,& conſequenter deſertæ appellationis obiectio odioſa. [4] Propter quam cauſam ſufficere etiam interdum ſolet,vt probet appellans impetratas à ſe literas,vt vocant,appellatorias, & apparitori vt intra præſtitutum tempus exequeretur traditas, [5] ne deſerta dici poſſit appellatio, quamuis apparitor debitam in exequendo diligentiam non præſtiterit,alioqui facile accideret, vt ex apparitoris dolo & colluſione damnum ſentiret is, qui non tam electæ perſonæ, quam officij publici fidē ſecutus eſſet.[6] Quanquam tutius eſt,ex his quoque cauſis impetrari aduerſus lapſum temporis in integrum reſtitutionem. [7] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa D.de Sallagine,8.Id.Mart.1594.

1 Ne quidem in iis, quæ ad officium apparitoris pertinent,quia vox vnius,vox eſt nullius, *vulg.l.iuriſiurandi. C.de de teſtib.l.vbi numerus 12.D.eod.*

2 Vt dixi *Defin.5.ſupr.ex §.præterea.Inſtit.quib.mod.re contr. oblig.iunct.l.inter artifices 31.D.de ſolut.*

3 *Arg.l.vlt.C.de poſthum.hered.inſt.*

4 Dixi iam *d. Defin 5.nu.6.& 7.ſupr.*

5 Cum ſit verum, hoc caſu non ſtetiſſe per actorem, quo minus appellatio introduceretur, *l.in omnibus 39.de reg.iur.*

6 Hoc enim tale eſt, quod non niſi per apparitorem expediri poteſt.maiorque ratio eſt,ne cuiquam alterius factum vel negligentia noceat in iis,quæ non niſi per alium expedire potuerit.

7 Quæ haud dubie concedenda eſt ſaltem ex illa generali clauſula,ſi qua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur, de qua *in l.1.& l.ſed etſi 26.§.vlt.D.ex quib.cauſ.maior.*

DEFINITIO XI.

Multum intereſt an appellatio prorſus deſerta ſit,an malè introducta & extra tempora?

NOn ideo deſerta appellatio dici poteſt, quod malè introducta ſit & extra ſtatuta tempora, [1] ſed per viam nō recipiendæ appellationis decidenda eſt, quod Practici dicunt *par fin de non receuoir.* [2] Etſi autem vtroque caſu idem ferè effectus eſt, vt nimirum appellans non audiatur, perindeque ſit,ac ſi nulla interiecta eſſet appellatio, [3] refert tamen propter mulctam, quæ longè grauior irrogatur aduerſus appellationis deſertores, quam contra eos, qui non deſertam extra tempora proſecuti ſunt. [4] Item propter ſumptus litis ſuper appellationis deſertione factos,quos ſanè victori deſertionem obiicienti adiudicari æquum non eſt, cum nulla deſertio fuit.[5] Quanquam nec eo nomine condemnari illum oportet appellanti, qui ipſe in appellatione introducenda peccauit, [6] niſi aduerſus eam negligentiam poſtulata ſit in integrum reſtitutio, bonamq; litem appellans foueat.[7] Quid ergo? Compenſandæ erunt expenſæ ad cauſam deſertionis pertinentes,[8] appellatore ad eas ſolas condemnando, quæ appellatoriam litem reſpiciunt.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio,Non.Iun. 1594.

1 Quamuis dici ſoleat nihil intereſſe,an quid nullo modo,an vitioſe & minus ritè factum ſit, *l.quoties 6. D.qui ſatisdar.cog.l.1.D.de auctor.tutor.*

2 Sunt enim iſta omnino contraria, deſerere & proſequi appellationem,quamuis extra tempora quis eam proſequatur.

3 Quantum ad hoc,vt appellanti nihil profit appellaſſe.

4 Quia in deferenda appellatione delictum aliquod verſatur, quod in ea minus legitime proſequenda nullum prorſus eſt. Dixi *Defin.5.num.7.ſupr.*

5 Nam in hoc ipſo male ac temere victor litigat,quod cōtendit deſertam eſſe appellationem, quæ non fuit deſerta, ideoque potius condemnari deberet ad ſumptus eius litis, quam eos obtinere. *Ex reg.l.eum quem temere 79. D.de iudic.*

6 Vt ſcilicet fiat mutuæ culpæ compenſatio, *l.ſi ambo 20. D.de compenſat.l.viro 39. D.ſolut.matr.*

7 Quo caſu nullas expenſas appellans debet,cum culpa illa non introductæ ſuo tempore appellationis ſine vlla ſumptuum refuſione ex reſcripto Principis emendetur.

8 In conſequentiam mutuæ negligentiæ,quam compenſandam eſſe diximus *num.6.*

9 Nihil ſiquidem commune habet cauſa appellationis, quæ eſt ſecunda inſtantia cum cauſa deſertionis,quæ eſt prima. Nec bona eſt conſecutio, vt qui appellationem non deſeruit,eo magis videri debeat iuſtè appellaſſe,quamuis è contrario,qui appellationem deſeruit, credendus ſit veluti propria confeſſione appellaſſe perperam ac iniuſtè.

DEFINITIO XII.

Si iuſta cauſa ſit dandæ reſtitutionis aduerſus deſertionem appellationis,quid fieri debeat?

SI petatur in integrum reſtitutio aduerſus appellationis deſertionem, [1] de qua lis pendeat, tam etſi iuſta ſit cauſa reſtitutionis indulgēdæ,[2] ſi tamen apud inferiorem iudicem res agatur, non ſolet Senatus ad iudicis cognitionem remittere, vt pro ſuæ prudentia eſtimet,an concedi reſtitutio debeat,nec ne,quoniam alienū eſſet à dignitate Cancellarij,aut eius qui Cancellarij vice fungitur,vt ab alio, quam à Senatu legem acciperet. Nam ſi coram Senatu lis

Source : BIU Cujas

penderet, media via sequenda esset, vt neque iuberetur Viceancellarius diploma approbare, neque à principali beneficio impetrans summoueretur, sed his verbis rem temperari oporteret, *En plaidant la cause sera pourueu.* [1] Quid ergo si ad inferiorem iudicem rescribi oporteat? Melius est, vt verbo facto in Senatu iubeatur Viceancellarius rescriptum admittere, si iusta causa sit, quæ allegatur petendæ restitutionis, ne auctore Senatu legibus aut æquitati vis fieri videatur.[4] *Ita Senatus* in causa fratrum Bonamour du Pontdeaux in relationibus libellorum, 8. *Id. Iun.* 1594.

1 Quæ restitutio ipsis styli nostri verbis districte prohibita est, si eo tempore petatur, quo iam sit citatus appellans ad causam desertionis defendendam.

2 Puta si propter pestem fuit impeditus appellans, ne suam appellationem prosequeretur, vt dixi Defi. 3. *supr.* Idem est si bellum vel paupertas impedimentum attulerit.

3 Vt si perorata lite appareret Senatui iustam esse causam restitutionis admitteret, concederetque restitutionem suprema, quod aiunt, manu, non aliter.

4 Quod vtrumque absurdum est, cum Senatus ipse præcipuus custos sit, & legum & æquitatis, *l. 1. C. de legib.*

DEFINITIO XIII.

Etiam nulla sententia transit hodie in rem iudicatam, si non ab ea appelletur.

Licet sententia, quę ipso iure nulla est, nunquam transire possit in rem iudicatam, nec si appellatio deseratur, si iuris communis rationem inspicias, quia nec ab eiusmodi sententia, quæ non tenet, prouocari iure potest, [1] alio tamen iure vtimur, quia lege nostra municipali expressim cautum est, vt quantumuis nulla sit sententia, ab ea tamen necessario sit prouocandum. [2] Est enim consequens, vt, si vel non prouocatum sit, vel appellatio interiecta deserta fuerit, valeat sententia, reique iudicatæ obtineat auctoritatem.[3] *Ita Senatus* in causa *Ioannis Iaques* procuratoris, & N. Calet, 10. Cal. *Iun.* 1595.

1 *l. si expressim, 19. D. de appellat. l. 1. 2. & 3. D. quæ sent. sin. appell. rescind.* Vnde est, quod remota appellatione, siue ex statuto, siue ex pacto, non tamen censetur remota via nullitatis. Guid. Pap. *quæst.* 38. post Salycet. *in l. fin. D. de appellat.* & Angel. *in l. 1. §. 1. D. à quibus appell. non licet.*

2 Ne alioqui de hoc ipso litem nouam instituí sit necesse, an sententia nulla sit, necne.

3 Alioqui frustra esset constituisse, vt à sententia quantumuis nulla appellari oporteret.

DEFINITIO XIV.

Appellationis desertio facit, vt sententia transeat in rem iudicatam, ac si ab ea non esset appellatum.

Sententia, à qua fuit appellatum, non eo minus censetur transiisse in rem iudicatam, si introducendæ aut introductæ prosequendæ appellationis tempora elapsa sint, nec introductam, aut prosecutam appareat.[1] Etsi enim imputari quodammodo potest ei, qui obtinuit, cur non curauerit pronunciari desertam appellationē, aut quod effectu idem est executoriam pronunciari sententiam,[2] tamen multo magis imputandum est illi ipsi, qui appellauit, cur non sit appellationem prosecutus. [3] Nam & ipso iure soloque lapsu temporis deserta intelligitur appellatio, talemque prouciare posset iudex, à quo appellatum est, [4] ni iudiciorum ritus apud nos induxisset, vt solius appellationum iudicis ea iurisdictio esset. [5] Sane appellatio semel interposita, licet non probetur introducta, facit, ne possit executioni mādari sententia, nec eius peti executio, quin prius executoria pronuncietur, aut appellatio deserta. [6] Id vero pro victoris arbitrio & electione peti intra triginta annos [7] quandocunque potest, dummodo post elapsa tempora, intra quæ appellatio introduci debuit, [8] *Ita Senatus* in causa Collegij Iesuitarum, & Dn. Claudij Neyton, 5. Id. Sept. 1595.

1 Cum paria sint, aut ab initio non appellasse, aut appellationem interpositam non introduxisse, aut introductam, prosecutum non fuisse, cum his duobus casibus posterioribus obstet appellanti præscriptio, *l. si expressim, 19. D. de appell.* Adeo vt non valeat sententia, sed sit nulla, quæ lata sit in causa appellationis post desertam appellationem, Guid. Pap. *qu. 11. nu 2.* ex Bald. *in vsib. feud. in tit. quo tempor. miles inuestit. per. deb. §. final. in fin.*

2 Nam neque inter hæc quicquam interest, nisi quod appellatio deserta pronunciatur à iudice, ad quem appellatum est, pronunciatur vero executoria, non obstante appellatione, per eum ipsum iudicem, à quo fuit appellatum.

3 Debuerat enim, aut non appellare, aut prosequi appellationem.

4 Non enim cogeretur iudex à quo appellatum esset dare literas dimissorias, qui Apostoli dicuntur, si non petitæ essent eæ literæ intra tempus constitutum, *l. 1. §. sensus autem, D. de libell. dimiss.*

5 Postquam apostoli moribus nostris peti, darique desierunt.

6 Quia quandiu id factum non est, verum est appellatum fuisse, ac per appellationem extinctum iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.* Nec dubitatur, quin appellatio habeat vim suspensiuam, *l. 1. D. nihil innou. appell. interpos. l. si causa cognita, 32. C. de transact.*

7 Nam spatio triginta annorum præscribitur ius petendæ executionis sententiæ, vt & alia iura omnia, quæ minori tempore non præscribuntur, *l. 3. C de præscr. 30. vel 40 annor.* Exceptis iis, in quibus necessaria est præscriptio 40. annorum, de quibus *in l. 4. eod. tit.*

8 Cum enim totum illud medium tempus liberum sit condemnato ad prosequendam appellationem, non potest interim peti executio sententiæ, *argum. l. quod certa die, 70. D. de solut.*

DEFINITIO XV.

De temporibus interponendæ & introducendæ appellationis, & an aduersus desertionem possit dari restitutio, ex quibus causis.

Tempus apud nos hodie nullum est, intra quod litem appellatoriam terminari & expediri necesse sit, [1] sed tantum intra quod appellationem & interponi & introduci oporteat. Illud decēdij, [2] hoc mensis vnius apud inferiores appellationū iudices, duorum vero mensium cum Senatus appellatur. [3] De illo sanè constat, fatalia, vt vocant, nullo casu locum habere in iis litibus, quæ apud Senatum agitātur. [4] Nec si constet per appellantem stare, quo minus lite iam ad coronidem perducta, Senatus consultum reddatur. [5] At neque iusta ferè vlla causa esse creditur, propter quam excusari appellans debeat, qui appellationem intra constituta tempora prosecutus non est, nec si alleget paupertatē, aut pestem, aut itinerum difficultatē. [6] Sed tamen iustæ hæ causæ sunt, aliæq; huiusmodi complures, ex quibus appellans dignus videatur, qui beneficio in integrum restitutionis iuuetur ad prosequendā appellationē, etiam post tempora constituta, nullisque refusis expensis, [7] si modo iusta appellatio probetur. [8] Vnus tātum casus est, qui appellātem excusat, si medio tempore compromissum factum sit: sed ita tamen, si de cōpromisso illo ex scripto appareat. Id enim diserte cautum est, [9] ne alioqui huiusmodi prætextu cōmentum, colorque fraudibus passim quæreretur, & appellationum cauillationib. [10] Alius casus esse potest, si appellatum sit ad superiorem omisso medio. Non enim appellationē deseruisse videri potest, qui eam introdu-

Source : BIU Cujas

introduxit & prosecutus est, licet apud alienum iudicem.[11] *Sine die.*

1 Quomodo fuit olim ex legibus Codicis, *l.2.C.hoc tit.* & iure novo ex Iustiniani *Nouell.49.De his qui ingred.ad appellat. in princ.* vnde sumpta est *Authen.ei qui appellat. cum seq. C.hoc tit.*

2 *Ex Nouell 23.De appellat.in princ.* vnde sumpta est *Auth. hodie,C.de appell.*

3 *Arg.l.1.C.hoc tit.*

4 Sic enim stylo Senatus nostri cautum est.

5 Quod enim stylo generaliter & indistinctè cautum generaliter quoque & indistinctè intelligi debet, *vulg. l.de pretio,8.D.de publician in rem act. l.in fraudem.15. §.vlt. D.de testam.milit.*

6 Intellige in quo minus tempora ipso iure currãt. Quod tamen ex ratione iuris aliud est, nam & inopia & pestis, & alia huiusmodi impedimenta, iustam præstant excusationem aduersus desertionem.Guid.Pap.*q.436.n.22.*post Innoc.*in cap. ex ratione, Extr.de appellat.l.si procuratorem,8 §.si ignorantes,D. manda.l.Titius,vbi not.D.de procurat.*

7 Scilicet ex æquitate Senatus. Nam & alius iudex inferior non posset has causas pro iustis habere, nisi Principe ita expressim mandante. [Sed nec Senatus restitutionem indulgere solet contra desertionem, sed tantùm petentibus restiturionem concedere, vt ad tractandam litem appellatoriam admittantur, & in ea possint vincere, si bonam causam habeant. Peti tamẽ restitutionis literas necesse est, nisi si quando supr ema,quod aiunt,manu,Senatus magna æquitate motus desertionem velit negligere,quod vix quidem &perrarò, sed tamen aliquando facit. Cæterum nunquam Senatus petitas restitutionis contra desertionem literas solet verificare, nec his verbis pronunciare, *en interinant*, sed ita simpliciter *ayant esgard aux lettres*. Quod si desertam esse appellationem Senatus pronunciauerit, & supplicatio ciuilis contra Senatusconsultum petatur, non debet Vicecancellarius inconsulto Senatu literas concedere.Senatus autem potest,sed ita vt contra desertionem non concedat,nisi eo modo quod ante arestum admisisset, id est, hactenus vt audiatur is qui appellationem deseruit ad eam ex integro tractandam. *Ita Senatus* in relationibus libellorum,7.April.1614.]

8 Frustra enim vis fieret legibus nostris in danda contra desertionem restitutione illi, qui postmodum in appellationis causa succumbere deberet,*arg.l.si post mortem,*10.*§.pen.D. de bonor.poss.contr.tabul.*

9 Senatusconsulto publico & generali, quod in eam rem factum est.

10 Cum vt plurimum appellationes interponi soleant frustrandi & cauillandi causa,*vt in l.tutor,*41*D.de vsur.l.vlt.D. de re iudic.*

11 Desertio enim pœna negligentiæ non imperitiæ est. Vtroque tamen casu appellans condemnatur, sed aliter atq; aliter conceptis sententiæ verbis.

DEFINITIO XVI.

Appellari non potest,ne quidem beneficio Principis, post annum trigesimum,sicut nec de nullitate sententiæ opponi, non magis quam si condemnatus expresse acquieuerit.

A Sententia, quæ nondum executioni demandata sit, aut cui aliter nondum acquieuerit is, qui condemnatus est,[1] appellari potest ad annum vsque triceſimum,[2] si aliud nisi sit quod appellandi adimat potestatem. Sane post tanti temporis decursum quo iura omnia quantumcunque perpetua finiuntur,[3] appellandi quoque ius perimi explorati iuris est. Nam & obiiciendæ aduersus sententiam nullitatis ius tanto tempore perimeretur.[4] *Ita Senatus* in causa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret, 21. Mart.1596.

1 Nam qui semel acquieuit sententiæ vel sola petitione dilationis ad soluendum,non potest deinde appellare, *vulg. l.ad solutionem 5.C.de re iudic.*

2 Impetrato scilicet rescripto Principis & restitutionis in integrum ad appellandum post decendium, quod in eam rem præfinitum est,vt dixi *Defin.prox.præced.*

3 *l 3. C.de præscript.30.vel 40.annor.*

4 Quia tanto tempore iura omnia præscribuntur & extinguuntur,*d.l.3.C.de præscr.30.vel 40.annor.*

TIT. XXVIII.

DE APPELLAT. TANQVAM ab abusu.

DEFINITIO I.

Appellari potest tanquam ab abusu, si laici quid restituere iubeantur,itemq; si lite pendente impetrata sit monitio, nemine dempto.

TANQVAM ab abusu recte pronocatur, si executio facta sit literarum,vt vocant,monitoriarum, quibus iubebantur laici, vt furta impetranti facta non solum indicarent,sed etiam restituerent.[1] Iussus enim ille restituendi ad laicum iudicem pertinet,non ad ecclesiasticum.[2] Si tamen pendente lite id factum sit, nullum aduersario ius erit appellandi, propterea quod non aliter post motam litem eiusmodi literarũ impetratio permitti soleat, quam si pars cum consilio excipiatur, proindeque nihil eius interest.[3] Alioqui si nulla exceptio facta sit, adeoque si inconsulto iudice laico, apud quem lis pendebat, literæ illæ impetratæ probentur, iusta est hoc ipso tanquam ab abusu appellatio.[4] Quid ergo si aduersarius ideo, quod exceptus fuerit, appellare non possit? Ad Principis procuratorem generalem ea res pertinebit, cuius præcipuum officium est,vt prouideat, ne quod præiudicium iurisdictioni laicæ per ecclesiasticam aut contra generetur.[5] Estq; hic casus vnus ex iis,in quibus optimum est habere procuratorem Principis fauorabilem, vt per eius personam consequatur litigator, quod ex sua consequi non posset.[6] *Ita Senatus* 5.Non.August. 1588.& Idib.Decemb.eodem anno.

1 Eius siquidem est iubere restituere, cuius est de negotio & de ipso rei dominio pronũciare,*l.qui restituere,*68. iunct. *l.& ex diuerso,*35.*§.*1.*D.de rei vindic.*

2 Nec enim iudex ecclesiasticus vllam habet iurisdictionem in laicos,nisi cum agitur de sacramentis aut huiusmodi alia re,quæ sit spiritualis,Ægid.Magist.*in decis.Senat. Paris.De appellat. tanq.ab abus.decis.4.in fin.*

3 Nemo autem potest audiri appellans,cuius non interest,*l.1.D.de appellat.recip.*

4 Quia scilicet neque se, neque suum clientem prodere quisquam cogitur, *l.nimis,6. C.de testib.* De quo tamen vide eundem Ægid.Magistr.*decis.*10.

5 Quia valde interest reipublicæ, vt iurisdictiones non turbentur neque confundantur, *l.vlt.cum ibi not. D.de iurisd. l.cum vnus,*12.*§ pen.D.de reb.auctor.iudic.possid.*

6 Vt & aliis plerisque casibus euenit, ex alterius persona me consequi,quod ex mea non possem.*l.3.in fin. D. quæ res pignor.oblig.poss.l.cum hereditate,*55. *D. de acquir. hered. l.si is qui duos,*29.*D.de liber.*

DEFINITIO II.

Decretum Senatus licet causam habuerit à consensu falsi procuratoris impedit appellationem,tanquam ab abusu,si nullus impetrantis dolus interuenit.

PHilibertus de Varax Dominus de Romans impetrauerat à summo Pontifice mandatum ad Episcopum Gebennensem, qui inter se & Dominam de Varax de causa quadam matrimoniali cognosceret.[1] Cumq; ad Senatum bullæ Apostolicæ, vt moris & ordinarij iuris est, allatæ essent, iusserat Senatus, vt tam procuratori generali,quam aduersario exhiberentur.[2] Falso procuratori primum,mox procuratori Principis editæ fuerant, cuius religio per falsi procuratoris consensum circumuenta fecerat,vtci-

Source : BIU Cujas

tationi, quæ ad bullarum executionē, &, vt loquuntur, fulminationem neceſſaria erat, conſentiret. Senatus vtriuſque voluntatem conſenſumq; ſecutus, bullarum publicationem & citatoriarum literarum ab Epiſcopo conceſſarum executionem permiſerat. [1] Poſtea cum ex parte Dominæde Varax Senatui obreptum fuiſſe allegaretur, & falſi prōcuratoris factum improbaretur, [4] Epiſcopus tamen delegatus cognitionem acceperat, appellatione tanquam ab abuſu ob eam cauſam interpoſita, Senatus pronunciauit nihil per abuſum factum videri, propterea, quod licet falſus procurator fuiſſet, qui pro Domina de Varax conſenſum accommodauerat, nulla tamen fraus facta erat auctoritati maieſtatique Principis, quando nihil niſi conſulto, & permittente Senatu factum eſſet. [5] Sola namque Principis auctoritas ſi hac in re neglecta ſit abuſum inducit, non etiam priuata collitigatoris vtilitas. [6] *Ita Senatus* prid. Cal. Septembr. 1588.

1 Cauſa enim matrimonialis, cum ſit merè ſpiritualis, ad ſolum iudicem eccleſiaſticum pertinet, *cap. lator, Extr. de iudi. cap. lator. Extr. qui filij ſint legit.* Rom. *conſ.* 229.

2 Nihil enim hac in re ſolet facere Senatus, niſi audita parte, vel eius procuratore, itemque procuratore generali.

3 Quid enim aliud poterat facere Senatus inter conſentientes, niſi vt eorum voluntatem ſequeretur, *l. ſi conuenerit, 26. D. de re iudic. l. 1 §. inde quæritur, D. de oper. noui nunciat.*

4 Vt proinde nec mandatum vllum interueniſſet, nec ratihabitio, quæ mandato æquiparari poſſet. Et conſequenter nullius momenti erant omnia facta cum falſo procuratore, *l. liceat, 24. cum ibi not. D. de procurat.*

5 Quod enim ſit permittente ac auctoritatem præſtante magiſtratu, pœnam mereri nō poteſt, non magis quam quod ſit lege permittente, *l. Gracchus, 4. C. ad leg. Iul. de adult.*

6 Non poteſt autem dici ſpretus Senatus qui fuit requiſitus, & qui permiſit, licet circumuenta fuerit eius religio per falſum procuratorem, dum ne quid factum ſit dolo malo eius, qui adiit & adire debuit Senatum, *argu. l. Diuus, 31. D. de re iud.*

DEFINITIO III.

Sola reſcripti pontificij iniquitas non poteſt facere, vt ab eius, ſiue impetratione, ſiue conceſſione poſſit appellari tanquam ab abuſu.

AB impetratione reſcripti Pontificij, quod euidentem iniquitatem continere dicatur, fortè ſi iudex in partibus, vt aiunt, delegatus, qui iuſtis de cauſis ſuſpectus dictus fuerat, cognoſcere ac ſententiam ferre iubebatur, remota appellatione tanquam friuola, tametſi friuolam eam eſſe, nec ſummus Pontifex, nec alius delegatus audita parte pronūciaſſet, [2] non poteſt appellari tāquam ab abuſu. Aliud enim eſt abuſus, aliud iniquitas, [3] nec in impetratione iuris iniqui [1] verſari poteſt abuſus, ſed tantum in conceſſione. Porro à ſummi Pontificis conceſſione, id eſt, à ſummo Pontifice ad Senatum prouocare nefas eſſet. [4] Sane ab executione breuis Apoſtolici, quantumuis æquiſſimi, ſi inconſulto Senatu facta ſit, appellari tanquam ab abuſu poteſt, ne Principis iuriſdictio impune contempta videatur. [5] Poteſt enim appellari ab impetratione, ſi quod à ſummo Pontifice conceſſum, & ab Oratore impetratum eſt, tale ſit, vt non tantum ab æquitate abhorreat, ſed etiam ſupremi Principis, vel magiſtratus laici, præſertim vero Senatus iuriſdictionem & auctoritatem quoquo modo lædat. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quo caſu euidens iniquitas ſane eſt, cum nec ſummus ipſe Pontifex poſſit inaudita parte quicquam conſtituere. *ca. 1. Extr. de cauſ. poſſeſſ. & propriet.*

2 Alioqui cum quiſquis appellat de iudicis iniquitate conqueratur, *l. præfecti, 17. D. de minor.* dicendum eſſet omnes quotquot appellare poſſunt, poſſe etiam prouocare tanquam ab abuſu, quod eſſet ridiculum. Eſt enim hæc appellationis ſpecies omnium odioſiſſima, tāquam quæ exprobret ei, à quo appellatur, quod abuſus ſit ſua iuriſdictione, ideoque, nunquam niſi ex neceſſitate eſt permittenda.

3 De quo *in l. 1. & tot. tit. D. quod quiſque iur.*

4 Nunquam enim appellatur niſi ad ſuperiorem, *l. 1. D. à quib. appell. non licet. l. 1. & tot. ti. quis à quo appell.* Et cum appellatur tanquam ab abuſu in rebus ad reſcripta Pontificia pertinentibus, non tam à ſummo Pontifice, aut aduerſus eum appellatur, quam aduerſus impetrantis calliditatem, exemplo eius, quod in ſpecie licet diſſimili ſcriptum eſt, *in l. 1. verſ. quid ergo eſt, D. quand. appell. ſit, & intr. qua tempor.* Papa enim cum omnes iudicet, à nemine iudicatur, vt ſacris Canonibus cautum eſt.

5 Pertinet enim ad Senatus auctoritatem, vt prouideat, ne quid ab extraneo vllo Principe fiat, quod vel Principis dignitatem, vel publicam vtilitatem poſſit lædere. Vide Papon. *lib. 11. ſyntagm. tit. 2. §. 1. 2. 4. & paſſ.*

6 Imbert. *in Enchirid.* in verb. *Abuſus*, vbi vide quatuor caſus, in quibus licita & neceſſaria eſt appellatio, tanquam ab abuſu. Addunt Galli alium caſum, ſi quid decretum ſit contra pragmaticam ſanctionem, de qua vide Guid. Pap. *quæſt. 17. & ſeq.* ſed apud nos nulla eſt.

DEFINITIO IV.

Rectè appellatur tanquam ab abuſu, ſi reſcriptum ſummi Pontificis mandetur executioni, præſertim aduerſus laicos inconſulto Senatu, aut ſi ſit de rebus non occultis.

CVm is, qui Titij hereditatem ex fideicommiſſo ſibi debitam putabat, quam à Sempronio tanquam herede poſſideri ſciebat, literas Apoſtolicas impetraſſet, in forma, vt loquuntur, malefactorum, quibus monebantur omnes, qui ſcirent vbinā gentium eſſent, & à quibus poſſiderentur res hereditariæ, id vt palam facerent, ne herede quidem excepto, viſum eſt Senatui iuſtam heredem habuiſſe cauſam appellandi ab eiuſmodi impetratione, & executione, tanquam ab abuſu, non illa ſolum ratione, quod inconſulto Senatu reſcriptum ſummi Pontificis aduerſus laicos executioni mandatum eſſet, [1] ſed etiam quod non debuerat ea via heres inquietari, priuſquam de fideicommiſſo cognitum, & fideicommiſſum ſaltem verbo reſtitutum eſſet. [2] Non enim competit fideicommiſſario vniuerſali aut hypothecaria aut directa rei vindicatio, ſiue aduerſus heredem, ſiue contra alium poſſeſſorem, priuſquam perſonali egerit ad fideicommiſſi reſtitutionem. [3] Accedebat, quod cum impetrans ſciret, & Sempronium heredem eſſe, & ab eo poſſideri res hereditarias, nihil cauſæ erat, cur huiuſmodi literas monitoriales impetraret, quibus conſtat non, niſi pro celatis & occultatis rebus, aliiſque ordinariis remediis deficientibus locum eſſe debere. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Cal. Decemb. 1589.

1 Quo facto auctoritas Senatus neglecta videbatur, vt dixi *Defin. 2. ſupr.*

2 *l. ille à quo, 13. §. 1. D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. reſtituta, 37. l. facta, 63. eod.*

3 Intellige regulariter. Excipiuntur enim quidam caſus, in quibus nulla opus eſt fideicommiſſi reſtitutione, *l. pen. cum ibi not. C. ad SC. Trebel. l. vlt. §. ſin autem ſub conditione, C. comm. de legat.* dixi *in tit. ad SC. Trebell.*

4 Eſt enim remedium valde extraordinarium & periculoſum, ideoque non niſi ſubſidiarie concedendum. [Obſerua autem tum permitti appellare ab impetratione literarum, cùm alio modo corrigi iniquitas non poteſt, id eſt, cùm à conceſſione appellari nequit: Alioqui ad ſuperioris authoritatem pertinet, vt à conceſſione potius quàm ab impetratione appelletur, ſiquidem impetratio nulla fieret, ſi nulla eſſet conceſſio. *Ita Senatus 6. Cal. Iun. 1611.* in relat. libell.]

DEFINITIO V.

Iudex laicus non poteſt cognoſcere de correctione morum inter eccleſiaſticos.

Source : BIU Cujas

SI pro corrigendis lasciuientium monachorum moribus Abbas aut alius prælatus monachos præbendarum interdictione mulctauerit, deque ea re ad iudicem laicum querela per monachos deferatur, nõ magis iudicis laici ea cognitio esse potest, quam de ipsa morum correctione: ad quam sanè vel illud maximè pertinet, vt Monachorum luxus & cõtumacia eo veluti remedio coerceatur.[1] Nec ad rem pertinet, quod super possessorio percipiendæ, aut non percipiendę prebendæ solus iudex laicus apud nos cognoscit.[2] Nihil enim commune habet possessorij quæstio cum interdictione,[3] quandoquidem non aliis interdici solet præbendæ perceptione, quã qui alioquin eius percipendæ ius haberent.[4] Neque vero fieri potest, vt de ipsa interdictione alius cognoscat, quam qui de interdictionis causa potest cognoscere.[5] Quid ergo si auarus fortassis Abbas obtentu correctionis præbendas monachis subtrahat, vt sibi habeat:[6] idque animaduertens aut suspicans iudex laicus contra eum quidpiam decernat? Appellare Abbas potest tanquam ab abusu,[7] & consequenter pendẽte ac indecisa appellatione obtinere, vt interim iudici laico inhibeatur cognitio.[8] Sed cum hoc tamen temperamento, *Quod ad morum correctionem pertinet*. Neque enim idcirco videbitur liti appellatorię factum præiudicium, de qua certum est, nihil inaudita parte constitui debere.[9] Illa enim facti quæstio in aperto iure discutienda supereſt,[10] an pro correctione morum facta sit præbẽdæ interdictio, an hic tãtum auaritiæ fuerit quæsitus color. Itaque expressim decernendum est, nullum ex ea inhibitione fieri præiudicium appellationi.[11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 4. Non. Iul. 1591.

1 Is demum enim de altari viuere debet qui altari seruit, non qui mundo & diabolo: ne alioqui Virgilianum illud merito quis obiiciat, *non hos quæsitum munus in vsus*.

2 Ex not. per Guid. Pap. *qu. 1.*

3 Ex separatis autem nihil potest inferri, *l. Papinianus 20. D. de minor. l. naturaliter, 12. §. nihil commune, & l. pen. D. de acquir. poss.*

4 Id enim est quod dici solet, Priuatio præsupponit habitum, *vulg. l. 4. D. de iustit. & iur.*

5 Quid enim aliud est cognoscere de interdictione, quam hoc ipsum inspicere: an iusta fuerit causa interdictionis, necne?

6 Non enim peior aut damnabilior vlla cupiditas & auaritia est, quæ sub charitatis & boni zeli specie delitescit.

7 Non minus enim iudex laicus abuti dicitur sua iurisdictione in præiudicium ecclesiasticorum, quam iudex ecclesiasticus in præiudicium laicorum.

8 Is enim perpetuus effectus est appellationis, quæ tanquam ab abusu interponitur, vt interim omnimodo impediat cognitionem.

9 *l. de vnoquoque, 47. D. de re iudic.*

10 *Vt in l. à testatore, 109. de condit. & demonstr.*

11 Nam & aliis quoque omnibus appellationibus commune illud est, vt nihil vnquam in earum præiudicium fieri oporteat, *l. 1. D. nihil innou. appell. interp.*

DEFINITIO VI.

De procuratione ab abusu in iis, quæ ad correctionem morum pertinent, & quid si dubitetur, cuius iurisdictio sit.

EO iure vtimur, vt si clericus à superioris sui sententia, vel de prouocatione, quæ non nisi ad correctionem morũ pertineat, prouocauerit ad Senatum tanquã ab abusu, non idcirco suspendatur eius, à quo appellatũ est, cognitio, aut sententiæ iam per eum redditæ executio.[1] Ita enim postulat fauor correctionis, quam prætextu interpositæ appellationis differri non solum iniquum esset, sed etiam exemplo periculosum.[2] Si tamen dubitetur, an correctio morum ad eum spectet à quo appellatũ est, alio fortassis contendente de iurisdictione, omnino deferendum est appellationi, non modo si quasi ab abusu prouocatum sit (quæ prouocationis species præcipuo quodam fauore & priuilegio digna semper habita est, tuendarum iurisdictionum gratia[3]) sed & si simpliciter fuerit prouocatum. Nempe, quod hoc casu non tam de correctione, quam de iurisdictione ipsa, ad vtrum ex collitigantibus pertineat, certari videatur, quod cum accidit, semper & ante omnia de illo inquirẽdum est, cuius sit iurisdictio:[4] ne inanibus litis sumptibus litigatores vexentur,[5] & labefactetur rerum iudicatarũ auctoritas, si post varios iudicij anfractus, latamque fortassis sententiam appareat, de causa perperam cognitum fuisse ab eo, cuius notio & iurisdictio non fuit.[6] Hoc ita, si non euidens sit calumnia eius, qui de iudicis incompetentia queritur,[7] neque enim facile permittendum est, vt ad calumniæ occasionem iuris beneficium trahatur.[8] *Ita Senatus* in causa Decani Aquensis in relationibus libellorum, 8. Id. Iulij, 1591. Iunge Defin. 34. supr. de Epiſc. & cleric.

1 Quod sane valde notandum & singulare est. Regulariter enim contra seruatur, vt dixi *Defin. præced. n. 8.*

2 Quare nec admittenda esset hoc casu appellatio, vt neque in cæteris casibus moram & dilationem non patiuntur, *l. vlt. D. de appell recip.* Nisi fauor appellationis tanquam ab abusu contrarium suaderet.

3 Vt quæ sunt Cæsaris reddantur Cæsari & quæ sunt Dei Deo, quomodo ratiocinatur Ægid. Magist. *decis. 4. De appellat. tanq. ab abus.*

4 Est enim iurisdictio primum ac præcipuum fundamentum iudicij cuiuslibet, *l. 1. 2. l. si quis ex aliena, 5. D. de iudic. l. 3. C. de iurisd.*

5 *l. minoribus, D. de minor. l. 1. D. de inoff. testam.*

6 Nec enim potest valere sententia à non suo & incompetenti iudice lata, *cap. cæterum, Extr. de iudic. l. 1. & tot. tit. C. si à non compet. iudic.*

7 *Arg. l. in summa, 63 § 1. D. de cond. indeb.*

8 *l. 1 §. 1. D. si mul. ventr. nom. per calumn. l. penult. D. de hered. instit.*

DEFINITIO VII.

Appellari potest tanquam ab abusu, cum ante latam aut executioni mandatam possessorij sententiam citatur pars ad iudicem ecclesiasticum.

IVsta est appellatio tanquam ab abusu, si is, qui de beneficij possessione apud iudicem laicum contendebat, reuocetur ad ecclesiasticum, priusquam possessionis causa pleniſſime expedita sit per sententiam diffinitiuam,[1] cuius tantum pronunciatio, sed absoluta quoq; executio secuta sit.[2] Prius enim tota possessorij quæstio absolui & terminari debet, quam ad petitorij controuersiam deueniatur.[3] *Ita Senatus* sæpiſſime, ex tempore autem pro D. N. Bouier Curione de Macot, contra N. Dunant vicarium, Prid. Id. Iul. 1595.

1 Nam & sententia, quæ terminat iudicium possessorij, dicitur diffinitiua, licet non terminet totum negotium, quia supereſt quæstio petitorij. *Clem. 1. De sequestr. poss. & fruct. cap. fin. Extr. de iudic. cap. 2. Extr. vt lit. non contest.* Glos. & DD. *in l. 1. C. si de moment. poss. fuer. appella.* Papien. *in form. libell. in caus. spol. poss. in vers. per vestram diffinitiuam sententiam, nu. 2.* Guid. Pap. *quæst. 37. n. 1.*

2 Executio enim illa est, quæ sententiæ vigorem ad effectum perducit, *l. pen. C. de exec. rei iud.*

3 Scilicet cum non idem potest iudex esse in possessorio & in petitorio, ne obstet *l. nulli. 10. C. de iud.*

DEFINITIO VIII.

Procurator Principis appellare quandocunque potest ab vnione beneficiorum perperam facta tanquam ab abusu.

Source : BIU Cujas

AB vnione beneficiorum, quę non rite facta sit, nec vocatis iis quorum interfuit, & qui vocari debuerunt,[1] appellare procurator Principis, & potest & debet tanquam ab abusu,[2] nec sera appellatio videri potest, quandocunq; interponatur etiam post centum annos.[3] Quia sicut vnionis effectus perpetuus est, sic iniuria per eam illata semper durat. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 48. & 49. supr. De sacr. eccles.

1 Quinam vero illi sint, qui ad vnionem beneficiorum vocari debent, diximus *Def. 48. & 49. supr. de sacros. eccles.*

2 Ne ex eiusmodi vnione lædantur ij, qui lædi nec possunt nec debent, *l. nam ita, 39. D. de adopt. l. de vnoquoque, 47. D. de re iudic.*

3 Rebuff. *in tract. de vnion.* post Bald. *in l. 2. col. 2. C. de epis. audient.* facit *l. 1. §. fin. D. de vsufr. adcresc.*

DEFINITIO IX.

Cum reconuentio ab eodem contractu causam trahit, non potest appellari tanquam ab abusu, si laicus à iudice ecclesiastico personali actione condemnetur.

EX reconuentione, quæ ab eodem negotio & contractu causam trahat, potest laicus à iudice ecclesiastico personali quoq; actione condemnari.[1] Nec si ex ea causa tanquam ab abusu appelletur, admittenda appellatio est.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 13. supr. De iurisd. omn. iud. & for. comp.

1 Contra regulas iuris communis: Reconuentio enim tollit iudicis competentiam, quoties de eodem negotio tractatur, *vulg. l. cum Papinianus, 14. & ibi not. C. de sent. & interloc. omn. iudic.*

2 Cum ex contractu vltro citroque obligatorio non possit sequi condemnatio, quin ex altera sequatur, *l. Iulianus, 13. §. afferri, D. de action. empt.*

DEFINITIO X.

Quam aliter pronunciet Senatus super appellatione, tanquam ab abusu, aliter vero in aliis appellationibus.

EA vis est appellationis, quæ tanquam ab abusu interponitur, vt nec si iniquissima sit sententia, à qua prouocatum est, prius tamen de iniquitate cognosci patiatur, quam de abusu cognitum fuerit & pronunciatum.[1] Itaque si abusus nullus sit, nihil aliud Senatus pronũciat, quam aut abusum nullum esse, aut prouocationem recipi non debere. Vt vero id, à quo appellatum est, mandetur executioni, nunquam.[2] Vnde fit, & qui in huiusmodi appellatione succubuit, si de iudicati iniquitate conqueri velit, & iterum prouocare ad Senatum, (cum id de quo agitur tale est, quod ad Senatus cognitionem pertineat,) perinde audiendus sit, ac si nunquam prouocasset. Nam Senatusconsultum, super appellatione tanquam ab abusu factum, nunquam parit exceptionem rei iudicatæ in principali negotio.[3] Quod si reiecta appellatione, quæ tanquam ab abusu interiecta fuerat, nihil aliud agendum superfit, nisi vt executioni mandetur sententia, semper ad inferiorem iudicem recurrendum est, nec apud Senatum quasi in atresti executionem lis vlla institui potest.[4] *Ita Senatus* in eadem causa, & rursum in relationibus libellorum, 8. Cal. Ian. 1593.

1 Prius enim est, vt abusus, si quis sit, purgetur, quam vt de negotio ipso cognoscatur, quia illud ad priuatam vtilitatem pertinet, hoc vero ad publicam, quæ semper præferenda est, *Auth. res quæ commun. de legat.*

2 Nam de qua re iudex cognouit, de ea tantum pronunciare debet, *l. de qua re, 74. D. de iud.*

3 Quoniam alia res est, *l. quæritur, 12. cum seqq. D. de except. rei iudic.*

4 Quia verum est, nihil à Senatu de principali negotio iudicatum fuisse, quod in cæteris appellationibus diuersum est.

DEFINITIO XI.

Potest appellari tanquam ab abusu, si impetratum sit breue apostolicum ad auferendam possessionem ei, quem Senatus iam fecerit possessorem.

QVærebatur, an permittere Senatus deberet executionem breuis apostolici, quo iubebatur delegatus in manum & potestatem summi Pontificis redigere fructus beneficij quasi vacantis, tum eos tradere Titio quasi mox instituendo, nec dum tamen instituto: cum Sempronius iam in ea possessione esset, auctore Senatu.[1] Præsertim si breue illud apostolicum ita ferret, vt quicunque intercedere vellet, ad iudicem ecclesiasticum remitteretur.[2] Neque enim videbatur locum hic habere, quod dici soleret, prius terminandam possessorij quæstionem omnem, quam de petitorio cognoscendum.[3] Siquidem nulla dum lis pendebat super possessorio, neq; de iure petitorij quærebatur, sed tantum de permittenda breuis apostolici executione. Placebat tamen pertinere ad Senatus auctoritatem, ne ea executio permitteretur, adeoque ab eiusmodi breuis impetratione tãquam ab abusu prouocari potuisse, quod illius effectus non alio tenderet, quam vt possessionis commodum illi eriperetur, quem Senatus possessorem constituisset.[4] *Ita tractatum est* in causa Tyberij Mutij, & Abbatis de Filly, 6. Cal. Iun. 1593.

1 Ac proinde iuste possideret, *l. iuste possidet, 11. D. de acqu. possess.*

2 Sunt enim hæ clausulæ generales valde odiosæ, Ægid. Magist. *decis. 4. de appell. tanquam ab abus.*

3 Dixi *Defin. 7. supr. eod.*

[4 Postquam enim cœpit de possessorio cognoscere quoquo modo iudex laicus ratione beneficij, aut alterius rei spiritualis, non potest iudex ecclesiasticus de eo cognoscere citra abusum, quia nec desunt qui putent solum iudicem laicũ ab initio posse cognoscere de possessorio beneficij, tanquam quod sit merè temporale. Ex Guidon. Pap. *quæst. 1.* quasi ea cognitio ad iudicem laicum pertineat priuatiuè non cumulatiuè. Quod sanè mihi semper nimis durum visum est. Nam cũ ea cognitio laicis ab initio concessa sit per summos Pontifices, vt fatetur Guid. Pap. *ibid.* vbi hoc ius refert ad quandam constitutionem Martini quinti. Nemo dixerit tantam potestatem à Pontificibus concessam laicis Principibus fuisse, vt non maiorem sibi reseruauerint. Itaque videntur hoc ius habere magistratus laici cumulatiuè non priuatiuè. Et ita Dydac. Senatus tamen noster, cum ex facto quæstio incidisset dubiam rem esse putauit, & de qua deliberari amplius oporteret. In causa quadam Reuerendissimi D. *Anastasij* Germonij Archiepiscopi Tarentasiensis, contra Syndicos Mosterij, 18. Cal. Maij 1612.]

DEFINITIO XII.

Non potest appellari tanquam ab abusu, si ecclesiasticus iudex aliquid decreuerit contra clericum condemnatum, secus si contra laicum.

CLericus in possessionis causa, de qua iudex laicus cognoscere potuit, prouisionaliter condẽnatus,[1] si nec iudicato parere velit, nec seculatis iudicis comminationibus terreatur,[2] potest censuris ecclesiasticis vrgeri, vt satis faciat.[3] Nec quod remedio illo victor vsus sit inscio iudice seculari, coram quo adhuc lis pendeat, puta si voles, Senatu ipso, iustam appellandi, tanquam ab abusu materiam præbebit, siue à summo Pontifice, siue ab inferiore prælato, dummodo potestaté habente, puta ab Archiepiscopo Lugdunensi, aut eius vicario censura manauerit

nauerit. Nõ enim videri potest in cuersionem iurisdictionis secularis factum, quod non ob aliam causam factum est, quam vt iudicis secularis præcepto pareatur. [4] Plane si laicus cõdemnatus sit, non idem seruabitur, quia sicut nullam iudex ecclesiasticus in laicum iurisdictionem habet,[5] ita nec ei permittendum est, vt inscio iudice seculari quicquã aduersus laicum constituat. [6] *Ita Senatus* ex tẽpore pro R. Dn. Claudio de la Couz, Abbate d'Ambournay, contra Canonicos de Meximieu, 3. Id. Aug. 1593.

1 Secundum ea quæ tractat Guid. Pap. *q.* 1

2 Ad quem scilicet pertinet, vt sententiam suam omnibus quibus fieri potest modis exequatur, adhibita etiam manu militari, *l. qui restituere, 86. D. de rei vindic.*

3 Debent enim iurisdictiones, ecclesiastica & seculares, sibi inuicem auxilio & subsidio esse, & mutuis auxiliis se iuuare, *Not. in leg. Diuo Pio, 15. §. sententiam Romæ dictam, D. de re iudic.*

4 *Arg. l. mulier, 22. §. cum proponeretur, D. ad SC. Trebell. l. 3. §. si emancipatus, de bonor. poss. contr. tab.*

5 Non magis quam iudex laicus in ecclesiasticum extra certos casus, *c. cæterum, c. at si clerici, Extr. de iudi. c. nouit. eod.*

6 Alioqui potest appellari tanquam ab abusu, Ægid. Magist. *in tit. De appellat. tanq. ab abus. decis. 4.*

DEFINITIO XIII.

A venationis prohibitione generali, quam alius quilibet à Principe fecerit, appellari tanquam ab abusu potest.

SI nemorum aut venationis magister à Principe constitutus venandi facultatem generaliter prohibuerit, appellari ab ea prohibitione tanquam ab abusu potest, [1] quod proculdubio potestate sua abutatur, qui neque eas personas excipiat, quibus ex dignitatis, aut alio priuilegio venandi ius est, [2] neque eas venationum species, quæ vel infimo cuique permissæ sunt. [3] In quarum numero poni debent, quotquot specialiter aut edictis Principis, aut qua ratione nõ sunt prohibitæ. [4] *Ita tractatum est* requirente procuratore generali, contra Dn. du Crest de Mommayeur, Prid. Non. Nouemb. 1594.

1 Odioso scilicet huius, vt ita dicam, generalitatis, *l. vlt. C. de iur. domin. impetr.* Ægid. Magist. *in tit. De appellat. tanquam ab abus. decis. 4.*

2 Alio enim iure hac parte censentur nobiles, & qui in dignitate constituti sunt, alio autem plebeij.

3 Quales multæ sunt, puta in lupos, vrsos, & alias huiusmodi bestias feroces & damnosas.

4 Cum de iure naturali & gentium omnes omnibus sint permissæ, *l. 1. 2. 3. & pass. D. de acq. rer. domin.* Andr. Fachin. *lib. 1. cap. 1.*

DEFINITIO XIV.

Appellari potest tanquam ab abusu, si iudex ecclesiasticus citationem generalem fieri iusserit, quæ laicos quoque comprehendere possit.

SI in literis monitoriis, quæ extorquendæ probationis causam impetrari moris est, [1] scriptum fuerit & impetratum, vt qui intercedere volent, ad ecclesiasticum iudicem remittantur, appellari potest tanquam ab abusu, nisi addatur conditio, aut potius qualitas illa, *si sint nostri fori.* [2] Nam de intercessione laici non alius iudex cognoscere potest, quam qui laicus sit & secularis, nisi agatur de re spirituali, quę alium quam ecclesiasticum iudicem habere nõ possit. [3] Eoque iure vtimur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa Claudiæ Chaudan, contra D. de Quiege, 15. Calend. April. 1594. de qua SC. supr. de probat.

1 Scilicet in criminibus occultis, nam pro aliis huiusmodi probandi via non conceditur.

2 Ægid. Magist. *in tit. de app. tanq. ab abus. decis. 4.*

3 Puta de sacramentis, vt loquitur Ægid. Mag. *sup. d. loco.*

DEFINITIO XV.

Si iudex ecclesiasticus retractet rem à laico iam tractatam, recte appellatur tanquam ab abusu.

PEcuniam repertam penes furem à iudice laico ex ea causa condemnatum, iudex ecclesiasticus inter laicos cognoscens sequestrari iusserat, [1] ignorans eam pecuniam per iudicem laicum accusatori laico adiudicatam. Iustam appellandi tanquam ab abusu causam actor habere visus est, nõ solum quod in præiudicium rei à laico iudicatæ ea sequestratio ab ecclesiastico iudice decreta esset, [2] sed etiam quia non constaret, quo iure ecclesiasticus iudex pecuniam, quæ penes laicum reperta fuisset, sequestrari iussisset. [3] *Ita Senatus* in causa Antonij Sorelley, contra Capitulum Sanctæ Mariæ Augustanorum, 7. Cal. Sept. 1595.

1 Quasi nondum constaret, cuius esset ea pecunia.

2 Est enim hæc iustissima causa appellandi, tanquam ab abusu, Ægid. Magist. *De appell. tanq. ab abus.*

3 Cum neque in personam, neque in bona hominis laici quicquam iuris habeat iudex ecclesiasticus, nisi cum agitur de re spirituali, vt diximus *Defin. prox. præced. cap. si clericus laicum, Extr. de for. compet.*

DEFINITIO XVI.

Abusus non animus abutendi facit locum appellationi tanquam ab abusu.

CVm quæritur de iure appellationis tãquam ab abusu interpositæ, non est inuestigandum, an abutẽdi animum habuerit is, qui abusus est. Sufficit enim facto ipso abusum interueniisse, [1] qui non, nisi per hoc appellationis remedium corrigi possit. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quo nomine factum non animus & voluntas facientis significatur.

2 Est enim hanc in rem cõparatus specialiter vsus istiusmodi appellationis, quæ ob id esset tanto magis odiosa, si nõ necessaria esse crederetur.

DEFINITIO XVII.

Qui appellat simpliciter, nunquam censetur tanquam ab abusu appellare.

APpellatio simpliciter interposita nũquam sic interposita est, vt tanquam ab abusu interposita videatur, licet nullo alio iure admissibilis sit. [1] Ideoq; si pendente lite super simplici appellatione, quæ recipienda nõ erat, puta à iudice ecclesiastico ad laicum, [2] impetrauerit appellans ex diplomate principali, vt appellare sibi liceat tãquam ab abusu, [3] tum in ea appellatione obtinuerit, expensę litis appellatoriæ nõ nisi ab eo die quo secunda appellatio interiecta est & significata debebuntur. Cæteræ prius factæ compensabuntur. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Digna enim est hæc species appellationis, quę specialiter & suo nomine notetur, cum habeat naturam ab omnibus aliis appellationum speciebus differentem.

2 Neque enim talis appellatio admitti iure communi potest, cum non possit appellari, nisi ab inferiore ad superiorem, *l. 1. & tot. tit. D. à quib. app. non lic. l. 1. & tot. tit. D. quis à quo appell.*

3 Vt ita corrigatur error prioris appellationis.

4 Quasi ob mutuam victoriam, secundum ea quæ scripsi Desi. 30. *nu.* 4. & Desi. 31. *supr. De fructib. & lit. expens.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XVIII.

Appellans ab abusu, si succumbat, condemnandus est semper ad mulctam & ad sumptus, non item is qui appellatur.

QVi tanquam ab abusu sine causa prouocauit, effugere non potest, quin ideo in mulctā ea de causa constitutam,[1] litisq; appellatoriæ expensas omnimodo sit condēnandus.[2] Est enim prorsus odiosa & extraordinaria species appellationis, per quam iurisdictionum auctoritas in dubium mutuamque contētionem reuocatur.[3] Sed si ex contrario pronūciatū sit abusum interuenisse (omnino enim de abusu pronunciandum est, an interuenerit necne)[4] non semper is qui appellauit expēsas litis obtinet, sed ex causa fieri potest, vt debeant compensari.[5] Est enim fauorabilior hac parte, vt & alias plerumque is, contra quem appellatum est, quam qui appellauit.[6] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defi. 20. infr.

1 Ea vero longe grauior est, quam quæ aliis temere appellantibus infligi solet.

2 Cum tamen in aliis appellationibus nonnunquam parcatur appellanti, scilicet si habuit probabilem appellādi causam, *arg. l. qui solidum. 78. §. etiam. De legat. 2. iunct. l. appellanti, 13. § 1. cum ibi not. D. de appellat.*

3 Quæ res plerunq; magnas inter vtriusque iurisdictionis magistratus rixas, interdum etiam tragœdias excitat, non sine magno totius reipublicæ Christianæ & scandalo & detrimento. Quam ob causam fuit hæc appellandi species antiquis omnibus Iureconsultis incognita, sicut etiam num Italis, at non æque Gallis & Hispanis.

4 Nec potest Senatus ipse dissimulare, etiamsi maxime vellet.

5 Nempe si is contra quem appellatum est, habuerit aliquam non prorsus incoloratam litigandi causam, vt *in d. l. qui solidum, 78. §. 1. de legat. 2.*

6 Quoniam qui appellat actor esse creditur, *l. qui appella. 29. D. de iudic.* & consequenter reus is qui appellatur. Fauorabiliores autem sunt rei, quam actores, *l. fauorabiliores, 125. de appellat.* itemque fauorabilior causa iudicati, quam appellationis. [Item quia appellatio ipsa tanquam ab abusu, si abusus nullus sit proxime ad delictum accedit ob rationem positam *nu. 3. supr.* ideoque Camerā Criminalis quæ durante iustitio non nisi de criminalibus causis cognoscit, hanc tamen appellationem admittit non etiam cæteras. Ita Camera Crimin. 6. Id. Octob. 1612.]

DEFINITIO XIX.

De scandalo, quod laicus fecerit in ecclesia, non in spretum religionis sed possessionis suæ tuendæ gratia, iudex laicus cognoscere debet.

CVm permittente Episcopo, itemque Syndicis municipij extruxisses in templo scamnum, in quo commodius orare posses, Titius, qui eum locū suum sibique à maioribus relictum contendebat, templum ingressus die Dominico, vix dum Sacerdote ab altari, & sacrosanctæ missæ celebratione digresso, totoque adhuc adstante populo, scamnum illud effregerat, & extra templum proiecerat. Ex ea causa Procurator fisci ecclesiastici libellū Iudici ecclesiastico porrexerat, & obtinuerat, vt de crimine inquireretur. Factaque inquisitione, cū rem sic admissam fuisse constaret, Iudex ecclesiasticus præceperat citari eum personaliter, vt ex ore & vinculis de crimine respōderet. Titius paruerat, nec negauerat rem à se gestam, sed eam facti excusationem afferebat, quod quasi possessionis suę tuendæ gratia id fecisset, cum tu spoliare illum voluisses.[1] Tu liti interueneras, & petieras, vt ad scamni restitutionem cōdemnaretur. Ille contra, vt in ciuilem disceptationē criminale iudicium commutaretur.[2] Iudex ecclesiasticus interlocutus fuerat, vt collitigatores hinc inde ad proponendum, deducendum, &, vt nostri loquūtur, articulandum admitterentur. Ab ea interlocutione tanquam ab abusu Titius prouocauerat, eamque appellationem Procurator generalis iustam & legitimam esse defendebat.[3] Disputatum est maxima contentione, an iure interposita videretur? Quidam dicebant, duplicem hic versari cognitionem. Vnam de possessione, de qua dubitari non poterat, quin ad Iudicem laicum pertineret;[4] Alterā de crimine propter scandalum. Neque enim videbatur negari posse, quin ex facti circunstantiis scandalum à Titio factum fuisset, eamque nimirum cognitionem de scandalo facto in Ecclesia dicebam esse mixti fori, & consequenter ad Iudicem quoque ecclesiasticum pertinere, si is occupasset,[5] neque ab eo quicquam videri factum per abusum.[6] Etsi enim de delicto, quod à laicis in Ecclesia aliove loco sacro factum sit, Iudicis laici, nō ecclesiastici cognitio est, quia, quod locus sacer est, non facit, quo minus sit in Principis territorio:[7] Si tamen delictum in spretum religionis & diuinorum officiorū probetur admissum, ecclesiastici cognitio esse debet, etiamsi extra Ecclesiæ septa fuisset admissū, puta in publicis supplicationibus,[8] saltem per præuentionem,[9] idque non pauci ex Senatoribus nostris sentiebant. Sed vicit numero contraria sententia, hac vna potissimū ratione, quod appareret, non tam in spretum religionis, quam propriæ possessionis tuēdæ gratia scamnum à Titio effractum esse, neque aliter de crimine cognosci posset, quam de possessionis iure cognosceretur:[10] quodque interlocutionis verba nimis generalia possessorij quoque causam comprehendere viderentur.[11] Nec obstitit, quod accusatio non à te, sed à Procuratore fisci ecclesiastici propter scandalum fuerat instituta, qui ipse nullā mouebat de possessione controuersiam. Non enim de actoris solum iure quærēdum erat, sed præcipue de viribus exceptionis,[12] quam Titius ex propriæ possessionis fauore mutuabatur.[13] Neque rursus Titio nocuit, quod in Iudicem consensisset,[14] quia, quoties de abusu quæritur, non est in priuatorum potestate facere, vt iuri publico derogetur:[15] pertinetque eiusmodi appellationis persecutio ad Procuratorem generalem,[16] ex cuius persona plerūque fit, vt ad prosequendam appellationem admittatur etiam is, qui alioquin non admitteretur,[17] adeo vt quamuis pronuncietur abusum interuenisse, appellans tamen condemnandus sit in expensas litis, quam coram Iudice ecclesiastico tractari frustra consenserit.[18] *Ita Senatus* 8. Id. Sept. 1595.

1 Nec enim facit vim aut iniuriam, qui iure suo vtitur, *l. nullus videtur, 55. de reg. iur.* Imo desipit, qui possessione sua sine causa se priuari patitur.

2 Quod Pragmatici nostri dicunt *ciuiliser le procés*, aut aliter, *appointer les parties en procés ciuil & ordinaire.*

3 Cuius potissimum est inspicere, an abusus interuenerit, necne, vt dicam *Defi. prox. seq.*

4 Cum possit ille cognoscere ac pronunciare de qualibet causa possessoria etiam beneficiali. Guid. Pap. *q.* 1.

5 Nam in criminibus mixti fori locus est præuentioni, aut saltem potest etiam ecclesiasticus Iudex contra laicos cognoscere. Iul. Clar. *in §. fi. q. 36. nu. 47. & quæst. 37. & quæst. 57. num.* 11.

6 Non enim potest videri abusus, qui iurisdictione sua vsus est.

7 Idem Clar. *d. §. fi. q. 38. nu.* 18. Boer. *q.* 8. *num. 3. & 4.* Vide *l. deprecatio, D. ad leg. Rhod. de iact.*

8 Qua de re exstat celebre arrestum apud Papon. *lib. 1. tit. 4. Syntag. Arrest.*

9 Vide Guid. Pap. *q. 562.* Adde *c. mandata, extr. de præsumpt. & 17. quæst. 4.* & Not. *ad l. si quis in hoc genus 10. C. de Episcop. & Cleric.*

10 Cum vim non faciat, qui ius suum & possessionem suā tuetur, vt supra diximus *nu.* 1.

11 Semper enim cauere bonus Iudex debet, quātum potest, siue

test, siue ecclesiasticus sit, siue secularis, ne tam generalibus verbis decretum suum concipiat, vt etiam personas vel res, quæ fori sui non sunt, comprehendat. Æquid. Magistr. *in tit. De appell. tanq. ab abus. decis.* 4. Dixi *Defin.* 14 *supr.*

12 *Vt in l. militu 36. §. veteranus, D. de testam. milit. l. qui ex liberis* 11. *§. testamento, D. de bonor. poss. sec. tab.*

13 Est enim facilius vt detur possidēti exceptio, *l. 1. in prin. D. de pigno. l. 1. §. autem, D. de superfic.*

14 *Arg. l. 1 & 2. D. de iudic. l. cum Papinianus* 14. *C. de sentent. & interloc. omn. iudic.* [Consentit autem etiam is, qui petit dilationem ad satisfaciendum iudicato, etiam in quo abusus interuenerit, *l. ad solutionem 4. C. de re iudic. Ita Senatus* in causa R. D. Archiepisc. Tarentas. contra Syndicos Mosterij 18. Cal. Maij 1612.]

15 *l. ius publicum* 38. *D. de pact.*

16 Vt dicam *Defin. seq.*

17 *Vt & in l. 3. in fin. D. quæ res pign. oblig. poss. l. cum hereditate* 55. *D. de acq. hered. l. si is qui duos* 29. *D. de liber. legat.*

18 Nam de abusu pronunciatur ob vtilitatem publicam: de sumptibus vero litis ob vtilitatem litigatoris.

DEFINITIO XX.

Appellationem tanquam ab abusu etiam desertam prosequi potest & debet Procurator Principis.

SI appellatum sit tanquam ab abusu, & is, qui appellauit, non sit prosecutus appellationem intra tempus constitutum, eamque ob causam is, qui obtinuit, desertam dicat & probet appellationem,[1] nō eo minus edenda sunt Procuratori generali acta litis omnia, vt sciat, an abusus interuenerit, nec ne.[2] Nam si constet interuenisse, perinde vindicandus erit, atq; si appellatio deserta non fuisset.[3] Nec tantū petente Procuratore generali, sed & eo, qui appellauit. Hic enim vnus casus est ex iis, in quibus bonum est parti habere Procuratorem generalem fauorabilem, vt ex eius persona consequatur, quod ex sua cōsequi non posset.[4] Pertinet enim ad ius publicū, non ad priuatum, vt sententia per abusum reddita nunquam possit transire in rem iudicatam.[5] Restitutio tamen aduersus lapsa prosequendæ appellationis tempora ex rescripto Principis impetrāda est,[6] tum pronunciandum non super desertione, an deserta sit appellatio nec ne, sed simpliciter, ita vt desertionis ratio nulla habeatur, his verbis, *sans s'arrester à la desertion.*[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Deserta enim dicitur omnis appellatio, quam appellās non fuit prosecutus intra tempora præstituta, *l. 1. §. biduum, D. quand. appell. sit, & intr. quæ tempor.* [Si quis tamen appellauerit, tanquam ab abusu necdum literas appellatorias à Senatu impetrauerit, quas nec concedere Senatus solet, nisi audito procuratore generali, potest Senatus eam appellationem spernere, si per eam longior mora fieret, negotio principali decidendo, maximè si appareat abusum nullum interuenisse. Itaque sic pronunciare Senatus debebit, *sans s'arrester à l'appellation comme d'abus, &c.* Diuersum esset si appellatio illa tanquam ab abusu fuisset iam introducta. Tunc enim super ea omnimodo pronunciandum esset. *Ita Senatus* in causa N. Amedei Michal D. de la Chabaudiere, & N. Claudij de Mondragon, 11. Cal. April. 1614.]

2 Interest enim maxime Reipublicæ, ne quis sua iurisdictione abutatur, ideoque ad Procuratoris generalis curā potissimū hæc res pertinet, *§. 1. Inst. de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

3 Ne appellantis negligentia damnū afferat Reipublicæ.

4 Vt dixi *Defin. præced. nu. 16. ex l. 3. in fi. D quæ res pign oblig. poss. l. cum hæreditate* 55. *D. de acq. hered. l si is qui duos* 29. *D. de liber. leg.* [Idem est si qua ratio possit submouere appellantem, puta quod iudicato acquieuerit, siue expressè siue tacitè. Nam & hoc casu auxilium & cōsortium procuratoris generalis necessarium est, quo adiuncto potest abusus vindicari. *Ita Senatus* pro Syndicis Mosterij, 18. Cal. Maij 1612.]

5 Ne inde nascatur iniuriæ occasio, vnde iura proficisci debent, *l. meminerint 6. C. vnde vi.*

6 Ne alioqui nimis aperta vis fiat legibus, si appellationis euidenter desertæ ratio aliqua habeatur citra Principis rescriptum.

7 Quæ pronunciandi ratio multū distat ab illa, per quam appellatio deserta pronunciaretur, *arg. l. si autem 8, §. si quo-cunque, D. de neg gest. l. quod in diem 7. §. 1. D. de compens.*

DEFINITIO XXI.

Varij casus, in quibus is, contra quem appellatum est tanquam ab abusu, etiamsi succumbat, non ideo tamen in sumptus condemnatur.

NOn semper is, contra quem appellatum est tanquam ab abusu, condemnandus est ad expēsas litis, tametsi abusus interuenerit,[1] licet abusus ipse omnimodo vindicandus sit, & rescindendum, quicquid factum est per abusum. Quid enim si iusta dubitandi ac proinde litigandi causa fuerit, an abusus interuenerit nec ne?[2] Quid si appellans non sit prosecutus appellationem, & de ea deserta conuentus apud Iudicem appellationum, ad illam rursus prosequendam non nisi ex Procuratoris generalis persona admitti debeat?[3] aut qua fortasse in Iudicem incompetentem consenserat?[4] Sed his casibus magis est, vt propter mutuam victoriam compensatæ videantur expensæ, quam neutri adiudicatę.[5] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 18. supr.

1 Dixi *Defin. 18. supr.*

2 Iusta hæc ratio est, ob quam non debeat victus victori in expensas condemnari, *l. qui solidum 78 §. 1. de legat. 2.*

3 Vt in specie *Defin. prox. præced.*

4 Vt in specie *Defin. 19. in fin supr. eod.*

5 Vt dixi *d. Defin. 17. nu. 5. supr.*

DEFINITIO XXII.

In literis monitoriis in forma malefactorum nemo nominandus est, qui ex eo infametur, alioqui poterit ille appellare tanquam ab abusu.

QVoties monitoriæ literæ impetrantur in forma, vt vocant, malefactorum, iusta tanquā ab abusu appellandi causa est, si is nominatus sit, qui testes corrupsisse dicitur, aut aliter deliquisse. Neque enim ea nominatio fieri potest citra nominati infamiam.[1] Infamari autem prætextu iuris publici oportet neminem.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 8. supr. de sentent. præfect. prætor.

1 Cum saltem apud bonos & graues viros oneretur existimatio illius, qui nominatur.

2 *l. vnic. in fin. C. de famos. libell.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam ab eo, quod factum sit contra sacros canones, & in scandalum laicorum, appellari tanquam ab abusu potest.

CVm parochus quidā rogatus à patre defuncti impuberis, vt veniret ad sepulturam filij, quā in Franciscanorum Ecclesia pater elegerat,[1] venire recusasset, contendēsac protestans non potuisse inscio se à patre pro filio eligi sepulturam, deque ea re tres pro se contra Franciscanos latas conformes sententias, postremā Romæ in Rota, cuius tamen neq; vllā facta executio, neq; exequendæ licentia ex more à Senatu petita probabatur; atq; ita impuberē sine parochiali cruce ac sine parochi præsentia sepeliri necesse fuisset; pleriſq; videbatur iustā appellandi tanquam ab abusu causam habuisse patrem, non à protestatione illa, quæ nullum grauamen inferre potuerat,[2] sed à denegatione per parochum facta veniēdi ad sepulturam, cum ex eo facto, vel potius non facto scandalum non leue laicis omnibus illatum esset,[3] adeoq; prætextu sententiæ ab extraneo magistratu redditæ, quę nec allegari potuerat, nisi cōsulto prius & permittente Senatu.[4] *Ita tractatum est* ex tempore, sed nondum definitum, 28. Iunij, 1605.

Source : BIU Cujas

1 *Iuxta cap. licet, extr. de sepult. in 6. cum ibi not.* Itemque ex moribus patriæ: erant enim Augustani.

2 Nec enim protestatio habet vim sententiæ, vt ab ea appellari possit, cum nullum inferat grauamen.

3 Et quidem contra sacros canones, *d. c. licet.* Qui vnus est ex casibus, in quibus licet tanquam ab abusu appellare, Imbert. *in Enchir. verb. Abusus.* Vide quid simile apud Rebuff. *tract. de literis, art. vnic. glo. 2. nu. 36.*

4 Vt dixi *Defi. 3. nu. 5. supr. hoc tit.*

[DEFINITIO XXIV.

AB iis quę Episcopus in ipsa Ecclesiarum visitatione pro reparandis ecclesiis decreuit etiam contra laicos appellari tanquã ab abusu non potest: Maxime verò si quid decretũ sit quod ad tẽpla ipsa vel altaria reparanda pertineat. Licèt dici soleat reparationum ecclesiasticarum causam esse merè temporalem, ideoque cognitionem eius ad iudicem laicum non ad ecclesiasticum pertinere. Ne alioqui vana & illusoria fiat visitatio si per eam imminentibus collabentium templorum periculis non statim prospiciatur. Qua de causa sanctissimè prouisum est Concilio Tridentino ne ab istis ordinationibus, vt vocant, quæ in visitatione fiunt appellari possit. Sed tamen si propter hui usmodi reparationes lis aliqua siue inter laicos tãtùm, siue inter laicos & ecclesiasticos super possessorio moueatur, quam laici ad iudicem laicum remitti desiderent, potest quidem Episcopus interim quid fieri velit decernere ne quod damnum contingat, sed tamen cognitionem illam ad iudicem laicum remittere debet. Alioquin appellari tanquam ab abusu potest. Itémque si pœnas laicis indictas & declaratas ob non restaurata templa velit Episcopus mensæ suæ applicare, quas ex sacrosancti concilij præscripto in pias causas & ad ipsorum maximè templorum refectionem erogare iubetur. *Ita Senatus* 18. Cal. Maij 1612.

DEFINITIO XXV.

Non facile nec passim appellandum tanquam ab abusu.

NOn est iusta appellatio tanquã ab abusu si iudex ecclesiasticus delegatus à summo Põtifice causas recusationis contra se propositas friuolas & illegitimas esse pronũciauerit: licèt nulla ratione id fecisse probetur,[1] quia esset ea iniquitas dicenda nõ abusus.[2] Sed etsi de earũ fide & veritate cùm essent legitimæ cognouisset ipse ac pronunciasset, quod iure Canonico facere prohibetur,[3] non ideo tamen tanquam ab abusu appellari rectè posset. Non enim alij ab eo arbitri eligi debuissent, quã qui essent ecclesiastici,[4] ac proinde pertineret ea appellatio ad vindicandam iurisdictionem ecclesiasticam aduersus ecclesiasticã: quod ab huiusmodi appellationibus tanquam ab abusu alienum est.[5] Illa iustior appellandi causa esse videtur, si iudex delegatus à summo Pontifice, post impetratam à Senatu exequendi licentiam, adiecta vulgari clausula *vocatis vocandis* ad executionem processerit non vocato eo quẽ sciebat certum & præcipuum fore contradictorem, & qui nominatim citari debuerat,[6] non etiam generali tãtùm programmate ad valuas ecclesiæ, vt fieri solet, cùm aut incerti & ignoti sunt citandi, aut si certi sunt, vbi tamen sint, incertum est, aut tutus ad eos non patet accessus.[7] Vix enim est vt hoc casu nõ videatur spretus quodammodo Senatus, non seruata ea forma, quæ mandata fuit.[8] Alioqui nulla superet ratio corrigendi erroris aduersus mandata cõmissi, nisi tanquam ab abusu appelletur, cùm à iudice ecclesiastico ad Senatum qui superior nõ est, appellare non permittatur.[9] Sed tamen placuit ne hic quidem abusum interuenisse vllũ videri. Nec enim si quid malè ac perperam fiat, non seruato iuris ordine, statim abusum interuenisse credẽdum est,[10] ne alioqui passim appellatio ista inducatur, quã tamen odiosam esse cõstat, nec vnquam nisi ex necessitate permittendam, & cùm alio remedio consuli appellanti non potest.[11] *Ita Senatus* in causa D. Prioris de Talloire & Patrum de Fellians, cõtra Religiosos dicti Prioratus de Talloire, Id. Sept. 1613.

1 Puta quoniam erant causæ iustæ ac legitimæ.

2 Et ideo corrigenda esset hæc iniquitas per appellationem à delegato ad delegantem, ex *l. 1. quis à quo appellet.*

3 *cap. suspicionis. extr. de offic. deleg. cap. cùm speciali. Extr. de appellat.*

4 Vt in eos posset iudex delegatus habere iurisdictionem.

5 Rebuf. *in tractat. de appell. tanquam ab abus. art. 2. 3. 4. gloss. vnic.*

6 Bart. & alij *ad l. vlt. C. de iur. delib. & ad l. de vnoquoque de re iudic. l. nam ita 39. De adopt.*

7 Rebuff. *in tract. de citat.*

8 *l. cùm hi 8. §. si Prætor & ibi not. D. de transf.*

9 *l. 1. & tot. tit. quis à quo appell.* iunct. *c. nouit & c. caterum de iudic. & tot. tit. de for. compet.*

10 Iudicatum enim esse oportet contra sacros Canones aut contra leges nõ de iure litigatorum sed de iure ipso Canonum & constitutionum, vt *in l. 1. quæ sent. sine appell. rescind.* aut læsam iurisdictionem laicam ab ecclesiasticæ vel contra. Imbert. *in Enchirid. in verb. Abusus.*

11 *Defin. 3. supr.* vbi vide.]

TIT. XXIX.

QVOR. APPEL. NON RECIP.

DEFINITIO I.

Qui se vult excusare, non prius potest appellare à tutelæ datione, quam eius excusatio sit reiecta.

TVTELAE quidem datione appellatio regulariter non admittitur, nisi proposita prius apud Iudicem excusatione, eaque per Iudicem reiecta.[1] Neque enim appellationis auxilium necessarium est, nec consequenter permittendum, quãdiu is ipse Iudex, à quo appellatur prouidere potest, ne qua volenti appellare iniuria fiat.[2] Sed tamen aliud iuris est, si minor annis viginti quinque tutor datus proponatur: appellatio enim hoc casu necessaria est iure nostro, quo constitui placuit, vt sententia quantumuis nulla non nisi appellationis remedio corrigatur.[3] Quia nec excusationem à tutela proponere potest is, qui etiamsi maxime velit, tutor tamen propter ætatem fieri non possit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 2. supr. qui tutor. dar. possess. & rursus in alia, 17. Cal. Iunij, 1590.

1 *l. 1. §. si quis tutor, D. quand. app. sit. §. quis autem, Inst. de excus. tut.* quomodo accipi debet, quod scriptum est *in l. 1. & tot. tit. D. si tut. vel curat. vel magistr. creat. appell. l. cum in vna 17. §. tutor, D. de appellat.*

2 *Arg. l. quod iussit 14. cum ibi not. D. de re iudic.* iunct. *l. præfecti 18. D. de minor, l. 1. D de appell.*

3 Dixi *Defin. 13. supr. De tempor. & repar. appellat.*

4 Fœda enim nominum & rerum confusio est, si tutor vel curator alterius fiat is, qui ipse indigeat tutore vel curatore, *l. vlt. C. de legit. tutel.* cæterum excusatio supponit capacitatem tutelæ.

DEFI-

DEFINITIO II.

Qui ad munera & honores vocantur ſtatim debent appellare, & quid interim faciendum ſit, ſi appellauerint?

ALia cauſa eſt Syndici & eorũ, qui ad aliquod munus vel honorem vocãtur, cũm dicant; habere ſe excuſationem. Nam nec aliter allegare poſſunt cauſam immunitatis ſuæ, quam ſi prouocauerint.[1] Quid ergo ſi quis Syndicus à municipio creatus appellauerit? Non eſt interea cogendus, vt iniũcto munere fungatur, quouſque appellationis ſuæ cauſas reddiderit, eaſq; inanes eſſe Iudex qui de appellatione cognoſcit, compererit.[2] Sane ſi ex poſtfacto appareat, fruſtratoriam fuiſſe prouocationem, medij quoque temporis periculum ad appellantem pertinebit.[3] At quid ſi interea quædam occurrant, quæ ſtatim per Syndicum vniuerſitatis expediri oporteat, nec moram patiantur?[4] Æquius erit eã muneris exequẽdi neceſſitatem iniungi illi, qui proxime Syndicus fuit,[5] quam vt inauditus vllo modo cõdemnetur is, qui iuſtam fortaſſis habeat excuſationẽ,[6] præſertim his noſtris miſertimis tẽporibus, quibus vix eſt vt alij Syndici creentur, quam quos labi facultatibus & in egeſtatẽ deduci nominatores velint;[7] niſi & vniuerſitatis & appellantis indemnitati cõſultum eſſe poſſit, duobus, quod vtplurimum fit, Syndicis creatis, quorũ altero detrectãte alter onus ſubire debeat.[8] In tutore aliter obſeruamus. Nam cũ plerumque ſolus detur, & quidem à Iudice[9] ac proinde vel præſens & auditus, vel, ſi per contumaciam abſit, pro præſente habitus,[10] minus mirum eſt imponi ei neceſſitatem ſuſcipiendi muneris; tametſi à datione appellauerit, ne alioqui pupillus interea defenſore deſtituatur.[11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N. Perrad de Regnieu le Franc, contra Syndicos de Loyes, 16. Cal. April. 1593.

1 Tantum abeſt, vt eorum appellatio recipienda non ſit, quomodo diximus de Tutore, *in Defi. 15. præced.* Tertius eſt *in l. 1. in princ. & §. 1. D. de vacat. & excuſ. muner. iunct. l. 1. §. ſi quis tutor, D. quand. ap. ſit, & intr. quæ tempor.*

2 *l. Imperatores 21. § ſi magiſtratus, D. de appell.*

3 *l. 1. & 2. D. ſi tut. vel curat. vel magiſtr. creat. appell.*

4 Cuiuſmodi pleraque poſſunt facile occurrere, *l. vlt. D. de appell. recip.*

5 Quaſi officium eius adhuc duret, donec alio Syndico conſtituto, *arg. l. à tutoribus 33. §. officium, de admin. tutor.*

6 Nemo enim inauditus condemnandus vnquam eſt, *l. 1. D. de requir. vel abſent. damn.*

7 Creantur hodie vt plurimum per inimicitias, & vt vexentur, *vt in d. l. 1. §. 1. de vacat. & excuſ. muner.*

8 Cogitur enim, etiamſi maxime nolit, niſi & ipſe appellet: quo caſu interim alius in eorum locum creandus eſt, *d. l. 21. §. ſi magiſtratus, de appellat.* Ergo etiamſi vnus tantũ creatus fuerit, iſque appellet, melius erit, aliũ interim creari in eius locum, quam ei, qui antea Syndicus fuerit, continuandi muneris neceſſitatem iniungi.

9 Præſertim hodie, cum ſoleant Pragmatici noſtri dicere, tutelas omnes hodie datiuas eſſe, quia ſcilicet omnes à magiſtratu confirmantur.

10 Contumacia enim pro præſentia eſt, *Auth. qua in prouincia, verſ. ſed ſi nec ipſe, C. vbi de crim. agi oport.*

11 Melius tamen eſt, vt in locum tutoris interim curator ei detur, niſi aliquid occurrat, in quo neceſſaria ſit auctoritas tutori, *l. cum in vna 17. §. 1. D. de appellat.*

DEFINITIO III.

Interdum is, qui Syndicus creatus, prouocauerit, interim adminiſtrare cogendus eſt per modum, vt aiunt, prouiſionis.

SEd & cũ Syndicus quis creatus appellauit, ſi Iudex audito eo videat, nõ ita cito appellationem decidi poſſe, propterea quod res ampliorem cognitionẽ deſideret,[1] decernere debet, vt interea cogatur appellans ſubire munus per modum, vt aiunt, prouiſionis,[2] nulla ſatiſdationis præſtandę iniuncta aduerſario neceſſitate;[3] maxime vero ſi vel minima ſuſpicio ſit, in fraudem eſſe captatam excuſationẽ.[4] *Ita Senatus* ex tempore 15. Cal. Iunij, 1593. Et iterum in alia cauſa pro Vrbano Laurent, contra Franciſcum Chardonel, 18. Cal. Iulij, 1594.

1 Puta ſi incidat facti quæſtio, quæ non tã cito poſſit examinari, ſic *in l. ille à quo 13. §. ſi teſtamento, D. ad SC. Treb.*

2 Id eſt, lite quidem pendente, ſed ita tamen, vt neque liti, neque immunitati, ſi quam habeat, vllum ex eo præiudicium fiat.

3 Quæ tamen iniungi ſolet, quoties ſit aliqua prouiſionalis adiudicatio ad priuatam aduerſarij vtilitatem. Hæc enim ſpectat ad publicam.

4 *Vt in l. 1. §. qui in fraudem, D. de vacat. & excuſ. muner.*

DEFINITIO IV.

Si Princeps poſt euocationem litis apud Senatũ pendentis aliquos Iudices delegauerit, ab iis ad Senatum appellari non poterit.

CVm lis pẽderet in Senatu aut apud Iudices delegatos, qui ſuſpecti dicebantur, Princeps ſupremi Imperij iure cognitionẽ totam ad ſe euocauerat, ſubinde aliosdelegauerat; qui ius diceret, nulla intercedendi aut appellãdi relicta poteſtate. Dubitatum eſt, an appellandi ad Senatũ ius ſaluum eſſe deberet, quod prius fuerat? Putabant enim plerique ſaluum eſſe debere ſaltem ius ſupremæ appellationis, propterea quod peſſimi exẽpli videretur, ſupremam cognitionem delegari,[1] nec vllum condemnato remedium ordinarium aduerſus iudicãtium iniquitatem ſupereſſe,[2] præſertim cum à prioribus delegatis appellandi ius fuiſſet, in quorum locum poſteriores ſubſtituti videbantur.[3] Præualuit tamen contraria ſententia, quia per euocationem à Principe factam omnis Senatui erepta eſſet iuriſdictio,[4] nouique delegati non tam in locum iuriſdictionis ordinarię, quam in ipſius Principis vicem ſubſtituti dicendi erant,[5] vt proinde non alius quam Princeps appellandus eſſet, ſi quid illi iniquè decernerent,[6] ex vulgari illo Pragmaticorum verbo, *à delegato ad delegantem.*[7] Quid ſi Princeps appellationis cognitionem Senatui exceptam voluerit ratione pœnę capitalis, ſi qua forte irrogetur? Tanto minus admittendum erit, vt à pecuniaria condemnatione, quantacumque illa ſit, Senatus appelletur.[8] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Maillet, Prid. Cal. Mart. 1594.

1 Cum non magis poſſit Princeps eam ſupremam cognitionem à ſe abdicare, & in alios transferre, quam ſupremam ipſam poteſtatem.

2 *l. vnic. C. de ſentent. præf. prætor. l. 1. verſ. cæterum, D. quand. appell. ſit, & intr. quæ tempor.*

3 Vt ſcilicet ſubrogatum ſapiat naturam eius, in cuius locum fuit ſubrogatum, *l. ſi quis eum 10. §. qui iniuriarum, D. ſi quis caution. l. Imperator 70. § vlt. & l. ſeq. de legat. 2.*

4 Nec enim dubitari poterat, citra ſacrilegium, quin fuiſſet in arbitrio & poteſtate Principis, de iuriſdictione ipſius quoque Senatus pro arbitrio diſponere, cum iuriſdictiones omnes à voluntate & auctoritate Principis dependeant, tanquam à capite & à fonte, *l. ſacrilegij 5. C. de diuerſ. reſcript.* quia cuius eſt territorium, eius quoque eſt iuriſdictio, *l. pen. D. ad leg. Rhod. de iact.*

5 Quos ſcilicet Princeps credidit non aliter iudicaturos eſſe, quam ipſe eſſet iudicaturus, *l. vnic. § his cunabulis, de offic. prætor.* Nam in delegatis maxime induſtria perſonæ eligitur, *tot. tit. extr. de offic. deleg.*

6 *l. 1. D. à quib. appell. non licet.*

7 *l. 1. & tot. tit. D. quis à quo appellet.*

8 Incluſio enim vnius, vt dici ſolet, excluſio eſt alterius, *l. cum prætor 12. D. de iudic. l. ex eo 18. de teſtib.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO V.

Casus, in quo condemnatus non potest appellare, quia nihil eius interest.

QVemadmodũ aliquando accidit, vt etiam qui condemnatus non est appellare possit & debeat nimirum si eius interest, ne ex sententia quamuis inter alios lata damnum sentiat,[1] ita ex cõtrario euenit nonnunquam, licet rarius, vt, qui condemnatus est, appellare non possit, tametsi velit,[2] nempe si talis sit condemnatio, cuius executionem Iudex aduersus eum fieri prohibuerit, contra alium vero æque condemnatum fieri præceperit.[3] Finge, debitoris mei debitorem ab alio creditore conuentũ coactum soluere fiduciaria solutione, &, vt loquuntur, per modum prouisionis, dato per creditorem fideiussore.[4] Constat, non esse eum omnino liberatum, quippe qui non sic soluit, ne posset vnquam repetere.[5] Igitur potero ego quoque hunc ipsum conuenire tanquam debitoris mei debitorem.[6] Consequenter si vocato debitore constet mihi debitum esse, quod persequor, nihil vetat condemnari mihi eius debitorem:[7] iuberi autem me iudicatũ exequi non aduersus illum, qui scilicet iam semel soluerit,[8] sed aduersus alium creditorem, qui prior egit, illiusve fideiussorem, si modo sim ego tempore anterior & iure potior;[9] nec aliud quicquam sit in debitoris bonis, ex quo mihi satisfieri possit.[10] Alio vllo casu vix est, vt appellare non possit, qui fuit condemnatus.[11] Nam si emptori, qui auctorem suum laudauit, res per sententiam euicta sit, quamuis habeat ille paratam de euictione actionem contra venditorem,[12] appellare tamen potest, quia eius interest rem retinere potius, quam pretium reposcere, etiam cum eo, quod interest sua.[13] Similiter fideiussor condemnatus licet aduersus debitorem regressum habiturus sit,[14] appellare tamen potest, si malit,[15] quoniam ipsius quoque interest non soluere potius, quam solutum repetere.[16] *Ita Senatus* in causa Procuratoris Doche, contra Franciscum de la Botiere, 9. Calend. Maij 1594.

1 *l.4.§ alio condemnato, & seq. D. de appell.* iunct *l.5. in prin. & §. si heres, l si perluſorio 14. eod. tit. l.2.§.1. D. quand. app sit, & intr. qua temp. l. sæpe 63. D. de re iudic.*

2 Puta, si nihil eius interfit. Nõ enim alij appellantes audiuntur, quam quorum interest. *l.1. D. de appell. recip.*

3 Totius siquidem vigor & effectus sententiæ in executione consistit, *l pen. C. de execut. rei iudic. l. à Diuo Pio 15. cum ibi not. D. de re iudic.*

4 Vix enim sine satisdatione fit vlla prouisionalis adiudicatio lite pendente, *arg. l.1. & tot. tit. D. si cui plus quam per leg. Falcid.*

5 Nam quo casu potest condictio locum habere, non potest contingere liberatio, & contra, quo casu liberatio ex solutione comperit, impeditur condictio, *l. cum quis 38. § de peculio, & seq. D. de solut.*

6 *Exl 1. & tot. tit. C. quand. fisc. vel priuat. debitorem sui debit. conuen. poss. dict. l. à Diuo Pio, § sic quoque, & seq. D. de re iudic.*

7 Quia verum est, adhuc nomen extare, quandiu debitor non est omnino liberatus.

8 Nec enim quisquam vnum & idem debitum bis soluere cogendus est.

9 *Vt in l. vlt. §. sin vero creditores, & §. sin vero heredes, C. de iur. delib.*

10 Nam nec solent capi nomina pignori in executione iudicati, nisi in subsidium, si alia bona nulla sint, *l.2 & pen. C. quand. fisc. vel priuat. d. l. à Diuo Pio §. in vendicatione, in fin.*

11 Quia & vix est, vt non semper interfit condemnati: Cæterum si talis casus aliquis reperiatur, idem dicendum erit.

12 Cuius proinde periculo tota res cedit, *l.1. C. vbi in rem act.*

13 *Vt in l. si ex causa 9. l. in causa 13 §. interdum. D. de minor.*

14 Aut actione mandati, aut negotiorum gestorum, *l. ex mandato 20. § 1. D. mandat. l. 5. de liber. legat. l. cum lex 46. D. de fideiuss.*

15 Adeoque pro reo condemnato, quamuis ipse condemnatus non sit, *l. à sententia 5. D. de appellat.*

16 *l.3. D. de compensat. l. si stipulatus 15. in prin. D. de fideiuss.*

DEFINITIO VI.

Non auditur appellatio, quæ in productionis tãtum inuentario fuit interposita, nec aduersario significata.

GEnerali Senatusconsulto Procuratoribus inhibitum est, ne in conscribendis inuentariis, quę productionis vocant, vllam interponant appellationem, quæ non prius in ipsis actis interposita sit, & aduersario significata,[1] ne alioqui det ea res materiã calumnioso Procuratori litis protelandę & fugandi è numero Iudicum Senatoris, à quo appellauerat.[2] Quod si qua eiusmodi appellatio interiecta sit, placuit non magis habendam eius rationem, quam si nulla interposita fuisset.[3] *Ita tractatum est* in causa Procuratoris Pensabin, & D. de Cornillion, 5. Cal. Maij. 1594.

1 Appellandum enim est in actis, & aduersario si nõ præsente, saltem sciente ac certiorato. *l.2. vbi not. D. de appel.*

2 Nec enim potest quis iudicare in causa appellationis ab eo ipso interpositæ, cum de ipsius iniquitate tractandum sit, *l. præfecti 17. D. de minor. l. illud sciendum 8. D. de appell. l. iudici 42. D. de iniur. l. vnic. D. apud eum à quo appell.*

3 Nihil enim refert, an nulla appellatio interposita sit, an non eo modo, quo interponi debuit, *arg. l.2. D. de auctor. tutor. l. quoties 6. D. qui satisd. cog.*

DEFINITIO VII.

Non auditur appellans, qui consentit executioni sententiæ, cum per secutam executionem res integra esse desiit.

POstquam res integra esse desiit, nulla causa est, propter quam audiri debeat appellans ab ea sententia, cuius executioni consentiit,[1] tametsi certet de damno vitando, ne iniuria afficiatur is, qui rei iudicatę auctoritatem secutus est.[2] *Ita Senatus* in causa R.D. Bernardi Combet, Archidiaconi Tarentas. & N. Antonij leu Beuf. prid. Cal. Sept. 1594.

1 *l. ad solutionem 5. C. de re iudic. l 1. D. quand. appell. sit, & intra qua tempor.*

2 *Arg l. ait prætor 7. §. 1. D. de minor. l. si ex causa 9. l. quod si minor 24. §. Scæuola eod. l. sanctimus 25. C. de admin. tutor.* Papien. *in form. sent. interloc. sup. incomp. Iudic. nu. 9.*

DEFINITIO VIII.

Appellante sententiam non exhibente quomodo cõtra eum pronunciandum sit, & quid si postea exhibeatur sententia?

APpellans edere debet sententiam, à qua se dicit appellantem. Id si nõ faciat, appellatio eius admittenda non est:[1] neque tamen appellationis Iudex ideo pronunciare debet, quod bene à primo Iudice fuerit iudicatum, sed tãtum appellationẽ reiicere,[2] & appellantem in sumptus litis condemnare;[3] ne, si iudicatũ confirmet, pugnantia cõstituere videatur, cũ hoc ipso reiiciat appellationẽ, quod de iudicato nullo cõstet.[4] Inde fit, vt tametsi à Senatu reiecta sit appellatio, possit tamen, qui condemnatus est, iterũ prosequi appellationem, exhibita quandocumque sententia;[5] nec ciuilis supplicatio necessaria sit,[6] dummodo sumptus prioris litis perperam institutæ refundere sit paratus.[7] *Ita Senatus* 7. Id. Nouem. 1594.

2 Papien. *in form. appell. à sent. diffinit. vers. & in quantum sit aliqua, nu. 6. vers. si vero ambo.*

2 Quod

2 Quod Pragmatici noſtri dicunt, *declairer l'appellant non receuable appellant.*

3 Non poteſt videri non temerè appellaſſe: qui ſententiam, à qua ſe appellaſſe dicit, proferre non poteſt, cum non entis nullæ ſint qualitates, *vulg. l. eius qui in prouincia* 41. *D. de reb. cred.* Intellige tamen, niſi appellans velit probare ſententiam per poſitiones & aduerſarij confeſſionem. Quæ enim ſunt probabilia, ſunt ponibilia, inquit Papienſ. *vbi ſupr. n.* 7.

4 Nam neque confirmari poteſt, quod nullum eſt, *l. Diui* 6. *§. vlt. & l. quædam* 7. *D. de iur. cod.*

5 Quoniam nunc alia res eſſe videtur, quam de qua prius fuerat pronunciatum, nec eadem cauſa eſt vincendi aut ſuccumbendi, *l. ſi quis* 18. *& ſeq. & paſſ. D. de except. rei iudic.*

6 Quomodo eſſet, ſi pronunciatum fuiſſet, bene iudicatum. Noſtrorum enim inſtrumentorum exhibitio non impedit exceptionem rei iudicatæ, *l. cum de hoc* 27. *in fin. eod. tit. l.* 4. *C. de re iudic.*

7 Vt hoc modo ſiue culpa, ſiue negligentia ipſius puniatur, *l. ſancimus* 16. *C. de iudic. l. eum quem temere* 79. *D. eod. & Inſtit. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO IX.

Qui patitur aduerſarium iurare in ſupplementum probationis ex ſententia Iudicis, non ideo videtur acquieſcere ſententiæ.

NOn videtur iudicato acquieuiſſe condemnatus, qui aduerſarium à Iudice admiſſum, vt in probationis ſupplemẽtum iuraret, paſſus eſt iurare, quia nec appellatione interpoſita, nec qua alia vlla ratione impedire potuit, quo minus iuraretur. [1] Itaque etiam poſt iuſiurandum præſtitutum appellare non minus poteſt, quam ſi iuratum non eſſet. [2] Neque enim metuendum eſt, ne periurij reus fiat, qui iurauit, ſi quandoque poſtea pro appellatione pronuncietur. [3] Nam qui ab eiuſmodi ſententia prouocat, non dicit, periurum fuiſſe aduerſarium, ſed illud tantum contendit, deferri ei iuſiurandum non debuiſſe. Nec proinde quærendum eſſe, an periurus ſit nec ne, qui neque iurare debuit. [4] *Ita Senatus* in cauſa Gaſpardi Bichon & Ioannis Pichod, 4. Id. Nou. 1594.

1 Cum non obſtante appellatione à ſententia, quæ admiſit iuſiurandum, iurari tamen poſſit, *l. generaliter* 12. *C. de reb. credit.*

2 Quaſi rebus omnibus adhuc integris. Ideo enim iuratur, ne deſinat res eſſe integra, ſi forte is, qui iurare debet, moreretur pendente appellatione, *d. l. generaliter.* Fauoré ſcilicet probationum, ne intercidant, *l. in lege* 41. *D. ad leg. Aquil. l. curent* 22. *D. de teſtib.*

3 Cum non facile ferendum ſit, vt de periurio eius, qui iurauit, quæratur, *l. vlt. D. de in lit. iur. l.* 1. *& 2. C. de reb. cred. & iureiur.*

4 Itaque per hanc appellationem non tam iurantis quam Iudicis factum impugnatur.

DEFINITIO X.

Quibus remediis ſuccurratur victori contra appellationem, quam appellans non fuit intra tempora proſecutus.

SI ab inferioris Iudicis ſententia appellatum ſit, appellatio autem intra legitimum tempus introducta non fuerit, in electione eius eſt, qui obtinuit, vt vel deſertam appellationem pronũciati petat ex reſcripto Principis, [1] vel executoriam dici ſententiam, non obſtante appellatione. [2] Sed inter hæc intereſt, quoniam aduerſus deſertionem difficilius datur reſtitutio, [3] quam aduerſus interlocutionem, per quam pronunciatum ſit mandãdam executioni ſententiam. Cæterum hoc etiam caſu ſi appellatum ſit, nihilominus fiet executio ſententiæ, ac ſi non eſſet appellatum, [4] ſaluo tamen appellationis iure. [5] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij de Bloney, & Andreę Beuf, ante Calend. Septemb. 1595.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt, *en vertu de lettres de deffertion.*

2 Ità enim ſtylo Senatus noſtri diſerte cautum eſt.

3 Prohibente eodem ipſo Senatus ſtylo, ne qua poſſit dari reſtitutio vlla ex cauſa aduerſus appellationis deſertionem iam intimatam. Senatus tamen, ſi iuſtam reſtitutionis cauſam ſubeſſe videat, reſtituit, ſed nunquam niſi ſuprema, quod aiunt, manu.

4 Ne alioqui liberum ſit temere ac ſæpius appellanti executionem ſententiæ diutius remorari, *l. ſi longus* 7. *& ſeq. C. de execut. rei iudic.*

5 In cuius ſcilicet præiudicium nihil fieri vnquam debet, *l. 2. D. nihil innou. app. interp.*

DEFINITIO XI.

Electio, quam appellans habet apud Auguſtanos, vtrum velit Senatum adeundi, transfertur in aduerſarium, ſi appellans aut non elegerit, aut appellationem intra tempora proſecutus non ſit.

AVguſtanorum noſtrorum priuilegium inter cætera vnum illud eſt, vt electionem habeant, vtrum ad Senatum noſtrum, an ad Pedemontanum malint appellare. Quid ergo ſi appellans non declarauerit, ad quem Senatum appellaret? Transferetur electio in aduerſarium, vt ad quem volet Senatum euocet appellationem per literas, quas vocant, anticipatorias. [1] Eadem ergo ratione fiet, ſi prætermiſit bimeſtre, intra quod debuit introduci appellatio, nec ea introducta ſit, vt electio ſit eius, qui obtinuit ad quem Senatum euocet cauſam deſertæ appellationis. [2] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa perorata, poſtmodum ex intimo conſilio deciſa, 5. Cal. Sept. 1595.

1 Debet enim appellans ſibi imputare, cur iure ſuo non ſit vſus. Simile quiddam eſt *in l.* 1. *D. de ſolut. l.* 2. *D. eod. l. ſi vſuras* 21. *C. de vſur.*

2 Cur enim daremus electionem appellanti, qui nec pro appellante habetur, poſtquam deſeruit appellationem?

DEFINITIO XII.

Non poteſt quis appellare, poſtquam acquieuit iudicato. Excipiuntur tamen quædam perſonæ & quidam caſus.

QVi ſemel acquieuit iudicato petita dilatione, intra quam ſatisfaceret, non eſt audiendus appellans, ſiue ante, ſiue poſt appellauerit, [1] niſi cauſa aliqua ſubſit, propter quam ei ſubueniri oporteat per in integrum reſtitutionẽ, [2] vt puta ſi minor fuit, [3] aut ſi vis vel dolus aduerſarij interuenit. [4] Quid ſi mulier fuit, aut ruſticus? Non ei proderit, [5] ſi non euidentiſſima iniquitas emergat. [6] Sane ſi ſolus Procurator id fecerit, non nocebit domino: [7] ſed tamen neceſſaria erit reſtitutio ex reſcripto & diplomate, quod *de deſadueu* appellant. [8] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Lucian & Cornelij Pernet, 9. Cal. Decemb. 1595.

1 *l. ad ſolutionem* 5. *C. de re iud.* quia ſi ante appellauit, videtur appellationi renunciare, quod poteſt facere in cauſis ciuilibus, non tantum expreſſo conſenſu, ſed etiam tacito, *l.* 1. *§. vlt. D. de libell. dimiſſ.* ſi vero poſtea appellauerit, videtur eam ſibi viam appellandi præcluſiſſe petita dilatione, *d. l. ad ſolutionem.*

2 Omnes enim reſtitutiones in integrum hoc habent commune, quod ex æquitate contra nimium iuris rigorem conceduntur, *l.* 3. *D. de in integr. reſtit.*

3 Minori enim quandocunque aut quomodocunque læſo ſubuenitur, etiam in lucro *l. ait prætor* 7. *in princ. & §. hodie, & §. item ſi non prouocauit, D. de minor.*

4 Ne alioquin aduerſario dolus profit, qui è contrario nunquam impunitus eſſe debet, *l. procurator* 11. *in fin. D. de dol. mali except. l. ne ex dolo* 12. *D. de dolo.*

Source : BIU Cujas

5 Quamuis enim & sexui & rusticitati interdum parci oporteat. *l. si quis id quod 7 § doli mali, D. de iurisdict. l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.* non tamen bene in omnibus rustici & mulieres minoribus comparantur, *l. vlt. in princ. D. ad SC. Vellean.* Sunt enim minores regulariter fauorabiliores.

6 Puta si ex eo futurum sit, vt mulier fiat indotata. Quod ne accidat, non tantum ipsius mulieris interest, sed etiam Reipublicæ, *l. 1. D. solut. matrim. l. interest 18. D. de reb. auctor. Iud. possid.*

7 Quoniam appellationis auxilium, quod iure communi habet dominus, non potest Procurator ei adimere, præsertim cum finita per sententiam suam lite officio suo functus sit, *l. 1. D. de re iudic.* Nam sicuti per sententiam lis esse desinit, ita & Procurator desinit esse dominus litis, quamuis in executione iudicati cogatur in officio suo perseuerare, scilicet si dominus non appellet. Quin & absente domino potest Procurator ipse appellare debetque, ne ad interesse teneatur, vt aiunt Pragmatici, *l. 2. in princ. D. quand. appell sit, & intr. qua tempor. l. liberto 31. § item*, vbi scripsi *in Rational. D. de negot. gest. l. si Procuratorem 8. § si ignoranter, & § seq versi. igitur, D. mandat. l. innitus 17. C de procurat.*

8 Quod scilicet moribus nostris necessarium est, quoties improbatur factum Procuratoris, qui non habuit speciale mandatum. Nam si speciale interuenisset, nullus huic beneficio locus supereſſet.

DEFINITIO XIII.

Qui neglexit adesse liti inter alios motæ non potest à sententia postea lata appellare, nec vllam collusionem obiicere.

AVdiuntur quidem appellantes omnes, quorum ex iusta aliqua causa interest,[1] tametsi inter alios sententia lata sit, nec nisi per quasdam consequentias appellantis intersit.[2] Si tamen cùm esset quis vocatus vt liti inter alios motæ interesset, si quid sua iam tùm interesse aut quandocunque interfore putaret, respondent nihil ad se litem illam pertinere non erit audiendus, si postmodum ab ea sententia prouocare velit. Sibi enim debet imputare quòd nihil sua interesse dixerit.[3] Nec aliud erit etiamsi inter litigatores collusum fuisse dicat. Debuerat enim ipse interuenire, ne colluderetur.[4] *Ita Senatus* pro Petro Patac, contra Petrum Rigot, 2. Aug. 1612.

1 *l. 1 D. de appell. recip.*

2 *l. 4. § alio condemnato & seq. D. de appellat. l. sæpe 63. de re iudic.*

3 Cùm non alij audiantur appellantes, quàm quorum interest, *d l. 1. de appell. recip.*

4 *l. si perlusorio 14 in princip. & § 1. in illis verbis, Nisi aduersus eum solum qui adesse neglexerit. D. de appellat. l. si suspecta 29. D. de inoff. testam.*

DEFINITIO XIV.

De appellatione recipienda per supremam manum & authoritatem Senatus.

ET si Senatusconsulto generali cautum est, vt qui intra constituta tempora non appellauit, non aliter admittendus sit ad prosequendam in Senatu appellationem, quàm si rescriptum à Principe impetrauerit ad vitium negligentiæ purgandum, nec audiri debeat, si quod antea passim fiebat suprema Senatus manum & authoritatem in publico auditorio imploret.[1] Quotidie tamen accidit vt ab eo iure recedi oporteat, & supplicantibus beneficium illud indulgeri. Nempe cum videt Senatus iustam esse appellationem, nec nisi cum summa iniquitate posse appellantem condemnari.[2] Sed cùm id accidit solet Senatus iubere vt sigilli principalis sumptum eum præstet appellans, quem pro diplomate impetrando præstari oportebat.[3] Excipiuntur pauperes, si tam inopes sint, vt eo sumptu onerati eos inhumanum videatur.[4] Sanè sumptuum litis refusio ex ea causa irrogari nunquam solet, nisi aut factum procuratoris improbandum sit,[5] aut aliud vicium sanandum, quo causa laborare proponatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Claud. Lambert Maurianensi, 12. Cal. Septemb. 1612.

1 Idque optima ratione, quia diligentibus & vigilantibus non dormientibus & negligentibus subueniendum est, *l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. qua in fraud. credit.* Debet enim sibi imputari, qui non citius diploma Principis impetrauit.

2 Solet enim Senatus & debet semper iudicare ex bono & æquo, *iuxt. l. placuit 8. C. de iudic. l. 1. C. de legib. l. vnic. D. de offi. præf. prat.*

3 Ne alioqui iuribus Cancellariæ fraus fiat, & melioris conditionis sint stulti, quàm prudentes, contra *l. Seruius 4. D. quod vi aut clam.*

4 Ne per inopiam cogantur iuris sui iacturam facere, *argum. l. in fundo 38. versicul finge pauperem D. de rei vindicat.*

5 Per literas quas vulgo vocant *De desaueu.*

6 Vt in casu *Definition. 37. supr. De fructib. & lit. expens.*

DEFINITIO XV.

Is, cuius nil interest, appellare non potest à sententia, quamuis malè ac præcipitanter lata.

CVm Iudex quidam præcipitanter, ac contrà solitum morem iudiciorum ad sententiam definitiuam prosiliisset, nec tamen aliud quicquam constituisset, nisi vt quod iam antea contra eundem reum ab alio Iudice pronunciatum fuerat, & in rem transierat iudicatam, effectum suum sortiretur: Non credidit Senatus audiendum appellantem, quod nihil eius interesse videretur,[1] cùm à priore sententia, per quam fuerat condemnatus, non prouocasset.[2] Sumptibus tamen litis quasi propter mutuam victoriam, ob præcipitationem,[3] quæ nouerca iustitiæ dicitur, compensatis. *Ita Senatus* ex tempore, pro Ioanne Baptista Audé Modanensi, Calendis Septembr. 1612.

1 Nec enim alij audiuntur appellantes, quàm quorum interest, *l. 1. D de appell. recip Defin. 5. supr.*

2 Standum enim necessario est rebus iudicatis, quamuis malè iudicatis, *l. Seruo innito 65. §. cùm prator D. ad Trebell.*

3 Nunquam enim fauendum est præcipitationi ob rationem quæ sequitur in Definit. Nec aliud quicquam magis eauendum est in iudiciis, quàm ne quid nimis propere fiat, *l. 1. C. de exec. rei iudic.*

DEFINITIO XVI.

Non sufficit impedire quoquo modo executionem ad appellandum, cùm formalis intercessio necessaria est.

CVm posses intercedere apud eum, qui iussus erat, aut rescripto Principis, aut imperio Magistratus intercessionem cuiuslibet admittere, & cognitionem de iure vel iniuria intercessionis ad iudicem ordinarium remittere, non dixisti te intercedere, sed petiisti tamen summa contentione, vt ad iudicem ordinarium remitteretis. Et cùm non obtinuisses, ab ea executione prouocasti, non es audiendus,[1] quia licèt hoc ipso satis executionem impedire, atque ita si non disertis verbis saltem facto intercedere voluisse videaris.[2] Debuisti tamen formiter, vt

loquuntur

loquuntur, intercedere,[3] vt iuxta mandati formam ad iudicem ordinarium te remittere nudus executor,& posset & deberet.[4] *Ita Senatus* ex tempore in causa quadam Barcellonensi,12.Cal.Iun.1613.

1 Nec enim licet appellare ab executore, qui non excedit fines mandati.*l.5.C.hoc tit.l.4.D.de appell.*

2 Dici autem solet nihil interesse an verbis an factis voluntatem suam quis demonstret,*l.non tantum 5.D.rat.rem haber.*

3 In iis enim quæ data sunt pro forma, ad vnguem forma seruanda est.alioqui nihil agitur,*l.cùm hi 8.§.si Prætor aditus D.de transact.*

4 Alioqui si te ad iudicem ordinarium remisisset nulla præcedente intercessione,potuisset aduersarius ab executore iustè prouocare ob mandati formam non præcise ab eo seruatam *d.l.5. C.hoc tit.* Licet in mandatis conuentionalibus, quæ nihil nisi consensum exigunt,sufficiat interdum impleri per æquipollens, *l.vlt.§.1. D.mand.* Sic *in l.in conuentionalibus 52.De verb.oblig.*

DEFINITIO XVII.

De admittenda interdum appellatione omisso medio.

NOn auditur quidem appellans omisso medio,[1] quòd eiusmodi appellatio non tantùm aduersarij, sed etiam primi Iudicis appellationum dominique iurisdictionis ius lædat.[2] Ideoque nec facilè solet Senatus noster sicut restitutionē in integrum aduersus hanc appellantis, siue culpam, siue inscitiam indulgere.[3] Si tamen iusta aliqua causa sit, & summa æquitas quæ hoc fieri postulet, ad religionem Senatus pertinet, ne bonam causam hoc vitio laborantem periclitari & perire patiatur.[4] Inter cæteras autem causas præcipua illa est, si appellans non modò rusticus sit,[5] sed adeo etiam egenus, vt iniquum sit, eum non modo pluribus instantiis vexari,sed etiam & mulctæ, & sumptuum litis condemnationem pati, quæ semper irrogamda est iis, quorum appellationes non recipiuntur.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro contra Perret 21. Nouembr.1613.

1 *l.1.& tot.tit quis à quo app.l. Æmilius 41. D.de minor.*

2 Nemini autem permittendum est,vt alterius ignorantis conditionem deteriorem faciat, *l.2.D.quod vi aut clam.l. nam ita 39. D.de adopt.*

3 Nec enim debet beneficium Senatus, vt nec Principis aut Prætoris cuiquam e se captiosum,*l.Paulus 8.de pract.stipul. l.ex facto 43 de vulg.& pup.subst.*

4 Semper enim apud Senatum potior habenda est ratio æquitatis quàm stricti iuris,*l.placuit 8.C.de iudi.* cùm Principis vices gerat, *leg.vnic. De offic.præfect prat.iunct.l.1.C.de legib.*

5 Nam & rusticitati plerumque parcendum est, *l.si quis 7.§ doli mali De iurisd.l.vlt. C.de testam.*

6 Quid enim prodesset victoria ei, quem prior condemnatio exinanuisset?]

TIT. XXX.

SI VNVS EX PLVRIB. appell.

DEFINITIO I.

Appellatio vnius ex litis consortibus prodest etiam cæteris, qui non appellarunt, si eadem omnium ratio sit,non diuersa.

QVOD constitutum est, vt vno ex pluribus eiusdem litis consortibus appellante debeat appellatio prodesse iis quoque, qui non appellarunt,ad impediendam interea iudicati executionem, tum obtinet, cum absoluta & diffinitiua fuit condemnatio in vna eademq; causa, quæ factorum separationem nullam accipere possit.[2] Nam si,cum plures eiusdem criminis rei essent, Iudex interlocutus sit, omnes torquendos esse, & ab ea interlocutione quidam ex ipsis appellauerint: placet,non eo minus torqueri alios debere, qui non appellarunt, quandoquidem de sua quisque, non de loci j scientia interrogatur,[3] proindeque personarum diuersitas hac parte factorum separationem inducit, licet de vno eodemque crimine agatur.[4] *Ita Senatus* in causa Ioannis Fenet, Claudij Mignot & Humberti Meniſſier,9.Cal.Iunij,1591.

1 *l.1.& 2.C.hoc tit.l.1.C.de diuers. rescript.*

2 Sunt enim hæc verba Imperatoris Alexandri *in d.l.1.C. hoc tit.*

3 Cum esset iniquissimum de alieno facto cogi quem respondere.*l.videamus 4. D.de in lit.iurand. l.Marcellus 11.§ iurare.D.rer.amot. l.iusiurandum & ad pecunias 34. §. Procuratori D.de iureiur.*

4 Et ita cessat ratio posita *in d.l.1.C.hoc tit.* Quamquam in aliis quoque causis titulus hic in vsu esse desiit apud Gallos,si credimus Rebuffo attestanti in prœmio *constit. glos.5. num.98* non alios audiri appellantes in Gallia,quam qui ipsi appellarunt,nec sufficere,vt quis habeat litis consortem, qui appellauerit: apud nos tamen, qui iure scripto vtimur, nihil hac parte immutatum est. Plane si plures separatim fuerint condemnati, quamuis ex eadem causa,pluribus eis appellationibus opus est,quoniam & iuris communis ratio ita fert, *l. si qui separatim 10. D. de appellat.* Iunge §. *sed cum aduersus ead.leg.*

TIT. XXXI.

QVI BON. CEDER. POSS.

DEFINITIO I.

Casus singularis,in quo permittitur cessio bonorum aduersus mulctam ex delicto irrogatam.

CONDEMNATVS ad pœnam pecuniariam, quod alteri furtum facienti opem dedisse diceretur, cum appellandi causam iustam haberet, propterea quod ex actis litis constabat, opem ab eo datam non esse, iudicato tamen acquieuerat: accusator vero quasi à minima condemnatione appellauerat. Cum Senatus ex appellatione cognosceret,bene iudicatum dixerat,[1] qui vtique sententiam fuerat emēdaturus,si ab ea reus quoq; prouocasset.[2] Postmodum accusatore solutionē vrgente reus cum non haberet, vnde solueret, beneficium legis Iuliæ implorabat,vt ad bonorū cessionem admitteretur.[3] Obstare edictū Diui Emanuelis Philiberti videbatur,quo cautum est,vt aduersus condemnationem ex delicto factam bonis cedere non liceat,[4] ne ex impunitate detur delinquendi occasio. Senatus tamen manifesta æquitate motus pronunciauit,iuris beneficio tam fauorabili locum esse de-

Source : BIU Cujas

bere, propterea quod, quamuis sententia in rem iudicatam transiisset, pœna tamẽ illa pecuniaria non tam ex delicto, quod re vera nullum admissum erat, quam ex iudicatõ deberetur.[6] Neque id impugnare videbatur rei iudicatæ auctoritatem, cum non tam de illo quæri oporteret, an pœna deberetur,[7] quam vtrum hoc vel illo modo, id est, numeratione an bonorum cessione solueretur? [8] *Ita Senatus* pro Petro Darderio 10. Cal. Sept. 1588.

1 Non enim potest Iudex superior sententiam emendare, nisi à qua & quatenus appellatum est, etiamsi male iudicatum sit, non solum defectu iurisdictionis, quia appellatio illa est, quæ deuoluit cognitionem ad Iudicem superiorem, *l. 2. D. de appell.* tum etiam propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l. seruo inuito 65. §. cum prætor, ad SC. Trebell. l. si fundus 16. §. si pluris. D. de pignor.*

2 Appellatio enim vnius aduersario prodesse non potest, quæ nec litis consorti prodest, nisi cum vna eademque condemnationis & appellationis causa est, *l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. appell.* Rebuff. *in proœmio constit. gloss. 5. nu. 98.* Facit *l. si qui 10. §. sed cum aduersus, & §. vlt. D. de appell.*

3 *§ fin. Inst. de action. l. is qui bonis 4. l. vlt. & pass. D. de cess. bonor. l. 4. l. in omni 6. l. vlt. C. eod.*

4 Quod & iure communi constitutum esse creditur, *ex l. vlt. D. de in ius vocand. l. 1. § vlt. D. de pœn. l. si quis iniuriam 35. D. de pœn.* Clarus, qui dicit communem *lib. 5. senten. §. vlt. quæstio. 95. n. 2. 3. & 5.* post Bald. & Salic. *in l. vlt. C. de sepulc. violat.* Edictum autem, quod factum est mense Febr. 1577. non idcirco inutile est, sed ita interpretandum, vt non liceat Iudici mulctam pecuniariam diminuere aut remittere, quod alioqui liceret, teste Claro *ibid. n. 8.*

5 *l. si longius 18. §. 1. D. de iudic. l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil. l. si à reo 70. §. vlt. D. de fideiuss. l. Stichum 95. §. 1. D. de solut. l. locatio 9. §. quod illicite. D. de public. & vectig. l. si pœna, D. de pœn. l. per omnes 6. C. de defens. ciuit.*

6 Initio scilicet inspecto, quod regulariter inspiciendum est, *l. 3. §. scio. de minor.* Textus est non inelegans *in d. l. si fundus 16. §. si pluris. D. de pignor.* etsi locus ille haud dubiè à Triboniano corruptus est, vt docui *lib. 16. Coniect.*

7 De illo enim quærendum non est, quod iam fuit iudicatum, *l. & post rem 7. l. post rem iudicatam 15. D. de transact. l. eleganter 23. §. 1. D. de condict. indeb.* Facit *l. in duobus 28. §. igitur, & §. vlt. de iureiur.*

8 Nam & bonorum cessio species quædam est solutionis non ad inducendam liberationem, nisi quatenus ex bonis cessis ad debitorem peruenire potest, sed ad acquirendam cedenti exceptionem, *d. §. vlt. Inst. de action. l. 3. C. de bon. auct. Iud. possid.*

DEFINITIO II.

Allegatio solutionis non impedit beneficium cessionis.

QVi bonis cedere vult, non aliter quidem audiendus est, quam si bonam fidem agnoscat, & debitum fateatur:[1] Sed si solutionem alleget siue totius, siue partis debiti, non ideo arcendus est à beneficio cessionis, quoniam, etsi esset condemnatus, non prohiberetur allegare solutionem.[2] Planeque iniquum sit, arctari eum, vt vel longiores pati cogatur carceres, vel fateri, adhuc se debere, quod iam soluerit.[3] Cum debiti quantitas, siue maior, siue minor sit, facere nequeat, vt cessionis beneficio magis minusve debeat locus esse.[4] Nam & facta cessione liberum est creditori cum suo debitore agere hactenus, vt liquido cõstare possit, quid sit in debito, quo paratam habeat in bona debitoris actionem,[5] siquidem cessio non liberat debitorem ab obligatione, sed facit tantum ne in carceres detrudi, aut in carceribus retineri possit.[6] Hoc vero multo magis locũ habere debet, si allegatæ solutionis probationem debitor paratus sit committere sacramento & religioni creditoris.[7] Nam & alioqui pro liquido habẽdum est, quod statim per iusiurandum alterius ex collitigatoribus liquidari potest,[8] nec frustrationis causa & per calumniam allegasse solutionem videri debet, qui aduersarium ipsum Iudicem constituit.[9] *Ita Senatus* in secreto auditorio, contra Spect. Ioannem Gay, Aduocatum, 17. Cal. April. 1594. & iam antea pro Claudio Geneuois, contra D. Senatorem Crassum.

1 *l. qui cedit, pen. D. de cess. bonor.*

2 Solutio enim non impugnat iudicatum, imo potius confirmat, nisi proponas iudicatum, solutionem factam non esse deficiente fortassis in probationibus eo, qui allegauit solutionem, *arg. l. si duo 13. §. si quis iurauerit, D. de iureiur.*

3 *Arg. l. qui in carcerem 22. D. quod met. caus. l. si quis dolo 51. §. 1. de re iudic.*

4 Nisi cum creditores inter se dissentiunt, quibusdam volentibus admittere cessionem, aliis nolentibus, *l. vlt. C. hoc tit. l. maiorem 8. C. de pact.*

5 Atque ita accipiendum est, quod ait *l. 4. § 1. D. hoc tit.* non posse eum, qui cessit, inquietari ab aliis, quibus debet.

6 Opposita nimirum exceptione, *d. §. vlt. Inst. de action.*

7 Placet etiam, iusiurandum non tam probationem esse quam relevationem ab onere probandi, vt loquitur Bald. *in Auth. sed nouo iure, C. si cer. per.* Facit *l. eum qui 303. D. de iureiur.*

8 Proximè siquidem faciendum habetur pro facto, *l. pen.* vbi Bald. *D. de testam. milit.* Hinc est, quod tanquam liquidum compensari potest debitum, quod per iusiurandum statim liquidari possit.

9 *l. 1. & 2. D. de iureiur. l. 2. C. eod.* [*l. 1. in princ. D. quar. rer. act. non det.*]

DEFINITIO III.

Cessio non potest impediri per solam oblationem liberandi debitoris à carceribus, nisi quinquennales inducíæ vltro indulgeantur, & quidem sine onere.

AT quid si paratum dicat se creditor pati, vt carceribus debitor eximatur? Non impediret ea res cessionem, nisi quinquennales quoque inducias creditor indulgere velit,[1] ne alioqui in creditoris maneat potestate, secundo aut tertio postea die hunc ipsum debitorem in carceres coniicere.[2] Quid vero si quinquennales quoque inducias creditor indulgeat, sed ea lege, vt qui in carcere sumptus facti sunt, ab ipso debitore soluantur? Non poterit ex eo impediri beneficium cessionis,[3] quoniam qui paratus est bonis cedere, non est cõdemnandus, vt quicquam soluat, quantulumcunque illud sit,[4] solaque superesse creditori debet actio in bona debitoris, inque ipsum debitorem, si quandoque ad pinguiorem perueniat fortunam, non prius.[5] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 *l. vlt. C. hoc tit.*

2 *Arg. l. fideicommissa 11. §. si quis decem 18. de leg. 3. l. 1. §. si cui ita. D. vt legat. nom. cau.* & elegantius *in l. 3. in fin. D. vt in poss. legat. l. qui bona fide 13. §. huic stipulationi. de damn. infect.*

3 Est enim beneficium hoc cessionis fauorabile, ideoque plenissime impetrandum, *l. pen. D. de constit. Princip.*

4 Ne aliis quidem, quibus debet, ac quibus specialiter nihil ipse cessit, *l. 4. § 1. D. de cess. bon.* Facit *l. si reus 70. D. de procur.*

5 *§. vl. Inst. de action. d. l. vlt. C. hoc tit. l. 3. C. de bon. auctor. Iudic. possid.*

DEFINITIO IV.

Condemnatus ex delicto non potest cedere bonis, nec in præiudicium fisci, nec in præiudicium partis, cui adiudicatum aliquid est pro pœna, non pro interesse.

AD mulctam pecuniariam cõdemnatus ex causa criminis, si velit bonis cedere, non auditur,[1] non solum in præiudicium fisci,[2] sed nec in præiudicium aduersarij,[3] quamuis in litis sumptibus quibuscumque ex ea causa irrogatis aliter receptum sit.[4] Si tamen pluribus eiusdem delicti sociis eadem sententia sic condemnatis, vt à quolibet in solidum pœna exigi posset,[5] locupletior consentiat, vt pauperior

perior ad cessionis beneficium admittatur, nulla aut fisco, aut accusatori fiet iniuria, si cessio recipiatur,[6] quandoquidé ab eo, qui locuples est, exigi solidum poterit:[7] ei vero, qui solidum soluit, partis repetitionem mox à correo habiturus,[8] multo minus fit iniuria, cum cessioni consentiat,[9] cuius beneficium sibi maxime fraudi fore intelligat, quamq; solus ipse prohibere posset, si vellet.[10] Verum quia fisci quoq; & aduersarij interest, quandiu multa soluta non est, vt plures habeant obligatos, à quibus singulis exigere solidum possint,[11] vel ob id maxime, quod qui hodie locuples est, postmodum fieri pauper possit: [12] Placuit, non prius indulgēdum condemnato inopi beneficium cessionis, quam locuples, qui consentit, mulctam integram soluerit, vt in eum statum res reducatur, quo solius eius interfit, qui consentit.[13] *Ita Senatus* in causa D. de la Compoſte, & Iacobi Fabri, 13. Cal. Ianuar.

1 Tam ex edicto Emanuelis Philib. de mense Febr. 1577. quam ex iuris communis ratione, vt diximus *Defin. 1. num. 4. supr.*

2 Boer. *decis. 341.* & alij, quos citat Anton. Tessaur. *decis. Pedem. 182. n. 3 & 4. ex c. finem litibus. de dolo.* [Idque adeo verum est, vt nec audiatur condemnatus si velit bonis cedere Grapario Senatus pro emolumento mulctæ, contra eum iudicatæ non quidem fisco (nullum enim pro hac mulcta emolumentum debetur,] sed aduersario: quia hoc debitum fiscale esse intelligitur & fisci priuilegio gaudet etiam in persona conductoris emolumentorum, cùm in locationis lege ita nominatim comprehensum est ad maiorem mercedem captandam. Alioqui secus esset. *Ita Senatus* Idib. Sept. 1613. pro Grapario Augusto Paris, contra Velat. Mihi tamen durum id videbatur, cùm etiam debitor Principis possit bonis cedere, *l. 2. & 3. C. hoc tit.* dum ne propter honorem municipalem, vel munus, *l. propter. 5. eod.* Vide Guid. Pap. *quæst.*]

3 Intellige de pœna, quæ parti adiudicata est tanquam pœna, non de ea, quæ tanquam interesse, vt concludit Tess. *supra d. loco, n. 5. & 7.*

4 Quia condemnatio sumptuum litis tum etiam, cum delictum liti causam dedit, non ob delictum, sed ob litem infligitur, *l. eum quem temere 79. D. de re iudic.*

5 Hoc enim necesse est exprimi in sententia, alioqui non tenentur singuli nisi in viriles, *l. 1. & 2. C. si plur. vna sent. condemn. sunt.*

6 Quod enim vni prodest, & nemini nocet, facile admitti debet, *l. in creditore* 38. vbi Bart. *D. de euict. l. pen. Cod. de precib. Imp. offer.*

7 *d. l. 1. & 2. C. si plur. vna sent. l. inter fideiussores 26. D. de fideiuss. l. bona 39. §. 1. D. de iur. fisc. l. Paulus 43. D. de re iudic.*

8 *l. 2. alias l. 1. C. de duob. reis.* vbi Gloss. & DD. de qua tamen vide quæ scripsi *lib. 11. Coniect.*

9 *l. nemo videtur 145. de reg. iur. l. quaritur 14. §. si venditor, D. de adilit. edict. l. 1. § vlt. D. quod falsi tut. auct.*

10 Notant nostri *ad l. Caius 39. D. de pignor. act.* sibi enim imputet, qui admisit rem, quam prohibere potuit, *l. qui bona 13 § si iuxta, D. de damn. infect.*

11 Nostra enim interest plures habere debitores, *l. 2. §. 1. l. 6 §. duobus & pass. de duob. reis. l. vlt. C. de fideiuss.* sicut & plures actiones, *l. qui seruum 34. l. quoties 41. l. nunquam 60. de oblig. & action.* Facit *l. heres 21. §. pen. de fideiuss.*

12 *l. cura 4. §. deficientium, D. de muner. & honor. l. ab his 10. §. auctis, de vacat. & excus. muner. l. litis 37. §. 1. de neg. gest. l. chirographo 57. de admin. tutor. l. periculum 35 si cert. pet.*

13 Interest enim victoris, quandiu sibi solutum non fuit aut plenissime satisfactum, *d. l. vlt. C. de fideiuss. l. licet 42. §. vlt. de procur.*

DEFINITIO V.

Iussus satisdare ob delictum non est audiendus, si bonis velit cedere.

QVid vero si reus non ad mulctam pecuniariam condemnatus sit, sed tantum ad præstandam satisdationem ex ea causa, quæ nō possit admittere iuratoriam cautionem? [1] Non recipietur bonorum cessio, quoniam eiusmodi satisdationis præstandæ iuncta necessitatis pœnæ loco est. [2] *Ita Senatus* paulo ante *in causa N. Romani Dogier.*

1 Puta satisdationem de non offendendo, de qua *in l. illicitas 6. §. ne potentiores, D. de offic. Præsid.* pro qua non solet admitti regulariter iuratoria cautio, nisi cum paupertate concurrat bona vox & fama eius, contra quem postulatur. Iulius Clar. *lib. 5 § fin. quæst. 46. n. 14. & quæst. 47. n. 5.*

2 Vt ex eo apparet, quod in defectum idoneæ cautionis exulare cogendus est is, qui satisdare non potest, nisi sit bonæ vocis & famæ. Clarus *d. nu. 5.* Condemnationis enim species est, vt quis cauere iubeatur, *l. in omnibus 41. D. de iudic.*

DEFINITIO VI.

Aduersus appellantem à minima non admittitur cessio bonorum ante decisam appellationem.

MVlto magis dicendum est, si à cōdemnatione, quæ mulctam pecuniariam irrogauit, tanquam à minima priuatus accusator, licet solus appellauerit, non esse locum beneficio cessionis pendente appellatione.[1] Quid enim si superior Iudex aut maiorem mulctam infliget, aut ex pecuniaria faciet corporalem?[2] Prius siquidem est, vt sciatur, quid & quantum sit in debito, quam vt cessio fieri possit.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Bartholomæo Baudin, contra N. Delaual. Prid. Id. Septemb. 1595.

1 Quia appellatio extinguit iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

2 Vtrumque enim pro suo iure facere potest, si delicti atrocitas id exigere videbitur. Finge pœnam arbitrio Iudicis relictam esse. Iul. Clar. *lib. 5. sent. §. fin. quæst. 83. n. 11. & seqq.*

3 *l. pen. D. hoc tit. de cess. bonor.*

DEFINITIO VII.

Contra fiscale debitum non admittitur Syndicus ad cessionem bonorum, licet sit debitum vniuersitatis.

SYndicus, qui ab vniuersitate fiscale debitum exigere debuerat, nec exegerat, cum ab exactoribus publicis conuentus & in carceres coniectus esset, neque haberet, vnde solueret, petebat à Senatu, vt ad cessionis beneficium admitteretur. Nam quod dici solet, fiscalis debiti priuilegium illud esse, vt impediat cessionem,[1] non videbatur huic nocere debere, quippe qui non tam suo, quam alieno nomine, id est pro vniuersitatis debito conueniretur.[2] Sed tamen visum est periculosi id fore exempli, & à Principis rationibus & commodis prorsus alienum.[3] facilius haud dubie in tanta populi egestate electuris Syndicis beneficium cessionis, si ad id admitterentur, quam periculum & incommodum exactionis.[4] Itaque secutus est *Senatus* noster temperamentum, vt Syndicus ille carceribus eximeretur, & intra certum tempus exigere iuberetur, aut saltem in exigendo quantam posset diligentiam præstare: id ni faceret, rursus in carceres detruderetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis de Meiry, Id. Sep. 1595.

1 Socin. *reg. 65. in verb. cedens bonis.* Guid. Pap. *qu. 211. num.* 3 Boer. *decis. 341.* & alij, quos refert & sequitur Anto. Tessaur. *decis. Pedem. 182. num. 1.*

2 Neque enim, quid vniuersitas debet Syndicus ipse debere intelligitur, vt nec alij singuli, *l. 1. §. 1. & 2. l. 2. l. sicut 6. in princ. & §. si quid eum, l. seq. D. quod cuiusque vniuers. nom.* Et hæc ipsa ratio ostendit, non esse admittendum Syndicum ad cessionem bonorum prò debito vniuersitatis. Esse enim debitor debet, qui vult bonis cedere, *l. penultim. D. hoc tit. §. vlt. Inst. de act.*

3 Non facile autem inducendum ius illud est, quod sit damnosum fisco, ne quidem ex Principis rescripto, *l. nec damnosa 3. C. de precib. Imp. offer.*

4 Cum tamen nullo nisi exactionis incommodo onerati

Source : BIU Cujas

debeat Syndicus. Vnde illud eſt, quod etiam filiusfamilias, qui bona nulla habet, nec habere poteſt, Syndicus tamen & vniuerſalis actor eſſe poteſt, *l.item eorum 6. §.vlt. D.quod cuiusque vniuerſ.*

5 Vt tædio carceris extorqueatur ſolutio, ſicut interdum tædio miſſionis in poſſeſſionem extorquetur cautio damni infecti, *l.4 §.ſi forte.l.prætor ait 7.& paſſ.D.de damn.infect.* licet carcer inuentus ſit ad cuſtodiam, non ad pœnam, *l.aut damnum 8.§.ſolent, D.de pœn.l.ſi quis filio 6.§.eius qui de iniuſt.rupt.l. 3.D.de cuſtod.& exhib.reor.*

[DEFINITIO VIII.

Non poteſt renunciari beneficio ceſſionis bonorum, neque per iuſiurandum, nec in iudicio.

ADeò fauorabile eſt beneficium ceſſionis bonorum, vt ei renunciari nullo modo poſſit,[1] non ſolùm priuata & iurata [2]quoque conuentione, [3]ſed nec in iudicio.[4] Neque aliud erit, tametſi ea renunciatio bis ac ſæpius in iudicio facta proponatur.[5] Ita vt nec vlla reſtitutio in integrum eo nomine neceſſaria ſit,[6] quæ tamen ſi ex abundanti petatur, tanto facilius concedenda eſt.[7] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Ioanne Antonio Verney 8.Cal.Septembr.1612.

1 Quia non auditur perire volens, *vulg. l. non tantum 6. D.de appell.* Nec quiſquam dominus eſt membrorum ſuorum, *l.liber homo 13.D.ad leg.Aquil.* vt poſſit ſuum corpus in eas angustias coniicere, vt marceſſendum habeat in perpetuis carceribus. Quæ potiſſimùm ratio induxit beneficium legis Iuliæ de ceſſione bonorum, *l.1.C.hoc tit.* Bart. & Cyn. *ad l.1.C.hoc titul.*

2 Videretur enim iuſiurandum hoc præſtitum contra leges, & ideo valere non poteſt, *l.non dubium 5. C.de legib.l.iuris gentium 7.§.& generaliter D.de pact.l.ſi quis inquilinus 112.§.vlt. de leg.1.*

3 Non enim poſſunt priuatorum cautiones & conuentiones legum auctoritate cenſeri, *l.vlt.D.de ſuis & legit.l.3. C.de collat.l.quod bonis 15.§.1.D.ad leg. Falcid.*

4 Maximè namque in iudiciis legum authoritas conſeruanda eſt, cùm iudicia omnia legitima eſſe oporteat, vt ex veterum iudicum iuriſiurandi vetere formula apparet apud Briſſon. *lib.8 pag 817.* Adde *l.rem non nouam 14.& Auth.ſeq.C. de iudic.*

5 Quod enim ſæpius factum eſt contra leges, tanto minus ratum haberi debet, quanto magis eo facto legum maieſtas offenditur.

6 Quod enim iure communi conceditur, non facile extra ordinem eſt indulgendum, *l.in cauſa 16.in princ. D. de minor.l. Imperator 30.D.de reb.author.iud poſſ.*

7 Non enim ſolent nocere quæ ex abundanti impetrantur. *l.non ſolent 92.de reg.iur.* Adde Ioan.Papon. *lib.10. Syntag. tit.10.De ceſſion de biens §.3.*]

TIT. XXXII.

DE BON. AVCTOR. IVDIC. poſſid.& de ſep.bonor.

DEFINITIO I.

Miſſio in poſſeſſionem non valet, niſi denunciata ſit ipſi aduerſario, aut ad eius domicilium affixum fuerit exemplum executionis.

MIssIo in poſſeſſionem bonorum debitoris ſi colono aut inquilino, aliiue ex domeſticis ſignificata ſit, vt domino ille renunciaret, nec probetur renunciaſſe, non nocet domino: [1] qui cum non reperitur, neceſſario denunciandum eſt ad eius domum, & ſignificanda denunciatio vni ex domeſticis, aut, ſi nulli ſint, affinibus vel vicinis, per quos veriſimile ſit futurum, vt rem geſtam debitor reſciat: [2] alioqui nulla & inefficax eſt miſſio in poſſeſſionem, eumque, qui miſſus eſt, poteſt debitor propria auctoritate impune prohibere.[3] *Ita Senatus* in cauſa viduę D.de Genuille, contra Ioannem Baptiſtam Varronem, 15. Calend. Septembr.1588. Iunge Definit.1. ſupr. De in ius vocand.

1 Specul. *in tit.de prim.decret § reſtat, verſic. quid ſi colonus. per tex.in l.fin.C.ſi per vim vel alio mod.cap.fin. de eo, qui mittit. in poſſ.rei ſeruand.cauſ.*

2 *l.4 §.toties, cum ibi notat.D.de damn.infect.*

3 *d.l.fin.C.ſi per vim vel alio modo. l.factum à Iudice 170.de reg.iur.l.prohibitum 5.C.de iur.fiſc.lib.10.l.cum hi 8. §.ſi prætor.D. de tranſact.* Specul. pluribus *in d.tit.de prim. decret. §.iam de effectu, verſ.ſed quid ſi Iudex, col.5.*

DEFINITIO II.

Dominus directus nullum habet priuilegium pro reliquis annuarum penſitationum, ſi agat in perſonam, ſecus ſi in rem ipſam emphyteuticam.

RElIqua cenſuum & annuarum penſitationum, ſi qua debebantur, ab eo, qui heredem non reliquit, niſi cum beneficio legis & inuentarij, qui extra diſcuſſionis inſtantiam non poſſunt, quoniam perſonalis ea actio eſt, per quam intendit actor ſibi dari oportere.[1] Sed ſi dominus directus, quod facere poteſt, poſtulet mitti ſe in poſſeſſionem iure directi dominij ob non ſolutas penſitationes,[2] non erit ad inſtantiam diſcuſſionis remittendus, cum eo caſu dominium vtile extra cauſam hereditatis conſtituatur, propter *ius conſolidationis*, quo aliud nullum poteſt eſſe antiquius.[3] Quod ſi lis eo nomine agitata ſit, & inter collitigantes conuenerit, vt pro ſumptibus litis idem fundus maneat obligatus,[4] cauere bonus Iudex debet, ne fraudi ea res ſit cæteris creditoribus.[5] Itaque ſententiam ſic concipere debebit, vt adiiciat, *citra præiudicium inſtantiæ diſcuſſionis*:[6] nempe quoniam in aliorum creditorum poteſtate eſt offerendo, quod domino directo defunctus debuit impedire ius conſolidationis,[7] atque ita efficere, vt ad corpus hereditatis dominiũ vtile reuertatur, aut potius vt in patrimonij hereditarij corpore retineatur, quaſi nunquam ſeparatum.[8] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa quadam Capituli Eccleſiæ cathedralis Maurianenſis, & N.Dupont Domini de Myans, 5.Cal.Sept.1592.

1 *§ appellamus, Inſt.de action.*

2 *Ex l.vlt.C.de iur.emphyt. l. lex vectigali fundo 31. D.de pignor.*

3 *Arg.l.ex facto 52.verſ.reſpondi, D. de pecul. l.1. D.de tribut. act.* [Melior textus *in l.in liberto 77. D.de ſolut.* Quid verò in cæteris bonis non emphyteuticis? Dominus directus in iis non præferetur. *Def.7. n.5.ſup.De iur.emphyt.*]

4 Quo caſu non aliud poteſt Iudex inter litigatores conſtituere, quam quod inter eos conuenit, *l.ſi conuenerit 26.D.de re iudic.*

5 Ne ſcilicet ex facto & voluntate collitigatorum lædatur ius cæterorum, *l.3.in princ.D.de tranſact.l.1.D.de alien.iudi. mut.cauſ.fact.l filiusfamilias 114.§. Diui 2.in fin.de legat.1.*

6 Exemplo eius, quod ſcriptum eſt *in l.Babius 30.in fi.D. de pact.dotal.*

7 Cui ſcilicet non aliter locus eſt, quam ſi domino directo non ſatisfiat quandocunque.

8 Cum non poſſit ſeparari niſi per conſolidationem, quę hoc caſu impeditur, oblata quandocunque ante ſententiam ſolutione.

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO III.

Inter chirographarios creditores nullum priuilegium eſt temporis, ſed cauſæ.

PLuribus creditoribus chirographariis concurrentibus, neque is, qui tempore prior eſt,[1] neque cui maior pecuniæ quantitas debetur,[2] cæteris præferendus eſt, ſed ſi cætera ſint paria, concurrunt, ſin minus, præfertur is, qui fauorabiliorem debiti cauſam habet.[3] Non enim ſicut inter hypothecarios, ita & inter chirographarios creditores, qui prior eſt tempore, potior eſt iure,[4] ſed perſonalium actionum priuilegia ex cauſa, non ex tẽpore æſtimanda ſunt.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſupra Defin. 14. & 15. De iur. delib.

1 Vt inter hypothecarios creditores, *l. ſi fundum 4. & ſequ. C. qui potior. in pig. hab.*

2 *Vt in l. maiorem 8. D. de pact. l. vlt. C. qui bon. ceder. poſſ.*

3 *l. priuilegia 42. D. hoc tit.*

4 Quanquam etiam inter hypothecarios quidam ſunt priuilegiarij, *l. interdum 5. & ſeq. D. qui potior. in pign. hab.*

5 *d. l. priuilegia.*

DEFINITIO IV.

Non ſunt audiendi creditores agentes cõtra emptorẽ bonorum, quorum diſtractioni ſemel conſenſerunt, vt iterum vendantur.

POſt diſtracta iudiciali auctoritate bona eius, qui heredem non habuit niſi cum beneficio legis & inuentarii, ſi ſex menſes præterierint, qui ad redimẽdum præſtituti ſunt,[1] nullo modo inquietari emptor debet,[2] etiamſi pretium ex venditione redactũ dimittendis omnibus creditorib. non ſufficiat.[3] Nec aliud erit, tametſi minoris diſtracta ſint bona hereditaria, quam fuerunt æſtimata, cum inuentarium conſcriberetur.[4] Etſi enim æſtimatio illa, quæ per viros probos fit, cum inuentariũ ſolemne cõſcribitur, mediocris eſſe ſolet, non tamen poteſt obligare emptorem, vt ex contractu ſuo conuentus amplius pretium ſoluere teneatur, quã quod obtulerit.[5] Sed nec heredem ipſum ea æſtimatio aliter obligat, quam ſi creditores & legatarii petant ſibi ſatisfieri ex rebus hereditariis, hoc eſt, dari eas ſibi in ſolutũ, quod vtique pro ſuo iure facere poſſunt: ſicut & ex cõtrario, ſi ab iis heres vrgeatur, liberum illi eſt, ex ipſis rebus ſatisfacere, nec omnimodo neceſſaria eſt vẽditio, niſi cum periculo ſuo fieri eã creditores & legatarii poſtulãt.[6] Quomodo accipi debet, quod traditum eſt, heredem cum beneficio legis & inuentarii in tantũ creditoribus hereditariis teneri, in quãtum res ſubſtantiæ hereditariæ ad eum deuolutæ valeant.[7] Sed ſi poſtulantibus creditoribus & legatariis via venditionis electa ſit, &, vt fieri aſſolet, bona omnia hereditaria vendi Iudex præceperit, eique decreto ſolemniter & rite ſatisfactum ſit, ſerum & inciuile eſt deſiderium creditorum aut legatariorum poſtulantium eadem bona iterum vendi, vel ex iis dari ſibi in ſolutum, tametſi propter factam viliore pretio venditionem futurum ſit, vt maneant in damno. Sibi enim imputent, qui hãc viam elegerunt,[8] cũ poſſent petere, vt ex ipſis bonis hereditariis ad ratã factę per viros probos æſtimationis ſibi ſatisfieret. Itaq; non tantum emptor aduerſus eos tuendus erit, ſed etiam heres cui nimirum neceſſe fuit decreto Iudicis parere.[9] *Ita Senatus* pro Illuſtri D. Franciſco de la Thouiere de Grolee, contra N. Antonium de Rochette, & Claudium du Cloz, 13. Cal. Ianuar. 1592.

1 Quod totum ſemeſtre tempus liberum eſt heredi ad pignora redimenda.

2 Ne quidem prætextu minoris ætatis, alioqui nemo accedet ad emptionem rerum hereditariarũ, nec ſi bona fide diſtrahantur, *l. ait prætor 7. alias l. etſi ſine §. quæſitum, D. de minori* nec ſane fides haſtæ facile conuelli debet. *l. ſi hypothecas 8. C. de remiſſ. pig. l. 1. & 2. C. neſi. rem quam vend. euinc. lib. 10. tit. §.*

3 *l. vlt §. ſin vero creditores, C. de iur. delib.* iunct. *§ ſed nec.*

4 Non enim pluris eſſe res vlla videri poteſt, quãti vendi poteſt publice, *d. § quæſitum*, dummodo nihil dolo malo factũ ſit, *l. ſi quos 29. C. de reſcin. vend. l. pen. & vlt. C. ſi vend. pign. agat.*

5 Siquidem ſubſtantia emptionis cõſiſtit ex pretio, quod fuerit conuentum inter contrahentes, non quod ab aliis ſic conſtituendum, *l. pacta conuenta 72. verſ. Paulus notat, D. de cont. empt. l. vlt. C. eod l. ſi voluntate 8. C. de reſcin. vend.*

6 *d. l. vlt. §. & ſi præfatam.* vbi Bald. & Caſt. *C. de iure delib.*

7 *d. § & ſi præfatam.*

8 Itaque poteſt iis obiici vulgatum illud Brocardicum, *Pateat tibi via, quã elegiſti, l. ſi mulier 21. §. vlt. D. quod metus cau.*

9 *l. non videntur 167. §. qui iuſſu, de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Aduerſus diſtractionem iudicialem pignorum non magis fauetur abſentibus creditoribus, quam præſentibus, dummodo vocati ſint publico programmate. Excipiuntur pupilli, quorum tutoribus non ſit denunciatum.

NEc diſtinguemus, an creditores hi aut legatarij venditioni interfuerint, quanquam minor in his dubitatio eſt, an vero abfuerint. Nam ſi in prouincia fuerunt, generali programmate vocatos eos eſſe ſufficit, vt pro præſentibus habeantur,[1] niſi forte pupillos proponas, qui ſane pro præſentibus haberi non poſſunt,[2] ne tum quidem, cum habent tutorem, ſi non ipſi tutori nominatim denunciatum ſit;[3] ſin abfuerunt, licet Reipublicæ cauſa, aut quod forte in alia lõgeque remota prouincia habitarent, non eo magis audiendi ſunt.[4] Et quia ſi præſentes fuiſſent ac contradixiſſent, maioris tamẽ partis creditorum vota ſequi Iudex debuiſſet,[5] (etſi poſſet dici, maiore pretio fuiſſe illos empturos ad conſequendam indemnitatem, ſi venditioni adfuiſſent[6]) & quia eorum indemnitati cõſultum eſſe poteſt per hypothecariam aut condictionem ex lege Iuſtiniani aduerſus legatarios & poſteriores creditores.[7] Quod ſint ipſi omnium poſtremi, id vnum iis ſupereſt, vt vicem ſuam doleant, quod & poſteriores creditores fuerint, & abſentes.[8] Rurſus nec diſtinguemus, an qui præſentes fuerunt proteſtati ſint, ne quid iis præiudicij ex publica venditione fieret, nec ne. Nihil enim poteſt ea proteſtatio prodeſſe aduerſus publicam venditionem auctoritate Iudicis factam.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. ſi eo tempore 6. C. de remiſſ. pign.*

2 *l. in poſſeſſionem 6. §. 1. D. quibus ex cauſ. in poſſ. eat.* Papon. *lib. 18. tit. 6. de criees & ſubhaſtations, Arreſt 1.*

3 *Vt in l. Æmilius 38.* ibi, *denunciationibus tutoribus ſæpe datis, D. de minor.* Alioqui hæc ætas creditur ignorare illa etiam, quæ videt, *l. 1. C. de falſ. monet.*

4 Quamuis edicto prætoris non minus excipiantur, qui abſunt Reipublicæ cauſa, quam pupilli, *in d. l. in poſſeſſionem 6. §. 1. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

5 *l. iuris gentium 7. §. vlt. cum l. ſeq. D. de pact. l. vlt. C. qui bon. ceder. poſſ.* vt proinde videatur hoc caſu locus eſſe iuris regulæ, quæ vult, poſſe fieri te ignorante, quicquid poſſet fieri te inuito, *l. qui poteſt 26. de reg. iur.*

6 Potuiſſent enim & ipſi licitari cum extraneis, adeoque cæteris paribus extraneos vincere iure creditorum, *l. cum bona 16. D. de bon. auctor. iud. poſſid. alias l. 1. de priuileg. cred.* iunct. *l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

7 *Ex l. vlt § ſin vero creditores, C. de iur. delib.*

8 Nec enim poteſt abſentia facere meliorem cõditionem poſteriorum creditorum, quia non magis aliis, quam ipſi debet eſſe damnoſa, *l. abſentia 140. de reg iur.*

9 *l. tutor vrgentibus 47. in princ.* vbi Bart. *D. de minor,*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VI.

Casus duo, in quibus auditur creditor vel legatarius petens iteratam distractionem pignorum iam distractorum.

DVo tamen casus sunt, in quibus audiendus est creditor aut legatarius petens, vt bona iam semel vendita iterum distrahantur. Vnus est, si omissa hastarum solemnitate venditio facta sit. Rite siquidem & seruatis solemnibus factam esse oportet, vt emptor sit securus.[1] Alter, si pretij vilitate gratiosam emptionem in fraudem creditorum & legatariorū factam esse appareat.[2] Sed quod ad priorem casum pertinet obseruandum est, non eo minus rite factas videri subhastationes, quod forte curator datus hereditati citatus non sit, aut quidam ex creditoribus, si modo citati sint illi, qui venditionem impugnare volunt:[3] quod ad posteriorem vero, non ex sola pretij vilitate induci presumptionem fraudis & gratię,[4] nec si proponas empta bona per maritum heredis institutæ,[5] nisi manifeste appareat collusum inter coniuges, maritique personam suppositam fuisse, vt sub eius imagine heres ipsa in possessione remaneret.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.1.2. vlt. & pass. C. si vendit. pign. agat.*

2 *l.1. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3. l. si quos 29. C. de rescind. vend.*

3 Neque enim si quid contra aliquos peccatum sit, aliis prodesse debet, qui rite ac solemniter citati fuerunt; siquidē quod alius citatus non est, non interest mea, *l. etiam 29 §. vlt. D. de minor. l. rescriptum 10. D. de pact. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

4 *l. dolus emptoris 10. C. de rescin. vendit.*

5 Cum ab ipsa quoque herede instituta emi potuerint, *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

6 *l. & qui sub imagine 10. C. de distract. pign.* Facit *l. si is qui bonis 91. D. de acq. hered. l. contractus 54. D. de oblig. & action.* Paul. *lib. 2. sentent. tit. 13 §. 4.*

DEFINITIO VII.

Creditor constitutarius potest suam possessionem auocare ab eo etiam, qui emit pignus distractum ex Iudicis auctoritate.

ADdunt quidam, nec male, tertium casum, quo emptor inquietari potest, si venditio facta sit ignorante eo creditore, qui bona debitoris omnia obligata habebat cum clausula constituti. Nam si is auocare velit propriam possessionem condictione ex lege Iustiniani etiam ab emptore, cui rem vendi, cum venderetur, ignorauerat,[1] audiendus est, quandoquidem possessio illa est extra causam hereditatis,[2] quæ proinde ignoranti ei nullo modo auferri potuit.[3] Etsi enim non potest constituti clausula facere, vt impediatur vēditio pignoris, cum bona debitoris omnia postulantibus creditoribus & impetrante Iudice vendenda sunt, vt singulis ex ordine satisfiat:[4] facit tamen, vt si is creditor anterior fuit, non prius adimenda ei sit post venditionem possessio, quam acceperit solutionem.[5] Proinde non proderit emptori, quod aliis creditoribus posteriorib. licet iustis soluerit,[6] nec cogendus erit is, qui fuit in iusta possessione, vt agat contra posteriores creditores, quibus solutum est, eum auocata propria possessione sibi per retentionem prospicere commodius possit.[7] *Ita* in eadem causa tractatum est, & antea pronunciatum, vt quidam referebant pro Ioanne Ducrest mercatore Camberiensi. *Sine die.*

1 Ex *l. vlt. C. de acq. poss.* quam & Interpretes & Pragmatici nostri sic accipiunt, quasi ad hūc quoq; casum pertineat, cōtra quos tamen vide quæ scripsi in priore parte Chiliadis *De error. pragmat.*

2 Cum non possit esse hereditatis, nisi quod fuit defuncti mortis tempore, *l. 1. §. Scaeuola, D. si is qui testam. lib. ess. iuss.* iunct. *l. sequens quaest. 67. de legat. 2.*

3 *d. l. vlt. C. de acqu. poss.*

4 Quia clausula constituti non facit, quo minus res creditori obligata remaneat in dominio debitoris, nec proinde quin possit distrahi pro debito.

5 Nam nec nisi per ius offerendi posset creditor anterior cogi distractionem pati rei sibi obligatæ.

6 Quomodo prodesset ei, si à creditore anteriori cōuenire tur per hypothecariā, *l. vni. §. nec aduersus emptores, C. de iur. del.*

7 Melius enim est possidere, quam agere, *l. is qui destinauit 24. D. de rei vend. §. commodum. Inst. de interd.* & plus cautionis est in rem, quam in personam, *l. plus cautionis 25. de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

In pari causa non est potior causa eorum, qui vel à testatore, vel à Iudice priores nominati sunt.

CVm inter creditores de ordine ac priuilegio disputatur, non sunt cæteris paribus præferendi illi, qui vel à testatore, vel verbis sententiæ Iudicis priores nominati proponūtur. Sed si in eodē omnes gradu cōstituti sunt, & in eadem priuilegij causa simul admittendi sunt, cū fieri nequeat, vt etiā ex *iis*, qui simul admitti debent, alij aliis priores nō nominentur:[1] Itaq; hoc casu distributio pecuniæ, quæ ex bonorū venditione redigitur, ex æqua lāce fieri debet,[2] quod Galli dicunt, *à sold, & liure*, per solidum & libram. *Ita Senatus* in eadem causa D. de Grolee.

1 In coniunctis enim ordo nullus est, nec quicquā interest, vtrum eorum dicatur prius, aut scribatur, *l. quidam 14. D. de pecul. legat. l. nec enim 6. D. de solut.* Excipe tamen casum *l. generaliter 24. §. quid ergo, D. de fideic. liber. l. quoties 34. D. de vsufr.*

2 *Vt in l. priuilegia 42. D. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Praetextu anteriorum creditorum postea superuenientium non potest recusare emptor, quo minus soluat anterioribus praestita per eos satisdatione.

DIstractis ex Iudicis mandato bonis hereditariis, si antequam ex emptoris pecunia dimissi essent creditores omnes, quibus ex ordine satisfieri Iudex præceperat, alij creditores iique anteriores superueniant; non idcirco petere emptor potest, vt differatur solutio pretij in id vsque tempus, quo de nouorum creditorum iure cognitum sit: imo[1] nec vt ea cognitione pendente liceat sibi, quod ex pretio soluendum supereſt, obsignare.[2] Præcise enim cogendus est soluere, sed per modum fiduciæ duntaxat, &, vt loquuntur, prouisionaliter, non diffinitiue, & consequenter præstita cautione.[3] Prouisionaliter quidem, quoniam, quandiu de anteriorum creditorum iure dubitatur, non debet cæteris iam indubitatis mora fieri:[4] non tamen diffinitiue, quia æquum est, saluum manere ius anteriorum creditorū, licet posteriores veniant.[5] Nam quod dici solet, nihil interesse emptoris, an alii creditores superueniāt necne, propterea quod non aduersus eum, sed contra legatarios & posteriores creditores condictionē habituri sint,[6] tum demum verum est, cum posterioribus emptor soluit, priusquam ius anteriorum creditorum compertum haberet;[7] alioqui imputari sane posset emptori, cur sciens posterioribus soluisset.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum enim rem ipsam penes se iam habeat, non debet interim & rem, & pretium retinere, *l. ex empto 11. §. qui autem, l. Iulianus 13. §. veniunt, l. bona fides 50. D. de act. empt.*

2 Tunc enim ad obsignationem deueniri solet, cum nemo est cui solui possit, *l. vlt. D. de leg. commiss. l. si per te non stat 7. l. acceptam 19. C. de vsur.*

Source : BIU Cujas

3 Nec enim ſolet prouiſionalis vlla fieri adiudicatio, niſi præſtita ſatisdatione. Dixi *Defin. 2. & 7. ſupr. de ſent. & interloc. omn. iudic.*

4 *l. vlt. §. & ſi præfatam, & ſeq. C. de iur. delib.*

5 Vt ſcilicet poſſint conſequi indemnitatem etiam contra creditores poſteriores, qui ſuum receperunt, *d. l. vlt. §. ſin vero creditores.*

6 *d. §. ſin vero creditores.*

7 Iniquum enim eſt, non impune ſoluere illum, quē prætor poſſit, vt ſoluat cogere, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred.*

8 Intellige, niſi hoc ipſo apud prætorem allegato nihilominus cogeretur, vt ſolueret poſterioribus, *l. ait prætor 7. §. ſed eiſi ei, verſ. puto autem, D. de minor.* Bene namque ſoluit, quiſquis ſoluit cogente Iudice, *l. ſancimus 25. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO X.

Curator dandus eſt hereditati tanquam iacenti, ſi heres cum beneficio legis & inuentarij aliquas habeat actiones, alioqui non valent, quæ contra heredem geſta ſunt.

HEreditate per heredem adita cum beneficio legis & inuentarij, etſi dici non poteſt, iacere illam, quæ heredem habet,[1] perinde tamen curator dandus eſt, ſi id ab herede ipſo, aut à creditorib. petatur, ac ſi iaceret.[2] Quanquam enim creditorum actiones excipere heres poteſt, non ſecus ac ſi pure heres eſſet,[3] non tamen poſſunt illi viciſſim excipere actiones heredis, quæ ex beneficio legis ſaluæ manent,[4] cum defuncti perſonam non repræſentent, quomodo repræſentat hereditas.[5] Alius enim pro debito conueniri non poteſt quam debitor, aut qui eius perſonam repræſentat, id eſt, heres vel hereditas.[6] Sed & creditorum non parum intereſt, eſſe aliquem, qui hereditatis commoda curet, caueatque, ne qua fraus per heredem aut alios fiat, vt facilius hereditas ſoluendo reperiatur.[7] Denique quod ad heredem pertinet, cum creditor maneat, nec poſſit creditoris ſimul & debitoris perſonam ſuſtinere, perinde eſt ac ſi hereditas iaceret.[8] Itaque ſi quid ante datum curatorem inuito herede factum ſit in hereditate, vrgentibus quibuſdam ex creditoribus, ratum id haberi non debet, quaſi indefenſa hereditate, adeoque indefenſo herede, qui vtique de iuribus ſuis ſiue agendo, ſiue excipiendo non prius experiri potuit, quam curator hereditati datus eſſet.[9] *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron, contra R. D. Archiep. Tarentaſ. 17. Cal. Febr. 1593.

1 Heres enim cum beneficio legis & inuentarij perinde heres vere eſt, atque is, qui hereditatem pure agnouit, *l. vlt. C. de iur. del ib.*

2 Eo namque iure vtimur, vt hoc caſu detur curator hereditati, & quidem tanquam iacenti, *ex l. vlt. §. ſin autem in ſecunda, verſ. nolente, C. de bon. quæ liber.* Contra quam ſententiā vide quæ ſcripſi in prioribus Decadibus *de error. pragmat.*

3 *d. l. vlt. § etſi præfatam*, iunct. *l. vlt. C de hered. act.*

4 *d. l. vlt §. in computatione, C. de iur. deliber.*

5 *l. hereditas 34. D. de acquir. rer. domin. l. heres 22. D. de vſucap.*

6 Ne alioqui cōueniatur alius pro alio, *l. pen. & vlt.* iunct. *Auth. ſed omnino, C. ne vxor pro marit.*

7 Eſt enim ſemper ſuſpecta perſona hereditatis, qui hereditatem agnoſcit cum beneficio legis & inuentarij, propter fraudes, quas hoc genus heredum comminiſci ſolet. Ideoq; nimirum vt his fraudibus via præcluderetur, neceſſe fuit edicto publico apud nos proſpici creditoribus & caueri, vt pendente diſcuſſionis inſtantia hereditariarum rerum poſſeſſio heredi auferatur.

8 Quia difficile eſt, vt quis duorum perſonas in vna ſuſtineat, *l. ſi plures 9. D. de pact.* nec poteſt quiſquam agere contra ſeipſum, *l. ne cum filiofamilias 16. D. de furt.*

9 Nemo enim poteſt agere, niſi aliquis ſit legitimus contradictor, qui conueniatur, *l. item ait 21. §. hæc autem reſtitutio. D. ex quib. cauſ. maior. l. vlt. D. de leg. commiſſ.*

DEFINITIO XI.

Creditor conſtitutarius non poteſt poſſeſſionem ſuā retinere, ſed non vrgere venditionem pignoris pendente inſtantia diſcuſſionis.

CReditor, qui per clauſulam cōſtituti aliavequa ratione poſſeſſor pignoris factus eſt viuo debitore,[1] quamuis pendente inter heredem cum beneficio legis & inuentarij, omneſque creditores hereditarios, inſtantia non ſit prohibendus, quo minus in ſua poſſeſſione maneat;[2] ideoq; in cauſa poſſeſſionis vincere debeat,[3] petere tamen non poteſt, vt pignus diſtrahatur, quoniam ius diſtrahendi afficit cauſam proprietatis,[4] cum futurum ſit, vt ex eiuſmodi venditione dominium in emptorem transferatur;[5] quæ res iniuriam faceret anterioribus creditoribus, quibus vtique ex ipſo pignore eiuſve pretio prius ſatisfieri neceſſe eſt.[6] Itaque neceſſario differri venditionem pignoris oportet in id vſque tempus, quo de omnium creditorum iure cognitum ſit & pronūciatum.[7] Niſi forte proponas cōſentire creditorem, qui poſſidet, vt pignus diſtrahatur ſaluo iure heredis & creditorum.[8] Finge heredē debitoris implorato beneficio legis & inuentarij prætendere ius fideicommiſſi in re illa obligata, nec dum tamē de illo fideicommiſſi iure conſtare.[9] Poterit creditor cōſentire, vt ſaluo fideicommiſſi, ſi quod ſit, iure pignus diſtrahatur.[10] Etſi enim vix eſt vt reperiatur, qui ad emptionem velit hac lege accedere:[11] ea tamen venditionis vtilitas eſſe poterit, quod nemine alio emere volente creditor ipſe empturus eſt,[12] atque ita lucraturus fructus, qui alioquin ei in ſortem imputarentur.[13] Quanquam videri poteſt fieri iniuria debitori, ſi ob iniquam venditionis legē nemine ad emptionem accedente res viliori pretio addicatur creditori.[14] Proinde diſtractionem quamlibet interea impediri melius eſt.[15] *Ita tractatum eſt* in cauſa Illuſtris Dominæ Carolæ à Camera, viduæ Comitis du Pontdeueyle, 5. Non. April. 1593.

1 *Ex l. quod meo 18. D. de acq. poſſ.*

2 Quia poſſeſſio illa, cum ſit extra cauſam hereditatis, nihil commune habet cum diſcuſſionis inſtantia, in qua non tractatur niſi de hereditate. Dixi *Defi. 7. ſup. eod.*

3 In qua ſcilicet nō quæritur, niſi quis poſſideat, *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti poſſid.* iunct. *l. vlt. C. de acq poſſ.*

4 Quæ nihil commune habet cum poſſeſſione, *l. naturaliter 12. §. nihil commune, l. pen. D. de acq. poſſ.*

5 *Inſt. quib. alien. non licet, in prin. l. qui à creditore 18. & paſſ. C. de diſtr. pign.*

6 Nō quaſi cauſa dominij aliquid commune habeat cū intentione pignoris, *l. 1. §. cum prædium. D. de pig.* ſed quia per publicam pignoris venditionem factam ex Iudicis auctoritate tollitur ius pignoris etiam in præiudicium abſentiū, ſi modo per publicum programma vocati fuerunt, vt dixi *Defi. 5. ſupr.*

7 Melius enim eſt intacta omnium iura ſeruari, quam poſt vulneratam cauſam remedium quæri, *arg. l. vlt. C. in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſtit.*

8 Ea namque exceptio ius omnium conſeruaret, *l. 4. §. 1. D. quib. mod. pig. vel hypoth. ſoluit. l. Babius 30. in fi. D. de pact. dotal.*

9 Quo caſu non debet ſola fideicommiſſi allegatio facere moram creditori, *l. ille à quo 13. §. 1. D. SC. ad Trebell.*

10 Ne aut ſibi mora aut fideicommiſſo præiudicium fiat.

11 Nemo enim accedit ad emptionē, niſi vt rem à ſe emptam perpetuo ſibi habeat, *. ait prætor 7. § quæſitū. D. de minor.*

12 *Iuxta l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

13 *l. 1. 2. 3. & paſſ. C. de pig. action.*

14 Siquidem ea lex iniqua eſſet hoc caſu pars pretij, *l. fundi partem 79. D. de contr. empt. l. ſi ſterilis 21. § ſi tibi fundum. D. de action. empt.*

15 Ne ex vnius facto alius lædatur contra vulgares iuris regulas, *l. non debet 74. de regul. iur.*

DEFINITIO XII.

Venditori, qui ſibi pro pretio retinuit ius prælationis

Source : BIU Cujas

& possessionis, non potest discussionis instantia obyci, adeoq; nec offerri, si dominium sibi reseruauerit.

SI quis rem suam vendiderit, seruato sibi per expressam conuentionem iure non tantum pignoris, sed etiam prælationis in re vendita, ni pretium solueretur,[1] mortuo ante solutum pretium emptore, non est cogendus de iure suo disputare cum cæteris creditoribus in generalis, vt vocant, discussionis instantia, siue prior ille sit, siue posterior, dummodo possessor.[2] Sane poterunt cæteri creditores ei offerre, siue anteriores sint, siue posteriores,[3] si pignoris tantum & prioritatis, non etiam dominij[4] ius sibi exceperat in eum casum, quo pretium ad diem solutum non esset.[5] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Franciſci de la Couz, contra Euerardum Dauignon, 13. Cal. April. 1593.

1 Ne fiat locus quæstioni, de qua *in l. licet 7. C. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. procuratoris 5. §. sed si dedi, D. de tribut. act.*

2 Possessionem enim necesse est extra hereditatis causam esse, vt dixi *Defi. 7. supr.* alioqui secus est.

3 Quia etiam posteriores creditores habent ius offerēdi, *l. 1. l. prior 5. & pass. C. qui potior in pign. hab.*

4 Quia post acquisitum creditori dominium rei obligatæ nullum posteriori creditori supereſt ius offerendi, *l. 2. C. si antiq. credit. pign. vendit.*

5 Offertur enim creditori tantum, non domino, nisi in casu *l. si mandatu 59. §. 1. D. mandat. l. 2. l. 5. §. 1.* iunct. *l. 3. in princ. D. de distract. pignor.*

DEFINITIO XIII.

Casus, in quo possunt creditores anteriores agere cōtra emptorem rerum hereditariarum, qui soluit posterioribus, hactenus scilicet vt eædem res iterum distrahantur.

TVtor, qui pupillum paternæ hereditati immiscuerat, priusquam legis & inuentarij beneficium imploraret,[1] cum vrgeretur à paternis creditoribus, fundum hereditarium Titio vendiderat ea lege, vt ex pretio his & illis creditoribus satisfaceret. Post paucos dies pluribus nouisque emergentibus creditoribus beneficium inuentarij impetrauerat,[2] Titius nouissimis creditoribus soluerat, non iis, quibus ex emptionis lege solui debuerat, sed tamen tutore ipso consentiente, adeoq; interueniente Iudice, iis, licet absentibus & ignorantibus, quibus pretium fuerat destinatum. Quærebatur, an si priores illi agerent hypothecaria in fundum, qui Titio venditus fuisset, audiendi essent? Mouebat, quod ex Iustiniani constitutione securus est emptor, qui creditoribus hereditariis soluit, licet posterioribus, nec inquietari potest ab anterioribus, salua iis aduersus posteriores condictione.[3] Nec obstare videbatur, quod aliis Titius soluerat, quam quibus ex contractu soluere debuisset. Nam cum iis absentibus & ignorantibus facta venditio fuisset, non poterat videri ius vllum iis quæsitum ex tutoris stipulatione,[4] nisi quatenus pupilli eiusdémque heredis interesset:[5] cuius porro nihil intererat, vtri ex heredibus solueretur.[6] Neque vero emptori poterat imputari, cur posterioribus soluisset, consentiente eo, qui ipse stipulatus fuerat, vt prioribus solueretur. Cur non enim mutuo consensu licuit illis recedere à lege conuentionis?[7] Accedente præsertim Iudicis auctoritate.[8] Sed tamen placuit, audiendos anteriores creditores, qui eundem fundum publice vendi postularent. Primum, quia præcedens illa venditio priuata facta erat ante imploratum beneficiū legis & inuentarij.[9] Lex enim,[10] quæ huiusmodi vēditiones ratas manere vult, de iis nominatim loquitur quæ ab herede factæ sunt post inuētarium legitime confectum, aut pendente inuentarij cōfectione. Etsi enim, qui pure adita primum hereditate agnouit postea beneficium legis & inuentarij, iā inde ab initio heres cū eo beneficio fuisse intelligitur, propterea quod fieri nequeat, vt pro parte temporis quisquā heres pure sit, pro alia vero parte cum beneficio inuentarij:[11] non tamen ex eo recte inferas, venditionem, quæ ante imploratum legis beneficium facta sit; secuto postea legis beneficio, perinde habēdam, ac si post confectum inuentarium facta esset.[12] Imo vero perinde haberi debet, ac si beneficium inuentarij prorsus neglectū fuisset.[13] Et consequenter iurī anteriorum creditorum derogare non potuit,[14] saluo emptori ad inhibendā hypothecariam solo iure offerendi.[15] Mouit etiam Senatum, quod vilissimo pretio facta venditio proponebatur,[16] quodq; anteriores illi creditores priores quoque egerant & diligentiores fuerant ad suum cōsequendum, vt iis imputari non posset, cur sibi melius non vigilassent.[17] Sed de illo dubitari magis poterat, an quod emptor posterioribus creditoribus mandante tutore, adeoque Iudice soluisset, ab iis repetere posset, cum dici soleat, repetitionem nullam esse ab eo, qui suum recepit, etiamsi ab alio solutū sit, quam qui debebat.[18] Et tamen in damno versari emptorem iniquum est, qui bona fide & emerit, & soluerit.[19] Placuit, posteriorum creditorū damno potius id cedere debere.[20] Dat enim Iustinianus condictionem creditoribus anterioribus aduersus posteriores qui suum receperunt.[21] Et sane quoties beneficium legis & inuentarij agnitum est, id obseruari conuenit, vt inter creditores ordo seruetur, & priuilegiū tēporis,[22] quasi Iudice ipso potius, quam herede ex bonis hereditariis soluente.[23] *Ita Senatus* pro Dn. Iacobina de Monluel Comitissa d'Entremons, contra Ioannem Ripet, & N. Mattel. Idib. Iun. 1594.

1 Tutor enim pupillum suum paternæ hereditati potest immiscere etiam ignorantem, cum sit pupillus patri suo heres suus ipso iure, *l. 1. §. qui sunt in potestate, D. si quis omiss. caus. testa.*

2 Nam & hoc potest facere tutor, qui posset etiam post immixtionem omnino abstinere pupilium, *l. pen. D. de auctor. tutor. l. necessarius 57. D. de acq. hered. l. ex contractu 42. D. de re iudic.*

3 *l. vlt. §. sin vero creditores, & seq. C. de iur. delib.*

4 Nec enim per liberam personam alteri quicquam acquiri potest, *l. stipulatio ista 38. §. alteri, de verb. obl. l. & licet 15. D. de const. pecun. l. 1. C. per quas person. nob. acq.*

5 Quo tamen casu actio deberet esse pupilli non creditorum, *d. §. alteri.*

6 *Vt in l. huiusmodi 84. §. vlt. de legat. 1.*

7 *l. qui Romæ 122. §. Flavius*, cum ibi not. per Bart. & alios *de verb. oblig. not. ad l. 3. C. de donat. quæ sub mod.*

8 *l. ait prætor 7. §. 1. D. de minor. l. sancimus 25. C. de admin. tutor. l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. cred.*

9 Et consequenter ab eo, qui eiusmodi venditione se obstrinxerat vniuerso ære alieno.

10 *d. l. vlt. § etsi præfatam. & seq. C. de iur. delib.*

11 Non magis, quā vt pro parte temporis heres quis sit, & pro parte non sit, *l. hereditas ex die 34.* cum ibi not. *D. de hered. instit.*

12 Omnes enim conuentiones habent tacitam illam cōditionem, si res in eodem statu manserit, *l. cum quis 38. in prin. l. si cum Cornelius 82. D. de solut.*

13 Quo casu nulla lex esset, quæ arceret creditores anteriores, ne possent rem obligatam & inscius se venditā ab emptore vindicare, cum pignoris persecutio sit in rem, *l. 1. §. cum prædium. l. pignoris 17. D. de pignor.*

14 Intellige de hypothecariis. Nam chirographarij non possent reuocare venditionē, nec si filius post immixtionem se in totum abstinuisset, *l. quoties 44. D. de acq. hered.*

15 *l. 1. l. prior 1. & pass. C. qui potior. in pign. h. b.*

16 Quia tam magna vilitas pretij inducit plerunque magnam suspicionem fraudis, *l. si quos 29. Cod. de rescind. vend. l. si quis*

Source : BIU Cujas

quis cum aliter 36. cum ibi not. D. de verb. oblig.

17 *d. §. sed etsi præfatâ*, iunct. *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. cred.*

18 *l. repetitio 44. D. de cond. indeb.*

19 Quique soluere habuit necesse, *l. quod si minor 24. §. restitutio, D. de minor.* Iunctis ijs legibus, quas citauimus *nu. 7.*

20 Nam inter creditores hypothecarios regulariter obtinet, vt qui prior est tempore, potior sit iure, *l. 2. l. si fundum 4. C. qui potior. in pign. hab.*

21 *In d. l. vlt. § sin vero heredes, C. de iur. del. b.*

22 Quantum scilicet ad creditores hypothecarios, non quantum ad chirographarios, *l. priuilegia 42. D. hoc tit.*

23 Nam factum iudicis hoc casu est factum partis, *l. 11. C. si in caus. iudic. l. si ob causam 13. C. de euict.*

DEFINITIO XIV.

Bona etiam publicè vendita an & quando, & quibus postulantibus iterum vendi possint?

ETsi publicas venditiones facile retractari non solum est iniquum, sed etiam exẽplo perniciosum,[1] si tamen vili pretio factæ dicantur, & superuenientes creditores, siue anteriores siue posteriores petant, vt iterum bona vendãtur, quo magis aucto pretio singulis ex ordine satisfieri possit, æquissimũ est ipsis succurri, ne in damno morentur:[2] sed ita tamen, vt nõ prius emptori possessio aufferatur, quam ei sit restitutum quicquid ex causa emptionis persoluit.[3] Aliud erit, si prior venditio iis vocatis facta proponatur, qui iterum vendi bona postulant: sibi namq; imputare debẽt, cur aut ipsi pluris licitati nõ sint, aut alios emptores nõ subiecerint, vt iusto pretio bona venderentur.[4] Illud sane exploratum est, venditionem, quantumuis publice factam iis nocere non posse, qui cũ essent certi creditores & cogniti, nominatim tamen citati non fuerunt.[5] Generale namque programma non nisi ad incertos ignotosq; creditores pertinet.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ne alioqui eueniat, vt nemo velit accedere ad publicas venditiones, *l. ait prætor 7. §. quæsitum*, iunct. *l. si ex causa 9. in prin. D. de minor.*

2 Intellige si per gratiam vel sordes facta sit venditio, vt in *Defi. supr. eod.* Aut si nihil possit imputari creditoribus, cur suo tempore non venerint. Alioqui secus est, vt dixi *Defi. 4. & 5. supr.* Et sequitur statim.

3 *l. à Diuo Pio 15 §. quod si res sit pignorata, D. de re iud. l. 1. C. si vend. pign. agat.*

4 *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.* dixi *d. Defi. 4. & 5.*

5 Qui enim certi sunt, debent nominatim vocari & citari personaliter aut ad domicilium, *l. 4 §. prætor ait. & seq. cum ibi not. D. de damn. infect.*

6 *l. si eo tempore 6. cum ibi not. C. de remiss. pign. l. cum vero 26. §. subuentum, D. de fideic. libert.*

DEFINITIO XV.

Heredis bona non sunt obligata creditoribus defuncti, quamuis defuncti bona sint obligata hypothecariis creditoribus heredis, & de separatione.

HEres quidem adeundo debitoris hereditatem censetur hoc ipso quasi contrahere cum creditoribus hereditariis,[1] sed non ideo tamen fit, vt si defuncti bona creditoribus obligata fuerunt, siue expresse, siue tacite, heredis quoque facultates eodem pignoris vinculo teneantur.[2] Quanquam in possessionem bonorum heredis perinde mitti possunt paterni creditores, atque in possessionẽ rerum defuncti,[3] tametsi à propriis ipsius heredis creditoribus prohibeantur. Nam si heres quoq; suos habeat creditores, nec defuncti hereditas sit soluendo, impetrare separationem non possunt creditores heredis. At ex cõtrario paterni creditores possunt, si heredis bona dimittẽdis propriis creditoribus non sufficiãt.[4] *Ita Senatus* in causa Sp. Iacobi Daurieux Aduocati Maurianensis, & Michaelis Frete, 7. Cal. Iul. 1594.

1 *l. 3. §. vlt. & l. seq. D. quibus ex caus. in poss. eat. §. heres quoque. Inst. de oblig. quæ ex quasi contr.*

2 Non enim bona heredis obligata sunt pro debito defuncti, *l. 1. C. commun. de legat.* nisi expressè.

3 Scilicet ex edicto si heres se nõ defendat, cum factus ille sit debitor per aditionem, *d. l. 3 §. vlt. quib. ex caus. in poss. eat.*

4 *l. 1. §. 1. & 2. D. de separat.* vbi ponitur ratio diuersitatis elegans & aperta. Intellige autem hoc de heredis creditoribus chirographariis, de quibus solis agitur *in d. tit. De separat.* Nam si sint hypothecarij, quamuis tempore posteriores, haud dubie præferuntur creditoribus defuncti quibuscunq; in bonis heredis, & quidem suo iure, ita, vt nullo egeant beneficio separationis, non tanquam potiores, sed tanquam soli in pignore, *l. 2. D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XVI.

Emptor sub pacto de retrouendendo, licet sit dominus, cogitur tamen de iure suo disputare in discussionis instantia, & quomodo ei succurrendum sit?

EMptor rei alicuius sub pacto de retrouendendo venditæ, licet sit dominus & possessor, cogitur tamen perinde, ac si esset creditor nudus aut hypothecarius, de crediti sui iure inter cæteros creditores aduersus heredem vel hereditatẽ disputare, quoties agitur de bonis defuncti auctoritate iudicis possidendis vel venũdandis (quam generalis discussionis instantiam vocant) adeoque pati distractionem rei, non aliter, quam si esset hereditaria.[1] Quoniam negari non potest, quin ex potestate pacti de retrouendendo hyperocha rei, &, vt loquuntur, ipsa plurisualentia sit hereditaria,[2] & consequenter tota res propter hyperocham,[3] cuius alioqui effectus nullus futurus esset, si à re ipsa separaretur.[4] At quoniam illud quoque verum est rem emptam & acceptam in dominio esse emptoris,[5] cuius ob eam causam meliorem conditionem esse oportet, quam si esset creditor:[6] ita temperari rem æquum erit, vt si aliis creditoribus postulantibus distractio permissa & facta sit, non prius ei possessio aufferatur, quam ipsi satisfactum sit pretij nomine, cæterarumq; omnium accessionum.[7] In quibus ij quoque sumptus continebuntur, quos emptor hic in conseruandę aut meliorandæ rei causam fecerit.[8] *Ita Senatus* in causa R. D. Bernardi Combet, Archidiaconi Tarentasie nsis, & N. Antonij le Beuf, Prid. Cal. Sept. 1594.

1 Tametsi soleat dici quod & verum est, in hanc instantiã discussionis bonorũ defuncti non posse illa venire, quæ sunt extra causam hereditatis, vt dixi *Defi. 7. sup. eod.*

2 Fuit enim propter pactum in bonis defuncti, qui eo nomine habuit actionem, *l. rem in bonis 52. D. de acq. rer. dom.*

3 Sic vocatur Græco nomine, quod vulgo nostri barbare *plurisualentiam* appellant, *l. quærebatur 20. D. qui potior. in pign. hab.*

4 *l. & quæ nondum 15. §. vlt. D. de pign.* iunct. *d. l. quærebatur.*

5 Nec enim pactum de retrouendendo impedit dominij translationem, *l. 2. cum ibi not. C. de pact. int. empt. & vend.*

6 Quia creditori anteriori posterior offerre potest, at domino non potest, vt dixi *Defin. 12. nu. 4. & 5. supr.*

7 *Arg. l. à Diuo Pio 15. §. quod si res, D. de re iud. l. 1. C. si vend. pign. agat.*

8 Nempe si eorum vtilitas aliqua sit tempore posterioris distractionis, *l. sumptus 48. l. emptor 65. D. de rei vind.*

DEFINITIO XVII.

Allegatio solutionis remoratur interpositionem decreti, sed non missionem in possessionem cum restitutione fructuum.

VEnditis sub hasta bonis debitoris, & creditori addictis, si post elapsos sex mẽses creditor decreti interpositionem persequatur, debitor autem dicat factam à se medio tempore debiti siue totius;

Source : BIU Cujas

siue pro parte solutionem,[1] audiendus quidem est, & ad probationem admittendus,[2] sed interea non eo minus in possessionem mittendus est creditor, adeoque condemnandus debitor ad restitutionē fructuum omnium à die addictionis perceptorū.[3] Præstita per creditorem satisdatione de restituendis omnibus si solutionem factam esse tandem apparebit:[4] dilata tantum decreti interpositione aut denegatione, in id vsque tempus, quo exploratum sit an solutum fuerit, necne?[5] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro Dn. de Moyron, contra Petrum de Gleyron, 13. Cal. Ian. 1594.

1 Nimirum quia totum illud semestre liberum est debitori ad redimenda pignora, ex vetere statuto Sabaudiæ, licet non cogatur emptor accipere oblatam partis solutionem, *d. l. 1. C. si vend. pign. agat. l. 2. C. debit. vend. pign. imp. non poss.*

2 Quia recessit à subhastatione emptor, qui accepit solutionē siue partis siue totius, *l. 4. §. eleganter. l. pen. D. de leg. cōmiss.*

3 Nam ex die addictionis, id est, vt statutum loquitur, expeditionis fructus acquiruntur emptori tāquam domino. Sequuntur enim ius soli & dominij, *l. qui scit 25. §. 1. de vsur.*

4 Vt appareat, non nisi per modum prouisionis hoc fieri & lite pendente.

5 Quia non potest ferri sententia diffinitiua, quamdiu pendet quæstio facti, solutio autem facti est, *l. consilio 7. §. vlt. de curat. furios. l. 1. C. de probat.*

DEFINITIO XVIII.

Fiduciaria adiudicatio non solet fieri pendente discussionis instantia, nisi vocatis & auditis omnibus creditoribus.

ADita hereditate cum beneficio legis & inuētarij, si vnus ex creditoribus petat pendēte instantia discussionis fiduciariam sibi fieri adiudicationem, quantumuis iusta causa sit, non prius tamen obtinere debet, quam cæteri creditores & legatarij, omnes denique quorū interest vocati sint, ne quid iis inauditis decernatur.[1] Aliud est, si inuentarij cōfectio & excussionis instantia allegetur, non probetur.[2] Tunc enim solum heredem auditū esse sufficit, præstariq; satisdationem, vt hereditatis indemnitati consulatur.[3] *Ita Senatus* pro Dn. de Bellegarde, cōtra Dominam de Bienuenu, 7. Cal. Iul. 1572. Et rursum pro heredibus Nicolai Grand, contra heredes Gleyron, 15. Cal. April. 1595. Iunge Defin. 20. in fr.

1 Semper enim vocandi sunt omnes, quorum interest, & qui ex eo actu lædi possent, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iud.*

2 Siquidem non entium & non apparentium idem iudicium est, *valg. §. si aduersus, Inst. de nupt. l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.*

3 Ita enim fit, vt creditoribus quoque hereditariis consulatur, si qui sint, quamuis adhuc ignorentur.

DEFINITIO XIX.

Missio in possessionem per vnum ex creditoribus non impedit, quo minus cæteri ius suum exequi possint.

QVi per collusionem missus est in possessionē bonorū debitoris, licet auctore Prætore, non magis impedire potest, ne alij creditores in eadem bona suas actiones exerceāt, quam si in possessionē missus nō esset.[1] Itaque si legitimus creditor veniat, tametsi non nisi chirographatius erit præferendus,[2] qui tamen non præferretur, si missio in possessionē q iæ præcessisset rite recteque facta fuisset. Nam cū chirographarius creditor nullum pignoris ius sibi acquirat in bonis debitoris, nisi à quo tempore chirographi fides per veram aut fictam confessionem cæpit esse explorata,[3] cōsequens est, eum, qui prior in possessionem missus sit, cum ab eo saltem tempore pignus habere cœperit,[4] potiorem esse iure, qui prior est tempore.[5] At is qui per collusionem possessor factus est, ex simulata causa præcedētis emptionis perinde haberi debet, ac si neque possessor esset,[6] ob idque nec iuuandus est exceptione ordinis, quæ tertiis possessoribus competere solet,[7] quia nō quælibet possessio materiam huic exceptioni præbet, sed ea demum quæ iusta sit, &, vt nostri loquuntur, titulata.[8] *Ita Senatus* 13. Cal. Maij 1595.

1 Quia quod per collusionem & dolo malo factum est, ratum habere prætor nunquam potest, *l. 1. & toe. tit. D. de dolo malo. l. per collusionem 49. D. de act. empt.*

2 Nimirū si talis sit qui alioquin præferri deberet. Quid enim si nullū priuilegium habeat, sed posterior sit, non tātum tempore, sed etiam causa? Quid ni postponetur, aut saltē cōcurret, quomodo si missio nulla facta esset, *l. priuileg 42. D. h. t.*

3 Nimirum postquam ex Pragmaticorū errore inualuit, vt ex die agniti vel denegati chirographi incipiat legalis & tacita hypotheca. De quo scripsimus *in error. 1. Dec. 1. De error. prag.*

4 Scilicet prætorium quod constituitur, ex quo vētum est in possessionem, *l. non est mirum 26. §. 1. D. de pign. act.*

5 *l. 2. l. si fundum 4. C. qui potior. in pign. hab.*

6 Simulata enim pro infectis haberi debent, *l. si ex pretio 6. C. si cert. pet. l. 3. & tot. tit. C. plus valer. quod agit.*

7 *Ex Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

8 Cum exceptio ista sit ex æquitate quæ dolosо patrocinari nunquam debet, *l. pen. in fin. D. ad SC. Treb. not. ad d. Auth. hoc si debitor.*

DEFINITIO XX.

Pendente discussionis instantia, non est audiendus creditor petens prouisionalem adiudicationem, nec si suam condicat possessionem, nisi auditis prius cæteris omnibus creditoribus.

PEndente discussionis instātia, id est, vocatis iam creditoribus & legatariis, vt aduersus heredem qui beneficium legis & inuētarij implorauit, actiones suas exerceāt, si quis sit ex creditoribus, qui prouisionalem & fiduciariam petat adiudicationē, non est audiendus si non cæteri quoque consentiāt,[1] aut iis omnib. auditis fauorabilior ille vnus iudicetur.[2] Quid si propriam condicant possessionem ex noua Iustiniani constitutione?[3] Ne hoc quidem illis permittendum est, nisi auditis cæteris omnibus.[4] Quid enim si appareat alios esse creditores, & quidem æque constitutarios anteriores?[5] Ita fiet, vt inutilis sit clausula constituti in posteriore contractu appositа per eum, qui tunc temporis non possidebat.[6] Igitur alios creditores ante omnia audiri oportebit, ne fiat illis iniuria. Sed tamen sumptibus & diligentia heredis,[7] cui in eam rem dies dicenda, & pro qualitate personarū ac temporum, vel lōgior vel arctior danda est.[8] At quid si heres sit negligens in curādo, vt citentur illi & in ius veniant? Non vtique nocere ea res debebit creditoribus, quibus negligētia heredis imputari non potest.[9] Sed tamen puniri heredis contumaciam æquum erit, hactenus saltem, vt ad concurrentem vsque debiti quantitatem arbitrio boni viri possessio rerum hereditariarum ei auferatur, & in creditorem transferatur.[10] Neque tamen huic consequens erit, vt res illas tanquā pignori obligatas distrahere possit is, qui in possessionē missus erit, nisi prius auditis cæteris creditoribus & legatariis.[11] Ne alioqui eueniat, vt nunc hoc nunc illo creditore ius suū exequente laceretur, & in frusta scindatur hereditas.[12] Quod nequaquam permittēdum est, nec si satisdatio idonea offeratur,[13] cū non possit cæteris ignorātibus fieri iniuria, vt vel loco pignoris non nisi personalem habeant actionem,[14] vel noua pignora pro veterib. accipere cogantur.[15] Neque enim

enim poteſt dubitari quin aliter poſito iure, vt vnius ex creditoribus dimittendi gratia permittatur diſtractio rerum hereditariarum, futurum ſit, ne auocari vnquam ea res poſſit ab emptore per alios creditores, licet potiores & fauorabiliores. [16] Nam venditio facta iuſſu & auctoritate iudicis in exeecutionem prouiſionalis adiudicationis ſemper tenet, quod ad ius emptori quæſitum attinet, [17] nec ob id reuocatur, quod ex poſtfacto prouiſionalis illa adiudicatio per diffinitiuam, vt plerunq; fit, ſententiam reuocetur. [18] *Ita Senatus* in cauſa N. Petri Iuge, D. de Candie & Ioannis Claud. Iuge, Cal. Sept. 1595. [Iunge Defin. 18. ſupr. & Def. 4. & 40. ſupr. de iur. delib.]

1 Quia intereſt creditorum, vt de omnium iure & ordine ſimul cognoſcatur ante rerum hereditariarum diſtractionem.

2 Puta ſi agatur de dote vel de alimentis, aliiſve huiuſmodi rebus, quæ moram non patiuntur, & quibus fauor præcipuus debetur, *l. 1. D. ſolut. matr. l. intereſt*, 18. *D. hoc tit. l. pecuniæ 8. de alim. & cibar. legat.*

3 *In l. vlt. C. de acq. poſſ. l. 2. C. de prætor. pign.*

4 Qui ſcilicet ex eiuſmodi adiudicatione, quamuis non niſi prouiſionali, lædi poſſent, *l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l. nam ita* 39. *D. de dolo.*

5 Hoc enim caſu certum eſt non poſſe clauſulam conſtituti prodeſſe ab eo appoſitam, qui conſtituti tempore non poſſidebat, *l. quod meo*, 18 *D. de acquir. poſſ.*

6 Cum nemo poſſit transferre poſſeſſionem quam ipſe non habeat, *l. 1. §. Scæuola, D. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.*

7 Ita tamen vt heres illos ſumptus reputare poſſit hereditati & conſequenter creditoribus hereditariis.

8 Vt ſcilicet curet vocari creditores, & omnes quorum intereſſe poteſt, intra diem, quem iudex in eam rem præſtituerit.

9 Nec enim vnius negligentia nocere alij debet, *l. pupillus*, 24. *D. quæ in fraud. credit.*

10 Vt metu huius incommodi heredes diligentiores ſint ad inſtantiam diſcuſſionis bonorum peragēdam. Quanquam hodie non videtur hoc neceſſarium poſt edictum Principis, de quo ſcripſi *Defin* 10. *n* 7. *ſupr.*

11 Venditio enim pignoris afficit cauſam proprietatis, vt dixi *Defin* 11. *ſupr.*

12 *Arg l. cum vnus*, 12. *D hoc tit.*

13 Quid enim ſi cæteri creditores ſint anteriores, & velint ſibi ſatisfieri ex bonis ipſis, ſecundum ea quæ dixi *Defin.* 4. *ſupr.*

14 Cum plus cautionis ſit in rem quam in perſonam, *l. plus cautionis eſt*, 25. *De reg. iur.*

15 Nam & plus cautionis eſt in antiquo pignore, quam in nouo propter priuilegium temporis, *l. 3. in princ. l. creditor*, 12 §. *Papinianus, alias l. ſi prior, D. qui potior. in pignor. hab.*

16 *l. cum prior*, 3. *D. de diſtr. pignor. l. 2. C. ſi antiq. credit. pign. vendid.*

17 Alioqui nemo volet accedere ad emptionem pignorum in executionem prouiſionalis ſententiæ diſtractorum, *argum. l. ait prætor*, 7 *§. quæſitum, D. de minor.*

18 Nam ob id nimirū oneratur is, cui fit adiudicatio prouiſionalis, vt ſatisfiat de pleniſſima indemnitate aduerſario præſtanda. Nec obſtat *l. ſi cum nulla* 58. *D. de re iud.* Aliud enim eſt nullam præceſſiſſe ſententiam, aliud vero præceſſiſſe aliquam, ſed quæ fuerit per aliam reuocata.

DEFINITIO XXI.

Concurrentibus duobus creditoribus in prætorio pignore, ſi non appareat, quis præuenerit tempore, præferetur is, qui prior erit in credito.

SI duo creditores, ſiue chirographarij ſiue hypothecarij, eodem die miſſi ſint in poſſeſſionem bonorum debitoris, nec appareat quis tempore prior fuerit, non concurrent in pignore prætorio, quod per miſſionem in poſſeſſionem conſtituitur, [1] ſed is præferetur, qui in iure crediti prior fuit tempore, [2] licet nulla facta executione priuilegium inter chirographarios creditores non ex tempore æſtimandum eſſet, ſed ex cauſa. [3] *Ita Senatus* in cauſa Petri Soreley, & Claudij Pognen. & Mariæ Guichard Auguſtanorum, *Id.* Sept. 1595.

1 *l. non eſt mirum*, 26. *§. 1. D. de pign. act.*

2 Cum in dubio melius ſit ei faueri, nec credendus ſit fuiſſe negligentior is, qui prior fuit creditor.

3 *l. priuilegia*, 42. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Quæſtio de hereditate inter heredem ſcriptum & dominum directum præiudicialis eſt, & terminari debet antequam de creditorum iure diſceptari poſſit.

COntendente herede ſcripto de hereditate cum domino directo, qui defunctum deditiţ conditionis fuiſſe dicebat, ſi hereditarij creditores ſolutionem vrgeant, prius omnino eſt, vt hereditatis controuerſia diritmatur. [1] Neque enim fieri poteſt, vt vel interlocutoria vel diffinitiua creditori fiat adiudicatio, quin perſona certa ſit, quæ poſſit & debeat condemnari. [2] Itaque tantiſper conquieſcere creditores neceſſe eſt, [3] nec audiendi ſunt, ſi in bonorum hereditariorum poſſeſſionem interea mitti velint. Sanè ſi vrgeant danda dilatio eſt, intra quam curent qui de hereditate contendunt vt ea quæſtio terminetur. [4] Alioqui curator bonis detur, qui creditorum actiones excipiat ſaluo [5] collitigantium iure. *Ita tractatum eſt* in cauſa Claudij du Cheſne, contra viduam Guillielmi de la Pallud, & D. Ducem de Nemours, 5. *Id.* Sept. 1595.

1 Eſt enim quæſtio præiudicialis, quæ omnis & tractanda & decidenda eſt, *l. ſi teſtamentum 6. & ſeq. D. de petit. hered.*

2 Non alius autem poteſt condemnari creditoribus & legatariis, quam qui ſit heres vel heredis loco, *l. vlt. C. de her. act.*

3 *l. 1. in princ. D. de ſucceſſ. edict. l. pen. D. de iur. delib.*

4 *Arg. l. ſi quis libertate 7. verſ. Plane ſummatim, D. de pet. her.*

5 *l. 1. l. 2. §. 1. & 2. D. de curat. bon. dand. l. 1. idem priuilegium*, 22. *§. 1. hoc tit.*

DEFINITIO XXIII.

De priuilegio pecuniæ creditæ ad rem iudicandam, vt non poſſit petitor remitti ad inſtantiam diſcuſſionis, ſi is, qui conuenitur commodum ex iudicato ſenſerit proprio nomine.

PEcunia credita in cauſa ſumptuum, vt res iudicaretur, erogatorum habet priuilegium, vt ſi debitor ante ſolutionem deceſſerit relicto herede cum beneficio legis & inuentarij, non ſit creditor remittendus ad inſtantiam diſcuſſionis: nimirum ſi heres non ſolum tanquam heres, ſed etiam iure fideicommiſſarij, & proprio nomine ſenſerit commodum ex re iudicata. [1] Finge de ea re, quæ fideicommiſſo ſubiecta dicitur, motam fuiſſe litem ab aliquo, qui ſi obtinuiſſet, tanto minus nunc in fideicommiſſo reperiretur. [2] Quid ni teneatur fideicommiſſarius eam pecuniam reddere, quę ſaluam fecerit fideicommiſſi cauſam? [3] *Ita Senatus* pro Ioanne Rauaſſol, contra Illuſtrem Dn. Ioannem Ludouicum Marchionem de la Chambre, *Id.* Sept. 1595.

1 Neque enim tanquam heres poſſet alibi conueniri quam in diſcuſſionis inſtantia *l. vlt. C. de iur. delib.*

2 Cum in hereditatis fideicommiſſo non aliud eſſe poſſit, quam quod fuit in hereditate, *l. in fideicommiſſaria*, 18. *D. ad SC. Trebell.*

3 *Arg. l. interdum 5 & ſeq. D. qui potior. in pign. hab.*

[DEFINITIO XXIV.

De impetranda ſeparatione bonorum per creditores defuncti ne remittantur ad inſtantiam diſcuſſionis bonorum heredis.

CVm quis nō proprio nomine ſed tāquā alterius heres condēnatus prouocauit, poſtea deceſſit

Source : BIU Cujas

relicto herede cũ beneficio legis & inuentarij, non est cogendus victor ire ad discussionis instantiam. Sed tanquam creditor primi defuncti bonorum separationem petere debet,[1] vt qui se dicit heredem cum beneficio legis & inuentarij appellationem illam prosequi cogatur,[2] tanquam solus contradictor legitimus, cum solus defuncti vltimi personam repræsentet.[3] Quia tamen interest creditorum posterioris testatoris, vt pro appellatione pronuncietur.[4] Placuit ante omnia vocandum & audiendum esse curatorem hereditati ipsius datum,[5] qui absentium creditorum iura tueatur,[6] ne possint illi quandoque dicere collusum in necem suam fuisse.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio, 14. Cal Iunij 1612.

1 *Ex l. 1. & tot. tit. D. de separat. l. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 *l. pen §. si pend. appell mors interuen.*

3 *l. heres 22. D. de vsucap.*

4 Vt scilicet habeant hereditatem tanto locupletiorem sui debitoris.

5 Semper enim vocandi sunt omnes quorum interest & qui ex eo actu lædi possent, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. de re iudic.*

6 In eo namq; potissimum consistit officium curatoris qui datur hereditati, *vt in l. vlt §. sin autem C. de bon. quæ lib.*

7 Vt *in l. si suspecta 29. D de inoffic. test. l. si perlusorio 14. D. de appell. cum similib. Adde l. 3 & tot. tit. D. de collus. deteg.*

DEFINITIO XXV.

Casus in quo pupillaria bona in solutum dari possunt creditoribus ne distrahantur.

CVm aduersus pupillum quendam instarẽt tam multi creditores vt vniuersum patrimonium, quod alioqui locupletissimum esse cõstabat, exinanitum iri crederetur,[1] & quadam veluti commiseratione nonnulli ex creditoribus pupilli consanguineis deferrent conditionem, Paratos se accipere in solutum ex bonis pupillaribus, quantum arbitrio boni viri ad largam æstimationem satis esset.[2] Senatus noster eadem commiserationis æquitate motus,[3] cæteros creditores etiam reluctantes eandem accipiendæ solutionis rationem sequi voluit.[4] Hoc etiam quod magis est addito temperamento, vt ad decennium vsque bona illa omnia redimere pupillo liceret.[5] Quod Senatusconsultum placuit tamen non facilè ad exemplum trahi debere,[6] nec si de pupilli patrimonio conseruando ageretur.[7] Maximè si nemo ex creditoribus[8] aut non nisi pauciores ex *iis* quibus minor pecuniæ quantitas deberetur,[9] deferrent conditionem, vt bona quæ alioquin iure communi publicè distrahi oporteret, in solutum darentur.[10] *Ita Senatus* pro Baltasarda Philiberta filia N. Ioannis Puthod, contra N. Michaelem Violon D. de Nouuelles, 3. Id. Mart. 1603. & Cal. Iun. 1604.

1 Scilicet si publicis venditionibus exponerentur. Solent enim vt plurimum vilissimo pretio distrahi bona quæ sub hasta venduntur, aut per sordes vel ambitionem officialium, vt *in l. si quos 29. C. de rescind. vendit.* aut quod emptores soleant captare lucrum ex miseria debitoris, cuius inuiti nomine venditiones hæ semper fiunt.

2 Alioqui si creditor non deferat conditionem, non potest debitor inuito ei aliud pro alio soluere, *vulg l. 2 § mutui datio D. de reb. cred. l. manifesti 17. cum l. præced. C. de solut.* Nisi in casu *Auth. hoc nisi debitor eod. tit.*

3 Vt bonus quisque iudex promior esse debet ad commiserationem, quàm ad rigorem, dum ne ius alterius offendatur, *arg l. iure succursum 6. D. de iur. dot.*

4 Et hoc est quod mirum videri potuit & debuit. Nec enim alteri per alterum iniqua condicio inferri debet, *l. non debet alteri 74. de regul. iur.* & quod plures tangit vt singulos à singulis adprobari debeat, *l. vlt. ad fin. C. de author. præst.* Quamuis non sit nouum, vt vnius exemplum alios sequi cogatur, vt in *l. maiorem 8. D. de pact. l. cùm in eo 44. eod. tit. l. cùm hereditas 59. D. de admin. tutor.*

5 Cum tamen bona publicè vendita non possint redimi post semestre computãdum moribus nostris ex die missionis in possessionem. Itaque duplex hic erat fauor pupilli & vtere que exorbitans à iure communi, quamuis soleat dici, Eum qui in vno grauatur in alio releuari debere, *l. eum qui 30. D. de iuretur.*

6 Vt neque cætera quæ contra veram iuris rationem ex aliqua æquitate & iure singulari recepta sunt, *l. quod vero 14. D. de legib. l. quod contra 41. De reg. iur.*

7 Non enim pupilli ætas aut ignorantia debet alteri esse captiosa, *l. Æmilius 41. D. de minor. l. quod autem 6 § si quid cum cum pupillo D. quæ in fraud. cred.* & apertè iniquum est eum qui cum pupillo non contraxerit, expectare pupilli pubertatem *l. 3. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

8 Omnes namque cogi ad consentiendum esset sanè inciuile ac inauditum, *l. qui cum hereditate 55. de acquir. her.*

9 *d. l. maiorem 8 de pact.* Iniquum enim esset voluntatem vnius ex modica forte portiuncula creditoris præiudicium cæteris facere *l. si autem 10. D. de aqua & aquæ pluu. arcen.*

10 Hoc enim iure apud nos vtuntur soli Augustani vt eorum bona in solutum dari creditoribus debeant facta per viros probos æstimatione, nunquam verò publicè distrahi. Quod certè in summa & quanta hodie est nummorum penuria apud omnes seruari, esset fortasse vt vtilius ita æquius.]

TIT. XXXIII.

DE PRIVILEG. FISC.

DEFINITIO I.

Pro debito vniuersitatis non possunt inquietari singuli, nec si debitum fiscale proponatur.

ON habet fiscus priuilegium, vt pro vniuersitatis debito singulorum municipum personas, bonaue pignori capere possit, nisi ad cõsequendum quantum propriè singulorum contributionis ratio patitur.[1] Nec aliud erit, tametsi debitum tale sit, cuius exactio, siue Principis siue boni publici fauore, nullam recipere moram possit,[2] nimirum, quia non debent singuli quod vniuersitas debet,[3] prorsusq; iniquum, inciuile, & inhumanum est pro alterius debito alium vexari.[4] Solus ergo Syndicus pro vniuersitatis debito conueniendus & vrgendus erit.[5] Qui vtique licet non proprio, sed vniuersitatis nomine sit obligatus, indicta tamen causa ni ad diem in promptu satisfaciat, detrudi potest in carceres, eo saltem iure quo vtimur,[6] quasi per eius negligentiam stet, quo minus ad diem solutio facta sit, cum potuerit ille à singulis exigere ante diem.[7] Quod si is Syndicus electus sit, qui iam tum cum electus est adeo inops fuit, vt nulla in eum vtilis & efficax actio exerceri possit,[8] non idcirco pro vniuersitatis debito aduersus eos agendum erit, qui Syndicum talem elegerunt, nisi prius cognitum sit in fraudem publicæ exactionis factam eiusmodi electionem.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Longet contra Syndicos de la Roche, 3. Calen. Febr. 1593. Improbato publicorum nostri temporis exactorum more, qui iam inde ab aliquot annis contra facere consueuerunt.

1 Nam cum nullo iuris loco tale priuilegiũ fisco concessũ reperiatur, certum est debere fiscum hac in re vti iure cõmuni, *l. si pignus, 8. D. qui potior. in pign. hab. l. fiscus 6. D. de iur. fisc.*

2 Non enim debet ea res præbere materiam comminiscendę iniuriæ, ne inde nascatur iniuriarum occasio, vnde iura proficiscuntur, *l. meminerint, 6. C. vnde vi.*

3 *l. sicut, 7 § 1. D. quod cuiusq; vniuers. nom.*

4 *l. 1 & 2. C. de exact. tribut. lib. 10. l. vnic. C. vt null. vican. pro alien. vican. debit. teneat. lib. 11. tit. 65.*

5 *l. 1. §. pen. l. item eorum, 6. § 1. D. quod cuiusq; vniuers.*

6 Nam ex iuris ratione non idem probandum esset. Habet enim fiscus priuilegium taciti pignoris duntaxat, non etiam vt possit debitores suos detrudere in carceres.

7 In omnibus enim causis pro facto accipitur id, in quo per alium mora sit quo minus fiat, *l. in omnibus, 39. de regul. iur.* Itaque creditur Syndicus exegisse, & habere penes se pecuniam, quam à singulis potuit & debuit ante diem exigere.

8 Inanis

Source : BIU Cujas

8 Inanis enim est actio, quam debitoris excludit inopia, *l. nam is nullam, D. de dolo, l. si quis in iuriam. 35. D. de iniur.*

9 Hodie tamen hoc immutatum est generali Arresto, quo iubentur nominatores Syndicorum minus idoneorum præstare indemnitatem fisco.

DEFINITIO II.

Procurator fiscalis priuilegium fori habet, vt apud prouinciæ iuridicum maiorem & agat & conueniatur.

PRiuilegium fisci est, vt non alium quam Præsidem prouinciæ iudicem habere possit, siue agat siue conueniatur.[1] Eoque iure vtuntur omnes fisci procuratores, siue ex officio agant fisci nomine, siue tanquam procuratores in rem suam constituti, puta ex causa donationis vel emptionis, aut quo alio iure.[2] Sed & ex eodem priuilegio potest fiscus donatarium suum, aliumve quemlibet successorem apud suum iudicem defendere, tametsi à clerico lis inferatur.[3] *Sine dic.*

1 Quia nec alius quam Princeps, si Ecclesiam excipias fiscum habere potest, Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 80. versic. in hac autem.*

2 Afflict. *decis. 2.*

3 Idem Afflict. *ibid.*

TIT. XXXIV.

DE PRIVILEG. DOT.

DEFINITIO I.

Non habet mulier priuilegium vllum pro dote, quæ salua esse possit iure communi.

PRIVILEGIVM dotis nullum est aduersus alios creditores, aut pignorum dotalium possessores, nisi cum aliter salua mulieri dos esse non potest,[1] maxime vero si quid ipsa contraxerit, & aduersus contractum prætextu dotis restitui velit.[2] *Ita Senatus* 13. Cal. Iul. 1590.

1 *Vt in l. assiduis, 12. C. qui potior. in pign. hab. l. iubemus, 21. C. ad SC. Velleian.* Interest enim reipub. mulieres dotatas esse, *l. 2. solut. matrim. l. interest, 18. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

2 Læsam enim mulierem esse oportet, vt possit restitui, *l. 2. & 3. D. de in integr. restit.* Tunc demum autem læsa videri potest, cum dotem aut totam aut ex parte esset amissura, si in integrum non restitueretur. Alioqui magno incommodo afficerentur fœminæ, si nemo cum iis vellet contrahere, ne tum quidem cum negotium bona fide gereretur, quomodo de minoribus scriptum est *in l. quod si minor 24. §. non semper, D. de minor.* Denique cum dos potest salua esse iure communi, nullo indiget priuilegio, *l. Imperatores, 30. D. de reb. auct. iud. possid.* Priuilegia enim sunt odiosa, quia lædunt ius commune, ideoque non sunt inducenda, nisi ex necessitate, Not. *ad ad l. 1. C. de dot. promiss. & ad Auth. res quæ, C. commun. de legat.*

DEFINITIO II.

Mulier agens contra tertium possessorem patitur exceptionem discussionis, non minus quàm cæteri creditores.

HVic consequens est, vt si mulier dotem repetat per quasi Seruianam aduersus tertium pignoris possessorem,[1] possit ille tueri se exceptione non factæ excussionis,[2] quia nõ nisi excussione illa facta perfectaque sciri possit, an mulieri dos aliter salua futura sit, necne.[3] *Ita Senatus* sæpius maximè in causa Michaelis du Mont, 5. Non. Iul. 1591. de qua SC. 2. supr. de rei vxor. act.

1 *Vt in l. iubemus, 21. C. ad SC. Velleian. l. in rebus. 30. C. de iur. dot.*

2 *Ex Auth. hoc si debitor, C. de pignor.* quæ tertio bonæ fidei possessori conuento per hypothecariam dat exceptionem non factæ excussionis contra quemlibet creditorem sine vlla exceptione.

3 Vnde est, quod exceptio non factę discussionis creditur esse dilatoria potius, quam peremptoria. Quamuis etiam peremptoria esse possit vno illo casu, quo alia bona reperiantur, ex quibus commodè possit satisfieri creditori. Tunc enim nunquam rediri potest ad tertium pignorum possessorem prius conuentum, Not. *ad dict. Auth. hoc si debitor.* vbi quidam ob hanc causam appellant huiusmodi exceptionem anomalam.

DEFINITIO III.

Mulier nullum habet priuilegium contra creditores anteriores expressam hypothecam habentes, sed si ipsa possideat, potest contra eos se tueri exceptione discussionis.

QVod Iustiniani constitutione contra iuris rationem inductum est dotis priuilegiũ, vt mulier creditoribus omnibus etiã anterioribus in dote præferatur,[1] magistri nostri sic vulgo accipiendum putant, vt iis tantum præferatur, qui tacitam hypothecam habent, non item iis qui expressam.[2] Nimirum, vt iniquam legem, quam prorsus tollere & abrogare nequeunt, hoc veluti temperamento sane iustissimo, verbis licet repugnantibus[3] leniant.[4] Eoque iure Senatus noster vtitur. Plane mulieri sicut & cæteris creditoribus posterioribus, iisdemque possessoribus saluam esse oportet exceptionem non factæ excussionis si possideat, & ab anteriore creditore expressam hypothecã habente per quasi Seruianam conueniatur.[5] Quod si vel excussio iam facta est, vel de sola pignoris possessione contenditur,[6] quo casu nullus obiiciendæ exceptioni locus est,[7] haud dubiè creditori mulier postponetur. Sicut, & qui res dotales obligatas habuit ante cõtractum matrimoniũ, præfertur marito etiam constante matrimonio.[8] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Aug. 1591. In causa Antoniæ de la Marche, contra Claudium Brunet.

1 *in l. assiduis, 12. C. qui potior. in pign. hab.*

2 Ita Bart. Bald. & alij ad eum locum magis communiter.

3 Vt probaui pluribus in libris Coniecturarum iuris ciuilis.

4 Esset enim sanè periniquum præferri mulierem creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus, qui sibi diligenter prospexerint, & quibus nihil imputari possit, *l. 3. D. de separ. l. si pignus, 8. D. qui potior. in pign. hab.*

5 Ne alioqui deterior conditio futura sit mulieris, quàm cæterorum, quæ tamen potius deberet esse melior, *d. l. assiduis.*

6 Ex beneficio *l. vlt. C. de acquir. poss.*

7 Cum ea exceptio non detur, nisi possessori, *Auth. hoc si debitor, C. de pign.* Dixi *Def. 1. & 4. supr. de acquir. poss.*

8 Vt scripsimus *Def. 6 supr. De iur. dot.* ex Guid. Pap. *quæst. 447.* Capyc. *decis. Neapol. 128.*

DEFINITIO IV.

Non valet conuentio de speciali hypotheca pro dote in præiudicium legalis tacitæ, quæ est generalis, secus est, si agatur de bonis paraphernalibus.

INter cætera dotis priuilegia hoc vnum est, quod si mulier omnia mariti bona, siue expressim, siue tacite obligata habens specialem hypothecam acceperit, siue idoneam, siue non, nullius momenti est conuentio,[1] quippe quę nullo casu mulieri vtilis esse possit. Inutilis autem possit esse & damnosa si for-

Source : BIU Cujas

te agenti mulieri obiiciatur exceptio non diſcuſſæ hypothecæ ſpecialis.[2] Eſt enim generale & perpetuum, vt nulla cõuentione deterior fieri poſſit conditio dotis.[3] Non igitur hoc caſu neceſſe eſt, vt in contractu dotali adpoſita ſit clauſula, quæ in inſtrumentis aliorum contractuum ad euitandam exceptionem illam neceſſaria eſt, *ita vt generalitas non deroget ſpecialitati, nec contra*, quomodo notarij concipere ſolent.[4] In paraphernalibus aliud eſt, in quibus ſcilicet expreſſa hypotheca, ſiue generalis ſiue ſpecialis facit ceſſare tacitam & legalem, quam Iuſtiniani conſtitutio in eum duntaxat caſum induxit, quo expreſſa nulla eſſet.[5] *Ita Senatus* in cauſa D. Iuliani de Pradel Autherin Aduocati, & Ioannæ Bertier, Cal. Decemb. 1595.

1 Nicol. Boer. latè *deciſ. 332. per tot.*

2 Nimirum quia debet præcedere excuſſio ſpecialis hypothecæ, priuſquam ad generalem hypothecam perueniri poſſit, *l. 2. C. de pignor. l. 2. D. qui potior. in pignor. hab.* ſecundum eam loci illius emendationem, quam nos attulimus in priotibus libris Coniecturarum.

3 *Ex l. Attilicinus, 17. D. de pact. dotal.*

4 Vt hoc nimirum remedio excludant neceſſitatem ſpecialis hypothecæ excutiendæ, *ex d. l. 2. C. de pignor.*

5 *l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.* Boer. *ibid.*

TIT. XXXV.

DE REVOC. HIS QVÆ IN fraud. credit.

DEFINITIO I.

Creditor, in cuius fraudem facta eſt alienatio, non prius poteſt agere in rem contra poſſeſſorem, quam egerit reuocatoria.

CVM in fraudem creditorum bona debitoris alienata ſunt, etiamſi de fraude maxime appareat, ſiue re & conſilio, ſiue re tantum facta proponatur,[1] non prius in rem agi aduerſus tertios poſſeſſores poteſt, quam actum ſit reuocatoria, quæ perſonalis eſt.[2] Nec quod hodie actionum ſubtilis illa impetratio ſublata eſt,[3] ad rem facit: cum iuris neceſſitas obſeruationem hanc omnino extorqueat:[4] quandoquidem fieri nequit, vt creditor chirographarius (de illo enim tantum loquimur)[5] quicquam iuris habeat in re, quam debitor alienauit, priuſquam in debitoris dominium res redierit:[6] quod non ſit, niſi per reuocatoriam.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio, Idib. Nouemb. 1590.

1 Aliquando enim fraus ſit re tantum, aliquando conſilio tantum, aliquando vero re & conſilio, *§. in fraudem, Inſtitut. quib. ex cauſ. manumitt. non licet.*

2 *l. 1.* vbi Bald. & alij, & paſſ. *C. hoc tit.* Cruet. *late & eleganter, conſ. 215.*

3 *tit. C. de formul. & impetr. action. ſublat.*

4 Sic *in leg. ſi mulier, 59. §. ex aſſe*, in illis verbis, *propter iuris ſubtilitatem, & caſus neceſſitatem D. de iur. dot.*

5 Siquidem nulla poteſt fieri alienatio in præiudicium creditoris hypothecarij, cum alienatio nõ extinguat pignus, *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. ſuar. alien. l. 1. §. cum prædium, D. de pignor.* Et ideo non poſſunt fraudari creditores hypothecarij.

6 Quo demum tempore poteſt capi pignori in executione iudicati, *l. à Diuo Pio, 15. D. de re iudic. l. 1. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

7 *l. 1. & tot. tit. D. quæ in fraud. credi. dict. l. 1. & paſſ. Cod. eod.*

CODICIS FABRIANI

DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SA-baudiæ Senatu Tractatarum,

LIBER OCTAVVS.

TITVLVS PRIMVS.

QVOR. BONOR.

DEFINITIO I.

Agens interdicto, Quorum bonorum, quid probare debeat? Item an & quatenus dominij exceptionem patiatur?

AGENTI quidem interdicto, Quorum bonorum, ſufficit, vt probet factum eſſe ſolemniter teſtamentum, in quo fuerit ille inſtitutus, & ex quo vel adierit hereditatem, vel petierit bonorum poſſeſſionem, fuiſſeque ea bona poſſeſſa per teſtatorem tempore mortis ſuæ.[1] ſed ſi conuentus reus obiiciat exceptionem dominij, audiendus eſt,[2] quamuis dici ſoleat, nihil commune eſſe proprietati cum poſſeſſione,[3] quia interdictum hoc adipiſcendæ poſſeſſionis eſt,[4] ideoque minus alienum à cauſa proprietatis, quam ea, quæ ad retinendam poſſeſſionem pertinent, vel ad recuperandam.[5] Verum hoc ita accipiendum eſt, ſi dominij probationes in promptu ſint,

Source : BIU Cujas

tu ſint, non etiam ſi altiorem requirant indaginem, [6] ne quæſtioni de poſſeſſione mora fiat. [7] Plane dominium, neque per donationem, [8] neque per venditionem probari certum eſt, non magis quam per locationem, ſi alia non ſint adminicula. [9] Ideoque nimirum difficilis eſſe creditur, vt eſt, probationis. [10] *Sine die.*

1 *l.1.vbi not C.hoc tit.& in §.adipiſcendæ.Inſt.de interd.* Specul.*in tit.de teſt.§.nunc videndum.* Affl.&.*deciſ.*14.
2 Bart.Bald.& Ang.*in l.vlt.C.hoc tit.* Gloſſ.*in l.1. D.eod.*
3 *l.naturaliter*,12.*§.nihil commune*,*D.de acq poſſ.*
4 *d.§.adipiſcendæ. Inſt.de interd.&.*
5 Guid.Pap.*quæſt.*1.Salycet.*ad l.ſi quis ad ſe fundum*, *C.ad leg.Iul.de vi.*
6 Affl.&.*d.deciſ.*14.*n.*4.poſt alios, quos citat *num.*2.*ex l.*3. *D.vt in poſſ.legat.*
7 Quæſtio enim poſſeſſionis eſt momentanea, ideoque priuilegiata,Nor. *in leg.vnic.Codic.ſi de moment. poſſ. fuer.appellat.*
8 Excipe,niſi donatio facta ſit à Principe, Angel. *in l.officium*,9 vbi gloſſ.*D.de rei vind.*
9 Affl.*d.deciſ.*14.*nu.*8. poſt multos ibi citatos.
10 *§.commodum, Inſt.de interd.*

TIT. II.

QVOR. LEGAT.

DEFINITIO I.

Legatarius etiam per vindicationem non poteſt legatum occupare propria auctoritate, inſtitutus ex re certa poteſt, ſed non agere interdicto retinendæ poſſeſſionis ante occupatam poſſeſſionem.

LEGATARIVS, etiam cui per vindicationem legatum eſt, non niſi per manus heredis legati poſſeſſionem nanciſci poteſt, alioqui tenetur interdicto, Quod legatorũ,[1] ſublata hac parte differentia, quam inter legatorum ſpecies ius vetus induxerat.[2] Solus ille caſus excipitur, quo quis in certa re ſit inſtitutus. Hic enim etſi legatario comparatur,[3] in hoc tamen plus iuris habet, quod legatæ rei poſſeſſionem propria auctoritate capere poteſt, tanquam heres in ea re ſcriptus:[4] cum & ob eam cauſam ius adcreſcendi habeat, vt ſi is, qui ex aſſe inſtitutus fuit, heres eſſe noluerit, aut non potuerit, ipſe ex aſſe heres fiat.[5] Vtrique tamen commune illud eſt, vt non prius interdicto retinendæ poſſeſſionis experiri poſſint, quam poſſeſſionem nacti ſint.[6] Non enim ob id ſolum pro poſſeſſore quis habendus eſt, quod poſſeſſor fieri propria auctoritate quandoque poſſit.[7] Prius autem eſt, vt poſſeſſor factus fuerit, quam vt iis interdictis aut actionibus, quæ ſoli vero poſſeſſori competunt, experiendi habeat facultatem.[8] *Ita Senatus* in cauſa N.Vectier, viduæ N.Puthod, contra Ioannem Puthod filium, 14.Kal.Mart.1590. *Iunge Defin.*2.*vti poſſid.*

1 *Ex l.1.& tot.tit.Quod legat.D.&C.* quia non eſt cuiquam permittendum, vt ſibi ipſi ius dicat, *d.l.1.D.eod. l.non eſt ſingulis*,176.*de reg.iur.*
2 Nam olim is, cui legatum erat per vindicationem, non cogebatur expectare heredem, adeoque nec additionem hereditatis, nec calumniam metuebat ab herede, vt Gaius loquitur *in Inſtit.* Scripſi *lib.6.Coniect.cap.*1. Ex quo apparet eſſe Triboniani clauſulam illam quæ extat *in d.l.1. § qui vero ex cauſa, verſ.idemq; erit dicendum.* Ille enim titulus non pertinebat olim niſi ad legata per damnationem. Et ideo idem Tribon.in definitione legati poſita initio *tit.Inſtit.de legat.* adiecit hæc verba, *ab herede præſtanda*, quæ non addiderat Modeſtinus *l.egatum* 36.*de leg.*2. Et hoc eſt quod fecit Iuſtinianus vt omnium legatorum eadem ſit natura, *in l.2.C commun. de legat.* [Sane qui occupauit poſſeſſionem legati per manus executoris teſtamentarij non tenetur hoc interd cto. *Ita Senatus* in cauſa de qua *Defin* 36.*n.vlt ſupr.de ſacroſ.eccle.*:]
3 *l.quoties* 13 *C de hered.inſt.* ſcilicet cum alius ex aſſe aut ex aliqua aſſis parte heres inſtitutus eſt, vt ea lex ait, iunct.*l.* 1.*§ ſi ex fundo D.eod.*
4 Bart.Bald.& cæteri vulgo, *ad d.l.quoties.*
5 In quo præcipuè volunt noſtri elucere vtilitatem inſtitutionis ex re certa, quam illi male vulgo particularem inſtitutionem vocant.
6 Nec enim poſſeſſio defuncti continuatur ipſo iure in legatarium, quomodo ex conſuetudine continuatur in heredem, quamuis dici ſoleat legatarium in re legata quaſi heredem quodammodo videri, *l. id tempus* 14 *§.1. D. de vſuc.* Nempe quia hæc conſuetudo, cum à iure communi exorbiter, vt conſtat ex *l.cum heredu* 23.*D.de acquir.poſſ.* ſtricte accipienda eſt, loquitur autem duntaxat de vero herede.
7 Aliud enim eſt iam poſſidere, aliud vero poſſe poſſidere, *d.l.tum heredes.*
8 *l.1.§.vlt.l.2.& paſſ.D.vti poſſid.*

DEFINITIO II.

Mulier occupans propria auctoritate rem ſibi legatam & antea pro dote obligatam cum clauſula conſtituti non poteſt expelli neque per interdictum quod legatorum, neque per ius offerendi.

QVæ dotis nomine vniuerſa mariti bona obligata habebat cum clauſula conſtituti,[1] ſi à marito legatum pro dote & compenſandi animo[2] relictum propria auctoritate occupauerit, non tenetur interdicto. Cum abſurdum ſit, minus iuris habere mulierem *in bonis* pro dote obligatis, & quorum poſſeſſionem per clauſulam cõſtituti nacta ſit, ob id ſolum quod eorũdem bonorum proprietas ei pro dote ſit legata.[3] Nam ſublato etiam iure legati, ſupereſt priſtina dotis cauſa, ex qua retinendæ poſſeſſionis ius mulieri ſaluum eſſe debet.[4] Et vero quemadmodum legato in ſtipulationem deducto dicimus eaſdem ſtipulationi cauſas & conditiones ineſſe, quæ actioni ex teſtamento inerant,[5] tametſi per ſtipulationem facta ſit nouatio,[6] ita ex contrario, ſi quod iudicio de dote debebatur *in* cauſam legati transfuſum ſit, eodem iure cenſeri debet, quaſi adhuc hodie dotis nomine debeatur, veritatis nimirum primordio inſpecto.[7] Maximè vero ſi mariti heres aduerſus mulierem agens interdicto, dotem in promptu non offerat.[8] Quanquam & magis eſt, vt nec offerendi ius habeat, quippe qui vinculum nouæ obligationis ex legato contractæ non poſſit diſſoluere.[9] Itaque valde ſingularis & elegans hic caſus eſt, in quo nec pignus pro dote conſtitutum oblata pecunia diſſolui poteſt, propter admixtam legati cauſam, nec tamen citra oblationem ius heredis in auocanda legati occupati poſſeſſione exerceri, ob concurrentem præcedentis debiti rationem. *Ita Senatus* ex tempore, 17.Cal.Iul.1593.

1 Quæ hodie ſolet adiici in omnibus ferè contractibus, ſed maximè in dotalibus.
2 Qui tamen animus hodie non præſumitur poſt ſublatum à Iuſtinian.edictum De alterutro, *in leg.vnica. §.primum itaque. Cod. de rei vxor.act.* Iunge *l.cum ab vno* 53. *de leg.*2.
3 Sic enim fieret vt inducta ad augmentum operarentur diminutionem, contra *l.legata* 19. *de leg.*1.*l.in ratione* 30, *§.ſed meſſi.D.ad leg.Falcid.*

Source : BIU Cujas

4 *arg.l.cum is 31.§.mulier.de cond.indeb.l.quoties dupli 91. de regul.iur.*

5 *l.1 §.si quis sub conditione. D.vt legat. seu fideic. seruand. caus.caueat.*

6 *l.cum filius 76.§.heres meus.de legat.2. l.si Stichum 8.§.1.de nouat.l.1. D.de prætor stipulat.*

7 *Arg.d.§.heres meus l 3.§ scio,in fin.D.de minor. l.si procuratorem 8.D.mandat.*

8 Cum hodie pro legatis competat hypotheca,*l.1.C.commun.de legat.* & consequenter ius retentionis si legatarius possideat sine vitio,*l.1. D de pignor.*

9 Nunquam enim offerri potest ei qui rem tenet iure domini,sed ei tantum qui iure creditoris,*l.2.C.si antiq.credit. pign.vendit.l.3.D.de distr.pignor.*

TIT. III.

VNDE VI.

DEFINITIO I.

Actio ex can.redintegranda finitur triginta annis & datur etiam contra bonæ fidei possessorem & ad fructus,sed quos reus ipse percepit aut percipere potuit,non quos alius.

ACTIO, quæ competit ad recuperandam possessionem, ex Pontificio Canone, licet non sit annua,[1] quales sunt extraordinariæ fere omnes, quæ hodie interdictorum vice pro possessione dantur,[2] non tamen adeo perpetua est vt post annum quoque trigesimum exerceri possit,[3] sed trigesimo demum anno,cæterarum personalium actionum exemplo,[4] quamuis in rem scripta sit,concluditur:[5] etiam aduersus spoliatorem, salua tamen propter malam fidem iurisq; Canonici auctoritatem in longius quantumcunque tempus dominij quæstione.[6] In eo quoque plenior est cæteris, quod etiam contra eum datur,qui cum titulo & bona fide possidet,[7] nec aliud probare actor cogitur, nisi quod & ante possederit, & à possessione sua nullo facto suo ceciderit.[8] Itaque nihil hac parte interest,an contra spoliatorem agat, an contra eum, qui à spoliatore causam habeat siue mediatam,siue immediatam. Planè quod ad condemnationem fructuum attinet, quos in hoc iudicium omnimodo venire nemo ambigit,[9] verius est nõ alios cogi possessorem reddere,quantocunq; malæ fidei odio vrgeatur, quam quos ipse aut perceperit aut percipere potuerit.[10] Proinde si per multorum personas possessio ambulauerit, aduersus singulos agi oportebit, vt quos quisque percepit aut percipere potuit, eorum nomine singuli condemnentur.[11] *Ita Senatus sæpius.*

1 *In can.redintegranda 3.quæst.1.*

2 Quæ secuti subrogatæ sunt in locum interdictorum,vt apparet ex *rubr.tit.de interd. sine extraord.action.qua pro iis competunt.*iunct.§.*vlt. Instit.de interdictis.* Ita eorum naturam retinent,*l.si eum 10.§.qui iniuriarum.D.si quis caution.*

3 Quamuis ita quidam putauerint,quos refert Mynsing. *centur.3.obser.85.*

4 *Ex l.sicut 3 C.de præscript.30.vel 40.annor.*

5 Quod enim actio in rem scripta est,non facit quo minus sit personalis & personalium iure censeri debeat. Imo si esset omnino in rem tanto facilius præscriberetur, scilicet iure ciuili,at non etiam iure canonico.

6 Quia iure canonico possessor malæ fidei nullo tempore præscribit,*cap.possessor.* vbi Dyn.& alij Canonist.*De reg.iur. in 6.*

7 Dummodo possidens non habeat titulum ab ipso actore. Mynsing ibid.post Rip. Alex.& Ias.*in l.rem quæ nobis*, contra Bart.ibid.*D.de acquir poss.* Idem Alex. *cons.117. & 199.lib.2.cons.6.& 7 8.lib.3* Socin.*cons.89.col.fin.& 276.col.5.* [At interdictum Vnde vi non datur contra titulo possidentem, *l.cum à te,7.D.hoc tit.* Quod intellige nisi idem ille sit spoliator. Hoc enim casu nihil ei prodesse titulus potest. *Ita Senatus* ante Cal.April.1612.]

8 Sunt enim hæc duo extrema ab eo probanda, qui dicit se spoliatum. *Not.in d. can.redintegranda. & pass. ad tit.de rest. spoliat.* Socin.*cons.266.col.6.vers.primo quia Doctores. vol.2 Dec. cons.125. nu 1.* [Cum tamen qui agit interdicto recuperandæ debeat probare spoliationem, *l.1.§ aut prætor 11.& seq. D.hoc tit.* Planè si quis imploret officium iudicis,vt sibi sua possessio restituatur non cogitur probare nisi suam priorem possessionem, Afflict. *decis.327 post Innocent.ibid.cit.*]

9 *d.can.redintegranda.* Nec enim videretur plenè facta restitutio si non ipsi etiam fructus restituerentur, *l.v.deamus 38.§.in Fautana.vers.& ideo. D.de vsur.l.in condemnatione 175.§. 1.De reg.iur.l.hæc verba 73.de verb.signific.l.1.§ ex die 40. D de vi & vi armat.*

10 Quod in omnibus malæ fidei possessoribus generaliter obseruari solet,*l.sed si lege 25 §.sed & fructus.de hered.petit.*

11 Non autem vnus ex possessoribus pro alio possessore condemnetur, *arg. l.in causa 13. §.interdum. & l.seq.Digest.de minor.*

DEFINITIO II.

Dominus directus non potest auctoritate propria occupare possessionem rei, quam sibi commissam esse dicit.

VIm facere videtur dominus,qui propria auctoritate non per iudicem occupat bona defuncti hominis sui dedititi j, & vt loquimur talliabilis, inuito aut insci o agnato proximiore.[1] Neq; enim dominus moriente sine liberis & extra communionem homine dedititio fit heres,[2] sed impedit tantum ne alius quisquam heres esse possit,[3] occupando scilicet quasi peculij iure bona omnia, quæ defunctus mortis tempore reliquit.[4] Itaque fictitius ille modus transferendæ & continuandæ possessionis defuncti in heredem, siue testamentarium sine legitimum,[5] prodesse domino non potest vt ipso iure possessor fiat,[6] licet heredis loco hactenus quod & vniuersam successionem occupat, & defuncti creditoribus quantum patrimonij facultates patiuntur respondere compellitur.[7] Vnde nec absurde quidam eum anomalum successorem appellant. Huic vero consequens est, vt si possessionem bonorum defuncti propria auctoritate apprehenderit,agnato proximo tanquam per vim spoliato eam restituere ante omnia cogendus sit.[8] Etsi enim fieri non potest,vt agnatus, qui in bonorum communione non fuit, heres sit eius hominis, qui, vt diximus, heredem habere nequit, de hoc ipso tamen prius inquirendum & cognoscendum est, an talis defunctus fuerit qualem fuisse contendit qui se dominum dicit.[9] Qua pendente quæstione,cum possessor certus constituendus sit,[10] qui & defuncti statum & bona defendat, alius constitui æquius non potest,quam qui cum sit agnatus proximus habet pro se iuris præsumptionem.[11] Neque enim præsumitur quisquam deditit ius, sed omnes à natura non liberi tãtum,verum etiam ingenui.[12] Proinde nec de statu nec de bonis defuncti iudiciũ prius accipere agnatus compelletur,quam in possessionẽ suam plenissime sit restitutus.[13] Omnibus vero integris nõ potest dominus directus ex interdicto vti possidetis petere, vt in bonorum possessione retineatur,[14] sed adipiscendę possessionis remedio vti cogitur in possessionẽ mittatur.[15] Idẽ iuris est,si de re ob non solutũ laudimium, annuumve canonẽ cõmissa tractetur. Cõmissi.n. declarationẽ præcedere necesse est, mittiq; dominum directum in possessionem auctoritate iudicis

dicis non propria, adeo vt nec sufficiat sententiam interuenisse. [16] Vel ob id maxime quod in hoc genere moram purgari posse placet. [17] *Ita Senatus* ex tempore pro Claudia Billiet, contra D. de Treisserue, Prid. Id. Maij 1593. Iunge Defin. 11. supr. de iur. dot.

1 Siquidem vim facere dicitur quisquis ius suum non per iudicem reposcit, *l. extat. 13 D. quod met. causa. l. pen. & vltim. D. ad leg. Iul. de vi priuat. l. non est singulis. 176. de reg. iur. l. 1. D. quod legat.*

2 Cum ei non deferatur hereditas, neque ex testamento neque ab intestato, *l. 1. 2. & 3. D. de hered. pet.*

3 Nec enim potest fieri vt heredem habeat is, qui nulla bona post mortem suam reliquit, *l. lex Cornelia 28. vers. quia per eam non efficitur. De vulg. & pupil. substit.*

4 *Vt in l. 1. & 2. D. de castrens. pecul. l. filiusfamilias 18. D. ad leg. falcid.*

5 Ex edicto scilicet illo, quod Pragmatici dicunt *le mort saisit le vif.*

6 Quia edictum aut si mauis consuetudo non loquitur nisi de herede, vt dixi *Defi. 1. num 6. sup. tit. prox.* Cessante autem edicto illo vel consuetudine certum est, ex ratione iuris non posse transferri in quemquam, adeoque nec in heredem, possessionem, quæ est facti, *leg. cum heredes 23. D. de acq. poss.*

7 Ita enim vulgo Pragmatici loquuntur, sed male. Non enim alius potest conueniri à creditoribus defuncti, quam qui sit vel heres vel heredis loco, *l. vlt. C. de hered. act. l. 1. D. ad SC. Treb.* Illud certe verum est potiorem esse causam creditorum, quam domini bona occupantis. Nempe quia bona non dicuntur nisi deducto ære alieno, *l. subsignatum 39. §. 1. de verb. signif. l. non possunt 11. D. de iur. fisc.*

8 Cum spoliatus etiam prædo ante omnia sit restituendus, *cap. in literis. extr. de restit. spoliat.*

9 Nam nec is quem constat esse talliabilem prohibetur heredem habere siue testamentarium siue legitimum, nisi cũ præterea apparet sine liberis eum decedere ac sine conditionibus, vt diximus *tit. de dedit. libert. tollend.*

10 *l. qui petitorio 36. De rei vindic.*

11 Quandoquidem ei, qui proximior est in gradu succedendi, lex defert hereditatem, *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.*

12 *l. 4. D. de instit. & iur.* Vnde natalibus restitui dicitur qui restituitur ingenuitati, *l. 1. & tot. tit. D. de natal. restit.*

13 Nemo enim vacuis manibus litigare cogitur, nisi contra Principem.

14 Cum in possessione retineri non possit is, qui numquã possedit, *l. 1. & hoc tit. D. vti possid.*

15 *l. 2. §. hac autem interdicta. D. de interd. leg. 1. D. quod legat.*

16 Guid. Pap. *quæst. 507.* vide *l. miles 6. 8. qui iudicati. D. de re iudic.*

17 *Cap. potuit. cum ibi not. Extr. de locat.*

DEFINITIO III.

Spoliatus ante omnia restituendus est etiam in beneficialibus, nisi in promptu appareat de non iure spoliati, quæ distinctio in rebus profanis non adhibetur.

NOn minus in beneficialibus quam in profanis causis obtinet, vt spoliatus ante omnia sit restituendus, etiamsi prædo forte sit. [1] Neque enim spoliatori prodesse potest exceptio intrusionis, aut non canonicæ institutionis; [2] sicut nec alia vlla siue de proprietate beneficij, siue de plenaria possessione contendatur, [3] præterquam si in promptu appareat de notorio non iure spoliati. [4] Illud enim districte semper obseruare iudex etiam laicus debet, ne vitiosus ad beneficium ingressus vnquam detur. [5] Itaq; necesse est, vt qui se spoliatum dicit proferat titulũ aliquem saltem coloratum, aliterve possessionem suam probet coloratam, [6] licet minus iustam. [7] Alioqui plenarium, quod vocant possessorium, absorberet causam restitutionis, quæ est summaria. [8] *Ita Senatus* inter Humbertum Chambard & Franciscum Cabod, Prid. Id. Decembr. quod in rebus profanis nunquam euenit. [9]

1 *Cap. in literis. Extr. de restit spoliati.*

2 Quia enim fronte posset ista obiicere ille ipse qui spoliauit, quique ex dolo suo conuenitur? *arg. l. rem alienam. 41. in fi. de pign. act. l. si plures. 38. de admin tutor.*

3 Qui enim vitiose possidet, nunquam ob id solum quod possidet vincere potest illum, à quo possidet, *l. 1. §. vlt. D. vti possid.*

4 *Cap. constitutus & cap. quoniam. de fil. presbyt. cap. in literis.* vbi notant Canonist. *De restit spol.* Boer. *q. 2. num. 34.* vbi addit hoc maxime procedere in electiuis dignitatib. *ex c. 1. de elect.*

5 Cassad *decis. 4. nu. 7. De restit. spoliat.* Rot. *decis. 2. eod. tit. in nouis nu 4. & decis. 2. & 13. & alibi pass. in antiq. eod. tit.* Ioan. Monach. *in cap. cupientes. de elect.* Iacob. Put. *decis. 284. lib. 2.* Cravet. *cons. 302 nu. 6.* Guid. Pap *q 85.*

6 Capell. Tholos. *q. 15.* & ibi Auther. *& q. 259.* Cassad. *vbi supr.* Rot. *decis. 20. in antiq.*

7 Abbas *in cap. cum nostris. nu. 6 & de consuet. prab.*

8 Si spoliato agenti noceret exceptio intrusionis vel non canonicæ institutionis. *d. cap. in literis. & cap. item cum quis. de restit. spoliat.* Rot. *dec. 439. in nouis.*

9 *l. si de vi 37. D. de iudic. l. 5. §. 1. D. ad leg. Iul. de vi public. l. si quis ad se fundum. 7. C. eod.*

DEFINITIO IV.

Etiam execrabilis si spoliatus sit ante omnia restituendus est, si dicat non teneri se interim exhibere dispensationem.

AVdio tamen alias pronunciatum fuisse, etiam execrabilem, qui plura beneficia curã animarum habentia sine dispensatione obtineret, [1] ante omnia restituendum aduersus spoliatorem. [2] Ideo fortasse quod negaret teneri se ad dispensationis exhibitionem prius; quam esset restitutus. [3] In causa D. Episcopi d'Oranges, contra D. de Flingey pro prioratu de Contamine. *Sine die.*

1 Hic enim execrabilis est nisi vnum ex beneficiis intrà annum dimittat, *cap. licet canon. de elect. in 6.*

2 Cum tamen certum sit & notorium, quod execrabilis nullum ius in beneficio habere potest, *d. cap. licet canon.*

3 Alioqui si quis fateretur se execrabilem vix est, vt vllo iuris auxilio dignus videri possit. Ex notat. *in Defi. præced.*

DEFINITIO V.

Spoliatus probare omnino debet se spoliationis tempore possedisse, & quidem vere non simulate.

QVi se dicit spoliatum probare omnino debet, se spoliationis tempore possedisse. [1] Itaque si is, quem constat esse spoliatorem, probare velit aliũ, quam qui de spoliatione cõqueritur, possedisse, audiendus est. [2] Secundum hæc, cum spoliator quidam obiiceret peccasse spoliatum in constitutionem Pij Quinti Pontificis Maximi De confidentia, non solum quod in resignatione sibi per patruum facta tacita esset consanguinitas, quæ ex constitutione eximi debuerat, ne inter consanguineos hereditaria quædam beneficiorum successio inducta videretur; [3] sed etiam quod post resignationem quoque patruus in beneficij possessione remanserat fructusq; perceperat: [4] contra vero resignatarius diceret non cogi se de confidentia disputare priusquã aduersus spoliatorem restitutus esset: [5] Pronunciauit Senatus, de confidentia ante omnia inquirendum esse, quãdoquidem si de ea constaret consequens fieret, non nisi fictam falsamq; fuisse resignatarij possessionem; [6] ideoque nec spoliari eum potuisse. Veram enim possessionem præcedere necesse est vt sequi possit spoliatio. [7] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. supra.

1 *Cap. consultationibus. De offic. delegat.*

2 Per *not. in cap. cum ad sedem. de restit. spoliat.* Rot. *decis. 439. incip. si agenti possessorio col. vlt. in nouis.* Adde Boer. *quæst. 238.*

Source : BIU Cujas

post Baldum, quem citat *in l.1.C.de appellat.*

3 Quod esset impiissimum & ridiculum, cum beneficiorũ proprietas ad solam ecclesiam spectet, non ad prælatos.

4 Quæ res solet inducere nõ modo p æsumptionem, sed etiam probationem simulationis, *l.sicut* 8 *§ superuacuum. cum ibi not. D. quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*

5 Quasi non posset esse deterior conditio confidentiarij quam prædonis, qui vtique ante omnia esset restituendus, *cap.in literis. Extr.de restit.spoliat.*

6 Et consequenter nullam, quia quod fictum est in veritate ac rei effectu nihil est, cum simulata pro infectis haberi debeant. *l si ex pretio* 5. *C si cert.pet.l. & qui sub imagine* 10. *C.de distr.pign. tot.tit. C.plus valer.quod agit.*

7 Quia priuatio habitum præsupponit & vera spoliatio veram possessionem, *vulg. l.4. D.de iust. & iur.l.1.§.deiicitur. D. hoc tit.l.1.§.est igitur. D.vti possid.*

DEFINITIO VI.

Resignatarius per confidentiam non potest dici spoliatus, ideoque nec restituendus.

SI per confidentiam & simulationem facta resignatio sit, nihil interest, à quo sit spoliatus resignatarius, an à resignante ipso, an ab alio. Neutro enim casu petere potest vt contra spoliatorem restituatur,[1] qui cum tamen si confidentia nulla intercederet aduersus ipsum quoque resignantem restitueretur.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia scilicet non potest videri spoliatus qui nunquam cœpit possidere, vt dixi *Defin.praced.* Iunge *l.Titio vsusfructus 96. D.de condit. & demonstr.*

2 Non magis enim resignanti, quam vlli alij permittitur resignatarium spoliare, imo multo minus, quia venit ille contra factum suum, quod nemini vnquam licet, ne quidem ex nouo iure, *l.etsi u* 10. vbi est text. elegans. *D.de distra.pign.*

DEFINITIO VII.

Pendente hereditatis quæstione is, qui exhibet testamentum non cancellatum nec suspectum, restituendus est in possessionem, quam aduersarius inuaserit.

SI is, qui totam hereditatem ad se pertinere dicit ab intestato, aut ex posteriore testamento, de quo in promptu non appareat, hereditarias res inuaserit pendente quæstione De hereditate, placet heredem testamentarium, qui testamẽtum exhibet non rasum, non cancellatum, nec qua alia ratione suspectum,[1] in rerum expilatarum possessionem ante omnia restitui debere,[2] saluo aduersarij iure in iudicio petitæ hereditatis.[3] Prius enim de vi quærendum est, quam de possessione, sicut & de possessione prius, quam de proprietate.[4] *Ita Senatus* in causa N. Maret Castellani d'Armence, contra N. Villars. Prid. Id. Ianuar. 1590.

1 Hoc enim requiritur, alioqui ex eo testamento nec possessio quidem peti posset, *l. vltim. C. de edict. Diui Hadr. tollend.*

2 Quia licet ex ratione iuris non possit heres aliud petere nisi vt mittatur in possessionem, quam nondum habuit, tamen ex edicto illo vulgari, *le mort saisit le vif.* de quo scripsi *Defin.2.nu.5.supr.* intelligitur factus possessor ipso iure, ideoque habet omnia beneficia & retinendæ & adipiscendæ possessionis, quæ haberet si actualiter, vt aiunt, & corporaliter possedisset.

3 Nihil enim commune habet proprietas cum possessione, *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune, D. de acquir. poss. cum ibi not.*

4 *l.si de vi* 57. *D. de iudic.* vbi vide quæ de hac re scripsi in Rationalibus.

DEFINITIO VIII.

An & quãdo cumulari possit iudicium possessorium ex can.redintegranda cum restitutione in integrum.

QVæsitum est, an actio, quæ aduersus spoliatorẽ competit ex iure Pontificio, cumulari possit cũ beneficio in integrum restitutionis? Dubitandi causa est, quod regulariter cumulatio petitorij & possessorij non admittatur.[1] Item quod actiones hæ cõtrariæ & incompatibiles videantur.[2] Nam in integrum restitutio tum competit, cum contractus præcessit qui tenet.[3] Remedium vero Pontificium tametsi omnium plenissimum sit,[4] adeo vt detur etiã contra eum, qui bona fide & cum titulo possideat,[5] si causam habeat à spoliatore,[6] nunquam tamen ei datur, qui facto suo cecidit à possessione,[7] quomodo is cecidit qui ipse contraxit, aut contrahenti successit.[8] Dicebam distinguendum esse, an contractus ipso iure teneat, quãnis ex iusta aliqua causa rescindi possit,[9] an vero ipso iure nullus sit & inualidus?[10] Postquam placuit etiam hoc casu necessariam esse ex rescripto Principis restitutionem,[11] præsertim si iusiurandum non vi, non dolo aut metu extortum interuenerit.[12] Priore casu nõ posse quæri de spoliatione, siue cum eo qui contraxit, siue cum eius aut vniuersali, aut singulari successore.[13] Posteriore vero vtramque quæstionem cumulari posse, quasi impetrata restitutione ex abundanti potius quam ex iuris necessitate.[14] Quod enim refert an contractus nullus omnino factus sit, an vero talis, qui ipso iure vires nullas habeat?[15] Neque enim eo minus malæ fidei possessor habetur, qui eo contractu nititur, quã si nullo niteretur.[16] Vnde illud est, quod fructus omnes restituere cogitur, non solum quos percepit, sed etiam quos percipere potuit.[17] Finge læsionem quam vocant enormissimam & vltra bessem interuenisse.[18] Quidni cumulari poterit restitutio in integrum cum remedio recuperandæ possessionis? Cum vtraque actio ad eundem tendat finem eosdemque producat effectus? Ergo nec refundendæ erũt expensæ[19] litis cœptæ super possessorio, si postmodum imploretur restitutio, sed in iudicati tẽpus reseruandæ, vt ei qui vincet adiudicari omnes possint.[20] Placuit Senatui tandem distinctio in causa Donatæ Morens, contra Bertrandam Morens, 7. Id. Iunij 1590.

1 Ex not. per Bar. & alios *ad l.naturaliter* 12. *§.nihil commune. D.de acq.poss.*

2 Contrariæ autem & incompatibiles actiones cumulari nunquam possunt, *l.1. vbi not. C.de furt.* Not. *ad l.edita.3. C de edend.*

3 Alioqui frustra petitur restitutio aduersus contractum, qui non teneat, *l.4. C.si aduers libert.l.2. l.si quidem* 11. *Cod.de prad.minor.*

4 Tam in duratione, quia durat triginta annis, cum interdicta possessoria sint annua, quam in iure agendi, vt not. *ad d.can.redintegranda.3.quæst.* 1. [Ideoque specialiter imprimis randum est remedium *dict. can. redintegranda*, nec sufficit generalis imploratio omnium remediorum iuris, vt sæpius à Senatu nostro pronunciatum fuit, cùm in tam multis differat hoc remedium à cæteris, maxime in eo quod datur contra bonę fidei possessorem habentem causam immediatam à spoliatore, in quo differt tam ab interdicto Vnde vi, quod nunquam datur contra tertium quamuis malæ fidei possessorem, *l.cùm à te 7. D.hoc tit* quãm à remedio *cap.sape. Extr.de rest spoliat.* quod non competit nisi contra tertium malæ fidei possessorem, quia parum interest quod ad peccatum an quis rem alienam inuadat, an iniuste sciens detineat, vt ibi scriptum est. Cæterùm non semper interdictum Vnde vi est annuum, sed plerunq; perpetuũ, scilicet de eo quod peruenit, adeoq; etiam contra heredem, quia hac parte persecutionem rei cõtinet, *l.1. in prin. l.3 §.1. D.hoc tit.* Plane quod pertinet ad remedium *d. cap. sape*, contat non esse necessarium, vt specialiter imploretur, quia est remedium ordinarium subsidiarium ordinario interdicto Vnde vi quod non idem est in remedio *can. redintegranda.* Vide tamen Menoch. *in dict. remed. 15. quæst.2. &* 21. vbi magis probare videtur, vt eadem sint media concludendi in interdicto Vnde vi & in remedio *can. redintegranda.* Quod procedere fortassis potest eo demum casu quo vtrumque remedium competit, licet vnum sit pinguius

gulus altero. Nō etiam eo casu, quo remediū ordinariū duntaxat non etiam extraordinarium competat. Tunc enim semper extraordinariū specialiter implorandū est. *Ita tractatum est*, in causa Nicolai Toynet & Francisci Burut, 5. Cal. April. 1612. Quid si adiecta sit in conclusione libelli vulgaris illa clausula, *Omni meliori modo iustitiam ministrari?* Non sufficiet, vt scripsi *Desi. 3. nu. vlt. supr. De formul. & impetr. act sublat.*]

5 Mynsing. *cent. 3. obser. 85.* vbi vide & *Desi. 26. infr.*

6 *Cap. sæpe contingit. 18. Extr. de restit. spoliat.*

7 Hic enim seipsum spoliat, non ab alio spoliatur, *d. can. redintegranda.*

8 Nec enim potest quisquam venire cōtra factum suum vel auctoris sui, *l. etsi is 10. D. de distr. pig. l. cum à matre 14. C. de rei vind. l. ex quâ persona 149. de reg. iur.*

9 Scilicet per in integrum restitutionem, *l. 1. & pass. D. de in integr. restit.*

10 Qui proinde ex iuris ratione rescindi nec posset nec deberet, *l. nam etsi 5. D. de iniust. rupt. cap. non præstat impedimentum. De reg. iur. in 6.*

11 Vt quod de facto processit, de facto etiam rescindatur inquiunt Pragmatici.

12 Quia hoc casu potest seruari citra dispendium salutis æternæ, ideoque seruandum est, *c. 2. de pact. in 6. cap. debitores. Extr. de iureiur.*

13 Quia non potest dici spoliatus qui facto suo cecidit à possessione, vt dixi *nu. 7. supr.*

14 Quæ enim ex abundanti fiunt, & dubitationis tantum tollendæ gratia, ius commune non lædunt, *l. qui mutuam 56. D. mandat.*

15 Siquidem quod ipso iure nullum est, effectum iuris habere nullum potest, *d. c. non præstat. l. non dubium. 5. C. de legib.*

16 Cacher. *decis. Pedem. 47. 93. & 160. l. quemadmodum. 7. C. de agric. & censit. lib. 11 tit. 46.*

17 Cacher. *ibi. l. sed etsi lege 25. §. sed & fructus. D. de here pet.*

18 Ex qua læsione nostri vulgo inferunt dolum in re ipsa, qui dolo ex proposito æquiparatur. Not. *ad l. si quis cum aliter 36. de verb. oblig.*

19 Quæ tamen refundi solent quoties mutatur actio post litem contestatam, *l. edita 3. vbi not. C. de edend.*

20 *Ex reg. victus victori in 6.*

DEFINITIO IX.

Ius extorquendæ retrouenditionis non excludit priuilegium restitutionis contra spoliatorem.

CVm quis ab eo spoliatus est, cui fundum ex cōtractu retrouendere cogebatur, placet ante omnia possessionem ei restitui debere, deinde quæri an retrouendere debeat, quia iudicium illud & summarium est & priuilegiatum, [1] hoc vero plenioremn requirit causæ cognitionem. [2] Si tamen aperte & in proptu constet de iure petitæ retrouēditionis, solet Senatus velut breui manu vtrumque iudiciū simul terminare, [3] sed eo tamen super obseruato vt de spoliatione restituendaque possessione prius pronunciet. [4] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591.

1 Cum non debuerit is, qui habebat ius petendæ retrouēditionis, ubi ipsi ius dicere, & rem vindicare, pro qua non habebat nisi personalem actionem ad petendam retrouenditionem, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vend. iunct. l. 3. & 4. eod. l. ab emptione 58. de pact.*

2 Perpetua autem regula est iudicium summarium numquam esse cumulandum cum plenario, *l. si de vi 37. D. de iudic. l. 1. vbi not. C. si de moment. possess. fuer. appel.*

3 Expediendarum scilicet litium & vitandi circuitus causa, ex *l. quidam 21. D. de reb. cred. iunct. l. dominus 55. de cond. indeb. l. 3. in princ. vt in poss. legat.*

4 Vt appareat Senatum velle vt is qui spoliatus est ante omnia restituatur.

DEFINITIO X.

Prætextu iuris alieni alium spoliare nemo potest.

POssidebam fundum mihi venditum à tuo creditore, quem ille pro debito sub hasta emerat. Titius me de possessione deiecit, eo prætextu quod fructuum sequestrationem fieri Senatus te petente decreuisset. Placuit, si tu, qui decretum obtinueras, possessionem meam interpellasses, quia id Prætore, vt aiunt, auctore feciſſes futurum vt eo nomine de vi non tenearis, [1] quasi tui iuris tuendi causa potius quam spoliandi animo id à te factum esset. [2] At quoniam Titius fecisse proponebatur, nec vllo iure de quo in præsentiarum constaret, visum est vim facta esse, & dignam quę personali citatione coerceretur. Neque enim permittendum esse cuilibet prætextu decreti per te impetrati, vt sine iudice id faciat, quod tu magistratus imperio facere potuisses; [3] nisi te mādante id ipsum à Titio factum esse appareret. [4] *Ita Senatus* 18. Cal. Decemb. 1590.

1 Non enim potest videri dolo aut vi quicquam facere is, qui facit iudice vel iubente vel permittente, *l. non videntur 167. §. qui iussu. vbi not. De reg. iur.*

2 Iuris enim executio non habet iniuriam, *l. iniuriarum 13. §. 1. D. de iniur. l. nullus videtur. 55. de reg. iur.*

3 *l. non est singulis 176. eod.*

4 Nihil enim refert an quis per se faciat an per alium cui mandauerit, *l. si quis 7. §. vlt. D. de iurisd. l. 5. §. quod si quis. D. de admin. tutor.*

DEFINITIO XI.

Prælatus ecclesiæ qui male alienauit non potest agere de possessione, sed tantum de proprietario.

SI prælatus male alienauerit rem ecclesiæ, nō magis ex remedio iuris pontificij, [1] quātumuis pleniore, quam ex interdicto redintegranda ei est possessio, quia facto suo desiit possidere. [2] Licet enim tale factum sit nullum, dicique soleat, ex facto quod nullum est nullam reo defensionem queri posse. [3] Id tamen eo pertinet, vt non obstante alienatione possit ille ipse qui alienauit rem vindicare, cum non tā in suam, quam in ecclesiæ vtilitatem id faciat. [4] Potest enim quis facile contra factum suum venire, quoties alieni non proprij compendij causa facere id velit. [5] Sed in causa possessionis non idem admitti potest, quod illa magis facti sit, quam iuris, [6] nec fieri queat vt non tradita videatur possessio ab eo qui alienando reuera tradidit, quantumuis male alienauerit. [7] Plane successor eius redintegrari poterit, quasi spoliata ecclesia, licet facto sui administratoris. [8] Neque enim pro administratione ecclesiæ habendus est qui male administrat; sicut nec tutor pro domino si rem pupilli male tractet. [9] Sed hoc ipsum ita, si non à tempore traditæ possessionis triginta anni effluxerint. Nam post triginta annos agi ex Canone pontificio, aut alio vllo remedio possessorio, non potest, [10] neque vero ex hoc tricennij curriculo subducemus tempus illud quo vixit prælatus, qui perperam alienauit, quod vtique subducendum esset in rei ecclesiasticæ vsucapione aut præscriptione. [11] Facilius enim amittitur ius recuperandæ possessionis, quam persequendæ proprietatis, [12] cum vt diximus amittenda possessione factum solum, in amittenda proprietate ius quoque versetur. [13] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 6. & 7. supr. De reb. alie. non alien.

1 *Ex can. redintegranda 3. q. 1.*

2 Nec proinde potest dicere se spoliatum, vt dixi *Defin. 1. nu. 8 supr. eod.*

3 Bald. *in l. 2 not. ab 3. C. si aduers. rem iudic.* Ofasch. *decis. Pedem. 180.*

4 Quia proprietas beneficij non ad ecclesiæ rectorem pertinet, sed ad ecclesiam ipsam, *cap. nulli. vbi not. De reb. eccles. non alien.*

5 Paul. Castr. & alij *ad l. si non sortem. §. filius. D. de condict.*

indeb.[l.denique 19 D.ex quib.cauſ.maior.l.1.§.ſi vir D.de acquir. poſſeſſ.l.1.§.Scaeuola ſi u qui teſt.liber.]

6 *l.denique 19.D.ex quib.cauſ.maior.l.1.§.ſi vir.D.de acq.poſ. l.1.§.Scaeuola.ſi is qui teſt.lib.*

7 *d.§ ſi vir vxori.*

8 Saluo emptori regreſſu contra prælatum qui alienauit. Innoc.*in cap.ſi quis de reb.eccleſ.non alien.*Guid.Pap.*q.*159.*& ibi. Apoſtill.*

9 *l.qui fundum 7.§ ſi tutor.*vbi Bart.*D.pro emptor.*

10 *Ex l.ſicut 3.C.de præſc.30.vel 40.annor.Not.ad can.redintegranda 3.quæſt.1.*

11 *Can.ſi ſacerdos 16.q.3.*Guid.Pap.*q.*150.

12 *l.ſi quis vi 17.§.differentia.D.de acquir.poſſ.*

13 Quia non niſi certis modis dominia & acquiruntur, & amittuntur,*l.traditionibus 20.C.de pact. l.nunquam nuda 31. D. de acquir.rer.domin.*

DEFINITIO XII.

Spoliator intelligitur etiam qui miſſus eſt in poſſeſſionem prætore auctore, ſi non denunciauerit iis quibus debuit.

PVpilli creditor cum fundi pupillaris diſtractionem ſub haſta peregiſſet,emptorque factus literas à iudice impetraſſet, vt ex more in poſſeſſionem mitteretur,ab apparitore ad exequendum dato miſſus fuerat,nec eam miſſionem tutori pupilli denunciauerat;[1] perinde luendi pignoris ius pupillo quádocunque competet, acſi miſſio nulla facta eſſet, cum ſemeſtre , quod in eam rem præſtitutum eſt, non niſi à die miſſionis currere incipiat;[2] miſſio autem illa demum accipienda ſit, quæ rite facta eſt nõ quæ perperam. [3] Sed & ſi malit pupillus agere ex Canone pontificio, [4] vt ſibi tanquam ſpoliato ſua poſſeſſio redintegretur,audiendus erit,ſi aliud nihil obſtet non ſecus acſi creditor propria auctoritate non per iudicem inuaſiſſet poſſeſſionem.[5] Idque remedium pupillo longe fauorabilius eſt, vt à creditore fructus repetat fundi venditi, [6] quos alioqui creditori à die addictionis ſaluos & integros manere oporteret ſi pignus lueretur. [7] Etſi enim addictio,&,vt loquũtur,expeditio illa eſt,quæ fructuum lucrum acquirit emptori, [8] non miſſio in poſſeſſionem, miſſionem tamen ſequi & auctoritate iudicis fieri neceſſe eſt, vt præteriti quoque temporis non per vim quæſiti, nec proinde tanquam ſpoliatio reſtituendi videantur.Sane in vicem fructuum legitimas debiti vſuras creditori, eidemque emptori aliiue quiſquis emptor fuerit præſtandas,aut ad eum vſque finem cum fructibus compenſandas eſſe non dubitatur. [9] Nec pupillo nocebit quod vtilis validaque ſubhaſtatio præceſſerit; nõ enim tollit ea res vitium ſpoliationis, ſi poſſeſſio male & vi aut clam occupata probetur. [10] Quamuis verum ſit,ex vitio miſſionis in poſſeſſionem non fieri ſubhaſtationem inualidam , quæ alioqui rite facta fuit , & ab initio conſtituit. [11] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Id. Iulij 1593.

1 Quæ denunciatio erat neceſſaria,maxime cum ipſi pupillo non niſi fruſtra denuncietur,*l.Æmilius 38.D.de minor.*

2 Ita enim ſtilo Senatus noſtri cautum eſt, quamuis ex vetere ſtatuto curreret à die expeditionis.

3 *l.quoties 6.D.qui ſatisd.cog.l.2.D.de auctor.tutor.*Vide *Defin.20. infr. De iuit.pign.*

4 *Ex can.redintegranda 3.q.1.*

5 *l.exiat.13 D.quod met.cauſ.l.pen.& vlt.D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

6 Veniunt enim fructus in condictionem , *ex d.can.redintegranda.*

7 Nec enim hac parte correctum eſt vetus ſtatutum.

8 Iure ſcilicet dominij,*l.qui ſcit.25 §.1.D.de vſur.*

9 Non enim fieri poteſt, vt creditor idemque emptor carere debebat & fructibus & vſuris,ne alioqui eueniat vt debitor & re & pretio frui videatur,cõtra *l.ex empto 11.§.qui autem l.Iulianus 13.§. veniunt. l. bona fides 50. D. de action. empt.l. curabit.5.C.eod.*

10 *l.ſi ex ſtipulatione 5.l.fundi venditor 33. D. de acq.poſſ.lege 2.l.improba.7.C.eod.*

11 Cum ſubhaſtationis actus ſit perfectus citra miſſionem in poſſeſſionem. Quæ autem ſemel perfecta ſunt & ab initio conſtiterunt infirmari poſtea non poſſunt,*l.verbis 5. D.ad leg. falcid.*Bart.*ad l.exiſtimo 98.De verb.oblig.& ad l.penul.§.vlt.eod.* Adde Dec.*conſ.*449.

DEFINITIO XIII.

Denunciatio facta falſo tutori non excludit ſpoliationem, quæ adeſſet ſi nulla præceſſiſſet denunciatio.

IDem erit ſi miſſio in poſſeſſionem falſo tutori denunciata ſit,vt puta matri quaſi tutrici cũ tutrix non eſſet,quãuis pro tutrice ſe gereret. Nam perinde pupillus luendi pignoris ius integrũ habebit,aut recuperandę poſſeſſionis tanquam à ſpoliatore,acſi denunciatio nulla facta fuiſſet. [1] Curioſior enim eſſe debet ac diligentior quiſquis cum pupillo rem habet,vt non cum alio agat,quam qui verus tutor ſit:[2] ſiquidem falſus tutor, licet ſeipſum & alios quibuſcum contrahit, obliget pupillo, [3] pupillum tamen neque ſibi,neque aliis obligare poteſt. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cum nihil interſit an nulla facta ſit denunciatio,an ei ſit facta cui fieri non potuit nec debuit,*l.Æmilius 38.D.de minor.*iunct.*l.2.D.de aucto. tutor.*

2 Quia ſolus tutor verus habetur loco domini,*l.interdum 56.§.qui tutelam.de furt.*non etiam is qui pro tutore gerit,*l.2. D.de eo qui pro tutor.*

3 *l.1.& tot.tit.D.quod falſ.tutor.*iunct.*l.1.& tot.tit.De eo qui pro tutor.*

4 Quamuis ei quoque qui pro tutore negotia geſſit contrarium iudicium competat,*l. vlt.eod.* Vide *l. Iulianus 13.§.ſi quis à pupillo.D.de action.empt.* [Sed aliud eſt falſum tutorem eſſe,Aliud autem pro tutore gerere, *l.1.& paſſ.D.de eo qui pro tutor.*]

DEFINITIO XIV.

Patientia conductionis pro poſſeſſionis reſtitutione eſt.

SPoliatus qui iudicis auctoritate in poſſeſſionem ſuam reſtitui iuſſus eſt, ſatis reſtitutus videtur ſi eum fundum alteri locauerit,patiente ſpoliatore ac multo magis ſi à conductore ſpoliator ipſe poſtea eundem fundum ſubconduxerit. [1] Cum certiſſimi iuris ſit ſecundum conductorem nec ſibi nec primo conductori,ſed primo locatori poſſidere. [2] *Ita Senatus* pro N.Bernard procuratore,contra Peronettam Coruat,4.Id.Nouemb.1592.

1 *Arg.l.2.C.de acq.poſſ.*Nihil enim refert an mihi tradideris,an voluntate tua nactus ſim poſſeſſionem,*l.ſi ex ſtipulatione 5.l.fundi 33. D.eod.*

2 *l.ſi quis ante conduxit 10. eod. tit. l.ſi colonus 31.eod.l.male agitur.2.C.de præſcr.30.vel 40.annor.*

DEFINITIO XV.

Spoliator condemnatus non poteſt referre quæſtionem dominij nec poſſeſſionis, ne quidem ex alio iure.

AT quid ſi poſtea idem ſpoliator, qui condemnatus fuerat, porrigat ſupplicationẽ aduerſus SC.& interea petat retineri ſe in poſſeſſione eiuſdẽ fundi ex nouo iure , vtputa quod is pro dote materna fuerit obligatus cum clauſula conſtituti? [1] Non eſt audiendus quin prius tota poſſeſſione cedat, [2]

quia

quia nec mutare causam possessionis potest, nec possea quam conductionis titulo possidere cœpit,[3] dominij magis quam possessionis quæstionem referre.[4] Accedit quod etsi maxime referre dominij quæstionem posset,[5] odio tamen spoliationis audiri nō deberet,[6] ac propter auctoritatem Senatusconsulti, cuius executionem remorari nihil potest.[7] Nam si non spoliasset agendum ei necessario esset vel ad ipsam possessionem retinendam condictione ex lege Iustiniani,[8] nec posset ius suum tueri retentione corporalis possessionis quam non haberet.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim potest videri pronunciatum de eo iure, quod non fuit deductum in iudicium, *l. non potest. 23. D. de iud.*

2 Quia non admittitur supplicatio contra senatusconsultum, quin prius mandatum illud sit executioni, vt scripsi *Desi. 3. & pass. supr. de sentent. præfect. prat.*

3 *l. non solum 33. §. quod vulgo. D. de vsuc. l. 2. §. 1. D. pro hered.*

4 *l. si quis conductionis. 23. C. de locat.*

5 Puta si contra eum ageretur non ex contractu, sed rei vindicatione, vt not. *ad d. l. si quis conductionis.*

6 Cum etiam prædo sit restituendus, *cap. in literis Extra de restit. spoliat.* Adeo vt nec libellum reconuentionalem care violentus possit, non magis, quam excipere de dominio. Gui. Pap. *q. 37. nu. 3.* post Bart. *in l. si quis ad se fundum. C. ad legem Iul. de vi public.*

7 Id enim publice expedit propter auctoritatem rerum iudicatarum, *l. seruo 65. §. cum prætor ad SC. Treb.* Dixi *ad d. tit. de senten. præfect. prat.*

8 *In l. vlt. C. de acq. poss.*

9 Prius enim est vt quis possideat, quam vt habeat retentionem, quæ scilicet non potest dari nisi possidenti, *l. 1. D. de pignor.*

DEFINITIO XVI.

Sequestratio per iudicem facta interdum spoliatio est, & quibus remediis emendanda sit.

NOn solet sequestratio per iudicē decreta possessionem eripere possessori,[1] sed si ex ea sequestratione fiat vt possessor priuetur fructu & cōmodo suæ possessionis, spoliatus videbitur,[2] & consequenter iisdem actionibus & remediis vtetur ad suā possessionem recuperandam, quibus vti posset si ab aduersario ipso spoliatus proponeretur.[3] Sed & illo amplius quod ab ea sequestratione appellare poterit.[4] Hodie tamē appellatio prorsus necessaria erit, postquam eo iure vtimur vt & ab interlocutione qualibet appellari possit,[5] nec nisi per appellationē rescindi possit quod à iudice male ac perperam decretum est.[6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. sup. de prohib. sequest. pecun.

1 *l. interesse 39.* vbi Bart. *D. de acq. poss.*

2 Quia videtur iudex hoc casu animum spoliandi habuisse, Bart. *ibid. nu. 4. cap. conquerente. ext. de restit. spoliat.*

3 Cum factum iudicis hoc casu sit factum partis vt & in aliis plerisque, *l. si ob causam. 13. C. de euict. l. 1. C. si in caus. iudic. pign. cap. sit.*

4 Cum tamen ab eo quod aduersarius fecisset, appellari non posset, *l. præfecti, 17. D. de minor.*

5 Sequimur enim hac parte ius canonicum non ciuile, secundum quod non potest ab interlocutoria appellari, vt diximus *in tit. De sentent. & interloc. omn. iudic. Et in titul. de appellat.*

6 Nullus enim hodie vsus est illius *tit. D. Quæ sentent. sin. appell. rescind.*

DEFINITIO XVII.

De clausula ad habendum, tenendum & possidendum *quando & quatenus prosit creditori spoliatum se dicenti?*

ETsi clausula illa, quæ in pignoris conuentione adiici solet, *ad habendum, tenendum, & possidendū,* non æquipollet clausulæ constituti ad hoc vt possessio in creditorem translata videatur,[1] ideoque nec impedire solet exceptionem non factæ excussionis;[2] si tamen naturaliter & reuera creditor pignus tenuit, & possedit, perinde iuuandus est remediis omnibus possessoriis siue in possessione turbatus, siue spoliatus sit,[3] acsi clausulam haberes constituti, quia fictus modus transferendæ possessionis non debeat maioris esse potestatis quam verus, nec fictio plus operari quam veritas.[4] Proinde si creditor hic de possessione deiectus sit, agere poterit ad eam recuperandam,[5] nec tantum aduersus eum qui deiecit & spoliauit, sed etiam aduersus tertium possessorem, si à spoliatore quamuis bona fide comparauerit.[6] Nihil enim interest an contra spoliatorem agatur, an contra hunc bonæ fidei possessorem; cum sicut spoliator fructus omnes restituere semper debeat ab ipso spoliationis die,[7] bonæ fidei quoque possessor non eos duntaxat, quos post litem contestatam perceperit,[8] sed omnes restituere teneatur. Nimirum si nominatim imploratū sit beneficium canonis Pontificij.[9] Est enim id plenius remediis ciuilibus in eo, quod & datur contra titulo possidentem, & fructuū restitutionem semper continet.[10] *Ita Senatus* pro Claudia Hugon. contra Nicolaum Brondel, 4. Id. Ianuar. 1593.

1 Quomodo transfertur per constitutum vtraq; possessio & naturalis & ciuilis, *l. quod meo* 18. vbi DD. *de acq. poss.*

2 Quæ competit possessori contra agentem hypothecaria, *Auth. hoc si debitor. C. de pign.*

3 Nam & qui negat possessionem turbat, & qui turbat, spoliat, *l. vim facit. 11. D. hoc tit.*

4 *l. filio* 23. vbi est text. elegans, *D. de liber. & posthum.*

5 Quisquis enim cū possideret vi deiectus est habet hoc interdictum, *l. Fulcinius. 8. D. hoc tit.*

6 Mynsin. *cent. 3. Obser. 85.* post alios citatos *Def. 1. nu. 7. sup.*

7 *l. 1. §. ex die 40. D. eod.*

8 A quo demum tempore litis cōtestatæ incipit fieri malæ fidei possessor, *l. sed etsi 25. §. si ante. D. de petit. hered.*

9 Ex *can. redintegranda 3. quæst. 1.* quod beneficium semper implorandum est quoties agitur contra tertium possessorem. Alioqui non posset interdictum proponi contra alium quam spoliatorem, vt constat ex primis illis edicti verbis, *vnde tu illum deiecisti*, quæ in personam concepta sunt non in rem, *l. 1. D. hoc tit.*

10 *d. can. redintegranda vbi not. 3. q. 1.*

DEFINITIO XVIII.

Sequester factus per iudicem si spoliatus sit, restitui potest ab eodem iudice contra spoliatorem etiam alterius fori.

COntendentibus duobus de possessione beneficij, quorum alter fructus Titio locauerat, si is ipse petat inhiberi aduersario ne turbet conductorē, & iudex decernat sequestrari fructus penes Titium, qui postmodum turbetur in fructuum perceptione, ius illi est agēdi eo nomine ad id quod sua interest,[1] tametsi consentiat is qui turbauit vt eam fructuū portionem Titius retineat, quam pro iure colonico habere debet.[2] Quin & ob violatum iudicis interdictum condemnandus erit turbator, etiamsi clericus proponatur.[3] Quia cum de beneficij possessione disceptandum sit apud iudicem laicum,[4] vtiq; permittendum est iudici vt iurisdictionem suam pœnali quoque iudicio tueatur.[5] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Falc, contra Petrum Trabuchet Canonicum Maurianensem, 5. Id. Febr. 1593.

1 *l. in interdicto 6. D. hoc tit.*

2 Quæ plerunque dimidia est cum colonus est partiarius.

3 Contra regulas iuris communis, *cap. si diligenti & pass. Extr. de for. comp.*

Source : BIU Cujas

4 Guid.Pap *q.1.*
5 *l.1.D.si quis ius dicent.non obtemp.l.vlt.D.de offic.eius.*

DEFINITIO XIX.

De sententia lata super possessorio simul & petitorio.

POst sententiam latam super possessorio & petitorio simul, quæri solet ab vtrius executione incipiendum sit, & an spoliatus reddere debeat fructus à se perceptos, si postea in petitorio succũbat, & quid si actũ sit interdicto retinendæ possessionis? Diximus defin. 8.9.& 10.sup.De ordin.cognit.

DEFINITIO XX.

De litigatoribus qui ambo clam aliquid fecerunt, vt sibi possessionem vel acquirerent vel tuerentur.

SI ad ianuam meam tabulas clam fixeris, & ego quoq; eas aut clam,aut vi refixero, nihil quidem est quod mihi imputetur si à te factũ ignoraui. Cur non enim liceat mihi meam tueri possessionem?[1] At si sciui quod eas tu fixeris imputabitur mihi si non prius tibi denunciauerim,& tenebor tibi interdicto Quod vi aut clam.[2] Sed tu quoq; & quidẽ prior eodem interdicto teneberis, hactenus vt vel remittas mihi vt absoluar,vel si non patiaris me absolui condemneris quãti mea interest, quasi rẽ non restituas, nisi malim agentem te interdicto repellere hac exceptione,si non vi,nec clam,nec precario feceris. Vtrumq; enim remedium mihi competit.[3] Itaq; inuestigandum est quis prior possederit, vt sciatur quis prior vi aut clam fecerit,[4] semperq; curare iudex debet,vt certum possessorem constituat,[5] ne alioqui,si rem sequestrari iubeat iniuriam ei faciat, qui in sua possessione retineri debuit,iustãq; appellandi causã illi præbeat,[6] quamuis soleat dici sequestrationem quæ fit decreto iudicis non aufferre possessionem.[7] Illud certe constat, nõ quem possedisse ob hoc solũ quod claues habuerit,si non ei traditę probentur,& quidem à possidente & animo transferendæ possessionis.[8] *Ita Senatus* in causa N. Baulx, contra N. Pasquier in publico auditorio,13.Cal.April.1593.

1 *l.1.§.est igitur.D.vti possid. l. nullus videtur.55. de regul.iur.* Rot.*dec.12.de rest.spoliat.in nouis.*

2 Vi enim facit qui prohibitus facit,clam vero qui celato aduersario,*l.1.§.quid sit vi factum l.3.§.pen.§.vlt.D.quod vi aut clam.*

3 *l.7.§. bellissime cod. tit.* vbi tamen vide ne Triboniani sit tota illa additio,*quod non aliter* vsque ad finem *§.Adde l.si vitem 22.§.si ad ianuam.eod.tit.*

4 Priorem enim deiectum illum necesse est,qui prior possederit,*l.1.§.deiicitur.l.3.§.cum igitur.D.hoc tit.*

5 Vt sit qui possessoris, item qui petitoris partibus fungatur,*l.in tribus* 13.*vbi not.D.de iud.l.qui petitorio,36. De rei vindi. l.si priusquam.15.in fi.D.de oper.noui nunciat.l. exitus 35. de acqu. poss.*

6 Nemo enim sua possessione priuandus est lite pendente,nisi ex magna causa,*l.Imperatores 21.§.vlt.D. de appell.l.4.C. si seru.export.uen.*

7 Bart.*ad l.interesse 39.nu.4. D. de acq.poss.* Vide Bald.*ad l. vlt.vers.secundo pramitte.col.1.C.de edict.Diui Hadr.toll.*

8 *l.Cum pater.77.§.pater pluribus. de leg.2.* iunct. *l.clauibus 74.D.de contr.empt.*

DEFINITIO XXI.

Odiosior est spoliatio per aduersarium facta quam quæ per iudicem.

ETsi verum est quod dici solet,factũ iudicis esse factum partis,[1] tamen multum interest vtrum spoliatus quis sit ab aduersario,an àiudice.Nam qui ab aduersario spoliatus est duo tantum probare debet vt restituatur, scilicet anteriorem possessionem, & spoliationem.[2] Qui verò à iudice, tria probanda habet,antiquiorem possessionem, spoliationem, & iniustitiã spoliationis,[3] quod eo pertinet, vt qui spoliatum se dicit à iudice non sit restituendus si spoliator de iure suo docere paratus sit,cũ alioqui causa proprietatis non soleat remorari causam restitutionis.[4] *Ita* ex tempore tractatum est in causa heredum Petri Driuet & N.Lebel,3.Id.Iul.1593.

1 *l.1.C.si in caus.iudi.pig.capt.sit.l.si ob causam* 13.*C.de euict.*
2 Dixi *Defi.1.nu.8.supr.*
3 Ideoque cogitur ab eo iudicis decreto per quod spoliatum se dicit appellare,vt dixi *Defi. 16.supr.*
4 *l.si de vi 77.D.de iudi.c.in literu. Extr.de restit.spoliat.* Old. *consi.224.col.5.* Dec.*cons.449.nu.30.*

DEFINITIO XXII.

Remedium ex can.redintegranda datur etiam contra eum, qui ex subhastationibus nullis possidet, nisi aliunde possessionem suam tueatur.

CVm actio, quæ ex Canone Pontificio competit ad reuocandam possessionem,[1] non solum cõtra spoliatorem detur,sed etiam contra titulatum& bonæ fidei possessorem,[2] multo magis admittendũ est eam competere,si possessoris titulus nullus sit,& inualidus,[3] puta si ex subhastationibus nullis& contra statuti formam factis res possideatur,[4] eritq; spoliato restituenda possessio,[5] nisi eius retinẽdæ aliam causam possessor habeat,[6] puta ex iure anterioris hypothecæ,de qua in cõtinenti cõstet.[7] Quod si creditor in possessionẽ missus ex subhastationibus nullis & inualidis habuit in instrumento clausulã constituti,[8] tanto certius admittendũ est,vt si tanquã spoliator conueniatur, posse ex beneficio eius clausulæ possessionem suã tueri.Nã licet nõ prosit ea clausula ad retinendam possessionem quæ in alium translata est, nisi imploretur beneficiũ Iustinianeæ constitutionis,[9] quod cũ actione hypothecaria nõ potest cõcurrere,[10] nemo tamẽ dixerit creditorem,qui vt sibi consuleret egit hypothecaria, hoc ipso videri legis beneficium ac propriæ conuentionis commodum abiecisse.[11] Itaque non est cogendus,vt possessionẽ, quam suo iure & ex conuentione habet,[12] ei restituat qui dicit se spoliatũ. *Ita Senatus* in eadem causa heredum Petri Driuet & N.Lebel,3.Id.Iul.1593.

1 *Ex can.redintegranda 3.q.1.*
2 Qui scilicet causam habeat à spoliatore,vt dixi *Def.171 num.6.supr.*
3 Est enim malæ fidei possessor is,qui contra leges mercatus fuit,*l.quemadmodum.7.C. de agric.& censit.lib.11.*
4 Certum enim est corruere actum ex defectu formę substantialis & statutariæ,*l.cũ hi 8.§.si prætor.& ibi not.D.de transf.* Idem est,si prædium minoris venditum sit, etiam permittẽte iudice, sine decreto,*l.si manet.D. de reb.loc.* Nam & tutor spoliare pupillum potest,*l.7.§.si tutor.pro empt.*& iudex,*c.conquerente extr. de restitut. spoliat.* At quid si pecunia versa sit in rem spoliati? Reddenda erit ante omnia, ne petitor ex aliena iactura locupletetur,*l.si fundus.13 §.1.de reb.eor.l. vtere.14.* C.*eod.* Exceptio enim doli nunquam censetur excluſa, ne quidem in iudicio summario,dummodo de ea in promptu cõstet. Vide *Definitionem 10 supr.de stat.præfect. prætor.* Eadem ratio facit,vt si possessor bonæ fidei conuentus, *ex can.redintegranda.* impensas vtiles fecerit in rem meliorandam,debeant ei ante omnia restitui; cum non eo minus sit bonæ fidei possessor, quod à spoliatore causam habeat,siue mediatam, siue immediatam;nam & prædoni restituendę essent,*l.37.D.de pet.hered.* Iunge *Defi 24.infra.*
5 *d.can.redintegranda.*
6 *Ex tit.*C.*etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*
7 Hypotheca enim anterior tribuit ius retentionis,quod tribuere non potest venditio per spoliatorem facta post spoliationem.
8 Per quam factus sit possessor non solum ciuiliter, sed etiam naturaliter & actualiter,*l.quod meo 18.de acq.poss.*

9 Quæ

9 Quæ extat *in l. vlt. C de acquir. poſſeſſ.* De quo ſcripſi *Def. in. 1. & paſſ ſupr. ill. tit. de acquir. poſſeſſ.*

10 Siquidem is, qui agit hypothecaria poſſeſſionem auocat alienam, id eſt, debitoris, qui vero agit condictione *ex d. l. vlt.* auocat ſuam propriam. *Not. ad l. 1. C. de reuoc. his quæ in fraud. credit.*

11 Non enim facile quis credendus eſt voluiſſe iuri ſuo renunciare, *l. cum de indebito 25. D. de probat.*

12 Ac proinde ſine vitio & ab alio quam ab ipſo ſpoliatore, quæ res facit eum legitimum contradictorem, *arg. l. filiam fratribus 56. D. ad SC. Trebell.* vbi Bart.

DEFINITIO XXIII.

De æſtimatione eius quod intereſt in interdicto Vnde vi, & quod vi aut clam.

QVi interdicto Vnde vi, aut quod vi aut clam ſuperatus eſt, non ſolum eos fructus omnes, quos percepit reſtituere debet,[1] ſed etiam quos percipere potuit quoſq; percepturus erat victor, ſi vim paſſus non fuiſſet.[2] Tanti enim victoris intereſſe videtur.[3] Sed etſi minus honeſtum lucrum aliquod victus perceperit, quod variis modis poteſt contingere, non minus ratio eius habenda eſt, ne honeſta interpretatio non honeſti quæſtus lucrum adferat poſſeſſori.[4] At finge, cum tu mihi vim feciſſes & cõdemnatus eſſes in id omne, quod mea intererat, ac inter cætera ad reſtitutionem decem amphorarum vini, quas tu ex fundo meo perceperas, dixiſſe me totidem amphoras vini coactum me emere, in vicem eius quod tu mihi per vim abſtuleras, & quidem eo pretio quod vindemiarum tempore communiter obtinebat, ſi eo anno poſtea longe pluris vinum fuit, an liberaberis reſtituẽdo mihi pretium duntaxat, quod mihi abeſt cum vſuris quicuncibus,[5] an vero cogendus eris vt perinde ſoluas quanti plurimi vinum eo anno fuit, acſi aliud vinum in locum eius nõ ſubſtituiſſem?[6] Facit pro me quod non ea vina quæ à me empta ſunt reſtituere debes, ſed quæ ſunt à te percepta.[7] Quæ ſi pluris eo anno fuerunt quam quanti à me alia eiuſdem bonitatis vina comparata ſunt, non debet ea res meaque negotiatio tibi prodeſſe, ſed mihi potius, qui ea comparaui vt negotium meum gererem, non vt tuum.[8] Et ſane ita eſt, ſi nihil aliud proponatur niſi quod alia vina comparauerim, quibus perinde vti potuerim ac meis. Sed cum dixi ea me vina emiſſe, vt ſubſtituerem in locum eorum, quæ tu mihi reſtituere debebas, hoc ipſo videor tanti æſtimaſſe, quod mea intererat,[9] nec ſine ratione. Potui enim perinde empta vina in domeſticos vſus impendere ſi mea eram impenſurus, aut quanti plurimi vinum poſtrema anni parte fuit, vendere, ſi mea eram venditurus.[10] Denique æquum non eſt, vt quibus hyeme ſum vſus ad exhibendam familiam, eorundem pretium quod æſtate fuit repoſcam. Neque enim duplicem illum vſum eadem vina præbere potuiſſent.[11] *Ita Senatus* in cauſa N. Aduocatorum de Coyſiaz & Gaudinon, 3. Id. Aug. 1593.

1 *l. 1 § ex die 40. D. hoc tit.*

2 *l. ſi de poſſeſſione 4. C. eod.* Exemplo ſcilicet alterius cuiuſlibet malæ fidei poſſeſſoris, *l. ſed etſi 25 § ſed & fructus. D. de hered. petit.*

3 Id autem quod intereſt venit in condemnationem, etiam cum agitur interdicto, *l. in interdicto 6. D. hoc tit.*

4 *Vt in l. ſi poſſeſſor 52. D. de hered. petit.*

5 Sunt enim vſuræ iſtæ apud nos frequentiores, quia reſpondent iuſtæ fructuum æſtimationi, vt anno demum vicesimo æquent ſortem.

6 Siquidem Interpretibus noſtris vulgo placet æſtimationem quanti plurimi etiam ei deberi qui agat ex contractu, nimirum à quo die moram paſſus fuit. Bart. & alij *ad l. 3. §. in hac. D. commod. & ad l. vinum 22. D. de reb. cred.*

7 *d. l. 1. §. ex die. D. hoc tit. d. l. 4. C. eod.*

8 Nec enim tuus procurator fui aut eſſe debui, vt tuum negotium gererem potius quam vt meum, cum alia illa vina emerim meo periculo, *arg. l. poſtulante 44 §. vlt. D. ad SC. Treb.*

9 *Arg. l. Imperator 70. §. vlt. & l. ſeq. de legat. 2.*

10 Vinum enim ſicut conſiſtit in mentura, ita eſt ex earum rerum numero, quæ recipiunt functionem in ſuo genere *l. 2 § mutui datio. D. de reb. cred.*

11 Cum ſint etiam vina ex earum rerum genere, quæ vtendo conſumuntur, *l. ſi vni 7 & tot. tit. D. de vſufr. ear. rer. quæ vſu conſum.*

DEFINITIO XXIV.

Qui paſſus eſt aufferri ſibi poſſeſſionem auctoritate iudicis, nullo prætextu dicere poteſt ſe ſpoliatum, nec ſi ſit minor, puta ſi paſſus ſit publice diſtrahi rem quam poſſidebat.

AVxilium iuris pontificij, quod ſpoliatis datur ad reuocandam poſſeſſionem,[1] licet detur etiam contra titulo poſſidentem,[2] non tamen aduerſus eum cõpetere poteſt, qui titulum habeat à Prætore, quia nec vi, nec clam, nec precario poſſidet, qui auctore, vt aiunt, Prætore poſſidet, ob idque & iuſte poſſidere dicitur,[3] & quod eſt conſequens, bonæ fidei poſſeſſor eſſe.[4] Et ſane vix eſt, vt non facto ſuo ceciderit à poſſeſſione, qui paſſus eſt publicè diſtrahi rem quam poſſidebat:[5] cum in eo factum & auctoritas iudicis non creditoris, ſed debitoris factum exiſtimetur.[6] Eum autem, qui facto ſuo ceciderit à poſſeſſione, conſtat non poſſe dicere ſe ſpoliatum.[7] Nec, ſi ignorantiam velit prætendere ideo, quod præconis vox, vt dici ſolet, paucis innoteſcat, excuſabitur, cum rem ipſam poſſideret quæ diſtracta fuit.[8] Nam & ex ea cauſa pignoris ius, quod longe fortius eſt quam poſſeſſionis, tacite remiſſum intelligeretur.[9] Neq; rurſum, quod tum minor fuerit qui ſpoliatum ſe dicit, quicquam ei proderit. Etſi enim facilius in minore ignorantia non tantum iuris, ſed etiam facti præſumitur,[10] attamen tam eraſſa ignorantia præſumi non poteſt, vt proprium quoque factum tacitumq; conſenſum ignoraſſe videri queat.[11] Sola enim pupillaris ætas illa eſt, quæ quod videt ignorat.[12] Quod ſi aduerſus tacitum illum conſenſum reſtitui minor velit tanquam læſus, ob id quod poſſeſſionem ſuam ſine cauſa omiſiſſe videatur,[13] non erit audiendus, quia leue damnum illud intelligitur amiſſæ poſſeſſionis,[14] quam recuperare poſſit quiſquis in re ipſa aut in rẽ ius habeat.[15] Sicut & dici ſolet non reſtitui minorem ob id ſolam, quod allegationem exceptionis declinatoriæ omiſerit.[16] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Berard, & N. de la Cheual. Item in cauſa Ludouici Ottolan, & R. Ioannis Bal, Canonici de S. Ioire, 6. Id. Nouembr. 1593.

1 *Ex can. reſtituenda 3 quæſt. 1.*

2 Qui modo cauſam habeat à ſpoliatore, vt dixi *Defin. 17. nu. 6. ſupr.*

3 *l. iuſte poſſidet 11. D. de acquir. poſſ.* Sed quid ſi prætor iuſſerit aliquid, vel ante, vel poſt venditionem fieri, quod factum non ſit? Nihil actum videbitur, poteritq; imputari emptori, qui acceſſit ad venditionem fundi pupillaris, aut minoris, cur non fuerit diligentior in exequendo decreto, cuius forma ad vnguem eſt ſeruanda.

4 *l. qui auctore 137. de reg. iur.*

5 Non enim poteſt ſubhaſtatio fieri quin poſſeſſori ſua auferatur poſſeſſio per ſequationẽ, vt vocant, id eſt, per ipſam pignoris capionem, de qua *in l. à Diuo Pio 15. D. de re iud.* Alioqui non poſſet magiſtratus tradere emptori poſſeſſionem, quam ipſe non haberet. Et tamen cogitur eum inducere in poſſeſſionem. *d. l. à Diuo Pio § ſi poſt additum.*

6 *l. 1. C. ſi in cauſ. iudic. l. ſi ob cauſam 13. C. de euict.*

7 *Not. in d. can. reſtituenda.*

8 Quæ proinde non potuit ignoranti ei aufferri, & ita allegat hic propriij facti ignorationem, quæ nunquam eſt pro-

babilis,*l.quanquam 7.D.ad SC.Velleian.*

9 *l.si eo tempore 6.C.de remiss pignor.*

10 *l.eum de indebito 25.D.de probat. l.regula 9. D. de iur. & fact.ignor.*

11 *d.l.quanquam.* Facti enim alieni tantum probabilis ignorantia est,*l.vlt.D.pro suo.*

12 *l.1.C.de fals.monet.*

13 Solet enim restitui minor quoties læsus est etiam in omittendo,*l.minor autem* 18 §.1.*l.minor* 35.*D.de minor.*

14 Vnde est,quod non dicitur alienari qui duntaxat possessionem omittit,*l.4.§.1.de alien.iudic.mut.caus fact.l.non alienat.*119.*de reg.iur.* Adde *l.vnic.C.si de moment.poss.fuer.app.*

15 Ideo siquidem comparatæ sunt actiones, vt vnusquisque id quod suum vel sibi debitum est consequatur,*l.nihil aliud* 51.*de oblig.& act.*

16 Quia est parui præiudicij, secus est si omiserit exceptionem peremptoriam vel dilatoriam, vt dixi *in Rationalibus ad dict.l.36.*

DEFINITIO XXV.

Remedium ex can. redintegranda an & quando duret post annum trigesimum? Et quid de fructibus?

FIeri potest vt auxilium illud iuris pontificij, de quo proxime diximus,detur spoliato etiam post trigesimum adeoque quinquagesimum annum,[1] nempe si medio tempore agere spoliatus non potuit,[2] aut prohibente iure potestatis,[3] aut maritali reuerentia impediente.[4] Neque enim spoliationis vitium purgari potest,nisi ex consensu eius qui spoliatus fuit saltem tacito, qualis ille est, qui ex tam diuturni temporis silentio inducitur, cum nihil est, quod impediat ne inducatur.[5] At impedit non proculdubio verecundia eius, qui contradicere aut agere tametsi maxime velit non audet.[6] Fructus tamen licet in hanc actionem venire soleant,[7] non debebuntur nisi à die mortis patris, si actoris pater, qui alioquin eos suo iure percepturus erat,[8] venditioni consenserat.[9] Debebuntur tamen eius temporis quo maritus vixit, si is non petierit. *Imo* etiam si maritus adhuc viuat,dummodo non petat: credendus enim est ideo nō petere vt faueat vxori potius, quam vt iniusto possessori.[10] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.supr.si aduers.vsucap.

1 Quamuis regulare sit vt finiatur anno trigesimo, sicut cæteta iura omnia,*l.3.C.de præscr.30.annor.* Vide tamen Cassad.*decis.6.de rest.spoliat.*

2 Quia non valenti agere, vt aiunt, non currit præscriptio,*l.1.§.vlt.de annal.except.*

3 *Vt in d.§.vlt.& Auth.nisi tricennale.* iunct. *.1.in fin. C.de bon.matern.*

4 *Vt in l.in rebus* 30.*C.de iur.dot.*

5 *l.1.& 2.C.si aduers.credit.præser.oppon. d.l.3.C.de præscr.30. vel* 40.*annor.*

6 *l.1.§.quæ onerandæ.D.quar.rer.act. non det.l.pen.D.de furt.*

7 Vt dixi *dict.Defin.17.supr.*

8 Iure patriæ potestatis,*l.cum oportet 6. & l.vlt. C.de bon. quæ liber.*

9 *Arg.l.peto* 69.§.*prædium.de leg.2.*

10 *Arg.l.vir vsuras* 54.*D.de don.int.vir.*

DEFINITIO XXVI.

Bona fides tertij possessoris non excludit ius spoliati, si nihil spoliato imputari possit.

AN ea iuris pontificij cōstitutio,quam in superioribus tam sæpe memorauimus, ei opitulet,qui agit cōtra bonæ fidei & titularē,vt loquuntur,possessorem, sæpius dubitatū fuit. Sunt qui putent opitulari debere,[1] sunt contra qui negent,quorum sententiam plerique summæ auctoritatis viri sequuntur. Nisi,inquiunt, titulus ille sit omnino & aperte nullus,aut in fraudem actoris captatus.[2] Qui duo casus nullam certe habent dubitationem. Nam nec bonę fidei possessor videri potest, qui huiusmodi titulo nititur.[3] Senatus tamen noster magis probat, vt,quod ad hoc remedium attinet, parum referat an spoliator sis,an titulū habeas,siue mediatum, siue immediatum ab eo qui spoliator fuit.[4] Ne alioqui eueniat, vt in spoliatoris arbitrio & potestate positum sit, alienatione rei deteriorem facere spoliati conditionem.[5] Hoc enim remedium nō in personam scriptum est, sed in rem,[6] nec ad aliud ferè actor cōgitur, quam vt probet antiquiorem suam possessionem, cum hoc ipso probetur ex recentiori alterius possessione spoliatio.[7] si nullum spoliati factum interuenit, ex quo possit induci consensus taecitus, vel expressus,[8] Nec quod noua possessio titulata sit,vt nostri loquuntur,ad rem facit, nisi vt non possit videri spoliator qui nunc possidet,[9] atqui sufficit,vt actor sit spoliatus, licet reus nō sit spoliator.[10] Illud sane magis communiter nostri requirunt,vt eius,qui hac actione conuenitur,aut violentam aut saltem clandestinam esse possessionem necesse sit.[11] Sed magis est, vt probetur, aut saltem præsumatur clandestina possessio eius quoque qui titulum habeat hoc ipso,quod cum eam nactus est nō denunciauit ei,qui se postea queritur spoliatum,[12] nisi publice aut præsente vel sciente, tacenteque illo eam nactus sit.[13] Alioqui bona fides possessoris noceret spoliato, cui nihil imputari posset quod æquum sane non esset.[14] De illo vtique nemo dubitat, quin si vitium in re sit,puta quod res furtiua sit vel per vim erepta, teneri actione ista debeat quisquis possessor est, tametsi maxime titulum bonamque fidem obtendat.[15] *Ita tractatum est* in causa Spectab. D.Caroli Francisci Ruffin, Referendarij Serenis. Augustæ nostræ, & Illustris D. Marchionis de la Chambre,12.Cal.Ianuar.1594.

1 Quia scriptum videtur *in rem,non in personam.in quo* maxime differt ab interdicto Vnde vi, quod ipsis edicti verbis conceptum est in personam,*l.1.D.hoc tit.* vide Cassad.*dec. 7.De restit.spoliat.*

2 Et horum sententiam probabiliorem putat Apostillator ad Alex.*cons.6.lib.3.*

3 Siue nullus sit siue in alterius fraudem captatus, *l. quemadmodum 7.C.de agric.& censit.l.1. & tot.tit. qua in fraud. credit.D.& C.*

4 Dummodo non ab ipso quoque actore causam habeas. Mynsing.*Centur.3.Obseru.*85.

5 Quod non est ei permittendum,*l.1. D.de alien.iud.mut. caus.fact.l.Granius* 71.§.*pen. D.de fideiuss.*

6 Quæ res facit, vt hoc remedium sit plenius quam interdictum Vnde vi,vt dixi *supr.num.*1.

7 Cum non possint duo simul,& in solidum possidere, *l.3. §.ex contrario.D.de acquir.poss l.duo in solidum* 19.*D.de precar.*

8 Quia volenti & consentienti non potest fieri iniuria nec spoliatio, *l.in diem 9.§.1.De aqua & aqu.plu.arcend.l.2.l. improba 7.C.de acq.poss.*

9 Quandoquidem prædo nō est qui pretium numerauit, *l.nec vllam* 13.*alias l.etiam si.§.si quis sciens. D.de hered.petit. l.nemo prædo est* 126.*de reg.iur.* Et ideo habet ius retentionis etiam pro impensis in rem factis. Dixi *Defin.2.n.4.supr.*

10 Quod non videtur obseruasse Alex.*d.cons.6.lib.3.* Vide Afflict.*decis.327.*

11 Quibus casibus vitiosa est possessio, *l.1.§.vlt.D.vti possid.* Nihil enim vetat vitiosam esse possessionem etiam illius, qui tamen titulum habeat,*l.si ex stipulatione 5.l.fundi* 33. *D.de acquir.poss.*

12 Quid tamen si ignorauit cum forte spoliatus nondum conquereretur? Non erit clandestina possessio, *l.3. §.vlt.& l. seq.D.quod vi aut clam.* Nec eo minus tamen poterit possessor conueniri secundum ea, quæ proximè diximus, nisi adiuuetur scientia & taciturnitate spoliati, *l.4.§.quæsitum. D.de dolo mal.except.*

13 Puta si eam emerit auctore prætore,vt dixi *Defi.14.sup.* vel spoliato præsente & sciente,*arg.d.§.quæsitum.*

14 *Arg.l.non debet alteri* 74.*l.absentia* 140.*de reg.iur.*

15 Vitia enim realia sequuntur rem quocunque ierit, & afficiunt quemlibet possessorem, *l.vitia* 11.*vbi not.C.de acqu. poss.l.4.§.quod autem.& pass.D.de vsucap.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXVII.

Creditor creditoris, si spoliatus sit, debet restitui aduersus quemlibet spoliatorem rei obligatæ, si ius pignoris duret.

NOn tantum creditor, qui pignoris aut hypothecæ possessionem nactus est,[1] sed etiam creditoris creditor, qui rem debitori suo pignori datam pignori accepit,[2] restituendus est aduersus spoliatorem, siue à debitore ipso, siue ab alio quolibet spoliatum se probet. Creditor enim licet non domini animo rem habeat,[3] tamen reuera sibi ipsi possidet, non debitori, nisi quod ad causam vsucapiendi.[4] Si tamen primus debitor, cuius res est, creditori suo debitum soluerit eo tempore, quo nihil prohibebat ne posset soluere, licet inscio creditoris sui creditore, cuius vtique voluntatem exquirere nil necesse fuit,[5] constat vtriusque hypothecæ ius perimi, & consequenter sublato pignoris vinculo non magis recuperandæ quam retinendæ possessionis ius vllum superesse,[6] tametsi creditor maneat, qui à primo creditore pignoratitio pignus acceperat. Id enim est quod dici solet, resoluto iure datoris resolui etiam ius acceptoris.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. cum & sortis 35 §. 1. D. de pignor. act.*
2 *Ex tit. C. si pignus pignor. dat. sit.*
3 *l. pignori 13. D. de vsucap.*
4 *l. serui nomine 16. eod.*
5 Siquidem debitor contraxit cum suo creditore, non autem cum creditoris sui creditore, *d. l. 1. & 2. C. si pignus pig. dat. sit. l. debitor 48. §. vlt. de pignor. act.*
6 *d. §. vltim.*
7 *l. lex vectigali fundo 31. D. de pignor. l. si debitor 11. D. de precar.*

DEFINITIO XXVIII.

Neque sexus neque communio dominij eximit violentum inuasorem à pœna legibus constituta.

MVlierem, quæ rei suæ, aut sibi obligatæ penes alium constitutæ possessionem violenter inuaserat, placuit prætextu sexus excusari non debere, quo minus in pœnam legis incidisse videretur.[1] Itaque siue dominij siue alterius iuris cuiuslibet, quod in re haberet, damnum illi infligendum esse placuit.[2] Nec distinguendum visum est, an lis iam de possessione penderet necne?[3] Neque rursum an totius rei dominium ad inuadentem mulierem pertineret, an commune cum eo esset, qui vim fuerat passus?[4] Omni enim casu violentam inuasionem puniri interest Reipublicæ.[5] Sane si rei communis iusta possessio non nisi pro parte penes eum fuit, qui spoliatus est, pro ea tantum parte persona, quæ vim fecit, dominij iurisve sui iactura coercebitur,[6] nisi hactenus vt si ante vim factam corporalis detentio totius rei erat penes spoliatum, in eundem statum omnia restitui oporteat, & ab agendo venire debeat is, qui propriam possessionem vult vindicare.[7] *Ita Senatus* pro N. Mario de Turretin. Equite Lazariano, contra Dominam de Sainte croix, ante Non. Mart. 1595. & prid. Id. Septemb. seq. Et iam antea pro Dn. de Montou, contra D. Baronem de Viry.

1 Quæ constituta est *in l. si quis in tantam 7. iunct. glos. C. hoc tit.*
2 *Ex d. l. si quis, iunct. l. extat 13. D. quod met. caus. l. penul. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*
3 Etsi solent magis odiosa esse quæ attentantur in spretum litis iam pendentis, *tot. tit. C. vt lit. pendent.*
4 Etsi qui rem communem habet in dubio credendus est vsus iure suo potius, quam de vi facienda cogitasse, *l. merito 31. D. pro socio, l. duo fratres 78. D. de acquir. hered.*
5 Ne maioris tumultus occasio detur, *l. non est singulis 176. de reg. iur.*
6 Nec enim sunt ampliandæ pœnæ, sed molliendæ potius ac restringendæ, *l. pen. D. de pœn.*
7 Nec enim debet vnquam spoliator ex sua improbitate ius & commodum possessionis sibi acquirere, *l. 1. §. vlt. D. vti possid. l. 1. D. quod legat.*

DEFINITIO XXIX.

Sola simulationis aut vsuræ allegatio restitutionis remedium non excludit.

EXceptio simulationis & vsuræ, de qua in promptu non apparet, facere non potest quo minus redintegrari debeat is, qui probat veterem suam possessionem, secutamque spoliationem,[1] quia remedium hoc, vt merè possessorium, ita omnino summarium est.[2] Illa autem obiectio magis pertinet ad proprietatis causam, quæ ampliorem & altiorem requirit indaginem.[3] *Ita* ex tempore tractatum est pro Nicolaa Gaben, contra Dom. de la Porte, prid. Id. Mart. 1595. Item pro Nicolao Toynet, 7. Cal. April. 1612.

1 Non enim contractus in dubio præsumitur simulatus aut vsurarius, *l. 1. C. ad leg. Cornel. de falsis.*
2 *Can. redinte randa cum ibi not. 3. quæst. 1. l. si de vi 37. D. de iudic. l. vnic. C. si de moment. possess. fuer. appell.*
3 *d. l. 2. Cod. de falsis. l. ille à quo 13. §. 1. D. ad SC. Trebell. l. 3. in princip. vt in poss. legat.*

DEFINITIO XXX.

Actio competens spoliato doli personalis exceptione submouetur.

INterdictum recuperandæ possessionis licet sit omnino summarium,[1] ob idque non soleat eas exceptiones admittere, quæ ad proprietatis potius quam possessionis causam pertinent,[2] tamen admittit exceptionem doli, quippe quæ nullo vnquam casu censeatur exclusa,[3] nimirum si non in rem tantum sit, sed in personam.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Claudio Du port chirurgo, 10. Calend. Maij 1595.

1 Vt dixi *Defin præced. num. 2.*
2 *L. si de vi 37. D. de iudic. l. 5. §. 1. D. ad leg. Iul. de vi priuat.* Nec tamen admittit exceptionem illam: dolo facis, qui petis, quod restituturus es. Guid. Pap. *quæst. 37.* post Bart. *ad l. si quis conductionis. C. de locat.*
3 *L. procurator 11. §. in perpetuum. D. de doli mal. except.*
4 Doli enim exceptio ex parte quidem eiusqui obiicit in rem est, sed ex parte illius, cui obiicitur in personã, *l. 2. §. 1 & seq. D. eo. tit.* In quo differt ab exceptione metus, *l. pen. D. eod.*

DEFINITIO XXXI.

Spoliatus non restituitur contra tertium bonæ fidei possessorem, qui in promptu doceat de dominio vel sui auctoris, vel suo.

SI tamen cõtra cum agatur, qui bona fide emerit à spoliatore (postquã placuit auxilium canonis pontificij prodesse spoliato etiam cõtra bonæ fidei possessorem,[1]) æquum est hactenus saltem fauorabiliorem esse illius causam, vt si probare in promptu possit se à domino emisse, quem spoliatorem ignorabat, non debeat ei nocere quod à spoliatore imprudens emerit.[2] Rursum finge, bonæ fidei possessorem qui ex canone illo conuenitur obiicere præscriptionem decennij inter præsentes, aut vicennij inter absentes, ob idque probare velle iustã fuisse auctoris sui possessionem, ne obstet illi cõstitutio Iustiniani aduersus eos lata, qui emerunt à malæ fidei possessore,[3] neque tamen in promptu probare id possit, sed tantum per testes aut per instrumenta, quæ ad manum non habeat, quidni sit audiendus? Vtique enim constat auxilium illud iuris pontificij, licet neque per bonam fidem possessoris, neque per

Source : BIU Cujas

decennij aut vicennij præscriptionem excludatur,[4] excludi tamen, si bonę fidei possessor per longi temporis præscriptionem vtile saltem dominium sibi acquisierit. Cum is, qui præscriptione tutus est, nec ipse spoliauit, paratam habeat probatamque dominij exceptionem.[5] *Ita Senatus* pro N. Carolo Dufour, contra Iacobinam Berru, 3. Id. Maij 1595.

1 Qui modo causam habeat à spoliatore siue mediatam siue immediatam, vt dixi *Defin. 26. supr. eod.*

2 Ne alioqui prægrauetur odio, *vt in l. si quis suo 33 §. 1. C. de inoffic. testam.* Guid. Pap. *q.* 37. *n.* 4. post Cyn. & Bartol. *ad l. si quis. C. de locat.*

3 Vt scilicet non minore quam 30. annorum spatio possint præscribere. *Auth. mala fidei. C de long. temp. præscr.*

4 Quia cum sit condicto ex lege pontificia in *can. redintegranda 3 quæst.* durat triginta annis, vt & cæteræ actiones personales *l. sicut 3. D. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.* cum tamen interdictum. *Vnde vt* sit annuum, sicut & cætera interdicta.

5 *l. si duo 13. §. Iulianus. D. de iureiur. l. vnic. C. de vsucap. transform.*

DEFINITIO XXXII.

Obligatus ad luitionem pignoris non potest dicere se spoliatum esse à creditore, qui sine vitio nactus sit possessionem à debitore quandiu non offert omne id quod debetur.

DEbitor cum creditore transegerat, vt nihil à se vltro peteretur, ea tamen lege vt in singulos annos septunces vsuras penderet, statimque à die mortis debitoris creditor corporalem possessionem adprehendere posset certarum rerum specialiter obligatarum, quas debitor constituerat eius nomine possidere quousque debitum solueretur. Post aliquot menses idem debitor inscio creditore bona sua omnia præsentia & futura Titio donauerat, paucis exceptis, de quibus testari posset. Post donationem creditor aduersus debitorem egerat, vt ad trãsactionis obseruationem condemnaretur. Debitor condemnationi Titio ignorante consenserat, continuata multis annis per Titium possessione, quam sibi ex donatione quę fuerat, tum defuncto debitore, creditor & viribus clausulæ constituti & auctoritate iudicati fultus possessionem bonorum propria auctoritate occupauerat. Donatarius conquerebatur vim factam esse & spoliationem, petebatque vt sibi possessio sua restitueretur. Dicebam, non ea ratione defendi posse, vim nullam à creditore illatam esse, quod pro eo iudicatum fuisset.[1] Nam & vim facit qui propria auctoritate exequitur iudicatum,[2] quod per magistratus ipsos aut magistratuum apparitores executioni mandari debet.[3] Quod vero ad constituti clausulam attineret, tametsi ex ea transferatur realis & vera possessio,[4] non tamen ex eo fieri, quin facto constitutoris rem alienantis & tradẽtis, quocunq; tandem titulo, interuertatur ea possessio & in illum transferatur, qui rem acquirit,[5] quoniam possessio facti non iuris est,[6] ob eamque nimirum causam necessarium fuit auxilium legis Iustinianeę vt pristino possessori liceret propriam possessionem condicere & auocare.[7] Itaq; quamuis in proposita specie remedium illud creditori competere potuisset, cum tamen eo vsus non fuisset, at propria auctoritate possessionem re vera in alium translatam occupasset, videbatur dubitari non posse quin Titium spoliasset, ac consequenter si non de vi, saltem de restituenda possessione ei teneretur.[8] Neque enim Titio nocere poterat res inter alios eo ignorante & post ius ipsi quæsitum iudicata,[9] sicut nec iudicis auctoritas, quæ interueniisset, facere, quo minus possessio deberet restitui spoliato, qui non fuerat condemnatus.[10] Sed tamen magis probatum est nullo iure Titium egisse, vt sibi sua possessio restitueretur: non solum quod debitori successisset ex causa lucratiua,[11] (vix enim sola ratio hæc sufficeret, præsertim in iudicio de possessione, quod momentaneum est, factique magis, vt diximus, quam iuris causam cõtinet,[12]) sed etiam quod ita successisset, vt factum debitoris omnimodo ratũ habere cogeretur,[13] cum esset donatarius vniuersorum bonorum, qui & ex ea causa quasi heres, aut saltem heredis loco conueniri poterat ad debiti exsolutionem, secundum eam sententiam, quæ à nostris magis communiter probata est.[14] Nam qui ad hoc ipsum est obligatus siue personali, siue reuocatoria actione,[15] vt soluat pecuniam pro qua pignus datum est, de cuius possessione contenditur, qua fronte possit conqueri spoliatum se sua possessione, eiusque restitutionem vrgere?[16] Nam & in culpa est, cur non soluerit.[17] Me tamen, ne in hanc sententiam descendere possem, illud mouebat, quod non facile poterat credere donatarium, quantumuis vniuersorum bonorum vniuersalem esse successorem aut heredis loco habendum, cum potius singularis successoris iure censeatur.[18] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 3. supr. Qui & aduers. quos in integr. restit.

1 Quamuis certum sit rem iudicatam pro veritate haberi, *vulg. l. ingenuum 25. D. de stat. homin. l. res iudic. 207. De reg. iur.*

2 *l. miles 6 § qui iudicati D. de re iudic.*

3 *l. à Diuo Pio 15. eod. tit.* iunct. *l. non est singulis 176. de regul. iur. l. extat 13. D. quod met. caus. l. pen. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

4 *vulg. l. quod meo 18 D. de acquir. poss.*

5 *l. si de eo 40 § si forte.* vbi Bart. & alij *eod. tit.*

6 *l. 1 § si vir vxori. cum præced. eod. tit. l. denique 19. ex quibus caus. maior. l. 1. § Scæuola. D. si is qui testam. lib. ass. iuss.*

7 *Ex l. vlt. C. de acquir. poss. l. miles 6. §. qui iudicati. D. de re iudic.*

8 *Ex can. redintegranda 3 quæst. 1.* Sed & iudicati commodo priuandus videbatur qui sibi ius dixisset, *arg. d. l. extat. & l. si quis in tantam. 7. C. hoc tit.*

9 *l. 1. D. de except. rei iudic. l. 1. & tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. alius non nocer.*

10 *l. de vnoque 47. D. de re iudic.*

11 Solet enim minus fauorabilis esse causa illius qui successit ex titulo lucratiuo, quam eius, qui ex oneroso, *l. quod autem 6. § simili modo dicimus. D. quæ in fraud. credit. l. 4. § si cum legitima & seq. D. de doli except. l. vlt. § sin vero creditores. Cod. de iur. deliber. l. super longi 11. de præsc. long. temp.*

12 Quasi in eo non tam quæratur an is, qui se spoliatum dicit, restituendus sit, quæ quæstio iuris est, quam vtrum sit spoliatus, quod est facti.

13 *l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

14 Vt scilicet donatarius vniuersalis, hoc est vniuersorum bonorum, teneatur creditoribus donatoris, possitque ab iis etiam personali actione conueniri, nempe cum donans reperitur non soluendo, & sine herede. Ita enim Guid. Pap. *quæstion. 105.*

15 Iuxta glos. quam sequuntur Ang. Bald. Cyn. Salic. & alij *ad l. aris alieni 15. C. de donat.*

16 Potest tamen fieri vt etiam debitor à suo creditore spolietur, nempe quoties creditor propria auctoritate occupat possessionem pignoris, nisi cum exercet legem conuentionis, *vt in l. 3.* vbi Bart. *C. de pignor.*

17 Cum si suo tempore soluisset de spoliatione quærendum hodie non esset.

18 Vt probaui pluribus id Hemisphiliade, *De error. pragm. ex dict. l. aris alieni 15. C. de donat.*

DEFINITIO XXXIII.

Possessor iam factus per clausulam constituti nemi-nem spoliat, cum propria auctoritate suam possessionem occupat nemine contradicente.

VIm fecisse non videtur, qui clausulã constituti habens atque ita possessor iam factus[1] possessionem occupauit propria auctoritate, cum nemo contradiceret,[2] tametsi postea superueniat contradictor

dictor siue iustus siue iniustus. Non enim facit vim qui iure suo vtitur.[3] Fieri tamen potest vt sit spoliator,& possessionē restituere debeat,si ea forte translata sit medio tempore in tertium possessorem.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l.quod meo* 18.*D. de acquir.poss.*

2 Nam si quis adsit contradictor,per iudicem expediendā res est,ne sibi ipsi creditor ius dicere videatur, contra *l.* 1. *D. quod legat.l.non est singulis* 176.*de reg.iur.*

3 *leg. nullus videtur* 55. *eod. l. iniuriarum* 13. §.1. D. *de iniur.* Non enim spoliat qui possessionem suam continuat.

4 Secundum ea quæ scripsi *Defin. prox. praced.nu.*6.7.8. & dicam *Defin seq.*

DEFINITIO XXXIV.

Is,cui ex pacto licet possessionem apprehendere propria auctoritate,non eo minus spoliator est si adprehendat eam possessionem,quæ sit penes alium quam paciscentem eiusve successorem.

PActio,quæ in pignorum conuentionibus plerisque addi solet, vt creditori liceat quādocunque propria auctoritate, & irrequisito debitore aut iudice,corporalem pignoris possessionem occupare,[1] non potest creditori prodesse, nec si cōcurrat clausula constituti,[2] nisi quādiu corporalis illa possessio manet penes debitorem.Nam interuersa possessione creditoris,& in alium translata ex iusto alienationis titulo,dubitandum non est, quin licet nullo id iure factum sit ac mala debitoris fide, ex eo tamen amissa possessio sit,quæ creditori quæsita fuerat per clausulam cōstituti.[3] Quippe quæ facti magis quam iuris est.[4] Neque aliud creditori remedium superesse potest ne debitoris factum ei noceat,nisi vt agat reuocatoria,& condictione ex lege Iustiniani.[5] Quod ni fecerit, & quasi iure suo vsus propria auctoritate possessionem occupauerit,pro spoliatore habendus est,ac proinde ad possessionem restituendam condēnandus.[6] Alioqui nihil erat necesse induci à Iustiniano remediū illud,si ei, cuius possessio interuersa sicque amissa esset,liceret propria auctoritate illam repetere iamque factam alienam inuadere.[7] *Ita Senatus* in causa Michaelis Sachet,Idib.Iul.1595.

1 Vt in specie *l.creditores* 3.*C.de pign.l.pen.C.de pign.act.l.si quis sub hoc pacto* 56.*D.de contr.empt.*

2 Quæ tamen fauorabilior est,quia facit eum iam possessorem,vt dixi *Defin.praced.nu.*1.

3 Cum etiamsi quæsita fuisset per veram traditionem,tamen amitteretur,*l si de eo* 40.*§.si forte.D.de acq.poss.*

4 *l.denique* 19.*D.ex quib.caus.maior.l.*1.*§.si vir.& praced.D. de acquir.poss.*

5 Implorato beneficio *l.vlt.C.ill.tit.de acq.poss.*quæ ab Interpretibus & Pragmaticis nostris vulgo sic accipitur.Contra quos tamen vide quæ scripsi in prioribus Decadibus de *error. pragmat.*

6 Cum nec si pro se haberet iudicatum posset tamē propria auctoritate possessionem illam impune occupare, *l.miles* 6 *§ penul.D.de re iudic.*

7 Non enim ab Imperatore impetrandum est, quod iure communi conceditur,*l.Imperatores* 30.*D.de reb.auctor.iud.possi.*

DEFINITIO XXXV.

Constituti clausula post interuersam possessionem non prodest,nisi implorato prius beneficio legis vlt.C.de acq.poss.

COnstituti clausula,per quam creditor factus sit possessor,non obstat quo minus exercere possit debitor vulgarem ex canone pontificio actionem,[1] si creditor propria auctoritate possessionem occupauerit,quam alieno facto iam amiserat.[2] Quid ergo? Prius est,vt imploret creditor beneficiū clausulæ constituti & Iustinianeæ constitutionis.[3] Quo casu si quis siue tertius siue debitor ipse intercedat, prius pronunciandum est super intercessione.[4] Non quod ea intercessio tantæ sit potestatis, vt auferat possessionem ei, qui habet, aut faciat possessorem eum,qui possessor non est(ius enim tantum conseruat,si quod intercedenti competit)[5] sed quia inducit contradictorem.[6] Clausula vero illa non prodest ad acquirendam facultatem occupādæ propria auctoritate possessionis, cum legitimus adest contradictor.[7] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet,Non.Sept.1595.

1 Hoc est condictionem *ex Can.redintegranda* 3 *q.*1.

2 Vt dictum est *Defin praced.*

3 *in l. vlt.C.de acquir.poss.*vt dixi *d.Defin.praced.nu.*5.

4 An scilicet iusta fuerit causa intercedendi.

5 Ne scilicet alioqui videatur executioni per alium factæ consentire.

6 Contradictor enim est,quisquis se obiicit aduersarium actori,*l. cum non iusto* 3.*D.de collus. deteg.l. vlt. cum ibi not.C.de edict. Diui Hadr. tollend.*

7 Qui quis tandem ille sit, id est,siue iustus siue iniustus. Potest enim & legitimus esse contradictor,& tamen iniustus, *d.l.vlt.l.filiam fratribus* 16.vbi not.*D.ad SC.Treb.*

DEFINITIO XXXVI.

Restitutus in pristinum statum potest de statu illo quandocunque docere.

IS,qui per interdictum aut qua alia ratione ex sententia iudicis restitutus est in eum statum,in quo vel ille ipse,vel alius,à quo causam habeat,fuit,non est arctandus, vt ante omnia doceat de illo statu,[1] quoniam ea verba causaliter, vt loquuntur, potius quā conditionaliter adiecta intelliguntur.[2] *Sine die.*

1 Boer.*q.*16.*nu.*1.

2 Bart.*in l.eam qui.§.Iulianus.de const.pec.per text. & gl.si.in cap.quoniam Abbas.de offic.deleg.Ex not.in l.penult.C.de inst. & substit.*Boer.qui innumeros citat *d.q.*16.*nu.*2.

DEFINITIO XXXVII.

Potest quis proposito interdicto retinendæ possessionis proponere in subsidium interdictum recuperandæ,non contra. At interdictum adipiscendæ vtrique subsidiarium est.

INterdictum recuperandæ possessionis potest esse subsidiarium interdicto retinendæ, cum dubitari plerumque possit, an qui se turbatum dicit in sua possessione, non solum turbatus sit, sed etiam spoliatus.[1] Sed non similiter ex contrario interdictum retinendæ potest esse subsidiarium interdicto recuperandæ, quia hoc ipso, quod quis fatetur se spoliatum,amittit possessionem,si quam ante habebat.[2] Interdictum adipiscendę vtrique subsidiarium esse potest,quia proxime accedit ad causam petitorij,[3] cuius quæstio ei quoque salua semper est, qui nunquam possedit.[4] *Ita tractatum est* in causa Dominæ de Tollens,& heredum Antonij Chappuis,13. Febr.1596.

1 Vix enim est,vt quis in possessione sua turbetur, quin hoc ipso spolietur,scilicet si malit se spoliatum dicere, quam possessorem,*l.vim facit* 11.*D.hoc tit.* Nam si malit suam tueri possessionem & se dicere adhuc possessorem, non est prohibendus,*l.*1 *§.ait igitur.D.vti possid.*

2 Cum possessio solo animo amittatur statim atque is, qui possidebat,definit velle possidere,*l si quis vi* 17 *§.differentia.D.de acquir.poss cum similib.*

3 *Not. ad l.naturaliter* 12.*§.nihil commune.D. eod. ill.titu. de acq.poss.*Guid.Pap *q.*1.

4 *L.is qui destinauit* 24.*leg. qui petitorio* 36 *D.de rei vind.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio dominij non potest obiici agenti interdicto recuperandæ, nisi reus dicat se causam habere ab actore aut ab eo, cuius actor heres sit.

ETsi agenti ex Canone Pontificio ad recuperandam possessionem exceptio dominij obiici non posset,[1] si tamen reus dicat venditam sibi rem ab actore ipso, aut ab eo, cuius actor ipse heres sit, vtilis exceptio est. Quia nunquam potest spoliatum se dicere is, qui facto suo cecidit à possessione.[2] Quid vero interest, an facto suo, an eius, à quo ius habeat, & cum quo vna eademque persona esse existimetur?[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Rot. *decis.* 11. *de restit. spoliat. in nouis.* Vide tamen Specul. *in tit. de petitorio & possessorio in §. fin.* vbi ponit 26. casus, quibus datur exceptio contra agentem hoc interdicto. Adde Guid. Pap. *quæst.* 212.

2 Mynsing. *centur.* 3. *obser.* 85.

3 Id enim est, quod dici solet plerumq; eandem causam esse successoris, quæ fuit auctoris, *.inuitus* 156. *§. plerumque. l. quod ipsis* 143. *de reg. iur.* Maximè vero cum successor est vniuersalis, vt heres, *l. nihil est aliud* 24. *de verb. sign.* [Illud sane constat ius tituli superuenientis non purgare vicium spoliationis præcedentis. Capel. Tholos. *quæst.* 492. & ibi Aufrer. *ex cap. sollicitè. de rest. spol.*]

DEFINITIO XXXIX.

Articuli pertinentes ad causam petitorij admittendi sunt etiam in causa possessorij saltem cum clausula, saluo iure impertinẽtium, si modo qualequale iudicium possint facere ad causam possessorij constituendam.

NIhil quidem commune habet proprietas cum possessione,[1] ideoque certum est agenti interdicto siue retinendæ, siue recuperandę possessionis, exceptionem dominij opponi non posse.[2] Sed non eo minus tamen admittẽdi sunt articuli, si quos reus adferat pertinentes ad causam dominij & proprietatis.[3] Quicquid enim prodesse potest non modo ad plenam aut semiplenam probationem, sed etiam ad indicium aliudve quodlibet adminiculum inducẽdum admitti per iudicem debet.[4] Negari porro non potest, quin ex causa dominij aliquid accedat adminiculi ad causam possessionis roborandam, &, vt nostri loquuntur, confortandam.[5] Adeo vt interdum quoque admittenda sit exceptio dominij, puta si is, qui spoliatum se dicit, allegetur spoliatus prætore auctore, quamuis iniustè.[6] Ergo admittendi quidem sunt interim articuli, sed in finem litis differendum est, an dominij exceptio, quæ ex iis inducitur, admittenda sit, necne.[7] *Ita tractatum est* Cal. April. 1596.

1 *L. naturaliter* 12. *§. nihil commune. D. de acquir. poss.*

2 *L. si de vi* 36. *D. de indic. c. in literis. Extr. de restit. spol.* Afflict. *decis.* 7. *nu.* 2.

3 Bald. *in l. vnic. C. si de moment. poss. fuer. appell.* Præsertim cum clausula, *Saluo iure impertinentium.* Idem Afflict. *decis.* 33. quam clausulam in dubio addi debere vult statutum nostrũ.

4 *L. indicia. C. de rei vindic.* Bald. *in l. ordinarij. C. eod.* Iacob. de Butr. *in l. incerti. C. de interdict.*

5 Guid. Pap. *q.* 71. *Ex not. in c. licet. Extr. de probat.*

6 Angel. *in l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iul. de vi.* Innoc. *in 2. super. col.* 5. *Extr. de renunciat.*

7 Afflict. *d. decis.* 7. *in fin.* Obserua autem aliud esse in interdicto adipiscendæ possessionis, quia cum sapiat petitorium. Guid. Pap. *q.* 1. admittit exceptionem dominij, Bart. & alij *ad §. nihil commune.*

DEFINITIO XL.

Exceptio contrarij spolij de rebus mobilibus an & quando detur spoliatori conuento remedijs recuperandæ possessionis?

EXceptio cõtrarij spolij de rebus mobilib. quam placuit dari etiam spoliatori aduersus agentem interdicto, Vnde vi, ad recuperandã possessionem,[1] non habet locum si agatur de feudo,[2] aut de re aliqua ecclesiastica,[3] quoniam & feuda & res ecclesiasticæ publici iuris esse creduntur,[4] ideoque fauorabiliorem causam habere, quam quæ sunt iuris priuati,[5] vt neque solet ob hanc ipsam rationem fieri compensatio de publico ad priuatum.[6] Nam nec si inter priuatos & de re priuata ageretur iudicio vi bonorum raptorum, aut condictione ex lege,[7] vlla tamen exceptio siue spoliationis, siue alia quælibet spoliatori accommodanda esset.[8] Illud sane cõstat, iis quoque casibus, quibus exceptio spolij spoliato datur,[9] non aliter dandam eam esse, quam si dicat se spoliatum ab actore ipso, non etiam ab alio,[10] nisi agatur de vi criminaliter, & spoliatio vel totius patrimonij, vel maioris partis bonorum allegetur.[11] *Sine die.*

1 *Ex cap. frequens. Extr. de restit. spoliat.*

2 Afflict. *decis.* 19. post Ioan. Andr. & Petr. de Anchar. *in d. cap. frequens.*

3 Ioan. Monach. & Anchar. *ibid.*

4 Abb. *in c. 2. Extr. de ordin. cognit.*

5 *Vulg. Auth. res quæ. C. commun. de legat. cum similib.*

6 *L. 1. & 2. C. de compensat.*

7 *L. si quis in tantam. C. vnde vi.*

8 Afflict. *d. decis.* 19. *nu.* 5. post Cyn. *in l. si maritus, C. de don. int. vir. & vxor.*

9 *Ex d. c. frequens.* cuius dispositio locum habet non solum iure canonico, sed etiam iure ciuili, vt post Bart. & Ang. *in l. si te bonis, C. de iur. delib.* concludit Afflict. *d. num.* 5.

10 Quo casu procedit dispositio *d. l. si te bonis.* Idem Bald. post Specul. *in tit. de restit. spoliat. §. nunc dicamus. vers. porro.* Afflict. *d. decis.* 39 *num.* 1.

11 Afflict. *d. decis.* 19. post Petrum de Anchar. *in dict. cap. frequens. not. ab.* 3 Guid. Pap. *qu.* 38 *num.* 2. vbi ait, spoliatum omnibus bonis, vel maiori parte bonorum, à nemine posse conueniri, antequam sit restitutus, iure scilicet canonico, *ex d. cap. frequens. & cap.* 1 *de restit. spol. ext.* Aliud enim est de iure ciuili. Bart. *in l. si te bonis. C. de iure delib.*

[DEFINITIO XLI.

HEres vsufructuarij aut eius cui ad vitã aliquid legatum est non potest conqueri se spoliatum nec consequenter quasi spoliatus agere interdicto recuperandæ possessionis, aut ex Canone põtificio[1] si proprietarius post vsufructuarij mortem propria authoritate occupauerit possessionem:[2] Quia licet verum sit vsufructuarium naturaliter possidere,[3] ac multo magis eum, cui ad vitam suam aliquid legatum est,[4] ea tamen possessio finitur morte, nec in heredem transire potest.[5] Ne quidem beneficio edicti ex quo mortuus, vt loquuntur, possessorem viuum facit. Ea namque demùm possessio per hoc edictum transfertur, quam ex ratione iuris adprehẽdere suo iure heres posset, vt edicti potestate factum duntaxat heredis, quod olim ad occupandam possessionem necessarium erat,[6] non etiam ius ipsius suppleatur.[7] *Ita Senatus* in causa Dominicanorum & pauperum Hospitalis Chamberiensis de Machy, 3. Aug. 1612.

1 *in can. redintegranda 3. quæst. 1.*

2 Nec ad hunc casum pertinet quod scriptum est *in l. 3. §. pen. D. hoc tit.* etiam heredibus fructuarij competere hoc interdictum, loquitur enim cùm vsufructuarius fuit spoliatus, & dat ei interdictum pro damnis quæ passus est ipse fructuarius ante finitum vsumfructum.

3 *L. naturaliter* 12. *D. de acq. poss. l. possessio* 49. *eod.*

4 Hoc enim habet proprietatem cum onere fideicommissi, *l. species* 15. *D. de aur. & arg. leg. l. vlt. D. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum.*

5 Quia nec vsus fructus transit, sed finitur morte, *l. 3. §. vlt. & pass. quib. mod. vsufr. amitt. l. Titio* 51. *D. de vsufr.*

6 *l. cùm heredes* 23. *D. de acquir. poss.* Ratio posita est *in l. 1. §. Scæuola. D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

7 Nec enim nouum est, vt factum hominis suppleatur potestate legis, *vt in l. vlt. C. si mancip. ita fuer. alien.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XLII.

Casus in quo pendente iudicio redintegrandæ possessionis vindiciæ pro actore dici possunt & debent.

COntingit aliquando, vt propositum redintegrandæ possessionis remedium & iudicium lõgiores moras exigat, & tamen in promptu appareat quodammodo de spoliatione. Quo casu solet Senatus pro actore vindicias dicere, vt ei pendente lite possessio restituatur, quamuis dici soleat redintegrandæ possessionis iudicium esse summarium, & possessorem quemlibet pendente lite in possessione suæ retinendum esse. Quidni enim pro eo interim iudicetur qui apparentiorem titulum habeat? Tum verò maxime id obtinet cùm remedium recuperandæ possessionis naturalis proponitur simul cũ interdicto ciuili retinendæ: quam cumulationem fieri posse iam pridem placuit. Nec enim credendus est ciuilem amittere velle is, qui id agit quantum potest, vt naturalem amissam recuperet. *Ita Senatus* pro N. Canonicis Bellicensibus, contra D. Alexandrũ de Beaumont Carra, Prid. Id. Dec. 1612. etiam anteà contra N. Philippum d'Anise. *Sine die.*

TIT. IV.

VTI POSSIDETIS.

DEFINITIO I.

In interdicto vti possidetis, nec cognoscitur de dominio, nisi incidenter, nec quicquam de possessione decernitur ante diffinitiuam sententiam, nisi ad causam momentaneæ possessionis aut sequestrationis.

IN interdicto retinendæ possessionis de illo tantum quæritur, quis hoc anno possederit, non vi, non clam, non precario:[1] nec cumulari potest quæstio proprietatis, si alterutèr collitigantium dissẽtiat.[2] De dominio sane incidenter agi potest, sed id non tam ad cumulandum petitorium quam ad colorandum & corroborandum possessorium:[3] quod fieri plerumquè necesse est, si forte possessionis probationes vtrimque pares proponantur.[4] At, quid si alter collitigantium fateatur aduersarium possidere, sed contendat eam possessionem aut violentam esse, aut clandestinam, aut precariam?[5] Momentaneæ possessionis commodum ei adiudicandum erit, quem constat possidere:[6] quia credendus est quilibet iuste possidere potius quam iniuste,[7] & suo nomine potius, quàm alieno.[8] Etsi vero non solet de possessione quicquam decerni ante diffinitiuam sententiam,[9] id tamẽ fieri aliquando necesse est, ne ad arma decurratur pendente lite. Quæ res facit, vt si æque obscura sint litigatorum iura, & tumultus alicuius periculum sit, possessionem sequestrari oporteat.[10] *Ita Senatus* 14. Cal. Ian. 1588.

1 *L. 1. & tot. tit. D. vti possid.*

2 Quia fauor possessionis facit, vt prius cognoscendum sit de possessione quam de proprietate, vt notant nostri *ad l. naturaliter 12. §. nihil commune. D. de acq. poss. & ex l. exitus 35. eod. l. incerti. C. de interd.* Papiens. late *in form. libell. pro turb. poss. in vers. ad cessandum & desistendum, præsertim nu. 18. & ante si.* Iunge *Desi. 89. & 10 supr. de ordin. cognit.*

3 Guid. Pap. *q. 71. ex not. in c. licet. Extr. de probat.*

4 Cum in hoc interdicto vterq; sit, & actor & reus, & pars sit vtriusque litigatoris causa, *l. 3. §. hoc interdictum. D. hoc tit. l. actionis 37 §. 1. D. de obli. & action.* Papiens. *vbi sup. nu. 4.*

5 Ac proinde vitiosam. Is demum enim iuste possidet qui non vi, non clam, non precario possidet, *l. 1. §. vlt. D. hoc tit. l. si quis diuturno 10. D. si seruit. vindic.*

6 Cum possessio facti sit magis quam iuris, *l. denique 19. D. ex quib. caus. maior. l. 1. §. vir vxori. D. de acquir. poss.*

7 Quomodo & bona fides præsumitur potius quam mala, *l. merito 51. D. pro socio.*

8 *Arg. l. 4. D. de solut.*

9 Per quam pronuncietur vter ex litigatoribus possideat.

10 Prohibendo litigatoribus ne ad possessionem accedãt, idque sub certa pœna, vt loquitur Papiens. *vbi sup. nu. 4. vers. Dicit Iacob. Ex not. in l. 1. C. hoc tit. l. si cuius 13. § si inter duos alias l. aquissimum D. de vsufr.* [Alioqui de attentatis nihil tractari vel decidi in hoc interdicto potest pendẽte lite, cùm vterque dicat se possidere. Non enim attentat qui possessionẽ suam continuat, vt dixi *Defin. 11. sup. vt lit pendent.* Et ideo differenda est de attentatis pronunciatio in diffinitiuam vsque sententiam, quo demum tempore is attentasse dicendus est qui probabitur aut nullo modo aut minus iusto possedisse. *Ita Senatus* in causa Syndicorum sanctæ Fidis & de Tignes, prid. Cal. Maij, 1614.]

DEFINITIO II.

Legatarius non habet interdictum retinendæ possessionis antequam corporalem possessionem nactus sit.

LEgatario non competit interdictum retinendæ possessionis priusquam legati possessionem per manus heredis aut per iudicem nactus sit.[1] At neq; ei, qui in re certa institutus est, qui & hac parte vt in cæteris fere omnibus legatario comparatur.[2] Etsi enim plus iuris habet quam legatarius in eo, quod possessionem propria auctoritate nanciscì potest,[3] non tamen consequens est, vt hoc solo, quod possessor fieri potest, iam factus videatur.[4] Aliud enim est possidere, aliud fieri posse possessorem.[5] Cæterum non nisi ei qui vere iam possideat interdictum retinẽdæ possessionis cõpetere palam est.[6] Sicut & illud indubitatũ, edictalem aut potius cõsuetudinariam eam possessionem, quæ à defuncto in heredem continuatur,[7] non similiter continuari in legatarium.[8] *Ita Senatus* in causa N. Vectier viduæ N. Puthod, & N. Ioannis Puthod Aduocati, 14. Calend. Mart. 1590. Iunge SC. 1. quor. legat.

1 Quia legatum est donatio à defuncto relicta ab heredẽ præstanda, *l. legatum 36. de leg. 2.*

2 *l. quoties 15. C. de hered. instit.*

3 Bart. & alij *ad d. l. quoties.*

4 Quod enim pendet vt esse possit non pro eo habetur quasi iam sit, *l. is damnum dat 160 §. 1. de reg. iur.*

5 *l. 1 D. quod legat. l. 3. C. de pign.*

6 Quomodo enim posset retinere possessionẽ is, qui nõdum incepit? *l. Titio vsusfructus 96. de condit. & demonstr.*

7 Ex edicto quod Pragmatici dicunt, *Le mort saisit le vif.* De quo scripsimus *in tit. De acq. poss.*

8 Qui scilicet non est successor iuris vt heres, *l. quidam 9. §. 1. de edend.* Quamuis legatarius in re legata sit quodammodo heres, *l. id tempus 14. §. 1. de vsucap.*

DEFINITIO III.

Etiam in possessorio possunt allegari quæ pertinent ad petitorium, nempe ad confortandum possessorium.

TAm in beneficialibus quam in prophanis controuersiis possunt quę ad petitorij causam pertinent deduci in iudicium, quo de sola possessione controuertitur: non vt de petitorio quicquam pronuncietur, sed tantum corroborãdi, &, vt nostri loquuntur, confortandi possessorij gratia. Qui enim

Source : BIU Cujas

potiora in petitorio iura habet is, vtique etiam in possessorio vincere debet, cæteris paribus,[1] *Ita Senatus* sæpius. *Sine die.*

1 Guid. Pap. *q.71. ex cap. licet. Extr. de probat. cap. ad decimas de restis. spoliat. in 6.*

DEFINITIO IV.

Possessio per clausulam constituti aliter ve quæsita si amissa sit, non recuperatur ipso iure per restitutionem in integrum.

CReditor, qui pignoris possessionem per clausulam constituti nactus fuerat,[1] si ius pignoris & consequenter possessionis ex ea causa quæsitæ remiserit[2] per contractum, aduersus quem postea impetret restitutionem, licet in pristina iura omnia restitui debeat,[3] possessionem tamē semel amissam, cum facti sit,[4] recuperare ipse iure non potest.[5] Nam & similiter dicimus causam possessionis postliminio non contineri.[6] Proinde obtenta restitutione petere actor debet nō vt in pristina possessione retineatur, sed vt sibi amissa possessio restituatur.[7] Nec ad rē pertinet, quod ea possessio, quæ per clausulam constituti acquiritur, plurimū iuris habeat & fictionis.[8] Nam & postlimini j fictio tota meri iuris est,[9] nec tamen restituit interceptam possessionem.[10] Per clausulam vero constituti non solum ciuilis possessio quæritur, sed etiam realis & naturalis.[11] At neq; ciuilis ipsa possessio cum amissa est facilius recuperatur, quam naturalis. Perinde enim & corporis & animi ministerium requiritur, atque si nunc primum acquireretur.[12] Denique licet modus possessionis transferendæ per clausulam constituti sit fictitius, fieri tamen nequit, vt plus operetur fictio quam veritas.[13] *Ita Senatus* in causa Hugoninæ Iarrin, & Claudij Petifeu, Idib. Iul. 1592.

1 *Ex l. quod meo 18. D. de acqui. poss.*

2 Facile namque inducitur remissio pignoris ex voluntate creditoris, *l.1. & tot. tit. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. etsi pignus 18. D. qua in fraud. cred.*

3 Ex natura scilicet restitutionis in integrum, quæ omnia in statum pristinum reponit, *l. quod si minor 24. §. restitutio. D. de minor. l. vnic. C. de reput. qua sunt in iudic. in integr. restit.*

4 *L.1. § si vir vxori, & præced. D. de acq. poss. l.1. §. Scæuola. D si is qui testam. lib. esse iuss.*

5 *Arg. l. cum heredes 23. D. de acqu. poss.*

6 *L. denique 19. D. ex quib. caus. maior.*

7 Quod & ipsum restitutionis verbum satis per se significat.

8 *Not. ad d. l. quod meo.* Facit *l. possessio 48. in prin. & §.1. D. de acquir. poss.*

9 *L. postliminium 19. & pass. D. de capt. & postlim.*

10 Quia facti causæ nulla constitutione infectæ fieri possunt, *l. in bello 12. §. facti. eod.*

11 *Ex not. in d. l. quod meo. & in l. quadam mulier 77. D. de rei vindic.* [*Bart. in l. ab emptione 58. nu. vlt. D. de pact.*]

12 *L.3 §. in amittenda l. quemadmodum 8. D. de acquirend. possess.*

13 Imo debet veritas fortior esse fictione, *l. filio 23. D. de liber. & posthum.*

DEFINITIO V.

In quasi possessorio iurium obtinere is debet, qui quasi possessionem probat, licet nec titulum alleget, nec causam.

IN præstationib. annuis, si quasi possessio per annos aliquot cōtinuata probetur, & possessorio agatur non petitorio iudicio, vincere debet is, qui in quasi possessione est, licet nec titulū alleget, nec causam,[1] ac multo magis, licet ex qua causa præcedētes solutiones factæ sint non appareat, dummodo iuris præsumptio non obstet possidēti.[2] Hoc vnum enim duntaxat requiritur, non etiam cætera, quæ, si petitorio ageretur, omnimodo probanda essent.[3] Nam in possessorio leuiores probationes sufficiunt.[4] Nec de alio quærendum est, quam quis hoc anno aut vltimis possederit:[5] quæ quæstio tota facti non iuris est.[6] *Ita Senatus* pro D. Priore de Louagny, cōtra religiosos Celestinos de Villarsalet, 6. Calend. Septem. 1592.

1 Quæ tamen causa allegari deberet, adeóque titulus si ageretur petitorio, secundum ea, quæ scribit Guid. Pap. *quæst. 408.* ex notat per Bart. *ad l. cum de in rem verso 6. per illum tex. D. de vsur.*

2 Quia cum iuris præsumptio obstat, nunquam sufficit possessio, nisi sit immemorialis vel titulata, *c.1. de verb. sign. in 6.* Bart. *ad l. 2. C. de seruit. & aqua.*

3 Et ad hunc nimirum casum pertinet, quod ex Bartoli & aliorum sententia tractat Guid. Pap. *d. q. 408.* [Iunge *Defin. 7. infr.*]

4 Quia & possessorium leuioris momenti est & summarie tractandum, *l.1. C. si de moment. possess. fuer. appell.*

5 *L.1. D. hoc tit. Not. in l. vlt. C. eod.*

6 *d. l.1. § si vir vxori. & l. quod vxor 16. D. de acq. poss.*

DEFINITIO VI.

Donatarius factus possessor per clausulam constituti, præfertur heredi in interdicto retinendæ.

IN interdicto retinendæ possessionis præferendus est heredi donatarius, siue inter viuos, siue mortis causa donatum sit, qui pro se habeat clausulam constituti,[1] quoniam mortis tempore & eo instāti, quo ius heredis nasci incipit,[2] reperitur extra causam hereditatis possessio, quæ viuo adhuc donatore per eā clausulam in donatarium translata fuit.[3] *Ita Senatus* in causa Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis Sabaudiæ, & N. Callet, 8. Id. Iulij 1593.

1 Per quam scilicet certum est, translatam in eum fuisse omnem possessionem, & naturalem, & ciuilem, *l. quod meo 18. cum ibi not. D. de acq. poss.*

2 Id est, post mortem, quia viuens non habet heredem, *l. 1. D. de hered. vel act. vend. l.1. D. pro hered.*

3 Nam quæ à viuo alienata sunt, in ipsius hereditate reperiri non possunt, *l. sequens quæstio 68. de leg. 2.*

DEFINITIO VII.

Præstatio vniformis maxime decēnalis sufficit sine titulo ad obtinendum in possessorio, at non in petitorio.

VNiformis annuæ pensionis præstatio per decēnii continuata, etiam nullo probato titulo, at ne quidem allegato, sufficit ad obtinendum in possessorio, quæ in petitorio non aliter sufficeret, quam si ex causa allegati saltem alicuius tituli secuta præstatio probaretur.[1] *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi Bellicensis & Ecclesiæ Cathedralis, 9. Calen. Decemb. 1594.

1 Bart. & post eum cæteri *ad l. cum de in rem verso 6. D. de vsur. & ad l. si certis annis. C. de pact.* Guid. Pap. *q. 408.* Iunge *Def. 5. supr. eod.*

DEFINITIO VIII.

De retinenda possessione nō agitur apud nos, nisi in interdicto, vti possidetis, probando possessionem ex parte nostra, & turbationem ex parte aduersarij.

EX iis remediis, quę ad retinendam possessionem comparata, & apud Gallos vsitata sunt,[1] vnum illud est, quo solo vtimur, quod competit ex interdicto vti possidetis.[2] Saisinam illam simplicem quam Galli vo-

Galli vocant,[3] ex diplomate principali proponenda nullam agnoscimus, quia non nisi communi ciuilique Romanorum iure hac parte vtimur.[4] Porro, qui agit interdicto isto retinendæ possessionis duo probare debet, possessionem ex parte sua, & turbationē ex parte aduersarij.[5] Turbationem inquam, nō spoliationem,[6] quia si se diceret spoliatum sibi esse cōtrarius, ob idque repellendus,[7] & interdicto recuperandæ non retinendæ possessionis agere deberet.[8] Possessionem vero probare debet duobus temporibus inspectis, litis contestatæ & factæ turbationis, ac proinde se tum adhuc possidere, aut eo saltē anno possedisse.[9] *Ita Senatus* in causa D. de la Velliere, & D. de Rogemont, 10. Cal. Febr. 1595.

1 De quibus vide Rebuff. *tit. de matern. poss. art. 2. tom. 2.*

2 Est enim hoc interdictum retinendæ possessionis, *l. 1. §. est igitur. D. hoc tit.*

3 Sic enim Rebuff. appellat supradicto loco.

4 Vt nec in cæteris, n. si in quibus speciali aliquā lege vel consuetudine iuri communi derogatum est.

5 Qui enim non turbatur, nihil causæ est, cur debeat turbare aduersarium, proposito contra ipsum interdicto.

6 Quamuis, vt vulgo iactatur, qui turbat spoliet, *arg. l. vim facio 11. D. vnde vi.*

7 Nec enim audiendus est, qui allegat contraria, *vulg. l. 1. C. de furt.*

8 Cum interdicta iusta sint incompatibilia, nisi quatenus referuntur ad diuersa genera possessionis Bart. & alij *ad l. 1. D. h. t.* Papien. *in form. libel. pro turbat. poss. vers. ad cessandum nu 2.*

9 Idem Papiens. *ibid. in vers. hodie. nu. 2. ex §. retinendæ. & §. commodum. Instit. de interd.* Bart. *in d. l. 1 § ait prator. circ. fin. Ex l. 1 §. interdictum autem. & l. 2. D. hoc tit. Can. in cap. licet. de probationib.* [Intellige autem quod possederit vere, *l. 3 §. creditores D. hoc tit. l. officium 9. D. de rei vindic. & non vi, non clam, non precario l. 1. §. vlt. l. 2. D. hoc tit.*]

DEFINITIO IX.

Potest locus esse interdicto retinendæ, quamdiu retinetur possessio ciuilis, licet sit amissa naturalis, secus si ciuilis quoque amissa sit.

SI cessatum sit in solutione reditus annui, in cuius percipiendi quasi possessione alius se dicat esse, non inducitur ex ea re spoliatio possessionis, sed tātum turbatio.[1] Ideoq; interdicto retinendæ possessionis locus esse potest, etiamsi sola ciuilis possessio supersit tempore litis contestatæ,[2] quia sufficit retineri possessionem ciuilem ad auocandam & recuperandam naturalem per interdictū retinēdæ.[3] Sed si ciuilis quoque amissa sit aut per cōtradictionem factam in recuperanda naturali,[4] aut propter obliuionem, quæ ex decēnij,[5] adeoq; in huiusmodi causis, biennij lapsu[6] præsumitur, recurrendum necessario est ad remedia recuperandæ possessionis.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Scilicet si is qui turbatur, malit se dicere turbatum quā spoliatum. Alioqui etiam qui turbat spoliat, *l. vim facit 11. D. vnde vi.*

2 Quæ scilicet secūdum nostros Doctores solo animo retinetur, quamdiu naturalis non negligitur. *Not. in l. nemo ambigit 10. & in l. licet 4. C. de acquir. poss.*

3 Bart. *in l. 1. D. hoc tit.*

4 *L. clam possidere 6. §. vlt. & l. seq. de acq. poss.*

5 *L. si id quod 25.* & ibi Bart. *eod.*

6 *d. l. si id quod. §. vlt. & l. qui agros. C. de omn. agr. deser. lib. 11.*

7 Vide Guid. Pap. *q. 552.*

DEFINITIO X.

Quando personali actione vel interdicto agendum sit pro præstatione annua?

PRo præstatione annua, quæ nō tam ratione rei debetur, quā ex obligatione personali, non conpetūt interdicta aliqve remedia possessoria, sed personali actione necessario agendum est.[1] Sin ratione rei & prædij debeatur, competit interdictum & possessorium.[2] Obseruandum tamen est, in huiusmodi præstationib. annuis ratione rei petitis amitti possessionem ciuilem per lapsum biennij, cum in aliis causis non breuiore quam decennij tempore amittatur.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Cyn. & communiter Legistæ *in l. si certis annis. Cod. de pact.*

2 Ex sententia Canonistarum *in c. quærenti am. de elect.* quamuis omnes in hoc consentiant, vt per Bartol. *in l. solent. de off. Proconf.*

3 Dixi *Defin. praced. num. 5. & 6.*

TIT. V.

DE NOVI OPER. nunciat.

DEFINITIO I.

Etiam in causa appellationis potest is, cui nūciatum est nouum opus, satisdare ad hoc, vt pendente lite possit ædificare.

IS, cui nouum opus nunciatum erat, dixerat apud iudicem, non tam nouum opus se facere, quā vetus reficere,[1] neque tamen obtulerat satisdationem, vt ædificare liceret.[2] Iudex, quòd nondum constabat, an nouum opus fieret, an vetus reficeretur, inhibuerat reo, ne interea ædificaret,[3] oblata scilicet in eam rem & præstita, vt fieri debuerat, per actorem satisdatione.[4] Appellatione interposita per reum, cum is melius consultus satisdationem offerret,[5] putauit Senatus audiri eum debere, & vt ædificaret, permisit.[6] Nec obstitit, quod appellatum esset ab interlocutoria, quæ ex eisdem actis, vt Pragmatici iactitant, decidi debuit.[7] Potest enim quandocunque offerri per ædificantem satisdatio ad nunciationis vim si non extinguendam, saltem suspendendam, ita vt nec ad Prætorem ire necesse sit & desiderare, vt nunciatio remittatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, 4. Non. Decemb. 1590.

1 Quo casu certum est non nisi frustra & ridicule nouum opus nunciari posse, *l. 1. §. si quis ædificium. D. hoc tit.*

2 Quā tamen offerre debet quisquis vult noui operis nūciatione neglecta ædificare, nisi à prætore impetret remissionem, *l. 1 D. de remiss. l. de pupillo 5. §. si is cui, D. hoc tit.*

3 Non enim facilis & credulus esse debet iudex, vt vni ex litigatoribus credat inaudito altero, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. de re iudic.*

4 Vt reo cautum esset de indemnitate, si eam inhibitionem male ac sine causa impetratam fuisse quandoque appareret, *l. 5. & 6. D. de petit. hered. cum similib.*

5 Vt sibi liceret non obstante nunciatione ædificare, quā quam non semper sufficit satisdare, vt dicam *Desi. 3. infr.*

6 Cum nihil interesset aduersarij, cui fuerat satisdatum, interesset vero reipublicæ nouis ædificiis ornari ciuitatem, *prator ait 20. §. hoc interdictum prohibitorium. D. hoc tit. l. vlt. D. ne quid in loc. public.*

7 *Clem. appellanti. de appell.* Nat. *cons. 153 col. 4. in prine.* Larfranc. *concl. 442.* Quia appellatio ab interlocutoria est odiosa cum deroget ordinariæ iurisdictioni, vt tractat Papiens. *in form. appell. ab interloc. in vers. causis & rationibus infra scriptis nu 1.* & ibi Masuer. post Bald. *in l. eos § si quid autem C. de app.* Rom *sing 282. & 404.* Robert. Marant. *De ord. iudic. cap. 54. tit. de appell.*

8 *d. l. de pupillo 5 §. si is cui 17. l. non solum 8. § si cum possem & § sciendum, D. hoc tit.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO II.

Non est destruendum propter nunciationem, nisi illudipsum, quod constat ædificatum fuisse post nunciationem.

SEd neq; putauit Senatus in supraſcripta facti ſpecie audiendum actorem, cum diceret appellantem neglecta noui operis nunciatione neglectoque rurſum iudicis imperio non deſtitiſſe ab ædificatione: ideoque cogendum deſtruere quicquid poſt nũciationem ædificaſſet, ſiue iure, ſiue iniuria facta eſſet nunciatio.[1] Non quod appellatio ſola nũciationis vim extinguere aut remorari potuiſſet,[2] ſed quia non conſtabat, quid & quantum poſt nũnciationem ædificatum fuiſſet. Debuerat enim nunciãs, ſi quid iam operis factum erat nunciationis tempore, id ipſum in teſtationem referre & modulos ſumere, qui vt ſumerentur conferrenturque, iudex decernere potuiſſet.[3] Quo non facto fieri non poterat, vt exacte probaretur per teſtes, quid & quantum ædificatum eſſet.[4] Atqui nõ quicquid ædificatum erat deſtrui debuerat, ſed illud tantum quod poſt factam nunciationem.[5] Cum itaq; de operis quantitate nõ appareret, in dubio fauẽdum fuit ædificanti potius quam nuncianti,[6] vel ob id maxime, quod publice interſit ædificari ad decus & ornamentum ciuitatis.[7] Denique non deficiebat actori ius, ſed probatio, vt & alias plerumque euenit.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex l.5.§.ſi quis forte. l.prætor ait 20. in prin. & per tot. D. hoc tit.* iunct. *l.cui opus 22. eod.*

2 Nec enim fit nũciatio à iudice, ſed ab aduerſario, à quo non poteſt appellari, cum nullam habeat iuriſdictionem.

3 *d.l.non ſolum.§.1.& §.ſed vt probari* iunct. gl. *ibid.*

4 Eſt enim hoc ex eorum genere, quæ non poſſunt commode probari per teſtes, quamuis contra videatur ſentire *d. gloſ.*

5 *d.§.ſi quis forte.* & aliis *ſupr. citat.*

6 Quaſi non tam deficeret ius quam probatio, *vt in l. duo ſunt Titij 30. D. de teſt. tutel.*

7 *d.l.prætor ait 20.§.hoc interdictum prohibitorium. D. hoc tit.*

8 *d.l.duo ſunt Titij.*

DEFINITIO III.

Non ſemper ei, cui nunciatum eſt nouum opus, permitti debet, vt interim ædificet oblata ſatiſdatione.

NVnciato nouo opere, non ſemper eſt permittendum ei, cui nunciatũ fuit vt ædificet oblata ſatiſdatione. Quid enim, ſi ea res graue & intolerabile damnum adferat ei, qui nouum opus nunciauit,[1] quique ſtatim aut ſaltem intra trimeſtre[2] docere poſſit de iure, quod habeat prohibendi? Finge etiam nondum conteſtata lite auditos teſtes ad futuram rei memoriam, ex quorum teſtationibus, ſi cas iudex animi ſui informandi gratia aperire volet, conſtare aliqualiter poſſit prohibendi ius eſſe. Nihil interea temere conſtituendum eſt.[3] Ita ex tempore tractatum eſt in cauſa liberorum D. de la Bigarne Aduocati generalis, & vxoris D. N. Berliet tum Præſidis Rationalium nunc Archiepiſcopi Tarentaſienſis Reuerendiſſimi, Prid. Id. Decembr. 1593.

1 Nec enim facile ferendum eſt, vt ex vnius facto alius graui & intolerabili damno afficiatur, *l. 1. de alien. iud. mut. cauſ. fact. l. non debet 74. de reg. iur.* [Nec turſus vt ædificet quis ad æmulationem alterius, *l.3. de oper. publ.* Adeoq; nec vt ædificium poſſit eſſe cauſa & principium æmulationis Bald. *conſ.* 58. Sicut nec eſt permittendum, vt quis ædificando præbeat materiam ſeditionis: Puta ſi quis vellet caſtellum ædificare in locis limitrophis, niſi quibus caſtellum adſcriptum eſt, *l.2. C. de fund. limitro. lib. 11. tit. 59.*]

2 Statim namque fieri videtur, quod ſit intra modicum tempus, nec magnum damnum eſſe videtur in mora modici temporis, *l.ſi debitori 21. D. de iudic.* Vide *l. vnic. cum gloſſ. C. hoc titulo.*

3 *Cap.3.& 4. Extr. hoc titulo.* Iunge *l. de pupillo 5.§.ſi quis riuos. D. eod.* Vide Anton. Teſſaur. *deciſione 204. ante finem*, vbi concludit, videri hoc poſitum in arbitrio & religione iudicantis. Quod intellige, cum is, qui non vult admittere ſatisdationem, dicit ſe paratum eſſe docere de iure ſuo, vt ſe tuetur per exceptionem illam, modo conſtat, modo agatur, vt ex Bartolo tradit Ferrar. *in form. libel. in nunciat. noui oper. in verſ. ante aliquam remiſſionem, nu.3.* licet Maſuer. ad illum locum videatur contrarium tenere. [Obſerua tamen ſi te ſciente & non contradicente opus nouum fecerim, non eſſe poſtea me compellendum deſtruere, Gloſ. *in l. Mauiana 11. C. de ædif. priuat.* Niſi per errorem conſenſeris, *l. Labeo 17. & ſeq. De aqua & aquæ pluu. arcend. l.3.§.1. D. de mort. infer.* Sic dicimus ei, qui rem illicitam ſemel admiſit, poſtea de damno infecto non caueri, quia debet ſibi imputare cur admiſerit. Quid ſi quis columbarium velit extruere? Poteſt quidem ſummo iure, idque Paponius teſtatur *in Syntagm. Arreſt.* ſed tamen alio iure vtimur, vt à fundamentis non poſſit ſine permiſſu Principis, adeoque domini iuriſdictionis ſi velit à fundamentis extruere, & Plebeius ſit, ſecus ſi ſit nobilis, aut velit ſuper columnis extruere quod dicimus. *ſur le pilier en l'air.* Ita tractatum eſt ſæpius. *Sine die.*]

TIT. VI.

DE PIGNOR.

DEFINITIO I.

Solutione tantum debiti, non etiam confuſione ex acquiſitione dominij extinguitur in totum hypothecaria.

PErseverare quidem pignoris vinculum non poteſt poſt acquiſitum creditori dominium eius rei, quæ antea fuerat obligata,[1] quandoquidem rei propriæ pignus conſiſtere nequeat.[2] Sed ſi quo caſu euenit, vt rem illam creditori habere non liceat, alio fortaſſis anteriore creditore, aut qui potior eſſe debeat poſſeſſionem auocante,[3] durabit pignoratitia & quaſi Seruiana actio,[4] quæ nec vnquam extincta videri poteſt,[5] eum perpetuam illam conditionem habeat, ſi ſolutum non ſit debitum, aut aliter eo nomine ſatisfactum:[6] verum autem ſit nunquam aut ſolutum aut ſatisfactum eſſe creditori, qui pignoris dominium acquiſiit: neque enim ſola dominij acquiſitio ſolutionis loco eſt.[7] *Ita Senatus* in publico Auditorio, Prid. Cal. Sept. 1588.

1 *L.pen.§.Latinus Largus, de except. rei iud.*

2 *L.neque pignus 45. de regul. iur. l.ſi rem alienam 29. D. de pignor. act.*

3 Quo caſu non licet emptori rem habere niſi ſoluto debito, *l.ſi mancipium 34.§.vlt. & l.ſeq. D. de euict.*

4 Textus eſt elegans *in d.§. Latinus Largus.*

5 Nam ſi ſemel extincta eſſet, nunquam reuiuiſceret, *l. qui res 98.§.aream. D. de ſolut.*

6 *L.grege 13.§. etiam. D. hoc tit. l.ſi rem alienam 9.§. omnis. D. de pignor. act. l. debitor 59. D. ad SC. Trebellian.* Vnde fit, vt quamuis hypothecaria obligatio ſit acceſſoria, nihilominus duret etiam poſt extinctam principalem obligationem, *l.2. C. de luit. pignor.*

7 Sed confuſionis. Aliud vero eſt, ſi quis dicat dominij acquiſitionem eſſe loco ſolutionis. Aliud vero, ſi dicat eſſe loco confuſionis, *lege Stichum aut Pamphilum 95.§. aditio. D. de ſolut.*

DEFI-

DEFINITIO II.

Condemnatio prouisionalis, quæ fit contra plures pẽdente lite super hypothecaria, non propter hypothecam, sed propter litem diuisibilis est.

SI pendente iudicio, aut in executione iudicati super actione hypothecaria, creditori inopia laboranti certa pecuniæ quãtitas adiudicanda sit in causam alimentorum, litisque prosequendæ,[1] resque sit cum pluribus pignorum possessoribus,[2] non erunt singuli ad eam quantitatem in solidum condemnãdi, sed in partes tantum viriles:[3] quoniam ea actio nõ sicut hypothecaria realis & indiuisibilis est,[4] sed in personas collitigantium concepta.[5] quam proinde diuisibilem esse necesse est.[6] *Ita Senatus* inter Ioannem Rage, & Ioannem de Constance, 17. Cal. Ianuar. 1589.

1 Hoc enim aliquando fieri necesse est ex æquitate, *arg. l. si instituta* 27. *§. de inofficioso.* D. *de inof. testam. l. vlt. C. de ordin. cognit.* Iunct. *l. 1. §. quare etsi ita. versi. satius est enim. D. de ventr. in poss. mitt.*

2 Quos constat posse singulos actione hypothecaria cõueniri, cum ea sit indiuidua, *leg. rem hereditariam* 65. *D. de euiction.*

3 Vt fieri regulariter solet, quoties ad aliquam quantitatem plures simul tenentur, *l. reos* 11. *§. cum tabulis. D. de duobus reis. l. 1. C. si plur. vna senten. fuer. condem.*

4 *d. l. rem hereditariã l. in executione* 85. *§. vlt. D. de verb. obli.*

5 Nascitur enim ex officio nobili iudicis, vt nostri loquũtur, non ex conuentione.

6 Scilicet pro numero personarum, quæ conueniuntur.

DEFINITIO III.

Bona constituentis procuratorẽ ad dandum pignus, non ideo sunt obligata, nisi etiam à procuratore ipso sint pignorata.

COnstitueram te procuratorem ad obligandum me bonaque mea Titio, à quo mutuam pecuniam eras meo nomine accepturus. Tu mutuam acceperas,[1] nec tamen creditori bona mea, sed tua duntaxat obligaueras.[2] Nulla creditori in me aut res meas actio competet, quoniam sola mandati causa facere non potest, vt ei obliger cui nihil mandaui.[3] Neque enim ex mandato meo, sed ex tua promissione obligatio nata est in eius commodum, cum quo contraxisti.[4] Quemadmodum neque ex facto tuo obligarer, si mandati fines excessisses.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 14. Cal. Ianuar. 1589.

1 Et quidem quasi tuo nomine. Sic enim hoc accipiendũ est, nam si acceperis tuo & meo nomine, quasi mandatum à me in eam rem habens, magis est vt sim obligatus creditori tuo, quasi etiam meo, quoniam cum mando tibi, vt pecuniam mutuam accipias à Titio, videor etiam mandare Titio vt pecuniam tibi credat, *arg. l. qui hominem* 34. *§. si Titium l. quodlibet* 87. *D. de solut.*

2 Aliud igitur erit, si tu bona mea ei obligaueris, aut si ego.

3 Et qui mandatum meum alij factum ignorauit, alioqui si sciuit, potest videri fidem meam secutus, vt *in l. si literas* 7. *C. mandat.* Iunct. *d. §. si Titium.* Nec rursum possunt bona mea esse obligata ei, qui non conuenit de pignore, *l. 3. D. qua res pig.* Nec essem ego obligatus ex mandato, quia mandati actio in personam non in rem est.

4 Qui proinde fidem duntaxat tuam nõ etiam meam secutus est. Aliud ergo erit, si ego, cum mandarem tibi, vt pecuniam mutuam à Titio acciperes, obligauerim ei bona mea quamuis ignoranti. Nam cum nudo consensu hypotheca cõtrahatur, potest vtique contrahi etiã inter absentes, *l. 4. l. pen. §. 1. D. hoc tit.* Iunct. *l. 1. §. vlt. D. de contrah. empt.* & sufficit sequi voluntatem creditoris, dummodo sciuerit pignus à debitore constitutum. Quænam enim conuentio posset videri facta ab ignorãte? Sed etsi mãdauero tibi, vt meo nomine quæras creditorem, & ab eo mutuam pecuniam accipias, & ei, qui tibi crediturus sit, quisquis ille futurus est, bona mea obligaueris, idem erit dicendũ, cum incertitudo personæ, quæ postea ex euentu certificatur, non impediat potestatẽ mandati, neque conuentionis de pignore, *d. l. 34. §. si Titium. & d. l. 87. D. de solution.* Nec requiritur hoc casu stipulatio, cum vterque contractus, & mandati, & pignoris possit fieri inter absentes citra stipulationem, *l. 23. §. 1. D. hoc tit.*

5 Aliud agendo, quam quod tibi mandaui, vt *in l. 3. §. vlt. l. 5. §. 1. D. mand.* Nam si alias, id est, alia vi & ratione feceris id ipsum, quod tibi mandaui, non videris excessisse, quia nihil refert, quid ex æquipollentibus fiat, *l. vlt. §. vlt. eod.* vbi ob hanc causam sic lego, *& alias egisset id, quod ei mandatum esset.* Finge mandatum à me tibi vt à primo quoque mercatore merces mihi emeres ad centum vtique aureos, te vero non à mercatore, sed ab alio, cui mercator fidem habuerit, merces accepisse vsque ad eam quantitatem. Videberis impleuisse, non excessisse mandatum. Quid si merces supra quantitatem mandatam emeris? Idem erit, nempe vsque ad mandatam quantitatem, *l. 4. eod. tit. mandat.*

DEFINITIO IV.

Tertius possessor, qui pendente lite alienat, non ideo se liberat, quo minus litis sistere teneatur.

ACtione quasi Seruiana cõuentus, cum eo tempore rem obligatam possideret, lite pendente desiit possidere ex causa siue voluntariæ, siue necessariæ alienationis.[1] Cogendus est, vt liti sistat, adeoq; condemnandus ad restitutionem non rei ipsius, cuius restituendæ facultatem amplius nõ habet,[2] si nõ dolo desierit possidere,[3] sed fructuum à lite contestata perceptorum,[4] itemque ad expẽsas litis, quam malè nulloq; iure susceperit.[5] Quamuis si ab initio nec possedisset, nec dolo desisset possidere, vtique hypothecaria cõueniri non potuisset.[6] Neque enim possessori vnquam permittendum est, vt rem alienando pẽdente lite, se liberet:[7] quam ob causam ad eius quoque curam & diligentiam pertinet, vt in iudicium nouus possessor veniat litis periculũ suscepturus, ne qua per alienationem iniuria actori facta videatur,[8] vtque persona sit, in quam nullo actoris incommodo iudicij translatio fiat.[9] *Ita Senatus* ex tempore, 13. Cal. Ianuar. 1590.

1 Lis enim super hypothecaria non impedit, ne alienatio fiat lite pendente, cum non faciat rem litigiosam, *Auth. litigiosa. C. de litigios.*

2 *l. officium* 9. *D. de rei vindic.*

3 Tunc enim dolus pro possessione esset, *l. qui restituere* 68. *eod. tit. l. qui dolo* 131. *de reg. iur.*

4 Tanquam factus ex eo tempore malæ fidei possessor, *l. si fundus* 16. *§. interdum etiam. D. hoc tit.* iunct. *l. sed etsi* 25. *§. si ante. D. de petit. hered.*

5 *l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. cum similib.*

6 *d. l. si fundus. § in vindicatione. hoc tit.*

7 Quasi vix fieri possit, vt non dolo malo desierit hic possidere, *l. Iulianus* 17. *§. quod si dolo malo. D. de rei vindic.*

8 *l. 1. D. de alien. iud. mut. causa fact. l. alienationes* 13. *D. famil. erciscund.*

9 *Argum. l. si vero* 12. *& seq. D. de rei vindic. l. 1. D. si ex noxal. caus. agat.*

DEFINITIO V.

Vnus ex heredibus debitoris potest conueniri hypothecaria in solidum, nec potest obiicere exceptionem non excussi coheredis.

COnductore, qui bona sua omnia pro cõductione obligauerat, defuncto multis relictis heredibus, quorum alij pensionẽ offerant pro portione sua hereditaria, alij soluere recusent, perinde agi potest hypothecaria in solidum aduersus eas res, quæ vnicuique ex heredibus à defuncto obuenerunt, ac si nihil prorsus offerretur.[1] Pignoris enim obligatio prorsus indiuidua est,[2] licet personalis obligatio in-

Source : BIU Cujas

ter coheredes pro modo portionum hereditariarum ex duodecim tabularum lege diuidatur.[3] Nec audiendus erit coheres, si pro parte coheredis non soluentis obiiciat exceptionem non excussi coheredis.[4] Neque enim pro coheredis portione hereditaria tertij possessoris iure censeri potest is, qui ipsius debitoris coheres ex parte est.[5] Quare nec aliud erit, licet is, qui hypothecaria conuenitur, partem suam debiti non solum obtulerit, sed etiam iam soluerit. Non enim partis solutione liberatur hypotheca, nisi pro ea parte, quæ soluta est.[6] *Ita Senatus* 8. Cal. Iunij 1591.

1 *L. quamdiu 6. C. de distr. pignor. l. 2. C. debit. vend. pign. imped. non poss.*
2 *L. rem hereditariam 63 D. de euict.*
3 *L. 1. C. si cert. pet.*
4 *L. 2 C. si vnus ex plurib. hered. deb.*
5 Et ideo locum hic habet *tit. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*
6 *L. in executione 185. §. pen. De verb. oblig.*

DEFINITIO VI.

Duo casus, in quibus res aliena pignori dari vtiliter potest.

RES aliena pignori dari potest, non solum si dominus consentiat,[1] sed etiam si sciat & dissimulet in fraudem ignorantis creditoris.[2] *Ita tractatum est* in causa Iacobi Pic, & Ioannæ Rippet, 10. Calen. Septem. 1591.

1 *L. 1. pen. & vlt. C. si alien. res pig. dat. sit.*
2 *L. 2. eod. l. mulier 11. C. de distract. pign.*

DEFINITIO VII.

An & quando possit quis pro debito detrudi in carceres.

ETsi membrorum suorum nemo dominus est,[1] inualuit tamen ex inueterata, & apud omnes gentes receptissima consuetudine, vt corpus suũ pignori obligare debitor quilibet possit,[2] etiam Doctor,[3] nisi qui in Magistratu est aut in ea dignitate constitutus, vt citra infamiam detrudi in carceres non possit.[4] Eius namq; obligationis effectus ille est, vt debitor, qui seipsum pignori dedit, perinde ac alia res quælibet obligata capiatur,[5] hac sola differẽtia, quod non distrahitur, sed trahitur:[6] qui vtiq; trahi non posset, si pignoris conuentio nulla præcessisset.[7] Specialem sane conuentionem de ea re fieri oportet, alioqui non ex eo solo, quod quis sua omnia obligauerit, seipsum quoq; obligasse credendus est,[8] ratione illa quam diximus, quod sui ipsius nemo dominus existimetur.[9] Euenit tamẽ interdictum, vt nulla quoque præcedente corporis obligatione rapi quis possit non tantum in ius,[10] sed etiam in carceres, nimirum, si de fiscali debito agatur, cuius singulare priuilegium illud est,[11] aut si in executione iudicati propter debitoris cõtumaciam idipsum iudex specialiter decreuerit.[12] Hoc enim casu, vt & aliis pleriſque in vicem iustæ obligationis succedit auctoritas iubentis.[13] *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1591.

1 *l. liber homo 13. D. ad leg. Aquil.*
2 Contra iuris rationem, cum nõ valeat pignus, nisi eius rei quæ sit in dominio debitoris, *l. & qua nondum 15. §. quod dicitur D. hoc tit.* Vide *l. ob as alienum. cum ibi not. C. de obli. & act.* iunct. *l. 1. & 2. D. de hom. lib exhib.*
3 Cum possit quilibet renunciare iuri & priuilegio suo, *vulg. l. pen. C. de pact.*
4 *Ex l. 2.* iunct. *gl. in l. generaliter 13. D. de in ius voc.*
5 Etiam nullo seruato ordine, quem tamen plerique Doctores volunt seruandum esse. Atque ita notant *ad d. l. ob as alienum.*
6 *l. plerique 19. D. de in ius vocand.*
7 *d. l. ob as alienum.* [Obserua autem tantam vim esse huius conuentionis, vt nec si debitor octuagesimum annum excesserit, impetrare tamen debeat quominus possit detrudi in carceres. *Ita Senatus* contra N. de Faucon, Iunij 1611.]
8 *Arg. l. obligatione generali. D hoc tit.*
9 *d. l. liber homo 13. D. ad leg. Aquil.*
10 Id est, ad prætorem & in eum locum, in quo ius redditur. *l. pen. D. de iustit. & iur.*
11 Guid. Pap. q. 61.
12 Quod hodie passim fit, vt præcludatur via tergiuersationibus, quas comminisci debitores solent, cum executio fit in eorum bona. *l. si longis 7. C. de exec. rei iudic.*
13 Vt scripsimus *Defin. 5. de exec. rei iudic. & l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

DEFINITIO VIII.

De facienda excussione specialis hypothecæ.

QVi bona debitoris sui omnia generaliter habet obligata, & ex iis ipsis quædã specialiter, non prius hypothecaria persequi potest cætera, quã egerit in specialiter obligata,[1] siue cõstituti clausula interuenerit, siue non. Nec enim acquisita per constitutum possessio quicquam prodest ei, qui non de possessione sua tuenda certat, sed de aliena potius auocanda, vt in eo euenit, qui exercet hypothecariã.[2] Hoc ita, si non sit hæc adiecta clausula, quæ vulgo pactis pignorum inseri solet, vt neque generali hypothecæ per specialem, neque speciali per generalẽ derogetur. Facit enim hæc adiectio, vt specialis hypothecæ excussionẽ fieri nil sit necesse.[3] At si creditor, qui per clausulam constituti sibi prospexit non hypothecariam exerceat, sed possessionem ex Iustiniani lege condicat,[4] indistincte placet nihil ei nocere specialem pignoris conuentionem, quo minus in bonorum generaliter obligatorum possessione sit retinendus. Exceptio enim illa non factæ excussionis, quæ agentibus hypothecaria obstare solet, possessionem suam auocantibus nunquam obstat.[5] *Ita Senatus* in causa Goninæ Iarrin & Ioannis Petiſeu. Ex tempore, 9. Cal. Iul. 1592.

1 *l. 2. C. hoc tit. l. 2. D. qui potior. in pig. hab.* si modo legas in illa lege *certa* non *cætera*, secundum emendationem, quã nos docuimus *lib. 6. Coniect.*
2 Hic enim auocat possessionem alienam, *l. si cum venditor 66. de euict.* Nec quisquam suam auocat, nisi qui agit condictione ex *l. vlt. C. de acq. poss.* vt scripsi *Defi. 1. ill. tit.*
3 Alioqui specialis hypotheca derogaret generali, *l. creditoris 8. D. de distr. pign. d. l. 2. D. qui potior. in pign. hab.*
4 *Ex d. l. vlt. C. de acq. poss.*
5 Cum non sit inducta nisi fauore tertiorum possessorum. *Auth. hoc si debitor, cum ibi not. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst. 432. num. 12.*

DEFINITIO IX.

Solus creditor non etiam bonæ fidei possessor quilibet potest obiicere excussionem specialis hypothecæ.

QVod tamen proxime diximus, specialem pignoris conuentionem facere, vt creditori agẽti in bona generaliter obligata obiici possit non excussæ specialis hypothecæ exceptio,[1] ita verum est si fundi generaliter obligati possessor, qui obiicit exceptionem, idem sit creditor, eundemque fundum siue specialiter, siue generaliter habeat obligatum. Constitutio enim, quæ huiusmodi ius nouum induxit, secundo creditori fauere voluit & debuit, non etiam cuilibet possessori.[2] *Ita Senatus* in eadem causa Idib. Iul. 1592.

1 *Ex d. l. 2. C. hoc tit.*
2 Sic ex communi sententia concludit Didac. Couar. *li. 3. var. reso-*

var. resolut. cap. 18. n 2. vers. quinto animaduertendum post Socin. *cons. 198. lib. 2. & cons. 75. lib. 4.* Negus. *in tract. De pign. 5 part. memb. 2. nu. 5. & part. 8. memb. 1. num.* 20. licet contra sensisse videatur gloss. & post eam Bart. Bald. & Salic. *ad d. l. 2.*

DEFINITIO X.

Qui sub hasta emit non potest obiicere discussionem non factam specialis hypothecæ.

ERgo si postulante creditore aliquo pignus sub hasta venditum sit, emptor beneficio constitutionis non adiuuabitur, quia emptio dominij tantū & possessionis non etiam pignoris ius ei tribuit.[1] Nam in debitoris potius quam in creditoris locum successisse intelligitur,[2] neque vero fieri potest, vt acquisitio pignoris cum dominij acquisitione concurrat,[3] quandoquidem nemini sua res est obligata.[4] Sicuti nec illud dici potest, ex causa huiusmodi véditionis obligata esse emptori bona debitoris, licet maneat ille de euictione obligatus.[5] Nisi forte quis dicat, creditore anteriore pignus euincente emptori ius pignoris resuscitari, quasi non omnino extinctum, dominio non prorsus irreuocabiliter acquisito,[6] ob idq; possessorem non tam emptoris, quam creditoris iure censendum, vt hoc saltem habeat à creditore, quod creditor ipse habuit.[7] Sed non ita est. Id enim tum obtinet, cum idem est emptor pignoris, qui antea fuerat creditor.[8] Verum namque est, pecuniam ipsi solutam non esse & idcirco quasi Seruianam durare,[9] at emptoris, ex cuius pecunia creditor dimissus fuit longe alia ratio est. Nam neq; post solutionem superesse amplius potest hypothecaria sublato vinculo pignoris,[10] neque creditoris iure censeri possessor debet, qui non à creditore, sed potius à debitore comparauerit.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nemo enim emendo fit creditor, sed dominus, si res vendita sit vel à domino, vel ex domini voluntate, *l. ex empto 21. § 1. de act. empt. § 1. Inst. quib. alien. licet vel non.*

2 *l. si ob causam 13. C. de euict.*

3 *l. pen. § 1. D. de except. rei iudic.*

4 *l. neque pignus 45. de reg. iur.*

5 *d. l. si ob causam 13. C. de euict.* Non enim bona debitoris semper sunt tacitè obligata, nisi in casibus, de quibus *in tit. D. & C. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

6 *Ex d. l. pen. § 1. ad fin. D. de except. rei iudic.*

7 Simile quiddam est *in l. dotem 6. D. de collat. bonor. l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

8 *Vt in specie d. l. pen. § 1.*

9 Dixi *Desin. 1. nu. 6. supr.*

10 *l. Paulus respondit 12. § 1. & pass. D. quib. mod pign. vel hypoth. soluit.*

11 *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit. d. l. si ob causam.* Vnde est quod etiam creditor ipse potest hoc casu pignus emere *d. l. 2. cum bona 16. de reb. auctor. iudic. poss. aliasl. 1. de priuil. credit.* quod facere non posset si esset idem ipse venditor, *l. 1. D. de rer. permut. l. & qui sub imagine 10. C. de distr. pignor.*

DEFINITIO XI.

Creditor hypothecarius habet iurisdictionem exercitium si possideat, potestque officiarios pro arbitrio & instituere, & immutare.

CReditor, qui pignoris possessione siue ex clausula cōstituti, siue iudicati auctoritate, siue qua alia ratione nactus est, exercitiū habet imperij & iurisdictionis sicut & cęterorum omnium quæ ad castrum pignoratum pertinent, non solum in antichresim pignus datum sit, aut pro ea summa quæ rei obligatæ valori iusto æquipolleat (qui plus longe minorem aut nullam potius habent dubitationem[1]) sed & si simpliciter pignus contractum proponatur, hac sola differētia, quod eum in antichresim pignus datum fuit, fructus ex iurisdictione percepti in sortem non imputatur,[2] qui alioqui imputarentur.[3] An igitur iudices, procuratores, actuarios alioſque huiusmodi, quos vocant officiales, à debitore eodemque proprietario constitutos remouere creditor pro arbitrio poterit, & alios in eorū locum substituere? Ita iampridem Senatus noster pro Domina Carola de la Chambre vidua D. Comitis du Pontdeueyle: quasi non videatur creditor liberam & vacuam habere possessionem, nisi cui pro arbitrio liceat possidere.[4] Sed & illa potissimum ratio pro creditore vrget, quod hodie iurisdictiones omnes patrimonij iure censentur.[5] De iure patronatus quoniam nullo pecuniario commodo licite æstimari, nec consequenter in patrimonio esse videri potest,[6] dubitatio maior est, an in creditorem transitum intelligatur, etiam cum antichresis contracta fuit. Et in eam partem procliuior sum, vt non putem competere creditori. *Senatus* tamen nihildum quod viderim vel audierim decidit.

1 Quia his casibus videtur actum, vt debitori nullum ex pignore commodum superesset, *arg. l. si res obligata 57. vers. vel potest, de leg. 1. l. si is qui 11. § 1. D. hoc tit.*

2 Tanquam percepti in vicem vsurarum.

3 *l. 1. 2. & pass. C. de pign. act.*

4 Facit, quod dici solet, collationem beneficij esse in fructu. Notat. *in c. cum olim. de maior & obed* Boer *qu. 17. nu. 17.* eadem enim hac parte beneficij & officij ratio esse videtur. Vide Anton. Capyc. *decis. Neapol. 185. n. 2.* post Rom. *singul. 554.* Dec. *in l. debitorum, C. de pact.*

6 Nec minus lucri quam honoris causa habentur.

7 Est enim quid sacrum & spirituale, vt tractant Canon. *ad tit. de iur. patron.* ideoque nec alienari potest, nisi cum vniuersitate bonorum, vt ea, de quibus *in l. quadam 62. de acq. rer. domin.*

DEFINITIO XII.

Mariti creditor habet hypothecariam in fundum mulieris ex pecunia mariti comparatum, si non ei pretium offeratur.

CVm ex pecunia sua maritus vxori comparauit fundum, si mariti creditor in eum fundum agat hypothecaria, non idcirco per mulierem rectè summouebitur, quod fundi dominium ad ipsam, non ad maritum pertineat.[1] Etsi enim qui agit hypothecaria, probare debet esse rem in bonis debitoris, cum alienæ rei pignus non valeat,[2] attamen sicuti vindicare rem mulier non potest, nisi prius oblato reddito; que pretio,[3] ita neque persecutionem inhibere creditoris, qui omnia mariti bona obligata habeat, nisi pecuniam offerat, non quam maritus creditori, sed quam ipsa marito ex eius emptionis causa debeat, quasi sit ipsa res marito pignoris nomine obligata,[4] propter ius retentionis, quod per doli exceptionem habere ille potuit.[5] Reuera quidem pignus nullum est, cum de pignore nulla conuentio intercesserit.[6] Sed plus quam pignus est cum ipsa quoq; dominij vindicatio inhibeatur donec pretium sit redditum.[7] Porro creditorum mariti ius idem esse conuenit, quod ipsius mariti. Postquam enim placuit etiam nomen pignori dari posse,[8] dubitandum non est, quin veniat in generali quoque bonorum omnium obligatione.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 9. si quis alt. vel sib. Et rursus pro D. de S. Mauris, contra D. de la Croix, 4. Id. Iunij 1593.

1 Abb. *cons. 46. vol. 1.* quem refert & sequitur Boer. *qu. 23. nu. 3.* Nisi societas conuentionalis aut consuetudinaria inter coniuges inita fit. Ibid. Boer. *num. 4.*

2 *l. & qua nondum 15. § quod dicitur. D. hoc tit. l. 1. & tot. tit. C. si alien. res pignor. dat. sit.*

Source : BIU Cujas

3 *l.multum interest 6.C.si quis alt.vel sib.l.2.C.pro socio.*

4 *Argum.l.Iulianus 13 §.offerri.de act.empt.l.3 §.1.D.qui potior.in pign.hab.*

5 *l.sumptus 48.D.de rei vindic.* Ne scilicet mulier ex mariti iactura locupletetur,*l.plane 38.D.de rei vindicat.*

6 *l.3.D quæ res pignor.* Nec enim hic casus ex iis est,in quibus tacita hypotheca contrahitur,de quibus *in tit. D.& C.in quib.caus.pign.vel hypoth.tacit.contr.*

7 Nam cui damus actionem multo magis damus exceptionem & retentionem,*l.inuitus 156.§.cui damus.de reg.iur.l.1.§.is autem.D.de superfic.l.heres 21.D.ad SC.Trebell.*

8 *l postquam 7.C.de hered.vel act.vend.*

9 *l.nomen 4.C.quæ res pign.oblig.poss.* Vide Guid.Pap. *quæst. 432.num.13.*

DEFINITIO XIII.

Hypotheca constituta intelligitur, si conuenerit, vt super aliquo fundo certa pecuniæ quantitas soluenda imponatur.

QVi donauit tibi bona sua omnia,exceptisquibusdam, de quibus testari possit,[1] hoc tamen etiam excepto, vt filiarũ suarum dotes super iisdem bonis donatis ad certam vsq; quantitatem capi possent,hoc ipso donata bona pro iis dotibus obligasse intelligitur,[2] vt earum nomine filiabus competere possit aduersum te hypothecaria,[3] nec hoc fauore vllo dotium, sed iure communi. Nam cum hypotheca, vel ex ipso Græci verbi etymo,nihil aliud sit quam suppositio,[4] an non satis supponuntur bona hoc solo,quo super iis capiendæ quantitatis ius cõstituitur? *Ita Senatus* in causa Dominæ de Chartin & Dominæ de la Guille,Prid.Non.Iul.1593.

1 Alioqui non valeret donatio secundum Doctores,quia auferret donatori liberam testandi facultatem. *Not.ad l.vlt. C.de pact.& ad l.stipulatio hoc modo concepta 61.D.de verbor.obligat.*

2 Contrahitur enim hypotheca nuda voluntate debitoris *l.4.D.hoc tit.*adeo,vt etiam testamento pignus constitui possit,*l.non est mirum 26.D.de pign.act.*

3 Quæ non posset competere si pignus nullum esset, nisi in casu *Defin.præced.*

4 Valet enim argumentum ab etymologia,*l.1. D.de iustit.& iur.& tit.De testam.instit.*

5 Non enim potest pecunia capi super fundo, quin fundus ipse supponatur. Vide *l.Lucius* 12.iunct. *l.2. D.de alim.& cibar.legat.* Guid.Pap.*quæst.*432.*nu.*17.

DEFINITIO XIV.

Obligatis bonis mobilibus & immobilibus omnibus non ideo iura censentur obligata.

IN bonorum mobilium & immobilium obligatione iura & actiones non comprehenduntur, quia tertiam bonorum speciem constituunt à duabus aliis differentem.[1] Et quamuis non desint qui putent bonis mobilibus adnumeranda iura si competat ad rem mobilẽ, aut immobilibus si ad immobilem:[2] *Senatus* tamen noster supradictã sententiam passim sequitur, siue de pignore, siue de quo alio contractus genere agatur.[3] Sic iampridem in causa quadam procuratoris Turnelli & Ioannis de Constance.Et iterum in causa N.Moret tractata ex tempore in publico auditorio Prid.Non. Iulij 1593.

1 *l.quam Tuberonis 7.§ in peculio.D.de pecul.l.à Diuo Pio 15.§.in venditione.D de re iudic.*

2 Ex opinione Bart.*in l.si sic legatum 75 §.vlt.de leg.1.*

3 Nomina enim debitorum cum nullibi sint, neque mobilia,neque immobilia esse possunt,*l.quæsitum 78.§.1.l.si chorus 79 §.1.l si ita legatum 86.de legat.3.*

DEFINITIO XV.

An & quando tertius possessor conuentus hypothecaria possit condemnari ad fructuum restitutionem?

NOn semper ad fructuum etiam post litem contestatam perceptorum restitutionem tenetur is,qui hypothecaria conuentus succubuit, sed eo demum casu quo interfit petitoris.[1] Finge bona illa quæ per hypothecariam creditor persequatur sufficere tori debito exsoluendo,debitique vsuris legitimis. Nihil sane interest creditoris fructuum habere restitutionem,[2] quoniam si eos haberet,tanto minus ex reliquis bonis obligatis consequeretur,tanto scilicet minore facto debito, quia fructus pignorum in sortẽ imputari oporteret.[3] Planè cum à tempore litis contestatæ condemnari possessor debeat in id omne,quod interfit creditoris citiusfibi satisfactum fuisse,[4] non aliter fructuum restitutio condemnatione eximenda est,quam si tot extent bona obligata, vt non minus pro eo quod interest,id est,(nihil enim hac parte refert) pro debiti *vsuris* quincunc-ibus,si nihil sit quod maiores suadeat,[6] quam pro ipso debito indemnis seruari creditor possit. Alioqui non tantum fructus post litem cõtestatam percepti restituendi sunt,sed etiam qui ante litẽ contestatam percepti fuerunt, si extent, ad concurrentem vsque debiti & accessionum quantitatem,[7] non ex æquitate iudicij, quæ præteritum tempus afficere nunquam potest,[8] sed tanquam eodem pignoris vinculo tacitè obligati,[9] sola hac manente differentia inter fructus ante & post contestationem perceptos, quod qui ante percepti sunt nunquam veniunt in restitutionem, cum sunt consumpti, nec si cætera pignora non sufficiant,[10] Postea autem percepti veniunt,etiamsi non extent, si minoris sint alia pignora quam debeatur.[11] Consumptos autem fructus intelligi oportet eos ex quibus possessor factus non sit locupletior.[12] *Illud* vero notandum est, quoties possessor pignorum executioni frustra interceßit, damnum vsurarum quod ei infligitur ex ipsis bonis oppigneratisarciendum esse.[13] Neque enim proposita in rem actione persona ipsa possessoris ad aliud cõdemnari debet,[14] quam ad litis sumptus,qui semper sunt personales.[15] In reliquo sufficit creditori, quod cœpta per eum executio perfici possit remota intercessione, non minus pro vsuris aliisque accessionibus,quam pro sorte & debito principali.[16] *Ita Senatus* in causa Claudij Iay Donzel & Antoniæ Mauris,4.Id.Nouemb.1593.

1 *l.si fundus 16.§.in vindicatione.& seq.l.si inter 21.§.vlt.D. hoc tit.*

2 *d.l.si fundus §.interdum.*

3 *l.1.2.3.& pass.C.de pignor.act.*

4 Quia litis contestatio constituit reum in mala fide, *l. sed etsi 25.§.si ante D.de pet.hered.l.si fundus.§.in vindicatione.l. videamus 38.§.si actionem* iunct.l.2.D.de *vsur.*

5 Cum tamen alioqui multum referat an loquare de eo quod interest an de vsuris, quia id quod interest fauorabile est,vsura autem odiosa. Et ideo nostri vulgo vsuras vocant, *interests*,vt faciant dulciores & fauorabiliores.

6 Frequentiores enim vsuræ apud nos quincunces, quia meliores, & quia respondent iusto modo fructuum qui ex fundo percipi possunt,vt scripsi *in tit.de vsur.*

7 *d.l.si fundus 16.§.interdum.in fin.*

8 Id est,quod præcessit litis contestationem, *d.l.2. d.l.videamus 38.§.si actionem.D.de vsur.*

9 Scilicet cum bona debitoris omnia præsentia & futuræ sunt obligata.Fructus enim iure soli & dominij percipiuntur *l.qui scit 25 §.1.eod tit.De vsur.l.3 C.in quib.caus.pign.vel hypoth. tacit.contr.*

10 Requiritur enim, vt & extent, & res non sufficiat vt scriptum est *in dicto §. interdum. in fine l.1. §. cum prædium eod.*

11 *d.§.interdum.* Aliam differentiã inter fructus perceptos

ante

Source : BIU Cujas

ante vel post litem contestatam, vide apud Guid. Pap. *quæst.* 405. & ibi Ranchin.

12 Non enim videtur consumptum quod in corpore patrimonij retinetur, *l. idem* 72. *de leg.* 2. *cum duab. præced.*

13 Cum is, qui sortem ipsam non debet, multo minus vsuras debere possit, quæ non nisi propter moram non soluentium infliguntur, *l. cum quidam* 17. *§. si pupillo. D. de vsur.*

14 Quia in actionibus in rem non persona, sed res conuenitur, *l. denique* 19. *D. de iur. fisc. §.* 1. *Instit. de act.*

15 In pœnam scilicet temerariæ litis, *l. eum item temerè* 79. *D. de iudic.*

16 Sequuntur enim vsuræ sortem in tempore hypothecæ, *l. Lucius* 18. *qui po. in pign. hab.*

DEFINITIO XVI.

Boues aratorij & agriculturæ instrumenta non possunt dari pignori nec capi nisi in subsidium. Possunt tamen dari in solutum.

BOues aratorios sicut & cætera agriculturæ instrumenta neque pignoris iure capi posse in executione iudicati, neq; adeo in generali bonorum obligatione comprehendi, [1] constat satis saltem quandiu alia bona sunt, ex quibus satis fieri creditori possit.[2] Eoque iure vtimur, extãte præsertim apud nos in eam rem statuto, quo id expressim constitutum est.[3] Sed non faciat ea res, quo minus liceat debitori, si ob non solutam pecuniam detrudatur in careeres, nec aliud habeat ex quo malit soluere, boues quoque aratorios offerre apparitori exequendi, vt sint pignoris loco, quod dicimus *faire main garnie*. Ne alioqui sub prætextu boni publici, quod hic in consequentias duntaxat vertitur, prohibeatur debitor quibus potest rationibus ad commodum suum peruenire, quod esset longe iniquius. [4] Nam cum huiusmodi ius non tantum bono publico introductum sit, sed etiam fauore debitorum boues aratorios habentium, quorum præcipuè interest ne agriculturam deserere cogantur, tametsi ea quoq; res ad publicam vtilitatem spectet in cõsequentias, [5] nihil sanè causæ est cur non ipsis licere debeat renunciare fauori suo, si id fauorabilius sibi esse arbitrentur. [6] *Ita* ex tempore in publico auditorio in causa Hugonis Mottet, & N. Piquet, 5. Id. Decembr. 1593.

1 Nunquam enim obligatione generali comprehenduntur ea, quæ quis verisimiliter non fuit obligaturus, *l. 6. D. hoc tit.* Facit quod in simili de fructibus omnibus locatis tractat Boer. *quæst.* 19. *nu.* 6. post Oldr. *cons.* 129.

2 Nam quin possint in subsidium obligari & capi pignori non ambigitur, *arg. l.* 27. *quand. fisc. vel priuat. l. à Diuo Pio* 15. *§. in venditione. D. de re iudic.*

3 Publicæ scilicet vtilitatis gratia, ne cultura impediatur *l.* 8. *C. quæ res pign. oblig. poss.*

4 Est enim bona, iusta & honesta quælibet ratio redimendæ vexationis & conseruandæ libertatis, quę per carceris duritiam quodammodo infringitur, *l.* 1. *& 2. D. de liber. hom. exhib.* iunct. *l. Titio centum* 71. *§ Titio centum. de condic. & dem. l.* 1. *D. de bon. eor. qui sib. mort. cons. l. ob as* 12. *C. de oblig. & act.*

5 Minus tamen curari solent ea quæ non fiunt nisi per consequentias, *l.* 1. *l. quod dicitur* 7. *D. de auctor. tutor.*

6 Ne alioqui quod eorum fauore constitutum est, in perniciem & odium ipsorum retorqueatur, *arg. l. pen. C. ad SC. Trebell. l. nulla* 25. *D. de legib. l. quod fauore* 6. *C. eod.*

DEFINITIO XVII.

Si ex secundi creditoris pecunia emptum aliquid sit ea mente, vt subrogaretur in locum eidem creditori prius obligatæ, an sit anterioribus in ea re præferendus.

ET si is, qui obligata habebat bona debitoris omnia præsentia & futura, præfertur haud dubie secundo creditori, ex cuius pecunia debitor aliquid comparauerit,[1] quia nec hypothecam hic habet nisi specialiter & expressim de eo conuenerit,[2] si tamen quod comparatum est substitutum sit in locum alterius rei deperditæ, quæ huic ipsi creditori fuerat anteriori iure obligata, & pecunia in eam ipsam causam sit credita, quidam putabant in ea re secundum creditorem præferendum. [3] Quanquam enim ex vna parte dubitationem illud afferebat, quod quo instanti res illa debitori acquiritur incipit esse obligata illi, qui in futuris quoq; bonis hypothecã sibi quæsierat, ac proinde prius etiam quam in alterius locum sit substituta,[4] præsertim si ea substitutio & subrogatio fiat potestate conuentionis potius quam iuris,[5] tamen ex altera parte illud mouebat, quod dici solet, subrogatum sapere naturam eius in cuius locum subrogatur,[6] adeo, vt etiam nouatione facta, atque ita prorsus extincta priore obligatione, creditor tamen, qui eadem pignora accepit, in sui ipsius locum succedere intelligatur ad pristinum inter creditores ordinem retinendum. [7] *Ita tractatum est* in eadem causa, pleriſque tamen mecum dubitantibus, neque decisa res fuit.

1 Etiam in ipsa re empta, *l. licet* 7. *C. qui potior. in pig. hab.*

2 *l. quamuis* 17. *C. hoc tit. l. procuratores* 5. *§ plane si in eadem. D. de tribut. act.*

3 Qui scilicet non aliter fuerat crediturus & acquirendi copiam debitori facturus.

4 Ita, vt proinde causam pignoris prior creditor præuenisse videatur, *l. vlt. in princ. D. qui potior. in pign. hab. l. si is qui mihi* 28. *D. de iur. fisc.*

5 Quia scilicet ius operatur in instanti, conuentio autem hominis non nisi tempore, quæ tota ratio est, *d. l. si quis mihi*, de cuius sententia scripsimus in libris Coniecturarum.

6 *l. si eum* 10. *§. qui miniarium. D. si quis caut. l. sed quod inde* 71. iunct. *§. vlt. l. præced. de leg.* 2.

7 *d. l. vlt. in princ. & l.* 3 *in princ. l. creditor* 12. *§. Papinianus alias l. si prior creditor. D. qui potior. in pign. hab.* Vide tamen, an obstet huic Definitioni quod scriptum est *in l. fide iussor* 28. *§. vlt. D. hoc tit.* vbi tamen agitur de subrogata loco pignoratæ ab alio, quam à pignorante ipso.

DEFINITIO XVIII.

Exceptio soluti debiti competit cuilibet creditori conuento hypothecaria.

POssessor quilibet conuentus hypothecaria obiicere potest solutam creditori pecuniam,[1] nec solum tacente debitore, sed etiam si debitor ipse forte per collusionem fateatur adhuc se debere.[2] Etsi enim exceptio hæc est de iure tertij, tamen excludit omnino ius agentis,[3] cum soluto debito tollatur hypothecaria.[4] Interestq; possessoris qui conuenitur, non ob id solum, ne ab eo res auferatur,[5] sed etiam quia qualiscunque sit possessor habet ius offerendi ad hypothecariam inhibendam.[6] Absurdum autem sit cogi eum ad redimendam vexationem offerre id, quod amplius non debeatur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia soluta pecunia quæ debebatur, soluitur pignus, *l. item liberatur* 6. *in princip. & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. lege si rem* 9. *§. omnis. D. de pign. act. l. debitor* 40. *§. vltim. eod.*

2 Non enim collusio debitoris nocere debet tertio possessori, *l.* 5. *§ si possessori. l.* 5. *§. si heres. l. si per lusorio* 14. *D. de appellat. tit. D. de collus. detegend.*

3 Et ideo potest opponi etiam si tertius nolit, *l. vlt. C. de rei vindic. l. loci* 4. *§. competit.* vbi Bart. *D. si seruit. vindic.* Idem Bart. *ad l.* 2. *C. de except. rei iudic.*

4 Nec enim potest supersesse hypothecaria sublato vinculo pignoris, quamuis possit interdum supersesse vinculum obligationis, sublata etiam personali obligatione, dum ne solutum sit debitum, *l.* 2. *C. de luit. pignor. l. pen. §.* 1. *de except. rei iudic. l. debitor ad SC. Trebell.*

5 Quia de causa etiam vitiosa possessio aduersus extraneos prodesse solet, *l. vlt. D. de acq. poss. l. vlt. C. de rei vindic.*

6 *l. Paulus* 12. *§.* 1. *D. quib. mod. pig. vel hypoth. soluit.*

Source : BIU Cujas

7 Nemo enim cogendus est offerre indebitum, vt neque soluere, quod ex ipsa actionis definitione constat, *& ex tot. tit. De condit. indeb.*

DEFINITIO XIX.

Bonæ fidei possessori non potest pignus euinci per hypothecariam, quin sumptus omnes in rem obligatam ab eo vtiliter facti ei refundantur.

CVm possessori pignus per hypothecariam euincitur, rationem haberi oportet impensarum omnium, quas possessor[1] conseruandi aut meliorandi pignoris causa fecerit,[2] siue in rem ipsam factæ sint, dummodo extent,[3] siue in lites aduersus eos peragendas, qui rem obligatam ex causa fideicommissi, aliove interiore iure, quasi in debitoris bonis non esset, euincere volebant.[4] Interim igitur habebit possessor ius retentionis,[5] saluo creditori iure satisdandi de huiusmodi impensis postquam taxatæ fuerint soluendis, si earum taxatio per moram possessoris tam cito expediri non possit.[6] *Ita Senatus* in causa N. Stephani Diuonne & R. Episcopi Bellicensis D. Ioannis Gothofredi Ginod optimi Senatoris, 14. Cal. Mart. 1594.

1 Intellige si possessor sit bonæ fidei, secus enim est in malæ fidei possessore secundum Dyn. & Bart. *ad l. cum postulassem 44 §. 1. per ill. text. D. de damn. infect.* Sic enim locum illum intelligunt, ne pugnet cum *l. Paulus 29. §. domus. D. hoc tit.* Quanquam Paulus Castr. & Cuiacius aliter putant, non esse separandum hac parte bonæ fidei possessorem à prædone, sed extructionem vniuersalem à particulari, quod sane & verbis vtriusque legis & iuris rationis magis conuenit.

2 *d. l. Paulus 29. §. domus*, vbi Doctores, *D. hoc tit.*

3 Si enim nullus earum vsus sit futurus creditori, non est onerandus harum impensarum refusione. *d §. domus in fin.*

4 Est enim hæc quoque impensa necessaria, & quæ saluam facit totius pignoris causam.

5 *l. 1 in princ. D. hoc tit. l. si in area 33. D. de condict. indeb.*

6 Scilicet ne qua eo prætextu mora fiat hypothecariæ actioni. *arg. l. statuliber rationem 5. D. de statuib. l. 1. si cui plus quam per leg. Falcid.*

DEFINITIO XX.

Non quicunque negat rem obligatam fuisse in bonis debitoris statim priuandus est sua possessione, sed in casibus certis.

IVstiniani constitutio, quæ possessionis commodum adimit, creditori aliiue cuilibet possessori neganti rem obligatam in bonis fuisse debitoris,[1] non continuo locum habet, si possessor pignoris id simpliciter negauerit, sed ita demum si & dolo malo negauerit, & ea negatione actorem adegerit ad probandam suam intentionem. Id enim præ se ferunt verba ipsa constitutionis.[2] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. 13. & 14. infr. qui potior. in pignor. hab.

1 *Nouell. 18. De trient. & semiss. cap. 10. §. illud quoque.* Vnde sumpta est. *Auth. item possessor. C. qui potior in pign. hab.*

2 *d. Auth. item possessor*, ibi. *si probata ea intentione.* Antonin. Tessaur. *decis. Pedem. 50.*

DEFINITIO XXI.

Bonorum mobilium obligatorum an aliqua sit apud nos contra tertios possessores persecutio?

QVod apud Gallos ex generali fere consuetudine obtinet, vt bonorum mobilium oppignoratorum & alienatorum, nullam pignoratitius creditor persecutionem habeat contra tertium possessorem,[1] ficuti à iuris communis ratione abhorret, ita neque apud nos, qui Romanorum legib. vtimur, receptum est. Nam cum non minus in bonis mobilibus, quam immobilibus pignus constitui possit,[2] consequens est, vt in iure pignoris, quod anteriori creditori quæsitum fuit, nullam ei præiudicium facere debitor possit.[3] Alioqui quid dicemus si totum debitoris patrimonium, vt plerumque euenit maxime inter mercatores, consistat in mobilibus, & pecunia numerata? An non absurdum sit & iniquum, dolo aut facto debitoris impediri creditorem ne pignora sua persequi possit?[4] Nec sane recipit hæc res dubitationem si extant illa ipsa nummorum aut aliorum mobilium corpora, quæ fuerunt obligata,[5] sed si sint deperdita, aut quod idem est sic alienata, vt reperiri nequeant, fortassis etiam consumpta pecunia aut confusione & permixtione aliorum nummorum, à quibus separari & secerni non possit,[6] dubitatio maior est. Et quidem vix, vt tertius possessor qui ea bona mobilia alienauit aut permutauit hypothecaria, conueniri possit, vt vel pretium quod accepit,[7] vel quæ ex permutatione habuit in locum obligatorum substituat.[8] Verum enim est, neq; obligata vnquam fuisse,[9] neque functionem ista recipere in genere suo,[10] ideoq; & perire posse,[11] vt proinde imputare sibi creditor debeat cur sibi melius & per satisdationem non prospexerit,[12] cum scire debuerit futurum, vt non obstante vinculo pignoris posset debitor ea bona vendere, quæ postmodum vendita facilè aut occultari aut perire possent, aut tam sæpe alienari, vt possessoris persona nusquam reperiretur.[13] Nam & inde est, quod quadam edicti prætorij parte mobilium bonorum, non etiam immobilium possessores satisdare coguntur.[14] At pecuniæ alia ratio esse videtur, quia cum recipiat in suo genere functionem, ob idq; nec perire vnquam possit,[15] non magis interesse videtur eius, qui conuenitur, an ea nummorum corpora penes se habeat, quæ nunquam fuerint debitoris, quàm si ea ipsa haberet, quæ fuerunt obligata.[16] Verum ex alia parte viget, quod si rem ipsam ita, vti est, inspicias, dici nõ potest vllum pignoris ius cõpetere creditori in eam pecuniam, quam probare nequeat fuisse vnquam sui debitoris.[17] Cur ergo permittatur illi agere hypothecaria?[18] Quod si æquitatem intueare, quid iniquius, & ad lites multiplicandas aptius, quam si is, qui bona fide nummos à debitore tuo accepit tibi obligatos, eosque tanquam suos qualibet ratione, tamen bona etiam fide consumpsit, alios pro iis tibi restituere & exhibere teneatur.[19] Quid enim si rem suam vendiderat, & pro pretio eos nummos acceperat? Et sane si ita ius esset, non reperiretur, qui vellet cum eo contrahere, quem creditores habere vel sciret vel suspicaretur: ex quo maxima præsertim mercatoribus clades inferretur, & consequenter, toti Reipubl. nemine cum iis contrahere volente.[20] Igitur verius est, nullam creditori actionem de pignore superesse in pecuniam, quæ amplius non extet.[21] *Ita Senatus* iampridem pro D. Senatore Dauise, contra D. de Plouy. *Sine die.* Et nouissime tractatum est in causa procuratoris Doche & Francisci de Botticre, ant. Cal. April. 1594.

1 Hoc enim est quod Galli dicunt, *les meubles n'ont point de suyte.*

2 Imo propriè pignus est rerum mobilium, cum dictum sit à pugno. *l. plebs est 238 §. 1 de verb. signif.*

3 *l. debitorem 15. C hoc tit l. 12. C. de distr. pignor.*

4 *l. 1. & 2. C. de debit. vendit. pignor. imped. non poss. l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & action.*

5 *Vt inl. fideiussor 26. §. vlt. D hoc tit.*

6 *Vt in l. 1 §. præterea sciendum est. D. de separat. iunct. §. si duorum materia 27. vers. quod si frumentum. Instit. de rer. diuis.*

7 Nec enim pretium ex re obligata redactum ipsum quoque obligatum est, aut contra, *l. idemque est 7. in fin. D. qui potior. in pign. hab. l. qui vas 48 §. vlt. D. de furt.*

8 Non

Source : BIU Cujas

8 Non enim ſufficit quod res ſubrogata ſit loco rei obligatæ, niſi ea ſubrogatio facta ſit ab ipſo pignorante, *d.l. fideiuſſor. §. vlt. hoc tit.* iunct. *l. ſed quod inde 71. & §. vlt. l. præced. de leg. 2.*

9 *d.l fideiuſſor. §. vlt.*

10 *l. 2. §. mutui datio. D. de reb. credit.*

11 Quod non conuenit rebus illis, quæ recipiunt in ſuo genere functionem, *l. incendium* 11. *C ſi cert. petat.*

12 *argum. l. cum poſtulaſſem 44. §. 1. in fin. D. de dam. infect.*

13 Imputatur enim ei cur non proſpexerit, quod potuit euenire, *vt in l. ſi quis domum 9 §. 1. D. locat.*

14 *l. ſciendum 15 in fin. D. qui ſatisd. cogant.*

15 *d.l 2. §. 1. D. de reb. creb. & d.l. incendium.*

16 Et ideo non iuratur in litem pro nummis, quia in eos non cadit affectio, *l. 3. D. de in lit. iur. l. ſi ita 42. D. de fideiuſſ. l. debitorem 99. D. de ſolut.*

17 Eſt enim hoc præciſe probandum creditori agenti hypothecaria, *l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur. D. hoc tit.*

18 Non enim poteſt hypothecaria competere ſine pignore, *l. 3. D. quæ res pign. oblig. poſſ.*

19 Cur cogatur & rem ſuam & pretium amittere, *l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. D. de act. empt.*

20 Exemplo eius quod ſcriptum eſt *in l. quod ſi minor 24. §. non omnia, & in l. ait prætor 7. alias l. etſi ſine. §. quæſitum. D. de minor.*

21 Matth. de Afflict. *deciſ. 190.*

DEFINITIO XXII.

Perſonalis actio poteſt cumulari cum hypothecaria etiam poſt litem conteſtatam ſine vlla expenſarum refuſione.

CVm placeat, perſonalem actionem, quæ creditori pignoratitio competit aduerſus debitorem, cumulari poſſe cum hypothecaria, quoniam vtraque ad eundem finem dirigitur,[1] conſequens eſt, vt qui perſonali primum egerat ſi poſtmodum hypothecariam exercere malit etiam poſt litem conteſtatã nullas eo nomine expenſas debeat,[2] quarum alioqui refuſione plecti ſolet, qui lite iam conteſtata mutat actionem. [3] *Ita Senatus* pro D. de Cohendier, contra N. Mallin, 4. Id. Ianuar. 1595.

1 Guid. Pap. *quæſt. 108.*

2 Quia quod fit lege permittente pœnam non meretur, *l. 4. C. de adult.*

3 In pœnam ſcilicet mutatæ actionis, *l. 3. vbi not. C. de eden.*

DEFINITIO XXIII.

Cogitur creditor agens hypothecaria probare ſui debitoris dominium, etiamſi contra eum agat qui emit ab ipſo debitore.

CReditor agens hypothecaria contra poſſeſſorem, qui emit à debitore, non eo minus tenetur probare debitoris dominium, ſi ab emptore negetur,[1] quia in huiuſmodi actione dominium præciſe per actorem probandum eſt.[2] Nec quod poſſeſſor ab eo emerit, qui dominus dicitur, facere poteſt, ne liceat ei negare dominium. [3] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Benedicto Bertrier, contra ſorores Verrier, 12. Cal. Febr. & 5. Id. Febr. & 5. Maij 1595.

1 Sola enim negatio ſufficit, vt res fiat dubia, *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet.* Debet autem intentio actoris eiuſque probatio eſſe certa & concludens, *l. 4. C. vnd. legit. l. neque natales 10. & paſſ. C. de probat.*

2 *l. & quæ nondum 15. quod dicitur. D. hoc tit.* iunct. *l. 3. in princip. eod. l. ante omnia 23. D. de probat.*

3 Neguſ. *in tract. de pignor. part. 6. membr. 2. n. 35.* Nam & res aliena vendi poteſt, *l. rem alienam 28. de contr. empt.* & ideo qui ab aliquo emit, non ſtatim fatetur eum dominum.

DEFINITIO XXIV.

Non poteſt poſſeſſor conuentus hypothecaria petere ocularem ſibi fieri rei demonſtrationem.

REm, quam ſibi obligatam dicit creditor, qui agit hypothecaria, oculis aduerſarij ſubiicere & exhibere ſuis præſertim ſumptibus nõ compellitur.[1] Nam ſi aduerſarium habeat debitorem ipſum, aut quod hac parte idem eſt, eius heredem, [2] ſufficit, quod contractum exhibeat, quo pignoris obligatio contineatur. [3] Nec quicquam intereſt debitoris, an hæc vel illa res pignoris iure vindicetur, cum imputare ſibi debeat cur oblato debito cum acceſſionibus vinculum pignoris non diſſoluat. [4] Sin alius poſſeſſor eſt, qui pignoris vindicationi intercedat, an non hoc ipſo fatetur ſe poſſeſſorem aut improbum litigatorem? Cur enim intercedit ſi non poſſidet? [5] Sin poſſidere ſe ſcit, cur oculare rei exhibitionem poſtulat? [6] Idem eſt ex contrario, ſi debitor qui rem pignori dederat debitum offerens agat pignoratitia aduerſus eum, qui ius habeat à creditore. Nam cum pignoratitij contractus [7] inſtrumentum profertur, quonam obſecro, colore poteſt creditor eiuſve heres certiorem præſentis rei demonſtrationem poſtulare: niſi ſaltem rem aliquam offerat, in qua ſola, non etiam in ea quæ petitur pignoris ius conſtitutum eſſe dicat? Hoc enim caſu cum allegata diuerſitas obſcuram facit identitatem, [8] incumbit ſane debitori onus probandi rem illam, quam petit, non eam, quæ offertur, fuiſſe obligatam. [9] Sed hoc ipſum via ordinaria, poſt litem ſcilicet conteſtatam, per teſtes probari poterit, [10] nec cogendus erit debitor ſi nolit ocularem præbere rei demonſtrationem, quam Pragmatici viſionem loci appellant. [11] Si tamen iudex per imperitiam ita decreuerit, nec à quoquam ex litigatoribus prouocatum ſit, iudicato ſtandum erit. [12] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, 8. Cal. Febr. 1595.

1 Quomodo compellitur plerumque is, qui agit rei vindicatione, aut ex contractu emphyteutico, aut finium regundorum, *l. ſi irruptione 8 § fin. D. fin. regund.*

2 Nihil enim refert, an quis ſit debitor, an debitoris heres, *l. vltim. Cod. de hered. act. l. 1. & 2. Cod. ſi vnus ex plurib. hered. debit.*

3 Præſertim vero ſi obligatio ſit generalis omnium bonorum præſentium & futurorum, ſiue expreſſa, *vt in l. & quæ nondum 15 § quod dicitur. & in l. obligatione 6. D. hoc tit.* ſiue indefinita, *vt in l. vlt. C. quæ res pignor. oblig. poſſ.*

4 Loquimur enim de illo, qui ſciat, nec inficietur ſe debere.

5 Nam cum hypothecaria ſit in rem, *l. pignoris 15. D. hoc tit.* liberum eſt cuilibet hanc actionem recuſare, negando ſe poſſidere, *l. vlt. D. de rei vindic. Auth. item poſſeſſor. C. qui potior. in pign. hab.*

6 Nec enim fit vnquam exhibitio illa, niſi vt inſtruatur reus an poſſideat, & vt inſtruatur iudex, qua de re agatur, *d.l. ſi irruptione 8. in fin. D. fin. regund.*

7 Nec enim per actionem pignoratitiam cogi poteſt, vt aliam rem reſtituat, quam quæ fuerit ei vel ipſius auctori obligata, *tot. tit. De pignor. act. D. & C.*

8 Quæ identitas rerum non ſolet præſumi niſi probetur, quamuis diuerſum ſit in identitate perſonarum. Vide Bart. *ad l. demonſtratio 7. de condic. & demonſtr.*

9 Semper enim eius eſt probare qui dicit, *l. 2. d.l. ante omnia 3. D. de probat.*

10 Quomodo probanda ſunt cætera, quæ pertinent ad fundandam intentionem, ſiue actoris, ſiue rei, *l. exceptionem. 19. C. de probat.*

11 Quæ nec fere vnquam hodie petitur niſi animo tergiuerſandi & fruſtrandi, litiſque in longius tempus protrahendæ.

12 Propter rei iudicatæ auctoritatem, *l. 1. l. 5. & paſſ. Cod. de re iudic.*

DEFINITIO XXV.

Creditori qui conſentiit venditioni rei obligatæ ſalua pignoris ſui cauſa non poteſt obiici exceptio diſcuſſionis.

QVi bona Titij habebat omnia obligata ſine clauſula conſtituti conſenſerat, vt ex iis bonis

Source : BIU Cujas

fundus Cornelianus tibi venderetur, saluo tamen pignoris sui iure.[1] Si postea in eum fundum quasi Seruianam exercere velit, non magis pati potest exceptionem non factę excussionis, quam si clausulam haberet constituti, eiusque beneficium cum Iustiniani legis auxilio imploraret,[2] quasi perinde sit acsi inter te & eum nominatim conuenisset, vt eodem iure fundus esset penes te, quo erat penes Titium debitorem.[3] Atqui penes Titium ita erat, vt excussionis exceptionem ipse obiicere si conueniretur, non posset.[4] Ergo neque tu obiicere poteris.[5] Nec ad rem facit, quod etiam ignorante inuitoque creditore potuerat Titius fundum tibi vendere,[6] quo casu saluum quidem Titio creditori mansisset ius pignoris,[7] sed ita tamen, vt salua quoque tibi foret exceptio.[8] Nam imputare tibi debes cur non inscio eo emeris, & cur illius consensum, cum necessarius non esset, exquisieris.[9] *Ita tractatum est* in causa D. Comitis de Saleneufue, & D. Baronis de Viry, 10. Cal. Maij 1595.

1 Sic enim facere plerique solent, & salua pignoris sui causa venditioni pignoris consentire, vt *in l. si debitor 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. vlt. D. de iur. dot.*

2 Quo casu certum est nullum fore locum exceptioni non factæ excussionis, secundum ea quæ dixi *Defin. 1. supr. de acq. poss.*

3 Nec vlla in eo futura esset captio creditoris, vt loquitur Scæuola, *in d. l. vlt. de iur. dot.*

4 Nunquam enim exceptio illa competit debitori, qui ipse excutiendus esset, sed tantum tertio possessori, & quidem bonam fidem habenti cum titulo, *Auth. hoc si debitor. C. hoc tit.*

5 Alioqui venditio per debitorem facta deteriorem faceret creditoris conditionem, quod non est ferendum, cum non nisi salua pignoris sui causa consenserit.

6 *l. vlt. C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alien.*

7 *l. si debitor 12. C. de distr. pignor.*

8 *Ex d. Auth. hoc si debitor.*

9 Itaque hoc casu expressa non nocerent, vt in *l. si sic legatum 75 § illi si volet. de leg. 1. l. nonnunquam 52. de cond. & demonstr. l. si quis Sempronium 68. D. de hered. instit.*

DEFINITIO XXVI.

Potest ad fines hypothecaria iubere soluere etiam is, qui per actionem personalem, vt soluat, conueniri apud eundem iudicem non potest.

QVi personalem actionem nullam habuit, aut quam habebat exercere efficaciter non potuit, non ob id solum male egisse videri potest, quod fecerit, vt per apparitorem debitor soluere iuberetur, si modo subiecerit id à se factum, vt nolēte illo soluere, bona sibi obligata iure pignoris persequi posset.[1] Ponimus enim agi posse hypothecaria.[2] Finge laico rem esse cum clerico,[3] aut creditori cum herede, qui legis & inuentarij beneficium implorauit.[4] Recte facta executio videtur, quia iussum soluendi præcedere, & in personam ipsam fieri necesse est,[5] priusquam bona ipsa pignori capiantur, cum eam conditionem habeat hypothecaria, si debitum non soluatur.[6] Nec duplex executio illa est, sed vnica,[7] quæ inspecto fine in rem duntaxat non item in personam facta intelligitur.[8] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Ioachimo de la Cuaz, contra Antonium de la Cuaz, 13. Cal. Iunij 1595.

1 Non tam enim quid fiat, quam qua mente, & qua fini inspiciendum est, quoniam actus non operantur vltra intentionem agentium, *l. non omnis 19. D. de reb. credit.*

2 Quia scilicet bona ipsa sint obligata.

3 Quem proinde non possit conuenire actione personali, sed tantum hypothecaria, *cap. si diligenti. de for. compet.*

4 Quem constat non posse teneri vlla personali actione supra vires hereditarias, *l. vlt. C. de iur. delib. Nouell. 1. De hered. & Falcid.*

5 Nec enim bona ipsa possunt soluere, sed tantum persona ipsa ex bonis.

6 *l. si rem 9. §. omnis pecunia. D. de pign. act. l. grege 13. §. etiam D. de pignor. act.*

7 Duas tamen partes habens, *argum. l. hac scriptura 26. De condic. & demonstr.*

8 Quia ab initio fuit ordinata ad eum finem, *l. 3. C. vbi in rem act.*

DEFINITIO XXVII.

Tertius possessor non potest obijcere ex persona debitoris exceptionem aliquam, licet ipsi debitori competentem.

QVi debitorem habebat Titium, sed ea tamen lege, vt ei quid vicissim præstare, aut aduersus alium iura cedere teneretur,[1] non eo minus contra pignorum possessores agere potest, quod debitori suo nihildum præstiterit. Sufficit enim, vt ipsi possessori, qui hac in re debitoris loco est, idipsum præstare paratus sit.[2] Nimirum si talis sit possessor qui excussionis non factæ exceptionem obiicere, aut noluerit, aut non potuerit, quod variis ex causis potest contingere.[3] Alioqui nocebit agenti creditori, non quod debitori suo non satisfecerit,[4] sed quod debitoris bona non excusserit.[5] *Ita Senatus* pro N. fratribus Salteur, contra N. Benoit, 10. Calend. Iunij 1595.

1 *Vt in l. si res obligata 57. de leg. l. in creditore 38. D. de euict. iunct. l. rem hereditariam 61. eod. tit.*

2 Eadem enim debet esse causa actoris, quæ successoris, *l. inuitus 156. §. plerumque. de reg. iur.*

3 De quibus nostri *ad Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

4 Quamuis hoc quoque debuerit prior facere, *l. Iulianus 13. §. offerri. D. de act. empt. l. cum te 6. Codic. de pact. int. empt. & vendit.*

5 Quia non tam facile voluit Iustinianus peruenire posse ad tertium bonæ fidei possessorem, *d. Auth. hoc si debitor. vers plane 14. & seq. D. de minor. l. Moschis 47. de iur. fisc.*

DEFINITIO XXVIII.

Excussio etiam rite facta nihil prodest, si debitori postea superuenerint facultates, aut si debitor decesserit cum herede, dum tamen idoneo.

SI post factam à pignoratitio creditore excussionem debitoris, id est, post allatas probationes, quod mortuus debitor neque heredes, neque bona vlla reliquerit,[1] condēnato iam fortassis tertio possessore,[2] postea reperiatur qui in causa appellationis dicat, & fateatur se debitoris heredem, nouum ius tertio possessori quæritur, vt, acsi nūquam excussio facta esset, interim hypothecaria inhibeatur.[3] Probatio enim illa negotiationis neque loco, neq; tempore coarctatæ, quod nullus heres sit, admittit probationem in contrarium, nec prodest creditori, nisi quandiu de contrario non apparet.[4] Sed quid si creditor obiiciat heredem hunc debitoris non esse soluendo, & id heres ipse fateatur? Non proderit tertio possessori. Frustra enim & sine causa cogatur creditor eum excutere, qui se fateatur soluendo non esse.[5] Nisi quis dicat adigēdum in eas angustias creditorem, vt curet detrudi in carceres debitorē non prius eximendum, quam aut soluerit, aut bonis cesserit.[6] Quod tamen euidēter iniquum fuerit.[7] Quid enim si nolet vnquam bonis cedere? An cogendus erit creditor in perpetuis carceribus eum alere?[8] Nec obstat, quod dici solet excutiendum esse debitorem ad peram vsque & sacculum priusquam ad tertium possessorem perueniatur.[9] Id enim ita accipiendum est, vt quandiu soluendo ille est, non sit inquietandus possessor.[10] Non autem, vt si non sit soluendo,

debeat

debeat vrgeri inanibus sumptibus creditoris.[11] Neque rursus ad rem pertinet, si quis obiiciat, soluendo esse hereditatem, quæ inuenit heredē.[12] Id enim tum obtinet, cum heres ipse qui adiit soluendo est, quia hoc ipso quod adit implicat se & obligat oneribus hereditariis.[13] Cæterum si nec ipse soluendo sit, non potest adeundo facere, vt hereditas alioquin minus idonea soluendo esse intelligatur.[14] Igitur hoc casu perinde confirmanda erit sententia reddendumque iudicium contra tertium possessorem, ac si nullus debitoris heres appareret,[15] salua possessori in ipsum ipsiusque bona, siue propria, siue hereditaria indēnitatis actione.[16] *Ita Senatus* in causa Ioannis Paquier & Henrici Capitan, 12. Cal. Sept. 1595.

1 Hæc enim est forma faciendæ discussionis, quam refert & probat Guid. Pap. *quæst* 432.

2 Quia eo casu, quo debitor soluendo est, exceptio discussionis est dilatoria, & ideo non potest opponi post litem contestatam. Guid. Pap. *quæst* 94.

3 Superuenientibus enim debitori facultatibus excussio habetur pro non facta, *l.* 4 *§. deficientium. D. de muner. & honor. l. ab his* 10 *§ auctis. de vacat. & excus. muner.*

4 Quia nec per rerum naturam fieri potest vt concludenter probetur, *l. ad seueratio. C de non numer. pecun.*

5 Cum inanis sit actio quam debitoris excludit inopia, *l. vanus. D de dolo.*

6 Hoc enim est quod dici solet, discutiendum esse debitorem vsque ad peram & sacculum.

7 Beneficium enim est legis Iuliæ quod implorare nemo inuitus cogitur. *l.* 2. *& pass. C. qui bon. cedere poss.*

8 Ita vero fieret, vt creditor tanto magis oneraretur. [Et ita pronunciauit Senatus in ea causa, de qua *nu* 1. *Defin. seq.*]

9 *Not. ad d. Auth. hoc si debitor.*

10 Vt faueatur tertio possessori quandiu id sine vllo dispendio & incommodo creditoris futurum est, *arg. l. plane* 14 *D. de minor.*

11 *Arg. um. l. minoribus* 6. *eod. l.* 1 *D. de inoffic. testam. l. hac stipulatio* 14 *§.* 1 *D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.* Guid. Pap. *qu.* 432. *num.* 5

12 *l. libertus* 36 *D de bon. libert. l.* 3. *D. ad leg. Falcid.*

13 *l. quæ dotis* 33. *D. solut. matr. l.* 3 *§. vlt. & l. seq. D. quib. ex caus. in poss. eat l.* 5. *§ heres quoque. D. de oblig. & act. l. vlt. C. de iur. delib. l.* 1. *D. de separat.*

14 Propter quam causam datur creditoribus defuncti hoc casu separatio, si eam petant *d. l.* 1. *De separat.*

15 Nihil enim potest nudum heredis nomen prodesse, si nemo sit in effectu qui satisfacere possit creditoribus, *l.* 2 *§. adoptiui. D. ad SC Tertyll. l. paterfamilias* 28. *de reb. auctor. iudic. possid. alias l.* 13. *de priuileg. credit.*

16 Saltem beneficio cessionis, quam ei creditor facere cogitur, si modo possessor bonæ fidei fuit, *l. mulier.* 19. *D. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. in creditore* 38. *in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XXIX.

Creditor non cogitur excutere iura obscura & dubia sui debitoris.

SI debitoris excutiendi bona omnia sint in obscuris actionibus, pro excusso habendus est.[1] Neque enim cogi debet creditor, vt litis periculum & incommodam suscipiat pro debito consequendo,[2] quia vix vnquam facilis & expedita est nominis persecutio.[3] Idq; est quod plerique iactitant, iura non discuti.[4] Quod haud dubie illo etiam casu procedit quo actio dubia fiat per solam aduersarij contestationem, quantumuis certo & aperto iure nitatur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo dicimus nihil videri esse quod possideri queat, cum nihil possideri potest sine controuersia, *l. quamuis* 13. *D. de reb. auctor. iudic. possid.* [Similiter & excussionem personæ debitoris dicimus habendam esse pro facta, si detrusus ille sit in carceres, quos per aliquod tempus pati maluerit, quàm soluere. Nec enim cogēdus est creditor debitorē suum inopē in perpetuis carcer bus retinere suis sumptibus, aut ad bonorū cessionē faciendā adigere, aut à pignorū suorum persecutione abstinere. Quanto autē tēpore debitorem in carceribus frustra retentum esse sufficiat in arbitrio iudicis relinquendum est, quia pendet ex personarum, rerum & locorum circumstantiis. *Ita Senatus* in causa Petri Patac & Petri Rigot in Relationibus libellorum, 12. Cal. Sept. 1612. Aliud ergo erit si proponas detrusum fuisse in carceres diuitem debitorem, ex cuius bonis possit etiam carceris impensas quandoque redigi, cùm hoc casu non possit creditor periclitari, & possit tædium carceris extorquere facilius à diuite, quamuis contumace debitore solutionem, aut saltem bonorum omnium cessionem. Iunge *Def. praced. num.* 6. 7 *&* 8.]

2 Ne alioqui pro pecunia litem accipere cogatur, quod ne eueniat nec illud patitur prætor, vt in executione iudicati obligationes ex obligationibus fiant, *l.* 4. *§. ait prator. D. de re iudic.* Et verecunda honestaque est cogitatio eius qui lites exercetur, *l.* 4. *§.* 1. *D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

3 Quid enim si debitoris debitor neget se debere? Quid si se exoluisse contendat? *l. à Diuo Pio* 15. *§. sed vtrum. D. de re iudic.*

4 Nisi ponas nomen debitoris esse confessum *dict. §. sed vtrum.*

5 Sola enim negatio rem dubiam facit, *l. vlt. C. quib. ad libert proclam. non licet*, ac proinde dubium euentum litis, *l. quod debetur* 51. *D de pecul.*

DEFINITIO XXX.

Cum vno possessore facta excussio nocet cæteris. Facta per vnum creditorem prodest cæteris.

EXcussio prædiorum & bonorum debitoris facta cum vno possessore sufficit, vt contra alios possessores nulla alia excussione facta agi possit,[1] sicut & quæ per vnum ex creditoribus facta fuit aliis quoque prodest, tametsi iudicio non adfuerint.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 21. infr. De reb. auctor. iudic. possid.

1 Facta enim discussione debet iudex pronunciare, & declarare hypothecariam competere creditori contra tertios possessores generaliter. Guid. Pap. *quæst.* 432. *num.* 2.

2 *arg. l. cum vnus* 12. *D. de reb. dub. auctor. iudic possid.* Sunt tamen qui putent alios quoque creditores debere discussionem facere ex abundanti. Guid. Pap. *d. quæst.* 432. *nu.* 9.

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti inter creditores de pignoris iure ac ordine inuicem contendentes, periculo debitoris cedunt, & in ordine hypothecæ sortem concomitantur, maximè si debitor ante fuit interpellatus.

ETsi creditor pignoratitius recta in rem agere potest aduersus pignoris possessorem, nulla præcedente interpellatione in persona debitoris heredumve ipsius,[1] potest tamen interesse an debitorem interpellauerit, necne. Nam si interpellauerit eoque non soluendo postea pignoris controuersiam, siue iustam, siue iniustam ab alio, siue creditore, siue nudo possessore patiatur, æquum est eas omnes impēsas damno cedere debitoris, cuius solius culpa moraque causam iis dederit.[2] Itaq; si pronuncietur pignus distrahendum, vt ex pretio satisfiat creditoribus ordine, impensa quoque ex pretio solui oportebit, eodemque gaudere temporis priuilegio,[3] licet tota lis inaudito debitore tractata sit. At si nihil denūciatum sit debitori, difficilius est, vt idem admittamus, cum si litem sciuisset, fortassis creditori soluisset, neq; tot sumptibus creditores inuicē diuexari passus fuisset.[4] Igitur hoc posteriore casu æquius est, creditorem, qui temerariam litem aut instituit, aut suscepit, in expensas condemnari aduersario,[5] salua ipsi aduersus debitorem eiusve heredem indemnitatis actione. Eo tamen iure magis vtimur, vt indistincte debitoris damno cedere rem oporteat, quoniam licet nulla interpellatio præcesserit, nihilominus imputari debitori potest, cur non soluerit,[6] cui nimirum executionem quæ in rem fit significari semper est necesse.[7] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani

Source : BIU Cujas

Depradel Auterin Aduocati,& Ioannę Bertier,Cal. Decembr.1595.

1 Facta tamen discussione,nisi cum certum est debitorem non esse soluendo,secundum ea quæ dixi *Defin.28.& 30.supr.*

2 Cum si soluisset nullam litem creditor susceptisset, *arg. l.1.C.vbi in rem act.*

3 *l.Lucius* 18.*D.qui potior.in pign.hab.*

4 Præuidens scilicet forte alioquin, vt eos sumptus ipse de suo litigationibus quandoque sarcire cogeretur.

5 Ex regula *l.eum qnem temere 79. D.de iudic. l.qui solidum* 78.§.1.*de leg.2.*

6 Is enim damnum dat, qui damni dat occasionem, *l.is damnum dat 169.cum ibi not.De reg.iur.l.52.§.in cliuo.ad leg.Aq.*

7 Semper enim executio incipienda est à iussu soluendi, vt diximus *Defin.26.sup.* Discussio tamen fieri potest etiã pendente iudicio contra tertium possessorẽ.Guid. Pap.*q.432.n.*11.

DEFINITIO XXXII.

Non tantum debitor excutiendus est, sed etiam fideiussor eius,& fideiussoris collaudator.

CVm exceptio nõ factæ excussionis obiicitur & tertio pignorum possessori,constat, non tantũ excutiendũ debitorem,sed etiam eius fideiussores. [1] An & fideiussorum collaudatores? Vtique si id obiiciatur,quia collaudator quoq; intercessor est.[2] Nec sane fieri potest, vt non idoneus videatur fideiussor quantumcumque inops,qui idoneum habetcollaudatorem. [3] Quid ergo si iudex nominatim Titiũ debitorem, & Sempronium eius fideiussorem excuti præceperit,nulla collaudatoris facta mentione? An satisfeciisse videbitur creditor, si probauerit, neque Titium, neque Sempronium aut heredes vllos, aut bona vlla reliquisse? Minimè vero, si nunc obiiciatur collaudatorem quoque excuti debere.Non illa solum ratione qua diximus, quod nec aliter excussus videri debeat fideiussor debitoris,[4] sed etiã quia de collaudatore excutiendo prius agi aut pronunciari non potuit, quam constaret fideiussorem idoneum non esse. [5] Si tamen possessor nihil de collaudatore in actis obiecerit, parcendum est legitimo creditori,quamuis ea exceptio,cum sit iuris non facti suppleri commode per iudicem possit. [6] Idq; Senatus noster obseruauit in causa Dominarum religiosarum S.Claræ Camber.Pro quibus tamen illud etiam faciebat, quod possessor ille pendente lite emerat, nec proinde exceptionem discussionis obiicere poterat.[7] *Sine die.*

1 *Auth.hoc si debitor.C.hoc tit.*

2 Intercessor enim est quisquis se obligat pro alio, *l.1.& tot.tit.ad SC.Velleian.D.& C.*Iustinianus autem voluit excludi debitoris intercessorem omnem.*d.Auth.hoc si debitor.& in corpor.vnd.sumit.*

3 Cum collaudare nihil aliud sit, quam fideiubere de eo, quod ab alio seruari nõ poterit,quem indemnitatis fideiussorem possumus dicere,*vt in l.decem 116.D. de verb.obli.l.si decem* 21.D *de solut.l.vlt.D.de reb.credit.*

4 Cum nihil interfit,an quis soluat,an alius pro eo,*l.solutione* 27.*D.de solut.l.soluendo* 39.*D.de neg.gest.*

5 Nec enim potest perueniri ad collaudatorem quandiu fideiussor est idoneus,cum non sit fideiussor nisi subsidiarius.

6 *Ex not.in tit.C.vt quæ desunt aduoc.part.iud.suppl.*

7 Siquidem nihil potest fieri lite pendente quod duriorem faciat conditionem litigatoris, quamuis hypothecaria non faciat rem litigiosam.Sic de vtroque Guid.Pap.*q.432.nu.* 7.Iunge *Defin 4 supr.*

DEFINITIO XXXIII.

Qui sciens alij rem obligatam emit non habet beneficium exceptionis non excussi debitoris.

QVi emit à debitore ea lege, vt pretij partem solueret certo pignoratitio creditori,si postea conueniatur hypothecaria non habet beneficiũ excussionis. [1] Licet enim ea conuentio tanquam inter alios facta nullum ius creditori ignoranti acquirere potuerit,[2] prodest tamen ad constituendum emptorem in mala fide,[3] ne exceptionem possit obiicere, quæ non tam summo iure nititur,quam æquitate. [4] *Ita Senatus* pro D.vidua D.Crespin magistri Computorum,contra N.Chauasse,7.Matt.1597.

1 Quod solet competere tertio possessori cuilibet habenti titulum & bonam fidem,*Auth.hoc si debitor.vbi not.C.de pig.*

2 *l.si vnus 27.§.pacta quæ turpem.ver.ante omnia. D.de pact. l.stipulatio ista 38.§.altert.de verb.oblig.*

3 Est enim emptor in mala fide quãtum ad actionem hypothecariam,qui emit rem quam scit alteri obligatam.

4 Cuius æquitatis ratio nulla haberi potest in persona eius,qui est in mala fide,*arg.l.pen.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XXXIV.

Possessor non potest habere ius retentionis pro debito soluendo ab auctore creditoris agentis hypothecaria,nisi statim constet de debito.

TAnquam possessor conuentus,si obiiciat se habere ius retentionis,[1] pro debito ab actoris auctore soluendo,non aliter audiendus est, quã si probet sibi deberi.[2] Et quidem vel ex debitoris cõfessione,[3] vel ex condemnatione contra debitorem lata.[4] Neque enim qui agit hypothecaria cogitur de eo disputare, an possessorio aliquid debeatur,necne. [5] Interim igitur nullum possessori competet ius retẽtionis.[6] *Ita Senatus* in causa D.Comitis de Saleneuue & D.Baronis de Viry,7.Feb.1597.

1 Cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit,*l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.*

2 Alioqui esset exceptio de iure tertij,& quidem nõ exclusiua iuris agentis,quæ admitti nunquam debet, *l.loci 4.§. competit.*vbi Bart.& alij.*D.si seruit.vindi.* Idem Bart.*in l.2.D.de except.rei iudic.*

3 Nulla enim maior probatio est,quam ex partis confessione,*l.generaliter* 13.C.*de non numer.pecun.*

4 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l.res iudicata* 207.*de reg.iur.l.ingenuum* 25.*D.de stat.homin.*

5 Quia cum agat ex proprio iure sibi quæsito per propriã conuentionem non cogitur debitorem suum defendere. Quamuis nõ possit creditor plus iuris habere in re sibi obligata quam habuerit debitor,qui obligauit, *l.3.in fine principij & §.1.D.hoc tit.*

6 Quia non facile impediendus est creditor, quo minus suum ius exequatur,*l.creditoris* 8.*D.de distr.pign.*

DEFINITIO XXXV.

Potest obiici creditori hypothecaria exceptio nõ excussi Principis,vt & alterius priuati cuiuslibet.Et quomodo sit hoc casu interloquendum?

EXceptio non excussi Principis perinde obiici potest à tertio possessore conuento hypothecaria,atque alterius cuiuslibet debitoris, [1] nisi proponas Principem tyrannum,qui neque conueniri, neque cõdemnari se patiatur.[2] Quid ergo,inquies,hypotheca proderit? Fiscus enim & Princeps semper soluendo esse intelligitur. [3] Respondeo profuturam si Principe condemnato,iudicati executio,persecutioque difficilior sit,forte ob tergiuersationem thesaurarij & aliorum officialium,per quos Principem satisfacere oporteat.[4] Obseruaretamen iudex debet, ne Principem excuti iubeat (esset enim ridicula ea interlocutio)sed vt aduersus Principis procuratorẽ patrimonialem aut generalem recurri præcipiat. [5] *Ita Senatus* in eadem causa pro D.Comite.

1 Cum

1 Cum Princeps perinde ac alius quilibet priuatus possit & conueniri & condemnari per suos officiales.

2 Quod enim tuto quis facere non potest, & sine periculo, id nec facere posse creditur, *l. 2. §. vis fluminis. D. si quis caut. l. continuus* 137 *§. cum ita. vers. vt qui Ephes. D. de verb. oblig.*

3 *l. 2. in fi. D. de fund. dot.* Vnde est quod fiscus nũquam satisdat. *l. 1. §. si ad fiscũ* 18. *D. vt legat. seu fideic. seruan. caus. caueat.*

4 Locuples enim quis dicitur non solum ex facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate, *l. 2. in prin. D. qui sat. cog.*

5 Quia factum officialium pro facto Principis habetur. Bart. & alij *ad l. si Publicanus* 7 *§. vlt. D. de publi. & vectigal.*

DEFINITIO XXXVI.

Exceptio discussionis non competit possessori fundi conuento hypothecaria pro pensione super illo fundo specialiter imposita.

POsseſſor fundi, ſuper quo impoſita eſt annua pẽſio perpetua & in perpetuum ſoluenda, non habet exceptionem ordinis, & non factæ excuſſionis, ſed recta conueniri poteſt.[1] *Ita tractatum eſt* in cauſa R. D. Franciſcanorum Camber. & D. Ducis du Mayne & heredum D. Ioannis Perraton Aduocati generalis, 5. Cal. Decemb. 1596.

1 Eſt enim hoc onus ſpeciale rei, quod proinde omnino & neceſſario ſequitur ſingularem ſucceſſorem, ita vt ob eam cauſam res ſit longe minoris pretij, *l. in venditione* 41. *D. de act. empt.*

DEFINITIO XXXVII.

Acquiſitio nouæ hypothecæ nõ tollit veterem, etiam quæ cœpit eſſe inutilis, ſi modo quandoque poſtea fiat vtilis.

PEnſio annua impoſita fuerat ſuper certo fundo, ea lege adiecta, vt ſi fundi illius reditum imminui contingeret, ex cæteris debitoris bonis ea penſio præſtari deberet.[1] Cum poſtea fundus ille, qui ex ædificiis & artificiis conſtabat, periiſſet, non dubitabatur, quin ſtipulationis cõditio extitiſſet, vt ex eo tempore cætera debitoris bona ei penſioni ſoluendæ obſtricta viderentur.[2] Sed ſi idem fundus in priſtinum ſtatum reſtitutus poſtea fuiſſet, dicebã non quidem finiri hypothecam, quæ in aliis bonis ſemel vtiliter cõtracta eſſet, vireſque habere cœpiſſet,[3] ſed tamen priorem quoque hypothecam ſupereſſe, quę in eo fundo ab initio cõſtituta fuiſſet,[4] quia quandiu ſolum ſupereſt, neque pecunia ſoluta eſt, tandiu quoque competit, ſaluaque eſt hypotheca.[5] *Ita tractatum eſt* & concluſum, licet non pronunciatum in eadem cauſa.

1 Alioqui non poſſet peti penſio, niſi quatenus ex eius fundi reditu percipi poſſet, *l. ſi debitor* 39. *§. veriſimile. D. de con. empt.* Ponimus enim penſionem ab initio ita conſtitutam, ſecus eſſet ſi ab initio ſimpliciter conſtituta proponeretur, tumque pro ea certus fundus obligatus. Tunc enim etiam citra vllam conuentionem ſatis actũ intelligitur, vt non ſufficiente reditu illius fundi, ex alus bonis ſoluenda ſit penſio, *l. Lucius* 12. *De alim legat.*

2 Nullus enim reditus ſupereſſe poteſt eius rei, quæ tota periit. Vnde eſt quod & emphyteutam hoc caſu liberari dicimus ab onere ſoluendi canonis annui, vt ſcripſi *in tit. De iur. emphyt.*

3 Hypotheca enim ſemel nata non niſi certis & legitimis modis finitur, *l. grege* 13. *§. etiam. D. hoc tit.*

4 *arg. l. cum ager* 23. *& ſeq. quib. mod. pignus ſolu. amitt.*

5 Textus eſt elegans & expreſſus *in l. Paulus reſpondit* 29. *§. domus & l. vlt. D. de pign.* Adde *d. l. grege* 13. *§. etiam. eod. tit. l. pen. §. 1. D. de except. rei iudic. l. debitor* 59. *D. ad SC. Trebell. l. domo* 21. *D. de pignor. act.*

DEFINITIO XXXVIII.

Præſcriptio hypothecariæ per tertium poſſeſſorẽ non incipit currere à die conſtitutæ hypothecæ, ſed à quo ipſe poſſidet, exinde autem currit etiamſi debitor penſionem ſoluat.

QVid tamẽ ſi per multos annos is ipſe, qui pẽſionem impoſuit, cum fundum poſſederit & penſionem ſoluerit, ita vt numquam in rem ipſam obligatam actum ſit? An ſi poſtea fundus ille alienetur, & aduerſus poſſeſſorem agatur, iuuandus erit præſcriptione, quæ aduerſus hypothecariam obiici ſolet?[1] Minime. Neque enim præſcriptio vlla poteſt currere, quamdiu is ipſe ſoluit, qui poſſidet.[2] Nec proinde poteſt ex eius perſona ſucceſſor præſcriptionis ſuæ tempora complere.[3] Aliud eſt, ſi tertius poſſeſſor bona fide per conſtitutum tempus tenuerit bona fide, id eſt, neſciens rem obligatam. Tunc enim magis eſt, vt prodeſſe ei debeat præſcriptio, licet penſio interim ſoluta ſit à debitore. Quia licet non videatur nata actio hypothecaria, quandiu pẽſio ſoluitur,[4] tamen non eo minus verum eſt poſſeſſorem ſuo nomine poſſidere.[5] Poteſtque hoc ſaltem imputari creditori, cur non denunciauerit poſſeſſori rem ſibi eſſe obligatam, vt conſtitueret eum in mala fide,[6] quæ hoc caſu ex ſola rei alij obligatæ ſcientia æſtimatur.[7] At quid ſi poſt impleta præſcriptionis tempora in vtilitatem tertij poſſeſſoris eadem res in debitoris dominium redierit, rurſumque alteri alienata ſit, qui poſtmodum hypothecaria conueniatur? An proderit huic nouo poſſeſſori præſcriptio, quæ veteri prodeſſe potuiſſet? Ego non putabam, quaſi peremptæ & reſoluta præſcriptionis poteſtate, à quo tempore rediit res in dominium debitoris, qui nulla præſcriptione tueri ſe poteſt.[8] Itaq; nouam præſcriptionẽ inchoandam eſſe in perſona noui poſſeſſoris.[9] *Ita tractatum eſt* in eadẽ cauſa.

1 Decennij ſcilicet inter præſentes, aut vicennij inter abſentes, *l. 1. & 2. C. ſi aduerſ. cred. præſcr. oppon.*

2 Siue inſpicias perſonam creditoris, cui nulla poteſt imputari negligentia, ſiue perſonam poſſeſſoris, qui eſt in mala fide, cum ſciat rem pro penſione obligatam, ſiue debitor ipſe ſit, ſiue extraneus.

3 Ne plus iuris habeat ſucceſſor quam auctor contra iuris regulam, *l. nemo plus iuris* 54. *de reg. iur. l. inuitus* 156. *§. plerumque eod. l. Pomponius* 13. *§. vlt. D. de acq poſſ.*

4 Habet enim hypothecaria ſuam perpetuam conditionem, ſi non ſoluatur id quod debetur, *l. grege* 13 *§. etiam. D. hoc tit. l. ſi rem* 9 *§. omnis. de pign. act.*

5 Textus eſt elegans in hanc rem *in l. Pomponius* 29. *D. quib. mod. vſusfr. amitt.*

6 Certum enim eſt præſcriptionem illam, de qua *in tit. C. ſi aduerſ. cred. præſc. opp.* non alij prodeſſe poſſe, quam ei qui habeat titulum & bonam fidem, vt poſt Balbum *in tract. de præſc.* concludit Menoch *remed.* 14. *de recup. poſſ. in fin.*

7 *Not. in d. l. 1. & 2. C. ſi aduerſ. credit. præſcr. oppon.*

8 Tanquam poſſeſſor bonæ fidei. *Ex reg. cap. poſſeſſor. de reg. iur. in 6.* quamuis ex iure ciuili etiam debitor præſcribat hypothecariam ſpatio 40. annorum, *l. cum notiſſimi* 7. *C. de præſcr. 30. vel 40. annor.*

9 Semper enim dãdum eſt initium aliquod præſcriptionis *l. 1.* vbi Bald. & alij notant. *C. de ſeru. fugit.*

DEFINITIO XXXIX.

Miſſus in poſſeſſionem aliquorum pignorũ non prohibetur alia in ſolidum vindicare, donec ſit ei plene ſatisfactum, niſi acceperit ea in ſolutum, etiamſi à quibuſdam poſſeſſoribus acceperit litis æſtimationem, ſi modo paratus ſit reddere quod accepit.

CReditor in poſſeſſionem multorum pignorum miſſus, nec minus perſequendis in ſolidum pignoribus aduerſus alios bonorum tertios poſſeſſores intentus, non poteſt ea repelli exceptione, quaſi petat quod iam habet.[1] Non enim poſſeſſio pigno-

Source : BIU Cujas

rum,sed distractio liberat debitorem,[2] tollitq; quasi Seruianam & quidem ita demũ si ex venditione redactum pretium dissoluendo vniuerso debito par & idoneum inueniatur,[3] nisi poneres alia pignora nõ tantũ ad possidendũ,sed etiam in solutum fuisse data. Quo casu liberatus esset debitor saltem ad cõcurrentem vsque soluti quantitatem,quoniam datio in solutum non modo pro venditione, sed etiam pro solutione est.[4] Quod si creditor,vt plerumque fit,cũ quibusdam ex pignorum possessoribus transegerit, partemque debiti acceperit,pro ea quidem parte & quantitate quam accepit agere postea non poterit,[5] sed si paratus sit quicquid acceperit,& quæcũq; pignora possidet ei reddere, contra quem exercet hypothecariam in solidum, erit audiendus, quoniam hypothecaria quamdiu supereſt,indiuidua est[6] redactaque ex transactione pecunia,quam creditor si solutionẽ à debitore acciperet ei restituere per actionem pignoratitiam teneretur,[7] non tam solutionis iure prodest debitori ad eum liberãdum, quam cõpensationis,[8] quia nec eam soluit possessor nomine debitoris sed suo.[9] Quod autem quis suo tantum nõ alieno nomine soluit,nũquam liberat debitorem.[10] Esset sane repellendus creditor per exceptionẽ doli si acceptam pecuniam neque reddere vellet ei,cum quo in solidum experiretur,neque compensare.[11] *Ita tractatum est* 3.Cal.Febr.1597.

1 Quæ exceptio bona est, cũ sit improbus is, qui vult bis idem consequi,*l.si quis dolo* 51. *in fi. de re iudi l.* 1.C.*de re iudic.*

2 *Tot.tit. De distract.pig.D.& C.& tit.Cod.debit. vendit.pig. imped.non poss.*

3 *l.*4.*eod.tit.*C.*debit. vendit. pig.imped.non poss. l. quandiu* 6. C.*de distr.pign.*

4 *l.si non sortem* 26.§ *si centum. D.de cond. indeb l.si quis alia* 46.*l.qui res* 98.*in prin. D.de solut.iunct.l.si rem meam* 20 *eod.*

5 Ne bis idem consequatur, *d.l.si quis dolo.in fin.l. sicut* 8.§. *vlt.D.quib.mod pign.vel hypoth.soluit.*

6 *l.rem hereditariam* 65. *D. de euict. l.*1.& 2 *Cod.si vnus ex plurib.hered.l.*3.C.*de distr.pignor.*

7 *l. vlt.*C.*eod.tit.De distr.pign.*

8 Licet compensatio vim habeat solutionis, *l.si ambo* 10. *& pass.D de compensat.*

9 *l.*2.*d.l.sicut* 8.§.*vlt.D.quib.mod pig vel hypoth.soluit.*

10 *l.si quid possessor* 31.*D.de pet.here.l.Papinianus* 28 *D.mand.*

11 Quia bis idem exigeret contra bonam fidem,*d.l.si quis dolo* 51.*l.bona fides* 57 *de reg iur.*

DEFINITIO XL.

Non submouetur hypothecaria instituta contra tertium possessorem pignorum,etiamsi offerat debitum pro rata.

TErtius possessor bonorum pignori obligatorum cõuentus hypothecaria si offerat solutionem debiti pro rata pignorum,quæ possidet,audiẽdus non est, cum ius pignoris prosequendi sit indiuiduum, nec ni si totius debiti solutione submoueatur.[1] Longeque dissimile est,quod pluribus concurrentibus creditoribus pro rata tantum debiti quilibet agere potest.[2] Id enim ad chirographarios duntaxat creditores pertinet, non ad hypothecarios.[3] Nec tanta fit iniuria creditori, cui minus soluitur, propter concursum aliorum creditorum,quanta fieret si propter multiplicatas pignorum venditiones totum exigere à singulis prohiberetur. Potest enim quilibet adiiciendo nouos creditores antiquiorum conditionem etiam inuitorum deteriorem facere,si chirographarij tantum fuerint,[4] non etiam alienando bona quæ iam semel obligauit.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l.quandiu* 6.*& l.*3.C.*de distr.pign.l.*2.*Cod.debit. vend.pign. imped.non poss.l.rem hereditariam* 65.*D.de euict.l.in executione* 85. §.*pen. D.de verb.obli.*

2 *l.pro debito* 6.C.*de bon.auctor.iudi.possid.*

3 Vt probant verba illa,*d.l.pro debito. Quod si specialiter vel generaliter nemini prouentur obligata.* Scripsi *in Hemisch.de error. pragmat.*

4 *l.*1.§.*ex contrario.D de separat.*

5 *l.debitorem* 15 C.*de pign.l.vnic.*C.*rem alien.gerent. non interdic.rer.suar.alien. cum similib.*

[DEFINITIO XLI.

Casus in quo creditor qui partem debiti consecutus est à debitore, adhuc tamen totum petere à tertio possessore per hypothecariam potest.

QVod dici solet hypothecam esse indiuiduam,[1] eò pertinet vt quamuis debitum pro parte solutum sit, attamen hypothecaria duret in solidum ad persecutionem rerum pignoris iure obligatarũ,[2] sed pro ea tantùm summa quæ soluenda supereſt, cùm negari non possit quin pro ea parte quæ soluta est, solutum etiam sit ius pignoris & hypothecæ.[3] Aliquando tamen contingit vt duret hypothecaria etiam pro soluta quantitate, non quidem cõtra debitorẽ ipsum,[4] sed cõtra tertium possessorem. Finge Titium debuisse Sempronio quingenta pro precio fundi sub hasta venditi qui euictus sit post soluta iã fortasse centũ,ex causa tamen posterioris pignoris,[5] cuius possessor nouus actionem hypothecariã prioris creditoris impedire nõ possit.[6] Perinde cogendus erit possessor totum offerre debitũ Sempronio acsi nihil à Titio solutum esset, quia non potest solutio per Titium facta prodesse possessori qui aut fundũ ipse euicerit[7] aut ab eo qui euicit,ius habeat.[8] Nec rursum nocere priori creditori quasi plus debito petenti,[9] cùm id quod à Titio accepit,cogendus sit ei reddere[10] ac præterea à quanti eius interest ob secutam euictionem.[11] Plane si Titius iure suo cesserit nouo possessori non habet res dubitationem quin possessori permittendũ sit ex petita quantitate deducere id quod Titio solutum est,[12] ex eaque causa obiicere pluris petitionẽ. Quod si cessio nulla facta sit,succurrendũ erit possessori totũ debitũ soluenti, non solum hactenus vt ei Sempronius suis iuribus omnibus cedere cogatur:[13] sed vt præterea caueat de illo contra Titiũ defendendo si fortè ob solutam partem debiti volet Titius in eũdem fundum agere quasi ex ea causa sibi obligatum,[14] ne alioqui duob. eandem summam debiti soluere possessor teneatur.[15] Quod si Titius indemnitatem à Sempronio consecutus cõtra possessorem agere velet de proprietate fundi quasi dominus per publicã emptionẽ factus,[16] ex eaque causa fundum aufferre possessori oblato ei vniuerso debito quod is Sempronio soluere coactus fuisset, inter eos solos agitanda lis erit, quiescente Sempronio,cuius sanè nihil amplius interest,[17] cùm nec iuris quicquam in eo fundo habeat post acceptam totius debiti solutionem, nec amplius quàm debitam sibi summam acceperit. In eaque lite pro Titio iudicandum erit si pignus emerit ab anteriore creditore qui iure creditoris distraxerit,[18] dũmodo totum suæ emptionis precium cum accessionib. offerat. Sed si pignus,vt hodie fit, non tam iure creditoris quàm postulante creditore ac veluti debitoris nomine venditum sit,non potest emptor recusare quominùs à posteriore creditore totum precium offerente conueniatur,[19] & consequenter si posterior creditor possideat iure creditoris,non aliter audiendus est emptor, quàm si offerat non modò precium,sed etiam quicquid posteriori debetur.[20] *Ita Senatus* in causa Dominorum Senatorum Salteur & de Coysiaz,& Federici Barretin & Ioannis Meurier, 8.Cal.Decemb.1612.

1 *l.rem he-*

Source : BIU Cujas

1 *l.rem hereditariam 65.D.de euict.*
2 *l.quandiu 6.C.de distr.pign.cum similib.*
3 *l.si rem 9.§ omnis D.de pign.act.l.grege 13.§. etiamsi D. hoc tit.l.debitor 59.D.ad SC.Treb.l.pen.§.1. De execut.rei iud.*
4 Qui proculdubio per solutionem à se factam, sicut liberatus est, ita & pignus pro ea parte liberauit, *d.l.quandiu l.1 & 2.C.debit.vend.pign.imped.non poss.*
5 Nam potest euictio sequi ex causa vel dominij vel pignoris, *l.si mancipium 34.§.vlt.& l.seq.D. de euict.*
6 Cum pignoris persecutio in rem sit, *l.pignoris 15. C. hoc tit.l.pignoris 17.& l.1.D.eod.*
7 Nec enim videtur solutum, quod postea euictum est, *l.si rem 20.l.si quis aliam 46.l.qui res 98.D.de solut.*
8 Nihil enim refert an euiceris, an ab euincente ius habeas, *l.quod ipsis 143.l.aliud est 160.§.vlt.de reg.iur.*
9 *Ex tit.C.de plur.petit.§.plus autem Inst.de action.*
10 Alioqui bis idem consecutus videretur, quod esset contra bonam fidem, *l.si quis dolo 51.§.1.de re iudic.l.bona fides 56.de reg.iur.*
11 Scilicet si vendiderit iure creditoris, non etiamsi nomine debitoris, vt infra dicemus, ex *l.si ob causam 13.C.de euict.* Nisi facto & dolo creditoris euictio secuta sit, *l.1.C. credit. euict. pign.non deber.* Et nisi creditor ab alio totum debitum sit cõsecutus, quem ideo fecerit iustum possessorem, vt in casu proposito.
12 *l.inuitus 156.§ plerumque de reg.iur.l.si res 59.D.de euict.*
13 *Ex l.mulier 19.D.qui potior.in pign.hab.*
14 Aut expressè, aut tacitè, vt in *l.Iulia.13.§.offerri de act.em.*
15 Quod esset iniquum *l.pen.D.de petit.hered.*
16 *Ex l.si quos 29.C.de rescind.vend.*
17 Nemo enim iudicium accipere compellendus est, si nil eius interfit, *l.si reus 73.D. de prostit.*
18 *l.qui à creditore 18.C. de distr.pign.*
19 *l 1.C.si antiq.cred.pign.vendid.* Iunge *d. l.si ob causam 13. C.de euict.l.1.& 2.C.si in caus.iudic.pign.cap.sit.*
20 Scilicet si velit rem retinere, potius quam posteriorem creditorem ad ius offerendi admittere, iuxta *d.l.1.C.de antiq. cred.pign. vend.*]

TIT. VII.

IN QVIB. CAVS. PIGN. vel hypoth. tacit. contr.

DEFINITIO I.

Tacita hypotheca, quæ pupillo competit in bona tutoris, incipit ex die suscepti officij.

HYPOTHECA illa tacita, quæ pupillo in bonis tutoris competit, [1] non ab eo tantum die incipit, quo rationes redditæ & reliqua explicata sunt, [2] nec rursum à tẽpore cœptæ administrationis, [3] sed ab ipso suscepti officij die, [4] neq; pro ea duntaxat quantitate, quæ principaliter debetur, sed etiã pro accessionibus omnibus, [5] inter quas ij quoq; sumptus computabantur, quos in litem, quam eo nomine aduersus tutorem eiusve heredes instituì necesse fuit, prorogatos apparebit. [6] Itaq; tertio possessori hypothecaria conuento non proderit, quod à tutore, aut ipsius heredib. emerit, ante motã de rationibus reddendis controuersiam, [7] cum neque iusta possessio, neque ipsa dominij acquisitio semel bene contractum pignoris vinculum dissoluat. [8] *Ita Senatus* in publico auditorio, Idib. Nou. 1590.

1 *l.pro officio 20.C.de admin.tut. l.vnic.§.1. C.de rei vxor.act.*
2 Quamuis ante id tempus nesciri possit, quid & quãtum à tutore debeatur, *l.cum seruus 82.D.de condi.& demonst.*
3 Cum tutor non minus teneatur de neglectis, quam de male gestis, *l.1.& tot.tit.C.si tut.vel curat.non gesser.* Etsi aliquo casu cogitur gerere non vt ipse teneatur, sed vt fideiussores eius teneri possint, *l.4.§.sed enim.D.rem pupill.salu.for.*
4 *l.pro officio 20.C. de admin.tutor.*
5 Sequuntur enim accessiones ordinem & rp iui legium sui principalis, *l. Lucius 18.D.qui potior. in pign. hab. cap. accessorium. De reg.iur.in 6.*
6 *arg.l.quod priuilegium 8.D.depos.*
7 Ac proinde eo tempore, quo probabiliter ignorari poterat, an tutor pupillo, an potius tutori pupillus deberet contrario iudicio tutelæ. Nec enim semper debitor est pecuniæ is, qui debitor est rationum reddendarum, *l.3.§.vlt.D.de cont. iudic.tutel.l.in rebus 18.§.vlt.D.commod.*
8 *l.1.§.cum prædium.D.de pign.l.vsuc.7.C.eod.*

DEFINITIO II.

Procuratoris bona sicut & tutoris sunt tacitè obligata pupillo, ex quo die cœpit se gerere pro tutore. Non etiam illius qui tanquam prædo inuasit bona pupilli.

SImile priuilegiũ tacitæ hypothecæ pupillus habet in illius quoq; bonis, qui cum tutor reuera non esset, tamen pro tutore negotia gessit. [1] Neque enim debet hic melioris cõditionis esse quam verus tutor, ob id solum quod se tutorem mentitus sit. [2] Non idem est in eo, qui cum nec tutor esset, nec se pro tutore gerere vellet, tamẽ bona pupilli per speciem administrationis inuasit. [3] Etsi enim multo minus dignus hic est, cum quo mitius agatur, [4] tamen sola tutelæ causa non etiam pupilli persona illa est, quæ taciti pignoris priuilegium meretur. [5] Alioquì dicendum esset, omnium, qui pupillo ex contractu vel quasi contractu obligarentur, bona quoque omnia pignoris iure obligatum iri, [6] quod falsum est. [7] Plane an quis reuera tutor fuerit, an se pro tutore gesserit hac parte hoc interest, quod bona pro tutoris nõ à die suscepti officij obligata videri possunt, [8] quando nunquam ille officium suscepit, sed ab eo tantum die quo se tutorem falsò dixit, siue iam tum administrare cœperit, siue non. [9] *Ita Senatus* in eadem causa, & rursum in causa N. Bertier & Amedei Parpillion, ant. Cal. Maij 1595.

1 Glo. singul. & communiter adprobata, *l.pro officio 20.C.de admin. tutor.* Quamuis *l.vlt.D.de tutel. & rat.distr.* & aliæ quas ibi gl. allegat non de hypothecaria loquantur, sed de actione personali, quæ olim habebat priuilegium, *l.19.§.1.de reb.auct. iud.poss.*
2 Ne ex dolo & mendacio suo lucretur, *contra l.rem alienam 41.in fin.D.de pig.act.l.vlt.D.de rei vindic.*
3 Animo scilicet deprecandi, vt *in l.pupilli 6.§.sed etsi quis. D.de negot.gest.*
4 *d.§.Sed etsi quis.*
5 Datur enim hoc priuilegium causæ nõ personæ, & ideo transit etiam in heredem *d.l.pro officio.* iunct. *l. ex pluribus 42. D.de admin.tutor.l.vnic.§.1.C.de rei vxor.act.*
6 Si sola pupilli persona locum faceret priuilegio.
7 Nam in solius tutoris bonis habet pupillus tacitam hypothecam, idque iure Codicis non Pandectarum, *d.l. vnic.§. 1.C.de rei vxor.act.*
8 Quomodo tutoris bona ex die suscepti officij obligata esse diximus *Defin.praced.*
9 Itaque melioris in eo conditionis est falsus tutor quam verus, sed hoc propter meram casus necessitatem, vt loquitur Marcellus *in l.si mulier 59.§. ex asse.D.de iur.dot.* Sic melioris conditionis interdum est prædo, quam bonæ fidei possessor, vt in specie *l.si quid possessor 31.§.pen.D.de hered.petit.*

DEFINITIO III.

Etiam pro administratione bonorum illius, qui per ætatem neq; tutorem, neq; curatorem habere potuit, tacite obligata sunt bona illius, qui tanquam tutor vel curator gessit.

SEd & cum quidam testamẽto filiis suis impuberibus matrem tutricem dedisset, eandem q; puberibus curatricem, [1] tum per multos annos superstes factis iam omnibus liberis maioribus, [2] eodem testamento decessisset, ac mater bonorum administrationem tanquam eo testamento sibi quæsitam

Source : BIU Cujas

propria auctoritate vindicaſset, Senatus pronunciauit, tametſi mater hæc neque tutrix, neque curatrix eſse potuiſset,[1] perinde tamen acſi fuiſset, bona eius pro reliquis ex adminiſtratione debitis obligata intelligi debere,[4] cauſa nimirum inſpecta ſuſceptę adminiſtrationis, vt perinde eſset, acſi mater vno ante viceſimum quintum annum impletum die curatrix effecta totius reliqui temporis adminiſtrationem nullo alio iure retinuiſset.[5] *Ita Senatus* in cauſa diſcuſſionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboiſe, 4. Id. April. 1593.

1 Vtrumque enim hodie fieri poteſt iure nouo. *Auth. matri & auiæ. Cod. quod mulier tutel. offic. fung. pot.* Et in corpore vnde ſumitur.

2 Atque ita cum neque tutorem, neque curatorem habere poſſent *l. 1. D. de minor.*

3 Adeo, vt neque ex ſuo mendacio potuiſſet ob hanc cauſam conueniri interrogatoria, *l. vlt. D. quod falſ. tutor.* iunct. *l. confeſſionibus* 13. *& l. ſeq. § vlt. D. de interrog. in iur. faciend.*

4 *arg. l. pro officio* 20. *C. de admin. tutor.* iunct. *glo. & l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

5 Tutor enim, qui poſt puberem ætatem in connexa adminiſtratione tutelæ perſeuerat, totius temporis rationem tutelæ actione reddere cogitur, *l. tutor. 11. C. arbitr. tutel.*

DEFINITIO IV.

Poteſt pupillus vti priuilegio tacitæ hypothecæ pro expenſis litis contra tutorem inſtitutæ, etiam ante redditas ab eo rationes.

TVtore vel procuratore ad reddendas rationes, & præſtanda reliqua, itemq; ad expenſas litis condemnato,[1] ſi expenſæ prius taxatæ ſint, quam rationes redditæ,[2] non eo minus poterit pupillus tacitæ hypothecæ priuilegium exercere pro expenſis,[3] quod fieri poſſit, vt plus debiturus ſit redditis rationibus, quam quanti impenſæ ſunt.[4] Nam & ex contrario poteſt accidere, vt pupillo debeatur, & in dubio contra eum qui rationes non reddidit præſumptio eſt,[5] quę cõſtat hoc ſaltẽ debere quod rationes reddere debet.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua ſupra.

1 Vix enim eſt, vt nõ debeat ob temerariam litem ad expenſas cõdemnari tutor, qui pupillo ſuo rationes reddere recuſat, *l. 1. & tot. tit. D. de tutel. & ration. diſtr.* iunct. *l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l. qui ſolidum* 78. *§. 1. de leg. 2. l. properandum 3. §. ſiue autem alterutra. C. de iudic.*

2 Nec enim rationum redditio tã facilis & expedita eſt, *l. cum ſeruus* 82. *D. de condit. demon.*

3 Quod priuilegium tacitæ ſcilicet hypothecæ ei competere diximus *Defin. 1. nu. 6. ſupr.*

4 *l. 3. §. vlt. D. de contr. iud. tut. l. in rebus* 18. *§. vlt. D. commod.*

5 Præſertim cum ille in mora eſt reddendarum rationũ, maluitque in lite improba perſeuerare, *arg. l. deſtitiſſe* 10. *D. de iudic.* iunct. *d. l. 3. §. vlt. de contr. iudic. tutel.*

6 Adeo, vt ex hac cauſa etiam dos matri, quæ tutrix fuit poſſit à filio taciti huius pignoris iure retineri, vt alibi ſcripſimus.

DEFINITIO V.

Pupillus habet priuilegium tacitæ hypothecæ in bonis tutoris, etiam pro litis ſumptibus, ſed pro neceſſariis tantum.

CÆterum quod dicimus, expenſas quoq; in reddendis rationibus factas priuilegium habere taciti pignoris, ad eas tãtum pertinet, quas ex cauſa tutelæ ad extorquendam ab inuito tutore redditionem fieri neceſſe eſt,[1] nõ etiam ad eas, quas propter tutoris contumaciam maiores factas eſse cõſtabit.[2] Cur enim tutoris contumacia nocere debeat tertio poſſeſſori, qui bona fide à tutore comparauit non ſolum ante condemnationem, ſed etiam ante contumaciam? Nimirum, vt quanto maiores ob contumaciam factæ fuerunt, eæ nõ debeantur. Nam quas fieri omnimodo neceſſe fuiſset, ſi tutor iudicio adfuiſset, eæ à tertio quoque poſſeſſore per hypothecariam repeti potuerunt, ne alioqui tertio poſſeſſori proſit tutoris contumacia, quæ eidem nocere non poteſt.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Videntur enim huiuſmodi ſumptus omnino neceſſarij & conſequenter hoc priuilegio digni, *arg. l. quod priuilegium 8. D. depoſit.*

2 Suam enim cuique contumaciam nocere oportet non alteri, *l. factum* 155. *l. in condẽnatione* 173. *§. vnicuique. de reg. iur.*

3 Ex eadem enim ratione iuris & æquitatis proficiſcitur, vt tutoris contumacia aliis nec prodeſſe debeat, nec nocere. *l. abſentia* 140. *& l. non debet alteri* 74. *eod. tit. de reg. iur. in 6.*

DEFINITIO VI.

Habet venditor retentionem rei venditæ tanquam ſibi pro precio obligatæ, ſed non perſecutionem.

VEnditor quandiu pretium ſolutum non eſt retinere rem venditam necdum traditam quaſi pignoris iure poteſt, etiamſi de pignore nihil conuenerit.[1] Sed poſt traditionem factam, tametſi pretium ſolutum non ſit, nec auocare poſſeſſionem poteſt, nec in eam ipſam rem exercere quaſi Seruianã, non magis quam in cæteras res emptoris, cũ ex hac cauſa tacitum pignus nullum contrahatur.[2] Cui cõſequens erit, vt in ea quoque re quæ vendita eſt potior cauſa ſit anteriorum creditorũ hypothecariorum, quam venditoris,[3] qui non niſi perſonalem ad pretium actionem habet,[4] quique imputare ſibi debet, cur cum rem traderet ſecutus fidem emptoris fuerit, nec expreſſa pignoris conuentione ſibi melius cauerit.[5] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Chappelle & Ioannæ Rippet, 5. Id. Maij 1591.

1 *l. Iulianus* 13. *§. offerri. D. de action. empt.*

2 Nam ex vendito perſonalis tantum actio naſcitur, non etiã hypothecaria, ſi nihil de pignore nominatim conuenerit, & facilius eſt, vt poſſidenti detur retentio, quam vt nõ poſſidenti actio, *l. 1. in prin. D. de pig. l. ſi in area* 33. *D. de cond. indeb.*

3 Iure ſcilicet cõmuni, quo creditores hypothecarij præferuntur chirographariis, *l. aſſiduis* 12. *C. qui potior in pign. hab.*

4 *l. procuratoris 5. §. plane ſi in eadem taberna. D. de tribut. act. l. quamuis* 17. *C. de pig. l. licet* 7. *D. qui potior. in pig. hab.*

5 Is demum enim ſibi diligenter proſpexiſſe intelligitur, qui vel fideiuſſorem accepit, vel pignora. *l. ſi mãdatu* 59. *§. vlt. D. mand. l. 4. §. addici* 8. *D. de fideic. libert. l. debitor* 3. *D. de ſeparat.*

DEFINITIO VII.

Pignus conuentionale inducitur aliquando ex tacita mente contrahentium, licet nihil de pignore expreſſim conuenerit.

ALiquando euenit, vt ex conuentione expreſſa pignus tacite inducatur, quaſi in neceſſarium antecedens,[1] vtputa ſi conuenerit, vt liceat creditori vendere bona debitoris. Hoc ipſo enim de iis quoque obligãdis actum intelligitur,[2] cum alioqui nõ ſit permittendum, vt aliena bona quis diſtrahat, in quibus nihil iuris habeat,[3] quantumuis verus creditor proponatur.[4] Idem eſt ſi creditori poteſtas facta ſit ingrediendi propria auctoritate bona debitoris.[5] Quo enim iure poſſit ingredi ſi nullo modo ei ſint obligata?[6] Quæri tamẽ poteſt, an hoc pignoris genus expreſſum dici debeat, an tacitum, nec otioſa quæſtio eſt. Etſi enim idem ius eſse ſolet pignoris taciti & expreſſi,[7] vt qui tacitum duntaxat habet perinde præferatur poſterioribus licet expreſſum habentibus, atque ſi expreſſum ipſe habuiſſet.[8] Interdictum tamen maioris effectus & poteſtatis eſt pignus expreſſum, veluti ſi creditori res ſit cum muliere ſiue expreſſam, ſiue tacitam dũtaxat hypothecam habente, quam noſtri volunt ex priuilegio præferri

ferri anterioribus tacitam solum non item expressam habentibus.[9] Verius autem est tacitum pignus dici debere, cum expressa pignoris conuentio nulla interuenerit. Neque enim nouum est tacitum pactum induci ex alio quod sit expressum.[10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 3. De his qui prior credit. Ioc. succed.

1 Quia generale est, vt quisquis vult consequens, velit etiam necessarium antecedens, *vulg. l. 2. D. de iurisd. l. ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. D. de procurat.*

2 *lege 3. §. post diuisionem*, vbi Bart. *D. qui potior. in pign. hab.*

3 *Tot. tit. C. de reb. alien. non alienand.*

4 Nunquam enim aut per ipsum creditorem, aut ipso postulante potest vendi quicquam ex bonis debitoris, quin præcedat pignus aliquod siue cõuentionale, siue prætorium, siue iudiciale. *l. à Diuo Pio 15. D. de re iudic. l. non est mirum 26. D. de pignor. act.* iunct. *tit. de reb. auctor. iudic. possid seu venund.*

5 Bald. *ad d. § post diuisionem.*

6 *l. dotis actione 9. Codic. solut. matrim. l. creditores 3. Cod. de pignor.*

7 Cum dici soleat parem esse vim taciti & expressi, *l. cum quid 3. vbi not. D de reb. credit.*

8 *l. si is qui mihi 28. D. de iur. fisc. l. assiduis 12. C. qui potior. in pignor. hab. inuito licet Iustiniano.*

9 Sic enim vulgo nostri accipiunt eam Iustiniani constitutionem quæ extat *in d. l. assiduis.*

10 Vt in specie, *l. 2. & 4. D. de pact. l. qui in futurum 57. eod. it.*

DEFINITIO VIII.

Ex sola chirographi agnitione vel denegatione inducitur hodie secundum Pragmaticos ius tacitæ hypothecæ.

INsignis Pragmaticorum fere omnium error est, licet in iudiciis receptissimus, quod putant, quoties ex chirographo agitur, etiamsi nulla pignoris conuentio & obligatio bonorum chirographi tabulis contineatur, omnia tamen debitoris bona ex ea causa obligata intelligi, ex quo die super chirographi veritate lis cõtestata est inter præsentes, aut absente per contumaciam debitore pronunciatum fuit, chirographum verum est.[1] Ita namq; fit, vt melior sit causa debitoris ex chirographo agẽtis, quam si ex instrumento ageret, quod publicam fidem haberet, ac à tabellione testibusque si voles, quingẽtis subscriptum esset.[2] Nusquam enim proditum est ius taciti pignoris ex sola cõtestatione aut contumacia debitoris acquiri creditori, quantumuis publico & authentico instrumẽto nitatur.[3] Quod si dicas, maiore priuilegio dignum videri creditorem, qui mitius egerit cum debitore, id est, qui cum publicæ scripturæ fidem posset exigere, priuata contentus fuit, consequens erit, vt multo magis eodem priuilegio gaudere debeat creditor, qui debitoris fidem, adeo secutus est, vt ne priuatam quidem vllam scripturam à debitore exegerit. Vtique enim agit hic multo liberalius:[4] & tamẽ idem ei dandum esse priuilegium, nec Pragmatici quidẽ ausint dicere.[5] Huic vero tam crasso & supino errori causam illud dedit, quod scripto Senatus nostri stylo cautum est, vt hypothecæ ius vindicari possit ex chirographo, statim atq; super eius veritate lis contestata sit, aut habita pro cõtestata.[6] Sed id ita accipi debuit, vt non prius possit creditor hypothecam sibi adferre ex chirographo, quam sit recognitum, vt Pragmatici loquũtur, aut habitum pro recognito, per veram fictamq; contestationem. Ideoq; ad illum duntaxat casum id pertinet, quo pignoris conuentio inserta chirographo proponatur.[7] Nulla enim conuentione præcedente verendum non erat, ne chirographarij creditores fraudem vllã comminiscerentur, aduersus hypothecarios,[8] quibus ex contrario facile iniuria fieret, si pignoris priuata scriptura constituti ratio aliqua in eorum præiudicium haberetur, cum huiusmodi scripturæ plerumque fiant prælato die.[9] Itaq; æquissimum fuit, ita ius constitui, vt hypothecæ ius tum demum incipiat competere ex chirographo, cum fraudis comminiscendæ ratio nulla amplius supereſt,[10] quod non prius contigit, quam chirographum in iudicio exhibitum & recognitum sit vel pro recognito habitum, nisi trium saltem testium habeat subscriptionem, quo casu comparatur publico instrumento, eodemque inter creditores hypothecarios temporis priuilegio gaudet.[11] Illud igitur duntaxat concludere Pragmatici debuerunt, pignoris conuentione chirographo inserta competere creditori ius hypothecæ ex chirographo à die recognitionis aut contestationis, siue veræ, siue fictæ, & quidem contra alios etiam creditores. Nam contra debitorem ipsum, qui expressim conuenit de pignore, eiusve heredem, nihil causæ est cur non statim competere debeat.[12] *Ita tractatum* in causa N. Ioannis de Belli, D. Echelles: & Claudij Bantsam, 3. Cal. Mart. 1593. Et rursum in causa Combet procuratoris, & Francisci Truffon, 4. Calend. Febr. eodem anno.

1 Sic enim vulgo Pragmatici nostri accipiunt, quod stylo nostro cautum est, vt chirographa non nisi à die recognitionis vel denegationis ferant hypothecam, vt sequitur in Definitione.

2 Qui enim obligatus est etiam ex publico instrumento, non ideo tamen creditur bona sua obligasse extra causas, in quibus pignus vel hypotheca tacite contrahitur, *§. vlt. Nouell. de argent. contract.*

3 Alioqui frustra & male conceptus esset *tit. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contrah.* si in omnibus causis pignus vel hypotheca tacite contraheretur.

4 Qui scilicet nudam debitoris sui fidem secutus est.

5 Quippe qui volunt, tacitam istam hypothecam non nasci nisi ex chirographi vel agnitione, vel denegatione.

6 A quo demum tempore non potest timeri, ne quid à debitore fiat prælato die in fraudem anteriorum creditorum, cum litis contestatio sit actus publicus & iudicialis, in quo non ita facilè falsum fieri potest, *arg. lege data 27. Cod. de donat.*

7 Verum enim est quod dici solet, semper supponendos esse terminos habiles, *vulg. l. adigere 6. §. quamuis. de iur. patron.*

8 Cùm hypothecarij quilibet præferantur chirographariis quantumuis anterioribus. *Not. in l. 1. & tot. tit. C. de reuoc. his quæ in fraud. credit. & in l. 1. & tot. tit. D. de separat.*

9 *Argum. l. 1 §. 1. D. de edend. l. scripturas 11. C. qui potior. in pignor. hab.*

10 Est enim semper obuiandum fraudibus quantum fieri potest.

11 *d. l. scripturas 11. C. qui potior. in pign. hab.*

12 Vt dicemus *Defin. 8. infr. de contrah. & commiss. stipulat.* Scripsi latè *in Error. 1. Decad. 1. de error. Pragmat.*

DEFINITIO IX.

Etiam literæ & epistolæ ius habent tacitæ hypothecæ ex die agnitionis vel denegationis exemplo chirographi.

QVod Pragmaticorum nostrorum vsu inductum esse proxime diximus, vt ex die recognitionis aut denegationis chirographi nascatur tacita hypotheca, protractum est ad eas obligationes, quæ ex literis & epistolis inducuntur. Nam & literas propria debitoris manu scriptas aut subscriptas chirographi nomine contineri nemo ambigit.[1] *Ita tractatum est* in causa D. Abbatis Ambroniacensis & D. Ioannis Baptistæ Cauet. Idib. Septemb. 1595.

1 Nimirum ex identitate rationis, *l. illud 32. D ad leg. Aquil.* Nam & ex ipso nominis etymo omnis priuata scriptura & manu scripta chirographum appellatur, *l. si chirographum 14. de probat.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO X.

Non omnis, qui præbuit aut ſaluam fecit pignoris cauſam, idcirco habet priuilegium tacitæ hypothecæ, quamuis habeat priuilegium prælationis, ſi adſit ſpecialis hypotheca.

VVlgo creditum eſt, eum, qui pecunia ſua vel præbuit, vel ſaluam fecit, aliis creditoribus cauſam pignoris, hoc ipſo habere priuilegium tacitæ hypothecæ,[1] iſque inueteratus Pragmaticorum noſtrorum error eſt, quem & pleriq; iudices inferiores paſſim ſequi ſolent. Ego contra ſemper putaui, non habere iſtos priuilegium tacitę hypothecæ, ſed tantum ius prælationis, ſi expreſſam habeant hypothecam.[2] *Ita tractatum eſt* in cauſa N. Andreę Mugnier Magiſtri Computorum & Ant. de Botis, 18. Decemb. 96.

1 Quod verum quidem eſt in eo, qui credidit ad refectionem & ædificationem inſulæ. Is enim habet tacitæ hypothecæ priuilegium ex Senatuſconſulto, de quo *in l. 1. D. in quibus cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contrah. & in l. ſi ventri 24 § 1. de rebus auctor. iudic. poſſid. alias l. 9. de priuileg. credit.* Itemque priuilegium prælationis. Sed in cæteris ſecus eſt, puta ſi quis crediderit ad emendam domum præterquam ſi nummi fuerint pupillares *l. idem, eſt 7. in princ. D. qui potior. in pign. hab. l. 3. in prin. de reb. eor. l. pen. C. de ſeru. pign. dat. manum.*

2 De quo vide quæ ſcripſi plurib⁹ *lib. 8. Coniect. c. 11. &* 12. Ius enim prælationis præſupponit quidem ius hypothecæ in neceſſarium antecedens, ſed tacitæ non magis quam expreſſæ, at tantum alterutrius. Vide *Defin. 10 infra tit. prox.*

DEFINITIO XI.

Bonorum ceſſio nullum taciti pignoris ius tribuit chirographariis creditoribus.

EX bonorum ceſſione, facta per debitorem, non naſcitur ius pignoris in fauorem creditorum chirographariorum,[1] ſed quales fuerunt creditores ante ceſſionem, ſiue pignoratitij, ſiue chirographarij, tales remanent & poſt ceſſionem.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamuis nemo poſſit ad ceſſionem admitti, quin fateatur debitum. Ex quo apparet, quam ſit erroneum, quod Pragmatici noſtri volunt, ex agnitione ſola chirographi inducri priuilegium tacitæ hypothecæ, de quo ſcripſimus *Defin. 8. & 9. ſupr.* Quid enim refert, an debitor agnoſcat debitum, an chirographum.

2 Vt ſcilicet ex ordine iis ſatisfiat, ſeruato inter eos priuilegio non emptoris ſed cauſæ, *l. priuilegia 31. D. de reb. auctor. iudic. poſſid. alias l. 17. de priuil. credit.* Iunge *l. vlt. D. de ceſſ. bonor.*

DEFINITIO XII.

Obligati ſunt fructus beneficij pro præbendis monachalibus etiam annorum præteritorum.

FRuctus beneficij, ex quibus præbendæ monachales aut aliæ ſolui debuerunt, obligati ſunt non tantum pro præbendis illius anni, quo percepti ſunt, ſed etiam pro reliquis præcedētium annorum, ſi qua debeantur.[1] *Ita Senatus* ex tempore pro Monachis de Taloyre, contra N. Bernardum Dacquin, 24. Febr. 1596. & iam antea pleriſque Arreſtis pro iiſdem Monachis, contra alios.

1 *Argum. l. libertis 18. § manumiſſis. D. de alimen. & cibar. legat.* Iunge *l. Lucius 12.* in illis verbis, *vel ſi alio anno exceſſerint. eod. tit.*

[DEFINITIO XIII.

De tacita hypotheca quam filius habet in bonis patris pro rebus maternis lucris nuptialibus & aduentitiis quibuſcunque.

NOn dubitatur quin filius habeat hypothecam tacitam ex lege Iuſtiniani in bonis patris non tantum pro lucris nuptialibus, quæ liberis conſeruari neceſſe eſt, præſertim patre ad ſecunda vota conuolante.[1] Quod & in matre iuris eſt,[2] ſed etiam pro rebus maternis, vel ex linea materna ad liberos deuolutis.[3] Sed de cæteris aduentitiis quę filiofamilias aliunde obuenerint, dubitatio maior eſt, an æquè filius familias aliquam tacitam prætēdere poſſit hypothecam. Eadem enim Iuſtiniani conſtitutio quæ denegat[4] concedere videtur,[5] ſicque ab interpretibus noſtris magis communiter accepta eſt, vt ſi quid pater ex eiuſmodi aduentitiis filij bonis cōtra legis prohibitionem alienauerit, & generaliter pro malè geſtis & prohibitis habeat filius tacitam hypothecam, & quidem ex die inchoatæ adminiſtrationis non ex die malæ geſtionis,[6] vt in omnibus creditoribus patris anterioribus, qui poſt ſuſceptam adminiſtrationem legitimam & ante malam geſtionem contraxerunt, filius præferatur, nec tantum in bonis quæ pater eo tempore habuit, ſed etiam in poſtea quæſitis.[7] Ita vt quod valde ſingulare eſt, hypotheca hoc caſu contrahatur, prius etiam quàm perſonalis vlla obligatio contracta ſit.[8] Pro iis vero quæ pater geſſit permittente lege, licet malè geſſerit per negligentiam & culpam, dum ne dolo malo nullam filius hypothecam habeat.[9] Et ſecundum hanc diſtinctionem me licèt diſſentiente pronunciauit Senatus noſter pro Carola de Boyuin, contra D. de Siccard, die 30. Iul. 1614. Sane pro rebus vxoris paraphernalibus, quin bona mariti omnia tacitè obligata ſint, nemo neſcit.[10] Sed hæc omnia ita demum ſi nulla adſit expreſſa hypotheca, quæ faciat ceſſare tacitam, vt habet Iuſtiniani conſtitutio.[11] Cæterum hypotheca quælibet tacita, ſicut ad futura quoque bona extenditur:[12] ita etiam ad iura, & actiones,[13] quæ alioquin ſub expreſſa generali bonorum mobilium & immobilium obligatione non comprehenderentur.[14] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Textus eſt *in l. ſi quis prioris 8 § penult. & vlt. C. de ſecund. nupt.*

2 Nam in matre primùm fuit ius illud conſtitutum vt apparet ex *d. §. pen.* Quomodo pœnæ ſecundo nubentium priùs conſtitutæ ſunt aduerſus matres in *l. fœmina 3. eod. tit.* quàm contra patres *in l. generaliter § eod.*

3 Verba enim legis ſunt in *d. §. vlt. Maternam eis ſubſtantiam vel ex materna linea ad eos deuolutam*, vbi lineam maternam intellige tam collateralem quàm directam. cùm lex nō diſtinguat *vu g l. de precio 8. De public. in rem act. l. 1. § generaliter D. de legat. præſt.*

4 *in l. cum oportet § non autem C. de bon. quæ liber.*

5 *in § vlt. eiuſd. leg.*

6 *ex d. l. cùm oportet § vlt.*

7 Caſtrenſ. *ad d. § vlt* Bald. *ibid.*

8 vt quemadmodum poteſt hypothecaria dūrare poſt ſummotam & extinctam principalem obligationem, ita & poſſit ante natam eam, *l. 2. C. de luit. pignor. l. cùm notiſſimi 8. C. de præſcr. 30. vel 40 annor.* Caſtr. poſt Bald. *vbi ſupr.*

9 Caſtr. poſt Bart. & Bald. *vbi ſupr.*

10 *ex l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

11 *in d. l. vlt.*

12 *d. l. ſi quis prioris 8. § pen. in illis verbis, patris quoque bona quæ habet habiturúſq; eſt C. de ſecund. nupt.*

13 quippe quæ bonorum appellatione continentur, *l. bonorum 49. De verb. ſignific.*

14 Quia tertiam ſpeciem conſtituunt à bonis mobilibus & immobilibus diſtinctam.]

TIT. VIII.

QVI POTIOR. IN PIgnor. habeant.

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO I.

Clausula constituti apposita in pignore conditionali, non facit creditorem potiorem eo, cui postea ius pignoris in iis bonis quæsitum est, si conditio fuit potestatiua.

QVI à Titio quadringenta mutuo acceperat intra triennium soluenda, eoque nomine se ac bona sua omnia pignori obligauerat, pactum adiecerat, vt si ad diem pecunia soluta non esset, fundus Cornelianus eo pretio venditus tertio intelligeretur, adiecta etiam clausula donationis, quanto pluris res esset: seque emptoris nomine fundum illum possidere constituerat, quoysque corporalem possessionem emptor nanciscceretur, in eum videlicet casum, quo facta venditio erat. Medio tempore acciderat, vt legatarius quidam aduersus debitorem hunc tanquam eius, qui legauerat, heredem ex testamento ageret, lataque sententia in eiusdem fundi possessionem ex causa iudicati missus esset. Missioni condemnatus heres intercesserat, ob idque rursus fuerat condemnatus. Cum cœptam executionem persequi legatarius vellet, noua per Titium creditorem intercessio facta erat, quod is fundum ad se iure emptionis pertinere diceret, lapso iam nimirū triennio, nec soluta pecunia, quę intra trienniū solui debuerat. Disputatum est in publico Auditorio, vtrius causa potior videretur? Plerisque placebat, potiorem Titium esse debere, quod nō solum anterior esset creditor, sed etiam hypothecarius: [1] cum ex cōtrario legatarius non nisi lucratiuam habens causam, [2] nullum in re propria hæredis prætendere pignus posset. [3] Rursus, quod in eo contractu clausula constituti interuenerat, quæ Titium fecerat possessorem, [4] parumque referre videbatur, quod ea clausula non in connentione de pignore, sed in casum persectæ venditionis, si ad diem pecunia non solueretur adiecta fuisset. [5] Quandoquidem intercessionis tempore conditio iam euenerat, cuius ea esset natura, vt quandocunque existens ad contractus diem retrotrahi deberet. [6] Neque pactum legis commissoriæ, quāquam in pignoribus iure communi improbatum, [7] à legatario improbari poterat, cum debitor, qui contraxerat, & cuius præcipue intererat, non improbaret. [8] *Vicit tamen* contraria sententia, propterea quod in eo fundo acquisitum esset legatario pignus iudiciale, [9] ex quo tempore missus fuerat in possessionem, [10] cum debitoris intercessio, quę missionis effectum morabatur, postmodum per sententiam damnata esset. [11] Atqui nondum eo tempore Titius possidebat, siquidem constituti clausula, quæ possessionis translationem inducere sola poterat, in eum casum apposita fuerat, qui nondum euenerat. [12] Porro licet casus ille postea euenisset, non tamen potuerat clausulæ effectus retrotrahi, vt ex tempore initi cōtractus possessor factus Titius crederetur, qui extremum, à quo, vt Philosophicis nostrorum verbis vtar, non erat habile, [13] cum eo tempore qui se Titij nomine possidere constituerat amplius non possideret. [14] Quod autem obiiciebatur, conditiones in contractibus adiectas quandocunq; existentes retrotrahi ad diem contractus, etiam *in* præiudicium iuris, qui alioqui medio tempore alteri quæsitum sit, [15] non aliter verum esse constabat, quam si conditio casualis esset, aut mixta, non etiam si potestatiua, [16] qualis illa erat, si intra triennium pecunia non solueretur. Fuerat namq; in debitoris potestate vt ante triennium solueret. [17] Nec quod plerumque difficilis sit, explicatio pecuniæ facere debet, vt eo minus potestatiua conditio dici debeat, cum præstationis difficultas nihil vnquam cōmune habeat cum qualitate naturaque obligationis. [18] At neque dubitari de eo poterat, quin pactum legis cōmissoriæ improbare tertius posset, hactenus saltem, vt excipiendo possessionem suam tueretur. [19] Illud magis obstare videbatur, quod cessante quoq; emptionis causa, Titius & anterior creditor fuisset & hypothecarius. [20] Nam si pignoris vinculum euanuisse quis dicat requisito creditori per emptionem quam valere volebat, dominio fundi, [21] cum nemini res sua pignori possit esse obligata: [22] in promptu contradictio est, non eo minus durare pignoratitiam & hypothecariam actionem, si ex emptionis causa salua creditori res esse non possit, [23] quia verum est pignus aliquando contractum nec vnquam creditori satisfactum esse. [24] Sed adhuc creditori obstabat exceptio non excussi debitoris, quem in confesso erat locupletem esse, abundéque in bonis habere, vnde posset creditori satisfacere. [25] Nam cōstituti clausula, quę non in pignore, sed in venditione, [26] vt diximus, adiecta fuerat, exceptionem hanc excludere non poterat, tametsi beneficium Iustinianeæ legis [27] imploratum proponeretur. *Itaque Senatus* pro legatario ex tempore pronunciauit, Prid. Calend. Sept. 1588. Iunge Defin. 4. infr. de pact. pignor.

1 Nam inter creditores hypothecarios quisquis prior est tempore, regulariter potior est iure, *l. 2. & 4. & pass. C hoc tit.*

2 Quæ semper minus fauorabilis est, *l. 4 § si cum legitima. D. de dolo mal. except. l. quod autem 6. § simil. modo dicimus. D. quæ in fraud. credit. l. super longi 11. C. de præscript. long temp.*

3 Nam nec hodie legatarius habet ius vllum taciti pignoris in bonis heredis, sed tantum in bonis testatoris, *l. 1. vbi not. C. commun. de legat. l. fideiussor 26 § vlt. D. de pignor.*

4 *l. quod meo 18. cum ibi not. D. de acq. poss*

5 Vt proinde non videretur translata possessio, nisi sub conditione, quod fieri potest, *l. qui absenti 38. § 1. D. de acquir. possess.*

6 Quia in contractibus conditio, quæ non est merè potestatiua, retrotrahitur etiam in præiudicium iuris interim tertio quęsiti, *l. 1. l. qui balneum 9. l potior 11. D. hoc tit.*

7 *Ex l. vlt. vbi not. C. de pact. pignor.*

8 Ne quis faciat ex persona alterius, quod alter ille facere non posset, contra vulgatas iuris regulas.

9 Sic enim appellatur pignus, quod capitur in causa iudicati, *l. 1. & tot. tit. in caus. iudic. pign. capt. sit. l. à Diuo Pio 15. D. de re iudic.*

10 A quo tempore solet incipere etiam prætorium pignus quod difficilius constituitur quam iudiciale, *l. non est mirum 26. § 1. D. de pignor. act. l. 1. & tot. tit. C. de prætor. pign.*

11 Quod cum euenit, retrotrahitur sententia confirmans ad diem sententiæ confirmatæ, *l. tutor 41. D. de vsur. l. negotiorum 24. D. de appellat. l. vltim. D. de re iud. l. intra vtile 39. D. de minor.*

12 Nemo autem dixerit transferri posse possessionem ex contractu conditionali antequam conditio euenerit, *d. l. qui absenti. § 1. de acq. poss. l. cedere diem 213. de verb. sign.*

13 Debent vero extrema esse habilia & ipsum quoque medium, vt retroactio fieri possit, *l. pen. vbi not. D. rat. rem hab. cum similib.* [Vide Guid. Pap. *dec.* 512. Tiraquel. *part. 1. de iure constit. possess. ampl. 17.*]

14 Nam qui ipse non possidet, alium possessorem minime facere potest, *d. l. quod meo. vbi not. D. de acq. poss.* Vide pro hac Definitione consilium elegans Decij 247. *nu. 3. & 4.* post Bart. *in l. quoties 14. D. de nouat.*

15 *d. l. qui balneum 9. & l. potior 11. D. hoc tit.*

16 *d. l. potior.* iunct. *l. 1. Leod* Parisi. *cons. 21. n. 70. lib. 1.*

17 Totum enim medium tempus liberum est promissori soluendum, *l. quod certa die 7. D. de solut.*

18 *l. continuus 37. § illud. D. de verb. oblig.*

19 Cum etiam vitiosa possessio prosit aduersus extraneos id est, qui nullum ius habent ad agendum, *l. vlt. D. de acq. poss. l. vlt. D. de rei vindic.*

Source : BIU Cujas

20 Nec enim ob id minus iuris debet habere creditor, quod sit etiã emptor, *arg.l.1.§.vlt. D.si quis à paren.manum.sit.*

21 *l.pen §.1.in fin.D.de except.rei iudic.*

22 *l.neq; pignus 45.de reg.iur. l.debitor 40. D.de pignor.act.*

23 Nec enim videtur in cuiusquam bonis id esse, quod euinci ab eo possit.

24 *d.l.pen.§.1.de except.rei iudic. l. grege 13 §.etiam. D. de pignor.l.debitor 59 D.ad SC.Trebell.*

25 *Authent.hoc si debitor.C.de pignor.* & in corpore vnde sumitur.

26 Aliud enim foisset, si clausula constituti apposita fuisset in pignore, & imploratum proponeretur beneficium *l.vlti.C.de acquir.posses.* secundum ea quæ scripsimus *Defin.1.supr. de acquir. poss.*

27 *In l.vlt.C.de acquir.poss.*

28 Nec enim clausula constituti potest operari vltra intentionem constituentis, nec ad alium finem, quam ad quem adhibita est, *vulg.l.non omnis 19.D.de reb.credit.*

DEFINITIO II.

Inter creditores pignus prætorium habentes ius prælationis æstimatur ex die executionis, si executio tenuit, hactenus vt posterior exceptionem habeat excussionis. Sin nulla est executio, ex die contractus.

SI diuersi temporis creditores, interueniente iudicis auctoritate, rem eandem pignori ceperint, distrahique curauerint,[1] non seruatis tamen solemnibus, quæ statuti nostri[2] præscribit auctoritas, tum de pignoris iure & ordine inter se contendant, non inspiciemus, quis prior fuerit in executione, quæ vtrinque nulla est,[3] sed quis prior in debito, pignorisque vinculo contrahendo:[4] alioqui si rite facta sit subhastatio postulante creditore posteriore, hactenus erit ille potior, vt anteriori tardius exequendi præferatur, quousque excussis cæteris omnibus debitoris bonis, appareat nihil aliud esse, ex quo vtrique possit satisfieri.[5] Deniq; cuiuslibet iusti possessoris iure habebit exceptionem non factæ excussionis,[6] quam non haberet, si minus rite facta subhastatio proponeretur.[7] Ex inutili enim nullaque subhastatione, nec dominium transfertur, nec possessio.[8] *Ita Senatus* 7.Id. Nouemb.1595. Iunge Def. 4. de distr.pignor.

1 *Ex l.à Diuo Pio 15.D.de re iud.l.1.& tot.tit.C.si in caus.iudicat.pign.cap.sit.*

2 Incip.*si in rebus.lib.2.Stat.Sabaud.*

3 Quia quod ipso iure nullum est, effectum nullum habere potest, *vulg.cap.non præstat impedimentum, cum ibi not. Extr.de reg.iur.in 6.* Text.est *in l.si & iure 10.D.hoc tit.*

4 Scilicet ex iure communi, quo qui prior est tempore, potior est iure in causa pignoris, *l.2.4.& pass.C.hoc tit.*

5 Æquum est meliorem esse hac parte conditionem diligentioris creditoris, cui licuit vigilare ad suum consequendum, *l.pupillus 24.D.quæ in fraud.credit.*

6 *Auth.hoc si debitor.C.de pign.& in corpor. vnde sumit.*

7 Non enim alij potest competere hæc exceptio, quam possessori, eique iusto & titulum habenti, vt notant omnes *ad d.Auth.hoc si debitor.*

8 Quamuis dici soleat, etiam ex contractu nullo transferri possessionem, *l.1.§.si vir vxori.D.de acquirend.possess.* Nam cum hoc casu neque dominium, neque possessio transfertur, nisi ex auctoritate statuti, absurdum fuerit eam fieri translationem ex subhastatione, quæ ipsa facta sit contra formam statuti. Vide *Defin.4.infr.de distr.pignor.*

DEFINITIO III.

Mulier fructuaria non potest prætextu dotalis hypothecæ impedire, ne vsus fructus per æs alienum minuatur. Itaque legatum repudiare debet.

VXor, cui maritus testaméto bonorum suorum omnium vsumfructum legauerat, si à creditoribus hereditariis non actione quidem personali, quæ contra solum heredem competit,[1] sed quasi Seruiana conueniatur,[2] creditoris intentionem excludere non potest prætextu dotalis hypothecæ quantumlibet anterioris, si nõ vsusfructus legatum repudiet: siquidem vt legatum valeat, necesse est, aliquid in eo inesse vtilitatis,[3] quod ipsum æris alieni exsoluendi gratia minui & potest, & debet.[4] Quamquam enim æris alieni onus heredem sequitur, non vsufructuarium,[5] hactenus tamen tenetur vsufructuarius, vt bonorum hereditariorũ distractionem, atque ita vsusfructus sui diminutionem pati cogatur, vt creditoribus satisfiat.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Carolo de Motz, contra viduam procuratoris Alberti, 5. Non. Decemb. 1588.

1 *l.vlt.C.de hered.action.l.1.C.si cert.pet.l.1.* & *2.C.si vnus ex plurib.hered.debit. vel credit.*

2 Quæ scilicet cum in rem sit, potest exerceri contra quemlibet possessorem, *l.pignoris 17 D.de pignor.l.pignoris 15.C. eod.l.est in arbitrio 14.C.de obtig.& act.*

3 *l.si creditori 29.§.vlt.& l.seq.de legat.1.*

4 Semper enim potior est causa æris alieni, quam legatorum, *l.vlt.§.sin vero creditores.C.de iur.delib.l.6 § simili modo, quæ in fraud.cred.*

5 *d.l.vlt. C.de hered.act.* quia æris alieni onus non sequitur singularem successorem, *l.1.§.si heres.D.ad SC.Trebell.l.aris alieni 15.C.de donat.*

6 *l.vlt.* vbi Bart. & alij notant *D.de vsufr.legat.*

DEFINITIO IV.

Pro periculo futuræ euictionis non potest quis tanquam creditor anterior impedire, ne posterior interim ius sui pignoris exequatur. Et quomodo pronunciandum sit?

QVi à debitore fundum emit aut in solutum cepit, cauitque sibi de pignore bonorum omnium debitoris in eum casum, quo euictio sequeretur, sicuti ante secutam euictionem de euictione agere non potest,[1] ita nec intercedere, quo minus cæteri creditores pignoratitij, licet posteriores pignorum suorum iura persequantur,[2] hoc solo prætextu, quod in eo res sit, vt euinci aliquando possit fundus venditus aut in solutum datus.[3] Quandiu enim euictus non est, ius pignoris, quod ex causa euictionis in aliis debitoris bonis acquisitum est, omnino conquiescit,[4] quemadmodum & quasi Seruiana actio, quæ pro pignore datur.[5] Si tamen intercessio perperam facta sit,[6] obseruare iudex debet, vt non simpliciter & absolute intercessorem condemnet, sed addito hoc temperamento *quant à present,*[7] nimirum, ne alioqui eueniat, vt pignoris persecutio prius etiam quam nata fuerit, iudicati potestate extincta videatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore, 10. Calend. Mart. 1590.

1 Quia non aliter committitur stipulatio, quam si emptori non liceat habere, *l.habere licere 57. & pass.D.de euict.*

2 Scilicet in alias res debitoris, quas ponimus cæteris creditoribus fuisse obligatas.

3 Quod enim potest euinci, non ideo habetur pro euicto. Et idcirco etiamsi res ab alio vindicetur, non tamen de euictione interim agendum est, sed ad rem defendendam, *l. antepen.§.mota.D.de euict.*

4 Quia scilicet nihildum abest emptori. Prius enim est, vt obligatio principalis nascatur, quam vt accessoria.

5 Non enim nascitur hypothecaria actio, quæ non nisi accessoria est, ante principalem, quamuis possit durare etiam post principalem extinctam, *l.2.vbi not. C.de luit.pignor. l. cum notissimi, C.de præscript.30.vel 40.annor.*

6 Quod contingit, quoties nihil adhuc interest eius, qui intercedit, cum nemo audiatur siue agendo, siue accipiendo, nisi eius intersit, *l.ille à quo 13.§.si de testamento. D.ad SC.Trebell.l.3 §.1.de verb.oblig.*

7 Vt cessante causa cesset effectus condemnationis, *arg. l.ab his 10.§.auctis.D.de vacat.& excus.muner.*

8 Cum

8 Cum tamen absurdum sit dicere, actionem extingui priusquam nata sit, *l. si ad diem 46. l. Titio vsusfructus 96. D. de condit. & demonstr.*

DEFINITIO V.

Restitutio in integrum per anteriorem creditorem impetrata, qui per dationem in solutum creditor esse desierat, non restituit ei pignus in præiudicium creditoris posterioris, cui medio tempore fuit ius quæsitum.

ANterior creditor, cui bona debitoris omnia erant obligata, fundum à debitore in solutum acceperat, atque ita debitorem cæteraq; bona eius vniuersa ab omni obligatione liberauerat. Cũ postea in integrum restitutus esset aduersus contractum tanquam immodica læsione deceptus, petebat vt pristinum ius sui pignoris, & inter alios creditores ordinem recuperaret, quem accepta solutione amisisset. Placuit id ei concedẽdum non esse, propterea, quod pignus aliis creditoribus medio tempore vtiliter quęsitum, temporisq; priuilegium iis inuitis ex post facto adimi nec posset, nec deberet.[1] Itaq; quãuisdici soleat, per in integrum restitutionem omnia in pristinum statum restitui,[2] tamen in proposito id non obtinet, cum intercedens ius creditorum, qui subsistente adhuc datione in solutum cum liberato debitore contraxerunt, impediat, ne libera sit potestas restitutionis, neve quid in præiudicium eorum fiat.[3] Probabiliusfortasse quis moueatur ex eo, quod si prior creditor nouatione facta eadem pignora cũ aliis acceperit, superioris temporis ordinem retinet, quasi sibi ipsi & in suum ipsius locum succedens.[4] Sed sunt ista dissimilia. Nouatio enim, licet priorem obligationem perimat,[5] non tamen efficit, quo minus creditor maneat is, cui nihildum solutum est.[6] At qui fundum accepit in solutum, desiit esse creditor.[7] Nec quod rescisso contractu rursum creditor esse incipit, facere potest, vt eodem iure censeri debeat, cum imputare potius sibi possit. & cur ita contraxerat vt omnem deleuerit obligationem, & cur subinde contractu rescindi voluerit.[8] Plane impetrata per debitorem restitutione,[9] locus quæstioni esse non potest, quando nec aliter is audiendus est, quam si non modo debitum offerat, sed ipsum quoque precium integrum contractus, si fundus in solutum datus pluris æstimatus fuerit quam creditori deberetur.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg. l. vlt. D. de pact. l. non debet alteri 74. iunct. l. id quod nostrum 11. de reg. iur.*

2 *l. quod si minor 24. §. restitutio. D. de minor. l. vnic. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.* Adde *l. 1. C. de sentent. pass. & restit.*

3 Quia quod ad alios creditores pertinet, res non est integra, qui forte non contraxissent cum debitore adhuc obligato. Restitutio autem nihil operatur, cum res integra esse desiit *d. l. quod si minor. §. Scæuola.*

4 *l. 3. l. creditor 12. §. Papinianus. alias l. si prior 13. D. qui potior. in pign. hab. l. si prior. C. de his qui prior. credit. loc. succed.* Boer. *q. 13. num 34.*

5 *l. 1. D. de nouat. & delegat.*

6 Cum nouatio sic obligationem perimat, vt eam tamen transfundat in sequentem, *d. l. 1.*

7 Quia nihil interest, an soluatur pecunia, an vero fundus aut alia res pro pecunia detur in solutum volenti creditori. *l. eum à quo 16. & l. seq. C. de solut.*

8 Nunquam autem succurrendum est ei, cui aliquid imputari potest, *l. cum postulassem 44. §. 1. D. de damno infect. cum similib.*

9 Forte quod pro minoris quantitatis debito in solutum dederit rem longe maioris precij. Nam & ex ea causa maior restitueretur, perinde ac contra venditionem, cum datio in solutum venditionis instar obtineat, scilicet si læsio immodica esset ac vltra dimidiam, *ex l. 2. vbi not. C. de rescind. vend.*

10 *d. l. 2. C. de rescind. vendit.*

DEFINITIO VI.

Constituti clausula inutilis est aduersus anteriorem creditorem, qui habet corporalem possessionem. Et in quo maior sit potestas traditionis, quam constituei.

POsterior creditor, qui pignoris possessionem sibi per clausulam constituti quęrere voluit, non idcirco possessionem auocare potest ab anteriore creditore, qui iam tum in reali & corporali pignoris possessione fuit, nisi oblato prius debito.[1] Nam cum creditor, cui possessio tradita est, sibi possideat, præterquam ad solam vsucapionis causam,[2] in eoq; differat à commodatario, depositario, & cæteris huiusmodi, qui non sibi sed alij possident,[3] consequens est, vt nullius momenti sit constitutum ab illo factum, qui eo tempore amplius non possideret.[4] Idemque esset, tametsi eadem pignoris possessio realis non corporaliter per traditionem, sed per solam constituti clausulam in anteriorẽ creditorem translata proponeretur.[5] *Id enim ad illius clausulæ vim & potestatem inducendam omnino requiritur*, vt eo tempore quis reuera possideat, quo se constituit alieno nomine possidere.[6] In quo sane minor vis est clausulæ, quam traditionis ad transferendam possessionem. Nam si debitor corporalem pignoris possessionem, quam se anterioris creditoris nomine habere constituisset, in posteriorem creditorem, quin & in aliumquemlibet postea per traditionem transtulisset, vtique interuertisset anterioris creditoris possessionem.[7] cui proinde necesse esset reuocatoria condictione ex lege Iustiniani agere, vt propriam possessionem auocaret.[8] Quod tamen nihil necesse est, cum sola constituti clausula interuenerit. An quia per eam clausulam minus transferatur vera realisq; possessio quam per traditionem? Minime.[9] Sed quia traditio facti est non iuris,[10] ob idque prodest ad transferendã possessionem, quæ facti quoq; est,[11] & consequenter ad interuertendam possessionem anterioris creditoris, cuius nomine constituerat debitor se possidere, quamuis nullo iure ita debitor faciat.[12] Clausula vero constituti, licet transferat etiam realem veramq; possessionem, fictitius tamen eius transferendæ modus est, iuris ciuilis fictione introductus, quę iuris fictio ei fauere non potest, qui nullo iure possessionem in hunc transferre vult, quam in alium iam transtulerat. Hic itaq; non tam alienam possessionem interuertere, quam nihil omnino agere existimandus est. *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay, & Dominæ March. de la Chambre, Prid. Id. Decemb. 1590.

1 Cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit, *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

2 *l. pignori 15. D. de vsucap.* iunct. *l. seruo 16. eod.*

3 *l. si quis ante conduxit 10. §. 1. D. de acq. poss.*

4 *l. quod meo 18. cum ibi notat. eod. tit.*

5 Siquidem clausula constituti, licet sit fictitius modus transferendæ possessionis, transfert tamen veram & realem possessionem, nec minus naturalem quam ciuilem, vt notant omnes *ad d. l. quod meo.*

6 Nec enim potest alium possessorem facere is, qui ipse non possidet, *l. 1. §. Scæuola. D. si is qui testam. lib. eff. iuss.*

7 *l. si de eo 40. §. 1. D. de acquir. poss.*

8 Ea actione, quam appellant auocatoriam ex constituto, *ex l. vlt. C. eod. tit.*

9 *Vt dixi num. 5.*

10 *l. consilio 7. §. vlt. D. de curat. furios.*

Source : BIU Cujas

11 *l.1 §.si vir vxori.iunct. §.præced. D.de acq. poſſ.l.1. §.Scæuola.D ſi in quiteſtam.lib.iſſ.iuſſ.*

12 Nam extra cauſam poſſeſſionis eſt quærere, an iuſta ſit,an iniuſta,*d.§.ſi vir vxori.& l.quod vxor 16.eod.*

DEFINITIO VII.

Qui habet obligatam litis æſtimationem pro ſumptibus in litem factis præfertur omnibus, etiam anterioribus.

IN ea pecunia, quæ debitori ex condemnatione quæſita eſt,præfertur hypothecariis creditoribus is, qui pro litis ſumptibus obligatam habet ſiue expreſſe ſiue tacite,litis æſtimationem, licet poſterior ſit tempore.[1] Nam ſicuti fructus non dicuntur,niſi qui deductis expenſis ſuperſunt,[2] ita neque aliud ex condemnatione quæſitum videri poteſt, niſi quod ſupereſt detractis ſumptibus iis, quos ad vincēdum prorogari neceſſe fuit.[3] Vt taceam, quod iure communi obtinet, vt qui pignoris cauſam ſaluam fecit potior ſit anterioribusin eo pignore.[4]Hic vero plus præſtitit, qui pignoris cauſam non tam ſaluam fecit,quam præbuit:[5] cum ſi ſumptus illi facti non eſſent, neque debitor condemnationem nunc haberet,neque creditor ipſius ius pignoris in ea pecunię quantitate,quam condemnatio attulit.[6] *Ita tractatum eſt* Menſ.Febr.1591.

1 Contra vulgarem iuris regulam,quæ vult,in pignoribus eum priorem eſſe iure,qui prior eſt tempore,*l.2.4.& poſſ.Cod. hoc tit.*

2 *§.fructus vltim.l.ſi à domino 36.D.de petit.hered.l. quod in fructus 46.D.de vſur.*

3 Cum ſine ſumptibus litigari non poſſit, *l.minorib.6.D. de minor.lege quod debetur 55.D.de pecul.l.petitor 30.D.de liber.legat.*

4 *l.interdum 5.& ſeq.D.hoc tit.*

5 Plus autem eſt præbere cauſam pignoris,quam ſaluam facere,*argum.l.licet 7.C.hoc tit.*iunct. *l.quamuis 17. C.de pign.§. his conſequens.Nou 97 de aqua.dot.*

6 Cum ante condemnationem ne ſciri certo poſſit,an & quid,aut quantum debeatur:quia ſola conteſtatio &negatio facit rem dubiam,*l.vlt.C.quib.ad liber.proclam.non licet.*

DEFINITIO VIII.

Poteſt idem creditor & anterior eſſe & poſterior, pro diuerſitate debitorum.

ANterior creditor pignoratitius, ſi à poſteriore idem pignus perſequente,& anteriusdebitum offerente,per quaſi Seruianam conueniatur, retinēdi pignoris ius non habet pro poſteriore debito etiam hypothecario, multo minus pro impenſis ex cauſa poſterioris illius debiti factis, quoniam inter creditores temporis ordinem pro debitorum varietate ſeruari neceſſe eſt,nec quicquam vetat eundem ſeipſo priorem in credendo & poſteriorem videri diuerſis reſpectibus.[1]Nam quod dici ſolet,etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poſſe,[2] ita verum eſt, ſi creditori pignus poſſidenti res ſit cum debitore,non etiam ſi cum alio creditore, licet poſteriore,[3] niſi ponas chirographariam pecuniam iam tum fuiſſe debitam,cum ſecundus creditor cōtraxit.[4] In ea namque anteriorem potiorem eſſe debere verius eſt, ne ſemel ei quæſitum ius retinendi pignoris ex contractu cum alio inito damnum patiatur.[5] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. de Macognin,& N.Vulliod.4.Cal.Iun.1591.

1 *l.creditor 12.§.ſi idem bis.& l.quærebatur 20. D.hoc tit.*

2 *l.vnic.C.ill.tit.Etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poſſ.*

3 Quia inter creditores regulare eſt,vt qui prior eſt tempore,ſit etiam potior iure,*l 2.4.& paſſ.C.hoc tit.*

4 Quo caſu verum eſt, iam tum fuiſſe acquiſitum priori creditori ius retentionis etiam pro chirographaria pecunia *d.l.vnic.*

5 Quod eſſet iniquum, *l.vlt.D.de pact. l.Granius 71.§.pen. D.de fideiuſſ.* [Obſerua autem creditorem anteriorem poſteriorem eſſe non tantùm in ſorte,ſed etiam in vſuris aliiſque acceſſionibus,ex *l.Lucius 18.D.hoc tit.*Sed hoc ita ſi pro vſuris aliiſque acceſſionibus hypotheca aliqua conſtituta ſit, vt in *d. l.Lucius*,vbi accepta fuerāt pignora tam pro vſuris, quàm pro ſorte. Alioqui non poteſt creditor qui pro vſuris, cæteriſque acceſſionibus nullam hypothecam habet,potior eſſe cæteris creditoribus pignotatitiis.Nam vſuræ & litis expenſæ,cæteræque acceſſiones ſiquidem habeant hypothecam, habent eundem ordinem hypothecæ,quem ſors ipſa, *d l.Lucius.* Sed non ſemper habent hypothecam quam ſors habet. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua *Deſin.11.ſupr. Commun.de legat.*]

DEFINITIO IX.

Creditor mariti poſterior, qui anteriora dotalium pignorum iura obligata habet,præferendus eſt anterioribus mariti creditoribus,qui ſint poſteriores muliere in hypothecis dotalibus.

VIr & vxor in cauſam communium alimentorum, vt ſe ſuoſque exhiberent,mutua centum à te acceperant, ſeque in ſolidum ſinguli obligauerant, datis etiam pignori generaliter bonis omnibus, & ſpecialiter iis, quæ maritus vxori pro dote cum clauſula conſtituti obligauerat. Si alius mariti creditor te anterior idem pignus ex proprio contractu perſequatur, tuendus eris in poſſeſſione, cique præferendus propter ius mulieris, quod in perſona tua concurrit,[1] cum ſit illa vtroque anterior.[2]Nec de illo quærendum erit,an ius ab ea ceſſum habeas nec ne? Sufficit enim eſſe te in poſſeſſione eius rei, quæ mulieri à marito priuſquam aduerſario tuo & à muliere tibi obligata ſit:[3] poſteaquam placuit pignus pignori dari poſſe,[4] & ex ea pignoris datione nomen quoque, quo pignus datum eſt, ſaltem ad concurrentem vſq; pignoris æſtimationem ceſſum intelligi.[5] Rurſus non diſtinguemus, an dotis reſtituendæ caſus iam euenerit, an non. Quid enim refert, cum marito conſentiente pignus conſtituitur, & ex ea cauſa, ex qua diminuere dotem etiam conſtante matrimonio liceret?[6] Aut quidni liceat mulieri conſtante quoque matrimonio ius hypothecæ ſibi competens in alium transferre, à quo viciſſim pecuniam aut quid aliud accipiat, cum & gratis illud remittere marito poſſet, dum ne aliquod ex ea re damnum doti immineret?[7] Denique nec ad rem faciet, quod mulier, quæ tibi pignus ſuum pignori dedit, alia bona doti æquipollentia penes ſe habere proponatur. Nam cū ex eius perſona tibi ius competat retinendi pignoris, æquius eſt aduerſus eam, quam contra te actionem dari aduerſario tuo, vt imputata pignoris tui æſtimatione in dotis ſolutionem, ſi quid illa ſupra dotem poſſideat, reſtituere compellatur.[8]Neq; enim prętextu dotis cęterorum creditorum iura impediri oportet,ſi omnibus ſatisfieri ex ordine poſſit.[9] *Ita Senatus* ex tempore,8.Cal. Sept.1592.

1 Cum ipſa tibi bona ſua omnia obligauerit, & conſequenter iura ipſa pignoris,quæ habuit in bonis mariti, *l.nomen 4.C.quæ res pign oblig.poſſ.*

2 Nam qui ab anteriore creditore cauſam habet potior eſt poſterioribus omnibus in ea re,quæ anteriori fuit obligata,*l.1.& tot.tit.C.ſi antiq.credit.pign.vendid.* Quod obtinet etiam in chirographariis creditoribus,*l. ſi ventri 24.§. vlt. D.de reb.auctor.iudic.poſſid.alias l.9.de priuil.credit.*

3 Quoniam ſcilicet iura realia tranſeunt etiam ſine ceſſione,*l.ſi tertius 6.§.ſi quis prius.*vbi Bart.*D.de aqua & aqu.pluuia arcend.*

4 *l.1.& 2.C.ſi pignus pignor. dat.ſit. l.grege 13. §. cum pignori, D.de pignor.*

5 *l.ſi conuenerit 18.D.de pignor.act.l.nomen 4.C.quæ res pign. oblig poſſ.*

6 *l.quan-*

6 *l quamuis 20. D. solu. matr. Not ibid. & ind. vnic. C. si const. matr. dos solut. sit.*

7 *l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.* Nec enim remissio pignoris donatio est, *l. 1. §. cum venditor. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit l. si pignus 18. D. quæ in fraud. credit.*

8 Ne alioqui dotis solutionem bis consequi velle videatur. Mulieri enim solutum videtur, quod ea mandante aut cõsentiente creditori ipsius solutum est. *l. vero procuratori 12. D. de solut. l. quamuis 40 §. vlt. & seqq. ad SC. Trebell.*

9 Hactenus enim fauemus doti ne pereat, non vt cæteris creditoribus damnum inferatur, *l. assiduis 12. C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Qui credidit ad emendam domum, non habet priuilegium tacitæ hypothecæ, multo minus prælationis, nisi specialiter conuenerit de pignore. Secus in eo, qui credidit ad refectionem.

CReditor, ex cuius pecunia fundus comparatus est, sicuti nullam eo nomine tacitam hypothecam habet, quam habet is, qui ad ædificij restitutionem credidit,[1] ita nec si expressam hypothecam habeat generalem, priuilegium ob id vllum habet, vt cæteris creditoribus anterioribus præferatur.[2] Solius enim pupilli ius illud est, vt si ex eius nũmis res empta sit, non solum tacitæ hypothecæ priuilegiũ habeat, sed etiam prælationis.[3] Sane si nominatim & specialiter conuenerit, vt is ipse fundus obligatus sit ei, ex cuius pecunia emitur, & eiusmodi pignoris cõuentio facta sit statim, id est, eo ipso instãti, quo pecunia creditur, aut fundus comparatur, aut in contineti locus erit priuilegio,[4] nõ ratione illa sola, quod huius creditoris pecunia pignoris causam præbuerit, vt in eo dici solet, qui saluam fecit pignoris causam,[5] (minus enim est pignus præbere, quam saluũ facere, alioqui perinde vtroq; casu priuilegio locus esset.[6]) Sed quod, cũ pignoris causam præbeat, permittendum ei sit, vt quã vult initio legem dicat, qui scilicet non aliter erat contracturus:[7] nec proinde cæteris anterioribus creditoribus pignoris causam præbiturus.[8] Estque hic vnus & singularis fortasse casus, in quo specialis hypotheca vtilior est, quam generalis.[9] *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand, & Peronetæ Talon, 8. Cal. Decem. 1592. Et rursum pro D. Abbate Ambroniacensi, contra N. Dauignon, 14. Cal. Febr. 1593.

1 Hic enim non solum hypothecam tacitã habet, sed etiã ius prælationis in ea re, ad cuius refectionem credidit, *l. interdum 5. D. hoc tit.* iunct. *l. 1. D. in quibus caus. pign. vel hypoth.*

2 Quia scilicet nõ interest reipublicæ, an huius vel illius sit hic fundus. Diuersum est, si quis crediderit ad emendam nauim. Is enim habet priuilegium non tacitę hypothecæ, sed prælationis inter creditores chirographarios, *l. quod quis 34. D. de rebus auctor. iudic. possid. alias l. 19 de priuileg. credit.* quia multum interest reipublicæ, vt nauis sit eius, qui negotiationem maritimã exercere velit aut per se, aut per alium, quomodo vult vtique qui nauim emit, non qui vendit. Dixi *lib. 8. Conie. cap. 11. & 12.*

3 *l. idemque est 7. D. hoc tit.* Quidni enim haberet pupillus vtrumq; ius & tacitę hypothecæ & prælationis in re ex ipsius nummis comparata, cum habeat etiam vtilem vindicationem, *l. ex facto 52. §. plane. D. de pecul. l. 3. C. arbitr. tute. not. ad l. si vt proponu 8. C. de rei vind.* Vide tamen quæ scripsi *Defin. 10 sup. tit. prox.*

4 *l. quamuis 17. C. de pig. l. licet 7. C. hoc tit.*

5 De quo *in l. interdum 5. & seq. D. eod.*

6 Quod tamen non ita est, *d. l. quamuis, & d. l. licet.*

7 *l. vlt. C. de pact. int. emptor. & vend. l. in traditionib. 44. D. de pact. l. venditor 13. D. commun. præd.*

8 Et ideo non possunt creditores, quamuis anteriores, cõqueri vllam sibi factam esse iniuriam ab eo, qui credidit ad rem emendam.

9 Nam extra hunc casum tantum potest generalitas in suo genere, quantum specialitas in sua specie, *l. semper specialia 147. & ibi not. D. de reg. iur.*

DEFINITIO XI.

Nihil iuris possessori tribuere potest pignus antiquius sui auctoris, quod extinctum sit confusione per additionem, quæ habeat etiam vim solutionis.

CVm filius tanquam patris heres, materne dotis debitor, matri quoque postea heres extitisset, ac postea fundum, qui pro dote obligatus fuerat cũ clausula constituti, medio tempore proprio creditori obligatum, alteri vẽdidisset, placuit emptorem à posteriore creditore conuentum, siue hypothecaria,[1] siue cõdictione ex Iustinianea lege,[2] nullam habere posse defensionem ex ea causa, quod idem fundus anteriore iure pignoris pro dote matris obligatus fuisset, eumque mulier, quãdiu vixerat, post mariti mortem possedisset. Confusa enim per additionẽ & consolidationem obligatio,[3] sicut vẽditori, in cuius persona confusio facta fuerat, amplius prodesse non poterat,[4] ita neq; emptori, quem constabat non plus iuris ex emptione nactum fuisse, quã venditor habuisset.[5] Nec quod post venditionem pignoris dominium penes alium quam creditorem esse cœperat, facere debebat, vt extincta obligatio reuiuisceret.[6] Id enim tum obtineret, cũ ex antiquiore aliqua causa dominium creditori oblatum esset,[7] potestate scilicet euictionis tollente intellectum acquisitionis dominij.[8] In proposito autem non videbatur euictum creditori dominium, quod voluntaria alienatione translatum esset in emptorem iam eo tempore, quo debitum creditumve vllum esse desiisset.[9] Neque rursus ad rem pertinuit, quod non solum pignoris nomine retẽtio, sed etiam Seruiana actio durat, quamdiu verum est, rẽuera solutam non esse pecuniam, tametsi per additionem extincta sit principalis obligatio.[10] Nam id eo demũ casu procedit, quo confusionis tantum vim habeat aditio, nõ etiam solutionis.[11] Siquidem fieri non potest, vt Seruiana nõ tollatur, soluta quomodocunque pecunia.[12] Atqui hereditatis aditio, quoties debitor creditori succedit, vel cõtra solutionis quoque vim habet, si modo hereditatis emolumentum, quantulumcunq; illud futurum sit, penes heredem remaneat, nec ad alium deuoluatur, licet alioqui soluẽdo non sit,[13] quia soluendo esse intelligitur hereditas, quæcunque heredem inuenire potest,[14] & heres cum debitoris aut creditoris sui hereditatem adit, sibi ipsi soluere, secumque compensare intelligitur.[15] Consequens ergo erat, vt in ea re, quam emptor hic possideret, secundus creditor non tam potior quam solus reperiretur.[16] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, contra parochum de Barby, Idib. Febr. 1593.

1 Quæ auocat possessionem alienam, *l. si cum venditor 66. §. 1. D. de euict.*

2 *In l. vlt. C. de acq. poss.* quæ auocat propriam ipsius agentis possessionem, vt dixi *Defin. 1. sup. de acq. poss.*

3 Confusio enim contingit, quoties in eadem persona concurrit ius debiti & crediti, *l. debitori 7. vbi not. C. de pact. l. debitori 50. D. de fideiussor. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio. D. de solut.*

4 Siquidem confusio est legitimus modus tollendæ obligationis sicut & solutio, *d. §. aditio l. quæ dotis 33. D. solut. matr.*

5 *l. quod ipsis 143. l. inuitus 156 §. plerunque. De reg. iur.*

6 Quamuis interdum reuiuiscat hypothecaria, quæ per confusionem & cõsolationem dominij fuerat extincta, *l. pen. §. 1. D. de except. rei iud. l. debitor 59. D. ad SC. Treb.*

7 *Vt in specie, d. l. pen. §. 1.*

8 Exemplo eius quod scribit Papinianus, *in l. si patrimonij 55. §. vlt. D. ad SC. Treb.*

9 Nemo enim potest rem sibi euincere.

10 *dict. l. debitor 59. ad SC. Trebell. l. gregè 13. §. etiam, D. de pignor.*

Source : BIU Cujas

11 *d.l.debitori* 50. *D.de fideiuſſ.d.l.Stichum* 95. *§.aditio. De ſolu.*
12 *l.ſi rem* 9 *§.omnis pecunia, D.de pign.actiõn.*
13 *l.quæ dotu* 33. *D.ſol.matr.*
14 *libertus* 36. *D.de bon.libert.l.*3. *D.ad leg.Falcid.*
15 *d.l.quæ dotis, l.cum pater* 77. *§ Titio fratri, antep. De legat.*2.
16 Vt Papinianus loquitur *in l.*2. *D.qui potior.in pign.hab.*

DEFINITIO XII.

Poſterior creditor interdum præfertur anteriori, ſcilicet, ſi quantitas anteriori debita non ſit liquida, & quomodo tamen anteriori hoc caſu proſpiciendum ſit?

SI duo, pluresve diuerſi temporis creditores quaſi Seruianam exerceant aduerſus tertium poſſeſſorem, præferri quidem ſolet is, qui tempore anterior eſt, adeoque in totum, ſi poſterior non offerat, cuiuſcunque tandē pretij ſint pignora, id eſt, licet ex eorum venditione vtrique ſatisfieri commodè poſſit.[1] Quoniã hypothecæ ius eſt indiuiduũ,[2] nec cogitur creditor, cui vel vnus nummus deeſt, contentus eſſe parte pignoris ad concurrentem vſque debiti quantitatem,[3] niſi cum poſterior creditor præ inopia offerre non poteſt,[4] aut cum de addicendis dominij iure, dandiſve in ſolutũ pignoribus diſputatur.[5] Sed tamen accidit aliquando, vt eum, qui poſterior eſt, in poſſeſſionem mitti priorem oporteat. Nimirum ſi de anterioris debiti quãtitate nondum ſit cognitũ, & per ipſius anterioris creditoris moram acciderit, quo minus cognoſci potuerit.[6] Neque enim ea mora & fruſtratio imputari vel nocere debet poſteriori,[7] qui dolo culpaque caret, ſi non offerat, quamdiu ignorat, quid & quantũ debeatur.[8] Enimvero ſi anterior ille creditor pignoris poſſeſſionẽ iam nactus ſit, ſiue per traditionem, ſiue per clauſulam conſtituti, non eſt æquum aut rationi conſentaneum, vt propter ſolam debiti incertitudinem anteriori creditori quæſita poſſeſſio aufferatur.[9] Quid ergo? Mittendus quidem erit in poſſeſſionem pignoris poſterior creditor, de cuius iure in promptu cõſtat, & cui non poteſt imputari, cur non offerat anteriori;[10] ſed ea tamen lege, vt ante omnia ſatisfiat anteriori, eidemque poſſeſſori. In eamque rem certum aliquod, & quantum fieri poteſt, breue tempus conſtituendũ eſt,[11] intra quod iubeatur ipſe docere, quid ſibi quãtumque debeatur. Sic enim vtrique commodiſſime, nullaque alterutrius iniuria conſuletur.[12] *Ita Senatus* in cauſa N. Stephani Dinome, & R.D. Epiſcopi Bellicenſis, Ioannis Gothofredi Ginod, Senatoris optimi, 14. Cal. Mart. 1594.

1 *l.*2. *l.*4. *& paſſ. C.hoc tit.* Nec enim ad hunc caſum pertinet quod ſcriptum eſt *in l.pro debito* 7. *C.de reb.auct.iud.poſſid.* quæ locum habet in chirographariis tantum creditoribus, vt alibi ſcripſimus.

2 *l.rem hereditariam* 65. *D.de euict.l.in executione* 85. *§.pen.D. de verb.obli.*

3 *l.quamdiu* 6. *C.de diſtra.pig.l.*2. *C.debitor. vend.pig.imped. non poſſ.*

4 Quo caſu inhumanum videtur, vt debiti ſui iacturam faciat. Et ita in hoc caſu Senatus noſter ex æquitate ſæpius iudicauit, præſertim concurrente fauore dotis & viduitatis.

5 Nec enim poteſt vnquã creditor impetrare ius dominij vniuerſorum bonorum ſui debitoris, *l.*1. *C.de iur.domi. impetr.*

6 Cum non entium & non apparentium idem ſit iudicium, *vulg. §. ſi aduerſus, Inſtit.de nupt. l. duo ſunt Titij* 30. *D.de teſtam.tutel.*

7 *l.in condemnatione* 173. *§.vnicuique, de reg.iur.*

8 *l.non poteſt improbus videri* 99. *eod tit.*

9 Facilius enim eſt, vt poſſidenti detur retentio, quam vt non poſſidenti actio. *l.*1. *D de pign.*

10 *Arg.l. ille à quo* 13. *§ ſi de teſtamento, D. ad SC.Trebell.l.is à quo* 3. *in prin. D. vt in poſſ.legat.*

11 Arbitrio ſcilicet iudicis pro perſonarum & rerum varietate, *vt in l.ſi debitori* 21. *D.de iudic.*

12 Quod maximè curare ſemper iudex debet quantum poteſt, vt neutra pars lædatur, *l.ex his* 8. *in fin. D. quæ in fraud. cred. l.in creditore* 38. *in fi. D.de euict.* [Planè ſi à poſteriore creditore conuentus per hypothecariam poſſeſſor ei ſoluerit, tùm ab alio anteriore de iiſdem bonis conueniatur, & vincatur, nõ ideo habet repetitionem contra eum cui ſoluit, ſed contra eum potius pro quo ſoluit, *vt in l.ſi ob cauſam* 13. *C. de euict.* cũ nihil ei poſſit imputari qui ſuum recepit, *l.*44. *de cond. indeb. l.* 5. *§.*1. *de doli mal. except.* ſed ei potius qui vltro obtulit cùm offerre non cogeretur. Idem eſt ſi non ſoluerit ſed ſe obligauerit. Non enim ideo minùs ſoluere cogetur, maximè ſi fortè in cauſa fuerit, vt hic creditor debitorem ſuum liberaret, contra quem proinde nullum regreſſum habere poſſit. Nec enim actio ſemel extincta reuiuiſcere poteſt, *l.qui res* 98. *§. aream. de ſolut.* Niſi cùm Prætor dat in eam rem actionem reſtitutoriã, *vt in SC. Velleia. l.quamuis* 8. *& paſſ. D. ad SC. Velleian. Ita Senatus* 7. Iunij. 1613.]

DEFINITIO XIII.

Clauſula conſtituti facit creditorem, qui ſit poſterior, potiorem anteriore etiam corporalem poſſeſſionem habente, ſi poſterior non de pignore agat, ſed de poſſeſſione.

ANterior creditor, qui generalem hypothecam in debitoris ſui bonis habuit,[1] ſi mandante iudice miſſus ſit in poſſeſſionem fundi,[2] quo medio tempore fuerat alteri obligatus cum clauſula conſtituti, deinde auocare ab eo poſſeſſionem velit poſterior creditor condictione ex lege *Iuſtiniani*, non idcirco debet vincere, quod & anterior ſit creditor, & in corporali poſſeſſione.[3] Nam ius anterioritatis non prodeſt creditori, niſi cum agitur hypothecaria.[4] Cum qua ſane nihil cõmune habet remedium illud, quod competit ad reuocandam poſſeſſionem.[5] Corporalis autem illa poſſeſſio multo minus prodeſſe poteſt aduerſus eum, qui & naturalis & realis poſſeſſor factus per clauſulam conſtituti,[6] poſſeſſionis ſuæ reuocandæ ius habet, quiſquis tandem ille ſit, in quem ſe inſcio fuerit illa tranſlata.[7] Cum enim duo ſimul poſſidere in ſolidum non poſſint,[8] conſequens eſt, vt poſſeſſio, quæ poſteriori creditori prius quæſita fuit per clauſulam conſtituti, non patiatur alium poſſidere, qui corporaliter rem detinet.[9] Neque diſtinguemus, an debitoris ſolius facto corporalis illa, & ſininа poſſeſſio in anteriorem creditorem tranſlata ſit, an vero iuſſu & auctoritate iudicis, qui forte pignus vendi mandauerit, & deinde creditorem, eũdemque emptorem mitti in poſſeſſionem.[10] Nihil enim refert, an debitoris, an quod hac parte idem eſt ipſius iudicis facto interuerſa ſit prior poſterioris creditoris poſſeſſio.[11] Et vtroque caſu perinde hic poſterior creditor auocandæ poſſeſſionis ſuæ ius habet.[12] An igitur nihil proderit anteriori creditori, quod ſit anterior, quodque corporalem poſſeſſionem bona fide & Prætore auctore nactus ſit? Reſpondeo, nihil ei prodeſſe debere, quod corporalem poſſeſſionẽ nactus fuerit auctore iudice, cũ in iudicis arbitrio eſſe non potuerit, priorem creditoris poſterioris poſſeſſionem interuertere, inſcio & ignorante eo, qui per communis debitoris perſonam reuera poſſidebat. Factum ſiquidem, aut conſenſum ipſius poſſeſſoris interuenire neceſſe eſt, vt ſuam amittat poſſeſſionem,[13] in iudicio autem retinẽdę poſſeſſionis nemo dubitat, quin potior eius cauſa eſſe debeat, qui veram & realem poſſeſſionem habet, quam eius qui nõ niſi ſininã & reuocabilem.[14] Quod autem ad temporis priuilegium attinet, non magis anteriori creditori prodeſſe debet, quam ſi ageret contra poſteriorem iã poſſeſſorem.[15] Certè nec minus.[16] Ergo poſteriori hactenus proderit clauſula cõſtituti, vt poſſeſſoris iure cenſeatur,

censeatur, ac proinde, vt anteriori creditori ius pignoris in eo fundo prætendenti possit obiicere exceptionem non excussi debitoris,[17] nimirum ante litem de pignore contestatã. Alioqui minus opportune obiecta videbitur exceptio,[18] non secus, atq; si prior creditor ille ageret, qui nunc conuenitur: cum haud dubie actor ille sit in sua exceptione.[19] Interea igitur retinendus erit posterior creditor in sua possessione.[20] Quod si aut ex litigantiũ confessione, aut aliunde appareat alia debitoris bona nulla esse, quę possint excuti, superuacuum sane fuerit, adeoq; iniquum aufferri anteriori creditori possessionem, quã subinde ipsi restitui oporteat,[21] si non quicquid illi debitum est, posterior creditor offerre velit.[22] *Ita tractatum est* ex tempore Venerab. collegio Canonicorum S. Capellæ Chãber. contra heredem N. Chocquet, 14. Cal. April. 1594.

1 Siue expressam ex conuentione, siue tacitam ex priuilegio iuris. Nihil enim refert, cum eadẽ sit vis vtriusque, nisi *in casu l. assiduis 12. C. hoc tit.* si ea lex secundum Doctores intelligatur.

2 *Ex l. vlt. C. de acquir.*

3 Quamuis regulariter melior sit causa, & anterioris creditoris, & eius qui possidet, vt dixi *Defin. præced.*

4 Quia inter creditores hypothecarios, qui prior est tẽpore, is regulariter potior est iure, *l. 2. l. 4. & pass. C. hoc tit.*

5 In quo scilicet iudicio non quæritur, nisi de possessione, eaque tetinenda non recuperanda, vt scripsi *Defin. 1. supr. De acquir. poss.*

6 *Ex l. quod meo 18. D. de acq. poss.*

7 Ne sit in potestate eius, per quem possidemus interuertere possessionem nostram dolo malo, vt ait *d. l. vlt.*

8 *l. 3. §. ex contrario, D. eod. l. duo in solidum 19. D. de precar.*

9 Scilicet cum imploratum est beneficium legis Iustinianeæ. Alioqui sola clausula constituti nil prodesset, vt dixi *d. Defi. 1. & alibi supr. De acq. poss.*

10 Quo facto certum est emptorem iuste possidere, qui auctore prætore possidet, *l. iuste possidet 11. D. eod. l. qui auctore 137. De reg. iur.*

11 Quia factum iudicis est factum partis, *l. 1. C. si in caus. iud. pig. capt. sit. l. si ob causam 13. C. de euict.* Vide tamen *Defin. 5. & 6. supr. C. si aduers. cred. præsc. oppon.*

12 Cum non debeat ei nocere sententia à iudice inter alias lata, *l. 1. D. de except. rei iud. l. de vnoquoque 47. D. de re iud.*

13 Nimirum secundum eam interpretationem quam magistri adferunt, *ad dict. l. vlt. C. de acq. poss.* Contra quam tamen scripsimus *in Chiliade, De error. pragmat.*

14 Hic enim non tam possidet vere, quã est in possessione, quod longe diuersum est, *l. si quis ante 10. D. de acq. poss. l. stipulatio isia 38 §. hac quoque stipulatio, D. de verb. obli.* In interdictis autem veram possessionem esse oportet, *l. officium 9. D. de rei vindic.*

15 Cum & possessor is esse intelligatur, qui ex beneficio legis Iustinianeæ possessionem suam auocare potest, *d. l. vlt. C. de acq. poss.*

16 Non enim plus iuris habere potest is, cui competit auxilium legis Iustinianeæ, quam si etiam corporaliter possideret, ne plus possit fictio in casu ficto, quam veritas in casu vero, contra *l. filio 23. D. de liber. & posth.*

17 *Ex Auth. hoc si debitor, C. de pignor. & in corpore vnde sumitur.*

18 Cum sit dilatoria, quæ proinde opponi debet ante litẽ contestatam, *l. exceptione 19. C. de probat. Not. ad d. Auth. hoc si debitor.*

19 *l. in exceptionibus 19. D. de probat.*

20 Quia pendente lite nemini est auferenda sua possessio, *l. moueor 4. C. de seru. export.* Nisi in casu *l. Imperatores 21. §. vlt. D. de appellat.*

21 Cum dolo faciat qui petit, quod statim eidem restituturus est, *l. dolo facit 8. D. de doli mal. except.*

22 Ius enim offerendi semper saluum est posteriori creditori, *l. 1. C. si anti q. credit. pig. vendid.*

DEFINITIO XIV.

Clausula constituti apposita in pignore, statim operatur in præiudicium illius, cui postea idem pignus datum fuit, etiam si dies debiti nondum venerit, si modo iam cesserit.

Titius Sempronio vendiderat annuã pẽsionem quatuordecim aureorum, pretio ducentorum; ea lege, vt si cessaret Titius in annua pẽsione soluẽda, liberum esset Sempronio pretium repetere, ex eaque causa Titius vniuersa bona sua pignori dederat, cum clausula constituti.[1] Deinde priusquã cessatum esset in solutione pensionis, fundum quendam creditori anteriori in solutum tradiderat, aut quod hac parte idem est, publicè vẽdi pro debito, eidemq; creditori addici permiserat.[2] Postea cessante eo soluere pensionem Sempronius fundi illius possessionẽ quasi suam auocabat cõdictione ex lege Iustiniani propter clausulam constituti.[3] Quærebatur an iurè ageret? neq; enim videbatur ei prodesse debere clausulã, quæ sub conditione illa esset concepta, *si ad diẽ annua pensio non solueretur*, cum ante cõditionis euẽtum creditori anteriori ius in ea possessione quæsitũ fuisset.[4] Nam cum placeat huiusmodi conditiones omnes, quæ in dando consistunt, esse potestatiuas,[5] succedit regula quæ negat, retrotrahi eas posse in præiudiciũ iuris, quod medio tempore alteri quæsitum fuit.[6] Sed tamen probabilius videbatur in proposito, statim cedere diem obligationis annuatũ pẽsitationum, & statim ab initio nasci obligationem, licet non nisi in singulos annos, & certo cuiusq; anni tempore exigi possint.[7] Aliud enim est cessisse diẽ, aliud veniisse.[8] Cui cõsequens erat, vt clausula cõstituti iam inde ab initio vires suas exereret ad possessionem pignoris transferendam in emptorem, quãdiu pensiones deberẽtur, licet quod ad sortis & pretij repetitionem attinebat, non nisi sub conditione facta promissio videretur, & similiter contracta in eum casum pignoris obligatio, si ad diem pensiones non soluerentur: & sub eadem conditione translata possessio per constitutum.[9] Igitur melior erit causa Sempronij, in quæstione De possessione pignoris, quam creditoris anterioris. Plane si agatur hypothecaria, & de iure ipso pignoris, aliud erit, eaque obseruari oportebit, quæ scripsimus proximo Senatusconsulto. *Sic tractatum est* in eadem causa.

1 Vt passim hodie fit in venditione annuorum redituum, vulgo vocant *rentes constituees*, quarum frequens satis est vsus apud nos, sed longe frequentior apud Gallos.

2 *l. 1. C. si antiq. credit. pign. vendid. l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

3 *Ex l. vlt. C. de acq. poss.*

4 Nec enim ius semel alicui quæsitum facile postea inuito ei vel pignoranti aufferri potest, *l. vltim. D. de pact. l. id quod nostrum 11. de reg. iur.*

5 Etiamsi maxima sit dandi difficultas. *l. continues 137. §. illud, De verb. obli.*

6 *l. 1. l. qui balneum 9. l. potior 11. D. hoc tit.*

7 *l. stipulatio 16. §. 1. D. de verb. obli. Not. in l. cum notissimi 8. §. 1. C. de præsc. 30. vel 40. annor.*

8 *l. cedere diem 213. De verb. signif.*

9 Nam & sub conditione transferri potest possessio, *l. qui absenti §. 1. D. de acq. poss.*

DEFINITIO XV.

Dos data & aucta constante matrimonio non habet priuilegium temporis à die prioris dotis constitutæ, si qui sint alij creditores pignoratitij, qui medio tempore contraxerunt.

Pater filiæ nubenti certam pecuniæ quantitatẽ, vt fieri assolet, dotis nomine promiserat, & genero soluerat pro omni legitimæ iure, quod filia in bonis paternis esset quandocunque habitura.[1] Defuncto patre, cum filia quereretur minus legitimæ sibi datum,[2] obtinuerat, vt quantũ ad iustum legitimæ modũ necesse erat sibi suppleretur, acceptamq; à patris heredibus pecuniam eidem viro rursus, &

nouo contractu in dotem dederat. [3] Non ideirco prioris constitutionis dotalis priuilegium habebit posterior in præiudicium creditorum medij temporis, [4] quod supplementum legitimæ, augmétumque dotis eodem iure censeri debeat, quo legitima, dosque ipsa. [5] Id enim recte quidē dicitur, si aduersus maritum ipsum aut patris heredem agatur. Sed non item, si contra creditores qui medio tempore cū viro contraxerunt. [6] Nam id duntaxat dotale fuisse videri potest, quod in dotē diserte datum est. [7] Et quāuis etiam cōstante matrimonio dotem augeri nihil prohibeat, [8] pignus tamen eo nomine contractū videri nō potest, antequam dos aucta sit, [9] nisi proponas ab initio constituta in dotem bona etiam futura. [10] Quo casu haud dubie anterioris tēporis priuilegiū tota dos haberet. [11] *Ita Senatus* in causa Ioannę Masuyer, & Antonij Bourgeois, 8. Id. Iun. 1594.

1 Postquam eo iure vtimur, vt legitima possit repræsentari à viuo patre, interueniente præsertim iureiurando, *ex c. 2. de pact. in 6.*

2 Per conditionem ad supplementum legitimæ, *ex l. omnimodo 30 C. de inoff. testam.*

3 In augmentum scilicet dotis: potest enim vtiq; dos augeri, etiam constante matrimonio, adeoque tum primum cōstitui, *l. cum mulier 20. C. de donat. ant. nupt. §. quamobrem, Nou. 39. De restit. & ea, quæ par. vndec. mens.*

4 *d. § quamobrem, in fin.*

5 Tanquam accessorium quod sequitur naturam sui principalis, *l. inter socerum 16. §. cum inter, D. de pact. dotal. l. etiamsi 8. C. de iur. dot. l. Lucius 18. D. de vsur.*

6 Quibus semel quæsitum ius auferri postea non potuit, vt dixi *Defin. 8. in fin. supr.*

7 *l. dotale 13. §. dotale. D. de fund. dotal.*

8 Vt dixi *nu. 3. ex d. § quamobrem, in fin. d. Nouel. 39. De restit. & ea quæ par. 11. mens.*

9 Quia cum pignoris obligatio sit accessoria, non potest incipere sine principali, & ante natam principalem.

10 Possunt enim & pignori dari & in dotem etiam bona futura *l. vlt. C. quæ res pig. l. & quæ nondum 15. § quod dicitur, D. de pignor.*

11 Quoties enim numeratio sequitur ex necessitate præcedentis obligationis, inspicitur tempus obligationis nō numerationis, *l. 1. D. hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

Mulier an habeat priuilegiū prælationis contra creditores anteriorem tacitam hypothecam habentes, non minus pro augmento dotali, quam pro dote?

MVlier in hypotheca tacita, quam habet pro dote, [1] præfertur omnibus creditoribus, non tantum posterioribus, licet expressam hypothecam habentibus (ex iure scil. communi, quo qui prior est tēpore, potior est iure) [2] sed etiam anteriorib. ex priuilegio, quod doti Iustinianus dedit. [3] Quod tamen priuilegium, quoniam apertissime iniquū est, sic nostri æquissima interpretatione tēperarunt, vt iis tantum noceat, qui tacitā hypothecam habent, non ité illis qui expressam, [4] licet cōstitutionis verba manifestissime repugnent. Idque temperamentum Senatus noster passim probat. Sed an idē priuilegiū habere mulier debeat in eo augmenti, vt vocant, dotalis genere, quod apud nos frequētatur, quæstionis est? Aperte enim negat Iustinianus, [5] fauere se velle mulieribus in lucris nuptialib. vtputa inquit, in donatione ante nuptias, sed tantum in dote, & hactenus ne damnum sentiant. [6] In eamq; sententiam sicuti magis communiter à nostris probata est, ita & Senatus noster propensior videbatur. Nō deerant tamen qui à Senatu alias contra iudicatū dicerent, aliamq; rationem esse augmenti illius, quo vtimur, aliam donationis, de qua Iustinianus, duplici de causa. Quarum vna illa est, quod dotis augmentum pars sit dotis, eodemque passim, quo dos ipsa iure censeatur. [7] Altera quod nō videatur ex mero lucro acquiri mulieri, sed potius in remunerationem, nimirū propter deflorationem. Illud sane constabat priuilegiū prælationis, etiam pro dote in extraneos heredes non transire. [8] *Ita tractatum est* in causa N. Claudij de S. Real, & Claudiæ Chambet, ante Cal. Ian. 1594.

1 *Ex l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

2 *l. 2. l. 4 & pass. C. hoc tit.*

3 *In l. assiduis 12 eod.*

4 Sic enim distinguunt illi, ad *d. l. assiduis*, scripsi *li. 8. Coniect. c. 11 & 12.*

5 *d. l. assiduis, §. vlt.*

6 Aliud enim est certare de lucro captando, aliud vero de damno vitando, *l. 3. in princ. D. vnde vi.*

7 Vt diximus *ad tit. De donat. ant. nupt. supr.*

8 Quia non tam doti, quam personæ mulieris conceditur, *d. l. assiduis, vbi not. & ad l. 1. C. de priuileg. dot.*

DEFINITIO XVII.

Mulier etiam cum est anterior, potest repelli per exceptionem non factæ excussionis, siue is, qui conuenitur, possideat corporaliter, siue possit auocare possessionem condictione, ex l. vlt. C. de acq. poss.

PRiuileginm mulieris, siue tacitā siue expressam hypothecam habentis, vt omnibus creditoribus præferatur, secundum eam distinctionem, quā proime attulimus, [1] non impedit, quo minus creditor alius posterior, etiamsi corporaliter non possideat, iuuari aduersus mulierem possit exceptione non factæ excussionis, [2] tametsi possessio corporalis sit penes mulierē, [3] dum ita vt eam auocare creditor possit per conditionem legis Iustinianeæ, aut quo alio genere actionis. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. assiduis 12.* vbi DD. *C. hoc tit.* de cuius sententia vide quæ scripsimus *lib. 8. Coniect. cap. 11. & seq.*

2 Nam & aduersus dotem ea exceptio locum habet, per quam scilicet non fit, vt dos eo minus salua sit. Neque vero numeratur hoc priuilegium inter cætera priuilegia dotis. De quibus late Campes. *in tract. de dote.*

3 Quia nec videtur possessio esse penes mulierem, quamdiu ab ea potest iure auocari, *l. non videtur quisquam 31. de regul. iur.*

4 Alioqui non posset alius creditor opponere exceptionem non factæ excussionis, quæ non alij competit quam possessori, *Auth. hoc si debitor, & ibi not. C. de pig.*

DEFINITIO XVIII.

Casus, in quo posterior creditor præferatur anteriori etiam constituti clausulam habenti, siue anterior agat hypothecaria, siue condictione ex l. vlt. C. de acq. poss.

COnstituti clausula adposita in obligatione bonorum omnium præsentium & futurorum, licet prodesse soleat, quod ad bona futura attinet, perinde ac quod ad præsentia, [1] non tamen proderit creditori, vt alij posteriori præferatur in iis bonis, quæ communis debitor postea comparauerit ea lege, vt creditori posteriori ex eorum pretio satisfieret. Ac ni debitor satisfecerit potior esse debet in iis rebus posterioris creditoris causa, quam anterioris, quia nec aliter videri potest acquisitū debitori dominium, [2] cuius tamen acquisitionem omnino præcedere necesse est, vt vtilis aliqua pignoris obligatio contracta intelligatur. [3] Itaque nihil hac parte interest, an prior creditor agat hypothecaria contra posteriorem aliumve tertium possessorem, qui à posteriore ius habeat, an condictione ex lege Iustiniani [4] ad auocandam vel retinēdam propriam possessionem.

Source : BIU Cujas

ſeſſionem.[5] Nam propoſitæ conuentionis poteſtas non tantum dominij cauſam afficit, ſed etiam poſſeſſionis.[6] *Ita tractatum eſt* in cauſa Mauriciæ Richard,& Michaelis de la Siaz,17.Cal.Maij 1595.

1 Nam ſicuti bona futura poſſunt dari pignori, quaſi ſub ea cõditione,ſi peruenerint ad dominium debitoris,*leg.1. l.& quæ nondum* 15 *§.quod dicitur,D.de pign.* ita & eorum poſſeſſio transferri poteſt ſub illa conditione,ſi quandoque perueniat ad conſtituentem,*l.qui abſenti* 38 *§.1.D.de acq.poſſ.* Teſſaur.*deciſ.*105.*num.*4.

2 *l quamuis* 17.*C.de pig.l.licet* 7.*C.hoc tit.l.*2. *D.de rebus eor. qui ſub tutel.*

3 *l.& quæ nondum* 15.*§.quod dicitur,D.de pig.* Nec enim res aliena pignori dari poteſt,*l.*1.*& tot.tit.C.ſi alien.res pig.dat.ſit.*

4 *Ex l.vlt.C.de acq.poſſ*

5 Cum tamen in aliis cauſis ſoleat multum intereſſe, vt dixi *Defin.*6 *ſup.*

6 Quia clauſula conſtituti appoſita in pignore nihil poteſt operari,niſi quatenus præcedit cauſa & ius pignoris,cum non poſſit creditor poſſidere pignus,antequam pignus ſit,*ar. l.ſi debitor* 11.*D.de precar.*

DEFINITIO XIX.

Poſterior creditor præfertur anteriori in pignore, cum anteriori ius ſublatum eſt, non per nouationem ſimplicem,ſed per delegationem.

CVm tu Sempronio bona tua omnia præſentia & futura obligaſſes conſenſu, vt tibi Mæuius fundum Cornelianum venderet, qui mihi iam pro centum aureis erat obligatus,ſed ea lege, vt ſi tu ex pretio mihi ſolueres. Is fundus tibi venditus eſt,nec tamen pretium mihi ſoluiſti,ſed pro ſolutione accepi delegationem, teque pro Mæuio debitorem meũ in ea ſumma fieri paſſus ſum.Si poſtea te non ſoluẽte pignus velim perſequi, & concurrat eiuſdem pignoris perſecutione Sẽpronius, ille potior erit, licet priſtinũ debiti,pignoriſq; mei ius fuerit antiquius.[1] Nam cũ delegatio ſit nouatio,[2] dubitari non poteſt, quin per nouationẽ,ſicut prior obligatio tollatur,[3] ita pignora omnia,quæ obligationi acceſſerant, liberentur.[4] Nec eſt contrarium,quod pleriſque locis reſponſum eſt, etiam nouatione facta eundem temporis ordinem retineri.[5] Id enim tum vere dicitur, cum idem debitor manet,[6] at per delegationem nouus debitor fit,qui antea non erat.[7] Illa potius ratio pro me faceret, quod non ſimpliciter conſenſi venditioni pignoris mei, ſed ea lege,vt ex pretio mihi ſatisfieret, non quod dum præſtitum eſt.[8] Atquin imo vero credendum eſt,mihi ſatisfactum eſſe hoc ipſo,quod Mæuium liberaui,nouumq; te accepi debitorem,cuius fidem ſum ſecutus.[9] Itaque mihi imputare debeo,quod, cum delegatio fieret,nõ fuerim proteſtatus, vt ſaluum mihi eſſet ius prioris ordinis in pignore. Neque enim dubitandum eſt, quin ita proteſtari potuerim,mihique conſulere aduerſus Sẽpronium,[10] ne mihi præferri quandoque poſſet in ea re, quam prius habui obligatam.[11] Nulla facta proteſtatione non proderit mihi, quod pignoris poſſeſſor factus ſim, etiam iubente iudice, ſi modo inaudito Sempronio,[12] qui ius ſuum exequi tum non potuerit, aut non debuerit.[13] Nam ſi contra me,aut eum,qui à me cauſam habet, agat Sempronius, vincet proculdubio tanquam creditor anterior effectus,qui antea erat poſterior.[14] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Et dici ſoleat eum,qui prior ſit tempore, potiorem eſſe in pignoris quoque iure,*l.*2.*l.*4.*& paſſ.C.hoc tit.*

2 *l.delegare* 11.*& paſſ D.de nouat.& deleg.*

3 Cum nouatio quælibet ſit prioris debiti peremptio,*l.*1. *eod.tit.*

4 *l.nouatione* 18. *eod.*

5 *l.*3.*in princip. l. creditor* 12 *§. Papinianus, alias l.ſi prior, D. hoc tit.*

6 Vt in legibus & locis ſupradictis.

7 Et idem remanet creditor, qui antea fuerat; licet alterius debitoris.

8 Cum tamen in conuentionibus correſpectiuis debeat impleri ex vtraque parte,*l.cum te* 6.*C.de pact.int. emp.& vend.*

9 Ob eam ſiquidem cauſam dicitur ſoluere qui delegat debitorem;*l. quamuis* 8.*§.interdum,D ad SC.Velleian.* Nam & bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum,*l.qui debitorem* 18.*D.de fideiuſſ.l.inter cauſas* 26. *§.abeſſe, D.mandat.*

10 Multi enim ſolent ſalua pignoris ſui cauſa conſentire, *vt in l.ſi debitor* 4.*§.*1.*D.quib.mod.pign.vel hypoth. ſol.*

11 Proteſtatio enim nullum ius nouum tribuit, ſed vetus quod competit conſeruat,*d.l.*4 *§.*1. *l. quicquid* 10. *D.commun. præd.*

12 Factum enim iudicis inter alios nunquam aliis nocet, *l.*1. *D.de except.rei iudic.l.de vnoquoque* 47. *D.de re iudic.*

13 Nihil enim poteſt imputari ei,qui agere,etiamſi maxime vellet,non poſſet,*l.*1.*§.vlt.C. de annal. except.l.* 1.*in fi.C.de bon matern.*

14 Et ita vincet iure communi, quo is, qui prior eſt tempore,potior eſt iure,vt dixi *nu.*1.*ſupr.*

DEFINITIO XX.

Quod mulier res mariti amouiſſe dicitur,non facit quo minus præferenda ſit mulier,quæ anterior eſt,licet alia iam teneat bona,ex quibus poſſit ei ſatisfieri.

MVlier,quæ anteriore iure in pignorum dotalium poſſeſſione reperitur,licet habeat vnde poſſit abunde tibi ſatisfacere, non eo minus tamen ius habet intercedendi, ſi quid aliud ex bonis obligatis alius poſterior creditor ſoluto matrimonio perſequi velit. Nam cum ſit anterior,ſiue poſſideat ſiue nonnullam ſane pignoris controuerſiã pati poteſt à poſteriore creditore totum debitum cum acceſſionibus omnibus non afferente,[1] niſi hactenus, (quãdo ſic tandem cõtra iuris rationem inualuit,[2]) vt cogatur ex cauſa pati diſtractionem pignorum omnium, ea lege tamen, vt ei primo loco in totum ſatisfiat.[3] Nec aliud erit,tametſi res mariti amouiſſe dicatur.Nam ſi ob res amotas retentio aduerſus dotem agente muliere non competit,[4] multo minus eo prætextu repellenda erit mulier, ne ſibi pro dote conſequenda proſpicere per retentionem poſſit,[5] aut per viam exceptionis[6] & interceſſionis, vt poſterioris creditoris actionem excludat. *Ita Senatus* pro Benedicta Sage,8.Cal.Decemb.1595.

1 Quia nec ius vllum pignoris intelligitur habere poſterior creditor, quouſque ius ſuum confirmauerit, offerendo creditori anteriori,*l.*1.*l prior* 5.*& paſſ.C.hoc tit.*

2 Nam ex ratione iuris nullo prorſus caſu poteſt ſecũdus creditor ſibi proſpicere contra priorem, niſi per ius offerẽdi, vt à nobis probatum eſt pluribus *in priore parte Hemiſchiliadis, De error.pragmat.*

3 Quomodo ſeruari ſolet inter creditores chirographarios,de quibus *in l.pro debito* 7.*C. de bon auctor. iudic. poſſid.* aut cum in cauſa iudicati pignus capitur,*l. à Diuo Pio* 15.*§.quod ſi res,D.de re iudic.* Dicam *Defin.*1.*in fr. De diſt. pign.*

4 *l.vnic.§.taceat.ver.ſi ſed nec retentio,C.de rei vxor.action.*

5 Cum facilius detur poſſidenti retentio,quam non poſſidenti actio,*l.*1. *D. de pign.*

6 Nam cui damus actionem, multo magis damus exceptionem,*l.*1 *§.is autem,D.de ſuperfic. l.inuitus* 156. *§.*1. *De regul. iuris.*

DEFINITIO XXI.

Ex pluribus creditoribus qui diligentior eſt in exequendo præfertur in prætorio pignore,qui vero executionem ab alio factam impedit concurrit.

Source : BIU Cujas

REfert multum, an posterior creditor fuerit diligentior in exequendo, an cum exequi inciperet, prohibitus sit intercessione anterioris. Priore casu præfertur in prætorio pignore[1] creditor posterior, [2]hactenus vt non prius inquietari possit, quã is, qui anterior est, cætera bona excusserit,[3] quasi hoc solo pro possessore habendus, quod prior executus est.[4] Posteriore vero concurrere videntur in diligentia, siquidem executio & intercessio executioni facta vnicus actus est.[5] Et quamuis executio ordine facti & intellectus præcedat intercessionẽ, tamen nõ minus diligens est in prospiciendo sibi qui intercedit, quã qui exequitur, cum ea ratione non solum impediat effectum executionis,[6] sed etiam sibi melius consulat in eo, quod sibi acquirit partes rei, ac si possessor esset,[7] quamuis non idcirco faciat se possessorem. Itaque in pari iure melior erit illius causa, tanquam anterioris, vt cætera bona excutere non cogatur.[8] Quanquam si esset ipse posterior, non ob id posset excipere de non facta excussione, quod anterioris executioni intercessisset. Nam sicut eiusmodi intercessio facit, ne is, qui prior executus est, possessor factus videatur, ita nõ potest efficere, vt qui intercessit pro possessore habeatur,[9] sed illud tantum, vt vtriusque ius sit æque integrum, quasi vtroque parem diligentiam præstante. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod tum demum intelligitur constitutum, cum ventũ est in possessionem, *l. non est verum 26. §. 1. D. de pign. action.*

2 Quia diligentioribus sibique vigilantibus iura subueniunt, *l. non enim 16. D ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit. facit l. si & iure 10. D. hoc tit.*

3 *Ex Auth. hoc si debitor. C. de pign.*

4 Quia per executionem non fit quidem possessor statim cum executio incipit à captione, & vt loquũtur leuatione pignoris, sed tamen tantundem iuris nancisci tur qui exequitur, atque si hoc ipso fieret possessor.

5 Vt proinde non possit dici quis in eo actu sit diligẽtior.

6 *l. à Diuo Pio 15 § si rerum & § sed vtrum D. de re iud.*

7 *§. commodum, Inst. de interdict. l. is qui destinauit 24. D. de rei vindic.*

8 *l. 2. l. 4 & pass. C. hoc tit.*

9 Nam intercedere executioni per alium factæ non est modus acquirendæ possessionis.

DEFINITIO XXII.

Legatum pro anima relictum fauorabilius est legato dotis.

PRiuilegium legati, quod pro anima relictũ sit, tantum est, vt etiam doti sit legatum hoc præferendum,[1] licet ipsa quoque dotis causa pia esse existimetur.[2] *Ita Senatus* in causa Dn. de Lorme, & Syndicorum de Montmillian, 8. Id. April. 1596.

1 Quia prima charitas incipit à seipso, *l. præses, D. de seruit.* & anima cunctis rebus est præferenda, *l. sancimus, C. de sacrosanct. eccles.* Andr. Tiraq. *priuileg. 68. De priuil. pia causa.*

2 *l. cum is 36. §. mulier, D. de cond. indeb.* Vnde est quod in omnibus dos & pia causa æquiparantur, & recte de dote ad piã causam argumẽtamur, inquit Tira. *De priuil. pia causa, prim. 158.*

DEFINITIO XXIII.

Emptor sub pacto de retrouendendo potior est eo, cui fuit vendita hyperocha posteriore loco, licet posterior venditio habeat clausulam constituti.

IS cui res vendita fuit sub pacto de retrouendẽdo, si postea emat hyperocham,[1] sine clausula constituti, præfertur ei, cui postea eadem hyperocha vendita est, etiam cum clausula constituti, quia cum sit iam possessor, non indiget alia translatione possessionis,[2] quæ nec transferri potest per clausulam constituti in fauorem primi possessoris, cum eo tempore venditor amplius non possideret.[3] Hyperocha enim nil aliud est, quam res ipsa pluris æstimata.[4] Ex tempore in causa Boni Fou, & Ioannis Genon, 12. Cal. Febr. 1597.

1 Vulgo pluris ualentiam vocant, de quo *in l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D de pig. & in l. quærebatur, 20. D. hoc tit.*

2 Quia sicut ille, qui iam est dominus, non magis fieri potest dominus, *§. sic itaque, Instit. de action.* ita qui iam est possessor non magis fieri possessor potest.

3 Quoniam clausula constituti nihil operatur, nisi constituens possideat eo tempore quo constituit, *l. quod meo 18.* vbi omnes notant, *D. de acq. poss.*

4 *d. l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur,* vbi est text. elegãs, *D. de pignor.*

DEFINITIO XXIV.

Amittit ius anterioris hypothecæ is, qui admittit delegationem emptoris, nisi eiusdem fundi hypothecam specialiter exceperit, aut de pristino pignoris iure protestatus sit.

QVi habebat obligatum Titium debitorem, eiusque fundum Cornelianum, consenserat vt Cornelianus ille fundus Męuio venderetur, ea lege, vt Mæuius ex pretio constitueret se pro Titio eiusdem quantitatis debitorem. Mæuius emerat, seque de pretio obligauerat,[1] eodemque contractu bona sua omnia creditori Titij oppignerauerat.[2] Cum de iure & ordine pignoris inter creditorem hũc & anteriores Mæuij creditores[3] tractaretur, dicebat hic se potiorem, quod fundum hunc obligatum habuisset multo ante tempore, quam in Mæuij dominium peruenisset, nec fundum obligatũ habere vnquam desisset, qui scilicet ipso delegationis instrumento eundem fundum cum reliquis Męuij bonis pignori accepisset.[4] Nec ad rem pertinere, quod fundi huius hypothecam ante constitutam speciali conuentione non excepisset.[5] Id enim tum recte dici, cum potiorem se contendit is, cuius pecunia fundus comparatus est, quem nũquam antea habuit obligatũ.[6] Hic vero, de quo agimus, anteriorem habuit hypothecam.[7] Contra tamen visum est postponendum hunc tanquam posteriorem, si non specialem in eo fundo hypothecam sibi exceperit,[8] quia sublato per delegationem[9] anteriore debito, anteriorem quoq; illius debiti hypothecam sublatam esse consequens est,[10] nouamque contractam, quæ proinde anterioris priuilegio gaudere nõ debet mutata persona debitoris.[11] Igitur & ad hunc casum pertinebit, quod constitutum est in eo, qui credidit ad rem emendam.[12] Quid enim refert, an ex mea pecunia fundum emeris, an de pretio te mihi obligaueris eius pecuniæ nomine, quę mihi à venditore tuo debebatur?[13] *Ita Senatus* in causa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz, Idib. Mart. 1597.

1 Facta scilicet delegatione, ac proinde nouatione, *l. delegare 11. & tot. tit. D. de nouat & delegat.*

2 Et consequenter eum ipsum fundum qui factus fuerat Mæuij.

3 Quibus obligata erant Mæuij bona non tantũ præsentia, sed etiam futura. Hoc enim necessario ponendum est, siue expressim obligata sint bona futura, vt *in l. obligationes 6. l. & quæ nondum 15 §. quod dicitur, D. de pign.* siue generaliter & indistincte bonis obligatis, nulla neque præsentium, neque futurorum facta mentione, *l. vlt. C. quæ res pign. obli. poss.*

4 Ita vt nullum proinde instans videretur, quo fundus à Titio pignoratus desiisset esse obligatus.

5 In delegatione, quæ exceptio & protestatio necessaria erat ad pristinum ius & ordinem pignoris conseruandum, *arg. l. si debitor 4. §. 1. D quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

6 *De quo in l. licet 7. C. hoc tit.*

7 Quæ videbatur tamdiu durare, quamdiu verum erat pecuniam

Source : BIU Cujas

pecuniam ſolutam non eſſe, *l.grege*, 13. *§. etiam D.de pignor. l. debitor* 59. *D.ad SC.Trebell.*

8 *arg.l.licet*, 7. *C.hoc tit.* iunct. *l.quamuis*, 17. *C.de pign.*

9 Quæ ſcilicet non tantum nouationis, ſed etiam ſolutionis inſtar obtinet, *l.quamuis*, 8. *§.interdum*, *D ad SC.Velleian.*

10 Cum nouatione debiti facta pignora liberentur, *l.nouatione*, 18 *D.de donat.*

11 Aliud enim eſſet, ſi perſona debitoris mutata non fuiſſet, *l.3.in princ.l.ſi creditor* 12. *§. Papinianus, alias l. ſi prior, D.de pign.* Dixi *Defin.* 5. *&* 19. *ſupr. eod.*

12 De quo *in d.l.licet, & d.l.quamuis.*

13 Porro dici ſolet Æquipollentiam idem eſſe iudicium, *l.vlt.in fin.D.mandat.l.mulier*, 22. *verſ.Braſidas, D.ad SC.Trebel. cum ſimilibus.*

DEFINITIO XXV.

Simulatio contractus non facit potiorem eum, qui poſterior contraxit cum vero domino, ſi non offerat poſſeſſori, quod eius auctor offerre cogeretur.

SI is, qui ſub falſo & ſimulato venditionis nomine fundum tibi in antichreſim dedit, [1] eundem poſtea mihi vendiderit, non ero ob id potior, ſiue in dominij, ſiue in poſſeſſionis cauſa, quod ab illo emero, qui fuit verus dominus. [2] Niſi eam pecuniæ quantitatem reſtituam, quam auctor meus ad pignoris poſſeſſionem auocandã reſtituere cogeretur. [3] Etſi enim venditio non eſt: tamen pignoratitius iuſtuſq; contractus eſt. [4] Quod ſi aduerſarius, idemque poſſeſſor neget ſimulationem vllam interueniſſe, de eo prius cognoſcendum & pronunciandum erit, quam vt offerri pecunia poſſit luendi pignoris cauſa. [5] Pendente enim quęſtione falſi, aut ſimulationis, pro inſtrumento potius præſumendum eſt. [6] *Ita Senatus* in cauſa D. du four, & Iacobinæ Berru, 4. Cal. April. 1597.

1 Sic enim plerumque fiunt contractus ſimulati, qui reuera ſunt pignoratitij, adeoque vſurarij, licet ſub venditionis titulo fiant, *l 2. vbi not. C.de pact.int.empt. & vendit. notat. in l. emptione.3.C.plus valer.quod agit.quam quod ſimulat.concip.* Etſi longe alia illius loci ſententia eſt, vt alibi ſcripſimus.

2 Quamuis dici ſoleat, ſi duo à duobus emerint, vnus à domino, alius à non domino, præferri eum qui emit à domino, licet alij priori res tradita ſit, *l.ſi ea res*, 31. *in fin. D. de act. empt.*

3 Cum poſſit etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri, *l.vnic.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.*

4 Quamuis enim hi contractus ſint vſurarij & facti in fraudem vſurarum legitimarum, apud nos tamen hactenus tantum improbati ſunt, vt redigantur ad legitimum modum, ſcilicet vſurarum quincuncium, condemnando poſſeſſorem ad reſtitutionem fructuum, in eo quod quincunces vſuras excedunt, admiſſa vſque ad concurrentem quantitatem compenſatione, vt alibi ſcripſimus.

5 Prius enim eſt, vt conſtet pignus eſſe, quam vt de pignoris luitione tractari poſſit, quia vero emptori offerri non poteſt, niſi in caſu. *l.ſi mandatu 59. §. Paulus reſpondit, D. mandat. l.2. & 3.l.cum ſecundus 5. & l 6. D de diſtract.pign.*

6 *l.2.Cod.ad leg.Cornel.de falſ.l.cum propria, 5.C.ſi quis alter. vel ſibi*, Not. *in leg.1. Cod.plus valer.quod agit. quam quod ſimul. concip.*

DEFINITIO XXVI.

IVs pignoris & prælationis exceptum in re vendita ad pretium eiuſdem rei, poſtea per emptorem venditæ porrigi non poteſt. [1] *Ita tractatum eſt* 14. Calend. Febr. 1598.

1 Nec enim pretium redactum ex re obligata ideo eſt obligatum, aut contra, *l.idemque eſt*, 7 *in fin. D.hoc tit.l.qui vas*, 48. *§. vlt.* vbi Gothofr. *D.de furt.*

DEFINITIO XXVII.

Mulier habens pro dote certa tantum bona obligata ſpecialiter præfertur poſteriori, in cæteris tanquam tacite generaliter obligatis, ſi ſpecialiter obligata non ſufficiant, item poſterior creditor non poſſidens non habet exceptionem.

QVod placuit mulierem, quæ certa mariti bona pro dote pignori accepit, non eo minus cætera omnia ex Iuſtiniani conſtitutione [1] habere obligata generaliter, facit, vt ſi de iure pignoris inter mulierem & alium creditorem poſteriorem, qui generaliter quoque cætera bona omnia obligata habuit, controuertatur, potior debeat eſſe cauſa mulieris, [2] niſi certum ſit ex probationibus per poſteriorem creditorem, non per mulierem adferẽdis, poſſe dotem integram ſaluam eſſe ex pignorũ ſpecialium diſtractione. [3] Idem enim ſeruandum eſſet, ſi mulier bona quædam ſpecialiter, cætera vero omnia generaliter expreſſa conuentione pignori accepiſſet. Sed & quod ab Imperatoribus benigna interpretatione magis, quam ex iuris ratione conſtitutum eſt, iuriſdictionem temperandam eſſe, ne poſterior creditor inquietetur, ob generalem hypothecam ſi ſpecialis ſufficiat, [4] ad eos demũ poſteriores creditores pertinet, qui bonorũ generaliter obligatorũ poſſeſſores reperiantur. Ei namque qui non poſſideret, faueri contra creditorem anteriorem, qui æquale ius in bonis omnib. haberet, nec minus ea, quæ generaliter, quam quæ ſpecialiter ſibi obligata eſſent, teneret, iniquum ſane foret, & ab æquitatis perinde atq; à iuris rationib. alienum. Semper enim plus iuris habet qui poſſidet, quam qui non poſſidet, etiam cæteris paribus: [5] quanto magis ſi is, qui poſſidet, potiore præterea iure nitatur? [6] *Ita tractatum eſt* 3. Non. Matt.

1 *In l.vnic.C.de rei vxor.act.* Dixi *Defin.* 23. *ill.tit.ſupr.*

2 Eo ſcilicet iure communi, quo inter creditores hypothecarios, qui prior eſt tempore, potior eſt iure, *l.2.l.4.C.hoc titul.*

3 *l.2.C.de pignor.l.2.D.hoc tit.*

4 *In d.l.2.C.de pignor.*

5 *l.1.§.vlt. & l.2. D.vti poſſid.l.vlt.D.de acquir.poſſ.*

6 Facilius ſiquidem eſt vt poſſidenti detur retentio, quam vt non poſſidenti actio, *l.1 D.de pignor.*

[DEFINITIO XXVIII.

Caſus in quo emptor fructuum præferendus eſt creditori pignus iudiciale habenti in fructibus. Etiam ratione fructuum poſt conſtitutum iudiciale pignus perceptorum.

CVm in iudicati executione creditor poſterior fundum debitoris capi curaſſet, patiebatur cõtrouerſiam à poſſeſſore qui ſe ante aliquot annos eiuſdem fundi fructus emiſſe dicebat, ex eoq; contractu ius ſibi eſſe non tantùm retinendorũ fructuum, quos ex eo fundo percepiſſet, ſed etiam percipiẽdorum eorum qui in finem vſq; temporis venditione cõprehenſi reſtabant percipiendi. De perceptis quidem conſtabat, nõ eſſe aufferẽdos emptori, qui eos percipiendo voluntate domini ſuos proculdubio feciſſet, [1] adeoq; priuſquam ius vllum pignoris in eo fundo quęſitum faiſſet ei, qui nondum vicerat, cùm pignus iudiciale tum demũ conſtituatur, cùm capitur. [2] Sed de percipiendis maior erat dubitatio, cùm dominij iure ad emptorem pertinere non poſſent ante perceptionẽ, [3] ſed ius ſoli omnimodo ſequerentur. Ea nãq; res facere videbatur, vt pignore iudiciali fructus quoq; cõtineri neceſſe eſſet. [4] Itéq; vt ſeparatim tãquã pars alia quælibet fundi pignori capi poſſent. [5] Sed tamẽ cùm pro venditione fructuum bona omnia vẽditoris eiuſdẽq; debitoris bona omnia præſẽtia & futura pignori expreſſim obligata proponerentur, receſſũ eſt ab hoc tractatu, viſumq; præferri

Source : BIU Cujas

debere emptorem, non quasi emptorem, sed quasi creditorem pignoratitium anteriorem,[6] cui cùm pignoris etiam persecutio dari deberet, multo magis danda erat possidenti retentio,[7] cùm in numero futurorum bonorum quæ obligata fuerant fructus istos, contineri non ambigeretur.[8] *Ita Senatus* pro heredibus Ioannis Violon, contra Augustum Paris, 3. Non. Mart. 1613. in secreto auditorio.

1 *l. si serum 61. §. locaui D. de furt.*

2 Non capitur autem nisi in executione iudicati, & consequenter postquam iudicatum est, *l. à Diuo Pio 15. §. in vendit. & seqq. D. de re iudic.*

3 quia sequuntur ius dominij & soli, *l. qui scit 25. §. 1. D. de vsur.*

4 In consequentiam necessariam.

5 Fructus enim pendentes fundi pars esse videntur, *l. fructus pendentes 45. D. de rei vindic.*

6 Sunt enim separata iura emptoris & creditoris quamuis in eadem persona, nec quicquam vetat fructus futuros obligari & vendi. Vt scilicet obligati sint quousque sint percepti & ipsa perceptione facti emptoris, quo tempore superueniens dominium tollit, & confundit ius pignoris, *l. pen. in fin. de except. rei iudic.*

7 vt dixi ad *Defin. praced. n. 6. ex l. 1. D. de pignor.*

8 *d. l. 1. §. cum prædium. de pignor.*

DEFINITIO XXIX.

Pignus licet posterius constitutum per sententiam præfertur anteriori quod habuit condemnatus.

HEres cum beneficio legis & inuentarij conuẽtus, vt prosequeretur appellationem à defuncto interpositam de re cuius dominium, & possessio erat extra causam hereditatis cùm Titium aduersarium remitti ad discussionis instantiam postulasset, nec obtinere potuisset.[1] Tandem consenserat, vt iudicato staretur, quo iudex subhastationibus contra debitorem factis decretum interposuerat, condemnato præterea debitore in omne id, quod creditoris eiusdemq; emptoris interesset.[2] Addita etiam sumptuum litis condemnatione. Deinde subiuncta generali hac clausula, *à prendre & leuer sur les biens.*[3] Postea idem heres aduersus consensum illum suum Senatusconsulto confirmatum, &, vt loquuntur, homologatum, ciuilem supplicationem porrexerat, quasi de ea appellatione cognosci in discussionis instantia debuisset vocatis creditoribus omnibus, & cęteris quorum poterat interesse, iterumque succubuerat. Peracta tandem discussionis instantia Senatus bona defuncti vniuersa publice distrahi iusserat & pecuniam, quæ ex venditione redigeretur diuidi ex ordine inter creditores.[4] Idẽ ille heres cùm nullus se offerret emptor extraneus bona omnia emetat,[5] & quia erat ille variis ex causis anterior creditor maiorem sibi partem precij in solutum retinuerat, reliquam penes grapharium, vt à Senatu iussus erat, obsignauerat. Cõueniebatur postmodum à Titio, vt vel solueret quicquid & sumptuum litis appellatoriæ nomine & pro eo, quod victoris interesset iudicatum taxatumq; fuerat, vel defuncti bona distrahi, in eamq; causam victoré in eorũ possessionem mitti pateretur.[6] Negabat heres se teneri, quòd non iam vt heres, sed ex noua causa, & tãquã emptor alius extraneus quilibet,[7] contra quẽ nulla defuncti creditorib. etiã anterioribus actio cõpetere poterat, sed tantùm aduersus creditores posteriores, si quid priore loco iis solutũ fuisset.[8] Maxime cùm idẽ ille heres creditorẽ, se proprio nomine anteriorẽ ac potiorẽ diceret & probaret.[9] Neq; verò aut æquũ aut iuri consentaneũ videbatur, vt heredi cũ beneficio legis & inuentarij ex noua causa nouoq; iure se tuenti noceret, senatusconsultum cũ eo redditũ, quasi cũ herede ex beneficio legis.[10] Visum tamen est non posse heredẽ recusare iudicati executionẽ in ea bona quæ per Senatusconsultũ eo ipso ita postulante nedũcõsentiente obligata fuerant,[11] veluti quodam tacitæ transactionis iure,[12] vt à litis appellatoriæ expẽsis in quas se alioqui proprio nomine cõdemnatũ iri videbat, se liberaret totumq; onus illud in bona defuncti reiiceret.[13] Quæ tametsi ad eum postea ex noua emptionis causa peruenissẽt: Tãto magis vtiq; cogendus erat, vt executioni cõsentiret, post eorum dominium si non magis, tamen certiùs & irreuocabiliter acquisitum. Habet. n. hypotheca suas conditiones si neq; solutũ debitũ, neq; aliter eo nomine satisfactũ sit quibus cessantib. tenet.[14] Neq; poterat mutata causa dominij tollere aut immutare ius pignoris in eadem persona, quod nec mutato ipso dominio & per multorum personas ambulante amittitur vnquam aut immutatur.[15] Cumq; voluntatem heredis eiusdemq; possessoris etiam authoritas Senatusconsulti subsecuta esset, non poterat prętextũ anterioris pignoris obtẽdere,[16] cui renunciasset non obscurè cõsentiendo pignori,[17] quod ab ipso magis priusque quàm à Senatu constitutum fuisset.[18] *Ita Senatus* pro Domina de Cheurieres, contra filias & heredes Mauritij Le grand, 8. Cal. Iun. 1613.

1 Non enim veniunt in discussionis instantiam nisi ea quæ sunt in causa hereditatis, vt dixi sæpius sub *Tit. de bon. auth. iud. possid. l. sequens 68 de leg. 2. l. 1. D. de separat.*

2 Obserua tamen non solere in sententia quæ decretum interponit super subhastationibus tanquam legitimè factis pronunciari quicquam de damnis & interesse, sed tantum de fructibus restituendis, si quos debitor à tempore expeditionis perceperit.

3 Quibus verbis constitutum erat pignus iudiciale per sententiam, licet alioqui non soleat constitui nisi cum capitur in executione iudicati, *tot. tit. C. si in caus. iud. pign. capt. sit.* Nam si hypotheca nihil aliud est quàm suppositio ex proprietate Græci nominis, consequens est, vt superpositio constituat hypothecam nec minus si facta sit, per sententiam quàm si per testamentum, *l. non est mirum 26. D. de pign. act. l. Lucius 12. de alim. leg.*

4 Secundum formam præscriptam *in l. vlt. C. de iur. delib.*

5 Hoc enim facere & potuerat & debuerat *l. 2. C. si in caus. iudic.*

6 Quæ natura & formula est actionis hypothecariæ, *lege si fundus 16. §. in vindicatione*, & ibi Bart. *D. de pignor.*

7 Potest enim quis hoc sensu varias personas sustinere, *l. si paterfamilias 15. §. 1. D. de adopt.*

8 *d. l. vlt. §. & si prafatam cum seq. C. de iur. delib. l. debitor 59. §. vlt. D. ad SC. Treb.*

9 Impedit enim beneficium inuentarij ne actiones heredis confundantur, *d. l. vnic. §. in computatione.*

10 Videtur enim cum alio redditum, quia sub alia formalitate, *l. si mater 11. §. eandem. & pass. de except. rei iudic.*

11 Nocebat enim illi factum proprium, itemque authoritas rei iudicatæ.

12 Quo iure quicquid fit licitè fieri intelligitur. *l. quid ergo §. pen. De his qui not. infam.*

13 Est enim grauius onus personæ quam bonorum, *l. 8. de alim. leg.*

14 *l. grege 13 §. etiam D. de pignor.*

15 *l. 1. §. cum prædium eod. l. 7. l. distractis 14. & pass. C. eod.*

16 *ex l. 2. & pass. C. hoc tit.*

17 *l. 4. §. 1. l. Paulus 12. in princ. & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

18 Nam & factum iudicis est factum partis, *l. 1. C. si in caus. iud. l. si ob causam 13. C. de euict.*]

TIT. IX.

DE HIS QVI IN PRIOR. credit. loc. succed.

DEFINITIO I.

Is, ex cuius pecunia dimissus est priuilegiarius creditor, succedit in priuilegium actionis personalis, etiam citra conuentionem.

In perso-

IN personalibus actionibus, qui postea contraxerunt, si pecunia eorum ad priores & priuilegiarios creditores peruenerit, in ipsorum ius & locum succedũt. [1] Neque necesse est in id creditam esse pecuniam ab eo, qui posterior contraxit, vt priori creditori soluatur. Sufficit enim vt eius pecunia ad priorem peruenerit, siue statim & recta via, [2] siue per ipsius debitoris personam, dum ne ex interuallo: [3] quod idcirco adiectum videtur, ne alioqui passim quæstio incurrat, [4] vtrum ex ea ipsa pecunia, an ex alia solutio facta sit, cùm pecunia sit ex earum rerum numero, quæ non solùm vsu, sed etiam confusione & immixtione consumuntur. [5] *Ita in Senatu* tractatum est in causa Claudij du Port & N. Pignier, 6. Id. Iulij. 1591.

1 *l. si venditori 24. §. vlt. D. de reb. auctor. Iudic. possid. l. 2. D. de cess. bonor. l. item si 7. alias l. sed Iulianus, §. antepen. D. de SC. Maced. l. 1 § nunc tractemus, D. de tutel. & ration. distr.*

2 Qui casus minorem dubitationem habet. Glos. tamen *in d. l. 1.* videtur requirere expressam conuentionem.

3 Ita enim distinguit Vlp. *in d. §. vlt. l. si ventri.* Et ratio est, quoniam quæ in continenti fiunt videntur inesse, *l. lecta 40. vers. dicebam, D. de reb. cred.*

4 Quæ res magnam litium materiam præberet, quã melius est præcidere, *l. 4. §. ait prætor, D. de re iudic. l. singulis 6. de except. rei iudic. l. quidam 21. D. de reb. credit.*

5 *l. 1. & tot. tit. D. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum. l. si alieni 78. D. de solut.*

DEFINITIO II.

Creditor hypothecarius posterior soluens anteriori hypothecario succedit in eius locum etiam citra conuentionem, non etiam extraneus: & quid si solutum sit ei, qui habebat ius retentionis etiam contra anteriorem?

NOn idem est, si inter hypothecarios creditores contendatur. Non enim omnimodo & indistincte succedunt in locum hypothecarij creditoris illi, quorum pecunia transit ad creditorem. [1] Nam si extraneus fuit, non creditor, [2] is, qui priori soluit, non aliter in ius & locum ipsius succedere potest, vt secundo creditori præferatur, quam si expressim ita conuenerit. [3] At si tertius creditor soluat primo, in eius vtique locum succedit, quamuis pactum de ea re nullum interuenerit. [4] ideoq; secundo creditori præferetur. [5] Idem est, si tertij creditoris pecunia ad eum peruenerit, qui rem illam, quæ priori creditori obligata fuit, potuerat velut anterioris pignoris iure retinere. Finge Sempronium eam rẽ, de cuius pignore agitur, vẽdidisse Titio, qui postmodum cum primo creditore contraxerit, eiq; rem illam obligauerit, priusquam Sempronio pretium solueret. Nemo dubitat, quin Sempronio competat ius retentionis, quasi pignoris vice, in id vsque tempus, quo pretium sibi solutum sit. Quidni ergo tibi etiam competet, si Sempronio solueris, adeoq; si pecunia tua ad Sempronium peruenerit? [6] Quare nec distinguendum erit, meo iudicio, an Titius cum primo creditore ante vel post emptionem contraxerit. [7] Non enim ob id solum, quod ante cõtraxerit, deterior fieri potest cõditio Sempronij in re ipsa, quam vendidit, siue primi creditoris ius sciuerit, siue ignorauerit, licet non nesciam esse qui distinguant. Nam vtroque casu verum est, non prius in Titium translatam videri proprietatem rei venditę, nec si tradita ei res esset, quam pretium solutum, aut de eo fides habita fuisset: [8] multo minus alienatum dici potest dominium, si traditio nulla dum secuta sit. [9] Porro prius est, vt rei venditæ dominium ad debitorem peruenerit, quam vt ab eo res empta potuerit obligari. [10] Eadem ratio facit, vt non aliud dicendum sit, si ex pecunia mea te mandante fundũ emero, quem tu ante solutum mihi pretium acceptamque possessionem Mæuio obligaueris, deinde Sempronio post acquisitam possessionem, cuius pecunia in pretij solutionem ad me postea peruenerit. Sempronium namque in pignore præferri æquũ erit, cui alioquin Mæuius præferretur. [11] Etsi enim non fuit mihi res illa obligata, cogi tamẽ non potui, vt eam traderem, nisi soluto mihi prius redditoque pretio. [12] *Ita Senatus* in eadem causa. Et rursum pro Benedicto Geoffroy, contra Antonium Neyret. 9. Cal. Aug. 1592.

1 *l. 1. C. hoc tit.*

2 Opponimus enim hac in re extraneum creditori, *l. cum bona 16. D. de reb. auctor. Iudic. possid. alias l. 1. de priuileg. credit. l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

3 *d. l. 1.* vbi glos. Cyn. & alij *C. hoc tit.*

4 *l. 2 lt. C eod. l. 1. C. qui potior. in pignor. hab.*

5 *l. Claudius 16. vers. plane tum tertius, l. eum qui à debitore 17. D. eod. tit. qui potior. in pignor. hab.*

6 *l. vlt §. vlt. eod tit.* iunct. *l. Iulianus 13 §. offerri, de act. empt.*

7 Quamuis ita Bartolus distinguat ad illum locum.

8 *l. quod vendidi 29. D. de contr. empt. l. Procuratoris 5. § sed si dedi, D. de tribut. act.*

9 *§. vendita, Inst. de rer. diuis. l. traditionibus 20. C. de pact.*

10 Cum res aliena obligari non possit, *l. 1. & tot. tit. C si alien. res pignor. dat. sit.*

11 *l. 3. §. cum ex causa, D. qui potior. in pignor. hab.*

12 *d. l. Iulianus 13 §. offerri, D. de action. empt. d. l. 5. §. sed si dedi, D. de tribut. act.*

DEFINITIO III.

Nunquam succedit quis in locum anterioris creditoris ob id solum, quod ex eius pecunia dimissus sit anterior creditor, si solutio facta sit à debitore, nisi de eo expressim conuenerit.

ILlud vtique constat, si priori creditori solutum sit ab ipso debitore, licet ex mea pecunia, nunquam posse me in prioris locum & pignus succedere ob id solum, quod pecunia mea ad illum peruenerit, siue creditor sim, siue extraneus, siue in continenti, siue ex interuallo debitor soluerit. [1] Nam nec sufficeret, vt inter me & debitorem cõueniret, vt ex pecunia mea antecedẽs creditor dimitteretur. Quomodo enim fieri potest, vt in ius primi succedere debeam, qui ipse nihil conueni de pignore? [2] Sed & si de pignore conuenerit, non sine ratione dicitur, satis id non esse, vt in ius primi succedere debeam, nisi de ea quoq; expressim conuentum sit. [3] Alioqui enim potest & debet conuentio intelligi de nouo pignore potius, quam de eo, quod penes priorẽ creditorem fuit: cum tamen ex contrario sufficiat conuenisse, vt succedam in ius & locum creditoris, licet nihil conuenerit de pignore. Quid enim aliud est in ius & locũ creditoris succedere, quam eadem & personalis & realis actionis iura retinere? [4] Nã & ex sola interpositione pacti de vendẽdo dicimus cõtractũ pignus intelligi, [5] sicut & ex eo, quod creditori detur potestas ingrediendi bona debitoris propria auctoritate. [6] Sane illud quoq; præterea requiritur, actum esse cum effectu, vt ex pecunia tertij siue extranei, siue creditoris prior creditor dimitteretur. [7] Dixi *cum effectu*, quia conuentio sola id efficere nequit, si non reuera ad primum creditorem pecunia tertij perueniat. [8] *Ita tractatum est* in supradictis causis.

1 *l. 1.* vbi glos. Cyn. & alij *C. hoc tit.*

2 Ita Paulus *in l. Aristo 3. D. quæ res pignor oblig. poss.*

3 Glos. Cyn. Bald. & alij *ad d. l. 1.* post Bart. *ad d. l. Aristo ex l. debitor 12. alias l. si prior. §. à Titio l. eum qui à debitore 17. D. qui potior. in pign. hab.* Adde *l. vlt. C. de priuil. fisc.*

4 Non enim succederet in ius & locum prioris creditoris

Source : BIU Cujas

pignoratitij, qui non succederet in pignus.

5 *d.l.3.§ post diuisionem.* vbi Bart. *D. qui potior. in pignor. hab.*

6 Bald. *ad d.§ post diuisionem.*

7 *Vt in d.l. Aristo.*

8 *l. eum qui à debitore* 17. *D. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO IV.

Qui ex pacto inito cum debitore successit in locum anterioris creditoris, nulla indiget cessione, nisi extraneus sit, qui pro debitore soluit creditori.

SVperioribus vero omnibus concurrentibus in cõfesso est, securum esse tertium creditorem aut extraneum, ex cuius pecunia priori creditori à debitore soluitur, licet nullam is à creditore iurium cessionem acceperit aduersus debitorem. Nam sicuti cum solo debitore contrahit, ita satis est inter ipsum & debitorem id agi, vt succedat in locum primi etiam ignorantis. [1] Neque verò cessio vlla vnquam necessaria est, nisi cùm extraneus pro debitore soluit creditori. [2] Quo tamen casu si inter extraneum soluentem & creditorem, cui soluitur, conueniat de pignore, sufficiet ea res, vt hoc ipso ius, quod anterior creditor habuit in pignore soluenti extraneo, cessum videatur. [3] De quo enim alio pignore actum videri potest, quàm de eo ipso, quod fuit penes creditorem? Vtique enim nouum pignus in re aliena constituere non potuit, [4] eo præsertim instanti, quo proprij pignoris vinculum solutione debiti dissolue batur. [5] Dicat aliquis, eo casu, quo solutio fit per debitorem, accidere eodem instanti, vt & solutione liberetur pignus à priore creditore, & secundi pignus confirmetur. [6] semel autem secundo quæsitum ius postea debitoris pactionibus tolli non posse. [7] At facilis responsio est, eum, qui pecuniam credit dimittendi prioris creditoris gratia, posse quam velit conuentioni suæ legem dicere, [8] nec vllam idcirco fieri iniuriam secundo creditori, cuius eadem conditio mansuta sit, quę erat, priusquam præcedés creditor dimitteretur. Quid enim ipsius interest, an Titio, qui prior creditor fuit, an Sempronio, ex cuius pecunia Titius dimissus est, postponatur? Idque nimirum est, quod dici solet, nihil omnino aliud iuris habere secũdum creditorem, nisi vt soluat priori, & eius loco succedat. [9] Adeo autẽ verum est, transferri ius prioris creditoris in tertium, etiam citra cessionem, vt, si forte inter eum & debitorem conuenerat, ne posset pignus vendere, cuius vendendi facultatem prior creditor ex contractus sui lege habuerat, permittatur tertio ex primi persona venditorem facere, si velit. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam posset id fieri etiam inuito priore creditore, qui scilicet inuitus accipere solutionem cogitur, *l. quidam* 21. *D. de reb. cred. l. si debitor* 30. *D. de solut.* quod autem fieri potest aliquo inuito, multo magis fieri potest eo ignorante, *l. qui potest* 26. *de regul. iur.*

2 *l. si cum pecuniam* 3. *& l. vlt. C. de priuileg. fisc.*

3 Quod diuersum est, si ea conuentio fiat inter debitorem & creditorem, vt dixi *Defin. præced. nu.* 3.

4 *l.* 1. *& tot. tit. C. si alien. res pignor. dat. sit.*

5 *Arg. l. Titio cum moretur* 51. *D. de vsufr.*

6 *l. si debitor* 4. *l. qui balneum* 9. *§. Titia. l. potior.* 11. *§. vlt. D. qui potior. in pignor. hab. l.* 1. *prior* 5. *l. diuersis* 8. *C. eod.*

7 *. vlt. D. de pact.*

8 *l. in traditionibus* 44. *D. de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

9 *l. si creditor* 12. *alias l. si prior* 13. *§. si tertius, D. qui potior. in pign. hab.* quod tamen ita accipi debet, vt tertius soluat pecuniam à priore creditam priore loco, non quam prior posteriore loco crediderit, *d. l. creditor. §. si idem bis, & l. quærebatur* 20 *eod. tit.*

10 Vt eleganter Paulus tractat *in l. Aristo.* 3. *D. quæres pignor. oblig. poss.*

DEFINITIO V.

Conuentio de succedendo in ius anterioris creditoris facta in continenti post numerationem tantum prodest, quantum si ante facta esset.

SEd & si ponas, minus cautũ creditorem tertium dedisse mutuam pecuniam debitori, quæ ipsa primo creditori soluta sit, nulla conuentione facta de pignore: postea vero debitorem bona fide pepigisse, vt in primi creditoris iura tertius succederet, idem admittendum erit, quod diximus, vt in eo pignore tertius secundo præferatur, ac si ea lege & conditione tertius pecuniam numerasset, vt ex ea primus creditor dimitteretur: si modo in cõtinenti, non ex interuallo pactio secuta sit. [1] Nam quæ in continenti fiunt, videntur inesse. [2] *Ita Senatus* in eadem causa Claudij du Port & N. Pignier.

1 *Arg. l. si vent.* 24. *§. vlt. D. de reb. auctor. Iudic. possid. alias l.* 9. *de priuileg. credit.*

2 *l. iuris gentium* 7. *§. quinimo, D. de pact. l. lecta* 40. *D. de reb. credit.* Sicut & ea omnia, quę fiunt correspectiue, *l. cum te fundum* 6. *C. de pact. int. empt. & vend.* Cravet. *cons.* 246. *n.* 5.

DEFINITIO VI.

Ei, ex cuius pecunia creditor anterior dimissus fuit, necessaria est cessio actionis: sed non cogitur cedere, si solutionem accipiat a debitore.

QVid igitur si nullo modo, aut nõ nisi ex interuallo conuenerit tertius de pignore, ex cuius tamen pecunia primo creditori debitor soluerit? Constat nullam ei competere pignoris persecutionem, siue secundus creditor, siue alius quilibet possideat, [1] ideoq; necessariam ei esse cessionem iurium creditoris, cui soluitur, [2] si cedere is velit. Neq; enim vt cedat inuitus cogi potest, cum per manus debitoris accipit solutionem, licet creditor fuerit is, ex cuius pecunia soluitur. Nam si extraneus fuit, nec si ipse solueret, cessionem tamen à creditore inuito extorquere posset. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.* 1. *C. hoc tit.*

2 *Argum. l. vsucapio* 7. *& eorum, quæ ibi net. Cod. de pignor. & in l.* 1 *§. cum prædium.* vbi Bartol. *n.* 5. *& 6. D. eo.* Intellige autem ita, vt cessio fiat in continenti, *l. Modestinus* 76. *D. de solut.*

3 *l. nulla* 5. *C. de solut.*

DEFINITIO VII.

Ille, ex cuius pecunia dimissus est creditor anterior citra conuentionem, licet actionem non habeat, habet tamen retentionem, si possideat, etiamsi solo beneficio clausulæ constituti.

SI tamen is possideat, cuius pecunia peruenit ad creditorem, siue creditor fuit, siue extraneus, poterit sibi per retentionem consulere, & opposita doli exceptione non tantum aduersus debitorem, sed etiam cõtra secundum creditorem, nisi offeratur ei quicquid ex eius pecunia priori creditori solutum est. [1] Possidere autem videbitur ad hoc, vt habeat ius retentionis, si eius nomine constituerit debitor se possidere, [2] dummodo secundus creditor eadem cõstituti clausula non nitatur: alioqui possessor ille solus videbitur. [3] Nec tertio prodesse poterit, quod pro eo constituerit debitor, se possidere eam rem, cuius possessionem iam in alium transtulerat. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.* 1. *in princip.* vbi Bart. *D. quib. mod pign. vel hypoth. soluit.* Eaque videtur esse sententia *l. eum qui à debitore* 17. *D. qui potior. in pign. hab.* vbi etiam Bart. Negusant. late *in tract. de pign. memb.* 3. *part.* 5. *in princ. n.* 3. Corn. *cons.* 245. *incip. Videretur in præsenti, in tit. Imol.* 2. reprobato glos. *in l. cum prior* 3. *D. de distract. pignor.* quæ hoc sibi non placere ait.

2 Implo-

Source : BIU Cujas

2 Implorato scilicet beneficio constitutionis Iustinianeæ, *in d.l.vlt.C.de acquir.poss.*

3 Cum non possint duo eandem rem eodem tempore in solidum possidere, *l.3.§.ex contrario, D.eod.l.duo in solidum* 19. *D.de precar.*

4 Cum nemo plus in alium transferre possit, quam ipse habeat, *l.nemo plus iuris* 54. *de reg.iur.* Id enim est quod dici solet, clausulam constituti nihil operari, si constituens ipse non possideat, *l.quod meo* 18. *cum ibi not.D.de acquir.poss.*

DEFINITIO VIII.

Emptor, qui soluit anteriori venditoris sui creditori, non ideo succedit in locum anterioris, sine que pactum interueniat, neque cessio, in eoque deterioris conditionis est quam creditor, & quare.

QVi emit à debitore, & soluit anteriori creditori, non idcirco succedit in ius anterioris, vt præferatur secundo creditori, nisi cessas habeat actiones, & quidem in continenti, aut si ex interuallo saltem præcedente, & inito solutionis tempore pacto de edendis actionibus, [1] in eoq; deterioris conditionis est, quam creditor. Constat enim, tertium creditorem hoc solo, quod eius pecunia peruenit ad primum creditorem, in ipsius iura succedere intelligi, vt citra cessionem secundo præferatur. [2] Sed non bene comparatur emptor creditori, quippe qui pretium soluens non id agit, vt alium obliget, sed vt se liberet. [3] Itaq; quamuis ex ea solutione propter præcedentem causam contractus obligetur venditor de euictione, [4] non tamen ideo fit, vt creditoris iure censeatur, qui ad contrahendum accessit, vt emeret, non vt crederet. [5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Sp. Ioanne Gay Aduocato, contra Ioannam Rippet. 2. Decembr. 1595.

1 Alioqui non posset creditori, cui solutum esset, cedere, & præstare actiones, quas non haberet, & quæ iam extinctæ essent per solutionem, *l.Modestinus* 76. *D.solut.*

2 Nimirum si conuenerit de pignore cum creditore, secundum ea, quæ scripsimus *Desin.*4. *n.*3. *supr.eod.*

3 Quia soluere habet necesse, *l.quod si minor* 24 *§ restitutio, D.de minor.*

4 *l.si in venditione* 60. *& pass. D.de euict.*

5 Vniuscuiusque enim contractus origo spectanda est & causa, *l.si Procuratorem* 8. *in princip. D.mandat. l.*1. *§.si seruus deposuit* 30. *D.depos.*

DEFINITIO IX.

Qui emit ea lege, vt pretium impenderetur ad reficiendam domum venditoris, idem priuilegium secuta euictione habet contra cæteros creditores anteriores, quod haberet, si ab initio credidisset ad reficiendam domum.

EMens ab eo, quem sciebat habere multos creditores hypothecarios anteriores, à quibus futuram sibi controuersiã metuebat, quo sibi caueret, conuenerat, vt fundi pretium impenderetur in reficiendam domum eiusdem debitoris. Euicto postea per creditorem anteriorem fundo, qui fuerat venditus, cum creditori nondum esset plene satisfactum ex eaque causa domus quoq; ex fundi pretio refecte distractio peteretur, visum est, emptorem hunc, etsi ab initio emptor fuisset, non creditor, nec ad obligandum venditorem pecuniam ei numerasset, sed ad se potius liberandum soluisset, [1] cum tamen ex postfacto propter secutam euictionem factus esset creditor, [2] eodem iure censeri debere, quo si ab initio pecuniam in refectionem domus credidisset, [3] vt scilicet, quamuis tempore sit posterior, pro ea tamẽ pecunia, quæ in refectionem impensa fuit, anteriori præferatur, & in eo pignore vincat illum ipsum creditorem, à quo in cæteris omnibus superatur. [4] Nec enim vlla in eo fit *iniuria* creditori anteriori, cui emptoris huius pecunia saluam facit pignoris sui causam, [5] præsertim cum de pignore nominatim sibi cauisset, adhibita etiam in eam rem clausula constituti. [6] Nam etsi pignoris conuentionem omisisset, placeret tamen dandum illi ius non tantum prælationis, sed etiam taciti pignoris, [7] cuius vtique non fauorabilior videri potest causa, quam expressi. *Ita Senatus* in causa D.de VVateuille & viduæ D. Senatoris Colombat, Mens. Iun. 1605.

1 Quæ ratio est, ob quam solet hac parte deterior conditio esse emptoris, quam creditoris, vt dixi *Desin. praced.*

2 Creditor si quidem ille est, cui ex quacunque causa debetur, *l.creditores* 10. *cum duab.seqq. D.de verb.sign.*

3 Tum enim diligenter sibi prospexit hic, qui curauit, vt in refectionem domus pecunia impẽderetur, quam si in eam nominatim causam credidisset. Itaq; damno afficiendus non est, cum sibi diligenter prospexerit, *arg l.*3. *D de separat.*

4 Cum non sit inconueniens, vt quis sit alio anterior & posterior diuersis respectibus, vt dixi *Desin.*8. *supr. tit. prox. ex l. creditor* 12. *§ si idem bis, & l.quærebatur* 20. *D.qui potior. in pign. hab.*

5 *l.interdictum* 5. *iun. & l.seq. D.eod.tit.*

6 Per quam clausulam factus erat possessor pignoris, *l. quod meo* 18. *D de acquir.poss.* vt proinde facilius ei danda esset retentio, *l.*1. *D.de pignor.*

7 *l.*1. *D.in quib.caus.pignor.vel hypoth.tacit.cont.* Glos. *in d. l.interdum.*

TIT. X.

SI ANTIQ. CRED. PIGNOR. vendid.

DEFINITIO I.

Secundus creditor habet ius offerendi ei, qui emit postulante creditore, si modo venditionem probabiliter ignorauit, at non ei, qui emit ab ipso anteriore creditore.

POSTVLANTE priore creditore hypotheca Iudicis auctoritate, publice vocatisque per programma cæteris creditoribus, distracta est. Non eo minus liberum erit posteriori creditori debitum cum accessionibus offerenti pignus persequi, cum aliter indemnis fieri potest, [1] scilicet si venditionem pignoris probabiliter ignorauerit, nec sit quod ei imputetur, cur non iam tum obtulerit. [2] Idemque multo magis obtinebit, si anterior ipse creditor pignus emerit, aut in solutum acceperit, siue à debitore, siue ab apparitore, qui iudicatũ exequi iussus est, ne in damno moretur secundus creditor, cui imputari nihil potest. [3] Aliud erit, si prior ex conuentionis lege & creditoris iure pignus distraxerit. Nulla enim illo casu aduersus extraneum emptorem actio superesse secundo creditori potest. [4] Hæc tam varie, quoniam intercedens Iudicis auctoritas pro debitoris facto est, nihilque hac parte refert, an debitor ipse, an Iudex vrgente creditore pignus vendiderit. [5] Idque ex eo apparet euidentius, quod si alius emptor nullus sit, creditor emere cogitur, [6] qui vtique emptor esse non posset, si esset idem ille venditor. [7] Atqui debitoris facto deteriorem fieri conditionem posteriorum creditorum non oportet, [8] dum anteriorum, aut eius, qui ipsis soluerit, indemnitati consulatur. [9] Sicuti nec qui à debitore causam habet plus iuris adserere sibi potest in pignore, quam debitor habuerit creditorque, cui solutũ est. [10] Creditore vero ius suum exequente, & ex lege ini-

Source: BIU Cujas

tio dicta pignus distrahente,[12] sicut quæri non potest de iure debitoris, quod nullum superest,[13] ita nec de offerenda pecunia emptori,[14] quippe ius habenti ab eo creditore. Qui licet dominus non fuerit, dominium tamen pignoris in alium transferre potuit,[15] & quidem ab omni obligationis vinculo immune: inspecto scilicet tempore, non quo translatum fuit, sed quo de eo actum est, vt transferri quandoque posset. 19. Mart. 1588.

1 Vt fieri solet, *l. si eo tempore 6. C. de remiss. pignor.*

2 Perinde ac si debitor ipse vendidisset, *l. 1. C. hoc tit.* vbi Salicet. *quæst. vlt.* Negus. *in membr. 5. part. prin. n. 7.* Vide tamen Ægid. Magist. qui contra sentire videtur *in decis. Paris. tit. de criees, artic. 7. cap. 37.*

3 Alioqui potest videri ius suum pignoris tacite remisisse, *d. l. si eo tempore 6. C. de remiss. pignor.*

4 Semper enim succurrendum est ei, cui nihil imputari potest, nunquam ei, cui aliquid potest imputari, *l. quod quis 203. cum ibi not. de reg. iur.* Porro vox præconia paucis innotescit, *Auth. ei qui semel. C. quom. & quand. iud.*

5 *d. l. 1. & l. 2. C. hoc tit.*

6 Hoc enim est quod dici solet, factum Iudicis esse factum partis, *l. si ob causam 13. C. de euict. l. 1. C. si in caus. iudi. pign. capt. sit.*

7 *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit, l. cum bona 16. D. de reb. auctor. Iudic. possid. alias l. 1. de priuileg. credit.*

8 Alium enim oportet emptorem esse, alium venditorem, *l. 1. de rer. permut.*

9 *l. debitorem 15. C. de pignor.*

10 *l. à Diuo Pio 15. §. quod si res pignorata, D. de re iudic.*

11 *Ex reg. l. nemo plus iuris 54 de reg. iur. cum similib. l. 3. in fin. D. de pignor.*

12 Potest enim creditor suo iure pignus vendere, etiamsi de eo nihil expresse conuenerit, dum ne quid in contrarium conuentum sit, *l. si conuenit 4. D. de pignorat. act. & tot. tit. de distract. pignor. D. & C.*

13 *l. qui creditore 18. C. de distract. pignor.*

14 *l. 1. & 2. C. hoc tit.*

15 *Tit. quib. alien. non licet, Inst. in princip.*

DEFINITIO II.

Quo casu secundus creditor habet ius offerendi contra primum emptorem, habet etiam contra secundum, si modo sit creditor pignoratitius, alioqui non potest habere ius offerendi, nisi possideat.

SEcundus creditor non tantum aduersus anteriorem offerendi ius habet, vt pignoris sui ius confirmet,[1] siue dominij, siue pignoris iure anterior rem possideat, quemadmodum proximè diximus, sed etiam aduersus secundum emptorem, si rem sibi venditam aut in solutum datam prior creditor aliter vendiderit.[2] Neque enim alio iure penes secundum emptorem dominium rei esse potest, quam quo penes priorem fuit, affectum scilicet & reuocabile.[3] Loquimur enim de secũdo creditore pignoratitio, qui in ea re ius hypothecæ habeat, siue expresse, siue tacitæ, siue generalis, siue specialis: alioqui non ex eo solo, quod quis creditor sit, habere potest ius offerendi hactenus, vt eo nomine possit agere.[4] Plane si possideat, habebit exceptionis iure, quoniam haberet, etiamsi creditor non esset, adeoque licet malę fidei possessor proponeretur.[5] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Chisse viduæ D. de Genuille, & Ioannis Baptistæ Varronis, 13. Cal. Sept. 1588.

1 *l. 1. l. prior quidem 5. C. qui potior in pignor. hab. l. potior 11. §. fin. eod.*

2 *l. 1.* vbi Salycet. *C. hoc tit.* perinde ac si extraneo, id est, non creditori ea res vendita fuisset, *l. si debitor 12. C. de distr. pign. l. si conuenerit 18. §. si fundum. D. de pign. act. c. ex literis. ext. de pignorib.*

3 Ita Iacob. Aret. Cyn. & Salyc. *in d. l. 1. C. hoc tit.*

4 Cravet. *cons. 298. n. 4. & 6.*

5 *l. mulier 19.* vbi glos. Bart. & alij, *D. qui potior. in pig. hab. l. Paulus 12. § fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solui.*

DEFINITIO III.

Tam iniustus quam iustus possessor potest offerre creditori pignoratitio: sed actionem cedere creditor cogitur iusto tantum possessori, non etiam iniusto.

CVm de iure offerendi quæritur, non distinguimus inter iustum & iniustum possessorem, quia non est quærendum de iure possessoris, cum ius petitoris remouetur soluto pignore.[1] Sed tamẽ hactenus intererit, an iustus vel iniustus possessor sit *is*, qui offert, quod iusto dũtaxat possessori, non etiam iniusto creditor actionibus suis cedere cogitur.[2] Qua enim fronte cessionis beneficium, quod iuris est, implorare audeat, qui contra ius possidet?[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio est Iurisconsulti *in d. l. Paulus 12. §. vlt. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

2 *l. mulier 19.* vbi glos. *D. qui potior. in pigno. hab.* Pau. Cast. *in l. si res obligata 57. n. 4. de legat. 1.* fuse Negus. *in tract. de pignor. in 3. membr. 5. part. princip. n. 25. in fin. 26. & 27.*

3 *Arg. l. auxilium 37. in fin. D. de minor. l. si plures 38. in fin. D. de admin. tutor.*

DEFINITIO IV.

Venditio pignoris facta creditori, neque posterioribus nocet, quandiu tenet, quo minus offerre possint, neque ipsi emptori, quo minus iura sua salua habeat, si pignus postea euincatur.

CReditori facta venditio rei obligatę sicuti non obstat posterioribus eiusdẽ debitoris creditoribus, quo minus in eam ipsam rem ius pignoris, quod habent, exequantur, si modo parati sint offerre, quicquid ei ex anteriore causa debetur,[1] (quamuis aliud esset, si antiquior ipse creditor alij eam rẽ iure creditoris vendidisset:[2]) ita neque ipsi anteriori creditori nocet, quo minus euicta re saluum habent ius sui pignoris,[3] quod per factam dominij acquisitionem extinctum videbatur,[4] quasi quod per subsequentem euictionem ab alio creditore institutam resuscitetur,[5] cuius scilicet potestate fit, vt prior acquisitio sit reuocabilis, quæ perpetua sperabatur.[6] Quod si secundus creditor nihil in prima instantia obtulerit anteriori, ob idque fuerit condemnatus, poterit vtique in causa etiam appellationis offerre.[7] Nam & in alia qualibet iuris exceptione idem obtinet, vt in appellationis instantia nõ tantum obiici possit, sed etiam ex officio Iudicis suppleri, si de ea liquido constet ex deductis & probatis.[8] *Sine die.*

1 *l. 1. C. hoc tit.*

2 *l. 2. eod.*

3 *d. l. 1. in 2. parte.*

4 *l. neque pignus 45. de reg. iur.*

5 *l. pen. §. 1.* vbi est textus elegans, *D. de except. rei iudic.*

6 *Arg. l. si patroni 51. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

7 Per vulgarem illam regulam, Non deducta deducam, non probata probabo. De qua *in l. per hanc, C. de tempor. & reparat. appellat.*

8 Bart. *in l. eum qui ita 56. §. qui ita. de verb. oblig.* Afflict. *dec. 16. n. 5.*

TIT. XI.

SI COMMVN. RES PIGN. dat. sit.

DEFINITIO I.

Pignus rei communis valet tantum pro parte pignorantis, nisi socius aut pignus, aut saltem debitum, pro quo pignus datum est, approbauerit.

Fundum

EVNDVM communem obligare vnus ex sociis nisi pro sua parte non potest.[1] Sed si totus fundus obligatus sit, & is, qui non consenserat, postea debitum approbet, pignus quoq; cõfirmasse videbitur.[2] Non idem erit, si in rẽ eius, qui pignori non consensit, versa sit pecunia, aut ipsius iussu credita. Personalis enim duntaxat ex ea causa nascetur actio,[3] non pignus legitime contractũ intelligetur.[4] Nec igitur quasi Seruianam recte exercebit creditor, si iure pignoris rem in solidum vindicet,[5] nisi quid sit, ex quo appareat, vindicationi aut conuentioni de pignore socium consensisse.[6] *Ita Senatus* 14. Cal. Feb. 1588.

1 *l. vnic. C. hoc tit. l. 2. C. commun. diuid. l. si fratres 7. C. commun. vtr. iudic. l. 3. §. post diuisionem, D. qui potior. in pig. hab. l. 2. D. de Saluian. interd. l. nemo ex sociis 68. D. pro socio.*

2 *l. Pomponius 5. §. vlt. D. in quib. caus. pig. vel hypot. taci. cont.*

3 Siue negotiorum gestorum, siue, vt vulgo nostri volunt, De in rem verso, siue mandati, *l. ex mandato 25 §. 1. D. mandat. l. si literas 7. C. eod.*

4 Supradictæ enim actiones in personam duntaxat sunt, non in rem, *l. pen. C. de nego. gest.* quia non habent priuilegium tacitæ hypothecæ.

5 Quia non potest latius patere hypothecaria, quam hypotheca ipsa, quæ sola hypothecariæ causam præbet.

6 Cũ possit socius etiam partem socij consentientis alienare, *d. l. 3. §. post diuisionem, in fi. D. qui potior. in pig. hab.* sicut & potest quilibet rem alienam pignori dare, si dominus cõsentiat, *l. 1. & 2. l. si in rem 7. & pass. C. si alien. res pig. dat. sit.*

DEFINITIO II.

Non potest socius prætextu cõmunionis intercedere, quo minus pars socij etiam ante diuisionem capiatur pignori ab eo, qui socium habet condemnatum.

CVm creditor aduersus debitorẽ egisset, & obtinuisset, curauerat, vt bonorũ mobilium, quæ tecum ille communia habebat, pars ad eũ pertinens pignoris iure caperetur.[1] Venditioni, quæ in eo erat, vt sub hasta fieret, tu intercesseras, eo prętextu, quod diuisionem ante omnia fieri oporteret, vel ob hoc ipsum, vt scire posset quisquis ad emptionem vel accedere, quid empturus esset, faciliusque emptorem bona inuenirent.[2] Nec enim bonorum mobiliũ eadẽ hac parte ratio constituenda videbatur, quæ immobilium, cum immobilia fere omnia[3] commodam diuisionem patiantur, mobilia vero, præsertim quæ in supellectile habentur, vt plurimum non ita.[4] Pronunciatum est, nullum te intercedendi ius habuisse, quia nihil tua interesset,[5] sed creditoris tãtum, si ob non factam diuisionem tardius emptor inueniretur,[6] tibique satis esse debere, quod partem tuam creditor non attingat, eaque tibi perinde salua futura sit, ac si eum debitore, non cum creditore iudicium cõmuni diuidũdo accipere cogereris.[7] Sed etsi qua ratione tua interesset, imputare tamen tibi deberes, quod socium ad diuisionem citius non prouocasses,[8] non creditori, qui scilicet nullum ius habuit petendæ diuisionis, priusquam dominij ius per addictionem aut emptionem in its bonis nactus esset, propter mutuas illas adiudicationes & alienationes, quas in iudicio Communi diuidundo fieri necesse est, ac quibus non nisi inter eos, qui dominiũ habeant, locus esse potest.[9] Nihil porro interit, an conuentionale pignus fuerit, quod creditor prosecutus est, an iudiciale, quod in iudicati executione sola Iudicis auctoritate tum primum contractum sit.[10] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 5. Cal. Aug. 1588.

1 Scilicet in executione iudicati, *ex tit. C. si in caus. iudic. pig. cap. sit. l. à Diuo Pio 15. D. de re iudic.*

2 Non enim facile quis velit incidere in communionem; *l. si non sortem 26. § si centum. D. de condict. indeb.* propter discordias, quas materia communionis excitare solet, *l. cum pater 77. § dulcissimis, de legat. 2.*

3 Non enim hoc perpetuũ est, *l. ad officium 3. C. comm. diuid.*

4 Hæc enim numero diuidenda sunt, non specie.

5 Nemo enim vnquam audiendus est, siue agendo, siue excipiendo, si non eius interfit, *l. 3. §. 1. l. stipulatio ista 38. §. alteri, D. de verb. obl. l. ille à quo 13. §. si de testamento.* vbi Alex. & cæteri. *D. ad SC. Trebell.* maxime vero ad impediendam iudicati executionem.

6 Interest namque creditoris, emptorem pignoris inueniri, si malit ille pecuniam habere, quam rem, ne alioqui cogatur ipse in vicem extranei rem emere, *vt in l. 2. C. si in caus. iudic. pig. capt. sit.* aut ius dominij impetrare, *ex l. vlt. & tot. tit. C. si in caus. iudi. pig. capt. sit.*

7 *l. 3. § post diuisionẽ, D. qui potior. in pig. hab. l. 2. C. comm. diuid.*

8 Imputatur enim illi, qui tardius aliquid facit, quod citius facere debuit, *l. cum postulassem 44. §. 1. D. de damn. infect.*

9 *l. 1. 2. 4. & pass. D. commun. diuid.*

10 In omni enim genere pignoris eadem ratio est. Idem ergo ius constitui in omnibus debet, *l. illud 32. D. ad leg. Aquil. 3. §. vnde etiam, D. de iniust. rupt.*

TIT. XII.

DE PRÆTOR. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Etiam in prætorio pignore, qui prior est tempore, potior est iure.

CVm pignus prætorium Iudicis auctoritate non prius constitutum videri debeat, quam ventum sit in possessionem,[1] cõsequens est, vt ex plurib. creditorib. pignoratitiis posterior, qui in possessionẽ prior missus fuit, ei præferendus sit in prætorio pignore, qui in debiti iure prior fuit, si modo ex aliis bonis satisfieri possit anteriori creditori.[2] Id enim est quod dici solet, etiam in prætoriis pignoribus, sicut in conuentionalibus, locum esse regulæ, quæ habet: Eum qui tempore sit potior, iure quoque potiorem esse.[3] *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay, tum magistri Computorum, & Dominæ March. de la Chambre, Prid. Id. Decem. 1590.

1 *l. non est mirum 26. §. 1. D. de pign. act.*

2 *l. si & iure 10.* vbi Bart. *nu. 2. D. qui potior. in pigno. hab.* qui tamen locus videtur loqui de pignore iudiciali, non de prætorio. Cuius alia ratio esse videtur, quia pignus prætorium prodest omnibus, *l. cum vnus 12. D. de reb. auctor. Iudic. possid.* De quo plura vide apud Cuiacium *lib. 9. obseru. c. 37.*

3 Sic enim nostri post Bart. *ad d. l. si & iure.* quamuis, vt dixi, loquatur de pignore iudiciali, non de prætorio. Quam differentiam plerique ex nostris Interpretibus non obseruant. Vide quæ in hanc rem scripsi in libris Coniecturarum iuris ciuilis.

DEFINITIO II.

Potest pignus prætorium cõstitui in variis bonis etiam pro exiguo debito, hactenus nimirum vt bona possideantur, non autem vt distrahantur: alioqui ab executore appellari potest.

PIgnus prætorium non vna tantum executione, sed etiam variis, & repetitiis, potest in pluribus rebus constitui, dummodo protestetur creditor, aut aliter declaret, nolle se nisi semel suum consequi. Neque enim executio vna aliam impedit.[1] Sed tamen si pro exiguo debito magni pretij pignora capiantur, non vt à creditore possideantur, sed vt dis-

Source : BIU Cujas

ſtrahantur, placet appellari poſſe ab executore,[2] eoque iure vtimur, licet in pignoratitiis creditoribus, quorum ius indiuiduum eſt, aliter obſeruari debere ſtricti iuris ratio ſuadeat,[3] quam & in Comitatu Burgundiæ creditoribus ſaluam eſſe audio, & in Senatu noſtro à quibuſdam ex noſtris Senatoribus ſæpius relatum eſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Iaſ. *in l. nulli* 10. *nu.* 8. C *de iudic.* Facit *l.* 1. *§. quia autem, D. quod legat.*

2 Bart. *in l. à Diuo Pio* 15 *§. in venditione, D de re iudic.*

3 *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict. l. quanditu* 6. C. *de diſtract. pig. l.* 2. C *debit. vendit pign. imped non poſſ. l. creditoris* 8 *D. de diſtract. pign.* Sane fieri illud non poteſt vt creditor impetret ius dominij in vniuerſis bonis ſui debitoris, *l.* 1. C. *de iur. domin. impetr.* Adde *l.* 2. C. *de pign.*

DEFINITIO III.

Neque prætorium, neq; iudiciale pignus contrahitur per ſolam ſententiam, ſed tantum per executionem, præterquam fauore fiſci.

NOn ſicut fiſco in delictis acquiritur hypotheca in bonis condemnati ex die condemnationis,[1] ita in cauſis ciuilibus per ſententiam pignus vllũ acquiritur in bonis debitoris. Prius enim requiritur, vt ventum ſit in poſſeſſionem,[2] nec differt hac parte pignus prætorium à iudiciali,[3] ſed à conuentionali tantum, quod ſola conuentione, ac proinde ex conuentionis die contrahitur.[4] Igitur ſi poſteaquam Titio condemnatus es in certam pecuniæ quantitatem, obligaueris mihi omnia bona tua, deinde Titius iudicatum exequi velit, ero potior iure, quia prior ſum tempore.[5] Quamuis ſi in pignoris poſſeſſione eſſet Titius, prodeſſet ei exceptio non factæ excuſſionis, ſi in eiuſdem pignoris poſſeſſionem mitti vellem.[6] *Ita Senatus* in cauſa R. Præceptoris Antoniani Camberiacenſis, contra Claudium Rochet ex tempore, 17. Cal. Febr. 1593.

1 *l. poſt contractum* 15. *cum ibi not. D. de donat.* Iul. Clar. *ex cõmuni in pract crim q.* 78. *nu* 32.

2 *l. non eſt mirum* 26 *§.* 2 *D. de pig. act.* qui tamen locus non niſi de prætorio pignore loquitur.

3 Niſi in eo, quod prætorij pignus cõſtituitur ita demum, ſi ventum ſit in poſſeſſionẽ, *d. l.* 26. *§.* 1. Iudicialis vero tum cõſtituitur, cum ab executore capitur in cauſa iudicati, *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iud. l.* 1. *& tot. tit.* C. *ſi in cauſ. iudic. pig. capt. ſit.*

4 Cum nudo conſenſu contrahatur hypotheca, *l. contrahitur* 4. *D de pig.* Non tamen pignus proprie ſumptum & quatenus diſtinguitur ab hypotheca. Requirit enim rei traditionẽ, *l. ſi rem* 9 *§. proprie. l. cum & ſortis* 35. *§.* 1 *D de pig. act.*

5 *Ex reg. l.* 2. *l.* 4 *& paſſ* C. *qui potior. in pig. hab.*

6 Vt ſcripſimus *Defin.* 1. *ſupr.*

TIT. XIII.

SI IN CAVS. IVDIC. PIGN. capt. ſit.

DEFINITIO I.

Qui perperam executus eſt iudicatũ, tenetur eo nomine etiam de caſu fortuito ſuperueniente, ſi non purgauerit vitium executionis, oblato omni eo, quod intereſt aduerſarij.

VM, qui captis pignori animalibus debitoris, quaſi ea in cauſam iudicati diſtracturus poſt paucos dies ſubinde mutauerat ſententiam, & ab eiuſmodi executione tanquam iniurioſe ac perperam facta diſcedendum putauerat,[1] licet nulla dum ſecuta diſtractione, ac rebus, vt videbatur, integris id feciſſet, cũ tamẽ iam aduerſarij intereſſe cœpiſſet,[2] non aliter audiri debuiſſe placuit, quã ſi & expenſas ab aduerſario factas offerret.[3] Quo non facto, ſi qua interim & pendente lite animalia ſuo fato citra poſſeſſoris dolũ aut culpam periiſſent, eorum nihilominus iuſtam æſtimationem præſtandam eſſe, vt dici ſolet, re alia debita qualibet poſt morã peremptã:[4] nec admittendã excuſationem, quaſi animalia illa æquè apud actorem fuiſſent peritura.[5] Nam neq; id facile præſumẽdum erat pro eo, qui ſub iuris auctoritate iniuriam commentus fuerat,[6] neque contra eum, quẽ potius credibile erat ea diſtracturum fuiſſe, ſi moram in eorũ reſtitutione paſſus non fuiſſet.[7] *Sine die.*

1 Vna enim executio nõ impedit aliam, nec cogitur quis in executione perperam facta perſeuerare, vt nec in lite improba, *l. deſtitiſſe* 10. *D. de iudi.*

2 Quæ res facit, vt non poſſit dici res integra, *l. etſi poſt tres* 8. *D ſi quis caution. l. vtique* 22. *D. de recept. l. ſi ita quis* 135. *§. Seia, de verb. oblig.*

3 Numquam enim poteſt aliter purgari mora, vbi cœpit aduerſarij intereſſe, vt conſtat ex legibus ſupradictis.

4 *l. ſi ex legati* 23 *& ſeq. D. de verb. oblig. l. item ſi verberatum* 15. *§. vlt. D. de rei vindi. l. ſi longũ* 7. C *de exec rei iudic.*

5 Secundum diſtinctionem, quam Caius tradit *in l. ſi plures* 14. *in fi. D. depoſit.*

6 *Contra l. meminerint* 6. C. *vnde vi.*

7 *d. l. item ſi verberatum in fin. D. de rei vindic.*

DEFINITIO II.

Executio rei contra defunctum iudicatæ poteſt fieri captis pignori bonis heredis, qui pure ſit heres: Item captis fructibus rerum hereditariarum, tametſi ſit heres, cum beneficio inuentarij.

ETſi fructus ab herede ex rebus hereditariis percepti non tam hereditati, quam rebus ipſis ſingulis accepto feruntur,[1] ſi tamen in executione ſententiæ contra defunctum latæ capti ſint contra eius heredem fructus pignori,[2] quamuis percepti ex iis bonis, quæ vel ipſa non fuerint obligata, vel non potuerint obligari, vt puta feudo,[3] recte facta executio videbitur, tanquam capta pignori re hereditaria, etiamſi heres non niſi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouiſſe probetur, quia nullum inuentarij priuilegiũ eſt in ea re, quæ ſit hereditaria, vel ex hereditariis fundis producta.[4] Sed quod de fructibus feudi dicimus, ita verum eſt, ſi feudum hereditarium ſit, non etiam ſi ex pacto & prouidentia acquiſitum. Hoc enim caſu proderit inuentarij beneficium heredi, ne ſuper ea re, quam retinere proprio iure poteſt, iudicati executionem pro defuncti debito pati compellatur.[5] Diuerſum vtique eſſet in eo, qui hereditatem debitoris ſimpliciter ac ſine beneficio inuentarij agnouiſſet, ſiue defunctus heredis quoque ſui bona obligaſſet quod facere iure poteſt,[6] ſiue non obligaſſet, quia, quoties pignus capitur in executione iudicati, ſufficit, bona, quæ capiuntur, ad eum pertinere qui ſit vel condemnatus,[7] vel cõdemnati heres, cũ actio iudicati tranſeat contra heredem;[8] ſicut & cæteræ actiones perſonales,[9] indeq; fiat, vt non minus heredis quam defuncti bona pro defuncti debito, non quidem ante rem iudicatam, & per hypothecariam vindicari,[10] ſed in iudicati executione pignori capi poſſint.[11] *Sine die.*

1 *l. in fideicommiſſaria* 18 *verſ. quoties, D. ad SC. Treb.*

2 *Ex l. à Diuo Pio* 15 *D. de re iudi. & toto hoc tit.*

3 Nec enim feudum poteſt obligari niſi certis caſibus, multo minus venit in generali obligatione bonorũ, *cap. Imperialis,*

Source : BIU Cujas

perialis, de prohib. alien. feud. per Lothar. cum ibi not. iunct. l. vlt. C. de reb. alien. non alien. Iul. Clar. in § feudum Quod diuersum est in emphyteusi. Iul. Clar. in § emphyteusis, q. 18. Vide tit. 8. de inuest. de re alien fact. lib. 2. in vsib. feud.

4 Sed in eo tantū, vt heres cū beneficio legis & inuentarij non teneatur vltra vires hereditarias, l. vlt. C. de iur. delib.

5 Quia hoc casu heres feudum habet suo iure ac proprio, non hereditario.

6 l. Paulus respondit 29. § 1. D. de pign.

7 l. à Diuo Pio 15. D. de re indic.

8 Imo etiam contra singularem successorem, qui successerit in ius condemnati, l. si à te 9. § vlt. l. iudicata 29. in fin. D. de except. rei iudic.

9 l. vlt. C. de hered. act.

10 d. l. Paulus 29. in prin. D. de pig.

11 Quia tum demum pignus iudiciale constituitur in executione iudicati, cum capitur, dict. l. à Diuo Pio, § si pignora, & pass. l. 2. C. de exec. rei iudic.

DEFINITIO III.

Is, qui prior curauit fieri executionem in nomen debitoris condemnati iam antea venditum alteri, præfertur emptori, quamuis anteriori.

AD quantitatem certam pecuniæ cōdemnatus per sententiam, à qua prouocauerat, sed quam tamen inferior iudex, non obstante appellatione, ac citra eius præiudicium executioni mandari præceperat, cùm id ageret, quantum posset, vt iudicati executionem remoraretur; Vendiderat Titio decem modios frumenti à Mæuio conductore suo sibi debitos in diem, qui nondum venerat, nec nisi post annum fere venturus erat, solutumque sibi à Titio pretium venditionis professus fuerat. Victor, cum in prouincia non alia condemnati bona inueniret, in quæ parata executio fieri posset, vt longiorem moram effugeret, quam immobilium bonorum subhastatio trahere secum solet, petierat in executione iudicati, vt exequi sibi liceret in eam quantitatem, quæ à Mæuio debebatur, vtque interim pecunia penes Mæuium sequestraretur. Ex eaque causa denunciauerat Mæuio, iudice mandante, ne solueret. Mæuius æque ignarus venditionis, hoc vnum responderat, nihil se contra mandatum & denunciationem facturum. Sed & condemnatus, de sequestratione factus certior per apparitorem, consenserat, vt ex ea quantitate victori solueretur, hoc solo addito, quod eius exigendæ dies nondum veniisset. Titius vero, siue vt suam propriam, siue, quod obiiciebatur, vt condemnati causam per collusionem tueretur, intercedebat proprio nomine, ea potissimum ratione, quod cum ex iudicato nullum nascatur ius pignoris, sed tantum per captionem, quæ in iudicati causam fiat, [1] ipse vero aliquot ante executionem mensibus, licet post sententiam emisset, præferri vtique deberet, siue tanquam creditor, cui omnia venditoris bona erant obligata, [2] siue potius domini iure, quod ex titulo emptionis acquiri solet. [3] Placuit tamen victoris causam etiam contra Titium potiorem esse oportere; non quasi anterior esset in pignore, [4] sed quod ea venditio non corporis alicuius fuisset, cuius dominium in emptorem transferri per traditionem potuisset, [5] sed actionis tantum. [6] Ex qua venditione constabat, vtiles solummodo actiones in cessionarium transferri potuisse, [7] directas vero, quæ nec vendi, nec obligari vnquam possunt, [8] penes venditorem remansisse. [9] Quarum potestate, sicut poterat venditor, nihil obstante venditione, pecuniam, si voluisset, exigere, atque ita exigendo debitorem suum, cui nihil denunciatum ab emptore fuerat, liberare: [10] Ita & creditoris creditorē potuisse idē Mæuij nomē capere pignori, eoque modo vtiles sibi actiones comparare, [11] potiores futuras anterioribus, quas emptor ex contractu suo quæsiuerat, [12] quod in denunciatione, quam ab vtroque factam esse oportebat, vt actiones illæ vtiles efficaces constituerentur, [13] creditor creditoris emptorem præuenerat. [14] Nec dubitari poterat, quin liberatus perinde fuisset Mæuius, si, antequam emptor ei quicquam denunciasset, creditoris sui creditori, ac si proprio suo creditori soluisset. [15] *Ita tractatum est* Cal. Sept. 1609.

1 l. à Diuo Pio. 15. § in venditione. & passim. D. de re iud. & tot. h. t. C. Not. in l. post contractū. 15. D. de don. l. actori. 8. C. de reb. cred.

2 Ex reg quæ inter pignoratitios creditores locum habere posset; Vt qui prior est tempore, potior sit iure, l. 2. 4. & passim, C. qui pot. in pig. hab.

3 Emptor enim præfertur semper creditori, non habenti rem illam obligatam, l. 5 § plane. antep. D. de tribut. act.

4 Erat enim haud dubie posterior, si non probaretur, venditionem factam fuisse à condemnato, in fraudem executionis iudicati, ex l si aliquis. 7. vbi not. D. de mort. caus. donat. Quāquam nec poterat emptor pignus prætendere in ea ipsa re, quam emisset, vulg. l. neque pignus. 45. de reg. iur.

5 Iuxta l. traditionibus. 20. C. de pact. l. nunquam nuda. 31. D. de acq. rer. dom.

6 De qua in tit. D & C. de hered vel act. vend.

7 Ex l. post quam 7. C. ill. tit. l. si cum emptore 16. D. de pact.

8 Quia ossibus inhærent, vt loquuntur nostri, nec ab iis separari vnquam possunt, l. 1. l. ita tamen. 27. § qui ex Trebelliano, l. si heres 70. D. ad SC. Treb.

9 d. l. post quam. l. 1. & 2. C. de oblig. & act. l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat. cum simil.

10 Ex l. 3. vbi not. C. de nouat.

11 l. 2. & tot. tit. C. quando fisc. vel priuat. d. l. à Diuo Pio 15. § sic quoque. D. de re ind.

12 d. l. si cum emptore. & d. l. post quam.

13 d. l. 3. C. de nouat. l. heres. 27. D. ad SC. Treb.

14 Vigilantibus enim, & diligentioribus iura subueniūt, non negligentibus, & dormientibus, l. non enim. 16. D. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. ad fin. D. quæ in fraud. cred. l. si ea res. 31. § vlt. in illis verbis: *Is ex nobis tuendus est, qui prior ius eius apprehendit.* D. de act empt.

15 l si cōuenerit. 18. D. de pig. act. l. nemē. 4. C. quæ res pig. obli. poss.

[TIT. XIV.

SI PIGNVS PIGNOR. dat. sit.

DEFINITIO I.

Is cui nomen debitoris pignori obligatum est, quomodo possit agere aduersus debitorem debitoris.

OBLIGATIS generaliter bonis omnibus, [1] cùm etiam iura comprehendantur & nomina, nisi bonorum mobilium & immobilium facta mentio sit; consequens est vt nomina debitorū debitoris obligata sint creditori creditoris. [2] Ea res facit vt superior creditor possit vtili actione experiri cōtra debitorem debitoris, & ab eo solutionē exigere, qui si postea cōueniatur à proprio creditore, exceptionem habiturus est. [3] Hoc enim est quod facit vtile pignus nominis, [4] quamuis non eo minus possit debitoris debitor soluere proprio creditori, si non sit ei denunciatum à superiore creditore, ne soluat. [5] Sed an rectà poterit agere creditoris creditor contra debitorem debitoris, quasi aduersus proprium debitorem? An verò cogendus erit exercere hypothecariam, & agere in nomen debitoris, tanquam obligatum? Et sunt qui hanc posteriorem sententiam magis probent, [6] quod alioqui certum

Source : BIU Cujas

sit debitorem debitoris mei non esse meũ debitorẽ. [7] Prius itaque esse videtur, vt pronunciari debeat nomen debitoris esse obligatum, quàm vt creditori creditoris permittendum sit agere in debitorem. [8] Senatus tamen noster magis probat, vt circuitus hic tanquam superuacuus reiiciendus sit, [9] nec prohibendus creditoris creditor, quominus agat statim ad solutionem, dummodò vtili actione quæ ipsi cõpetit etiam citra cessionem. [10] Directæ enim competere non possunt, ne quidẽ facta cessione [11] cùm mandari tantùm possint, cedi non possint. [12] Secundum quæ cum Titius Mæuio nomen Sempronij in solutum dedisset, & pro contractus obseruatione bona sua omnia pignori obligasset, quamuis nulla cõtra fideiussores Sempronij cessio facta proponeretur: [13] Visum tamen est Mæuio permittendum, vt contra eos ageret, tãquam eorum nominibus pignori obligatis, hoc ipso quod debitores essent Titij, qui bona sua omnia pignori obligauerat. [14] Nec enim dici poterant liberati per cessionem debitoris principalis, cùm cessio non faciat nouationem, in quo maximè differt à delegatione, [15] nec proinde extinguat directas actiones, quibus tenentur fideiussores. [16] *Ita Senatus* in causa perillustris D. Guillielmi Chabod Comitis Sancti Mauritij, contra Mugnier & Iacobum Rebut, 4. Iunij 1614. de qua in Defin. 13. num. 2. in allegat. & Defin. 20. sup. De hered. vel act. vendit.

1 Dixi *Defin. 14. sup. de pig.*

2 Postquam placuit non solum posse dari pignori specialiter nomẽ debitoris, sed etiam venire in generali obligatione bonorum omnium, *l. nomen 4. C. quæres pig. obl. poss l. postquã 7. C. de hered. vel act. vend. l. si conuenerit 18. D. de pign. act.*

3 *d. l. si conuenerit & d. l. nomen.*

4 Similis ratio est in *l. si pecunia 77. de leg. 1. l. vlt. D. de transf.*

5 *d l. nomen.*

6 *Ex not. at. in d. l. nomen, & in l. ordo.*

7 Vnde fit vt cessio necessaria sit, vel delegatio, *l. 1. & 3. & pass. C. de nouat. & delegat.*

8 Cum nullã habeat actionem creditor creditoris in nomen obligatum, nisi sub illa formalitate quatenus est obligatum. Et hæc declaratoria videtur debere præcedere in actione hypothecaria, vt & in alia qualibet actione arbitraria, *l. si fundus 16 §. in vindicatione D. de pig.*

9 Circuitus enim vitandus est, quantum fieri potest, *vulg. l. dominus 53. D. de condict. indeb. l. 3. §. sed si debitorem, De donat. int. vir. l. licet 43. D. de iur. dot.*

10 *d. l. postquam & d. l. si conuenerit.*

11 Quia directæ actiones non possunt separari à persona, cui semel adhæserunt, tanquam inhærentes ossibus, *l. 2. & d. l. 7. C. de hered. vel act. vend.*

12 *l. qui stipendia 9. C. de procu. l. per diuersas 22. & seq. C. mãd.*

13 Quæ tamen erat necessaria, vt posset agi contra fideiussores, *l. 2. §. non solum l. qui filijfamilias 14. l. antep. D. de hered. vel act. vend.*

14 Hoc enim casu transeunt actiones sine cessione vtiles, *d. l. nomen, & d. l. postquam 7. C. de hered. vel act. vend.* & consequenter posset defendi hoc casu etiam fideiussorias obligationes videri cessas contra fideiussorem ex doctrina Specul. *in Tit. De cess. act § 1. vers. sed nunquid.*

15 *l. 1. C. de nouat. l pupilli 96. §. soror D. de solut.*

16 Nec enim possunt extingui nisi confusione aut solutione, aut aliis legitimis modis, de quibus in *l. pen. D. de solut.*

DEFINITIO II.

Dato in pignus nomine debitoris necessaria est denunciatio.

SÆpius disputatum fuit, An sit necessaria denunciatio, ne possit debitoris debitor, cuius nomen pignori datum est soluere proprio creditori: An verò sola sufficiat scientia, siue à creditoris creditore, siue aliunde obuenerit. Sunt enim qui post Bartolũ [1] scientiam solam sufficere putent. Alij verò qui Accursium secuti, [2] denunciationem exigant, quorum sententiam Senatus noster tandem secutus est, siue quod sola certioratio absque denunciatione non sufficiat quoties tendit ad faciendũ aliquid, vel non faciendum, [3] siue quod non facile prohibenda sit liberatio, quæ per solutionem à debitore creditori factam regulariter solet contingere, [4] nisi aliquid sit quod imputari possit soluenti, [5] cui porrò nihil imputari potest, si nulla denunciatio interceserit, sed creditori potius, qui in iure suo exequendo fuit negligentior. [6] *Ita Senatus* pro D. de Siccard, contra N. Carolam de Boyuin, 30. Iulij 1614.

1 *Ad d. l. nomen 4. C. quæres pig.*

2 *Ad d. l. nomen. in illis verbis, certior à te factus.* quæ hanc Accursij sententiam probare omnino videntur, iuncta *l. 3. C. de nouat.*

3 Ex distinctione Dyni *ad cap. De reg. iur. in 6.* quam interpretes cæteri magis communiter probant.

4 *§. 1. Inst. quib. mod. tollit. oblig.*

5 *l. vlt. D. de transact. l. si conuenerit 18. D. de pign. act. l. si cum emptore 16. D. de pact. l. si pecunia 77. de leg. 1.*

6 Melior textus est in *d. l. 3. C. de nouat.* in illis verbis, *vel debitori suo denunciauerit.*]

TIT. XV.

DE REMIS. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Is, qui nondum est, sed potest fieri creditor ex causa euictionis nondum secutæ, non potest nec debet intercedere venditioni pignoris, sed tantum de iure suo protestari, vt sit ei saluum secuta quandoq; euictione.

SI postulante vno ex creditoribus fiat per programma venditio bonorum eius, qui mihi rem aliquam prius vendiderat, & euictionis nomine bona sua omnia obligauerat, cum tamen nõdum euicta res esset, nec proinde nata ob euictionem actio de pignore, [1] non debeo venditioni aut numerationi pretij tanquam creditor anterior intercedere, [2] neque rursum omnino silere, si denunciata mihi venditio fuerat, ne postea quandocunque secuta euictione videar iuri pignoris renũciasse, [3] cuius iam tum nata erat obligatio. [4] Quid ergo? Protestari debebo, vt saluum mihi sit ius pignoris, si quando cõtinget rem euinci. [5] Quod si fecero, & Iudex venditionem fieri simpliciter permiserit, non adiecto eo, vt salua mihi esset causa pignoris, quam creditor saluam esse nolebat, tum demum iustam habebo causam appellandi. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Non. Decemb. 1589.

1 Nõ enim potest agi de euictione prius quam res euicta sit, nec si lis & molestia iam mota proponatur, *l. antep. §. mota quæstione*, iunct. *l. euictus 35. D. de euict* nisi expresse conuenerit in contrarium, *vt in l. siue in libertatem 12. C. de euict.*

2 Cum nihil dum mihi debeatur.

3 *Ex l. si eo tempore 6. C. de remiss. pig.*

4 Contrahitur enim hypotheca per conuentionem, etiamsi præstandæ pecuniæ dies nondum venerit, *l. potior 11. D. qui potior. in pig. hab.*

5 *Vt in l. si debitor 4. §. 1. D. quib. mod pign. vel hypot. soluit.*

6 Quoniam talis sententia iuri meo quandocunque præiudicaret, tanquam consentienti, siquidẽ in iudicialibus qui scit & tacet consentire videtur. *cap. qui tacet, cum ibi not. de reg. iur. in 6.* Not. *in l. Caius 39. D. de pig. act.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO II.

Ius pignoris sui non remittit, qui patitur se præsente rem obligatam distrahi, nisi expressim consenserit, aut nisi ad hoc vocatus sit, vt sciretur, an consentire vellet, an dissentire.

CReditor qui præsens & sciens patitur, rem sibi obligatam alteri dari pignori aut hypothecæ, non ideo ius suum remittere videtur, cum ea potius ratione id passus videri debeat, quod sciuerit ius suum durare.[1] Nisi proponas, in eam rem ad fuisse & vocatum esse, vt pignoris sui ius, si quod haberet, exequeretur, quod euenit, quoties programate admoniti creditores fuerunt, vt publicæ véditioni adesset.[2] Cæterum si expressim obligationi pignoris creditor consenserit, tametsi non subscripserit, nihilque eo nomine acceperit, nemo dubitat, quin ius suum remisisse videatur.[3] *Ita in Senatu* tractatum est ex tempore 14. Cal. Ianuar. 1589.

1 *l. sicut 8. §. non videtur, D. quib. mod. pig. vel hypot. soluit.*
2 *Vt in l. si eo tempore 6. C. hoc tit.*
3 *d. §. non videtur.* Adde *l. 4. §. quæsitum, D. de doli mal. except.*

DEFINITIO III.

Mulier, quæ etiam constante matrimonio consensit venditioni pignorum dotalium, ius pignoris sui amittit, si modo ex aliis bonis suum consequi possit. Multo magis vero possessionem amittit, si quam antea habuerat.

SI mulier constante matrimonio consenserit venditioni pignorũ dotaliũ, quæ maritus in casum soluti matrimonij cõstituerat, se ipsius nomine possidere, non magis potest repetendæ dotis tempore possessionem auocare ex Iustiniani cõstitutione[1] ab emptoribus, quam contra eos quasi Seruianam exercere.[2] Soluto enim iure pignoris omnino cõsequẽs est amissam quoq; possessionem eius rei, quæ non alio quam pignoris iure possideri possit.[3] Nemo autẽ dubitat, quin possit mulier etiam constante matrimonio pignoris obligationem sibi in hac aut illa re, siue expresse, siue tacite quæsitam vltro remittere, si modo alia bona supersint marito, ex quibus illa indemnitatem consequi possit.[4] Neq; enim pignoris remissa donatio est,[5] cũ ius ipsum debiti non extinguat.[6] Sicut nec dubitari potest, quin pignoris remissio indueatur ex eo solo, quod mulier sicut alius creditor quilibet obligatæ rei venditioni consenserit,[7] legisq; Iustinianeæ beneficium ei denegandum sit, qui facto suo cecidit à possessione:[8] quæ porro multo facilius amittitur, quam vinculũ pignoris dissoluatur.[9] Nam cum mulieri, vt diximus, non aliter à pignore dotali discedere permittatur, quam si ex aliis bonis indemnis seruari queat,[10] adeo vt ipso iure non valeat renũciatio, nec vlla in integrum restitutione opus sit,[11] si iurisiurandi religio nõ interuenerit,[12] possessionem tamen, quam ex clausula constituti nactura fuerat, si venditioni non consensisset, omnimodo perdidisse intelligitur, siue remissio pignoris valuerit, siue non, quoniam nec dum eo tempore vlla quæsita erat possessio, cum in tempus soluti matrimonij effectus clausulæ collatus esset:[13] quãquam etsi iam quæsita fuisset, solo tamen animo amitteretur, quæ solo animo quæsita fuisset.[14] *Ita Senatus* pro D. Amedeo Michal magistro Computorum, contra viduam N. Chabot, 7. Id. Iulij, 1591.

1 *In l. vlt. C. de acq. poss.*
2 Quæ scilicet non potest exerceri, nisi quandiu vinculũ durat pignoris, *l. Paulus 12. §. 1. D quib. mod. pig. vel hypot. soluit.*
3 *l. debitor 40. in fi. D de pign. action.*
4 *l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.*
5 *l. etsi 18. D. qua in fraud. credit. l. 1. §. cum venditor, in fin. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
6 Siquidem nihil vetat ius debiti durare soluto pignore, quod non est nisi accessorium, cum possit etiam pignus durare sublata principali obligatione, *l. 2. C de lmit. pign.*
7 *l. sicut 8. § non videtur, D. quib. mod. pign. vel hypoth soluit.*
8 *d. l. vlt. vbi not. C. de acq. poss. in illis verbis, ne ex alterna malignitate alienum damnum emergat.*
9 Quia possessio solo animo amittitur, quoties amissio incipit ab animo, cum tamen vinculum pignoris non nisi certis modis dissoluatur, de quibus *in tit. D. quib. mod. pig. vel hypot. soluit.*
10 *d. l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.*
11 Quia non potest per actum fieri deterior conditio dotis, *vulg. l. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.*
12 *Cap. cum contingat, extr. de iureiur.* Etsi hoc quoque casu paratum est auxilium restitutionis pecita absolutione.
13 Quo casu videtur translata possessio sub conditione duntaxat, *l. quamuis absenti 38. D. de acq. poss.*
14 *l. 3. § in amittenda, l. quemadmodum 8. l. quod meo 18. eo. ti.*

DEFINITIO IV.

Consensus ex officij necessitate præstitus non induxit tacitam remissionem pignoris.

MAtrem, quæ filio minori annis viginti quinque, cuius curatrix erat, vxorem ducenti consensum & auctoritatem præstiterat, placuit non videri remisisse ius hypothecæ, quod pro dote sua in bonis filij habuerat,[1] tametsi bona omnia filij pro dotis, quam nurus dabat, restitutione obligari permisisset: nec aliud probandum, tametsi filio postea dotem vxoris exigenti consensisset. Nam quod iure constitutum est, vt qui rem sibi obligatam alij obligari non solum patitur, (nec enim id sufficeret,[2]) sed expressim consentit, siue subscribendo, siue qua alia ratione, pignoris sui ius remittere videatur,[3] ni protestetur, se salua pignoris sui causa consentire,[4] adeo vt nec redintegretur pignus, si res alienata, cuius alienationi semel consensit creditor, redeat in potestatem debitoris, qui futura quoque bona sua obligauerat;[5] id, inquam, non obtinet, si ex necessitate officij eum cõsensum pro auctoritate præstitum esse appareat. Præterid enim, quod nemini officium suum debet esse damnosum,[6] nihil potest imputari mulieri, cur cõsensum præstiterit, quem pro officio præstare debuit.[7] Nec facile capi debet coniecturã remissi pignoris, quoties aliam interpretationẽ recipere potest factum eius, qui consensit,[8] præsertim vero in muliere iam sene,[9] cum dici soleat, mulierum senumque hominum genus esse auariſſimum:[10] odiosamque fere semper donationis præsumptionem.[11] Etsi enim pignoris remissio donatio non est; [12] proxime tamen accedit ad donationem, si alia exigendi debiti ratio non supersit,[13] neque rursus ad rem pertinet, si quis obiiciat, in proposita specie futurum, vt nullus effectus sit consensus per matrem præstiti, si nõ inducat tacitam pignorum dotalium remissionem: quandoquidem & citra curatricis auctoritatem rite contrahi matrimonium potuisset, ex eaque causa perinde bona minoris omnia fuissent obligata.[14] Nam respondeti potest, imo vero prodesse consensum matris ad hoc ipsum, ne dubitationi locus relinquatur,[15] an rite contractum sit matrimonium, & an marito minori annis viginti quinque recte soluta dos fuerit. De quo non sine causa plerique dubitant, vel ob id maxime quod minor curatorem habens pupilli loco esse intelligitur.[16] Igitur mater non tantum pignus saluum habebit, sed etiam ordinem pignoris, vt nurui præferatur.[17] *Ita Senatus* pro Francisco Bernard, contra N. Morel vxorem N. Ioannis de Burges, 6. Cal. Decem. 1591.

Source : BIU Cujas

1 Siue fuerit ius illud expreſſæ hypothecæ, ſiue tacitæ, ex *l.vnic.C.de rei vxor.act.*

2 *l.ſicut 8.§.non videtur, D.quib.mod.pig. vel hypothec.ſoluit.*

3 *l.ſi conſenſit 7.d.l ſicut 8.§ ſi voluntate, & d.§. non videtur, & paſſ.l.Paulus 12.eod.tit.*

4 *l.ſi debitor 4 §.1.eod.tit.*

5 *l.vlt.* vbi Bart. *C.de remiſ.pign.*

6 *l.videlicet 29.D.ex quib.cauſ.maior.l.ſed ſi quis 7.D.teſtam. quem.aper.*

7 *l.cum quidam 26.C.de admin.tutor. l. tutorem 22.D. de his quæ vt indign.*

8 Quia nemo facile præſumitur velle ſua iura remittere, *vulg.l.cum de indebito 25.D.de probat.*

9 Eſt enim mulierum genus auariſſimum in omni ætate, quanto magis in ſenectute: cum etiam in viris ſoleat eſſe id vitium ſenectutis.

10 *l.4.in fi.l.ſi pro aliquo 21.in fi. D.ad SC.Velleian.*

11 *d.l.cum de indebito.*

12 *l.etſi pignus 18.D quæ in fraud.credi.l.1.§.cum venditor, in fi.D.quib.mod.pig. vel hypoth.ſoluit.*

13 Quia inanis eſt actio, quam debitoris inopia excludit, *l.nam u 6.D.de dolo.*

14 Vt contra Bartolum defendunt Bald. Caſt. Alex. & alij *ad l.ſi conſtante, D.ſolu.mat.* Thom. Gram. *deciſ.*103.

15 Non enim inutiliter additur, quod dubitationis tollendæ gratia adiicitur, *l.4.ad ſi.* ibi, *vel certe euitanda quæſtionis gratia, D.de vulg. & pup.ſubſt.*

16 *l.ſi curatorem habens 3.vbi not.* C. *de in integrum reſtitut. minor.*

17 Solet enim quiſquis pignus retinet etiam priſtinum pignoris ordinem retinere, *l.3.l.creditor 12.§. Papinianus, alias l.ſi prior, D.qui potior.in pig.hab.*

DEFINITIO V.

Poteſt anterior creditor ſalua non tãtum debiti, ſed etiam pignoris ſui cauſa ſolum ius anterioritatis remittere.

CVi centum debebãtur à Titio, ſiue ex lucrativa cauſa, ſiue ex onerosa, ſi Titio mihi donanti conſentiat, non cenſetur quidem debitum remittere, nec omne ius pignoris, quod in debitoris bonis habuit. Sed tamen hactenus ſibi nocet, vt in exigenda ea pecunia, quæ mihi donata eſt, ego illi ſim præferendus, quaſi remiſſo, quod ad me attinet, anterioritatis, vt ita dicã, priuilegio:[1] ſiue Titij bona omnia genetali vel ſpeciali pignoris conuentione obligata habuerit, ego autem nulla, ſiue chirographarius tantum fuerit. Nam & inter pignoratitios creditores id obtinet, vt ſi quis rem ſibi obligatam donari cõſentiat, non tantum ordinem, ſed ipſum quoque ius pignoris remiſiſſe intelligatur.[2] Nec ad rem pertinet, ſi quis obiiciat, non potuiſſe illum prohibere, quo minus Titius, qui ſibi centum debebat, alia centum mihi donaret.[3] Id enim facere quidem debet, vt non idcirco videatur debitum remiſiſſe,[4] tametſi lucrativam cauſam id habuerit, (cuius alioqui remiſſio facilius præſumitur,[5]) ſed non vt nullo modo ſibi nocuerit. Conſenſum enim illius nec ſine cauſa exquiſitum, nec fruſtra interueniſſe dici poteſt.[6] Necſi poſtea in integrum reſtitui velit, quaſi ſine cauſa ius prioritatis amiſerit, audiri iubebit,[7] ſi neque vis, neque dolus interceſſit. Sufficit enim, ne regreſſus ei vllus detur, quod ius ſuum hactenus remittere voluerit,[8] cum ſi conſentire noluiſſet, alia fortaſſis ratione mihi ego conſuluiſſem.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC.6.infr.De donat.

1 *Arg.l.apud Celſum 4.§. quæſitum eſt 12.D de doli mal.except.*

2 *l ſicut 8.§.ſed ſi permiſerit, D.quib.mod.pig.vel hypot.ſoluit.*

3 *Arg.l.vnic.C.rem alien.gerent.non interd.rer.ſuar.alienat.l. Caius 39.vbi not.D.de pign.act.*

4 Quia nec facile quiſquam præſumẽdus eſt velle ſuum iactare & ius ſuum remittere ſine cauſa, *vulg. l.cum de indebito, D. de probat.*

5 Quoniam, vt dici ſolet, vna donatio inducit facile alterius donationis præſumptionem, *l.ſi vero non remunerandi 12.§.inde Papinianus, D.mandat.*

6 *d.l.ſicut 8.§.non videtur, D.quib. modis pignor. vel hypoth. ſoluit.*

7 *Arg.l.2.§.circa, D.de doli mal.except.*

8 Cum iura ſua remittentibus non ſit dandus ad ea regreſſus, *l.quæritur 14.§.ſi venditor, D.de adilit.edict.*

9 Id enim de quolibet diligente patrefamilias præſumẽdum eſt, nec ferendum, vt in captionem incidat is, qui ſibi diligenter proſpexit, *l.3.D.de ſeparat.*

DEFINITIO VI.

Qui conſentit venditioni pignoris fideiubendo pro emptore erga venditorem, non ideo ius ſui pignoris remittere intelligitur.

LIcet is, qui conſentit vẽditioni pignoris, pignus remittere videatur,[1] ſi tamen ea conſentiendi cauſa fuit, quod creditor de pretio venditionis pro emptore erga veditorem fideiuſſerit, abſurde & improbe contendet emptor, ius pignoris per fideiuſſionem remiſſum eſſe, non ſolum quod iniquum ſit officium cuiquam ſuum, quod eius, cum quo contraxerit, non etiam ſui commodi cauſa ſuſceperit, damnoſum eſſe,[2] ſed etiam, quia ſi hac ratione extincta eſſet propter fideiuſſionem obligatio pignoris, hoc ipſo emptor, vt eam reſtitueret, mandati iudicio teneretur. Indemnem enim mandatarium ſeruari prorſus neceſſe eſt.[3] Nemo autem dubitat, quin fideiuſſori competat actio mandati, non ſolum ſi ſoluerit, ſed & ſi quod aliud damnum aut incommodum pro ſuſcepto mandato paſſus ſit.[4] *Ita Senatus* pro Marco de la Mouſſiere du Pontdeueyle, contra Petrum Gaſcon, 6.Non.Aug.1593.

1 *l.ſicut 8.§.non videtur. & l.ſi conſenſerit 7. & paſſ. D. quib. mod.pign.vel hypoth.ſoluit.*

2 *l.ſi ſeruus 60.§. quod vero,* D. *de furt. l. videlicet 29.D. ex quib.cauſ.maior.l.ſed ſi quis 7.D.teſtam.quem.aper.*

3 *d.§.quod vero, & tot.tit.mandat.D. & C.*

4 *l.inter cauſas 26.§.non omnia. & paſſ.D.ill.tit.mand.l. Lucius 38.§.vlt.eod.l.ſi pro ea contra quam 12.C.eod.*

DEFINITIO VII.

Renunciatio hypothecarum dotalium per mulierem facta ita demum valet, ſi dotis reſtituendæ tempore cætera bona ſufficiant.

MVlier, quæ hypothecarum iuri renunciauit, cõſtante matrimonio,[1] & adhibito, vt fieri ſolet, iureiurando,[2] non aliter poteſt eaſdem hypothecas vindicare ſuo tempore, quam ſi tum aliunde indemnitati ſuæ conſulere nõ poſſit,[3] defecto marito facultatibus, ſiue iam tum cum renunciatio facta eſt,[4] ſiue tum cum agitur. Inſpiciendum enim eſt tẽpus, quo dos petitur, ne alioqui inutile ſit mulieri beneficiũ legis, ſi ei noceat, quod maritus locuples fuerit eo tempore, quo dotem ipſa repetere non potuit.[5] Nec neceſſaria mulieri in integrum reſtitutio eſſe deberet, ſi æquo iure ageretur; quia publice intereſt, non valere pactiones huiuſmodi, per quas dotis conditio deterior fiat.[6] Iuſiurandum autem, licet ſit obligatorium, eaſdem tamen conditiones recipere ſolet, quas contractus ipſe, cui adhibetur.[7] Et conſequenter in propoſito iuſiurandum tacitam illam conditionem habere intelligitur, quam habet ipſa etiam renunciatio, ſi cætera mariti bona ſint ſoluendo.[8] Tutius tamen eſt, impetrari reſtitutionem[9] & abſolutionem, eoque iure, licet non ſemper, frequentius ſane vtimur.[10] *Ita Senatus* in cauſa Ioannæ Gentil, contra N.Pichon, 15.Cal.Febr.1595.

1 Quod fieri poteſt, *l. iubemus 21.C.ad SC.Velleian.*

2 Quæ iurisiurandi ſolemnitas ſolet firmare contractus

omnes

omnes à muliere factos etiam contra legem & de fundo dotali *c.cum contingat,extr.de iureiur.*

3 *d.l.iubemus.*Vide *l.pater 38.in prin.de leg 3.*

4 Intellige, nisi superuenerint diuitiæ. Tunc enim conualesceret renunciatio,quæ ab initio non tenuisset, *arg.l.cura 4.§.deficientium, D.de muner. & honor. l. ab his oneribus 10 §. auctis.D.de vacat.& excus.muner.*

5 Idque regulare est, vt soleat inspici tempus, quo petitur,*l.vinum 22.D.de reb.credit.l.2.D.de vsur.*

6 *l.Attilicinus 17.D de pact.dotal.*

7 *Vulg.l.vlt.C.de non numer.pecun.*

8 *d.l.iubemus.*Afflict.*decis.Neapol.313.in fin.*

9 Vt quod de facto processit, de facto rescindatur, quomodo loquuntur Pragmatici.

10 Est enim semper sequenda ea opinio,quæ tutior est,*l.si gratuitam 17.l.Titius 24.D.de præscr.verb.*

DEFINITIO VIII.

Restituitur ipso iure pristino actio creditori & ad debitum & ad pignus persequendum,si pignus, quod emerat,aut in solutum acceperat, postmodum ei fuerit euictum.

CReditorem, qui rem sibi obligatam emit à debitore,aut in solutum accepit, ius quidem pignoris, quod in ea re habuit, remisisse & amisisse certum est,cum fieri nequeat,vt cuiquam res sua sit obligata:[1] ideoque necesse sit acquisitione dominij vinculum pignoris dissolui,[2] quasi cõfusionis cuiusdam potestate.[3] Sed si rem postea per alium creditorem anteriorem euinci contingat, ius suum posteriori restituetur,vt siue agendo,siue excipiendo perinde hypothecariam exercere possit, ac si nũquam sublata pignoris obligatio fuisset. Verum enim est, pecuniam,pro qua pignus datum fuerat, nec solutam creditori, nec eo nomine satisfactum vnquam fuisse: [4] quæ res proinde facit,vt dutet hypothecaria, [5] nec tam post extinctionem hoc casu videatur resuscitari,quod esset difficilius, [6] quam ex postfacto apparere, cessasse illam antea potius,quam extinctam dici debuisse.[7] Non enim qui pignus suum comparat,ea mente comparat,vt remittendo iuspignoris deteriorem faciat suam conditionem, sed è contrario vt meliorem,causa pignoris in causam irreuocabilis & incommutabilis dominij commutata.[8] Cui consequens est,vt si qua ratione dominium quod immutabiliter quæsitum videbatur,[9] reuocatum sit,non debeat creditori nocere,quo minus saltem pristinum ius retineat,quod plus iuris acquirere sibi voluerit per factam sibi venditionem aut dationem in solutum. [10] Idem multo magis obtinet,si proponas,alienam rem fuisse,quæ obligata primum fuerat,deinde ipsi creditori vendita, vel in solutum data. Nam neque hic confusio vlla & extinctio pignoris potest intercedere prætextu acquisitionis dominij,quæ rei alienæ nulla esse potuit,[11] neq; potest videri liberatus debitor,qui alienam rem in solutum dedit,[12] cum alienæ rei venditio quidem valeat,[13] sed datio in solutũ valere nullo modo possit, [14] quando nec si debitum nummarium in nummis soluatur, aliter tamen possit debitori liberatio contingere,quam si nummi fiant accipientis,& quidem ita,vt per neminem postmodum auocari ab eo possint. [15] Nec distinguemus,an in totum, an pro parte res,quę in solutum data est,fuerit aliena? Illud namque dationis in solutum singulare etiam ius est, vt si non nisi pro parte valere possit, tota irritetur, [16] ne permixta dominij transferendi necessitas faciat aliquid, vt qui socium nullum habere voluit, inuitus tamen incidat in communionem.[17] *Ita tractatum est* 4. Cal.Iun.1595.*I*unge Defin.49.infr.De solut.

1 *l.neque pignus 45.de reg.iur. l.debitor 40.in princ. D. de pignorat.act.l.eleganter 24.eod.l.debitor 59.ad SC. Trebell.*

2 *l.pen.§.1.ad fin.versic.neque enim.* vbi est textus elegans, & accommodatus,*D.de excep.rei iudic.*

3 *l.debitori 7.C de pact.l.debitori 50. D.de fideiuss.*

4 Ratio est,qua Paulus vtitur *in d.l pen.§.1.de excep.rei iudic.*contra Bart.*ad l.si quis aliam 46.de solut.*

5 Quæ scilicet habet perpetuam illam conditionem, si pecunia non soluetur,*l.grege 13.§.etiam, D. de pignor. l. debitor 59.ad SC.Trebell.l.si rem 9 § omnis, D.de pign.act.* quæ sententia & ratio est *l.2.C.de litig.pign.*

6 Quia semel extincta obligatio nunquam reuiuiscit, *l. qui res 98.§.aream,D.de solut.*

7 *d.§.aream,versic.vt videatur.* Text.*in d.l.qui res, in princ. & in l.si rem 20.eod.*

8 Longe siquidem plus est habere dominium, quam hypothecam,*l.vlt.& tot.tit.C.de iur.domin.impetr.l.in bello 12.§.si quis 12.D.de captiu.*

9 Debet enim acquirendi dominij causa perpetua esse, non temporalis,*l.1.D.de iur.dot.*

10 In iis enim,quæ à facientis voluntate pendent,semper spectandum est,qua mente quid factum sit, *l.pro herede 20.D. de acquir.hered & l.6 §.vlt.alias l.eum qui,eod.*

11 *l.rem alienam 28.D.de contr.empt.l.pen.C.de reb.alien. non alienand.*

12 *l.libera 8.C.de sent.& interloc,omn.iudic.*

13 *d.l rem aliquam.*Vt scilicet venditor de euictione obligetur,vt ea lex ait,& *tot.tit.de euict.*

14 *l si quis aliã 46.D.de solut.l.4.l.si ob causam 13. C.de euict.*

15 *l.qui sic soluit 55.D.de solut.*

16 *d.l.si quis aliam.*

17 *l.si non sortem 26.§ si centum, D. de condict.indeb.* Vide Capyc.*decis.*Alex.*cons.*106.*ad fin.vol.5.*

TIT. XVI.

ETIAM OB CHIROGR. PECUN.PIGN.RETIN.POSS.

DEFINITIO I.

Is, cui ex iudicato aliquid præstandum est, antequam pignus restituere cogatur,non prohibetur ex aliis causis,si quas habeat, idem pignus retinere.

IVssvs àIudice pignori obligatam rem restituere, ita tamen vt vicissim ei restitueretur quicquid in eam rem tuendam seruandamq; vtiliter impendisset,[1] non solum propter eas impensas pignus retinere poterit, [2] sed etiam chirographariæ pecuniæ nomine, si qua ei debebatur. [3] Nec nocebit rei iudicatæ auctoritas, quæ cum retinẽdi pro sumptibus pignoris potestatem facit, non ideo cæteras causas perimit,ex quibus iure communi retineri pignus potest,[4] ne alioqui noceat sententia ei,pro quo iudicatum est,[5] tametsi dici soleat,sententiam strictiuris esse strictéque interpretandam.[6] *Ita Senatus 7. Id.*Nouembr.1590.

1 Quæ est natura pignoratitiæ actionis,*l.si necessarias 8.D. de pignor.act. l.creditor 7.in fin.C.eod.*

2 Cum impensarum nomine etiam actio competat, *d.l. creditor,in fi.*ac proinde multo magis retentio,*d.l.si necessarias.*

3 *Ex l.vnic.C.hoc tit.*

4 Nam cessante potestate iudicati supereſt causa iuris communis, quæ creditori possidenti facilè dat tetentionem quasi pignoris,tum quoque cum pignus reuera nullum est,*l. 1.D.de pignor,d.l.vnic.C.hoc tit.l.Iulianus 13 §.offerri, D.de actio. empt.*Iunge Defin 5.*infr.eod.*

5 *Contra l.euidenter 16.D.de except.rei iudic.*

6 *l.1.C.si plur.vna sentent.fuer.condemnat. l. terminato. vbi not.C.de fructib.& lit.exp.*

DEFINITIO II.

Etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri potest contra debitorem,sed nõ contra creditorem hypothecarium, nisi qui pecuniam cre-

Source : BIU Cujas

diderit post ius acquisitum pignoris pro chirographaria pecunia retinendi.

QVod placuit etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse,[1] non facit, vt primus creditor secundo potior esse debeat in ea pecunia, quam eidem debitori post secundum credidit. Nam inter creditores ordinem temporis omnino seruandũ esse constat,[2] ne facto debitoris damnum sentiat creditor, qui pignoris expressa conuentione sibi bene prospexerat,[3] in eoq; meliorem creditoris hypothecarij conditionem esse æquum est quam debitoris, cuius sane nihil interest, quo tempore debitor factus fuerit, dum debitor sit.[4] Plane si secundus creditor de pignore non conuenerit, anterior in re sibi obligata non tam potior quam solus inuenietur,[5] etiam cuius pecuniæ nomine, quam debitori post secundum creditorem, adeoque sine pignore numerauerit.[6] Potuit enim existimare, minus sibi necessariam pignoris conuentionem, quod sciret satiscautum priore pignore, cuius etiam ob chirographariam pecuniam retinẽdi ius haberet.[7] Cui consequens est, vt si post ius illud quæsitum alius pecuniam crediderit, ex eaque causa idem pignus acceperit, potior haberi debeat is, qui anterior fuit, etiam quod ad chirographariã pecuniam, quia non magis secundus creditor ius primi lædere potuit, quam primus ex postfacto secundi.[8] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. 8. supr. Qui potior. in pig. hab.

1 *l. vnic. C. hoc tit.*

2 *l. creditor 12. §. si idem bis, l. quærebatur 20. D. qui potior. in pignor. habeant.*

3 *Arg. l. debitor 3. D de separ.*

4 Vnde est quod debitor venditionem pignoris impedire non potest, *l. 1. & tot. tit. C. debit. vendit. pign. imped. non poss.* Text. est *in d. l. vnic. C. hoc tit.*

5 *Vt in l. 2. D. qui potior. in pign. hab.*

6 Plus enim iuris habet hoc ipso, quod est creditor hypothecarius pro pecunia primo loco credita.

7 Similis fere ratio est *in l. sicut 8. § non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypoth. solvit. in illis verbis, Quod sciebat vtiq; pignus sibi durare.*

8 Nam in pignoribus qui prior est tempore, potior est iure regulariter, *l. 2. l. 4. C. qui pot. in pign. hab.*

DEFINITIO III.

Pignus, de quo reddendo expressim conuenit, si certa quantitas solueretur, non potest retineri pro alia quantitate, quæ iam tum debebatur: secus si postea deberi cœperit.

CVm diuersarum summarũ debitum, puta mille aureorum ex vna parte, & quingentorum ex altera, contraheretur, eoq; nomine pignus daretur, conuenerat, vt solutis quandocunque mille aureis pignus debitori redderetur. Si mille offerantur, non poterit creditor pro reliquis quingentis pignus retinere, quia suam & certam legẽ ab initio habuit ius actionis pignoratitiæ,[1] nec recusare creditor potest, quo minus legem pignori dictam debitor exerceat.[2] Nam quod iactatur, etiam ob chirographariam pecuniam retineri pignus posse,[3] tunc locum non habet, cum expressim conuenit, vt certa quantitate soluta pignus restituatur. Atqui, inquies, eadem cõditio reddendi pignoris tacite inerat, si debitum solueretur, etiamsi de eo nihil dictũ fuisset.[4] Fateor: sed locus est hoc casu iuris regulæ, quæ habet, Expressa nocere, non expressa non nocere.[5] Non idem erit, si dato iam pignore pro mille aureis aliud debitum postea contrahatur. Neq; enim videri potest creditor eo tempore, quo pignus accepit, abiecisse iuris communis auxilium sibi aliquando competiturum prodebito, quod nec dum contractum erat, & de quo contrahendo nil cogitabatur.[6] *Ita Senatus* in causa N. Amedei Martini Procuratoris & N. Zachariæ Lanfrey, 16. Cal. April. 1593.

1 *Arg. l. vero Procuratori 12. § pen. D. de solut.*

2 Conuentiones enim dant legem contractibus, *l. 1 § si conuent. D. depos. t. l. in conuentionalibus 52. de verb. oblig. l. contractus 25. de reg. iur.*

3 *l. vnic. C. hoc tit.*

4 *l. si rem 9. § omnis pecunia, D. de pignor. act. l. grege 13. §. etiam, D. de pignor.*

5 *l. nonnunquam 52. D. de condit. & demonstr. l. expressa 88. de reg. iur.*

6 Nunquam enim conuentiones trahuntur ad incogitata, *l. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. D. de transact.* Et absurdum est prius extinctum pignus dicere, quam sit natum debitum. *arg. l. si ad diem 46. l. Titio vsusfructus 96. D. de condit. & demonstr.*

DEFINITIO IV.

Etiam res empta sub pacto de retrouendendo potest retineri pro pecunia chirographaria, non minus quam si esset tantum obligata.

ETsi multum interest, an res vendita sit subiecta pacto de retrouendendo, an pignori duntaxat obligata:[1] in hoc tamen par vtriusque conuentionis potestas est, quod, qui fundum emit quandocunq; retrouendendum, non prius retrouendere cogitur, quam sibi solutum sit, quicquid debetur à venditore legem venditionis exercente,[2] tametsi chirographaria tantum pecunia proponatur. Nam si etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri potest,[3] quanto magis ea res retinebitur, quæ dominij iure possidetur, cum certissimum sit plus in ea iuris habere possessorem, quam habeat creditor in pignore.[4] Inde fit, vt si is, qui retrouenditionem vrget, cunctante emptore solum emptionis pretium obsignauerit,[5] manca & imperfecta censeatur obligatio, ideoque nec restituendorum fructuum lucrum acquirat obsignanti,[6] si modo emptor idemq; reus velle se dixerit vti iure suo,[7] & pro pecunia quoque chirographaria rem retinere.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Claudio du Port Chirurgo contra Franciscum Pellin Procuratorem, Cal. Mart. 1594.

1 Quia per pactum de retrouendendo transfertur dominium, quod non transfertur per contractum pignoris, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.* vbi not. *& ad l. 3. C. plus valer. quod agit. l. cum & sortis 35. § 1 D. de pignor. act.*

2 *d. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

3 *d. l. vnic. C. hoc tit.*

4 Plus enim est habere dominium rei quam pignus, cum is, qui habet dominiũ, habeat ius in re, qui vero pignus, tantum ius ad rem, aut in rem, non rem ipsam.

5 Est enim necessaria obsignatio ad fructuum acquisitionem, *d. l. 2. cum ibi not.*

6 Debet enim obsignatio esse totius debiti, vt habeat vim solutionis, *l. obsignatione 9. C. de solut. l. acceptam 19. C. de vsur.* debiti scilicet liquidi. Nam pro non liquido sufficit satisdari, *l. statuliber rationem 5. D. de statulib.*

7 Id enim probabiliter ignorare potest venditor redempturus, cum ius hoc retentionis non ex contractu ipso nascatur, sed sit potius beneficium iuris, quod implorari necesse est, vt eo quis vti possit, *arg. l. vlt. C. de iur. delib. l. vlt. C. de acquir. poss.* quia non defertur à iure nisi volenti.

8 Alioqui non cogitur venditor offerre neque obsignare, nisi quantum est in pretio venditionis, *d. l. 2. Cod. de pact. int. empt.*

DEFINITIO V.

Pignoris vinculum aliquod subesse necesse est, vt bona debitoris etiam pro chirographaria pecunia retineri possint.

QVod dicitur, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse, non sic accipiendum est, vt etiamsi de nullo pignore conuenerit, liceat

Source : BIU Cujas

ceat tamen creditori rem debitoris possidenti eam velut taciti pignoris iure retinere:[1] sed ita vt creditor, qui rem debitoris sibi vinculo pignoris obligatam tenet, eius retinendæ ius habeat etiam pro chirographaria pecunia, id est, pro qua nullum alioqui pignus possit obtendere.[2] Cæterum qui de pignore nullo modo conuenit, non magis retinere rem debitoris pro pignore, quam agendo eam persequi potest.[3] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet, Non. Sept. 1595. Sed & specialis conuentio pignoris necessaria esse videtur, nec generalis sufficere. *arg. l. si non inducta C. in quib. caus. pign.* scripsi *decis. 55. Err. 3. de error. pragm.*

1 Quomodo tamen accipiunt plerique ex Pragmaticis nostris, contra quos vide quæ scripsi in priore parte Hemischil. *De error. pragmat.* Excipe casum *l. Iulianus 13. §. offerri, D. de action. empt.*

2 *l. vnic. C. hoc tit.*

3 *Arg. l. Aristo. 3. D. quæ res pignor.* Latius tamen patet ius retentionis, quam pignoris. Potest enim fieri, vt sit retentio sine pignore, non contra, *l. si in area 33. D. de condict. indeb. l. heres 21. D. ad SC. Trebell.*

TIT. XVII.

DE DISTRACT. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Fauor paupertatis iuncto præsertim fauore dotis, facit vt secundus creditor possit petere distractionem pignoris, quod anterior possidet, etiamsi nihil ei offerat: alioqui oblatio necessaria est.

ET si ius ita comparatum est, vt priori creditori non aliter auferre possessionem pignoris secundus creditor possit, quam si debitum offerat cum accessionibus:[1] visum tamen est audiendam viduam pauperem, quæ dotem repetens, nec habens quod prioribus creditoribus offerret, postulabat, vt pignora sub hasta venderentur, & ex pretio creditoribus singulis ex ordine satisfieret: intuitu nimirum paupertatis,[2] & ea lege adiecta, ne prius possessio anterioribus auferretur, quam iis omnino esset satisfactum.[3] Quo exemplo, eademque fere vrgente æquitatis ratione cœpit postea ius illud ad cæteros quoscunque posteriores creditores aliquando trahi, licet locupletissimi, adeoque duntaxat chirographarij proponantur,[4] præsertim si alia bona nulla sint, quorum explicata possit esse persecutio:[5] quasi nihil interfit anteriorum, an offerentibus posterioribus, an ex ipsa potius pignorum venditione suum consequantur.[6] Alio tamen nunc iure passim vtimur,[7] nisi secundus creditor fauore aliquo adiuuetur.[8] *Ita Senatus* 19. Mart. 1588. & pro D. de la Vulpillieres contra fratres Goddet, 10. Cal. April. 1594.

1 Ius enim offerendi necessarium antecedens est iuris auferendi, *l. 1. l. prior 5. & pass. C. qui potior. in pignor. hab. l. 1. & vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

2 Adde, & fauore tam dotis quam viduitatis: ne alioqui mulier maneat indotata. *l. 1. vbi not. D. solut. matr. l. interest 18. D. de reb. auctor. Iudic. possid. alias l. 3. de priuileg. credit.*

3 *Vt in l. à Diuo Pio 15. §. quod si res pignorat. D. de re iudic.*

4 Quod sane abhorret à iuris ratione. Alioqui nunquam posterior creditor eligeret ius offerendi, vt scripsi in priore parte Hemischil. *De error. pragmat.*

5 Nihil enim refert, an bona nulla sint, quę possideri possint, an vero non possint sine controuersia possideri, *l. quamuis 13. D. de reb. auctor. Iudic. possid.*

6 *d. l. à Diuo Pio 15. § quod si res pignorata.*

7 Vt scilicet pignorum ab anteriore creditore possessorum non possit peti distractio, nisi oblato prius omni debito; *l. quandiu 6. C. hoc tit. l. 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.* Aliud sane est in chirographariis creditoribus, *l. pro debito 6. C. de reb. auctor. Iudic. possid.*

8 Puta paupertatis vel dotis, secundum ea, quæ scripsimus *num. 2.*

DEFINITIO II.

Casus, in quo impeditur creditoris hypothecarij intentio, etiamsi minus ei offeratur quam debeatur, nimirum cum ex creditore factus est emptor & dominus.

FVndum qui mihi mille aureorum nomine obligatus erat, tu Titio mille aureis vendidisti: cum non solueres, egi hypothecaria contra possessorem Titium, & obtinui, vt is fundus venderetur. Si quingentorum aureorum pretio sub hasta mihi addictus sit, nullo extraneo emptore existente,[1] audiendus erit Titius, mihique deneganda missio in possessionem, quæ pignorum emptoribus accommodari solet: si quingenta offerat, licet ille tibi mille, tu totidem mihi debeas,[2] quia nec pluris fundus à me æstimatus est.[3] Sane si bona tua vniuersa mihi sint obligata, tibi vero Titij etiam futura, nō male per quasi Seruianam petere potero, vt nomen Titij & consequenter idem iterum fundus vendatur.[4] Sed alia in eam rem actione opus est.[5] *Ita Senatus* in causa quadam Marchionissæ de Gallerande & D. Benedicti Caueti Senatoris Clariss. Prid. Id. Maij 1588.

1 Quo casu creditor ipse potest emere in vicem extranei emptoris, *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

2 Dicique soleat, nihil prodesse partis oblationem, si non totum debitum offeratur, *l. quandiu 6. Codic. hoc tit. l. in executione 85 § pen. D. de verb. oblig.*

3 *l. si creditor 28. D. de pignor. act. l. fundus 9. D. de rescind. vendit.* Hoc enim casu desiisti esse creditor, cum factus es emptor, *l. pen. §. 1. in fin. de except. rei iudic.*

4 Non enim ad hunc casum pertinet Iustiniani constitutio, quæ extat *in l. vl. C. de remiss. pign.*

5 *Vt in l. non potest videri 22. D. de iudic.*

DEFINITIO III.

Cum pignora publice & sub hasta distrahuntur, debet fieri primum proclama ante decem dies, ita vt bona non remaneāt venalia per plures quam quatuor & viginti dies, vt nec per pauciores, quam per viginti.

PIgnorum venditiones sub hasta fieri solitæ non valent, si ab eo die, quo pignora capta sunt, ad eum vsque, qui primus ex tribus faciendæ vēditioni dictus est, pluresquam decem dies intercesserint. Sic enim Senatus noster interpretatur statuti verba, quibus cautum est, vt infra[1] decem dies publicum proclama fieri oporteat. Neque hic locum habet, quod dici solet, ea, quę abundant, vitiare non solere.[2] Semper enim obseruandum est, vt quæ à statuto forma præscripta est, ab ea ne latū quidem vnguem recedatur.[3] Et quamuis dici possit, commodius fore debitori, si in longius tempus primum proclama differatur, vt eo tardius vendantur pignora, &, quod est consequens, tanto amplius spatiū habeat ad soluendum:[4] non tamen quid debitori vtilius futurum sit inspiciendum est in ea vēditione, quæ inuito debitore fiat,[5] sed quid æquius & conuenientius. Aperte autem iniquum esset & iniuriosum, emptores ad publicam venditionem inuitatos, qui statuti formam præ oculis habeāt, decipi & irrideri,[6] quod contingeret, si post decem illos dies statuto præfinitos venditionis solemnia quandocunq; inchoare;

Source : BIU Cujas

& ſic inchoata peragere liceret. Eaque res etiam debitoris damno cederet, cuius ſane intereſt quam plurimos ad emptionem inuitari, nec vllo incommodo à licitandi facultate & voluntate deterreri, vt tanto pluris pignus diſtrahatur.[7] Itaq; ſicut non per pauciores quam per viginti dies,[8] ita nec per plures quam per quatuor & viginti debent pignora manere venalia.[9] *Ita Senatus* 7. Id. Nouembr. 1588. in relationibus libellorum.

1 Quæ dictio in hoc loco barbara eſt, cum ſcribi debuiſſet, *intra decem dies*. Nam *intra* eſt aduerbium temporis, cui reſpondet *extra*. At *infra* eſt aduerbium loci, cui reſpondet *ſupra*, vt tractant Grammatici, ad quos redire, quoties neceſſe eſt, non pudet.

2 *l. non ſolent 94. de reg. iur.*

3 Bart. *in l. Theopompus, de dot. præleg.* Bald. *in l. iuriſiurandi, C. de teſtib.* Felin. *in cap. quoniam frequenter, col. 3. & 4. vt lit. non conteſtat. & in cap. cum delicta, colum. 15. de reſcript.* Boer. *quæſt. 1. num. 40.*

4 Et ad explicandam pecuniam, cuius numeratio non eſt ſemper in expedito, *l. ſi dubitet 10. D. de fideiuſſ.*

5 Fit enim ſemper in executione iudicati, aut ſaltem inſtrumenti guarentigiati; quod pro iudicato habetur. Iudicium autem ſemper redditur in inuitum, *l. inter ſtipulantem 87. §. 1. D. de verb. oblig.*

6 *l. quod ſi minor, 24. §. quæſitum, D. de minor. l. ſi hypothecas, 8. C. de remiſſ. pign.*

7 Creſcit enim æſtimatio per licitationem calore licitantium, qui calor ſolet tanto maior eſſe, quanto plures ſunt, qui licitantur.

8 Id enim ſtatuto noſtro diſerte ac expreſſim cautum eſt, vt bona remaneant venalia per viginti dies.

9 Quod contra eueniret, ſi primum proclama fieret poſt decem dies.

DEFINITIO IV.

Ex ſubhaſtatione nulla nec dominium transfertur, nec poſſeſſio, tota autem ſubhaſtatio nulla eſt, ſi quid in ea vel minimum peccatum ſit contra formam ſtatuti, ſed hoc quantum ad cæteros, non quantum ad debitorem ipſum.

QVod proxime diximus, in pignorũ diſtractione; quæ ſub haſta fit, ſtatuti formam diſtricte ſeruandam eſſe, vt ab ea ne latum quidem vnguem recedatur,[1] efficit, vt ſi in forma vel minimum peccatum ſit, neque dominium transferatur in emptorem,[2] neq; poſſeſſio, tametſi dici ſoleat, etiam ex inutili contractu, dum ne talis ſit, cui lex directo reſiſtat, transfetri poſſeſſionem.[3] Non enim dominio duntaxat alienando, ſed transferendę quoq; poſſeſſioni ea ſolemnitas præſcripta eſt, quæ ſtatuto continetur.[4] Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi alius quam debitor ipſe contradicat. Nam debitori totum debitum cum legitimis acceſſionibus non offerenti præcluſa via eſt impugnandæ ſubhaſtationis, ſi modo eam pro debito factã eſſe appareat.[5] Quid ergo ſi poſt captum pignus, &, vt ſtatutum loquitur, in manus curiæ redactum, alius creditor eadem bona pignori capiat? Non nocebit prior executio poſteriori exequenti, quippe qui in eo pignore non tam potior, quam ſolus inueniatur.[6] Idemq; erit etiam ſi rite recteque captum ſit pignus à priore creditore, ſi ſequentia publicæ vẽditionis ſolemnia perperam, & contra ſtatuti formam peracta ſint.[7] Non enim ſola pignoris capio inſpicienda eſt, ſed tota vẽditio, quæ cum pro parte valere non poſſit,[8] (vnus enim contractus & conſequenter indiuiduus eſt,[9]) ſi ex parte infirma ſit, tota corruit.[10] Nec præceſſiſſe videtur pignoris capio, quam nulla diſtractio ſecuta eſt,[11] vt nec ſecuta videri poteſt, quæ perperam ſit ſecuta.[12] *Ita Senatus* ibidem. Iunge Definit. 2. qui potior. in pignor. hab.

1 *Ex not. Defin. prox. præced. n. 1.*

2 Quia dominium nunquam transfertur, ſi nullus titulus iuſtus præcedat, *l. nullo, 24. C. de rei vindic.* Nullus autem titulus eſt, qui factus fuit contra leges, & contra formam ſtatuti, *l. quemadmodum, 7. C. de agric. & cenſit.*

3 *Ex l. 1. § ſi vir vxori, cum ibi not. l. quod vxor, 16. D. de acquir. poſſeſſ.*

4 Ergo ſeruanda non minus, quantum ad poſſeſſionem, quam quod ad proprietatem. Vide *Defin. 2. ſupr. qui potior. in pign. hab.*

5 Nam cum ſubhaſtatio facta eſt pro debito, non tam imputari poteſt creditori, cur ſtatuti formam non ſeruauerit, quam debitori, cur non ſoluerit, quandoquidem ſi ſoluiſſet, nullus hodie locus relinqueretur quęſtioni, De nullitate vel validitate ſubhaſtationum. Nec rurſus mirum eſt cauſam debitoris hac parte minus fauorabilem eſſe, quam alterius creditoris, vt & in ſpecie, *l. vnic. ad fin. Cod. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poſſ.*

6 Quomodo loquitur Papinianus *in leg. 2. D. qui potior. in pign. hab.*

7 Nihil enim actum videtur, quandiu aliquid reſtat agendum, *vulg. l. pen. in fin. C. de his quib. vt indig.*

8 Quia non credendus quiſquam ſit pro parte vel empturus fuiſſe, vel venditurus, *l. ſi quis aliam, 46. D. de ſolut. l. tutor, 47. D. de minor.*

9 Ac proinde forma multo magis indiuidua. Nam omnes rerum formæ indiuiduæ ſunt, vt aiunt Philoſophi.

10 Siquidem in indiuiduis etiam vtile per inutile vitiatur, *Not. in l. placuit, 29. D. de vſur.*

11 *l. à Diuo Pio, 15. § ſed cum emptor, leg. ſi cum nulla, 58. D. de re iudic.*

12 Nihil enim refert, an quid nullo modo, an vero perperam factum ſit, *l. quoties, 6. D. qui ſatisd. cogant. l. 2. D. de auctor. tutor.*

DEFINITIO V.

Subhaſtatio etiam nulla, ſi modo pro debito facta ſit tenet, nec ſolum contra debitorem, ſed etiam contra tertium, qui habeat cauſam à debitore poſteriorem ſubhaſtatione.

DEbitor quidem, ſi factam ſub haſta venditionem pignoris improbare velit, non aliter audiendus eſt, quam ſi totum debitum cum legitimis acceſſionibus offerat, & recuſante creditore obſignet.[1] Sed an eadem offerendi & obſignandi neceſſitas alij quam debitori ipſi incumbat, à nonnullis dubitatur. Certe legis noſtræ municipalis, quæ nec à iure communi hac parte diſcrepat,[2] verba ſic concepta ſunt, vt ſolius debitoris perſonã demonſtrent.[3] Neq; vero citra manifeſtam iniuriam idem ius induci poſſet in perſona eius, qui debitor non eſſet.[4] Quam ob cauſam, ſi quando de ſubhaſtationibus quaſi rite factis decreto confirmandis agi oporteat, illa ſemper clauſula adiici ſolet, *ſaluo iure tertij*, vt alterius cuiuſlibet qui debitor non ſit *ius* exceptum cenſeatur.[5] Verum non improbabilis videbatur ea diſtinctio, an tertius is ſit, qui cauſam poſteriorem habeat à debitore, necne? vt ſi habeat, licet ſit creditor, quia tamen poſterior eſt, eiuſdem ſit cõditionis, cuius eſſet ipſe debitor,[6] ſin minus proprio iure vtatur.[7] Ita ſæpius in Senatu tractatum eſt, nondum tamen quod viderim deciſum.

1 Sic enim ſtylo Senatus noſtri diſerte cautum eſt.

2 Vt conſtat *ex l. 1. cum ibi not. C. de fid. & iur. haſt. fiſcal. lib. 10. tit. 3. l. ſi non ſortem, 26. § ſi centum, in fi.* vbi Bart. *D. de condict. indeb.*

3 Quod vnum maxime inſpiciendum eſt, *arg. l. pater, 10. in fin. D. de captiu. & poſtlim.*

4 Omnis enim obligatio præſupponit debitam ab ipſo obſignante pecuniam, cum habeat vim ſolutionis, nec alius poſſit cogi ſoluere, quam qui ipſe debeat, *l. acceptam 19. C. de vſur. l. obſignatione 9. C. de ſolut. l. vnic. C. vt null. ex vican. pro alien. vican. debit. teneat. lib. 11. tit. 56.*

5 Quod etiam dictum non ſit ſemper exceptum intelligitur, etiam à Principe. *l. 2. § merito, & § ſi quid à Principe, D. ne quid in loc. public. l. 4. D. de emancip. liber.*

6 Nam & hic ſoluere cogitur, non quidem præciſe vt debitor, ſed cauſatiue, quomodo noſtri loquuntur, id eſt, ſi velit anteriori creditori rem aufferre, & pignus ſuum confirmare, cum non poſſit venire, niſi per ius offerendi, vt ſcripſi *Defi. 2. ſupr.*

supr. Neque vero potest quisquam plus iuris habere ex persona sui debitoris, quam habeat ipse debitor, *vulg l. nemo plus iuris, 54. de reg. iur. cum similib. l. 3. in fin. D. de pignor.*

7 Nec proinde cogatur pati vllam exceptionem ex persona debitoris, cuius iure non vtitur.

DEFINITIO VI.

Subhastatio non valet, si facta sit pro debito incerto, si tamen postea certum factum sit & liquidum, non potest debitor, nisi oblato vniuerso debito, cum accessionibus subhastationem impugnare.

NOn valet pignoris distractio, facta sub hasta pro certo debito, cum hac adiectione, *salua detractione eius, quod solutum esse constabit.* Subhastatio enim quid aliud quam venditio iudicialis est? [1] Proinde certum omnino pretium habere debet. [2] Pretium porro aliud non est, quam ipsa quantitas, quæ debetur, & propter quam pignus distrahitur, cum nullo existente extraneo emptore res obligata addicitur creditori. [3] Etsi vero alio ad publicam emptionem accedēte, pretium illud est quod offertur, quod ipsum certum esse potest, licet petita quantitas sit incerta: [4] succedit tamen alia ratio quæ impedit ne subhastatio valere possit, quod interest debitoris sciri ante omnia quid debeatur, vt is offerendo prohibeat rei suæ distractionē. Quomodo enim alioqui offerre possit, cum nō aliter valitura sit oblatio, quam si totum debitum ad vltimum vsq; quadrantem offeratur? [5] Si tamen ex postfacto appareat, quid & quantum debeatur, non erit audiendus debitor, si hoc solo prætextu irritam facere velit vēditionem, quin totum id quod est in debito offerat, & recusante creditore obsignet. [6] *Ita Senatus* ex tēpore 6. Id. Mart. 1589. & rursum pro Dn. de Lysse, contra heredes Francisci Berchet, Prid. Id. Nouemb. 1592.

1 *l. si hypothecas, 8. C. de remiss. pignor. l. si quos, 29. C. de rescin. vend. l. 1. & tot. tit. C. de fid. & iur. hast fiscal. lib. 10. tit. 3.*

2 Vt & alia venditio quælibet, *l. vlt. in fin. C. de contr. & commit. stipul. l. hac venditio, 7 § huiusmodi, & seq. D. eod.* iunct. *l. 3. & 4. C. de sent. quæ sin. cert. quant. profer.* [Ergo nec valebit subhastatio facta certo etiam pretio, sed sub hac protestatione, vt si res tanti empta & pro debito addicta creditori minoris erit, liceat ei in alia bona debitoris agere. Nam & hæc protestatio facit ne pro certo precio dici possit facta subhastatio. Quamuis hanc protestationem fieri nihil vetet eo tempore quo pignus capitur, vt distrahatur, sed non tamen cùm addicitur. *Ita Senatus sine die.*]

3 Scilicet cum addicitur pro ipso debito, nec quicquam amplius offert creditor, *vt in l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit. l. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.*

4 Quid enim cum debita quantitate commune habet pretium à tertio emptore oblatum?

5 *l. quandiu, 6. C. hoc tit. l. 2. C. debit. vend. pignor. imped. non poss.*

6 Ergo ex postfacto & superueniente certitudine debiti conualescit subhastatio, quæ ab initio propter incertitudinem fuerat nulla. Verum non ita est, sed non auditur debitor allegans nullitatem subhastationis, nisi oblato prius debito, vt dicemus *Def. prox. seq. & Def. 18. infr.*

DEFINITIO VII.

Si pro merce debita pignus sub hasta venditum sit, non aliter valet venditio, quam si merx prius & rite sit æstimata, debitor tamen non aliter audietur, quam si offerat.

ÆQuè nulla est subhastatio facta pro merce debita, si eius mercis æstimatio, aut nulla omnino aut minus rite præcesserit. Vtroque enim casu facta videtur pro incerto debito, [1] cum pignus, quod distrahitur, non merce sed pecunia æstimandum sit, [2] æstimatio autem quæ non ritè facta est, pro non facta habeatur. [3] Cui consequens est, vt nec confirmetur subhastatio ex postfacto, si alia & rite facta sit æstimatio, licet maior, & debitori onerosior. Venditionem enim, quæ publice & ex iudicis auctoritate fit, sic fieri necesse est, vt ab initio valeat. [4] Sed tamen non eo magis audietur debitor, si subhastationem impugnare velit, ni mercē ipsam offerat quam debet, si nulla aut minus idonea æstimatio præcesserit, [5] aut iustā quæ rite facta sit, mercis æstimationem. [6] *Ita Senatus* in dicta causa D. de l'Isle, cōtra heredes Fráciſci Berchet. Prid. Id. Nouemb. 1592.

1 Et consequenter incerto pretio, cum non aliud subhastationis pretium sit, quam debitum ipsum, quoties creditor ipse accedit ad emptionem. Vtrumq; autem debet esse certum, & pretium debitum, vt dixi Defi. præced. [Verum tamen est posse capi pignora pro merce debita quamuis nondum æstimata dummodo fiat æstimatio ante expeditionem vt vocant. Rebuff. *in tract. de præcon. & licit. artic. glos. 2. in princip.*]

2 *l. 1. D. de rer. permut. l. 1. D. de contr. empt. l. si ita fideiussorem accepero, 42. D. de fideiuss.*

3 *l. 2. D. de auct. tutor.*

4 *l. quod initio, 29. de reg. iur. cap. quod ab initio, vbi tit. in 6. cum vtrobique notat.*

5 Quia cogitur offerre & obsignare debitum, quoties pro debito facta est subhastatio, vt dixi *Def. 5. supr.*

6 Merx enim debita, si ad diem soluta non sit, magis recipit solutionem & iussorem in æstimatione, quam in merce ipsa propter varietatem pretij quod in dies mutatur, *l. vinum 22. & ibi not. D. de rebi. cred. l. vlt. D. de condict. triti. c. l. pretio rerum 63. D. ad leg. Falcid.*

DEFINITIO VIII.

Non est nulla subhastatio, quæ excedit duplum, sed annullanda & rescindenda, nisi læsio sit enormissima, quo casu potest admitti debitor per ius offerendi, vsque ad 30. annos, etiamsi Senatus consulto confirmatæ sint subhastationes, nec vlla eget ciuili supplicatione.

QVod statuto nostro cautum est, vt si quādo in executione iudicati pignora capiātur, duplum debiti non excedant, non eo pertinet, vt si contra factum sit, & enormissima læsio interuenerit, neq; pignoris capio, neq; publica venditio valeat, sed vt debitori succurri oporteat, [1] quia nō tam ex præcepto, [2] quam pro consilio traditum id videtur, vt seruetur modestia, quemadmodū statuti verba habēt. Quid ergo si iudicis, adeoq; Senatus decreto subhastatio cōprobata sit? [3] Si semestre prēterierit, quod prēteritum esse necesse est, priusquam decretū interponatur, in eo sane iudicatū non obstit, vt redimi pignus non possit, quod ante semestre elapsum redimi potuisset. Nam etiamsi decretū interpositum nó esset, solus lapsus temporis ius redimēdi extinxisset. [4] Hactenus ergo iudicatum proderit creditori aut emptori, ne de subhastationis viribus quæri amplius oporteat, [5] de quibus alioquin ad trigesimum vsq; annum quæri posset. [6] Proinde non nouum ius ex decreto acquiritur, sed quod iam quæsitum fuerat cōfirmatur. Cui consequens est, vt contra decretum nō sit necessaria debitori ciuilis, vt vocāt, supplicatio, [7] sed tātum aduersus subhastationē restitutio in integrū, ex causa immodicę & enormissimę lesionis. [8] An in id, vt subhastatio rescindatur? Minime. Nā & cum tenet, aliud expeditius remedium est, quo debitori consulatur, nimirū, vt redimendi ius, quod iure cōmuni & ordinario non nisi semestre fuit, pro perpetuo habeatur in annum vsq; trigesimum, propter enormissimam læsionem. [9] Sic enim fit, vt debitori perinde liceat pignora iā vendita redimere, ac si nec elapsum semestre, nec decretum interpositum proponeretur: eoque remedio non minus ei consulitur, quam si subhastatio rescinderetur, [10] quando illo etiam casu dubium offerri & restitui oporteret. [11] Minus autē durū est, vt redimēdi ius quod peremptum

Source : BIU Cujas

fuerat resuscitetur, quam vt venditio ipsa rescindatur, ne tam facile publicæ hastæ fidem conuelli patiamur.[12] Neq; decreti interpositio huic restitutionis auxilio obstare potest, cum ordinarium eo tempore de nouo illo iure redimendi, quod per in integrum restitutionem postea competere cœpit, nondum quæreretur.[13] Sed si enormis tãtum, id est, vltra dimidiam nõ etiam enormissima læsio interuenerit, rescindi subhastationem necesse est, & cõsequenter saluam esse emptori electionem iusti pretij supplendi.[14] *Ita Senatus* 16. Cal. Iul. 1587. & rursum 7. Id. Nouemb. 1590. Iunge Def. 4. 5. 6. 7. De rescind. vend.

1 Et hoc non tam ex ratione iuris, quam ex æquitate quadam & miseratione, cum non semper possit imputari debitori, cur non soluerit, quia debiti numeratio non semper est in expedito, *l. si debitet*, 10. *D. de fideiuss.*

2 Et pro forma. Quo casu formæ omissio subhastationem vitiaret, vt dixi Def. 3. *nu.* 2 *supr.*

3 Nec enim creditor nimis onerosus facile audiendus est, *l. si seruos*, 25. *in fin. D. de pignorat. act. l. quod dicimus*, 105. *D. de solut. l.* 1. *C. de iur. domin. impetr.*

4 Nec enim decreto confirmantur subhastationes ad extinguendum ius redimendi, sed tantum ad hoc ne de subhastationum viribus aut nullitate quæri amplius possit. In quo pler que pragmaticorum falluntur.

5 Quia res iudicata pro veritate habetur, *l. res iudicata*, 207. *de reg. iur.*

6 *l.* 3. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

7 Quæ alioqui esset necessaria ad euertendum iudicatum, vt dixi Defin. 1. *sup. De sent. præf. prator.*

8 *Ex l.* 2. *C. de rescind. vendit.*

9 *Ex not. in l. si quis cum aliter*, 16. *D. de verb. oblig.* Enormissima autem læsio est, quæ excedit bessem, *Not. ibi.*

10 Rescissionis autem via semper odiosior est, quam redemptionis, *l. ad rescindendam*, 4. *C. de rescind. vend.* Vide tamen *Defin.* 26. *&* 28. *infr.*

11 Cum nunquam audiatur debitor impugnans subhastationes pro debito factas, si non prius totum debitum offerat. Vt dixi *Defin.* 5. *supr.*

12 *l. si hypothecas*, 8. *C. de remiss. pign. l.* 2. *l. si tempora*, 4. *Cod. de iur. & fid. hast. fiscal.*

13 Non enim potest videri in prius iudicium veniisse id quod accidit ex postfacto, *l. non potest*, 22. *D. de iud.*

14 Vt scripsi *Defin.* 4 *supr. si aduers. vsucap.* Vide *l.* 2. *l. si voluntate*, 81. *l. si quos*, 29. *C. de rescind. vend. l.* 2. *C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib.* 10. *tit.* 3.

DEFINITIO IX.

Nec transactio facta super subhastationibus, in quibus læsio enormissima interuenit, impedit, ne ius redimendi sit perpetuum.

EAdem ratio facit, vt etiamsi post rite peractam subhastationem transactum sit inter debitorem & emptorem, siue creditor ille fuit, siue extraneus, nõ eo minus possit debitor restitui aduersus subhastationem, quod ea per transactionem comprobata sit, si modo læsio immodica duret & probetur.[1] Neque enim maior vis esse potest transactionis quam rei iudicatæ.[2] Nec ad rem pertinet quod ex edicto Emanuelis Philiberti Principis nostri non datur restitutio aduersus transactionem ex causa quantæcunq; læsionis.[3] Id enim eo spectat, vt transactio ex ea sola causa rescindi non possit: non etiam ne prodesse possit restitutio ad hoc, vt salua transactione ius redimendi, quod iam extinctum fuerat,[4] per in integrum restitutionem reuiuiscat, nisi proponas de hoc ipso quoq; nominatim transactum.[5] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis Dionysij Francisci de Seiturier, contra Dn. de Dortans, 4. Non. Aug. 1592.

1 Quia durante læsione etiam post transactionem durat semper eadem causa restitutionis, *arg. l. doli*, 19. *§. diuersum*, *D. de nouat.*

2 Quamuis hæc sit minor, *l. non minorem*, 20. *C. de transact.*

3 Si non præter læsionem interueniat vis aut dolus, aut minor ætas. Quæ fuit iam olim sententia Baldi contra Bart. & vera, *in l.* 2. *C. de rescind. vendit. ex l. causas*, 16. *C. de transact. l. Lucius*, 78. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

4 Ius enim redimendi supponit potius, quam vt destruat transactionem.

5 Similis exceptio est *in l. vnic. C. de error. calcul.* Adde *Defin.* 6. *&* 12. *infr. de luit. pignor. l. pen. C. de transact.*

DEFINITIO X.

Debitor habens ius cessum ab anteriore creditore potest eo vti contra creditorem suum posteriorem, si modo consentiat, vt posterioris creditoris indemnitati ante omnia satisfiat.

CRediderat mihi centum Titius, eique pignoris nomine dederam in antichresim fundum dignum trecẽtis. Cùm tibi ex posteriore obligatione centum quoque deberem, & ad solutionem condemnatus essem, obtinueras, vt in iudicati executionẽ eiusdem fundi hyperocha pignori caperetur, & publicè venderetur:[1] secutaque erat venditio eo pretio centum aureorum. Postea cesserat mihi Titius quicquid iuris in eum fundum haberet. Cùmque peteres vt vacuam fundi possessionem tibi traderem,[2] dixi paratum me tradere, sed ita si prius mihi solueres omnem pecuniam, quæ Titio debebatur, & cuius nomine potuisset ille nulla facta cessione fundum sibi retinere. Probabam autem debuisse me Titio nõ ea sola centum, propter quæ contracta erat antichresis, sed alia etiam centum, ideoque postulabam, vt deducto omni eo quod tibi deberem, reliquum mihi solueres, priusquam cogerer ad vacuæ possessionis traditionem: præsertim cùm pro iis quoque cẽtum bona mea omnia Titio primum obligata proponerentur. Quæsitum est de iure exceptionis. Placuit æquum & iustum esse, vt ea omnia mihi præstes, cùm à Titio ius habeam, quæ ipsi Titio, si fundum adhuc possideret, præstanda essent, antequam pignoris possessione cedere cogeretur.[3] Atqui non tantùm pro priorib. illis centum poterat pignus retinere, sed etiam pro alia omni pecunia, quæ ei debebatur, adeoque pro chirographaria.[4] Idem igitur mihi quoque permittẽdum est.[5] Nam quod & tuus debitor sum & condemnatus, hactenus tantum mihi nocere potest, vt ex ea pecunia, quam mihi quasi Titij cessionario præstare debes, tibi ante omnia per retentionẽ satisfieri oporteat.[6] Cæterùm vbi ea ratione tibi satisfactũ est, nihil causæ est cur non mei quoque iuris rationem haberi necesse sit.[7] Nec ad rem pertinet, quod quo tempore fundi mei hyperocham emisti, nesciebas, debere me Titio plus quàm centum. Oportuit enim curiosiorem esse te ac diligentiorem, vt scires quantũ ei deberetur qui possidebat,[8] cùm cogitare deberes futurũ, ne priùs cogeretur illi vacuã fundi possessionẽ reddere, quam sibi omnino esset satisfactũ.[9] *Ita Senatus* in causa Dn. de Macognin, & aduocati Ponfier, 4. Cal. Iunij, 1591.

1 Nec enim prior creditor huiusmodi venditionem potest impedire, *l. à Diuo Pio*, 15. *§. quod si res pignorata*, *D. de re iud.*

2 Debitor enim sicut venditionẽ pignoris impedire non potest, ita nec cætera quæ sunt consequentia venditioni, *l.* 2. *& tot. tit. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

3 Quid enim tua interest, an mihi soluas an Titio?

4 *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

5 Vt eadem sit causa successoris quæ auctoris, *l. inuitus*, 156. *§. plerumque*, *D. de reg. iur.*

6 Creditor enim pignoratitius cum habeat actionem, multo magis habet retentionem, *l.* 1. *D. de pigner. act.*

7 Vt vtrique consulatur & neuter fraudetur, *l. ex his*, 8 *in fin. D. quæ in fraud. cred.*

8 *Arg. l. vir vxori*, 17. *§. vlt. D. ad SC. Velleian. l. doli*, 19. *§. vlt. D. de nouat.*

9 Etiam pro chirographaria pecunia, vt dixi *nu.* 4.

DEFI-

DEFINITIO XI.

Non potest debitor creditoris sui pignoratitia persecutionem impedire prætextu iurium, quæ acquisiit ab aliis creditoribus anterioribus, qui eum fundum non possidebant; quamuis habuerint illum obligatum.

SAne si ego alios creditores meos conquisierim, à quibus cessionem iurium acciperem, nō eris cogendus eam pecuniam mihi soluere, quam aliis debui, licet eundem fundum pignori habuerint obligatū. Non enim eo minoris fundus esse intelligitur, quod aliis fuerit obligatus,[1] quousq; per hypothecariam auocetur.[2] Auocari porro à te non posse,[3] vbi semel nactus esses possessionem, nisi facta prius mei bonorumque meorum omnium excussione.[4] Proinde non faciet ea cessio ab aliis, qui non possidebant habita, & in fraudem tuam captata, quo minus statim cogendus sim vacuam tibi tradere fundi possessionem.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quando nihil commune habeat ius pignoris cum iusto valore & æstimatione rei obligatæ, *l. si fundus, 16. §. si plurib. D. de pign. l. 1. & l. vlt. & tot. tit. C. si vend. pign. agat.*

2 Nam & hypothecaria rem euincit, si debitum non soluatur, *l. si mancipium, 34. §. vlt. & l. seq. D. de euict.*

3 Ne quidem per anteriores creditores. Nam de posterioribus dubitari nullo modo potest.

4 *Vulg. Auth. hoc si debitor. C. de pign.*

5 Non enim ad causam possessionis prodesse mihi debet ius, quod ab iis habeo, qui non possidebant.

DEFINITIO XII.

Nihil prodest debitori, quod habeat iura sibi cessa ab anterioribus creditoribus habentibus clausulam constituti, siue fuerint illi anteriores, siue posteriores eo, qui quasi Seruianam exercet.

QVid tamen si alij creditores, à quibus cessum ius habeo, nō solum ius pignoris in eo fundo habuerūt, sed etiam fundi possessionem acquisitam per clausulam constituti? Dubitationem facit, quod cum ea clausula tantundem prosit ad realē & naturalem possessionem transferendam, quantum traditio,[1] eadem ratio esse videatur eius pecuniæ, quæ his debetur, quā esse diximus[2] illius, quæ pignoratitio creditori debita fuerit. Sed tamen verius est, vt hoc casu, id est, de voluto iure creditoris constitutarij in personā debitoris, nulla illius clausulæ potestas sit. Nam siue fuerunt illi creditores posteriores Titio, non potuit clausula constituti transferre in eos possessionem, quæ iam tum penes Titium erat,[3] neque enim qui cōstituit se alieno nomine possidere, facit alium possessorem, ni eo tempore ipse possideat,[4] siue fuerunt anteriores, fatēdum est interuersam eorum possessionem à me, qui eundem fundum Titio postea in antichresim tradidi.[5] Nec aliud remedium superesse ad auocandam possessionem, ne vnquam amissa videatur, nisi ex Iustiniani cōstitutione,[6] quæ porro non potest ei ipsi fauere, qui alienam possessionem interuertit, sed ei tantum, in cuius fraudem ab alio interuerti possessio non debuit.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. quod meo, 18. vbi not. D. de acqu. poss.*

2 *Defin. 10. supr.*

3 Cum non possint plures eandem rem eodem tempore in solidum possidere, *l. 3. §. ex contrario, D. de acq poss. l. duo in solidum, 19 D. de precar.*

4 Vt probatur ex primis illis verbis, *d. l. quod meo nomine possideo, cum ibi not.*

5 Vt euenit quoties is cuius corpore aliquis possidebat à-

lij rem tradidit, *l. si de eo, 40. §. 1. D. eo tit. De acq poss.*

6 Quæ extat in *l. vlt. C. eod.*

7 Vnicuique enim factum suum nocere debet non alterius *l. factum, 155. l. in condemnatione, 173. §. vnicuique de reg. iur.*

DEFINITIO XIII.

Venditione pignoris facta ex conuentione citra denunciationem, quæ omissa fuerit, etiam per dolū, nihilominus securus est emptor, si dolum non participauerit. Creditor tamen pignoratitia actione conueniri potest, & ad quid?

CVm pignus ex conuentione venditum est ob non solutam sua die pecuniam, non competit pignoratitia debitori aduersus creditorem, nisi ad hoc, vt ille restituat, quanto plus percepit ex pretio pignoris, quam fuerit in debito, si forte, vt plerunq; fit, pignus pluris venditum proponatur.[1] Valet enim conuentio de vendendo pignore, adeo vt nec requiratur denunciatio si cōcurrat lapsus temporis, intra quod debitor soluere debuerit nec soluerit.[2] Nā & valet pactio, vt liceat creditori pignus vendere citra denunciationem, etiamsi lapsus temporis non concurrat.[3] Melius sane faciat creditor, nec solam vrbanius, sed etiam tutius, si venditurus denunciet creditori futuram venditionem, vt se fraudis suspicione liberet, nec dolo malo in ea venditione versatus dici quandoque possit.[4] Sed si omissa sit etiam per dolū malum denunciatio, cuius faciendæ necessitas conuentione remissa fuerat, valet venditio? nec ab emptore, qui fraudem non participauerit, auocari res potest, salua debitori pignoratitia aduersus creditorem propter dolum.[5] Illud planè obseruandum est, permissa citra denunciationem venditione pignoris, id tamen actum intelligi, vt publicam & sub hasta non priuatam venditionem fieri oporteat, atque ita interpretandam conuentionem, ne quis fraudib. & vitio locus relinquatur.[6] Id si factum non sit, cōdemnandus est creditor, vt rem ipsam pignoratam restituat, si extet.[7] Sin consumpta sit, aliam, quæ sit eiusdem generis bonitatis & qualitatis, si modo ex iis fuit quæ recipiunt in suo genere functionem.[8] *Ita Senatus* in causa Iacobi Pic, & Ioannæ Rippet, 10. Cal. Sep. 1591.

1 *l. vlt. C. si vend. pig. agat. l. si cessante, 7. & seq. C. h. t. l. 6. §. 1. l. eleganter, 24. §. si vendiderit, de pig. act. l. si inter, 21. in fi. D. de pign.*

2 *l. si conuenerit 4.* vbi Paul. Castr. *D. de pign. act.*

3 Castr. *ibi.* post Bart. *ad l. Titio, 36. §. Titius, per illi. text. D. ad municip.*

4 Ita Bald. *ad l. creditor hypothecæ, 4. C. h. t.* Castr. vbi supr. Vide *d. l. si cessante, 7. C. hoc tit. & l. 1. C. si vend. pig. agat.*

5 *l. pen. & vlt. C. eod. tit. si vendit. pign. agat.*

6 *l. si eo tempore, 6. l. hypothecæ, 8. C. de remiss. pig. l. quæ specialiter. 9. C. hoc tit.* Intellige, si nihil in contrarium expresse actū sit, *arg. l. vlt. §. 1. C. de iur. domin. impetr.*

7 Intellige si haberi & redimi ab emptore possit. Alioquī contra eum in litem iurabitur, vt in pignoratitia solet iurari, cæteriſque bonæ fidei iudiciis, per quæ dominus rem suam reposcit, *l. in actionibus, 5. vbi not. D. de in lit. iur.* iunct. *l. non enim. 9 D. rer. amot.*

8 *Arg. l. cum quid. 3. & ibi not. D. de reb. credit.*

DEFINITIO XIV.

Distractio pignoris in re aliena constituti non potest nocere domino, si is neque dationi pignoris, neque distractioni consenserit.

QVid vero si alienæ rei pignus datū sit, & à non domino? Nō magis nocebit vero domino pactum interpositum de vendendo pignore, aut denunciatio, aut deniq; venditio, quam ipsa pignoris

Source : BIU Cujas

datio:[1] si non expressim consenserit, aut dolo malo dissimulauerit in fraudem ignorãtis creditoris:[2] sed qui alienam rem, siue prudẽs siue ignorans pignori dedit, in id omne quod emptoris & creditoris interierit condemnabitur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum rei alienæ pignus ab initio non valeat, *l. 1. & tot. tit. C. si alien. res pign. dat. sit.*

2 *l. 2. eod. ill. tit. l. mulier*, 11. *C. de distract. pign.*

3 Ex natura scilicet actionis pignoratitiæ, quæ siue directa sit, siue contraria, bonæ fidei est, & ex bona fide præstationes recipit, *§. actionum, Inst. de action.*

DEFINITIO XV.

Sumptus facti in litẽ inter plures creditores pro iure pignoris tuendo necessarie susceptam, singulis præstandi sunt ex pretio pignoris seruato temporis priuilegio quod sors habet.

SI plures creditores absente debitore de pignoris iure inter se contenderint,[1] quæri solet, an ei, qui potior reperitur sumptus litis ex pretio distractorũ pignorum, an ex posterioris pecunia præstandi sint. Quid enim si forte pretium quod vtrique principali debito exsoluendo alioqui sufficeret, computatis sumptibus sufficere non poterit? Cur admittamus posteriorem creditorem cogi, vt sui quoque pignoris venditionem patiatur, si nihil sit quod ei possit imputari:[2] Finge vtrumque non improbabilem litigandi causam habuisse, cur expensarum litis gratia durior fiet conditio posterioris creditoris?[3] Atqui nec æquum est prioris crediti quantitatem per eas expensas diminui. Quinimo longe æquius est idem pignoris & temporis priuilegium anteriori creditori pro litis sumptibus superesse, quod habet pro sorte debitoq; principali.[4] Itaque cum inter duos creditores diu lis agitata fuisset, nec colluforie nec calumnioſe, visum est Senatui expensas totius litis, nõ vt alias fieri solet, compensandas,[5] sed vtriq; ex pretio pignorum seruandas, si pignora distrahantur. Sin offerre posterior mallet, quam pati distractionem, anteriori præstandas à posteriore, posteriori vero omnes à debitore cum pignoratitiam debitor exercebit: Opposita nimirum doli exceptione, si debitor sortem duntaxat, & quicquid anteriori creditori solutum fuit, offerat, non etiam quod in litem iustam tuendi proprij pignoris gratia posterior necessario impenderit.[6] *Ita Senatus* in causa Neiret, & Benedicti Geoffrey, 9. Cal. 1592.

1 Nec enim debitorem vocati necesse est, cum hypothecaria actio sit in rem, & competat contra quemcunque pignoris possessorem, *l. pignoris*, 17. *D. de pign. l. pignoris* 15. *C. eod.*

2 Solemus enim dicere succurrendum ei esse, cui nihil potest imputari, *l. 3. D. de separ. l. cum postulassem*, 44. *§. 1. D. de damn. infect.*

3 Nec enim solet condemnatio expensarum infligi, nisi in pœnam temeratiæ litis, *l. qui solidum*, 78. *§. 1. de legat. 2. lege eum quem temere*, 79. *D. de iudic. l. properandum*, 13. *§. siue autem alterutra. C. eod.*

4 *l. Lucius*, 18. *vbi not. D. qui potior. in pign. hab. cap. accessorium, de reg. iur. in 6.* Distingue tamen, an expensæ debeantur iure actionis, an officio tantum iudicis. Priore casu obtinet, quod hic dicitur, non etiam posteriore, vt scripsimus *in tit. De fructib. & lit. expens.*

5 Quasi ratione mutuæ victoriæ. Nam in hac specie vterque quidem vincit, sed ita, vt neuter haberi possit pro victo, semper enim iusta intentio est eius, qui se probat verum creditorem.

6 Nam & ex hac causa contrarium quoque iudicium cõpeteret nec tum retentio, *l. si necessarium*, 8. *D. de pig. act.*

DEFINITIO XVI.

Subhastatio rite facta & perfecta non vitiatur ex vitio missionis in possessionem subsecutæ.

VItium missionis in possessionem, quę addictionem ex causa subhastationis factam sequitur, non afficit subhastationem, quo minus rite ac solemniter, si aliud nihil obstet, peracta videatur.[1] Itaque vitio possessionis purgato, nouaque possessione per iudicis auctoritatem, & eo quo oportuit modo adprehensa, nihil est, quod ex ea causa ad impugnandam subhastationem obiici possit, siue de rei dominio agatur, siue de fructibus ex fundo vendito perceptis.[2] *Ita Senatus* in causa, de qua SC. 12. & 13. supr. Vnde vi.

1 Nec enim missio in possessionẽ est pars subhastationis, sed actus separatus, & tamen consequens subhastationi.

2 Fructus enim non iure possessionis acquiruntur, sed iure dominij, *l. qui scit*, 25. *§.* 1. *l. Herennius*, 42. *D. de vsur.* Et ideo per statuti nostri auctoritatem acquiruntur emptori, ex die ipsius addictionis, & vt loquuntur expeditionis.

DEFINITIO XVII.

Decendium, de quo loquitur statutum factum de subhastandis pignoribus computatur exclusso die leuationis.

IN decendio quod ex vetere statuto Sabaudiæ nõ plene intermediũ esse debet à die capti pignoris (pragmatici leuationem vocant[1]) ad diem vlq; primæ proclamationis, non computatur dies ipse quo capta sunt pignora.[2] Sic enim verba Statuti ferunt vt primum proclama fiat intra decem dies proximos post leuationem.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N. Trinquet contra N. Truffon 5. Cal. Decembr. 1592.

1 De quo vide quæ scripsi *Defin. 3. supr. hoc tit.*

2 Quomodo & aliis plerisque causis accidit, vt dies termini non computetur in termino, scilicet in præparatoriis & ordinatoriis iudiciorum, non in decisoriis, vt nostri solent distinguere, *ad l. 1. de legat. 1.*

3 Quæ verba diem ipsum leuationis excludunt, *l 1. §. biduum, vbi not. & §. seq. D. quand. appell. sit. & intr. qua tempor. l. post diem 7. D. de leg. commiss.* Iunge *Defi. 3. supr. eod.*

DEFINITIO XVIII.

Subhastatio etiam nulliter facta, dummodo pro debito tenet, & quandocunque confirmata ob non oblatum debitum retrotrahitur in omnibus ad tempus expeditionis.

PIgnoris distractio licet minus rite facta sit nec seruatis solemnibus, dũ ne pro indebito, tenet.[1] Et consequenter licet ob hanc causam tardius nonnunquam confirmanda sit, vt debitor tanto amplio rem habeat luendi pignoris, aut potius redimendi facultatem, quia tamen aliquando tandem confirmanda est omnimodo ni debitum soluatur, retrotrahitur confirmatio ad tempus distractionis & expeditionis,[2] siue de fructibus medio tempore perceptis quæratur,[3] siue de laudimiis cui debeantur, si bona vendita directum dominum[4] medio tempore mutauerunt.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 38. sup. De iur. emphyt.

1 Hactenus scilicet, vt non aliter audiatur debitor eam impugnans, quam si debitum totum offerat, & recusante creditore obsigner. Ita enim stilo Senatus nostri cautum est, vt dixi *Defi. 5. sup.* Vide *text. l si non sortem, 26. § si centum*, vbi Bar. *D. de condict. indeb. l. & qui sub imagine. 10. C. hoc tit.* [Multo magis tenet subhastatio si ei debitor ex postfacto consentiat licet nullitas præcesserit. Et ideo mittendus est hoc casu emptor in possessionem. *Ita Senatus* 16. Nouem. 1612.]

2 *arg. l. qui balneum 9. versic. quoniam tamen iam tunc. D.*

qui

qui potior in pign. hab. Quamuis dici soleat, quoties actus aliquis nullus & inualidus confirmatur, confirmatis prioribus quæ confirmati rationem habendam esse. *Ex not. in cap. cum Ecclesia, extr. de cauſ. poſſ. & propr.*

3 Qui ex ſtatuto pertinent ad emptorē à die expeditionis.

4 Aut etiam directi domini conductorem.

5 Vt is præferatur qui fuit dominus directus vel domini directi conductor tēpore expeditionis. De quo alibi ſcripſimus.

DEFINITIO XIX.

Cum venditio pignoris perperam facta eſt, debitor offerre debet creditori non emptori.

DIſtracto pignori rei mobilis contra publicarū venditionum legem conſtitutā, puta ſi eo ipſo die quo pignus captū eſt in executione iudicati vēditum ſit, non expectato triduo, quod expectari debuerat,[1] poſtea debitor intra decendium, quod redimendis pignoribus rerum mobilium præſtitutum eſt, pecuniā offerens creditori audiēdus eſt. Quamuis ſi rite peracta venditio fuiſſet, non creditori, ſed emptori offerri pecunia debuiſſet,[2] nimirum, quia non poteſt pro diſtracto haberi pignus, quātum ad creditorem pertinet, quod perperam, neque ſeruatis ſolemnibus diſtractum eſt.[3] Emptori tamen aduerſus creditorem, qui male diſtraxit, ſaluum ius erit.[4] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Syndicorum de S. André, 3. Non. April. 1593.

1 Secundum formam veteris ſtatuti Sabaudiæ.

2 Nam poſt peractam pignoris venditionem eius ſolius qui comparauit periculum vertitur, *l. à Diuo Pio, 15. §. ſi poſt addictum, D. de re iud.*

3 *d. l. à Diuo Pio, §. ſed ſi emptor*, in poſtremis illis verbis, *quaſi non vinculo pignoris liberatam.*

4 Vt ſcilicet reddat emptori pecuniā quam accepit. Ne alioqui eueniat, vt creditor bis idem fuerit conſecutus, ſemel ab emptore, & iterū à debitore, *l. ſi quis dolo, 51. in fi. D. de re iud.*

DEFINITIO XX.

Nulla eſt ſubhaſtatio quæ ſit pro debito incerto, nec poteſt ex eiuſmodi ſubhaſtatione mitti emptor in poſſeſſionem, niſi vocato prius debitore, licet non poſſit debitor impedire, niſi offerendo.

PVblica diſtractio pignoris, aduerſus debitorem frumenti aut alterius quātitatis in pondere aut menſura conſiſtentis, nō valet, ſi pro debito fiat addictio, id eſt, pro frumento ipſo, eaue quantitate quę debetur, nulla æſtimatione præcedente,[1] quia pretiū certum eſſe neceſſe eſt, tam ex natura venditionis,[2] quam vt parata ſit redimēdi facultas debitori, ſi intra ſemeſtre redimere velit.[3] Idemque erit, etſi cum quantitate huiuſmodi pecunia quoq; debeatur. Nā in indiuiduis, cuiuſmodi eſt venditio,[4] ſi quid ſit quod impediat, ne actus totus valere poſſit, vtile per inutile vitiatur.[5] Hic autem incertitudo pretij impedit, ne venditio valere poſſit, cuius ſcilicet ſubſtātia conſiſtit in pretio,[6] pretiū vero in pecunia numerata.[7] Nec tantū ratione tertij admittendum eſt, nullā eſſe ſubhaſtationē, quæ ſic facta ſit, ſed etiam ratione ipſius debitoris,[8] hactenus, vt vocari eum & audiri neceſſe ſit, priuſquam miſſio in poſſeſſionem permittatur. Etſi enim nō aliter audiendus eſt excipiēs de nullitate ſubhaſtationis, quā ſi offerat quicquid debet, qualecunque tandem illud ſit,[9] ipſius tamen intereſt, ne tam cito, tamque facile miſſionis decretum interueniat, propter redimendi facultatem, cuius præſcribēdæ tempus illud ſemeſtre incipit à die miſſionis.[10] *Ita Senatus* in cauſa Franciſcanorum Chamberienſium, & Franciſci de Vegie Rauier, 8. Cal. Sept. 1593.

1 Dixi *Deſi. 6. & 7. ſupr.*

2 *l. hac venditio, 7. §. 1. & 2. D. de contr. empt. l. vlt. in fi. C. eod.*

3 Non enim poteſt redimere niſi ſoluendo, neque ſoluere, aut offerre, aut obſignare, ſi neſciat quid & quantum debeatur.

4 Nec enim emptor fuerat emturus partem, *l. tutor, 47. D. de minor. l. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.*

5 *Not. in l. placuit, 29. D. de uſur. l. in hoc iudicio, 27. D. famil. erciſc.*

6 *l. pacta conuenta, 72. ante verſ. Paulus notat. D. de contr. empt.*

7 *§ item pretium, Inſt. de empt. & vend. l. pen. C. de rer. permut.*

8 Licet alias ſoleat deterior eſſe conditio debitoris, quam tertij, qui debitor non eſt, *vt in l. vlt. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. ret in poſſ.*

9 Vt dixi *Deſi. 5. nu. 2. & Deſi. 18. ſupr.*

10 Intereſt enim debitoris, vt amplius ſpatium temporis habeat ad pignoris luitionem.

DEFINITIO XXI.

Debitor non poteſt impugnare ſubhaſtationem factam certo precio, & pro debito certo, licet nōdum liquido. Tutius tamen eſt rei debitæ fieri ante omnia æſtimationem.

QVid autem ſi, cum frumentum deberetur nec ſolueretur, bona debitoris pro eo debito nōdum liquidato vendita ſint, certo tamē pretio in pecunia cōſiſtente? Magis eſt, vt ſubhaſtatio valeat in præiudicium, nō quidem tertij,[1] ſed debitoris, quippe cuius nihil intereſſit, quod ad redimendi ius pertinet, quique ſi paratus ſit ſoluere, curare ipſe debeat, vt frumentū æſtimetur,[2] quod æquè fieri poteſt ante atque poſt ſubhaſtationem. Nam ad validitatem venditionis vtique ſatis eſt, factam eam eſſe pro debito & certo pretio.[3] Tutius tamen fuerit, & conſultius æſtimari ante omnia id, quod debetur, & in pecuniam numeratam conuerti, vt ſubhaſtationem, nō tantum pro debito & certo pretio, ſed etiam pro liquido factam fuiſſe appareat.[4] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Cuius ſcilicet intereſt fieri omnia ſolemniter & ex forma ſtatuti. Alioqui poteſt dicere ſe paſſum fuiſſe ſubhaſtari pignora, quod ſciret ex defectu ſolemnitatum & formæ ius ſuum durare. *arg. l. ſicut, 8. §. non videtur, D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

2 Qui enim tenetur ad conſequēs, vtique tenetur etiam ad neceſſarium antecedens, *vulg. in rib.*

3 Nam cum frumentum recipiat functionem in ſuo genere, ideoque non perire vnquam poſſit, ſemper & æquè facile recipit æſtimationem, *l. vinum, 22. D. de reb. cred. l. vlt. D. de condict. tritic.*

4 Vix enim eſt, vt certum poſſit dici debitum, quamdiu liquidum non eſt, *not. in l. vlt. C. de compenſat.*

DEFINITIO XXII.

Non poteſt emptor prætextu nullitatis ſubhaſtationum recuſare ſolutionem pretij, qui vero in amicum ab emptore electus eſt, multo minus.

SVbhaſtationibus non ſatis rite, nec ex forma ſtatuti peractis, ſi emptor ad precij ſolutionem cōuentus de earum nullitate excipiat, ex eaque cauſa ſolutionē recuſet, condemnandus eſt.[1] Non ſolum quod nihil eius intereſſit, cū, ſi debitor bona ſua quaſi male alienata vindicare quandoque volet, futurum ſit, vt debitum ante omnia reddere cōpellatur.[2] Sed etiam quia imputare ſibi debet, qui emerit cum ſciret, aut ſcire poſſet, non rite factam eſſe venditionē.[3] Idemque eſt ſi non ipſe emerit, ſed in emptoris locum ſubrogatus ſit, & ab eo, vt fit, in amicū electus; quoniam hic emptoris partibus & vice in omnibus fungitur.[4] *Ita Senatus* pro D. de Ville magiſtro Com-

putorum, contra Nicolaum de Chignin, 8. Cal. Sept. 1593.

1 Cum ex proprio facto & contractu conueniatur, quippe qui ea lege accesſit ad publicam venditionem, quam ſciuit, aut ſcire debuit, non niſi præſenti pecunia fieri debere, *l. à Diuo Pio, 15. § ſed ſi emptor, D. de re iudic.*

2 Dummodo conſtet ſubhaſtationem factam eſſe pro debito, vt dixi *Defin. 5. & 18. ſupr.*

3 Potuit enim & debuit ante omnia inquirere, an rite ac ſolemniter facta eſſet ſubhaſtatio.

4 Ita vt eadem ipſa emptio non noua eſſe intelligatur, vt ſcripſi *in tit. ſi quis alter. vel ſib.*

DEFINITIO XXIII.

Non reuocatur diſtractio pignorum rite venditorum in executionem prouiſionalis ſententiæ, quamuis poſtea reuocatæ per diffinitiuam.

SI in executionem prouiſionalis ſententiæ capta ſint pignora, & publica auctione diſtracta, poteſt emptor legitimo tempore elapſo petere non ſolum miſſionem in poſſeſſionem, ſed etiam plenam dominij adiudicationem per interpoſitionem decreti iudicialis, non ſecus, ac ſi definitiua fuiſſet ſentētia, alioquin pignorū capio non valeret, ſi aut illa diſtrahi non poſſent, aut eorū diſtractio ius commune pignorum venditorū non ſequeretur.[1] Atqui publice intereſt, quicquid iudex ſiue diffinitiua, ſiue interlocutoria condemnatione conſtituerit, ſuam habere executionem.[2] Etſi enim hactenus intereſt, quod ea, quæ pendente lite iuſſit vetuitve contrario imperio tollere poteſt, in ſententiis autē contra,[3] indeque eſt quod dici ſolet, prouiſionalem ſententiā nunquam tranſire in rem iudicatam:[4] Quouſq; tamē prouiſionalis reuocata ſit, aut potius, quamdiu reuocata nō eſt, iudicati ſane vim obtinet.[5] Sed & poſteaquā reuocata eſt, non idcirco pignorum venditiones reuocari debent,[6] neque ad hunc caſum pertinet, quod à prudentibus reſponſum eſt, ſi cū nulla præceſſiſſet ſententia, capta ſint pignora, nullam quoque eſſe pignorū venditionem.[7] Nulla enim ſententiæ dici non poteſt, quā executioni mandari oportuerit,[8] tametſi poſt factam executionem reuocata ſit. Satiſq; eſt ad eius, qui pro indebito vrgebatur indemnitatē, quod non modo actorem, ſed etiam ipſius fideiuſſorē, qui ex huiuſmodi cauſa dari ſemper ſolet,[9] obligatos habeat de omni eo, quod ſua intereſſe poteſt, in quo venit quantum ei ideo abeſt, quod re ſua carere cogatur.[10] *Ita Senatus* in cauſa Ludouici Truc & D. de Leſchereine 7. Cal Sep. 1593.

1 Ad quid enim capiuntur pignora in executione iudicati, niſi vt diſtrahātur, *l. à Diuo Pio 15 § in venditione. & paſſ. D. de re iudi. l. 1. & tot. tit. C ſi in cauſ. iudic. pig capt. ſit.* Et vero aliter poſito iure nemo vellet accedere ad emptionem pignorum in executionem prouiſionalis iudicati captorum, nec ſi bona fide diſtraherentur, vt in ſimili ratiocinatur Iurec. *in l. ait prætor 7. alias l. etſi ſine. § quæſitum D. de minor.*

2 Cū totus vigor & effectus ſententiæ, ſiue prouiſionalis, ſiue diffinitiuæ in executione cōſiſtat, *l. pen. C. de exec. rei iudi.*

3 *l. quod iuſſit 14. D. de re iudic.*

4 Res enim iudicata dici non poteſt, quamdiu retractari & reſcindi poteſt, ſiue ab eodem, ſiue ab alio iudice, *l. 1. D. de re iudic. l. ſingulis 6. D. de except. rei iudic. & tot. tit. C. ſentent. reſcin. non poſſ.*

5 Ita vt mandanda ſit executioni, ſi aliud nihil obſtet.

6 Quia non tam à ſententia vim accipiunt; quam à publica poteſtate & auctoritate illius, qui iudicatum exequitur, *l. à Diuo Pio 15. cum ibi not. D. de re iud.*

7 *l ſi cūm nulla 58. eod tit.*

8 Siquidem id quod nullum eſt, nullū iuris effectum habere poteſt, *c. non præſtat impedimentum. de reg. iur. in 6.*

9 Vix enim vnquam ſit prouiſionalis adiudicatio, quin ex ea cauſa fideiuſſorem dari oporteat, vt ſcripſi *in tit. de ſenten. & interlos. omn. iudic.*

10 *l. in interd. cto 6. D. vnde vi. l. 1. D. de action empt. l. non vim 9. D. rer. amot.*

DEFINITIO XXIV.

Pignora capta in executionem prouiſionalis ſententiæ addicta creditori, poſſunt ab eo retineri etiam pro vſuris, poſtea per diffinitiuam adiudicatis.

QVod ſi prouiſionalis condemnatio in diffinitiā tē tranſierit, &, vt plerumq; fit, vſurarum adiectione aucta ſit, quæ in prouiſionalem venire non potuerant,[1] eidemq; ipſi, qui obtinuit, pignora addicta proponantur (quod euenire neceſſe eſt, quoties extraneus emptor non reperitur.[2]) De redimendo autem pignore debitor agere velit, puta, quod ſemeſtre in eam rem præſtitutum, & à die miſſionis non addictionis[3] computandum, nondum præterierit, placet pignoris retentionem etiam pro vſuris competere, ſiue obligationis iure, ſiue officio iudicis debeantur,[4] quamuis verum ſit, nō in eam cauſam capta eſſe pignora.[5] Quid ni vero, cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poſſit? *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Solet enim & debet vſurarum ſicut & fructuum, itemq; ſumptuum condemnatio differri in diffinitiuam ſententiam, vt dixi *in tit. de fructib. & lit. expenſ.*

2 *l. 2 & 3. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

3 Hac enim parte derogatum eſt veteri ſtatuto per ſtylum Senatus, cum antea ex ſtatuto ſemeſtre inciperet currere à die expeditionis.

4 Quamuis in aliis pleriſque cauſis ea diſtinctio neceſſaria ſit, vt ſcripſi *in t it. de fructib. & lit. expenſ.*

5 Quæ ſcilicet non potuerunt capi pro debito nondum adiudicato, *l. 1. C. de exec. rei iudic.*

6 *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin.*

DEFINITIO XXV.

Quod debitoris intereſt ob pignora male ac pro indebito diſtracta, quomodo taxandum ſit, ſi probetur, ille ea pignora periiſſe, vel per interpoſitam perſonam redemiſſe.

PErperam captis & diſtractis pignoribus, ex eaq; cauſa cōdemnato auctore in omne id, quod rei interfuit, ſi reus ipſe pignora illa vel per ſe, vel per interpoſitam perſonam[1] redemiſſe probetur, non ad pignorum repræſentationem aut eorum æſtimationem, quæ vtplurimum maior eſſe ſolet,[2] condemnari actor debet, ſed ad pretij in redemptionis cauſam ſoluti reſtitutionem cum vſuris quincuncibus, quia nec pluris intereſſe videtur eius, cōtra quem exeeutio facta fuit, cum nihil ei abſit præter pretiū quod ſoluit,[3] rei autem, quam penes ſe habet, nec poſſeſſionem petere debeat, nec æſtimationem.[4] *Ita Senatus* in cauſa Amedei Pugeat, & Syndicorum de Cuſy, Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Nihil enim refert, *l. & qui ſub imagine 10. C. hot tit. l. pupillus 5. § ſed ſi per interpoſitam. D. de tutor. & tutor.*

2 Quia ſolent viliore pretio diſtrahi pignora, quam publice diſtrahuntur, *l. 3. C ſi vendit. pign. agat.*

3 Id vero quod intereſt, nihil aliud eſt, quā quod abeſt victori, quodq; is lucrari potuit, *l ſi cōmiſſa 13. D. ratam rē habe.*

4 Quia id, quod iam ſemel meū eſt, non poteſt magis fieri meum, *§ ſic itaque. Inſtit. de action. l. ſtipulatio iſta 38. § alteri, D. de verb. obli.*

DEFINITIO XXVI.

Allegatio læſionis immodicæ & doli remorari poteſt interpoſitionem decreti, ſi modo creditor aut

emptor

Source : BIU Cujas

emptor possideat, nec sciri certo possit, quantum offerre debitorem oporteat.

DEbitoris fundo, qui erat maximi pretij, pro exigua quantitate per dolum sub hasta vēdito, si creditor idemque emptor petat decreto confirmari publicam venditionem, non prius decretum interponendum est, quam constiterit, nec læsionem immodicam, nec dolum interuenisse. Etsi enim decreti interpositio non solet tollere remedium restitutionis ex causa læsionis:[1] Cum tamen læsio doluſq; ante interpositionem allegatur, æquum est eius rationem haberi, & re integra misero debitori consulere melius est, quam post vulneratam causam remediū quærere,[2] vel ob id maxime, quod nec quicquam interest creditoris aut extranei emptoris, quippe qui interim possideat,[3] & exinde fructuum restitutioni obstrictus fiat, ex quo lis cōtestata est super petita in integrum restitutione, si debitorem postea in eo iudicio vincere contiget.[4] Itaq; non potest hoc casu locus esse æquitati, per quam solet plerumq; Senatus decernere, vt intra certum tempus debitor satisfaciat,[5] alioqui subhastationes cōfirmentur, cum necesse sit, prius constare de debiti certa quantitate, quam possit iuberi debitor satisfacere: quantitas autem incerta sit, quamdiu incertū est, an fructus aliqui sint, qui in eo, quod excedunt legitimum modū vsurarum, imputandi sint in sortem, vt eā minuant.[6] Neq; rursus ad rem pertinet, si quis dicat, læsionem illam enormissimam, quæ probata, facit, vt rescindi subhastationes debeant, non magis allegare posse, quā cæteras nullitates, nisi obsignato prius debito.[7] Id enim in proposito procedere non potest propter eam, quam diximus rationem, quod quamdiu dubitatur, vtrum fructus medio tempore percepti, imputandi sint in sortem, & ad quam vsque quantitatem ascendant, nesciri possit, quid & quantum sit obsignandum?[8] Item id locum habet, si lite pendente emptor non sit in possessione. Iniquum enim esset, prætextu obiectæ nullitatis debitorem & pecuniā debitam, & rem ipsam venditam retinere.[9] At cum creditor idemq; emptor possidet, nihil eius interest imo eadem subesset iniquitas, si ei, rem iam habenti, pecuniam quoque soluere debitor cogeretur.[10] At qui, inquies, creditoris interest, vt vel pecuniam habeat, vel rem ipsam irreuocabiliter, nec tamdiu cogatur in suspenso manere, & incertus esse vtrum bona sit habiturus in solutum, an pecuniam, vt tanquā de re sua de alterutrō disponat cōmodius.[11] Sed huius incommodi deuitandi gratia tāto maiorem adhibeat ille, si velit, diligentiam in persequenda lite, sibiq; imputet, qui tam vili pretio per dolum compararit.[12] Aut si læsionē nullā, nullumque dolum interuenisse conscius sit, fustētet litis moras spe victoriæ, & illa etiam ratione, quod interea rem non solū habeat, sed etiam irreuocabiliter acquisitam. Nullo scilicet post semestre elapsum superstite redimendi iure, tametsi decreti interpositio nondum secuta sit. *Ita Senatus* ex tēpore in publico Auditorio pro Gabriele Damodry Aduocato doctiss. Non. Dec. 1593.

1 Secundum ea, quæ dixi *Desi 8. supr.*

2 *Arg. l. vlt. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.*

3 Aliud ergo est, si emptor nō possideat, sed debitor. Finge missioni in possessionem, quam emptor vrgebat debitorem ipsum, quamuis iam condemnatum, intercessisse, eamq; intercessionem per apparitoris aut collusionem, aut imperitiam fuisse admissam, cum reiici debuisset. Non erit debitor audiēdus allegans læsionem, quasi id faciat frustrandæ executionis gratia. Nec eo minus tamen redimendi tempora contra eum current à die petitæ missionis, ac si intercessio nulla interuenisset, cuius scilicet ratio in persona debitoris condemnati haberi nulla potest. Et ita Senatus noster pronunciauit in publico Auditorio pro illustri D. Comite Pontis Vallium contra N. Claudium Riuoires, 5. Id. Mart. 1604.

4 Cum litis contestatio inducat malam fidem, *l. sed etsi 25. §. si ante D. de petit. hered. l. 2. C. de fructib. & lit. expens.*

5 Idem est si post venditionem pignorum longum tempus effluxerit, nec adhuc præsentem pecuniam offerat debitor ad luitionem.

6 Nam cum læsio est enormissima, id est, vltra bessem; fructus restituendi sunt quatenus excedunt legitimum modum vsurarum, scilicet cum dolus emptoris interuenit, *l. 1. & pen. C. si vend. pign. agat.* Aliud enim est, si sola læsio licet enormissima interuenerit, vt scripsi *Desi 6. supr. de rescin. vendit. & Desi. 28. infr.*

7 Dixi *Desi 5. & 18. supr.* Nota tamen, subhastationes non posse dici nullas ex eo solo, quod læsio modica in iis interuenerit, vt dixi *Desi 8. supr.*

8 Taxationem enim & liquidationem fructuum præcedere oportet.

9 *l. ex empto 11. §. qui autem. l. Iulianus 13. §. veniunt autem. l. bona fides 50. D. de act. empt.*

10 Nisi paratum se diceret, recepto debito rem restituere.

11 Nec enim videtur quisquam in bonis suis habere id, quod euinci ab eo possit, *l. non videtur quisquam 5. l. quod euincitur 91. de reg. iur.*

12 Dolum namque ipsius impunitum manere non oportet, *l. procurator 11. §. 1. D. de doli mal. except.*

DEFINITIO XXVII.

An pignora iam vendita sub hasta possint iterū vendi postulante alio creditore, siue anteriore, siue posteriore, qui alioquin mansurus sit in damno.

BOna, quæ sub hasta sunt vendita, postulante posteriore creditore, siue ipsi creditori, siue extraneo emptori addicta sint, si ex eorum pretio creditoribus anterioribus satisfieri nequeat, quibus ignorantibus,[1] licet generali programmate vocantis vēditio facta fuerit, iterum vendenda sunt, si id petat vnus ex creditoribus anterioribus.[2] Nec aliud erit, quamuis decretum iudicis subhastationē confirmauerit, quia creditoris anterioris, cui nihil imputari potest, ius saluum esse oportet, nec sententiam inter alios reddita ei nocere æquum est.[3] Sed si posterior sit creditor, qui bona iterum vendi postulet, licet aliunde suum consequi non possit, audiendus nō est, cum possit debeatque sibi omnimodo cōsulere per ius offerendi,[4] nisi vno illo casu, quo per inopiā offerre impediatur.[5] At finge creditorem anteriorem, quo postulante ea bonorum venditio facta sit, nondum esse dimissum ex pretio, quod per vēditionem redactum sit, eiq; adhuc aliquid deberi, cuius consequendi gratia velit is agere contra tertium possessorem. Si bona viliore pretio distracta dicantur, & eius esse æstimationis, vt si iterum venderentur satisfieri prorsus ex eorum pretio anteriori creditori posset; audiendus est possessor, qui possessionis suæ tuendę gratia petat vt iterū vendātur: ne frustra & sine causa inquietetur per creditorē, cui iam satisfactū videri possit ex iis ipsis bonis, quæ iam habeat:[6] maxime vero, si in publica venditione enormis lęsio interuenerit, nec alia bona vlla sint, ex quibus indemnitatē consequi tertius possessor queat.[7] Nam quemadmodum debitor ipse ex causa læsionis restitueretur in integrū cōtra subhastationem,[8] ita ęquum est ex eadē restitutionis causa succurri possessori, vt hoc saltem ex debitoris persona consequatur:[9] tametsi non sit ei necesse impetrare restitutionem, quia nihil ab eo gestum est.[10] Quod si possessor hoc idemque creditor proponatur, si omnino anterior, inquietandus non est per posteriorem citra ius offerendi.[11] Sin omnino posterior, multo minus venditionem pignoris impedire potest, si non offerat quicquid debe-

Source : BIU Cujas

tur.[12] Si partim anterior, partim posterior, & bona quæ possidet, pluris esse dicantur, quam quãtum sit in anteriore credito, eadem æquitas quá supra diximus suadet, vt publice pignora illa vẽdantur, sed ita tamen, vt non nisi in subsidium, hoc est, ita demum, si reuenditis iis, quæ actor ipse possidet, in totum satisfieri illi non possit:[13] & ea lege adiecta, vt nõ ante res aufferatur possessori, quam sit ei satisfactum totius crediti nomine,[14] in quo est ille anterior.[15] Itẽque expensarum in litem factarum aut in aliam pignoris vtilitatem.[16] Atq; ita Senatus noster pronũciauit in causa Dominorum de Mareſt & N. Annæ de Menthon, 15. Cal. Mar. 1594. ex æquitate sane potius, quam ex mera iuris ratione. Nam si iurisrationem inspicias, nũquam potest inquietari is, qui anterioris creditoris iure possidet, si non ei per posteriorem creditorem offeratur,[17] nec si vel pro nummo vno rem teneat, quæ sit maximæ æstimationis.[18] Cum eo casu tanto plus imputari actori possit cur non offerat, quod facilius offerre potest.

1 Aliud enim est si probentur sciuisse, multo magis si fuerint præsentes, *l. si eo tempore 6. & l. hypothecas 8. C. de remiſ. pig.*

2 Non idem seruatur apud Gallos, cum venditio publica facta est per solemne, vt vocant, decretum. Tũc enim nullus anterioribus creditoribus, licet absentiam & ignorantiam iustissimam allegantib. & probantibus, datur regressus contra emptorem, si nihil omissum sit ex solemnibus.

3 *l. vnoquoque 47. D. de re iudic. l. 1. & tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. alius non nocer.* Intellige, nisi possit esse cautum anteriori creditori per repetitionem contra posteriorem. *Defin. 25. infr. de luit. pign.*

4 Perinde enim saluum est posteriori creditori hoc casu ius offerendi contra anteriorem, atque si debitor ipse vendidisset, *l. 1. C. si antiq. cred. pign. vend.* quia cum in causa iudicati pignus ex auctoritate iudicis venditur, factum iudicis est factum partis, *l. 1. C. si in caus. iudic. l. si ob causam 13. C. de euict.* An contra emptorem? Vide *Defin. 25. de luit. pign.*

5 Secundum ea quæ scripsi *Defin. 1. supr. eod.*

6 Improbus enim est, qui bis idem consequi velit, *l. si quis dolo 51. in fi. D. de re ind.*

7 Succurrendũ enim est tertio bonæ fidei possessori quãtum fieri potest, dum ne creditor moretur in damno, *Auth. hoc si debitor. C. de pig.*

8 Secundum ea quæ scripsi *Defin. 4. supr. de resc. vend.*

9 Similis ratio est *in l. dotem 6. D. de collat. bonor.*

10 *Arg. l. ait prætor 7 D. de minor.*

11 Iuxta id, quod scripsi *Defin. 1. sup. & dict. Defin. 25. infr. de luit. pignor.*

12 *l. vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

13 Nam quamdiu satisfieri potest actori ex iis, quæ iam ipse possidet, nihil contra tertium possessorem facile decernendum est.

14 *l. à Diuo Pio 15. § quod si res pignorata. D. de re iudic.*

15 Nam eius crediti, in quo est posterior, ratio haberi nulla potest, *l. creditor 12. § si idem bis. l. quærebatur 20. D. qui potior. in pign. hab.*

16 Hæ siquidem expensæ habent idem priuilegium temporis, si modo ex obligatione non officio tantum iudicis debitæ fuerunt, *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.* Alioqui seruandus est inter creditores ordo temporis, vt dixi *Defi. 2. sup. Etiam ob chirogr. pecun pign. retin. poſſ.*

17 *l. vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

18 *l. quamdiu 6. C. hoc tit. l. 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poſſ.*

DEFINITIO XXVIII.

Fructus percepti ex subhastationibus, etiam in quibus enormissima læsio, dum ne dolus interuenerit, nec restituuntur, nec imputantur in sortem.

PVblice distractis pignoribus tam vili pretio, vt quod sæpe fit, enormissima læsio & vltra bessem interuenerit, non idcirco imputamus creditori eidemque emptori fructus in sortem quasi sine titulo aut pignoris potius quam domini iure perceptos.[1] Cum tam ex iurisratione, quam ex statuto nostro ad eũ pertineant iure dominij à die addictionis & expeditionis.[2] Quare nec si extraneus emptor proponeretur, in restitutionem venirent. Etsi enim publica non minus quam priuata venditio ex causa enormis, nedum enormissimæ læsionis rescindi potest, hoc tamen differunt, quod priuata venditio, in qua læsio enormissima interuenit, hoc ipso & iniusta & nulla esse creditur,[3] ob idq; fructus ab emptore perceptos perinde restitui necesse est, atque si emptio nulla præcessisset.[4] At publice facta venditio, cum non solum publica fide & iudiciali auctoritate nitatur, sed etiam necessariam habeat causam, pro nulla haberi non potest, nisi cum peccatum est in solemnibus.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo essent imputãdi, si de priuata venditione ageretur, vt dixi *in tit. de resc. vendit. sup. & Defi. 26. sup. hoc tit.*

2 Fructus enim iure soli & domini percipiuntur, *l. qui scit 25. § 1. D. de vsur.*

3 *Ex not. in l. si quis cum aliter 36. D. de verb. oblig.*

4 Quia dolus, qui in re ipsa esse creditur, dolo ex proposito æquiparatur, vt tractant nostri *ad d. l. si quis cum aliter.*

DEFINITIO XXIX.

Emptor, qui publicæ actionis pretium soluit ei, cui iudex iussit, securus est, licet postea deperdita sit pecunia.

QVi bona sub hasta vendita comparauit, & iubẽte iudice pretium obsignauit penes eũ, qui à iudice in eam rem nominatus est, licet inauditis creditoribus:[1] liberatur perinde ac si creditoribus ipsis mandante iudice soluisset.[2] Nec quicquã refert, an depositarius ille pecuniam male custodierit, aut inter creditores perperam distribuerit.[3] Est enim, quod imputetur potius iudici, qui iussit, quam emptori parere qui habuit necesse.[4] *Ita Senatus* in causa R. Bernardi Combet, Archidiaconi Tarentas. & N. Antonij le Beuf, Prid. Cal. Sept. 1594.

1 Quos tamen debuerat iudex vocare & audire, vt ex eorum consensu curator constitueretur, qui pecuniam & acciperet, & distribueret, *l. 2. vbi not. D. de curat. bon. dand.*

2 Qui enim mandante iudice soluit, etiam ille, qui soluere non debuit, liberatur, adeo vt nec appellare habeat necesse, *l. ait prætor 7. § 1. vers. permitttur. D. de minor. 25. C. de admin tutor.*

3 Et talem depositarium vltro elegit, quo nomine æquum esset illum teneri.

4 *l. non videntur data 168 § 1. de reg. iur.*

DEFINITIO XXX.

Satisfieri creditoribus oportet ex pretio distracti pignoris non minus sumptuum litis, quam sortis nomine, seruato priuilegio & ordine temporis.

CVm inter creditores contentio esset de pignore, ac posterior anteriori offerret debitum, sed tamen de expensis litis, quas vterque petebat, cõtrouerteretur, Senatus ex officio iussit rem obligatam vendi, vt ex pretio vtrique satisfieret, tam expensarũ quam debiti principalis, omniumque accessionum nomine,[1] & quidem ex ordine, id est, anteriori primo loco, deinde posteriori.[2] Nec obstitit, quod ea ratione nouos sumptus fieri necesse sit ad publicam venditionem peragendam laudimiaque ex publica venditione debitum iri certum sit.[3] Sibi enim imputet posterior creditor, cuius incõmodo & periculo id futurum est, cur anteriori non obtulerit sumptus litis, quos vtique creditori iusto, siue anteriori, siue posteri-

Source : BIU Cujas

posteriori perire æquum non est, cum ita futurum esset, vt ipsa debiti quantitas minueretur.[1] Longéq; æquius est cedere eam rem damno debitoris, quam uis inauditi, cum ei semper imputari possit, cur non soluerit.[2] Plane si proponas, rem obligatam minoris esse, quam vt ex eius pretio satisfieri queat anteriori creditori eidémque possessori, detractis sumptibus publicæ venditionis, itemque laudimiis, nulla prorsus ratio est, vt inuito creditore anteriore pignus vendatur, eique possessio aufferatur.[3] Quid ergo? Condemnandus erit posterior creditor & repellendus, si cum debito non offerat sumptus litis,[4] præterquam quod ad sumptus eius attinet, qui post oblationem rite factam sola creditoris anterioris culpa facti sint.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro Nobilibus fratribus Salteur, contra N. Benoit, 10. Calend. Iunij 1595.

1 Cum accessiones istæ etiam in priuilegio tempotis sequantur ius & ordinem sui principalis, *l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pign. hab.*

2 Qui enim prior est tempore potior est iure, quod ad pignoris causam attinet, *l. 2. l. 4. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

3 Debentur enim laudimia ei, qui expeditionis tempore dominus directus inuenitur, vt dixi *Defin.* 18. *supr.*

4 Fiunt enim necessario, cum sine sumptibus litigari non possit, *l. minoribus* 6. *D. de minor. l. quod debetur* 51. *D. de pecul. l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l. qui solidū* 78 *§. etiam. de legat. 2.*

5 Itaque damnum videtur dare, qui damni occasionem dat, *l. si ex plagis* 52 *§. in clino Capitolino. D. ad legem Aquiliam.* Aliud ergo est, si sumptibus causam dederit sola temeritas alius tertij improbi litigatoris, vt in specie *Defin* 31. *de luit. pignor.*

6 Cum ea res inutilis futura sit creditori posteriori venditionem postulanti.

7 *Arg. l. vlt. C. si antiq. cred. pign. vendid.*

8 Semper enim sumptuum condemnatio ei est irroganda, qui temere litigauit, *dict. l. eum quem temere. & tit. Instit. de pœn. temer. litig.* Iunge *Defin.* 15. *supr. & Defin.* 2. *infr. tit. prox.*

DEFINITIO XXXI.

Nullius momenti est distractio pignoris pupillaris capti in executionem sententiæ contra pupillum indefensum aut falsum tutorem redditæ. Sed tamen si facta sit pro debito interim tenet.

CVm mulier quædam, quæ pupilli nec mater erat, nec auia, se pro tutrice gereret, creditor pupillaris, qui priorem tutorem iam condemnauerat, contra hanc quasi tutricem egerat in executione iudicati, eaque consentiente perfecerat, vt pignora distraherentur. Constabat nullius quidem momenti esse distractionem, perindeq; habendum pupillum, ac si quod ad hāc rem attinet nullo modo defensus fuisset,[1] vixq; excusari posse creditorem à dolo, qui non nisi nimis crassa ignorantia existimare potuisset pupilli tutricem esse mulierem, quam sciret nec matrem esse, nec auiam.[2] Sed tamē, quia pro debito facta erat executio, visum est tenere eam debere, quandiu pecunia debita cum legitimis accessionibus non solueretur.[3] Qua oblata, si consentiret creditor, nec fructus quoque restituere recusaret, non alias iudicis partes esse posse, nisi vt eos inuicem condemnaret, hūc ad restitutionem pignorum cum fructibus, illum vero ad solutionem debiti cum vsuris,[4] compensandis propter mutuam victoriam expensis,[5] præsertim quod non minus fauorabilis sit causa iusti creditoris, quam pupilli.[6] Plane si creditor distractionem pignoris, quæ perperam facta est mordicus defendere volet falsis absurdisve allegationibus in eam rem conquisitis, æquissimum est, vt expensarum quoque cōdemnatione mulctetur.[7] *Ita Senatus* in causa Claudij Amedei Bonet, contra fratres Garin, 15. Cal. Decemb. 1595.

1 Non enim dici potest defensus, qui neque per se, neq; per legitimam personam defensus fuit, *l. pen. C. si aduers. rem iudic.*

2 Soli enim matri vel auiæ permissum est à Iustiniano tutelam suscipere, cum tutela virile officium sit, *Auth. matrē & auia. C. quand. mul. tutel. offic. fung. potest.*

3 Secundum ea quæ scripsi *Defin. 8. supr. hoc tit.*

4 *Ex l. 1. & pen. C. si vend. pign. agat.*

5 *Argum. l. si ambo* 10. *D. de compens. l. viro* 39. *D. solut. matrim.*

6 Semper enim iustus creditor certat de damno vitando, & ideo fauorabilis est, *l. quod autem* 7 *§. simili modo dicimus. D. quæ in fraud. cred. rectum similib.*

7 Tanquam temerarius litigator, *l. eum quem temere* 59. *D. de iudic. l. qui solidum* 78. *§. 1. de legat. 2. tit. Instit. de pœn. temer. litigant.*

DEFINITIO XXXII.

Creditor cognatusve debitoris habet ius prælationis contra extraneum emptorem, sed ita demum si in continenti postulet se præferri, non etiamsi ex interuallo.

IN comparatione quidem extranei & eius, qui creditor cognatusve est, si bona debitoris ex auctoritate iudicis publice distracta sint, creditorem cognatumve tam ex Statuti nostri, quam ex iuris communis ratione præferendum esse, non ambigitur.[1] Sed hoc ita, si in continenti ius prælationis postuletur, nō etiam si ex interuallo.[2] Maxime vero si ponas vel iam solutam fuisse ab extraneo emptore pecuniam pretij,[3] vel elapsos sex menses à die missionis in possessionem numerandos, intra quos lui vel potius redimi pignora debuerunt.[4] Nec ad rem faciet, quod subhastationes nondum decreto confirmatæ proponantur. Non enim eo minus verum est, perfectas illas esse ex instanti addictionis, adeo vt exinde fructus omnes emptori acquirantur.[5] Nec quicquam prodest interpositio decreti, nisi vti ne de subhastationum viribus postea sit disputandum.[6] Sentire vero, quod ad redimenda pignora præstitutum est, non vim publicæ venditionis interim suspendendam, sed misero debitori ad rem suam, si velit & possit, recuperandam humanitatis tantum & miserationis gratia fauorabiliter indulgetur.[7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 9. supr. qui potior. in pign. habeant.

1 *In l. cum bona* 16. *D. de reb. auct. iudic. possid. alias l. 1. de priuil. credit.*

2 Nam si ex interuallo, videtur aufferri emptori ius, quod ei fuerat quæsitum, quod fieri non potest citra iniuriam, *arg. l. si ventri* 24. *§. vlt. de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 9. eod. tit. de priuileg. cred.* alioqui nemo esset, qui vellit accedere ad emptionem pignorum, nec si bona fide distrahantur, *l. ait prætor 7. alias l. et si sine. § quæsitum. D. de minor.*

3 Debet enim publica venditio sic fieri, vt præsenti pecunia pignus distrahatur, *l. à Diuo Pio* 13. *§. sed si emptor. D. de re iudic.*

4 Ex vetere statuto & stylo Senatus nostri.

5 Ex verbis ipsis statuti.

6 Quia quandiu decretum non est interpositum potest obiici de nullitate subhastationum vsque ad triginta annos.

7 *Arg. l. cum militi* 16. *§. 1. D. de compensat. l. in bello* 12. *§ si quis seruum. & seq. D. de captiu. & postlim.*

[DEFINITIO XXXIII.

Nulla creditori anteriori datur actio in posteriorem creditorem pro pecunia, quam sibi soluit ex precio pignoris quod ipse emerit.

CReditor quidam posterior egerat in bona debitoris & obtinuerat, vt prædium quod obligatum fuerat, venderetur,[1] nulloque se offerente extraneo emptore ipse emerat pro debito,[2] precium que sibi in solutum retinuerat. Postea conuentus ab anteriore creditore hypothecaria, cum

Source : BIU Cujas

vrgeretur ad exhibendum precium & actori, velut anteriori creditori restituendum. Negabat se teneri, quod iure suo vsus fuisset,[3] nec prohibendus esset ex distractione pignorum sibi obligatorum suum consequi, etiam priùs quàm satisfactum fuisset anteriori qui in exigendo debito negligentior fuisset.[4] Cùm dici soleat, quod verissimum est, iura vigilantibus & diligentibus scripta esse, non negligentibus & dormientibus. [5] Iudex pro anteriore creditore pronunciauerat: sed cùm esset prouocatum, adiecerat actor actioni suæ exceptionem, Nisi mallet reus possessione bonorum cedere; quæ comparauerat. [6] Iudex appellationum sententiam priorē confirmauerat, sed sub eadem illa exceptione,[7] rursumque victus emptor appellauerat. Et lite in Senatu perorata post rem diu, multumq; tractatam: Visum tandem est malè iudicatum. Propterea quòd pecunia quam creditor hic posterior, idemq; emptor ex causa publicæ auctionis debuisset nunquam fuisset debitoris,[8] nec proinde creditori obligata.[9] quāuis ex precio rei pignoratæ redacta fuisset.[10] Nec simile esse, quòd si emptor preciū numerasset debitori, ac rursum debitor creditori posset anterior hypothecariā exercere in pecunia,[11] quippe in qua etiam pignus cōsistat.[12] Id enim fieret, quia extaret pecunia, quam verum esset factam fuisse debitoris.[13] At in proposita specie, licet per fictionem brevis manus idē ordo rei gestę videatur interuenisse,[14] non eo tamen magis verum est fuisse vnquam debitoris pecuniā, quæ in precium conuersa est à posteriore creditori, qui non debitori suo, sed sibi soluerit.[15] Nam & tū quoque cùm pecunia debitori numerata fuisset, mox soluta creditori posteriori, tū ab eo bona fide consumpta, nulla tamen anteriorib. creditoribus contra eum dāda esset actio, siue in rem, siue in personam.[16] Ne quidem in subsidium, id est, etiamsi aliunde illi indemnitatem consequi non possent. Huic enim distinctioni tūc locus est, cùm pecunia consumpta peruenit ad aliquem ex causa lucrativa, non cùm ex onerosa:[17] At cùm per gratificationem debitoris pecunia ad hunc potiùs, quàm ad illum creditorem veniisse probatur.[18] Aliaratio est heredis cum beneficio legis & inuentarij qui ex pecunia hereditaria, vel ex precio rerum hereditariarum posteriori creditori soluerit. Habent enim creditores anteriores non hypothecariam, sed reuocatoriam actionem[19] aduersus posteriorem, idque non tam ex ratione iuris, quàm ex Iustiniani constitutione,[20] siue extet pecunia, siue consumpta sit, siue mala, siue etiam bona fide. *Ita Senatus* in causa Petri Patac, & Petri Rigot, 3. Aug. 1612.

1 Non enim ipse vendiderat iure creditoris, sed vendi postulauerat.

2 Exemplo pignorum in causa iudicati captorum & venditorum, *l. 2. C. si in caus. iud. pign. dat. sit. l. si ob causam 13. Cod. de ex. ff.*

3 Nemini enim facit iniuriam qui iure suo vtitur, *l. vlt. C. de in integr. restit. minor. l. si duorum 52. D. de act. empt.*

4 *l. si eo tempore 6. l. si hypotheras 8. C. de remiss. pign.*

5 *l. pupillus 24. D. qua in fraud. creditor. l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior.*

6 Vt scilicet huiusmodi exceptione addita quasi quodam temperamento actionis suæ iniquitatem corrigeret citra vllam refusionem expensarum quæ alioqui fuisset necessaria, si mutato libello hypothecariam proponere actor voluisset. Ex not. *in l. edita 3. C. de edend. & in l. 1. & 2. C. de formul. & impetr. act. subl.*

7 Et malè; debet enim sententia ferri super eo quod in petitionem deductum est, non quod in præstatione tantum est, *l. vlt. C. de fideic. libert. l. vt fundus 19. D. commun. diuid.* Et quod in actionem deduci simpliciter non potest, nec alternatiue potest, Bald. *in l. qua sub conditione 8. §. sed si sub iurisiurandi per ill. text. D. de cond. inst.*

8 Sed tantùm debita debitori, quod longè diuersum est; Nec enim quod meum est, adhuc deberi mihi potest, *l. non vbi ex pluribus 96. de reg. iur. §. sic itaque. Inst. de action.*

9 *l. 1. l. & quæ nondam 15. §. quod dicitur. D. de pign. tot. tit. C. si alien. res pign. dat. sit.*

10 Vt è contrario res empta ex pecunia pignorata, non ideo est pignorata *l. idemque 7. in fin. D. qui pot. in pign. hab.*

11 Afflict. *decis. 190.*

12 *d. l. idemque in fin.*

13 Obligatis scilicet generaliter bonis omnibus præsentibus & futuris, vt *in d. §. quod dicitur.* Pignus enim semel bene contractum durat, nec dominij mutatione extinguitur, *l. 1. §. cùm prædium. D. de pign. l. vsucapio 7. C. eod.*

14 *Vt in l. 3. § sed si debitorem. de don. int. vir. & vxor. l. singularia 15 D. de reb. cred.*

15 *Vt in l. qui negotia 34. D. mandat.*

16 Matth. de Afflict. *d. decis. 190.* vbi quæstionem hanc agitat in vtramque partem. Roman. *cons. 111.*

17 Bart. *ad l. 1. D. hoc tit.*

18 *Ex d. l. pupillus 24 qua in fraud. credit.* Rom. *d. cons. 111.*

19 Quæ personalis est non vt hypothecaria in rem, *l. 1. & tot. tit. qua in fraud. sed D & C.*

20 *In l. vlt. §. si vero creditores. C. de iur. delib.* Planè dubitandum non est quin posterior creditor conueniri possit hypothecaria per anteriorem de re quam emit si fuerat illa obligata anteriori: Nisi anterior aliquid fecerit ex quo tacita rei missio pignoris induci possit, *d. l. 6 & 8 C. de remiss. pigner.*

DEFINITIO XXXIV.

De admittendo creditore ad nouam licitationem, si aliunde suum consequi non possit, sed ita vt possessor pro maiore precio per creditorem oblato rem retinere possit.

CVm anterior quidam creditor proposita hypothecaria obtinuisset vt domus obligata quæ tota fere ruinā passa multis à possessore factis sumptibus non tam conseruata fuerat, quàm restaurata publicè venderetur, vt ex precio satisfieret, primùm possessori, deinde creditori. Secuta distractione & addictione facta possessori aut alij suppositio per possessorem, apparuerat vix sufficere precium sarciendis reparationibus, atq; ita non nisi planè inutilem futuram creditori suam victoriam & pignoris distractionem. Idcoq; postulabat creditor, vt iterum venderetur paratus inferre precij nomine multo maiorem quantitatem. Causatus fuisse se pluris licitaturum si meliorationes ad tantam æstimationem ascendere posse credidisset. Posterior contradicebat, quod ex noua causa emptionis eam domū habere cœpisset, nullumq; in eā ius pignoris superesset creditori, qui ipse vrserat venditionem, & qui imputare sibi debebat quod licitatione vinci se passus esset. Placuit ex summa æquitate succurrendum creditori, qui aliam consequendæ indemnitatis rationem nullam haberet, Præsertim cùm nihil interesse possessoris videretur, cui omnes impēsas in melioratione factas ad vltimum vsq; quadrantem ante omnia restitui oporteret: Nisi quod si eodem precio quod à creditore offerebatur possessor retinere domum vellet, vtiq; audiendus esset, & creditori præferendus. *Ita Senatus* pro sororibus Cochet Gratianopolitanis, die 19. Iulij 1613. Planè si ad aliam iterū licitationem admitti creditor velit, etiam prætextu ætatis minoris visum est audiri eum non debere, nisi impetrata contra Arrestum per viam ciuilis supplicationis in integrum restitutione. *Ita Senatus* posteriore Arresto inter easdem partes, 9. Sept. 1613.]

TIT. XVIII.

DEBIT. VENDIT. PIGNOR. imped. non poss.

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO I.

Debitor neque venditionem pignoris impedire potest, neque venditionis vitium vllum obiicere, nisi oblato prius debito liquido, & præstita satisdatione pro non liquido.

SIC VT debitor venditionem pignoris impedire non potest,[1] ita nec venditionem minus rite factam aliter improbare, quam si totum debitum offerat cum legitimis accessionibus:[2] inter quas computabuntur eæ quoque expensæ, quas creditor in causam venditionis fecerit, non secus ac si rite & solemniter facta esset,[3] nisi quod cum in subhastationum forma peccatum est, non tam inspicitur, quid à creditore impensum fuerit, quàm quid expendi oportuerit ad venditionem solemniter peragendam.[4] Nempe quod in eam exequendi necessitatem creditor inciderit facto & culpa debitoris non soluentis,[5] cui proinde hoc ipsum imputari magis potest, quod non soluerit, quàm creditori, quod minus rite facta executio sit.[6] Solent enim huiusmodi executionum vitia ex apparitorum & executorum inscitia[7] potius, quàm ex creditorum iniuria proficisci: licet dici soleat, factum executoris esse factum partis,[8] cui adscribi potest, cur diligentiorem aut peritiorem executorem non elegerit. At quoniam expensarum modus ante taxationem incertus est, hactenus debitori consulendum erat, vt eo nomine satisdationem interponi sufficiat, sicut & si quid minus liquidum esset ex debito principali,[9] ne interim reuocandæ venditionis cognitio hoc prætextu differatur. *Ita Senatus* 5. Non. Decembr. 1588. Vide Defi. 5. De distract. pignor.

1 *l. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 *l. 1. C. si vendit. pignor. agat. l. 1. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3. l. si non sortem 26. §. si centum. de cond. indeb.*

3 Quia expensas fieri necesse fuit ad consequendum debitũ, quod non potuit creditor consequi, nisi per venditionem bonorum: sumptus autem, qui necessario factus est, siue in litem, siue in rẽ ipsam semper præcedit, *l. quod priuilegium 8. D. depositi. l. qui proprio 46. §. litis impendia. D. de procurat.*

4 Plerumque enim fiunt magnæ & superuacuæ impensę, cum male fit executio potius, quàm si bene.

5 Cum si debitor ad diem soluisset, nullam subhastationem fieri necesse fuisset.

6 Damnum enim dat quisquis damni dat occasionem, *vulg. l. is damnum dat 169. cum ibi not. de regul. iur. l. si ex plagis 52. §. in oliuo. D. ad leg. Aquil.*

7 Ob non bene seruatas statuti solemnitates.

8 Sicut & factum iudicis est factum partis, *l. si ob causam 13. C. de euict. l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

9 Solet enim satisdatio præstari pro non liquidis, *l. statuliber rationem 5. D. de statulib. l. 1. & tot. tit. D. si cui plusquam per leg. Falcid.*

DEFINITIO II.

Non potest debitor recusare quo minus damno eius cedant sumptus litis motæ inter creditores pro iure & ordine pignoris, etiam ignorante debitore. Potest tamen debitor etiam post sententiam inter eos latam intercedere & probare solutionem.

ADeo verum est, debitorem impedire venditionem pignoris non posse,[1] vt si plures creditores inter se & inscio debitore contendant de pignore, iudexq; vt omnibus satisfiat pignus distrahi præceperit, indemnes eos ex pretio seruari necesse sit, non tantum sortis nomine, sed etiam impensarum litis,[2] quibus vtiq; mora per debitorem in soluendo contracta causam dedit, cum si is soluisset, nulla de pignore quæstio inter creditores iri cidere potuisset.[3] Plane si distractioni pignoris intercedere debitor velit, quasi iam à se soluto debito audiendus erit:[4] nec ei nocebit res inter alios iudicata.[5] *Ita Senatus* in causa R. D. Præceptoris Antoniani Camberiensis, & Claudij Rochet, ex tempore, 17. Cal. Febr. 1593.

1 *l. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 Dixi *Defin. 15. & 30. supr. tit. prox.*

3 Non enim esset quærendum de iure & ordine creditorum soluto pignore, *l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pig. vel hypoth. solu.*

4 Semper enim auditur, quisquis allegat solutionem debiti, etiam tertius, *d. l. Paulus, §. 1. dummodo eam probet. l. 1. C. de probationib.*

5 *l. 1. & tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer.*

DEFINITIO III.

Missio in possessionem ex subhastationibus non potest impediri per debitorem prætextu enormissimæ læsionis, nec peti vt bona iterum vendantur, sed offerre potest vel petere restitutionem.

PAssus debitor bona sua vendi sub hasta, vt creditori satisfieret, non potest intercedere, quo minus creditor, cui in vicem extranei emptoris addicta sunt pignora vilissimo pretio, mittatur in eorũ possessionem,[1] nec si consentiat, vt ex iis bonis, quæ distracta sunt, aliisve pretiosiorib. retineat creditor quantum necesse est ad concurrentem vsque debiti quantitatem, largiore licet facta æstimatione.[2] Neq; enim Iustinianeæ constitutioni[3] fauore debitorum locus est post peractam bonorũ obligatorum venditionem, cum venditio faciat, vt in emptoris eiusdemque creditoris bonis esse cœperint, quæ antea erant in dominio debitoris.[4] Itaque illud vnum remedium debitori supereſt, vt vel redimat res venditas intra semestre, quod in eam rem statuto nostro præscriptum est.[5] Vel imploret auxilium nouę legis, quæ ad rescindendas ex causa immodicæ læsionis vẽditiones lata est.[6] Ná vt bona, quæ iam semel fuerunt vendita, publice iterum vendantur, eo prætextu, quod pluris hodie venire possint, nullo modo concedi debet,[7] ne fauore quidem minoris ætatis. Ne alioqui eueniat, vt non reperiantur, qui accedere velint ad publicas venditiones,[8] parumq; interest an creditor ipse emerit an alius, quandoquidem extranei emptoris loco est creditor, qui comparauit, eodémque iure censeri debet.[9] Rursus non mutabit, quod debitor ea laboret egestate, vt neq; redimendi facultatem habere possit, neque litigandi ad implorandum beneficium restitutionis ex causa læsionis. Non. n. paupertatis prætextu vis legib. fieri debet.[10] *Ita Senatus* in causa Michaelis Bioley, 6. Id. Iun. 1594.

1 Quia hoc non est ex vitiis subhastationis, si viliore pretio facta sit, vt dixi *Defin. 8. sup. tit.* Et quamuis subhastatio ob eam causam esset nulla, tamen interim teneret, vt dixi *Defin. 16. eod. tit.*

2 Vt solet dici, cum tractatur de assecuratione dotis, *l. vbi adhuc 29 C. de iur. dot.* & ex statuti nostri auctoritate.

3 *In Auth. hoc nisi debitor. Cod. de solut. & in corpor. vnde sumitur.*

4 Siquidem per addictionem & expeditionem, vt statutum loquitur, dominium transfertur, ideoque fructus ad emptorem ex eo die pertinent, qui ius dominij sequuntur, *l. qui scit 25. §. 1. de vsur.*

5 De quo dixi *Defin. 32 sup. tit. prox.*

6 *l. 2. l. si voluntate 8. l. si quos 29. C. de rescind. vendit.*

7 Cum tempus prioris venditionis præcise inspiciendum sit, non quo agitur, *d. l. si voluntate.*

8 *l. ait prætor 7. alias l. et si fine 8 §. quæsitum. D. de minor.*

9 *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit, l. cum bona 16. D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 1. de priuil. credit.*

Source : BIU Cujas

10 Quoniam iura generaliter & in vniuersum scripta sunt non pro diuitibus tantum aut pro pauperibus, *l.iura 6. D.de legib.* Interdum tamen fauemus paupertati, vt in specie de qua scripsi *Defin.1 supr.tit.prox.* [Obserua autem sicut debitor non potest impedire venditionē pignoris,ita nec posse impedire retentionem si post venditionem & addictionem pignoris certo pretio factā ipsi creditori velit debitor pignus luere oblata tantùm precij quantitate,non etiam reliquo eo omni quod debetur. Quidni enim habeat creditor, idémque possessor pignoris ius retentionis pro toto debito pignoratitio,quod haberet etiam ob chirographariam pecuniam, *tot. tit.C.etiam ob chirogr.pecun.pign.retin.poss.Ita Senatus* in ea causa,de qua in *Defin.3.n.vlt.infr.de luit.pignor.*]

TIT. XIX.

SI VENDIT. PIGNOR. agat.

DEFINITIO I.

Dolus creditoris,qui vilissimo pretio pignus vendidit,non nocet emptori,qui dolum non participauit,etiamsi creditor non sit soluendo.

EST sane in creditoris arbitrio, quibus velit pignoribus distractis,[1] si aliud nihil obstet ;[2] ad suum commodum peruenire. Sed tamen si rem magni pretij pro modico debito distraxerit, dolo fecisse videtur,[3] ideoque quanti debitoris interest condemnari debet.[4] Neque tamen eo minus valet emptio, adeo vt nec vlla debitori aduersus emptorem actio possit competere, tametsi creditor non sit soluendo, si non emptor quoque probetur fraudem participasse,[5] quod in dubio non præsumetur.[6] *Ita tractatum est* in causa viduæ D. de Genuille, contra Ioannem Baptistam Varronem Geneuensem,13.Cal. Sept.1588.

1 *l.creditoris 8.D.de distract.pignor.*

2 Nam si tertius bona fide possideat,ante omnia excussio facienda est, *Auth.hoc si debitor.C.de pignor.*

3 Quia dolus hoc casu inest in re ipsa, *vulg. l.si quis cum aliter 36.& ibi not.de verb.oblig.l.si vxor 3.C.hoc tit.*

4 *l.1.& pen.C.eod.*

5 *d.l.1.& pen.C.hoc tit.*

6 Nam econtrario præsumenda est in quolibet bona fides,nisi dolus probetur, *l.dolum 6.C.de dolo.l.in exceptionibus 19.§.qui dolo.D.de probat.*

DEFINITIO II.

Posterior creditor non alij offerre cogitur quam ei, qui possit præstare actiones, quod facere non potest ille,qui à falso veri creditoris procuratore comparauit.

QVi non à creditore,sed à creditoris vxore mandatum non habente, aliove falso procuratore fundum sub hasta venditum & creditori addictum comparauit, si à posteriore creditore conueniatur hypothecaria,[1] nullam haberi iustam exceptionem potest,adeo vt nec offerrici oporteat. Quia non alij offerre quisquam cogitur, præsertim qui habeat iustam causam agendi vel possidendi, quam ei qui iuribus suis cedere possit,[2] quod porro facere nequit is,qui iura nulla habet,[3] qualis ille est qui emit à non creditore,nihilque iuris in re habente.Nec ad rem pertinet, quod creditore ipso non contradicente videatur huiusmodi exceptio esse de iure tertij,ideoque nec admittenda.[4] Sufficit enim quod nec ratam venditionem creditor habuerit,[5] vt appareat exceptionem exclusiuam esse iuris agētis.[6] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard,&N.Chinal. 6.Id.Nouemb.1593.

1 Competit enim posterioribus hypothecaria aduersus emptorem, nisi cum quis emit à creditore anteriore distrahente iure creditoris,*l.2.C.si antiq.credit.pignor.vendit. l.qui à creditore 18.C.de distr.pignor.*

2 *l.mulier 19.D.qui potior.in pignor.hab.* iunct.*glos.* Negus. *De pign.in 3.memb.5 part.nu.25.26.27.*

3 *Vulg.l.nemo plus iuris 54.de reg.iur.*

4 Ex not.per Bart. & alios ad *l.2.D.de except.rei iud.*

5 *l.rem alienam 28.D.de contr.empt.*

6 *l.loci 4.§.competit,* vbi Bart.*D.si seru.vindic.*

DEFINITIO III.

Posterior creditor possessor factus per constitutum potest condictione ex lege Iustiniani auocare possessionem suam,etiam ab emptore cui pignus venditum est postulante creditore anteriore.

POsterior creditor, cui res pignori obligata fuerat cum clausula constituti, eiusdem rei postulante priore creditore venditæ possessionem quasi suam auocare potest, si per clausulam cōstituti possessor factus fuerat,[1] & Iustinianeæ legis auxilium implorare velit,per quam iis succursum est,quorum possessio alieno facto sit interuersa.[2] Potest enim ea res huic creditori prodesse licet posteriori, vt saluā habeat exceptionem non factæ excussionis,[3] si alia bona sint,ex quib. anteriori creditori satisfieri possit,si creditor ille anterior pignoratitius fuit. Alioqui securus est,qui rem pignoris vinculo obligatam solus habet quamuis posterior contraxerit.[4] Sed hoc ita,si aut in amittenda possessione aut post amissam facto debitoris corporalem pignoris possessionem nullum constitutarij creditoris factum nullusque consensus expressus tacitusve interuenerit.[5] Finge distracto pignore petiisse hunc,vt sibi ex precio solueretur. Ratam venditionem habuisse videbitur.[6] Ideoq; nec saluum illi ius erit auocandæ possessionis condictione ex lege Iustiniani, cuius nimirum æquitas non alio casu subest, quam quo debitor aliusve possessionem creditoris ignorantis facto suo velit interuertere.Non etiam cum ipsi creditori imputari aliquo modo potest,cur interuertēti consenserit.[7] *Ita Senatus* ex tempore,Cal.Mart.1594.

1 *Ex l.quod meo 18.D.de acquir.poss.*

2 *L.vlt.C.de acquir.poss.*

3 *Ex Auth.hoc si debitor.C.de pignor.*

4 Quia hoc casu posterior creditor,qui pignoratitius est, non tam potior quam solus in pignore inuenitur, *l.2.D.qui potior.in pign.hab.*

5 Hoc enim casu factum suum creditori nocere æquum est,*l.factum 155.de reg.iur.* Neque hoc casu locum habet ratio *d.l.vlt.C.de acquir.poss.*

6 Ratam enim venditionem habet quisquis pretium petit.*l.seruum Titij 49.* & ibi Bart.*D.mandat.*

7 Vt constat ex ratione qua mouetur Iustin.*in d.l.vlt.*

DEFINITIO IV.

Emptor tutus est, si publica subhastatio rite facta sit,etiamsi pro indebito,si nulla collusio inter eum & creditorem intercessit.

LIcet ea quantitas pro qua pignus publice & sub hasta venditū est,fuerit indebita,non eo minus tamen tutus est emptor,si modo subhastatio rite facta sit.[1] Salua debitori contra creditorem falsum aut iniuriosum actione ad persequendū id omne, quod sua interest.[2] Sed hoc ita si non aliqua collusio inter emptorem & creditorē arguatur.[3] Finge personam emptoris esse ex domesticis& familiaribus creditoris.[4] *Ita Senatus* in causa N.Trebuchet Canonici Maurianensis,& N.Blanchon,16.Cal.Sept.1595.

1 Ac proinde ex iudicis auctoritate puta in executionem prouisionalis adiudicationis, quæ postea fuerit reuocata per sententiam

sententiam diffinitiuam. Dixi *Defin.23.num.6. sup. de distract. pignor.*

2 *l.1.& vlt. C.hoc tit.*

3 Hoc enim casu aliud est, *l.1.& pen. C.eod.tit.*

4 Nam inter personas domesticas facile fraus præsumitur, *l.data 27.C.de donat.*

DEFINITIO V.

Etiam post venditum pignus creditori supereſt hypothecaria si pignus illud postea euincatur.

QVi rem sibi obligatam emit à domino atq; ita dominus ipse per traditionem factus est,[1] licet ius pignoris, quod habebat, habere desierit, quia nō potuit ei sua res esse obligata,[2] si tamen postea eius rei euictionem patiatur, perinde saluam habet hypothecariam, acsi dominium nunquam acquisiuisset,[3] quandoquidem verum est solutam pecuniam non fuisse, quam solui omnimodo necesse est, aut aliter eo nomine satisfieri,[4] vt hypothecaria quę perpetuam illam conditionem habet,[5] extinguatur. Potestas enim euictionis tollit intellectum acquisitionis,[6] ac tum demum acquisitio dominij pignus in totum extinguit si ea irreuocabilis & incommutabilis proponatur.[7] Alioqui reuocata acquisitione amissoque dominio pignus, quod extinctum videbatur, reuiuiscit, tanquam quod rem ipsam perpetuo concomitetur.[8] Vsque adeo, vt transeat in emptorem etiam sine cessione,[9] in quem tamen personalis actio sine cessione non transiret.[10] *Ita tractatum est* 3.Id.Nouemb.1596.

1 Est enim venditionis titulus habilis ad transferendum dominium secuta traditione, *l.nunquam nuda* 31. *D.de acquir. rer.domin.l.traditionibus* 20.*C.de pact.* Scilicet si venditor fuit dominus, *l.traditio* 20.*de acquir.rer.domin.*

2 *l.neque pignus* 45.*De regul.iur.*

3 *l.pen.§.1.de except.rei iudic.*Bart.& Alex. *in l. debitor* 59.*ad SC.Trebell.*Afflict.*decis.*8.

4 *l.si rem* 9.*§.omnis.D.de pignorat.act.*

5 *l.grege* 13.*§.etiam.D.de pignorib.*

6 Exemplo eius quod scriptum est *in l.si patroni* 55.*§.vlt. ad SC.Trebell.*

7 *d.l.pen.§.1.de except.rei iudic.l.qui res* 98. *in princ. D. de solut.*iunct.*l.si rem meam* 20.*eod.*

8 *l.pignoris* 17.*D.de pignor.l.pignus* 18.*C.eod.*

9 Bart.*in l.si tertius,§.si prius.de aqu.& aqu.pluu.arcend.*

10 Not.*in l.fi.C.de hered.vel act.vendit.* Bart. *ad.d.§.si prius.* Cyn.Bald.& alij *in l.vltim.C.per quas person.*Gloss.*in l.si pecuniam,D.de reb.cred.* Interdum tamen etiam sine cessione quis admittitur ad vitandum inutilem circuitum.Afflict. *d.decis.*8. *num.4.*

TIT. XX.

DE LVIT. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Semestre datum ad redimenda pignora non currit hodie nisi à die missionis in possessionem, & quidem quæ effectum habuerit contra debitorem.

QVOD nouissimo iure nostro constitutum est, vt semestre, quod luendis pignoribus sub hasta venditis præstitutum est, non à die expeditionis, vt antea,[1] currere incipiat, sed à die missionis in possessionem,[2] de ea missione intelligendum est, quæ effectum habuerit.[3] Itaque si missioni in possessionem debitor intercesserit, aut ab executione prouocauerit,[4] licet postea sit condemnatus, non nisi à die sententiæ tempus computabitur,[5] siue quod satis consultum sit indemnitati emptoris acquisitione fructuum, quos ei tāquam dominium exinde nacto, omnimodo restituendos esse cōstat, quotquot post factam expeditionem percepti sunt,[6] percipiq; potuerunt.[7] Siue quod pignoris luendi ius fauorabile existimetur,[8] proindeq; adiuuandum interpretatione.[9] Planè si missioni in possessionem non debitor ipse sed alius intercesserit, aut prouocauerit, non proderit ea res debitori, cuius nimirum intuitu verum est missionem effectum habuisse.[10] *Ita Senatus* in causa D.Marchionissæ de Gallerande, & D.Senatoris Caueti, Prid.Id.Maij 1588.

1 Ex verbis ipsius statuti.

2 Vt scilicet miseris debitoribus magis faueretur, quibus hoc spatium ad redimendum humanitatis gratia indulgetur, vt dixi *Defin.vlt.supr.de distr. pignor.* Itaque non potest apud nos locus esse quæstioni, quam tractat Guid.Pap. *quæst.*22. A quo die incipiat currere tempus datum ad redimendum pignora.

3 Verba enim cum effectu sunt accipienda, *l.1. infr. D. quod quisque iur.l.pen.§.docere.D.ne quis eum qui in ius vocab.vi exim.*

4 Nam & appellatio sicut intercessio habet vim suspensiuam executionis, *l.si causa cognita* 32.*C.de transact.* Ne alioqui videatur incipi ab executione, contra *l.1. C. de execut. rei iudic.*

5 Intellige nisi frustrandi gratia intercessum vel prouocatum fuisse appareat. Nec enim frustratori debet vnquam sua frustratio prodesse, *l.hominem* 37. *D.mandat.l.pen. C.de exec.rei iudic.l.tutor* 41.*D.de vsur.l.vlt. D.de re iudic.*

6 Ita enim vetere statuto Sabaudiæ diserte cautum est.

7 Propter malam fidem possessoris, *l.sed etsi lege* 25.*§.sed & fructus. D.de fructib.& lit.expens.*

8 Tanquam quod humanitatis tantum gratia indulgetur, vt dixi *Defin.*32.*n.*7 *sup.De distract.pignor.*

9 Vt omnia illa quæ sunt fauorabilia, *l.cum quidam* 19.*De lib.& posth.l.hoc modo* 64.*in fi. D.de condic. & demonstr.*

10 Nihil enim vetat missionem effectum habere in præiudicium debitoris non etiam tertij, cuius semper exceptum ius esse intelligitur, adeoque solet excipi verbis expressis.

DEFINITIO II.

Ius offerendi saluum est cuilibet possessori quandocunque, id est, etiam post litem contestatam in executione iudicati. Idque ex æquitate non ex rigore.

IVs offerendi etsi cuilibet possessori competit ad luendum pignus,[1] non tamen durare videtur nisi vsque ad litem contestatam in causa & executione iudicati,[2] quasi per eam contestationem velut per quasi contractum nouo iure quæsito,[3] quod per ius offerendi amplius perimi non possit. Moram tamen quę oblationi facta sit purgari quandocunque posse fortassis humanius est.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa. Iunge Defin.7.infr.

1 *l.Paulus* 12.*§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*

2 Cauet.post alios *cons.*298.*in princ.* Vide Castrens.*ad l.si res obligata* 57.*de legat.1.n.4.*

3 Cum per contestationem quasi contrahitur, *l.3.§.idem scribit.D.de pecul.*& fiat nouatio.*l.vlt.C.de vsur.rei iudi.l.aliam* 29.*D.de nouat.*

4 Cum videatur nihil interesse creditoris non prius dimissuri ius pignoris quam suum consecutus sit, *d.l.Paulus.§.1. l.à Diuo Pio* 15.*§.quod si res pignorata. D.de re iudic.* iunct.*l.etsi post tres* 8.*D.si quis caution.l.si ita quis* 135. *§.Sed de verb.obligat.* Quamuis soleat litis contestatio impedire purgationem moræ, vt *in l.si insulam* 84.*cum ibi not.eod.* Iunge *Defin.*7.*infr.*

DEFINITIO III.

Multum interest, an qui habet ius offerendi agat an conueniatur, quia minus hic quam ille offerre cogitur.

QVi habet ius offerendi si rem obligatam possideat, non totum debitum offerre cogitur; sed

Source : BIU Cujas

tantum quanti ea res est, cuius nomine per quasi Seruianam conuenitur, [1] quia nec pluris interest creditoris,[2] cui agenti satis esse debet, quod tantundem consequatur offerente possessore, quantum consequeretur, si vinceret.[3] At si creditor ipse possideat, & posterior alius creditor pignoratitius offerre velit, totum debitum offerendum erit,[4] quoniam alioqui nec solutum videri potest pignoris vinculum, quod est indiuiduum,[5] minusq; fauendum est posteriori cum agit, quam cum possidet.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Crauet. *cons.* 298. *nu.* 16. post Bart. *in tit. C. de prad. & reb. nauic. lib.* 11.

2 *arg. l. si inter* 21. §. 1. *D. de pignor.*

3 *l. 2. l. Paulus* 12 §. 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

4 Idem Crauet. *d. n.* 16. *ad fin. ex l. his consequenter* 18. §. *Celsus. & §. pen. l. heredes* 25 §. *idem iuris. D. famil. ercisc. l. si necessaria* 8 § *si vnus. l. si rem* 9. §. *omnis. D. de pignor. act. l. in executione* 85. §. *pen. D. de verb. oblig.*

5 *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict.*

6 Quia fauorabilior est retentio pignoris quam persecutio, *l. 1. D. de pignor. l. vnic. C. etiam ob chireg. pecun. pign. retin. poss.* [Eadem ratione multo magis dicẽdum est, Si postulante creditore pignora sint publice vendita sub hasta, & nullo existente extraneo emptore aut existente quidem, sed minùs iustum precium offerente addicta sint, quod plerunq; fit ipsi creditori certo iustoque precio minore tamen quàm quantum est quod debetur non posse debitorem pignora luere restituendo solam precij quantitatem, sed cogendum esse omne id quod debetur, & sortis & vsurarum & accessionum omnium nomine præstare. Alioqui habet creditor ius retentionis pro toto reliquo debito Ex *tit. Etiam ob chirograph. pecun. pign. retin. poss.* Et quemadmodum debitor non potest venditionem pignoris impedire, *tot. tit. Cod. debit. vend pign. imp. non poss.* ita neque retentionem pignoris iam venditi, licèt ab ipso creditore æstimati certo precio, quia luitio pignoris intra tempus quod à statuto in eam rem præscriptum est tollit intellectum præcedentis venditionis, *argum. l. si patroni* 55. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.* nec nocet consolidatio quæ ius pignoris extinxisse videbatur, quandiu luendi ius supereſt, *l. pen. §. Latinus Largus. D. de except. rei iudic.* quoniam sola domini j acquisitio, quæ vel irrituocabilis est, vel nunquam reuocata fuit solutionis, & confusionis vim obtinet, *l. si rem meam* 20. *l. si quis aliam* 46. *l. quires* 98. *in princ. D. de solut. l. debitor* 59. *D. ad SC. Trebellian. Ita Senatus in relat. libell.* 23. Iunij 1614. Et iam ante pro Claudio Rochet, contra N. Bolliet Aduocatum. *Sine die.* Aliud esset si pignus extraneo venditum proponeretur. Tunc enim sufficeret ad luitionem pignoris offerri emptori precium venditionis, nec quicquam præterea, quia nec amplius eius interesset. Est igitur difficilior & incommodior luitio pignoris aduersus creditorem ipsum eundemque possessorem, quàm aduersus extraneum, siue pignoris venditio facta sit siue non. *Ita Senatus ibid.* Et rursum pro Illustriss. & Reuerendiss. Dn. Philiberto Milliet, Episcopo Maurianensi Sacrosancti ordinis Sabaudici Annunciatæ Virginis magno Cancellario, contra N. fratres Dacquin, 17. Iun. 1614. Iunge *Defin.* 5. *Tit. præced.*]

DEFINITIO IV.

Non est necessaria interpositio decreti ad extinguendũ ius luendi & redimendi pignoris si modo semestre elapsum sit, & subhastatio rite facta sit, alioqui supereſt ius offerendi, vsque ad decretum aut triginta annos.

POst elapsum semestre, quod luendis pignoribus sub hasta venditis præstitutum est,[1] si rite, hoc est, seruatis solemnibus, & pro debito nec viliore precio,[2] facta venditio fuit, nullum luendi redimendive ius supereſt, tametsi nulladum interposita sit decreti auctoritas, quæ nec necessaria est ad publicarum venditionum solemnitatem, sed tantum, vt sciatur, neque dubitari possit rite & solemniter factas esse.[3] At si quid ex solemnibus defuit, tamdiu luendi facultas debitori salua est, quandiu decreti interpositio non est secuta,[4] nisi quod triginta annorum spatio non minus quam venditionis impugnandæ ius concluditur.[5] Sed etsi decretum interpositum sit, ab ea tamẽ interpositione pronocatum fuerit, quamuis iniusta pronunciande sit appellatio, offerre adhuc debitor poterit pendente appellatione, & emptore solutionem recusante, pecuniæ quãtitatem debitam obsignare, vt ab eo tempore quærendorum fructuum commodum emptori eripiat.[6] Ea siquidem appellationis, licet iniustæ, vis & potestas est, vt extinguat iudicatum,[7] dum ne per euidentem calumniam, planeque frustrandi causa interiecta probetur.[8] Quod si solemniter omnia peracta sunt, vilioris tamen pretij ratio debitori ex æquitate in integrum restitutionis succurrendum suadeat, neque enim quod pro modico debito res magni pretij distracta sit nullam facit subhastationem, quamuis ex statuti nostri verbis pignoris capio dupluin debiti excedere non debeat,[9] solet Senatus quandocunque offerentem debitorem dummodo intra annum trigesimum, siue ante, siue post decretum interpositum admittere.[10] Quasi nulla in eo fiat iniuria emptori saum abunde consecuturo, quam æquitatem inferior etiam iudex non male sequetur.[11] Nec in eam rem porrigi ciuilem, vt vocant supplicationem necesse est aduersus decreti interpositionem. Sane si debitor in promptu non offerat, audiendus non erit quantumuis in subhastationum solemnitatibus peccatum appareat, quia sufficit pro debito factas esse.[12] Quamquam & hoc casu æquitas facit, vt debitori noua dilatio danda sit intra quam satisfaciat, duorum scilicet aut trium mensium, nonnunquam etiam pro personarum qualitate debitique quantitate sex ad summum mensium.[13] Intra quos si satisfactum non erit, subhastationes ex nunc prout ex tunc, quomodo pragmatici loquuntur, pro confirmatis riteque factis habendas esse decernatur. Illud etiam sciendum est, Ius luendi pignoris sub hasta venditi, quod tricennio concludi diximus, perpetuum esse, si exceptionis non actionis iure proponatur.[14] Id enim facit iuris regula quæ habet, perpetua esse ad excipiendum, quæ ad agendum sunt temporalia.[15] *Ita Senatus* in eadem causa. Itemque pro N. Bardin, contra liberos Ludouici Loquet ex tempore, Prid. Non. Iul. 1591.

1 Vetere statuto Sabaudiæ.

2 Ne alioqui possit implorari beneficium, *l. 2. C. de rescind. vendit.* iuxta id quod scripsi *Defin. 3. supr. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

3 Aliud enim est solemnitatem peragi subhastationum, aliud vero solemnitatem peractam declarari, *arg. l. heredes palam* 21. §. 1. *D. qui testam. facer. poss.*

4 Ex stylo Senatus nostri *artic.* 156. *& 157.*

5 Vt cætera iura omnia quæ sunt perpetua, *l. sicut* 3. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* Ita communiter DD. teste Angel. *in §. actionum. column.* 25. *vers. aduertas tamen. Instit. de action.* Anton. Negus. *in tractat. De pignor. in 3. membr.* 5. *part. num.* 52. post Bart. Ioann. Andr. Iacob. Imol. Paul. Castrens. & alios ibi citatos.

6 Obsignatio enim cum solutionis vice sit, *l. obsignationes* 9. *C. de solut.* solet fructuum commodum acquirere obsignanti, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

7 *l. si causa cognita* 32. *C. de transact. l. 1. §. vltim. D. ad SC. Turpill.*

8 *Vt in l. tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum* 24. *D. de appellat. l. pen. C. de exec. rei iudic. l. in summa* 65. §. 1. *D. de condict. indeb.*

9 Secundum ea quæ scripsimus *Def.* 8. *sup. de distract. pign.*

10 Adhibita tamen distinctione illa an enormis tantum, an etiam enormissima læsio interuenerit, vt scripsi *Defin.* 4. *sup. si aduers. vsucap.* Iunge *Defin.* 8. *& 9. supr. de distr. pignor.*

11 Nam & iudices inferiores æquitatem ante oculos semper habere debent, eam saltem quæ scripta est, vt nostri vocant *ad l. placuit* 8. *C. de iudic.*

12 Dixi *Defin.* 18. *supr. de distr. pign.*

13 Arbi-

Source : BIU Cujas

13 Arbitrio scilicet Senatus, aut alterius iudicis.
14 Angel.de Aret.& Negus. in locis citatis.*nu.* 5.
15 *l.pure* 5.*§.vlt.D. de dolimal.except.l. licet cum glo.C. de except.* Felin. post Abbat.*in cap.si autem. de rescript.*

DEFINITIO V.

Fructus percepti ab emptore bonorum sub hasta venditorum ex die expeditionis nunquam restituuntur.

ETsi quotiescunque ius offerendi luendique pignoris debitori saluum est, iuris ratio facit, vt non tantũ rem obligatam restitui oporteat, sed etiam fructus omnes quotquot à creditore percepti sunt, oblata per debitorem sorte cum vsuris.[1] Id tamen locum non habet si agatur de luendo pignore quod iam sub hasta vẽditum sit postulante creditore,[2] siue extraneus emptor sit, siue creditor ipse nullo extraneo emptore existente rem obligatam vice extranei[3] comparauerit. Neq; enim illa proprie pignoris luitio est, cum pignus esse desierit, quæsito emptori, quisquis ille sit, per publicam venditionem dominio,[4] dicique potius redemptio deberet.[5] Proinde fructus, qui & seminis & soli iure ex pignore vendito percepti veroque dominio acquisiti sunt,[6] restitui non oportet.[7] Quam ob causam licet statuto veteri hactenus derogatum sit per nouum edictum, vt semestre illud, quod luẽdis pignoribus sub hasta venditis datum esse diximus in superioribus, non à die venditionis, &, vt aiunt, expeditionis currere incipiat, quomodo antea, sed à die missionis in possessionem,[8] illud tamen incorrectum mansit, quod à tempore factæ expeditionis fructus omnes ad emptorem pertinent, sine cuius iniuria nec aliter constitui potuisset.[9] *Ita Senatus* in eadem causa viduæ D.de Genuille, contra Ioannem Baptistam Varronem Genuensem 13. Calend. Septemb. 1588.

1 *l.1.C.de dolo.l.1.C.de fid. & iur.hast.fiscal. lib.10.tit.3.l.3.C. de iur.fisc.eod.lib.* late Spec.*in tit.de prim.decret.§.restat vers. hoc autem notandum, & seq.c.2.de sequest.poss.l.ex diuerso, 35 §.1. D.de rei vind.*

2 Statuto enim vetere hoc expressim cautũ est, vt ex die additionis fructus omnes emptori acquirantur, tanquam qui vel dominus sit, vel saltem bonæ fidei possessor, cum auctore iudice comparauerit, *l.qui auctore 166.de reg.iur.*

3 *Vt in l.2.C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*

4 *l.penul.§.1.in fi.D.de except.rei iudic.*

5 Simile quiddam est in specie *l.in bello 12.§.si quis seruum.* iunct.*l.si patre*, 15. D.*de captiu. & postlim.*

6 *l.quis scit 25.§.1.D.de vsur.*

7 *arg.l.eos qui 26.in prin.C.eod.*

8 Vt dixi *Desi.1.supr.hoc tit.*

9 Cum à tempore expeditionis emptor desierit habere suam pecuniam. Debent enim publicæ vẽditiones fieri præsenti pecunia, *l.à Diuo Pio 15.§.sed si emptor.D.de re iudic.* Non debet autem emptor carere & re simul & precio, *l.ex empto.11. §.vlt.l.Iulianus 13 §.veniunt autem, l.bona fides.50.D.de act.emp.* Aliquando tamen vidi Senatum adiudicare emptori restitutionem fructuum à die missionis in possessionem, sed ex magna causa, puta si grandis læsio allegetur ad impediẽdam decreti interpositionem & nihilominus decretũ interponatur. Videtur enim Senatus hoc casu, & hoc veluti pacto transigere quodammodo de læsione, ne postea prætextu eius læsionis rescindi venditio quandoq; possit, *arg. l. quid ergo 13. §.pœna grauior*, D.*de his qui not.infam.l.3. & 4.C.eod.*

DEFINITIO VI.

Etiamsi læsio enormissima interuenerit in subhastationibus; fructus tamen nulla ex parte imputantur in sortem quomodo imputarentur si priuata esset venditio.

PLanè si in pignoris venditione immodica læsio interuenerit, iniquum fortasse videtur fructus integros à die expeditionis perceptos ad emptorem pertinere, ob idque magis esse, vt ad iustam legitimarum vsurarum rationem redigantur.[1] Sed id tum obtinet, cum enormissima, vt nostri loquuntur; læsio, id est, vltra bessem iusti pretij interuenit in priuatis venditionibus, quo casu fructus omnes quasi mala fide & sine titulo perceptos restitui oportet.[2] Ei namq; qui ad publicam accessit emptionem magis fauemus,[3] vt etiam supra modum legitimarum vsurarum fructus retineat, non solum quod minore doli suspicione vrgeatur qui auctore Prætore possidet,[4] sed etiam quod vel creditor ipse antea fuerit, vel si extraneum emptorem proponas in creditoris ius locumq; successerit, quæ res facit cum fauorabiliorem, quam si nullum ante emptionem in illa re ius habuisset.[5] Ergo si non nisi enormis, id est, vltra dimidiã iusti pretij læsio proponatur, multò magis integros fructus emptor retinebit, nulla vsurarum habita comparatione, nisi quod ad eos pertinet, quos à die litis cõtestatæ perceperit,[6] quonsam etsi priuata venditio facta esset nõ alios restituere compelleretur, adeoq; tantum ex iis retineret quantum legitimis; id est, quincuncibus (si aliæ promissæ non sint) soluti pretij vsuris sufficere posset.[7] Nec enim fieri potest, vt deterior esse debeat conditio eius qui publicæ hastæ fidem secutus est.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Propter dolum quem nostri dicunt inesse in re ipsa & æquiparandum dolo ex proposito, *l.si quis cum aliter*, & ibi *not. D.de verb.oblig.*

2 Sic enim vulgo nostri post Iac. *ad d.l.si quis cum aliter.*

3 Quia fides hastæ non facile conuelli debet, *l. si hypothecas 8.Cod.de distr.pignor.* Vide *Desin.26. & 28. supr. de distract. pignor.*

4 *l.iuste possidet 11.D.de acq.poss.l.qui auctore 166. de reg.iur.* Nisi probetur gratia & colluso interuenisse, *l.si quos 29. C.de rest.venã.l.2.C.de fid.& iur.hast.fisc.lib.10.tit.3.l.3.& 4.C.si ven. pign.agat.*

5 Vt inuitentur homines ad publicas emptiones, *l.ait prætor 7.alias l.etsi sine.§.quæsitum.D. de minor.*

6 Cum post litis contestationem omnes possessores sint pares, id est, prædones, *l.sed etsi 25.§. si ante. D.de petit.hered.*

7 *Not.ad l.2. C.de resc.vend.*

8 *d.§.quæsitum.*

DEFINITIO VII.

Offerri potest creditori agenti hypothecaria etiam post rem iudicatam, & peti cessio actionum, aut obijci exceptio cedendarum, quia non impugnat iudicatum.

HYpothecariam exercenti creditori possessor offerre potest etiam post sententiam, & in executione iudicati,[1] sicut & actionum cessionem petere, aut cedendarum exceptionem obiicere,[2] quoniam huiusmodi exceptiones non impugnant, at confirmant potius iudicatum.[3] Nec offerenti possessori nocere potest exceptio rei iudicatæ, quasi sentẽtiæ causa cessante,[4] cum is offert, qui non aliam ob causam fuerat condemnatus, quam quia nõ obtulerat.[5] Vtriusque est quandiu possessor manet is, qui condemnatus est posse eum purgare moram dummodo victori satisfaciat, refusis etiam litis sumptibus & si quid præterea eius interfit.[6] Sed etsi is, qui offerendi ius ex duplici causa habebat ex vna condemnatus, veniat ex alia,[7] repelli non potest exceptione rei iudicatæ, quoniam alia res aliudque ius esse intelligitur.[8] *Ita Senatus* in eadem causa: iunge Desi.4.supr.

1 Sed tamen non nisi vsque ad litis contestationem, vt dixi *Desi.2.supr.* ex Crauet. *cons.298.in princ.*

Source : BIU Cujas

2 *Ex l. mulier* 19. vbi gloss. *D. qui potior. in pig. hab.* Castr. *ad l. si res obligata* 57. *nu.* 4. *de legat.* 1.

3 Quæ enim sunt tales exceptiones possunt opponi etiã in executione iudicati. *l. cum miliii* 16 §. 1. *D. de compens. l. sunt qui* 21. *& seqq. D. de re iudic.* Boet. *q.* 19. *nu.* 9. *& q.* 43. *nu.* 18.

4 *Vulg. cap. cum cessante. Extr. de appel. l.* 4 §. *deficientium. D. de muner. & honor. l. ab hu* 10. §. *auctis. de vacat. & excus. muner.*

5 Nam si obtulisset non potuisset condemnari, *l. Paulus* 12. §. 1. *D. quib. mod. pig. vel hypoth. solvit. l si fundus* 16. §. *in vindicatione. D. de pign.*

6 Quoniam nihil eo casu potest videri creditoris interesse, *l. si inter* 21. § 1. *eod. tit. de pign.*

7 Quia cum duplex ius in eandem personam concurrit, omisso vno aliud superest, *l. quoties duplici* 91. *de reg. iur. l.* 1. §. *sed videndum. D. de succes. edict.*

8 Quo casu cessat exceptio rei iudicatę. *l. cum queritur* 12. *& seqq. l. si mater* 11. §. *eandem. l. si cum vno* 22. *D. de except. rei iud.*

DEFINITIO VIII.

Diuisio fructuum facienda est pro rata temporis inter debitorem & antichresticum creditorem, itemque inter venditorem & emptorem sub pacto de retrouendendo.

SI antichresis facta sit & pignus luere creditor velit, fructus diuidi oportet inter debitorẽ & creditorem ad ratam temporis quo antichresis stetit. Vt si Calendis Quintilibus pignoris possessionem creditor acceperit, debitor autem Cal. Nouem. pecuniam obtulerit & soluerit, aut quod hac parte idem est recusante creditore obsignauerit, trientem fructuum creditor habeat, debitor bessem. [1] Idemq; obtinet, si redimatur res quæ vẽdita fuerat cum pacto, vt vocant, De rettrouendendo, siue iam præceptis, siue pendentibus adhuc fructibus redemptio fiat. [2] Hoc quidem multo difficilius si meram iuris rationem inspicias, quia fructus non alio quam soli & dominij iure acquiruntur. [3] Sed hac tamẽ summa æquitatis ratione, quod eodem tempore, aut emptorem, aut venditorem, & re simul & pretio frui non oporteat. [4] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre, contra D. Margaretam de la Chambre eius amitam, 9. Cal. Dec. 1588.

1 *Arg. l. cum venderem* 21. *D. locat. l. fructus* 7. §. *Papinianus alias l. diuortio. D. sol. matr.*

2 Not. *ad l.* 2. *C. de pact. int. empt. & vendit.* ex sententia Raphael. Comens. contra Alex. pro quo tamen vide quæ contra communem hanc interpretum sententiam scripsi in priore parte *Hemisc. De error. pragmat.*

3 *l. qui scit* 25. §. 1. *D. de vsur.*

4 Hæc enim ratio æquitatis est, quam adferunt interpretes *ex l. ex empto* 11. § *qui autem. l. Iulianus* 13 §. *veniunt autem. l. bona fides* 50. *D. de action. empt.* Vide Roland. à Vall. *consi.* 27. *volum.* 2.

DEFINITIO IX.

Non auditur debitor volens luere pignus, nisi offerat creditori vel emptori sumptus factos in litem pro pignore susceptam.

SI pro pignoribus acceptis creditor, aut pro venditis emptor controuersiam ab aliquo passus sit, non aliter audiendus erit debitor, siue pignus luere velit, siue redimere, quam si sumptus omnes à creditore aut emptore prorogatos restituat. [1] Nisi forte per sententiam condemnato eo qui perperam litem intulerat creditor emptorve sumptus illos ex iudicato exegerit, aut per eum steterit ne exigeret. Huic enim satis esse debet quod paratam habeat actionẽ aduersus condemnatum, si modo fuit ille æquè idoneus & soluendo tempore iudicati. [2] *Ita Senatus* pro Claudio Morel, contra Benedictum Bosson, 12. Cal. Iunij, 1590.

1 Quia scilicet tanti interest creditoris aut venditoris, *ar. l. ex parte* 39. *D. famil. erciscę.* quia debitor rem istam debuit suo sumptu & periculo defendere. *l. ante p. §. mota quæstione. D. de euict. l.* 1. *C. vbi in rem act.*

2 *Ex reg. l. is qui actionem* 15. *De reg. iur.*

DEFINITIO X.

Non possunt impugnari subhastationes decreto confirmatæ nisi per viam appellationis à decreto, aut supplicationis ciuilis aduersus decretum Senatus.

POst decretum de subhastationum iure interpositum, si qua causa sit (prętерquam ex immodica læsione [1]) Iob quam subhastationes rescindi bonaq; restitui oporteat, decretum prius euerti necesse est, aut per appellationem si appellare liceat, [2] aut si à Senatu iudicatum sit, per rescriptum Principis quo condemnatis subueniri solet aduersus Senatusconsultum supplici libello in eam rem porrecto. [3] Idque propter rei iudicatæ auctoritatem, quæ semper & vbique præcipua esse debet. [4] Sumptus tamen in subhastationes factos omnimodo restitui oportet, etiam cum subhastationes non valuerunt, sed quanto minores facti essent, [5] si valuissent. Iunge Defin. 8. & 9. de distract. pignor. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam ex ea causa possunt rescindi subhastationes saluo decreto, cum causa læsionis nihil commune habeat cum causa nullitatis, vt dixi *Defin.* 4. *supr. & Defin.* 8. *supr. De distract. pignor.*

2 Quoniam appellatio extinguit iudicatum, *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Dixi *Defi.* 1. *& seqq. supr. de sent. præst. prator.*

4 *l. seruo innito* 65. §. *cum prator. D. ad SC. Treb.*

5 Dixi *Defi.* 1. *sup. Debitor. vendit. pig. imped. non poss.*

DEFINITIO XI.

Debitor luens pignora debet offerre debitum in ea monetæ bonitate, quæ fuit tempore debiti contracti, non tempore subhastationis.

DEbitor pignus vẽditum luere & redimere volens siue iure communi, [1] siue beneficio impetratæ aduersus subhastationem in integrum restitutionis, [2] debitum integrum reddere cogitur, [3] & consequenter in ea nummorum bonitate, quæ fuit cum contrahebatur, quoniam alioqui deteriore oblata minus offerre videretur. [4] Inspicimus autem contracti debiti tempus, [5] non factæ subhastationis, siue creditor ille fuerit, qui pignus emit nullo extraneo emptore existente, [6] siue extraneus emerit, cui scilicet iuribus suis creditor cesserit, quomodo cedere proculdubio debet, [7] ne dubitari quandoque possit, an pro indebito facta subhastatio videatur. [8] Quamuis enim secuta venditione prior obligatio nouata, imo vero solutionis potestate penitus sublata intelligatur, siue creditori fuerit venditum, siue ab extraneo emptore solutum: [9] Attamen redimente quandocunque rem suam debitore, siue ordinario iure, siue extraordinario propter immodicam læsionem, res in pristinum statum reducitur, [10] & monetæ augmentum, quod subhastationis tempore peti potuerat, licet petitum non esset, nunc debetur. [11] Quare nec ad rem pertinebit, quod pro eiusmodi monetæ augmento, vt vocant, non fuerit facta subhastatio. Quasi nõ videatur emptor, siue creditor ille sit, siue extraneus,

Source : BIU Cujas

extraneus, plus posse petere quam quanti pignus emit. [12] Id enim tum locum non habet, cum aut creditori, aut ei qui à creditore cessa iura habet pignus euincitur. Hos namq; constat posse veluti noui pignoris iure rem retinere, nisi totum offeratur quod iis debetur. [13] Maxime vero cum ea quantitas, quæ ob monetarum deteriorationem ampliori præstanda est, non accessorium quidpiam, sed principalis debiti pars censeatur. Non enim auget debitam quantitatem, licet nummariorum corporum in quibus solutio fit numerum augeat. [14] *Ita Senatus* 6. Id. Nouemb. 1590.

1 Hoc est, intra semestre, quod vetere statuto in eam rem præstitum est.

2 Ex causa fortasse doli aut immodicæ læsionis, aut alia huiusmodi.

3 *l. 2. C. debit. vendit pign. imped. non poss. l. 1. & pen. C. si vend. pignor. agat. l. si rem 9. §. omnia. de pigno. act.*

4 *l. Paulus 9. alias l. creditorem.* vbi Bart. & alij. *D. de solut. l. cum quid 3. D. de reb. credit.*

5 *d. l. cum quid. l. Rutilia Polla 69. D. de contr. empt.*

6 *Vt in l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

7 Vt hoc saltem habeat emptor à creditore quod sine ipsius creditoris dispēdio futurū sit, *ar. l. in creditore 38. D. de eui.*

8 Similis ratio est *in l. qui tabulas 27. D de furt.*

9 Vnde est quod si pignus venditum euincatur, tenetur debitor de euictione, *l. si prædium 4. C. de euict.* quia ei solutio proficit, *l. si ob causam 13. eod.*

10 Ita, vt emptori incipiat deberi pecunia, *l. 2. C. de rescin. vend. l. vnic. C. de reg. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*

11 Quasi nunquam solutum, quia potestas redemptionis tollit intellectum venditionis & solutionis, *arg. l. si patroni 55. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

12 Secundum id quod diximus *Defi. 3. supr.*

13 Quia durat pristina hypothecaria quandiu verum est, non fuisse solutam pecuniam, *l. pen. §. 1. de excep. rei iudic. l. debitor 59. D. ad SC. Trebell. l. grege 13. §. etiam. D. de pign.*

14 *d. l. eum qui. & d. l. creditorem. & vtrobique notat.*

DEFINITIO XII.

Non auditur debitor luens pignus nisi offerat impensas in pignus factas, quæ necessariam aut vtilem eamq; permanentem causam habuerunt.

SEd & impensas in pignus venditum factas, à debitore redimere volēte restitui necesse est, si aut necessariam, aut vtilem eamque permanentem causam habuerint. [1] Quarum quippe singulare perpetuumque ius illud est, vt possidenti ius tribuant retentionis. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. si necessarias 8. D. de pign. action. l. creditor 7. in fi. C. eod. tit.*

2 *l. si in area 33. in fi. D. de condict. indeb.* ne petitor ex aliena iactura locupletetur, *l. plane 38. D. de petit. hered.*

DEFINITIO XIII.

Etiam sumptus facti in subhastationes offerendi sunt à debitore pignora redimente, sed vtiles tantum & necessarij non superuacui.

DE sumptibus quoque in subhastationis petagendæ decretique interponēdi causam factis dubitatio minor est, quin restitui debeant. [1] Sed hoc ita, si & subhastatio, & decreti interpositio tenuit. Nam si vtraque aut alterutra perperam, nec seruatis solemnibus facta sit, non est æquum onerari debitorem inutilibus expensis, [2] nisi habita earum tatione eas omnimodo fieri necesse fuisset si subhastatio decretique interpositio tenuisset. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum iis causam dederit factum & mora debitoris, vt dixi *Defin. 3. supr. de distr. pig. & Defin. 2. sup. debitor. vend. pig. imped. non poss.*

2 *l. 3. §. sed si mutua. D. de in rem verf. l. sed an vltro 10. ad fin. D. de negot. gest.*

3 Dixi *Defi. 10. in fi. sup. & Defi. 1. supr. debit. vendit pig. imped. non poss.*

DEFINITIO XIV.

Emptori pignorum offerendum est quod ab eo fuit impensum in litem pro pignore susceptam, nisi eas impensas obtinuerit, aut obtinere facile possit ex iudicato aduersus condemnatum.

SI post peractam subhastationem, necdū aduersus eam in integrem restituto debitore litē emptor de bonis emptis tulerit, nec aduersarius fuerit condemnatus, omnimodo restituendū illi est, quicquid bona fide, & quasi rem suam tractās in eorum bonorum tuitionem impenderit. [1] Non idem obseruabitur, si aduersarium vicerit in expensas quoque litis condemnatum. [2] Siquidem vtilius victori est, & expeditius contra eum qui iam condēnatus est agere eo nomine, quam contra debitorem pignora redhibentem. [3] Si modo condemnatus ille soluendo sit, aut per emptorem ipsum steterit, quo minus ab eo cum soluendo erat, impensas exegerit. [4] Alioqui æquum non esset ex hac causa morari in damno emptorem, [5] in cuius scilicet potestate non fuit facere, vt ab inope aduersario litem per calumniam non pateretur. [6] Eadem obtinent creditore citra subhastationem ex conuentione pignus possidente. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia vtiliter adeoq; necessario factæ sunt impēsæ illæ ad rem tuendam, cum non posset litigari sine sumptibus, *l. minoribus 6. D. de minor. l. 1. D. de inof. test. l. petitor 30. D. de libe. legat.*

2 Quomodo regulariter ita ius est, vt victus victori condemnandus sit in expensas, *l. eum quem temere 79. D. de iudi.*

3 Melius enim est partam habere ex causa iudicati persecutionem, quam rem totam ad alterius petitionis initium redigere, *l. minor. 40. D. de minor.*

4 Imputatur enim illi qui citius agere potuit cur tardius egerit, *l. cum postulassem 44. § 1. D. de damn. infect.* Iunge *l. qui actionem 15. de reg. iur. & Defi. 9. supr.*

5 Cum is nullam videatur habere actionem qui habet in pē debitorem. *l. nam ii 6. D. de dolo. si quis iniustā 35. D. de intur.*

6 *l. pure 5. §. vlt. D. de dol. mal. except.* cum iudicium reddatur in inuitum, *l. inter stipulantem 83. §. 1. D. de verb. obli.*

7 Dixi *Defi. 9. supr.*

DEFINITIO XV.

Etiamsi emptor paratus sit cedere suis actionibus contra condemnatum, non tamen cogitur debitor ei offerre sumptus, eidem emptori contra alium adiudicatos.

AT quid si condemnatus quidem soluendo sit, sed malit emptor debitorem, quā condemnatum obstrictum habere, [1] paratumque se dicat iudicati actione cedere? Non deerant qui putarent audiri eum debere, vel ideo maxime quod vix sit, vt condemnatus expensas omnes à victore factas præstet, [2] nec tamen æquū videri debeat in damno morari eum, qui bona fide & auctore Prætore comparauerit. [3] Sed contraria sententia merito placuit, [4] ne fiāt de lite lites [5] si parata & expedita sit emptori aduersus condemnatum repetitio. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nemo enim actionem suam ob id amittere debet quod aliam sibi acquisiuerit, *l. 1 §. vltim. D. si quis à parent. manum. sit.*

2 Semper enim taxatio impensarum minor est, quam fuerit earum præstatio;

Source : BIU Cujas

3 *l.qui auctore 166.D.de reg.iur.*
4 *Arg.l.petitor 30. De liber.legat.*
5 *Arg.l.4.§ ait prætor.D.de re iudic. l. si quis iusiurandum 11. in fin.C.de reb.credit.l.eos 26.C.de vsur.l.terminato 3.C.de fructib. & lit.expens.*
6 Cum id & vtilius futurum sit,*arg.l.minor 40.in princ,D. de minor.*

DEFINITIO XVI.

Pignora dotalia lui non possunt constante matrimonio ne quidem à posteriore mariti creditore. Potest tamen lite pendente casus assecurationis conuerti in casum restitutionis.

PIgnorum dotalium singulare ius est,vt non magis à posteriore mariti creditore,quam à marito ipso lui possint constante matrimonio.[1] Si tamé iudex ea de re aditus contra decreuerit,& pendéte appellatione maritus decesserit, ius offerendi exinde competet,[2] eæque superioris iudicis qui ex appellatione cognoscit partes esse debebunt, non vt cõfirmet quod ab inferiore perperam & contra leges iudicatum est,[3] sed vt infirmata sententia idipsum tamen ex noua causa pronunciet quod inferior pronunciauerat, quod Senatus facere solet vsurpatis in eam rẽ his verbis,*par nouueau iugement*.Idemq; multo magis obtinet,si viuo adhuc marito & propter eius inopiam actum iam fuerat de dote in tuto collocãda.[4] Nam si ante finitam litem,siue in prima,siue in secunda instantia maritus, aut mulier ipsa decesserit,casus,vt vocãt,assecurationis cõmutatur in casum restitutionis,[5] & creditoris offerentis ius,quod antea nullum fuerat,cõualescit,sed ita tamen,vt nõ eo minus creditor in præteritæ litis expensas cõdemnari debeat,[6] non ab eo tempore quo offerre potuit eam moram passus sit,[7] vt ex hac causa sumptuũ litis compensatio quasi ob mutuam victoriam fieri debere videatur,[8] quod defuncta quidẽ muliere aduersus heredem eius facile cõstituitur,[9] sed aduersus mulierem ipsam difficilius & parcius, ne quam per impẽsas dotis deminutionem patiatur.[10] *Ita Senatus* ex tempore in causa Antoniæ de la Marche,& Claudij Brunet,17.Cal.Aug.1591.

1 *l.vbi adhuc 29.cum ibi not.C.de iur.dot.*Rationem attulimus *Defi.2.supr. De iur.dot.*
2 Quia nihil vetat pendente lite nouum ius quæri ex noua causa,*argum.l.cum vir.42.D.de vsucap.*iunct.*l.4 §.vlt.D.de noxal.act.*
3 *l.si expressim 19.D.de appellat.*
4 Ex remedio *d.l.vbi adhuc.& l.si constante 24.D.solu.mat.*
5 Cum soluto matrimonio dotem restitui oporteat,*tot.tit. solut.matr.D.& C.*
6 Tanquam temerarius litigator *ex reg. l.eum quem temere 79.D.de iudic.l.qui solidum 78.§.1. De legat. 2.l.properandum 13. § sine autem alterutra.C.de iudic.*
7 Posterior enim mora nocere debet,*l.destitisse 10.* vbi Bar. *D.de iudic.l.qui decem 72.in prin.& §.1.D.de solut.*
8 Fit enim compensatio mutuæ & temeritatis & victoriæ sicut & mutuæ negligentiæ,*l.si ambo 10.D.de compens.* & mutui doli,*l.domum 57.in fi.De contr.empt.*& mutui delicti,*vulg.l. viro 39.D.solut.matr.*
9 Est enim minus fauorabilis causa dotis extra personam mulieris,quam in persona ipsius mulieris. Not. *in l.1.C.de priuileg.dot.*
10 Cum intersit Reipublicæ nihil ex dote perire, vt possit mulier iterum æque cõmode nubere.*l.interest 18.D. de reb. auctor.iudi.possid.alias l.3.de priuileg.cred. Auth.sed quamuis.C.de rei vxor.act.& ibi not.& in l.1.D.solu.matr.*

DEFINITIO XVII.

Cessio potest etiam ex interuallo fieri emptori, qui conuentus hypothecaria obtulit,vt vinculum pignoris dissolueret.

IS qui cum pignus possideret conuentus hypothecaria ab anteriore creditore pignoris luẽdigratia ei soluit, cessionem[1] accipere à creditore etiam ex interuallo potest,quoniam per solutionem, quæ nõ tam pro debitore liberando, quam pro hypotheca tollenda facta est, non contingit liberatio debitori ipso iure, sed tantum per doli exceptionem, si forte creditor,qui iam litis æstimationem à possessore cõsecutus fuit, iterum velit idem debitum exigere à debitore.[2] Ideoq; supereſt etiam per solutionem actio,quę cedi possit,[3] quod non similiter dici posset, si solutione omnis actio extincta proponeretur.[4] *Ita Senatus* in causa Ant.Neiret, & Benedicti Geoffroy, 9.Cal.Aug.1592.

1 Quam creditor cogitur facere bonæ fidei possessori ex *l.mulier 19. cum ibi notat.D.qui potior.in pign.hab.*Dixi *Defin.2. supr.si vendit.pign.agat.*
2 *l.2.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*iunct. *lege 1.tit.8.§. vltim.eod.*
3 Quisquis enim propter se soluit non propter debitorẽ, nunquam liberat debitorem,*l.Papinianus 28.D. mandat.* Sic *in l.si res obligata 57.De legat.1.*
4 *l.Modestinus 76.D.de solut.*Scripsi pluribus *lib.12.Coniect. iur.ciuil.*

DEFINITIO XVIII.

Missio in possessionem bonorum sub hasta venditorum non dat initium semestri præscriptioni, si non legitime facta sit.

QVod vetere statuto Sabaudiæ cautũ est, vt semestre illud,intra quod luenda,aut potius redimenda sunt pignora,quæ sub hasta veniunt, à die addictionis; &,vt loquuntur, expeditionis per executorem factæ currat,nouo iure quo vtimur immutatum est,& fauorabiliter pro debitoribus constitutum, vt non nisi à die secutæ missionis in possessionem currere incipiat.[1] Quid ergo si non appareat denunciatum fuisse debitori missionem,aut eius tutori,si forte pupillus proponatur? Nullius effectus erit missio, quia tamdiu probabiliter eam ignorare debitor potest, & consequenter in pignore luendo negligens esse, qui, si missionem sciret, esset fortasse diligentior.[2] At neque sufficiet denunciatam esse missionem,si perperam id factum sit,hoc est,alij quã cui debuit,aut alio,quam oportuerit,modo. Paria enim sunt, factum quid non esse, aut perperam factum esse.[3] Proinde non satis erit denũciatam fuisse matri quasi tutrici impuberis filij,si re vera tutrix nõ fuit,tametsi omnia pro tutrice gereret. Quienim pro tutore gerit suam quidem conditionẽ deteriorem facere potest,& facit,sed pupilli nõ item.[4] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum De Coysiaz & Gaudinon,16.Cal.Sep.1592.Iunge Defi.12.sup.Vnde vi.

1 Scripsi *Defin.1.sup.hoc titul. & Defin. vltim.supr. De distr. pignor.*
2 *Arg.l.4 §.toties.D.de damn.infect.*
3 *l.quoties 6.D. qui satisd.cog.l.2.D. de auctor.tutor.*
4 Quia non habetur loco domini quomodo haberetur si verus tutor esset,*l.2.D.de eo qui pro tutor.*iunct.*l.qui fundum 7. §.si tutor.D.pro empt.*

DEFINITIO XIX.

Neque iuri offerendi,neque pignoratitiæ actioni vllo tempore præscribi potest per creditorem, siue ius canonicum inspiciatur, siue ciuile.

OFferendi ius quod debitori competit ad luendum pignus nõ magis per longi temporis præscriptionem perimi potest,cum in facultate non in iure consistat,quã actio ipsa pignoratitia,quæ quoniam ex

nia ex sola debiti solutione aliave satisfactione, aut etiam iudiciali oblatione nascitur, non prius extingui potest, quam fuerit nata.[1] Et vero absurdum esset creditorem, qui non sibi sed debitori possidet, præsertim ad causam vsucapionis,[2] ita vt vsucapio per debitorem cœpta ex accessione eius temporis, quo res penes creditorem fuit, compleatur,[3] sibi ipsi ius aliquod ex ea possessione acquirere aduersus debitorem.[4] Nec solum si ius canonicũ spectes, quod haud dubie quanticumque temporis præscriptionem impedit propter malam fidem,[5] quam alienæ rei scientia inducit:[6] Sed etiam ex iuris ciuilis ratione, quandoquidem is, qui creditoris iure possessionem pignoris nactus est, nec sibi possidere vult, sed alij, nec si velit possit tamẽ possessionis causam sibi mutare.[7] Nec sane video qua fronte possit creditor debitori rem suam vindicãti iure dominij exceptionem vllam temporis obiicere salua bona fide, cum nec olim vsucapere potuerit, ratione illa quod possideat pro alieno.[8] Neque ergo offerendi ius prohibere poterit, quod non minus vindicationis prœambulum est, quam pignoratitiæ actionis.[9] Nam & hac eadem ratione constitutũ videmus, vt nec colonus, nec vsufructuarius, nec procurator, aut depositarius, vel commodatarius vlla longissimi temporis præscriptione iuuari possint, quia non sibi sed alij possident,[10] adeo, vt furtum facere dicantur, si incipere velint sibi possidere.[11] *Ita Senatus* pro N. Ioanne Amedeo Martini procuratore, contra N. Zachariam de Lanfrey, 9. Cal. Dec. 1592.

1 Nascitur autem ex solutione aut alia satisfactione, *l. si rem 13. §. omnis. de pig. act.* Nec enim hic locũ habet quod dici solet actionem, quæ ab initio nata non est, oriri postea non posse, *l. serui & filij 17. in prin. de furt. l. si tutoris 2. § si. D. quod iussu.* Vide Bart. *ad l. pignoris 15. D. de vsuc. & ad l. cum notissimi. §. 1. C. de præscr. 30. vel 40. annor.* Hæc tamen ratio non videtur satis bona, quod pignoratitia actio debet haberi pro nata in præiudicium debitoris, qui potest facere offerendo, vt nascatur, *arg. l. qui potest facere. 174. de reg. iur.*

2 *l. serui 16. de vsucap.*

3 *l. de accessionibus 14. §. 1. de diuers. tempor. præscrip.*

4 Cum non ideo possideat creditor, vt tibi aliquid iuris acquirat contra debitorem, *l. pignori 13. D. de vsucap.*

5 *Ex reg. Possessor malæ fidei, de reg. iur. in 6.*

6 *l. qui fundum, 7. § qui bona fide, D. pro emptor.* Excipe casum, *l. & generaliter 28. D. de noxal. act.*

7 *l. qui bona fide. 19. §. 1. D. de acq. poss. l. non solum. 33. §. 1. D. de vsuc. l. 2. §. 1. D. pro hered.*

8 *d. l. pignori 13. D. de vsucap.*

9 Quo modo nec iusubtiliter argumentatur Osasch. Cacher. *decis. 115.* vbi vide.

10 *l. male agitur, 2. C. de præscr. 30. vel 40. annor. l. si quis ante conduxit 10. §. 1. D. de acq poss.*

11 *l. si pignore 54. D. de furt. §. furtum. Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc.*

DEFINITIO XX.

Creditor, cui pignus aliquando traditum fuit, præsumendus est creditoris potius quàm domini iure possedisse. Nisi probetur alius nouus titulus superuenisse.

SEd hæc ita obtinent, si creditoris iure perpetuo rem possedisse probetur creditor, id est, si pignoris titulus proferatur, nec alio iure possessionem suã tueatur. Credendus enim quisque est ex præcedenti titulo possedisse.[1] Idque eo magis, si possidens creditor tale quid perpetuo fecerit, quod ex pignoris lege facere ipsi licuerit, vtputa si conuenerat, vt creditor, cui vineæ dabantur in antichresim, haberet ius premendæ vindemiæ in torculari debitoris, idq; creditor eiusque heredes per annos plus quàm sexaginta fecerant. Quid enim apertius, quàm eo casu voluisse creditorẽ ex solo pignoris titulo, & iure creditoris possidere?[2] Nec alia in eius heredibus capietur præsumptio, tametsi contractum à patre initum probabiliter ignorare potuerint, & existimare se, quod facerent, dominij potius quàm crediti iure facere.[3] Nam quemadmodũ trãsit in heredes creditoris ius & effectus constituti pignoris,[4] ita & creditoris malã fidem ipsis licet ignorãtibus hac parte nocere æquũ est, licet à se ipsis tempora præscriptionis inchoare velint:[5] siquidem in eos defuncti iura trãslata sunt cum suis qualitatibus,[6] nec debitoris conditio deterior fieri debuit per mortẽ creditoris, qui ipse præscribere nullo tẽpore potuisset;[7] nisi forte debitori imputare quis velit, cur creditor decesserit.[8] Plane si quid sit, ex quo probari possit, creditorem domini potius quàm creditoris iure possedisse, idq; non interuertendæ alienæ possessionis gratia, sed ex nouo aliquo iure,[9] non est audiendus creditor eiusve heres, si post triginta annos ab eo tempore numerandos, quo prioris possessionis causam iuste mutatã esse oporteat, debitum offerre velit, quamuis de nouo illo creditoris iure non doceatur. Hactenus enim longissimi temporis rationem haberi æquũ est, vt tituli probatio nulla à præscribente exigatur, quæ nec allegari necesse est, etsi cõtrarius possessioni titulus nullus proponeretur.[10] Propterea quod tanto intermedio tempore multa possint incidere, quæ probandi tituli rationes omnes præcludant, nisi in vicem omniũ hæc vna substituatur, quod tãdiu possederit, qui præscribit. Proceditq; hoc casu non male ratio illa, quæ vsucapionis & longæ possessionis iura induxit, quod rerum dominia in incerto semper manere non oporteat,[11] quod tamen non similiter dici potest, cum apparet, creditorem nõ domini, sed creditoris iure possedisse: nulla enim ex eiusmodi possessione quantumuis longissima dominij incertitudo nascitur.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. quædam mulier 77. D. de rei vindic.* Aliud enim est, si creditor ius dominij impetrauerit, *ex l. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.* aut vice extranei rem emerit, vt *in l. 2. C. si in caus. iudic pig. capt. sit.*

2 Cum possederit ad formam tituli & contractus pignoratitij, *l. vlt. C. de pact. inter empt. & vend.*

3 Sola enim opinio non mutat veritatem tituli, nec tanti est inspiciendum, quid sit in opinione, quàm quid in veritate; *l. pen. D. de vsuc. altas l. pen. D. pro solut.*

4 *l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit.*

5 *l. cum heres 11. D. de diuers. tempor. præsc.*

6 *l. vitia 11. C. de acq. poss.*

7 *ex reg. l. nemo plus commodi 120. l. quod ipsis 143. de reg. iur.*

8 Quod esset absurdum. Neque enim casus fortuiti ab vllo præstantur, *l. qua fortuito 7. C. de pignor. act. l. contractus. 23. de regul. iur.*

9 Hoc enim non est mutare sibi causam possessionis, sed incipere ex nouo iure possidere, *d. l. qui bona fide 19. §. 1. de acq. poss. d. l. non solum 33. §. 1. D. de vsuc.*

10 Præscriptio enim tricennalis non requirit titulum. Not. *ad d. l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

11 *l. 1. D. de vsuc. l. vlt. in prin. D. pro suo.*

12 Quia certum est, non posse dominum esse illum, qui possidet iure pignoris, cum nemini res sua sit obligata, *l. neque pignus 45 de reg. iur.*

DEFINITIO XXI.

Ius offerendi, quod secundo creditori competit, aduersus priorem præscribitur triginta annis.

IVris offerendi, quod secundo creditori aduersus priorem competit pignoris sui confirmandi gratia,[1] longe diuersa ratio est. Hoc enim quoniam in mero iure magis quàm in facultate consistit,[2] proculdubio eandem longissimi temporis præscriptionem patitur, quàm cætera iura omnia, etiam perpetua patiuntur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

Source : BIU Cujas

1 *Ex l.1.& l prior 5.& pass.C.qui potior.in pig.hab.*

2 In quo maxime differt ab eo iure offerendi, quod competit debitori ad inducendam pignoratitiam actionem. Id enim dicitur esse meræ facultatis. Quæ autem sunt meræ facultatis, non possunt præscribi, *vulg. i. viam publicam, cum ibi not. D.de via public.*

3 *l.sicut 3.& seq.C.de præsc.30. vel 40.annor.*

DEFINITIO XXII.

Ius luendi pignoris cedi potest, nec magis præscribi potest contra cessionarium debitoris, quàm contra ipsum debitorem.

SEd & quæ debitoris conditio est, quandocunque debitum offerendo pignus luere possit,[1] nec vlla quantumuis longissimi temporis præscriptione summoueatur,[2] quemadmodum supra diximus,[3] eadem illius quoque est, qui ius luendi pignoris à debitore ipso cessum habeat. Nam quin ius hoc cedi possit, sicut & cætera fere omnia, nemo dubitat.[4] Nec quasi alienam actionē cessionarius redemerit, puniri debebit, aut odio aliquo dignus videri, cum in facultate potius, quàm in iure potestas illa soluēdi posita sit.[5] Nec quicquā referat creditoris, à quo pecuniam accipiet, licet habeat pignoris possessionem.[6] Sicut & ex contrario dici solet, inhibendam pignoris persecutionem agente creditore, si qualiscunque possessor offerat.[7] Neque ad rem facit, quod plerumque alia causa sit emptoris, alia vēditoris, vt si quis successerit, in locum Ecclesiæ Romanæ, quæ non nisi centenaria præscriptione poterat summoueri.[8] Id enim Romanæ Ecclesiæ singulare priuilegium est, quod in alios transire non potest.[9] At vt debitor offerens debitum, aut aliter satisfaciens nāciscatur ius pignoratitiæ actionis, facit ratio iuris communis, quæ in debitoribus cessionario, vel alio procuratore non minus quam in ipso debitore locum habet,[10] cum soluta pecunia, vel si creditor recuset obsignata[11] nihil interfit creditoris.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.si rem 9.§.omnis pecunia D.de pig.act.*

2 Propter malam fidem creditoris, qui non nisi pro alieno possidet, vt dixi *Defin.19.sup.ex cap.possessor.de reg.iur.in 6.l. pign.13.D.de vsuc.*

3 *Defi.19 supr.*

4 Est enim brocardicum nostrorum, omnia, quæ sunt trāsmissibilia esse cessibilia & contra, *l.ex pluribus 42.D.de admin. tutor.* Nulla certe lex est, quæ huiusmodi cessionē prohibeat, quod sufficit, cū leges quæ de cessionibus loquūtur sint prohibitoriæ, *l.per diuersas 22.& seq.C.mandat.* iunct. *l.mutus 43.§. 1.D.de procurat.*

5 Vt dixi *Defi.præced.nu.2.*

6 *l.Paulus respondit 12.§.1. D. quib. mod.pignor. vel hypoth. soluit.*

7 *d.l.Paulus.§.1.l.si fundus 16.§.in vendicat.D.de pig.*

8 *Nouell.Vt eccles.Roman.cent.annor.gaud.præscr.Auth.quas actiones.C.de sacrosc.eccles.*

9 Priuilegia enim personalia non transeunt ad alios, *d.l. ex pluribus.l.quia tale 14.D.solut.matrim.* Not. *ad d.Auth. quas actiones.*

10 Ideoque vbi eadem ratio est idem ius statuendum est, *l.illud.32.D.ad leg.Aquil.l.3.§.vnde etiam.D.de iniust rupt.*

11 Obsignatio enim habet vim solutionis, eum creditor reculat accipere solutionem, *l.acceptam 19.C.de vsur.l obsignatione 9.C.de solut.*

12 *d.l.Paulus 12.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.l.si inter 21.§.vlt.D.de pignor.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam post elapsum semestre potest & solet Senatus ex causa prorogare tempus ad luenda & redimenda pignora. Inferiores iudices non possunt.

SOlet Senatus noster ex causa protogare debitori tempus, quod ad luenda aut potius redimenda pignora præstitutum est, vt etiam post elapsum semestre admittatur.[1] Veluti si egregia quātitas sit, quę debetur, quam nō facile tam cito explicare debitor possit,[2] vel si agatur inter consanguineos, quos inter se mitius agere & honorati sanguinis nonnihil tribuere deceat,[3] vel si qua in re peccatum sit in forma & solemnitate subhastationum.[4] Vel deniq; si longe pluris sint bona pro debito vendita, quam debitum fuerit.[5] Sed si intra prorogatum tempus nulla luitio redemptiove secuta sit, perinde tenet subhastatio, etiam quæ vitio aliquo laborauit, dummodo pro debito facta sit, atque si prorogatio nulla data esset.[6] Cæterum non idem inferiorum iudicum ius est, vt post præteritos sex menses intra quos lui pignus debuit aliud tempus indulgeant debitori. De illo enim tantum pronunciare possunt, an decreto subhastationes adprobādæ videantur necne.[7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.38.sup. De iur.emphty. [Et rursum pro D.Dufour, contra Augustum Paris, Prid.Id.Mart.1612.]

1 Nempe ex æquitate contra nimium iuris & statuti rigorem, solus enim Senatus qui vice Principis est, potest & debet inter ius & æquitatem positam interpretationem inspicere, *l.1.C. de legib.*

2 Nec enim totius debiti numeratio semper est in expedito, *l.si dubitet 10.D.de fideiuss.* [Idem est si qua sit alia ratio æquitatis, vt puta si debitor, ob longiorem suam absentiam, eamq; probabilem non potuerit pecunias conquirere ad redimenda pignora, vt in causa D. Dufour, contra Augustum Paris, Prid.Id.Mart.1612.]

3 *Arg.l.cum bona 16.D.de reb.auctor.iudi.poss.alias l.7.de priuileg.credit.*

4 Dixi *Defi 4.nu.4 supr.*

5 Dixi *Defi.8.supr.De distract.pig.*

6 Quoniam subhastatio etiam nulla si sit facta pro debito tenet, dixi *Defi.18.supr.De distr.pign.* Sed nullus dubitationi locus est, quia solet Senatus hoc casu non soluto debito confirmare subhastationes cum clausula; Ex nunc, prout ex tunc.

7 Quia coguntur iudicare secundum rigorem iuris & statuti.

DEFINITIO XXIV.

Semestre datum debitori ad redimenda pignora nō incipit currere à quo die emptor cœpit possidere, sed ex die iudicialis missionis in possessionem.

LIcet parum referre soleat, quod ad *ius* possessionis attinet, vtrū quis reuera & naturaliter possederit, an etiam in possessionem missus sit iudicis auctoritate:[1] Interest tamen quoties de iure luendi, aut potius redimendi pignoris sub hasta vēditi disputatur. Quoniam sex illi menses qui in eā rem posteriore statuto præstituti sunt, non nisi à die iudicialis missionis currere incipiunt,[2] vt proinde quandiu non apparet quo die facta fuerit ea missio, tādiu nec dici possit elapsa redimendi tempora, nec si fortasse triginta anni præterierint, totoq; intermedio tempore creditor possederit, quia prius est, vt detur terminus à quo possit incipere præscriptio, quam vt præscriptio compleatur.[3] Neq; est contrarium quod dici solet post elapsos triginta annos nō posse obiici per debitorem quod subhastationes perperā nec rite factæ sint.[4] Id enim tum demum vere dicitur, cum præcesserit missio in possessionem.[5] Quando eo iure vtimur, vt nō prius citari possit debitor ad impugnandas subhastationes decretique interpositionem, quam sex illi menses præterierint,[6] qui porro, vt diximus, non incipiūt currere nisi à die missionis.

Ob eam-

Source : BIU Cujas

Ob eamque cauſam ſæpius à Senatu noſtro improbatus eſt mos Sebuſianorum meorum, qui in vſu habent, vt eodem libello petant mitti creditorem in poſſeſſionem, & citari debitorem ad decretum interponendum, ſaluo intra ſemeſtre luitionis iure. Non enim vult Senatus citari prius debitorem ad hoc, vt de interpoſitione decreti quęratur, quam ſemeſtre illud iam effluxerit. [7] Quid ergo ſi de interpoſitione decreti conſtet, de ipſa vero miſſione in poſſeſſionem nullo modo? Nihil oberit ea res debitori, aut poſterioribus eiuſdem debitoris creditoribus, quo minus ſaluum habeant ius redimendi. [8] Multoque minus ſi vocatus tantum debitor ad decreti interpoſitionem, nulla autem interpoſitio ſecuta proponatur. [9] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Berard. & N. de la Chinal. Prid. Id. Nouembr. 1593.

1 Scilicet quia poſſeſſio licet plurimum ex iure mutuetur, *l. poſſeſſio 49. in prin. & §. 1. D. de acquir. poſſ.* magis tamen facti eſt quam iuris, *l. 1. §. ſi vir vxori. & §. præced. eod. tit. l. denique 10. ex quib. cauſ. maior.*

2 Sic enim ſtylo Senatus noſtri cautum eſt, vt dixi *Defin. 18. ſupr.*

3 Cum non poſſit finem accipere præſcriptio, quæ nec initium accepit, *arg. l. ſi ad diem 46. l. Titio vſusfructus 96. D. de condit. & demonſtr.*

4 Dixi *Defin. 8. n. 6. ſupr. De diſtract. pignor.*

5 Quæ ſcilicet poſſit dare initium præſcriptioni.

6 Prius autem eſt, vt ius competat petendæ interpoſitionis decreti, quam vt decretum poſſit fingi fuiſſe interpoſitum ex lapſu temporis, quia fictio reſpondere debet veritati ne plus operetur in caſu ficto quam veritas in caſu vero, *arg. l. confeſſionibus 13. cum l. ſeq. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

7 Ne ſcilicet beneficiũ iuris ipſi eripiatur, aut minuatur.

8 Cum fieri poſſit, vt præmature ac ante tempus decretum interpoſitum ſit, quod tamen an factum ſit non aliter ſciri poteſt, quam ſi appareat de tempore miſſionis in poſſeſſionem.

9 Credibile enim hoc caſu eſt non fuiſſe ſecutam interpoſitionem ob id, quod nec ſequi vtiliter potuerit. Nihil porro actum videtur, quandiu aliquid ſupereſt agẽdum, *l. pen. in fin. C. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XXV.

An poſt elapſum ſemeſtre poſſint creditores alij, ſiue anteriores, ſiue poſteriores offerre emptori, ſiue creditor ille ſit, ſiue extraneus?

AN autem ſecuta miſſione in poſſeſſionem, elapſiſque ſex illis menſibus licebit alij creditori offerre ei cui addicta ſint pignora, aut extraneo emptori, qui venditionem curante creditore licitatus ſit alia quæſtio eſt. In qua magis probatur, vt extraneus emptor ſecurus ſit [1] ſalua creditorib. anterioribus repetitione aduerſus poſteriorem, cui ex venditionis pretio ſolutum eſt. [2] Sed ſi emptor ſit ipſe creditor, non extraneus, poſſe creditores anteriores iure ſuo pignus vindicare, [3] ſi nihil fecerint aut omiſerint, propter quod ius pignoris videri debeant remiſiſſe. [4] Poſteriores vero etiam offerre, quoniam ea addictio, quæ fit creditori, fiat ex neceſſitate [5] nullo exiſtẽte extraneo emptore, [6] nimirum ſi alia ratione poſterioribus conſuli non poſſit, vt in damno moraturi videantur, ſi offerendi iure priuentur, aut petendi, vt iterumbona diſtrahantur. [7] Sanè nulla ratio eſt, vt extraneo emptori poſt lapſa luendi tempora ſecũdus creditor offerre poſſit, aut agere ad nouam diſtractionem niſi magna aliqua ex cauſa. [8] *Ita tractatum eſt* in eadem facti ſpecie.

1 Alioqui nemo accedat ad publicam auctionem, nec ſi bona fide fiat *l. ait prætor. alias l. etſi ſine. §. quæſitum. D. de minor. l. 1. pen. & vlt. C. ſi vendit. pign. agat.*

2 *Vt & in l. vlt. §. ſin vero heredes. & §. ſed nec aduerſus emptorem. C. de iur. delib.* Vide tamen *Defin. 27. nu. 2. & 3. De diſtr. pign. ſupr.*

3 Non minus quam ſi priuata venditio fuiſſet, *vt in l. 1. C. ſi antiq. cred. pign. vend.*

4 Quid enim ſi publico programmate vocati ſciuerint vendi pignus nec adeſſe voluerint, *vt in l. ſi eo tempore 6. & l. ſi hypothecas 8. C. de remiſſ. pignor.*

5 Similis ratio eſt *in l. 2. & l. cum ſecundus 5. §. 1. D. de diſtr. pignor.*

6 *l. 2. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

7 Semper enim quantum ſalua iuris ratione fieri poteſt ſuccurrendum eſt creditori ceſtanti de damno vitando, *d. l. vlt. §. ſin vero creditores. C. de iur. delib.* Iunge *Defin. 1. ſupr. de diſt. pignor.*

8 Vt in ſpecie *Defin. 27. ſup. De diſtr. pignor.* vbi vide. Aliud eſſet priuata venditione facta, *l. 1. C. ſi antiq. pign. vend.*

DEFINITIO XXVI.

Monetæ augmentum poteſt peti etiam in executione iudicati. Sed non poſt peractam ſubhaſtationem quæ ſolutionis loco ceſſerit. Niſi ex aliqua cauſa à ſubhaſtatione cedatur.

AVgmentum quidem monetæ peti poteſt in executione iudicati, etiamſi nulla eius mentio, vel in petitione, vel in cõdemnatione facta ſit, propterea quod non tam alia res ſit, [1] quam eius quantitatis quę adiudicata fuit quædam portio, & ipſius ſententiæ veluti declaratio. [2] Sed tamen ſi ad ſubhaſtationem ventum ſit pro ea quantitate, quæ in ſtipulationem deducta fuit, nulla eiuſmodi augmenti habita ratione, petaturque decreti interpoſitio, nihil amplius de augmento quærendum eſt, cum creditori ſit ſatisfactum, quem vtiq; ſolutionem accipere in moneta deteriore ſi velit & conſentiat, [3] nihil prohibet. [4] Si qua tamen cauſa ſit propter quam non obſtãte decreti interpoſitione ea poſſeſſio creditori auferri debeat, [5] ſiue luendi, ſiue quo alio iure, augmenti ratio tum habebitur, cum de ſolutione quantitatis debitæ agi oportebit. [6] Neque videri poteſt ſatisfactum ſi non duret ſatisfactum. [7] Itaque non prius cogendus erit creditor cedere poſſeſſione quam ſibi ſolutum ſit quicquid debetur, [8] cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri poſſit. [9] Nec eſt quod quis dicat ſublatum per acquiſitionem dominij, decretiq; interpoſitionem, vinculum pignoris. [10] Hoc ipſo enim quod ex cauſa aliqua dominium illud euincitur, quod fuerat quæſitum, euenit neceſſario, vt pignus reſtitui oporteat, quod extinctum videbatur. [11] *Ita Senatus* 16. Calen. Ian. 1593.

1 Si enim alia res eſſet non poſſet peti in executione iudicati, *l. terminato 3. C. de fructib. & lit. expenſ.* & noua actione opus eſſet, *l. non poteſt 23. D. de iudic.*

2 Quæ declaratio poteſt fieri etiam in executione, *l. 2. C. de ſent. quæ ſin. cert. quant. profer. l. heredes palam 21. §. 1. D. qui teſt. fac. poſſ.*

3 Volenti enim & cõſentienti non fit iniuria, vt eſt in regula iuris pontificij. Iunge *l. in diem 9. §. 1. De aqu. pluu. arc. l. nemo videtur 145. de reg. iur.*

4 *l. Paulus 99. alias l. creditorem. D. de ſolut.* vbi etiam Bart. & alij, *l. cum quid 3. cum ibi not. D. de reb. credit.*

5 Poteſt enim ex variis cauſis id contingere, *Definit. 11.* vbi dixi *ſupr. hoc tit.*

6 Eſt enim augmentum monetæ pars principalis debiti, vt dictum eſt initio huius *Definit. ex Notat. in d. l. cum quid. & d. l. creditorem.*

7 Sicut non videtur in rem verſum quod non durat verſum, *l. ſi pro patre 10. §. verſum. D. de in rem verſ. l. item eorum. 6. §. penult. D. quod cuiuſque vniuerſ. l. nam etſi 15. §. 1. D. de inoffic. teſtam.*

8 *l. ſi rem 9. §. omnis pecunia. D. de pignorat. act.* Dixi *Defin. 3. num. 4. ſupr.*

9 *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. ret. in poſſ.*

10 *l. pen. §. 1. D. de except. rei iudic.*

11 Quoniam hypothecaria actio habet ſuas conditiones perpetuas ſi debitum ſolutum non ſit, *d. l. pen. §. 1. l. grege 13. §. etiam. D. de pignor.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXVII.

Possessor conuentus hypothecaria vel offerre debet, vel cedere. Nec prætextu aliorum creditorum anteriorum recusare potest, aut petere publicam pignoris distractionem.

TErtius possessor conuentus hypothecaria non est audiendus si hoc vnum obiiciat, esse alios creditores pignoratitios, qui ante omnia vocari debeant, & de anterioritatis iure inter se disputare, vt saluum possessor habeat ius offerendi, luendiq; pignoris, & sciat à quo potius luere debeat.[1] Non enim possessoris interest, cui liberũ sit, vel actori ipsi offerre, qui præstare debebit se potiorẽ creditorem, hactenusque de euictione tenebitur.[2] Vel rem derelinquere si creditoris actionem fidémve habeat suspectam.[3] Alterutrum ergo faciat necesse est, cum non aliam pignoris aduersus hypothecarium creditorem retinendi rationem possessor habeat, quam si debitum offerat.[4] Quare nec audietur possessor si petat publicam fieri pignoris distractionem, vt ex pretio creditoribus omnibus in eam rem vocandis ex ordine satisfiat. Anteriorum enim creditorum ius illud est,[5] non possessoris, quibus porro nulla fit iniuria, tum cum possessor creditori posteriori pignus vindicanti cõdemnatur. Siquidem non minus iuris habituri sunt contra creditorem hunc posteriorem, vbi factus erit possessor, quam habebant aduersus pristinum possessorem.[6] Aut quam haberent etiamnum, si pristinus ille possessor creditori posteriori obtulisset, in eiusque locum & ius successisset.[7] *Ita Senatus* in causa N. Stephani Diuonne contra R. Episcopum Bellicensem D. Ioannem Gothofredum Ginor Senatorem 14. Cal. Mart. 1594.

1 Cum securior esse soleat qui emit ab anteriore, aut saltem anteriore creditore venditionem vrgente, vt dixi *Def. 25. sup. & Defin. 27. sup. De distr. pignor.*

2 *Ex not. in l. 1. C. credit. euict pignor. non deber.* etsi totus ille titulus loquitur de creditore qui vẽdidit iure creditoris, non de illo qui curauit vendi pignora per iudicem, vt contra interpretes & pragmaticos nostros scripsi in Hemischil. *De error. pragm.* Non enim contra hunc creditorem datur actio vlla de euictione, sed tantum contra debitorem, *l. 4. l. si ob causam 13. C. de euict.*

3 Nemo enim actione in rem pàti cogitur, siue neget se possidere, siue nolit rem retinere, *l. vlt. D. de rei vindic. l. si fundus 16 §. in vindicatione, D. de pignor.*

4 *l. vlt. C si antiq. cred. pign. vend. d. § in vindicatione.*

5 *l. vlt. C si antiq. credit. pign. vend.*

6 Non enim possessor ob id solum quod sit etiam creditor impedire potest venditionem pignoris petitam à priore creditore, non magis, quam si ipse possessor tantum esset non creditor, *d. l. vlt.*

7 Cum possit etiam posterior creditor offerre emptori, ex cuius pecunia creditor anterior dimissus fuit, *l. cum prior 3. vers. si tamen. D. de distr. pignor.*

DEFINITIO XXVIII.

Creditor antichresticus qui ex conuentione fructus pignoris acquisiit non cogitur eos fructus restituerere posteriori creditori offerenti debitum cum vsuris. Nec si alioqui futurum sit, vt posterior moretur in damno.

CReditori anteriori, cui pignus in antichresim datum fuerat,[1] offerens posterior creditor totum debitum cum legitimis totius temporis præteriti vsuris, facere idcirco non potest, vt ad fructuum perceptorum restitutionem teneri anterior debeat, aut vt ij fructus si legitimum vsuratum modum excedant ad eum modum reuocentur,[2] nec si alioqui futurum sit, vt in damno posterior moretur.[3] Neque enim conuentionis vtilitas aufferenda est creditori qui prior contraxit, quiq; non aliter fuerat contracturus.[4] Nisi posterior creditor probet contractum esse fœneratitium & illicitum.[5] Hoc enim vnicum ei remedium superest.[6] *Ita Senatus* pro Angela Morisset contra Ioannem Rosset 8. Id. Maij 1595.

1 Hoc est ea lege, vt creditor perciperet fructus pignoris in vicem vsurarum, *l. si is qui 11. § 1. D. de pignor. l. si pecuniam 33. D. de pignor. act.*

2 Antichresis enim expressa non seruat legitimum modum vsurarum, cum fructuum quantitas est incerta, secus est in antichresi tacita secundum Cuiac. *lib. 8. obseruat. cap. 17. ex l. si ea pactione 14. C. de vsur.* iunct. *l. cum debitor 8. D. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Vide tamen quæ scripsi in Hemischil. *De error. pragmat.*

3 Quamuis soleat succurri creditoribus certantibus de damno, vt dixi *Defin. 25. nu. 7 supr.*

4 *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. Titia 62. in fin. D. de iur. dot.*

5 Puta si excessus fructuum sit immodicus & creditor solitus fœnerari, *cap. ad nostram. Extr. de pign.* Alioqui antichresis non potest quidem non esse contractus fœneratitius, cum quicquid excedit sortem sit fœnus & vsura, sed non ideo erit illicitus si non excedat legitimum & toleratum modum vsurarum.

6 Quia quicquid factum est in fraudem legitimarum vsurarum pro infecto haberi debet, *l. pecuniæ 9 § 1. l. vsuras 20. D. de vsur. d. l. si ea pactione 14 cum duab. seqq. C. eod.*

DEFINITIO XXIX.

Emptor, qui post emptum pignus successit per cessionem in iura creditoris, non aliter cogitur pignus reddere, quam si offeratur ei non modo pretium subhastationis, sed etiam omne debitum.

CReditor, cui quadringenta sub pignore debebantur, pignus distrahi curauerat, & ex pretio non nisi trecenta redegerat. Tum emptori iuribus suis omnibus cessetat, quæ ex causa pignoris haberet, acceptis ab eo in illam rem integris quadringẽtis. Debitor cui ius redimendi competebat, siue ex statuto intra semestre, siue ex iudicato etiam post semestre elapsum, Titio ius omne suum vendiderat. Quæsitum est, an Titius emptoti pignoris eidemq; possessori trecẽta restituere deberet, an quadringẽta? Dicebam sublatum omnino esse vinculũ pignoris per venditionem, quę non tantum consensu creditoris facta fuisset, sed etiã requirente eo, & vrgente.[1] Nec ad rem pertinere quod ex pretio redacto nõ omnino satisfactum fuerat creditori. Non enim sola solutione & satisfactione pignus liberatur, sed etiam si vẽditioni pignoris licet ab alio factæ creditor consenserit, quamuis nulla illi pars debiti sit soluta.[2] Cui consequens videbatur, vt ex cessione per creditorem facta post venditionem pignoris nihil iuris emptori quæsitum fuisse dici posset.[3] Cessio namq; ab eo facta qui creditor fuit, si ex interuallo fiat, i. eo tempore quo creditor esse iam desiit, vires nullas habere potest.[4] Præsertim cum per subhastationem emptor non tam in ius creditoris successisset, quam in ius debitoris,[5] vtpote qui ea ratione dominus rei obligatæ effectus esset,[6] nulla alia ex subhastatione creditori nata actione, nisi ad pretium aduersus emptorem.[7] Porro constat, acquisitione dominij non tãtum solui vinculum pignoris, cum nemini sua res obligari, aut obligata manere possit,[8] sed etiãinduci ne emptor sibi quicquã debere possit, ob id solum quod pignus possidet, quamuis separato contractu in creditoris quoq; iura successerit.[9] Itaq; audiendus videbatur Titius offerens emptori quanti res vẽdita fuisset, quamuis creditori aut emptori, quod hac parte idem est, plene satisfactum ex eo pretio non fuisset. Neque obstare quod dici solet, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse.

Source : BIU Cujas

[1] Etsi enim negati in proposito non poterat, quin emptor esset idē creditor, ex qua parte creditori successerat, pignus tamen nullum supererat, quod retineri posset, quādo vt diximus tota pignoris obligatio extincta fuerat per venditionem. [11] Semel autem perempta obligatio nunquā reuiuiscit, [12] præsertim in pignore. [13] Nec si proponas redire pignus in dominium debitoris, qui bona sua omnia obligauerat præsentia & futura. [14] Atqui rem, quæ pignoris iure obligata esse desierit, etiam ob chirographariam pecuniam pignoris loco retineri posse, nuspiam sane scriptum est. [15] Sed tamen illa me ratio fortior à sententia reuocauit, quod cum debitor pignus redemit ab emptore, siue intra semestre tempus, siue post semestre ex iusta aliqua causa adeoq; sola iudicati potestate, [16] recurrit dominium ad debitorem, [17] idque non quasi ab emptore nouum ius recipiat, in quem dominium transtulerat, sed quia res redeat in pristinam causam resoluta venditione. [18] Quod cū euenit, pignus quoque quod extinctum putabatur, reuiuiscit, aut potius perinde habetur ac si nunquam extinctum fuisset. [19] Quidni vero? Cum, etsi ex noua alia causa pignoris acquisitio reuocaretur, idē esset. Neque enim dominij acquisitio aliter extinguit omnino ius pignoris, quam si sit omnino irreuocabilis. [20] Inde ergo fit, vt pignus desinat esse sublatū per venditionē quæ in eo est, vt nūquam facta fuisse videatur. [21] Quid ergo? Manet sublatum duntaxat quatenus solutū est quod debebatur. [22] Itaq; si solutum sit duntaxat pretium quod ex vēditione redactum fuerat, cum plus creditori deberetur, & emptor non tantum per emptionem, sed etiam per cessionem in creditoris iura successerit, non aliter eogendus est rem reddere, quam si ei debitum totum offeratur, quia res in eam causam redit in qua fuisset, si ante venditionem debitor pignus luere voluisset. Quo casu haud dubie creditor etiam ob chirographariā pecuniam pignus retinere potuisset. [23] Multo magis pro debito pignoratitio quouisq; solutum integrum fuisset. [24] Vna hæc differentia est, quod vno casu pignus luitur, alio redimitur. Sed eadem hoc casu potestas est luitionis & redemptionis. [25] Euenit autem in hac specie quod mirū est, vt cessio quæ ab initio non valuit ratione pignoris, tanquam facta ex interuallo & eo tempore quo nullum creditori ius pignoris superetat, [26] conualescat redintegrato pignore, qui in eam causam peruenit à qua incipere potuit. Alioqui nullum ius ex cessione translatum esset. Nam iusquod antea creditor habuisset pignoris retinendi etiam ob chirographariam pecuniam, non potuit cedi ab eo qui cessionis tempore iam desierat posse retinere, cum desiisset possidere. [27] *Atque ita* Senatus tandem pro emptore eodemq; creditoris cessionario pronūciauit, non esse cogendum illum rem restituere tametsi *venditionis* pretium integrum offerretur, ni totum ipsum debitum cum accessionibus præstaretur. [28] Etsi enim non cum debitore res erat, sed cum Titio, qui à debitore post subhastationes emerat, absurdum tamen videbatur meliorem esse causam Titij quam debitoris, cum is à debitore comparasset, ac in ipsius locum successisset. [29] *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon clarissimorum Aduocatorum Prid. Id. Iul. 1595.

1 *l. sicut §. non videtur. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
2 *d. §. non videtur. l. si consensit. 7.* iunct. *l. præced. eod.*
3 *Ex reg. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*
4 *l. Modestinus 76. D. de solut.*
5 *l. 4. l. si ob causam 13. C. de euict. l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
6 Debitor enim non creditor dominus fuit, *l. cum & sortis 35. §. 1. D. de pignorat. act.*
7 *l. à Diuo Pio 15. § sed si emptor. D. de re iudic.*
8 *l. penult. §. 1. D. de except. rei iudic. l. neque pignus 45. de regul. iur.*
9 Cum fieri nequeat, vt quis sit sui ipsius debitor & creditor, *l. debitori 50. D. de fideiuss.*
10 *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*
11 *d. l. pen §. 1. D. de except. rei iudic. d. l si consensit 7. & l. seq. §. non videtur. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
12 *l. qui res 98 § aream. D. de solut.*
13 *l. solutum 11. §. 1. D. de pign. act. l. nouatione 18. D. de nouat.*
14 *l. vlt. C. de remiss. pignor.*
15 Titulus enim ille, *Etiam ob chirogr. pecun.* loquitur de retinendo pignore, non autem de retinenda re quæ desierit esse obligata.
16 Sufficit enim res iudicata, cum pro veritate habeatur, *vulg. l. res iudicata 208. de reg. iur.*
17 *l. 2. l. cum te 6. & seq. Cod. de pact. int. empt. & vendit. l. in libello 12. §. si quis seruum, & seq. l. si à patre 15. D. de captiu. & postlim.*
18 Nulla siquidem retrouenditio requiritur, vt *in l. voluntate 16. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*
19 Quia nec videtur extinctum, quod non durat extinctum, *d. l. pen. §. 1. D. de except. rei iudic. l. si pro patre 10. §. versum. D. de in rem verso.*
20 *d. l. pen. §. 1. l. debitor 59. D. ad SC. Trebell.*
21 Quia potestas redemptionis tollit intellectum emptionis & acquisitionis, *arg. l. si patron. 51. §. vlt. eod. tit.*
22 Quoniam hypothecaria illam perpetuam conditionē habet si non sit solutū debitum, *l. grege 13 § etiam. D. de pig.*
23 *d. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*
24 *l. quandiu 6. C. de distract. pignor. l. vlt. C. si antiq. credit. pig. vend.*
25 Vt & in specie *d. l. in libello 12. § si quis seruum & seq. l. si à patre 15. D. de capt. & postlim.*
26 *Vt dixi nu. 4. sup. ex l. Modestinus 76. D. de solut.*
27 Nascitur enim ex possessione retentio, *l. 1. D. de pignor. l. si in area 33. D. de condict. indeb. l. debitor 40. in fin. D. de pignorat. act.*
28 *Ex d. l. quandiu 6. C. de distr. pignor. l. 2. C. debit. vendit. pig. imped. non poss. cum similib.*
29 *Ex reg. l. inuitus 156. § plerunque. l. quod ipsis 143. de reg. iur. l. 3. in fin. D. de pignor.* vbi est textus elegans.

DEFINITIO XXX.

Etiam qui iussus est recepto venditionis pretio pignus reddere, potest nihilominus rem retinere pro alio debito, etiam pro quo non fuerit illa res vnquam obligata, tanquam qui hac parte successerit in ius creditoris.

CVm inter debitorem & pignorum emptorem controuerteretur, an debitori redimere volenti emptor rem restituere deberet, Senatus pronunciauerat pro debitore; & emptorem condemnauerat, vt vacuam pignoris possessionem redderet, accepto vicissim à debitore pretio venditionis. Si in executione iudicati emptor probet sibi quid aliud deberi cuius nomine res illa fuerit antea obligata, nō prius cogendus est rem restituere, quam omnino sit ei satisfactum. [1] Senatusconsulti enim auctoritas iuris auxilium de quo neq; dum cognitum, neq; pronunciatum fuit, non excludit. [2] Sed etsi nouum debitum quod petitur tale est, vt pro eo nunquam res obligata fuerit: Idem tamen iuris est propter regulam quæ habet, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse. [3] Atqui, inquies, nūquam fuit res illa obligata emptori, quia priusquā ad emptionem accederet nihil omnino iuris, nec in illa re, nec ad rem habuit, post emptionem vero cum dominus esse cœperit, non solum pignoris ius nullum habuit, sed & desiit habere posse. [4] Verum respondeo emptorem pignoris, licet pro qua parte emptor est, succedat in locū debitoris non creditoris, [5] tamen quatenus soluit pretium creditori, eatenus in creditoris iura videri succedere, si quando cōtingat rem ab eo aufferri: [6] Ex eaq; causa fieri iurium cessionē necessariam, quorum potestate ad venditionē deuentum

Source : BIU Cujas

est.[7] Itaque si creditor fuit pignoratitius, qualem esse necesse est priusquam ad venditionem peruenire possit,[8] eodem iure censeri emptor debet cum pignus redimitur,[9] & consequenter etiam ob chirographariam pecuniam, siue sibi debitam, siue creditori qui pignus distrahi curauit, pignus poterit retinere.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. quandiu 6. C. de distr. pign. l. 2. C. debit. vend. pignor. imped. non posse l. 1. & pen. C. si vendit. pign. agat.*

2 Ne alioqui sententia noceat ei pro quo iudicatum fuit, quod sane absurdum euidenter & iniquum esset, *l. euidenter 16. D. de except. rei iudic.*

3 *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

4 Cum nemini possit res sua esse obligata, *l. neque pignus 45. de regul. iur.*

5 Vt dixi *Def. praced. n. 5. ex l. 4. & l. si ob causam 13. C. de euict.*

6 *l. 3. vers. si tamen. D. de distract pignor.*

7 Cum ex ea cessione nullum dispendium & incommodum creditor sentiat, *arg. l. in creditore 38. D. de euict.*

8 Neq; enim potest vllo casu creditor petere distractionē bonorum debitoris, quin prius acquirat sibi in iis ius aliquod pignoris aut conuentionalis, aut prætorij, aut iudicialis *tot. tit. C. de prator. pignor. & tit. C. si in caus. iudic. pig. capt. sit.*

9 Id est, haberi debet pro hypothecario creditore *d. l. 3. D. de distr. pignor.*

10 *Ex dict. tit. Etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti ob litem motam, vel sine causa susceptam à tertio temerario litigatore, & quibus factum debitoris causa non dederit, non sunt imputandi debitori, nec ab eo aufferendi.

AN ergo si quis tertius venditioni pignoris interceſſerit, & ex ea causa creditorem sumptib. litis onerauerit, competet emptori qui in creditoris locum successit ius retentionis quousque sumptus illi restituti sint? Minime, quia neq; debiti, neq; debitoris occasione sumptus illi facti sunt, sed per calumniam, aut imperitiam eius, qui pignoris distractionem nullo iure voluit impedire.[1] Satisque creditori esse debet, eiue qui in eius locum successit, quod earum expensarum condemnationi obnoxium habeat temerarium illum intercessorem.[2] Neq; distinguemus, an de interceſſionis iure vel iniuria quicquam adhuc pronunciatum sit necne. Aut an intercessor ad eos sumptus cōdemnatus sit an non? Semper enim verum est creditorem non habere de quo conqueratur, præterquam de illo ipso qui male interceſſit, aut de iudice si ad improbæ litis sumptus eum non condemnauerit.[3] Cæterum neq; intercessoris, neq; iudicis factū & iniuriam nocere æquum est debitori, cui nihil hac parte imputari potest.[4] Quid ergo si debitor ipse venditionem impedire tentauerit, & fuerit cōdemnatus etiam ad expensas litis? Nemo dubitat quin earum quoq; expensarum nomine salua emptori esse debeat retentio, si is in omnia creditoris iura successerit.[5] Idem est si non debitor, sed ipsius tutor, aut curator, aut procurator, aliusve administrator litem perperā intulerit. Dummodo non sit ille proprio, vt plerumq; fit & fieri debet,[6] nomine ad eas expensas condemnatus.[7] Tunc enim eius debiti causa quod aliud debeat, quam qui pignus redimere vult, retineri rem obligatam rationis non est.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Debet autem sua cuiq; temeritas & calumnia damnosa esse non alteri, *l. factum 155. l. in condemnatione 173. §. vnicuique. de reg. iur.* Maxime quantū ad sumptus litis, quorum condemnatio non solet irrogari nisi temere litigāti, *l. eum quem temere 79. D. de iudic.* Dixi *Defin. 1. supr. Si plur. vna sent. fuer. condem.*

2 *d. l. eum quem temere l. properandum 13. § sine autem alterutra. C. eod. l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2. l. petiter 30. D. de liber. legat.*

3 *d. §. sine autem alterutra.*

4 *l. si per imprudentiam 5. D. de euict. l. exceptione 67. D. de iudic.* Aliud ergo esset si sumptus illi facti essent inter creditores ob litē inter eos de mutuo iure, & ordine pignoris institutam. Tunc enim sumptus illi cederent damno debitoris etiam inauditi, tanquam qui iis causam dedisset ob moram in soluendo contractam, vt dixi *Defin. 9. & sup. & Defin. 30. sup. De distr. pign. & Def. 2. sup. Debit. vendit. pign. imped. non poss.*

5 Vt scilicet eadē in omnibus causa sit emptoris, quæ fuit auctoris, *l. quod ipsis 143. l. inuitus 156. §. plerunque. De reg. iur.*

6 *Ex vul. l. non est ignotum. C. de admin. tutor.*

7 Nec enim iudicati executio solet dari in tutorem nisi cum idipsum in sententia nominatim comprehensum est, *l. 1. §. vlt. l. 2. D. de admin. tutor. l. pen. D. quand. ex fact. tutor.*

8 Ille enim *tit. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.* intelligendus est de pecunia illa chirographaria, quæ ab eo ipso debeatur qui vult pignus repetere non quæ ab alio, *arg. l. pen. D. de compensat. l. eius 9. C. eod.*

DEFINITIO XXXII.

Annus, cuius fructus pro rata temporis diuidi debent inter emptorem & debitorem redimentem pignora, currit à die addictionis & expeditionis.

CVm pignora sub hasta vendita redimuntur, siue iure ordinario, & intra tempus statuto præfinitum,[1] siue iure extraordinario petita aduersus lapsum temporis in integrum restitutione ex iusta aliqua causa,[2] si de fructuum illius anni quo redemptio fit diuisione quæratur, siue ante, siue post eorū perceptionem, diuidi eos oportet pro rata temporis inter emptorem & creditorē, eumve qui ius habeat à creditore.[3] Annus autem computandus est ex die quo addictio quam expeditionem vocant, facta est, quoniam ab eo demum die fructus ad emptorem dominij iure ex statuto nostro pertinent.[4] Cum tamen ea portio quæ emptori competere poterat minima esset, vt puta duodecima, verendumq; videretur ne in fructibus percipiendis ea diuisio rixam prouocaret, æquissimum putauit Senatus, vt fructus illi certa pecuniæ quantitate æstimarentur, non ad modum vsurarū sortis pretij, sed æstimatis arbitrio boni viri, & paulo pinguius ipsis fructibus.[5] *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon Aduocatorum 6. Non. Aug. 1595.

1 Hoc est, intra semestre, de quo scripsimus *Defin. 1. supr. hoc tit.*

2 Vt dixi *Defin. 11. num. 2. supr.*

3 *Arg. l. fructus 7. §. Papinianus alias l. diuortio. D. sol. matr.*

4 Nec enim ante id tempus quicquam iuris habet emptor in pignore vendito, cum neque prius sublatum videatur vinculum pignoris, quam soluta sit ab emptore pecunia, *l. à Diuo Pio 15. §. sed cum emptor. D. de re iudic.*

5 Quorum scilicet incertitudo facit, vt nihil prohibeat eos ex euentu excedere legitimum modum vsurarum, *l. si ea pactione 14. C. de vsur.* Iunge *l. oleo 23. eod.*

TIT. XXI.

SI VNVS EX PLVRIB. hered. debit.

DEFINITIO I.

Vnus ex coheredibus debitoris non potest obiicere exceptionem discussionis ne quidem pro parte coheredis.

EX pluribus debitoris heredibus si vnus hypothecaria in solidum conueniatur,[1] exceptionem non factæ excussionis pro parte coheredis obiicere non potest. Neque enim pro ea parte tertij possessoris iure censeri debet, qui ipsius

ipsius debitoris pro parte heres est,[1] licet personalis obligatio inter eos ex lege duodecim tabularum pro hereditariis portionibus diuidatur.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.7. supr. de pignor. & SC.3 inf. Si aduers. credit. præscript. oppon.

1 Quomodo potest vtique conueniri, cum hypothecaria semper & omni casu sit indiuidua, *l. rem hereditariam 65. D. de euict.* Excepta illa tacita quam Iustin. induxit pro legatis *in l. 1. C. commun. de legat.*

2 Imo censendus est iure debitoris cuius personam saltem pro parte repræsentat, cum iura omnia & actiua & passiua transeant in heredem, *l. vlt. & tot. tit. C. de hered. action.*

2 *l. 1. & 2.* vbi gloss. & DD. *C. hoc tit. l. 1. C. si cert. petat.* Itaq; hic titulus manet incorrectus etiam post *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

DEFINITIO II.

Quantum interest an vnus ex heredibus debitoris conueniatur, an vnus ex heredibus creditoris agat hypothecaria in solidum.

NOn quemadmodum vnus ex pluribus debitoris heredibus si totum fundum pignori obligatum solus possideat conueniri hypothecaria in solidum potest.[1] Ita ex contrario vni ex heredibus permittendum est, vt in solidū agens hypothecaria, totum debitum consequatur, si non cæteri coheredes consentiant aut absint, & caueat de rato is, quo solutionem totius debiti petit. Etsi enim singulis heredibus creditoris hypothecaria actio in solutum competit,[2] vtpote, quæ sui natura nō magis diuidua sit, quam ius ipsum pignoris,[4] solutio tamen, per quam hypotheca dissoluitur,[5] commodam recipit diuisionē si consistat in pecunia numerata,[6] nec nouum est, vt in solidum agatur, partis autem solutio fiat.[7] Et sane fieret iniuria cęteris coheredibus, si solutio totius debiti vni facta liberationem contra omnes pareret,[8] *nisi fuerint illi in mora debiti accipiendi.*[9] Nam & eadē iuris ratio facit, vt si vnus ex coheredibus creditoris suam tantum debiti partem perceperit, non ideo prohibeantur cęteri per hypothecariam totum fundum auocare, ne alioqui afficiantur iniuria, dūmodo debitori offerant quod ille soluit coheredi.[10] Diximus, *si non fuerint illi in mora accipiendi debiti*: quia si per eos stet quo minus debiti partem hereditariam accipiant, permittendum est debitori, vt totius pignoris luendi gratia totum debitum soluat ei ex creditoris heredibus, qui in solidum agit hypothecaria.[11] Neq; enim pignoris partem luere debitor cogitur, si totū debitum reddere paratus sit, sicut nec creditor pignoris partem erat accepturus.[12] Nisi quis remedij loco malit inducere vt pro coheredum absentium portionibus siue in mora debiti accipiendi fuerint, siue non, fiat obsignatio, quæ & illorum & debitoris ius æquè tueatur.[13] Quid enim si nec totum debitum accipere volet is, ex coheredibus, qui hypothecaria in solidum experitur?[14] Eo saltem casu omnino necessarius erit vsus obsignationi.[15] *Ita Senatus* pro Iacob Durand contra Peronetam Talon, 8. Cal. Decemb. 1592.

1 *l. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 Nam & hypothecaria est indiuidua ex parte agentis, non minus quā ex parte illius, qui conuenitur, *d. l. 1. C. hoc tit.*

3 *d. l. 1.*

4 *d. l. rem hereditariam 65. D. de euict.*

5 *l. item liberatur 6. D. qui potior. in pign. hab.*

6 Cum pecunia recipiat commodam diuisionem, *l. stipulationes non diuiduntur 72. D. de verb. oblig.*

7 *Vt in l. in executione 85. §. in solidum, eod. tit. de verborum obligation.*

8 Fit enim pauperior qui amittit debitorem, *l. 3 §. sciendum & §. sed si debitorem. D. de donation. inter virum & vxor.* sicut & locupletior fit, qui liberatur à creditore, *l. si pupilli 66. D. de solutionib.*

9 Quo casu necesse est, vt alius qui partem suam recipere vult, recipiat totum, vt possit liberare debitor pignus, quod pro parte liberari non potest, *d. l. in executione. §. pen.*

10 *l. solutum 11. §. si creditori, D. de pign. act.*

11 Est enim iniquum, non posse solidum soluere illum, quem præterea patitur in solidum conueniri, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem D. quæ in fraud. credit.*

12 Scripsi *Defin. 3 supr. de pign. actio.* Facit *l. si quis aliam 46. D. de solution. l. 1 §. sed si duo. l. si pures 14. l. si duo 22. D. depositi.*

13 *Argum. d. l. 1. §. si pecunia 36.* iunct. *l. ei apud quem 5. in fin. D. depositi.*

14 Ne scilicet coheredibus suis teneatur, *l. heredes 25. §. idem iuris est, & seq. D. famil. ercisc.*

15 Obsignatio enim verus & legitimus modus est tollendæ obligationis, cum aliqua de causa impeditur solutio, ne alioqui nulla ratio superst debitori acquirendæ sibi liberationis, *l. acceptam 19. C. de vsur. l. obsignatione 9. C. de solut.*

DEFINITIO III.

Etiamsi omnes creditoris heredes litem contestati sint super hypothecaria, singulis tamen solui nisi pro parte non potest.

AT quid si omnes creditoris heredes simul hypothecaria egerint, & litem cōtestati sint? An non vni ex iis totum debitum soluere debitor tuto poterit? Minimè. Quamuis enim ex pluribus litis consortibus *singuli* post contestationem agere in solidum possint,[1] non ideo tamen solutionem accipere in solidum singuli possunt. Aliud enim est ius agendi, aliud solutionem accipiendi, vt videre est in procuratore ad litem dato, qui agere quidē potest, solutionem vero accipere non potest,[2] cum nec speciale mandatum habeat, nec generale.[3] Itemque in eo, qui solutionis causa obligationi adiectus est: qui ex contrario solutionem accipere potest, agere vero non potest.[4] Eadem igitur hoc casu obseruanda erunt, quæ si non omnes litem contestati fuissent.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. 2. C. de consort. eiusd. lit.*

2 *l. hoc iure 86. D. de solut.*

3 *l. vero procuratori 12. eod.*

4 *l. eum qui ita 56. §. qui sibi. D. de verborum obligat. l. cui vrbe 10. D. de nouat.*

5 Neque enim litis contestatio facta ab omnibus facit potestatem singulis accipiendæ in solidum solutionis, sed tantum litis in solidum persequendæ.

DEFINITIO IV.

Casus, in quo executio ab vno ex pluribus creditoris heredibus male cœpta, confirmatur in totum citra iniuriam possessoris pignorum conuenti per hypothecariam.

DEcesserat mater superstitibus duobus masculis & filia: quorū illi iam inde multis ab annis abesse proponebantur, hæc vero domi retenta, pro dotis maternæ repetitione Seruianā exercuerat aduersus tertium pignorum possessorem, quasi ad eam solam tota matris hereditas pertineret. Postea lite pēdente melius cōsulta,[1] dixerat agere se non suo tantum nomine, sed etiam fratrum absentium. Oblata quoque cautione de rato,[2] in eamque rem petebat dari sibi bonorum vtriusq; absentis fratris curationem, quippe quam non minus fœminis quā masculis, adeoq; etiā impuberibus dari obtinuit,[3] tāquam quæ successionis spe potius quam administrationis iure deferatur.[4] Cum quæreretur, an executio confirmari posset, quam nō nisi pro indebito facere soror potuerat, quæ pro parte tantum heres solidam dotem exigebat,[5] nulla dum emissa per fratres testificatione voluntatis, an heredes matris esse vellent pro portionibus hereditariis,[6] placuit temperamentum vt executio quidem confirmaretur, at non tam cœpta, quam perficienda. Nec in solius sororis commodum, sed in fratrum quoque absentium vtilita-

Source : BIU Cujas

tem data ſoroti bonorum vtriuſq; fratris curatione & quaſi ex iure poſtea quæſito, ob eamq; cauſam facta relatione ad tempus perficiendæ, nõ ad tempus cœptæ executionis. Verba autem iudicati hæc fuerunt, *que l'execution encommencee ſera continuee parfaite & paracheuee au nom & prouffit tant de lad. demandreſſe que de ſes freres abſents*, non qualia vulgo eſſe ſolẽt, *que l'execution de ſa part encommencee*. Non enim poterat confirmari executio per ſororem male cœpta proprio nomine, niſi quatenus in eo eſſet, vt bene quandoq; perficeretur. Quanquam illa etiam ratio confirmandæ executionis ſuberat, quod ab initio potuerat ſoror tanquam coniuncta perſona pro fratribus agere & exequi etiam ſine mandato, ſi modo parata fuiſſet cauere de rato.[7] Item quod poſſeſſor, qui executioni interceſſerat, fratrum abſentium & vitam & abſentiam, quam ſoror iurato affirmauerat negaſſe conuincebatur, atque ita ſororis in ſolidum agentis ius, quantum in ſe fuerat, confirmaſſe. Nullis enim fratribus ſuperſtitibus, cui alij quam ſorori poterat ius eſſe totius dotis maternæ in ſolidum exigendæ? [8] Nec proinde amplius poterat iuuare ſe expoſitione negata, ne quidem ex pœnitentia, quæ tamen hic nulla fuerat ſecuta. *Sine die.*

1 Quandiu enim non repudiarunt coheredes qui adire poſſunt, non poteſt alius coheres qui adiit agere, niſi pro ſua parte, *l.2. D.ſi pars hered.pet.*

2 *Iuxta l.ſed & hæ perſonæ 35. D.de procurat.*

3 Inuita ſane iuriſprudentia, cum curatio quælibet ſit officium virile, à quo mulieres omnes arcentur, *l.2. vbi Dec. de reg.iur.*

4 Vt dixi *Defin.1.ſupr.de curat.furioſ.*

5 Vt proinde non poſſet videri facta executiõ pro debito niſi ex parte. Nec tamen poterat pro parte valere, & pro parte non valere, *l.ſi non ſortem 26.§.ſi centum.* vbi Bart. *de condict.indeb.* quia executio quælibet eſt facti, facta vero omnia ſunt indiuidua.

6 Quę tamen teſtificatio voluntatis erat neceſſaria, cum nemo ignorans vel inuitus fiat hæres matris, *l.nec emere 26, C. de iur.delib.* Nec enim fœminæ habent ſuos heredes, *l.4 §.ad teſtamenta D.de bonor.poſſ.contr.tab.*

7 *d.l.ſed & hæ 35. D.de procurat.*

8 Siue proprio, ſiue adreſcendi iure, *l.vnic.* vbi omnes *C. de his qui ant.quand.non petent.part.*

TIT. XXII.

DE IVR. DOMIN. impetr.

DEFINITIO I.

Iuſtiniani conſtitutio, de iure dominij impetrando, non eſt abrogata, quamuis eius rarus ſit vſus, quia pignoris diſtractio eſt expeditior.

ET ſi rariſſimè, aliquandotamen Iuſtiniani conſtitutione vtimur, quæ creditori iusdominij impetrare volenti certam & accuratam formam præſcripſit.[1] Neque enim apud nos ſtatutum vllum eſt, aut ius aliud municipale & conſuetudinarium, quod Iuſtinianeam illam legem abrogauerit. [2] Quanquam ſolemnitates in eam rem præſcriptas pro locorum diuerſitate & moribus aliter atq; aliter obſeruari iam olim interpretes tradiderunt,[3] ideo fortaſſe, quod creditori longe commodius ſit pignus diſtrahere & emptorem ſubiicere, qui ſi alius non inueniatur, ipſe emere poteſt. [4] Sane pignori perpetuo incumbere cogi non poteſt, nec ſi ita conuenerit, ſaltemque trina denunciatione precedente ius habet vendendi pignoris, ni debitum ſoluatur. [5] Præterquam ſi talis conuentio proponatur, quæ faciat, vt creditori aliqua vtilitas pignoris conſtet citra diſtractionem, vtputa ſi antichreſis contracta ſit. [6] Nam quod dici ſolet inutile pignus eſſe, quod diſtrahi nequit,[7] ad hanc pignoris ſpeciem non pertinet, quæ in vicem legitimarum vſuratum fructus pignoris acquirit creditori. [8] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Cal. Iul. 1590.

1 *l.vlt.C.hoc tit.*

2 Quod autem non immutatur, aut ſtare prohibeatur, inquit *l.ſancimus 27.C.de teſtam. l.præcipimus 32. in fin.C.de appellationib.*

4 In vicem ſcilicet extranei emptoris, *l.2. C.ſi in cauſ.iudic.pign.capt.ſit.*

5 *l.ſi conuenit 4. D.de pignor.act.*

6 Quo contractus genere permittitur creditori, vt fruatur pignore, quemadmodũ è cõtrario debitor fruitur pecunia creditoris, *l.ſi is qui 11. §. 1. D.de pign. l.ſi pecuniam 3 D.de pig.act.*

7 *d.l.4. cum ibi not.de pignor.actio. l.mulier 11. C.de diſtract.pignor.*

8 Non enim inutile dici poteſt pignus, quod fructuum lucrum & commodum adfert creditori. Iunge *Def.6. inf.tit. ſequent.*

TIT. XXIII.

DE PACT. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Pactum commiſſorium regulariter in pignoribus improbatum quibus caſibus cenſeatur approbatum.

PACTVM legis commiſſoriæ[1] in pignoribus, quod olim valebat & proprio contractus genere fiducia dicebatur, ſi contracta fiducia mancipatio facta eſset,[2] hodie generaliter improbatum eſt quoties pretij loco datur ea ipſa quantitas, pro qua de pignore conuenit: quod ea ratione plerumque fraus legitimis vſuris fieri ſoleat. [3] Cui conſequens eſt, vt valeat pactio, ſi conuenerit, vt in caſum non ſolutæ ad diem pecuniæ, & eo domum tempore res obligata iuſto pretio æſtimetur.[4] Sed & frequentiſſimo noſtrorum errore receptum eſt, vt valeat, ſi non in ipſa pignoris conſtitutione, ſed ex interuallo facta ſit: hactenus nimirum, vt exceptionem pariat non actionem. [5] Item ſi non inter debitorem & creditorem interceſſerit. ſed inter debitorem & tertium, puta fideiuſſorem, [6] quaſi ſolo creditoris odio potius, quam iuris ratione aliqua ſit improbandum, [7] quod tamen ſi iuris rationem inſpicias longe aliter ſe habet. Nam vt fiduciæ contractus aboleretur, fecit quidem odium creditorum, quorum fraudibus creſcebat, vt Conſtantinus ait, legis commiſſoriæ aſperitas.[8] Sed vt nulla contracta fiducia pactum hoc in pignoribus non valeat, illa ſemper ratio fecit, quæ necdum ſublata eſt, quod pignoris datio legitimus modus non ſit dominij transferendi:[9] in eamq; rem omnino neceſſarius ſit vſus venditionis alterius cuiuſlibet alienationis.[10] Illud ſane inter omnes cõſtat, pactum hoc iureiurando non confirmari,[11] quamuis ad euitandam periurij exceptionem neceſſaria ſit abſolutionis impetratio.[12] *Ita Senatus* 4. Cal. Decem. 1588. & 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Sic enim noſtri appellant, & male. Perinde enim eſt, ac ſi quis diceret pactum pacti commiſſorij, vt docui pluribus *Decad 21. de error. Pragmat.*

2 Vt tractat Paul. in libris ſententiar. *de leg.commiſ.* vbi Cuiac. poſt Iſidor. *lib.5. Etymolog.*

3 Idenim

3 Id enim est quod ait *l.vlt. C.hoc tit. præcipue commissoria pignorum lex cessit asperitas.*

4 *Ex l.si fundus 16 §.vlt.D.de pign.* Quia, vt lex ait, videtur hoc casu facta venditio sub conditione.

5 *Ex l.34 D.de pign. act.* vbi Bar.& Guid.Pap. *decis.6.* Bart. *ad l. Calippo. alias l.quamuis 45.de solut.*

6 *Ex l.vlt.in prin. D.de contr.empt.*

7 Vt & alia multa odio creditorum fœneratitiorum sunt constituta, *l.3 C.de vsur.l.1.cum ibi not.C.si aduers.credit.*

8 *d.l.vlt.*

9 Quia pignus non eo animo datur, vt dominium transferatur in creditorem, *l.cum & sortis 35.§.1. D.de pig.act.*

10 Dicitur enim alienatio actus omnis, per quem transfertur dominium, *l.1.C.de fund.dotal.*

11 Scilicet quantum ad validitatem contractus, sed tantũ quod ad obseruationem, Bart. *in l.si quis pro eo 56.num.10. D.de fideiuss.* post Inno. *in c.significante.per ill.tex Extr.de pign.*

12 Imbert.de Bouenc. *in auth.sacramenta puberum. nu.112. C.si aduers.vendit.*

DEFINITIO II.

An pignus contractum sit sub lege commissoria, an vero facta sit conditionalis venditio, multum interest? Et ex ordine scripturæ dignosci debet.

QVid vero si pignus in solutum datũ sit ob debitum sua die non solutum? Non est pactũ legis commissoriæ, sed aliud ei simile, quia & datio in solutum similis est venditioni,[1] ideoq; nec hoc casu valet. [2] Quid rursum si crediderim tibi centum, & priusquam de pignore vllo inter nos conueniret, id egerimus, vt si pecuniam sua die non solueres, fundus Titianus mihi eo pretio emptus esset? Conditionalis emptio contracta videbitur, & consequenter valebit, sicut & datio in solutum valeret, quę eodem modo facta esset. [3] Nec quod postea & vltima instrumenti parte, vt fieri solet, de pignore conuenerit ad fortiorem contrahendam obligationem, cõtractui rem iam rite perfecto quicquam oberit. [4] Ergo spectari ordinem tractatus & scripturæ oportebit, an pignoris conuentio præcesserit, an secuta sit.[5] *Ita Senatus* in causa N. Iacobi d'Aymauigne & Michaelis Artaud, Mense Iunij 1593.

1 *l.si prædium 4.C.de euict.l.si quis aliam 46.D.de solut.*

2 *Ex l.vlt.C.hoc tit.*

3 *Arg.l.vlt.in prin.D.de contrah.empt.l.si fundus 16.§.vlt.D. de pign.* Nec enim lex commissoria improbata est generaliter, aut in venditionibus specialiter, sed tantum in pignoribus, *d. l.vlt.C.hoc tit.* Quamquam etiam in venditionibus est odiosa, quia rescindit ipso iure contractum bonæ fidei, *l.Æmilius 38. D.de minor.*

4 Clausulæ enim accessoriæ & executiuæ nõ mutant naturam contractus, *vulg.l.vlt.§.vlt.D.de condict. indeb.*

5 Vt & *in l.quoties 34.D.de vsufr.l.generaliter 24.§.quid ergo. D.de fideicom. libert.* quamuis non semper soleat attendi ordo scripturæ, *l.cum pater 77.§.fidei tuæ.de legat.2. l.nec enim 6.D.de solution.*

DEFINITIO III.

Valet pactum commissorium in transactione appositum, maximè si iudicis auctoritas interuenerit.

CVm per transactionem conuenisset inter debitorem & creditorem, vt si debitor pignus intra quadriennium non lueret, emptum illud esset creditori pro ea ipsa quantitate, quæ debebatur, eaque transactio præsente & auctoritatem præstante iudice facta proponeretur, Senatus censuit valere pactionem, siue quod ea sit receptissima nostrorum sententia, vt pactum legis commissoriæ in pignoribus quoque valeat interueniente transactione,[1] siue, quod eiusmodi conuentio apud iudicem facta instar sententię habere quodammodo videretur.[2] Ac si pignus illud iudex creditori in solutum addixisset, quomodo addicere haud dubie poterat, si intra præstitutum tempus debitum non solueretur. [3] Præsertim cum super eo transactum fuisset, quod creditor ob non solutum debitum sibi addici pignus postulabat, debitor contra negabat, posse creditorem pignus vendere, aut vt sibi addiceretur, postulare, cum ab initio non conuenisset. Vterque malè. Neque enim cogendus erat creditor, qui simpliciter pignus acceperat, vt rem pignoris iure retineret, si non ex conuentione prohibitus esset, ne pecuniam ante certum tempus peteret.[4] Neque rursus ob id solum, quod in debiti solutione debitor cessasset, addictionem pignoris postulare creditor poterat, nulla præcedente in eam rem conuentione.[5] Debuerat igitur creditor petere, vt debitori ad soluendum dies diceretur, quo elapso liceret sibi pignus vendere, aut tãquam addictum dominij iure retinere.[6] Nam etsi conuenisset, ne pignus vllo modo distraheretur, adhuc tamen distrahi posset non soluente debitore, si modo trina præcessisset denunciatio. [7] In proposito autem eo magis æquum erat conuentionem valere, quod interuenerat auctoritas iudicis, ad cuius etiã officium pertinet, vt pignus æstimet, quoties per debitoris moram fit, vt pro debito pignus addici, eiusque dominium impetrari necesse sit. *Ita Senatus* pro Margareta Cordier contra Amedeum Louys, 4.Id. Maij 1590.

1 Cravet. *consi.145.nu.19* post Ias. *in l.quamuis 39.in fi. C.de transaction.* Fulgos. *consi.168.incip.facta fuit quædam transactio.* Fauore nimirum transactionis & odio litium, quasi honestus sit modus quilibet discedendi à lite, *arg.l.4.§.1.D.de alien.iudic.mut.caus.fact.*

2 Nostra enim facimus, quibus nostram auctoritatem impertimur, vt ait Iustin. *in constit. de confirm. Digest.*

3 *Ex l.vlt.& tot.tit. C.de iur.domin.impetr.l.vlt. C.si in caus. iudic.pign.capt.sit.*

4 *l.si conuenerit 4.D.de pign. act.*

5 Multæ enim solemnitates interuenire & præcedere debent, antequam ad pignoris addictionem deueniri possit, *d.l. vltim.C.si in caus.iudic.& dict.l.vltim.& tot.tit.C.de iur.domin. impetr.*

6 *Iuxta l.debitorib. 31.D.de re iudic.*

7 *d.l.4.D.de pign.act.* Vide Paul. *lib.2.Sent.tit.5.§.1. & lib.5. tit.13.de leg.commiss.§.5.*

DEFINITIO IV.

Pactum commissorium adhibitum in fauorem fideiussoris valet, & clausula constituti in eo adhibita, ex nunc prout ex tunc, operatur etiam in præiudicium tertij, cui interim ius quæsitum est.

CRediderat tibi centum Titius, & ego pro te fideiusseram: tum inter nos conuenerat, vt si pro te centum illa me soluere oporteret, emptus mihi esset eo pretio fundus tuus Sempronianus, obligatis etiam in casum euictionis omnibus bonis tuis cum clausula constituti, additis sæpiusque repetitis his verbis, *ex nunc prout ex tunc, & contra, ex tũc prout ex nunc.* Priusquam vrgeret me Titius ad solutionẽ, vẽdideras Mæuio prædium ex iis, quæ mihi generaliter erãt obligata. Postea coactus Titio soluere, fundi Semproniani possessionem, quasi existente venditionis conditione cõmissaque lege apprehẽderam: Quo postmodum euicto cum ageré hypothecaria in prædium Mæuio venditum, Mæuius vero se põtiorem diceret, quærebatur vter potior esset? Faciebat pro Mæuio, quod licet ex recepta nostrorũ sen-

Source : BIU Cujas

tétia pactum legis commissoriæ etiam in pignorib. valeat fauore & commodo fideiussoris,[1] prius tamé quam venditionis mihi factæ lex commissa esset, acquisitum fuerat ei prędium. Nec videbatur retrotrahi posse conditio aut effectus vẽditionis vel clausulæ constituti in præiudicium iuris medio tempore quæsiti tertio,[2] vtpote non existente habili termino, à quo. [3] Ego contra dicebam, potiorem me esse debere, non solum propter vim illius clausulæ, *ex nunc prout ex tunc*, cuius maxima in plerisque vis esse solet.[4] Sed etiam quod ea conditio, *si ex causa fideiussionis soluere me oporteret*, non in tua aut mea omnino potestate erat posita, cum soluendi necessitas ex obligatione iam contracta proficisceretur,[5] fueritque mihi vel inuito necesse soluere, si tu non solueres.[6] Proinde quandocunque soluerim non solutionis tempus inspiciẽdum esse, sed obligationis, ex cuius necessitate sequi solutionem oportuerit.[7] Conditionem enim, quæ non mere potestatiua sit, sed vel casualis vel mixta semper retrotrahi debere placet. [8] *Itaque Senatus* pro me ex tempore pronunciauit in publico Auditorio, 4. Id. Nouem. 1592.

1 Vt dixi *Desi. 1. nu. 6 sup. h. t. ex l. vlt in prin. D. de contr. emp.*
2 *l. 1. l. potior* 11. *in prin. D. qui potior. in pig. hab.*
3 Secundum ea quæ scripsimus in specie non valde dissimili, de qua *in Desi. 1. supr. ill. tit qui potior. in pig. hab.* Ex Dec. *consi. 247. nu. 3. & 4.* post Bar. *ad l. quoties* 14. *D. de nouat.*
4 Guid. Pap. *q* 208. Anton. Thessaur. *desis. 38. nu. 2.*
5 Est enim omnis obligatio iuris vinculum, quo necessitate adstringi nur alicuius rei soluendæ, vt Iusti. diffinit initio *tit. Instit. de oblig.*
6 *l. quod si minor. 24. §. restitutio. D. de minor.*
7 *l. 1. in prin. D. qui potior. in pig. hab.*
8 Secus in potestatiuis, quæ nunquam retrotrahuntur in præiudiciũ iuris tertio quæsiti. Paris. *cons. 11. nu. 70. lib. 1.* Guil. Oncìacus clarissimus in Senatu nostro Præses *quæst. Academ.* 43. 46 50. & 80. Et in hoc præsertim differt species huius desi. ab illa, de qua *in d. Desi. 1. qui potior. in pig. hab.* Item quod hic aderat clausula illa, *ex nunc prout ex tunc.*

DEFINITIO V.

Pactum commissorium etiam in pignoribus valet, si id debitor malit, cuius solius intuitu constitutum est vt non valeat.

LEgis commissoriæ pactum in pignore licet improbatum sit nec valeat, præsertim si iusiurandum non accesserit,[1] defenditur tamen, si id debitor malit,[2] quia solius creditoris non etiam debitoris odio constitutum est ne valeat. [3] *Ita Senatus* ex tempore, 5. Cal. Decem. 1593. in ea causa, de qua SC. sup. de leg. commissor.

1 Secundum ea quæ dixi *Desin. 1. num. 11. & 12. supr. hoc tit.*
2 *Arg. l. 2. D. de leg. commiss.*
3 Nemo enim iure pro se fauorabiliter inducto vti cogitur, *l. pen. C. de pact. l. si iudex circumuento 4. D. de minor.*

DEFINITIO VI.

Valet pactum in antichresi appositum vt non possit creditor sortem exigere, quamdiu patietur debitor creditorem percipere fructus pignoris.

QVæsitum est, an valeat pactio in antichresi apposita, vt quamdiu patietur debitor creditorẽ percipere fructus pignoris in vicem vsurarũ creditor sortem debitam exigere non possit?[1] Quidam negabant valere, propterea quod inutile sit pignus, quod nunquam potest distrahi. [2] Item, quia non sit cogendus creditor acceptam rem pignori in perpetuum pignoris iure retinere, ita vt nec debiti solutionem, nec rei obligatæ dominiũ cõsequi vnquam possit.[3] Aliis contra placebat, vtilem esse pactionem, sibique imputare creditorem debere, qui ea lege pignus acceperit ab eo, qui nõ fuit aliter cõtracturus. [4] Neq; idcirco infructuosam dici posse pignoris cõuentionem, quæ vtilitatem illam creditori adferat, vt pignoris fructus non solum percipere, sed etiam lucrari possit,[5] qui alioqui in sortem imputarentur.[6] Quinimo aliam eius conuentionis vtilitatem esse posse, vt contractus hic eo minus videri debeat illicitus & in fraudem vsurarum commentus, quod in debitoris non in creditoris arbitrium & potestatem collatum sit, an pignus perseuerare diutius debeat, nec ne.[7] Idque probabilius videbatur. *Ita tractatum* licet nihildum decisum est in causa viduæ procuratoris Tiollier & Ioannis Paquier, 8. Id. Mart. 1594. Iunge Def. 8. nu. 6.

1 Nam si pactio hæc specialiter non interuenerit, nemo dubitat, quin possit creditor etiam antichresticus venditionẽ pignoris vrgere, si nolit diutius incumbere pignori, ex generali *tit. C. debit. vendit. pign. imped. non poss.*
2 *l. si conuenerit 4. D. de pig. actio. l. mulier* 11. *C. de distra. pign.*
3 In id enim comparatus est vsus pignorum, vt tanto facilius & tutius solutionem extorquere tandem aliquando creditor possit, *l. creditoris 8. D. eo. tit. de distra. pign. l. est in arbitrio* 14. *C. de obli. & actio. d. tit. C. debit. vendi. pign. imped. non poss.*
4 *l. vlt. C. de pact. int. emptor. & vendit.* Conuentio enim dat legem contractui, *l. 1 § si conuenerit. D. depositi.*
5 Vt dixi *Desi. vnic. in fi. sup. tit. prox. præced.*
6 *l. 1. 2. 3. & pass. C. de pig. act.*
7 Est enim semper in potestate debitoris, vt pignus luat, non in arbitrio creditoris vt debitum exigat: & ita fauet hoc pactum debitori non creditori, & consequenter valere debet, *l. Arrianus* 41. *D. de obli. & action.* [Videturque potius pactum de non petendo quandiu vsuræ præstabuntur, aut fructus vice vsurarum, quod pactum valet, *l. qui in futurum* 57. *De pact.* quàm pactum de pignore non vendendo. De quo *in d. l. 4. De pignor. act.*]

DEFINITIO VII.

Creditor, quo inuito potest antichresis dissolui, non idcirco potest eam inuito debitore aduersus conuentionem dissoluere, nisi cum ex eius dissolutione captionem alienam timere potest.

AT fingamus debitorẽ, qui tale pignus dederit cogi posse, vt eã rem alteri retrouendat, à quo fortasse illam paulo ante emerat sub pacto de retrouendendo. [1] An ideo licebit creditori debitum exigere, quod videat fieri non posse vt antichresim diutius retineat? Minime vero. Nec si iam ille vrgeatur ab eo, qui redimendi ius habet. [2] Nec enim recte comparabitur hic creditor emptori, cui consulimus per pretij retentionem, cum in ipso cõtractus limine imminet periculum euictionis.[3] Nam cum redimi res nequeat nisi oblato prius pretio,[4] quid interest creditoris, an à suo debitore solutionẽ accipiat, an ab eo, cui debuit retrouẽdere?[5] Præsertim quamdiu nullam possessionis controuersiam patitur, nondum fortasse obsignato pretio ab eo, qui redimendi ius habet, ac cui nullum ius competit in fructibus citra obsignationem. [6] Si tamen proponas emptam rem sub pacto de retrouendendo longe viliore pretio, quam sit in debito, propter quod antichresis contracta est, non improbabiliter conqueri potest creditor de dolo debitoris.[7] Nec prohibendus videtur quo minus debitum exigat, qui antichresim retinere ex conuentione non potest, hoc est, cui inuito aufferri pignoris possessio potest, priusquam sibi omnino sit satisfactum. [8] Eius namque interest, vt quam cito fieri possit suum consequatur. [9] Quid si debitor, qui fundum pure emerat eodem subinde in antichresim dato redimendi facultatem ignorante credi-

Source : BIU Cujas

creditore venditori concesserit ? Videtur quidem dolo facere, qui id agit quàtum in se est, vt creditoris sui conditionem faciat deteriorem, ob idque indignus videtur, cuius fauore conuentioni stare cogatur creditor, qui antichresim accepit. [10] Sed tamè cum nihil interfit creditoris, cuius scilicet ius anterius ex posteriore contractu cum vèditore inito lædi nõ potuit, [11] magis est, vt non satis iusta causa illa sit, propter quam à conuentione recedi oporteat. Non enim sibi quæsitam possessionem prius deserere cogetur creditor, quam acceperit, quicquid sibi debetur, [12] quippe qui etiam ob chirographariã pecuniam idipsum pignus retinere posset. [13] Sufficitq; nihil factum esse, propter quod emolumento conuentionis priuatus creditor videatur. [14] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ex quo pacto constat duplicem actionem competere ad petendam restitutionem, vnam ex vendito, aliam ex præscriptis verbis, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

2 Quomodo vrgeri vtique potest. Etsi enim actio hæc nascitur ex cõtractu, tamen ex statuti, quo vtimur auctoritate, datur etiam contra tertium possessorem. Quæ fuit iam olim opinio Pauli Cast. *ad l. si cũ venderet 13. D. de pig. act.* De qua tamen vide quæ contrà scripsi in Chiliade *De error. Pragmatic.*

3 *Ex l. si post perfectam 24. C de euict.*

4 *d. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

5 Vnde est, quod etiam inuito creditori alius quilibet debitum offerre pro debitore etiam inuito potest, *l. soluendo 39. D. de neg. gest. l. solutione 23. D. de solut.*

6 Adde vel citra contestationem, vt scripsi *Defin. 17. supr. de pact. int. empt. & vendit.*

7 Dolo enim fecit debitor, qui pro maiore debito in antichresim dedit rem, quam ab eo possit alius quandocunque minore summa oblata euincere.

8 Cum non sit ei satis cautum huiusmodi pignore, quod euinci per alium potest non oblato vniuerso debito, licèt res data in antichresim sit longe maioris æstimationis. Vtilitas enim pignoris tota necesse est, vt vel in retentione vel in persecutione consistat, *l. debitor 40. in f. D. de pign. actio. l. 1. D. de pign. l. 2. C. debit. vend. pign. imped. non poss. l. creditoris 8. D. de distr. pignor.*

9 *d. l. creditoris. l. est in arbitrio 14. C. de obli. & act.*

10 Iuxta vulgatum illud, frangenti fidem fides frangatur eidem.

11 *Arg. l. id quod nostrum est 11. de reg. iur. l. vlt. D. de pact. l. 3. in princ. D. de transact.*

12 *l. si rem 9. §. omnis pecunia. D. de pignor. act.*

13 *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

14 Ea namque res facit, vt nihil interfit creditoris, cuius integrum ius & saluum manet.

DEFINITIO VIII.

Mulier, quæ pro paraphernali pecunia contraxit antichresim præsente marito, potest restitui si pactio, de nunquam dissoluenda antichresi sit ei dãnosa, alioqui pactio seruanda est.

IVstam petẽdæ restitutionis causam habet mulier, quæ paraphernalem pecuniã præsente & auctoritatem præstante marito credidit sub pignore per antichresim cõtracto, ea lege, vt quàmdiu pateretur debitor eam fructus pignoris percipere suosque facere, pecuniam ipsa petere non posset, nimirum, si ex ea conuentione læsa sit mulier, forte quod non tanti sit pignus quantum est in credito. [1] Credenda enim est mulier contraxisse metu & reuerẽtia maritali, quoties ex contractu, quem præsente marito iniit, immodicè læsa reperitur. [2] Maxime si de re paraphernali contractum sit, in qua nihil iuris inuita vxore maritus habere potuit. [3] Extra hunc casum non esset illa iusta restitutionis causa. Nam quod dici solet, nõ valere pactum ne liceat pignus vendere quo minus trina saltem denunciatione præcedente vendi possit, [4] tunc locum habet, cum alioqui pignus esset inutile, [5] quod nõ euenit antichresi cõtracta, quæ lucrum fructuũ adfert creditori. [6] Et vero, cum ad pignoris venditionem peruenire nõ possit, nisi præcedẽte iussu de soluendo, [7] quoniã hypotheca ariatacitã illam & perpetuam conditionẽ habet, si debitũ non soluatur, [8] cõsequens est, vt qui pactus fuit dẽ nõ petẽdo pignus distrahere nõ possit. [9] Nec est quod quis dicat, iniquam esse pactionẽ perinde ac si ex cõtrario conuenisset, vt debitori nunquam pignus luere liceret. Magna enim differentia inter eam pactionẽ, quæ debitori pignus danti noceat, & eam, quæ creditori pignus accipienti. Debitori succurrendũ est, quia vt mutuam accipiat pecuniam, nihil nõ ille sit inhumano creditori concessurus. [10] At creditorem nihil vrget, quo minus iustam sibique vtilem ineat cõuentionem. Proinde sibi imputare debeat, si eam sibi legem dixerit vt debitum exigere non posset, quamdiu liceret sibi antichresim retinere. [11] *Ita Senatus* in eadem causa 12. Cal. April. 1594.

1 Siue quod res obligata minoris sit æstimationis, siue quod minore oblato pretio possit quandocunque euinci & aufferri creditori, vt in ea specie quam tractauimus *Defi. prox. praced. nu. 7.*

2 *Arg. l. 1 §. qua oneranda. D. quar. rer. act. non det. cũ ibi not.* Nemo enim credendus est velle iactare suum, *vulg. leg. cum de indebito 25. de probat.* præsertim fœmina, quia mulierum genus auaritissimum est.

3 *l. maritus 21. C. de procur. l. hac lege 8. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

4 *l. si conuenerit 4. D. de pign. act.*

5 Inutile siquidem pignus est, quod distrahi nullo modo potest, *d. l. 4. l. mulier 11. C. de distra. pign.*

6 Vt dixi *Defin. 6. sup. h. t. & Defi. vnic. hu. 8. sup. tit. prox.* [Si tamen debitor ignorante creditore antichresim vendiderit, aut etiam permutauerit, quamuis ea res ius pignoris & conuentionis immutare non possit, liberum esse debet creditori debitum exigere vel ex ipsa conuentione, quia prior debitor contra pactum fecit, licet paratus sit dare alia pignora æquè aut magis idonea. Non enim cogendus est creditor alia pro aliis accipere. *Ita Senatus* pro Petro Rosset contra D. de Sallagine in publico auditorio 3. Cal. Dec. 1611. In quâ specie illud præterea concurrebat, quod conuenerat vt ita demum cogeretur creditor contentus esse antichresi, & debitum exigere prohiberetur si ad finem triẽnij quod soluendo debito præstitutum fuerat non esset commodum debitori soluere. Debitor autem qui post viginti annos cõuenie batur, nunquam allegauerat sibi commodum non esse. Commodum enim esse intelligitur statim atque potest debitor soluere sine dedecore post exsolutum omne æs alienũ, *l. Nepos Proculo 125. De verb. signif.* Debitor autem & nobilissimus erat & ditissimus. Cùm tamen magna debiti quantitas esse proponeretur vilum est anni spatium in summa nummorum penuria ei ad soluẽdum dandum esse, vt ad hoc saltem illi prodesset conuentio, ne tã citò soluere cogeretur. Nam nec tales pactiones fieri solent ab aliis creditoribus, quàm qui suis pecuniis diutiùs carere possint. Præsertim cùm in vicem vsuratum antichresim retinere creditor interim posset.]

7 Scilicet quoties incipi potest à personali executione. Quid enim si clericus sit is, qui fundum obligatum possidet? Vide *Defi. 26. supr. de pigno.*

8 *l. grege 13. §. etiam. D. de pig. l. debitor 59. D. ad SC. Tertull.*

9 *l. soluitur 5. §. pactscatur. D. quib. mod. pig. vel hypoth. solui.*

10 *Arg. l. vlt. C. hoc tit. l. 1. cum ibi notat. C. si aduers. cred.*

11 Potuit enim sibi ipsi quam voluit ab initio legem dicere & conditionem suam pro arbitrio facere deteriorem, *l. pen. C. de pact. l. pactum 46. D. eod. l. in re mandata 21 C. mandat.* Et rursus credendum est debitorem non aliter fuisse contractum, *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO IX.

Si in eodem contractu duæ sint clausulæ, quæ pugnãtes videantur, ea in dubio capienda est interpretatio, quæ vtramq; tueatur, si fieri possit. Si minus, præualere debet quæ posterior est.

COnuenerat inter debitorem & creditorem, vt credita pecunia intra triennũ solueretur, subiecta eodem contractu clausula, vt quãdiu pignore

in antichresi dato creditor frueretur, sortem petere non posset. Quærebatur an vtraque conuentio vtrave valeret? Videbantur namq; inuicem pugnantes,[1] cum si post triennium soluenda esset ex priore conuentionis parte pecunia, non eo magis prohiberi creditor deberet petere, quod antichresi frui, si posset, mallet.[2] Rursus si ea contrahentiũ voluntas fuerat, vt post triennium exigi pecunia posset, inutilis erat posterior conuentio. Citra quam satis iam ex priore tutus erat debitor, ne inuitus ante trienniũ ad solutionem vrgeretur. Visum est eam capiẽdam interpretationem, quæ conuentionem vtramque vtilem faceret,[3] priorem ad hoc, vt nullo modo ante triennium elapsum debitor inquietaretur, posteriorem, vt si quid esset, quod impediret, ne antichresim retinere creditor posset,[4] licentiam haberet exigẽdi debiti post triennium, si nihil impediret, ne quidem post triennium exigere pecuniam valeret.[5] Quod si ea clausularũ esset repugnantia vt simul ambę stare non possent, posteriori tamen potius standum fore. Non solum quod esset plenior,[6] sed etiam, quia ordinarij iuris illud sit, vt pactis prioribus per nouissima derogetur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et cõsequenter nullius omnino momenti, *l. vbi pugnantia* 188. *cum ibi not. de reg. iur.*

2 Prohibitus enim petere ante certũ tempus, videtur post illud tempus petere permissus, *ar. l. Imperator* 8. *D. de postul.*

3 Vt verba omnia in contractu apposita, si fieri possit, & quantum fieri potest aliquid operẽtur, *vulg. l. si quando* 109. *de legat. 1. l. 4. in prin. D. de vsur.* Est enim maligna interpretatio, quæ conuentionem aliquam inutilem facit, *l. si ita stipulatus* 126. *§. Chrysogonus. de verb. oblig.* Et rursum euitanda est interpretatio, per quam inducatur repugnantia vel subita correctio, & mutatio prioris voluntatis, *l. non ad ea* 89. *de cond. & demonst.* [quæ habet locum etiam in contractibus secundum Castr. ibid. licet Bart. dissentire videatur ad *l. iuris gentium* 7. *§. adeò D. de pact.*

4 Puta in specie quam tractauimus.

5 Ita enim fit, vt vtraque conuentio videatur interposita fauore debitoris, in quo nihil est absurdi, cum debitoris causa soleat tempus solutionis adiici obligationi, *l. quod certa die* 70. *D. de solut.*

6 Quomodo dicimus plenioré obligationẽ tollere illã, quę sit minus plena, *l. si reus* 13. *D. de duob. reis. l. si duo* 93. *D. de solut.*

7 *l. pacta nouissima* 12. *C. de pact.*

DEFINITIO X.

Clausula, vt generalis hypotheca nõ deroget speciali, nec contra, prodest creditori, ne cogatur facere excussionem specialis hypothecæ, nisi solam eam iam possideat, eaq; per aliquot annos contentus fuerit.

QVæ in pactis pignorum apponi solet clausula, vt generalis hypotheca non deroget speciali, nec contra,[1] creditori prodest non tãtum cõtra debitorem ipsum, sed etiam contra tertium quemlibet possessorem, si ex bonis generaliter obligatis aliquid possideat, vt recta possit cõueniri, ac si nulla esset specialis hypotheca, quãtumcunq; idonea illa sit,[2] qualis & in dubio præsumẽda est.[3] Sed si creditor bona illa specialiter obligata iam possideat, iisque per aliquot annos contentus fuerit, nõ aliter audiendus erit, quam si probet non esse illa idonea: quasi nõ nisi in subsidium saluam voluerit generalem hypothecam, si alia minus idonea reperirentur,[4] aut aliqua super iis controuersia creditori moueretur.[5] Hoc ita si non adiecta etiam sit clausula constituti, quę creditorem fecerit pignorum omnium possessorem.[6] *Ita tractatum est* in causa N. de Mouxi & viduæ N Masson d'Aix, 3. Non. Iul. 1595.

1 Quod notarij nostri vulgo sic exprimunt, *La generalité ne deroguant à la specialité ny au contraire,*

2 Cum tamen alioqui excussio facienda esset ante omnia specialis hypothecæ, *l. 2. C. de pignor.*

3 Ideo nãque incumbit onus probandi ei, qui dicit hypothecam specialem idoneam non esse. Quæ probatio non melius fieri potest, quam per ipsam excussionem: alioqui si sufficeret negare, nunquam creditor faceretur esse idoneam, *arg. l. solemus* 61. *D. de iudic. l. inter stipulantem* 83. *§. 1 de verb. oblig.*

4 *Arg. l. 2. D. qui potior. in pign. hab. & d. l. 2. C. de pign.*

5 Quia nec possideri videtur id, quod sine cõtrouersia possideri non potest, *l. quamuis* 13. *D. de rebus auctor. iudi. possid.*

6 Hoc enim casu securus est creditor, si imploret clausulã constituti & beneficium *l. vlt. C. de acq. poss.* vt in sua possessione retineatur, *d. l. vlt.* iunct. *l. quod meo* 18. *D. eod.*

DEFINITIO XI.

Antichresis contracta in fraudem legitimarum vsurarum non tenet in eo, quod excedit modum legitimum, ne quidem fauore dotis, sed si, vt fieri solet, fructus donati sint in tabulis dotalibus, valet donatio etiam non insinuata.

FRuctus pignoris in antichresim cõstituti, quatenus excedunt legitimas vsuras, id est, besses, computandi sunt in sortem, etiãsi expressa pactione contrarium cõuentum sit,[1] adeoque, licet proponas factam conuentionẽ fauore dotis, & in contractu matrimonij.[2] Inserta quoque, si voles, vulgari illa clausula, quæ vt plurimum adiici solet, *quod non aliter fuerat mulier contractura.*[3] Non enim videri potest ea cõuentio pars dotis aut donationis propter nuptias[4] cum inspecta causa appareat, non idcireo mulierem fructus suos facere, quod matrimonium cõtraxerit, sed quod ipsi sua dos non soluatur,[5] quæ si solueretur, vtique ab eo tempore nullum percipiendorum & lucrandorum fructuũ ius haberet.[6] Quid tamẽ, si vt hodie passim fit adiecta sit clausula donationis fructuum, quos & quantoscunq; mulier ex pignoribus perceptura sit?[7] Idẽ fere iuris constituendum videatur, quia non tã id agit maritus vt donet, quam vt mulieri consulat in eum casum quo dosilli non restituetur.[8] Sed tamen negari non potest, quin in hũc ipsum casum facta sit valeatq; donatio,[9] quæ nec moribus nostris eget insinuatione, cum in contractu matrimonij facta est.[10] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet, Non. Sept. 1595. [Et iterum pro N. Georgia Brunet contra Petrum Beyta 26. April. 1614.]

1 Quia non valet pactio in fraudem legitimarum vsurarũ, *l. pecuniã* 8. *§. 1. D. de vsur. l. si ea pactione* 14. *C. eod.*

2 Nam cum dotis contractus sit bonę fidei, *l. vni. C. de rei vxor. action.* nullam potest recipere pactionem, quæ sit contra leges, aut contra bonos mores, aut contra æquitatem, *l. generaliter* 5. *D. de vsur.*

3 Quæ tamen clausula magnam vim habere solet, *l. si donaturus* 9. *vbi not. D. de condict. ob caus. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend. l.* 5 *§ pen. D. de dol. mal. except.*

4 Quamuis dici soleat pactum in contractu appositum esse partem contractus, *l. iuris gentium* 7. *§. quinimo, & seq. D. de pact. l. fundi partem* 79. *D. de contrah. empt. l. si sterilis* 21. *§ si tibi, D. de act. empt.*

5 Vide Affli. *decisione* 284. *num.* 3. vbi defendit nec propter non solutam dotem posse quicquam deberi mulieri, nisi in quantum & quatenus probat sua interesse. Aliud nimirum esse, si agatur de dote soluenda marito, quo casu potest maritus licite ac etiam de iure canonico stipulari vsuras in vicem fructuum, *cap. salubriter. Extr. de vsur.* Aliud vero si de dote mulieri post solutum matrimonium restituenda. In quo tamen plerique ab eo dissentiunt, vt videre est apud Anton. Gabriel. *in commun. opin.*

6 Nec enim fieri potest, vt quis eodem tempore & re simul & pecunia fruatur, *l. exempta* 11. *§. qui autem. l. Iulianus* 13. *§. veniunt autem. l. bona fides* 50. *D. de act. empt. l. liberalitatis* 17. *§.* 1. *D. de vsur.*

7 Hæc autem clausula facit, vt contractus nõ sit vsurarius cum vsura non sit sine dolo, nec dolus inferatur voléti, quomodo

modo vult vtiq; qui donat, Not. *ad leg. 2. C. de rescind. vend.*

8 Verba autem in contractibus apposita sunt interpretãda, adeoque nonnunquam impropriãda secundum subiectã materiam, *l. ex conducto 15 §. Papinianus, alias l. si vno. vers. sed etsi. verbo donationis. D. locat.*

9 Et consequenter defendenda est conuentio iure donationis, cum & verba contractus id suadeant, & voluntas contrahentium non repugnet, *l. ille aut ille 23. §. cum in verbis. de leg. 3.* iunct. *l. si ancillas 63. de leg. 1.*

10 Etiamsi excedat quingentos aureos, contra *l. si quis argentum 35. C. de donat.* [Si tamen malint liberi iidemque heredes patris totum vsumfructum matri dimittere saluis alimẽtis aut saluo vsufructu legitimæ si hoc maluerint, audiendi sunt, ex verisimili mente contrahentium. *Ita Senatus* in causa Georgiæ Brunet, & N. Petri Beyta ex tempore 26. April. 1614. Quid ergo si vt plerumque fit donati sint fructus mulieri in contractu dotali vt eos percipiat quousque fuerit ipsi satisfactum? An licebit matri quæ per plures annos tutrix fuit, eos fructus omnes sibi retinere. An potius ei imputabimus quod sibi non soluerit cùm posset, *l. quoties 9. §. sicut autem D. de admin. tutor. l. fistulas 78. §. 1. D. de contr. empt.* Nimirum aut ex fructibus pignorum dotalium si sufficientes fuerunt, aut ex venditione ipsius proprietatis quam scilicet etiam creditor antichresticus vt & alius quilibet pati cogitur. Et magis est vt debeat sibi imputare cùm potuisset ea ratione & sibi & liberis suis possidere. Sed hoc ita si nõ alio iure potuit mulier vsumfructum retinere puta ex mariti testamento quo sit ei relictus vsusfructus qui non fuerit restringendus ad alimenta, vt in casibus quos notauimus *Defin. 14. nu. 1. sup. de legat.* Cùm sit hodie sublatum edictum De alterutro, *l. vnic. § primùm itaque C. de rei vxor. act. Ita Senatus* in eadem causa.]

DEFINITIO XII.

Pactum de iure prælationis appositum in antichresi aut in venditione facta sub pacto de retrouendendo, finitur finito contractu, & resoluto.

SI cum fundus daretur in antichresim, cõuenerit inter debitorem & creditorem, vt si quando is fundus aut eius hyperocha per debitorem venderetur, haberet creditor ius prælationis reique pro eodem pretio retinendæ: [1] tamdiu poterit creditor legem contractus exercere, sibique ius illud prælationis vindicare quãdiu durabit antichresis, [2] vt si debitor eam rẽ prius alij vendiderit quam pignus luerit, creditor extraneo cuilibet emptori præferatur. [3] Cæterum, si resoluto iam contractu, solutoque vinculo pignoris, hoc est, accepta pecunia, & postea in alium collata vẽditione illius rei, quæ fuerat obligata, præferri velit creditor, & fundum, de quo retinẽdo conuenerat, emptori aufferre, vel aduersus venditorem personali actione experiri, vt quanti sua interest consequatur, nõ erit audiendus cum fieri nequeat, vt finito contractu duret pactum, quod faciebat partem contractus, [4] ne alioquin eueniat, vt soluta in totum pecunia, quæ debebatur, pignus tamẽ adhuc pro parte subsistere videatur, [5] & vt ius prælationis eo contractu constitutum in lõgius tempus, quam contractus ipse, protrahatur. [6] Nec aliud esse placuit cum in venditione facta sub pacto de retrouendendo, eiusmodi conuentio interueniisset: non quod id genus contractus tantam habeat cum antichresi adfinitatem, quanta vulgo à pragmaticis creditur, [7] sed quoniam vtriusque contractus eadẽ hac parte ratio est. [8] Sed & cum Senatus nostri placito inter creditorem & debitorẽ, reddito super iure luitionis nominatim adiectum esset, vt creditori saluũ esset ius prælationis, si quãdo casus eueniret, visum est, non aliud ius Senatus consulto reseruatum, quam quod creditori ex contractu competebat, ideoque nec alia interpretatione donandum esse Senatusconsultum, quam contractum, [9] vt scilicet si ante perfectam luitionem pignoris debitor eam rẽ alteri venderet, aut tractatum de vendendo cũ aliquo iniisse, quandoque postea probaretur, quamuis dilata per fraudem in aliud tempus venditione, [10] saluum creditori ius prælationis supereesset. [11] *Ita Senatus* pro Dn. Comite de la Foreſt, contra Franciscum Vectier Procuratorem, Prid. Cal. Sep. 1605.

1 Cui pacto simile illud est, de quo *in l. sterilis, 22. § si tibi, D. de act. empt. vers. sed etsi*, de iure prælationis & προτιμήσεως tractant nostri *ad l. dudum. 14. C. de contr. empt. & ad l. vlt. C. de iur. emphyt.* Adde *l. qui fundum. 75. D. de contr. emp.*

2 *Arg. l. si debitor. 11. D. de precar.*

3 Quasi commissa lege contractus.

4 *leg. 4. alias l. si ex duobus, §. sed & Marcellus, D. de in diem addict. l. voluntate. 20. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.* iunct. *l. fundi partem, 79 de contr. emp.*

5 Contra iuris regulam, de qua *in l. grege. 13 §. etiam, D. de pignoribus l. si rem, 9. §. omnis pecunia*, iunct. *l. solutã, D. de pig. act.*

6 Quod absurdum esset, quia ius ex contractu quæsitũ nõ potest in longius tempus protrahi quam contractus ipse, ne latius & longius pateat effectus, quã sua causa, *l. ab emptione, 58. cum ibi not. D. de pact.* Iunge *l. 2. D. si à parent. quis manumiss.*

7 Pragmatici enim nostri imperitiores vulgo confundũt hæc duo genera contractuum, quasi sint quid idem, cum tamen valde differant, quia antichresis pignus est, *l. si pecuniam, 34. de pign. act.* ac proinde nõ transfertur ex ea dominium, *l. cum & sortis, 35 §. 1. eod. tit.* quod tamen transfertur ex venditione facta sub pacto de retrouendendo non minus, quam ex alia qualibet venditione facta à domino, *l. 2. cum ibi not. C. de pact. int. empt. & vendit.*

8 Et consequenter idem ius in vtroque statuendum est, *leg. illud 32. D. ad leg. Aquil.* Nam vtroque casu verum est huiusmodi pactum de iure prælationis esse partem contractus, ac proinde sublato & extincto contractu, tolli quoque ipsum & extingui debere, *d. l. si debitor, 11. D. de precar.*

9 Non enim potest mutare contractum id, quod iudex pronunciat ex forma & verbis ipsis contractus.

10 Quod enim per fraudem & dolo malo factũ est id ratum haberi nũquam debet, ne scilicet doloso suus dolus prosit, qui è contrario impunitus remanere nunquam debet, *leg. procurator, 11. §. in perpetuum, & pass. D. de doli mal. except.*

11 Non autem, vt etiam post sublatum finitumque cõtractum adhuc supersit ius prælationis, quia eo casu remaneret illud ius prælationis penes creditorẽ aut penes emptorem sine causa, quod esse non debet, *l. 2. §. circa, D. de doli mal. except.*

TIT. XXIIII.

DE EXCEPT.

DEFINITIO I.

Excussionis exceptio dilatoria est, & ideo opponẽda ante litem contestatam, non post, nisi opponatur per eum qui tanquam auctor laudatus venerit in ius post litem ab emptore suo contestatam.

NON factæ excussionis exceptio cum dilatoria sit, [1] non peremptoria [2] omnimodo ante litem contestatã obiicienda est, aut in ipsa saltem litis contestatione, [3] præterquam si ponas fictã fuisse cõtestationẽ, qualis illa est, quæ per rei contumaciã inducitur. [4] Nam restitutus quandocunque possessor pignoris aduersus contumaciam, perinde hãc exceptionẽ obiicere potest, ac si cõtumacia nulla interuenisset, quę nec vlla post refusos sumptus interuenisse intelligitur. [5] At neq; nocebit possessori, quod plerisq; iudicis interlocutionibus litẽ cõtestari iussus sit, si modo eę interlocutiones redditę sint ante oppositã exceptionem, [6] nec dum secuta sit litis contestatio, licet ab illis interlocutionibus nõ fuerit prouocatum. Neque enim eo magis verum est secutam esse contestationem quæ facti est. [7] Sed & vno casu potest contin-

Source : BIU Cujas

gere, vt post litem quoque contestatam huic exceptioni locus esse debeat. [8] Finge possessorem, qui fundum obligatum à te emerat, cum quasi Seruiana conueniretur, prius litem cõtestatum esse quam exceptionem hanc opponeret: atque interim auctorem te laudasse, vt litis periculum susciperes ad rem defendendam. [9] Liberum erit tibi quandocunque litem ingredienti exceptionem hanc opponere, cum tuo periculo res agatur, tua magis interest, quam possessoris. [10] Et quemadmodum imputare possessori non potes, cur dilatoriam exceptionem omiserit, [11] ita nec actor tibi, cur tardius litem susceperis, quam non vltro, sed ex necessitate emptoreq; vrgente subire te oportuit. [12] Quare nec tibi obiici potest, quod dici solet, eũ qui liti inter alios cœptæ pro suo iure interuenit in præsenti litis statu interuenire debere, nec moras vllas rei iudicandæ adferre posse. [13] Nimirum quoniam emptor qui ad iudicẽ prior vocatus, litemque contestatus fuit, nõ tam ius suum, quam auctoris sui, id est, tuũ in iudicium deduxisse intelligitur, [14] neq; tamen litem contestando deteriorem facere potuit tuam conditionem, tibique competentis exceptionis ius adimere. [15] Illud sane constat hanc exceptionem, si ante litis contestationem opposita sit, non eo minus saluam esse, quod secuta sit contestatio, si modo protestatio præcesserit: [16] alioqui ob id solum, quod ad vlteriora, & vt pragmatici loquuntur, in meritis causæ processũ est, si iubente iudice reiecta intelligitur, [17] sin tacente, vltro remissa. [18] *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1588. & in causa Gaspardi Tauel, 7. Cal. Febr. & Idib. Febr. pro heredibus Procurat. Durandi, 1593. & rursus Cal. Decemb. 1589.

1 Quia litem tantum differt non perimit, siquidem creditor excusso debitore, potest redire ad possessorem sine metu huius exceptionis, *Auth. hoc si debitor, C. de pig. Auth. præsente, C. de fideiuss. l. Moschis, 47. D. de iur. fisc. l. plane, 14. D. de minor.*

2 Nisi eo casu quo ex euentu discussionis appareat, debitorem esse soluendo, quia tunc ad possessorem regredi creditor non potest, *d. l. plane cum aliis supra citatis.* Ideoque dicitur anormala ista exceptio.] Ergo erit peremptoria exceptio si excutiendus sit is qui semper sit soluendo puta fiscus. Nam & fisci & Principis excussionem faciendam esse constat dummodò sit iustus Princeps non tyrannus qui difficilioris esset exactionis. Ias. *ad l. vlt. D. de reb. cred.* contra Bald. *in l. vnic. C. de conuen. fisc. debit.* Gabriel. *lib. 3. Comm. opin. concl. 1. De fideiuss. num. 2. 3. 4. & 5.*]

3 Quomodo debent opponi omnes exceptiones dilatoriæ, *l. exceptionem 19. C. de probat. l. pen. C. hoc tit.* Guid. Pap. *q. 275. nu. 4. & 5.* [Aliud est in exceptione diuisionis, quam placet opponi posse non solum post litem cõtestatam, sed etiam in executione iudicati tanquam quæ non impugnet iudicatum, *l. Nesennius 41. §. vlt. D. de re iudic.* Guid. Pap. *q. 570. num. 7.* Ita Senatus pro Claudio Capris contra Ioannem du Pra 8. Cal. Febr. 1612.]

4 Contumacia enim non tantum pro præsentia, sed etiã pro contestatione est, vnde fit, vt contra contumacem possit ferri sententia, quæ non posset ferri nulla præcedente contestatione, *Auth. qua in prouincia, C. vbi de crim. agi oport. l. vnic. cum ibi not. C. de lit. contest.*

5 Purgatur siquidem contumacia per sumptuum refusionem, *l. sancimus. 15. C. de iud.*

6 Nam si post oppositam exceptionem iudex litem contestari iubeat, hoc ipso videtur exceptionem reiicere, notant vulgo nostri *ad l. à procedente, 4. C. de dilat.*

7 Quod enim pendet, non pro eo est, quasi iam sit, vt habet regula iuris, *l. is damnum dat. 169. §. 1. de reg. iur.*

8 Contra id quod regulariter obtinet Guid. Pap. *quæst. 94.* Dec. *cons. 570. nu. 6.* Negus. *in tract. de pig. 1. membr. part. 8. num. 34. & seqq.* [Adde alium casum in quo potest opponi exceptio hæc non factæ excussionis post litem contestatam, etiam ab eo ipso qui contestatus fuit. Nempe si malè intentata fuerit hypothecaria, vtputa super precio pignoris venditi cùm intentari debuisset in pignus ipsum venditum. Nec enim precio redactum ex venditione pignoris est ipsum obligatum, *l. idemque 7. in fi. D. qui pot. in pign. hab.* Hoc namque casu non nocebit possessori, quod litem contestatus sit in hypothecaria non competere, quominus possit aduersus nouam hypothecariam rectè institutam obiicere exceptionem non factæ discussionis, cùm necesse sit propositam esse actionem antequã opponi possit exceptio. Actio autem malè proposita habetur pro non proposita, *l. bouem 43. §. pen. D. de ædil. edict. l. vnic. in fin. D. quand. dies vsufr. legat. ced. Ita Senatus* in ea causa de qua *Desi. 43. sup. De dist. pig.*]

9 *Iuxta l. si plus, 74. §. mota quæstione, D. de euict. l. 1. C. vbi in rem act.*

10 Et videris litem tuam tractare potius, quàm alienam, *d. l. 1. C. vbi in rem act. l. 1. §. in propria, l. 2. §. 1. D. quand. appell. sit & intr. qua tempor.*

11 Sũt enim dilatoriæ exceptiones de apicibus iuris, quas qui omittit tanto magis videtur bonam fidem agnoscere, *l. si fideiussor, 29. §. quadam, D. mandat.*

12 Non enim fuit in potestate tua, quando conuenireris, quomodo est in potestate actoris, an & quando agat, *l. 5. §. vlt. D. de doli mal. except. l. petenda. 6. C. de tempor. in integ. restit. l. cum postulassem, 44 in prin. D. de damn. infect.*

13 Bart. & alij *ad l. si quis libertatem, 7. D. de hared. petit. & ad l. Titia, 34. D. sol. matr.*

14 *l. 1 & 2. C. vbi rem act.*

15 *l. vlt. D. de pact. l. non debet alteri, 74. de reg. iur.*

16 Protestatio enim solet conseruare ius protestantis, *l. pro herede, 20. D. de acq. hered. l. & si quis, 14. §. plerique, D. de religios. & sumpt. funer.*

17 *Ex not. in d. l. à procedente, 4. C. de dilat.*

18 *l. pen. & vlt. C. h. t.* remittentibus autem iura sua regressus dandus non est, *l. quæritur, 14. §. si venditor, D. de ædil. edict.*

DEFINITIO II.

Exceptio non impugnans iudicatum, cuiusmodi est solutionis & compensationis, potest opponi etiam in executione iudicati.

EXceptiones, quæ non impugnãt iudicatum, opponi quandocunq; possunt etiam in executione iudicati, [1] cum rerum iudicatarũ auctoritas, quæ potissimum tuenda est, [2] ex eo non labefactetur. [3] Inde fit, vt solutionis exceptio admittenda sit, quoniã qui solutionem allegat, non negat, quin fatetur potius se debuisse: [4] hactenusq; victori prodesse debet sententia, vt nõ possit cauillari debitor indebitum à se solutum. [5] Ergo & similiter compensatio post iudicatũ obiici poterit, [6] quia vice solutionis est. [7] Sed hoc ita si debitum, cuius compensatio petitur, sit liquidum, [8] aut tale quod in promptu liquidum fieri possit, vt puta ex alterutrius collitigantium iureiurando. [9] Reconuentionis, licet nonnullam cum compensatione adfinitatem habeat, longe alia ratio est. Eam namque proponi necesse est ante litem contestatam: [10] Itaque in causa appellationis opponi non potest, [11] quia iudicatum duntaxat, [12] non etiam litis contestationem extinguit appellatio. [13] At compensationi obiiciendæ in quacunq; instantia locus est. [14] *Ita Senatus* sæpius.

1 Eiusmodi est exceptio deductionis facienda, ne condemnatus egeat, itemque deductio æris alieni, compensatio solutionis, & aliæ de quibus Boer. *quæst. 19. num. 9.* post Angel. & alios *in l. Nesennius, §. vltim. de re iudic. Not. in l. 1. C. de iur. & fact. ignor.*

2 *l. seruus, 65. § cum prætor. D. ad SC. Trebell.*

3 Cum possit vtrumque stare, & quod iudicatũ est, & quod deducitur in exceptionem. Adde Boer. *q. 43. nu. 180.*

4 Dyn. & alij *ad cap. nemo plus iuris, de reg. iur. in 6.*

5 Scilicet cum sententia transiit in rem iudicatam, quia res iudicata pro veritate habetur, *l. ingenium, 25. D. de stat. hom. l. res iudicata, 207. de reg. iur.*

6 *l. cum militi, 16. §. 1. D. de compens. l. 2. C. eod.*

7 *l. si ambo, 10. §. 1. cum legib. sequentib. l. posteaquam, 21. D. eod. l. si constat, 4. & pass. Cod. eod. l. si debitor, 4. D. qui potior. in pignor. hab.*

8 Nec enim fit compensatio, nisi debiti liquidi ad liquidum, *d. l. si constat, & l. vlt. vbi not. C. de compens.*

9 Rebuff. *in tract. de liter. oblig.*

10 DD. *in*

Source : BIU Cujas

10 DD. *in Auth. & consequenter. C. quomod. & quand. iud.* Capell. Tholos. *qu.* 1. *& 93.* vbi Aufrer.

11 *Arg. l.* 1 *§. vlt. D. qua sententia sine appell. rescind.*

12 *l.* 1 *§. vlt. D. ad SC. Turpill. l furti, 6. §.* 1. *D. de his qui notan. infam.*

13 Imo reducit appellatio litem ad terminos litis contestatæ, vt aiunt Pragmatici, vnde est, quod in causa appellationis nulla fit litis contestatio, sed incipitur à conclusione in causa.

14 Guid. Pap. *quæst.* 567.

DEFINITIO III.

Excussionis exceptio neque nudo detentori datur, neque malæ fidei possessori conuento per hypothecariam.

QVę tertiis possessoribus hypothecaria conuentis datur non factæ excussionis exceptio,[1] sicuti non iuuat nudum detentorem, qui aut nullo modo aut alij non sibi possidet,[2] qualis est conductor depositarius, commodatarius, & si qui sunt similes,[3] ita nec nudum possessorem, id est, qui aliam possessionis suæ causam dicere nullam possit, quam quia possidet.[4] Neque enim in huiusmodi personis locum habet is æquitatis fauor, qui hanc exceptionem induxit:[5] ille nimirum quod iusto possessori succurrendum sit,[6] cuius sanè interest non soluere potius, quam solutum repetere:[7] item ne fiant de lite lites[8] condemnato possessore, qui mox aduersus debitorem, à quo causam habuit regressum habiturus sit: quæ res ad publicam quoque vtilitatē pertinet.[9] *Ita Senatus* in causa Antonij Bourgeois, contra N. Perrin, ex tempore, 3. Cal. Decemb. 1588.

1 *Ex Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

2 Sed eum tantum, qui sibi & animo domini possidet. Id enim vere est possidere, sibi habere, vt Theophilus definit *in Instit.*

3 Hi enim non tam possident, quam sunt in possessione, *l. si quis ante conduxit, 10. D. de acquir. poss. in §. 1. l. quod meo, 18. eod. tit.*

4 Qui proprie dicitur possidere pro possessore, *l. qui interrogatus, 12. D. de petit. hered.*

5 Cum sit ista exceptio, sicut cæteræ omnes, inducta ex æquitate, *l. 2. C. de pignor. l est in arbitrio, 14. C. de oblig. & act.*

6 *l. plane, 14. D. de minor.*

7 *l. 1. D. de compens. l. si stipulatus, 15. in princ. D. de fideiuss.*

8 Hoc enim ciuilis legislator execratur, *l. 4. §. ait Prætor. D de re iudic. l si quis iusiurandum, 11. C. de reb. cred. & iureiur. l. 3. C de fructib. & lit. exp.*

9 Quia per lites dissoluitur concordiæ vinculum, quo vno salus reipub. continetur.

DEFINITIO IV.

Debitor non potest opponere exceptionem discussionis, nec si litem suscipiat pro tertio bonæ fidei possessore, qui eam exceptionem obiicere potuisset.

QVi causæ defensionem pro alio suscipit, iisdem omnino exceptionibus & defensionibus vti potest, quæ ipsi reo competunt.[1] Sed tamen id non est perpetuum.[2] Quid enim si possessor conuentus hypothecaria debitorem laudet auctorem? an exceptionem non factæ excussionis opponere poterit debitor, quam ex persona propria opponere possessor potuisset? Minime vero. Nunquam enim debitor eam exceptionem obiicere potest.[3] At ne possessor quidem si sit vnus ex debitoribus, etiamsi in solidum per quasi Seruianam conueniatur.[4] Igitur vel liti semper adesse possessor debet, vt sibi vtilem proponat exceptionem,[5] vel pati executionem sententiæ, quæ contra debitorem lata erit.[6] *Ita tractatum est* in Senatu, 6. Id. Decembr. 1588.

1 Alium siquidem defendere nihil aliud est, quam eandem vicem quam reus subire, *l. sed & hæc, 35. §. defendere, l. minor, 51. §. 1. D. de procurat.*

2 *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

3 Cuius enim personę aut bonorum excussionem posset opponere debitor, qui ipse excutiendus est? *d. Auth hoc si debitor, l. Moschus, 47. D. de iur. fisc.* Iunge *Defin. 37. infr.*

4 *l. 1. & 2.* vbi gloss. & DD. *C. si vnus ex pluribus. hered. debit.* Dixi *Defin. 1 supr. illat. tit.*

5 Non enim proprias exceptiones amittere potest ob id solum, quod alius pro eo litem susceperit, cum ipsius interesse non condemnari, *arg. l. Paulus respondit, 69. D. de procur. l. si suspecta, 29. D. de inoffic. testam.*

6 Hoc enim est quod Pragmatici nostri solent dicere, sententiam latam contra laudatum auctorem mandandam esse executioni contra laudantem: quod illi sic efferunt, *La sentence rendue contre le garend est executoire contre le garenty.*

DEFINITIO V.

De exceptionibus peremptoriis potest differri pronunciatio, si respiciant merita causæ, at non item si possint litis ingressum impedire.

NOn facit iudex iniuriam,[1] qui non obstantibus exceptionibus peremptoriis iubet procedi ad vlteriora, dūmodo subiiciat, ne quid prejudicij exceptionibus eiusmodi fiat,[2] quod plerunque cauetur per vulgarem hanc clausulam,[3] *quant à present & sauf d'y auoir esgard par cy apres s'il y eschoit.* Sed id tamen ita verum est, si exceptiones illæ ad ipsa, vt loquuntur, causæ merita respiciant.[4] Nam si tales sint, quæ litis ingressum impedire possint, de iis primum & ante omnia pronunciandum est, ne alioqui damno afficiatur reus, si litem suscipere cogatur, cum habeat, quod statim obiiciat petitori ne litiget.[5] *Ita Senatus* 12. Cal. Matt. 1589.

1 Et ideo non potest hoc casu ab eo appellari, quoniam qui appellat, conqueritur de iniuria sibi facta per iudicem, *l. præfecti, 17. D. de minor. l. si per imprudentiam, 51. D. de excus. l. exceptionem, 67. D de fideiuss.*

2 Alioqui procedendo ad vlteriora videtur iudex reiicere exceptionem, Not. *ad l. à procedente. 4. C. de dilat.*

3 Est enim hæc clausula veluti quædam iudicis protestatio, quæ animum iudicis declarat, & ius litigantium conseruat.

4 Sunt enim peremptoriæ duplicis generis. Aliæ quæ perimunt litem, nec tamen impediunt litis ingressum, vt solutionis. Aliæ quæ etiam litis ingressum impediunt, vt præscriptionis, Papien. *in form. resp rei. vers. quod ad impediendum.*

5 Non enim paruum incommodum est, si quis sumptibus & litibus vexetur, *l. minoribus, 6. D. de minor. l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. caus. fact. l. 1. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO VI.

Exceptio non factæ excussionis non potest auferri tertio possessori per pactum initum inter debitorem & creditorem.

QVamuis creditor cum de pignore conueniret pactus sit, ne bonorum debitoris excussionem vllo casu facere cogeretur: Non tamen vsque adeo illa cōuentio nocere potest tertio possessori, postea cum debitore contrahenti, vt si hypothecaria conueniatur, iuuari eo minus debeat exceptione non factæ excussionis,[1] si non adiecta sit in priore contractu clausula constituti.[2] Ius enim quod sibi creditor pignoris causa excipit reale non personale esse necesse est, vt afficiat possessorem.[3] *Ita Senatus* ex tempore, 10. Cal. Maij, 1589.

1 Habet enim possessor huius exceptionis beneficium, non à debitore: sed à lege: ideoque per legem adimi ei non potest, *l. 3. D. de interd. & releg.*

2 Quæ scilicet faciat creditorem possessorem, *l. quod meo, 18. D. de acquir. poss.* Sed illud præterea illo casu requiritur, vt creditor constitutarius imploret beneficium *l. vlt. C. de acquir. poss* vt scripsi *Defin. 1. sup. ill. tit.*

3 *l. si creditor, 7. §. vlt. cum ibi not. D. de distract. pignor.* Obligatio enim personalis, quæ nascitur ex conuentione facta inter debitorem & creditorem, non sequitur fundi possessorem, *l. vlt. § 1. D. de contr. empt. l. 1 § si heres, D. ad SC. Trebell.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO VII.

Pactum quo conuenit inter debitorem & creditorem, vt possit creditor possessionem pignorum propria auctoritate adprehendere, non auffert tertio possessori exceptionem discussionis.

QVid ergo si inter debitorem & creditorem conuenerit, vt creditori liceat corporalem pignoris possessionem adprehendere, in quascunque manus pignus peruenerit? An dicemus conuentionem hanc habere vim pacti, quod vocant manus iniectionis? Vtiq; enim reale illud est, & rem ita afficit, vt à quocunque possessore aufferti possit.[1] Sed verius est, reseruatam manus iniectionem tum demum rem afficere, cum in dominij alienatione excepta est,[2] non item si in pignore.[3] Ratio namq; facit, vt suæ rei efficacius quam alienæ legem, quam velit dicere quisq; possit.[4] Vnde illud etiam placuit, vt qui rem suam vendit, inutilem quoq; seruitutem excipere & retinere queat,[5] quam post alienationem & in fundo iam alieno sibi acquirere non posset.[6] Igitur nec in proposita specie prohibebitur tertius possessor exceptionem obiicere non factę excussionis.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l. Titius seruum, 9. D. de seru. export.*
2 Vt in specie *d. l. Titius.*
3 Nec enim per pignus fit vlla alienatio, *l. cum & sortis 35. §. 1. iunct. l. si rem, 9 §. 1. proprie, D. de pign. act. l. pignus, 8. C. eod.*
4 *l. in traditionibus, 44. D. de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*
5 *l. ei fundo, 19. D. de seru. l. venditor, 13. D. comm. prad.*
6 *l. quoties, 15 D. de seruit.*
7 Ex generali dispositione *Auth. hoc si debitor, C. de pign.*

DEFINITIO VIII.

Exceptio ordinis locum habet, etiam contra mercatorem, nisi agatur in foro mercatorum.

EXceptionem ordinis non eo minus habebit fideiussor, quod cum mercatore contraxerit.[1] nisi & mercator ipse sit, & in mercatorum foro conueniatur,[2] in quo de istis apicibus iuris non solet disputari.[3] *Ita Senatus* ex tempore, 14. Cal. Decembr. 1589. Iunge tit. De fideiuss. SC. 3.

1 Est enim generalis dispositio *Auth. hoc si debitor. C. de pig.* & consequenter generaliter intelligenda, *arg. l. in fraudem, 15. §. vlt. D. de test. milit. l. 1. § generaliter, D. de legat. præst.*
2 Ias. *in §. item si quis, nu 76. & seqq. Inst. de action.*
3 *l. si fideiussor, 29. § quadam, D. mandat. vbi dicitur,* non conuenire bonæ fidei de apicibus iuris disputare. [Bart. *ad l. Quintus, D. mandat.* Bald. *in l. si pro ea C. eod.* Dec. *cons. 107.* Iacob. Put. *lib. 3. decis. 26 & 28.* Eman. Soarez *in commun. opin.* in verb. *fideiussor mercator vel campsor:* post Bald. & Salycet. *ad l. frustra C. de non numer. pecun.*]

DEFINITIO IX.

Prius quidem quærẽdum est de iure actionis, quam de iure exceptionis, sed prius tamen de persona rei, quam de iure actoris, vt qui intercessit tanquam talis, prius se probet talem.

ET si actore non probante reus absoluitur, etiamsi nihil pręstiterit,[1] qui de actionibus antequam de exceptionis viribus cognoscendum est,[2] prius tamen inquiri oportet de persona rei, quam de iure actoris, quoniam de personis quæstio semper præcedit quæstionem de re, quæ in iudicium deducitur.[3] Itaq; cum executioni, quam ego contra te feceram, interceßisses tãquam Titij heres cum beneficio legis & inuentarij, neque tamen inuentarium factum probares, placuit reiiciendam esse tuam interceßionem: nimirum vt tanquam heres ex beneficio legis & inuentarij non audiaris.[4] Nec ad rem pertinet, quod vbi de inuentario non apparet, habetur pro puro herede is, qui inuentarij commodum obtendebat.[5] Proindeq; obtinere debeas, si ego nihil probem. Nam & post cõdemnationem integræ nihilominus, & saluæ tibi erunt exceptiones, si puri & absoluti heredis iure velis intercedere.[6] Idemque erit si tanquam possessor possessionem tuam voles defendere. Neque enim possessionis suæ ius & titulum ostendere possessor cogitur.[7] *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. Decemb. 1589.

1 *l. qui accusare, 4. C. de edend.*
2 *l. vlt. C. de rei vindic. l. vlt. D. de acq. poss.*
3 Quoniam res omnes, itemque iudicia ipsa, non nisi personarum gratia sunt comparata, *§. vltim. Inst. de iur. natur. gent. & ciuil.* Facit *l. quidam referunt. 14. D. de iur. cod.*
4 Quisquis enim agit aut excipit, tanquam talis debet ante omnia se probare talem. *l. licet, 23. C. de procur. cum ibi not. l. 1. l. 3. §. causa cognitio,* & ibi not. *D. de Carbon. edict.*
5 *l. vlt. C. de iur. delib.* Esse enim heredem cum beneficio inuentarij qualitas est accidentalis, quæ nunquam præsumitur nisi probetur, Bart. *ad l. 1. C. de dignit. lib. 12.*
6 Alia enim res esse videtur, & ideo nõ nocet res iudicata, *l. cum quæritur, 12. & seq. l. si cum vno, 22. D. de except. rei iud.*
7 *l. cog. 11. C de petit. hered.* iunct. *d. l. vlt. D. de acq. poss.*

DEFINITIO X.

Exceptio peremptæ instantiæ non potest opponi per eum, qui ipse prius fuit negligens in lite prosequenda.

PEremptæ instantiæ exceptio ei prodesse non potest, qui vltima iudicis interlocutione quid facere iussus fuit, quod postea non fecerit:[1] Quia quantocunque tempore lis siluerit, imputare sibi debet propriam negligentiam,[2] quippe quę sola aduersarij quoque negligentiæ causam dederit.[3] *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decemb. 1589.

1 Nemo enim potest in mora esse aliquid faciendi, quandiu restat aliquid faciendum ab aduersario, Dec. latè & eleganter, *cons. 2.*
2 Nec enim vnius negligẽtia alij nocere debet, *l. pupillus, 24. D. quæ in fraud. credit.* Nam tum quoque cum vterque fuit negligens facienda est compensatio mutuæ negligentiæ, *l. si ambo, 10 D de compensat. l. rem hereditariam, 65. in fin. D de evict.*
3 Nemo enim potest alteri obiicere negligentiam, qui ipse fuerit negligentior, *l. viro. 39. l. cum mulier, 47. D. solut. matrim.*

DEFINITIO XI.

Fideicommissum bonorum debitoris alicui adiudicatum detractis detrahendis non impedit, ne possit obijci exceptio excussionis detractionum faciendarum.

SI principalis debitoris bona iure fideicõmissi ad alium pertinere pronunciatum sit, detractis, vt adiici solet, de iure detrahendis, nõ ideo minus salua erit tertio possessori aut fideiussori exceptio non factæ excussionis, quod quæstio de iure detractionum magnis litium anfractibus agitanda supersit. Executiendus enim est principalis debitor ad peram vsque & sacculum, vt aiunt,[1] nec debitor tantum, sed etiam heres eius.[2] Minusq; fauorabilis causa est creditoris agere coacti contra principalem debitorem, heredemve eius, quam si agat contra posteriores pignorum emptores, prioribus pro suo iure, vt quidam nolunt eandem exceptionem nõ factæ posteriorum excussionis obiiciẽtibus.[3] Hoc enim casu satis est, quod contra posteriores hactenus egerit, vt docere possit per eorum interceßionẽ fieri, ne suum consequi sine controuersia possit.[4] Nec litem prosequi tenetur, at neque litis finem expectare, si eam priores emptores suo periculo, suisq; sumptibus ad sententiam vsq; persequi paratos se dicant.[5] Differentiæ

rentiæ autem ratio aperta illa est, quod imputari non potest creditori, cur eius debitor alienauerit, [6] cùm tamen eidem iustissimè imputetur, cur cum hoc vel illo debitore contraxerit. [7] *Ita Senatus* pro vidua Lagnier, contra D. de Vatteuille Baronem de Verso, ex mense Iunij, 1590.

1 Quousque scilicet appareat & probetur, non esse illum soluendo, sic enim nostri ad *Auth. hoc si debitor, C. de pign.*

2 *l. plane, 14. D. de minor. l. Meschius, 47. D. de iur. fisc.*

3 Secundum opinionem Ægid. magistri *in decis. Paris. ex l. si quis habens creditores, 24. D. qui & à quib. manum.*

4 Quia paria sunt, Nihil esse quod possideatur, & nihil posse sine controuersia possideri, *l. quamuis, 13. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

5 Vt hoc saltem casu procedat ius commune, de quo *in l. mœchis, 470. de iur. fisc.* in illis verbis, *In reliquum possessorem omnem.*

6 *l. vnic. l. rer. alien. gerent. non interd. rer. suar. alien.*

7 *l. qui cum alio, 19. & ibi not. de regul. iur.* Iunge *Defin. 34. infr. 6.*

DEFINITIO XII.

Exceptio solutionis totius debiti impedit pronunciationem diffinitiuam, at non allegatio solutionis partis debiti.

SI debitor à creditore conuentus totius debiti solutionem obiicat, quam actor neget, non est differenda in executionem iudicati cognitio de solutione, sed statim & ante sententiam de facti veritate inquirendum est, [1] vt exceptionis æquitate reus liberetur. [2] Ne alioqui expensis inanibus quas allatura est condemnatio alteruter oneretur, si solutum fuisse vniuersum debitum quandocunq; apparebit. [3] Sed si pars tantũ debiti soluta dicatur, nec liquido constet, quid & quantum solutum sit, [4] condemnatio pro toto debito facienda est: sed cum ea tamen adiectione, vt quod in iudicati executione solutum probabitur, de condemnatione detrahatur. [5] Est enim solutionis exceptio ex earum numero, quæ quoniam non impugnant iudicatum, at potius cõfirmãt, etiam in executione iudicati obiici possunt. [6] Si tamen non tam de facta solutione, quàm de solutæ quantitatis modo & calculo dubitetur, [7] Senatus noster pro personarum & causarum qualitate, ne grauiore emolumenti, quod vocant, dispendio debitor lædatur, [8] id temperamentum sequi solet, vt eam duntaxat summam deducat in condemnationem, quam positis in iudicati executione rationibus & diligentiore habito calculo adhuc debitam esse constabit. [9] *Ita Senatus* in causa D. de Sonax, & N. Gay, 5. Cal. Decemb. 1590.

1 Et probatio exigenda est ab eo, qui allegat solutionem, *l. 1. C. de probat.*

2 Improbus siquidem est, qui bis velit idem consequi, *l. si quis dolo, 51. in fin. D. de re iudic. l. bona fides, 57. de reg. iur.*

3 Nulla enim litigandi causa supereſt post solutionem, *l. quidam, 21. D. de reb. cred.* cum solutione co ntingat plenissima liberatio, *l. pen. & pass. D. de solut.*

4 Quia si liquido constet aliud est. *d. l. quidam.*

5 Bald. *in l. peremptorias, C. sentent. rescind. non poss.* Guid. Pap. *quæst. 67.*

6 Dixi *Defin. 2. supr.* ex Boer. *decis. 19.*

7 Quod euenit cum non negatur solutum esse, sed negatur tantum solutum.

8 Quia ex statuto Sabaudiæ debetur emolumentum iudicati pro rata quantitatis adiudicatę, proinde quanto maior est summa quæ adiudicatur, tanto maius est emolumentum, quod penditur.

9 Hoc enim casu licet incerta ferri videatur sententia, tamen valet, quia potest fieri certa per calculum, sine alia noua vlla adiudicatione. *l. 2. vbi not.* iunct. *l. vlt. Cod. de sentent. quæ sine cert. quant. profer.*

DEFINITIO XIII.

An ad euitandam exceptionem non factæ excussionis sufficiat implorari clausulam constituti, an vero necesse sit implorari specialiter beneficium l. vlt. C. de acquir. poss.

CReditor, cuius nomine debitor se constituerat possidere, si amissam debitoris facto possessionem velit à tertio possessore auocare, vt effugiat incommodum exceptionis, quæ creditoribus hypothecaria agentibus nocere solet, non excussi debitoris, [2] non videtur arctandus, vt imploret beneficium Iustinianeæ cõstitutionis, [3] sed satis superq; sibi consulere creditur, si quod effectu idẽ est, petat retineri se in pristina possessione, quã sibi vindicet ex clausula constituti. [4] Nam nec aliud quicquam Iustinianus constituit, nisi vt possessio creditoris, quæ per debitorem re vera fuit interuersa, sic auocari possit per creditorem, vt retenta magis quam reuocata videatur. [5] Alio tamen iure vtimur. [6] *Ita Senatus* pro Claudia Gantin, contra Guillielmum Pictelat, & Assueram de la Place, 6. Cal. Iul. 1591.

1 Condictione *ex l. vlt. C. de acquir. poss.* secundum ea quæ scripsi *Defin. 1. supr. eod. tit.*

2 Qui scilicet omnino excutiendus est, cum agitur hypothecaria, *Auth. hoc si debitor, C. de pignor. & in corpor. vnde sumit.*

3 *In d. l. vlt. C. de acquir. poss.* Antonin. Thesaur. *decis. 215. n. 6. in fin.* vbi addit sufficere additam esse in libello clausulam, *Ius & iustitiam ministrari.*

4 Non tam enim formula actionis hodie spectanda est, *post tit. De formul. & impetr. act. sublat.* quam potestas & effectus actionis institutæ. Sicut & qui agit hodie ad supplementum, nec cogitur implorare beneficium *l. omnimodo 30. C. de inoffic. testam.* licet agat condictione ex illa lege, sed sufficit, vt dicat se agere ad supplementum.

5 Ideoque auocatur per viam retinendæ possessionis, non per viam adipiscendæ aut recuperandæ.

6 Vt dixi *in tit. de acquir. poss.* ex Bald. *in l. 1. C. de reuoc. his quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO XIV.

Nemo cogitur cedere actionem, ex cuius cessione futurum sit, vt conueniri possit.

CEdendarum actionum exceptio nõ minus tertio possessori aduersus hypothecarium creditorẽ datur, si iustus ille possessor sit, quam fideiussori cũ ex stipulatione conuenitur. [1] Sed differentia in eo est, quod fideiussori omnimodo & sine exceptione cedendæ sunt actiones, quia nec fieri vllo casu potest, vt ea cessio noceat cedenti creditori. [2] Tertio autem possessori cũ distinctione. Quid enim si cum plures diuersis temporibus bona creditori obligata emisset, qui prior emerat, priore loco conuentus fuerit, non per simplicem hypothecariam, sed implorato beneficio clausulę constituti, ne obiici posset exceptio, nõ excussi posterioris emptoris. [3] Nam & hoc casu exceptio cedendarum actionum vtique locum habet, [4] siquidem parum hac parte interest, qua actione creditor experiatur, cum vtroq; casu & possessionẽ euincat, [5] & creditoris iure vtatur, quod æquè per debiti oblationem dissoluitur. [6] Finge priorem hunc emptorem, vt creditorem summouerit, vniuersum ei debitum exsoluisse, [7] ex eaq; causa factam illi à creditore iurium omniũ, vt par est, cessionem: [8] mox velle illum agere contra posteriorem emptorẽ, siue ex ea cessione, siue proprio iure, quod venditoris communis bona anteriore pignoris vinculo haberet obligata. [9] Quis admittat repelli eum exceptione, ni cedat posteriori emptori omnib. iuribus, quæ habuit à creditore? [10] Primum enim fieri non potest, vt eadem actiones præstet, nisi deteriores & imminutas: [11] cum pignus quod creditori in iis bonis quæ situm fuerat, extinctum sit in persona emptoris, acquisito ei obligatarum rerum dominio. [12]

Source : BIU Cujas

Sed etsi pignoris vinculum idem maneret, fieret, vt emptor anterior iis cedendo actionibus, quas à creditore habuisset, contra seipsum cedere videretur. Siquidem futurum est, vt tertius possessor, qui secundo loco conuenitur, posteaquam creditoris iura ex cessione acceperit, aduersus hunc ipsum cedentem regressum habiturus sit, id est, in ea ipsa bona, pro quibus tanquam obligatis prior emptor controuersiam à creditore passus est, vt proinde nihil priori emptori profuturum sit, quod creditori soluerit.[13] Quæ res circuitum inducet:[14] nam cum nec aliter audiendus sit, agens contra cedentem ex pristino creditoris iure, quam si eadem omnino iura integra & illibata præstet, eueniet similiter, vt rursus contra eum acturus sit alius, qui modo conueniebatur. [15] Quam ob causam non defuerunt qui remedij loco inducendũ putarent, vt à possessoribus omnibus fieret contributio debiti pro rata.[16] Sed æquior est contraria sententia existimantium, vltimi emptoris damno totam rem cedere debere,[17] si ab anteriore conueniatur, nec cogendum quenquam cõtra seipsum præstare alteri actionem.[18] Qua ratione nec cogendus erit emptor anterior, vt actionibus vllis cedat posteriori, contra eos, qui antiquius in eadem bona pignoris ius habeãt, ne ita fiat, vt contra alios cedendo, contra seipsum longa manu cedere videatur. [19] Denique cogendus quidem est cedere, sed cum ea exceptione, vti ne vlla vnquam per eiusmodi cessionem molestia sibi per cessionarium aut alios à cessionario causam habituros inferatur.[20] Atq; huius quam constituimus inter fideiussorem & tertium possessorem differentię ratio non illa sola est, quam initio attigimus, quod nullo casu fieri possit, vt cessio fideiussori per creditorem facta sit creditori damnosa,[21] sed illa etiam, quod faciliusaccedat fideiussor ad fideiubendum, ea spe & contemplatione futuræ cessionis, quam pro sua indemnitate quandoque à creditore consecuturus sit:[22] at emptor, aut qui alio iusto titulo possessor factus est, cum accessit ad acquisitionem, non potest videri cogitasse de cessione actionum anterioribus emptoribus aut creditoribus competentium, quia nec ea spe aut eo animo emebat, vt alij quam venditori suo quicquam solueret: [23] eaq; cessio non tã ex causa contractus proficiscitur, aut ex officio iudicis in æstimandis præstationibus ex contractu descendentibus,[24] quam ex æquitate illa, quod non debeat actor possessori denegare id, quod sine vllo dispendio aut periculo præstare possit.[25] *Ita Senatus* 6. Cal. Iulij 1591.

1 Anton. Capyc. *Decis. Neapol.* 51. post Speculat. ibi citat. *ex l. mulier, 19. D. qui potior. in pign. hab.*

2 Quis vero non putet æquum, id saltem præstare creditorem, quod sine ipsius dispendio futurum est? Inquit *l. in creditore, 38. in fin. D. de euict.* [Alioqui nunquam cogitur actor cedere actionem ei, qui ex culpa sua conuenitur multo minus ei, qui ex suo delicto siue ob factum id quod fieri non debuit, siue ob non factum id quod fieri debuit, *l. si plures 38. in fin. D. de admin. tutor.* Sunt enim duo ista propemodum æquipollentia, *l. qui non facit 121. de regul. iur. Ita Senatus* pro administratoribus collegij Necien sis, contra N. Berardum Pelard D. de Chasteauuieux, die Iun. 1614. Sicut è contrario, quibus casibus locus est exceptioni cedendarum actionum, semper ea exceptione repellitur actor, cuius facto accidit, ne actiones vllas cedere possit, *l. Stichum aut Pamphilum 95 §. si creditor D. de solut.*]

3 Secundum ea quæ diximus *Defin. prox. præced.* Alioqui possent, qui ptiore loco emerunt exceptionem obiicere posteriorum non excussorum, vt dixi *Defin 11. supr. eod.*

4 Ex æquitate posita *in dict. l. in creditore, 38. in fin. de euict.*

5 Siue agat conditione *ex l. vlt. C. de acquir. poss.* siue hypothecaria, *l. si cum venditor, 66. D. de euict.*

6 *l. item liberatur. 6. l. Paulus. 12 §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

7 Nam & qualiscunque possessor offerre potest etiamsi sit in mala fide, *d. l. Paulus §. 1.*

8 Quæ scilicet necessario facienda est bonę fidei possessori, *d. l. mulier, 19. D. qui potior. in pign. hab.*

9 Nec enim ius suum vetus amittit, qui aliud nouum sibi acquirit, *l. 1. §. vlt. D. si quis à parent. manum. sit.*

10 Quam Pragmatici nostri vulgo appellant exceptionem cedendarum actionum. De qua *in l. vt fideiussor, 39. D. de fideiussor. l. rem hereditariam 65. versi. nec remedio, D. de euict.*

11 Non videtur autem reddi, quod deterius redditur, *l. 3. §. si reddita, D. commod. l. pen. in fin. de condic. tritic. l. Stichum, 95 §. pen. D. solut.*

12 *l. pen. §. Latinus Largus, de except. rei iudic. l. neque pignus, de regul. iur.*

13 Vide omnino Decium *cons.* 104. Et Negusantium, qui Decium reprehendit, *in tract. De pignor. in 3 membr. 5. part. princi p. num. 31.*

14 Ac perplexitatem illi fere similem, de qua African. *in l. qui quadraginta, 80. D. ad leg. Falcid.*

15 Et ita fiet circuitus in infinitum, quod nec natura ipsa, nec ius patitur.

16 *Argum. l. cum possessor 5. D. de censib.* Capyc. *d. q. 51.* Bartol. & cæteri *ad l. iubemus 21. Codic. ad SC. Velleian. & in l. si stipulatus, 15. §. 1. D. de fideiussor. l. 2. C. eod.* Socin. *consil. 200. & 206. lib. 2.*

17 *Argument. l. si quis habens creditores, 24. D. qui & à quibus manum.*

18 *Arg. not. per glos. & alios in l. 1 alias l. 2. C. de duob. reis.*

19 Antiquiores enim habituri essent regressum aduersus eum, *l. 5. de liber. legat. l. cum lex. 46. D. de fideiuss.*

20 Ne alioqui videretur per mediam alterius personam agere contra seipsum, quod impossibile est, *l. ne cum filiofamilias, 16. D. de furt.*

21 Quæ tamen magna ratio est, *d. l. in creditore, l. si hereditatem, 32. D. mandat.*

22 *l. Stichum aut Pamphilum, 95. § si creditor, pen. D. de solut. l. 2. C. de fideiuss.*

23 Ita Bart. Cyn. Albert. Salycet. & alij, *ad l. iubemus, 21. C. ad SC. Velleian.* Vide omnino Matth. de Afflict. *decis. 343.*

24 Quomodo aliæ pleræque præstationes, quæ descendunt ex natura iudiciorum bonæ fidei, de quib. *in l. generaliter, 5. D. de vsur. l. quod si nolit, 31. §. quia assidua, D. de adilit. edict.*

25 *d. l. in creditore, 38. in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XV.

Nemo cogitur cedere actionem aduersus illos, quibus indemnitatem ipse præstare teneatur.

NEc distinguemus, an qui agit contra posteriorem emptorẽ agat ex iure cesso, an ex proprio, vt puta, si, quod plerumq; fit, cũ prior emeret, curauerit obligari sibi pro euictione bona omnia venditoris.[1] Generale enim & perpetuum est, vt non alia iura cedere quis compellatur, quam quę habeat, aut culpa sua habere desierit:[2] Atqui contra seipsum actionem nullam habere vnquam potuit,[3] nec rursus nisi inutilem & inefficacẽ aduersus anteriores creditores & possessores pignorum, quibus ille indemnitatem præstare cogendus esset, si quid ab iis peteretur.[4] De iis nimirum anterioribus possessoribus intelligimus, qui in casum euictionis cauerint sibi de pignore, ex eaq; causa regressum habere possint in bona sequenti loco alienata:[5] nam si pignoris cõuentio nulla intercesserit, nihil sanè causæ est, cur non is, qui secundus comparauit, & creditoris hypothecarij iura omnia cessa habuit cogendus sit iisdem iuribus tertio cedere, etiam contra priorem emptorem, cum eo casu verendum non sit, ne ex eadem cessione quandoque à primo conueniatur.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Alioqui actio de euictione personalis tantum est, nec vllum habet priuilegium tacitæ hypothecæ, vt neque actiones cæteræ personales, de quibus nominatim ita cautum est, *tot. tit. D. & C. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Iunge *l. rem hereditariam, 65. D. de euict.*

2 Cum

2 Cum nemo possit cedere iura quæ non habet, vt nec potiora iura quam ipse habeat, *l. nemo plus iuris, 54. de reg. iur. l. Stichum, 95. §. pen. D. de solut.*

3 *l. ne cum filiisfamilias, 16. D. de furt.*

4 In effectu enim is solus conueniri videtur, cuius solius per culo tandem res cessura est, *l. cum lex, 46. D. de fideiussor. l. 5. D. de liber. legat. l. 1. C. vbi in rem act.*

5 Nec enim secuta alienatio extinguit ius præcedentis pignoris, *l. debitorem, 15. C. de pign.*

6 Nec enim potest hypothecariam habere is, qui nihil conuenit de pignore, *l. Aristo. 3. quæ res pignor. oblig. poss.*

DEFINITIO XVI.

Exceptio simulationis potest obiici, non tantum à contrahentibus, sed etiam ab eorum successoribus, nec minus cessionario, quam cedenti.

SIcuti exceptio simulationis obiici potest, non ab eo tantum qui cõtraxit, sed etiam ab eius successoribus, siue singularibus, siue vniuersalibus,[1] ita & certum est, obiici eam posse cessionario, perinde accedenti, etiamsi ex causa onerosa cessio facta proponatur.[2] Nimirum, quoniam contractus simulatus contractus non est,[3] quippe qui non habeat voluntatem contrahentium,[4] ex qua contractus omnes æstimandi sunt.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 4. supr. plus valer. quod agit.

1 Quia simulationis vitium reale est, & afficit rem ipsam, facitque, vt pro infecta haberi debeat, *l. si ex pretio, 8. C. si cert. pet. l. cum ea, 21. C. de transact.* Quæ autem in rem sunt exceptiones competunt quibuscunque, *l. exceptiones, 7. §. rei autem, D. hoc tit.*

2 Quamuis soleant nostri distinguere, an cessio facta sit ex causa onerosa, an ex lucrativa, *in l. 4. §. si cum legitima, D. de doli mal. except. & in l. facta, 63. §. si heres, D. ad SC. Treb.*

3 *l. 1. vbi not. C plus valer. quod agit, l. imaginaria, 16. de regul. iur. l. simulatæ nuptiæ 30. de rit. nupt. l. emptor. 12. De aqua & aquæ pluu. arcend.*

4 Nec medullam veritatis, vt loquitur Bald. *in l. & qui sub imagine 10 C. de distr. pignor. & in l. ab Anastasio, notab. 4 C. mandat.* & tanquam corpus sine spiritu, quia consensus ab eo remotus est: idem Bald. *in d. l. 1. C. plus valer. quod agit.* Ias. *in l. nemo potest.*

5 *l. semper in stipulationibus, 38 de reg. iur. l. in omnibus rebus, 53. de oblig. & act. n. 42.* & ibi Rip. *n. 65. de legat. 1.*

DEFINITIO XVII.

Excussionis non factæ exceptio potest opponi etiam per creditorem posteriorem conuentum hypothecaria, tanquam tertium possessorem.

DE posteriore creditore rem anteriori obligatã non nisi pignoris titulo possidente dubitatum aliquando fuit, an si quasi Seruiana conueniatur ab anteriore, iuuandus sit exceptione non excussi debitoris: quibusdam id negantibus, propterea, quod non tam sibi quam debitori possideat, cuius veluti procurator quidam est in pignore, adeo, vt eius personam repræsentare interdum existimetur.[1] Atqui certum est exceptionem illam iis demum prodesse, qui sibi, non qui aliis possident:[2] iis certè nullo modo qui possidet debitori, quoniam nec ipse debitor eam habere potest.[3] Sed tamen contra visum est, iustum retinendæ tuendæq; possessionis titulum esse, si quis tãquam creditor possideat, ideoq; nec ei minus quam cæteris possessoribus exceptionem hanc accommodari oportere, quoniam sibi possidet, non debitori, nisi quod ad vsucapionis causam pertinet.[4] Vnde illud etiam est, quod & interdicta omnia habet possessoria,[5] & vtiles pleraque actiones.[6] *Ita Senatus* pro Antonio Neiret, contra Benedictum Geoffrey, 9. Cal. Aug. 1592.

1 *l. cum notissimi 7. §. 1. C. de præscript. 30. vel 40. annor. l. creditori.* vbi Castrens. & DD. *de oper. & noui nunciat. l. si pignori 29. ad fin. D. famil. ercisc.* Iunge *Defin. seq.*

2 Dixi *Defin. 3. n. 2. supr. hoc tit.*

3 Ne per alium quis consequatur indirecto, quod per se directo non potest, *contra l. scire oportet 21. §. 1. de legit. tut.* quanquam nec id nouum est, *l. 3. in fin. quæ res pignor. l. si is qui 29. de lib. leg.*

4 *l. serui nomine 16. D. de vsucap.*

5 Nisi custodiæ tantum causa sit in possessione, *l. 3 §. creditores. vti possid.*

6 Salicet. *ad Auth. hoc si debitor, quæst. 7. C. de pignor.* Ossasc. *decis. Pedem. 133. num. vlt.* [Aliud est in exceptione præscriptionis, de qua *in Defin. 1. supr. si aduers. credit. præscr. oppon.*]

DEFINITIO XVIII.

Indicatis per possessorem bonis quæ excuti possint, aliorum excussionem facere creditor non cogitur, nisi rursum indicatio aliorum fiat, interea nihil contra possessorem statuendum est.

QVamquam is, qui excussionis non factæ exceptionem obiicit, nõ cogitur ea bona indicare, quæ possint excuti, nisi prius facta per creditorem diligenti perquisitione,[1] si tamen vltro indicauerit, hactenus sibi nocet, vt non alia cogatur creditor excutere, quam quę indicata sunt,[2] quod verisimile sit ea omnia possessorem indicasse, quæ conquiri & excuti possent, vt ex eorum venditione dimisso creditore liberationem ipse consequeretur.[3] Itaq; excussis iis, si creditori minime satisfactum sit, recusare reus non potest, quo minus pignorum, quæ possidet, vẽditionem patiatur.[4] Sane iustum non est desiderium creditoris postulãtis, vt ea bona, quę possessor indicauerit, itémq; ea, quæ penes se possessor habeat, simul distrahantur, vt ex communi pretio creditoribus omnibus ex ordine satisfiat. Sic enim eueniret, vt priuaretur possessor cõmodo exceptionis; quod in eo præcipuè versatur, vt tãdiu inquietari per hypothecariam nequeat, quandiu illæso eo & aliunde satisfieri creditori potest.[5] In coq; melior est conditio tertij possessoris, quam creditoris anterioris solo crediti iure pignus possidentis, iuxta eorum sententiam, qui contra iuris rationem volunt, vt pignoris distractionem à posteriore creditore petitam prohibere non possit ille, si posterior offerre nolit, dum ne prius ei possessio auferatur, quam omne debitũ sit consecutus:[6] est enim sane fauorabilior, qui iusto titulo rem sibi habet tanquam suam, quam qui creditor tantum est.[7] Cui cõsequens fit, vt si non aliam obiiciendæ exceptionis causam habeat, quam quia crediti iure pignus teneat, secundum ea quæ proximo SC. diximus, distractionem pignoris eo prætextu non factæ excussionis impedire non possit,[8] ne alioqui plus iuris in retinenda pignoris possessione creditor posterior aduersus priorem, quam qui anterior idemque possessor est contra posteriorem, habere videatur.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Not. *ad Auth. hoc si debitor, C. de pignor.* Nec enim cogitur possessor veluti Procurator esse creditoris, vt in specie licet dissimili argumentatur Marcellus *in l. postulante 44 §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

2 Specialis namq; indicatio tollit necessitatem generalis inquisitionis. *arg. l. maritus 21. C. de procurat.* vbi speciale mandatum vxoris tollit generale, quod in bonis vxoris tacitè habere maritus intelligitur. [Non idem est, si post oppositam à possessore discussionem personæ & bonorum omnium debitoris, iudex iusserit bona quædam excuti, è quorum pretio creditori commodè satisfieri posse sperabatur. Nam si facta illa discussione appareat nondum satisfieri potuisse creditori: non eo minus discutienda erunt cæteta, etiam nulla per possessorem facta noua indicatione. Nec possessori nocebit, quod acquieuerit interlocutioni iudicis. Cùm exceptioni bene oppositæ non potuerit iudex derogare, ideoque nec voluisse credendus sit. *Ita Senatus* in causa Petri Patac & Petri Rigo: Geneuatum, 2. Auguſt. 1612.]

3 Siquidem frustra esset ea indicasse, quæ non essent idonea, vel quæ sine controuersia possideri non posset, *l. quamuis*

Source : BIU Cujas

13. D. *de reb. auctor. Iudic possid. l. 2. C. de pignor. l. 2. D. qui potior in pign. hab.*

4 Intellige, nisi possessor paratus sit alia indicare. Hoc enim casu eorum quoque excussio facienda esset, cum eadem sit ratio, ac si ab initio fuissent indicata, nec quicquam interfit creditoris, ex quibus bonis suum consequatur, *d. l. 2. C. de pignor.*

5 *l. plane 14. D. de minor. l. Moschis 45. D. de iur. fisc.*

6 De quo scripsimus *Defin. 1. supr. de distract. pigner.* vbi tamen hanc sententiam improbauimus.

7 Cum creditor non pro suo possideat, sed pro alieno, *l. si pignori 13. D. de vsucap.*

8 *l. vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

9 Quod sane absurdum esset. Plus enim iuris regulariter habere debet creditor anterior, quam posterior, *l. 2. l. 4. & pass. C. qui potior. in pignor. hab.* & plus is qui possidet, quam qui non possidet, *l. 1. D. de pignor.*

DEFINITIO XIX.

Posterior creditor non eo minus iuuandus est exceptione non factæ excussionis, quod in fraudem legitimarum vsurarum contraxisse dicatur.

NOn eo minus exceptione nõ excussi debitoris iuuandus est posterior creditor, idemque pignoris possessor,[1] quod anterior obiiciat, cõtractam per eum antichresim in fraudem legitimarum vsurarum,[2] fructusque pignoris ab eo per longum tempus male perceptos in sortem computari debere, vt ea computatione sors omnino absorpta solutaque videatur.[3] Quid enim anterioris creditoris interest, si debitor ipse non conqueratur, & alia bona sint, ex quorum distractione ipsi satisfieri possit? [4] Aut cur inuito vel ignorante debitore audiatur is, qui rem debitoris potius quam suam tractat, cum nihil eius interfit?[5] Plane si aliud nihil sit, ex quo debitũ suum consequi saltem æquè commode creditor possit, permittendum erit, vt quod à communi debitore perperam gestum probabitur, eatenus rescindat, quatenus indemnitatis suæ ratio postulare videbitur,[6] vt hoc saltem per debitoris personam consequatur ab alio, quod ab ipso debitore aut aliunde consequi nequeat.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum id quod scripsimus *Defin. 17. supr. eod.*

2 Quod euenit si fructus pignoris, qui ex pacto cedunt lucro creditoris, excedant legitimum modum vsurarum, & sint certi, non etiamsi sint incerti, *l. si ea pactione 14. C. de vsur.* Iunge *l. cum debitor 8. D. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

3 *Ex l. 1. 2. & 3. C. de pignorat. act. l. 1. C. de distr. pignor.*

4 Nemo enim siue agendo, siue excipiendo auditur, cuius non interfit, *l. 3. §. 1. l. stipulatio ista 38. §. alteri, de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. si de testamento.* vbi Alex. *D. ad SC. Trebell.*

5 Nec enim debitor ipse posset distractionem pignoris impedire, *l. 1. & 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.* Ne quidem in hoc casu iurauerit. Negus. *in 5. membr. 5. part. num. 7. ex cap. debitores, de iureiur.*

6 Nam cum habeat bona omnia sui debitoris obligata, habet quoque hoc ius obligatum dicendi nullum & vsurarium contractum male initum cum alio creditore. Iura enim ficuti veniunt appellatione bonorum, *l. bonorum 49. de verb. signif.* ita & in generali bonorum obligatione, *l. nomen 4. C. quæ res pignor. oblig. poss.*

7 Semper enim quantum fieri potest succurrendum est misero creditori certanti de damno vitando, *l. quod autem 6. §. simili modo dicimus, D. qua in fraud. cred. l. 4. §. si cum legitima, vers. si quis autem, D. de doli except. l. vlt. §. sin vero creditores, C. de iur. delib.* Similis quædam ratio est *in l. de tem 6. D. de coll. bon.*

DEFINITIO XX.

DE iure tertij nunquam excipere is potest, qui si ratione illa vinceret, deteriorem faceret tertij conditionem.[1] Itaq; cum is, qui pupilli rem immobilem nullo iure tenebat, ab eo conueniretur, qui rem illam à tutore sine decreto comparauerat, & obiiceret contra leges factam venditionem, quia decretum non interuenisset,[2] non putauit Senatus admittendam exceptionem, propterea quod constabat, pupilli conditionem ex ea venditione meliorem factam esse,[3] pupilliq; interest, vt actor potius quam reus vinceret. Quanquam enim dici solet, admittendam esse exceptionem de iure tertij, quoties excluiua illa est iuris agentis,[4] absurdum tamen sit, prætextu vtilitatis pupilli eam admittere exceptionem, quæ pupilli causam faciat deteriorem:[5] aut quod idem est, de nõ iure actoris ex pupilli persona disputare illum, qui, si vinceret, pupillum in maiore damno constitueret.[6] Idq; eo magis admittendum videbatur, quod ex enunciatiuis contractus verbis apparebat, interpositionem decreti præcessisse. Nã licet verba enunciatiua nõ probent inter alias partes,[7] tamen inter easdem probare solent,[8] ac proinde inter pupillum & emptorem, hactenus saltem vti ne ex persona pupilli negare alius possit, quod pupillus ipse tutorve eius confessus est.[9] Quamuis aduersus pupillum ipsum, si ageret, ea probatio non sufficeret, ne alioqui facile esset tutori cum emptore colludenti falsa eiusmodi enunciatione legem fallere,[10] quæ certe non magis interpositionem solemnitatis exigit, quam interpositæ manifestam probationem.[11] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum de Coysiaz & Gaudinon, 16. Cal. Sept. 1592.

1 Nec enim verisimile est, quod tertius ille vnquam sit vsurus eo iure, per quod suam conditionem deteriorem facturus esset, *vulg. l. cum de indebito 25. D. de probat.* Nec rursus potest quisquam deteriorem facere alterius conditionem, *l. 74. de reg. iur.*

2 *Ex l. 1. & tot. tit. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. 1. & tot. tit. C. eod. tit. de prad minor.*

3 Quo casu nec pupillus ipse posset rem suam vindicare, nisi restituto priuspretio, alioqui repelleretur exceptione doli, *l. si fundus 13. §. 1. D. de reb. eor. qui tutel. l. vtere 14. C. de prad. minor.*

4 *l. loci 4. §. competit.* vbi Bart. & cæteri, *D. si seruit. vindic. l. vlt. C. de rei vindic.*

5 *Arg. l. pen. C. ad SC. Trebell.*

6 Alioqui esset in huius potestate deteriorem facere ignorantis pupilli conditionem, quod absurdum esset, *l. soluendo 37. de neg. gest. l. 2. D. quod vi aut clam.*

7 Nisi in antiquis Bart. & alij *in l. ex hac scriptura, D. de donat.*

8 *Vulg. l. optimam 14.* vbi Bart. & alij, *C. de contr. & commit. stipulat.*

9 Nam ex cuius persona quis agit aut excipit, eius factum præstare debet, *l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

10 *Arg. l. magis puto 5. §. si pupillus, D. de reb. eor. qui sub tutel.*

11 Partæ siquidem sunt, quid non esse & non apparere, *l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.* præsertim cum non quodlibet decretum interuenisse sufficiat, sed tale esse oporteat, in quo adfuerint omnes solemnitates, quod nisi viso eo sciri non potest, *d. l. 5. §. non passim. de reb. eor.*

DEFINITIO XXI.

Excussio iurium perinde ac bonorum mobilium aut immobilium facienda est, si possit fieri citra litem.

EXcussio obiici potest non tantum bonorum mobilium & immobilium, sed etiam iurium debitoris, si qua sint aperta, nec litigiosa:[1] puta si rem maioris pretij debitor viliore pretio distraxerit sub pacto de retrouendendo.[2] Cur non enim hyperochæ perinde ac ipsius fundi, si non esset venditus, excussio fiat, cum is, qui hyperocham fundi habet, fundum ipsum habere videatur, deducto eo, quod ad possessoris ius tollendum necesse est.[3] Quamuis enim iniquum sit, cogi creditorem debiti sui consequendi gratia rem alienam redimere,[4] in eamq; rem vti iure sui debitoris, nihil tamẽ prohibet ius ipsum redimendi & hyperocham non secus ac fundũ distrahi, & ex pretio, quod redigetur, satisfieri creditori, cum æquè facilè emptorem inuenire possit.[5] Sed hocita, vt dixi, si de eo redimendi iure disputari non opor-

Source : BIU Cujas

oporteat. Quid enim si nollet prior emptor retrouēdere, siue iure, siue iniuria? Nō esset cogendus creditor pro pecunia litem suscipere.[6] Quid item si redimendi ius ex cōuentione fuit tēporale, quod ex causa enormis læsionis perpetuū esse debere contendat debitor?[7] Aut quid si locus esse possit in integrum restitutioni, quod vel dolus, vel metus, vel etiam enormis læsio aut enormissima intervenerit?[8] Non magis arctandus est creditor agēs hypothecaria, vt litigiosam aut dubiam actionem excutiat,[9] quā vt fundum, qui sine cōtrouersia possideri non possit.[10] Hactenus igitur facienda erit excussio iurium & actionum, quatenus nemine cōtradicente id fieri possit & citra litis periculum.[11] Non deerant qui putarent, iurium excussionem fieri numquam oportere, propterea quod iura non possideantur.[12] Sed ratio illa probat potius, debitoris debitorem, si hypothecaria conueniatur, nō esse iuuandum exceptione nō factæ excussionis, quæ solis cōpetit possessoribus.[13] Et vero si debitoris bona omnia sint in nominibus, cur non cogatur creditor agens hypothecaria peragere venditionem nominum æquè ac bonorū mobilium, aut immobilium?[14] Actionem sanè suscipere & exercere cogendus non est, cum lites execrātium voluntas laudari potius debeat, quam vituperari,[15] sed distrahere cogi potest, si modo commodum inueniat emptorem.[16] *Ita Senatus* pro Philiberto Mareschal Procuratore, contra Bonauenturam Miege, 8. Id. Nou. 1592.

1 Cum etiam iura commode vendi possint, si modo sunt in confesso, *l. à Diuo Pio 15. §. sic quoque Iudices, & seq. D. de re iud.*

2 Quo casu hyperocha, id est, vt loquuntur, pluris valentia remanet in bonis debitoris, *l. 2. vbi not. C. de pact. int. empt. & vendit.* adeoque ius ipsum redimendi, etiamsi res pluris non sit.

3 *l. & quæ nondum 15. §. qui res suas, D. de pign.*

4 *l. nec emere 16. C. de iur. deliber.*

5 *d. §. sic quoque Iudices, & §. in venditione eiusd. l. à diuo Pio 15. D. de re iudic.*

6 Est enim verecunda cogitatio eius, qui lites execratur, *l. 4 §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

7 Ex notat. *in l. si quis cum aliter 36. D. de verb. obli.* Scripsi *in tit. de rescind. vendit.*

8 *Ex tit. de eo quod met. caus. D. dolo. & ex l. 2. & l. si voluntate 8. C. de rescin. vendit.*

9 *d. §. sed vtrum.*

10 *l. quamuis 13. D. de reb. iudic. possid.* vbi dicitur, patia esse, nihil omnino esse, quod possideri possit, & nihil possideri posse sine controuersia.

11 Cum eo casu nihil interfit creditoris agentis, interfit vero maxime possessoris, ne tam facile nullaque necessitate cogente inquietetur, *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

12 Non enim possideri possunt, nisi quæ sunt corporalia, *l. 8. in princ. D. de acquir. poss. l. 4 §. si viam. 27. D. de vsucap.*

13 *d. Auth. hoc si debitor.* Nec enim quicquam interest eius, qui debitor est, vtri soluat, an creditori suo, an creditoris creditori, dummodo liberetur. De quo scripsimus in libris Coniecturarum.

14 *d. l. à diuo Pio 15. § in venditione, D. de re iudic.*

15 *d. l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

16 *d. §. sed vtrum.*

DEFINITIO XXII.

Non cogitur creditor facere excussionem liberorum, tanquam heredum debitoris, si appareat, repudiatam à curatore, quamuis inutiliter, paternam hereditatem.

CReditori agenti hypothecaria tertius possessor obiiciebat exceptionem nō excussorum heredum debitoris, qui pluribus liberis puberibus institutis decesserat. Cum creditor, vt elideret exceptionem, proferret instrumentum, quo continebatur, repudiatam à curatore paternam hereditatem eorum nomine, visum est satis abundeque factam excussionem.[1] Licet enim hereditas minori delata repūdiari per curatorem non possit,[2] ideoque illi integrum sit possessori probare, liberos bonis patris immixtos esse:[3] sufficit tamen curatoris factum; vt in possessorem transferatur onus probandi, cum verisimile sit, si paternam hereditatem liberi agnouissent, id vtique scituros fuisse ipsorum curatorem:[4] Nam & alioqui in eam rem sufficerent vicinorum testationes, ob hoc solum, quod facta vicini scire vicinus præsumatur.[5] In proposito autem tanto magis id admittendum est, quod nec in dubio præsumendum sit, si nostris credimus, filium esse heredem patris, cum damnosa est hereditas.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ac si à minoribus ipsis fuisset omissa per abstentionem hereditas paterna, cum in filios, qui se abstinuerunt, Prætor deneget actiones, *l. necessarium, 57. iunct. l. ei qui, 12. D. de acquir. hered.*

2 Is enim potest repudiare, qui & adire potest, *l. is potest 18. D. de acquir. hered.* Curator autem non potest adire nomine minoris, adeóque nec minori adeunti auctoritatem præstare, *l. cum in vna 17 §. tutor, D. de appellat.* iunct. *l. potuit 5. D. de iur. delib.*

3 Quo casu si sint puberes, non possunt se abstinere nisi per beneficium restitutionis, *d. l. ei qui 12. & d. l. necessarium 57. de acquir. hered.*

4 Sine cuius scilicet auctoritate nihil administrare aut facere minor potest, *l. si curatorem habens 3. C. de in integr. restit. min.*

5 *Vulg. cap. quantò, extr. de præsumpt.*

6 Ita enim Bart communiter approbatus *in l. 1. & 2. Cod. si vt min. se ab hered. abstin.* Scripsi late *in Hemischiliade de errori pragmat.*

DEFINITIO XXIII.

Excussio facienda est non personæ absentis, sed bonorum existentium in prouincia, quæ sit in territorio eiusdem supremi tribunalis.

ABsentis quidem debitoris excussionem facere non cogitur creditor, qui agit hypothecaria:[1] sed si bona ille reliquerit in prouincia, quæ sine controuersia possideri queant,[2] non eo minus excutienda erunt, quod absens sit debitor, dato nimirum bonis curatore; aduersus quem perinde ac contra ipsum debitorem actio exerceatur.[3] Prouinciam autem intelligimus non eam solum, in qua domicilium habeat debitor, aut in qua contractus celebratus sit, sed etiam quæ sit in eiusdem supremi tribunalis territorio. Finge debitorem Maurianensem relictis Maurianæ finibus domicilium suum ad Centrones trāstulisse, aut in Italiam profectum bona in Centronibus reliquisse. Priore casu nec videbitur abesse,[4] posteriore vero bona in prouincia reliquisse dicendus erit.[5] Ideoque excussionem facere creditor compelletur. *Ita Senatus* pro Claudio Carré, contra Nicolaum Gaignepain, 14. Cal. Decembr. 1592.

1 Quia nimis magnum incommodum est, vt quis absentem perquirere, & contra ipsum extra prouinciam agere cogatur, *arg. l. 3. §. vlt. D. de testib.* Parumque interest, an quis absit extra prouinciam, an decesserit, *l. vlt. §. vbi autem in vinum, C. de bon. quæ lib.* [Idem ergo esse debet si debitor inops coniectus sit in carceres quos malit perpetuos pati, quàm semel soluere, vt scripsi *ad Desi. 29. nu. 1 supr. De pignor.*]

2 Alioqui nec sunt excutienda, *l. quamuis 13. Cod. de reb. auctor. Iudic. possid.*

3 *l. 2 §. 1. D. de curat. bon. dand.*

4 Quoniam vtraque prouincia est in territorio, non tantum eiusdem Principis & Ducis nostri, sed etiam eiusdem supremi tribunalis, id est, Senatus nostri. Aliud ergo esset si ad Pedemontanos diuertisset.

5 Et quidem quorum persecutio non valde incommoda & onerosa possit esse creditori in tam patua locorum distantia.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXIV.

Exceptio, quæ obstaret cedẽti, cum in rem est, obstat cessionario, etiamsi ea exceptio per cessionarium ipsum ante opposita fuerit, nec admissa.

EXceptio, quæ obstabat cedenti, si in rem, nõ in personam fuit, obstat cessionario,[1] nec ad rem pertinebit, quod cessionarius ante cessionem, cum à cedente conuentus eãdem exceptionem proposuisset, condemnatus fuerat, si modo factum ipsius aut culpa causam dederat condẽnationi.[2] Neque enim rei iudicatæ auctoritatẽ pro cessionario habere potest contra nouum litigatorem ea sententia, quæ pro cedente contra cessionarium lata est,[3] præsertim cũ ipsius cessionarij culpa vel negligentia prioris litis iacturam attulit.[4] Quod si per solam Iudicis iniuriã condemnatio secuta est, alia ratio est, quæ repellit cessionarium, illa nimirum, quod quæ ipsi facta est iniuria, ad alium protrahi non debeat.[5] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Montou & Ioannis Blanchard, & Claudij Geneuois, 6. Id. April. 1593.

1 *Arg. l. exceptiones 7. D. de except.* Bart. & alij *ad l. facta 63. §. si heres. D. ad SC. Trebell. & ad l. 4. §. si cum legitima, & seq. D. de doli mal. excep.* Intellige tamẽ de cessionario, qui agat suo nomine vtilibus actionibus Nam si agat directis ex persona cedentis, licet ad suum commodum, aliud est, *leg. ex qua persona 149 de reg. iur.* Scripsi latius *lib. 12. Coniect. iur. ciuil.*

2 Vt in specie *l. si ideo 55. D. de euict. l. Stichum aut Pamphilum 95 §. pen. D. de solut.*

3 Tanquam res inter alios acta, *l. 1. D. de except. rei iudic. l. cum quaritur 12. & seqq. & pass. eod.*

4 Alioqui negligentia cessionarij noceret, qui nunc eandem exceptionem obiicit, quod absurdum esset, *l. 2. D. quod vi aut clam, l. pupillus 24. D. quæ in fraud. cred. l. rem hereditariam 65. D. de euict.*

5 *l. si per imprudentiam 51. eod. tit. de euict. l. exceptionem 67. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXV.

Non cogitur possessor, qui abijcit excussionem, indicare bona vacantia: potest tamen Iudex præcipere, vt ante omnia litigatores conueniant & iurent de facti veritate.

ETsi tertio possessori hypothecaria conuento nõ factæ excussionis exceptionem obiicere sufficit, ita vt nec bona vlla vacantia, aut quæ sine cõtrouersia possideri queãt, indicare prius compellatur, quã excussio facta sit[1] non iniquè tamen decernere & præcipere Iudex potest, vt de rei veritate, hoc est, an bona aliqua sint, an nulla, quæ excuti oporteat, litigatores, si fieri possit, ante omnia consentiant, adhibito etiam purgationis, vt vocant, & de calumnia iureiurando,[2] ni malit possessor indicare vacantia.[3] Nulla enim ei fit iniuria, qui si neget nulla esse, quãuis nec indicet, quænam & vbinam sint, tum demũ agenti creditori faciendæ excussionis irrogabitur.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro Bartholom. Blanchin, 6. Cal. Aug. 1593.

1 Hoc enim demũ est excutere, inquirere scilicet & perquirere diligenter; an vlla sint alia bona, quæ possint sine cõtrouersia possideri. Not. *ad Auth. hoc si debitor. C. de pig.* Papien. *in form libell. in act hypoth in verb. excussionem.*

2 Quod Pragmatici dicunt, *conuenir à la verité des faits.*

3 Expediendi scilicet negotij causa.

4 *d. Auth. hoc si debitor.*

DEFINITIO XXVI.

Excussio bonorum etiam absentis facienda est, non tamen personæ: sufficiet tamen fieri excussionem vocato possessore, nec erit necesse dari curatorem bonis absentis sumptibus creditoris.

DEbitoris quidem absentis ab ea prouincia, in qua agitur, excussio facienda non est: si tamen bona aliqua reliquerit in prouincia, eorum quoque excussionem fieri oportebit.[1] An ita vt curatorẽ eo nomine bonis dari oporteat,[2] expẽsis creditoris? Minimè. Sufficiet enim fuisse publicè vendita sciente possessore, eiq; denunciata venditione,[3] vt, si pluris rem esse arbitretur, accedat ad licitationẽ, victurus si plus obtulerit, atq; ita facturus fortasse, vt ex iis ipsis creditori satisfiat. Neq; enim onerãdus est creditor inanibus sumptibus,[4] dum ne qua in re possessoris conditio durior fiat.[5] *Ita Senatus* in publico auditorio, in causa N. Carion, 4. Non. Dec. 1593.

1 Secundum ea, quę scripsimus *Defin. 23. sup. hoc tit.*

2 Tanquam bonis absentis, *l. idem priuilegium 22. §. 1. D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 7. de priuil. cred. l. ab hostibus 15. D. ex quib. caus. maior.*

3 *Arg. l. 4. l. qua specialiter 9. C. de distr. pign. l. pen. C. si vendit. pign. agat.*

4 *Arg. l. hæc stipulatio 14 in fi. D. vt legat. seruand. caus. caueat. l. 1. D. de inoff. testa.*

5 Tam bene autem sibi prospicere possessor potest, cũ venditio fit sine curatore, quam si adesset auctoritas curatoris.

DEFINITIO XXVII.

Pecunia redacta ex bonis venditis per curatorem ad postulationem creditorum, non ad creditorem, sed ad creditores peruenisse præsumitur, ideoq; eius excussio obyci nequit.

HEreditariis bonis venditis ad postulationẽ creditorum consentiente curatore iacẽti hereditati dato,[1] si nõ appareat, quod ad curatorem pecunia ex pretio redacta peruenerit, & quidam ex creditoribus agat hypothecaria aduersus tertiũ possessorem, non est audiendus ille, si ob eam pecuniam[2] obiiciat exceptionem nõ factæ excussionis.[3] Potius enim præsumenda est pecunia ad creditorem peruenisse, quam ad curatorem, si aliud nihil probetur.[4] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Mareil, & N. Annæ de Menthon, 15. Cal. Mart. 1594.

1 Postquam eo iure vtimur, vt curator hereditati iacenti detur, qui tamen ex ratione iuris non hereditati dandus est, sed bonis iacente hereditate, *l. 1. D. de curat. bon. dand. l. idem 21. §. 1. de reb. auct. Iud. poss.*

2 Quasi peruenerit ad curatorem, qui debitoris personã sustinet, *arg. l. 2. §. 1. eod. tit. de curat. bon. dand. l. creditore 14. D. de reb. auctor. Iudic. possid.* vt proinde excutiendus videatur curator vice debitoris.

3 Quæ solet competere cuilibet bonæ fidei possessori, *Auth. hoc si debitori. C. de pign.*

4 Nec enim auctoritas curatoris interuenit, cum bona debitoris venduntur, vt pecunia pretij remaneat penes curatorem ipsum, sed vt creditoribus soluatur per curatorem, *d. l. 1. in fi. D. de curat. bon. dand.*

DEFINITIO XXVIII.

Exceptio iuris carentiæ, vt loquuntur, ob donationem iuris factam in alium insinuatam & publicatam potest opponi etiam à tertio tanquam exclusiua iuris agentis.

EXceptio translati in aliũ per donationem insinuatã & publicatam iuris, de quo apud Iudicẽ disceptabatur, reo iustè cõpetit, siue ante litem, siue lite iam pendente donatio facta proponatur.[1] Est enim

Source : BIU Cujas

him huiusmodi exceptio prorsus exclusiua iuris agē tis longe magis, quam sit exceptio factæ cessionis: cedens enim retinet actiones directas[1] quarum vi & potestate recte agere potest, quousque denunciatū si tdebitori, ne cedenti soluat, aut cessionarius litem ex cessione sit contestatus.[3] At penes donantē nullæ prorsus actiones remanent, neq; vtiles, neq; directæ, saltem efficaces post insinuationem & publicationem donationis.[4] Quid ergo si actor neget se donasse, & donatarius iudicio adsit, dicatq; nihil sibi donatum fuisse, adeoque paratum se, quicquid ex prætensa donatione fuerit consecutus, rei lucro & commodo dimittere? Non eo minus inquirendum erit, an donatio reuera facta & publicata sit, vt hoc ipsū sciatur, an ius aliquod penes actorem remanserit, cū dici soleat, propter nostrum affirmare vel negare rē ipsam non immutari.[5] Quid enim si inter donatorē & donatarium colludatur?[6] Magisque hoc casu rei interest inquiri de veritate donationis, vt si qua extabit, eius lucrum sibi acquirat ex ipsius donatarij volūtate, quasi cessione facta in iure.[7] Siquidem tritum est, in iudiciis quasi contrahi.[8] Aliud esset, si is, qui donatarius esse dicitur, donationem à se abdicaret in donantis vtilitatem: Tunc enim ius, quod à donatore primum abscessisset, ad eum ex postfacto recurreret.[9] Sed hoc ita, si non pendente lite facta esset donatio rei litigiosæ. Cedentem enim, qui iure suo cecidisset in vtilitatem & commodum aduersarij,[10] ius suum tam facile recuperasse, admitti non posset.[11] *Ita Senatus* in causa Annæ Camel & Gothofredi du Tour, 6. Cal. April. 1594.

1 Et consequenter opponi potest etiam à tertio, *l. loci 4. l. compet.* vbi Bart. & alij. *D. si seruit. vindic.* Idem Bart. *ad l. 2. D. de except. rei iud.*

2 Quæ scilicet adhærent ossibus, vt nostri loquuntur, nec à persona separari vnquam possunt, *l. postquam 7. & seq. C. de hered. vel act. vendit.*

3 *l. 3. C. de nouat.*

4 Quia publicatio habet vim denunciationis, cum fiat, vt omnes factam sciant.

5 *l. 2. l. ab ea parte 5. & pass. D. de probat.*

6 Cuius rei metu inducta etiam est necessitas & solemnitas insinuationis, *l. data 27. C. de donat.*

7 Qui fuit olim vnus ex modis acquirendi dominij iure Quiritium, vt tractat Vlp. *in fragment. tit. 19. de acquis. rer.*

8 *l. 3. §. idem scribit, D. de pecul. l. delegare 11. §. 1. D. de nouat.*

9 Quod sit facilius. *l. si vero remunerandi 12. §. vnde Papinianus, D. mandat.*

10 *l. 2. 3. & vlt. C. de litigios.*

11 Ne semel quæsitum ius aduersario ei sine vllo facto suo adimatur, *contra l. vlt. D. de pact.*

DEFINITIO XXIX.

Exceptio excussionis vi & alia quælibet dilatoria reiecta intelligitur, siue Iudex, siue is, qui eam opposuit suo tempore, postea processerit ad vlteriora.

EXcussionis non factæ exceptio, quamuis legitimo tempore & ante litem scilicet contestatam opposita,[1] reiecta intelligitur, si Iudex processerit ad vlteriora, nō adiecta clausula, *saluo exceptionis iure.*[2] Nam & idem est, si ipse, qui opposuit, postea litem sit contestatus absque protestatione.[3] Id enim commune est earum exceptionum omnium, quæ sunt dilatoriæ, & impediunt litis ingressum.[4] *Ita Senatus* in secreto auditorio in causa N. Scandolet, 8. Cal. Iunij, 1594.

1 Notat. *ad l. à procedente, C. de dilat.*

2 Hæc enim clausula cum est adiecta consetuat ius exceptionis, *l. 4 §. 1. quib. mod. pign. vel hyp. sol. l. Babius 30. D. de pact. dot.*

3 Cum in iudiciis, sicut & in contractibus nouissima derogent prioribus, *l. pacta nouissima 12. C. de pact.*

4 De quibus vide Papiens. *in form. respons. rei. in vers. qui ad impediendum.*

DEFINITIO XXX.

Cessionarius non potest contra suum cedentem excipere de iure terty, licet ea exceptio esset exclusiua iuris agentis.

ETsi exceptio de iure tertij toties admittitur, quoties exclusiua est iuris agentis,[1] (nisi cum non aliter exclusiua est, quam si tertius ille velit, de cuius voluntate nondum appareat,[2]) si tamen cessionarius velit excipere de iure tertij, quantumuis exclusiuo iuris agentis aduersus cedentem ipsum, vix est vt audiri debeat, ne cessio operetur supra quam facta sit.[3] *Ita tractatum est* in causa Claudij Vsel & Peronetæ Ponthon, Prid. Cal. Sept. 1594.

1 *l. 4. §. competit, D. si seruit. vindic. l. vlt. C. de rei vindic.*

2 Bart. *ad l. 2. D. de except. rei iudic.*

3 Et vltra intentionem cedentis, *contra vulg. l. non omnia 19. si cert. pet.*

DEFINITIO XXXI.

Solis bonæ fidei possessoribus titulum possessionis suæ proferentibus datur exceptio non factæ excussionis.

CReditori agenti hypothecaria contra tertium possessorem non potest tertius possessor obijcere exceptionem non factæ excussionis, nisi probet ante omnia se bonæ fidei possessorem, exhibito in eā rem titulo suæ possessionis. Idque duplici ratione comparatum videri potest.[1] Vna, quod probata per actorem sua intentione prorsus necesse sit reo, ne succumbat docere de iure suo.[2] Neque hoc casu locum habet, quod dici solet, nō esse cogendum quēquam, vt possessionis suę titulum exhibeat.[3] Id enim tum recte dicitur, cum de iure suo actor nō docuit.[4] Sufficit siquidem possessori dicere, *Teneo, quia teneo,*[5] cum aduersus extraneos, id est, nihil iuris in re aut ad rem habentes etiam vitiosa prosit.[6] Altera ratio est, quia fieri potest, vt possessoris titulus talis sit, qui ex agentis creditoris voluntate dissolui queat: Quid enim si iure creditoris anterioris possideat? Cur non actori eidemque creditori liceat offerre,[7] atque ita ius, quo sola rei possessio nitebatur, dissoluere?[8] Sed & tertia ratio aufferri potest, quod ordinis exceptio ea optissimum æquitate introducta sit, ne fiant de lite lites, si permittatur creditori rem auferre tertio possessori, qui mox aduersus debitorem pro consequenda indemnitate regressum habiturus sit.[9] Quod tamen ne eueniat verendum nihil est, cum detentor nullo iure nulloque titulo possidet.[10] *Ita Senatus* pro nobilibus fratribus Salteur, contra Humbertum Blanchet, 16. Cal. Septem. 1594.

1 Notat. *ad Auth. hoc si debitor, C. de pig.* Facit *l. plane 14. D. de minor. l. Moschis 47. D. de iur. fisc.* Dixi *Defin 3 supr. eod.*

2 Quia reus in exceptionibus suis actor est, *l. in exceptionibus 19. D. de probat.*

3 *l. cogi 11. C. de petit. hered.*

4 Quare actore non probante reus est absoluendus, etiā si nihil præstiterit, *l. qui accusare 4. C. de edend.*

5 Quod ipsum nihil aliud est, quam possidere pro possessore, *l. qui interrogatus 12. iunct. l. præced. D. de petit. hered.*

6 *l. vlt. D. de acq. poss.*

7 *l. 1. l. prior 5. & pass. C. qui potior. in pignor. hab.*

8 Nam & malæ fidei possessori hoc ipsum liceret, *l. Paulus respondit 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

9 Vt dixi *Defi. 3. nu. 7. & 8. supr. hoc tit.*

10 Cum hic nullam actionem contra quemquam habere possit.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXXII.

Qui negauit debitorem dominum fuisse aut possessorem rei obligatæ, postea conuictus de mendacio non potest obijcere non factæ excussionis exceptionem.

LIcet permittatur reo variis adeoque contrariis vti exceptionibus,[1] ei tamen qui conuenitur hypothecaria non permittitur, vt neget possessionē & dominium eius, qui rem pignori obligauit, cū actori obiiciat exceptionem non factæ excussionis. Amittitur enim beneficiū huius exceptionis, quoties negat reus obligatam rem in dominio fuisse, si modo mala fide & citra probabilem ignorantiæ causam id denegatum sit, & imposita creditori necessitas probandi; in pœnā scilicet odiumq; mendacij,[2] exēplo eius quod constitutum est in eo, qui conuentus rei vindicatione, cum reuera possideret, negauit se possidere.[3] Hoc tamē interest, quod si agatur vindicationis iudicio punitur reus, qui se negauit possessorem, dummodo rem detineat, quoniā in eo iudicio qualiscunque detentio pro possessione est, si modo possessor facultatem habeat restituēdi,[4] nec quicquam videtur eius interesse, qui negat se possidere.[5] At in hypothecaria non punitur mendacium possessoris, nisi verum sit, eum, qui rem pignori dedit, dominiū habuisse, quoniam ad hoc, vt possit actor obtinere, id ipsum necessario requiritur, vt probet fuisse pignoris dominum eum, qui tanquam dominus rem obligauit.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. nemo pluribus, de reg. iur. in 6.*
2 *Auth. item possessor, C. qui potior. in pign. hab.* & in corpore vnde sumitur.
3 *l. vlt. D. de rei vindic.*
4 *l. officium 9 eo. tit.*
5 Cum per rei vindicationem nihil aliud agatur, nisi vt possessio possessori auferatur, *d. l. officium, l. qui petitorio 36. l. qui restituere 68. D. de rei vindic.*
6 *l. & qua nondum 15 §. quod dicitur, D. de pig.* Nec enim res aliena obligari potest à non domino, *l. 1. & tot. tit. C. si res alie. pign. dat. sit.*

DEFINITIO XXXIII.

Etiam post oppositam discussionis exceptionē potest actor, qui egit hypothecaria, mutare libellum & agere condictione ex l. vlt. C. de acq. poss. & quidem impune dummodo ante litem contestatam.

CReditor habens clausulam constituti si aduersus tertium possessorem egerit interdicto adipiscendæ possessionis,[1] non idcirco prohibetur implorare beneficium legis Iustinianeæ, vt in iam quæsita possessione retineatur,[2] adeoque nullis refusis sumptibus dummodo ante litem contestatam,[3] licet iam opposita per tertium exceptione non excussi debitoris.[4] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de S. Real, & Claudiæ Chambet, ante Cal. Ianuar. 1594.

1 Quod Pragmatici nostri dicūt, *par mise en possession*: quibus etiam verbis solet proponi & intentari mera hypothecaria, sicut & directa rei vindicatio. Hoc enim est quod iidem Pragmatici dicunt, interdictum adipiscendæ possessionis sapere naturam petitorij Guid. Pap. q. 1.
2 Condictione *ex l. vlt. C. de acq. poss.* quæ datur ad retinēdam possessionem, vt dixi *Desi. 1 supr. de acq. poss.*
3 Quia ante litem contestatam impunita est mutatio libelli, *l. edita 3. vbi* Not. *C. de edend.*
4 Quamuis possit dici, eum, qui egit interdicto adipiscendæ possessionis, videri amisisse hoc ipso possessionem, quam habebat, cum ea solo animo amittatur, *l. 3. §. in amittenda, l. si quis vi 17. §. 1. D. de acq. poss.*

DEFINITIO XXXIV.

Post litem in publico auditorio peroratam, quamuis ex scripto decidendam non potest opponi discussionis exceptio, non magis quam præscriptio fori.

NOn factæ excussionis exceptio vsque adeo dilatoria est, & consequenter ante litē contestatam opponenda,[1] vt si, cum lis in publico auditorio peroraretur, non fuerit opposita, & Senatus, vt plerunque fit, orationis corrigendæ potestatem litigatoribus fecerit, non possit ex scripto opponi, quoniā negari non potest, quin litis cōtestatio fiat in auditorio;[2] alioqui dicendum esset, etiam post eam perorationem permittendū reo, vt præscriptionem fori obiiciat,[3] quod tamen nemo dixerit, nimirum quia certum est, ante litem contestatam obiici eam debere.[4] *Ita Senatus* in causa fratrum Henrici & Marini Pic, contra N. Iacobum Teste Lugdunensem, 6. Idib. Maij, 1595.

1 Secundum ea quæ scripsi *Defin. 1. supr. hoc tit.*
2 *l. vnic. C. de lit. contest.*
3 Quæ scilicet opponi potest ante litem contestatam, *l. vlt. C. hoc tit.*
4 *d. l. vlt.*

DEFINITIO XXXV.

Creditor anterior non potest repelli exceptione discussionis per posteriorem nihil nisi actionem habentem contra eundem debitorem, nec si posterior pecuniam exegerit post litem ab anteriore inchoatam.

QVi actione sibi competente experiebatur aduersus debitorem suum, si creditorem alium, cui ea ipsa res, quæ petitur, anteriori iure obligata erat, liti interuenientem velit per exceptionem non factæ excussionis repellere, audiendus non est, quoniam eiusmodi exceptio nō nisi possessoribus competit:[1] iura autem non possidentur.[2] Idem est, etiāsi ex iudicato contra debitorem reddito factus sit possessor pecuniæ iá exactæ, si modo creditor anterior iudicato non adfuerit,[3] suumque ius exequi cœperit iam ante iudicatum.[4] Nam nec hodie possessor esset, si initio litis per anteriorem creditorem institutæ[5] bonam fidem agnouisset.[6] *Ita Senatus* pro N. Andrea de Poypon, D. du Chaney, contra D. du Rosey, 5. Id. Iunij, 1595.

1 *Auth. hoc si debitor. C. de pign.*
2 *l. sequitur 4. §. si viam 27. D. de vsuc. l. 3. in prin. D. de acq. poss. l. 1. §. vlt. D. de rer. diuis. Inst. tit. de reb. corpor. & incorpor.*
3 Alioqui sententia siue contra eum, siue eo præsente cōtra alium lata ei noceret, ipsumque afficeret, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. etiam 29. in fi. D. de minor.*
4 Nihil enim potest ei imputari, qui fuit diligens in iure suo persequendo, & qui sibi satis vigilauit, *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.* alioqui nullum ius posset competere anteriori creditori cōtra posteriorem, qui debitum suum prior recepisset, *l. repetitio 44. de condict. indeb.* Extra casum *l. vlt. § sin vero creditores. C. de iur. deliber.* præsertim cum pecunia redacta ex re pignorata non sit pignorata, *l. idem 97. in fi. D. qui potior. in pignor. hab.*
5 Cum scilicet creditor anterior ageret hypothecaria in eandem rem vtrique creditori obligatam.
6 Nemo enim melioris cōditionis ob id esse debet, quod improbare litem fuscepit, aut in lite improba perseuerauerit, *l. de stitisse 10. D. de iudic. l. etsi 25. §. si ante, D. de petit. hered. l. 2. D. de vsur.*

DEFINITIO XXXVI.

Exceptio, quæ reddit iudiciū retro nullū, potest supp-

pleri

Source : BIU Cujas

pleri per Iudicem, dummodo resultet ex actis, quia fauorabilior est.

EXceptiones, quæ reddunt iudicium retro nullū, in hoc sunt fauorabiliores cæteris, quod etiāsi non sint oppositæ, suppleri tamen possunt per Iudicem, dummodo ex actorum & instrumentorum litis inspectione probentur, licet facti causam permixtā habeant;[2] nimirum quoniam ipsius quoque Iudicis interest, ne quid ipse perperā faciat, aut ab aliis coram se fieri patiatur.[3] *Ita tractatum est* in causa liberorum Oldradi Bocard, contra Michaelem de Bonnefoy, 5. Non. Iul. 1595.

1 Qualis est exceptio procuratoria, quę nascitur ex defectu mandati, *l. licet 23. cum ibi not. C. de procurat.*

2 Et dici soleat, Iudicem non posse supplere ea, quæ sunt facti, *l. vnic. cum ibi not. C. vt qua def. aduoc. part. iud. suppl.* Nec enim omnino suppletur, quod ex ipsis actis & instrumentis litis colligitur, *arg. l. 3. C. de sent. quæ sin. cert. quant. prof.*

3 Nam neque ius, neque Iudex quicquam facere frustra debet, sicut nec natura.

DEFINITIO XXXVII.

Non potest venditor ab emptore laudatus obijcere exceptionem excussionis, quam emptor ipse posset obijcere. Sed eare res emptori non nocet, quo minus eam ex sua persona obijcere possit.

VEnditor ab emptore, qui de rei siue dominio, siue possessione controuersiam patiebatur, ad litem defendendā euocatus[1] non potest ex persona emptoris vti exceptionibus, quas ex propria persona habere nullo modo possit.[2] Finge rē esse cum ipsius venditoris creditore. Quis admittat vt debitor obiiciat exceptionē nō factæ excussionis, quam emptor ipse tanquam tertius possessor obiicere posset?[3] Finge actum ab emptore, vt sibi possessio restitueretur, quam idem venditor in creditorem suum per clausulā constituti transtulerat.[4] Quis ferat id ipsum petere venditorē, qui creditori suo de indemnitate tenetur, quod rē iam ei obligatam alteri vendiderit?[5] Sanè nec emptori, qui debitorem aduersari auctorē suum laudauit, nocere debet, quod debitor minus iuris habeat. Nec enim ad hoc auctor laudatur, vt quicquam de iure emptoris detrahatur, sed vt potius ius eius confirmetur & augeatur.[6] *Ita Senatus* in causa Michaelis Sachet, Idib. Iul. 1595.

1 *Ex l. antep. §. mota quæstione, D. de euict. l. emptor. 8. C. eod.*

2 Quia nec tam alienam, quam suam litem hoc casu exercere venditor intelligitur, cuius scilicet periculo tota res cessura est, *l. 1. C. vbi in rem act.*

3 Competit enim ea exceptio soli tertio possessori, non etiam debitori. Dixi *Desi. 4. supr.*

4 *Per l. quod meo 18. D. de acq. poss.*

5 *l. & quæ nondum 15. §. qui res suas, D. de pig. l. 3. D. de crimin. stellion.*

6 Itaque quod in emptoris fauorem inductum est non debet ei nocere, *vulg. l. quod fauore 6. C. de legib. l. nulla 25. eod.* Ac proinde non debet emptor hoc casu litem deserere, vt saluam habeat hanc exceptionem ex propria persona, vt dixi *d. Desi. 4. supr.*

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio discussionis non potest obijci ab eo, qui posteriorem causam habet, siue mediatam, siue immediatam à iam condemnato; potest tamen obijci à filia debitoris, quæ fundos pro legitima accepit, multo magis à marito, cum debitoris heres soluendo est.

TItius iam tibi condemnatus cum suptema ordinaret certos fundos filiæ reliquerat pro legitima, eos fundos filia defuncto patre nubēs marito in dotem dederat. Si tu iudicatum exequi pergas in ea bona, tanquam tibi pignori obligata,[2] non est iuuādus maritus exceptione non factæ excussionis. Nam si ea exceptio numquam prodesset ei, qui lite pendēte possessionē acquisiit,[3] multo minus ei prodesse debet, qui causam siue mediatam, siue immediatā habet à condemnato.[4] Quid si nec condemnatio, nec dum lis præcesserat? Filia quidem prętextu legitimę actiones creditorum summouere non potest, cum legitimę ratio nō nisi deducto ære alieno ponatur:[5] sed tamen quamdiu heres soluendo est, non oportet filiam inquietari,[6] maritū multo minus,[7] cuius causa lōge fauorabilior est, quam si eos fundos emisset, quos in dotem accepit;[8] cum & emptoris loco habendus sit, si eos acceperit æstimatos.[9] *Ita Senatus* in causa Ioannis Antonij Gleyron, & N. Crespin, & D. Ducis de Mercœur, Idi. Sept. 1595.

1 Ponendum est, fuisse te creditorem hypothecarium; alioqui sola sententia nō pareret vllam actionem in rem, sed tantum in personam, cum bona debitoris condemnati nō incipiant esse obligata, nisi ex quo die capiuntur in executione iudicati, *l. à Diuo Pio 15. §. si pignora, & pass. D. de re iudic.*

2 Tametsi res non fuerit litigiosa, quia scilicet nihil fieri potest lite pendente, quod reddat deteriorem conditionem litigatoris, *l. 2. D. de vsur.* Not. *ad Auth. hoc si debitor, C. de pigno.* Intellige tamen, si emerit post litem contestatam, nō si ante. Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst. 26. in fi.* post Iaf. *in §. omnium, nu. 83. & 84. de action.* vbi loquitur tum quoque cum alienatio facta est dolo malo vtriusque, & ait, non posse fieri executionē contra emptorem sine nouo processu, si translata sit possessio ante litem contestatam. Cæterum qui dolo comparauit, nunquam potest esse tutus, saltem facto nouo processu, & probato dolo.

3 Cum in ius condemnati successerit, *l. si à te 9. §. vlt. D. de except. rei iud. l. iudicata 29. §. vlt. à contr. sens. eod. l. quod ipsis 143. l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

4 *l. Papinianus 8. §. quarta autem, D. de inoffi. testam.*

5 Cum nec sine titulo, nec mala fide possideatur, quod pro legitima & pro dote possidetur, nec actio vlla competat creditoribus in personam filiæ aut mariti, sed tantum aduersus heredes debitoris, *l. vlt. C. de hered. action.*

6 *Arg. l. Titia 62. ad fi. D. de iur. dot.*

7 Nec enim cogendus est indotatā retinere vxorem, quā non fuerat indotatam accepturus, *d. l. Titia, l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat. l. pure 5. §. pen. D. de doli mal. except.*

8 *l. plerumque 16. l. quoties 16 D. de iur. dot. l. vnic. §. eumque ex stipulatu, versi. æstimatarum, C. de rei vxor. act.*

DEFINITIO XXXIX.

Exceptio de non iure actoris, cum sit peremptoria, potest quandocunque opponi, & potest per eam reus vincere, etiamsi nullum ipse ius habeat, si modo eius interfit.

AVdiendus quidem non est, qui excipit de iure tertij, in cuius locum & iura non successerit, siue de profana re agatur, siue de beneficio:[1] sed si nō tam ad ius tertij, quam ad non ius actoris exceptio permittenda erit,[2] dummodo interfit excipientis,[3] puta quod possideat,[4] quia cum de intentione actoris prius quærendum sit, non potest ille vincere, si nullo iure nitatur.[5] Quod si in suspenso sit ius actoris, & ex alterius voluntate pendeat, non potius admittetur exceptio, quam voluntas illa exquisita & probata sit:[6] veluti si emphyteutam agentem velit quis eo prætextu repellere, quod ob non solutum canonem ceciderit à iure suo,[7] nec tamen directus dominus conqueratur.[8] Multo magis quis dixerit, ex pluribus heredibus institutis aut ab intestato ve-

Source : BIU Cujas

nientibus si quidam nondum adierint, cæteros qui adierunt agere in solidum non posse, sed pro hereditariis tantum portionibus, donec aliis tempore, vel morte, vel repudiatione exclusis solidum illi habeat iure adcrescendi:[9] poteritq; exceptio hæc non tantum post litem contestatam obiici, cum sit peremptoria,[10] quomodo & cæteræ, quæ sunt de non iure actoris,[11] sed etiam si omissa sit non male per Iudicem suppleri;[12] nō vt pronunciet perperā egisse illū, qui cum pro parte tātum heres esset solidum petiit, (quid enim si postea constet iam tum repudiatas à coheredib. portiones hereditarias aut eos ante aditam hereditatem defunctos?[13]) sed vt interloquatur, & de illo primum inquirat, in aliis heredibus locus aliquis supersit nec ne, siue iure ciuili, siue prætorio?[14] *Sine die.*

1 Quia suo iure debet vincere, non alieno, qui pro se tantum agit vel incipit, nō pro alio. *tot. tit. C. res int. alios act.* iunct. *l. stipulatio ista* 38 § *alteri, de verb. obli.*

2 *l. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D. si pars hered. pet. l. loci* 4. § *compet.* vbi Bart. & alij, *D. si seruit. vindic.*

3 Alioqui nemo audiendus est, siue agendo, siue excipiēdo, si non eius interfit, *l. 3. §. 1. de verb. obli. l. ille à quo* 13. § *si de testamento.* vbi & Alex. & alij, *D. ad SC. Trebell.*

4 Cum aduersus extraneos etiam vitiosa possessio prosit, *l. vlt. D. de acq poss. l. 2. D. vti possid.*

5 *d. l. vlt. C. de rei vindic. l. qui accusare* 4. *C. de edend.*

6 Bart. *ad l. 2. D. de except. rei iudic.*

7 Et *l. vlt. C. de iur. emphyt.*

8 Qui vtique non cogitur vti iure suo, & potest illud remittere etiam tacito consensu. Not. *in d. l. vlt.* Facit *l. 2. l. post litem* 7. *D. de leg. commiss.*

9 *dict. l. 2. Digest. si pars hered. petat.* Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 6.

10 *l. 1. l. peremptorias 2. C. sentent. rescin. non poss.*

11 Omnes enim istæ sunt peremptoriæ, cum perimant litem, quia nunquam potest actor sine iure vincere, *d. l.* 4. *Cod. de edend. dict. l. vltim. Digest. de acquir. poss.* quomodo reus potest.

12 Quia scilicet non tam facti, quam iuris sunt, *l. vnic.* & 16. Not. *C. vt qua des. Aduoc. pact. iud. supp.*

13 His enim casibus appareret ex postfacto, bene illum egisse, qui egisset in solidum, *l. vnic.* Not. *& ibi not. C. quand. non petent. part.*

14 Faciunt enim partem ij, qui admittuntur ad partem, licet non nisi iure prætorio, *d. l. vnic. l. is qui in potestate* 15. *& seq. D. de legat. præst. l. sed cum patrono* 6. *D. de bonor. poss.* Vide Tessaur. *d. decis.*

DEFINITIO XL.

Exceptio falsi Procuratoris potest opponi quandocunq; etiam post sententiam, non item exceptio procuratoria, quæ non ex mandati defectu, sed ex Procuratoris persona sumitur.

FAlsi Procuratoris exceptio sicut in quacunque parte litis obiici potest, adeoque post sententiā, quia reddit iudicium retro nullum,[1] ita & quandocunque secuta ratihabitione renouetur,[2] siue expressa illa ratihabitio sit, siue tacita, hoc est, quæ facto ipso magis quam verbis testata sit.[3] Neq; vlla eo nomine expensarum condemnatio ratum habenti domino irroganda est, licet ante ratihabitionem opposita exceptio proponatur.[4] Nam quod dici solet, nō retrotrahi ratihabitionem vt mandato comparetur, quoties tertij damno ea res cessura sit,[5] ad hunc casum non pertinet, in quo vtriusq; litigatorum interest rata fieri omnia prioris iudicij acta,[6] cum alioqui futurum sit, vt nec victori prosit condemnatio aduersus eum, qui nō habuit verum Procuratorem.[7] Sanè si quam impēsarum iacturam ex ea causa passus sit is, qui proposuit exceptionem, æquissimum est indemnem seruari eum,[8] aut à domino, si Procuratoris factum ratum habeat, aut ab ipso Procuratore, si neque mandatum, neq; ratihabitio proferatur. Quod si procuratoria exceptio non eam causam habeat, quod mandatum nullum interuenerit, sed quod Procurator esse nequeat is, qui procuratorio nomine agit vel conuenitur,[9] alius tractatus est, in quo rectius defenditur, exceptionem hanc esse dilatoriam, ob idq; nec post litem contestatam obiici,[10] nec si semel remissa sit, ex pœnitentia repeti posse.[11] *Sine die.*

1 *l. licet* 23. vbi Castr. & alij, *C. de procurat.*

2 Quia ratihabitio æquiparatur mandato, *vulg. l. vlt. C. de SC. Maced.*

3 *l. non tantum* 5. *D. rat. rem haber.*

4 Quamuis soleat irrogari refusio expensarum, quoties id agitur, vt ius aduersario quæsitum ei auferatur, Not. *ad l. edita* 3. *C. de edend. & ad l. sancimus* 5. *C. de iudic.*

5 Quia scilicet eo casu medium est inhabile, & impedit retroactionem & coniunctionem extremorum, *l. penul. D. rat. rem haber.*

6 *dict. l. licet.* Et ideo iubet prætor interponi stipulationes necessarias, ad hoc vt iudicium ratum fiat, *l. 1. §. 1. D. de prator. stipul.*

7 *l. 3. § falsus Procurator, D. rat. rem haber. l. pen. C. si aduers. rem iudic. l. 1. C. quib. res iudic. non noc.*

8 Ne aduersarij fiat deterior condirio ob tardius secutam ratihabitionem, *ar. l. etsi post tres* 8. *D. si quis caution. l. si ita quis* 135. *§. Seia, de verb. obli.*

9 Puta quod sit miles, vel minor, vel fœmina, *d. l. licet.* vbi omnes notant.

10 *l. exceptiones* 19. *D. de probat. l. pen. C. hoc tit.*

11 Quia vt actiones, ita exceptiones suas remittentibus non datur ad eas regressus, *l. queritur* 17. § *si venditor, D. de edilit. edict.* Tessaur. *decis. Pedem.* 7.

DEFINITIO XLI.

Etiam actor reconuentus hypothecaria potest tanquam reus exceptionem discussionis obijcere.

SI actor agens hypothecaria[1] per hypothecariam reconueniatur,[2] non est prohibendus, quo minus obiiciat exceptionē non factæ excussionis,[3] tametsi soli reo, non actori exceptio illa competere soleat,[4] quoniam & hac parte actor reus est.[5] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Saleneufue & D. Baronis de Viry, 7. Febr. 1597.

1 In fundum puta Cornelianum.

2 Puta pro fundo Titiano.

3 Scilicet ratione fundi Titiani. Fit autem hæc reconuentio plerumque, cum pro euictione agitur hypothecaria ad consequendam indemnitatem, quod Pragmatici nostri dicunt *par garendie hypothequaire.* Exemplum est *in Defin. seq.*

4 Dixi *Defi. 31. supr. hoc tit.*

5 *Auth. & consequenter.* vbi Not. *C. de sent. & interloc. omn. iudic. c. 1.* vbi Canon *ext. de mut. petit.*

DEFINITIO XLII.

Potest creditor agere hypothecaria post excussum debitorem contra quem velit ex possessoribus, non item vnus possessor habens regressum contra alios. Posterior enim prius conueniendus est.

EXcusso debitore si agat creditor hypothecarius contra vnum ex tertiis possessoribus, qui priore loco comparauerit, non potest conuentus possessor obiicere exceptionem non excussorum bonorum posteriore loco alienatorum: Sed in arbitrio & electione creditoris est agere cōtra quem velit ex possessoribus,[2] quoties bona vlla inuenit, quæ sine controuersia possideri queant.[3] Si tamen prior ille emptor conuentus & cōdemnatus regressum aduersus posteriores habere velit, finge obligata ei fuisse bona omnia

Source : BIU Cujas

na omnia sui venditoris,[4] non eandem fortassis electionem habere debebit conueniendi quem volet ex posterioribus emptoribus: sed eum ordinem seruare, vt à postremo incipiat, postmodum si necesse erit ad penultimum, sic deinde ad alios ex ordine reuersurus.[5] Ita enim fiet, vt perinde suam cõsequatur,[6] nec tot fiant de lite lites,[7] quot fierent, si ij, qui priore loco compararunt, priores quoque conuenirentur. Tandem enim rem eo recidere oporteret, vt eius damno res cederet, qui nouissimus comparasset. *Ita tractatum est* in causa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz, 15. Mart. 1597.

1 Quamuis ita putet, ac in Curia Parisiensi iudicatum fuisse referat Ægyd. Magister *in decis. Paris.* cuius opinionem retulimus *Defin. 11. supr. hoc tit.*

2 *l. Mœvius 47. D. de iur. fisc. in illis verbis, in reliquum possessorem omnem.* Est enim dictio *omnis* in numero singulari distributiua, quæ in plurali est collectiua, ac si esset scriptum, *possessorem quemlibet.*

3 Cum sint ista paria, Nulla esse penitus bona, Et nulla esse quæ sine controuersia possideri queant, *l. quamuis 13. D. de reb. auctor. Iudic. possid.*

4 Quo casu habet prior emptor regressum contra posteriores, non quidem per actionem personalem, siquidem cum iis non contraxit, sed per realem & hypothecariam, vt & in specie *Defin. praced.*

5 Intellige tamen si postremus ille emptor conuentus nollet intercedere nec impedire executionem. Alioqui si actor litigandum habeat, poterit ad euitandam litem regredi ad penultimum, & à penultimo ad antepenultimum, & sic deinceps: ordine tamen seruato, quousque appareat nihil omnino posse obtineri sine controuersia. Quo demum casu æquum est, actorem, qui omnimodo litigandum habeat, pro suo cõsequendo electionem habere, cum quo litigare malit, siue sit ille ex prioribus emptoribus, siue ex posterioribus.

6 Quod vnum et debet sufficere, *arg. l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

7 Quod boni cuiuslibet magistratus propositum esse debet, *l. quidam existimauerunt 21. D. de reb. cred. l. singulis 6. de except. rei iudic. l. si quis 11. in fin. C. de reb. cred. & iureiur. l. 3. C. de fructib. & lit. expens.*

DEFINITIO XLIII.

De exceptione non secuti implementi varia.

EXceptio non secuti implementi semper opponi potest, etiam statuto exceptiones omnes excludente,[1] adeoq; potest ex officio Iudicis suppleri,[2] & etiam contra executionem, vt eam impediat, opponi.[3] Et ita verum est, nõ posse quem agere antequam impleat, vt nec excusetur tametsi fuerit impeditus implere.[4] Nam huiusmodi exceptio impleméti non secuti dicitur exceptio litis finitæ impediens litis ingressum:[5] non tamen potest rescindi contractus ex causa implementi non secuti, sed agendum est ex contractu ad implementum aut ad interesse,[6] nisi cum implementum respicit causam finalem contractus.[7] Causa porro finalis ex eo dignoscetur, si vergat in eius commodum, qui sic contraxit non alias contracturus.[8] Neque rursum sufficit ex parte impleuisse.[9] Sed & huiusmodi exceptionis, quæ ex non secuto implemento sumitur, fauor tantus est, vt posteaquam semel in iudicio fuit opposita impediat purgationem moræ,[10] non minus quam si res integra esse desiisset,[11] maximè vero si contractus sit iuratus, postquam placuit nostris, eam esse vim iurisiurandi, vt per se impediat purgationem moræ.[12] *Ita tractatum est* in causa N. Francisci Paquelet, & D. de Moyron, & D. Ducis de Mercœur, 3. Non. Maij, 1597.

1 Bart. *in l. 1. § parui, D. quod vi aut clam.* Roman. *cons. 224. col. 2. vers. superest vt respondeamus.*

2 Idem Roman. *dict. consil. 224.* Corn. *consil. 79. col. 3. ad fin. lib. 3.* [Etiam pro contumace. Adeò vt iustam appellandi causam habeat contumax si pronunciatum sit pro eo qui non probat secutum ex parte sua implementum, nec cum onerauerit, vt ante omnia impleret. Planè si ex postfacto, & in causa appellationis probetur secutum iam implementum poterit nihilominus & debebit confirmari sententia. *Ita Senatus* in publico auditorio, 9. Iun. 1612. pro N. Guidone Truc.]

3 Dec *cons. 119.* Castrens. *cons. 166. visis actis, col. 3. lib. 2.* licet contrarium voluerit Roman. *cons. 76. col. 2. vers. tertio principaliter.*

4 Dec. *in l. cum proponas, not ab. 3. C. de pact.*

5 Castr. *in l. Iulianus 13 § offerri, D. de action. empt.* Ias. *in §. actionum, nu 139. Inst. de action.*

6 *l. vlt. D. de condict. caus. dat.*

7 *l. cum te fundum 6. C. de pact. int. empt. & vend.* Socin. *cons. 26. col. fin. lib. 3.* Corn. *cons 101. col. 2. in princip. & col. 3. ad fin. lib. 1.*

8 Bart. *in l. 2. § fin. D. de donat.* Dec. *consil. 238. ad fin.* Angel. *cons. 124.*

9 Imol. *cons. 39* per text. *in l. si duos, de contr. empt.*

10 Alex. *cons. 237. ad fin. lib. 6.* Castr. *cons. 70. quia frustra, col. 3. lib. 1.*

11 Idem Alex. *cons. 31. in causa & lite, col. 1. lib. 4.* Rip. & Modern. *in l. si insula, de verb. oblig.*

12 Nor. *in l. si quis maior, C. de transact.* Rip. *ibid. n. 90. & 91.*

DEFINITIO XLIV.

De admissa exceptione litis pendentiæ etiam inter alias partes & in alio genere actionis, & ad alios fines.

REus debendi, qui fideiussores dederat Titium & Sempronium, quorum alter alteri, reus verò vtriq; promiserat indemnitatem, vocauerat creditorem in ius ad Senatum, vt de causa indebiti cognosceretur. Cumque interim Sempronius detrusus esset in carceres, obtinuerat debitor, vt carcerib. fideiussor eximeretur, post paucos menses idem fideiussor per creditoris præpotentis vim & iniuriam iterum carceribus sed priuatis mãcipatus, sæpius de eo per literas ad eum missas cõquestus, nihil ab ipso vicissim nisi literas extorserat, quibus rescribebat ille facturũ se, vt plenissimam indemnitatem fideiussor cõsequeretur; si modo annalis dilatio à creditore impetrari posset. Miser fideiussor secundos carceres per annum passus, cum pro eo neq; Principis, neq; Senatus auctoritatem interim debitor imploraasset, tandem carcerum tædio extremęq; senectutis impatientia victus soluerat, pauciſq; postea diebus decesserat. Liberi iidemq; heredes eius pro indemnitate consequenda egerant in bona Titij confideiussoris tanquam sui obligata cum clausula constituti, inq; eorum possessione se retineri petierant ex beneficio legis Iustinianeæ.[1] Mæuius possessor intercesserat pro triennij duntaxat fructibus, quos emerat, litémque subinde apud inferiorem Iudicem post varias dilationes petitas contestatus, auctorem laudauerat eum ipsum debitorẽ, pro quo Sempronius fideiusserat, quiq; Titio confideiussori Sempronij eidemq; indemnitatis repromissori successs erat. Accitus ille in litem venerat, & litis coram Senatu pendentis exceptionem obiiciebat.[2] Dicebam, vtilem fore exceptionẽ, si aut contra debitorem ipsum aut contra creditorem ad ea vindicanda, quæ in præiudicium prioris litis attentauerat,[3] noua lis à fideiussore mota proponeretur. Sed cum pro indemnitate consequenda, quæ anterioris litis tempore peti nondum poterat, noua actio instituta esset, eaque non contra debitorem ipsum aut creditorem, inter quos prior lis tractabatur, sed contra tertium possessorem bonorum Titij, qui neque intercesserat nisi pro fructibus, neque ex persona Titij exceptionem vllam habere poterat, quandoquidem Titius ad eam litem, quę in Senatu agitata fuerat, nũquam

Source : BIU Cujas

vocatus fuisset? Placebat non posse videri bene oppositam exceptionem litis, & de alia re, & inter alias partes, & in alio actionis genere, quamuis apud superiorem pendentis: [4] præsertim cum res in Senatu iudicanda nunquam paritura esset exceptionem rei iudicatæ in noua instantia, siquidem etiam condemnato erga debitorem creditore, non eo minus æquum esset condemnari debitorem ad præstandam indemnitatem Sempronio, qui post tam longos cæteres certiorato debitore soluere coactus fuisset, ac cui eam indemnitatem debitor tam ex propria persona, quam quasi heres Titij præstare deberet. [5] Neque vero vnquam auditum esse, vt laudatus auctor priuilegium fori vllum habeat in ea lite, quam pro possessore ad suum Iudicem vocato suscipere cogatur, nec si Clericus proponeretur. [6] Planè si debitor post litem pro possessore susceptam apud inferiorem Iudicem Senatui supplicare vellet, vt ea lis ad Senatum euocaretur, simulq; cognitio vtraque tractaretur, non esse dubitãdum, quin Senatus pro suo iure id ei facile indulturus esset: [7] eumque rei gerendæ ordinem esse debere videbatur. *Senatus* tamen ex temporaneo placito lite minus feliciter pro iudicato perorata contra iudicatum pronunciauit, 9. Cal. Iul. 1605.

1 *l.vlt.C. de acquir. poss.*
2 Quæ exceptio tantum prodest ad impediendum litis ingressum, quantum potest res iudicata, *vulg.l.fundum, & l. fundi, D. de except. rei iudic.*
3 *Ex tit. C. vt lit. pendent.*
4 *d.l.fund. & d.l.fundum, cum similib.*
5 *l.si seruus 61. §. quod vero, D. de furt.*
6 *Vt in l. venditor 49. vbi not. D. de iudic.*
7 Propter connexitatem causæ, *arg. l. nulli 10. C. eod. tit. de iudic.*

[DEFINITIO XLV.

De exceptione anterioris fideicommissi opposita contra posteriorem fideicommissarium à tertio possessore.

TErtius bonæ fidei possessor conuentus à fideicommissario potest excipere de anteriore fideicõmisso, [1] etiam cuius nullum ius habeat. [2] Potest enim & debet vincere per non ius actoris, [3] cùm aduersus heredem aut fideicommissarium semper sit ille legitimus contradictor. [4] Multo magis si ius habeat ab anteriore fideicommissario, [5] siue fideicommissum illud anterius restitutum sit, [6] siue nõ, dummodo sit adiudicatum, [7] quamuis nedum factæ sint detractiones, quas fieri debere eadem sententia iudicatum sit. [8] Erit enim hoc multo certius si ex anterioribus alienationibus, quæ in detractiones imputari debent, [9] appareat nihil amplius detrahi oportere. [10] Maximè verò si posterior fideicommissarius anteriori fuerit condemnatus, [11] licet iudicati executio contra eum facta nondum sit propter faciendas ante omnia detractiones. [12] *Ita Senatus* in causa liberorum D. Protopræsidis De Rochette & Caroli Vulliet, 23. Iunij 1612.

1 Quia fideicommissum anterius semper deducitur ex posteriore tanquam æs alienum, *l. cum pater 77. §. Titio fratri antep. de leg. 2. l. in imponenda 6. l irritum 8 C. ad leg. Falcid.*
2 Sufficit enim vt ipsius intersit, *l. ille à quo 13. § si de testamento D. ad SC. Treb.* vbi Alex.
3 *l.vlt. C. de rei vind. l. loci 4. §. competit. D. si seru. vindic.*
4 Dixi *Def. 2. n. vlt. in fin supr. de edict. Diui Hadr. toll.*
5 Hic enim vti potest inre sui authoris, in cuius locum successit, *l. sæpe 63. D. de re iudic.*
6 Qui tamen casus minorem dubitationem habet, quia fideicommissarius post restitutionem habet in bonis res omnes hereditarias, *l. facta 63. D. ad Treb.*
7 Nam post sententiam quę transierit in rem iudicatam non potest dubitari de iure victoris, cùm pro veritate habeatur, *l. ingenuum 25. De stat. hom. l. res iudicata 207. De reg. iur.*
8 Nam veniunt in executionem iudicati, licet ante omnia fieri debeant, *d. Def. 2. nu. vlt. in fin. supr. de edict. Diui Hadr. toll.*
9 *l. 3 §. res quæ D. ad SC. Treb.*
10 Quod enim semel detractum est iterum detrahi non debet: vt omnes notant ad *l. filium quem 24. C. fam. erc. isc.*
11 Sententia enim contra actorem lata pro venditore prodest emptori, *l. si à te 9 §. vlt. De except. rei iudic.*
12 Non enim venit in restitutionem fideicommissi, nisi quod detractis detrahendis reliquum est, *d. l. filium quem §. quia. Inst. de fideic. hered. d. l. in imponenda.*]

TIT. XXV.

DE LITIGIOSIS.

DEFINITIO I.

Si quis emerit pendente litem obligatam, non potest opponere exceptionem discussionis tanquam tertius possessor, licet res non sit litigiosa.

VI lite inter creditorem & debitorem pecuniæ creditę pignorisque iure iam institutа rem obligatam emit, creditorem post victoriam agentem hypothecaria exceptione ordinis, quæ tertiis possessoribus ob non excussum debitorem nouo iure competit, excludere non potest: [1] non quod vitium litigiosi & proprietatem afficiat & possessionem, [2] (neq; enim aliter contrahitur, quam si de proprietate ipsa controuertatur, [3]) sed quia æquum non sit ex facto doloque debitoris duriorem fieri conditionem creditoris ius suum quanta potest cõtentione persequentis. [4] Quare nec ad rem pertinebit, quod emptor hic bona fide litemque ignorans contraxisse dicatur, [5] aut ius aliquod anterius siue dominij, siue pignoris in ea re habuisse: [6] ne alioqui improba alienatio cõmodum possessionis tribuat emptori, auferatque creditori, [7] qui nunc possideret, si iniustam litẽ à debitore passus non esset. [8] Sanè si aduersus creditorem factum possessorem de iure suo agere velit, qui lite pendente emerat, non est prohibendus. [9] *Ita Senatus* 19. Martij, 1588. rursum Idib. Decemb. 1590.

1 *DD. ad Auth. hoc si debitor, C. de pignor.* Bart. *ad l. creditores, in 2. repet. n. 23. C. eod.* Guid. Pap. *quæst. 432. n. 7.*
2 *l. 2. C. hoc tit.*
3 *l. 1. iunct. Auth. litigiosa. eod. tit.*
4 *l. 1. D. de alienat. iudic. mut. caus. fact. l. 2. D. quod vi aut clam, l. non debet alteri 74. de reg. iur. l. vlt. D. de pact. l. debitorem 15. C. de pignor.*
5 Nec enim ignorantia vnius quantumuis iusta debet alteri esse captiosa, *l. quod autem 6. § sed quid cum pupillo, D. quæ in fraud. credit.*
6 Quamuis ex ea causa & confirmandi sui iuris gratia possit quis etiam alienam emere actionem, *l. per diuersas 22. C. mandat.*
7 Cui nihil potest imputari, cum fuerit diligens in agendo, *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.*
8 Vnde etiam est quod dici solet, Quale quid est cum petitur, tale dari debere, *l 2. D. de vsur.*
9 Nec enim quisquam cadit à iure suo ob id solum, quod pendente lite emerit, nisi cum emit rem litigiosam, *l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Rem litigiosam pendente lite alienare possessor non potest, nec actor emere: possessor tamen tam à domino

Source : BIU Cujas

domino emere possessionis suæ tuendæ gratia non prohibetur.

FVndi alieni possessor, cum dominij controuersiam à non domino pateretur, eundem fundum à domino emit. Pleriſque nullius momenti esse emptionem quasi rei litigiosæ.[1] Sed vereor ne nimis dura sit sententia, si reo nō liceat possessionis suæ confirmandæ gratia præsertim aduersus improbum petitorem ius sibi acquirere ab eo, qui dare possit.[2] Illud multo certius est, nec possessorem lite pendente rem litigiosam alienare posse, nec actorem emere rem, quam iam inde à tempore litis cōtestatæ suam esse adseuerauerit.[3] Sibi namq; imputare debet cur iniustè mota dominij quæstione rem litigiosam fecerit, nec eam prius à domino comparauerit:[4] quod in reo dissimile est, in cuius scilicet potestate non est, an aut quando conueniatur.[5] *Ita tractatum est* in causa Ioannis Musier, contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 Bart. *in l. siue autem, §. si duobus, D. de public. in rem act.* vbi disertè loquitur de alienatione facta in personam rei eiusdemque possessoris. Et iuxta hanc sententiam determinatum fuisse Bononiæ, cum aliquando hęc quęstio disputata fuisset, tradit Bald. *in l. cogi, col. 3. vers. iuxta hoc quaro, C. de petit. hered. arg. l. 2. C. eod.*

2 Bald. vbi supra contra Bart. *ex l. per diuersas 22. §. exceptis, C. mandat.*

3 *Auth. litigiosa C. hoc tit.*

4 Cum nemo cogeret eum agere, *l. vnic. C. vt nem. inuit. ager. vel accus. cogat.*

5 *l. 5. §. vlt. D. de doli mal. except. l. petenda 6. C. de temp. pet. in integr. restit.*

DEFINITIO III.

Actionis litigiosæ cessio fieri non potest, præsertim Procuratori ad litem dato.

ACtionis, quæ iam in litem deducta litigiosa facta est, cessionem fieri non posse, præsertim ei, qui ad mouendam litem Procurator fuerat constitutus, exploratiuris est,[1] siue Procuratorem eum intelligas, qui causam apud Iudicem tractare per se possit, siue eum, qui ad tractandam in foro litem alium substituerit. Vtrique enim commune illud est, vt pactum de quota litis facere non possit.[2] Quanto minus ergo de tota lite?[3] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Maij, 1591.

1 Nam nec alij vlli eiusmodi cessio fieri posset tanquam rei litigiosæ, *l. 2. & vlt. C. hoc tit.*

2 *l. litem 15. C. de procurat. l. sumptus 53. D. de pact. l. salarium 7. in fin. D. mandat. l. si contra 20. C. eod.*

3 *Arg. l. si cui pacto 5. D. de seru. export.*

DEFINITIO IV.

Personalis actio fit litigiosa per contestationem, & ideo inalienabilis. Nec rursus potest actor emere pendente lite actionem alij competentem, nisi ad formam legis Anastasianæ.

ETiam personalis actio per contestationem fit litigiosa,[1] nec proinde vendi cedive potest,[2] sed nec valebit cessio, si is, qui litem iniustè mouit, cessionem impetret ab eo, qui ius agendi habuit,[3] at non quasi rei aut actionis litigiosæ,[4] sed propter Anastasij constitutionem aduersus alienarum litium & actionum redemptores.[5] Ideoque restituendum esset actori pretium, quod ab eo numeratum constaret,[6] si aliud nihil pretij restitutionem impediret.[7] *Ita Senatus* in causa Michaelis de Costerg, & Hugonis Mottet. Prid. Cal. Sept. 1592.

1 *l. 2.* vbi Bart. *C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst. 479.*

2 *d. l. 2. & l. vlt. C. hoc tit.*

3 Non enim actoribus idem priuilegium hac parte datum est quod reis, quibus permissum est actionem emere pro munimine rerum penes se constitutarum, *l. per diuersas 22. vers. exceptis, C. mandat.*

4 Nec enim actio inter aliquos mota facit ius alterius litigiosum.

5 *In d. l. per diuersas.*

6 Iuxta id quod ab Anastasio constitutum est *in dict. l. per diuersas.*

7 Quod non similiter contingit empta re litigiosa, si modo sciens quid emptor eo casu, & rem, & pretium, amittit, *l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Alienatio facta pendente lite ex causa litem præcedente valet, nisi facta sit in fraudem, quo casu reuocanda est, etiamsi vitium litigiosi contractum non fuerit.

CVm agerem aduersus te hypothecaria, fundi nomine, aut quod hac parte idem est,[1] condictione possessionis ex lege Iustiniani,[2] tu eum fundum pendente lite vendideras Sempronio, quasi haberet illud ius redimendi ex longè anteriore contractu. Non dubitatur, quin ex eiusmodi venditione actio mea euanuerit: vulgaris enim est illa iuris regula, Resoluto iure datoris resolui ius acceptoris.[3] Sed si de iure illo redimendi nō aliter constet, quam ex tua confessione, aut si lōgissimi temporis præscriptione summoueri Sempronius potuit,[4] vix est vt non in fraudem actionis meæ vendidisse videaris, ex eaq; causa teneri te mihi æquum est, saluamq; actionem superesse, quæ contra te cum possideres fuerat instituta.[5] Nec aliud dicendum erit, si qua forte causa fuit concedendæ Sempronio restitutionis aduersus lapsum temporis, vt quia pupillaris aut minor ætas interuenerat.[6] Debuit enim de restitutionis causa cognosci per Iudicem me audito, cuius vel maximè intererat propter ius pignoris.[7] Quo non facto sanè fraudis suspicione non cares, qui tam citò tamque facile ius tuum remiseris, vt meum extingueres.[8] Itaq; pro me Senatus ex tempore pronunciauit; Non quasi vitium litigiosi contractum esset, cum neq; per hypothecariam, neque per motam de possessione cōtrouersiam res fiat litigiosa,[9] sed quia, quicquid in fraudem litis & aduersarij gestum est, id pro nullo, irrito & infecto haberi oporteat.[10] *Ita Senatus* in causa Dominicorum de Marthod, contra Dominam de Beaufort, 4. Cal. Decemb. 1592.

1 Nam in aliis pleriſque multum interest, vtrum quis agat hypothecaria, an condictione, & *l. vlt. C. de acquir. poss.* vt contra ex iis quæ scripsi *Defin. 1. supr. ill. tit.*

2 *In d. l. vlt.*

3 *l. lex vectigali fundo 31. D. de pignor. l. vbi autem 4. alias l. si ex duobus, § sed & Marcellus, D. de in diem addict. l. pen. §. 1. de except. rei iudic.*

4 Quo casu habebas quod obiicere petitori, *l. pupillus 45. in fin. D. de admin. tutor. l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

5 *Arg. l. 1. & tot. tit. D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

6 *Ex d. l. sicut & ex not. in l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

7 *l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. de vnoquoq; 47. D. de re iudi.*

8 Nec enim facilè quis creditur ius suum tractare velle, *vulg. l. cum de indebito 25. D. de probat.*

9 *Auth. litigiosa, C. hoc tit.* & ibi Angel. quem refert & sequitur Ranchin. *in addit.* ad Guid. Pap. *quæst. 337.*

10 Vt dixi *Defin. 1. supr.*

DEFINITIO VI.

Alienatio rei hereditariæ, de qua acceptum est iudicium familiæ erciscundæ, non valet, quamuis non ideo res sit litigiosa.

CVm rem hereditariam à pluribus coheredibus vnico contractu sub pacto de retrouendendo

Source : BIU Cujas

venditam vnus ex ipſis in ſolidum pro ſuo iure redemiſſet,[1] ex eaq; cauſa iudicio familiæ erciſcundæ impetitus eſset à coheredibus, vt eam rem in commune reponeret, accepto pretio quod dederat, iſq; conſenſiſſet:[2] necdum tamen ei pretium reſtitutum eſſet, vitium eſt, non ideo factâ eſse rem litigioſam, quia nec de eo dubitaretur, quin in familiæ erciſcundæ iudicium venire deberet:[3] ſcilicet tum demum, cum ſolutum pretium eſset reſtitutum, non ante.[4] Ob idque impune alienari potuiſse, quamuis alienationem illud irritam faciat, quod alienationes pendente iudicio familiæ erciſcundæ factas, placet nullius eſse momenti.[5] *Ita tractatum eſt* in cauſa Dominorum de la Tornelle, & Philibertæ Gay, 7. Cal. Febr. 1595.

1 Nec enim cogitur aut ille pro parte redimere, aut emptor pro parte reuendere, quia ſcilicet non fuerat pro parte empturus, *l. tutor SC. 28. 47. de minor. l. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.*

2 *Ex l. his conſequenter 18. §. cum vnus, l. heredes 25 §. ſi vnus, D. famil. erciſc.*

3 Conſtabat enim eſſe hereditariam, alioqui non veniret in iudicium familiæ erciſcundæ, *l. ſi quid contendis 45 D. famil. erciſc.*

4 Quia nec ante reſtitutum pretium eſſet hereditaria.

5 *l. alienationes 13 eod. tit. famil. erciſc.* vbi tamen additur exceptio, Si non neceſſaria ſit alienatio.

DEFINITIO VII.

Litigioſi vitium afficit etiam poſſeſſionem, ſed non eo minus reſtituendus eſt is, qui emit rem litigioſam, ſi ſpoliatus ſit propria aduerſarij auctoritate.

VItium litigioſi etſi non tantum proprietatem afficit, aut inficit potius, ſed etiam poſſeſſionem,[1] non tamen facit ei, qui vitium obiicit, liceat rei litigioſæ poſſeſſionem, quam antea nō habebat, propria auctoritate vel per vim occupare, eumque, qui rem litigioſam emiſſe dicitur, ſpoliare.[2] Neque enim plus iuris tribuit aduerſario, quam haberet ante vitium contractum,[3] ſed tantum impedit ius acquiſitum.[4] Proinde ſi is, qui rem litigioſam emit, ſpoliatus fuerit, perinde redintegrari ei debebit poſſeſſio cum fructibus,[5] ac ſi res litigioſa non fuiſset maximè vero ſi vis interuenerit,[6] quoniam & prædo reſtitueretur.[7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt dixi *Defin. 1. nu. 2. ſupr. ex l. 2. C. hoc tit.*

2 Nemini enim vnquam permittendum eſt vt ſibi ius dicat, ne maioris tumultus occaſio detur, inquit *l. non eſt ſingulis 86. de reg. iur.*

3 Quomodo dicimus, pœnam vnius præmium alterius eſſe non debere, *l. ſi ſequens 15. D. de SC. Syllan.*

4 Vt in eo puniatur is, qui vitium litigioſi contraxit, in quo deliquit, nec legum auxilium habet is, qui contra leges deliquit, *arg. l. auxilium 37. in fin. D. de minor. l. reſcriptum 6. D. de his quæ vt indign.*

5 Habet enim reſtitutionem omnium fructuum condictio *ex can. reuintegranda 3. quæſt. 1.*

6 Quam ſcilicet ſemper & in omnibus exoſam habet legiſlator, tanquam quæ legibus & publicæ tranquillitati ſit omnino contraria, ſiquidem contra vim nihil ſine vi fieri poteſt, *l. extat 13. D. quod met. cauſ. l. creditores 7. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

7 *Cap. in literis, extr. de reſtit. ſpoliat.*

DEFINITIO VIII.

Res non fit litigioſa per actionem perſonalem, imo neque per hypothecariam.

PErſonalis actio aduerſus rei poſſeſſorem inſtituta non facit rem litigioſam,[1] nec proinde impedit, quin pendente lite poſſit res alienari,[2] quia nec hypothecaria actio impediret,[3] quę tamen cum in rem ſit,[4] multo magis rem afficere deberet vitio litigioſi.[5] *Ita Senatus* in cauſa D. de Challod & N. de Ville, 15. Cal. April. 1595.

1 Quamuis actio ipſa perſonalis, quæ in iudicium deducitur, fiat litigioſa, Guid. Pap. *qu. 337. & 479.* Dixi *Defin. 4. & 5. ſupr.*

2 Vitium enim reale eſſe neceſſe eſt, & quod rem ipſam afficiat, vt rei alienatio impediatur, *l. 2. & vlt. C. hoc tit.*

3 Cum non faciat rem litigioſam, *l. 1. iunct. Auth. litigioſa,* & ibi DD. *C. hoc tit.*

4 *l. pignoris 15 C. de pignor.*

5 Et tamen non afficit, quia nihil habet commune cauſa pignoris cum intentione dominij, *lege 1 §. cum prædium, D. de minor.*

DEFINITIO IX.

Per donationem vniuerſorum bonorum tranſit etiam res litigioſa, adeoque in Procuratorem ad lites datum.

PRohibetur quidem Procurator pactum facere de quota litis,[1] itemq; Aduocatus:[2] ſed à cliente donationem bonorum omnium accipere non prohibetur,[3] propter vim & poteſtatem vniuerſalis alienationis, quæ facit vt multa transferantur, quæ alioquin transferri non poſſent.[4] Inde fit, vt nec hoc caſu contrahatur vitium litigioſi, tametſi ex rebus donatis quædam fuerint litigioſæ. Quis enim crēdat tam ſtultum fuiſſe donatorem, vt bona ſua omnia donare voluerit mala mente, & eo conſilio, vt illi tantum noceret, cum quo litem exercebat?[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l. litem 15. C. de procurat. l. ſalarium 7. D. mandat. l. ſi contra 20. C. eod.*

2 *l. ſi qui Aduocatorum 5. C. de poſtul.*

3 Nulla enim lege id prohibitum eſt. Ergo habendum eſt pro permiſſo, cum ius ciuile hac parte ſit prohibitorium, quōmodo ratiocinatur IC. *in l. mutus 43. §. 1. D. de procurat.* Facit *l. nulla lege 4. C. de iur. dot.*

4 *l. quædam 62. D. de iur. dot.*

5 Siquidem donare perdere eſt, *l. filiusfamilias 7. §. 1. D. de donat.* nimirum præterquam ſi dones benemerito, *l. ſed etſi 25. §. conſuluit, D. de petit. hered.*

DEFINITIO X.

Lis ſuper iure eligendi non impedit electionem pendente lite faciendam, ſed remoratur electionis confirmationem.

SI inter aliquos de iure eligendi contendatur, electio interim celebrata ab his, quibus eligendi ius eſt, non eo minus ipſo iure tenet. Non enim ex eo ſolo, quod ius hoc in litem deductum fuit, differri aut impediri debet electio, licet confirmatio in euentum vſque litis differatur.[1] *Sine die.*

1 *Cap. cum veniſſent, de reſtitut. in integr.* Boer. *quæſt. 2. n. 26.*

DEFINITIO XI.

Reſtitutio dari poteſt etiam contra vitium litigioſi, adeoque in parua Cancellaria.

ADuerſus vitium litigioſi datur reſtitutio in integrum ex reſcripto Principis etiam in parua Cancellaria impetrato, ſi iuſta cauſa ſubeſſe videatur alienandi.[1] Nec ſolum vt non noceat alienatio, quæ iam facta ſit, ſed etiam vt permittatur facienda:[2] quamuis quidam dicerent, aliquando fuiſſe obſeruatum, vt, qui huiuſmodi reſcripta vellent, ad magnam Cancellariam remitterentur.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 19. Decembr. 1595.

1 Puta aliqua ex iis, de quibus *in l. Diuus 5. D. de petit. hered. l. ait prætor 7. §. vlt. D. de iur. delib.*

2 Quod tamen difficilius eſt: ne videatur impetrans inuitari ad

Source : BIU Cujas

tati ad delinquendum, *arg. l. 1. C. si aduers. vendit. l. 1. & 2. Cod. si nupt. ex rescript. pet. l. 5. §. 1. D. de pact. dotal.*

3 Quasi per huiusmodi rescripta derogandum sit iuri ciuili, quod solus Princeps facere potest. *l. vlt. vbi not. C. si contr. ius vel vtilit. public.* [Vide Papon. *lib. 12 synt. tit. 2. du vice de litige és choses litigieuses Arrest. 3.*]

TIT. XXVI.

DE CONTR. ET COMMITT. STIPULAT.

DEFINITIO I.

Solus diei lapsus non inducit moram, si obligatio habuit conditionem siue expressam, siue tacitam, quæ impedierit natiuitatem obligationis.

PROMISERAM curaturum me, vt contractum, quem Titij nomine tecum inieram, Titius intra Cal. Ianuar. proximas ratum haberet, subiecta etiam, ni id facerem, pœna, *Quanti tua interesset*, nec tamen curaueram: non ex solo lapsu temporis commissa videri poterit pœnalis stipulatio, quasi contracta per me mora, nisi interpellatio aliqua secuta sit.[1] Etsi enim obligationes huiusmodi valent, tanquam quæ facti proprij, non alieni promissionem contineant,[2] dici autem solet in pœnalibus stipulationibus diem interpellare pro homine:[3] tamen ne mora ipso iure contrahi potuerit illud obstitit, quod diem incertum & proinde conditionem illam tacitam habuit promissio, Si Titius Calendis Ianuariis viueret:[4] dies vero ille incertus licet non impediat transmissionem obligationis, quia certum est debitum iri,[5] impedit tamen ne ante nosci possit, quam Calendæ Ianuariæ venerint.[6] Cui consequens est, vt cum obligationem prius natam esse necesse sit, quam mora contrahi,[7] quia fieri nequeat, vt eodem instanti & nascatur obligatio, & mora contrahatur,[8] nulla iam dies supersit, quæ me interpellet, ideoque necessaria sit tua interpellatio,[9] quasi certę diei, quæ adiecta fuerat, potestate tota in eo faciendo consumpta, vt obligatio nasceretur.[10] *Ita Senatus* pro D. Comite de Monteal, contra D. Claudium Gaspardum de Maillans, Iuridicum maiorem Beugesianæ prouinciæ, 3. Id. Iul. 1588.

1 Sic Bart. *ad l. ita stipulatus* 115. *num.* 41. *& seqq. D. de verb. obligat.* Dec. *cons.* 2. *per tot. & consil.* 313. Alius & diuersus casus est, quem tractat idem Dec. *cons.* 23. *vers. secundo quod aliter, & consil.* 325. Adde Guid. Pap. *sing.* 835. §. 3. [Guido Pap. *quæstion.* 15.]

2 §. *si quis alium, Inst. de inut. stipul. l. quoties* 81. vbi DD. *de verb. oblig.*

3 *l. magnam* 12. *C. hoc tit.* Etiam cum persona nulla est, quę interpellari ab homine possit, *l. ad diem* 77. *D. de verborum obligation.*

4 Neque enim potuit fieri, vt Titius eo tempore ratum haberet, si non eo tempore viueret. Glos. *in l. si decesserit, in verb. iudicio sisti. D. qui satisd. cogant.* Dies autem incertus pro conditione est non minus in stipulationibus, quam in testamentis. *l. stipulatio ista* 38. §. *inter, de verb. obligat. l. talis scriptura* 30. §. *sed etsi sub conditione, de leg.* 1. *l. dies incertus* 75. *de condict. & demonstrat.*

5 Cum etiamsi Titius ante eum diem & ante ratihabitionem decesserit, non eo minus futurum sit, vt existente die verum sit dicere, nec secutam fuisse ratihabitionē intra diem conuentam, nec sequi amplius posse, *arg. l. Gallus* 29. §. *videndum, in fin. de lib. & posthum.*

6 Quia scilicet in id vsque tempus potest sequi ratihabitio, & ea conditio deficere, si modo Titius viuat: eadem vero potestas est conditionis tacitæ, quæ expressæ in stipulationibus, ad hoc vt natiuitas obligationis impediatur, *l. interdum* 73. *de verb. oblig.* licet non impediatur transmissio, §. *ex conditionali, Inst. eod. tit. l. in cui* 42. *de obl. & action.*

7 Nulla siquidem mora esse potest, vbi nulla est petitio, *l. si pupillus* 127. *D. de verb. oblig.* nec petitio vlla, vbi nulla præcessit obligatio, & quidem cuius dies non tantum cesserit, sed etiam venerit, *l. cedere diem* 213 *de verb. signif.* Iunge *l. nulla* 88 *de reg. iur.*

8 Non enim prius mora contrahitur, quam fuerit debitor interpellatus congruo loco & congruo tempore, *l. mora* 32. *D. de vsur. l. promissor* 21. §. 1. *D. de const. pecun.*

9 Quæ & regulariter necessaria est ad moram contrahendam, *d. l. mora, l. Titia Seio* 87. §. *vsuras, de legat.* 2.

10 Prius enim est vt nascatur obligatio, quam vt petitio & actio, cum dici soleat, obligationem esse matrem actionis, *vulg. d. licet* 42. §. *ea obligatio, D. de procurat.*

DEFINITIO II.

Non contrahit moram debitor ex solo lapsu diei, si factum aliquod creditoris interuenire debuit, quod non interuenerit.

QVI se intra certum tempus aliquid facturum promisit, quod tamen facere aut nō possit aut non debeat, nisi stipulatoris quoque factum accedat, non ex eo solo, quod dicta dies prætercrierit, moram contraxisse videbitur,[1] sed ita demum, si ad diem & congruo loco fuerit interpellatus,[2] ne alioqui promissoris obligatio augeatur, si pro stipulatore facere cogatur, quod stipulator ipse facere debeat.[3] Finge debere me tibi emphyteuticarium canonem annuum soluendum certa die. Si nihil prætērea promissū sit, non cogar ad diem tibi soluere nisi tu exigas, quia nec ad domū tuam soluendi causa ire debeo.[4] Itaq; si vinum aut frumentum debeatur, quod post die petatur, non quanti plurimi merx fuit pręstabitur, sed si quidem mercis pretium ab eo tempore decreuerit liberabor dando mercem,[5] sin creuerit, ratio quidem iuris suaderet, vt perinde mercem soluere deberem, quia licet mora nulla cōtracta sit, non eo minus tamen verum est mercem tibi deberi, quam si haberes tanti venderes, quanti nunc est:[6] sed tamen statuti nostri æquitate maxima aduersus dolosam creditorum impietatem & auaritiam prospectum est, vt liberari debeam, si tibi eam præstem mercis æstimationem, quæ tum fuit cum tu petere debuisti.[7] Ne quod fui negligentior in soluendo tibi prosit, qui etiam in exigendo diligentior esse debueras.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 10. Cal. Aug. 1591. Iunge Defin. 15. De iur. emphyt.

1 Nec si ponas pœnalem fuisse promissionem, quo casu solet dici & verum est diem interpellare pro homine, vt dixi *Defin. prox. num. 3. ex l. magnam* 12. *Cod. de contr. & committ. stipul.*

2 Hoc enim regulariter requiritur ad contrahendam moram, *l. mora* 32. *D. de vsur. l. Titia Seio* 87. §. *vsuras. de legat. 2.*

3 Sic enim fieret vt promissor se veluti Procuratorem stipulatoris constituere cogeretur, quod esse non debet, *l. postulante* 44. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

4 Bart. *in l. item illa, vers. eadem ratione. D. de const. pecun.* Alexan. *cons.* 92. *in fin. vol.* 5. Mynsing. *cent.* 3. *obser.* 95. vbi citat textum satis accommodatum *in l. si in diem* 46. *D. de condict. & demonstr.*

5 Quasi nulla dum contracta mora.

6 Nam hodie saltem dandum est, quod iam olim dari oportuit, vt ratiocinatur IC. *in l. si ser lu* 21 § *cum per venditorem, D. de action. empt.*

7 Ita enim verēre statuto Sabaudiæ diserte cautum est. Vide Bald. *ad l. vltim. vers. modo quaro generaliter, C. de condict. insert.*

8 Quasi hoc casu facienda sit veluti quædam compensatio mutuæ negligentiæ, vt *in l. si ambo*, 10. *D. de compens.* Vide

Source : BIU Cujas

Afflict. *decis.316.* Ant. Gabriel. *lib.3.commun.opin. De solut. & liberat. concl.9.*

DEFINITIO III.

Stipulationum conditiones retrotrahuntur etiam in præiudicium tertij, si sint casuales vel mixtæ, non etiam si potestatiuæ.

STipulationum conditiones quandocunque existentes ad stipulationis tempus retrotrahuntur.[1] Sed si medio tempore ius alteri quęsitum proponatur, distinguendæ sunt casuales & mixtæ ab iis, quas nostri potestatiuas vocant. Hæ siquidem in præiudicium alieni iuris retrotrahi non possunt.[2] Ideo nimirum ne sint in potestate debitoris conditionem implentis alteri quęsitum ius imminuere.[3] Casuales & mixtæ semper retrotrahuntur, propterea quod ex dubio euentu, non ex solo debitoris aut creditoris arbitrio pendeant.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, Prid. Cal. Sept. 1588. Iunge Defin. 1. qui potior. in pignor. hab.

1 Scilicet in præiudicium promissoris, quia cum stipulationis conditio tandem extitit, perinde habenda est, atque si ab initio pura fuisset stipulatio, *l. potior, 11. D. qui potior. in pign. hab. vers. videamus, in fin.*

2 *d. l. potior, in princ. l. 1. in fin. eod. tit.*

3 *l. vlt. D. de pact. l. Granius, 71. §. penult. D. de fideiuss. leg. 2. D. quod vi aut clam.*

4 *d. l. potior, vers. videamus, l. qui balneum, 9. & d. l. 1. in princ. D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO IV.

Etiam iura conditionalia iam nata veniunt in generali stipulatione, licet eorum conditio nondum euenerit.

HVic consequens est, vt contracta pignoris venditione sub ea conditione, si ad diem pecunia non solueretur,[1] excepta tamen venditori facultate redimendi,[2] si venditor hic ante diem solutioni dictam donauerit tibi, aut etiam vendiderit quæcunque habeat rerum quas alienasset redimendarum iura, tum conditio prioris venditionis extiterit. Ius illud redimendi, quod in priore venditione exceptum diximus posteriore contractu, translatum videatur, non secus, ac si iam eo tempore prioris alienationis conditio extitisset, quia nec alterius vllius interest.[3] Quod cum euenit, nihil causæ est, cur non conditio quælibet retrotrahatur. Nec aliud erit, tametsi venditor hic ante diem euenientis conditionis decesserit, relicto herede, qui sua interesse dicat, vt tanto locupletiorem habeat hereditatem.[4] Nam cum eadem heredis quæ defuncti persona esse intelligatur,[5] non magis heredi prodesse ea ratio potest, quam venditori, si viueret, prodesse deberet ad hoc, vt opulentiore patrimonio frueretur.[6] *Ita tractatum est* in publico auditorio, nondum tamen decisum.

1 *Vt in l. si fundus, 16. §. vlt. D. de pign.*

2 *Vt in l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.*

3 Præterquam debitoris in cuius præiudicium conditio quælibet retrotrahitur, vt dixi *Defin. prox. nu. 1.*

4 Est enim locupletior hereditas, quæ consistit in corporibus, quam quæ consistit in pecunia, *l. verum, 11 §. si locupleti, D. de minor.* quia pecunia res fragilis est, & quæ facilè amitti potest, *l. si chorus, 79 §. 1. de legat. 3.*

5 *Nouell. 48. De iureiur. à morient. præstit. in princ.*

6 Nec enim ex persona heredis conditio obligationis immutari solet, *l. 2. §. ex hu, D. de verb. oblig.*

DEFINITIO V.

Stipulatio inter contrahentes præsumitur ex promissione facta præsenti per præsentem, secus est in stipulatione notarij, si is, cui promissum dicitur fuerit absens.

CVm in instrumento scriptum est, præsentem præsenti promisisse, licet non sit adiectum acceptatam à parte, aut à notario promissionem, eius tamen cui promissum est stipulationem interuenisse credimus, vt actus valeat.[1] Non idemerit si absente parte solius notarij præsentia interuenerit. Etsi enim generali locorum consuetudine receptum est, vt etiam absenti notarius quilibet serui publici exemplo stipulari possit, & per stipulationem suam acquirere,[2] non tamen ea res facit, vt stipulatus fuisse credendus sit, si non expresserit:[3] Adeoque, nec si is, qui promisit, fidem suam iureiurando in eam rem obstrinxerit.[4] Quanquam hoc casu incurrendi periurij metu absolutionem à iurisiurandi vinculo impetrari necesse est.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, Idib. Nouembr. 1590. itemque Idibus Decembr. sequentibus, in causa Ioannis Antonij Gleyron, & Ioannis Crispini, contra D. de Moyron.

1 *l. 1. C. hoc tit. l. sciendum. 30. vbi not. D. de verb. oblig.*

2 Vt pluribus tractat Anton. Tessaur. *decis. 71.*

3 Stipulatio enim non tantum facti est, sed etiam suas habet solemnitates, congruam scilicet interrogationem, & congruam responsionem, *l. 1. D. de verb. obligat.*

4 Nec enim iusiurandum facit stipulationem, quæ inter absentes contrahi non potest, *d. l. 1. D. de verb. oblig.*

5 Cum possit hoc iusiurandum seruari citra dispendium salutis æternæ, *cap. 2. de pact. in 6. cap. cum contingat, & cap. debitores, Extr. de iureiur.* Guid. Pap. *quæst. 22.*

DEFINITIO VI.

Dies interpellat pro homine in causis fiscalibus & pœnalibus, sed hoc ita si pœna in stipulatione sit, non in comminatione tantum.

NOn aliter dies interpellat pro homine ad constituendum in mora debitorem, quam si versetur fauor fisci,[1] aut pœna cum die adiecta proponatur.[2] Quid si diem homo adiecerit, lex pœnam?[3] Aequè contracta mora intelligetur, & pœna committetur, sed purgari mora poterit ante litem contestatam ad euitandam pœnam.[3] Quod non similiter diceretur, si diem & pœnam ab homine dictam proponeres, tametsi nihil interesset stipulatoris. Neque enim adiecta pœna quærendum est, an aut quatenus actoris interfit, sed tantum an pœna commissa sit, & quæ quantitas deducta fuerit in stipulationem,[4] adeoq; purgari hoc casu mora non posset. Sed hoc ita si pœna expressim, precisè & affirmatiuè posita sit in stipulatione & obligatione, non si tantum in comminatione. Nam si, vt plerunq; fit, debitor se ad certam diem soluturum promiserit, his vulgaribus verbis additis, *à peine de tous despens dommages & interests*, perinde quidem mora per debitorem contracta videbitur, licet post lapsum diem interpellatus non fuerit à creditore,[5] sed mora tamen purgari poterit. Illa enim pœnæ quædam potius comminatio, quam certa stipulatio esse intelligitur.[6] Ideoque excusationem quodammodo meretur debitor, vt moram purgare possit, qui sui creditoris facilitati & humanitati confidens nihil ei tacenti offert.[7] Pœna igitur, vt omnimodo debeatur, nec purgari mora possit, in stipulationem precisè deducenda est, hoc modo: *Si ad diem non solueris, promittis pœnæ nomine centum*, aut *quanti mea interest, aut vsuras legitimas.*[8] Eo nimirum casu dies solus

Source : BIU Cujas

ſolus non tantùm pro homine interpellaret, ac debitorem in mora conſtitueret,[9] ſed etiam purgationem moræ impediret. Quid ſi pro die locus adiectus ſit? Poſt elapſum diem, qui tacite ineſt ſtipulationi, id eſt, intra quem ad eam locũ peruenirí potuit,[10] competet creditori arbitraria[11] ad id quod intereſt, ſi non aliquod ipſius creditoris factum interuenire debuerit, quod præcedere oportuit.[12] *Ita Senatus* Prid. Id. Iunij 1591.

1 *l. cum poſſeſſor 5 §. vlt. D. de cenſib. l. 1. & 2. C. de capiend. & diſtr. pign. tribut. cauſ. lib. 10. tit. 21.*

2 *l. traiectitiæ 23. verſ. de illo, D. de oblig. & action. l. magnam 12. C. hoc tit. l. ſi mora 9. vbi gloſſ. D. ſolut. matr. l. ad diem 77. D. de verb obligat.*

3 Guid. Pap. *q.* 171. ex not. per Bart. *in l. ſi inſulam 84. D. de verb. obl. & in l. 1. D. de pen. legat.*

4 *l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, De verb. obli.*

5 Hippol. de Marſi. *ſing.* 147. & 341. Myoſin. *centur. 3. obſer. c.* 95. Vide *l. mora 32. D. de vſur.* Adde *Deſi. 6. & 7. ſup. de vſur.*

6 Comminatio autem nihil præciſe diſponit, *l. vnic. C. cõminat. epiſt. programm. vim leg. non haber.*

7 *Arg. l. cum quidam 17. §. Diuus Pius, D. de vſur.*

8 Vt ita ſtipulatiõ ipſa ſit pœnalis. *l. ſi pacto 14. C. de pact. l. prædia 28. D. de actio empt.*

9 *d. l. magnam 12. C. hoc tit. & d. l. traiectitiæ 23. verſ. de illo, De oblig. & act. l. pecuniæ 9 §. 1. D. de vſur.*

10 *l. 2 § qui ita ſtipulatur D. de eo quod cert. loc. l. continuus 137. §. cum ita, D. de verb. oblig.*

11 De eo quod certo loco, *l. 1. & tot. tit. D. de eo quod cert. loc. l. vn. C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. promiſſ.*

12 Vt in ea ſpecie, quam nos tractauimus *Deſi. 2. ſupr.*

DEFINITIO VII.

Vſuræ etiam legitimæ & in ſtipulatum deductæ non debentur ob ſolum diei lapſum, ſi ex chirographo agatur.

QVod tamen diximus, Deductis in ſtipulationem vſuris legitimis, ſi ad dictam diem pecunia ſoluta non eſſet, moram ex ſolo diei lapſu contrahi, indeque vſurarum ſtipulationem committi,[1] locum non habet, ſi Pragmaticis noſtris credimus, quoties ex chirographaria ſtipulatione agitur. Tũc enim nõ niſi à die chirographi agniti, aut per calumniam denegati, vſuras deberi placuit.[2] Præterquam ſi extraiudicialis interpellatio,[3] aut ſolutio partis debiti,[4] vel vſurarum præceſſiſſe proponatur. Eoque iure Senatum noſtrum vti conſtat. *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *l. pecuniæ 9. §. 1. D. de vſur.*

2 Sicut nec niſi ab eo die chirographum habet priuilegium tacitæ hypothecæ. Vide quæ ſcripſi *in Error. 2. Decad. 1. De erroribus pragmat.*

3 Nam & illa ſufficit ad conſtituendũ debitorem in mora, *l. mora 32. D. de vſur. l. Titia Seio 87. §. vſuras, de leg. 2.*

4 Nam qui ſoluit partem debiti vel vſurarum, ſatis agnoſcit chirographum, *l. ad ſolutionem 5. C. de re indic.* Iunge *Deſin. ſequen.*

DEFINITIO VIII.

De vſuris chirographariis.

REceptum eſt inueterato Pragmaticorum noſtrorum errore, vt ſi quis debitorem ſe chirographo profeſſus ſit, & ad certam diem ſoluere promiſerit, ſubiecta etiam pœna vſurarum, expẽſarum, & quanti interforet creditoris, nec ad diem ſatisfecerit nõ niſi à die recogniti, aut male denegati chirographi, ad vſuras condemnetur.[1] Quaſi vero quod ad debitorem ipſum pertinet, quicquam interſit, an chirographo, an publico inſtrumento quid promiſerit.[2] Cum tamen, etiamſi nulla ſcriptura proferretur, ſufficere poſſet probatio, quæ per teſtes fieret, conuentarum ac promiſſarum vſurarum:[3] ſicut nec requirimus, vt chirographo dies adiectus ſit, vel Conſul, aut etiam vt ſint ſubſcriptæ tabulæ, ſi modo conſtet de eò, quod inter debitorem & creditorem geſtum eſt.[4] Neque enim dubitari poteſt, quin dies interpellet pro homine ſaltem quoties pœna aliqua ſiue vſurarum ſiue alia ſubiecta eſt.[5] Planè ſi de aliorum creditorum, ſiue hypothecariorum, ſiue chirographariorum præiudicio ageretur, facile admitterem ſupradictam Pragmaticorum ſententiam. Quoniam quæ ratio facit, vt hypothecæ cõuentio inſerta chirographo nullum creditori ius tribuat ad cõſequendum priuilegium temporis, aduerſus cæteros creditores;[6] eadem facere debet, ne in eorum necem principale debitum vſurarum acceſſione augeatur.[7] Prius enim eſt, vt debitum legitime contractum eſſe conſtet, quam vt de vſuris quæratur.[8] Eademq; ſubeſt vtroque caſu facilitas fraudis comminiſcendæ, & conſequenter eadem ſuſpicio fraudis factæ,[9] quod non ſimiliter in perſona ipſius debitoris euenit, qui nec volens ſibi ipſi fraudem facere potuit.[10] Quam ob cauſam nec de illo dubitandum eſt, quin ſi chirographo contineatur, pignoris conuentio poſſit creditor aduerſus debitorem recta agere hypothecaria, prius etiam quam egerit perſonali de chirographo, & ſufficere ei poſſe ad victoriam, ſi quãdocunque chirographum exhibeat, nulla falſitatis ſuſpicione debilitatum.[11] Quænam enim, obſecro, in eo fiat, aut fieri poſſit iniuria debitori, qui ipſe cõuenit de pignore?[12] Si tamẽ pœna nulla ſubiecta ſit, fatebor libentiſſime, non poſſe debitorem à die elapſi termini ad vſuras condemnari, quia neque eſſet condemnandus, tametſi ex publico & authentico inſtrumento conueniretur. Poſtquam eo iure vtimur, vt nõ aliter dies interpellet pro homine, quam ſi pœna ſubiecta ſit.[13] Excipiendi tamen ſunt ij caſus, in quibus vſuræ debentur citra moram, puta ſi fauor minoris ætatis interueniat,[14] aut ſi pretium ex cauſa emptionis debeatur.[15] *Sic tractabam* in Senatu in ea cauſa, de qua SC. 8. ſupr. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr. & rurſum in alia, quæ in publico auditorio agitata eſt inter procuratorem Iacobum Combet, & Franciſcum Truffon, 4. Cal. Mart. 1593.

1 De quo errore vide quæ ſcripſi pluribus *in Error. 2. Decad. 1. De error. pragmat.*

2 Cum tamen inſtrumenta non fiant ad inducendam obligationem, ſed tantum ad habendam inductæ iam & contractæ obligationis probationem, *leg. 4. D. de pign. l. 4. D. de fid. inſtrument.*

3 Nihil enim refert, an quid probetur per ſcripturam, an per teſtes, *l. in exercendis 15. C. de fid. inſtrum.*

4 *l. cum tabernam 34. §. 1. D. de pign.*

5 Vt dixi *Deſi. 1 & 6. ſupr.*

6 Quibus alioqui facile fraus fieri poſſet, *l. ſcripturas 11. C. qui potior. in pign. hab.*

7 Cum vſurarum debitum habeat idem priuilegium temporis, quod habet principale, *l. Lucius 18. D. eod. tit. qui potior. in pignor. hab.*

8 Cum vſuræ tanquam acceſſiones pendeant à ſuo principali, *l. eos qui 26. in prin. C. de vſur. vulg. cap. acceſſorium, de reg. iur. in 6. l. cum principalis 178. D eod.*

9 *Arg. l. qui teſtamentum 27. D. de probat.* Not. *ad Auth. ſed iam neceſſe, C. de donat. ant. nupt.*

10 Non enim decipitur, qui à ſeipſo decipitur, *l. nam ſi actor 26. D. de rei vindic.*

11 *d. l. cum tabernam 34. §. 1. D. de pign.*

12 *l. 1. l. 4. & paſſ. eod. tit.*

13 Vt dixi *Deſi. 1. & 6. ſupr.*

14 *l. Titia Seio 87. §. vſuras, de legat. 2. l. cum quidam §. ſi pupillo, D. de vſur. l. 3. Cod. in quib. cauſ. reſtit. in integr. neceſſ. non eſt.*

15 *l. curabit 5. C. de action. empt. l. Iulianus 13 §. veniunt autem, D. eod. l. liberaliratu 16 §. 1. D. de vſur.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IX.

Pœnæ conuentionales non exiguntur, nisi interſit ſtipulantis, quaſi adhibitæ in fraudem legitimarum vſurarum.

CEntum mutua intra octauum diem ſoluere, & ni ſolueret viginti quoq; pœnæ nomine pendere obligatus, ſi ad diem non ſoluerit, ob idque ad pœnam conueniatur, doli mali exceptione iuuãdus eſt, niſi creditor ſua intereſſe probauerit.[1] Etſi enim ſi ſtrictam iuris rationem inſpicias, pœna omnimodo debetur, etiamſi nec quicquam interſit ſtipulatoris,[2] nec imputari poſſit debitori, cur nõ ſoluerit,[3] eo tamen iure vtimur, vt ei cuius nihil intereſt, nihil vnquam adiudicetur.[4] An ergo inutilis prorſus erit, adiecta pœnæ conuentio? Minime, ſed id efficiet, vt ſi officiat creditori probare, quod ſua interſit, licet nõ probet tanti intereſſe, quantum in ſtipulationem deductum eſt, cum plerunque difficultate probationum id quod intereſt ad exiguam ſummam deducatur, niſi per ſtipulationem taxatum ſit.[5] Cæterum nõ efficiet pœnæ adiectio, vt eo magis debeantur vſuræ, etiam chirographo promiſſæ, præterquam à die chirographi recogniti, aut falſo denegati.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij Guichardi adfinis mei à ſecretis & conſiliis Sereniſſimi Ducis noſtri, & N. Benedicti Bertrier, Prid. Cal Sep. 1593.

1 Quaſi adiecta ſit pœna in fraudem vſurarum, quoties adiecta eſt certæ quantitati, *ar. l. pecunia 9. § 1. D. de vſur.* Secus eſt ſecundum quoſdam ſi adiecta ſit promiſſioni faciendi, vt tractat Papien. *in form. libell. vi pact. ſeruent.* in verb. *pacta. n. 8. & in form. libell. in act. hypoth.* in verb. *ac reſtituere, num. 1. & in form. libell. in cauſ. vendit.* in verb. *pro pretio nu. 7.*

2 *l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri, de verb. oblig.*

3 Forte ſi nemo fuit, qui ſolutionem accipere potuerit, vt *in l. ad diem 77. eod. tit.* Nam & hoc caſu potuit & debuit fieri obſignatio ad pœnam euitandam, *vt in l. vlt. D. de leg. commiſſ.*

4 Quaſi dolo malo faciat is, qui agit ex ſtipulatione qualibet, ſi mihi eius interſit, *l. 2 § circa, D. de doli mal. except. l. 3 § 1. De verb. obli. l. ille à quo 13. § ſi de teſtamento,* vbi Bart. & alij, *D. ad SC. Trebell.*

5 Ex conſilio Iureconſulti *in l. vlt D. de prætor. ſtipul.*

6 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin. 6. & Definit. proxim. præced. ſupr.* Iunge *Defi. 14 infr. eod.*

DEFINITIO X.

Syndicus non poteſt tranſigere ſine ſpeciali mãdato, & quid ſi promiſerit vniuerſitatem ratam rem habituram, & quænam ſit poteſtas talis promiſſionis?

TRanſactionem à Syndico factam vniuerſitatis nomine ſine mandato ſpeciali vniuerſitas ratã habere non cogitur, quia nec Syndico poteſtas illa tranſigendi mandato generali data intelligitur, vt nec procuratori generali.[1] An vero ex ea tranſactione Syndicus ipſe conueniri poterit? Et quidem cõſtat, quamdiu Syndicus manet, poſſe eum conueniri, vt curet ratam ab vniuerſitate haberi cõuentionẽ.[2] Poſtquam vero Syndicus eſſe deſiit, nõ poteſt ex eo contractu conueniri, quem & in officio & ratione officij fecerit.[3] Vtcunq; ſit, liberatur ſi fecerit quod in ſe fuit, vt vniuerſitatem ad ratihabitionem permoueret. Nam quiſquis alienum factum promiſit, imo & quod magis eſt, qui promiſit ſe curaturum, vt alius quid faceret, ad aliud non tenetur, quam vt præſtet quantam poteſt diligentiam, vt res fiat.[4] Nec aliud erit, tametſi ſubiecta ſit pœnæ loco promiſſio eius, quod intererit ſtipulatoris ſi res non fiat,[5] adeoque licet iuſiurandum interuenerit,[6] quia non poteſt videri periurus qui fecit bona fide & ſine fraude, quod facere potuit,[7] niſi hoc quoq; adiectũ ſit, vt non eo minus teneatur promiſſor, quod fecerit quantũ in ſe fuerit. Tunc enim omnimodo promiſſor condemnandus eſt.[8] Planc ſi quid dolo malo geſtum ſit ab eo, qui alienum factum promiſit, quaſi mandatum de promittendo haberet, quod non habebat, dubitari non oportet, quin eo nomine teneatur ratione doli, etiamſi promiſſum non ſit, id quod intererit ſtipulatoris,[9] multo magis ſi ſubiecta ſit ea promiſſio pro pœna.[10] Sed in eius quod intereſt taxationem id tantum veniet, quod propter cauſam tranſactionis ſtipulator impenderit, aut ſi damnum aliquod paſſus ſit, non etiam lucrum quod percepturus eſſet ex tranſactionis implemento.[11] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum de Auricux, & du Bourget, & Villar Audin, 15. Cal. Mart. 1595.

1 *l. mandato generali 60. D. de procurat.*

2 Cum ex ſuo facto conueniatur, adeoque ex ſuo propemodum mendacio, ac pene tanquam falſus procurator, *arg. l. rem alienam 41. in fin. D. de pign. act.*

3 Finito enim officio finitur etiam obligatio, non niſi ratione officij contracta, *l. 1. C. quand. ex fact. tutor. l. vlt. D. eod. l. vlt. D. de inſtit. act.*

4 Ne alioqui videatur obligatus ad impoſſibile, quod vtique fieri nõ poteſt, cum impoſſibilium nulla ſit obligatio, vt habet iuris regula, Not. *ad § ſi quis alienum. Inſt. de inut. ſtipul. & ad l. ſtipulatio iſta 38 in prin. De verb. obl.* Affli. *deciſ. 195.*

5 Quam pœnam adiici neceſſe eſt regulariter, vt valeat facti alieni promiſſio, quæ alioqui non valeret, Papienſ. *in form. libell. compromiſſ. in verſ. occaſione, nu. 3.*

6 Cuius ea vis eſſe creditur, vt præciſe obliget promittẽtem ad factum, Bartol. *ad l. ſtipulationes non diuiduntur, D. de verb. oblig.*

7 Nam nec peierâſſe videtur is, qui honeſtam cauſam habuit deferendæ promiſſionis, *l. vlt. D. qui ſatisd. cogant.* quanto magis ſi neceſſariam.

8 Dec. *conſ. 223.* Robert. Marant. omnino videndus, *Diſput. 7. per tot.* Thom. Gram. *deciſ. 102. nu. 109. & ſeqq.* Capyc. *deciſ 93. nu. 6.* & Affli. *d. deciſ 195.*]

9 Decepit enim illum, cum quo cõtraxit, & ideo tenetur de dolo, *l. 1. & paſſ. D. de dolo.* Ne alioqui dolus maneat impunitus, contra *l. procurator 11 § 1. D. de doli mal. except.*

10 *l. ſtipulatio iſta 38. l. inter ſtipulantem 83, in prin. D. de verb. obligat.*

11 Lucri enim ceſſantis ratio haberi non ſolet in æſtimãdo eo, quod intereſt, ſed tantum damni emergentis & quidẽ quod ſit circa rem, *ex l. ſi ſterilis 21. § cum per vend. D. de act. emp. cum ibi notat. & in l. vnic. C. de ſent. quæ pro eo, quod intereſt.* Quãuis videatur obſtare *l. ſic omiſſa 13. D. rat. rem hab.* Vide tamen Papienſ. *in form. libell. act. real. verſi. & in florem, nu. 7. &c.*

DEFINITIO XI.

Pœna reſolutionis contractus in ſtipulationem deducta committitur, ſi promiſſor non fecerit quod debuit, licet fecerit, quod facere potuit.

SI in ſtipulationem deductum ſit id, quod difficile fuerit præſtare, quodque non fuerit in mera promiſſoris poteſtate, ſubiecta pœna aut reſoluendi cõtractus, aut pecuniæ præſtãdæ loco eius, quod intereſſet, ſi non fieret, quod fieri cõuenerat, non eo magis excuſatur quis à pœna etiam faciendo, quod potuit,[1] ſed omnimodo pœna committitur, quæ certa eſt, certamque legem & conditionem ab initio habuit.[2] Itaque contractus pro reſoluto habebitur,[3] & quod eo nomine datum fuerit, ſi id ſtipulator elegerit,[4] reſtituetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Mart. 1595.

1 Aliud dicendum eſſet ſi pœna nulla fuiſſet adiecta, vt dixi *Defi. prox. præced. nu. 7. & 8.*

2 *l. ſtipulatio iſta 38 §. alteri, D. de verb. obli. l. vero procuratori 12 §. pen. D. de ſolut.*

3 Nam quanto difficilius eſt id facere, quod impediret reſolutionem contractus, tanto facilius eſt vt contractus reſoluatur.

Source : BIU Cujas

4 Nec enim cogitur legem cõtractus pro se adiectam exercere si nolit. *l.2. D.de leg.commiss.*

5 *Arg.l.si diuersa 14. C. de transact. l. cum te 6. C.de pact.int. empt.& vendit.*

DEFINITIO XII.

Non potest eodem instanti contrahi stipulatio & mora.

FIeri non potest, vt eodem tẽpore stipulatio cõtrahatur & mora.[1] Ideoque non proderit creditori ad constituendum in mora debitorem, si in ipso constanti contrahendæ stipulationis petat solutionem creditæ pecuniæ, quam debitor promiserit soluturum se quandocunque petituro creditori,[2] & consequenter alia nouaque interpellatione opus est.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 27. supr. De vsur. & mora.

1 *l.promissor 21. §.1. D. de pecun. const. l.mora 32. D.de vsur. l. quod dicimus 105. D. de solut.* iunct. *l.si seruos 25. in fi. D. de pign. act.* Marc. de Mãtua. *sing.243.* post Bar. *ad l.quoties 59. D. de verb.obl.*

2 Nam nec videretur credita pecunia, cuius dominium non fuisset translatum in accipientem, *l.2. §.1. D.de reb.cred.* nec posset dici alienata, quæ sic data esset, vt statim reciperetur, *l. qui sic soluit 55. D. de solut.*

3 Quæ tum quoq; necessaria est, cum mora aliqua præcesserit, si modo non fuerit illa contracta per interpellationem, *l. Titia Seio 87. §. vsuras, de leg.2. l.mora 32. de vsur.* Quanto magis ergo, si neque mora neque interpellatio vlla præcesserit?

DEFINITIO XIII.

Alteri stipulatus cum sua interesse sciret, sibi actionẽ quærit non alteri, præsertim absenti, inter præsentes autem præsumitur stipulatio, si scriptum sit alterum alteri promisisse, notario maxime interueniente.

ALteri quidem stipulari licet, quoties vt alij soluatur interest stipulatoris.[1] Sed ita hoc accipiẽdum est, vt stipulatori soli actio ex ea stipulatione dari debeat, non tertio cui ex lege stipulationis solui debuit; maxime si absens ille fuit cum stipulatio interponebatur.[2] Nam nec ei daretur actio qui præsens fuisset, si solutionis tantum gratia adiectus reperiretur,[3] qui nec expressa conuentione obligationis causa adiici potuisset.[4] Planè si instrumento inter præsentes confecto scriptum sit, alterum alteri promisisse, licet nihil de stipulatione expressum sit, stipulationem tamen interuenisse credendum est,[5] præsertim si notarius adhibitus proponatur, cuius opera vel ad hoc maximè requiri solet, vt is prò alio, siue præsente, siue absente stipuletur.[6] *Ita tractatum est* 12. Cal. April. 1594.

1 *l.stipulatio ista 38. §. alteri, de verb.oblig.*

2 Nec enim potest actio ex stipulatu acquiri ei, qui stipulatus fuit, nec stipulatio contrahi inter absentes, *l.1. eod.*

3 *l.cum quis 55. & l.seq. §. qui sibi, eod. tit. De verb.obli.*

4 *d. §. qui tibi, & d. §. alteri, cum similibus.*

5 *l.1. C. hoc tit.*

6 Ex generali scilicet illa consuetudine quæ induxit, vt notarius exemplo serui publici possit etiam absenti & ignoranti stipulari, Tessaur. *decis.70.*

DEFINITIO XIV.

Pœna conuentionalis adiecta obligationi dandi non potest exigi, nisi probato quod tãti interfit actoris, aliud est, si certa quantitas sit adiecta pro taxatione eius quod interest.

EO iure vtimur, vt pœna quæ in conuentionem deducta est, si quid factum vel non factum sit, neque possit exigi, priusquam per sententiam fuerit declarata,[1] neque possit declarari per iudicem, si nõ interfit actoris,[2] adeoq; nec nisi quatenus probat ille sua interesse.[3] Quod pœnarum quidem odio receptum est,[4] sed contra iuris rationem, quæ vbi adiecta pœna est, nihil aliud inquiri vult, nisi quænam sit quantitas & conditio stipulationis, non etiam vtrum aut quantum interfit stipulatoris.[5] Commodissimum igitur est, certam quidem quantitatem stipulatione comprehendere, at non, vt fieri solet, pœnæ nomine, sed pro eius quod interesse poterit taxatione:[6] vt probandum quidem actor habeat sua interesse, at non item quanti sua interfit.[7] Sed & cum admittitur quæstio illa facti, an interfit,[8] nec dum probatur tanti interesse. Interim tamen standum esse taxationi, soluendamque eam quantitatem quæ taxata & conuenta reperitur, plerisque nec immerito visum est.[9] *Ita tractatum* Prid. Calen. April. 1595.

1 Sufficit tamen in quibusdam locis, quod pœna sit accusata, quod in magna Curia Vicariæ Neapolitanæ obseruari ait Afflict. *decis.3. in prin.*

2 Intellige si pœna sit adiecta obligationi dandi, quia tũc præsumitur adiecta in fraudem vsurarum, *arg.l.rogasti 11. § si tibi. de reb.credit.* Secus si adiecta sit obligationi faciendi, aut certæ obligationi dandi, nulla præcedente obligatione quãtitatis, per prius, quomodo distinguit Thom. Gramm. *decis.58. nu.6 & 7. ex §. vlt. Inst. de verb.obli.* Abb. *in c. dilecti, vers. sexta & vlt. Extr. de arbitr.* Alex. *in l. stipulationum 5. §. vlt. vers. & ideo si pœnam, de verb.obli.*

3 Gramm. *d.decis.58. nu.7.* vbi refert factum Consilij Neapolitanum non consueuisse cõdemnare ad pœnam, nisi quatenus concurrat cum interesse.

4 Sunc enim pœnæ omnes odiosæ, *l.pen. D. de pœn.*

5 *l. stipulatio ista 38. §. alteri, de verb.oblig.*

6 Ex consilio Iureconsulti *in l. vlt. D. de prator. stipulat.*

7 Quæ posterior quæstio longe difficiliores exigit probationes. Vnde fit, vt inopia probationum plerunque id quod interest ad exiguam summam deducatur, *d.l. vlt.*

8 Est enim vtraque quæstio facti, An interfit, & Quatenus interfit, *l. quatenus 24. de reg.iur.*

9 Socin. *cons.90. vol.4.* vbi addit non esse audiendum debitorem, si interim ad condemnationem remorandam velit offerre satisdationem. Iunge Bart. *in l. Iulianus 69. D. de condi. indeb.* Grammat. *d.decis.58. num.10.* Socin. *in l. pecuniam 36. D. de reb.credit.*

TIT. XXVII.

DE DVOB. REIS.

DEFINITIO I.

Vni ex correis debendi, qui totum soluit, datur regressus contra correos, aliquando in solidum, aliquando pro virili.

EX pluribus debendi correis, si vnus totam pecuniam debitam soluerit creditori, mera iuris ratione nullam eo nomine citra cessionem aduersus correos habet actionem,[1] licet ad eos tota creditoris pecunia peruenerit.[2] Sibi enim imputet, quod passus sit, se tanquam correum obligari, nec melius sibi prospexerit.[3] Æquius tamen & benignius visum est interpretibus dandam ei actionem in correos,[4] aut in solidum, si ex pecunia quæ obligationi contrahendæ causam dedit, nihil ad eum peruenerit; aut pro qua saltem parte pecunia ad illos peruenit: Quasi hactenus non tam correi loco habendus sit, quam fideiussoris.[5] Eoque iure passim Senatus nostet vtitur. *Ita tractatum* ex tempore, 15. Calend. Iun. 1591.

Source : BIU Cujas

1 Vt probaui pluribus *lib.11.Coniectur.c.6 7.& 8.vbi vide.*

2 *Arg.l.propter mutuam 4.C.hoc tit.*

3 Cum potuerit indemnitatem sibi stipulari, aut eo tempore quo soluit impetrare cessionem actionis, *l. rem hereditariam 65. vers.nec remedio, D.de euict.*

4 *Ex l.1.alias l 2.C.hoc tit.* quæ tamen ab illis verbis,*& ideo*,euidenter est prospecta, cum ea consecutio ridicula sit,vt alibi monuimus.Et defuit sane in libro Irnerij, vt apparet ex coniunctione *Auth.seqq.*

5 Ita enim nostri sentiunt, correum debendi fideiussoris potius loco habendum esse, quatenus pecunia ad eum non peruenit,*ar.l.vir vxori* 17 *§. vlt.D.ad SC Velleia.*Contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *d.lib.11.Coniect. c.1.* Adde *leg.item si 7.alias l sed Iulianus, §.1.de SC.Maced.*

DEFINITIO II.

Vnus ex correis condemnatus præstandus est indemnis à correo,etiam quod ad vsuras.

QVi debebant mihi centũ ex causa dotis in viriles,cõstituerũt ea se tibi debere ex causa depositi,in eamque rem se obligauerunt singuli in solidum,ita vt fierent duo rei promittendi,[1] delegante me qui totidem tibi debebam. [2] Egisti contra alteram depositi, & cum ille primum inficiaretur depositum, deinde per tergiuersationes protraheret restitutionem, condemnatus est, non tantum ad restituendam pecuniam,sed etiam ad præstandas vsuras.[3] Egit ille contra correum, vt indemnitatem ab ipso consequeretur,quod & correi debẽdi fuissent,[4] & in bonorum, quæ communia habuerant diuisione nominatim conuenisset,vt eius depositi nomine in viriles tenerentur.[5]Non dubitabam quin iusta esset actio,quod ad quãtitatem ipsam depositam monetæque augmentum pertineret. [6] Non ideo quod correo aduersus correum regressus dandus sit, si aliud nihil moueat, & iuris rationi plus quam interpretibus tribuas. [7] Sed quia de ea re conuentio expressim facta esset, [8] sanè expensarum nomine quas condemnatus debuerat, adeoq; soluerat priusquam aduersus correum ageret, nullã ei actionem superesse constabat, quippe quæ propter malam fidem litemque temerariam debitæ, & consequenter personales fuissent.[9]Sed de vsuris quæstio difficilior videbatur. Nam cum ex causa depositi vsuræ non debeantur,nisi vel propter moram, [10] vel quia depositarius pecunia vsus sit, [11] neutro casu dici poterat correo, qui non esset condemnatus moram aut factum condemnati nocere debere.[12]Quod enim dici solet vnius ex correis factum nocere alteri,[13] non de mora intelligendum est, sed de eo quod vnus ex correis agendo aut excipiendo fecerit, quia singuli possunt in solidum & agere & conueniri. [14] Sed etsi mora vnius noceret alteri, id tamen ratione creditoris intelligi deberet, non ita, vt ille ipse qui moram feciſſet,ac ob eam condemnatus fuisset,vllam à correo indemnitatem eo nomine consequi deberet. [15] Imo vero si quid ex ea causa creditori præstiterit correus,qui moram nõ fecit, æquum est indemnem cum seruari à moroso, vt sua cuique mora nocear. [16] Senatus tamen vsurarum quoque indemnitatẽ condemnato præstandam esse censuit,nõ quod moram correi nocere correo æquum esset,[17] sed quia pecuniam hanc quæ ex causa depositi petebatur,vterque correus ante contractam depositi obligationem iure dotis debuerat,[18] nec numeratione,sed sola confessione & constitutione. quasi breui manu depositum initum fuerat, [19] vt proinde dubitari non posset,quin vterque ea pecunia vsus fuisset. Quo demũ casu æquum est præstari vsuras à depositario, nulla etiam mora contracta. [20] Idque præterea consequens videbatur conuentioni inter correos factæ, vt de communi depositum redderetur. Eadem enim causa esse solet accessionum, quæ debiti principalis. [21] *Ita Senatus* inter fratres Riondet,4.Id.Ian. 1593.

1 Nam ex causa quoque depositi, vt & ex alio quolibet contractu correi debendi fieri possunt,*l.eandem rem 9 D.h.t.*

2 Vt nimirum ea delegatio vice solutionis esset,*l.quamuis 8 § interdum.D. ad SC.Velleian.*

3 Quæ scilicet in actione depositi, vt & in aliis omnibus bonæ fidei iudiciis debentur,saltem à die moræ, *l. Lucius 24. & l.sequ § 1. D. depos.l.vsura 34 &in contraria 37.D.de vsur.* iunct.*l.1.l.mora 32.§.in bonæ fidei,eod.*

4 *Ex l.1.alias l.2.cum ibi notat.C.hoc tit.*

5 Quibus verbis etsi nihil conueniisset de vsuris, videbatur tamen eandem constituendam esse rationem vsurarum & sortis,*arg.l.Lucius 18.D.qui potior.in pign.hab.*

6 Quia monetæ augmentum,quod vulgo renfortum vocant,pars est debiti principalis, vt dicemus *in tit.De solut.ex l. cum quid 3.vbi not.D.de reb.credit.*

7 De quo iam dixi *Defin.prox.præced.*

8 Cui haud dubie standum erat, cum omnes contractus legem ex conuentione accipiant,*l.1.§.si conuenerit,d.l.Lucius 24.in fi.D.depos.*

9 *Ex l.eum quem temere 77 de indic. l. properandum 13.§.sine autem alterutra, C.eod.*Dixi *Defin. 1.supr.si plures vna sent. condemn.fuer.*

10 *l.1.l.mora 32.§.in bonæ fidei,D.de vsur.*

11 *d.l.Lucius 24.& l.seq.§.1.D.depos.*

12 *l.in condemnatione 173.§.vnicuique,*iunct. *l.factum 155.de reg.iur.l.eandem 9.§ vlt.D.hoc tit.*

13 *l.2.l.3.§.1.l pen.eod.tit.*

14 Vt scriptum est in dictis legibus,*& in l.si rem aliquam, 31.§.si duo,D.de nouat.*

15 Quæ enim fronte posset hoc desiderare is,cuius propria mora coerceretur,*l.si plures 38.in fi.D.de admin.tutor.l.mora 32. §.pen.D.de vsur.*

16 *d.l.mora,§.pen.*

17 Obstaret enim quod in contrarium diserte scriptum est,*in d.§.penult.*

18 Initio scilicet inspecto, quod regulariter *inspiciendũ* est,*l.3.§.scio,D.de minor.l si procuratorem 8.in prin.D.mand.l.1. §.si seruus depositum.D.depos.*

19 Quod à nostris dicitur depositum irregulare, quia regulariter depositum non nisi re contrahitur, *l.Publia 26. §.1. cum ibi not.D.depositi.*

20 *l.die sponsaliorum 25.§.1.D.eod.tit.depositi.*

21 *Arg.l. lecta 40 vers.sed cum sortis, D.de reb.credit.l.Lucius 18.D.qui potior.in pig.hab.c.accessorium,de reg.iur.in 6.*

DEFINITIO III.

Pactum de non petendo vni ex correis factum prodest correo,sed non redditio instrumenti,alia est ratio fideiussoris.

PActum quidem de nõ petendo cum vno ex correis debendi factum,si non in personam conceptum sit,sed in rem,quale in dubio esse creditur,[1]alteri correo prodesse solet,[2] sicut & fideiussori,[3]cum vna omnium obligatio sit.[4]Sed si non,nisi tacitè pactum illud inducatur ex chirographi & instrumenti obligatorij traditione,quod vni ex correis creditor reddiderit, [5] magis est,vt ea res inducat probationẽ mandatarum correo aduersus correum actionum, quam exceptionem pacti de non petendo in fauorem correi,cui redditum non fuit.[6] Vtrumque enim inducere proculdubio non potest,id est, & actionis cessionem & exceptionem vtilem, per quam cessa illa actio elidatur. [7] In eoq; melior fideiussoris conditio esse videtur. Nam sicuti nulla debitori principali actio danda aut mandanda est contra fideiussorem,qui si ipse soluisset,mãdati actionem haberet, [8] ita facilius admitti potest, vt chirographi redditio, quæ cessionem inducere nequit, inducat exceptionem pacti,[9] vtilem etiam fideiussori. [10] *Ita Senatus* in causa N.Ioannis de Belly, D. des Eschelles, 3. Calen. Mart.1593.

1 *l.&*

Source : BIU Cujas

1 *l. & heredi 21. §. vlt. & legib. seqq. D. de pact. l. exceptiones 7. §. rei autem, D. de except.*

2 *d. l. & heredi 21. §. vlt.* iunct. *l. idem in duobus 25. D. de pact.*

3 *d. §. vlt. l. 21. eod. d. l. 7. §. 1. D. de except.*

4 *l. 2. l. 3. §. 1. D. hoc tit.*

5 *l. 2. vers. & ideo, D. de pact.*

6 Ex not. per Bart. *ad l. 2. nu. 5.* Et Alex. *ibid. nu. 10. per l. si u qui duos 29. de liber. legat. l. 1. C. de donat. l. fi.* iunct. *gl. C de pact. cõuent. tam sup. dot.* Obserua tamen Cast *in d. l. 2. nu. 4. de pact.* putare huiusmodi pactum tacitũ, quod inducitur ex chirographi redditione vni ex correis facta prodesse correo, in quo pugnat omnino cum Bartoli sententia. Nam si verum est, quod vult Bart. videri creditorẽ mandare correo actiones aduersus correum, consequens est, nõ posse igitur correo prodesse pactum. Alioqui videretur creditor mandare actionem inutilẽ, & quæ per pacti exceptionem elidi potest, vt dixi *Def. 6 sup. de pact.* Cum tamen non sint hæc contraria, pactum fieri, siue expressum siue tacitum cum vno ex correis de non petendo, & mandari ei actionem contra correum, siue soluto debito, siue gratis, & vltro redditum sit instrumentum. Ego vero non dubito, quin Bartoli & Alexandri sententia probabilior sit.

7 Nullam enim videtur actionem cedere is, qui talem cedit, quæ possit elidi per exceptionem, *l. Stichum 95. §. pen. de solut. l. nihil interest 112. de reg. iur.*

8 Si mandatum intercesserit, aut actionem negotiorum gestorum, si nullum mandatum interuenit, *l. ex mandato 20. §. 1. D. mandat.*

9 *d. l. 2. D. de pact.*

10 *l. & heredi 21. §. vlt. & legib. seqq. eod. tit. l. exceptiones 7. §. rei autem, D. de except.*

DEFINITIO IV.

Creditor, qui spe futuræ numerationis vni ex correis instrumentum tradidit, atq; ita fecit, vt alius correus partem suam debiti correo soluerit, nullam actionem habere debet contra illum, cuius circumueniendi causam præbuit, licet alius factus sit non soluendo.

AT finge redditum à creditore chirographum vni ex correis nulla dum facta solutione, sed vt aliquando fit, spe futuræ numerationis, non nouato debito, sed in nouam obligationem citra nouationem deducto,[1] ignorante tamen correo qui postmodum à socio deceptus, quasi is totum debitum creditori soluisset, partem debiti, siue vltro siue per iudicem conuentus ei reddiderit, accepto in eam rem per socij manus instrumẽto. Adde etiam, si voles, insertas instrumento apochas, siue veras siue falsas, ex quib. probetur solutum à correo fuisse, quicquid creditori debeatur. An aduersus hunc qui partem suam debiti correo soluit, efficax vlla creditori supererit actio? Mouet quod ex huiusmodi redditione chirographi, quæ nec propter solutionem præcedentem, nec donandi animo, sed spe futuræ numerationis facta sit,[2] non potest induci tacitum pactum, de non petendo, nec in fauorem quidem eius ex correis, cui instrumentum redditum est,[3] multo minus igitur ex illius persona inducendum erit in fauorem alterius ex correis, cum quo & de quo nihil actum est.[4] Rursus etsi ea redditio, vt proximè diximus, solet efficere, vt creditor correo aduersus correum actiones mandasse videatur,[5] non potest tamen ea capi coniectura pro ea parte debiti, quæ nondum soluta est, & cuius ratione creditor pristinæ obligationis iura sibi exceperit, protestatus expressim, ne qua nouatio facta intelligeretur.[6] Nec proinde videri poterat correus correo soluisse, quasi ex voluntate & mandato creditoris:[7] Non magis quam si correus ille qui solutionem à correo accepit, mentitus se soluisse, instrumentum à creditore per dolum extorsisset, aut furto subripuisset.[8] At contra pro correo faciebat, quod creditor tradendo instrumentum, vni ex correis Titio, idque ignorante alio correo Sempronio fecisset, vt circumuentus Titio Sempronius iustam ei pro parte sua soluendi causam habuisset. Debuerat enim creditor Sempronio significare quod inter se & Titium gestum fuerat, eique denunciare ne prius Titio, quasi is totum soluisset, partem suam redderet, quã à Titio totum solutum esset.[9] Proinde imputari ei potest, cur circumueniendi Sempronij occasionem Titio præbuerit, cum si instrumentum Titio non reddidisset, non hæc litis materia vlla nunc esset.[10] An non enim iustam causam habuit Sempronius existimandi solutum fuisse à Titio vniuersum debitum? Videns non solum penes eum esse instrumentum crediti,[11] sed etiam in margine instrumenti conscriptas apochas, quæ totius debiti solutionem præ se ferrent?[12] Nam licet falsæ probarentur, vnde tamen falsi committendi occasio & opportunitas, nisi ex eo, quod instrumẽtum fuerat redditum Titio, qui falsum commisisse dicebatur?[13] Et quamuis in proposito cõstaret, non eam fecisse creditoris voluntatem, vt actiones in Semproniũ vllas mandaret Titio, qui ipse debitor manebat:[14] Cum tamen regulare illud sit, vt ex instrumenti redditione vni ex correis facta cessæ actiones videantur,[15] an non iusto errore ductus Sempronius credere potuit & debuit, mandatas cõtra se Titio actiones cum posteriora pacta inter Titiũ & creditorẽ inita ignoraret?[16] An diuinare ea debuit?[17] aut de correo temere suspicari, quod instrumenta creditori subtraxisset?[18] Maximè cum iam solutionis dies venisset, nec dum tamen ipse à creditore vtgeretur?[19] Itaque cum imputare sibi deberet creditor, & incũsultæ facilitati suæ expensum ferre, quod ante solutionem sibi factam instrumentũ debiti Titio reddidisset absente & ignorante Sempronio, plæcebat hac vna ratione repelli creditorem debere,[20] tametsi Titius, qui ex contractæ obligationis tempore soluendo fuerat, esse postea desiisset:[21] Lõgeque iustius & æquius esse, damno eum affici, quam ipsius facto & culpa iustam Sempronij ignorantiam circumueniri.[22] Neq; recta erat huius casus comparatio cum illo; quo Titius creditori instrumentum subtraxisset. Tum enim neque creditoris factum vllum interueniisset, nec proinde imputari ei quicquam posset.[23] Non enim creditori illud simpliciter imputamus, cum Titius instrumentum debiti penes se habeat sed cur illi creditor id tradiderit.[24] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam omnis quidem nouatio noua obligatio est, *l. 1. D. de nouat.* sed non viciſsim omnis noua obligatio est nouatio, *l. vlt. C. eod.*

2 *Vt in l. vlt. C. de non numer. pecun.*

3 Quandoquidem non ea mente & intentione redditum est. Actus autem non operantur vltra intentionem agẽtium, *l. non omnis 19. D. si cert. pet.*

4 Ne ex alterius persona plus iuris quis habeat, quam alter ille habere possit, contra *l. nemo plus commodi 120. de regul. iuris.*

5 Quia nimirum ad hoc ipsum potuit compelli creditor, vt vni ex correis totum soluenti præstaret actiones, *l. rem hereditariam 65. D. de euict. in vers. nec remedio.*

6 Ea namque protestatio conseruat haud dubie ius protestantis, *l. 4. §. 1. D. quib. mod. pig. vel hypoth. soluit. l. etsi quis 14. §. plerique. D. de religios. & sumpt. funer.*

7 Quomodo videretur si correus haberet mandatas à correo actiones, *l. solutum 49. D. de solut.*

8 Qui casus esset plane indubitatus.

9 *Arg. l. si filiusfamilias 16. D. de SC. Macedon. l. si fideiussores 9. in princ. & §. si cum debitor. D. mandat.*

10 Itaque damnum dedisse videtur, qui damni occasionẽ dedit, *l. is damnum dat 169. cum ibi not. de reg. iur.*

11 Cum is qui habet instrumentum præsumatur habere mandatum, *l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

12 *l. pecunia soluta 14. C. de solut.*

Source : BIU Cujas

13 *l.1.§.editiones.cum ibi not. D.de edend.*

14 Solutionem enim oportet interuenire, vt soluta pecunia possit videri pretium mandatarum actionum, *l. Modestinus 76. D.de solut. l.cum pupillus 21. D.de tutel. & ration.distr.*

15 Ex not per Bart. & Alex. *ad l.2. D.de pact.* vt dixi *Desi.praced.num.6.*

16 Est enim semper probabilis ignorantia facti alieni, *l. vlt. D.pro suo.* & mutationis quæ superuenit, *l.si cum Cornelius 82. D.de solut.*

17 Minime vero, *d.l. fideiussor 29 §.si cum debitor. D.mandat. l.4.§ illa etiam quæsito. D.de dolo mal. except. l. si putator 31. D.ad leg. Aquil.*

18 Ne hoc quidem. Nunquam enim facile ac in dubio capienda est præsumptio delicti, *l.merito 51. D.pro socio.*

19 Quæ res magnam suspicionem adferebat factæ iam solutionis.

20 Quasi nullum damnum sentire videretur qui ex culpa sua sentiret, *l.quod quis 203 de reg.iur.*

21 Vt proinde id quod de nouo emerserat nouo videretur indigere auxilio, *l. de ætate 11.§.ex causa. D.de interrog.in iur. fac.*

22 *d.l.si fideiussor 29.in prin. & §.si cum debitor. D.mand.*

23 Difficile enim est à furibus præsertim domesticis & familiaribus sibi cauere.

24 In quo sane & factum & culpa creditoris interceßit.

DEFINITIO V.

Solæ vnius ex correis debendi ignorantia non debet damno afficere creditorem, etiam cui imputari aliquid potest, nisi hactenus ne correus ex iusta sua ignorantia damnum sentiat.

PLanè si proponeres nihil dum à Sempronio solutum fuisse Titio, non esset æquum ob id solũ intelligi liberatum Semproniũ quod à Titio instrumentũ crediti habuisset.[1] Hactenus enim Sempronio succurrendũ est ne ex iusta sua ignorantia ob factum & culpam creditoris damnũ vllum sentiat,[2] nõ etiam vsque adeo ei fauẽdum, vt ex Titij calliditate aut liberalitate lucretur,[3] in præiudiciũ creditoris, qui fraudari neque debuit, neque potuit.[4] Quandoquidem aduersus fraudem Titij optime creditor sibi prospexerat,[5] nõ tam quod eius bona omnia sibi obligari curauisset (nam si aliud nihil esset non prohiberetur Sempronius Titio debitum soluere, nec consequenter Titius apocham Sempronio conscribere, inscio creditore, ni Sempronio denunciatũ esset ne solueret,[6] quamuis acceptum facere Sempronio Titius non posset, etiam nullo pignore interueniente, si ex eo creditor fraudaretur[7]) quam quod à priore obligatione quę vnica & indiuidua duorum correorum fuit,[8] non aliter recedere voluerit, quam si totum sibi debitum solueretur.[9] Proindequamdiu nec totum debitum solutũ fuit, nec dum in damno versatur Sempronius ob iustam suam ignorantiam ex creditoris facto emanantem,[10] potius succurrendum est creditori certanti de damno vitando,[11] & pro quo etiam faciat ratio iuris,[12] quam Sempronio, qui & iure inferior sit, & de lucro ex alterius iniuria captando certans nullo æquitatis prætextu adiuuetur.[13] Denique nihil hoc casu interesse videtur an Titius creditori instrumentum subtraxerit, an ab eo traditum acceperit, cautione noua interueniente. Nec rursum an rem gestam Sempronius sciuerit, an ignorauerit, cum nullo casu creditorem damno afficere debeat Sempronij ignorantia quantumlibet iusta,[14] nisi quando hæc duo concurrunt, vt & imputari aliud possit creditori, & in damno mansurus sit Sempronius si non ei succurratur.[15] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis habuisset in signum liberationis.

2 Vt dixi *Desi. præced.*

3 Aliud enim est damnum euitare, aliud vero etiam lucrum captare, *l.3.in prin. D. vnde vi.*

4 *l.1. & tot.tit. D.quæ in fraud.credit.*

5 Similis ratio est *in l.3. D.de separat.*

6 *vt in l.3. C. de nouat.*

7 *l pactum curatoris 22. C. de pact. & ibi not. l. non abstulit 4. C. de nouat.*

8 *l.2. l.3. §.1. D. hoc tit.*

9 Vt apparebat ex protestatione apposita in posteriore obligatione.

10 Non prius autem versatur in damno quam incipiat in eo esse vt cogatur bis idem soluere.

11 *l.in eo 33. l.non debet 4. §.1. De reg.iur. l. quod autem 6. §. simili modo dicimus. D.quæ in fraud.credit. l.4 § si cum legitima. De doli ma'. except.*

12 *Arg.d.l.3. D.de separat.*

13 Repugnat enim æquitas naturalis, *l.nam hoc natura 14. D.de condict.indeb. l.iure naturæ 206. de reg.iur.*

14 *Arg.d.l.quod autem 6.§.si quid cum pupillo. D. quæ in frau. credit. l.absentia 140. cum ibi not. De reg.iur.*

15 Vt in ea specie de qua scripsimus *Desi.præced.*

DEFINITIO VI.

Non succurritur correo debendi, qui remansurus est in damno contra creditorem, nisi cum ex facto creditoris damnum illud correus sensurus esset.

ITaque finge Semproniũ partem suam debiti soluisse Titio priusquã Titius à creditore instrumẽti redditionem extorqueret, vt facilius ei esset suam quoq; partem soluendo chirographi restitutionem vtriusque nomine impetrare. An si postea inter Titiũ & creditorem gestum sit negotium, eo quo exposuimus modo, & subinde Titius Sempronio instrumẽtũ reddiderit, securus erit Sempronius aduersus creditorem? Minimè. Nam licet correo iamsoluerit, qui postea lapsus sit facultatibus, & ideo futurum sit vt si iterum creditori soluere cogatur damnũ sentiat:[1] Propriæ tamen facilitati imputare id debet, quod correi fidem secutus maluerit ei pecuniam dare ad soluendum, quam ipsi creditori soluere.[2] Cui porro nihil est quod imputetur, cũ sibi vigilauerit & prospexerit,[3] nec damni quod ob correi culpam vel inopiam Sempronius sentiat occasionem ipse dederit. Cum autem in proposita specie proponeretur collusum inter Titium & Sempronium fuisse in necem creditoris, & in falso, quod Titius admisisse dicebatur, Sempronium perpetrandi criminis consilium participasse, de eo primum Senatus inquirendum & cognoscendum putauit.[4] Itaque nihil super principali negotio pronunciatum est.

1 Quia reperietur bis idem soluisse, *in quo tamen nihil* absurdi est, cum non bis eidem soluitur. Bona namque fides non bis solui prohibet sed bis exigi, *l.bona fides 57. de reg.iur. l.si quis dolo 51. in fi. D.de re iudic.*

2 Ita enim fit vt videatur correum elegisse & ideo sibi debet imputare, *arg.l.1.§. illud sciendum & seq. D.de separat.*

3 Quod vtiq; facere potuit & debuit, *l.pupillus 24. D.quæ in frau. cred. l.non enim 16. C.ex quib. caus. maior. d.l.3. D. de separat.*

4 Nam si vel mala fide Sẽpronius Titio soluisset, hoc est sciens non esse satisfactum creditori, aut si post factam bona fide solutionem falsum ille admisisset, constabat omnimodo condemnari eum debere. Priore quidem casu quod bonam causam nunquam habuisset, *l.pupilli 96. in prin. de solut.* Posteriore vero quod bonam causam quam habuerat vitio suo & ob falsum commissum perdidisset. Not. *ad l.1. C. si ex fals. instru. & in l. Diuus 33. D. de re iud.*

DEFINITIO VII.

Factum quidem & mora vnius ex correis debendi nocet alteri, sed non pactum ad augendam obligationem, quæ ab initio certam legem habuit.

COrreorum debendi vna quidem & indiuidua est obligatio, sicut & vna summa quę à singulis in soli-

in ſolidum debetur.[1] Vnde illud quoque eſt quod dici ſolet alterius factum etiam alteri nocere.[2] Sed ſi alter ex iis inſcio altero pactus ſit cum creditore de modo vſurarum, quæ ex communi obligatione certam legem non acceperant,[3] nō nocebit ea res correo quo minus audiri debeat, ſi ab ea vſurarum taxatione recedere velit, ac minores vſuras dummodo iuſtas offerre. Nam cum vſurarum acceſſione obligatio augeatur,[4] iniquum ſane ſit in alterutrius arbitrio eſſe vt quem iis velit modum conſtituat, quia inuito altero poteſt alter obligationem augere facto ſuo, nec ſi moram contrahat.[5] Quin etſi mora rei nocere ſolet fideiuſſori,[6] ex ea tamen fideiuſſoris obligationem non augeri certum eſt.[7] Hactenus igitur mora rei nocere debet fideiuſſori, vt principalis idemque fideiuſſoria obligatio perpetuetur, ſi fortè poſt rei moram promiſſus Stichus perierit,[8] non etiam vt augeatur. Sic & factum vnius ex correis qui fortè hominem promiſſum occiderit, nocebit correo, vt qui alioquin ſpeciei interitu liberatus eſſet perinde remaneat obligatus atq; ſi ipſe occidiſſet.[9] Nempe ita ferente natura & conditione contractæ obligationis quæ eadem manet.[10] Sed ſi de ea per vſurarum acceſſionem augenda tractetur, aliud eſt,[11] & vtriuſque conſenſum in conſtituendo certo vſurarum modo interuenire oportet, vt ex ea taxatione in ſolidum contra ſingulos agi poſſit.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *l.2 l.3.§.1.D.hoc tit.*

2 *l.pen.eod.tit.*

3 Nam ſi ab initio certam legem pro vſuris quoque habuiſſet ſtipulatio, aliud vtique dicendum eſſet, cum ea ex poſtfacto immutari non poſſit, niſi conſentientibus omnibus quorum intereſt, *l.vero procuratori*, 12.*§ pen.D.de ſolut.*

4 *l.Lucius* 18. *D.de vſur. l. centum Capua* 8. *De eo quod cert. loc.*

5 *l.mora* 32.*§.pen.D.de vſur.*

6 Scilicet ad perpetuandam obligationem principalem, *l.mora rei* 88.*D.de verb.oblig.*

7 *d.l.centum Capuæ. verſ.nec oportebit.* Intellige, niſi fideiuſſerit in omnem cauſam vt in *l.quæro* 54.*D.locat.*

8 *d.l.mora.* iunct.*l.cum filiusfamilias* 49.*eod.tit.de verb.oblig. l.ſi quis ſolutioni* 24 § 1.*de vſur.l.ſi libert.*44. *D.de oper.libert.*

9 Cum dubitari non poſſit quantum ad eum qui occidit, quin remaneat obligatus ex facto ſuo, quod & in fideiuſſore obtinet, quia nemo facto ſuo poteſt obligationem ſuam tollere, *l.ſi ſeruum* 91.*§.nunc videamus. De verb.obligat.dict.l.ſi libertus.*

10 Habuit enim ab initio certam ſuam legem, *l.vero* 12 *§ pen.D.de ſolut.*

11 Id enim ex poſtfacto ſuperuenit, nec ad obligationis ab initio conſtitutæ ſubſtantiam pertinet.

12 Quomodo & in aliis quibuſdam propria cuiuſque correi perſona ſpectanda eſt, *l.eandem* 9 *§.vlt.D.hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Ob temerariam litem ab vno ex correis debendi ſuſceptam non eſt alius correus onerandus, cui nihil poteſt imputari.

NOn valde diſſimile eſt, quod quanquam ſumptus litis pro pignore perſequēdo factos idem & hypothecæ & ordinis priuilegium habere conſtat,[1] ii tamen pro communi noſtro debito, cuius ego & tu correi eramus, ego rem meam Titio obligauerim, & is contra te egerit me inſcio, ac obtinuerit cum victoria expenſarum, nec iuris nec æquitatis ratio patitur, vt luendi pignoris cauſa eas quoq; expenſas tanquam debiti partem offerre debeam,[2] cum ex facto tuo duriori mea conditio reddi non debuerit,[3] nihilq; imputari poſſit mihi, qui ſi ab initio conuentus fuiſſem, ſtatim ſoluiſſem.[4] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa cuiuſdam viduæ N. Lambert Auguſtanæ 8.*Id.Maij* 1593.

1 *Not.in l.Lucius* 18.*D.qui potior.in pignor hab.* Acceſſorium enim ſequitur naturam ſui principalis, vt eſt in regula iuris pontificij.

2 Quas vtique offerre deberem, ſi fuiſſem ego condemnatus, aut ſi litem à te aduerſus correum meum inſtitutam mihi denunciaſſes.

3 *l.2. D.quod vi aut clam l.ſoluendo* 39. *D.de neg.geſt. l.mora* 32 *§.pen.D.de vſur.*

4 Aliud ergo eſt ſi lis mihi fuerit denunciata nec ſoluerim.

DEFINITIO IX.

Qui ab vno ex tribus correis debendi accepit partem tertiam debiti, diuidit actionem inter eum & cæteros, ſed non quantum ad cæteros inter ſe.

TRibus in ſolidum eiuſdem pecuniæ correis debendi cōſtitutis creditor ab vno ex iis accepta tertia debiti parte apocham conſcripſerat, qua ſignificauerat ſoluta ſibi centum à Titio pro tertia debiti parte, quæ ad eum pertineret. Actionis quidem, quæ aduerſus Titium quoq; ſicut & aduerſus cæteros in ſolidum competebat, diuiſionem factam videri conſtitit vt nihil amplius à Titio peti poſſit.[1] Sed quod ad alios duos à quibus nihil dū ſolutum erat communem & indiuiſam pro reliquo debito manſiſſe placuit,[2] ideoque vtrum ex ipſis creditor elegiſſet in ſolidum conueniri potuiſſe.[3] Propterea quod diuiſio debiti non tam inducatur ex eo quod pars ſoluta ſit, quam quod ab hoc aut ab illo ſit ſoluta, ne vt lex ait, qui partem ſuam ſoluit pro alio exigatur.[4] Eſt enim conſequens vt eius demum ſolius qui ſoluit, non etiam alterius fauore interpretatio diuiſionis inducēdę accipi debeat. Ne alioqui actus & vltra intentionē agentis, & extra id quod actum ſit operetur, contra vulgarem quaſi pro iuris regula noſtrorum conditionem.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 16.Cal.Aug.1593.

1 *Ex l.ſi creditores* 18.*cum ibi not.C.de pact.*

2 Quia inter eos nullam debiti diuiſionem factam eſſe verum eſt, cum neuter eorum quicquam ſoluerit, vt ſcilicet limitata cauſa limitatum pariat effectum, *vulg l.in agris* 16.*D. de acquir.rer.domin.*

3 Ex natura ſcilicet obligationis correorum debendi, *l.2. l.3.§.1.D hoc tit.*

4 Vt ſcriptum eſt *in d.l.ſi creditores.* [Aliud ergo eſt ſi quis contra vnum ex correis debendi egerit nec adiecerit *pro eius parte* licet non petierit niſi partem debiti, *arg.l.reos* 23. *C.de fideiuſſ.* Multo minùs inducetur diuiſio ſi actum ſit cōtra vnum ex correis pro certa quantitate quæ non reſpondeat ratæ eius portioni DD. *in d.l.ſi creditores. Ita Senatus* pro Aymonier Auguſtano Id.Febr.1612. Sane facilius eſt vt ex perceptione partis inducatur diuiſio fauore ſoluēntis, maximè ſi pars ſoluta reſpondeat ratæ parti ab eo debitæ. *Ita tractatum eſt* ibid.]

5 *Vulg l.non omnis* 19. *D.de reb. cred. l.ſemper in ſtipulationibus* 34.*de reg iur.*

DEFINITIO X.

Correus, qui totum ſoluere condemnatus & coactus eſt, regreſſum habet aduerſus correos eadem ſententia condemnatos pro virilibus partibus condemnationis non obligationis.

CVm eſſent octo correi debendi ex cauſa mutui delegerat creditor ex ipſis non niſi quatuor, & obtinuerat, vt quia diuiſionis beneficio renunciauerant ſinguli in ſolidum condemnarentur. Tum in executione iudicati ab vno ex iis quatuor ſolidam condemnationem exegerat. Coactus ſoluere ſi aduerſus iudicati correos regreſſū habere velit, (quādo eo iure vtimur, vt correo qui totum ſoluit actio pro

Source : BIU Cujas

virilibus portionibus in correos competat,[1]) non pro octaua tãtum,sed pro quarta portione singulos conuenire poterit, propterea quod ex iudicato illos tantum correos habuerit,qui eadem sententia sunt condemnati,[2]quamuis si ex prima obligatione non ex condemnatione soluisset,non nisi octauam quisque debiti partem erat debiturus. [3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Ioanne Mareschal.5.Non.Aug.1593.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin.1.supr.hoc tit.*

2 Fiunt enim correi debendi ex iudicato sicut & ex contractu quolibet, *l.1. Cod.si vna sent.plur.condemn.sint.* iunct. *l. eandem 9.D.hoc tit.* Contra tamen videtur sentire Afflict. *Decis.215.*

3 Non enim datur regressus aduersus singulos correos in solidum, sed in viriles, vt notant nostri *ad d.l.1. C.hoc tit.post glos.ibid.*

DEFINITIO XI.

Ex pluribus conductionis correis etiam qui fruitus non est, potest prior & in solidum conueniri, si beneficio diuisionis renunciauit, nisi eo inscio nouam conuentionem locator fecerit cum alio correo.

DEbendi correis pluribus ex locationis causa constitutis aduersus singulos actio in solidum competit locatori ad exsolutionem pensionis, cum diuisionis beneficio,[1]quod ex Iustiniani lege habẽt, [2] renunciarunt,nec distinguemus an alteruter duntaxat re locata fruitus sit: perinde enim qui fruitus non est, conueniri poterit, atque is qui fruitus est, adeoque primo loco non facta correi excussione. [3] Si tamen nouus contractus cum eo qui solus fruitus est initus sit,absente& inscio correo,licet ignorantis ius tollere nequeat pactio, quæ inter alios facta est,[4] hactenus tamen locatori nocebit, vt actionem quam aduersus eum habebat,amisisse videatur,[5] solaq; supersit illa, quæ ex posteriore contractu competit, quia & qui solus cum eo contraxit, nouasque cõuentiones iniit sine correo, proprio potius quam communi iure vsus, & ex posteriore magis quam ex priore contractu rem conductam retinuisse credendus est,[6] vt proinde verum sit,correum qui secundæ conuentioni non adfuit neque per se fruitum fuisse neque per correum. [7] *Ita Senatus* in causa N.Gaspardi Antonij de Riddes D. de Bleys & Dominæ Abbatissæ Dubeton & Sp. Gabrielis Damodry Aduocati,Prid.Id.Aug.1593.

1 Hoc enim fieri potest, *l.eandem 9. in princip.D.hoc tit.l. cum apparebit 47. D.locat.*

2 *Nouel.99.De duob. reis.* vnde sumpta est *Auth.hoc ita.C. hoc tit.*

3 *arg.l.propter mutuam 4.C.hoc tit.*

4 *l.si vnus 27.§.pacta.vers.ante omnia.l.vlt.D.de pact.l.2.D. quod vi aut clam.l.Granius 7.§ pen.D.de fideiuss.*

5 Quasi alium solum elegerit cum quo pactus fuit, *arg.l. 1.§.illud quæritur & seq.D.de separat.* etsi hodie sola electione facta vnius ex correis alius non liberatur,*l.vlt.C.de fideiuss.*

6 Cum præsumatur quisque vsus iure suo & proprio magis quam communi,*l.merito 51.D.pro socio l.4.D.de solut.*

7 Et ideo tanto magis æquum est vt ex priore contractu nullo modo teneatur, quasi cessante quod ad eum causa debiti.

DEFINITIO XII.

In clausularum repugnantia semper capienda est ea interpretatio,per quam fiat vt vtraque clausula operetur.

COrrei plures ita se obligauerant, vt, quæ correorum obligationis natura est,singuli in solidum conueniri possent,in eamque rem, vt fieri assolet beneficio diuisionis & ordinis renunciauerant.[1] At posteriore contractus parte scriptum erat, cautumque expressim, vt non prius exigi vnus ex iis in solidum posset, quam ab omnibus quoque cæteris petitum fuisset, addita etiam insolitæ clausulæ ratione,[2]quod se omnes pro vniuersitatis debito obligassent. Quibusdam videbatur in huiusmodi clausularum repugnantia maiorem habendam esse rationem posterioris,[3] quæ haud dubiè ex contrahentium voluntate adiecta fuisset,cum & insolita esset, & propriam rationem haberet,[4] quam prioris,quæ ex notariorum stilo adiici soleret non semper eius vim & potestatem satis intelligentium. [5] Nec sanè improbabilis erat sententia si aliter conciliari clausulæ non possent.[6] At æquius & commodius visum est eam capere interpretationem,vt ab omnib. quidem peti necesse esset priusquam ab vno exigere solidum liceret.[7]Sed tamen si omnes simul solidum nõ offerrent,neq; cogeretur debitor per partes solutionem accipere,[8] neque ab eo quem eligere vellet solidum statim exigere prohiberetur. [9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio,13.Cal.Ian.1594.

1 Quod beneficium hodie ipsis competit, *ex Iustin.constitutione Nouel.99.*nisi cum ei renunciarunt. *Auth. hoc ita.C. hoc tit.* Vide quæ scripsi de correorum obligationibus, *lib.11. Coniectur.*

2 Propter quam dicendum videbatur nullam ex clausulis valere,*l.vbi pugnantia 188.de reg.iur.*

3 Cum in pactis omnibus nouissima derogent prioribus, *vul.l.pacta nouissima 12.C de pact.*

4 Ex qua ratione apparebat non fuisse illam temere ac inutiliter adiectam,*arg.l.cum pater 77.§.dulcissimis. de legat.2.*

5 Minor enim vis esse solet clausularum quæ adiiciuntur ex stylo notariorum potius, quam ex voluntate contrahentium, per ea quæ notat Bart.& post eum cæteri, *ad l.1.D. de iure codicil.*

6 Quæ tamen semper sunt conciliandæ quantum fieri potest.

7 Nempe propter posteriorem clausulam, quæ alioqui futura esset inutilis.

8 Solutio enim per partes habet magna incommoda,*l 3. D. famil.ercisc.*

9 Ex vi & potestate prioris clausulæ, cui etiam ratio iuris suffragabatur,*l.1.C.hoc tit.* Vide *l.cum ex causa 139.De verb.obl.*

DEFINITIO XIII.

Plurium correorum debendi fideiussor condemnatus creditori à quo habuit cessionem actionum potest habere regressum contra vnumquemque ex correis in solidum quod ad sortem, sed non quod ad expensas litis.

FIdeiussor plurium correorum debendi, qui beneficio diuisionis renunciauerant, si post susceptam litem condemnatus ad solutionem debiti & in expensas litis soluerit creditori, & ab eo in ipsa solutione, vt fieri solet, iurium cessionem impetrauerit; mox aduersus vnum ex correis regressum in solidum habere velit, audiendus quidem est, si ab vno quem ex ipsis elegerit de indemnitate in solidũ agat cesso iure,[1]quãtum ad sortem attinet,[2]sed non quantum ad expensas quas ille de suo in litem prorogauit, quarum scilicet nomine singulos correos non nisi ex æquis & virilibus portionibus condemnari oportet. [3] Nec sumptus quos creditori ex litis victoria præstari & restitui necesse fuit ab his separabuntur,quia neque creditor ipse pro litis sumptibus actionem contra alium habere posset,quam aduersus condemnatum. [4] Id enim est quod vulgo iactatur,sumptuum litis semper esse personalem condemnationem. [5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio,Ad 9.Cal.Quintil.1605.

1 Alio-

Source : BIU Cujas

1 Alioqui suo iure non haberet regressum contra eos pro quibus fideiussisset nisi in viriles, præterquam si aliter conuenisset, puta si post contractam correorum debendi in solidum obligationem datumq; fideiussorem, subinde & eodem instrumento promissa esset fideiussori indemnitas à correis adiecta illa clausula vulgari *comme dessus*, id est vt supra. His enim verbis viderentur correi omnes ad indemnitatem quoque se in solidum obligasse & eandem beneficij diuisionis renunciationem repetiisse compendio verborum. Quomodo in eadem huius Definit. specie tractatum est.

2 Solet enim hac parte separari causa sortis ab accessionibus, *arg. l. quæro 54. D. locat.*

3 Cum expensarum condemnatio semper sit personalis, vt dixi *Defin. 1. supr. si plur. vna sent. condemn. sint.*

4 Nec enim aliam ob causam expensarum condemnatio irrogatur, quam in pœnam & odium temeratiæ litis, *vulg. l. cum quem temere 79. D. de iudic. Instit. de pœn. temer. litig.*

5 Dixi *in d. Defi. 1. supr. si plur. vna senten'. condemn. sint.*

DEFINITIO XIV.

Nulla cessio potest fieri correo debendi qui totum soluit, nisi fiat in ipsa solutione aut præcedente pacto cedendarum actionum.

PLuribus in solidum de eadem re aut pecunia obligatis, qui solidum soluit, si non aut in ipsa solutione aut ante solutionem per pactum cedendarum actionum sibi prospiciat, frustra postmodum aduersus correos aut aliter obligationis socios accepit cessionem eius actionis, quę ipso iure extincta sicuti nulla amplius supereſt, ita neque cedi potest. [1] Nec quicquam proderit si iudicis officium in eam rem ex æquitate imploretur, vt quod in conuentione omissum est, iurisdictionis auctoritate suppleatur. Huic enim remedio tantum locus est, cum solutio sic facta fuit, vt tamē eam actionem cuius cessio postulatur non prorsus extinxerit, quod plerisq; casibus vsuuenit. [2] *Ita tractatum est* Cal. Iul. 1603.

1 *l. Modestinus 76. D. de solut. l. 1. C. de contr. iudic. tutel.*

2 Vt in specie *l. si res obligata 57. D. de legat. 1. l. 2. l. sicut 8. §. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

[DEFINITIO XV.

De obligatione correorum credendi nouata retento iure anterioris pignoris.

SIcuti vni ex correis credendi solidum solui potest, [1] ita & ei qui ab vno ex correis mandatum habeat [2] non ad agendum tantùm, sed etiam ad accipiendam solutionem. [3] Cæterùm non erunt correi credendi quibus eadem quantitas simul promissa est, nisi conuenerit vt singulis in solidum debeatur. [4] Tametsi anteriore instrumento quod per posterius nouatum fuerat, idipsum contineretur. [5] Nouatio enim semper nouam sic facit obligationem, vt vetustiorē perimat [6] cuius proinde ratio haberi amplius nulla potest. [7] Nec ad rem pertinuit, quod conuenerat vt prior obligatio duraret quod ad ius retinendum anterioris hypothecæ. [8] Aliud enim est de iure tantum & ordine pignoris disputare. Aliud verò de substantia ipsa obligationis, quam eodem pignoris ordine retento innouari & immutari nihil prohibet. [9] *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Antonij Bay procuratoris generalis & N. Scipionis de Seyssel D. Choysel & N. Francisci Roget 3. Id. Iul. 1612.

1 *l. 1. & 3. § 1 l. si id quod 15. & seq. D. hoc tit.*

2 Nihil enim refert an vero creditori soluatur an alij ex eius mandato. *l. vero procuratori 12. D. de solut. l. quamuis 40. §. vlt. & legib. seqq. D. ad SC. Treb.*

3 Nam procuratori ad lites non rectè soluitur si non ad hoc etiam datus sit, vt ei solui possit. *l. hoc iure 86. D. de solut.*

4 *l. reos 11. §. cum tabulis D. hoc tit.*

5 Vt scilicet plures illi creditores essent correi & singulis in solidum deberetur.

6 *l. 1. & tot. tit. D. de nouat.*

7 Scilicet cùm nouatio est voluntaria iuxta distinctionem *l. aliam D. eod. tit. De nouat.*

8 Quæ frequentissima conuentio est creditorum quoties ea ipsa quantitas deducitur in posteriorem obligationem, quæ fuerat deducta in priorem. Ex *l. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

9 Textus est in *l. creditor 3 l. creditor 12. §. Papinianus. aliàs l. si prior D. qui potior. in pignor. hab.*

TIT. XXVIII.
DE FIDEIVSS. ET MANDAT.

DEFINITIO I.

Etiam constitutor vt & fideiussor & alius intercessor quilibet habet exceptionem ordinis nisi se fecerit expromissorem, aut nisi fideiusserit iudicio sisti, vel promiserit se curaturum dari quid ab alio.

QVi proprio nomine constituit se soluturum quod alius debet, [1] quamuis nomine proprio sit obligatus, cum tamen alienum sit debitum, pro intercessore non secus ac fideiussor habendus est, [2] proinde iuuatidebet exceptione ordinis & excussionis non factæ, si ante debitorem conueniatur: [3] Nisi exceptionis huius beneficio renunciauerit. [4] Eadē enim vrget ratio æquitatis quæ fideiussoribus primum exceptionem accommodandam suasit, vt quantum fieri potest succurratur ei qui pro alieno debito obligatus est, vel ob hoc maximè ne litium modus multiplicetur si cōdemnatus constitutor aduersus debitorem regressum, vt par est, habere velit. [5] Hoc ita si non nouandi animo debitorem se constituerit, idest nisi expromissor fuerit. Hic enim cum promissione sua liberet debitorem, solusque maneat obligatus, [6] non potest principalis debitoris, qui nullus supereſt, excussionem obiicere. [7] Huic similis est fideiussor iudicio sisti: [8] Itemque is qui promisit se curaturum, vt alius quid det vel faciat. [9] Nam quemadmodum si conueniatur ad faciendum id quod facere ille debuit, quem stiturum aut facturum promiserat, male & supra quam promiserit conuenietur. [10] Ita si ad hoc ipsum vrgeatur vt debitorem iudicio sistat, aut ab eo dari quid vel fieri curet, nullam habere potest ordinis exceptionē, quoniam ad id solus ipse obligatus est. [11] *Ita Senatus* pro D. Comite de Monteal contra D. Gaspardū de Maillans Iuridicum maiorem Beugesianæ prouinciæ 3. Id. Iul. 1588. Itemque alio placito quod pronunciatum est 13. Cal. Decemb. seqq. Hæc Defin. ex parte repetita est sub tit. de constit. pecun.

1 Potest enim quis tam alienum, quam suum proprium debitum constituere, *l. eum qui Ephesi 5. §. quod exigimus. D. de pecun. constit.*

2 Intercessor enim est quisquis pro alieno debito se obligat, *l. 1. & tot. tit. D. ad SC. Velleian. Nouell. 4. de fideiuss.*

3 Ex d. *Nouel. 4. de fideiussor.* vnde sumpta est *Auth. præsente. C. hoc tit. l. vlt. C. de const. pecun.* [Sunt tamen qui putent debere fieri excussionem sumptibus constitutoris ex Roman. consil. & in eo duriorem esse condicionem constitutoris.

4 Nemo enim dubitat quin possit ei iuri renunciari. cum sit ius priuatum non publicum, *l. pen. C. de pact. l. pactum 46. D. eod.*

5 Euitanda enim est multiplicitas litium quantū fieri potest, *l. singulis. 6. D. de except. rei iudic. l. quidam. 21. D. de reb. cred.*

Source : BIU Cujas

6 Expromissor enim ille est qui solus obligatur pro alio tamen non obligato, siue alius ille obligatus aliquando fuerit siue nunquam. Vide Cuiac. ad Paul. *lib.* 1. *Sent. tit.* 20. Dionys. Gothofr. *ad tit. D. de fideiuss.*

7 Not. *ad Auth. præsente C. hoc tit. & ad Auth. hoc si debitor C. de pign.* Qui enim non est excuti non potest, cum non entis nullę sint qualitates.

8 *De quo in tit. D. qui satisd. cogant.*

9 Valet enim huiusmodi promissio. *§. si quis alium. 3. Inst. de inutil. stipulat.*

10 Liberatur enim sistendo illum quem sisti promisit, nec aliud quicquam facere cogitur, *l. quoties quis alium 81. de verbor. obligat.*

11 Exceptio autem ordinis præsupponit posse duos ad eandem rem conueniri, *l. Moschis 47. de iur. fisc. l. plane 14. D. de minor. d. Auth. præsente. C. hoc tit. & d. Auth. hoc si debitor C. de pignor.* Alex. *cons. 29. nu. 36. lib. 7.*

DEFINITIO II.

Fideiussori præstanda est indemnitas in ea ipsa moneta in qua soluit, si eius interfit, & in eo plus iuris habet quam creditor.

CEntum libras Turonenses & regias Chamberij ad certam diem soluere obligatas fideiussorem eo nomine dederat, quem postmodũ creditor Lugduni repertum in moneta regia soluere coegerat. Si debitor mandati iudicio Chamberij conuentus vbi & contractus initus fuerat, & solutio fieri debuerat, totidem librarum æstimationem offerat in moneta Sabaudica, non est audiendus. Debet enim in moneta eiusdem materiæ & formæ soluere in qua fideiussor soluit, si fideiussor sua interesse dicat,[1] quoniam nec alioqui indemnis fideiussor præstaretur. [2] Plus ergo iuris habet fideiussor quã habituras esset creditor si ageret aduersus debitorẽ. Hic enim solutionem quam Chamberij peteret in moneta Sabaudica oblatam accipere cogeretur, dum ne in minore nummo quam asse nostro fieret oblatio,[3] nimirum creditoris ius ex sola obligationis potestate æstimamus,[4] fideiussoris vero potissimũ ex bona fide, quæ facit vt quod ei abest idipsũ præstari restituiq; oporteat.[5] *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Sept. 1588.

1 Quia idipsum quod fideiussor soluit ei abest, datur autem ei actio mandati in omne id quod ipsi abest, *l. inter causas 26. §. abesse. D. mandat.*

2 Iniquum autem fuerit eum qui pro te officium suscepit remanere in damno, quod non sentiret si officium suscepisset, *l. si seruus 61. §. quod vero. D. de furt.*

3 *Ex not. at. in l. Paulus. alius l. creditorem 99. D. de solut. & in l. 1. D. de aur. & argent. legat.*

4 *l. quicquid adstringendæ. 99. de verb. obligat.*

5 *d. §. abesse & d. § quod vero.* Vnde etiam est quod si fideiussor grauiores vsuras præstiterit, potest eas repetere indistinctè, *l. si vero 12. §. si mihi. D. mandat.* Negotiorum vero gestor ita demum si plus commodi attulerit ei, cuius gessit negotia, *l. & in contraria 37. in fin. D. de vsur.* In quo etiam obseruandum est, meliorem esse conditionem mandatarij & fideiussoris in eo, quod vsuras possunt petere, nulla etiam mora interueniente, *d. §. si mihi.* Quod in aliis bonæ fidei iudiciis secus est, *l. mora. 32. §. in bonæ fidei. D. de vsur.*

DEFINITIO III.

Exceptio discussionis competit fideiussori etiam contra mercatorem, nisi ipse & mercator sit & in foro mercatorum conueniatur. Item ei qui promisit se soluturum ad eam diem ad quam debitor se obligauit.

EXceptionem ordinis non eo minus habere debet fideiussor quod cum mercatore cõtraxerit,[1] nisi & mercator ipse sit, & in mercatorum foro conueniatur, in quo de istis apicibus iuris non solet disputari.[2] Sed neq; illud exceptionẽ impediet, quod fideiussor promiserit se soluturum ad eam ipsam diem, ad quam principalis debitor soluere se obligauit.[3] Nam & cum duo facti sunt correi debendi, licet vna tantum sit obligatio,[4] si tamen ad alterutrum solum tota pecunia peruenerit, placet eum ad quem nihil peruenit eadem iuuandum exceptione, quod ex interpretum sententia[5] pro fideiussore habendus videatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore 14. Calen. Decemb. 1589. Et rursum in causa N. Franciſci Paquelet D. de Moyron & Gabaleon mense Maij 1614.

1 Ias. *in §. item si quis. nu. 76. 77. & 78. Instit. de action.*

2 Sed tantum de bona fide, *l. si fideiussor. 29. §. quadam. D. mandat.* [Bald. & Salyc. *ad l. frustra C. de non n. pecun.* Emanuel Soarez *in Commun. opin. in verb. fideiussor.*]

3 Ea namque verba pertinent ad ius actionis non ad ius exactionis. Exceptio autem ordinis nec obligationem nec actionem remoratur, sed tantum exactionem, cum sit dilatoria, vt dixi *Defin. 1. supr. De except.*

4 *l. 2. l. 3. §. 1. D. hoc tit.*

5 Quæ tamen à nobis improbata est, *lib. 11. Coniect. cap. 1.* vbi vide.

6 *DD. ad Auth. hoc ita. C. hoc tit. ex l. vir vxori 17. §. si mulier & Titius D. ad SC. Velleian.* Anton. Gabriel. *lib. 3. Commun. opin. conclus. 3. De fideiuss.*

DEFINITIO IV.

Idoneus fideiussor non est nisi qui & corpus suum cum bonis obligauit & exceptioni ordinis renunciauit, nisi vbi consuetudo est in contrarium.

NEc satis idoneus nec ritè obligatus videtur fideiussor, qui exceptioni ordinis non renunciauit,[1] quive bona sua duntaxat non etiam corpus suũ pignori obligauit.[2] Neq; distinguimus an idoneus fideiussor dandus sit lege iubente, puta per tutorem vel curatorem,[3] an ex partium conuentione.[4] Sed hoc ita si non in eo loco fideiussor dari debeat, in quo longa consuetudine receptum sit vt fideiussorum bona obligari sufficiat, quomodo in valle Augustana seruari solere publicè relatũ est. Cuiusq; enim loci consuetudo hac in re vt in cæteris ferè omnibus seruanda est.[5] Illud sanè constat apud Augustanos receptum esse, vt qui in iudicio fideiussit, hoc ipso non tantum bona sua, sed etiam corpus pignori obligasse intelligatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Ian. 1589. Et rursus 12. Cal. Decemb. 1590.

1 Quia nullam videtur actionem habere is qui potest repelli per exceptionem, *l. nihil interest 112. de reg. iur.*

2 Ex Not. per Bart. *in l. filio. D. vt legat. nom. caueat.* Corset. *in sing.*

3 Hi enim satisdare iubentur à lege. *Instit. de satisdat. tutor. & curat.*

4 Vt cum quis imposuit sibi necessitatem satisdandi, *l. si fideiussor 7 §. necessaria. D. qui satisd. cogant.*

5 Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo comprobauit, *l. Imperatores 13. in fin. D. de pollicit.*

6 In eoque fideiussor iudicialis deteriotis conditionis est, quam extraiudicialis. Nec immerito propter vigorem & auctoritatem iudicij.

DEFINITIO V.

Fideiussio cum sit stricti iuris non trahitur ab vno casu ad alium, nec proinde à compromissis ad iudicia.

FIdeiussi me soluturum pro Titio quicquid arbitri eum tibi debere intra Cal. Mart. pronunciabunt. Si nulla ab arbitris feretur sententia, tametsi iudex aut Senatus pronunciauerit Titium tibi debere, non ero ex fideiussione obligatus. Verum enim est me in hunc casum non fideiussisse:[1] fideiussionem vero, cum per stipulationem duntaxat contrahatur,[2] eatenus tantum contractam videri quaterus

Source : BIU Cujas

tenus verborum formulâ & conceptio patitur: [1] nisi fortè quis dicat, etiam iudices itemque Præsides & Senatores arbitrorum iure & appellatione censeri, præsertim cum arbitria hodie redacta sint ad instar iudiciorum, [2] sed non est interpretatio hæc probabilis, alia enim est persona & conditio arbitri, alia iudicis ordinarij, sicut & alia potestas & natura arbitrij, alia iudicati. [3] Quin & si ab arbitris pronunciatũ quid esset post diem in fideiussione expressũ; non obligaret. Qui enim ad tempus obligari voluit, non potest obligatus remanere post tempus, [4] quin saltem doli mali exceptione agentem creditorem possit repellere. [5] *Ita tractatum est* in causa D. Baronis de la Serra & Iacobi Buttauand, mens. Aug. 1591.

1 Sed in alium planè diuersum qui ad hũc extẽdi non potest maximè propter diuersitatem personarum: nec enim vnquam fit extensio de persona ad personam, ne quidem ex identitate rationis, *l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus.* iunct. *l. qui Romæ 122. §. Agerius. De verb. oblig.*

2 *l. blanditus 12. C. hoc tit. l. 5. §. satis acceptio. D. de verb. obli.*

3 *Ex l. quicquid adstringendæ 99. eod. tit.*

4 *l. 1. D. de except. Qui arbitr. recep.*

5 Vt constat *ex l. 2. eod. & ex l. 1. C. eod. tit.*

6 Nempe propter vim temporis expressi & limitati, *l. Imperator 8 in fi D. de postul. l. Thais 41. §. intra. D. de fideic. libert.*

7 *l. obligationum fere 44. §. placet. D. de oblig. & actio.*

DEFINITIO VI.

Qui fideiubet in rem suam non habet ordinis exceptionem quamuis ei non renunciauerit.

CVm meus debitor mihi obligatum fundum vendere tibi vellet, nec tu aliter velles emere quam si consentirem, [1] consensi, ita tamen vt ex pretio solueretur mihi quod debebatur. Emisti, & quod venditor mihi debebat soluturum te pro eo fideiussisti. Si contra te agam ex fideiussione, non proderit tibi exceptio nõ factæ excussionis, [2] siue dicas te tertium possessorem, [3] cum possessionem nactus fueris me consentiente; ego vero cõsenserim propter tuam fideiussionem, [4] vt proinde non debeat mihi nocere tua possessio, quam si non à me saltem propter me habeas, [5] siue contendas te nudum esse fideiussorem, qui exceptioni ordinis nõ renunciaueris. Nam cum fideiusseris in consequentiam contractus, cui non eram aliter consensurus, nõ est quod ex fideiussione tua damnum aut potius incommodum si quod est subire recuses, ex qua lucrum senseris: quandoquidem si non fideiussisses, neque hanc rem hodie possideres. Denique ferè est vt hoc casu in rem tuam fideiussisse videaris: [6] nec æquum videri potest vt & rem & pretium habeas: [7] præsertim cum nihil tua interfit an mihi an venditori tuo pretium soluas, cum vtroque casu futurum sit vt libereris. [8] *Ita Senatus* ex tempore in causa Archidiaconi d'Aix contra N. Marquet. 8. Id. Maij 1590.

1 Vt scilicet huiusmodi consensu remitterem & dissolueremus ius mei pignoris, *l. si consenserit 7. l. sicut 8. §. non videtur & pass. D quib. mod pig. vel hypoth. soluit.*

2 Quæ aliis fideiussoribus prodesse solet. *Auth. præsentẽ. C. hoc tit.*

3 Nam & tertio possessori, qui bonam fidem & titulum habeat, datur exceptio non factæ excussionis. *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

4 Non aliter consensurus. *arg. l. cum te 6. & l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

5 Nemo enim debet ob id solum, quod possideat, vincere illum aut à quo possidet aut pro quo aut propter quem possidet, *l. 1. §. vlt. D. vti possid. l. 2. C. de præscript. 30. annor.*

6 Quo casu fideiussor habetur pro reo principali; *l. sed si fideiussor. 24. D. de pact.*

7 *l. ex empto 11. §. qui autem. l. bona fides 50. D. de act. empt.*

8 Quia solues mihi ex voluntate tui venditoris, quod perinde est ac si solueres ipsi venditori, *l. solutum 49. D. de solut. l. quia perinde 40. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Si creditor eligat vnum ex pluribus fideiussoribus, qui non sit soluendo, non ideo actionem aduersus cæteros remisisse credendus est.

CReditor qui plures consideiusores in solidum obligatos habuit, si contra vnum ex ipsis egerit nulla facta protestatione, [1] ita demum actionem sibi aduersus alios competentem remisisse credendus est, si soluendo esse proponatur is qui solus & in solidum conuentus est. [2] Alioqui sola electio non facit quo minus aduersus alios agere quandoq; possit, vt ab illis consequatur quod ab hoc consequi non potuerit. [3] *Ita tractatum est* 13 Cal. Iul. 1590.

1 Protestatio enim si qua facta esset conseruaret ius protestantis, *l. si debitor 4 §. 1 D. quib. mod pign. vel hypoth. soluit. l. etsi quis 14 §. plerique. D. de relig. & sumpt. funer.*

2 Matth. de Affli&. *decis. 142.*

3 Hoc enim Iustinianus constituit *in l. vlt. C. hoc tit.* contra iuris veteris rationem ex qua vnius ex correis electione sola alter liberabatur.

DEFINITIO VIII.

Fideiussores iudicio sisti & iudicatum solui non habent exceptionem ordinis, & in quo tamen differant.

FIdeiussoribus iudicio sisti & iudicatum solui commune illud est, quod exceptionem nõ factæ excussionis obiicere nullo modo possũt, si post sententiam aduersus reum redditam priore loco conueniantur. [1] Nam & aduersus eos sententia executioni mandari potest, sed hac tamen differẽtia quod cõtra fideiusorem de iudicato soluendo litem nouam ex ea causa moueri necesse est, non vt de victoris iure iam cognito iterum cognoscatur, [2] sed ne incipi possit ab executione. [3] At contra fideiussorem ex causa iudicio sistendi datum statim fieri potest executio, nec noua citatione in eam rem opus est. [4] *Ita Senatus* in causa viduæ de Langier & D. de Vateuille Baronis de Verso ex mense Iunij 1590. & rursum pro Iacobo Buttauand contra D. de la Serra, 6. Id. Iunij 1591.

1 Quia huiusmodi stipulationes interponũtur ex auctoritate & iurisdictione prætoris, vt iudicium ratum fiat; *l. 1. D. de prætor. stipulat.* & contra cuius mentem fuerit differri executionem iudicati, *arg. l. in conuentionalibus 52. de verb. oblig. & l. in prætoriis. D. de prætor. stipul.* Atqui exceptio non factæ excussionis dilatoria est, vt dixi *Defin. 1 supr. De except.*

2 Id enim esset actum agere. [Intellige siue actor ipse stipulatus sit siue procurator generalis, cuius stipulationem ratam habuerit. Secus est, si eius interpositioni restiterit. *Ita Senatus* pro D. Ruffin. Idib. Decemb. 1602.]

3 Guid. Pap. *decis. 26 & decis. 11. Bart. ad l. 1. D. iudic. sol.* Sic nec laudatum arbitratoris nocet fideiussori, quamuis factum sit compromissum, eo præsente ac tacente. Ranchin. *ad Guid. Pap. d. q. 26.* post Dec. *cons. 408. in fin.*

4 Idem Guid. Pap. *decis. 215* Vide Papiens. *in form. execut. sentent. d. fin. in versic. sapiens & egregius. n. 26.* Intellige tamen, nisi essent mutuæ personæ, tunc enim pars vocari deberet, in executione sententiæ, & summaria petitio offerri, & de causa cognosci summariè per iudicem. Idem Guid. Pap. *d. quæst. 26. de execut. sent. §. breuiter. versi. sed secundum.*

DEFINITIO IX.

Fideiussor tutus exceptione pacti de non petendo, cuius tamen controuersiam patiatur à creditore, non eo minus potest agere mandati si id malit contra debitorem.

SI is qui pro te fideiuserat conuentus à creditore obiiciat exceptionem sibi competentem perso-

Source : BIU Cujas

nalis pacti Dē nō petendo,[1] creditor autem pactum neget, eoque nomine litem ab eo fideiussor tuus patiatur, malitque ob illam causam contra te mandati agere aut ex stipulatu vt eum liberes, placet audiri eum debere,[2] nec tibi prodesse quod aduersus eum agentem paratus sis probare, tutum esse illum ea exceptione vt à creditore non nisi iniuria vrgeri possit. Non enim æquum est vt propter te sumptibus & incommodis litis vexetur:[3] præsertim si fecerit quod in se fuit, & exceptionem bona fide obiecerit.[4] Neque hoc casu locum habet quod dici solet fideiussorem tutum exceptione si per iniuriam iudicis condemnatus sit non habere regressum aduersus debitorem.[5] Id enim tum procedit cum exceptio talis est, quæ non fideiussori tantum, sed ipsi etiam debitori profutura esset contra creditorem. Quo casu sicuti debitoris interest opponi exceptionem à fideiussore,[6] ita non debet iniuria fideiussori facta debitorem contingere.[7] Atqui pactum de non petendo fideiussori factū non potest prodesse debitori.[8] Nihil ergo interest debitoris tametsi eam exceptionem fideiussor agenti creditori nolit obiicere. Et generaliter in hac quæstione obseruandū illud est, quod ex Iuliano Vlpianus tradidit,[9] si fideiussor ex sua persona omiserit exceptionem qua reus vti non potuit, habere eum mandati actionem: quod si eam qua reus vti potuit, siquidem minus honestam æquè habere eum mādati actionem, sin eam qua honestè reus vti potuit non habiturum mandati actionem si modo habuit facultatem rei conueniendi, desiderandique vt ipse susciperet potius iudicium vel suo vel procuratorio nomine. Sic enim proculdubio apud Vlpianum ni fallor legendum est, vt locus sit integer & sententiam habeat rectam ac generalem. *Ita Senatus* pro Ioanne le petit riche contra Antonium Bourgeois 16 Cal. Decemb. 1590.

1 Est enim pactum de non petendo aliquando personale, licet regulariter & sui natura sit in rem, *l. & heredi 21. §. vltim. & l. seq. D. de pact.*

2 Perinde acsi nullum ei cum creditore tuo pactum de non petendo intercessisset. Nec enim cogendus est vti exceptione sibi soli non etiam tibi competente, *arg. l. pen. C. de pact. l. si iudex circumuento 41. D. de minor.*

3 *Arg. l. minoribus 6. eod. tit. De minor.*

4 Negatio enim & contestatio secutā cœpit facere rem dubiam, *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non lic.*

5 *l. si fideiussor 29. in princ. & § si cum debitor. D. mandat. l. si pro ea 10 C. eod. l. exceptione 67. D. hoc tit.*

6 Et de huiusmodi exceptione debet intelligi quod scriptum est *in l. ideoque 10. §. generaliter. D. mandat.* fideiussorem qui omisit exceptionem ex sua persona qua reus vti non potuit, habere nihilominus mandati actionem, si ea exceptio minus honesta fuit, non igitur habere si honesta fuerit exceptio. Quenam autem honestior, quam pacti de non petendo licet personalis? Sed tamen quia non posset illa exceptio etiam à fideiussore opposita prodesse debitori, non debet nocere fideiussori quod eam amiserit, non magis quàm si creditor fideiussori donatum voluisset, *d. l. idemque. §. vlt.*

7 Sufficit enim vt fideiussor fecerit quod potuit ne condemnatetur, si Baldo credimus *in l. 2. §. solet quæri. D. de hæred. vel act. vend.* Abbat. *cons. 60. vol. 1.* Hyppol. de Marsil. *in rubr. De fideiuss. n. 186.* quem refert Duen. *reg. 337. ampl. 1.* Etsi pugnare hoc videretur cum *d. l. exceptione.*

8 *in d. l. idemque 10 § generaliter. D. mandati.*

9 Alioqui manca erit non generalis traditio Iuliani, *in d. §. generaliter.* Adde *l. si fideiussor 29 §. vlt. & l. Quintus Mutius 48. eod. tit. mandat.* Vide Cuiac. *lib. 11. Obs. cap. 40.*

DEFINITIO X.

Fideiussor tempore liberatus si soluat creditori non idcirco amittit actionem mandati.

EAdem causa est fideiussoris, qui soluit cum iam non per pactum de nō petendo: sed per lapsum temporis solus esset liberatus. Inter hunc enim & eum qui tutus erat exceptione pacti nihil interest, quandoquidem vterq; soluendo & fidem implet, & liberat debitorem.[1] Sed etsi exceptio talis esset quæ non tantum fideiussori, sed etiam reo competeret, non cogeretur fideiussor litem prosequi, ne periculo quidem debitoris, sed abundè faceret si debitori litem denunciaret, vt adesset ille & quam sibi competere putaret exceptionem tueretur. Nihil enim aliud à fideiussore exigimus nisi vti ne soluat temerè, néve facultatem aufferat debitori vtendi iure suo,[2] id est ne sit in culpa.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio est Vlpiani, *in l. si fideiussor. 29. §. vlt. D. mandat.*

2 *l. Quintus Mucius 48. eod. tit.*

3 *l. Stichum 95. § pen. D. de solut.*

DEFINITIO XI.

Mandati actio competit fideiussori vt non ipse tantum sed etiam ipsius vxor liberetur & eximatur liti, si quam ex causa fideiussionis patiatur.

CVm suggerente debitore vxor fideiussoris iam condemnati executioni quam creditor vrgebat intercessisset, prætextu quidem dotis, sed frustrandi tātum vt fit debiti causa,[1] visum est mandati actionem vtilem fideiussori in eam rem esse debere, vt non ipse tantum, sed ipsius quoque vxor liti eximeretur.[2] Interest namque fideiussoris non vexari vxorem sumptibus litibusq; inanibus: non solum si de bonis dotalibus controuertatur,[3] sed & si de aduentitiis aut paraphernalibus, in quibus nihil omnino iuris maritus habet.[4] Ex causa enim fideiussionis æquum est mandati actione præstari omnia, quę in fideiussionis consequentiam veniunt. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et ad eludendam iudicati executionem. Id enim plerunque faciunt condemnati. *l. si vt proponis. 8. C. de exec. rei iud.*

2 Propter indiuiduam illā vitæ societatem, quæ est inter coniuges, *l. 1. D. de rit. nupt. iunct. l. minoribus. 6 D. de minor.*

3 De quibus tamen dubitari minus potest cum sint in dominio & iure mariti, *l. quamuis 75. D. de iur. dot. l. dote 9. C. de rei vindic.*

4 Inuita scilicet vxore, *l. hac lege 8. & l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

5 Et quorum incommodum non pateretur hodie fideiussor si mandatum non suscepisset, *l. si seruus 61. §. quod vero D. de furt.*

DEFINITIO XII.

Fideiussor vt sit idoneus cogitur etiam corpus suum obligare, tametsi pro eo interueniat qui corpus suum obligare non potest.

FIdeiussor siue de iudicato soluendo siue ex qua alia causa dandus, non aliter idoneus videri debet, quam si non tantū bona sua sed & corpus quoque pignori obliget,[1] posteaquam generali consuetudine magis quam iure receptum est, vt licet dominus nemo sit membrorum suorum,[2] pignori tamen seipsum dare liber homo possit.[3] Nec distinguemus an is, cuius obligationi fideiussor accedit, presbyter sit, aut monachus, aut Senator aliusve cui interdicta sit proprij corporis obligatio.[4] Etsi enim iuris ratio facit ne in duriorem causam obligari fideiussor possit quā debitor principalis,[5] nihil tamē prohibet quin efficacius obligetur.[6] Argumēto est, quod si quis pro muliere intercesserit metu SC. Velleiani, aut pro minore contēplatione iuris prætorij,[7] omnimodo obligatur, nec Senatusconsulti aut restitutionis beneficium implorare potest, quod personæ principaliter obligatæ si conueniretur profuturum esset.[8] Sic pro eo, qui naturaliter tantum obligatus sit, nec proinde conueniri queat ex obligatione,[9] fideiussorem vtiliter accipi certum est, qui & ciuiliter

Source : BIU Cujas

& ciuiliter obligetur & efficaciter conueniatur. [10] Neque enim aliam ob causam fideiussores dantur quam vt melius cautum sit creditoribus. [11] *Ita Senatus* 3. Non. Decem. 1590. pro vniuersitate de Villereuerture contra D. Berard. Decanum ecclesiæ illius loci. Etiam antea in causa quadam Nicolai Pic, & Danielis Portonier. 9. Cal. Febr. 1576.

1 Vide Bart. *ad l. filio. D. vt legat. seu fideic. serv. cauf. caueat.*
2 *l. liber homo* 13. *D. ad leg. Aquil.*
3 *Notat. ad l. ob as* 12. *C. de oblig. & action.*
4 Illi enim proprium corpus obligare non possunt tanquam quod officio publico & dignitati ipsorum iam sit obligatum. Neque enim vna res duobus potest esse obligata sine stellionatu, *l. & quæ nondum* 15. *§. qui res suas. D. de pign.* Nisi cũ ex pretio potest vtrique creditori satisfieri, vt *in d. §. qui res suas*, quæ exceptio non cadit in personam liberam quia vendi non potest.
5 *l. Græce* 8. *§. illud commune. & seq. D. hoc tit.*
6 Aliud siquidem est obligari durius, aliud autem obligari efficacius, vt apparet ex sequentibus exemplis.
7 Propter incertum ætatis & restitutionis, quomodo loquitur Papin. *in l. si Titius* 48. *D. hoc tit.* iunct. *l. Stichum* 95. *§. quod vulgo de solut.*
8 Vt dixi *Desis. sup. De fideiuss. minor. nu* 3.
9 Naturalis enim obligatio non parit actionem, sed tantum exceptionem, *l. iurgentium.* 7. *§. igitur nuda. D. de pact. l. naturales* 10. *D. de oblig. & act.*
10 *l. 1. l. stipulatus sum* 6. *§. vlt. & l. seq. D. hoc tit.* iunct. *l. fideiussor obligari* 16. *§. naturales. eod.*
11 *l. 1. D. qui satisd. cogant.*

DEFINITIO XIII.

Laicus fideiubens pro clerico præscriptione fori iuuari non potest.

CVi simile quoque illud est, quod si laicus pro clerico fideiusserit, placet non iuuari eum præscriptione fori, [1] qua clericus ipse vel inuitus iuuaretur. [2] Cur enim creditor à clerico alioquin locuplete fideiussorem accipiat, nisi quod videt clericum ea fori præscriptione tutum difficilioris fore conuentionis? [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Afflict. *decis.* 206. *n.* 2. Guid. Pap. *dec.* 562. Mantua. *sing.* 537.
2 *Cap. si diligenti. De for. compet.*
3 Locupletem enim debitorem vel fideiussorem non tantum ex facultatibus æstimamus, sed etiam ex conueniendi facilitate, *l.* 2. *in prin. vbi glo. qui satisd. cog.* iunct. *c.* 1. *de suppl. neglig. prælat. in* 6. Boer. *q.* 2. *nu.* 53.

DEFINITIO XIV.

Fideiussor iuratus potest in duriorem causam obligari, vt scilicet tanquam principalis teneatur non tanquam fideiussor.

SEd nec desunt, qui putent fideiussorem interueniente iureiurando in duriorem causam obligari posse; [1] quorum sententia hactenus recipi potest vt tanquam principalis debitor non tanquam fideiussor obligetur, qui in plus obligari vult, [2] vt propter iuris iurandi auctoritatẽ eo modo actus valeat, quo valere potest. [3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Francisc. Cremens. *sing.* 42.
2 Nec enim fieri potest vt accessio in plus obligetur quã debitor principalis, *l. Græce* 8. *§. illud. D. hoc tit.*
3 *Ex not.* per Bart. *in l. si quis pro eo* 56. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XV.

Fideiussor ex locationis lege datus absente locatore vtiliter tamen obligatur interueniente stipulatione notarij.

LOcaueram tibi fundũ ea lege vt de mercede intra mensem satisdares. Tu cum Titio subinde conductionem communicaueras, isque eodem instrumento pro te erga me licet absentem fideiusserat. Placet nõ posse quidem me aduersus eum agere ex causa conductionis, cum ei non locauerim, [1] sed posse tamen agere ex causa fideiussionis. Nimirum quoniam alteri per alterum acquiri obligatio & actio potest, quoties stipulantis interest vt alteri acquiratur. [2] Hic vero tua intererat, vt mihi Titius ex fideiussione obligaretur, cum tu ad hoc ipsum obligatus esses vt fideiussorem dares. Præsertim cũ notarij quoque stipulatio meo nomine interueniisset, [3] quam ego ex stipulatu agendo hoc ipso ratam haberem. [4] *Ita Senatus* Idib. Dec. 1590. in ea causa de qua SC. 5. De contr. & commit. stipul.

1 Actio enim ex locato cum sit ex cõtractu, personalis est, nec contrà alium dari potest quam contra eum ipsum, qui contrãxit aut heredem eius, *l. cum apparebit* 47. *D. locat. l. quæcunque gerimus.* 11. *D. de obli. & action.*
2 *l. stipulatio ista* 38 *§. si stipuler.* vbi gl. & DD. *de verb. oblig.*
3 Tessaur. *Decis. Pedem.* 70.
4 Qui enim ex aliquo contractu agit eum necessario ratũ habet, *l. seruum Titij* 49. *D. mandat. cum similib.*

DEFINITIO XVI.

Qui fideiusserat inutiliter, non eo minus tamen postea soluit vtiliter, ita vt non possit solutum repetere.

SI Titius cum tuo nomine erga me absentem inutiliter fideiussisset, postea tanquã fideiussor tuus mihi soluerit, dicendum est confirmari fideiussionẽ hactenus saltem ne possit repetere quod soluerit. [1] *Ita Senatus* in eadem causa. In qua tamẽ placebat, ea potius ratione condictionem impediri, quod ex iuris regula repetitio nulla est ab eo, qui suũ recepit, licet alius soluerit quam qui soluere debuit. [2]

1 Vt scilicet fideiussio inutilis habeat saltem pactum ex quo nascatur obligatio naturalis quæ impediat soluti repetitionem, *arg. l. an inutilis.* 8. *D. de acceptil.* iunct. *l. quod enim* 7. *D. hoc tit. l. naturales.* 10. *De obli. & act.*
2 *l. repetitio* 44. *D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Actionum cedendarum exceptio, quæ ex iuris ratione soli mandatori competit, eo tamen iure quo vtimur datur etiam fideiussori.

INter fideiussorem & mandatorem differentiam illam iuris auctores cõstituerunt, quod aduersus mandatorem nõ aliter agere creditor potest, quam si paratus sit ei agere actionibus omnibus, quas habeat siue in personam siue in bona debitoris; [1] adeo vt si cedere vel nolit vel ideo nõ possit quod eas culpa sua amiserit, exceptione cedendarum actionum repellatur. [2] At fideiussori conuento vt pro debitore soluat exceptio illa nõ competit, siue nolit creditor cedere siue non possit, feceritque ne posset. [3] Hæc tam varie, quoniam in damno moraretur mandator si non ei remedio cessionis succurreretur, cũ nullam ex propria persona actionem habiturus sit aduersus debitorem, vtpote quem nec liberauerit soluendo creditori. Soluit enim proprio nomine, & propter mandatum suum, nõ nomine debitoris. [4] Fideiussor vero sicuti non tantum suo, sed etiam debitoris nomine soluit quod soluit, ita nõ seipsum solum sed & debitorẽ ipsum liberat, adeoque debitorem primũ; se vero non nisi per cõsequentias, [5] ob idq; paratam habet mandati actionem in debitorem [6] nec proinde vlla indiget cessione. [7] Plurium confideiussorum alia ratio est. Neq; enim qui ex iis primus soluit vllã aduersus cæteros ex ea causa habet actionem, licet ex ea solutione liberetur, quia pro debitore non pro

Source : BIU Cujas

iis creditori ſolutum intelligitur.[8] Quæ res fecit vt inter eos beneficium aut potius remedium ceſſionis induci neceſſe fuerit, cum fieri poterat vt aduerſus debitorẽ, aut periculoſior aut difficilior futurus eſſet regreſſus per actionem mandati.[9] Eoque pertinent iura omnia quæ tractant de actionib. fideiuſſori cedendis.[10] Sed tamen iuris interpretes, dum prudentibus ipſis prudentiores videri volunt, apertiſſimum errorem inuexerunt vt creditor aduerſus fideiuſſorem agens perinde ſummoueatur exceptione cedẽdarum actionum, ſi cedere vel nolit vel nõ poſſit, atque ſi ageret contra mandatorem aut vnum ex confideiuſſoribus.[11] Quam ſententiam æquitatis magis quam iuris ratione fretus, probarem non illibenter eo caſu quo fieri ceſſio commodè poſſet. Cur non enim æquum videatur vel hoc ſaltẽ conſequi fideiuſſorem quod ſine creditoris diſpendio futurum ſit.[12] Sed ſi eas actiones quarũ ceſſio poſtulatur creditor facto ſuo amiſerit, puta quod cum debitore pactum perſonale feciſſet de non petendo,[13] nihil cauſæ eſt quo minus exequi ius ſuũ poſſit aduerſus fideiuſſorem; cum nihil ei debeat imputari qui iure ſuo vſus eſt.[14] Niſi forte proponas dolo malo creditoris amiſſas actiones, & ob id tantum ne iis cedere quandoq; poſſet, vt puta ſi poſt petitam ceſſionẽ pactũ inierit de non petendo à debitore. Vtiq; enim malitiis indulgendum eſſe nemo dixerit.[15] Senatus noſter communẽ interpretũ traditionẽ paſſim ſequitur & probat,[16] adeo vt nec aliter audiendum putet creditorẽ paratum actionibus ſuis cedere, quam ſi obligationis quoque tabulas reddere paratus ſit, quod ſine iis vix vlla ceſſionis vtilitas conſtare poſſit.[17] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci Bertier contra N. Dominicum Cize 6. Cal. Iul. 1591.

1 *l. ſi quis alicui 27. §. vlt. & l. ſeq. D. mandat.*

2 *l. Stichum aut Pamphilum 95. § ſi mandatu 16. D. de ſolut.*

3 Vt ex eo conſtat, quod ſi creditor pactum fecerit de nõ petendo à perſona rei, non eo minus ſaluam habet actionem contra fideiuſſorem, cui tamen nullam aduerſus reum præſtare vtilem poteſt, *l. niſi hoc actum 22. D. de pact.* vbi ſcripſi in Rationalibus.

4 Quam rationem adfert IC. *in l. Papinianus 28. D. mand.*

5 Quia nimirum fideiuſſoris obligatio acceſſoria eſt, quæ non poteſt ſub ſiſtere ſine principali, *l. ſi fideiuſſor 19. D. de dolo.*

6 Aut mandati, ſi mandatũ aliquod interceſſit: aut negotiorum geſtorum, ſi nullum, *l. ex mandato 20. §. 1. D. mandat.*

7 Cuius ſcilicet faciendæ nulla ſubeſt æquitas niſi cum neceſſe eſt ſubuenire ſoluenti ne periclitetur, *l. in creditore 38. D. de euict. l. mulier 19. D. qui patior in pign. hab.*

8 Licet omnes per conſequentias liberentur.

9 *l. fideiuſſoribus 17. l. vt fideiuſſor 39. l. ſi fideiuſſores 41. D. hoc tit. l. cum alter 11. C. eod. l. Modeſtinus 76. D. de ſolut.*

10 De quibus *nu. prox. præced.* Adde *l. cum is 36. D. hoc tit. & in l. his conſequenter. 18. §. ſi filius-familias. D. famil. erciſc.*

11 Videtur tamen hæc ſententia probari ex *Nouel. 4. De fideiuſſ. c. 1. in fi.* in illis verbis, *à creditoribus actionibus ſibi ceſſis.* Nihi quis dicat ea verba pertinere ad actiones ceſſas non ad cedendarum neceſſitatem.

12 Quomodo argumẽtatur IC. *in l. in creditore 38. D. de eui.*

13 *Vt in d. l. niſi hoc actum 22. D. de pact.*

14 *l. nullus videtur 55. de reg. iur.*

15 *Vulg. l. in fundo 38. D. de rei vindic.*

16 Vt ſcilicet poſſit fideiuſſor per exceptionem cedenda rum actionum repellere creditorem non volentem, aut non valentem vllas præſtare actiones contra debitorem, *Ex d. Nouel. 4. De fideiuſſ. c. 1. in fi.* vbi Iuſtinianus videtur hac in re omnium interceſſorum conditionem æquare, ſiue mandatores illi ſint, ſiue fideiuſſores.

17 Nempe quia reddendæ erunt debitori cum ſoluet, *l. vlt. C. ad exhib.*

DEFINITIO XVIII.

Non tantum actionis ceſſio ſed etiã tabularum redditio fieri debet fideiuſſori per creditorem etiam inuito, ac multo magis ignorante debitore.

SEcundum quam ſententiam cum creditor quidã in fideiuſſorem agens ceſſionem actionum ei obtuliſſet, tabulas vero reddere recuſaret ni debitor ipſe conſentiret, placuit iuſtam recuſandæ ſolutionis cauſam habuiſſe fideiuſſorem, qui cedendarũ actionum exceptione nitebatur, propterea quod debitoris conſenſus fruſtra expeteretur in ea re, quæ & inuito debitore & in inuitum debitorem facienda eſſet.[1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Ex reg. l. qui poteſt 26. De reg. iur. l. aliquando 13. §. vlt. D. ad SC. Velleian.* Iunct. *l. 1. C. de nouat. & deleg.*

DEFINITIO XIX.

Fideiuſſor qui iuſta exceptione ſiue cedendarum actionum ſiue alia qualibet munitus eſt, non cenſetur eſſe in mora, ideoque nec vſuras vllas debet.

CVi conſequenter viſum eſt decurſi interea temporis vſuras nullas à fideiuſſore deberi, tametſi debitam pecuniam non obſignaſſet,[1] nec dies tantum, ſed etiam locus ſolutioni dictus proponeretur.[2] Neque enim in ſoluendi mora eſſe videri debet is à quo propter iuſtam exceptionem pecunia peti non poteſt.[3] Solaque oblatio conditionalis ſufficit cum conditio per creditorem implenda eſt, & per eum ſtat quo minus impleatur.[4] Sane ſi qua alia de cauſa interſit creditoris ne debiti tabulas reddat fideiuſſori, vt puta ſi maior quantitas à reo debebatur pro quo fideiuſſor ſoluit, non eſt arctandus creditor vt tabulas fideiuſſori tradat, ſed ſufficiet, vt actionibus ſuis cedere paratus ſit, ad eam vſque quantitatem pro qua fideiuſſor interuenerat, ſeque obliget de tabulis ipſis fideiuſſori exhibendis, quotieſcunq; bonum & æquum id videbitur.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quamuis obſignatio ſola vice ſolutionis ſit non etiam oblatio, *l. obſignatione 2. C. de ſolut. l. acceptam 19 C. de vſur.*

2 Quæ loci adiectio multum operari ſolet ad inducendam condemnationem eius quod intereſt, *l. 1. 2. & paſſ. D. de eo quod cert. loc.*

3 *l. ſciendum 21. D. de vſur. l. lecta 40. verſic. non enim. D. de reb. credit.* Porro non ſolent deberi vſuræ niſi ex mora, *l. cum quidam 17. §. ſi pupillo. D. de vſu. l. Titia Seio 87. §. vſuras. de lega. 2.*

4 Quia in eius præiudicium non in eius commodum habenda eſt pro impleta, *vulg. l. iure ciuili 24. De condict. & demon. l. in omnibus. 39. l. in iure ciuili 161. de reg. iur.*

5 Intereſt enim hoc caſu creditoris vt habeat penes ſe tabulas, etiam poſt ſolutionem ſibi factam, vt & in *l. qui tabulas. 27. D. de furt.*

DEFINITIO XX.

Reſtitutio in integrum fruſtra petitur contra fideiuſſorem poſteaquam ſoluit.

FIdeiuſſore dato ex ea cauſa quæ admittat beneficium in integrũ reſtitutionis, ſi nõ prius reſtituatur debitor aduerſus creditorem, quã fideiuſſor ſoluerit, fruſtra poſtea reſtitutionis auxiliũ aduerſus fideiuſſorem implorabit,[1] ſi non eadem reſtitutione veluti fideiuſſoris nomine ſolutionem tanquam indebitam cõdicat à creditore. Nam quin eam actionem exercere poſſit dubitari non poteſt, cum ipſius interſit ne teneatur fideiuſſori.[2] Cæterum quid imputari poteſt fideiuſſori qui coactus ſoluit nõ prohibente eo cuius erat perſecutionem crediti, atque ita ſolutionem inhibere?[3] Alioqui in damno morari fideiuſſorem iniquiſſimum ſanè futurum ſit,[4] niſi probetur in rem ſuam potius quã in rem alterius fideiuſſiſſe,[5] aut ni qua alia iuſta cauſa ſit propter quam actio mandati debeat ei denegari.[6] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, Prid. Cal. Aug. 1592.

1 Ne

1 Ne alioqui moretur in damno fideiussor; cui nihil potest imputari nisi cur fideiusserit.

2 Aut potius vt habeat quod fideiussori possit reddere, *l. indebitam 47. D. de condict. indeb.*

3 *Arg. l. si fideiussor. 29. in prin. D. mandat.* Vnde enim potuit fideiussor diuinare futurum, vt peteret restitutionem in integrum, *arg. §. si cum debitor eius. legis.*

4 Et ita damnosum ei esse officium suum, *l. si seruus 61. §. quod vero. D. de furt.*

5 Qui enim fide iubet in rem suam magis pro reo quam pro fideiussore habendus est, *l. sed si fideiussor 24. D. de pact. l. de die 8. §. 1. D qui satisd. cog. l. 5. D. de liberat. legat.*

6 Puta si fideiusserit animo donandi, *d. l. 5. De liberat. leg.*

DEFINITIO XXI.

Solutionem à fideiussore factam esse probatur contra tertium creditorem ex sola chirographi possessione.

VT fideiusor actionem habeat contra debitorem aut in res sibi ex causa fideiussionis obligatas, vtiq; probare debet factam à se solutionem.[1] Eius vero rei sufficiens probatio illa esse creditur, si chirographum ex quo potuit conueniri exhibeat, licet nec cancellatū illud sit, nec à creditore redditum probetur. Nam quòd in contrarium disputari solet, non probari solutionem debiti ex eo solo, quod debitor chirographum penes se habeat, adeoq; cancellatum, ni cōstet ab ipso creditore aut saltem ex eius voluntate debitū fuisse,[2] tum rectè dicitur, cum debitori res est aduersus creditorem negantem sibi factam esse solutionē:[3] non illo etiam casu, quo tacente ac nil conquerente creditore si velit debitor ipse aut alius fidē solutionis exigere.[4] Multo minus vero audiendus erit tertius possessor, si neget solutum, tacēte ipso etiam debitore, & patiente vt fideiusor eam actionem exerceat, quam nisi solutione iam facta exercerē non posset.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4. *supr. de pact. pignor. 4. Id. Nouemb. 1592.*

1 Præterquam in casibus, de quibus *in l. Lucius. 38. D. man. l. si pro ea contra quam 10 C. eod.*

2 *l. 2. vbi glos. D. de pact. iunct. l. si chirographum. 24. D. de probat.*

3 Quia solutio hoc casu probanda est & quidem conclu-denter ab eo qui allegat, *l. 1. C. de probat.*

4 Præsertim cum is qui habet instrumentum videatur etiam habere mandatum ad exigendum, *vulg. l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

5 Est enim exceptio ista de iure tertij nec exclusiua iuris agentis, nisi sub ea saltem conditione si tertius velit, & ideo quandiu non constat de tertij voluntate opponi non potest. *Bart. ad l. 2. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Obligatio in ampliore forma cameræ non habet exceptionem ordinis, quamuis non renunciauerit ei expressim.

QVamquam exceptioni ordinis nominatim renunciare fideiusor debet, vt ab eo beneficio excludatur,[1] si tamen quod plerumque Romæ fit se obligauerit in ampliore vt aiunt forma Cameræ satis renūciasse credendus est vt iuuari beneficio legis non possit;[2] nec illa solum ratione quod huiusmodi exceptio de apicib. iuris esse existimetur,[3] sed etiam quia amplior illa forma cameræ specialem huius exceptionis vt & aliarum omnium quæ obiici possent renunciationem contineat: vt proinde qui se obligat in ampliore forma cameræ, specialiter quoque iis omnibus exceptionibus renūciare videatur, quarum in ea forma mentio fit,[4] saltem per relationem: id enim est quod dici solet relatum inesse in referente cum suis omnibus qualitatibus,[5] neque vero qui obligatus est in ampliore forma cameræ vllas exceptiones habere potest; præterquam falsitatis & solutionis.[6] *Ita Senatus* pro N. Iano Pensabin contra N. Floret 17. Cal. Febr. 1593.

1 *Nouel. 4. De fideiussor. vbi glos. in princip.* Adeo vt non sufficiat quod fideiusor se constituerit principalem debitorem & pagatorem, vt loquitur Papiens. *in form. libell. contra plures reos debend. vers. beneficio nouarum constitutionum. nu. 3. post gl. in d. Nouel. 4. De fideiuss.* Petr. Rub. *sing. 200.* Capel. Tholos. *qu. 80.* [Si tamen in fideiussione adiecta sint verba illa aut in pluribus correis *sans diuision & sans discussion*, non requiretur alia specialior renunciatio quæ alioqui requireretur. Papon. *Tit. De pleiges & certific. §. 24. Ita Senatus noster* 3 Iulij 1602. in causa N. Ioannis Grauier & Ioannis Baptistæ Nora Et rursum in causa N. Ioannis de Loliol D. d'Anieres contrà fratres Lyuet, Cal. Febr. 1613.]

2 Vide Massam *in tract. De oblig. in form. Camera.*

3 Cuiusmodi exceptiones non solent admitti contra obligationem quæ fit in forma Cameræ, *arg. l. si fideiussor 29. §. quadam. D. mandat.*

4 Cum semper specialia insint generalibus, *l. semper specialia 147. de reg. iur.*

5 *l. asse toto 77. D. de hered. inst.*

6 Vt pluribus tractat Massa in tractatu supra citato, *De oblig. in form. camer.* [Itaque siue fideiussor sit, siue correus debendi exceptionem diuisionis habere non potest. Ita Senatus pro N. Doria Gennensi, contra Ioannem Mugnier 9. Cal. Febr. 1612.

DEFINITIO XXIII.

Fideiussor à iudice acceptus ad executionem sententiæ non eo minus condemnari debet, quod eum tanquam minus idoneum admittere victus voluerat.

CVm fideiusorem offerres presbyterum, aut Senatorē, aut alium qui haberet priuilegium ne detrudi posset in carceres, & egó ratione illa recusarem quasi minus idoneum, iudex tamē per imperitiam[1] admiserat, & non obstante appellatione sub eo fideiusore mandari sententiam executioni præceperat:[2] Reuocato postmodum iudicato & fideiussore per iudicem appellationis pronunciato non idoneo, quæsitum est an nihilominus posset ille ex fideiussione cōueniri? Mouebat, quod & oblationem & obligationem eius improbaueram:[3] absurdum autem videbatur quæri mihi ius ex ea promissione quam ego nullam irritamque esse voluissem.[4] Exemplo eius quod dici solet, expositione negata non posse negantem ius sibi vllum quærere.[5] Sed verius est ob auctoritatem iudicij perinde teneri fideiussorem, quem iudex inuito condemnato admisit acsi ab ipso cōdemnato admissus esset: cum eius fideiussionis intuitu mandata sit executioni sententia quæ alioqui mandari non potuisset.[6] Etsi enim clericus fideiussionibus inseruiens abiiciendus & deponendus est,[7] vtiliter tamen obligatur,[8] nec quod personā suam pignori obligare nequeat,[9] facere potest, vt bonorum oppigneratio impediatur.[10] *Ita tractatum est* pro heredibus Petri Gleyron contra fratres & procuratores R. D. Archiepisc. Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1 Neque enim debuerat admitterē cum fideiussor idoneus non minus ea conueniendi facilitate æstimetur quam ex facultatibus, *l. 2. D. qui satisd. cogant.* Dixi *Defin. 13. supr. hor rit.*

2 Quam tamen ponimus non potuisse mandari executioni sine fideiussore, vt diximus *sup. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

3 Non enim possum approbare quod semel improbaui, vt nec è contrario improbare id quod semel probaui, *l. Pomponius 9. D. de negot. gest.*

4 Nec enim solet legislator istam ferre inconstantiam.

5 Bart. *in l. post legatum. D. de his quæ vt indign. & in l. naturaliter. §. nihil commune in 3. lect. D. de acquir. poss.* Papiens. *in tom. except. contr. posit. in versic. Primo quod publicè vox &*

Source : BIU Cujas

fama nu.4. ex l.de etate 11 *§.interrogatus.D.de inter.in iur.facien.*

6 *Glos.in c.1.Extr.hoc tit.*

7 *Cap.2.eod. tit.* quia non licet clerico se immiscere secularibus negotiis, *vulgar.iurib.*

8 Cum nulla lege siue pontificia siue ciuili talis obligatio impediatur.

9 Vt dixi *Def.12.nu.4.sup.eod.*

10 Cum hac parte alia longe sit & dissimilis ratio personæ & bonorum, nec quicquam vetet obligationem pignoris in quibusdam rebus contrahi, in aliis vero non item, *l.obligatione generali 6.& seq.D.de pignor.*

DEFINITIO XXIV.

Qui fideiussit iudicio sisti si semel reum stiterit iterum sistere non tenetur.

FIdeiussor iudicio sisti si reũ semel stiterit, qui postea fugitiuus & cõtumax fiat, nõ potest ex causa fideiussionis conueniri, nisi promissio & obligatio noua interuenerit eiusdem rei iterum sistendi. Vna enim duntaxat est obligatio, quæ proinde vnica etiam primaque præstatione dissoluitur.[1] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 11.Cal.Mart.1593.

1 Stipulatio enim semel commissa sicut resolui amplius non potest, *l.habere licere* 57.*in fi.D. de euict.* ita neque iterum committi, *l.cum quærebatur* 13.*l.vlt.D.iud.solui.* Similiter stipulatio semel impleta neque impleri postea, neque actionem contra promissorem parare vnquam potest. Facit *l.boues* 89.*§. hoc sermone & ibi* Andr.Tiraq.*de verb.signif.*

DEFINITIO XXV.

Ex solutionis prorogatione debitori facta inscio fideiussore non liberatur fideiussor, secus est si prorogata fuerit obligatio, puta ex causa tacitæ reconductionis.

DEbitori, qui ad certam diem soluturum se promiserat, & eo nomine fideiussorem dederat, creditor absente & inscio fideiussore soluendi facultatem in longius tempus prorogauerat. Non idcirco liberatus fideiussor videbitur, cũ principalis obligatio salua sit, nec durior fiat conditio fideiussoris.[1] Nam si iam diu in obligatione mansit, nec diutius manere velit, potest ille sibi consulere ordinario iuris remedio, quemadmodum & si reus labi facultatibus inciperet.[2] Quod si nec soluere ipse velit nec petere adhuc possit vt à fideiussionis periculo eximatur, boni consulere debet quod dilationis reo concessæ beneficium sibi commune futurum sit, vt tardius ad solutionem vrgeatur.[3] Non eadem ratio est eius, qui pro alio cõductionis temporalis nomine fideiussit.[4] Nam si finito tempore patiatur locator conductorem in possessione remanere,[5] sequentis temporis periculum ad fideiussionis causam non pertinebit,[6] nempe quoniam alia & noua cõductio est finita priore;[7] & consequenter noua obligatio, quam in præiudicium fideiussoris sine nouo ipsius consensu contrahi non oportet, licet eadem pignora, quæ prius data fuerunt à debitore, perseuerent obligata.[8] In eo namque differt obligatio pignorum debitoris ab obligatione fideiussoris. Et ratio diuersitatis est, quia nihil debitoris interest quod eadem pignora maneant obligata, cum ipse quoque in noua se obligatione constitui patiatur. At fideiussoris interest qui commodum nullum sentit ex fideiussione, ne diutius quam ab initio voluerit in obligatione retineatur.[9] Planè non faciet secunda hæc conductio, siue expressa illa sit siue tacita, vt si quid adhuc ex prioris causa debeatur, liberatus fideiussor intelligatur. Quia licet conductio ipsa tempore finita sit, obligatio tamen quæ ex causa conducti nata est[10] tamdiu durat, quandiu locatori solutũ aut aliter satisfactum non est.[11] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Belly Domini des Etchelles & Claudii Bausian 3.Cal.Mart.1593.

1 Non enim fuit appositum tempus in obligatione fideiussoris ad finiendam obligationem, quo casu aliud esset, sed ad faciendam solutionem & exactionem. Dec. *cons.93.q.fi.* Gabriel. *lib.3.commun.opin.tit.de fideiuss.conclu.3.* Masuer. *in addit. ad Papiens.in form.libel.contr.plur.reos debend.vers.solutionem facere recusauerunt.nu 2.ad verb.consenserit.*

2 *l.Lucius* 38.*Digest. mandat.l. si pro ea contra quam* 10.*Cod. eod.*

3 Cum tanto plus habiturus sit intermedij temporis & spatij ad soluendum, *l.quod certa die* 70.*D.de solut.*

4 Quo casu obligatio fideiussoris certo tempore limitata est, non vt eo finiatur, sed ne pro alterius temporis conductione fideiussor teneatur.

5 Quod cum fit, tacita reconductio creditur intercessisse, *l.item queritur.13.§.qui impleto.D. locat.*

6 *l.si cum Hermes.7.C.de locat.*

7 *l.qui ad certum* 14.*D.eod.*

8 *l.item queritur.* 13.*§.qui impleto.eod.tit.*

9 Obligatio enim limitata ad tempus certum non potest inuito obligato in longius tempus prorogari, vt tractat Papiens. supradicto loco, ex *d.l.si cum Hermes d. §. qui impleto & ex not.per glos.in cap.constitutus de fideiuss. & in l.pen. D.de præs. stipul.l.vlt.D.de pact.* Etsi male in eo Papiens. quod abutitur illis locis omnibus vt probet fideiussorem liberari prorogationem factam debitori ad soluendum, quod sane falsum est, tẽpus enim solutioni præstitutum non limitat obligationem sed illud demum, quod præstitutum est obligationi, vt *in l.obligationum fere* 44.*§.placet, D.de oblig.& action.* Iunge *l.Imperator.*8.*in fin. D.de postul.*

10 Siue intelligas de personali, quæ nascitur ex cõtractu siue de hypothecaria quæ ex conuentione pignoris.

11 Cum tempus non sit modus tollendæ obligationis, *d. §.placet.* Nisi post *l.3.C.de præs.*30.*vel* 40.*annor.* vide *l.si rem* 9.*§. omnis pecunia.D.de pig.act.l.grege* 13 *§.etiam.D.de pign.*

DEFINITIO XXVI.

Differentia inter fideiussorem & emptorem in expensarum litis cum alio habitæ repetitione.

INteresse multum, an indemnitas petatur actione empto aduersus venditorem euicta re vẽdita, aut mota de proprietate rei quæstione; an vero actione mandati, si forte fideiussor pro debitore soluerit.[1] Priore casu si quas expensas emptor in litem fecerat priusquam venditori denunciaret repetere illas à venditore nullo modo potest, quia imputare sibi debet, cur non citius denunciauerit.[2] Imo nec actionem vllam habet de euictione, si ante denunciationem fuerit condemnatus, nisi probet iustam fuisse cõdemnationem, hoc est eum, qui rem euicit, euincendi ius habuisse.[3] Posteriore vero casu licet fideiussor à creditore conuentus non ita cito litem debitori significauerit, sed in causa appellationis tantum, nihilominus tamen expensas omnes à debitore repetet, propterea quod id bona fides exigat, quæ in mandati potissimum actione exuberare debet.[4] Verum enim est ex causa mandati & fideiussionis pro alio factæ impensas illas irrogatas esse,[5] sed hoc ita si non statim post litem denunciatã debitor soluerit, at litem in longius tempus protrahi passus sit, alioqui si statim atque denunciatum est soluat, credibile est fuisse illum citius soluturum & fideiussorẽ ciusmodi expensis exoneraturum, si fuisset fideiussor diligentior in lite denuncianda. Ideoque nec æquum est onerari debitorem iis sumptibus, quos fideiussor culpæ suæ potius & negligentiæ quã mandato imputare debeat,[7] cum nec imputare possit damnum quod casu fortuito in mandato exequendo senserit, si summo iure agatur.[8] Quamuis placeat quod interpretes tradiderũt ciuilius esse & vrbanius vt mandator damnum omne resarciat quod mandatario

Source : BIU Cujas

datario ob mandatum contigerit, licet casu fortuito. [10] Sed alia ratio est damni, quod neque ex causa mandati neque casu fortuito, sed sola mandatarij culpa obtigit. [11] Planè si nihil imputari possit fideiussori forte quod absenti & nullum in prouincia domicilium habenti debitori litem denunciare nō potuerit, [12] impensas omnes restituere debitor cogendus erit, nec aliud in emptore seruabitur. [13] *Ita Senatus* pro N. Hieronymo de Lambert Barone de Terny, contra N.D. de Monfort ex tempore, 7. Id. Mart. 1593.

1 Ex natura scilicet actionis ex empto, *l. si in venditione ff. & l. antep §. mota quæstione. & pass. D. de euict.*

2 Præcedente mandato, alioqui non mandati actio competeret, sed negotiorum gestorum, quæ tamen hac parte eiusdem est naturæ, *l. ex mandato 20. §. 1. D. mandat.*

3 *l. emptor 8. C. de euict.* Culpa enim sua damnū sentit, qui ideo tantum sentit quod tardius experiri cœperit, *l. cum postulassem 44. D. de damn. infect.*

4 Imbert. in Enchirid. in verb. *Emptor.* vide *gl. in l. si ideo 55. D. de euict.*

5 Ne mandatario suum officium sit damnosum, *l. si seruus 61. § quod vero. D. de furt.*

6 Neque hoc damnum fuisse passurum fideiussorem si nō fideiussisset, vt *in d. § quod vero.*

7 *l. inter causas 26. §. non omnia. D. mandat.*

8 Vt scriptum est *in d. §. non omnia.*

9 Glos. communiter adprobata, *in d. §. non omnia.*

10 Id est, siue propter mandatum contigerit formaliter, siue occasionaliter, vt nostri loquuntur.

11 Quale illud est de quo nūc tractamus, cuius rationem haberi nunquam oportet. *Ex reg. l. quod quis 203 de reg. iur.*

12 Vt in specie *l. vlt. D. de leg. commiss. l. cum quidam 17. §. si pupillo. D. de vsur.*

13 Quia vtriusq; casus eadem ratio est, nec magis potest imputari emptori, quam fideiussori, cur non denunciauerit litem si nemo fuit cui denunciaretur, *l. 41 §. toties. D. de damn. infect.*

DEFINITIO XXVII.

Fideiussori qui per collusionem cum creditore habitantis soluit non est dandus regressus.

IMputari quidē solet debitori, qui soluit, si non fideiussori suo denuntiauerit, ne is forte ignorans iterum soluat. [1] Ideoque si fideiussor per ignorantiā iterum soluerit, nihilominus mandati actionem habebit, quia non potuit diuinare. [2] Sed tamen si dicatur fideiussor nomē creditoris subiecisse, vt debitorem grauioribus sumptibus oneraret, [3] non prius ei condemnandus erit debitor, quam rata creditor habuerit ea omnia, quæ suo nomine aduersus fideiussorem gesta comperiet. [4] Ob eā causam accersendus erit *in ius*, sed sumptibus debitoris, mox repetituri aut aduersus fideiussorem si creditor ratam non habeat petitionem, quam fideiussor sub eius nomine instituit, aut aduersus creditorem ipsum si accepta iam solutione iterum pro eodem debito vtserit fideiussorem. [5] *Ita Senatus* ex tempore *in publico auditorio*, 17. Cal. April. 1593.

1 *l. si fideiussor conuentus. 29. D. mandat.*

2 *d. l. si fideiussor. §. si cum debitor.*

3 Vt plerumque fit per dolum malum fideiussoris cum creditore colludentis.

4 Quid enim si nolit rata habere, misertus fortasse debitoris, & ne ei tantopere noceat.

5 Bona enim fides non patitur vt bis idem exigatur, vt est in iuris regula, & improbus est qui bis idem consequi velit, *l. si quis dolo 51. in fi. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXVIII.

Fideiussor quamuis non nisi prouisionaliter cōdemnatus, diffinitiuam tamen indemnitatis condemnationem aduersus reum vrgere potest.

COndemnato prouisionaliter, vt loquuntur, & ite pendente eo, qui pro fundi venditore de euictione se obligauerat, quærebatur an venditor ipse fideiussori vicissim prouisionaliter duntaxat an etiā diffinitiue condemnandus esset? Quibusdam placebat, non ad aliud condemnari eum debere, quam vt litem susciperet, [1] eamque ipsam quantitatem fideiussori prouisionaliter præstaret, in quam fideiussor ipse fuerat cōdemnatus, [2] ne alioqui si in diffinitiua sententia succumbere actorem contingeret, ob nullam causam fideiussori venditor condemnatus videretur. [3] Sed magis visum est, iustam semper causam esse propter quam reus, qui nullas aduersus fideiussorem exceptiones habere potest, [4] omnimodo ipsi condemnandus sit, quandoquidem ita fieri interest fideiussoris, debitoris vero nihil prorsus: [5] cum si cōdemnandi actoris ratio aliqua emerget, ipsius debitoris eiusdemque venditoris commodo cessura sit condemnatio, non fideiussoris, cui iam aliunde debitor satisfecerit. [6] Itaque pronunciauit Senatus cōdemnandum simpliciter venditorem, vt fideiussori indemnitatem præstaret. *In causa* D. de la Vulpilliere & Syndicorum Necij, contra fratres Goddet. 12. Cal. Iunij 1593.

1 Puta cum facti allegatio aliqua diffinitiuam sententiā remoraretur.

2 *Arg. l. si plus 74 §. mota quæstione. D. de euict.*

3 Ita enim fiebat, vt huic euictionis fideiussori tantū præstaretur, quantum ipsi adesset, quod sufficit. Nec enim lucrū ex mandato sperare fideiussor debet, *leg. si mandatu 59. §. 1. D. mandat.*

4 Potestas enim sententiæ diffinitiuæ tolleret intellectū prouisionalis condemnationis, *l. quod iussit 14. vbi not. D. de re iud.* iunct. *l. si patroni 55. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

5 Quamuis indemnem eum seruare teneatur, *l. si seruus 61. §. quod vero. D. de furt.*

6 Succedit enim iuris regulā, quæ vult id, quod vni prodest, & alteri non nocet, facile concedendum esse, *l. in creditore. 38. in fi. D. de euict.*

7 Improbus enim esset fideiussor, si bis idem cōsequi vellet, *l. si quis dolo 51. in fi. D. de re iud.*

DEFINITIO XXIX.

Non imputatur fideiussori, quod sciens omiserit exceptionem procuratoriam aut aliam, quæ sit de apicibus iuris.

FIdeiussor, qui ignorās solutam à debitore pecuniam, quæ debebatur, soluit creditori, nō imputatur, quod exceptionem procuratoriā etiam sciens omiserit, vt eum creditore in debitoris necem idcirco collusisse videatur. [1] Non enim ad debiti substantiam ea exceptio pertinet, sed ad iudicij exercitationem. [2] Planè debitori aduersus creditorē, qui accepto debito fideiussorē male inquietauerit, actio salua & integra seruanda est. [3] *Ita Senatus* ex tempore, in causa M. Straſſe Maurianensis, contra N. Claudiū Reydelet, 6. Id. Iul. 1593. *Iunge Desi. 27. supr.*

1 Quæ collusio, si probaretur, omnē fideiussori regressum & actionem contra debitorem adimeret, *l. idemque 19 §. generaliter. l. si fideiussor conuentus 29. in princ. & §. si cum debitor. D. mandat.* iunct. *l. Quintus. 48. eod. tit.*

2 *d. l. si fideiussor. §. quadam. eod. tit.*

3 Dolo enim fecit creditor, qui bis idem consecutus est, *l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iud. l. bona fide. 57. de reg. iur.*

DEFINITIO XXX.

Collaudator fideiussoris non minus quam fideiussor tenetur corpus suum pignorare, sed habet semper exceptionem ordinis, etiamsi ei renunciauerit.

NEcessarius quidē fideiussor, hoc est, qui ex causa & in executionē iudicati, [1] aut alicuius præce-

Source : BIU Cujas

dentis obligationis adhibetur, non aliter admittendus est, quàm si cũ bonis suis omnibus corpus quoque suum pignori obliget expressa conuentione.[2] Sed de collaudatore, quem certificatorem vocãt, an idem dicendũ sit, dubitatum aliquãdo fuit. Placuit idem dicendum esse, quia perinde interest eius, qui fideiussorem accipit & collaudatorem, vt obligatos omnes habeat & pignoratos. Quãuis enim non nisi fideiussore discusso contra collaudatorem actio dãda sit,[3] adeo vt nec volens collaudator possit renunciare exceptioni ordinis, nisi malit fideiussorem se præstare quàm collaudatorem:[4] eadem tamen ratio subest excusso fideiussore, vt cæteri, qui in subsidiũ conueniuntur, capi & in carceres detrudi possint, nõ solum quod medio tempore multa accidere queãt, ne bonorum pignora sufficiant,[5] quorũ aliunde persecutio moram plerumque maximam & dispendiosam habet,[6] sed etiam quod tædio metuve carceris multo facilius, quam per bonorum venditionem soleant debitores excitari ad explicandas pecunias, suosque creditores dimittendos.[7] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. 11. & 12. sup. de satisd.

1 Puta prouisionalis, quod non nisi dato fideiussore mandari executioni potest. Idemq; & in sententia diffinitiua quibusdam casibus iuris est, vt dixi *in tit. de sent. & interloc. om. iud.*

2 Vt dixi *Desi. 12. & 13. supr.*

3 Quia collaudator non nisi indemnitatis fideiussor est, de quo *in §. decem 116. de verb. oblig.*

4 Roman. *cons. 211. post nu. 2. & cons. 241. nu. 6.* Corn. qui dicit communem *cons. 109. nu. 6. lib. 1.* Hyppol. de Marsil. *in rubr. de fideiuss. nu. 23.* post Bart. *in l. 1. C. de conuen. fisc. debit. lib. 10. Ita Senatus* ex tempore Idib. Decemb. 1612.

5 Nam & pignora possunt perire & minui, aut in corpore, aut in æstimatione.

6 Siue solemniter vendenda sint, *vt in l. si cessante 7. l. qua specialiter 9. C. de distra. pig.* siue dominium pignoris impetrandum, *ex l. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.*

7 Multis enim metus carcerũ maior est quam metus mortis, vtpote per quos & existimatio, & libertas ipsa quodãmodo minuatur, *l. 1. & 2. D. de homin. liber. exhi. l. 5. in prin. vt in poss. legat.* [Quid ergo de attestãtibus, id est qui testificantur idoneũ esse fideiussorem, & eius collaudatores? Placet hos quoq; pro collaudatoribus habendos, licet non profiteantur se collaudatores, sed hactenus tamen vt non nisi in subsidium collaudatorum teneantur. In quo melioris conditionis sunt quã cæteri collaudatores. Vt & in eo quod neq; se neque bona sua obligare coguntur. *Ita Senatus* in causa N. de Cuttillies prid. Non. Iul. 1611. Item obserue collaudatores nunquam habere exceptionem diuisionis. Quippe quæ non datur nisi correis & confideiussoribus. Collaudator autem non nisi fideiussoris fideiussor est. Pragmatici nostri vocant *contrefiance, l. 27. §. vlt. l. inter 51. §. duo rei.* D. *de fideiuss.* Planè si collaudator se constituat principalem debitorem, & vt vocant attenditorem, non tam collaudatoris quàm primi fideiussoris loco habendus est. *Ita Senatus* in ea causa de qua *nu. 4. sup.* In qua hoc amplius tractatum & decisum fuit, Eo casu quo valet renunciatio nõ sufficere vt renũciatum sit generaliter addita nota *& cætera*, sed specialibus & idoneis verbis concipi renunciationem oportere, vt sciatur cui exceptioni, & quomodo renunciatum sit, *ex l. 4. §. quæsitum D. si quis caution.* Iunge *Desi. 46. infr.*]

DEFINITIO XXXI.

Exceptioni ordinis renunciandum est in specie, alioqui non sufficit renunciatio generalis.

QVi pro alio fideiusserat, constituerat se principalem debitorem & solutorem subiecta generali renunciatione his verbis, *auec les soubmissions & renonciations requises.* Cum quæreretur, an exceptionem ordinis obiicere posset, visum est posse, propterea quod generalis renunciatio nõ sufficiat, sed speciali opus sit,[1] adeo vt nec satis sit renũciasse fideiussorem iuri de fideiussoribus, quod ea exceptio, vt nostri tractant, sit de natura actus,[2] ac proinde, cui nũquam renunciatum videri debeat, nisi cum specialiter renunciatum est.[3] Neque ad rem pertinet, quod alioqui futurũ sit, vt generalis illa renunciatio nihil operetur. Id enim tolerabilius est, quam vt admittamus, valere eam posse in vim specialis, cum specialis requiritur:[4] nec rursus, quod ea specialis renunciatio per errorem & imperitiam notarij potius, quam defectu voluntatis omissa videatur, quippe quæ vulgo in omnibus fere fideiussionibus apponi soleat.[5] Quoties enim adhibetur non tam ex stylo notarij, quam ex contrahentium voluntate adhiberi intelligitur,[6] ideoque omissa nunquam suppletur,[7] sicuti nec clausula cõstituti, aut codicillaris,[8] aliæve similes, quia nihil prohibet, ita quem fideiubere & quidem vtiliter, vt tamen ordinis exceptionem sibi saluam esse velit.[9] Nam & illud constat eum, qui pro alio se debitorem constituerit, huiusmodi exceptionis beneficium non amittere, quia generale illud est, vt pro intercessore haberi debeat quisquis se obligat eius pecuniæ nomine, quæ ad alium peruenit.[10] *Ita Senatus* in causa Petri Berthod, & Ioannis Rat, 8. Cal. Sep. 1593.

1 Intellige, nisi renũciatio generalis possit interpretationem sumere ex alia speciali, ad quam referatur, vt in specie, de qua scripsimus *Desi. 22. supr.*

2 Id est, quæ tacite inest actui, nẽpe post Iustiniani cõstitutionẽ, *in auth. præsente. C. hoc tit.* Aliud enim iuris olim fuit.

3 Vide Alex. *cons. 34. post nu 4 lib. 4.*

4 Specialia enim magis afficere solent quam generalia. Tessaur. *decis. 166.* Cravet. *cons. 63. nu. 6.*

5 *Arg l. vlt. C. hoc tit.*

6 *Arg. notat.* per Bart. *ad l. 1. de iur. codicill.*

7 Ne quidem per iuramentum, quia iuramentũ sequitur naturam actus cui adhibetur, *vulg. l. vlt. C. de non num. pecun.* quamuis contra sentiat Natt. *cons. 426. n. 22.* & Roll. à Vall. *cõs. 6. nu. 45 lib. 1.* quos refert & sequitur Masuer. *in addit. ad Papiẽ. in form. libell. contr. vsur. reos deb in vers. beneficio. verb. renuncient.*

8 Bart. *in d. l. 1.* D. *de iur. codic.* & post eum cæteri.

9 Præsertim cum tale hodie sit ius commune post Iustiniani *Nouell. 4. de fideiuss. c. 1.* vnde sumpta est *Auth. præsente. C. hoc tit.* Præsumitur enim quilibet contrahere secundum ius commune & velle & vti iure communi, *l. 3. D. de testa. milit. l. vlt. C. de in integr. restit. minor.*

10 Vt dixi *Desi. 1. supr. hoc tit. & Desi. 1. supr. tit. prox. l. vlt. C. de const. pecun.*

DEFINITIO XXXII.

Quod debitor dicit se bonis suis omnibus cedere, non eximit creditorem à necessitate faciendæ excussionis.

ATpone, debitorem in iudicio conuentum dixisse, nulla se bona habere, iisque vltro creditori cedere.[1] Nõ idcireo exceptionis beneficium fideiussori aufferre poterit, quia si forte in eius necẽ cũ creditore colludere velit, non est ei permittendum.[2] Quinimo præsumptio nõ leuis est, bona aliqua esse eius, qui bonis cesserit,[3] nisi apertissimè constet, aut nulla superfuisse iam ipso cessionis tempore, aut si qua supererãt ea iam tum prioribus aliisve creditoribus adiudicata fuisse. Quod si creditores nulli proponantur, aut nulla dum inter eos cessorum bonorum facta diuisio, tanto magis facienda excussio est, vt inutilem & infructuosam creditori cessionẽ fuisse appareat.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quibus verbis etiam bonorum cessio videtur fieri posse; *l. in omni 6. C. qui bon. ceder. poss.*

2 Cum fideiussor habeat eam exceptionem à lege non à debitore. Nam etsi à debitore ipso eam haberet, tamen semel quæsita ei aufferri non posset, *l. vlt. de pact.*

3 Quomodo enim potest bonis cedere, qui nulla bona habet? *arg. l. lex Cornelia 28. vers. quia per eam non efficitur. D. de vulg. & pupill. substit.*

4 Parum enim est, factam esse creditori bonorum cessionem, nisi eiusmodi cessione sati-factum sit creditori. Et ideo fideiussores eo casu tenentur, *§. vlt. Instit. de replicat.*

DEFI-

DEFINITIO XXXIII.

Debitor, qui priuilegium fori habet, non eo minus excutiendus est.

SEd etsi debitoris principalis persona ecclesiastica proponatur, quæ coram iudice laico conueniri non possit,[1] idem nihilominus dicendum est, si modo non absit à prouincia,[2] quia sufficit vt coram iudice suo & ecclesiastico conueniri queat, sibique debet imputare creditor cur cum eo contraxerit, aut fideiussorem ab eo datum efficacius obligari non curauerit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. si diligenti. Extr. de for. compet.*

2 Alioqui non esset faciendæ excussio extra prouinciam, vt dixi *Defin. 23. supr. de except.*

3 Fuit enim aut debuit esse non ignarus conditionis eius personæ cum qua contrahebat, *vulg. l. qui cum alio 19. de regulis iuris.*

DEFINITIO XXXIV.

Fideiussor acceptus in id, quod à Titio deberi constabat, non tenetur, nisi viuo Titio liquidatum sit debitum. Præterquam si mentio facta sit heredum, aut nisi de iudicato soluendo fideiusserit.

ACceptus fideiussor in eam quantitatem, quam à Titio deberi constabit: non aliter ex fideiussione conueniri potest, quam si viuo Titio apparuerit, quid & quantum ab eo deberetur.[1] Nec quod ante defuncto Titio eadem actio aduersus heredem illius exerceri possit,[2] faciet vt fideiussor remaneat in obligatione. Siquidē potest eius interesse, vt cum Titio potius quam cum eius herede taxatio debiti fiat, quod is de re sua melius instructus fortasse assecuturus sit, vt minus debere pronuncietur, quam si cum herede ageretur.[3] Hoc ita, si nō in stipulatione heredum quoq; mentio facta sit, id est, nisi fideiussor soluturum se promiserit, quod à Titio heredeve eius debitum esse apparebit.[4] Idem in fideiussore de iudicato soluendo iuris est. Quanquam non facile iudex, qui de iudicato soluendo caueri iubet, heredis mentionem adiicere solet, ne malo omine videatur litigatoris vitam breuiori tēpore quam litis tractum concludere.[5] Itaq; cauete hoc casu iudex debet, ne fideiussorem pro incerta quantitate dari præcipiat, sed curare, vt eam ipsam quantitatem demonstret, quæ certa petitur,[6] licet adhuc incertum sit an debeatur, sub ea tamen cōditione, si debitam eam esse quandoq; iudicatum erit.[7] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa R. D. Claudij de la Couz Abbatis d'Embournay, & Senatoris, & N. Ioannis Dionysij Cauet, 5. Non. Decemb. 1593.

1 *l. qui Romæ 122. §. Agerius. D. de verb. oblig.*

2 Cum in heredem transeant actiones omnes, & actiuæ & passiuæ, *l. vlt. & tot. tit. C. de hered. action. l. 1. C. si cert. petat.*

3 Heres enim non potest ea scire omnia, quæ defunctus sciuit, *l. qui in alterius 42. de reg. iur.*

4 Hoc enim casu etiam in persona heredis conditio impleri potest, quod regulariter non ita est, cum omnes conditiones sint facti. Ea autem, quæ sunt facti, non soleant ad alium transire, *l. qui hered. 44. l. à testatore 109. de condition. & demonstrat.*

5 Cum è contrario in bene ordinata Republica lites debeant esse breuiores, vt sibi quisque litiget, litisq; victoriam paret non heredi, *l. properandum 13. in princ. C. de iudic.*

6 Vt hoc casu nulla sit incertitudo, quæ impediat, ne stipulatio possit ad heredem transire.

7 Potest enim fideiussor etiam sub conditione accipi, *l. stipulatus sum 6. §. 1. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXV.

Exceptio diuisionis an possit suppleri per iudicem potius, quam exceptio ordinis.

VNus ex pluribus fideiussoribus, qui beneficio diuisionis expressè non renunciauerunt, licet exceptioni ordinis renunciauerint,[1] si solus in solidum conueniatur & sit contumax, nihilominus in virilem duntaxat partem condemnandus est:[2] quoniam beneficium diuisionis inter confideiussores, licet non ipso iure cōpetat, sed ex epistola Hadriani,[3] tamē post eam epistolam iuris beneficium est, hoc est, quod sola iuris potestate competit, tametsi confideiussoris conuenti factum nullum intercedat. Et quod dici solet, diuisionem hanc non ipso iure fieri, sed ex epistola Hadriani,[4] eo tantum pertinet, vt comparari non debeat diuisioni, quæ ex lege duodecim tabularum fit inter coheredes ratione æris alieni, aut hereditariarum actionum. Id enim si ita esset, consequens fieret, vt quamuis alter ex fideiussoribus inops esset aut absens, alius tamen in solidum conueniri non posset,[5] quod non est.[6] Cæterum exceptio ipsa meri iuris est, non facti, quousq; creditor probet, aut inopem aut absentem esse eum, cum quo actionem diuidi postulat is, qui cōuenitur.[7] Ideoque suppleri potest per iudicem, non secus, atque si præsens fideiussor per aduocati sui insciti am eiusmodi exceptionem omitteret.[8] Alia ratio est exceptionis ordinis, quæ fideiussori competit ob non excussum principalem debitorem.[9] Hæc enim, cum peremptoria nō sit, sed dilatoria,[10] per iudicem suppleri nequit, ne inanibus sumptibus oneretur is, qui si iudicio adesset, fortassis exceptionem illam consulto prætermitteret, vt citius à litis molestia se liberaret, cum interfit vtriusq; partis litem quam citissimè fieri potest, diffiniri.[11] Accedit, quod rei contumacia inducit fictionem litis contestatę, eiusdemq; est potestatis.[12] Post litem vero contestatam non admittitur ordinis exceptio,[13] cum tamen exceptiones peremptoriæ quandoq; admittantur;[14] imo etiam in executione iudicati, dum ne impugnent iudicatum,[15] inter quas haud dubiè diuisionis quoq; exceptio locum obtinet, quoniam & pluribus simpliciter condemnatis, qui in solidum conuenti fuerant, non nisi pro virilibus ex iudicato conueniri quisq; potest.[16] In exceptione quoq; compensationis aliud est, quia licet ipso iure fiat compensatio,[17] opponi tamē eam necesse est,[18] ideo fortasse, quod actionis petitionisq; instar obtinet.[19] Quid tamen si confideiussores ita accepti sint, vt duo correi debendi ex causa fideiussionis facti videantur? Addita scilicet vulgari clausula, *l'vn pour l'autre, & chacun d'eux seul & pour le tout.* Adhuc idem est, quandoquidem ea clausula beneficium iuris non excludit.[20] Aliud dicendum esset, si exceptioni ordinis confideiussores renunciassent in ea clausula, quamuis nec epistolæ Hadriani nec Iustinianeæ constitutionis meminissent, quoniam diuisionis exceptio non secus, ac non factæ excussionis ordinis exceptio est. Cum si confideiussor absit aut non soluendo sit, reculare alius non debeat quo minus in se suscipiat totum onus & periculum fideiussionis.[21] Qua ratione probabilius mihi semper visum est, vt absente per cōtumaciam vno ex confideiussoribus, aut præsente quidem sed nihil obiiciente, suppleri exceptio hæc à iudice nūquam debeat, quia licet iuris sit plurimum, tamen facti admixti habet,[22] quod suppleri nullo casu per iudicem potest.[23] Quid enim si alter confideiussor aut absens aut inops sit, ideoque consulto faciat is, qui conuenitur, vt huiusmodi exceptionem obiicere nolit, quod sciat futurum tandem vt confideiussoris absentia probetur aut inopia, atque ita euenturum, vt ad aliud sibi proficere non possit opposita exceptio, quam vt eo pluribus, & inanibus sum-

Source : BIU Cujas

ptibus vexẽtur?[24] Nam & eorum vtique nomine tenebitur, qui in excutiendo fideiussore fient, si comperiatur ille absens aut non soluendo.[25] Cur ergo facilius exceptio ista supplebitur, quam illa non factę excussionis, cum vtraq; sit ordinis? *Senatus* tamen ita vt diximus, pronunciauit in causa liberorum Francisci Fornier, contra R. D. Agesilaum de Bellouze, 10. Cal. Decemb. 1594.

1 Aliud enim est beneficium otdinis, aliud diuisionis, nec proinde renunciatio vnius includit renunciationẽ alterius. Præsertim cum renunciationes omnes sint stricti iuris, tanquam odiosæ, vtpote per quas beneficium iuris amittitur, & ideo sunt restringendæ, *ex reg. cap. odia, de reg. iur. in 6.* Not. *in cap. quamuis pactum de pact. in 6.*

2 Ac si non nisi partes virtiles singuli fide sua esse iussissent, *l. inter eos 51. D. hoc tit.*

3 *l. inter fideiussores 26. eod. tit.*

4 De qua *in l. vlt. C. de const. pecun. & in §. 4. Inst. hoc tit.*

5 Diuiduntur enim obligationes hereditariæ inter coheredes ipso iure, & per legem 12. tab. *l. 1. C. si cert. pet. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib.*

6 *d. l. inter fideiussores 26. & d. l. inter eos 51. §. cum inter D. hoc tit.*

7 Est enim illud fundamentum intentionis creditoris ad impediendam diuisionem, & consequenter ab eo probandũ, *vulg. l. 2. D. de probat.* Sufficit autem vt quidam ex iis non sint soluendo tempore conditionis euenientis, licet antea fuerint, *l. si plures 26. eod. tit.* At non nocebit, quod post litem contestatam desierint esse soluendo, *d. § cum inter.* Cæterum non nisi per exceptionem hoc beneficium potest implorari, *l. si contendat 28. eod.*

8 *Ex not. in l. vnic. C. vt qua def. Aduoc. part. ind. suppl.*

9 *Ex Auth. præsente. C. hoc tit.*

10 Vt dixi *Defin. 1. supr. de except.*

11 *l. 1. C. de admin. tut.*

12 Alioqui non posset perueniri ad sententiam diffinitiuam aduersus contumacem, cum sententia nulla sit quam litis contestatio non præcedit, Not. *in l. vnic. C. de lit. contest. & in l. contumacia 53. D. de re iudic.*

13 Quia dilatoria est, vt dixi *Defin. 1. & 34. supr. de except.*

14 *l. peremptorias 2. C. sent. rescind. non poss.*

15 *l. Ne'ennius 41 §. vlt. D. de re iudic.* Not. *in l. 1. C. de iur. & fact. ignor.*

16 Nisi aliud per sententiam dictum sit, *l. 1. C. si plur. vna sent. cond. sint.*

17 *l. posteaquam 21. D. de compens.* iunct. *l. 4. & pass. eod.*

18 *l. quod Labeo 13. eod. l. vlt. & pass. C. eod.*

19 *l. amplius 15. D. rat. rem haber.*

20 *Auth. ita. vbi not. C. de duob. reis & in corp. vnd. sumit.*

21 Vt proinde videatur etiam exceptio ista esse dilatoria vel saltem anormala, non minus quam exceptio non factæ excussionis. De qua dixi *Defin. 1. supr de except.*

22 Quemadmodum quædam sunt è contrario, quæ facti quidem sunt, sed tamen plurimum iuris admixti habent, vt de possessione scribit Iureconsultus *in l. possessio 49. in princ. & §. 1. de acquir. possess.*

23 Notant omnes *ad dict. l. vnic. C. vt qua def. Aduoc. part. ind. suppl.*

24 Melius enim faciunt, qui se vltro non vexant sumptibus inanibus, *l. 1. D. de inoff. test.*

25 Tanquam quibus frustra faciendis causam dederit ille, qui opposuit exceptionem, & pro hac nostra sententia videtur text. *in d. l. si contendat 28. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVI.

Ex promissione de fideiubendo nemo potest tanquam fideiussor conueniri, quamuis ex promissione de se obligando promissor teneatur quasi iam obligatus, si procedat iusta causa.

QVi promisit se pro alio fideiussurum, non potest ex ea promissione cõueniri vt soluat quasi iam fideiusserit.[1] Aliud enim est promissio de fideiubẽdo, aliud fideiussio, sicut & aliud est promissio de vendendo, aliud venditio:[2] aliud promissio de donãdo, aliud donatio. Priusque est, vt quis sit fideiussor, quam vt quasi fideiussor condemnetur. Nec simile est, quod dici solet, eum qui promisit se obligare ad solutionem hoc ipso conueniri posse & condemnari vt soluat, ac si iam esset obligatus:[3] nimirũ circuitus vitandi causa.[4] Nam qui promisit obligare se ad solutionem, quę sonat in modum priuationis, præsupponit habitum, id est, præcedens debitum, alioqui promissio illa inutilis esset & inefficax, vtpote facta sine causa.[5] Sufficit vero præcedere iustam obligandi causam ad hoc vt solutio peti possit, cum vel ipsa obligandi causa penè obligatio sit, parumq; refert, an solutio fiat ab eo, qui iam sit obligatus, an ab eo, qui iustam causam habeat se obligandi.[6] At vt quis iubeat, aut se obliget ad fideiubẽdũ, causa alia nulla est, quã quia velit.[7] Prius ergo est, vt voluntas illa effectum habeat, præsteturq; reuera fideiussio, quę nec nisi certo modo, id est, per stipulationem præstari potest,[8] quam vt condemnatio sequi possit.[9] Sanè vt fideiubeat, qui promisit se fideiussurum & conueniri poterit, & condemnari debebit. Neque enim hoc casu magis locus est pœnitentiæ, quam si quis promiserit se venditurum.[10] Quæ quoniam facti promissio est, non præcise ad fideiubendum cogi promissor poterit, sed ad id, quod aduersarij interetit præstitam fuisse fideiussionem. Id enim generale est in omnibus faciendi obligationibus, vt si non fiat quod fieri conuenit, succedat obligatio, præstatioq; eius quod interest:[11] *Ita Senatus* in causa Dominæ N. Peronetæ Iay & Antonij Debotis, 13. Calend. Mart. 1595.

1 *Arg. cap. ad audientiam, quod met. cauſ.* & eorum quæ tradit Boer. *quæst. 3. nu. 1. & 6.*

2 *l. 1. C. de pact. pignor.* Bart. *in l. vlt. num. 8. de condict. cauſ. dat.*

3 Idem Boer. *vbi supr. nu. 3.*

4 *Vulg. l. dominus 53. de condict. indeb.* Nihil enim vetat pactum conceptum per verba de futuro effectum suum habere de præsenti, *l. si intra 42. de pact.* licet lex illa non nisi de exceptione loquatur, quia loquitur de pacto nudo.

5 *l. 1. §. circa. de dol. mal. except.*

6 Quia nec valde refert, an obligatio sit præsens, an futura, & vtroque casu sit locupletior, qui liberatur ab obligatione etiam futura, *l. stipulatus sum 6 §. vlt. D. hoc tit.* iunct. *l. si pupilli 66. de solut.*

7 Neque enim quisquam ipso iure obligatus est ad fideiubendum.

8 *l. 5. §. satis acceptio. de verb. oblig. l. blanditus 12. C. hoc tit.*

9 Condemnatio enim nulla esse potest sine actione, nec actio sine obligatione, *vulg. iurib.*

10 Cum vterque contractus sit nominatus, in quo proinde non est locus pœnitentiæ, *l. sicut 5. C. de oblig. & act.*

11 *l. si quis ab alio 13. §. vlt. D. de re iudic. l. quoties quis alium 81. l. stipulationes non diuiduntur 72. de verb. oblig.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui promisit fideiubere etiam idoneè, non cogitur renunciare exceptioni ordinis.

OBligatus ad fideiubẽdum si nihil aliud promiserit, condemnandus quidem est, vt fideiubeat aut præstet quanti interest creditoris,[1] sed non vt exceptioni ordinis renunciet, quæ fideiussorib. competit nouo iure:[2] nec si idoneè fideiussurum se promiserit, cum idoneus fideiussor dici debeat quisquis ex fideiussione vtiliter potest conueniri,[3] tametsi ordinis exceptionem habeat, quam non tantum fideiussoribus, sed & vni ex pluribus correis debendi competere Iustinianus voluit.[4] Etsi enim eiusmodi exceptioni renunciare fideiussores solent, agentibus id & curantibus creditoribus quo magis sibi consulant, non tamen ex fideiussionis substantia est, sed ex mera fideiussoris voluntate, vt ea fiat renunciatio.[5] Fieri siquidem potest, vt fideiussionis periculum salua ordinis exceptione non recuset, qui alias esset recusaturus.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quemadmo-

1 Quemadmodum diximus *Defin. prox. praced.* Ex Bocr. q. 3. num. 1. 5. & 6.

2 *Ex Authen. præsente C. hoc tit.* Obserua autem, hanc Definitionem de illo esse, qui se obligauit ad fideiubendum. Aliud vero dici debere de illo, qui obligatus est ad dandum idoneum fideiussorem. Is enim non aliter liberatur, quam si det eum fideiussorem, qui & exceptioni ordinis renunciet, & corpus suum obliget, vt dixi *Defin. 4. supr.* quæ alioqui cum hac pugnaret. Durius ergo agitur cum illo, qui promisit se daturum fideiussorem præsertim idoneum, quam cum eo, qui promisit se fideiussurum. Ratio diuersitatis colligitur ex eo, quod sequitur in Definitione.

3 Dummodo & corpus suum & bona obligauerit, secundum ea quæ scripsi *Defin. 12. & 23. sup. eod.*

4 *Nouell. 99. de duob. reis.* vnde sumpta est *Auth. hoc ita. C. de duob. reis.*

5 Propterea quod in cuiusque arbitrio sit vt renunciet iuri suo, *l. pen. C. de pact. l. si iudex circumuento 41. D. de minor.*

6 Nam interest valde cuiusque, vt non primo loco conueniatur: quia & interest non soluere potius, quam solutum repetere, *l. 3. D. de compensat. l. si stipulatus 15. D. hoc tit.* Hæc autem ratio non conuenit ei, qui debet dare fideiussorem idoneum.

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio ordinis dilatoria est, nec proinde opponi potest post litem contestatam. Ab eo autem, qui ex sua promissione conuenitur vt fideiubeat, nullo modo, nisi si post fideiussionem conueniatur.

EXceptionem ordinis non nisi ante litem contestatam aut in ipsa contestatione à fideiussore obiici posse constat, quoniam dilatoria est, non vt quidã volunt peremptoria aut anormala.[1] Sed quid, si actum sit non contra fideiussorem, sed cõtra eum, qui duntaxat promiserat se fideiussurum, necdum tamen fideiusserit? An post litem cum eo ex fideiubendi obligatione cõtestatam exceptioni locus superet? Vtique: sed nõ in ea instantia, cum nõ prius possit ex fideiussione & quasi fideiussor conueniri, quam reuera fideiusserit:[2] exceptio autem ordinis in proposito non alij competere possit, quam qui iam sit fideiussor.[3] Cum vero ad hoc conueniatur, vt fideiubeat, in eamque rem ex propria promissione sit obligatus, apparet exceptione ordinis iuuari eum non posse.[4] At postquam condemnatus erit ad fideiubendum & fideiusserit, tum vero conuentus tanquam fideiussor, exceptionem ordinis habere debebit:[5] nil obstante litis contestatione, imo nec condemnationem, quæ in alia planeq; separata instantia interuenerit.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Dixi *Defin. 1. supr. de except.* [Ex Ant. Gabriel. *lib. 3. comm. opin. concluf. 1. De fideiuss. nu. 4. & 8.*]

2 Vt dixi *Defin. 36. supr.*

3 *Auth. præsente. C. hoc tit. & Nouell. 4. de fideiuss. vnd. sumit.*

4 Quia solus ille non alius ad fideiubendum obligatus est. Dixi *Defin. 1. nu. vlt. supr. hoc tit.*

5 *Ex d. Auth. præsente.*

6 Alia namque instantia est, in qua quæritur, an quis debeat fideiubere. Alia vero, in qua conuenitur tanquam fideiussor.

DEFINITIO XXXIX.

Denunciatio per fideiussorem facta creditori, vt exigat solutionem à debitore, non liberat fideiussorem, sed liberat eum, qui promisit se fideiussurum, si debitor tum dies postea fiat non soluẽdo.

FIdeiussor simpliciter acceptus pro debitore, qui tum soluendo erat, non ideo se obligatione eximit, quod debitore ad inopiam vergẽte, sæpius denũciauerit creditori, vt debitorem vrgeret ad solutionem. Neque enim cogendus creditor est vt agat, priusquam velit, suoque iure vti non prohibetur, si fideiussorẽ ipsum conuenire malit, inope iam facto debitore.[1] Nam imputare sibi potius debet fideiussor, quod citius nõ soluerit de suo, vt citius tutiusq; indemnitatem à reo consequeretur.[2] Nisi proponas de eo fideiussore tractari, qui non simpliciter acceptus sit, sed in id tantum, quod non poterit seruari à debitore.[3] At quid si de illo agatur, qui nondum fideiusserit, sed tantũ fideiussurum se promiserit. Pone factam eam conuentionem & promissionem de fideiubendo, quo tempore debitor locuples erat, dilatam tamen petitionem præstationemq; fideiussionis in id vsq; tempus, quo iam soluendo esse desiisset. An cogendus erit, qui promisit se fideiussurum, vt pro inope debitore fideiubeat, contra quem non nisi inutilem aut dubium regressum sit habiturus?[4] Minimè. Sibi enim imputare creditor debet, cur nõ fuerit diligentior in exigenda fideiussione eo tempore, quo res erat integra, id est,[5] quo poterat promissor fideiubendo consulere indemnitati suæ, perinde ac si ipso promissionis tempore fideiussisset.[6] Nec remedio locus erit, vt cogatur contentus esse actionum cessione, quæ creditori iam tum competebant, cum debitor nõdum defierat esse soluendo.[7] Potest enim fieri vt interfit eius, qui fideiussurum se promiserat, propterea quod melius sibi tum cauere potuisset, iis acceptis pignoribus, quorũ faciliorem experturus erat retentionem quam persecutionem,[8] planè si proponas iam tum, cum facta est promissio de fideiubendo, æquè inopem fuisse debitorem ac nunc est, frustra præsentem debitoris inopiam obtendet, qui se vltro obtulit fideiussorem.[9] Idemque erit, si cõtractum post eam de fideiubendo promissionem cum debitore initum promissor hic sciuerit & ratum habuerit.[10] Finge contractam plurium annorum locationem, & primi aut alterius anni pensionem solutam per manus eius, qui se fideiussurum promiserat. Quantumuis postea inops fiat cõductor ante præstitam fideiussionem, non poterit prætextu eius inopiæ, quæ superuenit, fideiussio recusari, quandoquidem scire promissor potuit fore vt ex promissione sua cogi posset ad fideiubendum:[11] atq; ideo sibi prouidere diligentius debuit, ne ex superueniente inopia læderetur.[12] Sed si cum tu mihi spopondisses fideiussurum te pro Titio, si ei fundum locarem, ego postea te absente & ignorante eum fundum Titio locauerim, nulla ratio est, vt postmodum ad egestatem delapso Titio, cogam te pro eo fideiubere. Est enim quod de me cõquerar, qui quasi mutata voluntate cum Titio postea contraxerim, neque te neq; alio vllo accepto fideiussore.[13] Præsertim, cum si eo tempore te interpellassem vt fideiuberes, potuisses non solum tibi cauere pignorum retentione,[14] sed etiam curare, vt locato fundo prudentius frueretur Titius, facilioremq; & expeditiorem sibi quæreret soluendi facultatem. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. si fideiussor 62. D. hoc tit.*

2 Per actionem mandati vel negotiorum gestorum, *l. ex mandato 20. §. 1. D. mandat.*

3 *Vt in l. decem 116. D. de verbor. obligat. l. inter creditorem 63. eod. tit.*

4 Inanis siquidem actio est, quam debitoris eludit inopia, *l. nam is 6. D. de dolo. l. si quis iniuriam 35. D. de iniur.*

5 Debet enim promissio quælibet hic semper intelligi, quamdiu res in eodem statu erit, *l. cum quis 38. in princ. l. si cum Cornelius 82. D. de solut.*

6 Est enim longè difficilius, vt quis velit pro inope, quam vt pro diuite debitore fideiubere, *l. 2 § pen. vbi not. D. de iudic. l. omne 33 § præterea. C. de epist. & cleric.*

7 Quamuis per eam cessionem videatur posse cõsuli indemnitati eius, qui promiserat se fideiussurum, quandoquidẽ etsi tum fideiussisset, non tamen plus iuris habere potuisset

Source : BIU Cujas

pro consequenda indemnitate quam habebat creditor pro consequendo debito, *arg. l. rem hereditariam 65. D. de euiction.*

8 Nemo siquidem pro retentione cogendus est eligere actionem, cum sit longe commodior futura retentio, *l. is qui destinauit 24 D. de rei vindic. l. 1. D. de pignor. l. 3. D. de compensat. l. si stipulatus 15 D. hoc tit.*

9 Non enim potest hic causari desisse rem esse integram, si non maior inopia superuenit. Nec nouo indiget auxilio fideiussor, cum nihil non emerserit, *l. de atate 11. § ex causa. D. de interrog. in iur. fac. l. 3. § vlt. & l. 4. D. vt in poss. legat.*

10 Debuit enim ex eo tempore sibi prouidere, vt sequitur in Definitione.

11 Nec similiter imputari quicquam potest creditori, qui nullam habuit causam fideiussionis exigendæ ab eo, quem videbat non ignorare contractum contemplatione ipsius initum cum debitore, & per cuius manus solutionem accipiebat.

12 Cum potuerit & debuerit prospicere, posse id euenire vt argumentatur Vlp. *in l. si quis domum 9. § 1. versic. idem quærit. D. locat.*

13 Non enim possum videri cum Titio contraxisse tua contemplatione, cum te absente & ignorante contraxerim, quasi solius Titij fidem secutus.

14 Vt supra dictum est *num. 8.*

DEFINITIO XL.

Obligatus ad fideiubendum si conueniatur ad soluendum male quidem conuenitur, sed non eo minus habendus est pro fideiussore ex illo die, ac si conuentus ad fideiubendum in mora fuisset fideiubendi.

CVm Titio, cuius suspectas habebam facultates, fundum locare vellem, promiseras te pro eo fideiussurũ, nec tamen fideiusseras, quod paucis post diebus locatio te inscio facta esset, eaq; plurium annorum. Primi anni pensionem Titius soluerat, sed cum in secundi soluenda cessasset: egeram contra te nõ vt fideiuberes, sed vt solueres, quasi iam fideiussor constitutus. Iudex te ad solutionem condemnauerat. Senatus cum ex appellatione agnosceret, non dubitabat, quin perperam iudicatum esset, quod tu ad fideiubendum tantum, non etiam ad soluendum condemnari debuisses, adeoq; salua tibi exceptione ordinis, si ante excussas Titij facultates conuenireris. [1] Sed dubitatio illa incurrebat, an condemnari deberes ad fideiubendum pro totius præteriti temporis debito, an pro eo duntaxat, quod ex condemnationis die in futurum excurreret? Placuit condemnandum quidem te ad fideiubendum, [2] sed ita, vt totius decursi tẽporis, quod interpellationem præcessisset, debitum agnoscere nõ cogereris, [3] sicut nec periculum si fortè medio tempore Titius pauperior factus esset, [4] imputare namq; me mihi debere, quod te citius non interpellassem: [5] quia neq; ex alia vlla facti promissione nasci solet petitio aut obligatio eius: quod interest ante interpellationẽ. [6] Sanè postquam ex tua promissione conuentus es à me, licet perperam, vt solueres, cum agere debuissem vt fideiuberes, perinde haberi debet quod ad hoc attinet, ac si tum fideiussisses, quoniam ab eo tempore potuisti & debuisti condemnationem futuram præuidere, [7] ideoq; tibi aduersus Titium cauere, vt secuta quandocunq; condemnatione in damno non mora reris. Itaque ad tempus interpellationis retrotrahi condemnationem debere visum est. [8] Sed & anteriores temporis ratio habenda esset, si tu contractum à me cum Titio initũ sciuisses & facto aliquo ratum habuisses, vtputa si Titij nomine pensionem primi anni soluisses, secundum ea, quæ superiore Senatusconsulto à nobis sunt disputata. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 36. 37. & 38 supr.*

2 Ex tua scilicet promissione, nisi malles præstare quanti mea interesset, *d. Defin. 36. 37. & 38 supr.*

3 Quasi esset extra causam fideiussionis. Nemo enim ex fideiussione potest obligatus esse pro eo tempore, quod præcessit fideiussionem, nisi id ipsum tempus expressim deductum sit in causam fideiussionis.

4 Cum promissioni fideiubendi vt & alij cuilibet tacitè insit clausula illa, *si res in eodem statu manserit. c. cum quis 38. in prin. D. de solut.* vt dixi *Defin. præced. nu. 5 supr.*

5 *Argum. l. cum postulassem 44. versi. & mea culpa. D. de dam. infect.*

6 Vt dixi *Defin. 1. & 2. supr. de contraben. & committen. stipulation.*

7 Cum ex eo tempore mota tibi sit controuersia, quæ proinde te constituit in mala fide *l. sed etsi 25. § si ante D. de petit. hered.* Adde *l. si quis domum 9. § 1. versic. idem quærit, in illis verbis, quia hoc euenire posse prospicere debuit. D. locat.*

8 *Vt & in l. pen. in fin. D. de condict. tritic.*

9 *num. 9. & 10.* vbi vide.

DEFINITIO XLI.

Non habet fideiussor bona debitoris obligata ob id solum, quod creditor habuerit, nisi debitor contraxerit cum fideiussore sub iisdem obligationibus. Cessio igitur necessaria est, maximè ad transferendam possessionem.

QVi creditori suo bona sua omnia obligauit cũ clausula cõstituti, non idcirco fideiussori suo eadem bona pro indemnitate obligasse credendus est, quod eodem instrumento fideiussoria quoque obligatio cõtineatur. [1] Alia enim obligatio est, quæ in fauorem creditoris contrahitur, alia quę in fauorem fideiusoris, & suas vnaquæque leges habet, & conditiones separatas. [2] Itaq; indiget hoc casu fideiussor cessione, vt actionem hypothecariam, quæ creditori competit, exercere possit in bona sui debitoris. [3] Quid item si debitor indemnitatem fideiussori promiserit, his verbis additis, quæ vulgo addi solent, *sub iisdem obligationibus*? Sufficiet ea clausula, vt debitoris bona omnia fideiussori quoq; obligata videantur. [4] Sed non item, vt clausula constituti existimetur interuenisse ad pignorum possessionem transferendam in fideiussorem, quoniam nihil commune habet constitutum cum obligatione. [5] Quandoquidẽ per constitutum non obligatio contrahitur, sed possessio transfertur. [6] Igitur cessionem à creditore fideiusor cum ei soluet impetrare in continenti debebit, [7] vt creditoris possessione per constituti clausulã quæsita vti possit. [8] Alioqui facta cessio ex interuallo nihil proderit fideiusori: quia licet possessio, quæ per clausulam constituti acquiritur creditori vera sit & naturalis, [9] soluto tamen debito, cuius nomine debitor constituerat se possidere, tota clausulæ vis & potestas tanquam accessoria cum ipsius debiti principalis obligatione euanescit. [10] *Ita Senatus* in secreto Auditorio pro Petro Iuge herede D. Senatoris de Candie, contra Ioannem Iuge, Cal. Sept. 1595.

1 Nihil enim vetat vno eodemque instrumento plures diuersique generis obligationes contineri.

2 Quæ ex postfacto non possunt immutari, nisi consentiente eo, cuius interest, *l. procuratori 12. § pen. D. de solut.*

3 Quæ cessio facienda est à creditore, *Nouell. 4. de fideiuss. c. 1. in fin.* cum nihil eius intersit, & possit fieri sine vllo eius dispendio, *l. in creditore 38. D. de euict.*

4 Nihil enim refert, an quid dicatur expressim, an per relationem ad aliud, *l. asse toto 77. D. de hered. instit.*

5 Ex diuersis autem non infertur, *vulg. l. Papinianus 20. D. de minor.*

6 *l. quod meo 18. cum ibi not. D. de acquir. poss.*

7 *Arg. l. Modestinus 76. D. de solut.*

8 Placet enim possessionem cedi posse, etiam quæ fit per clausulam constituti acquisita. Tiraq. in tract. *de iur. consti.*

9 Nor.

Source : BIU Cujas

9 *Not. in d.l. quod meo.*
10 *l. debitor 40. in fin. de pign. act.*

DEFINITIO XLII.

Fideiussio de non offendendo quando præstanda sit, & quando reuocanda?

FIdeiussionis de non offendendo satis frequens apud nos vsus est, nempe quoties minæ atroces probantur,[1] præsertim ab eo factæ, qui ipsas exequi solitus proponatur, adeo vt præstita quoque interdum renouanda sit, si post longa tempora durent inimicitiæ, quæ interponendæ primum cautioni causam dederunt.[2] *Sine die.*

1 *l. denunciamus. C. de his qui ad eccles. confug. l. illicitas 6. §. ne potentiores.* vbi DD. *de offic. præsid.*
2 Iul. Clar. *lib. 5. sentent. § fin. quæst. 47.*

DEFINITIO XLIII.

Non potest imputari fideiussori cur non opposuerit exceptionem, quam licitè opponere non potuit, neque lex damnum debiti irrogans creditori trahenda est ad fideiussorem.

CVm edicto Sereniſſimi Principis noſtri confiſcata eſſent bona omnia Geneuatum, præſertim vero nomina debitorum, creditor Geneuas, qui fideiuſſorem habebat in ciuitate, contra fideiuſſorem egerat, & bonorum eius venditionem impetrauerat. Si fideiuſſor poſtea contra debitorẽ agat pro indemnitate conſequenda, non poteſt repelli ea exceptione, quaſi eam pecuniam ſoluerit, cuius nomine nulla creditori propter confiſcationem actio cõpetebat.[1] Quia nõ potuit ea exceptio opponi eo loco, in quo fideiuſſor conuentus fuit.[2] Nec quod cogatur fideiuſſor agere mãdati in Sabaudia, deteriorem ipſius conditionẽ facere debet, quia licet ſit ex Geneuatibus, non tamen creditoris iure cenſendus eſt, qui ſcilicet nihil nunc deberetur, ſi debitor ſoluiſſet, pro quo fidem ſuam liberaliter obſtrinxit,[3] idq; multo magis obtinet, ſi ponas debitori ipſi indultam à Principe eam confiſcationẽ. An non enim abſurdum ſit & impium, locupletari debitorem ex damno fideiuſſoris?[4] Multo etiam magis id admittendum erit, ſi ponas confiſcationem factam fuiſſe poſt diem, intra quem ſolui pecunia debuit: hic enim culpa præcedit caſum,[5] nec æquum eſt, vt debitori ſua proſit mora & fruſtratio[6] in præiudicium fideiuſſoris, cui nihil imputari poteſt, niſi quod pro tam ingrato debitore fideiuſſerit. *Ita Senatus* in cauſa pro Antonia Dentan 3. Cal. Decemb. 1595.

1 Quamuis alioqui videatur bona ea exceptio, *arg. l. ſi fideiuſſor 29. § ſi cum debitor. D. mandat.* quia nemo poteſt agere ſine actione, *l. ſi pupilli 6. § vlt. D. de negot. geſt.*
2 Cum non eſſet ex iure cõmuni, ſed ex ſpeciali, & quam ſi fideiuſſor apud ſuos oppoſuiſſet, reus criminis eo nomine fieri potuiſſet. Nunquam autem poteſt imputari fideiuſſori, quod minus honeſtam minuſve licitam exceptionem non oppoſuerit.
3 Itaque pro fideiuſſore ſemper habendus eſt non pro creditore. Et ideo indemnis omnimodo ſemper ſeruandus eſt.
4 *l. ſi ſeruus 61. § quod vero. D. de furt.* Nam nec fideiuſſor poteſt locupletari ex damno debitoris: adeo verum eſt vtrumque in hoc contractu bonam fidem præſtare debere, *l. ſi mandatu 19 § 1. D. mandat.*
5 Quo caſu nunquam excuſat caſus, *l. item ſi verberatum 35 § vlt. D. de rei vindic. l. ſi ex legati 23. de verb. oblig.*
6 *l. hominem 37. D. mandat. l. in condemnatione 173 § vnituique de reg. iur. c. mora eod. tit. in 6.*

DEFINITIO XLIV.

Creditores fideiussoris nullum priuilegium habere possunt in eo fundo, quem fideiussor habuit à debitore vt solueret communi creditori.

FIdeiuſsori debitor fundum dederat vt ſolueret:[1] fideiuſsor nulla ſolutione facta deceſſerat, pluribus relictis creditoribus. Si ex iis quidam in fundo illo præferri velint quaſi priuilegiarij, vt puta propter impenſam funeris,[2] non ſunt audiendi, quia nec alia lege fundus ille ad fideiuſſorem peruenit, niſi vt creditori ſatisfaceret.[3] *Ita Senatus* ex tempore 20. Februar. 1596.

1 Itaque ſolutio fuit cauſa finalis huius dationis, reſpiciens ſcilicet fauorem eius qui dedit, non eius qui accepit. Bart. *in l. 2. § fin. D. de donat.* Dec. *conſ. 238.* ac proinde non ſecuta cauſa finali, datio debet haberi pro irrita, *l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vendit.* Dixi *Defin. 43. ſup. de except.*
2 Nam actio funeraria habet priuilegium inter actiones perſonales, *l. 17. §. vlt. D. de reb. auctor. iudic. poſſid. alias l. 2. de priuileg. credit.*
3 Neque enim decipiendus eſt, qui fundum ſuum ea lege dedit non aliter daturus, *l. vlt. C. de pact. inter empt. & vendit.* Nec poteſt fieri, vt creditores fideiuſſoris plus iuris ex eius perſona habeant, quam ipſe fideiuſſor eſſet habiturus, *l. 3. in fin. D. de pignor.*

DEFINITIO XLV.

Fideiussor indemnitatis tenetur ob quamcunque molestiam, etiam quæ sit meri facti.

FIdeiuſſor indemnitatis tenetur, quoties ei, cuius fideiuſsor eſt, moleſtia aliqua infertur ex ea cauſa, pro qua fideiuſſio facta eſt,[1] nec diſtinguimus, an moleſtia iuris ſit, an facti, præſertim ſi generaliter & ſimpliciter in caſum moleſtiæ fideiuſſio præſtita ſit.[2] Nec proinde an per imprudẽtiam aut iniquitatem iudicis iniuria facta ſit condemnato: ſufficit enim, quod ea ipſa cauſa, quæ fideiuſſioni materiam præbuit, iniuriæ quoque cauſam dederit.[3] Idque multo magis obtinet, ſi iniuria ab eo iudice accepta proponatur, de cuius iudicato & iudicati iniquitate cognoſcere non poſſit is, apud quem de fideiuſſoris iure diſputatur.[4] Non idem eſt, ſi fundus venditus per imperitiam iudicis euincatur.[5] Verba enim illa, *habere licere*, ad ius magis quam ad factum referuntur.[6] Securuſque eſt venditor, dum ne alienum fundum vendiderit.[7] *Ita Senatus* in cauſa D. Bernardi Caſtagne, contra Dominicum Ciza & Andræam Sardoz 8. Maij 1596.

1 Nec enim poteſt videri indemnis ſeruari is, qui moleſtiam aliquam, qualiſcunque illa ſit, pati cogitur.
2 Nam & ex conuentione poteſt fieri, vt quis etiam ob facti moleſtiam poſſit conueniri, non expectata euictione, *l. ſiue in libertatem 12. C. de euict.*
3 Cum aduerſus eam iniuriam ſibi diligenter proſpexerit is, qui accepit fideiuſſorem, *l. 3. D. de ſeparat.*
4 Alioqui nullo modo proſpici poſſet indemnitati huius, qui accepit indemnitatis fideiuſſorem, cum iudicati iniquitas non poſſit corrigi niſi per iudicem appellationis, *l. 1. D. de appellationib.*
5 *l. ſi per imprudentiam 51. D. de euict.*
6 *l. ſtipulatio iſta 38. in princ. & §. hi qui ſunt in poteſtate. D. de verb. oblig.*
7 Quia non tenetur de moleſtia facti, *l. vlt. C. de act. empt.* niſi cum id expreſſe dictum eſt, *vt in d. l. ſiue in libertatem 12. C. de euict.* Planè ſi dominij aut alterius iuris quæſtio moueatur, tenetur emptori venditor ad ſuſcipiendam litem, *l. ſi plus 74. §. mota quæſtione. D. eod. ill. tit. de euict.*

DEFINITIO XLVI.

Is, qui se obligat tanquam collaudator & approbator, non potest renunciare exceptioni ordinis.

DAtis à debitore fideiuſſoribus & approbatoribus quem vulgo collaudatorem vocant, ſi ſubiecta ſit vulgaris clauſula, qua omnes & ſinguli in ſolidũ ſint obligati, & ordinis quoque ac diuiſionis exceptionibus renunciatum, non idcirco poterit collau-

Source : BIU Cujas

dator aut in solidum, aut prior conueniri, sed in id tantum, quod post excussos cæteros omnes seruari ab iis non potuisse apparebit.[1] Sunt enim referendæ eæ clausulæ ad fideiussores, non ad collaudatorem,[2] quem, cum indemnitatis tantum repromissor sit, absurdum est, implicatque contradictionem ante eos conueniri, quos soluendo esse affirmauit, cum nesciri possit, an & quatenus non sint idonei quousque conueniantur, & ad solutionem priores vrgeantur.[3] *Ita tractatum est* Cal. Iul. 1603. Et iterum Idib. Decemb. 1612.

1 *l. decem stipulatus* 116. *D. de verbor. oblig. l. fideiussor.* 41. *D. hoc tit.*

2 Vitandi scilicet absurdi gratia, quod semper est euitandum, *l. nam absurdum* 8. *D. de bon. libert. l. cum pater* 77. *§. liberis. de leg.* 2.

3 *d. l. decem & d. l. si fideiussor.* iunct. *l. vbi pugnantia. cum ibi not. De regul. iur.* Quoties enim pactum fit de substantialibus contractus contra ipsius substantiam non valet pactum, *l. cum precario* 12. *D. de precar. l. rogasti* 11. *§. si tibi. D. de reb. credit.* Iunge *Defin.* 30. *nu.* 4 & quæ ibi scripsi *supr. eod.*

DEFINITIO XLVII.

CVm Titius Seiam vxorem duceret fideiussorem dederat fratrē hō tantùm de restituenda dote sed etiam de soluendo augmento dotis de quo in pecunia cōuenerat. Posteà vxorē maritus occiderat, & cùm soluendo nō esset conueniebatur fideiussor vt ex ea causa fideiussionis, & dotem restitueret, & augmentum solueret, quasi in omnem causam, omnémque casum fideiussisset, quodque licet præmortua vxore condicio augmenti dotalis non nisi in casum superuitæ promissi defecisset, habenda tamen esset pro impleta, ob id quod per maritū occisorem factum fuisset ne impleri vnquam posset. Nec enim nouum est vt facto debitoris principalis etiam fideiussoria obligatio perpetretur. Visum tamē est, Cōtra maritum quidem ipsum iustam esse intētionem heredum vxoris ne maritus ex tam improbo suo facto lucrum aliquod sperare posset. At non idem in fideiussore probari posse quem alieni delictipœnas luere non oporteret, teneriq; in casum tam abominabilem & incognitum. Itaq; placuit condemnari quidem eum debere ad dotis restitutionem cuius cōdicio per matrimonij dissolutionem contigisset. Sed non æquè ad solutionem augmenti dotalis cuius condicio præmortua vxore defecisset, quæque etiam non occisa vxore naturaliter contingere potuisset. Cuius spei commodum ex facto debitoris aufferri fideiussori sanè iniquum erat. Eademq; tatione visum est dotis vsuras non nisi ex die finiti anni à fideiussore præstandas esse quas maritus ex homicidij die deberet. *Ita Senatus* pro Claudio Capris, 4. Id. Ian. 1612. Vide Iul. Clar. in §. homicidium.]

TIT. XXIX.
DE NOVAT. ET DELEGAT.

DEFINITIO I.

Denunciatio facta per cessionarium debitori, qui non consenserit, non impedit ne cedens possit exigere, si modo in hoc quoque cessionarius consentiat, non aliter.

TSI aliud est, mandatam, aliud cessam habere actionem, propterea quod mandatarius etiam in rem suam procurator constitutus non nisi alieno nomine agit,[1] cessionarius autem proprio,[2] attamen tam qui actionem mandauit, quam qui cessit si aduersus debitorem pergat agere, quod summo iure facere vtiq; potest,[3] iusta exceptione repellitur, siue mandatarius aut cessionarius litem cum debitore contestatus sit, siue debitori denunciauerit ne solueret.[4] Sed hoc ita si debitor ipse cessioni & denunciationi consenserit. Nā si agentem aut denunciantem, siue mandatarium, siue cessionarium admittere noluerit,[5] improbè certè faciat, si nec ei quoque qui mandauit, aut cessit, velit soluere.[6] Quanquam hoc ipsum sic accipiendum est, si mandatarius aut cessionarius exigenti auctori suo consentiat.[7] Alioqui si iure suo vti & exactionem inhibere velit, non debet improba debitoris contradictio facere, vt quod illi per contestationem aut denunciationem quæsitum ius fuerat, inuito adimatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore 14. Cal. Iul. 1588. in publico auditorio.

1 *l. qui stipendia* 9. *C. de procurat. l.* 3. *C. hoc tit. l.* 1. *C. de oblig. & action.*

2 Quia ex propria persona vtiles habet actiones post rescriptum D. Pij de quo *in l. si cum emptore* 16. *D. de pact. l. postquam* 7. *& seq. C. de hered. vel act. vendit.*

3 Quia directæ actiones semper penes cedentem remanent, nec possunt ab eo separari, *l. si heres* 70. *l. facta* 63 *§ si heres cum tibi not. D. ad SC. Trebell. l.* 3. *C. hoc tit.*

4 *d. l.* 3. *C. hoc tit.* vbi additur etiam tertius casus si debitor cessionario soluere inceperit. Sed quomodo id accipi debeat & de tota sententia dictæ *l.* 3 videnda sunt quæ scripsi fusissimè *lib.* 12 *Coniectur.* [Obserua tamen debere fieri denunciationem exhibito instrumento cessionis eóque lecto vel data ipsius copia, vt loquitur Guid. Pap. *qu. ſt* 530. post Bart. *ad l. non solùm §. morte de oper. nou. nunciat.* atque ita intelligendam *l.* 4. *C. quæres pign.* ibi, *certior à te factus.* Ideò fortasse quod alioqui non cogatur cessus debitor ei credere qui se dicit cessionarium potius quàm creditori neganti cessionem & debitum nihilominus exigenti, quem vt possit doli exceptione repellere, debet paratas habere cessionis probationes.]

5 Cum possint multæ causæ *intervenire propter quas* non sit audiendus qui agit tanquam *mandatarius aut cessionarius creditoris*, puta si facta sit cessio redēptori litium, contra *l. per diuersas* 22. *C. mandat.* aut si mandata sit actio militi vel mulieri non in rem suam, *d. l. qui stipendia* 9. *C. de procurat.*

6 Cum quanto minus iuris habet cessionarius vel mandatarius ad exigendum, tanto plus habeat is, qui cessit vel mandauit, *d. l. & l.* 4. *C. hoc tit.*

7 Nam si dissentiant potior debet esse causa cessionarij, quia vtiles habet actiones, quam creditoris, qui directas habet, *l. procuratore* 55. vbi scripsi *in Ration. D. de procur.*

8 Quod esset alienum à ratione iuris & iniquum, *l. vlt. D. de pact. l. Granius* 71. *§. pen. D. de fideiuss.*

DEFINITIO II.

Solus minor restitui potest aduersus nouationem factam per inopis debitoris delegationem, nisi delegantis dolus interuenerit.

QVi pro diuite debitore inopem accepit per delegationem, non videtur læsus, quia hoc ipso bonum nomen fecit, quod admisit debitorem delegatum.[1] Cum enim delegatio speciem quædā sit nouationis,[2] constat per nouationē non eo minus præcedentē obligationem perimi, quod posterior non teneat.[3] Itaque sibi imputare debet, qui cautius rem suam nō egit.[4] Nec habere potest ex eo iustam causam petendæ restitutionis,[5] præterquam si minor proponatur. Huius enim ætati singulari quodā iure indultum est vt aduersus damnosam nouationem à se factam possit in integrum restitui.[6] Neq; ad rem pertinet, quod verisimile sit non fuisse creditorem admissurum nouationem si debitorem qui delegabatur inopem esse sciuisset. Debuit enim diligētior esse in inquirendo, an locuples ille esset necne. Planè si ponas creditorem cum suspectas haberet delegati

Source : BIU Cujas

gati facultates dolo malo debitoris persuasum esse, vt delegationem admitteret, tanquam idonei debitoris: Nemo dubitat quin ex capite doli restitutio concedenda sit ei qui deceptus est,[8] aut ex generali clausula; Si qua mihi iusta causa esse videbitur,[9] quod facile potest euenire, si dolus malus abfuerit debitoris.[10] Ita vt non tantū restituatur perempta obligatio, sed iis etiam aucta prestationibus quibus plenior nunc inueniretur si nunquam extincta fuisset,[11] vtputa vsuris totius præteriti temporis & interimēto illo quod propter monetarum deteriorationem creditoribus præstari solet & debet. *Ita Senatus* pro N. Guilielmo de Riddes, 5. Non. Dec. 1590. Et iterum in relationibus libellorum 22. Maij 1613.

1 *l. inter causas 26. § abesse. D. mandat.*

2 Omnis enim delegatio nouatio est, licet non è contrario omnis nouatio sit delegatio, *l. 1. & tot. tit. De nouat. & deleg. D. & C.*

3 *d. l. 1. D. hoc tit. § praterea. Inst. quib. mod. tollit. oblig.*

4 *arg. l. 2. C. de furt.*

5 Cum nullum damnum sentire videatur, quod ex culpa & voluntate sua sentit, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

6 *l. patre 27. §. pen. D. de minor.* quæ cum hoc priuilegium dat minoribus fauore ætatis, hoc ipso denegat illud maioribus, *arg. l. cum prætor 12. D. de iudic.*

7 *Ex reg. l. qui cum alio 19. De reg. iur. l. vir vxori 17. in fi. prin. D. ad SC. Velleian.*

8 *l. 1. l. si quis adfirmauit 9. in prin. & § 1. & pass. D. de dolo.*

9 De qua *in l. 1. & 2. l. sed etsi 26. §. vlt. D. ex quib. caus. maior.*

10 Est enim pars illa edicti subsidiaria actionis de dolo, vt scripsimus in Rationalibus, quia non potest dari actio de dolo, cum nullus dolus interuenit. Vide *l. eleganter 7. §. vlt. cum l. seq. l. seruus tuus 20. in prin. & § 1. l. cum à te 25. l. quidam debitor 38. D. de dolo. l. si cum dotem 22. §. si mulier 2. D. solut. mat.*

11 Alioqui non esset plena restitutio si non omnia redderet, *l. quod si minor. 24. §. restitutio. D. de minor. l. 1. C. de sent. pass. & restit.*

DEFINITIO III.

Expromissio nouat non constitutum.

CVm debitoris debitor cōstituit se creditori soluturum non idcirco fit nouatio nisi delegatio interuenerit.[1] Itaque interim vterque debitor suo quisque & proprio creditori remanet obligatus, salua constitutæ pecuniæ obligatione.[2] Diuersum est si expromissio facta proponatur. Hæc enim eum, qui expromissorem dat, liberat, cum faciat, vt in eius locum expromissor tanquam principalis soluisque debitor substituatur.[3] *Ita tractatum est* in causa Claudij Chapelle & Ioannę Rippet, 5. Idus Maij 1591.

1 Alex. *cons. 173. visis depositionibus lib. 7.*

2 Obligatio enim obligationi addita non solet deteriorem facere creditoris conditionem, inquit Bal. *d. cons. 211. volum. 1.* quem refert & sequitur Boer. *quæst. 13. num. 34.* Nec solet fieri constitutum per stipulationem, sine qua tamen non fit nouatio.

3 Expromissor siquidem ille est, qui se obligat pro alio nō obligato, in quo differt à fideiussore & à promissore, vt alibi scripsimus ex Cuiacio, Gothofredo & aliis, *ad Nouell. 4. de fideiuss. & ad Rubr. D. eod.*

DEFINITIO IV.

Ob monetæ deteriorationem, quæ post delegationem superuenit nullum augmentum debetur ei, cui delegatio facta est, sed priori creditori si non aliud actum sit in faciendā delegatione.

CVi quingenta debebantur, cum augmento illo, quod propter monetarum deteriorationē præstari solet,[1] is debitorē suum Titio ad summum vsque trecentorum delegauerat. Trecenta tantum petere Titius poterit non etiam augmentum pro ea quantitate, quia cum non nisi pro trecentis delegatio facta sit, absurdum fuerit plus Titium ex delegatione consequi quam ei fuerit delegatum.[2] Neq; tamen pro ea parte augmentum illud quod deberi cōstat, tanquam partem principalis debiti, lucro debitoris cedere oportebit,[3] sed ita rem constitui, vt ex omni eo quod debetur, computato quoque incremento illo, quod ex monetarum imminutione partum est,[4] soluantur Titio trecenta duntaxat, reliquum ipsi creditori. Nisi forte creditor id à se actum fateatur, vt delegatæ quātitatis augmentum quoq; Titio acquireretur.[5] Ob eamque causam æquissimū erit creditoris qui delegauit voluntatem si haberi possit ante omnia exquiri. Ne alioqui eueniat, vt de tertij inuiti iure oppositā exceptio admittatur.[6] Quamquam & interim admittenda est, cum eo vsque sit exclusiua iuris agentis.[7] Ideoque sumptibus & diligentia Titij potius quam debitoris, facienda creditori denunciatio est.[8] Planè à quo tempore facta fuit delegatio, si qua mutatio in monetæ bonitate siue intrinseca, siue extrinseca superuenerit, indemnem seruari oportebit eum cui facta est delegatio.[9] *Ita tractatum est* ex tempore in publico auditorio in causa heredum D. de Michal magistri computorum & D. de Mouxi de Loche, Prid. Id. Aug. 1593.

1 De quo *in l. cum quid 2. D. de reb. cred. l. Paulus 99. alias l. creditorem. D. de solut.*

2 Inspiciendum enim semper est, quid deductum fuerit in contractum, *l. Rutilia Polla 69. D. de contr. emp.*

3 Nec enim fit delegatio, vt prosit debitori cui delegatur, sed tantum vt prosit deleganti.

4 Tanquam quod sit pars ipsius debiti principalis, *vt not. ad d. l. 3. de reb. credit.*

5 Nec enim volenti vlla fieri potest iniuria, vt est in regula iuris.

6 Quod absurdum sane esset ac iniquū. Ex not. per Bart. *in l. 2. D. de except. rei iudic.*

7 Et quidem absolute non sub illa conditione si tertius velit. Al oqui non esset admittenda, vt tractat Bart. ibid. Facit *l. 2. D. si pars hered. pet. l. vlt. C. de rei vindic. l. loci 4. §. competit. D. si seruit. vindic.*

8 Est enim semper facienda sumptibus eius cuius potissimum interest.

9 Non autem seruaretur indemnis si monetæ deteriorationem in quantitate delegata pateretur, quia in tanto minuetur & eriperetur ei commodum delegationis.

DEFINITIO V.

Facta delegatione quantitatis certæ ita, vt debitor sit omnino liberatus à priore creditore, nullum augmentum debetur, neq; veteri creditori, neque nouo.

CVm Titio deberes centum florenos, & quanto moneta deterior facta fuerat à die contracti debiti, numerasti mihi florenos centum in moneta noua, consentiente Titio, vt me in tuum locum substituerem, tuamque in me obligationem iisdem omnino conditionibus susciperem, interposita, vt fit, in eam rem delegatione, an præter centum illos florenos tenebor præstare Titio, quanto deterior moneta noua est, quomodo tu tenereris si in vetere mansisses obligatione? Dubitationem facit quod cum inter nos id actum sit, vt me in tuū locum substituerem, eadem prorsus videatur debere esse conditio mea quæ tua.[1] Præsertim cum dici soleat hoc debiti genus quod vulgo augmentum monetæ vocant, sortis debitæ partem esse non accessionem.[2] Quis enim putet id egisse Titium, vt de principali summa quicquam decederet?[3] Contra tamen visum est, non nisi centum florenos præsentis monetæ me debere, qui centum duntaxat presentis monetæ à te acceperim. Illud enim præcipuè spectandū esse, quā

Source : BIU Cujas

ex cauſa me obligauerim. [4] Atqui cauſa alia nō fuit quā quæ à te facta eſt numeratio. Ergo nō niſi quatenus reuera numeratū eſt obligatus videri debeo.[5] Alioqui non florenos centum duntaxat deberem, ſed longe plures, quot mihi à te numerati æquū erat, ſi totidem Titio præſtare me oporteret. [6] Maxime cum nec dubitandum ſit, quin per delegationē qualis iſta eſt omnimodo fiat nouatio,[7] tuque ſis omnino liberatus, totaq; tua in me tranſlata obligatio. [8] Proinde non aliud quæri debet, quam quid obligationis meæ verbis comprehenſum ſit. [9] Quod enim cōuentum proponitur, vt in tutum locum ſubſtitutus eſſem, ad obligationis vim & conditionem pertinet potius, quam ad debitam quātitatem:[10] Cuius ratione apertior & expreſſior conuentio illa fuit, vt non niſi centum florenos deberem.[11] Neque ad rem pertinet, quod monetæ augmentum quædam ſortis portio eſſe intelligitur: [12] Id enim ita accipiendum eſt, vt eodem quo principale debitum iure cēſeatur, quandiu principalis obligatio ſubſiſtit. Non etiam vt ſublata principali obligatione per ſolutionē paris in numero quantitatis, nulla augmenti habita ratione, aliquid adhuc debitum ſupereſſe intelligatur. Quid enim abſurdius fuerit, quam ſi quis dicat, creditoré poſt acceptā ſolutionem agere adhuc poſſe, vt augmenti ratio habeatur? Et tamen negauerit, ſi is cui centum debebantur octoginta tantum acceperit, in reliquis viginti actionem ſupereſſe. [13] Alia igitur hac parte augmenti, alia debiti principalis ratio eſt. [14] Nimirum quia non prohibet ſolui quantitatem debitam in moneta deteriore, cum creditor conſentit,[15] quomodo cōſentit haud dubie qui ſine proteſtatione accipit ſolutionem. Porro delegatio vim ſolutionis obtinet, quod ad perimendam priorem obligationem attinet, transfundendamque in perſonam noui debitoris. [16] Id enim nouationi cuilibet commune eſt, ſiue fiat per delegationem, ſiue quo alio modo, vt priſtinam perimat obligationem. [17] Igitur perinde Titio deneganda eſt actio pro monetæ augmento, atque ſi ei non mihi numerata pecunia fuiſſet. [18] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Gerlier & Franciſci Falquet, Calend. Decemb. 1593.

1 *arg. l. delegare* 11. *D. hoc tit.* iunct. *l. ſed & hæ* 35. *§. defendere. l. minor.* 51. *§.* 1. *D. de procurat.*

2 Ex notat. *in l. cum quid* 3. *D. de reb. credit. & in l. Paulus* 99. *alias l. creditorem*, vbi Barto. *D. de ſolut.* Scripſi late *in tract. de nummariis ſolutionibus.*

3 Nec enim præſumitur quiſquam velle iactare ſuum, *vulg. l. cum de indebito* 25. *D. de probat.*

4 Ne alioqui latius pateat effectus quam ſua cauſa, quod fieri nunquam poteſt.

5 *Vt in l. cum vltra* 9. *C. de non numer. pecun.*

6 Nam in eo quod excederet centum florenos obligatus eſſem ſine cauſa, & ita mihi danda eſſet doli exceptio pro ea parte, *l.* 2. *§. circa. D. de doli mal. except.*

7 *l.* 2. 3. *& vlt. C. hoc tit.*

8 Ex definitione nouationis poſita *in l.* 1. *D. eod.*

9 *l. quicquid adſtringendæ* 99. *de verb. oblig.* Non enim fit delegatio, niſi per ſtipulationem vel conteſtationem, *d. l. delegare* 11. *§.* 1. *eod.*

10 Quæ ſcilicet tota æſtimanda eſt numeratione, *dict. l. cum vltra.*

11 Nec enim maior quantitas poteſt contineri in minore, quomodo è contrario minor continetur in maiore, *l.* 1. *§ ſi ſtipulanti. D. de verb oblig.*

12 Vt dixi *ad num* 14. *Deſi. præced.*

13 *l. ſtipulatus ſum* 9 *§.* 1. *D. de ſolut.*

14 Non quia augmentum ſit acceſſorium, ſed quia non poteſt per ſe ſubſiſtere non magis quam ſi acceſſorium eſſet, *l. inter* 26. *§.* 1. *D. de pact. dotal. l. etiamſi* 8. *C. de iur. dot.*

15 *d. l. Paulus* 99. *alias l. creditorem. D. de ſolut.* quæ cum ait non eſſe creditorem cogendum, oſtendit ſatis poſſe illum accipere ſolutionem in deteriore moneta ſi velit.

16 *l. quamuis* 8. *§. interdum. D. ad SC. Vellei. l.* 2. *&* 3. *C. hoc tit.*

17 *l.* 1. *D. eod.*

18 Nihil enim refert quid ex æquipollentibus fiat, *l. vlt.* vbi gloſſ. *§. vlt. D. mandat.*

DEFINITIO VI.

Nouatio quæ fit per conuentionem impedit ne augmentum vllum monetæ ex cauſa præcedente debeatur, at non item nouatio, quæ fit per iudicatum, niſi cum idipſum iudicato expreſſum eſt.

QVa ratione illud etiam ſæpius pronunciatum eſt, quod lōge difficilius admitti potuit, ſi de vetere debito inter ipſas debitoris & creditoris perſonas tranſactum ſit, nihil peti poſſe ſupra eā quantitatem, quæ in tranſactionem deducta eſt, totiuſque temporis præcedentis, quod ad augendam ex monetæ deterioratione debiti quantitatem, nullam prorſus rationem haberi oportere. [1] Nempe quoniā per tranſactionem nouatio quædam fieri intelligitur,[2] ne eadem iterum tranſigendi, hoc eſt, litigandi materia ſuperſit, ſi veteris obligationis memoriam repetere liceat,[3] niſi quatenus tranſactione nominatim comprehenſum & exceptum eſt.[4] Aliaq; conditio eſt nouationis illius, quæ per iudicatum fieri ſolet. Ea namq; creditoris conditionem nunquam facit deteriorem,[5] cumque ſolutionis vim non habeat quę ex contrario non niſi ob illam cauſam fit, vt tāto facilius creditor ſuum conſequatur,[6] planè cōueniens eſt, vt tale debitum in condemnationem deductum intelligatur, quale fuit in obligatione,[7] ac proinde, vt etiam poſt iudicatum, quo nihil de augmento monetæ pronunciatum eſt, augmentum petere creditor poſſit, idq; non actione noua, ſed quod magis mirum eſt in executione quoq; *iudicati*,[8] *non* ſecus acſi de illo etiam pro creditore *pronunciatum* eſſet, ſiue ante ſententiam petitum *fuerit*, ſiue non: Vno duntaxat caſu excipiendo *ſi* augmenti rationē nullam habendam eſſe *iudex* pronūciauerit.[9] Nimirum ea quantitas in condemnationē deducitur quę debetur, ſoluenda igitur in ea monetę bonitate quę tum fuit, cum debitum contractum eſt,[10] non quæ ſit cum iudicatur.[11] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Vt dixi *Defin.* 2. *ſup. De tranſact.*

2 Dec. *ad l.* 1. *D. illo tit. De tranſact.*

3 Cum tamen ſoleat nec poſſit fieri tranſactio niſi de re dubia, & vt à lite, vel à litis ſ. ſtem metu diſcedatur, *d. l.* 1. *& l.* 2. *C. eod. l. in ſumma* 63 *§.* 1. *D. de cond. indeb.*

4 Semper enim & in omnibus contractibus ſequimur id, quod expreſſim actum dictumque eſt, *l. ſemper in ſtipulationibus* 34. *De reg. iur.*

5 *l. aliam* 19. *D. hoc tit.* iunct. *l. ſi fundus* 16. *§ ſi pluris. D. de pign. l. vlt. C. de vſur. rei iudic.*

6 *l. minor.* 40. *D. de minor.*

7 *l. vlt. C. de fideic. libert. l. vinum* 22. *D. de reb. cred. l. pen. & vlt. D. de condict. triti.*

8 Per modum ſcilicet declarationis. Etſi enim poſt ſententiæ pronunciationem nihil addi ſententiæ poteſt neque detrahi, poteſt tamen ſententia declarari, *arg. l. heredes palam* 25. *§.* 1. *verſ. nihil enim nunc dat. D. qui teſtam. facer. poſſ.*

9 Hoc enim caſu & poſt rem ita iudicatam ſi augmentum peteretur obſtaret exceptio rei iudicatæ, *ar. l. quod in diem* 7. *§.* 1. *D. de compenſat. l. ſi autem* 8. *§ ſi quocunque modo. De neg. geſt.*

10 *Arg. l. Rutilia Polla* 69. *D. de contr. empt.*

11 Nec enim per iudicatum fit quiſquam debitor, ſed qui iam ante fuerat declaratur.

DEFINITIO VII.

Delegatio facta per rectorem eccleſiæ non tollit petitionem augmenti monetæ, quo minus ſalua illa ſit ſucceſſori.

SEd quod diximus[1] in propoſita ſpecie poſt factam delegationem non poſſe Titium à me pete-

re aug-

Source : BIU Cujas

re augmentum monetæ, quod à te petere potuerat, ita accipiẽdum eſt, ſi modo Titius is fuit, qui de pecuniæ debitæ iure pro arbitrio diſponere potuerit, ſuamque conditionem facere deteriorem. [2] Finge rectorem eccleſiæ, cui quantitas illa debebatur, ſiue ex legato pio, ſiue ex mutui cauſa. [3] Dicendum erit, non potuiſſe Titij pactionem nocere ſequenti eiuſdem beneficij poſſeſſori. Ideoque nec quærendum eſſe quid ab eo actum ſit, qui in eccleſiaſtici debiti diminutionem nihil agere potuit. [4] Quid ergo ſi ſolutionem Titius accepiſſet in moneta noua, nulla augmenti habita ratione? Difficilius admittendum videretur ſupereſſe ſucceſſori petitionem aliquam augmenti, cum & rectori eccleſiæ recte ſoluatur, [5] & creditori volenti minus probos nummos ſolui nihil prohibeat, [6] ſed tamen aliud hic dicendum eſt, quia quod admittimus rectori eccleſię rectè ſolui, non aliter verum eſt, quam ſi ſolutam pecuniam in eccleſiæ vtilitatem conuerſam eſſe appareat: Ne alioqui ea dilapidata deterior fiat cõditio eccleſiæ facto debitoris, cui poteſt imputari cur non fuerit diligentior in inquirendo, in quam cauſam pecunia impẽderetur. [7] Itaque ſicuti ſolutio ſola debitorem hunc non liberat, pro illa etiam quantitate quæ reuera ſoluta eſt, ita multo minus facere poteſt, vt excludat petitionem augmenti, quod ſolutum non fuit [8] ne aliter exiſtimantibus fatendum ſit hactenus fore in rectoris poteſtate, vt eccleſiæ conditionem faciat deteriorem. [9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Defin.1.ſup.eod.*

2 Cum poſſit quiſque pro arbitrio iuris ſui perſecutionẽ deteriorem facere, *l.pactum 46.D.de pact.l.pen.C.eod.*

3 Scilicet pro pecunia ad eccleſiam pertinente.

4 Inanis enim & vacua eſt voluntas, cui iuris potentia nõ adſiſtit, inquit Bald. *ad l.4 D.de acqu.hered.*

5 Siquidem habet rector eccleſiæ adminiſtrationem, & conſequenter accipiendæ ſolutionis poteſtatem, ſicut tutor & alius quilibet adminiſtrator, *l.quæro* 100. iunct. *l.ſeruus* 68. *De ſolut.*

6 Vt dixi *Defi.5.nu.18.ſupr.*

7 *Arg.l.vir vxori 17.in fi.principij.D.ad SC.Velleian.l.debitores* 29. D. *de ſolut.*

8 Rectori enim eccleſiæ, vt & cæteris adminiſtratoribus permiſſum eſt ſolutionem accipere, ſed non rem perdere, *l. actum curatoris 22.vbi not. C.de pact.*

9 Quod non eſt permittendũ. Rector enim eccleſiæ nunquam domini loco habetur, ſed tantum fructuarij iure cenſetur, *cap.vltim.vbi gloſſ.de offic.ordin.* In quo minus iuris habet quam tutor, *l.interdum 56.§.qui tutelam.D.de furt.* Multo minus cum eccleſiam ſpoliat, *arg.l.qui fundum 7.§.ſi tutor.D. pro emptor.*

DEFINITIO VIII.

Si quando poſt factam delegationem ſupereſt petitio augmenti monetalis, non contra veterem debitorem danda eſt, ſed contra nouum.

HIc tamen illa adhuc manet dubitatio, cum rector eccleſiæ, qui noui debitoris admiſit delegationẽ, augmentũ monetæ remittere non potuerit in diſpendium eccleſiæ, [1] aduerſus quem pro augmento agere ſucceſſor debeat: An aduerſus delegatum, an potius contra veterem debitorem qui delegauit? Et magis eſt, vt contra veterem qui per delegationem liberatus fuit, nulla ſuperſit actio, [2] cum eccleſiæ indemnitati conſultum eſſe poteſt aduerſus delegatum, qui imputare ſibi debet cur pro centum florenis ſibi in moneta noua numeratis ſubſtitui voluerit in locum eius qui centum florenos melioris monetæ debebat. [3] Quaſi ſuas vtilitates tanti æſtimaſſe videatur. [4] Sperans fortaſſe futurum, vt aureorum valor decreſceret, eaque monetæ immutatio fieret, ex qua minus ille incommodi, fortaſſis etiam lucri aliquid ſenſurus eſſet. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt dixi *Defin.prox.præced.nu.8. Ex not. in l.pactum curatoris 22.C.de pact.*

2 Qui enim ſemel liberatus eſt, nõ poteſt ſine aliquo nouo ſuo facto recidere in obligationem, multo minus conueniri, *l.qui res 98.§.aream.D.de ſolut.l.1.C.de contr.indic.tutel.*

3 *Arg.l.ſi quis delegauit 12.l.doli 19.D.hoc tit.*

4 *Arg.l.Imperator 70.§.ſi centum. De legat.2.*

5 Propter dubium euentum qui facit, vt non ſit audiẽdus ille, qui id petit, cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum poſtulaturus, *l.pen. C. de ſolut.l. de fideicommiſſo 11. C. de tranſact.l.ſi pater 12.C.de inoffi. teſtam.*

DEFINITIO IX.

Delegatio facta non in ſolutum, ſed in pignus nõ liberat delegantem, nec ſi aduerſus delegatum vetus debitor agere cœperit.

QVi centum mihi debebat, cum ſuſpectas habẽrẽ eius facultates quo magis mihi cautũ eſſet (ſic enim ſcriptum erat) tradiderat mihi inſtrumentum nominis Titiani, quo continebatur tantundem illi Titium debere, facta etiam mihi poteſtate Titiũ eo nomine, ſi mallem, conueniendi mandatiſque in eam rem actionibus. [1] Placebat non idcirco liberatũ eum intelligi, nec ideo magis prohiberi me in eum cæteraq; eius bona agere, ſi malim, quia non in ſolutum facta delegatio, [2] ſed tãtum pignoris iure nomen ceſſum mandatæque actiones proponerẽtur. [3] Nec ad rem pertinebit, quod ſi contra Titium egiſſem, debitum conſequi potuiſſem. Neque enim idcirco cogi potui, vt agerem, [4] cum id arbitrio meo permiſſum eſſet, ſitque liberum creditori cuilibet multa habenti pignora quibus velit diſtractis ad cõmodum ſuum peruenire. [5] Quare etſi contra Titium agere cœpero, nihilominus licebit mihi contra debitorem recurrere. Ne alioqui noceat mihi quod pro eo plus fecerim, quam facere debueram. [6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. Carolo du Four, contra N. Lucian. 7. Cal. Feb. 1594.

1 Quæ & ex ſola ipſa inſtrumenti traditione mandatæ intelliguntur, *l.1.C. de donat.l.vlt.C.de pact.conuent. tam ſup. dot.*

2 Quo caſu prior obligatio nouationis iure ſublata eſſet, *l.2.& 3.C.hoc tit.*

3 *Vt in l.poſtquam 7.C.de hered.vel act.vendit. l.nomen 4.C. quæ res pign obli.poſſ.*

4 *l.vnic.C.vt nem.inuit.oger.vel accuſ.cogat.*

5 *l.creditoris 8.D.de diſtr.pignor.*

6 Oblationes enim non niſi certis modis, & contrahuntur, & diſſoluuntur, nec quiſquam amittit actionem perſonalem ob id quod cœperit agere hypothecaria aut contra, *l.eſt in arbitrio 14.C.de obli.& action.*

DEFINITIO X.

Minus poteſt delegatio, quam ſolutio in præiudicium anterioris creditoris, qui delegationi non conſenſerit.

SOlet delegatio cedere loco ſolutionis, [1] ſed non ſemper in omnibus, & per omnia. Nã ſi debitor meus cuius bona omnia mihi obligata ſunt, [2] debitorem ſuũ alij creditori ſuo poſteriori delegauerit, & ego antequam delegatus debitor ſolueret in idipſum nomen egerim hypothecaria, [3] ero præferendus, [4] nec ſummouebor exceptione factæ delegationis, [5] qui tamen nullam haberem actionem, ſi poſteriori illi creditori iam ſolutum proponeretur. [6] Nimirum, quia ſolutione tollitur obligatio, & nomen debitoris, [7] quod per delegationem non tollitur, ſed illud ipſum nomen manet mutata tantum perſona creditoris, [8] quæ mutatio nocere anteriori creditori nõ poteſt. [9] *Ita Senatus* in cauſa Petri Soreley & Ma-

Source : BIU Cujas

viæ Guichard Augustanorum, Idib. Sept. 1595.

1 *l. quamuis 8. §. interdum. D. ad SC. Velleian.*

2 Et consequenter etiam iura omnia & nomina debitorum, quæ scilicet veniunt in generali quoque obligatione tanquam quæ bonorum appellatione contineantur, *l. nomen 4. C. quæ res p gnor.*

3 Qui enim habet obligatum nomen sui debitoris potest agere etiam personali actione vtili aduersus debitoris debitorem, *d. l. nomen. d. l. postquam. l. si conuenerit 18. D. de pign. act.*

4 Iure scilicet communi pignorum, in quibus qui prior est tempore potior est iure. *l. 2 l. 4. C. qui potior. in pign. hab.*

5 Adeoque nec exceptione nõ factæ excussionis, quæ scilicet non competit, nisi possessoribus. Iura vero non possidentur, vt dixi *sup. tit. de except.*

6 Licuit enim illi vigilare ad suum consequendum, *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.* Quamquam si ipsa nummorum corpora extarent, & eadem quæ soluta essent probarentur, fatendum esset hypothecariam durare, cum pignus etiam in nummis perinde ac in cæteris rebus possit consistere, *l. idemque 7. in fi. D qui potior. in pig. hab.*

7 *l. debitor 40. §. vlt. D. de pig. act. l. 1. & 2. C. si pig. pig. dat. sit.*

8 Nam per delegationem semper mutatur creditor, *l. delegare 11. D. hoc tit.*

9 Qui diligenter sibi prospexit conuentione pignoris, *l. debitorem 15. C. de pig.* Facit *l. 3. D. de separat.*

DEFINITIO XI.

Fit nouatio cum apparet actum fuisse de liberando debitore, licet non fuerit specialiter actum de nouando.

EX his verbis, *libero te ab omni eo, quod mihi ex tali instrumẽto & iudicato debes, mediãte hac obligatione*, placet factam videri nouationem,[1] licet non aliter hodie fiat, quam si id expressim actum sit.[2] Itaq; sola ex noua stipulatione actio supereſt,[3] neq; ex iudicato agi amplius potest,[4] nisi nominatim conuenerit, vt in eũ casum, quo debitor nouæ obligationi ad diẽ non satisfaceret, pristina iudicati actio superesset.[5] *Ita Senatus* in causa R.D. Philiberti Milliet Episcopi Maurianensis Abbatis d'Aups, contra Claudium Pernollet eiusque fideiussorem, 8. Id. Feb. 1596.

1 Cum nouatio non aliam ob causam fiat, quam vt inducat liberationem debiti præcedentis, *l. 1 & pass. D. hoc tit.*

2 *l. vlt. C. hoc eod. tit.*

3 Cum omnis nouatio sit prioris obligationis peremptio, *d. l. 1. D. eod.*

4 Nam & iudicati causa deduci in nouationem potest, *l. 1. D. de prætor. stipulat. l. 1. & pass. D. iudic. solui.*

5 Nec enim dubitandum est, quin per conuentionem fieri possit, vt impediatur nouatio quæ alioqui fieret, *l. 2. D. eod. d. l. vlt. C. eod.*

[DEFINITIO XII.

De delegatione facta & interpretanda per acceptilationem.

DElegationis proprium quidem illud est, vt nõ nisi per stipulationem fiat aut per litis cõtestationem.[1] Sed tamen euenit aliquando vt facta videri debeat per solam acceptilationem si fortè debitori meo acceptum ego fecerim quod illa mihi debebat, & tu pariter acceptum mihi tuleris, quod ego tibi debebam. Nam sicuti celeritate coniungendarum actionum plerumque traditio vna occultatur:[2] Ita nec mirum videri debet, binam illam stipulationem quam in delegatione faciendæ interuenire necesse est[3] suppleri[4] per binam acceptilationem, quæ nec nisi per stipulationem contrahitur:[5] Non quasi per acceptilationem fiat delegatio,[6] sed vt facta probetur,[7] ex secuto effectu, qui totus in eo est, vt & de legans debitor à creditore suo liberetur,[8] & qui dilegatus est, liberationem statim ab eo qui delegauit,[9] postea verò etiam ab eo cui delegatus est, consequatur.[10] Quorum enim effectus idem est, cur non eadem vis & potestas esse censebitur?[11] *Ita Senatus* pro N. Humberto de Ville, contra Matheam, & Philibertam Poncet, 17. April. 1614. De qua Def. 10. De dot. caut.

1 *L. delegare 11. §. 1. l. aliam 29. D. hoc tit.*

2 *l. 3 §. sed si debitorem D. de donat. int. vir. & vxor.*

3 *d. l. delegare § 1.*

4 Quasi stipulatione tacita interueniente, *vt in l. vnic. §. & vt plenius C. de rei vxor. act.*

5 *l. 1. & pass. de acceptil.*

6 Est enim acceptilatio modus dissoluendę obligationis, non contrahendæ, cùm sit imaginaria solutio, *§. 1. Inst. quib. mod. tollit. obli.*

7 Simile quiddam est de probando per nudam confessionem depositio, quod tamen non nisi re contrahitur, *in l. Publia 26 §. 1. depos.*

8 Nam qui delegat, videtur soluere, *l. quamuis 8. §. interdum, D. ad SC. Velleian.*

9 Quia delegatio semper nouationẽ continet, quæ semper ipsa inducit liberationem, *l. 1. l. delegare 11. l. emptor. 27. & pass. D hoc tit.*

10 Vt puta per solutionem, aut quouis etiam alio modo.

11 Nam effectus rei magis est inspiciendus quàm verba, *l. vlt. §. 1 D mandat. cum similib.* Nec tantùm stipulatione, sed etiam scriptura & nutu fieri delegatio potest, *l. delegare scriptura 17. D. hoc tit.*]

TIT. XXX.

DE SOLVT. ET LIBER.

DEFINITIO I.

Debitor habens penes se chirographum cancellatum non ideo tamen liberatur, aut ipso iure, aut per exceptionem pacti, de non petendo, nisi probetur traditio. Habet tamen pro se præsumptionem.

CHIROGRAPHVM cancellatum exhibens debitor pro liberato non habetur, nisi à creditore sibi redditum probet, factamve à se solutionem.[1] Tacitum enim pactum de non petendo, quod debitori chirographum habenti præbere solet exceptionem,[2] cum duorum cõsensu fieri debuerit,[3] non ex sola chirographi possessione induci potest, sed ex ea demum restitutione, quæ per ipsum creditorem, aliumve mandantis creditoris nomine facta probetur.[4] Non leuis tamen pro debitore præsumptio est si integræ sit existimationis, nec suspicandi causa sit, aut subtractũ chirographum fuisse,[5] aut qua alia ratione ab alio quã à creditore ad debitorem peruenisse.[6] Ideoque etsi non aliis etiam adminiculis debitor nitatur, proderit ei præsũptio[7] hactenus, vt vel in creditorem onus probandi trãsferatur,[8] vel petenti debitori de solutionis veritate aut chirographi redditione iusiurandum in probationis, vt fit, supplementum deferatur.[9] Quod ipsum tamen in causæ cognitione totum versatur, & pro personarum causarumque varietate aliter atque aliter constituendum iudicantis arbitrio relinquitur. Quid enim si pater familias diligens & callidus sit creditor, debitor vero vir probus, qui nulla malæ fidei præsumptione vrgeatur?[10] *Ita Senatus* 12. Calen. Febr. 1588. & rursus pro N. Rolet, contra Guil. Dalsin, Mens. Mart. 1590.

1 Accurs. *ad l. 2 D. de pact. per ill. text* in iis verbis, *& ideo si debitori meo reddiderim cautionẽ.* Et ita intelligi debet *l. si chirographum 24. D. de probat. l. pecunia 14. & seq. C. hoc tit. l. vnic. §.*

alle au-

Source : BIU Cujas

ille autem antep. C. de Latin. liber. toll. Iunge omnino *Desi. 28. inf.*

2 *d. l. 2 de pact.*

3 *l. 3 D. de polliciti.* iun. *& l. 1. §. & est pactio D de pact.*

4 Nihil enim refert verbis ne an factis voluntatem suam quis declaret, *l. non tantum 5. D. rat. rem haber.*

5 Nec enim delicti præsumptio facile capienda est contra eum qui sit probæ existimationis, *l. merito 51. D. pro socio. l. nõ omnes 5 § à barbaris. D de re milit.*

6 Vt in specie *d. l. vnic §. ille autem. C. de Latin. lib. tollend.*

7 Cancellatio enim chirographi penes debitorem reperti facit præsumptionem pro solutione, *d. l. si chirographum 24 D. de probat.* Guid. Pap. & Alciat *in tract. de præsumpt.*

8 Qui præcipuus est effectus cuiuslibet præsumptionis, vt onus probandi transferat in aduersarium. Semper enim præsumptio admittit probationem in contrarium, *d. l. si chirographum. & l. seq. D. de probat.*

9 *Ex not. in l. admonendi 31. D. de iureiur. & ad l. in bona fidei. C. de reb. credit. & iureiur.*

10 Semper enim pro viro bono, & contra diligentem patremfamilias, quem non sit credibile in aliquo errasse, præsumendum est, *l. cum de indebito 25. D. de probat.*

DEFINITIO II.

Per syndicum facta solutio præsumitur facta nomine vniuersitatis, præsertim in antiquis etiam ad interrumpendam præscriptionem, si modo probetur facta ex eadem causa.

SOlutio facta vniuersitatis nomine à Syndico in antiquis præsumenda est facta solemniter, id est, ex mandato vniuersitatis,[1] & ex pecunia consensuque singulorum, ad quos ea res pertinebat.[2] Sed etsi fauor antiquitatis non concurrat:[3] sufficiet tamen probatio factæ à Syndico solutionis, vniuersitatis nomine, ad hoc, vt interrumpendæ fortasse præscriptionis gratia is, cui solutum est, iure suo vsus videatur.[4] Quid enim eius interfuit à quo acciperet, dummodo suum consequeretur?[5] Illud sane vt probet necesse est, factam solutionem in eam causam ex qua nunc deberi sibi asserat. Alioqui nuda solutio de cuius causa non constet indebiti condictionem parit potius, quam obligationis probationem.[6] *Ita Senatus* pro D. Barone de Creissiaz, contra Syndicos de Cormoran, 5. Cal. Iul. 1588.

1 Facile enim præsumitur mandatum speciale ex antiquitate temporis in Syndico, qui tanquam Syndicus iam habet generale, *l. 1. & tot. tit. D. quod cuiusque vniuersit. nomin.*

2 Non enim facile credendus est Syndicus, aut alius administrator de suo soluisse debitum vniuersitatis, *arg. l. vlt. D. quand. ex fact. tutor.*

3 Qui tamen semper est maximus, *l. 3. § ductus aqu. D. de aqu. quotid. & est l. 1. §. vl. & l. vlt. D. de aqu & aqu. plu. arc. l. si arbiter 28. D de probat.* Cravet. latè in suo illo *tract De ant. temp.*

4 Non enim potest videri fuisse negligens qui ius suum executus est, *l. 2. l. vlt. in fi. C. de annal. except.*

5 Aut à quo melius potuit accipere solutionem vniuersitatis nomine quam à Syndico, qui vniuersitatem repræsentat, *d. l. 1. & tot. tit. D. quod cuiusq; vniuers. nom.*

6 *l. 1. & tot. tit. De cond. indeb. D & C.* Nisi probetur facta solutio ab eo qui sciebat se nihil debere quo casu donatio est, *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.*

DEFINITIO III.

Solutione accepta cogitur creditor & instrumentũ reddere, & apocham conscribere, nec alterutrũ sufficit si vtrumq; præstare creditor possit.

CReditor accepta solutione non solum reddere instrumentum cogitur, quo obligatio continebatur,[1] sed etiam apocham conscribere, per quam profiteatur solutam sibi pecuniam fuisse,[2] quoniam interest debitoris plures solutionis à se factæ probationes accipere,[3] creditoris vero nil interest plures dare.[4] Ergo neque apocham conscribi sufficiet, sed ipsum quoque chirographum aut instrumentũ reddi oportebit, si modo sit in creditoris potestate.[5] Nã si sine dolo malo amissum dicatur, & vel solo ipsius creditoris iureiurando probetur, non est arctandus creditor, vt id præstet quod præstare nequeat, aut vt eo colore debiti iacturam patiatur.[6] *Ita Senatus 5. Id. Nou. 1588.*

1 *l vlt. C. ad exhib.* Vide tamen *l. qui tabulas 27. D. de furt.*

2 Quia pecuniæ solutę professio collata instrumento maiorem rei gestæ probationẽ continet, quam si chirographum acceptæ pecuniæ mutuæ fuerit redditũ, *l. pecunia 14. C. de solu.*

3 Cum solutio semper probanda sit ab allegante, quia facti est, *l. 1. C. de probat. l consi. 7. §. vlt. D. de curat. furios.*

4 Dummodo ad vnius tantum summæ solutionem referantur, quia is qui plures eiusdem quantitatis apochas conscribit non liberat sæpius, sed loquitur sæpius, quomodo loquitur Papin. *in l. Manius 66. §. eum qui. de lega. 2.*

5 Ne forte amissa postmodum apocha supersit improbo creditori aut eius heredibus apocham ignorantibus, ex quo possint agere ad iteratam solutionem consequendam, cum instrumentum debiti authẽticum sit probatio probata, quod habet vim sententiæ & condemnationis, vt diximus *in tit. De exec. rei iudic.*

6 Instrumenti enim amissio probatur per iusiurandum quando ea probatio sit ad excipiendum non ad agendum, vt dixi *Desi. 15. nu 5. sup. De pact.* vbi vide. [Adde Bald. *in d. l. pecunia in fi.* vbi ait idem esse, tametsi creditor expressa conuentione obligatus sit ad redditionem chirographi.]

DEFINITIO IV.

Nõ minùs dominus directus cogitur ire ad domum emphyteutæ, quam alius creditor quilibet ad domum sui debitoris, nisi vel cõuentio sit in contrarium, vel consuetudo.

NOn cogitur debitor solutionis faciendę gratiâ ire ad creditorem, nisi ad ipsius creditoris domum aut alio certo loco soluere promiserit,[1] Ac quamquam in emphyteuta nonnulli contra crediderunt propter debitum obsequij & reuerentiæ, cũ pecuniario coniunctum,[2] eo tamen iure vtimur, vt ad domũ emphyteutæ solutionis accipiendæ causa dominus ire debeat, si non speciali conuentione in cõtrarium sibi prospexerit, aut lõgissimo ac immemoriali vsu id ius acquisierit. Consuetudinẽ enim de qua bene constet, hac parte seruandam esse conuenit.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio 17. Cal. Dec. 1588. Iunge Desi. 15. De iur. emphyt.

1 *l. item illa 18.* vbi gl. & Bar. & cæteri. D. *de constit. pecun.*

2 Bald. *in l. vlt. col. fi. vers. modo quæro generaliter. C. de condic. insert. & in l. acceptam. q. 12. C. de vsur.* Ial. *in l. 2. nu. 89. C. de iur. emphyt.*

3 Vt concludit idem Bal. *in d. l. fi. post gl.* & Bar. *in d. l. ità illa.*

DEFINITIO V.

Obsignatio non valet sine satisdatione quoties aliquid supereſt liquidandum.

NOn valet obsignatio debiti quantacunq; summa obsignata sit, si debitum nõ omnino liquidum sit, tametsi vel minimum supersit liquidãdum, nisi pro non liquido caueatur,[1] ideoque obsignantis liberatio nec in totũ, nec pro parte acquiritur.[2] Nec aliud erit etiamsi longe maior quantitas obsignata fuerit, quam deberetur. Quod enim incertum est, nulla certa quantitate æstimari potest solaqi satisdatio illa est, quæ pro non liquido solutionis vicẽ obtinet,[3] quoniam debitum liquidum esse necesse est priusquam aut exigi, aut solui possit.[4] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre & D. Margaretæ eius amitæ, 9. Cal. Dec. 1598.

1 *l. statuliberi rationem 5. D. de statulib.*

2 Quia obsignatio tum demum vim solutionis habet, cum totius debiti est, *l. obsignatione 9. C. hoc tit.* Not. *in l. acceptam 19. C. de vsur.*

Source : BIU Cujas

3 *d.l.statuliber rationem 5.D.de statulib.*
4 *l.vlt.D.de prator.stipulat.not.in l.vlt.C.de compensat.*

DEFINITIO VI.

Obsignatio minus legitime facta pro non facta haberi debet, nec potest liberare debitorem.

SI obsignatio per debitorē minus legitime facta sit, non parit liberationem,[1] itaque non cogetur creditor pecuniam accipere à depositario, sed acsi nulla obsignatio facta esset cōdemnandus est, & ad solutionem vrgēdus debitor,[2] salua ei aduersus depositarium pecuniæ obsignatæ repetitione.[3] Diuersum est si rectè riteq; facta sit obsignatio. Hæc enim eum vim habeat solutionis,[4] adeoq; sola oblatio in iudicio facta si pignoratitia tātum agere quis velit,[5] consequēs est, vt hactenus prosit debitori, ne ad solutionem iterum vrgeatur.[6] Creditori enim, qui in accipiendo debito moram contraxit, sufficere debet quod à depositario pecuniam statim consequi potest. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Paria enim sunt quid factum non esse, & minus legitime factum esse, *l.quoties 6.D qui satisd.cog.l.2.D.de auctor.tutor.*
2 Tanquam qui adhuc sit obligatus. Obligationes enim semel contractæ vtiliter non nisi certis modis dissoluuntur, *l. obligationum fere 44 §.placet.D.de obli.& actio.* inter quos modos non est obsignatio male facta.
3 Nullam enim exceptionem potest habere depositarius contra deponentem, *l.vlt.C.de compensat.*
4 *l.obsignatione 9.C.h.t.l.acceptam 19.C.de vsur.cum concor.*
5 *l.si rem 9.§.vlt.D.de pigno.act.* Intellige tamen de oblatione quæ realis sit, non de verbali, vt scripsi *in Ration. ad l si debitori 21.D.de iudic.*
6 Iniquum enim est eum, qui iam soluerit, cogi iterum soluere, *l.bona fides 57.de reg.iur.l.si quis dolo 51.in fi.D.de re iudic.*

DEFINITIO VII.

Oblatio debet præcedere obsignationem, alioqui nō valet obsignatio, & obsignatæ pecuniæ periculum ad debitorem pertinet, non ad creditorem.

QVi soluere debuit, non potest videri ex eo liberatus quod debitum obsignauerit, si non ante obtulerit creditori,[1] isq; sine causa solutionem accipere recusauerit.[2] Itaq; siue obsignata pecunia subripiatur sine dolo depositarij,[3] siue magistratus imperio in ærariū referatur,[4] aut in publicos vsus conuertatur,[5] periculum non ad creditorem pertinebit, sed ad debitorem.[6] *Ita Senatus* inter Ioannem Rage & Ioannem de Constance, 17.Cal.Ian.1589.

1 *l.si per te non stat 9.l.acceptam 19.C.de vsur.l.nec creditores 10.l.vlt.C.de pig. act.* quibus omnibus locis oblatio præcedit obsignationem. Est enim obsignationis vsus ideo cōparatus, ne alioqui nulla supersit debitori ratio dissoluendæ obligationis, si creditor nolit solutionem accipere.
2 Si enim iusta causa sit recusandi, non videbitur mora per creditorem contracta, *l.sciendum est 21.& seqq.D.de vsur.*
3 Nec enim depositarius tenetur nisi de dolo, & lata culpa si non aliud conuenerit, *l.1.C.depos.l.contractus 23.de reg.iur.*
4 *Vt in l.creditor 102.D.hoc tit.*
5 Fortassis, vt Reip. necessitatibus subueniatur.
6 Quæ enim fortuitis casibus accidūt, semper spectāt ad inopsum, *l.si ex legati 23.& seq. l.si seruum 91.§. sequitur.D. de verb.obl.* [Planè si nemo sit qui solutionem accipere possit nō est necessaria obsignatio ad impediendam moram, *l.17.§.si pupillo De vsur. Ita Senatus* in causa sororum Cochet, 9. Sept. 1613.]

DEFINITIO VIII.

Solutio partis debiti, adeoq; totius etiam debiti liquidi, quandiu aliquid liquidandum superest non potest inducere hypothecariam, ne quidem pro parte.

DEbiti partem accipere non cogitur creditor agens hypothecaria, nec si omne id quod liquidum est offeratur, si nō pro reliquo quod minus liquidum est, caueatur.[1] Sed etsi totius debiti liquidi solutionem creditor acceperit, non cogitur actionibus suis possessori pignoris cedere aduersus debitorem[2] ne pro ea quidem parte quæ soluta est, quousque debitum omne & liquidatum sit & solutum, ne alioqui ius pignoris quod indiuisibile est diuisum videatur.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quia hypothecæ ius indiuiduum est, *l.rem hereditariam 65.D.de euict.l.quandiu 6.C.de distract.pig.l.2.C.debitor. vendit. pig.imped.non poss.* Iunctis iis quæ diximus *Defin.5.sup.*
2 Quib.tamē alioqui cedere cogitur quoties solutionē accepit à bonę fidei possessore, *l.mulier 19.D.qui pot.in pig hab.*
3 Nec enim cogendus est creditor, vt diuidat actionem quam habet indiuisam, *l.1.alias l.2.C.de duob.reis*, quia solutio per partes habet magna incommoda, *l.3.D.famil.ercis.*

DEFINITIO IX.

Qui soluit ex præscripto iudicis, & ad modum præscriptū liberatur, nec imputari potest ei, cur non appellauerit etiam si iudex male decreuerit.

QVi auctore Prætore soluit, & seruata ea forma quam Prętor præscripsit, liberatur,[1] licet Prętor male decreuerit,[2] si modo per debitorē religio Prætoris bene instructa nec circumuenta sit.[3] Neq; imputari debitori potest, cur à decreto tanquam iniusto non prouocauerit,[4] cum si prouocasset audiri non debuisset, quasi cuius nihil interesset.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 16.Cal.Ian.1588.

1 *l.ait prator 7.§.1.versi.permittitur.D.de minor.*
2 Quia prætoris & iudicis decretum quantumuis iniquū executioni mandari publice interest, *l.seruo 65.§. cum prator. D.ad SC.Trebell.l.si prator 75.D.de iudic.*
3 *l.5 §.pen.D.de reb.eor.qui sub tutel.*
4 *d.vers.permittitur.*
5 *l.1.D.de appellat.recip.*

DEFINITIO X.

Qui pro alio soluit indebitum solam condictionem sibi acquirit aduersus eum, qui solutionem accepit.

PRo me inscio soluisti quod iam ego solueram. Nec mandati,[1] nec negotiorum gestorum[2] actio tibi competet contra me, sed potius condictio indebiti aduersus eum qui solutionem accepit,[3] si modo nihil sit quod mihi possit imputari, cur cum soluerem te non fecerim certiorem.[4] *Ita Senatus* ex tempore, 7.Id.Febr.1589.

1 Quia non hoc tibi mandaui, vt indebitum solueres, *l.indebitam 47.vbi not.D.de cond.indeb.*
2 Nec enim negotium meum gessisti vtiliter qui indebitum soluisti.
3 *d.l.indebitam*, vbi tamen vide in versi. *quo minus autem.*
4 *l.si fideiussor 29.in prin.& § si cum debitor.D.mandat.*

DEFINITIO XI.

Valor nummorum debitorum ex communi vsu cōmerciorum æstimari debet potius, quam ex edicto Principis, si non aliter indemnitati creditoris cautum esse possit.

QVoties nummorum qui debentur æstimatio inciuda est, si vt sæpe cōtingit propter imminutam bonitatem monetæ intrinsecam creuerit solidi aurei æstimatio etiam supra quam Princeps edicto statuerit, vt patiente Principe nec coercēte magistratu aurei valor vulgo maior sit, quā edicti forma patiatur;[1] Placet non tam cum valorem inspici debere qui edicto constitutus est,[2] quam qui communi

muni hominum vsu & commercio frequentatur. [3] Alioqui damnũ pateretur creditor, cui soli æquum non est nocere edictum, quod cæteris negotiatoribus non nocet. [4] Quod si vt plerumque euenit non eadem sit communi hominum vsu æstimatio aurei, ita temperanda res erit, vt nec ea sumatur quæ sit maxima, nec ea quæ minima, sed quæ media magisque frequens.[5] *Ita Senatus* in causa D. Margaretæ De la Chambre, & D. Marchionis de la Chambre, 6. id. Febr. 1589.

1 Quod temporibus nostris sæpius vsueniſſe vidimus[5] contra *l. 3. D. de in lit. iur.*

2 Parum enim est legem esse, si non obseruetur, & abeat in desuetudinem, *l. de quibus 32. in fin.* vbi DD. *de legib.*

3 Id enim plerumque ab inuitis principibus & magistratibus extorquet infelicitas temporum & necessitas commerciorum, quam promiscui vsus vtilitatem vocat Paulus *in l. si quis mancipiis 17. §. si impubes. D. de instit. act.* qui locus etiam probat propter hanc vtilitatem recedi plerunque à ratione iuris communis.

4 Nemini enim facit iniuriam, qui vtitur iure communi, *l. inter eos 51 §. cum inter. D. de fideiuss. l. vlt. C. de in integr. restit.* Vide *l. Paulus 99 alias l. creditorem. D. hoc tit.* sed præcipuè tractatum illum nostrum quem inscripsimus, De nummariis solutionibus.

5 *Arg. l. si heres 110 de leg. 1.*

DEFINITIO XII.

In debitis fauorabilibus annuis solutio facienda est initio anni, quia cœptus annus habetur pro completo.

IN debitis fauorabilibus annuis, quale est, quod alimentorum, aliamve similem causam habet, singulare perpetuumque hoc ius est, vt & in cuiusque anni principio solutionem fieri, & annum cœptum pro completo haberi oporteat.[2] *Ita Senatus* 7. Calen. Mart. 1599.

1 *l. 5. l. filia 22. D. de ann. legat. l. defuncta 58. D. de vsufr.*

DEFINITIO XIII.

Denunciatio cessionis factæ in solius cedentis commodum non impedit quominus cedenti solui possit.

CEdenti soluere debitor potest, vt à cessionario quoque liberetur etiam post denunciatam à cessionario cessionem, si cessio cedentis solius commodo & periculo facta proponatur.[1] Maximè vero si etiam post denunciationem cessionarius, cum proprio nomine, & ad commodum suum agere posset & deberet, cedentis nomine & commodo experiri maluerit.[2] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Maij 1591.

1 Secundum doctrinam Pauli Castrens. *in l. facta 63 §. si heres. D. ad SC. Trebell.* Aufrer. *in decis. Capell Tholos. 119.* [Quomodo autem denunciatio cessionis fieri debeat, dixi ad *Defin. 1. nu. 4 supr. tit. prox.* Ex Guid. Pap. *quæst 530.*]

2 Hoc enim facere potest si velit, vt notant DD. *in l. 3 C. de nouat. & in l. apud Celsum 4. §. si cum legitima. D. de doli mal. except.*

DEFINITIO XIV.

Debitum in diem non potest solui ante diem, si dies fuerat adiecta in fauorem creditoris.

QVod in diem debetur non semper ante diem solui potest, licet dici soleat plus præstare debitorem, quam debeat cum solutionem repræsentat.[1] Quid enim si dies adiecta sit in fauorem creditoris non debitoris, siue ex testamento, siue ex contractu, aut qua alia iusta causa debeatur? Vtiq; dies expectanda est, ne quicquam de creditoris iure minuatur? [2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 12. supr. de legat.

1 *l. Iauolenus 15. alias l. eum qui. D. de ann. legat.* iunct. *l. quod certa die 70. D. hoc tit. l. stipulatio ista 38. §. inter. l. qui hoc anno 42. de verb. obligat.*

2 *d. l. laudemus. l. si ita relictum 43. §. Pegasus. de leg. 2. l. 3. §. cum Pollidius. D. de vsur.*

DEFINITIO XV.

Legatum nummarium debetur in eo valore qui fuit tempore testamenti.

CVm quæritur in qua moneta solui legatum debeat, si melior aut deterior fuerit tempore testamenti quam tempore mortis aut solutionis, placet tempus testamenti spectãdum esse,[1] quoniam ex patrimonij comparatione prudens testator legandi modum sumere & solet & debet, futuræque mutationis ignarus non de alia moneta cogitare videri potest quam de ea, quæ tum in vsu & commercio est. cum legat, licet non nisi à die mortis legatum deberi possit,[2] sicut nec peti ante aditam hereditatem.[3] Nam & si quid ex contractu debeatur, siue puro, siue cõditionali, idem est, vt idipsum tempus quo cõtractum est, spectari hac etiam in re vt & in aliis fere omnibus oporteat.[4] Interdũ tamen euenit, vt ex verbis aut voluntate testantis tempus mortis in soluendo legato inspiciendum sit.[5] Nunquam enim à verborum vi & potestate recedendum est, si voluntas consentiat.[6] *Ita Senatus* in causa fratrum De Miege, Prid. Cal. Iunij 1591.

1 Oldrad. *cons. 31. incip. Thema tale est, arg. l. si ita, l. vlt. D. de aur. & arg. legat. l. vxori 33. in princ. & §. 1. l. nomen 34. §. 1. l. vxorem 41. §. testamento pueros. l. nuper 85. l. his verbis 102. de leg. 3. l. item illa 18. §. quod additur. D. de const pecun.*

2 *l. vnic. § in nouissimo. C. de cadue. tollend.*

3 *Ex reg. l. si nemo 9. D. de test. tutel.*

4 Item Oldr. *vbi supr. & consil. 13.* Socin. iun. *cons. 152. vol. 2. Ex l. Imperatores 71. D. de contrah. empt. l. continuus 137. §. cum quis. in fin. de verb. oblig. l. vsus fructus 26. De stipul. seruor. cap. olim. Extr. de censib.* Adde *l. si filius familias 78. De verbor. obligat.* Contra tamen in legato tenet Roman *sing. 519. & consil. 123.* vbi reprehendit Oldrad. per text. *in l. cum certum. De aur. & arg. leg.* Putatque spectandum esse tempus solutionis, nisi heres fuerit in mora. *Ex l. vinum 22. D. de reb. cred.* Communis tamen est pro Oldrad. Vide addit. *ad d. singul. 519.* Adde *l. Aurelius 28. §. testamento. & §. Titius. de liber. leg.* Gothofr. *ad l. 3. in fin.* glos. ad verb. *deteriorem. D. de reb. cred.* Hotom. *in quæst. illustr.*

5 *Vt in l. vlt. §. 1. de leg. 2. l. pen. D. de instr. leg. l. si fundus 28. D. quand. dies legat. ced. l. Mela 14. §. sed si alimenta. de aedim. & ctibar. leg.* & in aliis locis, quos congerit glos. *in d. l. si ita 7. de aur. & arg. legat.*

6 *l. non aliter 69.* iunct. *l. ille aut ille 25. §. 1. de legat. 3. l. Labeo 7. de supell. legat.*

DEFINITIO XVI.

Debitor etiam in extremo vitæ discrimine constitutus non est eximendus carceribus, nisi creditores omnes consentiant, præterquam si id etiam concurrat, vt des idoneos fideiussores.

DEbitor vrgentibus creditoribus in carceribus detrusus cum in grauissimũ morbum incidisset, nec haberet in numerato, vnde solueret, postulabat, vt carceribus eximeretur, & priuatæ apparitoris custodiæ committeretur, oblatis in eam rem idoneis fideiussoribus. Quærebatur, cum creditores summo iure cum eo agere mallent, quàm periclitanti hominis saluti fauere, quænam iudicis partes esse deberent? Placuit non esse in iudicãtis arbitrio, vt debitorem carcerib. eximat, aut è publicis transferat in priuatos, si non creditores omnes, quorum interest, cõsentiant.[1] Nec si fideiussores idonei offerantur, facturumq; iudicem litem suam,[2] si defuncto postea debitore non soluendo, & fideiussoribus ad egestatem delapsis, creditores suum consequi non potuerint. Qui enim tenetur soluere, non liberatur

Source : BIU Cujas

dando fideiussorem aut pignora, ni creditor consentiat. [1] Nimirum credendus est debitor maiore studio & diligentia vsurus in conquirendis aut explicandis pecuniis, si longioris carceris tædio vrgeatur.[4] Fitque proculdubio iniuria creditoribus, si aut inauditis aut inuitis iis, debitor publicis eximatur carceribus, cum verisimile sit, tanto eum tardius soluturum, quanto mitius cum eo agetur. [5] Sanè si proponas & euidenter soluendo esse debitorem, & perquam idoneos ab eo fideiussores præstari, nec sine manifesto salutis discrimine posse debitorem diutius in carcere retineri, vix conuenit Christiano iudici creditorum immanitati vsq; adeo indulgere, [6] vt veterem illam legem duodecim tabularum de dilaniandis debitoribus in vsum reuocare videatur; quam tamen constat, non tam ad vsum, quam ad terrorem comparatam fuisse, ne quis tam facilè ad contrahendum æs alienum accederet.[7] Sed illud tamen districtè obseruandum est, vt non nisi ex maxima causa & debitore in aperto vitæ discrimine cõstituto ad hãc æquitatem decurratur, & eo demum casu, quo certum sit nullum ex iudicis indulgentia damnum creditoribus posse contingere. [8] Quam ob causam, licet inops & egenus debitor proponatur, sufficiet tamen oblatos ab eo idoneos fideiussores, cum ea ratione satis superque indemnitati creditorum consultum iri certum sit.[9] Quid si debitor ipse manifestè soluendo sit, nec tamen inueniat fideiussorem? [10] At vix est, vt eueniat id possit, quin difficilis sit conuentionis: quo casu non videtur idoneus, satisque bonus debitor, licet sit soluendo.[11] *Ita Senatus* in causa Claudij Genouois, 6. Id. Iun. 1591.

1 Quia quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet, *l. vlt. C. de auctor. præst.* nec quorundam consensus aliis nocere potest, nisi cum debitor cedit bonis, *l. vlt. C. qui bon. ced. poss.*

2 *Arg. l. 1. & tot. tit. de magistr. conuen. l. 1. C. de pœn. iudic. qui malè iudic.*

3 *l. si rem 9. §. omnis. de pignor. act l. 5 § pen. & vlt & l. seq. D. quib. mod. pig. vel hypoth. soluit. l quæ fundum 50. D. de iur. dot.*

4 Studio scilicet recuperandæ libertatis, quæ per carceres quodammodo imminuitur, *l. 1. & 2. D. de homin. lib. exhib. l. Titio 71 § Titio centum. de cond. & demonstr.*

5 *Arg l. in cui 5 D. vt in poss legat.*

6 *Arg. l. pen. in fin. D. de donat. l. ob æs 12. cum ibi not. C. de oblig. & act.*

7 Vt Aulus Gellius scribit *Noct. Attic.*

8 Etsi damni causa vitam hominis periclitari durum sanè est, *l. cum pater 77. §. cum existimare. de leg. 2.*

9 *l. 1. D. qui satisd. cog.*

10 Est enim id plerumque difficile, *l. 2. §. pen. D. de iudic.*

11 *l. 11. D. qui satisd. cog.*

DEFINITIO XVII.

Sola depositi confessio non probat depositum & obsignationem, quæ solutionis vim habeat contra creditorem, præsertim ad sistendas vsuras.

OBsignatio non aliter vice solutionis est,[1] quàm si ritè facta sit,[2] & probetur. Quid ergo si de ea constet per solam depositarij confessionem, qui se fateatur pecuniam habere ex causa depositi, & paratum esse creditori quandocunq; petenti soluere? Non proderit obsignatio debitori, quia depositum re contrahitur non verbis aut nudo consensu.[3] Nam qui cõstituit, se quid habere ex causa depositi, quod re vera depositum fuisse non apparet, constitutor potius quàm depositarius dicendus est.[4] Nec diuersum erit, si depositi & obsignationis realis instrumentum à Notario conscriptum, & postea deperditum dicatur, nisi probetur.[5] Alioqui facilè fraus fieret creditori per falsi depositarij collusionem, & qui non potest liberari, nisi soluendo & obsignando liberaretur dando constitutionem, qui fideiussoris & intercessoris potius, quàm depositarij loco habendus esset.[6] Nec est, quod de huius iuris iniuria conqueratur is, qui dicit, obsignatam à se pecuniam, cum ei liberum sit pecuniam à depositario reposcere, vt soluat creditori.[7] Nisi fortè quis dicat sua interesse propter vsuras, quarum cursum obsignatio ritè facta stitisset.[8] Sed imputet sibi debitor, cur non cautius egerit, vt certiores obsignationis probationes haberet, siue per testes siue per scripturã.[9] Proinde nec imputandum est creditori, cur aduersus eum, qui se depositarium dixit primo loco non egerit, nec tentauerit, an ea actione consequi suum posset? [10] Sufficit enim quod ob non factam ritè obsignationem perinde saluas habeat pristinas suas in debitorem actiones, atque si nulla prorsus obsignatio facta diceretur.[11] *Ita Senatus* pro fratribus Laboret, contra N. Rostain, 5. Cal. Iulij 1591.

1 *l. obsignatione 9. C hoc tit.*

2 Rite autem facta intelligitur si facta sit ad domicilium originis etiam ad interrumpendum cursum præscriptionis currentis contra ius redimendi, & ad id perpetuandum simile tempus. *l. si præses.* vbi DD. *C. de epist. audient.* Salicet. *in l. vt perfectius. C. de annal. except.* Boer. *quæst. 11. nu. 3.* post Guid. Pap. *qu. 416. vers. sed quid de præscriptione.*

3 *l. 1 §. is quoque. D. de oblig. & act.* Impletur tamen interdum probatio depositi per confessionem, *l. Publia 26. §. vlt. D. depos.*

4 *l. 1. & tot. tit. D. de const. pecun.*

5 Frustra enim allegatur, quod non probatur nisi sit notorium, *l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel. l. 2. & pass. D. de probat.* Iunge *l. testium facilitatem 17. in fin. C. de testib.*

6 Quod tamen absurdum esset, vt dixi *Defin. præced. nu. 3. supr.*

7 Nec enim vllam exceptionem contra eum potest depositarius habere, si depositarius verè fuit, *l. vlt. C. de compens. l. si quis vel pecunias 11. C. depos.*

8 *l. si per te non stat 9. C. de vsur. l. acceptam 19. eod.*

9 Alterutra enim probatio necessaria est, *l. in exercendis 15. C. de fid. instrum.*

10 Nemo enim cogitur dubiam & ancipitem actionem proponere, *l. 1. D. commod. l. si gratuitam 17. D. de præsc. verb.*

11 Nihil enim refert, an obsignatio nulla facta sit, an aliqua minus ritè, *l. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de auctor. tutor.*

DEFINITIO XVIII.

Ab interlocutione, per quam pronunciatum est idoneа esse pignora oblata debitori à creditore, non potest debitor appellare, quod nihil eius interest.

CReditor idoneis pignoribus debitori pro eius indemnitate cauere obligatus, pignora obtulerat, quæ cum debitor minus idonea esse diceret, & probaret, iudex tamen idonea esse pronunciauerat.[1] Non erit audiendus debitor si ab ea pronũciatione appellet, cuius auctoritate plenam sibi quærere possit liberationem.[2] Quid enim ipsius interest, cum à iudice compellatur ad solutionem? [3] Aut quo iure appellatio recipiatur eius, cuius nihil omnino interest? [4] Nisi fortè quis appellandum ei putet, quasi aduersus iniuriam iudicis, qui nõn idonea pignora pro idoneis habuerit. Sed nõn ita est. [5] Nihil enim imputari potest ei qui paret iudicato,[6] cũ iudicium in inuitum reddatur.[7] Nec quicquam referet an iudice inferiore, an Senatu ipso cogente soluat debitor.[8] Dummodo ea omnia alleget, quæ mouere iudicem debeant, vt rectè iudicet, ne alioqui per eum circumuenta videatur religio iudicantis.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro Antonio Foú, contra N. Catel. Prid. Id. Iul. 1592.

1 Hoc est, vt posset debitor indemnis præstari si fortè ad iteratam eiusdem quantitatis solutionem vrgeretur.

2 Nec enim lædit*ur* per sententiam, imo fit locupletior debitor,

ditor, qui à suo creditore liberatur, *l. sipupilli 66. in fin. D. hoc tit. l. species* 11. *D. de acceptilat.*

3 Iniquum enim esset non impune soluere illum quem prætor cogat ad solutionem, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem. D. quæ in fraud. credit.*

4 *l. 1. D. de appellat. recip.*

5 *l. ait prator 7. §. 1. vers. permittitur. D. de minor.*

6 Quia parere habet necesse, *l. non videtur 167. §. 1. de reg. iuru.*

7 *l. inter stipulantem 83. §. 1. de verb. obligat.*

8 Nam & *in d. vers. permittitur* Vlpianus loquitur de sententia lata per prætorem, à quo poterat appellari ad præfectum vrbi. *l. Æmilius 38. D. eod. tit.*

9 *Vt in l. magis puto 5 §. manet. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. Diuus 33. D. de re iudic.*

DEFINITIO XIX.

Potest etiam ex interuallo fieri cessio actionis: Nempe cum actio per solutionem extincta non est.

ACtionis, quæ per solutionem extincta ipso iure non est, [1] licet elidi potuerit per oppositam doli exceptionem, [2] fieri cessio etiam ex interuallo potest, [3] vtputa per creditorem, cui solutum est debitum à tertio possessore pignoris luendi causa. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 19. sup. de luit. pign.

1 Nam si ipso iure extincta sit aliud est, *l. Modestinus 76. cum ibi not. D. hoc tit.*

2 Quamuis dici soleat nihil referre, an quis nullam actionem habeat, an vero talem habeat quæ possit elidi per exceptionem *l. nihil interest 112. de reg. iur.*

3 Textus est *in l. si res obligata 57. in fin. D. de legat. 1.* Dixi *lib. 12. Coniectur. iur. ciuil.*

4 *l. 2. l. sicut 8 §. vlt. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO XX.

Qui penes se retinuit pecuniam quamuis otiosam non potest petere fructus rei, pro qua debeatur ea pecunia.

QVi oblatam creditori à debitore pecuniam, & à creditore sine causa recusatam apud se depositam retinuit, si postmodum in vniuersa debitoris iura ex titulo licet oneroso successerit, [1] fructus rei, quam creditor pro pecunia reddere debuit, consequi non potest, nec si paratus sit iurare otiosam se pecuniam, & in arca reconditam toto illo tempore habuisse, qua nec si voluisset, citra furtum tamen vti potuisset. [2] Non enim pecuniam quamuis inutilem retinere penes se debuit, qui in vicem vsurarum fructus aliquos ex obsignatione sperare voluit, [3] alioqui & rem & pretium eodem tempore habuisse videretur. [4] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum Gaudinon & de Coysiaz. 16. Cal. Sept. 1592.

1 Atque ita qui antea tantum erat depositarius postea factus sit debitor aut saltem loco debitoris. Addidi, *licet ex titulo oneroso*, quia si ex lucrativo id fiat minorem res habet dubitationem, quin depositario minus succurrendum sit, quia semper fauorabilior est qui causam habet onerosam, quã qui lucratiuam, *l. 4 §. si cum legitima, & seq. vbi not. D. de doli mal. except. l. quod autem 6 §. simili modo diximus. D. quæ in frau. cred.*

2 *§. furtum autem. Instit. de oblig. quæ ex delict. nascunt. l. si pignore 54. D. de furt.*

3 *l. Iulianus 13. §. veniunt autem. D. de action. empt. l. liberalitatis 16. §. 1. D. de vsur.*

4 *l. exemplo 11. §. qui autem. l. bona fides 50. De act. empt.*

DEFINITIO XXI.

Taxationem æstimationis monetarum, qua pro vsu & abusu commerciorum fit alia atque alia, solet Senatus probis viris committere, non sibi reseruare.

CVm propter auctam vel imminutam bonitatem aureorum vel monetarum, pluris aut minoris æstimandus est aureus, ne debitor aut creditor alioqui moretur in damno, [1] non solet Senatus id arbitrio suo committere, sed bonis viris cam rem tractare solitis, & ab vtroq; collitigantium eligendis. [2] Præsertim cum præter intrinsecam illam mutationem abusus quoque commerciorum, vt hac nostra tempestate, rem eo perduxit, vt nullius mercis minus certa sit æstimatio quam pecuniæ, [3] quę certam semper ac perpetuam rationem habere deberet. [4] Inde fit, vt pro electorum arbitrio nunc hanc, nunc illam aureorum æstimationem Senatus noster secutus sit, cum proprij arbitrij legem ea de re constituere non posset. [5] *Ita Senatus* pro fratribus Ponthus Lugdunensibus, contra D. du Coudrey Iurisconsultum præcipui inter nostros nominis & Sereniss. Ducis nostri Consiliarium, 5. Cal. Sept. 1591.

1 Contra id quod scriptum est *in l. Paulus 99. alias l. creditorem, alias l. debitorem. D. hoc tit.*

2 Quos Pragmatici nostri dicunt *preud'hommes & experts.*

3 Cum tamen pecunia res omnes cæteras æstimare soleat non à cæteris rebus æstimari, *l. si ita 42. D. de fideiuss.* Est enim pecunia mẽsura rerum omnium præter quam sui ipsius.

4 *l. nummis 3. D. de in lit. iurand.*

5 Facti enim quæstio nunquam certa esse potest, & in iudicantis arbitrio semper posita est, *l. 2. §. 1. D. ad SC. Turpill. l. ordine 15. D. ad municip.*

DEFINITIO XXII.

Non facilè condemnandus est prouisionaliter debitor qui apochas profert.

SI creditor proferat instrumentũ, ex quo sibi deberi intendit, cõtra vero debitor plures apochas ad probandam solutionẽ, [1] sed de quibus tamen dubitari possit, an in controuersi debiti solutionẽ imputari debeant, [2] aut an totius debiti quantitati respondeant: [3] non prius pro creditore aut diffinitiua, aut prouisionalis sententia ferenda est, quam docuerit ille quid sibi quantumq; debeatur, si de eo constare in promptu possit per calculum, neq; aduersus apochas falsitatis exceptio obiiciatur, aut alia quæ negotio longiores moras sit allatura. [4] Quid enim iustius, quam solutioni & liberationi fauere aduersus obligationem? [5] Prolatis siquidẽ per debitorem apochis, quæ prima facie solutionis probationem præ se ferant, incumbit creditori, vt probet aut in aliam causam factas esse, [6] aut alias aliis contineri, ex quo apparere possit nondum integrum debitum solutum fuisse. Id verò tum maximè locum habet, cum creditor agit aduersus heredes debitoris, fortassis etiam impuberes, qui factum defuncti, & rei gestæ veritatem ignorare probabiliter possunt. [7] *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron, contra R. D. Archiepiscopum Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1 Non enim potest melius probari solutio quam per apocham, & pecuniæ solutæ professionem, *l. pecuniã 14. C. hoc tit.*

2 Quod plerumque in facti, nonnunquam etiam in iuris quæstione positum est, *l. 1. & seq. D. hoc tit. l. 1. C. eod.*

3 Cuius rei disquisitio tota in calculo posita est.

4 Hoc enim est quod nostri dicunt, *Per modo constat, modò agatur. l. 3. D. vt in poss. legat.* Falsitatis autem exceptio & quæstio longiores moras habere solet, *l. 2. C. ad legẽ Cornel. de falsi*, quæ tamen probat interim præsumendum pro instrumento.

5 *l. Arrianus 41. D. de oblig. & action.*

6 Cum solutio facta in vnam causam non debeat proesse in aliam, *l. 1. & seqq. D. hoc tit. l. ex pluribus 89. eod.*

7 Nam qui in alterius iura succedit iustam habet causam ignorantiæ, an id quod petitur debeatur, *l. qui in alterius 41. de reg. iur.* quia semper probabilis est ignorantia facti alieni, *l. alt. D. pro suo.*

DEFINITIO XXIII.

Creditor etiam amisso aut restituto chirographo debiti persecutionem non amittit, si aliunde constet adhuc deberi.

Source : BIU Cujas

QVi instrumentum authenticum & publica fide firmatum, vel casu amisit, vel spe futuræ solutionis debitori reddidit,[1] nihilominus debitum persequi potest pristina actione, si probet sibi deberi. Non enim debitum faciunt tabulæ.[2] Nec quod debitor habens penes se instrumentum proferat id cancellatum faciet, vt intercidisse actio videatur, nisi ea omnia concurrant quæ hoc casu præsumptionem solutionis inducere solét.[3] Quinimo tanto magis condemnandus erit debitor, quippe quem constet debere cum antea debuerit, si non aliqua ratione probet solutionem, aut solutionis præsumptionem.[4] Si tamen præsumptio sit pro debitore instrumentum penes se habente,[5] licet multa creditor alleget, quæ si iam probata essent præsumptionem illam eliderent,[6] non debet incerto eo prouisionalis & fiduciaria vlla adiudicatio fieri creditori. Deniq; vix est, vt vllo casu contra debitorem, qui producit chirographum aut instrumentum cãcellatum, quicquam decerni debeat ante diffinitiuam sententiam:[7] Cum si sublata sit certioribus iudiciis illa solutionis præsumptio quæ ex instrumenti possessione inducitur diffinitiuè non prouisionaliter condemnari debitorem oporteat.[8] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Belly D. des Eschelles, & Cl. Baussan, 3. Cal. Mart. 1595.

1 Hoc enim pe sæpe fit.

2 Actiones enim non tolluntur nisi certis modis, *l. obligationum ferè 44. §. placet. D. de oblig. & act. l. pen. D. hoc tit.* Inter quos non est instrumenti amissio nec chirographi redditio quæ tantum inducit exceptionem pacti de non petendo, *l. 2. D. de pact.*

3 Cum non semper nec concludenter probetur solutio ex eo, quod debitor habeat penes se instrument . . b ti cancellatum, vt ex iis constat, quæ tradit Paul. Castr. & alij, *ad d. l. 2. D. de pact. & ad l. si chirographum 24. D. de probat.* Iunge *Defin. 1. supr. & Defin. 28. infr. hoc tit.*

4 Qui enim semel debuit hoc ipso probatur adhuc debere nisi probet se liberatum, *l. qui debitori 15. C. hoc tit.*

5 Secundum ea quæ scripsimus *d. Defin. 1. supr.*

6 Vna enim præsumptio per aliam elidi facilè potest, ac multo magis per cõtrariam probationem, *d. l. si chirographum. & seq. D. de probat. l. vlt. D. quod met. caus.*

7 Qui enim habet pro se præsumptionem nũquam pendente lite condemnandus est, *l. moneor 4. Cod. si seruus export. ven.* Interest enim ipsius non soluere potius, quam solutum repetere, *l. 3. D. de compensat.*

8 Vt finis liti imponatur, *l. 1. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXIV.

Qui soluit executori non habenti mandatum non est liberatus, nisi alia nulla ratione potuit effugere carceres.

SOlutio per debitorem facta executori, qui ex iudicis mandato præceperat, vt intra certum & præfinitum tempus, & in loco destinato creditori solueretur, non liberat debitorem, etiamsi pecunia postea perierit, siue casu fortuito, siue culpa & facto executoris.[1] Non enim censetur mandatum habere ad solutionem accipiendam qui mandatum habet ad exequendum & imperandum debitori, vt soluat,[2] nõ magis quam qui ad litem procurator datus est,[3] nisi proponas traditum apparitori à creditore instrumentum. Ea namque traditio mandati vim habet.[4] At quid si executor cum nullam haberet accipiendæ solutionis potestatem, per dolum aut imperitiam minatus sit debitori carceres, ni statim solueret, absente tamen creditore? Audiendus erit debitor, petens exhibitionem mandati aut instrumenti obligatorij, vt sciat an & cui tutò possit soluere.[5] Quid si iniurioſus executor pergat vrgere debitorẽ, iamiam detrusurus eum in carcerem ni soluat in continenti?[6] Adhuc requiremus à debitore, vt pecuniam obsignet, si obsignãdo possit iniuriam executoris repellere, ne illi possit imputari cur executori citra mandatum soluerit, cum obsignando posset se ab executoris iniuria liberare.[7] Planè si nec obsignantem audire executor velit, nec ideo desistat rapere eum in carcerem, vix est, vt imputari debeat debitori cur coactus soluerit, ac nõ potius passus sit detrudi se in carceres, postea de executoris iniuria apud iudicem conquesturus: Cum ea iniuria sit irreparabilis,[8] & quam perpeti cogendus non sit is, qui paratus sit soluere, quem constat non posse cogi, vt iudicium accipiat quod longe minus est,[9] tametsi solutionem in promptu non offerat.[10] Imputandum igitur potius erit creditori cur talem executorem elegerit,[11] vereq; hoc casu dici illud poterit factum executoris esse factum partis.[12] Quid vero si executor acceptam à debitore nimis facili pecuniam ipsi creditori obtulerit? Creditor autem accipere recusauerit eo prætextu, quod auri vel argenti species oblatæ minoris essent, deinde pecunia deperdita sit,[13] siue casu fortuito, siue dolo malo aut culpa executoris, an imputari creditori poterit, cur non eam saltem quantitatẽ acceperit, postea petiturus quod plenę solutioni deesset?[14] Minimè verò, si iustam recusandæ solutionis causam habuit, hoc est, si non totum oblatum fuit debitum.[15] Executor enim qui, vt diximus, non potest hoc casu videri procurator creditoris ad exigendum, factus videtur procurator debitoris ad offerendum.[16] Et ideo factam ab eo minus idoneam oblationem non magis agnoscere creditor cogitur, quam si ab ipso debitore facta esset. *Ita Senatus* ex tempore in causa R. D. Ioannis Baptistæ Bauet Prioris d'Arben, contra N. Perrin, & N. de Sontonax Nantuacenses, in publico auditorio, 6. Id. Iunij 1593.

1 Non enim alia solutio liberat debitorem quam quæ fit vero reditori, aut vero eius procuratori, *l. vero procuratori, l. 2. l. solutam 49 D. hoc tit.*

2 Cum cuiuslibet mandati fines sint stricti & strictè accipiendi, *l. 5 D. mandat.*

3 *l. sed si tantum 13 D. de pact. l. hoc iure 86 D. de solut. l. transactionis pactum 7 C. de transact.*

4 *Vulg. l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam supr. dot.*

5 Interest enim soluentis, vt soluat tuto ne bis soluere cogatur, *l. ait prator 7 §. 1. versic. permittitur. D. de minor. l. sancimus 25. C. de admin. tutor.*

6 Est enim huiusmodi executio iniurioſa, quæ nullum debitori spatium relinquit adferendi sacculi, *l. quod dicimus 105. D. hoc tit.*

7 Cum obsignatio vim solutionis habeat, *l. acceptam 19. C. de vsur. l. obsignatione 9. C. hoc tit.*

8 Non enim leuis iniuria est duci in carceres eum qui sit paratus soluere. *l. si creditor 19. D. de iniur. & famos. libell.* cum ea res oneret existimationem apud bonos & graues viros, & imminuat libertatem, *l. 1. & 2. D. de homin. liber. exhib.*

9 *l. si reus 73. D. de procurat. l. si debitori 21. D. de iudic.*

10 Sic enim nostri intelligunt quod scriptum est in dictis legibus de illo, qui paratus est soluere, quasi sentiant de illo q i verbo dicat se paratum. At ego longè aliter, vt scripsi in R tionalibus, *ad d. l. si debitori.*

11 *l. 3. §. si executor*, vbi Bald. iunct. *l. nam & Seruius 21. §. vlt. Digest. de negot. gest. l. cum in plures 60. §. seruum. in fin. Digest. locat.*

12 *Vt in l. si ob causam 13. C. de cuict. l. 1. C. si in caus. iudic. pign. cap sit.*

13 Pecunia enim iam soluta facilè potest perire, quamuis non item pecunia debita, *l. incendium 11. C. si cert. petat.* iunct. *l. creditor 102. D. hoc tit.* Nempe quia debetur genus, soluitur species.

14 Certum enim est periculum semper ad eum pertinere qui sit in mora, siue debitor ille sit, siue creditor, *l. si ex legatis 23. D. de verb. oblig. l. qui decem 72. in princ. & §. 1. D. hoc tit.*

15 Non enim morãm facit qui recusat vel soluere, vel solutionem accipere si iustam habuit causam recusandi, *l. sciendum 21. & seqq. D. de vsur. d. l. creditor 102. D. hoc tit.*

16 Cum eam pecuniam offerat nomine quodammodo debitoris, qui eam numerauit, *arg. l. absenti 10. D. de donat.*

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXV.

Condemnatio totius debiti ſalua imputatione ſoluti non reſtituit obligationem augmenti monetalis pro parte, quæ in executione iudicati ſoluta inuenitur.

DEbiti parte duntaxat ſoluta, non eo minus admitti ſolet petitio totius quantitatis debitæ,[1] adeoq; ſequi condemnatio, ſalua in executione iudicati imputatione eius ſummæ quam ſolutã fuiſſe apparuerit.[2] Sed non facit ea res, vt ſi medio tempore mutatio aliqua ſuperuenerit in monetæ bonitate ſiue intrinſeca, ſiue extrinſeca, eius ratio vlla habenda ſit, quod ad eam partem attinet, quæ proponitur ſoluta. Nam cum iam inde à quo tempore ſolutio facta eſt, ſublata ſit pro ea parte obligatio, & ita ſublata acſi nulla vnquam fuiſſet.[3] Conſequens ſit, vt ex ſuperueniente mutatione pars illa nec augmentum recipere poſſit, nec diminutionem.[4] Alioqui damno adficeretur creditor ſi pluris æſtimaretur quod ei debitum ſolutumque fuit, quam quanti erat tum cum ſoluebatur:[5] Sicut ex contrario improbum lucrum ſentiret ſi minoris æſtimaretur.[6] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Fabri & Claudij de S. Real, Prid. Id. Aug. 1593.

1 Dummodo fiat proteſtatio de imputando omni eo quod ſolutum eſſe apparebit. Hoc enim omnimodo exigitur, vt appareat nolle creditorem bis idem conſequi, *l.1.§ 1. D. quod legat.* Quanquam nec mihi placet ſola hæc proteſtatio, ſi illi ipſi qui agit ſolutiones præcedentes factæ ſint, aut alij eo ſciente. Quidni enim ab initio cogendus eſt fateri quod ſcit eſſe ſolutum? Nempe improbi hominis eſt non tantum conſequi, ſed & petere bis eandem rem, cum is qui petit, ideo petat, vt ipſum conſequatur.

2 Cum exceptio ſolutionis poſſit opponi in executione iudicati, quia non impugnat iudicatum, vt dixi *Defin. 2. ſupr. de except.*

3 Quia ſolutio eſt naturalis & verus modus tollendæ obligationis, *l. pen. D. hoc tit.*

4 Cum non entis nullæ ſint qualitates, *vulg. l. penult. D. de reb. credit.*

5 *l. cum certum 9. D. de aur. & arg. legat. l. Paulus 99. alias l. creditorem. D. hoc tit.*

6 Non autem debet creditor aut lucrum, aut damnum vllum ſentire ex ſolutione ſibi facta, ſed illud ipſum præciſe conſequi quod re vera debetur, *d. l. Paulus. l. cum quid 3. & ibi not. D. de reb. credit.*

DEFINITIO XXVI.

Solutio facta ei cui ceſſum erat debitum quaſi vero creditori liberat debitorem, quamuis ex poſtfacto appareat nihil ceſſionario debitum fuiſſe.

TVtor eius qui nihil Titio debebat, cum deberi centum exiſtimaret, ceſſerat ei nomẽ Sempronij in ſolutum, & inſtrumentum quo paris quantitatis obligatio cõtinebatur ei tradiderat, eundemq; procuratorem in rem ſuam ad exigendum debitum conſtituerat.[1] Sempronius conuentus ſoluerat. Cum poſtea ceſſionem quam tutor fecerat, quaſi ſine cauſa factam reuocandam eſſe conſtaret,[2] placuit non idcirco reuocari poſſe liberationem quæ Sempronio ex ſolutione contigerat. Quid enim referebat an ipſi tutori Sempronius ſoluiſſet,[3] an alij ex ipſius voluntate, quique ad exigendum ſiue ſuo, ſiue alieno nomine mandatum habebat?[4] Nam & reuocata ceſſione, licet appareat non potuiſſe in rem ſuam procuratorem conſtitui eum, cui nihil debebatur, ſupereſt tamen cauſa ſimplicis mandati, quæ ſicut ad liberationem debitori bona fide ſoluenti acquirẽdam ſatis eſſe potuit, ita ad eandem partam tuendam conſeruandamque ſufficere debet.[5] *Ita Senatus* pro fratribus Bardet, contra Claudiam Tauan, 6. Cal. Sept. 1593.

1 Et ita cœperat Titius habere directas actiones ex perſona pupilli, vtiles vero ex proprtia tanquam ceſſionarius, *l. qui ſtipendia 9. C. de procur. l. poſtquam 7. & ſeq. C. de hered. vel action. vendit.*

2 Nec enim permittitur tutori alienare rem pupilli ſine cauſa. Hoc ſiquidem ſpoliare pupillum eſt, non tutelam gerere, *l. qui fundum 7. § ſi tutor. D. pro empt.*

3 Quo caſu ſecurus eſt qui ſoluit vero tutori, *l. Lucius 46 § tutela. D. de admin. tut.*

4 *l. ſolutam 49. D. hoc tit.*

5 Similis ratiocinatio eſt *in l. cum is 36. § mulier. D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XXVII.

Augmentum monetale æſtimatur ex comparatione aurei, idque ex conſuetudine, cui hac parte ſtandum eſt.

AVgmentum illud monetæ quod paſſim creditoribus adiudicati ſolet,[1] quamuis non niſi à monetarum inferiorum deterioratione cauſam habeat,[2] proindeq; non pluris æſtimandum videatur, quam quanto reuera minoris eſt iudicati tempore moneta noua quæ ſoluitur,[3] æſtimari tamen vulgo ſolet ex comparatione ſolidi aurei, vt quanto plutis eſt aureus, tanto plus veniat in augmenti liquidatione. In quo fieri iniuria debitoribus videtur, cum haud dubiè pluris æſtimari ſolet aureus in commerciis, quam quanti debeat æſtimari ſi non niſi bonitatem intrinſecam conſideres:[4] ſiue quod ex communi hominum affectione cæteris etiam paribus aurum pluris æſtimari ſolcat,[5] ſiue quod longè commodius minoreque periculo & expenſa his præſertim noſtris miſerrimis & periculoſiſſimis temporibus huc & illuc exportetur. Senatus tamen cum huiuſmodi quæſtio ex facto incidiſſet pronunciauit ſtandum eſſe conſuetudini,[6] quod tanti reueta intereſſe videatur creditoris quanti vulgo æſtimantur aurei. Propterea quod eo veluti pretio tot aureos ſibi comparare creditor iniiti contractus tempore potuiſſet.[7] Nec quicquam ſanè cauſæ eſt cur creditori vlla vtilitas aufferatur, quam ex ſibi debita pecunia honeſtè comparare poſſit.[8] *Ita Senatus* pro fratribus Ballin contra Aduocatum Bolliet, Prid. Cal. Sept. 1593.

1 De quo vide Guid. Pap. *quæſt. 493.* Boer. *quæſt. 327.*

2 Vt tractaui pluribus in meo illo tractatu, De nummariis ſolutionibus. [Et ideo ſi moneta non ſit deteriorata nihil eſt quod de augmento tractari poſſit, quamuis creuerit valor auri. Et ſufficit ſolutionem fieri in ea moneta quæ debetur. *Ita Senatus* in cauſa D. d'Aretel, & Noë Gaud, 11. Calen. Decemb. 1611. Si tamen ſint promiſſi aurei ſoluendi in auro, ſolutio facienda erit in ea æſtimatione aureorum, quæ ex tempore ſolutionis, etiamſi creuerit citra deterioratione monetarum. *Ita Senatus* pro D. d'Auiſe Senatore, contra D. Com. de la Foreſt, April. 1614.]

3 Ob id ſolum ne alioqui creditor damno afficiatur, *l. Paulus 99 alias l. creditorem. D. hoc tit.*

4 Ideo fortaſſe quod aurei bonitas intrinſeca minus mutatur.

5 Quæ communis hominum affectio regulariter attendi ſolet, *l. ſi ſeruus 33. D. ad leg. Aquil. l. pretia rerum 63. D. ad legem Falcid.*

6 Solent enim eſſe tolerabilia quæ conſuetudo adprobauit, *l. Imperatores 13 in fi. D. de pollicit.* [Intellige tamen ſuppoſita ſemper aliqua deterioratione monetæ, vt dixi *num. 2.* Eo ſcilicet caſu quo ſolutio in moneta fieri debet, aut alio quouis modo aliter quàm in auro. Nam cùm in auro fieri debet ſatis eſt faueri debitori hactenus vt poſſit ſoluere æſtimationem ex generali illa conſuetudine, de qua Bart. *in l. 1. de aur. & arg. leg.* Non etiam in eo vt minorem æſtimationem ſoluat, quàm quæ vſu commerciorum frequentatur, licet maior ſit, quàm quæ publico edicto fuit conſtituta, vt dixi *eod. num 2.* Nam cùm mutatio nulla ſuperuenit in bonitate intrinſeca inſpiciendum eſt tempus ſolutionis. Ex Boer. *d. q. 327.*]

7 *Arg. l. ſi venditor 6. § 1. in fin. D. de ſerv. export.*

8 Alioqui damnum ſentiret creditor ex ſolutione, quod eſſe non debet, *l. Paulus. alias l. creditorem. D. hoc tit.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO XXVIII.

Cum debitor habet penes se instrumentum cancellatum, an & quando habeat exceptionem pacti de non petendo, aut præsumptionem solutionis?

IN quæstione illa, an si chirographus aliudve debiti instrumentum penes debitorem reperiatur, liberatus debitor credendus sit, & an probare debeat sibi redditum à creditore, an vero probatio exigatur à creditore, vt sibi adhuc deberi ostendat, præsertim si chirographum, aut instrumentum cancellatum proponatur.[1] Scio receptam vulgo distinctionem illam:[2] Vt si dicat debitor tutum se exceptione pacti de non petendo, probare debeat sibi redditum à creditore saltem per duos testes,[3] si non sit persona domestica,[4] aut aliter suspecta,[5] si secus per quinque. Sin dicat se liberatum per solutionem præsumptio sit pro eo, quæ transferat onus probãdi in creditorẽ, [6] maximè si cancellatum sit chirographum, nisi domestica sit persona. [7] Sed mihi posterior huius distinctionis pars nũquam probari potuit. Qui video, illo etiam casu quo instrumentum redditum est à creditore non præsumi solutionem, nec ipso iure liberationem competere, quæ haud dubiè competeret solutionis potestate si solutio præsumeretur, [8] sed tantum prodesse exceptionem taciti pacti, De non petendo.[9] Cui exceptioni locus esse non posset si debitor ipso iure liberatus esset, cum exceptio pacti de non petendo præsupponat, vt ita dicam, obligationis pristinæ subsistentia.[10] Porro chirographo existente penes debitorem quid interest, an sit cancellatum necne, cum sit in potestate debitoris, vt cãcellet aut non? Itaque quod dicimus ex chirographi cancellatione præsumi solutionem,[11] sic accipiendum videtur si penes creditorem cancellatum reperiatur. Quis enim tum præsumat, aut ab alio cancellatum, quam à creditore, aut à creditore ipso ob aliá causam, quam quia solutum sit? Vtique, nisi manifestissimis probationibus creditor contrarium ostendat.[12] Sed si penes debitorem sit chirographum, siue cancellatum, siue non, nunquam inducenda ex eo est præsumptio solutionis aut liberationis, sed tantum conuentio taciti pacti, de non petendo, eo demum casu quo probetur redditum à creditore.[13] Omnimodo enim probanda redditio est, ne alioqui pactũ inter ignorantes contractum videatur. Quod sanè in tacito pacto non minus absurdum fuerit, quam in expresso.[14] Quare nec in eo melior conditio esse debet extranei debitoris, quam domestici,[15] nisi quod cum domestici persona est, quæ chirographum subripere facilius potuerit,[16] & consequenter falsos testes pro crimine obtegendo perquirere,[17] quinque testes requiruntur, cum alioqui duo sufficerent.[18] Illud sanè constitit, Quotiescunq; vel minima suspicio est fuisse deperditum chirographum, licet minus plenè probatum sit, nunquam præsumẽdum esse pro debitore quod ei fuerit redditum, etiamsi non sit domestica, aut aliter suspecta persona, sed euidentissimas hoc casu redditionis probationes requiri.[19] *Ita tractatum est* in causa Ludouici Ortolan, & D. Ioannis Bail Canonici de S. Ioire, 8. Id. Nouembr. 1593.

1 De qua quæstione iam scripsimus *Defin. 1. & 23. supr.*

2 De qua per Capel. Tholos. *decis. 229.* & ibi Aufrer.

3 *Ex l. 2. vbi gloss. De pact.*

4 *l. vbi numerus 12. D. de testib.*

5 *Vt in l. vnic. § ille autem antep. C. de Latin. libert. tollend.*

6 Maiore siquidem probatione videtur onerandus ille qui habet contra se præsumptionem, *l. vlt. D. quod met. caus.* vide glos. *in d. § ille autem. & in l. quod debitor 15. C. hoc tit.*

7 *Ex l. si chirographum 24. D. de probat.*

8 Cum solutio sit vetus & naturalis modus tollendæ obligationis, *l. pen. D. hoc tit.*

9 *d. l. 2. vbi gloss.* Castrens. & alij. *D. de pact.*

10 Siquidem omnis exceptio est actionis competentis exclusio, *l. 1. & tot. tit. D. de except. l. si vnus 27. § pactus ne peteret. D. de pact.*

11 *Vt in d. l. si chirographum.*

12 Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati. *d. l. si chirographum. & l. seq. l. Imperatores 29. in fin. D. eod. tit. de probat.*

13 *Vt in d. l. 2. de pact.* aut ab alio ex voluntate & mandato creditoris, *vt in l. creditricem 7. C. de remiss. pignor.*

14 Etsi enim potest fieri pactum etiam inter absentes, *d. l. 2. de pact.* non potest tamen fieri inter ignorantes, cum ignorans non possit consentire, & qui ignorat non tam paciscitur quam decipitur, etiamsi sit præsens, *l. qui cum tutoribus 9. § qui per fallaciam, D. de transact.*

15 Quia omni casu probari debet redditio instrumenti, quæ est facti, *l. 2. D. de probat.* alioqui sufficit creditori vt assueret, fuisse redditum contra suam voluntatem, & vt probet obligationem non contradictionem, *d. l. quod debitori.* Iunge *Defin. 9. sup. mandat.*

16 Vt in specie *d. l. vnic. § ille autem. C. de Latin. libert. tollend.*

17 In tanta præsertim quanta hodie est testium facilitate, *arg. l. testium 18. C. de testib.*

18 *d. l. vbi numerus 12. D. eod.*

19 Itaque semper melius & expeditius est apocham extorquere à creditore, *l. pecunia 14. C. hoc tit.* [Finge inter creditorem & debitorem positas fuisse rationes in eamq; rem fuisse necesse proferri chirographum, quod facilè potuerit à doloso debitore subripi aut cum alia charta etiam per incuriam nedum per iniuriam commutari. Non præsumetur solutio pro debitore chirographum habente. *Ita Senatus* pro Dn. de Grenaud, 16. Maij 1614.]

DEFINITIO XXIX.

Solutio facta falso procuratori non liberat soluentem, sed obligat accipientem de indemnitate debitori præstanda, maximè si verus creditor postea exegerit solutionem.

EVm, qui soluit falso procuratori, id est, de cuius mandato non constet, minimè liberari certum est,[1] idemque esse si famulo creditoris soluerit, aut dicenti se nuncium, si neque mandatum is habeat, neque instrumentum crediti,[2] cuius possessio vice mandati esse possit.[3] Itaque & vero creditori sua actio salua erit,[4] & in falsũ procuratorẽ danda erit actio debitori in omne id, quod sua interierit, si iterũ soluere coactus est.[5] Sed dubitatio esse potest, si creditori debitor soluerit priusquam denunciaret procuratori, vt si quod forte mandatum haberet ad solutionem accipiendam id proferret, an audiendus postea sit de indemnitate contra eum agens? Et magis est vt audiri debeat, non solum quod nihil ei imputari possit, cur soluerit illi, quẽ sciebat verum esse creditorẽ,[6] maximè si nitebatur ille instrumento guarentigiato, vt vocant, ex quo potuerit debitor exemplo detrudi in carceres:[7] sed etiam, quia ex contrario imputare sibi debeat qui accepit solutionem, cur non vel mandatum vel ratihabitionem exhibuerit,[8] curve apocham per creditorem conscribi non curauerit, aut instrumentum cancellari reddique ad parandam debitori liberationem.[9] Planeq; nihil ei prodesse debet, quod cõuentus ad præstandam indemnitatem dicat paratũ se docere habuisse mandatum, adeoque id nunc exhibeat.[10] Quoniam licet ex eiusmodi mandati exhibitione appareat, indebitam fuisse quantitatem, quæ secũdo loco à creditore per calumniam exacta est,[11] æquius tamẽ est, dari actionem aduersus eum, qui negligens fuit in mandato exhibendo,[12] mox mandati iudicio repetiturum à creditore, quod is mala fide à iá liberato

debitore

debitore exegerit. [13] Certe si verus hic procurator soluendo non sit, nec dubitari oportet, quin creditor debitori condictione indebiti teneatur, [14] itemque procurator verus ad id vt cedat mandati actione,[15] si eam malit debitor, quam indebiti condictionem exercere. [16] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, 5. Cal. Dec. 1593.

1 *l. vero procuratori 12. l. qui hominem 34. § si nullo. D. hoc tit.*
2 Bart. *in l. eum qui 10. §. vlt. D. commod.*
3 *Vulg. l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent tam sup. dot.*
4 Quam non potuit ei adimere factum falsi procuratoris, *l. Granius 71. § pen. D. de fideiuss. & d. § si nullo.*
5 Intellige vt falsus procurator cauerit de rato, vt fieri solet, alioqui non potest teneri, nisi condictione indebiti, *l. si procurator 6 §. 1. & seq. l. cum indebitum 57. §. 1. D. de condict. indebit.* Quæ condictio cum sit stricta, vt omnes cæteræ cõdictiones, non recipit præstationem eius quod interest aut aliarum accessionum, nisi quæ sint naturales, *l. indebiti 15. eod. t. videamus 38. § item si indebitum. C. de vsur.*
6 Cum prior solutio, quæ fuit irrita, nec naturale vinculũ dissoluerit nec ciuile, *l. si fideiussor 59. D. de cond. indeb.*
7 Cur non enim possit impune soluere is, qui per prætorẽ cogi possit ad solutionem, *l. quod autem 6. §. quod Labeonem. D. quæ in fraud. credit.*
8 *d. l. si procurator 6. §. Celsus. D. de cond. indeb.*
9 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. praeced.*
10 Cum desierit res esse integra per solutionem, quam vero creditori interim fieri fuit necesse.
11 Cum per solutionem vero procuratori factam liberatio contigerit, *d. §. Celsus.*
12 Quia hoc ipsum potest ei imputari, *arg. l. cum postulasset 44. D. de damn. infect.*
13 *l. si seruus 51. §. quod vero. D. de furt.*
14 Quia verum est hoc casu bis idem debitum creditori solutum fuisse, contra *l. bona fides 57. de reg. iur.*
15 *Vt in l. possessio 49. §. vlt D. de acquir. poss.*
16 Est enim plenior & vtilior actio mandati, cum sit bonæ fidei, & ideo habeat pleniores præstationes, *§. actionũ. Inst. de action. l. vnic. C. de rei vxor. action.*

DEFINITIO XXX.

Pro pensionibus annuis augmentum monetale nullum debetur.

ELegans dubitatio est, an pensionum annuarum, quę certo pretio constitutæ sunt, cum redimẽdi facultate perpetua, augmentum aliquod pro monetæ deterioratione debeatur? [1] Et deberi illud suadet, quod augmẽtum illud pars debiti est minusq; proculdubio soluit, qui in minore & deteriore moneta soluit. [2] Præsertim cum pensiones huiusmodi vt plurimum constitui soleãt ad modum vsuratum quincuncium [3] vel semissium, [4] vt proinde crescente debiti principali summa propter monetæ deteriorationem, ipsas quoq; pensiones crescere necesse sit, vt eum sibi modum retineant, ad quem ab initio sunt constitutæ. [5] Alioqui facile eueniat, vt de semissibus vsuris aut quincuncibus facias trientes vel sexcunces. [6] Etsi enim minus propriæ sunt istæ vsuræ, quia solius debitoris arbitrio permissum est, vt principale debitum soluat cum volet, non etiam creditoris, vt exigat quando velit (ob idque nimirum contractus hic licitus est etiam iure Põtificio & inter personas quoque ecclesiasticas,[7]) tamen vsurarum vicem obtinent, & pecuniarium reditum constituũt. [8] In quo sane differunt maxime à canone illo annuo, qui pro emphyteuticario fundo pendi solet vt plurimum in pecunia. [9] Cuius pecuniæ augmentum deberi vtiq; non tam facile admittendum est. [10] Non solum quod plerumque tam exigua summa sit, vt de eius augmento non nisi ridicule tractari queat, [11] sed etiam, quia nõ tam pro modo iusti reditus, quam in recognitionem & professionẽ directi dominij pendi soleat. [12] Quo respectu nihil interest plus minusve pendatur. At pẽsiones illæ annuæ, de quibus agimus, ex comparatione principalis debiti certum iustumque modum accipiunt, qui citra creditoris aut potius emptoris iniuriam diminui nulla ratione potest. [13] Sed tamen Senatui visum est aliter constituẽdum esse, non modo ex summa æquitate, ne alioqui in singulos annos nouus ineundus sit calculus, nouæque conuentiones, quę res inexplicabilem litium materiam præberet, [14] sed etiam ex inueterata apud nos consuetudine, qua inductum videmus vt huiusmodi pensiones, sicut annuę sunt, ita ex pecunia annua, & quæ in singulos annos cuditur, soluantur. Neque enim dubitãdum est, quin iuri hac parte derogari possit per generalem consuetudinem, [15] cum & idem fieri queat per præscriptionem si modo per quadraginta annos continuos eam sibi legerit creditor dixerit, vt pensionem annuam in monete annua licet imminuta sine protestatione acceperit. [16] Quamquam etiam cessante consuetudine, ad publicam tamen vtilitatem pertineret, vt Senatus auctoritate idipsum induceretur. Vitãdi scilicet illius absurdi & incommodi gratia, quod ex litium multiplicatione nasceretur. [17] Nec aliud visum est tametsi in piam causam cõstituta esset annua illa pẽsio. Tanto mitius enim exigi illam decet, cuius debitum ex voto gratuito proficiscatur. [18] *Ita Senatus* vnis omnium votis in causa Francisci Gerlier, & Francisci Falquet, Cal. Decem. 1593.

1 De qua quæstione vide quæ scripsi *in tract. de nummariis solutionibus.*
2 *l. cum quid 3. vbi not. D. de reb. cred. l. Paulus 99. alias l. creditorem.* vbi Bart. & alij, *D. hoc tit.*
3 Quia vsurę quincunces respõdent modo & æstimationi communi fructuum fundi optimi. Afflict. *decis. 284. in fi.*
4 Nam & semisses vsuræ sunt mediocres, cum sint dimidia parte minores centesimis, quæ omnium maximæ sunt, *l. eos 26. §. 1. vers. ceteros. C. de vsur.*
5 Cum earum modus ab initio sit constitutus ex proportione summæ principalis.
6 Quod videtur iniquum quando vsurarũ stipulatio certam legem ab initio habuerit, *l. vero 12. §. pen. D. hoc tit.*
7 *Per extrauag. regimini.* Est enim venditio certi reditus annui, non conuentio vsurarum.
8 Ita vt hoc etiam casu pecunia pecuniam petere videatur, quæ sola res facit vsuras odiosas.
9 Vulgo seruitium vocant.
10 Vt docui etiam pluribus in eodem *tract. de nummariis solutionibus.*
11 Hic enim optimè quadrat, quod iactari solet, de minimis prætorem non curare.
12 *l. vlt. cum ibi not. C. de iur. emphyt.*
13 *Arg. d. l. vero 12. § pen. D. hoc tit.*
14 Quæ semper euitanda est, *l. quidam 21. D. de reb. credi. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*
15 Sunt enim tolerabilia, quæ vetus consuetudo approbauit, *l. Imperatores 13. in fin. D. de pollicit.* Sane ius commune repugnat. *cap. olim. & c. cum canonici, extr. de censib.* quicquid setibat Guid. Pap. *q. 493.*
16 *d. c. olim.* iunct. *gl. in verb. triginta sex.*
17 *Arg. d. l. quidam. & d. l. singulis.*
18 *Cap. ex parte. extr. de censib.*

DEFINITIO XXXI.

Simpliciter facta solutio cedit in vsuras potius, quàm in sortem, si vsuræ potuerunt exigi, non etiam si fuerint quidem debitæ etiam adiudicatæ, sed nondum taxatæ.

QVod generaliter cõstitutum est, vt simpliciter soluta pecunia in vsurarum potius, quàm in sortis causam imputetur, [1] constat non nisi ad eas vsuras pertinere, quæ & debẽtur & exigi possunt. [2] Igitur si quæ ex iudicato debeantur, quarum tamen taxatio, vt fieri solet, in iudicati executionem dilata

Source : BIU Cujas

sit,[3] nulla ratio est, vt in vsuras cedat solutio, quæ simpliciter facta est, quoniam vsuræ, antequam taxatæ sint, debentur quidem,[4] sed tamen exigi nondum possunt.[5] Idem erit, si facta vsurarum taxatione creditor pro sortis solutione iudicati executionem persecutus sit. Secuta enim solutione credendus est debitor in eam causam soluisse, ex qua magis vrgebatur.[6] *Ita Senatus* pro D. Benedicto Cauet Senatore clarissim. contra heredes N. de la Loge, Prid. Id. Februar. 1594.

1 *l. 5. §. Imperator 2. vers. quod generaliter constitutum l. Titia 48. D. hoc tit. l. 1. in fin. C. eod.*

2 Id est, quæ iam sunt certæ & taxatæ. Nam si naturaliter tantum essent debitæ, puta ex pacto & consequenter iure ciuili indebitæ, non possent quidē exigi, sed tamen non eo minùs in eas esset imputanda solutio, quæ scilicet facta esset in vsuras, *vt in d. §. Imperator in princip.* At aliud est, si solutio facta sit simpliciter, *vt in d. vers. quod generaliter.* Et de huiusmodi solutione loquitur hæc Definitio.

3 Prius enim est, vt condemnatio præcedat, quàm vt taxatio condemnationis fiat, *l. si traditio 4. C. de action. empt.*

4 Ex iudicato & condemnatione *l. 2. & 3. C. de fructib. & lit. expens.*

5 Quia exactio non potest fieri vt neque solutio quantitatis incertæ.

6 Ex regula, quæ vult præsumi factam esse solutionem in causam grauiorem & dubiorem & antiquiorem, *l. 3. l. in his 5. in prin. D. hoc tit.* Text. est *in l. cùm expluribus 103. eod.*

DEFINITIO XXXII.

Solutio annuæ pensionis pro tribus annis continuis inducit præsumptionem totius debiti in præteritum soluti, sed tamen contra præsumptionem hanc admittitur probatio.

EX solutione quidem annuæ pensitationis pro tribus annis continuis præteritis, de qua cōstet per tres apochas, inducitur iuris præsumptio, quod totius temporis præcedentis nomine nihil omnino debeatur, quasi integris solutis omnium annorum reliquis. Si modo integra tribusque pensionibus & apochis diuisa solutio probetur.[1] Alioquí si vel vna numeratione trium annorum pensitationes solutæ sint, vel minus integra solutio aut non cōtinui triēnij facta proponitur, nulla de reliquorum anterioris temporis solutione præsumptio nascitur.[2] Sed tamē non excludit ea præsumptio contrariam probationem, si creditor probare velit reliqua deberi. Vincit enim præsumptionē probatio.[3] Quare etsi is, à quo reliqua petebantur, confessus sit se debere, cum posset se tueri exceptione præsumptæ solutionis, non poterit in integrum restitui tanquam læsus,[4] si alias læsionis probationes nullas habeat, quam quod cōtinui triennij apochis prolatis solutionis præsumptionem inducere possit. Quid ni enim bonam fidē agnoscere potuit?[5] Sed hoc ita, si ea confessio neque per vim, neque per dolum extorta proponatur.[6] *Ita Senatus* in causa D. de Sarrio Augustani, & Andræ Baussan, 17. Cal. April. 1594.

1 *l. quicunque 3. C. de apoch. publ. lib. 10. tit. 22. cum ibi not.*

2 Vt probat *d. l. quicunque, in illis verbis, si trium coherentiū sibi annorum apochas securitatesque protulerit.*

3 *l. si chirographum 24. & seq. D. de probat. l. adsseueratio 10. C. de non numer. pecun.*

4 Cum nulla sit melior & certior probatio, quam quæ fit per confessionem partis, *l. generaliter 13. eod. tit. C. de non numer. pecun.*

5 Nemo siquidem bonam fidem agnoscere prohibetur, *l. quoties 9. §. sicut. D. de admin. tutor.*

6 Quod enim per metum vel per dolum, vel per vim factum est, id ratum habere prætor nunquam debet, *l. si mulier 21. §. ... D. quod met. caus. l. procurator 11. §. in perpetuum. D. de dol. mal. exception.*

DEFINITIO XXXIII.

Ibi soluendum & reddendū est indebitum, vbi exactum fuit & in moneta illius loci, si interfit eius, qui soluit indebitum.

QVi ab Augustano iudice in Augustana prouincia pecuniam indebitā soluere condemnatus coactusque fuerat prouocatione ad Senatum nostrū facta obtinuerat, condemnatus falsus creditor restitutionem pecunię offerebat Camberij in ea moneta & monetæ æstimatione, quæ Camberij receepta esset. Visum est, audiri eum nō debere, si victoris interesset in ea potius moneta aut æstimatione solutionē accipere, quæ in Augustana prouincia frequentaretur,[1] quia non tam in quo loco facta esset condemnatio, quam vbi indebite extorta solutio inspici oporteret,[2] ne alioqui in damno moraretur is, cui facta iniuria fuisset.[3] Idemq; dicendum placuit de iis quoq; expensis, quas in causam litis idem ille victor in eadem prouincia erogasset,[4] tametsi earū soluendarum obligatio non nisi ex posteriore iudicato ac Senatusconsulto competens in eo ipso loco, in quo iudicatū fuerat, nata videretur.[5] Planè eorum sumptuum nomine, qui in causa appellationis & Camberij facta essent, absurdum foret cogi condemnatū præstare victori vtilitatem loci, & æstimationem illam monetæ, monetamve, quę apud Augustanos recepta sit, licet proponeres fortasse monetam Augustanam, id est, ex illa prouincia allatam, quæ Camberij impensa est tantam domino suo vtilitatem attulisse, quanti ea Camberij fuit.[6] *Ita Senatus* in causa N. Cantamot Augustani, 4. Id. Maij, 1594.

1 Quia semper & omnimodo indemnis seruandus est creditor, *l. Paulus 99. alias l. creditorem. D. hoc tit.*

2 Nam cum is, qui indebitum accipit, obligetur ex quasi contractu, *l. si quis absentis 5. §. is quoque. D. de oblig. & act.* non alio loco videri potest se ex quasi contractu obligasse is, qui indebitum accepit, quam vbi accepit. Porro vbi quis contraxit, vel quasi, ibi & conueniri vt soluat potest, *l. 2. §. omnes. l. heres absens 19. §. 1. D. de iudic.*

3 Non enim leuis iniuria fit ei, à quo inuito extorquetur solutio tanquam à debitore, cum tamen non sit debitor, *l. iniuriarum 12. §. si quis per iniuriam & l. si creditor 19. D. de iniur.*

4 Nam expensarum quoque nomine indemnis seruari victor debet, *l. properandum 13 §. sine autem alterutra. C. de iudic. l. eum quem 79. D. eod. l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2.*

5 Cum potuit fieri vt expensæ compensarentur, aut non adiudicarentur, *vt in d. l. qui solidum 78. §. 1. de legat. 2.*

6 Cum tanti moneta quæque sit, quanti expendi potest, *l. 3. de in lit. iurand. l. si ita fideiussorem 42. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXXIV.

Apocha in chirographi tabulis conscripta in eā causam facta creditur, quæ chirographo continetur, etiamsi dicatur id factum per errorem, nisi error probetur.

A Debitore pecuniam accepisse professus per apocham in chirographi tabulis conscriptam, in eam causam accepisse intelligendus est, quæ chirographo continetur.[1] Nec si per errorem id factum dicat audiendus est, nisi errorem probet,[2] quamuis non ab ipso debitore numerata sit pecunia,[3] sed ab alio, qui eam solutionem sibi proficere, & in aliam causam imputare velit.[4] Quod cum euenit inter eum, qui ipse soluit, & eum, qui solutionis commodum captat, prius discutienda res est, cuius vtilitati cedere solutio debeat.[5] Sed interim pro vero debito non habebitur, quod, an solutum sit, nesciatur. Ideoque interea inhibebitur executio.[6] Idemque erit, si apocha sic conscripta fuerit, vt debitoris persona

ſona demonſtrata non ſit, ſed ſolutio tantum teſtata.[7] Cur non enim præſumamus delendæ aut exonerandæ obligationis chirographariæ gratia factam ſolutionem, cuius probatio ex chirographo ipſo petatur? *Ita Senatus* in cauſa R. D. Abbatis Ambroniacenſis, & N. Ioannis Dionyſij Cauet, 3. Non. Iun. 1594.

1 Nulla enim ratio eſſet conſcribendæ apochæ in margine chirographi, ſi in aliam quam chirographi cauſam ſolutio facta eſſet.

2 Erroris enim probatio ſemper ſalua eſſe debet, cum nō conſentiant qui errant, *l. ſi per errorem 15. D. de iurisd. l. nihil conſenſus 116. §. vlt. de reg. iur.*

3 Qui caſus longè minorem habet dubitationem.

4 Eo prætextu, quia credendus quiſque ſit id potius ſoluiſſe quod ſuo nomine debeat, *l. & magis 4. D. hoc tit.* Sed tamē nihil vetat etiam ab alio ſolui quod alius debeat, *l. ſolutione 23. eod. l. ſoluendo 39. de neg. geſt.*

5 Nec enim poteſt vnica numeratio plures obligationes tollere, niſi in caſibus, de quibus *in l. in numerationib. 44. D h. t.*

6 Et quidem vtriuſque debiti propter incertitudinē, licet certum ſit, vni tantum debito ſolutionem proficere poſſe.

7 Imperſonaliter. Sufficit enim vt relinquatur locus interpretationi.

DEFINITIO XXXV.

Etiam promiſſio de reddendo chirographo inducit tacitum pactum de non petendo, ſicut & ipſa redditio.

NOn ſolum redditio inſtrumenti inducit tacitum pactum de non petendo,[1] ſed etiam promiſſio ipſa de reddendo inſtrumento,[2] quia non tam redditio inſtrumenti quam reddentis animus prodeſt ad eiuſmodi pactum inducendum.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 30. ſup. de reb. credit. & iureiur.

1 *l. 2. verſ. & ideo. cum ibi not. D. de pact.* Dixi *Def. 28. ſupr.*

2 Quamuis aliud ſit promiſſio de reddendo inſtrumento, aliud vero redditio inſtrumenti: ſicut & aliud eſt pactum de vendendo vel donando, aliud vero vēditio vel donatio. Bart. *ad l. vlt. nu. 8. D. de condict. cauſ. dat.*

3 *d. l. 2. l. creditricem 7. C. de remiſſ. pigno. l. qui debitori 15. C. hoc titul.*

DEFINITIO XXXVI.

Solutio faciēda in tot aureis æſtimatis per libras Regias, non tam ex aureorum quam ex librarum numero æſtimari debet, & poteſt fieri in quacunq; moneta admiſſibili in loco ſolutioni deſtinato, dum ne deteriorata ſit.

COnductor ex cauſa ſuſceptę cōductionis ſe obligauerat ad ſolutionem mille aureorū ęſtimatorum tribus libris Regiis, quæ ſex florenos cum aſſibus tribus monetæ noſtræ efficerent. Conuenerat que vt quamnis contractum eſſet apud nos, vbi & conducta bona ſita erant, ſolutio tamen Lugduni fieret ſumptibus & periculo cōductoris. Placuit nō eſſe cogendum conductorem in aureis ſoluere, ſed in alia moneta qualibet, quę Lugduni admitteretur,[1] ita vt ſi ſolutionis tempore pluris æſtimarentur aurei Lugduni, quam tribus libris Regiis publico mercatorum commercio, tres libræ in quacunque moneta admiſſibili etiam Sabaudica ſufficerent,[2] dum ne deterior moneta effecta eſſet, quam contractus tempore fuiſſet.[3] Idemq; ſeruandum, ſi in aureis ſolutio fieret, nimirum, vt ſi ſolutionis tempore quatuor libris Regiis aureus Lugduni æſtimaretur, trecentis aureis in totidem corporib. nummorum ſolutis quadringenti aurei ſoluti viderentur.[4] Appa-

gratia factam fuiſſe,[5] cum iam tum propter monetarum deteriorationem in ipſo Lugduni loco aureus multo pluris quam tribus libris Regiis æſtimaretur.[6] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, contra Ioannem Le grand Vectier & alios, pro Illuſtriſſimo D. Duce de Mercœur, 10. Calend. Decembr. 1594.

1 Quia, quamuis aurei eſſent in obligatione, fuerāt tamē æſtimati, quo caſu ſolutio fieri poteſt in æſtimatione, *l. ſi quis ſtipulatus 54. D. hoc tit.*

2 Legem enim certā ab initio habuit ſtipulatio, quæ poſtea, niſi ex vtriuſque conſenſu immutari non potuerit, *l. verb. 12 § pen. D. hoc tit.*

3 Nec enim tantundem reddi videretur, quod in moneta deteriore redderetur, *l. cum quid 3. D. de reb. cred. l. penul. ad fin. de condict. triticul. 3. §. 1. D. commod. l. Paulus 99. alias l. creditorem D. hoc tit.*

4 Habita ſcilicet ratione non ad numerum corporum, ſed ad æſtimationem.

5 Quod vnum maxime inſpiciendum eſt, quid nimirum factum ſit in gratiam debitoris vel creditoris, *l. Iauolenus 15. alias l. eum qui. D. de ann. legat. l. ſi ita relictum 43. §. Pegaſus. de legat. 2.*

6 Vt proinde non poſſet alia interpretatio fieri ſalua cōuentione, quæ ſemper conſeruanda eſt, vt aliquid operetur, *l. ſi quando 109. de leg. 1 l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſogonus. de verb. oblig.* [*Ita Senatus* in cauſa pupillorum de Valier, ante Cal. April. 1612]

DEFINITIO XXXVII.

Quod debetur in aureis, poteſt ſolui in quacunq; moneta ex conſuetudine, dummodo ea moneta non ſit minutiſſima. Nec valet obſignatio facta in moneta minutiſſima, maxime quā credibile ſit de proximo publicandam aut aliter improbandam.

AVreos ſimpliciter debens ſiue ex mutui, ſiue ex alia qualibet liberatur, dādo cōmunem publicamq; aureorum æſtimationem,[1] niſi adiectum ſit, vt in auro fiat ſolutio.[2] Idque nō tam ex iuris ratione, quæ aliud profecto ſuaderet, præſertim in mutuo,[3] quam ex locorum ac agentium fere omnium conſuetudine.[4] Quæ multo magis obtinet, ſi aurei ſint æſtimati,[5] niſi proponas ideo æſtimatos, vt quāuis in ſpecie ſolui deberent, certum tamen haberent pretium, ne auctæ vel diminutæ poſtmodum publicæ æſtimationis ratio vlla haberetur.[6] Sed tamē hoc ita accipiendum eſt, vt debitori non liceat in minutiſſima moneta totum debitum ſoluere, ſi alia ſit, in qua minore creditoris incommodo maior debiti pars ſolui poſſit, licet monetæ, quod vocant, augmētum offeratur.[7] Itaque cum debitor quidam egregiā debiti quantitatem in eiuſmodi nummorum ſpecie obſignaſſet, improbata eſt à Senatu obſignatio.[8] Quamquam eius improbandę ratio illa quoque accedebat, quod obſignationis tempore in eo res erat, vt proximo quoque die edicto Principis minutiæ illæ monetarum, etiam quæ à monetariis Principis excuſæ eſſent, damnari deberent, ſcripto iam de ea re edicto, ſola publicatione dilata in id vſque tempus, quo melior moneta excuſa foret.[9] *Ita Senatus* 3. Cal. Febr. 1595.

1 Non quidem ex ratione iuris, ſed ex illa generali cōſuetudine, de qua Bart. *in l. 1. D. de aur. & arg. legat.* vt ſequitur in Definitione. [Idque obtinet etiamſi quis aureos promiſerit ſolares boni ponderis ad characterem regis Franciæ, niſi additum ſit, *in auro*, quia cæteræ adiectiones omnes poſſunt aliam congruam interpretationem recipere citra illam adſtrictionem, vt in auro ſolui oporteat, ad excludēdos ſcilicet aureos, quos vocant monetales piſtoletos leuioris ponderis. Deniq; hoc caſu tales aurei ſunt tantum in obligatione nō in neceſ-

Source : BIU Cujas

ſitate ſolutionis. *Ita Senatus* in cauſa D. Senatoris d'Auiſe, de qua *num. ſeq.*]

2 Tunc enim omnino ſeruanda conuentio eſt. [Et tamen hoc quoque caſu receptum eſt, vt liberetur debitor ſoluendo æſtimationem: at non communem vt in alio caſu, ſed quanti plurimi æſtimantur vulgo & communiter aurei etiam per abuſum commerciorũ. Semper enim neceſſitas nos eo adigit, vt etiamſi quod debetur maximè in ſpecie conſiſtat, neceſſario tamen deueniendum ſit ad æſtimationem, vt poſſit fieri executio iudicati, *l. 4. §. ait Prætor D. de re iudic. Ita Senatus* in cauſa Fratrum Dominicanorum Chamberij, & Rectoris Hoſpitalis de Machy, Nouembr. 1612. Et rurſum in cauſa D. Senatoris d'Auiſe, & D. Comitis de la Foreſt. In qua præterea iudicatum eſt, Si plures ſummæ aureorum in eodem inſtrumẽto comprehenſæ ſint, quarum vna ſit ſoluenda in auro, altera in aureis ſimpliciter, & ambæ poſtea iunctæ ſint in vnam eãdemque ſummam tot aureorum ſimpliciter non adiecta clauſula, *ſoluendorum in auro*: videri de omnibus conueniſſe vt in auro ſoluerentur, ſumpta ſcilicet ea interpretatione quæ vtrique ſummæ conueniat, & ne vna eademq; ſumma ex pluribus collecta diuerſo iure cenſeatur, *l. eum qui ædes 23. D. de ſucapio. l. vlt. in fi. de triti. vin. & oleo legat.* Latum eſt Arreſtum die Aprii. 1614.]

3 Quia id ſoluendum eſt, quod eſt in obligatione, & quod ſit eiuſdem bonitatis & qualitatis, *l 3. D de reb. cred.*

4 De qua cõſuetudine atteſtatur Bar. *in d. l. 1. de aur. & ar. lega.*

5 Quia tunc æſtimatio ipſa eſt in obligatione, ob idq; tãto magis poteſt eſſe in ſolutione, vt tractaui pluribus in meo illo tractatu de nummariis ſolutionibus.

6 Exemplo eius quod ſcriptum eſt *in l. ſi inter 21. C. de iur. dot. l. æſtimatio 50. D. ſolut. matr.*

7 Nã quanto minutior & minoris valoris eſt moneta, quæ ſoluitur, tanto incommodior eſt ſolutio accipienti.

8 *Arg. l. Paulus 99 aliàs l. creditorem. D. hoc tit.*

9 Vt proinde non eſſet cogendus creditor ſolutionem accipere in ea nummorum ſpecie, quæ poſt paucos dies inutilis futura eſſet, *arg. l. creditor 102. tum ibi not. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVIII.

Soluens bona fide ei, qui credebatur habere ius accipiendæ ſolutionis liberatur, maximè ſi ſoluat poſt condemnationem, etiamſi poſtea reſciſſum ſit iudicatum, niſi ſoluens ſciuerit vndecunque. Item conductor ſoluens vero domino patientiam præſtante, liberatur à ſuo conlocatore.

SOlutio ei facta, qui ſolutionis accipiendæ ius habere credebatur, liberat ſoluentem bona fide, tãetſi prædo fuerit is, qui ſolutionem accepit.[1] Multo magis idem erit, ſi iudicatũ pro ſe habebat is, cui ſolutum eſt,[2] nec quod poſtea contrario iudicato ex noua cauſa victus ſit, nocebit ſoluenti poſt ſecundũ iudicatum, ſi non id ſciuiſſe probetur, quoniam imputari victori poteſt, cur ius ſuum citius non ſit executus.[3] Planè ſcientiam probari ſufficiet vndecunq; prouenerit, nec denunciationem à victore factam fuiſſe neceſſe erit.[4] Ex contrario, ſi à te fundum conduxero, cuius nomine poſtmodum controuerſiam paſſus à Titio ſuccubueris, non eo minus liberabor ſi ſoluam Titio, quod ſibi perſonali actione ſim ex contractu obligatus.[5] Finita namq; inter nos intelligitur conductio ſtatim atq; alteri quæſitum ius eſt prohibendi, ne maneam in conductione,[6] æquumq; eſt ei me ſoluere, cuius res eſt, quippe patientiã mihi præſtat, quam alioqui præſtare nec vellet nec cogeretur.[7] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Dominicæ Dalfin, 5. Cal. Febr. 1595.

1 *l. ſi vrbana 55. D. de cond. indeb.* Rot. *deciſ. 1. de ſol. in nouis. l. filia 88. D. de ſolut.*

2 Cũ res iudicata pro veritate habeatur, *l. res iudicata 206. de reg. iur.* & aperte ſit iniquum impune non ſoluere illũ, quem prætor cogat ſoluere, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem. D. quæ in fraud. cred. l. ait prætor 7. §. 1. verſ. permittitur. D. de minor. l. ſancimus 25. C de admin. tutor.*

3 *Arg. l. cum poſtulaſſem 44. D. de damn. infect.*

4 Scienti enim vndecunque ſciuerit, poteſt imputari, *l. vlt. D. de tranſact. l. nam ſi auctor 26. D. de rei vind.*

5 Et hic eſt valde notabilis caſus, in quo id, quod vni debetur, poteſt etiam inuito eo ſolui alteri, ita vt ſoluenti contingat liberatio, nempe quia debitum pro cauſa habet conductionem rei, quæ ad alium incipit pertinere, *arg. l. ſi tertium 6. §. ſi quis prius. D. de aqua & aqu. plu. arcend.*

6 *l. emptorem 9. cum ibi not. C. de loca.*

7 Quaſi noua inter nos facta locatione.

DEFINITIO XXXIX.

Lata lege contra abuſum commerciorum in aureis æſtimandis, maior habenda eſt ratio legis quam abuſus.

CVm arreſto Curiæ rationalis certa nummis aureis ſtatuta eſſet æſtimatio, vetitũq; ne quis eos pluris æſtimaret.[1] Nec eo minus tamen abuſu commerciorum, temporumque licentia aureus pluris æſtimaretur, placuit creditorem, cui certus florenorum numerus deberetur, cogendum non eſſe aureos accipere ſupra eam æſtimationem, quæ publica auctoritate eſſet conſtituta.[2] Ideoque nec valere obſignationem, quæ ſic facta fuiſſet,[3] & conſequenter iuſtam creditorẽ appellandi cauſam habuiſſe ab eo iudice, qui obſignationem illam rite ac legitime factam eſſe pronunciauerat.[4] *Ita Senatus* in publico Auditorio, pro Petro Pignier, contra N. Forey, 3. Cal. Maij, 1595.

1 Nam in Republica bene cõſtituta vtique certa eſſe debet ac perpetua nummorum æſtimatio, *l 3. D. de in lit. iur.*

2 Iudicandum enim eſt ex legibus, non ex abuſu, nec tam inſpiciendum eſt quid Romæ fiat, quam quid fieri debeat, *l. ſed licet 12. D. de off. præſid.*

3 Non enim poteſt rite factũ videri, quod factum eſt cõtra leges, *l. non dubium 5. C. de legib.* [Nec priuatorum cautiones legum auctoritate cenſeri debent, *l. vlt. D. de ſuis & legit.*]

4 Quia pronũciauerat contra leges & contra ius cõmune, *l. 1. §. 1. D. quæ ſent. ſin. appell. reſc.* Iunge tamen *Deſi. 41. inf.* [Aliud ergo eſt ſi abuſus commerciorum ex interuallo ſequatur legem. Nec enim ea vtilitas, quam per viam liciti cõmercij poteſt quis conſequi ei auferenda eſt, *l. Paulus 99. D. hoc tit. Ita Senatus* pro D. d'Auiſe Senatore, contra D. Comitem de la Foreſt, April. 1614. Iunge *Deſin. 41. inf. & 21. & ſup. hoc tit.*]

DEFINITIO XL.

Mora contrahenda impeditur per oblationem præſertim iudicialem, ſine obſignatione, at contracta non purgatur citra obſignationem.

OBlatio ſola cum in iudicio facta eſt, licet neq; obſignationis, neque ſolutionis vim habeat, ad inducendam liberationem,[1] prodeſt tamen ad impediendum curſum vſurarum, quæ ex mora deberẽtur, quia moram contrahendam impedit, (2 quamuis contractam non ſiſtat,[3]) licet verbalis tantum fuerit,[4] ſi creditor oblationem recuſauerit. Quem ideo cautum eſſe oportet, vt oblationem verbo factam verbo agnoſcat, ne dubitari poſſit quin ſteterit per debitorem, quo minus ſolutio facta ſit aut ſaltẽ obſignatio.[5] Sanè ſi mora iam contracta ſit, non purgatur per ſequentem oblationem, niſi ſequatur obſignatio.[6] *Ita Senatus* in cauſa D. de Nicolle & N. Petri Ludouici de Leſchereine, 11. Cal. Maij, 1595.

1 *l. ſi per te non ſtat 9. & l. acceptam 19. cum ibi not. C. de vſur.*

2 *d. l. ſi per te.*

3 Quam ſemel interueniſſe ſufficit vt vſuræ perpetuo debeantur, quouſque debitum ſoluatur aut pro ſoluto habeatur, *l. Titia Seio 87. §. vſuras de leg. 2.*

4 Sic enim vulgo noſtri ſentiunt ex *l. ſi rem 95. vlt. D. de pign. act.* ſed male, vt puto, quia debet locus ille, ſicut & cæteri, intelligi de oblatione reali, vt ſcripſi in Rationalibus *ad l. ſi debitori 21. D. de iudic.*

5 Conſilium eſt Bart. *ad l. creditores 3. C. de pign.*

6 *d. l. ſi per te non ſtat in fi.* quia obſignatio ſola illa eſt, quæ vim ſolutionis obtinet, *l. obſignatione 9. C. hoc tit.*

DEFI-

DEFINITIO XLI.

Qui se obligat aureos soluere ad communem valorem, eum valorem promisisse intelligitur, qui sit frequentatus etiam abusu commerciorum, maxime si ipse acceptos aureos expenderit ad eum valorem.

AVreos ad communem valorem soluere obligatus, non eum promisisse intelligitur, qui edicto Principis aut Magistratuum vices Principis gerentium auctoritate constitutus est,[1] sed eum, qui vsu adeoq; abusu commerciorum frequẽtatur.[2] Nec iniqua aut prohibita est conuentio, si præsertim is, qui se ad eam solutionis formam obligauit, acceptos à creditore nummos ad eum valorem expenderit.[3] *Ita in Senatu* ex tempore tractatum contra Benedictum Gilland, & Henricum Pie, pro Claud. Appian. 3. Non. Iun. 1595.

1 Nec enim communis valor ille est, sed publicus & præcisus, *l. pretia rerum 63. D. ad leg. Falc.* Vide tamen *Desi. 39. supr.*

2 Id enim facit & euincit vtilitas promiscui vsus, *l. si quis mancipiis 17. §. si impubes. D. de instit. act.*

3 *Arg. l. 1. & tot. tit. D. quod quisque iur.*

DEFINITIO XLII.

Moram contrahens in soluendo non ob id cogitur soluere in meliore moneta, quam quæ fuerit tempore contracti debiti, nec ita gatur de dote.

NEc dotis fauor, nec mora in soluendo contracta facere potest, vt solui dos debeat in meliore moneta, quam quæ fuerit tempore dotis datę aut promissæ,[1] quia nunquam mora facit, vt plus debeatur, sed tantum vt eius, quod debetur, aut periculũ aut accessio præstetur.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. supr. De pact. conuent. tam sup. dot.

1 Sufficit enim vt reddatur in eadem bonitate, *l. cum quid 3. & ibi not. D. de rebus credit. & in l. Paulus 99. alias l. creditorem. D. hoc tit.*

2 *l. si ex legati. 23. & seq. l. si seruum 91. §. sequitur D. de verb. obl. l. mora 32. §. in bonæ fidei l. cum quidam 17. §. si pupillo D. de vsur.*

DEFINITIO XLIII.

Edictum de imminuenda quantitate debiti ob meliorata s monetas non pertinet ad expensas litium, quamuis iam ante factas & taxatas.

CVm edicto Principis aureorum valor extrinsecus imminutus esset aucta intrinsecus bonitate monetarum, atque ideo constitutum fuisset, vt in soluendis omnibus debitis, quæ contracta essent à Cal. Ian. anni 1591. in edicti vsq; diẽ ea forma seruaretur, vt qui florenos octo deberet liberaretur quãdo septẽ florenos cũ octo assibus solueret. Quæsitũ est an edictum generalissimis verbis conceptum etiam ad litium expensas pertineret, quę ante edictum factæ adeoque taxatæ proponerentur. Nam de iis, quæ post edictum taxatæ essent, dubitari non poterat, quin in noua moneta sine diminutione deberentur.[1] Quandoquidem constat debitum impensarum quandocunque prorogatarum ex tempore taxationis certam legem formamq; accipere.[2] Et placuit ad hoc debiti genus edictum non pertinere.[3] Quoniam quæ actuariis & procuratoribus ad instruendam litem salaria præstantur, ea iam inde à multis annis taxata sunt,[4] & eo tempore quo multo melior moneta cudebatur, quam illa sit quæ nunc cuditur. Eaque taxatio tam stricte semper obseruata est, si nõ ab actuariis saltem à iudicibus & Senatoribus,[5] vt quamuis lõge deteriores monetę postea cudi cœperint, nõ ideo tamen aucta sit quantitas, quæ ex mera contrarij iuris ratione augeri debuisset.[6] Nempe quia variante in singulos fere dies aut mensis bonitate monetarum & æstimatione, in incerto semper esset quid actuariis & procuratoribus deberetur, nouasque ex ea causa & innumeras lites suscitari necesse esset.[7] Ergo ex contrario aucta monetarum bonitate, nihil idcirco immutari oportet.[8] Atqui; inquies; ita fiet, vt qui expendit in viliore moneta solutionem, accipiendo in meliore, plus recipiat quam impenderit. Fateor, sed potuit ex contrario minus accipere, si moneta deterior facta fuisset: cur ergo non ei prosit dubius euentus, qui & potuit nocere?[9] Rursus quid si nondum soluerit actuariis & procuratoribus, quod ob sumptus ante edictum factos soluere debuit? An non cogendus erit vt in noua moneta soluat quantumcunq; meliore.[10] Quid vero interest condemnati, an victor iam soluerit, an adhuc debeat, aut an aduersarij, an actuarij vel procuratoris ad litem dari commodo cedat, quod moneta melior cudi cœperit? Denique cur victori pusillum hoc commodum inuideamus, quem certum est, nunquam posse ex litis victoria tantos sumptus consequi, quãtos reuera fecerit:[11] *Ita Senatus* in causa Hadriani de Landrian, contra Ludouicum & Iacobum Rollier, Prid. Non. Iul. 1595.

1 Quamuis factæ essent in moneta deteriore.

2 Cum ante factam taxationem nesciri possit, quid & quãtum expensarum nomine debeatur.

3 Licet dici soleat legem generaliter loquentem generaliter quoque intelligendam esse, *l. in fraudem 15. in fi. D. de test. milit. l. de pretio. 8. D. de publician. in rem act. l. 1. §. generaliter. D. de legat. præst.*

4 Stylo Senatus nostri iam inde à multis annis & ab ipsa Senatus erectione condito.

5 Ad quos maxime legum custodia & obseruatio pertinet.

6 Ex not. per Guid. Pap. *q.* 493. & per Bart. *in l. Paulus 99. alias l. creditorem. D. hoc tit.*

7 Exemplo eorum quæ scripsimus *Desin. 30 supr.*

8 Vt par sit ratio dubij euentus in vtrumque casum, *l. de fideicommisso 11. C. de transact. l. si pater puellæ 12. C. de inoff. testa. l. pen. C. hoc tit.*

9 Nemo siquidem audiendus est id petens, cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum postulaturus, *d. l. pen. C. hoc tit.*

10 Ita est, vt dixi *nu. 2. supr.*

11 Est enim hoc certissimũ, & summo litigatorum omnium malo comprobatum, nunquam sumptuum nomine tantum repeti, quantum fuerit impensum. Quæ ratio erat dubitandi, *ad l. petitor 30. in fi. D. de liber. legat.*

DEFINITIO XLIV.

Soluendum est legatum in ea monetæ bonitate, quæ fuit tempore testamenti, siue melior moneta tum fuerit, siue deterior.

EAdẽ fere quæstio, quæ tractata est de legatis ab eo tempore factis, quod edicto aut Senatusconsulto ad edictum facto comprehensum erat, an in ea moneta solui deberent, quæ fuerat testamenti tempore, an in ea, quæ subinde melior effecta fuisset? Dubitationem faciebat, quod edictum de debitis duntaxat locutum, non nisi ea debita comprehendere videbatur, quæ ex contractu inter viuos descenderent,[1] quodque liberalitas in benemeritum collata,[2] adiuuanda potius quam restringẽda videretur:[3] magis tamen probabatur testamenti tempus hoc casu inspici debere, sicut fit ex contrario, cum mo-

Source : BIU Cujas

neta vilior & deterior effecta est,[1] vt vna eademque sit ratio augmenti & diminutionis.[2] *Ita tractatum est* 8.Id.Iul.1595.

1 Quod enim legatum est, donatum videri debet magis quam debitum, *l.legatum est donatio 36.de legat.2.*

2 Non enim solent relinqui legata, nisi ob præcedens aliquod benemeritum, *l.nec adiecit 9.D.pro socio.*

3 Quomodo adiuuari semper debet quæ sunt fauorabilia, *l.hoc modo 64.in fi.de condit.& demon.* restringi vero quæ odiosa, *l.cum quidam 19.de liber.& posthum.c.odia de reg.iur.in 6.*

4 *Ex l.si ita 8.D.de aur.& argen.legat.* Dixi *Desi.15.sup.eod.*

5 *Vt in l.scribit 74.in fi. D.eod.tit.de aur.& argen.legat.* secundum eam loci illius emendationem quam docuit Iacobus Cuiac. *lib.obseru.2.c.39.l.id quod 7.in princ. D.de pericul.& commod.rei vendit.* Fallit tamen in specie *l. deducta 58. §.penul. D.ad SC.Trebell.*

DEFINITIO XLV.

Vsurarum aliarumq; accessionum augmentum monetale nullum vnquam debetur.

QVod ad vsuras aliasve accessiones attinet, sæpius iudicatum est, augmẽtum monetæ nullũ deberi, ne à tempore quidem taxationis, non ea ratione, ne detur accessionis accessio,[1] cum principale debitum sit,[2] sed ne det ea res materiam litium multiplicandarum, si in singula tẽpora & pene momenta, quibus vsuræ deberi incipiunt, spectari oporteret, quis monetarum status & valor esset.[3] Igitur solui eas oportebit in ea moneta, quæ currit cum petũtur, siue melior illa siue deterior facta sit.[4] *Ita Senatus* in causa, de qua SC.12.supr.de vsur.

1 Quæ nunquam danda est, *l.vlt.C.de vsur.*

2 Vt scripsi *Desi.30.nu.2.supr.& alibi sæpe.*

3 Exemplo scilicet eorum quæ scripsimus *d.Desi.30.* de nullo præstando augmento annuarum pensitationum *ex l.quidã 21.D.de reb.credit.l.singulis 6.D.de except.rei iudic.*

4 Quod vtique in dubio euentu positum est.

DEFINITIO XLVI.

Qui indebitè id exegit, quod solui debuerat ad domum creditoris, cogitur id reddere similiter ad domum eiusdem creditoris.

EXactis indebite per aliquem reditibus alienis, quorũ ea conditio erat, vt per debitores ad creditoris domum ferri deberent,[1] si is postea ad restitutionem condemnetur, recusare non debet quo minus ferat etiam ad domum creditoris. Quia licet non sit emphyteuta, cum tamen effecerit, ne ab emphyteutis exigi amplius possit,[2] præstare debet ea omnia, quæ emphyteutæ ipsi præstare cogerentur.[3] *Ita Senatus* in publico Auditorio, pro D.de Bellegarde, contra D.d'Auully & de Seruans, 5.Id.Iul.1595.

1 Quod Gallice dicimus, *rente portable.* Regulariter enim non cogitur debitor ire ad domum creditoris, *l.item illa 18.* vbi Bart. *D.de const.pecun.*

2 Siquidem iniquum esset emphyteutam bis idem soluere.

3 Tanquam qui vltra successerit in locum emphyteutæ, qui ad hoc erat obligatus.

DEFINITIO XLVII.

Obsignatio etiam cum satisdatione minorem vim habet ad inducendam moram, quam ad eam impediendã quamdiu ignoratur, an quod petitur debeatur?

QVamdiu incertum est, an quod petitur debeatur, non potest obsignatio certæ quantitatis, facta per debitorem recusante solutionem creditore, constituere in mora creditorem.[1] Nec si præstita sit satisdatio.[2] Nam quod dici solet, sufficere vt pro non liquidis præstetur satisdatio, ita accipiendũ est, vt sufficere possit ad impediendũ, ne debitor in mora constitutus videatur, sed non etiam ad faciendũ, vt debitor creditorem in mora constituere possit.[3] Non quod in huiusmodi quæstionibus de mora magis fauendum sit debitori quam creditori,[4] sed quia multo facilius est moram impedire, quam inducere.[5] Cæterũ nec in mora est debitor, qui nec soluit, nec offert satisdationem, quamdiu liquidũ non est quid ille debeat.[6] Sed & obseruandum, multum referre, an quæramus vtrum debeatur, an de illo potius, quantum debeatur? Si non constet deberi, de illo prius cognoscendum est, quam vt debitori prodesse possit satisdatio, cũ alioqui quantitas est certa. Quid enim necesse est satisdare parato creditore quantitatem ipsam quam petit, & quæ certa est accipere, si offerretur?[7] At cũ de illo duntaxat quæritur, quantum debeatur, nec tam pronunciationem quam liquidationem res desiderat, æquissimus est planeque necessarius vsus satisdationis,[8] ne noceat debitori, quod statim non possit soluere rem, quæ ne soluatur, non tam per ipsum stet, quam per rem ipsam.[9] *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz, & Ioannis Gaudinon Aduocatum, Prid.Id.Iul.1595.

1 Qui enim probabiliter ignorat quantum debeatur, non potest in mora esse vel soluendi vel accipiendi solutionem, *l. non potest improbus 99.cum ibi not.de reg.iur.*

2 *Ex l.statuliber rationem 5.D.de statulib.*

3 Difficilius enim est alium in mora constituere, quam seipsum à moræ periculo liberare.

4 Nullus enim vnquã fauor est moratoris, siue debitor ille sit, siue creditor, ne sua ei mora & frustratio prosit, *l.hominem 37.D.mand.l.in condemnatione 173.§.vnicuique.de reg.iur.*

5 *l.si per te non stat 9.C.de vsur.l.vlt.D.de leg.commiss.*

6 Cum nihil possit ei imputari, *arg l.sciendum 21.& seq.D. de vsur.* Idem est, si nemo sit qui possit accipere solutionem, *l. pecuniæ 9.§.1.l.cum quidam 17 § si pupillo eod.tit.& d.l.vlt.D.de leg.commiss.*

7 Nam neque satisdatio neque obsignatio vice solutionis est, cum solutio ipsa fieri commode potest, quod euenit, quoties certum est, quid debeatur & quantum.

8 *Ex d.l statuliber rationem 5.D.de statulib.*

9 Semper enim aliquo modo succurrẽdum est ei, cui nihil imputari potest, *d.l.pecuniæ.§.1.d.l.cum quidam.§.si pupillo. D.de vsur.cum similib.*

DEFINITIO XLVIII.

Solutio facta apparitori quamuis nullum ad solutionem accipiendam mandatum habenti, liberat soluentem, si modo facta sit iusto metu carcerum, & quid si apparitor acceptam pecuniam non statim reddat creditori?

APparitori potest soluere quisquis ab eo metu carcerũ vrgetur, vt in promptu soluat, licet is neque speciale mandatum habeat ad accipiendam solutionem, neq; chirographum sibi traditum à creditore,[1] quia multo magis imputari potest creditori, cur talem apparitorẽ elegerit ad exequendũ,[2] nec adhibuerit legitimum procuratorẽ, qui solutionem acciperet,[3] quam debitori, cur non carceres iniustos pati maluerit.[4] Quid enim ei imputes, qui cogitur soluere, si soluat?[5] Nisi ponas debuisse illum etiam ex apparitoris præcepto soluere ad domum creditoris.[6] Sanè non videtur carere dolo apparitor, qui acceptam pecuniam non statim reddit creditori.[7] Idcoque in eam rem æquum esset publice prospici aresto generali, quale in Gallia pronunciatum esse ex Pragmaticis Gallis quidam testantur.[8] *Ita Senatus* contra Clementem Augusard, 5. Calend. Decemb.

Source : BIU Cujas

Decembr.1595.& paulo ante, contra D.de Chaffardon pro debitore qui soluerat N. Lamberto apparitori. *Sine die.*

1 Dixi *Defin.24.supr.hoc tit.*

2 *Argum.§.praterea.Instit.quib.mod.re contr.oblig.l.1.§.illud sciendum & seq.D.de separat.*

3 *l.vero procuratori,12.l.qui hominem,34.§.si nullo,l.solutam, 49.D.hoc tit.*

4 Per quos scilicet ius ipsum libertatis infringitur, *l.1.& 2.D.de homin.liber.exhib.l.Titio centum,71.§.Titio centum,D.de condict.& demonstr.*

5 *l.quod autem.6.§.apud Labeonem, D qua in fraud.credit.l. ait pretor,7.§.1.vers.permittitur, D.de minor.l.sancimus,25. C.de admin.tutor.*

6 Tunc enim potest imputare ei, cur maluerit soluere apparitori,cum ad id non vrgeretur.

7 Cum non alia mente ipsi detur, quam vt eam statim quasi nuntius perferat ad creditorem, *arg.l.absenti,* 10. *D.de donat.*

8 Ioan.Papon.*in syntagm. Arestor. tit. D'huyssiers, sergents, &c.num.vlt.*

DEFINITIO XLIX.

Cum euicta est res, quæ fuerat data in solutum, siue pro re, siue pro pecunia, an pristina actione possit agi, an vero sola supersit actio de euictione?

QVI in solutum accepit rem pro re,id est,specié pro specie, quod vtique si creditor consentiat fieri posse non ambigitur,[1] non eo minus pristinam actionem saluam habet,si postmodum res quam accepit euincatur.[2] Quasi hoc casu facta permutatione rerum,quam constat non aliter fieri posse, quam si hinc inde dominium transferatur. Nec enim qui rem alienam dat, vllam contrahit permutationem.[3] Sed tamen distinguunt plerique[4] hoc casu, an de euictione cauerit,necne, is qui rē pro re in solutum dedit? Et rursus qua ex causa euictio secuta proponatur, an quod ab initio fuerit alienus fundus, aut in ea saltem conditione,vt ex postfacto videri possit iam tum alienus fuisse, an quod alij creditori anteriori fuerit iure obligatus?Priore casu nō dubitant, quin secuta euictione supersit actio pristina ob debitum repetendum, tanquam quæ sublata non sit per alienæ rei solutionem,[5] nec si de euictione cautum sit accipienti.[6] Posteriore vero magis probant subdistinguendum esse, an de euictione cautum sit, an non? vt si cautum sit, de euictione agi ex empto, non quidem directa,sed vtili actione oporteat,[7] pristina autē actio nulla supersit,[8] nec per euictionem adimatur debitori liberatio, quæ fuerat parta per solutionem,[9] si vero nihil de euictione conuenerit, actio supersit vetus, quæ competere sola potest.[10] Nec enim similis venditioni esse possit contractus ille,in quo pecunia non interuenit.[11] At si pro pecunia res detur in solutum,magis probant,[12] vt euicta re non possit agi prima actione, sed necessaria sit vtilis ex empto, quasi contracta hoc casu emptione, cum huiusmodi genus cōtractus, quo res pro pecunia soluitur,vicem obtineat vēditionis, quæ venditorem non obligat,nisi ad tradēdum. Si vero genus quod debebatur,non consistebat in pecunia,sed in alia re supersit creditori actio pristina contra debitorem, quasi nunquam liberatum ex ea solutione, quæ potuerit quandoq; reuocari.[13] Hæc ita si non per transactionem eiusmodi datio in solutum peracta sit,quo casu fatentur, odio litiū & fauore transactionum receptum esse,vt extincta actio nō magis per euictionē resuscitari vnquam possit,[14] quam per non secutum eius rei, quæ transactioni causam dederat,implemētum.[15] Planè si ponas conuenisse nominatim,vt,si quando res in solutum data euincere-

tur,actio pristina supereesset,nemo dubitat, quin omni casu supereesse illam dicendū sit,pacti nimirum potestate.[16] Idemq; admittendum esse placet, si de dote actio præcesserat,[17] cuius fauor vtique non admittit,vt pro ea cogatur maritus contentus esse noua ex empto actione, quæ pro euictione competit, quippe quam minus fauorabilem esse constat, minusque plenas habere præstationes.[18] Multo igitur magis eandem sequemur sentētiam, si de dote non maritus agat, sed mulier soluto matrimonio, cum fauorabilior sit causa mulieris quam mariti, vel ob hoc maximè quod admixtum habet fauorem reipublicæ,cuius interest dotes saluas esse ad cōciliandas facilius nuptias,replendamq; liberis hominibus ciuitatem.[19] Atq; hæc quidē ex Bartoli & sequacium traditionibus rectè tractabantur. Sed tamen verius mihi videbatur,tot prætermissis distinctionibus generaliter cōstituendum esse, si iuris rationem solam inspiciamus, nūquam pro soluto habendum esse id quod postmodum quacunq;ex causa euincitur,[20] ac proinde veterem actionem supereesse, siue ad agendum siue ad excipiendum,[21] personalem quidem paulo difficilius, quam nimirum tolli facilius est,[22] sed hypothecariam haud dubiè, quam certum est tamdiu durare,quamdiu verum est,nec solutam pecuniam nec aliter satis factū fuisse.[23] Quis enim dicat ei solutum vel satisfactum fuisse, cui data sit in solutum res,quæ postmodum fuerit euicta?[24] Nec quod is qui rem pro pecunia in solutum accepit actionem de euictione omnimodo habiturus sit, exemplo emptoris, etiamsi nihil de euictione cōuenerit,nocere illi debet,quominus pristino iure vtatur,[25] si malit creditoris hypothecarij,quā emptoris decepti personam sustinere, cum debitor qui dat in solutum,& quem ad dandum teneri certum est,non eo minus teneatur ad tradendum.Imo ac tanto magis,quod sine traditione datio,dominiiq; translatio fieri nulla potest.[26] Vnde illud etiam fit, vt quamuis ex causa contractæ permutationis dominium vtrinque transferri necesse sit, secuta tamen vnius euictione ad exemplum actionis ex empto danda sit de euictione actio ei, qui euictionē passus est, vt quicquid sua interest consequatur.[27] Certè nec dubitabam,quin si per transactionem datum quid esset in solutum,restaurari aut etiam retineri priorem actionem nullo casu oporteret, cum id fieri non posset, quin ipsa quoq; lis resuscitaretur, quam resuscitari nunquam expedit? Ne tum quidem cum alioqui actionem resuscitari æquum esset.[28] Siquidem is,qui per transactionem aliquid in solutum accepit, hoc omnino egit,vt non tantum ab actione pristina, sed etiam à lite discederet, cuius repetendæ vix vlla vnquam satis iusta causa esse videatur.[29] *Ita tractatum est* in ea causa,de qua in Defi. 8.supr.De remission. pignor.

1 *l.si non sortem,26.§.si centum, D.de condict.indeb.l.manifesti,17.& præced.C.hoc tit.*

2 *l.si quis aliam,*46.vbi Bartol.& alij, *& ad l.quires,98. in princ.D.hoc tit.*

3 *l.1.vers.ideoq; Pedius ait, D.de rer.permut.*

4 Sic enim Bart.distinguit *ad d.l.si quis aliam,nu.2.*

5 *l.libera,8.C.de sentent.& interloc.omn.iudic. l.cum quis,38. §.qui hominem, D.hoc tit.* Bald. *in l.eleganter,24. in fin.principij, D de pignor.act.*vbi allegat rationem diuersitatis, quia hypothecaria nudam auocat possessionem, *l.si cum venditor,66.D. de euict.*

6 Non enim debet creditoris conditio esse deterior ob id,quod sibi cauerit pro euictione, nec vnquam amittit quis veterem actionem ob id,quod adiiciat nouam.

7 *l.si prædium,4.C.de euict d l.eleganter in princ.de pign.*

8 Bart.*ad d.l.si quis aliam.num.2.ex l.vlt. D.de condict.caus. dat.*quamuis Roman.& Imol. *in l.Aristo.§.Labeo, D.de donat.*

Source : BIU Cujas

teneant cõtrarium, & rectè.

9 *Vt in l. qui res* 98. *§ diuersum, D. hoc tit.*

10 *Ex l. si rem meam*, 20. *D. hoc tit.*

11 Vt possit dari actio ex empto de euictione, & in hoc sanè fallitur Bart. Nam & cum rerum permutatio facta est, si ex vna parte res euicta sit, competit actio, quanti interest, vt dicam *ad fin. Defin. ex l. si permutationis*, 29 *C. de euict.*

12 Idem Bart. *ad d. l. si quis aliam, n.* 2. *ex d. l. si prædium* 4. *C. de euict.* cui iunge *l. si ob causam*, 13. *eod.* Item *ex d. l. eleganter*, vbi Bart. putat esse casum, *D. de pign act.*

13 *Ex l. qui concubinam* 29. *§ si heres, de legat* 3.

14 *l. si pro fundo*, 33 *C. de transact.*

15 Datur enim actio præscriptis verbis, vt contractus impleatur, *l. quamuis* 39. *eod* Bart. vbi supr. *n.* 1. *ad fin.*

16 Bart. *ibid. n.* 1. *in princ. & nu.* 2. *in fin.*

17 *Vt in l. qui res*, 98 *in princ. de solut.* sic enim Bart. ad illum text. respondet, quamuis eius ratio sit generalis.

18 Castren. *ad d. l qui res n.* 1 *ex l. vnic. C. de rei vxor. actio.*

19 *l.* 1. *D. solut. matr.* l. *interest* 18 *D. de reb. auct. iud. possid. l. alias l.* 3 *de priuil. credit.*

20 Per tex. *in d. l. si rem*, 20. *d. l. si quis aliam* 46. *l. qui res*, 98. *D. hoc tit. d. l. qui concubinam*, 29. *§. si heres, de leg.* 3. *l. si à subst. iuncto* 45 *§ heres, de leg.* 1. *l.* 4. *C. de euict. l. quod euincitur*, 190. *de regul. iur.*

21 Anton. Capyc. *decis.* 43. quamuis contra sentiat Alexan. *cons.* 105. *ad fin. vol.* 5.

22 De quo vide elegans consilium Ioann. de Neuizanis, *cons.* 69. *à nu* 12. *vque ad fin.*

23 *l ex sextam in pen. §.* 1. *in fin. T. de except. rei iudic. l. grege.* 13. *§. etiam. D. de pignor. l. debitor* 59. *C. ad SC. Trebell. l. cum quis*, 39. *§. vlt. D. hoc tit. l. si rem*, 9. *§. omnis, D. de pigno. act. d. l.* 4. *C. de euict.*

24 *d. l.* 29. *§ si heres de leg.* 3

25 *argum. l.* 1 *§. si quis à parent. manum. sit. l. in bello*, 12. *§ si quis seruum, D. de captiu. & postlim.*

26 *l. traditionibus. C. de pact.* Et hęc ratio destruit rationem Bartoli.

27 Text. est *in l. si permutationis*, 26. *C. de euict. l.* 1. *C. de rer. permut.*

28 *d. l. si pro fundo*, 33 *C. de transact.*

29 *l. fratris*, 10. *l. interpositas*, 13. *l. causas*, 16. *& pass. C. eod.* Nec facit pro Bart. textus quo ipse & Alex. mouentur, *in d. l.* 4 *C. de euict.* Potius enim probat disertis verbis per dationem in solutum rei postea euictæ non mutari causam pignoris. Minus obstat *d. l. eleganter.* Non enim ait per acquisitionem dominij reuocabilem finiri pignus, sed videri finitum esse, quod tamen re vera non finitur, *d. l.* 4 Deinde facile est videre totum eum locum esse Triboniani, siue verba, siue sensum consideres, vt pluribus Deo fauente docebimus *in Rational. & Defin.* 20. *infr. tit. prox. num. vlt.*

DEFINITIO L.

Emptor fundi dotalis, qui ex vtriusque coniugis volũtate debuit pretium deponere penes certam personam, vt in alterius fundi redemptionem impenderetur, si volente marito deponat penes alium æquè idoneum, etiam ignorante muliere tutus est.

QVæ marito in dotem bona sua omnia dederat præsentia & futura,[1] dotalem fundum vendiderat præsente & auctoritatem præstante marito, adhibitoque, vt fieri solet,[2] iureiurando, ea lege, vt pretium impenderetur in causam redimẽdi alterius fundi Corneliani longè pretiosioris,[3] cuius nomine maritus agendo aduersus possessorem iam tum obtinuerat, vt cogeretur possessor retrouendere, ob eamque rem conuenerat, vt emptor intra certum tempus apud Senatus actuarium pretium obsignaret, hoc etiam addito, vt fundus ille redimendus, postquam redemptus esset, vinculo pignoris teneretur emptori, si quando empti controuersiam ille pateretur,[4] nec prius venditi fundi instrumenta petere emptor posset, quam pretium ita vti dictum est, obsignasset.[5] Emptor recusante actuario amicè tãtum per ipsum Senatus nostri Principem interpellato, (quia neque cogi poterat, vt sequester fieret eius pecuniæ, quæ vltro offerebatur,[6] & de qua lis nulla pendebat,[7]) alios sequestros elegerat, præsente, cõsentiente & idoneos affirmante marito,[8] absente tamen muliere. Tertio post die idem maritus, cui tam ex contractu dotali, quam ex iudicato competebat ius redimendi fundi Corneliani, & consequenter offerendi pretij,[9] eam pecuniam à depositariis acceperat, & in iudicio obtulerat condemnato possessori, quo recusante, quod sibi longe plus deberi contenderet, idem maritus eandem pecuniam, præsente & adprobante Senatore, in eam rem recuperatore dato, penes alium deposuerat.[10] Id curante etiam procuratore, quem ante multos annos tam maritus, quam vxor simul ad lites constituerant.[11] Post multum temporis mulier non conquesta de emptore, traditisq; instrumentis decesserat,[12] herede relicto marito ex semisse & filio, quem ex alio marito susceperat ex alio semisse. Inter quos accepto familiæ erciscundæ iudicio cõuenerat, vt ea obsignatio, quam maritus fecisset ad redimẽdum fundum Cornelianum, aut saltẽ fundus ipse Cornelianus, quem pro redempto habebãt, cõmunis maneret.[13] Itemq; si qui fructus à die obsignationis ex ea causa deberentur.[14] Subinde & longo iam decurso interuallo filius, idemq; coheres matris pretium ab emptore petebat, pro parte sua hereditaria, quasi adhuc debitum, quod non fuisset obsignatum, iuxta eam formam, quæ cõtractu præscripta erat.[15] Nec enim sibi aut matri nocere debuisse, quod ab ea forma cõtrario mariti consensu recessum erat, quandoquidem non poterat maritus voluntatem mulieris in pretij solutione irritam facere, tametsi bona ipsius omnia in dotem accepisset,[16] quam fundum dotalem sine vxoris consensu vendere.[17] Etsi enim datio in dotem inducit plus, quam mãdatum generale cum libera, quippe quæ maritum ipsum faciat dominum:[18] tamen derogatũ intelligitur ei mandato *generali, per* subsequens magis speciale, & limitatũ, *quod ad fundi dotalis certa lege venditi pretiũ attinet.*[19] Placuit tamen absolui emptorem debere, primum, quia ex cæteris partibus instrumenti apparebat, eam clausulam emptoris potius, quam mulieris fauore appositam fuisse, vt vẽditionem ex causa necessaria, vel saltem vtili factam esse constaret,[20] & vt emptoris indemnitati certiore pignore consultum esset.[21] Proinde licuerat ei ab ea conuentione discedere,[22] nec obstabat, quod ita scriptum erat. *Ledict achepteur sera tenu de remettre le pris entre les mains des Greffiers du Senat.* Id enim factum videri poterat ad onerandum emptorem, vt suo sumptu & periculo Camberium vsque pecuniam afferret.[23] Sed & quamuis fauore solius mulieris ea clausula apposita fuisset, ei tamen satis factum fuerat per æquipollens.[24] Non tam enim electa fuerat industria personæ actuarij,[25] quam opportunitas loci,[26] nec minus soluendo erat depositarius à marito electus.[27] Item quia obsignatio illa licet *inscia muliere* facta eundem effectum habuerat, quem habuisset si conuentioni satisfactum fuisset. Quãdoquidem fuerat pecunia illa obsignata in eam *ipsam* causam, in quam fuerat destinata, *id est*, pro redimendo fundo Corneliano, quam in rem solius mariti factum interuenisse sufficiebat.[28] Nemo enim dubitat, quin si pretium penes actuarium Senatus obsignatum fuisset, vtique licuisset, marito tanquam domino rerum dotalium eam pecuniam etiam absente, & inscia vxore aufferre, & Cornelio possessori fũdi Corneliani offerre.[29] Quod si factum fuisset, non posset emptor semel liberatus ob id solum recidere in obligationẽ, quod postmodum pecunia illa malè à marito obsignata & deperdita fuisset.[30] Vbi enim semel obligationi satisfeciset, quid poterat eius interesse, quam in rẽ postea illa pecunia

nia impenderetur, aut an tursus à marito ritè obsignaretur, necne? [11] Accedebat, quod eam secundam obsignationem à marito bene, & bona fide factam constaret, à muliere approbatam esse, quæ venditi fundi instrumenta omnia tradiderat, [12] cum tamen non prius ad eam traditionem cogi potuisset, quam emptor contractui satisfeciſset. [13] Deniq; ab actore ipso, qui eam obsignationem à vitrico factam defuncta iam matre sibi cum vitrico communem esse voluerat. [14] *Ita Senatus* pro Dn. Comite de Grolee, contra D. de Breissieu. 9. Cal. Febr. 1596.

1 Nulla enim id lege prohibitum est, *l. nulla lege, 4. C. de iur. dot.*

2 Ad confirmandum contractum qui alioquin non valeret, ob legis Iuliæ prohibitionem, *cap. cum contingat. Extr. de iureiur.*

3 Ita enim fiebat vtriusque coniugis conditio melior & potest etiam constante matrimonio dos permutari, si id vtile sit mulieri, *l. ita constante, 26. D. de iur. dot.*

4 Quæ conuentio erat vtilis & necessaria ad acquirendum emptori ius non tantum pignoris, sed etiam prælationis in illo fundo, *l. licet, 7. C. qui potior. in pignor. hab.* iunct. *l. quamtis. 17 C. de pignor.*

5 Ex natura scilicet venditionis, quia cum sit contractus vltro citroque obligatorius ille prius debet implere, qui ex eo prior vult agere, *l. Iulianus, 13. §. offerri, D. de act. empt.* Et sanè quisquis fundum dotalem emit, vix vnquam adeo tutus esse potest, vt non aliquam sibi eo nomine controuersiam metuere debeat, per restitutionem in integrum impetrata absolutione à iuramento.

6 Quamuis vbi semel officium suscepit, non possit illud deserere, nisi iusta aliqua causa interueniente, *l. ei apud quem, §. § vlt D. depos.*

7 Lite enim pendente potest actuarius, quem graphiarium dicunt, cogi vt sequester fiat tanquam publicum officium gerens, ex eaq; causa in præmium laboris & fidei consequitur emolumentum, vt vocant non absimile illi, quod penditur pro iudicato.

8 Cuius potissimum intererat prospicere, ne qua in re aut ipse aut mulier læderetur. Nec quicquam vetat præcedentis conuentionis formam mutari, si in ea re nulla captio sit futura, *l. vlt. D. de iur. dot.* Maximè vero cum marito qui vicerat, competeret actio ex iudicato.

9 Eius enim est pretium offerre, qui vult redimere, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit. l. si à te, 7. eod. tit.*

10 Quia scilicet sola oblatio etiam iudicialis non potuisset moram inducere sine obsignatione, vt dixi Defin. 49. *supr. eod.*

11 Videbatur tamen procurator ad lites constitutus non habere mandatum ad accipiendam solutionem, ideoq; non videbatur huius procuratoris factum debere mulieri nocere, *arg. l. hoc iure 66. D. de solut.*

12 Quæ tamen ex lege venditionis non poterat cogi vt traderet, priusquam emptor conuentioni satisfeciſset.

13 Nihil enim vetat, accepto quoque familiæ erciscundæ iudicio manere aliqua bona communia, quorum nomine si postea diuidenda sint, agi oportet communi diuidundo, *l. si quid contendis 45. D. famil. erciſc.*

14 Solent enim deberi fructus rei quæ retrouendi debuit, saltem à die obsignationis, *l. 2.* vbi Cagnol. & alij, *C. de pact. int empt. & vendit.*

15 Certum enim est formam cuique rei præscriptam seruandam esse, siue à contrahentibus, siue à lege aut à statuto præscripta sit, Bart. *in l. Theopompus. 14. D. de dot. praleg. l. vero, 32 §. pen. D. de solut.*

16 *arg. d. l. vlt. D. de iur. dot. l. vlt D. de pact. dotal* De quarum legum sententia & lectione vide quæ scripsimus in libris Coniecturarum.

17 Quod lex Iulia iam olim prohibuit, *tot. tit. De fund. dot. D. & C.* & hodie noua lex Iustiniani, *l. vnic. §. etiam lex Iulia, C. de rei vxor. act.*

18 *l. docc. 9 C. de rei vind. l. quamuis, 75. D. de iur. dot. l. 1. D. de fund dotal. l. quædam 62 D. de acquir. rer. dom.*

19 Quia in toto iure generi per speciem derogatur, *l. in toto iure. 80. De reg. iur.*

20 Quod vnum maxime semper inspiciendum est in clausulis, siue contractuum siue testamentorum interpretandis, *l. 2. D. de leg. commiſſ. l. in ratione, 30. §. tametsi, D. ad leg. Falci. l. Lucius Titius, 40. in fin. D. de fideic. libert.*

21 Quod igitur fauore emptoris conuentum erat, non debebat in eius odium retorqueri, *l. nulla, 25. D. de legib. l. quod fauore, 6. Cod. eod.*

22 Ex iuris regula, de qua *in l. si iudex ei circumuento, 41. D. de minor. l. inuitus, 156 §. vlt. de reg. iur. l. pactum, 46. D. de pact. l. pen. C. eod.*

23 Quod non paruum erat incommodum, quia cuius sumptu ferri rem in locum aliquem oportet, eius periculo res ipsa est, *l. sed etsi, 12. § pen. D. ad exhib. l. si res mobilis, 10. & seqq. D. de rei vindic. l. cum res 47. de legat. 1.*

24 Quod videbatur sufficere, cum dici soleat nihil referre, an quid ex æquipollentibus fiat, *l. vlt.* vbi omnes notant, *D. mandat. l. mulier, 22. D. ad SC. Trebell.*

25 Quæ scilicet non erat nominata, quamuis multum referat quis depositarius eligatur, *§. præterea, Inſtit. quib. mod. re contr. oblig. l. 1. §. is quoque, D. de oblig. & action.* Sed id pertinet ad eos depositarios, qui priuatam personam gerunt, nec nisi ratione personæ ac fidei eliguntur, non ad eos, qui propter officium publicum quod exercent, quia securus est, qui pecuniam suam deponit penes eum, cuius fides publice sit electa & adprobata, quasi deponat in loco publico & in æde sacra, quæ depositionis & obsignationis ratio semper tutior est, *l. 1. §. apud Iulianum, 37. l. ei apud quem, §. in fi. D. depos. l. si res paratus 73 D. de procurat.*

26 Qui scilicet omnium tutissimus videbatur, eratque.

27 Vt proinde nihil interesse videri posset, quod alium depositarium maritus elegisset, quam qui ab initio fuerat electus.

28 Cum in eo nihil fieret aduersus conuentionem, parumque referat, qua ratione fiat, quod fieri debuit, licet aliter fiat dummodo idipsum fiat, *d. l. vlt. D mandat.*

29 *d. l. docc. 9. C. de rei vindic.* iunct. *d. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

30 Semel enim liberatus non potest, aut ignorans aut inuitus recidere in obligationem, *l. 1. C. de contr. iudic. tutel. l. qui res, 98 § aream, D. hoc tit. De solut.*

31 *arg. l. bona fide, 27. D. ad SC. Velleian. l. doli, 19. ante finem, D. de nouat. & deleg.*

32 Quæ ratihabitio poterat retrotrahi mandato ex vulgata iuris regula.

33 Qui enim vult consequens, vult etiam necessarium antecedens, *vulg. l. ad rem mobilem, 56. l. ad legatum, 62. D. de procurator.*

34 Quæ conuentio fieri non potuerat, quin hoc ipso rata obsignatio haberetur. Alioqui de nulla obsignatione communicanda actum videretur, cum nulla sit obsignatio quæ non rite facta, *argum. l. quia nullum, 40. D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LI.

Nulla supereſt petitio augmenti monetalis poſt ſolutionem ſortis acceptam ſine proteſtatione, etiamſi agatur de dote.

REstituta dote licet in viliore moneta, quam in qua restitui debuerit, augmenti tamen petitio nulla superesse potest, si protestatio nulla interuenit. [1] Neque enim nouum est, vt volenti & consentienti debitori solutio fiat in deteriore moneta, [2] quamuis si nolit eiusmodi solutionem accipere, nõ sit cogendus. [3] In cæteris debitis, vtpote quæ multo minus fauorabilia sint, multo magis idem iuris est. [4] *Ita Senatus* in causa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret, 21. Mart. 1596.

1 Protestatio siquidem interueniens solet conseruare ius protestantis, *l. etsi quis. 14 § plerique. D. de relig. & sumpt. fun. l. pro herede, 20. verſic. & ideo, D. de acquir. hered. l. 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.*

2 Nec enim volenti & consentienti potest fraus fieri & iniuria, vt habet vulgata iuris regula, *leg. in diem, 9 §. 1 de aqua & aqu. pluu. arcend. l. nemo videtur fraudare, 145. de regul. iur.*

3 *l. creditorem, 99. alias l. Paulus. & alias l. debitorem, D. hoc tit. De ſolut.*

4 Nam à maiori ad minus valet argumentum affirmatiuè, vt aiunt Logici, & notant nostri *ad Auth. multo magis, C. de ſacroſ. eccleſ.*

DEFINITIO LII.

Ceſſionarius certæ quantitatis, cui nullum monetæ augmentum debebatur, non poteſt illud petere.

Source : BIU Cujas

debitore cedentis, tametsi debitum fuerit cedenti.

CVm tibi ducentos florenos deberem, nullo monetæ augmento meliorandos,[1] cesseram tibi nomen Sempronij, qui totidem mihi debebat cum augmento. Non es audiendus, si quid petas augmenti nomine supra florenos ducentos.[2] Neque enim cessum tibi, & in solutionem datum videri quicquã potest, supra quam tibi debebatur.[3] Quod eo pertinet, vt omnimodo absolui Sempronius debeat, si in ea moneta ducentos florenos tibi offerat, in qua totidem tibi debebant.[4] *Ita Senatus* in causa Philippi Verdet, & Claudij Monod, 13. Calen. April. 1599.

1 Quia scilicet ex die contracti debiti nulla superuenerat deterioratio monetarum, quæ huiusmodi augmento causam præbere solet.

2 Quod enim augmenti nomine præstatur, auget sortem. Vnde & augmenti nomen habet.

3 Cum nec solui possit quod non debetur, *l. qui promisit, 48. D. de condict. indeb. l. stipulatio ista, 38. §. inter ceriam, De verb. oblig.*

4 Quia nec plus tibi debere potest, quam ego debui.

DEFINITIO LIII.

Obsignatione opus est ad purgandam moram, nec oblatio sola sufficit, licet iudicialis.

OBlatio quantumlibet iudicialis, adeoq; realis, quę sufficeret ad inducendam pignoratitiam actionem,[1] non sufficit ad purgandam moram: Sed obsignatione, & quidem ea, quæ legitimè facta sit, opus est.[2] *Ita Senatus* in causa N. Gaspardi de Lucinge, & liberorum N. Petri de Bellegarde, de S. Cierguc, 8. Id. April. 1596.

1 *l. si rem, 9 §. vlt. D. de pignor. act.* Dixi Defin. 6. *sup. ill. eod. titul.*

2 Ex tradit. per Bart. & DD. *in l. acceptam, C. de vsur.* Iunge Defin. 40. *supr. hoc tit.* [Nec tamen quælibet obsignatio sufficit etiam præcedente oblatione facta vero creditori, sed creditorem talem esse oportet qui solutionem accipere potuerit & debuerit. Finge iussum creditorem eam pecuniam impendere in emptionem fundi. Si creditor indicet venditorem fundi, debet oblatio fieri venditori non creditori soli. *Ita Senatus* pro Guillielmo Bouard. Idib. Septemb. 1612.]

DEFINITIO LIV.

Debitoris est probare pecuniam à se oblatam & obsignatam probam fuisse, alioqui nec valet oblatio nec obsignatio.

SI oblatam à debitore pecuniam creditor quasi ærosam aut alia ratione minus probam, accipere recusauit, debitoris oneri incumbit, vt doceat probam esse.[1] Alioqui non videbitur fuisse creditor in mora accipiendi.[2] Et consequenter neq; ad eum pertinebit periculum pecuniæ, si fortè fuerit obsignata,[3] quia nec valet obsignatio pecuniæ debitæ, nisi cum in accipienda solutione mora per creditorem contracta est.[4] Multo minus valebit obsignatio, si nec numerata nec ostensa pecunia sit,[5] sed intum in sacculo & folle, vt aiunt, deposita. Proinde non eo minus poterit creditor vrgere debitorem ad solutionem, in ipsis modis omnibus, quibus posset si obsignatio nulla facta fuisset,[6] neque sibi in causa sua ius dixisse videbitur,[7] si ex postfacto appareat obsignationem inutiliter factam fuisse, dummodo nulla iudicis auctoritas interuenerit.[8] *Ita Senatus* pro Petro du Crest, contra Dn. du Noyret, nunc Præsidem meritiss. Cameræ Computorum Gebennens. Idib. Maij, 1596.

1 Quia est hoc fundamentum intentionis debitoris; cum nõ alia pecunia possit soluta liberare debitorem, quam quæ proba sit, *l. eleganter, 24 §. qui reprobos, D. de pignor. action.*

2 *l. sciendum 21. & seq. D. de vsur.*

3 *Arg. l. creditor, 102. innect. l. creditorem 99. alias l. Paulus, D. hoc tit.*

4 Dixi Defin. 7 *supr.*

5 Numeratam enim fuisse necesse est, vt appareat sufficientem fuisse oblationem & obsignationem, quam scilicet totius debiti esse necesse est, *l. obsignatione, 9 C. hoc tit. Not. in l. acceptam, 19. C. de vsur.*

6 Nulla enim videtur facta esse obsignatio, si non ritè facta sit, *l quoties, 6. D. qui satisd. cogant. l. 2. D. de auct. tutor. l. quia nullum, 40. iunct. l. præced. D. de rei vindic.*

7 Quod nunquam licet, *l. 1. D. quod legat. l. extat, 13. D. quod met. caus. l. non est singulis. 186. de reg. iur.*

8 Quod enim iudex quasi ritè factum comprobauit, pro ritè facto haberi debet propter iudicis auctoritatem, *l. ait prætor, 7 §. 1. vers. permittitur. D. de minor. l. seruo, 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO LV.

Augustanus qui contraxit Camberij si repertus ibi conueniatur, nullam fori præscriptionem habet.

QVi Camberij contraxit, cum esset Augustanus, si Camberij reperiatur, potest ibi conueniri, nec habet præscriptionem fori,[1] maximè si ei præscriptioni renunciauerit, vt fieri adsolet.[2] Locus enim contractus maximè spectandus est, quoties quæritur vbi solutio fieri debeat.[3] *Ita Senatus* in causa Dn. de Leschaux & Velat Camberiensis, 26. Nouemb. 1596.

1 *l. 2. § omnes, l. hæres absens, 19. §. 1. l. interdum. 36. in fin. l. argentarium, 45. D. de iudic.*

2 Quin enim possit renunciari præscriptioni fori non ambigitur. *l. pen C. de pact.*

3 Sicut è contrario contraxisse vnusquisque intelligitur eo in loco, in quo vt solueret se obligauit, *l. contraxisse 21. D. de obligat. & act. iunct. leg. omnem, 26.* vbi scripsi *in Ration. D. de iudic.*

[DEFINITIO LVI.

De solutione facta patri proprio nomine quæ fieri debuerat tanquam patri.

SOlutio facta patri pecuniam accipienti proprio nomine cuius tamen accipiendæ ius non habebat, nisi tanquam pater & legitimus filij administrator perinde liberat debitorem, vt à filio qui verus creditor fuit, neque viuo, neque mortuo patre conueniri possit, cùm idem ille cui solui iure potuit & debuit solutionem acceperit, licèt alio iure ac nomine. Ex eaque causa pater filij debitor potiùs constitutus intelligitur. *Ita Senatus* mense Iulij 1613.

DEFINITIO LVII.

De pecunia promissa soli marito pro precio rei vxoris per eam cum marito venditæ & soluta mulieri post mortem mariti qui viuus alij cesserat.

VXor bona quædam sua cum marito vendiderat, & consenserat, vt emptor soli marito se obligaret de precio intra certum tempus soluendo. Postea marituscuidam suo creditori ea obligatione & actione cesserat in solutũ, ita tamen vt de cessionis causa, nonnisi ex cedentis confessione appareret. Mortuo subinde marito antefactã ex causa cessionis exactionẽ, debitor soluerat creditori mulieris id ipsũ mãdãtis, sed inauditis tamen mariti heredibus. Postmodum conuentus à cessionario debitor excipiebat

Source : BIU Cujas

piebat,neq; iustam fuisse cessionem, de cuius causa non constabat, nec de vlla numeratione adeoque nec de certa quantitate quæ aut debita, aut numerata diceretur. [1] Neq; conueniri se posse à cessionario posteaquam per solutionem vero creditori aut quod idem est alteri ex mandatu creditoris factam liberationem sine dubio esset consecutus. [3] Cessionarius contrà negabat solutionem factam esse vero creditori,aut ex ipsius voluntate,cùm alius creditor ex instrumenti verbis non esset quàm maritus, quo iam defuncto heredum ipsius aut saltem cessionarij voluntas omnino exquirenda videbatur, [4] etiamsi dotalia bona fuisse proponerentur,ex quorum venditione pretij debitum conflatum esset. [5] Nam & in dotis repetitione factum mariti aut heredum eius interuenire necesse est. [6] Placebat pro liberatione debitoris potius pronunciandum.Et quia cessio illa manifesto vitio laboraret, [7] & quòd ex obligatorio instrumento facto incontinenti post venditionem bonorum vxoris constaret euidenter non nisi tanquam maritum, atque ita ipsius vxoris nomine stipulatum fuisse, [8] qui aliam stipulandi causam nullam habere probabatur, [9] sibiq; debebat imputare cessionarius cur non citius denunciasset debitori ne per iustam ignorantiam circumueniretur. [10] *Ita tractatum est* nondum tamen decisum in causa N. D.de Curtilles & N.Carole Salteur in publico auditorio 21.Nouemb.1613.

1 Probanda enim est iusta causa cessionis aliter quàm ex nuda confessione cedentis, *l.per diuersas 22.vbi tex.* & omnes *notant C.mandat.*

2 Nihil enim refert an quis vero creditori soluat,an vero procuratori,*l.vero procuratori 12. D. de solut.l.quamuis 40. l.vlt. & leg.seq.D.ad SC.Trebell.*

3 Est enim solutio naturalis & germanus modus tollendæ obligationis,*l.vlt.D.hoc tit.*

4 *vt in l.si ego 9.§ si res D.de iur.dot.*

5 Cùm pecunia ex re dotali redacta dotalis esse videatur tanquam subrogata in locum rei dotalis, *l.Titia 62.in fin. De iur.dot.* Sicut è contrario res ex pecunia dotali empta dotalis esse videtur,*l.res quæ 34.eod.*

6 *l.dotis actione 9.C.solut.matr.*

7 *d.l.per diuersas.*

8 Præsumendus est enim fuisse stipulatus eo iure quo potuit & ex titulo præambulo,*l.quedam mulier 77.De rei vindic.l.res ex mandatu 59.de acquir.rer.dom l possessio 49 § vltim.de acquir.possess.* Sicuti procurator simpliciter acquirens intelligitur acquirere tanquam procurator.Cravet.*cons 92 nu.12.*

9 Alioquin doli exceptione repelli potuisset agens ex stipulatione interposita sine causa.

10 *vt in l.3.C.de nouat.l.vlt.D.de transact.*

DEFINITIO LVIII.

De debitore per delegationem liberato se obligante pro euictione pignorum à delegato datorum.

OB eam causam accepto liberatus quod alium debitorem delegasset qui primo creditori cauerat datis pignoribus, [2] si conuenerit,vt in casum euictionis pignorum teneatur delegans de euictione. [3] Pignoribus postmodum euictis, non ideo extincta obligatio resuscitabitur, aut iudicis officio restaurabitur, [4] quod neque delegationis potestas [5], neque iuris ratio [6] patitur, sed noua de euictione nascetur, per quam is cui facta est delegatio plenissimam indemnitatem non debiti quod amplius nullum supereſt,sed ipsius euictionis nomine consequatur. [7] Proinde si euicta pignora minotis sint, quàm sit debiti extincti quantitas,non ad summam quæ fuit debita, sed ad valorem pignorum litis æstimatio referenda erit. [8] Nec sunt ista contraria. Aliud enim est in vetere obligatione retineri, quod post interpositam delegationem fieri nullo modo potest, [9] ne quidem per expressam conuentionem, [10] cùm iuris ratio non sit in potestate contrahentium. [11] Aliud verò ex noua,& superueniente causa in nouam obligationem incidere cum ipsum qui ab alio fuerit iam liberatus: quod nulla certè vel lege vel ratione prohibetur. [12] *Ita Senatus* pro N.Humberto De ville contra sorores Poncet in ea causa de qua Defin.12.sup.tit.prox.

1 *vt in l.ob eam causam 9.D.de præscr.verb.*

2 Caueri enim solet datis aut fideiussoribus aut pignoribus,*l.si mandatu 59.§. vltim.D.mand. l.4. §.addit D. de fideic. libert.*

3 Alioqui periculum pignorum, vt & nominis delegati pertineret ad delegatarium,*l.pupilli 96. §.soror. D.hoc tit.l.periculum 30.D.de pignor.*

4 *d.l.ob eam causam,* quæ loquitur etiam illo casu quo delegatio nulla facta sit,sed tantùm promissa.

5 Cùm delegatio omnis contineat nouationem, quæ semper obligationem veterem perimit, & transfert in sequentem, *l.1. l.delegare 11.& pass. De nouat.l.3. & vltim.Codic. eodem.*

6 Semel enim extincta obligatio nunquam reuiuiscit, *l. qui res 98.§.aream D.hoc tit.*

7 Sunt enim ista diuersa,*l.si inter 21.§.vltim. D. de pignor.* Iunge *l.euictare 70.D.de euict.*

8 Actio enim de euictione non ad plus extendi potest quàm ad valorem rei euictæ, & si quid eo nomine amplius inter sit,*d.l.euicta,l.bonitatis 13.l.si in venditione 60.eod.*

9 Cùm delegatio quæ valuit obligationem totam priorem sustulerit,*l.si mulier 59 § ex asse D.de iur.dot.*

10 Non enim valent conuentiones in contractu appositæ, quoties sunt contra substantiam ipsam contractus, *l. cùm precario 12.D de precar.& simil.*

11 Adeoque nec iudicantium,*l.1.§.1.D.ad SC.Turpill.l.ordo 15. D. ad municip.* Nec enim priuatorum cautiones legum authoritate censeri possunt, *l.vlt.D.de suis & legit.l.ius publicum 38.D.de pact.*

12 *l.Papinianus 18. D.de seruit.l.si quis ædes 30. vrb.prad. l. si ei 9.commun.prad.l.2.§.pen.de hered.vel act.vend.* Sicut & manente vetere obligatione noua constitui potest, *l.ab emptione 58.in fin.D.de pact.*]

TIT. XXXI.

DE EVICTIONIBVS.

DEFINITIO I.

Venditor non potest exigere pretium ab emptore conuento per alium hypothecaria, nisi pro eo litem suscipiat, caueatq; de restituendo pretio, si tertius obtinebit.

SI quis fundum emphyteuticarium vendiderit, & ex natura contractus emptori habere licere promiserit, [1] post traditionem vero appareat pro reliquis annui canonis obligatum esse fundum,eoque nomine litem à domino directo, siue ante, siue post contractum institutam, [2] non idcirco poterit emptor pretium retinere in id vsque tempus, quo venditor de euictione satisfecerit, vt fieri solet, cum in ipso, vt aiunt, contractus limine imminet periculum euictionis. [3] Neque enim per actionem hypothecariam euinci res videtur, [4] quam habere emptori licet ablato solutoque debito. [5] Nec directus dominus directam quoque rei vindicationem fortassis exerceat, [6] ad rem quicquam faciet. Habet namque vindicatio illa eandem condi-

Source : BIU Cujas

tionem, quam hypothecaria, si annua pensio emphyteuticaria non soluatur. [7] An igitur dicendum erit cogi emptorem pretium soluere venditori fortè inopi, tum si postea creditor obtineat, aut fundum amittere, aut de suo rursus litis æstimationem ad hypothecam liberandam præstare? [8] Senatus ita rem temperandam putauit, vt cogatur venditor periculum litis pro emptore suscipere, [9] interim tamen pretium ab emptore consequatur, præstita prius satisdatione, non de euictione; quæ hic nulla potest contingere, [10] sed de restituendo pretio, soluendove actori, si in hypothecaria obtineat. [11] Cumque iudex quidam inferior diffinitiuam pro venditore sententiam dixisset, nullo ei cautionis onere iniuncto, Senatus malè iudicatum pronunciauit. [12] Ex tempore 16. Cal. Ian. 1588.

1 *l. si seruus venditus, 21 § 1. & seq. l. habere licere, 57. & pass. D. hoc tit. l. stipulatio ista, 38. in princ. de verb. oblig.*

2 Habet enim dominus directus hypothecariam, licèt sit ipse dominus, quia vtile dominium ei obligatum est, quod ad emphyteutam pertinet, *l. vt vbi not. C. de iur. emphyt.*

3 *Ex l. si post perfectam, 24. C hoc tit.*

4 Scilicet ita vt omnimodo euincatur, quia potest vinculum pignoris dissolui soluto debito, vt sequitur in Definitione. Cæterum si nemo sit qui pignus luere velit, ex hac quoque causa potest sequi euictio, & committi stipulatio, *l. si mancipium. 34. §. vlt. & l. seq. D. hoc tit.*

5 *l. si cum venditor. 66. eod tit.* Cauet. *per ill. text. cons. 298. nu. 14 post gloss. in l. qui rem, & l. ex hu prædiis, C. eod.* facit *l. si fundus, 16 § in vindicatione, D. de pign.*

6 Quam vtiq; potest etiamsi velit exercere tanquam dominus directus. *Not. in d. l. vlt. C. de iur. emphyt.*

7 *d. l. vlt. d. l. si fundus, 16. § in vindicatione, D. de pignor.*

8 Atqui esset iniquum emptorem bis idem soluere, cum prima solutione debeat liberari.

9 *Ex l. si plus, 74 §. mota quæstione, D. hoc tit. l. 1. C. vbi in rem act.*

10 Vt dixi *nu. 5.*

11 Quæ restitutio longè minor est, quam ea quæ fieret, si qua fieri deberet ex causa euictionis. In eam namque venit, non modo pretium rei, sed etiam id quod interest, *l. si in venditione, 60. D. hoc tit.*

12 Fuerat enim ita pronunciandum, vt neutra pars læderetur, *l. ex hu, 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO II.

An & quando filius possit impugnare factum matris, cui heres ille extiterit, & quæ tam proprio quam tutorio nomine fundum filij vendiderat.

MAter quæ impuberis filij tutrix erat, fundum pupillarem, tam proprio quam tutorio nomine sine decreto vendiderat, séque cum bonis suis omnibus de euictione obligauerat, postmodum eodem filio herede relicto decesserat, filius agnita matris hereditate fundū nihilominus vindicabat, quod aduersus alienationem contra leges factam heres quoque venire possit ex propria persona, quasi non sit hoc casu locus vulgari exceptioni, & iuris regulę quæ habet Dolo malo facere illum, qui rem vindicet, cuius nomine de euictione teneatur. [1] Placuit imò verò iustam esse exceptionem, propterea quod mater non tantum tutorio, sed etiam proprio nomine vendidisset. [2] Quo intuitu negari non poterat, quin venditio, pignorumq; datio valeret, cum placeat alienam quoque rem, etiam à sciente & scienti vendi posse [3] hactenus, vt & obligatio nascatur, & de euictione vtiliter caueatur. Quod si mater tutorio duntaxat nomine vendidisset, nec euictionis causa bona sua obligasset, filio vtique permitti deberet, vt quamuis heres matris esset, tamen rem suam, cuius alienationi legis prohibitio obstitisset, à quocunq; possessore vindicaret, [4] si non ipsius filij factum nominatim, expressimque à matre promissum, & in stipulationem deductum proponatur. [5] Diuersum est si filio mater heres extiterit. Hoc enim casu omnimodo confirmabitur alienatio, etiam quæ ab initio contra leges facta fuerit, quia difficilius est, vt quis proprium, quam vt heres iam improbatum defuncti factum improbet. [6] *Ita Senatus* in causa D. Bollietti Aduocati 3. Non. Decembr. 1589.

1 *l. vindicantem, 17. D. de euict. l. venditrici, 3. C. de reb. alien. non alien.* Vide Osasc. *decis. Pedem.* 180.

2 *l. cum à matre, 14. C. de rei vindicat. l. si patri tuo, C. de donat. l. si cum dotem, 22. § si pater, D. solut. matr. l. cum vir, D de vsucap. l. si vxor, C. de bon. auctor. iudic. poss. l. si adulta, C. de hered. action.* Adde *l. etsi is qui*, vbi Bald. & Salyc. *C. de prad. minor.*

3 *l. rem alienam, 28. D. de contr. empt.* Boer. *quæst. 23. nu. 13. & seqq. vsque ad n. 22.*

4 *Argument. l. scimus, §. in computatione*, vbi DD. *C. de iur. deliber.*

5 Vide Boer. *quæst 23. nu. 20. & 17.* vbi ait filium, qui non consensit alienationi, posse contraeuenire, si modo fecerit inuentarium nec de bonis defuncti quicquam habeat.

6 De tota hac quæstione, siue dominus succedat, non domino venditori, siue non dominus domino. Vide Bart. *in d. l. cum vir de vsucap.* Boer. *d. quæst. 23. à num. 13. vsque ad 22.*

DEFINITIO III.

Non quemadmodum venditoris ita & eius, qui de euictione fideiussit, heres venditionem ratam facere cogitur.

MVltum interest, an venditori, an verò ei qui euictionis nomine fideiusserat, heres extiterit is, cuius res vendita fuit. Qui enim ipsius venditoris heres est, venditionem ratam habere cogitur, nec defuncti cuius personam gerit, factum impugnare potest, nec proinde rem suam vindicare, [1] si non legibus improbata venditio est. [2] At is, qui non nisi fideiussoris de euictione dati heres est, si rem venditam vt suam vindicet, nihil facit contra voluntatem factumve eius cui successit, ideoque quamuis de euictione ex causa hereditaria teneatur, [3] nulla tamen exceptione repelli potest, si modo euictionem, quam defunctus promisit, præstare paratus sit. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l. vindicantem, 17. l. Seia, 73. D. hoc tit. l. venditrici, 3. C. de reb. alien. non alienand. l. cum à matre, 14. C. de rei vind.*

2 Vt dixi in Defin. prox. præced. *nu. 4. & 5.*

3 *d. l. Seia.*

4 *l. vlt. C. hoc tit.* vbi est textus elegans, qui non loquitur de herede venditoris, sed de herede fideiussoris, vt ibi glossa etiam notat.

DEFINITIO IV.

Pro euictione fundi non semper pecunia dari debet, sed alius fundus æquiualens arbitrio boni viri, si habeat venditor ex propriis bonis quem dari possit.

EVicto fundo qui venditus fuerat, si emptor de euictione agens malit alium fundum æquiualentem arbitrio boni viri, quam litis æstimationem consequi, audiendus est, [1] si ex propriis bonis venditor habeat quem dare possit, nec æquum est, vt liberetur dando pro re pecuniam, [2] qui aliam rem æquè bonam & æquè commodè dare potest, [3] licet reshuiusmodi non sint ex earum numero, quæ inuicem recipiunt functionem. [4] Neque enim negari potest, quin sicut præstandum est emptori, quanti eius interest, [5] ita ipsius interest, rem habere aliquam potius

Source : BIU Cujas

tius quàm æſtimationem.[6] Sic alias à Senatu noſtro iudicatum fuiſſe pro N. Socquet, contra Franciſcum Iuge procuratorem relatum eſt, 17. Calen. Decembr. 1590. [Alio tamen iure vti nos ſæpius vidi, nec ſupradicta ſententia in aliis quàm in feudis facilè admittenda eſt.[7]]

1 Boer. q. 19 nu. 3. ex cap. 1. vbi Bal. Card. Alex. Aluar. qui dicunt textum illum eſſe mirabilem, *De inueſt. de re alie. fact. cap. l. cum ſua, gl. ſi de feud. vaſ. ab aliq. interp. fuer. l qui autem, §. quod ſi ante, de conſtit. pecun. l. ſi quis domum, 9. in prin. locat. l. Labeo, 30. §. fi. de arbitr.*

2 Ne aliud pro alio ſolui videatur inuito creditori, contra *l. 2 §. 1. D. de reb. credit.*

3 Aliud enim eſt ſi dare non poſſit, quia tunc omnimodo æſtimanda euictio eſt in pecunia.

4 *d. l. 2. §. 1. de reb. credit. l. manifeſti, 17. cum l. præced. Codic. de ſolut.*

5 *l. ſi in venditione, 60. l. euicta re, 70. D. hoc tit. l. empto, 11. §. qui autem & paſſ. D. de action. empt.*

6 Non enim pecuniam ſed rem habere voluit, qui pro pecunia rem emit. Nec cogendus eſt quiſquam rem ſuam, etiam iniuſto pretio vendere, *l. nec quaſi 70. D. de rei vind.*

[7 Semper enim condemnationis æſtimatio faciẽda eſt in pecunia, maximè verò cũ agitur de euictione ſiue ad duplam agatur quæ cùm ſit dupla pretij non poteſt non conſiſtere in pecunia numerata, vt & precium ipſum ſiue ad id quod intereſt quod ſemper conſiſtit in quantitate, *l. 1. l. ſi in venditione 60. & paſſ. D. hoc tit. l. vlt. D. de prator. ſtipul.* Pecunia enim res omnes æſtimat non etiam cæteræ res per alias res æſtimantur, *l. ſi ita 42. D. de fideiuſſ.* Plane ſi is cui pecunia debebatur ob non ſolutam eam ſuo tempore paſſus ſit iacturam alicuius fundi, debet aduerſarius condemnari vt indemnitatem ei præſtet in alio fundo qui ſit eiuſdem non ſolùm valoris, ſed etiam reditus ſi fieri poſſit. Sed vno tantùm caſu, nimirum ſi ea pecunia in fundi alicuius emptionem aut redemptionem impendi debuit. Alioqui non eſſet creditoris ſatis conſultum. *Ita Senatus* pro Gulielmo Bouard contra N. Dominicum Cize Idib. Sept. 1612. Extra hunc caſum vix eſt, vt id quod intereſt non debeat æſtimari in pecunia.]

DEFINITIO V.

Filius cui pater hereditatem ex fideicommiſſo reſtituere debuit, poteſt tanquam fideicommiſſarius venire contra factum patris, etiamſi heres ei extiterit pure, niſi in caſibus.

FIlius licet paternam hereditatem ſine beneficio legis & inuẽtarij agnouerit, ſi tamẽ ius aliquod habeat ex propria perſona, vt quia fideicommiſſi in iis bonis quæ pater tanquã ſua vendidit, poteſt cõtra factum patris venire, ſi pater de ſuo tantum, nõ etiam de filij iure ſiue tranſigendo, ſiue qua alia ratione contraxerat.[1] Neque hoc caſu iis legibus locus eſt, quæ negant permittendum heredi, vt factum defuncti impugnet:[2] ſed tum demum, cum aut ius heredis proprium nullum eſt, aut de eo quoq; iure nominatim tranſactum actumque proponitur.[3] Sanè quin filius tanquam heres patris, & ex cõtractu paterno ſit obligatus de euictione non eſt ambigendum.[4] Sed non ideo magis repelletur per exceptionem doli,[5] quam ſi cum beneficio legis & inuentarii paternam hereditatem agnouiſſet, quo tamen caſu perinde ad concurrentem vſque hereditatis æſtimationem de euictione teneretur.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis Dionyſii Franciſci de Seitutier, contra D. de Dortans, 4. Non. Aug. 1592.

1 Oſaſch. Cacher. eleganter & late *deciſ. Pedem. 180. num. 5.* Cravet. *conſ. 200. num. 7.* DD. *ad l. vlt. §. in computatione, Cod. de iur. delib.*

2 *l. cum à matre, 14. C. de rei vindic. l. vindicantem, 17. D. hoc tit. l. venditrici, 3. C. de reb. alien. non alienand.*

3 Cum poſſit quilibet de rebus heredis ſui, perinde ac de ſuis diſponere, *l. vnum ex familia. 67. §. ſi rem, de leg. 2. l. heredum. 25. C. de fideic.*

4 *l. Seia, 73. D. hoc tit.*

5 Si modo paratus ſit euictionem præſtare, *d. l. Seia.*

6 Beneficium namque inuentarij non adfert liberationem aut indemnitatem, niſi hactenus, vt heres non teneatur ſupra vires & facultates hereditarias, *dict. l. vlt. in fin. Cod. de iur. delib.*

DEFINITIO VI.

Procurator qui fidem ſuam non adſtrinxit pro euictione prædiorum, quæ alterius nomine vendidit, non tenetur de euictione, ſi modo vel mandatum exhibeat, vel ratihabitionem.

QVi tanquam procurator rem vendidit, aut aliter contraxit, non tenetur de euictione, ſi is, qui procuratorem conſtituit, aut ratum habuit,[1] vel alius euincere poſtea rem velit. Eſt enim id extra cauſam obligationis, qua procurator adſtringitur, ad quam diſſoluendam ſufficit, vt vel ex mandato præcedente, vel ex ſubſecuta ratihabitione appareat, non fuiſſe illum falſum procuratorem.[2] Nec eò minus, tametſi ex propria perſona ius aliquod habeat euincendæ rei venditæ, iure ſuo vti prohibebitur, ſiue verus ſiue falſus fuerit procurator.[3] Planè ſi mandatum non habuerit, nec ratihabitio ſecuta ſit, non tamen ad aliud teneri poteſt, qui tanquam procurator ſiuè actionis ſiue exceptionis iure conuenitur, niſi vt vel diligentiam præſtet, vel quanti intereſt ſtipulatoris, non etiam vt plus iuris quærat ſtipulatori, quam erat ille habiturus, mandato aut ratihabitione intercedente. Atqui etiamſi alterutrum interueniſſet, perinde tamen dominus iure ſuo vti potuiſſet.[4] Nulla igitur ex hac cauſa de euictione, aut ex ſtipulatu actio contra procuratorem competere poteſt.[5] *Ita Senatus* pro Franciſco Bernard Lugdunenſi, contra N. Morel, vxorem N. Ioannis de Burges, 6. Cal. Decemb. 1592.

1 Nullo ſcilicet præcedente mandato. Nam cùm præceſſit mandatum, non eſt expectandum, vt ſequatur ratihabitio, *l. indebitam, 47. D. de cond. indeb. l. 1. C. de procurat.*

2 Intellige, Niſi fidem ſuam adſtrinxerit pro euictione prædiorum, *vt in l. procurator qui pro euictione, 67. D. de procurat. l 3 alias l prior. §. in eum, D. de adminiſt. rer. ad ciuit. pertin.* Cæterum cogitur omnimodo probare vel mandatum vel ratihabitionem, ne poſſit dici falſus procurator, Bart. *in d. l. procurator, nn. 4. arg l. 1. C. credit. euict. pign. non deber. & in l. ſi procuratori falſo, de cond. ob cauſ.*

3 Textus eſt *in l. ſeruum Titij, 49. D. mandat.* facit *l. etſi in 10. D. de diſtract. pign.*

4 Hoc enim eſt quod diximus ex Bart. *num. 2.* ad hoc teneri procuratorem, vt exhibeat vel mandatum vel ratihabitionem.

5 Cùm non potuerit domino res ſua auffetri per venditionem ab alio factam, *l. rem alienam, 28. D. de contr. empt.*

6 Niſi proprio nomine fidem ſuam obſtrinxerit prò euictione, *vt in d. l. procurator.*

DEFINITIO VII.

Qui liberaliter remiſit, quod ſibi debitum putabat, non poteſt eo nomine conueniri de euictione, ſi neque promiſerit, neque dolus interuenerit.

EI qui laudimia tibi debebat ex cauſa emptionis à ſe factæ remiſiſti liberaliter, quicquid eo nomine petere potuiſſes, ob eamq; rẽ ſoluta tibi fuiſſe laudimia, quæcunque debebãtur, vltro profeſſus es. Si alius interueniat, qui idem ius petendorũ laudimiorum ſibi adſerat, non malè conuenieris, vt indemnem præſtes emptorem, ſi enumeratione ille allegẽt, ac triginta dies effluxerint, intra quos põteras excipere de pecunia non numerata.[1] Sed ſi probes nihil tibi numeratũ fuiſſe, at gratuito & liberaliter à te remiſſum quod tibi debebatur, æquum non eſt,

Source : BIU Cujas

vt ex liberalitate tua de euictione conueniaris,[2] nisi vel in dolosis, vel nominatim te de euictione obligaueris.[3] Sed probatio donationis à te præstanda est.[4] Nihil vero intererit, an laudimia tibi soluta fuisse professus sis post contractam venditionem, an cum in eo res esset vt contrahenda speraretur.[5] *Ita Senatus* in causa Francisci Louys & Francisci Porral contra Guillelmum le Marquis, 4. Id. Dec. 1592.

1 *l. in contractibus* 14. *C. de non numer. pecun.*

2 Nempe scilicet ex liberalitate tua pericliteris, *l.* 1. *C. de iur. dot. l.* 2. *C. hoc tit. l. ne ex liberalitate* 50. *D. de re iudic.*

3 *Vt in d. l.* 2. *C. hoc tit. l.* 1. *C. de iur. dot.*

4 Numquam enim capitur præsumptio donationis, cum alia capi potest, quia donare est perdere, *l. cum de indebito* 25. *D. de probat. l. si filiusfamilias* 7. *D. de donat.*

5 Quia nihil erat de laudimiis tractari, etiam ante factã venditionem, cum pro facto haberi possit, quod mox fieri speratur, *vulg. l. pen. D. de testam. milit.*

DEFINITIO VIII.

Qui renunciauit liti motæ sibi de dominio rei venditæ, nullum habet regressum de euictione, præsertim si apud acta renunciauerit, nisi probet iustam fuisse euictionem.

ALienæ rei emptor si à domino conueniatur, & liti renunciet, siue ante, siue post laudatum auctorem litemq; ab eo assumptam, amittit actionem de euictione, propterea quod non solum vitio suo & culpa actor obtinuerit, sed etiam per eum factum sit, ne auctor sit audiendus, si ius suum tueri velit, quippe cuius nihil interfit, posteaquam nullum emptor aduersus eum habiturus est regressum.[1] Nec si aduersus renunciationem litis restitui emptor velit, hoc solo prætextu, quod à bona lite sine causa discesserit, audiri debet: quoniam hæc ipsa iustissima causa est renunciationis, vt à lite discedatur.[2] Vnde etiam fit, vt quod ob hanc causam datum est, condici nequeat quasi indebitum aut sine causa datũ, nisi per euidentem calumniam & dicis causa lis mota fuisse proponatur.[3] In proposito autem illud etiam accedebat, quod facta erat renunciatio apud acta,[4] & ea nominatim causa adiecta, ne maioribus litis sumptibus emptor vexaretur.[5] Planè si is, qui liti renunciauit, probet, iustam fuisse euictionem, sibique alienã rem venditam, nullo licet venditoris dolo interueniente, saluam habere debet actionem ad id omne, quod sua interest,[6] præterquam ad sumptus factos in ea lite, cui ignorante vel inuito venditore renunciauit.[7] Ita in publico auditorio tractatum est 4. Id. Decem. 1592.

1 *l.* 1. *C. vbi in rem act. l. emptor* 8. *C. hoc tit. l. si per imprudentiam* 51. *l. si fundo* 53. *§.* 1. *l. si ideo* 55. *l. vlt. D. eod.*

2 *l. in summa* 65. *§.* 1. *D. de cõd. indeb. l. postquã liti* 4. *C. de pact.*

3 *d. l. in summa, §.* 1. adeo vt sufficiat etiam metus litis, *l.* 2. *C. de transact.*

4 Quæ omnium fortissima est, eandemque pene vim habet, quam habebat olim cessio facta in iure, *l.* 3. *C. de repud. vel abstin. hered. l. si lis* 11. *C. ad leg. Cornel. de falsa.*

5 Quæ causa non tantum vtilis, sed etiam honesta est, *l. minoribus* 6. *D. de minor. l.* 1. *D. de inoff. test. l.* 4. *§.* 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact.*

6 *d. l. si ideo* 55. *à contr. sens. D. hoc tit.* Imbert. in Enchirid. *in verb. emptor.*

7 Cum etiamsi denunciata lis esset, non tamen ad alios sumptus teneri venditor posset, quam qui post denunciationem facti essent, *d. l. emptor. cum ibi not.*

DEFINITIO IX.

Tutor, qui pupilli nomine rem alienam aut alij obligatam vendidit, an & quando de euictione aut de pretio teneatur, & quid si non sit soluendo?

SI tutor rem pupillarẽ bona fide, licet sine decreto, distraxerit, nec nisi pupilli bona emptori obligauerit, nõ potest proprio nomine de euictione cõueniri,[1] nec pro pretio quidem, si probet, pecuniam ad pupillum peruenisse.[2] Ergo pupillus ipse de euictione tenebitur, si bona fide gestum negotium fuit, siue tutor soluendo sit, siue non: neque enim malè contrahitur cum tutoribus,[3] sin minus, de eo duntaxat pupillus tenebitur, quod rationibus eius acceptum latum fuit:[4] de reliquo tutor, qui pecuniam accepit, non male conuenietur.[5] *Ita tractatum est* in eã causa, de qua SC. 1. sup. De peric. tutor. & curat.

1 Nam nec posset conueniri, etiamsi simpliciter se obligasset, *l. post mortem* 5. *§.* 1. *D. quand. ex fact. tutor.* In quo melior est ipsius conditio, quam Procuratoris, *l. seruum Titij* 49. *D. mandat.* nempe quia tutor est administrator necessarius, Procurator vero voluntarius, vt tractat Bart. *ad l. Procurator* 67. *D. de probat.* Vide *l. vlt. D. de instit. act. & Defi.* 6. *sup. hoc tit.* Notant nostri *ad l.* 2. *C. ne vxor pro marit.* licet aliter videatur sentire gl. quam vide *in l. mutuis* 43. *§. is qui, in verb. satisdare, ad fin. D. de procur.* vbi etiam Bald.

2 *l. tutor vrgentibus* 47. *in fi. D. de minor. l. illud quaritur* 4. *§. vlt. D. hoc tit.* Adde Felin. *cons.* 16. *nu.* 13.

3 Ratio est Vlpiani *in d. l.* 4. *§. vlt. D. hoc tit.*

4 *d. §. vlt. l. si fundus* 13. *§.* 1. *D. de reb. eor. qui sub tutel. l. vtere* 14. *C. de prad. minor.*

5 *l. cum tutor* 18. *D. de tutel. & rat. distr.*

DEFINITIO X.

Imminente periculo euictionis plurium rerum diuersis pretiis & instrumentis venditarum, si de vnius tantum pretio agatur, eius solius nomine satisdationem offerri satis est.

CVi pretium ex vẽditione debebatur, *is creditori* suo venditi actionem ad id pretium consequendum mandauerat. Conuentus emptor à cessionario parte pretij iã soluta negabat, teneri se ad residui solutionem, propterea quod ab alio proprietatis controuersiam pateretur, nec tantum pro ea re, cuius pretium petebatur, sed & pro aliis plerisque, quas idem hic emptor ab eodem venditore eiusve herede licet separatis instrumentis comparauerat. Cum venditor liti interuenisset, ac euictionis nomine pro ea re dũtaxat, de cuius pretio agebatur, satisdedisset, emptor ad pretium cessionario soluendum fuerat condemnatus. Prouocatione ad Senatum interposita dicebat ille, non prius se ad pretij solutionem condemnari debuisse, quam sibi satisdatum esset de euictione, non illius tãtum fundi nomine, sed etiam cæterorum quoque omnium, quos ab eodem venditore emisset, ac quorum pretium iam soluisset, quandoquidem imminebat omnium euictio ex vna eademque causa.[1] Senatus pronunciauit, perinde quidem imminente euictionis periculo repellendum cessionariũ exceptione doli ob non præstitam satisdationem, atque repelli posset ipse venditor, cum huiusmodi exceptio non personæ, sed rei cohæreat, cuiusmodi quæ sunt procul dubio competunt aduersus cessionarium quemlibet æquè ac cõtra cedentem ipsum:[2] sed tamen in proposita specie satisfactũ videri legi ex eo, quod venditor fideiussorem dedisset de euictione rei, cuius pretium petebatur. Etsi enim vna eademque causa erat euincendorum fundorum omnium, quos idem emptor ab eodem venditore comparauerat: non tamẽ vno pretio empti omnes proponebantur, sed diuersis & pretiis, & instrumentis. Quo casu constat, tot esse de euictione actiones, quot sunt species rerum. Nam & idem obtinet, etiamsi vno emptionis instrumento plures res dum ne vno pretio venditæ fuerint.[3] Seraque est

fideiuſ-

fideiussionis postulatio soluto iam precio,[4] cum ex natura actionis ex empto non sit vt venditor satisda re teneatur, si id specialiter dictum non sit.[5] Nec quod post solutum pretium mouetur emptori controuersia, siue dominij, siue pignoris iure dat illi actionem contra venditorem ad restitutionem pretij aut ad satisdationem extorquendam, sed tantum ad rem defendendam:[6] nisi vel aliter conuenerit,[7] vel venditor in dolo fuerit.[8] Et sane absurdum videatur propter periculum euictionis aliarum rerum, quarum pretium iam solutum sit, retineri velit pignoris iure pretium eius rei, pro qua satisdatio offeratur. Nam quod dici solet, indiuisam esse causam venditionis & euictionis,[9] ad eum casum pertinet, quo earum rerum nomine agatur, quæ vnica venditione vnoque pretio contineantur.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro N Paquier contra N. Blanchard, 7. Cal. Mart. 1593.

1 *Ex l. si post perfectam 24. C. hoc tit. l. pen. §. vlt. D. de peric. & commod. rei vend. l. vlt. §. ex quadrante, D de dolo mal. except.*

2 *l. exceptiones 7. §. rei autem, D. de except.* Not. *in l. facta 63. §. si heres, D. ad SC. Treb. & in l. 4. si cum legitima, & seq. D. de dolo mal. except.* Scripsi *lib. 12. Coniect.*

3 *l. cum plures 72. l. quia dicitur 32 D. hoc tit.*

4 Debet enim peti satisdatio ante pretij solutionem, *d. l. si post perfectam.*

5 *l. pacta conuenta 72. D. de contr. empt.*

6 *l. si plus vel minus 74 §. mota quæstione, D. hoc tit. l. qui rem emit 3. C. eod.*

7 *l. siue in libertatem 12. eod. tit.*

8 *l. seruus quem 3. § vlt. D. de action. empt.*

9 *l. cum ex causa 139. D. de verb. oblig.* Vide tamen Boer. *q. 23. nu. 21.* vbi tractat, non adeo indiuisam esse defensionem ex causa euictionis, vt qui pro parte tantum heres exit, litem in solidum defendere teneatur.

10 Vt in specie *l. si duorum 44. D. de action. empt. l. tutor 47. § 1. D. de minor.*

DEFINITIO XI.

Non eo minus debet satisdare vēditor de euictione, quæ in ipso limine contractus immineat, quod satis cautum sit emptori datis ei pignoribus.

DE illo etiam in eadem facti specie quæsitū est, an locus sit petendæ satisdationi ante solutionem pretij, quantumuis immineat periculum euictionis,[1] si iam aliunde satis emptori cautum sit, vtputa datis pignoribus vel hypotheeis? Quid enim refert, an fideiussor detur, an pignora, vt idonee cautum videatur?[2] Quod si ita esset, hodie certe nullus vel perexiguus superesset vsus exceptionis illius, quam ex hac causa emptori contra venditorem cōpetere diximus, quandoquidem vix est vt venditio vlla fiat, quę non adnexam habeat bonorum omniū ex vtraque parte obligationem, adeoque vt plurimū cum clausula constituti.[3] Sed tamen potest interdū satisdatio esse necessaria, nempe si vel de pignorum idoneitate dubitetur, vel iuste timeri possit, ne difficilis futura sit eorum persecutio.[4] Sed etsi pignoribus idoneis datis non sit necessaria satisdatio, semper tamen vtilis est, quia solet expeditior esse ad cōsequendam solutionem actio, quæ competit in personam fideiussoris, qui non tantum bona sua, sed corpus quoque suum pignori obligauerit.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Ex l. si post perfectam 24. C. hoc tit.* & aliis supra citat. *nu. 1. Defi. prox. præced.*

2 *l. si mandatu 59. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addici, D. de fideic. libert.*

3 Adeo vt nec desint, qui ob hanc causam putent, illas clausulas & obligationes bonorum omnium & constituti tenuendas esse appositas, etiam cum fuerunt prætermissæ: contra quos tamen vide quæ *disputauimus in error. l. decad. 1. de error. pragmat.*

4 Et ideo plus præstat, qui dat fideiussorem, quam qui dat pignora, vt scripsi *in Rational. ad l. 1. D. qui satisd. cogant.*

5 Quomodo cogitur fideiussor etiam corpus suum obligare, vt fideiussor idoneus videatur, vt dixi *Defin. 12. supr. de fideiuss.* [Obserua tamen non esse locum præstandæ fideiussioni ex *d. l. si post perfectam*, quoties imminebat periculum euictionis iam inde ab initio & inspecto tempore contractus si emptor sciebat periculum euictionis. Quid enim si sciebat rem alienam aut obligatam, quam emebat? Debet sibi imputare non fideiussorem indemnitatis petere. *Ita Senatus* in causa D. Iosephi Bertrand & D. d'Ayguebelette, 2. Iun. 1614.]

DEFINITIO XII.

Vsufructuarius, qui, vt proprietarij possessionem interuerteret, accepit fundum in emphyteusim à domino directo, nullam cōtra eum habet actionem de euictione possessionis, nec vllo casu nisi de pretio.

QVi habebat fundi vsumfructum, quem sciebat mortuo se reuersurum ad proprietarium consolidationis iure, eūdem fundum quasi talliabilem, vt loquuntur, acceperat in emphyteusim à domino directo pro centum aureis, cum esset dignus quadringentis. Eo mortuo, cum ipsius heres fundi possessionem retinere vellet, quasi consolidato iam vsufructu cum proprietate,[1] patiebatur controuersiam possessionis ab herede proprietarij, quod is diceret, finito vsufructu restituendam sibi possessionem,[2] nec à fructuarij herede retineri posse,[3] cum fructuarius ipse non sibi sed proprietario possedisset,[4] nec mutare sibi causam possessionis,[5] aut dominij quæstionem proprietario[6] referre potuisset. Item quia nec cogendus sit dominus vtilis disputare de qualitate & cōditione fundi emphyteuticarij, quin prius possessor factus sit. Iudex pronunciauerat restituendam heredi proprietarii possessionem, saluis heredi fructuarii iuribus, si quæ haberet in proprietate ex causa contractus emphyteutici.[7] Quærebatur, an heredes domini directi, qui emphyteusim cōstituerat, tenerentur de euictione, tāquam re euicta, & ad quid tenerentur?[8] Placebat non teneri, primum, quia non esset res ipsa euicta, sed tantum possessio,[9] quā porro ex contractu emphyteutico directus dominus non transtulerat in nouū emphyteutam, qui iam tum eo tempore possidebat, & quidem, vt diximus, vsusfructus iure.[10] Nec rursus credibile erat, voluisse directum dominū aliud ius in emphyteusim concedere, quam, quod ipse haberet.[11] Deinde, quoniam ea possessio euicta fuerat ex alia causa, & ob culpam ipsius possessoris, qui nec potuerat, nec debuerat interuertere possessionē domini vtilis, à quo ex causa vsusfructus possidebat.[12] Sed etsi de euictione actio aliqua competeret, tamen non nisi ad pretii accepti restitutionem danda esset,[13] quia cū emphyteusis speciem habeat beneficii,[14] mitius cū domino directo agēdum est.[15] *Ita tractatum est* ex tempore pro N. Ioanne Francisco de Buttet, Aduocato Clariss. & nobilissimo, mihique præcipuo quodam familiaritatis & necessitudinis iure coniunctissimo, contra D. de Mieudry, 3. Non. April. 1593.

1 Per mortem fructuarij, *l. 3. §. vltim. & pass. D. quib. mod. vsusfr. amit.*

2 Ne alioqui esset inutilis proprietas vsufructu ab ea semper abscedente, vt scribit Iustin. *titul. de vsufruct. §. 1. in Inst.*

3 Nec proprio iure nec hereditario soluto iure vsusfructus per mortem fructuarij, præsertim cum possessio nunquam in

hereditate reperiatur, *l.1 § Scæuola, D.si quis testam. lib. eff. inff.* Adde *l. debitor 40 in fi. D. de pig act.*

4 Licet dicatur videri possidere naturaliter, *in l. naturaliter 12. vbi not. D de acq. poss.* Vide Cuiac. *lib. 1. obser. c. 33. in fin. l. certe 6 § 1. D de precar.*

5 *l. qui bona 19. § 1 eod. tit. de acqu. poss. l. non solum 33. §. quod vulgo de vsuc*

6 *Arg. l. si quis conductionis 25. C. de locat. l. 2. C. de præscr. 30. vel 40 annor.*

7 Exemplo eius, quod scriptum est *l. Babius 30. in fin. D. de pact. dotal.*

8 Siquidem emphyteusis proxime accedit ad venditionem *§. adeo, Instit. de locat.* cum dominij vtilis acquisitionem inducat ex parte emphyteutæ, cui proinde directum dominū de euictione teneri æquū est. Not. *in l. 1 & vlt. C de iur. emph.*

9 Quæ res non solet parere actionem de euictione, *l. si cū venditor 66. vers. non idem, D. hoc tit.*

10 Id est, naturaliter, quamuis non etiam ciuiliter, *d. l. naturaliter 12. D de acq poss.*

11 *Arg. l. qui tabernas 32. D. de contr. empt.* Notat *in l. vxor patrui, C. de legat.*

12 *d. l. si quis locationis, d. l 2. C. de præsc 30. vel 40 annor. l. vlt. C de acq. poss. l. hoc iure 27. D. hoc tit.*

13 *Arg. l. vlt. §. vlt. C commun. de legat.* Ias. *in d. l. 1. C. de iur. emphyt.*

14 Prope siquidem accedit ad feudum, quod nihil nisi beneficium est, iisdemque regulis continetur, nisi vbi aliud ius expressim constitutum inuenitur.

15 Ne ex liberalitate sua pericliretur. Sic enim supradicto loco concludit Ias. *arg. l. ne liberalitate 52. D. de re indic.*

DEFINITIO XIII.

Quantum intersit, an vendatur id, quod semel tantùm tradi debeat, an quid annuum, cuius tradendi obligatio singulis annis renascatur?

REfert multum, an fundus vendatur, aut alia res, cuius traditionis obligatio vnicō traditionis actu consumatur, an vero tale quid, quod annuam habeat perpetuamque præstationem? Priore casu liberatur venditor, si semel vacuam possessionem tradiderit,[1] nec quod ea re emptor vti postea prohibeatur facto eius, qui nullum sibi ius in eo fundo adferat, recidit in obligationem,[2] tametsi nō iuris tantum, sed facti quoque euictionem promiserit.[3] Posteriore vero nihil ei prodest, quod emptor per multos annos annuū reditum perceperit, si postea percipere prohibeatur, quasi singulis annis noua tradendi obligatio nascatur.[4] *Ita tractatum est* in causa D. de la Vulpilliere & fratum Goddet, 18 Cal. Iulij, 1593.

1 Nec enim ad aliud tenebatur, quam vt traderet, *l. ex empto 11 §. 1 & pass D. de action. empt.*

2 *Arg. l. vlt C. eod.*

3 *Vt in l sine in libertatem 12. C. hoc tit.*

4 Quotannis enim nouo facto opus est, vt annuum illud & præstetur, & percipiatur, *l. pecuniæ 8. in fi. D. de alim. legat. l. 1. § interdum, D. de vsufr. accresc.*

DEFINITIO XIV.

Emptor, qui partem rei sibi venditæ accepit, si de alia parte controuersiam patiatur, nec tamen velit à contractu recedere, conditionem deferente venditore, tenetur partem pretij soluere.

EMptor, cui pars bonorum venditorum tradita erat, cum de reliquis controuersiam à possessoribus pateretur, ac nihilominus à venditore, vt pretium solueret, vrgeretur, recusabat eo prætextu, quod agentem venditorem prius ex parte sua contractū, cuius causa esset indiuidua, implere oporteret,[1] atque ita pretium integrum retinebat.[2] Cumq; venditor conditionem offerret, vt à contractu in totum recederetur, adeoq; in eam rem quasi enormiter læsus restitutionem ex rescripto Principis impetrasset, rursus repugnabat emptor, contractumq; mordicus tuebatur;[3] Placuit, pendente lite condemnari eum debere, vt pretij partem solueret, qui bonorum partem iam ex emptione possidebat,[4] remissa etiam venditori necessitate satisfandi propter pupertatem.[5] *Ita Senatus* pro N. Lucquet contra N. Bernardin Dacquin, fiscalem in Sabaudia Procuratorem 15 Cal. Sept. 1593.

1 *l. Iulianus 13 §. offerri, D. de action. empt.*

2 Quomodo e contrario potest venditor pignoris cuiusdam iure rem venditam retinere, quoadusque pecunia pretij soluatur, *d. §. offerri.*

3 Ex beneficio *l. 2. & l. si voluntate 8. C. de resc. vend.* iunct. *l. tutor 47 §. 1. D. de minor.*

4 Nec enim bona fides patiebatur, vt emptor & rem haberet, & pretium retineret, *l. ex empto 11. § qui autem, l. bona fides 50. D. de action. empt.*

5 *Vt & in l. omnes 33 § præterea, C. de Episc. & Cleric.*

DEFINITIO XV.

Nō potest de euictione agere is, qui ipse possessionem transtulit in eum, à quo nunc patitur controuersiam, nisi post recuperatam quoque possessionem inquietetur.

PErmutatione inter nos facta,[1] secutaq; hinc inde traditione, si tu rē, quam à me habuisti, locaueris Titio, qui postmodum à te ex contractu locationis conuentus dominij quæstionē referre velit,[2] nō potes me auctorem laudare quasi obligatum de euictione, non ob id solum, quod non sit permittendum conductori tuo, vt tibi referat quęstionem dominij,[3] sed etiam quia facto tuo, non meo ea tibi molestia contigerit,[4] quod Titio rem locaueris, cui si non locasses, rem nunc habere tibi liceret.[5] Planè si recuperata possessione ab eo conueniaris siue rei indicatione, siue qua alia actione, per quā possessio auocetur, tenebor tibi vt rem defendam,[6] aut ni faciam, quanti tua interest, exemplo vēditionis.[7] Neque tamen locus erit condictioni, quæ dari solet nō secuto ex alterutra parte implemento,[8] quia ex parte mea contractum impleui, cū rem meam tibi tradidi.[9] *Ita Senatus* in causa D. du Four & Iacobinæ Berru. 3 Id. Maij, 1595.

1 Quam vtique interuenire vtrimque necesse est, vt possit permutatio dici perfecta, *l. 1 & pass D. de rer. permut.*

2 Quod plerique conductores facere tentant, vt mutent sibi causam possessionis.

3 *l. si quis conductionis 25* vbi omnes notant, *C. de locat.*

4 *l. hoc iure 27. D. hoc tit.*

5 Cui enim habere licet, is de euictione agere non potest, *l. euictus 35 l. habere licet 57 D. hoc tit.*

6 *l. si plus vel minus 74 §. mota quæstione, D eod.*

7 Iidem enim pene regulis iuris venditio & locatio cōsistunt. *l 2. D locat.* Iunct. *l. ex conducto 15 § 1. eod.*

8 *l. 1 § vlt. D de rer. permut. l. 1. C. eod.*

9 *l. si permutationis 29 C. eod. tit.*

DEFINITIO XVI.

Qui potest ipse hypothecaria conueniri per eum, cōtra quem agit hypothecaria, non ideo repellitur vulgari illa exceptione, Quem de euictione tenet actio.

IVris regula, quæ habet, Dolī exceptione repellendum esse eum, qui sine directa rei vindicatione siue hypothecaria vindicare velit rem, cuius nomine de euictione teneatur,[1] non nocet ei, qui rem aliquā possidet, de qua possit ipse in casum euictionis conueniri per quasi Seruianam.[2] Non enim hic tenetur de euictione, sed res, quā possidet.[3] Proinde nec dolo facere

Source : BIU Cujas

lo facere quicquá videtur. [4] Sanè quin pro ea re hypothecariâ excipere cogatur, sibiq; quasi in solutum imputare, quod ex illa causa præstare aduersario deberet, recusare non potest. [5] Fieri tamen interdum queat, vt doli exceptio obsit. Quid enim si tu contra me agas hypothecaria ob euictionẽ eius fundi, qui ipse mihi obligatus reperiretur, si is mihi euictus esset, quẽ tu dicis tibi obligatũ? [6] *Ita tractatum est* in publico auditorio inter D. Comitem de Saleneufue D. Baronem postea Comitẽ de Viry, 10. Cal. Maij, 1595.

1 *l. vindicantem* 17. *D. de action. empt. l. venditrici* 3. *C. de teb. alien. non alienand.*

2 Quæ in rem, non in personam actio est, *l. pignoris* 17. *D. de pig. l. pignoris* 15. *C. eod.*

3 Quam nec defendere cõgitur si nolit, quia in rem actionem pati nemo cogi potest, *l. vlt.* vbi ratio redditur, *D. de rei vindic.* [Idem est si quis de euictione teneatur non ei quem conuenit, sed alij quem is qui conuenitur si vinceretur, conuenire posset. Id enim est quod dici solet, *Le garend de mon garend n'est pas mon garend.* Sed intellige nisi actiones cessæ sint, aut quodam casu hypothecas habeat, vt loquitur *l si res* 59. *D. hoc tit.* id est obligata bona omnia secundi authoris, Pignore sc. dato pignori, vt in *tit. si pignus pig. dat. sit. Ita Senatus* in causa Dominorum de Cardé & de Monmayeur 13. Cal. Octobr. 1612. de qua in *Defi. 29. sup. ad SC. Treb.*]

4 Dolus enim personæ est, non rei, *l. 1. §. 1. D. de dolo.*

5 Nisi malit vltro ea recedere, *vt in l. vlt. l. in cum quo* 7. *D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

6 Hoc enim casu dolo facit qui id petit, quod ipsum eidem postea sit restituturus, *l si socer* 44. *§. Lucius, D. solut. matr. l. dolo facit* 8. *de doli mal. except.*

DEFINITIO XVII.

Condemnatus ad rem defendendam tanquam auctor emptoris, quamuis non esset, potest nihilominus tanquam tali vti iure emptoris tã agendo, quam excipiendo.

AVctor ab emptore laudatus ad rem defendendam, [1] licet facto suo possidere desierit, perinde tamen interdictis & remediis omnibus possessoriis vti potest atque is ipse, cuius gratia litẽ suscipit. Eadem enim persona esse intelligitur, idemq; hac parte ius emptoris & venditoris. [2] Tereque est vt qui auctor laudatus fuit, haberi debeat pro Procuratore, cũ sit defensor necessarius, [3] in eoque plus quam Procurator, qui non sit inuitus. [4] Quinimo cum is, qui auctor laudatus erat, euictionis nomine conueniri nõ posset, nec eo minus tamen suscipiẽdę litis se per iuris imperitiam obtulisset, atq; ideo tanquam in cõfessum lata sententia fuisset; [5] Placuit, perinde posse illum actionem exercere, quæ emptori competeret, ac si iure auctor laudari potuisset, vt sententia cõtra eum lata etiam pro eo ius faciat, [6] præsertim cũ aduersarij nihil interfit, an ab emptore cõueniatur, an à venditore, quandoquidem eisdem aduersus vtrũque exceptiones & defensiones habiturus est. [7] *Ita Senatus* pro N. Carolo Dufour contra Iacobinam Berru, 3. Id. Maij, 1595.

1 *Iuxta l. si plus* 74. *§. mota quæstione, D. hoc tit.*

2 Itaque hoc casu locum habet iuris regula, quæ extat *in l. inuitus* 156 *§. plerunque, de reg. iur.* Item illa, quæ vult, posse me interdum ex alterius persona consequi, quod ex mea nõ possem, *l.* 3 *in fin. D quæ res pig.*

3 Quid autem est defendere, nisi eãdem quam reus vicem subire? *l. sed & hæ* 35. *§. defendere, l. minor* 51 *§. 1. D. de procur.*

4 *l. filius familias* 7. *§. inuitus eod. tit.*

5 Cum nullæ sint partes Iudicis in confessum nisi ad condemnandum, *l. 1. & pass. de confess. D. & C.*

6 Nec enim potest pro parte valere, & pro parte non valere, *l. in hoc iudici* 27. *D. famil. ercis.* nec haberi ex parte pro veritate: ex parte vero non haberi.

7 Quia quod ipsis, qui contraxerunt, obstat, eorum quoq; successionibus obstare solet, *l quod ipsis* 143. *de reg. iur.*

DEFINITIO XVIII.

Qui dedit facto suo causam liti ab alio ex necessitate susceptæ, in eos sumptus necessario condemnandus est, si conueniatur ex ea actione, ex qua debeat præstare id, quod interest aduersarij.

SVmptus à me factos in eam litem, quam ob factũ tuum, licet te inaudito, aduersus alium suscipere coactus fuerim, præstare te mihi æquũ est, si tale sit genus actionis, ex quo condemnari debeas in id omne, quod mea interest. [1] Etsi enim videtur id interesse esse extra rem, [2] tamen reuera proficiscitur ex re, cui tu causam dedisti. [3] Non idem erit, si prætextu facti tui, cum cogi non possem, litem suscepero, in eãque sumptus fecero. Non enim alij sumptus ex hac causa restituendi sunt, quam qui necessarij fuerunt. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cũ in eo quod mea interest contineatur id omne, quod mihi abest, adeoque quod lucrari potui, *l. si commissa* 13. *D. rat. rem haber.*

2 Ideoque non esse habendam eius rationem, *l. si sterilis* 21. *§. cum per venditorem. D. de action. empt.*

3 Is porro damnum dat, qui damni dat occasionem, *l. si ex plagis* 52. *§. in clino Capitolino, D. ad l. Aquil. l. is damnum dat* 169. *de reg. iur.* [Iunge *l. exceptione* 67. *D. de fideiuss. & Defin.* 29 *sup. ad Trebell.*]

4 Quia vltro mihi eam necessitatem imposui, *arg. l. si fideiussor* 7. *§. si necessaria. D. qui satisd. cogan.* Adde *l. ex parte* 39. *in prin. D. famil. ercis. l. filia* 18. *in fi. C. eod.*

DEFINITIO XIX.

Fiscus succedens in ius priuati tenetur de euictione & ad litis sumptus perinde ac priuatus quilibet, siue ex contractu successerit, siue ex confiscatione.

PRinceps succedens priuato per confiscationem ex causa criminis eam pœnam infligenti is perinde vtitur iure priuati, ac si per contractũ in ius priuati successisset. [1] Itaque si is, cuius bona publicata sunt, mecum antea contraxerat: mihiq; alienam rem aut alteri obligatam vendiderat, quam habere non possim, condemnandus mihi est fiscus non ad hoc solum, vt euictionem præstet & indemnitatem, sed etiam ad sumptus litis. [2] Nam quod dici solet, fisci aut Principis Procuratorem expensas litis neq; date, neq; accipere, ad eum casum pertinet, quo is agit tanquam publicus accusator, [3] non quo conuenitur vt priuatus. [4] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Molard & Mauricij Veyrat, Prid. Non. Iul. 1595.

1 *l. fiscus* 6. *D. de iur. fisc.* iun. *& l. vnic. C. pœn. fisc. cred. præf.* vbi obserua, pro *fisci* legendũ esse *furti*, vt alibi monui & probaui.

2 Vtrumque enim fit ex eiusdem contractus iure ac potestate, cum sumptus litis tanquam accessorij sequantur causam sui principalis. Ex not. *in c. accessorium, de reg. iur. in* 6. *l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pign. hab.*

3 Quia ex officij necessitate id facit, quæ res non patitur, vt expensas litis vllas vel det, vel accipiat, *l. post legatum* 5. *§. aduocatum fisci. D. de his quæ vt indign.*

4 *d. l. fiscus* 6. *D. de iur. fisc.*

DEFINITIO XX.

Euictũ pignoribus dotalibus, quæ maritus in solutũ acceperat, non habetur dos pro soluta, ideoq; nec maritus, nec eius heredes ad restitutionem tenentur.

MAritus acceptis à fratre vxoris pro dote pecuniaria pignoribus, quæ multo plutis erãt, eodem tabularum dotalium die pignorum hypothecam [1] emerat, & pretium soluerat, stipulatione ad-

Source : BIU Cujas

hibita de euictione. Non dubitabatur, quin hoc ipso dotem pecuniariam accepisse videretur, [2] & ita se obligasse ad eam soluto quandocunq; matrimonio restituendam, cum tabulis dotalibus conuenisset, vt soluto matrimonio vel pignora ipsa redderentur, si maritus ea possideret, vel pecunia, si eã accepisse maritus probaretur. [3] Sed cũ post aliquot annos pignora euicta essent, placebat posse quidem eum eiusve heredes, si id mallent agere de euictione, contra vẽditorem: [4] at non eo minus videri facta solutione irrita resuscitatam pristinã dotis obligationem, [5] quæ per dationem in solutum extincta videbatur, [6] cum pro soluto haberi non posset, quod citra culpam creditoris & ex anteriore siue dominij, siue pignoris causa euictum inueniebatur; [7] maxime cum fauorabilior esse credatur actio de dote, quam quæ ex empto de euictione datur. [8] Proinde nec audienda erat mulier, si prætextu emptionis pignorum repeteret à marito aut ab heredibus dotem pecuniariam, quam ipse numquam accepisset, aut pignora, quæ retinere non potuisset. [9] Successores verò mulieris multo minus, [10] præsertim quod mulier, quæ supra quinque & viginti annos marito superstes fuerat, & de lucris nuptialibus legatisque à marito datis cum heredibus bis transegerat, dotem tamen numquam petiisset, [11] siue quod conscia esset nullam à marito acceptam fuisse, [12] siue quod vereretur, ne si mariti heredes inquietaret, fratrem suum hoc ipso lacesseret, contra quem illi subinde regressum habituri essent. [13] Illud itaque supererat, vt à solo fratre dotem petere mulieris successores deberent, si eam sibi saluã vellent. [14] Nec si frater interim soluendo esse desisset, poterat ob id fieri durior conditio heredum mariti, qui iusta conuentione sibi prospexerat, ne quid quam aliud præter pignora, si ea retineret, aut dotem ipsam si luerentur reddere quandoque cogeretur. [15] Non enim poterat mulier conuentionem impugnare, cui ipsa consenserat, cum ipsi perinde ac marito, & promissa dos per fratrem, & pignora quoque data proponerentur. [16] Neque rursus à dotis vtilitate aliena videbatur conuentio, vt ob eam causam quasi publico iuri contraria improbari deberet, [17] per quam fiebat, vt in eum casum, qui euenerat, mulier pene indotata constitueretur, [18] nulla per maritum accepta dote, pignoribus euictis, lapsoque interim facultatibus fratre. [19] Quis enim iniquum putet, si pacto fiat, ne viri periculo dos sit, quam vir ipse numquam acceperit: [20] Nisi forte hoc ipsum marito imputare volumus, cur siue de euictione, siue de dote actionem tanquam vice pignorum subsitutam non exercuerit, cum posset, aduersus vxoris fratrem, cui parcendi causam probabilem non habebat, quod is dotem sorori non ex liberalitate, sed ex necessitate promisisset. [21] Verum ne hanc quidẽ querelam à mulieris successoribus contra mariti heredes proponi posse visum est, quam mulier tot annos superstes, neque contra eos proposuerat, [22] neq; contra fratrem, quem soluti matrimonij tempore soluendo adhuc fuisse non negabatur. [23] Accedebat, quod maritus, cum suprema ordinaret, amplissimis legatis in vxorem collatis, & fratris filio herede relicto, expressim præceperat, vt quidquid tabulis dotalibus continebatur, id firmum ratumq; esset. Cuius præcepti cum non alius sensus esse posset, quam vti ne ab iis conuentionibus, quæ in dotali instrumẽto conscriptæ fuerant, vlla ex parte recederetur, [24] consequens videbatur, vt mulier, quæ supremam mariti voluntatem acceptis legatis agnouerat, non aliis legibus repetendæ dotis ius haberet, quam quæ dotis constitutæ tempore placuissent, quasi non aliter cõtracturus fuisset maritus, [25] qui secundo contractu eadem die inito cum absentis vxoris fratre, proprio nomine, nõ tam à pactis dotalibus recesserat, quam à iure pignorum, vt pignora in pecuniam pro vxore, pro se vero in causam dominij conuerteret summo vtriusque bono, nec imprudenti consilio, si euentu feliciore nullam rerum obligatarum primùm, mox venditarum euictionem sequi contigisset. [26] *Ita tractatum est.* Si e die. pro D. Claudio Carron, contra D. Baronem de la Perriere.

1 Nostri vulgo *pluuisualentiam* appellant, de qua *in l. & quæ nondum 15. § vlt. D. de pign. l. quærebatur 20. D. qui potior. in pign. hab.*

2 Qui enim hyperocham emit, hoc ipso totam rem emere intelligitur, vbi nimirum erit à vinculo pignoris liberata. Text. est elegans *in d. l. & qua nondum 15. §. vlt.*

3 Fecerat enim maritus huiusmodi emptione, vt non posset frater, qui dotem & pignus constituerat, pignus luere oblata dote, quia id fieri non potuisset, quin marito eidemque emptori res sua auferretur.

4 Quod hoc genus contractus similimum sit emptioni, *l. si prædium 4. iunct. l. si ob causam 13. C. hoc tit.*

5 Siquidem potestas euictionis tollit intellectum solutionis, *arg. l. si patroni 55. §. vltim. D. ad SC. Treb.* Tex. est aptissimus *in l. qui res 98. in princip.* iunct. *l. si rem meam 20. & l. si quis aliam 46. D. de solut.* De quo vide quæ scripsi *Defi. 49. supr. tit. prox.*

6 *l. eleganter 24. D. de pig. act.* de qua dicemus *infr. numer. vltim.*

7 *l. pen. §. 1 in fi. D. de except. rei indic. l. in bello 12. § si quis seruum, D. de capt. & postlim. l. qui concubinam 29. §. si heres, de leg. 3. l. à substituto § heres de leg. 1. l. cum quis 38 § qui hominem, & d. l. 20 l. 46. l. 98. in prin. de solut. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. si creditor. eod.* Anton. Capyc. *dec. 43.* Iaf. *ad l. si domus 71. § de euictione, de legat. 1.*

8 Bart. *ad d. l. si quis aliam.* Cast. *ad d. l. qui res ex l. vnic. C. de rei vxor. act.*

9 Cum is contractus secuta euictione habendus esset pro non facto.

10 Nemo enim plus iuris aut commodi heredi suo relinquit, quam ipse habuerit, *l. nemo plus commodi 120. de reg. iur.*

11 Quæ res magnam præbebat coniecturam voluntatis, quod mulier nollet vnquam dotem peti, *arg. l. vir vsuras 54. D. de donat. int. vir. & vxor. l. cum quidam 17. §. Diuus, D. de vsur. l. Procula 26. D. de probat.*

12 Durum enim sanè est, vt cogatur maritus dotem restituere, quam nec acceperit vnquam, nec se accepisse professus sit, *arg. l. 1. 2. & 3. C. de dot. caut. non numer.* Vt proinde non esset in hac quæstione locus iis, quæ tractari solent de exceptione non numeratæ dotis post annum ex die soluti matrimonij non opponenda. Id enim obtinet, cum maritus cauit sibi numeratam dotem, quod hic non euenerat.

13 Is enim per indirectum conueniri videtur, contra quẽ habiturus regressum est, qui prior condemnabitur, *l. si quis reũ 5. in prin. D. de liber. legat. l. cum lex 46. D. de fideiuss.* Itaque videbantur hoc casu tria illa concurrere, ex quibus præsumitur tacita remissio debiti in specie *d. l. Procula 26.* vbi DD. *de probat.* scilicet consanguinitas proxima, taciturnitas longi temporis, & sæpius positæ rationes.

14 Semper enim dotis debitor manserat frater, qui numquam soluerat.

15 Ne alioqui casus fortuitus damno afficiat maritum, qui diligenter sibi prospexerit, *argum. l. debitor 3. Digest. de separat.*

16 Valent enim pacta dotalia, quæ ab initio fiunt, & ipso tempore constitutæ dotis, præsertim si fiant præsente & consentiente muliere, *l. cum dos 7. D. de pact. dotal.*

17 *Arg. l. illud conuenire 5. l. Attilicinus 17. eod. tit.*

18 Quod vtique certum est conuentione fieri non posse, *l. si conuenerit 4. eod.*

19 Nullam siquidem videtur habere actionem mulier, quæ inopem habet dotis debitorem, *l. nam in 6. D. de dolo.*

20 Neque enim pactum hoc aut legibus, aut bonis moribus cõtrarium est, vt illa, de quibus *in d. l. 4 5 & 17. de pact. dot.* cum nulla lex sit, quæ iubeat maritum dotem reddere, quam non acceperit, nisi cum ei culpa & negligentia imputari potest, *vt in l. si extraneus 33. D. de iur. dot.*

21 Per text. *in d. l. si extraneus.*

22 *Arg. dict. l. vir vsuras 54. de donat. int. vir. & vxor. dict. l. cum quidam 17. §* Diuus *Pius, de vsur. dict. l. Procula 26. Dig. de probat.*

23 Quæ ratio faciebat, ne in hac specie locus esset *d. l. si extraneus*

Source : BIU Cujas

tranſus, quæ tractat eum caſum, quo futurum ſit, vt dotis iacturam patiatur mulier, ſi non ei liceat repetere dotem à viro, etiam quam vir non acceperit. Adde quod in propoſito caſu etiam mulier ſibi ſuiſque ſtipulata erat dotem à fratre, vt proinde poſſet illa ſuo iure agere, nulla etiam ab heredibus mariti ceſſione impetrata.

24 Neque enim permitti poterat mulieri, vt dotales conuentiones pro parte approbaret, pro parte autem improbaret, *argument. l. nam abſurdum 7. de bon. liber. l. ſi ita ſtipulatio 39. in fin. de oper. libert. l. cum quæritur 16. Digeſt. de adminiſtration. tutor.*

25 Creditur enim quilibet contrahens certis pactis & legibus, non aliter fuiſſe contracturus, *l. cum te 6. & l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. ſi donaturus 9. D. de condict. cauſ. dat. l. Titia 62. in fin. D. de iur. dot. l. pure 5. §. pen. D. de dol. mal. except.*

26 Euictio namque ſecuta fecerat, vt nulla poſterioris contractus ratio haberi deberet, ac proinde vt non poſſet dici ſublata priſtina obligatio dotis quo minus agere ex ea maritus poſſet, ac ſi pignora nunquam in ſolutum accepiſſet, *d. l. qui res 98. in princ. de ſolut.* Multo magis fatendum erat, ſupereſſe marito, itemque vxori hypothecariam in bona fratris conſtituentis, ſecundum ea, quæ ſcripſimus *num. 5. ſupr. de remiſſ. pignor. & Defin. vltim. ſupr. titul. proxim.* Et quamuis contra ſentiat Bart. cum res data eſt pro pecunia in ſolutum, iuxta eam diſtinctionem, quam tradit *in dict. l. ſi quis aliam.* tamen excipit cauſam dotis, *ex dict. l. qui res.* Et præterea manifeſto errore labitur, in eoq; rectè notatus eſt à Capyc. *dict. deciſ. 43.* & Iaſ. *in d. §. de euictione.* Decepit autem eum quod ſcriptum eſt *in dict. l. eleganter 24. D. de pignorat. act.* Quaſi eius loci ſenſus ſit, quotieſcunque dominium rei obligatæ acquiritur creditori, finiri obligationem pignoris, & à priore contractu adeo receſſum eſſe, vt priſtina actio exerceri nunquam poſſit. Quod tamen non ita eſt: ſic enim ſcriptum legimus *in dict. l. eleganter*, *videtur finita eſſe pignoris obligatio, & receſſum à contractu*, quod longe aliud eſt. Videtur quidem vtrumque ita eſſe, ſed neutrum ita eſt, quia dominij acquiſitio poſtmodum reuocata non mutat cauſam pignoris, vt diſerte ſcriptum eſt *dict. l. pen. §. 1. in fin. D. de exception. rei iudicat. l. libera 8. C. de ſentent. & interloc. omn. iudic.* Nec pugnat quod ſequitur, accommodandam eſſe hoc caſu vtilem ex empto actionem. Nihil enim vetat vtrumque verum eſſe, quod volumus, non finiri obligationem pignoris, & quod lex ait, actionem ex empto vtilem accommodari. Nam & vtrumque ita ſcriptum eſt *in d. l. ſi prædium 4. C. de euict.* Sed tamen vt dicam liberè quod ſentio, videtur mihi totus ille locus eſſe Triboniani potius quam Vlpiani, adeo ineleganter, meo iudicio, & inconcinnè exaratus eſt. Et illud imprimis, quod initio legis ſcribitur in hæc verba, *eleganter apud me quæſitum eſt.* Nam & ineleganter propoſita eſt quæſtio, & ineleganter deciſa. Quam ineleganter propoſita ſit apparet ex illis verbis, *vt pignus poſſideret.* Debuit enim addi, *iure dominij*, quomodo addit Paulus *in l. debitor 59. D. ad SC. Trebellian.* Nom enim à Principe impetrandum eſt, vt creditor pignus poſſideat, quod fit ex ſola natura pignoris, *l. ſi rem 9. §. proprie, l. cum & ſortis 35. §. 1. eod.* ſed vt iure dominij poſſideat, *l. 2. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.* Sed reſponſio ad propoſitam quæſtionem eſt longe ineptior. Primum, quoniam incerta, deinde, quia etiam falſa eſt. Incertam eſſe probant verba illa, *& videtur finita eſſe pignoris obligatio, & à contractu receſſum*, ac proinde Tribonianeam. Semper enim hæſitat Tribonianus, & quod iis euenire neceſſe eſt, qui rationem & principia iuris non bene callent, nihil audet affirmare. Quod ſi dubitantis verba pro affirmantibus habere velis, quomodo habet Bart. *ad dict. l. ſi quis aliam 46. D. de ſolut.* efficies de dubitante mendacem. Falſum enim eſt finitam eſſe pignoris obligationem, vt conſtat *ex d. l. pen. §. 1. in fin. D. de except. rei iudi. l. debitor 59. D. ad SC. Trebell. l. grege 13. §. etiam, D. de pignor. l. cum quis 38. §. vltim. D. de ſolut. l. libera 8. C. de ſentent. & interlocut. omn. iudic. l. ſi rem 9. §. omnis, D. de pignoratit. action.* Falſum item, receſſum eſſe à priore contractu per dominij impetrationem, niſi ſub ea veluti conditione, ſi dominij impetrario teneret, vt *in l. voluntate 10. D. quibus mod. pignor. vel hypoth. ſolu. l. ſi iure 18. D. de legat. 3.* ne alioqui noceat creditori, quod plus iuris habere cœperit, *arg. l. in bello 12. §. ſi quis ſeruum & ſeq. D. de captiu. & poſtlim.* Caſtrenſ. *ad d. l. pen. §. 1. de except. rei iudic. ex l. 1. Cod. ſi antiq. credit. pign. vendid.* Quod vero ſequitur, *imo vtilis ex empto accommodata eſt*, magis Tribonianum prodit. Sic enim loquitur, quaſi corrigat, quod in præcedentibus dictum eſt, cùm è contrario inferat potius, ac ſi ſcriberet, quomodo ſcribere voluit, *ergo vtilis, &c.* Quanquam nec; correctio, neque illatio accommodata eſſe poteſt, cum, vt ſupra diximus, poſſit vtrumque verum eſſe, vt nõ ſit finita obligatio, nec immutata cauſa pignoris, & vt vtilis ex empto actio competat creditori. Ac neque debuit Tribon. ſcribere *accommodata*, ſed *accommodanda*. Nondum enim quiſquam aut ex Imperatoribus, aut ex prudentibus dixerat, competere in hac ſpecie creditori vtilem ex empto actionem, ſed eo demum caſu, quo pignus pro pecunia datum ſit à debitore in ſolutum, *vt in dict. l. 4. Cod. de euict.* aut à Iudice iudicatum exequente, & debitoris perſonam factumque repræſentante, *vt in l. ſi ob cauſam, 13 eod.* Qui caſus longè diuerſus eſt ab illo, quo impetrauit creditor à Cæſare, vt ſibi liceret pignus poſſidere iure dominij: nihil enim hoc caſu agit debitor, nec Cæſar aut alius quiſquam nomine debitoris, propter quod dari debeat creditori in eum ex empto actio, ſiue directa, ſiue vtilis. Factum enim aliquod debitoris aut alterius pro eo facientis interuenire neceſſe eſt, vt perſonali actione ex empto ſiue directa, ſiue vtili conueniri poſſit. Fefellit Tribonianum, quod velit accommodatam ab Imp. Antonino vtilem ex empto in ſpecie *d. l. 4.* Sic enim ſolet ille, vt alibi ſæpe monuimus & probauimus, reſcripta Imperatorum ad certas ſpecies coanguſtata ad alias ſpecies quantumuis diſſimiles extendere, nec diſſimilitudinis rationem, quam attulimus, obſeruauit, idque apparet clariſſime ex eo, quod ſubijcit, *quemadmodum ſi pro ſoluto ei res data fuerit.* Quaſi vero inter hanc, quam tractamus, ſpeciem, & illam nihil planè interſit, quæ tamen toto cœlo diſtant. Sed neque auſus eſt Tribonianus dicere, ad quid competat actio illa ex empto, quæ accommodatur creditori, cui debitor pignus dederit in ſolutum: ſic enim adiicit, *vt in quantitatem debiti ei ſatisfiat, vel in quantum eius interſit*, ac ſi petitio & condemnatio ex illa actione fieri debeat diſiunctiue & alternatiue. Quod certè non ita eſt: datur enim ex empto actio ſiue directa, ſiue vtilis ex cauſa euictionis ad id, quod intereſt, *l. ſi in venditione 60. l. euicta re 70. & paſſ. D. hoc tit. l. ſi permutationis 29. Cod. eod. l. 1. in princip. C. de rerum permutation.* Nec enim pretium debetur emptori, cui res vendita tradita fuit & euicta: ſed id quod intereſt, cum in contractibus nominatis, qualis eſt emptio, non magis condictioni, quam pœnitentiæ locus eſſe poſſit, *d. l. 1. Cod. de rerum permutation. l. non eſt probabilis 6. l. ea conditione 14. C. de reſcindend. vendition.* Quamuis in eo quod intereſt pretium quoque ipſum contineatur, *l. 1. D. de action. empt. l. in interdicto 6. D. vnde vi.* Falſum ergo eſt quod Tribon. ait, pignore per debitorem in ſolutum dato, & poſtea euicto, dandam creditori vtilem ex empto actionem, vt in quantitatem debiti ei ſatisfiat: eſt enim hoc proprium priſtinæ actionis, quæ competebat ante dationem in ſolutum, & quę non eo minus hodie competit, quod datio in ſolutum interceſſerit, quæ ob ſecutam poſtmodum euictionem nullum habuit effectum, *l. ſi rem meam 20. l. ſi quis aliam 46. l. qui res 98. D. de ſolut.* Sicut è contrario proprium eſt actionis ex empto tam vtilis quam directæ, vt ad id quod intereſt tantum detur, non autem ad hoc vt in quantitatem debiti ſatisfiat, quod omnium aptiſſime exprimunt Imperatores *in d. l. libera 8. C. de ſentent. & interloc. omn. iudic.* vbi opponunt iſta tanquam ex diametro contraria. Ex empto agi ad id quod intereſt, & repeti priſtinam actionem ad debitum reddendum, aut ſi malis, quomodo vulgo legitur, *ob debitum reddendum.* Taceo quod parum elegans eſt illa locutio, *vt in quantitatem debiti ei ſatisfiat*, pro eo quod poterat & breuius & elegantius ſic exprimi, *vt in d. l. libera, ob debitum reddendum.* Neque tamen adhuc conquieſcit Tribonianus, ſed addit, *& compenſationem poteſt habere creditor:* quibus verbis ſignificat illud ipſum, quod antea negauerat, priſtinam veteris debiti obligationem ſupereſſe, quæ haud dubiè ſupereſſet: ſi creditor iure dominij nunquam pignus poſſediſſet. Alioqui ſi ponas, obligationem illam veterem omnino ſublatam eſſe, nec aliam ſupereſſe actionẽ quam vtilem ex empto ad id quod intereſt, conſequens fiet vt non poſſit conuentus ex aliqua cauſa creditor obiicere compenſationem. Quippe quam certum eſt, non poſſe obiici niſi eius debiti, quod & ſubſtantia & quantitate ſit liquidum, *l. vlt. C. de compenſat.* liquidum autem eſſe nunquam poteſt id quod intereſt, quoad ſit taxatum, quia quatenus cuiuſque interſit in facto, non in iure conſiſtit, *l. quatenus 24. de regul. iur. l. vlt. D. de prætor. ſtipulat.* Illud vero explicari meo iudicio vix poteſt, quod ſequitur apud Tribon. *ſi forte pignoratitia cum eo agetur.* Quomodo enim fieri queat, vt cõtra creditorem agat pignoratitia actione debitor, qui debitum nunquam ſoluerit, neq; vero pignus vllum dederit, niſi quod fuerit euictum? *l. ſi rem 9. §. omnis pecunia, eod. tit.* Niſi forte ponas, pro alio quodam debito ab eodẽ debitore alia fuiſſe data pignora eidem creditori. Quo caſu nihil ſane prohibet dari pignoratitiam debitori ad repetenda illa pignora, poſtquam ſoluerit creditori pecuniam pro qua fuerant obligata. Sed nego quicquã cauſæ eſſe, cur eo caſu loquamur de compenſatione, cum poſſit ſufficere creditori, quod poſſit alia pignora retinere pro eo quoque debito, pro quo ceperat iure dominij aliud pignus poſſidere. Quidni vero? Cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retinere poſſit, *l. vnic. C. ill. tit. Etiam ob chirograp. pecun.* Ex his igitur apparet, nihil eſſe in toto hoc reſpõſo,

Source : BIU Cujas

quod explicari commode possit, ac proinde, quod non Tribontano potius, quam Vlpiano debeat adscribi. Idemque dicend ſputo de *d.§.qui reprobos, & §.si vendiderit quidem.* qui in eadem lege sequuntur. Continent enim ineptas & quæstiones & responsiones, ne quid addam de ablatiuis illis absolutis, qui Tribonianum prorsus redolent, *reprobis videlicet nummis reddendis.* Sed de his plura, si Deus dabit, in Rationalibus ad illam legem. Poterant & hi longiores commentarij in id tempus, inque locum illum reseruari. Sed non potui temperare mihi, ne hic adscriberem, & occuparem, vt si, quod abominor, humanum forte quid mihi accidерit, quod impediat, ne eo vsque Rationalia proferre possim, hoc saltem habeant à me iuris studiosi, quod scire possint de mea ad locum illum coniectura.

DEFINITIO XXI.

Qui se liti obtulit tanquam auctor laudatus, cum tamen nullo iure id factum esset, non eo minus vti potest iure illius, à quo laudatus fuit, dum ne faciat duriorem aduersarij conditionem.

SI quis nullo iure auctor laudatus per errorem aut imperitiam se liti defendēdæ obtulerit,[1] non eo minus eodem iure vti potest, quo vteretur is, à quo laudatus est,[2] dum ne ex eo durior aduersarij conditio fiat, quam futura esset, si ex iuris necessitate litem pro alio suscipere debuisset.[3] *Ita Senatus* in causa D. du Four & Iacobinæ Berru, 29. Mart. 1597.

1 Ad quod vtique teneretur, si iure auctor laudatus fuisset, *l. si plus vel minus 74 §. mota quæstione, D. hoc tit. de euict.*

2 Siue agendo, siue excipiendo, vt dixi *Defin. 17 supr. eod.*

3 Nunquam enim permittēdum est, vt ex persona illius, qui non nisi alieno iure vtitur, durior aduersarij cōditio fiat, *l. 1. D. de alien. iud. mut. caus. fact. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

DEFINITIO XXII.

Substitutus in locum eius, qui emit à falso herede, non est cogendus soluere detecto dolo falsi heredis, qui si non sit soluendo, æquius est manere in damno primum emptorem, quam secundum.

OBligatus soluere tanquam in eius locum substitutus qui emerat à falso herede, si bonorum euictionem postea passus sit, aut immineat periculum euictionis detecto dolo falsi heredis, qui tanquam verus heres vendiderat, non est cogendus vt soluat,[1] quia ex cōtractu per errorem inito fieri non potest, vt vtilis & efficax obligatio contrahatur,[2] emptorisque periculo rem cedere æquius est, si falsus heres non sit soluendo, quam eius, quem emptor in locum suum substituit:[3] præsertim si dolus emptoris in ea subrogatione faciēda interuenisse proponatur:[4] sed tamen nec illud ferendum est, vt, qui in emptoris locum substitutus fuit, quicquam lucri ex eo contractu retineat.[5] Itaque & vacuam eorum bonorum possessionem & fructus omnes, quos ex ipsis percepерit, emptori primo restituere debebit.[6] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 8. Febr. 1597. contra locum tenentem Aquæ bellæ.

1 *l. si post perfectam 24. C. hoc tit.*

2 Longe enim aliud est paciſci, aliud decipi; *l. qui cum tutoribus 9. §. 1. D. de transact.*

3 Potest enim multo magis imputari emptori, cur cū falso herede contraxerit, cuius conditionem ignorare non debuerat, *ex reg. l. qui cum alio 19. de reg. iur.* quam ei, qui in locum emptoris substitutus est, cur contraxerit cum vero emptore.

4 Id est, si cum alium in locum suum subrogaret, iam sciebat falsum heredem fuisse illum, à quo emerat.

5 Nec enim debet quis commodum illum sentire ex eo contractu, ex quo nullum velit sentire incommodum, *l. cum quæritur 16. D. de admin. tut. l. secundum naturam est 10. de reg. iur.*

6 Licet videatur fructus lucrifacere debuisse, cum fuerit bonæ fidei possessor, *ex l. bona fides 48. de acquir. rer. dom.* Sed hoc ideo, quia maluit ille à contractu recedere, à quo tamen non potuit recedere pro parte, *d. l. cum quæritur, l. tutor vrgentibus 47. D. de minor. l. si ita stipulatio 39. §. 1. de oper. libert. l. nam absurdum 7. D. de bon. libert.*

DEFINITIO XXIII.

Casus, in quo emptor agit de euictione ex cōtractu, priusquam ille contractum ex parte sua impleuerit.

VEnditione nc facta, vt emptor non solum certam quantitatem pretij nomine præstaret, sed etiam aliud quidpiā faceret,[1] si emptor re sibi iam tradita & euicta agat de euictione priusquam contractum impleuerit, non ex eo solo prohibendus est agere, quod ipse prior in totum non satisfecerit.[2] Finge idcirco eum non satisfeciſſe, quod fundus euictus sit, qui si euictus nō fuisset, satisfacere ex fructibus commodè posset, aut ex ipsius etiam fundi venditione. Quid ei imputabitur?[3] Plane sic condemnandus erit venditor, vt ei vicissim quoq; emptor ad contractum implendum condemnetur.[4] Quæ res expensarum condemnationi locum facere plerunque solet, si modo emptor ab initio litis protestatus sit, paratum se esse contractum ex parte sua implere.[5] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Saleneufue & D. Baronis de Viry, 7. Febr. 1593.

1 Quo casu videtur huiusmodi pactum esse pars pretij, *l. fundi partem 79. D. de contr. empt. l. si sterilis 21. §. si tibi, D. de act. empt.*

2 Quamuis soleat huiusmodi exceptio esse vtilis aduersus eum, qui agit ex contractu vltro citroque obligatorio, *l. Iulianus 13 §. offerri, D. de act. empt.*

3 Nihil prorsus, cum non stet per eum, sed per euictionem ipsam fundi, *l. in omnibus causis 39. de reg. iur.*

4 Quia non debet contractus claudicare, nec venditor priuari commodo suę conuentionis, sine qua non fuerat venditurus, *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

5 Hoc enim casu neuter videtur esse temerarius litigator, cum vterque contractum impleri velit, siquidem alteri ius constitui citra alterutrius iniuriam non posset, *l. cum te 6. C. eod. tit. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO XXIV.

Clausula excepti antiquioris pignoris in fundum possessum ab emptore & in casum euictionis intelligi debet de euictione, quæ sequatur ex facto alterius quam venditoris.

CVm venderem tibi fundum Cornelianum, pro cuius euictione obligatus erat Sempronianus, quem tu ab eodē meo auctore possidebas, obligauī me tibi de fundi Corneliani euictione, in eamq; rē bona mea omnia: ita tamen vt saluum mihi esset ius mei pignoris in Sempronianum tuum, si quo casu Cornelianus tibi euinceretur: Placuit secuta postmodum Corneliani euictione ex ea causa, quæ ex facto meo proficiscereturr,[1] non posse me tibi ex empto agēti obiicere doli exceptionem, quasi tu vicissim teneri mihi debeas tanquam possessor Semproniani, qui pro Corneliani euictione mihi obligatus mansit.[2] Debet enim illa clausula excepti antiquioris pignoris ad alias causas referri, ex quibus sequi potuerit euictio aliam ob causam, quam ob factum meū.[3] Alioqui eueniret, vt inutilis esset pactio, per quam de euictione me obligassem,[4] vtque & rem & pretiū haberem, quod bonæ fidei & æquitatis ratio sane non admittit.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quo casu non possum ego agere de euictione, *l. hoc iure vtimur 27. D. hoc tit. de euict. l. fundum meum 20. eod.*

2 Scilicet ex vulgari illa iuris regula, Quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, *l. vindicantem 17. l. Seia 73. eod. hoc tit. D. l. si à Titio 72. D. de rei vindic. l. 1. D. de except. rei vend. l. etsi is qui 10. D. de distr. pign. l. 4. §. si à Titio 32. D. de dol. mal. except. l. 1. & 2. C. ne fisc. rem quam vendid. l. venditrici 3. C. de reb. alien. non alienand.*

3 *d. l. fundum meum 20. d. l. hoc iure 27. D. hoc tit.*

4 Quod non est dicendum, maligna enim est illa interpretatio,

pretatio, per quam fit, vt conuentio inutilis reddatur, *l. si ita scripsit Status 126 §. Chrysogonus, de verb. obl. l. quoties 12. D. de reb. du. l. §. l. ex empto 11. § qui autem, & l. bona fid. 40. D. de act. empt.*

DEFINITIO XXV.

Sufficit denunciatam esse litem euictionis venditori ab emptore, vt possit emptor habere regressum etiam contra possessores pignorum postea venditorum, licet nihil iis fuerit denunciatum.

EMptor, qui omnia bona sui venditoris habuit pro euictione obligata, quæ idē venditor postmodum in alios complures alienasse proponebatur [1] si fundi à se empti controuersiam patiatur, soli venditori denunciare litem cogitur, [2] non etiam possessoribus pignorū, nec si aduersus eos hypothecariam exercere velit, quandoquidem nec ipsi venditoris & euictionis fideiussori denunciare cogeretur. [3] Multo enim maior ratio suaderet, vt fideiussori denunciationem fieri oporteret, qui ipse contraxit, quique si exceptioni ordinis renunciauerit priore loco in vēditoris vicem conueniri potest, [4] quam vt possessoribus, qui per quasi Seruianam non conueniuntur, sed bona [5] denunciationis suscipiendæ prorsus incapacia. [6] Essetq; iniquissimum, obligationem emptoris, cui denūciationis faciendæ necessitatē iam alioqui per se satis duram lex irrogat, [7] ex facto vēditoris augeri, [8] & ad possessorum personas, cum quibus non contraxerit, extendi: [9] quod in persona fideiussoris, cum quo contractū fuit, nō perinde iniquum esset, nisi ratio illa etiā fideiussori nō minus quam tertiis possessoribus noceret, quod neq; illius, neq; istorum quidquam interest, [10] nisi per consequentias, quæ attendi non solent. [11] Sed etsi omissa sit denunciatio, quæ vēditori fieri debuit, nocet quidē ea negligentia emptori hactenus, ne litis nō denunciatæ expensas in diem vsq; denunciationis factas possit repetere, [12] sed non vsq; adeo, vt indemnitatem suam persequi prohibeatur, etiam posteaquā fuit condemnatus, si tandem denunciatus venditor nihil alleget, ex quo appareat, potuisse ac debuisse emptorē absolui si denunciatio congruo loco & tempore facta fuisset. Quid enim potest interesse venditoris, quod vel tardius quā oportuit, vel nunquam facta sit denunciatio, quæ nullo vnquam tēpore profuisset? [13] Illud plane constat, omissam in prima instātia denunciationem posse fieri commode ac tempestiue in secūda, si victus emptor appellauerit intra legitima tempora, litemq; appellatoriā prosecutus sit, [14] cum per appellationem reducatur lis ad terminos primæ cōtestationis, [15] atq; ita fiat vt possint adhuc nō deducta deduci, non probata probari: [16] sed hoc ita tamē, si litis victoria non pēdeat ex testimoniis pro euincēte dictis, quæ vbi semel didicita sunt ab emptore nullas amplius in contrarium probationes possunt admittere, [17] nec magis eas, quæ à venditore, tametsi litem ignorauerit, proferantur, quam si ab emptore ipso, cuius nomine suscipiens litem venditor eadem penitus exceptiones & replicationes, eadē deniq; litis affectæ & perperam instructę incommoda pati cogitur, quæ emptor ipse cogeretur. [18] At quid si post appellationem cunctante venditore, sibique factam denunciationem negligente, emptor cum euincente transegerit & ita rem amiserit? Nihil dolo fecisse videbitur, quo minus saluam & integram de euictione habeat actionem, [19] sed potius contra venditoris sui fraudem sibi prospexisse, [20] si in ea causa res fuit, vt non magis secundæ quam primæ instantiæ victoriam iustè sperare posset. Nam neq; hoc casu prouocare tenebatur. [21] *Ita tractatum est Cal. Iulijs, 1596.*

1 Non enim obligatio impedit alienationem, *l. vnic. C. rem alien gerent. non interdic. rer. suar. alien.* sicut nec alienatio extinguit obligationem pignoris, *l. debitorem 15. C. de pignor.*

2 Quia solus venditor auctor est, qui laudari potest & debet, *l. auctore 7. & seq. C. hoc tit.*

3 *d. l. auctore, l. si status 18. eod. l. si ei 41. §. vlt. D. eod.*

4 *Auth. præsente. vbi not. C. de fideiuss.*

5 *Arg. l. Imperatores 7. D. de publican. & vectig. l. denique 19. D. de iur. fisc.*

6 Vnde est quod in iure nostro actiones personales tantum, non etiam reales dicuntur condictiones, ab illis scilicet denunciationibus, quas olim præcedere necesse erat, *§. appellamus, Inst. de act.*

7 Sic enim denunciandi necessitatem dixit Modestinus *in l. Herennius 63. in princ. D. hoc tit.*

8 *l. centum Capua 8. D. de eo quod cert. loc.*

9 *Arg. l. apud Iulianū 3. in prin. D. quib. ex caus. in possess. eat.*

10 Nemo autem siue agendo, siue excipiendo auditur, nisi quis interfit, *l. 3. §. 1. l. stipulatio ista 38. §. alteri, de verb. oblig. l. illo à quo 13. §. si de testamento.* vbi Alex. & alij, *D. ad SC. Trebell.*

11 *l. 1. l. quod dicitur 7. D. de auctor. tutor.*

12 *l. emptor 8. & seq. C. hoc tit.*

13 *l. si ideo 55. vbi not. D. eod.* Et huc pertinet quod dici solet, nunquam faciendum esse id, quod factum non releuaret, *l. qui potest 26. vbi not. de reg. iur. l. si quis ita 34. de hered. instit.* Vide Afflict. *decis. 215.*

14 *d. l. Herennius 63. §. vlt. D. hoc tit.*

15 Extincto scilicet iudicato per appellationem, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

16 *l. per hanc 4. vbi not. C. de temp. & rep. app.*

17 Propter merū subornationis, *c. fraternitatis, extr. de test.*

18 Eadem enim videbitur hoc casu esse non tantum ratio, sed etiam persona emptoris & venditoris, vt diximus *Defin. 17. sup.*

19 Quamuis videatur facto suo rem amisisse, quam per transactionem remisit: nempe quia remissio illa facta est ex necessitate, cum nemo cogatur in lite improba diutius perseuerare, *l. destitisse 10. D. de iudic.*

20 Non enim dici potest fraudem fecisse, qui sibi aduersus fraudem prospexit, *l. cum pater 77. §. Titio fratri antepen. de leg. 2. l. Iulianus 42. alias l. si pupillus, vers. nec enim, de acq. he red.*

21 Vt constat *ex d. l. Herennius 63. §. 1. & vlt. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Qui pecuniam offert actori rem venditam vindicanti iure dominij, non ideo bene defendit emptorem, etiamsi offerat præterea quicquid potest interesse vindicantis.

CVm venditus mihi à te fundus iure dominij euinceretur, litem tibi vt debui denunciaui. Tu paratum te dixisti soluere domino [1] & præstare quidquid in eo fundo iuris habeat, ac præterea quanti eius interesset: Placuit non eo minus cōdemnari te perinde debere, ac si nihil obtulisses, nisi facias vt is, à quo mihi controuersia mouetur, satis sibi factū eiusmodi oblatione putet, nec in prosequenda lite perseueret. [2] Non enim de pecunia, sed de fundo litigat, qui fundum non tanquam sibi obligatum, sed quasi suum euincit. [3] Sed nec videri potes obligationem euictionis quantam oportuit agnouisse, si nō præterea obtuleris mihi quāti mea interest, quod ex causa euictionis omnimodo debetur. [4] Ibid.

1 Aliud dicendum esset, si non dominus, sed creditor per hypothecariam rem euinceret, quia tunc oblatio ista esset sufficiens, *l. euictus 35. D. hoc tit.*

2 Alioqui non pores videri præstitisse mihi indemnitatem, si cogar aut re carere, aut litem retinere, *l. 4. §. 1. de alien. iud. mut. caus. fact.*

3 Cum ei, qui rem vindicat iure domini, non possit offerri, sed tantum creditori quasi Seruianam exercenti, *l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pig. vel hypoth. soluit.* quia nemo cogitur rem suam siue iusto, siue iniusto pretio vendere, *l. non enim 9. D. ser. amot. l. nec quasi 70. D. de rei vindic.*

4 *l. si in venditione 60. l. euicta re 70. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXVII.

Appellatio tam à venditore quàm ab emptore contra euincentem interposita, non potest inauditis heredibus venditoris interim defuncti contra emptorem decidi.

Source : BIU Cujas

VEnditor ab emptore cõuento auctor laudatus litem susceperat, [1] simulq; cum emptore condemnatus prouocauerat tam suo nomine, quam emptoris (hoc enim facere & potest & debet.[2]) Postea cum in causa appellatoria ad prosequẽdam appellationem citati Procuratorẽ constituissent, ambo decesserant. Victor aduersus heredes emptoris egerat, vt litem appellatoriam prosequerentur, [3] nulla heredibus venditoris facta denunciatione. Cũ vrgeret condemnationem, vt bene iudicatum esse pronunciaretur, placuit nihil inauditis heredibus venditoris, quorum maxime intererat, [4] constituendum esse, [5] differríque iudicatum potius oportere, cum imputari posset victori, cur non aduersus eum maxime, qui appellauerat, de appellationis iure litigasset: [6] cum eo namq; de appellatione litigandum est, qui appellauit. [7] Quanquam enim sententiam contra venditorem latam aduersus emptorem quoque executioni mandandam esse constitit ex stylo Senatus nostri: [8] non similiter tamen fieri potest, vt à quo tempore venditor suo periculo litem susceperit, inaudito eo, ciusve, si interim decesserit, herede, siue in principali, siue in appellationis causa quicquam pronuncietur: [9] nam nec cogeretur emptor post litem à venditore susceptam liti adesse, si nollet. [10] Ita pronunciatum est 10. Cal. Mart 1594.

1 *Iuxta l. emptor 8. C. de euict. & pass. ill. tit.*

2 *l. Herennius 63 §. 1. D. eod.*

3 Cum etiam heredes cogantur causas reddere appellationis etiam à defuncto interpositæ, *l. 2. D. si tut. vel curat. magist. creat. appell. l. vnic. D. si pendent. app. mors interuen.*

4 Quia venditoris periculum hoc casu agitur magis quam emptoris, *l. 1. C. vbi in rem act.*

5 *de vnoquoque 47. de re iudic.*

6 Nec enim magnum damnum est in mora modici temporis. *l. si debitori 21. D. de iudic.* nec rursus damnum videtur vllum sentire, qui sentit ex sua culpa, *l. quod quis 203. de reg. iur. l. cum postulassem 44. §. 1. de damn. infect.*

7 Ne alioqui sententia inter alios lata aliis noceat, *l. 1 & 2. C. quib. res iudic. non noc. l. 1. & tot. tit. C. int. alios act. vel iud. aliis non nocer.*

8 Hoc enim est, quod Pragmatici nostri dicunt, *le iugement rendu contre le garend estre executoire contre le garenty.*

9 *d. l. de vnoque. l. 1. D. de except. rei iudic.*

10 Cum ab eo tempore lis expediri debeat sumptibus & periculo venditoris, *d. l. 1. C. vbi in rem act.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex datione in solutum perinde atque ex venditione nascitur actio de euictione.

ACcipiens in rem debitoris in solutum ex auctoritate Iudicis, licet ei nihil cautum sit per debitorem de euictione, tamen ex natura negotij paratam habet actionem, si quandoque res euincatur, [1] quasi debitor ipse hoc casu in solutum dedisse, & consequenter quodammodo vendidisse videatur. Hoc enim casu factum Iudicis factum partis esse intelligitur. [2] *Ita tractatum* Cal. April. 1596.

1 *l. libera quidem Theodora 8. C. de sent. & interl. omn. iud. l. si prædium 4.* & ibi Bart. *C. hoc tit. l. si ob causam 13. eod. & in l. si quis aliam 46. de solut. l. eleganter de pign. act.*

2 *d. l. si ob causam, l. 1. C. si in caus. iud. pign. capt. sit.* & Affl. *dec. 8.* [Aliud est in cessione iurium facta periculo cessionarij, etiamsi per eam cessionem alicuius rei & corporis dominium aut possessio quę penes cedentẽ fuerat in cessionarium translata sit, quæ postmodum euicta fuerit. Tunc enim nullo casu cedens obligatur de euictione, ne quidem ad restitutionem precij, si modo nihil dolo feciſſe probetur, quia sibi debet imputare cessionarius qui sic contraxerit, *arg. l. pupilli 96. §. soror vbi not. D. de solut.* Nec hoc casu locum habet quod scriptum est *in l. ex empto 11. §. vlt. D. de act. empt.* quia in hoc casu neque cessionarius emptor est, neq; cedens venditor, licèt pretium in cessione interuenerit ex parte cessionarij, & rei traditio cum dominij vel saltem possessionis, translatio ex parte cedentis. *Ita Senatus* ex tempore 19. Iunij 1612.]

DEFINITIO XXIX.

Venditore non valente satisdare tradenda est pretij pecunia idoneo mercatori, qui vsuras legitimas præstet venditori in vicem fructuum.

SI venditor non possit satisdare de euictione, cuius periculum immineat in ipso limine contractus, [1] non idcirco permittendum est emptori, qui interea rem ipsam possidet, vt & re, & pretio fruatur, [2] aut vt pecuniam obsignet, ita vt nullum ex ea vsum percipere venditor possit. [3] Sed remedij loco potius probandum est, vt pecunia deponatur penes idoneum mercatorẽ, qui legitimas vsuras loco fructuum futuras venditori præstet. [4] *Ita Senatus* ex tempore in causa Augustanorum 2. April. 1596.

1 Quo casu venditor exigens pretium satisdare ante omnia tenetur, *l. si post perfectam 24. C de euict.*

2 Hoc enim semper iniquum est, *l. ex empto 11. §. qui autem, l. Iulianus 13 §. veniunt autem, l. bona fides 50. D. de act. empt. l. liberalitatis 16. §. 1. D. de vsur. l. 2. C. eod. l. curabit 5. C. de act. empt.*

3 Æquum enim est, venditorem vsuras pecuniæ percipere pro fructib. rei, quã vendidit, *d. §. veniunt autem. & d. l. curabit.*

4 *Arg. c. per vestras, extr. de donat. int. vir. & vxor.* Ita enim fit vt neuter ex contrahentibus lædatur, quod maxime inspiciendum semper est, *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. cred. l. in creditore 38. in fin. D. hoc tit.*

[DEFINITIO XXX.

Euicto fundo cuius redimendi ius competebat an teneatur de euictione venditor hypothecæ.

CVm debellatis & à toto Chablasiensi Ducatu feliciter expulsis Bernensibus serenis. Dux noster Car. Emanuel, vt pientissimus ita religiosissimus Chartusianospatres, cæteroſq; ecclesiasticos omnes quos hæresis Zuingliana fugauerat in bonorum ecclesiasticorum, quæ Bernenses vendiderant [a] possessionem restitui iussisset, [2] reddito tamẽ possessoribus precio, quod Bernensibus solutũ probaretur, [3] Nisi si quid ex sorte propter immodicos fructus decedere oporteret. [4] Acciderat vt euincerent Chartusiani bona quædã quę à Bernensibus precio bis mille aureorũ vendita fuerant, & quorũ tamen hyperochã, [5] quod multò pluris esse crederẽtur, idẽ Princeps noster quo tẽpore Chablasiensem illũ Ducatũ per pacis conuentiones ita receperat, ne quid innouaret quod ad religionis causã pertineret, néve bonorum ecclesiasticorũ emptores inquietari pateretur, [6] alij vẽdiderat pari precio bis mille aureorũ data ei libera perpetuaque redimendi potestate. [7] Idem ille qui emerat hyperocham alij rursus eam vendiderat, pactoque expresso se obstrinxerat, vt præstaret hyperocham ad eum vsq; valorem bis mille aureorum. [8] Interim verò & ante factam redemptionem, secutáq; vllã eo nomine interpellationẽ Chartusiani rẽ euicerant, & primo emptori primũ preciũ restituere recusabant, tùm quod nullam hyperocham esse cõtenderent. [9] Tum quia solis possessoribus preciũ restituere iussus esset, in quo numero non erat hic qui non redemerat. [10] Inde alia litis occasio inter posteriorem hyperochæ venditorẽ & vltimum emptorẽ, cùm hic precium à se datum reposceret. Ille verò teneri se negaret, quod per actorẽ stetisset, quominus possessor factus fuisset, ex eaque causa precij quod à Charthusianis solui alioquin debuisset, repetẽdi occasionẽ amisisset. [11] Itẽ quod condicionẽ sibi oblatã ab aliis quã plurimis, qui eodẽ adeoq; maiore precio, idem ius redimendi emere volebãt, recusasset. [12] Visum est, nõ eo minus posse secũdũ emptorẽ agere ad precij dati restitutionẽ, quod interea ius redimẽdi sublatum esset, ex voluntate Principis ob causam iustam & anteriorem. [13] Nec enim posse inter casus fortuitos computari, quod tam piè iustéq; Princeps consti-

Source : BIU Cujas

constituisset:[14] Præsertim cùm totam rẽ Senatui & pleniori eius cognitioni cõmisisset.[15] Neq; rursum poterat ei imputari quod citiùs nõ redemisset, cùm obligatus non esset vt intra certum tempus redimeret,[16] liberamque ad triginta vsque annos redimẽdi haberet potestatem. Aut quod oblatam ab aliis, qui pretiũ idem maiusve dare parati erãt, pecuniam recusasset, cùm hyperochã emisset, vt sibi rẽ haberet, non vt inuitus eam alij vẽderet.[17] Sed etsi precium ab alio recipere maluisset, nihilominus secuta euictione perinde precium restituere debuisset, atq; ita eadem de euictione quęstio superfuisset. Quis enim tam stultus, qui non saltẽ de precio sibi cautum velit, tum quoque cùm conuenit ne de euictione agi possit.[18] *Ita Senatus* pro D. Iano Guilliet D. de Montou, contra N. Ioannem Franciscum de Bellegarde D. des Marches, mense Iunij 1613.

1 Veluti quodam postliminij iure restituta in pristinum statum religione. Vide *l. translato sacerdotio, Extr. de constit.*

2 Hoc enim æquum est, *l. item si verberatum* 15. *§. vlt. D. de rei vin dic.*

3 Nam & hoc quoque æquum est, vt fructus quatenus excedunt vsuras legitimas, imputentur in sortem quasi in fraudem legitimarum vsurarum percepti, *c. illo vos. De vsur.*

4 Vulgo plurisualentiam vocant, De qua in *l. & qua nondum* 15. *§. vlt. D. de pig. l. quærebatur* 20. *D. qui potior. in pign. hab.*

5 Semper enim pacis conuentiones seruandæ sunt, *l. si quid bello* 28. *in fin. De captiu & postlim.*

6 Ius enim redimẽdi quodlibet, si breuiore tempore limitatum non sit, triginta annis durat & finitur, *l. 3. C. de præsc.* 30. *vel* 40. *ann.* Cagno. post alios, *ad l. 2. C. de pact. int. emp. & vend.*

7 Atque ita non vendiderat simpliciter. Quicquid iuris, sed hyperocham ipsam & quidem vsque ad valorem bis mille aureorum, & ita duo promiserat, nec proinde liberari poterat probando qualemqualem esse hyperocham, vt in *l. si nomen* 4. *& seqq. D. de hered. vel act. vend.*

8 Non entis enim nullæ sunt qualitates, & quod non est recipere æstimationem non potest, *l. 5. in fi. D. de in lit. iur.*

9 Quod enim pẽdet nõ pro eo est, acsi sit, *l.* 169. *§.* 1. *de re. iur.*

10 *l. Labeo* 50. *D. de contr. empt. cum similib.*

11 Debebat enim damnum imputare quod ex culpa sua senserat, *l.* 203. *de reg. iur.*

12 Quo casu non tenetur venditor præstare periculum euictionis *l. Lucius* III. *D. hoc tit.*

13 Anterior enim erat causa & fauor religionis, *l.* 43. *de relig. & sumpt. funer.*

14 Et ita debet accipi quod iactari solet, Voluntatem Principis & sententiam iudicis inter casus fortuitos annumerari, Nimirum si iniusta sit, nec aliam vllam causam iustam habeat anteriorem, *vt in d. l. Lucius l.* 51. *D. hoc tit.*

15 Iustè enim facit Princeps quicquid per Senatum facit. *l. vnic. D. de offic. præf. prat.* Et debuit prospicere venditor hoc posse euenire, *vt in l.* 9. *§. inde quæritur D. locat.*

16 Sunt enim perpetua iura quæ non sunt certo tempore limitata, *d. l.* 3. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor. l. Imperator* 8. *D. de postul. l. Thais* 41. *§. intra, de fid. lib.*

17 Nemo enim cogendus est rem suam aut ius suum etiã iniusto precio vendere. *l. nec quasi* 70. *D. de rei vind. l. non enim* 9. *D. rer. amot.*

18 *l. ex empto* 11. *§. qui autem D. de action. emp.* Ea siquidem conuentio liberat duntaxat à præstatione eius quod interest non à precij restitutione *d. §. qui autem, l. bona fides* 50. *eod. tit.* Non autem videtur quis habuisse precium quod cogitur reddere, *l. quod euincitur* 190. iunct. *l. non videtur* 51. *de reg. iur.*

DEFINITIO XXXI.

Ad quid teneatur qui de hyperocha quam vendidit defendenda se obligauit.

QVi vendidit hyperocham fundi iam vẽditi & de euictione ita se obligauit, vt hyperochã tueri & defendere debeat vsque ad conuenti pretij quantitatem, non ad aliud teneri potest, quam vt probet hyperocham aliquam existere,[1] tantique eã fuisse, cùm venditio cõtraheretur.[2] Nec ad pretij restitutionem eum teneri æquum est,[3] Nisi in illum casum quo appareat venditam ab eo fuisse hyperocham, quæ aut nulla tum aut minoris erat.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. si nomen* 5. *& seqq. D. de hered. vel act. vend.*

2 *l. bonitatis* 13. *D. hoc tit.*

3 Quamuis dici soleat ne quidem per expressam conuẽtionem remitti hoc posse, *l. ex empto,* 11. *§. qui autem D. de act. empt.* iunct. *l. bona fides* 50. *eod.*

4 Conuentio enim legem dat contractui & actioni de euictione, dum ne quid fiat contra bonam fidem, *d. §. qui autem l. quod si in venditione* 10. *l. quod si sit hereditas* 13. *D. de hered. vel act. vend.*

DEFINITIO XXXII.

Euictio quando præstanda sit ex causa trãsactionis.

SEcuta euictione eius rei quæ ex causa trãsactionis penes te remanserat, cùm iam eam possideres nulla tibi actio de euictione potest competere; si non tibi specialiter promissa sit. Multo minus si is qui tecum transegit ex vna tantum causa nominatim expressa euictioni se obstrinxerit, cùm tãto magis cæteras excluisse videatur. Plane si quid tibi per transactionem datum sit, quod postea euictum fuerit, perinde agere de euictione potes, acsi ex causa venditionis ea res ad te peruenisset.[1] *Ita Senatus* in causa Franciscæ Claye, April. 1614.

1 Textus est si bene intelligatur, *in l. si pro fundo* 32. *Cod. de transact.*

DEFINITIO XXXIII.

De euictione bonorum fideicommissi in dotem datorum.

MVliet cui dos data est à patre ex bonis fideicommisso subiectis, quæ postea sint euicta, non habet regressum contra fratres, tanquam bonorum paternorum pro dote obligatorum possessores, si nihil habeant illi à patre, cuius retinendi causam non allegent ex iure anteriore aliquo, quodcũque tandem illud sit.[1] Nempe si non sint heredes patris. Alioqui esset aliud dicendum.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Scilicet si pro eo iure sint hypothecarij, cum prior tempore sit potior iure, *l.* 15. *& pass. C. qui potior.*

2 *l. cum à matre* 14. *C. de rei vindic.*

TIT. XXXII.

CREDIT. EVICT. PIGNOR. non debet.

DEFINITIO I.

Non tenetur creditor de euictione pignoris, sed tantum de facto suo repromittere, & de dolo, itemque actionibus suis cedere, & præstare se potiorem.

CREDITOR non solum euictionem pignoris, quam non promiserit, præstare non tenetur,[1] sed nec promittere, si ab eo petatur.[2] Ad id enim duntaxat obligatus est, vt actionibus suis iusto possessori cedat, tam personalibus, quam hypothecariis.[3] An & de suo saltem facto caueat & repromittat? Vtique.[4] Nam & si nihil dictũ esset, vt postea ex facto creditoris res euinceretur, de euictione aduersus eum agi posset, propter dolũ,[5] quo vix est vt carere videatur, qui factum suum celauit,[6] vt possessorem offerentem damno afficeret. *Ita Senatus* ex tempore 13. Calend. Aug. 1591. & 8. Id. Febr. 1593.

Source : BIU Cujas

1 *l.1.& tot.hoc tit.C.credit.euict. pignor.non deber.* tenetur tamen se præstare & creditorem & potiorem, *d.l.1. in fin. vbi glos.* Iunge *Defin.seq.*

2 Cum pignoris solutio non tam ex voluntate creditoris, quam ex necessitate iuris fiat tertio possessore, qualiscunque ille sit, pecuniam creditori debitam offerente, *l.2.in fin.l.cum secundus 5 §.1.& l.seq.D.de distract.pigno.l.Paulus 12.§.1.D.quib. mod.pign.vel hypoth.soluit.l.debitor 40.§.vlt.de pign act.*

3 *l.mulier 19.*vbi glos.& alij *D.qui potior.in pignor.hab.l si res obligata 57.de legat.1.*

4 *l.de suo 9.D.mandat.l.2.in prin.D.de hered.vel act.vend.*

5 Semper enim dolus iustam tribuit actionem de euictione, etiam contra donatorem, qui alioquin non tenetur, *l.1.C.de iur.dot.*iunct.*l.2.C.de euict.* Quia nunquam impunitus dolus esse debet, *l. Procurator 11.§.in perpetuum, D.de dolo mal. except.l.2.C.hoc tit.*

6 Nec enim facti proprij ignorantia probabilis est, quomodo est alieni, *l.quanquam 7.D.ad SC.Velleian.*iunct.*l.vlt.D. pro suo.l.quæro 39.D.de action.empt.*

DEFINITIO II.

Creditor, cui possessor pignoris vltro offert, non cogitur præstare se potiorem, quomodo cogitur qui pignus vendit.

SI contra tertium possessorem agat creditor ex beneficio Iustinianeę constitutionis ad auocandam possessionem,[1] quam sibi ex cõtractu pignoris per clausulam constituti quæsierat,[2] non solum euictionis nomine se obligare non cogitur,[3] sed nec præstare se antiquiorem creditorem, qualẽ se vtiq; præstare cogeretur, si pignus venderet.[4] Hæc tã varie, quoniam possessor, qui offert, se ipsum vltro obligat,[5] creditor vero nullo modo, qui scilicet debitũ accipiendo non tam contrahere, quam ius suum exequi credendus est,[6] ideoq; nec ad aliud teneri debet, quã vt præstet actiones, quas & quales habet.[7] At creditor, qui vendit pignus, licet non quasi dominus vendat, sed tanquam creditor, tamen contrahit, & quidem cum eo, qui verisimiliter contracturus non esset, si non hunc crederet antiquiorem.[8] Proinde æquum est, hactenus eum teneri vt præstet se & legitimum & antiquiorem creditorem, & pignoratitium, dolumq; malum à se abesse repromittat,[9] ne alioqui emptor decipiatur.[10] *Ita Senatus* ex tempore 18.Cal. Decemb.1589.

1 *Ex l.vlt.C.de acquir.poss.*

2 *Per l.quod meo 18.D.eo.l.certe.6.§.is qui rogauit.D.de preca.*

3 Vt nec alius creditor quilibet, secundum ea, quæ dixi *Defin.præced.ex l.1.& tot.hoc tit.C.l.debitor 40. §.soluta, D.de pignor.act.*

4 *d.l.1.& l.vlt.*vbi Bald *C.hoc tit.*

5 Nec enim offerre cogeretur, si mallet rei possessione cedere, *l.si fundus 16.§.in vindicatione. D.de pignor.l.Paulus 12. §.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*

6 Accipit enim pecuniam creditor ad distrahendum pignus potius, quam ad contrahendum *d.l.Paulus,§.1.*

7 *l.mulier 9.qui pot.in pig.hab.l si res 57. de legat.1.*

8 Ita demum enim securus est is, qui emit à creditore, vt de proprietate vinci non possit, si emerit à creditore anteriore. Nam si emerit à posteriore, semper habebit anterior creditor ius offerendi, *l.2.C.si antiq.cred.pign.vendid. l.qui à creditore 18.C.de distr.pignor.*

9 *d.l.1.& vlt.*iunct.*glos.C.hoc tit.*

10 *l.si post acceptum 18.D.de rei vendic.*

DEFINITIO III.

Creditor, qui vacuam rei possessionem tradere promisit, non liberatur præstando suas actiones, sed condemnandus est, vt vel tradat, vel pretium reddat, licet de euictione non teneatur.

REm sibi obligatam creditor sub hastavendi curauerat, nulloq; extraneo emptore existente ipse emerat.[1] Tertius quidam vẽditioni aut missioni in possessionẽ, quæ subsequi solet, interceserat, caque intercessio creditori ipsi fuerat denunciata. Debitor postea & intra semestre luendis pignoribus præstitutum[2] eam rem tibi vendiderat, illa lege, vt huic ipsi creditori solueres certam quantitatem, quam ei debitam esse dicebat, cum tamẽ multo maior deberetur. Tu obtuleras, cũq; is diceret probaretque, multo plus sibi deberi, cõuenerat inter te & illum, vt ei solueres quicquid debebatur, isq; tibi iura sua & actiones omnes cederet, vacuamq; rei possessionem. Atq; ita transactione conuentum fuerat traditæq; tibi subhastationum chartæ, sed tacita tamen intercessione illa, quam diximus à tertio possessore factam sciente creditore, te vero ignorante:[3] postea cum fundi possessionẽ propriam, vt cõuenerat, auctoritate ingredi velles,[4] prohibitus es ab eodem illo, qui in possessionẽ missum creditorem non admiserat. Petebas ex ea causa, vt creditor condemnaretur ad vacuam tibi tradendam possessionẽ, aut si id facere nõ posset, quanti tua interesset, vel in id saltem, vt acceptam à te pecuniam quasi resoluto contractu restitueret.[5] Dicebat ille, cessas tantum à se actiones, quas haberet. Proinde nec de euictione se teneri, dummodo quod faciebat, prẽstaret se legitimum creditorem,[6] neq; cogendum reddere, quod sibi debitum accepisset, tametsi ab alio accepisset, quam qui debuisset,[7] præsertim cum tu obligatus esses ex causa emptionis, vt ei solueres,[8] nec solũ ea lege emisses, verum etiam creditorem ipsum eundémq; pignoris possessorem interpellasses vltro, vt acciperet solutionem, suisq; iuribus cederet.[9] Contradicebat cessionarius, non creditoris, sed domini iure habẽdum eum, qui pignoris venditionem peregisset, ac emptoris quam creditoris iure rẽ habere maluisset.[10] Sublatũ enim esse ius pignoris acquisita proprietate,[11] ob idq; non tam ab eo cessam crediti actionem, quam alienatã rem ipsam, quam sibi habere cœpisset,[12] ac cuius vacuam possessionem à cessionario occupãdam tradidisset. Igitur quamuis de euictione non teneretur, neq; tanquam creditor, neq; tanquam venditor, qui scilicet neq; creditor erat,[13] neq; rem ipsam vendiderat, sed tantum actionibus suis cesserat:[14] videbatur tamen ad id obligatus esse, vt vel vacuam possessionem traderet, vel saltem pretium redderet, si vacuam possessionem apprehendere cessionarius alterius cuiuslibet facto prohiberetur.[15] Vel ob id maximẽ, quod nõ carebat doli suspicione, qui intercessionem illam dissimulauerat, seq; possessorem finxerat, cum re vera non esset.[16] Neq; enim credibile erat cessionarium cum eo fuisse contracturum,[17] si litem sibi paratam, & possessionis commodum ereptum fore cogitasset.[18] Nemo autem dubitat, quin *is* quoque, *qui vendit* iure creditoris, aut qui iura sua cedit, de *suo* saltem facto repromittere debeat, adeoq; citra repromissionem conueniri possit.[19] Nec ad rem faciebat, quod cedens ipse interpellatus esset, vt pecuniam acciperet, suoque iure cederet. Non enim eo minus verum erat, promissam ab eo vacuæ possessionis traditionem,[20] doloque factum esse, quod alterius intercessionem celauisset.[21] Sicut nec illud mouebat, quod idem cessionarius eãdem rem à debitore ipso antea comparasset, cui facultas redimendi intra semestre supererat.[22] Nam restabat acquirendum commodum possessionis ab eo, qui possidere credebatur,[23] ac cui non erat cur cessionarius solueret, si eius beneficio possessionem assequi & apprehendere non potuisset.[24] Itaque lite in publico auditorio perorata pronunciatum est ex tempore pro cessionario, *in causa N.de la Tour*, contra Barbaram Arod & Philippam Bizet, Cal.Mart.1594.

1 Hoc enim facere creditor ex officio debet, *leg.2.C.si in caus.iudic.pign.capt.sit.*

Source : BIU Cujas

2 Ex vetere statuto Sabaudiæ.

3 Et quam probabiliter ignorare poteras, tanquam quæ esset facti alieni. *l. vlt. D. pro suo.*

4 Hoc enim licet, tametsi ciuilius facturus sit creditor, si adhibeat Iudicis auctoritatem, *l. creditores 3. C. de pignor.*

5 Ne alioqui videretur habere pretium sine causa, te rem non habente.

6 *Ex l. 1. & vlt. cum ibi not. C. hoc tit. l. si res obligata 57. de leg. 3. l. debitor 40 § vlt. D. de pign. act.*

7 *l. repetitio nulla est 44. D. de condict. indeb.*

8 Vt proinde ex contractu alieno potius, quam ex suo solutionē accepisse videretur, *l. 3. vbi not. C. de don. quæ sub mod.*

9 Quo casu æquum sane est, mitius agi cum creditore, vt dixi *Defin. prox. præced.*

10 Cum sit eodem iure censendus, quo extraneus cēseretur, cuius vice emit. *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit, l. cum bona 16. D. de reb. auctor. Iud. possid. alias l. 1. de priuileg. credit.*

11 *l. pen. § 1. ad fi. D. de except. rei iudi. l. neq; pignus 45. de reg. iur.*

12 Potest enim mutari causa possessionis ex nouo titulo superueniente, *l. non solum 31. § quod vulgo, D. de vsuc.*

13 Soluta obligatione per venditionem pignoris.

14 Cuiusmodi actionum cessio regulariter nō obligat cedentem de euictione, *l. si nomē 4. & seq. D. de here. vel act. vend.*

15 Ne alioqui cessionarius & re, & pretio careret contra bonā fidē, *l. ex empto 11 § qui autē, & l. bona fides 50. D. de act. empt.*

16 *Arg. l. quæro 39. eod. tit.* iunct. *l. in venditione 41. eod.*

17 *Vt in d. l. quæro, vers. ne alioquin.*

18 Cum tam multa sint & litium incommoda, & possessionis commoda, *l. minoribus 6. D. de minor. l. 4. § 1. de alien. iudic. mut. caus. fact § commodum, Inst. de interd. l. vlt. D. de acq. poss. l. 1. § vlt. & l. 2. D. vti possid.*

19 Vt dixi *Defin. 1. supr. ex l. de tuo 9. D. mandat. l. 2. D. de here. vel act. vendit.*

20 Quæ vulgaris formula est venditionis, *l. 3. D. de action. empt. l. si stipulatus 4 in prin. D. de vsur.*

21 *d. l. quæro 39.* iunct. *l. 1. § 1. de action. empt.*

22 Vt proinde non tam creditoris, quam debitoris fidem secutus videretur.

23 Desierat enim debitor possidere ex eo instanti, quo capta fuerant pignora & redacta in manus Curiæ, vt loquuntur. Exinde namque curia incipit possidere, vnde etiam est, quod hanc leuationem nostri vocant.

24 Fuit enim illud pretium possessionis & mandatū à creditore actionum, *arg. l. cum pupillus 21. D. de tutel. & ration. distr.*

DEFINITIO IV.

Venditio postulante creditore facta sub hasta illum obligat non quidem de euictione, sed ad id, quod interest emptoris: si condemnatus sit emptor ob vitium subhastationum, secus si ob culpam propriam.

SI rem sub hasta venditam emptor condemnatus sit restituere, ob id solum, quod venditio aut pro indebito, aut non seruatis solemnibus facta esset, indemnis præstari debet à creditore, quo postulāte facta venditio est.[1] Neq; enim hoc casu locum habet, quod dici solet, Creditorem euictionem pignoris non debere,[2] cum teneatur creditor nō solum præstare se creditorem,[3] sed etiam curare, quantū in se est, ne quid prætermittatur eorum, quæ tutam venditionem facere possunt.[4] Aliud est, si emptor ob eam causam sit condemnatus, quod oblatam intra statutum tempus pecuniam, pro qua venditio facta fuerat, accipere noluerit.[5] Propriæ siquidem culpæ alium quam se ipsum auctorem laudare nemo potest.[6] *Ita in Senatu* tractatum est ex tempore in causa Claudii Pomar, Typographi Camberiensis, & Syndicorum ciuitatis, Idib. Sept. 1595.

1 Cum debeat creditor præstare se creditorem, & bonam fidem in distractione pignoris, *l. 1. l. pen. & pass. C. si vendit. pign. agat.*

2 *l. 1 & tot. hoc tit. C. l. debitor 40 § vlt. D. de pign. act.*

3 Scilicet legitimum, adeoque antiquiorem, vt dixi *Defin. 1. supr. hoc tit.*

4 Vix enim est vt non faciat contra bonam fidem creditor, qui non curat obseruari ea, quæ in distrahendis pignoribus obseruari consueuerunt, *l. cum contra bonam fidem 4. C. si vend. pig agar.* nisi si quid per apparitoris & executoris nefitiam peccatum sit: quo casu facile potest fieri, vt nullus adsit dolus eius, qui apparitorem elegit, quamuis non facile careat culpa, qui talem elegerit, *l. 1 § illud sciendum, D. de separat.* Iunge *l. 2. in fi. C. hoc tit.*

5 Cum ex statuto haberet debitor ius redimendi intra semestre, numerandum à die missionis in possessionem.

6 *l. hoc iure 27. in fin. D. de euict.* quia quod quis ex culpa sua damnum sentit, nec sentire videtur, *l. quod quis 203. de reg. iur.* Facit *l. si fundo 53 § 1. l. si ideo 55. D. de euict.*

TIT. XXXIII.

DE PATR. POTEST.

DEFINITIO I.

Pater filium impium potest propria auctoritate prehendere, & in carceres detrudere castigandum postea per Iudicem arbitrio patris: non tamen absoluendum, etiamsi pater velit, si atrox fuit iniuria.

PATRI de filii moribus & impietate apud Senatum conquerenti, licet nullas in promptu haberet querelæ probationes,[1] prehendendi tamen filii, & in carceres detrudendi potestatē, quam sibi fieri postulabat, placuit non esse denegandam,[2] cui etiam propria auctoritate & patriæ potestatis iure inconsulto Senatu id ipsum facere licuerit, ac ex cuius voluntate & arbitrio sententiam postea in filium ferri oporteat.[3] Quid ergo si postea paternæ pietatis viribus fractus pater filio iamiam condemnando parcere velit? Non est audiendus, si tam atrox iniuria & impietas fuit, vt publici exempli occasionem amitti non oporteat.[4] *Ita tractatum* & relatum est pro N. Ludouico d'Eschallon, 15. Cal. Octobr. 1593.

1 Quamuis dici soleat, non entium, & non apparentium idem esse iudicium, *§. si aduersus, Inst. de nupt. l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.*

2 Iure scilicet patriæ potestatis, cum parentibus olim liceret filios impune occidere, *l. in suis 11. D. de liber. & posthum.* quamuis hoc sit immutatum, *l. 2. D. de sicar.*

3 *l. si filium §* vbi est text. elegans, *C. hoc tit.* Iunge *l. 4. eod.*

4 Ne, dum iniusto patris desiderio satisfacere volumus, publicam vtilitatem offendamus; alioqui publicam potius quam priuatā iniuriam remittere pater videretur, quod sanè pessimi esset exempli. Publicè siquidem interest, tam grauia eiusmodi delicta exemplo vindicari, vt pœna vnius sit metus multorum, *l. ita vulneratus 51. §. vltim. D. ad leg. Aquil. l. si à reo 70. §. vlt. de fideiuss. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. D. de solut.* Nec desunt apud nos exempla filiorum ad triremes condemnatorum pro eo tempore, quod pater ipse præscripsisset, vt à clarissimo viro D. Raymundo Pobello Præside nostro alias relatum memini. Plane iniuriam leuiorem sibi à filio factam remittere pater quandocunque potest, etiam post delatam ad Iudicem querelam, ne alioqui nullus paternæ veniæ & misericordiæ locus relinquatur.

DEFINITIO II.

Potest pater factam iniuriam filio gratis etiam inuito eo remittere, nisi patris persona sit vilis aut turpis.

FIlio factam iniuriam quātamcumque pater vel inuito eo etiam gratis & vltro remittere pro suo iure potest,[1] nisi proponas, vsque adeo vilem patris personam esse, vt ipsi de honore & existimatione filii minus confidendum videatur:[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1. supr. De his quib. vt indign. & ad SC. Syllan.

Source : BIU Cujas

1 Quia magis patri quam filio facta esse intelligitur iniuria quæ filio facta est, & ideo nec iniuriarum potest agere filius proprio nomine quandiu pater ipse potest agere, aut alius nomine patris, *l. sed si vnius* 17. *§. ait prator, & seq. D. de iniur.* præsertim *in vers. plane.* Glos. *in l. in persona* 31. *in princ. D. de pact. l. si longius* 18. *§ si filiusfam. D. de iudic.* vbi vide quæ scripsi *in Rational.*

2 Quo sanè casu æquum est maiorem haberi rationem filij, quam patris, *d. l. sed si vnius, §. interdum, D. de iniur.*

DEFINITIO III.

Filiusfamilias Senator non potest facere testamentum, nec si pater consentiat: habet tamen liberos suos heredes legitimos in peculio quasi castrensi, quamuis remaneant illi mortuo patre in potestate aui, ita vt nec matrem tutricem habere possint.

SEnatoria dignitas non eximit filium à patria potestate. Nec enim rectè hæc dignitas comparabitur summæ Patriciatus dignitati, quam olim solam Iustinianus excepit,[1] & quæ hodie nulla est: ita fit vt Senator idemque filiusfamilias testamentum facere non possit, nec si pater consentiat,[2] præterquam ratione quasi castrensis peculij, de quo haud dubie testari potest, etiam inuito patre, ex constitutionibus[3] ad exemplum peculij castrensis. [4] Quod si intestatus decesserit, superstitibus liberis, non occupabit pater bona iure peculij, vt olim,[5] sed potior erit in succedendo causa liberorum, ex nouella Iustiniani constitutione. [6] Sed non faciet ea res, quin liberi maneant in potestate aui paterni, in qua & pater eorum fuerit mortis tempore. [7] Proinde non solum superuacua, sed etiam absurda est illa quæstio,[8] An eorum tutela auo paterno, an marito potius tãquam ad succedendum proximiori deferenda sit? Cur enim aut qua ratione tutorẽ demus ei, qui iam est in alterius potestate? Siquidem constat fieri non posse, vt idem eodem tempore plurium potestatem experiatur.[9] Nemo autem dubitat, quin sit in tutoris potestate is, qui tutorem habet. Est enim tutela, vt Seruius diffiniebat, vis & potestas in caput liberum.[10] Et sanè ridiculum est argumentum, quo mouentur,[11] qui matrem præferunt,[12] contendentes eodem ordine vocari parentes ad tutelam quoad hereditatem [13], ex Iustiniani cõstitutione: huic enim regulæ, quæ & iuris antiqui fuit, tum demum locus est,[14] cum de tutela quæri potest, quod non euenit in nepotibus auum paternum habentibus, in cuius illi sint potestate.[15] Non defuerunt tamen ex Dominis Senatoribus qui dicerent, cum huiusmodi quæstio sæpius ex facto incidisset, aliter atq; aliter Senatum antehac censuisse: aliquando enim matrẽ prætulisse,[16] aliquando auum paternum,[17] quod & in posterum sequendum esse post accuratam disputationem magis probabatur.[18] In causa N. Catharinæ de Lallee, viduæ D. Senatoris de Beausuiour, & D. de la Fontaine, 6. Id. Mart. 1594.

1 *In §. filiusfamilias, Inst. quib. mod. ius patr. potest. soluit.*

2 *l. tam is* 25. *§. filiusfamilias, D. de mort. causa donat. l. pen. C. qui test. facer. poss.*

3 *l. vlt. C. de inoff. testam. l. vlt. C. qui testam. facer. poss.*

4 In quo ex constitutionibus filiusfamilias vice patris familias fungitur, *l. 2. D. de SC. Maced.*

5 *l. 1. & 2. D. de castr. pecul. l. filiusfamil.* 18. *D. ad leg. Falcid.*

6 *Nouell.* 188. *de hered. ab intest. venien.* Vide tamẽ quæ contra hanc sententiam scripsi *in err. vl. decad.* 43 *de error. pragm.*

7 Remanet enim nepos in potestate aui mortuo patre, qui ipse erat in potestate. Recidit autem in potestatem patris mortuo auo. *§ 1. Inst. quib. mod. ius patr. pot. soluit.*

8 Quam nostri tractant *ad Auth. matri & auiæ, C. quand. emul. tutel. offic. fung. potest.*

9 *l. si filiusfamilias* 33. vbi est text. elegans, *D. de testam. milit. iunct. l. sic euenit* 21. *D. ad leg. Iul. de adult.*

10 Cum tutoria potestas sit quodammodo vicaria patriæ potestatis.

11 *Tit. de tutel. apud Iustin. ex Iureconsulto in l. 1. D. eod.*

12 Argumentum est Bartoli pro matre contra Accursium, qui pro auo paterno sentit *in d. Auth. matri & auiæ.*

13 *d. Nouell.* 118. *de hered. ab intest. venient. c. 5. §. ex his autem.*

14 *l. à quo tutela* 73. *de reg. iur. l. 3. D. de legit. tutor. §. 1. Inst. de legit. patr. tutel.*

15 Semper enim supponendi sunt termini habiles, *vulg. l. adigere* 6. *§. quamuis, D. de iur. patron. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Tertyl. cum similibus.*

16 Ex sententia Bartoli, vt in ea specie, de qua scripsimus *Defin. 1. supr. de legit. tutel.*

17 Ex sententia Accursij *ad l. Auth. matri & auiæ.*

18 De quo vide quæ scripsi pluribus contra Bart. *in error. 7. decad. 6. de error. pragmat.*

TIT. XXXIV.

DE POSTLIM. REVERS. ET redempt. ab hostib.

DEFINITIO I.

De iure postliminij apud Christianos & de iure luendi id quod ab hostibus redemptum est.

QVANQVAM ex vetere gentium iure mansit etiam apud Christianos, vt quę in bello capiuntur bona mobilia, fiant capientium & in prędam cedant, non diuidendam ab Imperatore victoris exercitui, vt olim, sed aput eos relinquẽdam qui priores ceperint. Immobilia verò publicentur, & in fiscum victoris Principis aut reipublicæ quæ bellum indixit redigantur, si modo iustum fuerit bellum & ab Imperatore Romano alioue supremo quolibet Principe indictũ, non etiamsi ab inferiore, quamuis ex licentia & permissione superioris. [1] Illud tamen merito antiquatũ est, quasi moribus Christianis indignũ, vt qui à Christianis capiuntur, Christiani fiãt serui, licet negari non possit, quin fiant captiui. Seruantur.n. vt redimi possint, non vt vel ex interuallo occidi vel seruire debeant. [2] Ea res facit, vt postliminij ius, quod ad personas attinet, hodie inter Christianos nullũ sit, sed tantũ quod ad bona quæ belli iure dominũ mutauerunt. [3] Nec tamẽ quantum ad dominium bonorũ dũtaxat, sed etiam quod ad iura omnia quæ bonorũ dominio consequentia sunt, vt puta pignorũ, hypothecarũ, fideicõmissorũ. Quemadmodũ.n. iura illa omnia mutato per bellũ, & extincto dominio, cui adhęrebãt necessariò resoluuntur: [4] Ita & restituto iure postliminij dominio simul & ipsa restituuntur, [5] si non in pace aliter cõuenerit. Hoc.n. semper excipiẽdũ est, [6] cùm ex eodẽ iure gentiũ sit, vt pacis leges & cõdiciones seruentur etiam iniquæ, vtpote sine quib. pacis fœdus initũ non fuisset. [7] Nam si virtute bellica factũ sit vt bona quæ à victoribus fuerant occupata ad pristinos dominos redierint, distinctionibus nullis locus est, quòd eo casu bona nõ tã recuperata, quàm nullo vnquã tempore amissa videãtur. [8] Quòd si neq; per virtutẽ bellicã, neq; per cõuentiones pacis recuperata sint, sed cõmercio redẽpta, [9] ius ciuile sequendum erit, quo inductum est ex cõstitutione, vt luendi quidem ius domino supersit, interim tamen redempta res eius esse intelligatur qui redemit. [10] Et quidem ita vt in ea re retinenda potior esse debeat cæteris omnibus creditoribus, quantũcunq; anteriorẽ hypothecam habentibus. [11] Quidni.n. cùm nec à priore domino cuiusquam semper antiquior causa est cõtrouersiã timere

vllam

vllam possit?[12] Ergo nec sufficiet vt creditores cæteri agentes hypothecaria offerant ex precio ad ratam [13] crediti, sed totum offerre debent ne alioqui melioris cõdicionis sint, quàm debitor ipse idémq; prior dominus, qui nisi totum precium offerẽdo non audiretur.[14] *Ita tractatum est* in causa Prioris & Religiosorum d'Eney, & Rectorum Sanctæ Domus B. Mariæ compassionis de Tonone, Mens. Mart. 1613.

1 Bart. & alij *ad l. hostes & l. si quid bello D. hoc tit.* Boer. q. Didac. Couarr. *ad nu. 7. reg. peccatum de reg. iur. in 6. in 2. parte relectionis § 9 & 11 in princ. & nu. 16.*

2 Bart. & alij in locis supra citatis.

3 Boer. *d. q.*

4 Alioqui causa pignoris nihil cõmune habet cum quæstione & intentione dominij, *l. 1 §. 1. D. de pig. l. vsuæ q. C. eod.*

5 Quicquid enim bellum abstulit, ius postliminij restituit, *tot. hoc tit. C & l. postliminium 19. D. eod.*

6 *d. l. si quid bello 28 in fi. D. hoc tit.*

7 Non enim decipi debet qui fidem publicam secutus est, vt neque is, qui priuatam, *l. vlt. C. de pact. conuen. tam sup. dot.*

8 *l. si captiuus 20. §. 1. D. hoc tit.*

9 De quo bonorum genere agitur etiam *in toto hoc tit. C. & in l. in bello 12. § si quis seruum. & seqq. & pass. D. eod.*

10 *d. § si quis seruum l. 2. & pass. C. eod.* Rectè autem agimus de redemptis quia res liberaliter & gratis redditæ ab hostibus licet alij quàm domino priori protinus, & ipso postliminij iure ad pristinum dominum redeunt, *l. cùm non redemptum § l. Præscr. 8. C. hoc tit.*

11 *l. cùm & postliminij 6. l. commercio eod. tit. d. § si quis seruum vers. & si ignorans.*

12 Nisi restituto precio ante completum tempus vsucapionis. Postea enim sera esset oblatio precij ad causam luitionis *d § & si ignorans.*

13 Sicuti cùm agitur de luitione pignoris, *l. quamdiu 6. C. de distr. pig. l. 1. C de luit. pignor.*

14 *d § si quis seruum*, Luitionis enim causa semper indiuidua est, *d. l. 1. C. de luit. pig. l. si rem 9 § omnis pecunia D. de pig. act. cum similib.* Vnde Inno. & Canon. *in c. sicut Extr. de iureiur.*

TIT. XXXV.

QVÆ SIT LONG. CONSVET.

DEFINITIO I.

Potest consuetudine tolli præscriptio quælibet & quanticumq; temporis apud nostros Augustanos.

CONSVETVDINE sicut & statuto induci potest, ne quanticumque temporis præscriptio locum vllum habeat, [1] quia ius omne, quod est De præscriptionibus, merè ciuile est, [2] quod contrario iure ciuili proinde tolli & abrogari potest. [3] Secundum quod cum in causa quadam Augustanorum probatum esset per testes, [4] nullam in toto Augustæ Ducatu præscriptionem temporis locũ habere, eumque, qui fundũ ea lege emerit, vt toties quoties venditor nolet retrouendere cogetur, recusare non posse, quo minus etiam post annos sexaginta redimere volenti venditori fundum restituat: *Senatus* pronunciauit, redimendi ius durare, quod alioqui lapsu tricennij præscriptum videri debuisset, [5] 6. Non. Decemb. 1588.

1 Bald. & alij *ad l. 1. C. de annal. except.* vbi tamen notant, sublata siue per statutum, siue per consuetudinem omni præscriptione quanticumque temporis, non tamen censeri sublatam centenariam.

2 Contra naturalem æquitatem, cum tempus non sit modus aut acquirendi, aut amittendi dominij, *l. diutina 4. C. de præscr. long. temp.* vt neque tollendæ vel inducendæ obligationis, *l. obligationum fere 44 § plures. D. de oblig. & act.* Vnde dicitur præscriptio impium præsidium & improba temporis allegatio à Iustin. *Nouell. 9.* vt etiam *Eccles. Roman. cent. annor. gaud. præscr.* Habet tamen hoc ius æquitatem ciuilem, ne dominia rerum & iurium maneant semper in incerto, *l. 1. & 2. vbi not. D. de vsuc. l. 3 & 4. C. de præscr 30 vel 40. annor.*

3 *l. eas obligationes 8. D de capit. minut.*

4 Consuetudo enim cum sit facti omnimodo probanda est, siue per testes id fiat, siue per instrumẽta. Bart. *ad l. de quibus, nu. 7. D. de legib.* DD. *ad l. 2. C. hoc tit.*

5 Sicut & cætera iura quantumlibet perpetua, *l. 3. & 4. C. de præsc. 30. vel 40. annor.* Boer. q. 182 *nu 3. & 4.* Tiraq. *de retract. conuent. § 1. in verb. à tel temps, gl. 2 nu 7* Ioan. Papon. *in syntag. arest. lib. 12. tit. 3. De præscriptions, § 11. & 12.*

DEFINITIO II.

Allatis contrariis probationibus consuetudinis audiendi sunt noui testes ex officio, quibus solis credatur: idq; sumptibus vtriusq; partis, sed iis ignorantibus, quantum fieri potest.

CVm de consuetudine probãda agitur, & quod sæpenumero euenit, contrariæ probationes hinc inde proferuntur, aut tam enixæ, aut tã suspectæ, vt dubia res fiat, [1] solet Senatus decernere, vt per enarratorem litis [2] amplius inquiratur de veritate, [3] audiendis in eam rem ex officio testibus, quos ipse pro arbitrio eligat ex eorum numero, qui fide digniores videantur, [4] ignorantibus quoque, si fieri possit, collitigatoribus, vt vitetur materia & suspicio corruptionis testium, expensis tamen vtriusque partis, [5] alio etiam, si necesse sit, expensarum colore quæsito. [6] Quod cũ euenit nil necesse est de fide testium ante auditorum inquirere, quoniam nec vlla iis fides adhibetur, sed iis solis qui ex officio auditi sunt, [7] tametsi alioquin ea inquisitio De personis & insectationibus testium necessaria fuisset. [8] *Ita Senatus* in causa Francisci le Maistre, & Illustrium Dominorum Comitum de Monmayeur, 5. Id. August. 1593.

1 Debent enim consuetudinis cuiuslibet probationes, quantum fieri potest, esse certæ, claræ & indubitatæ, *l. cum de consuetudine, 34. & seqq. l. nam Imperator, 36. D. de legib. Notat. ad l. 2. C. hoc tit.*

2 Pragmatici nostri vocant relatorem, *Le rapporteur du procés.*

3 Debent enim iudices omnes diligentes esse ad indagãdam veritatem, cum in cæteris quidem rebus omnibus, *l. curent magistratus. 22. D. de testib.* tum maxime cum tractatur de consuetudine, quæ scilicet tantæ auctoritatis est, vt ius faciat & habeatur pro lege, *l. de quibus, 32. d. l. cum de consuetudine, & seqq. D. de legib.*

4 Testibus enim credendum est non testimoniis, *leg. 3. in prin. & § 1. & § idem Diuus Hadrianus, D. de testib.*

5 Cum fiat hæc noua inquisitio ad vtilitatem vtriusque partis, *arg. l. 1. C. de admin. tutor.*

6 Ne possint litigatores suspicari quid facere Senatus cogitet.

7 Sic enim Senatus postea pronunciat, ac si non alij testes auditi fuissent, quam qui ex nobili, vt aiunt, Senatus officio auditi sunt.

8 Quomodo tum maxime necessaria est, cum ex vtraque parte non modo diuersa, sed etiam contraria testium dicta & testimonia proferuntur, *arg. d. l. 3. D. de testib.*

DEFINITIO III.

In solutione quotæ decimæ spectanda maxime est loci consuetudo, etiam quæ possit materiam fraudis præbere, dum ne quid per fraudem fieri, aut factum esse probetur.

COnsuetudo vt decima soluatur in horreo, licet facile ansam præbeat fraudis comminiscẽdę, [1] si tamen de ea legitimè constet, omnimodo seruanda est, sicut & in cæteris omnibus quæ ad soluendæ decimæ formam pertinent. [2] Nisi constet in fraudem quid factum esse, [3] etsi non desunt qui negent

huiusmodi consuetudinem recipiendam esse, quasi inductiuam, vt loquuntur, peccati.[4] Illud sane à nostris aliquando tractatum est, nõ aliter huiusce cõsuetudinis in soluenda decima rationem haberi debere, quam si à summo Pontifice constet esse approbatam.[5] Sed contraria sententia merito obtinuit, ne alioqui tot homines consuetudinem bona fide secutos, peccatum mortale contraxisse, atque ita salutis damnum incurrisse fatendum esset.[6] Cum tamen probata esset consuetudo nullius soluendæ decimæ ex vino quod torculari exprimeretur, non putauit Senatus admittendam consuetudinem, quia licet quota decimæ prescriptione tolli possit, non tamen decima ipsa tota.[7] Sed & comminatus est Senatus, si quid fieret in fraudem decimæ, futurum, vt antiquę consuetudinis nulla in posterum ratio haberetur.[8] *Ita Senatus* in eadem causa, de qua SC. 14. supr. de præscrip. 30. vel 40. annor.

1 Cui obuiam ire bonus iudex semper debet, quantum facere potest, *l. vnic. §. ille autem, C. de Latin. libert. tollen.*

2 Balb. late *in tract. De præscr. part. 5. q. 7. nu. 9. 10. & 11.* Crauet. *cons. 21.*

3 Nunquam enim fraudibus indulgendum est. *l. Imperator, 50. D. ad SC. Trebell.*

4 Guid. Pap. *cons. 77.* vbi vide.

5 *Ex capit. in aliquibus, vbi gl.* in verb. *adprobata. Extr. de decim.* & ibi Panorm. & alij Canonistæ.

6 Ita Sylvest. *in summa*, in verb. *decima.*

7 Vt tractant nostri *ad d. c. in aliquibus, & pass. ill. tit. De decim.* Rebuff. *in tract. De decim.* Adde eund. *in præfa. tract. De sent. promiss. nu. 30.*

8 Nec enim malitiis vnquam est indulgendum, *l. in fundo, 38. D. de rei vind.* Et priuilegia quoque ipsa per abusum amittuntur, *l. 1. vbi not. C. de hæret. & Manich.*

DEFINITIO IV.

Minor est potestas consuetudinis quam legis, si lex velit consuetudinem tollere.

COnsuetudine quidem solemnitates iure introductas remitti posse certum est,[1] sed si consuetudinem lex abolitam velit, dubitandum non est maiorem legis, quam consuetudinis vim esse oportere.[2] *Sine die.*

1 *l. manumissio, D. de manu. vind.* Soc. *in l. 1. not. ab. 2. de verb. oblig.* Boer. *q. 1. nu. 20.*

2 Boer. *d. q. 1. nu. 49. ex c. quia propter, de elect. l. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Standum est antiquæ, siue legi siue cõsuetudini, præterquã si agatur de re priuata, cui priuatus possit quam velit legem dicere.

AB ea forma, quæ siue scriptis legibus siue moribus antiquitus constituta est, discedi nõ oportet:[1] Neque enim singulorum arbitrij est, quid legislator constitutũ voluerit.[2] Plane potest quilibet rei suæ quam vult legem dicere, siue agat de ea re sibi retinenda, siue de in alium transferenda.[3] *Sine die.*

1 Boer. *q. 1. nu. 70.*

2 *l. nemo potest, 55. de leg. 1. l. pen. §. si. de leg. 2. l. 5. §. Iulianus, alias l. quidam, de admin. tutor. l. si filia, D. famil. ercisc.*

3 *l. qui Romæ, 122. §. Flauius, de verb. obl. leg. Publia, 26. in prin. depos. l. venditor, 13. commun. prad. l. in traditionibus, 44. D. de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

DEFINITIO VI.

Valet consuetudo vt testes audiantur etiam post didicita testificata, & in quacunque parte litis.

EX si ratio iuris, quæ induxit ne post didicita testificata testes audiri possint, præterquam certis in casibus, naturalem non minus quam ciuilem rationem habet, eamque ex bonis etiam moribus desumptam, ne corrumpendorum testium materia & occasio inde præbeatur,[1] nemo tamen dubitat, quin consuetudine possit contrarium ius induci, vt etiam post apertas & publicatas testationes, siue super iisdem articulis, siue super aliis, qui sint directo cõtrarij, testes audiantur.[2] Pertinet enim ea res ad mores ciuiles magis, quam ad naturales,[3] quos scilicet per consuetudinem offendi bonus legislator nunquam pateretur.[4] Itaque innumeris Senatus nostri consultis adprobata est illa Augustanorũ consuetudo, quę in quacunque litis parte[5] testes audiri patitur, neq; minus postquam ante didicita testationum secreta, quæ nec apud eos vlla sunt. *Ita Senatus* sæpius.

1 *Cap. fraternitatis*, vbi Canonist. *Extr. de testib.*

2 Licet vna sit illa ex qualitatibus cõsuetudinis, quod debet esse rationabilis, vt nostri tractant *ad l. 2. C. hoc tit. & adl. de quibus, 32. D. de legib.*

3 Solent enim nostri distinguere duplices bonos mores, naturales & ciuiles, nec dubitant quin boni mores ciuiles possint offendi & violari per consuetudinẽ, sicut & per iusiurandum, non etiam naturales, cuius rei exemplum adferunt in iurata donatione bonorum omnium præsentium & futurorum: quam plerique volunt valere propter iuramentum, licet aufferat donatori factionem testamenti, & ob id dicatur esse contra bonos mores, *l. ex eo, 4. C. de inutil. stipul. l. stipulatio hoc modo concepta, 61. De verb. oblig.* Quasi aufferre testamenti factionem sit contra bonos mores, ciuiles tantum, non etiam contra naturales, *not. in l. vlt. C. de pact.*

4 *Capit. non est obligatorium*, vbi Dyn. & alij, *De reg. iur. in 6.*

5 Ac proinde etiam ante litem contestatam, quod ex ratione iuris regulariter non permittitur, nisi impetrato in eam rem Principis diplomate ex iusta causa, id est, si testes aut decrepiti sint, aut valetudinarij, aut abfuturi, vt scripsi *Definit. 1. supr. de probat.*

TIT. XXXVI.
DE DONAT.

DEFINITIO I.

Valet donatio à patre collata in filium familias fauore matrimonij, sicut & illa quæ iurata est.

RAtio quidem iuris non patitur, vt à patre in filium familias collata donatio valeat, nec si fauore matrimonij facta proponatur,[1] sicut neque valet traditio, quã filiæfamilias pater fecerit ex causa dotis.[2] Non quod filiifamilias sint omnino acquisitionis incapaces, vt vulgo creditur,[3] sed quia inter patrem & filium non emancipatum nulla iure ciuili consistere possit efficax obligatio, neque rursum sine obligatione donatio.[4] Enimuero vtiliter receptum est, vt fauore matrimonij pater liberis donare possit, nil obstante iure potestatis,[5] quod ea res ad publicam vtilitatem pertinere videatur, vt facilius ad nuptias contrahendas inuitentur, qui alioquin cum filio aut filiafam. contracturi non essent.[6] Item quod huiusmodi donationis commodum non ei tantum personæ acquiratur, cui donatum est,[7] sed coniugi quoque, & liberis ex eo matrimonio nascituris, quorum etiam omnium rationem haberi æquum est,[8] extra causam matrimonij vix est, vt licita sit patri inter filium aut filiamfamilias simplex donatio,[9] nisi iusiurandum interuenerit: cuius sane veneratione,[10] licet repugnantibus iuris regulis,[11] non malè illud quoque probatum est, vt donationem tanquam vtilem defendi oporteat.[12] *Ita Senatus* sæpius, maxime in causa Dn. de Messimieu, & de Sarmoye, 15. Calen. Aug. 1591. *Sine die.*

1 Quia

1 Quia nec donatio potest vtiliter fieri, quin obligatio aliqua contrahatur, hactenus saltem ne donationem reuocare donator possit, *l.4.5. 6. & pass. C. de reuoc. donat.* nec obligatio vlla potest contrahi inter patrem & filium salua patria potestate *l. cum de bonis, 11. C. hoc tit. l. donationes, 31 §. pater, D. eod. l. Imperator 50. D. ad SC. Trebell.*

2 *l. Pomponius Philadelphus, 35. D. famil. erciscæ* de cuius sententia scripsi *lib 7. Coniect. c. 12. & in Err. 9. Decad 40.*

3 Potuerunt enim sibi acquirere iam olim, quoties pater nolebat sibi per filium acquiri, *l. 4 § sed & filiusfamilias, D. de edend. l. in suis, 11. de lib. & post. l. is qui heres, 13. §. vlt. l. cum heres, 52. D. de acq. hered. l. cogi, 16. § si pater, d l. Imperator, 50. ad SC. Trebell. l. 1. C. qui admitt. ad bon. poss. ff. poss.*

4 Vt dixi *n. 1.* ex legibus ibi citatis. Quibus adde quæ scripsi *in Err. 2. & 3. Decad 41 De error. pragm.* Gui. Pap. *q. 145. & seq.*

5 Notant DD. *ad d. l. Pomponius, 35. D. famil. erciscæ.*

6 *l. 1. cum ibi not. D. sol. mat. l. interest. 18. de reb. auctor. iud. possid. alias l. 3. de priuileg. cred. l. hoc modo, 64. in fi. De cond. & demon.*

7 Etsi potissimum ei acquiritur quæ dotem habet, *leg. extraneus. 33 D. de iur. dot. in fi.*

8 Vnde est quod contractus matrimonij nō vnius aut alterius personæ contractus est, sed totius familiæ, & eorum omnium inter quos agnationis & cognationis iura consequūtur, quæ ratio dubitandi est, *ad l. cum adoptio, 7. D. de adopt.*

9 *d. l. cum de bonis, 11. C. hoc tit. d. l. donationes, 31. §. pater, D. eod. l. siue emancipatus, 17. C eod. l. 2. C. de inoffi. donat.*

10 Quia potest seruari citra dispendium salutis æternæ, *c. 2. de pact. in 6. c. cum contingat, D. de iureiu.*

11 *l. non dubium, 5. in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos, 112. §. vlt. De legat. 1.*

12 Guid. Pap. *d. q. 146.* Scripsi *in Error. 4. Decad. 41. De Error. Pragmat.* Gabriel. *libr. 3. commun. opinion. titul. De donat. concluſ. 4.*

DEFINITIO II.

Donatio facta Hospitali cum onere inter viuos secuto censenda est remuneratoria, & inter viuos potius quam mortis causa, vt sit irreuocabilis.

COnuentione inter mulierem quandam & Hospitalis rectores inita actum erat, vt mulier in pauperum numerum adscriberetur, & ex reditu Hospitalis vna cum cæteris pauperibus aleretur, vestiretur, ac sepeliretur: ex eaque causa legauerat & donauerat illa Hospitali, (sic enim verba instrumenti habebant) certam pecuniæ quantitatem sibi à Sempronio debitam. Aliquot postea mensibus accepto iam à rectoribus cibario & vestiario, illa ad Sempronij debitoris sui domum diuerterat, & cum eo per aliquod tempus vixerat, adeoque in eius domo decesserat: prius tamen facto instrumento, quo pecuniam sibi à Sempronio debitam eidem mortis causa donauerat. Defuncta ea cum rectores Hospitalis aduersus Sempronium ex contractu agerent,[1] ille autē diceret quæsitam sibi ex donatione liberationem,[2] neque dubitādum quin prior mortis causa donatio in fauorem Hospitalis facta, per posteriorem reuocata esset,[3] quæritum est vtrius causa potior esse deberet. Nam vt prior donatio non nisi mortis causa facta videretur, illud suadebat, quod legandi verbū in ipsa donatione vsurpatum fuerat:[4] quo verbo sicut omnes vltimæ voluntates comprehenduntur,[5] ita eas quæ inter viuos fiunt exclusas intelligi cōstabat.[6] Porro cuiuslibet supremę voluntatis ea conditio est, vt ad supremum vsque vitæ exitum sit ambulatoria & reuocabilis,[7] tametsi fauore piæ causæ facta proponatur.[8] Sed probabilius visum est, remuneratorie ac proinde irreuocabilis donationis iure cēseri debere, liberalitatem factam ob causam, quæ inter viuos secuta esset.[9] cum & cibaria & vestiaria ab hospitalis rectoribus per aliquot menses accepisset, neque per eos stetisset, quo minus in mortis vsque diem ipsi præstarentur.[10] Nec quod legandi verbum adiectum erat facere debebat, vt mortis causa potius donatum videretur, cum dōnādi quoq; verbum vsurpatum esset,[11] ne dubitari posset, quin ea donatricis voluntas fuisset, vt omni iure, siue inter viuos siue mortis causa valeret donatio:[12] Quę & in dubio sic interpretanda erat, vt inter viuos esset & irreuocabilis,[13] præsertim fauore piæ causæ,[14] cui erat vtilior ea interpretatio, ne sola donatricis pœnitentia reuocari posset.[15] Quod si iure donationis inter viuos valere nō poterat ob defectum insinuationis,[16] defendi tamen debebat iure contractus innominati, Do vt facias, aut potius, Facio vt des, in quo contractus genere secuto ex vna parte impleméto pœnitentiæ locus ex altera superesse nullus poterat.[17] Planè quia id actum erat, vt mulieri, quamdiu viueret cibaria & vestimenta præstarentur, neque id factum fuerat, facti quæstio superebat, an per Hospitalis rectores, an vero per mulierem ipsam stetisset, ne modus impletus fuisset.[18] Itaque in id vsque tempus, quo de facti veritate cognitum esset iuris decisionem & pronunciationem differri oportuit.[19] In publico auditorio, 13. Calend. Decembr. 1588.

1 Tanquam cessionarij & habentes ex ea causa proprio nomine vtilem actionem, *l. postquam, 7. & seq. C. de hered. vel act. vendit. l. si cum emptore, 16. D. de pact.*

2 *Vt in l. quod bonis. 15. in princip. l. quærebatur, 82. D. ad leg. Falcid.*

3 Nam in vltimis voluntatibus certum est posteriora derogare prioribus, *l. si mihi, 12. §. in legatis, de leg. 1.* Donationes autem causa mortis proxime accedere ad naturam vltimarū voluntatum, *l. vlt. C. de mort. cauſ. donat.* quia capiuntur ad instar legatorum, *l. 2. D. de publ. in rem act. l. Marcellus, 15. l. illud, 37. D. de mort. cauſ. donat.*

4 Ex verbis enim voluntas declaratur, *l. ille aut ille, 25. §. 1. l. non aliter, 69. de legat. 3.*

5 *l. verbis legis, 120. De verb. signifi.*

6 Nunquam enim illæ aut legatorum aut vltimarum voluntatum appellatione continentur, cum sint irreuocabiles, *l. vbi ita donatur, 27. l. Seia, 42. §. vlt. D. de donat. cauſ. mort. l. 1. & pass. D. hoc tit.* Vltimæ autem voluntatis proprium est, vt sit reuocabilis, quomodo sequitur in Definitione.

7 *l. 4. D. de adim. legat. l. cum hic status, 32. §. pœnitentiam, D. de donat. int. vir. & vxor.*

8 *l. 1.* vbi Bald. in terminis, *col. pen. vers. super noua quæstione, C. de sacro. eccle.* Nec enim potior esse potest causa ecclesiæ, quam pauperum vel liberorum, vt idem Bald. tradit sæpius *ad d. l. 1.* Possunt autem reuocari omnia quæcunque per patrē dispositā sunt fauore liberorum, *Auth. hoc inter liberos, C. de testam.* Vide tamen Andr. Tiraq. *in tract. De priuil. pia cauſ. priuil. leg. 49. 52. & 135.* Bald. *cons. 183. vol. 1.* Innoc. & cæteros *in Clem. De relig. domib.*

9 *Arg. l. Aquilius Regulus, 27. cum ibi not. D. hoc tit. l. cum te, 6. & l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

10 Nam si per eos stetisset, non posset dici conditio impleta, quæ nō assidue & perpetuo impleta fuisset, *l. 3. C. de cond. insert.*

11 Nam quæ ex abundanti adiiciuntur nō solent vitiare, *l. quæsitum, 12. §. pen. D. de instr. & instrum. leg. l. non solent, 94. de reg. iur.* Et præterea interdum verba sunt improprianda, vt intelligantur secundum subiectam materiam, *l. ex conducto, 15. §. Papinianus, alias l. si vno, D. locat.*

12 Quæ omnium siue contrahentium, siue testantium voluntas esse semper excedenda est, vt actus valeat omni meliori modo, quo valere potest, si modo nihil repugnet, *l. 3. D. de test. milit. l. Lucius, penult. §. vltim. de leg. 2.* maxime si adsit instrumentum, cuius scilicet natura est, vt æquipolleat clausulæ omni meliori modo, *l. cum pater, 77. §. filius matrem, de leg. 2.* & faciat actum irreuocabilem, Didac. Couarr. *cap. 14. var. resol. num. 13.*

13 *Arg. l. vbi ita donatur, 27. & l. Seia, 42. §. vlt. D. de mort. cauſ. donat.*

14 Cui semper in dubio fauēdum est, vt ex iis appareat, quæ tradit Andr. Tiraq. *in tot. ill. tract. De priuil. pia cauſ.*

15 Quomodo potest reuocari quælibet mortis causa donatio, *d. l. vbi ita donatur.*

16 Quoniam eo iure quo vtimur donationes omnes inter viuos factæ insinuandæ. Nec aliæ excipiuntur, quā quæ fiunt in contractu matrimonij, & fauore nuptiarum, non etiam illæ, quæ collatæ sunt in piam causam.

Source : BIU Cujas

17 Quia si posteaquã feci cessas dare videris facere dolo malo, & ideo teneris de dolo, *l. naturalis 5. §. quod si faciam, D. de præscr. verb. l. vlt. vbi not. D. de condict. caus. dat.*

18 Quia moræ quæstio in facto, non in iure consistit, *l. mora, 32 iunct. l. sciendum, 21. & seqq. D. de vsur.*

19 Cum ex facto ius oriatur, *vulg. l. si ex plagis, 52. §. in cliuo Capitolino, C. ad leg. Aquil.*

DEFINITIO III.

De donatione absenti facta stipulante notario.

DOminium rei donatæ absenti, solo notario stipulante, transit in absentem ex notarii stipulatione,[1] dummodo ante reuocationem sequatur ratihabitio donatarij,[2] viuo scilicet donatore.[3] Sed & nulla interueniente stipulatione, nec ministerio epistolæ vel nuntij, donationem licet absenti factam iureiurando confirmari placet.[4]

1 Guid. Pap. *q.* 49.

2 Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* Osasch. *decis.* 33.

3 Sera enim esset ratihabitio donatarij post mortem donatoris, cum iam dominium esset heredis, *arg. l. si ego, 9. §. si res, D. de iur. dot.*

4 Tessaur. *d. Decis. 70. nu. 8. vers. pro concordia,* vbi concludit hanc donationem propter iusiurandum esse irreuocabilem.

DEFINITIO IV.

Onus æris alieni nõ sequitur ex iuris ratione donatarium, nec si sit vniuersorum bonorum.

ÆRis alieni onus non magis sequitur donatariũ bonorum omnium, si iuris rationem intueare, quã eum qui certæ tantum rei donatarius sit.[1] Est enim donationis titulus singularis, non vniuersalis, etiam tum, cum facta donatio est bonorum vniuersorum.[2] Imo etsi facta sit hereditatis alicuius, siue in totum, siue pro parte,[3] quia licet hereditas sit nomẽ iuris,[4] & successio in vniuersum ius quod defunctus habuit,[5] cum tamen alienatur ab herede, & in alium transfertur inter viuos, singularis rei iure cẽsetur.[6] Nec idcirco aliqua creditoribus hereditariis actio competit cõtra donatarium,[7] sed ipsi dũtaxat donatori, vt cogatur donatarius actiones in se suscipere creditorum hereditariorum.[8] Apparet autem nos eum casum tractare, quo quis non suam ipsius, sed alterius hereditatem sibi delatam quæsitamque donauerit,[9] sicut & cum de vendita hereditate tractamus.[10] Propriam enim hereditatem, quoniam viuentis nulla est,[11] nõ magis donare quis inter viuos potest, quam vendere, sed necessarius est in eam rem vsus testamenti.[12] Errãt itaq; meo iudicio, qui distinguunt hac parte donationem hereditatis à donatione fundi.[13] Nihil enim interest, nisi hactenus quod donatarius hereditatis cogi potest à donatore, vt hereditarias actiones suscipiat, non etiam donatarius fundi, nisi ea lege illi donatum sit, vt creditoribus satisfaciat. Nec ad rem pertinet, quod illi obiiciunt, creditores hereditarios agere posse aduersus emptorem hereditatis: id enim ita verum est, si sponte ille actiones suscipiat.[14] Non igitur transeunt in emptorem, nec proinde in donatarium, iura hereditaria siue actiua, vt loquũtur, siue passiua.[15] Si enim trãsirent, vtiq; vel inuitus cogẽdus esset actiones suscipere, cum actio nihil aliud sit, quam ius persequẽdi in iudicio, quod sibi debetur,[16] & quidẽ ab inuito, si quidem iudiciũ non involentem redditur, sed in inuitum.[17] At inuitus emptor hereditatis respondere creditoribus non cogitur, nec si conuenerit vt iis satisfaciat.[18] Nõ igitur ipso iure obligatus videri potest. Et tamen si creditoribus cõtra se agẽtibus vltro consentiat, receptum est, vt non malè illi egisse videantur,[19] non quod actionem illi habeãt, (quanquam dici solet neminem sine actione experiri posse[20]) sed quia cum obligatus ille sit venditori, vt creditorib. satisfaciat, eius interest vitare circuitum.[21] Cum tanto dispendiosius ei futurum sit, si heres ipse qui donauit aut vendidit, primo loco cõueniatur, mox aduersus emptorem aut donatarium ipsum pro sua indemnitate regressum habiturus.[22] Qua ratione illud etiã admitti, meo iudicio potest, eum qui certam rem ex donatione aut venditione accepisset, adiecto in cõtinenti pacto, vt creditorib. satisfaceret, si creditorum actiones suscipere velit, perinde audiẽdum, licet creditoribus non teneatur: Ideoque taciti pacti exceptione iuuandum vẽditorem aut donatorem, si post directas in emptorem aut donatarium actiones ab eoq; susceptas reuerti velint creditores aduersus donatorem aut venditorem.[23] Quia nihil prohibet pactum fieri inter creditorem & debitorem quisquis ille sit, vt debitum ab ipso donatario vel emptore petatur. Nimirum cum donatarius aut emptor consentit.[24] *Ita tractabam* in causa N. Paquier, contra N. Blanchard, 7. Cal. Mart. 1593.

1 *l. æris alieni, 15. C. hoc tit. l. mulier bona, 72. D. de iur. dot. l. donari, 29. alias l. quidam, §. donationem, & l. præced. D. hoc tit.*

2 *l. 2. C. de petit. hered.*

3 Nam neq; hereditas neque pars hereditatis potest dari per contractum, sed tantum in testamento, *l. hereditas. 5. Cod. de pact. conuent. tam supr. dot.*

4 *l. hereditas, 50 D. de petit. hered. l. 3. §. 1. de bon. poss.*

5 *l. nihil est aliud, 24. D. de verb. signif.*

6 Quemadmodum & cum hereditas venditur, *l. 2. & tot. tit. C. de hered. vel act. vendit.*

7 Vt neque contra emptorem, *d. l. 2. d. l. æris alieni.* Nec enim onus æris alieni sequitur singularem successorem, *l. vlt. §. 1. D. de contr. empt. l. 1. §. si heres, D. ad SC. Trebell. l. vltim. C. de hered. act.*

8 *Arg. d. l. 2. C. de hered. vel act. vendit.*

9 *Vt in d. l. donari 29. alias l. quidam, §. donationem, D. hoc tit. l. 2. §. vlt. D. de his, quæ vt indign. l. cum filius, 76. §. Lucio, de leg. 2.*

10 *d. l. 2. C. de hered. vel act. vendit. l. 2. & pass. D. eod.*

11 *l. 1. eod. tit. l. 1. D. pro hered.*

12 *d. l. hereditas, C. de pact. conuent. tam supr. dot.*

13 Guid. Pap. *q.* 105. & 460.

14 *l. 2. C. de pact. quam citat* Guid. Pap. *d. q.* 460.

15 Sed tantũ in heredem, qui est successor vniuersalis, idq; ex lege 12. *tab.* quæ non est locuta nisi de herede, *l. vlt. C. de hered. act. l. 1. C. si cert. pet. l. 1. & 2. C. si vnus ex plur. hered. debit.*

16 *l. nihil aliud, 51. D. de oblig. & action.*

17 *l. inter stipulantem, 83 § 1. D. de verb. obl.*

18 *d. l. 2. C. de hered. vel act. vendit.*

19 *d. l. 2. C. de pact.*

20 Quæ ratio est Guid. Pap. *d. q.* 460. *ex l. si pupilli, 6. §. videamus, D. de neg. gest.*

21 Qui & regulariter vitandus est, quantum fieri potest salua iuris ratione, *l. dominus, 53. D. de condict. indeb.*

22 Tanto pluribus enim & litibus & sumptibus vexabitur, quod ne fiat eius interest, *l. minoribus, 6. D. de minor.*

23 *Vt in d. l. 2. C. de pact.*

24 Cum volenti & consentienti non fiat iniuria, *vulg. iur.*

DEFINITIO V.

Donatarius vniuersorum bonorum non est heredis loco, vt personali vlla actione possit conueniri, etiamsi heres non sit soluendo, & quomodo contra eum prospiciatur creditoribus.

EX superioribus apparet quod dici solet emptorem aut donatarium hereditatis (nihil enim refert[1]) heredis loco haberi non simpliciter, ac per omnia, sed secundum quid verum esse, quia effectu ipso & lucrum & damnum omne hereditatis ad eum respiciat.[2] Sed longè imperitius meo iudicio faciunt qui donatarium bonorum omnium præsentium & futurorum heredis loco habẽdum putant, vt donatoris

Source : BIU Cujas

toris creditoribus personalem actionem exercentibus respõdere compellatur. Nusquam enim id à Iureconsultis proditum est, neq; vero ex recta iuris ratione defendi vllo modo potest.[1] Nõ enim facit nec facere potest donatio, quin donator heredem habere possit,[4] alioqui inutilis est, & nullius momenti, si testandi, id est, habẽdi heredis adimat facultatem.[5] Heres igitur personali actione cõueniendus est non donatarius,[6] solo excepto debito ex principali causa.[7] Quid ergo si heres nullus sit, forte quod hereditas nõ sit soluendo? Creditores anteriores quos donator habere se sciebat, possunt agere reuocatoria, quasi in eorum fraudem facta illa bonorũ omnium donatione,[8] sed posteriores non possunt, quia nec fraudati videntur;[9] nisi iam de iis donationis tempore cogitatum probetur.[10] Possunt etiam anteriores petere, vt hereditati iacẽti curator detur, qui defuncti personam repræsentet, & consequenter personali actione proposita condemnetur,[11] quomodo ipse donator si viueret condemnandus esset,[12] quasi nullis bonis donatis, nisi deducto prius ære alieno.[13] Sed remedium hoc posterioribus creditoribus cõpetere non potest, quoniam rite facta, perfectaque donatio ex superueniente ære alieno non diminuitur, sicut nec alio vllo creditoris facto.[14] Ergo nõ est generaliter verum quod vulgo iactitant, si donator non soluendo sit, vel eius heres nullus existat, posse donatarium bonorum omnium à creditoribus conueniri, non solum proposita prius reuocatoria, sed etiam directo.[15] Nam nec reuocatoria possunt agere creditores posteriores.[16] Directo igitur multo minus: priores vero etsi reuocatoria, vt dixi, agere possunt, ipsius tamen donatoris bona & hereditate quę semper aliqua est prius excutere cogẽdi sunt.[17] Proinde nec fieri potest, vt licere iisdebeat directo agere contra donatariũ, tametsi maxime circuitũ illum qui proposita reuocatoria fieret, tollere velis.[18] Nam etsi reuocatoria creditores egissent & obtinuissent, non idcirco personalem actionem haberent, sed tãtum ius petendæ missionis ex edicto.[19] Loquimur enim de chirographariis creditoribus, nõ de hypothecariis, qui vtiq; paratã semper actionem in rem habent aduersus quoscunque possessores.[20] Nemo autẽ dixerit habere plus iuris eos debere, si reuocatoriam omittant, quam si in ea obtinuissent.[21] Nullo igitur casu verum esse potest donatarium bonorum omnium heredis loco haberi, cum nullo casu personali actione conueniri possit, nec directo, nec post intentatam reuocatoriam, neq; si de primipilari debito agatur: quippe cuius fauor non det actionem fisco contra donatarium, sed in ipsa tãtum bona donata, & hanc ipsam excussis prius bonis donatoris.[22] Nec simile est quod placet, si maritus fundum Titij seruientem prædio dotali acquisierit, post eundẽ Titio reddiderit sine restauratione seruitutis, non solum eo nomine teneri maritum, vt litis æstimationem præstet, sed etiam si maritus soluendo non sit dandam mulieri vtilem aduersus Titium actionem ad seruitutem restaurandam.[23] Id enim longè facilius induci potest, quam vt personalis obligatio propter solam donatoris inopiam detur contra donatarium, qui neque ex contractu vel quasi, neque ex delicto, vel quasi obligatus vnquam fuerit, neque in vniuersum obligati ius titulo vllo vniuersali successerit. Repugnant enim omnes iuris regulæ,[24] sanè hypothecarij creditores habẽt directam rei persecutionem hypothecariam,[25] sed anteriores tantum, non etiam posteriores, quia res donatas obligare donator, amisso iam dominio nõ potest.[26] Igitur superioribus consequens est, vt donatarius licet vniuersorum bonorum nõn possit de euictione conueniri ab emptore, ob res à donatore venditas, nec si ante donationem venditæ sint, quoniam ex empto & de euictione actio personalis est.[27] Ita ex tempore tractatum fuit in eadem causa.

1 Cum hereditas non minus possit vendi quam donari, *l. 1. & tot. tit. de hered. vel act. vend. D. & C. l. hereditatem*, 28. *D. de donat.*

2 *d. l. 2 C. de her. vel act. vend. l. si quis seruum*, 8 *§. vlt. & l. seq. de leg. 2. §. Lucius, l. cum filius*, 76. *de leg. 2.*

3 Capell. Tholos. *quæst.* 386. vbi etiam Aufrer. Vide quæ scripsi *in Error. 7. Decad.* 48. *De error. pragmat.*

4 Saltem in iuribus passiuis quæ non possunt venire in donationem, *l. mulier bona*, 72. *D. de iur. dot.*

5 *l. si stipulatio hoc modo concepta*, 6. vbi Bart. & alij, *De verb. oblig.*

6 *l. æris alieni*, 15. *Cod. hoc tit. l. vlt. §. 1. D. de contr. empt. l. 1. §. si heres, D. ad S. C. Trebell. l. vlt. C. de hered. action. l. licet*, 27. *C. de iur. dot. l. de rebus*, 13. *C. de donat. ante nupt.*

7 Secundum glos. *in d. l. æris alieni, ex l. si non verum*, 15. *C. de donat. int. vir. & vxor.*

8 *l. omnes*, 17. *§. Lucius, D. qua in fraud. credit.*

9 Non enim fraudari potest, qui nullũ adhuc ius habet.

10 *Ex not. in Auth. sed iam necesse, C. de donat. ante nupt.*

11 *l. 1. l. 2 §. 1. D. de curat. bon. dand.*

12 Tanquam remansisset debitor. Nemo enim donando bona sua desinit esse debitor, *leg. 2. & 3. D. de sentent. pass. & restit.*

13 *dict. l. mulier bona*, 32. *D. de iur. dot. l. si fideicommissum*, 50. *§. tractatum, D. de iudic. l. non possunt*, 11. *D. de iur. fisc.*

14 *l. perfecta*, 4. *C. de donat. qua sub mod. l. 2. 3. & pass. C. de reuoc. donat.*

15 Idem Guid. Pap. *d. quæst.* 105.

16 *l. si quis cum haberet*, 15 *D. qua in fraud. credit.*

17 *l. 1.* vbi Bald. & alij, *C. de reuoc. iis qua in fraud. credit.*

18 Qua potissimum ratione mouetur Guid. Pap. *d. q.* 105. *ex l. dominus*, 53. *D. de cond. indeb.*

19 Ac si res quæ in fraudem alienata fuit, mansisset in dominio debitoris, *§. item si quis, Inst. de action.*

20 Et ideo nec fraudari possunt, cum pignoris persecutio in rem sit, *l. debitorem* 15. *l. pignoris* 18. *C. de pign.*

21 *arg. l. euidenter*, 16. *D. de except. rei iudic.*

22 *d. l. si non verum*, 15 *C. de donat. int. vir & vxor.*

23 *l. si maritus*, 7. *D. de fund. dot.* quam adfert Guid. Pap. *d. quæst.* 105.

24 Et leges supra citatæ *num. 6.*

25 *l. si fundus*, 16 *§ in vindicatione, D. de pignor.*

26 *l. qua prædium, 6. tot. tit. C. si alien. res pign. dat. sit.*

27 *§ actionum*, 25. *Instit. de action.* Personalis autem actio nunquam sequitur singularem successorem, *d. l. æris alieni*, 15. *C. hoc tit. cum aliis supr. citat. num. 6.*

DEFINITIO VI.

Quod alicui donatur contemplatione alterius ab altero illo donatum intelligitur breui manu.

QVod nubenti mulieri donatum est à viri consanguineis, si pretiosum sit & magnę æstimationis, contemplatione viri donatum intelligitur.[1] Ideoque soluto quandocunque matrimonio, aut ipsi viro si supersit, aut si prædefunctus sit, eius hæredibus restitui debet.[2] Perpetuũ enim est, vt quod donatur ei acquiri intelligatur, cuius intuitu & contemplatione donatum est.[3] *Ita Senatus* pro Illustri Dn. Ioanne Marchione de la Chambre, contra sororem Dominam Beatricem de la Chambre, Dominam de la Gratuse, vt relatum est in causa discussionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboise, 4. Id. April. 1593.

1 *l. sed si plures* 10. *§. in arrogato, de vulg. & pupill. substit. cap. requisisti. de testam.*

2 Perinde ac si ipsi viro donatum esset.

3 *d. §. in adrogato l. filiofamilias*. 42. *de condict. & demonstr. l. si serui vsusfructus* 21. *& seq. D. de vsufr. l. hinc quæritur*, 19. *§. 1. D. de pecul. l. qui tutelam*, 28. *D. de testam. tutel.* Bart. & alii *ad d. §. in adrogato.*

DEFINITIO VII.

Sub simulatione mutui facta obligatio donandi animo

Source : BIU Cujas

donatio eſt, aut inter viuos aut mortis cauſa.

OBligatio quæ ſub prætextu & nomine mutui donandi animo cõtracta eſt, valet in vim donationis,[1] aut inter viuos ſi inſinuata ſit,[2] aut mortis cauſa, ſi nec abſenti, nec paucioribus quã quinque teſtibus adhibitis facta proponatur.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 6. ſupr. de inoffic. donat.

1 Semper enim plus valere debet quod agitur, quàm quod ſimulatè concipitur, *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. ſemper in ſtipulationibus, 34. de reg. iur.*

2 Cum ex ſtilo Senatus noſtri nec valeat donatio inter viuos aliter, quàm ſi inſinuata ſit, nec niſi à die inſinuationis exceptis iis ſolis, quæ factæ ſint in contractu matrimonij & fauore nuptiarum.

3 Sic enim creditum eſt, Non valere donationem cauſa mortis, niſi quę & præſenti facta ſit, & adhibitis quinque teſtibus, *ex l. vlt. C. de donat. cauſ. mor. & in l. inter mortis, 38. D. eod.* De quo tamen vide quæ contra ſcripſi *in Error. 1. & 2. Decad. 44. De error. pragmat.*

DEFINITIO VIII.

Clauſula derogatoria in anteriore teſtamento appoſita ad quaſcunque donationes infirmandas, non pertinet ad donationes inter viuos, quæ ſui natura ſunt irreuocabiles.

FActa inter viuos donatio non ob id ſolum irrita nulliúſque momenti eſſe videri debet, quod anteriore teſtamento donator per clauſulam derogatoriam expreſſim declarauerat velle ſe, vt quaſcunque donationes in alium quàm in heredem ipſum, quandoque collaturus eſſet, eæ pro nullis & irritis haberentur.[1] Non enim ad puras donationes & irreuocabiles ea clauſula pertinet, ſed ad donationes cauſa mortis, quæ ſui natura ſunt reuocabiles.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 5. ſupr. De non numer. pecun.

1 Quamuis placeat noſtris hanc eſſe vim clauſulæ derogatoriæ, vt poſteriorem actum deſtruat, quaſi in quo voluntas deſit, *ex l. ſi mihi, 12. §. in legatis, de leg. 1. l. ſi quis in principio, 22. de legat. 3.*

2 *l. vbi ita donatur, 27. D. de mort. cauſ. donat.* de qua vide quæ ſcripſi *in Err. 1. Decad. 45. De error. pragm.* Semper enim ſupponendi ſunt termini habiles, *vulg. l. adigere, 6. §. quamuis, D. de iur. patron. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Tertyll.*

DEFINITIO IX.

Donatio omnium bonorum præſentium & futurorum, ſiue vno contractu, ſiue pluribus ſimul factis, in diuerſas perſonas collata non valet, nec ſi exceptus ſit ampliſſimus vſusfructus.

BOnotum omnium præſentium & futurorum donatio idcirco non valet, ſi noſtris credimus, quod adimat liberam teſtandi facultatem,[1] quia licet hereditas ſit nomen iuris,[2] nihilque prohibeat, cum quoque teſtari qui nihil in bonis habeat,[3] qui tamẽ nec habet, nec habere quicquam poteſt, qualis ille eſt, qui futura quoque donauit, fieri ſanè nequit, vt teſtandi habeat facultatem.[4] Nec aliud erit, tametſi ampliſſimus vſusfructus exceptus ſit, quoniam quicquid donatori ſupereſſe poteſt, ex fructibus bonorum donatorum, id, vt in futurorum donationem veniat neceſſe eſt.[5] Ergo rẽ aliquam aut quãtitatem exceptam eſſe oportet, & quidem eiuſmodi, cuius habendæ gratia veriſimile ſit futurum, vt donator heredem habere poſſit,[6] cum vix ſit, vt nullius aut permodici emolumenti ſpe allectus heres, ſiue ſcriptus ſiue legitimus implicari velit oneribus hereditariis.[7] Quid verò ſi exceptis ab vniuerſali donatione bonis quibuſdam idem donator, eodem inſtrumento, eadem bona quæ excepérat, alteri donauerit? Verius eſt neutrã donationem valere, altera alteri obſtante, ac ſi pluribus ſimul donator bona ſua omnia præſentia futuraq; donaſſet.[8] Aliud erit, ſi diuerſis temporibus donationes factæ proponantur. Tunc enim ſolam poſteriorem inualidam eſſe æquius eſt, priorem verò quæ ab initio valuit ratam manere.[9] *Ita Senatus* in publico auditorio, in cauſa N. Reydet, 13. Calend. Ian. 1594.

1 Sic enim noſtri ratiocinantur poſt Bart. *ad l. ſtipulatio hoc modo concepta, 61. D. de verb. oblig. & ad l. vlt. Codic. de pact.* [Nec aliud eſſe volunt etiamſi donatio huiuſmodi iurata proponatur quaſi iuramentum hoc non poſſit eſſe obligatorium tanquam præſtitum non modo contra leges *l. 5. C. de legibus l. ſi quis* 112. *§. vltim. de leg.* 1. ſed etiam contra bonos mores, *dicta lege ſtipulatio, lege 4. Cod. de inutil. ſtipul. cap. non eſt obligatorium de regul. iur. in 6.* licet putent plerique non eſſe talem donationem contra bonos mores naturales, ſed tantum contra ciuiles qui creduntur minus fauorabiles, vt diſputat Didac. citatus *infra numer. 6.* Nec aliud eſt etiamſi proponatur facta donatio in contractu matrimonij quod alioqui fortaſſis ſecutum non fuiſſet. Non enim ſunt fauorabiliora pacta dotalia niſi quatenus ſunt licita: *Ita Senatus* ex tempore pro nobiliſſ. viro D. de Montrotier Cantore Eccleſiæ Cathedralis ſancti Petri Gebennen. 5. Id. Auguſt. 1612.

2 *l. 3. §. vltim. D. de bon. poſſ. l. hereditas, 50. Digeſt. de petit. hered.*

3 Puta qui non ſit ſoluendo, *l. 3. & paſſ. Digeſt. ad legem Falcid.*

4 *argum. l. lex Cornelia, 28. ad fin. D. de vulg. & pup. ſubſt.* Vide tamen quæ contra ſcripſi *in Error. 6. Decad. 48. de error. pragmat.*

5 Vt iam olim Alex. ſenſit contra Caſtr. vulgo improbatum, *ad d. l. vlt. nu. 10. C. de pact.*

6 Ita Didac. Couar. *lib. 3. var. reſol. cap. 12. num. 3.* Iul. Clar. *lib. 4. ſentent. in §. donatio. quæſt. 19. num. 8.*

7 *Arg. l. quia poterat, 4. D. ad SC. Trebell.*

8 Nihil enim poteſt intereſſe, an vni, an pluribus ita donetur, vt teſtamenti factio donatori aufferatur, *d. l. ſtipulatio 61. cum ibi not. de verb. oblig. & d. l. vlt. C. de pact.*

9 Quæ ab initio valuit, & vires habuit donatio ex poſtfacto reuocari non poteſt, *l. 2. & 3. & paſſ. Cod. de reuoc. donat.*

DEFINITIO X.

Mulier in re ſibi à marito donata in caſum ſuperuitæ præfertur omnibus mariti creditoribus poſteriori-bus, licet contraxerint ante conditionis caſualis euentum.

MAritus qui pro accepta dote bona ſua omnia mulieri obligauerat,[1] eidem in tabulis ipſis dotalibus fauore, & ex cauſa matrimonij donauerat hyperocham[2] præſentium omnium & futurorum mobilium atque immobilium ſub ea conditione, ſi prior ipſe ſine liberis moreretur. Illa viciſſim ſi maritus ſuperſtes eſſet, donationem in eum contulerat certæ quantitatis.[3] Cùm poſtea maritus nouos creditores quæſiuiſſet, deinde ſine liberis ante vxorem deceſſiſſet,[4] placuit non eſſe cogendam mulierem, quæ ex donatione vniuerſa mariti bona retineret, poſterioribus creditoribus reſpondere:[5] Non ſolum quod donatio vniuerſalis videri non poſſet, quæ iura & actiones non comprehenderet,[6] ſed etiam quia cauſam lucratiuam non habere mulier videretur, vt heredi comparari poſſet, quæ & ex cauſa matrimonij,[7] & intuitu mutuæ donationis à ſe in contrarium euentum factæ, non tam liberalitatem, quàm remunerationem meruiſſet:[8] Nec ad rem pertinuit, quod ante conditionis euentum noui creditores ſuperuenerant. Non enim ex eo tantum die quo conditio euenit, ſed à tempore contracti matrimonij ius mulieris

Source : BIU Cujas

lieris quæsitũ esse visum est, etiam in præiudicium tertij, qui medio tempore contraxerat, cum conditio casualis fuisset non potestatiua. [9] In hoc enim conditionum genere receptum est, vt quandocunque existentes ad diem contractus retrotrahantur. [10] An ergo debiti iacturam patientur posteriores creditores? vtique, si communis debitor nulla bona in actionibus habuit. [11] Aequius enim est in damno morari eos quibus imputari potest, [12] quod cum debitore inope contraxerint, cuius conditionem & facultates diligẽtius explorare, [13] aut in incerto alia sibi ratione melius prospicere debuerunt, [14] quam eorum intuitu diminui quicquam ex donatione collata in mulierem, quæ non aliter fuerat contracta. [15] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 18. & 19. supr. qui potior. in pignor. hab.

1 Expressa scilicet conuentione, cum tamen etiam citra conuentionem omnia tacitè essent obligata, *l. vnic. C. de rei vxor. act.*

2 Vulgo plurisualentiam vocant, *leg. & qua nondum, 15. §. vlt. D. de pignor.*

3 Sic enim solent apud nos fieri donationes matrimoniales, quas ideo de superuita vocat Guid. Pap. *q.* 575.

4 Post impletam conditionem donationis in vxorem collatæ.

5 *Ex l. aris alieni, 15. C. hoc tit.* & secundum ea quæ scripsimus *Defin. 4. & 5 supr.*

6 Quæ scilicet neque mobilium neque immobilium bonorum appellatione continentur, *l. quam Tuberonis, 7. §. in peculio, D. de pecul. l. à Diuo Pio, 15. §. in venditione, D. de re iudic.*

7 Cum multa sint onera matrimonij, quamuis videatur ea ratio ad maritum magis, quam ad vxorem pertinere, *l. vlt. §. si à socero, D. quæ in fraud. credit. l. ex promissione, 19. D. de oblig. & actionib.*

8 *l. Aquilius, 27. D. hoc tit. l. sed etsi lege, 25 §. consuluit, D. de petit. hered. l. cum te, 6. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

9 *Ex l. 1. l. qui balneum, 2. l. potior, 11. cum ibi not. D. qui potior. in pign. hab.*

10 Ratio posita est *in d. l. qui balneum, & in d. l. potior.*

11 Nam si habuit potest ex iis satisfieri creditori, cum non veniant in donationem.

12 Nullum enim damnum videtur sentire, qui sentit ex culpa sua, *l. cum postulassem. 44. in princ. D. de damn. infect. l. 1. §. illud sciendum, & seq. D. de separat. l. quod quis, 203. de reg. iur.*

13 *Ex reg. l. qui cum alio, 19. de reg. iur.*

14 Acceptis fideiussoribus aut pignoribus, *l. 3. D. de separat. l. si mandatu, 59 § vlt. D. mandat. l. 4 §. addici, D. de fideicom. libert.*

15 *l. Titia, 62. ad fin. D. de iur. dot. l. 5. §. pen. D. de doli except. l. sed si ego, 9. § si res, de iur. dot. l. quæro, 39. D. de act. empt. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO XI.

Bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcunque donatarius non censetur vniuersalis, quia in eiusmodi donatione iura non continentur.

DOnatarius bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcunque, si de iuribus & actionibus nihil dictum sit, non potest conueniri tanquam heres, aut quasi qui sit loco heredis. [1] Quia non est vniuersalis, [2] cum appellatione bonorum mobilium & immobilium, etiam adiecta dictione, Quorumcunque, iura & actiones non cõtineantur. [3] Ergo si tanquam possessor conueniatur, iuuandus erit exceptione non factæ excussionis. [4] *Ita Senatus* in causa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz, Id. Mart. 1597.

1 Intellige, ne quidem secundum eorum sententiam, qui volunt donatarium vniuersalem esse loco heredis, adeo vt possit recta conueniri à creditoribus hereditariis, siue heres nullus sit, siue is qui est non soluendo, contra quos vide quæ scripsi *Defin. 4. & 5 supr. hoc cit.*

2 Certum autem est in confesso donatarium singularem non teneri ad exsolutionem æris alieni, *l. aris alieni, 15 C. hoc tit.* vt nec alium quemlibet singularem successorem, *l. vlt. C. de hered. act. l. 1. §. si heres, D. ad SC. Trebellia. l. vlt. §. 1. D. de contrah. empt.*

3 Tanquam quæ constituant tertiam speciem bonorum, *l. quam Tuberonis, 7. §. in peculio. D. de pecul. leg. à Diuo Pio, 15. §. in venditione, D. de re iudic.*

4 *Ex Auth. hoc si debitor, C. de pign.* Qua tamen exceptione non iuuaretur, si esset ipse debitor, aut debitoris heres aliusve successor vniuersalis, vt dixi *Defin. 1. supr. si vnus ex pluribus hered. debit. ex l. 1.* iunct. *glos. C. ill. eod. tit.*

DEFINITIO XII.

Donatio facta piæ causæ valet, quamuis non insinuata, itémque legatum rei alienæ etiam ab ignorante factum.

PRiuilegium piæ causæ est, vt donatio piæ causæ facta valeat, etiamsi non sit insinuata. Item vt legatum valeat, etiam quod ab ignorante factum sit rei alienæ; nam & valeret, si coniunctæ personæ factum esset. [2] *Ita Senatus* in causa D. de Lorme, & Syndicorum de Montmilian. *Sine die.*

1 Tiraq. late *in tract. de priuileg. piæ caus.*

2 *l. cum alienam 10. C. de legat.* aut etiam si factum esset de re heredis, quamuis ab ignorante, *l. vnum ex familia 67. §. si rem. de legat. 2.*

DEFINITIO XIII.

PAter qui plures liberos habebat ex pluribus matrimoniis, cùm iis quos ex priore matrimonio susceperat fauere vellet, instrumento publico confessus fuerat adhibito iureiurando, & vt contractus verba ferebant ad exonerandam conscientiam cùm & senex admodum & ex morbo diuturno periclitaturus videretur, Debitorem se magnæ quantitatis ad duodena vsque millia aureorum, cùm tamen non nisi ad sex vsque millia tam pro dote dotisque augmento, quàm pro maternis bonis minore precio per eum venditis, debere illum constaret. Postea cùm maiore erga vnam ex filiabus prioris matrimonij voluntate & propensione ferretur, donauerat ei inter viuos & iuratò fundum quem habebat preciosissimum, & cuius æstimatio deducto ære alieno vniuersum ipsius patrimonium constituere credebatur, & vt ea donatio insinuaretur, curauerat. Mox cùm alteram filiam quæ ex priore matrimonio sola superierat, nuptui collocaret, ignorantem quod pater sorori inter viuos medio tempore donauerat, dotem ei promiserat ter mille aureorum pro bonis & iuribus omnibus tam paternis, quàm maternis, ex eaque causa eundem fundum quem aliæ filiæ donauerat, etiam posteriori dederat pignori, sorore tamen ignorante, quæ paullo ante eundem fundum ex donatione acceperat. Tandem cum idem pater variis de causis erga nuptam filiam male affectus maiore quàm ante odio eam prosequeretur, & id ageret quantum posset ne illa vel ex prima confessione vel ex contractu dotali quicquam consequeretur, postulauerat in integrum restitutionem aduersus confessionem, vt ea siue quod inter patrem & liberos extra causam dotis, [1] siue quod sine causa facta esset, [2] ad eam vsque quantitatem quam liquido deberi constabat, & quæ sex millium duntaxat erat, rescinderetur. [3] Filia contradicebat, Illa potissimum ratione, quod futurum videbat, vt rescisso illo

Source : BIU Cujas

conf.ſſionis contractu, de ſua dote periclitaretur ob donationem collatam medio tempore in ſororem.[4] Senatus æquiſſimo temperamento ita rem definiuit, vt contractus quoque confeſſionis reſcinderetur,[5] præſertim cùm reſciſſioni altera filia conſentiret,[6] ac ſupra debitam quantitatem ea confeſſio cauſam iuſtam non haberet, ideoque ſaperet donationem,[7] quæ licet iurata,[8] attamen extra cauſam dotis[9] facta reuocari per patrem poterat obtenta ſaltem diſpenſatione.[10] Sed ita tamen vt ad eam vſq; quantitatem quæ poſtea in dotem data filiæ fuerat contractus maneret, ex eoque die primæ confeſſionis hypothecæ ordinem retineret[11] ne vllum ei præiudicium per intermediam donationem alteri filiæ factam illatum videri poſſet: Hoc tamen addito vt ea ſumma, quæ ex confeſſione patris ad bona tantùm materna pertinebat, tã pro paternis quàm pro maternis filiæ iuribus cederet iuxta conuentionem in tabulis dotalibus expreſſam.[12] In quibus etiam conuenerat vt iis tribus aureorum millibus cõtenta filia nihil amplius ex priore patris cõfeſſione petere ac ſperare poſſet. *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Boyuin Baronis du Villars, & Carolæ eius filiæ 3. Non. Decembr. 1612.

1 Non enim poteſt valere donatio inter patrem & filium in poteſtate niſi ex cauſa dotis, vt diximus & probauimus *Defin. 1. ſupr.*

2 quod enim ſine cauſa promiſſum eſt, exigi non poteſt *l. 2. §. circa D. de doli except.*

3 Sunt enim huiuſmodi confeſſiones ſuſpectæ cùm factæ ſunt inter perſonas prohibitas, niſi quatenus probantur veræ, *l. qui teſtamentum 27. D. de probat.* nec quod conſcientiæ exonerandæ color quæſitus ſit, quicquam facit cùm actus ipſe ſuſpectus eſt. Sunt enim omnia quæ in eo continentur ſuſpecta, vt Not. *in l. per diuerſas C. mandat.*

4 Quia ſublata confeſſione patris remanebat donatio anterior conſtitutione dotali, nec potuerat pater obligare dotis nomine bona quę iam alij filij donauerat.

5 Tanquam factus ſine cauſa & ſimulatus ſupra quantitatem reuera debitam, cùm pater ſe conſtituiſſet debitorem fructuum bonorum maternorum, adeoq; vſurarum fructuum qui tamen omnes pleno iure ad eum pertinent, *l. 1. C. de bon. matern.*

6 Neque enim potuiſſet inaudita ea reſcindi contractus cùm eius intereſſet *l. etiam 29. §. 1. D. de minor. Auth. ſi omnes C. ſi min. ab hered. ſe abſt. l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

7 *Ex reg. l. donari 81. de reg. iur. l. donari 29. D. de donat.*

8 Valet enim iurata donatio etiam inter patrem & filium *Defin. 1. ſupr.* ſicut & inter virum & vxorem *Defin. 1. ſupr. ill. tit.* propter authoritatem iuriſiurandi *cap. 2. de pact. in 6.* Sed debet id accipi de donatione palam facta & per ſpeciem donationis non de confeſſione ſimulata facta animo donandi. Simulata enim potius habenda ſunt pro infectis *l. ſi præſes 8. C. de donat. l. ſi ex precio 6. C. ſi cert. pet.*

9 Quia quod in cauſam dotis donatum eſt etiam à patre reuocari non poteſt ſi noſtris credimus ex *l. Pomponius 35. D. famil. erciſc.* De cuius tamen ſententia vide quæ contra ſcripſi *lib. Coniect.*

10 Quæ ſanè omnimodo neceſſaria eſt quoties poteſt ſeruari iuſiurandum citra diſpendium ſalutis æternæ *cap. cum contingat, Extr. de iure. cap. debitores, Extr. de uſur.*

11 Nec enim id nouum eſt cùm eadem pignora in poſteriore contractu accipiuntur *l. 3. l. creditor 12. §. Papinianus. alias l. ſi prior qui potior. in pign. hab.*

12 *Ex l. pacta nouiſſima C. de pact.*]

TIT. XXXVII.

DE DONAT. QVÆ ſub mod.

DEFINITIO I.

Donatio facta ſub lege reuerſionis, ſi donatarium ſine liberis mori contingeret, redit ad donatorem ſi viuo eo liberi donatarij deceſſerint ſine liberis, ſcilicet cum donatio facta erat fauore donatarij, ad conſeruandum nomen.

SI donatio alicui facta ſit ea lege, vt moriente quandocunque ſine liberis donatario res donata rediret ad donatorem, non eo minus reſoluendæ donationis conditio extitiſſe videbitur, quod donatarius ſuperſtites liberos reliquerit, ſi poſtmodum liberi illi ſine liberis viuo donatore deceſſerint.[1] Nam quod ad donatorem attinet, ſi contrahentium voluntatem inſpicias perinde eſt ac ſi donatarius ſine liberis deceſſiſſet. Quid enim intereſt an habuerit necne, ſi quos habuit non fuerunt donatori ſuperſtites?[2] Id vero multo certius obtinet ſi ponas factam donationem ab eo, qui cum liberos nullos haberet eam donationi legem adiecerat, vt donatarius & qui ex eo ſupereſſent liberi nomen & arma familiæ teſtatoris alioquin perituræ deferre cogerentur.[3] Non enim exitum habuiſſe videri poteſt donatoris voluntas, extincta donatarij familia viuo donatore, cuius familia per donatarium conſeruanda reſtaurandaque ſperabatur.[4] Adeo vt nec aliud dicendum ſit etiamſi proponas in contractu & fauore matrimonij, quod aliter ſecutum non fuiſſet, factam eſſe donationem.[5] Etſi enim coniugis intereſt, ad quem donationis fructus ex luctuoſa filij hereditate peruenire deberet,[6] non tamen quid eius interſit quærendum eſt, ſed quid & in quem caſum voluerit donatum is, de cuius bonis & liberalitate contenditur.[7] *Ita tractatum eſt* 4. Cal. Decembr. 1588. & reſponſum à pleriſque ex noſtris Senatoribus in cauſa D. Comitis de S. Amour contra Dominam d'Ambliſe. Et à toto Senatu Pedemontano cuius elegans conſilium extat à Manfredo Goueano IC. clariſſimo & præcipui nominis Senatore conſcriptum inter Deciſiones Pedemont. Antonini Teſſauri.[8]

1 Caſtrenſ. *conſ. 343. lib. 1.* Guid. Pap. *deciſ. 531.* Dec. *conſi. 270. conſ. 480. 585. & 594.* Anton. Gabriel. *Tit. de fideicom. concluſ. 7. numer. 4. 5. & 6.* Mantic. *de coniect. vltim. volunt. lib. 11. tit. 6. numer. 6. & 7.* Crauet. *conſ. 98. numer. 12. & ſeq. & conſ. 326. numer. 16.* & alij quos congerit Manfred. Gouean. apud Anton. Teſſaur. *deciſ. Pedem. 270. numero 30.* vbi reſpondet ad contrariam Cyni opinionem, *in Auth. ſed & ſi quis. Cod. de ſecund. nupt.* & Salicet. *ibid.* & Alexand. *conſ. 53. vol. 6.* & Chaſſan. *conſ. 62. numer. 12.* quibus tamen locis tractatur ille caſus, quo in conditione poſiti fuerint non quidem liberi ſed heredes deſcendentes, quod & Gouean. ſupradicto loco fatetur. Aliud ſane eſt ſi liberi à donatario ſuſcepti deceſſerint ſine liberis poſt mortem donatoris, quia tunc non poteſt donatio redire ad donatorem iam prædefunctum. Et hoc caſu poteſt procedere *conſil. Oldrad 21. & 241.* vbi loquitur in vltimis voluntatibus quæ non poſſunt effectum habere niſi poſt mortem teſtatoris. Vide eundem Gouean. vbi ſupra *numer. 29.* [Ex quo infertur poteſt, ſi donatio alicui ſic facta ſit vt mortuo ſine liberis donatario ſiue viuo, ſiue mortuo donatore reuertatur donatio ad donantem aut ad eum quem præmoriens donator ex liberis ſuis elegerit, Deficere conditionem reuerſionis mortuo quandocunque cum liberis donatario, licèt prædefuncti ſint illi viuo donatore, vt

vtraque

vtraque pars conditionis habeat parem & vniformem determinationem. Ex reg. *l.4. De vulg. & pup. ſubſt.* Nam ſicuti condicio illa *ſi ſine liberis* ſimplex tantum eſt, non duplex eo caſu quo liberi donatarij deceſſerint ſine liberis poſt mortem donatoris. Ita nec duplex videri poteſt præmortuis iis liberis vino donatore. Procedi qs hoc caſu optimè argumentum illud à contrario ſenſu de quo Papin. in *l. inter ſocerum 26. §. cum inter D. de pact dot.* Tanto certiùs, ſi ponas donationem factam à patre certæ partis bonorum, ita vt in ea parte comprehendantur bona filij materna & ei aliunde quæſita. Mortuo enim filio ſuperſtitibus liberis qui poſtea deceſſerint viuo auo paterno & viua matre, ſicuti non poteſt adiecta donationi condicio facere, vt bona materna donatarij non perueniant ab inteſtato ad matrem liberorum prædefunctorum, ita nec aliud conſtituendum eſt, de bonis ab auo profectis & donatis, vt omnium rerum donatarum fiat par & vniformis determinatio in vtrumque caſum, & contrahendæ, & reſoluendæ donationis. Atque ita ex facto conſultus reſpondi pro D. Comite de Grolee contra D. du Pelouz 3. Idib. Iulij 1612. Nec his caſibus locum habet deciſio Maynardi 190. & 191. part.]

2 Scilicet quantum ad effectum, cuius contemplatione facta eſt donatio. Nam neque voluntatem neque impoſſibilitatem grauatorum attendimus, ſed ipſius grauaminis implementum intuemur, ait Goueanus vbi ſupra. *numero* 28. poſt Bart. & *DD. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. de liber. & poſthum.* Decian. *in l. cum proponas 2. C. de pact.* Crauet. *conſil. 151. num. 10.*

3 Regula enim illa, quod caſus omiſſus habendus ſit pro omiſſo, maximè in contractibus, nunquam militat quoties ratio cauſæ finalis vtrumque caſum comprehendit, quia tunc omiſſus includitur in expreſſo ex identitate rationis non per extenſionem, ſed per intenſionem, neque per ampliationem ſed per declarationem. Iaſ. *in l. ſi extraneus, num. 1. de cond. cauſ. dat.* Crauet. *conſil. 62. num. 14.* Menoch. *conſil. 86. numero 46. lib. 1.* & alij quos congerit Gouean. *vbi ſup num 31. & 32.* vbi addit etiam hoc caſu fieri extenſionem de perſona in perſonam ex Bar. & Salicet. *in l. 1. C. de in ius voc.* Caſtrenſ. *conſil. 40. & 262 lib. 2.* Dec. *conſil. 353.* Crauet. *conſil. 355.* & aliis ibi citatis. Cauſa porro finalis in donationibus ex eo dignoſcitur, ſi fauorem donatoris reſpiciat & onus atque grauamen donatarij contineat. *DD. in l. Titio centum 7 in princip. D. de condit. & demonſtr.* Bartol. Angel. & Imol. *in l. ſi fundum per fideicommiſſum. §. Iulianus de leg 1.* Bartol. Angel. Caſtren. *in l. 2. §. vltim. D. de donat.* Cornel. *conſi. 101. num 17. volum. 1.* Crauet. *conſilio 69. numer 4.* Didac. Couarr. *lib 1. variar. reſolut. capit. 14. numero 6.* Ita vt fauor matrimonij non dicatur cauſa finalis donationis factæ in ipſo limine & auſpicio matrimonij Oldrad. elegantèr *conſilio 5.* Socin. *conſilio 295. verſic. circa ſecundam difficultatem volum. 2.* Iaſ. *conſilio 154. lib. 2.* Tiraquell. *ad l. ſi vnquam.* in verb. *donatione largitus numero 85.* Alexan. & Dec. *in l. ſi donatione. C. de donat.* Crauet. *conſ. 301. num. 1.* Apoſtill. ad Dec. *conſ. 21. in lit. C.* Gouean. qui ſupradictos omnes citat apud Teſſaur. *d. deciſ. 270. nu 20.* Sed & ea vis eſt cauſæ finalis, vt quamuis modus differat à conditione quantum ad actum ſuſpendendum, tamen in eius reſolutione par ſit vtriuſque poteſtas, ſi modus cauſam finalem diſpoſitionis includat, Glo. Bartol. Bald. & Caſtren. *in l. 1. C. de his quæ ſub mod.* Bart. *in l. quibus diebus. §. Termilius De cond. & demonſtr.* Bartol. *conſ. 27. num. 7. lib. 2.* & alij congeſti per Gouean. *vbi ſupr. numero 22* vbi allegat etiam text. *in l. ſin. C. de reuoc. donat.* Didac. *lib. 1 variar. reſolut. cap. 14. num 6.* Socin. *in dict. §. Termilius, numero 10.* Grat. *conſ 5. numero 77. & 38. volum. 2.* Pariſ. *conſilio 19. per tot. vol 2.* qui tenent euerti donationem ſi donatarius nomen & arma donatoris vt iuſſus erat non aſſumpſerit, ſiue iuſſus in figuram modi expreſſus fuerit, ſiue in figuram conditionis.

4 Nam cum quis iubetur nomen familiæ non tantum aſſumere, ſed etiam deferre, requiritur delatio continuata, & ſucceſſiua ſine intermiſſione, quia conditioni tractum ſucceſſiuum habenti non ſufficit ſemel aut iterum paruiſſe. Angel. *conſ 34. num. 8. & ſeq.* Iaſ. Dec. & Alex. *in l. ſi quis heredem. C. de inſtit. & ſubſt.* Corn. *conſ 8. vol. 1.* Alex. *conſ 56. lib. 6.* Iaſ. *conſ. 4. vol. 1* Chaſſ. *conſ. 62.* Socin. *conſ. 259. lib. 1. nu. 2.* Adeo vt non ſit hoc caſu neceſſaria interpellatio cum non agatur de pœna ſed de implemento. Iaſ. Rip. Alciat. *in l. quod te ſi cert. pet.* Pariſ. *conſ 19 num. 200. vol. 2.* Maxime ſi adſit iuramentum quod habet vim continuæ interpellationis, *cap. 1 de form. fidelit.* & impedit purgationem moræ Guid. Pap. *conſ. 31. nu. 19.* Afflict. *deciſ. 174.* Neque videri poteſt remiſſa caducitas per ſilentium donatoris, qui cum eſſet in poſſeſſione & intelligeret ſibi ſaluam eſſe exceptionem, non eſt conqueſtus etiamſi tacens contrauentionum actibus interueniſſet, *l. ſicut 8. §. non videtur l. Titius. §. fin. D. quib. mod. pignó. vel hypoth.* Tiraq. *de retract. municip. §. 1. glo. 9. nu. 148. & 160.* Crauet. *conſ. 151. nu. 8.* Item reuocatio quæ non fit à lege ex bono & æquo ob cauſam ingratitudinis, ſed inobſeruantia pacturum & iure cõtractus etiam heredi poteſt competere & contra heredem *l. d. lege. l. ſi vt proponis, l. ea lege l. ſi repetendi, C. de cond. ob cauſ dat.* Doct. præſertim Salic. *nu. 4. in l. ſi. C. de reuoc. don.* Sed & ex cauſa ingratitudinis quamuis non detur reuocatio contra heredem datur tamen exceptio & retentio, Rip. *in d. l. fin. qu 64. nu 214.* Idque adeo verum eſt, vt modus ſiue deferendi nominis ſiue alius quilibet impoſitus pluribus ſucceſſiue ſi per primum nõ fuerit impletus repellat alios ab agendo. Socin. *conſ. 259 lib. 2. n. 1.* Bologn. *conſ. 12. lib. 12* Gouean. vbi ſupr *nu. 27* [In quo tamen nota neminem poſſe ius hoc deferendi nomen & arma familiæ ſuæ transferre in extraneum quandiu aliqui ſuperſunt de familia niſi omnes conſentiant, quia illis debentur arma & nomen familiæ iure ſucceſſorio, inquit Boer. *q. 146. num. 6.* Adde Bart. *in tract. de inſign. & arm. num. 6.*]

5 Non enim eo magis accepto ferenda eſt donatio fauori matrimonij, ſed è contrario & matrimonium & donatio ipſa referenda eſt ad honoris & memoriæ ipſius donatoris & familiæ ſuæ conſeruationem ac propagationem, vt ſubtiliter Goueanus diſputat ſupradicto loco, & nos diximus *num. 3.* Ita vt donatio quæ fit fauore matrimonii non dicatur ob cauſam ſed ſimplex, vt dixi ex Oldrad. *conſ. 5 per tot.* & Socin. *conſ. 295. verſ. circa ſecundam difficultatem. vol. 2.*

6 *l. iure ſuccurſum 6. D. de iur. dot.* iunct. *l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtit.*

7 Ne alioqui decipiatur donatarius qui non aliter fuerat donaturus, *d. l. 2 §. vlt. D. de don.* iunct. *l. 2. l. hoc iure 19. §. vlt. eod.* Vnde eſt quod dicimus ex verisimili voluntate donatoris, qui vocauit deſcendentes alicuius cum onere deferendi nomen & inſignia, ſolos ex natura conditionis maſculos, & ex maſculis primogeniros intelligi vocatos, vt concludit Goueanus loco ſupradicto *nu. 32* poſt Guid. Pap. *deciſ. 467.* Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius* in verb. *in eod. teſtamento relinquens. nu. 164. de teſtam.* Tiraq. *de iur. primog. q. 64.* Obſerua autem hanc Defin. procedere in donationibus non in fideicommiſſis. Nam ſi quis grauatus ſit de reſtituenda hereditate ſub ea conditione, ſi ſine liberis deceſſerit, ſufficit liberos ſuperuixiſſe, nec quærimus quid de libertis contigerit, aut an patri heredes extiterint necne. Oldrad. *d. conſ. 21. & 141. ex l. filius familias 114. §. cum quis rogatus de leg. 1. l. heredibus 7. §. 1. l. ex facto 17. §. pen. D. ad SC. Trebell.* quia tunc agitur de fideicommiſſario tantum excludendo per defectum conditionis qui momentaneus eſt. In donatione autem tractatur de donatario vocando.

8 *Deciſ. 270.* quam vide.

DEFINITIO II.

Poteſt donator pro arbitrio reuocare legem donationi etiam inter viuos dictam fauore tertij, dummodo antequam tertius ille acceptauerit.

DOnatione alicui ſic facta & ea lege vt poſt eius mortem bona donata ad aliud perueniant, poteſt donator eam ſubſtitutionem in abſentis & ignorantis fauorem factam pro arbitrio reuocare antequam ſecuta ſit acceptatio. [1] Etſi enim ex Imperatoria conſtitutione [2] contra iuris regulas inductũ eſt, vt ex ſola donationis lege acquiratur ius ignoráti etiam citra acceptationem: [3] Tamen ſicuti ſolius donatoris facto ius illud quæſitum eſt quandiu donatarij conſenſus non interuenit, [4] ita ſolius donatoris voluntatem adeſſe ſatis eſt, vt ius illud quaſi nondum irreuocabiliter quæſitum adimatur. [5] Nec diſtinguemus aninter viuos donatum ſit, an mortis cauſa. [6] Quanquam cum mortis cauſa donatum eſt, minorem dubitationẽ res habet, ſiquidem res ipſa quoque mortis cauſa donatio reuocabilis eſt; [7] & eiuſmodi lex inſetta donationi cauſa mortis, fideicommiſſi iure cenſetur, paritque fideicommiſſi actionem; [8] fideicõmiſſum autem quin pro arbitrio fideicommittentis & ad nutum reuocari poſſit, nemo dubitat. [9] *Ita tractatum eſt* in cauſa liberorum Ludouici Machet Necienſis 13. Cal. Decembr. 1592. de qua SC. 7. De inſin. donat.

1 Didac. Couarr. *lib. 1. var. reſol. cap. 14.*

Source : BIU Cujas

2 *Ex l.3.C hoc tit.*

3 Non est tamen nouum, vt per legem aut consuetudinem aut statutum ex facto alterius acquiratur ius etiam absenti & ignoranti, vt euenit in iure retractus municipalis quod per emptorem acquiritur agnato. Bald. *in rub.C. rei inter alios act.* Dec. *cons.88.in prine.* Boer. *quæst.*13. *num.*32. Adde Tessaur. *Decis.*70 *per tot.* Et vide omnino Bart. *ad l.qui Roma* 121. *§. Flauius Hermes.D. de verb.oblig.* Et quæ scripsi tota *Decad.*47. *De error.pragmat.*

4 Cum tamen alteri stipulari nemo possit, nisi quatenus interest stipulantis, *l.stipulatio ista* 38.*§.alteri. D. de verb. obligat.*

5 Ratio est qua mouetur Bart. & qui eum sequuntur, *ad d.§.Flauius*, non tamen semper bona, vt constat ex *l.vlt. D.de pact.*

6 Quia etiam in donatione inter viuos supradicta ratio locum habet, nec distinguitur an donatio sit inter viuos, an mortis causa in specie, *d.l.*3.*C.hoc tit.*

7 Tanquam quæ sapiat naturam vltimæ voluntatis, *l. Marcellus* 15.*l.vbi ita donatur* 27.*l.illud* 37.*D.de mort.cauſ.donat. l.vlt.C.eod.*

8 *l.*1.*C.hoc tit.*

9 Vt & alia quælibet vltima voluntas, *l.*4. *D. de adim.legat.l.cum hic ſtatus* 32. *§.pœnitentiam. D.de donat. int.virum & vxorem.*

DEFINITIO III.

Soluto per donatorem ære alieno quod à donatario ſolui debuerat: licet ſolutum ſit ex venditione partis rerum donatarum, habent tamen heredes eo nomine actionem contra donatarium, niſi malit ille recedere à tota donatione.

QVi habebat creditores, bona ſua fere omnia tibi donauerat ea lege vt creditoribus ſatisfaceres, cumq; moram te in ſoluendo faciente ab iis vrgeretur, vendiderat ex rebus donatis quantum ſatis eſſet ad eos dimittendos, prius tamen quam inſinuata fuiſſet donatio. Inſinuatione ſecuta defunctoq; donatore aliis heredibus relictis, quęrebatur, an audiendi heredes eſſent ſi à te repeterent eam ſummam quam ex lege donationis *ipſe* ſoluere debuerat? Et quidem ſi donator de ſuo ſoluiſſe proponeretur, nō de pretio ex bonorū donatorum venditione redacto, minorem res haberet dubitationem. Etſi .n.dici ſolet ex donatione vna expreſſa facile capi coniecturam alterius donationis præſumendę, [1]minus tamē credibile eſſet voluiſſe donatorem de ſuo ſoluere nomine tuo, quod tu ipſe pro eo ſoluere debuiſſes. [2] At in propoſito donator ex tuis bonis ſoluiſſe videbatur, quippe qui ex rerum donatarum alienationibus pecuniam contraxiſſet. Abſurdum vero fuerit adeoq; iniquum, quod ille iam ex bonis donatis ſoluerit, id ei aliunde à te ſarciri, ne ita eueniat vt & bis ſoluas, & diminuta per alienationes donatione totū nihilominus donationi appoſitū onus ſentias. [3]Quāquam enim alienationes ante inſinuatam donationem factæ proponebantur, & eo tempore quo nullū adhuc ius ſaltē perfectè & abſolutè tibi quæſitum videri poterat; [4] attamen cōſtabat ex æris alieni quantitate non exigua, iniunctum fuiſſe tibi onus dimittendorum creditorum contemplatione vniuerſorum bonorum, quę donabantur, non eorum duntaxat quæ factis alienationibus ſupereſſent. Senatui tamē iuſtum viſum eſt deſiderium heredum donatoris poſtulantium reſtitui ſibi quantitatem integram, quando donator nomine tuo ſoluiſſet, vndecunq; tādem ea ſumma corrogata eſſet, nihil imputata æſtimatione bonorū quæ alienatio ex donatione detraxerat, niſi malles à tota donatione diſcedere. Putauit.n. Senatus tibi deferendā conditionē, [5]nec iniquo ſanè temperamento. Nā quemadmodū detractis alienationibus, quos donator ſuo iure fecerat, i. ante inſinuationem, exceptiſq; ab inſinuatione bonis vēditis, nihil aliud donatum videri poterat, niſi quod ſupereſſet. [6]Ita donationem damnoſam eſſe aut oneroſam tibi, ſi eam repudiare malles, minus conueniens videbatur. [7] Eo tamen caſu donationis commodum retinere velles, placuit non tantum eam quantitatem quæ à te ſolui debuerat, ſed eius quoque vſuras à die mortui donatoris præſtandas eſſe, quod ab eo tempore bonorum damnatorum fructus quos ſibi viuo donator exceperat, viciſſim percepiſſes. [8]*Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg. l.ſi vero non remunerandi* 12. *§.inde Papinianus. D. mandat.l.cum proponebatur.* 64.*de leg.*2.

2 Nemo enim facile ſuum iactare præſumitur, *vulg.l.cum de indeb.* 25.*D.de probat.* maxime vero in hominem ingratum, qualis eſt is qui non obſeruauit pacta inſerta donationi, *l. vlt.vbi not.C.de reuoc.donat.*

3 Diminuto enim commodo etiam onus donationis diminui neceſſe eſt, *Ex reg.l.ſecundum naturam* 10 *de reg.iur.l.vtrum* 7.*§.vlt.D.de reb.dub.l.alumnæ* 30. *§.ab heredibus. de adim. legat.*

4 Non enim valent donationes niſi ex die inſinuationis.

5 *Vt in l.cum quæritur* 16.*D.de admi.& peric.tutor.l.ſi ita ſtipulatio* 29.*§.*1. *de oper.libert.*

6 Alienatio enim facta poſt donationem non poteſt videri reuocare donationem niſi quatenus alienatum eſt, *l.rem legatam* 18.*vbi not. De adim.legat. l.cum hic ſtatus* 32.*§ qui quaſdam res.*15. *D.de donat.inter virum & vxorem.*

7 Non enim beneficio decipi vel onerari quis debet, ſed adiuuari. *l.in commodato* 18.*§. ſicut. D. commod. l.ſi hereditatem* 32.*D.mandat.*

8 *l.liberalitatis* 16.*§.*1.*ds vſur.l. Iulianus* 13. *§.veniunt autem D.de action.empt.l.curabit.*5.*C.de action.empt.l.*2.*C.de vſur.*

DEFINITIO IV.

Caſus ex poſtfacto contingens rebus donatis non liberat donatarium quo minus teneatur implere legem dictam donationi, quam is ſemel agnouit.

IS cui donatum eſt certa lege, quæ faciat vt plus incommodi quam cōmodi ex donatione ſentiat, [1]ſi donationem agnouerit non magis reſilire poteſt à cōtractu [2]quam donator ipſe, quem ſuæ pœniteat liberalitatis. [3]Eſt enim hoc perpetuum in contractibus omnibus, iis præſertim qui ſint vltro citroque obligatorij, vt ex poſtfacto ſint neceſſitatis, [4]nec alterutra ex parte locus ſit pœnitētiæ, niſi altera conſentiente. [5]Proinde ſi cōuenerit vt donatarius certæ pēſionis annuæ onus ſentiat, nihil ei proderit quod ea penſio ex fructibus bonorum donatorum colligi non poſſit, quia de ſuo prēſtare debet qui aliena tāti æſtimauit. [6] Præſertim cum penſiones huiuſmodi morte donatoris finiri ſoleant, [7] donationis autem emolumentum donatario perpetuum ſit futurum. [8] Itaque ſi poſt contractam donationem aliquid ſuperueniat, quod rerū donatarum fructus aut etiam res ipſas imminuat, periculum eſt donatarij, [9] nec donatorem cui nihil poteſt imputari debet contingere. [10] *Ita Senatus* ex tempore pro Peroneta Quintaual Non. Decembr. 1593.

1 Poteſt enim hoc euenire, ſi non quantitas cum quantitate conferatur, ſed ſi forte donatio facta ſit ſub onere dandi pecuniam, quæ excedat rei donatæ valorem, cum maluiſſet donatarius habere rem donatam, *vt in l. Imperat.*70. *§.ſi centum. de legat.*2.

2 Sibi enim debet imputare qui rem donatam tanti æſtimauerit, *dict.§.ſi centum.l.*1.*§.& alias videamus.D.ſi quid in fraud.patron.*

3 *l.*3 *l.velles necne* 6.*& paſſ.C.de reuoc.donat.*

4 *l.ſicut* 5.*C.de obligat & action.*

5 *l.non eſt probabilis* 6.*l.ea conditione* 14. *& paſſ.C.de reſcind. vendit.*

6 *d.§.ſi centum.*

7 Sunt enim vt plurimum ad vitam, & vice eiuſdem vſusfructus, qui morte finiretur. Alioqui penſio ſimpliciter conſtituta non finiretur morte.

8 Adeo-

Source : BIU Cujas

8 Adeoque transmissibile ad heredes donatarij, *l. his solis 7. l. vlt. in fin. C. de reuocat. donat.*

9 Ex regula quæ vult periculum casuum fortuitorum spectare ad dominum, *l. quæ fortuitis 6. l. pignus 8. C de pignor. act. l. contractus. 25. D de reg. iur.*

10 *l. 1. C. de iur. dot. l. 2. C. de euict.*

DEFINITIO V.

Tenetur donatarius etiam in eum casum quo licuit ei ex donationis lege resilire à donatione, si modo per eum factum sit vt res integra esse desierit, nec resiliri amplius possit.

BOna sua omnia mulier quędá tibi donauerat ea lege vt tu vicissim illi annuam pēsionem solueres, addito tamen pacto, vt si donatorum bonorum vacuam possessionem habere non posses, liceret tibi recedere à donatione. Acceperas vacuam omnium possessionem, eaque per integrum fere decennium retēta solutaq; in singulos annos pensione bona illa aliis vendideras, tū in omni solutione cessaueras, eo prætextu quod emptores tui controuersiá ab antiquioribus creditoribus paterētur, ideoque preti j conuenti solutionem recusarent. [1] Placuit nō eo minus condemnari te debere, vt pensionē annuam solueres si nō paratus esses bona omnia quæ tibi donata fuerant in eodem statu reddere, in quo erant tēpore donationis, [2] propterea quod ferendum non esset inopem mulierem ex liberalitate sua fame periclitari, [3] & non solum bonis suis carere, sed etiam emolumento pacti in donatione appositi, sine quo verisimile erat non fuisse illá tibi donaturam. [4] Maxime vero cum per te factum esset ne bonorum donatorum possessionem repetere posset, qui aliis ea vendidisses. [5] Eadem igitur ratione permittendum illi erit vt in eas quoque res tuas possit agere quæ sint extra causam donationis, quasque tu illi eodem donationis instrumento obligaueras. [6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Bertin Augustana 14. Cal. April. 1594.

1 *Ex l. si post perfectam 24. C. de euict.*

2 Quia vel donationi in totum standū est, vel à donatione in totum recedendum, *arg l. cum quaritur. 16. D. de admi. tut. l. si ita stipulatio 29. §. 1. in fi. D. de oper. libert.* Iunge *Desin. 3. supr.*

3 *l. ne liberalitate 52. D. de re iudic. l. 1. C. de nur. dot. l. 2. in fi. C. de euict.*

4 Pacta enim omnia in donatione appositа fauore donātis continent causam finalē donationis, vt dixi *Desi. 1. n. 3. supr. ex not. per DD. in l. Titio tentum in prin. de condic. & demon.* Cranet. *cons. 619. nu. 4.* Didac. Couar. *lib. 1. var. resol. c. 14. nu. 6.*

5 Suum enim cuique factum nocere debet non alteri, *l. factum 155. de reg. iur.*

6 Iure scilicet pignoris, & per hypothecariam, *l. si fundus 16. §. in vindicatione. D. de pignor.*

DEFINITIO VI.

Casus in quo dominus, qui donationem laudauit, præfertur donatario à quo laudimia acceperat.

DOnationem inter viuos non insinuatam dominus vt vocānt directus laudauerat. Postea defuncto sine liberis & condiuisoribus donatore, quē talliabilis & dediticiæ conditionis esse apparuit, idē dominus ea ipsa bona omnia, quæ donata fuerant, petebat quasi ad se iure obuentionis ex consuetudine deuoluta. [1] Donatarius dicebat se potiorem, quod dominus donationem adprobasset, ex eaque causa laudimiorum solutionem accepisset. [2] Dominus cōtra laudatam quidem à se donationē fatebatur, sed sub ea veluti tacita cōditione, si valeret, [3] quam tamen constabat defectu insinuationis nullam esse. [4] Interueniebant heredes legitimi, contendentes neque admitti posse donatarium ex inualida donatione, [5] neque dominum qui aduersus proprium factum veniret, [6] ideoque potiorem causam suam esse oportere. [7] Mihi iustior dominij petitio videbatur quod donationem laudando non tam ius aliquod suum vltro remisisse, [8] quam ius quod donatario competere arbitrabatur ex necessitate adprobasse videretur, [9] præsertim cum in donatarii potestate fuisset vt eo inuito donationem validam redderet facta insinuatione, [10] nec recusare dominus potuisset, oblatam laudimiorum solutionem, [11] postquam placuit generali consuetudine iuri communi, quod hac parte de emphyteusibus constitutum fuerat derogatum esse. [12] *Sine die.*

1 Sic enim fert consuetudo apud nos obseruata, vt si homo talliabilis decedat sine liberis & condiuisoribus, omnia eius bona deuoluantur ad dominum, vt dixi *ad tit. De dedit. libert. tollend.*

2 Quod enim semel placuit displicere postea non potest, vt habet regula iuris pontificij, *l. in diem 9. §. 1. D. de aqua & aqu. pluu. arcend. l. Pomponius. 9. D. de neg. gest.*

3 Prius enim est vt donatio vel alia quælibet alienatio teneat & in se valeat, quam vt à domino directo possit vel debeat adprobari, *l. vlt. vbi Not. C. de iur. emphyt.* Nam & inde est quod ex contractu nullo non solum non debentur laudimia, sed etiam soluta condicuntur, vt scripsimus *sub tit. De iur. emphyt.*

4 Quia ex iure nostro prouinciali non valet donatio inter viuos nisi ex die insinuationis extra donationes factas propter nuptias & in contractu matrimonij.

5 Quia ex titulo nullo & inualido non potest transferri dominium, *l. nullo 24. C. de rei vindic.*

6 Cum nemo possit contra suum factum venire ne quidē ex nouo iure si veniat ad suum commodum, *l. et si is qui 10. D. de distr. pig. l. si non sortem 26. §. filiusfam. D. de cond. indeb.*

7 Habet enim heres legitimus fundatam in dubio intentionem si nihil in contrarium proferatur, Not. *in l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollend.*

8 Quippe quod ignorabat sibi competere aut vnquam competiturum esse, cum fieri poterat vt nullum vnquam cōpeteret, puta si quandoque postea viuo donatore insinuata donatio fuisset, *arg l. mater. 19. D. de inoff. testam. l. Clodius. 97. D. de acquir. hered.*

9 Nempe quia non potest dominus directus recusare quo minus laudet & adprobet contractum ab emphyteuta initum postquam placuit & emphyteuses & feuda ipsa redacta esse ad instar bonorum patrimonialium & allodialium ex generali consuetudine, de qua Ioan. Faber, *in §. adeo Inst. de locat. & conduct.*

10 Omne siquidem tempus aptum est ad insinuandam donationem quandiu Donator viuit, nec reuocata est donatio, cum huic solemnitati nullum certum tempus à lege aut à iure nostro prouinciali fuerit præstitutum.

11 Quin saltem ei postea rem petenti denegari actio deberet, *arg. l. si debitor 30. D. de solut.*

12 Vt nostri notant, *ad l. 1. & vlt. de iur. emphyt.*

TIT. XXXVIII.
DE REVOC. DONAT.

DEFINITIO I.

Fauore matrimonij facta donatio non potest ob donatarij ingratitudinem reuocari.

DOnatio facta fauore matrimonii, siue proprii, siue alieni, numquam ex sola ingratitudinis causa reuocatur; [1] non illa solum ratione quod causam onerosam habere intelligatur, id est matrimonii quod aliter contractum non fuisset, [2] sed etiam quia non solius donatarii fauor in eo versetur, sed & liberorum ex eo matrimonio susceptorum & suscipiendorum, quibus ex

Source : BIU Cujas

parentis culpa iniuriâ fieri non oportet.' *Ita Senatus* in causa Ioannis Bouier & Petri Quimier Aduocati 10.Cal.Decemb.1590.& rursum in causa D. de Messimieu & D.de Sarmoyé 15.Cal.Aug.1591.

1 Vt nec alia vlla donatio facta ob causam aliquam, quæ secuta sit.Iul.Clar.*in §. donatio q.*21.*nu.*4. Contra tamẽ sentit R p.*ad l.fi q.*51.*C.donec h.t.* Vide *l.si dotem.* vbi Sali.*C.de iur.dot.*

2 *arg.l si donaturus* 9.§.1.*de cond.cauſ.dat.l.Titia* 62.*de iur. dot.l.*4.§ *ſed etſi mulier l.*5 §.*pen. D. de doli mal.except.l. Neſennius* 41.*De re iud.*

3 *Arg.l.ſi quis ſuo* 33.§ 1.*C.de inoff.teſta.* Vide Guid.Pap. *q.* 105.vbi argumẽtatur ex comparatione dotis, quæ nullo casu potest diminui in præiudiciũ mariti,&ex æqualitate quę esse debet inter dotem & donationem factam ob nuptias.

DEFINITIO II.

Donatio etiam fauore matrimonij non proprij ſed alieni facta reuocatur ob ſuperuenientiam liberorum.

AN ex causa superuenientium liberorum eiusmodi donatio reuocari possit, maior dubitatio est.[1] Et eam quidem, quam proprij matrimonij cõtemplatione vnus ex cõiugibus in alium cõtulerit, quantumuis immensam dummodo non inofficiosam,[2] constat reuocari non posse,[3] quod certũ sit de liberis fuisse cogitatum,cum spe prolis suscipiendæ potissimũ matrimonia contrahantur.[4] Vnde illud etiã sit,vt si filia nubens accepta dote hereditati paternæ siue quærendæ siue iã quæsitę renũciauerit,donationis quoque si voles nomine vsurpato,[5] siue in patrẽ ipsum siue in patris heredes liberalitatem contulerit,tum liberos susceperit,non ex eo solo infirmanda sit donatio.[6] Sed si fauore alieni matrimonij talis donatio facta proponatur,non eo minus reuocabitur quod matrimonio causam dederit.[7] Debuit enim donatarius,debuit etiã donatarij vxor præuidere futurum vt ipso iure reuocaretur, si quando liberos donatori agnasci contingeret.[8] Ne tamẽ mulier decipiatur,cui maritus ex ea donatione factus ditior plus dederit quã ex propriis bonis dare potuisset non aliter contracturæ,[9] æquissima sententia est vt quod ex mariti facultatibus præstare non poterit, de donatis suppleatur.[10] Ita partim decisum, partim tractatum est in eadem causa & rursum in causa D. de Sarmoyé contra D. de Messimieu 15.Cal.Aug.1591.

1 *Propter l.ſi vnquam.*8.*C. hoc tit.* cuius sententia & potestas creditur esse generalis.

2 Nam si sit inofficiosa subiacet querelæ de inofficiosis donationibus,*ex l.*1.*& tot.tit.C.de inoffic.donat.* iunct.*l.vnic.C. de inoffi.dotib.l.ſi totus.*5.*C.de inoff.donat.*

3 Quia non simplex donatio est,sed *ἀντίφορα* id est cõtraria seu reciproca dos, quæ non magis reuocari potest quam dos ipsa,*l.cum multa* 20.*C.de donat.ant.nupt.& Nouel.* 119.*Vt ſponſal.largit.*Guid. Pap.*q.*145,Boer.*deciſ.*159.*nu.*10.

4 *l.*1.*vbi not. D ſolut.matr.l hoc modo* 64.*in fi. de cond.& demonſt.*Clar.*in §.donatio* 22.*nu.*2.

5 Si tamen donatio hæc dicenda est potius quam futuræ portionis legitimæ præoccupata perceptio, vt tractant nostri *ad l.qui ſuperſtitis* 94.*de acq.hered.& ad l.vlt.C. de pact.*

6 Constat enim non esse locum dispositioni *l. ſi vnquam* quoties donator de propriis liberis cogitauit, & posse donatorem eius legis beneficio renunciare nõ solum expresse sed etiam tacite,Tiraq.ad eam legem *in præfat.n.*87.*& ſeqq.* Ant. Gabriel.*lib.*3.*Commun.opin.tit.De donat.concluſ.*2.*nu.*63.Rom. *conſ.*26.*nu.*7.quicquid dicat idem Rom. sibi contrarius, *conſ.* 269.*in fin.* post Oldrad.*conſ.*173.Vide Iul.Clar. *in §. donatio q.* 22.Thesaur.*deciſ.*171.

7 Quia intelligitur esse simplex donatio potius quam facta ob causam, & verba illa *fauore matrimonij* causam impulsiuam continent magis quam finalem. Oldr.*conſ.*5. Dec. *conſ.*216.*nu.*7.Crauet.*conſ.*114 *nu.*17.

8 *Arg l.ſi quis domum* 9.§.1.in illis verbis, *quia hoc euenire poſſe proſpicere debuit. D. locat.*

9 Similis ratio est *in l.ſi ego* 9.§. *ſi res. D. de iur. dot. l.*5.§. *penult. D. de doli mal. except.*

10 Magis enim potest imputari donatori cur marito vxorem ducenti donauerit,quam mulieri cur à marito cui nubebat,acceperit.

DEFINITIO III.

Remuneratoria donatio non reuocatur per ſuperuenientiam liberorum,quia nec propriè donatio eſt.

DE donatione ad *ἀντίδωρα*,quam vulgo remuneratoriam vocant,[1] eadẽ fere quæstio est,an ex causa ingratitudinis aut superuenientium liberorũ reuocetur. In qua quæstione magis communiter probatum est nõ reuocari.[2] Etsi enim verisimile est non minus eum qui vltro remuneratur, quam qui sponte donat, donaturum nõ fuisse si aut ingratum donatarij animũ, aut nascituros sibi liberos speraſſet,longe tamen aliud est beneficiũ dare,aliud reddere.[3] neq; donatio dici potest quę vera remuneratio est,[4] nimirũ quatenus accepti beneficii ratio remunerationis causam admittit,[5] probatis æstimatisque in eam rem præcedentibus meritis,[6] ne alioqui remunerationis quæsitus color legi fraudẽ adferat.[7] Idemque multo magis obtinet, si reciproca donatio facta proponatur.[8] Qui enim alteri ex donatoribus adnascuntur liberi efficere nõ possunt,vt quod ad eum pertinet reuocetur donatio quam ex parte alterius, qui liberos non suscepit subsistere necesse est,cum neuter fuerit donaturus,si non vicissim sibi quoque donatum fuisset,[9] indeque fiat vt vtraq; donatio vnius iure censeatur;rescindi vero donationẽ pro parte,aut etiam in totum citra vtriusque donatoris consensum dici nullo modo potest.[10] *Ita tractatum eſt* in eadem causa.

1 De qua *in l.Aquilius* 27.*D.de donat.l.ſed etſi leg.*25.§. *conſuluit.D.de petit. hered.*

2 Iul. Clar.ex communi opinione *in §.donatio. q.*23. *nu* 3. post Bald.*ad d.l.ſi vnquam 2.lectur.*Dec.*conſ.*166.*n.*10.Ias.*conſ.* 154.*nu.* 2.*in fi.lib.*2. Rip.*in d.l ſi vnquam q.*14.Idem Clar.*q.*21. *nu.*4. Nam donatio remuneratoria non est proprie donatio *ibid.& quæſt.*3.

3 *d.§ conſuluit l.*1.§. *eleganter. D. depoſit.* Reddendi etiam dandi habeat significationem,vt lex ait.

4 Iulius Clar.*in d.§.donatio q.*3.*ex d.l. Aquilius* 27.*D.de donat.*Idque generale est in omni donatione ob causam. Idem Clar.*q.*21.*nu* 4.

5 Nam in eo quod excedit merita donatio non censetur remuneratoria,sed simplex.Idem Clarus *d q.*23,*nu.*3.

6 Sunt enim probanda merita, & quidem aliter quã per donatoris assertionem,quoties actus suspectus est aut prohibitus, siue ratione personarum contrahentium siue aliter. Idem Clarus *d.q.*3.*nu.*2.

7 Et ita facile fraus fieret legi quod non est ferendum,vt ait Clarus *d.q.*3.*nu.*2.*in fi.* Addens *nu.*3.requiri præterea quod ipsa merita æquiualeant donationi.

8 Donatio enim reciproca non est proprie donatio. Iul. Clar.*in d.§.donatio.q.*2.*num.*2. vbi addit non egere illam insinuatione.

9 Ea namque interpretatio semper est facienda in actibus correspectiuis,*l.cum te* 6.*C.de pact.int.empt.& vend.*

10 Cum à lege donationi dicta neutri ex contrahentibus recedere liceat inuito altero, *l.*1.2.4.*& paſſ. C. hoc tit. l.vere procuratori* 12.§.*pen.D.de ſolut.*

DEFINITIO IV.

Fructus non reſtituuntur reuocata donatione per ſuperuenientiam liberorum.

QVoties ex causa superuenientium liberorum donatio reuocatur,[1] fructus à donatore in id vsque tempus bona fide perceptos siue extent siue consumpti sint restitui non oportet.[2] Neque enim reuocatio hæc similis est cæteris, quæ sicut causam habent de præterito vt nostri loquuntur,ita ad præteritum tempus retrotrahuntur.[3] *Ita tractatum eſt* in eadem causa.

1 *Ex l.*

1 *Ex l.si vnquam 8 C.hoc tit.*

2 Cum percepti sint non tantum bona fide sed etiam iure dominij, quia donatio tamdiu tenet quamdiu non est revocata, *l.qui scit.25.§ 1.l.Herennius 42.D.de vsur.*

3 *l.si mortis 40.vbi not. D de mort.caus.donat.* Vide quæ scripsi *in Error.5. Dec.l.46. De error.pragm.*

DEFINITIO V.

Donatio collata in filiam nō reuocatur ipso iure per superuenientiam aliorum, sed per querelam inofficiosæ donationis vsq; ad legitimam duntaxat.

FIliæ quam vnam habebat pater dotalibus tabulis maiorum bonorum suorum partem donauerat. Aliis postea susceptis liberis non idcirco, vt quidam putant, reuocabitur ipso iure donatio, quasi quæ filiæ tanquam heredi potius quam quasi filiæ facta videatur. [1] Necessaria enim erit fratribus querela inofficiosę donationis, per quam reuocetur donatio, nō in totum aut pro portionibus, quæ ab intestato ad eos pertinerent, [2] sed hactenus duntaxat vt saluam habeant legitimam portionem [3] secundū eam sententiam quę ab interpretibus nostris vulgo probata, à nobis alias nec immerito confutata est, [4] vt hac parte discrepet querela inofficiosæ donationis à querela inofficioſi testamenti. [5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Arg.l.tale pactum 40.§. vlt. D de pact.*

2 Quomodo reuocaretur si esset facta in extraneum, secundum eam sententiam, quam probauimus *lib.3.Coniect.cap. 17.ex l. Titia Seio.87.§. Imperator.de legat.2.*

3 *Ex l.si totus 5 i fi liqueat 7.& pass.C.de inoffi.donat.*

4 *dict.c.17.lib.3.Coniectur.iur.ctuil.* vbi vide.

5 Nam per querelam inofficioſi testamenti omnimodo rescinditur testamentum vel in totum, vel pro ea saltem parte, quæ ab intestato contingeret, *l. mater decedens 19.& pass.D. de inoff. testam.* Et tamen eandem vtriusque querelæ rationem esse aperte scriptum est, *in l.vlt.C.de inoffic.donat.* Vide Iul. Clar. *in §. donatio.q.24.& q.22.nu 3.in fin.*

DEFINITIO VI.

Donatio, quæ non potest reuocari per liberos prioris matrimonij, de quibus fuerit cogitatum, multo minus reuocari potest per liberos qui ex alio posteriore matrimonio superuenerunt.

QVod diximus [1] non reuocari donationem ex superuenientia liberorum, quoties donator cogitauit de liberis, sunt qui non ita simpliciter & indistincte verum putent. Nam qui donat vxori, fieri quidem non potest vt nō cogitet de liberis ex eo matrimonio nascituris, [2] sed tamen quia de iis cogitare nō potest quos secūdæ nuptię allaturæ sunt, si vxor præmoriatur, & ex alio matrimonio nascantur liberi, non dubitandum quin perinde reuocetur donatio, acsi de nullis vnquam liberis fuisset cogitatum. [3] An nō enim prorsus inhumanum esset laborare illos perpetua egestate, nihilque ex paternis bonis posse cōsequi nisi quod vel inuito patre per querelam inofficioſę donationis sint consecuturi? [4] Nec est, inquiunt, quod quis obiiciat, duriorem hac ratione fieri conditionem mulieris, cui maritus donauit, quam esse soleat mariti qui ab vxore dotem accepit. [5] Nā præter id quod etiam in dote nonnumquā mulieri subueniendum est, si forte circumscripta totum patrimonium vel vltra vires patrimonij in dotem dederit, [6] apertum est disparem esse dotis & donationis in vxorem collatæ rationem, in eo quod soluto matrimonio dos ad mulierem aut eius heredes reuertitur. [7] Donatio à marito vxori facta non ita ad maritum eiusve successorem, vt proinde lōge iustius sit subueniri marito aduersus donationem, quam mulieri aduersus dotem. [8] Sed tamē alio iure vtimur. Donatio enim, quæ pēr liberos à donatore postea ex eo matrimonio susceptos reuocata nō est, [9] multo minus per eos qui ex alio matrimonio nascentur, reuocabilis videri potest; [10] nec habent liberi secundi thori quod conquerantur, si non deterior eorum conditio futura sit quam liberorum primi matrimonij, vt nimirum tam hi quam illi per querelam inofficiosæ donationis legitimam consequātur. [11] *Ita tractatum est* in causa D. de Messimieu & de Sarmoyé 15. Cal. Aug. 1591.

1 *Defin.2.supr.hoc tit.*

2 Cum non contrahantur matrimonia nisi spe & voto suscipiendorum liberorum, *l.1.D.solut.matr. l.hoc modo 64.in fin.de cond.& demonstr.*

3 *Arg.l.cum vir vxori 25.l.61.eod.tit.*

4 Non enim magnum beneficium videretur accepisse à patre filius, qui nihil haberet ex paternis, nisi quod vel inuitus pater ei dare cogebatur, *arg.l.si seruo 84. de hered. inst.l.vnum ex familia 67. §.1.de leg.2.*

5 Cum nihil ex dote possit auferri marito, *l.Titia 62.D.de iur.dot.*

6 *l.vnic.C si aduers.dot.cum similib.*

7 *l.vnic.C.de rei vxor act.& tot.tit.solut.matr.D.& C.*

8 Quamuis alioqui soleat eadē esse ratio dotis, & donationis propter nuptias, *l.cum multa 20.C.de donat. ant.nupt.*

9 Quia scilicet de iis fuit cogitatum, vt dixi *Defin.2 supr.* Iul.Clar. *in § donatio.q.22.nu.2.*

10 Ne plus iuris habeant liberi ex posteriore matrimonio, qui sunt semper minus fauorabiles.

11 *Ex l si totas 5.& l.si liqueat 7.C.de inoff.donat.*

DEFINITIO VII.

De liberis cogitasse ad impediendam donationis reuocationem is demum creditur, qui vxorem ducturus ei donauit, non etiam quisquis habet vxorem, ex qua liberos sperare possit.

NOn tamen de liberis cogitasse credendus est, quisquis donationis tempore vxorem habuit, ex qua liberos iustos & legitimos suscipere potuit, aut sperare; [1] siue altero post contractas nuptias die donatum sit, siue post continuatum sine liberis per multos annos matrimonium, sed is demum qui vxorem ducturus ad suscipiendos liberos ob hoc ipsum vxori donat vt eam ducat, ac proinde vt liberos suscipiat. [2] Alioqui dicendum esset, nullas donationes ex superuenientia liberorum reuocari, nisi quæ ab iis factæ essent, qui eo tempore vxorem aut nullam aut sterilem haberent; quod etsi à quibusdam traditum, [3] vulgo tamen improbatum est. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis eam opinionem videatur adprobare Paulus Castr. *ad l.1.n.4.C.hoc tit.* vbi ait non reuocari donationem ex *l.si vnquam*, si facta sit ab eo, qui liberos honeste sperare potuit, sed ita demum, si desperauit de liberis, puta quod vxorem haberet sterilem.

2 Signorol. *cons.69.post nu.12.* Tiraq. qui dicit communem in præfat. *ad l.si vnquam n.71.* post Boer. *decis.159.n.9.*

3 Scilicet à Paulo Castrens. *in d.l.1.C.hoc tit.* vt retuli *n.1.*

4 Iulius Clar. qui dicit hoc fore valde absurdum *in §. donatio, q.22.nu.2.in fin.*

DEFINITIO VIII.

An donatio facta ab eo, qui iam tum alios habebat liberos, reuocetur per superuenientiam aliorum?

QVid autem si ab eo facta sit donatio, qui iam tū liberos habebat superstites, an perinde ex aliorum postea natorum superuenientia reuocabitur? [1] Distinguere nostri solēt, an donator filios iam donatos exosos habuerit hęcne, [2] aut, vt alij malunt, an plus eos dilexerit, quam donatarium, an minus, [3] hoc est vtrum plus in donatarium contulerit, quam sibi retinuerit, an minus; [4] quasi ex eō sumenda sit coniectura, quid de nascituris donator

Source : BIU Cujas

cogitauerit, & an eis nocere voluerit, necne. [5] Sed hæc posterior distinctio tum demũ admittenda est cum cætera sunt paria, id est cum nascitur orum liberorum eadem prorsus ratio est quæ iam natorũ. [6] Prior vero ex contrario cum cætera sunt disparia, nec eadem ratio est prosequendorum odio liberorum postea susceptorum, quæ iam natorũ. Quid enim si iã natos ideo pater exosos habebat quod vel ingrati essent, vel ex ea matre susceptos, quam constãti acerrimoque odio prosequebatur? [7] Si qui postea nati sunt eque ingrati aut ex eadem matre nati proponantur, nihil sane causæ est cur melioris cõditionis esse debeant, sicut nec si ex alia vxore non minori odio digna. [8] Igitur tota ea quæstio facti est, & in iudicantis arbitrio ac religione posita. [9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Videtur enim dispositio *legis si vnquam* 8. *C. hoc titu.* ad hunc casum non pertinere, vt probant à contrario sensu verba illa, *filios non habens*: & ita concludit indistincte Iul. Clar. *in §. donatio, q. 22. nu 3. in prin.*

2 Ea est distinctio Pauli Castr. *ad l. 1. C. de inoff. donat.*

3 Sic Francisc. Rip. *ad d. l. si vnquam.*

4 Nam qui donat inter viuos, mauult donatarium quam seipsum habere rem donatam, *l. 1. D. de mort. caus. donat.*

5 Cum non sit credibile donatorem futuris liberis plus quam sibi fauere voluisse.

6 Vt non debeat pater eos magis diligere quam quos donationis tempore habebat iam superstites.

7 Etsi valde iniquum est materno odio filios prægrauari *l. si quis suo 33. §. 1. C. de inoff. testam.*

8 Vbi enim eadem ratio siue amoris, siue odij est, idem quoque ius constitui æquum est, *vulg. l. illud 32. D. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam. D. de iniust. rupt.*

9 Vt & alia quælibet quæstio voluntatis, *l. voluntatis* 7. *C. de fideic. l. 1. §. 1. D. ad SC. Turpill. l. ordine* 15. *D. ad municip.* Non est igitur perpetuo & indistincte vera Baldi sententia, quæ extat *in l. 1. col. 4. vers. sed quid si tempore. C. de inoff. donat.* vt nimirum donatio pro virilibus postea natorum portionibus reuocetur, *arg. l. pen. D. de iur. codicill.* Illud certe notabile est, quod ibidem tradit Bald. extra casum *l. si vnquam*, donationem numquam reuocari nisi ad debitum vsque bonorum subsidium. At ex potestate *d. l. si vnquam*, reuocari semper pro superuenientis filij portione.

DEFINITIO IX.

Etiam rei singularis donatio reuocatur per liberorum superuenientiam, si credibile sit, donatorem non fuisse tanti pretij rem donaturum, si de liberis cogitasset.

EO casu quo ex superuenientia liberorum reuocatur donatio non requirimus, vt vel vniuersorum bonorum vel certæ partis donatio facta sit. [1] Nam & idem est si res singularis donata proponatur, dummodo sit eius æstimationis, vt verisimile videatur nõ fuisse patrem donaturum, si de liberis cogitasset. [2] Hoc ipsum vero an res donata magnæ aut exiguæ sit æstimationis iudicãtis quoque arbitrio & religioni committitur, id æstimaturi ex reliqui patrimonij comparatione donantisque dignitate, & aliis personarum aut locorum circumstantiis. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis cum donatio certæ partis bonorum facta est etiam infra dimidiam, res habeat minorem dubitationem. Iul. Clar. ex communi opinione *in §. donatio, quæst. 22. nu. 5.* vbi multos citat.

2 Iul. Clar. ibid. *vers. fortius etiam.* post Claudium nostrum de Seyssello Sabaudum nobilissimum & celeberrimum apud omnes Doctores iuris interpretem ad *l. ex facto* 43. *num.* 11. *De vulg. & pupill. substit.*

3 Clar. *d. nu 5. in fin.* vbi addit, quod hanc ob causam bonum esset habere iudicem fauorabilem, vt dici solet in omnibus quæstionibus arbitrariis.

DEFINITIO X.

Facta inter coniuges donatio constante iam matrimonio, quamuis reciproca fuerit, reuocatur ex superuenientia liberorum.

DOnatio inter virum & vxorem facta constãte matrimonio valet quidẽ, si & iurata sit & insinuata; [1] sed tamen non eo minus reuocabitur ex liberorum superuenientia, quod & reciproca sit & de liberis cogitatum videatur; [2] licet aliud sit in ea donatione, quæ vel inter extraneos reciproca facta est, vel inter coniuges in ipso limine & cõtemplatione matrimonij. Reciprocam enim inter alios ea ratio tuetur, quod ex parte eius qui liberos suscepit, subsistat, quæ tamen cum mutuæ liberalitatis intuitu facta sit, sola subsistere non potest, [3] quod incommodum cessat in mutua coniugum liberalitate, vtpote quibus coniunctim liberi adnascuntur. [4] Eam vero quæ futuri matrimonij contemplatione celebrata sit, ideo reuocari negamus, quod certum sit de futuris liberis cogitasse illũ, qui non nisi spe prolis suscipiendæ ad matrimonium accedere debuit. [5] Quæ ratio inter eos cessat, qui nullisdum susceptis ex iã contracto matrimonio liberis, sibi inuicem donant; quasi ea spe quam prius animo susceperant iã destituti; [6] nec aliud erit si donatio his verbis facta proponatur: *pour eux & leurs hoirs & successeurs à l'auenir quelsconques*. Nam præter id quod verba illa ex notariorum vulgari stilo magis quam ex præscripto contrahentium plerumque adiiciuntur, [7] illud etiã constat dictione ista Gallica *hoirs*, heredes potius quam liberos, præsertim in contractibus significari. [8] Propter quam causam qui de liberis intelligi volũt adiicere solent, *procreés de leurs corps. Ita Senatus* ex tempore Non. Iul. 1592. in causa Prioris Monasterij de Talloire.

1 Nimirum propter auctoritatem iuramenti, quod potest seruari citra dispendium salutis æternæ, *c. 2. de pact. in 6. c. cum contingat. de iureiur.* Iul. Clar. *in §. donatio. q. 9. nu. 3. in fi.* Quod si non esset iurata tamen confirmaretur morte, si modo esset insinuata, *l. donationes quas parentes* 25. *C. de donat. int. vir. & vxor.* Iul. Clar. *in eod. §. donatio. q. 17. nu. 3.*

2 Quamuis contra putet Corn. *cons.* 194. *vol. 3.*

3 Vt dixi *Defin. 3. supr.* Tiraq. *in repet. l. si vnquam* 8. in verb. *donatione largitus.*

4 Vnde Papinianus fidem communium liberorum dixit *in l. vnum ex familia.* 67 *§. vlt. de legat. 2.*

5 Vt dixi *Defin. 2. supr. eod.*

6 Ponendum igitur est effluxisse iam aliquod tempus in matrimonio, vt de liberis propemodum desperare parentes debuerint. Simile aliquid est *in l. cum mater* 28 *de inoffi. testam.*

7 Ex ratione tamen posita *in l. si pactum. 9. D. de probat. l. pater* 23. *in fin. D. de pact. dotal.*

8 Nam in testamentis aliud est, in quibus etiam *suorum* appellatio ad solos liberos restringitur, vt scripsi *in ti. De verb. sig. nisi. supr.* Vide *l. ex facto* 17. *§. vlt. D. ad SC. Trebel.*

DEFINITIO XI.

Donatio non insinuata non censetur reuocata ex alienatione partis bonorum donatorum, nisi quod ad bona donata pertinet.

QVi bona sua tibi fere omnia donauerat inter viuos, partẽ eorum alienauerat priusquã insinuata fuisset donatio. Quærebatur an hoc ipso reuocata donatio videretur? Quãuis enim dici soleat non ideo reuocari donationem quod donator rem à se donatam alienauerit, quippe cum eo quo perfecta donatio est nullam alienandi habeat facultatẽ, [1] in specie tamen proposita valebat alienatio, nõ solum quod te consentiente facta proponeretur, [2] sed etiã quia necdum eo tempore valebat donatio propter defectum insinuationis. [3] Vt proinde nõ absque comparanda videretur legato, [4] quod quoniam pro arbitrio

Source : BIU Cujas

arbitrio legãtis reuocati & adimi poteſt,[5] ita ex eo ſolo quod res legata alienata ſit adeptum intelligitur.[6] Sed placuit nõ videri reuocatam niſi quod ad bona vendita pertineret;[7] quia & in legatis ea diſtinctio ſeruatur, vt ſi pars tãtum rei legatæ alienata ſit, reliqua debeatur,[8] item vt ſi non adimẽdi legati ſed ſuis neceſſitatibus ſubueniendi animo res legata vendita ſit, non idcirco legatum ademptum videatur.[9] Quamuis in donatione inter virum & vxorẽ contra receptum ſit, vt vel ſola pignoris datione & multo magis venditione reuocata per pœnitentiã intelligatur;[10] nimirũ, cum ſit moribus improbata nulloque legis vinculo ſuſtineatur quouſque morte confirmata ſit,[11] nõ tam eo modo reuocatur quã deſinit poſſe confirmari.[12] At donatio de qua loquimur non eſt ex earũ numero quæ ſunt improbatæ, tametſi ante inſinuationẽ nõdũ perfecta videatur, prohibente ſcilicet iure noſtro municipali potius, quàm deficiente donatoris voluntate.[13] In donationibus autẽ validis nec improbatis difficilior & odioſior eſt reuocationis præſumptio, tum etiam cum reuocari poſſunt.[14] Nam ſi tã perfectæ ſint vt reuocari nequeãt, fruſtra de pœnitẽtia quæramus,[15] nec ſi inter virum & vxorem factæ fuerint, eo videlicet tempore quo fieri potuerunt, hoc eſt ante nuptias aut propter nuptias.[16] De quibus extat in hanc rem Nouella Iuſtiniani conſtitutio[17] per quã abrogatas eſſe veteres leges De donationibus inter virum & vxorem,[18] qui exiſtimant, ſanè parum cautè faciunt, non diſtinguẽtes validas donationes ab inualidis & improbatis, nec irreuocabiles à reuocabilibus. *Ita Senatus* in cauſa liberorũ Ludouici Machet fiſcalis in Gebennenſium Ducatu procuratoris, 13. Cal. Decembr. 1592.

1 *l. poſſeſſionem 3. C. hoc tit.*

2 Poteſt enim aliena quoque res donari ſi dominus conſentiat, *l. ſi ergo 9. §. ſi res. D. de iur. dot. l. ſi filius 14. C. de donat. l. 4 §. quæſitum. D de doli mal. except.*

3 Sic enim ſtilo Senatus noſtri cautum eſt, vt non valeat donatio inter viuos niſi ex die inſinuationis.

4 Quamuis non ſit bona comparatio legati & donationis inter viuos cum donatio tenuit ab initio, ſolæ ſiquidem mortis cauſa donationes æquiparari ſolent legatis, *l. vltim. C. de mort. cauſ. donat. l. illud 37. D. eod.*

5 *l. 4. D. de adim. leg l. ſi mihi 12 §. vlt. de legat. 1.*

6 *l. rem legatam 18 de adim legat.*

7 Vt ſcilicet limitata cauſa limitatum producat effectũ, *vulg. l. in agris 16. D. de acq. rer. domin.*

8 *l. ſi ex toto 8. de leg. 1.*

9 *dict. l. rem legatam. l. 3. C. de legat. §. ſi rem ſuam; Inſtitut. eod.*

10 *l. cum hic ſtatus 32. § ſi maritus. D. de donat. int. vir. & vxor. l. ſi maritus 12. C. eod.*

11 *l. donationes quas parentes 25. C. de donat. int. vir. & vxor.*

12 Siquidem non poteſt reuocari quod nunquam valuit. *l. nam et ſi 5. D. de inuſt. rupt.* Sed tamen etiam donatio inter virum & vxorem plurium rerum facta non infirmatur ex quarundam alienatione niſi quantum ad alienatas, *d. l. cum hic ſtatus §. aui quaſdam res. D. de donat. int. vir. & vxor.*

13 Inſinuatio enim donationis non pertinet ad actus ſubſtantiam, ſed tamen eſt conditio ſine qua non poteſt valere donatio.

14 *Arg. l. verbis 5. in fin. D. ad leg. falcid.*

15 *l. poſſeſſionem 3. l. velles necne 6. & paſſ. C. hoc tit.*

16 *l. 1. l. cum in te 6. l. ſi ante 8. & paſſ. C. de donat. ant. nupt.*

17 *Nouel. 61. vt immobil. ant. nupt. donat. c. 1 § 1.*

18 *d. l. cum hic ſtatus §. ſi maritus. D. de donat. int. vir. & vxor. l. ſi maritus 12. C. eod.*

DEFINITIO XII.

Ob non ſecutum implementum pacti in donatione appoſiti reuocatur ipſo iure donatio, licet nihil de eo dictum ſit in donatione.

EX cauſa non ſecuti impleměti donatio ipſo iure reuocata intelligitur, licet donationi non ſit inſerta clauſula illa vulgaris, vt ſi conuentionibus ſatisfactum non eſſet, donatio reſolueretur.[1] Quidni enim ob non obſeruatas pactiones perinde ipſo iure euertatur ac ex aliis ingratitudinis cauſis,[2] cũ vel omnium maxima ingratitudo ea ſit pacta non ſeruare?[3] Neq; hac parte referet quicquã, licet alias multum interſit an modus fuerit adſcriptus an cõditio,[4] quandoquidem etiam modo non impleto, non tantum cõdictio datur donatori, licet dictum non ſit vt eo caſu reſoluatur donatio,[5] ſed etiam vindicatio ex Imperatorum conſtitutionibus, acſi numquam dominium à donatore abſceſſiſſet.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quam tamen addi & exprimi ſemper melius eſt, vt *in l. 2. C. de condict. ob cauſ. dat.*

2 Ex *l. vlt. C. hoc tit.*

3 Vt Baldus ait ad illum locum.

4 Licet enim multum interſit inter modum & conditionem, quantum ad ſuſpenſionem actus, nihil tamen intereſt quantum ad reſolutionem, cum modus continet cauſam finalem diſpoſitionis, vt diximus *Defin. 1. nu. 3. ad fi. ſupr. tit. prox. poſt gl.* Bart. Bald. & Caſtr. *in l. 1. C. de donat. quæ ſub modo.*

5 Gloſſ. Salic. & cæteri *ad d. l. 2. C. de condict. ob cauſ. dat.*

6 *l. 1. & 3. C. de donat. quæ ſub mod.*

DEFINITIO XIII.

Non poſſunt heredes donatoris habere donationem pro reuocata ob non ſecutum implementum, ſi donator eam culpam quocunque voluntatis iudicio donatario remiſiſſe probetur.

TItius, cum per tranſactionem centũ quę debebat Sempronio intra Cal. Ianuarias proximas ſoluere promiſiſſet, eo ipſe die tranſactionis initæ bona tibi ſua fere omnia donauerat ea lege adiecta, vt tu Sempronio centum illa ſolueres, ac poſt mortem tuam pars bonorum donatorum ad Claudiam neptem ex donatoris filia peru eniret. Cum non ſolueres, Titius conſentiente te vẽdiderat prædia quędam ex iis, quæ & tibi donata fuerant & ad Claudiã te defuncto peruentura erant, redactumque ex venditione pretium tibi tradiderat vt tu ipſe Sempronio ſolueres. Et cum non aliter emptorem inueniret quàm ſi tu venditionis & euictionis nomine fideiuberes, fideiuſſeras, & ab eo indemnitatem ſtipulatus fueras. Mortuo poſtmodum Titio, aliis relictis heredibus, donationis controuerſiam ab iis paſſus es, quaſi ex cauſa non ſecuti implementi reuocata videretur.[1] Non enim Sempronio ſolueras, ob idque fuerat ille coactus vendere vt ſolueret, cum tamen vel ob hanc maximè cauſam videretur donaſſe tibi, ne ſoluere cogeretur.[2] Nec ad rem pertinebat, quod nullum tibi ad ſoluendum tempus præfinitũ erat verbis donationis; neque vlla ſecuta fuerat interpellatio per quam in mora conſtituereris;[3] quaſi ſufficere ideo deberet quod petenti quandocunque creditori ſatisfacere paratus eſſes:[4] nam imo vero dies ſolutioni dicta fuerat per tranſactionem, cuius vim ignorare nec potueras nec debueras, cũ ei debito exſoluendo te obſtrinxiſſes.[5] Nec erat cur expectares interpellationem donatoris,[6] cuius ex cõtrario vel maximè intererat negligentem eſſe te, vt ipſo iure donatio reuocata intelligeretur.[7] Neque rurſus videbaris donationis legi ſatisfeciſſe per æquipollens,[8] ob id ſolum quod paſſus eſſes donatas res vendi vt ex pretio creditori ſolueretur.[9] Ea namque venditio facta proponebatur priuſquã inſinuata eſſet donatio, ac proinde eo tempore, quo ne venderet non poteras prohibere.[10] Accedebat,

Source : BIU Cujas

quod ea venditione factum fuerat, vt donantis voluntati amplius satisfieri non posset ex ea parte qua præceperat vt bona vendita ad neptem ex filia te mortuo peruenirent. [11] Non igitur videri poterat legi donationis à te satisfactum per æquipollens. *Placuit* tamen non idcirco reuocatam fuisse donationẽ, quod eas leges & conditiones, quas Titius liberalitati suæ dixerat, is ipse maiore erga te liberalitate remisisset, nemo enim dubitat quin conditio semel adscripta & remitti possit & adimi. [12] Itaque tametsi in mora fuisses quod Sempronio ad diem non soluisses, potuit tamen ea mora remitti cõsensu & voluntate donatoris. [13] Remissam porro constabat ex eo, quod redactum ex venditionibus pretium tibi ille tradideratvt tu ipse solueres, [14] subindeque solutio à te facta probabatur. Et quamuis tu fideiubendo pro euictione rerum venditarũ indemnitatem tibi à Titio donatore repromissam stipulatus esses, idipsum tamen non nisi voluntate donatoris qui spoponderat factum erat. [15] Proinde nec ipse si viueret, nec eius heres tibi poterat imputare, cur fecisses quod ipse fieri voluisset. [16] Quamquam nec nouum est vt donator volens se obliget de euictione. [17] Minus vero tibi erat imputandum quod substitutio donationi adiecta fauore neptis euanuisset, venditis rebus in quibus facta erat substitutio. Quandoquidem id facto etiã donatoris acciderat, qui hac parte mutasse voluntatem videbatur. [18] Satisque tibi erat, ne donationis commodo indignus videri posses, quod per te non stetisset quo minus donantis voluntas impleretur, [19] quodque in vicem vsusfructus quem sibi donator in rebus vẽditis exceperat, passus esses, vt frueretur ille cæteris bonis omnibus, quorum longe amplior erat æstimatio. [20] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum sit iuris certissimi donationem etiam inter viuos reuocari ex causa non secuti implementi, tanquã sit ea quoque ingratitudo, & quidem maxima, vt dixi *Defin. prox. praced. ex l. vlt.* vbi Bald. *C. hoc tit.*

2 Vt apparebat ex modo adiecto donationi, qui cõtinebat causam finalem dispositionis *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit. l. si donaturus 9. §. 1 D. de condict. caus. dat.*

3 Quæ videbatur necessaria ad te in mora constituendũ *l. mora 32 D. de vsur.*

4 Nam quod sine die debetur sicut peti statim, ita quandiu petitum non est, solui quandocumque potest.

5 *Ex not. in l. qui cum alio 19. De reg. iur.*

6 Qui enim iam certus est, non debet magis certiorari, vt est in regula iuris pontificij, & *in l. 1. §. vlt. D. de act. empt.*

7 *Ex d. l. vlt. C. hoc tit.*

8 Quod sufficere creditur *l. vlt. in fin.* vbi glos. *D. mandat. l. mulier 22. D. ad SC. Trebell.*

9 Nam qui patitur rem suam vendi ad soluendum, ipse videtur soluere de suo.

10 Cum ex stylo Senatus nostri nullius momenti sit donatio ante insinuationem. Nullum enim effectum potest habere denunciatio, quæ fit à non habente potestatem, *l. tutor 47. in princ. D. de minor. l. 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

11 *l. quoties ab omnibus 11. vbi not. C. de fideic.*

12 *l. si quis seruum 53. D. de condic. & demonstr. l. si quis ita 3. §. conditio. D. de adim. legat.*

13 *Arg. l. de lege 6. §. vlt. & seq. D. de leg. commiss. l. 2. C. de iur. domin. impetr. l. mora 32. in fine principij. D. de vsur.*

14 Quid enim causæ esse poterat, cur tu ipse deberes soluere, nisi vt conditionem donationis impleres?

15 Nec enim stipulatio contrahitur inter inuitos aut ignorantes *l. 1. & pass. De verb. oblig.*

16 Cum dici soleat, quod perpetuo verum est non fieri iniuriam volenti vt habet regula iuris pontificij, *l. indiem 9. §. 1. de aqu. pluu arc.*

17 *l. 2. C. de euict.* iunct. *l. 1. C. de iur. dot.*

18 *l. rem legatam 18. De adim. legat. l. si ex toto 8. de leg. 1.* Dixi *Defin. 11. supr.*

19 *l. in omnibus causis 39. de reg. iur. l. si fundum per fideicommissum 92. §. si Titio alius l. si Titio de leg. 1. l. Lucius 88. §. quisquis de leg. 2 l. pater 38. §. fideicommissi de leg. 3. l. vter 23. D. de cond. instit. l. 1. C. de legat.*

20 Inde enim factum erat vt donatoris nihil prorsus interesset.

DEFINITIO XIV.

Fauorabilior est reuocatio, quæ fit ex causa non secuti implementi, quam quæ ex causa ingratitudinis, ideoq; datur heredi etiam si donator numquam fuerit conquestus.

QVod traditum est, non esse permittendum heredi vt inquietet donationes, quas is qui donauerat quãdiu vixit non retractauit; [1] ad eas reuocãdæ donationis causas pertinet, quæ ex donatarij ingratitudine proficiscuntur. [2] Nam si ea causa non secuti implementi reuocetur donatio quod fit ipso iure, vtique licet heredi non tam reuocare, quam reuocationem iam ipso iure factam obiicere. [3] Etsi enim ea quoque & omniũ maxima ingratitudo est pacta non seruare, [4] habet tamen hæc reuocationis causa nescio quid magis reale, quando transmissionis ius inducit in heredes quoscumque donatoris. [5] Neque sane ratio vlla est, propter quã denegari ius hoc debeat heredi, cui nec qui contrariam sententiam tuentur denegant condictionem ob causam dati causa non secuta. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. 1. l. his solis 7. l. vlt. C. hoc tit.*

2 Ne scilicet possit heres donatoris ingratum dicere donatarium, quem donator ipse non dixit. [Vide Sen. *lib. 1. de ben. cap. 1.*]

3 Ita Bald. Salic. & cæteri communiter ad *d. l. vlt.* quamuis contra putet Rip. *ad d. l. fin. nu 208. q. 63.*

4 Vt dixi *Defin. 12. nu 3. supr.* ex Bald. *in d. l. vlt.*

5 Quia reuocationis causa non tam ex persona donatarij proficiscitur, quam ex re ipsa, id est ex pactis donationi insertis. Vult tamen Rip. *dict. quæst. 63. num. 209.* hoc ita procedere si heres donatoris agat non condictione *ex d. l. fin.* sed ex capite causæ non secutæ. Atque ita restringit communem sententiam aliorum. Vide Salic. *in dict. l. fin. vers. quæro an in omnibus.* Et hanc quoque distinctionem Senatus noster secutus est.

6 Idem Rip. loco supradicto. Condictio enim sine causa transit ad heredem illius, qui potuit condicere, sicut & cæteræ omnes condictiones, *l. 21 §. cum ancillam 6. C. de cond. ob caus.*

DEFINITIO XV.

Reuocata donatione ex l. vlt. C. hoc tit. non ideo fructus restituuntur.

AN vero reuocata donatione siue ex causa non secuti impleméti, siue ex qua alia ingratitudinis ratione, fructus à donatario eiusve herede perceptos restitui oporteat, quæstionis est. Nã cum ex huiusmodi causis euertãtur donationes, vt lex ait, [1] quid ni restituantur fructus omnes quasi nullo iure percepti? [2] Idem enim obtinet in donationibus quoq; causa mortis quoties reuocantur, [3] itemque in cõdictionibus omnibus. [4] Contraria tamen sententia & verior & humanior est, quia nõ sine titulo possedisse videri potest qui ex donatione possedit. [5] Cũ ex causa non secuti impleméti aut alterius ingratitudinis siue ipso iure euerti dicas dationem, siue proposita in eam rem actione, donatoris voluntatem semper declarari necesse sit, aut heredis, [6] eo scilicet casu quo in heredem ius hoc trãsmitti diximus proxime. [7] Itaque est quod sibi donator imputet eiusve heres cur non citius egerit. [8] Proinde non nisi à die litis contestatæ fructus restituendi sunt, cum donatio ab initio valuit. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. vlt. C. hoc tit.*

2 Solent enim fructus tanquam accessiones omnimodo

sequi

ſequi cauſam dominij, *lege ex diuerſo 35. §.1.D.de rei vind* quia nec niſi iure dominij acquiruntur, *lege qui ſcit. 25. §.1. D.de vſur.*

3 *l.cum quis 12.D.de condict.ob cauſ.dat.*

4 *l.qui ſe debere 7 in fin.eod. l.indebiti 15.in princ. l.in ſumma 65 §.ei qui.de cond.indeb.l. videamus 38.§.1.& 2.D.de vſur.*

5 Nam bonæ fidei poſſeſſor tantundem iuris habet ad fructus interim acquirendos quantum ſi eſſet vere dominus, *l.bona fides 48. de acq rer.dom.* hic autem non tantum bonæ fidei poſſeſſor fuit ante donationis reuocationem, ſed etiam vere dominus.

6 Quid enim ſi donator aut eius heres iure ſuo vti nolit?

7 *Defin.prox.præced.* Nam quod cuique pro eo præſtatur inuito non tribuitur, *l.inuitus. 156 §.vlt.de reg.iur.*

8 *Arg l.cum poſtulaſſem 44.De damn.infect.*

9 Boer. *Deciſ.98.num.6.*

DEFINITIO XVI.

Subſtitutus in bonis alij donatis habet actionem de pretio contra donatarium, ſi quid ex iis bonis donator vendiderit, vt ſolueret quod donatarius ſoluere debuerat.

ALienatis per donatorem bonis, in quibus alius erat à donatore ipſo ſubſtitutus, ſi precio in donatarij ſolius vtilitatem conuerſum ſit, puta ſi eo ſatisfactum ſit creditoribus, quibus ex lege donationi dicta ſatisfacere donatarius debuerat,[1] dubitari poteſt an ſubſtituto ius ſit pretium illud iuſtamve bonorum donatorum æſtimationem à donatario repetendi. Quæſtio in eo eſt, an per huiuſmodi alienationem videatur donator à priori volũtate quam erga ſubſtitutũ habuerat receſſiſſe?[2] Fingimus enim tractari eum caſum quo voluntatem mutare donator potuerit aut propter nondum ſecutam ſubſtituti acceptationem,[3] aut ob defectum inſinuationis,[4] verius eſt autem ſubſtitutum à donatario indemnem præſtari oportere, cum ſolius donatarij lucro venditio ceſſit.[5] In propoſita vero ſpecie apparebat ex perſonarum qualitate, cęteriſq; facti circumſtãtiis, non minus à donatore dilectum ſubſtitutum quam donatarium, imo naturali ratione & iure ſanguinis ehatiorem eſſe debuiſſe.[6] Proinde nec aliud dicendum erit, tametſi ſubſtitutus venditioni adfuerit, & conſenſerit, quia ſufficit donatis voluntatem durare poſt alienationem, vt non videatur donatarius donationis commodo ſe priuaſſe.[7] Planè non quanti bona fuerunt donationis tempore aut nunc ſunt, ſed quantum ex eorum pretio ab ipſo donatore redactum eſt ſubſtituto præſtare donatarius debebit.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt in ſpecie *Defin.13.ſupr.eod.*

2 Potuiſſe enim donatorem hoc ius remittere certum eſt, vt dixi *Defin.13.num. 12.ſup.eod.* Et *Defin.2.ſupr.tit.prox.præced.*

3 Siquidem ſecuta ſubſtituti acceptatione aliud dicendum eſſet, Teſſaur. *deciſ.70. Not.ad l.3.C.de donat.quæ ſub mod.*

4 Secundum ea quæ diximus *Defin.11.num 3.ſup.eod.*

5 Quaſi non videatur res donata ablata donatario, in cuius patrimonio pretium remanſit, *arg.l.ſed quod inde 71.& ſeq. de leg.2.*

6 Nam quo quis ſanguine coniunctior eſt eo dilectior præſumitur, *l.peto 69. §.fratre.de leg 2.l.heredes mei 57.§. vlt.ad SC.Trebell. Not.in l.vlt.C.de verb.ſignif.*

7 Text.eſt elegans *in l.fundum per fideicommiſſum 92. de legat.2.*

8 Cum non poſſit videri retentus animus donandi, niſi quatenus redactum eſt ex pretio rei venditæ. Id enim quod excedit vtique alienatum fuit, & conſequenter pro ea parte reuocata eſt donatio, *l.cum hic ſtatus 32.§.ſi maritus.D.de don. int.vir.& vxor.l ſi maritus 12.C.eod.*

DEFINITIO XVII.

Non eſt dandum auxilium reſtitutionis donatori ad reſcindendam donationem ex cauſa ingratitudinis, cum ſufficiat auxilium iuris communis.

FRuſtra implorat reſtitutionem in integrum aduerſus donationem is, qui non niſi de donatarij ingratitudine conqueritur, cum paratam ex ea cauſa habeat actionem ordinariam, & condictionem ex Iuſtiniani conſtitutione,[1] quaſi reuocata ipſo iure donatione, ſiue conditiones donationi inſertas adimplere donatarius noluerit,[2] ſiue egenti donatori alimenta præſtare.[3] Neque enim concedendum eſt auxilium extraordinarium vbi ſufficit ordinarium.[4] Idemque erit tametſi donatio iurata proponatur. Perinde enim reuocatur illa ex cauſa ingratitudinis, acſi non eſſet iurata, ſiquidem iuſiurandum eaſdem leges & eõditiones recipit quas contractus ipſe, cui adhibetur.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 8. Id. Martij, 1593.

1 *Ex l.vlt. C. hoc tit.*

2 Id eſt ob non ſecutum implementum, quæ ſpecies eſt ingratitudinis & quidem maxima, vt dixi *Defin.12. nu.3.ſupr.* ex B. Id. *ad d.l.vlt.*

3 Necare enim videtur, qui alimenta denegat, *l.necare 4.D.de agnoſc.& alend.lib. l.ſuns qui 16. & ſeqq.l.ne ex liberalitate 52.de re iudic.*

4 *l.in cauſa 16.D.de minor.*

5 *l.vlt.vbi not.C.de non.numer.pecun.*

DEFINITIO XVIII.

Dominus iuriſdictionis poteſt ad nutum reuocare officia qua dedit, niſi dederit ex cauſa remuneratoria, vel alia oneroſa.

QVi ex cauſa donationis iudicandi officium à domino iuriſdictionis inferioris nactus eſt,[1] reuocari poteſt ad nutum domini, licet non ſit adiecta clauſula, quam huiuſmodi conceſſionibus hodie domini inſerere ſolent tollendæ dubitationis gratia, *quandiu nobis placuerit.*[2] Non idem eſt ſi ex cauſa oneroſa ea conceſſio facta ſit: prius enim eſt vt indemnitas præſtetur illi, cui eo nomine aliquid abeſt.[3] Porro cauſam oneroſam habere is quoque videtur, cui animo remunerandi officij quid conceſſum eſt.[4] Eadem diſtinctio adhibenda eſt ſi quęratur non de iudice, ſed de graphario aliove officiali per iuriſdictionis dominum conſtituto.[5] *Ita Senatus* in cauſa procuratorum Durant, Dauid, & Dominorum de Cornillion, 4. Id. Maij, 1593.

1 Aliud enim eſt in eo qui à Principe iudex aut alius magiſtratus conſtitutus eſt. Hic enim non niſi ex cauſa remoueri poteſt, propterea quod ea remotio infamiam irrogaret, Boer. *quæſt.149.nu.11.19.21.& ſeqq.*

2 Quæ clauſula facit vt non niſi precario conceſſa iudicandi poteſtas videatur, *l.1.& paſſ.D.de precar.*

3 Nunquam enim ferendum eſt, vt ſit in poteſtate vnius deteriorem facere alterius conditionem, *l.non debet 74.de reg. iur.*

4 Videtur enim quis habere iure cuiuſdam permutationis id quod habet ex cauſa remunerationis, *l.ſed etſi 25 §. conſuluit. D.de petit.hered. l.qua liberti 8. lege Aquilius 27.D.de donat.*

5 Eadem enim omnium ratio eſt, ergo idem ius hac parte in omnibus ſtatuendum eſt. *vulg.l.illud 32. D.ad leg. Aquil.l. 3.§.vnde etiam.D.de iniuſt.rupt.*

DEFINITIO XIX.

Donatio in abſentem collata quamuis iurata reuocari poteſt quandiu non fuit acceptata per donatarium.

VAlet quidem donatio abſenti facta notario ſtipulante, ſed ita tamen vt quãdiu ſtipulationem donatarius ratam nõ habuit reuocari donatio poſ-

Source : BIU Cujas

sit, licet iurata, [1] neque ex ea causa necesse sit absolutionem impetrari.[2] Sane mortuo ante acceptationem donatario verius est in eius heredem transire ius acceptandi quandiu donatio non est reuocata.[3] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa N. Reydet, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 Quamuis contra videtur concludere Thessaur. *decis.* 70. vbi totam hanc quæstionem late examinat & complures Doctores citat in vtramque partem.

2 Quasi tacitam conditionem habeat notarij stipulatio, si absens donatarius ratam eam habere volet. Nam & conditio tacita suspendit actum perinde ac expressa, *l. interdum* 73. *D. de verb. oblig.* Dec. *cons.* 2.

3 Transit enim ius acceptandi in omnes eos in quos & ipsa donatio transire posset, ponimus autem donatum alicui fuisse pro eo & eius heredibus, vt fieri solet. [Iunge *Defin. vlt. infr.*]

DEFINITIO XX.

Donatio quælibet reuocabilis etiam facta mortis causa non censetur reuocata verbis testamenti generalibus, maximè si facta fuerat per contractum, nisi contrariæ sint coniecturæ.

QVod quis rē suam donando aliterve alienādo stipulatus est absenti tertio dari, adimere & reuocare potest, quandiu tertius ille eiusve heresnō agnouit liberalitatē. [1] Nam etsi stipulator ante acceptationem decessisset, nec liberalitatem reuocasset, non valeret illa in vim donationis, sed in vim nudi & simplicis relicti tanquā in vltima voluntate,[2] cuius proprium est vt reuocari quandocunq; possit.[3] Sed an hoc solo reuocata voluntas videbitur, quod idem ille stipulator, cum testamento suprema ordinaret, dixerat generaliter alias se omnes præcedentes voluntates mortisque causa donationes irritas facere? Minime: quia volūtas illa etsi erat reuocabilis, tamen in contractu inter viuos fuerat declarata. Proinde speciali reuocatione indigebat.[4] Certum enim est generalem illam clausulam reuocatoriam, quam in omnium testamentis adhibere notarij solent, ad contractus inter viuos nullo modo pertinere.[5] At ne quidem ad mortis causa donationes, quas ideo specialiter reuocari necesse est, quod licet legatis & fideicommissis cōparentur,[6] tamē accedunt proxime ad cōtractus inter viuos.[7] Sed hoc si ita nō ex aliis testamēti partibus appareat recessisse stipulatorem à priori voluntate, puta si eam ipsam rem quam tertio illi absenti stipulatus fuerat, aut heredi bus aut alij nominatim reliquerit.[8] *Nominatim* inquam, quia nō sufficeret generalis illa clausula, qua exprimere testatores solent, ea se omnia heredibus suis relinquere quæ aliis non reliquerunt.[9] Nam neque hæc clausula pertinere ad ea potest, quæ iam in contractu inter viuos aliis data sint, licet reuocabiliter. Ea nāq; multo magis excepta videri debent.[10] Nec rursus probabilis reuocatæ voluntatis coniectura ex eo capietur, quod illi ipsi in quem collata prior liberalitas fuerat aliquid præterea testamento relictum sit. Non enim compensandi animo relictū videri debet, aut ex pœnitentia prioris voluntatis, quod nouæ liberalitatis speciem habet,[11] nisi appareat posteriorem liberalitatem ideirco factam esse vt in prioris locum substitueretur.[12] quod ipsum aliquando nō malè per coniecturas probabitur. Finge matitum contrahentem inter viuos stipulatum, vt pensio quæ sibi viuo deberetur post mortē suam vxori tum absenti præstaretur. Testamento autem postea condito eiusdem quantitatis & conditionis pensionem eidem vxori reliquisse, nulla tamē prioris facta mentione, voluntatis quidem erit quæstio.[13] Sed tamen non improbabiliter dici poterit in dubio substitutam videri secundam pensionem in prioris locum, ne duplici pensionis præstatione heredem onerasse videatur.[14] *Ita tractatum est* in causa N. Cibelle, & Benedicti Vorsier in publico auditorio, 3. Non. Mart. 1594.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. prox. præced. & Def. 2. supr. de donat. qua sub mod.*

2 Vnde est quod ex hac causa competit actio de fideicommisso, *l. 1. Cod. de mort. caus. donat.* etsi loquitur lex illa de pacto appositio in donatione causa mortis, non de pacto appositio in donatione inter viuos: de qua *in lege* 1. & 3. *C. de donat. qua sub mod.* Ratio tamen huius Definitionis quantum ad hoc, illa est, quod donatio inter viuos non potest conferri in absentem aut ignorantem vt ei statim acquiratur, nisi ea mente res alicui tradita sit absentis nomine, *lege absenti* 10. *D. de donat.*

3 *l. 4. D. de adim. legat. l. cum hic status.* 32. *§. pœnitentiam. D. de donat. int. vir. & vxor.*

4 *Arg. l. sequens quæstio* 67 *de legat.* 2.

5 Cum in eo sit plane diuersa ratio contractuum inter viuos, & vltimarum voluntatum, quod contractus omnes inter viuos sunt irreuocabiles, *l. sicut* 5. *C. de oblig. & act.*

6 *l. Marcellus* 15. *l. illud* 37. *D. de mort. caus. donat. l. vlt. Cod. eod.*

7 *§. 1. Instit. de donat.*

8 Præsumitur enim quisque rem suam potius quam alienam legare voluisse, *l. cum alienam* 10. *C. de legat.*

9 Cum nec legatum aliud sit nisi delibatio hereditatis, qua ex eo quod alioqui vniuersum heredis foret aliquid collatum alij testator velit, *l. legatum est delibatio* 116. *de leg.* 1.

10 Cum sint extra causam bonorum defuncti, *d. l. sequens quæst.* 68. *de leg* 2.

11 *Arg. l. creditorem* 85. *de leg.* 2. *l. cum pater.* 77. *§. Titio fratri eod. tit.*

12 Quo casu alterutro contentum esse oportet, *l. Imperator* 70. *§. vlt. & l. seq. eod. tit. de legat.* 2.

13 Vt in cæteris fere omnibus quæ ad testamenta pertinent, *l. ille aut ille* 25. *§.* 1. *l. non aliter* 69. *de leg.* 3. *l. Labeo* 7. *de supell. leg.*

14 Quod nunquam est probabile, *l. Titia cum testamento* 34. *§. qui inuita. de leg.* 2.

DEFINITIO XXI.

Donatarius defunctus ante donatorem non transmittit donationem ad heredem suum, nisi donatum sit etiam heredi, sed recurrit ad donatorem donatio.

MOrtuo ante donatorem eo cui donatum fuerat inter viuos, nulla heredū eius facta mentione, redit ad donatorē donatio,[1] licet eam legem ab initio & ex compacto non habuerit.[2] Neq; enim si fauore & intuitu personæ tuæ donatum aliquid volui, consequens est vt heredi quoq; tuo voluerim donatum,[3] æquumq; est ex donantis voluntate fieri interpretationem, cum ab eo proficiscatur liberalitas, nec aliud quicquam ex parte donatarij interueniat, nisi quod agnoscit & suscipit liberalitatem.[4] Itaq; non potest hic locum habere quod dici solet, cum de aliis contractibus agitur, videri vnumquenque cum contrahit non sibi soli prospicere, sed etiam heredibus suis.[5] Non enim contrahit adeoque nec sibi prospicit iscui donatur: sed tantum alterius voluntati acquiescit,[6] faceretq; potius ea ratio pro donatore si donando sibi aliquid excepisset, vt quāuis heredum nullo modo meminisset, idipsum tamē iis non minus, quam sibi ipsi excepisse intelligeretur,[7] nisi quid esset tam personale, vt non facile ad heredes transmitti posset.[8] *Ita Senatus* iampridem pro Domina Foyssiaz, contra D. Ioannem Perraton Aduocatum generalem. [Postea tamen aliter iudicatum est me Præside. Cumque Senatusconsultum, quod alij referebant, vidissem, apparuit non ita Senatū pronūciasse vt donatio simpliciter facta ad heredes

Source : BIU Cujas

redes donatarij non transiret, sed vt ex imperfecto & inutili testamento donatarij donatio, quæ valuerat, recurreret ad donatorem, præsertim cùm donatarius fidei suæ commissum ab vxore dixisset, vt donationem irritam faceret.]

1 Nam licet qui donat inter viuos malit donatarium habere quam seipsum, mauult tamen se habere quam heredem donatarij, *arg. l. 1. D. de donat. caus. mort.* Nec enim donatio fit nisi ob bene merita, quæ futuri heredis nulla esse possunt, cũ futurus heres sit semper incertus, *l. sciendum 70. de verb. signif. l. qui liberis 8. §. 1. de vulgar. & pupil. substit.*

2 Dum ne qua conuentio sit in contrarium: quid enim si alicui donatum sit & eius heredibus? vt hodie passim concipi donationes solent. [Videtur tamen non esse hodie necessaria hæc adiectio post Iustiniani constitutionem in *l. si quis argentum 35. in fin. C. de donat.*]

3 Quod enim sit contemplatione certæ personæ non potest nec debet eam egredi. Textus est elegans & ad rem nostram accommodatus, *in l. cum precario 12. §. 1. & in l. interdictum 14. D. de precar. l. filiofamilias 42. de condit. & demonstr. l. si serui 21. & seqq. D. de vsufr* [*l. 4. l. pen. D. rustic. prad. l. Mela 14. in fin. de alim. legat. l. pater 6. De seruit. leg.*]

4 Non enim quid donatarius acquirere, sed quid donator dare voluerit inspiciendum est, ne alioqui actus operetur contra, vel vltra intentionem agentis, quod esse non potest, *l. non omnis 19 D. de reb. credit.*

5 *Ex l. si pactum 9. D. de probat. l. tale pactum 40. §. 1. D. de pact.*

6 *d. l. interdictum 14 D. de precar.*

7 Quia plerumque id agitur vt eadem sit causa heredis quæ fuit defuncti, *d. l. si pactum.*

8 Quæ enim sunt personalia non possunt transmitti ad heredes, *l. quia tale 14. D. solut. matrim. l. ex pluribus 42. D. de admin. tutor.* [Et aliis supra citatis *num. 3.* Mihi tamen, vt dicam quod sentio, valde suspecta est hæc Definitio. Quid enim si dominium translatum sit per traditionem factam ex causa donationis? Qui fieri poterit vt dominium quod defuncti fuit, non transeat in eius heredem aut ab eo discedat? Item vt stipulatio facta donandi animo finiatur morte stipulatoris? Et sanè speciale est in donationibus quæ fiunt inter virum & vxorem constante matrimonio, vt quia ab initio non valent nec confirmentur morte donatoris prædefuncto donatario, *l. cùm hic status 32. & pass. D. de donat. int. vir. & vxor.* Item in donationibus propter nuptias, vt præmortua vxore redeant ad donantem, etiamsi supersint liberi ex eo matrimonio, siue ab ipso marito facta sit donatio, siue ab alio pro eo, *l. si quis liberis C. de donat. ant nupt.* Quod intellige licet donatio purè & irreuocabiliter facta dicatur, dummodo propter nuptias. Aliud enim est reuocari donationem, aliud verò ex sua natura reuerti & recurrere ad donantem. Nec qualitates & conditiones quæ naturaliter ex lege insunt vnquam exclusæ intelliguntur, *lege vlt. C hoc tit. Ita Senatus* me Præside, pro Claudio Capris, 8. Cal. Febr. 1612.]

TIT. XXXIX.

DE MORT. CAVS. DONAT.

DEFINITIO I.

Donatio mortis causa non eo minus est reuocabilis quod sit iurata, nisi iurauerit donator de ea non reuocanda: quo casu censetur facta inter viuos.

MORTIS causa donatio non eo minus reuocabilis est ad nutum donantis, quod sit iurata,[1] si modo simpliciter iusiurandum interuenerit.[2] Iusiurandum enim in quocunque contractu simpliciter adhibitum easdem quas contractus ipse recipit conditiones.[3] Sed si donator dixerit velle se vt perpetuo & irreuocabiliter valeat donatio, & idipsum iureiurando cõfirmauerit, faciet iurisiurandi auctoritas vt inter viuos potius quam mortis causa donatum videatur;[4] quando fieri eo casu nequeat vt citra periurium donatio reuocetur.[5] Nam etsi iusiurandum nullum esset, reuocari tamen quandocunque non posset, obstante nimirum pacto, quod à substantia donationis causa mortis prorsus alienum ad donationem inter viuos necessario aptandum esset.[6] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 13. Cal. Decembr. 1588.

1 Quandiu enim est donatio causa mortis, necesse est vt retineat naturam vltimę voluntatis, ac proinde vt sit reuocabilis, *l. vbi ita donatur 27. & pass. D. hoc tit.* iunct. *l. illud 37. eod. l. vlt. C eod. l. 4. D. de adim. legat. l. cum hic status 37. §. pœnitentiam D. de donat. int. vir. & vxor.*

2 Siue loquaris de iuramento assertorio, siue de promissorio, quale est, quod regulariter adhiberi solet.

3 *Vulg. l. vlt. C. de non numer. pecun. l. vlt. D. qui satisd. cogant.*

4 Paul. Castrens. *cons. 61. & 75. vol. 2.* Ias. *in l. non omnis 19. D. de reb. credit.* Dec. *in l. fin. C. de pact.* Ias. *in l. quæ dotis. nu. 33. D. solut. matrim.* Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius.* in verb. *testamentum 4. nu. 24. & seqq. Extr. de testam.*

5 Cum possit tale iuramentum seruari contra dispendium salutis æternæ. *cap. quamuis pactum. 2. de pact. in 6. cap. cum contingat & cap. debitores. Extr. de iureiur.*

6 *Ex d. l. vbi ita donatur. 27. D. hoc tit.* vbi est textus elegans & apertus.

DEFINITIO II.

Donatio causa mortis non valet si facta sit coram paucioribus quàm quinque testibus, licet tempore pestis.

QVod receptum est, vt testamẽtum pestis tempore conditum coram quinque duntaxat testibus valeat, si plurium haberi copia non potuit,[1] facere non debet vt minore testium numero contenta esse possit donatio quæ eo tempore mortis causa facta sit,[2] quamuis regulariter plures testes requirantur in testamento quàm in donatione.[3] Perpetuum enim est, vt non paucioribus quàm quinque testibus vltimam voluntatem probari oporteat, quæcunque tandem illa sit.[4] Eoque iure censeri donationem causa mortis,[5] licet in aliis pleriſque contractus instar habere dicatur.[6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 5. 6. & 7. sup. de testam.

1 Boer. late *quæst. 228.* Rip. *in tract. de priuileg. vltim. volunt. caus. post num. 11. DD. ad l. casus 8. C. de testam.*

2 Ita Didac. Couar. *in rubric. de testam part. 3. num. 21. in fin.* vbi reprehendit Ripam qui aliter existimauit.

3 Qua ratione mouebatur Ripa vt contra existimaret.

4 *l. vlt. C. de codicil. l. vlt. C. hoc tit.*

5 Ego tamen hoc ita intelligo, si donatio causa mortis non sit insinuata, de quo vide quæ scripsi pluribus *in Error. I. Decad. 44. de error. Pragmat.*

6 *§. 1. Inst. de donat.*

DEFINITIO III.

Etiamsi mortis mentio facta sit in donatione, tamen in dubio præsumenda est donatio inter viuos, maximè si actum sit vt donatio sit irreuocabilis.

NOn ex eo solo, quod mortis mẽtio in donatione facta sit[1] & adhibiti fuerint quinq; testes,[2] mortis causa donatio facta videri debet, nec si donatarius præsens fuisse,[3] ac donationis effectus post donatoris mortem collatus proponatur,[4] sed ita demum si iusta interpretatione fieri non possit vt valeat iure simplicis & merę donationis. In dubio enim si nihil obstet credendũ est inter viuos potius quam mortis causa donatum.[5] Maxime vero si id actum probetur, vt vel insinuaretur donatio,[6] vel

Source : BIU Cujas

nullo casu reuocaretur,[7] quod postremum nullo modo conuenit mortis causa donationibus. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 6. supra de inoff. donat.

1 Potest enim fieri mentio mortis in donatione, vt appareat magis mortem esse causam donandi, quam mortis causa donationem, vt eleganter scriptum est *in l. vbi ita donatur. 27. D. hoc tit.*

2 Nam nec quicquam vetat in donatione inter viuos adhiberi quinq; testes, licet non sit necesse, cum ea quæ abundant, non soleant vitiare, *l. non solent 92. de reg. iur.*

3 Quomodo creditur debere donatarium esse præsentem in donatione causa mortis, non etiam in donatione inter viuos, *ex l. inter mortis 38. D. hoc tit.* Iul. Clar. *in §. donatio qu 5.* post Bar. & alios ab eo citatos. Vide quæ scripsi *in Error 3. Decad. 44. de error. Pragmat.* [Nota tamen in dubio præsumi præsentiam donatarij pro validitate actus, Boer. *quæst. 353.* nec requiri acceptationē expressam, sed sufficere præsentiam cum taciturnitate, adeoque secundum quosdam solam scientiam. Tessaur. *decis. 70. num. 12. & 13.* Certe acceptatio & stipulatio notarij sufficit etiam pro absente ad acquirendum ius absenti. Guid. Pap *quæst. 222.* Et quidem irreuocabiliter si adsit cum notario acceptatio patris aut alterius coniunctæ personæ. Tessaur. *d. decis. 70. num. 14*]

4 Etsi enim hoc frequentius conuenit donationibus causa mortis, tamen conuenit etiam donationibus inter viuos post *l. vnic. C. vt action. ab hered. & contr. hered.*

5 Adeoque etiamsi donatio à moriente facta sit, dummodo facta sit absolutè, *l. Seia 42. §. vlt. D. hoc tit. d. l. vbi ita donatur 27. eod.*

6 Cum necessitas insinuationis nulla sit ex stylo Senatus nostri, nisi in donationibus inter viuos, etsi nihil vetat etiam donationem causa mortis insinuari, *l. donatio 25. C. de donat. l. vlt. C. hoc tit.*

7 *d. l. vbi ita donatur cum ibi notat.*

DEFINITIO IV.

Augmentum monetale in donationibus causa mortis æstimatur ex tempore non mortis sed donationis.

IN æstimando monetæ augmento cum de donationibus causa mortis agitur, non mortis tempus inspicimus, licet nō prius perfectæ videantur, quam donator decesserit,[1] sed tempus donationis.[2] Nam siue mortis causa donationes contractibus compares, siue vltimis voluntatibus,[3] constat & in contractibus inspici tempus contractę obligationis,[4] & in legatis puris tempus testamenti.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. non videtur 32. D. hoc tit.*

2 Quia quandocunque perfecta donatio retrotrahitur ad id tempus quo facta est, *l. si mortis 40. eod. tit.* De cuius tamen sententia vide quæ scripsi *in Error. 5. Decad. 46. de error. Pragmat.*

3 Habent enim aliquid simile & contractibus & vltimis voluntatibus *§. 1 Instit. de donat. l. vlt. C. hoc tit.*

4 *l. Rutilia Polla 69. D. de contr. empt. & ibi not. & in l. cum quid 3. D. de reb. credit. & in l. Paulus 99. alias l. creditorem. D. de solut.*

5 *l. si ita 8. D. de aur. & argent. legat.* Dixi *Defin. 15. supr. de solut.*

DEFINITIO V.

Inter plures mortis causa donatarios nullum temporis priuilegium est, quia omnium ius eodem instanti mortis confirmatur.

NEc tamen consequens est, vt si diuersis temporibus plures donationes factę proponantur, & soluendo non sit hereditas, priores tempore donatarij posterioribus præferantur. Omnes enim simul admittendi sunt, & ad contributionem vocandi per æs & libram,[1] quia ius omnium vno eodemque instanti perficitur ratumque constituitur, id est, quo tempore donator moritur.[2] In eoque donatio mortis causa legato rectius quam contractui comparatur.[3] Non est contrarium quod secuta morte donationes causa mortis ad id tempus reducantur quo sunt interpositæ.[4] Neque enim id eo pertinet, vt temporis priuilegium aliquod esse debeat inter eos, quibus mortis causa donatum sit diuersis temporibus, sed vt ex tempore factæ donationis fructus rei donatæ pertineant ad donatarium. Itaque retrotrahuntur, quod ad fructus duntaxat qui interim percepti sunt attinet, non etiam quod ad dominium[5] nisi cum sic factæ sunt vt dominium transiret statim[6] in accipientem. Argumento est quod mortis causa donationes quantumlibet morte confirmatæ perinde per æs alienum atque legata minuuntur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod Pragmatici Galli dicunt *à sold, & à liure*, quomodo etiam admitti solent creditores chirographarij qui nullum habent priuilegium, *Not. in l. vlt. C. de iur. delib. in l. vlt. C. qui bon. ceder. poss. & in l. maiorem 8. de pact.*

2 *l. non videtur 32. D. hoc tit.*

3 Quamuis in eo differ à legato, quod legatum requirit aditionem hereditatis, *l. si nemo. 9. D. de testam. tutel.* Donatio non item, etiamsi mortis causa facta sit, si nostris credimus, quos refert & sequitur Iul. Clar. *in §. donatio. quæst. 5. numer. 2.* De quo tamen vide quæ scripsi in *Error. 4. & 5. Decad. 45. De error. pragmat.*

4. *l. si mortis 40. D. hoc tit.*

5 Accurs. Bart. & alij communiter, *ad l. 2. C. de inoff. donat. & ad l. donationes quas parent. 25. Cod. de donat. int. vir. & vxor.*

6 Nam & sic potest fieri mortis causa donatio, *l. 2. l. si mortis 29. D. hoc tit.* vide quæ scripsi *in error. 5. Decad. 46. de error. Pragm.*

7 *l. circa legem Falcidiam 66. §. 1. D. ad leg. Falcid.*

DEFINITIO VI.

Contra donationes causa mortis immodicas non datur querela inofficiosæ donationis, sed deducitur ex iis Falcidia, si modo legitimæ detractio nulla interueniat.

IN illo etiam mortis causa donationes legatis rectius, quam contractibus comparantur, quod si pluribus mortis causa donationibus exhaustum sit donantis patrimonium, non idcirco querela competit quasi aduersus inofficiosas donationes, cum liceat heredi filio Falcidiam ex iis, perinde ac ex legatis ipsis deducere.[1] Planè si legitimam portionem iam detraxerit filius, etiam qui heres fuit cum beneficio legis & inuentarij, non erit illi permittendum vt & ex mortis causa donationibus, si purę factæ sunt, Falcidiam quoque detrahat. Nam quod inueterato nostrorum errore inductum est, vt filius possit duas quartas detrahere, non aliter obtinet, quam si aut legatis, aut fideicommissis, aut donationibus causa mortis sub conditione grauatus sit, non item si purè.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. si mortis 5. C. ad leg. Falcid.* iunct. *l. pen. eod. l. 2. in fin. C. hoc tit. l. Seia 42. §. vlt.* iunct. *l. vbi ita donatur 27. D. eod. l. cum pater 77. §. mater filius. de leg. 2.*

2 Sic enim nostri tractant *ad l. quanquam. C. ad leg. Falcid. & ad l. filium quem. C. famil. ercisc.* Canonist. *ad cap. Raynutius, & c. Raynaldus. Extr. de testam.* vide quæ scripsi *in Error. 7. Decad. 11. de error. Pragmat.*

DEFINITIO VII.

Donationes causa mortis non confirmantur per legem in præiudicium legitimæ liberorum, sed tantum quatenus salua legitima confirmari possunt.

ILlud sanè constat, sicut in deducēda Falcidia potior est heredis quá donatarij causa, quia nihil in donatio-

Source : BIU Cujas

donatione esse videatur, sicut nec in legato, nisi quod Falcidia deducta supereſt,[1] ita si in legitimam detrahere filius malit, præferri eum debere donatariis causa mortis.[2] Dicat aliquis, prius nasci ratumq; fieri ius donationis causa mortis, quam petendæ legitimæ, siue donationis cœptæ tempus spectes,[3] siue perfectæ & absolutæ. Perficitur enim quo instanti desinit posse reuocari, hoc est, quo instanti donator moritur,[4] legitima autem non nisi mortuo patrefamilias deberi incipit:[5] atqui prius est, vt quis moriatur, quam vt sit mortuus, neq; enim mortuus homo moritur sed viuus.[6] Sed respondendum est, imo vero potiorem legitimæ causam esse, quam donationum causa mortis, ob idq; non esse necessarium auxilium querelæ inofficiosæ donationis aduersus mortis causa donationes.[7] Quia cum donationes huiusmodi confirmentur morte per legem,[8] quæ ipsa liberis legitimam relinqui vult,[9] apparet fieri non posse vt potestate legis cõfirmentur morte donationes, quæ hoc ipso fierent inofficiosæ,[10] fraudemque facerent legitimæ portioni.[11] Sic enim eueniret, vt se ipsam lex destruere videretur.[12] Ergo eatenus morte confirmabuntur per legem donationes causa mortis quatenus confirmari poterunt salua legitima liberorum.[13] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.1.& tot.tit.D.ad leg.Falcid.*

2 Quasi in legitima sit quodammodo creditor patris. Sic enim vulgo nostri putant legitimam esse velut æris alieni loco, *arg.l.si adrogator 22.D.de adopt. l.si Papinianus 8.§.si quis impubes.de inoff.testam.* quod tamen non probo.

3 Incipit enim viuo donatore, *l.1.& pass. D.hoc tit.*

4 *l.non videtur 32.eod.tit.*

5 Cum nihil aliud sit quam portio portionis, quæ ab inteſtato contigisset, *l.cum quæritur 6.l.quæ nuper 31. C. de inoff. test.l.1.§ si impubere. D.de collat.bonor.*

6 *l.vlt.D.de condit.instit.l.qui duos 18.§.1.D.de manum.test.*

7 Vt ex eo constat, quod omnes leges quæ sunt *sub tit.6. de inoff.don.* non nisi de donationibus inter viuos loquuntur.

8 Vnde est quod dicuntur capi ad instar legatorum, *l.2. D.de public.in rem act.l. Marcellus 15.l.illud 37. D.hoc tit.l.vlt.C. eod.*

9 Nam & ideo legitima dicitur, quod debeatur ex lege. Vnde & debitum legibus subsidium appellatur, *l.quoniam 31. C.de inoff.testam.l.si totas 5.C.de inoff.donat.* licet etiam dicatur debitum naturale, *in l.pen.§.vlt.C. de inoff.testam.* ob rationem posita *in l.vlt.& tot.tit.C.de inoff donat.*

10 Nam inofficiosas donationes lex improbat, data in eam rem querela, quæ inofficiosæ donationis appellatur. De qua *in l.vlt.& tot.tit.C.de inoff.donat.*

11 Cum sint inuentæ donationes inofficiosæ in fraudem portionis legitimæ & querelæ inofficiosi testamenti, vt scripsi pluribus *lib.3 Coniect.cap.17.*

12 Quod esset absurdum. Nunquam enim lex secum pugnat.

13 Vt non minuatur legitima per donationes causa mortis, sicut nec per legata, *l.Papinianus 8.§.quarta autem. D.de inoff.testam.*

DEFINITIO VIII.

Ex omnibus mortis causa donationibus, etiam quæ extra testamentum vel codicillos factæ sint, deducitur Falcidia.

SVnt qui putent, ex iis duntaxat mortis causa donationibus Falcidiam deduci, quę in testamento vel codicillis factæ sint.[1] Sed receptius est deduci generaliter ex omnibus,[2] eamq; distinctionem in iis potius donationibus vsurpandam, quæ inter coniuges factæ sint, vt alibi scripsimus.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Didac.Couar. *in rubr.de testam.part.3.num.20. ex l.in donationib.12.C.ad leg.Falcid.* iunct. *l.donationes quas parentes 25.C. de donat.int.vir.& vxor.* quæ tamen loquuntur de donationibus inter virum & vxorem non mortis causa factis, sed inter viuos, nec adeo inutiliter quin ad tempus retrotrahantur quo factæ sunt, siue solo silentio, siue speciali voluntate confirmentur, dummodo non excedant quingentos aureos, aut dummodo insinuatæ sint si excedant.

2 *Ex l.si mortis causa 5.& l.pen.C.ad leg.Falcid l.2.C.hoc tit. l.cum pater 77 §.mater filiu de legat. 2.l. vbi ita donatur 27.l.Seia 42 §.vlt.D.hoc tit.*

3 *Defin 1 supr.ad leg.Falcid.* vbi vide, & quæ scripsi *in error. 5.Decad.48.de error.Pragmat.*

TIT. XL.

DE INSINVAND. DONAT.

DEFINITIO I.

Defectus insinuationis vitiat donationem etiam conditionalem, quæ ab initio insinuari debuit, licet euenientis conditionis tempore desierit necessaria esse insinuatio.

IN matrimonij tabulis eo tempore conscriptis quo Galliarum Rex Christianiss. Henricus II. Sabaudiam tenebat, mutua inter coniuges donatio facta proponebatur in eius vtilitatem, qui ex ipsis supereſſet:[1] nec secuta fuerat insinuatio, tametsi ex constitutionibus Regiis quibus tum regebamur,[2] ita ius esset, vt omnes omnino inter viuos donationes etiam quę in dotali instrumento factę essent insinuari deberent, alioqui pro nullis & non factis haberentur.[3] Matrimonium per multos annos steterat, & in id vsque tempus, quo feliciter recuperata per Diuum Emanuelem Philibertum republica[4] nouum ius hac parte inductum fuerat, remissaque insinuationis necessitas iis donationibus, quæ & in contractu matrimonij fierent, & fauore nuptiarum.[5] Placuit non eorum minus defectu insinuationis inutilem fuisse donationem, quod eueniente conditione insinuatio necessaria non esset, quoniam in contractibus, siue de obligationis, siue de solemnium iure quæreretur, contractus tempus inspici deberet non existentis conditionis.[6] *Ita Senatus* 7. Cal.Iul.1588.

1 Ac proinde in casum & sub conditione superuitæ, vt loquuntur, quas donationes de superuita vulgo vocant, de quibus scripsi *in Defin.1.supr.de donat.*

2 Extat nanque in hanc rem constitutio eiusdem Henrici II. Anno 1553.

3 Intellige tametsi non excederent summam quingentorum aureorum, vt scilicet cõstitutio Regia adderet aliquid ad ius commune.

4 Quod accidit anno 1559.

5 Ita enim stylo Senatus nostri expressim cautum est *Tit.de insin. donat.*

6 *l.si filiusfamilias 76 D.de verb.oblig.* Quod enim ab initio non valuit, solo tractu temporis & euentu conditionis non conualescit, *l.quod ab initio 29.de reg.iur.*

DEFINITIO II.

Insinuationis solemnitas etiam non necessaria, tamen omnimodo implenda est, si præscripta sit à contrahentibus, alioqui ex eo defectu vitiatur donatio.

EO quidem iure vtimur, vt donationem inter viuos, quę in dotalibus tabulis fauore nuptiarum facta est, quantæcunque summæ sit, insinuati nil sit necesse,[1] non solum quod fauorabilior esse publi-

Source : BIU Cujas

cæque vtilitatis adnexam cauſamhabere videatur,[2] ſed etiam,quia vix vlla falſitatis aut fraudis ſuſpicio in hác donationis ſpeciem cadere poſſit.[3] Nec enim ſolent clam fieri dotales tabulę, vt nec ipſum quoq; matrimonium.[4] Sed tamen ſi inter coniuges conuenerit,vt eiuſmodi donatio inſinuaretur, conſtitutis in eam rem procuratoribus nõ addita vulgari clauſula,*quatenus opus ſit*,[5] magis eſt vt inſinuationis defectu nulla ſit, præſertim vero ſi quingẽtos excedat aureos.[6] An quia,vt quidam putabant, facile vnaquæque res ad priſtinam redeat naturam,[7] ea vero huiuſmodi quoque donationum cõditio antea fuiſſet ex conſtitutionibus Regiis,[8] vt inſinuari deberent? Minimè. Conſtat enim non eam eſſe donationum naturam,vt inſinuationem requirant, ſi poſteriorum Imperatorum nouaſque tollas conſtitutiones.[9] At potius quia quam contrahentes ſolemnitatem licet ex abundanti interuenire voluerunt, eam remitti nunquam oporteat,[10] nec quandiu aliquid agendum ſupereſt quicquam actum videatur.[11] *Ita Senatus* eodem placito. Et rurſus in alia cauſa tractata inter Dominos de Meſſimieu, & de Sarmoye, 15. Cal. Aug. 1591.

1 Quoniam ſtylo Senatus noſtri ſic expreſſim cautum eſt,vt dixi *Defin. præced. num. 5.*

2 Propter adnexum fauorem matrimonij quaſi ſolis nuptiis homines facere valentibus, *Auth. res quæ. C. commun. de legat.* & in corpore vnde ſumitur, *l. 1. D. ſolut. matrim. l. hoc modo 64 in fin. de condit. & demonſtr.*

3 Quæ vna eſt ex rationibus,ob quas inducta fuit neceſſitas inſinuationis,vt tractat Guid. Pap. *deciſ. 325.*

4 *l. vlt. D. de rit. nupt.* Malum enim eſt,quod occultatur,vt dicebat Tertyllianus.

5 Hæc enim clauſula faceret, vt ex abundanti videretur potius tractatum de inſinuanda donatione, quam ea mente, vt noua donationi ſolemnitas adiiceretur. Nec ſolent quæ abundant vitare, *vulg. l. non ſolent 92. de reg. iur.*

6 Quo caſu ex ſola iuris ratione requiritur inſinuatio, *l. ſi quis argentum 35. C. de donat.*

7 *l. ſi vnus 27. §. pactus ne peteret. in fin. D. de pact.*

8 Quarum meminimus *Defin. præced. num. 2.*

9 Id enim primum conſtitutum eſt à Conſtantino *in l. donatio 25. C. de donat. & in l. data 27. & d. l. ſi quis argentum 35. eod.*

10 Cum hanc legem ab initio habuerit donatio, *arg. l. vero procuratori 12. §. pen. D. de ſolut.*

11 *l. pen. in fin. C. de his quæ vt indign.* videntur enim contrahentes voluiſſe liberum habere tempus omne, quod præcederet inſinuationem, vt poſſent ex pœnitentia mutare voluntatem.

DEFINITIO III.

Gratuita liberatio etiam non inſinuata valet ſaltem in vim pacti de non petendo, niſi facta ſit per ſpeciem donationis.

GRatuita liberatio ſicut quædam donationis ſpecies eſt, ita non aliter valere pleriſque viſa eſt,quam ſi ſit inſinuata,[1] poſtquam eo iure vtimur, vt donationes omnes inſinuari oporteat, iis ſolis exceptis, quæ in tabulis dotalibus fauore matrimonij facta proponuntur.[2] Sed magis eſt,vt fauor liberationis contrarium ius ſuadeat,[3] vt valeat ſaltem in vim pacti de non petendo, quod cõſtat vtile eſſe ad producendam exceptionẽ,[4] tametſi inſinuatio nulla interuenerit.[5] Idque minorem habet dubitationem, ſi ponas liberationem non omnino gratuitam fuiſſe, ſed mutuæ alicuius præſtationis aut remiſſionis intuitu factá; quæ res proxime accedit ad naturam contractus innominati.[6] In quo contractuum genere, tametſi donationis cauſam permixtã habeant, nemo dixerit neceſſariam eſſe inſinuationẽ.[7] Nam & cum quid remittitur non tam per ſpeciem donationis,quam per modum,vt noſtri loquuntur,nouationis aut tranſactionis conſtat inſinuationem nullam requiri.[8] Aliud igitur erit, ſi hoc ipſum in liberatione expreſſum ſit, quod fiat in vim donationis.[9] *Ita Senatus* in ea cauſa,de qua SC. 5. de non numer. pecun. *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua ſub tit. de reſcind. vendit. SC. 8.

1 Hancque communem opinionem noſtrorum eſſe teſtatur Iulius Clarus,qui multos citat *in §. donatio. quæſt. 16. nu. 2. 3. & 4.* ſiue per pactum gratuitum, ſiue ſimpliciter facta ſit liberatio, ſiue per pactum de non petendo, dummodo debitum ſit liquidum, ſiue denique facta ſit ceſſio ex cauſa donationis. Imo etſi indebitum ſcienter ſolutum ſit, quæ etiam ſpecies eſt donationis, *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.*

2 Vt dixi *Defin. 2 ſupr. eod.*

3 Quia prioriores debemus eſſe ad liberandum, *l. Arrianus 41. D. de oblig. & action.*

4 *l. & heredi 21. §. vlt. & ſeq. l. ſi vnus 27. §. pactus ne peteret. D. de pact.*

5 Quamuis contra ſentiat Iul. Clar. qui dicit communem, *d. quæſt. 16. nu. 3.*

6 *l. naturalis 5 § 1. D. de præſcr. verb.*

7 Vt neque ſi donatio ſit reciproca, & vt loquuntur,viciſſitudinaria vel facta ob cauſam. Iul. Clar. *ead. quæſt. 16. nu. 5. & 6.* vbi dicit communem.

8 Gloſ. ſing. *in l. qui ab obligatione.* vbi Bologn. *de reg. iur.* poſt alios ibi ſcribentes.

9 Vt hoc demum caſu procedat communis opinio contraria, quam ſupra ex Iulio Claro retulimus. Et ſane Iulius Clarus cum requirit inſinuationem pacti de non petendo, exigit vt debitum ſit liquidum non minus, quam vt excedat ſummam quingentorum ſolidorum. *ead. q. 16. n. 3.* Vide Tiraq. *ad l. ſi vnquam. in verb. donatione. nu. 130. 176. & ſeqq.*

DEFINITIO IV.

Remiſſio vſurarum ex quacunque cauſa, etiam loco fructuum debitarum non eget inſinuatione, vt nec pœnarum.

VSurarum ſiue præteriti[1] temporis ſiue futuri, donatio non eget inſinuatione, non ob id ſolum quod ſit liberatoria (quanquam ratio illa vna ſufficeret,[2]) ſed etiam propter odium vſurarum,[3] ſiue ex conuentione debitæ ſint,[4] ſiue officio iudicis ob moram in ſoluendo factam:[5] nam & idem eſt, ſi pœna commiſſa liberaliter remittatur.[6] Nec aliud eſt ſi vſuræ debitæ fuerint loco fructuum potius, quam in pœnam,[7] vt in iis contingit, quas ipſum quoq; ius Pontificium exigi permittit ex cauſa dotis non ſolutæ marito, qui per multos forte annos matrimonij onera ſuſtulerit.[8] Etſi. n. ſunt fauorabiles non odioſæ,ſicut & ea, quas vẽditori ſolui oportet, cum in ſoluendo pretio moram contraxit emptor, qui rei venditæ fructus interea percepit.[9] Earum tamen remiſſio ſemper fauorabilis eſt,ob idque vel ex ſolis coniecturis,tacitaque voluntate facile inducitur,vt puta ex eo ſolo,quod per longum tempus petitæ non fuerint à creditore id agente, vt debitori ſuo gratior eſſet.[10] Deniq; non tam donatio iſta eſt, quam lucri omiſſio, licet ſors ipſa ex cauſa onoroſa debeatur.[11] Eademque fructuum ratio eſt,vt præteritorum quoque & iam debitorum remiſſio valeat etiam ſine cauſa, & nulla ſecuta inſinuatione.[12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Andr. Tiraquel. *ad l. ſi vnquam. in verb. donatione largitus num 202.*

2 Secundum ea quæ ſcripſimus *Defin. prox. præced.*

3 Vt Caſtrenſ. & alij tractant *ad l. Modeſtinus 76. D. de ſolut.*

4 *l. 3. C. de vſur. l. Titius 24. D. de præſcript. verb.*

5 *Vt in l. cum quidam 17. §. ſi pupillo, D. de vſur. l. Titia Seio 87. §. vſuras. de legat. 2.* Textus eſt *in l. Modeſtinus.* iunct. *l. ſi adibus. verſ. 2. D. de donat.* Licet enim *d. l. Modeſtinus*, loquatur de vſuris futuri temporis, tamen in præteritis quoque locum habet,vt ibi firmat Caſtr. licet gl. loquatur dubitanter. Facit *d. l. cum quidam, §. Diuus Pius. l. qui ſemiſſes. eod. tit. de vſur. l. vir vſuras 54. de donat. int. vir. & vxor.*

6 Idem

Source : BIU Cujas

6 Idem Tiraq. *in d. verb. donatione largitus. nu* 178.
7 Vt illæ de quibus *in l. curabit* 5. *C. de act. empt.*
8 *Cap. salubriter. Extr. de vsur.*
9 Vnde est quod debentur etiam citra moram, aut potius quasi mora contracta ipsa & citra interpellationem, *d. l. curabit. l. liberalitatis* 16. *§.* 1. *D. de vsur. l. Iulianus* 13. *§. veniunt autem. D. de action. empt.*
10 Textus est elegans *in d. l. cum quidam* 17. *§. Diuus Pius. D. de vsur.* iunct. *l. Procula* 26. *D. de probat.*
11 Tiraq. *vbi supr. nu.* 76, post Bald. *ad l.* 1. *C. si rect. prou.*
12 Eadem enim fere in omnibus ratio est fructuum & vsurarum, *l. vsuræ* 34. *D. de vsur.*

DEFINITIO V.

Etiam iurata donatio moribus nostris debet insinuari, alioqui nulla est.

INsinuandæ donationis solemnitas, quæ per adhibitam iurisiurandi religionem iure communi remittitur,[1] iure nostro quod Gallicarum constitutionum exemplo inductum fuit non eo minus necessaria est, quod donatio sit iurata,[2] licet ad quingentos vsque aureos non ascendat. Nam nec expressa partim volũtate remitti hæc solemnitas potest,[3] ne priuatorum pactionibus iuri publico derogari videatur.[4] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Messimieu & de Sarmoye, 15. Cal. Aug. 1591.

1 Iul. Clar. *in §. donatio. q.* 18.
2 Rebuff. *ad const. de insin. donat.*
3 *l. ius publicum* 38 *D. de pact.*
4 *Cap. si diligenti.* vbi Abb. *de for. compet. c. tuis.* vbi Feli. *de testib. l. ius publicum. de pact.* Idem Feli. *in c. cum dilecta. ampl.* 5. *de rescr.* Boer. *q.* 1. *num.* 48 Adde *l. vlt. D. de suis & legit.* Vulgo tamen creditum est posse renũciari solemnitati insinuationis, si modo ea renunciatio sit iurata. Iul. Clar. *in d. §. donatio. q.* 18. *nu.* 2 post Corn. *cons.* 69. *in lit. O num* 2.

DEFINITIO VI.

Donatio insinuata præter formam mandati, præsertim mutato rerum statu, perinde nulla est, ac si nullo modo facta fuisset insinuatio.

DOnatione per soeerum genero rite facta, constitutisque hinc inde, vt fieri solet, procuratoribus ad faciendam insinuationem, donator cõsentiente donatario partem bonorum donatorum alienauerat, vt creditori satisfaceret, cui donatarius ex lege donationi dicta satisfacere debuerat. Nec eo minus tamen procuratores post trigesimum mensem insinuauerant donationem, cum hac exceptione, *præterquam quod ad bona vendita pertineret.* Quærebatur, an valeret insinuatio? Nouo enim mandato opus fuisse videbatur, quasi finito priore per emersionem, vt nostri loquuntur, nouæ causæ.[1] Cum dubitari saltem posset, an intermedio tempore, secutis præsertim venditionibus, voluntatem donator mutasset. Nam vt mandatum finitum videatur, sufficit mandatarium iustam habere causam timendi, ne contra vel præter mandatoris voluntatem mandatum exequatur:[2] & in omni mandato clausula illa subintelligatur, si res in eodem statu permanserit.[3] Accedebat, quod neque iuxta mandatum insinuatio facta fuerat.[4] Nam cum procuratores in id constituti essent, vt totius donationis insinuationem curarent, exceperant bona vendita, vt diximus. Ex qua exceptione apparebat, sciuisse illos mutatum rei statum per intermedias alienationes.[5] Proinde tanto magis imputari iis poterat, cur nouum mandatum non expectassent.[6] Maxime cum earum rerum, quæ venditæ fuerant, vsumfructum sibi in donando excepisset,[7] easque ipsas res post donatarij generi mortem ad neptem ex filia peruenire voluisset.[8] Neque enim verisimile erat aliter consensurum fuisse donatorem insinuationi, quam si aliquid sibi daretur in vicem excepti vsusfructus, quem alienãdo amiserat,[9] & neptis indemnitati consuleretur.[10] Non enim dici poterat pœnituisse donatorem collatæ in neptem liberalitatis, cum eam ipsam heredem postea instituisset,[11] prohibito etiam patri vsufructu.[12] Eratque probabilius donationem in generum à socero collatam fuisse contemplatione filiæ & liberorum ex ea susceptorum, quam eo animo vt per donatarij personam bona illa ad extraneos, id est, ex alio matrimonio susceptos liberos peruenirent. Nam licet onus fideicommissi ratione partis bonorum donatario iniunctum coniecturam præbeat, quod donator liberum de reliquis disponendi arbitrium donatario relictum voluerit,[13] credibile tamen est, cogitasse eum, futurum vt in iis etiam bonis præferret liberos ex ea susceptos, cuius contemplatione donationem meruisse se intelligeret.[14] Denique nõ potuerat insinuatio fieri sub exceptione, quæ nec verbis, nec sententia mandati continebatur: quandoquidem eo tempore de venditionibus postea secutis non cogitabatur.[15] Atqui mandatum diligenter & ad vnguem implendum est.[16] His itaque rationibus motus Senatus pronunciauit, nõ valuisse insinuationem, nec consequenter donationem.[17] *Ita Senatus* in causa liberorum Ludouici Machet, 13. Cal. Decemb. 1592. de qua SC. 11. 13. & seqq. de reuoc. donat.

1 Sic enim Bald. loquitur *in l. mandatum. C. mandat.*
2 *l. si cum Cornelius* 82. *D. de solut.*
3 *Arg. l. cum quis* 38. *in prin. eod. tit.*
4 Cum tamen mandati fines diligenter custodiendi sint, *l. diligenter* 5. *D. mandat. l. maritus* 21. *C. de procur.*
5 Nam ex alienatione post donationẽ facta inducitur reuocatio donationis saltem quãtum ad res donatas, *l. cum hic status* 32. *§ si maritus. D. de don. int. vir. & vxor. l. si maritus* 12. *C. eod.*
6 *d. l. si Cornelius.*
7 *Vt in l. quisquis* 28 *C. de donat.*
8 Scilicet per fideicommissum donationi insertum, *vt in l.* 3. *C. de donat. quæ sub mod.*
9 *l. apud Celsum* 4. *§ quæsitum. D. de dol. mal. except.*
10 Vt aliquid vice permutati dominij restitueretur.
11 Præsumitur enim quisquis heres instituitur omnium dilectissimus fuisse testatori, & ideo semper in dubio præsumendum est pro herede, *l. Sempronius* 47. *de legat.* 2.
12 Quem vtique potuit prohibere, *Auth. excipitur. Cod. de bon. quæ liber.*
13 Vt inclusio vnius sit exclusio alterius, *vulg. l. cum prætor* 2. *D. de iudic. l. ex eo* 18. *D. de testib.*
14 Vt hoc saltem haberent illi, quod propter matrem ad patrem peruenisset, *arg. l. dotem* 6. *de collat. bonor. l. generaliter* 6. *§.* 1. *C. de institit. & substit.*
15 *Arg. l. non potest* 22. *D. de iudic. l.* 1. *§.* 1. *D. de vsur.*
16 *d. l. diligenter* 5. *in fi. D. mand.* nisi cum mandatum impletur per æquipollens, *vt in l. vlt. in fi.* iunct. *gl. ead.*
17 Quæ scilicet nõ potuit valere, nisi ex die insinuationis, nihil porro interest, an insinuatio nulla facta sit, an vero minus rite sit facta, *l. quoties* 6. *D. qui satisf. cog. l.* 2. *D. de auctor. tut.*

DEFINITIO VII.

Donationes à parentibus in liberos collatæ etiam ad æqualitatem inter eos inducendam non magis valent, quamuis iuratæ sint, quam cæteræ.

DOnatio inter viuos à patre collata inter liberos extra contractum matrimonij,[1] licet iuramento confirmata, non potest eo iure aliter valere, quam si fuerit insinuata,[2] nec si per eam inducatur, quæ multum fauorabilis est inter liberos æqualitas.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 4. supr. famil. erciscund.

1 Nam si in contractu matrimonij facta sit, aliud est, cum ex stylo Senatus nostri donatio huiusmodi non egeat insinuatione, quamuis nec iurata sit.

Source : BIU Cujas

2 Quia lex noſtra prouincialis generaliter loquitur, niſi quod excipit donationes in cõtractu matrimonij factas. Ergo in contractibus non exceptis generaliter intelligenda eſt, *l. in fraudem 15. in fi. D. de teſtam. milit. l. 1. §. generaliter. de leg. præſt.*

3 *l. illud 20 C. de collat.* iunct. *l. vt liberis 17. eod. l. ſi ita legatum ſit 12. de condit. & demon.*

DEFINITIO VIII.

Donatio inter viuos citra inſinuationem nõ valet, etiamſi donator eam ſolemnitatem expreſſim remiſerit, adeoq; tempore peſtis. Valebit tamen tanquam cauſa mortis, ſi aliud nihil impediat.

INter viuos donatio abſenti facta notario ſtipulante, ab eo, qui peſte correptus iamiamque moriturus inſinuationis neceſſitatem donatario expreſſis verbis remiſerat, non eo magis poſt ipſius donatoris mortem à donatario agnoſci & acceptari potuit.[1] Nec ſi aduerſus defectum inſinuationis velit in integrum reſtitui ex capite ignorantiæ, quãtumuis iuſtæ & probabilis, audiẽdus erit,[2] quia nec poſt donatoris mortem ratam habere poteſt notarij ſtipulationem,[3] nec de inſinuatione tractare eo tempore, quo donator ipſe, cuius potiſſimum eſt inſinuare,[4] inſinuationi conſentire amplius non poſſit, finito quoque per ipſius mortem mandato, quod procuratori ad inſinuandam donationem conſtituto dederat.[5] Neque vero ſolemnitas hæc à donatore remitti potuit, cum iuris publici ſit non priuati.[6] Sane non eo minus valebit donatio iure vltimæ voluntatis, adeoque donationis cauſa mortis, ſi aliud nihil obſtet, concurrantque omnia, quæ in eam rem ſunt neceſſaria;[7] maximè propter vim & auctoritatem iuriſiurandi, quod adhibitum proponebatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore in relationibus libellorum, 11. Cal. Iul. 1593.

1 Nec enim poteſt iure noſtro valere donatio, quæ nõ fuit inſinuata, cuiuſcunque tandem ſummæ ſit. Intellige niſi habuerit ſuum effectum per traditionem realem.

2 Non enim videri poteſt læſus aut deceptus, qui iure cõmuni & publico vtitur, *l. vlt. C. de in integr. reſtit. minor. l. inter eos 51. §. pen. D. de fideiuſſ.*

3 Siquidem ratihabitio non poteſt ſequi rebus non integris, & cum medium eſt inhabile, *l. pen. D. rat. rem haber. l. Pannonius 86. de acq. hered.*

4 Inſinuare enim magis proprium eſt donatoris quam donatarij.

5 Conſtat enim mandatum finiri morte, *l. inter cauſas 26. D. mandat.*

6 Dixi *Defin. ſup. eod.*

7 In dubio enim capienda eſt ea interpretatio, per quam actus ſuſtineatur, *l. quoties in ſtipulationibus 80. de verb. oblig. l. quoties 12. D. de reb. dub.*

8 Placet enim noſtris, iuſiurandum habere vim clauſulæ, *omni meliori modo, ex l. cum pater 77. §. filius matrem, cum ibi not. de legat. 2.*

DEFINITIO IX.

Donatio inter viuos non inſinuata cum inſinuari deberet, poteſt reuocari ex ſola pœnitentia citra abſolutionem & in integrum reſtitutionem.

CVm donatio, licet iurata nõ aliter valeat, quam ſi inſinuata ſit cuiuſcunque quãtitatis proponatur, dum ne in contractu matrimonij facta ſit,[1] conſequens eſt, vt quamdiu non eſt inſinuata, reuocari quandocunque poſſit ex ſola pœnitentia,[2] nec in eam rem aut abſolutione, aut in integrum reſtitutione vlla opus eſt,[3] quia nec iuſiurandum ſupplet defectum inſinuationis ſtatuariæ,[4] nec ſtatuto legique municipali eam ſolemnitatem inducenti renũciari vllo modo poteſt.[5] *Ita Senatus* in cauſa N. Reydet, 13. Cal. Ian. 1594.

1 Vt ſcripſimus *Defin. 2. & paſſ.* alibi *ſupr. hoc tit.*

2 Prius enim eſt vt donatio ſit inſinuata, quam vt valeat. Et rurſum, prius eſt vt valeat, quam vt reuocari ex pœnitentia non poſſit, *l. poſſeſſionem 3. & ſeqq. l. velles netne 6. & paſſ. C. de reuocand. donat.*

3 Neque enim vnquam danda eſt reſtitutio ei, qui ipſo iure munitus eſt, *l. in cauſa 16. D. de minor. l. Imperatores 13. de reb. author. iudic. poſſid.*

4 Quamuis ſuppleat defectum inſinuationis legalis, vt dixi *Defin. 5. ſup.* ex Iulio Claro, qui dicit communem *q. 18. in §. donatio.*

5 Ne vis fiat legibus, quarum auctoritas ſemper potior eſſe debet, *l. non dubium 5. in fi. C. de legat. l. ſi quis inquilinos 112 §. vlt. de leg. 1. l. iuris gentium 7. §. & generaliter. D. de pact.* vbi ſcripſi in Rationalibus.

[DEFINITIO X.

Etiam non inſinuata donatio iuſtam cauſam præbere poteſt alteri contractui inter alios initi ad tertium obligandum.

DOnatio inter viuos nõ inſinuata, quæ inſinuari debuit, valere quidem non poteſt, vt ex ea poſſit vel agi vel excipi.[1] Sed tamen ſi alteri cõtractui cauſam inter alios præbuerit, non eo magis ſequens contractus conſtituetur irritus, quaſi nullam habeat cauſam,[2] ſi modò nuda donatoris voluntas etiam citra ſpeciem donationis pro iuſta cauſa eſſe poſſit,[3] cùm ex donatione quãtumlibet nulla etiam voluntas colligatur.[4] Finge Titium trãdidiſſe tibi centum, vt ea redderes Mæuio, cui ea inter viuos donata volebat, nec fuiſſe factam inſinuationem, te verò ea centum Męuio promiſiſſe, non poteris ſolutionem recuſare eo prætextu quaſi ob defectum inſinuationis & nullitatem donationis, ſine cauſa te obligaueris.[5] Sublata namque cauſa donationis ſupereſt cauſa voluntatis, quæ ſufficit ad validitatem poſterioris contractus.[6] Planè ſi donator re integra reuocet donationem, non erit ſcienti tibi permittendum, vt contra eius voluntatem ſoluas Mæuio.[7] *Ita Senatus* in ea ſpecie, de qua Defin. 5. ſup. depoſ.

1 Et ita debet accipi quod toto hoc tit. ſcriptum eſt donationem non inſinuatam non valere.

2 Quæres ſi non contractus nullitatem ſaltem doli exceptionem ſolet inducere, *l. 2. §. circa. D. de dol. mal. except.*

3 Quia in traditionibus rerum quodcunque pactum valere certum eſt, *l. in traditionibus 44. de pact.* etiam quod alioqui non valeret, *l. venditor 13. D. comm. præd. l. ei fundo 19. D. de ſeruit. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.*

4 *l. vlt. D. de reb. eor. qui ſub tut. el. l. licet 20. de adim. legat.*

5 Cauſa enim ſatis iuſta illa eſt, quod pecuniam tibi ea lege traditam acceperis, *d. l. 44. de pact. & d. l. vlt. C. de pact. int. empt.*

6 *Vt in l. cùm is 32. §. mulier. de cond. indeb.*

7 *l. 77. §. Mæuio. de leg. 2. & l. ſi cùm Cornelius 81. D. de ſolut.*]

CODI;

CODICIS FABRIANI

DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAUDIÆ SENATU TRACTATARUM,

LIBER NONVS.

TITVLVS PRIMVS.

QVI ACCVS. NON POSS.

DEFINITIO I.

Recriminatio non permittitur, nisi pro delicto maiore. Prior autem videtur accusasse, qui prior crimen denunciauit.

RIMINANDI facultas accusatis hodie denegatur, priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint, etiamsi suas, suorumve iniurias exequantur, vt intelligant non relatione criminum, sed innocentia purgare se debere.[1] Hoc ita si non maius & grauius crimen sit quod accusatori obiicitur.[2] Quo enim atrociora delicta sunt, eo non solum seuerius, sed etiam citius puniri debent.[3] Cum autem quæretur, vter prior accusauerit, non illud inspiciemus, vter prior aduersarium in ius vocari curauerit, sed quis crimen prior denunciauerit.[4] Quod si rixa facta proponatur, illud tantum inspiciendum erit quis prior deliquerit, atque ita rixæ occasionem dederit.[5] Nam si is, qui tibi vulnus inflixerat, postea iniuriis à te lacessitus iudicem prior adierit, criménque denunciauerit, non ideo prohiberis iniuriæ, quæ tibi primum adeoque grauior facta est, vindictam persequi.[6] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Non. Februar. 1589.

1 *l. is qui reus 5. D. de public. iudic.*

2 *l. neganda 19. C. hoc tit.* Ioan. Papon. *lib. 24. tit. 2 §. 1.*

3 *l. cum reis 18. C. de pœn.* Vide de hac quæst. Iulium Clar. *lib. 5. sentent. in præt criminali q. 14. nu. 12. vers. tertius est casus. vsque ad nu. 13.* vbi distinguit, an nomen rei sit iam receptum inter reos, an non? Vt priore casu possit accusare de maiori crimine quemcunque etiam suum accusatorem, non autem de pari vel minori, nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur. Posteriore vero possit alium quidem quam suum accusatorem accusare de crimine maiori, suum vero accusatorem non item, nisi suam iniuriam prosequatur.

4 Quamuis sola denunciatio criminis non faciat, vt quis sit inter reos, sed sola contestatio, quæ fit ex interrogatione iudicis & responsione rei, siue contestatio illa vera sit, siue ficta. Idem Clarus *vbi sup. nu. 13.* Aliud est, si inter plures iudices eiusdē delicti quæratur quis præuenerit. Qui enim prius inquisitionem transmittit, censetur præuenisse, nisi alter reū capi fecerit, maxime si captura procedat de grauiori delicto. Idem Iul. Clar. *in d. §. vlt. q. 38. in fin.*

5 Nec enim aliud crimen est, quod in eadem rixa admissum est, etsi perpetuo is damnum dedisse videtur, qui damni occasionem dedit. Dedit autem quisquis auctor fuit rixæ, id est, qui prouocauit. Etsi enim prouocatus, qui delinquit, non ideo in totum excusatur, mitius tamen punitur. Iul. Clar. *in d. §. fin. q. 60. nu. 18* post Boer. *cons. 4. nu. 28.*

6 Ne alioquin grauiori accusationi per leuiorem præiudicetur, *contra l. rei maiori 21. D. de except.* Vide Marsil. *cons. 137. n. 8.* Ioan. Papon. *in syntag. Arrest. lib. 22. tit. 5. arrest. 1.* Iul. Clar. *lib. 5. §. homicidium. nu. 33. vers. sed quomodo probatur.*

DEFINITIO II.

In accusando homicida potior est causa liberorum, deinde vxoris, tertia parentum, postrema agnatorum & cognatorum, iuxta ordinem succedendi.

SI is, qui ab alio occisus est, liberos & parentes, & vxorem reliquerit, in vindictæ persecutione potior est causa liberorum.[1] Si liberi non sint, vxoris.[2] Si vxor non sit aut persequi nolit, parentum: Post parētes agnatorum & cognatorum proximiorum.[3] Præfertur autem vxor non tantum agnatis & consanguineis, sed etiam parentibus, quia licet ab iis anteuertatur in causa successionis,[4] eius tamen interest magis quam cæterorum, propter indiuiduam illam vitæ societatem, quæ per matrimonium contracta mariti morte dissoluitur.[5] Ob idque tanto magis præferenda est cæteris post liberos, quod hereditatis lucrum amittat, quæ ad proximiores agnatos aut cognatos deuoluitur, ne & amissi mariti & bonorum ipsius omnium iacturam sentiat.[6] Quod si ex viri morte mulier quoque lucrum aliquod senserit propter pacta nuptialia, non eo magis à vindictæ persecutione remouebitur, quia nec agnati post vxorem persequi prohibentur, quamuis ad eos totius hereditatis commodum perueniat.[7] Quid tamen si suspecta sit, forte cuius vir à filio, quem ipsa ex alio marito susceperat, occisus proponatur? Licet non probetur conscia criminis, non tamen obstabit parentibus aut consanguineis, aut agnatis, quominus illi & instituere accusationem possint & præferantur. Nam & ex hac causa agnatos patentibus

aliquando prælatos fuisse compertum est.[3] *Ita Senatus* in causa Ioannis Raffin, 5. Id. Aug. 1593.

1 Quoties enim multi sunt qui velint accusare, ad quos etiam de iure spectet ius accusandi, ille præferendus est, qui suam vel suorum iniuriam persequitur, vt extraneo accusare volenti præferatur. Inter eos verò, qui suam vel suorum iniuriam prosequuntur proximior præfertur, si autem omnes sint in pari gradu, omnes simul admittuntur. Iulius Cla. post alios quos citat *in §. vlt. q. 15. nu. 6.* vbi addit, inter plures extraneos accusare volentes, iudicem posse & debere eligere magis idoneum, per text. *in l. si plures, D. de accusat.*

2 Potior enim est causa vxoris scilicet post liberos, & ita intelligendum est, quod scribit Ioa. Papon. *li. 24. tit. 2. §. 3. & 4.*

3 Nimirum, qui possint succedere iure hereditario. Nã ius prosequendæ vindictæ est hereditarium, *l. sororẽ. C. de his quib. vt indig. & in l. quamuis C. ad leg. Iul. de adulter. l. si crimen 10. l. vxor tua 4. C. hoc tit.* & Ioan. Papon. *d. Desin. 24. tit. 2. §. 2.*

4 *l. vnic. C. vnde vir & vxor. l. vlt. C. quor. bonor.*

5 *l. 1. D. de rit. nupt.*

6 *Argum. l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de instit. & substitut.*

7 Nihil enim commune habet causa successionis cum persecutione criminis & vindictæ *l. si pro fure 7. §. 1. D. de cond. furt.*

8 Propter suspectam collusionem proximioris. Papon. *vbi supr. §. 4.* Qui vero non possint accusare, vide apud Clar. *quæstion. 14.*

DEFINITIO III.

Pendente accusatione de grauiore crimine, nihil interim pronunciandum est de leuiore.

DElatus de leuiore crimine, siue ab eodem, siue ab alio accusatore deferatur de maiore, non potest condemnari de leuiore, quin plene cognitum sit de maiore, vt consequenter vtraque accusatio eodem iudicio terminetur.[1] Finge leuius crimen non nisi exilio coercendum, grauius vero capitis supplicio plectendum. An non fuerit absurdum in exilium mitti eum, qui capite puniri debeat?[2] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Baudin, & N. De la Val. 2. Decembr. 1595.

1 Arg. eorum, quæ notat Iulius Clar. *in §. fi. q. 14. nu. 12. vers. & hoc etiam dato.*

2 Ita enim fieret, vt minoris criminis condemnatio maioris impunitatem adferret, quod esset absurdum. Semper enim grauiora sunt & seuerius & diligentius coercẽda, vt dixi *Desin. 1. supr. ex l. cum reis 18. C. de pœn.* Nihil tamen vetat eidem personæ diuersas pœnas corporales per eandem sententiam irrogari, quo casu distinguendum est, an sint compatibiles, an non: vt si sint, omnes mandentur executioni, sic tamen vt incipiatur à minore, si vero non sint compatibiles, eligat iudex quam velit mandari executioni, vt eleganter tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 99. nu. 9.* vbi vide.

[DEFINITIO IV.

Condemnatus ad triremes nouam accusationem instituere non potest, sed inchoatam prosequi potest.

DE eo qui ex causa publici iudicij cõdemnatus fuit ad triremes aut perpetuas aut temporales, aliamve pœnam, quæ vel ciuitatem solam adimat, vel cum ciuitate etiam libertatem,[1] dubitatum sæpius est in Senatu an admitti possit ad accusationem: Videbatur enim omnimodo arcendus ab accusatione, quæ iuris ciuilis est,[2] cùm non habeat caput in ciuitate is, qui ciuitatem amisit, multo minùs qui libertatem.[3] Sed illa tamen distinctio tandem placuit, quæ & prudentibus placuisse videtur,[4] vt nouam accusationem instituere prohibeatur, sed inchoatã prosequi non prohibeatur aduersus quoscunque,[5] multo magis contra suum accusatorem: Quod etsi generaliter obtinet, maiorem tamen habet rationem si condemnatus suam suorumve iniuriam prosequatur.[6] *Ita Senatus* inter fratres Gauent. 6. Iunij 1614.

1 Sunt enim diuersa genera pœnarum etiam capitalium, *l. sunt quidam 17. l. capitalium 28. D. de pœn.*

2 Est enim totum ius ciuile comparatum propter accusationes & actiones, vt constat *ex l. 2. de orig. iur.*

3 *d. l. sunt quidam l. 3 §. vlt. & l. 4. D. de capit. minut.*

4 *in l. is qui reus. in fi. D. de public. iudic.*

5 Iul. Clar. qui dicit communem in *pract. crim. q. 14. nu. 15.*

6 Quo casu etiam infamibus personis agere & accusare permittitur, quæ alioquin repellerentur. Iul. Clar. *ibid.*]

TIT. II.

DE ACCVS. ET INSCRIPT.

DEFINITIO I.

Reus pendente accusatione retinet liberam bonorum suorum administrationem, dum nihil in fraudem faciat.

NOn est reo aufferenda bonorum administratio pendente cognitione de crimine.[1] Itaque potest interim debitor creditoti rei soluere, & ex contrario reus debitor creditori.[2] Præterquam si læsæ maiestatis crimen obiectum proponatur.[3] Idem de bonorum alienatione iuris est,[4] dum ne quicquam in fisci aut accusatoris fraudem fiat.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 16. Cal. Ianuar. 1588.

1 Excipe reum læsæ maiestatis & repetundarum, *l. ex iudiciorum 20. D. hoc tit. l. vlt. C. ad leg. Iul. maiest.* Vide *Desin. 5. nu. 3. infr.*

2 *l. reo criminis 41 & seq. D. de solut.* vbi ratio redditur, quod alioqui innocentes plerique necessario sumptu egerent.

3 *d. l. vlt. C. ad leg. Iul. maiest.* Adde etiam crimen repetundarum *ex d. l. iudiciorum.*

4 Vide Guid. Pap. *q. 76. nu. 3.* remissiue, & Dida. Couar. ista eleganter tractantem *in lib. 4. Decret. 2. part. c. 6. §. 8. nu. 7.*

5 *Arg. l. post contractum 15. cum ibi not. D. de donat. l. si aliquis 7. D. de mort. caus. donat.* Alia quæstio est, an ei, cuius bona sunt annotata aut etiam publicata propter contumaciam, debeãt illa restitui si compareat & se defendat? De qua vide Iul. Clar. *q. 44.* vbi distinguit, an compareat intra annum an post annum. Vide *l. 1. de requir. reis.*

DEFINITIO II.

Qui alium detulit non est condemnandus in expensas litis, nisi conuincatur de vera & manifesta calumnia.

EXtat Senatusconsultum, quo cauetur, ne delatores criminum expensas litis prorogare compellantur, præterquam si accusare etiam velint, & in crimen subscribere. Sed ad eos delatores id pertinere visum est, qui non per calumniam manifestam detulerunt.[1] Calumniatores enim non modo litis sumptibus,[2] sed etiam mulcta pecuniaria, adeoque si res postulabit, capitali pœna puniri debere placuit.[3] Sane si probabilem deferendi criminis causam quis habuerit, non illud etiam ab eo exigimus, vt sufficientes & plenas adferat probationes.[4] Sufficit enim, vt nihil per calumniam fecerit.[5] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine, contra procuratorem iurisdictionalem Comitatus de Chastillon apud Sebusianos meos 5. Id. Iun. 1590.

1 Duplex enim calumnia est, vna vera, alia præsumpta, vt pluribus tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q. 62. nu. 4. vers. pro resolutione, & nu. 6.* vbi vide.

2 Iul. Clar.

Source : BIU Cujas

2 Iul.Clar.*vbi sup.l.3.in fi.C.qui accus.non poss.*

3 Calumniantes enim poscit ad vindictã similitudo supplicij,id est,pœna talionis,*l.vlt.l. non prius 7.in fi.& pass. C.de calumn.* & præterea pœna infamiæ,*l.nostris 8 & l pen.eod.tit.l. vlt.C.hoc tit.l. sunt quædam 9.in fi.de extr.crim.*

4 Est enim illa tantum præsumpta calumnia cum accusator deficit in probatione.Iul.Cla.*d.q.62 n 4.& 6.* nec ei prodest,quod iurauerit de calumnia,*tibi.n.7.* Vide *l si cui 7.D.h.t.*

5 Id est,sciens,aut cum scire possit innocentẽ esse illum, quem accusat.Illa enim demum vera calumnia est.Excusatur tamen etiam à præsumpta, si habeat pro se euidentia aliqua indicia,puta famam,vel auditum à fide dignis,vel quid simile,Idem Iul.Clar.*vbi sup.nu.8.*

DEFINITIO III.

Indicium, quod ex vnius testis dicto proficiscitur, sufficit ad condemnandum non ad pœnam criminis,sed ad sumptus litis.

ACcusatus de crimine,si ab vno tãtum teste impetatur,[1] neque condemnandus est,neque testi obiiciendus, nec rursus omnino absoluendus,[2] sed interim dimittendus,quousque amplior criminis probatio facta sit,[3] & nihilominus in expensas litis condemnandus.[4] *Ita Senatus* in causa Mauricij Iacquier Tarentasiensis,Prid.Cal.Iunij 1591.

1 Intellige de teste,qui faciat indicium non rãtum facti, vt Baldus loquitur *in l.seruos.C.de testib.* id est,quod dirigit iudicem in viam perscrutationis ad inquirendum,sed etiam indicium iuris,quod non aliter contingit, quam si sit ille omni exceptione maior.Iul.Clar.*in pract. crim. q.21.nu.2. vers.vnus testis.* post Ruin.*cons.147.nu.2.lib.5.*

2 Cum possit quod ex probatione deest aliquando per alium testem repleri.

3 Quod Gallice dicimus *plus amplement informé.*

4 Tum posset vnus ille testis facere indicium sufficiens ad torturam.Clar.*d.nu.2.& q.53 nu.18.*

DEFINITIO IV.

Accusatus siue absolutus sit,siue leuius quã oportuit condemnatus,non potest iterum accusari de eodem crimine,sed de alio potest,vt tanto grauius puniatur.

AB accusatore publico delatus de crimine & simpliciter absolutus,id est,non addita clausula *li.,alio non apparente*,quæ vt plurimum addi solet,ob idipsum crimen iterum accusari non potest,[1] siue apud eundem,siue apud alium iudicem,non solum à procuratore fisci, cui haud dubie obstaret exceptio rei iudicatæ,[2] sed nec ab eo qui priuatam velit iniuriam prosequi,nec si eo inaudito lata sententia proponatur.[3] Etsi enim verum est sententiam inter alios latam aliis nocere non debere,[4] hoc tamen iure vtimur, vt vindictæ persecutio non ad priuatos pertineat, sed ad fiscum aut eum, qui fisci loco sit. Nisi quod ad pœnam pecuniariam,quę in vicem eius quod interest infligi solet.[5] Hactenus enim saluam priuato actionem esse, nec ei rem iudicatam obstare verius est.[6] Ergo si priore iudicio secuta fuerit condemnatio, sed leuior quam delicti atrocitas postularet,multo minus permittendum est,vt semel condemnatus iterum de eodem crimine accusetur, ob id solum,vt grauiores & meritas sceleris sui pœnas luat.Id enim postulat,& omnino euincit auctoritas rerũ iudicatarum.[7] Sane si noui criminis idem reus fiat, nihil prohibebit bonum iudicem sic ferre sententiam, vt quod priori condemnationi defuit posteriori adiiciat,[8] & vtriusque criminis pœnam cumulet,quo efficiat posterioris grauiorem.[9] *Ita Senatus* in causa Parisij Cheneuier, & Pantaleonis Raymondé,circiter Idus Iunij 1591.

1 *l.Senatus censuit,* vbi gl.& Bart.*D.h.t.* Cyn.*in l. nullum. C. de testib.* Papien.*in form.inquisit.vers. hæc est quædam inquisitio. nu.8.* [Intellige si sit absolutus. Aliud enim est si Senatus ita pronunciauerit, *A mis l'accusé hors de cour & de procés.* Tunc enim potest procurator generalis ex nouis probationibus iterum accusare, nec eget supplicatione ciuili in criminalibus, licet in SC.non sint adiecta verba *alio non apparente.Ita Senatus* Cal.Iunij 1612.]

2 *tot.tit.de except.rei iudic.*

3 Intellige nisi magna ex causa,vt loquitur Vlp. *in l. si cui crimen 7.§.ijsdem criminibus.D.hoc tit.*

4 Vt scriptum est *in d.§.ijsdem. & in l.1.D.de except.rei iudic.*

5 Itaque sufficit latam esse sententiam absolutoriam cum eo cui agenti ius fuit,*arg.l.si ideo 55.D.de euict.*

6 Vt ita accipiatur quod scriptum est *in d.§.ijsdem.*

7 *d l.Senatus* 14.vbi gl.Bar. & alij,*D.hoc tit.* Ioan.Papon.*in syntag.lib.19.tit.8.De la force & authorité des iugemens.§.10.*

8 Multo magis si recidat in idem crimen,vt tractat Papo. *d.§.10 in fin.*

9 Cumulatio enim delictorum necessatio trahit secum cumulationem pœnarum.

DEFINITIO V.

Etiam in atrocissimis delictis non est permittenda accusatio, quæ certum auctorem nullum habeat,præsertim si impetatur memoria defuncti.

ETsi crimina quædam sunt quorum atrocitatẽ ius ita constitui æquum fuit, vt memoriam defuncti hominis accusare, adeoque condemnare liceret,quale inter cætera illud est perduellionis, qui hostili animo in Principem aut Rempubl.animatus fuit,[1] aut eius qui ex lege Iulia repetundarum reus fieri potuit,[2] non tamen facile & temere, aut passim id permittendum est,[3] sed ita demum si certus accusator se offeret,qui & eius conditionis, ac existimationis sit, vt ab accusatione repelli non debeat,[4] & accusationis fidem inscriptionis periculo facere paratus sit.[5] Idque Senatus noster constituit, cum clarissimi cuiusdam viri,qui inter Consiliarios Principis locum moriens tenuerat, memoria per incerti accusatoris audaciam impeteretur, nec de accusationis veritate vel inquiri passus est,9.Cal.Iul. 1592.

1 *l.vlt.D.ad leg.Iul.maie.* Iul.Cla.*in § læsæ maiestatis.nu.16.*

2 *l.ex iudiciorum 20.h.t.l.2.D.de leg.Iul.repetund.*

3 Quia regulariter crimina & pœnæ finiuntur morte, *l.si pœna 20.D.de pœn.* Nec possunt pœnæ incipere ab herede,nisi lis cum defuncto fuerit contestata *d l.ex iudiciorum.l.defuncto 6.D de public.iudic.l.1.C.si reus vel accus.mort.fuer.* Iul. Clar. *in pract.crimin.q.51.nu.12.& 13.* Vbi excipit crimina hæresis,læsæ maiestatis,repetundarum,peculatus, homicidij sui ipsius ob conscientiam sceleris patrati.Vide eundem Iul.Clar. *in §.haresis.nu.21.& in §.læsæ maiestatis.nu.16.*

4 Multi enim sunt qui ab accusatore repelli debent, aut ob suam infamiã,aut ob aliquam aliam cõditionem De quibus omnibus vide Iul.Clar.*pract.crim.q.14.per tot.& q.15.*

5 Ne tam facile quis prosiliat ad tanti criminis accusationem,*l.si cui crimen 7. D. hoc tit.* Text. est accommodatus *in l. non prius 7.C. de calumniat.*

DEFINITIO VI.

Reo, qui & obiectionem testium passus, & ad iustificationes suas admissus fuit,non est danda dilatio ad respondendum,vt aiunt,per attenuationem.

NOn est reo concedẽda dilatio,vt ad accusatoris petitionem peracta litis criminalis solemnitate per attenuationem respondeat,[1] quoties reo commissi & obiecti sunt, &, vt Pragmatici loquuntur,confrontati testes, & ad innocentiæ probationes,quas iustificatorias vocant, admissus reus fuit, quoniam eo tempore accusationem attenuare debuit quo testes sibi commissos vidit.[2] Igitur responsionibus per attenuationem tunc locus erit,cum rei

Source : BIU Cujas

confeſſio ſolemnem iudicij criminalis formam excluſerit.[3] *Ita Senatus* in cauſa Iacobi Faure & Henrici Pic,10.Cal.Febr.1593.

1 Nec enim reſpõſiones iſtæ per attenuationem ſunt defenſiones illæ,quas placet nunquã eſſe auferendas reo,quin admittatur ad eas ante condemnationem,& quas nec de plenitudine poteſtatis Princeps adimere poteſt reo, vt ex communi noſtrorum ſententia tractat Iul. Clar.*in §.fi.q.49.nu.*13. & 14. ſunt enim eiuſmodi defenſiones illæ, quas nos vulgo iuſtificationes,aut facta iuſtificatiua appellamus.

2 Alioqui ſuſpectæ ſunt iuſtificationes quæcunque poſt obiectos teſtes allegantur, tanquam per dolum & mendacij excogitatæ.[Si tamen per imperitiam iudicis inferioris condemnatus quis ſit in dictis teſtium,quos ſibi committi noluerit,cùm tamen de pœna corporali ageretur, ſeque dictis teſtium ſtare velle etiam coram iudice,& vt fit,cum iuramento declarauerit, poteſt in cauſa appellationis idipſum negare, quod iam negauerat in priore inſtantia & omni modo ſunt committendi teſtes, priuſquàm vel ad diffinitiuam ſententiam, vel ad habendam de reo quæſtionem peruenire poſſit, quia numquam auditur perire volens,*l.non tantum 6.de appel. Ita Senatus* in cauſa Claudij Iaquard,7. Iunij 1613.]

3 Nam contra eum qui ſponte confeſſus eſt non proceditur per obiectionem teſtium,quia nec neceſſe eſt,cum in cõfitentem nullæ aliæ ſint partes iudicis, niſi in condemnato, quo magis permittendum ei eſt, vt defenſiones ſuas alleget ad extenuandam accuſationem. Iul. Clar.*d. nu.*15.*& q.*64.*nu.* 44. *& q.*65.*nu.*1.

DEFINITIO VII.

Alienationes factæ pendente lite ab eo, qui liberam rerum ſuarum adminiſtrationem retinuit,non ſunt reuocandæ ſi fraus nulla interuenerit,nec tamen à iudice facilè permittendæ.

QVod ſupra diximus,[1] lite pendente nõ aufferri reo bonorum ſuorum adminiſtrationem, ideoque & ei ſolui poſſe, præterquam in exceptis criminibus,id eſt,maieſtatis & repetundarum;[2] ita accipiendum eſt, vt ſi interea ex bonis ſuis aliquid vendiderit reuocari venditio poſtea non poſſit, ne ſecuta quidem condemnatione,niſi aut poſt ſententiam & appellatione pendente facta venditio ſit ab eo,qui publicationis & bonorum ademptionis pœnam merebatur. [3] aut in fraudem fiſci & pœnæ pecuniariæ alienatio facta proponatur.[4] Quæ fraudis præſumptio quibus caſibus, & ex quibus indiciis colligitur alio loco à nobis diffuſe tractatum eſt. [5] Donationes ſolæ exceptæ olim fuerant, & quidem eæ duntaxat quæ poſt contractum capitale crimen factæ eſſent,[6] & ita demum ſi condemnatio quandoque ſecuta eſſet,[7] quoniam ita ius erat,vt ex capitalibus delictis omnib. aut bonorum omnium, aut ſaltem partis ademptio irrogaretur. [8] Hodie igitur cum ex perpaucis criminibus publicatio bonorum fiat,[9] conſequens erit permiſſas donationes in cæteris niſi fraus facta ſit pœnę pecuniariæ.[10] Quid autẽ ſi reus petat à iudice, vt vendere ſibi aliquid liceat? Non debet iudex,multo minus Senatus permittere, ſi non aliqua neceſſaria,aut probabilis vẽdendi cauſa allegetur, [11] quamuis etiã citra permiſſionem eſſet venditio valitura. Nam facta vltro venditione, ſaluum maneret ius fiſci aduerſus emptorem,ſiquid à reo in fraudem, & per colluſionem quãdocunque factum probaretur, [12] quod permiſſa venditione ſecus eſt.[13] Itaq; imputet ſibi qui cum liberam diſtrahendi poteſtatem haberet etiã ſine cauſa, dummodo non in fraudem, adire tamen iudicem maluerit. [14] Iuſta porro diſtractionis cauſa eſt, vt in ſumptus litis aut alimẽtorum pecunia erogetur.[15] Quo tamẽ etiam caſu ne qua fraus fiat ſolet Senatus decernere, vt acceptum pretium penes ſcribam & actuarium (grapharium appellãt) deponatur,per cuius manus poſtea tantũ reo præſtetur,quantum Senatui æquũ & iuſtum videbitur.Etſi enim alienationes quę cauſam habent neceſſariam nunquam prohibitæ cenſentur,[16] facile tamen eo prætextu fraus fieri poſſet, ſi non aduerſus fraudem huiuſmodi veluti remedio conſuleretur.[17] *Ita Senatus* in relationibus libellorũ in cauſa Stephani Tornier concuſſionum rei,7. Calend.Febr. 1593.

1 *Deſin.1.ſupr.eod.*

2 *l.ex iudiciorum* 20.*D.de actuſ.*iunct.*l.reo* 41.*&ſeq.D.de ſol.*

3 *Vt in l.chirographis* 57.*§.1.D.de admin.tutor.*

4 Nunquam enim fauendum eſt fraudibus,*l.per tot.tit.quæ in fraud.credit.D.& C.*

5 *Lib.7.Coniect.c.vlt.*ex not.per Bart.*in l.poſt contractum* 15. *D.de donat.*

6 *d.l.poſt contractum.l.ſi aliquis* 7.*D.de mort.cauſ.donat.*

7 *d.l.poſt contractum*,de cuius tamen ſententia & lectione vide quæ ſcripſi ſupradicto loco Coniecturarum.

8 Vt perſpicere licet ex omnibus titulis, qui ſunt de legibus publicorum iudiciorum. *D.& C.*

9 Bona enim damnatorum hodie ſeruantur proximioribus etiam collateralibus. *Auth.bona damnatorũ C.de bon.damnat.* De cuius ſententia & practica vide Iul.Clar.*in pract.crim. q.*78.*nu.*1.vbi ait obſeruari de conſuetudine,vt per illam Authen. correcta ſint omnia iura antiqua, etiam in illis caſibus, in quibus erat impoſita pœna confiſcationis expreſſe,nec tãtum in conſequentiam alterius pœnæ,licet vulgo DD. contra ſentiant. Excipiuntur tamen crimina hæreſis & læſæ maieſtatis,& ſi quid præterea ex diſpoſitione ſtatuti vel conſuetudinis aliter caueatur. Iul. Clar.*ibid.*

10 Vt pluribus tractaui *d.lib.7.Coniect.c.vlt.*Iul.Clar.*q.*78. *nu.*16 *&* 17.*§.fin.*

11 *Vt in l.Diuus* 5.*D.de petit.hered.l.ait prætor* 7.*§.vlt.*iunct. *l.Ariſt.§.*1.*D.eod.*

12 Oportet enim emptorem, aut aliter contrahentẽ fuiſſe participem fraudis. Alioqui non reuocantur alienata titulo oneroſo.Iul.Clar.*in pract.crim.q.*78. *nu.*18. ex Angel. *in l.ſi quis.nu.*4.*C.de bon.proſcript.*

13 Iuſtè namque poſſidet qui auctore & permittente prætore poſſidet. *l. iuſtè poſſidet* 11. *De acq.poſſ.l. qui auctore* 137.*de reg.iur.l.*5.*§.non paſſim.D.de reb.eor.qui ſub tutel.*

14 Iudex enim nihil potuit,nec debuit decernere ſine cauſę cognitione.*l nec quicquã* 9.*§.vbi decretũ.cũ ibi not.de offi.pro.*

15 *d.l.ait prætor* 7.*§.vlt.& l.filius* 9.*D.de iur.delib.d.l.Diuus* 5.*D.de petit.hered.*

16 *l.alienationes* 13.*D.famil.erciſ.l.*1.*D.de fund.dot.al.l.filiusfamilias* 114.*§ Diui* 2.*in fi. D.de legat.*1.

17 Eundum enim eſt obuiam fraudibus quantum fieri poteſt.*l.*5.*§ ſi pupillus.D.de reb.eor.l.ſcire oportet* 21.*D.de legit. tutor, l.vnic.§ ille autem.C.de Latin.libert.tollend.*

DEFINITIO VIII.

Solutio facta creditori ſuppoſito per reum criminis liberat debitorem,qui fraudem non participauit,& cui nihil poteſt imputari.

SI quis in fraudẽ fiſci & ſuſpicione pœnæ,[1] quam ex delicti conſcientia ſibi imminentem præſentiret,alterius nomen pro ſuo in creandis debitorib. ſubiecciſſe dicatur,prius audiendus,& in ius vocanduseſt is,qui tacitam fidem accommodaſſe dicitur, [2] quam vt ſe queſtrari poſſint nomina, & inhiberi debitoribusne ei ſoluant,cui ſint obligati.[3] Sic enim eius inauditi conditio durior fieret quod numquã eſt ferendum.[4] Quid ergo ſi poſtea de fraude appareat, & interea debitores imaginario creditori ſoluerint? Vtique liberati intelligentur, [5] ſi non à fiſci procuratore certiores facti ſint de lite aduerſus verum & imaginarium creditores eo nomine inſtituta.[6] Tunc enim iis imputari poterit,cur tam facile& vltro ſoluerint, aut cur ſi conuenti ſoluerunt, non prius denunciauerint procuratori Principis, vt ſi quam haberet inhibendæ ſolutionis rationem,eam proponeret. [7] Sed etſi fraudem participaſſe probentur,nõ impune ſoluiſſe videbũtur,vt hanc ipſi quoque fraudis ſuæ pœnam ſentiant. [8] Sane ſi quædam fraudis probationes aut præſũptiones interueniant,

non

Source : BIU Cujas

non iniquè interea debitoribus inhibebitur ne soluant.[9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 8. Id. Mart. 1593.

1 *Vt in l. si aliquis 7. D. de mort. cauſ. donat.*

2 Fraus enim probanda eſt non præſumenda, *l. in exceptionibus 19 § qui dolo. D. de probat.* Ex quibus autem coniecturis fraus probetur, vide apud Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt. 78. num. 16. & 17.*

3 Habet enim fundatam intentionem is, qui ſtipulatus eſt, quandiu non probetur ſimulatio, *l. cum propria 5. in fin. C. ſi quis alter. vel ſib.*

4 *Vulg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt.*

5 Nihil enim poteſt iis imputari qui ſoluerunt proprio creditori, qui ab iis fuerat ſtipulatus, *l. filia 88. D. de ſolut. l. vero procuratori 12. l. ſolutam 49. l. quamuis 45. alias l. Calippo. 5. 1. D. eod.*

6 *Arg. l. nomen 4. C. quæ res pignor. l. vlt. cum ibi not. D. de tranſact.*

7 *Arg. l. ait prætor 7. § 1. verſ. permittitur. D. de minor.*

8 Ex not. per Iul. Clar. *d. quæſt 78 & 21. nu 8.*

9 Vt impediatur ſolutio & liberatio, *l. 3. C. de nouat. d. l. 4. C. quæ res pignor.*

DEFINITIO IX.

Occultus inſtigator non tenetur ad expenſas litis ſi non fuerit calumniator.

QVi crimen ſecreto detulit ad cauſam vindictę publicæ, quamuis ſi caluniator ſit perinde condemnari debeat in id omne quod rei intereſt, acſi palam & publice nullaque facta proteſtatione accuſaſſet:[1] Si tamen nihil per calumniam feciſſe probetur, iuſtamque accuſationem fuiſſe ex iudicij euentu appareat, non eſt condemnandus ad litis expenſas vllas, aut prorogandas, aut reſtituendas, quarum ſcilicet onus ad iuriſdictionis dominum pertineat,[2] cuius officio incumbit curare, vt malis hominibus purgetur territorium cui præeſt,[3] niſi pro accuſatore haberi voluerit is, qui denunciator fuit.[4] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum & collegij Canonicorum de Chamonix ex tempore tractata Non. Iul. 1593.

1 Eum namque qui clam & per cuniculos calumniatur, non oportet melioris eſſe conditionis, quam ſi palam & publice calumniaretur, cum ſint magis excuſabiles qui publice & palam quam qui clam peccant, *l. vlt. D. de rit. nupt.* Deniq; nunquam impunita debet eſſe calumnia, *l. 1. § 1. D. ſi mulier ventr. nom. per calum. in poſſeſſ. dicet. l. vlt. C. de calumniat.* Dixi *Defin. 2. ſupr.*

2 Hodie enim nemine querelante fiſcus ſuccedit loco partis aut is qui fiſci locum tenet, vt ait Iul. Clar. *in pract crimin. quæſt. 10 n 3. 4 & 6.* Neque tamen procurator fiſcalis vnquam ſubijcitur expēſis, ſiue actiue, ſiue paſſiue, niſi euidenter doloſe & calumnioſe litem proſequatur. Idem Clar. vbi *ſupr. nu. 5. & quæſt 50. nu. 6. in fin.* [Quid ergo ſi procurator fiſci Epiſcopalis accuſet aliquem de clerico vulnerato, vel occiſo? Non tam publici quam priuati accuſatoris vice fungi credendus eſt, cùm præter eum adſit procurator Principis ad quem ſolum publicæ vindictæ perſecutio contra laicum competit. Et ideo non magis procuratori fiſci Epiſcopalis, quàm priuato alij cuilibet accuſatori edenda ſunt inſtrumenta litis criminalis, quæ Pragmatici noſtrj ſecreta vocant. Nec rurſum ei permittitur concludere, & agere ad pœnam vllam corporalem: vt neq; priuato alij accuſatori. *Ita Senatus* contra procuratorem Epiſcopalem Gebennenſem, ante Cal. Mart. 1612.]

3 *l. 3 De offic. præſid.*

4 Quo caſu & citandus eſt, & cum ſuccumbit, in expenſas condemnari debet. Iul. Clar. *in pract. crim. d. quæſt. 10. nu. 4.* poſt Ioann. Papon. *in ſyntagm. Arreſt lib. 24. tit. 1. Arreſt. 2.*

DEFINITIO X.

Inſtigatori occulto debentur expēſæ litis, quas ſubminiſtrauit, ſi eum ſibi indicari rem petierit, non aliter.

INſtigator accuſationis ſicuti ſi per calumniam inſtigaſſe ex litis euentu probetur cōdemnandus eſt in id omne quod rei intereſt,[1] ita ſi iuſta fuit veraque inſtigationis cauſa obtinere expenſas omnes debet quas ob eam rem fecerit,[2] etiam non neceſſarias, dummodo vtiles, nec ſuperuacuas.[3] Sed hoc ita ſi inſtigatorem nominari ſibiq; indicari reus petierit.[4] Alioqui ſi perpetuo ſic egerit, quaſi cum ſolo accuſatore publico ſibi res eſſet, nec de inſtigatoris calumnia ſit conqueſtus[5] non alios ſumptus repetere inſtigator poteſt, quam quos ab alio qui inſtigator non fuiſſet fieri oportuiſſet ad litem inſtruendam.[6] *Ita Senatus* pro Lautētio Balmaz. contra Guilielmum le Marquis Caſtellanum de Miribel, Idib. Decembr. 1593.

1 Adeoque ad pœnam talionis ſi non eſſet illa hodie ſublata, *l. vlt. C. de calumniat.* vt dixi *Defin. prox. præced.* Clar. *in §. ſi. quæſt. 12. num 17.*

2 Vt ſit eadem ratio contrariorum, *argum. l. penultim. C. de ſolut.*

3 Nemo enim ſuperuacuis ſumptibus onerandus eſt, *l. in fundo 38. D. de rei vindicat. l. ſi ſeruus 25. Digeſt. de pignor. action. l. hac ſtipulatio 14. § 1. Digeſt. vt legat. ſeu fideicomm. ſeru. cauſ. caueat.*

4 Quanquam nec cogitur fiſcalis procurator nominare inſtigatorem, niſi eo demum tempore, quo ex euentu iudicij appatet calumnioſam fuiſſe accuſationem. Et ideo non facile debet procurator fiſcalis inſtigatorem occultum audire, niſi prius & priuata ſaltem ſcriptura ſubſcribat, veramque adſimet accuſationem *l. non prius 7. C. de calumniat.*

5 Siue ignorans, ſiue diſſimulans, quaſi neſciat aliquem eſſe inſtigatorem.

6 Sibi enim debet inſtigator hic imputare cur palam & publice accuſare non maluerit. Inſtigator enim manifeſtus nil diſtat ab accuſatore. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæſt. 10. numer. 4.*

DEFINITIO XI.

Non ſunt audiendi teſtes pro reo antequam ſit in vinculis, & de crimine reſponderit.

QVanquam is qui iuſſus eſt inquirere de crimine ſic agere debet, vt non minus qui pro reo, quam quæ contra reum faciunt redigat in teſtationem, non ſolum id poſtulante reo, ſed etiam tacente[2], ſi tamen productis iam elogiis, ſecutoque decreto iudicis de reo prehendendo, aut citando, reus petat inquiri exactius de rei geſtę veritate, non eſt audiendus, quoniam prius eſt, vt iudici pareat,[3] quam vt ſuam probet innocentiam, cum propter rei iudicatæ auctoritatem,[3] tum ne feneſtra aperiatur ſubornandis per reum teſtibus, ſi prius audiantur, quam ſit ille in vinculis.[4] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in cauſa D. de la Serrà, 14. Cal. Februar. 1594.

1 Quod Pragmatici noſtri dicunt, *informer à charge & à decharge.*

2 *l. ſi quis ex aliena 5. D. de iudic.*

3 *l. ſeruo 65. § cum prætor. D. ad SC. Trebell.*

4 Hoc enim eſſet deſtruere totam practicam criminalem ſi per indirectum admitteretur reus ad faciendum ſuas defenſiones extra carceres, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt. 14. num. 12. verſ. alias enim.* [Inde eſt quod nec ad abſentis rei defenſionem quiſquam admittitur, nec ad appellandum pro abſente condemnato *ex lege non tantùm 6. D. de appellat.* niſi hac lege vt exhibeat reum eumque carceribus mancipet ante omnia. *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum Sancti Felicis, & N. Iuge Rumiliacenſis *Sine die.* Sed nec alij quàm parens aut filio, aut cuius probabiliter interſit pro abſente condemnato appellare permittitur. *Ita tractatum 3.* Non. Septembr. 1610. Plane ſi periculum ſit, ne iuſtificationis probationes intercidant, poſſunt interim pro reo audiri teſtes, etiam prius quam accuſationis probatio

Source : BIU Cujas

peracta sit, vt scripsi *Defin.* 1 *nu.* 9. *in alleg. supr. de prob.* Sed non priusquam sit reus in vinculis, adeoque de crimine ex ore responderit. Sed neque audiendam vxorem placuit aut matrem, quæ contumacis viri aut filij nomine suspectum voluit dicere Senatorem, cùm ea iudicis recusatio species quædam sit defensionis. Sanè si absentiam viri aut filij aut alterius cognati excusare velit, & tempus petere intra quod comparere possit is, qui contumax dicitur, audiri debebit. Ex *l. pen. §. 1. De publ. iudic. Ita Senatus* pro Magd. Blanchard, vxore N. Iacob. de Puencet. 10. Cal. Apri. 1612. Idem pronunciatum est in patre, iussusque pater filium quem domi habebat intra breue certum tempus exhibere, adiecta comminatione grauioris pœnę si non exhiberet. Itémque si interim contingeret delictum aliquod à filio committi vt scilicet de eo delicto patet quoq; respondere & satisfacere cogeretur. Nam vt pater possit absentem & contumacem filium defendere satisdatione priùs præstita de illo exhibendo secundum sententiam Iulij Clari *in §. vlt. quæst.* 33 *nu* 5. moribus nostris non obtinet. *Ita Senatus* in causa Baronis de la Serrà, 3. Cal. April. 1612.

DEFINITIO XII.

Respondere per attenuationem reus debet ex ore & in vinculis.

QVoties ex sola rei confessione accusator quisquis ille sit siue priuatus, siue publicus accusationis probationes depromit, edendæ sunt reo petitiones, quas conclusiones diffinitiuas appellamus, vt iis per attenuationem respondeat, quod ipsum tamen ex ore & vinculis facere debet siue rusticum hominem proponas, siue peritum & Doctorem. Hac sola differentia obseruanda, quod si sit rusticus permittitur illi posteaquam ex ore respondit aduocati quoque consilium implorare, & pluribus ac melioribus rationibus causam suam defendere, ob idque petendi ei dilatio congrua in hanc rem concedenda est.[1] Si vero iurisperitus sit, aut alius qui nec rusticus sit, nec rustico in iuris ignoratione comparandus,[2] nulla illi dilatio ex hac causa conceditur. Sed tantum si quid amplius ad iuris sui defensionem ex scripto proponere velit id ei non denegatur, dum ne longior ferendæ sententiæ mora fiat. *Ita Senatus* in causa cuiusdam Aduocati. 8. Cal. April. 1594.

1 Iul. Clar. *in §. fin. quæst* 49. *num.* 13 & 14.
2 *l. regula* 9. *D. de iur. & fact. ignor.*

[DEFINITIO XIII.

Non est admittenda accusatio si non fiat zelo iustitiæ.

CVm quidam ex variis criminum causis apud diuersos iudices accusatus, & in varias pœnas pecuniarias condemnatus fuisset, easque satis leues partim quòd atrociora crimina quæ obiicisbantur nõ bene probata essẽt,[1] partim quod cętera leuiora per iunioris ætatis, & militaris vitæ lasciuiã admissa viderentur,[2] acciderat post duodeviginti annos, vt instigantibus quibusdã aulicis grauioré cõdemnationem auidè venantibus, cuius emolumentum sibi postmodum à Principe cessum iri sperabant: Procurator generalis per appellationem à minima[3] repetitis accusationibus aliisque additis delictorum ante viginti annos admissorum[4] grauissimam mulctam, irrogari postularet, nouasq; in eam rem, sed tamen valde suspectas probationes[5] adferret. *Senatus* nõ solùm appellationem quasi parũ iustam probationum inopia & leuitate reiecit, sed neq; amplius inquiri passus est, quod per inuidiam & auaritiã aulicorum potiùs, quàm zelo iustitiæ miserum reum post tot annos inquietari animaduerteret.[6] Quod neq; religiosissimi nostri Principis humanitati, neque tanti Senatus æquitati conueniens videbatur, dignaque res exẽplo visa est, vt in posterum aulici ab eiusmodi petitionibus & persecutionibus abstinerent.[7] *Ita Senatus* pro Francisco Palafrey Galey, 4. Mart. 1613.

1 Debent enim probationes in criminalibus esse luce meridiana clariores, *l. sciant* 25. *C de prob.*
2 Licet enim ætas non excusat in delictis, *tit. C. si aduers. delict.* prodest tamen ad minuendam pœnam vt ibi omnes notant, & ad *l. auxilium* 37. *D. de minor.*
3 Potest enim procurator Principis suo iure & priuilegio appellare quandocunque à minima condemnatione si criminis atrocitas grauiorem merebatur, vt sæpius alibi scripsimus.
4 Cùm tamen omnia ferè crimina præscribantur vicennio, *l. querela* 12. *C. ad leg. Cornel de falsf.*
5 Propter suspectam fidem Commissarij, qui posteriores testationes exceperat, quem constabat infensissimum reo, & minatum testibus carceres ni plura testarentur, quàm se scire dicerent. Item propter testes qui post tot annos plura fuerant testificati, quàm in priore instantia in qua iidem plerumque auditi proponebantur.
6 Ne inde naſcatur iniuriarum occasio vnde iura nasci debent, *l. 6. C. vnde vi.*
7 *tot. tit. C. de petit. bonor. sublat.*

DEFINITIO XIIII.

Etiam in causa appellationis committendi sunt testes si reus crimen negauerit, licèt in prima instantia sibi eos committi noluerit.

QVi per imperitiam iudicis inferioris condemnatus est ad pœnam corporalem de crimine quod à se perpetratum negauit, tanquam conuictus ex dictis testium quos exhiberi sibi & committi noluerit,[1] cùm essent exhibendi omnino & committendi. Potest in causa appellationis id ipsum negare quod in priore instãtia iam negauerat. Nam & posset etiamsi confessus fuisset,[2] ideoque si in negatione perseueret omnimodo committendi sunt testes priusquàm ad sententiam vel confirmandam, vel infirmandam perueniatur.[3] *Ita Senatus* in causa Claudij Iaquard, 7. Iunij 1613.

1 Hæc enim declaratio rei nolentis testes sibi exhiberi & committi habentisq; eos pro exhibitis & commissis, habetur pro tacita criminis confessione. Sed hoc obtinet in leuioribus tantùm non in grauioribus ex quibus pœna corporalis irrogari possit, & debeat, in quibus aperta confessione opus est. Et hoc nimirum erat quod imperitum iudicem fefellerat.
2 Est enim honesta ratio quælibet redimendi sanguinis etiam per mendacium *l. 1. De bon. eor. qui mort. sibi consc.*
3 Nec enim audiendus est petere volens, *l. non tantum* 6. *D. de appell.*

DEFINITIO XV.

Morte rei soluitur iudicium criminale etiam quod ad pœnam pecuniariam fisco applicandam, sed non pro sumptibus litis & eo quod interest partis.

ETsi ius ita comparatum est vt mortuo pendente accusatione reo post litem contestatam, possit nihilominus pœna etiam fiscalis incipere ab herede:[1] Hoc tamen iure vtimur, vt contra mortuum nulla hodie sententia proferatur, nullaq; irrogetur pœna, nisi pro sumptibus litis ac omni eo præterea quod interest priuati accusatoris, nulla penitus habita filij ratione: Ne quidem ad irrogãdam pœnam pecuniariam.[2] *Ita Senatus* noster sæpius, maximè verò in causa quadam D. d'Ayriaz, & fratrum Buttauant. *Sine die.*

1 *l. ex iudiciorum penult. D. hoc tit.* vbi tamen excipiuntur crimina læsæ maiestatis, peculatus & repetundarum.
2 Est enim humanior hæc sententia. Vide Francisc. Mart. *Decis. lib.* 2.]

TIT. III.

DE EXHIB. VEL TRANSMITT. reis.

DEFINI.

Source : BIU Cujas

DEFINITIO I.

Cuius sumptibus transmittendus sit reus, qui à condemnatione corporali appellauit ad Senatum.

A Inferiore iudice in prouincia condemnatus ad pœnam sanguinis, aut ad tormenta, si Senatum appellet statim ducendus est expésis apparitoris principalis, quem nos Capitaneum iustitiæ appellamus,[1] mox repetitur ab accusatore priuato si habeat vnde soluat,[2] sin minus, à Principe aut domino inferioris iurisdictionis, cui persequendæ vindictæ publicæ onus incumbit,[3] quod si nec apparitor ipse habeat de suo, quod in eam sumptuum causam prorogare possit, iniungenda est prorogandi necessitas accusatori, non reo, tamatsi reus locupletissimus probetur. Inhumanum enim sit cogi reum de suo soluere, vt ad furcam fortasse & vltimum supplicium ducatur.[4] Et vero ad accusatorem onus pertinet omnium impensarum litis, præterquam earum, quas instruendis innocentiæ probationibus fieri necesse est,[5] cum eueniat plerunque, vt reus absoluatur.[6] *Ita Senatus* pro Bartholomæo Du Port, contra Ioannem Baptistam Regnaud, 3. Id. Ian. 1593.

1 Hoc enim ad ipsius officium & munus pertinet.

2 Cum enim priuatus aliquis accusator adest, ad eum pertinet non ad ærarium Principis aut ad dominum iurisdictionis vt litis sumptus ministret. Non enim fiscus succedit loco partis, nisi cum alia pars nulla est, vt dixi *Defin. 9. n. 2. sup. tit. prox.* Vnde etiam illa proficiscitur regula, quod non oritur actio criminalis Reipub. vbi non oritur parti actio ciuilis, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 50. n. 6 in fin.*

3 Vt malis hominibus purgetur prouincia. *l. 3. D. de offic. præsid.*

4 *Arg l. nimis graue 7. C. de testib.*

5 Accusatoris enim est probare accusationem, rei vero suam probare innocentiam & defensionem, cum debeat vnusquisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, nec alius pro alio sit onerandus sumptibus.

6 Nam & in dubio præsumendum est pro reo, & pro eius innocentia, *l. absentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO II.

Possunt officiales etiam propria auctoritate prehendere illos, quorum crimina & atrocia sunt & notoria.

IMperatoria constitutio,[1] quæ prohibet ne quisquam in iudicio condemnandus exhibeatur, nisi de cuius exhibitione prius iudex pronunciauerit, ad ea delicta non pertinet, quæ & tam notoria sunt, & tam atrocia, vt non sint culpa carituri officiales locini statim reum prehendant,[2] propria auctoritate,[3] iudiciq; castigandum exhibeant,[4] qui interea alioquin auffugere possit, debitamque crimini pœnam eludere. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 13. infr. De pœnis.

1 *Quæ extat in l. vlt. C. hoc tit.*

2 Nam quemadmodum in maleficiis clandestinis & occultis non præsumitur negligentia officialis, nisi probetur, *l. 1.* vbi Bald. *& l. si ea.* iunct. *l. cum fratrem 9. C. de his quib. vt indign.* Ita dicendum aliud est si crimen sit notorium, vel ipsi officiali denunciatum. Not. *in l. congruit. D. de offic. præsid. & in l. Diuus D. custod. reor.* Quamquam non tenetur officialis ex sola negligentia, nisi sit in lata culpa, & dolo proxima. Ægid. Boss. *tit. d. official. corrupt. pecun. num 26.* quem refert Iul. Clar. *in pract. crim. qu. 73 versi. item iudex nu. 3.*

3 Quamuis regulariter si officialis non requisitus inquirat contra aliquem propria auctoritate, nec testes habeat, nec crimen sit notorium, teneatur actione iniuriarum, & in id omne quod alterius interest, *l. seueriter 14 C. de excus. tutor.* Litemque suam facere dicitur, & ei potest resisti de facto. Not. glo. & Dec. *in l. non videntur 167. §. qui iussu. de reg. iur. l. prohibellando qui sint rebell.* Thom. Grammat. *conf. 51.* Bald. *in l. ab executione. C. quor appell. non recip.* Panormit. *in cap. lectus. Extr. de rescript.*

4 *l. 1.* vbi Salicet. *C. de fals. moner.*

5 *l. 1. & pass. D. de custod. reor* (Vide *l. si quis 6. §. quid tamen. in fin. de iniust. rup.*

DEFINITIO III.

Etiam cum criminalis disceptatio conuersa est in ciuilem rem ex vinculis sententiam audire debet, tum quoque cum absoluitur.

QVoties iudicium quod criminaliter cœptum fuerat in ciuile conuersum est,[1] atque ita carceribus exemptus reus, præstita tamen, vt fieri solet, cautione nuda, vel etiam si opus sit fideiussoria,[2] iudicio in eadem causa sisti publicandarum testationum tempore,[3] ac quoties ita iudici videbitur, non eo minus sistere debet propriamq; personam carceribus reddere, quod actore nihil probante absoluendus videatur.[4] Pertinet enim ad rei iudicatæ auctoritatem, & ad publicum exemplum, vt qui semel inter reos fuit ex eaque causa in carcerem detrusus in eo statu sententiam audiat, in quo tunc erat, cum ciuiliter agi res cœpit.[5] Nec enim ciuilis illa disceptatio absorbet iudicium criminale, sed eius tãtum formam immutat, in id vsque tempus quo restat omnes publicari, aut ius reddi oporteat.[6] Neque vero cum ius redditur quicquam hac parte interest, an absoluatur reus, aut condemnetur, nec rursus an actionis iure condemnetur in id omne quod aduersarij interest, an ad pœnam pro delicto, quia cum ante iudicati pronunciationem ignorare reus debeat, quod iudicatum sit,[7] perinde cogẽdus est pati carceres, vt sententiam audiat per quam absoluatur, atq; si cõdemnaretur ad pœnam. Plane si in id tantum condemnetur, quod aduersarij interest, puta quod dolo & delicto vacare illum appareat,[8] sic debeat condemnatio concipi, vt tamẽ eo nomine reus post pronunciationem in carceribus pro iudicato soluendo non retineatur. Ne alioqui fiat ei iniuria, si pro ciuili debito, cuius persequendi gratia bona prius quam condemnati personam capi oporteat,[9] carceris pœnam patiatur. *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de la Foreſt D. de la Barre, contra Claudium Vallet, 8. Cal. Sept. 1593.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *appointer les parties en procés ciuil & ordinaire.*

2 Pro qualitate nimirum & varietate criminis & personarum. *arg. l. 1. C. de custod. & exhib. reor.*

3 Pragmatici dicunt, *au iour de la publication des enqueſtes.*

4 *Ex l. qui accusare 4. C. de edend.*

5 Nam & cum reus à crimine absoluitur, criminalis tamen sententia est, ac proinde vt cæteræ criminales pronuncianda.

6 Ne interea cogatur reus manere semper in vinculis.

7 Pronunciatio enim & recitatio sententiæ illa sola est, quæ ostendit quid iudicatum sit, *l. 1. & tot. tit. C. de sentent. ex breuic. recit.*

8 Nec enim ibi debet esse pœna, vbi delictum nullum est, *l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adulter.* nec rursus potest delictum esse sine dolo, scilicet vt corporaliter puniatur. Clar. *quæst. 84.*

9 *Not. in l. ob as. C. de oblig. & action.*

DEFINITIO IV.

QVi post citationem personalem à Senatu alioue inferiore iudice imperatam allegat suspectum eum qui testationes excepit, nó eo minus iudicato parere debet, atq; ex ore & vinculis respondere, tum propter rei iudicatæ authoritatem, quæ sancta semper & inuiolabilis esse debet, tum quia, si qua suspicione laboret fides inquisitoris potest ea

Source : BIU Cujas

purgari testibus repetitis, adeoque si opus sit reo commissis. *Ita Senatus* pro N. Perret Augustano, 7. Cal. Febr. 1612.]

TIT. IV.

DE CVSTOD. REOR.

DEFINITIO I.

Commentariensis habet in subsidium actionem contra procuratorem iurisdictionis, & contra dominum, & in bona domini, siue nullum heredem ille reliquerit, siue aliquem cum beneficio inuentarij.

PROCVRATOR iurisdictionis, quem vulgo *officij* appellát condemnandus est in expensas omnes, quas pro custodia & alimentis condemnati, aut absoluti rei per Cõmentariensem erogati oportuit,[1] si neq; habeat reus de suo vnde possit soluere, neque priuatus vllus accusator sit contra quem eiusmodi sumptus repeti possint.[2] Non tamẽ proprio sed procuratorio nomine condemnati debebit,[3] vt eius tandem damno res cedat, qui dominus iurisdictionis est,[4] si non euidens fuerit calumnia procuratoris, nec speciale mãdatum habeat ad agendum?[5] Alioqui generale sufficit, vt officio suo coactus potius, quam vltro ad accusandum prosiliisse existimetur.[6] Quod si interea dominus decesserit nullo herede relicto, eiusq; bona per creditores possideantur, siue dominij, siue pignoris tantum iure, æquissimum est ex eiusdem iurisdictionis fructibus capi quantum necessariis illis sumptibus farciendis necesse est.[7] Quasi obligatis in hanc rem non ipsis tantum bonis, sed etiam eorum fructibus anteriore quodam iure ad quoscunque res perueniat successores. Est enim iurisdictionis cuiuslibet delictorum coercitio[8] quæ tamen sine sumptibus præsertim custodiæ & alimentorum explicari nõ potest.[9] Idem multo magis admittendum erit si dominus decesserit relicto herede, qui beneficium legis & inuentarij implorauit.[10] Non enim ad generalis discussionis instantiam Cõmentariensis remittendus est, vt huiusmodi sumptuum quorum alioqui tam iusta & necessaria causa est solutionem consequatur.[11] *Ita Senatus* pro Antonio Bourgeois, contra Philippum le Bel procuratorem iurisdictionis de Chastillon & Pondeucyle, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quia ad eum pertinet criminis persecutio & accusandi necessitas, ne delicta maneant impunita, *l. post legatum 5. §. Aduocatum fisci, vbi not. D. de his quib. vt indign.*

2 Nam siue reus ipse sit soluendo, siue accusator priuatus, nihil in procuratorem iurisdictionis constitui debet, ne officium ei suum sit damnosum, *d. §. aduocatum*, iunct. *l. videlicet* 29. *D. ex quib. caus. maior.*

3 Cum non proprio nomine egerit sed procuratorio.

4 Egisse namq; ille videtur qui per procuratorem suum egit. *l. 1. §. vsus. & pass. D. de procurat. l. ita autem 5. §. quod si quis D. de admin. tutor.*

5 Nemo enim generale mandatum habere intelligitur ad calumniandum aut aliter delinquendum. Siquidem generali mandato inest semper clausula bonæ fidei, *l. creditor* 60. *§. vlt. D. mandat.*

6 Et ideo necessitas officij debet eum excusare, maxime cum alius quispiam priuatus delator & accusator fuit, cuius intentionem procurator iurisdictionis fuerit secutus, & executus, vt loquitur Paulus *in d. §. aduocatum fisci.* Vide Cuiac. *ad l. 2. C. de delat.*

7 Est. n. hoc onus non tantũ iurisdictionis, sed etiam fructuum iurisdictionis, qui sc. nulli esse possunt nisi qui supersint necessariis impensis deductis, *l. quod in fructus 46. de vsur.* Esse aũt necessarias istas impẽsas ex eo apparet, quod priuãdus esset iurisdictione dominus si delicta, quę admissa sciret, impunita relinqueret. Hoc. n. esset abuti iurisdictione, nõ vti.

8 Quæ scilicet adnexum habet imperium merum, *l. 3. cum ibi notat. D. de iurisdict.*

9 *l. 1. & tot. hoc tit. D. & C.*

10 Siquidem non est sine herede qui heredem habet, quãuis cum beneficio legis & inuentarij, *l. vlt. C. de iur. delib.* iũct. *l. quasi* 30 *§. sed et si fuus. de fideic. libert.*

11 Nempe quod ea discussionis instantia semper longiores habeat moras.

DEFINITIO II.

Capitis pœna irrogatur Commentariensi qui carceratæ mulieri stuprum intulit etiam citra vim, dum ne meretrici.

COmmentariensem qui etiam citra vim rem habuerit cum muliere, quã in custodia habebat, capitis pœna puniendum esse placuit, siue ex causa delicti, siue ex alia quacunque in carceres detrusa mulier proponatur.[1] *Ita tractatũ est* 7. Cal. Apri. 1593.

1 Nimirum ex consuetudine illa, quam receptam esse attestatur Ioan. Faber *in §. item lex Iulia n. 6. Instit. de public. iudic.* Paris. de Put. *de syndic.* in verb. *Adulterium.* Quamuis non eodem iure omnes gentes vtantur, vt videre est apud Iul. Clar. *lib. 5. sentent § fornicatio. n. 14.* Excipe casum quo mulier carcerata sit meretrix, tunc enim mitius agendum est cum custode carcerum qui eam per vim cognouit. Clar. vbi supra ex Boer. *decis. 317. nu. 9.* Ioan. Papon. *in syntagm. lib. 22. tit 8 §. 1.* Quid vero si alius ex carceratis cognoscat meretricem pariter carceratam. Negat Clarus molestandum illum esse post Boer. *vbi num. 10. & 14.* Quod intellige si modo vis absit quæ nunquam debet esse impunita.

DEFINITIO III.

Vocatus ad iudicem, vt respondeat ex ore ad fines ciuiles tantum, non censetur esse in vinculis, & potest abire sine venia.

QVi iussus est ad iudicem venire de crimine ex ore respõsurus ad fines, vt pragmatici loquuntur ciuiles tantum, non censetur esse in vinculis.[1] Ideoque quasi ciuili potius, quam criminali iudicio conuentus, post factam à se responsionem constitutumque procuratorem, potest impune abire nulla à Senatu aliove quolibet iudice abeundi licentia impetrata.[2] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro N. Gaspardo Chabod contra Spect. Ioannem Regnaud tunc iuridicum Sabaudiæ maiorem, nunc Senatorem clarissimum, 6. Non. Mart. 1594.

1 Alioqui nihil prodesset ea adiectio, *ad fines ciuiles tantũ*, quod dicendum non est, *arg. l. si idem 7. C. de iur. codicill.* [Si tamen is qui venire iussus est ad fines ciuiles non compareat iubendus est iterum venire sub comminatione grauioris alicuius pœnæ pecuniariæ, & ni veniat, iubendus est comparere personaliter ad fines criminales: denique si adhuc contumax est, iubẽdus est prehẽdi nõ antea, *Ita Senatus* 15. Noueb. 1612.]

2 Quod omnino diuersum est in eo qui iussus fuit venire ad fines criminales. Iubetur enim hic redire & prehẽdi si discesserit sine venia. Quænam vero sint dicẽdæ causæ criminales, & quæ ciuiles, vide apud Iul. Clar. *in pract. crim. qu. 1.* vbi concludit ciuile iudicium esse quoties agitur ad pœnam solã parti applicandam, licet pœna descẽdat ex delicto. criminale vero quoties ad pœnam etiam fisco applicandam. Ex gloss. & Bart. *ad l. 3. D. de sepulc. violat.* Quod si agatur ad priuationem officij & nihil fisco applicetur, vulgo creditum est iudicium esse ciuile non criminale, si modo pœna illa non sit ordinaria, sed extraordinaria. Iul. Clar. *ibid. num. 3.*

DEFINITIO IV.

Detrusus in carceres exhibendus est quam minimis fieri potest sumptibus, nisi de suo se exhibeat, si ex causa criminis reus sit, secus si pro debito aliave causa ciuili.

QVi ex causa criminis in custodia est priuato accusante, non nisi iis sumptibus qui sunt minimi exhibendus est, nisi maiorem de suo præstare velit.[1] Nec aliud erit tametsi nobilis & diues reus sit,[2] nec rursus distinguemus an graue delictũ sit, an leuius illud de quo agitur.[3] Sane diuersũ esset si pro debito aliave ciuili causa qualibet carceribus esset quis mancipatus. Tunc enim pro personæ qualitate maiorum sumptuũ præstationi locus esse potest, nisi

Source : BIU Cujas

creditor proteſtetur nolle ſe maiores præſtare.[4] Quo tamen caſu vix eſt, vt non teneatur iniuriarum ſi debitor ſit honeſtæ conditionis & ſoluendo.[4] *Ita Senatus* in cauſa D. de Monfort Miomax, & Emanuelis Marini de Chaſtel, 6. Id. Mart. 1594.

1 *Arg. l. ſemper in obſcuris 9. cum ibi not. de reg. iur.* Nemo enim ſuperuacuo ſumptu onerandus eſt in ea præſertim re quam faciat ex neceſſitate, *arg. l. ſi fideiuſſor 7. §. ſi neceſſaria. D. qui ſatisd. cogant. l. 3. C. de admin. tutor.*

2 Quia eo caſu tanto maior ratio eſt, vt de ſuo exhibere ſe debeat non de alieno, *l. 2. cum ibi not. C. di alim. pupil. præſt. l. 2. & 3. D. eod.*

3 Quid enim commune habet cauſa alimentorum cum cauſa criminis? Nam & iniquum eſt reum criminis pendente accuſatione neceſſario ſumptu egere, *l. reo criminis 41. D. de ſolut.*

4 Poſtquam proteſtationem imputare ſibi debet cuſtos carceris ſi maiores ſumptus ſubminiſtrauerit, *arg. l. ſi filiusfamilias 16. D. de SC. Maced. l. aut ſi ante 30. D. de rei vindic.*

5 *Arg. l. ſi vero 5. §. 1. D. qui ſatisd. cogant. l. iniuriarū 13. §. ſi quis per iniuriam, l. ſi creditor meus 19. D. de iniur.* Cur ergo aliter ſeruatur in eo qui ex cauſa delicti detruſus ſit in carcere? Nempe quia reatus honorem omnem excludit, *l. 1. C. vbi Senat. vel el. ariſ.*

DEFINITIO V.

Commentarienſis non eſt immunis ab hoſpite recipiendo. Recipere tamen non tenetur in ea domo in qua ſint carceres, aut ea quæ ad carceratos alendos & exhibendos ſunt neceſſaria.

NIhil eſt quod Commentarienſem immunem facere poſſit ab onere præbendi militibus hoſpitij, ſi in ea ciuitate, in qua ſunt carceres quorum cuſtodiam habet, domum poſſideat militibus excipiendis idoneam. Eſt enim id munus reale,[1] à quo ne ij quidem ſunt immunes qui alioqui perſonale immunitatis priuilegium habent,[2] in quorum numero non eſt Commentarienſis. Si tamen proponas eos eſſe carceres in quibus morari Commentarienſis nō poſſit, vt in aliis ædibus eum habitare neceſſe ſit omniaque aſſeruare quæ ad captiuorum exhibitionem ſint neceſſaria, iniquum ſanè fuerit, & inconueniens cogi eum præbere militibus hoſpitium in eadem domo, quorum laſciuiæ & audaciæ exponatur quod in captiuorum alimenta fuerat erogandum,[3] idemq; multo magis probandum erit ſi proponas tā anguſtos carceres publicos, vt in priuatas Commentarienſis ædes vice carceris coniici reos neceſſe ſit.[4] Quomodo enim fieri poſſit, vt diligentē cuſtodiam præſtet in militum laſciuientium audacia, quam nequeat cohibere?[5] Ne tamē eo prætextu immunitatem conſequatur in cæterorum necem quos tanto magis onerari neceſſe eſſet, æquiſſimum viſum eſt illud temperamentum, vt contributionis onus Commentarienſis ſubeat, ſed ita tamen, vt in iis ædibus in quibus habitat hoſpitij incommodum ſentire non cogatur, at nihilominus in ſubducenda ipſius facultatum ratione, earum quoque ædium, vt cæterorum bonorum ratio habeatur.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. Bocellin, contra Syndicos Bellicenſes, 4. Id. Maij 1594.

1 Et patrimoniale, *l. & qui originem 3. §. munus hoſpitis. D. de muner. & honor.*

2 Cum à muneribus patrimoniorum nemo excuſetur, *l. 2. 3. & paſſ. C. de muner. patrim. lib. 10. tit. 41.*

3 *Arg. l. ex conducto 15. §. ſi vis tempeſtatis. verſ. idemq; dicendum. D. loc.* iunct. *l. quamuis 20. D ſolut. matr.*

4 Non enim verendum eſt ne ideo priuati carceres facti ideantur, cum publica magiſtratus auctoritate pro publicis habeantur.

5 Huic enim neque dolum poſſis imputare neq; culpam, neque negligentiam, *l. contractus 25. in fin. l. culpa caret 50. de reg. iur. l. carceri præpoſitus 8. D. hoc tit.*

6 Ita enim fit, vt vtrique parti aduerſus vtrumque in commodum bene conſulatur. Quod ſemper, quantum fieri poteſt, curandum eſt, *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO VI.

Qui è carceribus auffugit an & quando, & quatenus eo nomine ſit puniendus?

QVi pro debito ciuili in carcere, aut in vrbe carceris loco retentus auffugit priuſquā creditori ſatisfaceret, non ad id ſolum condemnandus eſt, quod intereſt creditoris, ſed in mulctam quoq; pecuniariam fiſco applicādam propter delictum in eo commiſſum, quod ſpreta eſt auctoritas iusdicentis,[1] quamuis antea non de crimine, ſed de ciuili debito ageretur.[2] Nec debitori ad euitandam pœnam proderit, quod poſtea vltro redierit in eum vnde auffugerat locum.[3] Tametſi ſolet dici nō videri carceres effregiſſe, ſaltem vt eo nomine puniri debeat qui in carceres vltro reuerſus eſt.[4] Id. n. eo pertinet, vt pro confeſſo conuictoque habendus non ſit, non autem, vt effractionis crimen penitus deleatur.[5] Ne alioqui in cuiuſlibet rei poteſtate ſit ius dicentis auctoritatem eludere, ſolaq; pœnitētia crimen purgare:[6] Præſertim cum nec ſolus ille in vrbem reditus facere poſſit ne aduerſarij nihil intereſſe videatur, qui fortaſſe nunc haberet ſolutionem ſi iudici paritum fuiſſet. Ideo enim ſolent creditores perſonam debitoris pignori obligatam in carceres detrudere, vt carceris tædio facilius nulloq; ſuo aut periculo, aut incommodo extorqueant ſolutionem.[7] Sanè ſi per creditoris iniuriam debitor retentus fuit, impunita eſt eius fuga,[8] quemadmodum & ſi creditori ſatisfecit priuſquam auffugeret, per eumve non ſtetit quo minus ſatisfaceret,[9] vt puta ſi obſignauit.[10] Quanquam adhuc tutius eſt, vt nihil fiat inconſulto iudice, ne auctoritas eius ſpreta videri poſſit.[11] Sed etſi de debito nondum bene conſtet, ob idq; iudex debitori licentiam abeundi dederit, præſtita tamen prius cautione, debitor autem abierit ante præſtitam cautionem, eo nomine condemnandus erit, quamuis ex poſtfacto appareat, aut nihil eum debuiſſe, aut nihil creditoris interfuiſſe, quod ei iam ſatis abunde cautum eſſet.[12] Id enim facit poſtulatque auctoritas iudicati, cui omnino ſtandum eſt.[13] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin procuratore fiſcali Sabaudiæ, contra Ioannem Mouton, 13. Calen. Mart. 1595.

1 Quam non debet ſpernere quiſquis ad iudicem vocatus fuit, *l. 2. D. ſi quis in ius vocat. non ier. l. ſi quis ex aliena 5. D. de iudic.* Multo minùs ille qui ex iudicis imperio fuit detruſus in carceres.

2 Crimen enim eſt è carceribus auffugere, niſi cum quis fuit indebite, & iuris ordine non ſeruato carceratus. Hic. n. poteſt licite auffugere. Alioqui habendus eſt pro confeſſo & conuicto, maxime ſi auffugerit fractis carceribus, non quod inuenerit apertam ianuam per negligentiam cuſtodis, Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt. 11. n. 25. 26. & 27.*

3 In delictis enim nemo ſola pœnitentia nocens eſſe deſinit, *l. qui ea mente 65. D de furt.*

4 Iul. Clar. *vbi ſupr. nu. 28.* poſt Boer. *q. 215. nu. 18. & 19.* Illud ſane certum eſt eum qui auffugit ſi poſteā citatus ſponte compareat nullum pati indicium ex præcedente fuga, ne quidem leue. Clar. *vbi ſupr. n. 24.* ex Bart. *in l. quis ſit fugitiuus, §. 1. de edilit. edict.*

5 Mitius ſane puniendus eſt, & pœna extraordinaria, non autem pœna ordinaria quæ effractori deberetur. Clar. *dict. num 28.*

6 Quod eſſet abſurdum, delictum enim ex facto æſtimatur. Pactum autem pro infecto haberi non poteſt, *l. vulg. l. in bello 12. §. facti. D. de captiu. & poſtlim.*

7 *Arg. l. is cui 5. D. vt in poſſ. legat. l. ob æs 12.* vbi DD. C. *de obligat. & action.*

8 Quiſquis enim eſt indebite carceratus pōt licite auffugere, adeo, vt neq. teneatur redire ad carceres etiāſi juraſſet

Source : BIU Cujas

se rediturum. Iul. Clar. *vbi supr. nu* 28. Ex Didac. *lib.* 1. *var. resolut. cap.* 2. Quod intellige etiamsi carcer fuit publicus. Nam priuato carcere quin effugere liceat, nemo dubitat. Boer. *d. decis.* 215. *nu.* 13 Facit *l.* 1. *§. vlt. D. ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*

9 *Ex regul. in omnibus causis* 39. *de reg. iur. l. si debitor* 30. *D. de solut.*

10 Obsignatio enim vice solutionis est quoties rite facta est creditore solutionem sine causa recusante, *l. si per te non stat.* 7. *l. acceptam* 19. *C. de vsur. l. obsignatione* 9. *C. de solut.*

11 *Sic in l. creditores* 3. *C. de pignor.* Non enim omne quod licet honestum est nec expedit, *l. non omne* 144. *de reg. iur.*

12 Etsi dici solet neque actionem, neque exceptionem dari ei cuius nihil interest, *l.* 3 *§.* 1. *D. de verb. oblig. l. ille à quo* 13. *§.* 1. vbi Alex. & alij *D. ad SC. Trebell.*

13 *l. si fundus* 16. *§. si pluris. D. de pignor. l. seruo* 65. *§. cum prætor. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Commentariensis pro sumptibus in exhibendos & alendos reos factis habet non tantum actionem in eos, sed etiam ius eorum in carceribus retinendorum.

EXpensæ, quas custodiendis & alendis reis de suo Commentariensis prorogasse probatur, non ab alio magis quá ab iis ipsis qui alimenta perceperũt, restitui debent. Idque non solum stylo Senatus nostri cautum est,[1] sed etiam iure optimo nititur, quod is qui cũ propriis sumptibus seipsum exhibere potuisset, si voluisset,[2] maluit à Commentariensi alimenta percipere, hoc ipso ei, vt aleret, mandasse videatur.[3] Quare nec inutilis in eam rẽ mandati actio erit. Quanquam posset sufficere condictio ex lege,[4] cum ius nostrum prouinciale vim & potestatem legis habeat.[5] Item condictio illa generalis, quæ dari solet in eos, qui alioquin ex aliena iactura locupletarentur,[6] vt quod quis ex alieno sine causa retinet, id restituere compellatur.[7] Si tamẽ non sint soluendo ij, quibus alimenta sunt præstita, illi quoque in subsidium tenebuntur, qui reos in carcerem coniecerunt.[8] Quod si, vt fieri assolet, ad eiusmodi sumptuum solutionem præcise ac principaliter se obligauerint, directa quidem actio in eos ex stipulatione competet, sed ea res non liberabit reos, quo minus contraria quoque mandati actione, si eos Commentariensis elegerit, conueniri possint.[9] De illo sane dubitari magis potest, An pro eiusmodi sumptibus possint debitores in carceribus retineri, existimantibus pleriſque à iuris scripti ratione id abhorrere.[10] Sed tamen consuetudine generali locorum fere omnium receptum est, vt ea retentio iusta esse nec vllam habere iniuriam existimetur.[11] Ne qui ex necessitate officij alimenta præstitit, si eo nomine cogatur actionem instituere, longiores iudicij ac solutionis moras & incommoda patiatur.[12] *Ita sæpius tractatum* & definitum est. *Sine die.*

1 Articulo styli nostri 344.

2 Nam ex eodem styli articulo is, qui *in custodia* est, habet electionem.

3 *Arg. l. qui patiatur* 18. *D. mandat.*

4 *l. vnic. D. de condict. ex leg.*

5 *§.* 1. *Instit. de iur. natur. gent. & ciuil.*

6 *l. nam hoc natura* 14. *D. de condict. indeb. l. iure naturæ* 206. *de reg. iur. in* 6.

7 *l. si me & Titium* 32. *D. de reb. credit.*

8 Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst.* 448. [Obserua tamen si quis iam postulante vno incarceratus alio postea curante in carceribus retineri iubeatur, non posse pro sumptibus conueniri posteriorem, nisi à quo tempore liberationi prior consensit. *Ita Senatus* in causa Aduocati Pignerij, & alias sæpius. *Sine die.*]

9 Vna enim actio præsertim nondum electa aliam nunquam consumit, *l. cum filius* 76. *§. variis, de leg* 2. *l.* 5. *§. eligere. vbi not. D. de tribun. act.*

10 Iacob. de Arer. quem refert Guid. Pap. *d. quæst.* 448.

11 Guid. Pap. *ibid.* Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 62. *n.* 10.

12 Vtilius enim est prospicere sibi per retentionem, quam per actionem, *l. minor* 40. *D. de minor. l. si necessarias* 8. *D. de pign. act. l.* 1. *D. de pignor.* Nemini autem officium suum præsertim publicum debet esse damnosum, *l. videlicet* 29. *D. ex quib. caus. maior. l. si seruus* 61. *§. quod vero. D. de furt.*

TIT. V.

DE PRIVAT. CARCER. INHIB.

DEFINITIO I.

Priuati carceres prohibiti quidem sunt regulariter, sed tamen permittuntur ex causa & ad certum vsque modum.

VIBVS casibus permittitur creditori aut accusatori eum, quem ex delicto vel contractu obligatum habeat, propria auctoritate prehendere, puta fugientem aut latitantem, iisdem quoque permittendum est, vt priuatis eum carceribus detinere possit, si publici carceres eo loco nulli sint,[2] dummodo quamprimum facere poterit[3] publicis illum reddi curet aut officialibus, vt loquuntur, eius loci, in quo reus captus est, si qui tum sint ibi. Sin minus iis, qui in proximiore loco iurisdictionẽ aliquam habent.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 7. infr. De iniur.

1 Ex *l. ait prætor* 10. *§. si debitorem meum. D. quæ in fraud. cred. & l. generaliter* 54. *C. de decur. lib.* 1. *tit.* 31.

2 Nam si sint publici carceres in eo loco non sunt priuati vllo modo permittendi, *l. non est singulis* 178. *de reg. iur.*

3 Id est intra spatium viginti horarum, vt tractat Iulius Clarus *in pract. crim. q.* 68. *n* 32.

4 Alioqui pœna capitis tenetur is, qui priuatum carcerem exercet. *l.* 1. *C. hoc tit.* Iul. Clar. *vbi supr.* Papon. *in syntagm. lib.* 23. *tit.* 1. *§.* 1.

TIT. VI.

AD LEG. IVL. MAIEST.

DEFINITIO I.

Pœna mortis debetur crimini læsæ maiestatis, sed quod genus mortis?

EX causa læsæ maiestatis *in quocunque* capite legis *Iuliæ* capitalis supplicij mortisque pœnam irrogari certum est,[1] sed non semper gladij,[2] si gladium *intelligas* capitis amputationem.[3] Id enim in nobilioribus duntaxat obtinet: In ignobilibus furcæ supplicium frequentius est,[4] si falsæ monetæ excusores excipias, quos cremari potius debere placuit.[5] Itaq; cum quidam N. le Clerc Tononensis, in ipso belli Geneuensis primordio ad hostes profugisset, & arcis Tononensis præfectum ad deditionem summo totius Reip. nostræ damno impulisset, ad furcam damnatus est: Hoc etiam addito, vt ex cadauere caput amputaretur, tum reliquum cadauer in frusta quatuor per equos discerperetur. Item, vt si cæteras facultates doti restituendæ, cæterisque creditoribus dimittẽdis pares esse appareret, domus eius, qua hostes ad arcis expugnationẽ vsi fuerant, funditus exscinderetur. Aut si saluo creditorum iure commodè id fieri non posset,[6] lapide saltem parietibus infixo cum condemnationis superscripto,

in perpe-

in perpetuam condemnati memoriæ perfidiæq; infamiam, publicæ vindictæ conſuleretur.[7] *Ita Senatus* Prid.Id.Nouembr.1590.

1 Iul.Clar.*in §.læſa maieſtatis.n.*8.

2 Quæ tamen pœna conſtituta eſt *in l.quiſquis 5.C.hoc tit.*

3 Quanquam poteſt capitis quoq; amputatio fieri & gladio & ſecuri, quæ poſterior pœna crudelior eſt. Vnde illud Imperatoris Caracallæ dictum ad occiſorem Papiniani: *Gladio te non ſecuri iuſſum meum oportuit exequi.*

4 Solent etiam viui in fruſta ſcindi, quod dicimus *eſtre rouës & mis en quatre quartiers.* Iul. Clar.*d.n.*8.

5 *Ex l.2.C.de falſ.monet.* Iul.Clar.*in §.falſum n.*46 poſt Didac.& alios citatos.

6 Semper enim creditorum habenda ratio eſt, vt fiſcalibus pœnis præferantur, cum certent de damno vitando *l.vni. C.pœn.fiſcal.credit.præfer.*

7 Publicè namque intereſt, vt in hoc potiſſimum delicto tam atrox pœna ſit, vt ad exemplum trahatur, vt cæterorum æquè perfidorum animi à tali tantoque delicto deterreantur, quod vnum pœnarum omnium propoſitum eſt, *l. eam ſeruum 6.C.de ſeru.fugit.l.aut facta 16.§.vlt.D.de pœn.*

DEFINITIO II.

Bonorum omnium confiſcatio ex cauſa huius criminis irrogatur: Sed interdum ex confiſcatione ſubducitur pœna pecuniaria, quæ tamen Principi applicanda eſt. Et hoc cur ita?

SEd & bonorum omnium publicatio & confiſcatio ex tãti huius criminis cauſa ſemper & omnimodo irroganda eſt.[1] Quod quanquam ita eſt, obſeruare tamen Senatus noſter ſolet Gallici ritus exemplo, vt mulctę & pœnę nomine pro modo facultatum ſumma aliqua detrahatur, tametſi hæc quoq; pœna non alteri, quam ipſi Principi applicanda ſit.[2] Differentia namque eſt inter bonorum confiſcationem, & pœnæ pecuniariæ condemnationẽ, tametſi forte tanta ſit, vt confiſcationi æquipolleat, quo quicquid publicatum eſt, incorporatur, vt noſtri loquuntur, domanio Principis, & conſequenter ſit inalienabile.[3] Quod vero adiudicatur pœnæ nomine patrimonij iure non cẽſetur.[4] Sed & alia diſtinctionis huius vtilitas maxima eſſe poteſt, ſi ponas condemnatum habere bona in diuerſis prouinciis & extra territorium Senatus de crimine iudicantis. Confiſcatio ſiquidẽ in vno territorio facta ex cauſa, quæ iuris communis rationem habeat, facit ius, quod ad bona omnia, ſed ita, vt quæ in alterius Principis territorio ſita ſunt, ad eius territorij Principem deferãtur.[5] At pecuniariæ mulctæ irrogatio in eius Principis fauorem facta, cuius maieſtas læſa eſt, bona omnia ſic afficit, vt ex iis quæcunque tandem & vbicunq; terrarũ ſint, deduci pœna poſſit iure crediti.[6] Hoc verò iure vti vel tum maximè æquum eſt, cũ, quod plerunq; euenit, confiſcatio etiam priuſquam iudicatum ſit donata per feſtinatam Principis liberalitatem ad aulicum aliquem minus fortaſſis bene meritum peruentura eſt,[7] Vt quoniam omnino impediri nõ poteſt liberalitas, hactenus ſaltem reſtringatur, vt Principi ſaluum ſit, quod pro mulcta pecuniaria ex condemnati bonis ante omnia deducendum eſt.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Auth.bona damnatorum*, vbi gl. & DD. in verb. *fiſco C.de bon.præſcr.* quod intellige ita, vt hæc confiſcatio fiat à lege & ipſo iure ſtatim ab inſtanti admiſſi delicti, licet confiſcatio non ſortiatur effectum, niſi ſecuta hominis ſententia, per quam declaretur reum incurriſſe crimen læſæ maieſtatis. Iul. Clar.*in §.læſa maieſtatis.nu.*9.

2 Ita vt effectu ipſo totum emolumentum condemnationis ad Principem perueniat.

3 Ex edictis Principum ferè omnium, quibus diſtrictè prohibita eſt domanij coronæ alienatio.

4 Et ideo diſponere Princeps de eo pro arbitrio poteſt. Vide Guid. Pap.*deciſ.76.& 341.*

5 Gui.Pap.*d.deciſ.76.* Boer.*in tract.de ſeditioſ.*

6 Tanquam æs alienum, quod vniuerſi patrimonij onus eſt, non bonorum certi loci, *l.cogi 16 §.& generaliter cum ſeq.D. ad SC.Trebell.l.ex facto 35.D.de hered.inſtit.*

7 Vt paſſim hodie fit contra *l.1.& 2.C.de petit.bon.ſubl.*

8 Ita enim fit, vt Principi aduerſus importunas aulicorum cupiditates commodiſſimè conſulatur.

DEFINITIO III.

Ex confiſcatione bonorum mariti deducitur dos & omne æs alienum. Non tamen donationes in vxorem collatæ, & liberis ſuperſtitibus reſeruandæ, niſi quandiu mulier viuit.

CVm tamẽ ex bonorum confiſcatione dos vxoris deducenda ſit, ſicut & ſi quid præterea cõdemnati creditoribus debeatur,[1] dubitari poteſt, an & quod augendæ dotis gratia vxori viro donatũ eſt deduci oporteat. Et memini quoſdam referre, cum alias ea quæſtio ex facto incidiſſet, iudicatum pro vxore, vt ea dotis portio non publicaretur.[2] Sed cum lex ita concepta ſit, vt ea omnia publicari oporteat, quæ alioqui mulier communibus liberis ſeruare teneretur,[3] in quorum numero dotis augmentum eſſe nemo ambigit.[4] Placebat illa diſtinctio, vt mulieri quoad viueret ea portio non magis quam reliqua dos aufferretur, nec quod ad proprietatẽ, nec quod ad vſumfructum, quandoquidem & ipſa quoq; proprietas ad eam pertinet.[5] Sed mortua tamẽ muliere ſuperſtitibus liberis communibus, ad quos mariti liberalitas reuerti deberet, publicatio quæ ante eum diem vires ſuas exercere non potuerat, tum demum ad hanc quoq; dotis partem extenderetur, poſtquã delicti atrocitate humanũ & æquum viſum eſt,[6] vt paterni criminis impietas in liberorum quoque bonis vindicetur.[7] Sanè cũ fiſcus mariti bona occupat non ex cauſa huius delicti, ſed tanquam vacantia nullo herede legitimo exiſtente, nemo dubitat quin ſaluæ ſint mulieri donationes à viro in eam collatę, nec illæ tantum, quæ ab initio valuerant, ſed & eæ, quas morte confirmari neceſſe fuit: quia neque ius vllum fiſci eſt hoc caſu in bonis mariti, niſi à quo tempore is deceſſerit.[8] *Ita in Senatu tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Non enim poſſunt bona vlla ad fiſcum peruenire, niſi quæ admiſſis creditoribus ſuperfutura ſunt, cùm bona non dicantur, niſi deducto ære alieno, *l. non poſſunt* 11. *D. de iur.fiſc. l.ſubſignatum* 39. *§.*1. *de verb.ſignific.* [*tot. tit. C. pœn.fiſcal.cred. præf.lib* 10. *tit.*7. *l.quod placuit* 37. *D.de iur.fiſc.l.*48. *§* 1. *eod.*]

2 Nec enim dos mulieris confiſcatur, nec donatio ei facta, niſi quæ facta ſit poſt admiſſum crimen, *l. quiſquis* 5. *verſ. dotes. C.hoc tit.* Dotis verò augmentum videtur cenſeri debere eodem iure, quo dos, tanquam portio quędam dotis, *l.inter ſocerum 26.§.*1. *D.de pact.dotal.*

3 *d.l.quiſquis. verſ.vxores.*

4 *Auth. vxore mortua. C.de ſecund.nupt. & in corpore, vndè ſumitur.*

5 Quamuis cum onere reſtitutionis, ſi poſtea conuoleẽ ad ſecunda vota, *l.*3. *C.eod.* Sic *in l.ſpecies* 15. *de aur. & arg.legat.*

6 *d.l.quiſquis.*

7 Intellige, ſiue liberi nati ſint ante delictum, ſiue poſt, ſed tamen diſtinguimus, an bona filiorum, quæ confiſcantur, iis obuenerint, aut delata ſint ante vel poſt crimen, vt ex Salyc. defendit Boer. *quæſt.*7. *n.*6. dicens non confiſcari bona filiorum, quæ iis ante delictum obuenerunt, poſt Ang. *ad d. leg. quiſquis*, ex illis verbis legis *proximorum hereditate.* Imo nec in ciuium numero habentur, qui poſt rebellionem nati ſunt. Gloſ. Bald. & cæteri *in l. Imperator vltim. De ſtat.homin.* Boer. *quæſt.*11. *num.*27. Vide tamen Iul. Clar. *in §.læſa maieſtatis nu.* 10. *& ſeqq.* vbi ait pœnas impoſitas huic crimini *per d.l. quiſquis*, licet ſint reſtringendæ, quatenus ſunt contra iuris regulas, ideóque non habeant locum aduerſus filias: tamen extendendas eſſe ad naturales quoque liberos & vſque ad ſecundum gradum deſcendentium maſculorum, & vſque ad primum gradum maſculorum deſcendentium ex fœminis, & etiam pro crimine matris, non tamen ad liberos ante natos, ſicuti nec contra eos, qui crimen læſæ maieſtatis com-

Source : BIU Cujas

miserunt aduersus alium, quam supremum Principem vel Imper. vel Rempub. Romanam scilicet, quod ad filios delinquentis pertinet. Nam quod ad ipsum delinquentem aliud est. Iul. Clar. *vbi sup. n. 2. 3. 4. 5. & 14.* Adde Andr. Gayl. *lib. 2. practic. Obser. c. 86.*

8 *l. 1. C. de donat. int. vir. & vxor.* Est enim longe diuersa horum casuum ratio. Ex notat. per Guid. Pap. *q. 169.* [Constat sanè fideicommissario non posse nocere quod rogatus heres condemnatus fuerit læsæ maiestatis, & eius bona confiscata sint, *l. Statius 48. §. 1. D. de iur. fisc.* In eóque melioris est conditionis, quàm agnati, quibus hereditas tota auffertur, *l. 5. 6. 7. & 8. C. hoc tit.* Veniunt enim ex tacito iudicio criminosi, non etiam fideicommissarius qui succedit testatori, *l. 1. & 2. D. ad Treb. l. 8. de iur. codic. l. 126. de leg. 1. Ita Senatus* in causa D. de Cardé & de Monmayeur, 13. Cal. Octobr. 1612.]

DEFINITIO IV.

Priuilegium criminis læsæ maiestatis, vt facilius probetur.

LIcet in causis criminalibus regulare sit, vt vnus testis quantumuis integer non faciat indicium ad habendam de reo quæstionem,[1] multo minus is, qui socius criminis est,[2] sicut nec qui laborat infamia iuris:[3] Tamen cum de crimine læsæ maiestatis agitur, contra obseruatur. Nam & quilibet testes admittuntur etiam famosi,[4] sociique criminis,[5] & si vel vnus adsit,[6] quamuis se criminis socium fateatur,[7] facit indicium ad torturam aliis quoque deficientibus indiciis omnibus. Eamque sententiam, licet valde duram & à plerisque grauissimis Iurecónsultis improbatam,[8] Senatus noster secutus est contra fratres du Mont du Pontdeueyle, & Ogerium Ynard, postea tamen absolutos 6. Cal. Iul. 1591. Hac potissimum ratione, quod in ea incidissemus tempora, vt propter frequentiores tanti sceleris suspiciones, & ad terrorem exemplo aliquo opus esse videretur.[9] Peruulgatum enim est, licet vsu periculosum Cassij Senatoris verbum apud Tacitum: Omne magnum exemplum habere aliquid ex iniquo, quod publica vtilitate compensatur.

1 Nisi adsint aliæ coniecturæ, Boer. *q. 163. n. 3.* contra Bar. *in l. 1. de q* Ex Alex. *cons 124. lib. 6.* [ergo si sint duo, facient indiciũ ad torturam. Clar. *in §. fi. q. 21. nu. 9.*]

2 *l. vlt.* Vbi DD. *C. de accusat.*

3 *l. infamem 7. D. de publ. iud.*

4 *l. famosi 7. D. hoc tit.*

5 *d. l. vlt. C. de accusat. l. quisquis 5. in fin. C. hoc tit.*

6 Papon. *in syntagm. lib. 24. tit. 2. §. 9.*

7 Gomes. *tom. 3. Comment. seu var. resolut. titu. 12. De probat. dict. nu. 18.*

8 Vt videre est ex Boer. *decis. 39. n. 1.* quem cum aliis plerisque refert & sequitur Iul. Clar. *in pract. crim. q. 21. num. 8. & praced.*

9 *Vt in l. aut facta 8. § vlt. D. de pœn.* Alia priuilegia huius criminis vide apud Iul. Clar. *in dicti §. læsa maiestatis num. 15 & seqq. vsque ad fin.* Nempe vt in eo puniatur affectus, licet non sequatur effectus. Vt morte non extinguatur, si commissum sit aduersus Principem vel Rempubl. Romanam, & in primo capite, si modo instituatur accusatio intra quinquennium à die mortis numerandum. Item, vt possit contra absentem procedi & ille condemnari. [Obserua autem committi hoc crimen in primo capite, non tantum si quis conspirauerit aduersus personam ipsam Principis, sed etsi aduersus eius statum directò & principaliter, quod veteres dicebant aduersus rempublicam, quæ hodie non alia est, quàm status supremi cuiusque Principis. Eamque opinionem Senatus noster secutus est contra Illustriss. D. Ducem Gebennensem. Nam cùm habeat priuilegium, vt de quocunque crimine læsæ maiestatis possit cognoscere excepto primo capite, adeoque ex ea causa delinquentis bona omnia confiscare. Pronunciatum tamen est à Senatu non potuisse illum cognoscere de seditione à quibusdam subditis suis suscitata, qui id egisse dicebantur vt trucidatis nobilibus omnibus quos in suo oppido deprehendi contingeret, Valesianis se iungerent, & Principis nostri dominationem excuterent.]

DEFINITIO V.

Socius criminis non facit indicium ad torturam, ne quidem in crimine læsæ maiestatis, nisi dictum suum & iureiurando & tormentorum patientia firmauerit.

ILlud tamen obseruandum est, socium criminis, cum propria confessione sit[1] infamis, non aliter indicium facere posse ad habendam de correo quæstionem etiam in crimine læsę maiestatis, quã si non solum iureiurando, sed etiam constanti tormentorũ patientia falsitatis & mẽdacij suspicionem, quę infamibus obstat, deleuerit. Neque hac parte distinguimus, qualis infamia sit iurisne an facti, aut qualis testis, id est, an egregia, an vilis persona.[2] Quæstio enim de socio criminis semper habenda est, non vt in testem admittatur, sed vt ex ipsius testimonio reus quæstioni dedatur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q. 21. n. 10. & 11.* post Marsil. *in pract. crim. §. diligenter n. 62.* Boer. *decis. 319 post n. 4.*

2 Idem Clar. *vbi supr. q. 25. n. 1. & 2.* [Vide *l. famosi 7. & seq. D. hoc tit.*

3 Secundum id quod diximus *Defin. praced.*

DEFINITIO VI.

Infamis ex alio genere delicti nullum facit indicium ad torturam, ne quidem in crimine læsæ maiestatis si sit solus.

RVrsum, quod diximus testimonium infamis personæ admitti, cum de lęsę maiestatis crimine probando agitur, ita vt indicium faciat ad torturam, etiamsi solus sit, sic accipiendũ est, si ex eodem delicti genere sit infamis. Nam si ex alio planè diuerso & dissimili delicto fuerit condemnatus, admittitur quidem in testem, vt contestium dicta adiuuet, at non vt si solus sit indicium vllum facere videatur.[1] Cęterum, si aliqua ex parte simile delictum fuit, ex quo præcessit condemnatio, tãto magis credendum est, in eodem aut simili sceleris genere sæpius versatum hominem id quoque crimen, de quo quæritur attentare audacius voluisse.[2] Finge eum, qui antea parentes aut patriam prodere voluerit, suam & aliorum coniuratorum in salutem & caput Principis conspirationem detulisse, cur non ei aliqua fides adhibeatur, si testationem suam tormentis ratam fecerit?[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Boer. *decis. 319. nu. 4.*

2 Menoch. *De arbitr. iud. casu 474* Alex. *eleganter cons. 89. incip. viso themate vol. 3.* Crauet. *cons. 99. n. pen. & vlt.*

3 Nam semel malus præsumitur semper malus in eodem genere mali, vt est in regula iuris pontificij.

DEFINITIO VII.

Non eo minus torquetur reus maiestatis, quod probet se bonæ famæ esse, si aliquibus indiciis vrgeatur.

SEd & hoc specialiter receptum est in crimine lęsæ maiestatis, & contra communes iuris regulas, vt si adsint criminis indicia sufficientia ad habendã de reo quæstionem, non ex eo solo elidantur, quod reus probet esse se bonæ apud probos omnes existimationis & famæ.[1] Illud certè negari non potest, quin eius, qui accusatur, qualitas & conditio potissimum inspicienda sit, an talis sit persona, quæ tam immane scelus cogitare & audere potuerit, & quæ tale quid iam ante vel fecerit vel cogitauerit.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Est enim

1 Est enim hoc contra iuris cõmunis regulas, si credimus Ale. *cons.89.incip.viso themate vol.3* Crau. *cons.99.n pen.& vlt.*
2 *l.famosi 7 § hoc tamen D hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Reus maiestatis nobilitatem quidem amisisse intelligitur à die commissi delicti, secuta tandem condemnatione. Sed interim tamen & pendente accusatione pro nobili habetur.

MAiestatis reus sicut cetera bona sua omnia, ita & nobilitatẽ iam inde à commissi adeoq; cogitati criminis die amisisse intelligitur, si quãdo cunque postea sequatur condemnatio.[1] An igitur, sicuti pendente accusatione nihil ex bonis suis alienare potest aut diminuere,[2] ita nec nobilitatem & dignitatem pristinam retinere? Sed non est recta comparatio: quoniam nobilitas cohæret personæ, magis quam ius administrandi patrimonij,[3] nec in retinenda nobilitate versatur periculum fraudis cõmiscendæ, quod in bonorũ administratione non sine causa pertimescitur.[4] Sera enim esset confiscatio bonorum, quæ per sententiam irrogaretur post dissipationem,[5] nobilitatis autem ademptio nunquam sera esse potest, cum in ipsa quoque sententia ferenda multum intersit, quod ad supplicij mortisque genus attinet; an nobilis sit necne qui condemnatur.[6] *Ita Senatus* 15.Cal.Ian.1592.

1 *l.ex iudiciorum 20 D.de publ.iud.l.maiestatis 6.& l.vlt. C. hoc tit.* Iunge *l.3.& 4.eod.*
2 *d.l.maiestatis.vers.qui vero.*
3 Est enim nobilitas qualitas personalis, licet accidentalis non naturalis, *l.1.* vbi Bart.& alij *C.de dignit.*
4 Cũ metu & suspicione pœnę multa possint fieri in fraudem fisci, *l.post contractum 15.* vbi Bart.& alij *D.de donat.l.si aliquis 7.D.de mort.caus.donat.* De quo vide Iul.Clar. *in pract. crim.q.78.nu.16.& seqq.nu.32.* vbi concludit bona delinquentis non esse obligata fisco ex die delicti, neque ex die cœpti iudicij criminalis, sed ex die sententiæ. Adde *l.vlt in fin.D.de requir.vel absent.damn.*
5 Cum fiscus nullam esset habiturus actionem cõtra possessores bonorum alienatorum tanquam nullo modo sibi obligatorum, vt proxime diximus ex Iul.Clar. *q 78.nu.32.*
6 Aliter enim nobiliores plectendi sunt, aliter plebeij, *l. in suorum 10.& l.praced. D.de pœn.* Et si in crimine læsæ maiestatis par & æqualis omnium conditio esse debet, vt ait *l. nullus 4.C.hoc.tit.*

DEFINITIO IX.

Pendente accusatione læsæ maiestatis non est audiẽdus filius petens totum legatum sibi à patre relictum. Sed sufficit partem legati ei præstari sine vllo tamen onere satisdationis, ne fame pereat.

CVm filius eius, qui post mortem perduellionis reus factus erat,[1] legitimæ supplementum ex Iuniniani lege[2] conderet, ac lite pendente, vt fieri assolet, certæ quantitatis prorogationem peteret in sumptus litis & alimẽtorum,[3] heredes autẽ paratos se dicerent totam eam summam soluere, quæ huic à patre legata esset. Nõ putauit Senatus contradicẽte præsertim procuratore Principis totius legati adiudicationem fieri debere. Propterea quod si condemnatio quandoque aduersus patris memoriam sequeretur nec legatũ valeret, nec filiis licet innoxiis legitima vlla deberetur.[4] Sed ita rem temperauit, vt cui sexcenti aurei legati fuerant trecenti præstarentur, nullo tamen onere iniuncto præstandæ cautionis,[5] quod neque fideiussorem facile reperire posset is, qui alia bona nulla habebat,[6] neque pendẽte accusatione fortassis calumniosa, fame interea filium mori æquum esset.[7] *Ita Senatus* ex tempore 8. Id. Aug. 1592.

1 Non enim quisquis legis Iuliæ maiestatis reus est accusari post mortem suam potest, sed is tantùm, qui perduellionis reus fit, id est qui hosti[s] animo in Principem aut Remp. animatus fuit, *l.vl.D.hoc ti* [Sane ex cęteris quoque causis, vt in alio quolibet crimine mortuo reo post litem contestatam, id est, postquam ex ore & vinculis interrogatus respondit, etiam in heredem transit pœna delicti pecuniaria, & contra eũ vocatum potest ferri sententia propter pœnam illam pecuniariam, *l.33.de oblig.& act.* Multo magis propter sumptus litis. *Ita Senatus* in causa Iacobi Magnin incendiarij paulo antè arrestum defuncti, Idib. Septem. 1613.]
2 *in l. omnimodo 30.C.de inoffi.test.*
3 *ex l.si instituta 27.§.de inoffic.D.ex l.vlt. C.de ord.cognit.*
4 *Ex l.quisquis 5.C.hoc tit.*
5 Iniquum enim est impossibili nedum superuacua satisdatione quem onerari, *l.hac stipulatio 14.in fi.D. vt legat.seu fideic.nom.caueat.*
6 *l.2.§.pen.D.de iud.l.omnes 33 §.preterea & seq.C.de Epis. & Cleric.*
7 *arg.l.reo criminis 41. D.de solut. l.1. §. quare etsi ita. D. de ventr.in possess mittend.*

DEFINITIO X.

Qui non est subditus nisi ratione feudi non dicitur committere crimen læsæ maiestatis, quamuis possit priuari feudo.

QVi non nisi ratione feudi Principis alicuius imperio subditus est,[1] licet feudo priuãdus sit, si offendat Principem,[2] non potest tamen eo nomine reus fieri maiestatis, vt & capitis & fortunarum omnium pœnam pati debeat.[3] Non enim sui Principis maiestatem absolute videri potest læsisse, qui non nisi secundum quid, vt loquũtur, subditus fuit.[4] *Ita Senatus* noster pro N. Claudio du Saix D. de Riuoire, contra procuratorem generalem, 12. Calend. Sept. 1592.

1 Nam & feudum & delictum facit, vt quis efficiatur de foro alicuius Principis. Iul.Clar. *in §.læsæ maiestatis nu.6. vers. & ideo, Auth.qua in prouincia C.vbi de crim.agi oport.*
2 *tit 5 & 7.quib.mod.feud.amitt.lib.1.in vsib.feud.& tit.qua fuit prim.caus.benef.amitt.lib.2.*
3 Text.est *in clem.pastoralis.* vbi gl.in verb. *non subfuit. De re iudic.*
4 Iul.Clar.vbi supra, qui dicit communem, post Roland. à Vall. *cons.4.num.1.* & Gig. *in tract.de crim.læsæ maiest.q.68. post num.2.*

DEFINITIO XI.

Non magis qui ratione officij, quam qui ratione feudi subditus est, dicitur committere crimen læsæ maiestatis.

LIcet ratione feudi aut delicti fiat quis subditus alieni territorij, non incidit tamen in crimẽ læsæ maiestatis, si quid molitus sit contra Principem aut Rempublicam illius territorij.[1] Quanquam nõ eo minus feudo priuandus est, vt eatenus puniatur, quatenus fuit subditus.[2] Idem est, si quis factus sit subditus ratione officij, & postea in Principem aut Rempublicam deliquerit. Is enim licet non possit videri reus læsæ maiestatis, officio tamen priuandus est, siue in officio ipso deliquerit, siue ex qua alia causa.[3] *Ita Senatus* in causa Francisci Gelaz, 16. Cal. April. 1595.

1 Dixi *Defi.proxim.praced.ex clem.pastoralis, de re iud.*
2 Vt limitata causa nonnisi limitatum producat effectũ, *vulg.l.in agris 19.D.de acq.rer.domin.l.rescriptum 6.D. de his quæ vt indign.* Iul.Clar. *in §. læsæ maiestatis nu 6.* addens *numer.7:* Clericos licet naturaliter & originarie dicãtur esse de dominio & ditione illius Principis, in cuius territorio nati sunt, nõ posse tamen dici contra eum committere crimen læsæ maie-

Source : BIU Cujas

statis, cum post clericatū non possint dici amplius vere subditi illius Principis. Quam sententiam ibidem testatur esse communem. Quamuis subiiciat Principes seculares de facto seruare contrarium, quod & repetit *in pract. crim. q. 36. vers. quæro nunquid.*

3 Quid enim refert, an feudum quis habeat à Principe an officium? Vtrumque siquidem beneficium est *tit. 23. in quibus caus. feud. amitt. §. imprimis lib. 2. in vsib. feud.* Addit Iul. Clar. loco supradicto, quod illegitime natus extra dominium ex subdito bannito propter rebellionem & muliere extera non potest dici rebellis etiamsi sit legitimatus.

DEFINITIO XII.

Qui pro suo Principe detexit coniurationem factā in alieni Principis territorio, in quo habitabat, non ideo puniri potest tanquam reus maiestatis, nec vt explorator, sed vt proditor.

QVi in alieni Principis territorio habitans coniurationem cōtra Principem suum institutam, instructamque detexit, ne apud suos reus quandoq; fieret læsæ maiestatis, non tamen eo minus puniri debet [1] pœna pecuniaria, exilioque mulctari, [2] non tanquam explorator, si aliud nihil concurrat, sed tanquam proditor. [3] *Ita Senatus* eodem mense.

1 Ne scilicet ex eius impunitate alij plerique & exemplū & audaciam sumerent idem attentādi, quod ne eueniat semper cauendum est, *l. aut facta 8. §. vlt. D. de pœn. l. cum seruum 6. in fi. C. de seru. fugit.*

2 Nam à grauiore pœna debet illum excusare necessitas officij, cum vbicunq; gentium debeat suo Principi fidelitatē, *arg. l. post legatum 5. §. Aduocatum fisci D. de his quib. vt indig.*

3 Quid enim cogebat venire illum in alieni Principis territorium, vt in eo habitaret? Non ergo potest videri venisse alia mente, nisi vt explorator fieret vel proditor.

TIT. VII.

AD LEG. IVL. DE ADVLter. & stupr.

DEFINITIO I.

Incestus cum stupro coniunctus punitur pœna mortis & confiscationis omnium bonorum. Et quid si non sit propriè incestus?

IVLIVS cum Semproniam vxorem haberet, Titiam per adulterium polluerat, subinde & Mæuiam Titiæ sororem iā tum nuptam Cornelio, & vtramque domi cum vxore aqua, igni, lectoque acceptam per multos annos retinuerat. Quærebatur qua pœna puniendus esset? Quibusdā placebat incestū admissum videri, propterea quod idem duabus se sororibus miscuisset. [1] Ob idque & summum capitis supplicium irrogandum esse propter coniunctum adulterium, [2] & præterea bonorum publicationis pœnam ex Iustiniani constitutione ob incestum infligendam. [3] Alij dicebant incestum quidem non tantum sanguinis, [4] sed etiam adfinitatis intuitu admitti, [5] sed tamen non nisi ex legitimo licitoque coitu adfinitatem conciliari, [6] eique consequens esse, vt qui per adulterium Titiæ se iunxisset, non ob id solum incesti reus fieri posset, quod Mæuiam quoque sororem Titiæ vitiasset, [7] Sed etsi incestum admissum constaret, non tamen confiscationis pœnam locum habere, quam Iustinianea lex non incesto cuilibet, at incestis duntaxat nuptiis induxisset. [8] Pœnalem enim legem etiam vbi eadem adeoque maior subesset ratio non esse adiuuandam interpretatione. [9] Præsertim cum alia Iustiniani constitutio pœnam confiscationis legibus fere omnibus publicorum iudiciorum statutā abrogasset, præterquam si de læsę maiestatis crimine tractaretur. [10] Senatus capitis quidem supplicium non irrogauit, & perpetuis triremibus addici reum satis esse credidit, sed cum nefarium scelus incesto simillimum duplicisque adulterij cōiunctione cumulatum probaretur, Bonorum confiscationem, quæ in iudicantis arbitrio posita est, criminum multiplicitate & atrocitate permotus inflixit. [11] Ita cōtra Claudium Le Noir, Senatu extra ordinem iussu Principis habito Die ipso Epiphaniæ Domini 1590.

1 Nam & sufficeret quem cognouisse filiam sororis vxoris suæ ad hoc, vt incestum admisisse diceretur. Alex. *cons. 229. lib. 6.* Iul. Clar. *in §. incestus in prin.*

2 Nam de iure ciuili pœna incestus est pœna mortis, quādo incestus committitur cū aliqua specie alia fornicationis, puta cum adulterio vel stupro. Iul. Clar. *in d. §. incestus num. 1.* post gl. *in leg. adulterium cum incestu in princ. D. hoc tit.* Si vero committatur contrahendo incestas nuptias, tunc punitur iuxta formam *Auth. incestas. C de incest. & inutil. nupt.* Adde *l. vim passam 39. §. præscriptione. D. hoc tit.*

3 *d. Auth. incestas.*

4 Quanquam magis proprie incestus committitur inter personas sanguine coniunctas, puta si quis filiam propriam cognouerit, vt in casu decisionis Boer. 318. vel materteram, vt in casu Cepoll. *cons. crim. 69.*

5 Vt in casu, de quo Alex. *cons. 229. lib. 6.* cum quis cognouit sororem aut filiam sororis vxoris suæ.

6 Anchar. eleganter, *cons. 391.*

7 Quod eo casu neque consanguinitas neque adfinitas vlla contracta videretur.

8 Verba enim Nouellæ non nisi de incestis nuptiis loquuntur.

9 Vnde est, quod non habet locū illa Nouella in nuptiis, quæ sunt incestæ iure canonico duntaxat, sed tantum *in iis*, quę sunt incestæ iure ciuili, & quæ dicebantur incestæ tēpore illius legis conditæ. Iul. Clar. vbi sup. *nu. 3.* Item non habet locum in nuptiis largo modo incestis scilicet inutilib. vel illicitis, puta cum cognata spirituali vel Iudæa seu infideli, sed tantum in nuptiis proprie incestis ratione consanguinitatis, Clar. *ibi nu. 4.* post Dec. *cons. 158.* & Boer. *decis. 284. n. 13. & q. 318.*

10. *Auth. bona damnatorum. C. de bon. proscript. & in corpor. vnde sumit.*

11 Vide Didac. Couar. *in lib. pract. q. tit. de incest. nupt. nu. 6. & in lib. 4. Decret. c. 6. 2. part. §. 8.* Ioan. Pap. *in syntagm. tit. de adult. Arest. 7.*

DEFINITIO II.

De pœna mulieris adulteræ.

MVlierem adulterij ream & conuictam, certum est ex Iustiniani constitutione, quam sequimur, nec plectēdam esse, vt & virgis cędatur, & dotis lucrorumque nuptialium iacturam patiatur, & prętera in monasterium detrudatur, ibi perpetuo māsura, si non intra biennium à marito repetatur. [1] At quid si monasterium non nisi honestis, Deoque sacris virginibus includendis destinatum, condemnatam nolit admittere? Cogi non potest, vt admittat. Nisi in eam rem ab initio constitutum sit, cuiusmodi monasteria pleraque apud Italos, [2] apud nos nulla sunt. An igitur pœna hæc mulieri remittenda erit? [3] Minimè. [4] An in exilium aut perpetuum aut temporale commutanda? [4] Multo minus, ne alioquī eueniat, vt tanto licentius & luxuriosius viuat mulier, quam ex contrario corrigi ac emendari, [5] & anteactæ vitæ pœnitentiam agere conuenit. Item ne marito repetendæ vxoris facultas aufferatur, quā ei saluam manere æquum est, [6] etiam inuito, vel ob hoc solum, quod possit contingere, vt mutet voluntatem, & velit aliquando quod hodie nolit. [7] An denique cogendus erit maritus, vt de suo sumptus

præstet

præſtet [2] ad exportandam vxorem in monaſterium alterius prouinciæ ? Facilius hoc admitti poteſt, [9] cum non ſolum mariti, ſed mulieris quoque interſit, adeoque Reipublicæ in eo loco mulierem veluti cuſtodiæ cauſa retineri, in quo ad meliorem vitam aliarum exẽplo inuitari & traduci poſſit.[10] At quid ſi nec mulieris, nec mariti facultates ei impenſę ſufficiant? Vix aliud remedium ſupereſt, niſi vt in carceribus per biennium integrum ſumptibus mariti retineatur,[11] poſtea exilio perpetuo mulctetur. At ſi præter adulterium aliud quoque crimen concurrat, cuius coercitio ad publicã vindictam pertineat, pœnæ commutationem & pro delicti grauitate exaſperationẽ fieri oportebit.[12] Nec eo minus in exilium danda & releganda erit mulier, quod ita futurum ſit, vt repetere illam poſtmodum maritus nequeat. Si modo publicè interſit non manere illam in ciuitate.[13] Finge furem, aut quæ publicum ex lenocinio quæſtum faciat. Quanquam ſi honeſtas virgines corrupiſſe aut corrumpere voluiſſe probetur, digna eſt quę non tantum relegetur, ſed etiam furca ſuſpendatur.[14] *Ita Senatus* in cauſa Girardi Iacoz & Magdalenæ Blanchet, ante Cal. Sept. 1593.

1 *Auth. ſed hodie adultera. C hoc tit. & in corpor. vnd. ſumit.* id eſt, Nouell. 134. *vt null. iud. lic. haber. loc. ſeruat. c. 10. qua ſit mulier. adult. pœn.*

2 Quæ vocant mulierum pœnitentium. Et ſanè inconueniens & perabſurdum eſt detrudi adulteram in monaſterium virginum, quod nec nuptæ mulieres nec viduæ honeſtiſſimæ ingredi ſine licentia ſummi Pontificis poſſint. Neque vero illam Iuſtiniani mentem fuiſſe credendum eſt.

3 Nec enim adulteria impunita eſſe oportet marito ſcilicet conquerente, vt nec alia delicta, *l. ita vulneratus 50. in ſi. D. ad leg. Aquil. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. D. de ſolut. l. ſi à reo 70. §. vlt. D. de fideiuſſ.*

4 Nam & ex cauſa ſolet fieri pœnæ cõmutatio, *l. ad beſtias 31. cum ibi not. D. de pœn.* Iul. Clar. *q. 85. n. 11.*

5 Non enim cõſtitutæ ſunt pœnæ, niſi in hominum emendationem. *l. ſi pœna 20. eo. tit. c. gaudemus. de conuerſ. coniugat.*

6 *Ex d. Nouell. 134.*

7 Eſt enim ambulatoria & inconſtans hominum voluntas, *l. 4. D. de admin. legat. l. 1. §. ſi quis adita. D. ad SC. Tertull.*

8 *arg. l. ſi quis pro vxore 2. D. de donat. int. vir. & vxor.*

9 Quam vt adulterium remaneat impunitum. Etſi conquetitur Iul. Clar *in §. adulterium. n. 7. in fi.* quod hodie adulteria fere vbique gentium ſunt impunita, quod tamen de adulteris maſculis intelligit, non de fœminis.

10 *d. c. gaudamus. de conuerſ. coniugat.*

11 Vt carcer ſit pro monaſterio, quemadmodum & monaſterium toto illo biennio pro carcere eſt. Thom. Gramm. *deci. 31.* Quanquam Iul. Clar. *d. num 7.* teſtatur nunquam ſe vidiſſe pœnam illius detruſionis in monaſterium ſeruari in Senatu Mediolanenſi, ſed commutatam ſæpius in pœnam fuſtigationis & exilij arbitrarij.

12 Non enim delictum vnum debet alterius delicti pœnam minuere, ſed augere: puta ſi Iudæus adulterium commiſerit cum Chriſtiana, vel Chriſtianus cum Iudæa. Iul. Clar. *in d. §. adulterium n. 9. in fi.*

13 Semper enim publica vtilitas præferenda eſt priuatæ, *Auth. res qua. C. commun. de legat.*

14 Nam & iure Codicis pœna adulterij etiam in fœminis fuit pœna mortis, *l. quamuis 30. C. hoc tit.* quæ pœna nec hodie in maſculis eſt immutata, ſed tantum in fœminis propter ſexus fragilitatem. Iul. Clar. *d. n. 7.*

DEFINITIO III.

Etiam attentatum ſtuprum punitur pœnâ mortis pro grauitate criminis & qualitate perſonarum.

SOllicitatores alienarum nuptiarum, itemq; matrimoniorum interpellatores etſi effectu ſceleris potiri non poſſunt, propter voluntatem tamen pernicioſæ libidinis extra ordinem puniendos eſſe cõſtat.[1] Ergo arbitrio iudicis & conſequenter non pœna mortis.[2] Nunquã enim arbitrium iudicis in pœna infligenda tale eſſe debet, vt mortis pœnam irroget.[3] Vnuſque tantum caſus eſt, quo attentator perindé ac qui delictum perfecit, punitur, is eſt in ſanctiſſimis virginibus attentatis.[4] Si tamen criminis atrocitas ex loci aut temporis aut perſonarum conditione & qualitate augeatur, vt puta ſi à familiari & domeſtico attentatum ſit,[5] ſi noctu & per effractu-ram,[6] ſi marito præſente,[7] ſi in publico,[8] ſi ab ignobili & vili perſona in matronam nobiliſſimam,[9] nihil prohibebit capitis pœnam irrogari. *Ita Senatus* in cauſa N. Volat, Cal. Aug. 1593.

1 *l. 1. in prin. D. de extraord. crim.*

2 Quæ tamen puniendi eſſent perfecto flagitio, *d. l. 1. §. qui puero.*

3 Secundum eam ſententiam, quam & æquiorem & magis communem eſſe teſtatur Iul. Clar. *in pract. crim. q. 83. nu. 11.* vbi multos citat.

4 *l. ſi quis non dicam rapere 5. C. de Epiſc. & Cler.*

5 Vt apud Ioan. Pap. *lib. 22. tit. 9 Areſt. 2.* & apud Ioan. Lucium *in placit. Cur. Pariſ. lib. 12. tit. 6. placit. 1.*

6 Sunt enim atrociores nocturni effractores, *l. 2. D. de effract. & expilat.* ſicut & nocturni fures, *l. 1. D. de furtib. balnear.* Vide Cuiac. *lib. 8. obſ. c. 8.*

7 Augetur enim infamia & iniuria per præſentiã mariti.

8 Nam & circumſtantia loci auget delictum, cum grauior ſit iniuria, quæ fit palam & publice quam quæ clam & ſecreto, *l. aut facta 16. §. locus facit. D. de pœn. l. prætor edixit 7. §. vlt. cum duab. legib. ſeqq. D. de iniur.*

9 *d. l. 7. §. vlt. verſ. perſona.*

DEFINITIO IV.

De publico adulterio & notorio mulierem accuſare etiam abſente viro publicus accuſator poteſt & debet.

ET ſi bene cõcordantia matrimonia turbare nemo debet,[1] ne publicus quidé accuſator,[2] prætextu adulterij, quod ab altero ex coniugibus altero non conquerente admiſſum eſſe dicatur,[3] ſi tamen abſente per multos annos viro mulier corpore ſuo quæſtum vulgo faciat, liberoſque ſuſcipiat, quos nemo nõ ſciat aut vulgo quæſitos eſſe, aut ex certo adulterio ſuſceptos,[4] ad procuratoris fiſcalis officium pertinet, vt rẽ deferat, & crimen quod publicè ſcandalo ſit maloque exemplo, coerceri curet,[5] ſed ita demum ſi præcedat diffamatio.[6] Nam ſi vulgo ignoretur, quis adulter ſit, non eſt permittenda inquiſitio, vt ſciatur, quis ille ſit, tum puniatur.[7] Id enim ſolo marito requirente & accuſante fieri poteſt. *Ita Senatus* in cauſa quadam Tarentaſienſi, 13. Cal. Mar. 1595.

1 Ne quidem pater prætextu patriæ poteſtatis, *l. 1. §. vlt. D. de liber. exhib.* [Intellige autem per actionem. Nã excipiendo poteſt quilibet adulterium obiicere, quia exceptio non infamat. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 4. Sept. 1612.]

2 Quem procuratorem officij aut iuriſdictionis, vel etiam procuratorem generalem aut procuratorem fiſci appellamus. De quo in *l. poſt legatum 5. §. aduocatum fiſci. D. de his, quæ vt indign.*

3 *l. quamuis 30. C. hoc tit.*

4 Vt in ſpecie *l. filium definimus 6. D. de his, qui ſunt ſui vel alien. iur.* Scito tamen mulierem, cuius vir longo tempore abfuit, ſi eum defunctum arbitrata alij nupſerit, excuſari debere, ſi probabilis error fuit fama publica interueniente aut accepto nũcio de morte: Alioquin puniri debere de adulterio. Clar. *in §. fornicatio. n. 32.* Nam & vir punitur, qui eodem tempore duas pluresve habuit vxores, non tamen pœna mortis, ſed publicationis dimidiæ partis bonorum. Alex. *conſ. 156. lib. 7.* vel fuſtigationis aut triremium. Iul. Clar. *ibid. n. 31.*

5 Vt pœna vnius ſit terror multorum, *l. cum ſeruum 6. in fi. C. de ſeruis fugit. l. aut facta 16. §. vlt. D. de pœn. l. per omnes 6. C. de defenſ. ciuit.*

6 Nec enim hoc caſu locũ habet ratio, quæ ponitur *in d. l. quamuis.* Ne quibuſcunq; volentibus temere liceat fœdare connubium, quod iam diffamatione ipſa ſatis fœdatum eſt, per ſolam notorietatem: notoriũ enim eſt, quod aliqua tes-

giuersatione celari non poteſt, ſiue facti permanentis ſit, ſiue etiam momentanei, ſi modo non tantum factum ipſum ſit notorium, ſed etiam facti qualitates & circumſtantiæ, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q. 9. in prin.*

7 *d. l. quamuis 30. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Simplex ſtuprum in vidua impunitum eſt: in virgine autem quomodo puniendum. Et quid ſi grauius crimen ſit ob aliquas facti circumſtantias?

STupri pœna nec iam olim capitalis fuit, & quæ poſtea ex lege Iulia ſucceſſit publicationis partis dimidiæ bonorum & relegationis in vſu eſſe deſiit.[1] Sed ſi quidem viduam[2] volentem & citra raptum[3] quis ſtuprauerit, nullis præcedentibus ſponſalibus, nec per verba de futuro, vt loquuntur, conceptis, impunitum delictum eſt.[4] Sin virginem,[5] hactenus tenetur, vt vel vxorem ducat vel dotet, quantum arbitrio boni viri vtriuſque facultatibus & perſonis æſtimatis videbitur.[6] Sed tamen hoc non eſt perpetuum. Nam ſi quis virginem nondum viripotentem per vim corruperit,[7] aut iudex vel Senator eam, quę apud ſe rea criminis erat,[8] capitalis ſupplicij animaduerſione digna res eſt,[9] quod his caſibus raptus potius quam ſtuprum contrahi videatur.[10] Nec diuerſum erit, ſi ex aliis circumſtantiis delicti atrocitas augeatur, forte ſi perſona vilis & domeſtica[11] nobiliſſimam virginem[12] defloraverit, vel tutor pupillam,[13] vel idem ſtuprator virgines pleraſque corrupiſſe probetur.[14] *Sine die.*

1 Anton. Teſſ. *Deciſ. Pedem. 3. n. 3.* poſt Iul. Clar. *lib. 5. Senten. §. ſtuprum. nu. 3.*

2 Nam cum vidua quoq; perinde ac cum virgine ſtuprum committitur, *l. ſi quis viduam 3. D. de q.* Clar. *in dict. §. ſtuprum in princ.* poſt Marſ. *conſ. 13.* Boer. *deciſ. 138.* Socin. Iun. *conſ. 111. lib. 3.* Denique quilibet damnoſus coitus ſtuprum eſt. Clar. *in §. fornicatio nu. 5.*

3 Nam & in volentem raptus interdum committitur. Iul. Clar. *in §. raptus num 3.* vbi addit raptores etiam illos dici, qui blandimentis & verbis deceptoriis nulla vi adhibita puellas abducunt libidinis cauſa, & vt eas in alio loco contra ſuorum voluntatem retineant.

4 Et hoc eſt, quod ait Iul. Clar. *in d. §. ſtuprum, nu. 4.* ſe nunquam vidiſſe aliquem puniri pro ſtupro commiſſo cum vidua, niſi quod vaſallus committens ſtuprum cum vxore vidua domini ſui priuatur feudo. Idem Clar. *ibi. nu. 8 & §. feudum q. 48.* Ipſa tamen vidua luxurioſe viuens patitur etiã hodie pœnas omnes, quæ impoſitæ ſunt iure cõmuni contra viduas nubentes intra annum luctus. Nec ſunt illæ pœnæ ſublatæ in vidua ſtuprum committente intra annum luctus. Idem Clarus ibid. *n. 6.* vbi addit viduam, quæ ducit inhoneſtam vitam, non gaudere priuilegiis viduarum, adeoque nec priuilegio domicilij maritalis, ex Fel. *in c. ſignificantibus poſt n 8. de offi. deleg.* Non tamen perdit dotem. Item Clar. ex magis commun. *in d. §. ſtuprum nu. 5.* poſt Boer. *338. in fi.* & Didac. *ſuper 4. Decret.*

5 Qualis in dubio præſumenda eſt, niſi ſtuprator probet contrarium. Clar. *in d. §. ſtuprum n. 4.*

6 Clar. ibi. *n. 3.* poſt Chaſſ. *conſ. 40.* & Ioa. Papon. *in ſyntag. lib. 22. tit. 9. Areſt. 9. ex c. 1. & 2. de adul.* Nempe ſi puella, quę ſtuprum paſſa eſt, ſit honeſtæ vitæ. Alioqui non haberet locum diſpoſitio *d. c. 1. & 2. de adult.* Clar. *d. n. 3. ante fi.* poſt Pariſ. *conſ. 100. n. 14. lib. 1.*

7 Quo tamen caſu non infligitur de iure communi pœna mortis, ſed humiliores in metallum damnantur, honeſtiores vero relegantur, *l. ſi quis aliquid 38 §. qui nõdum viripotentes. D. de pœn.* Sed vis facit, vt grauius puniatur. Clar. *in §. fornicatio num. 33.*

8 *Ex not.* per Iul. Clar. *in §. fornicationum 22. & præced.*

9 Ioan. Fab. *in §. item lex Iulia poſt nu. 7. Inſt. de public. iudi.* & alij quos citat Iul. Clar. *in d. §. ſtuprum n. 9.* vbi tamen concludit ſolum conatum ad deflorandum non debere puniri pœna mortis, ſed alia citra mortem graui, puta triremium ad perpetuum vel ad decennium. Vbi vero fracta eſſent pudenda, omnimodo irrogandum eſſe vltimum ſupplicium.

10 Raptus autem punitur ſemper pœna mortis, *l. vnic. C. de rapt. virg.* Iul. Clar. *in §. raptus n. 2. & 3.*

11 Obſerua tamen ſtuprum non poſſe probari per domeſticos teſtes, ſed tantummodo facere illos indicium. Idem Iul. Clar. *in d. §. ſtuprum n. 2.*

12 Nam ex qualitate perſonæ augetur crimen, *l. prætor edixit 7. §. vlt. cum legib. ſeqq. D. de iniur.* Quid enim, cum ſtuprator eſt presbyter; virgo tamen etiam cum presbytero fornicata, non punitur; quia neque inceſtum, neque ſacrilegium eſt, ſed ſimplex fornicatio, quæ non eſt punibilis de iure ciuili. Iul. Clar. *in §. fornicatio. n. 18. verſ. cum presbytero.* Si qua tamen preſbyteri concubina ſit, punitur ſtatuto noſtro certis & ſpecialibus pœnis, de quibus *lib. 3. ſtatutor. c. 39* ſed non eſt concubina omnis mulier, quæ cum presbytero fornicatur. Sane non creditur mulieri dicenti, ſe adulterium commiſiſſe cum presbytero, *c. ſignificaſti, 5. & ibi gl. ext. de adult. & ſtupr.*

13 Quo caſu irrogatur pœna deportationis & confiſcationis omnium bonorum etiam illi, qui tutor vel curator eſſe iam deſiit. Clar. *in d. §. fornicatio num. 23. ex l. vnic. C. ſi quis eam cuius tut. fuer.*

14 Nam reiteratio criminis facit capitale delictum, quod alioqui capitale non eſſet. Clar. *in d. §. fornicatio n. 31. in fi. & in pract. crim. q. 84. n. 6.* poſt Bar. *in l. 1. C. de ſuperex. tribut. n. 2.* Quãuis concludat ibi Clar. magis receptum eſſe in praxi, vt non imponatur pœna mortis ob quamcunque reiterationem, ſed tantummodo tortura atrocius inferatur, vel extraordinaria pœna grauior infligatur.

DEFINITIO VI.

Mulier dicenti ſe ex aliquo prægnantem an & quãdo credatur? Et quis partum alere debeat?

MVlieri dicenti ſe ex Titio prægnantem non creditur, nec ſi iurare parata ſit, ſi neget Titius ſe cum illa rem vnquam habuiſſe.[1] Itaque deficientibus aliis probationibus remedium id vnum mulieri ſupereſt, vt iuſiurandum Titio deferat, iuratura ipſa ſi referre malit ille quam iurare. Alterutrũ enim facere Titius damnandus erit, niſi probet ab aliis eodem tempore cognitam.[2] Quo caſu siue quęſtus vulgo faciendi, ſiue libidinis tantum explendæ gratia veneré illa exercuerit, non eſt arctandus vir, vt iuret vel referat, quia nec ſi fateretur, quicquam tamen ea res mulieri prodeſſet, cum per rerum naturam neſciri poſſit, cui partum acceptum ferre debeat, quæ plurium congreſſum per eoſdem dies aut menſes paſſa eſt,[3] niſi patrem iuſto magis quam certo indicio nuptiæ demonſtrent.[4] Nec multum faciet, quod aut eum, quem mulier patrem eſſe dicit, partus ore referat, aut patrem eſſe mulier iuret, quãuis nonnulli contra ſentiant.[5] Plane ſi fateatur Titius mulierem à ſe cognitam, nec alios rem cum ea habuiſſe probet, credetur mulieri iuranti ſe ex eo prægnantem,[6] partumque etiam anniculum & matrem exhibere, ſi inops ſit illa,[7] (alioqui viua matre non tenetur pater ſuſceptum ex illegitimo coitu partum alere,[8]) cogendus erit Titius. Neque triennium illud expectabitur, quod ſolius matris oneri eſſet, ſi ex licito coitu partus editus proponeretur.[9] Sed ſi de illo ſolo quæratur, an virgo mulier fuerit, vt ſciatur, an dotanda ſit necne, fuiſſe virginem in dubio etiam citra iuſiurandum præſumendus.[10] *Sine die.*

1 Alex. *conſ. 157. circa primum lib. 5.* poſt Bald. *conſ. 437. lib. vlt.* Boer. *deciſ. 299.* quos refert ac ſequitur Teſſaur. *deciſ. Pedem. 3. concl. 6. nu. 4.* [Aliud tamen eſt in virgine, vt ſcripſi *Def. n. 18. & in alleg. nu. 1. ſup. Deprobat.* Abb. *in cap. ſi ſeduxerit num. 5. De adulter.*]

2 Idem Alex. *conſ. 157.* Teſſaur. *vbi ſupr. num. 4. verſ. ſeptima regula eſt, & nu. 5.*

3 *§. ſi aduerſus. Inſtitut. de nupt.* Itaque deficit hoc caſu non ius, ſed probatio, vt *in l. duo ſunt Titij 30. D. de teſtamen. tutel.*

4 Dicimus enim patrem illum eſſe, quem nuptiæ demonſtrant, *l. quia ſemper 5. D. de in ius vocand. l. filiũ eum definimus 6. D. de his, qui ſui vel alie. iur. ſunt.* Non quia certa ſit illa veritas, ſed quia nihil eſt, quod melius dici poſſit, cũ alioqui impoſ-

sibilis sit probatio filiationis, *l.Lucius 83. D.de condic. & demonstr.*

5 Anton.Tessaur.*d.decis.n.6 vers.sed maxima difficultas.*

6 Idem Thessaur.*d.n 4.vers.septima regula est.*

7 Bartol.*in l.si quis à liberis 5. §.vtrum autem. D.de liber.agnosc.*

8 *Auth.ex complexu.C.de incest.& inutil. nupt.* sed ea res ad matris curam pertinet. Specul *in tit.Qui filij sint legit.n.17 part. 4.per text.in d §.vtrum autem & §. idem rescripsit d.l.5. D. de agnosc.liber.*

9 *l.nec filium C.de patr.potest.* Glos.*fin.in cap.cum haberet. Extr.de eo,qui dux.in matr.quam poll.per adult.* Thessaur.*d.decis. ante fin.*

10 Clar.*lib.5.sentent.§.sl uprum.vers.sed pone.* Quem refert & sequitur Thessaur.*d.decis.3.nu.2.* [Virginitas enim qualitas est quæ à natura inest etiamsi aliter non probaretur. Abb.*in d.cap.si seduxerit n.5.de adult.* Foller.*in prax.crimin. part.6 prin. Tit.De form.cap.in nefar.coit.nu.6.* Alex.*cons.29.nu.1.lib.6.* Maximè si virginitas præsumptio sit in fauorem matrimonij seu sponsaliorum.Glos.*in can.si quis acceperit 35. qu.1.* & per Host. quem sequitur Abb.*in cap.duo pueri.De despons.impub.* Et ideo per assertionem iuratam virginis defloratæ non tantum probatur coitus,sed etiam sponsalia fuisse contracta. Dec. *cons. 368.& 133.post nu.2. Ex cap.si inter virum,& cap.is qui Extr.de sponsal.*

TIT. VIII.

AD LEG. IVL. DE VI PVBLIC. vel priuat.

DEFINITIO I.

Vim priuatam potest committere etiam executor, qui exequitur mandatum iudicis euidenter iniustum.

SI appatitor ex iudicis præscripto quid fecerit, quod euidenter sit contra leges aut bonos mores, puta,si pro re,cuius cognitio ad iudicem illum non spectabat, iussus sit effractis foribus domum tuam inuadere, & pecuniam, quæ fortassis ad ærarium Principis pertinebat,exportare,puniendus est,quasi vim priuatam fecisse videatur.[1] Nec illi excusationem afferre potest,quod fuerit merus & nudus executor, qui alioquin parere habuit necesse.[2] Non enim debet apparitor, vbi euidens delictum est obsequi iudicis imperio, nisi prorsus & districtè coactus.[3] Aliud sanè est,si locus ambigendi relinquatur, an iudex bene imperet an male, tametsi reuera malè imperet. Neque enim ea res in apparitoris notione aut arbitrio posita est.[4] *Ita Senatus* contra Mauritium Entremont, 11.Cal.Iul.1591.

1 Ergo pœna extraordinaria,quoniam is,qui vim siue publicam siue priuatam committit,hodie ex generali consuetudine punitur arbitrio iudicis,vt tractat Iul.Clar.*in pract.crim. q.83.n.4.*

2 Quia non pertinet ad executorem cognoscere,an commissio iudicis sit iusta vel iniusta.Iul.Clar.*in pract.crim. quæst. 29.num.1.& q.60.numer.12.* Facit *l.non videtur data 167.§.1.de reg.iur.*

3 *l.seruus 20. D.de oblig. & action.* Regula enim est quod mandatum superioris in delictis excusat, modo illud quod quis facit ex mandato alterius non sit de genere prohibitorum. Iul.Clar.*in pract.crim.q 60.n.12.*iunct.*glos.in l.in rem 23.§. signum.in glos.fin.D.de rei vind.* Socin.*in cons.54.nu.23.lib.4.* Ias. *in l.1.de pupillo.§ nũciationem,n.7.de oper.noui nunciat.* Rol.*cons. 54.n.6.lib.1.* Plott.*in repet.l.si quando.nu.790.* Item mandatum superioris nunquam excusat in delictis atrocibus. Iul. Clar.*§. vbi sup.*ex communi opinione.pott Ias.*cons.136.post med.lib.1.* Nisi delictum videatur commissum ad sui defensionem,vt in casu de quo post Iul.Clar. *n.12.* Aut nisi mandatum sit ab eo, qui poterat impune idem admittere. vt in exemplo posito *d. q.12.in fin.* vide *l.ad ea 157.de regul.iuris.*

4 Vt dixi *nu 2.* An autem apparitori aut alij officiali de facto resisti aliquando possit,vide apud eundem Clar.*d q.29. nu.2.*vbi concludit nullo modo debere resisti iudici, qu procedit tanquam iudex, nisi vellet inferre damnum irreparabile. Posse autem ei impunè resisti, si procedat eo modo, quo solent procedere priuati. Ex glos.*in d.l.non videntur 167.§.1. de reg.iur.* Sane potest officialis capiendum,si resistat,impune interficere,si non aliter capi possit. Clar.*d.q.29.n.1.* Qui vero detentum eximit è manibus familiæ punitur pœna capitis,Clar.*ibid.n.3.* Nisi fuerat ille indebite detentus, *ibid.nu.4.* Punitur etiam is, qui seipsum exemit, sed mitius,si non interuenerit violentia,*Ibib.num.5.*

TIT. IX.

DE RAPT. VIRGIN.

DEFINITIO I.

Raptus non committitur in virginem abductam causa matrimonij consentientibus agnatis, licet inscio aut inuito curatore.

ETsi raptum etiam in volentem & consentientem puellam committi posse placuit,[1] tum quoque cum nulla vi adhibita, solisque blandimentis abducta est à domo patris,[2] dummodo libidinis causa id factum probetur:[3] Placuit tamen, neque crimen,neque pœnam raptus, quam seueriſſima æquè ac iustissima lex Iustiniani constituit,[4] incurrisse videri eum, qui virginem sub curatore positam eo inscio vel inuito vxorem duxit,ex proximiorum agnatorum voluntate. Nam nec prohibetur adulta nubere sine auctoritate curatoris,[5] quamuis publico Senatusconsulto districte prohibitum sit curatoribus, ne adultas suas sine agnatorum consensu & licentia nubere patiantur. Nempe,vt appareret curatorum fidem in ea re suspectam magis videri,[6] quam necessariam, consensu præsertim agnatorum proximiorum,quorum maxime interest,[7] interueniente,ipsaque r...sum sanctitate matrimonij cuius fauor tantus est, vt si is, qui vere raptor fuit, postmodum eam quam rapuit vxorem duxerit, hoc ipso corporalem pœnam euadere debeat,[8] licet pœnam confiscationis bonorum, quæ fisco temporali applicanda est,non euadat.[9] Quare,nec pœna vlla extraordinaria hunc,cui raptus crimen curator obiiciebat,teneri debere visum est.[10] *Ita in Senatu* tractatum fuit 3.Cal.Iun.1592.

1 Intellige,siue ab initio,siue ex postfacto illa consenserit.Iul.Clar.*in §.raptus n.3.* Adeoq; licet is,qui rapuit mulierem,non tamen carnaliter eam cognouerit,quia forte id cõmode facere nõ potuerit. Nam si potuit nec voluit, excusandus vtique est à pœna ordinaria,non tamen ab extraordinaria,eaque grauissima.Clar*ibid.n.4.*

2 Aut aliter de loco ad locum, & quidem ad effectum abducendi, non autem commodioris tantum coitus causa. Idem Clar.*in d.§.raptus nu.1.* vbi tamen subiungit,si quis per vim stupret mulierem sine abductione,non eo minus debere illum puniri pœna mortis,quamuis non sit raptus.

3 Nam si alia quam libidinis causa fuit, raptus non est. Vnde fit, vt milites seu stipẽdiarij, qui abducunt secum pueros etiam inuitis quandoque parentibus,non tamen puniantur tanquam raptores,vt refert Clar.*ibid.n.7.*quamuis contrariam sententiam putet ille veriorem,cum quo & ego sentio. Sane si quis rapuerit publicam meretricem, magis est, vt pœna raptus ordinaria non teneatur. Idem Clar. *ibid. numero 5.* [*Ita Senatus* pro Petro Baudry 3.Calend.Decemb. 1613. qui eo nomine fuit condemnatus ad triremes decennales.]

Source : BIU Cujas

4 *in l.vnic.C.hoc tit.*

5 Cum etiam filiafamil. possit iure diuino & pontificio nubere sine consensu patris, vt dixi *Defin.2 supr.de nupt.*

6 Propter liberationem, quam consentiendo puellæ nuptiis extorquere solent à futuro sponso.

7 Non solum ob causam futuræ successionis, sed etiam quia contractus matrimonij non vnius aut alterius personæ contractus est, sed totius gentis & familiæ, cui ex eo matrimonio agnati noui & cognati quæruntur, vt alibi scripsimus.

8 Textus est *in cap.fin.extr.de raptor.* Iul.Clar. qui dicit communem *in d.§.raptus nu.7.& 8.*

9 Glos. *in cap.cum secundum.* in verb. *certo, casu.de haret.in 6.* quam vt communem refert ac sequitur Clar. *in d.n.8.* Nempe propter immanitatem criminis, vt loquitur Clar. *n.3* quæ tanta est, vt nec matrimonium inter raptorem & raptam cõtrahi Iustinianus permiserit, *d.l.vlt.* nec si quis eam, quæ iam sponsa sua erat rapuerit. Itaque vt omnes raptores, susceptores & fautores eadem pœna affici voluerit, non tamen tanta huius criminis immanitas est, vt non gaudeat etiam immunitate Ecclesiæ. Idem Clar. *in pract. crimin.quæstion.30.num.10.* Tanta sane est, vt si qua mulier libidinis causa virum rapuerit, non desint qui putent incidere illam in pœnam legis Iustinianeæ, eamque dicant esse communem Doctorum sententiam, secundum quam iudicatum refert Ioann. Papon. *in syntagm.lib.22.tit.6.arest.3.* Quamuis contrariam magis probet, communémque attestetur Clarus *in d §.raptus, num.6.* Et rectè quod Iustiniani constitutio tam seuera, & vt Clarus loquitur, rigorosa non facile sit vltra fines suos extendenda.

10 Quod enim sit lege permittente, nulloque iure prohibente, pœnam non meretur, *vulg.l.Gracchus 4.C.ad leg.Iul. de adult.*

DEFINITIO II.

Raptor condemnandus est parenti, qui raptus accusationem instituit non minus quam fisco. Idemque est, si non de rapto, sed de clandestino matrimonio actum sit.

SI quis ex parentibus, de filij, aut filiæ, nepotis, neptisque raptu conquestus sit apud Iudicem & crimen probauerit, pœnæ eo nomine irrogandæ partem cum fisco habere debet.[1] Non quidem aduersus filium aut filiam, cui ea de causa legitima per exheredationem adimi potest:[2] sed aduersus raptorem. Quid si non de raptu agatur, sed de matrimonio clandestino, aut de quo clam & improbè contrahendo tractatum proponatur? Condemnandus erit reus non tantum ad eam mulctam, quæ ex edicto Ducis nostri fisco applicanda est:[3] sed etiam patri, aut si pater non sit, matri, cui non parua iniuria fiat, si quis inscio parente filium aut filiam abducere velit ad matrimonium contrahendum.[4] *Ita Senatus* 17.Cal.April.1597.

1 Cum grauior longe sit iniuria, quæ per raptum infertur parenti, quam quæ fisco. Iul.Clar. *in pract.crim.q.62. num.5.& 80.num.7.*

2 Si raptus sit commissus in volentem, quomodo posse committi diximus *Defin.prox.n.1.supr.* Vide *l.3.§.si emancipatus D.de bon.poss.contr.tabul.*

3 Contra eos, qui clandestina matrimonia contrahunt.

4 Nec enim illa voluntas abducendi sine consensu parentis raptus est. Delictum tamen est, si non tantum de eo cogitatum, sed etiam tractatum fuerit.

TIT. X.

AD LEG. CORNEL. DE sicar.

DEFINITIO I.

Furiosus, qui homicidium admisit, puniri non potest, sed carceribus contineri debet.

FVRIOSVM, qui furore percitus apparitorem iussa iudicis exequentem percusserat & occiderat, visum est capite puniri non debere,[1] sed continendum per necessarios proximiores, si fieri possit commodè,[2] adeoq; propriis eorum sumptibus, si non habeat ille de suo: quandoquidem non modo spes futuræ successionis, sed ius quoque sanguinis hanc æquitatis rationem inducit.[3] Sed si aut necessarij nulli sint, aut minus idonei, quam vt furiosum exhibere & cohibere possint, perpetuis carceribus dedendus & continendus est.[4] *Ita Senatus* in causa Desiderij Salez ex Ponteuallium 6.Non.Mart.1591. Iunge Defin.7.infr.

1 Cum furore suo satis puniatur, *l.infans D. hoc tit.* Iul. Clar. *in pract.crim quæst.60.n.4.* vbi addit nec puniri eum posse pro delictis ante furorem admissis, nec si furor post condemnationem superuenerit, ne quidem pœna extraordinaria. Quamuis possit in eius bona fieri executio, vt ibidem tractat Clar. *n.5.* Facit ratio *l.si pœna 20.de pœn.*

2 *l.Congruit 13.§.furiosi D.de off.præsid.*

3 Ex regulis & ratione, *l.quo tutela 73.de reg.iur.& Inst.tit. de legit.agnat.tutel.*

4 Non tam ad pœnam quam ad custodiam, *d.l.congruit, §. furiosi.*

DEFINITIO II.

Impubes doli capax & proximus pubertati, si quem occiderit, per dolum tenetur pœna ordinaria, sed dignus est vt gratiam obtineat à Principe.

IMpuberem, qui cum doli capax esset alium occiderat, licet nocendi tantum potius quam occidendi animo percussum, criminis gratiam à Principe impetrare debere visum est, ne legis Corneliæ de sicariis pœna ordinaria teneatur:[1] quanquam ætas ipsa, quæ non meretur excusationem, indulgentiam Principis prouocare & potest & debet.[2] *Ita Senatus* in persona Claudij Carron, 14.Cal.Ianuar.1592.

1 Tria enim requiruntur, vt possit pupillus puniri pro delicto. Primum, vt sit capax doli. Secundo, vt sit proximus pubertati. Tertio, vt delictum sit in committendo non in omittendo. Iul.Clar. *in pract.crim.quæst.60.nu.1.* vbi addit, nunquam tamen debere pupillum affici pœna capitali, sed eius pœnam debere esse citra mortem vel membri mutilationem. Quod tamen Senatus noster non probat, nisi cum eo temperamento, quod sequitur in Definitione.

2 Nam & pubes minor annis 25. posset restitui *in integrum* aduersus delictum, si modo per culpam *duntaxat*, non etiam per dolum deliquisset. Clar. *vbi supr.vers.quinimo.* Sane qui non potuit puniri pro delicto ante pubertatem, non potest puniri post pubertatem. Iul.Clar. *vbi sup.n.2.*

DEFINITIO III.

Non potest pater, cuius filius occisus est, impedire, ne occisori gratia criminis per Principem fiat.

PAtris quidem, qui filium ab alio occisum amisit[1] iustus dolor nullo pecuniario commodo æstimari potest.[1] Sed si occisor gratiam criminis à Principe impetrauerit, non potest patris contradictio impedire, ne principalis rescripti beneficio occisor fruatur:[2] sed ita tamen, vt patri prius satisfaciat,[3] irrogata occisori pœna pecuniaria pro iudicis arbitrio, & inspectis potissimum facultatibus occisoris.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.isti quidem 8.in fin.D. quod met.caus.* iunct. *l.cum patet 34.§.1.D.de donat.*

2 Quia corporalis pœnę vindicta non ad priuatam personam pertinet, sed ad Principem, vt pluribus tractat Iul. Clar. *in pract.crim.q.1.*

3 Sen per enim beneficium Principis debet esse patri captiosum

ptiesum, *l 4. C. de emancip. liber. l 2. §. si quis à Principe. & §. merito D. ne quid in loc public.* Nam in foro conscientiæ debetur parti pœna pecuniaria, non etiam Fisco. Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 80 nu. 7.*

4 Pœna enim pecuniaria, cum ex bonis sumenda sit, non nisi pro rata bonorum condemnati potest irrogari.

DEFINITIO IV.

Interdum punitur mitius qui in crimen consensit, quam qui commisit.

HOmicidio consentiens non semper eadem pœna, qua qui homicidium fecit, puniendus est, [1] sed plerunque nisi aliud vrgeat in perpetuum exilium damnandus, [2] hoc etiam addito, vt homicidæ supremo supplicio adesse, reste etiam collo inducta, compellatur. *Ita Senatus* in causa Ioannis Raffin. 5. Id. Aug. 1593.

1 Regulariter tamen ita est, vt mandans fieri delictum eadem pœna puniatur, qua Principalis delinquens, non adhibita distinctione, an qui fecit delictum æque fuerit facturus, etiam si aliter statuto, si modo illud conceptum sit in rem non in personam, adeo vt mandans homicidium committi teneatur de homicidio propter mandatū, non ex mandato. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst 89. n. 1. 2 3. & 5.* vbi addit eum, qui mandauit alicui vt Titium vulneraret, teneri de occiso, si is Titium occiderit. Ibidem tradit *num. 7.* præsumi mandatum ex precedente collocutione, si post breue tempus sequatur delictum. Tutius tamen esse torqueri ea causa mandantem & puniri pœna extraordinaria.

2 Quæ pœna extraordinaria est de auxiliatore. Quid iuris sit, vide apud eundem Iul. Clar. *quæst. 90.* Sed hæc Definitio nec de mandante loquitur, nec de auxiliatore, sed de consentiente.

[DEFINITIO V.

Qui ad sui defensionem alium occidit, indiget quidem venia & indulgentia Principis, sed eam Princeps concedere etiam de rigore iustitiæ debet.

QVi cum se vitamque suam aliter tueri non posset, aduersarium occidit, non solum à capitali pœna absolui debet, sed etiam à pecuniaria, nec ab ea tantum, quæ occisis parētibus aut liberis aut cōsanguinicis, aliisve heredibus adiudicari solet, sed & multo magis ab ea, quæ Principi aut domino territorij, in quo homicidium admissum est: [1] sola illa irrogāda, quæ pro iudicantis arbitrio ad preces pro defuncti anima DEO offerendas conuenire videbitur. [2] Criminis tamen veniam à Principe impetrari debere moribus nostris receptum est, [3] adeo vt nec Senatus, cuius alioqui suprema auctoritas est, quādo quidem Principis vices gerit, [4] eam sibi potestatem vindicare ausit, id sui tantum officij esse existimans, vt ad Principem referibat, quid iuris & æquitatis ratio postulet, eumq; ad indulgendā gratiam quantum in se est permoueat, quam nec eo casu denegare Princeps noster solet idem iuris & æquitatis iuxta religiosissimus [5] ac clementissimus. *Ita Senatus* in causa Emanuelis Chastel Necciensis & Dominorum de Monforti 5. Cal. Sept. 1593.

1 Excusatur enim homicida, qui probat se occidisse ad necessariam sui defensionem, adeóque rerum suarum, multò magis honoris sui: item pro defensione propinquorum, imò & extraneorum, etiam si occisus sit clericus: nec enim hoc casu incurritur excommunicatio, etiam si modus in defendendo excedatur, dum ne ex proposito fiat. Iul. Clar. *in §. homicidium numer. 24. vsque ad 31.* vbi addit, posse occidi etiam non insultantem, si ab insultante non aliter potui me defendere, quàm si istum interficerem, quia interfeci dando operam rei licitæ. Nec cogor fugere, etiam si possim id facere sine periculo, dummodo aggressus sim ab æquali, inquit Iul. Clar. *num. 23.* Neque est necesse, vt probetur in specie ista necessitas defensionis, sed satis est, quod quis probet simpliciter se fecisse ad sui defensionem. Sufficit enim quem minari, dummodo facto non verbis, & quod veniat animo percutiendi, etiam si non expectetur percussio. Idem Clar. *nu. 33. & 34.* Nec priuatur tam fauorabili exceptione reus etiam si ab initio negauerit se occidisse. Idem *nu 35.* Excusatur etiam qui probat eum, qui est interfectus, fuisse in insidiis positum, idem *n. 36.* vbi addit, hoc ita verum esse, si ex iis insidiis tale ac tam præsens periculum immineret, vt aliter vitari non posset.

2 Nec enim hæc tam pœna est, quam pietatis quædam exhibitio ab occisore nunquam deneganda occiso. Iul. Clar. *vbi supr. n 33.*

3 Eamque pragmatici nostri vocant *gratiam iustitiæ*, quod eam facere Princeps debeat, non tantum ex clementia & benignitate, sed etiam ex rigore iustitiæ.

4 Comparatur enim præfecto prætorio, de quo *in l. vnic. D. de off. præf. prator. & in tit. de sent. præf. præt.*

5 Quomodo de Imperatore suo loquitur Papinianus *in l. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg 2.*

DEFINITIO VI.

Qui occidit, cum non haberet animum occidendi, sed tantum nocendi venia dignior est, siue ad sui defensionem id fecerit, siue primo motu iracundiæ. Item confessio non potest scindi in criminalibus, si nulla sint indicia contra confitentem.

SI alium percusseris, licèt occidendi animum non habueris, quod plerunque ex teli genere dignoscitur, non eo minus teneris de occiso, si ex ictu percussus decesserit. Sed venia eris dignior, quamuis nocendi animo percusseris. [1] Nam & qui occidendi animum habuit venia dignus esse potest, non solum si salutis suæ tuendæ gratia id fecerit, [2] dummodo cum moderamine inculpatæ tutelæ, [3] sed etiam, si in primo ipso motu iracundiæ, qui scilicet non est in hominis potestate, [4] dum ne rixæ occasionem ille ipse præbuerit. [5] At quid si de homicidio non cōstet, nisi ex rei confessione? reus autem dicat, se prouocatum, aut ne occideretur occidere coactum? nō scindetur confessio: quamuis dici soleat scindi eam in criminalibus, [6] non item in ciuilibus. Iniquum enim sit condemnari quem ex confessione sola, nullis aliis probationibus concurrentibus, [7] nec tamen confessioni stari. [8] *Ita Senatus* in causa Petri Francisci Ayme 4. Non. Mart. 1594.

1 Quia hoc homicidium culposum est, licet minus culposum, ita vt pœna ordinaria cōmutari debeat in extraordinariam, quæ nūquam est pœna mortis. Iul. Clar. *in §. homicidium nu. 4.* subiiciens plures existimare, si aliquis volens occidere Titium, occiderit Sempronium, non teneri illum pœna ordinaria, sed extraordinaria, cum respectu Sempronij non fuit animus occidendi: quod tamen ille nō probat, nisi hactenus, vt admitti debeat ad beneficium decreti gratiosi, quod sit iste occisus in rixa, non animo deliberato. [Qui tamen occidendi animum habuit licet tantum vulnerauerit pro homicida damnandus est, *l. 1. §. Diuus hoc tit.* Sed alio iure vtimur vt mitius puniatur, nec vnquam ad mortem nisi fuerit parricida: *Def. 2. n. vlt. in fin. inf. tit. prox.*]

2 Secundum id, quod scripsimus *Defin. præced.*

3 Vt scriptum est *in l. 1. C. vnde vi.*

4 Nam, vt dicunt Philosophi, primi motus non sunt in potestate hominis. Non tamen semper calor iracundiæ excusat in delictis, nisi hactenus, vt mitius reus puniatur, & quidem tunc tantum, cum prouenit ex iusta causa, vt si vir occidat vxorem deprehensam in adulterio: alioqui in nihilo excusat. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 80. n. 9.*

5 Non contra auctorem rixæ semper insurgit valida iuris præsumptio, *l. quoniam 6. C. ad leg. Iul. de vi public.* Clar. *in §. homicidium*, vbi tamen addit, raro quem condemnari ad pœnam mortis pro homicidio in rixa commisso. vide *l si in rixa l 1. §. Diuus D. hoc tit.* [Et plerunque solet Senatus noster tales homicidas ad triremes perpetuas damnare conuersa morte naturali in ciuilem, quod vtique facere ex facti circumstantiis potest etiam inconsulto Principe. Quamuis quoties contingit homicidam in totū absolui debere, puta si vt vitam suam tueretur, aut si casu fortuito, cùm neq; nocendi, neque occidendi animum haberet, soleat Senatus consulere Principem & suadere vt criminis gratiam faciat, quod Senatus ipse facere non posset. *Ita Senatus* noster in causa Ioannis Fornier Idib. Iunij 1613.]

6 Nempe, quia delinquens habet præsumptionem contra

Source : BIU Cujas

ſe.Bart. *in l. Aurelius 28.§.idem quæſiit.num.2.de liber.legat.* Iul. Clar.*in pract.crim.q.55 n.15.*

7 Nam ſi qua alia adſint indicia, aliud dicendum eſt. Clar.*ibid.n.16.*

8 Intellige, ſi eodem contextu verborum reus confeſſus eſt,ſe occidiſſe ad ſui defenſionem, non etiam ſi prius confiteatur ſe occidiſſe, poſtea verò addat ex interuallo *ad ſui defenſionem.* Clar.*d.n.16.*ſubiiciens *n.17.* cautius eſſe,vt reus neget ſe occidiſſe,tum ſubiiciat, & ſi id feci,feci ad mei defenſionem, ſiquidem hæc reſponſio admittitur, & pro negatiua habetur. Siue tamen neget, ſiue fateatur homicidium cum qualitate, non euitabit torturam, ſi modo aliqua ſint alia contra eum indicia. Clar.ibid. vide Boer.*deciſ.164.*

DEFINITIO VII.

Ebrius,qui nullo modo compos fuit ſuæ mentis,ſi alium occiderit, non eſt condemnandus pœna ordinaria, ſed tamen non poteſt euadere extraordinariam,ſi ebrietatis culpa ei poſſet obijci.

IS, qui cum ebrius eſſet,homicidium perpetrauit, pœna ordinaria legis Corneliæ de ſicariis puniẽdus non eſt,ſed tãtum extraordinaria & pecuniaria. [1] Sed tamen id ita accipi debet, ſi adeo ebrius fuiſſe probetur,vt nullo modo compos fuerit ſuæ mentis. Nam ſi non vſq; adeo fuit ebrius, quin ſibi caueret, & quid ageret, proſpicere poſſet, non eo minus puniri debet,[2] quinimo ſi criminis veniam impetrauerit à Principe,non facile Senatus reſcripto paret, ſed conſulit Principem,cuius religionem tamfacile circumueniri non oportet. Quanquam, ſi conſultus Princeps adhuc indulgere velit,ei parẽdum eſt.[3] *Ita Senatus* 15. Cal.April.1595. [Furioſi & dementis aliquantulũ diuerſa ratio eſt. Si.n. non per ſimulatam & affectatam dementiam, ſed vero furore percitus quis hominem occiderit, miſeratione potius quam pœna dignus eſt,etiamſi parricidium admiſerit,quo grauius crimen aliud vix vllum obiici poteſt. [4] Nec eorũ ſententia vtimur,qui putant in magna ſceleris immanitate furioſo parcendum non eſſe: quaſi propter atrocitatem ſceleris tranſgredi leges liceat in iudicãdo.[5] Repugnat.n.euidenter ratio ipſa humanitatis & æquitatis, [6] niſi proponas talem eſſe furorem qui habeat dilucida interualla.Quo caſu nemo dubitat quin qualecunque crimen admiſſum extra furorẽ perinde in furioſo atq; in alio quolibet vindicandum ſit.[7]In dubio tamen præſumendũ eſt pro furioſo quod in furore facinus admiſerit, vt indulgentiæ, ac veniæ potius quam irrogandæ condemnationis occaſio quæratur.[8] Quod ſi furoris aut dementiæ probationes dubiæ ſint, iuſto decreto temperanda reſerit,[9] vt neq; omnino abſoluatur qui delictum præſertim atrox commiſit, neq; tamen tam grauiter puniatur.[10] Idq; temperamentum ſecutus eſt Senatus noſter in cauſa Nicolai Catin quẽ grauiſſimi ſacrilegij reum quod ſacerdotem ſacris veſtibus iam ornatum, & accinctum ad altare ac ſacrificaturum atrociter vulneraſſet,ad triremes perpetuas à Concilio Gebennenſi condemnatum non putauit Senatus ad pœnam mortis cõdemnandum quam pro tãto ſcelere alioqui grauiſſimam meruiſſet.[11] *Ita Senatus* 7.Iulij 1612.Iunge Deſi.1. ſupr.

1 Iul.Clar.*in pract.crim. q.60.nu.12.* vbi addit ebrietatem excuſare à dolo, ſed non à culpa, niſi factus ſit ebrius ſine culpa ſua.Sane ebrius eſt ſemper mitiuspuniendus,[niſi concurrat animus, & cauſa vindictæ. *Ita Senatus* contra Ferrandum Gonet 14.April.1614.]

2 Qui enim mentis eſt compos,etiam doli eſt capax.

3 Iul.Clar.*in pract.crim.q.59.*

[4 *l.obſeruare 6.D.de curat.furioſ.& aliis dand.l.Diuus Marcus 14.D.de offic.Præſid.*iunct.*l.1.C.ſi quis Imper.maledix.* Furioſus enim non ſolùm abſentis,ſed etiam nullius loco eſt,cum in eo deſit animus,*l.2.§.1. D.de procur.* Delictum autem non committitur ſine animo adeoque nec ſine dolo.*vulg.iurib.*

5 Andr.Tiraq. *De pœn.temper.cauſ.3. num.7. & cauſ.49.à num.16. & 26.vſque ad fin.* Igneus *ad l.3. §.ignoſcitur numer.82. ad SC. Silan.*

6 Cum furioſus ſatis furore ipſo puniatur,*d.l.Diuus.* Nec poſſit videri conſentire qui nec ſentit, *l.ſi tibi 8.§.vnius D.de opt.leg.*

7 *d.l.Diuus,l.pen.§.vlt.D.hoc tit.l.pen.& vlt. C.de curat.furioſ.*

8 Proniores enim eſſe debemus ad abſoluendum quam ad condemnandum,*vulg.l.abſentem 5.D.de pœn.* Ludouic.Carerius poſt alios quos citat *in pract.crim. in tract. De homicidio Cap.Secundo excuſat furor nu.11.fol.mihi 164. verſ.*

9 vt loquitur *§ quoties l.85. D.de reg.iur.*

10 Carer.*vbi ſupr.n.6.* dicens non poſſe quidem furioſum puniri pœna corporali,ſed tantùm pecuniaria, & publicatione bonorum, niſi propter atrocitatem criminis. Cæterum ſemper furor & dementia excuſant à pœna ordinaria. *Ibid. n.12.& 13.* Aliud eſt in prodigo. Hic enim nunquam in delictis excuſatur. Carer.*ibid.n.4.* poſt Bald.*ad l.furioſum C.qui teſt fac. poſſ.* Bart. *in l. is cui 6. De verb.oblig.* Gloſ.*ad l.ſi quis in tantam C.vnde vi.*

11 *Can.ſi quis ſuadente diabolo 27.q.5 Cap.5.& 9.De ſent.excommun.l.ſi quis in hoc genus 10.* iunct. *Auth.ſed nouo iure C.de epiſc.& cler.*

DEFINITIO VIII.

Singularia quædam in crimine,quod vocant aſſaſſinij vel aſſaſſinatus.

IN aſſaſſinatus, vt vocant,crimine ſingularia hæc ſunt, vt ex indiciis probari poſſit, licet in cæteris criminibus regulariter probationes requirantur luce meridiana clariores,nimirum propter difficultatem probationum.[1]Item vt quamuisnon conſtet de corpore mortuo, poſſit tamen reus ex ſola ſua confeſſione condemnari, ſi etiam in tormentis confeſſus ſit ſe hominem occidiſſe,& in mare aut fluuium proiecciſſe.[2]Cum tamen in aliis homicidij ſpeciebus neceſſe ſit ante omnia, vt conſtet de corpore mortuo,[3]adeo,vt qui reum tanquam occiſorem condemnauit mori debeat, ſi poſtea probetur viuus, qui tum occiſus dicebatur. [4] *Ita Senatus* in cauſa N.Noblet 6.Id.April.1595.[Et rurſum contra N. la Iuſta & Emery de Quiege 1609.*Sine die.*]

1 Et propter atrocitatem criminis, *cap.1. de homicid.in 6.* Iul.Clar.*in §.aſſaſſinium n.6.* vbi addit hoc intelligendum eſſe ad condemnandum non ſolum pœna extraordinaria, ſed etiam ordinaria & corporis afflictiua. Pœna enim aſſaſſinij eſt pœna mortis.Idem Clar.ibid. *nu.4.* Addit *nu.5.* aſſaſſinium non gaudere immunitate Eccleſiæ. Item *nu.7.* in hoc crimine puniri affectum, etiamſi non ſit ſecutus effectus. Item clericum imputatum de aſſaſſinio poſſe puniri per iudicem ſecularem.Idem Clar.*in pract.crim.q.36.n.29.* Nam aſſaſſinij ſunt diffidati à toto populo Chriſtiano, & poſſunt à quocunque impune offendi: nec hoc caſu requiritur ſolemnis degradatio,ſed tantum ſententia declaratoria,quam placet ferri poſſe etiam per iudicem ſecularem:nec rurſus expectatur incorrigibilitas clerici, quæ alioqui expectanda eſſet, antequam clericus traderetur curiæ ſeculari, idem Clar. *d.q.36 nu.30.31. & 32.& q.20.n.7.*

2 Et hoc videtur improbare Iul.Clar.*in pract.crim.q.55.n.11.verſ.& ideo.* vide Iaſ.*in l.iuriſiurandi.C.de teſtib.*

3 Aut aliter de delicto in iis ſcilicet delictis, quorum remanent aliqua veſtigia,vt loquitur Clar.*d.q.55.n.11.& q.4.n.4.* Secus in iis,quæ ſunt facti tranſeuntis: in iis enim ſtatim atque delata eſt querela poteſt iudex inquirere & aſſumere informationes,vt idem ait *nu.3* Idem addit *nu.5.*ſi dubitetur,an delictum interuenerit, vtputa,ſi quis repertus ſit mortuus in puteo, iudicem debere omnino inquirere & informationes aſſumere, non quidem tanquam de maleficio, ſed vt veritatem facti intelligat,ex quo deinde apparere poſſit,an ſit delictum vel non.

4 Imo fuit in magno periculo vitæ quidam Doctor, qui conſuluerat furem quendam ob plura furta, quæ confeſſus fuerat, & de quibus aliter non conſtabat furcis eſſe ſuſpendendum,pro quo tamen conſuluit Alexan.*conſ.19.lib.7.* Refert Iul.Clar.*dict.quæſt.55.nu.11.verſ.& propter hoc.* Nota autem ad hanc Defin.dici homicidium committi per aſſaſſinium,quando fit interueniente pecunia: idem Clar. *in §.homicidium, num.11.*

Source : BIU Cujas

DEFINITIO IX.

Si quis occisus sit ex officialibus, nec appareat per quem ex reis prehendendis, an omnes de homicidio teneantur?

CVm plures capitalis criminis rei ab apparitoribus iudicis perquirerentur, & in eo essent, vt iamiam prehenderentur, euenerat vt vnus ex apparitoribus globulo ictus interfectusque esset, sed ita, vt nesciretur à quo ex reis, qui tamen omnes euaserant, vno duntaxat capto. Quærebatur an is, qui captus fuisset, homicidij quoque reus videri deberet? Placuit non debere, [1] si non constaret homicidium ab eo admissum fuisse: sed tamen grauiorem ei infligendam condemnationem ex ea causa, propterea quod fugiens ne prehenderetur, atq; ita vacans rei illicitæ [2] homicidio causam ex parte dedisset. *Ita Senatus* in causa N. Perradin d'Arben, 8. Cal. Sept.

1 Nam opinio Bart. *in l. si in rixa n. 10. hoc tit.* quod omnes puniantur pœna homicidij communiter damnatur, inquit Iul. Clar. *in §. homicidium num 37.* vbi tamen distinguit ille, an homicidium fuerit deliberatum, vt tunc omnes teneantur pœna ordinaria homicidij, siue defunctus ex vno tantum vulnere decesserit, siue ex pluribus, an vero sint tantum quædam suspiciones animi deliberati & tunc omnes torquebuntur super illa qualitate animi deliberati, & si nihil fateantur, tũc omnes condemnentur ad pœnam extraordinariam ratione incertitudinis, an deniq; certum sit homicidium esse in rixa commissum, & tunc, si vnicum vulnus illatum est, omnes teneantur pœna extraordinaria arbitraria, nisi constet, quis sit auctor rixæ, aut nisi omnes sint contumaces: quo casu condemnantur omnes in pœnam homicidij ob contumaciam, si vero plura sint illata vulnera, & certi sint vulneratores, & certa vulnera illata, ignoretur tamen ex quo vulnere mors secuta sit, tunc omnes teneantur de occiso, si omnia vulnera fuerunt lethalia, vel illi tantũ, qui lethalia inflixerunt, si non omnia fuerunt, alij vero de vulnerato, & præterea pœna pecuniaria arbitrio iudicis, si autem ignoretur, quæ vulnera à singulis illata fuerint, & omnia sint lethalia, omnes de occiso teneantur, sed si vnum duntaxat lethale fuit, omnes quidem de occiso teneantur, at non nisi pœna extraordinaria & arbitraria. Et hanc esse communem opinionem testatur Clar. *d. §. homicidium à num. 37. vsque ad 42.*

2 Nec enim licet resistere officiali, nisi in casibus, quos vide apud Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 29.* vide Ioann. Papon. *in syntagm. lib. 22. tit. 5. § 2.*

[DEFINITIO X.

Condemnatus de vulnerato postea de occiso condemnari potest.

ACcusatus & à Senatu condemnatus quod alium vulnerasset qui ex eo vulnere moriturus nõ credebatur, defuncto post paucos dies vulnerato ex eiusdem vulneris causa iterum cõdemnari potest, & debet [1] & quidem ad eam pœnam, quæ ex lege Cornelia de sicariis aduersus homicidas constituta est, id est vltimi supplicij. [2] Nempe si occidendi animum habuit cùm vulnerauit. [3] Nec ad rem pertinet quod dici solet, non debere quem pro vno eodemque delicto bis condemnari. [4] Etsi enim vnum hoc & idem delictum est, duplicem tamen habet rationem, cum alia vulnerantis causa esse debeat, alia occidentis. [5] Nec tamen duplex hoc casu erit condemnatio, sed confluet prior in posteriorem, vt non tanquam vulnerator, sed tanquam occisor puniatur. [6] Alia ratio est eius, qui nec de vulnerato condemnatus, sed absolutus fuit. [7] Non enim superueniens mors vulnerati iustam nouæ condemnationis materiam adferre potest contra eum qui pro sua innocentia iam habeat iudicatum. [8] *Ita Senatus* contra Eleasarum Vignieres 8. Id. Aug. 1612.

1 Nec enim nouum est, vt etiam apud alium iudicem accusetur & puniatur is qui iam ab alio cõdemnatus fuit, vt dixi *Def. 2 infr. De senten. pass. n. 6.* ex Iul. Claro *in pract. crim. q. 57.*

2 Hæc enim hodie pœna ordinaria est homicidij sine distinctione personarum, quamuis ex iuris veteris ratione distinguendi sint humiliores ab honestioribus. *l. 5. § pen. D. hoc tit.*

3 Secundum distinctionem positam, *Def. 6 sup.*

4 *l rectores 24. C. de pœn.* Sicut è cõtrario non licet pœnam sententia dictam reuocare, *l. pœnam 15. eod.*

5 Vt cõstat *ex tot. tit. ad leg. Aquil. & ex l. 1 § Diuus D hoc ti.*

6 Itaque non erit duplex pœna sed vna tantum, at tanto grauior.

7 Nam si pœnam reuocare præses non potest, *d. l. pœnam 15. C. de pœn.* multo minus absolutionem quæ fauorabilior est: cum melius sit absolui nocentem quam innocentem damnari, *l. 5. D. de pœn.*

8 Cum res iudicata præsertim à Senatu pro veritate habeatur, *l. res iudicata 207. de reg. iur.*

DEFINITIO XI.

Qui præposito suo manus intulit licet non occiderit capite puniendus est, interdum ad furcam.

CVm miles quidam peregregius & militaris scientiæ gloria clarus Præposito areis, in qua ille sub alio ductore stipendia merebat manus intulisset in media Cãberij vrbe Senatu sedẽte, & stricto ense ad arma eum prouocasset, nõ alia de causa quàm quod stipendia sibi iam inde ab aliquot mẽsibus debita non soluerentur, quasi ea Prępositus militũ nomine iam accepta sibi retineret, cũ tamẽ nullá prius de eo querelá, aut ad ipsum præpositum aut ad Principis Vicarium generalem, qui tum in vrbe aderat, detulisset, [1] visũ est capitali supplicio afficiẽdũ [2] quamuis variis ictibus, & vulneribus quæ mortalia credebantur, affectus Præpositus nõ periisset. [3] Nec sibi temperauit Senatus quin reum etiá ad furcam damnaret, [4] quod petulantiæ crimen, nõ modo dignitate Prępositi augeretur, [5] qui & genere & moribus & bellicę virtutis gloria erat clarissimus, [6] idẽq; Sereniſſimo Principi nostro charissimus, sed etiá ex eo quod pugione ipsis etiá militib. prohibito, Stilletum vocant, Præpositum vulnerasset, [7] idq; per seditionis speciem prætextu non soluti stipendij, [8] & eo tẽpore quo in tãtis ærarij angustiis verendũ erat ne insolentiores pleriq; militũ idem aduersus Præpositos suos ausuri essẽt, si nõ huius primi sceleris audacia in ipso propemodum Senatus & locum tenentis generalis cõspectu [9] insolẽs grauissima supplicij pœna coerceretur. [10] Neq; deerant qui ex his causis otæ suppliciũ infligẽdũ esse arbitraremur. Præsertim cum deserti quoq; [11] præsidij in quo militabat crimẽ quod per se capitale est [12] concurreret. Furcæ tamen pœnam ad exemplum sufficere visum est. [13] *Ita Senatus* contra Humbertum quendam 12. April. 1614.

1 Quod tamen ante omnia faciendum erat, vt sciri posset verusne an falsus prætextus esset, atque vt superioris authoritate militi aduersus prępositi iniuriam prouideretur, *arg. l. vlt. D. quod met. caus.*

2 *l. omne delictum 6. § qui manus D. de re milit.*

3 Puniendus enim est affectus licet nõ sequatur effectus cum peruentum est ad actum proximum & immediatum, *Def. in. 20. inf. de pœn.*

4 Quamuis non soleat militibus, vt neq; nobilibus pœna hæc infligi, sed caput amputari, præsertim cum lex non aliam quam capitis pœnam irroget, *d. § qui manus.* Sunt enim capitalium pœnarũ veluti gradus qui dã. *l. capitalium 18. D. de pœn.*

5 Vt scriptum est *in d § qui manus.*

6 Caput scilicet & Princeps antiquiſſimæ ac nobiliſſimæ familiæ Bonuardorum, idemq; Prępositus arcis Alingiarum apud Chablaesienses.

7 Quod genus armorum tãquam ad insidias aptissimum omnium & periculosissimum non modo apud nos, sed in tota Italia & alibi ferè vbiq; sub pœna capitis prohibitum est: & ex eo genere teli animus occidendi probatur, *l. 1. § Diuus Hadrianus D. hoc tit.*

8 Quod omnium grauissimum scelus est semperque seuerissimum vindicandum, *l. 2. & tot. tit. C. de sedit. & de his qui pleb. contr. remp. aud. collig. l. § quis aliquid 38. § autores D. de pœn. l. 1. § 1. ad leg. Iul. maiest.*

9 Auget enim hæc circumstantia delicti atrocitatem, *l. Prator 7. § vlt. cum legib. seq. D. de iniur.*

Source : BIU Cujas

10 Hoc enim casu maleficiorum supplicia exacerbari oportet, vt ait *l. aut facta 16. §. vlt. D. de pœn.*

11 *l. non omnes 3. §. qui desertioni & seq. D. de re milit.* licet non semper *d. l. ad leg. in princ.* maxime cum quis in pace deseruit, *§. 1. ibid.*

12 *d. l. capitalium & d. l. 38. §. autores De pœn.*]

TIT. XI.
DE IIS, QVI PARENT. VEL filios occid.

DEFINITIO I.

Pater qui imprudens filium occidit, etiam per culpam venia & commiseratione dignior est quam pœna.

PATER cum inter prandendum gallinam sibi molestam ab eo vbi erat ille, cœnaculo, fugare vellet, cultello, quem in manibus habebat, in gallinam temerè proiecto, filium quadrimestrem in cunabulis iacentem ictu illo perfoderat. Ex ea causa reus parricidij effectus remq; ita gestam confessus, apud inferiorem iudicem, non nisi ad leuem mulctam pecuniariam fuerat condemnatus. Appellatione per procuratorem generalem interposita tanquam à minima condemnatione, male quidem à iudice pronunciatum fuisse constabat, qui homicidij nedum parricidij etiam sine dolo malo admissi pœnam non leuiorem irrogare poterat, quàm exilij aut relegationis,[1] præsertim cum culpa non vacaret pater, qui pro re tam leui cultellum proiecisset in eam cœnaculi partem, in qua filium esse, tantoque obuium periculo & obnoxium fore videbat.[2] Sed tamen cum occidendi filii neque propositum neq; causa vlla in patre probaretur,[3] nec rursus patrem illicitæ rei operam dedisse appareret,[4] placuit improbari quidem iudicatum, sed ante omnia rescribi ad Principem, vt per eius indulgentiam, quæ moribus nostris homicidæ cuilibet omnimodo necessaria est[5] misero patri qui amisso per casū innocente filio commiseratione magis quam pœna dignus videbatur, ex humanitate & æquitate maxima consuleretur. Interim tamen carcere eximi eum debere[6] visum est. *Ita Senatus* in causa Claudii de Hauteuille S. Helenæ de Millieres 4. Id. Aug. 1605.

1 Boer. *q. 73. n. 9.*

2 Exemplo eius, quod de proiiciente lapidem versus turbam hominum tractat Iul. Clar. *in §. homicidium nu. 3.* ante finem, nec nouum est, vt etiam quæ fiunt fortuito venia indigeant, *l. pen. de incend. ruin. & naufr.*

3 De cuius erga liberos suos amore semper piè ac benignè quantum fieri potest, præsumendum est, *l. vlt. C. de curat. furios. l. isti quidem 8. D. quod met. caus.* sed præsertim in eos, qui nullam ingratitudinis causam committere potuerunt, *l. si quis suo 33. in fin. C. de inoff. testam.*

4 Nec enim domino gallinam suam cultello fugare prohibitum est, quam & occidere impune potest.

5 Secundum ea, quæ scripsimus *Defin. 5. supr. eod.*

6 Ne alioqui afflicto maior daretur afflictio contra *l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de instit & substit.*

DEFINITIO II.

Mulier quæ partum inuentum mortuum celasse & occidisse dicitur, parricidij rea est, nisi probet illum à se editum mortuum.

MATER, quę partum celauit, qui postea mortuus repertus est, parricidii rea habetur,[1] licet non appareat viuum editum fuisse,[2] nisi probet illa editum mortuum.[3] Quo tamen casu etiam extra ordinem punienda est.[4] In ambiguo tamen torqueri ipsam ante omnia oportet,[5] citra præiudicium, vt loquimur, probationum,[6] vt si fieri poterit veritatis probatio plenior per vim tormentorum exprimatur.[7] *Ita Senatus* contra Franciscam Paillard de Chanauel Cal. Sept. 1595.

1 *Ex l. 1. D. & C. hoc tit. l. si quis necandi.* vbi omnes notant *C. ad leg. Cornel. de sicar.* Intellige tamen, Nisi mulier pepererit intra quatuor vel sex menses partum animatum quidem sed non vitalem, & infantem præ pudore ne sciretur prægnans suffocauit. Nam tunc mitiori pœna punietur, quam mortis naturalis: quemadmodum si propriis visceribus vim intulisset & partum abegisset, quo casu siue animatus siue inanimatus fœtus fuisset exilij perpetui pœna cum fustigatione mulctari mulier deberet, *l. Diuus. de var. & extr. cognit. l. si mulierem D. ad leg. Cornel de sicar. l. Cicero §. sed & si qua de pœn.* Anton. Thesaur. *decis. 12. n. 13. & decis. 13. num. 2.* vbi addit aliam limitationem, nisi mulier interrogata reperta fuerit ignorans, & sine dolo, vt in casu, quem ille refert ibid. post Ossasc. *decis. 60.* Nam parricidium, quod non probatur dolosum, nisi ex præsumptionibus quamuis violentis mitius puniendum est *cap. tertio loco.* vbi Abb. *de præsumpt.* cum quælibet causa excuset à dolo. Gloss. *in l. plagij 2. C. de plagiar.* Item nisi interuenerit matris tuasio & minor ætas mulieris. Dec. *cons. 535.* Menoch. *cas. 357. lib. 2. de arbitr. iud. Cent. 4.*

2 Si tamen mulier interrogata respondeat se peperisse mortuum & illum sepeliuisse, vel mortuum fuisse illum statim post natiuitatem, quamuis confessio hæc qualificata acceptari non possit neque valeat, quod ad pœnam euitandam omnino, nisi adsint coniecturæ: tamen facit, vt pœna mitior esse debeat. Tesaur. *d. decis. 13. num. 6. & 7.*

3 Non enim posset videri parricidium admisisse filij iam defuncti, sicuti nec de homicidio tenetur, qui partum nondum animatum abigit. Tesaur. *d. decis. 12. n. 4.*

4 Quia vrgetur grauissimis & violentis præsumptionibus, & rursus dat operam rei illicitæ, quæ partum celat quamuis mortuum, ac multo magis, si eum insepultum retinuerit immemor humanæ conditionis, vt *in l. quidam 27. D. de condit. instit.* Denique semper valida & violenta præsumptio est contra illum, qui aliquid fecit dando operam rei illicitæ, vt passim tractat Iul. Clar. *in pract. crimin.* & nos sæpius diximus.

5 Siue mulier omnino neget siue fateatur quidem, sed cum aliquibus circumstantiis & qualitatibus, quæ non sint probabiles, vt in casu illo, quem tractat Tesaur. *d. decis. 13. nu. 3. & 4.*

6 Nec enim tormentis quis subiicitur, vt probationes minuantur, sed vt augeantur. Quamuis non possit hæc clausula tanti esse momenti, vt non semper prodesse reo debeat patientia tormentorum, vt mitius puniatur, quia semper purgat & delet indicia omnia, vt dicemus *ad tit. de quæst.*

7 Si tamen non constet de crimine nisi per confessionem mulieris non facile debet iudex vltimo supplicio mulierem damnare, quia semper in dubio præsumendum est partum mortuum natum esse, cum mulieres istæ multa facere soleant in perniciem vteri, vt abortum faciant, inquit Tesaur. *d. decis. 13. ante fin.* Quæ sententia præsupponit, Matrem, quæ partum iam formatum & animatum in vtero abigit, non esse plectendam pœna parricidij, non magis quam si abegisset partum nondum formatum nec animatum. Quam opinionem mordicus defendit Tesaur. *dict. decis. 12.* aduersus communem opinionem, quæ supradictam distinctionem admittit, *ibidem* ait *num. 1.* Si mulier prægnans pugno vel ictu percussa sit ab aliquo, & ita partum abegerit vel eiecerit, non tamen debere illum pati pœnam mortis, nisi mater quoque ipsa ex eo mortua sit, quamuis partus iam fuerit formatus & animatus: sed tantum exilio temporali puniri debere, *ex l. si quis aliquid §. qui abortionis D. de pœn.* contra Clarum, qui vult pœnam mortis hoc casu infligendam *in pract. crimin. quæstio. 68. vers. abortum in fin.* At si quis voluntarie ac ex proposito abortioni causam dederit, vel per poculum vel aliter, pœna hodie illa esse debet, vt humiliores ad perpetuas triremes, honestiores vero in perpetuum exilium mittantur, fœminæ vero post ictum fustium in perpetuum seruitium alicuius Hospitalis dentur, *arg. d. §. qui abortionis.* Tesaur. *dict. decis. 12. num. 3.* Nisi poculum datum sit, non ad malos fines, sed vt mulier sanitatem consequatur, dum in periculo vitæ posita est ob fœtum in vtero existentem, si modo medicorum consensus accedat. Idem Tesaur. *ibidem numero 11.* post Socin. & Felin. *in cap. si aliquis de homicid.* addens si medicorum votum non interuenerit, sed ita factum sit sine

dolo

dolo & miſeritienis cauſa adhuc non pœnam mortis infligendum eſſe, ſed aliam mitiorem, puta exilij temporalis, *ex l. 3. §. ad ex Senatuſconſulto D. ad leg. Cornel. de ſicar.* Plane ſi mater dato filiæ poculo animatum fœtum peremerit cauſaque fuerit abortionis, præſertim ſi non ſemel ſed ſæpius, non dubitat Teſſaur. *vbi ſup. nu.* 12. quin pœnienda ſit pœna mortis ex Dec. *conſ.* 35. & Boer. *q.* 216. *nu.* 4. Scilicet ſecuto effectu abortionis, non aliter, Gramm. *vot.* 20. Ipſa vero filia, quæ impiis matris ſuaſionibus acquieuit, fuſtiganda eſt. Teſſaur. *d. nu.* 12. Intelligo, niſi propter pecuniam tale facinus perpetratum ſit. Tũc enim omnimodo puniendũ eſt pœna capitis, *d. l. Cicero in prin. de pœn.* Menoch. *d. caſ.* 357. *n.* 13. Teſſaur. *d. deciſ.* 12. *in fi.* Cæterum quia hic titulus de parricidio eſt, ſciendum eſt parricidium committere illum, qui patrem, vel filium interficit, *l. vnic. C. hoc tit.* Etiam naturalem tantum, quia filiationis ſubſtantia tãtum conſideratur non qualitas. Iul. Clar. *in §. parricidium n.* 1. poſt Alex. *ad l. 2. de in ius voc.* Et quamuis *d. l. vnic. C. hoc. tit.* videatur de iis tantum loqui, qui patrem aut filium occiderunt, placet tamẽ eam habere locum in omnibus, qui aliquem interficiunt ex aſcendentibus aut deſcendentibus in infinitum, adeoque ex tranſuerſalibus intra quartum gradum. Clar. *ibid. nu.* 2. 3. & 4. Pœna autem illa vetus parricidij, vt parricida vinus infuatur corio, cũ gallo gallinaceo, cane, vipera & ſimia, & proiiciatur in mare vel in flumen, in vſu eſſe deſiit, & hodie pro varietate locorum aliter atque aliter parricidæ puniũtur, niſi quod gentibus omnibus commune eſt, vt morte & quidẽ atrociſſima plectantur, adeoque etiamſi non ſit ſecutus effectus. Vidimus enim apud nos filium, qui violentas matri manus intulerat, eamque pugione repetitis ictibus ita vulnerauerat, vt vulnera lethalia crederentur, poſt exuſtas candenti ferro mammillas, pugnumque cæſum, etiam flammis comburi iuſſum, tametſi mater ex iis vulneribus mortua non eſſet, adeoque veniam filio à Senatu noſtro ardentiſſimis precibus & lachrymis cum patre poſtularet, vt tantum facinus nullis penitus ſupplicijs expiabile, ſi non plane condigna ſaltem grauiſſima pœna vindicatum omnes ſcirent. Vide Iul. Clar. *vbi ſupr. nu* 5.

TIT. XII.

DE MALEFIC. MATHEmat. & ſortileg.

DEFINITIO I.

Mulier ſortilegij rea, ſi non liquidis probationibus conuicta ſit, non debet ex ſolis ſuſpicionibus condemnari, ſed tamen exilio perpetuo mulctanda eſt, ſi mala fama vrgeatur.

MVLIEREM ſortilegij ream, quæ non imprecationibus aut veneficiis,[1] ſed verbis & minis, nonnunquam etiam vulgari pane exhibito plures faſcinaſſe, ſubinde iiſdem artibus ſanaſſe probabatur,[2] non putauit Senatus aut ſummo ſupplicio afficiendam,[3] aut cum omnia negaret quæſtioni tormentiſque ſubiiciendam:[4] propterea quod ſuperſtitionibus muliebribus & anilibus potius, quã ſortilegiis incubuiſſe videretur.[5] Nec deerant, qui putarent ſequendum hac in re exemplum Senatus Pariſienſis, apud quem cum ſimilis quæſtio tractaretur, duabuſque inferiorum iudicum ſententiis condemnata mulier ferendiſque tormentis addicta prouocaſſet, tandem abſolutam eam fuiſſe proditum eſt, relata etiam victoria omnium litis expenſarum.[6] Sed tamen iuſtius viſum eſt, exilio perpetuo mulctandam eſſe, quod communi popularium voce & fama quaſi faſcinatrix laboraret, malorumque fere omnium, quæ ab annis aliquot municipio acciderant, cauſa in eam detorqueretur. Etſi enim vanas populi voces parum curare bonus iudex debet, publicè tamen intereſt purgari prouinciam iis perſonis, quarum conuerſatio & fama ſcandalum aliis adferat.[7] *Ita Senatus* contra Antoniam vxorem Gaſpardi Guaymard, 14. Cal. Ianuar. 1592.

1 Hi ſunt, qui magicis artibus vſi elementa turbare, vitam inſontium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, vt quiſque ſuos conficiat malis artibus inimicos, vt loquuntur Impp. *in l. multi 6. C. hoc tit.* Iunge *l. 3 in prin. & §. 1. D. de ſicar.*

2 Quod apud Chriſtianos æque diabolicum & diſtricte prohibitum eſt, licet videatur ab Imperatoribus permiſſum *in l. eorum 4. C. eod.*

3 Quę pœna eſt maleficorum tanquam qui credendi ſint humani generis inimici, *d. l. multi & l. ſeq. C. eod.*

4 Hoc enim genus hominum, ſi accuſentur, nec aperte conuincantur, tormentis & quęſtioni ſubiiciendum eſſe conſtat, & quidem ita, vt non ſint excipienda corpora honoribus præditorum, quæ tamen alias ſolent excipi, præterquàm in quibuſdam criminibus, *l. etſi 7. l. vlt. eod. tit.*

5 Etſi nec impunitum eſſe debet ſuperſtitiones inducere, quibus leues hominum animi moueantur, *l. ſequis aliquid 30. D. de pœn.*

6 Vt refert Ioann. Imbert. *in Inſtit. forenſ.*

7 *l. 3. in §. l. congruit 13. in prin. D. de offic. præſid.*

DEFINITIO II.

De ſortilegis & maleficis quid credendum ſit, quid ſtatuendum, & quibus probationibus crimen hoc detegi ac pro vero haberi poſſit, vt etiam vltimo ſupplicio afficiantur?

SEd & ex ſenioribus quidam repetebant mulierem quandam ex cõſimili cauſa iampridem virgis cędi iuſſam, ſuſpenſo etiam ad dorſum faſciculo ligneo, vt omnes intelligerẽt, ſi paulo certiores probationes criminis habuiſſet Senatus, cremari eam debuiſſe.[1] Deniq; cum de tota hac re alij aliter ſentiant, & nonnulli faſcinantium artes tanquam meras nugas rideant,[2] alij nimis faciles ad credendum inhumanas in huius criminis reos ſententias proferant, Senatus noſter mediam ſententiam ſequitur, vt neque temere quaſcunque probationes admittat, neque omnes etiam reiiciat, vnde illud etiam fit, vt in ſtatuẽda pœna mediocritatem quoque ſequatur, & pro qualitate perſonarum probationumque grauitate nunc grauiorem, nunc leuiorem pœnam decernat. Nunquam tamen cõtigerit, vt ex hac cauſa ſummo ſupplicio affici quenquã Senatus præcepiſſet, defectu nimirũ probationum, quæ ſane perdifficiles ſemper & obſcuræ ſunt.[3] In id vſque tẽpus quo graſſante latius hac generis humani peſte, paſſimque emergentibus malis grauiſſimis, quorũ cauſa ad maleficos iſtos & ſortilegos referebatur,[4] cœpit conſilium Gebennenſe me Præſide in eam venire ſententiam, vt eos ſtrangulari primum, deinde flãmis voueri oporteret. Quod à me meiſque in hoc conſilio collegis Claudio Dequoe & Claudio Macheto clariſſimis, integerrimis & eruditiſſimis viris ſæpius pronunciatũ, Senatus noſter ex appellatione cognoſcens confirmauit, & alios nonnullos ex aliis Sabaudiæ prouinciis eiſdem ſuppliciis addixit: eos præſertim qui diabolicas iſtas ſynagogas frequẽtaſſe, ibique cũ diabolo duxiſſe choreas, ſaltaſſe, manducaſſe, bibiſſe, fœminas etiam cũ eo concubuiſſe, fidem denique & homagiũ ei præſtitiſſe, ac in neceſſarium ſiue antecedens ſiue conſequens baptiſmo & ſacroſanctæ fidei renunciaſſe, ab eoq; varias miraſque nocendi artes didiciſſe, eaſdemq; magno multorũ malo nunc in hos nunc in illos nominatim deſignatos exercuiſſe fatebãtur.[5] Cum præterea ipſorũ confeſſionibus non tantum vox & fama publica cõgrueret, quę illos pro ſortilegis & maleficis vulgo ha-

Source : BIU Cujas

bitos esse prædicabat,[6] sed etiam effectus rei respõderet multis conquerẽtibus, & illis ipsis quos ij nominauerãt, quod ea ipsa damna & ab iis & per eadẽ media quæ ij detexerant, perpessi fuissent. [7] Nam quemadmodum periculosum esset vltimi supplicij pœnam iis irrogare, qui delictum vltro fatererentur, de quo tamen non aliter, quam ex ipsorum confessione constaret,[8] ita si aliunde constet de sortilegiis, & maleficiis ex euidentia morborum, quorum scilicet naturalis causa nec per peritissimos medicos proferri vlla possit, nec nisi de sortilegij & maleficij auctore dubitetur, absurdũ sanè est alias certiores criminis probationes requirere, quam ex eius qui fecisse dicitur, publicaque infamia vrgetur, confessione:[9] tametsi quibus artibus & mediis damnum illatum sit nesciatur. Tanto enim clarius est arte diabolica factum esse, quod naturaliter fieri non potuit.[10] Sed si, quod plerunque euenit, vel panem, vel pomũ, vel quid aliud à malefico exhibitũ fuisse appareat, quo accepto confestim ac derepẽte damnum emerserit, minorem dubitationem res habet, quin sortilegij ac maleficij reus haberi debeat,[11] qui se talem & ipse confessus esse & ab aliis vulgo haberi passus est. De hoc hominum genere tam multi tam multa tamq; accurate scripserunt, vt superuacuum fuerit plura hic nos in hanc rem addere. Sed ex omnibus & qui omnium instar esse possit, vnus est Martinus Delrio Iurisconsultus & Theologus clarissimus, qui Disquisitionum Magicarum libris omnia, quæ ad hũc tractatum pertinent, adeo diligenter prosecutus est, & accommodate ad præcepta fidei vsumque forẽsem, vt neq; copiosius, neq; ornatius, neq; eruditius quicquam scribi potuerit, dignum plane opus tantoviro nec minus pietatis quã eruditionis fama conspicuo inter tot tantosque Societatis Iesu Patres, quibus nihil ætas nostra tulit, feretque aut eruditius, aut religiosius, nihil denique toti Christianæ reipublicæ in tanta seculi infelicitate vtilius.

1 Quia & plus est hominem extinguere veneno & huiusmodi magicis artibus, quam gladio, *l.1. C. hoc tit.* Denique isti quos nõ nisi ob facinorum magnitudinem maleficos vulgus appellat, vt ait *l. nemo 5. C. h. t.* hac maxima omnium pœna digni visi sunt, quam viui cremationẽ dicit Callistratus *in l. capitalium, 28. in prin. D. de pœn.* & viui comburium Tertyllianus locum illum in quo viui comburebantur, *lib. 15. de animæ.*

2 Quod vulgo credantur multa posse facere, quæ sacrosancta religio nostra ne credamus etiam à diabolo fieri posse prohibet. Can. episcopus, *26. distinct.*

3 Cum tamen in criminalibus debeant esse luce meridiana clariores, *l. vlt. C. de probat.*

4 Quo casu exacerbari oportet supplicia maleficiorum, cum multis personis grassantibus exemplo opus sit, *l. aut fatũ, 16. §. vlt. D. de pœn.* Non tamen viui cõburendi sunt, postquam ex Concilij Tridentini auctoritate huiusmodi pœnæ atrociores sublatæ sunt, per quas fieret facile vt reus supplicio addicendus in desperationem adigeretur, atque ita non minus animæ quam corporis iacturam faceret, quod impium esset ac inhumanum.

5 Quæ confessio contra eos fidem facit, alioqui frustra quæstioni dederentur si eorum confessioni standum non esset, *l. etsi 7. l. vlt. C. hoc tit.*

6 Iuxta illud Ausonij, hæc casta est de qua mẽtiri fama veretur. Calumniã enim pati vir bonus & innocẽs quilibet potest, at publica omnium voce & fama laborare non potest.

7 Vix enim posset fieri vt omnia ista congruerent in astruendo mendacio.

8 *l. 1 §. Diuus Seuerus. iunct. §. 1 D. de quæst.*

9 *l. si is cum quo 4. D. de confess.*

10 Vnde est quod isti etiam tanquam hæretici puniendi sunt & tanquã apostatæ fideique abnegatores. Quæ res facit vt hoc crimen etiã mixti fori esse intelligatur eiusque cognitio & coercitio etiam ad ecclesiasticum iudicẽ pertinere. De quo vide Iul. Clar. *lib. 5. sentent. in §. hæresis.* Ideoque & vulgari lingua nostra vocantur *Eriges*, deriuato haud dubie nomine à græco illo ἔριφος, quia & qui olim ab ecclesiasticis iudicibus ex causa huius criminis condemnabantur hæretici pronunciabantur, mox seculari brachio corporaliter puniendi tradebantur.

11 Nec enim naturaliter fieri potest talis tantaque mutatio in instanti, cum natura operetur in tempore, vt aiunt Philosophi.

[DEFINITIO III.

Sola Cacodæmonum assertio etiam per exorcismum extorta non facit indicium sufficiens ad torturam, tametsi constet de effectu nec quæratur nisi de persona.

FOeminam quę honesto iuncta matrimonio nec matronæ nomẽ vnquam amiserat, nec famæ suspicione vlla laborauerat à dæmoniaca muliere etiã per exorcismum cõstantissimè accusatam, quod per manducationem cucurbitæ in familiari conuiuio dæmones in corpus eius iniecisset, idemque in aliorum quorundam personis fecisset, qui dæmoniaci probabantur. Itẽ quod anniculos quàm plures quibus illa primùm lac exhibuerat, deinde ad alias nutrices translatos per inuidiã interemisset. Visum est non solùm condẽnandam nõ esse ad pœnam mortis, aut exilio siue perpetuo siue temporali mulctandam, sed neque quæstioni dedendam, ne in dæmonum potestate & arbitrio ponatur, vt vel optimos quosq; Christianos huiusmodi mendaciis oneratos miserẽ torqueãt & perdãt, quib. illi tãquã hostes crudelissimi perpetuo insidiantur, neq; rursus vt bene concordãtia turbent matrimonia. Etsi. n. nõ desunt magnorũ virorũ testimonia qui dæmoniacis, id est, dæmonib. ipsis exorcismo coactis fidẽ adhibendam censeant etiam ad supplicium mortis infligendum: est tamen ea res nimis periculosi exempli, vt Princeps mendacij pro veritatis teste fidissimo habeatur. Plane si qua veritatis indicia aliunde extarent, aut si persona quæ accusaretur, iam ante accusationem pro sortilega & malefica publice habebatur: non esset dubitãdum quin etiam dæmonibus exorcismo compulsis aliquid credẽdum esset, non vt ad mortis condemnationem vllo casu, sed vt ad quæstionem & tormenta deueniri posset, tandemque etiamsi nihil tormentorum vis exprimeret, ad exilij perpetui pœnã irrogandam. Maximè si præcedentes inimicitiæ & minæ aliquæ probarẽtur. Scilicet si de ipso maleficij effectu constaret, nec nisi quis maleficii author fuisset, quæreretur. *Ita Senatus* pro Peroneta Perrin Augustana die 21. Iunij 1613.]

TIT. XIII.
AD LEG. CORNEL. DE falsi.

DEFINITIO I.

De falso nõ potest hodie agi nisi criminaliter & præcedente solemni inscriptione, nec rursus contra eum qui producit instrumentum quin prius actum sit contra notarium viuentem.

DE falso quidem agi iure ciuili potest aut ciuiliter aut criminaliter, aduersus eum qui falsum dicitur commisisse: sed tamen contra tertium qui falsum instrumentum producit, nullo modo, prius quam contra notarium aliumve falsi fa-

Source : BIU Cujas

si fabricatorem actum sit criminaliter.[2] Id enim accusationis ordo postulat, vt prius inquiri oporteat an instrumentum falsum sit, quam vt quis ob id cõdemnetur quod falsum instrumentum produxerit.[3] An vero instrumentum falsum sit necne, cum quo melius aut certius obsecro dispici potest, quam cũ eo ipso qui falsum fecisse dicitur?[4] Hodie sane eo iure vtimur, vt ciuiliter de falso siue agendi siue excipiendi via omnis præclusa sit: eoque nomine criminalem institui disceptationem solemnemque inscriptionem fieri oporteat, siue instrumento falso nitatur is ipse qui falsum commisit, siue alius quilibet.[5] Quod ius ex Gallorum scriptis moribus ad nos traductum est,[6] & quidem summa ratione, ne alioqui nullus litium modus futurus sit,[7] nullaq; satis certa veritatis probatio [8] si vnicuiq; liceat tam facile scripturæ publicæ fidem conuellere,[9] quod passim contingeret si non plerosque calumniatores aut tergiuersatores solemnis inscriptionis periculum deterreret.[10] *Ita tractatum est* ex tempore 13. Cal. Ianuar. 1588. & postea in alia causa inter D. de Sarmoyé & D. de Messimieu, 9. Cal. August. 1592.

1 *l. de fide 16, l. pen. & vlt. C. hoc tit.* Pet. Ferrar. *in pract.* Pap. *in form. libell. pro rescind. senten. in vers. qualis petitionis, nu. 1.* Addens *nu 4.* posse de falso quæri etiam per officium iudicis per text. *in l. sciant. C. de probat.*

2 Scilicet si notarius viuit aut alius quisquis dicitur fabricator falsi fuisse. Cyn. & DD. *ad l. fi. per tit. text. C. de fide instr.* licet contra senserit glos. *ad l. 2. eod.* quam approbare videtur Ferrar. *vbi sup. nu. 3.*

3 Quæstio enim, *An sit*, alias omnes quæstiones semper præcedit, vt aiunt Logici.

4 Alieni siquidem facti semper iusta & probabilis ignorantia est non etiam proprij, *l. vlt. D. pro suo.* iũct. *l. quamquam, 7. D. ad SC. Velleian.*

5 Sic enim stilo Senatus nostri diserte cautum est.

6 Nam & in stilo regni Galliæ idipsum iam cautum erat, quem stilum in causis criminalibus apud nos obseruari Senatus noster voluit.

7 Quo nihil potest dici absurdius & à reipublicæ vtilitate alienius, *l. singulis, 6. D. de except. rei iud. l. fratris, 10. C. de transact. l. 2, C. de re iudic.*

8 Quæ tamen vt certa sit curare bonus iudex debet quãtum fieri potest, *l. curent magistratus, 22. D. de testib.*

9 *l. iubemus, pen. C. de probat.*

10 *l. si cui crimen, 7. D. de accusat. & inscrip.* Quamquam falsi crimen, vbi probatum est, atrocissimum creditur, adeo vt decretum gratiosum de relaxandis omnibus carceratis non extendatur ad eos, qui sunt carcerati pro crimine falsi. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 59. nu. 13.*

DEFINITIO II.

Falsum committit notarius, qui stipulatur inter ignotos testes adhibitos accedente dolo malo. Item alij casus in quibus falsum committitur.

CVm facile fieri possit, vt supposita vnius ex contrahentibus persona notario testibusque incognita falsum committatur, summa ratione apud nos constitutum est, vt non inter alios stipulari notarius possit nec alios testes adsciscere, quam quos ipse nouerit, quique inuicem sibi cogniti sint, mulcta pecuniaria contra notarium si secus fecerit arbitrio iudicis statuenda, cum comminatione, si quid itetum eiusmodi committat, fore vt officii publici exercitione ipsi interdicatur.[1] In quo tamen multum interesse rit sciri, an notarius bonæ famæ sit [2] an suspectæ,[3] vt credi possit per imprudentiam & facilitatem potius quam dolo malo deliquisse.[4] Dolo enim accedente falsum commisisse dicendus erit,[5] ideoq; ordinaria falsi pœna, quæ capitis est,[6] puniendus. Illud sanè constat falsum sine dolo non committi,[7] crimen tamen à notario etiam citra falsum committi, ob idque extraordinariæ coercitioni locum esse,[8] quoties nimirũ non adhibet notarius eas cautiones, quas ad falsum impediendũ adhiberi leges aut constitutiones Principis, vel Senatusconsulta volunt:[9] quam ob causam eum quoque notarium, qui de contractu à iure reprobato instrumentum confecerit, extra ordinem puniri debere placuit.[10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. sup. de fid. instr.

1 Ita enim Senatus noster placito generali & publico diserte cautum est.

2 Nihil enim facile suspicandum est in malam partem de eo, qui bonam habet famam, *l. à barbaro, 3. §. non omnes, D. de re milit.* Iul. Clar. *in § falsum, nu. 30.*

3 Nam in crimine falsi suspicio fere pro veritate habetur, Iul. Clar. *in §. falsum, n. 38.* vbi tamẽ notat hoc intelligendum esse, cum in causa ciuili aliquid probandum est per instrumẽtum suspectum, non etiam si agatur criminaliter ad puniendum aliquem de falso. Vnde ait Fer. *in form. libell. pro resc. sent. in vers. qualis petitionis nu. 3.* quod etiam si sint nudæ suspiciones contra eum qui accusatur de falso, non tamen debet filius prius absolui, quam se purgauerit saltem per proprium iuramentum. Vide Masuer. *in form. oppos. contr. instrum. in apost.* in verb. *auctoritatis, ad vers. alinsq; de causis.*

4 Quod & in dubio præsumendum est. Dolus enim nunquam præsumitur, *l. dolum, 9. C. de dolo, l. in except. 19. §. qui dolo, D. de probat.* in eo præsertim, qui aliquid publice facit, *l. vlt. D. de rit. nupt.* Boer. *decis. 116.*

5 Sicut è contrario non potest falsum committi sine dolo. Iul. Clar. *in d. § falsum, nu. 42.* Quamuis non vbicunque dolus est ibi falsum quoque esse necesse sit, cum se habeãt sicut genus & species.

6 Scilicet ex edicto Principis nostri. Nam iuris communis pœna leuior est, quæ ipsa tamen vbique gentium in vsu esse desiit. Iul. Clar. ibid. *nu. 40. & 42.*

7 Idem Clar. *d. nu. 2.*

8 Nullum enim delictum remanere impunitum publicè interest, *vulg. l. ita vulneratus, 51. §. vlt. D. ad leg. Aqui. l. Stichum, 95. in prin. de solut.*

9 Nam & ex hac causa placet incidere illum in crimen falsi. Clar. *in d. § falsum, n. 28. vers. pariter etiam.* post Corn. *cons. 53. in lit. C. lib. 4.*

10 Quin & hoc casu incidere illum in pœnã falsi ait Cla. *in d. § falsum, nu. 29.* post Bart. *in l. 1. C. de petit. bonor. subl. lib. 10.* Quemadmodũ si posuerit in instrumento alia quã quæ percepit sensu corporis tẽpore confecti instrumenti. Clar. ibi. *nu. 28.* Item si neget se rogatum de instrumento, de quo fuit rogatus, ibi. *n. 30.* Nisi, inquit, notarius esset bonæ famæ. & factũ esset iam longo ante tempore instrumentũ, quia ex cursu lõgi temporis præsumitur obliuio. Si tamen datus esset notario terminus ad respondendum an esset rogatus aliud probandũ esset. Alij sunt casus, in quib. falsum etiam committitur, scilicet falsificando literas Principis aut Senatus aut iudicis cuiuslibet, abradendo instrumenta, aperiendo, & vt aiunt, desigillando literas alienas vt ostendantur aduersario, adscribendo sibi legatum in testamento alieno, prohibendo aliquem testari, vendendo eandem rem duobus in solidum, & reparatis contractibus. Hoc enim addendum est. De quibus omnib. vide Iul. Clar. *in d. §. falsum, nu. 31. & seqq. vsque ad 38.*

DEFINITIO III.

Plus creditur notario quam testibus instrumentariis, nisi cum agitur criminaliter de falso.

SOlet quidẽ & debet plus credi notario & publico instrumento, quam testibus etiam instrumẽtariis aduersus notarij & instrumenti fidem testificantibus, quãdiu instrumenti fides solemni accusatione falsi non labefactatur.[1] Sed post institutam accusationem, solemnéque inscriptionem, quæ moribus nostris omnimodo necessaria est, quoties de falso agitur, cum vix nisi per testes probari falsitas possit, magis est vt testib. instrumentariis quam notario & instrumento credatur, si vel omnes[2] vel maiori ex parte ab instrumenti scriptura dissentiant: alioqui standum est instrumento.[3] Bene autem apud nos prouisum est, ne tam sæpe quam antea huiusmodi altercationes incidãt, vt si fieri possit ij testes adhibeãtur qui literas norint, propriaque subscriptione fidem scripturæ muniant. Quo facto si propriam

quoque subscriptionem impugnare velint, audiendi non sunt,[4] nisi euidentissimis probationibus doceant, se vel notarij vel alicuius ex contrahentibus dolo per nimiam suam facultatem circumuentos, adactosque vt falso subscriberent.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Anto.Capyc.*decis.61.n.5.*Dixi *in tit.de fide instrum.*
2 Angel.*in l.1 §.si quis neq;. D.testam.quem.aper.*Alex. *cons. 65. col.vlt. vol.2.*Fel.& Abb.*in d.c.ad audientiam,extr.de præscr.*
3 Cum instrumentum sit probatio probata & non probãda,Bald.*in l.si pupilli.C.de vsur.*Capyc.*decis.*103.*nu.*1.
4 *l.generaliter,*13.*C.de non num.pecun.*
5 Semper enim debet locus superesse veritati, *l.si chirographum,*24.*& seq.l.Imperatores,*29.*in fi.D. de probat.*

DEFINITIO IV.

Notario dicenti falsum esse instrumentum nunquam creditur in præiudicium partis.

NOtario dicenti falsum à se confectum instrumẽtum propter suppositam à debitore dolosо personam falsi creditoris, qui pecuniam sibi solutã profiteretur,non vsque adeo creditur, vt statim falsum dici debeat instrumentum,[1] quamuis id ex fide & persona notarij præcipuas vires accipiat,[2] siue notarius turpitudinem suam alleget.[3] quod euenit si dolum à se participatum fateatur,[4] siue causetur facilitatem suam debitoris dolo circumuentam esse.[5] Fides enim illa publica, quam instrumentum semel habere cœpit, non ita facile labefactari potest in præiudicium eius,qui instrumento nititur, præsertim cum ex eo crimen falsi aduersus producentem inducatur.[6] Nam si non auditur perire volens, multo minus audietur,[7] qui id agit, vt & ipse & alius pereat.[8] Ergo alias probationes ad falsum probandum conquiri oportebit.[9]

1 Boer.*decis.*155.*in fi* post Bald.*cons.*141. incip. *postquam notarius,vol.4 & in Auth.si testis productus,C.de testib.* Vbi tamen additur credi notario in sui præiudicium.*Et rursus nu.*13. fugã notarij non nocere parti,si pars ipsa fugam non instruxerit.
2 Pract.Papiens.*in form.oppos.contr. instrum. in vers. aliisq; de causis,nu.5.vers.tertio aduerte,*& ibi Masuer.*in apost.* in verb. *auctoritatis.*
3 Quod facere nemo potest, *l.mercalem,5. C. de condict. ob turp.caus.cum similib.*
4 Quid enim dolo turpius?
5 Quod in dubio præsumendum est,vt notarius excusetur à dolo,Boer.*decis.*116.*nu.*4.
6 Producens enim falsum instrumentum dicitur falsum committere,scilicet,si sciebat esse falsum. Iul.Clar. *in §. falsum.nu.*23.*&* 25.sicut & qui sciens producit falsos testes, *ibid. nu.*20.vbi addit haberi pro sciente illum, qui accepto termino ad deliberandum dixit, se velle vti illo instrumento,vel illo teste.
7 *l.non tantum,6.D.de appellat.*
8 *Arg.l.2.D.quod vi aut clam,l.1.De alien. iudic. mut. caus. fact.l.non debet,*74.*de reg.iur.*
9 Vide Desi.11.*supr.de fid. instr.*Boer.*q.*118.*nu.*17.

DEFINITIO V.

Inter coniunctas personas silet falsi accusatio,sed procurator fisci litem & accusationem exequi hoc casu potest & debet.

ETsi eo iure vtimur, vt de falso neque agi neque excipi ciuiliter possit,sed criminalem accusationem institui necesse sit cum solemni inscriptione,[1] attamen inter coniunctas personas non solum huiusmodi inscriptionis necessitas remissa est, sed etiã prohibitum, ne si maximè velint, inscriptionis faciendæ facultatem habeant, veneratione scilicet coniunctionis.[2] An igitur priuilegium habebunt, vt de falso ciuiliter agere possint?[3] Minimè.[4] Sed falsi crimẽ ab iis indicatum fuisse satis erit,criminis autem persecutio ad Principis procuratorem generalem pertinebit,qui eũ publicus accusator sit,nulla vtique inscribendi necessitate constringitur.[5] Itaque si tribus edictis vocatus reus vrgente Principis procuratore non venerit, poterunt instrumenta tanquam falsa reiici, & reus ob id, quod falsis instrumentis vsus fuerit,condemnari,[6] probationes tamen aliquas falsi præcedere necesse est,nisi tam euidens sit falsitas,ex sola instrumẽti inspectione, vt aliis probationum adminiculis non indigeat.[7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.1. quand. ciuil. act. præiudic.crimin.sed alio Senatusconsulto, quod factum est ad 7.Cal.Sept.1592.

1 Dixi *Desi.1.supr.*
2 *l.iniquum,*17. *l.pen.C.qui accus.non poss.*
3 *Arg.d.l.iniquum,vers.si quam sane ciuilem.*
4 Id enim stylo nostro generaliter & indistincte prohibitum est,ac proinde generaliter intelligendum, *l. in fraudem,* 15.*in fi.D.de test.milit.l.de pretio,*8.*D.de publician.*
5 Quamuis non possit ille in aliis causis falsi accusationem solus instituere,si priuatus accusator qui esse posset, esse nolit: sed tantum priuato accusatori adesse & adhærere debet.
6 Scilicet ad mulctam eo nomine infligẽdam,non tamẽ litis iacturam pati cogitur, si ex aliis instrumentis non falsis possit vincere, quippe is qui falsum commisit circa testes aut instrumenta non ideo causam amittit, sed is demum qui circa acta ipsius causæ,Iul.Clar. qui dicit communem, *in §. falsum,num.*41.
7 Nulla enim est maior aut certior probatio,quam quę fit per euidentiam rei,cum res ipsa loquitur,*leg.si irruptione,*8.*§.* 1.*D.si.reg.l.vlt.vbi not.C.de edict.Diui Hadri.tollen.*

DEFINITIO VI.

Pœna quidem falsi ordinaria mors est,at non etiam si de falso incidenter quæsitum sit & cognitum: solo instante procuratore Principis,citra solemnem inscriptionem.

FAlsi quidem pœna ordinaria,mors est,eaq; non minus tenetur,qui sciens falsis instrumentis vtitur,quã qui falsitatis machinator fuisse probatur:[1] si tamen falsi quæstio incidens duntaxat fuerit,[2] & inter agnatos illustres, quorum famæ & existimationi parci ciuile sit,mitius interdum agi oportet, ac pœnæ corporalis conuersionem fieri in pecuniariam,in honorem scilicet sanguinis & familiæ.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.si falsos,*8.*C.hoc tit.*Iul. Clar.*in §.falsum,nu.*20.22.*&* 23. Dixi *Desi.2.nu.6.sup.*Mitius tamen punitur,Clar.*ibi.nu* 26.
2 Quia plerumque criminalis quæstio incidit in ciuilem.
3 Et ne videatur agnatus agnatum supplicio mortis & infamiæ exposuisse.Simile est,quod dici solet,si pater filium alicuius criminis reum in iudicio præsentet,non debere filium condemnari ad mortem,per text.elegantem *in l. milites,*13 *§. desertorem de re milit.* quamuis non soleat hoc in practica obseruari nec proponi,vt ait Iul.Clar. *in pract. crim. q.*60.*nu.*29. Vide *l.falsi,*5. *C.hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Iusta inquirendi causa est contra eum qui id facit, quamuis mandante altero, quod non nisi in malos vsus & falsi comminiscendi gratia destinatum esse possit.

AVrifex quidam nostras regia insignia Lugduni imprimere rogatus à mercatore fraudandi, vt credibile erat, vectigalis, consilium ineunte, facere noluerat,ne forte deprehensus carceri, quæstioniq; dederetur.Idem postea domum reuersus fecerat,nec

dum

dum tamen mercatori tradiderat. Placuit, quamuis nullum inde damnum, aut reipublicæ aut priuato illi contigisset, [1] imputari tamen huic posse, cur id fecisset, quod in malos vsus destinatum esse aiebat, aut probabiliter suspicere poterat, [2] non vt perinde, ac si falsum commisisset, in legem Corneliam incidisse videretur, cùm ex eo facto nullum ipse commodum sensisset, [3] sed vt in litis saltem expensas condemnaretur, quod iustam contra se inquirendi causam præbuisset. [4] Quod enim ius homini priuato competere poterat aliena insignia, ne dum publica sibi habendi? [5] Præsertim cùm fieri poterat, vt Principis quoque nostri vectigalia eodem consilij genere fraudarentur: aut vt his nostris miserrimis & inspectissimis temporibus secretioris cuiusdam cõiurationis symbolum eo insignium prætextu quæreretur. [6] Quæ sanè res præcipuam inquisitioni faciendæ causam dederat. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 40. supr. De fructib. & lit. expens.

1 Non soleat autem puniri falsitas, quæ nulli præiudicat, Iul. Clar. ex communi, *in §. falsum, nu.* 44.

2 Paria enim sunt scire aliquid, aut probabiliter id suspicari posse & debere, *l. si quis domum. 9. §. 1. D. locat. l. 3. §. vlt. & l. 4. D. quod vi aut clam.*

3 Nec enim potest falsum esse punibile pœna ordinaria sine dolo. Clar *in d. §. falsum, num. 42. & in pract. crim. quæst. 84. in princip.* vbi generaliter tradit in pœnis criminalibus nunquam posse quem puniri corporaliter, nisi dolus interueniat, ex Bart. *in l. 1. §. 1. num. 1. D si is qui testam. lib. esse iuss.*

4 Quia dedit operam rei si non prorsus illicitæ, saltem valde suspectæ. Et verò vix vnquam reus euadit sumptuum condemnationem, cùm accusator non soleat condemnari, ne tum quidem cùm succumbit, nisi sit merè ac verè calumniator, Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 62. num. 4.*

5 *Arg l 1. & 2. C. vt nem priu. tit. prad.*

6 Sufficit autem quod falsitas possit in futurum nocere aliquo tempore, vt puniatur etiam ordinaria pœna. Cæterùm puniri debet saltem extraordinaria, tum quoque cùm non est nocibilis, Clar. *in d. §. falsum, num.* 44. vbi tamen vide varias distinctiones, quas hìc referre longum esset.

DEFINITIO VIII.

Qui acta iudicij apud Senatum corrupisse dicitur, si non probetur non torquetur, sed si probetur ad mulctam honorariam præter pœnam pecuniariam condemnatur.

ACta iudicij corrumpens dolo malo præsertim apud Senatum ei comparatur, qui album Prætoris corrupit. [1] Ideoque si criminis probatio non deficiat, solet Senatus noster ex ea causa mulctæ honorariæ condemnationem [2] præter pecuniariam ex rei facultatibus æstimandam irrogare. Maximè verò si falsum, quod commissum probatur, tale sit, quod litis iacturam, aut graue aliud damnum aduersario infligere possit. [3] Nam & ex hac causa litis damno plerumque coercetur is, qui falsum admisit. [4] Sed quid si probatio dubia sit? non erit reus tormentis subiiciendus, ne præparatorium, vt pragmatici loquuntur, grauius sit præparato. [5] Præsertim si reus iam fortasse laborans infamia, longè sibi grauiorem tormentorum, quàm perpetuæ infamiæ pœnã arbitraturus sit. [6] *Ita Senatus* in persona Claudij Chappelle iã à triremibus reuocati, Cal. Iul. 1593.

1 De quo *in l. si quis in id quod, 7. cum duabus sequentib. D. de iurisdict.* [Peccat autem longè grauiùs qui falsas Senatus literas supponit vt ex iis faciat executionem, præsertim si executio secuta sit. Adeo vt quamuis constet nulla spe lucri aut vindictæ factam executionem, suppositas literas adeóque si voles zelo officij erga Principem & rempublicam, digna tamen res sit quæ mortis pœna coerceatur. Cùm tamen quæstio hæc ex facto incidisset, putauit Senatus consulendum Principem, & persuadendum vt criminis gratiam faceret, quæ tandem facta est. *Ita Senatus* pro Annib. Cyuin Castellano de Ternier & Gaillard, 16. Aprll. 1614.]

2 Pragmatici dicunt *amende honoraire.*

3 Falsitatem enim oportet esse notabilem, ac proinde damnum notabile, vt pœna notabilis infligi possit, Clar. *in §. falsum, nu. 44. in princ.*

4 Quia is qui falsum commisit circa acta ipsius causæ debet causam amittere. Iul. Clar. *ibid. nu. 41. [& 32.* vbi ait aliud esse si falsum commissum sit circa testes aut instrumenta litis. Adde Boerium *quæst. 281. Ita Senatus* 10. Iunij 1614.]

5 Quod esset absurdum, cùm præparatorij ratio nulla haberi debeat, nisi in ordine & dispositione ad præparatum. Adde quod in dubio debet Iudex laborare, vt reos à pœna falsi excuset. Clar. *ibid. nu. 45.* vbi addit debere illum ob hanc causam dicta testium contraria redigere ad concordiam, quantum fieri potest, itémque iuuare instrumentum omni interpretatione, ne falsum iudicetur.

6 *Vt in l. si quis iniuriam, 35. D. de iniur.*

DEFINITIO IX.

Qui agit criminaliter de falso, etiam cum solemni inscriptione, non cogitur pati carceres, quia nec nisi pecuniariam pœnam subire solet.

EXolenit iam pridem vetus illa iudiciorum consuetudo, quæ induxerat, vt quisquis falsi accusationem criminaliter instituere vellet, non aliter audiretur, quàm si solemnis inscriptionis tempore seipsum carceribus manciparet. Nam & talionis pœna, quæ huius solemnitatis necessitatem induxisse videbatur, [1] in vsu esse desiit, soléntque hodie, qui in huiusmodi accusatione succumbunt, grauissimis quidem pœnis subiici pro rerum & personarum qualitate, sed tamen longè mitioribus, quàm si falsum admisissent, & plerunque non nisi pecuniariis. [2] *Ita Senatus* in causa Rodolphi de Millieres, & & Iacobi Soudan, 5. Non. Mart. 1594.

1 Vt corporaliter & vltimo supplicio puniri posset in quem solemnis inscriptio huic periculo obnoxium fecerat, *ex l. vlt. C. de probat. l. si cui crimen, 7. D. de accusat.* Text. *est in l. vlt. C. de accusat.*

2 Et sanè minus delinquit, qui accusat innocentem, dum ne dolo malo, & per euidentem ac meram, verámque calumniam, quam qui reuera nocens est. Nam si euidenter calumniator sit, aliud vtique dici debet: sed an ita sit, sciri non potest, nisi ex euentu litis.

DEFINITIO X.

Contra eum, qui dixit se nolle vti instrumento quod produxerat, non est super falsitate pronunciandum, sed tantùm super nullitate, quamuis non eo minus pœna ei possit irrogari.

CVm quis falso instrumento vsus est, si non probetur ipse falsum admisisse, [1] aut à quo admissum fuerit sciuisse, [2] potest quandocunque pœnitentia ductus dicere, nolle se eo vti instrumento. [3] Quod si faciat, neque de falso sequi condemnatio potest, neque instrumentum falsum pronunciari debet, ne infamia notetur, qui eo vsus est. [4] Quid ergo? Pronunciandum est instrumentum nullum, nulliusque momenti, [5] condemnandus autem qui eo vsus fuit, non tantum ad expensas litis, [6] sed etiam in mulctam pecuniariam arbitrio iudicis, si modò instrumenti vitium fuit visibile, & tale, vt citra dolum & latam culpam [7] instrumento vti non potuerit, qui eo vsus fuit, maximè verò, si in eo tuendo tam fuerit pertinax, vt aduersarium, qui falsum dicebat, ad solemnis inscriptionis necessitatem adegerit. [8] *Ita Senatus* in causa Dn. de la Tornelle, & de la Rochette, 13. Calend. Ian. 1594.

1 Ei namque qui falsum ipse fecit nihil prodest ad pœnam euitandam, quod neget se eo vti velle; *l. si falsos, 8. Cod. hoc tit.*

Source : BIU Cujas

2 Qui enim sciuit à quo falsum admissum fuerit, non potest nisi sciens vsus fuisse falso instrumento: quæ res facit eum obnoxium pœnæ ordinariæ legis Corneliæ, vt dixi *Defin. 6. supr. l. maiorem 4. C. hoc tit.*

3 Requiri tamen etiam illud videtur, vt eum exhibeat à quo falsum habuit testamentum, *d. l. maiorem.*

4 Vix enim fieri potest, vt non saltem apud bonos & graues viros oneretur illius existimatio, qui vsus sit eo instrumento, quod in ea ipsa instantia pronunciatum sit falsum esse. Ipsum enim falsi nomen criminosum est, multo magis quàm doli, de quo *in l. 4. §. aduersus. D. de doli mali except. l. parens 5. in fin. cum duab. seq. D. de obseq. parent. præst*

5 Vt leuitate verbi tristitia rei mitigetur, *l. 1. & 2. D. rer. amot. l. non debet*, 11. *in fin. D. de dolo.*

6 Tanquam qui non habuerit iustam litigandi causam, *l. qui solidum*, 78 §. 1. *De leg. 2.*

7 Nam culpa lata etiam in delictis æquiparatur dolo, cùm agitur de pœna non corporali, Iul. Clar. *q.* 84. *in pract. crimin. nu.* 1.

8 Quo casu necesse est, vt prius dixerit velle se vti instrumento.

DEFINITIO XI.

Etiam contra priuatam scripturam necessaria est solemnis falsi inscriptio, qui autem falso instrumento niti voluit, ad alias probationes, postea admittendus non est.

QVi priuatam scripturam ab aduersario prolatam de falso arguere vult, perinde solemni inscriptione accusationem instituere cogitur, atque si publicam impugnaret.[1] Id enim & criminis atrocitas facit, & coniuncta iuris nostri, quo vtimur, auctoritas.[2] Porrò si quis ex collitigatoribus falsum in instantia commisisse probetur, audiri non debet, si alias probationes, etiam per testes proferre velit: [3] non quod de testibus quos producturus est præsumendum sit falsos eos fore, [4] sed quia æquissimum sit in pœnam falsi eum cadere causa.[5] Itaque etiamsi contra clericum agatur, quem falsi pœna punire iudex laicus non posset, [6] non eo minus inscriptio facienda erit, vel ob hoc solum, vt iacturam litis infligere iudex possit. [7] *Ita tractatum est* in secreto auditorio pro Religiosis S. Claræ, contra Petrum Louet presbyterum, Prid. Id. April. 1595.

1 Nam & scriptura priuata perinde fidem facit ac publica, ex quo scilicet recognita est, maximè verò in præiudicium scribentis, *l. scripturas* 13. *C. qui potior. in pignor. hab. l. vlt. C. de probat. l. cum taberna* 34. *§ 1. D. de pign. l. quid sit.* 23. *D. hoc tit.* [Alioqui in priuatam scripturam quæ nihil probet non cadit accusatio falsi. Crauet. *cons.* 46. *nu.* 1.]

2 Cum iure nostro prouinciali, sicut & Gallico disertè cautum sit, ne quis nisi criminaliter de falso agere possit, nec rursus criminaliter, nisi præcedente solemni inscriptione, vt dixi Defin 1. *sup. eod.* [Ius enim Gallicum vtitur generali nomine *de pieces* quo nomine non minùs priuatæ quàm publicæ scripturæ continentur.]

3 Ex ratione posita *in l. si quis iusiurandum*, 11. *C. de reb. cred. & iureiur. in fin.*

4 Nec enim id pendet à producente, sed à fide & probitate testium, quos nihil vetat probos esse, tametsi producti sint ab improbo litigatore.

5 Quia licet is qui commisit falsum circa testes aut instrumenta non amittat causam, sed is demum qui commisit falsum circa acta ipsius causæ, vt ait Iul. Clar. *in § falsum. nu.* 41. necesse tamen est defectu probationũ causa cadere illum, qui suam intentionem probare & implere non potuit. *l.* 4. *C. de edend. l. vlt. C. de rei vind. l. duo sunt Titij.* 30. *D. de testam. tutel.*

6 Nisi depositum priùs & traditum curiæ seculari, *cap. ad falsariorum. Extr. de crim. falsi.* quamuis hoc regulariter non seruetur, vt scilicet clericus ex causa falsi deponatur, & curiæ seculari tradatur, inquit Iul. Clar. *in pract. crim q.* 36. *n.* 39.

7 Potest enim iudex laicus in causa ciuili cognoscere super falsitate quam clericus fecit, non quidem ad effectum puniendi clericum: nec enim punire illum potest, neque corporali pœna neque pecuniaria (quamuis è conuerso, si laicus falsum committat, coram iudice ecclesiastico possit vterque iudex contra eum procedere, ita vt inter illos sit locus præuentioni) sed ad effectum expediendi causam ipsam etiam quæ cum alio sit, vt tractat Clar. *in pract. crimin. quæst.* 38. *nu.* 14. *&* 15. Multo magis vt expediat causam, quæ sit cum ipso clerico, eique litis iacturam inroget, defectu nimirum probationum, vt dixi *n.* 5. aut etiam in pœnam falsi immediatè, si falsum admissum sit circa acta ipsius causæ, vt ibidem dixi. [Cæterùm si creditor neget se apocham conscripsisse, fateatur tamen sibi solutam pecuniam, non est audiendus si falsi accusationem velit instituere cùm nihil eius interfit. *Ita Senatus* contra Ioannem Gerard, Idib. Septemb. 1612.]

DEFINITIO XII.

Quisquis falsum instrumentum produxit, debet, si interrogetur clarè respondere, an eo vti velit, nec ne, nec tamen punitur, etiamsi eo vsus sit, si non falsum probetur, quamuis suspectum.

FAlsi instrumenti productio tamdiu admittit locum pœnitentiæ, quamdiu falsi accusatio per solemnem inscriptionem instituta non est.[1] Propter quam causam solet ante omnia interrogari, qui suspectum producunt instrumentum, an eo vti velint, nec ne, [2] vt si dicant velle se vti, tum sequuta sit inscriptio, nullus pœnitentiæ locus relinquatur, siue falsum admississe dicatur is ipse, qui produxit, siue alius:[3] sunt tamẽ qui putent multum referre, an producatur instrumentum ab vno ex contrahentibus, an à tertio, hactenus nimirum, vt tertius interrogatus, num eo instrumento vti velit, respondere possit, velle se vti, si instrumentum verum erit, nolle se vti si falsum probabitur, quod vtique vni ex contrahẽtibus instrumentum producenti dicere non liceret. [4] Sed vix est meo iudicio, vt id tertio dicere licere debeat, cùm ad interrogationem, vt loquuntur, cathegoricam absolutè & cathegoricè respondendũ sit,[5] certè illud constat, si postquam respondit producens, nolle se vti instrumento si falsum probabitur, nihilominus instrumenti fidem cum notario mordicùs defenderit, & postmodum instrumẽtum falsum probetur, debere eum condemnari, non de falso, nec ita vt instrumentum falsum pronuncietur, si notarius ipse, aut morte aut inopia probationum condemnationi exemptus sit, [6] sed ad certam pecuniæ quantitatẽ in vicem & quasi taxationem eius, quod interest accusatoris. [7] Quid si viuo & accusato notario falsum bene probatum non fuerit, nisi hactenus vt instrumenti fides meritò suspectissima existimetur? [8] Finge propter defectum probationum in eo rem fuisse, vt torqueri notarius debuerit, nec tamen ob decrepitam ætatem potuerit, vtique absoluendus erit notarius à pœna corporali & ordinaria, non tamen ab extraordinaria & pecuniaria iudicis arbitrio cõstituenda: [9] de instrumento autem pronunciari debebit, aut nullum id esse nulliúsque momenti, aut nullam eius rationem haberi oportere, his verbis: *sans s'arrester au pretendu instrument.* Sed qui instrumento vsus est, nullam eo nomine pœnam patietur. [10] *Ita Senatus* in causa N. Blanchet, & N. Barandier, 4. Id. August. 1595.

1 Intellige quamuis ille qui produxit instrumentum, iam dixerit eo se vti velle. Inscriptio enim illa est, quæ falsi accusationem criminalem constituit, quippe quam fieri & præcedere oporteat, in necessarium antecedens.

2 Vt nimirum non possint postea obtendere ignorantiã. Nam ex quo interrogati & accepto termino ad respondendum dixerunt, se velle vti instrumento, habentur pro scientibus, vt tractat Iul. Clarus *in § falsum, n.* 20. *&* 25. quia inquit, scientia difficilè probari potest, nisi per coniecturas. Addit teneri reum intra statutum terminum clarè respondere, & sine vlla conditione vel adiectione, an velit vti, vel non: quod & sequitur in definitione.

3 Adde & siue de eo falso verisimiliter possit instructus esse is, qui instrumentum produxit, siue non. Ita n. Iul. Clar. *dict. nu.* 25. [Ergo quod quidam putant post Crauet. *cons.* 46. vt qui dixit in prima instantia velle se vti instrumento si spe-

cto pos-

cto poſſit mutare ſententiam etiam in cauſa appellationis, tunc habet locum quando ſollemnis inſcriptio de falſo ſecuta non eſt.]

4 Quia nimirũ facti alieni ignorantia tolerabilis eſt non proprij, *l. vlt. D. pro ſuo. l. quanquam 7. D. ad SC. Velleian.*

5 Hoc enim eſt quod ſupra diximus, *num. 2.* ex Iulio Claro *in d. §. falſum, nu. 25.* clare reſpondendum eſſe ſine vlla conditione vel adiectione, an qui produxit falſum inſtrumentum, velit eo vti, an non. Et hoc inquit, ſiue ſit factum proprium ſiue alienum, & ſiue poſſit de eo veriſimiliter eſſe inſtructus, ſiue non. Subiicit tamen quod ſi agatur de facto alieno, de quo non ſit ille veriſimiliter inſtructus, debet iudex ille, ſi petat, concedere longiorem dilationem ad reſpondendum, quam ſi ageretur de facto proprio. Et quod ita vſu obſeruatur.

6 Debet enim contra notarium ipſum prius cognoſci & pronunciari, an inſtrumentum ſit falſum, vt dixi *Deſin. 1. ſupr.*

7 Ne poſtea quærendum & probandum, an victor habeat & quantum ipſius intereſſit, vt *in l. vlt. D. de præt. ſtipul. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri de verb. oblig.*

8 Facilius enim eſt, vt vacillet fides inſtrumenti, quam vt corruat. Pract. Papienſ. *in form. oppoſ. contr. inſtr. in verſ. dignoſcatur eſſe falſum, nu. 2. & 3.*

9 Suſpicio enim falſi hactenus pro falſitate habetur, quamuis hoc aliter intelligat Clar. *in d. § falſum, n. 38. & 39.*

10 Quia prius eſt, vt inſtrumentum pronunciatum ſit falſum, quam vt puniatur quis ob id, quod illo vſus ſit. Nam & cum pronunciatum eſſet falſum, tamen adhuc mitius puniretur, Clar. *in d. § falſum, nu. 26.*

DEFINITIO XIII.

De gradibus & pœnis falſi.

SIcuti maius delictum eſt falſificare, vt loquũtur, inſtrumentum verum, quam falſo vti inſtrumento, ideoq; ſeueriore pœna vindicandum? Ita & maior pœna imponenda eſt ei, qui vtitur falſo reſcripto ſiue ſummi Pontificis, ſiue alterius cuiuſlibet Principis, quam qui falſo aliquo inſtrumẽto.[2] Quod ſi quis ſcripturam falſam fecerit, nec tamen perfecerit, quia non tam falſum, quam nihil feciſſe videtur, [3] non eſt, quod pœnam legis Corneliæ de falſis ordinariam vereatur, [4] quam nec incurrit quiſquis inſtrumentum aliquod facit quod ſit nullum, alio etiam reſpectu quam falſitatis, [5] adeoque nec is, qui ſcripturam veram falſificat, ſi ea falſitas nemini ſit damnoſa[6], puta ſi qua alia de cauſa ſcripturam, quæ falſa probatur, inualidam & inanem eſſe appareat,[7] forte ob non ſeruatas ſolemnitates, ſiue ex ratione iuriscommunis, ſiue ex lege municipali præſcriptas. [8] Nec aliud erit, etiamſi conſtitutione aliqua mortis pœna irrogetur in caſu aliquo falſitatis, qui minorem habere rationem videatur. [9] Si enim aliena ſit, & vt aiunt exorbitans à iure communi, non eſt ad alium caſum extendenda, nec ſi maiorem habeat rationem.[10] Exorbitans autem eſt, quæcunq; pro falſo irrogat pœnam mortis,[11] cum iure communi non alia falſi pœna ſit, quam deportationis & publicationis bonorum. [12] *Sine die.*

1 *Cap. ad falſariorum. verſ. qui verò. Extr. de crim. falſ.* Affli. *deciſ. 21. nu. 2.* poſt Hoſtienſ. & Cyn. ibi citatos *ex l. falſi. §. ordine D hoc tit.* iunct. *cap. dura. Extr. eod.*

2 *l. maiorem 4. C. hoc tit. l. ſacri aſſatus 6. C. de diuerſ. reſcr.*

3 Afflict. *d. deciſ. 21. nu. 11* ex Salicet. & Cyn. *in l. 1. C. de ſepulchr. violat.* Bart. *in l. ſi quis legatum de falſ. D. hoc tit.* Alexand. *conſ. 73. vol. 1.*

4 *§. item lex Cornelia. Inſtit. de public. iudic.*

5 Bald. *in l. iubemus. C. de teſtam.* quem citat & ſequitur Alex. *d. conſ. 73. vol. 1.*

6 Afflict. *d. deciſ. 21. n. 12.* Alex. *conſ. 74. col. 4. lib. 1.*

7 Bart. *in l. Diuus Traianus. de teſtam. milit.* quem refert & ſequitur Afflict. *ibid. n. 13.*

8 *l. non putauit 8. §. non quauis. de bonor. poſſ. contr. tabul. l. 4. §. condemnatum. de re iudic.* Bart. *in l. 1. §. parui. D. quod vi aut clam.* Bald. *in l. 1. §. quod autem D. de eſſ. præf. vrb.*

9 Vt in caſu de quo Afflict. *d. deciſ. 21. n. 12.*

10 Not. *in l. ſi vero. §. de viro. D. ſolut. matr. & in l. ſi. C. de interd. matr. c. 2. de regul. iur. in 6. & in Auth. quas actiones. C. de ſacroſæcleſ.* Idem eſt ſi materia ſit pœnalis. Ioan. Andr. *in Mercur. in reg. odia. de regul. iur. in 6.* & Cyn. *in l. 2. C. quæ ſit long. conſuet.*

11 Niſi in partu ſuppoſito, *l. 1. C. hoc tit. & in ſeruo falſum committente, l. 1. §. fin. D. eod.* Vide *l. ſi quis aliquid 38. §. qui abortionis. D. de pœn.*

12 *d. l. 1. §. vlt. D. hoc tit. §. item lex Cornelia. Inſtit. de public. iudic.* Adde Grammat. in addit. ad Afflict. *d. deciſ. 21.*

[DEFINITIO XIIII.

Sollemnis inſcriptio falſi ibi facienda eſt vbi falſum inſtrumentum producitur non vbi falſum fabricatum dicitur.

CVm quidam apud Senatum noſtrum conuentus ciuili actione ad ſolutionem debiti quod agenti ceſſum fuerat, tueretur ſe exceptione & authoritate Senatuſconſulti, quod à Curia Gratianopolitana redditum, & ab eius Curię graphario ſubſcriptum, publicóque ſigillo munitum affirmabatur, & per quod pronunciatum fuerat ex conſenſu ceſſionarij, vt à ceſſione, quaſi ſine cauſa, & perperam facta diſcederetur, ſaluaque cedenti maneret exactio: Actor replicabat de falſo negabatque ſe vnquam in eam rem conſenſiſſe, nec tale quid à Curia Gratianopolitana vnquam pronunciatum fuiſſe: Déque ea re litem in Curia illa inſtituerat, non tamen facta adhuc inſcriptione, ſed minatus eam ſe facturum ſtatim atque productum eſſet Arreſti originale. Quærebatur vbinam de falſo agi, & in crimen ſolemniter ſubſcribi oporteret an apud Curiam Gratianopolitanam vbi falſum admiſſum, liſque ad falſi accuſationem inſtituendam præparata iam & quodammodo cœpta erat, An verò apud Senatum noſtrum vbi de veritate Arreſti per replicationem controuertebatur. Præſertim cùm Curia conſenſiſſet, vt cedens, qui velut in executionẽ Arreſti ſolutionem à debitore acceperat, vocaretur ad Senatum noſtrum defenſurus apud nos debitorem. Placuit licet de Arreſti Gratianopolitani falſitate ageretur, non debere tamen Senatum noſtrum cognitionem illam falſi incidentem ad Curiam Gratianopolitanam remittere, non ſolùm quòd quiſquis de principali cauſa cognoſcit de incidẽti quoque cognoſcere debeat. [1] Sed etiam ne ea ratione ſubditorum noſtrorum diſtractio permitteretur, [2] cùm ea falſi quæſtio in debitoris, qui ex noſtratibus erat, necem moueretur, quem certè ęquum non erat tam periculoſæ & dubiæ litis criminalis aleam extra prouinciam ſubire.[3] Ea verò quamuis ad Curię Gratianopolitanę iniuriã ea falſi fabricatio maximè pertineret,[4] digna tamen erat, quæ à Senatu noſtro ſi qua eſſet vindicaretur, cui præcipua fiebat iniuria per productionem falſi arreſti in ea lite, quam neq; alius, quàm Senatus noſter tractare poterat, [5] neque Senatus ipſe noſter niſi peracta falſi accuſatione. Sed tamen viſum eſt decernere Senatum debere ita faciendum apud nos falſi inſcriptionem, vt tamen eſſet id ſine præiudicio inſtantiæ apud Curiam Gratianopolitanam inchoatæ: Et ea lege, vt ſi quando Arreſtum illud, quod falſum dicebatur, ad Curiam Gratianopolitanam id requirentem trãsferri oporteret ad peragendam inſtantiam, permitteretur tranſlatio, [6] neque tamen ad alium finem, quàm vt in iudicio exhiberetur arreſtum, nec priùs dimitteretur, quàm apud nos lis peracta eſſet ſollemnis inſcriptionis.[7] *Ita Senatus* poſt longam diſputationem in cauſa Georgij Bruni, Claud. Bertrandi, & Matthæi Bruni, 16. Cal. Sept. 1613. De qua in Deſi. 21. ſup. De hered. vel act. vendit.

1 *l. 1. C. de ordin. iudic.* de cuius ſententia & emendatione ſcripſi *lib. Contect.*

2 Quod in cauſis criminalibus vix vnquam fieri ſolet, *c. paſtoralis. Extr. de ſent. & re iudic. Auth. qua in prouincia,* vbi omnes notant, *C. vbi de crim. agi oport.*

Source : BIU Cujas

3 Nam ex illa quæstione falsi & ex illius controuersiæ exitu pendebat totum ius debitoris cessi, qui sicut non poterat non condemnari, si arrestum cuius prætextu soluerat falsum probaretur, cùm soluisset non certiorato cessionario, qui si admonitus fuisset vtiq; falsum obiicere, atque ita solutionem impedire potuisset. Ita si verum appareret, non poterat non vincere per oppositam doli mali exceptionem, vt dixi *Defin. 21. sup. de hered. vel act. vendit.* Porrò non potuisset Arrestum pronunciari falsum etiam in Curia Gratianopolitana, quin nocuisset ea pronunciatio debitori cesso, quamuis ad eam Curiam non vocato. Cùm non possit Arrestum vno loco verum esse, & altero falsum.

4 Cui enim per falsum maior fit iniuria, quàm ei sub cuius nomine falsum committitur?

5 Qui enim falsum instrumentum producit apud iudicem aliquem, quid aliud agit, nisi vt iudicis religionem circumueniat? *l. Diuus 33. de re iudic.*

6 Vt solent & debent magistratus mutuis se iuuare & tueri auxiliis, *l. à Diuo Pio 15. §. 1. eod. tit.*

7 Instrumentum enim, quod falsum dicitur, statim sequestrandum, & in Actuario publico deponendum, quousque lis peracta sit, cùm si tandem falsum pronuncietur, non modò cancellandum sit, sed etiam publicè incidendum, vt fieri solet.]

TIT. XIV.

DE HIS QVI SIBI adscrib.

DEFINITIO I.

Potest quis sibi adscribere in testamento nuncupatiuo, si modo probetur illud per testes non per scripturam. Item quibusdam aliis casibus.

QVOD dicimus, neminem posse in testamento sibi aut patri aut liberis quicquam adscribere, [1] non habet locum in testamento nuncupatiuo scripto, si modo per testes probari possit. [2] Non enim ex scriptura æstimatur testamentum nuncupatiuum, licet scriptum sit, [3] sed ad probationem tantum scriptura interponitur, ne defunctis testibus voluntas intercidat. [4] Ergo si testibus iam defunctis scripturæ vsus necessarius sit ad probationem testamenti, non magis valebit, quod quis sibi suisve adscripserit, quam si testamentum in scriptis conditum proponeretur. [5] Si quidem eo casu necesse est, vt testamenti, quantumuis nuncupatiui fides ex scriptura pendeat, [6] quæ non potest ea parte non esse suspecta. [7] Sed hoc tamen est perpetuum. Nam si quis sibi, suisve fideicommissum sub duplici conditione adscripserit, vtraque casuali aut mixta, non etiam potestatiua, nihil est quod impediat, quominus fideicommissum peti possit. [8] Sed etsi ea testamenti nuncupatiui scriptura proferatur, quę à duobus notariis subscripta sit, placet fidem ei adhibendam, pro eo etiam, quod alteruter sibi suisve adscripserit: [9] non secus, ac si is qui sibi adscripsit, iam tum fuisset infamis, [10] nimirum si ambo notarij, aut simpliciter aut in solidum singuli rogati sint, non tamen si ambo in solidum coniunctim. [11] *Ita Senatus* 3. Cal. Decembr. 1588.

1 *l. 1. & tot. hoc tit. C. l. Diuus Claudius 15. D. de leg. Cornel. de falsi.*

2 Anan. *in cap. accedens, post n. 6. Extr. de crim. falsi.* quem refert & sequitur Iul. Clar. *in §. falsum, nu. 35.*

3 Aliud siquidem est scriptum esse quid, aliud vero in scriptis factum esse. *l. contractus 17. vbi not. C. de fid. instr.*

4 *l. 4. D. eod. l. contrahitur 4. D. de pign.*

5 Dyn. quem communiter Doctores sequuntur, vt dicit Boss. *in tit. De his qui sibi adscribunt, n. 3.* quem refert & sequitur Clarus, qui dicit communem *in d. §. falsum, nu 35.*

6 Quæres facit, vt nec ipse notarius, qui instrumentum testamenti scripsit, possit haberi pro teste, nisi per iudicem in eam rem auditus sit, vt notant nostri *ad l. Domitius Labeo 27. D qui testam fac poss.*

7 Siue quod quilibet de facili obliuiscatur, præsertim ea quæ ad se non pertinent, siue quod vbi quid reperitur scriptum in testamento pauci sint, qui contra scripturam testamenti velint deponere, vt ratiocinatur Iul. Clar. *d. n. 35.*

8 *d. l. Diuus 15 §. vlt.* vbi gloss. *D. de leg. Cornel. de falsi.* Bart. *ibid.* Roman. *in l. si vero §. de viro, fall. 3. solut. matrim. & in l. 1. in princ. de verb. oblig.* Bald. *cons. 386. vol. 2.* Vide eundem Bal. *ad l. 2. C. hoc tit.* Bart. *in l. 1. §. ex illa quoque, D. de falsi.* Bald. *in l. dictantibus, C. de testam.* Specul. *in tit. De instrum. edit. §. instrumentum.*

9 Bart. *in l. si quis, §. cogentur,* & ibid. Ial. *D. de edend.*

10 Boer. *decis. 21. num. 3.*

11 Idem Boer. *ibid. n. 7. per l. pluribus 32.* vbi gloss. *D. de procurat.* Hippol. de Marsil. *sing. 676.*

TIT. XV.

DE FALS. MONET.

DEFINITIO I.

Ex indiciis etiam indubitatis contra falsos monetarios prius deueniendum est ad torturam, deinde ad condemnationem irrogata pœna non quidem ordinaria, sed extraordinaria.

CVM penes eum, qui falsam monetam cudisse dicebatur, reperta essent instrumenta, per quæ id fieri potuisse, non tamen factum esse apparebat, [1] ac præterea deprehensus is esset in loco suspecto & occulto, [2] non putauit Senatus noster satis liquido probatum crimen, sed tantum per indicia, quæ habendæ quæstioni locum facere deberent: [3] Si tamen quæstio nihil à rei peruicacia expressisset, purgata quidem aliqualiter videri indicia eiusmodi, alioquin indubitata, [4] hactenus nimirum vti ne summo supplicio reus afficeretur, sed non vsq; adeo tamen quin relegandus esset ad perpetuas triremes, [5] commutata scilicet, vt fieri debet, propter minus plenas probationes pœna ordinaria in extraordinariam. [6] *Ita Senatus* Id. Decemb. 1590.

1 Intellige, si non erat ille solitus emere & vendere, aut aliter penes se habere talia instrumenta ad fines commercij, tunc nulla contra eum suspicio ex hoc oriri posset, secundum ea quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q. 21. in fin.* Capell. Thol. *q. 151.* & ibi Auser.

2 Malum enim est, quod occultatur, inquit quodam loco Tertyllianus.

3 Potest enim haberi quæstio ex indiciis, dummodo sint illa legitime probata & sufficientia ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 20. n. 4. & q. 64. n. 12. & 13.* Sufficit autem indicium vel vnum, non modo si sit proximum, qui casus indubitatus est, sed & si remotum. Idem Clar. *d. q. 64. n. 14.*

4 Cum fieri nunquam possit, vt non purgentur indicia per torturam, si non in toto saltem in tanto. Iul. Clar. *d. q. 64. nu. 8.* Maxime vero si non esset addita protestatio, *sine præiudicio probationum,* quæ semper addi solet & debet, ne alioqui necesse sit reum absoluere. Clar. *ibid. nu 8.*

5 Clar. *d. n. 38.* post Boss. *in tit. de inquisit. nu. 30.* Vide Gram. *decis. 74. per tot.*

6 Sicut & cum fit condemnatio ex solis indiciis quantumcunque indubitatis. Tunc enim potest reus condemnari ad pœnam non tantum pecuniariam, sed etiam corporalem, sed tamen ad extraordinariam duntaxat, nunquam vero ad ordinariam. Idem Clar. *d. q. 20. n 6. per tot.* vbi tamen subiicit *n. 7.* excipiendum esse crimen assassinij, de quo diximus *Defin. 8. sup. ad*

Source : BIU Cujas

sup. ad leg. Cornel. de sicar. & hæresis & simoniæ, in quibus potest quis etiam ad mortem condemnari ex præsumptionibus. Sicut & quoties præsumptio posita est à lege, vt *in l. si quis* 34. *C. ad leg. Iul. de adult.* Vide Capel. Tholos. & ibi Auther. *decis.* 162. Guid. Pap. *q.* 498.

DEFINITIO II.

Expendens falsam monetam ita demum tenetur, si sciuerit, sed mitius ille, qui prius eandem monetam accepit pro bona, ille grauius, qui falsam monetam vilius emit, vt carius venderet.

QVi falsam monetam probatur habuisse & expendisse, non ideo falsæ monetæ pœnam siue ordinariam siue extraordinariam pati debet, nisi probetur falsam sciuisse & dolo malo expendisse.[1] Neque enim dolus vnquam ab ignorante committitur,[2] nec rursus crimen sine dolo.[3] Sed & cum falsæ monetæ copia, & bonæ inopia tanta est, quantã his miserrimis temporibus vidimus, vix est, vt nõ multo mitius agi debeat cum eo quoque, qui falsam monetam sciens expendit, quam ab alio pro bona imprudens acceperit,[4] licet demonstrare non possit, à quo habuerit,[5] quod alioqui ad purgandam criminis suspicionem requireretur.[6] Illos sane grauissimis pœnis coercendos constabat, non solum qui falsam monetam cuderent,[7] sed etiam qui falsam scientes minori pretio compararent, vt maiore in publicum tanquam bona exponerent, incautumque vulgus deciperent in ea re, in qua vel cautiores ipsi facile decipiantur.[8] *Ita Senatus* 8. Cal. Iunij, & rursum Prid. Calen. eiusdem Iunij 1591. in causa Claudij Iacquier Tarentasiensis. Etiam antea in causa Claudij de Court. 5. *Id.* Nouemb. 1590.

1 Vinius *lib. 1. commun. opin.* in verb. *monetam falsam scienter*, sunt tamen qui addãt, si nummi sint plumbei vel stannei, quasi hoc solo casu expendens falsam monetã incidat in pœnam ordinariam legis Corneliæ, sic enim Bart. *in leg. Corn. in princ. de fals.* cuius sententiam tanquam mitiorem sequitur Iul. Clar. *in § falsum. n. vlt.* vbi tamen notat contrariam opinionẽ, vt indistinctè imponenda sit pœna falsi ordinaria, quæ fuit opinio Salic. *in l. 2. n. 6. C. de fals.* seruari in practica.

2 Sed tantum à sciente & insidiante, *l. dolum 6. C. de dolo. C hoc tit.*

3 Ad hoc scilicet vt corporaliter puniatur. Iul. Clar. *in practic. crim. q.* 84. *n* 1. *l. nec exemplum* 20. *C. de fals.* Cæterum nihil vetat per errorem incidere, quem non modo in crimen, sed etiam in pœnam criminis, quod tamen cum euenit, eo pœnam remitti oportet, *l. pen. in fin. C. de his qui sib. adscrib.*

4 Hic enim non tam de lucro captando certat, quam de damno vitando, quæ semper magna ratio est. Semper namq; subueniri ei oportet, qui nihil nisi indemnitatem sibi quærit, *l. vlt. §. sin vero creditores. C. de iur. delib. l. quod autem 6. § simili modo dicimus. D quæ in fraud. credit. l. 4. §. si cum legitima, & seq. D. de doli mal. ex. ept.*

5 Intellige, si modo sit ille bonæ famæ, ex iis quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q. 21. in fin.*

6 Clar. *ibid. n. 4. in princ.* ex Bart. *in l. fin. post nu. 5. D de quæst. l. maiorem* 4. *C. ad leg. Cornel. de fals. l. ciuile est 5. C. de furt. seru. corrupt.*

7 Quos tamen omnium grauissime puniendos esse constat, scilicet pœna ignis, ex *l. 2. C. hoc tit.* Iul. Clar. *in § falsum, n.* 46. vbi addit mitius puniri eos, qui falsificant monetam alicuius ciuitatis. Puniri enim illos pœna quidem capitali, sed deportationis non mortis. Sunt enim varij gradus pœnarum etiam capitalium, de quibus idem Clar. *in pract. crim. quæst. 67. in princ.*

8 Est enim hoc veluti commercium quoddam falsitatis & improbitatis, quale esse nullum debet. Cum non liceat emẽtibus & vendentibus se inuicem decipere in substantia rei: Sed tantum in pretio, *l. alioquin* 11. *§. 1. & l. seq. D de contr. empt. l. si cum aurum* 50. *D. de solut.* Adde puniri etiam vltimo supplicio eum, qui monetam auream radit, Clar. *in § falsum. n.* 47.

DEFINITIO III.

Extraordinaria pœna infligenda est mulieri, quæ sciuit falsam monetam à marito & aliis cudi, nec reuelauit.

MVlier, quæ maritum sciuit falsæ monetæ cudendæ operam dare, nec magistratui denunciauit, non idcirco punienda est.[1] Secus si mariti exemplo ipsa quoq; idem crimẽ admiserit. Quoniam sicuti durum est cogi mulierem, vt mariti vitam in tam apertum discrimen coniiciat,[2] ita permitti ei non debet, vt mariti crimen, qualecunque illud sit, impune sequatur.[3] Quid si nec alios prodidit, quos nec prodere potuit, quin mariti vita in discrimen vocaretur? Merebitur etiam excusationem.[4] Sed tamen omnino impunitam manere illius conniuentiam & taciturnitatem non oportet in tanto crimine.[5] Itaque relegari eam & in exilium mitti placuit. *In eadem causa*, 18. Cal. Iul. 1595. *Ita Senatus* in causa Michaelis Thibaud, 7. Cal. Iunij 1594.

1 Non solum quod non potuerit prohibere, cum non habeat mulier imperium in maritum, *l. culpa caret* 50. *de reg. iur.* Sed etiam quia de iure nemo tenetur obuiare delicto, nec malefactorem indicare, etiamsi commode & sine vllo suo periculo potuerit prohibere. Nisi in crimine læsæ maiestatis, & quidem in duobus primis casibus legis Iuliæ, si vel contra personam Principis, vel contra statum eius coniuratio facta sit. In aliis autem casibus etiam læsæ maiestatis, qui non reuelauit, tenetur pœna extraordinaria arbitrio Principis. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 87. n. 1. 2. & 3.*

2 *l. milites 13. § desertorem. D. de re milit. l. pen. C. de his qui accus. non poss.*

3 Cum agentes & cõsentientes pari pœna sint puniendi, quando consensum & auxilium præstiterunt ex proposito ad committendum maleficium. Idem Clar. *d. q. 87. n. 4.* vbi addit, si quis consenserit delicto per viam auctoritatis & defensionis plus puniri eum debere, quam delinquentem ipsum, scilicet in grauioribus delictis, at non etiam in minoribus. Sed & sufficit, vt quis ratum habeat delictum ipsius nomine gestum, scilicet quod tale est, vt alieno nomine committi, & ab alio ratum haberi potuerit, teneturque ratificans, nisi probet, non fuisse suo nomine admissum crimen. Clar. *ibid. n. 5.*

4 Non solum propter coniunctum periculum mariti, sed etiam quia nemo cogitur obuiare delicto, ne quidem clamando vel reuelando, nec magis canonico iure quam ciuili, vt dixi *num. 1.*

5 Quia crimen falsæ monetæ non tantum est falsi species, sed etiam læsæ maiestatis, *l. 2. C. hoc tit.* Et ideo non reuelantes tenentur, nec nisi viduæ & impuberes, non etiam tutores eorum excusantur, *l. 1. eod.* Pœna scilicet extraordinaria, vt dixi ex Claro *d. q. 87. n. 2. in fin.* Vide *Defin. 6. infr.*

DEFINITIO VI.

Qui socios criminis falsæ monetæ indicauit, veniam meretur, quam ei iudex quilibet promittere potest, & curare apud Principem debet.

QVi falsæ monetæ reos indicauit, si idem ipse criminis particeps fuit, seipsumq; detulit, venia dignus est,[1] nec prohibetur iudex etiam inferior polliceri, quo magis alliciat eum ad propalandam veritatem, procuraturum se, vt veniam consequatur à Principe.[2] Sed tamẽ non idcirco illi parcere debet, at ne Senatus quidem, tametsi Principis vice fungatur. Nam pertinet ea res ad auctoritatem solius Principis,[3] ad quem ideo referendum, atq; interim sustinenda pronunciatio est.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. 1. vers. accusatoribus. C. hoc tit. l. 5. C. Theod. eod. l. 5. in fi. C. ad leg. Iul. maiest.*

2 Imo potest etiam impunitatem rei promittere, adeo vt postea non obstãte tali promissione possit nihilominus reum ad mortem condemnare, nisi proponas impunitatem ab eo promissam, qui possit ipse delicti gratiam facere, puta si esset Princeps, vel ab eo habens auctoritatem gratias concedendi, quo casu nõ esset fallenda fides. Alioqui sibi imputet, qui credidit tali promissioni, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. q 55 nu 8. & 9* vbi tamen magis probat ille, ne per mendacium huiusmodi impunitates promittãtur, neve ex tali cõfessione, si sola sit, vnquam infligatur pœna ordinaria, nisi reus aliis indiciis esset grauatus, quod & mihi lõge iustius videtur. Hæc tamen definitio loquitur de impunitate, quæ sit promissa secundum

Source : BIU Cujas

leges, vt dixi *nu.1.ex d.l.1.vers.accusatoribus, C.hoc tit.d.l.5.C.ad leg.Iul.maiest.*

3 Vt scilicet gratiam criminis faciat tum quoque, cum de rigore iustitiæ, vt aiunt, gratia facienda est. Eo namque iure vtimur, vt scripsi *Defin.5 & 10 supr.ad leg.Corn.de sicar.*

4 *Arg.l.1.D.quand.appell.sit.l.si quis filio 6.§.quid tamen.D. de iniust.rupt.*

DEFINITIO V.

DElatus, quod falsam monetam expenderit, si eum, àquo accepit, exhibeat, nec probetur dolo malo, id est, sciens prudens expendisse, absoluendus est.[1] Quid ergo si quantum in se fuit, id egerit, vt exhibere posset, is tamen, quem voluit exhibere aufugerit, & contumax sit? Perinde hic absoluendus est, non illa tantum ratione, quod per eum non stet,[2] sed illa etiam, quod qui per contumaciam abest, pro confesso conuictoq; haberi debeat.[3] *Ita Senatus* 7.Id.Nouembr.1594.

1 *l.maiorem 4.C.ad leg.Cornel.de falsf.l.ciuile 5.C.de furt.* Dixi *Defin 2.n.6.supr.*

2 Nam & exhibet, qui indicat, licet non sistat, scilicet quantum ad hoc, vt purget se de dolo malo, nisi forte nominaret hominem plane ignotum, vt *in d.l.ciuile.* Vide *Cap.Thol. dec.15.* & ibi Aufrer.

3 Ita vt contra eum possit procedi ad sententiam & condemnationem ex sola contumacia, etiamsi vltra contumaciam non sit per alias legitimas probationes conuictus de crimine, dummodo subsint indicia sufficientia ad transmittendam inquisitionem. Iul.Clar. *in pract.crim.q.44.n.10. & q. 20.vers.ad inquirendum.*

DEFINITIO VI.

OB solam scientiam criminis læsæ maiestatis non est quis puniendus pœna mortis, quæ est ordinaria, sed tantum extraordinaria, præterquam si in primum caput legis Iuliæ[1] admissum probetur. Ergo si agatur de falsa moneta, etsi crimen læsæ maiestatis est,[2] quia tamen non pertinet ad primum caput, mitius erit agendũ cum conscijs, vt ad triremes vel perpetuas vel temporales damnẽtur.[3] Nimirum si sciuerint, & vel prohibere vel magistratui denunciare potuerint. Alioqui culpa caret, qui scit, sed prohibere non potest,[4] nec prohibendi facultatem habentibus reuelare.[5] An ergo mortis pœna remittetur ei, qui falsam monetam non cuderit quidem, sed tamen ad eam cudendam falsariis domum suam locauerit? Minimè. Hic enim plusquam cõscius est, cum sit etiam socius criminis, quippe qui delinquẽtibus opem, auxilium & ministerium præbuerit.[6] Quid rursus si quis ab initio minis mortis prohibitus fuerit à delinquentibus, ne crimen reuelare posset,[7] postea vero cum reuelãdi potestatem haberet, non reuelauerit, quasi eodem metu durante? Non meretur excusationem, quia reuelãdo magistratui qui falsarios istos in carceres erat detrusurus, poterat se ab eo metu liberare.[8] *Ita Senatus* secreto Senatusconsulto, contra Franciscum Garnier, & N. Thibaud Focignienses, 18.Cal.Iul.1595.

1 Intellige autem primo illo capite duos casus contineri, nempe si contra personam ipsam Principis coniuratum sit, vel cõtra Rempublicam. His enim duobus casibus sciens nec reuelans punitur pœna ordinaria. In cæteris vero casibus punitur pœna extraordinaria, vt dixi *Defin.3.nu.1.supr.*

2 *l.2.C.hoc tit.*

3 Iul.Clar. *in pract.crim.q.87.n.2.& 7.*

4 *l.culpa caret 50.de reg.iur.*

5 *Arg.l.vlt.D.quod met.caus.*

6 Loquimur de eo, qui sciuit, ac proinde qui pari pœna teneri debet, qua is qui fecit. Idem Clar. *d.q.87.n.4.*

7 Est enim metus mortis iustus, & talis, qui possit cadere in constantem virum, *l.isti 8 D.quod met.caus.*

8 *d.l.vlt. in princ.* ibi, *cum potuerit ius publium inuocare & adire aliquem potestate praditum. D.quod met.caus.*

TIT. XVI.

DE MVTAT. NOMIN.

DEFINITIO I.

Mutatio nominis in familiæ nobilioris iniuriam virgis & exilio castiganda est. Itemque pœna honoraria, ni reus sit infamis.

CVM carnifex quidam honesti viri & aduocati nomen sibi arrogasset, seque pro agnato publice iactitaret, falso tamen & dolo malo, vt probi & nobilis viri existimationem læderet, aut ab eo pecuniam, ne id faceret, extorqueret: Putauit Senatus, cædendum virgis & exilio mulctandum esse: Pœnam vero, vt vocant, honorariam, cui locus esse videbatur, consulto prætermisit, quod eius conditionis homo iam infamis neq; honoris iacturam facere vllam posset, neque honorem, quem nullum haberet, alteri dare vel reddere.[1] *Ita Senatus* pro D. Andrea Chauasse, præcipui apud nos nominis, promiscuæq; eruditionis aduocato, 9.Cal.Mart.1595.

1 Falsi enim nominis vel cognominis adseueratio pœna falsi coercetur, maxime vero cum fit in alterius fraudem & iniuriam, *l.falsi nominis 13.D.ad leg.Corn.de falsf.* Cæterum innocentibus & bonam mentem habentibus mutatio nominis periculosa non est, *l.1.* vbi glos. & DD. *C.hoc tit.* Hodie vero frequentissima est iis, quos talliabiles appellamus.

2 *l.si quis iniuriam 35.D.de iniur.*

3 Nemo enim dat quod non habet. *mal da chi non ha, dice la campana di San Pietro.* Verba sunt Bart. *in l.si vniuersa 15.C. de leg.*

TIT. XVII.

DE CRIMIN. SACRILEG.

DEFINITIO I.

Crimen sacrilegij est mixti fori, & quomodo in eo aliisque similibus mixti fori criminibus procedendum sit, si ex accusatis quidam sunt clerici, quidam laici.

CRIMEN sacrilegij dicitur mixti fori, quoniam de eo cognoscere vterque iudex potest tam ecclesiasticus quam secularis: Ideoque locus est præuentioni,[1] vt contingere necesse est, quoties idem crimen diuersos iudices habere iure ordinario potest.[2] Ne alioqui dupl.x eiusdem criminis condemnatio fiat, aut pugnantia iudicentur.[3] Si tamen iudex ecclesiasticus prior cognouerit, & eum, qui capitis pœnam merebatur, leuius punierit, quod euenit necessario, quia gladij potestatem non habet,[4] tentari potest auctoribus plerisque non prohiberi iudicem secularem, quo minus id, quod iustæ condemnationi deest, pro sua suppleat iurisdictione.[5] Quod si ita est, longe melius fuerit & ciuilius, vt illo etiam casu, quo iudex ecclesiasticus cognitionem occupauerit, hactenus tantum partes suas interponat, vt litem instruat, non etiam vt sententiam ferat, relicta iudici laico iudicandi necessitate,[6] quod & fieri debere

debere quidam existimarunt. [7] Quod si ex reis quidam laici, quidam clerici proponantur, ita res temperari solet, vt vterque iudex simul cognoscat, nec quicquam alius absente alio constituat, quod pertineat ad litis instructionem: [8] separatim tamen pronuncient, vt clericus à iudice clerico pœnis pontificiis, laicus à laico pœnis grauioribus afficiatur. [9] *Ita tractatu n est* in publico auditorio pro iurisdictionali procuratore de Foissiaz, cõtra N. Cornaton, & procuratorem fiscalem Archiepiscopatus Lugdunensis, Prid. Id. Decembr. 1593. postea pronunciatum, 6. Cal. April. 1594.

1 Mantua *cons.* 266. *n.* 80. quem refert Iul. Clar. *in practic. crim. qu.* 37. *n.* 6. vbi ait, quosdam putare hoc crimen esse merè ecclesiasticum, per text. *in cap. cum sit generale, & in cap. conquestus. de for. compet.* subiicit tamen, apud suos Mediolanenses iudicem laicum cognoscere de sacrilegio, non autem ecclesiasticum, idemque apud Gallos seruari. Vide *c.* 1. *de offic. ordi.* & ibi Canon.

2 Qualia sunt crimina illa omnia, de quibus tractat Clar. *d. q.* 37. scilicet crimen vsuræ si contra vsurarium agatur criminaliter, nam si agatur ciuiliter, & quæratur de iure, id est, an contractus sit vsurarius, solius ecclesiastici iudicis cognitio est, nisi incidenter ac per modum exceptionis ea quæstio proponatur, quo casu etiã iudex laicus potest de eo cognoscere. Guid. Pap. *cons.* 180. *n.* 2. Si vero quæratur de facto, puta si repetantur vsuræ, nec dubitetur, an contractus sit vsurarius, iudex laicus est competens. Idem adulterij crimen est mixti fori, nisi cum agitur ad separationem thori, de quo solus ecclesiasticus iudex cognoscit. Item concubinatus, item sortilegij, de quo Clar. *in §. hæresis, n.* 25.

3 Quod semper euitandum est, quantum fieri potest, *l. singulis* 6. *D. de except. rei iudic.*

4 Nec enim ecclesia nouit sanguinem.

5 Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 57. *num.* 11. *&* 14. vbi ait eum, qui absolutus est à iudice ecclesiastico, posse nihilominus de eodem crimine, quod sit communis fori, apud iudicem laicum accusari, quia iurisdictiones sunt prorsus distinctæ & separatæ, nec absolutio lata in vna iurisdictione parit exceptionem rei iudicatæ in alia. Quamuis alioqui regulare sit, vt qui fuit absolutus, non possit de eodem crimine nec apud eundem iudicem, nec apud eius successorem accusari. Idem Clar. *d. q.* 57. *n.* 8. *& seqq.* nisi ex parte *iudicis*, qui minorem pœnam imposuit, fraus & collusio intercesserit. Clar. *ibid. n.* 12. Multo magis qui punitus est à iudice ecclesiastico, sed mitius, poterit à laico grauius puniri, *ibid nu.* 14. vbi addit, si tamen prius quis punitus sit à iudice laico, non debere illum deinde à iudice ecclesiastico molestari. Quod tamen ille sic intelligit & recte, si pœna per iudicem laicum imposita non sit minor illa, quàm imponere iudex ecclesiasticus posset siue corporalem siue pecuniariam, (vt secludamus excommunicationem, quæ cum sit medicinalis potius quàm afflictiua, non connumeratur inter graues pœnas) Alioqui cur minor erit potestas ecclesiastici iudicis quàm laici crimine mixti fori? Ibid. addit *nu.* 15 posse atrociratem criminis tantam esse, vt non obstante punitione per vnum iudicem facta possit crimen etiam per alium puniri. Ex *cap. ad falsariorum. de crimin. falsi.*

6 Cum sacrilegij pœna vix vnquam minor, quam mortis esse possit, non quidem iure ciuili, ex quo pœna est extraordinaria, quamuis semper capitalis, sed de consuetudine, siue sacrilegium intelligas secundum ius ciuile furtum rei sacræ in loco sacro, siue iuxta ius canonicũ, quod alterutro istorum contentum est. Clar. *in d. §. sacrilegium, n.* 1. *&* 3. quamuis addat, Senatum Mediolanensem raro solere condemnare sacrilegum ad pœnam vltimi supplicij. Quod si alia pœna sacrilegio constituta sit per statutum, & quæratur, an intelligendum sit statutum de sacrilegio secundum ius ciuile, an secundum ius pontificium? Distingue cum Iulio Claro *ibid. nu.* 4 an conditum sit à laicis an ab ecclesiasticis. Sane pœna capitis huic crimini constituta est *per l. sacrilegi* 9. *D. ad leg. Iul. pecul. & de sacrileg.*

7 Vide apud Cacher. Ofasc. *Decis. Pedem.* 103.

8 Non enim sequimur eorum sententiam, qui putant ejam quod ad laicos remittendam hoc casu cognitionem ad iudicem ecclesiasticum, tanquam ad digniorem, ne continentia causæ diuidatur. Imo vero iudex laicus pronunciat quod ad laicos, & ecclesiasticus quod ad Clericos. Iul. Clar. *in pract. crimin. q.* 36. vbi tamen non de pronunciatione tantum loquitur, sed etiam de cognitione, in quo sane alio iure vtimur. Nam vt ait hæc Definitio, vterq; iudex simul cognoscit, quod pertinet ad instructionem litis, ideo fortasse vt & citius & certius & minore sumptu vtraq; lis expediatur. [Quid tamen si grauissimum crimen sit quod seuerioribus pœnis, quàm sint ecclesiasticæ vindicari, hoc est, morte ipsa expiari publicè interest? Finge incendiarium aut alterius criminis atrocissimi reum, quod tamen non sit ex iis, quæ Pragmatici priuilegiata vocant, quorum cognitio speciali & priuilegiario iure ad solum iudicem laicum spectet. Inter quæ incendij crimé quamuis atrocissimum nemo vnquam collocauit. Non eo minus debebit Iudex laicus cognitionem ad iudicem ecclesiasticum remittere. Sed ita tamen, vt si eiusdem criminis socij sint laici, tractari litem oporteat per iudicem ecclesiasticum adiuncto iudice laico, puta Senatore aliquo si lis corã Senatu pendebat: Itémq; adsistente procuratore generali, vt peracta accusatione si pœnæ ecclesiasticæ non videbuntur sufficere, tradatur reus & mancipetur brachio seculari, vt loquuntur, & Iudici laico, prius tamen facta degradatione, vt & vindictæ publici & ecclesiastici ordinis dignitati aptissimo temperamento consulatur. *Ita Senatus* in causa Gabrielis Rolin, Iacobi & Aymardi Magnin, & Ioannis Rogex, Idib. Sept. 1613. In criminibus priuilegiatis nihil tale tractari potest, cùm de iis solus iudex laicus cognoscat.]

9 Aliæ siquidem sunt pœnæ iuris ciuilis, aliæ verò & leuiores pœnæ iuris pontificij, de quibus alibi scripsimus.

TIT. XVIII.

QVAND. CIVIL. ACT. criminal. præiudicet.

DEFINITIO I.

Falsi quæstio incidens in ciuilem prius tractanda est, si præiudicium faciat ciuili actioni, etiamsi iam concluſum sit in causa ciuili.

CVM falsi quæstio in causam ciuilem incidit, si quæratur, an in ciuili supersedendum sit, placet illa distinctio, an falsum sit tale, quod causæ ciuili præiudicium faciat, an non, vt priore casu supersedendum sit, posteriore non item. [1] Quid enim si agam contra te ex falso instrumento, quod si verum esset, ex tempore condemnari deberes: Nonne prius necesse est, vt quæstio illa discutiatur, vtrum falsum admissum sit nec ne? Vtique [2] licet proponas mutuo collitigantium consensu in causa cõclusum fuisse, priusquam falsi suspicio suboriretur: quamuis ex contrario regulare sit, vt post conclusionem in causa ciuili non sit remorandum iudicium ob incidentem causam criminalem. [3] Neque rursus aliud erit dicẽdum, si proponas, actorem nolle criminaliter agere forte, vt agnati honori parcat, [4] nec nisi per viam, vt aiunt, nullitatis & exceptionis falsum obiicere velle. Etsi enim dici solet, posse ius reddi in causa ciuili prius quam in criminali, quoties actor negligens est in prosequenda criminalis negotij decisione, ac multo igitur magis, si dicat, nolle se criminalem falsi accusationem instituere. [5] Id tamen locum non habet, si de iis, quę ad causæ ciuilis decisionem pertinent, non aliter ius certum statui queat, quam si de falso sit cognitum & pronunciatum. [6] Idémque obtinebit, si posteaquam concluſum est in causa productumq; instrumentum, quod falsi arguitur, is, qui produxit, postea sit contumax in exhibendis iudici actis litis. [7] Sufficit enim semel productum fuisse instrumentum, & à producente palam ac aperte declaratum, quod eo vellet vti. [8] Sane si contra protestetur ab eius se vsu abstinere, vti falsi accusationem effugere potest. Nimirum si non ipse falsi machinator fuisse dicatur, eumque solus vsus periculo criminis adstrinxerit. [9] Videtur autem totum hoc ius ex eo descen-

Source : BIU Cujas

dere, quod moribus noſtris ex iure Gallico deriuatis de falſo agi ciuiliter nullo modo poteſt, id eſt, neq; agendo neq; excipiendo. Nec falſi ſola ſuſpicio apud nos, quomodo apud Italos,[10] pro veritate habetur, quamuis agatur tantum de elidenda in cauſis ciuilibus aliqua probatione.[11] Nam quantumuis vrgeant coniecturæ pro adiuuanda falſi ſuſpicione, nihil tamen inaudito eo, qui falſum commiſiſſe dicitur, ſtatuendum eſt, nec rurſus de falſo niſi criminaliter cognoſcendum.[12] Planè ſi is, contra quem falſum inſtrumentum productum eſt, nolit aduerſario falſi crimen obiicere (neq; enim accuſare cogendus eſt)[13] pertinebit ea res ad officium & diligentiam procuratoris Principis: tametſi actor is ſit, qui malit cauſa cedere, quam fratrem aut cognatum in vitæ & exiſtimationis diſcrimen adducere.[14] Publicè ſiquidem intereſt detegi falſarios & puniri.[15] *Ita Senatus* 9. Cal. Aug. 1592.

1 Ita Matth. de Affict. *deciſ. Neapol.* 229 *ex l. vlt. C. de ordin. iudic.* vbi ratio redditur, quia maius iudicium minori præfertur.

2 Anchar. *conſ.* 62. Hyppol. de Marſil. *ad rub. de falſ. n.* 20.

3 Affict. *vbi ſupr. n.* 1. *ex l. neganda* 19. *C. qui accuſ. non poſſ.* & Bart. *in l. is qui reus. in fin. D. de publ. iud.*

4 Nec enim cogitur agnatus agnatum proximum accuſare. Imo nec poteſt, ſi crimen ſit publicum, nec ſi ſuam vel ſuorum iniuriam perſequatur, vt dixi *Deſin. 5. ſupr. de falſ.* & *Deſin. 2. Vt nem. inuit. ager. vel accuſ. cogat. ex l. pen. C. de his qui accuſ. non poſſ.* & *l. iniquum* 17. *eod.* Leuiorum ſane criminum alia ratio eſt, *l. ſi ſororem* 18. *eod.*

5 Cyn. *in l. 1. qu. fin. C. qui accuſ. non poſſ.* Sal. *in l. ſi docueris. C. de falſ.*

6 Semper præcedere debent, quæ neceſſaria ſunt antecedentia, *vulg. l. 2. D. de iuriſd.*

7 Quod Pragmatici dicunt, *eſtre forclos de produire & remettre les pieces pour iuger.*

8 Præſertim ſi id declarauerit poſt acceptum à iudice terminum, vt loquuntur, ad deliberandum & reſpondendum, an vellet eo inſtrumento vti necne. Solet enim & debet in hanc ré petenti dari terminus. Iul. Clar. *in §. falſum n.* 20. & 25.

9 *l. ſi falſos codicillos* 8. *C. ad leg. Cornel. de falſ.*

10 Vt refert Clar. *in d. §. falſum, n.* 38. Curt. Iun. *conſ.* 132. *nu.* 10. & *conſ.* 166. *n.* 6.

11 Nam ad hoc vt puniatur quis de falſo, non poſſe probari falſitatem ex ſola ſuſpicione, fatetur Clar. *ibid. n.* 39.

12 Vt dixi *Deſin. 1. ſupr. ad leg. Corn. de falſ.*

13 Quia nemo inuitus accuſare cogitur, *l. vnic. C. ill. tit. Vt nem. inuit. ager. vel accuſ. cog.*

14 Ne videatur agnatum ſupplicio obtuliſſe, vt ait *l. milites* 13. *§. deſertorem. D. de re milit.*

15 *Cap. ad falſariorum. extr. de falſ.*

DEFINITIO II.

Caſus, in quo non poteſt agi de termino moto niſi ciuiliter.

INſtituta de termino moto accuſatiuo pendente lite, quæ per ciuile iudicium, communi diuidũdo inter eaſdem partes agitabatur, prius quidem & ante omnia terminanda eſt, vt contingit, quoties criminalis actio incidit in ciuilẽ,[1] præterquam in certis caſibus.[2] Sed ſi de eo termino moto agatur, qui lite pendente ſuppoſitus ſit, ab aduerſario vel inſcia parte, vel vt id pateretur, per dolum aut vim coacta, & in continenti reclamãte (finge mulierculam cum præpotenti aduerſario litigantem,[3] qui maritũ corruperit, vt ab vxore vel inuita conſenſum de nouis finibus conſtituendis extorqueret[4]) non criminaliter ex ea cauſa agendum erit, ſed ciuiliter, vt ſciatur, an à priore finium conſtitutione recedi debuerit, vtilitérve receſſum fuerit,[5] quaſi iuris ſui tuendi potius, quàm alieni interuertendi animo poſteriores mouerit mulier, quę ex ea cauſa conuenitur.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 17. Cal. Iul. 1593.

1 *l. vlt. C. de ord. iud.* Scripſi *Deſin. præced.*

2 De quibus noſtri *ad l. pen. eod. ill. tit.* Cuiac. *lib.* 20. *obſ. c.* 5. Nunquam tamen vtraq; actio ciuilis & criminalis poſſunt ab eodem contra eundem, & ex eadem cauſa intentari, ſiue ab initio ſiue ex poſtfacto, ſiue ſimul ſiue ſeparatim: ſc. æque principaliter, *l. interdum 4. vbi not. de publ. iud.* Nam ſi incidenter petatur reſtitutio rei poſt intẽtatum iudicium criminale, id fieri poteſt. Nam & in iudicio criminali ſolet peti refectio damnorum, & intereſſe. Sed neque ex cauſa penitus ſeparata poteſt accuſator intentare iudicium ciuile poſt intentatum criminale, ne per huiuſmodi litem ciuilem impediatur reus in defenſionibus ſuis faciendis, vt nec reus viciſſim poteſt ex cauſa ciuili quamuis ſeparata conuenire ſuum accuſatorem pendente iudicio criminali, ne diſtrahatur accuſator à proſecutione iudicij criminalis, in quo vertitur publicũ intereſſe, ne delicta remaneant impunita. Is tamen, qui conuentus eſt iudicio ciuili, poteſt interim accuſare actorem ſuum criminaliter tam ex cauſa penitus ſeparata, quam ex alia oriente ex eodem iudicio. Puta ſi dicat falſos teſtes, qui auditi ſunt in cauſa ciuili. Et eo caſu ſuſpenditur iudicium ciuile, non ne producatur vſque ad concluſionem in cauſa, ſed ne ſuper eo pronuncietur, donec pronũciatum ſit ſuper criminali. Et hoc propter præeminentiam & maioritatem iudicij criminalis. Ita enim de his omnibus Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 2. vbi addit *nu.* 7. abſoluto iudicio ciuili poſſe actorem poſtea intentare contra eundem accuſationem criminalem ex eadem cauſa vel econtra, ſi non ambę actiones tendant ad eundem finem, *ex l. 1. C. hoc tit.* Adde Capyc. *deciſ.* 25.

3 Semper enim humilioribus contra potentiores ſubueniendum eſt, *l. illicitas 6. §. ne potentiores. D. de offic. præſid. l. 1. in princ. D. de alien. iud. mut. cauſ. fact.*

4 Quid enim poſſit vel audeat muliercula denegare marito? *l. 1. §. qua oneranda. D. quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt.*

5 Nec enim actio vlla criminalis aut pœna conſtituta eſt de termino moto, niſi in eos, qui mouerunt dolo malo, *l. vlt. in prin. & §. 1. D. de term. mot.* Etſi video puniri etiam interdum eos, qui per ignorantiam aut fortuito lapides furati ſunt, *l. 2. in fi. eo. tit.* cum tamen furtum ſine animo furandi non fiat, nec ſine dolo malo, *l. 1. l. in furti* 50 *§. 1 & paſſ. D. de furt.*

6 Præſumendus enim quiſque eſt feciſſe animo iuris ſui tuendi potius quam alieni vſurpandi, *vulg. l. merito* 51. *D. pro ſocio, l. cum creditor* 55. *D. de furt.* Denique voluntas & propoſitum delinquentis maleficia diſtinguit, *l. qui iniuria* 53. *in prin. D. de furt.*

DEFINITIO III.

Criminalis quæſtio incidens in ciuilem non ſemper facit præiudicium ciuili.

ALiquando euenit, vt incidens criminalis quęſtio in ciuilem non faciat præiudicium ciuili. Quid enim ſi cõtra alium quam collitigatorem criminalis exercenda ſit?[1] Finge, cum peterem à te centum tanquam mihi debita, & tu apocham[2] proferres, interueniſſe Titium, qui ſine mãdato meo apocham tibi eripuerit & lacerauerit.[3] Non eo minus contra te litem proſequi potero, eriſque condemnandus[4] ſalua tibi cõtra Titium, de eo quod tua intererit, actione, ſi ab eo crimen admiſſum probetur. Aliud erit, ſi Titio mandaueram, vt is debitum à te exigeret. Etſi enim conſequens nõ eſt ob id illi à me mandatum, vt apocham tuam laceraret,[5] eiuſtamen factum perinde ac meum præſtare debeo, quod imputandum mihi ſit, cur talem elegerim.[6] Itaque non prius ſolutionem perſequi potero, quamde crimine contra Titium cognitum ſit, perinde acſi delictum illud à me ipſo admiſſum eſſet.[7] *Ita Senatus* contra Antonium Pilliod Necienſem, 3. Cal. Maij 1595.

1 Nec enim poteſt quiſquam actionem meam ignoranti mihi adimere, aut ei exercendæ moram adferre, *l. Granius* 73. *§. pen. D. de fideiuſſ. l. 2. D. quod vi aut clam.*

2 Id eſt ſolutæ pecuniæ profeſſionem, vt loquitur *l. pecunia* 14. *C. de ſolut.*

3 Quo nomine certum eſt eum teneri tibi & furti & iniuriarum, ſi iniuriæ cauſa id factum ſit, *l. qui tabulas* 27. *l. quidam tabularum* 32. iunct. *l. qui iniuria* 53. *D. de furt.*

4 Non quia poſtea ſis ab alio repetiturus. (Nemo. n. ideo cõdemnãdus eſt, quod ab alio poſtea ſit idipſum recepturus, *l. nemo ideo* 171. *de reg. iur.*) ſed propter delictũ & factum tuum.

5 Nemo enim mandato quantumlibet generali dolus permiſſus intelligitur, *l. creditor* 60. *§. vlt. D. mand.*

6 *Arg. §. præterea. Inſtit. quibus mod. re contr. oblig. l. 1. §. illud ſciendum & ſeqq. D. de ſeparat.*

7 Quia

Source : BIU Cujas

7 Quia per me quodammodo factum est vt delictum illud admissum sit, quippe quod admissum non esset, si alij priori viro mandassem exactionem. Facit *l. ex qua persona*, 149. *de reg. iur. l. ex facto*, 30. *vbi not. D. de neg. gest.*

TIT. XIX.

DE CRIMIN. EXPILAT. Hered.

DEFINITIO I.

Expilatæ hereditatis crimen an & quo casu etiam-num habere locum possit? Et de edicto, quod vocant Le mort saisit le vif.

EXPILATAE hereditatis crimẽ hodie vix vllum est, postquam edicto,[1] & omnium fere gentium generali consuetudine [2] inductum est, vt hereditariarum rerum possessio ipso iure, & absque facto vllo, qualis penes defunctum fuerat, in heredem quemlibet transferatur, [3] quod Galli dicunt *Le mort saisit le vif.* Consequens enim est, vt si quid ex hereditate subripiatur non tam expilari hereditas, quam heredi ipsi furtum fieri videatur; [4] nimirum, si quandocunque postea hereditas adita sit per heredem. Neque enim existimandum est edicti aut consuetudinis potestate factum esse, vt hodie magis quam olim aut ignoranti aut inuito acquiratur hereditas: [5] sed quod antea dominij duntaxat ratione constitutum erat, vt quandocunque adita hereditas iam inde à die mortis testatoris adita retro fingeretur, [6] idipsum ad commodum quoque possessionis translatum est, vt hereditatis agnitione secuta non magis possessio quam dominium vllo instanti iacuisse videatur. [7] Itaque si ponas aut repudiatam esse hereditatem, [8] aut impetratum ab herede tempus ad deliberandum, vt interea curatorem hereditati dari sit necesse, [9] eoque tempore furtum hereditati fiat, [10] expilatæ hereditatis non furti agere curatorem oportebit. [11] *Ita Senatus*, 4. Cal. Decemb. 1583.

1 Non quod specialiter in hanc rem factum sit, sed quod confirmata sunt generaliter omnia quæ stylo Senatus nostri continentur. Inter quæ hoc vnum est, vt possessio rerum defuncti ipso iure in heredem continuata intelligatur.

2 De qua late attestatur Andr. Tiraq. *in tract. De edict. Le mort saisit le vif.*

3 Quod alienũ sane est à ratione iuris. Ex qua scilicet non continuatur possessio defuncti in heredem, sed opus est corporali adprehensione, *l. cum heredes*, 25. *D. de acq. poss.* Ratio *ponitur in l.* 1 *§. Scæuola, D. si is qui test. lib. esse iuss. est*, quia hereditas non potest transferre in heredem, nisi quod fuit hereditatis. Possessio autem quæ est facti non potest fuisse hereditatis, quæ est iuris.

4 Expilatæ autem hereditatis crimen non nisi loco deficientis actionis furti intendi consueuisse certi iuris est, *l. vlt. C. hoc tit. l.* 2 *§* 1. *D. eod.* quia scilicet hereditariæ rei furtum nõ fit, *l. vlt. eod. l. hereditaria*, 68. *D. de furt. & d. §. Scæuola*: furtum autem esse non potest vbi non est inuersa possessionis, *l.* 1. *D. de furt.* nec rursus actio furti vbi furtũ non est. Hinc etiã est quod vxor non potest accusari de crimine expilatæ hereditatis, quia nec furti cum ea agi potest, *l. vxor*, 5 *D. hoc tit. l. aduersus*. 4. *C. eod.* vbi obserua legendum esse *domi* non *domus*, in illis verbis *domus accipitur.*

5 Esset enim id iniquum, *l. nec emere*, 16. *C. de iur. delib.* quoniam ita fieret, vt inuitus quis æri alieno obligaretur, *l. qui in alienã*, 6 *in prin. D. de acq. hered.* Excipe causam suorum heredum, itemque necessariorum, quibus ob eam causam datum est beneficium, illis abstentionis, istis separationis, *l. necessarijs*, 57. *eod. l.* 1 *§. vlt. D. de separat.*

6 *l. heres quandoque*, 54. *D. de acquir. hered. l. omnia*, 193. *de regul. iur.*

7 Perinde ac si possessio non minus iuris esset, quàm dominium, cum tamen maxime sit facti, *l.* 1. *§ si vir vxori & præced. D. de acq. poss. l. denique*. 19. *D. ex quib. caus. maior.* licet plurimum ex iure mutuetur, vt dicebat Papinianus *in l. possessio* 49. *in prin. & §.* 7. *D. de acquir. poss.* [Vide Tiraq. *in* 1. 2. *& 3. declarat. secundæ partis in Tract. Le mort saisit le vif.* Et apertius *in declar.* 2 *partis*. 7.]

8 Quo casu nõ potest videri possessor esse hereditatis ille, qui nec est, nec vnquam fuit heres, cũ prius sit vt quis sit heres, quàm vt ex edicto & generali cõsuetudine fiat possessor. Nec enim aut edictum aut cõsuetudo aliũ facit possessorem, quam quem agnitio hereditatis fecerit heredem. Vnde soleo dicere non aliam esse hac parte rationem suorum heredum, quam sit extraneorum, vt nimirum agnitio & voluntas ipsorũ perinde ac extraneorum necessaria sit ad hoc vt ex edicto fiãt possessores. Alioqui si sufficeret quod sint heredes ipso iure per legem, sequeretur fore illos sicut heredes necessarios, ità & bonorum possessores necessarios. Quod sane absurdum esset. Ita enim fieret vt vel abstinendi beneficium ignorantes adeoq; inuiti amitterent contra propositum prætoris, de quo *in d. l. necessarijs*, 57. iunct. *l. ei qui*, 12. *cum l. præced. D. de acq. here.* vel nouo indigerent beneficio abstinendi, necdum prudentibus cognito. Siquidem inauditum est, vt abstinendi beneficium habeat filius qui possidet bona paterna omnia, & quidẽ tanquam paterna, *l. eum bonis*, 87. *eod. tit.* Denique bonorum possessor necessarius nullus est, aut vnquam fuit, siue ius ciuile consulas, siue prætorium.

9 *l. si diu*, 8. *D. quib. ex caus. in poss. eat. l. idem priuilegium*, 22. *§.* 1. *D. de reb. auctor. iud. possid.* alias *l.* 7 *de priuileg. credit.*

10 Si tamen hereditati furtum fieri potest quod non ità est, *d. l.* 1. *§ Scæuola, D. si is qui testa. lib. esse iuss.* vbi ratio illa redditur, quam attulimus *nu.* 4. *supr.*

11 Quia nimirum eo tempore verũ est nondum per quẽquam possessa esse bona hereditaria, nõ magis quam si ea bona hereditaria nec dominum vllum haberent, quamuis hereditas, quod ad domini causam pertinet, sustineat personam defuncti. Qui sensus est *l. vlt. D. hoc tit.* iunct. *l. non minus*, 31. *§.* 1. *D. de hered. instit. l. hereditas*, 34. *D. de acquir. rer. domin. lege* 2. *§.* 1. in illis verbis, *antequam res ab herede possessæ sunt, D. hoc titul.*

DEFINITIO II.

Legati petitio non potest differri prætextu expilatæ hereditatis, sed tamen legatarius interdum satisdare cogendus est.

OBtentu expilatæ hereditatis emolumẽtum legatorum neq; auferri neque differri oportet. [1] Sed si is, qui legatum pecuniarium petit, & hereditatem expilasse dicitur, non sit soluendo, vt inopia sua facile sit elusurus condemnationem, quæ aduersus eum sequi postmodum poterit, [2] æquum est consuli heredis indemnitati hactenus vt non nisi per fiduciæ speciem [3] condemnetur: & de restituendo legato sub ea cõditione, si hereditatem expilatam apparebit, caueatur. [4] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. 10. sup. De verb. & rer. signifi.

1 *lege obtentu*, 5. *C. hoc tit. l. fideicommissaria*, 23. *De fideic. libert.*

2 *Vt in l. si quis iniuriam*, 35. *D. de iniur.* Inanis enim actio est, quam debitoris eludit inopia, *l. nam is*, 6. *D. de dolo.*

3 Id est, vt vulgo loquuntur, prouisionaliter.

4 *Arg. l.* 1. *& tot. tit. D. si cui plus quam per leg. Falc. l. Diuus*, 5. *§.* 1. *& l. seq. D. de hered. petit.*

DEFINITIO III.

Reo expilatæ hereditatis nihil prodest obiicere exceptionem de iure tertij etiam volentis, nisi ipse dicat se heredem.

OB expilatam hereditatem accusatus non ex eo solo excusare se potest, quod cõtendat probareq; velit accusatorem nihil iuris in hereditate habere, quasi pertineat illa ad alium siue ex testamento siue intestati iure. Non enim ideo minus delin-

Source : BIU Cujas

quit,qui expilauit. [1] Estq; ea exceptio de iure tertij, nec aliter excluſiua iuris agentis,quam ſi tertius ille velit. [2] Quid ergo,ſi is qui verus heres dicitur, interueniat liti,& patiatur admitti exceptionem? [3] Adhuc dicẽdum eſt poſſe cogi reum vt de crimine reſpondeat, & conſequenter ſiue fatebitur, ſiue conuincatur condemnandum eſſe,quia etiamſi accuſatoris non intereſſet,publice tamen intereſt crimina vindicari. [4] Plane ſi is,qui hereditatem expilaſſe dicitur,contẽdat ſe heredem, apparet præiudicialem eſſe quæſtionem de hereditate, ob idq; ante omnia terminandam. [5] Neque enim expilaſſe videri poteſt qui re ſua,& iure ſuo vſus eſt. [6] *Ita Senatus* in ſecreto Auditorio,pro Claudio Rybet procuratore, & Nicolao Fuſier,4.Cal. Iul.1595.

1 Sciuit enim aut ſcire debuit, quicquid non ſuum eſſet ad alium pertinere,*l.ſi inter me*,15.*D.de excep.rei iud.*

2 Cuiuſmodi exceptiones certum eſt nõ prius eſſe admittendas quam tertius ille velit.Bart.communiter adprobatus, *in l.2. D.de except.rei iudic.*

3 Hoc enim caſu perinde eſſe videtur acſi ab eo ipſo tertio huiuſmodi exceptio obiiceretur. Nam cum duo inter ſe litigant poteſt interuenire tertius,cuius intereſt, & facere vt iudicium illud differatur.Bart.*in l.ſi quis libertatem*,6.*n.*1.*D.de hered.petit.Ex l.Titia* 34.*D. ſolut.matr.*

4 *lege ita vulneratus*,51.*§.vlt.D.ad leg. Aquil.l. Stichum aut Pamphilum*,95 *§.*1.*D.de ſolu.l.ſi à reo*,70. *§. vlt. D.de fideiuſſ.*

5 Eorum namque iudiciorum quæ ſunt de petitione hereditatis ea eſt auctoritas, vt nihil in eius iudicij præiudiciũ fieri debeat,*l. Diuus*,5. *§.vlt.D.de hered.petit.*

6 *l.merito*,51.*D.pro ſocio*,*l.duo fratres*,78.*D.de acquir.hared.l. creditor*,53. *D.de furt.*

TIT. XX.
DE INIVR.

DEFINITIO I.

Qui iniuriam dixit motus calore iracundiæ & prouocatus adhuc puniendus eſt, ſed mitius.

SI mentiri me dixeris, & ego iuſto motus calore iracundiæ te percuſſerim, non equidem eo minus cõdemnari debeo quod prior fuerim laceſſitus iniuria. [1] Neque enim mihi in cauſa mea ius dicere debui: [2] Sed tamen mitius eo nomine mecum agi æquiſſimum eſt. [3] *Ita Senatus* in cauſa Ioanni de Dompierre procuratoris, & Iacobi Pic, 7. Calend. Febr. 1590.

1 Nam neque calor iracundiæ,neque pœnitentia, neque prouocatio in delictis regulariter excuſat.Iul.Clar.*in prac.crimin.q.*60.*nu.*9.18.21.

2 *l.*1.*D.quod legat.l.non eſt ſingulis*,186.*de reg.iur.*

3 Iul.Clar.*in §.iniuria*,*nu.* 14. & 16. & aliis locis ſupra citatis.Sed neque prodeſt ei, qui iniuriarum actione conuenitur,quod probet iniuriam à ſe dictam veram eſſe,niſi Reipublicæ interſit ſciri, puta ſi quis alium latronem vel homicidã dixerit dummodo probet. Alioqui tenetur etiamſi tale crimẽ fuerit oppoſitum in iudicio excipiendo,puta contra teſtes. Idem Clar.*d.§.iniuria*, *nu.*15. vbi tamen addit hanc diſtinctionem non procedere de Iure Canonico, ex quo debet præcedere charitatiua admonitio vel correctio. Amplius, ſi is qui iniuriam intulit,proteſtatus fuerit in ipſo actu iniuriæ, quod nolebat facere iniuriam,nihil ei prodeſt.Idem Clar.*ibi nu.*3. vbi ponit exemplum de eo,qui dixit alteri, *Tu mentiris ſaluo honore tuo*,quia inquit,verba illa, *tu mentiris*, ſunt ex conſuetudine inducta vt habeant vim iniuriandi.

DEFINITIO II.

Ius proſequendæ iniuriæ tranſmittitur ad heredem ſi accuſator deceſſerit pendente appellatione.

QVi iniuriarum egerat & obtinuerat,ſi poſt appellationem à condemnato interpoſitam necdum ea deciſa deceſſerit, tranſmittit actionẽ ad heredem,[1] vt poſſet ille litem proſequi non tantũ propter ſumptus litis, [2] ſed etiam ob perſecutionem mulctæ,quę in vicem eiusquod intereſt accuſatoris infligi ſolet:[3] cum nec pœnę perſecutio morte finiatur vbi lis iam eſt conteſtata. [4] Niſi proponas remiſſam à moriente iniuriam. Quod etſi de Chriſtiano homine credibile eſt,[5] probari tamen ab eo qui allegat,oportet, [6] quoniam hic non tam quid fieri debuerit,quam quid factum ſit,inſpiciendum eſt. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Appellatio enim extinguit iudicatum & pronunciationem,*l.*1 *§.vlt.D.ad SC.Turpill.l.furti* 6.*§.*1.*de his qui not.infam.* ſed non litis conteſtationem , cum è contrario reuocet & reducat litem ad terminos litis conteſtatæ.Vnde fit,vt in cauſa appellationis nulla ſit conteſtatio neceſſaria, ſed incipiatur à concluſione in cauſa,quomodo Pragmatici loquuntur.

2 Ad quos ſemper condemnandus eſt is qui facto ſuo dedit cauſam liti,*l.eum quem temere*,79.*D.de iudic.l. qui ſolidum*, 78.*§.*1.*de leg.*2.

3 Intereſt namque aduerſarij vt de appellatione pronũcietur , vt *in l.* 2. *D.ſi tut. vel curat.mag. creat. appell.lege* 1.*D.ſi pend.appell.mors interuen.*

4 *l.omnes pœnales*,26.*l.conſtitutionibus*,33.*l. ſciendum*,58.*D. de obligation.& action.l.vlt.D.de fideiuſſ.tut.l.vnic. C. ex delict. defunct.*

5 Nam & de quolibet probo viro iam olim Papinianus ita ſcripſit *in l.ſi venditor*,6.*§.*1.*D.de ſeru.export.*

6 Scilicet remiſſam fuiſſe iniuriam aut expreſſe *aut etiã* tacite per diſſimulationem, id eſt, per ſilentium annuum aut per conuerſationem habitam cum offenſore.His enim omnibus modis remittitur iniuria.Iul.Clar.*in §.iniuria*,*nu.*9.10.& 11. quod intellige ita vt nullum ius agendi ſuperſit, ne quidem ad damna & expenſas. Aliter atque ſi facta eſſet ſimpliciter pax pro iniuria,aut ſi facta eſſet remiſſio iniuriæ in foro conſcientiæ, quibus caſibus damna & intereſſe adhuc peti poſſent.Idem Clar.*in pract.crim.q.*58.*nu.*38. & 39. addens *nu.* 40. non ſolere admitti probationem pacis niſi per publicum inſtrumentum.

7 Cum remiſſio iniuriæ ſit facti, ob idque præſumi non poſſit niſi probetur,vulg.iurib.

DEFINITIO III.

De iniuria facta vxori vir agere poteſt,paremque iniuriam reddere.

VXori facta iniuria marito quoque facta creditur propter indiuiduã illam,quæ ex matrimonij ſanctitate contrahitur,inter coniuges, non vitæ tantum ſed etiam corporum ſocietatem: [2] Maxime vero ſi per iniuriam vxor in adulterij ſuſpicionem vocetur. [3] Itaque ſi quis vxori tuæ adulterium obiecerit,tuque aut in ipſo inſtanti illatæ iniurię,[4] aut etiam ex interuallo , dummodo eo ipſo die [5] parem adeoque atrociorem,ſi fieri poteſt,iniuriam, dum verbo tantum intuleris , credendus es feciſſe iuſto motus calore iracũdię, perinde ac ſi in ipſa tua perſona iniuriam paſſus fuiſſes. [6] Proinde ſimiliter iniuriarum compenſatio facienda eſt,[7] & vterque abſoluẽdus ab obſeruatione iudicij ſi neuter in animo iniuriandi perſtare velit. [8] *Ita Senatus* ex tempore 7. Cal.Iul.1591.

1 *l.*2.*C.hoc tit.*Iul.Clar.*in §.iniuria.nu.*3.

2 *l.*1.*D.de rit.nupt.l.aduerſus* 4.*C.de crimin.expil.hered.* vbi legendum eſt,*quæ ſocia rei humanæ atque diuinæ domi ſuſcipitur*, vt dixi *ad Def.*1.*n.*4.*ſupr.tit.praced.*

3 Quæ iniuria omnium maxime lædit pudorem mulieris & mari-

Source : BIU Cujas

& maritum in vxoris pudore, vt loquitur *d.l.2.C.hoc tit.*

4 Nam in continenti etiam vi repellere vim & iniuriam licet, *l.3.§.cum igitur.D.de vi & vi armat.*

5 Vix enim est, vt in sequentem diem idem calor iracundiæ producatur.

6 *l.1.§.vlt.*iunct.*l.2.D.hoc tit.*

7 Vt paria delicta mutua compensatione tollantur, *vulg. l.viro 39 l.cum mulier 47.D.sol.matr.l.si ambo 10.D de compens.*

8 Nam si alteruter in animo iniuriādi perstare velit, is vero condemnandus est, qui ostendit non calore iracūdiæ, sed matura animi deliberatione certoque iudicio se iniuriam fecisse, *l.quicquid in calore 48.cum ibi not.de reg.iur.* Nota autem quod ait Definitio in illis verbis, *dum verbo tantum*, quia si iniuriam verbo illatam siue sibi siue vxori vellet quis re ipsa & facto vindicare, iam non essent paria delicta, & ideo esset ille puniendus, quatenus iniuriæ sibi illatæ modum excessisset, siquidem in delictis prouocatio non excusat, nisi hactenus, vt qui prouocatus fuit, mitius puniatur. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 60. num. 18.*

DEFINITIO IV.

Qui executioni iniuriosæ tanquam testis adfuit, nō debet puniri tanquam auxiliator, nec in vllos litis sumptus condemnari.

TS, qui executioni ab apparitore per vim aut iniuriam factæ tanquam testis adfuit, si non probetur [a] apparitori consilium aut opem dedisse, condēnandus eo nomine non est,[1] quasi & ipse vim aut iniuriam intulerit, vel præsentia sua audaciorem fecerit apparitorem,[2] sed quia nec actorem, qui iniuriam passus est, litis contra testem institutæ expensas de suo præstare æquū est, placuit apparitorem & eos, quibus mandantibus iniuriosa executio facta esset, in eos sumptus pro teste condemnari.[3] *Ita Senatus* pro Edoardo Bolliet, contra Claudium Iordain, 4. Cal. Iul. 1591. Iunge Defi. 8. & 15. de execut. rei iudic.

1 Neque enim testi debet suum officiū esse vnquam damnosum. *l.sed si quis 7.D.testam.quem.aper. l. videlicet 29.D.ex quib.caus.maior.l.3.§.vlt. D.de testib.*

2 Nam licet assistens maleficio non debeat puniri, nisi appareat, quod id fecerit ex proposito: Vbi tamen ex eius assistentia delinquens potuit reddi audacior, puniendus est saltem pœna extraordinaria. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 90. n. 8.* vbi addit, interdum etiam torqueri istos & interrogari, an scienter & tractatè, vt ille loquitur, id est, tractatu habito astiterint maleficio. Quæ distinctio non potest in eum cadere, quem constat astitisse tanquam testem. Illud sane constat, si tractatus præcesserit, auxiliatorem eadem pœna esse puniendum, qua delinquens principalis puniri debet. Nullo ante tractatu præcedente, si auxiliator præbuit causam delicto, idem dicendum esse, si vero non præbuit, mitius puniatur. Maxime si post commissum delictum præstiterit auxiliū, quia is nec proprie auxiliator est. In dubio autem auxiliator ante omnia torquēdus est super deliberatione aut scientia delicti, quia contra eum magna præsumptio est, quod fuerit particeps delicti, etiamsi non nisi post commissum delictum præbuerit auxilium. Nisi auxilium fuerit valde remotum ab actu maleficij. Nec distinguitur in hac materia, an principalis delinquens aliter erat facturus, an non. Etsi cum erat facturus, tanto mitius puniri auxiliatorem æquum est. Neq; rursum dubitatur, qui auxiliator sit, qui vulneranti vel occidenti assistit armatus, si nō fuerit ab eo remotus. Porro non sufficit, vt alter alteri auxiliū præstitisse dicatur ad hoc, vt puniatur tanquam auxiliator, sed addendum est, quod auxilium præstiterit assistendo, vt alius delictum facilius committeret. Item debet prius constare principalem deliquisse, & quidem aliter, quam ex ipsius contumacia, vt possit puniri auxiliator. Etsi hoc postremum apud nos non obseruatur. Nam indistincte proceditur semper contra auxiliatorem. Hæc omnia ex Iulio Claro *d.q 90.* vbi addit, furum receptores teneri eadem pœna.

3 Tanquam quibus illi causam dederint. Semper enim inspiciendum est, quis sumptibus litis & liti causam dederit, vt factum cuiq; suum noceat, non alteri, *l.factum 155. l.quod quis 203.de reg.iur.*

DEFINITIO V.

Fama vel auditus à fide dignis excusat eum, qui iniuriam dixit, quam sciri publicè intererat, licet eam probare non possit.

ETiam qui conuitij causa innocentem infamauit, dummodo de ea re, quam sciri publice intererat, si habeat pro se famam bene probatā,[1] condēnandus non est, tametsi probare nequeat, verum esse quod per famam circumfertur. Excusat enim fama à dolo & calumnia, & consequenter à pœna,[2] præsertim si ab egregiis personis, & fide dignis originem habuerit. Nam etsi fama nondum per vulgus peruasisset, tamen sufficeret ad purgandam calumniæ suspicionem, quod reus id se ab aliquo præcipuæ existimationis viro audiuisse diceret & probaret.[3] Aliud tamen est, si talis iniuria sit, quā sciri aut ignorari publice nil interest. Tum enim tametsi maxime verum sit, quod obiicitur, nihilominus iniuriarum iudicio tenetur, qui conuicij & iniuriæ causa dixisse quid vel fecisse conuincitur.[4] *Ita Senatus* in causa Philiberti de Court, & Dionysij Bizet, 3. Cal. Aug. 1592.

1 Nam si nihil probaret, vtique condemnandus esset, etiamsi publice interesset sciri. Iul. Clar. *in §. iniuria. n. 15.*

2 Idem Iul. Clar. *in pract. crim. q. 62. n. 8.*

3 Aliud enim est de fama loqui, aliud vero de auditu à fide dignis, vt distinguit Iul. Clar. *d.n. 8.* Cravet. *conf. 178.*

4 Iul. Clar. *in d §. iniuria. n. 15.* Not. *in l. si non conuitiis 5. C. hoc titul.*

DEFINITIO VI.

Aliter atq; aliter pro varietate personarum, locorū & temporum condemnandus est, qui offendit executorem.

OFfendens apparitorem siue Principis siue Senatus, siue alterius domini aut iudicis inferioris, grauissime puniendus est, quod ea res ad publicā vtilitatem tuendamque magistratuum iurisdictionem pertineat.[1] Sed tamen ex causa solet Senatus aliter atque aliter condemnare. Grauius enim coercendus est, qui apparitori in ipso actu exequendi officij infert iniuriam, quàm qui extra officiū aut officij causam:[2] Grauius qui in odium executionis contra se factæ, quàm qui offendit petentem salarium ob eam executionē, quam pro se fecerit.[3] Grauius item qui in loco publico, quàm qui in priuato, qui in vrbe, quàm qui in agro, qui pro foribus palatij & prætorij Senatus, quā qui in alia ciuitatis parte.[4] Grauius item qui sine causa offendit, quàm qui prior lacessitus iniuria, iustoque dolore motus.[5] Vt puta cui equum conscendenti, vt ad vxorem moribundam quàm citissime proficisceretur, apparitor equum ademerat: Item qui probum apparitorem, quàm qui audacem, & contumeliosis executionibus debitorum iras & dexteras in se prouocare solitū:[6] Denique qui diuitem, quàm qui egenum & ipsa egestate probrosum. Itaque iudicantis arbitrio & religioni condemnationis modus relinquendus est.[7] *Ita Senatus* in causa Iacobi Faure, 10. Calend. Februa. 1593.

1 *l.non est singulis 186.de reg.iur.l.prohibitum 5.vbi not.C.de iur.fisc.lib.10.*

2 Nam qui extra officium & officij causam offendit apparitorem, non videtur eum offendere tanquam apparitorem, sed tanquam priuatum, quo nomine non tam grauiter puniēdus est. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 19. n. 1. & 2. & q. 35. n. 6.*

3 Priore namque casu videtur iniuria facta iudici, qui mandauit executionem. Posteriore vero videtur facta ipsi apparitori tanquam priuato.

4 Solet enim quodlibet delictum valde aggrauari ex circumstantia loci, *l. aut facta 16. §. locus. D. de pœn. l. prator 7. §. vlt. l. sed est quæstionis 9 §. sed si in theatro. D. hoc tit.*

5 Nam prouocatio & iustus dolor etsi non omnino excusat, mitigat tamen pœnam. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 60 nu.* 18.

6 Cum executori modum excedendi possit interdum etiam de facto resisti. Not. *in d. l. prohibitum. per ill. tex. C. de iur. fisc. lib.* 10.

7 Quia pœna certa hoc casu & ordinaria nulla est.

DEFINITIO VII.

Non facit vim accusator, qui ipse prehendit reum in executionem mandati iudicialis. Secus si propria auctoritate id faciat.

ACcusatorem, qui prehendendi rei mandatum obtinuerat à iudice, si aut fugientem aut latitãtem, aut proximæ fugæ vel latitationis suspectum ipsemet prehendat, dummodo ab inferenda iniuria se abstineat, deliquisse non videri placuit. [1] Nec si eum ipse in vincula cõiiciat securioris custodiæ gratia, si tamen quamprimum facere potuit, publicis cum carceribus reddiderit, aut officialibus loci, in quo reus prehensus est. [2] Non idem est, si propria auctoritate nulloque præcedente iudicis mandato eum quis prehenderit, quem sibi ex delicto obligatum intendat. [3] Nam quod in eo, qui ex contractu obligatus est, aliter obseruamus, vt fugiẽs capi possit à creditore ipso, [4] habet propriam rationem propter verba illa legis duodecim tabularum, *si caluitur pedemve struit, manum endo iacito.* [5] *Ita Senatus* pro Ioãne Manuel, contra Iacobum Baudrey, 11. Calend. Mart. 1593.

1 Sed potius apparitori iussa magistratus exequendi opem tulisse. In quo nihil sane est, quod pœnam mereatur, cum fiat lege permittente, *vulg. l. Gracchus* 4. *C. ad leg. Iul. de adult.*

2 Ne alioqui de priuatis carceribus teneatur secũdum ea, quæ diximus *sup. Tit. de priuat. carcerib. inhib.*

3 Hic enim sane committit vim priuatam, si sine armis id faciat: vim publicam, si cum armis, vt dixi *supr. tit. ad leg. Iul. de vi public.*

4 *l. ait prator* 10. *§. si debitorem. D. qua in fraud. cred.*

5 *l si caluitur* 233. vbi Gothofr. & alij notant ex Festo in voce *struere D. de verb. signif.* vide Cuiacium *ad l. extat* 13. *D. quod met. cauſ. & lib.* 16 *obſeru. c.* 19. Boer. *deciſ.* 275. Ioan. Papon. *in ſyntag. lib.* 20. *tit. De decrets d'adiournements & empriſonnements §.* 2.

DEFINITIO VIII.

Pro iniuria, quam quis propria auctoritate vindicauerit, postea iniuriarum agere non potest.

AB alio iniuriam passus, si eã verbis aut facto, alia deniq; iniuria repulerit, vt sibi in causa sua ius dixisse videatur, [2] iniuriarum agere postea non potest, licet prior fuerit prouocatus. Maxime vero si leuiore accepta iniuria grauiorem irrogauerit. [3] Nã qui sibi ius dixit, in eoque ius dicẽtis auctoritatem, quam implorare debuerat, neglexit, [4] indignus est, qui legis aut magistratus opem sentiat. [5] Imo si iniuriæ, quam retulit, atrocitas id exigat, condemnari potius debebit, [6] saltem ad expensas litis, [7] præsertim si aduersarius, quam verbo iniuriam intulerat, verbis quoque, vt fieri solet, atque apud iudicem deleuerit, [8] nec eo minus agere perstiterit is, cui abunde fuerat satisfactum. [9] *Ita Senatus* pro N. Laboret, contra Christophorum Maguccium, 3. Non. Mart. 1594.

1 Quod interdum facere licet impune, dummodo in continenti fiat, & ita vt modus non excedatur, secundum ea, quę dixi ad *Defi.* 3. *in ſi. ſupr. eod.*

2 Sibi enim ius dicit, qui propria auctoritate facit quod facere deberet per iudicem, *l.* 1. *D. quod legat. l. vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

3 Quod plerumque fit. Difficile namque est in ea re, quæ calore iracundiæ fiat, modum seruare.

4 *l. non eſt ſingulis* 196. *de reg. iur. l. vnic. C. quand. lit. cuique ſine iudic. ſe vindic.*

5 *Arg. l. auxilium* 37. *in ſi. D. de minor.*

6 Cum non sint eo casu paria delicta, vt compensari possint, *l. viro* 39. *l. cum mulier* 47. *D. ſolut. matr.*

7 Ad quas semper condemnandus est quisquis in lite improba perseuerat, *l. deſtitiſſe* 10. *l. eum quem temere* 79. *D. de iudic.*

8 Iniuriam enim verbo tantum factam verbo quoque deleri, &, vt ita dixerim, dissolui nihil prohibet, vulg. *l. nihil tam naturale* 35. *de reg. iur. l. prout* 80. *D. de ſolut.*

9 Etsi enim ab initio nihil dolo malo fecit, nunc tamen facit, quod sufficit, vt ad litis totius etiam præteritæ expensas condemnetur, *dict. lege deſtitiſſe, l.* 2. *§. circa. D. de doli mali except.*

DEFINITIO IX.

Pœnitentia an & quando excuſet eum, qui conuenitur actione iniuriarum?

QVi ob illatã à se verbo iniuriam litẽ criminalẽ patiuntur, solent, vt condemnationem effugiant, protestari, nolle se bonã aduersarij famam lædere, aut de ea quicquam detrahere. [1] Sed non sufficit ea declaratio, ni fateantur prolatã à se iniuriam. [2] Alioqui repetendi & committendi sunt testes, ac si protestatio nulla facta esset. Nimirum si animo iniuriandi prolatam constet. Nam nec aliter iniuria videri debet, quam si iniuriandi animus adfuerit. [3] Cæterum cum mulier quædam pia affectione mota persequẽti alij vindictam criminis, sacrosanctæ hebdomadæ tempore obiecisset, indignum esse illum, qui ad diuini cõuiuij epulas admitteretur, at dignũ potius, qui, vt canis, à Christianorum consortio remoueretur, si non à vindictæ persecutione desisteret, putauit Senatus cum ea mitius agendum, quod libet nimis inciuiliter adeoque iniuriosè locuta fuisset, Christiani tamen officij exhibendi potius, quam iniuriandi animum habuisse videretur. [4] Itaque satis esse visum est, quod in publico auditorio protestata esset, bene se de aduersarij fama & religione semper sensisse, ac sentire velle. [5] Cumque idipsum iam apud inferiorẽ iudicem declarasset, qui nihilominus pronunciauerat repetendos esse & testes & committendos: [6] Senatus pronunciauit male iudicatum, & ream absoluit ab obseruatione iudicij, cum expensarum tamen principalis, non etiam appellatoriæ litis condemnatione. [7] *Ita Senatus* ex tempore, pro Iacobina de Meurs, contra Peronetam Baston, Prid. Id. Sept. 1595.

1 Vt scilicet appareat, calore iracundiæ potius quàm certo iudicio prolatam fuisse iniuriam. Alioqui protestatio sola eius qui iniuriam facit, quod non habeat animum iniuriandi, nihil ei prodest, nec si in ipso iniuriæ actu fiat, cum sit contraria actui, & omnis iniuria in dubio facta præsumatur animo iniuriandi, vt tractat Iul. Clar. *in §. iniuria, n.* 12. *&* 13. vbi exemplum ponit vulgare in eo, qui alteri dicit, *Tu mentiris ſaluo honore tuo.*

2 Prius enim quærendum & constituendum est, an factum sit, quam quomodo aut qua mente.

3 Cum voluntas & propositum maleficia distinguat, *l. qui iniuria* 53. *in prin. D. de furt.* Iniuriandi tamen animus in dubio præsumitur in faciente iniuriam, vt dixi *n.* 1. Nec omnino excusatur qui dixit, se pœnitere aut fecisse calore iracundię, nisi hactenus vt mitius puniatur. Clar. *in d §. iniuria, nu.* 16. [Maximè verò si intra triginta dies dixerit se pœnitere. Vide Cagn. *ad l. quod calore* 48. *de reg. iur.* cuius sententiam à Senatu nostro aliàs probatam fuisse audio.]

4 *Arg. l. ſi venditor* 6. *§. in fin. D. de ſeru. export.*

5 Quæ protestatio & declaratio publice in iudicio facta magni erat momenti.

6 Quod non solet nec potest fieri, nisi cum proceditur extra ordinem.

7 Vt iniuria, quam factam esse negari non poterat, non prorsus impunita remaneret. Ex iis quæ dixi *nu.* 3.

DEFI-

Source : BIU Cujas

DEFINITIO X.

Non ſemper nec facile Iudex actionis iniuriarum debet decernere publicationem reuocatæ per reum iniuriæ.

CVm is, qui ob verbalem iniuriam criminali actione petebatur, declarauit coràm Iudice prolatam quidem à ſe iniuriam, ſed impetu quodam & calore iracundiæ potius, quam animi iudicio, cũ de aduerſarii fama ſemper bene ſenſerit, & ſentire velit, nõ facile Iudex permittere aut decernere debet, vt liceat aduerſario eâ declarationem & palinodiã vbi gentium voluerit publicare.[1] Irrogat enim ea res quandam infamiæ notam,[2] quæ non tam facile irroganda eſt ei, qui lubrico linguæ[3] & calore iracundiæ[4] magis, quã certo animi iudicio peccauit.[5] Itaq; ex ea clauſula iuſtam appellãdi cauſam naſci viſum eſt, niſi & actoris conditio & delicti atrocitas ea ſit, vt aliter ſentiendum videatur,[6] quod ipſum in iudicantis arbitrio & religione poſitum eſt:[7] vix tamen vnquam euenit, vt ſæpius eam publicationem fieri concedatur,[8] præſertim ſi non niſi ſemel prolata iniuria ſit.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod tamen petere vtplurimum accuſatores ſolent, vt bonã famam, quã iniuria læſerat, iis reſtitutã fuiſſe appareat: maxime vero ſolet hæc publicatio permitti, cũ in publico facta iniuria eſt, vt qui publice peccauit etiã publice coerceatur

2 Saltem apud bonos & graues viros, quę non leuis iactura eſt bono & graui viro, *l.4.§.aduerſus, D.de dol.mal.except.*

3 Nec enim lubricum linguæ ad pœnam facile trahi debet, *l.7.§.hoc tamen, ad l.Iul.maieſt.*

4 *l quicquid in calore 48.de reg.iur.*

5 Præſertim cum placeat non eſſe infamem illũ, qui condemnatur actione iniuriarum propter leuem iniuriam, licet plerique contra ſentiant Iul.Clar. *in § iniuria, nu.8.*

6 *l.ſi quis iniuriam 35.D.hoc tit.*

7 De iniuria enim nunc extra ordinem ex cauſa & perſona ſtatui ſolet, *l.vlt.D.hoc tit.*

8 Sic *in l.cum plures 15.§.vlt.D.de reb.auctor.Iudic poſſid. l.ſi quis ex argentariis 6.§.vlt.& l.ſeq.D.de edend. l.vlt.§. & hac quidem 13.in fin.C.de iur.delib.*

9 Vt pœna reſpondeat delicto, quod ſemper curandum eſt, quantum fieri poteſt, *l.ſancimus 22. C.de pœn.*

DEFINITIO XI.

Quod factum malè eſt per calorem iracundiæ, poteſt per pœnitentiam dilui vſq; ad reſponſionem factam ab interrogato de crimine, quæ reſponſio pro conteſtatione eſt.

QVi calore iracũdiæ verbo iniuriam dedit, poteſt ex pœnitentia & contrarię voluntatis declaratione iudicio iniuriarum ſe eximere, ad litem vſq; conteſtatam.[1] Quid ergo ſi criminaliter actum ſit, vt plerumq; fit? Nam in iudiciis criminalibus litis conteſtatio nulla ſit.[2] Sed placet reſponſionem rei ad interrogationes de crimine factas eſſe pro conteſtatione.[3] Igitur in id vſq; tempus pœnitentiæ locus erit.[4] *Ita Senatus* pro Aduocato Tierry, contra Ioannem Franciſcum Magnin, Cal. April. *1596.*

1 Not. *in l.quod calore 48.de reg.iur.*

2 Sicut nec vnquam concluditur in cauſa. Vide Iul.Clar. *in pract crim.q.14.nu.13.& q.45.nu.2.*

3 Idem Iul.Clar. *ibid.*

4 Ne lubricum linguæ ad pœnam facile trahatur, quod eſſe non debet, *l.famoſi 7.§.pen.D.ad l.Iul.maieſt.*

DEFINITIO XII.

Omiſſum iudicium iniuriarum non poteſt repeti etiam contra perfidum.

INiuria ſemel remiſſa, licèt certis legibus & conditionibus quibus non fuerit ſatisfactum, repeti poſtea nunquam poteſt, ne quidem per reſtitutionẽ in integrum etiam à minore petitam.[1] Sed ſi quid eo nomine intereſſit, agendum eſt ciuili iudicio ad id quod intereſt ex cauſa non ſecuti implementi,[2] non autem iniuriarum ad vindictam.[3] Itaq; ſi is qui iniuriam quantumcunque atrocem remiſit etiam cuius vindictam ſumi intereſſit Reipublicę dummodo tale crimen ſit de quo paciſci vel tranſigere licuerit,[4] iniuriarum iudicium repetere velit ſummouendus erit à limine iudicij,[5] adeoque in temeratiæ litis expenſas condemnandus.[6] Sed ita tamen vt non eo minus condemnari reus de crimine debeat erga Principem, ſi crimẽ publicum fuit, cuius vindictam perſequi Principis procurator generalis poſſit & debeat.[7] *Ita Senatus* pro fratribus Blanc de la Rochete, contra Aduocatum Piuard, menſe Martii 1612. & rurſum in cauſa heredum Ianon, 15. Iunii ſeq. Iunge Defi.4.ſup.vt nem.inuit. ager.vel accuſ.cogat.

1 *vulg.l.auxiliũ 37.D.de minor.* Ratio elegans eſt *in l.ſi vẽditor 6.§.1.De ſeru.expor.* quia hominem beneficio affici intereſt hominis, & nihil tam Chriſtianũ, quàm iniurias remittere.

2 vt in *l.cum mota 6.C. de tranſact.* quæ hanc maximè rationem habet.

3 Tollitur enim actio iniuriarũ ipſo iure per pactũ quod ideo legitimum vocatur, *l.legitima 6.l.ſi tibi 17.§.1.D.de pact.*

4 Non enim de omni crimine tranſigere licet vel paciſci, ſed cum diſtinctione, de qua in *l.tranſigere 18.C.de tranſact.*

5 Tanquam qui agat ſine actione quod fieri non poteſt, *l. ſi pupilli 6.§.vltim.de neg.geſt. l. quoties 9.§ & generaliter D. de admin.tutor.*

6 *vulg l.eum quem temere 79.D.de iud.l.properandũ 13.C.eo.*

7 Nec enim pactis priuatorũ iuri publico derogari poteſt neq; iuri fiſcali, *l.ius publicum 38.l.inter debitorẽ 42. D.de pact.*]

TIT. XXI.

DE QVÆSTION.

DEFINITIO I.

Reus ſimulans inſaniam per dolum, ne interrogetur de crimine, etiam quod pœnam corporalem non mereretur, torqueri debet.

TVLTITIAM per dolum ſimulás, ne interrogetur de crimine, torqueri poteſt probato dolo,[1] tametſi crimen tale ſit, cuius probandi gratia quæſtionẽ alioquin de reo haberi non oporteret.[2] Id enim fauor veritatis elicit,[3] cum & in cauſa ciuili, ſi teſtis nolit de ea re, de qua conſtet, poſſe eum, ſi velit, teſtimonium dicere, tormentis quoque ad teſtimonium dicendum adigatur.[4] *Ita Senatus* 13.Cal.Iul.1583.

1 Dolus autem ex vultu ipſius rei colligi poteſt, quia per exteriora comprehenduntur interiora, inquit Boer. *q.1.nu.30. ex c.ex ſtudio, de præſump.c.1.de cler.non reſid.l.his qui 12.§ vlt.de tutor.& curat.dat. ab his, Auth. eloquentiſſimum, C. de fid. inſtru.* Vide text. *in l. Diuus 14.in illis verbis, nec ſubeſt vlla ſuſpicio, matrem ab eo ſimulatione dementiæ occiſam, D.de offic. Præſid.* [Et ideo ſolet Senatus ſi quando contingat vt reus vel demens vel hebetioris ingenij eſſe dicatur, vt ob hanc cauſam mitiùs puniendus videatur, iubere adduci eum in ſecretum aut potius ſecretarium Senatus vt toti Senatui exhibeatur, inſpecturo ex vultu & ex ſermone hominis, qualis reuera ille ſit, & quanta eius ſermonibus & dictis fides adhibenda, & an grauius an mitius puniendus. Alioqui non ſolet fieri hæc exhibitio, *l. vlt.C.de exhib.vel tranſmitt.reis. l.2.C.de cuſtod.reor. Ita Senatus* in ea cauſa de qua *Def.2.nu.1.inf.de pœn.*]

2 Siquidem dici ſolet, non eſſe inferẽdam torturam, quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis, ne alioqui præparatorium, vt aiunt, grauius ſit præparato. Iul. Clar. *pract crim.q.64.nu.4.*

Source : BIU Cujas

3 Quam quærere & assequi bonus Iudex, quantum facere potest, semper debet, *l. curet magistratus 22. D. de testib. cũ simil.*

4 *Tot. tit. extr. de testib. cogend. & ibi not.* Et generaliter certum est posse torqueri testem, quoties de falso est suspectus. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 25. nu. 7. & q. 53. nu. 11. & nu. 15. vers. in hoc tamen Ducatu.*

DEFINITIO II.

Reus extra tormenta confessus nec in confessione postea perseuerans iterum atq; iterum torqueri potest, sed non sæpius quam ter, nisi ex nouis indiciis.

SIreus, de quo habita quæstio est, extra tormenta confessus, postea, id est, sequenti die (quatuor enim & viginti horarum interuallum intercedere oportet, ne tormentorum sensus adhuc durare videatur[1]) confessionem reuocauerit, [2] iterum atque iterum torquendus est, nullis quoque nouis accedentibus indiciis:[3] sed ita tamen, vti ne sæpius quam ter ex hac causa torqueatur.[4] *Ita Senatus* contra Claudiam Violat de Vareilles, 9. Cal. Mart. 1590. & rursum Idib. Decemb. 1590.

1 Ne alioqui eorundem tormentorum potestate noua cõfessio extorta videretur. Clar. *q. 64. num. 41.* vbi ait, tormenta tum debere saltem per vnum diem vel per vnam noctem requiescere.

2 Ductus scilicet ad banchum iuris ad ratificandum suam confessionem, quomodo loquitur Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 64. nu. 43.*

3 Ad hoc scilicet vt in ipsa confessione perseueret, vt ait Clar. *ibid.* non tamen vt tandiu sit torquendus, donec in confessione ipsa perseueret, sed vt possit de nouo torqueri, tanquam si nouum aliquod indicium superuenisset, quomodo explicat idem Iul. Clar. *q. 21. nu. 36.*

4 Alioqui procederetur in infinitum, quod absurdum & iniquum esset. Idem Clar. *d. nu. 36.*

DEFINITIO III.

Qui sortilegio vsus reperitur ad eludendam vim tormentorum, hoc ipso quasi ex nouo indicio iterum torqueri potest.

QVi torměta iam passus tacuit, nec fateri crimẽ voluit, non nisi nouis accedentibus indiciis iterum torqueri potest.[1] Nouum vero indicium & quod ad repetẽdam quæstionem sufficiens sit illud etiam esse creditur, si in ipsis tormentis compertus sit habere chartulas, (vulgo *breueta* vocant) quibus per sortilegium iuuatur, ne quicquam ab eo exprimere tormenta possint. Nam quod dici solet, honestam esse rationem quamlibet redimendi sanguinis,[2] vix est vt Christiana religio in hoc diabolico remedij genere possit admittere.[3] Certẽ negari non potest, quin hoc ipso valde suspectus fiat, qui tam impiis artibus sibi consulit, ne veritatem procedere cõpellatur.[4] Quid autem si eæ chartulæ repertæ sint & ereptæ reo priusquam quæstioni dederetur? Nouũ fortasse indicium non est, quod ante habitam quæstionem emersit. Sed tamen verius est sufficere, quod post sententiam de habenda quæstione redditam emerserit.[5] *Ita tractatum est* in causa Turini le Maistre 14. Cal. Iunii, 1593.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q. 64. nu. 46. per tot.*

2 *l. 1. D. de bon. eor. qui mort. sibi conscuer.* Not. *in l. transigere 28. C. de transact.*

3 Peccatum enim mortale est, & contra caput primũ primæ tabulæ, quoties ad istas artes confugitur, per quas diabolus inuocatur. Nec vnquam faciendum est malum, vt inde eueniat bonum. Nec denique pro salute huius mortalis vitæ periculum damnumque animæ vnquam incurrendum est.

4 Cum etiam ob mendacium locus fiat torturæ. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 21. nu. 39.*

5 Quia scilicet de eo non potuit cogitari sententiæ tempore, *l. non potest 23. D. de iudic.*

DEFINITIO IV.

Ex quibus indiciis possit fur condemnari ad torturam.

AD habendam quæstionem de reo, qui furtum fecisse dicitur, indicia hæc sufficientia sunt, si probetur pecunias habuisse, quas vnde habuerit, non potuerit dicere, aut probare:[1] si viso eo, cui furtum factum dicebatur, protinus aufugerit;[2] si eum, qui subreptas pecunias persequenti indicarat, occidere voluerit. Neque dubitauit Senatus, quin his omnibus indiciis concurrentibus, accedente præsertim mala rei fama, tormentis dẽdẽdus esset, cum de subtractis nummorum corporibus constaret.[3] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine, 6. Id. Iun. 1590. Iunge SC. 1. de furt.

1 *Arg. l. ciuile est 6. C. de furt.*

2 Cum fuga faciat indicium ad torturam. Iul. Clar. *in prac. crim. q. 21. nu 20. 21. & 22.*

3 Ex Iul. Clar. *d. q. 21. nu. 1. & vlt.*

DEFINITIO V.

Qui vel in tormentis ipsis vel statim post tormenta reuocat suam confessionem, non ideo potest iterum torqueri quasi ex mendacio.

QVod diximus,[1] eum, qui in tormentis confessus est, si extra tormenta negauerit, rursus torquendum esse propter variationem, ita tamẽ vti ne sæpius quam ter quæstio repetatur, ad eum nõ pertinet, qui in quęstione ipsa minus aperte & ingenue professus sit, puta si statim post confessionem & in ipsis tormentis dixerit, extortam eam vi tormentorum.[2] Cum enim non præcedit aperta confessio, subsequens denegatio non inducit variationem,[3] quæ tamen sola repetendæ quæstioni locum facit.[4] *Ita Senatus* Idib. Decemb. 1590.

1 *Defin. 2. sup.* vbi vide, & *in Defin. 10. infr.*

2 Quoniam quæ in continenti fiunt videtur ineſſe, *vulg. l. iuris gentium 7. §. quinimo, D. de pact. l. lecta 41. D. de reb. cred.*

3 Nec enim variatio potest esse sine contradictione & euidenti mendacio. Quæ autem in continenti fit, dicenda est emendatio potius quam variatio, inquit Iul. Clar. *pract. crim. q. 21. nu. 39. vers. ego vero.*

4 Mendacium enim etiam solum est indiciũ sufficiens ad torturam, & consequenter variatio etiam sine trepidatione, dũmodo sit circa substantialia, licet non defuerint qui contra defenderunt, solum mendacium non esse sufficiẽs indicium ad torturam, sed tantum suspicionem quandam, quæ iuncta cum aliis indiciis sufficiat ad torquendum. Iul. Clar. *d. nu. 39.* vbi tandem concludit, vt ex solo mendacio non deueniatur ad torturam, nisi aliquo adminiculo cõcurrente. Sane sola inconstantia, titubatio & trepidatio rei non est indicium sufficiens ad torturam, vt idem Clar. ibidem subiungit. Porro indicia præcedere oportet & probata esse. Clar. *q. 64. n. 9. & 12.*

DEFINITIO VI.

Septuagenarius non potest torqueri, ne quidem per metum torturæ, nisi perraro & ex magna causa.

SEptuagenarium hominem, quod non solum sit senex,[1] sed etiam decrepitæ ætatis, placuit torqueri non posse, quantiscumque criminis indiciis vrgeatur,[2] quinimo nec facile iniiciendum ei esse metũ tormentorũ, cum sit verissimũ, quod dici solet metũ ipsum torturæ tortura esse,[3] nec minus habere monumenti ad extorquendũ falsum ab eo, qui per ætatem tam iustum metum ferre non possit.[4] *Ita Senatus* in causa Ioannis Fenet, 9. Cal. Iunii, 1591.

1 Nam senex quoque, si decrepitus non sit, potest torqueri. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 64. nu. 12.*

2 Igno-

Source : BIU Cujas

2 Ignoscendum enim est ætati, *l.3 §.ignoscitur, D ad SC. Syllan.* Clar. *dict.num.22.* vbi tamen addit, vidisse se torqueri reum maiorem annis 65. eo scilicet modo, quo torqueri poterat.

3 Sunt enim plures gradus torturæ. Primus est, isque leuissimus minæ de torquendo. Secundus conductio ad locum tormentorum. Tertius spoliatio & ligatura. Quartus eleuatio in eculeo. Quintus squassatio, vt loquitur Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 64 num. 31.* licet subiiciat, tres tantum gradus esse. Primum terrere. Secundum eleuare & in suspenso tenere. Tertium squassare. Et sane cum dicimus, metum torturæ torturam esse, non de primo modo intelligimus, nisi hoc posteriore sensu, quo primus modus tres priores ante dictos complectitur.

4 Est enim ea ætate vis animi quoque longè infirmior ob corporis infirmitatem: obserua tamen non eo minus dici confessionem sponte factam, quod facta sit ab eo, cui Iudex minatus est torturam, etiamsi conductus ille sit ad funem & locum tormentorum. Dicitur enim leuis ille terror, nisi professum sit ad spoliationem & ligaturam. Clar. *d. nu. 31.* Nam & ligatura potest esse tortura ipsa, si sit multum atrox & stricta, vt idem Clar. ibi subiicit. [Sanè ex quo reus ad locum torturę deductus est, licet nondum processum sit ad spoliationem & ligaturam, non licet ei appellare, potestque sperni impunè appellatio. *Ita Senatus* 4. Cal. Iul. 1613.

DEFINITIO VII.

Vnus testis etiam integer non facit indicium ad torturam, multo minus criminis socius, nisi in crimine læsæ maiestatis.

REgulare est, vt vnius testis licet integri [1] testimonium non faciat indicium sufficiens ad habendam de reo quæstionem, si non aliæ adsint coniecturæ: [2] multo minus indicium faciet dictum eius, qui se socium criminis fateatur, [3] præterquam si agatur de crimine lęsę maiestatis, cuius odio propter sceleris immanitatem speciali quodam iure contra receptum est. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 4. 5. 6. 7. sup. ad leg. Iul. maiest.

1 Nam si non esset integer, nullo certe casu faceret indicium ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 21. nu. 2. vers. caterum, & quæst 22 nu. 3.*

2 Clar. *d quæst. 21 & quæst 22. nu. 2.* vbi tamen vult hoc intelligi de eo teste, qui deponat de aliquo actu, siue remoto, siue proximo ipsi maleficio. Nam si deponat de ipsomet delicto, puta quod viderit Titium vulnerantem Seium, vel Sempronium audiuerit blasphemãtem, vult Clarus, talem testem, si sit integer, facere indicium ad torturam.

3 Quia nec debet delinquens interrogari de sociis, *l. vlt. C. de accusat.* nisi in casibus exceptis, in quibus facit quidem indicium ad formandam inquisitionem, sed non ad torturam Iul. Clar. *quæst. 21 n. 8.* nisi adsit aliud indicium. Facit sane indicium ad inquirendum etiam in casibus non exceptis. Ibid. addens, nunquam tamen debere quem interrogari de certa persona sine indiciis.

4 Vt dixi *Defin. 4. supr. ad leg. Iul. maiest.* quamuis contra sentiat Iul. Clar. *d. n. 8.* [Si tamen cum dicto socij criminis benè congruant cætera accusationis instrumenta & indicia quæ per se sint penè indubitata, poterit ea res adeo probationem augere, vt ex ea possit deueniri ad condemnationem etiam pœnæ ordinariæ saltem in atrocioribus. Et ita plerunque Senatus pronunciauit, licet interdum aliter vt tractatum & relatum est in ea causa de qua ad *Defin. 1. num. 8. in fin. supr. de crim sacrileg.* Sed intellige si confessio socij in tormentis & extra tormenta ratificata sit. Vide *Defin. 6. nu. 1. De pœnis.*]

DEFINITIO VIII.

Sola confessio sufficit ad torturam, non ad condemnationem, nisi in casibus.

EQuidem sola rei confessio non sufficit ad condemnationem, [1] sed tantum ad habendam de illo quæstionem, [2] nisi aliæ concurrant probationes, aut saltè indicia, quæ vrgeant, quia non est audiendus perire volens: [3] interdum tamen euenit vt contra statuendum sit. Quid enim si ab hostibus explorator venerit, qui se exploratorem fateatur, eiusque confessioni cætera facti indicia non repugnent: Fateor non debere statim vt exploratorem condemnari, sed cur non torqueatur primum, vt confessionis veritas aut falsitas apertius eluceſcat, deinde condemnetur? Siquidem delictum hoc est ex eorum genere, quorum probatio vt plurimum nec instrumentis, nec testibus fieri vlla potest, sed tantum indiciis & argumentis: [4] præsertim vero si eiusmodi sint tempora, vt id genus hominum vel nimium grassetur, vel maiora Reipublicæ damna infligere posse videatur. Tanto enim seuerius curandum est, vt coerceantur, quanto periculosius futurum sit si tolerentur. [5] *Ita Senatus* contra Benedictum Batallion, 5. Id. Iulij 1591.

1 Iul. Clar. *in pract. crimq. 55. nu. 10. & seq.* vbi tamen distinguit, an delictum solo animo perficiatur, an vero factum aliquod requirat. Et rursum hoc casu, an sit delictum facti permanentis, an vero facti trãseuntis, vt hoc postremo casu possit rei confessio sufficere ad condemnationem, si adsit querela partis, & confessio non sit de aliquo delicto in genere, sed in specie: cæteris vero casibus non sufficiat sola confessio.

2 Clar. *qu. 11. n. 31. & seqq.* vbi addit, hoc habere locum in confessione etiam extraiudiciali, & multo magis in ea, quæ sit facta coram Iudice incompetente, etiamsi postea sit reuocata, nisi reuocans doceat de errore, tametsi Iudex sit prorsus incompetens: imo etiamsi reus confessus sit coram Iudice tanquam priuato. Idem Clar. *n 35.* Idem *qu. 55 nu. 18.*

3 *l. 1. §. 1. & §. Diuus Seuerus, D. hoc tit. l. non tantum 6, in fin. D. de appellat.*

4 Secundum distinctionem, quam attulimus *nu. 1.* ex Iul. Clar. *quæst. 55. num. 11.* Adde *l. non omnes 5. § à barbaris, D. de re milit.*

5 *l. aut facta 16. §. vlt. D. de pœn.* Obserua tamen non nocere reo confessionem extortam per tormenta, etiamsi reus in ea perseueret, si nulla legitima indicia præcesserunt, secus est si confessio sponte facta sit, etiamsi super processu nullo. Idem Clar. *d. quæst. 55. n. 13 & 14.*

DEFINITIO IX.

Patientia tormentorum parum prodest ei, qui tormentis addictus est, sine præiudicio indiciorum & probationum.

CVm Iudex pronunciauit, habendam de reo quæstionem, hoc tamen addito, vt ne quid iam suppetentibus probationibus derogetur, [1] parum reo prodest, quod vim tormentorum patientia & contumacia sua fregerit: nihil enim ideo de pœna criminis ordinaria remitti oportet, si plenæ probationes fuerunt, [2] nisi quod si eius pœnæ differentes species ac veluti gradus quidam sint, nihil prohibet adhiberi ex causa moderationem. [3] *Ita Senatus* in illa facti specie, de qua SC. 6. de pœnis.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *sans preiudice des preuues resultantes du procés.* Iul. Clar. *qu. 64. nu. 8.*

2 Quamuis contra sentiat Iul. Clar. *qu. 64. n. 38.* vbi magis probat, vt hoc casu pœna ordinaria commutetur in extraordinariam. Nos tamen vtimur hac in re eo iure, quod in Gallia receptum esse testatur Ioann. Pap. *in syntag. li 20. tit. 9 aresi. 1.* Aliud est si indicia tantum præcesserunt, *Def 25. infr.*

3 Cum etiam capitalia supplicia sint alia aliis grauiora, *l. capitalium 18. D. de pœn.*

DEFINITIO X.

Qui perseuerauit in confessione extorta vi tormentorum non potest eam postea reuocare, nisi probet erroneam.

SI præcedentibus indiciis ad habendam de reo quæstionem sufficientibus [1] quæstio habita sit, quæ criminis confessionem extorserit, etiam extra tormenta, vt fieri solet, repetitam, [2] quæri interdum solet, an confessus reuocare confessionem possit? Et placet non posse. Confessio enim etsi sola satis non

Source : BIU Cujas

probet,[1] potest tamen fieri, vt præterea cum eiusmodi indiciis coniuncta sit, quæ indubitate probent veritatem.[4] Itaq; nil prodesse potest hoc casu reuocatio, nisi reus probet falsam & erroneam fuisse cõfessionem,[5] saltem per indicia contraria. Atque ita Senatus noster in eadem facti specie pronunciauit contra Carolum Mantel, qui Amedei fratris sui vxorem à se occisam quater confessus apud primum Iudicem, id ipsum tamen in appellationis causa negauerat. Sane si quis non nisi in tormentis confessus sit, extra tormenta vero negauerit, aliud iuris obtinet. De quo scripsimus SC. 2. & 5. supr.

1 Quænam vero indicia sint sufficientia relinquitur arbitrio Iudicis. Iul. Clar. *qu.* 20. *num.* 4. vbi addit, sufficere minus quam semiplenam probationem. Ad condemnandum vero requiri indicia grauissima & indubitata, sicut & ad capturam debilia sufficiunt non etiam ad formandam inquisitionem, sed tantum ad sumendas informationes. Idem Clar. *ibid. n.* 2. & 3. De indiciis verò in specie vide eundem Clar. *quæst.* 21. vbi hæc præcipua numerantur, Fama, Testis vnicus de visu, Pluresue socij criminis, Dictum mandatarij contra mandantem. Assertio vulnerati deinde mortui. Fuga ante inchoatam accusationem, nisi qui fugerat sponte reuertatur, Inimicitiæ, Confessio etiam extraiudicialis minæ, Pax facta cum offenso, Mendacium, Vacillatio, Trepidatio, Possessio rei furtiuæ.

2 Hoc etiam omnino necessarium est, alioqui non sufficeret illa confessio ad condemnandum. Iul. Clar. *q.* 64. *nu.* 40.

3 Idem Clar. *qu.* 64. *n* 44. *in fin. & qu.* 65. *per tot.*

4 Cum non præcedentibus indiciis non possit haberi quæstio. Clar. *qu.* 55. *n.* 14.

5 Clar. *d. q.* 64. *n.* 44. *& 45. nu.* 18.

DEFINITIO XI.

Ex longis & grauibus inimicitiis potest quis torqueri, sed moderatius.

QVi dolo malo domum aduersarij sui, cum quo per multos annos continuas inimicitias & lites exercuerat, incendisse dicebatur, probabat se eo ipso die, quo domus flagrauerat, alibi visum fuisse, vt vix fieri posset probabile, tam immane scelus ab eo admitti potuisse. Cum tamen plerisq; & grauissimis suspicionibus criminis vrgeretur,[1] nec per rerum naturam impossibile esset,[2] vt qua hora incendium factum fuerat, ad eum locum, in illam rem venisset, tametsi paulo ante alibi visus fuisset. Visum est propter atrocitatem delicti, quod alioqui difficillimæ probationis esse solet, habẽdam de eo quæstionem, sed tamen moderatiorem,[3] quod in dubia facti causa nonnihil etiam reo faueri æquum esset. Sic factum est, vt nihil ab eo leuiora tormenta extorquere potuerint, atque ita liberatus, licet in exilium missus, post aliquot dies accusatorem per insidias trucidauerit.[4] *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand, contra Claudium Vginet, 18. Cal. Decemb. 1592.

1 Quia regulariter solæ inimicitiæ non faciunt indicium ad torturam, sed tantùm ad inquirendum, & ad transmittendam inquisitionem, si sint graues. Si tamen delictũ fuit clam commissum, & nemo alius de eo accusatur, possunt facere indicium etiam ad torturam. Iul. Clar. *qu.* 21 *n.* 30.

2 Ex Iul. Clar. *d. n.* 30. *in fi. & q.* 64. *n.* 5. *& 9.* vbi ait, in delictis clam commissis facilius procedi ad torturam, quia quæ clam fiunt, difficilioris sunt probationis.

3 Nam in tortura quoque adhibendus modus est pro arbitrio Iudicis. Idem Clar. *qu* 64. *n.* 33. & 36.

4 Cum melius sit nocentem absolui, quàm innocentem damnari, *l. absentem* 5. *D. de pœn.*

DEFINITIO XII.

QVoties iusta aliqua causa est, propter quam Senatus æquum putet moderatiorem habendam de reo quæstionem,[1] solet secretiore placito id constituere, non eo ipso, quod reo pronunciandum est, ne alioqui obstinationis mendacij materiam ea res præbeat reo. Quamuis apud Gallos, quibus præcipuas in bene comparanda tractandorum iudiciorum ratione laudes deferimus, quidam aliter obtinere dicerent, vt quotiesmoderate torquendus reus videretur, idipsum eo quoq; Senatusconsulto, quod pronunciandum esset, contineretur. Illud sane frequentius est, vt recuperatori Senatori, qui quæstionem habiturus est, in secretis mandatis detur, ne seuerius & inhumanius reum torqueat.[2] Quemadmodum ex contrario interdum, si criminis probationes delictiq; circumstantiæ id exigant, mandari solet, vt reus omnino inhumaniter & tanquam cadauer torqueatur,[3] nullo in eam rem Senatusconsulto conscripto. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Pro modo scilicet indiciorum & qualitate criminum ac personarum. Iul. Clar. *qu.* 64. *n* 33.

2 Puta modis exquisitis & non consuetis, quod si quis adhibeat, hoc ipso teneri debet. Sicut & si torquendo modis consuetis excedat modum consuetum. Ita vt si forte reus in tortura moriatur, iudex teneatur de homicidio, si modum excesserit dolo malo, aut si culpa saltem iuxta modum culpæ. Iul. Clar. *qu.* 64. *n.* 36. *&* 37.

3 Scilicet cum Senatui constitutum est reum omnimodo vltimo supplicio afficere, etiamsi in tormentis negare perstet, ob euidentes, quæ aliunde suppetunt criminis probationes. Quod tamen nunquam faciendum est, nisi vt detegantur socij criminis, idque cum protestatione, quod id fiat sine præiudicio, vel confessi vel conuincti criminis. Idem Clar. *d. q.* 64. *n.* 7. *&* 8. vbi addit, moderate torquendos esse.

DEFINITIO XIII.

Possunt hodie torqueri etiam illi, quos ius commune tormentis subiici prohibet, sed non tam facile.

DOctores,[1] milites,[2] nobiles,[3] presbyteros,[4] & alias huiusmodi personas,[5] quæ inspecto iure communi non possunt quæstioni subiici, receptum est moribus nostris torqueri debere,[6] si grauitas criminis id exigat, & semiplena probatio proferatur:[7] Quasi sublato per criminis præsumptionem priuilegio dignitatis.[8] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi du Port, & Ioannis Baptistæ Regnaud, 6. Idib. Apri. 1593.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 64 *n.* 16.

2 Intellige de iis, qui hodie appellantur equites, aut qui sunt Capitanei, vt loquuntur, & ductores militum. Nam priuati milites quotidie torquentur. Idem Clar. *ibid. n* 18.

3 *l. nullus* 4. *C. ad l. Iul. Maiest.* Idque seruatur in Hispania, sed non apud nos, vt nec in Gallia, nec in Italia. Clar. *ibidem, num.* 19.

4 Secundum opinionem Bart. *in l. ex libero D. hoc tit.* cuius tamen opinio communiter reprobata est, vt testatur Iul. Clar. *q.* 25. *vers. sed nunquid, & q* 64. *n.* 24. vbi tamen addit generaliter clericos nec nisi de mandato sui episcopi torquendos esse & mitius quàm laicos, licet grauius delinquant.

5 In dignitate positas. Clar. *d. q.* 64. *n.* 17. *&* 20. *ex l. decuriones. D. hoc tit.* subiiciens tamen contrarium seruari de consuetudine.

6 Quæ consuetudo seruanda est, maxime in causis criminalibus & in materia torturæ. Clar. *d. q.* 64. *n.* 19 37. *& pass.*

7 Vt scilicet non tam facile torqueantur, quàm cæteri, qui nullum habent priuilegium, & qui vt possint torqueri, sufficit minor quàm semiplena probatio, secundum glo. *in l. cum probatio. de probat.* Indicium enim sufficiens ad torturam illud est, quod plusquam simplex præsumptio est, & minus quàm semiplena probatio. Clar. *q.* 20. *n.* 1. *&* 4.

8 *Arg. l. vnic. C. vbi Senat. vel clariss.* Putat tamen Clar. *d. q.* 64. *n.* 16. non valere hanc consuetudinem, quæ admisit, vt Doctores & personæ positæ in dignitate torqueri possint. Sane ratio illa facere debet, vt tales personæ nec tam facile, nec tam grauiter torqueantur.

DEFINITIO XIV.

Qui gratiam criminis habuit à Principe, non potest in socios torqueri, quantumcunque graue sit crimen, de quo agitur.

Cui gra-

CVi gratia criminis capitalis facta est à Principe,[1] si socios criminis indicare nolit, licet de crimine grauissimo agatur, puta quod ad læsæ maiestatis diuinæ aut humanæ causam pertineat, non ideo torqueri potest. Absurdū enim sit & iniquum torqueri pro aliorum delictis eum, qui proprij gratiam meruerit,[2] nisi tot condemnationis aut habendæ quæstionis causæ concurrant, vt beneficio Principis indignus videri debeat.[3] Quod cum euenit, Principem ante omnia consuli, in eamque rem ad eum referibi oportet.[4] *Ita Senatus* in causa Antonij Bernard d'Arben, 7. Id. Iulij 1593.

1 Nec enim dubitatur, quin possit Princeps cuiuscunque criminis gratiam facere. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 59. per tot.*

2 *l. sanctimus 22. C. de pœn.* iunct. *l. vlt. C. de accusat.*

3 Puta si obrepserit vel subrepserit Principi. Clar. *ibidem num. 9.*

4 Vt *in l. si quis filio 6 §. quod tamen. D. de iniust. rupt.*

DEFINITIO XV.

Reus iam conuictus non debet torqueri.

QVoties tam apertæ sunt criminis probationes, vt de facti veritate iudex dubitare nequeat, non solum frustra, sed etiam inique faciat, si reum quæstioni & tormentis subiiciendum esse pronunciet.[1] Ita enim fiet, vt si nihil ab eo tormenta extorserint, aut absolui postea debeat, aut saltem mitius puniri, pœna ordinaria in extraordinariam commutanda,[2] tametsi probationum iam natarum auctoritas excepta sit, quod his verbis fieri solet, *sans preiudice des preuues resultantes du procés.* Nō potest enim exceptio illa facere, quin tanta rei patientia & constantia de probationum fide aliquid detrahat,[3] aut commiserationi, quæ synceræ iustitiæ comes est, aliquid adiiciat. Et tamen iniquum sit, ob id solū aut absolui, aut mitius puniri reum, quod obstinatam hominis peruicaciam tormenta non fregerint, sicut & alia ex parte inhumanum fuerit, reum, cui omnimodo capitale supplicium subeundum est, siue in tormētis crimē fateatur, siue neget, tormentis quoque subiici nulla veniæ spe recreatum.[4] *Ita tractatū est* in causa N. Velat Bellicensis, prid. Cal. Sept. 1593.

1 Iul. Clar. *q. 64. n. 7 & 8.*

2 Idem Clar. *ibid. n. 38.*

3 Vide tamen quæ scripsi *Defin. 9. supr.*

4 Ita enim fit, vt ex eodem crimine reus bis condemnari videatur, contra *l. sanctio legum 41. D. de pœn.*

DEFINITIO XVI.

Casus, in quo reus etiam sufficienter conuictus subijcitur quæstioni, nempe ad detegendos socios in atrocioribus criminibus. Et quomodo sententiæ verba hoc casu concipienda sint.

VNus tantum casus est, quo supradicta locū nō habēt. *Is est*, si alios criminis atrocissimi socios esse cōstet, sed quinam ij sint ignoretur. Tunc enim publicæ vtilitatis gratia, cuius semper & vbiq; præsertim in vindicandis criminibus rationem haberi oportet,[1] de reo habenda quæstio est, & quidem acerrima tanquam de cadauere, vt hoc ipsum sciatur, an criminis socios, & quos habuerit, non an crimen ipse admiserit? Itaq; quantumcunq; peruicax sit in negando, nihil ei proderit ad pœnam criminis ordinariam euitādam, quia non in id torquetur, vt de se fateatur. Propter quam causam sic concipi verba sententiæ aut Senatusconsulti hoc casu necesse est, *sera l'accusé appliqué à la question pour auoir la verité des complices*, non quomodo alioqui & vulgo cōcipi solent, *pour auoir la verité du fait par sa bouche, si faire se peut.* Atque ita passim tota Gallia obseruari Pragmatici Galli testātur.[2] Apud Italos longe aliter. Vix enim illi mortis pœnā irrogant, quin reus vel ore proprio crimen fassus sit, vel propter absentiam & contumaciā pro confesso sit habendus.[3] Cum tamen apud nos vel indicia ipsa, dummodo sint indubitata, sufficere queant, vt sequi possit condemnatio, etiam quæ vltimum capitis supplicium irroget.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil. l. Stichū aut Pamphilum 95. post princi. D. de solut. l. si à reo 70. §. vlt. D. de fideiussor. cum similib.*

2 Vt dixi *Defin. 12. n. vlt. supr.* vbi vide.

3 Boer. late *q. 163. n. 13. & 14.*

4 Iuxta consuetudinem illam Italorum, quam refert & laudat Bald. *ad l. 1. n. 9. & l. 2. C. de iuram. calum.* Non vt amplius constet de delicto, de quo iam satis constat, sed tantum vt reus fateatur delictum ad hoc, ne appellando possit suspendere iudicatum. Et hoc obseruant iudices Itali hoc colore quasi velint reos interrogare super sociis & complicibus, vel super aliis criminibus. Iul. Clar. *q. 64. nu. 7. & 8.* vbi tamen hoc improbat, aliter in Ducatu Mediolanensi seruari ait.

5 Scilicet cum indicia sunt & plura & indubitata. Boer. *q. 164. num. 3. 4. 5. & 6. in fin.* Alioqui condemnandus est reus mitiori pœna, vt idem ait *d. n. 6. in princ.* Attamen magis probat Iul. Clar. *q. 21. n. 3.* quod ex indiciis indubitatis possit quidem reus condemnari etiam ad pœnam corporalem, sed non ad ordinariam, nec ad mortem. Vide *Defin. 7. infra de pœn.*

DEFINITIO XVII.

Potest interdum deueniri ad torturam, prius etiam quàm constet de corpore mortuo. Maximè vero in crimine assassinatus.

PRoditum quidem est, non esse quenquam de homicidio condemnandum quantumcunque probationes vrgeant, & indubitatæ videantur, adeoque licet confessio ipsius concurrat, quin prius constet de corpore mortuo,[1] quod audiendus non sit perire volens,[2] nec desunt exempla multorū post reorum supplicia reuersorum, qui falso occisi dicebantur.[3] Sed tamen nō debet ea res facere, vt si grauissimis indiciis reus vrgeatur, eo minus quæstioni subiiciendus sit, quod de corpore mortuo nondum appareat.[4] Etsi enim is potissimum habendæ quæstionis vsus est, vt extorta per vim tormentorum confessione rei, sequatur mortis aut naturalis aut ciuilis condemnatio,[5] tamē fieri potest, vt ea reus in tormentis fateatur, ex quorum cognitione sciri possit, vbinam gentium cadauer extet, vt de corpore mortuo constare queat, nec quicquam desit ad infligendam condemnationem. Idq; indubitatum est, si de assassinatu agatur. Nam & quod magis est, sunt qui in hoc sceleris genere admittendum putent, vt quamuis de corpore trucidato non constet, perueniatur tamen ad sentētiam condemnatoriam. Non solum propter immanitatē flagitij, sed ob id etiam, quod huiusmodi hominum genus curare soleat, quantum potest, ne vsquam cadauer reperiri possit.[6] *Ita Senatus* in causa Ioannis Martinet rei parricidij, ante Cal. Mart. 1594.

1 Dixi *Defin. 8. n. 1. supr. ex* Iul. Clar. *q. 55 n. 10. & seqq. & qu. 64. n. 3.* Iunctis iis, quæ idem tractat *qu. 4.* quando dicatur constare de delicto.

2 *l. non tantum 6. in fin. D. de appellat. l. 1. §. 1. & §. Diuus Seuerus D. hoc tit. l. 1. D. de SC. Silan.*

3 Vt testatur Clar. *d. q. 55. n. 10. & 11.*

4 Puta si aliunde appareant aliqua indicia criminis, vt in casu, quem refert Clar. *d. n. 11 ante fin.* ex Chass. super *consuet. Burg. tit. Des iustices & droits d'icelles §. 5. s'il n'ha grace post num. 41.* Idem Clar. *q. 4. n. 4 vers. ego tamen.*

5 Est enim tortura præparatorium ad mortem vel naturalem vel ciuilem. Vel saltem ad pœnam corporalem. Alioqui non est procedendum ad torturam. Iul. Clar. *quæstion. 64. num. 4.*

Source : BIU Cujas

6 Vt in casu illo Chassanei & Iulij Clari, de quo diximus *nu.*4 Adde Ias. *in l. iurisiurandi. C. de testib.* Boer. *quæst.*164. *n.*10. Alex. *cons.*19. incip. *circa primum & tertium dubium, lib.*7. Videtur tamen sufficere, vt constet de corpore mortuo per famam, vt tractat Boer. ex Baldo, quem citat *d. nu.*10. Sed & in iis, quæ sunt valde difficilis probationis, sola fama criminis potest facere indicium ad torturam. Idem Clar. *q.*21. *n.*1. *vers. posset etiam.*

DEFINITIO XVIII.

Quod tempus expectari debeat, vt repetatur reus in suis confessionibus, quas fecit in tormentis.

IN tormentis confessus reus, aut quod hac parte idem est in metu ipso tormẽtorum,[1] non nisi post quatuor & viginti horas repeti debet ac interrogari, an in iisdem confessionibus & responsionibus perstare velit,[2] ne si ante interrogetur, durare adhuc tormentorum metus videatur. [3] Sinè nec longius tempus ei dandum est, ne interuertendæ veritatis, quam confessus fuerit, rationes comminiscatur.[4] *Ita Senatus* 10. Cal. Decemb. 1594.

1 Metus enim torturę tortura est, si deuentum sit ad spoliationem & ligaturam, vt dixi *Defin.6. nu.3. sup.* ex Iul. Claro *q.*64. *n.*3.

2 Iul. Clar. *d. q.*64. *n.*41. vbi tamen addit, hoc positum esse in arbitrio iudicis, qui secundum qualitatem torturæ illatæ indicabit, quanto temporis spatio præsumatur cessare dolor ac metus tormentorum. Concludit tamen permittendum esse torto, vt saltem per vnum diem vel per vnam noctem requiescat.

3 Dixi *Defin.*2. *n.*1. *sup.*

4 Qua de causa nec ducendus etiam esset ad illos carceres, in quib. sunt alij carcerati, ne ab iis persuaderetur suam confessionem reuocare, inquit Iul. Clar. *d. qu.*64. *nu.*40. Idem est, si quis torqueatur interpolatis diebus seu vicibus: quod fit, cum plura sunt contra reum indicia & vrgentia. Iul. Clar. *d. qu.*64. *nu.*33. *ante fin.* Quo casu omnes illi actus torturæ habentur pro vnica tortura: sed hoc non solet fieri, nisi in atrocissimis criminibus.

DEFINITIO XIX.

Incertitudo non semper liberat reos, qui plures accusantur de eodem crimine, cuius præsumptio par sit contra omnes, & quod ab omnibus committi potuit, sed omnes torquendi sunt.

QVod dici solet, melius esse absolui nocentem, quam innocentem damnari,[1] facit, vt quoties incertum est, quis ex plurib. reis crimen fecerit, non solum ad vltimi supplicij condemnationem perueniri non oporteat, sed nec ad habendam de hoc aut illo quæstionem. [2] Sed hoc procedit cum apparet fieri non posse, vt omnium condemnandorum iusta causa sit. [3] Alioqui si tale crimen proponatur, quod ab omnibus committi potuerit, & cuius præsumptione omnes æquè vrgeantur, habenda erit de omnibus quæstio, si aliud nihil obstet præter incertitudinem.[4] *Ita Senatus* in causa Ludouici Bochet, 6. Cal. Ianuar. 1594.

1 *l. absentem, 5. D. de pœn.*

2 Hyppol. de Marsi. *sing.*217. *incip. ter & quater.*

3 Incertitudo enim facit, vt vterque debeat absolui, cum pœna esset corporalis, secus si esset tantum pecuniaria: quia tunc melius esset vtrumq; condemnari, ne delicta maneant impunita. Sic distinguit Iul. Clar. *in pract. crim. qu.*60. *num.*31. Nempe cum delictum non potuit ab omnibus committi.

4 Iul. Clar. *in §. homicidium, nu.*37. Dixi *Defin.9. nu.*1. *sup. ad leg. Cornel. de sicar.*

DEFINITIO XX.

Fama non est sufficiens indicium ad torturam, sed fuga rei ante inquisitionem.

SOla fama non facit indicium ad habendam de reo quæstionem.[1] Nec si à cognatis, & fide dignis personis originem traxerit, multo minus, si aut incertos aut suspectos habeat auctores.[2] Grauior est ea præsumptio, quæ ex rei fuga oritur, maximè si fuga præcesserit inquisitionem. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. qu.*21. *n.*1. quia licet ad torquendum sufficiat minus, quam semiplena probatio, tamen fama est indicium valde remotum à delicto, & valde fallax, vt ibidem ait Clarus. Addens contra esse si cum fama concurrat aliquod adminiculum. Item si delictum sit valde difficilis probationis. Sed hoc ita si fama sit vel in specie de eodem delicto, de quo agitur, siue in genere, sed eiusdem mali & delicti, non aliter. Subiicit tamen purgari malam famam, si reus probet, se per triennium proximum bene vixisse & fuisse bonæ famæ.

2 Debet enim fama originem habere à personis honestis & fide dignis, nisi agatur de re turpi, debéntque testes nominare famæ auctores etiam non interrogati de eo specifice. Non tamen coguntur dicere se audiuisse à maiore parte populi, sed sufficit vt publice dici audiuerint. Debent enim scire quid sit fama. Ita Iulius Clar. *q.*6. *nu.*12. *& seqq. vsque ad* 19. vbi vide Iul. Clar. *q.*21. *n.*20. *& seqq. vsque ad* 25. vbi ait fugam, quæ sequitur inquisitionem non facere indicium ad torturam, nisi iuncta sit cum fama publica, idque in non capitalibus tantum.

DEFINITIO XXI.

Confessio facta in tormentis & ratificata extra tormenta non potest reuocari, nisi probetur erronea.

COnfessum in tormentis reum si extra tormenta non perseueret, iam diximus iterum torquendum esse, etiam nullis superuenientibus indiciis, sed ita tamen vti ne sæpius quam ter quæstio repetatur, nisi causa noua concurrat,[1] esseq; absoluendum reum post habitam ter de illo quæstionem, si non euidentissimis & indubitatis probationibus vrgeatur. [2] At si extra tormenta confessus, postea confessionem reuocare velit, non est audiendus, sed perinde condemnandus, si non probet erroneam confessionem, id est, ab alio, quam à se admissum delictum fuisse,[3] aut nisi aliqua vrgeant indicia pro reuocatione.[4] Rationem nostri illam afferũt, quoniam qui cogi potest, vt confiteatur, multo magis cogendus est, vt in confessione perseueret.[5] *Ita Senatus* in causa N. Noblet, 6. Id. April. 1595.

1 Dixi *Defin.*2. *& 5. supr.* ex Iul. Clar. *qu.*21. *n.*36. Cui adde Boer. *qu.*163. *nu.*20.

2 Potest enim nihilominus condemnari, saltem ad pœnam extraordinariam, adeoque capitalem, vt dixi *Defin.9.* ex Claro, *qu* 64. *n.*38.

3 Clar. *d. qu* 64. *nu.*44. *& qu.*55. *n.*18.

4 Boer. *qu.*165. *nu.*2. *& 3.*

5 Gram. *decis.*34. *n.*60. *& decis.*72. *num.*4. Matth. Matthesil. *singul.*55.

DEFINITIO XXII.

Confessio extraiudicialis ratificata in tormentis, item quæ facta est in tormentis, & ratificata extra tormenta sufficit ad condemnationem.

EXtra iudicium facta criminis confessio, si repetita sit in tormentis, postea retractari sine causa non potest, id est, nisi per confitentem probetur erronea.[1] Ideoq; potest ex eiusmodi confessione sequi condemnatio, licet alioqui standum non sit confessioni factę in tormentis, si non extra tormenta quoque perseueretur,[2] neque sola extraiudicialis confessio sufficiat ad probandum, sed tantum ad faciendum indicium, hactenus vt de reo quæstio habeatur. [3] Ex quo apparet quanto magis verum sit, quod proximè scripsimus, confessionem factam iudicialiter, & extra tormenta metumque, id est, post habitam quæstionem si ei confessioni cõgruat, quæ in tormentis facta est, sufficere ad cõdemnationem.

[4] Neque

[4]Neque prodesse reo, quod eam reuocet ex intervallo, si non aliquas pro se habeat probationes, aut saltem indicia probabilia.[5]Quod si ex contrario indicia aliqua contra reum faciant, nemo est qui dubitet, quin cum ipsius confessione iuncta sufficiant ad condemnationem.[6] Nec quicquam interierit, an in eadem instantia, an in causa appellationis reuocetur confessio, quæ fuit geminata. Appellatio enim extinguit duntaxat iudicatum, [7] non etiam confessiones factas in instatia. [8]*Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam nec ante torturam posset retractari, quod ad hoc vt euitaretur tortura, vt contra quosdam disputat Iul. Clar. *quæst.* 21. *nu.* 31.

2 Vt diximus *Defin. præced.* ex eodem Claro, *dict. quæst.* 21. *num.* 36.

3 Ioann. de Arnon. *sing.* 93. & 94. Clar. *d. n.* 33. & 34.

4 Dixi *Defin. præced. nu.* 3. ex Claro *qu.* 55. *n.* 18. & *qu.* 64. *nu.* 44. Quod si spontanea confessio iudicialiter facta esset, multo magis sufficeret ad condemnationem, quamuis nunquam reiterata, nec posset reuocari, nisi probato errore. Idem Clar. *quæst.* 65. *nu.* 2.

5 Ad probandum quod confessio sit erronea, vt dixi *Def. præced.*

6 Non enim hoc casu locum habet, quod tractat Boer. *q.* 165. *n. vlt.* quod si stent indicia pro & contra, non debet reus condemnari, sed absolui. Nam confessio rei non indicium sed probatio est. Vide *in pract.*

7 *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turp. l. furti*, 6. §. 1. *de his qui not. infam.*

8 Deuoluit enim litem in suo statu ad iudicem appellationis.

DEFINITIO XXIII.

Tortura facit personam testis integram, quæ alioqui non esset integra.

QVi infamis est, siue iuris siue facti infamia, adeo parum idoneus testis est in criminalibus, vt ne quidem indicium faciat ad habendam de reo quæstionem. [1] Cui similis ille est, qui se criminis sociumfatetur. Hic enim propriam sibi turpitudinem obiicit. [2] Sed tamen si quod extra tormenta testati sunt, in tormẽtis repetierint, facient indicium, quod antea non fecerant. [3] Ideoque licet nihil ad priorem testationem adiecerint, tamen quasi ex noua causa locus erit habendæ de reo quæstioni. Nec nouum est, vt testis persona quæ alioqui minus esset integra per patientiam tormentorum integra fiat. *Ita Senatus* in causa N. la Combaz, & N. de Laual, 14. Calen. Iun. 1595.

1 Quia testis infamis nullam potest fidem facere sine tortura, Iul. Clar. *in pract. crim. qu.* 25. *in princip.* Excipe casum *l. famosi*, 7. *ad leg. Iul. maiest.* Adde *l. quæsitum*, 23. *D. de testib.*

2 Clar. vbi supr. & *quæst.* 21. *n.* 11.

3 Vt ex iis videre est, quæ tractat Clar. *d. qu* 25. vbi addit aliud exemplum de teste vario & vacillãte, qui firmat dictum suum in tortura. Idem de vili persona, etsi hoc tandem relinquit arbitrio iudicis.

DEFINITIO XXIV.

Etiam senex dum ne decrepitus potest torqueri, & cum non potest torqueri, tamen terreri potest, si crimen sit ex atrocioribus.

ÆTas senilis si non decrepita quoque sit, non excusat reum à tormentis. [1]Sed facit tamen, vt moderatior de eo haberi debeat quęstio arbitrio iudicis. & talis qualis per ætatem haberi potest. Sunt. n. qui post sexagesimũ, adeoq; septuagesimum annum ferre tormenta facilius possint, quam alij quadragenarij aut quinquagenarij. Itaque habitus corporis potius, quam annorum numerus erit inspiciendus. Eo tamen casu quo torqueri senex per ætatem non potest, terreri eum nihil prohibet, si ita postulare videbitur atrocitas delicti, vtputa si de crimine falsi agatur. [3] Alioqui parum sane refert, an quis torqueatur, an ei torturæ metus inferatur. [4] *Ita Senatus* in causa N. Blanchet, & N. Barandier, 4. Id. Aug. 1595.

1 Dixi *Defin. 6. supr. ex* Iul. Clar. *q.* 64. *n.* 22.

2 Grammat. *decis.* 34. *col.* 1.

3 Cuius atrocitas quanta sit, vel ex eo apparet, quod decretum gratiosum de relaxandis carceratis omnibus, puta ob iucundum aduentum Principis, non tamen comprehendit eos qui carcerati sunt pro crimine falsi, Iul. Clar. *quæstion.* 59. *num.* 13.

4 Quia metus torturæ est tortura, vt dixi. *Defin. 6.* vbi tamen vide quomodo hoc accipiendum sit.

DEFINITIO XXV.

Tormentorum patientia purgat indicia, nisi habita sit quæstio sine præiudicio iudiciorum, quo tamen casu mutanda est pœna ordinaria in extraordinariam.

QVæstio de reo habita si nihil ille in tormentis confessus sit, purgat indicia omnia, quæ vel ex fuga vel mala fama aduersus eum vrgere poterant. [1] Ideoque licet interlocutio De habenda quæstione clausulam illam habuerit, [2] quæ vulgo adscribi solet, *sans preiudice des preuues resultantes du procés*, reo succurrẽdum est, non vt omnino absoluatur, sed vt mitius condemnetur, id est, pœna non ordinaria, sed extraordinaria. [3] Præsertim si præcedebant indicia, quæ proxime accederent ad indubitata. Vtputa si in domo eius, qui falsam monetam cudisse dicitur, reperta fuerint instrumenta ad eosvsus pertinentia. [4]Idque Senatus noster constituit in persona N. Perradin, qui bis fugerat & per contumaciam crematio nis condemnationem meruerat, [5] decennalium duntaxat triremium pœna ei irrogata.

1 Iul. Clar. *q.* 64. *n.* 38. Boer. *q.* 163. *n.* 14.

2 De qua scripsi *Defin. 9. supr.* Huius vero clausulæ potestas maior sane est ad retinendam vim probationum, quæ plenæ fuerunt, quam ad retinendam vim indiciorum, quantumuis fuerint indubitata, quoniam facilius est, vt purgentur, quam vt plenę probationes irritentur aut imminuantur. Et ita concilianda est hæc Definitio cum Definit. 9. *supr.* Iunge *Defin. 6. infr. de pœn.*

3 Secundum sententiam Iulij Clari, *d. n.* 38. etsi non semper ea vtimur, nisi ad mitigandum genus mortis, vt dixi *Defi. 6. supr.*

4 Vt in casu, de quo scripsi in *Defin. 1. supr. de fals. monet.*

5 *Ex l. 2. C. de fals. monet.*

Vulnerati assertio non facit indicium ad condemnationem, nec ad torturam, sed tantum ad inquirendum, & heredem excusandum.

SOla assertio vulnerati non solum ad condemnationem indicium non facit, sed nec ad habẽdam de reo quęstionem, adeoque nec ad citandum eum, qui dicitur vulneraſſe, sed ad hoc tantum, vt de crimine inquiratur. [1] Eoq; iure nos vti constat. Itaq; si facta inquisitione alia emergant indicia cõtra eum, quem vulnerati assertio suspectum fecit, vt citandus aut prehendendus videatur, postea vero ex innocẽtiæ probationib. appareat absolui eum debere in omnes temerariæ assertionis impensas [2] condemnandus erit. is, qui vulneratus fuit. Sed si ex vulnere decesserit, & in eadem assertione ad mortem vsq; perstiterit, securus heres est, neq; calumniatoris aut temerarij accusatoris pœnam meretur qualiscunque accusationis euẽtus futurus sit, [3] quoniam vulnerati assertio, quæ non accusaret vulneratum, heredem ipsius excusat. [4] *Ita Senatus* in causa Ioannis & Claudij Costerg. ante Non. Sept. 1595.

Source : BIU Cujas

1 Iul.Clar.*in pract.crim.q.*21.*n.*14.niſi,inquit,alia concurrant indicia.

2 Nam & ad capturam ſola vulnerati aſſertio indicium facit.Idem Clar.vbi ſupr.*n.*15. Non autem ad torturam, *ibid. num.*17.

3 *Ex l.eum quem temere,*79.*D.de iudic.*

4 Clar.*vbi ſup.num.*16. *poſt gloſ.in l.mater.C.de calumniat.* quia ſcilicet tenetur hæres vindicare necem defuncti,*tot.tit. C.de his,quæ vt indign.& de SC.Sillan. & D.eod.tit.* Vide *l.ſi quis in graui,*§.*ſi quis moriens,D.ill.tit.de SC.Sillan.*

DEFINITIO XXVII.

Confeſſio rei ſola, ſiue ſpontanea ſiue in tormentis facta ſufficit ad condemnationem ordinariam,ſi conſtet de delicto,ſecus ſi non conſtet,niſi ex ipſa confeſſione,etiamſi concurrat teſtatio eius,qui ſe dicit paſſum eſſe vim & iniuriam.

SOla rei confeſſio,licet cum eius teſtatione coniuncta, qui vim & iniuriam paſſus eſſe dicitur, non ſufficiet ad pœnam mortis ordinariam irrogãdam,ſed tantum ad extraordinariam,vt mors naturalis in ciuilem commutetur, pœna furcæ in perpetuarum triremium condemnationem. Nec aliud erit etiamſi is, qui vim & iniuriam paſſus fuit, auditus ſit tanquam teſtis, & vt loquuntur pro intereſſe publico,non tanquam accuſator. [2] Neq; enim ideo fit,vt ſit omni exceptione maior.[3] Sed hoc ita,ſi quæratur de delicto,non de perſona tantum delinquentis: prius enim eſt,vt conſtet de delicto, & quidem aliter quam ex rei confeſſione. [4] Hoc enim eſt quod diximus,non auditi perire volentem.[5] At ſi de delicto quidem conſtet, non tamen de perſona delinquentis, nemo dubitat,quin confeſſio rei nocere ipſi debeat,[6] præſertim ſi libera & ſpontanea ſit, [7] & omnibus accuſationis indiciis congruat. [8] Nam & noceret,ſi per tormentorum vim expreſſa eſſet. [9] *Ita Senatus* contra Iacobum Albine,Non.Mart.97.

1 Scilicet cum non aliter conſtat de delicto, vt ſequitur in Definitione.

2 Nam ſi accuſator fuiſſet,certum eſſet quod ei credi non oporteret, *l.qui accuſare,*4. *C.de eden.* Ne alioqui teſtis in ſua cauſa eſſe videretur, quod nemini permiſſum eſt, *l.omnibus. C.de teſtib.*

3 Tanquam qui ſe iniuriam paſſum dicat.Ideo enim prę ſumitur inimicus, nec tam zelo iuſtitiæ, quam ad propriam vindictam teſtimonium dixiſſe, vt de inimico tractat Iul. Clar.*in pract.crim.q.*14.*n.*17.

4 Iul.Clar.*in d.pract.crim.q.*55.*n.*10.

5 *l.non tantum,*6.*D.de appellat.l.*1.§.1.*&* §.*Diuus,D.de quæſtion.*

6 Etiam ad condemnationem diffinitiuam & ad pœnam ordinariam, ſcilicet cum confeſſio iudicialis eſt. Alioqui ſi extraiudicialis eſſet,non ſufficeret.Iul.Clar.*d.qu.*55.*in princip.* Intellige, niſi cum confeſſione extraiudiciali concurrant alia indicia,& veriſimilia.Capyc.*deciſ.*179.*nu.*2.vbi multos allegat.

7 Idem Clar.*q.*65.*in princ.* vbi addit,ſufficere,vt confeſſio illa ſit vnica,nec requiri vt ſit reiterata.

8 Nam ſi ex actis litis probaretur confeſſio erronea non noceret, ideoque poteſt reus probare errorem. Idem Clar.*d. qu.*55.*n.*18.

9 Dummodo in ea perſeueraſſet reus extra tormenta. Idem Clar.*q.n.*69.*n.*40.

[TIT. XXII.

DE ABOLIT.

DEFINITIO I.

De differentiis abolitionis & indulgentiæ.

INTER abolitionem & indulgentiam multum intereſt. Abolitio enim accuſationis eſt, Indulgentia delicti. Vnde eſt quod indulgentia quos liberat notat: Abolitio non item. Qui enim gratiam criminis impetrat à Principe crimen fatetur, non etiam is qui abolitionem. Quæ potiùs iniuſtitiam exprobrat accuſationis. Hinc fit vt quamuis delictorũ omnium etiam atrociſſimorum gratiam facere Princeps pro arbitrio poſſit, etiam læſæ maieſtatis ſiue diuinæ ſiue humanæ. Non tamen indiſtincte abolitio cõcedi poſſit.Excipiuntur.n.crimina læſæ maieſtatis,& peculatus,& deſertæ militiæ, non tamen falſi, quamuis ita nonnulli putauerint. Inde quoq; euenit: vt qui abolitionem impetrauit, licet non minus literas Principis ille ipſe per ſe cogatur exhibere, atque is cui gratiam criminis Princeps fecit, nec ſi per Procuratorem id facere velit, audiendus ſit.Faciliùs tamen impetrare poſſit,vt in auditorio ſecreto id fiat non in publico. Sanè etiam poſtea quàm à Senatu ſedente interrogatus eſt ex more, an eas literas impetrauerit à Principe, An veritatem Principi expoſuerit,An denique iiſſe literis iuuare velit. Ex integro tamen & amplius interrogandus eſt à Commiſſario & Recuperatore in eam rem dato. Quomodo interrogari etiam ſolet is,qui gratiam criminis à Principe impetrauit. Perindeq; ad mulctam pecuniariam condemnari poteſt arbitrio Senatus irrogandam,ſed hoc ita tamen ſi bonis & idoneis probationibus accuſatio ita fuerat inſtructa, vt de ipſius veritate aliquatenus conſtare videatur. Illud vtique diſtrictè obſeruandum eſt, vt abolitionis literæ non tantum Procuratore generali audito,quod omnino neceſſe eſt, ſed etiam vocato accuſatore priuato, ſi quis ſit examinentur. Aut tùm quoque cùm accuſator priuatus nullus eſt,tertij ius inauditi ſemper excipiatur. *Ita Senatus* in cauſa N.Ruffi,Menſe Mart.1611.

1 Vide *l.vlt.C.hoc tit.* & Iul.Clar.*in pract.crim.qu.*59.& ibi Apoſtill.*lit.e.*Cayrer.*in §.homicidium 6.n.*324.

DEFINITIO II.

Indulgentia Principis releuat reum ab onere probandi,dum ne ſit obreptitia, vel ſubreptitia.

QVi gratiam criminis impetrauit à Principe, nihil probare cogitur tanquam eorum, quæ vera expoſuit Principi,licet talia ſint ſine quibus indulgentia videri iuſta non poſſet. Sufficit enim, vt neq; obrepſerit Principi,neq; ſubrepſerit, hoc eſt,vt nihil tacuerit eorum quæ ex actis probata reperiũtur. Nihil rurſum expreſſerit ad ſe exonerandum contra quam teſtationibus probatum inueniatur. Denique facit Princeps gratiam non modò criminis,ſed etiam probationum, quæ alioquin eſſent ei neceſſariæ, qui gratiam criminis non impetraſſet. *Ita Senatus* pro Petro Girard, 8. Iunij 1612.

DEFINITIO III.

Non fatetur crimen qui à Principe impetrat aut indulgentiam criminis, aut abolitionem accuſationis.

SIcuti non intelligitur fateri crimen is,qui abolitionem accuſationis impetrauit à Principe, [1] ita neque is, qui criminis indulgentiam ſibi à Principe conceſſam profert in iudicium,eaque vtitur. [2] Solet nãq; indulgẽtia Principis peti & cõcedi quo magis liberetur

Source : BIU Cujas

liberetur reus, non vt magis oneretur.[1] Indeque videtur mos ille iudicialis fluxisse, vt post lectas quoque & publicatas in publico auditorio literas Principis, quibus indulgentia Principis contineatur, ex integro audiendus sit in vinculis literarum lator, vt in ipsius potestate sit crimé negare, si velit.[4] Sanè siue confessum sit crimen, siue probatum, per indulgentiam Principis omnino extinguitur, in eoq; maximè differt indulgentia ab abolitione quæ iudicij instantiam tantū perimit.[5] *Ita Senatus* in causa Claudij Bernard 2. Maij, 1614.

1 Cùm abolitio non sit criminis sed tantùm accusationis, vt dixi *Defin. 1. supr.*

2 Ant. Gabriel. *lib. 7. De crimin. conclu. 23. num. 15.* ita vt non possit iudex dicere volentivti gratia impetrata, fatearis prius delictum. Alioqui non vtêris illa, inquit Ægid. Bos. *in tit. de remed. ex sbl. clemen. Princip. nu. 29.* Apostil. ad Iul. Clar. *in pract. crim. q. 59. in lit. e.*

3 Sic enim argumentatur in simili Vlp. *in l. 3. §. si emancipatus D. de bon. poss. contr. tab. l. legata 14 De adim. legat.*

4 Quid enim prodesset interrogari si non liceret negare? *tot. tit. D de interrog. in iur. fac.*

5 Apostil. ad Iul. Clar. *d q. 59. in lit. e.* Carret. *in pract. crim. §. homicidium 6. n. 324.*]

TIT. XXIII.

VT INTR. CERT. TEMP. crim. quæst. termin.

DEFINITIO I.

De litium & criminalium & ciuilium abbreuiandarum nouatione.

QVERVNTVR plerique omnes, nec immerito, de litium & criminalium & ciuilium diuturnitate, quæ tanta hodie est vbique fere gentium, vt sæpissime vsu veniat eos ipsos, qui victoriam cum sumptuum quoque adiudicatione reportarunt, tam longis anfractibus vexatos, ac tot sumptibus misere fatigatos sic affici, vt lugendum sibi potius esse putent, quod bonæ alioquin litis aut instituendæ, aut suscipiendæ consilium ab initio non abiecerint, quam gratulandum, quod tanto pretio nudam victoriæ gloriam compararint. Nec dici sane potest, quam aliena sit ea res, non modo ab ipsorum litigantiū, sed à totius etiam Reipublicæ vtilitate, cum per lites fiat, vt vinculum illud publicæ concordiæ, quo præcipue salus populi & humana societas cōtinetur, vel dissoluatur penitus, vel saltem relaxetur maxime ac debilitetur. Hinc nimirum tanta ciuili legislatori cura de litibus nunc impediendis, nunc diminuendis, semper execrandis. Quanto magis mirandum lachrymisque sanguineis deflendum est, Christianam Rempublicam à veritate ipsa Sanctoque Spiritu edoctam, totius legis perfectionem in charitate, & Dei proximique dilectione consistere, eadem tamen laborare insania, vt si cum Paganorum infelicitate nostram quis conferre hac parte velit, non facile possit discernere, vtram debeat anteponere, nisi forte tanto miseriores nos esse fatendum est, quanto illis ingeniosiores & videri volumus & sumus. (Ingenio siquidem magno, sed improbo & malitioso est opus ad improbam litem, inuitis etiam legibus & magistratibus, diu frustrandam, protelandamque. Quænam enim apud nos, obsecro, vel domus vel certe familia est, quam non lis aliqua continuo, perpetuoque motu exerceat & exagitet, siue de magna re, quod ferendum facilius, siue quod indignius, & tamē frequentius est, de minima, quam nec operæ pretium sit, extra iudicium petiisse, ac sine vllo incommodo litis obtinuisse? Adeo magna putamus facimusque omnia, quæ nō alio pretio, quam immoderata, vel auiditatis vel ambitionis nostræ magnitudine æstimamus. Ac quoniá vix sperare liceat, remedio vllo fieri vnquā posse, vt litium materia radicitus euellatur, quarū scilicet altissimas radices, cæca mortalium improbitas & auaritia nimis multorum animis infixit, (nec enim tanti mali causam in Procuratores, aut Aduocatos, aut Iudices, quod à plerisque fit, detorquendam existimamus, ne quod aliquorum singulare vitium est, in vniuersi ordinis inuidiam, nō minus temere, quā iniuriosè deflectatur,) optādum saltem esset eam litigandi formam excogitari, quæ vel repugnantibus litigatoribus posset facere, vt spatiis temporum breuioribus lites concluderentur, quibus citius expeditis fierent litigantium miseriæ, tanto minores quāto breuiores, neque vero aliud legislatorum fere omnium votum fuit, sed nostri potissimū Iustiniani, qui ob eam causam, & criminalibus & ciuilibus actionib. certas metas præstitutas voluit. Criminalibus quidem biennij, ciuilibus vero triennij, vt vltra id tempus viuere prohiberētur. In quo dignū precipua obseruatione illud est, quod de criminalib. cōstituit, ne dubitare possimus, quamuis publice interfit non manere impunita delicta, magis tamē interesse non longiore lite diuexari eum, qui crimen siue vere siue falso dicitur admisisse.

Atque in criminalibus quidem non est difficile assequi quod ille voluit, vt intra biennium terminētur propter iunctā cum accusatoris solicitudine assiduam ipsius quoque rei instātiam, qui tum quoq; cum corporalem ex delicti conscientia pœnam expectat, careeris tamen tædio premitur, vt sententiā vrgeat, quam nec se effugere posse videt, non magis quam fugere, qui carcerum custodia coercetur. Quod in iis, qui ciuili actione pulsantur, non similiter euenit. Quorum sicut proprius ille mos est, vt perpetuis apertisque frustrationibus & tergiuersationibus actorem fatigando morentur litem, quod ea sola calliditate fieri posse videant, vt morentur etiam condemnationem, ita & communem illam nominis infamiam à Græcis meruerunt, vt generali, non tam epitheto, quam nomine proprio φένγοντες appellentur.

Aliquando tamen accidit, vt reus criminis, etiam reuera innocens, continuos triennij aut quadriēnij careceres patiatur, sed vix alio id vllo casu, nisi quo appellatum sit, siue per reum ipsum, siue per accusatorem ab aliqua interlocutione, de qua vbi per iudicem appellationis pronunciatum fuerit, iterum redeundū sit ad iudicē, aut si quis medius & inferior iudex appellationis fuit, rursus appellandum ad Senatum. Itaque corrigi hoc facile & emendari posse videretur, si placeret induci, vt in criminalibus causis, vel omnino prohibita esset appellatio ab interlocutoria, quæ iuris nostri ciuilis ratio & obseruatio fuit, vel permissa quidem, sed ita tamen, vt nullam vim suspensiuam haberet, liceretq; nihilominus iudici cuilibet, ad quē prima cognitio pertineret, totam litem criminalem instruere ad sententiam vsq; vel definitiuam inclusiue, vt loquuntur, vel de reo quæstioni tormentisque subiiciendo exclusiue. Quo facto causæ totius cognitio ad Senatum deuoluere tur, quem solū in huiusmodi causis appellari æquis-

Source : BIU Cujas

simum certè ac vtilissimum esset, præterquam si cui priuilegium specialiter datum probaretur, quale habet à Sereniss. Ducib. nostris Illustrissimus Dux Gebennensis, vt non ab aliis sententiis in toto Ducatus sui territorio redditis appellari possit, quã quę à consilio Gebennensi fuerint latæ. Quæ res facit, vt in causis omnibus etiam criminalibus, quę in eo Ducatu apud primos & inferiores Iudices tractãtur, secundam appellationem admitti & retineri necesse sit, quamuis cessante priuilegio, tam multis magnisque rationibus, præcipua vero in honorem sanguinis & per appanagij, vt loquuntur, speciem indulto, excludi sane potius expediret. Sicut & illud inducendum esset, vt siue bene siue male pronunciatum esset ab inferiore iudice, nunquam tamen ad eum reus à Senatu remitteretur, nisi ad executionem pœnæ, in eo loco vbi delictum admissum esset faciendam, si quando Senatus ad exemplum publicum id fieri debere arbitraretur. Præbet enim ea res in causis criminalibus ingentem materiam, non modo longioris moræ, sed etiam magis vexandi fatigandique rei.

At in causis ciuilib. quæ sicuti frequẽtiores sunt, licet minoris vt plurimum momenti, ita maiore ac certiore indigerent remedio, longe difficilius est cõmodam inuenire rationem, per quam fiat vt abbreuientur lites, totq; frustrationib. & cauillationibus, quibus passim & vbique iudicia redundant, via prę cludatur. Solent quidem iudices fere omnes, debétque hanc sibi potissimum operam iniungere, vt toto studio in hoc maxime laborent, ne lites tam longas fieri patiantur. Sed neque id in eorum arbitrio & facultate semper positum est, neq; sperandum fore, vt tale quid obtineri vnquam possit, nisi supremorum Principum, ad quorum maxime curam hæc res pertinet, auctoritas opem ferat. Et quemadmodum de Mathematicis Cornelius Tacitus scribit: *Hoc genus hominum in ciuitate nostra & semper dãnabitur, & semper retinebitur:* Ita de longioribus istis litium moris, quæ semper & ab omnib. passim iudicibus damnãtur, verendum certe est, ne non minus vere dici possit, futurum tamen, vt semper & in omnibus tribunalibus retineantur, si non per supremos Principes tanto malo, ne perpetuum sit, prospiciatur. Quanquam autem Senatus noster iam à quo primũ tempore erectus fuit in hoc vnum præcipue, nec minus sapienter quam feliciter incubuit, ab litigandi prę scripto ritu, quem si exacte litigatorum procuratores tenerent, nihil plane esset, quod prę terea desiderare in hoc genere quisquam posset, additis etiá in singulos pene dies variis Senatus consultis, prout emergens casuum necessitas, rerumq; vtilitas exigere visa est: Ipsa tamen rerum experimenta docuerunt, maiorem esse litigatorum malitiam, dicam ne an insaniam, quam vt iis omnibus quæ hucusq; tam prudenter, sancteque constituta sunt, sanari & coerceri possit: Ideoque strictioribus vinculis indigere, vt qui nec propriam verentur conscientiam, nec tanti Senatus imperia reuerentur: saltem litium quas tanto pere amant amittendarum metu constringantur, ne recusent durioribus in posterum legibus litigare, si lubricum & incertum litis voto concordiæ anteponent. Mihi certe digna res hæc persæpe visa est, de qua deberẽt cogitare ij omnes, qui & ingenio apud suos & auctoritate apud Principem polleãt. Vtrumque enim necessarium est ad rem tanti momenti & adgrediendam & perficiendam. Etsi vero non ego is sum, qui vel alterutrum istorum in me sentiam esse mediocre, quod vtrumq; maximum esse oporteret, putaui tamen faciendum, vt omnes intelligerent, si quid minus quam cæteri in rem tam vtilẽ ac necessariam conferre possem, industriam mihi & auctoritatem, non animum aut de republica bene merendi studium defuisse. Animaduerti autem præcipuas tãti huius mali causas omnino esse duas. Vnã, quod litigandi consilium plerique suscipiunt quasi necessarium, qui si ad transigendum vel compromittendum, aut inuitarent aduersarium, aut ab eo inuitarentur facile negotium sine lite deciderent. Alterã, quod qui litigant, siue agant, siue conueniantur, sic litem tractare solent, vt quasi ad eos nihil pertineat, nihilomagis à cæteris suis rebus abstrahi se patiantur, sat cito se liti ad futuros arbitrari, si ad alia interim diuertentes negotia tãdem post trimestre id faciant, quod primo ipso die, si vellent, præstare & possent & deberent: Cum tamen sicut publicis olim apud Romanos supplicationibus; ita litibus in foro tractandis, præco aliquis semper & vbique præesse meo iudicio deberet, qui assidue clamaret, *Hoc age.* Quid enim stultius, quam eum qui sic viuat, vt non aliã viuendi causam habere velle videatur, nisi vt litiget, sic tamen litigare quasi nullam, nisi posthumam sperare sententiam, & breuiorem vitam suam, quam litem esse velit? Duo igitur vice remedij ante omnia constitui, fieriq; oporteret. Primum illud, vt compromissi & transactionis prius quam litis viam tentare litigatores iuberentur: quod constitutionibus Gallicis inter agnatos, cognatosq; districte obseruari iussum, quid ni etiam inter cæteros æquissimum videri debeat, cum inter vniuersos homines natura suam constituerit cognationem, fides vero Christiana inter omnes Christianos multo maiorem. Deinde, vt quisquis litigandi votum gerere mallet, iniunctam sibi videret necessitatem de lite statim atque mota esset, non nisi tanquam de re omnium maxime seria & importuna cogitandi. Sic enim alterutrum euenire necesse esset, vt vel tardius rariusq; litigandi consilium hoc metu susciperetur, vel suscepti tam mali, sed tamẽ aliquando necessarij consilij executio citius expediretur. Nulla siquidem lis tam longa esset, quam non tertio aut quarto ad summum, ne hyperbolici videamur, sexto saltẽ mẽse finitam audiremus. Iudicum fere omnium error iste est, quod quasi misereantur litigatorum, quos litium odio terrere potius deberent, patiuntur fieri per plura, quod non quidem æque negligenter, sed tamen tanto melius & cõmodius, quanto diligẽtius posset fieri per pauciora. Crudelis ista misericordia est, quæ litigatoribus fauẽdo lites fouet. Nam quod de bello quidá olim dicebat, idipsum de lite quæ nihil nisi forense ac ciuile & domesticum bellum est, dici verissime potest, nullam esse iustam litem, nisi quæ sit necessaria. Quin tum etiam cum necessaria est, adhuc tamen iniusta fit, si non quam celerrime fieri potest conficiatur. Nec mihi vlla vnquã improbior vox visa est, quam quæ rabulis istis forensib. familiarior, litigando ius acquiri. Et tamen ita est. Pleriq; litigando ius acquirunt, qui non acquirerent si condemnati iam tum fuissent, vt oportebat cũ nullo iure litigabãt. Dilationibus, quas tam multas, tamq; superuacuas litigatorib. passim dari moris est, acceptum hoc ferri totum debet, quarum spatia & interualla quo longiora sunt, eo magis negliguntur, nec prius curãtur, quam temporis angustiæ premere incipiant, quæ proinde si premerẽt acrius, diligentiá quoq; litigatorum citius excitarent. Hæc me nimirum cogitatio impulit, cum grauissimos pleroſque viros hac de re alios aliter & sentire videre, & scribere,

Source : BIU Cujas

bere, vt quid mei quoque iudicij esset, exponerem. Cõclusi vero rem totam articulis quadraginta breuiter quidem, sed clare, ni fallor, ac distincte conceptis, & ad eum modum, qui mihi conuenientissimus visus est, nisi quod imperatiuis verbis totidẽ legum instar conscripti esse deberent, si ab eius ore ac imperio proficiscerentur, qui legis condendæ potestatem haberet & auctoritatem. Ago nimirum legislatoris Consiliarium non legislatorem. Laudabit fortasse posteritas, & sequetur ea quę temporum meorum incuria, ne dicam iniuria & infelicitas neglexerit. Iam ergo articulos istos subiiciamus.

SI QVID APVD TE POSSVM, QVISQVIS ES, O LEGISLATOR, qui lites execraris, & bono publico faues.

ARTICVLVS I.

NEMINI posthac licebit mouere litem, siue ab actione velit incipere, siue ab executione, quin ante omnia interpellauerit aduersarium de compromittendo in arbitros intra diem octauum proximum eligendos. In eamque rem nominabit ille vnum aut alterum, cuius arbitrio & pronunciationi, itemq; illius, quem aduersarius eliget, omnimodo stari oporteat. Deque ea re cõscribetur testatio per notarium, vt si aduersarius nolet compromittere, possit quandoque postea de eo constare iudici, qui eo facto, si pro actore iudicandum sibi videat, condemnare omnino debeat reum in omnes expensas litis, nulla ei relicta compensandarum aut remittẽdarum earum licentia, siue consanguinitatis & cognationis, siue difficultatis quæ in iure magna sit obtentus, siue alius color quilibet quęratur, alioqui possit ille conueniri, vt eos litis sumptus omnes de suo resarcire omnimodo teneatur. Quod si è cõtrario aduersus actorem pronũciandum sit, siue quod nullo iure egerit, siue quod reus iustas habuerit exceptiones, nullam tamen sumptuum condemnationem actor patiatur, sed hanc pœnam & iacturam ferat is, qui compromittere recusauit, nisi ex actis litis appareat, dolo malo actoris factum aliquid esse in re, quæ à die interpellationis & inchoatæ litis superuenerit: quo casu possit & debeat actor in sumptus litis perinde condemnari, ac si nulla interpellatio præcessisset. Quicquid autem illud sit, quod ad interpellationem reus respondeat, etiamsi compromittendi voluntatem & consensum prę se ferat, pro denegatione & recusatione habendum erit, si non effectu ipso declaret, paratum se esse compromittere, nominatis in eam rem ex sua parte arbitris intra diem octauum sibi præstitutum.

ART. II.

SI reus ad interpellationem respõdeat paratum se compromittere in arbitros, nec tamen de arbitrorum personis, aut de tempore, vel loco, vel qua alia arbitrij circumstantia inuicem conuenire partes possint, iudex ordinarius adeundus erit, qui auditis partibus, & ab iis exposito breuiter & summarie, in quo & qua de causa dissentiãt, decernat statim & de plano, sed ex scripto, ne dubitari de eo possit, & ita tamen, ne quam litis figuram eo nomine institui apud se patiatur, quid fieri æquum putet, si quis ex litigatoribus, aut nõ venerit ad iudicem in prima citatione, aut iudicatam à iudice arbitrij viam tenere recusauerit, perinde habendus erit, quantũ ad sumptuum litis cõdemnationem, siue vincere illũ postea contingat, siue succumbere, ac si ab initio compromittere recusasset.

ART. III.

AC ne vana sint & elusoria eiusmodi arbitria, præcedere compromissum oportebit, & quidem tale, per quod pœna cum iuramento promittatur. Ita vt nec possit pœna minor esse quarta parte eius, quod intendet actor sibi dari, vel fieri, vel restitui debere, prout ipse in scriptura compromissi rem æstimauerit, quam æstimationem ea de causa compromisso inseri necesse erit. Quo facto neutri litigantium licebit aduersus arbitrium venire, siue per appellationem, siue per reductionem ad arbitrium boni viri, siue alia denique vlla ratione, dummodo cõstet latum esse arbitrium ex forma compromissi, siue arbitri iuris electi proponantur, siue arbitri arbitratores, &, vt loquuntur, amicabiles compositores, siue ex bono & æquo, siue inique ac iniuste pronunciauerint. Qui arbitrium impugnare volet, pœnam pendere ante omnia debebit diffinitione, applicandam pro tertia parte Principi, pro tertia Hospitali, & pauperibus loci, in quo habebit domicilium is, qui cogetur soluere, & pro reliqua tertia collitigatori parato acquiescere pronunciationi. Vbi vero pœnam solutam in totum, depẽsamque fuisse apparebit ex legitimis probationum instrumentis, liberum erit ei, qui soluerit litem, & inchoare & prosequi sine metu vllius præscriptionis, sicut & sine spe vlla repetitionis pœnæ depensæ. Saluo tamen iure obtinendi expensas litis, si ex eius euentu appareat iustam illum habuisse causam litigandi & discedẽdi ab arbitrio, tanquam inique reddito. Nam si contra formam compromissi redditum probaretur, posset eo casu licite pœna repeti, debebitque iudex id decernere, ita tamen, vt neque hoc, neque alio vllo prætextu possit solutioni pœnæ mora fieri, aut satisdatio peti de pœna in hunc quandoque casum restituenda.

ART. IV.

NVlla arbitrij spe relicta, siue quod nolit reus cõpromittere, siue quod non facile litigatores in personas arbitrorũ aliasque arbitrij circumstantias velint consentire, siue denique quod alterutra pars detrectet arbitrio stare. Tum vero actori licebit offerre libellum iudici, ad quem cognitio pertinebit, si modo ad libellum adiungat acta oblati & recusati compromissi, aut sententiam, vt loquuntur, arbitramentalẽ, apochas & professiones solutę pœnæ, & alia rerum gestarum instrumenta, de quibus supra dictum est, & quæ pro rerum & negotiorum diuersitate interuenisse contigerit.

ART. V.

LIbellum illum supplicem distinctum per articulos esse oportebit, & nõ, vt imperitè Pragmatici quidam loquuntur, libellatum, sed articulatũ per Causidicum & Aduocatum in eo tribunali cognitũ & approbatum, vt cõtineat distincte ac minutatim media omnia, quæ extrema dicunt propositæ actionis. De quorum fide ac veritate iurandum habebit

Source : BIU Cujas

actor aut per se, aut per instructum procuratorem, antequam libellus per iudicem admitti possit. Idq; cum expressa in singulis articulis designatione, quo genere probationis velit ille intentionem suam probare, an per instrumenta, aut per testes, an per iusiurandum?

ART. VI.

SI per instrumenta quid probare actor volet, ea ipsa designare & exprimere iisdē articulis debebit cum die & consule, eaq; edere aduersario simul cum libello, & exemplum tam instrumentorū quā libelli & citationis dare in ipso actu citationis, vt instrui possit aduersarius, & in ius venire paratus instructusque quid ad libellum respondēdum habeat: Quam in rem collatio fiet exempli cum authentica & originali scriptura per Grapharium aut aliū Grapharij vices gerentem, qui literas citatorias subscriptione sua postea nec ante muniat, salua tamē ampliore & veriore collatione, si petat aduersarius eo tempore quo accipiet exemplum, nec ei, quam à se factam Grapharius testatus est, stare velit.

ART. VII.

SIn tales erunt articuli, vt ea probare per instrumenta & scripturas vel non possit actor, vel non velit, sed per testes, idipsum quoque in articulis testari & declarare debebit, & eodem supplici libello petere licentiam impetrandi publicandique suo tēpore monitorij, si eam probationis speciem sibi necessariam esse arbitretur.

ART. VIII.

SI deniq; nec instrumētis nec testibus intentionē suam probare possit aut velit, sed solo aduersarij sui iureiurando, æque idipsum eodem supplici libello exprimere illum oportebit, & iusiurandum exinde aduersario deferre, alioqui postea quandocunq; deferens non audietur.

ART. IX.

ATq; vt possit reus apud se suosq; aduocatos certius deliberare, an contendere debeat, an cedere, illud quoque ab actore faciendum erit, vt cum supplicem libellum iudici offeret, iungat libello responsum Aduocati sui, quo contineatur, præsuppositā facti veritate, qualis expressa est in articulis, videri actorem bonam fouere causam. Additis etiam rationibus ex iure desumptis, quas ideo specialiter & distincte exprimi oportebit, eiusdemque Aduocati, qui libello subscripserit, aut etiam alterius dūmodo similiter cogniti & approbati, fide ac subscriptione confirmari.

ART. X.

SI quid actor secus & minus, quā supra dictū est, fecerit, non tenebitur reus ad diem venire, nec eo magis poterit iudex aut debebit habere illū pro contumace, nec proinde in pœnā cōtumaciæ quicquam aduersus eum statuere, at neque actorem vllo modo ad agendum admittere, nisi edocto prius per actorem quod præscriptam formam in omnib. seruauerit. Maxime vero, quod reo etiam recusanti nō tantum libelli & citationis, sed & instrumentorum omnium in libello narratorum exemplum reliquerit. In quo si quid vel minimum peccatum & omissum sit noua citatione opus erit, ac si neque libelli, neque citationis exemplum datum fuisset.

ART. XI.

ET quia in iis litibus, quas ab executione incipere moris est, nō idem seruari potest, quarum tamen cito expediendarum maior videtur subesse necessitas, quam cæterarum, necessaria erit in posterū acturo cuilibet oblatio libelli, ne quid ex supradictorum obseruatione remittatur, salua tamen licentia petendi per libellum vt executio permittatur. Quod vtique permittendum erit à iudice si competens ille sit, qui aditus fuerit, idque in casibus illis omnibus, in quibus hucusque receptum est, vt possit incipi ab executione, siue ex literis generalibus, quas de debitis, vel manus munitę vocant, siue ex aliis præcisam coactionem imperantibus, nil obstāte intercessione aut appellatione quacunque, & eius tamen iure saluo, sicut ante obseruabatur. Aut si mælit actor literas illas de debitis, aut manus munitæ, aut alias huiusmodi præcisas impetrare, quæ à Graphario & actorum Magistro, nullo etiam libello aut iudicis decreto interueniente, concedi solent, & ab earum executione incipere, liberum quidē illi erit hoc facere, sed ita tamē, vt si qua intercessio vel appellatio emerget, cogēdus sit offerre libellum, & omnia supra dicta obseruare, priusquam vllum ex eiusmodi executione fructum reportare possit aut admitti ad litem vlterius prosequendam, manente tamen Principis, &, vt aiunt, iustitiæ non actoris manu munita, quousque vel per aduersarij vocati comparitionem vel aliter constet iudici, rite satisfactum in omnibus per actorem. Quo demum tempore permittendum ei erit, vt fructum executionis pleniſſimum consequatur.

ART. XII.

EXcipiendæ tamen sunt executiones, quas fieri necesse erit pro debitis aut fiscalibus, aut alia de causa ad Principis vel etiam Reipub. vtilitatem pertinentibus, in quibus nihil innouādum erit, sed obseruanda ea omnia, quæ edictis, statutis, & Senatusconsultis in eam rem factis continentur.

ART. XIII.

POstquā actor supradictis omnibus satisfecerit, de quo docere debebit per productionē à se faciendam in manibus Grapharij in actu ipso præsentationis, tenebitur similiter reus comparendo ad dictam diem aut saltem intra tempora constituta respondere ad omnia contenta in libello cū iuramento per eum præstādo personaliter aut per procuratorem instructum distincte, articulatim, & cathegorice per confessionem aut negationem simplicem & absolutam, itavt non liceat ei libellū negare in solle & confuse. Nec si omnia prorsus in eo contenta negare vellet, & addere quod plerique addunt. *per singulos articulos.* Sed omnino teneatur responsionē suā siue cōfessoriam, siue negatoriam inferere ad pedē, vt loquuntur, cuiusq; articuli, nō etiam per scripturam separatam: neq; rursus admittantur posthac respōsiones, quales in hunc vsq; diem frequentatas vidimus, *Refert se ad ea, quæ ex parte sua, Aliàs negat:* aut *Confitetur non ad fines prætensos*, aut etiā, *negat ad fines prætensos.* Omnes enim huiusmodi prætensiones reiiciendæ sunt tanquam captiosæ, sicut & eæ, per quas is, qui respondet, refert se ad instrumenta per aduersarium producta, sed cum hac cōditione, si de iis debite appareat & citra approbationē, deniq; omnes, quæ nec confessionem nec negationem simplicem, absolutam, & cathegoricam continebunt, præterquam si quod deductum erit in articulū, tale sit, vt ab aduersario ignorari probabiliter possit. Quo casu sufficiet, vt qui respondet, iuret à se ignorari, & tanquam ignoratum neget, nisi is, qui articulos cōscripsit,

pſit,inſtrumenta etiã ediderit,per quę idipſum probare intendat.Tunc enim ſimiliter confitendum id erit,aut negandum abſolute & cathegorice.

ART. XIV.

SEd & tenebitur reus in actu ipſo ſuæ cõparitionis,&,vt loquũtur,præſentationis obiicere quicquid obiiciẽdum habebit aduerſus inſtrumẽta deducta productaque per libellum actoris,&quorum exemplũ iam habuerit in ipſa citatione, nec ei vlla etiam petenti danda erit in hãc rem dilatio, ideoq; ne quid præcipitanter fiat nõ pauciores quam octo dies inter citationem & comparitionem intercedere oportebit.Alioqui dies quaſi per prȩcipitationẽ dicta negligi impune poterit,non minus quam ſi in craſtinum diem ad comparẽdum in alio loco dicta eſſet, neq; iudici licebit aliquam eiuſmodi citationis rationem habere,ſicuti nec ab ea prouocare neceſſe habebit reus:excipiuntur tamen eę citationes, quas ex communi vtriuſque partis conſenſu in breuiorem diem ex compacto factas eſſe apparebit ex ipſo citationis inſtrumento, quo hoc ipſum exprimendum erit,ſi quando accidat, ſub pœna falſi cõtra executorem,ſi ſecus ſaxit,declaranda.

ART. XV.

SI tamen reus non tam cito de iuribus ſuis inſtrui poſſit,vt ad dictã diem habeat in prõptu, quod aduerſus actoris inſtrumenta obiiciat, aut quod ad ſingulos libelli ab aduerſario dati articulos diſtincte,cathegorice & articulatim reſpondeat, non erit cogendus vt ad dictam diem compareat, aut intra ſequens triduum,ſed ſatisfeciſſe videbitur, ſi intra proximos alios octo dies paruerit,ita vt interim pro contumace neque haberi poſſit,neque condemnari.Habebit igitur liberos& integros quindecim dies ad comparendum, vt interim ac toto illo medio tẽpore poſſit de iure ſuo deliberare, inſtrumenta ſua perquirere,denique Aduocatos conſulere. Quibus elapſis diebus quindecim,ſi non compareat,tum demum cõtumacia eius notabitur,& poſt triduũ proximum àGraphario publicabitur,vt ſubinde contra eum obſeruentur cætera omnia,quæ aduerſus contumaces obſeruari ſolent.

ART. XVI.

QVod ſi reus adſit quidẽ ad dictã diem aut intra ea tẽpora,quorum obſeruatio cõtumaciã impediat,ſed tamen alleget iureq;non habere ſe ea inſtrumẽta, quibus cauſam ſuã iuuari poſſe credat, nec dolo deſiiſſe habere, nec facilem eſſe ſibi habẽdorum eorum facultatẽ,ſiue quod ſubtracta ea fuerint & deperdita,ſiue ita occultata, vt ſine monitorij publicatione recuperari nequeãt,ſiue quod eorũ perquiſitio extra prouinciam facienda ſit,licebit iudici competentem aliquam dilationem, ſi petatur, dare,æſtimata locorũ,in quibus inſtrumẽta eſſe dicentur,diſtantia aliiſque facti circumſtãtiis pro perſonarum,rerum ac temporũ varietate,ſed ita tamẽ, vt aliam dilationem ſiue ex eadem, ſiue ex qua alia cauſa iterũ petendi,aut ſi petatur indulgendi facultas nulla ſuperſit,ſaluo tamẽ beneficio reſtitutionis in integrum per literas Cancellariæ implorando, ſi qua Cancellario vel ſigillorum magiſtro iuſta cauſa eſſe videbitur propter quam debeat concedi.

ART. XVII.

ILlud quoque faciendum reus habebit,vt poſteaquam ad actoris libellũ reſponderit & inſtrumẽta per eum producta impugnauerit,alleget quæcũque in contrarium pro ſe facere exiſtimauit,omneſque ſuas exceptiones quaſcunque habet,declinatorias,dilatorias & peremptorias cõgerat & opponat, ſed diſtincte quoque & articulatim, & minutatim, nec ſatis ſibi eſſe putet conteſtationem facere generalem, qualis fieri ſolet oppoſitis in globo & in genere vulgaribus exceptionibus iuris carentiæ,vt loquuntur,incompetentiæ actionis,Malè agis,tua nõ intereſt,& aliis huiuſmodi. Talibus enim exceptionibus nõ niſi generaliter oppoſitis,nullam ea rũ rationem habere iudex debebit.At neq; illarum, quæ in ſpecie ac nominatim oppoſitæ fuerint,puta præſcriptionis,diſcuſſionis & ſimilium, ſiue dilatoriæ, ſiue declinatoriæ,ſiue denique peremptoriæ proponantur, ſi non earum quoque media & extrema eodem actu cõteſtationis ſpecificè deducta ſint,& per articulos,cum deſignatione & productione inſtrumentorum, quibus intentionem ſuam tueri eaſque exceptiones probare reus volet, idq; per ſcripturas ab Aduocato dictatas & ſubſcriptas, interueniente etiam producentis rei iureiurando. Itemque declaratione ſpecifica per ſingulos articulos quid, quo probationis genere probaturus ſit,an per inſtrumẽta,an per teſtes,an per ipſius actoris iuſiurandum.

ART. XVIII.

DEbebit etiam reus eodem ipſo die actuque ſuę comparitionis exhibere conſultationẽ reſponſumque Aduocati ſui cum eius ſubſcriptione, quo reſponſo continebitur, præſuppoſita facti veritate, qualis reſponſionibus& poſitionibus rei cõtinetur, iuſtam à reo foueri cauſam iuſtaſq; eſſe exceptiones ab eo allegatas,idque rationibus ex iure ſumptis & eo reſponſo ampliſſime declaratis, quomodo fieri ſolet per iuris,vt vocant,informationes.

ART. XIX.

EIuſque reſponſi exemplum dandum erit actori à reo,itemque iurium à reo productorum, quomodo ex parte actoris fieri &obſeruari debere ſupra diximus. Itaque facienda erit collatio eius exempli cum authenticis inſtrumentis preſente actore aut ipſius procuratore per Grapharium,ad cuius officiũ pertinebit,vt in acta & teſtationem referat, ita rem geſtam eſſe,vt de eo conſtare poſſit tam ex actu cõparitionis, quam ex ipſius exempli ſubnotatione.

ART. XX.

HÆc vbi reus impleuerit,actoris partes erũt, vt nulla expectata iudicis interlocutione adſtringat ſe apud acta ad reſpondendum & defendẽdum allegationibus & exceptionibus rei omnibus, itemque ad quicquid voluerit exAduocati ſui cõſilio addendũ prioribus articulis & poſitionibus in libello contentis omnia diſtincte,minutatim, & cum iuramento per ſe aut per procuratorẽ ſpecialiter inſtructum, ne quis facto procuratoris per in integrũ reſtitutionem improbando locus relinquatur,idq; intra decimumquintũ diem proximum præciſe ac ſine ſpe alterius dilationis,niſi beneficio Principis per literas Cancellariæ in eam rem concedendas,ſi qua iuſta reſtitutionis cauſa ſubeſſe vidẽtur,quẽadmodum circa perſonam rei ſupra dictum eſt.

ART. XXI.

IIſdem penitus obſeruandisquantũ ad additiones, quę obſeruãda diximus circa primos articulos in libello comprehenſos,in eo preſertim,quod dictum eſt de faciẽda per eum declaratione, quos articulos velit probare per teſtes,quoſnam per inſtrumenta

Source : BIU Cujas

quos deniq; per aduersarij iusiurandum, itéq; de designandis & edendis cum die & Consule, instrumétis, quibus volet ille niti pro articulorum probatione in additionibus contentorum.

ART. XXII.

SImiliter facta rea copia tam scripturarum, quæ additiones actoris continebunt, quam instrumétorum in iis designatorum, tenebitur ille ex Aduocati sui consilio additionum articulis respõdere articulatim, distinctè, ac adhibito iureiurando, per se aut per procuratorem instructum, eademque manu additiones quoque suas proferre cum eadem obseruatione, quam in persona actoris necessariam diximus, intra similem dilationẽ pręcisam & perempto riam dierum quindecim, sub eadẽ tamen exceptione, si non iusta aliqua causa sit, propter quam beneficio restitutionis in integrum aliam ei dilationem dari ex principali rescripto, non aliter oporteat.

ART. XXIII.

NEque vero necesse erit in posterum comminationem aut declarationẽ vllam pręcedere, quę satisfaciendi viam præcludat ei ex litigatoribus, qui ex parte sua non satisfecerit intra tempora præstituta, sed habẽdi erunt articuli, qui secus ac supradictũ est propositi fuerint, pro reiectis, qui vero non eo, quo dictum est, modo contestati fuerint pro confessis, instrumenta etiam, quę suo tempore non fuerint iuxta præscriptam formam impugnata, pro bonis & authenticis. E contrario autem ea, quæ non fuerint designata per diem & Consulem, nec producta, aut quorum exemplum nullum aduersario datum probabitur, pro nullis & reiectis, ita vt nullam prorsus eorum rationem habere iudex debeat in iudicando, non magis quam si super vnoquoque istorum specialiter facta esset interlocutio, quæ transiisset in rem iudicatam.

ART. XXIV.

POrro non nisi semel additiones fient, præterquã si in rei additionib. aliquid esset, quod actori materiam & occasionem secundarum daret. Ac similiter in secundis additionibus actoris aliquid, quod à reo vicissim secundas extorquere deberet, eadem tamen forma in posterioribus additionibus seruanda, quæ in prioribus, hoc etiam districte obseruãdo, ne qua ex causa vel ex prætextu quolibet, liceat sæpius quam bis additiones dare, aut quartas scripturas edere, antequam admissi sint articuli ad probãdum, ne quidem beneficio Principis & restitutionis in integrum in eam rem implorato.

ART. XXV.

LApsis quindecim illis diebus intra quos respõdendum fuerit vltimis additionibus, siue satisfactum fuerit, siue non, illud districte obseruari oportebit, vt ante omnia litigatores in eum locũ veniãt, vbi solent summarie per procuratores expediri ea, quæ ad litium instructionem pertinent, (*par quetum* nostri vulgo vocãt) ibique conueniant intra triduũ prœcise proximum per se aut per procuratorem instructum de veritate articulorum hinc inde contestatorum & negatorum, quorum probabilem ignorantiam neuter litigantium possit obtendere, vt si quid antea per errorem non etiã dolo malo negatũ fuerit, quod fateri oportuerat, locus sit pœnitentię in id vsque tempus. Fiet autẽ conuentio sub pœna quinquaginta librarum fisco applicanda, itemq; calumniæ contra eum ex litigatoribus, qui per calumniam & dolo malo quid affirmasse vel negasse comperietur, ita vt nullum eiusmodi pœnæ periudicem dissimulandæ aut moderandæ arbitrium, aut aduersario, aut ipsi etiam iudici supersit, sed omnimodo infligi eam & irrogari necesse sit per sententiam quandocunque secuturam: alioquin si hoc à iudice siue consulto, siue per imprudentiam omissum sit, sententia ipso iure sit nulla, & eo nullitatis genere, quod præcipuo quodam iure faciat, vt neque ab ea necesse sit appellare. Nec eo minus tamen poterit, imo debebit iudex grauiorem mulctam calumniatori dicere, si calumniæ grauitas & personarum qualitas, aliæque facti circumstantiæ ita exigere videantur.

ART. XXVI.

QVod si negatiua sit conuẽtio perseuerantẽ vtroque litigatore in eo, quod antea vel affirmauerat vel negauerat, & nihilominus pars alterutra contendat posse litẽ in eo statu terminari siue ex scripto, siue causa in auditorio perorata, idque sub pœna decem librarum & sumptuum pro interlocutione faciendorum, tenebitur pars aduersa consentire, vt vel ad causam primo quoq; die in auditorio perorandam, vel ad litis acta ex scripto intra proximum præcise triduum exhibenda partes remittantur, ac si nulla inter litigatores facti quæstio superesset, vt intra subsequens triduũ possit iudex ius reddere siue interloquendo, siue definiendo negotium, prout ex statu litis faciendum esse arbitratur. Neq; vero in posterum dabitur à iudice vlla dilatio, nec si procuratores consentiant, nisi ipsorum quoque litigatorum cõsensus accedat ad corrigẽdas actiones, salua Aduocatis licentia corrigendi scripturas, &, vt loquuntur, regiſtrum audiẽtiarij, si quid ille minus diligenter aut fideliter exceperit, nisi malint litigatores integras plenasque actiones ab Aduocatis suis dictari subscribique. Quod vtique liberum iis esse debebit, dum intra triduum supradictum fiat, intra quod acta litis iudici edenda esse diximus, & ita, vt non possit hoc prætextu longior fieri mora iudicato, nec replicationes vllæ adferri nisi quas proferre litigatores possint intra proximum aliud triduum, vt proinde sex aut ad summum septem diebus totum corrigẽdarum actionum spatium omnimodo concludatur, in eamque rem permittendum erit litigatoribus eorumque procuratoribus, vt mutuas correctiones videant in manibus Grapharij, earumque exempla, si velint, à Graphario accipiant, originalibus scripturis penes Grapharium perpetuo remanentibus. Nec vlla longiore dilatione ad respondendum aut replicandum vel petenda vel indulgenda, si non, vt iam dictum est, litigatorum non modo procuratores, sed etiam personæ ipsæ consentiant.

ART. XXVII.

SIn è contrario litigatores cõsentiant eum esse litis statum, vt propter negatiuã illam, de qua diximus, conuentionem, quomodo loquuntur, iudicari res non possit ante, quam auditi sint testes super articulis negatis, extrahendi erunt intra triduum articuli, super quibus testes audiri oporteat. Ita tamẽ, vt coniungantur omnes articuli, qui ad eiusdem facti substantiam pertinere videbuntur, nec nisi pro vno computentur.

ART. XXVIII.

QVod si duo tãtum aut ad summũ tres articuli fuerint, super quibus testes interrogandi sint,

vno

Source : BIU Cujas

vno ſcilicet pro iis omnibus, qui ſimul iungendi erunt, vt diximus, computato, curare debebit is, qui teſtib. vti volet, vt eos producat & exhibeat iudici, ſummarie nimirum interrogandos & audiendos ad eam ipſam diem & horam quam iudex præſcripſerit, & quam intra proximum diem octauum prę ſcribere iudex debebat: ad quam diem & horam nulla alia admonitione præcedente, niſi quæ fiat per decretum iudicis procuratori ſignificatum, tenebitur pars adeſſe ad videndum iurare teſtes, eoſq; reprobandum vel à veſtigio ſi poſſit, vel ſaltem intra tres dies proximos, quibus prę teritis, non liceat amplius eos reprobare, niſi eo reprobationis genere, quod probari ſtatim poſſit per inſtrumenta vel per acta iudicialia, puta per ſententiam contra aliquem ex teſtibus latam, quæ irroget notam infamiæ.

ART. XXIX.

SI ad dictam diem & horam aduerſarius non aderit, hoc ipſo quaſi ex peremptorio edicto citatus pro contumace habebitur, & conſequenter pro præſente, vt quamuis reuera ſit abſens, nihilominus poſſint teſtes interrogari, eorumq; dicta in teſtationem ſcriptumque redigi ex fide, & vt fieri oportet.

ART. XXX.

SEd & inferioribus iudicibus licebit audire teſtes pro tribunali & in ipſo auditorio, ſi de re leuiori agatur, quæ minori ſolemnitate expediri poſſe credatur, aut ſi malint, poterunt idipſum facere in priuatis ædibus, ſed ita tamen vt eo ipſo die, qui dictus fuit, audiantur, nec in craſtinum diem remittantur, vt neq; is, qui teſtes producit, oneretur ſuperuacuis ſumptibus, neque teſtes ipſi vllo incommodo afficiantur, vtique ſubornationi & corruptioni, quæ interim fieri poſſet, via omnis præcludatur.

ART. XXXI.

AT ſi teſtes non ita commode in ius venire poſſint ſiue propter locorũ diſtantiam, ſiue quod valetudine impediantur, ſiue deniq; quod tã multi ſint probãdi articuli, vt tã ſummarie audiri eos non expediat, deputandus erit vel grapharius, vel actuarius, vel alius in eam rẽ aut à iudice, aut à litigatoribus ipſis nominandus, qui eos in loco illo, qui commodior videbitur audiat, niſi aliqua ex cauſa iudex eam ſibi prouinciam reſeruãdam putet. Is porro ad quem probãdi onus ſpectabit, teſtationes clauſas & commiſſarij, vt vocant, ſigillo munitas proferre omnimodo cogetur intra diem quintum decimũ præciſe ac peremptorie, prę terquã ſi diſtantia locorum faceret, vt lõgior dilatio arbitrio iudicis danda videretur, nulla alioqui in poſterum danda dilationis prorogatione, ſed tantum licentia futura ei, qui non ſatisfecit, vt probet dilationis tẽpora fruſtra elapſa eſſe facto & tergiuerſatione aduerſarij, aut inopinato aliquo caſu digno, cuius ratio habeatur: quibus tantum caſibus perinde habebitur, ac ſi dilationis tẽpora nondũ effluxiſſent. Cæterũ poſt effluxa dilationis tẽpora vtriq; parti cõmunia, neutri poſtea licebit auditioné teſtiũ vrgere, niſi beneficio reſcripti principalis, cui locus eſſe poterit ad prorogandam dilationem, ſed ſemel tantum, & ita demum ſi iuſta aliqua & magna interueniat cauſa, quæ id ſuadeat, & de qua in promptu conſtet idonee non aliter.

ART. XXXII.

ERunt autem dicta teſtium excipienda & ſcribenda ſeparatim, præſente & adſiſtente illo, quem *Adiunctum* appellamus, nominato, exhibito & acceptato: aut ſi hoc fieri nequeat, per iudicẽ ipſum ſtatim & eadem ipſa hora nominando ex officio, ita vt nulla ex eo teſtationibus conſcribendis mora fiat. Hoc etiam omnino & præcipue obſeruando, vt ei contra quem productio teſtium facta erit non liceat adire teſtes, eoſque ſiue per interpoſitam perſonam alloqui, aut aliter directo vel indirecto cum iis quicquam tractare, ex quo producti & nominati fuerint in id vſq; tempus quo interrogati ſint & auditi, alioqui omnimodo cauſa cadat is, qui cum nominatis & productis ab aduerſario teſtibus vel minimum colloquij aut negotiationis commercium habuiſſe probabitur.

ART. XXXIII.

NOn admittentur nullitates contra teſtationes, niſi quarum probatio integra colligi poſſit ex ſola inſpectione actorum, idq; intra octo dies proximos ab eo die numerandos, quo teſtationes productæ fuerint, de quarum nullitate tractabitur. Ideoq; nec vlla in poſterum danda erit dilatio ad nullitates obiiciendas, aut ad reprobandos teſtes, ſed ipſo iure præcluſa erit litigatoribus via, niſi intra tempus ſupra præſtitutũ ſatisfecerit, & perinde lis habebitur, ac ſi cõcluſum eſſet in cauſa, ex quo tempore octauus ille dies præterierit, intra quem diximus allegari debuiſſe nullitates. Tametſi de eo iudex interlocutus proponatur. Proinde licebit ei ex litigatoribus, qui fuerit diligentior, litis acta & inſtrumenta ſua penes Grapharium producere ex inuentario, vt loquuntur, ratiocinato, cum eo tamen vt à ſe factam productionem curet intimari procuratori aduerſarij, vt viciſſim ille ex parte ſua producat ſi ſua intereſſe arbitretur, & quidem intra triduum proximum præciſe, quo elapſo neceſſitas incumbet iudici ferendæ ſententiæ ſuper actis ab altera tantum parte productis, nulla vel interlocutione, quæ producendi facultatem præcludat, aut præcluſam declaret, vel libelli oblatione in eam rem expectanda. Nam neque dilatio vlla in poſterum danda erit, quæ dari ſolebat antea ad producẽdum, impugnandum & ſaluandum.

ART. XXXIV.

POterunt tamen litigatores hinc inde ſcribere, quicquid videbitur intra illud ipſum octiduũ, quod ſupra diximus præſtitutum eſſe ad opponendas teſtationum nullitates, eoq; caſu mutuam ſcripturarum editionem ſibi inuicem facere litigatores debebunt, vt ad eas viciſſim quoq; poſſint reſpondere, dum id fiat intra ſequentem octauum diem præciſe ac peremptorie, niſi quod ſi præterea velint informationes iuris cõſcribere ad partem, vt aiunt, id vtique licebit eis, citra litis tamen decidendæ retardationem.

ART. XXXV.

AC quia quotidiano vſu rerum forenſium compertum eſt, nihil eſſe periculoſius, quam ſi litium euentus teſtium fidei, aut potius perfidiæ committatur, obſeruandum erit, ne per teſtes probari poſſint ea, quæ ſiue à litigatoribus ipſis, ſiue ab eorum auctoribus poſthac dicta factaque allegabuntur, ſiue cõuentiones ſint, ſiue interpellationes, aut quid aliud huius generis, ſed erunt iſta omnia probanda omnimodo per ſcripturam & per acta, quantacunque aut quantulacunq; ſit ea ſumma, de qua tractabitur, niſi de re ageretur geſta eo loco vel tempore, vt inſtrumentum de ea ſcribi nullum potuiſſet.

Source : BIU Cujas

ART. XXXVI.

PRoductis ad iudicandum actis litis, &, vt loquuntur, distributis, tenebuntur iudices inferiores sententiam ferre ac pronũciare intra sequentem diem octauum, siue diffinitiua illa sit, siue interlocutoria, prout religio iudicantis & litis status dictauerit. Curare tamen debebunt quantum fieri poterit, ac nisi rei subiectæ materia repugnabit, vt diffinitiuam potius quam interlocutoriam ferant saltem subiecta illa clausula, *alio non apparente*, & *in summa* abstineant ab interlocutionibus, quantum per conscientiam & æquitatem licebit.

ART. XXXVII.

SEntentia vbi erit pronunciata, si non sit ab ea prouocatum, mandari debebit executioni intra quindecim dies ab eo tempore numerandos, quo trãsierit in rem iudicatam, si victor vrgeat, nisi quis tertius velit intercedere, quo casu tenebitur ille docere in prompta de suo iure ac titulo, ex quo possidet suæq; intercessionis media & rationes proponere distincte, minutatim, & ex consilio Aduocati intra sequens triduum, vt intra proximum octauum diem possint litigatores remitti ad causam in publico auditorio perorandam, atque ita lis noua, cui ea intercessio causam dederit vel finiatur statim vel per iudicis interlocutionem in eum statum disponatur, qui negotio magis conuenire videbitur, si reus per suam siue tergiuersationem, siue negligentiam differat cognitionem, statim mandabitur executioni sententia in eius præiudicium. Saluo tamen ei iure prospiciendi sibi per actionem, quando & prout æquius melius arbitrabitur. Si vero appellatũ sit à sententia, debebit appellans introducere appellationem, eamq; aduersario intimare intra quindecim dies proximos, à die interpositæ appellationis computandos, si ad alium superiorem iudicem quam ad Senatum aut ad Rationalium Curiam appellatio deuoluatur, alioqui si Senatus appellatus sit aut Curia Rationalium, fiet ea introductio & intimatio intra mensem, quo elapso si id factum non sit, pronũciabitur appellatio deserta, nec aduersus eam desertionem dari poterit restitutio in integrum, ne quidem ex rescripto Principis, non magis quam si iam citatus esset ad litem de desertione tractãdam. Præterquam si per scripturam constaret de tractatu habito ad transigendum durante illo tempore, quo potuit introduci appellatio, dũmodo per eam scripturam conuenerit expressim, ne tempora introducendæ & prosequendæ appellationis interim currant, alioqui solus transactionis tractatus etiam per scripturam probatus impedire non possit, ne appellatio deserta pronuncietur.

ART. XXXVIII.

IN appellatione introducenda debebit appellans per libellum ipsum appellatorium omnes, quas se habere iustas putat appellandi causas, quæ vulgo grauamina vocant, exponere clare, distincte, ac minutatim, itemq; si quos nouos articulos proponendos habeat, eos proponere, deque ipsorum veritate iurare apud iudicem per se aut per instructum procuratorem, qui pro eo libellum offeret: ideoque nec ab alio, quã à Doctore & Aduocato dictari subscribique poterit libellus appellatorius, vt præterea possit continere rationes omnes iuris, quibus velit appellans suam appellationem instruere & iudicatum impugnare, alioqui neque libellus appellatorius, neque appellatio ipsa vllo modo admittatur.

Quod si is, contra quem appellatum est, literas anticipatorias impetret, vt appellationi nondum introductæ obuiam eat, tenebitur appellãs, cum ad diem sibi dictam in ius veniet, eo ipso die & actu comparitionis causas suæ appellationis reddere ex consilio Aduocati, scripturaq; ab Aduocato dictatas & subscriptas ab eo ipso die edere, omnia deniq; illa facere, quæ proxime diximus per libellum appellatorium fieri oportere, ne alioqui nullus ei ad prosequendam appellationem locus relinquatur.

ART. XXXIX.

POstquam vero appellans ex parte sua satisfecerit, debebit appellatus ad causas appellationis & ad articulos appellantis similiter cum iuramento & respondere, & si quid ille vicissim proponẽdum habeat proponere intra proximos octo dies, & intra proximos octo alios dies replicabit appellãs, si quid habeat replicandum, duplicabit vero appellatus, si hoc quoque necessarium arbitretur intra alios octo dies præcise ac peremptoriè, quibus elapsis, nulla omnino litigatoribus scribendi amplius aut *litis* appellatoriæ quaqua ratione in longius tempus protrahendæ ratio superstit, sed lis concluſa, & in eo statu iudicanda sit per iudicem appellationis. Eodem prorsus modo, quem supra diximus obseruandum esse in causis primarum instantiarum decidendis: Poterunt tamen litigatores per Aduocatos suos iuris informationes scribere si velint, sed ita, ne qua eo prætextu terminandæ liti appellatoriæ mora fiat.

ART. XL.

QVemadmodum, etsi quos articulos nouos in causa appellationis deductos esse contingeret, eadem omnia de iis contestandis & probandis seruanda erunt, quæ nos in superioribus obseruanda diximus circa articulos in prima *instantia* deductos, itemque si qua noua instrumenta *in causa* appellationis prolata sint, quæ non fuerant producta in prima instantia.

In reliquis omnibus, siue ad primam, siue ad secundam, siue ad tertiam instantiam pertinentibus, seruabuntur districtè & ad vnguem ea omnia, quæ tam vetere quam nouo Senatus nostri stylo prudentissime sanctissimèque sunt constituta.

TIT. XXIV.
DE CALVMNIATOR.

DEFINITIO I.

Is, qui per calumniam suam coniecit alium in manifestum vitæ periculum, capitali supplicio dignus est, nisi spontanea calumniæ confessio mitiorem pœnam suadeat.

TItius reum perduellionis[1] detulerat Mæuium, & fecerat vt quæstioni Mæuius subiiceretur.[2] Cum Mæuius in innocentiæ suæ defensione constantissimè perstitisset, Titius cõscientia motus palam & in iudicio professus fuerat, institutam falso & per calumniam à se accusationem: hoc tamen addito, quod ab inimicis Mæuij persuasus fuisset, vt Mæuium accusaret. Et ob eam causam quæstioni[3] quoque addictus ipse propter mendacium[4] in eo ipso perseuerauerat vt calumniatorem se fateretur.

[1] Iussus ante habitam quæstionem eos prodere, per quos probaret quando & à quibus ad calumnian-

dum

dum impulsus esset, [5] dixerat, nullam probandi rationem superesse, propterea quod ij omnes, per quos id antea probari potuisset, bello perierant, quærebatur quæ pœna puniendus esset propter calumniam? Constabat enim pœnam esse extraordinariam pro admissi, vt lex ait, qualitate. [6] Atqui admissum hic tale erat, propter quod non solum quæstioni deditus fuerat Mæuius, sed etiam capitalis supplicij perpetuæque nominis infamiæ periculo expositus, [7] si quid forte ab eo contra veritatem vis tormentorum expressisset, vt sunt plerique in tormentis impatientissimi. [8] Quamobrem in ea plerique erant opinione vt calumniatorem hunc pœna capitis afficiendum esse dicerent: [9] nam & falsum testem in causa criminali, ex qua sequi possit mortis condemnatio, morte quoque mulctandum esse placuit, [10] vt affectus puniatur, quomodo in grauioribus huiusmodi causis solet obseruari, licet non sequatur effectus. [11] Alij mitius agendum putabant, non solum quod ipse quoque tormenta propter variationem perpessus fuisset, sed etiam quod propriam calumniam vltro detexisset, ac ingenuè professus esset. Est namque & in delictis ad pœnam leuandam erranti medicina confessio: [12] item, quod constaret exustum oppidum, belloq; peremptos fere omnes oppidanos, a quibus ille impulsionis & sollicitationis probationes depromere poterat. [13] Itaque magis placebat condemnandum eum ad perpetuas triremes. [14] Vicisset que procul dubio hæc sententia, nisi corporis infirmitas triremium, adeoq; fastium condemnationi obstitisset. Ergo visum est sufficere irrogandę per publicam palinodiam infamiæ condemnationem, reste etiam collo inducta, vt capitalis supplicij metu calumniatores cæteri in posterum ab eiusmodi flagitiis deterrerentur. [15] *Ita Senatus* 3. Cal. Maij 1591.

1 Id est, *criminis læsæ maiestatis*, & quidem omnium atrocissimi. Perduellio enim ille tantum est, qui in Principem aut rempublicam hostili animo affectus & animatus est, *l. vlt. D. ad leg. Iul. maiest.*

2 Nam in hoc potissimum crimine propter eius atrocitatem facile reus subiicitur torturæ etiam ex leuioribus indiciis & sine vlla exceptione aut distinctione personarum, *l. nullus 4. C. ad leg. Iul. maiest. l. famosi 7. D. eod.* Dixi *ad ill. tit. supr.*

3 Est enim mendacium sufficiens indicium ad torturam, considerata saltem qualitate personæ & rei, super qua est mendacium, maximè cum mendacium est circa substantialia negotij, vt in proposito Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 21. num. 39.*

4 Vt proinde dubitari amplius non possit, quin calumniæ confessio, quam prius fecerat, vera esset, secundum ea quæ scripsimus *Defin. 22. sup. tit. prox. praced.*

5 Vt si fieri posset haberetur probatio veritatis aliter, quam per torturã, quod curare semper debet iudex quantum potest, cum nunquam deueniendum sit ad torturam, nisi in subsidium & omnibus aliis probationibus deficientibus. Clar. *in pract. crim. q. 64. n. 5.* Idq; non solum odio torturæ quæ affligit corpus priusquam constet de veritate accusationis, non minus quam si imponeretur pro finali pœna delicti, quomodo imponitur aliquando. Idem Clar. *q. 70. nu. 3.* Sed etiam fauore probationum, quia probatio, quæ fit per torturam semper est suspecta, interest autem reipublicæ probationes criminum esse quam minimum fieri potest suspectas, sed certas & indubitatas, *l. vlt. C. de probat.*

6 *l. 1. §. 1. l. 3. D. ad SC. Turp.* Sublata sc. hodie pœna talionis, quæ olim fuit in vsu contra calumniatores in accusationibus publicorum iudiciorum, *l. non prius 7. l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de accusat.*

7 Pati enim debuisset pœnas positas *in l. quisquis 5. C. ad leg. Iul. maiest.*

8 *l. 1. §. quæstioni 23. D. de quæst.*

9 *Ex not.* per Iul. Clar. circa pœnam talionis *in pract. crim. q. 81. ad fin.* post Bald. *ad l. 2. C. de his qui latron.*

10 Guid. Pap. post alios *q. 44.*

11 *Ex l. si quis non dicam rapere 4. C. de epis. & cler. d. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest.* quod tamen intellige secundum Iul. Clar. *in pract. crim. q. 92. nu. 1. 2. & 3.* si lex puniat expressim conatum, alioqui mitius & tutius est, vt solus effectus puniatur pœna ordinaria, *nisi inspecta facti & personarum qualitate* iudex malit arbitrari contrarium. Esse enim hoc arbitrarium tandem concludit Clar. supradicto loco, addens, nunquam tamen posse puniri conatum solum, nisi deueniatur sit ad actum proximum. Guid. Pap. *d. q. 44.*

12 *Arg. l. vnic. C. de his qui se defer.* Iul. Clar. *in pract. crim. q. 60. n. 34.* vbi tamen addit hoc non obseruari à iudicibus. Vidi tamen ego semper obseruari à Senatu nostro, præsertim quoties non aliæ sunt saltem plenæ probationes criminis, nisi ex sola rei confessione: quia huiusmodi probatio à Pragmaticis nostris dicitur priuilegiata. Adde eundem Iul. Clar. *qu. 82. statuto 9. num. 5.* vbi ait, videri sponte confessum etiam illum, qui prius negauit, si modo postea vltro confiteatur. Quanquam in proposito calumniator, etsi aliud dicit nunc, quam quod prius dixerat, tamen quantum ad calumniam quam nunc vltro fatetur, nunquam videri potest eam negasse.

13 Mortuis porro testibus probationem, quæ non nisi per eos fieri poterat, intercidere necesse est, *l. in lege 40. D. ad legem Aquil.*

14 Vt in exemplo illo de quo Iul. Clar. *d. q 81. in fin.*

15 *d. l. vlt. C. hoc tit. l. si cui 7. D. de accusat. l. vlt. C. eod.*

TIT. XXV.

DE POENIS.

DEFINITIO I.

Potest Princeps gratiam facere criminis & pœnæ corporalis, etiam quæ irrogata sit in vicem & locum pœnæ pecuniariæ, tametsi pars contradicat.

O B crimen condemnatus ad mulctam pecuniariam, comminatione adiecta, vt ni intra certum tempus illam accusatori penderet, vt ad triremes ducendus esset, [1] cum præ nimia egestate, de qua cõstabat, iudicato satisfacere non potuisset, gratiam triremium à Principe impetrauerat. Placuit non posse accusatorem prætextu non solutæ pœnæ intercedere, quo minus principali beneficio condemnatus frueretur. [2] Hoc enim demum casu verum est quod olim Papinianus dicebat, non irrogatæ pœnæ indignationem solam duritiam continere, nec quicquam eius interesse, qui vindictam persequitur, cum ex contrario affici hominem beneficio interfit hominis, maximè Christiani. [3] Interfuit quidem ab initio accusatoris propter ignoratam mulctam pecuniariã. [4] Sed postfactam commutationem pœnæ pecuniariæ in capitalem, desiit eius interesse, [5] aut saltem admittendum illud est, exigendæ capitalis pœnæ ius accusatori & Principi factum esse commune: [6] quo admisso illud quoque fit consequens, non posse Principem ex accusatoris persona prohiberi, quo minus capitalem si velit pœnam remittat, [7] cum & indiuidua pœna sit, [8] & publica criminis vindicta ad solius Principis, non etiam ad accusatoris ius pertineat. [9] *Ita Senatus* 14. Cal. Septembr. 1588.

1 Sic enim plerumq; fit, vt qui non habet in ære, debeat luere in corpore, *vulg. l. vlt. vbi not. D. de in ius voc. l. si quis in iniuriam 35. D. de iniur. l. 1 §. vlt. D. hoc tit.*

2 Damni enim pecuniarij causa libertatem hominis intercidere sane minus durum esset, *arg. l. cum pater 77. §. cum existimaret. de leg. 2.*

3 *l. si venditor 6. §. 1. D. de seru. export.*

4 Si quidem ei qui iniuriam passus fuit, prius satisfieri oportuit. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 80. n. 7. & q. 62 nu. 5.*

5 Quia capitalis aut alterius cuiuslibet corporalis pœnæ persecutio ad vindictam publicam pertinet non ad priuatam & ad rigorem publicæ disciplinæ non ad priuatam accusatoris vtilitatem, vt loquitur Paulus *in l. locatio 6. §. quod illicite. D. de public. & vectig. d. l. si venditor. §. 1. D. de seru. export.*

Source : BIU Cujas

6 Cum antea esset solius Principis aut fisci, cuius aduocatus ideo dicitur publicus accusator, *l.post legatum 5.§. Aduocatum fisci.D.de his quæ vt indign.*

7 Cum Princeps sit dominus corporum & vitæ subditorum, *l.1. & tot.tit.C.de sent.pass.& restit.*Iul.Clar. *in pract. crim. quæst 59.*

8 In indiuiduis vero potior est causa Principis adeoque fisci quam alterius cuiuslibet condiuisoris, *l.2. C.de commun. rer.alienat.*Imo & priuati cuiuslibet volentis fauere libertati, *l.1.C.de commun.seru.manumiss.*

9 Vt dixi *num.5.supr.*

DEFINITIO II.

Furem domesticum ad furcas damnandum spontanea confessio facit mitius puniri,vt sufficiat relegari eum ad triremes per decennium.

FVrem domesticum, qui sæpius furtum fecerat, ac iam profugus domum domini per fenestram noctu inuaserat, nonnullasque res licet satis exigui pretij subripuerat,placebat ad furcam damnandum esse.[1]Cum tamen fugiens deprehensus esset,ac vltro furta omnia confessus, tum ab inferiore iudice ad triremes per decennium relegatus,appellatione per eum interposita itemque per Procuratorem Principis de condemnationis modicitate conquerentem, Senatus ex æquitate propter liberam rei confessionem pœnam crimini debitam mitigans sententiam confirmauit.[2]Sext.Cal.Sept.1588.

1 Iul.Clar.*in §.furtum num.22.* Alio enim sensu furta domestica dicuntur *in l.perspiciendum 11.§.furta.D.hoc tit.*& alia ratio est seruorum de quibus eo loco agitur qui pro vilioribus furtis domi conueniendi sunt non publice castigandi,*l.vlt.C. an seruus pro suo fact.*

2 Facit enim spontanea confessio, vt ille mitius sit puniendus,vt dixi *Defin.1.nu.12. sup.tit.prox.* [Non tamen vt sit absoluendus ne quidem à pœna mortis, sed tantùm ab atrociore mortis genere, quod alioqui nec infligendum fuisset, puta, vt ad furcam condemnetur, qui aut minus cremari aut cruci rotatæ affigi.Nemo enim per pœnitentiam nocens esse desinit,*l.qui ea mente 65. D.de furt.* Et *Ita Senatus* noster pronunciauit contra Ouurier qui post occisam immaniter nobilem fœminam ab Ecclesia redeuntem,idque in odium & vindictam iniuriarum,quas tam in corpore,quàm in bonis ab ea eiusque viro passum se conquerebatur, protinus ad sacerdotem diuerterat & sacerdoti peccatum confessus, vltro etiam aliis se detulerat. Quamuis illud quoque accederet quod hebetis erat ingenij, & vt nostri loquuntur grossolanus. 5. Non. Mart.1613.]

DEFINITIO III.

Pœna pro delicto irrogata non ad eum pertinet, qui ius habet exigendarum pœnarum tempore delicti, sed ad eum qui tempore sententiæ.

SI fructus iurisdictionis in certum vsque tempus ad aliquem pertineant,siue ex conductionis,siue ex qua alia causa & eo tempore admissum sit maleficium propter quod finito prioris concessionis tẽpore irrogata sit pœnæ pecuniariæ condemnatio, dubitari solet ad quem emolumentum condemnationis pertineat,id est,an maleficij,an cõdemnationis tempus spectemus?Et plerisque placet maleficij tempus spectandũ,[1] propterea quod ex delicto nascatur obligatio,tempusque condemnationis trahat ab initio necessariam consequentiam à die delicti. Quę sententia mihi aliquando probabilior videbatur,si priori conductori aut domino imputari nihil posset,cur non citius facta esset condẽnatio.Sed me nunc in contrarium illud vocat, quod ante condemnationẽ multa euenire possint,quæ impediant ne vlla sequatur cõdemnatio.[2] Quid enim si is qui deliquit interea moriatur?[3]Quid si per iudicis imperitiam aut gratiam sordésve absoluatur?[4]Post condemnationẽ vero non tam ex delicto licet ob delictũ, quàm ex iudicato pœna debetur,[5] eiusque rei argumentum euidẽs est,quod etiamsi delictum nullum admissum esset, si tamen condemnatio ex falsis instrumentis,aliterve circumuenta iudicantis religione,secuta proponeretur, non eo minus pœna deberetur,dummodo sententia transiisset in rem iudicatam.[6] Itaque condemnationis tempus spectandum esse verius est,[7] eoque iure Senatus noster vtitur,vt à senioribus Senatoribus relatum est Prid. Non.Nouem.1588. Posteaq; decisum vidi in causa Francisci Louys,cõtra Franciscum Porral 4.Id. Decemb.1592. Simile est, quod rerum iudicatarum emolumenta, quæ in pœnam temere litigantium apud nos exiguntur, non ei debentur, qui litis cœptæ adeoque contestatæ tempore ius illud à Principe conduxerat, sed ei, qui in conductione reperitur, tum cum res iudicatur.[8]

1 Bald.Imol.Alex.& cæteri *in l.fin.de iurisd.omn.iud.*quod refert & sequitur Boer.*q.5 n.17.per l. quacunq; actiones,de oblig. & action.l.is qui in puteum §.si postea.D.quod vi aut clam.l.fin.§. non solum.in fin.de his quæ in fraud.credit.*

2 Guid.Pap. *q.535. ex l.qui explicandi.C.de accus.* Ang. *in l. vsufructu legato,per ill.tex. D.de vsufr.*

3 Siquidem morte delictum soluitur, *l.si pœna 20. D.hoc titul.*

4 Nam res iudicata pro veritate habetur,tum etiam cum iudicis sordes interuenerunt, *l.seruo 65. §. cum prator ad SC. Treb.*

5 *Arg.l.si fundus 16.§.1.pluris. D.de pign.*

6 Eo potissimum iure, quo vtimur, vt à sententia quantumuis nulla appellari sit necesse.

7 Neque enim probabile est quod scripsit Bald. *ad l. sed etsi milites.§.plane,per ill.text.de excusat.tutor.* neutrius temporis habendam esse rationem.

8 Ergo nec verum illud est vbi ait Boer.*vbi supr.num.24.* Si quis emerit iurisdictionem sub pacto de retinuendo,& ante reuenditionem aliquis deliquerit,qui non nisi post eam factam fuerit condemnatus,pœnam ad emptorem pertinere. Nam imo vero pertinet ad venditorem,qui iudicati tempore dominus reperitur,licet contra sentiat Cagnol.*ad l.2.nu.163. C.de pact.int.empt.& vendi.*post Alex.*in l.diuortio.§.si fundum. col.vlt.solut.matr.*vide Gulielm.Bened. *in repet.cap. Raynutius in verb. catera bona nu.38.*

DEFINITIO IV.

Pœna confiscationis irrogatur ipso iure ob crimen incesti,nec requiritur declaratoria,sed potest etiam defuncti memoria damnari.

QVoties ob incesti crimen bonorum publicatio irroganda est, pœna ipso iure aut potius facto ipso committitur, etiamsi nulladum secuta sit condemnatio, dummodo aliqua tandem sequatur.[1] Proinde rei ante sententiam defuncti memoria non secus fere atque ex læsæ maiestatis crimine damnari poterit.[2]*Ita Senatus* in causa Claudij le Noir,Prid. Non. Ianuar.1590. Senatu eo die extra ordinem habito.

1 Iul.Clar.*in §.incestus nu.2.*post gloss.*in Auth.incestus.*in verb.*mox.C.de incest. & inutil.nupt.*vbi dicit communem. Didac.Couar.*lib.pract.qu.cap.de incest.nupt.n.6.& ad lib 4.Decret. cap.6.2.part.§.8.*Soarez qui dicit communem.

2 Cum nec declaratio vlla requiratur, vt concludit Iul. Clar. vbi supr. Solent tamen iudices velle vt præcedat sententia.Clar.*quæst.8.nu.4.*

DEFINITIO V.

Mandatum delinquendi de quo non constat nisi ex confessione mandatarij non facit indicium ad condemnandum nisi alijs concurrentibus.

MAndans delictum fieri eadem pœna puniendus est, qua ille ipse qui delictum commisit quoties effectus secutus est.[1]Sed si de mandato non constet nisi ex confessione mandatarij non potest ea confessio facere probationem, at ne indicium quidem ad habendam de eo qui mandasse dicitur

quæ

Source : BIU Cujas

quæſtionẽm. [4]Nulla enim aut ſane non niſi perexigua fides adhibenda eſt ei, qui flagitij perpetrandi mandatum à ſe ſuſceptum impudenter fateatur,[3] ſecuta præſertim mandati ſuſcepti executione,[4] ſi non aliunde præſumptio aliqua aut indicium emergat,[5] nec aliud in mandatario aſſaſſino, vt vocant, reſponſum eſt.[6] Indicia vero hæc eſſe poſſunt, ſi minæ præceſſerint, maxime ſi paulo ante ſcelus admiſſum,[7] ſi iniuriarum capitalium cauſa ſubſit quæ mandantem ad facinus audendum mouere potuerit,[8] ſi ex contrario mandatarius propriam delinquendi cauſam nullam habuerit, niſi quam improbitas mandantis hereditatem fortaſſis opulentã, aut magnum quid aliud pollicentis ſuggeſſerit.[9] Adde, ſi is, qui mandaſſe dicitur, prioris alicuius criminis reus fuerit, ex quo capi præſumptio non improbabiliter poſſit de poſterioris quoque conſcientia.[10] Finge adulteram vxorem de dato occidendi viri mandato accuſari, aut de occidendæ vxoris maritum adulterum, faciet præcedens adulterium, vt ſecuti homicidij mãdatum facilius præſumatur.[11] Et ex eiuſmodi præſumptione, quibuſdam tamen aliis concurrentibus indiciis,[12] capitali ſupplicio affectam pridem apud nos mulierem, plerique ex Senatoribus noſtris memoria repetebant. Sane cum ſupetiora omnia indicia concurrerent, non dubitauit Senatus noſter quin Amedeo Mantello, qui vxorem ſuam per inſidias occidendam Carolo fratri mandauerat, ſicut & Carolo ipſi qui occiderat capitis pœna eſſet irroganda. Quanquam in ea ſpecie ad ſuperiores coniecturas illud etiã accedebat, quod adulterium cum inceſtu coniunctum proponebatur.[13] *Ita Senatus* 7. Cal. Aug. 1591.

1 Et quidem non adhibita ea diſtinctione, an mandatarius æquè facturus fuerat necne, vt ex Bartolo, & communi concludit Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 89. *n.* 1. Dixi *Defin.* 4. *ſupr. ad leg. Cornel. de ſicar.*

2 Iulius Clar. qui dicit communem *quæſt.* 21. *n.* 12.

3 Allegat enim propriam turpitudinem & infamiam, *l. ſi flagitij* 123. *vbi not. D. de verb. obligat.*

4 Nam & hoc caſu Baldus fatetur non eſſe credendum mandatario, putans nimirum in hac ſpecie diſtinguendum eſſe an mandatarius ſuſceperit mandatum, an non ſuſceperit, vt poſteriore caſu faciat indicium ad tortutam, non priore. Quam diſtinctionem refert & improbat ex communi ſententia Iul. Clar. *vbi ſupr.*

5 Adde vel ſaltem ſuſpicio, quę eſt quid minus quam indicium, ſic enim loquitur Clar. *ibid.*

6 Quanto enim grauius eſt crimen aſſaſſinij, tanto minus credendus quiſquam eſt id mandaſſe.

7 Vt in caſu quem refert Boer. *deciſ.* 166. *n.* 3.

8 Iul. Clar. *quæſt.* 21. *n.* 30.

9 Nemo enim facile credendus eſt tantum facinus ſine cauſa auſurus fuiſſe.

10 Nam ſicut donatio vna facile facit præſumi aliam, *l. ſi vero non remunerandi* 12. *§. idem Papinianus. D. manda.* ſic vnum delictum facit præſumi facile aliud delictum etiam in alio genere mali, ſi modo poſterius habeat aliquam connexitatem, & vt loquuntur dependentiam à priore. *Not. in cap. ſemel malus. de reg. iur. in* 6.

11 Boer. *quæſt.* 262. *n.* 8 poſt Bald. *in l. data col.* 22. *C. de accuſa.* Cæpol. *conſ.* 29. *col.* 1. *in fin.*

12 Vide Dec. *conſil.* 189 Salic. *in l. ſi. C. de accuſat.* Bald. *conſ.* 419 *volum.* 3 Hyp. de Marſil. *in l.* 1. *§. Diuus. D. de quæſt.* Thom. Grammat. *not* 34. *& conſ.* 21.

13 Quo caſu grauiore pœna dignum crimen erat, *l. ſi adulterium cum inceſtu* 38. *D. ad leg. Iul. de adulter.* obſerua autem in criminibus atrocioribus & exceptis leuiora indicia ſufficere, vt dictum, & confeſſio mandatarij faciat indicium etiam ad condemnandum. Iul. Clar. *d. q.* 21. *n.* 12. *in fin.*

DEFINITIO VI.

Non poteſt ſequi condemnatio ad pœnam mortis ex indiciis quantumlibet indubitatis niſi ſecuta confeſſione, maximè ſi habita ſit quæſtio de reo, ſed & cum pœna mortis omnino irroganda eſt, poteſt tamen grauior commutari in leuiorem.

EX indiciis quantumlibet indubitatis niſi accedat rei confeſſio non poteſt cõdemnatio ſequi, quod ad pœnam delicti ordinariam pertinet, ſed ad extraordinariam decurrẽdum eſt, arbitrio quidem iudicis conſtituendam, ſed ita tamen, vt arbitrium iudicis nunquam tale eſſe poſſit, pœnam vt mortis irroget. Semper enim mitior eſſe debet pœna extraordinaria quam quæ ordinaria:[2] Præſertim ſi de reo habita quęſtio fuit.[3] Quæſtio enim non ſolum purgat indicia quantumcunq; vehementia, ſed etiam aliquatenus imminuit plenas probationes,[4] & conſequenter efficit, vt ſi non abſolui, ſaltem mitius puniri reum oporteat.[5] Itaque errat iudex, facitque aut reo aut reipublicę iniuriam, qui reum criminis iam ſatis ſuperque conuictum quęſtioni ſubiiciendum pronunciat,[6] niſi forte quæſtionem ad hoc ſolum haberi neceſſe eſt, vt ſocij, & participes criminis indicentur.[7] Quod cum accidit obſeruare bonus iudex debet, vt ſententiam ita concipiat ne quid iam ſuppetẽtibus probationibus derogetur.[8] Facit enim hæc adiectio, vt non eo minus mortis pœna irroganda ſit, quod tormenta reus fortiter perpeſſus ſit, & vt tanto durius, & quaſi cadauer torqueatur.[9] Plane cum ſupplicia capitis alia ſint aliis grauiora, ad officium circũſpecti iudicis pertinet, vt ex atrocitate delicti, & tormentorum patientia cæteriſque litis argumentis conſideret vtrum atrocior mortis pœna in leuiorem, & in quam cõmutanda ſit. Nam & hoc ex cauſa permittitur, dum ne mortis pœna remittatur.[10] Pœna ſiquidem ordinaria legibus publicorum iudiciorum aut Principum conſtitutionibus ſtatuta, aut quod fere idem eſt ipſa etiam cõſuetudine recepta, in iudicantis arbitrio non eſt:[11] Pœnæ tamen modus ac veluti moderatio quædam eſſe poteſt.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Iul. Clar. ex communi *in pract. crim. q.* 20. *n.* 5. *& 6.* ſubiiciens tamen *nu.* 7. hoc fallere in criminibus aſſaſſinij, hæreſis & ſimoniæ, in quibus ex ſolis indiciis & præſumptionibus poteſt quis condemnari ad mortem, vide Boer. *quæſt.* 164. *n.* 6. [Intellige niſi ad indicia accedat confeſſio vnius ex ſociis criminis quæ ratificata ſit in tormentis & extra tormenta. Si enim confeſſio illa conſentiat cum indubitatis indiciis poteſt condemnari ad mortem etiam is qui tormenta quoque grauiſſima & ſæpius paſſus ſemper negauit. *Ita Senatus.*]

2 Iul. Clar. *quæſt.* 83. *n.* 11.

3 Idem Clar. *quæſt.* 64. *n* 38. & Boer. *qu.* 163. *n.* 14.

4 Dixi *Defin.* 9. & 25 *ſupr. de quæſtion.*

5 Ipſa enim tortura ſatis magna pœna eſt.

6 Boer. *d. quæſt.* 263. *nu.* 13. vbi poſt Alber. vocat hos iudices fatuos qui torquent reum ſuper plene probatis. Dixi *Defin.* 15. & 16. *ſupr. de quæſtion.*

7 Vt dixi *in Defin* 16 *ſupr. de quæſt.*

8 De cuius clauſulæ poteſtate vide *Defin.* 9. & 25 *ſupr. illi. tit. de quæſtion.*

9 Habetur enim ille iam pro mortuo cum pœnam eius crimini debitam tormentorum patientia diminuere nullatenus poteſt.

10 Intellige cum probationes criminis pleniſſimæ fuerunt, vt *dict. Defin.* 9.

11 *l.* 1. *§.* 1. *verſ. quorum alterutrum. D. ad SC. Turpill.*

12 Et ideo dicimus temperandas & molliendas eſſe pœnas non exaſperandas. *l. pen. D. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

De pœna graſſatoris & famoſi latronis, & in quo differant.

GRaſſatores qui prędæ cauſa itinera obſident ſi cũ ferro adgrediantur, & ſpoliare inſtituerint, idque ſæpius feciſſe probẽtur capite puniendi ſunt, adeoque ſi viles proponantur, furca ſuſpendendi,

Source : BIU Cujas

exemplo famosorum latronum,[2] quibus proximi sunt,& à quibushoc solo differunt,quod latrones ij demum sunt qui grassando homicidia fecerũt,grassatores vero qui latrocinia sine homicidio.[3] Nec aliud iuris constituendum Senatusputauit,cum talibus grassatoribus ad perpetuas triremes ab inferiore iudice condemnatis & appellantibus triremium gratiam Princeps fecisset. Non enim venia dignum esse crimen visum est, præsertim cum ad aulici cuiusdam gratiam redemptã, vt hodie fit,magis quam motu proprio,aut ignoscendi delicti causa triremiũ pœnam à Principe remissam esse constaret,[4] & vero sicut alia triremium,alia furcę damnatio est,ita non debuit Principis beneficium aduersus triremium condemnationẽ impetratum à furcæ supplicio tam scelestos nebulones liberare.[5] Itaque admissa procuratoris generalis appellatione,quem Senatus ab inferioris iudicis sententia tanquam à minima condemnatione iusserat prouocare, ad furcam cõdemnati sunt. *Ita Senatus* contra Ioannem & Nicolaum de Duc.15.Cal.Sept.1592.

1 *l.capitalium* 18.*§.grassatores.D.hoc tit.*

2 *d.l.capitalium § famosos.*

3 Et ideo non solent grassatores puniri pœna mortis nisi omnia ista concurrant,vt & cum ferro adgrediantur & spoliare instituerint, & sæpius adeoque in itineribus hoc admiserint,*d.§ grassatores.*iunct.*d.§ famosos.*

4 Quod enim & iniuste, & per importunitatem petitur & impetratur à Principe id nec pro concesso, nec pro impetrato habendum est. *l.vlt.vbi not.C.si contr.ius vel vtil.public.*

5 Nec enim Princeps tam facilis est ad remittendam pœnam grauiorem,nec qui vult quod est minus,vult vtiq; quod est maius.Not.*in l.non debet cui* 21.*de reg.iur.* Iunge *Defi.*1.*infr. de sent.pass. & restit.*

DEFINITIO VIII.

Commutatio pœnæ grauioris in leuiorem fieri potest ex causa,sed consulto prius Principe si fiat post condemnationem.

AD triremes condemnato eo, quem superueniens valetudo tali pœnæ seruire impediat, necessario pœnæ commutatio facienda est,[1] & quidem semper in leuiorem, nunquam in grauiorem, cum nihil sitquod condemnato imputari possit,cur non pœnam subeat irrogatam.[2] Sed non solius magistratus qui ius dixit auctoritate id fieri debet,ne Senatus quidem.[3] Rescripto & indulgentia Principis opus est,ad quem ob eam causam rescribi oportet. [4] *Ita Senatus* pro N. Saluard 4. Id. Nouembr. 1592.

1 Iul.Clar.*in pract.crim qu.*85.*n.*11. vbi ponit varia exempla,& inter cætera si ex lege aliqua vel statuto irrogetur pœna ictuum funis & in legem incidat aliqua fœmina. Nec enim ea pœna mulieribus irroganda est, vt nec pœna triremium. Et ideo mutandus est ictus funis in fustigationem vel alligationem ad catenam infamem vel in exilium iuxta qualitatem facti & personarum.

2 Ex regula quæ vult molliendas esse pœnas potius quam exasperandas,*l.pen.D.hoc tit.*

3 Quia siue Senatus,siue alius magistratus aut iudex ille fit qui pronũciauit,officio functus est,*l.iudex postquam* 55.*de re iudic.*

4 Non item si commutatio pœnæ facienda sit ante sententiam,vt ex iis apparet quæ tractat Iul.Clar.*loco supradicto.*

DEFINITIO IX.

In atrocioribus male audiens licet non omnino conuictus in exilium mittendus est.

EX atrocioris delicti causa delatus si delinquẽdi consuetudine male audire probetur,& publica fama vrgeatur,in exilium perpetuum relegãdus est, tametsi minus plenæ sint probationes ad irrogandam condemnationem.[1] Nam & hoc ad publicam vindictam securitatémque pertinet, vt quos boni tanquam malos execrantur,iis inter bonos viuendi facultas denegetur.[2] Ideo fortasse quod quanquam virum bonum ab improbo calumniam pati nouum non est, fieri tamen nequeat, vt apud bonos male audiat qui vitæ sit probæ & inculpatæ. Quo pertinet elegans ille Ausonij versus: *Hæc casta est de qua mentiri fama veretur. Ita Senatus* in ea causa,de qua SC.11.supr.de quæst.

1 Intellige maxime si crimen sit difficilis probationis,quo casu sola fama sufficere posset etiam ad torturam. Iul. Clar. *in pract.crim.q.*21 *n.*1.*vers.Posset etiam esse.*

2 Non solum propter scandalum quod bonis vitis inde accidit, sed etiam ne ex malorum conuersatione boni periclitentur,vt scripsi *Def.*1.*in fin.supr.De malefic.& condemnat.*

DEFINITIO X.

Damnatus in exilium perpetuum, si aduersario cædem minatus sit nec possit satisdare de non offendendo, confestim nulloque dato ad colligendas sarcinulas spatio abire iubendus est.

IN exilium perpetuum damnatus si aduersario cædem,igne,ve,aut quid aliud simile minatus sit, non prius carceribus eximendus est quam satisfecerit,de non offendendo,si modo eas facultates habeat,vt tandem reperire fideiussorem possit.[1] Sin minus, iniquum sane sit pro perpetuo exilio pati eum perpetuos carceres.[2] Ideoque hactenus saluti accusatoris consuletur, vt confestim, nec dato, vt alias fieri solet,tempore ad sarcinulas colligendas,[3] condemnatus iudicato satisfacere, & continuo in exilium ire compellatur,addita etiam si opus sit vltimi supplicij,ni pareat, interminatione.[4] *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand & Claudij Vginet 12. Cal.Decemb.1602.

1 Secundum ea quæ scripsimus *in tit.de satisdand.*

2 Nec enim pœna perpetui carceris vlla est in vsu apud laicos,inquit Iul.Clar.*in pract.crim.q.*70.*n.*4. vbi addit generaliter vbicumque alia pœna imponi potest, nunquam imponi pœnam carceris inter laicos. Esse tamen illam frequentem inter clericos.

3 Vt caueatur omni saltem eo modo quo fieri potest ei, qui sibi iuste timet ab aduersario.

4 Ne scilicet sub prætextu instruendi exilij nouum instruat crimen, vt & in huius Definitionis specie accidit, secundum ea quæ retulimus *Defin.*11.*supr.de quæstion.*

DEFINITIO XI.

Confirmata per Senatum sententia inferioris iudicis, quæ exilij pœnam irrogauerat non ampliatur condemnatio.

PEr inferioris iudicis sententiam in exiliũ missus si Senatum appellauerit,& Senatus nihil nisi bene iudicatum pronunciauerit,non vniuerso territorio & vt loquũtur districtu Senatus excedere iussus intelligitur, sed eo dũtaxat quod ad inferioris iudicis pertinuit iurisdictionem, cui nec licuit alia prouincia interdicere, quam cui præerat si prouinciæ iuridicus fuit.[1] Idq; est quod dici solet non plus esse posse in confirmante quam in confirmato.[2] Sed tamen solet vtplurimũ Senatus,quoties de huiusmodi appellationibus cognoscit, si iniustam esse videat appellationem, non solum sententiam confirmare, sed etiam ampliare condemnationem,vt toto Senatus territorio interdicatur ei qui pœnam exilij sentire debeat,[3] ne scelerato nebuloni prosit quod aliũ quam Senatum priorem iudicem habuerit. Neque enim ob id minus delictum est, quod à minore iudice castigandum sit. *Ita Senatus* 7.Id. Decemb.1592.

1 *l.*16.

1 *l.relegatorum 7.§.interdicere.D.de interd.& releg.* ibi tamen additur, posse etiam ea prouincia interdici vnde quis oriundus est ab eo, qui regit eam prouinciam, vbi quis domicilium habet. Iul.Clar.*in pract.crim.q.71.n.4.* vbi subiungit de generali consuetudine, quæ viget fere vbique locorũ aliter obseruari, sed certe hæc consuetudo non seruatur apud nos.

2 Quia confirmatum inest in confirmante, sicut relatum in suo referente cum omnibus suis qualitatibus, *vulg.l.asse toto 77.D.de hered.instit.*

3 Et ideo solet Senatus in istis causis criminalib., de quibus ex appellatione cognoscit in irritum deducere appellationem, & id à quo appellatum est, quod pragmatici nostri dicunt *mettre l'appellation & ce dont a esté appellé à neant*, vt locum aperiat nouæ & ampliori condemnationi, itemque vt locum faciat mulctæ adiudicandæ Principi quam adiudicare alius quam Principis magistratus nullam potest.

DEFINITIO XII.

Officio suo priuandus est, qui in officio deliquit.

QVi in aliquo officio deliquit, siquidem grauiter, vt nullam excusationem aut veniã mereatur, suspendi ab eius officij administratione debet,[1] idque vel ad tempus, vel in perpetuum, prout delicti grauitas & personæ qualitas postulare videbitur.[2] Finge quem deliquisse cum officio iudicis fungeretur. Nõ idcirco postulare prohibendus erit, aut in aduocatorum ordine sedere,[3] iustamque habet appellãdi causam si prohibitus fuerit, nisi tam atrox sit delictum, vt eam quoque pœnam mereatur.[4] *Ita Senatus* 6.Id.Febr.1593.

1 Priuatio enim officij pœna est, *l.mutus 43.§.pœna.de pœtu.* Rom.*cons.*236.Boer.*q.*1.*nu.*72. Iul.Clar. *in pract.crim.q.*73. vbi ponit varios casus in quibus locum habet hæc pœna priuationis, puta in corrumpente iudicem, in iudice corrupto vel negligente, in notario delinquente in officio, in clerico contrahente matrimonium, dum ne cum impubere, in clerico sustinente excommunicationem per annum, periuro, simoniaco transeunte ad militiam secularem, hæretico colludente in causa beneficij, homicida, adeo, vt his omnibus casibus clericus priuatus beneficio teneatur restituere fructus perceptos à die commissi delicti. Clar. *ibid.* addens posse etiã prælatos insufficientes priuari, itemq; episcopum negligentem, sed non nisi à summo pontifice, Papam vero à nullo.

2 *Vt in l.moris est 9.D.hoc itt.l.*1.*§.pen. de offi.præf.vrb.l.puto autem 6.§.*1.*de postul.*

3 Debet enim quis puniri in eo ipso in quo deliquit non in alio, vt pœna crimini respondeat, *arg.l.rescriptum 6.D.de his qua vt indign.auffer.l.Paulus* 24.*D.ad leg.Falc.*

4 Quod totum arbitrio & religione iudicantis relinquitur.

DEFINITIO XIII.

Non præsumitur officialium negligentia in delictis clandestinis & occultis, maxime, si procurator Principis delictum non ignorauit.

IN maleficiis clandestinis & occultis nõ præsumitur officialium negligentia,[1] nisi probetur fuisse crimen notorium aut officialibus ipsis denunciatũ.[2] Nam etsi officialis non requisitus inquireret cõtra aliquem de crimine nec testes haberet, nec notoriũ crimen putaretur, vtique iniuriarum actione se obstringeret,[3] litemque suam facere diceretur, adeoq; resisti ei de facto posset.[4] At neque ex sola negligentia tenẽtur officiales, nisi cum talis est, quæ adscribi possit latæ culpæ & dolo proximæ.[5] Quid ergo si passi sint in territorio vasalli iurisdictionem habentis degere, ac morari eos qui voce & fama publica falsæ monetæ fabricatores existimabantur, quique iã eo nomine fortassis à Senatu prehendi iussi erant, eorumque bona annotata? An officialibus imputabitur quod contra eos non inquisierint, & ad ordinarium loci iudicem criminis suspicionem non detulerint? Minime. Neq; enim de ea re inferiores iudices cognoscere possunt, sed tantum maiores quos Ducales appellamus.[6] Culpa autẽ potius est immiscere se rei ad se non pertinẽti.[7] Quamquam melius proculdubio fecissent si ad iudicem detulissent, vel hoc ipso, vt tanto citius ea res ad Senatus aures peruenire potuisset.[8] An quod ipsi propria auctoritate non prehenderint, ac postea Senatui condemnãdos tradiderint? Potuerunt quidem id facere & debuerunt,[9] neque hoc casu locus est constitutionibus in contrarium factis,[10] propter atrocitatẽ delicti, præcedente præsertim iussu Senatus, vt prehenderẽtur,[11] sed tamen habere possunt illã excusationem quod cessante generali procuratore Principis cœptam accusationem persequi (nam & aduersus contumaces tanto diligentius id fieri debuerat[12]) suspicari potuerint, non sine ratione id fieri, nec inquirere debuerint qua ratione id fieret.[13] Itaque magis imputandum videbatur procuratori Principis cur in vrgenda condemnatione diligentior non fuisset, curve officialibus non præcepisset, vt si quandoq; redirent illi, prehendi curarent.[14] An denique officialibus hoc saltem imputabitur, quod Principis procuratorem nõ certiorauerint, reuersos in patriam reos & hodie prehendi posse, qui antea propter absentiã prehendi non potuerant? Id enim probabiliter ignorare Principis procurator potuit.[15] Sed tamen diligentior quoque esse debuit in inquirendo saltẽ per substitutum quem habuit in prouincia, an rediissent illi necne, aut hoc ipsum mandare officialibus, vt de eo ad se referiberent. Quo non facto vix est, vt audiri debeat obiiciens aliis negligẽtiam quam sibi primum obiicere debeat.[16] Quid enim intererat certiorari eum de reditu reorum qui etiam absentes condemnari potuerant, si diligentius ipse condemnationem vrsisset?[17] Sane si post reditum vacẽt rursum iidem rei falsæ monetæ cudendæ, nouum delictum est, ideoque noua certioratione opus fuit, cum crimen nunc primum admissum iam à Principe, aut à Senatu remissum suspicari officiales nõ potuerint.[18] Sed finge publice illos noui criminis suspicionem Syndicis denunciasse ac deliberandum proposuisse quibus artibus perditi homines prehendi possent, Syndicos autem siue metu, siue qua alia ratione deterritos suam illis in eam rem opem denegasse, aut inani cunctatione officialium diligentiã elusisse. Nihil sane erit quod officialibus imputetur.[19] *Ita Senatus* pro fratribus Brunet officialibus oppidi d'Arben Prid.Non.Mart.1593.

1 *l.*1.vbi Bald.*& l.si ea.* iunct. *l. cum fratrem.C.de his quib. vt indign.*

2 *Not.in l.congruit.D.de offic.præsid.& in l. Diuus. de custod. reor.*

3 *l.Seueriter* 14.*C.de excus.tutor.*

4 Not.gl.& DD.*in l. non videntur* 167.*§.qui iussu.de regul. iur.l.prohibitum* 5.*C.de iur.fisc.lib.*10. Bart. *in extrauag. quoniam* in verb.*rebellando qui sint rebell.* Thom.Gramm.*cons.*4 Bald.*in l.ab executione* 4.*C.quor.app.non recip.* Panorm.*in c.dilectus. Extr.de rescript.*

5 Ægid.Bosf.*in tit.de offic.corrupt.pecun.nu.*26. quem refert Clar.*in pract.crim.q.*73.*n.*3.

6 Quia nimirum crimen falsæ monetæ est læsæ maiestatis, *l.*2.*C.de falsmonet.* de quo crimine alij quam Principis magistratus cognoscere non possunt.

7 *l.culpa est 36.de reg.iur.*

8 *Arg.l.vlt.*2.*quod met. caus.* iunct. *l. non est singulis 176.de regul.iur.*

9 *l.*1.vbi Salic.*C.de falsmonet.*

10 *l vlt.C.de exhib.reis.*

11 Non enim pœnam meruisset quod Senatũ non modo permittente, sed etiam iubente factum fuisset. *l. Gracchus.*4. *C.ad leg.Iul.de adult.l.*2.*C.de solut.lib.*12.*tit.*11.

12 Quandoquidem aduersus contumaces omnia iura clamant cum contumacia non tantum pro præsentia sit. *Auth. qua in prouincia.C. vbi de crimin.agi oport.* sed etiam pro con-

Source : BIU Cujas

fessione saltem facta. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 44. per tot. maxime num. 4.*

13 Nihil enim à tali tantoque magistratu sine causa fieri negligique credendum est.

14 Est enim longe maior negligentia illius cui sufficit mandare, vt executio sequi possit.

15 Cum alieni facti ignorantia semper sit tolerabilis, *l. vlt. D. pro suo.* Quid enim potest imputari ei qui non diuinauit, *l. si putator 31. ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29. §. si cum debitor. D. mandat.*

16 *Arg. l. si ambo 10. D. de compensat. l. viro 39. l. cum mulier 47. D. solu. matr.*

17 Cum possit ex contumacia procedi etiam ad condemnationem. Iul. Clar. *d. q. 44. nu. 4.*

18 Nemo enim remittere intelligitur ius quod ignorat sibi competere, *vulg. l. mater decedens 19. D. de inoffi. test. cum simil.*

19 Cũ per eos non steterit *ex reg. l. in omnibus 39. de reg. iur.*

DEFINITIO XIV.

Fama quo casu sufficit ad torturam contra præsentem, sufficit etiam ad condemnationem accedente fuga contra contumacem.

REus criminis atrocioris, vtputa læsæ maiestatis, si malæ famę probatione vrgeatur, & cõtumax sit, ad vltimi supplicij pœnam condemnandus est, quamuis certiores criminis probationes aliæ nullæ sint,[1] quoniam si præsens esset sola fama sufficeret, vt de illo haberi quæstio posset.[2] Perpetuum autem est, vt quibus casibus sola fama sufficeret ad quæstionem, iisdem quoque si fuga concurrat & contumacia sufficiat ad cõdemnationem:[3] Proinde in leuioribus, & vt nostri loquuntur, minus priuilegiatis delictis aliud erit, quoniam in iis nec sola fama sufficeret ad torquendum presentem reum.[4] *Ita Senatus* in causa quorundam oppidanorum Darben, mense Mart. 1593.

1 Nec hoc casu locum habet quod dici solet probationes debere luce meridiana clariores esse, *l. vlt. C. de probat.*

2 Secundum ea quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q. 21. n. 1. vers. Posset etiam esse*, vbi tamen tractat de eo crimine quod sit difficilioris probationis, qualia vtplurimum sunt ea quæ sunt atrociora.

3 Vt scilicet tantum prosit fuga & contumacia contra absentem quantum posset quæstio contra præsentem.

4 Iul. Clar. *d. q. 21. nu. 1. per tot.*

DEFINITIO XV.

Qui tulit opem grassatori qui se officialem iactabat non potest teneri eo nomine.

QVi grassatori per speciem publici muneris opem obuij cuiusque imploranti astitisse opẽque tulisse probatur, si ignorãs & bona fide fecerit, ne officium deserere videretur, & præsens fuerit, cũ grassator crimen admisit, nec restiterit, nõ aliter tenetur, quam si citra salutis suæ periculum prohibere potuerit nec prohibuerit.[1] Sufficit enim ad eum excusandum, quod cum præsens fuit daret operam rei licitæ,[2] nec æquum est cogi eum, vt alienam salutem periculo suo quis redimat,[3] dum ne grassatori opem aut cõsilium dedisse probetur, ex quo grassandi animum in eo agnouit.[4] *Ita Senatus* prid. Id. Nouemb. 1593.

1 *l. culpa caret 50. cum ibi not. de reg. iur.*

2 Imo sufficeret, vt sine dolo astitisset, non ex proposito delinquendi, vel audaciorem faciendi delinquentem. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 90. nu. 8.*

3 Imo nec tenetur quãuis potuerit sine vllo periculo suo prohibere præterquam in crimine læsæ maiestatis. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 87. nu. 3. vers. quod tamen ego.*

4 Nam ex quo tempore per suam præsentiam fecit eum audaciorem, tenetur ex sola assistentia. Iul. Clar. *dict. quæst. 90. num. 8.*

DEFINITIO XVI.

Non est quis puniendus grauius ob id solum quod capitalis supplicij pœnam sibi irrogatam euadere tentauerit, facta etiam vi executoribus post arresti executionem.

COndemnatus ad furcam cum ei per imperitiã actuarij pronunciatum esset Senatusconsultũ priusquam in compedibus & vinculis esset, vinciri se & duci nolens vim fecerat, ipsosque appatitores offenderat, & totis viribus restiterat, ne adprehendi posset, quærebatur, an ex ea contumacia fieri deberet commutatio irrogatæ pœnæ in grauiorem?[1] Id enim Senatus potissimum auctoritas postulare videbatur, ad quam sane pertinet maxime, vt iis omnibus, quæ ordo amplissimus decreuit, perinde post ac ante condemnationem pareatur.[2] Contra tamen visum est misericordia potius, quam pœna dignum hunc esse,[3] cui vna salus fuerit nullam sperare salutem. Nam & dici solet, rationem quamlibet redimẽdi sanguinis honestam esse.[4] *Ita Senatus* in secreto auditorio in persona N. Royer 15. Cal. Ian. 1593.

1 Solet enim contumacia pœnam cumulare & augere, *l. relegati 4. in fi. D. hoc tit.*

2 *l. seruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Treb.* iunct. *l. vnic. D. de offic. præf. prætor.*

3 Nam nec effractor carceris ad aliud quicquam durius teneri potest quam vt habeatur pro confesso vel conuicto. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 21. nu 25.*

4 *l. 1. D. de bon. eor. qui mort. sibi consciner. l. transigere 18. & ibi not. C. de transact.*

DEFINITIO XVII.

Qui alios prodit iam proditus nõ gaudet priuilegio quo qui seipsos produnt. Nec impunitus hoc nomine promissa ei debet prodesse.

QVi seipsos produnt anterioris delicti pœnam pertimescere non debent, sed qui iã proditus alios prodit & grauiores contra seipsũ probationes adfert nõ eodẽ priuilegio gaudet, nec si vt alios proderit ei promissa sit à iudice impunitas prodesse illi debet,[1] cum ad solum Principem non etiam ad iudicem præsertim inferiorem pertineat, vt criminis veniam largiatur.[2] Potest tamen ei parci.[3] *Ita Senatus* in causa quadam falsi monetarij 13. Cal. Mart. 1595.

1 *l. 1. vers. horum qui sponte C. de desertor. & occult. eor. lib. 12. tit. 46. l. vnic. C. de his qui se defer. eod. lib. tit. 13.*

2 Sibi namque imputet qui tã facile credidit tali promissioni ab eo factæ, qui non potuit impunitatem concedere, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. q. 55. nu. 9. ad fin.* vbi tamen subiicit nunquam esse quem condemnandum ad pœnam ordinariam delicti ex sola confessione, quam eiusmodi promissio impunitatis extorserit.

3 Quomodo scriptum est *in l. non omnes 25. §. vltim. D. de re militar.*

DEFINITIO XVIII.

Casus in quo furtum secundũ punitur pœna mortis.

EX causa furti iam condemnatus flagris cæsus & auriculæ vnius amputationem passus, si furtum rursus fiat, dum ne omnino leue & minimi momenti, ad mortẽ damnandus est.[1] *Ita Senatus* 3. Non. Iun. 1595.

1 Etsi enim pro furto non est imposita pœna mortis, varij tamen casus sunt in quibus non est nouum, vt fur ad mortem adeoque ad furcam damnetur, puta si sit fur famosus, siue infamatus de pluribus, id est, de tribus, quin & duobus tantum furtis. Tales enim fures de consuetudine generali laqueo suspendendos esse, quasi etiam famosi latrones dici possint, constat ex iis quos refert Iul. Clar. *in §. furtum. nu. 8.* licet ille contrariam sententiam mitiorem esse putet. [Et ratio consuetudinis huius videtur ex eo pendere, quod ijs qui pro furto

Source : BIU Cujas

fuito primo condemnantur, ſolet inhiberi ne quid tale commi tant ſub comminatione mortis his vulgatis verbis *Luy faiſant inhibitions, & deffences de par cy apres commettre tels excés à peine de la hard.* Imo addunt quidam iudices clauſulam generaliorem *& à tous autres qu'il appartiendra.* Sed imperitè. Non enim debet adiici ea clauſula niſi ad inhibitiones quæ fiunt in cauſis ciuilibus. *Ita Senatus* in cauſa Petri Galley xi. Cal. Sept. 1612.]

DEFINITIO XIX.

De pœna Aduocati qui etiam pro clientis ſui defenſione aliquid dixerit, quo Principis offenderit maieſtatem.

NOn debet impune ferre Aduocatus qui in lite clientis ſui tuēda dixit aliquid, quod ſupremi Principis maieſtatem labefactare videatur, licet quā maxime ad eam rem de qua agitur pertineat. Itaq; ex hac cauſa ſi rei grauitas exigat, ſolet etiam aduocatione interdici. [1] Illud certe omnimodo decernendum eſt, vt quod impudenter dictum fuit non ſolum corrigatur, ſed etiam de actorum codice deleatur.[2] Quæ res etiam aduocati exiſtimationem onerare ſolet, ob idq; veluti pœna quædam eſt. Sic à Senatu noſtro iam pridem factitatum audio cum Aduocatus quidam Gallus magni nominis in quæſtione legis bene à Zenone C. de quadr. præſcr. negaſſet habere eam legem locum in illo qui à Sereniſ. Sabaudię Duce quid emiſſet, propterea quod ad eos tantum Principes pertineret qui non recognoſcunt ſuperiorem.[3] Quaſi vero ſupremam in Sabaudia poteſtatem Principes noſtri non habeant, quos imperij iura omnia habere nec pragmatici ipſi Galli diffitentur.[4] *Sine die.*

1 *l. moriū eſt 9. D. de pœnis.*
2 Boer. *q 8. nu. 2.*
3 Notant DD. *ad l. bene à Zenone. C. de quadr. præſcr.*
4 Rebuff. *in tract. de lit. dilat. art. 1 gl. 1. nu 7.*

DEFINITIO XX.

Affectus non punitur ſi non ſit ſecutus effectus niſi deuentum ſit ad actum proximum & immediatum.

QVod plerique iactitant in atrocibus delictis affectum puniri etiā quem effectus nō ſequatur. ita verum eſt ſi delinquens ad actum proximum &, vt aiunt, immediatum deueniſſe proponatur.[1] Alioquin arbitrio iudicis ſtatuenda pœna relinquitur.[2] *Ita tractatum eſt 9.* Cal. Mart. 15. 5.

1 Grammat. *conſ. 36. nu. 19.* [*Ita Senatus* contra Humbertū quendam 12. Apr. 1614. omnibus omnium votis.]
2 Iul. Clar. *lib. ſentent. §. fi. q. 92.*

DEFINITIO XXI.

Non eſt differenda pœnarum executio.

POenarum ſingulare ius eſt, vt earum executionē & vltionem numquam differri oporteat, nec ſi condēnatus dicat habere ſe aliquid ad ſalutem Principis pertinēs quod referre ad Principem velit.[1] Hoc enim ſuadet vtilitas publica.[2] Præſertim verò ſi à ſupremo magiſtratu lata ſit ſententia,[3] cuius authoritatem maiorem eſſe conuenit.[4] *Ita Senatus* contra Ferrandum Gonet 14. April. 1614.

1 *l. ſi quis forte 6.* vbi eſt text. *elegans D. hoc tit. l. cum reis 18. C. eod.*
2 Vt delicta vindicentur quod ad publicam maxime vtilitatem pertinet, *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil. l. Stichum 95. in prin. De ſolut.*
3 Vt à Præſide, de quo *in d. l. ſi quis forte.*
4 Nam quod ſupremus Magiſtratus pronunciauit qui vice Principis fungitur, Princeps ipſe pronunciaſſe intelligitur, *l. vnic. D. de offi. præf. prætor.* Totus autem vigor iudicati in executione conſtitit, *l. pen. C. de exec. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Qui in ſua prouincia deliquit leuius puniendus eſt in alia.

QVi in ſua prouincia deliquit, ſi in alia inueniatur, & in carceres detrudatur, ac ex vinculis de crimine reſpondere iuſſus aut confeſſione propria, aut teſtibus conuictus ſit,[1] nō ad aliud condemnari à Senatu noſtro ſolet, quàm vt exulare confeſtim iubeatur,[2] ſi non alium accuſatorem habeat quam Principis noſtri procuratorem generalem,[3] niſi tale crimen ſit cuius pœna non alia quá capitis eſſe poſſit, aut niſi grauioris criminis probationes leuiores proponantur, quas impleri neceſſe eſſet, vt ad grauiorem & capitalem condemnationem peruenirī poſſet. *Ita Senatus* 19. April. 1614.

1 Alterutrum enim neceſſe eſt interuenire, vt conuinci quis poſſit de crimine. Confeſſio autem poteſt interdum vera eſſe, interdum ficta, puta quæ ex contumacia inducitur.
2 Semper enim Præſides prouinciarum id agere & curare debent quantùm poſſunt, vt malis hominibus purgent prouinciam, *l. 3. D. de offic. præſid.* quod per exilium fit commodiſſime: quodcunque tandem illud ſit ex tribus illis generibus, de quibus *in l. 5. D. de interd. & releg.*
3 Cum enim priuatus accuſator aliquis eſt ſeuerius agitur cum delinquente licet criminis & vindictæ publicæ perſecutio ad ſolum procuratorem generalem ſpectet, non ad priuatum accuſatorem, vt ſcripſi *Deſi. 9. nu. 2. ſup. De accuſ. & inſcript.*

TIT. XXVI.

NE SIN. IVSS. PRINC. CERT. iudic. lic. confiſc.

DEFINITIO I.

Confiſcationis pœnam ſolus Principis magiſtratus irrogare poteſt.

QVEMADMODVM non ex omni crimine publico & capitali hodie irrogatur bonorum omnium publicatio & confiſcatio,[1] ſed ex eo duntaxat quod ad læſæ maieſtatis diuinæ aut humanæ cauſam pertineat:[2] ita non alius quam qui mandatam à Principe iuriſdictionem exercet, confiſcandi ius habere poteſt.[3] Inferiores alij iudices & magiſtratus non habent, ſed pecuniarias tantum pœnas poſſunt infligere,[4] & eas tamen interdum tantas tamque graues, vt totius patrimonij facultates exhauriāt, ſi delicti atrocitas eam condemnationem poſtulare videatur. Itaque cum iudices Sancti Victoris ad Gebennenſem ciuitatem Claudium Patry ob homicidium condemnati bona confiſcaſſent, partemque ciuitati Gebennenſi, partem occiſi liberis adiudicaſſent, *Senatus* noſter ex appellatione procuratoris generalis cognoſcens pronunciauit male iudicatum, commutauitque pœnā confiſcationis bonorum in condemnationem pecuniariam, 15. Cal. Decemb. 1588.

1 *Auth. bona damnatorum. C. de bon. damnat.* quæ in hoc correxit iura antiqua cum olim ſpecialiter in multis caſi-

Source : BIU Cujas

bus esset imposita pœna confiscationis bonorum, præterea; generaliter in omnibus casibus in quibus erat imposita pœna mortis naturalis, vel deportationis, in illis etiam in consequentiam veniebat pœna confiscationis bonorum, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 78. *nu.* 1. *in prin.*

2 *d. Auth. bona damnatorum.* Adde crimen falsæ monetæ, hæresis & incestarum nuptiarum, de quibus diximus suis locis post Iul. Clar. vbi sup. *nu.* 3. vbi addit *num.* 4. etiam apostatam puniri confiscatione bonorum *ex l.* 1. *C. de apost.* scilicet si non extent eius filij vel cognati ad quos bona deferantur. *Auth. si qua mulier. C. de sacrosanct. eccle.* Iunge *Auth. incestas. C. de incest. & inutil. nupt.*

3 Ad eos namque solos pertinet læsam Principis maiestatem vindicare. Alios enim defendi à Principe oportet non Principem ab aliis, quomodo de viro & vxore scriptum est *in l.* 1 *§. vlt. & l.* 2. *D. de iniur.*

4 Distinguendum tamen est, an pœna confiscationis pro delicto veniat imponenda à lege vel tacite, vel expresse, vt tunc quilibet iudex qui potest super delicto cognoscere possit etiam pœnam illam imponere, an vero imponenda sit à iudice præter legem, & tunc nullus iudex præter summos & Principis magistratus possit eam imponere. Ita enim ex communi nostrorum sententia distinguit Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 78. *num.* 5.

DEFINITIO II.

Potest Princeps fisco suo applicare pœnam confiscationis etiam in præiudicium vasalli omnimodam habentis iurisdictionem, quoties edictum Principis facit ex non delicto delictum.

COnsultus à Serenissima Augusta Senatus noster, an confiscatio bonorum eius qui aduersus edictum Principis frumentum in aliam prouinciam exportasset ipsi Principi adiudicanda esset, cū idipsum edicti verbis diserte cōprehensum esset, an vasallo potius, qui dominus erat subditi delinquentis, & cui Princeps omnimodā iurisdictionem, & merū mixtumque imperium concesserat? Respōdit periculosi esse exempli de illo disputari, supremamq; supremi Principis potestatem quasi in dubium reuocari. Quis enim nesciat post translatam à populo lege regia Principi & in Principem omnem potestatem,[1] solius esse Principis legem condere.[2] Rursum eius esse qui legem condere potest, vt pœnam pro arbitrio statuat, & cui velit applicet? Ea siquidē potissima legis pars & potestas est, vt non solum quid fieri iubeat, vel prohibeat, sed etiam quod contra legem factum erit coerceat.[3] Sed & illud certissimum est, quantumuis Princeps vasallo suo iurisdictionem omnimodam cum mero mixtoque imperio concesserit, nunquam tamen tantum à se potestatis eum abdicare intelligi, vt non plus sibi retinuerit, quam in alium trāstulerit. Cui simile illud est, quod iactari solet in concessione quantumcunque generalissima semper exceptam intelligi personam concedentis.[4] Præterea sic posito iure, vt ad vasallum non ad Principem confiscatio pertineret, facile accideret, vt pro arbitrio vasalli edictum Principis eluderetur, si forte per sordes, aut per gratiam conniuentibus oculis vasallus agere cum iis vellet, qui Edictum infringerent, adeoque in id absurdum res deducta videretur, vt Princeps aut quod hac parte idem est Principis procurator cogeretur auxilium & iurisdictionem vasalli ad hoc ipsum implorare, vt Principi pareretur. Cum tamen subditorum omnium saluti & commodis consuli præcipue intersit Principis.[5] *Ita Senatus* noster contra nescio quos consultores, qui in diuersam sententiam proprij compendij potius, quā tuendę veritatis gratia laborauerunt.[6] Ante Cal. Decemb. 1590.

1 *l.* 1. *D. de constit. princip.*
2 *l.* 1. *& vlt. & pass. C. de legib.*
3 Vt tractat Vlp. *in fragment. Instit tit.* 1. *l. legis virtus* 8. *D. de legib.*
4 Quamuis vasallus dicatur inuestitus priuatiue quod ad dominum, Tessaur. *decis.* 132. *nu.* 2. vbi multos citat.
5 Absurdum enim esset Principem alicuius auxilio egere in suo territorio, cum eius auxilio cæteri omnes indigeant. Guid. Pap. *q.* 346. Adde eundem *q.* 341.
6 Ægid. Bossius & Marc. Anton. Natta *consi.* 659. *tom.* 4. quos refert & refellit Bagnasaccus apud Pedemontanos eo tempore Aduocatus generalis, cuius extat in hanc rem percelebre & amplum consilium quod ad nos à Serenissi. Augusti. transmissum, & à Senatu nostro adprobatum fuit. Vide tamen Chassan. *tit. Des confiscations*, Antoniū Tessaur. *decis.* 132. 250. & 266. præsertim *num.* 6. Amed. à Pont. *q. laudim.* 24. Boe. *decis.* 264. Intellige tamen hanc Senatus nostri sententiam de pœna quæ irrogatur etiam ex iure communi, & pro delicto communi, ne dum ex edicto Principis, quod faciat ex nō delicto delictum, vt in casu proposito, licet contra sentiat Tess. *q.* 132. *nu.* 2. Vide *Defin. vlt. infr. de sent. pass.*

DEFINITIO III.

In persecutione mulctæ pecuniariæ dominus cum vasallo concurrit, nec alter alteri anteponitur. Vtrique vero pars læsa præfertur nisi quod ad sumptus litis pertinet.

COndemnato reo criminis ad mulctam pecuniariā & accusatori, & Principi, & Vasallo domino iurisdictionis, cum nō haberet in bonis vnde satisfieri omnibus posset, constabat quidem, accusatorem qui propriæ vindictę causam persequebatur, cæteris præferendum esse,[1] sed neq; vasalli potiores partes esse debere quam Principis, neque Principis quam vasalli, cum vterque indictam publicam pari & æquo iure prosequatur. Quid ergo est? Concurrent,[2] vt pariter vtrique simul pro rata adiudicationis satisfiat.[3] *Ita Senatus* in causa quadam Reuerendiss. D. Episcopi Maurianensis 20. Decemb. 1602.

1 Est enim creditor qui accusat pro suo, vt aiūt, interesse, *l. fiscus* 38 *§.* 1. *cum l. seq §* 1 *D. de iur. fisc.* Creditores autē omnes pœnis fiscalibus semper præferri certum est, *l. vnic. C. pœn. fisc. credit. prafer. lib.* 10. *tit.* 7. Vide Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 80. *nu.* 7. *& in § furtum. nu.* 16.

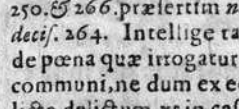
2 Quamuis non desint qui dicant vasallum qui de mero & mixto imperio cum regalibus inuestitus fuit dicendum esse inuestitum priuatiue etiam quod ad dominum, vt dixi *Desi. praced. nu.* 5. ex Antonin. Tessaur. *decis.* 132. *nu.* 2. post multos ibi citat.

3 Vt euenit inter correos credendi, *l. reos* 11. *§. cum tabulis. D. de duob. reis*, aut inter creditores nullum vel temporis, vel causæ priuilegium habentes, *l. priuilegia* 32. *de reb. auctor. iudi. possid. alias l.* 17. *de priuil. cred.* [Sanè quod ad sumptus litis criminalis pertinet constat solui eos debere etiam ante mulctā accusatori priuato adiudicatam, vtpote sine quibus ad eius mulctæ adiudicationem peruenire non potuisset. *Ita Senatus* eodem Arresto, & rursum 21. Iunij 1613.]

TIT. XXVII.
DE BON. DAMNAT.

DEFINITIO I.

Confiscatio irrogata per sententiam, an & quando sufficiat bona sita extra territorium ius dicentis, & cuius fauorem.

RRogata per competentis iudicis sententiam vniuersorum bonorum publicatio si eam causam habuit, quæ non ex iure municipali loci illius, in quo iudicatum est, sed ex iuris communis ratione proficiscatur, ad ea quoque bona perti-

Source : BIU Cujas

pertinet, quæ in alienæ iurisdictionis ad eoque ditionis territorio sita sunt, quippe quę ius vbique faciat propter iuris communis auctoritatem cum iudicati potestate coniunctam: [1] sed ita tamen, vt quæ alibi sita reperiantur illius territorij domino acquirantur, non etiam ei, cui publicationis commodum acquirere voluit is, qui sententiam tulit. [2] *Ita Senatus* sæpius.

1 Nec enim omnibus Iudicibus licet confiscare, vt diximus *tit. præced.* vide Guid. Pap. *q.* 341.

2 Idem Gui. Pap. *q.* 76. post Bart. *in l. cunctos populos, in fin. C de summ. Trinit. & fid. Cathol.* Bald. ibi Boer. *q.* 264. licet cōtra sentiat Guil. de Lud. *sing.* 94.

DEFINITIO II.

Sententia confiscationis lata contra heredem grauatum non nocet fideicommissario.

SI heres de restituenda post mortem suam heredi tate rogatus, ob crimen læsæ maiestatis cōdemnatus sit, irrogata præter pœnam capitis bonorum quoque omnium publicatione, nullum ex ea condemnatione præiudicium fit fideicommissario, cuius vtique potior, quàm fisci causa esse debet, [1] vt & anteriorum omnium creditorum. [2] Cætera pete ex tit. De fideic. SC. 6.

1 *l. Statius Florus* 48 *§. Cornelio Felici. D. de iur. fisc.*

2 *l. vnic. C. pœn. fiscal. credit. præferr.*

DEFINITIO III.

De bonorum petitione facta ante confiscationis sententiam.

ETsi bonorum petitiones æquissimis Gratiani & Theodosij, constitutionibus sublatæ iam olim fuerunt, [1] fecit tamen temporum nostrorum iniquitas, vt nihil hodie inter aulicos frequētius sit huiusmodi petitionibus, adeo, vt & plerunque prius quā de crimine cognitum nedum pronunciatum sit delinquentis bona citius donata reperiātur quam publicata. [2] Hoc vno vice remedij adhibito temperamento, vt non prius ea concessio vires habere incipiat quā à Rationalibus adprobata sit, nec rursum à Rationalibus ante adprobari possit, quam de crimine à Senatu cognitum fuerit & pronunciatum. [3] Si secus attentatum sit, appellari à Rationalium cognitione tanquam ab abusu potest. *Ita tractatum est* in publico auditorio 10. Cal. Aug. 1591.

1 *l. 1. C. de petit. sublat. lib. 10. tit. 19.* vbi est textus elegans.

2 Inuerecunda petentium inhiatione, vt loquuntur Imperatores *in d. l.* 1.

3 Prius enim est vt constet de crimine quam vt condemnatio vlla sequi possit. Et rursus, vt concessio Principis adprobata sit à Rationalibus antequam effectum habere possit. Io. Papon. *in synt. ag. lib. 5 tit. 1. Du domaine du Roy. §. 4. in fi. Ex l. nec venditio 2. C. de præd. decur. lib. 10. tit. 33.*

TIT. XXVIII.
DE SENTENT. PASS. & restit.

DEFINITIO I.

Indulgentia Principis restricta ad certam pœnam non facile ad aliam extendi debet.

QVi sententiam & condemnationem triremium aliamve minorem passus est, cum supremo capitis supplicio sceleris sui pœnas luere debuisset, si aduersus eam duntaxat condemnationē, à qua prouocauerat, restitutus sit à Principe pendente appellatione, non satis tutus est. Quid enim si à priore sententia procurator Principis tanquam à minima condemnatione ad Senatum prouocauerit, vt mortis pœna infligatur? [1] Non proderit beneficium Principis, vt cui libertatem & ciuitatē dare voluit, vitam ipsam adimi noluisse videatur. [2] Etsi enim minus accurate intuenti videri potest Princeps noluisse, vt ei vita eriperetur, cui ne ciuitatem quidem ereptam vellet. [3] Tamen sicut alia mortis, alia triremium condemnatio est, [4] ita expresso Principis beneficio opus est, vt mortis pœnam remisisse dici possit. [5] Neque vero dubitandum est, quin multo facilius Princeps restituat aduersus triremium condemnationem, quam contra indictam mortis pœnam, cum quanto grauius delictum est, quod remittitur, grauioreque dignum supplicio, tanto difficilior tardiorque Princeps esse soleat & debeat ad indulgendam restitutionem. [6] Sanè remissa capitalis supplicij pœna, si Senatus ex appellatione leuiorem infligi debuisse cognoscat, nemo dixerit leuiorem remissam videri. [7] Cum vt plurimum ex huiusmodi causis eueniat, vt per Principis indulgentiam grauior pœna in leuiorem commutetur, nec omnino liberetur, qui omnino perire debuerat: Nisi ad quamcunque pœnæ speciem, quod sæpe fit, indulgentia principalis extendatur. Principis enim voluntas & liberalitas, maxime vero in indulgendo seruanda est, & interpretatione adiuuanda potius, quam restringenda. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 7. sup. De pact.

1 Semper enim & quocunque tempore licet procuratori generali appellare tanquam à minima condemnatione vt delicta omnia non solum aliquas, sed etiam meritas luant pœnas.

2 Ne cui dedit quod minus est videatur ademisse quod plus fuit, *arg. l. cui pacto 5. D. de seru. export. & not. in l. non debet cui 21. De reg. iur.*

3 Sunt enim distincta ista, vt & alia genera pœnarum capitalium. *l. capitalium 18. De pœn.* Vide tamen Ant. Robert. *lib. 4. de re iud. cap. 16.*

4 Nec enim potest videri Princeps remisisse pœnam mortis quam à iudice irrogatam ignorauit, cum concessiones quantumlibet generales nunquam extendantur ad ignorata & incogitata, *vulg. l. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. §. 1. & vlt. D. de transact.*

5 Quia ex grauitate pœnę facile potest Princeps colligere grauitatem criminis, *l. aut facta 16. l. capitalium 18. & pass. D. de pœn.* Dixi *Defin. 7. nu. vlt. supr. ill. tit. de pœn.*

6 Alia enim pœna est, quæ leuior est, & ideo alia remissione indiget.

7 Debet enim misericordia Principis ad exemplum & imaginem diuinæ misericordiæ nonnullam iustitiæ rationem habere.

8 Princeps enim potest omnes delictorum pœnas remittere siue ante, siue post condemnationem. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 59. in princip.* quamuis non soleat regulariter concedere gratiam delicti sine remissione partis. *Ibidem num. 3.* Beneficium autem, quod à mera Principis indulgentia proficiscitur, quam plenissime est interpretandum, *l. pen. D. de constit. princip.* Et vero si pœnæ omnes sunt odiosæ, *l. pen. D. de pœn.* consequens est, vt indulgentia quælibet sit fauorabilis, quia per eam non remanet delictum omnino impunitum, siquidem indulgentia quos liberat notat, *l. vltim. C. de abolit.*

DEFINITIO II.

Clericus veniam criminis capitalis à solo Principe impetrare potest, & an impetrata ea possit adhuc conueniri apud iudicem ecclesiasticum, & ab eo condemnari?

ETiamcum à clerico perpetratum est homicidiū cuius coercitio ad iudicem ecclesiasticū perti-

Source : BIU Cujas

neat,criminis veniam facere ſolus Princeps poteſt.[1] Quoniam etſi de crimine iudex eccleſiaſticus cognoſceret,[2] capitis tamen ſupplicium irrogare non poſſet, ſed ex ea cauſa ad iudicem laicum remittere condemnandum deberet.[3] Itaq; ſi reſcriptum Principis ad Senatum de abolēdo crimine à Senatu adprobandum ſit,[4] non ſolet in eam rem citari procurator fiſcalis eccleſiæ. [5] Sed an poſt Senatuſconſultum pro reo redditū licebit eccleſiaſtico iudici hūc eundem reum pro eodem crimine quod commune fuit condemnare?[6] Mouet ex vna parte pro reo auctoritas Senatuſconſulti, quod quamquam inter alias partes pronunciatum, ei tamen nocere & æquum eſt, qui citari non debuit, quique ſi vocatus fuiſſet,intercedendi ius non habuiſſet. [7] Ex alia parte vrget, quod ſalua Senatuſconſulti auctoritate, quo nihil de crimine ipſo pronunciatum ſit, ſed tātum de pœna capitali, & de pecuniaria in capitalis conſequentiam irroganda, [8] nihil prohibeat hunc ipſum condemnari in mulctam pecuniariam fiſco eccleſiæ applicandam,[9] ne alioqui eueniat,vt ex iudicis aut Principis ſecularis facto deterior fiat cōdicio fiſci eccleſiaſtici, cui quod ad commune delictū attinet pecuniariamque condemnationē,iniuria fieri nulla debuit.[10] *Senatus* nihildū cōſtituit in ea cauſa de qua SC.27.de iuriſd.omn.iudic.& for.compet.

1 Tanquam qui ſit dominus totius reipublicæ & territorij ſui in quo etiam hic reperitur.

2 Vt pluribus tractat Iul. Clar.*in pract.crim.q.36.per tot.*

3 Scilicet poſt ſolemnem depoſitionem,& vt loquuntur, degradationem,cui numquam locus eſt niſi ob graue crimē. Iul. Clar. *q.*74. vbi etiam ſubiicit quænam ſolemnitas interuenire debeat in degradatione.

4 Quomodo ſemper adprobari gratia Principis per Senatum debet. Iul.Clar. *in pract.crimin.q.59.nu.*10.Etiamſi per eam fiat tantum commutatio pœnæ non abſoluta remiſſio. Ibid. Et quamuis ſubiiciat non eſſe neceſſariam Senatus adprobationem in gratia exilij arbitrarij, itemque quando cōceditur gratia à pœna extraordinariè impoſita per edicta ipſiuſmet Principis,alio tamen iure vtimur, nec iſtas limitationes Clarus ipſe probat.

5 Quia non poſſet impedire gratiam, cum eccleſia non nouerit ſanguinem.

6 Interdum enim qui apud vnum iudicem accuſatus & vel abſolutus, vel punitus fuit, iterum apud alium iudicem accuſari poteſt & puniri. De quo vide Iul.Clar. *in pract.crim. quæſt.*57.

7 Sufficit enim vt redditum ſit cum legitimo contradictore, *l ſi ideo 55.in fine principij.D.de euict.l.cum non iuſto 5.D.de colluſ.deteg.*

8 Abolitio enim tollit non inducit quæſtionem de crimine.

9 Nec enim ideo fiet,vt contraria pronunciata videantur, quod vnum verendum eſſet,*l.ſingulis 6.D.de except.rei iud.*

10 *Ex reg.l.1.in princi.De alien.iudi.mut.cauſ.fact.l.non debet alteri 74.de reg.iur.*

DEFINITIO III.

Poteſt gratia criminis facta per Principem adprobari à Senatu etiam inaudito procuratore vaſalli.

AD capitalem pœnam condemnato ſi Princeps criminis veniam indulſerit,non eſt neceſſe audiri procuratorem officij, vt vocant, id eſt, iuriſdictionis inferioris in qua delictum admiſſum eſſe dicitur, ſed ſolum procuratorem Principis, & priuatum accuſatorem.Hunc vt ei ante omnia ſatisfiat,[1] non vt conſenſus illius exquiratur,cum tametſi diſſentire maxime velit nihilominus Principis beneficio locus eſſe debeat,[2] ſi aliud nihil remoretur.[3] Interdum namq; ea indulgentia neceſſitatem inducit præſtandæ ſatisdationis De non offendendo.[4] Illum vero quod ipſius maxime interſit, vtpote ad quem publica vindicta crimiſque perſecutio ſpectet, [5] At eius procuratoris qui iuriſdictionem tātum tuetur,nihil prorſus intereſt, dum ne quid ex mulcta ei adiudicata detrahatur,quod nec vnquam Princeps facere ſolet.[6] Aliud eſt ſi indulgentia præceſſerit cōdemnationem. [7] Tunc enim nihil inaudito inferioris iuriſdictionis procuratore conſtituendum eſt,ne alioqui ius ipſius remittere voluiſſe Princeps videatur.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa & pro Martino Micol 13.Cal.Ianuar.1593.

1 Secundum ea quæ dixi *Defin.3.ſupr.Ne ſin.iuſſ.Princ.cert. iudic.lic.confiſc.*

2 Quod enim poteſt fieri aliquo inuito,poteſt multo magis fieri eo ignorante,*l.quod poteſt 26.de reg.iur.*

3 Quid enim ſi pars doceat obreptum vel ſubreptum fuiſſe Principi?*l.ſi quis obrepſerit.D. de falſ.l. vltim.C.de precib. Imp.offer.*

4 Ne beneficium Principis alioqui fiat iniurioſum & captioſum,contra *l.4. C.de emancip.lib.l. Paulus 8.de prat.ſtipu.*

5 *l.poſt legatum 5.§.aduocatum fiſci.D.de his quæ vt indig.*

6 Intelliguntur enim omnia Principis reſcripta ſaluo iure tertij,*l.2.§.ſi quis à Principe & §.merito.D.ne quid in loc.publ.* [Quid ergo ſi iudicatum quidem ſit, ſed per contumaciam, & reus purgans cōtumaciam compareat,impetrata venia criminis? Ex integro cognoſcendum erit ac proinde audiendus erit vaſſalli procurator acſi nunquam fuiſſet iudicatum, quia quod iudicatum eſt pro non iudicato habetur.*Ita Senatus* in cauſa procuratoris iuriſdictionis de Myolans & Guilliermet 20.Decembr.1610]

7 Quod tum maxime ſolet vſuuenire cum indulgentia fit per modum abolitionis, quæ in eo differt à gratia, quod per abolitionem prohibetur accuſatio ne cogatur reus fateri crimen, quod gratia & indulgentia præſupponit. Ita vt is cuius crimen abolitum eſt non poſſit interrogari de crimine, ideoque ſolent abolitiones eſſe odioſiores. Quanquam nihil vetat etiam ante condemnationem fieri gratiam & indulgentiam criminis.

8 Semper enim citandus eſt quiſquis ex eo actu lædi poteſt,*l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l.nam ita 36. D. de adopt.*

DEFINITIO IV.

Condemnatus ad mortem nec agere amplius poteſt,nec conueniri.

AD vltimum ſupplicium condemnatus per cōtumaciam ſi per procuratorē ciuili aut criminali iudicio agere velit audiendus non eſt,cum pro mortuo habeatur,[2] præſertim ſi à ſupremo magiſtratu cōdemnatus ſit à quo nec liceat appellare.[3] Si tamen reſcripto Principis dilata & tantiſper prohibita ſit executio iudicati,nihil cauſæ eſt,cur non interea condemnatus iura ſua perſequi poſſet,[4] exemplo eius quod de deportato proditum eſt non prius amittere eum ciuitatē,quam Præſidis qui deportauit factum Princeps adprobauerit.[5] (Quamquā nil hodie neceſſe eſt,vt Principis approbatio accedat.) Nam ſiue in integrum reſtituetur ſalua ei eſſe iura omnia æquū eſt,[6] ſiue non reſtituetur tanto facilius fiſco ſatisfiet ſi mulcta pecuniaria irrogata ſit,[7] aut tanto locupletior erit fiſcus ſi tale crimen ſit,ex quo confiſcatio ſit ſecuta. Plane ſi condemnatus ipſe cōueniatur ab alio, dubitari non poteſt, quin aut permittenda ei ſit defenſio,aut in eum actio inhibēda. [8] *Ita Senatus* Cal.Decemb.1594.

1 Hoc eſt,ad mortem,*l.vltimum ſupplicium 21.D. de pœn.*

2 Cum per condemnationem, cuius ſtatim facienda eſt executio, factus ſit ſeruus pœnæ ſi præſens fuit. Iul.Clar. *in §.teſtamentum.quæſt.*21. *num.*1. vbi ob hanc cauſam ait non poſſe hunc teſtari, adeoque teſtamentum ſi quod antea fecerat irritum fieri,*ex l.ſi quis filio 6.§.irritum. D. de iniuſt.rupt.* Quamuis non ſeruetur hoc de conſuetudine, vt ille ibidem ſubiicit.

3 Nam ſi appellet ab eo à quo appellari poteſt,nec damnatus videtur,quia appellatio extinguit iudicatum,*l.1 § vlt. D.ad*

Source : BIU Cujas

D. ad SC. Turpill. d. l. si quis filio. § hi autem omnes. de iniust. rupt.

4 *d. l. si quis filio 6. § quid tamen ill. eod. tit.*

5 *d. l. si quis filio. § eius qui deportatur. l. 2. § 1. de pœn. l. 1. § de portatos. de leg. 3. l. 6. de interd. & releg.*

6 Hoc enim est in integrum restitui à Principe, iura sua omnia recuperare, *l. 1. C. hoc tit.* vbi est text. elegans.

7 Semper enim creditoris interest locupletiorem habere debitorem, vt tanto facilior sit exactio crediti.

8 Quis enim ferat denegari defensionem ei qui ab alio conueniatur? *l. tutelas 7. §. vlt. D. de cap. minut. l. 2. D. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Confiscatio bonorum apud nos cedit lucro solius Principis non etiam vasalli, & quomodo prospiciatur vasallo.

PVblicatio & confiscatio bonorum ex cuiuscunque criminis causa eam pœnam hodie admittentis,[1] ac multo magis si proponatur crimen læsæ maiestatis, solius Principis lucro cedit,[2] non etiam vasalli eiusdemq; domini directi, licet ex ratione iuris communis ea pœna irrogetur.[3] Nimirum quod ad bona illa attinet quæ sunt in eiusdem Principis territorio, nam quæ in alieno sita sunt ad illius territorij Principem omnimodo spectant.[4] Sed id ita accipiendū est, nisi inferior ex priuilegio Principis tale ius habeat specialiter confiscationis percipiendæ, quomodo habet apud nos Illustriss. Dux Gebennensis in tota prouincia Gebennensi, & Focigniacensi, præterquam si læsa sit maiestas in primo capite. [Primum autem caput esse intelligitur, quoties aut contra personam ipsam Principis, aut contra statum Reipublicæ conspirasse quis probatur.][5] Neque tamē ex eo prohibetur supremus Princeps quo minus veniam criminis indulgeat delinquenti,[6] nec in eo solum, vt capitis pœnam remittat, sed & vt confiscationem ipsam, quæ vtique non nisi in capitalis supplicij consequentiam hoc casu irrogatur. In eoq; elucet suprema Principis auctoritas, ne dubitari possit quin habeat ille non solum vitæ & necis, sed etiam bonorum plenissimam potestatē.[7] Verum eæ Senatus partes esse debent, vt mulctam pecuniariam tanto grauiorem infligat ei, cui Princeps criminis veniam dedit. Neque enim iuri inferioris domini vasallique derogasse voluisse Princeps facile credendus est.[8] *Ita Senatus* secreto SC. in causa Franciſci Garnier, & N. Thibaud, 18. Cal. Iul. 1595.

1 Nam ex paucis criminibus hodie fit confiscatio bonorum post *Auth. bona damnatorum. vbi not. C. de bon. damnat.*

2 Natt. *cons.* 580.

3 Vide tamen plerosque contra sentientes à nobis relatos *Defin. 2. n. 7. sup. ne sin. iuss. Princip.*

4 Vt scripsi *Defin. 1. sup. tit. prox.*

[5 *Ita Senatus* in causa oppidanorum de Passy, contra procuratorem fiscalem Ducatus Gebennensis. *Sine die.*]

6 Secundum ea quæ tractat Iul. Clar. *quæst. 59. in pract. criminal.*

7 *l. 1. C. hoc tit.*

8 *l. 2. § merito & §. si quis à Principe. D. ne quid in loc. public. l. 4. C. de emancip. liber.* Tessaur. *decis.* 132. 250. & 266. Amed. de Pont. *quæst. laudim* 24.

[DEFINITIO VI.

LIterarum quas vocant, Salui conductus, apud nos vsus nullus est in criminalibus, licet apud Pedemontanos sit frequentissimus. Aut enim delicti suspicionem purgare debet reus si sit innocens, in eamque rem se carceribus mancipare, aut criminis veniam impetrare. Quod si eiusmodi literæ à Principe impetratæ sint, non magis impetrantem audire Senatus debet, si eas per procuratorem exhibeat, quàm si meram puramque criminis indulgentiam meruisset, vt qui se nocentes sciunt ab eiusmodi literis impetrandis reuocentur, quarum nullum se commodum sperare sine præsentis capitis periculo posse intelligant. *Ita Senatus* 12. Calend. Mart. 1611.]

TIT. XXIX.

DE DIGNITAT. ET Nobilitat.

DEFINITIO I.

Qui per artes sordidas nobilitatem generis amisit, non nocet liberis, ne quidem postea susceptis, imo nec sibi, si quandocunque desistat, neque indiget rehabilitatione.

QVi nobilitatem habet ab auis & proauis non idcirco eam amisisse videri potest, quod patrē habuerit[1] qui mechanicas forte & ooscœnas artes exercuit.[2] Absurdum enim sit à patre solo aufferri filio, quod non à solo patre filius habeat.[3] Nec quod eo ipso tempore conceptus fuit, quo pater iam nobilitatem amiserat, ad rem pertinebit. Nam quod dici solet, per medium, vt vocant, inhabile impediri eoniunctionem extremorum,[4] ad hunc casum non pertinet, in quo fieri non potest quin aui nobilitas per patrem quantumuis ignobilem in nepotem cum vita transmittatur.[5] Quidni vero, cum is ipse, qui mechanicas artes exercuit, si ab antiqua prosapia nobilis fuit, sola desistentia recuperet nobilitatem,[6] neque vlla indigeat rehabilitatione,[7] qua proculdubio indigeret, qui ex priuilegio & sola Principis concessione primus sibi suisque nobilitatem quæsiuisset. Quanquam, quod apud Gallos vsu receptum traditur, vt quisquis sordide vixit, tametsi ex nobilissima familia originem traxerit, nouo indigeat Principis beneficio,[8] non tamen eius liberi,[9] summam rationem habere mihi semper visum est, ne alioqui huiusmodi hominibus veluti ludibrio & contemptui sit nobilitas,[10] quam venerationi potius habere, & sanctissimè colere deberent. Sed tamen alio, vt dixi, iure vtimur.[11] *Ita Senatus* in causa fratrum de Dompierre de S. Genis, contra Syndicos illius Vniuersitatis, 15. Cal. Ianuar. 1590.

1 *l. 3. D. de interd. & relegat. l. emancipatum 7. §. vlt. D. de Senator.* Nobilitas enim per aliquem acquisita descendit veluti ex traduce in posteros, *l. 1.* vbi Bart. *l. Senator §. si Senator. C. hoc tit. lib. 12.* Andr. Tiraq. late *in tract. de nobilit. cap. 15. & 35.*

2 Nobilitatem enim perdit is, qui vilibus & mechanicis artibus vtitur, *l. nobiliores,* vbi Bald. *C. de commerc. & mercat. l. ne quis. C. hoc tit.* Tiraq. *in tract. de nobilit. cap. 27.* vbi vide.

3 *d. l. 3. de interd. & releg.* vide Tiraq. *cap. 35. de nobilit.*

4 Ratio est quam adfert Cravet. *cons. 165.* vbi contrariam sententiam tuetur, vt scilicet nō sit nobilis, qui auum habuit nobilem, si natus sit ex patre mechanicas artes tum exercente. Vide tamen *l. 2. C. de oper. libert.*

5 Quia non tantum patri coniungitur filius, sed et iam auo per patrem, *d. l. emancipatum 7. §. vlt. D. de senat. l. dotem 6. D. de collat. bonor.*

6 Guid. Pap. *decis. 196. 217. & 391. per text. in cap. vltim. de vit. & honest. cler. & in clem. 1. eod. l. ingenuum cum sua gloss. C. de ingen. manum.* Et alij quos refert Tiraquel. *cap. 27. de nobilit. num. 5.*

7 Scilicet si inspicias iuris communis rationem, quæ apud

Source : BIU Cujas

nos proculdubio obtinet. Masuer. *in tit. de tallijs seu collect.* §. *item illi qui sunt nobilitate decorati.* Chassan. *cons.*64. §. *viso proces.col.pen.vers.sed dato.*

8 Ita Tiraq. *d.cap.*27. *de nobilit.nu.*6.

9 Nec enim factum patris debet nocere liberis in eo iure quod habent ab auo non à patre, *d.l.*3. *D. de interd. & relegat.* Iunge *Defin.*14. *infr.*

10 *Arg.l.vlt.* § *pen. C. de bon. quæ liber.* Est enim rara res nobilitas. Tiraq. *cap.*37. *nu.*1.

11 Vt scilicet rehabilitatio nulla sit necessaria, ne quidem ei, qui sordidas artes per se exercuit, sed sufficiat ei sola desistentia ad recuperandam nobilitatem, si modo eam ab auis habeat & ab antiqua prosapia, vt ait Definitio, non si cum primum sit ille nobilitatus. Hic enim & facilius amittit nobilitatem, & amissam difficilius recuperat. Plane qui per alium sordidas artes exercet non ideo amittit nobilitatem. Ideo Tiraq. *vbi supr.n.*7. *& seqq.* Audio tamen ab aliquot annis supremam apud nos Rationalium Curiam id obseruare, vt exigat rehabilitationem, quam Senatus noster non exigit.

DEFINITIO II.

Nobilitas non tam facile acquiritur quam amissa recuperatur.

FAcilius recuperatur amissa nobilitas quam acquiritur. Eam namque à seipso acquirere nemo potest; at quam facto suo quis amiserit eam contrario facto recuperare facile potest.[1] *Ita Senatus* in eadem causa,

1 Guid.Pap. *quæst.*89. post Bart. *in l.*1. *C. hoc tit. De dignit. lib.*12. *tit.*1. Vide addit. Guid. Pap.

DEFINITIO III.

Agros suos vel communes coluisse non nocet nobilitati, adeoque nec alienos conduxisse, si nobilis aliter viuere non potuit honestè.

NOn ex eo solo nobilitas amittitur, quod vir nobilis agros suos manu coluisse probetur. Nam imo vero laudi olim habitum id fuisse, Cincinnati aliorumq; exempla testantur, quos legimus ab aratro ad nobilissimas quasq; Reipub. dignitates obeundas reuocatos.[1] Neq; vero clericus ex hac etiam causa perdit priuilegium clericale.[2] Idem est si nobilis non lucri faciendi gratia, sed vt afflictis & miseris rebus suis ad victum necessarium subueniret, alienos fundos colendos conduxerit,[3] aut bona sibi cum fratribus aliisve communia,[4] ne extraneo conductore interueniente difficiliorem experiretur partis suę fruitionem.[5] His enim casibus apparet non tam inhonesti lucri auiditate, quam necessaria aut saltem honesta de causa ab ea viuendi ratione recessum esse, quam nobiles sequi & solent & debent.[6] *Ita Senatus* in eadem causa, & rursum pro Nobilibus de Leual, contra Syndicos loci d'Iunge, 4. Id. Maij, 1593.

1 Andr. Tiraq. late *cap.*32. *de nobilit. per tot. præsertim n.*2.

2 *Can. clericus* in verb. *agricultura* 91. *distinct.* Tiraq. *d.cap.*32. *n.*3. Guid. Pap. *q.*41. 392. Sic dicimus clericum, qui exercet opera rusticalia in suis possessionibus, non ideo tamen amittere priuilegium clericale. Specul. *in tit. de clerec. coniug.* §.1. Guid. Pap. *d. quæst.*41.

3 Esset enim illa sane iniquissima sententia, per quam cogeretur quis etiam necessario sumptu carere & fame perire, *l. reo* 41. *D. de solut. l. suo victu* 18. *& seqq. D. de oper. libert.* Tiraq. *cap.*37. *n.*82. *de nobil.*

4 Nam & suum potest quis dicere id quod cum alio commune habet. *l.*5. §. *vlt. & l. seq. de legat.*1. *l. illud* 46. *de rit. nupt.*

5 Et ad obuiandum discordijs quas materia communionis excitare solet.

6 Est enim honesta quælibet ratio conseruandæ vitæ, vt & redimendi sanguinis, *l.*1. *D. de bon. cor. qui mort. sibi consc.*

DEFINITIO IV.

Notariatus derogat nobilitati præterquam si quis sit Notarius Principis. Nam & cocus Principis habet dignitatem.

NOn dubitatur apud nos, quin notariatus officium deroget nobilitati,[1] quippe quod adeo vile sit, vt non desint qui putent etiam infames personas ad id admitti posse.[2] Quibus tamen hac parte non assentior. Alios.n. mores nostra hæc ætas postulat, eoque iure vtimur, vt non nisi probatæ testatæq; fidei homines ad huius officij exercitium recipiantur, cum quotidiano vsu compertum sit, quanti publicè referat probos esse eos, quorũ fidei probissimi cuiusque facultates, existimatio, vita denique ipsa committatur.[3] Magisq; probarem quod apud gentes aliquas receptum audio, vt non alij possent esse notarij, quam qui vel nobiles essent,[4] vel Doctores.[5] Nec sane ratio bona reddi potest, cur viles haberi debeant & ignobiles, ne dicã infames. Nam quod comparantur seruis publicis, quorum munus olim fuit, vt pro quibuslibet stipularentur, omnino alienum est, cum liberi sint non serui[6] vltroque susceptum munus obeant,[7] non quod inuitis sit iniunctum.[8] Illud sane in confesso est, notarium Principis non solum nobilem manere, si talis iam antea fuerit, sed etiam dignitatem habere intelligi.[9] Nam & cocus Principis dignitatem habere creditur.[10] Nimirum ad Principis maiestatem illud pertinet, vt domestici eius omnes dignitate præditi existimentur. *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra SC.1.

1 Crauet. *cons.*163. quem refert Tiraq. *cap.*30. *n.*9. *De nobilit.* vide Guid. Pap. *quæst.*90.

2 Bart. *in l.*1. *C. de mandat. Princip. & in l. eadem. D. ad leg. Iul. repet.* Crauet. & Tiraq. vbi supr.

3 Cum instrumenta per notarium recepta tantam faciant fidem publicam, vt nec de falso argui possint, nisi præcedente solemni inscriptione, vt dixi *in titul. Ad leg. Corne. de fals. supr.*

4 Vt apud Vercellenses.

5 Vt apud Bononienses.

6 *l. non aliter* 18. *D. de adopt. lege* 2. *C. eod. l.*2. *D. rem pupill. salu. for.*

7 At serui publici erant serui Reipublicæ non homines liberi, *l.*1. *C. de seru. Reipub. manum.* Nec vllus iuris locus est qui notarios appellet seruos, quod bene obseruauit Tiraq. *d. num.*9.

8 Nemo enim notarius nascitur; aut fieri cogitur. Certè nemo dixerit notariatus officium habere dignitatem, cum possit exerceri per libertum, *l. vlt. C. de seru. Reip. man.* qui tamen non potest habere dignitatem, *l.*1. *C. ad leg. Iul. maiest.* Tiraq. post alios ibid.

9 *l.*1. vbi Salycet. *C. de mandat. Princip.* Tiraq. *d.cap.*30. *nu. mer.*8.

10 Idem Tiraq. vbi supr. *num.*10. ex Bald. *in cap.*1. *de feud.* Gard. *in addit.*

DEFINITIO V.

Procuratoris etiam ad lites officium derogat nobilitati, nisi quod apud Senatum exercetur.

SImilis nostrorum error ille est, quod vulgo putant, Procuratoris quoque litem exercentis officium esse vile & sordidum, ob idque derogare nobilitati.[1] Nullo enim iuris loco id proditum legimus,[2] nisi forte ideo sic comparatum volunt, vt nobilibus omnis omnino quæstus comparandi occasio aufferatur, quomodo à Pop. Rom. patribus olim ablatam fuisse constat.[3] Placet tamen Senatui nostro ea distinctio, vt qui apud Senatum aliamve supremam curiam procuratoris ad lites officium exequitur, pristinam nihilominus nobilitatem retineat,[4] non item qui apud inferiores iudices tametsi iurisdictionem Principis tractantes,[5] vt tanto meliore conditione sint qui Senatui dant operam, quanto præcelsior Senatus dignitas est cæteris omnibus,[6] quippe quæ ipsam Principis dignitatem & auctoritatem præ se ferat.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Guid.

1 Guid.Pap.*q.*89. Andr.Tiraq.ex communi omnium ſententia *cap.*30.*De nobilit.in princip.* Idem Guid. Pap. *queſt.*388. *&* 396.

2 Nam quod ſcriptum eſt *in l.ſi quis procurationem,* vbi gl. & DD. *C. de decur.lib.*10.non ad procuratores iudiciorum ſpectat, ſed ad procuratores negotiorum, vt & bene obſeruauit Tiraq.*d.cap.*30.*nu.*1.

3 Sic enim Tit. Liuius quodam loco ſcribit fuiſſe olim Romæ conſtitutum,vt quæſtus omnis Patribus aufferretur.

4 Cum Senatus perſonam repræſentet ac maieſtatem Principis,cuius etiam cocus habet dignitatem,vt dixi *Defin. praced.n.*10 Ita Chaſſan.*in conſil.*

5 Et de his debet intelligi Guid. Pap. in deciſionibus ſupra allegatis.Idem tamen ſentit ille etiam de aliis *queſt.*399.

6 Non tamen facilè ſolet Senatus noſter pati,vt quis etiam ex iis qui procurant apud ampliſſimum ordinem nobiles fiant,retento abſolutè eo officio procurationis, ſed cum hac reſtrictione, vt poſt aliquod tempus abſtinendum habeant à procuratione, ſaltem poſt decennium. Nempe quia facilius eſt, vt acquirendæ nobilitati repugnare videatur perpetuæ apud Senatum procuratoris officium, quam vt perimat acquiſitam. Huc enim pertinet quod dici ſolet multa facta tenere quæ fieri prohibentur,*l.patre furioſo* 8. *de his qui ſui vel alien.iur.ſunt.*

7 Nam & literæ omnes quæ à Senatu prodeunt, ſub nomine Principis prodeunt.

DEFINITIO VI.

Ex ſolutione tributorum quæ plebeiis indicuntur non amittitur nobilitas nec immunitas,niſi ea ſolutio fuerit continuata per triginta annos.

NOn fit præiudicium nobilitati & immunitati ex eo ſolo,quod vir nobilis paſſus ſit cenſeri ſe in plebeiorum numero, tributaq; non niſi plebeiis indicta per aliquot annos ſoluerit: Nec ſi per longum tempus ea ſolutio continuata ſit, dum ne per longiſſimum.[1] Quis enim in re tanti momenti & ad cauſam ſtatus pertinente breuius quam triginta annorum tempus ſufficere poſſe exiſtimet? [2] Quamuis dici ſoleat perire priuilegium ſi eo per decennium vſus non ſit,qui vti potuit.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Guid.Pap.*deciſ.*387.

2 Cum enim actus ſit reiterabilis non ſibi præiudicat nobilis, niſi pro vicibus quibus ſoluit, non pro futuro tempore. ſecus ſi actus non eſſet reiterabilis,vt ratiocinatur ibid.Guid. Pap.per text.*in cap.decedentibus. Extr.de priuil. Auth. presbyteros* 2.*C.de epiſc.& cler.l.voluntaria.C.de excuſ.tutor.l.*2.*C.de iur. domin.impetr.*

3 *l.*1.*D.de nundin.* Vide tamen Apoſtill.ad Guid.Pap.

DEFINITIO VII.

Etiam is, qui litis initio inter plebeios habebatur, poteſt lite pendente prouiſionalem immunitatem tanquam nobilis obtinere.

QVid ergo ſi nobilis, qui per errorẽ aut imprudentiam paſſus eſt continuo fortaſſis decennio aut vicennio cenſeri ſe in numero plebeiorum & à ſe tributa exigi, repertis poſtea nobilitatis auitæ inſtrumentis, in integrum reſtitui velit aduerſus ſolutiones,neque tamen in eo res ſit, vt per diffinitiuam ſententiam adhuc decidi poſſit, an pendente lite immunitatem ab obeundis plebeiorum muneribus & honoribus obtinere debebit? Mouet, quod dici ſolet, pendente lite remanere actorem debere in eo ſtatu in quo litis cœptæ tempore reperitur.[1] Sed id ita accipi debet, quouſque de contrario ſtatu aut per plenam probationem, aut per probabilem præſumptionem appareat.[2] Itaque pro actore nobilitatem ex inſtrumentis probante interea pronunciandum eſſe placuit. [3] In eadem cauſa. Iunge SC.5.De muner.patr.

1 *l.moueor* 4.*C.ſi ſeruus export.ven.*

2 Vt apparet *ex d.l.moueor,* in illis verbis, *ſed quoadusque probaueris.*Semper enim præſumptio cedit probationi &veritati,*l.ſi chirographum* 24.*& ſeq.l. Imperatores* 29. *in fin de probat.*

3 Semper enim pendente lite dicendæ ſunt vindiciæ pro eo qui apparentiorem,vt loquuntur, & probabiliorẽ exhibet titulum,quamuis nobilitas non ſit qualitas naturalis,ſed accidentalis.Nec enim quiſquam nobilis naſcitur.Bart.*in l.*1.*C. hoc tit.de dignit.lib.*12. Vnde ſolent noſtri nobilitatem definire qualitatem illatam per Principatum tenentem, quia quis vltra honeſtos plebeios acceptus oſtenditur. Tiraq.*cap.*6.*n.*1. *De nobilit.& cap.* 10.*num.*13.

DEFINITIO VIII.

Monetæ præfectura perpetua nobilitatem tribuit, non temporalis.

PErpetuam cudendæ monetæ præfecturam nactus à Principe nobilitatem ex priuilegio adeptus videtur. Quod ſecus eſt in eo cui non niſi ad tempus id muneris datum eſt.[1] Etſi enim vtrique illud eſt commune quod annuam Principi mercedem præſtant, plus tamen poteſt cauſa perpetua quam temporaria ad nobilitatis acquiſitionem.[2] *Ita Senatus* pro N. Ioanne Burges Camberienſi, 6. Cal.Decembr.1592.

1 Et de his videtur intelligi debere quod tractat Guid. Pap.*queſt* 404. de magiſtris particularibus monetarum, quos ipſe ait teneri ad ſubſidia Delphinalia, quamuis monetarij ipſi & operarij monetarum nõ teneantur, vt idem Guid. Pap. tradit *queſt.*402.

2 Exemplo eius quod dicimus,ad acquiſitionem dominij neceſſariam eſſe cauſam perpetuam nec ſufficere temporalem,*l.*1.vbi Cuiac.notat in Paratitlis.*D.de iur.dot.*

DEFINITIO IX.

Medici Doctores licet nec nobilitatem hoc ipſo ſibi acquirant, nec dignitatem, habent tamen immunitatem,itemq; viuis illis vxores & filij eorum.

MEdicos Doctores, ſiue publici profeſſores & lectores ſint, ſiue curandis tantũ morbis vacent,cõſtat nec nobiles eſſe,nec dignitate vlla præditos.[1] Habent tamen priuilegium immunitatis ab omnibus oneribus,& muneribus, præſertim perſonalibus,[2] nec tantum qui actu legunt,vt male quidã ſentiunt,[3] ſed etiam ſi curationi ſe addixerint.Par.n. omnium priuilegium eſt,[4] dummodo ſint intra numerum conſtitutum, & quem vnaquæque ciuitas bene conſtituta præſcriptum habere debet,[5] & conſequenter decreto Curialium adprobari,[6] aut ſi ſint medici exercitus & legionis,nempe quandiu exercitum ſequuntur & abſunt Reipublicæ cauſa. [7] Non tantum autem medicis,ſed & eorum liberis & vxoribus idem priuilegium immunitatis conceditur,[8] ſed hoc viuis duntaxat medicis, non etiam iis defunctis.[9] Cum enim id priuilegium non niſi ratione officij datum ſit,quod neq; in viduam tranſit, neq; in liberos, fieri non poteſt,vt finito officio duret.[10] Neq; ſimile eſt, quod dici ſolet mulierem quandiu vidua manet gaudere priuilegiis viri. Id enim ad ea priuilegia pertinet, quæ ratione dignitatis competunt,non ad ea quæ ratione officij. Mulieres enim maritorum dignitate fulgent, at eorum officio non funguntur.[11] *Ita Senatus* in cauſa Iſabellę Scarron viduæ Andreæ Pignier medici,& Syndicorum Sancti Petri d'Arbigny,Non.Febr.1593.

1 Etſi negari non poteſt,quin medicina ſit ars non ſolum honeſta,ſed etiam pernobilis,ita vt qui eam profitentur,licet hoc ipſo nobilitatem & immunitatem nanciſci non poſſint,ſi

Source : BIU Cujas

quam tamen habent eam non idcirco amittant, vt pluribus tractat Andr. Tiraq. *cap.* 31. *De nobilit.*

2 *l. medicos* 6. *C. de profess. & medic. lib.* 10. *tit.* 52.

3 Bart. *ad d. l. medicos.*

4 *l. si duas* 6. *§ est autem & numerus D. de excus. tutor.*

5 *d. § est autem.* iunct. *§ excedere eod. leg.*

6 Vt loquitur *l. magistros* 7. *C. de profess. & medic. lib.* 10.

7 *l.* 1. *eod. tit.*

8 *d. l. medicos* 6. *& l. vlt. eod. tit.*

9 Gloss. *in d. l. medicos* in verb. *filij*, quam ibid. adprobat Bart. & Ioan. de Plat. *num.* 2.

10 Priuilegium enim competens ob aliquam qualitatem, finita illa qualitate finitur, *l. si duas* 6. *alias l athletæ. §. gentium D. de excus. tutor. & vulgar.* Ratio est Ioan. De Platea loco supradicto.

11 *l. vlt. C. de incol. lib.* 10. *tit.* 39. *l. mulieres* 13. *C. de dignit. lib.* 12. *tit* 1. Bart. *in l. vnic. C. de mulier. & in quo loco. lib.* 10. *tit.* 62. *l. fœmina* 8. *l. vlt. D. de Senator.*

DEFINITIO X.

In quo melior sit conditio Doctorum & Aduocatorum, quam medicorum.

IN eo igitur melior conditio est aduocatorum & doctorum iuris, quam medicorum, illi enim non solum acquirunt nobilitatem perinde ac qui in castris militant,[1] sed etiam dignitatem quandam habere existimantur,[2] ob idque & priuilegium ne aut pro debito ciuili detrudi possint in carceres,[3] aut facile pro discrimine tormentis subiici.[4] Proinde habent beneficium immunitatis non ex priuilegio & contra iuris communis regulas vt medici, sed iure communi quo immunes sunt à plebeiis muneribus & oneribus omnes, qui nobilium numero adscribuntur,[5] ac multo magis qui habent dignitatem:[6] Et consequenter transit in eorum viduas & liberos idem ius immunitatis, quoniam quemadmodum viduæ per maritum, ita liberis per patrem quæsita dignitas intelligitur,[7] vsq; adeo vt nec si patri viuo ablata sit, liberis tamẽ auferri debeat[8] extra causam læsæ per patrem maiestatis.[9] Ergo non satis recta in omnibus est Doctorum iuris & medicinæ comparatio.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. aduocati* 14. *C. de aduoc. diuers. iudic.*

2 Guid. Pap. *q.* 388. *n.* 8. *& 9.*

3 Nisi agatur de delicto. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 28. *num.* 4.

4 Idem Clar. *in d pract. crim. q.* 64. *nu.* 16. vbi addit non valere consuetudinem si qua sit in contrarium.

5 Andr. Tiraq. Iate *cap.* 20. *n.* 168. *& seq. De nobilit.* vbi & alia pleraque nobilitatis priuilegia refert & probat.

6 Dignitas enim plus quam nobilitas est cum vix possit esse sine nobilitate, possit autem nobilitas è contrario esse sine dignitate. Immunitas sane tribuitur, plerumque ob solam nobilitatem. Tiraq *d. c.* 20. *n.* 172. Vide tamen eundem Tiraq. *cap.* 8. *n.* 4. *& c.* 20 *n.* 191.

7 Tiraq. *d. tract. De nobilit. c.* 18. *per tot.*

8 *l. filiam* 9. *D. de Senator.*

9 Nam ex hac causa etiam liberi puniuntur infamia & bonorum amissione, *l. quisquis* 5. *C. ad leg. Iul. maiest.*

10 Licet comparentur *in d. l. medicos.* In eoque videtur erasse Guid. Pap. *q.* 394. iunct. *praced. & sequent.* Adde eundem *quæst.* 81.

DEFINITIO XI.

EXcipiendi tamen sunt medici Principis, habent enim dignitatem,[1] quam & cocus Principis habere creditur.[2] Sed medicos Principis accipere debemus, quibus Princeps ipse dat se curandum, non etiam illos quibus militum aut aliorum curandorum munus à Principe iniungitur, tametsi eo nomine stipendiũ mereantur.[3] Sanè Principis medicos licet edicto Principis nostri, quod ad 5. Cal. April. 1584. factum est, non connumerentur inter eos qui immunitatis priuilegium habent, æquissimũ tamen est eodem iure censeri:[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et consequenter nobilitatem & immunitatem, Bart. *in l. vnic. in fin. arg. ill. text. C. de comit. & arch. sacr. palat. lib.* 12. And. Tiraq. *c.* 30. *in fin. de nobilit.*

2 Idem Tiraq. *ibid. n.* 10.

3 Aliud enim est seruire militibus Principis, aliud vero ipsi personæ Principis.

4 Quomodo & notarij Principis idem priuilegium habent. De quo vide quæ scripsi *Defin.* 4. *super.*

DEFINITIO XII.

Quantum referat an quis nobilis sit absolute ac simpliciter, an secundum quid, & an ex priuilegio, an ex iure communi.

NOn omnis nobilitas prodest ad immunitatem sed illa duntaxat quæ absolute nec secundum quid nobilitas est.[1] Exempli gratia: Feudũ nobilitat possessorem[2] & tamen nemo dixerit, ex eo solo quod quis feudum possideat gaudere eum debere priuilegiis omnibus, quibus gaudent ij qui à natalibus aut ex Principis priuilegio nobilitatem sint consecuti, sed in iis tantum quæ ad feudi ius pertinent. Nam & quotidie videmus plebeios homines acceptis à Principe literis, vt vocant, capacitatis, fieri possessores & dominos feudorum nobilium, nec eo minus tamen in cæteris omnibus plebeiorum iure censeri.[3] Finge statuto alicuius ciuitatis aut edicto Principis cõcessum Syndicis ius & priuilegiũ nobilitatis[4] ad certos duntaxat vsus, puta vt feuda nobilia possidere possint, aut ad dignitates peruenire, quarum aditus non nisi nobilibus pareat. Nõ egredietur priuilegium fines territorij,[5] quomodo sane egrederetur, si nobilitas simplex & absoluta concessa proponeretur, qualis illa est, quæ iuris communis auxilio nititur, nec aliis vllis, quã honestis legibus finibusq; concluditur.[6] Quisquis enim alicubi vere & *simpliciter* nobilis est, siue ab origine natalium, siue ex priuilegio & cõcessione eius, qui nobilitatem dare potuit, eum vbiq; nobilem esse necesse est, cum ea res ad hominis qualitatem & conditionem pertineat, quæ non minus indiuidua est, quã ipsa hominis persona.[7] Quamuis si summo iure agatur, possit dici non insubtiliter, eum, qui nobilitatem habeat solum ex Principis sui aut ciuitatis suæ priuilegio quantumcunq; simplicem & absolutam non posse dici nobilem extra territorium concedentis,[8] sed mutuo populorum cõsensu, & quadam veluti tolerãtia receptum esse, vt qui in vna pouincia nobilis est, pro tali habeatur in alia, quoniam si Galli *nobiles* tales apud Sabaudos non essent, eueniret, vt nec Sabaudos in Gallia nobiles dici paterentur:[9] Quod in iis diuersum est, qui nobilitatẽ ex iure communi habent, nõ ex Principis priuilegio. Hi enim cur non eandem vbique retineant, quam si non haberent, vbique nanciscerentur?[10] *Ita Senatus* pro N. Petro de Monconis Lugdunensi Consiliario regio, contra Syndicos de Montancy, 4. Id. Febr. 1593.

1 Et hoc est, quod ait Tiraq. *c.* 20. *de nobilit. nu.* 172. propter nobilitatem quandoque tribui immunitatem.

2 Tiraq. *c.* 7. *de nobilit. per tot.*

3 Tiraq. *ibid. n.* 14.

4 Potest enim consuetudo aut statutum ciuitatis vel Principis de non nobili facere nobilem, de non ciue ciuem, & contra. Bartol. *in l.* 1. *C. de dignit. lib.* 12. Bald. *in l. si quis filium, in fin. C. de lib. prat.* Boer. *q.* 13. *n.* 25. *& 26.*

5 Quia nihil vetat esse quem nobilem in vno loco, & ignobilem in alio loco secundùm diuersitatem consuetudinum & statutorum, vt pluribus tractat Tiraq. *c.* 10. *De nobilit. in princip. & per tot.* maximè *num.* 9. Nam & qui per acquisitionem feudi factus fuit nobilis amisso feudo, amittit nobilitatem. Tiraq. *d. c.* 7. *in fin.*

6 Vide Bart. *ad l.* 1. *C. hoc tit. de dignit. lib.* 12. Vnde est, quod sententia lata in causa nobilitatis facit ius vbique, & quod ad

omnes

Source : BIU Cujas

omnes tanquam lata in cauſa ſtatus, per *l. ingenuum 25 de ſtat. hom.* Andr. Tiraq. late *c. 37. de nobilit. n. 2 & ſeqq. vſq; ad 15.* vbi ponit ſeptem limitationes.

7 *Arg. l. ex ea cauſa 9.* vbi Bart. *D. de poſtul. l. vlt. C. de ſenten. paſſ. & reſtit.*

8 *l. vltim. D. de iuriſd. l. cum vnus 12 §. pen. de reb. auctor. iudic. poſſid.* Quamuis poſſit Princeps etiam extra ſuum territorium creare nobilem in ſuo territorio. Tiraq. *cap. 6. num. 26. De nobilit.*

9 *Arg. tit. quod quiſq; iur. in alium ſtatuer. ipſ. eod. vtat.*

10 Nimirum in omnibus illis locis, in quibus commune ius vigeret, at non in cæteris locis, in quibus prouinciale ius communi derogaret. Semper enim ius ſpeciale potentius eſt cõmuni, cũ nec aliam ob cauſam fiat, niſi vt cõmuni deroget.

DEFINITIO XIII.

Syndici Lugdunenſes non minus apud Sabaudos quam Lugduni gaudent nobilitatis priuilegio, quod à Galliarum Rege habent.

ESt igitur ſuperioribus conſequens, vt Syndici Lugdunenſes, quibus Galliarum Reges omnimodam abſolutamque nobilitatem conceſſerunt,[1] gaudere apud nos debeant priuilegiis omnibus, quę nobilibus noſtris tributa ſunt. Nec ad rem pertinuit, quod iiſdem regiis priuilegiis exceptum proponebatur, vt publicis oneribus ciuitatis contribuere nihilominus Syndici tenerentur. Non enim id ob eam cauſam factum videri poterat, quod illos minus abſolute nobiles eſſe Rex vellet,[2] ſed quoniam aliud eiuſdem ciuitatis priuilegium eſt, vt ab ea publicorum onerum munerumq; contributione ne quidem nobiliſſimi immunes ſint, nec alius quiſquam præter eccleſiaſticos:[3] Præterea quod quæ inter eos fiunt contributiones, non vt inter plebeios fiunt, ſed perinde ac ſi immunes omnes eſſent (nam & generalem immunitatem incolis omnibus etiam aduenis, qui per decennium in Lugdunenſi ciuitate morati ſint Reges dederunt) hoc eſt, pecuniarum prorogatione potius quam erogatione, & ea lege, vt tantundem ipſis reddatur à publicorum vectigalium reddituumque redemptoribus,[4] quod *illi dicunt, par maniere d'emprunt.*[5] *Ita Senatus* noſter in eadem cauſa.

1 Cum in aliis locis & regulariter Conſules & Syndici non nobilitatem nanciſcantur, ſed tantum immunitatem à talliis & ſubſidiis propter labores quotidianos, quos ipſi pro vniuerſitate ſuſtinent, vt inquit Guid. Pap. *q. 398.*

2 Quamuis fere præcipuum nobilitatis priuilegium illud ſit, vt tribuat immunitatem ab onere ſoluendi collectas, vt tractat Tiraq. *c. 20. n. 165 & ſeq. De nobilit.*

3 Cum enim lex ita ſcripta ſit, quantumuis dura, ſeruanda eſt, *l. proſpexit 12. D. qui & à quib. manum.*

4 Quaſi ſola ciuitatis amplitudo immunitatem tribuat, ac propemodum nobilitatem. De quo vide Tiraq. *c. 12. de nobilit. & l. 1. D. de cenſib.*

5 Quæ res priuilegium nobilitatis & immunitatis non offendit.

DEFINITIO XIV.

Sordiditas patris non nocet filio, qui nobilitatem trahit ab auo.

QVi auum habuit nobilem, licet ex eo genitus, qui generis nobilitatem iam tum ſordidis artibus, aut qua alia ratione obſcurauerat, nihilominus auitæ nobilitatis dignitatem & priuilegia retinet, dummodo nihil ipſe fecerit, quod nobilitati derogaſſe videatur.[1] Nec contrarium eſt, quod Diui Marci reſcripto conſtitutum fuit, vt eminentiſſimorum & in dignitate poſitorum nepotes & pronepotes ita demum habeant priuilegium, ne plebeiorum pœnis & quæſtionibus ſubiiciatur, ſi propioris gradus perſonas nulla violati pudoris macula aſperſerit.[2] Id enim ſpecialem habet rationem, cum propter expreſſa verba Diui Marci, qui priuilegio à ſe inducto quam voluit legem dare potuit:[3] tum quoniam minore priuilegio digna eſt nobilitas, cum de crimine tractatur, quandoquidem reatus ipſe ſolus omnem honorem excludit.[4] Et ſane fatendum eſt, fauorabiliores eſſe illos, qui ex parentibus nullos niſi nobiles, quam qui alios nobiles, alios ignobiles & infames habuerunt. Sed non debet ius illud ſingulare, quod pro arbitrio Imperatoris priuilegium concedentis inductum eſt, trahi ad conſequentias,[5] vt idcirco faciat, ne aui nobilitas per mediã filij etiam inuiti & ignobilis perſonam in nepotem tranſmittatur.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt ſcripſimus *Deſin. 1. ſup. ex l. 3. D. de interd. & releg. l. emancipatum 7. §. vlt. D. de Senat.*

2 *l. Diuo Marco 11. C. de quæſt.*

3 *l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot. cum ſimilib.*

4 *l. 1. C. vbi Senat. vel clariſſ.*

5 *l. quod vero 14. & ſeq. D. de legib. l. quod contra 41. de regul. iur.*

6 Secundum ea, quæ diſputauimus *Deſi. 1.* contra Crauet, ex Tiraq. *c. 15. de nobilit. & c. 35.*

DEFINITIO XV.

Nobilitas quamuis non conferatur, tamen probatur per verba enunciatiua Principis etiam contra tertium.

VErba enunciatiua Principis dicentis ſubditum nobilem, & ea dignitate præditum, quæ nobilitatis cauſam admixtam habeat, & quam Princeps citra vllius iniuriam conferre poſſit, probant nobilitatem & dignitatem etiam inter alios, quamuis de diplomate, quod alioqui ad eam dignitatem obtinendam neceſſarium eſſet, non appareat.[1] Cum nobilitas ſit ex earum rerũ numero, quas pro arbitrio & ſola voluntate cuiq; ex ſubditis concedere Princeps poteſt.[2] Nam ſi ageretur de probanda ea dignitate, quam Princeps tam facile & citra alterius iniuriam concedere non poſſet, aliud vtique reſpondendum eſſet.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Intellige, cum ea qualitas & dignitas eſt quã Princeps veriſimiliter ignorare non poſſit, puta ſi quem Cubicularium ſuum aut cubiculi præfectũ dixerit. Alioqui certum eſt clauſulam illam etiam expreſſam *ex noſtra certa conſcientia* nõ probare in iis, quæ veriſimiliter à Principe fuerunt ignorata, nec quẽquam nobilitari ex eo ſolo quod Princeps eum nobilem dixerit, nec videri adprobatum quem in ea dignitate in qua Princeps eum eſſe dixerit. Tiraq. late *c 6. nu. 24. de nobilit.* Niſi quis dicat aliud eſſe fieri quem nobilem, aliud vero probari nobilitatem. Facilius enim eſt vt nobilitas probetur quam vt concedatur, *arg. l Publia 26. §. vlt. D. depoſit.*

2 Adeo vt etiam tacitè Princeps nobilitare poſſit, puta ſi quem fecerit Senatorem, licet nihil dixerit de nobilitate. Tiraq. *d. c 6. n. 21. & 22.*

3 Nec enim Princeps cuiquam velle iniuriam inferre credendus eſt, *l. 4. C. de emancip. liber. l 2. §. merito & § ſi quis à Principe. D. ne quid in loc. pub.* Iunge *Deſin 27. & 63. ſup. de proba. & Deſin. 67. eod.* Adde Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt. 33. & numero 21.*

DEFINITIO XVI.

Nobilitas & immunitas per legem quæſita mulieri ex perſona viri non poteſt auferri, ne quidem ex facto viri.

PLebeia mulier nupta nobili nõ ſolum nobilitatem ſibi acquirit à marito[1] ſed etiam immunitatem ab omnibus plebeiorum oneribus, quippe quæ nobilitatis priuilegio cohæreat.[2] Quod adeo verum eſt vt ſi ea inſcia maritus cum plebeiorum Syndicis

Source : BIU Cujas

transigat vxoris nomine, & consentiat, & eius bona plebeiis contributionibus subiiciantur, non possit ea res vxori nocere.[3] Nempe quia illud immunitatis priuilegium habet non tam à marito, quam à lege, licet ob mariti personam. [4] Proinde non est hic locus disceptationi, an quod ius à me aut ex mea persona habes possim ego tibi adimere vel inuito vel ignoranti?[5] Addebant quidam, Nec si mulier ipsa transegisset aut pro se transigenti marito consensisset, nocere tamen ei debere transactionem, quia ne quidem pacto fieri possit vt salua nobilitate priuilegium immunitatis, quæ nobilitati inseparabiliter cohæret, amittatur. [6] Nam & publicè interest dignitatum ordinem seruari,[7] & sordidę aut inferioris conditionis homines à nobilibus functionum publicarum distinctione secerni:[8] nec in cuiuslibet potestate situm esse vt in causa status sibi præiudicet, suæq; conditionis dignitatem sola voluntate labefactet:[9] *Ita Senatus* ex tempore, in causa Macianę Bernard viduæ N. Claudij de Granget, D. de Champremont, & Syndicorum de Monluel, 8. Id. April. 1593.

1 Andr. Tiraq. late *cap. 18. de nobilit.* per leges & auctoritates innumeratas ibi citatas, præsertim *n. 3.*

2 Vt diximus *Defin. 13. n. 2. & sup.* ex cod. Tiraq. *c. 20. n. 165. & seq. De nobilit.* Bart. *in l. 1. C. de mulier. & in quo loco.*

3 Ex regula quæ vult, posse ignorantis conditionem per alium meliorem fieri, at deteriorem non posse, *l. soluendo 39. De neg. gest. lege 2. quod vi aut clam. l. non debet alteri 74. de regul. iur.*

4 *Arg. l. 3. de interd. & releg. l. filiam 9. D. de Senator. l. vlt. D. de pact.*

5 De quo tractant nostri post Bart. ad *l. qui Romæ 122. §. Flauius de verb. oblig.*

6 Tiraq. *d. cap. 20. n. 168.* post Guid. Pap. *q. 384. & 387.*

7 *Tot. tit. C. vt dignit. ord. conser. lib. 12. tit. 8.* Facit *l. præcipimus l. Senatorum & l. quoniam C. hoc tit. l. non tantum §. Ilienſibus de excus. tutor. l. 3. §. 1. D. de muner. & honor.*

8 Propter nobilitatis prærogatiuas & priuilegia: de quibus late Tiraq. *d. cap. 20. per tot.*

9 *Arg. l. nec si volens 6. C. de liber. caus.*

DEFINITIO XVII.

Mulier nobilis siue à genere siue ex persona prioris viri amittit nobilitatem, si postea nubat ignobili.

AT si post nobilis mariti mortem quæ prius fuerat plebeia iterum nubat plebeio, nemo dubitat quin cadat à priuilegio quęsitę nobilitatis, nouiq; mariti conditionem sequatur.[1] Nam & idem contingeret in ea muliere, quæ natalium nobilitatę præ se ferret. [2] Quid autem si de posterioris mariti siue viui siue mortui, nihil enim refert, conditione dubitetur? An interea priuilegium pristinæ immunitatis quam ob prioris mariti personą habuit, mulier retinebit? Minimè, quia certum est post contractas secundas nuptias nullą amplius rationem præcedentium haberi posse. Igitur pendente lite pro tali habenda erit mulier, qualis nata est, si nobilis pro nobili, si plebeia pro plebeia. [3] Nam nec facile credęda mulier est siue nobilis siue plebeia fuit diuersę cōditionis virum elegisse.[4] *Ita Senatus* in cadę causa.

1 Andr. Tiraquel. *d. c. 18. de nobilit. nu. 5 & 16. l. filij 22. §. 1. D. ad municip.*

2 Vt scilicet nupta ignobili fiat per huiusmodi matrimonium ignobilis. Bart. *in d. l. 1. C. hoc tit.* & alij quos contra Romanum refert & sequitur Tiraq. *d. nu. 16.* Et tamen facilius amittitur nobilitas acquisita mulieri ex persona viri quam quæ fuit ei acquisita ex genere, inquit Tiraq. *d. cap. 18. & n. 12.* subiiciens *n. 13.* mulierem si honeste non viuat in viduitate amittere nobilitatem quam habuit à marito, cum tamen non amittat nobilitatem generis.

3 Quomodo dicimus, Mulieris plebeiæ quæ fuit nobilis quandiu vixit heredes succedere mortuæ tanquam plebeiæ ex multis consuetudinibus Galliæ, vt testatur Tiraq. *d. cap. 18. num. 12.*

4 Cum nobilis quæ ignobilem virum eligit faciat iacturam nobilitatis & perdat splendorem generis. Tiraq. *d. c. 18. n. 18 & seq.*

DEFINITIO XVIII.

Per vsum artium mechanicarum amittitur nobilitas facto ipso & nouo priuilegio est opus ad eam recuperandam. Sed tamen declarationem sequi necesse est.

CVi nobilitatis priuilegium datum est à Principe, ac tam à Senatu, quam à Rationalibus adprobatum ea lege & conditione vt nobiliter in posterum viueret,[1] atq; ab iis artib. mechanicis quas prius exercuerat abstineret, si rursum iisdem sordib. inquinetur, nobilitatem sine dubio amittit,[2] & quidem facto ipso, cum nihil sit tam contrarium nobilitati præsertim recens quæsitæ, quam ea facere per quę ipsa etiam antiqua & ab auis tracta nobilitas amitteretur.[3] Adeo vt nec sola desistentia possit hic nobilitatem amissam recuperare, nouaq; Principis indulgentia egeat, quæ tamen ei, qui nobilitatem à genere aliquando habuisset, necessaria non esset.[4] At non ideo fiet, vt vniuersitas nobilem hunc quasi iam plebeium factum vrgere possit ad solutionem & contributionem onerum, quæ solis plebeiis iniunguntur. Sententiam enim præcedere necesse est per quam pronuncietur amissam esse nobilitatem,[5] ne alioqui sibiipsi vniuersitas in causa sua ius reddere videatur.[6] Itaque si is, qui nobilitatem amisisse dicitur, aduersus iniuriam sibi ab vniuersitate illatam quasi adhuc nobilis appellauerit, audiendus est, noua autem illa quæstio, an nobilitas quæ semel competiit amissa aut retenta sit, in aliam nouamq; litem differenda.[7] *Ita Senatus* pro N. Antonio le Beuf, contra Syndicos d'Argentine, 12. Cal. Aug. 1593.

1 Parum enim est nobilem esse quem, nisi etiam illud concurrat vt nobiliter viuat. Guid. Pap. *quæst. 391.*

2 Amittitur enim nobilitas quoties nobilis vtitur vilibus artibus & mechanicis. Tiraq. *cap. 27. De nobilit. ex l. nobiliores,* vbi Bald. *C. de commerc. & mercat. l. ne quis C. hoc tit. lib. 12.* Quod intellige si modo per se non per alium has artes quis exerceat. Idem Tiraquel. *ibid. n. 7.*

3 Quanto enim antiquior est nobilitas tanto maior est. Tiraq. *cap. 18. de nobilit.* & ob id tanto difficilius amittitur, vt vt ex iis constat quæ dixi *Defin. præced. n. 2.*

4 Secundum ea quæ scripsi *Defin. 1. supr.*

5 Quid enim si appareret honestam aliquam fuisse causam propter quam hic nobilis minus honestis artibus se miscuisset? vt in specie *Defin. 3. supr.*

6 Quod nunquam ferendum est, *l. 1. D. quod legat. l. extat. 13. D. quod met. caus. l. non est singulis 176. de regul. iur.*

7 Siquidem ante omnia reparandum est quicquid attentatum fuit in præiudicium aut spretum autoritatis magistratus, vt dixi *sub tit. vt lit. pendent. supr.*

DEFINITIO XIX.

Immunitas concessa pro bonis præsentibus extenditur etiam ad futura ex præsentibus acquisita.

QVi immunitatem nactus est à plebeiorum contributionibus pro bonis tantum præsentibus non etiam pro futuris, si postea quædam bona acceperit in solutum eius quantitatis, quæ sibi iam tum debebatur, cum de præsentium immunitate paciscereturnō ideirco cōtributioni fiet obnoxius quasi ex noua cōtributione locupletior factus, cum ea acquisitio non tam patrimonij quantitatem auxerit, quam bonorum speciem immutauerit. Itaque subrogatam rem in locum pecuniæ aut obligationis, pro qua nihil debebatur, eodē immunitatis priuilegio gaudere conuenit.[1] *Ita Senatus* in cadē causa.

1 *Arg. l.*

Source : BIU Cujas

1 *Arg.l.Imperator 7.§.vlt.cum duob. seqq. de legat. 2.l.si eum 30.§.qui iniuriarum. D. si quis caution.* An autem quis debeat cõtribuere in sua ciuitate,etiã pro bonis alibi sitis,alia quæstio est.de qua vide Guid. Pap.*q.*5.vbi concludit.d.stinguendum esse,an inducatur contributio pro negotiis illius ciuitatis,an vero personæ pro rebus, vt priori casu non fiat contributio pro bonis alibi sitis,posteriore vero secus.gl.fi.*in l.vn. C.de mulier.& in quo loc.lib.*10.vbi etiam Bar.vide *l.rescripto.§. sciendum.in fi.D.de muner.& honor.l.2.& 3. C. de annon.& tribut.l.*1.§.1.*C.de imponend.lucr.descript.*

DEFINITIO XX.

Spurij & bastardi ex iure communi viles sunt & infames non nobiles,ex consuetudine vero nobiles apud plerasq; gentes,apud nos vero non aliter quam si tria concurrant requisita per statutum, de quo in hac Defin.

SPurios,& vt vocãt, bastardos nobilium liberos, neque paternam nobilitatem retinere,neque ea immunitate, quæ ex nobilitate competit gaudere posse constat,si iuris rationem inspicias [1] quia ex illegitimo,licet non ex damnato coitu susceptí, &,vt quidam dicebat, [2] ex putrido sanguine, nullo legis auxilio digni videantur. [3] Imo nec patris condicionem sequuntur,quippe qui extra nuptias certus esse nunquam possit,[4] sed matris,[5] quæ tamen quantumuis nobilis sit non potest filio spurio nobilitatem præbere: quia & illud inconueniens absurdumque est,vt nobilitatem quis accipiat à matre, [6] quæ ipsa ex mariti dignitate aut vilitate mutat & accipit cõditionem si maritum sortita est. [7] Nam si nullum,vtique nemo dixerit meliotis condicionis esse debere eam quæ in cõcubinatu Christianis illicito fuit, aut quæ vulgo quæstum fecit,quam quæ plebeio licite & in Domino nupsit. [8] Non desunt tamen,qui generali fere omnium gentium consuetudine receptum esse dicant,vt spurij pro nobilibus habeantur, & omnibus nobilitatis priuilegiis gaudeant, [9] nisi quod familiæ insignia gerunt per interlineam diuisa. [10] Apud nos autem statuto cautum est,[11] vt ita demum nobilitatis decore fulgeant, si concurrãt tria, quorum primum illud est, vt qui totius familiæ caput est consentiat : Secundum vt nobiliter viuat: Tertium vt quantum ad nobiliter viuendum facultatum habere necesse est,habeat,quo nobilium munera omnia pro Principe & Republica subire ac implere possit. Ex his si vel vnum desit,neque nobilis est,neque vllo immunitatis gaudet priuilegio. [12] *Ita tractatum est* in causa N.Puencet, & Syndicorum de Gilly,6.Cal.Aug. 1593.

1 Andr.Tiraq.late *c.*15.*De nobil.num.*10. *& seqq.vsq; ad* 25. post Bart *in l.*1.*col.*4.*versi.item pone ex eodem. C.hoc tit.*Bald.*in l. cum legitime,D.de stat.homin.*

2 Idem Bald.*in c.innotuit,col. vlt. versi. nota quod nobilitas Extr.de pœn.*

3 Neque enim sunt de genere, sed degeneres,inquit Bal. *in l.vlt.per ill text.C.de natural.liber.*

4 Cum pater ille sit,quẽ nuptiæ demonstrant,*l.quia semper 5.de in ius vocand.*

5 Cuius enim condicionem aliam sequeretur,quam matris,qui patrem nullum habet.*l.*1.§.*vlt.D.de censib.*

6 Bald.*in l.vlt.C.de seruis fugit.*& alij quos refert & sequitur Tiraq.*c.*18.*nu.*20.*&* 21.*de nobil.*Adeo vt nec valeat statutũ aut consuetudo in contrarium, nisi sit adprobata à Principe. Tiraq.*ibi.nu.*22.23.*&* 24 *& l.exemplo,C.de decur.lib.*10.

7 Tiraq.*ibi.nu.*3.

8 Cum nobilitas saltem quantum ad sua priuilegia amittatur per infamiam & vitæ turpitudinem.Tiraq.*c.*24. *De nobilit.per tot.*

9 Quam consuetudinem in Gallia locum habere, & ei standum esse inquit Tiraq.*d.c.*15.*nu.*25.*De nobilit.*

10 Idem Tiraq.*d.c.*15.*nu.*25.

11 *lib.*3.*statut.c.*3.incip.*quia naturales.* quod statutum refertur à Tiraq.*d.c.*15.*nu* 24.*in fin.*

12 Nam cessante statuto res remanet in dispositione iuris communis ex quo bastardi non possunt ferre insignia domus, tanquam qui non sint de domo seu familia parentum.Tiraq. *ibi.num.* 12. Imo vero viles & infames adeo vt danda sit fratri querela contra fratris testamentum in quo bastardus fuit institutus,idem Tiraq.*ibi.nu.*14. 15.16. Idemque iuris est de bastardorum filiis naturalib. & legitimis,quia nulla potest esse consequentia legitima ex illegitimo nascẽdi principio & radice corrupta,*l.vlt.*vbi Bal. *in l.vlt.C.de verb.sig.*Tiraq.*d.n.*24.

DEFINITIO XXI.

Nutrix Principis nõ solum nobilis est sed etiam nobilem facit plebeium cui nupta est.

QVæ Principis sui nutrix fuit nobilitatem hoc ipso à Principe acquisiuisse intelligitur. [1] Et quidem talem,quod magis mirum est,vt ignobili & plebeio viro nupta non solum nobilitatem non amittat, sed etiam quod prorsus est consequens maritum ex plebeio faciat nobilem,propterea quod ea nobilitas ex ipsa quodammodo sanguinis coniunctione proficiscatur,absurdumque videatur ignobilem haberi eam aut fieri, ex cuius lacte & sanguine Princeps ipse, à quo velut à fonte nobilitas ipsa scaturiat, alitus sit & educatus. [2] *Ita tractatum est* pro Gabriela Sernier,7.Id.Decem.1595.

1 Est enim nutricis officium longe nobilius quam coci, qui tamen non solum nobilitatem,sed etiam dignitatem habere intelligitur,vt dixi *Defin.*4 *nu.*10.*supr.*

2 Vide Tiraq.*c.*20.*nu.*78.*& seqq.præsertim nu.*91.*de nobil.*

DEFINITIO XXII.

Priuilegium immunitatis à tributo iudicati datum Senatoribus & Rationalibus,ad eorum viduas non porrigitur, quia nascitur ex pacto ad personas ipsas Senatorum & Rationalium relato.

SEnatorum viduæ in omnibus fere gaudent iisdẽ priuilegiis,quibus & ipsi Senatores.Radiis enim maritorum coruscant, eorumque dignitate fulgent etiam soluto matrimonio,[1] quasi idem matrimoniũ durare videatur,quamdiu mulier ad alias non transit nuptias. [2] Igitur & immunitate illa gaudebunt, quæ Senatoribus tributa est à plebeiorum onerum contributione. [3] Sed an ab eo quoque tributo,quod pro iudicato præstari solet, immunes erunt, vt sunt Senatores?Sic aliquãdo videbatur. [4] Sed cum postea Consiliarij Principis omnes,itemq; supremi ordinis Equites aurati idem priuilegium prætenderent;Placuit non tam iure dignitatis quam ex conuentione immunitatem hanc Senatoribus acquiri, sic paciscente Rationalium Curia cum huiusmodi tributorum conductoribus,vt ne quid à Senatoribus & Rationalibus ex ea causa possint exigere. Itaque conuentionem illam cum stricte accipienda sit, visum est neque viduis, neque liberis Senatorum prodesse posse. [5] *Ita Senatus* contra N.Catharinam de Lallee viduam D.Senatoris de Beausuiour, 6. Id. Mart. 1594.

1 Bart.Fulg.& alij *in l.vlt.C.de verb.sig.* Tiraq. qui multos refert *c.*18.*nu.*5.*& seqq.de nobilit.*

2 *l.vlt.*vbi DD. *C.de bon. matern. & in l.de emancipatis,ibi, priorem thorum seruauerit.C.de legit.hered.*

3 Guid. Pap.*decis.*196.349.*&* 379.*& cons.*217. & alij quos refert ac sequitur Tiraq.*d.c.*18.*nu.*5.

4 Cum generale sit, vt vidua debeat gaudere priuilegiis mariti etiam in exorbitantibus,id est,in iis, quæ cõcessa sunt contra ius commune.*l.vlt.in prin.*& ibi Bart.*C.de priuil.scholas. lib.*12 Tiraq.*d.c.*18.*nu* 8.

5 Quia in stipulationibus & conuentionibus non fit extensio de persona ad personam, *l.si ita stipulatus* 126.*§. Chrysogonus. in fin. de verbor.obligat.l.si vnus* 27.*§.pactũ.versic.ante*

Source : BIU Cujas

omnia. D. de pact. Itaque non est hoc priuilegium dicendum, sed pactum aut saltem quod eodé recidit priuilegium ex pacto, cuius longe alia ratio est, quam cæterorum priuilegiorũ.

DEFINITIO XXIII.

Priuilegia quæ habent Senatores nõ tam dignitatis quam solius officij sui ratione, non transeunt ad eorum viduas aut liberos.

ALiis etiam nõnullis casibus euenit, vt Senatoriæ immunitatis priuilegiũ defuncto Senatore ad viduam non transmittatur, nimirum, cum de ea immunitate agitur, quæ officij potius quam dignitatis ratione competit: [1] Cuiusmodi illa est, ne belli tempore cogantur Senatores ad portam ciuitatis adstare aut excubare. Nam cum eo tempore vrgentis necessitatis sola dignitas immunitatem adferre nequeat, [2] sola officij causa supereſt, cuius habenda ratio esse videatur, cum neque per se ipsos id muneris exequi possint, quibus necessitas incumbit vt publico iudicandi officio fungantur. [3] Neque per alios facere cogi debeant, quod per seipsos facere, si malint, non possint. [4] Proinde non potest priuilegiũ hoc in viduas transire, vt nec ad liberos, cum non sicut dignitatis, ita & officij administrandi sint participes. [5] Nam & euenit plerumque, vt ipsi etiam Senatores, si grauior ingruat necessitas, nec dignitatis, nec officij adferant excusationem, quo minus per alios id onus subeant vltro, vt exempli sui auctoritate nobilissimos quosque alioquin immunes inuitent ad eandem curam pro salute Reipublicæ suscipiendam: tametsi Syndici ciuitatis & alij nonnulli dignitate nulla præfulgentes solo officij priuilegio tales aucupari soleant immunitates. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Multum enim refert, an quid competat ratione dignitatis an officij, cum dignitas alij communicari facilius possit, quam officium, *l. filiam 9. D. de Senator.*

2 Nec enim dignitas excusat, vbi vrget necessitas, quæ semper est potentior. Gui. Pap. *decis. 7. & 78.* quem refert & sequitur Tiraq. *c. 20. nu. 167. in fin. & 169. de nobil.*

3 Habent enim Senatores iudicandi necessitatem, vt & alij quilibet iudices & in Senatum suis diebus & horis eundi, *l. sed in seruum 9. §. si quis iudex sit, & ibi scripsi, in rational. D. de receptt. qui arbitr. recepe. l. pen. de vacat. & excus. mun.*

4 *Arg. l. si mulier 59 §. ex asse.* vbi est text. elegans *D. de iur. dot.* Nec enim quisquam aliud pro alio soluere vel præstare cogitur, *l. 2 §. mutui. D. de reb. credit.*

5 Quæ scilicet ab omnibus officiis & muneribus publicis abstinere iubentur, *l. 2.* vbi late Dec. *de reg. iur.*

6 Eo solo prætextu, quod alios pleroſque labores pro salute Reipubl. quotidie ex officij necessitate subire cogantur. Guid. Pap. *q. 398.*

DEFINITIO XXIV.

Etiam hodie vidua iuridici maioris gaudet mariti defuncti priuilegio, quo tamen liberi eius non gaudent.

CVm edicto Principis cautum esset, ne alij Cõsiliarij à pendendis tributis immunes essent, quam qui in supremis tribunalibus ius dicerent, si non ab antiqua prosapia nobiles proponerẽtur, atque ita iuridici maiores prouinciarũ, quod ad hanc rem attinet ad instar plebeiorũ redacti essent, postea Princeps declarauerat, velle se, vt in eorum numerum, qui immunes essent adscriberentur, adeoq; fisci etiam patroni & procuratores. Senatus quod ad fisci procuratores & aduocatos attinebat, quia non sunt Consiliarij Principis, eam rescriptionem non probauerat. [7] Quod autẽ ad iuridicos maiores, probauerat quidem, sed cum ea restrictione vt ad illorum posteros id priuilegium non extenderetur. De viduis nihil Senatus dixerat. Quærebatur postmodum ex facto, an priuilegium illud immunitatis ad viduas protrahi deberet? Plerique putabãt non debere, propterea quod nulla iuris parte magis viduæ quam liberis faueretur. [8] Nam quod dici solet mariti & vxoris eandem videri personam ex quadam iuris fictione est. [9] Cui non dissimilis illa quoque est, quod patris & filij eadem persona esse existimatur. [10] Accedebat quod priuilegia huiusmodi immunitatum, quæ ex mariti persona & viduis & liberis competunt, non soleant durare, nisi quamdiu viuit is, ex cuius persona competunt. [11] Addebant, Senatus temperamento constitutum fuisse, vt priuilegium iuridico maiori concessum cum ipsius vita extingueretur. [12] Ego contra dicebam pro vidua pronunciandum, propterea, quod quamdiu vidua remaneret in eodem matrimonio perstare videretur, [13] & consequẽter sicut pristinam mariti dignitatem, ita & nobilitatem ex ea immunitate, & immunitatem ex nobilitate quæsitam retineret. [14] Nec similem esse rationem immunitatis quam non mariti dignitas aut nobilitas, sed nuda officij alicuius exercitio mulieri liberisve quæsiuisset. [15] Non enim in viduam magis, quam in liberos transit officij exercitium, quod immunitati causam dabat, & consequenter nec ipsa immunitas. [16] Neque rursus nouum erat, vt hac parte melior esset conditio viduę quam liberorum. Nemo enim dixerit filium iuridici maioris iuridicum maiorem esse aut pro iuridico habendum, nec Senatoris filium pro Senatore. [17] Quare nec eum inter magistratus gradum locumve obtinet defuncto patre quem viuus pater obtinebat. [18] At vidua siue iuridici maioris, siue Senatoris pristinum & nomen & locum retinet, quem viuo marito inter *conditionis* suæ mulieres nacta fuerat, ita vt quod ad *id* pertinet, maritum putes adhuc viuere, qui reuera decessit. [19] Addebam, cum Senatus *in* rescripti principalis *interpretationẽ nominatim* decreuisset, ne paterna immunitate liberi fruerentur, de viduis vero nihil prorsus constituisset, consequens esse, vt emergens de viduis quæstio ex iuris communis ratione decideretur. [20] Nemo autem dubitabat, quin iure communi priuilegium immunitatis ex nobilitate & dignitate profectum etiam mortuo viro mulieri saluum esset. Quippe cum intuitu mulieris etiam num viuere maritus existimetur, alioqui quomodo durante viduitate idem matrimonium durare *credi* posset, [21] si maritus reuera mortuus pro viuo non haberetur? Sed & constat non tantum rescripta Principis, verum etiam Senatusconsulta stricte interpretanda esse maxime vero si derogẽt iuri communi, tametsi eadem forte subsit causa derogandi. [22] Hic vero si rescriptum Principis inspicias, tale est, vt reuocato edicto, quod contra iuris rationem iuridicos maiores ad instar plebeiorum redegerat, pristinum *ipsis* priuilegium restituat. [23] Quod priuilegium sui natura ciuimodi erat, vt si aliud nihil obstaret, non tantum ad viduam, sed etiam ad liberos transmitti posset, vt diximus. [24] Proinde nec de edicto amplius quærendum videbatur, quod posteriore rescripto hac parte expressim abrogatum esset, nec de rescripti interpretatione, cum esset conceptum verbis generalibus dispositioni iuris communis omnino congruentibus. Quæ res faciebat vt tãto fauorabilius rescriptum videri deberet, quod ad ius commune rem reuocaret. Fauorabilis enim est cuiusque rei reditus ad pristinam naturam & conditionem. [25] Si vero Senatusconsultum inspicias ad rescriptionem Principis factum, cõuenit rescripto, & con-

Source : BIU Cujas

& consequenter iuri communi, nisi quatenus expresse derogauit.[21] Atqui non derogauit, nisi quod ad liberos, cur non ergo in viduis, & rescriptum ipsum, & ius commune locum habebit?[22] An ob rationis, vt aiunt, identitatem? At in odiosis & restrictiuis non est permissa extensio, maxime contra ius commune.[23] Rursum nec verum est eandem hic subesse rationem. Nam præter id quod iam dictum est, vix alia causa afferri possit, propter quam Senatus contra iuris rationem liberis iuridicorum maiorum ademptam voluerit immunitatem, nisi quia verendum erat, ne multiplicatis liberorum & posterorum personis, effrenatus esset immunium numerus in plebis iam fere exhaustæ detrimentum.[24] Fieri enim potest, vt vnius iuridici plures sint liberi, ex quorum singulis alij subinde plures nascãtur. At de viduis tale nihil metui potest. Nec enim transmittunt ius priuilegij ad liberos, ne ad communes quidem.[25] Quinimo adeo personale priuilegium est, vt nec in ipsius mulieris persona sit perpetuum. Quid enim si alij nubat non nobili?[26] Igitur causa nulla est, cur non in mulierem transire priuilegium debeat etiam mortuo viro, licet in liberos non transeat.[27] Vicit tandem numero vt & rationis pondere hæc sententia. Dignam tamen rem esse putauit Senatus, de qua Princeps ante omnia consuleretur, quoniam ad edicti interpretationem pertineret. Postmodum Principi placuit idipsum quod & Senatui. Pro N. Lamberson vidua Dom. Thierry iuridici maioris Tarentasiæ, cõtra Syndicos de Douey, 3. Id. Maij 1595.

1 Et merito, cum iudex sit magistratus, & habeat dignitatem cum iurisdictione, & consequenter nobilitatem, per ea, quæ late tractat Tiraq. *c.* 28. *de nobili.* Id vero magis conuenit iudici maiori totius prouinciæ, quia cæteris omnibus maior est, cum sit magistratus Principis: cuius etiam cocus habet dignitatem & nobilitatem, vt dixi *Defi.* 4. *nu.* 10. *supr.*

2 Aliud enim est in Aduocato & Procuratore generali Principis in ipso Senatu: sunt enim illi clarissimi & spectabiles, & membra Senatus, Tiraq. *c.* 6 *nu.* 22 *de nobil.*

3 Cum nobilitas non minus per patrem ad liberos, quam per maritum ad viduam transmittatur. Tiraquel. *cap.* 18. *& c.* 35. *per tot. de nobil.* adeo vt transmittatur ad liberos etiam natos ante quæsitam nobilitatem, per text. *in l. Senatoris filium* 5. *D. de Senator.* Tiraq. *d. c.* 15. *nu.* 7. *&* 8. licet contra sentire videatur, *nu.* 9.

4 Propter indiuiduam illam societatem, quæ inter coniuges per matrimonium contrahitur, *l.* 1. *D. de rit. nupt.*

5 *l. vlt. C. de impub. & aliis substit. l. ne cum filiofamilias* 16. *D. de furt.*

6 *l. medicos.* vbi glo. communiter approbata, *C. de profess. & medic. lib.* 10.

7 Ne posset dubitari, quin priuilegium hoc sit hodie mere personale, ac proinde nullo modo transmissibile, *l. quia tale* 14. *D. solu. matr. l. ex plurib.* 42. *D. de admin. tutor.*

8 Vt dixi *Defin.* 22 *nu.* 2. *supr. ex l. vlt. C. de bon. matern. l. de emancipatis. C. de legit. hered.*

9 Per ea, quæ diffuse tractat Tiraq. *d. c.* 18. *per tot.*

10 Qualis illa est, de qua agitur *in d. l. medicos.*

11 Vt proinde non sit mirũ, cessante causa priuilegij, cessare priuilegium, *vulg. l. cura* 4. *§. deficientium D. de mun. & honor. l. ab his* 10. *§. auctis. de vacat. & excus. muner. l. si duas* 6. *alias l. athleta §. gentium præsides. D. de excus. tutor.*

12 Quamuis enim Senatoris dignitas quæratur etiã liberis, *l. filiam* 9. *D. de Senat.* munus tamen & officium ipsum Senatorium ad liberos non transit, quia censetur à Principe electa industria personæ, *vulg. l. inter artifices* 31. *de solut.*

13 Nempe, quia Senator non est.

14 Tiraq. *d. c.* 18. *nu.* 5. *& seqq.*

15 Nam quæ specialiter non sunt correcta & immutata, remanent in dispositione iuris communis, *vulg. l. sancimus* 27. *C. de testam. l. præcipimus* 32. *in fi. C. de appell.*

16 *d. l. vlt. C. de bon. mat. l. de emancipatis. C. de legit. hered.*

17 Quod enim contra iuris communis rationem constitutum est, non debet trahi ad consequentias, ne quidem in causis similibus, *l. quod vero* 14. *D. de legib. l. quod contra* 141. *de reg. iur.*

18 Non tam enim nouum priuilegium ex hoc edicto iuridicis maioribus acquiritur, quam vetus conseruatur, quod iis iure communi competebat, amoto tantum obstaculo prioris edicti, quod iure communi hac parte derogauerat, *c. ex parte de priuileg. cum similibus.*

19 Ideoque nimirum fuerat necesse restringi à Senatu edictum, ne ad liberos ex iuris communis interpretatione extenderetur.

20 *Vulg. l. si vnus* 27. *§. pactus ne peteret, in fin. D. de pact.*

21 *Arg. d. l. sancimus* 27. *C. de testa. l. præcipimus* 32. *in fin. C. de appell.* nam & edicta & statuta & Senatusconsulta semper recipiunt interpretationem pastiuam à iure communi.

22 Æque enim potuisset Princeps & Senatus derogare iuri communi etiam quod ad viduas si voluisset, exemplo eius, quod scriptum est *in l. vnic. §. vbi autem, versi. sin autem ad deficientes. C. de caduc. toll.*

23 Sunt enim illa exorbitantia, quæ contra ius commune sunt concessa. Et tamẽ in iis quoque mulier vidua retinet dignitatem & priuilegia omnia viri sui. Tiraq. *c.* 18. *n.* 8. *De nobil.*

24 Ne tantopere oppressis plebeiis, in quibus tamẽ maior pars populi consistit, tandẽ & viris & viribus Respublica destituatur, *l. & qui originẽ* 3. *§. præses prouinciæ. D. de mun. & hono.*

25 Cum liberi nec nobilitatem nec immunitatem capere possint à matre, vt dixi *Defin.* 20. *nu.* 6. *supr. eod.*

26 Aut si minus honeste viuat. His enim duobus casibus mulier vidua perdit nobilitatem & immunitatem quam acceperat à marito, vt dixi *Defin.* 17. *nu.* 1. *&* 2. *supr.*

27 Vide text. elegantem *in l pater filiæ* 6. *D. de seruit. leg.* ex qua apparet plus faueri marito ex persona suæ vxoris, quam heredi mulieris, etiam in eo iure, quod sit mere personale.

DEFINITIO XXV.

Patris factum non adimit nobilitatem liberis, qui eam habent aut à genere, aut à Principe suo iure.

QVod pater meus, qui nobilitatem à genere habebat, eam amiserit per actus mechanicos,[1] non debet mihi nocere,[2] licet natus sim eo tempore, quo iam amissa erat nobilitas.[3] Nimirum, quia etiam is ipse, qui amisit nobilitatem auitam, recuperaret eam per solam desistentiam,[4] quæ saltem tum euenit, cum is moritur. Cur ergo mihi nocebit, quod ei si hodie viueret non noceret? Non idem est, si pater meus nobilitatem habuit duntaxat ex priuilegio. Amittendo enim priuilegium & sibi noceret & posteris,[5] nisi proponas nobilitatem à Principe datam ei & eius posteris. Tunc enim factum patris nocere filiis non deberet.[6] *Ita Senatus* in causa N. Amedei de Boege, contra Syndicos de Cilingie, 16. Decemb. 1595.

1 Amittitur enim nobilitas per actus mechanicos & sordidos. De quibus vide late And. Tiraq. *c.* 33. *&* 34. *per tot. de nob.*

2 *l.* 3. *de interd. & releg. l. emancipatum* 7. *§. vlt. D. de Senator.*

3 Idem Tiraq. *c.* 35. *nu.* 4. *de nobil.*

4 Dixi *Defin.* 1. *nu.* 6. *supr.* ex Guid. Pap. & Tiraq. *c.* 27. *de nobil. nu.* 5.

5 Tiraq. *d. c.* 35. *nu.* 4.

6 Quia liberi hoc casu haberent nobilitatem suo iure & ex propria persona. Nec permittendum est patri vt noceat liberis suis in eo, quod habent illi non à patre, sed à Principe; Tiraq. *d. c.* 35. *& nu.* 5. *&* 6. vbi tamen addit tutius esse vt talis patris liberi restitutionem impetrent à Principe, ne patris factum iis fraudi sit. Sed hoc apud nos non obtinet, vt dixi *Defin.* 1. *num.* 11. *supr.*

DEFINITIO XXVI.

Aduersus promissionem, quam quis fecerit nobilitatis consequendæ gratia, non potest restitui in integrum obtentu ætatis, præsertim re non integra.

MInor annis vigintiquinque ambiens priuilegium nobilitatis, quod non nisi prece ac pretio se consequi posse sperabat, conuenerat cum clarissimo quodam viro Serenissimi Ducis nostri Con-

Source : BIU Cujas

filiario, cui certam pecuniæ quantitatem pro bene meritis Princeps indulserat, vt si diploma Principis in eam rem necessarium impetraret quadringenta ei minor ex hac causa numeraret : deque ea re instrumentum conscriptum fuerat, iurisiurandi etiam religione confirmatum. Impetrato postea rescripto (quo fatebatur Princeps illata ærario suo quadringenta, cũ scilicet tantundem Consiliarius se à Principe accepisse cauisset, eoque nomine Principem liberasset) necdum tamen minori tradito decesserat Consiliarius superstitibus liberis iisdemque heredibus, à quibus conuentus minor ex sua promissione, vt solueret, petebat in integrum restitutionem, tanquam minor & læsus [1] in eo, quod tanto pretio nobilitatem sibi comparasset, cuius tamen oneribus sustinẽdis plane impar esset ob paupertatem. [2] Quid enim prodesse poterat nobilitatem quæsiuisse, quã subinde sordidis artibus fœdare, ni perpetua egestate laborare mallet, fœdatamque hoc ipso amittere cogeretur? [3] Placuit nõ posse videri læsum eum, qui generoso consilio rem tantam quanta nobilitas est, & quæ ex ea nobilitate consequitur immunitas ab oneribus plebeiis, certo pretio quærere voluisset. Cuius nimirum dignitatem nõ minus animi, quam patrimonij viribus sustinere possit quisquis sic affectus sit, quomodo ciues bonos omnes affectos esse decet, vt de Principe ac Republica bene mereri velit. [4] Præsertim cum idem nobilitatis quærendæ cõsilium ab ipso minoris patre iam antea susceptum diceretur. [5] Cessante porro læsione solius ætatis auxilium minori non posse suffragari constabat. [6] Maxime, quod defuncto Consiliario, qui eas nobilitatis literas à Principe quasi in solutum acceperat, res integra esse desiisset, [7] nulla eius liberis & heredibus superstite actione aduersus Principem iam liberatũ, [8] à quo fortasse aliis rationibus solutionem cõsequi viuus Consiliarius potuisset, si ea conuentio aduersus quam restitutio petebatur, & quæ huius veluti delegationis cuiusdam tacitæ breui manu faciendę materiam præbuerat, non interuenisset. Cum tamẽ Principis literæ à Principe tantum eiusque Secretario subscriptæ, non etiam à Cancellario visæ & approbatæ, nec vllo proinde sigillo munitæ, adeoque sine die & Consule proferrentur; [9] Visum est, ante omnia condemnandos heredes, vt eas literas in probante, quod aiunt, forma traderent. At non etiam, vt earum in suprema Rationalium Curia homologationem, &, vt loquuntur, verificationem suo siue sumptu, siue periculo persequi cogerentur. [10] *Ita Senatus* in secreto Auditorio pro liberis Clarissimi viri & Iureconsulti apud nos celeberrimi N. Amedei du Coudrey Consiliarij, contra N. de la Trinité, 14. Cal. Iul. 1605.

1 Nec enim quisquam restituitur in integrum ob id solum, quod fuerit minor, cum cõtraxit, nisi etiam fuerit læsus, *l. verum* 11. *§. sciendum. l. quod si minor* 24. *§. 1. l. non omnia* 44. *de regul. iuris.*

2 Sũt enim multa onera nobilitatis, & inter cætera, quod non potest salua nobilitate mechanicas artes exercere. Tira. *c.* 27. *de nobilit.* Et cogitur ipse vxorque ipsius & liberi indui preciosioribus vestibus & ornamentis. Idem Tiraq. *c.* 20. *nu.* 88. *de nobil.*

3 Nec enim facile quis ad hoc adigendus est, vt vitę propositum mutare cogatur aut sumptu necessario carere, vt dixi *Defin.* 2. *nu.* 3. *supr.*

4 Propter quam causam placuit nobilitatẽ tanquam summum beneficium etiam inuito conferri posse, vt pluribus tractat Tiraq. *c.* 6. *nu* 36. *& seqq. de nobil.* Quamuis non possit cogi quis inuitus vt eam retineat. Tiraq. *ibid. nu.* 42. Vide *l. æstimationem* 16. *§. qui pro honore. de mun. & hon.*

5 Nec enim potest videri deceptus filius, qui patris consilium secutus & executus est, *arg. l. vlt. C. qui & aduers. quos. l.* 5. *§. si pater. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

6 *l. nam postea quam* 9. *§. si minor. D. de iureiur. & aliis supra citatis num.* 1.

7 Quæ res maxime solet impedire restitutionem in integrum, *d. l. quod si minor* 24. *§. Scæuola. D. de minor. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*

8 Cum semel extincta obligatio nunquam reuiuiscat, *l. qui res* 98. *§. aream. D. de solut. l.* 1. *C. de contr. iudic. tutel.*

9 Quæ omnia faciebant, vt eiusmodi literæ nullam fidẽ facere possent, nullamque penitus vim haberent.

10 Id enim erat extra conuentionem, quæ non erat amplianda in præiudicium promissoris, *l. quicquid astringenda* 99. *de verb. oblig. l. vero procuratori* 12. *§. pen. D. de solut.*

DEFINITIO XXVII.

De filiis & nepotibus naturalibus & legitimis bastardorum nobilium, an & quando nomen familiæ gestare possint?

NOmen mutare sicut in alterius fraudem & iniuriam nemo potest, [1] ita ne alterius fraus & iniuria fiat, interdum quis etiam inuitus cogitur. [2] Finge spurium, & vt loquimur, bastardum viri nobilis aut spurij filium naturalem, qui aut illegitimi nomen, quasi legitimum velit sibi vindicare. Vtiq; poterit non solum prohiberi ne vindicet, sed etiam vbi vindicauerit cogi, vt deponat, nisi & iis moribus & facultatibus præditus sit, vt non sit futurus dedecori familiæ, si ad nomen armaque gestanda admittatur. Quo tamen casu illud quoque tertium cõcurrere necesse est, vt non solum ab eo qui totius familiæ caput est, sed etiam ab vniuersis, qui ex ea familia & agnatione sunt, si obtineri possit, aut saltem à maiore ipsorum parte ad honorem hũc recipiatur, præhabito de ea re inter omnes tractatu & deliberatione. Sic enim vetere statuto [3] Sabaudiæ cautum est, adiecta etiam pœna centum librarũ, si quis contrà feciisse probetur. Nec quod de bastardorum *filiis* statutum loquitur, efficiet, vt eo minus locum habere debeat in nepotibus & pronepotibus, quantumlibet *legitimis*, [4] haud secus, quam si liberorum non filiorũ appellatione vsum esset, quo casu nemo dubitaret, quin eo nomine pronepotes quoque ac descendentes omnes continerentur. [5] Nam præter id, quod iusta interpretatione filiorum appellatione liberos quoscunque intelligimus, [6] non videtur hoc statutum ex eorum numero esse, quæ quod odiosa sunt, restringi per interpretationem potius, quam adiuuari & ampliari oporteat. [7] Cum fauorabile haberi magis debeat, siue quod cum iure communi consentiat, [8] cui hoc genus hominum, si naturales excipias, qui ex concubina nati sunt, [9] prorsus incognitum est, [10] quamuis apud pleraſq; gentes ex consuetudine sint capaces deferendi nomen & arma familiæ, cũ aliqua tamen suæ incapacitatis nota, [11] siue quod quamuis eiusmodi statutũ prohibitorium sit, qua parte vetat, ne agnationis nomẽ & arma gestare præsumant, tamen permissorium est, & consequenter fauorabile, qua parte patitur, vt tribus illis, quæ supra diximus, concurrentibus liceat bastardorum filiis hoc ipsum, quod iure communi non liceret, si non ab ipso Principe ex rescripto impetratum esset. [12] Quidni ergo quod bastardorum filiis fauorabiliter præstitum est ad nepotes quoq; ac pronepotes extendetur? Vulgatum enim est in fauorabilibus permissam esse huiusmodi extensionem. [13] Neque aliud erit, tametsi ponas per annos multos plures, etiamsi voles, quam sexaginta, dum ne centum effluxerint nepotes istos & pronepotes à viri nobilis bastardo descendentes, publice nomen gestasse familiæ, videntibus etiam & tolerantibus iis omnibus, qui cum essent legitimi, ex eadem familia prohibere potuerunt, nec tamen vnquã prohibuerunt.

Non

Non enim ſolam tolerantiam pro forma & ſolemnitate ſtatutum requirit, ſed expreſſam & deliberatā conſentientium omnium, aut ſaltem maioris partis permiſſionem.[14] Præſertim cum non ſit hæc res ex earum genere, quæ longi aut longiſſimi temporis præſcriptione acquiri poſſint, quia neque tam in iure, quam in mera facultate conſiſtit:[15] neque facile eſt, vt initiū huic præſcriptioni detur, niſi quod ab ipſo ſumatur delicto propterſpretam ſtatuti poteſtatem, violatamque eius auctoritatem.[16] Plane, ſi tractatu habito ad hūc honorem aliquis ex baſtardi liberis, cuiuſcunq; gradus fuerit admiſſus, quem poſtea vel facultatibus vel moribus ita labi cōtigerit, vt à nobilitatis gradu decidiſſe illū dubitari nequeat, arma quidem & inſignia familiæ exinde geſtare prohibebitur, ſed nomen ideo mutare nō cogetur, quod viros ignobiles nobilium inſignia geſtare non deceat, ne nobilitati totiq; non modo familiæ, ſed etiā ordini facta iniuria videatur.[17] Nomen vero cum nobilibus commune habere nihil prohibeat, vereque hoc caſu tritum illud vſurpari poteſt, multa tenere facta, quæ tamen fieri prohibentur.[18] Neq; vero ſtatutum noſtrum retineri nomē prohibet, quod ſemel fuerit bene riteq; aſſumptum, ſed aſſumi vetat, niſi certis conditionibus, quibus tamen locum eſſe credendū eſt, non minus ſi nobilis familiæ nomen dūtaxat vindicare ſibi filius baſtardi velit, quam ſi & nomen & arma ſimul vindicaret, quamuis de vtriſque coniunctim ſtatutū loquatur, vt ſolent plerunque diſiuncta accipi pro coniunctis,[19] & contra, ſane quoties nomen mutare,[20] & pro paterno maternum ſumere quis cogitur, decernendum eſt diſertis verbis vti, ne contractibus ab eo antea initis vllum ex eo præiudicium fiat, ne in captionem aut ipſe incidat, aut qui cum eo, eiuſve maioribus ſub tali nomine contraxerunt.[21]

1 *l. vnic. C. hoc tit.*
2 Vt in ſpecie *Defin. præced.*
3 Statutum eſt *lib. 3. veter. ſtatut. Sabaud. c. 3.*
4 Quamuis non ſemper filiorum appellatione nepotes contineantur, *l. quid ſi nepotes 6. De teſtam. tutel.*
5 *l. filij appellatione 84. l. liberorum 220. de verb. ſignif.*
6 *l. iuſta interpretatione 201. eod.*
7 Iuxta *reg. c. odia, de reg. iur. in 6. l. cum quidam 19. D. de liber. & poſthum.*
8 Ea demum namque odioſa eſſe creduntur, quæ abhorrent & exorbitant, vt loquuntur, à iure communi, *l. ius ſingulare 16.* vbi not. *D. de legib.*
9 Hos enim agnoſcit Iuſti. Nouel. 89 *quibus mod. nat. effic. ſui, & l. vlt. C. de natur. liber.* Sed cum tot circūſtantiis requiſitis, vt nō deſint qui putent qualitatē iſtam ſiue cōcubinæ veræ, ſiue liberorū vere naturaliū impoſſibilis eſſe probationis.
10 Quia nec patrem habere intelliguntur, nec proinde ciues eſſe, *§. ſi aduerſus, Inſt. de nupt. d. Nouell. 89. in prin.* Vide *l. lex naturæ, D. de ſtat. homin.*
11 Guid. Pap. *q.* 580. & ibi Ranchin.
12 Quod & difficilis olim fuit impetrationis, *l. 1. C. de natur. liber.*
13 Tanquam quæ non tam ſit dicenda extenſio, quam iuſta interpretatio, *d. l. iuſta, l. hoc modo 64. in fi. de cond. & dem.*
14 Quæ forma omnino & præciſe ſeruanda eſt, *l. cum hi 8. § ſi prætor aditus, D. de tranſact.*
15 *l viam publicam, & ibi not. D. de via public.* Balb. *de præſc. part. 2. tertia part. prin. q. 14.*
16 Quod tamen eſſe non debet, *l. 1. vbi not. C. de ſerv. fugit.*
17 Guil. Bened. late in verb. *Raynutius de Clera.*
18 *l patre furioſo 8. de his qui ſui.*
19 *l ſæpe 54. de verb. ſignif.*
20 *l. 1. §. vlt. ad municip.*
21 *l. 3. de offic. prætor.*

DEFINITIO XXVIII.

Matrimonium contractum quaſi cum vidua ante acceptum de prioris viri morte nuncium certum non valet, nec liberi ex eo ſuſcepti pro legitimis habentur, licet præceſſerint ſolemnes denunciationes. Mulier tamen amittit nobilitatē, ſi is, quē pro poſteriore marito habuit, fuerit ignobilis.

SI mulier, ſiue nobilis, ſiue ignobilis, quę maritum nobilem per plures annos abſentē habuit, ante acceptum de ipſius morte certum nuncium alteri nupſerit ignobili tanquam vidua, dubitari eleganter poteſt, an hoc ipſo amittat nobilitatem, quam ſiue à genere, ſiue à prioris mariti dignitate ac nobilitate contraxerat. Conſtat enim nullum & illegitimum eſſe poſterius matrimonium,[1] licet in facie eccleſiæ factum ſit, & poſt trinam illam publicationem & denunciationem, quam in parochia domicilij vtriuſque coniugum fieri debere præcepit ſacroſancti Concilij Tridentini auctoritas.[2] Maxime vero ſi nulla facta ſit denunciatio ad domum prioris mariti, & in parochia, in qua ille priuſquam abeſſet habitare ſolebat cum vxore (quæ nec aliud domicilium habere intelligēda eſt, quamdiu ſiue nupta, ſiue vidua manet, quam quod fuit mariti[3]) & vbi erāt fratres, aliive agnati cognatique, qui de mariti vita vel morte certius aliquid habere potuiſſent.[4] Nec quod maritus ille per multos iam annos abſens cōmuni voce & opinione mortuus credebatur, validū faciet matrimonium,[5] quod nō tam defectu formæ ac ſolemnitatis nullum eſt, quam defectu materiæ, nulla ſcilicet exiſtente muliere, quæ poſſit nubere quamdiu ea, quæ ſe nouis nuptiis offert, non probat defunctum eſſe illum, cuius ſe viduam dicit.[6] Mulierem enim aliquā eſſe quæ nubere poſſit neceſſe eſt, priuſquam de illo quæratur, an matrimonium legitimum contractum fuerit, aut cōtrahi potuerit, nec ne?[7] Quod ſi ex ea poſteriore coniunctione, quę aliquam matrimonij figuram habere videbatur, ſuſcepti ſint liberi, perinde illegitimi erunt, tanquam ex adulterio verius, quam ex matrimonio ſuſcepti,[8] cū & parentes ipſos hoc caſu tāquam adulteros puniri debere, ciuilis conſtitutio iubeat, quantiſcunque annis prior maritus abfuiſſe proponatur.[9] Neq; iuuabuntur liberi conſtitutionibus pontificiis, quę fauore prolis ſuſceptæ ex matrimonio palā & publice contracto in facie Eccleſiæ prolem ipſam habent pro legitima, eamque ad parentis vtriuſque ſucceſſionem admittunt.[10] Eæ namque tunc obtinēt, cum alterutrius ſaltem coniugum probabilis ignorantia fuit, nec bonæ fidei colore deſtituta:[11] quod cōtingeret, ſi quis nuptam alteri, quæ ſe in alia prouincia virginem affirmabat, quaſi virginem duxiſſe probaretur. Quid enim poſſes huic imputare, qui huius mulieris conditionem ignorauit, nec, qualis eſſet, diuinare potuit?[12] At is, qui eam ducit, quæ ſe viduā profitetur, hoc ipſo inquirere cogitur, an ſit illa vidua, quod non aliter ſciri poteſt, quam ſi certæ probationes adſint, aut ſaltem certū nunciū de morte prioris viri.[13] Id niſi factum ſit, eſt quod ei non minus, quam mulieri imputetur, vt ſciens peccaſſe, & ignorantiæ ſaltem affectator fuiſſe videatur.[14] Quæ res liberis ex ea coniunctione ſuſceptis nocere ſolet, non ſolum eo caſu quo matrimonium vel clandeſtinum, vel ratione ſanguinis in prohibito gradu contractum probetur:[15] ſed omni alio prēterea, quo neuter contrahentium probabilem impedimenti ignorantiam poſſit obtendere.[16] Finge poſt huiuſmodi ſecundam coniunctionem egiſſe adulterum, tanquam maritum, itemque mulierem de dote, ob prioris mariti abſentiam & inopiam, in tuto collocanda, quæ omnimodo reſtituenda fuiſſet, ſi prior maritus deceſſiſſet.[17] Nec rurſus proderit ad validi-

Source : BIU Cujas

tatem matrimonij, quod, quãdiu ea vixit, quæ ante acceptum de prioris viri morte certum núcium alterius mariti nuptias ambiit, nulla ei de viribus posterioris matrimonij quæstio facta sit. [12] Sufficit enim superesse adulterum, qui communis facti, propriæque culpæ rationem si quam habeat, ea quoq; defuncta, possit reddere. [19] Et hæc tanto magis obtinere dicendum est, si adulter ille non tantum mulieri, sed etiam liberis ex ea susceptis, superstes contendat de hereditate contra liberos ex priore iustoque matrimonio superstites, aliosve qui nulla ex alio matrimonio susceptа prole fuerant successuri. Nam qui fauor liberis aliquando debetur, quasi legitimis, tametsi ex illegitima coniunctione susceptis,[20] ne parentis alterutrius factum iis noceat,[21] ad eum parentem porrigi non potest, qui contrahendo aduersus leges & delinquendo, pœnam potius quam fauorem meretur.[22] Nec quod bona, quæ origine fuerunt adulteræ facta sunt bona filij,[23] ad rem facit, vt ob eam causam melior esse debeat conditio patris, ad succedendum in iis bonis, in quib. adulteræ ipsi immediate succedere, neque ex testamento, neque ab intestato potuisset.[24] Maxime vero, cum non tam ex ratione aliqua iuris aut naturæ succedãt liberi parẽtibus, sed sola ratione miserationis,[25] qua nullo modo dignus est, qui deliquit, & ex illicito coitu liberos suscepit.[26] Nam nec naturalibus liberis succedere ab intestato pater naturalis potest,[27] quamuis liberi naturales & illegitimi possint succedere matri, dummodo non illustri, superstite licet prole legitima, & in viriles portiones.[28] In quo tamen eandem liberorum ex adulterinis amplexibus conceptorum rationem constitui debere, quæ constituta fuit naturalium, probabiliter dicere nemo possit.[29] Hæc igitur cum ita sint, vix dici potest amissam ab hac muliere nobilitatem per matrimonium huiusmodi, quod nullum sit, & omni iure improbatum. Ne contra iuris regulam,[30] quod ipso iure nullum est, tantum habeat iuris effectum, quantus hic esset amissæ nobilitatis, quam certum est, ex alio quolibet illicito coitu non amitti.[31] Sed contra tamen visum est, quod absurdum sit mulierem, quæ ignobili viro nubere voluit, melioris ob hoc ipsum esse conditionis, quod non matrimonium sed adulterium, siue sciens, siue ignorans cõtraxerit.[32] Quid enim aliud agebat, nisi vt quoquomodo noui mariti familiam & conditionem sequeretur?[33] Habeat ergo quod voluit, nec de legum aut magistratuum iniuria, sed de sua siue facilitate, siue incontinentia conqueratur. *Ita tractatum est* in ea causa, de qua Definit. 11. *supr.* De incest. & inutil. nupt. & Defi. 2. *supr.* De repud.

1 *Auth. hodie, C. hoc tit. c. in præsentia* 19. *de spons. & matrim. c. dominus* 2. *Extr. de secund. nupt.*

2 *In sess.* 24 *de reformat. matri. c.* 1.

3 *l. cum quadam puella, de iurisd. cum simil.*

4 *Arg. l. scire* 13. §. 1. *vers. qui autem, D. de excus. tutor. l.* 4. §. *ortes, de damn. infect.*

5 *d. Auth. hodie quantiscunque annis, C. ad leg. Iul. de adult.*

6 *d. c. in præsentia.*

7 Mulier autem nubere non potest, nec vllo casu legitima vxor fieri, quæ iam alium maritum habet, *c. accepisti, Extr. de spons. duor.*

8 *Cap. cum inhibitio*, §. *cum quis*, & *seq. de clandest. desponsa.* Dixi *Defi.* 6. *nu.* 5. *supr. De natur. liber.*

9 *d. Auth. hodie.*

10 *Cap.* 2. & *cap. ex tenore, Extr. qui filij sint legit.*

11 Vt ostendunt verba *d. c. ex tenore*, & *ibi glo.*

12 Nec enim potest à virgine discerni nupta, quę se virginem dicit in alia prouincia, quam in qua est maritus. Sic *in l. quia difficile* 5. *D. de contr. empt.*

13 Neque enim qualitas illa viduæ vnquã præsumitur in ea quæ nupta aliquando fuit, cum non sit qualitas naturalis, sed accidentalis. Et ideo ante omnia probanda est, *l. non ignorat* 9. *C. qui accus. non poss.* Bart. *in l.* 1. *C. hoc tit. lib.* 12.

14 Quomodo loquitur textus *in d. cap. cum inhibitio* §. *cum quis*, & *seq.*

15 Qui duo casus sunt, de quibus agitur *in d. cap. cum inhibitio.*

16 Ex identitate scilicet nationis, cum diuersitatis ratio reddi non possit, §. *vnde etiam, l.* 3. *de iniust. rupt.*

17 *l. si constante* 24. *vbi not. D. solut. matrim. l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

18 Quo casu videtur nõ posse fieri hanc quæstionem post obitum mulieris, *c. peruenit qui filij sint legit.*

19 Nam hoc casu cessat ratio *d. c. peruenit.*

20 *Vt in d. c. ex tenore.*

21 *d. l. vlt. C. de natur. liber.*

22 *l. Papinianus* 20. *D. de minor. l. pen. D. ad SC. Trebell.*

23 Quæ res videtur immutare qualitatem & cõditionem bonorum, *l. per curatorem* 90. *D. de acq. hered. l. vlt. C. de inoff. test. not. in l.* 1. §. *veteres, D. de acq. poss.*

24 Ne quod vna via prohibitum est, altera fiat, *l. scire* 21. §. 1. *D. de tutor. & curat. dat. l. si is qui ex bonis, D. de vulg. & pupill. substit.*

25 *l. scripto* 7. *in fi. D. vnd. liber. d. l. pen. in fi. ad SC. Trebell.*

26 *dict. Auth. hodie.* Nec enim debet quis ex eodem facto & pœnam & præmium consequi, *vulg. iurib.*

27 *Not. ad d. l. vlt. C. de natur. liber.*

28 *l. si qua Illustris, C. ad SC. Orfic.*

29 *Auth. ex complexu, Cod. de natur. liber. & Auth. licet, vbi not. eodem.*

30 De qua *in c. non præstat impedimentum, de reg. iur. in* 6.

31 *d. l. si qua Illustris, C. ad SC. Orfic.*

32 *Arg. l. Seruius* 4. *D. quod vi aut clam, l. Papinianus* 20. *D. de minor.*

33 *d. l. cum quadam puella, vbi not. D. de iurisd. l. mulieres* 13. *C. hoc tit. lib.* 12.

TIT. XXX.

DE MVNER. PATRIM.

DEFINITIO I.

Qui de iniqua onerum peræquatione conqueritur, an & quando agere debeat contra peræquatores, an contra Syndicos?

I quis iniqua peræquatione onerum,[1] quæ personæ pro patrimonio indicuntur, læsum se dicat supra modum facultatum:[2] non Syndicos vniuersitatis eo nomine conuenire debet,[3] sed peræquatores,[4] hactenus tamen, vt si æquioris contributionis rationem inducere velit, suis sumptibus id curare debeat,[5] repetiturus postea, si de prioris iniquitate constabit, non solũ quicquid in eam rem impenderit, sed etiam quod supra modum & iniustè exactum fuisse apparebit.[6] Aliud erit, si non tantum de perequationis iniquitate querela perferatur, sed etiam de non seruata forma peræquandi dolo vel culpa Syndicorum. Hoc enim casu Syndici ipsi tenentur hactenus, vt eorum sumptibus noua fiat peræquatio. Imputari etiam Syndicis potest, si peræquationem fieri curauerint per suspectos arbitros, aut in loco suspecto. *Ita Senatus* ex tẽpore in causa Syndicorum de Iaceron, cõtra Eustachium Girat, 5. Cal. Iul. 1592. & rursus pro D. Ludouico Gruffet presbytero, aduersus Syndicos Hospitalis soubs Conflens, Idib. Febr. 1593.

1 Cuiusmodi sunt hodie omnia fere onera, præsertim taliarum & collectarum, quæ Principi penduntur.

2 Nam quæ onera indicuntur pro patrimonio, ea nõ nisi pro modo

pro modo patrimonij possunt & debent indici, *l.1.C.hoc tit. De muner. patron. lib.10. tit.41.*

3 Quibus scilicet nihil imputari potest.

4 Vt nimirum facti sui rationem reddant.

5 Quia in dubio præsumendum est, rite & ex bona fide factam peræquationem, cum non per alios fiat, quam qui à tota vniuersitate, vel saltem à maiore parte electi sint tanquam viri probi, & præstito in eam rem iureiurando ex forma tam à iure communi, quam Principum edictis, variisque tam Senatus nostri, quam Cameræ Rationalium decretis præscripta.

6 Cum in hoc potissimum negotij genere seruanda sit æqualitas, & si quid inæqualiter factum sit, id ad æqualitatem reduci debeat, *vt in l. maioribus. 3. C. commun. vtriusque iudic. l. & qui originem. §. § præses prouincia, de muner. & honor. l. vlt. C. quand. ciuil. muner. indic eod. tit. 42.*

7 Cum ad eorum curam spectauerit prouidere, ne id fieret, ideoque teneri debeant, si qua in re se negligenter gesserint, *l. imperatores. 9. §. item rescripserunt curatores, D. de admin. rer. ad ciuit. pertin.*

DEFINITIO II.

Onera tam mixta quam personalia soluenda sunt in territorio domicilij, non bonorum, excepto tributo commutatorio.

QVæ munera aut potius onera personæ pro rebus indicuntur, ea non in loco illo vbi bona sita sunt,[1] sed in quo domicilium est, soluenda subeundaq; esse constitit.[2] Tametsi eorum quoq; bona, qui talibus oneribus obstricti sunt, is emerit, qui in alio habitat territorio,[3] nec nisi in meris patrimonij oneribus contraria sententia obtinet.[4] Quoties enim personæ ratio aliqua habetur, licet patrimonij quoque modus spectandus sit, vt contingit in omnibus iis publicis functionibus, quæ ob hanc causam mixtæ appellantur,[5] persona semper tanquam dignior inspicienda est.[6] Sola hodie excipitur causa tributi, vt vocant, commutatorij,[7] quod ex posterioribus edictis[8] Sereniſſimi Principis nostri eo loco pendendum est, vbi sita sunt bona contributioni obnoxia, cum antea ad domicilij locum bonorum vbicunq; sitorum contributio referretur.[9] Sed non idem in aliis oneribus constitutum est, quæ cum tributo illo commutatorio nihil commune habent.[10] Etsi enim plerunque fit, vt indicatur ad formam tributi commutatorij, id tamen ad proportionem exactionis pertinet, vt citius, minoreq; sumptu res expediatur, nec nouam peræquandæ contributionis rationem iniri necesse sit,[11] non autem vt iisdem personis indici possint.[12] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Marcelier ciue Camberiensi, contra Syndicos de Bauges, 12. Cal. Aug. 1592. & rursus pro vidua Andreæ Pignier medici, contra Syndicos Sancti Petri d'Arbigny, Non. Febr. 1593.

1 Vbi tamen essent soluenda munera, quæ essent verè ac merè patrimonialia, *l. vnic. in fin. C. de mulier. in quo loco lib.10. tit.62.*

2 Non secus, ac si essent merè personalia & personæ cohærerent, vt loquitur *d.l. vnic.* [In quo numero est onus reficiendę ecclesiæ parochialis ad quod tenentur soli parochiani non etiam forenses. *Ita Senatus* in causa R. D. Nicolai Clerici Protonotarij Apostolici Parochi Sancti Felicis, Prid. Cal. Maij. 1611. Item onus claudendi cœmiterij. *Ita Senatus* in relat. libell. 16. Nouembr. 1612.]

3 Vide Ioan. de Plat. *ad rub. de annon. & tribut. lib.10.*

4 *d.l. vnic in fin. C. de mulier. in quo loco.*

5 Alia enim sunt munera merè personalia, alia merè realia, alia mixta, ideo sic dicta, quia imponuntur quidem personis, sed pro patrimonio, *l. vlt. in princip. & per tot. D. de muner. & honor.*

6 Persona enim tanquam dignior transit ad se causam & conditionem bonorum, non contra, *l. per curatorem, 90. §. 1. de acq. hered. l. vlt. C. de inoff. testam.*

7 Nostri vocant vulgo *la taille de la commutation*, sic dicta, quia tributum quod prius erat incertum, tanquam constitutum in singula subditorum capita, postea commutatum est in reditum certum & perpetuum, pro modo cuiusque facultatum. Quæ ratio facit, vt hoc tributum magis personale censendum sit, quam reale, initio scilicet inspecto, *vt in l. 3. §. Seio D. de minor. l. si procuratorem 8. D. mandat.*

8 Edictum hac de re factum est anno 1564. præsertim verò ex edicto, quod actum est ad 6. Cal. Aprilis 1584. in cuius executionem alia deinde facta sunt, hoc ipsum quoq; constituentia, vt eo loco solui debeat tributum commutatorium, vbi sunt bona.

9 Quod ea ratione exactio faciliot & commodior futura videretur. Sed aliter obseruandum postea visum est. Quibus autem rationibus id factum sit, nihil hic attinet dicere.

10 Lex enim illa specialis facta de tributo solo commutatorio, & exorbitans à iure communi, non debuit porrigi ad alia tributa quantumuis similia, *l. quod vero 14. vbi not. D. de legib. l. quod contra. 141. De reg. iur.*

11 Quomodo alioqui necesse esset in singula capita, & in singula momenta, quod esset valde incommodum & inconueniens. *l. peregre. 44 §. quæsitum est, D. de acq. poss.*

12 Nam æquè facile potuisset Princeps de omnibus tributis & oneribus loqui, si de omnibus sensisset, vt in simili argumentatur Iustin. *in l. vnic. §. vbi autem. versic. Sin autem ad desicientis, in fin. C. de caduc. tollend.*

DEFINITIO III.

Nobiles immunes sunt ab omnibus muneribus personalibus & mixtis, tametsi à plebeiis prædia tributaria comparauerint.

NObiles ab antiqua prosapia originem, nobilitatemq; trahentes, & iure communi & Sereniſſimorum Principum nostrorum edictis immunes sunt ab omnibus oneribus muneribusque personalibus, quæ plebeiis iniungũtur.[1] Quod priuilegium non idcirco adimi iis oportet, quod à plebeiis qui contribuere solebant, prædia quanticunque valoris comparauerint.[2] Desinunt enim contributioni obnoxia esse prædia, quæ in nobilis & immunis viri potestatem, manusque peruenerunt: Rerumq; conditionem ex persona longè magis quam personæ ex rebus commutari conueniens est.[3] *Ita Senatus* sæpissime. Pridem vero pro N. Annibale de Varax, D. de Peissolle, contra Syndicos de Marboz. Ex tempore 4. Calen. Decemb. 1592. & rursum contra Syndicos de Meximieu, 3. Non. Decemb. seqq.

1 Andr. Tiraq. *cap.20. n.165. & seq. De nobilit.*

2 Guid. Pap. *decis.*

3 *Ex l. per curatorem, 90. §. 1. D. de acquir. vel omitt. hered. leg. vlt. C. de inoff. testam.*

DEFINITIO IV.

Nobilitatus ex priuilegio Principis non ideo fit immunis à tributo commutatorio, ne quidem pro bonis propriis, nisi post annum quinquagesimum, multo minus pro bonis à plebeio acquisitis.

NOn idem est, si quis nobilitatem habeat ex priuilegio Principis per sordes aut gratiam captato, nec clauso in corpore iuris. Hic enim cùm ex edictis sereniſſimi Ducis nostri, nec à pristino propriæ contributionis onere ante quinquagesimum annum liberetur,[1] multo minus liberandus est ab ea contributione, cui obstrictus fuerat plebeius, in cuius iura successerit.[2] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Landrecier, & Syndicorum de Treisserue, 17. Cal. April. 1593.

1 Semper enim est fauorabilius priuilegium, quod repetitur clausum in corpore iuris, quam quod est ex Principis gratia speciali. *l. in causa, 16. vbi not. D. de minor. l. Imperatores 29. D. de reb. auct. iud. possid.*

2 Fit enim nobilis quidem statim, sed non tamen immunis à præstatione tributi commutatorij, nisi post annum quin-

Source : BIU Cujas

quageſimum ex die conceſſæ nobilitatis numerandum. Ita namque cautum eſt edicto illo, de quo ſcripſimus *Defi.2.ſup.* & quod factum eſt ad 6.Cal.Mart.1584.

3 Ne ſcilicet melioris conditionis ſit ſucceſſor, quam ipſius auctor fuerit, contra *reg.l.inuitus 156 §.plerunque.de reg.iur.cum ſimilib.* Et ne fuerit in poteſtate illius, qui vēdidit, facere conditionem vniuerſitatis deteriorem, contra *l.non debet,74.eod.* Quanquam hæc ratio non eſſet bona in eo, qui haberet antiquam nobilitatem in genere. Adeo verum eſt quod tractat Tiraq. Nobilitatem quo antiquior eſt eo fauorabiliorem & maiorem eſſe, *cap.18.De nobilit.*

DEFINITIO V.

Caſus in quo plus poteſt tacitus conſenſus illius, qui contra ſe præſcribi patitur, quam expreſſus.

ET ſi vix eſt, vt maior præſcriptionis quantumcunq; longiſſimi temporis poteſtas eſſe debeat, quam expreſſi conſenſus, [1] ſi tamen vir nobilis & tam communi, quam municipali iure immunis à contributione munerum patrimonialium, quæ non niſi plebeiis iniunguntur, paſſus ſit per continuos annos triginta, vt cū plebeiis deſcriberetur, & cum iis ſoluerit, vtique magis ſibi nocet, quam ſi expreſſim conſenſiſſet, nec dum tamen tanti temporis ſpatium effluxiſſet. Nam qui cōſenſit, ſolutum quidem repetere tanquam indebitum non poteſt, [2] ſed ne in futurum cogatur ſoluere, obtinebit etiam citra beneficium reſtitutionis, [3] quod vtique neceſſarium eſset aduerſus lōgiſſimi temporis præſcriptionem. [4] Hæc fortaſſis tam varie, quia qui nobilis eſt, & propter nobilitatis dignitatem immunis, non magis facere poteſt, vt non ſit immunis, quam vti ne ſit nobilis. [5] At ius quod per præſcriptionem acquiritur, cum aduerſus inuitum acquiratur, conſenſum eius, aduerſus quem præſcribitur, non requiritur. [6] Sic à Senatu noſtro pronunciatum pro N.Carolo deMeſſieres, Dn.de Bonuillars, contra Syndicos vniuerſitatis de Rubaud Raymondus Pobellus, Præſes noſter meritiſſimus referebat, 10. Cal.Febr.1593. Iunge Defin.6.& 7.De dignit.& nobil.

1 Nempe quia plus ſolet operari conſenſus expreſſus quam tacitus. *not.in l.3.D.de reb. credit.*

2 Cum debeat ſibi imputare quod ſoluerit, itemq; quod ſublata cauſa obligationis, ſupereſt cauſa pietatis, ex qua ſolutum repeti non poteſt, *l.cum is,36.§.muliet.D.de cond.indeb.* Cauſa vero pietatis elucet in eo, quod eiuſmodi ſolutione liberantur plerique pupilli & viduæ ex vniuerſitate, quos alioqui tantundem de ſuo perſoluere neceſſe eſſet.

3 *l.ſi certis annis, vbi not.C.de pact.* Dixi *Defin.6. & 7. ſupr. tit.prox.* vbi docui aliud dicendum eſſe ſi ſoluerit per triginta annos, ex Guid.Pap. *deciſ.387.*

4 Nec tamen poſſet concedi, niſi ex aliqua iuſta cauſa, *Not.in l.3.& 4.C.de præſcript.30. vel 40.annor.* Iuſta vero cauſa eſſe poteſt non ignorantiæ, ſecundum ea quæ ſcripſimus *in tit.De præſcript.30.vel 40 annor.* ſed minoris ætatis, doli metus, aut aliæ ſi quæ ſunt his ſimiles.

5 Cum immunitas concomitetur nobilitatem tanquam effectus cauſam ſuam.

6 Currit enim præſcriptio, non tantum contra inuitum, ſed etiam contra ignorantem. *l.3.& 4.C.de præſcript.30.vel 40. annor.l.vlt.verſ.nulla ſcientia, C.de præſcr.long.temp.*

DEFINITIO VI.

Nobilitatem nactus ex priuilegio non in corpore iuris clauſo indemnitatem vniuerſitati præſtare cogitur, ſecus in eo quem ſua virtus euexit ad dignitatem.

IS, cuius caput, vt loquuntur, tributi commutatorij præſtationi primum fuit obnoxium, ſi ex priuilegio Principis nobilitatem conſequatur, non aliter immunitatem habere poteſt, quam ſi cum effectu curet, vt tanto minus tributorum fiſcalium exactores ab vniuerſitate exigant. [1] Neq; enim priuilegium Principis ad cæterorum iniuriam trahi debet. [2] Non idem eſt, ſi nobilitatem quis ex poſtfacto ſibi adquirat ex ea cauſa, quæ ſuum habet priuilegium immunitatis clauſum, vt aiunt, in corpore iuris, [3] vtputa ſi Senator aut Conſiliarius Principis factus ſit. Nam qua ratione videri poteſt facere iniuriam, qui iure communi vtitur? [4] Aut qua fronte poſſit vniuerſitas dicere in fraudem plebeiorum quæſitas huiuſmodi dignitates, quæ per virtutis merita comparatæ ſint, & ſine quibus nec ipſa ſtare Reſpublica poſſit? Eos igitur ſolos indemnitatem vniuerſitati præſtare oportebit, qui non tam virtute & egregiis in Principem & Rempublicam meritis, quam per ſordes & gratiam nobilitatis iura ſibi, ſuiſque parauerunt. [5] Quibus nec licet immunitatem ab vniuerſitate redimere, quantocunque pretio, nec ſi eam conditionem vniuerſitas offerat, aut oblatam agnoſcere velit, nimirum cum de tributo illo noſtro agitur, quod commutatorium vocant. [6] Id enim ſpecialiter prohibitum eſt edicto Sereniſſimi Ducis noſtri, quod ad 6.Calen.April.factum eſt. Sane quin edicto ex ea ſaltem parte derogari poſſit ſpeciali in contrarium Principis reſcripto, non dubitatur. Idque nuper obſeruatum & tum primum inductum eſt in perſona N.Iani Penſabin, contra Syndicos de la Roche. *Sine die.*

1 Cum ob caput illius tanto maiore onere tributi vniuerſitas ſit grauata.

2 *l.4.C.de emancip.liber. l.3.§.merito, & §.ſi quis à Principe, D.ne quid in loc.public. l. ex facto, 43. verſ.etenim iniquum, De vulg.& pupill.ſubſt.*

3 Eſt enim ſemper fauorabilius priuilegium clauſum in corpore iuris, quia nec à iure communi abhorret.

4 *l.ſi duorum,42.de act.empt.l.nullus videtur,55.de reg.iur.*

5 Ne alioqui ſit in poteſtate cuiuſlibet malis artibus vniuerſitati nocere, quæ ex viduis & pupillis conſtat.

6 Intereſt enim non ſolum vniuerſitatis, ſed etiam Principis, vt plures ſint qui onera iſta tributorum ferre poſſint, *l. & qui originem,3. §.præſes prouinciæ. D.de muner.& honor.* Præſertim his noſtris temporibus, quibus ob alienatum ferè vbique domanium coronæ non aliud habēt patrimonium Principes, quam quod ex huiuſmodi tributis conſtituitur. Sane nobiles ex dignitate melioris hac parte conditionis eſſe debere, quam nobiles genere, ſentit Tiraq.c.20.n.65.*De nobilit.*

DEFINITIO VII.

Extra tributum commutatorium nobiles ſunt immunes ab oneribus cæterorum onerum, quæ extraordinaria appellamus, ſiue perſonalia ſint, ſiue mixta.

QVod autē ad alia attinet onera perſonalia, aut mixta, quæ perſonæ pro rebus iniunguntur, immunitate gaudet quiſquis quacunque ratione nobilis ſit, [1] licet ex eo futurum ſit, vt vniuerſitas lædatur, [2] quia neque Principis poteſtas arctanda eſt, quo minus nobilium ordinem augeat, quem augeri & Principis & Reipublicæ intereſt, [3] neque in onerum huiuſmodi contributione exæquari poſſunt nobiles plebeiis ſalua ordinū diſtinctione, [4] nec rurſum tātam ex ea re iniuriam ſentit vniuerſitas, quāta in tributo commutatorio contingeret. Hoc enim cum perpetuum futurum ſit, nec vllā diminutionem patiatur, perpetuo onere premeret vniuerſitatem ex perſona nobilis immunitate gaudentis. [5] Cætera nec perpetua ſunt nec ordinaria, & cum plebeiis iniunguntur, licet ad comparationem & proportionem tributi commutatorij, vt fieri ſolet, non ideo tamen durior fit conditio vniuerſitatis, quia tanto minoris ſummæ præfatio iniungitur, quanto pauciores ſunt qui contribuere tenentur, ſcilicet cum aliquid

à ple-

Source : BIU Cujas

àplebeiis Princeps exigit. Nam cum de solius vniuersitatis negotio tractatur, negari non potest, quin ex persona immunium onerentur cæteri, cum totum onus contributionis inter illos duntaxat, qui contribuere tenentur diuidi oporteat.[6] Ita iamprídem Senatus in causa N. Claudij de Chabod, contra Syndicos Sancti Ramberti. Et rursum tractatum est in causa Isabellæ Scarron, viduæ Andreæ Pignier medici, & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigny, Non. Febr. 1593.

1 Immunitas enim effectus est nobilitatis, nisi cum lege vel edicto Principis aliter cautum est vt sæpius dixi in præcedentibus ex Andr. Tiraq. *cap. 20. n. 165. & seq. de nobilit.*

2 Non enim attendi solet damnum & incommodum, quod non nisi per consequentiam accidit alteri, dummodo id quod fit iure fiat, *l. cum eo. 9. vbi not. D. de seruit. urban prad. l. Protulus, 26. D. de damn. infect.*

3 Cum præcipuæ vires, neruiq; Reipublicæ & Principis in eo potissimum nobilium ordine consistant, *l. 1. §. Sed & si seruus, D. de inspic. ventr.*

4 Quam seruari etiam publice interest, *tot. tit. C. vt dignit. ord. seruet.* Ipsum enim ordinis nomen distinctionem significat non confusionem.

5 Dicitur enim grauamen intolerabile quod perpetuo grauat. Quo pertinet etiam illud Plinij, nihil paruum esse, quod quotidie fiat.

6 *l. vlt. C. quand. ciuil. muner. indicant.*

DEFINITIO VIII.

De multiplicatione annuarum præstationum, quæ ab omnibus focum facientibus debentur.

IN quæstione illa, an pro focorum multiplicatione annuas præstationes, quæ ab omnibus focum facientibus debentur, multiplicari oporteat, sequitur Senatus noster eam distinctionem, vt si ratione fundi, & loci præstationis onus impositum sit, nunquam multiplicetur, secus autem si in singulos focos, ita vt foci potius, quam loci rationem in onere imponendo habitam fuisse appareat. Quam distinctionem in Curiis quoque Gallicis receptam esse Pragmatici Galli prodiderunt.[1] *Ita tractatum est* in causa Stephani de la Couz Cameratij de S. Rambert, contra N. Guillet Manurry, 15. Calen. Septemb. 1593.

1 Ioan. Papon. *in syntagm. lib. 13. tit. 4. Comment se doiuent payer, §. 2. & tit. 5. §. 3.* vbi vide.

DEFINITIO IX.

In quo loco contribuere quis debeat pro extraordinariis oneribus, tempore belli ferendis.

ANceps quæstio est in Senatu nostro sæpius agitata, in quo loco contribuere quis debeat pro iis munerib. & oneribus, quæ quotidie propter inopinatos & emergentes belli casus plebeiis indicuntur, an in loco originis, an in loco domicilij, an potius vbi bona sita sunt? Et tandé post multas disceptationes placuit superindicta omnia, quæ à Principe edicto generali per totá prouinciam constituta sunt, eo in loco soluéda esse, in quo tributũ commutatoriũ penditur, cũ & ad eius instar, & pro portione ipsius indici soleant.[1] Eiusmodi sunt decimæ granorum, quæ in militum exhibitionem erogãtur. Item tributum illud extraordinarium, quod exhausto bellicis sumptibus ærario indici necesse fuit, quo tributum commutatorium duodecuplatur. Nam quemadmodũ quisquis simplum tributi illius commutatorij idem duodecuplum debet, si eos excipias quibus recens nobilitas quæsita est,[2] ita in quo loco simplum soluitur, in eodem duodecuplum quoque solui necesse est.[4] Tametsi possit quis dicere in eó differre duodecuplum à simplo, itémque granorum decimas, quod & decimarum & duodecupli onus extraordinarium est, simpli verò ordinarium. Sed hoc ad rem non pertinet, quod ad propositam quæstionem.[4] Cætera verò onera, quæ non solùm extraordinaria sunt, sed etiam ad priuatam cuiusque vniuersitatis causam pertinentia, etiam à Principis imperio proficiscátur, non ab aliis præstari debere visum est, quam qui in ea vniuersitate domicilium habeant, & consequenter in domicilij loco, non vbi bona sita sunt:[5] non solùm quod casui fortuito ea res comparanda videatur, cùm hîc vel illic milites in hybernis collocari, aut hostis propellendi gratia in hanc vel illam commeare ciuitatem pro casuum & temporum varietate necesse sit,[6] verùm etiam, quia nullus futurus sit litium & expensarum finis, si quot in locis bona quis possidet in iis singulis pro modo patrimonij contribuere teneatur.[7] passimque ab iis, qui in illo loco domicilium haberent, onerarentur cæteri qui non haberent.[8] Vt taceam longè maiore incommodo affectum iri eos, qui in ea vniuersitate in qua milites degant, cogantur hospitij onus sentire, quamuis ibidem, si voles, domum quoque habeant sine domicilio.[9] Cùm eam tantùm soleat quisque domum instructam habere, in qua domesticos lares fouet.[10] Nec dubitandum est, quin quod dicitur munus hospitis in domo recipiendi patrimonij, non personæ onus esse,[11] ita accipi debeat, si in eo loco domicilium sit eius, qui hospitem recipit. Alioqui quomodo reciperet?[12] Adde quod si ita ius esset, vt in quo loco bona quisque possideret, onerib. istis extraordinariis implicari deberet, multo grauior & durior foret earum conditio, qui bona in diuersis territoriis sita possiderent: quia sæpius onerarentur, quàm ij qui totum suum patrimoniũ, quod esset longè opulentius, in vno tantùm territorio haberent.[13] *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat, contra Syndicos de Cusy, & pro Isabella Scarron, vidua Petri Pignier medici, contra Syndicos oppidi de S. Pierre d'Arbigny, Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Quod enim pro portione alicuius rei est, eius naturam & conditionem induit, *l. vlt. D. de cond. caus. dat.*

2 Hi enim excipiuntur, quia Principi seruire tanquam nobiles coguntur, in eamque rem longe plus expendere, quam cæteri omnes plebeij expendant, *argum. l. 5. §. negotiatores, de iur. imm.*

3 Vt eadem sit ratio partis & totius, *vulg. l. quæ de tota 76. de rei vindicat.*

4 Nihil enim vetat in eodem loco solui & ordinarium onus, & extraordinarium ad instar ordinarij constitutum.

5 Ex regula generali, quæ vult onera personalia vel mixta soluenda esse in loco domicilij. Patrimonialia verò in loco patrimonij, vt dixi *Defin. 2. supr. ex l. vnic. C. de mulier. in quo loco.*

6 Casus autem fortuiti à nullo præstantur, *l. contractus 25. de reg. iur.*

7 Et præterea esset exactio longe difficilior Thesaurario Principis & exactoribus, qui in plures personas distinguerentur. Præter id quod exactio per partes habeat magna incommoda, *l. 3 D famil. ercisc.*

8 Dum mauult sibi quisque bene esse quam alteri.

9 Potest enim domus esse sine domicilio, quamuis non domicilium sine domo, *l. libertus. 17. §. sola ratio, ex §. sola domus D. ad municip.*

10 Quæ etiam domicilij definitio est, *l. eius qui, 27. §. Celsus, eod. tit.*

11 *l. & qui originem, 3. §. munus hospitis, D. de muner. & honor.*

12 Semper enim supponendi sunt, & præsupponendi termini habiles, *vulg. l. adigere, 6. §. quamuis. De iur. patron. l. 1. §. vltim. D. ad SC. Tertyll. leg. vt gradatim, 11. §. 1. D. de muner. & honor.*

13 Nemo autem ob id magis onerari debet, quod habeat patrimonium in diuersa loca dispersum, cum nõ eo ditior sit,

Source : BIU Cujas

at potius tanto minus diues, quanto incommodior est talis patrimonij administratio.

DEFINITIO X.

Si alius sit locus originis, alius domicilij, prævalet locus domicilij & noui non veteris, si nihil in fraudem factum sit.

QVid ergo si cum quis habitare soleret in eo loco, in quo bona etiam sua sita habebat, domicilium suum aliò transtuletit: Non veterisse sed noui domicilij locus spectabitur,[1] si non in fraudem ea mutatio facta proponatur:[2] Nec si prioris domicilij locus idem originis fuit, aliud dicendum erit,[3] quia domicilij locus prævalet,[4] nisi cum domicilij mutatio cõtigit ob superuenientem dignitatem.[5] Quid si quis eodem tempore duplex domicilium habeat? Id enim fieri posse constat.[6] Vtrobique huiusmodi onera subire cogendus erit, quæ domicilij causam sequuntur. Sed hoc ita, si æquè vtroque loco instructus fuit, vt vtrumque domicilium æquali iure habeat. Alioqui in eo solo contribuere debebit, in quo frequentius & familiarius domicilium habet.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Domicilij enim ratio temporalis est, & pro cuiusque arbitrio constitui & transferri potest, dummodo re & facto non nuda contestatione transferatur, *l. libertus, 17. §. patris, & §. in adoptiua, & l. domicilium. 20. D. ad municip.*

2 *l. incola. 34. l. vlt. §. antep. eod. tit. l. 1. D. de decur.*

3 *l. & qui originem, 3. D. de muner. & honor.*

4 *d. l. & qui. in princip. l. filij, 22. § . municipes, l. adsumptio. 6. §. vlt. ad municip.*

5 Boer. *quæst. 11. n. 1. ex l. Senatores*, vbi DD. *de Senat. l. interdum, §. Senator. de iudic.*

6 *l. assumptio, 6. §. viris prudentibus, l. si quis instructus est, alias §. si quis. l. eius ad municip.* Boer. *vbi supr. nu. 3.* Nec duo tantum domicilia quis habere potest, vt quidam putant, quos refert idem Boer. *quæst. 13. nu. 2.* sed etiam plura, vt ibidem Boer. tractat.

7 *d. l. eius qui, §. Celsus, alias §. si quis instructus, D. ad municip.* Vide Afflict. *decis. 384.* Guid. Pap. *quæst. 5. & 87.* vbi latè Ranchin. in addit. Ioan. de Platea *in rubr. C. de tribut. & annon. lib. 11.*

DEFINITIO XI.

Mulier debet contribuere in domicilio mariti, non in loco suæ originis.

ITa igitur fiet, vt si mulier quæ in eo loco habitabat, vnde habebat originem, & vbi bona ipsius sita erant, alibi nupserit, & in mariti domicilium ierit, non amplius in veteris domicilij loco contribuere debeat, sed apud domicilium mariti.[1] Nempe quod ipsa vel inuita sequatur.[2] Multo igitur minus tenebitur maritus, cui bona omnia in dotem data sunt, ibi contribuere, vbi mulier domicilium habebat, priusquam nuberet.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. vlt. §. item rescripserunt mulierem, D. ad municip.* quamuis originem mutare nemo possit, *l. 4. C. de municip. & originar.*

2 Etiam cum vidua est, nisi ad secundas conuolet nuptias, *l. filij, 22. §. vidua, D. ad municip. l. cum quadam puella, pen. D. de iurisd. omn. iudic.*

3 Ita enim fieret, vt maritus sequeretur domicilium mulieris, quod esset absurdum, *l. vnic. vbi not. C. de mulier. in quo loco. lib. 10. tit. 62.*

DEFINITIO XII.

Mulier plebeia, quæ secundo viro nupsit nobili, nulla debet tributa pro bonis sibi pro dote oppignoratis, licet ea bona fuerint antea contributioni obnoxia.

ADeo verum est mulieri plebeiæ ex matriti persona & dignitate acquiri nobilitatis & immunitatis iura, vt & si antea plebeio nupserit, nec dum recepta dote hypothecam in bonis vulgaribus & plebeis constitutam, secundo marito nobili viro in dotem dederit,[2] perinde ab omnibus plebeiorum contributionibus immunem esse mulierem oporteat,[3] ac si ad eam bona illa dominij iure pertinerẽt. Quamuis eo casu, vt minor dubitandi causa esset; illud faceret, quod ex personę conditione ipsa quoque bonorum cõditio immutata videretur.[4] Quod similiter dici non potest, cum proprietas penes plebeium mansit,[5] solo iure percipiendorum per antichresim fructuum in creditricem mulierem translato.[6] Sed id nimirum vniuersitati commodius est, quæ proprietarium nõ minus obligatum habeat ad omnia onera, quam si re sua liberè frueretur: quasi nec pauperiorem factum, qui in vicem rerum obligatarum, earumq; fructuum, & pecuniam dotalem retineat, & eius vsuras,[7] quiq; luendi etiam ius habeat.[8] Quo si vti vel nolit vel fortasse non possit propter difficultatem explicandæ pecuniæ,[9] & vniuersitas putet sua interesse lui pignora, ne ex immunitatis nouo priuilegio mulieri quæsito damnũ sentiat, non erit iniquum idem luendi ius vniuersitati accommodari,[10] non in præiudicium proprietarij, sed vt eodẽ iure pignora possideat, quo mulier ipsa nobili nupta possidebat,[11] salua semper debitori iterum luendi facultate.[12] *Ita Senatus* ex tempore in causa Ludouicæ Cœur vxoris N. de Gauand, contra Syndicos de S. Michel Maurian. in publico auditorio Idib. Nouembr. 1593.

1 Secundum ea, quæ diximus *Def. 16. & 17. sup. tit. prox.*

2 Nã & pignus doti dari potest sicut & pignori, hactenus nimirũ vt ius, quod habuit mulier, in dotem datum videatur, *l. vnic. C. si pign. pignor. dat. fit, l. si conuenerit 18. D. de pignorat. act.*

3 Tametsi contributionibus istis soleant esse obnoxij possessores omnes, tametsi non nisi iure pignoris & hypothecæ possideant, si modo percipiant fructus, quia sunt ista onera fructuum & possessionis magis, quam proprietatis, *l. si pendente 27. §. si quid cloacarij, D. de vsufr.*

4 Cum soleant bona & debeant sequi conditionem personæ, *l. per procuratorem 90 §. 1. D. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoffic. testam.*

5 Nec enim proprietas pignoris transit in creditorem, *l. cum & sortis 35. §. 1. D. de pignor. act. l. pignus 8. C. eod.*

6 Est enim antichresis species pignoris, *l. si pecuniam 34. D. eod.* cuius fructus pertinent ad creditorem in vicem vsurarum, *l. si is qui 11. §. si antichresis, D. de pignor.*

7 *Arg. l. quia qui pretio 39. D. de vsufr. l. cum debitor 8. D. quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr. l. Imperator 70. §. vlt. cum duab. seqq. de legat. 2.*

8 Quisquis vero potest facere vt possit iam videtur posse, *l. qui potest facere 174. de reg. iur.*

9 Nec enim semper facile est pecuniam explicare, vel eam habere in numerato, *l. si dubitet 10. D. de fideiuss.*

10 Ne alioqui paupertas proprietarij noceat vniuersitati, cum è contrario possit huiusmodi temperamento consuli & proprietario, & vniuersitati, *vt in l. in creditore 38. D. de euict. l. ex his 8. D. quæ in fraud. cred.*

11 Exemplo eius quod scriptum est *in l. peto 69. §. prædium, de legat. 2.*

12 *Argument. l. cum secundus 5. §. 1. & l. sequent. D. de distract. pignor.*

DEFINITIO XIII.

Non potest nobilis & immunis retenta nobilitate priuilegium immunitatis à se abdicare, & ne iuri publico derogetur, & toti nobilitatis ordini iniuria irrogetur.

QVi eam nobilitatem siue à natura, siue à Principe habet, vt immunitatis priuilegio gaudere debeat,

debeat,[1] si cum municipio transegerit, & conuenerit, vt pro bonis plebeiis, si qua iam acquisierit, aut in posterum acquisiturus sit, plebeiis oneribus contribuere teneatur, nec sibi nec posteris suis, licet heredibus, noceat,[2] quoniam ea res ad ius publicum spectat,[3] & ad ordinum distinctionem.[4] In qua re nemini permittendum est, vt eam sibi conditionem irroget, quæ in aliorum eiusdem ordinis damnum possit cedere.[5] *Sic tractatum est* in eadem causa.

1 Sunt enim hic adhibendæ quædam distinctiones, de quibus diximus *Definit. 6. sup.* Andr. Tiraq. *c. 20. n. 165. & seqq. de nobilit.*

2 Quamuis dici soleat, posse quemlibet suam & sui hæredis conditionem facere deteriorem, *vulg. l. pen. C. de pact. l. pactum 46. D. eod. l. si Iudex 41. D. de minorib. l. inuitus 156. §. vlt. de regul iur.*

3 Alioqui priuatorum pactiones legum auctoritate censerentur, quod absurdum esset, *l. vlt. D. de suis & legit. l. ius publicum 38. D. de pact.*

4 Quam seruari & retineri publicè quoque interest, *l. 1. & tot. tit. C. vt dignit. ord. seruet. l. 1. §. sed etsi seruus, D. de inspic. ventr.* Iunge *Depn seq.*

5 Exemplo eius quod solemus dicere, Non esse permittendum, vt clericus renunciet priuilegio sui fori, quoniam id in totius cleri & ecclesiasticæ iurisdictionis iniuriam redundaret *cap. si diligenti, & pass. extr. de for. compet.* Si tamen nobilis & immunis vltro vellet tributa soluere, fortassis motus cõscientia, ne immunitatis priuilegio abuti videretur pro bonis à plebeio acquisitis in perniciem vniuersitatis, non posset repetere, & quia videretur donasse, *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.* & quia inesset causa pietatis, quę impediret repetitionem, *l. cum is 36. §. mulier, D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIV.

Non potest fieri per consuetudinem, vt qui sunt nobiles non sint immunes ab oneribus & contributionibus plebeiorum.

DVbitatum est, an ex municipali consuetudine induci possit, vt plebeiis muneribus & oneribus nobiles contribuere teneantur pro bonis, quæ in eo municipio possident? Quibusdam videbatur posse, propterea quod nobilitas sit qualitas accidentalis, non naturalis,[1] quæq; pro posse fortis arbitrio etiam in totum amitti possit, si quid forte ille faciat, quod deroget nobilitati.[2] Multo igitur magis fieri possit, vt pro Principis voluntate aut locorum consuetudine priuilegium immunitatis amittat, tametsi ipsa retineatur.[3] Indeq; nimirum fit vt apud gentes pleraſque nobiles cum plebeiis contribuere teneantur pro bonis, quę habeãt plebeia & ignobilia, neq; tamen eo minus sint nobiles.[4] Aliis contra placebat non esse recipiendam illam consuetudinem, quæ non solum iuri communi & publico repugnaret,[5] sed etiam publicæ vtilitati, ad quam sane pertinet, vt dignitatum ordo distinctioq; seruetur,[6] præsertim apud nos, qui eo semper iure vsi sumus, adeoque ex ipsis Principum edictis, vt non alia munera oneraq; cũ plebeiis subire nobiles cogantur, quam quæ merè sint patrimoniorum:[7] eaque tandem sententia post consultum Principem obtinuit. In causa N. de Vial & Syndicorum d'Argentine, 13. Calen. Ianuar. 1593.

1 Andr. Tiraq. *c. 10. n. 13. de nobilit.* vbi ex hoc infert, nunquam præsumi eam, nisi probetur per text. *in l. non ignorat. C. qui accus. non poss.*

2 Cum pleriſque modis amittatur nobilitas, Tiraq. *c. 24. & 27. de nobilit. per tot. & c. 34. per tot.*

3 Vnde est quod scribit Tiraq. *cap. 20. n. 172. de nobilit.* propter nobilitatem quandoque tribui immunitatem.

4 Quam sententiam videtur defendere Andr. Tiraq. *d. c. 20. n. 165. & seqq* scilicet in nobilibus ex genere, non tamen in nobilibus ex dignitate.

5 Nec enim vnquam ferendum est, vt consuetudo vincat legem, *l. 2. C. quæ sit long. consuet.*

6 Vt dixi *Defin. præced. n. 4. & 5.*

7 A quibus certum est neminem excusari, ne quidem Principem ipsum aut Ecclesiam, Tiraq. *d. cap. 20. n. 167. ex l. ad instructionem C. de sacros. Eccles. l. absit, C. de priuileg. dom. Aug. l. 2 l. neq; tempore 5 l. pen. & vlt. C. hoc tit. l. ab his oneribus 10. D. de vacat. & excus. muner.*

DEFINITIO XV.

Consuetudo localis, quæ immunitatem à nobilitate separat, an obliget etiam forenses?

DE illo etiam quæsitum est, an si qua ratione valeret consuetudo illa, de qua proxime scripsimus, vsq; adeo tamen extendi deberet, vt forenses quoque comprehenderet: Placuit inspiciendum esse diligenter, qualis probata sit, & qualiter concepta. Nam si nihil de forensibus probatum sit, non debet comprehendere, quia dici solet, consuetudines esse stricti iuris,[1] ideoque nec de casu ad casum extendi debere,[2] multo minus de persona ad personam. Est enim extensio ista longe odiosior:[3] si tamen in rem ipsam concepta probetur, puta quod in vsu fuerit, vt bona omnia plebeia omnibus plebeiorum oneribus subiacerent, tametsi à nobilibus possiderentur, ligabit etiam haud dubie forenses, exemplo legis,[4] aut statuti in rem, non inpersonam concepti.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scilicet qui essent nobiles, non ideo essent immunes ab oneribus plebeiis.

2 Not. *ad l. de quibus 32. D. de legib. & ad l. 2. C quæ sit long. consuet.*

3 *l. commodissime 10. de lib. & posthum. l. si cum dotem 22. in princ. D. solut. matrim. l. si donaturus 9. D. de condict. caus. dat.*

4 Not. *ad l. Gallus 29. §. & quid si tantum, de liber. & posthum. l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogenus, in fin. de verbor. obligat.*

5 Quid enim aliud est consuetudo, quam lex non scripta, *d. l. de quibus, D. de legib.*

6 De quo Bart. & post eum cæteri *ad l. 1. C. de summ. Trinit. & fid. Cathol.*

DEFINITIO XVI.

Consuetudines locales, quæ obtinuerunt ante introductionem tributi commutatorij, non sunt trahendæ ad tributum istud, quod ab initio suas leges habuit ex edicto Principis.

ILla quoque agitata fuit quæstio, admissa illa cõsuetudine, vt cum plebeiis contribuere nobiles teneantur pro bonis plebeiis & ignobilibus, quæ in territorio possident, vtrum habere illa locum debeat ratione tributi commutatorij, quod posteriorib. Principum nostrorũ edictis introductum est, quibus nominatim excepti sunt nobiles nobiliter viuentes, nisi qui nouam ex rescripto Principis meruerint nobilitatem? Quos visum est ante annos quinquaginta priuilegio immunitatis gaudere non debere. Quæstio in eo esse videbatur, An superueniẽs Principis lex generalis deroget legi speciali aut consuetudini anteriori, cuius mentio nulla facta sit? [1] In qua quęstione vulgo receptum est, non esse credendum, Principem derogare voluisse speciali legi aut consuetudini, quippe quam in facto consistentem iustè ignorare potuerit.[2] Mihi tamen magis placebat, in proposita specie non esse locum huic quęstioni, quoniam, quod ad tributũ commutatorium attinebat, nulla vigere potuerat consuetudo, priusquam edicto Principis esset introductum.[3] Post introductionem verò multo minus fieri, vt ex consuetudine in aliis casibus quantumuis similibus obseruata hoc contributionis genus legem acciperet,

Source : BIU Cujas

quam ab initio propriam certamque ex ipsis edicti verbis acceperat.[1] Atque ita tandem Senatui visum est, quoniam tamen Princeps rescripserat, licet pendente lite, & ad Syndicorum postulationem, nolle se municipali consuetudini quicquam per edicta sua generalia derogatum intelligi, visum est nihil inconsulto eo constitui debere, sed per literas certiorem eum faciendum, quid Senatui æquius melius videretur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum in toto iure generi per speciem derogetur, vt est in regula iuris.

2 *Cap.1.extr.de consuet.in 6.*iunct. *l.3. §.ex hoc rescripto. D. de sepulchr.violat.*

3 Non enim potest videri consuetudo ad ea pertinere, quæ non nisi ex postfacto sint introducta, ideoque noua de iis lege vel consuetudine opus est, *argum.l. non potest 22.D.de iudic.* nisi quod potest consuetudo iam recepta trahi ad nouos casus, dummodo similes. *l.de quibus 32.D.de legib.*

4 *l.proscripti 12.D.qui & à quib manum.* De eo namque, de quo lex scripta est, neque lege, neque consuetudine, adeoq; nec interpretatione vlla opus est, *l.ille aut illb 25.§.cum in verbis de leg.3.* Facit *l.vero 12.§.pen.in illis verbis, quia certam conditionem habuit stipulatio, D.de solut.*

5 *Arg.l.1.C.de legib.*iunct.*l.vlt.eod.tit.*

DEFINITIO XVII.

Priuilegium immunitatis, quod fuerat prius ademptum Iuridicis maioribus prouinciarum, postea vero iis restitutum est, ad eorum liberos non extenditur.

IN edicti interpretatione, quod de tributorum fiscalium peræquatione factum est, cum Princeps ad Senatum rescripsisset, velle se vt iudices prouinciarum, quos maiores appellamus, gauderēt immunitate, quæ edicti verbis non aliis quam supremis magistratibus stipendia merentibus concessa erat, quæsitum fuit, an idem immunitatis priuilegium filiis eorum posterisq; concedi deberet? Et post longā disputationem placuit, si ex iuris ratione æstimāda res esset, eandem liberorum quam patris rationem constituendam fore,[1] quandoquidem priuilegium illud immunitatis non tam propter officium indulgetur, quod sane constat in liberos non transire,[2] quam propter dignitatem, quæ haud dubie literis per patrem quæritur,[3] adeo vt etiamsi casu aliquo patri adempta sit, liberis tamen non adimatur.[4] Sed tamen in proposito aliud dicendum esse, quoniam iuri communi, quod Iudicibus prouinciarum non minus quam Senatoribus & nobilitatem & immunitatem daret,[5] priore Principis edicto derogatum esset, relicta iis solis immunitate, qui supremi Imperij partibus in iudicando fungerentur.[6] Proinde si rursum præsidibus fauere Princeps vellet, quod indignissimum esset, eum, qui prouinciæ præsit, vrgeri à plebeiis ad solutionem plebeiorum onerum, (quæ res plerumque contemptum habet[7]) non itidem consequens esse, vt perinde posteris eorum faueatur. Est enim angustius priuilegium immunitatis,[8] quæ ex speciali iure solaq; Principis voluntate competit, quam eius, quæ ex iure communi,[9] nec tam facile transmittitur ad liberos, vt sunt Principum priuilegia fere omnia personalia,[10] nisi cum aliud expressim actum est. Mouit etiam Senatum, quod conueniens videbatur, meliorem & digniorem hac parte esse conditionem Senatorum quam Iudicum prouincialium.[11] *Ita Senatus* secreto Senatusconsulto facto ad edictum, quod ad Id.Ian. conscriptum, postea Prid.Id.Febr. in Senatu publicatum est.

1 Cum & nobilitas & immunitas à parentibus in liberos iure communi transmittatur, *l.1.* vbi Bartol. & alij, *l.Senator, & l.si Senator, C.hoc tit.lib.12.* Tiraq. latè *cap.15.de Nobilit.*

2 Vt diximus *Defin.23 sup.tit.prox.*

3 *l.emancipatum 7 §.vlt.D.de Senator.*

4 Text. est elegans, *in l.filiam 9.eod.*

5 Tanquam qui æquè sint Consiliarij Principis, licet non æquo gradu.

6 Potest enim Princeps de iure nobilitatis, & eius immunitatis, quę ex nobilitate nascitur, pro arbitrio disponere, vt late per Tiraq. *c.6.de nobilit.*

7 *l generaliter 13. D.de in ius vocand.*

8 Vt constat ex iis, quæ diximus *Defin.6.supr.*

9 *l 1 §.vlt.D.de constit.Princip.*

10 In dubio tamen concessionem à Principe factam censendam esse realem potius, quam personalem. ita vt transeat ad successores, defendit ex communi sententia Tiraq. *cap.37. nu.59.de nobilit.*

11 Propter excellentiam senatoriæ dignitatis, cum Senatores sint pars corporis Principis, *l.quisquis 5. C.ad leg.Iul. Maiest.*

DEFINITIO XVIII.

Tributa indicta municipibus per vniuersitatem non possunt exigi nisi aduersus eos, qui indictioni consenserunt: fiscalium debitorum alia ratio est.

VNiuersitatis nomine indicta singulis municipibus contributione licet maior pars consenserit,[1] non idcirco tamen qui non consenserunt præcise vrgendi sunt ad solutionem, si velint intercedere, & intercessionis causas reddere.[2] Sanè nec eorū intercessio facere debet, quo minus vrgeātur ij, qui consenserunt.[3] Non idem est in fiscalibus debitis, quibus vtique mora nulla propter intercessionem fieri debet,[4] tametsi admittatur intercessio postmodum ad repetitionem pro futura, si ex postfacto iustam eam fuisse apparuerit.[5] *Ita tractatum est in publico auditorio in causa vniuersitatis de S.Vial, 10. Cal.Decemb.1594.*

1 Quamuis dici soleat, id, quod maior pars constituerit ab omnibus constitutum videri, *l. quod maior pars 19. D.ad municip.* Vide Guid. Pap. *quæst.87.num.1.* vbi ait, Vniuersitatem, quæ non habet bursam communem, posse collectam imponere.

2 Quia quod omnes tangit vt singulos, ab omnibus approbari debet, *l.vlt.C.de auctor.præst.*

3 Nec enim volentibus & consentientibus potest videri vlla fieri iniuria, *l.in diem 9.§.1.de aqu.pluu.arcend.*

4 Quia publice interest non fieri moram exactioni fiscalium debitorum.

5 Alioqui non esset permittendum, ne quidem fauore fisci, vt inciperetur ab executione, si ei, contra quem fit executio, non esset saluum ius intercedendi, *l.1.C.de exec.rei iudic.* iunctis iis, quæ tradit Bart. *ad l.de pupillo 5. §.meminisse, D.de oper.noui nunciat.*

DEFINITIO XIX.

Tributi fiscalis onus quomodo diuidendum sit inter contribules, & quid si quidam ex ijs fiant non soluendo?

ONus tributi ab vniuersitate pendēdi inter eos omnes, qui ex vniuersitate sunt, nec immunitatis priuilegium habēt, diuidi non pro viribus, sed pro congruis portionibus debet.[1] Quo facto non est ferēdum, vt, quod alius debeat, ab alio exigatur, nec si id Principi vtilius & commodius fore videatur:[2] impugnat enim ea res publicam vtilitatem, ex qua optimus quisq; commoda Principis æstimare solet,[3] abhorretq; maxime à naturali ratione & æquitate, vt alius pro alio inquietetur.[4] Quid ergo si quidam sint non soluendo? An pro eorum portionibus tributi iacturam facere Principem æquum erit? Minime vero. Sed ad nouam tributi diuisionem inter contribules faciendam redeundum erit, vt pro inopum

Source : BIU Cujas

pum aut abſentium partibus cæteri, qui adſunt & ſoluendo ſunt, onerentur, [5] ſalua iis aduerſus illos, qui ſoluere debuerunt, actione, ſi quando ad locum aut meliorem fortunam redibunt, aut etiam in eorum bona, ſi qua ſint, quæ capi poſſint. [6] Contribules verò eos eſſe intelligendum eſt, non qui ſint ex eadem, vt loquimur, parœcia, ſed quibus omnibus ab initio vna tantùm ſumma ſoluenda conſtituta eſt, tametſi poſtea commodioris exactionis cauſa in plures parœcias diuiſa & ſeparatim diſtributa ſit. Itaque ad totius territorij iuriſdictionalis, quod nos mandamentum appellamus, non ad huius tantùm vel illius parœciæ onus ea res pertinere debet, apud nos, qui mandamentis primùm, deinde ex ordine ſingulis cuiuſque mandamenti parœciis pro ſingulorum facultatibus tributi pendendi quantitatem præſtituere ſolemus. *Ita Senatus* pro fratribus Myard contra Syndicos de Verion 6. Cal. Decembr. 1594.

1 *l. vlt. D. quemadm. ciuil. muner. indic. lib.* 10. *tit.* 42. iunct. *l.* 1. *C hoc tit de muner patrim. eod. lib.*

2 *l. vnic. C. vt null. ex vican. pro alien. vican. debit. ten.*

3 *l. vnic §. pen. C. de caduc. tollen. l. præcipimus* 32. *in princ. C. de appellat.*

4 Alex. *ad l. ſi ſe non obtulit, nu.* 14. *D. de re iudic.* poſt Bart. *ad §. actor. ead. leg.* Vide *Nouell.* 128. *c.* 14. *§. nullus autem.*

5 Quæ ſuperindictio appellatur à Iuſtiniano *d. Nouel.* 128. *cap.* 8.

6 Puta in nomina debitorum, *d. Nouell.* 128. *l.* 4. *C. quand. fiſc. vel priuat. debitoris ſui debitorem conuen. poſſ.*

DEFINITIO XX.

Quantum interſit, an quis dicat ſe plus æquo oneratum, an pro aliis indebite exactum?

QVi ſe in tributi alteriuſve onerisdiuiſione plus quam par ſit oneratum conqueritur, iuſte poſtulat vt noua diuiſio fiat, [1] ſed ita ſi paratus ſit ſumptus in eam rem neceſſarios prorogare, poſtea repeturus ſi iuſtam querelam habuiſſe cõpertus erit. [2] Aliud eſt, ſi quis non de portionis ſuæ quantitate queratur, ſed de eo tantum, quod pro cæteris abſentibus aut inopibus vrgeatur. Hoc enim caſu noua illa diſtributio, de qua proxime diximus, nõ petentis priuati ſumptibus fieri debet, ſed totius territorij, [3] ſalua aduerſus perſonas aut bona eorum, qui nouæ diſtributionis faciendæ neceſſitatem attulerunt, repetitione. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt ad æqualitatem ſuam res reducatur.

2 Dixi *Defin. 1. ſupr.*

3 Non parœciæ tantum, ſed mandamenti, vt dixi *Defin. prox. præced.*

DEFINITIO XXI.

Tributorum onus conſtituendum eſt non ex pretiis emptionum, ſed ex iuſto rei valore.

IN eorum onerum diuiſione facienda, quæ aut rebus ipſis aut perſonis pro rebus indicuntur, non pretia emptionum ſpectanda ſunt, vt tãti res eſſe videatur, quanti empta eſt, [1] ſed iuſtus valor inſpiciendus eſt, [2] qui vtplurimum ex fructuum ac redituum qualitate & quantitate, item loci, in quo bona ſita ſunt, conditione plerũque æſtimatur. [3] Euenit enim ſæpenumero, vt longe pluris vendatur, quam res ſit propter emptoris immoderatam affectionem, [4] aut minoris, ob venditoris egeſtatem: [5] quod cum fit, nemo ſane dixerit, conuenti pretij rationem habendam eſſe. Idque adeo verum eſt, vt non ſolum ab aliis, qui ex ea re læderentur, quippe non contraxerunt, id allegari poſſit, [6] ſed ab ipſo quoque emptore, cui nec nocere debet in ſuſcipiendo tributi onere, quo ille ipſe tanti rem æſtimauerit, [7] & plerumq; licet non ſemper, æquius eſt, vt non plus emptor ob rem emptam præſtet, quam præſtare venditor ſolitus eſſet, [8] niſi cauſa iuſta fuit, propter quam grauius ille tributum pendere venditor debuiſſet. Semper enim ad ſuam æquitatẽ reuocãda res eſt. [9] *Ita Senatus* in cauſa Syndicorum Capellæ Tarentaſ. in publico auditorio 3. Cal. Decemb. 1594.

1 Cum poſſit emi multo pluris quam res eſt, vel ex ſtultitia emptoris, *vt in l. alienus, D. ad leg. Falc.* vel ex qua etiã alia iuſta cauſa, *l.* 1. *D. ſi quid in fraud. patron.*

2 *l. pretia rerum* 63. *D. ad leg. Falcid. l. ſi ſeruus* 33. *ad leg. Aquil.*

3 *l. ſi fundum per fideicommiſſum* 92. *de legat.* 1.

4 *Vt in d. l.* 1. *D. ſi quid in fraud. patron.*

5 *Vt in l.* 2. *l. ſi voluntate* 8. *C. de reſcin. vend.*

6 Ex iuris regula, quæ non patitur res inter alios actas aliis nocere, *l.* 1. *& tot. tit. C. res int. alios act.*

7 Quod enim tanti rem æſtimauit, non ad hos fines factũ eſt: actus autem non operantur vltra intentionem agentium, *vulg. l. non omnis* 19. *D. de reb. credit.*

8 *l. inuitus* 156. *§. plerumque, de reg. iur.*

9 *l. maioribus*, 3. *C. commun. vtriuſque iudic.*

DEFINITIO XXII.

Fructuarius nobilis debet gaudere immunitate, etiamſi neq; proprietarij, neque bonorum conditio ſit immunis.

CVm onus pendẽdi tributi ad fructuarium ſpectet, non ad proprietarium, [1] conſequens eſt, vt, ſi fructuarij perſona immunitatis priuilegium aliquod habeat, non ob id minus eo priuilegio gaudere debeat, quod & proprietarij perſona, & bonorum conditio priuilegium nullum mereatur, maxime vero ſi tributum tale proponatur, quod non tam rebus quam perſonæ pro rebus indictum fuerit; quale eſt, quod apud nos commutatorium appellatur: in eo namque tributorum genere nihil niſi perſonæ conditionem inſpicimus. [2] Sed & ſi res ipſa tributum deberet, [3] cum ex fructibus pẽdi debeat, [4] imminueretur ius vſufructuarij immunitatem habentis, ſi pro tributo res capi poſſet. [5] Itaque immunem quoque vſumfructum eſſe neceſſe eſt. Nec ſimile eſt, quod pro æris alieni exſolutione fructuarius diminutionem ſui vſusfructus pati cogitur: [6] neque enim in ære alieno eſt tributum, quod nec à proprietario debetur, quia fructus non percipit, nec à fructuario, qui proprio iure habet immunitatem. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 24. ſup. De dignit. & nobilit.

1 *l. ſi quid pendente* 27. *§. ſi quid cloacarij, D. de vſufr.*

2 Quia perſona ſemper dignior eſt, ita vt ex eius conditione mutetur conditio bonorum, *l. per curatorem* 90. *§.* 1. *de acquir. hered. l. vlt. C. de inoffi. teſt.*

3 *Arg. l. Imperatores* 7. *de publican. & vectig. l. denique* 19. *D. de iur. fiſc.*

4 Eſt enim onus fructuum & poſſeſſionis. Vide Oſaſch. Cacher. *deciſ.* 83. *nu.* 5. *&* 6. Curt. ſen. *conſ.* 36. Alex. *conſ.* 3. 5. *nu.* 12. *lib.* 4. Iul. Clar. *in §. emphyteuſis. q.* 46.

5 Ex notat. *in l. vlt. D. de vſufruct. legat.*

6 *d. l. vlt.* vbi Bart. & alij. [Simile eſt quod nobilis poſſidens bona tributaria iure pignoris & hypothecæ non tenetur ad tributa. Creditor enim ſibi poſſidet quod ad omnia non debitori niſi ad vſucapionis cauſam, *l. ſerui nomine* 6. *D. de vſucap.* & ideo habet omnia interdicta pro pignore conuentionali quamuis non pro prætorio, *l.* 3. *§. creditores D. vti poſſid.* Sane cum vniuerſitas ea ratione ſe valde læſam conquereretur, putauit Senatus ei permittendum, vt pignus lueret ſi vellet, atque ita in creditoris nobilis locũ ſuccedendo indemnitatem ſibi compararet. Nam & vniuerſitas ipſa creditrix eſt pro tributis quæ ſingulorum nomine præſtare debet, ideoque ſaluum ius offerendi habere illam æquũ eſt.

Source : BIU Cujas

Ita Senatus pro D. de Monfort ex tempore 2. Iun. 1612.]

DEFINITIO XXIII.

Nihil potest fieri in fraudem publicarum functionum.

CONtractus in fraudem publicarum functionũ initos ipso iure nullos esse placuit,[1] ne priuatorum pactionibus iuri publico derogetur.[2] *Sine die.*

1 *l. vnic. C. vt nemo ad suum patroc. suscip. viros rustic. li. 11. l. pen. C. de resc. vend.* Boer. *q. 2. nu. 20.*
2 *l. ius publicum 38. D. de pact.*

DEFINITIO XXIV.

De domicilio & paternæ & maternæ originis, & de muneribus in vtroque loco subeundis.

PROpriam quisque originem suam sequitur, quã nec mutare, nec recusare vllo modo potest,[1] ne quidem adoptionis commento.[2] Quare nec si per mille annos abesset, originis tamen domicilium eo minus retinere videretur:[3] sed & ex patris origine, sicut ex propria domicilium quis habere intelligitur,[4] adeoque ex origine aui,[5] non tamen proaui, ne alioqui res abeat in infinitum.[6] Maternæ originis alia ratio est,[7] nisi quo casu filius sine patre natus intelligitur, id est, matre postliminio reuersa & enixa in ciuitate post patrem captiuum apud hostes defunctum,[8] aut qui spurius est.[9] Quod eo pertinet, vt in vtroq; loco originis & propriæ & paternæ hic, qui duplex aut etiam triplex domicilium habet, si vtrobique bona etiam habeat, & honoribus & muneribus, tam personalibus quam realibus, fungatur,[10] si municipalis aut prouincialis lex nulla repugnet.[11] Item vt siue in hoc, siue in illo loco reperiatur, cõueniri iudiciumq; subire cogi possit,[12] cum & vtriusque loci legibus obstringatur,[13] nec quod ad tempora lia dũtaxat, sed etiam quod ad spiritualia.[14] Igitur & cogi poterit vt ad eum locum redeat, vnde traxit originem, ad onera personalia, si qua vrgeant subeũda.[15] Etsi enim alibi etiam quam in loco originis domicilium constitui posse certum est,[16] originalẽ tamen causam, vt aiunt, accidẽtali præferri oportet.[17] Multo magis admittendum illud erit, si quis ex alieno territorio, in quo natus fuit, ad paternæ originis locum redierit, non pro albino, vt vocãt, id est, alibi nato,[18] sed pro ciue & originario haberi eum oportere,[19] vt paterna origo cum domicilio filij coniuncta soli origini filij præferatur,[20] quia & duo vincula vni præferuntur,[21] præsertim si de ea re agatur, quæ sententiam hanc fauorabiliorem efficiat, vtputa de albinagij iure, quod sane perquam odiosum est, excludendo.[22] Sufficiet igitur vel aliquo tempore, siue primo, siue medio, siue vltimo regnicolam hunc fuisse.[23] Nam etsi quis in eam ciuitatẽ, quæ immunitatis priuilegia habebat, & vnde diuerterat, post aliquot annos redierit, cõstat priuilegio & immunitate eum gaudere,[24] si nõ ciuis originarius fuit, qui ad ea munera subeũda cogi etiam absens potuerit,[25] & cui ob eam causam nõ debeat immunitas prodesse.[26] Cæterum si quis alicubi natus sit, casu magis quã certa matris destinatione, nõ tam in eo loco, in quo natus est, sumpsisse originem credẽdus est, quam vbi mater sistere & manere solita erat vel destinauerat.[27] Vnde & illud est, quod animalium ob bella in alieno loco parientium decimas ei parochiæ, à qua fugerunt, soluendas esse placuit.[28] *Sine die.*

1 *l. assumptio 6. D. ad munic. l. origine, C. de munic. & orig. lib. 10. l. priuilegio, C. de decur. eod. tit.*
2 *l. ordine 15. §. fin. l. libertus 17. §. in adoptiuis, D. ad munic.*
3 Bart. *in l. quæsitum per ill. text. de leg. 3. & in l. Seie §. Pamphilia, de fund. instr.* Boer. *q. 13. nu. 3.*
4 *d. l. assumptio. § filius.* vbi gloss. & Bart. & *in l. filios apud, C. de munic. & orig. lib. 10.*
5 Bart. contra gloss. *in d. § filius.*
6 Boer. post gloss. & Bart. *d. q. 3. nu. 7. & 8.* vbi communem ait.
7 *d. l. filios.* Boer. *vbi supr. nu. 9.* contra Bertr. *cons. 82. num. 15. vol. 4.*
8 Vt in specie *l. 1. C de captiu. & postlim.*
9 Alb. *in d. § filius. l. assumptio.*
10 Boer. *vbi sup. nu. 13. ex l. fin. §. iidem rescripserunt mulierẽ, eum glos. D. ad munic. l. in filiis, C. de decur. lib. 10.*
11 Aliquando enim ita lex est, vt non alij onera vel munera subeant quam incolæ & habitatores, quo casu sola ratio originis non attenditur. Aliud enim est incolatus & domicilium habitationis, aliud vero locus & domicilium originis. Boer. *d. q. 13. num. 44. ex l. incola 2. l. domicilium. & l. nihil ad municip.*
12 Gloss. *in d. l. assumptio, §. filius.* vbi etiam Barto. Castr. *in Authen. si vero contigerit, in fin. C. de iudic.* Boer. *vbi supr. numer. 13.*
13 Nam à pari procedunt forum sortiri & statutis ligari. Socin. *cons. 79. numer. 8. post gloss. in cap. quod clericis, de for. comp.*
14 DD. *in c. 2. de temp. ordin.* Boer. *vbi supr. nu. 15.*
15 Intellige si in fraudem originis domicilium mutauerit, aut si de hac re statutum aliquod sit, vt in ea quæstione, quã tractat Boer. *n. 27.* Vide *l. 1. D. de decur.*
16 *d. l. incola, d. l. domicilium. d. l. assumptio. §. viris prudentibus. cum similib.*
17 *l. si adrogator.* vbi Ias. *col. 17. vers. contrarium, D. de adopt.*
18 Hanc enim huius vocis *albinus* etymologiam esse ait Boer. *vbi supr. nu. 17.* Vide *l. mercatores.* vbi Bald. *C. de commerc. & mercat.*
19 Boer. *vbi sup. nu. 30. 35. 36.*
20 Boer. *d. nu. 36.*
21 *§. si vero pater, Inst. de adopt.*
22 Boer. *d. nu. 36. ex leg. odia, in 6.*
23 Boer. *vbi sup. nu. 42. arg. §. ex his, Inst. de ingen.*
24 Iacob. de Aret. *in l. cum emancipatus §. si pater ex duobus, per ill. text. de bonor. pos. contr. tab.*
25 Bart. *ad d. §. si pater.*
26 *l. 2. D. de iur. immun.*
27 Bart. *cons. 173. incip. dubia occurrentia. & in l. si quis, per ill. text. C. de natur. liber. l. ciues, in fi. C. de incol.* Boer. *vbi sup. nu. 49. 50. 51. & 52. ex l. nihil, de captiu. & numer. 53. ex §. si quis igitur.* vbi Ang. *quib. mod. natur. effic. sui.*
28 Bald. Castr. & alij *in l. huiusmodi. §. legatum, de iudic.*

DEFINITIO XXV.

ORiginis priuilegio quod ad immunitates attinet gaudere non debet, qui nulla ibi munera subire solitus est.[1] *Sine die.*

1 Boer. *q. 13. nu. 45.* post Barbat. *cons. 2. vol. 3.*

DEFINITIO XXVI.

De immunitate personarum ecclesiasticarum à munere & onere hospitis recipiendi.

HOspitis recipiendi munus ex eorum numero esse, quæ patrimonialia appellãtur, nemo ambigit,[1] à quibus nõ magis clericos quam alios vllos quauis dignitate præfulgẽtes immunes esse placuit.[2] Sed tamen habent hoc clerici ex priuilegio in corpore iuris clauso, quod habent etiam Professores & Medici,[3] vt excusentur à metatis, id est, ab onere isto hospitis recipiendi:[4] fortasse ideo, quod onus hoc personalem quoque inferat vexationem, quæ recipientis verecundiam ipsam pulsare ac lædere videatur.[5] Clericorum enim personas sanctas & inuiolabiles esse, ac proinde huiusmodi priuilegio decorandas, non tantum sacrosanctis Pontificibus,[6] sed etiam Romanis Imperatoribus[7] iustissima ratione placuit. Si tamen ex ea immunitate fiat, vt laici supra modum lædantur, & militum recipiendorum oneri ferendo impares efficiantur, ipsis quoque sacris canonibus constitutum est, vt laicis subsidio esse ac

suppe-

Source : BIU Cujas

ſuppetias ferre clerici debeant, ſed ita tamen vt eam ſubuentionem ex charitate ſolùm, non etiam ex debito profectam eſſe dici poſſit. [2] Nec fieri ſanè vlla vnquam conſtitutione poſſet, vt ab hoc munere prorſus & omnimodo immunes eſſent clerici, etiam illo caſu, quo ipſa rerum neceſſitas ſubuentionem poſtularet. [9] Quid enim tam ſacrum ſanctumque eſſe poteſt, quod non violet neceſſitas, præſertim quæ aſſertores habeat milites in tanta, quanta perſæpe eſt, gladiorum armorumque impunitate? Ne tamen eo prætextu liceret impunè laicis clericorum priuilegio derogare, prouidenter ſummi Pontifices decreuerunt, vt ea cognitio de caſu neceſſitatis declarando non laici magiſtratus eſſe deberet, ſed ſolius Epiſcopi, hoc etiam addito, ne quid de ea re poſſet Epiſcopus decernere inconſulto ſummo Pontifice, ob periculum quod ſubeſſe putabatur, ne quis Epiſcopus per facilitatem ſuam vel tractandarum rerum imperitiam aliquid decerneret, quod in totius cleri dedecus & diſpendium redundaret. [10] Sed quamquam ſacris canonibus ita cautum eſt, alio tamen iure vti nos cogit plerunque temporum iniuria, ſic conſtituto vt plurimùm rerum ſtatu, vt nec adeundi Epiſcopi ſpatium detur, tantum abeſt, vt de ſummo quoque Pontifice conſulendo tractari poſſit. Nec rurſus Princeps ferè vllus eſt, qui non in ſuo territorio eam ſibi poteſtatem & auctoritatem longa ſiue conſuetudine, ſiue præſcriptione acquiſierit, vt de his omnibus cognitio ſit ipſius Principis, vel maiorum magiſtratuum, quibus ea res à Principe aut eius vicario generali curanda datur, non Epiſcoporum, quippe quos laici ſuſpicentur, nunquam in eam rem conſenſuros eſſe, nihilque non facturos in cleri ſui exonerationem, non ſine magno laicorum malo & incommodo, ſi arbitrio ipſorum res committeretur. [11] Atque ita Senatum noſtrum in cauſa quadam graui, nec dum definita ſenſiſſe ſcio, etiam ſi non tantùm de clericorum & canonicorum inſignis Eccleſiæ Cathedralis, ſed etiam de eccleſiaſticarum quoque & Capitularium ædium immunitate tractaretur, in qua faueri Canonicis longè æquius erat, quàm ſi ad immunitatem profanis ſiue ſuis, ſiue aliorum ædibus acquirendam perſonale duntaxat priuilegium allegarent. [12] Sed & illud accedebat, quod Princeps noſter pientiſſimus, idémque immunitatum eccleſiaſticarum conſeruator religioſiſſimus pro clericis reſcripſerat ad Senatum, ne quam ipſorum immunitatibus, præſertim quæ à iure ipſo datæ eſſent, iniuriam fieri pateretur. Quibus rationibus motus Senatus noſter, ne quid vel aduerſus pietatem ſuam ſolitam Principiſque voluntatem conſtituiſſe videretur, vel in eam generalem populorum omnium legem offendiſſe, quæ ſalutem populi ſupremam legem eſſe iubet, putauit interloquendum, vt ante omnia per vnum ex Senatoribus inſpicerentur & deſcriberentur omnes totius ciuitatis ædes, quæ ad ſubeundum hoſpitis recipiendi munus eſſent idoneæ, vt ex ea inſpectione ac deſcriptione conſtare poſſet, quibus finibus circumſcribendi & definiẽdi eſſent caſus illi neceſſitatis, quorum haberi rationem oporteret, ad obligandos clericos, vt laicis ſubſidium ferrent, ne aut in clericorum, aut in laicorum arbitrio relictũ id videretur. Nam niſi maxima omninoque præciſa vrgeret neceſſitas, quæ nec nobilioribus, nec aliis vllis præcipua immunitate gaudentibus parceret, nihil contra eccleſiaſticam immunitatem ſtatuendum eſſe conſtabat, ſiue ſtationario milite, ſiue de eo, qui ex cauſa aliqua improuiſa ſuperueniret, recipiendo ageretur. Quomodo ſæpius à Senatu noſtro pronunciatum antehac fuit, pridem pro Canonicis ciuitatis Aquenſis, nuper autem pro R. D. Canonicis Eccleſiæ Cathedralis Gebennenſis, confirmata conſilij Gebennenſis ſententia, me Præſide pro ipſis lata. *Sine die.*

1 *l. & qui originem 3. §. munus hoſpitis, l. vlt. §. penult. D. de muner. & honor.*

2 Exceptis ſcilicet iis ſolis, quibus principali beneficio & ſpeciali priuilegio conceſſum eſt, vt ab hoc munere & onere ſint immunes, vt Hermogenianus loquitur *in l ſunt munera 11. D. de vacat. & excuſ. muner.* iunct. *l. 2. 3. & paſſ. C. de muner. patrim.*

3 *l. vlt. §. vlt. D. de muner. & honor. l. ab his oneribus 10. §. angariarum, D. de vacat. & excuſ. muner. l. archiatros 8 C. de metat. lib. 12. tit. 41. l. Medicos 6. C. de Profeſſ. & Medic. lib. 10. tit. 52.*

4 *l. 1. C. de Epiſcop. & Cleric.* Vide Guid. Pap. *q. 7. ex l. munerum. §. patrimoniorum. D. de muner. & honor. l. fin. C. hoc tit. l. ad inſtructiones. C. de ſacroſanct. eccleſ.*

5 Vnde & *hoſpitalis*, aut vt alij legunt, *hoſpitalitatis* moleſtia appellatur *in d. l. archiatros 8. C. de metat.*

6 *Can. non minus, can. aduerſus, extr. de immunit. eccleſ.*

7 *d. l. 1. C. de Epiſc. & cleric. vbi not. & in l. ad inſtructiones 7. C. de ſacroſ. Eccleſ.*

8 *d. c. aduerſus, cum ibi not.*

9 Cùm certiſſimum ſit, nullis legibus poſſe neceſſitatem coerceri, eſſéque illud veriſſimum, quod vulgo iactatur, Sæpe cedendum eſſe tempori, ac ſemper neceſſitati.

10 *d. c. aduerſus.* vbi Gloſ. & Canoniſt.

11 Solent enim & debent Epiſcopi fauere clericis, vt & magiſtratus laici ſolent fauere laicis.

12 Duplex enim hoc caſu aderat priuilegium, perſonarum ſcilicet & rerum. Dici autem ſolet, quod & verum eſt, duo ſiue priuilegia, ſiue vincula eſſe fortiora vno, *vulg. l. pen. C. de adopt.*

DEFINITIO XXVII.

Contributioni pecuniæ, ad cuius ſolutionem vniuerſitas erga vnum ex municipibus condemnata fuit, etiam victor obnoxius eſt, niſi lis ſit aut fuerit de immunitate.

NImis quidem graue eſt, vt quis arma parare contra ſe & aduerſarium ſuum quoquo modo adiuuare compellatur: [1] ſed tamen, ſi qua inter vniuerſitatem & aliquem ex municipibus & incolis mota lis eſſe proponatur, veriſſima & æquiſſima eſt ſententia exiſtimantium, contributioni eius pecuniæ, quam in cauſam ſumptuum litis ab vniuerſitate prorogari neceſſe eſt, illum etiam qui cum vniuerſitate litigat, obnoxium eſſe oportere. [2] Nemo enim ob id ſolùm, quod ſe aduerſarium vniuerſitati conſtituerit, ab oneribus & muneribus publicis exuere ſe poteſt, quibus municipes cæteri obſtringuntur, ſicuti nec ſola voluntate ius originis & domicilij ſui peruertere. [3] Hoc ita ſi non de eo ipſo litigetur, an publicorum onerum contributioni obnoxius ſit is, qui ſe vel municipem eſſe negat, vel ex nobilitatis priuilegio, aut qua alia de cauſa immunem contendit. Neque enim pendente lite æquum eſſet litigatorem hunc haberi pro condemnato. [4] Ergo etſi proponas municipem, qui cum vniuerſitate de alia re litigabat, victoriam litis cum ſumptibus retuliſſe, adhuc dicendum erit, à contributione, quam pro eorum ſumptuum ſolutione fieri neceſſe erit, non eo magis victorem hunc immunem fore. [5] Nec quod ita futurum ſit, vt victoriæ commodum ei pro parte auferatur, ad rem faciet, cùm ſit etiam inter victos, quatenus ex vniuerſitate eſt, quam ipſe vicit. Nam & ſi contributio facienda ſit inter municipes pro ſoluenda pecunia, quæ vni ex eiui-

Source : BIU Cujas

bus debeatur, perinde creditori pars ea imputabitur, quam pro ſuo capite ſoluere debeat, ac ſi alius creditor proponeretur,[6] tanquam qui ſui ipſius debitor ſit & creditor diuerſis reſpectibus,[7] cum fieri nequeat, vt, quod ab vniuerſitate debetur, non afficiat omnes, qui ex vniuerſitate ſunt, non quidem tanquam ſingulos,[8] ſed tanquam vniuerſos.[9] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Magdelain, & Syndicorum Megeuæ. *Sine die.*

1 *l. nimis graue 7. C. de teſtib. l. vlt. C. de edend.*

2 Ægid Thomatus *in tract. de collect. q. ſi quis vniuerſitati litem mouerit, p.* 325 poſt Bartol. *ad l. Imperatores 21. D. de tutel. & rat. diſtr.* Ciuitas enim, quæ non habet burſam communem, poteſt collectam imponere, vt tractat Guid. Pap. *quæſtio. 87. ex l. 1. § ſi nemo. vbi gloſſ. D. quod cuiuſque vniuerſit. l. 2 in princ. de alimen. & cibar. leg.* Specul. *in § ſequitur. de execut. ſentent. verſ. quid ſi vniuerſitas.* Vide *l. fin. C. de muner. patr. lib.* 12.

3 *l. domicilium* 20. *D. ad munic. l. origine* 4. *C. de munic. & orig. lib.* 10. *tit.* 38.

4 *Argum. dict. l. Imperatores*, iunct. *l. cum neque* 4. *C. de incol. & vbi quis domicil. hab.* Vide *l. moueor* 4. *C. ſi ſeruus export. ven.*

5 Ex notatis *nu.* 2.

6 Bartol. communiter approbatus *in l. ab omnibus* 104. *§. ſi Attio, de legat* 1.

7 *Arg. l. ſi paterfamilias* 15. *§.* 1. *D. de adopt. l. item* 6. *§.* 1. *D. quod cuiuſque vniuerſ.*

8 *l. ſicut* 7 *§.* 1. *eod.*

9 Not. *in l. placet, C. de ſacroſ. Eccleſ.*

Gloria tota Deo, qui nobis hæc ocia fecit.

Honeſtauit me Deus in laboribus,
Labores meos compleat Dominus.

FINIS.

Source : BIU Cujas

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM ET MATERIARVM, QVÆ IN QVATVOR PRIORIBVS CODICIS FABRIANI Libris continentur. L, Librum significat. T, Titulum. P, Paginam. C, Columnam, seu paginæ sectionem: D, Definitionem. N, Numerum: All. Allegationes.

***

Absens, Absentia.

ABsentia longi temporis, cum mors est fundamentum intentionis non sufficit ad probandam mortem, l.4.t.7.p.280.col.1.d.2.n.1.in all.

Absens dicitur, qui copiam sui non facit, quique latitat, l.2.t.2.p.72.c.2.d.9.nu.4.in all.

Absens rite citatus, si sit contumax, pro præsente haberi debet, l.3.t.28.p.251.c.2.d.2.n.4.in all.

Absens condemnatus ex peremptorio, si appellet, audiendus est, dummodo non per contumaciam defuerit, li.3.t.1.p.154 c.1. d.8.n.4.in all.

Abstentio.

Abstinendi beneficium, quod Prætor suis & necessariis heredibus indulsit, merè personale est, nec ad eorum heredes transmittitur l.2.t.25.co.2.p.124.d.5.n.7 & 8

Abstinere plus est, quàm inuentarij beneficium implorare lib.2.t.26.p.125.c.2.d.2.n.2.in all.

Abstentio iuris est, & voluntatis lib.2.t.25 p.125.c.1.d.5.n.11.& 12.

Abundans.

Ex Abundanti quæ fiunt, non solent viciare, nec nocere lib.1.t.2.p.3.ca.1.d.7.nu.2 in all.

Acceptilatio.

Acceptilatio in quo differat ab Apocha l.4 4.t.22.p.368.c.1.d.1.n.2.in all.

Accessio.

Accessiones nullæ debentur pro eo anno cuius ratio habetur in æstimando quanti plurimi res fuit li.4.t.24.p.381.c.1.d.9.n.6.& 7

Accessiones nullæ ex contractu stricto debentur, nisi naturales l.4.t.24.p.388.c.1.d.29.n.2.in all.

Accessiones æstimationis quanti plurimi frumento mutuo dato non debẽtur, ne quidem à die litis contestatæ l.4.t.24.p.388.c.1.d.29.n.1.& 2.

De Accessoriis cognoscere debet is qui de principali cognoscit l.3.t.12.p.187.c.1.d.10.n.3.in all.

Accessorium non debet esse dignius & potentius suo principali lib.1.t.2.p.7.c.1.d.27.n.2.in all.

Accessorium sublato principali non potest subsistere lib.4.t.24.p.579.c.2.d.5.nu.3.in all.

Accusatio.

Accusatio læsæ maiestatis non finitur morte l.4.t.15.p.328.c.1.d.25.n.4.in all.

Accusatio prius constituenda est, quàm excusatio alleganda lib.4.t.15.p.328.c.1.d.25.n.2.in all.

Accusare quisquis alium vult de calumnia iurare debet l.4.t.14.p.319.c.2.& 320.c.1 d.68.n.4.in all.

Accusator cuius nihil interest non auditur lib.4.t.28.p.411.c.2.d.2.n.3.in all.

Accusator si inops sit, & Princeps de fisco sumptus erogari vetet, quid faciendum l.4.t.9.p.287.c.1.d.1 n.13.14.15. & 16

Accusator cum habet pro se famam, vel auditum à fide dignis excusatur à calumnia, etiamsi in probatione defecerit l.4.t.14.p.314.c.1.d.49.n.1.in all.

Accusator eo ipso quod non probat suam intentionem, etiamsi de calumnia iurauerit, calumniari præsumitur l.4.t.14.p.314.c.1.d.49.n.9.in all.

Acquisitio.

Acquiri potest dominium vxori etiam absenti ex cõtractu mariti stipulantis cum notario, si ei quoque res tradita sit per clausulam constituti l.4.t.34. p.437.c.1.& 2.d.9.n.1.2.& 3.

ad Acquisitionem fructuum sola fides bona sufficit l.4.t.36.p.441.c.2.d.3.nu.4.in all.

Acquirere sibi beneficij debitorem, est species lucri l.4.t.34.p.436.d.4.n.23.in all.

Acquirit sibi soli maritus procurator vxoris ad emendum si emat, solúsque & suo tantum nomine rem accipiat, & se de precio obliget, licet initio se tam suo, quàm procuratorio nomine contrahere l.4.t.34.p.439.c.1.d.14.ad titulum

Acquisitionis capaces sunt filiifamilias etiam parentibus inuitis lib.24.t.23.c.1.d.1.n.1.in all.

Acquisitionis species est ab obligatione liberari l.3.t.11.p.183.c.2.d.3.n.16.in all.

Acquisitum semel, amplius repudiari non potest l.3.t.19.p.206.c.2.d.9.n.7.in all.

Actio, Actor.

Ex Actionibus pluribus diuerso iure institutis quid faciendum sit lib.3.t.7.p.176.c.1.d.6.n.1.2.3.& 4.

Actio inanis est quã debitoris eludit inopia p.436.c.1.d.13.n.24.in all.

Actio in personam neq; commune, neque simile, aut annexum quicquam habet cũ actione de possessione aut dominio lib.3 t.7.p.177.c.1.d.8.n.17.in all.

Actiones quem plures habere nihil vetat & proprio iure & hereditario lib.3.t.7.pag.176.c.1.d.6.n.4.in all.

Actio de dolo non nisi ad id quod actoris interest dari solet lib.2.t.3.p.77.c.1. d.11 n.1.in all.

Actio personalis quæ defuncto competierit siue ex stipulatu illa sit, siue mandati, siue alia quælibet, non potest transferri in fructuarium lib.3.t.23.p.232.c.2.d.7.nu.3

Actiones personales non nisi longissimi temporis præscriptione summouentur, l.3.t.27.p.247.c.1.d.7.n.5.in all.

Actio depositi habet priuilegium inter creditores personales post dotem l.4.t.25.p.393.c.1.d.3.n.5.& 6

Actionem qui ex contractu vel quasi contractu habuit, tanto locupletiorem hereditatem relinquit lib.3.t.25.p.242.col. 1.d.11.n.8.in all.

Actio personalis quæ ex contractu competit nihil commune habet cum vindicatione, quæ non nisi domino competit l.3.t.22.p.224.c.1.d.2.n.9.in all.

Actiones omnes ex lege duodecim tabularum in heredem solum transeunt l.3.t.23.p.232.c.2.d.7.n.4.in all.

Actiones transisse necesse est priùsquàm fideicommissarius possit agere aduersus eum qui fideicommissum non debet l.3.t.21.p.220.c.2.d.4.n.3

Actiones remittentibus non est dandus regressus lib.2.t.29.p.130.c.1.d.2.nu.4.in all.& lib.4.tit.22 pag.369 col.2 d.5 num.5 in all.

Actionis emolumentum dicitur quod supereſt deductis sumptibus litis in eam rem vel institutæ vel instituendæ l.3.t.19 p.216.c.2.d.36.n.4.in all.

Actio, licet non deficiente æquitate, quandoque deficit lib.3.t.15.p.192.c.2.d.1.n.21 in all.

Actionem iustam quidem, sed inutilem remittens non læditur l.4.t.30. p.425.c.2 d.24.nu.1.2.3.4.5.& 6

Actio quanto minoris datur contra ignorantem l.4.t.33.p.429.c.1.d.1.n.8

Actio ex empto datur ad id omne quod emptoris interest contra scientem venditorem l.4.t.33.p.429.c.1.d.1.n.8

Actio negotiorum gestorum non datur nisi contra eum qui negotia gessit l.4.t.26, p.400.c.2.d.17.n.1.& 2

Actio in rem non datur nisi ei qui sit dominus vel iure gentium, vel iure ciuili li.4. t.42.p.460.c.2.d.5.n.5.in all.

Actio directa semper remanet penes cedentem, etiam inuitum l.4.t.29.p.412.c.1.d.3.n.2.in all.

Actio ad id quod interest competit ex cõtractu innominato l.4.t.28.p.408.c.2.d.2.n.4.in all.

Actio personalis dari non potest nisi præcedente aliqua obligatione lib.4.t.43.p.481.c.2.d.7.n.12.in all.

Agenti ex cessione viciosa debet obiici vicium ante litem contestatam aut nunquam l.4.t.26.p.397.c.1.d.10.n.2.& 3

Actio dari non potest contra singularem successorem ex contractu inter alios inito, vt nec ex pacto l.4.t.36.p.440.c.2.d.2 nu.3

Actione in rem possessor solus tenetur rei vel alienæ vel obligatæ l.4.t.40.p.457.c.2.d.9.n.3.in all.

Actio mandati non competit, nisi ad id solum repetendum quod mandatarius probat sibi adesse lib.4.t.26.p.404.c.2.d.31. nu.1

Actio de retrouendendo scripta hodie est in rem non in personam: ideoque & contra possessorem quemcunque competit ad rem præcisè habendam & ad discussionis instantiam remitti non potest l.4. t.36.p.443.c.1.d.8.n.1.2.3.& 4: ex statuto Sabaudiæ.

Actio mandati plenior est, quàm ex empto l.4 t.26 p.397 col.1 d.11 n.1 & 2.

Actio mandati pro casu fortuito, etiam qui per occasionem, si non etiam per causam mandati contigerit, non competit l.4 ti. 26 p.404 col.1 d.29 n.1 & 2

Actio mandati esse non potest, vbi mandatum nullum intercessit l.4 t.34 p.438 c.2 def.11 n.10 in all.

Actiones directæ non possunt separari à persona cui semel adhæserunt l.4 t.29 p. 411 col.2 d.2 n.2 in all.

per Actionem quæ ex pacto de retrouendendo competit debentur omni modo fructus ei qui pecuniam ritè obtulit & obsignauit siue à possessore siue à primo emptore lib.4 t.36 p.441 col.1 d.3 nu.1.2 & 3

Actionis natura indiuidua est l.4 t.42 p.483 col.2 d.10 n.9 in all.

Agere ex testamento contra testamentum non licet lib.3 t.19 p.208 col.2 d.13 nu.1. in all.

Actionibus in rem locus est compensationi lib.4 tit.13 pag.375 col.2 & 376 col.1 d. 14 n.4

Actio personalis contra clericum coram iudice laico ex transactione non magis quàm ex alio vllo contractu exerceri potest l.3 t.12 p.186 c.2 d.9 n.1

Actiones personales non sequuntur singularem successorem l.3 t.23 p.230 c.2 d.1 n. 2 in all.

Actio stricta dicitur, quæ neque interpretationem vllam, neque officium aut arbitrium iudicis admittit l.3 t.15 p.199 co. 2 n.3 in all.

Actiones arbitrariæ tertiam actionum speciem constituunt ab aliis omnibus differentem lib.3 t.15 p.199 col.1 d.1 n.15

Actio stricta ex obligatione sola æstimatur l.3 t.15 p.199 c.1 d.1 n.1 & 2

Actio ad exhibendum ex variis causis dari potest lib.3 t.12 p.195 col.1 def.37 nu.4 in all.

Actionum omnium instruendarum principium ab edicto de in ius vocando proficiscitur l.3 t.14 p.198 c.2 d.3 n.3

Actio ad exhibēdum maximè propter vindicationes inducta est l.3 t.12 p.195 c.1 d. 37 n.5 in all.

In Actione ad exhibendum requiritur specifica declaratio rerum quarum exhibitio postulatur l.3 c.12 p.195 col.1 defin.37 nu.7

Actio funeraria tacitæ hypothecæ ius non habet, habet tamen priuilegium inter omnes actiones l.3 t.12 p.194 c.2 d.35 nu. 11 & 12

Actio ad exhibendum actionis in rem præparatoria est lib.3 t.12 p.195 col.1 defi.37 nu.5

Actio ad exhibendum coram iudice laico contra clericum exerceri potest l.3 t.12 p. 194 c.2 d.37 n.1.2 & 3

Sine Actione expœiri nemo potest li.3 t.21 p.220 c.1 d.2 n.4 in all.

Actio hypothecaria cum personali concurrere potest l.3 t.12 p.192 c.2 d.29 nu.4 in all.

Actione personali non heres cōueniri non potest l.3 t.12 p.194 c.1 d.35 n.10

Actio, prout & alia res quælibet, vendi potest l.4 t.7 p.279 c.1 d.1 n.1 in all.

Actio condemnationi sequuta datur ei qui sumptus prorogauit aduersus personam aut bona condemnati l.4 t.9 p.287 c.1 d.1 n.12 in all.

Actio quæ ex contractu competit ad rehibendam rem alienatam perinde exerceri potest aduersus possessorem quemlibet atque si ipse contraxisset l.4 t.7 p. 280 c.1 d.3 n.1 & 5

Actio tantum personalis ex chirographo nascitur contra eum exercenda qui est obligatus, aut si absit, contra curatorem bonis datum li.4 t.7 p.283 c.2 d.13 num.1 & 2

Ad Actionem pignoratitiam exercendam, oblatio sola verbalis in iudicio facta sufficit l.4 t.18 p.351 c.2 d.2 n.13

Actio quandoque datur, non exactio l.4 t. 18 p.351 c.2 d.2 n.13 in all.

Actio pignoratitia, dominij mutatione nō extinguitur, aut immutatur l.4 t.18 p.352 c.1 d.3 n.5 in all.

Actio pignoratitia non cōpetit priusquàm debitor pecuniam à se debitam obtulerit creditori l.4 t.18 p.352 c.1 d.4 n.2

Actio pignoratitia nullius temporis præscriptione summouetur l.4 t.18 p.352 c. 1 ad titulum, d.4 n.1

Actionum inter se coniungendarum celeritate vna plerumque occultatur l.4 t.21 p.363 c.1 d.417 n.9 in all.

Agere non valenti non currit præscriptio li.2 t.23 p.120 c.2 d.5 n.4 in all. & lib.2 ti. 35 p.137 c.2 d.6 n.1

Actio quæ competit ob non numeratam pecuniam, biennalis est, sicut & exceptio l.4 t.22 p.369 c.1 d.4 n.1 & 2

Actionem perdit qui corrūpit iudicem vel aduersarium lib.1 t.10 p.66 col.2 d.9 n.5 in all.

Actio cessa manet obnoxia periculo restitutionis lib.2 tit.25 p.124 c.1.d 4 nu.4 in all.

Agi potest etiam quinquaginta annis reuolutis aduersus eum qui perperam & sine decreto impuberis rem emit li.2 t.23 p.120 c.1 d.5 n.2.& 3

Actio semel extincta reuiuiscere nunquam potest li.2 t.36 p.140 c.2 d.4 n.4

Actio, priusquàm litis contestatio fieri possit, & proposita & edita esse debet l.3 t.1 p. 160 c.1 d.31 n.4 in all.

Actio de ingenuitate est per quam quis se ingenuum ostendit l.3 t.6 p.172 c.2 d.1 n. 4 in all.

Agere aliquando quis cogitur, accusare nunquam lib.3 tit.6 pag.172 col.2 d.1 n.1 & 5

Actio hypothecaria, id est, pignoris persecutio in rem est l.3 t.12 p.186 col.1 d.7 n. 4 in all.

Actiones ex vendito & ex stipulatu, ex contractu proficiscuntur, ideoque personales sunt l.3 tit.12 p.184 c.2 d.1 n.4 in all.

Qui Actionibus tantum tenetur liberatur præstando actiones lib.2 tit.12 p.107 c.1 d.9 n.6 in all.

Actio quæ in personam competit contra feudatarium, ex feudi iure, & ratione feudi datur l.3 t.12 p.186 c.1 d.6 n.3

Actionem quisquis facto suo alteri adimit, hoc ipso tenetur, & quidem de dolo, si actio alia nulla sit l.4 t.7 p.281 c.2 d.6 nu.3 in all.

Actionis qualitas immutata non impedit ne vtiliter cæptum iudicium suo marte currat l.4 t.7 p.285 c.1 d.16 n.3 & 4

Actio ad exhibendum proponi potest coram iudice laico contra clericum: quia in rem scripta est lib.3 t 28 p.251 c.2 d.3 n. 1 & 2

Actor videri potest taciturnitate illius deceptus, cuius qualitatem non ignorat l.3 t.12 p.186 c.2 d.8 n.4

Qui Agit tanquam talis, talem se probare debet l.3 t.5 p.172 c.1 d.1 n.1

Prius de persona, quàm de iure Actoris quærendum est, eadem pagina d.1 n.2

Actor semper cogitur probare causam suæ intentionis, etiam minor lib.2 t.19 p.114 col.2 d.4 n.8 in all.

Actore nihil probante reus absoluendus est, etiamsi nihil præstet l.3 t.21 p.220 c.1 d.2 n.7 in all.

Actor vincere nunquam potest quin suam intentionem plenè probet l.4 t.1 p.264 c.2 d.45 n.7 in all.

Actoris electio, cùm qui conuenitur forum multiplex habet l.3 t.17 p.202 c.2 d. 2 n.4 in all.

In Actoris est potestate rei quando agat etiam in potestate rei quando conueniatur l.4 t.14 p.300 c.2 d.1 n.5 in all.

Actionem prius perimi quam nata sit impossibile est lib.4 t.18 pag.352 col.1 d.4 nu.3

Actore ad eum diem quem reo dixit, in ius non veniente, solet absolui reus ab obseruatione iudicij cum victoria expensarum, damnorum & interesse lib.3 t.1 p. 157 c.1 d.23 n.1

Actorem condemnari sufficit in id omne quod rei interest eadem pag. col.2 n.7

Actore alienante nihil est quod amittat reus lib.2 tit.37 pag.141 col.1 def.1 n.8 in all.

Agit, qui prior appellat l.3 t.1 p.156 c.2 d.19 n.3 in all.

Actor probationes suas de domo rei extra here non debet l.4 t.14 p.314 c.1 d.49 n.3 in all.

Actoris probata intentione supereſt, vt de rei iure & exceptionibus quæratur lib.3 t.10 p.181 c.2 d.1 n.7 in all.

Actor paratus & instructus venire debet li. 4 t.1 p.254 c.1 d.7 n.7 in all.

Actorum est litem prosequi: reorum fugere l.3 t.1 p.158 col.2 d.26 n.12. in all.

Actor priuilegium nullum habere potest cum apud eundem iudicem in eodem iudicio conuenitur lib.3 t.1 p.154 col.2 d.11 num.5

Actor potest etiam post didicita testificata nouos articulos proponere si reus occasionem dederit, & quidem sine refusione expensarum lib.3 t.1 p.155 col.2 d.15 nu.1

Actor contra quem petitur restitutio sequi debet forum rei lib.2 tit.31 p.131 col.2 d.1 num.6

Actor litem inchoatam nolens prosequi, sed nouam instituere, ad prioris litis expensas condemnatur lib.3 t.1 p.158 c.1 d. 24 n.4

Actus reiterabilis per testes singulares pauciores quam quinq; probari non potest l.4 t.15 p.335 c.2 d.51 n.1. & 2

Actus correspectiui sunt quorum posito vno alterum quoque poni necesse est, & vno sublato, tolli alterum lib.2 t.11 p.103 c.2 d.8 n.7

Quoties Actus aliquis nullus & inualidus confirmatur, confirmantis potiùs quàm confirmati rationem haberi oportet li.4 t.43 p.493 c.1 d.38 n.6

Actuum formæ omissio licet viciet, non liberat tamen debitorem l.4 t.43 p.493 c.1 d.38 n.3 in all.

Actus geminatus solet euidentem consensum inducere l.3 t.27 p.245 c.1 d.2 nu.3 in all.

Actus sequens ad executionem præcedentium fieri præsumitur l.2 t.11 p.102 c.1 d. 1 n.7 in all.

Actus omnes siue publici siue priuati dieb. feriatis conquiescunt l.3 t.11 p.182 c.2 d. 2 n.1 in all.

Actus geminatio solet potentius operari & certam inferre scientiam l.4 t.14 p.305 c.1 d.10 n.6 in all.

Ex actibus difformibus nihil inferri potest siue ad præscriptionem siue ad consuetudinem inducendam l.4 t.24 p.378 c.1 d.1 n.6 in all.

Actus possessorios probari non sufficit nisi probentur secuti ex ea causa ex qua dicit se quis possidere lib.4 t.14 p.302 c.2 in fine d.3 n.14 in all.

Inter Actus possessorios locum primum obtinet fructuum perceptio lib.4 tit.14 p.302

Source : BIU Cujas

p.302.c.2.in principio sectionis, d.3.nu. 14.in all.
Actus vltra intentionem agentium operari non potest.l.4.t.15.p.325.c.2.d.16.n.2.in all.
Actus omnes siue publici siue priuati, præterquam emancipandi & manumittendi in Paschalibus quindecim diebus cõquiescunt.l.3.t.11.pag.183. col.2.d.5.numero 1.
Actus qui non nisi defectu potestatis nullus est, cõfirmatur superueniente quandocunque potestate,l.1.t.3.p.28.c.1.d.6. nu.2.in all.
Acta omnia criminalia penes actuarium remaneat,l.2.t.1.p.65.c.2.d.7.n.4.in all.
Acta iudicij manere debent penes scribam, licet coram iudice facta, non penes ipsum iudicem,l.3.t.28.p.250.c.2.d.1.n.1. in all.
Acta dicuntur,quæ fiunt coram iudice,l.1. t.10.p.66.c.1.d.8.nu.2.in all.

Adfinis.

Adfinis mei adfinis non est mihi adfinis, l. 3.t.1.p.156.c.1.d.17.n.1.in all.

Adiudicatio.

Adiudicatio prouisionalis locatori facienda non est qui aliqua doli præsumptione vigetur,l.4.t.42.p.472.c.2.d.43.nu.1. & 2.

Aduersarius.

Aduersario deferente qui iurat, is iudex quodammodo in causa sua constituitur, l.4.t.1.p.252.c.1.d.1.n.8.in all.
Aduersarius nouos super iisdem articulis testes producere potest post didicita testificata quibus vti nolit is, qui testes produxit,l.4.t.15.p.335.c.1.d.50.n.3.& 4.
Aduersarium iudicem in propria causa facit is qui iusiurandum refert, l.4.t.1.p. 252.c.2.d.3.n.4.in all.

Adultus.

Adulto ad diuisionem faciendam an sit necessaria curatoris autoritas, l.3.t.27.p. 249.c.1.d.11.n.2.in all.

Aduocatus.

Aduocati & Procuratoris Principis idem est iusiurandum,l.1.t.7.p.44.c.2.d.1.n.7
Aduocatus nec procurator testis esse potest in ea causa clientis sui in qua Aduocatus aut Procurator est, l.4.t.15.p.326 c.1.d.19.n.1.
Aduocatis & Procuratoribus inuitis postulandi, procurandique necessitas iniungi potest ni iustam adferant excusationem,l.3.t.4.p.169.c.1.d.1.n.3

Ædificatio.

Ædificatio per vicini inuidiam interrumpi non debet,l.3.t.24.p.235.c.1.d.5.n.3.in all.
Ædificare ad æmulationem nunquam licet ne quidem pro ornanda ciuitate, eadem pag.& n.in all.

Æquitas.

Æquitas diuisioni actionis causam dare solet,l.3.t.28.p.251.c.1.d.1.n. 6.in all.
Æquitas nulla est quæ facit pro eo qui in mala fide est,ead.pag.& nu.in all.
Æquitas & æqualitas inter fratres exuberare debet, vt fraterna inter eos concordia retineatur, l.3.t.27.p.245.c.2.d.3.nu. 19.& 20

Æquipollens.

Ex Æquipollentibus quid fiat,nihil refert, lib.4.ti.16.pag.346.col.2.d.23.num.6.in all.

Æs alienum.

Æris alieni onus de communi hereditate soluendum est,si hereditatis fructus sufficiant,nec creditores vrgeat,secus boni viri arbitrio res committenda est, l.3.t. 25.p.240.c.1.d.6.n.5.& 6
Æris alieni latentis quod in dies emergere potest indagatio difficilis est,l.3.t.19.pa. 206.c.1.d.6.n.3.in all.

Æstimatio.

Æstimatio rei emptæ vel arbitrio boni viri vel ex actoris iureiurando præstanda est, l.4.t.2.p.271.c.2.d.16.num.1.2.& 3.
Æstimatio præteriti temporis etiam post rem peremptam commodè iniri potest, l.4.t.2.p.271.c.2.d.16.n.2.in all.
Æstimatio quanti plurimi non excludit præstationem eius quod interest, l.4.t. 41.p.455.c.1.d.3.n.7.in all.
Æstimatio mortui peti nõ potest nisi cum mortem præcessit mora, quæ perpetuat obligationem,& facit vt mortuus viuus existimetur, l.4.t.2.pag.270.col.1.d.11. nu.8
Æstimatio ab vno facta non nocet aliis, li. 2.tit.12.pag.107.colum.1.d.9.num.11.in all.
Æstimatur auri libra ex duobus & septuaginta solidis, qui nunc aurei vocantur, l. 4.t.15.p.327.c.1.d.22.n.4
Æstimationem rerum hereditariarum animo diuidendi fieri aliquando necesse est,lib.3.pag.246.colum.1.d.4.num.1.in all.
Æstimatio non facit periculum redundare in eum qui accepit, nisi cum in eum transfert dominium, l.4.t.42.p.461.c.2. d.9.n.4.in all.
Æstimatio quanti plurimi in iudiciis bonę fidei debetur à die moræ, l.4.t.43.p.485. c.2.d.15.n.2.in all.
Æstimatio rerum communium nonnunquam necessariò fit, sed animo diuidendi, non emendi,l.3.t.27.p.248. c.1.d.9.n. 2.in all.
Æstimatio quanti plurimi nunquam præstatur nisi in pœnam moræ aut delicti, l. 4.t.42.p.485.c.2.d.15.n.7.in all.
Æstimatio quanti plurimi res ipsa sit quæ debetur, accommodatur ad tempus quo res petitur vel adiudicatur, l.4.t.2.p.267 c.2.d.8.n.17
Æstimatio census emphyteuticarij qui annis & peti & solui debuit, si petatur cum carius frumentum venditur, quæ fuit vnoquoque anno communior attendi debet, lib.4.tit.2.pag.271.col.1.d.14.numero 1
Æstimatio communis vice rei fungitur, l. 4.tit.2.pag.272. col.2.d.18.numero 11 in all.
Æstimatio quanti plurimi non excludit vsuras, l.4.t.24.p.381.c.1.d.9.n.3
Æstimatio cuiusq; rei fit qualitate, quantitate,& onere inspectis, l.11.t.10.p.67.c.1 d.11.n.1.in all.
Æstimatio fieri debet rerum inter se æqualium, l.4.t.2.p.271.c.2.d.16.n.1
Æstimatio ad tempus mortis referenda est si res post sententiam perierit, l.4.t.2.pa. 269.c.2.d.10.n.2
Æstimatio quanti plurimi post moram spectatur ex valore qui magis eo anno communis fuit, l.4.t.2.p.272.c.1.d.17. nu.1.& 2
In Æstimanda re furtiua spectatur tempus quo vnquam plurimi res fuit, l.4.t.2.p. 27.c.2.d.13.n.2

Ætas.

Ætas illius cui annuum debetur inspicienda est,cum quid ex legato aliave vltimæ voluntatis specie debetur.Si vero ex cõtractu inter viuos inito, reditus annorum quindecim æstimandi erunt,l.4.t.2 p.265.c.1.d.2.n.1.2.& 3

Affirmatio.

Affirmantibus paucioribus, quàm pluribus negantibus, magis credendum est cæteris paribus,l.4.t.14.p.318.c.2.d.64.n.4

Alienatio.

Alienatio necessaria, est iusta, l.2.t.12.pag. 104.c.2.d.2.n.11
Non Alienat, qui possessionem omittit, l.2 t.37.p.141.c.1.d.1.n.6.in all.
Alienatio est actus omnis per quem dominium transfertur,l.4.t.14.p.313.c.2.d.74 n.5.in all.
Alienationem partis suæ à socio factam socius ratam habere non cogitur, nisi a fisco vendita sit,l.4.ti.10.p.290.c.2.d.1.n. 8.in all.
Ad Alienationem & subhastationem impediendam quid faciendum? l.4.t.18.p. 353.c.2.d.6.n.5.in all.
Alienatio facta contra formam iuris & decretorum non obstante iuramento reuocari potest,l.4.t.11.p.297. c.2.d.4.n.1. in all.
Alienatio minoribus non interdicitur, si modò a maiore prouocentur ad diuisionem,l.3.t.27.p.245.c.2.d.3.n.11.in all.
Alienatione omnium iurium ius competens ex contractu conditionali translatum intelligitur, etiamsi Alienatio facta sit ante impletam conditionem, l.4.t.29 p.411.c.1.d.1.n.1.2.3.4.& 5
Alienatio per diuisionem contingit, l.3.t. 25.p.242.c.2.d.12.n.15.in all.
Alienatio facta per eum ex sociis qui conuenerat, vt quoad diuisio fieret certis bonis separatim frueretur, aut ne posset fieri diuisio ante certum tempus, valet, l.3.t.27.p.249.c.2.d.12.n.1.2.3.4.& 5
Alienatio est quotie, transfertur dominiũ l.4.t.28.p.410.c.2.d.8. n.9.in all.
Alienatio bonorum filij minoris facta per matrem eius curatricem & etiam vsufructuariam,quando videatur curatorio seu proprio nomine facta? l.4.t.28.pag. 407.c.2.d.1.n.1.2.3.4.& 5
Alienat,qui rem suam alteri communicat, l.4.t.27.p.406.c.1.d.4.n.8.in all.
Alienatio omnis fit cum sua causa,l.4.t.30 p.421.c.2.d.14.n.2.in all.
Alienare rem emphyteutæ olim non licebat, multò minus nouum ei censum alienando imponere, l.4.t.42.p.483.c.1. d.9.n.1.in all.
Alienare prohibitus ante certum tempus, nihil interim facere potest per quod alienatio vel confirmetur vel inducatur, l.4.t.38.p.450.c.1.d.3.n.1.2.& 3.
Alienationis nomine hypotheca quoque & pignoris constitutio comprehenditur,p.126.c.1.d.3.n.8.in all.
Alienationis nomine actus significatur per quem dominium transfertur, ead.pa.& num.in all.
Alienari res ecclesiastica sine solemnitatibus non potest,nec in emphyteusim dari l.4.t.38.p.450.c.2.d.6.n.1
Alienari nullo modo potest res alienari prohibita & a lege,& ab homine,ne quidem ex causa necessaria,si alia sint bona, l.4.t.38.p.452.c.1.d.9.n.1.& 4.
Alienare vel obligare res suas ad certum tempus prohibitus interim curator esse potest,l.4.t.38.p.450.c.1.d.4.n.1
Alienat qui amittit actionem,l.4.t.38.pag. 450.c.1.d.3.n.12.in all.

Altare.

Altare vnum non est discooperiendum vt cooperiatur alterum, l.1.ti.2.p.14.c.2.d. 45.n.6.

Alimentum.

Alimenta præterita peti possunt, quæ actionis iure non etiam quæ ex officio tantum iudicis,suo tempore debita fuerunt,lib.4.t.7.pag.286.col.1.d.20.num. 1.& 2
Alimenta iudicis officio ideo decernuntur vt quis viuat nec fame pereat,l.4.t.7.pa. 286.c.1.d.20.n.2.in all.

Allegatio.

Allegationes nouæ nunquam in tertia instantia sine expensarum refusione admittuntur,l.3.t.1.p.154.col.2.d.10.n.3.in all.

Source : BIU Cujas

Amissio.

Amissio instrumenti non probatur iuramento ad agendum, sed tantum ad excipiendum lib.2.t.1.p.68.c.1.d.15.n.5

Amortizatio.

Amortizatio est pœnæ incapacitatis acquirendi l.1.t.2.p.11.c.1.d.41 n.15

Anatocismus.

Anatocismum nominatim Iustiniani prohibet constitutio lib.4.t.24.p.379.c.1.d.4.n.4.in all.

Antichresis.

Antichresis est species pignoris ea lege cõstituti, vt creditor fructus pignoris percipiat in vicem vsurarum pecuniæ li.2.t.26.p.126.c.1.d.3.n.2.in all.

Antichreseos contractus licèt non sit prohibitus, facilè tamen fit suspectus lib.2.t.26.p.126.c.1.d.3.n.4.in all.

Antichreseos contractus accedit ad eam contractus speciem quæ fieri solet in fraudem legitimarum vsurarum, eadem pag.& num.in all.

Antichresis expressa in eo quod excedit legitimum modum vsurarum non valet l.4.t.33.p.431.c.1.d.7.n.1.2.3.& 4

Antichresis nihil aliud est quàm contra fruitio l.4.t.13.p.431.c.1.d.7.n.2. in all.

Antichresis expressa non seruat legitimum modum vsurarum l.4.t.43.p.501.c.1.d.60.n.10.in all.

Antichresis est, cum creditor mutuum habet vsum pignoris tanquam in vicem vsurarum l.4.t.18.p.352.c.2.d.5.n.9.in all.

Apocha.

Apocha non alij solet conscribi, quàm ei qui soluit lib.2.t.1.p.68.col.2.d.16. nu.6. in all.

Per Apochas quomodo dissoluatur debitum, lib.2.ti.1.pag.68.c.2.def.16.num.2. in all.

Apocha est pecuniæ solutæ professio l.4.t.5.p.277.c.2.d.1.n.1.in all.

Apocha nõ tam inducit liberationẽ quàm probat l.4.t.5.p.272.c.2.d.1.n.4.in all.

Apparitor.

Apparitor vnde incipere iubeatur l.3.t.12. p.189.c.2.d.19.n.4

Apparitor qui ad iudicium siue ciuile siue criminale reum vocaturus domum eius ingressus est, vim fecisse dicitur l.2.t.1.p.66.c.1.d.9.n.1.& 2

Apparitori licet officium suum exequi affixo ad ianuam citationis & executionis suæ exemplo lib.2.t.1. pag.66. col.1.d.9. nu.4

Apparitori extra officium suum aliquid referenti non creditur l.4.t.15.p.328.c.1.d.26.n.1.& l.4.t.10.p.294. c.2.d.8.num.7. in all.

Apparitori sine legitima causa resisti non potest quin Magistratus dignitas offendatur l.3.t.18.p.203 c.2.d.1.n.3.in all.

Apparitor Principis non tenetur requirere iudicem inferioris domini l.3.t.12. p.191. c.1.d.23.n.1. in all.

Apparitor in ius ducenti, aut in carceres rapienti non obtemperans, vim facit, & delinquit l.3.t.18.p.203.c.1.d.1.n. 1

Apparitori si autoritate propria, nullóque iudicis mandato præcedente exequi velit, resisti potest lib.3.t. 17. p.203.c.1.d.1. num.5

Apparitor reo citando Magistratuum iussiones edere debet lib.3.t.18.p.203.c.2.d. 1.n.3.in all.

Appellatio.

Appellatio non impedit executionem sententiæ, quæ per diffinitiuam emendari potest in iis quæ ad litis ordinationem spectant l.1.t.10.p.55.c.2.d.13.n.1

Appellatio extinguit iudicatum, reuocátque omnia ad terminos litis contestatæ l.4.t.12.p.298.c.2.d.1.n.1.in all.& l.1.t.10 p.54.c.2. d.9.nu.2. in all.& p.58.c.1.d.23. n.3.in all.

Appellans si decesserit pendente iudicio desertæ appellationis iudicium desertionis transit aduersus heredem l.4.t.14 p.301.c.1.d.2.n.1. & 2

Appellatio vim suspensiuam & deuolutiuam habet li.4.t.14.p.315.c.2.d.53.nu.12 in all.

Appellans nunquam iudicẽ eum ad quem appellauit, recusare potest, aut eius iurisdictionem declinare l.4.t.14.p.315.c.2 d.53.n.20.in all.

Appellatus iudex in iudicem eligitur l.4.t. 14.p.315.c.2.d.53.n.20.in all.

Appellationis instantia semper est secunda l.4.t.14.p.315.c.2.d.53.n.21.in all.

Appellare possunt omnes quorum interest a sententia, etiam contra alium lata li.4 t.14.p.315.c.2.d.53.n.6.in all.

In Appellationis causa prima possunt non deducta deduci, & non probata probari citra vllam expensarum refusionem li.4 t.1.p.315.c.2.d.53.n.10.in all. & l.3.t.12.p. 193.c.2.d.32.n.3 in all.

Appellantes non audiuntur nisi quorum interest l.4.t.10 p.296 c.1 d.11 n.2 in all.

Appellatio non facit quo minus debitum sit liquidum lib.4.tit 23.pa.375. c.1.d.12 nu.2

Appellati solius voluntas non semper spectanda est, vt causę cognitio ab appellationum iudice retineatur l.3 t.12 p.191 c. 2 d.25 n.1

Appellationes à conseruatore tributi commutatorij in Senatu non in Rationalium curia tractantur l.3 t.12 p.195 col.2 d.40 num.1

Appellatio tertia nunquam est licita li.3 t. 12 p.191 c.2 d.25 n.3 in all.

Appellare licet ab eo iudicis præcepto quo iubetur notarius instrumentum edere si iussum sit præcisum, nec saluam faciat intercedendi potestatem li.12 t.1 p.67 c. 1 d.12 n.1

Appellare non licet ab aceeptatione facta sub modo condicionali lib.3 t.1 p.155 c.1 d.14 n.2

Appellationes plerumque frustrandi tantum causa interponuntur l.3 t.12 p.195 c. 2 d.40 n.5 in all.

Appellare cogitur qui sententiæ à iudice prolatæ stare non vult li.2 t.8 p.97 c.1 d. 19 n.2 in all

Appellationem deserere propriè dicitur est l.2 t.8 p.96 c.2 d.17 n.3 in all.

Appellatio habet vim non solum deuolutiuam, sed etiam suspensiuam statim atque dictum est, Appello lib.2 t.38 p.143 c.2 d.8 n.5 in all.

Appellans vincere non potest qui nullas appellationis suæ causas reddit l.3 t.1 p. 157 c.1 d.20 n.4 in all.

Appellans in causis ciuilibus cogitur edere scientiam, vt sciatur quid sit à quo prouocauerit l.2 t.1 p.65 c.2 d.7 n.1 in all.

Appellationis instantia per sententiam definitiuam reparabilis est l.1 t.10 p.58 c.1 d.22 n.2 in all.

Appellatio rescripto Principis in intercessionem, aut vt loquũtur, oppositionem conuerti potest l.1 t.12 p.60 c.1 d.5 n.1

Appellatio tam diu deuoluit cognitionem ad superiorem, quamdiu ipsa subsistit, non cùm extinguitur l.1 t.12 p.60 c.1 d.5 n.3 in all.

Appellatione extincta in eo statu res esse debet, in quo esset si appellatum non fuisset l.1 t.12 p.60 c.1 d.5 n.5 in all.

Appellatio deuoluit ad iudicem appellationis totum negotium quale fuit apud priorem iudicem post litem contestatam lib.4 tit.24 pag.380.col.1 defin. 6 num.2 in all.

Appellationis auxilium nũquam cuiquam denegandum est lib.4 t.14 pag.311 col.2 d.37 n.8 in all.

Appellationi deferendum non est, per quã fiat ne res in tuto sit l.4 t.14 p.311 c.1 d.37 n.2 in all.

Appellatio facit vt vna tantum lis sit l.2 t.8 p.94 c.1 d.9 n.3 in all.

Appellari ab executione potest quoties iustum modum excedit l.2 t.2 p.72 c.2.d.9 n.2 in all.

Appellatio debitoris non impedit executionem contra fideiussorem eadem sententia condemnatum l.1 t.10 p.57 c.2 d. 21 nu.1

Approbatio.

In Approbatione impetranda omnes eos audiri necesse est, quorum potest interesse l.1 t.9 p.50 c.2 d.17 n.7

Approbari debet ab omnibus etiam in indiuiduis quod omnes tangit vt singulos l.3 t.4 p.170 c.2 d.5 n.5 in all.

Arbiter.

Arbitri tollendarum non differendarum litium causa petuntur l.2 t.38 p.143 c.2 d.7 n.4 in all.

Arbitri compromissarij sententia per viam nullitatis infirmari nullo modo potest l. 2 t.38 p.142 c.2 d.6 n.1 & 2

Arbitrum iudiciarium etiam ab aduersario electum sine causa recusare nemo potest lib. tit.38 pag.143 col.1 defin.7 num.2 & 3

Arbiter & arbitrator attentare dicitur si ab eo appellatum sit, ísque in spretum appellationis aliquid constituerit l.2 t.38 p. 143 c.2 d.8 n.1 & 2

Arbiter à quo appellatum est, cum appellari potest, deferre debet appellationi p. 143 c.1 d.8 n.2 in all.

Arbitri diuisorij accipiendi sunt vt sciatur an fundus diuisionem patiatur, necne l.3 t.26 p.243 c.2 d.3 n.2

Arbiter officio suo non satisfeciſſe videtur si non omnes controuersias finierit li.2 t. 38 p.142 c.1 d.4 n.1 in all.

Archipresbyter.

Archipresbyter in sua prouincia est oculus & quasi vicarius Episcopi l.1 t.2 p.14 c.2 d.52 n.10

Archipresbyteri veteribus Diaconis comparantur l.1 t.3 p.32 c.1 d.24.n.1

Arestum.

Aresti executio per ciuilem supplicationem impediri non potest lib.1 t.9 p.49 c. 2 d.12 n.1

Argumentum.

Argumentum à contrario sensu non potest sumi vltra limites sensus directi l.4 t.24 p.380 c.1 d.6 n.5 in all.

Argumentum à communiter accidentibus transfert probandi onus in aduersarium l.4 t.14 p.301 c.2 d.2 n.2 in all.

Assassinato.

Assassinatus crimen priuilegiatum est l.3 t. 12 p.191 c.2 d.26 n.4 in all.

Assecuratio.

Assecurationem iudicis authoritate impetratam esse oportet, priusquàm constante matrimonio quicquam sibi iuris in mariti rebus vindicare vxor possit li.4 t. 21 p.363 c.2 d.18 n.18

Attentatum.

Attentatorum reuocatio facienda non est, si citra euidentem iniuriam fieri non possit l.1 t.10 p.56 c.1 d.16 n.5

Attentari põt ab inferiore iudice, perinde ac ab ipsa parte p.56.c.2.d.16.n.1.in all.

Attentatum dicitur quicquid in spretum iudicis factum est, aut in odium litis, licet non habuerit effectum li.1.t.10.p.54. c.1.d.6.n.1

Attentatorum purgatio, vltra cessionẽ possessioni & actui attẽtato faciendã, continet in se etiam pœnã refectionis expensarum, & suspensionem processus in negotio principali l.1 t.10 p.54 d.6 n.3 in al.

Atten-

Source : BIU Cujas

Attentata verba, verbis dissoluenda sunt lib.2 t.38 p.143 col.2 d.8 n.7 in all.
Attentata in præiudicium pendentis litis aut interpositæ appellationis, licet verbo tantùm, reuocanda sunt lib.1 t.10 p.52 c.2 d.1 n.1
Attentatorum ex appellatione emergentium ratio nulla habetur facta appellationis commutatione in oppositionem l.1 t.10 p.58 col.1 d.14 n.1
Attentatorum reuocatio in quacunque litis parte peti potest p.57 col.2 d.20 n.3
Attentatum est siue lite siue appellatione quid fiat in præiudicium litis vel appellationis p.57 c.2 d.20 n.1 in all.
Attentata semper sunt probanda & nunquam præsumenda, nunquam supplenda, cum sint odiosa p.57 d.20 n.4 in all.
Attentatum non dicitur quod factum est ob aliam rem, quàm de qua lis pendet p.54 c.2 d.8 n.1.2.& 3
Attentans dicitur offendere eodem tempore ius, iudicem, & partem p.53 c.2 d.2 n.4. in all.
Attentata per Procuratorem, quantumuis generalem, non nocet domino p.54 c.1 d.5 n.1
Attentata habent vim suspensiuam lib.11 t.10 p.53 c.1 d.1 nu.3 in all.
Attentata de facto tantum procedentia, licet non de iure, reuocantur etiam de facto p.53 c.1 d.1 n.2 in all.
Attentata quousque reuocata sint remorãtur iudicis officium & cognitionem, etiam in executione iudicati, si constet de iis in promptu p.52 c.2 d.1 n.3.& 4
Attentatorum quæstio nonnunquam moram nullam facit liti principali, eodémque iudicio & iudicato omnia terminãtur p.53 c.1 d.1 n.7
Attentatorum reuocandorũ necessitatem non solus collitigantis fauor elicit, sed publica quoq; vtilitas, & spreta iudicis autoritas p.53 c.1 d.1 n.10
Attentatorum quæstio quoties vertitur, nihil inaudito Procuratore generali Senatus decernit p.53 c.1 d.1 n.12

Attestatio.

Attestationes clausę esse debent donec publicentur, ne committatur subornatio l.4 t.1 p.260 c.1 d.28 n.2 in all.

Augustani.

Augustani non nisi coram prouinciæ suæ iudice conueniri possunt l.3.t.12. p.192 c.1 d.27 n.4. in all.
Augustani impetrata sacramenti absolutione, nullo egent Principis diplomate ad rescindendam ex causa immodicæ læsionis venditionem l.4.t.30 p.416 c.2 d.1 n.16
Augustani executionem in iura & nomina debitoris legitimè factam significare debent iis quod creditoris creditor nolit soluere proprio creditori l.4. t.10 p.293 c.2.d.7 n.8
Augustani magis moribus, quàm legibus reguntur l.4.t.10 p.293 c.2.d.7 n.4

Autor.

Autoris sui iure vti quilibet potest l.4 t.23 p.376 c.1.d.14 n.6 in all.
Autoritatem pro se & in rem suam præstare nemo potest l.3 t.35 p.13 c.1.d.6 n.2

Beneficium.

Beneficium sine canonica institutione possideri non potest li.1 t.2 p.1 c.2 d.2 n.5.in all.aut saltem colorata pa.4 c.2 d.13 n.1 & 2 & p.6 c.1 d.23 n.7 & p.14 c.1 & 2 d.51 nu.7 in all. & pag.29 col.2 defin.14 nu.6
Ad Beneficium ingressus viciosus dari nunquam debet p.1 c.2 d.2 n.3.in all.
Beneficiorum omnium regularium est natura, vt sint electiua pag.5 col.1 defin.18 nu.1
Beneficium commendatum quamuis in perpetuum nihilominus dicitur variare & quidem apud sedem p.3 c.2 d.10 n.5
Beneficium retinẽs sine titulo peccat mortaliter p.4 c.2 d.13 n.4 in all.
Beneficium summo Pontifici reseruatum, si conferatur per Ordinarium, aliúm ve quemlibet inferiorem, ipso iure nullius momenti est collatio pag.5 col.2 defin.21 num.1
Beneficia sæcularia sui natura sunt perpetua p.6 c.2 d.26 n.1
Beneficia regularia sunt manualia, & consequenter ad superioris nutum amouibilia, nisi quæ sunt aut curata aut electiua p.6 c.2 d.26 n.1
Beneficium quando reseruatum est, Ordinarij manus sunt ligatæ p.5 c.2 d.21 n.1
Qui Beneficium impetrauit tanquam vacans per obitum eius qui nunquam id obtinuit, nihil impetrasse videtur p.2 c.1 d.4 n.3
Beneficia omnia Cardinalium, licet extra Romanam Curiam defunctorum, vacãt in Curia p.5 c.1 d.16 n.1
Beneficia Cardinalium Summus Pontifex solus conferre potest p.5 c.1 d.16 nu.1.2 & 3
Beneficiorum sequestratio rei publicè damnosa est p.14 c.1 d.51 n.11
De Beneficio nouo non tam facilè prouidendum ei qui iam aliud habet p.1 c.2 d.2 n.7 in all.
Beneficium Principis debet esse mãsurum, nec de eius animo & voluntate malè vnquam suspicari licet l.4.t.26 p.400 c.1.d.16 n.10.& 11
Beneficium malè impetrans, pro non impetrante habendus est p.9 c.1 d.36 num.6 in all.
Beneficium inuito non datur pa.5 c.2 d.19 n.5 in all.
Beneficio electiuo dari potest Præfectus non electus p.37 c.1 d.44 n.4
Beneficium sequestrari Procuratoris generalis interest p.14 c.1 d.51 n.9
Beneficium impetrare priusquam vacet damnabile est p.2 c.2 d.4 n.10. & p.7 c.2 d.29 n.3 in all.
Beneficij reseruationem sola iniectio manuum Papæ operatur, & interdum plus potest, quam expressa reseruatio p.5 c.1 d.16 n.4.& 5
Beneficium est, etiam Capellania simplex, si soleat conferri in titulum p.7 c.1 d.27 n.5.in all.
Beneficij qualitatem & statum prouisiones factæ per resignationem siue in manibus summi Pontificis, siue coram ordinario non mutant p.7 c.2 d.30 n.1
In quæstione de Beneficij possessione sufficit quod nihil dolo malo factum sit ab impetrante p.7 c.2 d.28 n.5.in all.
Beneficij vnius plures collationes non valent p.7 c.2 d.29 n.3
Beneficij collatio prior facta ab ordinario, posteriori à Papa factæ præualet p.8 c.2 d.35 n.14
De Beneficio controuersiam faciens non est audiendus, nisi qui idem beneficium sibi adserit p.13 c.1 d.47 n.2
Beneficiorũ incompatibilitas cessat quamdiu alterutrum non possidetur pacificè & absque controuersia p.7 c.2 d.31 n.1
In Beneficiis etiam spiritualibus acquiritur ius in re ex solo interuentu autoritatis superioris p.5 c.2 d.19 n.1.in all.
Beneficij incompatibilis controuersia magis facti est quam iuris p.7 c.2 d.31 n.2
Beneficij possessor non semper cogitur de titulo suo docere si quid ab alio petat quod spectet ad beneficij fructusque causam p.13 c.1 d.47 n.1
Beneficij status mutatur ex mutatione personæ p.17 c.2 d.62 n.1. & 2.
Beneficia regularia, regularibus sunt conferenda: secularia secularibus p.18 c.1 d.62.n.1 in all.
Beneficium in manibus siue Ordinarij siue summi Pontificis resignans, de spolio postea, seu interdicto recuperandæ possessionis agere non potest p.15 c.1 d.54 num.7
Beneficij resignati ius non reuertitur ad resignantem posteaquam amissum est ob ob non adprehensam possessionem. Ne detur regressus p.16.c.2.d.57 n.4.in all.
Beneficium suo quisque iure tenere debet non alieno p.19 c.2 d.69 n.4 in all.
Beneficij collatio, donatio est p.20 c.1 d.70 n.6
Beneficij collatio facta per non habentem potestatem, ipso iure nulla est, nec tribuit titulum coloratum p.20 c.1 d.70 n.8.& 9
Beneficium quantumuis simplex non nisi clerico, & canonicè conferri potest pa.20 c.1 d.70 n.12
Beneficia plura sub eodem tecto non possunt sine dispensatione ab eodem obtineri p.20 c.1 d.70 n.19
Beneficij reseruatione facta cum regressu & omnium fructuum reseruatione, beneficium vacat p.37 c.1 d.49. nu.1
Beneficium iam semel vacans non potest amplius vacare, aut fieri magis vacans p.17 c.2 d.60 n.2
Beneficium ex pluribus causis vacare potest p.17.c.2.d.60.n.2.in all.
Beneficium sequestrandum est, cùm neuter in beneficio ius habet pag.38 c.1 d.51 num.3
Beneficia sicut cætera omnia, sui i natura libera præsumuntur p.28 c.2 d.11 n.14
Beneficium si collitigator defunctus in commendam tãtum tenuerit, licet subrogationis literas quis habeat nullius erunt momenti, nec si a summo Pontifice concessæ lib.19. colum.1 defin.67 nu.5 & 6
Beneficialem causam esse aliud est, aliud spiritualem p.39.c.d.1.d.55 n.2 in all.
Beneficium Principis non debet esse captiosum, nec trahi ad iniuriam p.47 c.1 d.1.n.4.in all.
Beneficij falsus & mendax impetrator non debet gaudere beneficio impetrato p.14 c.1 d.51 n.6 in all.
Beneficia regularia habent suum prælatum & superiorem pag.21 c.2 def.77 num.2 in all.
In Beneficio successoris melior est condicio, quàm eius qui in priuati ius, siue vniuersali, siue singulari titulo succedit p.23 c.2 d.86 n.14
Beneficium presbyterale, ob non promotionem, si præmissa fuerit declaratio, vacat p.24.c.2.d.91.n.1
Beneficij à se resignati possessionem propria autoritate retinẽs, ac sine noua prouisione, intrusus dicitur p.22.c.1.d.80 n.5.& p.38.c.1.d.52.n.2.in all.
Beneficium regulare potest ab Episcopo conferri, si Ordinarius regularis fuerit in mora prouidendi pag.21 c.2.d.77.num.1 & 2
Beneficium impetrans expresso falso vacationis modo non impetrasse credendus est p.22.c.2.d.82.n.1.& 2
Beneficiorum collatio in fructu est p.27.c.1.d.3.n.2.in all.
Beneficij fructus, ex quo pendet ius conferendi, non pertinent ad vicarium, eadem pag.& n in all.
Beneficij qualitas ex possessoris qualitate præsumitur pag.29.co.1.defin.11.num.5. in all.
Beneficij fructus pertinẽt ad heredem non ad successorem in beneficio p.24. c.1.d.86.n.23.in all.
Beneficia vacãt vel per resignationem, vel

Source : BIU Cujas

per amotionem aut priuationem p.24.c.1.d.87.n.1.& 2
Beneficij resignatio à sene vel infirmo facta fratri vel nepoti ex fratre vel sorore, in fraudem facta præsumitur p.23. c.1 d.88.n.1.& 2
Beneficium habere potest qui secularibus se negotiis immiscet p.30.c.2.d.18.numero 1
Beneficiarius censetur fructuarius in vita & vsuarius in morte p.36.c.1.d.37.nu.2 in all.
Beneficij resignatio facta pendente appellatione ab eo qui iam fuit condemnatus non valet p.24.c.2.d.89.n.1.& 2
Contra eum qui beneficium per obreptionem impetrauit potest spoliatus exequi ius suum p.21.c.1.d.73.n.5
Beneficij sequestratio vix vnquam fit, nisi aliquo postulante, non etiam ex mero, &, vt aiunt, nobili iudicis officio pag.14 c.2.d.51.n.9.in all.
Beneficij possessionem adprehensurus ab alio prohibitus, nõ potest lite pendente & ante sententiam possessionem acquirere p.38.c.1.d.52.n.1
Beneficij, quod requirente Procuratore generali sequestratum est, possessio alicui dari potest, & tamen onus satisdationis non iniungi p.150 c.1 d.20 n.1
Beneficium reseruatum esse summo Pontifici non nisi citata parte declarari potest p.37.c.1 d.45 n.1 & 2
Ad Beneficij reseruationem declarandam citatio, non nisi ad iudicem ecclesiasticum fit p.37. c.1.d.45.n.1
Beneficij fructuum naturam sapit quod ex beneficij fructibus acquisitum est p.36 c.1.d.37.n.1.in all.
Beneficium & Officium habens si quid acquirat, magis ex officio acquisiuisse credendus quam ex beneficio p.36.c.1.d.37 n.1.in all.
Beneficiarius fructus plurium ecclesiarum percipere non potest, si in earum altera tantum resideat p.37.c.2.d.50.n.12
Beneficiario absenti quotidianarum distributionum nullum ius competit nec si pro ecclesiæ commodo absit p.37.c.2 d.50.n.13
De Beneficij possessione cognitio duplex tantum esse potest: vna pleni possessorij: altera momentanea p.174.c.1.d.2.n.1

Bona.

Bonorum communio inter filium & heredem esse non potest p.205.c.2.d.5.n.2 in all.
Bona data liberis contemplatione patris iã defuncti non veniunt in iudicium familiæ erciscundæ p.241.c.2.d.11. n.1.2.3
Bonorum pars quæ ratione quotæ incerta est, possideri nullo modo potest p.205.c.1.d.4.n.3.in all.
Bonorum quę cum pupillis aut minoribus communia sunt diuisio nulla fieri potest, nisi datis prius, vocatisque tutoribus & curatoribus l.3.t.27.p.249.c.1.d.11.n.1.2 & 3
Bona vacantia dicũtur quæ nec dominum habent, nec possessorem pa.24.c.1.d.8.n.1.in all.
Bona dicuntur secundus sanguis hominis p.39 c.1.d.55.n.11.in all.
Bonorum possessionis agnitio ratihabitione contenta est p.122.c.2.d.1.n.1. in all.
Bona adempta ex voluntate illius qui redimendi ius habebat redimenti acquiruntur l.4.t.28.p.410.col.1.d.7.n.1.& 3
Bona quasi à beando dicta sunt l.3.t.19.p.206.c.1.d.6.n.5.in all.
Bona emphyteuticaria postquam redacta sunt ad instar patrimoniorum. An & quo casu possit prior emphyteuta conueniri etiam post alienationem l.4 t.23.p.481 c.2.d.8.à n.1.ad 19

Bulla.

Bullas producens, non est arctandus vt signaturam proferat p.27 c.2 d.5.n.1.& 2
Bullæ sunt probatio probata, propter sigilli summi Pontificis autoritatem p.27 c.2 d.5 a n.1.in all.

Calendarium.

Calendaria monasteriorum probare monasterio solutiones factas, ne qua possit obiici præscriptio, maximè verò si sint antiqua l.4.t.14.p.317.c.1.d.58.n.2.& 3

Calumnia.

Calumniæ nunquam est fauendum p.53.c.1.d.1. n.9.in all.
Calumniam ob id solùm quod iuncta sit mendacio, mitius puniri non potest l.3 t.22.p.225.c.2.d.7.n.6
Calumnia est, si quis neget quod omnes verum esse sciunt l.4.t.2.p.273.c.1.d.18.n.15.in all.
Calumnia nunquam impunita relinquenda est p.153.c.2.d.6.n.2.in all.
Calumniator calumniæ suæ mulctam pati debet iudicem autem non minus offendit qui cauillatur & tergiuersatur quam qui calumniatur p.160. c.2.d.34 numero 1. & 4

Camera criminalis.

Camera criminalis obtinet locũ & vicem Senatus p.61 c.1.d.10.n.1.in all.

Cancellatio, Cancellarius.

Cancellatio instrumenti & iam redditi nõ plus operari potest, quàm confessio soluti p.95.c.1.d.13.n.10
Cancellatio inducit tacitam præsumptionem quæ per contrariam probationem elidi potest p.95.c.1.d.13.n.10.in all.
Cãcellarius dicitur quod ad eius officium spectet, vt literas omnes cancellet quas contra ius esse, vel publicam vtilitatem videt p.59.c.1.d.1.n.5.in all.

Canon annuus.

Canonis annui peræquatio diuiso fundo emphyteuticario fit non solùm sumptibus possessorum, sed etiam pro modo bonitatis naturalis, non autem occidentalis quæ superuenit l.4.t.43.p.495.c.2.d.45.n.1.2.3.4.& 5
Canon annuus nõ tam pro fructibus quàm in recognitionem dominij directi præstari solet l.4.t.42.p.495.c.2.d.45.num.2 in all.
Canonis annui oblatio sola sine obsignatione impedit ne debeatur æstimatio quãti plurimi l.4.t.42.p.487.c.2.d.22 n.1 &2

Canonicus.

Canonici absentes quãdo pro præsentibus habeantur p.37.c.2.d.50.n.1.2.3.4.5 & 6

Capitulum.

Quod Capituli debet vniuersitas, non debent singuli de capitulo p.57.c.1.d.18.n.1 in all.

Carcer.

Carcer non in pœnam sed ad custodiam datus est p.145.c.1.d.3.n.1. in all.
Carceris perpetui pœna hodie est interdicta p.146.c.2.d.9.n.7.in all.

Cardinalatus.

Cardinalatus dignitas immutat qualitatem beneficij p.5.c.1.d.16.n.2

Castellanus.

Castellanus curiali defuncto, in cuius protocollis repertum non est instrumentum quod quæritur, condemnatur ad exhibitionem l.3.t.28.p.250.c.2.d.1.n.3.& 4

Casus.

Casum fortuitum in se suscipiens tenetur etiam de insoluto: præsertim si de incogitatis quoque casibus tractatum sit l.4.t.42.p.459.c.1.d.2.n.1.& 2
Casus fortuiti ad dominum spectant l.4.t.24.p.386.c.2.d.23.n.1
Casus fortuitus eum excusat cuius culpa præcessit. asum l.4.t.2.p.466. c.2.d.22.n.19.in all.
Casuum omnium fortuitorum quantumlibet insolitorum periculum in se suscipere conductor potest l.4.t.42.p.475.c.1.d.53.n.1
Qui ex Casu fortuito alicubi est, ibi non esse videtur p.11.c.2.d.45.n.3
Casus fortuitus ad rei innocentiam allegatus ab eo probari debet qui allegat l.4.t.14.p.315.c.1.d.52.n.1

Causa.

De causa criminali quæ in ciuilem incidit prius cognoscendum est quam de ciuili p.178.c.2.d.13.n.1
Causa cessante, cessat effectus p.12. c.2.d.45.n.26.in all.
Causam nullam subesse, & eam quæ est ignorari paria sunt p.152.c.2.d.2.n.3.in al.
Causæ suæ adesse non prohibetur, qui ad litem suscipiendam procuratorem dedit l.3.t.17.p.202.c.2.d.1.n.5.in all.
Causa criminalis eo grauior est, quo grauius est crimen p.178.c.2.d.13.n.3.in all.
Causa efficiente remota, nihil operatur confirmatio p.113.c.1.d.1.n.4.in all.

Cautio.

Cautionis forma à iudice præscripta aut admissa, non facile inaudito aduersario est mutãda l.4 t.3 p.275 c.2 d.5 n.5.in all.
Cautionis nomine in dubio nuda repromisso significatur p.163.c.1.d.2.n.5.in al.
Cautio idonea est quæ habet fideiussorem vel pignora: non vtrumque tamen simul exigit p.147.c.1.d.10.n.2.in all.
Cautionis plus est in rem quàm in personã l.4.t.41.p.472.c.2.d.42.n.3.in all. & l.4.t.9.p.290.c.1.d.7.n.8.in all.& l.2.t.39.p.148.c.1.d.12.n.7
Cautio iuratoria interdum pro satisdatione habetur p.146.c.2.d.9.n.4

Census.

Census pro perceptis habentur, quorum dies iam cessit & venit, licet nondum exacti p.36.c.1.d.37.n.3

Cessio.

Cessio facta etiam ad probata non facit vt debitor *liberetur à creditore* l.4. t.10.p.295.c.1.d.9.n.8
Cessio nominis & actionis debet fieri iusta aliqua de causa, maximè vero donationis in solutum l.4.t.26.p.404.c.1.d.28.n.3.in all.
Cessio aut venditio nominis non solùm ignorante, sed etiam inuito debitore fieri potest l.4.t.7.p.279.c.2.d.1.n.13.in all.
In Cessione quæ fit dato pretio vt valeat, necesse est interuenire veram numerationem, & numerationis probationes veras esse l.4.t.26.p.401.c.1.d.20.n.1
Cessio non nisi ad concurrentem precij quantitatem valet, si partim vendita sit actio, partim donata l.4.t.29.p.412.c.2.d.5.n.3
Cedens etiamsi actiones directas retineat easq; efficaces, cessionarius tamen liti sistendus est si debitor id postulet l.4.t.29.p.411.c.2.d.2.n.1.2.3.& 4
Cessio actionis etiam citra venditionem fieri potest l.4.t.29.p.411.col.2.d.2.nu.1 in all.
Cessio actionis non valet nisi ad concurrẽtem dati re vera precij quantitatem, aut nisi per meram donationem facta sit l.4 t.29.p.412.c.2.d.5.n.1
Vt Cessio valeat sufficit habitam esse fidem de precio, & precium aliquando solutum fuisse, pendente etiam iudicio l.4.t.26.p.401.c.2.& 402.c.1.d. 1.n.1. .3.& 4
Cessio condictionis ex Can. redintegranda contra spoliationẽ domini directi, etiam ratione fructuum non est prohibita l.4.t. t. 9.p.413.c.1.d.7.n.1. .3.4.5.6 & 7
Cessio & vẽditio nominis etiã controuersi olim fieri poterat l.4 t.1.16 p.396 c.1.d.9 n.5
Cessio differt à delegatione p.68 c.2 d.17 n.5.in all.

Source : BIU Cujas

Cessio iurium stricti iuris est, probandáq; est per scripturam : probari autem per iusiurandum suppletiuum non potest l. 4 t.29 p.415 c.1 d.13 n.1.2.3.& 4

Cessio facta etiam ex interuallo post solutionem, contra eum qui per solutionem ipso iure non fuit liberatus, valet l.4 t. 29 p.426 c.1.d.7 n.1.2.& 3

Cessio iurium omnium rescindi potest causa immodicæ læsionis l.4 t.20.p.420 d. 11 n.2

Cedens quicquid iuris habet accepto precio, aliáve qualibet venditoris loco est l.4 t.29 p.415 c.2 d.15.n.1.2.& 3

Cedens tenetur ad restitutionem precij, eorúmq; omnium quæ accepit, quando inutilis est cessio l.4 t. 9 p.415 c.2 d.15 n. 1.2.& 3

Cessionis instrumentũ nõ potest esse guarentigiatũ l.4 t.26 p.396 c.1.d.8 n.1.in all.

Cessiones quæ aliarum litium redimendarum gratia fiunt data in eam causam pecunia lege Anastasiana improbantur l.4 t.26 p.396 c.2 d.9 n.1.2.3.& 4

Cedere bonis vir pro ciuili debito captiuus potest, atque ita liberationem consequi non item cum ex causa delicti l.4 t.21 p. 360 c.2.d.16 n.6 & 7

Cedenti in præiudicium ignorantis cessionarij paciſci cum debitore non licet l.4 t.10 p.295 c.1.d.9 n.6.& 10

Ius creditoris cui Cessio facta est, quíque eam cessionem denunciauit ex sola cedentis voluntate tolli non potest l.4 t.10 p.295 c.1 d.9 n.6

Cessio facta per donationem in solutum non valet nisi ad concurrentem quantitatem quæ debetur l.4 t.26 p.442 c.1 d. 22.n.1. & 2

Cessio facta per dationem in solutum non admittit accessionem vsurarum, nisi ex quo die actum est ex cessione l.4 t.26 p. 402 c.1 d.22 n.2

Cessio sic facta vt cessionarius post litis victoriam cedenti precium soluat, non valet l.4 t.26 p.402 c.1 & 2. d.23 n.2

Cessionarius ad eam tenetur editionem ad quam cedens tenebatur p.68 c.2 d.17 n. 1.2.& 3

Cessionarius in rẽ suam procurator factus potest etiam directas actiones exercere suo nomine dummodo ex persona cedentis l.4 t.29 p.412 c.1 d.3 n.1.2.3.& 4

Cessionarius à præcisa executione suo nomine incipere non potest: alieno potest, non tamen contra heredem debitoris l. 4 t.26 p.396 c.2 d.8 n.1.2.& 3. & l.4 t.29 p.414 c.1 d.10 n.3 & 8

Cessionarius actionis litigiosæ cogitur pati executionem quam cedens ipse pati cogeretur l.4 t.29 p.415 c.2 d.14 n.4.5 & 6

Cessionarius non potest agere proprio nomine, si neq; precium, neq; alia cedendi causa iusta interuenerit, sed tanquam simplex procurator directas exercere potest l.4 t.26 p.404 c.2 d.30 n.1.2 & 3 & l.4 t.7 p.279 c.1 d.1 n.1.2.3.4.5.6.7.& 8

Cessionarius qui ex cessione agi non potest petere nisi quatenus cessum est, etsi plus cedenti debebatur l.4 t.26 p.403 c.2 d.28 n.1.2.3 & 4

Cessionarius agit ex cedentis persona l.4 t. 29 p.416 c.1 d.16 n.1.2.& 3

Cessionarius siue empti, siue alio quãtumuis iusto titulo nitatur, non potest dicere pertinere ad se dominium eius rei, cuius possessionem nunquam nactus est l.3 t.22 p.223 c.2 d. n.3

Cessionarius qui fori priuilegium habet ex propria persona ratione dignitatis aut officij tam in agendo quàm in excipiendo idem priuilegium retinet si ex iure cesso agat vel conueniatur, dummodo causam onerosam cessio præ se ferat l.3 t.12 p.190 c.2 d.22 n.1

Chirographum.

Chirographum rerum depositarum penes deponentem repertum an præsupponat rerum diuersitatem an identitatem l.4 t. 14 p.317 c.2 d.56 n.3

Chirographum obligationem nõ inducit, sed inductam probat l.4 t.1 p.166 c.1 d.5 nu.1

Chirographum nihil aliud est, quàm quod propria manu scriptum est l.4 t.16 p.346 c.2 d.23 nu.3. in all.

Chirographi facta recognitione, natáque hypotheca, nouum genus actionis proponendum est l.3 t.12 p.186 c.1 d.7 n.3

Chirographi redditio nihil aliud inducit quàm tacitum pactum de non petendo p.95.c.1.d.13.n.4

Citatio.

Citationis & contestationis effectus peremptа durant instantia p.180 c.2 d.2 n.5 & 6

Citatio realis contra impuberem fieri non potest p.71 c.2 d.3 n.1 in all.

Citatio à Procuratore incipere potest p.98 c.2 d.25 n.4 in all.

Citanda pars est ad omnem actum, quæ eo lædi potest li.4 t.16 p.344 c.1 d.16 num.8 in all.

Citandi forma per edictum dat extraordinariam, etiam inter clericos, iudici laico cognitionem pag.162 c.1 n.4.in all.

Citatio & contestatio, cùm sint facti, non possunt haberi pro infectis p.180 c.2 d.2 n.6 in all.

Citatio præcedit contumaciam p.72 c.1 d. 6 n.1 in all.

Citatio facta in persona vxoris aut alterius ex domesticis, fieri debet in domo citati p.72 c.1 d.7 n.1

Citatio facta sine literis non valet, nec reddit citatum contumacem p.72 c.1 d.7 n. 2.in al.

Citatio arguit monentis superioritatem, monitio non item p.38 c.2 d.55 n.16

Citatio vnius ex litis consortibus non nocet alteri p.72 c.1 d.8 n.1.2.3.& 4

Citatus ad comparendum personaliter ad fines ciuiles tantum, postquàm paruit impunè abire potest, nulla petita venia p.73 c.1 d.11 n.1

Citatus ad vnum actum etiamsi esset contumax, non potest tamen in aliis actibus grauari p.73 c.1 d.11 n.2.in all

Citatio vna sufficit ad implendam sollennitatem subhastationum p.73 c.1.& 2.d. 12.n.3. in all.

Citandi sunt heredes domino mortuo ad causam reassumendam p.92 d.4 num.5. in all.

Citari possunt qui in ius rapi non possunt p.73 c.2 d.13 n.1

Citatus ad nouum Procuratorem in locum demortui substituendum, si in ius non veniat, iterum citandus est p.93 c.1 d.6 nu.1

Citandus est iterum qui personaliter in ius venire iussus, & ad accusationem propositam ex ore respondere, non paret licèt ad fines ciuiles tantùm p. 72 c.2 d.10 n.1

Citatio superioritatem denotat, & subiectionem in eo qui citatur l.3 t.12 p.191 c. 1 d.23 n.5.in all.

Clam.

Clam fieri dicitur quicquid fit ignorante eo cui denunciandum fuit l.4 t.10 p.293 c.2 d.7 n.10.in all.

Clausula

Clausula *siue prædicto, siue quouis alio modo vacet* comprehendit verum vacationis modum qui tempore impetrationis probabiliter ignorabatur p.2 col.1 d.4 nu.8 9.& 10

Clausula vulgarisque in Bullis Apostolicis inseri solet *Dummodo tempore datarum præsentium non sit alterius quæsitum*, conseruat ius quod in re ipsa & beneficio quæsitum iam est, sed non ius ad rem p. 5.c.2.d.20.n.1

Clausula decreti irritãtis ligat etiam ignorantem non quod ad pœnam excommunicationis, sed quod ad nullitatem actus contra decretum facti p.5.c.2.d.21.n.2

Clausula decreti irritantis non modò titulum, sed etiam possessionem inficit p.5 c.2 & 6 c.1 d.21 n.3

Clausula *Motu proprio* in Bullis Apostolicis est maximæ & præcipuæ potestatis, ius tamen alteri quæsitum non tollit p.6 c.1 d.22 n.1 & 2

Clausulæ accessoriæ interpretandæ sunt ex eo quod actum est in negotio principali l.4.t.28.p.408. c.1. d.1.n.4 in all.

Clausulæ derogatoriæ quo plus insolitæ eo magis suspectæ pag.62 c.1 d.14 n.1.2 & 3

Clausula in pactis per quæ futuræ successioni renunciatur *Salua legali escheuta*, tum demum prodest cum ij omnes decedserunt qui in pari gradu erant successuri p.83.c.2.d.24.n.1

Clausula illa *A sa premiere requeste, laquelle il fait dés à present*, in mutuo locum non habet l.4.t.24 p.387 c.1 d.27 n.1

Clausula *Motu proprio* tollit omnem obreptionem & subreptionem p.1.col.2.d.2 n.13

Clausula *Salua dominij causa*, ius integrum dominij conseruat & tuetur l.3. t.26. p. 243 c.1 d.2 n.2 in all.

Clausula constituti non potest ex interuallo adiici, ne quidem consentientibus cõtrahentibus sine iudicis auctoritate l.4 t.16 p.340 c.2 d.8 n.1.2.& 3

Clausulæ appositæ in contractu simulato nihil operantur, cum de simulatione cõstat, alioqui operantur l.4 t.17 p.350 c.1 d.6 n.1.2 & 3

Clausulæ accessoriæ non debent ampliare, alterare, aut mutare principalem depositionem l.4 t.21 p.364 c.1 d.18 num.20 in all.

Clausula vulgaris dicitur quæ regulariter apponi solet l.4 t.14 p.316 c.2 d.54 nu.1 in all.

Clausula *Siue prædicto siue quouis alio modo vacet* omnem vacationis modum comprehendit p.1 c.1 d.1 n.1 in all. Nisi vacet ex alterius persona. Ibidem n.2 Aut nisi aliqua sit ratio diuersitatis inter verum modum & expressum: Aut nisi impetrãs sit in dolo. Ibidem n.3 in all. Aut nisi expressus sit modus impossibilis de iure vel de facto p.2 c.2 d.4 n.5

Clericus.

Clericus heres laici nõ sequitur forum defuncti, nec contra p.155 c.1 d.12 n.2

Clerico non nocet (si modò constet iudici, & in confesso sit clericum eum esse qui conuenitur) quod duobus, tribúsve edictis ad iudicem vocatus non venerit l.3 t.12 p.185 c.2 d.4 n.4

Clericatus per scripturã probari debet non per testes l.4 t.14 pag.305 col.1 d.11 numer.1

Clericatus literas, quæ proferuntur vt fidẽ faciãt, oportet esse ab Episcopo subscriptas, aut à vicario qui characterem imprimit l.4 t.14 p. 305 c.1 d.11 n.4

Clericatus simplex sufficit ad simplicis beneficij impetrationem p.19 c.2 d.70 n.2

Clericus sæcularis beneficiũ regulare possidens in commendam ex Apostolica dispensatione habet in causis suis iudicem Episcopum ordinarium diœceseos p.35 c.2 d.65 n.1

Clericus discolus aut malè morigeratus nõ à iudice laico condemnari poterit, tamẽ iudex secularis pronunciare sequestrãdam beneficij possessionem p.30 c.1 d.15 n.3.4 & 5

Source : BIU Cujas

Clerici compatendo cùm vltrò id faciunt, actores dicuntur, non rei p.161 c.2.d.38 nu.5
Clericus depositarius cogi potest à iudice laico ad restitutionem depositarij, sed id executiuè tantum in consequentiam officij susceptι, non per modum iudicij p.38.c.2 d.55 n.13
Clericus in non clericali habitu deprehensus, non gaudet priuilegio clericis concesso p.31. c.1.d.19.n.1
Clericus miles factus amittit beneficium ecclesiasticum quod habebat, & beneficium clericale p.31.c.1.d.25 n.1
Clericus desertæ militiæ apud iudicem laicum reus factus ad iudicem ecclesiasticum remitti non debet pa.32.c.2.d.25 nu.2
Clericus militiam secularem assumens ecclesiasticæ renunciasse censetur p.32.c.1 d.25 n.2
Clericus tanto grauius puniri debet ob desertam secularem militiam quanto scelestius est vtramque quam alterutram militiam deserere p.32.c.1.d.25.n.3
Clericus à iudice laico ex reconuentione condemnari potest l.3.t.12.p.187.c.1.d. 12.n.1.2.& 3
Clerici contributioni aliter non sunt obnoxij, nisi de ea re agatur quæ ad clericorum non minùs quam laicorum vtilitatem directo & principaliter pertinet p.39.c.2 d.56.n.1
Clericus à iudice laico personaliter condemnari potest ad expensas litis non etiam fructus rei petitæ l.3.t.12.p.187.c.1 d.15.n.3.
Clericus ad nudam chirographi recognitionem apud iudicem laicum conueniri potest l.3 t.12.p.186.c.1.d.7.n.1
Clericus coram iudice laico vocari potest ad declarandum, An transactioni stare velit, An sententiæ à iudice ecclesiastico redditæ l.3.t.12.p.186.c.1.d.9.n.2
Clericus, si a iudice suo condemnatus parere nolit, potest etiam personali actione coram iudice laico conueniri l.3.t.12 p.186.col.1.& 2.d.8.n.1
Clerico transactioni stare nolente ex integro coram iudice laico agendum est l.3 t.12.p.186.c.2.d.9.n.2.in all.
Clericus à laico, nec laicus à clerico absolui aut condemnari vnquam potest l.3.t. 12.p.186. c.2.d.9.n.3.in all.
Clericus, licet velit, non potest iudicis iurisdictionem prorogare l.3.t.12.p.192.c. 1.d.29.n.3
Clericus repertus in habitu secularis militiæ non habet priuilegium fori l.3.t.12. p.187.c.2.d.14.n.1.2.& 3
Clericus ad iudicem laicum vt alienæ liti interueniat vocatus non habet priuilegium fori l.3.t.12.p.195.c.1.d.39.n1.
Clericus falsus testis, ex eáq; causa puniendus, ad suum iudicem remittendus est l.3.t.12.p.194.c.2.d.36 n.1.& 2
Clericus ex mera actione in rem, coram iudice laico conueniri potest l.3.t.12.p.195 c.1.d.37.n.3..in all.
Clericus calumniatus apud iudicem laicum ab eo condemnari potest p.153.c.2 d.6 n.1
Clericus per apparitorem secularem in carceres detrusus, impunè eximi & aufferri potest l.3.t.18.p.203.c.1.d.1.n.6
Clericus qui cum armis prohibitis edicto Principis alium occidisse probatur à iudice seculari condemnari potest lib.3 t.12.p.191.c.2.d.26.n.1

Coactio.

Coactio absoluta impedit obligationem p. 34.c.2.d.65.n.9.in all.

Codex Rationum.

Codex rationum non aliter fidem facere potest, quam si data acceptáque omnia specialiter notentur vt rationes rectè explorari possint quid probè acceptum expensúmve sit l.4.t.16.p.340 c.1.d.5.n.1.2

Cognatio.

Cognatio impedit matrimonium: affinitas verò incestum inducit l.4.t.6.p.279.c.1 d.2.n.6.in all.

Coheres.

Coheres non nisi coheredibus consentientibus iusiurandum deferre potest l.4.t.1 p.257.c.2.d.2.n.1
Coheredes ius fideicommissi, nuda protestatione saluum sibi conseruare possunt l.3.t.25.p.242.c.2.d.12.n.18.in all.

Collatio.

Collationis mensis intra quem Papa conferre debet incipit currere à vacationis, non scientiæ summi Pontificis p.8.c.1.d. 32.n.5.& 6.& p.9.c.1.d.36.n.5
Collatio facta per eum qui iam alij beneficium contulit, non valet pa.38.c.1.d.51 num.1
Collatio beneficij donatio est l.4 t.14 p.313 c.1.d.45.n.3.in all.
Collatio facta per ordinarium in mense summo Pontifici reseruato neque canonica est, neque colorata p.4.c.1. d.11.n.1 2.& 3
Conferendi ius nunquam præsumitur nisi probetur in eius commodum qui non est ordinarius diœceseos p.28.col.2.d.11 num.2
Collatio non nisi inter heredes locum habet p.81.c.1.d.18.n.3
Collatio plerumque fit ex necessitate p. 80 c.2.d.17.n.4
Collatio neque canonica est, neque colorata si ab eo facta sit qui neque conferendi ius habuit, neque quasi in possessione fuit p.4.c.1.d.11. n.1.& 2
Collatio facta per non ordinarium neque canonica est, neque colorata p.4.c.1.d.11 n.1.in all.
Collatio sola sine possessione in beneficio ius tribuit p.17.c.1.d.58.n.1.& 2
Collatio facta iure deuoluti ante deuolutionem nullius omnino est roboris l.4.t. 14.p.310.c.2.d.34.n.3.in all.

Collegium.

Collegium tres facere dicuntur l.4.tit.15. p.3 1.c.1.d.14.n.4.in all.

Colluſio.

Colluſio ſicut probatur per coniecturas & præſumptiones, ita & contrariis præſumptionibus & coniecturis purgatu rl.4 t.3.p. 75.c. d.5 n. 7.in all.
Colluſio debitoris cum tertio non potest nocere creditori l.3.t.19.p.214.c.1.d.29. n.11.in all.

Commenda.

Commenda cessante beneficium vacat eo modo quo prius quam commendaretur p.3.c.2.d.10.num.6.sed apud sedem Ibid. num.3
Commendata beneficia sint affecta & reseruata summo Pontifici per manus appositionem p.3.c.2.d.10 n.5
Commenda perpetua pro titulo habetur apud Gallos, quamuis commendare nihil aliud sit quàm deponere p.3.c.2.d.9.nu.. & d.10.n.3. & 8.& 19.c.1.d.67.n.6.in all. & p.35 c.1.d.34.n.5.in all.
Commenda perpetua afficit proprietatem & possessionem beneficij, & derogat autoritati ordinarij p.3 c.1 d.9.n.2
Commenda est titulus dispensatorius p.35 c.1.d.34.n.1
Commenda facit vt nõ possit de beneficio commendato prouideri per alium quàm per eum qui commendauit p.3. c.2. d.9 num.3
In Commendæ contractu loci consuetudo seruanda est: & maximè attendendum ne fiat per conductorem deterior conditio ignorantis locatoris l.4.t.42.p.469.c.2 d.6.n.1.2.& 3
Commendatarius & titularius ecclesiæ rector, non effectu, sed nominis tantum sono differunt p.35 c.1 d.34 n.2
Commendatarius perpetuus censetur verus Abbas Prælatus p.35.c.1.d.34.n.1 in al.

Commissarius.

Commissarius delegatus ad solléne inuentarium faciendum, non potest procedere in alieno territorio l.3.t.12.p.196.c.1.d.41 num.1
Commissariis testes examinãtibus, etiam Senatoribus adiuncti dantur l.4.t.15.p. 336.c.1.d.53.n.1. in all.
Commissarius si nõ sit recusatus ante quam domo exeedat, recusari postea nõ potest l.4.t.15 p.330.c.2.d.33.n.4. in all.
Commissarius ad inquirendum datus potest inquirere non obstante appellatione in criminalibus, ita tamen vt appellationi præiudicium nullum fiat l.4.t.14.p.312 c.1.d.37.n.1.2.& 3
Commissario qui adiunctum habuit cum testem interrogauit magis creditur quàm testi se ita dixisse neganti l.4.t.15.p.336.c. 1.d.53.n.1.& 2
Commisso renũciat dominus directus qui sciens ius suum exigit canonem aut possessorem ad recognoscendum admittit l.4.t.42.p.285.c.1.d.16.n.1.2.& 3
Commodi proprij causa contra factũ suum venire nemo potest, ne quidem ex alterius persona l.3 t.25 p.239 c.1 d.5 n.10

Commutatio.

Episcopo præstante autoritatem quod in vsus pios destinatum est, in alios conuerti potest, si modo iusta commutandi causa subsit p.10.c.2.d.71.n.1

Compensatio.

Compensatio fructuum pignoris cum ipso debito, aut aliqua sortis parte induci nõ potest, sed tantum cum vsuris debiti l.4 t.18 p.352.c.2.d.5.n.10
Compensatio quæ potest obiici contra cedentem, An, & quando possit obiici cõtra cessionarium? l.4.t.23.p.372.c.1.d.3. n.1.2.3.& 4
Obligatus certam pecuniæ quantitatem in moneta soluere potest Compẽsationem obiicere eius quantitatis quæ sibi in aureis à creditore debeatur l.4.t.23.p.371. c.2.d.2.n.1
Compensatio facienda est vbertatis cum sterilitate non tãtum ratione temporis, sed etiam ratione specierum, in quibus fructus consistunt l.4.t.41.p.474. c.1.d. 47.n.1.& 2
Compensatio nihil aliud est quàm debiti & crediti inter se contributio lib.4.t.23 p.375.c.2.d.13.n.1.in all.
Compẽsatio non nisi liquido ad liquidum admittenda est: liquidum autem videtur etiam quod in promptu liquidari potest l.4.t.23.p.371.c.2.d.2.n.3.
Compensatio fit ipso iure, sed ita demum si opponatur, præterquàm in pœnalibus l. 4.t.23.p.372.c.2.d.4.n.1.& 3. & l.4.t.23 p.379 d.14.n.5.in all.
Compensare heres potest id quod defunctus potuit l.3.t.23.p.374 c.1 d.9n.2 in al.
Compensatio eius quod defunctus debuit, cum eo quod heredi proprio nomine debetur obiici potest, licet hæres inuentarium fecerit l.4 t.23 p.374 c.1 d.9 n.1 & 2
An & quando *Compensatio* ex causa onerosa Cessionario opponi possit? l.4.t.23.p. p.372 c.1 d.3 n.3. in all.
Compensari debitum controuersum cum liquido non potest: cõtrouersum tamen ex iudicis autoritate potest prouisionaliter exigi cautione præstita l.4.t.23.p. 374 c.2 d.10 n.1.& 3
Cõpensari non potest quod sub onere præstandæ satisdationis ante eam præstitam debetur l.4.t.23.p.373 c.1 d.6 n.1.2.& 3

Compen-

Source : BIU Cujas

Compensari non potest quod alternatiue debetur quousque facta sit electio l. 4. t. 23 p.373.c.1.d.6 n.4 in all.
Compensari potest quod alij debetur, si debitum illud à creditore cessum sit l.4 t.23 p.373 c.2.d.8.n.10
Compẽsare tutor potest quod sibi proprio nomine debetur si pupilli nomine conueniatur l.4. t.23. p.373.c.2.d.8.n.6
Compensari possunt fructus cum vsuris l. 4.t.23 p.376.c.1. d.14 n. 3 in all.
Compensandi ius procuratori dato nõ datur, nisi eo casu quo post litis contestationem vice mutua conueniatur l.4.t.23 p.374.c.1.d.8.n.3.in all.
Compẽsatio post rem iudicatam in ipsius iudicati executione opponi potest l.4 t. 23 p.376 c.1 d.14 n.9 in all.
Compensationis & reconuentionis differentia l.4 t.23 p.376 c.1.d.15.n.1.2.3 & 4
Compẽsari quod tutor debet cum eo quod pupillo debetur non potest, nec contra l.4 t.23 p 373. c.2. d.8. n.1 & 2
Compensare tutor pro pupillo conuentus potest quod sibi proprio nomine debetur l.4.t.23.p.373 c.2.d.8.n.1 & 2
Compensatio fieri potest etiam speciei ad speciem l.4 t.23.p.372.c.1.d.2. n.4.in al.
Compensari non potest quod solui non potest l.4 t.23. p.375.c.1.d.11.n.1
Compensari expensæ taxatæ possunt etiãsi appellatum sit ab executione, dum ne ab condemnatione vel taxatione l. 4. t. 23.p.375.c.1.d.12.n.1

Compromissum.

Compromissum sine pœna, stipulatione tamen interueniente factum in iuris arbitros olim valebat, hodie non valet p.142 c.1.d.5.n.1 & 2
Compromitti in Senatores & in alios iudices ordinarios non potest tanquam in iuris arbitros, sed in arbitratores p.141. c.2.d.2.n.1.2 & 3
Compromissum factum de lite principali post desertam appellationem tollit potestatem desertionis p.143. c.2 d.9.n.1 & 2

Concessio.

Concessio generalis ad ea extendi nunquã debet, quæ specialiter prohibita sunt l.3 t.24 p.435 c.2 d.7.n.1

Condemnatio.

Condemnatio certa esse debet l.4. t.14. p. 319.c.1. n.9 in all.
Condemnatio personalis expensarum in pœnam litis temerariæ infligitur l.3.t.12 p.188.c.1.d.15.n.1 in all.
Condemnatio potius sequenda est in qua omnes consentiunt, quàm in qua maior pars p. 45.c.2.d.3.n.10
Condemnatur semper qui attentauit in id omne quod aduersarij interest p. 133 c.2 d.1 n.10 in all.
Cõdemnatus post appellationem decisam si Priori iudicato satisfaciat intra præstitutum tempus nullus condemnationi expensarum prioris instantiæ locus erit p.182 c.1 d.3 n.4
Condemnari res non potest sed persona ad aliquid dandum vel faciendum l.3. t. 12 p.188.c.1 d.15.n.8 in all.
Condemnatio quanti plurimi facienda est quanti plurimi res fuit vnoquoq; anno & admittit vsuras ex die moræ l.4.t.24 p.372.c.2.d.3.n.1.2.3 & 4
Condemnatio ex oblatione iudiciali statim sequi potest l.4.t.42.p.494 c.1.d.40 n.1 in all.
Condemnari ibi quis potest vbi conueniri actione arbitraria l.3. t.15. p.199.c.1.d.1 n.5
Condemnatus in iudicio vindicationis potest etiam in iudicati executione habere ius retentionis pro impensis à se in eam rem factis nisi sit morosus l.3.t.22.p.228 c.2.d.15.n.1.2 & 6
Condemnari quasi absens potest is cuius mandatum nullum exhibetur p.94. c.2 d.11.n.5
Condemnatus ex iureiurãdo decisorio nullas debet expensas l.4.t.1. p.251. c.1. d.1 n.1.2.3.4.5.6 & 7
Condemnari defuncti memoria inauditis iis quorum interest non potest, præsertim heredibus ad quos pertinet vt pro defuncto respondeant l.4.t.15. p.328 c.1 d.25. n.5 & 6
Condemnatio in iudiciis bonæ fidei fit nõ tantum iure obligationis, sed etiam ex natura & qualitate actionis, officióque iudicis l.4 t.2 p.266 col.2 d.6 n.12
Condemnatio in iudiciis arbitrariis nunc plenior nunc exilior fit prout arbitrij æquitas ex facti circumstantiis suggerit religioni iudicantis l.4 t.2 p.267 c.1 d.6 n.25
Condemnatio semper durat quousq; iudicato satisfactum sit l.4 t.2 p.267 d.8 n.2
Condemnatio expensarum ad litis principalis causam pertinent p.95 c.2 d.14. n.1 in all.

Conditio & Condictio.

Conditio suspendit actum conditionalem p.16 c.2 d.57 in all.
Condictio ad naturales tãtum accessiones competit l.4 t.28 p.408.c.1.d.1 nu.12 in all.
Condictiones omnes sunt stricti iuris l.4 t. 5 p.278.c.1.d.2. n.7
Condicio quæcunque tandem illa sit prius debet impleri, quàm vt ob eam impletam ius vllum acquiratur l.16 col.1 d.30 n.3
Condictio competit aduersus eum qui nõ debitorem quasi debitorem delegauit l.4 t.7 p. 279 c.2 d.1 n.15 in all.
Cõdicio rei probatur per vnicam recognitionem, etiam sine aliis adminiculis: cõdicio personæ non item l. 4 t.14 p.304 c. 2 d.10 n.1 & 3
Condiuisorum vnusquisque partem suam habet vel in minima parte glebæ cõmunis & hereditariæ l.4 t.11 p.297 c.2 d.2n. 4 in all.
Condicio quæ tacitè inest retrotrahi non potest in damnum tertij qui medio tempore sibi prospexit p.5 c.2 d.19 nu.5.6.7 & 8
Condictio certi ex mutuo est stricti iuris, Vsurarumq; accessionem non admittit l. 4 t.26 p. 398.c.1.d.12.n.5 in all.
Condiciones mixtæ vel casuales non item potestatiuæ retrotrahuntur, etiam in prę iudiciũ eius cui medio tempore ius quæsitum est p.5 c.2 d.19 n.6 in all.
Condictio ex beneficio d.C.de rescin.vẽd. non datur ad rem precisè: relinquit enim saluam emptori electionem iusti precij supplendi p.105.c.1 d.3 n.7 in all.
Condicio quæ semel impleta fuit per resignationis admissionem à summo pontifice factam non potest amplius deficere p.16 c.1 d.4 n.12 in all.
Condictiones omnes nõ nisi triginta annorum prescriptione summouentur l.3 t.27 p. 247. c.1.d.7.n.5
Condicionis implendæ ius in emptorem hereditatis transit, vt & cetera omnia l 4 t.29 p.416. c.2.d.19.n. 1 & 2
Condictio quibus casibus locum habet, nõ habet locum liberatio, & è contra l.4 t.23 p.377 c.1 d.17 n.10 in all.
Condicionem suam meliorem facere quisque potest, etiam cum alterius detrimento dummodò citra iniuriam l.3t.24 p.235 c.1 d.5 n.5
Condicio quam diupendet, quod sub condicione factum est, nihil est l.3 t.19 p.212 c.2 d.23 n.33 in all.
Condictionis iure pendente pẽdet ius liberationis l.3 t.11 p.183 c.2 d.3 n.13 in all.

Conductor.

Conductores solẽt esse laici, ac proinde ad iudicis laici iurisdictionem & autoritatẽ pertinent p.38 c.2.d.4 n.3 in all.
Conductor contra locatorem rescriptum moratorium impetrare non potest nec si facta sit nouatio, dum ne sit mutata causa debiti p.62 c.2 d.17 n.1 & 2
Conductio vera æstimationem pẽsionis ex fructuum comparatione inire solet lib.4 t.36 p.442 c.1 d.4 n.5 in all.
Conductori non tenetur locator præstare vt fruatur ipsa re cõducta quæ alij iam locata fuerat, licèt sciens & prudens tacẽte locatore ad conductionem accesserit l.4 t.41 p.461 c.1 d.8 n.1 & 2
Casus varij in quibus *Conductor* potest locatori referre quæstionem dominij l.4 t. 41 p.461 c.2 in fi.d.10 n.1.2.3.4 & 5
Casus in quo non potest *Conductor* referre quæstionem dominij nec ob ius quæsitũ ex postfacto, nec si locator super eo nouo iure litem fuerit contestatus l.4 t.41 p. 462 c.1 d.12 à n.1.ad 16
Conductor iis casibus quibus per locatorẽ expelli potest, non nisi ex autoritate magistratus expelli debet l.4 t.41 p.462 c.1 d.11 n.1.2 & 3
Conductor non est condemnandus pendente lite si certam alleget solutionem, quousque actor ipse eam negarit l.4 t.41 p.464 c.1 d.17 n.1.2 & 3
Conductorum differentiæ: & quando fructus pereant locatori l.4 t.41 p.465 d.22 à n.1.ad 27
Qui Conduxit ab hoste post occupatã prouinciam, eiq; soluit, non põt ex ea causa per priorem locatorem pro hostilitatis tẽpore restituta per pacem prouincia cõueniri l.4 t.41 p.469 c.1 & 2 d.33 n.1 & 2
Conductor si non sit soluendo, & tamẽ aliquid sit propter quod non possit locator cogere conductorem ad solutionẽ quid faciendum? l.4 t.41 p.471 c.2 d.40 n.1.2. 3.4.5 & 6
Conductor temporalis non potest expelli ne quidem post tempus, quandiu soluit pensionem vt alius cõductor inducatur, si ita locator cum conductore conuenerit l.4 t.41 p.474 c.1 d.49 n.1.2 & 3
Cõductor expelli potest qui diu cessauit in solutione pensionis, etiam si fideiussorẽ idoneum dederit l.4 t.41 p.472 c.2 d. 42 n.4.5 & 6
Conductor quamuis soluens, si domus ruinam minetur, & reficienda sit ante finitũ locationis tempus expelli potest l.4 t.42. p.475 c.1 d.51 n.4
Conductor qui ante elapsa cõductionis tẽpora nõ est cõquestus nõ auditur si postea quid allegare velit, quominus lite pẽdente prouisionaliter sit condemnandus l.4 t.42 p.475 c.2 d.476 d.56 n.1 & 2
Conductores fructuarij & alij similes si nõ personali, sed actione in rem conueniantur, dominij quęstionem referre possunt. p. 224 c.1 d.3 n.6 & 7
Conductor qui re cõducta frui prohibetur nõ remissionẽ agere debet, sed ad id quod interest: interim tamen nõ est inquietandus, dummodo à tota conductione abstineat l.4 t.41 p.475 c.1 d.54 n.1.2.3 & 4
Conductorem & re conducta & mercede simul eodem tempore frui iniquum est l.4 t.2 p.272. c.1.d.18.n.5
Conductor remissionis faciendæ prætextu non potest totã mercedem retinere, quin hoc ipso se ad vsuras obliget eius quantitatis quam debitam esse apparebit l.4 t. 24 p.382 c.1 d.34 n.1.2 & 3
Aduersus Conductorem iudicati executio permittenda non est, quandiu non appareat per conductoris tergiuersationem & inopiam fieri quominus ab eo res seruari possit p.38.c.2.d.54.n.3 & 4

Source : BIU Cujas

Confessio.

Confessio quæ nō pōt mutare cōditionem facile inducit probationem mutatę conditionis l.4.t.14.p.305.c.1.d.10.n.4 in al.

Confessio quæ ad aliam antiquiorem refertur non potest alicui facta nisi causa l.4. t. 14 p.305 c.1 d.10 n.5 in all.

Confessio limitata non nisi limitatum effectum producere potest p.6 c.2 d.24 n.6 in all.

Confessiones rei accusatori edi possunt cū nihil agendum supereit nisi vt sententia feratur p.97 c.2 d.13 n.2

Confessio partis neq; nocet neq; prodest in his quæ pendet a voluntate contentis p. 22 c.2 n.5 & l.4 t.14 p.309 c.2 d.29 n.5

Confessio nuda in actibus suspectis semper est suspecta, & numquam probat l.4 t.29 p.412 c.2 d.5 n.4 in all.

Cōfessio extrajudicialis plene probata intelligitur, quę per singulares testes dummodo nō pauciores quam quinque, probata est l.4 t.2 p.2 5 c.2 d.4 n.6

Confessio sola aduersarij ius in beneficio aut ad beneficium tribuere non potest ei qui aliud nullum habet p.29 c.2 d.14 n.1

Confessio vnius nō potest aduersus alium fidem facere l.4.t.43. p.482. c.1.d.8.n.10 in all.

Confessio numerationis etiam plenè probata non probat debitum nisi semiplenè si parte absente facta sit l.4.t.2. p.205.c.2 d.4.n.1

Confessio notarij falsum esse instrumētum confitentibus contrahentibus, nisi aliæ sint probationes, nō nocet l.4.t.16 p.341 c.2.d.11.n.1.& 9

Confessio in causa ciuili facta rescindi nō potest l.4 t.14 p.319 c.1 d.65 n.3

Confessio probato errore per allegantem numquam nocet l.4 t.14 p.313 c.1 d.45 n.5 in all.

Confessiones falsę ita demum & prosunt & nocent si a confitentis voluntate pendeant l.4 t.14 p.313 c.1 d.45 n.4 in all.

Ex cōfessione sola & pœnitentia nemo nocens esse desinit l.4 t. 14 p.317 c.1 d.54 n. 31 in all.

Confessio in depositō probat veram numerationem, saltem in præiudicium confitentis p.110 c.1 d.3 n.1 in all.

Confessio non est modus soluendę obligationis, sed tantum solutionis probandæ l.4 t.14 p.318 c.2 d.62 n.2 in all.

Confessio erronea, errore probato, nocere non potest l.4 t.10 p.294 c.1 d.8 n.13

Confessio præsertim tacita non potest maiori esse accusatione, cum ex accusatione sit metienda p.140 c.1 d.2 n.18 in all.

Confessio defuncti nocet heredi puto, non ei qui beneficium legis implorauit si de rei ipsius agatur non de re hereditaria l. 4 t.14 p.306 c.2.d.17.n.1 & 2

Confessio sola aduersarij non probat titulum, sed si de iure beneficij agatur potest sufficere nisi probetur erronea l.4 t.14 p. 313.c.1.d.45.n.1.2.3 4 & 5

Confiteri crimen intelligitur qui de crimine paciscitur aliquo dato vel promisso p. 116 c.1 d.1 n.3 in all.

Confessio extrajudicialis probat ad liberādum non ad obligandum l.4 t.15 p.329 c. 2 d.31 n.1

Confessio nuda procuratoris ad exigēdum constituti de soluta pecunia non nocet domino nisi aliunde constet de solutione p.95 c.1 d.13 n.1 & 2

Confessus habetur pro iudicato: & in confessum nullæ iudicis sunt partes nisi ad condemnandum l.4.t.14.p.315.c.2.d.53. n.3 in all.

Confidentia.

Cōfidentia ex iis quæ resignans facit in beneficio resignatario ignorante non probatur l. 4 t.14 p.305 c.1 d.13 n.1.2.& 3

Confidentia est species simoniæ l.4.t.14 p. 305 c.2 d.12 n.3 in all.

Cōfidentia difficilis est probationis, ideoque per coniecturas probari potest l.4 t. 14 p.305.c.2.d.12. n.1

Confines.

Cōfinium diuersitas magnam diuersitatis præsumptionem inducit quę variis modis probari potest p.320 c.1 d.69 num.3 & 4

Confinium expressio facta post fundi modum expressum, facta intelligitur ad locum fundi demonstrandum l.4.t.28. p. 409 c.1 d.3 n.9 in all.

Coniunctio.

Cum duo Coniunctim requirūtur vtrumque implendum est p.17 c.1 d.48 num.2 in all.

Consuetudo.

Consuetudo iuri derogās, licet probata, an sit seruanda p.12 c.1 d.45 n.2

Consuetudo regionis fere semper & in omnibus attendenda est; præsertim vt valeat contractus qui alioqui non valeret p.126 c.1 d.3 n.51 in al. & l.4 t.10. p.293 c. 2 d.7 n.4 in all.

Consuetudines omnes sunt locales p.42 c. 1 d.3 n.12

Quæ Consuetudo vetus comprobauit sunt tolerabilia p.6 c.2.d.24 n.2 in all. quinimo vim legis habent p.35 c.2 d.34 n.8 in all. & l.4 t.42 p.469 c.2 d.29 n.3 in all.

Cōsuetudines omnes cum sint stricti iuris in indiuiduo probandæ sunt, maxime si a iure communi abhorreant p.12 c.2 d. 45 n.19 in all.

Cōsuetudo ex consensu totius populi æstimatur, & ex scientia & patientia eorum qui possent expressim contentire vel cōtradicere p.41 c.1 d.1 n.14 in all

Consuetudo loci seruanda est, præsertim quod ad vsuras, cum conuentio nulla est l.4 t.24 p.378 c.2 d.2 n.2

Consilium.

Consilium fraudulentum consultori suo damnosum non vtile esse debet l.4 t.15 p.326 c.2 d.19 n.2 in all.

Consilij pœnam nemo patitur l.4 t.7 p.285 c.1.d.16.n.2

Consilium obligatorium non est cum sit cuique liberum explorare apud se An id sequi expediat l.4.t.7.p.285.c.1.d.16.n.3 in all.

Cōsilium secretius Principis pro iudicatis suis exequēdis alieni territorij magistratus rogare non cogitur l.3 t.12 p.194 c.1 d.34 n.2 & 3

Consiliarius vniuersitatis ob ea quæ per Syndicum gesta sunt conueniri non potest l.4 t.7 p.285 c.1 d.17 n.1

Constitutio.

Constitutioni Iustinianeæ in l.testium 17 C.de testib. locus nō est nisi cum in scriptis contractum est l.4 t.15 p.326 c.2 d. 22 n.1

Constitutio Pontificia de publicandis resignationibus non tam fauore resignantis quam odio resignatarij inducta eius solius personam demonstrat, cui resignatio prior facta fuit p.17 c.2 d.61 n.1

Constitutio procuratoris sine curatoris autoritate facta per minorem habētem curatorem, licet iusiurandum interuenerit non valet p.107 c.2 d.11 n.1

Cōstitutor habet exceptionem ordinis quā habet fideiussor, nisi vel ei renūciauerit, vel animo renouadi intercesserit l.4 t.13 p.298 c.2 & 299 c.1 d.1 n.1.2.3.4.5.6 & 7

Contractus.

Cōtractus resolutio, quæ voluntaria est nō potest perimere ius quod medio tēpore alteri quæsitū fuit: secus si fit necessaria l.4 t.10 p.295 c.1 d.9 n.7 in all.

Cōtractus ab initio sunt voluntatis ex post facto necessitatis l.4 t.29 p.412 c.2 d.4 n.8 in all.

Contractus & distractus eadem ratio est p. 175 c.1 d.3 n.11 in all.

Ex Contractibus innominatis qui similes sunt venditioni & emptioni agi solet in id quod interest l.4 t.28 p.408 c.2 d.2 n. 4 in all.

Ex Cōtractu innominato qui similis sit vēditioni & emptioni aliquando sit condēnatio ad solutionem precij, sed constituendi arbitrio boni viri l.4.t.28. p.408 c.1 & 2 d.2 a n.1 ad 11

Contractus geminatio nō excludit beneficium l.2 C. de rescin. vend. si in secundo quoque cōtractu enormis læsio interuenerit l.4 t.30 p.424 c.2 d.23 n.13

Cōtractus omnes æstimandi sunt ex modo ineundi l.4 t.28 p.409 c.1 d.3 n.7 in all.

In Contractibus nominatis ex quo tempore semel perfecti sunt non est locus pœnitentiæ l.4 t.26 p.396 c.1 d.6 n.7 in al.

Contractus innominatus est quisquis nomen non habet, dummodo habeat συναλλαγμα l.4 t.28 p.408 c.2 d.2 n.6 in all.

Qui Cōtractum nullū dicit ex causa enormissimæ læsionis nō censetur implorare beneficium nouæ constitutionis, adeoq; etiamsi probauerit enormem læsionem, debet succumbere l.4 t.30 p.426 c.2 d.30 n.1 & 2

Cōtractus essentia est indiuidua, & essentię omnes rerum sunt indiuiduæ l. 4 t.33 p. 431 c.2 d.8 n.11 in all.

Cōtractus quādo sit pignoratitius l.4 t.30 p.419 c.1 d.5 n.6 in all.

Contractus vnus, idemque potest partim emptionis, partim permutationis iure cēseri l.4 t.41 p.454 c.1 d.1 n.1.2.3 & 4

Contraxisse vnusquisque intelligitur in eo loco, in quo, vt solueret, se obligauit l.3 t. 15 p.200 c.2 d.4 n.1

Contractus intelligendus est non cum interuenit stipulatio, sed cum esse, virésq; aliquas habere cæpit l.3 t.19 p.212 c.1 d. 23 n.33

Ex cōtractu vltro citroque obligatorio agere nemo potest, nisi prior ex parte sua impleuerit l.4 t.41 p.476 c.1 d.57 num.2 in all.

Contractus ex duorum consensu constat l. 4 t.16 p.346 c.1 d.2 n.9 & 10

Contractus omnes etiam qui sunt iuris gētium, a legibus vires accipiunt l.3 t.22 p. 223 c.1 d.1 n. in all.

Contractus ex notarij stipulatione heres accipere debet l.3 t.27 pag.244 col.2 d.2 num.5

Contractus in scriptis celebratus dici non potest, quando non inde cæpit conuentio l.4 t.16 p.343 c.1 d.14 n.5

Contractus initus contra leges iuramento confirmari non potest l.4 t.21 p.359 c.2 d. 9 n.6 in all.

Contractum pendente iudicio restitutionis tenere necesse est l.4 t.21 p.361 c.1 d. 13 n.9

Contractus ex quo perfectus & absolutus est, non amplius voluntatis, sed necessitatis est l.4 t.16 pag.343 col.1 d.14 num. 7 in all.

Contractus emphyteuticus quaslibet conditiones recipit, præterquam si sint contra leges aut contra bonos mores l.4 t.43 p.501 c. d.61 n.1 in all.

Contractus & conuentionis cuiusque initium spectandum ad dignoscendam eius qualitatem & naturam l.4 t.16 p.343 c.1 d.14 n.5 in all.

Contractus cuiusque substantia in paucis consistit l.4 t.16 p.344 c.1 d.16 n.10 in al.

Contractus simulatus nullus est citra restitutionē, probatúrque simulatio per coniecturas l.4 t.17 p.348 c.1 d.1 n.1.2.3.4.5.6 & 7

Contractus simulatus valet secundum id quod

Source : BIU Cujas

quod actum est, si eo modo valere possit l.4 t.17 p.349.c.1.d.3.n.2 & 3
Contractum in scriptis dicitur cũ id actũ est vt non aliter contractus valeat quàm si in scriptum mundumque redigatur l.4 t.15 p.327. c.1.d.23.n.3
de Contractus simulatione querela siue agendo, siue excipiendo perpetua est vt non nisi trigesimo anno etiam ad agendum finiatur l.4 t.22 pag.368. col.1.d.2. n.5
Contractus anterior interpretationem recipere non potest ex consuetudine post contractum inducta l.4 t.7 p.286 c.1 d. 21 n.2
Contractus inutilis confirmatur ex subsecuta obseruatione l.4 t.7 p.281 c.1 d.7 n.1
Verba contractus semper ad tempus Contractus referenda sunt nisi aliud sonent l.4 t.18 p.352 c.2 d.5 n.7 in all.

Controuersia.

Controuersia quælibet facit rem dubiam & obscuram propter incertum euentum iudiciorum l.3 t.19 p.208 c.1 d.12 n.8 in all.

Contestatio.

Contestatio malam semper fidem solet inducere lib.4 t.2 p.272 col.2 d.18 num.2 in all.

Contradictio.

Contradictio quæ causam nullam habet non est attendenda p.143 c.2 d.7 num.3 in all.
Contradicenti æquiparatur is qui iurat sibi non liquere, nec vult sententiam dicere p.142 c.1 d.3 n.6 in all.
Contradictio pro consensu tacito habetur si cum appellari oportuit non fuerit appellatum p.142 c.2 d.6 n.10

Contumax.

Contumax non statim condemnandus est quod legitimè in ius vocatus non venerit, sed danda est ei dilatio intra quam veniat dicturus cur non debeat condemnari p.181.c.1 d.1 n.2.3 & 4
Contumax est qui personaliter citatus nõ venit p.73 c.1 d.10 n.1 in all.
Contumax in expensas contumaciæ condemnandus est, licet quod ad litis decisionem attinet, potiore interdum vtatur iure p.156 c.1 d.18 n.4
Contumax esse nõ potest qui iustam habet ignorantiam l.3 t.15 p. 200 c.2 d.4 nu.5 in all.
Contumacia præscriptionem fori excludit l.3 t.12 p.185 c.1 d.3 n.1
Consensus qui ex contumacia inducitur non nisi fictus est, tacitamque inducens prorogationem l.3 t.12 p.186 c.2 d.8 n.5 in all.
Contumacia facit vt contumax pro confesso habeatur l.3 t.13 p.196 col.2 d.44 n.1 in all.
Contumacia non solum pro præsentia est, sed etiam pro contestatione l.3 t.12 p.185 c.2 d.3 n.3 in all. & l.3 t.28 p.251.c.2.d.4 in all.
Contumax non videtur qui ad maius auditoriũ vocatus litem in minori inchoatam deserit p.153 c.1 d.3.n.1 in all.
Contumax non est qui non fuit obsequutus cum obedire non deberet l.3 t.12 p. 192.c.2.d.29 n.1 in all.
Contumacia nulla est eius quem iudex nõdum arctauit vt iuraret l.4 t.1 p.261.c.2. d.33. n.4 in all.
Contumacia nulla videri potest eius quum liti à falso procuratore institutæ adesse nolint l.4 t.20 pag.355.col.1.d.2. num.1 in all.
Contumax, si appellet, non nisi refusis expensis audiendus est: refusio enim expensarum purgat contumaciam p.154. c.1.d 8 n.6 in all.
Contumacia eius qui noluit in iudicio venire vt chirographum vel agnoscat vel deneget adimit ei fori præscriptionem quam expressa cognitio non ademisset l. 3 t. 12 p.196. c.2.d.44.n.1.2 & 4
Contumax aut saltem absens esse intelligitur qui nec per se comparet nec per legitimum procuratorem rite & vt oportuit constitutum pag. 96 col.2 d.16. n.6 in all.
Contumacia eius impunita est qui aduersarium æquè contumacem ac negligentem habuit p.160.c.1.d.30.n.1
Contumaciales sumptus nũquam condonantur ne tum quidem cum absens vicit & causam bonam habuit p.164. c.2.d.7 n.3 in all.
Contumax est qui ad certam diem perorãdæ liti dictam adesse noluit p.160 c.1 d. 31 n.1
Contumax nemo fit ex primo edicto p.93 c.1 d.6 n.1 in all.
Contumacia nocere non debet, nisi in eo ipso actu in quo interuenit p.157 c.2 d.23 n.11 in all.
A Contumaciæ pœna causa iniusta nõ excusat p.180 c.1 d.17 n.11 in all.
Contumax videri non potest qui in ius nõ venit si necdum aduersarius in ius vocatus sit p.72 c.1 d.6 n.1
Contumax appellare potest intra tempus legitimum à die notitiæ computandum refusis tamen prius contumaciæ expensis l.4 t.29 p.414 c.2 d.12 n.2 in all.

Conuentio.

Conuentio in contractu vẽditionis apposita, vt secuta euictione vẽditor non nisi ad precij restitutionem teneatur tum demum valet cum emptori rem habere nõ licet l.4 t.33 p.432 c.2 d.12 n.2
Conuentio vt pecunia credita in vna nũmorum specie reddatur in alia valet nec aduersus eam conuentionem datur restitutio l.4 t.2 p.265 c.1 d.1 n.1.2.3
Conuentiones per quas datur hereditas fauore matrimonij valent ex consuetudine etiamsi non sint furatæ, multo magis si iuratæ l.3 t.25 pag.239 col.1 d. 4 num.2 in all.
Conuentio facta cum defuncto nõ semper contra heredem effectum habet l.4 t.19 p.354 c.2 n.4 in all.
Conuentiones omnes recipiunt interpretationem ex iure communi l.4 t.42 p. 470 c.1 d.35 n.1 in all.
Conueniri heres illius qui conductoris socius fuit neque à locatore, neque à conductore potest nisi perstiterit in societate lib.4 t.42 pag.470 c.1 d.36 nu. 1. 2.3 & 4
Conueniri non potest ante excussum debitorem qui cessum nomen promisit præstare idoneum l.4 t.36 p.444 c.1 d.11 n.1. 2.3.4.5 & 6
Citra conuentionem periculum nominis ad venditionem an pertineat l.4 t.36 p. 444 c.2 d.11 n.2 in all.
Conueniri non potest is cuius liberatio est in pendenti l.4 t.10 p. 295 c.2 d.10 n.1.2 3. 4. 5. 6 & 7
Conuentionis maior est potestas quàm legis in eo vt per cessationem in solutione canonis annui res committatur nec mora purgari possit l.4 t.43 p.488 c.2 d.27 n.1.2 & 3
Conuentiones posteriores licet nõ scriptæ in contractibus in quibus scriptura non requiritur, prioribus etiam scriptis derogant lib.4 t.28 p.409 col.2 d.5 num.4 & 5
Conuentio ad certum tempus limitata vltra tempus porrigi non potest l.4 t.24 p. 387 c.1 d.25 n.8 in all.
Conuentiones non sunt ad incogitata porrigendæ p.89 c.2 d.15 n.3 in all.
Conuentio per quam contrahitur antichresis iusta est, dum nè facta sit in fraudem vsurarum p.179 col.2 d.15 numer.8 in all.

Correctorium ius.

Correctorium ius nouum non facile vltrà limites suos extendi debet l.4 t.2 p.273 c.1 d.18 n.19 in all.

Creditor.

Creditor qui ante sententiã nullum pignus habuit perinde potest iudicati executionem incipere à debitore debitoris sui, etiam cum alia bona sunt, atq; si pignori iam antea idipsum nomen habuisset l.4 t.10 p.291 c.1 d.2 n.17
Creditores debent contribuere in funus si debitori non aliunde suppetant facultates p. 9 c.2 d.38 n.7
Creditor hypothecarius chirographario iuris ratione præfertur in pignore l.3 t. 12 p.194 c.2 d.35 n.12 in all.
Creditorum de damno vitando certãtium potior ratio est, quàm eorum qui lucrũ captant p. 9 c.1 d.37 n.5
Creditorem in mora petẽdi fuisse, cum de frumento ex censu debito agitur, sufficit vt non nisi præsens æstimatio debeatur, si minor sit, quàm antea fuerit l.4 t.2 p. 272 c.2 d.18 n.18
Creditore per hypothecariam agente cui nihil deberi contendebat donatarius si cum eo litis & vexationis redimẽdę gratia postmodum transegerit, certámq; pecuniæ quantitatem ex ea causa soluerit, non habet repetitionem p.115 c.1 d.1 n. 15 & 16
Creditoris interest plures habere obligationes & obligatos pag.174 d.11 nu.10 in all.
Creditori semper incumbit onus probandi p.120 c.2 d.1 n.2
Creditor qui minus idoneum pignus accepit non amittit exactionem eius debitæ quantitatis in quam pignus non sufficit l.4 t.9 p.290 c.1 d.7 n.8 in all.
Creditor debitoris sui nomen pignoris loco etiam in executione iudicati (si modo debitor debitoris fateatur se debere) capere potest l.4 t.10 pag.291 col.1 d.2 n.1 & 2
Creditor chirographarius ex sola chirographi recognitione aut denegatione fit hypothecarius l.4 t.7 p.283 c.2 d.13 n.12
Creditor agẽs in debitorem debitoris si pignoratitius non sit pignus capere nõ potest si alia bona sint mobilia aut immobilia, aut se mouentia l.4 t.10 p.291 c.1 d 2 n.11
Creditor licèt dominus nõ sit, si tamen iure creditoris vendat trãsfert dominium quod non habet p.179 c.10 d.14 num.7 in all.
Creditor qui fundum pignori accepit in antichresim si eum male vtẽdo deteriorem fecerit, ita vt de dolo vel culpa teneatur, creditoris creditori nocet l.4 t. 10 p.292 c.1 d.4 n.1
Creditor damnum quod in pignore datum est in rationem debiti deducere cogitur l.4 t.10 p.292 c.1 d.4 n.4
Creditor beneficio iuuari, non decipi debet p.24 c.1 d.86 n.11 in all.
Creditor cõtra heredem debitoris ab actione & libello incipere debet, non ab executione p. 61 c.2 d.12 n.4
Creditor impugnans vicios as subhastationes si modo pro debito factæ sint nõ auditur quin offerat & obsignet debitum recusante creditore accipere l.3 t.11 p.183 c.1 d.3 n.3 in all.
Creditori an liceat post decem dies à tempore interiectæ appellationis resilire ab

Source : BIU Cujas

executione l.3.t.11.p.183.c.1.d.3.numero 9
Creditor nec agere potest nec interpellare nisi facta electione l.4.t.24.p.382.c.2.d.13.n.4
In creditoris prejudicium nihil fieri potest iure quæsito l.4.t.10. pag.292.col.1 d.3 n.8
Creditor solus is habet hypothecâ qui conuenit de pignore l.4. t.42.p.500.c.2.d.59.n.8 in all.
Creditoris electioni liberum est, An debitorem in domicilij loco conuenire velit, An in eo qui solutioni destinatus fuit l.3.t.15.p.200.c.2.d.4.n.6
Creditor cui & alio loco & in alia moneta soluitur, omnimodo & vndique indemnis præstandus est l.3.t.15.p.199.c.2.d.2 n.1
Creditorum qui onerosam causam habent, potior in multis esse causa solet quàm eorum qui lucratiuam l.3.t.20. p.219.c.1.d.6.n.5 in all.
Creditores salua pignoris sui causa consentire in debitoris commodum possunt & debent l.3.t.20.p.219.c.1.d.6.num.6 in all.
Creditores filij in ea bona quæ filio relicta sunt actionem nullam habẽt quin prius ex filij persona soluerint quicquid filius ad consequendum legatum soluere cogeretur l.3.t.19.p.214.c.1.d.29.n.7
Creditoribus ex bonorum fructibus si fieri potest, potius quàm ex ipsis bonis satisfaciendum est l.3.t.25.p.240.c.2.d.6.n.12.in all.
Creditor debet vsuras superflui, siue superfluam pecuniam fœnerauerit, siue ea vsus sit l.4.t.18.p.351.c.1.d.1.n.3.in all.
Creditor conuentionem vel præsidialem iussionem debiti causa res debitoris possidentis aufferre pro suo arbitrio non potest l.4.t.18.p.353.c.1.d.6.n.2.in all.
Creditores qui nõ reddita sibi pecunia cõuentionis legem exercẽt ingressi possessionem vim quidem facere nõ videntur, autoritate tamen iudicis possessionem adipisci debent l.4.t.18. pag.353.c.1.d.6 n.2.in all.
Creditor contrahens cum persona non suspecta non debet esse curiosus l.4. t.21. p.359. c.1. d.7. n.10.in all.
Creditores proprios qui ex aliena pecunia dimisit pecuniam ipsam adhuc penes se habere intelligitur, siquidem non absumitur quod in patrimonij corpore retinetur l.4. t. 21.p.360.c.2.d.12.n.8.in all.
Creditor chirographarius nullum pignus habet in bonis condemnati nisi quod in iudicati executione captum & hoc ipso constitutum sit l.4 t.10. p.291. c.1. d.2 n.4
Creditoribus paternis actio nulla in res filio donatas competit l.3.t.25. p.242. c.1 d.11.n.3
Creditoris tum demùm odiosa causa est cũ apparet eum scientem quicquid agit dolo malo agere l.4.t.21.p.358. c.2. d.7.n. 6.& 7
Creditor fugientes debitores propria autoritate citra satisdationẽ capere potest p.148.c.2.d.13.n.8 in all.
Creditor mariti non potest mulieri obiicere ex persona mariti compensationem quantitatis sibi à marito debitæ l.4.t.23 p.376.c.2.d.16.n.1
Creditoris veteris conditionem deteriorẽ, nouum sibi creditorem adiiciendo facere cuique licet: id tamen de chirographariis creditoribus accipiendum est l. 4.t.8.p.286.c.2.d.1.n.4 in all.
Creditores vt satisdationis incommodum & moram effugiant, diplomate de Debitis vti solent p.144.c.2.d.1.n.4
Creditores sunt omnes ij quibus ex quacumque causa debetur, dũ ne exceptione vlla possint summoueri l.4.t.7.p.279 c.2.d.1.n.2.in all.
Creditor qui bona fide mulieris personam in cõtrahendo secutus est, ob ea quæ inter virum & vxorem accepta pecunia gesta sunt, exceptione summoueri non debet l.4.t.21.p.365.c.1.d.20.n.7

Crimen.

Crimen nullum est cuius non aliqua pœna sit quæ aut infamiam irroget, aut saltem apud bonos & graues viros oneret existimationem l.4.t.14.p.316. c.1.d.54.n. 14.& 15
Criminis pœna nihil commune habet cum rei persecutione l.4.t.12. p.298. c.2. d.1 n.6
Crimen priuilegiatum trahit ad suum forũ crimen commune l.3.t.12. p.191. c.2. d. 26.n.6

Curator.

Curator pignus constituere non potest sed constitutum duntaxat agnoscere l.4.t.7 p.284.c.1.d.13.n.17 & 18
Curatore adhibito non male cum minoribus contrahitur p.121.c.1.d.2.n.2
Curator datur non personæ sed bonis p.71 c.1.d.3.n.9
Curatoris datio non probat concludenter minorem ætatem l.4.t.14.p.317.c.1.d.55 n.1
Inter Curatorem ad litem & Procuratorẽ litis causa constitutum nihil aut parum interest p.159.c.2.d.29.n.4
Curator bonis absentis datus Publicianam habet pro bonis quæ ex diuisione inter alios fratres facta absenti obtigerunt, si quis ea postea absente ignorante vendiderit l.3.t.22.p.227.c.2.d.13.n.1
Curator bonis datus actiones omnes tempore perituras exercere absentis nomine potest l.3.t.22. p.228.col.1. d.13.n.13 in all.
Curator bonis absentis dari solet agnatus proximior: qui si absens esset mortuus, ei succedere ab intestato posset aut aliquis ex creditoribus quorum interest l. 3.t.25.p.239.c.2.d.5.n.4.in all.
Curator adolescenti petenti semper dãdus est præsertim in litem: qui in rem etiã inuito dari potest p.112 col.2 d.1. num.6 in all.
Curator bonis absentis datus tenetur satisdare sicut alius quilibet habens bonorum administrationem p.150.c.1.d.18.n. 1.& 2
Curatori potissimum incũbit vt videat An expediat minori vendere & in quam rẽ vertatur precium p.111 c.2 d.4 n.2
Curatore dato ad præstãdam auctoritatem minori donaturo vel vendituro eædem iuris solennitates interuenire debẽt quas in alienatione rerum minoris interuenire necesse est p.111 c.1 d.2 n.1
Curator bonis dari solet cuius magis interest bona conseruari, ac proinde qui bona in casum mortis habiturus est, cuiuscumque sexus sit aut ętatis l.4.t.8.p.280 c.1.d.2.n.2.in all.
Curatio bonorum absentis quædam futuræ successionis occupatio est l.3.t.25.p. 239.c.2.d.5. n.14.in all.

Curia.

Curiæ supremæ sub nomine & autoritate Principis omnia decernunt l.3. t.12. p. 194.c.1.d.34.n.1

Damnum.

Damnum aut molestiam pro debito procuratoris in bonis suis pati nemo potest l.4.t.10.p.292.c.2.d.5.n.2.in all.
Damnum nullũ infert qui aufert rem ęquè per turã l.4.t.41 p.469 c.2 d.33.n.6 in al.
Damnum quod sua quis culpa sentit, non videtur sentire l.4.t.1.p.260.c.1.d.29.n. 5.in all.
Damnum contingens fructibus in odium aut locatoris aut cõductoris ei imputatur cuius odio contingit l.4.t.41.p.466 c.2.d.24.n.1.& 2
Damnum quod rebus coloni in fundo locato existentibus infertur ad conductorem pertinet, tãquam ad dominum, nisi in odium locatoris contigerit l. 4. t. 41. p.467.c.1.d.24.n.4. & 5
Damnum ad conductorem pertinet cum aliquid potest ei imputari l.4 t.41 p.466 c.2.d.22.n.12.in all.

Debitum, Debitor.

Debiti incertitudo impedit exactionem l. 4.t.24.p.381.c.2.d.10.n.2.in all.
Debitor debitoris qui ignorans captum esse pignori nomen suum soluit creditori proprio, omnimodo liberatur l.4.t.10 p.293.c.1.d.7.n.1 & 2
Debitor ob id solum quod debitor est res suas etiam pignoratas vendere non prohibetur l.4.t.10.p.290.c.2.d.1.n.1.in al.
Debitorem aut creditorem suum inuitus nemo mutare cogitur p.95 c.2 d.13 n.13 in all.
Debitum si dotis cõstitutionem præcedat potior creditoris hypothecarij causa esse debet l.4 t.8 p.286 c.2 d.1 n.2
Debitum vniuersitatis per vim & iniuriam soluere coacto regressus dari debet per actionem negotiorum gestorum l.4 t.7 p.284 c.1.d.14.n.1.2.& 3
Debiti totius numeratio non semper est in expedito l.4 t.10 p 295. c.2. d.10. n.1 in all.
Debitori debitoris inficianti nec specialiter nomen pignori datum, nec in generali bonorum omnium obligatione contineri inhiberi potest ne soluat ei cuius debitor esse dicitur l.4 t.10 p.291. c.1 d.2 n.7
Debitoris cuiuslibet bona non sunt tacitè obligata creditori, sed ex certis tantùm causis l.4 t.10 p.291. c.2 d.2. n.4 *in all.*
Debitor debitoris cuius *nomẽ pignori* captum est, nullomodo potest interim vrgeri à suo creditore, *nec si eum eiusdem sui creditoris creditor colluserit* l.4 t.10 *p.295.d.11.n.1.2.& 3*
Debitoris nomẽ siue specialiter datum pignori siue in generali bonorum *omniũ* obligatione contentum vtilem confert actionem creditoris creditori per quàm assequi potest vt probet debitori suo deberi l.4 t.10 p.291.c.1.d.2.n.5 & 6
Debitorum nomina non sunt ex iis bonis, quorum obligatio summo & stricto iure permissa sit l.4 t.10 p.291.c.1.d.2.n.12.
Debitor debitoris iuuari non potest exceptione non factæ excussionis, quæ nouo iure tertiis possessoribus competit l.4 t. 10 p.921.c.1.d.2.n.14 & 15
Debiti repetitio nulla fit à vero creditore qui suum recepit, nec si alius soluerit quàm qui debuit p.124.c.1.d.4.n.2
Debitor ob contumaciã condemnatus iussus; pati venditionem pignorum iudiciali autoritate captorum decreti interpositionem remorari potest si Principi supplicationem porrigat p.48.c.2.d.7.n. 1.2 & 3
Qui nihil *Debens* aliquid præstat, plus præstat quàm debet p.131. c.1. d.1.num.7 in all.
Debitum petere nõ potest qui quod debet facere differt l.4 t.14 p.319. c.1. d.65. n.5 in all.
Debitor qui in soluendo moram facit ad litis expensas tenetur l.4 t.14 p.319. c.1 d.65.n.8 in all.
Ad Debitum taxandum & liquidandum mutuo collitigatorum consensu electus ab alterutro postmodum suspectus fieri non potest p. 144.c.1.d.10.n.1
Debitor ex instrumento quantũuis authẽtico & guarentigiato non potest iudicis imperio præcipuè cogi ad solutionẽ ante sententiã & condemnationem, nisi prius oblata

Source : BIU Cujas

oblata per creditorem satisdatione pag. 144 c.1 d.1 n.1.& 2
Debiti ius concessum priùs esse oportet quàm bonorum fiat cessio p.162 c.2 d.1 n.3 in all.
Debitum ante liquidationem incertum est non in substantia sed in quantitate p. 163 c.1 d.3 n.2 in all.
Debiti liquidatio vel per æstimationem bonorum de quibus litigatum est, vel per assertionem victoris fieri solet.p.163 c.1.d.3.n.4
Debitum nõdum liquidum obsignare nec modo potest.p 177.c.2.d.11.n.7
Debitum in diem purè legatum valet, nec tantum in commodo medij temporis sed in tota etiam quantitate.p.178.c.2.d. 14.n.3.in all.
Debitum quandiu liquidum non est nihil potest imputari debitori certam quantitatem non offerenti.p.181. c.1.d.1. numero 6
Debiti quantitas licet certa sit, si tamen in diem incertam debeatur, solui ante diẽ non potest.p.178.c.1.d.11.n.7.in all.
Debiti partem soluens agnoscit totum debitum si modò debitum ipsius sit non alterius.l.4.t.24.p.384.c.1.d.17.numer. 2. in all.
Debiti chirographarij partẽ vltro soluens, licet agnoscat debitum nõ tamen se obligat ad præstandas vsuras quas non deberet si nihil soluisset.l.4.t.24.p.383.c.2. d.17.n.1.2.& 3
Debitor qui à suis creditoribus conueniri non potest ob literas delatorias non eo minus debitores suos conuenire potest. p.50.c.2.d.19.n 1
Debitor si certo tempore soluere debuit nec sua die soluit condemnatur ad id omne quod creditoris interest.l.3.t.15.p. 199.c.1.d.1.n.10
Debita fiscalia nullam moram patiuntur.p. 57.c.1.d.19.n.6.in all.
Debitor solutionis destinatæ loco conueniri potest, *si ibi domicilium* habeat aut vbi repertus fuerit.l.3.t.15.p.200.c.2.d. 4.n.3
Debitor pignoris distractionem impedire non potest, siue proprio nomine debitor sit, siue alieno.l.4.t.21.p.360.c.2.d.12.n. 2.in all.
Debitor pecuniæ nemo vnquam fit ob id solum quòd rem obligatam possideat, vt personali actione conueniri possit l.3.t. 19.p.214.c.2.d.32.n.5.in all.
Debitor nunquam præcisè cogitur ad factum, sed prestatione eius quod interest liberatur.p.77.c.2.d.11.n.7
Debiti solutione dilata per literas dilatorias etiam vsurarum exactio differenda est, si modò concessio ad omnem causam referatur.p.48.c.2.d.8.n.1
Debitor qui literas annales impetrauit liberam habet ad soluendum anni vnius dilationem.p.47.c.1.d.2.n.1
Debitor in dolo esse videtur qui extorta liberalitate perfidè rebus creditis abutitur.p.62.c.1.d.16.n.7
Debitum annuum ex iudicato æstimatur ad exemplum eius quod inter viuos debetur.l.4.t.2.p.265.c.2.d.3.n.3
Debitor cogẽdus non est vt pignus pro parte luat qui totum debitum offerre cogitur.l.4.t.18.p.352.c.1.d.3.n.10
Debitori permittendum non est vt in causa propria sibi ius dicat.l.4.t.18.p.353.c.1 d.6.n.7
Debiti oblatio in iudicio facta perinde proficit ad inducendam pignoratitiam actionem atque si soluta creditori esset pecunia.l.4.t.18.p.351.c.1.d.2.n.1
Debitoris electio est in alternatiuis. l.4.t. 21.p.363.c.1.d.17.n.5.in all.
Debitor debitoris non fit debitor primi creditoris citra delegationem. l.4. t.23. p.376.c.2.d.16.n.5.in all.
Debitori tandiu superest ius offerendi quã diu creditor remanet verus creditor.l.4 t.42.p.472.c.1.d.41.n.8.in all.
Quod Debetur in diem peti non potest antequam dies venerit.l.4.t.42.p.468.c.2. d.29.n.3.in all.
Debitor prohiberi nõn potest quo minus suo & communi iure vtatur. p.149. c.1. d.14.n.6.in all.
Debitor interdum ex solo inuentario conueniri potest. l.3.t.12.p.192. c.1.d.27.n. 2.in all.
Debitor interruptis subhastationibus secutaque sententia condemnatus ex integro citandus est, non eius procurator p.73.c.1.d.12.n.1.2.& 3
Debitor vel soluere vel bonis cedere debet p.148.c.2.d.14.n.7
Debitor pro debito incerto in carceres detrudi non potest.p.148.c.2.d.14. numero 10
Debitor pro debito liquido careeratus carceribus eximi non potest, licèt offerat satisdationem.p.148.c.2.d.14. numer.1. & 2

Decimæ.

Decimæ tempore suo non petitæ sunt quasi iudicio tacito remissæ. p.18.c.2.d.66. n.1
Decimarum persoluendarum cognitio ad ecclesiasticum non secularem iudicem pertinet.l.3.t.12. p.187. c.1. d.12. numero 5
Decimæ nomen præse fert quanta esse debeat ea fructuum portio quæ Deo in signum & recognitionem vniuersalis dominij debetur.p.6.c.2.d.24.n.1
Nihil magis quàm Decimas aut primitias Deus ab hominibus exigit: vnde configi dicitur cum eæ non soluuntur.p.32.c. 2.d.23.n.3.in all.& p.31. c.2. d.21. nu. 2. in all.
Decimæ præstandæ oblatio ex iure diuino est: potest tamen ex iusta causa summus Pontifex quaslibet immunitates concedere.p.26.c.2.d.1.n.2.in all.
Qui pro Decima fatetur se debere vigesimam quorundam fructuũ, trigesimam verò aliorum non potest condemnari vt lite pendente omnium vigesimam præstet.p.6.c.2.d.24.n.7
Si Decimæ quota incerta sit recurrendum est ad consuetudinem quæ in locis proximioribus frequẽtius recepta est. p. 18. c.1.d.63.n.1
Decimarum exequendarũ ad formam iuris semper ecclesia ius possidet, quandiu cõtraria possessio nulla est, cuius ratio, defectu probationum, in iudicando haberi possit.p.18.c.1.d.63.n.13.& 14.

Decretum.

Decreti interpositio non fit ad finiendum tempus redimendi, sed ne de subhastationum forma & viribus in trigesimum vsque annum quæri possit. p.120. c.1. d. 4.n.4.in all.
Decretum iudicis patris præsentiam & curatoris supplet. pag.110.c.1.d.2.nu.6.in all.

Deductio.

Deducere nemo cogitur in conuentionem quod potest aduersarius solus facere per protestationem. l.4. t.36.p.442.c.1.d.5. n.1.& 2

Defensio.

Defendere est eandem causam quam reus subire.l.4.t.9.pag.287.c.2.d.2.num.12. in all.
Pro defensionum varietate diuersa potest vincendi vel succumbendi causa.p.169. c.2.d.2.n.4.in all.

Defunctus.

Defuncti persona nulla est. l.3.t.19.p.416. c.1.d.35.n.2.in all.
Defuncti voluntatem scindi inconueniẽs est l.3.t.19.p.208.c.1.d.12.n.2.in all.

Delatio.

Delationem deferentis mors nõ extinguit cum eius presentia per heredem suppleri possit l.4.t.1.p.256.c.1.d.15.n.2.in all.

Delegatio.

Delegatio quælibet necessariam nouationem includit l.4.t.7.p.279.c.2.d.1.n.14 in all.
Delegatio nominis pro solutione est multo magis ipsa datio in solutum l.4.t.5.p 277.c.2.d.1.n.8.in all.
Delegatio nec inter absentes, nec sine stipulatione contrahitur l.4.t.10: p.295.c. 2.d.10.n.3. in all.
Delegatio non fit sine stipulatione quæ interponatur inter primum creditorem & nouum debitorem l.4.t.41. p.468.c.1.d. 28.n.6.in all.
Delegatio mutat debitorem l.4.t.41.p. 469.c.1.d.2.n.4.in all.

Delictum.

Delicti probatio nullo certo testiũ numero cõcluditur l.4.t.15. p.322.c.2.d.3.n.5
Delicta iterata grauius puniuntur l.4.t.15: p.324.c.1.d.9.n. in all.
Delicta impunita manere non debent l.4 t.15.p.324.c.2.d.10.n.5.in all.
Delicti ratione forum quis sortiri potest. p.100.c.1.d.1.n.4.in all.
Delinquunt illi qui delinquentem nõ manifestat.l.4.t.14.p.316.c.2.d.54.n.9.in all.
Delictis pœnæ non præmia proponuntur. l.4.t.14.p.317.c.1.d.54.n.14.in all.
Delinquit grauius qui præsens negligit iudicem quam qui absens p.159.c.1.d.27.n. 1.in all.
Delictum admissum magis causam actioni & condemnationi præbet quam mandatum l.3.t.14.p.198.c.2.d.2.n.1
In Delictis is iudex præuenisse dicitur, cui primum imperio delinquens in ius vocatus est & prehensus l.3.t.14.p.198.c.2. d.3.n.1
Delictum est si quid vi aut clam fiat l.3.t. 24.p.256.c.1.d.8.n.6.in all.
Delinquens, An & quando ex delicto forũ sortiri possit?l.3.t.14.p.198.c.1.d.1.n.3
Delicti vnius pœna ob aliud delictum nũquam minuitur l.3.t.22.p.225.c.2.d.7.n. 6.in all.& l.4.t.1.p.253.c.1.d.5. n.5.in all.
Delictum non fit sine dolo l.4.t.15.p.336. c.2.d.54.n.9.in all.
Delinquit qui delinquendi occasionem & materiam alij præbet l.4.t.16.p.345.c.1 d.19.n.5.in all.
Delinquit qui attentat in spretum iudicis, cui' autoritas infringitur.p.54.c.1.d.5.n.4
Delictis grauioribus nullus immunitatis fauor obtendi potest p.40.c.2.d.1.n.6
Delictum nunquam est sine dolo, nec vnquam præsumitur, nisi probetur p.68. c. 1.d.15.n.3.in all.

Denunciatio.

Denunciatio constituit aduersariũ in mala fide, adeóque in dolo, quoties ab eo facta est qui denunciandi ius habuit l.3.t. 12.p.185.c.1.d.2.n.8.in all.
Denunciatio domini ius suũ præsertim in iudicio declaratis inducit malam fidem si quid postea factum sit in fraudem & præiudicium eiusmodi denunciationis. l.3.t.22.p.226.c.1.d.8.n.3.in all.
Denunciatio in vim citationis non fit l.3. t.12.p.185.c.1.d.2.n.7.in all.
Denunciationis onus per pactã remitti potest l.4.t.18.p.351.c.1.d.1.n.5.in al.& l.4.

Source : BIU Cujas

t.26 p.403 c.2 d.27 n.7 in all.
Denunciatio est actus extraiudicialis & vbicunque fieri potest nullo etiam præcedente mandato pag.71 col.1 def.2 nu. 7 in all.

Depositarius.

Depositarius verus nullas contra depositi actionem exceptiones obijcere potest l. 4 t.25 p.393 c.1 d.2 n.4 in all.
Depositarius non tenetur de culpa, tenetur autem de dolo etiam præsumpto l.4 t.25 p.393 c.2 d.4.n.1.2.3.& 4
Depositum non nisi re contrahi solet l.4.t. 21 p.363 c.1 d.17 n.9.in all.
Deponens & depositarius idem esse non potest p.110 c.1 d.3.n.9 in all.
Depositio quãdo traditionis vim habeat? l.4 t.40 p.454.c.2 d.2 n.7
Res deposita penes coniuges factos correos debendi ex causa depositi non præsumitur tota peruenisse ad maritum, ideoque potest mulier conueniri siue sit ipsa heres mariti siue alius l.4 t.21 p.366 c.1 d.24.n.1 & 2
Depositarius re deposita citra furtum vti non potest l.44 t.21 pag.366 col.1 def.24 num.3
Depositum probari potest ex confessione facta inter easdem partes, licet non possit contrahi lib.4 t.21 p.363 col.1 d.17.n. 9 in all.

Deuolutio.

Deuolutioni locus est in pœnam & odium negligentiæ illius duntaxat qui sciuit beneficium vac. re nec prouidit lib.4 t. 14 p.310 c.2 d.34 n 3
Qui Deuolutionis causa beneficium obtinuit, prælati negligentis scientiam probare debet l.4. t.14 p.310 col.2 d.34 nu.1 & 2

Dies.

Dies vtiles non sunt, nisi in quibus de iure suo experiri quis potest p.161 c.1 d.36 n. 1.in all.

Dignitas.

Dignitatis publicæ ratio maior habenda est quam priuatæ vtilitatis l.4 t.16 p.342 c.2 d.13 n 10 in all.
Dignitas maior incompatibilis tollit minorem p.29 c.2 d.13 n.3.in all.
Dignitas maior superueniens augere non minuere priorem statum debet p.29 col. 2 d.13 n.7.in all.

Dilatio.

Dilatio moratoria vltra quinquennium concedi non potest, ne quidem à supremo Principe p.50 c.2 d.17 n.3
Dilatio ei qui adeundi Iudicis absentis copiam non habuit, non currit p.181 c.2 d. 2 n.1.2.3.& 4
Dilationis impedita tempora non cutrunt p.47 c.2 d.2 n.3 in all.
Dilatio semel tantum, nisi cognita causa in pecuniariis causis conceditur p. 47 c.1 d.1 n.4 in all.
Dilatio data per sententiam conditionalem a qua fuerit prouocatum non prohibet intra mensem proximum iudicato satisfacere, ac si nunc primum sententia reddita, nec ab ea prouocatum esset p. 182 c.1 d.3 n.1
Dilationum tempore pendente, Iudicis officium omnino quiescit p.173 c.2 d.3 nu.4.in all.

Diminutio.

Diminutionem inducta ad augmentum operari non debent l.4 t.29 p.412 c.1 d.3 n.6 in all.

Diploma.

Diplomate principali aduersus perẽptionem instantiæ opus est ad peremptam instantiam resuscitandam pag.161.c.1 d. 36 nu.4

Dispositio.

Plus est dispositionẽ inducere quàm probationem l.4 t.14 pag.308 col.1 d.23 n.2 in all.

Dissimulatio.

Dissimulatio pro consensu habetur l.4 t.10 p.294 c.2 d.8 n.11 in all.

Distractio.

Distrahendi negotij eadem ratio est quæ contrahendi lib.4 t.11 pag.296 c.2 def.2 nu.3

Diuisio.

Diuisionem non patitur quod vno & indiuibili consensu celebratum est l.4 t.11 p. 297 c.1 d.2 n.3 in all.
Diuisionis perfectus contractus ex causa enormis læsionis rescindi potest l.3 t.27 p.245 c.1 d.3 n.1
Diuisio differt à venditione, quod nullum precium in diuisione interueniat, neque illa diuidentiũ est voluntas vt vel emãt vel distrahant l.3 t.27 p.247 c.1 d.8 n.3
Diuisioni tacito consensu renunciasse videntur qui post diuisionem etiã in scriptis factam bona communia retinuerũt per continuum longi temporis spatium l.3 t.27 p.244 c.2 d.1 n.1
Diuisionem pro modo & quãtitate tẽporis fieri necesse est vt iurisdictionis cõmunis cõmoda diuidãtur l.3 t.26 p.244 c.1 d.5 n.5
Diuisio rescindi potest ex causa lęsionis ad trigesimum vsque annum l.3 t.27 p.246 c.2 d.7 n.1
Diuisio permutationis quandoq; vicẽ obtinet l.3 t.27 p.247 c.1 d.7 n.8 in all.& emptionis, & l.4 t.8 p.352 c.1 d.3 n.3 in all.
Diuisio alienatio dicitur l.3 t.27 p. 245 c.2 d.3 n.10 in all.
Diuisio bonorum communium in vna prouincia differri non debet ob id quod in alia prouincia quædam sint communia si non steterit per actorem quominus illæ etiam diuiderentur l.3 t.25 p.238 c.1 d.3 n.1.2.3.& 4
Diuisio hereditatis plerumque fit per mutuas adiudicationes l.4 t.35 p.440 c.1 d. 1 n.15 in all.
Diuidi potest fũdus emphyteuticarius inter plures personas, & ita solutio quoq; canonis annui sed possessorum expensis ac sine domini directi incommodo l.4 t.43 p.483 c.1 d.10 n.1.2.& 7
Diuidere regionibus vectigalem agrũ non facilè iudex debet l.4 t.43 p. 483 c.2 d. 10 n.2 in all.

Dolus.

Dolus & cõtumacia possessoris locũ facit commisso, cum ad hoc sufficiat etiã sola negligentia & cessatio per triennium in solutione in emphyteusi priuata, perbiẽnium verò in emphyteusi ecclesiastica l. 4 t.43 p.487 c.2 d.21 n.4 in all.
Dolus nunquam impunitus esse debet, ne tum quidem cum ipsi doloso damnosus futurus est p.28 c.2 d.10 n.1 in all.
Doli suspicione non caret qui rescriptum impetrat p.59 c.2 d.2 n.2
Dolus doloso nũquam prodesse debet, nec malitiis patrocinandum aut indulgendum vnquam est l.4 t.14 p.316 c.2 d.54 n.3 & 8 in all.
Dolo carere nõ potest, qui magistratus imperio non paret l.4 t.10 p.294 c.1 d.8 n. 2 in all.
Dolus in delictis potiùs quàm casus præsumitur l.4 t.14 p.315 c.1 d.52 n.2 in all.
Dolo facere dicitur qui agit ex stipulatione interposita sine causa, licet ab initio nihil dolo fecerit p.113 c.1 d.1 n.8 in all.
A dolo excusare causa quælibet etiã iniusta in criminalibus solet p.180 c.1 d.17 n.12
Qui dolum allegat probare debet p.141.c.1 d.1 n.17 in all.
Doli sola allegatiò etiam perviã exceptionis onerat existimationem apud bonos & viros graues p.161 c.1 d.35 n.2 in all.
Qui Dolo malo plus petit & per auaritiam delinquit, punitur p.181 c.1 d.1 n.6 in all.
Culpa lata Dolo proxima est l.4 t.16 p.343 c.2 d.15 n.3 in all.
Dolus est si quis persequi nolit quod persequi potest, aut si quis non exegerit vel soluerit quod exigere vel soluere debet l.4 t.26 p.395 c.2 d.6.n.11
Dolus patris semper vindicandus est, etsi contra filium ipsum admissus sit lib.4 t. 19 p.354 c.2 d.2 n.11 in all.
Dolus incidens in contractum etiam bonæ fidei, non facit eum nullum, sed tantum restituționis auxilium inducit l.4 t.22 p.368 c.1 d.1 n.9 in all.
Dolus præteritus sufficit ad rescindendam transactionem p.88 c.1 d.13 n.3
In Dolo est, saltem in mora, qui partis prętextu totum retinet l.4 t.2 p.272 c.2 d. 18 n.6 in all.

Domicilium.

Domicilium patris non semper est domicilium filij p.71 c.2 d.3 n.1 in all.
Domicilium nouum contrahere quis non videtur ex eo quod colẽdi fundi causa in eo diuersetur si in alio loco negotia sua gerat, diésque festos celebret p.12 c. 1 d.45 n.15
Domicilium vbi quis habet, ibi percipere sacramenta debet p.12 c.1 d.45 n.9
Qui Domicilium in prouincia non habet certis locis in eam rẽ destinatis ad vtriusque prouinciæ confines proximiores vocari potest p.70 c.2 d.2 n.1
Domicilium defuncti ad heredem nõ trãsit, domicilium enim facti est non iuris p.153 c.1 d.4 n.5 in all.
Domus tutissimum cuiusque refugium est p.70 c.2 d.1 n.12 in all.

Dominium.

Dominium contra tertios possessores probandum est l.4 t.14 p.302 c.1 d.3 nu.12 in all.
Dominium in vindicationis *iudicio* necessario probandũ est, quod vix est vt fieri possit sine alicuius *tituli productione* l. 4 t.15 p.322 c.1 d.2 *n.11 in all.*
Dominium *præsens* non præteritum in rei *vindicatione* probandum est l.4 t.14 p. 313 c.2 d.47 n.4 in all.
Dominium per pignus non transfertur sed nuda possessio p.134 cap.2 def.3 num.14 in all.
Dominium ex possessione & fructuum perceptione probatur si incidenter tantum non etiam principaliter de dominio quæratur l.3 t.22 p.229 c.2 d.18 nu. 1.& 2
Dominium non nisi per possessionem acquiri solet l.3 t.22 p.230 c.1 d.18 nu.3 in all.& p.85 c.1 d.3 n.2 in all.
Dominij quæstio inter locatorem & conductorem ob interuentionem eius qui se dominum rei locatæ dixit, admittitur l.3 t.22 p.226 c.1 d.8 n.12
Dominium ex sola possessione presumitur nisi constet de alio titulo l.4 t.14 p.312 c.1 d.40 n.1.2.3.& 4
Dominium rei signatæ per signum probatur l.4 t.14 p.320 c.1 d.69 n.5
Dominium non admittit, qui rei propriæ sequestrem se fieri patitur l.4 t.25 p.391 c.1 & 2 d.1 n.2.& 3
Dominiũ & possessio rei depositæ maneat penes deponentem p.19 c.1 d.67 n.7
Dominium vtile quod penes defunctum fuit consolidari cum directo non potest quin reuertatur ad dominum directum l.3 t.23 p.231 c.2 d.4 n.7
Dominium per possessionem acquiritur p. 85 c.2 d.3 n.2 in all.
Dominium absenti acquisitum siue ex hereditaria causa, siue ex diuisione, ignoranti ipsi adimi alieno facto non potest lib.3 t.22 pag.228 col.1. desin.13 num.1 in all.

Source : BIU Cujas

Dominium ſine poſſeſſione transferri non poteſt lib.3 tit.22 pag.224 c.2 d.4 num. 7 in all.

Dominij quæſtio ei referri non poteſt cui ſolutus eſt per multos annos canon annuus tanquam ius habenti à domino directo lib.4 t.42 pag.502 col.1 & 2 d. 63 n.1 2 & 3

Dominium nullum ex contractu pignoris transferri poteſt lib.4 t.42 pag.506 col.1 d. 74 n.12 in all.

Dominium alij quæri non poteſt ex emptione per alium facta l.4 t.34 pag.439 c.1 d.13 n.8

Dominium ſine titulo non transfertur, neque traditione interueniente: facilius verò transfertur ſine traditione quàm ſine titulo lib.4 tit.34 pag. 439 col. 1 def. 13 n.7 in all.

Dominij directi recognitio per minorem facti ſine curatoris ſui autoritate non eo minùs valet lib.4 t.38 pag. 450 col 2 d.5 n. 1 & 2

Nec Dominium nec poſſeſſio rei depoſitæ in depoſitarium transfertur p.3 c.2 d.9 n.2 in all.

Dominium non ex ſolo pacto permutationis citra traditionem transfertur l.4 tit.41 pag. 454 c 2 d 2 n.10

Dominiũ vindicanti locatori dominij quæſtionem referre conductor poteſt, condicenti poſſeſſionem non poteſt l.4 tit.42 p. 472 c.1 d.41 n.1.2.3 & 4

Dominij quæſtionem qui ius habet à meo conductore referre mihi non magis poteſt quàm conductor ipſe l.4 tit.42 p.465 c.1 d. 20 n.1.2 & 3

Dominium vtile non poteſt conſolidari niſi cum directo lib.4 t. 43 p.479 c.1 d.1 n.8 in all.

Dominium vnum idémque in ſolidum penes duo eſſe non poteſt l.4 tit.43 p.479 c.1 d.1 n.9 in all.

Dominium per traditionem transfertur quoties iuſta & habilis cauſa præcedit l.4 t.3 p. 489 c.1 d 28 n.4 in all.

Dominus.

Dominus directus non cogitur vti iure ſuo lib.4 tit 43 pag. 481 col. 2 def. 7 num. 17 in all.

Dominus directus cogitur iudicare rem emphyteuticam ei qui recognouit ſi is neget ſe poſſidere, ſed periculo poſſeſſoris lib.4 t.43 pag.488 col.1 def.25 num. 1.2.3.4 & 5

Dominus non debet famulo medicamenta niſi ſint modica, aut niſi probetur contractum eſſe morbum ex ea cauſa quæ ad domini vtilitatem ſpectabat l.4 t.7 p.285 c. 2 d.19 n.3 & 4

Dominus directus non cogitur rem emphyteuticam iudicare poſſeſſori qui ipſe recognouit nec heredi eius p. 486 c. 1 d.18.nu. 1 & 2

Dominus ſciuiſſe præſumitur quod in ſuam vtilitatem à domeſticis factum eſt niſi probetur ignorantia l.4 t.14 p.313 c. 2 d. 48 n.1 & 2

Dominus ſæuiens in ſubditos iuriſdictione ſua priuandus eſt p.203 c.2 d.2 n.2

Dominus rei vindicationem habet directam pro canone emphyteuticario contra quélibet poſſeſſorem pag.178 c.1 d.12 num.2 in all.

Domino directo An competat exactio reliquorum pro eo tempore quo dominium illud alij locatum fuit l.4 tit.43 p.502 c.2 d. 64 à n.1 ad 12

Dominus minus iuris habet in ſubditos iuriſdictionabiles, quàm patronus in liberos libr.3 tit. 18 pag.203 col.2 def. 2 num.2 in all.

Dominus ſuperioris molendini prohibere non poteſt ne in inferiore loco alius molendinum exſtruat, tametſi ex eo futurum ſit vt ſuperioris reditus diminuatur p.235 c. 1 d.5 n.1 & 2

Dominus ſolus non eſt, qui ſociũ habet nec in re communi inuito ſocio aliquid poteſt facere lib.3 t.26 pag. 243 col. 1 def.1 nu.1 in all.

Dominus directus præfertur omnibus non tantùm in fundo emphyteuticario ſed etiam in cæteris bonis emphyteutæ ſi ſint ei obligata lib.4 t.42 p.500 col.1 def.59 n.1 2 & 5

Dominus directus non tenetur de euictione niſi ad precij reſtitutionẽ præterquàm ſi fuerit in dolo pag. 497 col.2 d. 51 nu.1.2 3 & 4

Dominus directus qui tanquam creditor vrſit venditionem rei emphyteuticariæ non cogitur offerre creditoribus qui poſt emphyteuſim conſtitutam ſuperuenerint p. 502 c.1 d.62 n.1.2.3 & 4

Donatio.

Donatio facta ſub mutui ſimulati nomine per querelam inofficioſæ donationis reuocatur l.3 t.20 pag.218 col.2 def.6 num.4 & 8.

Ex Donationis cauſa debitorem liberare videtur, qui eum ſibi non teneri profitetur p.95 c.1 d.13 n.6 in all

Rei quam quis Donare voluit ob cauſam præteritã nulla eſt repetitio, licet ea cauſa falſa reperiatur pag.116 cap 2 d.1 num.11 in all.

Qui à Donatione per tranſactionem receſſit non poteſt reſtitui tanquam maior ex cauſa læſionis pag.116 col.2 d.n.1

Donationis actus vnus facit vt alius præſumatur p.117 c.1 d.1 nu.1 in all.

Donationum quæ per liberationem fiunt non eſt neceſſaria inſinuatio p.140 c.2 d.4 num.7

Donatio transfert ius omne donationis in donatarium pag. 127 col.1 def. 1. numer.4 in all.

Donatio ſimplex, ſi non ob cauſam fiat, neque imputatur, neque confertur l 3 t.19 p. 214 c.1 d.30 n.1 & 2

Donatio ob cauſam facta intelligitur quæ pro ratione habuit propoſitam aliquam ipſius donatoris, non donatarij vtilitatem l.3 t.19 p.214 c.1 d.30 n.2

Donatio bonorum patris non impedit quo minus ex iis bonis res quælibet alienari poſſit, non tamen ex eo diminuitur donata portio lib.3 tit.19 pag. 213 col. 1 d. 27 n.8

Donatarius vniuerſalis heredis loco eſt l. 3 t. 20 p.218 c.2 d.5 nu.3 in all.

Donationes mortis cauſa capiuntur ad inſtar legatorum lib.3 tit.19 pag.213 col.2.d. 28 n.2

Donationes cauſa mortis ex contractu non tanquam ex vltima voluntate debentur l.3 t.19 p.213 c.2 d.28 n.4 in all.

Donationes quæ ex Conſtantini lege reuocantur, ſemper pro virilibus ſuperuenientium liberorum portionibus reuocantur, quas ab inteſtato habituri illi eſſent ſi donationibus exhauſtum patrimonium non fuiſſet l.3 t.20 pag.217 c.2.& ſeq. d.3 num.1 & 2

Donatarius ſoluens eo tempore quo ſe rem ſuam agere exiſtimat non actionem ſibi vult acquirere ſed liberationem p.115 c.1 d. 1 n.12

Datum in cauſam illiciti matrimonij repetitur, quia ob nullam potiùs quàm ob turpẽ cauſam datum intelligitur l.4 tit.6 p.279 c. 1 d.2 n.1

Donationes inofficioſæ in priorem coniugẽ collatæ per liberos ſubſecuti matrimonij in totum reuocãtur l. 3 t. 20 pag.217 c.2 d. 2 n.3 4 & 5

De Donatione inofficioſa ſi lis pendeat interim filius eſt alendus ex bonis litigioſis l.3 t.20 p.218 c.1 d 5 n.1

Donationis & Ademptionis eadem eſt ratio l.3 t.20 p 219 c.1 d 6 n.11 in al.

Donari videtur quod nullo iure cogente conceditur lib.3 t.20 p.219 c.1 d. 6 num.1 in all.

Donationum variarum cumulatio facit vt locus ſit inofficioſæ donationis querelæ l. 3 t.20 p.217 c.1 d.1 n.1 2 3 & 4

Donatione inofficioſa qui conqueritur nihil quicquam intereſt, An per vnicam Donationem, An per plures fraudem in legitima patiatur l.3 tit.20 p. 219 c.2 d.7 num. in all.

Donationes ex tacita donantis voluntate reuocari poſſunt lib.3 tit.20 p. 217 c.2 d.2 numero 8

Donatio omnis inter viuos inſinuatione eget excepta illa quæ fit in contractu matrimonij l.3 t 20 p.219 c.1 d.6 n.14 in all.

Donatio mortis cauſa fieri abſenti non poteſt l.3 t 20 p.219 c.1 defin. 6 numero 17 in all.

Donatio cauſa mortis quinque teſtes requirit l.3 t 20 p.219 c.1 d 6 n.18 in all.

At Donatio inter viuos duobus eſt contenta l.3 t.20 p.219 c.1 d 6 n.18 in all.

Donatio cauſa mortis non eget inſinuatione l.3 tit.20 pag.219 c.1 defin. 6 numero 20 in all.

Donatio inofficioſa non niſi inſpecto tempore mortis donatoris eſt æſtimanda l.3 t. 20 p.219 c.2 d.7 n.6

Dat & confert & diuidit etiam qui minus accipit l.3 t.27 p.218 c.2 d.10 nu.2 in all.

Donatio inofficioſa ſtatim dici non poteſt ob id quod quis totũ ſuum patrimonium dederit l.3 t.20 p.219 c.1 d 7.n.4

Datio in ſolutum fieri non poteſt niſi pro eadem ipſa quantitate quæ fuit debita adeò vt non valeat ſi vel vno nummo per errorem excedat l.4 t. 26 p.404 c.1 d. 28 n. 4 in all.

Donatio perfecta inter viuos reuocari nunquam poteſt niſi ex ingratitudinis cauſa, vel non ſecuti implementi l 4 t.22 p.369 c. 2 d.5 n 21 in all

Donatio bonorum omnium præſentium non eſt prohibita, præſertim quæ fit per viam liberationis l 4 t.22 p.369 c.2 d.5 n.12 13 & 14

Donari id demum videtur quod non ſolùm nullo iure, ſed etiam nullo facto cogente conceditur lib.4 tit.3 p.273 c.2 d.1 num.1 in all.

Donator non tenetur de euictione quam non promiſit, ſi non ſit in dolo l.4 tit.28 p. 408 c 1 d.1 n.11 in all.

Datione in feudum vel in emphyteuſim nõ transfertur dominium directum ſed retinetur lib.4 tit.43 p. 481 c.1 d. 7 numero 1 in all.

Donare poteſt filiusfamilias mortis cauſa, ſi pater conſentiat pag. 10 c.1 d 40 num.2 in all.

Donatio pendere debet ex mera donantis libertate l.4 t.3 p. 273 c 2 d.1 n.1 in all.

Qui Donat, nihil dici poteſt adminiſtrare p. 27 c.1 d.3 n.6

Donatario petenti lite pendente ſequeſtrationem inſtrumentorum ad donationem pertinentium donatoris procurator iubetur inſtrumenta omnia quæ penes ſe habet ſtatim exhibere, non aduerſario, ſed Senatori ad id recuperatori dato l. 4 t.3 p. 273 c.1.& 2 d 1 n 1 & 14

Donatio antequam perfecta ſit & confirmata reuocari poteſt nuda pœnitentia p. 76 c. 2 d 7 n.7 in all.

Dos.

Dos conſtante matrimonio ad maritum non ad mulierem pertinet l.4 tit.8 p. 286 c.2 d.1 n.4 in all.

Dos à muliere non magis oppugnari poteſt quàm alia quælibet res aliena l.4 tit.8 pag. 286 c.2 d.1 n.4 in all.

Source : BIU Cujas

Dos ibi tota esse debet, vbi tota sunt matrimonij onera. l.4.t.14 p.307. c.2. d.21.nu.6. in all.

Dos sine matrimonio esse non potest. l.4.t.5. p.278.c 1.d 2.n.3.

Dos alimentis amplior esse solet, licet alimẽtorum loco succedat. l.4.t.9.p.288.c.1. d.3. n.8. in all.

Patre obligante pro Dote filio data partem bonorum, vniuersa patris ipsius bona hoc ipso obligata intelliguntur. Idem est si filij nuptiis quoquo modo consenserit. l.4. t.9.p.289.c 2.d.7.n.1.2.3.4.5.& 6.

Dos matris licet tota consistat in pecunia numerata, nec maritus soluendo, non eo minus tamen in æstimanda læsione si pro modica quantitate filia maternæ successioni renunciarit, totius dotis ratio habebitur. p.107.c.1 d.9.n.1.

Dotis promissę petita obtentaque solutio per maiorem, non impedit restitutionem ex causa minoris ætatis & immodicæ læsionis. p.130.c.2.d.1.n.5.& 6.

Dotis causa iusta est alienationis causa sicut & donationis ante nuptias. p.118.c.2.d.1.n. 3.in all.

Dotis vsus necessarius est vt matrimonium facilius contrahitur. pag.118.col.1.d.1.numero 6.

Dotem mulieris saluam integramque seruari necesse est p 122 c.2.d.1.n.9.

Dotis actio necessaria est soluto matrimonio, nec dos redit ipso iure ad mulierem.p. 138.c.1 d.6.n.9.in all.

Dotis exactio ad solum maritum pertinet. p. 131 c 1.d.1.n.23.in all.

Dotem dare nemo tenetur *institutionis titulo. Et de variis Dotis & Legitimæ differentiis. lib.3.* t.19.p 210.c.1.d 19. à num.1. ad 13.

Dos congrua non semper legitimæ comparatione æstimanda est. l.3.t.19. p.210.c 2.d. 20.n.3 & 4.

In Dote exigenda locus spectandus est vbi maritus domicilium habet, non vbi contractum fuit matrimonium.p.210.c.2.d.20. n.7 in all.

Dos inofficiosa & immodica dicitur non quę legitimam excedit, sed quæ facit ne cæteris liberis salua legitima esse possit.l 3.t.19. p.210.c 2 d.20.n 11.

Dos legitimam licet non æquet, congrua tamen esse potest. l.3.t.19.pag.210.c.2.d.20. n.3.

Dotem legitima maiorem esse nihil vetat. l. 3.t.19 p.211.c.1.d.20.n.14. in all.

Dos congrua dicitur inspecto tempore constitutionis. lib.3 t.19.p.211.c.1.d.21. numer. 1.& 3.

Dotare filiam paternum non maternum officium est.l.4.t.19 p.214.c.2.d.31.n.2.in all. si tamen ex bonis paternis dotari nequeat, à matre dotari debet. l.4.t.19 p.214.c.2.d. 31.n.2.in all.

Dos in legitimam debitam in iis bonis ex quibus profecta est, imputatur. lib.3.t.19 p. 214.c.2.d.31.n.1.

Dos quoties à pluribus promittitur qui non eandem ipsius promittendæ causam habent præsumitur tota ab eo data, cuius officio vt daret, incubuit. l.3.t 19 p.214.c.2.d. 31.n.2.in all.

Dos melior fieri potest, deterior non potest. l.4.t.21.p.361.c.1 d.13 n.3.in all.

In causa Dotis per mulierem promissæ ei qui alioquin vxorem non fuit ducturus, Velleianum cessat. l 4.t.21.p.361.c.1.d.14. n.1.& 5.

Dotis restituendæ tempus inspiciendum est cum quæritur An valeat pignorum dotalium remissio? probandi tamen onus mulieri incumbit præsertim si cum iureiurando renunciauerit.l.4.t.21.p.360.c.2. & seq. d.13.n.1.2.3.4.5 & 6.

Dotium fauor æstimatur ex fauore matrimoniorum contrahendorum. l.4.t.21.p.361.c. 2.d.14.n.10 in all.

Dos licet sit mulieris, tamen est in bonis mariti.l.4.t.21.p.370.c.1.d 6.n 1.in all.

Dos ipso iure minuitur per impensas necessarias. l.4 t.23. pa.376.c.2.d.16. numer.2.in all.

Cum Dos repetitur soluto matrimonio compensationi plerumque locus est.l.4.t.23.p. 376.c.2.d.16 n.4.in all.

Dos filiæ si data fuerit in pecunia numerata, nepotes tamen in pecunia legitimam accipere non coguntur, si malint eam habere in corporibus hereditariis pag 81.c.2.d. 19.n.1.

Dos filiæ si ad nepotes perueniat ex pacto, prouidentia & dispositione aui imputari debet nepoti, non aliter. p.81.c.1.d.18.numer 5.

Ebrietas.

Ebrietatis plerique sunt gradus. l.4. t.1. p.253. c.2 d 7.n.5.

Ecclesia.

Ecclesia, fiscus & pupillus æquiparantur p.51. c.1.d 2.n.10. in all.

An & quatenus actio Ecclesiæ acquiratur adeoque cuilibet donatario ad canonem emphyteuticarium à possessoribus singulis exigendum ex stipulatione domini directi.l.4.t. 42 p.494.c.1.& 2.d.42. à num.1. ad 9.

Ecclesiam dotatam esse interest publicè, vt possit inuenire prælatum qui cultui diuino inseruiat.pag.23.col.2 d.86.numer.4.in all.

Ecclesiæ antiquiori ius suum semper conseruandum est. p.31.c.2.d.21.numero 5. in all.

Ecclesia iure minoris vtitur. l.3.t.19.p.216.c.2. d.36.n.12.in all.

Ecclesiæ & minoribus ex capite iustæ ignorantiæ aduersus quadragenariam præscriptionem dari potest restitutio.p.119.c.1.d.1. n.1.in all.

Edictum.

Edictum in personam conceptum, nisi forensium expressim mentio fiat, subditos solos comprehendit.p.41.c.2.d.2.n.2.

Edictum Principis obligat subditos vbicunque gentium.p.42.c.1.d.3.n.12.

Edicto rescinduntur ea quæ cum minoribus circumuentis gesta sunt. p.119.c.2.d.3.nu.2. in all.

Edicto circumducto litigandum est ex integro, ac si omnino nihil dum factum esset. p.160.c.2 d 30 n.2 in all.

Edicto non omnis metus, sed is qui in constantissimum virum cadit, continetur pag. 102.c.2.d 3.n.7.in all.

Edicto de inscriptionibus cautum est vt quisquis fundum acquisiit quocunque tandem acquisitionis & contractus genere id ipsum apud loci Curiales testetur intra duos menses proximos, alioqui pœnam commissi incurrat. l.4.t.43 p.486.c.1.d.17. n.5.

Edicta Principis cum sint stricti iuris non sunt amplianda.p.41.c.1.d.1.n.1.& 2.

Editio actorum.

Editiones actorum iudicialium fieri semper debent cum die & consule. pag.65.c 1.d.8. num.3.in all.& p.63.c.2. in fine. d.2.nu.1.in all.

Electio.

Electio & confirmatio in fauorem absentis facta, non prius absenti ius in beneficio tribuit quàm ratam eam habuerit. p.5.c.3. di.19.n.1.

Impetranti non nocet quod habeat aduersarium qui iam tum Electus erat, si nondum secuta esset confirmatio.p.5.c.2.d.20. n 2.

Electio & confirmatio ostendi debent vt sciri possit an vtiliter & rite vtraque facta sit. p. 19.c.2.d.68.n.3.

Peccans in forma electionis, eligendi iure pro ea vice priuatur.p.36.c.2 d.41.n.1.

Electionis solenne est, vt omnium qui vocati sunt & adsunt vota exquirantur in quo si peccatum fuerit electio non tenet. p.36.c. 2.p.42.n.1.& 2.

Electio nulla est quæ fit ad ecclesiam non vacantem, & in locum viuentis.p.36.col.2. & 37.c.1.d.43.n.3.

Electione inutili facta inutilem sequitur esse confirmationem. p.37.c.1.d 43.n.4.

Electiones non fiunt nisi per viam scrutinij, aut compromissi, aut inspirationis: licet per sortem olim fieri potuerint. p.36.c.1.d. 38.n.1.

Electus nondum confirmatus renunciare in manibus eligentium sine superioris autoritate, suo iuri potest, non item post confirmationem.p.37 c.2.d 48.n 1.& 2.

Electus in foro conscientiæ tutus est, licet in electione facienda quod ad solennitates attinet peccatum fuerit modo de iure gentium teneat electio.p.36.c.1.d.39. num.1,2. & 3.

Electio non seruatis solennibus facta nulla est.p 36.c.1.& 2.d.39.n.6.

Electionis ius est vt non nisi viua voce & secreto fieri debeat. p.36.c.2.d.40.n 1.

Absens electionis tempore, non potest, ne quidem cum capituli consensu, sententiam votúmque emittere. p.36.col.2.d.40. n.2.

Eligens & electus, quoties ritè fit electio, vnius tantum personæ vice funguntur. l.4.t. 28 p.411.c.1.d 8.n.13.in all.

Electio facta per talliabilem in fraudem patroni aliquando reuocanda est contra tertium bonæ fidei possessorem.l.4.t.34 p.435. c.1.d.4.à n.1 ad 17.

Electio, dummodo ritè facta, efficit vt electus primi emptoris loco habeatur.l.4.t.34.pag. 436.c.1.d 4 n.14.in all.

Electus ab emptore nunquam *plus iuris* habere potest contra venditorem, quàm haberet primus emptor *qui eum elegit.* l 4.t. 34 p.437.c.1 d.8.n.6.

Electio *si non incontinenti*, sed post traditionem sequatur, non eò minus vnica emptio contracta videbitur, emptorque constitutus is qui intra quadragesimam diem electus erit potius quàm qui eliget. l.4.t.34.p. 436.c.1.d 5.n.1.

Electio acceptata post quadragesimum diem nouam venditionem inducit.l.4.t.34.pag. 434 c 2 d.2.n.1.& 2.

Electionis de qua non apparet confirmatio non potest esse vtilis p.19.col.1.d 68.n.1.

Eligenda ea via est per quam id fiat quod vni prosit,& alij non noceat. p.15 c.1.d.52 n. 12.in all.

Electio regulariter est debitoris. l.4.t.2.p.273. c.1 d.18 n.12.in all.

Electio quæ in præsentis & acceptantis fauorem facta est, nullum in beneficio tribuit, sed ad beneficium.p.5.c.2.d.20.n.2.

Emolumentum.

Emolumentum quod ex iudicato debetur, à Pragmaticis iudicati tributum nuncupatum, non nisi facta liquidatione deberi intelligitur.p.163.c.1.d.3.n.2.& p.165.col.1.d. 8.n.2.in all.

Emolumentum debetur, etiam si transactio iudicatum præcesserit.p.164 c.2.d.8.n 4.

Emolumentum totius iudicati tale tantúmque debetur quale, quantúmque deberetur si actor cum expensis obtinuisset aut succubuisset.p.164.c.1.d.7.n 4.

Emolumentum iudicati singulare nullum debetur ex ea sententia per quam quis retentus sit in quasi possessione beneficij, aut præbendæ ex beneficij fructibus præstandę p.165.c.2.d.11.n.1.& 2.

Emphyteuta.

Contra Emphyteutam vindicatio, & hypothecaria, & actio in personam competunt domi-

Source : BIU Cujas

domino directo l.4.t.43. p.480.c.2.d.7. n.1.2.3 4.5.& 6

Emphyteuta rem vltro derelinquens non potest impensas repetere quas in eam fecit l.4.titul.43.p 484.c.2.& sequ. d.13. n.1

Emphyteuta domini directi iure censetur si cum secundo emphyteuta comparetur l.4.t-43.p.484.c.1.d.12.n.3

Ex pluribus rebus in Emphyteusim ab eodem recognitis, An & quando possit emphyteuta quasdam derelinquere, & quasdam retinere l.4.tit.43 p.487.c.1.d. 20.n.1.2.3.4.5.& 6

Emphyteuta ab alio spoliatus citra factū & consensum domini directi perinde annuum canonem soluere cogitur l.4. t.43.p.491.c.2.d.33.n.1.& 2

Emphyteuta secundus non tenetur superiori domino directo ex cuius consensu accepit emphyteusim, nisi quatenus ipse permisit l.4.t 43.p.504.c.1.d.70.n.1. 2.3.& 4

Emphyteuta primus quam actionem habeat contra secundum sine cessione? l. 4.t.43.p.484.c.1.d.12.à n.1.ad 17

Emphyteuta potest inuito domino rē derelinquere vt liberetur etiam ab actione personali, dummodo omnia derelinquat quæ coniuncta sunt in onere li. 4.t.43. p.483.col.2. d.11. num.1.2.3 4 5. & 6

Emphyteutam contentio de dominio directo inter plures excusat ne interim cogatur soluere l.4.t.43.p.488.c.1.d.26. n.1

Emphyteutę rem Emphyteuticariam nouo censu onerare non licet sine voluntate domini directi, neque alius profiteri potest quàm qui re vera possidet l. 4.t.43.p.482.c.2.d.9. à n.1.ad 23

Emphyteuta qui rem alienauit, etiam sine dolo non prius absoluendus est, quā iudicauerit possessorem qui sit cōdemnatus l.4.t 43 p.499.d.56.nu.1.2.3.4.5.6. & 7

Emphyteuta expelli nō potest ob id quod male re vtatur, sed cogi potest vt vel bene re vtatur, vel rem derelinquat l.4 t. 43.p.498.c.1.d.51.n.1.2.3 4.5.6.& 7

Emphyteusis rei ecclesiasticæ hodie indistinctè valet, dummodo facta sit in vtilitatem ecclesiæ l.4.t 38. p.451. c.1.d.7. n.1

Re Emphyteuticaria diminuta pensionis quoque diminutio fieri debet si propter fructus soluatur, nō propter vtile dominium l.4.t 43 p 492.c.1.d.36.n.1.2.3.& 4

Emphyteuta perseuerans in lite post productas testationes condemnandus est etiam in anteriores expensas litis l.4 t. 43.p 504 c.1.d 69.n 1. & 2

Res Emphyteutica quæ ex lege ab initio dicta redit ad dominum directum, An redeat cum oneribus in ea per emphyteutam medio tempore constitutis? l.4. t.43.p.501 c.1.d.61. à n.1.ad 19

Emphyteuta non liberatur per rei peremptionem quæ paulatim per possessoris negligentiam contingit l.4.t.43.p.492. c.2.d.37.n.1 & 2. Imo nec impensas ad rem meliorandam eo casu factas reposcere potest. Ibidem n.8

Emphyteusis ecclesiastica rescindi non potest prætextu nullitatis ob non seruatas solennitates, maximè post lōgum tempus, nisi probata læsione l.4 t.43 p. 498.c.1.d.53.n.1.2.& 3

Emptor.

Emptor non aliter indemnis seruari potest, quàm si omnes litis sumptus sarciat, ac quanti venditoris interest l.4.t.36. p. 445 c.2.d.13 n.14

Emptio rei ex pecunia communi nō facit rem communem, sed propria illius qui comparauit, salua ei cuius pecunia pro parte fuit, actione in personam ad eam pretij partem repetendam l.4.t.27.pag. 406.c 2.d.5.n.11.& 12

Emptio solo consensu, permutatio nō nisi rei traditione perficitur l.4.t.40.p.457. c.1.d 8.n.3.& 4

Emptor hereditatis succedit in vniuersum ius venditoris l.4.t.29. p.416.c.2.d.19.n. 3 in all.

Emptor non potest discedere ab emptione inuito venditore l.4.t.29.p.412.c.1.d. 4.n.1.& 2

Emptoris est pecuniam pro re non aliam rem dare l.4.t.41.p.456.c.1.d.4.num.12. in all.

Emptio fructuum non est in omnibus similis conductioni l.4.tit.41.p.467.c.1.d. 25.à n.1.ad 10

Quod emptum est ex pecunia communi, nec commune, nec communicandū est l.3.t.22.p.225.c.1.d.6 n.2

Ex pluribus emptoribus præfertur is, qui prior factus est possessor etiam per solum constitutum aut precarium l.3.t.12. p.224.c.2.d 4.n.1

Emptoris & venditoris vt plurimū eadem esse causa solet l.3.t.25.p.239.c.2.d.5.n.8. in all.

Emptio reditus annui frumentarij vel vinarij ad septuncem reducitur l.4.t.24. p.384.c.2.d.19.n.4

Emens sibi & amico per se eligendo amicus solus laudimia debet emptor nulla l.4.t.28 p.410.c.2.d.8.n.14

Emptori aliive possessori cuilibet qui autorem aliquem laudare velit dilatio dāda est priusquam ad litem contestandam vrgeri possit p.173. c.2.d.3. num.2. in all.

Emptori etiam venditoris iura prosunt p. 175.c.1.d 3.n.11.in all.

Emptor probata læsione quando non teneatur ad fructuum restitutionem l.4.t. 30 p.426.c.2.d.32.n.5

Emptor qui annuum reditum perpetuum quandocunque redimendum certo iustoque precio comparauit, licet cogere non possit venditorem vt redimat, si tamen reditum peteris per venditore repellatur, quasi iam facta fuerit redemptio, idque falsum appareat, mendacij sui pœnas luet l.4.t.30.p.423.c.2.d.22 à n.1.ad 22

Emptor qui emit fundum pupillarem à tutore sine decreto, nullam eo nomine actionem habet contra tutorem antequam res euicta sit l.4.t.33.p.429.c.1.d. 3.n.1

Emens sibi & amico, aut electo aut eligendo, si postea eligit, vna tantum vēditio est, dūmodo fiat electio intra dies quadraginta & eodem pretio l.4 titul. 34.pag.433.c.1. & 434. c.1. d.1.num 3.4. & 8

Ementi alteri ex propria pecunia nomen accommodans nihil sibi vel momento vllo temporis acquirit, sed ei soli cui nomen accommodauit l.4. t.34.p 437. c.2.d.10.n.1.& 2

Emens ex aliena pecunia sibi emit & dominus fit rei emptæ, nec nisi personali actione conueniri potest de precio l.4. t.3.4.p.437.c.2.d.10.n.5 & 6

Empta per mulierem constante matrimonio vindicari per creditores mariti non possunt l.4.t.34.p.436.col.2.d.7.num.1. & 2

Emptor si susceperat periculo suo necessitatem expellendi præpotentis spoliatoris, tanto maioris precio emisse intelligitur li.4 t.30 pag 422.c.1 d.18 num.1. & 2

Emptori redimenti pignora publicè vendita non redduntur fructus nisi qui post litem contestatam percepti sunt li.4.tit. 30 p.419 c.1 d.6 n.1

Emptor qui læsit venditorem enormissimè non habet electionem supplendi iusti precij, sed tenetur ad omnium fructuum restitutionem l.4 t.30 p.418 c.2 d. 3 n.1.2.& 3

Emptor dominium transferre in alium alia lege aut conditione non potest quā qua à venditore habuit l.4 t.36 p.443 c. 2 d.9 n.11

Emptio & conductio iisdem ferè iuris regulis constat l.4 t.2 p.272 c.2 d.18 n.5 in all.

Res empta ex precio alterius rei venditæ non censetur in eius locum substituta, nisi destinatione contrahentium l.4 t. 42 p.400 c.1 d.5 n.1.2.3 & 4

Episcopus.

Episcopus per singula triennij curricula beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorum statum & possessores inquirere ex officio debet p.2 c.2 d.5 n.6 & p 27 c.1 d.3 n.15

Episcopus ex ordine consulere debet & parocho & archipresbytero de cōgrua portione disceptantibus p.14 c.2 d.52 n. 11 & p 31 c.2 d 22 n.1 in all.

Episcopus quilibet presbytero Cardinali maior est p.29 c.2 d.13 n.1 in all.

Episcopus potest etiam esse Senator, quod Senatui non paruum ornamentum est p.29 c.1 d.13 n.1 & 2 & p.29 c.2 d.13.n.4 in all.

Episcopus non habet fundatam intētionem ratione beneficiorum regularium quę suum habent superiorem, nisi superior negligens sit in prouidendo p.18 c. 2 d 65 n.1.2 & 3

Episcopi possunt audire leges, vt per eas melius intelligantur canones p.29 c.2 d.13 n.2 in all.

Episcopus neque vicarius Episcopi aliorum doctrina egere debet p.33 c.1 d.28 n.3 in all.

Episcopi iurisdictio regulariter est in clericos, siue agatur ad depositionem ordinis, siue ad depositionem officij, siue ad morum correctionem p.35 c.2 d.36 n.3 in all.

Episcopi solent iudicibus secularibus inhibere sub pœna excommunicationis vt lite pendente supersedeant p.180 c.1 d.17 n.3 in all.

Episcopus sub alieno Principe dignitatem officiumve gerēs, officio, si in eo deliquerit, priuari potest l.3 t.12 p.193 c.1 d.31 n.4

Episcopus potest ex causa cōmendare beneficiū vsq; ad sex menses p.3 c.1 d.9 n.7

Eques.

Eques Senatorius ante Senatores omnes ac primo post præsides loco sedet, quoties publicè, priuatimque Senatus habetur p.46 c.1 d.1 n.1

Eques Senatorius in Senatus prætorium secretum ingredi non potest, nisi cum de armorum & belli iure tractatur p.46 c.1 d.1 n 3

Error.

Errorem suum corrigere notarius per se & sine iudice quandoque potest l.4 tit. 16 p.341 c.1 d 9 n.1

Error quandoque ius facit aut saltem iuris noui occasionem præbet l.4 t.15 p.336 c.2 d.54 n 6 in all.

Error potius quàm dolus præsumitur in eo qui palam malè fecit, secus in eo qui clam l.4 t.5 p 378 c.1 d.2 n.1 in all.

Errantes mitius puniēdi sunt tum quoque cùm delinquūt, quasi nec delinquere videantur l.4 t.15 p.336 c.2 d.54 n.9 in all.

Eremodicium.

Eremodicium contrahi non potest ex facto falsi procuratoris, nec si postea sit secuta ratihabitio p.154 c.1 d.8 n.1.2.& 3

Source : BIU Cujas

Escheuta.

Escheuta legalis reseruatio non habet locum quãdiu aliquis supereſt ex iis quorum fauore facta fuit renunciatio, siue masculi sint, siue fœminæ p.77.c.2.d.12.n.1

Exactio.

Exactio sine actione esse non potest, cùm debitor non vult bonam fidem agnoscere l.4.t.42.p.471.c.2.d.39.n.8.in all.

Exceptio.

Exceptio non numeratæ pecuniæ onerat creditorem vt probare numerationem debeat, restitutio verò debitorem qui vult in integrum restitui aduersus cautionem l.4.t.22.p.368.c.2.d.3.n.4.& 5

Exceptioni locus esse non potest, nisi cùm proponitur actio l.4.t.22.p.369.c.1.d.4 n.2. in all.

Exceptio rei iudicatæ à persona venditoris transit in emptorem, non contra l.4 t.42.p.495.c.1.d.43.n.5.in all.

Exceptio quæ nascitur ex pacto de nõ petendo, per eiusdem pacti replicationẽ eliditur p.75.c.1.d.4.n.2.& 3

Exceptiones omnes quæ rei & causæ magis, quàm personæ cohærent, transeunt in fideiussorem l.4.t.28.p.410.c.1.d.6. n.3.in all.

Exceptio non numeratæ pecuniæ cõmodior est quàm restitutio in integrũ aduersus cautionem l.4.t.22.p.368.c.1.d.2. n.1

Exceptio nõ numeratæ pecuniæ hoc ipso quod obiicitur, si modò tẽpora largiantur, vires suas exerit, & impedit executionem obligationis quantumlibet iuratæ l.4.t.2.p.368 c.2.d.3.n.1.& 2

Exceptio procuratoria, quæ ex defectu mandati oritur, dilatoria est, si non ad causam mandati, sed ad personam procuratoris respiciat p.94 c.1.d.9.nu.4.in all.

Exceptio non numeratæ pecuniæ aduersus apocham probari debet per testes vsque ad 30. annos, sed non per iusiurãdum ne quidem decisiuum, multò minus per suppletorium l.4.t.22.p.370.c.2. d.7.n.1.2.& 3

Exceptio non factæ excussionis cõtra hypothecariam solam competit, non etiam contra dominij vindicationem l.3. t.19.p.214.c.2.d.32.n.1 in all.

Exceptio de non iure actoris semper admittenda est l.3.t.23.p.232.c.1.d.5.n.3.in all.

Exceptio de iure tertij regulariter est admittenda li.3.t.21.p.220.c.1.d.2.nu.5.in all.

Exceptionum & defensionũ quędam personæ quædam rei coherent p.122.c.1. d 3.n.11.in all.

Exceptio quæ ex ipsis contractus verbis nascitur facit ne pendente facti quæstione conductor sit prouisionaliter, vt aiunt, condemnandus l.4.t.41.p.463.c. 1.d.14.n.1.2.3.& 4

Exceptiones declinatoriæ & dilatoriæ dicuntur quæ iudicis aut aduersarij personam respiciunt, non ius defensionis p.106.c.2.d.7.n.3 in all.

Exceptio est actionis exclusio p.181.c.2.d. 1.n 8.in all.

Exceptio doli competit aduersus eum qui agit ex stipulatione interposita sine causa l 4.t.42.p.503.c.2.d 66.num.2.in all.

Exceptio creditoris odio inducta (qualis est Macedoniani) non parit condictionem l.4 t.21.p 358.c.2.d.6.n.4.in all.

Exceptio non numeratæ pecuniæ perpetua est, sicut & doli mali, si debitor velit probare non fuisse numeratã pecuniam l.4.t.22 p.367.c.2. d.1.n.5.& 6

Exceptiones, quæ non impugnant iudicatum, in iudicati executione opponi possunt l.4.t.15 p.332.c.1.d.36.n.9. in all.

Exceptio fori declinatoria est, & consequenter dilatoria l.3.t.12.p.185.c.2.d.3. n.3.in all.

Ad Exceptionem non numeratæ pecunię opponendam tempus datum constante matrimonio currit mulieri l.4.t.22. p.369.c.2.d.6.n.5.6.& 7

Exceptio accommodanda est ad naturam actionis cui opponitur l.4. t.29. p.412. c.2.d.3.n.8.in all.

Exclusus.

Excluſus à successione intestati, excluditur quoque à legitima p.80.c.1.d.15.n. 17.in all.

Excussio.

Excussionis non factæ exceptio præsupponit alium esse obligatum, qui & cõueniri & exigi possit p.199.c.1.d.1.n 9. in all.

Ei qui Executere debitorem debuit non potest imputari cur non vrserit illum ad solutionem quem constabat non fuisse soluendo l.4.t.36.p.444.c.1.d.12. n 9.10.& 11.

Execrabilis.

Execrabilis est qui plura obtinet beneficia, si non intra annum dimittat omnia vno excepto p.1.c.2.d.2.n.8

Exemplum.

Exempla fidem nullam faciunt, si non authentica proferantur instrumenta l.4.t. 16.p.339.c.1.d.2 n.3 in all.

Exheredatio.

Liberi licet à matre prædefuncta Exheredati, patruo tamen æque succedunt p. 75.c.1.d.2.n.3.in all.

Executio.

Executio vnica est quæ incipit à capione pignoris & finitur eiusdem addictione aut venditione l.4.t.38.p.452.c.1. d.8.n. 2.in all.

Executio facta in nomen debitoris alieni pro debito procuratoris non valet l.4. t.10.p.292.c.2.d.5.n.1.2 & 3.

Executio etiam quæ non sit præcisa non potest fieri vigore literarum præcisarũ aduersus conductorem l.4.t.42.p.461.c. 1.d.7.n.1.2.& 3

Executio nulla fieri potest lite pendente super literis dilatoriis p.47.c.1.d 2.numer.1.

Executor testamentarius non potest vendere fundum, quin venditionem notificet heredi p.73.c.2.d.12 n.6. in all.

Executionis instantia pars quædam est litis principalis, aut saltem accessio p.73. c.2.d.12.n.5.in all.

Executio facta per cessionarium siue proprio suo nomine siue simpliciter non valet, sed tantùm quæ facta est ex cedẽtis persona l.4 t.29 p.416.c.1.d.16.n.1. 2.& 3

Executio decretorum iuridici maioris non indiget licẽtia iudicis inferioris l. 3.t.12.p.190.c.2.d 23.n.1

Executio iudicati habet suas moras l.3 t. 22 p.229.c.1.d.15.n.3. in all.

Executio est actus legitimus & indiuiduus, ideóque debet esse certus vt valeat in solidum p.149.c.1.d.14.n.10.in all.

Executori de facto & sine mandato exequenti non tantùm impunè non pareri, sed etiam de facto resisti licet p.102. c.2.d.3.n.10.

Executio quæ pro debito facta est, tenet quousque totum soluatur p.165.c 1.d.9 n.3.in all.

Executio facta die Dominico, licet cõtra verum debitorem non tenet, nec tamẽ nisi procuratore fiscali requirẽte rescinditur p.182.c.2.d.3.n.1.2.3.4.& 5.& p.183 c.2.d.4.n.1

Executio omnis quæ non est, habet annexam iniuriã l.3 t.11.p.83.c.2.d.4.n.2.in al.

Executio fit ex autoritate Magistratus l.4. t.15.p.328.c.1.d.26.n.3.in all.

Executioni renunciare non videtur qui pecunias per executorem exactas sibi retinet l.3.t.11.p.183 c 1.p.3.n.10

Executio in bonis dotalibus pro posteriore mulieris debito fieri non potest l.4. t.8.p.286.c.2.d.1.n.1

Executio ex rescripto de debitis contra clericum fieri non potest, ne quidẽ ad finem hypothecariæ l.3.t 12.p.189.c.2. d.19 n.2

Quicquid in Executionis personalis & inualidæ sententiam fit, inualidum id quoque esse necesse est l.3.t.12.p.189 c. 2.d.19 n.3

Cognitio superioris contra Executionem factam ex iussu iudicis inferioris, ex iusta causa implorari potest l.3 t.12.p.190 c.1.d.20.n.1

Executio in debitoris condemnati nomẽ fieri potest, si debitoris debitor ex ea executione non lædatur l.4.t.10. p.293. c.1.d.6.n.1.2. & 3

Exhibitio.

Exhibitionem instrumenti petere possunt omnes quorum interest l.4.t 16.p.345. c.1.d.19.n.4.in all.

Exhibitio quę per calumniam petitur deneganda est p.67.c.1.d.11.n.8. in all.

Exhibere nũquam quisquam cogitur, nisi qui exhibendi facultatem habet, aut qui dolo malo fecit ne possit exhibere p.67.c.1.& 2.d.12.d.2.in all.

Expensæ.

In Expensas victus victori condemnãdus est l.4 t.21 p.365.c.1.d.20.n.13. in all. & p.176.c.2.d.7.n.6.in all.

Expensarum taxatio defuncto eo qui ad eas persoluendas condemnatus fuerat, fieri potest cum procuratore ad litem constituto p.95.c.2.d.14.n.1

Expensæ per locatorem factæ proprij cõmodi & propriæ negotiationis nõ sunt ei restituendæ si locator illum iure suo expellat.t.41 p.474.c.2.d.50.n.1.& 2

Expensæ ante litis denunciationem factæ veniunt in actionem de euictione cùm quis per contumaciam condemnatus est l.4 t.29 p.414.c.2.d 12.n.1.2.3.& 4

Expensarum condemnatio non nisi in pœnam negligentiæ aut malæ institutę actionis irrogari solet l.4.t.1. p.262.c.1. d.35.n.4.in all.

Expensarum maiore damno coercetur, qui plus petit qui minus, nullo. p.181. c.1.d.1.n.7.in all.

Expensarum condemnatio non propter crimen, sed propter litem infligiturp. 145.c.1.d 3. n.1.in all.

Expensarum taxatio demonstratio est eius quantitatis, quæ condemnationem deducta intelligitur p.95.c.1.d.14.n.1.in all.

Expensarum condemnatio accessoria est nec nisi officio iudicis fit p.187.c.1.d.10 n.3.in all.

Expressum.

Expressum facit vt cesset tacitum cùm tacitum pendet ex sola voluntate qui expressim voluntatem suam declarat l.4. t.9.p.280.c.2.d.7.n.9.& 10

Expromissor.

Expromissor dicitur, qui solus obligatus est pro alio, siue alius ille iam obligatus antea fuerit, siue non p.121.c.2.d 3.n.1.in all.& l.4.t.13.p.299 c.1.d 1.n.7.in all.

Expromissoris cura & opus est, vt sibi vndecunque volet, pecuniam corroget ex quo soluat l.4.t.7.p.281.c.2.d.6.n.5

Extensio.

Extensio semper fieri non potest à similibus ad similia p.41.c.1.d 1. n.3. in all.

Extensio de persona ad personã in condi-

cionibus

Source : BIU Cujas

cionibus fieri non debet l. 3 t. 19 p. 216 col. 1 d. 34 n. 10 in all.

Extraneus.

Extranei officium non est dotem dare l. 3 t. 19 p. 216 c. 1 d. 34 n. 14 in all.

Extraneus est quisquis non est dominus l. 3 t. 22 p. 223 c. 2 d. 1 n. 16 in all.

Euentus.

Euentus posterior à primordio tituli formatur lib. 4 t. 14 pag. 302 col. 1 def. 3 num. 14 in all.

Euentus futuri incertitudo facit vt multa permittantur quæ alioquin non permitterentur l. 4 t. 17 pag. 350 col. 2 def. 8 n. 1 in all.

Euocatio.

Euocationes magnam litium & expensarum materiam præbent p. 62 c. 1 d. 15 nu. 2 in all.

Facilitas.

Facilitatem quisque sibi non alteri imputare debet l. 4 t. 16 p. 341 c. 2 d. 11 n. 4 in all. & p. 95 c. 2 d. 13. n. 14 in all.

Factum.

Factum per duos testes solenniter probari potest l. 4 t. 14 p. 303 c. 2 d. 5 n. 10

Facta nunquam præsumuntur l. 4 t. 14 pag. 302 c. 1 d. 3 n. 2 in all.

Factum tantùm distat à concepto, quantùm perfectum ab infecto pag. 99 col. 1 def. 29 nu. 3

Cõtra factum proprium venire quis potest, si tale factum ipso iure nullum sit & contra leges p. 20 c. 2. d. 71 n. 3 in all.

Factum proprium impugnare nemo potest p. 140 c. 1 d. 3 n. 1 in all.

Factum executoris vt & interdum ipsius iudicis; censetur factum partis l. 4 t. 26 p. 395 c. 1 d. 3 n. 4 in all.

Factum requirit voluntatem naturalem nõ fictam aut falsam confessionem pag. 29 c. 2 d. 14 n. 5 in all.

Facti interpretatio prudentissimos quandoque fallit l. 3 t. 27 p. 246 c. 1 d. 5 n. 6

Falsum.

Falsum committit quisquis in subscriptione dicit se notarium cùm non sit l. 4 t. 16 p. 345 c. 1 d. 20 n. 2 in all.

Falsitatis specimen habet quod verisimile non est l. 4 t. 14 pag. 314 col. 2. d. 51 num. 6 in all.

Falsitas causata per errorem non est punibilis lib. 4 t. 16 pag. 345 col. 1 def. 19 num. 11 in all.

Falsum in totum est quod veritatis primordio non adiuuatur lib. 4 t. 16 p. 347 c. 1 d. 24 n. 6 in all. & p. 2 c. 1 d. 4 n. 8

Fama.

Fama & vox publica licet non plenè probent, prosunt tamen ad purgationem & excusationem l. 4 t. 5 pag 278 col 1. d. 2 n. 11 in all.

Fama quæ circumfertur de mortuo eo probabilior videri debet, quo longior est absentia lib. 4 t. 5 pag. 278 col. 2 d. 2 nu. 12 in all.

Fama bona suspiciones cõtrarias solet tollere lib. 4 t. 3 pag. 274 col. 2 d. 2 num. 11 in all.

Famam multi, conscientium pauci verentur l. 4 t. 14 p. 316 c. 2 d. 54 n. 11 in all.

Familia.

Familia per masculos non per fœminas cõseruatur p. 78 c. 1 d. 12 n. 2 in all.

Familiæ erciscũdæ iudicium ampliùs quàm semel agi potest dummodo causa cognita l. 3 t. 25 p. 238 c. 2 def. 3 n. 2 in all.

Familiæ erciscundæ iudex cauere debet ne defuncti voluntas intercidat l. 3 t. 25 pag. 240 c. 2 d. 6 n. 27 in all.

Fauor.

Fauori suo quilibet renunciare potest p. 51 c. 2 d. 20 n. 14 in all.

Fatum.

Les Fataux n'ont point de lieu deuant le Senat. l. 3 t. 1 p. 158 c. . d. 26 n. 2 in all.

Feriæ.

Feriarum aliæ in honorẽ Dei indictæ sunt: aliæ in honorẽ Principis: aliæ vindemiarum aut messium causa l. 3 t. 1. p. 182 c. 2 d. 2 n. 6 in all.

Feudum.

Feudum, vetere Lõgobardorum lingua beneficium significat l. 4 t. 43 p. 497 c. 2 d. 51 n. 2 in all.

Feuda nunquam ad ascendentes recurrunt, sed semper ad descendentes deuoluuntur l. 3 t. 19 p. 209 c. 2 d. 7 nu. 1 in all.

Feudo euicto vel redhibito quod fuerat permutatum, an aliud feudum in eius vicem, an pecunia dari debeat l. 4 t. 40 p. 455 c. 1 & 2 d. 4 à n. 1 ad 20

Feuda etiam recta & propriè feuda possunt hodie ex causa dotis alienari l. 4 t. 43 p. 491 c. 2 d. 34 n. 3

Feudum datum ea lege vt nullo modo possit alienari, nẽ quidem ex causa dotis, est omnino inalienabile, & quod in eius vicem datum fuit l. 4 t. 43 p. 492 c. 1 d. 35 nu. 1 & 2

Feudum ad quascunque manus perueniat, remanet semper de retrofeudo l. 4 t. 43 p. 149 c. 1 d. 44 n. 3 in all.

Feuda nihil nisi profana sunt beneficia p. 13 c. 2 d. 48 n. 7 in all.

Subfeudo per Principem acquisito, an ius feudi extinguatur? l. 4 t. 43 p. 478 c. 1 d. 1 à nu. 1 ad 35

Feudum consolidatione extinctum, inuito etiam superiore domino, noua alienatione & contentione resuscitari potest l. 4 t. 43 p. 503 c. 2 d. 73 n. 8

Per feudi emphyteuticarii diuisionem, inducitur pensionis diuisio l. 4 t. 43 p. 493 c. 2 d. 39 n. 1 & 2

Feudatarius non est prohibendus vt iure communi vtatur in necessariam consequentiam p. 33 c. 2 d. 30 n. 12

Feuda omnia à Principe, tanquam à fonte fluunt l. 3 t. 1. p. 188 c. 1 d. 17 n. 6

Directus dominus, an & quando teneatur ad onera feudi vel subfeudi ad se reuersi l. 4 t. 42 p. 479 c. 2 d. 2 n. 1

Fictio.

Fictiones omnes de eo esse solent, quod per rerum naturam verum esse possit p. 136 c. 2 d. 2 n. 5 in all.

Fictio in casu ficto tantundem operatur, quãtum veritas in casu vero p. 158 c. 1 d. 25 n. 3 in all.

Fideicommissum.

Fideicommissum prius restitui debet, quàm vt ex fideicommisso transeant actiones l. 3 t. 21 p. 220 c. 2 d. 4 n. 3

Fideicommisso condicionali, quod nec expressim repudiari posset per diuisionem hereditatis non præiudicatur lib. 3 t. 25 p. 237 c. 2 d. 1 n. 6 & 7

Fideicommissum restituere iussus, si hereditarias res possideat, potest recta conuenire vt non tantum ius ipsum restituat, sed ipsas quoque res singulas quæ hereditatis appellatione continentur lib. 3 t. 21 p. 220 c. 1 d. 4 n. 8

Fideicommisso sola defuncti bona continẽtur p. 67 c. 2 d. 4 n. 4 in all.

Fideicommissario ex instrumento de domo rei subtracto, si modo subtractum constet, agere non potest pag. 66 col. 2 def. 9 n. 2

Fideicommissario probationis onus incumbit libr. 3 t. 21 pag. 222 col. 1 def. 6 num. 7 in all

Fideicommissum ab intestato relinqui potest & capi debet per manus heredis legitimi p. 84 c. 2 d. 27 n. 6 in all.

Fideicommissarius non immutatur ex diuisione hereditatis aliter facta inter heredes quam testator voluerat lib. 3 t. 25 p. 242 c. 2 d. 12 n. 1. & 3

Fideicommissi singularis alienatio quælibet quomodocunque contingit, omne fideicommissi ius extinguit l. 3 t. 25 p. 242 c. 2 d. 12 n. 16 & 17

Fideicommissum condicionale ante condicionis euentum nihil est p. 75 c. 2 d. 5 n. 2 in all.

Fideicommissum ante mortem deberi non potest, neque cura post mortem decerni l. 4 t. 7 p. 280 c. 1 d. 2 n. 4 & 5

Fideicommissum post restitutionem cedi potest, licet ante non possit p. 176 c. 1 d. 6 nu. 2 in all.

Fideicommissarius repertus in possessione sine vitio est legitimus contradictor nisi habeat causam ab actore siue mediatam, siue immediatam. p. 88 c. 1 d. 14 n. 1

Fideiussor.

Fideiussores probatos esse sufficit vel à parte vel à iudice in ita etiam parte, vel ab arbitro. p. 148 c. 2 d. 13 n. 3 in all.

Fideiussori competit actio contra debitorem etiam priusquàm condemnetur, sed tantum ad liberationem non ad solutionem l. 4 t. 26 p. 403 c. 1 d. 26 n. 1. 2. 3. 4. 5. & 6

Fideiussori debentur sumptus ab eo facti etiam prius quàm litem debitori denunciauerit maxime si fideiussor fuit ex aliena prouincia. l. 4 t. 26 p. 403 c. 2 d. 27 n. 1 2 & 3

Fideiussor locuples dicitur non tantùm ex facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate pag. 144 col. 2 defin. 1 num. 4 in all.

Fideiussor parum fideliter facit qui reo eximit potestatem vtendi iure suo l. 4 t. 26 p. 398 c. 1 d. 12 n. 10 in all.

Fideiussorem non facile inuenire potest qui bona nulla habet. p. 146 c. 1 d. 7 num. 3 in all.

Fideiussor etiam priùs quàm soluerit petere potest vt capiantur & vendantur bona debitoris ex quorum pretio satisfiat creditori. l. 4 t. 26 p. 402 c. 2 d. 24. num. 1. 2. 3. & 4

Fideiussori, qui pecuniam aliquam accepit pignori à debitore, non potest imputari cur ea non soluerit, & ideo non ob id minus plenam habet actionem mandati contra debitorem. l. 4 t. 26 p. 402 c. 2 d. 25 n. 1 & 2

Fideiussor creditoris sui non potest ei obiicere compensationem summæ pro eo solutæ exiudicato, licèt à sententia prouocatum fuerit lib. 8 tit. 23 p. 375 c. 2 d. 13 num. 1 & 5

Fideiussores minùs idoneos accipere nemo cogitur p. 149 c. 2 d. 17 n. 2 in all.

Fideiubere in rem suam licet l. 4 t. 17 p. 350 c. 2 d. 7 n. 3 in all.

Fideiussor eo demum die acceptus videtur in quem vt solueret, se obligauit l. 4 tit. 2 p. 270 c. 1 d. 12 n. 2

Fideiussores rogari solent vt intercedant pag. 146 c. 2 d. 9 n. 2 in all.

Fideiussorem dare iussus à iudice, in ea prouincia dare debet in qua iussus est p. 147 c. 2 d. 11 n. 1

Fides.

Fides bona regulariter in possidente præsumitur lib. 3 tit. 24 pag. 236 cap. 2 d. 9 numero 3 in all.

Fides bona non patitur vt bis idem exigatur p. 56 c. 2 d. 17 n. 6 in all.

Fides adhibenda est verbis enunciationis summi Pontificis & cuiuslibet alterius Principis p. 27 c. 2 d. 4 n. 1

Fides bona etiam extra iudicium agnosci potest lib. 4 tit. 24 p. 387 c. 2 d. 26 numero 3 in all.

Fides vnius alterius defectum supplere solet l. 4 t. 15 p. 325 c. 1 d. 12 n. 4 in all.

Source : BIU Cujas

Fiduciaria adiudicatio.

Fiduciariæ & prouisionali adiudicationi ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato nullus pendente lite locus est p.103 c.1 d.5 n.5

Filia.

Filia cui legatum est in diem aut sub conditione, si totum pro legitima petere velit ante diem, totum ei legatum solui oportet l.3 t.19 p.207 c.2 d.12 n.1

Filia pendente lite, submini strari sibi sumptus necessarios in causam litis & alimentorum rogare potest l.3 t.19 p.208 c.1 d.12 n.14

Filia cogitur vel patris iudicium sequi, vel repudiato, petere legitimam qualis quantaque sibi ex legitima debetur l.3 t.19 p.207. c.2.d.12.n.13

Filia maior annis vigintiquinque post obitum patris si renunciauerit, non aliter audienda erit, nec si restitutionem in integrum petat, quàm si se immodicè læsam probet l.3.t.19.p.209 c.1.d.15.n.8

Filia si ab initio congruam dotem habuit nihil ei prodest quod postea pater ditior factus sit l.3.t.19 p.211 c.2 d.23.n.20

Filia nupta, in domicilio mariti, non patris siue viui siue defuncti, conuenienda est p. 153 c.1.d.5.n.1 & 2

Filia maior annis restitui potest aduersus factam renunciationem ex causa enormis læsionis p.106.c 2.d.8 n.4

Filia quæ accepta dote renunciauit, si non vltra dimidiam partem ex comparatione eius quantitatis quam pro legitima habere debuisset si tum pater decessisset, læsa sit, querelæ nullus ei relinquitur locus l.3.t.19 p.211 c.2 d.23 n.14

Filia, quæ non renunciauit, si quid vel minimum pro legitima acceperit, nihil nisi supplementum petere potest p.76 c.2.d.8.n.1. in all.

Filia quæ dotem à patre habuit, licèt legitima minorem, potest statuto excludi, nisi grauiter læsa proponatur li.3 t.19 p.210 c.1. d.18 n.1.& 5

Filia quæ à legitima excluſa est, dotari nihilominus debet li.3.tit.19.p.210 col.1 d.19 n.2

Filia quæ per iuratam renunciationem excluſa est, impunè præteriri potest p.76 c.2. d 8 n.2 in all.

Filia quæ non renunciauit succedit masculo qui renunciationis tempore viuebat, si ille ante patrem decesserit p 82 col.2 d 22. nu.5

Filia renunciat plerumque futuræ successioni matris, licèt non cogatur mater filiam dotare p.76 c.2.d.7.n.1 in all.

Filia, quæ renunciauit si ante patrem decesserit superstitibus nepotibus, qui repudiato legato sibi relicto, legitimam petere malint in corporibus hereditariis, eorum legitima æstimanda est ex facultatibus, quę mortis tempore reperientur p.75 c.2 d.15. n 5

Filiatio.

Filiatio difficillimæ & ferè impossibilis est probationis l.4 t.14 p.303.c.2 d 6.n.5 in all. probari tamen per verba enunciatiua potest in antiquis lib.4 t.14 p 309.col.2.d.28 n.7

Filius.

Filius hereditatis partem (nec si pro ea parte onera omnia subire velit) petere non potest lib.3 t.19 pag.205.col 2.d.6.num.1.2.3. & 4

Filius paterno odio prægrauari non debet l. 4 t.9.p 287 c.1.d.1 n.4.in all.

Filius aut filia cui aliquid pro legitima in pecunia solutum est, non nisi in pecunia supplementum petere potest li.3 t.19.p.204.c. 2.d.2.n.8 in all.

Filius non fit ipso iure possessor pro legitima nec eam propria authoritate capere potest nisi cùm institutus est in re certa l.3.t. 19 p 205.c.1.d.4 n.1 2 & 3

Filius qui legitimam solam habet, neque bonorum possessor esse potest li.3.t.19 p.206. c 1.d.6 n.8.in all.

Filius legitimam portionem in ea re hereditaria quam elegerit, sibi soluere non potest l.3.t 19 p.205.c.1.d 3.n 1

Filius pro patre, aut pater pro filio conueniri non potest, si non priùs se obligauerit l.4 t. 20 p.356 c.1.d 4 n.5

Filius in causa status potest contra factum patris venire pag.87.col 1.defin 8.num.1.in all.

Filius quod à patre non habet, non potest pater filio adimere p.87. col.1. d 8.num.2. in all.

Filiusfamilias fideiubere pro patre à carceribus liberando potest p.109 col.1.d.1.nu.3. & 4

Filiusfamilias æs alienum patris soluere non cogitur pag.109.col.2 defin.1.num 3. in all.

Filiusfamilias fideiubenti pro patre ex iusta causa & decreto iudicis, curator dandus non est p.109.c 2 d.2.n.1.2 & 3

Filiifamilias persona cuius integra sit, potest ex omnibus contractibus agere & conueniri p.138 c.1.d.6 n.4.in all.

Filiusfamilias heres patris pro quo contraxerat quamuis non sit heres cum beneficio inuentarij, tamen etiam pendente instantia discussionis prouisionaliter condemnandus est sub satisdatione lib.4.t.19. pag.353.col.2. defin.1. num.1.2.3.4.5.6 7.8. & 9

Filius patri heres est & necessarius etiam absens & ignorans, potest tamen, si velit, abstinere lib.3 ti.25.pag.239.c.2.d.5.num.1. in all.

Filiusfamilias regulariter ex causa mutui nõ obligatur efficaciter ob exceptionem Senatusconsulti Macedoniani l.4 t.19 p 354. c.1.d.1.n.1.in all.

Filiusfamilias tam ex contractibus quam delictis obligatur, præterquàm ex mutuo & ex voto lib.4 t 20 pag. 355 col. 2 defin.3 n.10

Filiusfamilias minor qui se obligauit pro patre non potest restitui, nec tanquam minor si maior factus debitum approbauerit, neque tanquam filiusfamilias, neque tanquam læsus, si possit quandoque indemnitatem consequi ex bonis patris l.4. t.20 p.356 c.1 d.4 n.1.2.3 & 4

Filius non potest videri minus habuisse à patre quam sibi deberetur, si nihil ei à patre debebatur l.3 t.19 pag 213 col.1 d.25 num.6 in all.

Filius præteritus præsumitur vixisse tempore testamenti, nisi mortuus probetur, si eo testamento cæteris fratribus facta est iniuria lib.4.tit.14. pag 311 col 2.d 39 num 7 8. & 9

Filius omnimodo & in omnem euentum legitimam habere debet l 3 t 19 p.206 c.1 d. 6 n 9 in all.

Filij ad paterna bona venientes penè ad propria veniunt, li 4 t.9 pag.288 col.2 d 4.n 5. in all.

Filius qui patris creditoribus tanquam heres soluit, licet ex priuilegio restituatur aduersus immissionem vt abstinendi habeat potestatem, condicere tamen quod soluit non potest pag. 124 col. 1 defin.4. n.1

Filius heres patris reuocans ex proprio iure in suam fraudem à patre alienata, agit ad proprium commodum non ad commodũ patris aut alterius l.4 t 11 p.298 c 1. d 4. n. 2.in all.

Filio præterito testamentum ipso iure nullum est, non modo si filius sit in potestate, vt olim sed etsi emancipatus li.4.t.14 p 311 c.2.d.39.n.1.in all.

Filius si neget impendisse patrem ea quæ filio imputare noluit in legitimam: probatio ab heredibus exigenda est l.3.t. 9 p.114.c.1 d.29.d.10

Filius propter ingratitudinem iustè exheredari potest lib 4.tit.1 pag.288 col.1 defin 4 n.1

Filiusfamilias nulla bona habere potest nisi saltem probet sibi obuenisse lib 4 t.7 p.[illegible] c.1 d.8 n 9 in all.

Filius licet exheredatus capax est acquisitionis etiam post mortem patris l 3.t.25 p 242. c.1 d 11 n.2. in all.

Filius potest venire contra factum patris defuncti, si quid à patre gestum sit perperam & contra leges, licet ipse heres sit patris, dummodo non veniat tanquam heres sed proprio iure li 4 ti.11.p.297.c.2.d.4.num 1. & 2

Filiusfamilias si testatus sit sine consensu patris, nullomodo valebunt, ne quidem illa quæ in piam causam relicta erunt p.10 c.1 d.40 n 4

Finis.

Finis habet necessariam consequentiam ad principium p.131 c.2 d.1 n 24 in all.

Fiscus.

Fiscus nunquam satisdat l 4 t.9 p.287 c.1. d.1 n.7.in all.

Fiscus vendere potest rem communem inuito socio, dummodo ei partem precij restituat li.4.t.43 pag.479.c.1.d 2 numer.4 in all.

Fœmina.

Fœmina nupta rem non dotalem etiam inscio & inuito marito vendere potest p.102 c.2 d 4 n 3

Fœmina quando in testem admitti possit l 4 t 15 p 337.c.1.d 58 n.1.2 3.& 4

Fœnus.

Fœnus & vsura est quicquid excedit sortem l.4 t.24 p.390 c 2 d.36 n.8

Forma.

Forma est quid indiuiduum p.36 c.2.d.40 n. 3 in all.

Formam & sollennitatem contrahendi nemo eam creditur eligere per quam contractus subuertatur pag 3.col.1.defin.7.num.2 in all.

Forum.

Fori præscriptionem non habet qui apud priuilegiarium iudicem suum conuenitur l.3 t.17 p.202.c 2.d 2.n.1

Fori præscriptionem obiicere non potest cõuentus actione personali eo loco in quo soluere se obligauit, & domicilium habeat in alterius iurisdictionis territorio l.3t.16. p.201 c 2 d.1.n.1

Fori priuilegium non habet ex mandantis persona qui ex alterius mandato deliquit l 5 t 14 p 198.c 2 d 2.n 1

Fori præscriptioni renuncians sibi nocet, nisi competentis iurisdictionis procurator intercedat li.3.t.12.p.193 col.2.d.32.numer.1. & 2

Fori præscriptionem non magis obiicere potest debitor, si de rei mobilis pignore agatur, quàm si rei mobilis pignus vindicaretur l 3 t.16 p.202 c.1.d.1.n 9

Frater.

Frater plerumque dicitur is qui frater nõ est, si modo fraterna charitate diligatur l.3 t.21 p 223 c.1.d 9.n.2 in all.

Pro fratre habitus potest ab intestato succedere, licet præcise non probet se fratrem l. 3.t.21.p.223 c 2.d 9 n 1

Frater pro fratre in causa criminali non potest testimonium dicere, in causa ciuili dummodo patria potestate, bonorum omnium communione, & cohabitatione cessantibus potest li.4 t.14 p.308 col 1.d.24 n.1

Fraus.

Fraudem facere non videtur qui fraudem excludit l.4 t 23 p 372 c.2 d 3.n.12.in all.

Source : BIU Cujas

Fraus filiis facta præsumitur ex magno excessu facto in alienanda ea re quę filiis restitui debuit l.4 t.11 p.298 c.1.d.4.num.1.in all.

Fraudandus nemo est conuentionis commodo,quam dixit rei p.23 c.2. d 86.n.3 in all.

Fraus in quo admissa est in eo debet puniri l.4 t.34.p.436 c.1.d 4.n.19.in all.

Fraudis suspecta esse solent quæ inter parētes & liberos geruntur quoties alius lædi-tur l.3.tit.20 p 219 c.1 d 6 n.4 in all.

Fraudis suspicio subest quoties mulier siue pro alio siue cum alio contrahit l.4.t.21.p. 356 c.2 d.1.n.3.in all.

Fraudulētum est cogi quem exhibere quod non habet, nec dolo malo desiit habere p 27 c.2.d.4 n.3.in all.

Fraudari non potest qui nihil omnino iuris habet, præterquam ex mera fraudantis liberalitate p 127 c.2 d 3.n.8

Fraudulenti consilij potius præsumptio capitur, ex eo quod quis se creditores habere non ignorat l.3 t.20 p.218 c.2.d.6.n.1.in all

Fraus præsumitur tam in venditore quàm in emptore ex omissione solemnitatum requisitarum à iure aut à statuto l.4. t.11 p. 298.c.2 d.4.n.1 in all.

Quoties de fraude disputatur euentus spectandus l.3 tit.20 p.219 col.2.d.7.num.2.in all.

Fruitio.

Conductor frui prohibitus ex ea causa quā locator præuidere potuerat indemnis omnino & penè seruandus est à locatore l. 4.tit.42.pag.458.c.2. in fine. d.1.num.1.2.3. & 4

Conductor qui lite pendente frui sibi licuisse negat,condemnādus est prouisionaliter & oblata satisdatione nisi conquestus sit ante litem sibi motam l.4 t.42 p.459.c.2. d.4 n.1 2.3 4 5 6.& 7

Semper ei succurrendum est qui non aliter parte sua frui potest,quàm si socij quoque portionem tractet l.4.t.11.p.297.c.1.d.2.n. 4.in all.

Fructus.

Fructus beneficij nondum percepti,post beneficiarij obitum pertinent ad successorē in beneficio p.36 c.1.d 37.n.3

Fructuarius non cogitur satisdare nisi petenti,nec eo minus facit interim fructus suos, l 3.t.23 p 231.c 1.d.3 n.3

Fructus à conductore percepti ei pereunt quando æque fuissent apud locatorē perituri l.4 t 42.p.466.c.2.d 23 n.1

Fructus non iure seminis, sed iure soli & dominij,si alius titulus non probetur,percipi solent l.3 t.22.p.230.c.1.n.18.n.1.in all.

Fructus causæ appellatione continentur p. 134.c 2.d.3.n 12. in all.

Fructus qui ante petitum augmentum ex fundo percepti sunt ab eo qui retrouendere debuit ad eum pertinēt qui obsignauit,quandiu nihil ei potest imputari l.4.t. 36 p.442 c.2 d.7.n 9

Fructus beneficij tam percepti, quàm quæ ex iis fructibus sunt comparata ad heredem beneficiarij pertinent p.36.c.1. d.37. n.1

Fructus nondum percepti post beneficiarij obitum pertinent ad successorem in beneficio p 36.c.1.d.37 n.3.& 4

Fructuarius non est dominus l 3 tit.23.p 232. c.2 d.8 n.2 in all.

Fructus veniunt in pignoratitiam actionem tametsi prædo sit qui alienam rem pignori dedit l.4.t.18 p 351.c.1. d.2.n 3

Fructuum collectorum periculum pertinet ad collectorem, nec si omnes perierint fortuito, remissio tamen eo nomine vlla peti potest l.4 t 42.p.465.c.1.d.21.n 1. & 2. sed ita demū si fuerint collecti & in horreo reconditi.Ibidem c.2.n.16

Fructus à conductore percepti, iure dominij ad conductorem non ad locatorem pertinent l.4.tit.41 pag.475 c.1.d.32.num.1.in all.

Fructus fundi locati non prius acquiruntur conductori quàm eos perceperit & quidem ex domini eiusdemque locatoris voluntate lib.4.t.41.pag.467.c.1.d.25.numero 4

Fructus pignoris in antichresim dati ad creditorem,vice vsurarum,pertinent l.4 t.18.p. 353.c.1.d.5.n.10 in all.

Fructuarius minus iuris habet quàm heres fiduciarius in hereditariis debitoribus conueniendis lib.3.tit.23. p.232 c.2. d.7.numer.1

Fuga.

Fuga magnum indicium est ad torturam l.4 t.15.p.321.c.2.d.1 n.8 in all.

Fumus.

Fumi venditor tenetur condictione ob turpem causam l.4.t.6.pag.278.col.2.d.1 numer.3

Fumo pereat,inquit Alexander Imp. qui fumum vendidit li.4.t.6.p.278.c 2.d.1.nu.3. in all.

Fundus.

Fundus dotalis transit ad heredem l.3 t.25.p. 241.c.2.d.10.n.2.in all.

Fundo municipij seruitus acquiri potest l.3. t.24 p 237.c.1.d.11.n.4 in all.

Fundus à debitore debitoris pignori datus in antichresim, creditori quoque creditoris pignori obligatus intelligitur l.4.t.10.p. 291.c.2.d 3.n.1

Fundi corpus demonstrari, nec eius identitas probari sine confinium demonstratione & probatione potest li.4.t.15. p.322.c.1. d.2.n.2.in all.

Fundorum fructus non pluris æstimantur quàm vt vigesimo demum anno æquent iustam fundorum æstimationem p.179.c.1 d.14.n.6.in all.

Qui fundum debuit retrouendere, si sit in mora,condemnandus est ad fructuum restitutionem quos venditor ipse percipere potuisset l.4.t.24 pag 383.col.1. d.14. nu.1. & 2

Furiosus.

Furiosus citari nunquam potest p.71.c.1.d.3. n.1.in all.

Furiosus,etiam cum adest, absens esse intelligitur l.4.t.1.p.253.c.2 d 7 n.2.in all.

Furiosi vel ebrij hominis iudicium nullum esse potest l.4.t.1.p.253 c.2.d.7 n.5

Furtum.

Furti probatio sine rei exhibitione fieri non potest l.3 t.22.p.228 c.2.d 14.n.4

Species non modo lucri, sed etiam Furti est ex alieno largi,& sibi beneficij debitorem acquirere p.9 c.2.d 38 n.5.in all.

Gabella.

Gabella iudicati est pars quædam & portio eius rei quæ venit non tam in condemnationem,quàm in taxationem condemnationis p 163.c.1.d.3.n 3

Gratia.

Gratia est obreptitia siue impetrans non expresserit possessionem aduersarij coloratam,siue suam vitiosam p 1.c.1.d.2.n 4. & 5. Adeóque si priorem suam interpretationem, tametsi validam tacuerit p 7.c 1. & 2.d.28 & 29 Multo magis si non expresserit beneficium quod iam tum obtinebat p 43 c.1 d.2 n.7

Gratia obreptitia vel subreptitia nullius omnino est momenti siue de proprietate agatur, siue de possessione agatur p 1.col.1. d.2.n.1.2.& 3 & in all.n.2 & p.2.col.1. d.4. n.6

Hasta fiscalis.

Hastæ fiscalis fides, facilè conuelli non debet p 357 c.1.d.2.n.4.in all.

Heres, Hereditas.

Heres cum beneficio legis & inuentarij perinde heres verè est, ac si inuentarium non fecisset p 88.c 2.d.14.nu 14. in all.

Hereditatis aditio animi potiùs, quàm facti p.61.c.2.d.12.n 2.in all.

Hereditas non potest recipere augmentum vel diminutionem ex die litis contestatæ l.4 t 24 p.379 c.1 d.4 n.7 in all.

Hereditas paterna, etiam priùs quàm sit agnita, est de numero acquisitorum, non acquirendorum,pag.123.d.15.numer.4. in all.

Heredum appellatione etiam extranei cōtinentur p 83 c.1 d.22 n.3 in all.

Hereditis adita dici non potest, quam tutor pupilli nomine solus agnoscit p.123 c.1 d.1 n.4 in all.

Hereditatis substantia & quantitas æstimatur ex tempore mortis p.137.c.2 d.5 nu.15 in all.

Hereditarium aliquando quid dicitur quod ab herede incipit l.3 t.19 p.216 c 1 d.35 n.1 in all.

Heres de facto defuncti iurare non cogitur l.4 t.1 p 255.c 2 d.15.n.3

Hereditatis futuræ renunciatio tacitam illā habet conditionem *si deferetur* p.137 c.1 d. 5 n.8. incertum enim est quanta futura sit hereditas cuius spem abscidit renunciatio. Ibidem n 14

Heres defuncti forum sequitur cum vel absens defenditur ab alio, vel vbi ille ipse inuenitur.pag.153 col.1. defi.4. numero 1. & 2

Hereditatis fideicommissaria petitio si instituta sit, & eodem libello petatur missio in possessionem bonorum fideicommissariorum in genere aduersus eum ipsum qui de fideicommisso restituendo rogatus est, non cogitur actor antequam pronunciatum de fideicommissi iure indicare heredi grauato quænam bona illa sint quæ fideicommisso continentur lib. 3.titul.21 pag.221. col.2. defin.6. numer.1. & 2

Hereditas fideicommissaria post restitutionem pertinet ad fideicommissarium p.67 c.2 d.14 n 6 in all.

In hereditate non potest videri esse quod nec defunctus nec eius heres vnquam habuerunt lib.3 t.19 pag.216 c.1 d.35. nu 2. in all.

Hereditatis aditio iure confundit obligationem lib.4 tit.23 pag.374 c.2 d.9 num.4 in all.

Heres non potest teneri ex pacto defuncti nisi sub iisdem legibus & conditionibus quibus defunctus contraxit p.79 c.1 d.14 n.17 in all.

Hereditas damnosa esse potest p.78 c.2 d.13 n.10 in all.

Heres minoris non potest restitui in integrum aduersus immixtionem à minore factam p.124 c.2 d.5 n.2

Heres sua dicere non potest instrumenta quæ sunt hereditaria, non magis quàm hereditatem ipsam quæ est fideicommissaria p 67 c 2 d.14 n 5 & 6

Heres nihil potest habere tanquam heres quod non prius fuerit hereditatis p.85 c.1. d 28 n 3 in all.

Hereditatis delatio fit semel tantùm & vno instanti p 83 c.1 d 22 n.11 in all.

Hereditas est quæ inuenit heredem l.4 t.30 p.425 c.1 d.24 n 3 in all.

Ad quem hereditas ad eundem & tutela pertinet l.4 t.38 p.450 col.2 d.4 num.1. in all.

Heres ignoratione sua defuncti vitia excludere non potest l.4 t.17 p.348 c.2 d.2 nu.1 in all.

Heredem veteres pro domino dicebant l.4 t.43 p.496 c.1 d 47 n.2 in all.

Source : BIU Cujas

Heres grauatus de restituenda post mortem suam hereditate plus iuris habet quàm fructuarius hereditatis li.4.t.43.p.ead.d.47. n.1 2 3 4 & 5
Hereditaria iura omnia ipso iure & per legem duodecim tabularum diuiduntur inter heredes, nisi si qua sint omnino indiuisibilia li.3 t.19. pag 206.col.1.d.6.n.6 in all.
Hereditas vna duos heredes in solidum non patitur, nec in parte hereditatis magis quã in tota hereditate l.3.t.19.p.206 c.1 d.6 n.8 in all.
Heredi soli incumbit necessitas æris alieni soluendi, non singulari successori l.3 t.19. p 205 c 2 d.6 n.6 & 7
Heres multò plus iuris habet in bonis omnibus hereditariis,quàm filius l 3 t.19 p 205 c. 2 d.5 n.2 in all.
Hereditariorum corporum diminutio propter legitimam non magis fieri potest, quàm propter pecuniam l 3 t.19 p.205 c.2. d.5 n.3 in all.
Hereditas iuris nomen est recipiens & augmentum & diminutionem l 3 t.19 p.207 c. 2 d.11 n.3 in all.
Heres ex parte, quandiu coheredes adire possunt, non nisi suam partem hereditatis petere potest l.3 t.21 p.220 col.1 & 2. defi.3 n.1
Hereditatis fructus à die mortis percepti sicut augent hereditatem,ita legitimam l.3. t.19 p.207 c.1 d.11 n 1 & 2
Hereditas aut hereditaria portio aliqua prius esse debet quàm vt ex ea quicquam deliberetur lib.3.tit.19 pag.213 col.2 defi.28 n.4
Hereditas aut hereditaria portio esse incipit eo instanti quo vti l.3 t 19 p 213 c.2 defi.28. n.5
Hereditatis diminutio qualiscumque ea sit, sera est licet eam quis velit inducere ex voluntate eius qui inter viuos alienando diminuere patrimonium potuisset l.3 t.19 p. 213 c.2 d.28 n 6
Hereditas quæ alterius est, non potest esse actoris lib.3.t.21 pag 220 col.1 d.2 num 9 in all.
Hereditatem petens non ex eo metitur quod possessor occupauit, sed ex suo iure l 3 t.21 p.ead d.2 n.9 in all.
Heredis nihil interest, An acceptam legati pecuniam consumpturi sint nepotes an seruaturi lib 3 tit.19 pag.215 col 2 defin 34 n 8
Heres nemo fit ex sola bona fide, si lex hereditatem non deferat l.3 t.21 p.222 c.2 d.8 n 6 in all.
Hereditatis petitio datur contra possidentem pro herede, siue bonæ siue malæ fidei sit possessor l 3 t.21 p.222 c.2 d.8 nu.1.2 & 3
Heres falsus qui cœperat agere tanquam heres in eamque rem admissus etiam à iudice repellendus est, apparente quandocunque postea vero herede l.3 t 21 p.221 c. d.5 nu 1 & 2
Heredi falso nulla actio competere potest hereditatis nomine, nec ferendum est vt ex sua improbitate actionem vllam consequatur li.3 ti.21 pag.221 col.2 d.5 num.3 in all.
Hereditatis nomen vniuersitatem successionis demonstrat li 3 tit 22 pag 224 c.2 d.5 n. 6 & 7
Hereditas rem vnam æquè ac aliam, & rei precium æque ac rem ipsam, & contra rem ex precio comparatam æquè ac rei precium complectitur li.3 t.22 p.224 c.2 d 5 n.8
Hereditatis fructus augent hereditatem non item rem singularem l 3 t.22.p.224 c 2 d.5 n.9 & 10
Hereditas diuidi debet inter omnes liberos ex æquis partibus l.3 t.25 p.239 c.2 d.5 n.9 in all.
Hereditatis diuisio quam pater dotalibus tabulis fecit, in familiæ erciscundæ iudicio seruanda est l.3 t.25 p.238 c.2 d.4 n.1. & 2
Hereditarium quoties aliquod ius est rei redimendæ,quæ à defuncto vendita fuerat, siue ex conuentione competat, siue ex causa immodicæ læsionis potest vnus ex coheredibus, vel inuitis aliis iure proprio ius illud exercere l.3 t.25 p.241 c.1 d. 9 n.1.2. & 3
Hereditas fideicommissaria facile admittit subrogationem vnius rei in locum alterius l 3 t.25 p 242 c.2 d.12 n.12
Heredes non coguntur stare diuisioni factę à testatore, si modo ab ea recedi omnes consentiant lib.3 t.25 p.242 c.2 d.12 nu 2 in all.
Hereditarium est quod in hereditate fuit moriente testatore, non etiam quod ex hereditate subinde profectum est aut occasione hereditatis acquisitum l.3 t.25 p. 242 c.1 d.11 n.6 & 7
Hereditatis fideicommissariæ petitio contra singulares rerum fideicommissarum possessores non prius exerceri potest, quàm restituta sit per fideicommissum hereditas l.3 t.21 p.220 c.2 d.4 n 1
Heres falsus non nisi volente vero herede hereditatem petere potest, licet possessor nihil omnino iuris habeat lib.3 t.21 p.220 c.1 d.2 n.1.2 & 3
Hereditatis petitio competit aduersus eum qui rem vnam hereditariam, licet minimam,possidet l.3 t.21 p.220 c.1 d.2 num.2 in all.
Hereditatis restitutio non plus iuris transferre potest quàm defunctus habuerit p. 302 c.1 d.3 n.13 in all.
Hereditatem petenti eius qui mortuus negatur,non cogitur reus subministrare litis sumptus & alimentorum pendente lite, nisi actor sit ex liberis aut parentibus l.3 t. 21 p.219 c.2 d.1 n.1 2 & 3

Homicidæ.

Homicidæ confugiendo ad ecclesiam non effugiunt iudicis laici coercitionem p.40 c.1 d 1 n.3

Honor.

Honor non debet esse sine honorario, nec contra p.44 c.2 d 1 n.3 in all.

Horreum.

Horreorum dominus periculum vis maioris & effracturam latronum præstare non debet l.4 t.41 p 466 c 1 d.22 n.7

Hypotheca.

Hypothecæ tacitę ius inducitur ex sola chirographi agnitione vel denegatione l 3 t. 12 p. 186 c.1 d 7 n.2 in all.
Hypotheca nudo consensu contracta tantum prodest, quantum pignus ad rem ipsam obligandam l 4 t.7 p.284 c 2 d.15 n. 2 in all.
Hypothecaria implicitam habet dominij quæstionem l.3 t.22 p.224 c 2 d.3 n.5 in all.

Identitas.

Identitas nominis probat identitatem personæ de qua agatur incidenter,non etiam si principaliter l.4 t.14 p.310 c.2 d.35 n.2. & 3 ibid.p 320 c.1 d.69 n.1

Ignorantia.

Ignorantia facti alieni est probabilis, præsertim si factum illud sit occultum p.7 c.2 d.28 n.4 in all.
Qui per ignorantiam iustam plus petit, excusatur p.181 c.1 d.1 n 6 in all.
Ignorantiam facti proprij prætendere nemo potest p 149 c.1 d 14 n 15 in all.
Ignorantia facti alieni semper excusabilis est l 4 t 10 p.293 c 2 d.7 n 2 in all.
Ignorantia licet excuset à delicto, nunquam tamen ius tribuit l.3 t.22 p.228 c.1 d.13 nu. 10 in all.
Ignorantia supina facti quod omnes sciunt non est ferenda pag.14 col.2 defi 51. nu.8 in all.
Ignorantiæ causam iustam habet, vtrum id quod petitur, debeatur, qui in alterius iura succedit lib.4 ti.16 p.343 col.2 d.15 n.6 in all.
Ignorantia temporis litigiosi vicium non excludit, sicut nec actorem, qui rem litigiosam effecit, damno debet afficere li.4 t.34 p.435 c 2 d.4 n.28 & 29.
Ignorantia dissoluta non meretur excusationem p.30 c.2 d.17 n.5 in all.
Ignorantia impetrantis non tollit ius alteri quæsitum p.13 c.2 d.50 n.1

Immixtio.

Immixtio habet vim consumptionis: consumptio vero vim iustæ solutionis l.4 t.23 p 377 c.1 d.17 n 4 in all.

Immunitas.

Immunitatis possessio per longissimum tempus priuilegij instar habetur p.26 c.2 d.1 n 3
Immunitatem qui concesserunt, impunitatem concessam noluerunt p.41 c.1 d.1 n.4. in all.

Impensæ.

Impensæ post emptionem factæ faciunt rem preciosiorem,sed ex postfacto l.4 t.30 pag. 421 c.2 d.15 n.3 in all.
Impensæ factæ ab emptore nõ augent precium ad impediendam læsionis immodicæ probationem l 4 t.30 p.421 c.2 d.15 n. 1.2.& 3

Impietas.

Impietas tanto maior & grauior est quæ sub pietatis specie delitescit l.4 t.15 p.338 c.1 d. 60 n.4 in all.

Incommodum.

Incommoda ad eum spectant ad quem & commoda li 3 ti.12 pag.193 col.1 d.30 nu.5 in all.

Incompatibilitas.

Duo non possunt eundem gradum tenere ac in eodem gradu concurrere p.29 c.2 d. 13 n.5 in all.

Indicium.

Indicia per indicia probari absurdum est l.4 t.14 p.314 c.2 d.51 n 7 in all.

Inducta.

Inducta ad vnum effectum non debent operari contrarium l.4 t.7 p.283 c.1 d.11 n.7 in all.

Indultum.

Indulta non prius vllam vim apud nos habent,quàm à Senatu nostro fuerint adprobata p 3 c.1 d 9 n 6

Infamis.

Infamis sit quisquis fuit periurus p.256 c.1 d. 17 n.1 in all.
Infamis non magis iusiurandum deferre quàm iurare lib.4 t.1 pag.256 col.1.defi.17 nu 1
Infamia facti non sufficit ad repellendum testem, nec infamiæ iuris obiectio, nisi de ea per sententiam constet l.4 t.15 p.334 c.1 d.45 n.1.& 2

Indebitum.

Indebitum soluere nemo cogitur cuius etiam soluti habet condictionem l 4 t.23 p. 375 c.1 d.10 n 7 in all.
Indebitum videri debet quod supra taxatam quantitatem solutum est p.163 col 2 d 4 n. 3
Indebitum propriè illud est quod nullo iure debetur,ne quidem naturali p.163 c.2 d 4 n 3 in all.
Inducię quadrimestris temporis, etiam cùm mora præcessit condemnationem, condemnato immunes sunt à periculo augendæ æstimationis, si forte interea creuerit l.4 t. 2 p.271 c.1 d.15 n 10

Inficiatio.

Inficiatio rem quidem dubiam facere potest veritatis tamen præsumptionem quæ pro instrumento facit, tollere non potest l.4 t.

Source : BIU Cujas

l.4.t.16.c.1.d.20.n.3.in all.

Ingenuus.

Ingenuus non eſt vſque adeò æquandus liberto, vt ingenuo nõ ſit libera rerum ſuarum alienatio li.4.t.11.p.298.c.1.d.4. n,1. in all.

Ingratitudo.

Ingratitudinis probatio in heredes reiicitur l.4.t.9.p.288.c.1.d.4.n.6

Inhibitio.

Inhibitiones ſpeciales petentibus iis qui appellarunt citra cauſæ cognitionem non conceduntur p.56 c.2.d.17 n.1

Inhibitionibus ſpecialibus pendente appellatione locus eſt ad impediendam executionem euidenter iniurioſam p. 57.c.1.d.18.n.3

Iniectio.

Iniectionem manus vocant Pragmatici *Arreſt de main leuee* li.4.t 3.p.274.c.2.d. 3.n.1

Iniuria.

Iniuriam iuris executio non habet li.3.ti. 20 p.219.c.1.d.6.n 9.in all.

Iniuriam nullam aduerſario facit qui ſe probatione onerat l.4.ti.16.p.344.c.1.d. 16.n.7.in all.

Iniuriam non facit qui iure publico,communi & perpetuo vtitur li.3.t.17. p.202. c.2.d 2.n.4 in all.

Iniuriam non facit, qui ſuo iure vtitur & ordinaria actione experitur p.132,c.1.d. 3.n.7.in all.

Iniuria ſemel remiſſa poſtea ex pœnitentia repeti non poteſt p.139.c.2,d.2.nu.4. in all.

Iniuria quæ per extortam veram ſolutionem facta eſt,non niſi reddita pecunia tolli poteſt li.3.t.11.p.183,c.2.d.3 nu.10. in all.

Innocentia.

Innocentiæ probatio fauorabiliſſima eſt li.4.t.1.p.263.c.2.d 43.n.3.in all.

Inquiſitio.

Inquiſitio propter ſeipſam fauorabilis eſt l.4.t.14.p.300.c.2.d 1.n 5. in all.

Inquiſitio facta facilius haberi poteſt pro infecta,quàm infecta pro facta li.4.t.14. p.311.c 1.d.37.n.5.in all.

Inquiſitio de crimine ſecreto fieri ſolet, ne alioqui reus facilè probationes corrumpat,& teſtes ſubornet l.4.t 14.p.311. c.1.d 37.n.1. in all.

Inquiſitores in partibus deputatos recuſare poſſunt, qui ex prouincia vna aut ex ciuitate vna in aliam commeare coguntur p.155.c.1 d.13.n 3

Inſcriptio.

Inſcriptionis neceſſaria eſt ſollennitas ad relationes apparitorum impugnandas ſi vnius tantum teſtis fide aut impugnantis ſubſcriptione nitantur l.4.t.10. p.294 c.2.d.8.n.6.in all.

Inſinuatio.

Inſinuatio eſt rei geſtæ apud acta teſtificatio l 4.t.14 p.303.c 2.d.5 n.2 in all.

Inſinuationis ſollennitas inducta eſt ad euitandas falſitates p 3 3.c.2.d.5.nu.4. in all.

Inſinuationis probatio non fit niſi per ſcripturam, ſed eam tamen etiam per teſtes aut per aliam ſcripturam probari ſufficit l.4.t.14.p.303.c.1.d.5.n.3.& 5.

Inſtrumentum.

Inſtrumentum edere debet quiſquis ex inſtrumento agere vult & vincere p.68. c.2.d.16 n.7 in all.

Inſtrumenti perditio tunc probata intelligitur cùm facta diligentia ex ſuperioris authoritate non reperitur: probatur etiam ex iureiurando l.4.t.16.p.344.c.1. d.16.n.5.in all.

Inſtrumenta in formam publicam redacto non opus eſt protocolli editione p. 64 c.2.d.5.n.1

Inſtrumento quod quis edere noluit, eo poſtea vti non poteſt p.64.c.1. d.2.n.2. in all.

Inſtrumenti inter alios confecti editionẽ à notario petere poſſunt omnes quorum intereſt p.64.c.1.d.3.n.4

Inſtrumenta publica dicuntur quod fidẽ habeant publicam ex perſona notarij qui publicum officium gerit l.4.t.16.p. 341.c.2.d.11.n.2.in all.

Inſtrumenta hereditaria tanquam communia edenda ſunt fideicommiſſario, debẽntque remanere penes heredem p.67.c.2.d.14.n 1 & 2

Inſtrumentorum editionem &deſcriptionem petere poſſunt omnes quorum intereſt l.3.t.19 p.215.c.1.d.33.n.3.in all.

Inſtrumenti probatio, vt & quilibet alius caſus per iuramentum probatur p.68 c. 1.d.15.n 4. in all.

Inſtrumenta eduntur vt inſpiciantur,non vt retineantur, aut eorum poſſeſſio amittatur p.68.c.1.d.15.n.6.in all.

Inſtrumẽti traditio inducit probationem rei traditæ aut mandatarum actionum p.76.c.1.d.6.nu.6.in all.

Inſtrumenti exemplum facit fidem non ſolùm cùm notarij manu cõfectum eſt, ſed etiam cùm ſolemniter fuit publicatum p.66.c.2.d.9.n 9.in all.

Inſtrumenti tenorem qui non ignorauit de dilata inſtrumenti editione non poteſt conqueri p.66.c.2.d.10.n.4

Inſtrumenti editionem per calumniam ſub iuris prætextu qui deſiderat,non eſt audiendus p.66.c.2.d 11.n.1

Inſtrumenta guarentigiata dicũtur, quod habeant vim rei iudicatæ, non quidem ex iuris ratione,ſed ex authoritate ſtatuti l 4 t.7 p.279.c.2.d.1.n.10.in all.

Inſtrumentum quod in perſona cedentis eſt guarentigiatum, & ab omni exceptionis periculo immune, deſinit eſſe tale in perſona ceſſionarij li 4.t.7 p.279 c.1.d.1.n 11

Inſtrumentum publicum non facit ampliorem aut fauorabiliorem cauſam debiti,ſed tantum probationẽ eius certiorem l.4.t.24.p.388.c.1.d.27.n.5.in all.

Inſtrumento minus ſolemni propter locorum diſtantiam credi ſolet li.4. t.14. p.304.c 2.d.8.n.7. in all.

Inſtrumentorum aut actorum litis amiſſio ſi ob id tantum allegetur,vt alia inſtrumenta, nouáque litis acta fieri poſſint, probata ſatis intelligitur hoc ipſo quod facta ſuperioris autoritate diligenti perquiſitione non reperiantur l. 4.t 14.p.317.c.2.d.57.n.1

Inſtrumento magis creditur quàm teſtib. inſtrumentariis niſi cùm de falſo criminaliter agitur li 4.t.15 p.325.c.2.d.15.n. 1.2.& 3

Inſtrumentorum traditio non habet vim mandati li.4.t.43.p.494.c.2.d.41.n.6.in all.

Inſtrumentum verum protocollo falſo inſeri nihil vetat l.4.t.16.p.345.c.2.d.21.n. 2.in all.

Inſtrumentũ quod à duobus notariis exceptum eſt,non aliter probat, quã ſi ab vtroq; ſubſcriptũ, aut ab vno ſcriptum, ab altero ſubſcriptũ ſit, niſi,vt plerumq; fit,in ſolidum rogati ſinguli proponantur l 4 t.16.p.338.c.2.d.1.n.2. & 3.

Inſtrumenti quod ab alio notario exceptum eſt non poteſt alius deſcriptionẽ facere niſi mandante iudice li.4.t.16.p. 339.c.1.d 2.n.1.

Inſtrumentum quod ſemel quis probauit poſtea reprobare non poteſt l.4 t.16.p. 339 c.1.d 2.n.4.in all.

Inſtrumentum producens in quo erratum eſt,poteſt nihilominus errorem allegare & probare l 4 t.16 p.341.c.1.d.10.n.2

Inſtrumentum productum in actis dicitur eſſe de actis,& conſequenter commune l.4.t.16.p.341.c.1.d.10.n.1.in all.

Inſtrumento publico facto plus ſcripturæ creditur,quàm contrahentibus, adeóq; quàm teſtibus l.4.t.16.p.342.c.2.d.13.n.4 in all.

Inſtrumenti iteratam expeditionem, reaſſumptionem,Itali noſtri re expeditionẽ vocant l.4.t.16.p.347 c.2.d.28.n.1

Inſtrumentum nõ eſt falſum cùm ea quę ſcripta ſunt cum iis congruunt quæ ſcribi debuerunt l 4.t.16.p.345.c.2.d.21.n.4 in all.

An & quando Inſtrumentum à notario ſub nota &c. confectum in longiorem formam & longiores clauſulas extendi poſſit l.4.t.16.p 344.c.1.d.18. numer.1. & 2

Inſtrumenti cuiuſlibet validitas nõ poteſt cognoſci in lectis,inſpectis,cognitiſque verbis p.19.c.2.d 68.n.3.in all.

Inſtrumentum nec ſcriptum nec ſubſcriptum à notario & tamen repertum in protocollo non probat,maximè ſi aliũde ſuſpectum ſit li.4 t.16.p.395.c.2.d.21. n.1.& 2

Inſtrumentum à duobus notariis exceptũ & vno tantum ſubſcriptũ plenè probat cùm ab antiquo,vt loquuntur, groſſatũ & expeditum profertur l.4.t.16.p.346.c. 1.d.22 n 2

Inſtrumenti deperditi exemplum ſi cum notarij ſcheda cõſentiat,plenè probat, non aliter, niſi aliæ adſint probationes l.4 t.16 p.347.c.1.d.25.n.1.2.3.& 4

Inſtrumenti iterata expeditio, ſi ab alio notario fiat regulariter, non niſi octo concurrentibus fieri poteſt lib.4.t.16.p. 347.c.2.d.28.n.1.& 2

Inſtrumentum per notarium vni ex contrahentibus traditum ante ſubſcriptionem & poſtea ſubſcriptum abſente parte ſuſpectum eſt, tametſi eius qui ſubſcriptioni non adfuit conſenſus ex poſtfacto accedat l.4.t.16.p.344.c.2.d. 19.n.1 2.3.& 4

Inſtrumentum,quo tẽpore exhibetur,formam publicam habere ſufficit l.4 t.16. p.344.c.2.d.19 n.7

Inſtrumentum publicum cum nullo vitio viſibili ſuſpectum prolatum eſt non cogitur is, qui produxit protocollum exhibere l.4.t.16.p.343.c.2.d.16.n.1

Inſtrumentum, ſi in primo intuitu, & vt Pragmatici loquuntur, in prima ſui apparentia falſi ſuſpicionem præ ſe ferat, aut vicium aliquod habeat aliunde quã ex ipſa temporis antiquitate cõflatum, protocolli exhibitio neceſſaria eſt l.4.t. 16.p.343.c.2.d.16.n.3.& 4

Inſtrumenti publici expeditionẽ non ſuſpectam producens, protocollum exhibere non cogitur l.4.t.16.p.340.c.2.d.6. n.1

Inſtrumento,cùm formam ſuam debitam habet,omnimodo ſtandum l.4.tit.16.p. 340 c 2.d.6.n.1.in all.

Inſtrumentum falſum producens, eóque vtens falſum committere dicitur,quamuis non puniatur,niſi falſum ſciuerit l.4 t.16.341.c.2.d.11.n.6.in all.

Inſtrumẽti exemplum cum originali parte citata collatum & mandante iudice pleniſſimam fidem facit l.4.t.16.p.342.c. 1.d.12.n.2.& 3

Inſtrumenta publica peregrino idiomate conſcribi permittendum non eſt li.4.t. 16.p 342.c.1.d.13 n.1.2.& 3

Inſtrumenta obligatoria & guarentigiata,vt vocant,quæ non ſunt perpetua tabellionũ protocollis, in comitatu Burgundiæ non inſeruntur l.4.t.16.p.343.c. 1.& 2.d.15.n.5 & 6

Inſtrumenti exemplum tantum probat

Source : BIU Cujas

exemplar ipſum & originale quoties ab eodem ipſo notario ſubſcriptum eſt l.4 t.16 p.343 c.2 d.15 n.1 in all.
Inſtrumentum publicum etiam illud dicitur quod ex iudicis autoritate publicatum eſt li.4 t.16 p.345.c.1 d.20 n.4 in all.
Inſtrumentorum traditio pro mandato eſt l.4 t.33 p.343 c.1 d.13 n.4 in all.
Inſtrumentorum guarentigiatorum per reſcripta moratoria vis ſuſpenditur p.48 c.1 d.5 n.1
Adueſus Inſtrumentum guarentigiatum poſſunt impetrari literæ moratoriæ p. 48 c.1 d.5 n.2 & 3
Inſtrumento magis originali ſtandū eſt, cum duo ſunt originalia l.4 t.16 p.347 c.1 d.24 n.5 in all.
Inſtrumenta & probationes litis ex domini domo prodire debent,non ex domo procuratoris p.92 c.2 d.4 n.6
Inſtrumentum guarentigiatum ſententiæ vim obtinet p.153 c.2 d.5 n.7 in all.
Inſtrumento,pendente ſimulationis queſtione, ſtandum eſt, niſi ea quæſtio per iuſiurandum deciſorium terminari ſtatim poſſit l.4 t.17 p.349 c.1 d.4 num.1 & 10
Inſtrumenti deſcriptum & recognitū fieri non poteſt, niſi præſentibus vel ſaltem vocatis omnibus quorum intereſt l.3 t. 12 p.192 c.1 d.27 n.3 in all.
Inſtrumentum bonum, publicum & authenticum dicitur quod formam publicam & ſolennem habet extrinſecam p. 108 c.2 d.14 n.4 in all.
Inſtrumentum commune ſemper edi debet p.65 c.1 d.6 n.3 in all.

Inſtantia.

Inſtantia cœpta cum defuncto in heredē tranſire ſolet l.4 t.12 p.298 c.2 d.2 n.2 in all.

Intentio.

Intentionem ſuam vnuſquiſque probare plenißime & implere debet l.4 t.14 p. 301 c.2 d.2 n.10 in all.

Intercalatio.

Intercalatio in calendarij emēdationem D. Gregorij 3. Pontificis Maximi conſtitutione facta eſt anno 1582. l.4 t.42 p. 464 c.1 d.16 n.1 in all.

Interdictum.

Interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis nō pertinet ad iudicem laicum, quia ſapit naturam petitorij l.3 t.1 pag.161 c.1 d.38 n.6
Interdictum non niſi de poſſeſſione eſt p. 174 c.1 d.1 n.1 in all.
Interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis cumulari poteſt cum petitorio, non item cætera p.173 c.2 in fi.d.1 n.1
Interdictum retinendæ poſſeſſionis non poteſt cumulari cum petitorio,per petitorium tamen confortari poteſt p.177 c.1 d.9 n.1 & 2
Interdicto agere non prohibetur qui vindicare cœpit p.177 c.2 d.9 n.2 in all.

Interceßio.

Intercedit quiſquis alienam in ſe recipit obligationem l.4 t.13 p.299 c.1 d.1 nu.2 in all.
Interceſſio licèt iniuſta, ſi modo per executorem admitti debuit,remoratur vim executionis l.4 t.42 p.493 c.1 & 2 d.38 n.9 in all.
Interceſſioni quoties colorem quæſitum eſſe conſtat, valere non poteſt quod in Senatuſconſulti fraudem factum eſt l.4 t.21 p.357 c.2 d.3 n.5 in all.
Interceſſionem ſuſpectam habere debet qui mulierem corream debendi cum marito accipit l.4 t.21 p.359 c.1. d.7 n.10 in all.

Interlocutio.

Interlocutiones fiunt in pœnam cōtumaciæ p.108 c.2 d.14 n.2 in all.
Interlocutionum duarum de eadem re ab eodem iudice diuerſis temporibus redditarum, ſi à poſteriore tantum prouocatum ſit, prior mandanda eſt executioni p.56 c.1 d.15 n.1
Interlocutio per quam pronunciatum eſt inſtrumentum bonum & authenticum non impedit reſtitutionem in integrū p.108 c.1 d.14 n.1
Interlocutioni iudicis perinde parendum eſt ac ſententiæ diffinitiuæ p.130 c.1 d.1 n.1 in all.
Interloqui & prouiſionalem, vt vocant, facere condemnationem præſtita ſatisdatione, cùm nondum bene liquet, iudex ſolet & debet l.4 t.23 p.375 c.2 d.13 n.4 in all.
Interlocutoria ſententia regulatur ſecundum naturam definitiuæ p.55 c.1 d.10 n. 2 in all.
Interlocutio iudicis quoties habet vim diffinitiuæ ſententiæ, aut præiudicium parit in negotio principali, non licet iudici, quamuis ducali, à quo appellatum ſit,illam executioni mandare p.55 c.1 d.10 n.1
Interlocutiones quę ſine plena cognitione fiunt,plenum ius tribuere nō poſſunt p.175 c.2 d.5 n.5 in all.

Interpellatio.

Interpellatio creditoris licèt congruo loco & tempore facta non conſtituit debitorem in mora, ſi omiſſa ſit debitori repetendi inſtantia l.4 t.18 p.351 c.2 d.2 n.9 in all.
Interpellat in pœnalibus dies pro homine l.4 t.36 p.446 c.1 d.13 n.6.in all.
Interpellatio nulla neceſſaria eſt quoties ſolutioni certa dies dicta eſt, pœnáque adiecta l.4 t.36 p.445 c.2 d.13 n.8
Interpellatio ex pluribus arbitris vno abſente pronunciata, non valet p.142 c.1 d.3 n.1.2 & 3
Interpellatione ad recognoſcendum aut denegandum chirographum non tam id agitur vt fiat condemnatio, quàm ne debiti probatio intercidat li.3. ti.12 c.1 p.186 d.7 n.1

Intruſus.

Intruſus eſt qui poſſeſſionē beneficij habet ſine titulo qui ſit vel canonicus vel ſaltem coloratus p.4 c.1 d.11 n.1 & 2
Intruſo facta collatio etiam ab eo qui cōferendi poteſtatem habuit non valet ſi non purgatum ſit vicium intruſionis p. 4 c.1 d.11 n.5

Inuentarium.

Inuentarij confectio nullius præiudicij eſt,dum ne agatur de inſtrumentis deſcribendis aut legendis, aut annotandis per quod fiat vt patrimonij ſecreta pandantur p.56 c.1 d.14 n.1 & 2
Inuentarij confectionem petere poteſt filia,etiam quæ cum iureiurando renunciauit, ſi velit ſe læſam dicere per in integrum reſtitutionem l.3 t.19 p.215 c.1 d. 33 n.1.2 & 3
Inuentarij conficiendi neceſſitas incūbit heredi,qui nō vult teneri vltra vires hereditatis l.3 t.19 p.315 c.1 d.33 n.10 in all.
Inuentarij ſpretum beneficium facere nō poteſt quo magis heres teneatur ſupra quàm ferat ratio iuris, aut voluntas teſtatoris,ſed tantum vti ne in minus l.3. t.23 p.230 c.2 d.1 n.4 in all.
Inuentarij beneficium ſicuti nō facit quo minus heres verè heres ſit, ita ne quo minus ex rebus hereditariis ſatisfieri debeat iis creditoribus qui primi veniunt l.4 t.19 p.354 c.1 d.1 n.7 in all.
Inuentarium impedit ne iura quæ habet heres confundantur cum patrimonio p. 88 c.2 d.14 n.11.in all.
Inuentarium facit vt non poſſit heres condemnari, niſi quatenus heres eſt in hereditate l.4 t.42 p.464 c.2.d.18 n.3 in all.

Inueſtitura.

Inueſtituram præcedere aut ſubſequi debet fidelitas li.4.tit.42.p.478 c.2.d.1.nu. 20

Iudex.

Iudex bonus litibus finiendis ſtudere debet p.178 c.2 d.13 n.2 in all.
Iudex contra leges nihil facere poteſt, ne Senatus quidem p.60 c.1. d.4.num.2.in all.
Iudices maiores ſoli & principales interlocutionem à qua prouocatum eſt,exequi poſſunt p.55 c.2 d.12 n.4
Iudex primus victori in cauſa appellationis patrocinium præſtare poteſt p.90 d. 1 n.1
Iudex inuentarium non conficiat niſi vocato eo cuius intereſt p.54 col.1 defi.14 n.3
Iudex appellationum ex quo recipit appellationem poteſt inhibere verbis & regulis generalibus ne quid fiat in præiudicium appellationis, etiam non citata parte, non poteſt tamen inhibere ſpecialiter ne hoc vel illud fiat, niſi cauſa cognita p.56 c.2 d.17 n.1 in all.
Iudicis arbitrio tempus pro perſonarum, locorum & delicti qualitate ſtatuitur p. 146 c.2 d.9 n.6
Iudex dùm ſaluam facit intercidendi poteſtatem,reſoluitur iuſſus eius in ſimplicem citationem p.67 c.1. def.12 nu.5 in all.
Iudex feudi competens eſt inter quaſcūque perſonas,non ſolum ſi in rem actio exerceatur,ſed etiam ſi in perſonam l.3 t.12 p.186 c.1 d.6 n.1 & 2
Iudicis alterius eſſe non poteſt de ſumptibus litis cognoſcere,quàm eius qui de ipſa lite cognouit l.3 t.12 p.187 col.2. d.15 n.5
Iudex laicus eum qui de congrua portione conuenitur, condemnare non poteſt l.3 t.12 p.189 c.1 d.18 n.6
Iudex loci in quo delinquens reperitur æquè competens eſt atque loci Iudex in quo delictum admiſſum eſt l.3 t.14 p. 198 c.2 d.1 n.3 in all.
Iudex ſiue ordinarius ſiue delegatus, qui ex iuſta ſuſpicionis cauſa remotus eſt, nullam amplius in ea cauſa iuriſdictionem habet p.169 c.2 d.2 n.2 in all.
Iudicis recuſandi iuſta cauſa eſt, ſi iudex habeat conſimilem litem, & in qua ſit eadem ratio vincendi, aut ſuccumbēdi p.169 c.2 d.2 n.3 in all.
Iudex non dicitur attentare qui aliquid decernit contra eum qui non eſt in lite p.57 c.1 d.19 n.4 in all.
Iudex laicus de iure ac proprietate decimarum cognoſcere non poteſt p.18 c.1 d.63 n.5 in all.
Iudex non videtur in præiudicium appellationis attentare,ſi quod interlocutus eſt exæquatur non obſtante appellatione quando ab interlocutione appellatum eſt quæ per diffinitiuam ſententiam aliámve rationem reparari poſſit q.55 c.2 d.12 n.1
Iudex alius nō poteſt cognoſcere de iniquitate ſentētiæ ab alio iudice redditæ, niſi qui ſuperior ſit & ex cauſa appellationis l.4 t.9 p.289 c.2 d.6 n.7 in all.
Iudex fatuus eſt,qui & vltra & contra petita iudicat l.4 t.2 p.272 col.1 d.17 n.5 in all.
Iudicis & apparitoris executio & factum cenſetur factum partis l.4 t.10 p.294 c. 2 d.8 n.6 in all.
Iudex inſpicere debet,An ſit legitim⁹ procurator,

Source : BIU Cujas

curator, antequam reum adigat ad litem tractandam : iudicium enim nullum esse potest cùm procurator falsus inuenitur p. 96 col 1 d.15.n 1 & 2.in all.

Iudex neque alius quisquam vir probus sine dilatione iurisiurandi, rem quæ non extat æstimare potest li.4 t.2 p.271 c.2 d. 16 n.3 in all.

Iudex laicus de iure beneficiali quod merè spirituale est, cognoscere non potest li.4 t.3 p.275 col.1 d.3 n.1 in all.

Iudicis autoritas semper excusat tum etiam cum inique aliquid iubet vel decernit libr.4 tit.10 pag.294 col.1 d.8 num.2 in all.

Iudex collitigatore inscio nihil statuere debet: eius enim interest vt vocetur & audiatur l.4.t.3 p.275.col 2.d.5.n.4.

Iudex non nisi petenti officium suum impertiri debet. l.4.t.14 p.306.c.1.d.16 num.1.in all.

Iudex laicus non est competens in petitorio beneficij l.4.t.14.p.305 col.2.d.11 nu.11. in all.

Iudex ecclesiasticus literas monitoriales cum clausula *Nemine dempto* non potest publicare quin prius impetrata sit à Senatu, alióve iudice secularí licentia, coram quo lis pendeat l.4.t.14 p 316.c.2.d.54 numer. 27.

Iudex multa animi sui informandi gratia facere potest, si ex actis litis informari non possit lib.4.t.15.pag.322.c.1.d.2.numer.3.in all.

Iudicis recusandi causa si famosa sit per publicationem monitorij probari nō potest, sed tantum per significationem l.4.t.14 p. 314 col.2.d.50.n.2.& 3.

Iudex compensationem probare non debet l.4.t.23.p.372.c.2.d.5.n.3.

Iudex solus ecclesiasticus de rescindenda transactione super possessorij lite pendente coram iudice laico facta cognoscere potest lib.3.t.12. pag 197.col.1 d.47. num.1.2.3. & 4.

Iudicis est ecclesiastici cognoscere, An præbenda aut pensio super beneficij fructibus & reditibus constituta minui, augerive debeat lib.3.tit.12. pag.192.col.2. d. 30 numer. 1.

Iudex vterque inter clericum & laicum de debito quod mortuarij nomine contrahitur, competens est l.3.t.12.p.194 c 1.d.35 n. 1.2.3.& 4.

Iudex ecclesiasticus hortandus non est vt concedat literas monitoriales ad probandum crimen quod sanguinis pœnam irroget lib.3.t.12.pag.195.col.1.d.38.num.1.2.3. & 4.

Iudicis arbitrium in iudiciis stricti iuris nullum est, sed distringitur iudex formulæ & obligationis potestati l.3.t.15 p 199.c.2.d. 1.n.23.

Iudex laicus non est competens iudex clericis in actione personali, nec si desinat illa in hypothecariam, ne quidem pro sumptibus contumaciæ li 3 ti.12.p.192.c.2.d.29.n. 1.& 2.

Iudex conscientiæ suæ religionem instruere debet ex iis quæ verisimiliora compererit lib.3 tit.22.pag.229 col.1. d.16. numer.3 in all.

Iudex litigatores admittere non debet ad probandum nisi de eo requisitus li.4.ti 14. p.306.c 1.d.16.n.1.

Iudex bonus omnibus modis prospicere debet ne probationes intercidant li 3 t.22.p. 288.c 2.d.14.n.5.in all.

Iudex familiæ erciscundæ quoad fieri potest, nihil debet indiuisum relinquere l.3.t.25.p. 241.c.1.d.7.n 7. in all.

Iudex constituitur in propria causa quisquis iurat lib 4 tit.1.p.253.col.1.d.4. numer.7.in all.

Iudex obseruare debet vt qui super sacrosancto missæ canone iurat, id faciat flexis genibus, cuiuscumque dignitatis & conditionis ille sit lib.4.tit.1. pag.261.col.2.d.34.numer.1.

Iudicis præsentia peieraturum maximè terret, ne tam impudenter peierare audeat l.4. t.1 p.261 c.1.d.31 n.3.in all.

Iudex non debet admittere delationem iurisiurandi factam à procuratore, licèt de eo nominatim aduersarius non opponat l.4.t. 1.p.262.c.2.d 38 n.1 & 2.

Iudicem contemnit qui iussus sæpius & interrogatus non vult respondere l.4.t.15. p.337. c.1.d.57.n 4 in all.

Iudicis præsentia omnem doli suspicionem tollit p 341.col 1.d 9 9.n.3.in all.

Iudicis primi sententia confirmari & iustificari etiam ex nouis probationibus potest, & quæ priori iudici incognitæ fuerunt l.4. t.15 p.338.c. .d.61 n.9.

Iudex ex iurantis plerumque vultu & titubatione periurium colligere potest l.4.ti 1.p. 160 c.2 d.31.n.5.

Iudex authoritatem mulieri volenti pro marito aut alio facere id per quod futurum sit vt dos periclitetur, præstare non debet l.4. t.21.p.356.c.2.d 2.n 1.& 2.

Iudex iurisiurandi ab aduersario delati formam sequi non cogitur li 4. ti.1 p.254. c.2. d 10 n.1.

Iudex facti causam nunquam supplere debet, nec potest p.31.col.1.d.20.n.6.

Iudex laicus debet obseruare vt semper adiudicet ei possessionem beneficij qui in petitorio potiora iura ostenderit p.4. c.1. d.12. n.3.

Ad Iudicis officium pertinet qui de causa principali cognoscit, vt omnem incidentem quæstionem examinet, quamuis de ea non pronunciet p.4.col.1.d.12. numer.5.in all.

Iudex supplere potest iuris obiectionem p.7. c 2.d.29 n.4 in all.

Iudex bonus curare debet ne litigatores sumptibus superuacuis onerentur p.7.c.2.d.7.n. 4. in all.

Iudicis est laici prohibere scandala quæ publicam lædunt vel honestatem vel tranquillitatem pag.35. col.2.d.36. numer.4.in all.

Iudicis factum in pignore constituendo, partis quoque factum est p.148.c.1.d.12.n 3.in all.

Iudices boni supplere sæpius coguntur quæ desunt aduocatis partium p.126.c.2.d.5.n.2. in all.

Iudex pendente iudicio restitutionis pronũciare debet contractui standum esse p.134. c.1.d.3.n.9.

Iudex priuatorum consensu fieri potest etiam qui nulli præest iurisdictioni p.143.c.2.d.7. n.8.in all.

Iudicem in testationibus excipiendi causa minima suspectum facit p.152.c.2.d.2.n.1.2. 3.& 4.

Iudex potest ex actis producentis, etiam pro non producente, præsertim si petat iudicare p.156.c.1.d.18.n.1.

Iudex post litem contestatam recusari non potest p.161.c 2.d 37.n.7 in all.

Iudicis laici edictum generale ad comparendum, nocet etiam clericis non comparentibus p 161 c.2.d 38 n.4.

Iudex delegatus in causa in qua delegatus est eandem autoritatem habet quam alioquin ordinatus haberet pag.160.c.1.d.32.num.1. & 2.

Iudex delegatus sibi mandatam cognitionem alij subdelegare nō potest nisi à Principe delegatus proponatur p. 60.c.1. d.32. n 1.& 2.

Iudex incompetens competens fieri potest per solum consensum partium p 170.c.2.d. 5 n 7. in all.

Iudicis tanquam suspecti remotio vim habet diffinitiuæ sententiæ p.169.c.2.d.2.nu.7 in all.

Iudex qui ex appellatione cognoscit in primi iudicis locum substitutus dicitur p.167.c.2. d.2.n 4.in all.

Iudex priusquam tanquam suspectus remoueatur, recusationis causas & obiectas & probatas esse necesse est p.169.c.2.d.2.nu.5. in all.

Iudicis præsentia omnem metus vel violentiæ præsumptionem tollit, adeóque suspicionem.p.180.c 1.d.17.n.8.

Iudex delegatus dicendæ mulctæ ius habet l.3.t 12 p.187.c.1.d 11.n.1.

Iudex inferior ante sententiæ pronunciationem recusari potest, non item Senator p. 171.c 1.d.7.n.1.

Iudex laicus potest clericum pœnali iudicio condemnare iurisdictionis suæ tuendæ gratia lib.3. t.12. pag.188.col.1.d.16.num.1. & 2.

Iudex laicus de possessione beneficij non adipiscenda quidem, sed retinenda cognoscere potest l.3.t.12 p.188 col.1.d.16 num.1. in all.

Iudex laicus citra personalem condemnationem in clericum turbatorem sententiam mulctámque dicere non potest l.3.t 12.pa. 188.c.1.d.16.n 2.in all.

Iudicis absentiam frustra causatur cuius præsentia non fuerit necessaria p.181.c.2.d.2.n. 3 in all.

Iudicibus inferioribus, siue præsint prouinciæ, siue minoris territorij iurisdictionem exerceant, non licet petenti vniuersitati facultatem conuocandi populi impartiri vt nouæ contributionis onus aliquod quacunque de causa imponatur l.3 t.12.p.160 c.2.d.21.n 1.& 2.

Iudices inferiores contra se allatas suspicionis causas vel reprobare vel amittere prout iustius, æquiúsve esse putauerint, possunt, non etiam Senatores p.170.col.2.d.6. n.4.

Iudicatum.

Iudicati actio contra dominum datur, non contra procuratorem p.97.c.1.d 19.num.1. in all.

Iudicato nouo faciendo quadrimestre conceditur lib.4.tit.2.pag 271. col. 1. defin.1. nu.9.

Tempus quod iudicato faciendo principalib. constitutionibus præstitutum est, à fructibus, vsuris, aliisque similibus accessionibus præstandis immune est vbi mora nulla processit condemnationem li.4.t.2.p.270 c.2. d.13.n.5.

Tempus Iudicati non erit immune à periculo præstandæ æstimationis, si qua forte interea interuenerit lib.4.tit.2.p 270.c.2.d.13. n 6.

Iudicati executio quæ fit per apparitorem licet fiat extra iudicium, habetur tamen pro actu iudiciali, quia fit calore & colore iudicij lib.4. ti.10.pag.294.col.2.d.8. num.9. in all.

Iudicati executio committi non potest quin exequi iubeatur is qui committitur li.3.t.12. p.194 c.1.d 33.n.4 in all.

Iudicatum nullum ius nouũ tribuit, sed quod iam est declarat l.4.t.43.p 493.c.1.d.38.n.5. in all.

Iudicata res pro veritate habetur l.4.t.13.pag. 375.c 1.d.10.n 2.in all.

Iudicatum non euertitur cùm exilij pœna irrogatur p.149 c.2.d 17.n.7.

Iudicati executio suas habet moras p.163.c. 2.d 4.n.4.in all.

Iudicatæ rei autoritas nulla esse potest aduersus eum qui falsum procuratorem constituit p.49.c.1 d.10.n 1.

Iudicati executio neque remoranda est prætextu restitutionis in integrum petitæ, neq; restitutio prætextu nondum secutæ executionis p.178.c.1.d 12.n.8.

Source : BIU Cujas

INDEX.

Iudicium.

Iudicium criminale potest incipere â prehensione pag. 73 col. 1 d. 10. n. 2. in all.

Iudicij locus in præiudicium creditoris qui inuitus agit arbitraria, non est spectandus l. 3 t. 15 p. 200 col. 2 d. 3 n. 2

In Iudiciis bonæ fidei cum de æstimanda merce agitur non spectatur præcise tempus litis contestatæ, sed etiam rei iudicatę l. 4 t. 2 p. 268 c. 1 d. 8. n. 1 & 2

Iudicij locus, non contractus in iis quæ ad iudicij ordinationem spectant est attendendus l. 3 t. 15 p. 200 c. 2 d. 3 n. 3

Iudicium nullum est tam summarium in quo non sit citanda pars ad omnem actum ex quo lædi potest l. 4 t. 3 p. 273 c. 2 d. 1 n. 2 in all.

Iudicandi ius seu potestas denegatur cui iudicati executio lib. 3 tit. 12 p. 194 c. 1 d. 33 nu. 4 in all.

Iudicia suprema quæ per querelã inofficiosi testamenti rescinduntur multò fauorabiliora existimantur, quàm quæ inter viuos collatæ sunt liberalitates lib. 3 tit. 20 p. 217 col. 1 d. 1 n. 9

Differentia nulla est inter Iudicia bonæ fidei & stricti iuris, nisi cùm agitur de rei æstimatione per iusiurandum in litem ab actore probanda lib. 4 tit. 2 p. 271 col. 1 d. 15 n. 2

Iudicium in inuitum reddi potest li. 4 tit. 10 p. 293 c. 1 d. 6 n. 4

Iudicandum priùs est quàm de iudicati executione tractandum lib. 3 t. 21 p. 221 c. 2 d. 6 n. 2. in all

Iudicium ibi necessariò tractandum in actione in rem & in pignora siue mobilium siue immobilium vbi in rem executio fuit facta lib. 3 tit. 16 p. 201 col. 2 in fin. d. 1. nu. 8

Iudicio priori quisquis non adfuit intercedere potest l. 3 t. 21 pag. 222 c. 1 d. 6 num. 8 in all.

Iudicium communi diuidundo accipi non potest de ea re de cuius dominio & proprietate disputatur li. 3 ti. 26 p. 243 col. 1 d. 2 n. 1 & 2

Iudicium communi diuidundo etiam pro re indiuisibili vtile est l. 3 t. 26 p. 243 c. 2 d. 3 nu. 1

Iudicio familiæ erciscundæ locus non est nisi inter heredes l. 3 t. 25 p. 241 c. 2 d. 10 n. 5 in all.

Iudicium familiæ erciscundæ bonæ fidei est non arbitrarium l. 3 t. 27 p. 248 c. 2 d. 10 n. 7 in all.

Iudicij cuiuslibet dubius & incertus est euentus lib. 4. t. 13 pag. 375 col. 1 d. 10 nu. 5 in all.

Iudicium in absentem inauditum & inscium reddi non potest pag. 94 colum. 2 defin. 11 num. 2

Iudicij autoritas facere non potest vt soluisse quis videatur, qui non nisi verbo pecuniam obtulit lib 4 tit. 18 pag. 351 c. 2 d. 2 nu. 7

Iudicium à falso procuratore institutum nõ potest ratum haberi ad constituendum aduersarium in contumacia & dolo li. 4 t. 20 p. 355 col. 1 d. 2 n. 1

Cui iudicio non obest sententia, ei nec litis obest pendentia p. 54 col. 2 d. 7 num. 1 in all.

Iudicium vbi cœptum est, ibi finem accipere debet p. 152 col. 1 d. 1 n. 1

Iudicij locus attenditur cùm de ea re agitur quæ ad iudicij ordinationem spectat p. 157 c. 1 d. 23 n. 1

Iudicium de omnibus simul accipiendum est quoties mutuæ sunt collitigantium petitiones p. 154 c. 2 d. 11 n. 1

Iudiciorum ordo solitus nunquam remissus intelligitur pag. 168 col. 2 def 3 num. 9 in all.

Iudicium, cum in inuitum reddatur, debet in alterutrius litigatorum arbitrio esse vt iudicium eludat pag. 169 col. 2 d. 2 num. 2 in all.

Iudicia bonæ fidei sunt, quæ propter bonam fidem, pleniorem exercent actionẽ quàm esset ipsa obligatio quæ actionem produxit p. 266 c. 2 d. 6 n. 3

Iudicia stricti iuris sunt, in quibus nihil nisi forma & ius obligationis attenditur li. 4 t. 2 p. 266 c. 2 d. 6 n. 2

Iudicia arbitraria sunt quæ nec obligationis, nec actionis vllius iure exercentur vt ne vllo quidem iudicis officio l. 4 t. 2 pa. 266 col. 2 d. 6 n. 4

Ius.

Ius adaptari debet ad ea quæ frequentius contingunt p. 121 col. 1 d. 1 n. 10

Ius agendi ad supplementum legitimæ non nisi triginta annis præscribitur l. 3 t. 19 pa. 206 col 1 d. 7 n. 1. 2

Ius adcrescendi potentius est succesorio edicto, quia locum habet inter eos qui sunt in eodem gradu p. 80 c. 1 d. 15 num. 6 in all.

Plus iuris nemo in alium transferre potest, quàm ipse habuerit pag. 25 c. 1 d. 92 num. 5 in all.

Ius publicum non minùs consistit in sacris & sacerdotiis quàm in magistratibus lib. 4 t. 14 p. 310 c. 1 d. 30 nu. 6 in all.

Iura diligentibus non negligentibus succurrunt p. 2 3 col. 2 d. 86 n. 8 in all.

Ius quod vni ex contrahentibus semel fuit quæsitum ex instrumento publico, non debet ei aufferri sine vllo ipsius facto p. 341 col. 2 d. 11. n. 1. in all.

Ius tertij illæsum semper seruandum est l. 4 t. 16 p. 341 col. 1 d. 8 n. 4 in all.

Ius cessum semper æstimatur ex persona cedentis lib 4 tit. 43 pag. 484 c. 2 d. 12 n. 8 in all.

Ius sibi non dicit, nec aduersarium spoliat qui possessionem suam continuat p. 55 c. 1 d. 11 n. 3

Ius in se certum semper est finitum pag. 105 col. 2 d. 4 n. 6 in all.

Iuris præsumptio semper supponit terminos habiles lib. 4 t. 22 p. 370 col. 2 d. 6 n. 10 in all.

Iuribus pluribus & actionibus, dummodo non repugnantibus vti nemo prohibetur l. 4 t. 22 p. 370 c. 2 d. 6 n. 13 in all.

Ius ex re constituendum est p. 151 c. 2 d. 3 n. 4 in all.

Iuris remissi præsumptio & coniectura capi non potest ex eo actu quem quis inuitus facere cogitur pag. 134 col. 1 d. 2 num. 2 in all.

Iura perpetua hodie dicuntur illa quæ trigesimo demum anno concluduntur pa. 126 c. 1 d 4 n. 2 in all.

Ius vnius ex sociis in indiuiduis conseruat ius aliorum pag. 136 col. 2 defin. 3 num. 6 in all.

Ius gentium naturali ratione stabilitum est immutabile p. 58 c. 2 d. 1. n. 12

Iuramentum.

Iuramento purgatorio locus esse solet cum noua facta deducuntur in tertia instantia l. 4 t. 15 p. 326 c. 2 d. 21 n. 3 in all.

Iuramento suppletiuo locus non est cum semiplena non subest probatio lib. 4 tit. 15 p. 338 col. 1 d. 60 n. 5 in all.

Lite pendente coram iudice ecclesiastico super absolutione à Iureiurando, non eo minus potest interim agi apud iudicem laicum de contractu exequendo p. 179 c. 2 d. 17 n. 1

Iurisdictio.

Iurisdictione translata, lites quoque omnes quarum exercitium ad eandem iurisdictionem pertinet, transferri necesse est p. 158 col. 1 d. 24 n. 3

Iurisdictionis incompetentia litis fundamentum subuertit, ideóque in causa appellationis obiici potest pag. 170 c. 2 d. 5 num 8

Iurisdictionis recusatio vinculum præsupponit p. 170 c. 2 d 5 n. 9

Iurisdictio à principe delegata non præsumitur nisi probetur li. 3 ti. 12 p. 188 c. 2 d 17 n. 3 in all.

Iurisdictiones ecclesiasticorum & laicorum sunt distinctæ lib. 3 t. 12 pag. 185 col. 2. d. 4 nu. 1

Iurisdictio limitata non tam territoriũ quàm personas subditas afficit lib. 3 t. 12 p. 192 c. 1 d. 28 n. 4 in all.

Iurisdictio quandoque alterius est quam eius cuius est territorium lib. 3 t. 12 p. 192. c. 2 d. 28 n 4

Iurisdictio inhæret territorio li. 3 ti. 12 pag. 192 col. 1 d 28 n 2 in all

Iurisdictionis & potestatis eiusdem est cognoscere de toto & de parte p. 12 col. 1 d. 63 n. 6 in all.

Iurisdictio Castellanorum de litigantium consensu prorogari potest lib. 3 ti. 12 p. 197 c. 1 d 46. n. 3. & 4

Iurisdictio nulla est iudicis laici in clericos, nec iudicis ecclesiastici in laicos p. 30 c. 2 d. 16 n. 4 in all.

Iurisdictionem approbare intelligitur qui per suam contumaciam iudicem cogit, vt se iterum vocari iubere debeat li. 3 t. 12 p. 185 col. 2 d. 3 n. 2

Iurisdictioni inferioris vasalli ignorantis decreto Senatus derogari non potest l. 3 t. 12 p. 187 col. 1 d. 13 n. 2

Iurisdictio omnis quæ in Principis territorio est, vel Principis esse vel à Principe manasse præsumitur lib. 3 t. 12 p. 188 c. 1 d. 17 nu. 1

Nihil esse potest in territorio quod non alicui Iurisdictioni subiacere necesse sit l. 3 t. 11 p 188 col. 1 d. 17 n. 2

Iurisdictionem de retrofeudo *Principis* vasallus recognoscere cogitur *l. 3 tit.* 12 p. 188 col 2 d 17 n. 9

Iurisdictionis eiusdem *plures* domini pro *indiuiso qui pares dominij* partes habent *si quidam ex iis* in vnum scribam consentiant alij in alium, diuidi debent inter scribas emolumenta iurisdictionis pro iisdem portionibus lib. 2 t. 26 p. 244 c. 1 d. 5 n. 1 & 2

Iurisdictionis limites sunt limites territorij regulariter lib 3 t. 12 pag. 191 col. 1 d. 23 n. 2 in all.

Iusiurandum.

Iusiurandum quod ex collitigantis delatione præstitutum fuit retractari non potest p. 117 c. 1 d. 2 n 2

Iusiurandum inter eos probat inter quos iuratum est p. 129 c. 2 d. 1 n. 1 in all.

Iusiurandum facit debitum quod alioquin esset indebitum l. 4 t. 43 p. 503 c. 2 d. 66 nu. 3 in all.

Iusiurandum est multiplex lib. 4 t. 17 p. 349 c. 2 d 4 n 4 in all.

Iusiurandum naturam & contractus regulas, in quo interponitur, sequi solet l. 4 ti. 21 p. 359 c. 1 d 7 n. 8 in all.

Qui ad Iurandum admissus est non obstante appellatione, iurare potest etiam citrà præiudicium, aduersario tamen præsente vel vocato lib. 4 tit. 1 p. 253 col. 1 d. 6 nu. 1. & 5.

Iusiurandum non magis deferri potest quàm exceptio obiici cùm agitur de non numerata pecunia post effluxa tempora l. 4 t. 22 p. 368 c. 1 & 2 d. 2 n. 8 nisi cum quis se scripsit argentarij debitorem neç debiti tamen causam expressit. Ibidem numer. 6

Quod per Iusiurandum decidi statim potest habetur pro iudicato p. 48 c. 2 d 7 nu. 3 in all.

Iusiurandum eas tantùm sollemnitates supplere potest quas lex ipsa, non quas iudex aut

Source : BIU Cujas

INDEX.

aut teſtator præſcribit p 104 c. 2 d.2 num. 3 & 4

Iuſiurandum ſupplere non poteſt defectum ætatis in eo vt conſilij imbecillitatem quæ in minore maior eſt corrigat, faciatve vt ob id quod iurauit, prudentior & conſultior effectus videatur p. 104 c. 1 d. 1 n.12

Iuſiurandum minoris puberis tantùm prodeſt, quantum curatoris autoritas p. 94 c. 1 d.10 n.6

Iuſiurandum vnius non debet damno & fraudi eſſe alteri p. 129 c. 2 d. 1 num. 10 in all.

Iuſiurandum cùm ſit religionis vinculum eſt quid merè ſpirituale pag.38 c. 2 d. 55 num. 20

Iuſiurandum clauſulæ vim habet l. 3 t. 20 p. 219 c.1 d.6 n.16 in all.

Iuſiurandum ſemper valet & obligat quoties ſine diſpendio ſalutis æternæ ſeruari poteſt p.126 c. 1 d.4 n.4 in all.

Iuſiurandum ſupplere aut corrigere imbecillitatem iudicij, quæ ſola inducit æquitatem reſtitutionis, non poteſt p.113 c.2 d. 2 n.5 in all.

Iuſiurandum non ſibi ſuſpectum eſſe poteſt, cùm vita ſuſpecta eſt eius qui iuſiurandum defert p.149 c.2 d.17 n.3 in all.

Iuſiurandum deferri poteſt in ſupplementum ex confeſſione extraiudiciali facta etiam abſente parte l.4 tit.14 p.308 c. 2 d.25 n.1 & 4

Iuſiurandum contra leges præſtitum iure ciuili non eſt obligatorium p.104 c.1 d.1 n. 8 in all.

Iuriſiurandi poteſtas minorem, maiorem efficit p.104 c.1 d.1 n.8

Iuſiurandum purgatorium non excludit probationes quæ poſtea in contrarium adferri poſſunt. Secus in iuramento deciſorio vel ſuppletiuo p.318 c.1 d.59 numer.1 & 2

Iuſiurandum deciſorium aut ſuppletiuum ex quo præſtitum eſt nulla in contrarium probatio aut quæſtio admittitur l. 4 tit.14 pag. 318 col. 1 defin. 59. numero 2 in all.

Iuſiurandum purgationis neceſſarium eſt quoties dolus potuit interuenire, licet non præſumatur interueniſſe l.4 t. 14 p. 317 c.2 d.57 n.4 in all.

Iuſiurandum ſuppletiuum ſemiplena probatione abſoluitur l.4 tit.15 p. 324 cap.2 d.11 num.2

Iuſiurandum odioſum & periculoſum eſt per quod iudex quis conſtituitur in propria cauſa aduerſario inuito l.4 tit. 15 p.325 c.1 d.11 n.5 in all.

Iuſiurandum deciſorium aliquando differri poteſt & debet, etiam quantum ad pronunciationem quouſque appareat eſſe deciſorium lib.4 tit. 1 pag 264 c.1 d.45 numero 6

Iuſiurandum etſi maximam vim habere ſolet, tamen ſuſpectum eſt cùm adhibetur in actu ſuſpecto, eiuſque naturam induit l.4 t.4 p.303 c.1 d.4 n.6 in all.

Iurare de eo nemo cogitur, quod vult probare l.4 t.1 p.263 c.2 d.43 n.5 in all.

Iuſiurandum quod in ſupplementum ſemiplenæ probationis deferri vulgo creditum eſt, non ſemper deferendum eſt l.4 tit 1 p. 263 c.1 defin.44 n.1

Iuſiurandum ſuppletorium etiam in criminalibus cauſis deferri poteſt ſi pœna futura ſit tantum pecuniaria: itémque ad probandam rei innocentiam l.4 tit.1 p.263 c.1 & 2 d.43 n.2 & 3

Cui Iuſiurandum delatum fuit, quiſquis ille ſit, iurare aut referre cogitur l. 4 tit. 1 p.252 col.1. d.1 n.3 in all.

Iuriſiurandi contempta religio ſolum Deum vltorem habet l.4 t.1 p.252 c.1 d.2 num.5 in all.

Iuſiurandum ſuppletorium dari ſolet in defectum probationis, quæ ſit tamen ſemiplena. l.4 t.1 pag.252 c.2 definit.4 num.1.2. & 3

Iurare nec referre cogitur, qui aliter intentionem ſuam vult probare adeoque iuriſiurandi delationem à ſe factam reuocare. l.4 t.1 p.252 c.2 d.3 n.1.2.& 5

Iureiurando præſtito nihil allegari poteſt quod iuſiurandum impedierit. l.4 t.1 pag. 254 c.2 d.11 n.1

Iuſiurandum habet vim rei iudicatæ. l.4 t.1 p.255 c.1 d 11 n.1 in all.

Iuſiurandum quod vocant purgatorium cõtrarias ſemper probationes admittit. l.4 t.1 p.253 c.1 d.5 n.2

Iuſiurandum purgatorium nunquam niſi ad excludendam probationem doli adhiberi ſolet. l.4 t.1 p.253 c.1 d.5 n.3

Iuſiurandum purgatorium ex ſolo Iudicis officio deferri poteſt, non item ſuppletorium. l.4 t.1 p.254 c.1 d.8.n.8

Iuſiurandum ſi de facti veritate ab aduerſario ſimpliciter delatum ſit nulla ſolennitatis forma præſcripta, ſufficit ad victoriam. l.4 t.1 p.256 c.1 d.16 n.1

Iuſiurandum tres perpetuos comites habere debet, iudicium, iuſtitiam & veritatem l.4 t.1 p.253 c.2 d.7 n.2 in all.

Iuſiurandum mala fide delatum reuocari non poteſt. pag.260 c. 1 defin.29. numero 1 & 2

Iuſiurandum ab ebrio præſtitum non debet eſſe maioris momenti ad contractum confirmandum, quàm ſi à furioſo interpoſitum eſſet. l.4 t.1 p.253 c. 2 definit.7. numero 1

Iuſiurandum ſuſceptum aut præſtari à ſuſcipiente aut deferente iuſſum non poteſt remitti. lib. 4 t.1 pag. 258 c.1 defi. 22 n.3. in all.

Iuſiurandum non poteſt deferre qui ab omni probationis genere excluſus eſt. l. 4 t.1 p.258 c.1 d.23 n.2

Iurare nemo præcise cogitur, ſed iuſiurandum referre poteſt, niſi certis caſibus. l.4 t. 1 p.254 c.1 d.9.n.2 & 3

Iuſiurandum deciſorium eſſe oportet, & tale contra quod nulla vnquam probatio adferri poſſit. l.4 t.1.p.257 c.2 d.21 nu.2 in all.

Iuriſiurandi ſolennitas defectum ſupplet ſolennitatis & decreti p. 107 c. 1 defin.10. nu.5

Iuſiurandum qui detulit cum ei referri poſſet ſi deceſſerit prius quam aduerſarius iuraret, ſiue ante acceptatam aut à iudice adprobatam delationem iuriſiurandi, ſiue poſt, pro relato & præſtito habendum eſt. l.4 t.1 p.255 c.2 d.15 n.1

A Iuriſiurandi vinculo abſoluto ad fines agendi tantum concedi ſolet inaudito aduerſario, nec tamen neceſſaria eſt heredi iuranti. l. 4 t.1 p.255 c.1 defin. 13 numero 1 & 2

Si à Iuriſiurandi delatione pendente appellatione deceſſerat is, qui iurare potuit nec iurauit, iuſiurandum pro præſtito habetur. l.4 t.1 p.255 c.1 d.14 n.1.2 & 7

Iuriſiurandi ſublata cauſa ſupereſt priſtinus litis ſtatus, ex quo vincere debet is, qui ſuam intentionem pleniſſime probatam habet. l.4 t.1 p.259 c.1 d.26 n.2 in all.

Iuſiurandum ſuppletorium deferri poteſt petenti, etiam poſt didiſcita teſtificata, adeoque in cauſa appellationis. l.4 t.1 pag.259 c.1 d 27 n.1 & 7

Iuſiurandum qui detulit ſi referatur, non poteſt recuſare quominus iuret. l.4 t.1 pag. 256 c.1 d.19 n.9

Iuſiurandum pro varietate rerum vel perſonarum deferri debet. l.4 t.1 p.257 c.1 d.19 nu.13

A Iuriſiurandi vinculo abſolutio omnino neceſſaria propter periculum periurij. p. 113 col.1 defin,1 num.11

Iuſiurandum impugnans non niſi nouis inſtrumentis vti debet. l.4 t.1 p. 258 c.2 d.24 n.8 in all.

Iuriſiurandi neceſſitas in dubio præſumitur interueniſſe, præſertim ſi aduerſarius conqueſtus non ſit. l.4 t.1 p. 258 c. 2 d. 25 nu.7 & 9

Iuſiurandum contractui aut rei iudicatæ ſimile eſt, non vltimæ voluntati. l. 4 t.1 pag. 259 c.1 d.25 n.5 in all.

Iuriſiurandi autoritas non patitur vt periurij probatio teſtium fidei committatur. l.4 t.1 p.258 c.2 d.24 n.8

Iuſiurandum ſuppletorium ſuper ſolutione ei deferri poteſt qui per vnum teſtem probauit promiſſionem de reddendo inſtrumento. l.4 t.1 pag.260 c.1 de.30. num.1.2 & 3

Iurare iuſſus aut referre non eſt audiendus, ſi per procuratorem facere velit. l.4 t.1 p.260 c.2 d.31 n.1

Iurare aut iuſiurandum referre damnatus ſi prius deceſſerit quam aut iurauerit aut retulerit, ſi iurare paratus fuit perinde habendus eſt ac ſi iuraſſet: aut heredi eius permittendum eſt vt iuret, ſi velit. l.4 t 1 p. 261 c.1 d.32 n.1 & 2

Iuſiurandum delatum ab eo cui delatum recuſari non poteſt. pag. 262 c.2 d.39 num.1 & 2

Ad Iuſiurandum pro vniuerſitate præſtandum ij admittendi ſunt, qui ex vniuerſitate ſunt, quique veritatem ſciunt. l. 4 t.1 p.262 c.2 d.40 n.2

Iuſiurandum inſpiciendi teſtamenti neceſſitatem remittere, & ſolennitatem ſupplere poteſt. p.89 c.1 d.15. n.9

Laicus.

Laicus de lite apud iudicem Laicum pendente teſtationes excipere debet, licet eccleſiaſtici monitorij vigore factas. l. 4 t.15 p.327 c.2 d.24 nu.1 & 2

Laicus tertius poſſeſſor nullo iure apud iudicem laicum inquietatur. l.3 t. 12 p. 194 c 1 & 2 d.35 n.13

Laici neque ex conuentione, neque vllius quanticumque temporis præſcriptione aut habere aut exigere decimas poſſunt. p.22 c. 1 d.78 n.1 & 2

Laudimium.

Laudimia debentur ob dominij tranſlationem. l.4 t.34 p.434 c.2 d.1 n.7 in all. totque debentur laudimia quot ſunt venditiones dominiique tranſlationes. Ibidem. d.2.n.2. in all.

Laudimia quando debeantur domino retrofeudi l.4 t.43 p 505 c.1 d.73 n.1

Laudimia ſoluta quando repeti non poſſint. l.4 t.18 p.410 c.2 d.8 à n.1 ad 9

Laudimia etiam ex donatione debentur niſi vbi contraria viget conſuetudo. l.4 t.43 p. 489 c.2 d 29 n.1 & 3

Laudimia ex contractu nullo non debentur, ex reſoluto autem & reuocato debentur. l. 4 t.43 p.489.c.1 d.28 n.10

Laudimia ſemel debita ob ſolam donationis reſolutionem deberi non definunt. l.4 t. 43 p.489 c.1 d.28 n.10

Laudimiorum omnium proprietas quæ pendente vſufructu obueniunt, ad fructuarium pertinet, & ad heredem qui de retinenda hereditate rogatus eſt. l.3 t. 23 p.232 c.1 d.6 n.1.2 & 3

Laudimia non prius debentur quam ſit adprehenſa poſſeſſio. l.3 t.22 p.224 c.2 d.4 nu. 6.& 7

Laudimia neque ex venditione rei alienæ, neque ex contractu pignoris debentur, nec commiſſum peti poteſt ob non factam huiuſmodi contractuum inſcriptionem. l.4 t. 43 p.503 c.2 d.74 n.1 & 10

Laudimia peti poſſunt & actione in perſonam & actione in rem, contra quemlibet poſſeſſorem: non etiam impenſæ factæ

Source : BIU Cujas

eo nomine contra priorem emphyteutam l.4 t.43 p.503 c.2.in fine,d.68 n.1.2.3.4 & 5
Laudimia debentur ex contractu qui ab initio tenuit,licet postea non teneat p.503 c.1 d.65 n.1 & 2
Laudimia non debentur ex antichresi quãtocumque tempore durauerit,nisi facta sit in fraudem domini directi li.4 t.43 p.500 c.2 d.60 à n.1 ad 12
Laudimia non debentur nisi quoties transfertur dominium rei feudalis & emphyteuticariæ l.4 tit 43 p 504 c.2 d.72 numer.2 Nisi consuetudo sit in contrarium. Ibidem.
Laudimia pro venditione pensionis annuæ & perpetuæ super feudo emphyteutico impositæ non debentur, sed onus illud pensionis extinguendum est l.4 t.43 p.504 c 2 d.72 n.1
Laudimia debentur inspecto tempore secutæ electionis non conuentionis,si conuenerit debitor vt ex pignoribus dentur in solutum ea quæ creditor elegerit li.4 t.43 p.499 d.58 n.1 & 2
Laudimia non debentur ex donationibus factis inter parentes & liberos l 4 t.43 pag. 504 c 2 d.71 n.1
Laudimia adiudicari possunt domino directo commissum petenti ob non factam solutionem laudimiorum li.4 t.43 p.499 c.2 d.57 n.1.2 & 3
Laudimia non debentur pro dote,debentur tamen pro fundo dato in solutum ex causa dotis pecuniariæ li 4 t.43 p.498 c.2 d 55 n.1 & 8
Laudimia neque *contractu* pignoratitio neque ex cessione iurium omnium creditoris debentur, etiamsi adsit clausula deuestituræ & inuestituræ li.4 ti 43 p.503 c.2 d. 67 n.1.2.3.4 & 5
Laudimia soluta ei cui nulla debebantur non eo minus exigi possunt per eum cui debentur l 4 t.43 p.491 c.1 d.31 numero 5 & 6
Laudimia nulla pro venditionibus conditionalibus ante conditionis euentum debentur l.4 tit.43 pag.490 c.1 d.30 numer. 15
Laudimia ex subhastationibus quantumuis perfectis & absolutis nulla ante sex elapsos menses debentur: quibus elapsis non duplicia, sed simplicia præstanda sunt l.4 tit.43 pag.490 col.2. definit.30 numero 24
Laudimia debentur de consuetudine,etiam pro emptione facta sub hasta l.4 t.43 pag. 487 c.2 d.23 n.1
Laudimia non in singulos annos,sed in singulas tantum alienationes debentur l.4 t. 43 pagina 485 col.1 defin.14 numero 3 in all.
Laudimia soluta ex contractu iurato quamuis nullo,non possunt repeti & non soluta possunt repeti, & non soluta possunt peti nisi aduersus cum contractum & restitutio in integrum & absolutio impetretur l.4 t 43 p.503 c.1 & 2 d.66 numer.1 & 2
Laudimiorum nomine actio in rem competit aduersus possessorem li.4 t 43 p.483 c.1 d 9 n.4 in all.
Laudimiorum onus est reale, & pro laudimiis perinde ac pro seruitiis competit hypothecaria l.4 tit.43 pag.480 col.1 d.4 n.1 2 & 3
Laudimia causam habent à translatione dominij rei feudalis vel censualis vel emphyteuticæ l 4 tit 43 p 480 c.1 d.4 nu.1 in all.
Laudimia ad fructuarium pertinent: ius tamen inuestiendi ad proprietarium l 4 tit. 43 p.49) c.2 d.46 n.1 & 4
Laudimia confirmatis quandocunque subhastationibus debentur ei qui expeditionis tempore habuit ius ea petendi li.4 t.43 p.493 c 1 d 38 n.5
Laudimia nascuntur & renascuntur pro alienationum diuersitate li.4 t.43 p.490 c.2 d. 30 n.1 in all.
Laudimia sunt onera realia feudi, non minus quàm seruitia, & rem sequuntur quocumque progrediatur l.4 t.43 p.479 c.2 d.1 n.24 in all.
Laudimia debentur propter solam dominij directi recognitionem li.4 t.43 p.479 c.1 d. 1 num.18 in all. debentur tamen etiam in signum subiectionis. Ibidem d.1.num.22 in all.
Laudimia sunt ex fructibus feudi & dominij directi lib.4 ti.43 pag.479 c.1 d.1.num.17 in all.
Laudimia ex alienatione feudi etiam in priuatum Principem collata debentur lib.4 t. 43 p.478 c.2 d.1 n.32
Laudimium actione in personam : Canon annuus actione in rem peti debet li.4 t 31 p.427 c.2 d.1 n.14
Laudimia omnia ab eo solo qui possidet exigere dominus poterit, si emptio rei emphyteuticariæ per multorum personas ambulauerit li.4 t 31 p.427 c.2 defin.1 numer. 12
Laudimium non debetur si pignus sub hasta venditum intra semestre luatur l.4 ti.30 p. 419 c 2 d.6 n.3 in all.
Laudimium vtrum sit soluendum per emptorem vel amicum, cuius etiam nomine facta fuit emptio? li.4 t 28 p.410 c.2 d.8 nu. 14
Laudimia tot debentur quot sunt alienationes l.4 t.28 p.410 c 2 d.8 n.9 in all.
Laudimia ex subhastationibus debentur ei qui habuit ius dominij directi tempore expeditionis, non ei qui tempore elapsi sequestris l.4 t.43 p.489 c.2 & seq. d.30 à n.1 ad *36*

Legatum.

Legatum pecuniarium ad legitimam in bonorum corporibus consequendam repudiare non licet l.3 t.19 p.209 c.2 d.16 n.10 in all.
Legatum si vel ex minima parte agnitum sit, totius rei legatæ dominium recta via transit à testatore in legatarium l.3 ti.22 p.229 c. 2 d 17 n.4
Legatarius in re legata quodammodo est heres l.3 t.22 p.229 col.2 defin.17 num.1 in all.
Legati agnitio legatario necessaria est l.3 tit. 22 p.229 c.2 d.17 n 2 in all.
Legatam rem alij & à legatario etiam pro parte agnitam non potest heres, ne quidem ab alio vindicare li.3 t.22 p.229 c.2 d. 17 n.1 & 2
Legatarius non potest legatum pro parte agnoscere & pro parte repudiare li.3 t.22 p. 229 c.2 d.17 n.3
Legati agnitio quod non excludit læsionem in legitima,non excludit restitutionem l 3 t.19 p.208 c.2 d.15 n.1
Legatum pro legitimæ portionis iure relictũ repudiare licet & legitimam in corporibus bonorum hereditariorum perinde petere ac si nihil relictum esset li 3 t.19 p 206 c.2 d.9 n.2
Legatum non potest amplius videri quàm fuerit in legantis patrimonio p 9 col.1 d.37 n 6
Legatorum ratio nunquam ponitur nisi reducto prius ære alieno p 9 c.1 d.37 nu 3 in all.
Legatum qui agnouit pro omni legitimæ iure relictum,supplementum nihil magis petere prohibetur l.3 t.19 p.207 c.1 d.10 n.1.2. 3.4 & 5
Legatum confessario in piam causam legatum intelligitur, & quem ordinem hic legatarius inter cæteros habeat p.9 c.1 d.38 n.1
Legare ij tantum possunt qui & testari p.10 c.1 d.40 n.1 in all.
Legatus à latere potest omnia facere quæ summus ipse Pontifex faceret in ea prouincia in qua legatus est p.3 col.1 d.9 numer.5
Legatum agnosci non potest sine onere quod legato admixtum est li.6 t.22 p.714 col.1 d.44 n.3 in all.
Legatarius nonnunquam alteri propter onus legato insertum,quod tamen nunquã ipse habuerit,tenetur l 6 t.22 p.713 c 2 defi. 44 n.1.2.3.4.5.6.7.8 9 & 10

Legitima.

Legitimæ ratio non nisi inspecto mortis metu ponitur l.4 tit.9 pag.288 c.2 d.4 nu.13 in all.
Legitima nulla debetur filio eius qui fuit reus læsæ maiestatis l.4 t.9 p.287 c.1 d.1 n. 8 in all.
Ad Legitimæ supplementum actio sola competit li 3 tit.20 p.218 c.1 d.4.num.2.in all.
Legitimæ ratio ponenda est ex quantitate bonorum quæ mortis tempore reperiuntur l.3 tit.19 pag.216 col.1 d.35 numer.2 in all.
Legitima liberorum non augetur propter id quod heredi datum est contemplatione defuncti l.3 t.19.p.216.c.1.defi.35.num.1 & 2
Legitima portio donata aut in dotem constituta tanto minore fit quanto plus ex die donationis aut constitutionis alienatum reperitur l.3.t.19.p.213.c 2.defin.27 numer. 10
Legitima nõ minuitur per donationes causa mortis l.3 t 19 p.213.c.2 d.18.n.1
In Legitimæ computatione videndum est quanti potuit ab initio vendi detracto litium dubij euentus periculo *metúque* sumptuum l.3.t.19 p.216.c.2.defi.36.num. 2 & 3
Legitimam *in fauorem aliorum liberorum qui non egerunt, augere non debet quod per heredis actiones exercentis operam & industriam accessit* hereditati nec *si parati* sint in sumptuum contributionem venire l.3 t.19 p.216.c.2 d.36 n.5
Legitima in pecunia non *soluí* potest quin eatenus patrimonium perinde diminuatur ac si corpora præstarentur l.3.19.p.213. c.1.d.26.n.5
In Legitima filius non cogitur sequi iudicium testatoris si malit sequi iudicium legis li 4.t 19 pag.214 c.1.d.29 numero 9.in all.
Legitimæ petitio datur contra tertium possessorem sine metu exceptionis non factæ excussionis lib.3. tit.19.p.214. c.2.d.32. numer.1
Legitima implicitam dominij quæstionem continet li.3.t.19.pag.214.c.2.defin.32.numer.2
Legitimè incapax est quisquis ab intestati successione excluditur li.3.t.19.p.204.c.1. d.1.n.2
Legitimæ mora fieri non debet ex quæstione de fideicommisso li.3.ti.19.p.212.c.2.d. 24 n 4
Legitimam petens non prohibetur in æstimationem deducere illa bona quæ fideicommisso obnoxia dicuntur l.3.t.19 pag. 212 c.2.d.24.n.5
Legitimæ portionis quæcunque conditionem deteriorem facere possunt pro scriptis habentur lib.3.t.19.p.207.c.1.d.10.numer 3
Legitima si in dotem data sit non dotis constitutæ tempus spectandum est li.3. ti.9.p. 213 c 1.d.27.n.1.& 2
Legitimæ nomen significationis est tractum habentis in tempus mortis l.3.t.19.p.213 c. 1.d.27.n.3
Legitimam priùs deberi necesse est quàm vt renun-

Source : BIU Cujas

renuncietur.l.3 t.19 p 211 c.2 d.23 n.19
Legitimæ fructus eodem loco habentur ac ſi legitimæ portio eſſent non acceſſio. l.3 t. 19 p. 207 c.1 d.11 n.12
Legitimæ portionis fauor elicit vt poteſtas reſtitutionis intellectum prorſus renunciationis tollat. l 3 t. 19 p. 207 col. 1 defin. 11 n.10
Legitimæ quantitas cum ex incerto euentu, & liberorum numero pendeat auctiſque vel diminutis facultatibus augeatur, vel diminuatur, incerta eſt. l.3 t.19 p.211 c.1 d. 22.n.2
Legitimaria portio non niſi ex legitimæ ſucceſſionis comparatione debetur. p.81 c.1 d. 18 n.8 in all.
Legitima ſiue libetis ſiue parentibus debita nunui in totum tolli non poſſunt p.43 c.2. d 6.n & 2.
De legitima patre viuo nunquam queri licet, ſicuti nec de ipſius hereditate.p 79.c.2.d.15. n.10. & 14.
Legitimæ ſupplementum præſupponit aliquid iam acceptum eſſe pro legitima,licet minus quam oporteat p.81.c.2. d.19.n.3.in all.
In Legitimæ æſtimationis tempus mortis ſpectandum eſt libr.3.t.19.pag.211.c.2.d.23. n.30.
Legitima ab omni onere & grauamine immunis eſſe debet.l.3.t.19.p.206.c.1.d 6 nu. 12. in all.
Legitima quæ deſcendentibus debetur, non differt ab ea quæ aſcendentibus libr.3.t.19. pag.209.col 1.defin.16.num.2.3.4.5.6.7.8. 9.& 10.
Legitima neque diem recipit neque conditionem libr 3 t.19 pag.208 c.1.d.12. num.1. in all.
Legitima non niſi deducto ære alieno debetur l.3.t 19 p 205.c 2.d 6.n.5.
Legitimam nemo dare tenetur in ſingulis rerum hereditariarum corporibus l. 3 t. 19 p. 205.c.2.d.5.n.2.
An Legitima debeatur cum fructibus l.3 tit. 19.p.206 c.1.d 6.n.11.in all.
Legitima ſemper certa eadémque eſt l. 3. tit. 19.p.210.c.2.d.20.n 8.
In Legitimæ computatione an monachus item faciat libr.3.t.19. pag.206.col.2.def. 8. num.1.
Legitimæ ſupplementum nullum debetur quandiu ſubſiſtat renunciatio l.3 t.19.pag. 208.c.1.d.14 n 4.
Legitima non hereditatis,ſed bonorum portio l.3 t.19.p.205 c.1.d.4.n.5.
Legitima cum fructibus præſtari debet lib. 3. t.19 p 207.c.2.d 11.n.7.in all.
In Legitima perſoluenda portione quæ in nummis relicta eſt teſtamenti tempus ſpectandum eſt libr. 3.tit.19.pag.204.col 2.d.2. n.1.
Legitima facto teſtamento non poteſt peti niſi per querelam quæ contra teſtamentum proponitur. Supplementum vero legitimæ ex teſtamento petitur p.81.col.2.d 19.n.4.in all.
Legitimam fructus augent ſicut & hereditatem p 82.c.1.d 20.n.1.
Legitimam regulariter variare non licet maxime cum prima electio trahit autiam traxit ſecum executionem l. 2.t 19. p 2 9 c.2. d 16.n 7.in all.
Legitima non eſt quota hereditatis, ſed bonorum p 81 c.1.d 18.n.2.
Legitimam petere permittitur in corporibus hereditariis ei qui legatum pro portione legitima relictum repudiat perinde ac ſi ei nihil relictum eſſet l.3.t.19. p.206.c.2.d. 9. n.8.
Legitimationis quæſtio latius patet quàm de feudo controuerſia pag.168.col.1.def 3.numer.4.
Legitima renunciatio quantumuis iurata ante patris obitum effectum nullum ſortiri poteſt l.3.t.19.p.211.c 2.d.23.n.30.
Legitimam filiæ pater ſuperſtes aſſignare non cogitur libr.3.tit.19.pag.211.col.1.d.22.nu.1. in all.
Legitima nulla nec legitimæ ſuplementum debetur ſi legitimæ renunciatum ſit l.3.tit. 19 p.211.c 2.d.23.n 9.
Legitima congrua dicitur inſpecto mortis tempore teſtantis l.3.t.19 p.211.c.1. d.21.n.1. & 3.
Legitima nulla ante mortis tempus debetur l.3.t 19.p.211.c.1. d.12.n.4.
In Legitimam pater filio computare poteſt ea quæ filij nomine ſoluit ſiue ad ipſius dimittendos creditores, ſiue in quam aliam cauſam præterquam ſi pietate ductus vt puta ſtudiorum cauſa erogauerit l.3.t.19 p.213. c.2.& ſeq.d.29.n.1.& 2.
In Legitima quid ſit ſciri priùs debet, quàm legitimæ conditio ſeu dies habeatur pro non adiecta libr.3.tit.19.pag.215.c.2.def.34. n.4.
Legitimæ electio patris eſt non liberorum niſi quatenus legis aut ſtatuti poteſtas concurrat quæ certa fortaſſe bona primogenito attribuat lib.3.t.19 p.205.c 1. def.3.nu.1. in all.

Læſio.

Non Læditur qui ius commune ſequitur l. 4. t 37.p.449.c.1.d 1.n.13.in all
Læſus in precio videri non poteſt, quirem alienam vendidit l.3.t.22.pag. 226. c.2. d.10. n.6.
Lædi aut decipi non videtur qui iure communi vtitur p.103.c.2 d.8.n.3.in all.
Quoties de Læſione quæritur non euentus ſed tempus contractus inſpiciendum eſt l. 3.t.16 p 211.c.1.d.23 n.32.
Læſio quælibet ſufficit ad reſcindendam alienationem beneficio reſtitutionis impetrata abſolutione à iureiurando. p.118.c.1. d.5.n.5.in all.
Læſio non bene ex inſtrumentis præcedentium aut ſubſecutarum venditionum, l.4.t.30 p 4.22.c d.19.n.1.2.& 3.
Læſio certa non conſiderari poteſt in re quæ pendet ex incerto euentu p.137.c.2.d.5. n. 14.in all.
Læſio non bene probatur ſi non omnium circumſtantiarum ratio habeatur quæ rem minoris faciant l.4.t.30 413. col.1.d.20.n.1. & 2.
Læſione enormi probata ſatis videtur imploratum beneficium.legis 2. C.De reſcind. vend ab eo qui maius auxilium imploraui libr.4 tit.30 pag.413.col.2.def.21.num.1. 2.3.& 4.
Læſionis ratio nulla habenda eſt niſi à quo tempore facultas redimendi intercidit p. 113.c.2 d 3.n 2.
Læſionis cauſa venditionem reſcindi appetens probare debet ſe dominum fuiſſe. l.4. t 30.p.412.c.2.d 17 n.1.2. & 3.
Læſio ex futura incertáque vſurarum adiudicatione æſtimari non poteſt neque ex debito augmento, quod aiunt monetæ l.4.t. 30.p.420.c.1.d 9 n.& 2.
Læſionis immodicæ cauſa & iurium omnium ceſſio reſcindi poteſt, ſubducto tamen dubio litis euentu l 4.t. 30.p.420.c.2.d. 11.n.1. 2.& 6
Læſionis immodicæ cauſa nec donatio nec proinde liberatio gratuita reſcindi poteſt l 4.t.30.p.419 c.2.d.8.n.1.
Læſio aliquando interuenit in re ipſa ſine animo lædendi pag.103.col.1.defin.6.nu.2. in all.
Læſio etiam enormiſſima probata fructus quando venditori non reſtituantur. libro 4 tit.30.pagina 416.col 2.defin 31 num.1.2. 3.& 4.
Læſio ſemper certa eſſe debet l.4 t.30.p. 420. c 2 d d.11.n.6 in all.
Læſio enormiſſima reddit contractum ipſo iure nullum. l.4 t.28 pag.410 c.1 d.6.nu. in all.
Læſionis enormiſſimæ cauſa redimendi ius temporale perpetuatur ſiue emptor iuſtũ valorem ſciuerit ſiue ignorauerit. l.4 t.30 p.427 c.1 d.32 n.9
Læſionis enormiſſimæ prætextu reſcindi tranſactio non poteſt, ſi neque dolus ex propoſito,neque vis aut metus interuenerit. p.117 c.2 d.4 n.2
Læſio enormiſſima cum perpetuat pactum de retrouendendo reſtitutio rei præciſè petitur,nulla præcedente retrouenditione l.4 t.30 p.419 c.2 d.7 n.1 & 2
Læſio enormis eſt quæ vltra dimidiam & probanda eſt per teſtes inſpecto tempore contractus & communi opinione. l. 4 t. 30 p. 418 c.1 d 2 n.1.2.3 & 4
Læſio enormiſſima facit vt ius redimendi quod erat temporale ſit perpetuum.l.3.tit. 25 p.241 c.2 d.9 n.2 in all.
Læſio nonnunquam in æſtimanda re interuenire poteſt quæ locum faciat reſtitutioni. p.163 c.2 d 3 n.7 in all.
Læſus in minore ætate intra decennium poteſt petere reſtitutionem pag.42 col.2 d.4 n.3
Læſione probata omnimodo & præciſe rem reſtitui oportet, quaſi per vim & metum extortam. p.103 c 1 d.6 n.4

Liberi.

Liberi patris originem non domicilium ſequuntur p.71 c.2 d.5 n 3 in all.
Liberorum potior quam monaſterij cauſa eſt p.11 c.1 d.43 n.2
Liberi qui ex filio naſcuntur auo paterno ſunt oneri libr.4 t 9 pag.288.col.1 d.3 n.1 in all.
Liberi dedititij ſeu talliabiles viuunt liberi & moriuntur ſerui l.4 tit. 15 pag. 328 c.2 d. 27 n.1
Liberis naturalibus alimenta debentur ab inteſtato lib.4 t.9 pag.288 col 1 d.3.num.6 in all.
Liberi ſuſcepti ex damnato coitu naturales non ſunt nec ab ipſo etiam patre alendi. lib. 4 tit. 9 pagina 288 col.1 defin.3 num.6 in all.
Liberis naturalibus non minus quàm legitimis debentur alimenta ex ratione & æquitate naturali pag. 146 col.1 d 7 num.6 in all.

Libertas.

Libertatis fauor omnium rerum fauorabiliſſimus p.29 c.1 def.11 n.4 in all.
Libertas habet cauſam pietatis adnexam & ideo fauorabilis p.9 c.1 d. 37 nu.4
Libertas vera eſt,quæ nec lui pecunia nec reparari poteſt pag.117 col.2 defin.3 num. 8 in all.
Libertas quæ ſemel competit nunquam reuocatur niſi ex ingratitudine p.60 c.2 d.3 n.7 in all.
Libertati competenti reuocatio non facit præiudicium p.60 c.2 d.8 n.7
Libertus qui ius annulorum olim à Principe conſequebatur dicebatur viuere quaſi ingenuus, mori quaſi libertus l.4 t.15 p.328 c.2 d.27 n.1 in all.
Libertus viuus donare bene merentibus amicis poteſt, legare vero nec bene merentibus poteſt quod patroni partem minuat.l. 3 t.19 p.213 c.1 d.28 nu.6 in all.

Licitatio.

Licitationis vſus nullus eſt niſi cum aut alia diuidendi ratio nulla ſupereſt aut ij omnes conſentiunt, quorum intereſt l 3 t.27 pag. 250 c.1 d.14 n.6
Licitationis remedium odioſum eſt,ideóque non niſi deficientibus aliis omnibus amplectendum.lib.3 t.27 p.250 c.1 d.14.num. 1 in all.

Literæ.

Literæ prehenſionis durant, quandiu criminalis perſecutio durat.p.60 c.1 d.6.n.5.in all.

Source : BIU Cujas

Literis de debitis non licet agi contra heredem debitoris.p.61.c.1.d.12.n.1.

Literæ monitoriales probationum fauore regulariter concedi ſolent.l.4.t.14.pa. 314.c. 1.d.49.n.2. in all.

Literæ grauaminum non conſtituunt litem appellatoriam,ſed appellationi adminiculum præbent.pag.156.cap.2.d.20.numer.2. & 3.

Literæ moratoriæ non niſi ſemel ſunt concedendæ.p.47.c.1.d.1.n.3.

Literæ quinquennales exigunt ſatiſdationem & conſenſum maioris partis creditorum. p. 48.c.1.d.6 n.1.& 2

Literæ moratoriæ locum non habent cùm quis ex delicto debitor eſt conſtitutus.p.51. c.1.d.20.n.1.

Literæ ſtatus non proſunt attentatori nec ſpoliatori, nec ex cauſis criminalibus.pag. 61.c.1.d.11 n.1.

Literæ reuocandæ litis cum in cauſa concluſum eſt impetrari non poſſunt.pa. 60.c. 2. in fine,d.9.n.1.

Literas dilatorias contra petitionem precij non poteſt emptor impetrare.p.49.c.1.d.11. nu.1.

Literæ ſubrogationis non poſſunt prodeſſe impetranti,qui nullum in beneficio ius habet niſi à ſummo pontifice manauerint. p.18.c.2.d 49 n. 1.

Literæ ſubrogantis à principibus ſæcularibus conceſſæ nec ius aut titulum in beneficio vel ad beneficium tribuere poſſunt. p.18.c. 2.d.67 n.2.& 3

Literæ dilatoriæ impediunt prouiſionalem adiudicationem.p.52.c.1.d 22.n.1.

Literæ ſtatus dicuntur quæ litem in eodem ſtatu manere iubeant. p. 52.c.1.d.23. numero1

Literas ſtatus princeps ſolus concedere poteſt aut eius vicem gerens. p. 52.c. 1.defi.23. nu.1

Literę ſtatus impetrari non poſſunt,ſi de momentanea poſſeſſione,de dote,de alimentis,& de ſimilibus aliis caſibus agatur.p 52. c.1.d.24.n.6.7.8.9.10.11.12.13.& 14.

Literæ monitoriæ non ſunt edendæ quarum publicatio petitur ad habendas criminis probationes.p 69 c.1.d.19.n.1.

Literarum monitoriarum publicatio non niſi permittente Senatu facienda.p.69.c.1. d. 19 n.2.&.3

Literæ dilatoriæ contra ſententiam non poſſunt impetrari, niſi nouata iudicati actione.p.48 c.1.d.4.n.1. & 3

Literæ ſtatus etiam ad inferiorem magiſtratum directæ non ab alio quàm à Senatu verificari poſſunt.p.62.c.d 18.

Literæ principis quæ à magna Cancellaria prodeunt à Senatu inſpici & adprobari debent.p.62 c.2.d.18.n 6

Literæ ſalui conductus non niſi à Principe vel à ſupremo magiſtratu dari poſſunt.p.63 c.1.d.19 n.1.2.& 3.

Literæ ſubrogationis non proſunt canonicum titulum non habenti.p.19.c.2.defi.69. nu.1.

Literæ dilatoriæ exactionem quidem, non tamen compenſationem impediunt. p.49. c.2.& ſeq d.13.n.1.

Literæ dilatoriæ à Principe concedi ſolent creditoribus paupertatis commiſeratione. p.50.c.1.d.13.

Literæ dilatoriæ proſunt debitori etiam qui in carceres iam detruſus eſt, eiuſque fideiuſſoribus.p.50.c 1.d.14.n.2

Literę ſtatus non ſunt dandę poſt rem iudicatam.p.50.c.1.d.15.n.1.

Literæ dilatoriæ ante diem impetratæ non nocent ſuperuenientibus creditoribus. p. 50.c.1.& 2.d.16.n.1

Literis extraiudicialibus Abbatum creditur etiam quod ad tempus & contra tertium, ſed de conſuetudine non de iure.l.4.tit.14. p.307.c.1.d.19.n.3.

Literarum monitoriarum publicatio cum clauſula *Nomine dempto* ante motam litem permittitur,dum ne quid nominatum notetur ſubiiciaturque infamiæ periculo.l.4. t.14 p.315.c.2.d.54.n.2

Literis annalibus impetrandis ſufficit præſtari cautionem iuratoriam: in quinquennalibus requiritur ſatiſdatio. p.51.c.2 d.21. n.1. Ibidem variè annalium & quinquennalium literarum differentiæ, à num. 2. ad 20

Literæ ſolæ Principis vel Auguſtæ à Senatu ſunt ad probandæ.p.61.c.2.d.13.n.1.

Lis & Litigator.

Lites omnes ſine ſuſpicione debent procedere.l. 4.t.14 p.311.c.2.definit 37.num.9 in all.

Litigans recedens à forma recedit à ſubſtantia.p.96.c.1.d.16.n.3.in all.

Litis appellatione ſumptuum compenſatio inducitur ex mutua culpa mutuáque victoria.p.171.c.2 d.7.n.7 in all.

Litigatori ex bonis controuerſis præſtanda eſt quantitas neceſſaria ad ſumptus litis & alimentorum.p.179.col.1.deſin.14. num.5. in all.

Litigatores Sabaudi iudicem accipere laicum vltra duas dietas morantem non coguntur.p.167.c.1.d.2.n.1

Litem conteſtando condicionem ſuam nemo deteriorem facit.l. 4.t.24.p 379.c.1.d.4. n.8 in all.

Litigioſa res poteſt venire in diuiſionem.l 3. t.27.p.250.c.1 d.13 n 6 in all.

Litium alienarum redemptores omnes ſunt otioſi l.4.t 41.pag.465.c.1.d.20.num. 10.in all.

Ligata res ſi litigioſa ſit,peragenda lis eſt cum herede,non cum legatario.l.3.t.27.p.250.c. 1.d.13.n.3. in all.

Lis non pendere intelligitur quæ in eo eſt vt ſtatim terminari poſſit vt nec durare tutela quæ ſtatim ſit finitura l.4.t.17 p.349. c.2. d. 4.n 9.in all.

Litis euentus ſemper dubius & incertus eſt. l. 4.t.30 p.420.c 2 d.11.n.8 in all.

Litis materiam ſubeſſe ſufficit vt poſt iudicatum tranſigi poſſit.p.86 c.2 d 5 numer. 3 in all.

Litigare non cogitur coram inferiore iudice qui apud ſuperiorem in alia lite iiſdem inſtrumentis vti cogitur.p.153 c.1 d.3 num.1. & 2

Lis pendere dicitur poſtulata in integrum reſtitutione licet nulla dum ſecuta ſit conteſtatio.p.133 c.2 d.1 n.11

Lites omnes ſine ſuſpicione procedere oportet.p.152 c.1 d.1 n. 4 in all.

Litigatores in iudicio poſſeſſionis retinendæ allegare titulum & attingere petitorium confortandi poſſeſſorij cauſa poſſunt, in eamque rem proteſtationem adhibere operæpretium eſt. pag. 177 c.2 d.9. num.1 in all.

Litigatoribus permittendum non eſt vt ab eo quod ſemel voluerunt, poſtea recedant.p. 155 c.2 d.14 n.2 in all.

Litigatores nunquam inanibus ſumptibus ſunt vexandi pag. 96 col.1 d.15 numer 6 in all.

Litigator ad locum ſuſpectum nunquam ire cogitur.p.154 c 2 d.9 n.5 in all.

Litigator iudicis non eget auxilio qui iam obtinuit executionem. p. 157 c.2 d. 23 n.3 in all.

Litis vnius interitus, non debet eſſe alterius ortus.p.161 c.2 d.36 n.7 in all.

Lis conteſtata dicitur quoties iudex per narrationem negotij cauſam audire cæpit.p. 180 c.2 d.1 num.in all.

Litem qui iam conteſtatus eſt ſi itetum iubeatur conteſtari nec appellet, eſt cogendus vt conteſtetur aut habendus pro contumace.p.180.c.1.d.1.n. 1.2.& 3

Lite pendente nihil inconſulto iudice faciendum eſt.p.159. c.1.d.28 n.1.& 2

Litis conteſtatæ tempus ſemper ſpectandum eſt niſi cum dies adiicitur. l.4 t.2 p.270.c.1 d.11.n.9

Litigator non cogitur edere collitigatori ſuo inſtrumentum quod tuendi ſui gratia & ſine die & ſine conſule obiecit p.63 c.2 d.2 nu.1

Liti alienæ interueniens ſiſtere eam non poteſt, ſed in eo iſtatu in quo lis eſt, debet interuenire. p. 153 c.2 d.7. n.1.2.3.& 4

Litis euocatio permittenda eſt cum locus in quouis redditur ſuſpectus eſt.p.154 c.2 d.9 n.1 & 2 in all.

Locatio & Locator.

Locatio non probat poſſeſſionem niſi probetur effectum habuiſſe aut niſi in præiudicium ſcientis & conſentientis. l.4 t.42 p. 468 c.2 d 31.n.1 2 & 3

Locatione reſoluta reſoluitur etiam ius tertij cui ex lege locationis ſolui debuit. l.4 tit. 42 pag. 469 col. 1 definit. 32 num. 1. 2. 3 & 4

Locari ſicut & vendi aliena res poteſt. l. 4 t. 42 p.476 c.1 d.56 n.2 in all.

Locationis inſtrumentum haberi pro guarentigiato ex conuentione partium poteſt l. 4 t. 42 pag. 476 c.1 defin. 57 num. 1. 2. & 3

Ex Locatione transfertur in conductorem ius omne percipiendorum omnium fructuum. l. 4 t.43 p.502 c. 2 defin. 64. nu.2 in all.

Locationis merces modo fructuum (cum pro fructibus detur) reſpondere debet. l.4 t. 17 p.350 c. 2 d.7 n.6 in all.

Locator & rei locatæ & fructuum dominis manet in fructuum venditore non item. l. 4 t.32. p.478 c.2 d.2 n.7.8.& 9

Locationis merces differt à pretio venditionis. l.4 t.2 p 272 c 2 d 18 n.1 in all.

Locatione finita poteſt tam locator quam qui à locatore emit propria autoritate conductorem expellere ſine metu interdicti. l.4 t. 42 p. 476 c.1 d. 58 num 1.2.3.4. & 5

Locator præſtare debet conductori licere vti frui. l.4 t. 42 pag. 468 c.2 d. 39 numero 4. in all.

Caſus in quo locator poſſeſſionem rei locatæ non poteſt repetere à conductore citra ſatiſdationem. l.4. t.42 p. 462 c.2 d.13 n.1. 2 & 3

Rei Locatæ æſtimatio neque dominium neque periculum transfert in conductorem.l.4 t.42.p.461 c.2 d.9 n.5

Locator prius reſpondere debet ad obiectionem quam vt interim conductor ei prouiſionaliter condemnetur. l. 4 t. 42. p. 475 c.2 d. 55 n 1.2.3.& 4

Locatio non ſemper ex cauſa inobſeruantiæ poteſt reſcindi aut reſolui, aliquando tamen reſolui poteſt,& quando? l. 4 t. 42 p. 471 c.1 d.39 n. 1.2.3. & 4. Ibidem num. 9. & 10.

Lucrum.

Lucrum ex cuius perſona quis ſentit non debet eius impugnare factum. p. 127 c.2 d. 3 n 5

Lucratur fructus ex die litis conteſtatæ etiam citra obſignationem qui agit ex pacto de retrouendendo, ſed vſuras viciſſim præſtare cogitur. l.4 t. 36 p. 447 c.2 d.17 n. 1.2.3 & 4

Lucrum nemo conſequi debet ex contractu quem impugnat. pag. 134 c.1 d.2 nu.4. in all.

Lucra turpia ſemper extorquenda ſunt etiam ab heredibus qui non deliquerunt, licet morte finiantur crimina. l. 4 t. 1 p.252 c.1 d.2.n.2 in all.

Lucri ſpecies eſt ab obligatione liberari. l.4 tit. 42 pagina 491. col. 1. defin. 31. nu.4.in all.

Source : BIU Cujas

Macedonia exceptio.

Macedoniani exceptio datur contra creditorem ex mutuo etiamsi filij chirographum patris sigillo sit signatum li.4 ti.20 p.355.c.2 d.3 n.1.& 2

Magistratus.

Magistratus hodie sunt perpetui qui olim non nisi annui erant l.3 t.17 p.202 c.2. d.1 n.4 in all.

Magistratus curare debet vt rerum probatio salua sit p.55 c.2 d.13 n.2 in all.

Magistratibus omnibus,præterquam duumviris per ipsum est iurisdictionem suam etiam pœnali iudicio defendere p.53 c.1 d.1 num.11 in all & l.3 t.12 p.187 c.1 d.11 n.2 in all.

Magistratus qui vni præest prouinciæ, si rogetur suæ iurisdictionis hominem qui ab alterius prouinciæ aduersario conueniatur remittere,concedere non debet li.3 t.12 p.184 c.2 d.2 n.3

Magistratus quilibet imperium suum ad vtilitatem litigantium referre debet li.3 t.12 p.185 c.1 d.2 n.3 in all.

Magistratus vnum corpus est, vnum collegium p.167 c.1 d.1 n.8 in all.

Magistratibus, iure communi collationum indictio permissa est li.3 t.12 p.190 c.2 d.21 n.4 in all.

Maior.

Maior natu in facienda diuisione portiones quales vult constituit: minor autem, vtram vult,eligit l.3 t.27 pag.246 c.1.defin.4 n.3

Maior non restituitur ob læsionem, nisi immodicam & enormem p.104 c.1 d.1 nu.11 in all.

Maiores possunt alios prouocare li.3 t.27 p.249 c.1.d.11 n.1 in all.

Malitia.

Malitiis nunquam indulgendum l.1 t.12 p.61 c.1 d.11 n.1 in all.

Mandatum.

Mandatum speciale habere præsumitur is, qui iam præsumitur habere generale. l.4. t.14.p 318.c.2 d 63 n.2.in all.

Mandatum nunquam præsumitur.l.4.t.14 p. 318.c.2.d 63.n.4.quia mandatum est facti. Ibid p.310 c.1.d.30.n.3.in all.

Mandatum debitori factum de soluendo alteri, tametsi alter ille sciuerit, non sufficit ad acquirendam liberationem quousque secuta sit solutio aut quid aliud simile, quod solutionis vim habere possit. l.4. t.10.p.295.c.2.d.10.n.11

Mandatum idoneum habens non cogitur exhibere domini ratihabitionem quamuis eam promiserit. l.4 t.26.p.396. c.1.d.7. n.1.2.3.& 4

Mandatum accipiendæ solutionis non aliter mandanti nocet quàm si probetur secuta solutio, & quidem ante reuocationem.l.4 t.1.p.263.c.1.d.42.n.8 in all.

Mandati suscepti officium procurator deserere non potest, nisi causa noua emergat, &tunc iudicis arbitrio permittitur p.93 c. 2 d 8 n.1.& 2

Mandatum sola voluntatis mutatione reuocari potest. pag 92 c.1. defin 2. numero 3. in all.

Mandatum in prouidendo mittendoque in possessionem impletur cum impetrans mittitur in realem & actualem possessionem.p.28 c.2.d 9.n.1 & 2

Mandatum summi Pontificis de prouidendo nullum ius tribuit impetrandi,nisi subsecuta prouisione, adeoque & missione in possessionem. pag.28. c.1.d.7.numero 1 & 2

Mandatum de prouidendo non est prouisio p.28 c.1.d.7.n.1. in all.

Mandato comparantur Episcopi, tacitus cõsensus & ratihabitio.p 27 c.1.d.3.n.14.

Mandatum finitur morte,re amplius non integra.p.95.c.2.d.14.n.2.in all.

Mandatum semel incœptum consummari oportet: propria enim cuiusque rei forma contingit ex consummatione.pag.95.c.2. d.14.n.2 & 3.in all.

Mandatum quando non finiatur morte. l.4. t.26 p.401 c.1 d.19.n.1.2 & 3.

Mandatum sui natura est reuocatorium.l.4. t.26.p 399 c.2 d.16.n.4.& 5.

Mandatum quoties certum est, à forma recedi non potest.pag.131.c.1.d 1.num.22.in all.

Mandatum renouandoruminstrumentorum censualium suscipiens intra certum tempus vt sit certa mercede condemnandus est ad census ipsos præstandos,etiam cum vsuris decuncibus. l.4 t 26.p.399.c.1.d.15. n 1.2.3 & 4.

Mandatum exercendæ iurisdictionis, si liberalis & iusta mandandi causa fuit, reuocari non potest. l.4.t. 26. p.399. c.2. d.16. nu.1.

Mandatum finitur interueniente noua quæ rerum statum mutet. l.4.t.26. p.395. c.1. def.5 n.1.

Mandati reuocatio per iudicem expediri non debet, sed ex solo reuocantis animo pendet.l.4.t.26.p.395 c.2.d.6.n.5.

Mandatum omne cum originem ex officio & amicitia trahat, debet esse gratuitum. l.4 t.26.p.395.c.2.d 6.n.1.in all.

Mandantis voluntate finita, etiam finiri mandatum potest. l.4 t.26.p.395.c.2.d. 6. n 2.in all.

Mandatarium indemnem omnimodo seruari oportet à mandante. l.4.t.24.p.387.c. 2.d 26. n.2

Mandatarius qui emit alieno nomine ad fructus tenetur. l.4.t.34. p.438.c.1.d.11.numero 1.

Mãdatarius neque lucrum neque damnum ex mandato quod pro alio suscepit sentire debet.l.4 t.2 p.269.c.2.d.11.n.2

Manifestum.

Manifestum dicitur, quod vel per confessionem,vel per probationem, vel rei euidentiam patet.p 31.c.1.definit.20,numero 7.in all.

Manumissio.

Manumissio valere non potest,quæ fit à non domino: imò nec quæ fit à domino, si in id tempus conferatur quo dominus esse desierit. l.3.t.23.p.232.c.2. d.8. nu.2. in all.

Manumissiones factæ ab herede fiduciario pendente fideicommissi conditione valent etiam in præiudicium fideicommissarij, si postea conditio extiterit: factæ à fructuario non valent. l.3.t.23 p.232.c.2.d. 8.n.1.& 2.

Maritus.

Maritus plus vxori debet quam iniusto possessori.p.120.c.2.d.5.n.8.in all.

Maritus est dominus bonitarius: vxor vero domina quiritaria: & quoties dominus bonitarius cum quiritario concurrit,præfertur bonitarius.l.4.t.22.p.370.c.1.d 6.n.8 in all.

Maritus præsumitur habere mandatum tacitum ad tractandas res vxoris. l. 4. t. 14 p. 318.c.2.d 63 n.2.in all.

Mariti confessio quod vxoris pecunia sit non nocet anteriorib creditoribus, posterioribus nocet. l.4.t.14.p.312.c.2.defin 43.nu. 1.& 2.

Maritus & suarum rerum & dotalium æque ac suarum administrationem habet. l. 4 t. 14.p.307 c.2.d.22.n.4.

Maritus nihil iuris habet in bonis paraphernalibus aut aduentitiis nisi consentiente vxore. l.4.tit.14.p.307.c.2. d 22. nu.5.in all.

Marito quantum fieri potest subueniendum est,cum habet dotem ex causa onerosa, nec aliter fuerit vxorem ducturus. l 3.t.25. p.240.c.2.d.6.n.11.in all.

Maritus lite pendente heres institutus eandem litem heredis iure prosequi potest p. 155 c.2 d.16 n.1 & 2

Maritus dotis non suo tempore solutæ vsuras petere potest li.4 t.24 p.380 c.2 d.8 numer.6

Maritus plus est quàm procurator in dote cuius est dominus p.131 c.1 d.1 numer.4.in all.

Mariti bona omnia pro dote sunt mulieri, etiam tacitè obligata p.151 c.1. defin.2.n.2. in all.

Maritus ab vxore,& quidem minore precio, si non sit animus donandi,emere potest p. 102 c.2 d.4 n.3 in all.

Mater.

Mater quæ pecuniam mutuam accepit ad soluendum filiorum debitum quorum tutrix erat,aut conuenienda est tanquam tutrix, aut Velleiano iuuanda li.4.t.21 p.365. c.2 d.22.n.1.& 2.

Mater, quæ minoris filij curatrix erat & vsufructuaria quando videatur bona filij curatorio potius quàm proprio nomine alienasse? li.4.t.28 p.407 col.2.d.1.num.1.2.3.4. & 5

Mater quæ prætextu dotis pupillum spoliasse dicitur possessione pignorum dotalium, quam pupillus retinere potuit pro administratione, non priùs condemnanda est quàm rationes reddiderit p.179.c.1 d.15.n.1.& 2

Matrimonium.

Matrimonium quoties à scientibus contra leges celebratur dos fisco ex Valentiniani & Theodosij constitutione adiudicanda est l 4.t.6.p.279.c.1.d.2.n 7.& 8

Matrimonij impediendi multiplex esse causa solet li.4.tit.6.p.279 col.1.d.2.num.5.in all.

Matrimonij onera omnia ad maritum pertinent,ob eamque causam solet dos marito à muliere dari l.4.t.21.p.359.c.1.d,8.nu.2 in all.

Matrimonium contra leges factum per errorem facti potius,quam per dolum & malitiam factum præsumitur,si publicè & palàm celebratum sit li.4.t 5 pag.278.c.1.d 2. n.1

Ad Matrimonium nemo sine voto & spe suscipiendorum liberorum accedit li.5 t.20. p.217.c.2.d.2.n.2.in all.

Matrimonio constante dos non solum constitui, sed & augeri potest p.118.c.1.d.1.n.10

Matrimonialis causa pertinet ad iudicem ecclesiasticum: sed An venter vel filius mittendus sit in possessionem, cognitio est iudicis laici p.179 col.2 d.16.num.1.2.3 & 4

Matrimonium sine dote non dos sine matrimonio esse potest pag.118.c.1 d.1 num.1 in all.

Matrimonij probatio, per testem viuum cum fama impleri creditur, quod sine alterius matrimonij præiudicio fiat l.4.t 14. p.304 c.1 d.8.n 1

Medium. Mediator.

Medium inhabile semper impedit coniunctionem extremorum l.4.t.43 p.479 c.1 d. 1.n.12.in all.

Mediatores non facilè audiendi sunt, nisi vtraque parte consentiente l.4.t.15.p.335.c. 2.d.56.n.1

Melioratio.

Meliorationes reddit dominus directus, nisi cum Emphyteusis vel feudum redit ad eũ ex culpa possessoris l.4.t.42.p.487.c.2.d.24. n.1.2.& 3

Mendacium.

Qui per Mendacium se obtulit & depositarium constituit ad impediendam iudicati executionem,exceptionem nullam habet l.4.t.25.p.392 c.2.d.2 n.1.2.& 3

Mendacium puniri æquum est p.110.c.1.d.3 n.3 in all.

Source : BIU Cujas

Mentitus dici non potest qui petita finium demonstratione id egit potius ne sibi post modum mentiri liceret l.3 t.22 p.225 c.2 d. 7 n.4

Mensura.

Mensuræ aut modij expressio semper fit limitatiuè, ita tamen vt per subiectam expressionem confinium emptoris fauore ampliari possit, non autem restringi. Expressio autem confinium fit demonstratiuè quantum ad emptorem : limitatiuè verò quantum ad venditorem li.4 ti.28 p. 409 c.2 d.4 n.4 in all.

Merx.

Merx tamdiu debetur quamdiu non est soluta l.4 t.2 p.170 c.2 d.14 n.1

Merx propter fructus promittitur quorum dominium acquirit conductori cùm eos ex domini voluntate percipit lib.3.ti.22 p. 226 c.1 d.8 n.10 in all.

Metus.

Metus litis sufficit ad transactionem p.86 c.2 d.5 n.3 in all.

Metus corruptionis aut subornationis post didiscita testificata magnus subest li.4 t.15 p.326 c.1 d.16 n.7 in all.

Metus iustus non est; si quis ad cognitionem iudicis ducatur, si non sit sibi conscius p. 102 c.2 d.3 n.11

Metus reuerentialis tam paternus quàm maritalis etiam inter maiores, locum facit rescindendæ venditioni ex causa læsionis lib.4.tit.30 pag 421.col.2 & seq.d.16 num.1 & 2

Metus omnis habet in se ignorantiam p.103 c.2 d.7 n.3 in all.

Metus quem quis passus est non debet ei esse captiosus, nec alienum metum in alterius præmium verti oportet p.116 col.2 d.1 n.8 in all.

Metus reuerentialis interdum solet attendi ad excludendum consensum saltem voluntarium li.4 t.21 pag.361 c.2 d.14 num.4 in all.

Metus & dolus facere non debent vt quod cessante vi vel metu gestum est, irritum habeatur p.102 c.2 d.3 n.5

Metus reuerentialis non inducitur ex sola mariti præsentia qui sufficere queat ad rescindendum contractum si non aliud probetur p.103 c.1 d.6 n.1 & 2

Miles.

Miles pecuniam mutuam dare non prohibetur li.4.tit 7 p.282 col.1 d.8 numero 2 in all.

Militi ad minuendam dignitatem suam nocere non oportet l.4.t.7 p.282 c.1 d.8 nu.7 in all.

Miles non omnia quæcunque gerit per vim & impressionem gerere dicitur p.103 col.1 d.5 num.1. nec sola præsumptio sufficit ad condemnandum militem. Ibidem num.4 in all.

Milites tam mites & benevoli esse circa collatores tributorum debent quàm feroces & audaces contra inimicos l.4 t.7 p.282 c. 1 d.8 n.1 in all.

Minor.

Minor donare non potest ne quidem cum decreto p.113 c.1 d.1 n 7 in all.

Minor ætas probatur per testes colligentes ætatem ex adspectu, non per dationem solam curatoris l.4 t.14 p.304 c.2 d.9 num.1 & 2

Minoris curatorem habentis non maior iurisiurandi ratio habetur quàm si ab impubere præstetur p 94 c.1 d.10 n.9

Minoris rem male gessisse non videtur is, qui soluit ei cui tunc re vera minor obligatus erat lib.4 tit.21 p.358 c 1 d.5 num.4 in all.

Minori curatorem non habenti non est necessaria curatoris autoritas ad procuratorem ad lites constituendum adhibito iureiurando p.159 c.2 d.29 n.8

Minoris contumacia facere potest, vt minor absens pro præsente habeatur, non etiam vt pro iurato p.159 c.2 d.29 n.11

Minori propter ætatis lubricum succurri oportet & rusticitati p.140 c.1.defi.3 num 3 & 8

Minor qui fundum indiuisibilem vendidit, si ex læsionis causa petat restitutionem, non aliter audiendus est quàm si paratus sit totum fundum accipere, & vicissim totum precium reddere p.135 col.1 defin.2 n.2

Minori contumaci in accipiendo curatore ad litem curator etiam absenti & inuito dari potest p.159 c.1 d.29 n.1 & 2

Minor post annum trigesimumquintum à Principe in integrum restitui potest si iustam videat Princeps restitutionis subesse causam p.136 c.2 d.2 n.4 in all.

Minoribus errantibus, non fallentibus publica iura subueniunt p.129 c.2 d.1 n.8 in all.

Minor reddere non tenetur quod fato periit p.123 c.2 d 3 n.3 in all.

Minor vigintiquinque annis siue curatorem habens, siue si hereditatem damnosam inconsulto adierit, siue patris aut aui, siue agnati aut extranei hereditas fuerit, restitui ad eam omittendam in integrum potest p.123 c.2 d 3 n.1

Minori aduersus proprium dolum subueniri non oportet pag.123.col.2 d.3 numero 2.in all.

Minor in integrum aduersus præscriptionem conuentionalem quæ cum maiore cœpta est potest restitui cum tutor suspectus est vel curator p.119 c.2 d 3 n.1.2 & 3

Minori prætor subuenire nō potest aduersus libertatem iam competentem p.116 c.2 d. 1 n.10 in all.

Minori probatio incumbit cum tenet contractus propter interpositum decretum, aut cùm propter iusiurandum quidem, sed interueniente curatore p.114 c.2 d.4 nu.9 in all.

Minoris curatorem habentis iusiurandum non validat contractum sine curatoris autoritate factum de re ad bonorum administrationem pertinente p.114 c.5 d.4 nu.1 & 5

Minori communi auxilio & mero iure munito non debet tribui auxilium extraordinarium p.114 c.1 d.3 n.1 in all.

Minor vigintiquinque annis tutor esse non potest p.129 c.2 d 1 n.3 in all.

Minor si vendiderit rem paternam, cuius retinendæ iustam & probabilem adfectionem, læsus videtur p.114 c.1 defin.4 numero 4

Minor qui rem immobilem sine decreto vēdidit excepta sibi redimendi facultate in certum vsque tempus iustam causam non habet petendæ restitutionis, quandiu rem suam iure communi & ex pacto habere potest p.113 c.2 d.3 n.1

Minor non habens curatorem etiamsi sit contumax in eo petendo, nec in ius venire velit, non ideo tamen condemnandus est, neque tanquam contumax, neque tanquam maior p.160 col.2 defini.33 numer.1

Minor non potest restitui aduersus secūdum creditorem qui alteri solui aduersus primum potest p.108 c.1 d.12 n.1

Cum Minore rem habiturus non nisi in litem curatorem petere cogitur p 106 c.1 d. 6 n 8

Minori administratoris delictum aut negligentia non nocet pag 108 col.2 definit.14 n.3

In Minori ætate fratribus pluribus contrahentibus, aut eorum nomine tutor de re quam in communi habuerunt, si ea læsio interuenerit quæ locum faciat restitutioni potest ab vno ex iis omnium nomine impetrari, etiam citra mandatum p.111 c.2 d.1 n.1.2 & 3

Minor potest procuratorem constituere sine curatore dummodo interueniat iusiurandum, nec ille petat sibi dari curatorem; quem tamen semper dari melius est p.112 c.1 & 2 d.1 n.1 & 2

Minor omni casu à fideiussore iudicio mandati conuentus eodem ætatis fauore aduersus fideiussorem quoque restitui poterit ni dolus proprius sit impedimento pag. 108 c.2 d.1 n.12 & 13

Minor qui se maiorem dixit & iurauit apud iudicem, si tutor datus sit, postea se maiorem neget non aliter audiendus est quàm si probet se minorem pag. 129 c.1 defin.1 n.1

Minor sicuti verus tutor esse non potest nec idoneus defensor pag.129.c.2 d.1 numer.6 in all.

Minori pecuniam credens, credit perdituro p.121 c.1 d.1 n.7 in all.

Minor in iudicio comparere nō potest, nec adultus sine curatoris autoritate p.108 c.1 d.11 n.5 in all.

Minor curatorem non habens qui rem suam immobilem sine decreto vendidit interposito iuramento, si læsus non est, non est restituendus in integrum p.107 c.1 defi.10 n.1

Minor si fundum sine decreto vendiderit, adhibito quidem iuramento, sed interueniente læsione, aduersus hanc cessionem restitui poterit p.105 c.1 d.4 n.4

Minor vigintiquinque annis procurator cōstitui non potest, nec constitutum aut iudex aut aduersarius admittere cogitur p. 99 c.1 d.30 n.1

Minoris ætatis priuilegium possessori supplendi precij electionem auffert p.103 c.1 d.6 n.7

Molendina.

Molendinum, vt loquitur, inferius structum, si cursum aquæ superioris molendini impediat & ex restagnatione fiat vt superius molendinum perinde exerceri non possit, impediri potest dominus inferioris molendini ne extruat l.3 t.24 p.235 c.1 d.5 n.6

Monachus.

Monachus sicut legitimam, ita nec legitimæ supplementum petere potest l.3 t.19 p.212 c.2 d.25 n.7

Monachus legitimam nō magis in pecunia quàm in bonorum corporibus potest l.3 t. 19 p.213 c.1 d.26 n.1

Monachus nunquam fuisse videtur is cui de monasterio exire concediatur p.34 c.2 d.32 n.10 in all.

Monachus sine consensu superioris nihil agere potest p.34 c.2 d.33 n.1.2.3 & 4

Monachus per laicū cogi captis bonis temporalibus vt de crimine testimonium dicat, si id monacho superior permiserit, cuius etiam consensu potest esse testis, licet Franciscanus l.4 t.15 p.324 c.2 d.10 n.1.2.3 & 4 in all.

Monachus fratre, alióve agnato dedititiæ, & vt aiunt, talliabilis conditionis sine liberis & condiuisoribus defuncto, non magis potest escheutam impedire quàm si mortuus: religionis enim ingressus morti æquiparatur p.33 c.2 d.30 n 8

Monachus potest sibi reseruare quædam bona de permissu sui superioris, dum ne per modum pacti pag.33 c.2 d.30 num.1 in all.

Monachus sine consensu sui superioris non potest stare in iudicio neque proprio nomine, neque procuratorio p.34 c.2 d.33 n. 1 & 2

Monachus Papa fieri nō potest sine consensu sui superioris p.34 c.2 d.33 n.3

Monachi ab omni successione excludūtur, & in computatione legitimæ non solùm partem

Source : BIU Cujas

partem non faciunt, ſed nec numerum. Partem autem faciunt ex quorum perſona monaſterium acquiſitionis capax, ad legitimam admitti poteſt. p.26 c.2 d.2 nu.1 & 2

Monachus fieri per vim aut metum nemo poteſt. p 34 c.2 d.32 n.9

Monachi mendicantes non debent decimas fructuum in fundis perceptorum quos propriis ſiue manibus ſiue ſumptibus colunt: aliorum verò debent. p.26 col.1 d.1 nu.1

Monachi non minus ex teſtamento quam ab inteſtato ſuccedere prohibentur. p. 11 c.1 d.44 n.3

Monachus teſtamentum facere non poteſt p.11 col.2 d.44 n.8.in all.

Monaſterium ingrediens non poteſt monaſterio pluſquam tertiam bonorum ſuorum partem, & quidem mobilium dare. p. 11 col.1 d.44 n.7

De Monaſterio excludendo quoties teſtator cogitat, monaſterium non poteſt contra teſtatoris mentem bona vlla heredis teſtamento inſtituti vel acquirere vel retinere. p.10 c.2 d.42 nu.10

Monaſteria omnia non ſunt ſucceſſionum incapacia. p.11 col.1 d.44 n.4 in all.

Monaſterium ingredientis vltima voluntas dicitur illa quam in ipſo ingreſſu explicat. p 11 col.1 d 44 n 8

Monaſteria alioquin acquiſitionis capacia, ex edicto Principis, quod ad bona quæ in territorio Principis poſita ſunt, poſſunt fieri incapacia. pag. 11 col. 1 def.44 nu 33

Moneta.

Monetæ quælibet in ſuo genere recipiunt functionem. libr. 4 tit.2 pag.265 col.1 d.1 nu.4

Moneta Regia pluris eſt quam Sabaudica. l. 4 t.2 p.265 c.1 d.1 n.2.in all.

Monetæ debitæ nec obſignatæ, quamuis oblatæ, periculum ad debitorem ſpectat. l.4 t.18 p 352 c 1 d 5 n.1

Monetæ falſæ crimen apud Senatum tantum tractari poteſt. l. 3 t.12 pag. 196 col.1 d.43 nu.6

Moneta An pura puta ſit rationalium eſt cognoſcere. lib.3 tit. 12 pag.196 col. 1 def. 43 nu.1

Monitorium.

Monitorij via, extraordinaria probationis ſpecies eſt. lib.4 tit.14 pag 314 col.2 def.50 n.1

Monitorij impetratio ex iudicis eccleſiaſtici autoritate pendet. p. 323 col. 1 d. 4 nu.4 in all.

Monitorij publicatio ne quidem ad exonerandum reum, ſi ex eo futurum ſit vt actor infametur, non eſt permittenda, ſed tantum ſignificatio. l.4 t.14 p. 313 col.2 d. 49 nu.1.2.& 10

Mora.

Moram fieri ei qui ſatiſdedit eſt iniquum. l.4 t.23 p.373 c.1 d.6 n.5.in all.

Moram vltro liti adferens facti ſui pœnam pati debet. p.154 c.2 d.10 n.4

Mora contracta ex lapſu diei vis tribuit ex verbis ipſius obligationis, & conſequenter ſuos effectus parit, quantumuis ſit ſtrictum iudicium. l. 4 t. 2 p. 269 col. 1 d. 9 nu.3 in all.

In Mora per interpellationem extraiudicialem ante conteſtationem contracta præcedentis moræ tempus ſpectatur, non conteſtationis. l.4 t. 2 pag. 268 col. 2 def. 8. nu.10

Mora non ſolet nec poteſt augere obligationem principalem. lib. 4 t.2 p. 267 c.2 d.7 nu.7

Moræ præcedentis ratio nulla habenda eſt in æſtimanda re ex contractu ſtricto debita. l 4 t.2 p.267 c.2 d 7.n.10

Mora purgatur nouatione. lib.4 t. 1 pag.261 c.2 d.33 nu.1 in all.

Mora propria, quæ per iudicis interlocutionem à qua prouocatum fuerit purgata eſt, ei qui iurare debuit non nocet l. 4 tit. 1 p. 261 c.2 d.33 n.1.2. & 3

Mora nulla eſt, vbi nulla eſt petitio li. 3 t.15 p. 201 col. 1 d.5 n.4 in all.

Mora contrahitur quoties quis opportuno loco & tempore interpellatus non ſatisfacit l.4 t.2 p.268 col.1 d.7 n 4 in all.

Mora principalis debitoris quandoque fideiuſſori nocet lib.4 tit. 36 pag.445 col.2 d.13 num.23

Mora à maiore contracta An & quando purgari poſſit? lib.4 t.36 col.2 d.13 numero num.9 & 10

Moram purgare licet quandocunque ante litem conteſtatam, ſiue ob non factam inſcriptionem, ſiue quod in laudimiorum ſolutione ceſſatum ſit, commiſſo ſit apertus locus l.4 tit. 43 pag. 486 col. 1 d.17 nu.10

Moræ non niſi per interpellationem cõgruo loco & tẽpore factam contrahatur l.4 t. 43 p.485 col.2 d.15 n 5 in all.

Moram impedit oblatio ſola canonis in diuidui in iudicio facta l.4 tit.43 p.493 col.2 d. 40 n.5 & 6

Qui Moram contrahere non poteſt, multò minùs culpam, quæ plus eſt p.123 col.1 d.1 n.11 in all.

Mora ad ſoluendum ei danda eſt qui ſe debere fatetur l 4 t.43 p 496 c. 1 d.40 num.2 in all

Mora fieri non poteſt ei qui plus petit quàm quod debeatur li.4 t.43 p.496 col.1 d.40 n. 9 in all.

Mora non contrahitur ex ſolo lapſu diei tacitæ, ideoque nec debentur fructus, niſi à die litis conteſtatæ, cùm nulla præceſſit interpellatio l.4 t. 24 p.388 col.2 d 31 nu.1.2. 3.4. 5.& 6

Mora paucorum dierum non attenditur, eius tamen temporis quo cauſa appellationis contrahitur, vſuræ ſunt præſtandæ l 4 t.24 p.383 col.2 d.16 n.1.2 & 3

Mora committi poteſt in præſtanda æſtimatione quanti plurimi etiam priuſquàm ea æſtimatio per iudicem taxata ſit l. 4 t.24 p. 381 col.2 d 10 n.1

Moræ purgatio admittitur quandiu creditoris non intereſt, licèt cœperit intereſſe illius qui à creditore ceſſum ius habet li.4 t. 24 p.388 c.2 d.30 n 1 & 2

Moroſa ſua mora prodeſſe non debet, nec ei, cui nihil imputari poteſt, nocere p. 36 c.1 d 37 n.4 in all.

Mors.

Le mort ſaiſit le vif l 3 tit.19 p. 205 col.1 d.4 n. 1 in all.

Mors abſentis eſt difficilis probationis l. 3 t.25 p.239 col.2 d.5 n.15 in all.

Mors cum ſit facti extrinſeci & accidentalis, numquam præſumitur niſi probetur, maximè ſi ſit fundamentum intentionis l. 4 tit. 14 p 312 c.1 d.39 n.9 in all.

Mortis probatio requiritur ad conſtituendam teſtamenti validitatem l.4 tit.14 p.311 col.2 d.39 n.10

Mortis tempore nemo præſumitur immemor ſalutis æternæ l.4 t.15 p.329 col.2 d.31 n 8 in all.

Mortis probatio ſolis iudiciis contenta eſt, niſi cùm mors eſt fundamentum intentionis lib.4 t.14 pag.301 col.1 d.2.num.1.2.3.4. & 5

Mortis cuiuſque vnus tantum locus, vnum inſtans eſt, vitæ verò & plures loci & plura tempora lib. 4 tit.14 pag.301 col. 1 d.2 nu.3 & 4

Mortuus audiri non poteſt l.4 t.15 p.325 c.2 d. 15 n.2 in all.

Mulcta.

Mulcta, iure prouinciali, omnibus temerè appellantibus infligitur l.4 t.14 p.315 col.2 d 53.n.4 in all.

Mulcta pecuniaria decem librarum fortium in pœnam deſertæ appellationis eſt conſtituta lib.4.tit.12.pag.298. c. d.2. numer.1 in all.

Mulier.

Mulierum genus auariſſimum eſt l.4.t.14.pag. 312 c.2 d.42 n.4 in all.

Mulier olim in dote præferebatur creditoribus omnibus, etiam expreſſam hypothecam habentibus: quod hodie non tenet libr 4.t 8 pag.286.col.2.defin.1. num.3. in all.

Mulieribus neque minoribus, neque ruſticis poſt didiſcita teſtificata teſtes producere licet: quibus tamen ius ignorare permittitur libr.4. tit.15.pag.326 col.1 d.17.nu.1.2.3. & 4.

Mulier nupta habere poteſt res duplicis generis, quaſdã dotales, quaſdam extra matrimonium conſtitutas l.3 t.27 p.245.c.1.d. 2.n.1 in all.

Mulier marito conſentiente pro dote agere poteſt, non etiam inuito ignorante p.137.c. 2 d.6.n.12

Mulier quæ iure communi vſa eſt, læſa videri non poteſt p 118.c.1.d.1.n.11

Mulier ſi nupſerit ſine dote, tum conſtante matrimonio omnia bona ſua dederit in dotem, non ex eo ſolo læſa videtur, niſi mariti dolo probetur circumſcripta. p.118. c.1.d.1.n.2.& 4

Mulieris intereſt dotem habere p.131.c.1.d.1. n.10 in all

Mulieri apud Auguſtanos non licet ſoluto matrimonio dotem exigere nec mariti heredibus pignora pro dote, dotiſque augmento data luere quo ad uſque mulier vel moriatur, vel ad ſecundas nuptias tranſeat pag.125 c.2.d.3 n.6 & 7

Mulier maior non reſtituitur adappellandum à ſententia cui conſenſit, ſi nihil ab ea contra Velleianum factum ſit l. 4.t.21.p 366.c. 1.d.25.n.1

Mulieribus per meram iuris ignorantiam lapſis toties ſuccurrendum quoties de damno vitando certant ſaltem in quibuſdam cauſis propter ſexus infirmitatem. l.4.t.21.p. 366 c.1.d 25 n.5

Mulieri difficile eſt vt non ſubueniatur quæ remiſit iura hypothecarum, ſi ex eo futura ſit quandoque indotata l.4. t.21.p.366.c.1. d.26.n.2.3 & 4

Mulieri permittendum non eſt, vt conſtante matrimonio deteriorem faciat dotis ſuæ condicionem l.4.t.21.pag. 366. col.2.d.26. n.13

Mulier omnimodo probare debet maritum ad inopiam vergere, vt mereri poſſit reſtitutionem libr.4.t.21.pag.363.col.2.d.18. nu. 27

Mulieri non magis permittitur maritum ſuum quàm alium defendere l.4 t.21.p.362.col.2. d.16.n.2.in all.

Mulieri ſuccurrendum eſt quæ bonam iuſtamque de dote actionem habet, licet malè egerit pagina 151.col.1. defin.2. numer.5. & 6.

Mulier quæ ſe debendi corream conſtituit, ſiue ſimpliciter, ſiue cum clauſula *Quilibet in ſolidum*, iuuatur Velleiano l.4.tit. 21. p.364. c.2.d.20.n.1.2.3 4 & 5

Mulier quæ verberibus & minis adacta ſollicitauit emptorem etiam ignorantem, non eo minùs iuuatur Velleiano l. 4.t.21. p.365. c.2.d.23.n.1.& 2.

Mulier quæ ſe obligauit pro liberando marito qui in carceres detruſus erat ex cauſa delicti non iuuatur Velleiano: ſecùs ſi ex cauſa æris alieni l.4. t.21.p. 362 c.1. d.16.n.1.2.3.4. & 5.

Mulier quæ ad eludendam executionem quæ fiebat contra maritum, & vt executori illuderet, ſe pro marito obligauit, non iuuatur Velleiano libr.4.tit.21.pagina 362.

Source : BIU Cujas

col.2 def.17 num.1.2.3.4 & 5
Mulier quæ cum filio rem filij vendidit tanquam venditionis correa Velleiani exceptione iuuatur. l.4.t.21.p.356.c.1.d.1.n.1. 2. 3.4.5.6.& 7
Mulieri non semper prohibitum est ne se cum marito obliget, Sed ita. Si & pro marito & animo intercedendi obligari velit. l.4 t.21. p.359 c.1.d.9 n.1
Mulier non semper, nec per omnia habenda est minoris loco 25. annis circumscripti, vt passim ei subueniri oporteat. l.4. t. 21.p.357. c.2.d.3.n.7.in all.
Mulieri etiam ab alio deceptæ non subuenitur aduersus eum quem ipsa decepit. l. 4.t. 21.p.357.c.2.d.4 n.1.& 2.
Muliere mandante vel minore qui soluit vero creditori mulieris vel minoris contra quem restitutio impetrari poterat securus est.libr. 4.tit.21.pag.357 col 2.d 5.n 1.& 4
Mulier quæ contra Senatusconsultum intercessit, condictionem habet aduersus eum cui soluit.lib 4.t 21.pag 358.col.1.d 5.n.2. in all.
Mulier quę se pro marito egeno obligauit de pecunia in causa alimentorum familię conuerta non iuuatur Velleiano.l.4.t.21.p.359. c.1.d.8.n.1 & 2.
Mulier, cum venditioni dotalis fundi maritus adfuit, precium quasi non solutum petere quandocumque potest p 370.c.1.d.6.num. 10
Mulier prætextu paupertatis non potest pendente lite restitutionis petere ante diem quod non debetur nisi in diem p.178.c.2. d.14.n.3.4. & 5.
Mulier iuuatur Velleiano contra suum fide iussorem,etiamsi soluerit ille,ita vt repetere non possit: quia poterat etiam ille eadem se exceptione tueri.l. 4.t.21.p. 358.c.1.d.6.n.1. & 6.
Mulier si restitutione indigeat contra intercessionem factam pro marito, oneratur probatione quod maritus non sit soluendo:secus si nulla egeat restitutione: puta, quia non iurauerit.l.4.t 21.p.360. c.1.d. 11. n.1.
Mulier non potest restitui aduersus creditorem ex cuius pecunia dimisit priorem creditorem apud quem etiam interceserat, nisi prior etiam contractus rescindatur. l.4.t.21. p.360.c.2.d.12 nu.1.2 3.4.& 5
Mulier quandiu rationes non reddidit est debitrix non quantitatis,sed redditionis rationum.pag.179 col 1.def 15 numer.4. in all.
Mulieri succurrendum est ne fiat indotata, etiamsi iurauerit,sed ei absolutio & restitutio necessaria est.l.4.t.21 p 359. c.2.d.10.n.1. & 8.
Mulier quæ sollicitauit & creditorem quæsiit non facile Velleiano iuuanda est, etiamsi cum marito debendi correa facta sit l.4.t.21 p.358.c.2.d.7.n.1,& 2.
Mulier quando Velleiano contra emptorem quem ipsa quæsiit iuuari possit. l.4.tit. 1.p. 357.c 1.d.3.n 1.2.& 3.
Mulier potest fundum vendendo siue suum, siue alienum, vel maximè propter obligationem de euictione pro alio intercedere.l. 4 t.21.p.356.c.2.d 1.n.8 in all.
Mulier,si maritus non sit soluendo, vel mariti heres potest omnem debitorem conuenire.l.4.t 21.pag.366.col.2. def.26. num. 4.in all.

Mutatio.

Mutatione personæ, ipsa quoque bonorum qualitas & condicio mutatur.l.4.t.41.p.456 c.1.d 4.n 20 in.all.& l 4.t 7.p.279.c.2.d.1.n. 11.in all.

Mutuum.

Mutuum non confessione, sed numeratione contrahitur.l 4. titul.2.pag. 265.c.2. def.4. num.2.

Necessitas.

Necessitas semper facit licitum quod alioquin esset illicitum.l. 4 t.43.p 499.c.1.d.55. n.4.in all.
Necessitatis prætextu conductor non potest expelli, nisi de ea constet aliter quam per iuramentum locatoris,& nisi de ea necessitas superuenerit ex postfacto. l. 4. t.42. p. 474.c.2.in fine.d 51.n.1.2.& 3

Negatio.

Negatio facit rem dubiam, quousque actor intentionem suam plene probauerit. l.4.t. 42 p.487 c.1 d 21.n.3.in all.
Negatio probanda est quoties est fundamentum intentionis siue actoris,siue rei.l.4 t.14 p.313 c.1.d.46.n.2.& 3
Negatoriam actionem proponenti ita demum incumbit onus probandi, si fateatur aduersarium esse in quasi possessione seruitutis.lib.3.t.24.pag 236. col.1. defi 8.n.1
Negatoria de seruitute agere potest is etiam qui nouum opus facientem non prohibuit cum posset per nunciationem,nec intra annum ad tollendum opus egit interdicto. p. 235. c.1.& 2. d.6.n.1.2. & 3

Negligentia.

Negligentia noua non parit nouam restitutionem sine noua causa. p. 130.c.1.d.1.n.1. 2.& 3
Negligentia decessoris à solutione non nocet successori.p.23.c.2.d.86.n.6
Negligentiæ mutuæ culpa, mutua compensatione tollitur p.158.c.2.d.26.n.9
Negligentia est, si non fiat intra certum tempus id quod fieri debuit: eaque ex sola cessatione inducitur. p.123 c.1. d.1.num.7. in all.
Negligentia omnis dolus non est aut dolo proxima, sed ea tantum quæ magna adeo est vt non solum culpam, sed etiam magnam culpam constituat.p.123.c.1.d.1.nu.8. in all.
Negligentia magna culpa est, magna vero culpa,dolus. lib.4. t.26 p.399. c.2.d.15.n.2 in all.
Negligere rem mandatam videtur qui per alium facit, quod per seipsum facere deberet.p.28.c.2.d.9.n.5.in all.

Nepos. Neptis.

Nepotes non plus ferunt ex bonis aui, quam debetur detracta ea summa quæ matri in dotem data est. p. 81.c.2.d.19.nu.10
Nepotes gradum non personam repræsentant.p.81.c.1 d.18.n.10
Neptes quæ imprudentibus & prodigis viris nuptæ sunt si quid legatum fuerit,cogendæ non erunt, nec ipsarum mariti ad cauendum. lib.3. t. 19.p.215. col.2.defi.34 n.10.

Nobilis.

Nobiles tributo anno quod vniuersitas Principi debet obnoxij sunt in annum vsque nobilitatis quinquagesimum, at non reliquis oneribus plebeis. l.3. t.12. p.195.c.2 d. 40.n 2.in all.
Nobilitas generis probari potest per verba enunciatiua instrumentorum familiæ in antiquis, præsertim quæ facta sint coram Principe aut eius Officialibus.l.14 p.309 c. 1.d.27.n.1.

Nominatio. Nomen.

Nominatio quam summus Pontifex etiam scienter, adeoque motu proprio fecerit, nullum ius in beneficio tribuit.Nominatio enim titulum quidem præsupponit, non tamen tribuit. l. 4.t.14 p.309 c.2.d.29.n.6. & 9 in all.
Nomen & vendi & cedi potest. lib.4. t.26. p. 404.c.1.d.28.n.2.in all.

Notarius.

Notarij qui instrumentum conscripsit alius notarius heres, non potest instrumenti descriptionem vtilem facere, quin iudicis iussus,mandatumq; præcedat. p.64.c.1.d.4.n.1
Notarius recusare non potest quod prohibere non possunt contrahentes quorum interest. p.64 c.1 d.3 n.4 & 5
Notarium adhiberi nihil necesse est ad stipulationis validitatem nisi cum is cui stipulationis commodum acquirendum est, sibi ipse stipulari non potest. l.3 t.27 p.245 c 1 d.2 n 9.in all.
Notarij dicti sunt, quod notis plurimum scribant. lib 4 tit. 16 pag. 344 col.2. d. 18 nu.1 in all.
Notarij assertio de iis tantum quæ inter contrahentes geruntur, non etiam de aliis, plenam fidem facit. lib.4 t 14 p.308 c 2 d. 26 nu.7
Notarius ex viuentis notarij protocollis instrumentum publicum non potest excerpere, nisi notarius ille expeditus proponatur. lib. 4 tit.16 pag. 347 col. 2 def 26 nu 1
Notario qui scripsit testatorem, quo tempore suprema ordinabat, sanæ mentis non vsque adeo fuisse creditur,quin probari contrarium possit citra falsi accusationem lib. 4 tit. 14 pag 308 col. 2 d 26 nu.1
Notario rogato in exilium ex causa criminis damnato, potest alius notarius reexpedire instrumentum solo iudicis ordinarij decreto. lib.4 t. 16 pag.347 col.2 d. 28 nu.2
Notarius non potest instrumenta defuncti in publicam formam citra iudicis autoritatem redigere. lib.4 t.16 pag.340 c. 2 d.7 nu.1
Notariatus eius qui tanquam notarius in formam publicam instrumentum redegit, citra solemnem falsi accusationem denegari non potest. lib. 4 t. 16 p. 345 c. 1 d. 20 num.2

Nouatio.

Nouatio per contestationem facta non immutat naturam obligationis ex qua primum agi cœptum est lib.4 t.2 p. 267 c.2 d. 7 num 11
Nouatio nunquam fit nisi id pro quo fit nouatio factum dictumve sit.lib 4. tit 41 pag. 468 col.1 d.28 n.4. in all.
Nouatio perimit priorem actionem eámque in sequentem transfundit. pag.62 c.2 d.16 n.3. in all.
Nouatione facta, prioris obligationis qualitas & conditio non inspiciuntur,sed posterioris tantum. pag. 48 col.1 d.4. nu.4 in all.

Numeratio. Numerus.

Numeratio quoties fit in consequentiam contractus præcedentis, contractus ille inspiciendus est, potius quam actus ipse numerationis, pag. 103 col.2 defin 8 num.5. in all.
Numerus solennis vno teste non perficitur l.4 t.1 p.256 c.2 d.18.n.6

Nummus.

Nummi ex earum rerum genere sunt, quæ primo vsu consumuntur. lib. 4 t.18 p.352 c. 2 d.5 n.8.in all.
Nummi qui dantur vt statim recipiantur non alienantur. lib. 4 t.24 pag 387 c.2 d.27 num.2
Nummorum certa & perpetua esse debet æstimatio. l.4 t. 23 pag 392 col.1 d.2 num.1 in all.
Nummorum, qui mei sunt, dominium me inscio in alium transferri non potest. lib. 4 t.23 p.377 c.1 d.17 n.8
Nummis solutis qui alienari nequeunt, non nascitur liberatio: quæ nec nascitur cum nummi possunt condici. l. 4 t.23 p.377 c. 1.d.17.n.9 & 10

Nuncius.

Nuncio aliquid referenti, nisi in eo quod fit de ipsius officio,non creditur. l.4 t.14 p.311 c.2 d.39 1.

Nuptiæ

Source : BIU Cujas

INDEX.

Nuptiæ.

Nuptiæ prohibitæ dotem non habent l.4.t.5 p 278.c.1 d 2.n.3 in all.

Nuptiæ inceſtuoſæ excuſari poſſunt per legem *qui contra 4 C.de inceſt. & inut. nupt.* ſi per errorem affectatum non fuerint contractæ lib.4.t.5.pag.278 c.1.d 2 num.2. in all.

Nullitas.

Nullitas nullitatum eſt, ſi quid factum ſit à non habente poteſtatem l 4.t.16.p.339.c.1. d.2.n.3 in all.

Quòd nulliter factum eſt pro infecto magis quàm pro facto habendum eſt l 4 t.15.pag. 334 c.2 d 47 in.3.in all.

Nullitas contractus præcedens ex mutua culpa per vnumquemque ex contrahentibus allegari poteſt l.4 t.11.p.297.c 2.d.4.n.1 in all.

Oblatio.

Oblatio ſufficit ad impediendam moram non ad obligationem tollendam l.4 t 33. p 433.c.2 d 15 n.2 in all.

Oblatio ea demum admittenda eſt quæ litis materiam minuit li.4.t. 4 p.319.c.2 d.65. n.10.in all.

Oblatio ſola non liberat emptorem à præſtatione vſurarum niſi ſecuta ſit obſignatio, quamuis venditor fuerit in mora accipiendi lib.4.tit.33 pag.433.col.2 defin.15. n.1

Oblatio debet præcedere obſignationem p. 178 c.1 d.11.n.7.in all.

Oblatio incongruo loco vel tempore facta non valet, nec oblationem ſecuta obſignatio lib.4.t.18 pag.353.col.1.d.6.num.4. in all.

Oblatio ſolutionis iuncta cum obſignatione non modò purgat moram, ſed & ſolutionis vim habet l.4.t.36.p.446.c.1.d 13.n. 5 in all.

Oblatio iudicialis impedit moram quia ſtatim ex ea condemnatio ſequi poteſt l.4.t 36.p.443 c 1.d.7.n.10.in all.

Obligatio.

Obligatio naturalis non minus inter patrem & filium, quàm inter fratresfamilias contrahi poteſt li.4.t.23.p.371.c.2.d.1.n.5. in all.

Obligatio naturalis inducit compenſationem, ſicut & deductionem l.4.t.23 p.371.c. 1.d.1 n.6 in all.

Obligatio contrahi non poteſt ſine cauſa, ſaltem vt habeat effectum li.4 t.22.p.369. c.2 d.5 n.2.in all.

Obligatio eſt iuris vinculum li 4.t.18.p.353. c.1 d.6.n.5.in all.

Obligatio impoſſibilium contrahi nulla poteſt lib 4 tit 18. pag.353.col.1. d.6.nu.5. in all.

Obligationis conditio ex heredum perſona aut numero immutari non poteſt l.4.t.18. p.352 c 1.d.3.n.7

Obligatio quæ non fuit contracta verbis, nõ poteſt diſſolui verbis l.4.t.18.p.351.c.2.d.2 n 5.in all.

Obligatione contracta per promiſſionem de vendendo, non poteſt denegari venditio eo ſolo prætextu quod fundus pluris venditus fuerit l 4 t.7.p.282.c 2 d.10.nu.1. & 2

Obligationem alienam in nos quando creditori aduerſus priorem debitorem augendi facultatem admimus li 4.t 7.p.281. c.2.d 6 n 3

Obligatio nulla pignoris naſci poteſt ex chirographo in præiudicium tertij poſſeſſoris, niſi à quo tempore facta recognitio eſt li.4.ti.7 p.283 col.2.284 c.1 d.13. n.4

Obligatio debitore conſentiente reſtaurari poteſt quæ ipſo iure extincta fuit p.421.c.2 d.3.n 4 in all.

Obligationes contractæ in fauorem militum, licet per inſtrumentum authenticum & guarentigiatum non habent hodie paratam executionem pendente lite, propter præſumptionem quæ contra milites vrget l 4.t.7 p.282.col.1.d.8.n.1.2.3.4. 5 6.& 7

Obligatio acceſſionum præſtandarum antè ſententiam nulla naſci poteſt li.4 t.2.pag. 268.c.2.d 8.n.26

Obligatio & ius petendæ æſtimationis ab eo duntaxat die quo quis ſoluit, naſcitur l.4.t.2.p.271.c.1.d.15.n.12

Obligatio omnis æſtimatur, viréſque ſuas accipit ex eo tempore quo contrahitur, tum etiam cùm ſub conditione contrahitur lib.4.tit.2.pag.268.col.1.defin.7.numer.7 in all.

Obligatio eſt actionis mater li.3 t.22. p.216. col.1.d.8 n.6 in all.

Obligatio legati per cautionem ſemel extincta nunquam poteſt reuiuiſcere, cùm ſit vnica, nec niſi ſemel legatum fuerit l.3. t.19.p.216.c.1.d 34.n.9.in all.

Nemo Obligatur alieno facto ex eo ſolo quod gradum repræſentet p.81. c.2. d.18. n.10.in all.

Obligationes & actiones omnes in heredem tranſeunt lib 4.t 43.p.481.c.2.d 7.nu.14.in all.

Obligatio perſonalis non ſequitur ſingularem ſucceſſorem l 4.t.43.p.481.c.2.d.7.n.13 in all.

Obligationes legitimè contractæ non niſi certis & legitimis modis finiuntur l.4.t.42 p.468.c.1.d.28.n.5.in all.

Obligationes quæ ex negotio & re ipſa proficiſcuntur etiam furioſum & pupillum tenent l.4.tit.38.pag.450.col.2.d.5.num.2. in all.

Obligari pignori fundus poteſt li.4.t.35.pag. 440.c.1 d.1 n 3.in all.

Obligatio canonis annui præſtandi in quëlibet poſſeſſorem tranſit li.4.t.31.p.427.c.2. d.1 n.1.2.& 3

Obligationis annuæ penſitationis extinguëdæ gratia quod ab emptore ſoluendum eſt, prodeſt ei ad precij diminutionem l.4. t.30.p 421.c.2 d.14.n.2. & 3

Obligatione ſortis per ſolutionem ſublata non poteſt ſupereſſe petitio vſurarum ex mora debitarum li.4.t.24.p.379.c.1.d.5.n.1 & 3

Obligatus ſoluere certo loco ex ſtipulatione, ac proinde ex contractu ſtricti iuris, nõ poteſt ex contractu alio loco, quàm quo ſolui debuit, conueniri li.3.tit.15.p.199 c.1. d.1.n 1.& 2

Obligatus ex proprio facto conuenitur, non tam quod promiſerit, quam quod inſtrumenta acceperit l 4.t.7.p.281 c.2 d.6 n.1.in all.

Obligatus ad certam pecuniæ quantitatem tanquàm theſaurarij aut alterius adminiſtratoris vices gerens, ſi quo tempore ſe obligauit, ea à creditore inſtrumenta acceperit ex quibus parata ipſi creditori aduerſus theſaurarium actio eſſe poterat, non inutiliter poſtea vt ſoluat proprio nomine conuenitur, licet de fiſcali pecunia ſe dixerit ſoluturum li.4.t 7.p.281.c.2. d 6 n.1.& 2

Obligatus, ſi ſe obligando id egit vt actionẽ quæ alioquin aduerſus alium iam competebat creditori aut competitura erat, ademerit, non aliter liberatur quàm ſi eam actionem & quidem perinde vtilem atque efficacem reſtituat l.4 t.7.p.285.c.1.d. 17.n 2

Obliuio.

Obliuio poſt decennium inducitur li.4 t.15 p.319 c.2.d.31.n.4 in all.

Obreptio.

Obreptionis vicium ad Pontificias literas, non ad eas quæ ab ordinariis conceduntur, pertinet p.8.c.1.d.33 n.1.& 2

Vbi vel Obreptionis vel ſubreptionis maius eſt periculum, ibi maior adhibenda eſt cautio p.8 c.1 d.33 n.5 in all.

Obſignatio.

Obſignatio non aliter valet quàm ſi creditor oblatam ſolutionem recuſet ſine cauſa l.4 t.18 p 353 c 1 d.6 n.3.& 4

Obſignatio tum demum neceſſaria eſt cùm agitur de tollenda obligatione ſiue ſortis ſiue vſurarum l.4 t.18 p 353 c.1 d.6 nu.5 in all.

Obſignatio non eſt re vera ſolutio, ſed ſolutionis tantum iure cenſetur li.4.ti.18 p.353 c.1 d.6 n.5 in all.

Obſignatio neceſſaria ad euitandã pœnam commiſſi; tum quoque cum dominus directus eſt in dolo l.4 t.43 p.487 c.2 d.22 n.2 in all.

Obſignatio pro ſolutione eſt ad inducendam pleniſſimam liberationem l.4 t 36 p. 447 c.2 d.17 n.8 in all.

Obſignatio nõ eſt neceſſaria ad impediendum ne currat tempus intra quod retroueniditio peti debuit l.4 t.36 p.442 c.1 d.6 n 1.2 & 3

Obſignatio debiti, etiamſi nihil pro monetæ augmento obſignauerit is qui petit retroueniditionem, quandoque valet l.4 t.36 p.442 c.2 d.7 n.1.2.3.4.5 & 6

Ad Obſignationis validitatem ſufficit vt venditor proteſtetur ſe paratum maiorem quantitatem, ſi opus erit obſignare, nec requiritur vt eo nomine præſtet ſatisdationem, quæ pro non liquidis neceſſaria eſt l. 4 t.36 p.442 c.2 d.7 n.2

Odium.

Odio alieno non debet alius prægrauari p. 57 c.1 d.18 n.3 in all.

Officialis.

Officialem eiuſque vicarium, in alma præſertim Camberij ciuitate, iniquè toto Sabaudiæ theatro Doctoratus, dignitate oportet eſſe inſignitum pag.33 col.1 defi.28 n.1

Officium.

Officium clauſtrale quod habet præbẽdam adnexam, An ſit beneficium? p.7 c.1 d.27 n 1

Officij viuentis impetratio alienæ mortis captandæ votum inducit p.60 c.2 defin.7 n. 2

Onus.

Onus probandi in reſcindenda emptione incumbit ei qui læſionem allegat li.3 t.27 p.247 c.2 d.9 n.1 & 2

Onus alienum alteri nocere non debet, li.3 t.19 p.216 c.1 d.34 n.10 in all.

Onus ſuper certa re impoſitum non debet, qui re caret, ſi nulla colluſio interceſſerit p.87 c.1 d.9 n 1

Oneris imptouiſi rationem haberi æquum erat p.178 c.1 d.12 n.3 in all.

Onus propter certam rem irrogatum non debet grauius eſſe, quàm quanti res ipſa eſt p. 32 c.1 d.22 n.6 in all.

Ordinarius.

Ordinarij negligentia ab eo probanda eſt qui deuolutionis iure nititur p.30 c.2 d.17 n.7

Ordinarius non debet eſſe facilior quàm ſummus Pontifex ad concedendum beneficium ei qui iam aliud habet p.8 c.1 d.33 n.3

Ordinarius vnoquoque triennio debet viſitare omnia beneficia in ſua diœceſi conſtituta p.8 c.1 d.33 n.4 in all.

Ordinarius per totum tempus Pontifici reſeruatum manus habet ligatas p.9 c.1 d.36 n.7 in all.

Ordo.

Ordines quatuor minores vno eodẽmque die conferri poſſunt pag.19 col.2 defin 79 nu.3

Ordinum ſacrorum collatio ſine clericatu valere non poteſt l 4 t.14 p.305 c.2 d.11 n. 7 in all.

Source : BIU Cujas

Ordinibus sacris per saltum initiatus, obnoxius est peccato mortali li.4.t.14.p.305. c.2.d.11.n.9.in all.

Pactum.

Pactum de retrouendendo non facit contractum vsurarum, quamuis res ideò minoris vendatur, nisi adsit læsio etiam subducta pacti æstimatione l.4.t.24.p.388.c.1. d.28.n.1.2.3.& 4

Pacta inter contrahentes inita cùm pars fundi emphyteuticarij alienaretur, An & quatenus domino noceant li.4.t.43 p.472.c.1. d.41 à n.1.ad 9

Pactum de certo, quamuis maximo salario, valet, quamuis non de quota litis li.4.t.26. p.394.c.2.d.1.n.1

Pactum de retrouendendo non impedit translationem dominij li.4.t.42.p.490 c.2. d.30.n.21.in all.

Pacta per quæ dotis conditio deterior fit, non valent lib.4.t.21.p.357.col.1.d.2.nu.3. in all.

Pacta & conuentiones legem dant contractibus lib.4.t.42.pag.475.col.1.d.53.num.1. in all.

Pactum de non vendendo quotuplex sit l.4. t.42 p.472.c.2 d.42.n.8.in all.

Pacta etiam ex interuallo apposita si sint correspectiua, tantum possunt quantum si incontinenti adhibita fuissent li.4.t.36. p.446 c.2.d.15.n.1.& 2

Pactum vt ex causa euictionis non præstet venditor id quod interest, valet, sed alias & alias recipit interpretationes l.4.t.36.p. 444 c.1 d.10.n.1.& 2

Pactum prælationis vulgare est in omnibus venditionibus quæ fiunt sub pacto de retrouendendo l.4 t.36.p.442.c.1.d.5.num.1 in all.

Pactum prælationis paciscenti prodest contra nouum emptorem si paciscens possideat, aut si de pignore quoque conuenerit l.4.t.36.p 440.c.2.d.1 n.1.2 3.& 4

Pacta incontinenti facta vestiuntur cohærentia contractus, eique vsque adeò inesse videntur vt contractus portio esse existimentur li.4.t.36 p.440.col.2.d.1.num.6 & 7

Pacta ex interuallo facta vtilia sunt ad excipiendum non ad agendum li.4.ti.36.pag. 440.c.2.d 1.n.9

Ex Pacto prælationis si adsit hypotheca etiam generalis præsertim cum clausula constituti datur actio etiam contra secundum emptorem l.4.t.36.p.443.c.2.d 9 n.1.2.3.4 & 5

Pactorum diuersitas, precij quoque diuersitatem inducit li.4.t.34.p.434.c.2.d.1.n.13. in all.

Pactum de retrouendendo æstimandum est cùm agitur de immodica læsione l.4.t.30. p.425 c.2.d.27 n.1

Pactum de retrouendendo cum læsione etiam enormissima non facit contractum pignoratitium, nisi adsit consuetudo fœnerandi li.4. ti.30.pag 426.col.1.defin.29 n.1

Pactum de retrouendendo ita demum facit partem precij si adhibitum sit incontinenti, non si ex interuallo li.4.ti.30.p.426.c 1. d.28.n.1.2.& 3

Pactum de retrouendendo simulatum esse non potest ex variis causis etiamsi in persona emptoris non concurrat fœnerandi consuetudo l.4.t.36.p.441.c.2.d.4.n.1.2.3. & 4

Pacta pariunt exceptionem ex æquitate naturali lib.4.t.30.pag.420.c.1.d.8.numer.8 in all.

Pacta & conuentiones super beneficiis sine consensu superioris nullius sunt momenti p.22.c.2.d.83.n.6

Pactum de non petendo si tacitè inducatur ex chirographi redditione vni ex correis facta non alij potest prodesse, quàm cui chirographum redditum est p.75.c.2.d.6. n.4 & 5

Pactum de non petendo simpliciter conceptum tollit obligationem naturalem p.75 c.2.d.6.n.1.in all.

Pactum tacitum inducitur ex facto p.76.c.1. d.6 n.5.in all.

Pactum de inscij viuentis hereditate licet ab initio non valeat, tamen confirmatur si postea is, de cuius hereditate actum est rescierit & consenserit expressè, in eáque voluntate perseuerauerit p.77.c.1.defi.10. n.1

Pacta, quæ nec contra leges, nec sunt contra bonos mores seruari oportet p.79.c.1.d.14 n.14 in all.

Pactum quod contractui inter aljos initio adultum est fauore tertij absentis, nemine pro eo acceptante valet p.76.c.1.defin.7. n.2

Pactum nudum est ex quo non datur actio l.3.t.12.p.197 c.1 d.47 n.3.in all.

Pacta dant legem & formam contractui p. 103 c.2.d.8.n.6 in all.

Pactum de non succedendo semper expressum & iuratum esse oportet p.78 c.1.d.13. n.2 & 3

Pactum nullum à pupillo fieri potest sine tutoris autoritate li.4.t.23.p.374.c.1.d.8.n. 13.in all.

Pactio vsuraria censetur cùm non est liberum ius redimendi l.4 t.21.p.366 c.2.defi. 26.n.8.in all.

Pactiones omnes quæ dotis causam deteriorem facere possunt, impediuntur li.4.ti.9. p.289.c.2.d 7.n.7

Palam.

Quod palam fit caret suspicione doli & criminis p.6.c.1.d.25.n.2.in all.

Papa.

Papa potest regulis Cancellariæ derogare & in parte & in totum p.22.c.2.d.81.nu.4. in all.

Papa solus potest purgare simoniam, & eius præsentia tollit omnem fraudis suspicionem p.2.c.1.d.3.n.6.in all.

Papa non potest prouidere de beneficio amplius non vacante p.8.col.2.d.35 nu.14 in all.

Papa solus potest in perpetuum commendare beneficium p.3.c.1 d.9.n.1

Nisi hoc indulserit Cardinalibus & legatis à latere ibidem n.5

Papa potest conferre quæcunque beneficia, si modò vacent p.8.col.2. d.35.num.4. in all.

Papa facere non potest vt quod non habet formam suam ritè factum videatur p.37.c. 1.& 2.d.46.n.4

Papa nunquam derogat iuri quod alteri quæsitum est p.14 c.1.d.50.n.3

Papa non potest videri dispensare de iis quæ ignorauit & quæ si sciuisset, fuisset difficilior in gratia concedenda p.1.c.2.d 2.n.6 in all.

Papa est ordinarius ordinariorum, concurritque cum quolibet ordinario p.6.c.1.d. 21.n.4

Papæ mens non est vt cuiusquam ius in perpetuum tollat, sed tantum ad tempus & ad effectum gratiæ quam alteri concedit p.13 c.2.d.48.n.6.in all.

Papa debet infra mensem à die vacationis prouidere de omnibus beneficiis, & iam de iis quorum collatio sacrosanctæ sedi Apostolicæ excepta est pag.8.col 1.def 32 n.1

Papa nunquam sibi manus ligat, multóque minus ordinarius ei p.5.col.2.d.19 num.3 in all.

Papa quicquid facit in executionem statutorum concilij quod perpetuum est, id quoque perpetuum & inuiolabile esse necesse est p.32.c.2.d.26.n 6.in all.

Papa si ex magna & rationabili causa electiuam sibi dignitatem reseruauerit, potior electionis causa erit, quàm reseruationis p.37 c.2.d.7.n.1

Papæ præsentia tum demum omne vicium purgat, cùm ea de re agitur, cui nulla certa forma à iure est præstituta p.37.c.1.d.46.n. 1.2.& 3

Papa cùm omnes iudicet à nemine iudicatur p.4 c.1 d.10.n.7.in all.

Papa aut alius Princeps, circumuentus creditur cùm rescribit contra quàm ante rescripserat, aut aliud quid fecerat p.59.c.2. d.2.n.1

Parens.

Parentes & liberi non possunt aduersus se testes esse, nec si velint l.4.t.15.p.321.c.2.d.1 n.3.in all.

Parentes dotem dando, quam volunt legem rei suæ dicere possunt p.76.c.2.d.7.nu.9.in all.

Parentes solent onera æris alieni pro modo possessionum distribuere aut saltem pro portionibus hereditariis l.3.t.25.p.240.c.1. d.6.n.2.in all.

Parochus. Parochianus.

Parochiani non debent supplere parocho quod deest ad victum aut vestimentum p. 32.c.1.d.23.n 3

Pater.

Pater non solùm filiæ maritum quærere, sed & competenter pro modo facultatum dotare debet pag.106.col.2.d.8.nu.4 in all.

Pater non cogitur consensum præstare in eam rem ex qua mox futurum sit vt ipsæ conueniatur p.138.c.1.d.6.n.20

Pater quam vult legem dicit doti à se constitutæ p.59.d.9.n.3

Pater filiis suis perinde ac sibi potest stipulari, si modò habeat eos in potestate sua p.76 c.2.d.7.n.6.in all.

Pater viuus prohiberi non potest *alienare*, ac de bonis suis pro arbitrio inter viuos (dummodo fraudis consilium absit) disponere *lib.3.tit.19. pag.213* col.1.d.27.n.5. & 6

Pater *legitimus* est administrator bonorum aduentitiorum filij li.4.t.14 p.307.c.1.d.21 n.4

Pater si quid testamento pro legitimæ filio relinquat, potest eâ legem dicere, vt priùs cogatur filius heredi reddere, quicquid pro ipso pater viuus præstitit l.3.t.19.p.214. c.1.d.29.n 3

Pater qui se congruam filiæ dotem constituturum promisit, non de legitima, sed de ea dote quam tum commodè dare possit cogitasse credendus est lib.3.ti.19.p.211.c.1.d. 22.n.1

Pater in beneficialibus nō magis legitimus filij administrator est quàm beneficij vsufructuarius lib.4.tit.14. p.310.col.1.defi.30 n.4

Pater pro filio carceribus eximendo obligatus, in integrum restitui ob id solùm non potest lib.4.tit.9.pag.289.c.1.d.6.nu. 1.& 2

Pater potest venire contra factum suum tam agendo quā replicando de nullitate: quod enim nullum est nullam reo defensionem parere potest l.4 t.11 p.297.c.2.d.4.num.1. in all.

Pater cogendus non est de causis ingratitudinis cum filio litigare, & sufficit exheredationem carere fraudis suspicione l.4.t.9 p.288.c.2.d.4.n.6.in all.

Pater plus iuris habet in bonis filij quam tutor in bonis pupilli p.147 defi.10.num.6. in all.

Pater filij bona etiam immobilia sine decreto alienare potest, dum ne suo nomine, sed filij p.147.c.1.d.10.nu.6.in all. Gubernatio enim bonorum filij penitus patri impunita est ibi.n.7.in all.

Pater quibus ex causis filium exheredare, atque

Source : BIU Cujas

atque à legitima aut legitimæ ſupplemento ſummouere poteſt ex iiſdem etiam poteſt ei alimenta denegare li.4 t.9 p.288 c.2 d.4.n.14
Pater nihil præſtare cogitur pro filio qui ingratus probatur, aut qui iam facto teſtamento tanquam ingratus exheredatus eſt l.4 t.9 p.288 c.1 d.4 n.3
Pater innocens pro filio criminoſo pœnam ſoluere non cogitur lib.4 ti.9 p.287 c.2 d.2 n.7
Pater compelli non poteſt pro filio iudicij & condemnationis euentum in ſe ſuſcipere l.4 t.9 p.287 c.2 d.2 n.11.& 12
Pater filium defendere non cogitur niſi cùm bonorum eius legitimus eſt adminiſtrator li.4 tit.9 pag.287 col.2 defi.2.nu.11. & 12
Pater in filij ab hoſtibus capti redemptionẽ nihil præcisè conferre cogitur li.4 tit.9 p.287 c.2 d.2 n.13
Pater non debet damni pecuniarij cauſa filij ſalutem permittere periclitari li.4 t.9 p.287 c.1.d.1 n.5 in all.
Pater tenetur actione de peculio filij, quatenus duntaxat eſt in peculio li.4.t.9 pag.287 c.2 d.2 n.10 in all.
Pater non cogitur filio læſæ maieſtatis reo ſumptus purgando crimini, probandæque innocentiæ neceſſarios prorogare: quod ſi faxit, eos in legitimam portionem, ſi velit, imputare poteſt li.4 t.9 p.287 col.2 d.1 n.1 & 2
Pater quamdiu viuit legitimam nullam filio debet lib.4 t.9 pag.288 col.2 d 4 num.11 in all.
Pater tenetur filij nomine virginem dotare quam filius corrupit, & partum alere l.4 t.9 p.288 c.1 d.3 n.1 & 2
Pater ſicut proprio filio alimenta ſubminiſtrare cogitur, ita & nepoti ex filio ſuſcepto, quamuis per illegitimam coniunctionem lib.4 tit.9 pag.288 col.1 d.3 numer.5 & 6
Patris conſenſu interuenienteMacedonianã exceptionem certum eſt ceſſare l.4 t.20 p.355 c.2 d.3 n.3 in all.
Pater non cogitur filio in carceres detruſo alimenta ſubminiſtrare l.4 t.9 p.287 c.1 d.1 n.11
Pater hoc ipſo quod filij nuptiis conſenſum præbet, omnia bona ſua pro dote obligare intelligitur li.4 t.9 p.289 col.2 defi.7 n.6

Patrimonium.

Patrimonium ducale in perpetuum eſt alienabile li.3 t.22 p.227 c.1 d.11 n.4

Patronus.

Patronus Principis apud Senatum poteſt inquirere de crimine, non iudicare p.44 c.1 & 2 d.1 n.3

Paupertas.

Ob Paupertatem ſolam nemo dicendus eſt abiectus & humilis l.3 t.19 p.213 col 1 d.26 d.3 in all.
Paupertas ſola ſuſpectum neminem facit p.55 c.1 d.9 n.5 in all.
Paupertati ſuccurrendum & fauendum eſt, non ſuccenſendum pag.163 c.1 d.2.num.3 in all.
Paupertas ſola nunquam pendente lite ſequeſtrationem inducit, niſi cum is qui pauper eſt dilapidat pag.145 col.1 d.2 n.4 in all.

Pecunia.

Pecuniæ chirographariæ vſuræ deberi poſſunt citra agnitionem chirographi li.4 t.24 p.387 c.2 d.26 n.1
Pecunia non niſi ex ſtipulatione debetur p.121 c.1 d.1 n.9 in all.
Pecunia eſt menſura rerum omnium præterquam ſuiipſius li.4 t.41 p.456 c.1 d.4 n.10 in all.
Pecunia pignori dari poteſt l.4 t.26 p.403 c.1 d.25 n.2 in all.
Pecunia ſemper præſumitur eſſe ſoluentis & ementis, præterquam ſi is filiusfamilias ſit, aut mulier nupta, aut rector Eccleſiæ, aliúſve adminiſtrator l.4 t.27 p.407 c.1 d.6 n.1.2.3 & 4
Pecunia ex cauſa mandati debita facilè in aliam cauſam poteſt conuerti lib.4 t.26 p.398 c.2 d.13 n.3 in all.
Pecuniæ debitæ ex cauſa mandati vſuræ non debentur, ſi controuerſia ſit in cauſa ſoluti l.4 tit.26 pag.398 col.1 d 13 nu.1.2.3.4.5 & 6
Pecuniam qui pro alio accepit tanquã procurator, hactenus tenetur ei qui numerauit, vt oſtendat peruenille nummos in manus eius qui exigendos mandauerat, aut aliter ratam ab eo perceptionem habitam fuiſſe p.93 c.1 d.5.n.1
Pecunia credita filio & patri ſimul aut matri ad quemlibet pro dimidia parte peruenire creditur, niſi mater tutrix aut curatrix fuerit lib.4 tit.14 pag.307 col.1 defi.21 numer.1
Pecunia tota ad eum peruenire creditur qui habet adminiſtrationem l.4 t.14 p.307 c.1 d.21 n.2
Pecunia oblata luendi pignoris quandoque ius habet p.125 c.2 d.3 n.2
Pecunia pro corpore, nec corpus pro pecunia retineri poteſt pag.135 c.1 d.1 num.5 in all.
Pecuniæ quæ ad certam diem alterutro loco ſolui debuit ſub vſuris ante electionem (ſi creditoris fuit electio) vſuræ nullæ debentur lib.3 t.15 p.201 col.1 d.5 numer.1.2 & 3
Pecunia ſoluta ſi indebita ſit locus fit conditioni in vtilitatem minoris pro quo ſolutio facta eſt pag.124 col.1 defin 4 numer.5
Pecuniam & executionem qui pro iure ſuo vrgere poſſunt, multo magis pecuniæ ſequeſtrationem li.4 t.10 p.295 c.1 d.9 nu.11 in all.
Pecunia ſoluta ſoluentis præſumitur, niſi probetur contrarium, aliter tamen quàm per confeſſionem perſonæ ſuſpectæ l.4 t.14 p.302 c.2 d.4 n 1.2.3 & 4
Pecunia in ſuo genere functionem recipit l.4 t.10 p.292 c.2.d 5 n.4
Pecunia ſine peculio fragilis eſt li.4 t.21 pag.366 c.2 d.26 n.10 in all.
Pecunia quæ deterior redditur reddi non videtur lib.4 ti.18 pag.353 col 1 d.5 num.12 in all.
Pecuniam debitam qui obſignauit nõ ideò tanquam liberatus poſſeſſionem pignoris à ſe dari propria autoritate capere poteſt p.353 c.1 d.6 n.2

Penſio.

Penſiones pro benemeritis & iure quodam compenſationis dantur li.4.ti.13 p.300 c.1 d.2 n.11 in all.
Penſionem locator interdũ exigere poteſt, etiam antequam inſtrumenta tradiderit, ſed ea tamen poſtea tradere debet. Nec valet conuentio in contrarium li.4 ti.42 p.468 c.2 d.29 n.1.2.3.4 & 5
De Penſionis remiſſione ob belli caſum facienda, ſi iam conductionis tempore bellum erat li.4 t.42 p.468 col.2 d.30 num.1 2 & 3
Penſionis ſoluendæ tempore differri ſolent quouſque fructus omnes percepti ſint, & ex parte vendi potuerint ad pecuniam explicandam li.4 t.42 p.467 col.2 d.25 n.9 in all.
Cùm Penſio non ſoluitur expelli conductor poteſt l.4 t.42 p.467 col.2 d.25 num.6 in all.
Penſionum præteritarum remiſſio non præſumitur ex recognitione futurarum l.4 tit.43 p.485 col.1 d.14 n.1
Penſiones tam præteritæ quàm futuræ ex eadem cauſa, eodemque contractu debentur lib.4 tit.43 p.485 col.1 d.14 numer in all.
Penſio quæ in quota fructuum conſiſtit fieri non poteſt vt actis vel imminutis fructibus non augeatur vel minuatur li.3 t.12 p.193 c.1 d.30 n.6 in all.
Quantum interſit an Penſitatio annua debeatur ab habitatoribus certi loci iure ſubiectionis, An ratione foci? li.4 t.43 pag.498 c.1 & 2 d.54 à n.1 ad 9

Peremptorium.

Peremptorium impetratum aduerſus minorem non defenſum nullius eſt momenti p.160 c.2 d 33 n 1 in all.
Peremptio inſtantiæ nihil aliud facit niſi vt acta litis circumducantur, id eſt, irrita fiant p.180 c.2 d.2 n.6 in all.

Periurium.

Periurij exceptio, iure pontificio ſemper obſtat ei qui agit contra proprium iuſiurandum, quod ſeruari poſſit citra diſpendium ſalutis æternæ l.4 t.21 p.359 c.1 d.7 n. 12 in all.
Periurij, ex nouis inſtrumentis probanti, commodum nullum remanere debet penes peierantem li.4 ti.1 p.252 col.1 defin.2 n.2
Periurij indicia ſunt quæ intellectu percipi melius quàm verbis exprimi poſſunt, l.4 t. 1 p.260 c.2 d.31 n.6
Periurium ex nouis inſtrumentis probari poteſt, non vt puniatur, ſed ne profit peieranti lib.4 t.1 pag.258 col.1 d.24 num.1.2.3 & 4
Periurus dici non poteſt is, qui quod promiſit præſtare prohibetur ab eo cui parêre neceſſe habet lib.4 ti.19 p.354 col.1 d.2 n.9

Permutatio.

Permutatio non niſi re contrahitur. Et quomodo differat ab emptione? l.4 tit.7 p.280 c.2 d.3 n.8 in all.
Permutatio emptioni vicina eſt li.3 t.27 pag.247 c.1 d.7 n.8 in all.
Ex Permutationis placito etiam traditione ſecuta nulla ſiue in perſonam ſiue in rem actio naſci poteſt contra tertium poſſeſſorem lib.4 tit 41 pag.457 col.2 d.9 num.1.2 & 3
Permutationis & venditionis differentia, quoties rei permutatæ, & traditæ controuerſia fit poſſidenti lib.4 t.41 p.456 c.2 d.6 n.1.2.3 & 4
Permutationem nullam contraxiſſe videtur qui alienam rem ex permutationis cauſa tradidit lib.4 tit.41 pag.456 c.1. d.6 num.1 in all.
Qui ex Permutatione rem alterius accepit, viciſſim ſuam dare debet: ſecus, rem acceptam reſtituere debet, & præſtare quicquid alterius intererit, ſi quod inde incommodum perceperit l.4 t.41 p.454 c.1 d.2 n.1.2 & 3
Permutatæ rei periculum ad dominum ſpectat: ſufficit tamẽ vt in eum tranſlata fuerit poſſeſſio per clauſulam conſtituti li.4 t.41 p.457 c.1 d.8 n.1
Permutatio non tantùm traditionem mutuam requirit, ſed etiam mutuam dominij tranſlationem l.4 t.41 p.454 c.1 d.2 nu. 13 in all.
Res permutata ſi non tradatur ei quo cum Permutatio facta eſt, præſtatur æſtimatio, quanti plurimi res fuit à tempore moræ l. 4 t.41 p.455 c.1 d.3 n.3 & 4
Qui ex Permutationis cauſa rei traditæ vel dominium amiſit vel poſſeſſionem, nullum eo nomine regreſſum habere poteſt l.4 tit.41 pag. 458 col.1 defin 10 nu.1.2.3.4 & 5
Qui ex Permutationis cauſa rei ſuæ poſſeſſionem amiſit, ſi rem illam poſtea recuperet, poteſt iiſdem remediis poſſeſſoriis vti quibus poterat ante permutationem l. 4 t.41 p.458 c.1 d 11 n.1.2.3.4 & 5

Source : BIU Cujas

Permutare rem suam cum re ecclesiastica ex iusta causa princeps potest, etiam inuita ecclesia, si modo ecclesiæ indemnitatem præstet l.4.t.41 p.458.c.2.d.12.n.1.si modo pro seipso non pro alio permutationem facere velit. Ibid.n.2.& 3

Petitio. Petitorium.

Petitioni & cognitioni liquidæ per non liquidam mora fieri non debet li.3.t.25.p. 238.c.2.d 3.n 4 in all.

Petitorium absorbet possessorium p.174.c.2 d.2.n.1.in all.

Petitorium est, quo petitur dominium rei p. 177.c.1.d.8.n 16.in all.

Petitorij causa ad summum Pontificem pertinet, & solet in demortui locum & ius quem vult subrogare p.19.c.2.d.69.n.6

Pia causa.

Piæ causæ facta donatio causa mortis licèt absenti & coram minore quàm quinque testiũ numero, valet p.9.c.1.d.37 n.3.& 4

Piæ causæ non potest maior esse fauor quàm liberorum p.2.c.2.d.6.n.4

In piam causam collata rei fideicommisso subiectæ alienatio valet p.3.c.1.d.7.n.1

Piæ causæ donatum dicitur quod donatum est siue pauperi siue etiam diuiti in honorem Dei p.3.c 1.d.7.n.1

Piæ causæ facta donatio non eget insinuatione, licèt donator ad eam insinuandam constituerit procuratorem p.3.c.1.defi.7. n.2

Pignus. Pignoratitia.

Pignus capi non potest quod excedit duplũ debitæ quantitatis l.4.t.43. p.493.c.1.d.38. n.4.in all.

Pignoris à creditore iure creditoris venditi idem potest esse creditor & licitator, si modo ex autoritate iudicis pignus vendatur.lib.4.t.42.pag 472.col.1.defin.41.nu.1. in all.

Pignus tribuit ius retentionis possidenti l.4. tit.42.pagina 467.col.2 defin.25.num.8.in all.

Pignus prætorium constituitur ex quo die ventum est in possessionem l.4.t.38 p.452. c.1.d.8.n.4 in all.

Pignus in cessionarium transit p.414.c.1.d.11 n.1.& 2

Pignoris fructus in sortem imputantur l.4.t. 33.p.431.c.1.d.6.n.7.in all.

Pignus tribuit ius non ad rem tantùm, sed etiam in re l.4.t.36.p.440.c.2.d.2.n.1

Pignoris datio non liberat creditorem neq; debitum, nisi totum debitum creditor perceperit lib.4.t.10.p.292.col.1.defi.3.num.4 in all.

Pignus ipsum quod obligatum est, nominis est accessio, siue ex conuentione siue ex autoritate iudicis, per se aut per apparitorem exequentis iudicatum li.4.t.10.p.291. c.2.d.3.n.2.& 3

Pignori quisquis rem aliquam obligat, est necesse vt eius sit dominus l.4 t.9 p.290.c. 1.d.7.n.2 in all.

Pignoris collati conditio (in id tempus) quo pater prædecessisset, filio prædefuncto deficit li.4.tit.9 pag.290.col.1.defin.7. num. 4.in all.

Pignoris vinculum sicut contrahitur, ita & multò magis nudo consensu cõtrahitur l. 4 t.7 p.284.c.1.d.13.n.15.in all.

De pignoris deteriorationе nõ prius quæri solet, quàm agatur pignoratitia; quæ non competit nisi soluto debito.l.4 t.10 p.292 c.1.d.4.n.2.& 3

Pignus earum rerum, quarum commercium nullum est, non valet l.4.t.7.p.284.c.2.d.15 n.3.in all.

Pignoris ius simpliciter remissum, quod ad omnes res & personas remissum esse intelligitur l.4.t.21.p.362.c.1.d.15.n.3.in all.

Pignoris nedum fideiussoris datio sola facit intercessionem l.4.t.21.p.358.c.2.d.6.n.2. in all.

Pignoris remissio fauorabilis est & extra causam SC. Velleiani l.4.t.21.p.360.c.1.d.11.n.3 in all.

Pignoratitia ad hoc datur vt pignus restituatur lib.4. t.18.pag.352. col.1.defi.3.nu.1. in all.

Pignoratitia indiuidua est etiam in personis heredum siue debitoris siue creditoris l.4.t.18.p.352.c.1.d.3.n.6

Pignoratitia debitori aduersus creditorem qui pignus vendidit non competit, siue ex conuentione siue permittente iudice, nisi ad hoc vt restituatur quod plus est in precio, quam in debito, si pluris pignus fuit l.4 t.18 p.351.c.1.d.1.n.1.2.& 3

Pignus remissum videri non potest quod nõ simpliciter remissum est li.4.t.21.p.362.c.1. d.15 n.6.in all.

Pignus quod pro alio obligatum est non redditur lib.4.tit.21.pag.362.c.1.d.15.nu.7. in all.

Pignoris plena redditio non est donatio li. 4.t.21 p.362.c.1.d.15.n.8.in all.

Persona.

Personæ certæ concessum nõ debet ad alias personas extendi p.2.col.1.defin.3.num.3. in all.

Pœna.

Pœna grauior vltra legem imposita conseruat existimationem p.139.c.2. d.2.num 5. in all.

Pœna pecuniaria ex defuncti delicto in heredem transit si cum defuncto lis fuerat contestata lib.4.tit.12.p.298.col.2.defin.2. n.4

Pœnam non meretur quod fit lege permittente lib.3.tit.20.pag 219.c.1.defin.6.n.9. in all.

Ad pœnam pecuniariam, litisque expensas ob crimen condemnatus si pœnam soluerit, pro solis expensis in carceribus retineri non potest p.145. c.1.d.3.nu.1

Pœna non debet egredi suos autores l.4.t.9 p.287 c.2.d 4.n 4

Pœna debetur crimini pag.145.c.1.d.3.nu.1. in all.

Portio congrua.

Portionis congruæ cognitio ad ordinarium pertinet.libr.3.t.12.pag.189.col.1.defin.18. n.1

Portio congrua quæ parocho datur regulariter quidem ex quarta fructuum beneficij parte æstimatur, in iudicantis tamen religione positum est vt maiorem vel minorem, prout expedire viderit, constituat p.32.c.1.d.23.n.1.& 3

Portionibus ab altero constitutis alterius est electio l.3.t.25.p.238.c.1.d.2.n.5

Portiones, in diuidenda inter fratres hereditate, constituere debet maior natu: præferendus tamen est minor si maiorem rerum hereditariarum, earúmque precij notitiam habeat lib.3.t.25.pag.238.c.1.d.2.n. 2.& 3

Portio filiæ quæ renunciauit, non fratribus omnibus, sed soli heredi adcrescit, nec tam heredi, quàm hereditati p.85.c.1.d.28. n.1

Possessio, Possessor, & Possessorium.

Possidere nihil potest is qui ab alio possidetur p.174.c.1.d.1.n.11.in all.

Possessio beneficij quid temporale esse videtur p.18.c.2.d.3.n.10.in all.

Possessio viciosa nec in ecclesiasticis, nec in prophanis rebus valet pag.6.col.1.defi.23. n.2

Possessionem nullo iure adipisci multò inciuilius est, quàm adeptam retinere aut amissam recuperare pagina 174. col.1.d.1. n.4

In Possessionem missus tanquam electus consentiente debitore non potest vincere in petitorio, si non proferat instrumẽtum electionis l.4.t.34 p.438 c.2 d.13 n.1.2.3.4. & 5

Possessio sine corpore acquiri non potest l. 4.t.41 p.457 d.7 n.2 in all.

Qui non possidet fructus perceptos, quandoque ab alio restituere tenetur l.4.tit.36. p.441.c.2.d.3.n.8.in all.

Possessione autoris sui cum suis oneribus & viciis vti possessor debet l.4 t.43.p 484 c.2. d.12.n.14.in all.

Possessio aduersarij exprimẽda est, licet plus facti habuerit quàm iuris, si modo fuerit colorata. Alioqui gratia est obreptitia p.1. c.1.d.2.n 4

Possessio colorata sufficit ad obtinendum in possessorio. Et dicitur colorata si beneficium collatum sit ab habente potestatẽ p.2 c.2.d.5.n 2 in all.

Possessio pignoris non transit in cessionarium lib 4.t 29 pag.414.col.1.defin.11.n.1. & 2

Possessionis beneficij adeptio ex institutione quæ neque canonica fuit neque colorata, nec in petitorio nec valet in possessorio p.4.c.2.d.13.n.1

Possessionem in beneficialibus ex titulo inualido acquiri nunquam permittendum est p 4.c.2.d.13 n.3.& 4

Possessio quamuis ex iure mutuetur est tamen magis facti quàm iuris p.4.c.2.d.13. n.2.in all.

Possessio non amittitur nisi animo & corpore l 4.t.43 p.486 c.2.d.18.n.3.in all.

Possessor quilibet malæ fidei ad fructus condemnari solet l.4.t.24 p.383 c.1.d.14. nu.2. in all.

Possessionis recuperandæ ius siue ex ciuilib. siue ex pontificiis constitutionibus (vt & alia fere omnia) cedi potest l.4.t.43 p.491 c.2 d.32 n.4.& 5

Possessorem annalem tuetur regula de annali, etiam qui nullum titulum, ne quidẽ coloratum profert. De triennali vero non item p 4 c.2.d.15.n.1.& 2

Possessorij causa quælibet summaria & momentanea esse creditur p.179 c.1 d.15.n.3. in all.

Possessor bonæ fidei fructus omnes suos facit, nec vnquam restituit consumptos p. 177.c.1.d.8 n.5.in all.

Possessorij pleni cognitio longas solet habere moras p.174.c.2.d.2.n.4.in all.

Possessor condemnari non debet nec potest ad quid vel minimum soluendum cum nullo modo sit obligatus p.175.c.2.d.5.n.4 in all.

Possessorium terminatum dici non potest quandiu plenissima iudicati executio facta non est pag.177. col.1.defin.8. nu.22.in all.

Possessorij causa, etiam in spiritualibus, temporale quid esse creditur p.161.col.2.d.38. n.7

Possessores omnes post litem contestatam sunt pares l.4 t.30.pag.419.c.1.defi.5.nu.3. in all.

De Possessore triennali regula tribuit ius in beneficio: de annali vero excludit impetrantem p.4.c.2. d.15.n.3

De Possessore triennali regula requirit titulum saltem coloratum p.4 col.2. d.15.n.2. in all.

Agens Possessorio in ea possessione retineri debet, in qua litis captæ tempore reperitur p.12 c.1.d.15.n.1. in all.

Possessio asinina nullum iuris effectum producere potest præsertim quod ad causam restitutionis in beneficialibus p.15.c.2.d.56 n.3

Possessio à iure damnata nunquam iuuat possessorem, nisi tanti temporis proponatur cuius initij memoria non exstet p.15.c.2 d.56.n.4.& 5

Possessio triennalis tituli instar obtinet p.22. c.1.d.80 n.10

Possessio triennalis aut decennalis non potest sibi colorem quærere ex titulo qui re-

sig.a-

Source : BIU Cujas

ſignationem præceſſit p.15.col.2.d.56.n.4. & 5

Poſſideri non videtur quod ſine controuerſia poſſideri non poteſt p.8.c.1.d.31.num.5 in all.

Poſſeſſor bonæ fidei eſt qui habet titulum inualidum : Malæ fidei verò qui vel nullum vel vicioſum pag.2 col.2 d.5 num.3 in all.

Poſſeſſor triennalis ex titulo nullo & inualido videtur tacitè à ſuo Epiſcopo diſpenſatus p.2 c.2 d.5 n.6

De poſſeſſorio ſolo Princeps laicus eiúſque iudex poteſt cognoſcere p.19 c.1 d.67 n.3 in all.

Poſſeſſio continua & pacifica tredecim annorum ad inducendam præſumptionem tituli colorati, requiritur p.21 c.2 d.76 n. 1 2 3 & 4

Miſſio in poſſeſſionem in beneficiis conſtituit ius in re pag.28 col.1 d.7 numer. 2 in all.

Poſſeſſio in alium ſua conditione transferri poteſt p.16 col.1 d.57 n.3

Poſſeſſorium ſuper quo lis pendet non operatur veram litiſpendentiam p.20 c.1 d. 70 n.5

Poſſeſſio, detentióque aduerſarij aſinina quanto tempore durauerit exprimi debet p.22 c.2 d.81 n.1

Poſſeſſio & proprietas rei depoſitæ remanet penes deponentem p.35 c.2 d.35 nu.2 in all.

Poſſeſſor pendente lite poſſeſſione ſua priuandus non eſt, neque arctandus vt caueat quantumuis pauper p.54 c.2 d.9 nu.1 & 5 & p.228 c.2 d.14 n.2

Poſſeſſor iuſtus eſſe non poteſt qui nullo caſu ad beneficium promotus eſt p.25 c.1 d. 29 n.4 in all.

Poſſeſſio aduerſarij etiam facti tantum exprimenda eſt pag.25 col.1 defi.92 num.1 in all.

Poſſeſſorium minoris momenti leuiores probationes requirit p.20 c.2 d.70 nu. 21 in all.

Poſſeſſionem & ius eiuſdem beneficij eodem tempore duo in ſolidum duo habere non poſſunt p.16 c.2 d.57 n.18.

Poſſeſſor nihil debet per apertam viam aut tumultum moliri pag. 55 col.1 def.11 numer.5

Poſſeſſionis adprehenſio non perficit reſignationem, ſed fit in conſequentiam & executionem iam perfectæ reſignationis p.16 c.2 d.57 n.6 in all.

Poſſeſſio animo ſolo amittitur, quoties ab animo incipit amiſſio poſſeſſionis p. 15 c.1 d.54 n 3

Poſſeſſor bonæ fidei ad fructus lucrandos videri non poteſt, qui titulum nullum habet lib.3 tit.27 pag.247 col.2 d.8 num.12 in all.

Poſſeſſio nihil commune habet cum iuris & proprietatis quæſtione li.3. t.12 pa.193 c.1 d.10 nu.3

Poſſeſſio immemorialis ius præbet, & eſt tituli conſtituti loco li.3 t.24 p. 236 c.2 d.9 n.2

Poſſeſſionem alienare non dicitur qui eam omittit, amittitve lib.3 t.22 p.223 col.1 d.1 num.7

Poſſeſſio etiam ex inutili contractu transferri poteſt lib.3 tit.22.pag.223 col.1 def.1 num.9

Poſſeſsio vitioſa etiam aduerſus extraneos prodeſt lib.3 t.21 pag.220 col.1 d.2 num.3 in all.

Poſſeſſio bonæ fidei fructus ſuos facit l.3 t. 19 p.207 col.2 d.11 n.9 in all.

Poſſeſſor non alios fructus reſtituere cogitur, quàm quos poſt litem conteſtatam perceperit libr.3 tit.19 pag.207 col.1 d.11 num.11

Poſſeſſio pecuniæ ſolutæ maiorem rei geſtæ poſſeſſionem continet quàm ſi chirographum acceptæ mutuæ pecuniæ fuiſſet redditum lib.4 tit.15 p.331 col.2 d.36 nu.2 in all.

Poſſeſſionis intentio magnam ſuſpicionem præbet & coniecturam ſimulationis li.4 t. 14 p.318 c.1 d.60 n.1.in all.

Poſſeſſio cùm ſit facti, ad nos non pertinet niſi corporaliter adprehenſa, ac re quidē ad ſuos heredes l.3 t.19 p.205 c.2 d.4 n.10 in all.

Poſſeſſionis vitia in ſucceſſores tranſeunt, l. 4 t.3 p.274 col.2 d.2 n.13 in all.

Poſſeſſio quæ ab initio fuit vitioſa & malæ fidei nunquam poteſt prodeſſe quod ad cauſam præſcriptionis ratione dominij, præſertim iure canonico l.4 t 3 p.274 c.2 d.2 n.14 in all.

Poſſeſſio ex titulo hypothecæ poteſt transferri l.4 t.14 p.318 c.1 d.60 n.3

Poſſeſſio per negligentiam decennalem amittitur lib.4 tit.14 p.318 col.1 d.60 nu.4 in all.

Poſſeſſio ex cauſa pignoris transfertur lib. 4 tit.14 pag.312 col.1 defin.40 numer.4 in all.

Poſſeſſio recentior eſt infirmior niſi ſit tricenaria lib.4 tit.14 pag.312 col.2 defi. 44 num.1

Poſſeſſio fructuum perceptione probari ſolet libr.4 tit.14 pag.310 col.1 d.30 num.1 in all.

Poſſeſſio beneficij per filium non bene probatur ex fructuum perceptione facta per patrem lib.4 tit.14 pag.309 col.2 defin.30 num.1

Qui in quaſi Poſſeſſione alterius cuiuſlibet conſtitutus reperitur, in ea retineri debet quouſque contrarijs aduerſarij probationibus ſuperetur l.4 t.14 p.304 col.1 d.8 n. 10 11 & 12

Poſſeſſor nemo eſt eius rei quam ei pro arbitrio dominus aufferre poteſt l.4 t.10 p. 290 c.2 d.1 n.10 in all.

Poſſeſſor liti eximendus eſt duobus de dominio feudi inter ſe contendentibus, niſi ille ipſe propria ſe confeſſione obſtrinxerit libr.4 titu.7 pag.286 colum.1 defin.22 num.1

Poſſeſſor ſolus ad recognitionem feudi & iuris emphyteutici admitti debet li.4 ti.7 p.286 c.2 d.22 n.3 in all.

Poſſeſſio vicioſa, cùm tota ex facto ſaltem magis quam ex iure æſtimetur, non eo minus poſſeſſio eſt li.4 ti.3 p.274 col.2 d.2 n.15 in all.

Poſſeſſio iunior titulata præfertur antiquiori non titulatæ l.4 t.3 p.274 col.2 d.2 n.25 in all.

Poſſeſſionis cauſa ante omnia terminanda eſt, prius etiam quam de perſonarum aut actionis iure diſputetur li.4 t.17 p.350 c.1 d.6 n.1 in all.

Poſſeſſio vera non ea tantùm, quam ciuilem vocant, ſed etiam naturalis per conſtituti clauſulam & alias ſimiles transfertur l. 4 t.17 p.350 col.1 d.5 n 3 in all.

Poteſtas.

Poteſtatis patriæ ius morte finitur p. 83 c.1 d.22 n.9 in all.

Poteſtatis patriæ ius pater in alterius fraudem exercere non poteſt, ſi cum filiofamilias colluſiſſe, dolúmque participaſſe probetur lib.4 tit.19 pag.354 col.2 def.2 num.11

Poteſtatis quàm conuentionis inter filium & alium quàm creditorem factæ ius potentius eſt in re per filiumfamilias patri quæſita lib.4 tit.19 pag.354 col.1 d.2 num. 1 & 3

Poteſtas & authoritas ſuperioris in omni promiſſione quantumuis iurata excepta intelligitur l.4 t.19 p.354 c.2 d.2 n.8

Prebenda.

Prębenda beneficii appellatione ſolet comprehendi pag.7 col.1 d.27 n.12 & 3

Præbenda non augetur, licet fructus ſiue in quantitate ſiue in æſtimatione augeantur l.3 t.12 p.193 c.1 d.30 n.5

Prębenda conſiſtit in temporalitate, ius beneficii in ſpiritualitate p.59 c.1 d.2 nu.4 in all.

Præbenda nō ex eo ſolo minui poteſt quod temporum iniuria, alióve caſu fortuito & vi maiore, fructuum quantitas reditúſque æſtimatio decreuerit pag.193 c.1 d.30 num.4

Prædium.

Prædia communia neque alienari neque obligari poſſunt ſine decreto, niſi ea alienationis ſpecie quæ ſit neceſſariò per diuiſionem, ſocio maiore prouocante p. 112 c.1 d.2 n.8 in all.

Prædia omnia præſumuntur libera & allodialia, ita tamen vt vnica profeſſio & recognitio ſufficiat vt probentur feudalia vel emphyteuticaria li.4 ti.14 p.304 col.2 d.10 n.1 & 2

Prælatus. Prælatio.

Prælati ſuperioris maior ratio habenda eſt quàm inferioris p.14 col.2 d.52 n.9

Prælatus quod directò in præiudicium eccleſiæ facere non poteſt, nec per indirectum facere poteſt p.23 col.2 d.86 nu.6 in all.

Prælationis ius datum domino directo in re emphyteuticaria moribus Sabaudicis abrogatum eſt & quas ob cauſas? l.4 t.42 p. 496 col.1 d.48 à n 1 ad 22

Præſcriptio.

Præſcriptio rei eccleſiaſticæ non currit apud nos durante commenda quaſi beneficio vacante, ſecus apud Gallos p.3 c.2 d. 10 n.10

Præſcriptio ſeruituris naturaliter per contradictionem & prohibitionem eius aduerſus quem præſcribebatur, interrumpitur, ſi prohibitio effectum habuerit l.5 t.24 p. 236 col.2 d.10 n.1 & 2

Aduerſus Præſcriptionem tricenariam ex capite ignorantiæ reſtitui maior non debet p.119 col.1 d.1 n.2 in all.

Præſcriptionis tempora in legali præſcriptione contra pupillum aut minorem non currunt p.119 c.1 d.2 n.1

Præſcriptio quæ triginta aut quadraginta annorum eſt, licet durante pupillari ętate dormiat, currit tamen contra minorem, ſed ita vt ætatis beneficio aduerſus præſcriptionem reſtitui poſſit p.119 col.1 d.2 n.3 & 4

Præſcriptio non currit aduerſus eccleſiam quamdiu viuit prælatus qui perperam alienauit lib.4 tit.38 pag.451 col.2 d.7 n.5

Præſcriptio poſſidenti neceſſaria non eſt, niſi cum male in diſpendium eccleſiæ alienatio facta eſt lib.4 tit.38 p.451 c.2 d.7 num.7

Præſcriptio longi temporis ſufficit nō quidem ad dandum titulum ſed ad colorandum p.21 c.2 d.76 n.3 in all.

Præſcriptio triginta annorum non requirit titulum ad tuendum poſſeſſorem li.4 ti.3 p.274 c.1 d.2 n.12

Præſes.

Præſes non debet ſine magna cauſa interrogandi ordinem peruertere p.46 c.1 d.4 num.2

Præſes eſt qui Senatoribus præeſt p.167 c.1 d.1 n.7 in all.

Præſidi non plus quam Senatori in ponderandis aut numerandis ſententiis tribuitur p.167 col.1 d.1 n.9 in all.

Præſumptio.

Præſumptio quæ iuris tantùm eſt, nō etiam de iure admittit probationem in contrarium l.3 t.12 p.192 col.1 d.28 n.5 in all.

Præſumptio eliditur per probationem contrariam p.111 col.1 d.1 n.10 in all.

Præſumptio fortior probandi onus in ad-

Source : BIU Cujas

uersarium trasfert li. 3 t.24 p. 236 c. 1 d.8 n.9 in all.
Præsumptio maior vincit minorem l. 3 t.24 p.236 c.1 d.8 n.8 in all.
Præsumptiones legis nõ sufficiunt vbi formaliter & præcisè probatio requiritur l. 3 t.12 p.228 c.2 d.13 n.21 in all.
Præsumptio est contra eum qui dicit fideicommissum relictum esse l.3 t.19 p.212 c.2 d.24 n.5 in all.
Præsumptio legis Quintus de donat. int. virum & vxor. etiam mariti creditoribus prodest, adeóque donatario, nisi per contrariam præsumptionem aut probationem elidatur lib. 4 t.14 p.312 c.1 d.41 nu.1 2.& 3
Præsumptio legis Quintus de donat. inter vir.& vxor. ex alterius quàm mariti confessione non tollitur lib. 4 t.14 p. 312 c.2 d. 42 num. 1
Præsumptio legis Quintus 51. de donat. int. vir.& vxor. non alii prodest quàm marito aut heredibus, aut creditoribus ipsius l. 4 t.14 p.310 c. 2 d.36 n.2 & 3
Præsumptio semper cedit veritati li.3 ti.27 p. 246 c. 2 d. 5 n.3 in all.& l.14 p.309 c.1 d.26 n.4 in all.
Præsumptio semper probationi cedit nisi sit iuris vel de iure l.4 t.14 p.303 c.1 d.4 n. 2 in all.
Præsumptio specialis tollit generalem p. 103 col.1 d.5 n.2 in all.
Præsumptio sola non sufficit ad condemnandum militem: lex enim probationem requirit p.103 c.1 d.5 n.4 in all.
Præsumptio in his quæ tempore mutantur, non est de præterito in futurum lib. 4 t.3 p.274 col.2 d.2 n 9 in all.

Prætor.

Prætor bonorum possessionem contra leges dare non potest p.123 c.2 d. 2 num.6 in all.
Prætor de iure communi restituit non Princeps p.133 c.1 d.2 n.2.in all.
Prætor nũquam ratum habere potest quod vi aut dolo factum est p.139 c.2 d.2 nu.12. in all.
Prętor nullam debet creditori actionem ex mutuo aduersus minorem dare, nisi probat pecuniam à minore vtiliter impensam esse p.120 c.2 d.1 n.3
Prætor permittere non debet homines siue liberos siue libertinos per nimiam patronorum iniuriam diuexari p.116 c.2 d.1 n.1 in all.

Precium.

Precium soluere necesse est, non est necesse credere p.121 c.1 d.1 n.8.
Precia rerum pro temporum varietate mutantur lib.4 tit.42 pag.466 c.2 d.22 n.16 in all.
Precium debet esse certum adeóque consistere in pecunia numerata l.4 t. 28 p.408 c.2 d.2 n.2.in all.
Precium nullum in diuisione interuenit, bonorúmque qualitas & condicio spectanda est l.3 t.27 p.248 c.1 d.9 n.4
Precia ex fundorum maximè reditu constituuntur lib. 3t. 27 pag.248 c.1 d.9 num 7 in all.
Precium loco rei non succedit, nec res loco precii, multóque minùs res loco rei in iudiciis quæ vindicandæ rei gratia exercentur, sicut nec in omnibus aliis singularibus lib.3 tit.22 p.224.c.2 d. 5 num.1 & 2
Precium non ex re, sed ex negotiatione percipitur l.3 t.22 p.224 c.2 d.5 n.3
Precium rei cui abest, ipsa quoque res abesse videtur lib.3 ti.19 p.213 col.1 d.26 nu.5 in all.
Precii futuri incertitudo non facilè patitur vt venditio videri debeat viliori precio facta in fraudem vsurarum li.4 t. 17 p.350 c.2 d.8 n.1
Precij modicitas iuncta cum pacto de retrouendendo & quibusdam aliis circumstantiis, simulationis præsumptionem inducit, etiam citra fœnerandi consuetudinem l.4 t.17 p.350 col.1d.7 n.1.& 2.

Primitiæ.

Primitiæ debentur propter administrationem sacrorum p.12 col.1 d.45 n.12
Primitiæ solui debentur paracho à quo sacramenta administrantur pag. 12 col. 1 d. 45 n.23
Primitiæ personales sunt, non reales aut mixtæ p.12 c.1 d.45 n.26
Primitias nullas debet qui bona non possidet p.12 col.1 d.45 n 8

Princeps.

Principi parere æquum est, cùm nullius ius læditur p.14 col.1 d.51 n.10.
Principis optimi, supremíque est omnes iurisdictiones, licet inferiores, tueri nõ turbare, aut infringere l.3 t.12 p.185 col. 2 d.5 n.2 in all.
Princeps qui nobilibus subditis & feudum & iurisdictionem omnimodam concedit, vasallos nõ socios facere cogitat l.3 t.12 p. 188 c.2 d.17 n.7
Principalia beneficia ita interpretãtur, *Vti ne cuiquam iniuria inferatur* p.6 c.1 d.22 num 2
Principis iudices soli cognoscunt de beneficiorum possessione pag.13 col.1 defi.48 num.10
Princeps æstimatur protector & conseruator omnium beneficiorum quę in territorio suo sunt p.13 c.1 d.48 n.9
Principis & Senatus auxilium frustra requirit & implorat qui vtriusque autoritatem neglexit? pag.13 col.2 defin. 48 nume.13 in all.
Princeps inter suos præscribit eum dignitatis gradum quem vult p.29 defi.13 num.6 in all.
Princeps non potest sine Papæ licentia vel Prælati consensu beneficio onus præbendæ imponere p.25 c.1 d.93 n.1
Princeps familiarum dignitati consulere debet p.34 col.1 d.30 n.10 *in all.*
Principis subscriptione opus est vt iuri derogetur p.47 c.2 d.3 n 2 in all.
Princeps nunquam voluisse credendus est, quod iustè velle non potuit p.58 col.2 d.1 num.4
A Principe impetrandum non est quod iure communi conceditur li.4 t.14 p.301 c.1.d.1 n.14 in all.
Princeps iuri quęsito ex causa quam ius induxit derogare nõ potest: iuri autem per actus ciuiles quæsito potest p.58 col.2 d.1 n 10 & 11
Principis conscientia aut liberalitas falli non debet li.4 ti.6 pa.278 col.2 d.1 num.2 in all.
Princeps non sibi legem dicit, sed aliis p. 60 col.2 d.8 n.2 in all.
Princeps laicus monachalem præbendam concedere, præsertim laico non potest p. 59 col.1 d.2 n.1
Princeps non præsumitur ignorare iura quę habet in scrinio pectoris li.4 tit.14 p.318 col.2.d.63 n.3 in all.
Princeps in suis contractibus iure communi vtitur, & tanquam priuatus quilibet contrahere intelligitur li.3 t.22 p.227 c.2.d.12 n.1 in all.
Princeps multo magis ab illicitis abstinere debet, quàm priuatus l.3 t.22 p.227 c.2 d. 12 n.2 in all.
Principis iustam quamlibet voluntatem ratam esse, effectúque habere conuenit l. 3 t.22 p.227 col.1 d.11 n.3
Principi à contractibus suis pro arbitrio resilire non licet, ne alioqui omnium fiat exul, qui omnium est Præsul l.3 t.12 p.227 c.1 d.11 n.3 in all.
Principis personam, ipsam interuenire plus est quàm ipsius autoritatem l. 3 ti.12 p.194 c.1 d.34 n.3.in all.
Principi de facto suo attestanti, credendum est lib. 4 tit.13 pag.300 col.1 d. 2 num.9 in all.
Principi non creditur de facto alieno in alterius necem lib.4 t.14 pag.319 col.2 d. 67 num. 1

Priuatio. Priuatus.

Priuatio præsupponit habitum p. 97 col.1 d. 19 n.6 in all.
Priuatus dicit quam vult rei suæ legem p.23 c.2 d.86 n.15

Priuilegium.

Priuilegia ratione dignitatis Senatoribus competentia ad viduas quoque & liberos transmittitur lib.3 t.17 pag.203 c.1.d.3 num.3
Priuilegia omnia strictè sunt interpretanda p.165 c.2 d.10 n.4 in all.
Priuilegium personale est quod personam priuilegiatam egredi non potest pa.165 c. 2 d.10 n.2 in all.
Priuilegium Senatoribus & Rationalibus concessum de non soluendis emolumentis iudicati, neque aliis prodest, neque ipsis pro re contra alios iudicata p.165 c.1 d.10 n.1.2.& 3
Priuilegia non operantur, si nihil addant ad ius commune pag.167 c. 2 defi.2 num.1 in all.
Priuilegij nomen singulare non commune ius demonstrat p. 167 col. 2 d. 2 numer. 2 in all.
Priuilegium fori allegare quis non potest in eo loco repertus in quo contraxit, præsertim si de instrumenti perditi exemplo conficiendo agatur li.3 t.12 p. 191 col.2 d. 27 n.1.2.3.4.& 5.
Priuilegium à Principe concessum *ad alienam iniuriam porrigi non oportet li.3 t.* 12 p.186 col.1 d.5 n.4 *in all.*
Priuilegia inter creditores hypothecarios ex tempore non ex causa æstimantur l. 4 t.42 p.500 col.2 d.59 n.5 in all.
De *Priuilegio Sebusianorũ* pro feudis quæ habent à Principe & de eius interpretatione lib.4 t. 42 p.495 col.1 d.44. à num.1 ad 8
Priuilegio suo renuntiare pro arbitrio suo quisque potest pag.202 col.2 def.2.num.3 in all.
Priuilegia Senatorum ad aliorum iniuriam porrigi non oportet l.3 t.17 p.202 col.2 d. 1 n.7 in all.
Priuilegium fauorabile potiùs extendendum est, quàm restringendum li. 3 ti.17 p. 202 c.2 d.1 n.11 in all.
Priuilegium fori datum Senatoribus ad eorum viduas & liberos non transmittitur l.3 t.17 p.203 c.1 d.3 n.2
Priuilegium creditoris agentis ex diplomate principali est vt nunquam satisdet, nisi cùm ipso diplomate ita cautum est p. 61 c.2 d.12 n.10 in all.
Priuilegium fori Senatoribus non propter dignitatem, sed propter officii necessitatem concessum est lib.3 tit.17 p.203 c.1 d.3 num.4
Priuilegia inter legatarios, vt & inter chirographarios creditores non sunt ex tempore æstimanda, sed ex causa p. 9.c.1 d.38 num.10
Priuilegiatum non vtitur priuilegio aduersus priuilegiatum pag. 23 col. 2 def. 86. num.17
Priuilegium clericale non statim adimitur propter insolentiam ex leuitate commissam p.35 c.2 d.30 n. 2 in all.
Priuilegii reuocatio ad futuros non ad præteritos casus pertinet pag. 60 col. 2 def.8 num.9

Probatio.

Probatio necessario debet esse concludens, non dubia p.114 c.2 d.4 n.13.in all.

Source : BIU Cujas

INDEX.

Probatio ęstimationis per probos viros neceſſaria non eſt agenti ad reſcindendam venditionem ex cauſa læſionis. l. 4 t. 30 p. 427 c. 1 d. 33 n. 1 & 2

Probatio veritatis lumen eſt. l. 3 t. 12 p. 186 c. 1 d. 7 n. 1 in all.

Probatio nulla fortior haberi poteſt ea quę ex aduerſarij confeſſione proficiſcitur. p. 101 c. 2 d. 1 n. 3

Probatio contraria admitti poteſt contra probationem quæ ex verbis enunciatiuis proficiſcitur. pag. 111 col. 1 defin. 3 nnmer. 3 in all.

Probatio læſionis quomodo fieri debeat? l. 4 t. 30 p. 422 c. 2 d. 19 n. 1. 2. 3

Probatio mortis induci poteſt ex eo quod coniuncti veſtes lugubres detulerint, vt inquit Cęuetius. l. 4 t. 5 p. 278 c. 2 d. 2 nu. 12 in all.

Probandi onus incumbit creditori qui ſe pauperiorem debitorem dicit. p. 51 c. 1 d. 20 n. 7 in all.

Probationem deficere ſufficit licet ius non deficiat. p. 18 c. 2 d. 63 n. 14 in all.

Probare eius eſt qui colluſionem allegat & dolum. p. 175 c. 2 d. 4 n. 4 in all.

Probationes per ſordes aut gratiam dictantis exactiores aut leuiores factæ vix, & ne vix quidem poſſunt reſtitui. p. 152 c. 2 d. 2 n. 10

Probandi onus non incumbit ei ſolùm qui dicit, ſed etiam qui negat aliquid ſolenniter factum eſſe pag. 27 col. 2 d. 5 num. 2 in all.

Probationibus fauorabiliſſimis æquum eſt ſuccurri, ne pereant pag. 58 col. 1 defin. 22 n. 4

Probare debet vnuſquiſque id quod eſt fundamentum ſuæ intentionis ſiue agendo ſiue excipiendo. p. 28 c. 2 & 29 c. 1 d. 11 n. 1 in all.

Probationes quo falſi ſunt certiores, eò facilius ad ſollęnem inſcriptionem decurrere accuſator poteſt. pag. 64 col. 2 def. 5 n. 3.

Probatio contra iuramentum vltro præſtitum ab vno ex collitigatoribus de viatico in litem facto admittitur. l. 4 t. 1 p. 262 c. 2 d. 37 n. 1 & 2

Probationem ſemiplenam habenti non defertur iuſiurandum ſuppletorium, ſi qua, vel minima, contra eum ſit pręſumptio. l. 4 t. 1 p. 256 c. 1 d. 18 n. 1

Probationis dubię fidem qui vel inuito aduerſario, ſolóque iubente iudice complet veritatis pręſumptionem iureiurando non extinguit. p. 251 c. 2 d. 1 n. 11. & 12.

Probationes omnes veritatis fauore ſunt fauorabiles. l. 4 t. 15 p. 337. c. 2. d. 59. num. 4 in all.

Probatio fraudis à Principe initæ in priuato ſtellionatus pœna coercetur. l. 3 t. 21 pag. 217 c. 2 d. 12 nu. 3

Probatio mediorum debet eſſe de concludentibus neceſſariò vt ſententia ferri poſſit: alioquin probatio dubia non releuat. l. 3 t. 22 p. 216 c. 2 d. 9 n. 2. in all.

Probatio nulla melior eſt quàm quæ fit per probationem partis ſiue tacitam ſiue expreſſam. l. 4 t. 14 pag. 319 col. 1 d. 65 num. 2 in all.

Probatio ab euidentia rei certiſſima eſt, nec quicquam contra eam poteſt opponi. l. 3 t. 12 p. 225 c. 2 d. 7 n. 4 in all.

Probationes duę ſemiplenæ iungendę ſunt vt faciant plenam. l. 4 t. 14 p. 319 c. 2 def. 66 n. 3

Probanda facilitas nunquam vni ex litigatoribus permittitur, quin etiá aduerſario permittatur, vt in iudiciis ſeruetur æqualitas. l. 4 t. 15 p. 331 c. 2 defin. 36 num. 6 in all.

Probatio excludit omnem contrariam præſumptionem. l. 4 t. 14 p. 313 c. 1 d. 44 n. 3 in all.

Probatione non eſt onerandus qui inſtrumentum ab aduerſario productum dicit eſſe ſuſpectum, ſi publicam illud fidem non habeat. libr. 4 t. 16 pag. 345 c. 2 defi. 21 n. 12

Probatio contra iuris præſumptionem ſemper admittenda eſt. l. 4 t. 14 p. 302 c. 1 d. 3 n. 6 in all.

Probandi onus ſemper ei qui dicit, non qui negat, incumbit. l. 4 t. 17 p. 349 c. 2 d. 4 nu. 1 in all.

Probatio cùm neceſſaria eſt, debet fieri ex mediis neceſſarijs & concludentibus. l. 4 t. 21 p. 361 c. 1 d. 13 n. 10 in all.

Probare tempus ſemper debet is, qui ſe fundat in tempore, ſiue actor, ſiue reus ſit. l. 4 t. 14 p. 310 c. 2 d. 33 n. 1

Probationes delicti omnium ſunt fauorabiliſſimæ. libr. 4 tit. 14 pag. 311 col. 1 defin. 37 n. 6

Probatio quę ſtatim fieri poteſt maximè per iuſiurandum, haberi pro facta debet. l. 4 t. 14 p. 310 c. 1 d. 31 n. 1

Procurator.

Procurator poſterioris creditoris donationem ab anteriore accipere poteſt. p. 98 c. 2 d. 27 n. 1

Procurator ad vnam ſpeciem conſtitutus in reliquis prohibitus intelligitur. p. 98 c. 2 d. 28 n. 1 in all.

Procuratorem conſtituere nemo prohibetur in iis quæ viua voce debent, nec per ſcripturam expediri poſſint. p. 99 c. 1 d. 29 n. 1

Procurator ſine mandato nullus eſt l. 4 t. 14 p. 310 c. 1 d. 30 n. 2 in all.

Procurator quod committitur vt faciat non habetur pro facto. pag. 99 col. 1 defin. 29 n. 2

Procurator defuncti, filij & alterius heredis cuiuſcumque procurator eſſe cogi poteſt in ea ipſa lite tractanda quæ iam inchoata erat. p. 96 c. 2 d. 18 n. 1

Procurator ex domini volũtate videtur qui fuerat ab initio conſtitutus & ante ſententiam, ſi nulla reuocatio interuenerit. p. 96 c. 2 d. 17 n. 5

Procurator datus ad agendum videtur datus ad peragendum pag. 96 c. 2 d. 17 num. 1 in all.

Procurator aduerſarij mei in cauſa criminali poteſt me in cauſa ſua recuſare? non itẽ ſi procurator ſit in cauſa ciuili. p. 161 c. 1 d. 35 n. 1 & 2

Procurator cùm falſus eſt, non ſolùm iudicium eſſe non poteſt, ſed neque dici controuerſia. lib. 4 t. 20 p. 355 c. 1 defin. 2 nu. 1 in all.

Procurator litis tantùm dominus eſt poſt litem conteſtatam, ſed non rei, quæ in litem deducta eſt. l. 4 t. 18 p. 352 c. 2 d. 5 nu. 2 in all.

Procuratoris generalis intereſt beneficium ſequeſtrari. p. 14 c. 1 d. 51 n. 9

Qui tanquam Procurator actionem aut ſuſcepit aut inſtituit ſine mandato, ſi poſtea mandatum proferat cum ratihabitione retrogeſtorum abſoluendus eſt. p. 94 c. 1 d. 10 n. 1 & 2

Procurator conſtitutus ad res venditas redimendas, ad eas quoque redimendas datur quæ purè venditæ fuerunt, aut ſub pacto de retrouendendo intra certum tempus quòd iam præterierit. pag. 94 c. 2 defin. 12 n. 1

Procurator pendente lite reuocatus ab eo qui ad aliquas expenſas per interlocutoriam fuerat condemnatus, poteſt nihilominus adeſſe taxationi earum expenſarum etiamſi alius procurator fuerit conſtitutus, præſertim ſi ignorante priore pa. 99 c. 1 d. 31 n. 1

Procurator Principis, generalis appellatur, quia omnium rerum quæ ad Principis dignitatem & Reip. vtilitatem pertinent, curam gerit p. 13 c. 2 d. 49 n. 7 in all.

Procurator à iudice monitus ſi mandatum non exhibuerit, tanquã factus in id omne quod aduerſarii intereſſit condemnatus pa. 94 c. 2 d. 11 n. 1

Procurator cœptam litem proſequi cogitur p. 73 c. 2 d. 12 n. 5 in all.

Procurator in prima inſtantia conſtitutus mandatum habere intelligitur ad proſequendam appellationem pag. 96 c. 2 d. 17 n. 1

Procurator debet ſeruare formam mandati nec eam poteſt egredi pag. 16 c. 2 d. 57 n. 13 in all.

Procurator ad exigendum conſtitutus donare nullo modo poteſt. pag 95 c. 1 defin. 13 n. 7

Procurator ſi ſuperſtite domino deceſſerit, non poteſt contra dominum fieri ſententia, ſed alius procurator in demortui locum ſubſtituendus eſt qui adſit pronunciationi p. 92 c. 2 d. 4 n. 8

Procuratorem apud iudicem, quiſquis ille iudex ſit, conſtituere nemo poteſt quin hoc ipſo neceſſitatem ſibi, ſuóque procuratori imponat parendi legibus in eo tribunali receptis. p. 96 c. 1 d. 16 n. 4

Procurator in rem ſuam conſtitutus poteſt habere executionem ſententiæ etiam in mandantis fauorem latæ dummodò faciat ea quæ mandans facere deberet. l. 4 t. 26 p. 400 c. 1 d. 18 n. 1. 2 & 3

Procuratorem citatum eſſe ſufficit cùm appellatum eſt ab interlocutoria. p. 71 col. 2 d. 4 n. 1 & 2

Procuratorem ad impugnandum & reſcindendum contractum quis non creditur conſtituere quem ipſe fecerit, ſed ſpeciali in eam rem mandato opus eſt. lib. 3 t. 25 p. 241 c. 1 d. 8 n. 5 & 6

Procurator in rem ſuam conſtitutus reuocari non poteſt. l. 4 t. 26 p. 400 c. 1 d. 16 n. 13 in all.

Procurator Principis litis ſumptus nũquam petit, nec præſtat vnquam. li. 4 ti. 21 p. 364 c. 2 d. 19 n. 5 in all.

Procurator aut Aduocatus generalis cauſis ex regiſtro decidendis adhiberi non poteſt. l. 3 t. 13 p. 196 c. 2 d. 45 n. 1

Procurator in criminalibus non admittitur nec ad agendum, nec ad defendendum, lib. 3 tit. 15 pag. 328 col. 1 def. 25 num. 1 in all.

Procurator in rem ſuam domini loco habetur, ita vt ei quoque cuius eſt procurator, in petitionis concurſu præferatur. l. 4 t. 10 p. 292 c. 2 d. 5 n. 6 in all.

Procurator ius retentionis etiam actorum litis pro ſumptibus à ſe factis, habet p. 97 c. 2 d. 22 n. 1 in all.

Procurator ex ſubſtituti facto tenetur p. 98 c. 1 d. 24 n. 4 in all.

Procurator ad gerenda negotia conſtitutus ab eo cuius eſt procurator emere, aut quo alio titulo rem comparare poteſt, dũ ne litigioſam aut alienari prohibitam p. 97 c. 2 d. 23 n. 3 & 4

Procurator ad omnes generaliter cauſas conſtitutus non poteſt alij ſubſtituere ad hoc ſolum vt dicat non eſſe ſibi mandatũ vt in hac aut in illa inſtantia litem ſuſcipiat p. 97 c. 2 d. 25 n. 1. 2 & 3

Procurator generalis perinde ac dominus citari poteſt ad procuratorem conſtituẽdum p. 98 c. 1 d. 25 n. 1

Procurator abſentem defendere cogitur p. 98 c. 1 d. 25 n. 1 in all.

Procurator ad lites datus qui pro domino ſumptus maximos prorogauit, cum domino de ea re inire poteſt. pag. 97 col. 2 d. 12 n. 1

Procurator in rem ſuam conſtitutus expenſas quas pro re conſequenda fecit repetere nullo modo poteſt. pag. 97 col. 1 d. 20 n. 1

Source : BIU Cujas

Procuratorum alij sunt in rem suam: alij in alienam pag.97 col.2 d.23 n.2 in all.
Procurator aut Aduocatus à cliente accipere non prohibetur vniuersorum bonorum donationem pag.97 c.2 defin.21 numer.1
Procurator qui solutionis accipiendæ potestatem habet, mandatúmque in eam rem sufficiens compensare id potest etiam cum eo quod ipse suo nomine debeat l.4 t.23 p.376 c.2 d.17 n.1 & 2
Procurator falsus dicitur qui vel nullum mandatum habet, vel reuocatum, vel ab eo qui mandandi ius non habuit l.4 t.20 p.354 c.1 d.2 n.1 in all.

Professio.

Professio certæ quantitatis pro resta, vt loquuntur, inducit probationem solutionis reliqui totius debiti l.4 t.14 p.310 co.1 d.32.num.1
Professio census neque dominium auffert vero domino, neque vero possessori possessionem lib.4 ti.42 p.483 col.1 d.9 nu.5 in all.
Ad profitendum solus admittitur is quem priùs possidere constitit l.4 t.42 p.483 c.1 d.9.num.6.in all.

Prohibitio.

Prohibitio sola vtendi seruitute non interrumpit præscriptionem seruitutis si ea prohibitio non habuit effectum l.3 tit.24 p.233 d.1 n.1
Prohibitio hominis, id est iudicis aut testatoris fortior est quàm legis p.104 c.2 d.2. n.4 in all.
Prohibitio hominis, si ad legis prohibitionem accedat, siue iudex ille sit siue testator, adeò nulla est ipso iure alienatio, vt nec iurisiurandi interpositi autoritate cõfirmari possit pag.104 c.2 defin. 2 num.1 & 2
Prohibentis causa in pari iure est potior, si publica autoritas contra suadeat li.3 t. 26 p.243 c.1 d.1 n.1

Promissor.

Promissori morosо nunquam prodesse debet quod alio loco conueniatur quàm in quo soluere debuit l.3 tit. 15 p.200.c 2 d.3 num.4

Proprietas.

Proprietas nihil habet commune cum possessione, præsertim cum de beneficio disputatur p.4.col.1 d.12 n.1 & 2

Protestatio.

Protestatio nullum protestanti ius tribuit, ideoque nec aduersarij consensum exigit l.4 ti.36 p.442 c.1 d.5 n. 3 in all.
Protestatio prodesse solet quoties incertum est quæ potiùs actio teneat li.3 t.12 p.192 c.2 d.29 n.5 in all.
Protestatio clandestina de dolo vel metu non nocet tertio ignoranti p.103 c.2 d.7 nu.1.2.3 & 4.
Protestatio conseruare solet ius protestantis.p.134 c.1 d.2 n.8 in all.

Protocollum.

Protocollo notarij potius stãdum est, quàm instrumento parti dato p.65 col. 1 d.5 n.9 in all.
Protocollo matrix & originalis scriptura præualer, & protocollum instrumento l.4 t.16 p.346 col.2 d.24 n.1.2.3.4 & 5
Protocolli exhibitionem postulare potest vt sciat, An producti ab aduersario instrumenti fidem impugnare debeat instituta falsi accusatione, nec priùs quàm exhibitum sit cogitur in crimen subscribere l.4 t.16 p.344 c.1 d.17 n.1 & 2
Protocollum est id ex quo sumitur instrumentum, & eius expeditio in publicam formam redacta l.4 t.16 p.347 col.1 d.24 n.4 in all.
Protocollum originalis, &, vt loquũtur matrix scriptura est respectu exscriptionis quam expeditionem vocant l.4 t.16 p. 339 column.2 defin 3 num.5
Protocolli aut matricis scripturæ descriptio quoties desideratur fieri debet requirentis sumptibus, siue actor ille sit, siue reus l.4 t.16 p.347 c.2 d.27 n.1

Prouisionalis adiudicatio.

Prouisionalis adiudicatio quæ fit contra heredem ex bonis hereditariis præstanda est p.175 c.2 d.5 n.2

Pubes.

Pubes qui curatorem habet, licet pupillo comparetur, nihilominùs ex eius iureiurando confirmantur contractus omnes ab eo initi ac si curatorem non haberet, modò curatoris autoritas interuenerit p. 108 col.1 d.13 n.1 & 2
Puberes etiam sine curatoribus suis rectè ex stipulatu obligantur pa.106 co.1 d.6 n. 4

Publiciana.

Publiciana vtilis tantum vindicatio est pag. 226 col.2 d.10 n.4
Publiciana non datur nisi eo colore quasi iam actor vsucæperit, qui re vera nondum vsucæpit l.3 t.22 p.226 col.2 d.10 n. 4 in all.

Publicatio.

Publicationi æquipollet missio in possessionem p.4 c.2 d.14 n.1.

Pupillus.

Pupillus contumax videri non potest qui tutorem non habet pag.71 col.2 d.3 nu.3 in all.
Pupillus sine tutore citari potest, nõ potest tamen sine tutore in iudicio comparêre p.71 col.2 d.3 n.6 in all.
Pupillus potest sibi domicilium constituere p.71 col.2 d.3 n.4 in all.
Pupillis aut minoribus absentibus diuisio fieri non potest li.3 t.27 p.249 c.1 d.11 n.2 in all.
Pupillo post immissionem necessaria est restitutio p.125 col.1 d.5 n.3 in all.
Pupillo tutorẽ habenti conficiendi inuentarii tempus currit, nec sine beneficio in integrum restitutionis permittẽdum pupillo, vt post elapsa conficiendi inuentarij tempora heredem se dicat cum beneficio legis & inuentarij p.125 col.2 d.2 n. 1 & 2
Pupilli interest, vt non inuitus hereditariis oneribus & negotiis implicetur p.125 c.2 d.2 n.1 & 2
Pupilli ignorantia quæ per ætatem contingit non debet creditoribus esse captiosa, ipsique lucrosa p.119 col.2 d.2 num.10 in all.
Pupillo danda est actio contra tutorem qui autoritatem præstitit ad damnosam hereditatem adeundam, si malit ille agere tutelæ quàm abstinere p.123 c.2 d.2 n.5 in all.
Pupillus qui præsens est si non habeat tutorem, absentis loco habendus est p.99 col. 1 d.30 n.2 in all.
Pupillus illa etiam quæ videt ignorare creditur lib 4 tit.30 p.417 col.1 d. 32. num.1 in all.
Pupillus tutore carens in actionibus exercendis aut suscipiendis pro nullo potiùs, quàm pro absente habetur p. 71 col.1 d.3 n.7 & 8
Pupillus tutorem habens si in ius vocetur non sufficit ad patris domum factam esse vocationem, sed tutorem ipsius aut præsentem, si adsit, aut si absit in domicilio proprio conueniri oportebit, ac si tutor ipse esset qui in ius vocaretur p.71 c.1 d.5 n.1 & 2.

Qualitas.

Qualitas iudicii bonæ fidei facit vt res ad suam æquitatem & æqualitatem restituatur p.247 c.2 d.8 n.6 in all.
Qualitas iuncta verbo intelligi debet secundum tempus verbi li.4 t.2 p.268 col.2 defin.8 numer. 5 in all.
Qualitas bonorum ex mutatione qualitatis personæ mutatur pag.5 col.1 d.16 nume.2 in all.

Querela.

Querela non numeratæ pecuniæ aduersus liberationem debiti liberaliter factam non admittitur l.4 t.22 p.369 c.1 d.5 n.1
Querelæ inofficiosi testamenti locus est, cùm bona donata in donatoris hereditate reperiuntur tempore mortis lib.3 t.20 p. 218 c.1 d.4 n.2 in all.

Quæstio.

Quæstio proprietatis beneficii incidenter tractari potest apud iudicem laicum p.4 col.1 d.12 n.2
Quæstiones facti obscuræ plerumque esse solent lib.4 ti.10 p.293 col.2 d.7 num.14 in all.
Quæstionem omnem incidentem incidenter dirimere potest is ad quem principaliter negotii cognitio pertinet l.3 t. 12 p. 196 col 1 d.43 n.8.in all
Quæstioni criminali præiudicium nullum fit, cum criminalis & ciuilis eiusdem sententiæ finibus concluduntur p. 178 c.2 d. 13 nu.3
Quæstio, cùm sit præparatio ad mortem aut naturalem aut ciuilem, nõ minore quàm sex Senatorum numero expediri potest p.169 c.2 n.7 in all.

Quota.

Quota est portio bonorum omnium quæ defunctus reliquit, non corporum singulorum l.3 t.19 p.205 c.2 d.5 n.3
Quota bonorum est quid singulare non vniuersale p.77 c.1 d.8 n.9 in all.

Ratihabitio.

Ratihabitio mandato comparatur p. 94 c.2 d.11.n.4 in all.
Ratihabitio necessaria est vt totius rei communis dominium emptori acquiratur l.4 t.10 p.290 col.2 d.1 n.3 in all.
Ratihabitionis sequutę prętextu pecuniam preci nemo retinere potest quandiu rem ipsam habet l.4 ti.19 p.290 col. 2 d. 1n.17
Ratihabitio non retrotrahitur quæ fit post præstitutum tempus, nec quæ in præiudicium tertii, aut re non integra l.4 t.20 p. 355 c.1 d.1 n.1. 2. 3 & 4
Ratum habere nemo cogitur id quod se ignorante ab alio gestum est p.5 col.2 d. 19 n.7 in all.
Ratihabitio electionis facta per absentem retrotrahitur ad diem electionis, si nullum ius alii medio tempore sit quęsitum p.5 c.2 d.19 n.8 in all.
Ratihabitione non secuta, quam venditor promisit, debet ille satisdare vt precium petere possit lib.4 ti.33 pag 432 col.1 d. 11 num.1
Ratihabitio facta à minore qui procuratorem constituit, licet sine curatoris autoritate, si iureiurando facta est valet p. 94 col.1 d.10 n.5
Ratihabitio facta sine causa iure contractus censeri non potest aut habilis videri ad inducendam obligationem pag.113 c. 1 d. 1 num.7

Ratio. Rationalis.

Rationes reddidisse non videtur qui reliqua non soluit l.4 t.7 p. 281 c.2 d.5 nu. 15 in all.
Rationes nec implicitæ nec nudæ esse debent l.4 t.16.p.340 c.1 d.5 n.6 & 7.
Rationes in folle lib.4 t.16 p.340 c.1 d.5 n. 2 in all.
Rationales nõ habent publici iudicii executionem lib.3 t.12 p.196 col.2 d. 43. nu.3 in all.
Rationales, ærarii iudices sunt eorum omnium quæ ad Principis ærarium pertinent l.3 t.12 p.195 c.2 d.40 n.3 in all.
Rationales inter priuatos nunquam cognoscuntur, licet de Principis iure & patrimonio

Source : BIU Cujas

monio incidenter tractetur. lib 3 ti.12 p. 193 col.2 d.33 n.1

Rebellis.

Rebellis amittit omnia bona ſua & priuilegia, ſi quæ habeat. l.4 t.14 p.319. col.2 d. 67. n.3 in all.

Reconductio.

Reconductio tacita nulla eſſe poteſt contractu locationis in ſcriptis habito. l.4 t. 41 p.474 c.1 d.48 n.1.& 2

Reconductio tacita non extenditur in tot annos, in quot prima facta fuerat, ſed pro eo anno duntaxat. l.4 t.42 p.473 col.2 d. 45 nu.1.& 2. ſed ſi prædium ruſticum tale ſit quod non niſi in triennium aut quinquennium fructus ferat in totidem annos reconductio extendetur. Ibid. numer.6.

Reconuentio.

Reconuentio poſt litem conteſtatam non eſt admittenda. p.158 c.1 d.25 n.1

Reconuentio lite conteſtata in eadem inſtantia non admittitur. p.155 c.1 d.11 n.2 in all.

Reconuentio non eſt exceptio, ſed actio potiùs, mutuáque petitio. pag.65 col.1 d.6 num.5

Reconuentio prorogat iudicis iuriſdictionem, alioquin incompetentis. p.162 c.1 d. 39 n.2.& 3

Reconuentio ſuperueniens facit conualeſcere citationem etiam ab incompetenti iuriſdictione factam. p.162 col.1 d.39 n.5 in all.

Regula.

Regula de triennali non iuuat non promotum qui intra certum tempus promoueri iuſſus non patuit. p.20 c.2 d.72 n.1.& 2.& p.24 c.2 d.90 n.1.& 2

Regula de triennali habet locum in omnibus caſibus præterquàm in iis qui verbis ipſis regulæ expreſſi ſunt. p.2 c.2 d.5 n.4 & contenta eſt poſſeſſione colorata ex titulo colorato. Ibid.n.5 *in all.*

Regula de veriſimili *locum* habet etiam in collationibus ordinariorum ex identitate rationis. p.3 c.1 d.8 n.3

Regula de triennali iuuat poſſeſſorem allegantem titulum coloratum, etiamſi nullum exhibeatur. pag.2 col.2 defi.5 n.3 in all.

Regula de valore beneficij exprimendo burſalis potiùs eſt, quàm iuris. p.28 c.2 d. 10 num.1.

Religioſus.

Religioſi & religioſæ virgines ordinis S. Franciſci non poſſunt ſuccedere ex teſtamento, ne quidem in mobilibus. p.34 col.1 d.31 num.1

Religioſa loca inter heredes in familiæ erciſcundæ *iudicium* non deducuntur eorúmque ius ſingulis heredibus in ſolidum competit. *lib.3* t.25 pag.241 c.2 d.10 num.4.

Remiſſio.

Remiſſio petita ad iudicem alieni territorij non magis in criminalibus quàm in ciuilibus cauſis concedi ſolet, nec debet. l.3 t.14 p.198 col.1 d.1. n.3

Remiſſio tacita inducitur ex conſanguinitate proxima, qualis eſt inter fratres, & longi temporis taciturnitate. l.4 t.23 p.371 col.1 d.1 n.7. *in all.*

Si de Remiſſione in ſingulos annos facienda conductor conuenerit, non poteſt vnius anni ſterilitas cum ſequentium vbertate compenſari. l.4 t.41 p.470 c.1 d.35 nu. 1.2.3.& 4

Remiſſio peti ſolet quando conductor fructus quidem eſt, ſed minùs percepit ex fructibus quàm ſperari potuit, idque ob nouam aliquam & inopinatam cauſam. p. 475 col.2 d.54 n.1. in all.

Remiſſio mercedis peti non poteſt niſi læſio ſit vltra dimidiam partem, nec niſi in fine locationis. l.4 t.42 p.459 c.2 *d.3* n.1

Remiſſio mercedis ſecundo conductori facere interdum ſecundus locator cogitur, etiamſi non poſſit eam ipſe petere à primo locatore. l.4 t.42 p.467 col.2 d.27 n.1 2.& 3

Remiſſio totius mercedis conductori facienda eſt, cum maiori vi diuina ſiue humana fructus omnes abſumuntur. l.4 t.41 p.466 col.1 d.22 n.19

Renunciatio.

Renunciationes niſi ab eo acceptatæ ſint, cuius commodo fiunt, nullius ſunt momenti. p.76 col.1 d.7 n.4

Renunciatio facta in iudicio præſente iudice, abſente parte, non nocet renuncianti, ſi non per iudicem abſentis nomine fuerit agnita. p.76 col.1 d.7 n.5

Renunciatio iurata quamdiu tenet excludit renunciationem ab omni ſucceſſione teſtati & inteſtati. pag.77 col.1 def.8 nu.5 in all.

Renunciatio iurata, iure Pontificio valet. p. 26 col.2 d.2 n.3 in all.

Renunciare iuri ſuo quilibet poteſt. li.4 ti.13 p.299 c.1 d.1 n.4 in all.

Renunciationis poteſtas in eius perſonam confluit, in cuius fauorem facta eſt renunciatio, aut qui in locum illius ſucceſſit. p. 82 col.2 d.22 n.10

Renunciationes & pactiones de futura ſucceſſione, non ſolùm patri, ſed etiam & matri & fratri factæ, ſi modo ſint iuratæ, valent p.103 c.1 d.8 n.1 in all.

Renunciatio bonorum paternorum & maternorum etiam iurata non protrahitur ad legitimam cuius mentio nulla facta eſt. lib.3 tit.19 pag.204 col.1 d.1 num.4 in all.

Renunciatio legitimæ, etiam ſine iuramento facta poſt mortem patris valet. pa.209 col.1 d.15 n.5 in all.

Renunciatio generalis ſiue iurata ſiue non, etiam poſt obitum patris facta, neque legitimam neque legitimæ ſupplementum comprehendit. l.3 t.19 p.209 c.1 d.15 nu.7 *in all.*

Renunciatio iurata etiam maternæ ſicut & paternæ ſucceſſionis valet. p.130 col.2.& 131 c.1 d.1 n.2. in all.

Renunciatione ſubſiſtente nullus ad legitimæ petitionem ſupereſt regreſſus. li.3 tit. 19 p.209 c.1 d.15 n.3

Renunciatio ſucceſſionis futuræ patri facta per filiam quæ nuptui tradebatur, ſi pater nobilis fuit maſculorum fauore fit. pag. 82 col.2 d.22 n.1

Renunciatio aliis prodeſſe non poteſt quàm quibus ſtipulator proſpicere voluit & potuit p.83 c.1 defin.22.n.14 in all.

Renunciatio reſcindi debet ſi patris iudicio ex omni parte filia ſtare nolit. lib.3 tit.19 p.208 col.2 d.14 n.5

Filia quę Renunciauerat paternis fraterniſque bonis, vocata ad fideicõmiſſum cum filia quæ non renunciauit, fratri ſuccedit ab inteſtato, niſi cum frater ſciuit renunciationem. p.84 c.2 d.27 n.1.& 2

Renunciatio patre ſtipulante & adhibito iureiurando ſucceſſionis fratris valet. p.84 c.1 d.26 n.1.2.3.4.& 5

Renunciatio à muliere facta ad alias perſonas aut res alias quàm de quibus nominatum eſt, actio extendi non debet. lib.4 ti. 21 p.361 c.2 d.15 n.3

Renunciatione reſciſſa fructus à die mortis debentur. p.76 c.2 d.8 n.6

Renunciatio perſonalis, non magis perſonam renunciantis egreditur quàm iuſiurandum, quod ad eam confirmandam adhiberi neceſſe eſt. p.74 col.1 d.1 n.5.& 6

Renunciatio futuræ ſucceſſionis non valet, niſi iurata. pag.74 col.1 defin.1 numer.6 in all.

Promiſſio de Renunciando non *includit* promiſſionem de iurando p.84.c.1.d.25.n.5. *in all.*

Renunciatio futuræ ſucceſſionis non nocet filiæ, ni iurifiurandi vinculo ex Pontificię conſtitutionis autoritate confirmata fuerit p.83 c.2 d.25 n.4 & 5

Renunciatio iurata filiæ quæ à patre dotem, licet congruam accepit, non nocet liberis ex ea præmortua ſuſceptis & ſuperſtitibus ad aui ſucceſſionem ſiue teſtamentariam ſiue legitimam venientibus; licet matris ſint heredes p. 78 col.2 d.14 num.1 & 2

Renunciatio matris neporibus nocere non poteſt quo minùs ex propria perſona venientes præmortua filia ſuccedant auo p.79 c.2 d.15 n.22

Sororis quæ Renunciauerat prædefunctæ liberi plus iuris habent quàm habitura eſſet eorum mater ſi viueret. p. 74 c.2 d.2 num.1 & 2

Reſcindens.

Reſcindens cum reſciſſorio cumulari poteſt pag. 175 col.1 d.3 num.8 & p.297 c.1 d. 3 n.4

Reſcriptum.

Reſcriptum quocunque litis tempore impetrari poteſt ad ſanandam cauſam malè alioquin affectam dummodo litis ſtatus expreſſus ſit pag.164 col.1 defin. 6 num.1 in all.

In Reſcripto omnia exprimenda ſunt quæ ſummum Pontificem à concedendo beneficio reuocare aut remorari poſſunt, p. 14 c.1 d.51 n.4

Reſcriptum Principis neceſſarium eſt ei qui negligens extitit aduerſus inſtantiæ peremptionem p.158 col.2 d.26 n.4

Reſcripta ad Senatum durante iuſtitia ad Cameram quoque criminalem, quæ Senatus vices gerit, pertinent p.161 col.1 d. 10. nu.1

Reſcripta per quę Princeps expreſſim & ſpecialiter huic aut illi ſtatuto, aut ſtyli practici articulo derogat, non niſi ad magni Cancellarij pertinẽt authoritatem vt expediantur p.59 col.2 d.3 n.1

Reſcripta contra ius eſſe cenſentur, ex quibus alicui iniuria infertur p. 58 col. 2 d.1 num.6

Reſcriptum moratorium non magis poteſt impetrari contra debitum per quod facta eſt nouatio iudicati ad vtilitatem debitoris, quàm contra ipſum iudicatum p. 62.c. 1 d.16 n.1.2.& 3

Reſcripta ad gratiam ſunt annalia, ad ius perpetua p.60 c.1 d.6 n.1 & 2

Reſcriptum à ſpoliatore impetratum ad euocandam cauſam ad conſiſtorium Principis, ante quàm purgatum ſit vicium ſpoliationis euocari non debet p. 62 col.1 d. 15 n.3 & 4

Reſcripti moratorij tempus præſtitum incipit currere à die conceſſionis pag. 47 c.2 d.2 n.2 in all.

Reſcriptum appellationem redigit ad non appellationem pag. 58 col. 2 d.24 nume.1 in all.

Reſcripta contra ius vel publicam vtilitatem impetrata perinde ſe habent ac ſi non conceſſa fuiſſent pag.58 col.2 defin. 1 num.3

Reſcriptum quo longioris eſt temporis tantum grauius damnum adfert creditorib. p.48. col.1 d.6 n.1 in all.

Reſcriptum eſt obreptitium ſi impetrans tacuerit aliud à ſe obtentũ beneficium quantulumcunque & qualecumque, licet nec pacificum nec incompatibile pag. 8 c.1 d. 31. num.1

Reſcriptum non eſt obreptitium ſi tacitum ſit id, quod etiam expreſſum non nocuiſſet p.1 c.2 d.2 n.10

Reſcriptum, An ſit gratioſum, An ad lites multum intereſt p.1.c.2.d.2.n.11.

Source : BIU Cujas

Reſcriptum moratorium à quo tempore impetratum eſt, & creditori ſignificatum, omnem aduerſus debitorem exequendi facultatem creditori præripit p.47 c.2 d. 2 num.3

Reſignatio.

Reſignatio tamdiu pendet quamdiu per ſummum Pontificem non admittitur. pa. 16 col.2 d.57 n.7 in all.

Reſignatio beneficij non priùs acquirit ius reſignatario, quàm admiſſa fuerit reſignatio à ſummo Pontifice, vel ab ordinario qui eius admittendæ ius habet p.23 c.1 d. 84 n.1

Si cui Reſignatio facta fuerat deceſſerit in curia poſt admiſſam reſignationem & non ſecutam acceptationem, non cenſetur beneficium in curia vacare. pa.23 c.1 d.84 num.4

Reſignationis publicationi faciendæ tempus ſemeſtre præſtituitur. p.17 col.1 d.59 num.3.& 4

Reſignationis publicationi apud Gallos æquipollet miſſio in poſſeſſionem. p.17 c.1 d.59 n.5

Reſignans cadit à ſua poſſeſſione facto ſuo, licet facta fuerit reſignatio coram eo, qui eius admittendæ poteſtatem non habet p.15 c.1 d.54 n.8

In Reſignatione beneficij ſuperioris voluntas interuenire debet. Alioqui priuat reſignantem iure poſſeſſorij non petitorij p.15 col.1 d.54 n.9.& 10

Reſignatione facta in manibus Papæ in fauorem certæ perſonæ reſtitui reſignans poteſt indiſtincte contra tertium, non item ſi in manibus ordinarij. p.15 col.2 d. 55 n.1

Reſignatio quæ medio tempore intercedit facit vt noua poſſeſſio cum vetere coniungi nequeat & conglutinari. p.15 col.2 d.56 n.6

Reſignatio non operatur veram vacationem facta ex cauſa permutationis, ſi permutatio effectum non ſortiatur. p.15 c.1 d.53 n.1 in all.

Reſignans per reſignationem & renunciationem emittit ius omne quod in beneficio habebat tam poſſeſſionis quàm proprietatis. p.15 col.1 d.54 n.1

Reſignatio facta fauore certæ perſonæ pro conditionali habetur. pag.16 col.1 def.57 num.4

Reſignatio non valet niſi à die præſtiti conſenſus. p.16 col.1 d.57 n.9

Reſignatio præſumitur ſimulata, cùm poſt miſſionem reſignans remanet in poſſeſſione. p.4 c.2 d.15 n.3.& 1.in all.

Reſignatio beneficij non valet niſi intra ſex menſes publicata ſit. pag 4 col.2 d.14 num.1

Reſignatio beneficij publicata videtur cum nec vi, nec clam, nec precario, ſed publicè reſignaturus miſſus eſt in poſſeſſionem beneficij. p.4 c.2 d.14 n.1

Reſignatio facta in fauorem non aliter valet, quàm ſi ſortita ſit effectum: ita vt priſtinum ius tituli & poſſeſſionis penes reſignantem remaneat. pag.1 col.2 d.3 nu.1 & 2

Reſignatio quæ fit ex neceſſitate, ſtatim priuat reſignantem titulo & poſſeſſione p.2 col.2 d.3 n.4. Item ſi ſit facta in manibus ordinarij, quia tunc debet fieri purè. Ibid.n.5.

Reſponſio.

Reſponſio à poſſeſſore facta ante exhibitionem valere non poteſt, niſi quæ à ſciente facta eſt. li.3 t.22 p.225 col.2 d.7 num.2 in all.

Reſtitutio.

Reſtitui fructus non debent mulieri quæ conſtante matrimonio necdum petita aſſecuratione in integrum reſtituenda eſt aduerſus pignorum remiſſionem, ne ij quidem qui ab aduerſario percepti ſunt poſt litem conteſtatam. l.4 tit.21 p.363 c.2 d.18 n.24.& 25

Reſtitutio dari non poteſt aduerſus liberationem ei factam qui conueniri poterat condictione indebiti, quamuis ea liberatio non fuerit inſinuata p.140 col.2 def.4 n.1.& 2

Reſtitutio in integrum erroris proprij veniæ petitionem, vel aduerſarij circumuentionis allegationem continet. p.94 c. 2 d.11 n.3 in all.

Qui Reſtitutionem impetrauit poteſt pendente lite aduerſus contractum executionem contractus conſequi, non etiam petere. p.133 col.2 d.2 n.2

Reſtitutio in integrum id duntaxat reſtituit, quod abſtulerat læſio. lib.4 tit.21 p. 364 col.1 d.18 n.16 in all.

Ad Reſtitutionem inducēdam ſufficit quod poſſit quis damnum pati ex eo quod fecit, licet adhuc nullum paſſus ſit. li.4 tit.21 p.364 c.1 d.18 n.12 in all.

Reſtitutionis in integrum effectus eſt, vt in eo ſtatu reponantur omnia, in quo eſſent ſi factum non fuiſſet, id quod reſciſſum. lib.3 tit.19 pag. 212 col.1 defin.23 nu.10. in all.

Reſtitutio rei quæ non apparet fieri non poteſt. lib.4 tit.14 pag.320 col.1 defin.69 num.8

Reſtitui in integrum non debet qui læſus non fuerit tempore contractus prætextu læſionis ex poſt facto venientis ſiue minor ſit, ſiue eccleſia. li.3 ti.19 p.216 c.2 d. 36 n.11 & 12

Reſtitutio in integrum non ſolùm incidenterà reo, ſed etiam ab actore impetrari poteſt. p.132 c.1 d.3 n.4 in all.

In Reſtitutionibus in integrum initium inſpicitur lib.3 ti.19 p.212 col.1 d.23 num.20 in all.

Reſtitutio in integrum alieno nomine peti non poteſt niſi vel ſpeciali mandato interueniente, vel in neceſſarium antecedens p.132 col.2 d.1 n.1

Reſtitutionis æquitas ſola ſupereſt dum cauſa nullitatis ceſſat. p.107 c.2 d.10 nu.6 & 7

Reſtitutio quæ per curatorem abſentis bonis datum petitur in vtilitatem abſentis, non ſub ipſius nomine peti debet, ſed ſub nomine curatoris. pag.133 c.1 d.2 nu.2 & 3

Reſtitutio minorum non eget probatione tam grandis læſionis, ſufficitque qualis qualis læſio. pag.103 col.1 defin.6 num.6 in all.

Reſtitutionis in integrum petendæ ius ad donatarium non tranſit ſine ſpeciali mandato p.126 c.2 d.1 num 3. tranſit autem in ſucceſſorem vniuerſalem. p.126 col.2 d.1 n.2 in all.

Reſtitutio in integrum non datur minori, maiori verò multò minùs aduerſus omiſſam obiectionem exceptionis declinatoriæ aut dilatoriæ. p.106 col.2 d.7 num. 1.& 2

Reſtitutio omiſſa poſtea per aliam in integrum reſtitutionem repeti non poteſt, p. 130 c.1 d.2 n.1.2.3.& 4

Si Reſtitui in integrum velit is qui iniuriam ſibi factam re aut verbo ſiue modico, ſiue nullo accepto precio non eſt audiendus, quaſi aut ſine cauſa aut minore pecunia remiſerit. p.117 c.2 d.3 n.1

Reſtitutio contra immiſſionem impetrata inutilis eſt, niſi ſequatur abſtentio. p.125 col.1 d.5 n.6 in all.

Reſtitutio aduerſus lapſum temporis non niſi in ſubſidium pupillo qui tutores habuit, concedenda eſt. pag.125 col.2 defi.1 num.3

Reſtitutionis ſpes nulla ſupereſt quadraginta & quatuor annis elapſis. p.118 c.2 d. 1 n.6. Quadriennium autem quadraginta annis reuolutis conceſſum non prius incipit currere quàm agendi facultas competit. p.119 c.1 d.1 n.7

Reſtitutio quæ ex re magis quàm ex perſona minoris competit expromiſſori, eaſdem leges & conditiones recipit quas haberet ſi per minorem ipſum exerceretur. p.122 c.1 d.3 n.19 in all.

Reſtitutionem ad hoc dari abſurdum eſt vt reſtitutio peti poſſit. p.138 c.1 d.6 numero 30

Reſtitui poteſt in integrum pupillus minorve cuius res immobiles: aut dotalis per tranſactionem alienata fuit. pag.117 c.1 d.5 n.1

Reſtitutio minoris, quacumque læſione, dum ne minima, contenta eſt. p.119 c.1 d.5 n.4 in all.

Reſtitutionis quæſtio plus facti quàm iuris habet p.105 c.2 d.5.n.5 in all.

Reſtitutio in integrum debitori qui pro exiguo debito, magni valoris dona pignori in ἀνάχρασιν dederit, non valet imò nec dari ſolet. p.125 c.2 d.3 n.1

Reſtitutionem differens non eſt audiendus p.178 c.1 d.12 n.8 in all.

Reſtitutio ſic facienda eſt vt ius ſuum vnuſquiſque recipiat. pag.105 col.2 defin.5 num.2

Reſtitutionis in integrum cauſa exerceri poteſt contra ſolum heredem cum beneficio inuentarij etiam non vocatis creditoribus hereditariis, licet poſſint illi adeſſe, ſi velint. l.4 t.11 pag 297 c.1 d.3 n.1 & 7

Reſtitui contra fideicommiſſi indebiti reſtitutionem ex cauſa pietatis factam nemo poteſt. p.128 c.1 d.4 n.1.& 2

Reſtitutio ita dari debet vt non ideo beneficium Principis aduerſario ſit captioſum. lib.4 t.15 pag.326 col.1 d.16 numero 8.in all.

Reſtitutionis in integrum deneganda fortiſſima perp. tuáque ratio eſt ſi medio tempore res integra eſſe deſierit. p.116 c. 1 d.1 n.14

Reſtitui in integrum mulier poteſt aduerſus remiſſionem pignorum dotalium etiam conſtante matrimonio, ſi modo aliqua cauſa ſubſit. lib.4 t.21 pag.363 c.1 d. 18 n.1

Reſtitutio in integrum non datur aduerſus iniuriæ remiſſionem, ne minori quidem. p.139 c.1 d.2 n.1

Reſtitui non poſſunt, niſi quorum intereſt, & qui inciderunt in captionem. p.139 c.2 d.2 n.2 in all.

Reſtitutiones omnes æquitate nituntur. p. 193 c.2 d.2 n.4 in all.

Reſtitutio in integrum ſpecialiter cedenda eſt, alioqui non venit in mandato generali. lib.3 tit.25 p.241 c.1 d.8 numero 2 in all.

Reſtitutio eſt reintegrandæ rei vel cauſæ actio. lib.4 t.1 pag.254 c.1 d.7 num.7. in all.

Reſtitui ante omnia ſpoliatum quemliber, etiam prædonem Reipublicæ intereſt. p. 62 c.1 d.15 n.4 in all.

Cum de Reſtitutione vel concedenda vel deneganda agitur, non contractus, ſed iudicij locus eſt attendendus. p.43 c.1 d.4 n.13

Reſtitutio in integrum datur eccleſiæ exemplo minoris. pag.10 col.1 defin.41 num.2

Per Reſtitutionem in iis etiam in quibus procuratori ſuo quis adfuit ſuccurrendum eſt. p.140 c.1 d.3 n.1.& 2

Reſtitutio (ſi modo petita non fuit) denegari non debet, quamdiu ſubeſt eius concedendæ cauſa. l.3 t.27 p.246 c.2 d.6 nu.5 in all.

Reſtitutio in integrum ex cauſa leſionis habet

Source : BIU Cujas

bet implicitam dominij quæstionem & vindicationem l.3 t.22 p.226 c.2 d.10 numero 5 in all.
Restitui non potest minor aduersus conductionem ob id solum quod recipit in se casus fortuitos nisi aliunde probetur læsio l.4 t.42 p.463 c.1 defin.16 numero 1.2 & 3
Restitutio competit ei qui alij vendidit quicquid iuris habuit etsi nullum aliud ius haberet, nisi prætendæ restitutionis cõtra suum auctorem l.4 t.30 p.421 c.1 d.12 à n.1 ad 9
Restitutionis in integrum quæstio ibi agitanda est vbi domicilium habet is contra quem restitutio postulatur p.131 col.2 d.1 n.1
Restitutiones omnes in integrum sunt personales p.131 c.2 d.1 n.2
Restitutio in integrum ex beneficio l.2 C. de rescind. bened. nõ amittitur per clausulas positas in contractu venditionis, nec per iusiurandum l.4 t.30 p.417 c.2 d. 1 n.1.2.3.4 & 5
Restitutio ex capite edicti de dolo nũquam datur reo p.131 c.2 d.1 n.4 in all.
Restitutionis impetratio aduersus obligationem iam extinctam, sera est p.124 c.1 d.4 n.4 in all.
Restitutio quæ per viam exceptionis petitur non mutua petitio, sed est exceptio p. 131 c.2 & seq d.1 n.6 in all.
Restitutio si petatur ex causa quæ iam ipso contractus tempore locum habuit, id ius quod in loco contractus obtinet, spectatur: si verò ex causa quæ superuenerit, id quod in loco iudicij obtinet p 132 c.1 d.2 n.2 & 3
Restitutio in integrum præsupponit contractum tenere ipso iure l.4 t.17 p.348 c.2 d.1 n.4 in all.
Restitutio in integrum cùm peti possit non solùm per viam actionis, sed etiam iure exceptionis adeoque simplicis contradictionis, nullius temporis, quantumlibet longissimi præscriptione excluditur pag. 137 c.1 d.4 n.1
Restitui in integrum non potest is cuius bona postulante creditore sub hasta distracta sint, si non redemerit intra sex menses, nisi aut minor ætas, aut iusta alia restitutionis concedendæ causa interueniat p.120 c.1 d.4 n.2 & 3
Restitutio aduersus subhastationes ex causa immodicæ læsionis etiam post interpositum decretum peti potest p.120 c.1 d.4 n.7
Restitutio in integrum sicut heredi, ita & contra heredem competit p.175 c.2 d.4 n.1 in all.
Restitutionis petendæ ius ex capite minoris ætas ad heredem minoris quemlibet, etiam maiorem transmitti potest p.124 c. 2 d.5 n.5
Restitutio aduersus venditorem dolosum impetrata non nocet emptoris fideiussori p.127 c.1 d.2 n.1
Restitutio in integrum quæ defuncto competit ad heredem transmittitur l.4 t.21 p. 356 col.2 d.1 n.12 in all.
Restitutio tractanda est vbi domicilium habet is apud quem restitutio imploratur p. 42 c.1 d.3 n.6
Restitutio aduersus lapsum temporis facit vt etiam post tempus idipsum liceat quod licebat ante. pag.120 c.1 defin.4 num.10 in all.
Restitutio ex postfacto non potest actionem fideiussori iam acquisitam renocare p. 127 c.1 d.2 n.1 in all.
Per restitutionem in integrum contractus iam resolutus non potest rescindi l.4 t.36 p.447 c.1 d.16 n.11 in all.

Res.

Res suæ, quandiu sua est, seruitutem imponere nemo potest l.3 t.24 p.234 c.1 d.2 nu. 11
Res omnes liberæ, &, vt loquuntur allodiales præsumuntur, præterquam si in feudum datæ vel possessæ probentur l.3 t.12 p.188 c.1 d.17 n.4 & 5
Rem suam vendere nemo cogitur l.3 t.24 p.234 c.1 d.2 n.7 in all.
Res vna & eadem iure diuerso censeri non debet l.3 t.19 pag.209 c.2 d.16 numero 3 in all.

Retentio.

Retentio possidenti facilius datur, quàm non possidenti actio. l.4 t.36 p.444 c.1 d. 9 n.6 in all.
Retentio plus quam petitio est, cùm etiam sit perceptio pag.134 c.1 defin.2 numer.6 in all.
Retentio interdum datur nullam habenti actionem lib.3 t.22 p.229 c.1 d.15 num.2 in all.

Retroactio.

Retroactio impeditur quoties medio tempore ius alij quæsitum est l.4 t.34 p.436 c.1 d.5 n.3 in all.

Retrotraditio.

Retrotraditione recuperatur possessio, quæ resoluta permutatione etiam per traditionem fuerat perfecta l.4 t.40 p.457 c.1 d.7 n.1

Reus.

Reus pro sua innocentia probanda impetrare potest publicationem monitorij cũ clausula *Nomine dempto*. p.519 c.2 d.68 numero 3
Reo negante iudici testes adhiberi debent, & ab eo audiri, vt magis scire possit An & quanta fides iis adhibenda sit lib. 4 tit.15 p.324 c.2 d.9 n.7 in all.
Reo nihil denegandum est quod ad eius innocentiam probandam prodesse possit l. 4 tit.15 pag.322 coll.2 definit.3 numero 8 in all.
Reus, actore iurante verum esse quod affirmauit, cogitur respondere modo asserto, & iurare falsum esse quod negat l.4 t.14 p.317 c.1 d.54 n.18 in all.
Rei fauorabiliores sunt, quam actores l.4 t. 14 p.314 c.1 d.49 n.8 in all.
Reus in exceptione actor est l.4 t.14 p.311 c. 2 d.39 n.6 in all.
Reo mortuo pendere appellatione nihilominus ferenda est sententia in causa appellationis propter damna factásque litis expensas l.4 t.12 p.298 c.1 d.1 nu.1.2.3 & 4
Reus criminis nunquam iniuria afficiendus est ante probatum crimen l.4 t.9 p.287 c. 1 d.1 n.10 in all.
Reus ob chirographum non restitutum cõdemnandus est, non ad pecuniam chirographo contentam, sed ad id tantũ quod actoris interest l.4 t.2 p.266 c.1 def.5 numero 1
Reus dilationem consequi solet, non actor p.173 c.1 d.3 n.4
Reus satisdare volens pendente lite, si capitali pœnæ possit esse obnoxius, non auditur p.149 c.2 d.16 n.1
Reo nulla imputanda est negligentia quandiu nullam diligentiam actor adhibet p. 158 c.2 d.26 n.12
Reus actori quandocumque litem repetenti instantiæ peremptæ exceptionem obiicere potest p.158 c.2 d.26 n.12
Reus principalis non potest habere regressum contra fideiussorem suum, cui ex cõtrario indemnitatem plenissimam præstare debet pa.76 col.1 defin.6 numero 9 in all.
Reus debet solui, sed de non iure actoris constet & agatur interdicto retinendæ possessionis, etiamsi de iure suo non doceat p.6 c.1 d.23 n.1.
Reus conuẽtus eligere potest & debet quid respondeat, An affirmatiuè, An negatiuè l.3 t.22 p.225 c.2 d.7 n.2. in all.
Reo iurante in actionibus omnibus realibus se nescire, An rem possideat, quæ petitur, loci indicatio actoris sumptibus facienda est lib.3 tit.21 pag.222 col.1 d.7 num.13
Reus in Senatu conuentus non potest obiicere exceptionem fori, si statim expediri lis possit lib.3 tit.12 pag.191 col.1. d.24 num.1
Reus lite criminaliter primùm instituta, & in ciuilem disceptationem conuersa, carceribus eximi debet præstita prius satisdatione de iudicando soluendo p.145 c.2 d.4 n.1

Sacerdos.

Sacerdoti reuelanti sacramentalem confessionem non creditur li.4 t.15 p.332 d.38 num.1

Salarium.

Salarii præcedentis constitutio mandati & præpositionis est probatio l.4 t.27 p.405 col.2 d.2 n.6 in all.
Salarium procurator post biennium, à die tamen finiti officii, non finitæ litis numerandum, petere non potest li.4 t.14 p.469 c.2 d.34 n.1 & 2
Salarium scripturæ si propter egestatem litigatoris solui numerata pecunia non possit quid sit faciendum? p.162 c.2 d.2 n. 1.5 & 6
Salarii non nisi obsequii ratione debentur l.4 t.7 p.286 d.19 n.2 in all.
Salaria & alimenta famulo ægroto debentur ea lege vt quando conualuerit tanti temporis accessione damnũ sarciat, quãti illud fuit quo ægrotauit lib.4 t.7 p.285 c.2 d.19 n.2

Saluaguardia.

Saluaguardia per Principem concessa non tollit iurisdictionem domini inferioris l. 3 t.12 p.185 c.2 d.5 n.2
Saluaguardia nullum ius tribuit impetranti, sed comperentis, si quam habeat possessionem conseruat lib.3 t.12 p.185 col. 2 d.5 num.1

Satisdatio.

Satisdare cogitur qui rem communem sine sociis vendidit, quo venditionem laudaturos promiserat l.4 t.33 p.430 d.5 n.1.2.3. & 4
Satisdatione securus sit is, cui cauetur l.4 t. 33 p.432 c.2 d.11 n.2 in all.
Satisdatio ad pecuniam debitam repetendam sufficit quoties euictionis periculum imminet lib.4 t.37 p.449 col.1 def.1 nu.6 in all.
Satisdationem offerri & præstari sufficit pro accessoriis quæ non sunt liquida l.4 t.36 p.447 c.2 d.17 n.1 in all.
Satisdandum est in omnem locationis causam l.4 tit.41 p.473 col.2. def.44 numer.8 in all.
Satisdatio diutius grassanda in re aliena potestatem facere non debet l.4 t.41 p.472 c.2 d.42 n.2 in all.
Satisdatio aduersus denũciationes & sequestrationes promptissimum est remedium p.291 c.2 d.2 n.10 in all.
Satisdandi facultas non semper cuilibet præsens est ac expedita l.4 tit.10 p.295 c.1 d.9 n.5 in all.
Satisdatio præstanda est quoties in limine contractus, euictionis periculum imminet libr.4 tit.10 pagina 291 col.1 defin.1 nu.19 in all.
Satisdatio plenissimam tribuit indemnitatem l.4 t.3 p.276 c.1 d.6 n.7 in all.
Satisdatio obligationis, adeoque & numerationis loco esse solet l.4 t.2 p.272 c.2 d. 18 n.7 in all.
Satisdatio non mutat beneuolum satisdantis propositum, sed diutius grassandi in re aliena ei facultatem præbet li.3 t.23 p.231

Source : BIU Cujas

columnã,1 defin.2 numer.6

Satisdationes nunquam nisi ex causa irrogantur, & præcedente causæ cognitione p.145 c.1 d.2 n.9 in all.

Satisdatio interponitur quo magis non quo minus bene & ex boni viri arbitrio vsufructuarius re aliena fruatur l.3 t.23 p.231 c.1 d.2 n.5 in all.

Satisdatio non mutat rationem iuris, nec iam opportunum iuris auxilium ad iniuriæ occasionem trahi debet l.3 t.22 p.229 c.1 d.15 n.5 in all.

Satisdare possessor immobilium non cogitur p.147 c.1 d.11 n.4

Satisdationis vnus ad alias personas prorogari non debet l.3 tit.19 pag.215 col.2 d.34 n.1

Satisdandi onus plerumque graue est, præsertim homini egeno, cui non fuerit difficilius pecuniam inuenire quam fideiussorem lib.3 t.20 pag.218 col.2 defin.5 num 4 in all.

Satisdare iussus de non offendendo ad rectam vsque pecuniæ quantitatem, si minus idoneos fideiussores offerat, non est audiendus pagina 149 col.2 defin.17 nu.1 & 2

Satisdare debet is, qui pecuniam petit sibi legatam ad aliquid faciendum, nõ etiam qui petit bona immobilia pag.150 c.1 d.19 n.1

Satisdatio pro instrumenti guarentigiati executione præstari debet præsente aduersario: pro sententiæ verò prouisionalis executione absente & ignorante eoqui se obligauit p.148 c.1 d.13 n.3

Satisdatio non iudici sed aduersario præstanda est pag.148 col.2 defin.13 numer.2 in all.

Satisdare de non offendendo iussus si non possit satisdare quid faciendum? p.145 c.2 d.6 n.1.2 & 3

Satisdatio vitiosa pro non satisdatione est p.178 c.1 d.11 n.5 in all.

Satisdatio ratione pecuniæ nunquam præstanda est, nisi cum dies solutioni dictus est vel locus libr.4 tit.2 pag.268 col.2 d.8 n.14

Satisdatio tunc præstanda est cùm vnus petit, alius vsumfructum constituit l.b.3.t.23 p.233 c.1 d.9 n.4 in all.

Satisdatio non facit liquidum debitũ, quod liquidandum est per iudicem appellationis: siquidem non nisi in casu dubio & incerto satisdari solet l.4 t.23 p.375 c.1 d.10 n.3 in all.

Satisdationis præstandę necessitas sicut non facit indebitum quod fuit debitum: ita nec præstita aut oblata satisdatio facit omnino debitum id quod forsan apparebit indebitum l.4 t.23 p.375 c.1 d.10 nu.3 in all.

Satisdationis onus interdum victori iniungitur p.144 c.2 d.2 n.8

Satisdatio, onus est grauamen & contumelia lib.3 tit.19 pag.206 col.1 def.6 num.12 in all.

Satisdatio oblata eo tempore quo nondum locus esse potest liquidationi, non videtur congruo tempore præstita pa.177 c.2 d.1 n.1

Satisdandi vix vlla necessitas ei iniungitur qui beneficij possessionem ex Senatusconsulto nancisci tur p.150 c.2 d.20 nu.1 in all.

Satisdare filius naturalis & legitimus non cogitur cui pendente lite certa quantitas pro alimentis aut sumptibus litis ex paterna substantia prouisionaliter adiudicata est p.146 c.1 d.7 n.1.2 & 3

Scriptor. Scriptura.

Scriptor pro salario suo habet ius retentionis p.163 c.1 d.2 n.1 in all.

Scripturæ publicæ totam vim suam & autoritatem accipiunt ab autoritate Principis libr.4 t.16 pagina 342 col.2 def.13 n.8 in all.

Scripturæ plures si ab eadem parte proferãtur quæ nulla conciliari interpretatione inter se possint vtraque reiicienda est l.4 t.16 p.339 c.2 d.3 n.1 & 2

Scripturæ publicę potius standum est, quàm priuatæ l.4 t.16 p.339 c.2 d.3 n.3

Scriptura priuata munita subscriptione trium pluriúmve personarum integræ probatæque exittimationis pro publica habetur libr.4 tit.16 pagina 339 col.2 defin. 3 n.4

Scripturæ priuatæ recognitio semper faciẽda est, nec subscriptionis tantùm, sed etiam notæ, quæ loco subscriptionis subiecta fit libr.4 t.16 pag.346 col.2 def.25 n.4. 5 & 6

Scriptura enim priuata, nisi recognoscatur, fidem non facit. Ibid.n.2 in all.

Scripturæ seu instrumento standum est, nisi in his quæ post scripturam & extra contractum facta proponuntur lib.4 t.18 pag. 409 c.2 d.5 n.1

Scriptura matrix, est scheda seu nota & abbreuiatura, &, vt Pragmatici loquuntur, minuta, ex qua protocollum sumitur lib. 4.tit.16 pagina 347 col.1 defin.24 num.4 in all.

Scripturas suspectas comminiscentes tanquam falsarij puniendi sunt, nisi veritatem iis adesse probetur l.4 t.16 p.345 col. 2 d.21 n.11

Scripturæ repertæ in archiuis monasterij probant in antiquis, etiam contra tertios l.4 t.14 p 318 c.1 d.61 n.1

Scripturæ si fieri possit concordandę sunt l.4 tit.16 pag.339 col.2 d.3 n.1 in all.

Scripturæ diuersitas in substantialibus vtrãque scripturam viciat libr.4 tit.16 pa.340 c.1 d.4 n.1

Scripturæ non potest mutare ordinem iuris & voluntatis l.4 t.28 p.409 c.2 d.4 n.2. in all.

Scripturæ confici plerumque solent non vt formam dent contractui, sed facilioris probationis gratia & ad futuram rei memoriam libr.4 tit.15 pag. 327 col.1 defin. 23 n.2

Scriptura, cùm de solo facto quæritur, per testes probari potest pag.19 c.2 def.68 n.4 in all.

Senator. Senatus. Senatusconsultum.

Senatores olim, teste Liuio, in Senatum venire cogebantur l.4 t.15 p.324 c.2 d.10 n.3 in all.

Senator solus instrumenta pupillaria quæ in domo vitrici post mortem matris. quæ tutrix fuerat, inuenta sunt, inspicere, & legere potest libr.4 tit.3 pag.275 col.1 d.4 n.2

Senator recusatus, quamuis nondum remotus, nihil interim constituere in ea lite potest, in qua est recusatus pag.179 c.2 d. 6 n.1

Senator nõ prohibetur ius dicere in ea causa quæ de Aduocati aut Procuratoris sui iure apud Senatum tractatur pag.169 c.1 d.1 n.1

Senatoribus votis dissentientibus, ea pars vincit quæ numero potior est. pag.45 c.1 d 2 n.1

Senator, episcopalem dignitatem post Senatoriam adeptus, Senator esse definit, nisi retineatur p.19 c.1 d.13 n.3

Senator quando, & qua de causa suspectus haberi potest? p.169 col.2 def.3 n.1.2.&3.

Senator iudicandi necessitatem habet, quoties neque litigatoribus, neque sibi ipsi suspectus est pag.169 colum.1 defin.1 n.7 in all.

Senator qui suspectus dicitur potest de causis suspicionis contra Senatores alios allegatis sententiam dicere, quamdiu non est remotus p.169 c.2 d.2 n.1

Senator mandatam à Præside aut alio quàm Principe iurisdictionem exercere non debet. p.167 c.1 d.1 n.2 & 3.

Senatorum & Rationalium, statusque Consiliariorum ius est, vt siue agant, siue conueniantur, eum habeant iudicem, qui Sabaudiæ iuridicus maior est. l.5 t.17. p.202 c.1 d.1 n.1

Senatus ex causa potest negligere consensum procuratoris generalis. p.69 c.1 d.19. n.3 in all.

Senatus actorum iudicialium editione ad cuiusque postulationem sine vlla exceptione decernit. p.65 c.2 d.8 n.3

Senatus appellationum supremus iudex est p.143 c.2 d.8 n.6 in all.

Senatus forensibus & alienigenis iura sua persecuturis satisdandi necessitatem imponere non solet. pagina 149 c.1 d.15 numero 1

Senatus Principis vice cognoscit, quomodo olim præfecti prætorio. l.4 t.15 p.330 c.2 d. 33 n.16 in all.

Senatus qui sola veritate rei inspecta iudicare debet, æquitatis maiorem quàm stricti iuris rationem habere solet. lib.4 tit.15 pagina 330 coll.2 defin. 33 num.15 & 16.

Senatus possessionem beneficii quantumlibet momentaneam ei concedere non solet, qui nullo iuris colore nititur. l.4 t.3 p.275 c.1 d.3 n.3 in all.

Senatus, quando appellans est contumax, & de confirmando iudicato agitur visis actis contra appellantem pronunciare solet p.156 c.2 d.19 n.3

Senatus, omnes mulierum obligationes, quæ pro alieno debito factæ sunt, improbat. lib.4 tit.21 pag.358 c.1 d.6 numer.2. in all.

Senatus non solum mandatam executionem reuocare, sed etiam inferiorum feudatariorum iurisdictiones, sicut & cætera, quæ sunt proprij cuiusque patrimonii tueri debet lib.3 tit.12 pag. 187 c.2 defi.13 nu.4.& 5

Senatus, & si suprema, quod aiunt, manu, plerumque habet restitutionem in integrum ex diplomate Principis pro impetrata, nunquam tamen supplet perfectum rescripti non impetrati, per quod euertenda sit præcedentis Senatusconsulti autoritas via ciuilis supplicationis p. 126 c. 2 d.5 n.1 & 4

Senatusconsulti executio citra ciuilem supplicationem impediri potest, si Senatusconsultum ob id nullum sit quod mandatum ad litem agendam aut suscipiendam non habuerit is, qui tanquam procurator condemnatus est p. 49 col.1 d.10 n.1.2.&3

Senatusconsultum impugnans qua pœna mulctetur p.164 col.1 d.5 n.4

Senatusconsulto Velleiano per speciem obligationis correorum fieri fraus potest lib.4 ti.21 pag. 356 col.2 defin. num.1 in all.

Senatusconsultum Velleianum quod venditionem & obligationem improbat, non damnat pignoris liberationem li.4 t.21 p. 356 c.2 d.1 n.9 in all.

Senatusconsultum aut noua Iustiniani constitutio, nec donanti, nec alienãti, nec soluenti mulieri succurrit, sed obligatæ tantum & intercedenti l.4 t.21 p.357 col. 1 d.3 num.4

Sententia.

Sententia iudicis non probat factum puta consensum partium li.4 ti.14 p.304 col.1 d.7 n.1 in all.

Sententia à qua appellatum est ius facere non potest l.4 t.14 p.304 c.1 d.7 n.2 in al.

Source : BIU Cujas

Sententia diffinitiua quoties remoratur aut impeditur, condemnationi fiduciariæ & prouiſionali locus eſt. l. 4 t.10 p.290 c.2 d. 1 n.13 in all.

Sententia diffinitiua nec ſub condicione, nec ſub incerto fieri poteſt.l.4 t. 10 pa.291 c.1 d.1 n.14 in all.

Sententiam neceſſariò præcedere debet facti, omniumque ab eo circumſtantiarum dependentium cognitio. l. 4 t.10 p. 291 c.1 d.1 n.14 in all.

Sententia diffinitiua tollit omnes interlocutorias præcedentes contrarias.l.4 t.3 p. 275 c.1 d.3 n.6 in all.

Sententiam interlocutoriam qui reuocare poteſt, cautionis onus ex iuſta cauſa ſuperueniente poteſt iniungere. l. 4 t.3 pa. 275 c.1 d.3 n. 8 in all.

Sententia perpetitam in integrum reſtitutionem ſuſpenditur.p.133 c. 2 d.1 n.7 in all.

Sententia inter auditos & conſentientes ius facit p.107 c.1 d.9 n.8 in all.

Sententiarum diuerſitas in pœnis quarum aliæ aliis non inſunt impedit omnino ne ſententiæ iungi poſſint p. 45 c. 2 d. 3 nu.6 in all.

Sententiis Senatorum rogandis, à relatore primum,deinde ab iis qui in ampliſſimum ordinem adſciti ſunt,cuiuſcumque ſint ætatis & eruditionis,Præſes incipit, ipſéque vltimus ſententiam dicit pag. 45 c. 2 d. 4 num.1 & 2

Sententia plenior tollit minùs plenam. p.56 c.1 d.15 n.4 in all.

Sententiæ omnes ſcribuntur & in actis deſcribuntur. l.4 t.15 p.334 c.1 defin.45 num. 3 in all.

Sententiam in cauſis ex regiſtro decidendis dicere ſoli poſſunt qui in ſubſelliis publicis inter Senatores ſederunt, aut ſaltem ſedendi ius habuerunt. l.3 t.12 pag. 196 c.2 d.45 num.2

Sententias ponderare operæprecium magis eſt,quàm numerare.p 45 col.1 d.2 n.1

Sententia quæ errorem ſpecificè expreſſum non continet, ſi in actis error aliquis eſt, ideò non vitiatur.pag.338 col.1 d 61 n.5

Sententia nullis probationibus factis lata, ipſo iure nulla eſt. l. 4 t.15 pag. 338 col.1 d. 61 num.4

Sententia prouiſionalis per definitiuam plerumque confirmatur. p. 58 c.1 d.23 num.2 in all.

Sententia prouiſionalis quæ ſtatim executioni mandari potuit non obſtante appellatione, non eo minus executionem merebitur, quod à diffinitiua ſententia per quam confirmata eſt, fuerit prouocatum.p.58 c.1 d.23 n.1 & 2

Sententia,licet iniqua,ius facit.l.4 t.1 p.261 c.2 d.33 n.2 in all.

Sententiæ exequendæ ius non ſemper ſilli competit, qui ſententiam dixit. p.143 c.1 d.6 n.7 in all.

Sententia ipſo iure nulla confirmari (cùm id quod nullum eſt non ſit confirmabile) nullomodo poteſt.l. 4 t.15 p.338 c.1 d.61 n. 11 in all.

Sententia plures partes & plura habens capita reſcindi poteſt. pag.164 c.2 d 7 num. 7 in all.

Sententia non ex litigatorum conſenſu,ſed ex iudicis reiúmque iudicatarum autoritate vires accipit.p.88 c.1 d.13 n.6

Sententia eſt ſtricti iuris, eiúſque forma diſtrictè ſeruanda eſt. p. 148 c. 2 d.13 num.4 in all.

Sententiæ arbitri, quam litigatores ratam habuerint,ſtandum eſt, nullo etiam præcedente compromiſſo: ſecus eius ſententiæ non ſtatur,niſi meru pœnæ.pagina 141 c.2 d.1 numero 1.& 2.& 1.in all.

Sententia conformis eſſe debet libello & actoris petitioni,non reſponſioni, quam reus fecerit ad petitionem pag. 151 col. 2 defin 3 num.5 in all.

Sententiæ executio, præſertim prouiſionalis,non poteſt impediri prætextu noui inſtrumenti,ſi non probetur reddita ex falſis inſtrumentis aut teſtimoniis.p.145 c.1 d.2 n.5 in all.

Sententiæ pronunciatio ſola, etiam die feriato, dum ne in honorem Dei ſit feriatus,fieri poteſt.lib.3 t.11 pag.183 col.2 d.5 n.1

Sententia dicenda non eſt quæ neque abſolutionem neque cõdemnationem continet.l.3 tit.12 p.186 c.2 defi.9 numer.3 in all.

Sententia die in honorem Dei feriato lata omnimodo ex appellatione reſcindenda eſt,licèt rectè,iuſtéque lata ſit.l.3 tit.12 p. 182 c.1 d.1.n.1 & 2

Sententia,iudice mandante, per actuarium pronunciari poteſt.l3 t.11 p.182 c.1 d.1 nu. 2 in all.

Sententia nonnunquam pronunciatio dicitur.pagina 171 colum.1 defin.7 numero 2 in all.

Sententia inutilis non eſt,quæ propter fructus neceſſariò reddenda eſt.p.177 c.1 d.8 n.3 in all.

Sententia non ſemper ius tribuit, ſed quod iam anteà competit, declarat.p.105 c.2 d. 4 n.7 in all.

Sententia de iurando non tranſit in rem iudicatam priùs quàm ſit iuratum.l.4 t.1 pa. 262 c.1 d.35 n.1

Sententia quælibet ſtatim mandari debet executioni contra moratorem,oblata ſatisdatione.pagina 177 c.2 def.10 numero 3.

Sequeſtratio.

Sequeſtratio poſſeſſionis in cauſa profana poſt appellationem facta, cenſetur attentata.pagina 54 col.2 defin.9 numero 3 in all.

Sequeſtratio rei litigioſæ eo prætextu fieri non poteſt, quod reſtituendis fructibus, qui actori adiudicari poſſunt,impar futurus ſit poſſeſſor.pag.54 c.2 defin.9 num.3 & 4

Sequeſtratio debitori per conſcriptionem nota fieri poteſt.l.4 t.10 p.293 c.2 d.7 nu. 9 in all.

Sequeſtrationis ratio nulla habenda eſt, ſi inter condemnatum & eum qui ſequeſtrationem petiit colluſio intercedat. lib. 4 t.3 p.275 d.5 n.6

Sequeſtratio per ſeruum facta non nocet domino.l.4 tit.3 pag.273 c.2 d.1 num.5 in all.

Sequeſtratio poſſeſſionis rei litigioſæ, in alium tranſlatio eſt.l 4.t.3 p.273 c.2 d.1 nu. 5 in all.

Sequeſtratio interdum ſit tantùm cuſtodiæ cauſa.l.4 t.3 p.273 col.2 d.1 numero 5 in all.

Sequeſtratio quæ ſic per iudicem cuſtodiæ cauſa & vt res in tuto ſit,non adimit poſſeſſionem ei qui poſſidet l.4 t.3 p.274 c.1 d. 2 n.2

Sequeſtrari beneficiũ non debet in lite pendente & quamdiu de non iure eius qui poſſeſſor factus eſt,non fuit cognitum.l.4 t.3 p.274 c.2 d.3 n.3

Sequeſtrationem tollere nihil aliud ferè eſt quàm ſequeſtrationis impetrantem aut prouiſionaliter aut diffinitiuè condemnare.p.165 c.1 d.9 n.3

Sequeſtratio quæ pro debito facta eſt non ſolet tolli niſi quod debetur,creditori ſoluatur.p.165 c.1 d.9 n.3 in all.

Sequeſtratio licèt nullo iure facta,tolli non poteſt inaudito eo qui impetrauit vt fieret.lib.4 tit.3 pagina 275 col.2 d.5 numero 1

Sequeſtratio licèt ſemper odioſa & regulariter prohibita ſit aliquãdo tamen contra inauditum ex æquitate permittenda eſt. p.275 c.2 d.6 n.1 & 4.

Sequeſtrationi beneficii nullus vnquam locus eſſe poteſt, ſi titulus aliquis, dummodo ſaltem coloratus adſit. p.6 c.1 d.23.nu. 5 & 6

Seruitus.

Seruitus quæ prædio ſemel quæſita fuit, ſine fundo retineri non poteſt. l. 3 t.24 p. 237 c.1 d.11 n.6 in all.

Seruitutes ſiue vrbanorum ſiue ruſticorum prædiorum licet ſint incorporales, corporibus tamen accedunt.l. 3 t.24 p.237 c. 1 d. 11 n.3 in all.

Seruitutes pactionibus, iuſtiſque conuentionibus rectè conſtituuntur & acquiruntur. l.3 t. 24. pagin. 234 c.2 d.3 num.5 in all.

Seruitus debita fundo vendito ſequitur fundum,licèt non ſit tam neceſſaria emptori quàm fuit venditori, l.3 t.24 pag.233 c.2 d.2 num.1

Seruitus indefinita ſic interpretanda eſt, vt quàm minimo fieri poteſt incommodo ſeruiens fundus oneretur.l.3 tit.24 p.234 c.2 d.4 n.1

Seruitus pro parte amitti non poteſt, ſicut nec acquiri.l.3 t.24 pagin.234 c.1 def.3 nume.6

Seruitutis conſtitutio alienationis ſpecies quædam eſt.l.3 t.24 p.234 c.1 d.2 num.7 in all.

Seruitutes omnes cauſam continuam habere debent,& perpetuam, nullæ diſcontinuam.l.3 tit.24 pag.274 c.2 defi.3 num.3 in all.

Sigillum.

Sigilla ea ſunt recognoſcenda quæ ſunt ignota,non quæ iam nota.p.33 c.2 d.29 n.2 in all.

Sigillum non ſufficit vbi neceſſaria eſt ſubſcriptio.l.4 t.14 pagin.307 c.1 defin.20 num.1

Sigillum adhiberi poteſt interdum fraude conquiſita.l.4 t.14 pag.307 c.1 definit.20 n.1 in all.

Sigilli alieni appoſitio, ſi modo nihil doloſè & in fraudem factum ſit, conſenſum & mandatum probat.pag.27 c.1 d.3 nu.10 in all.

Ex Sigillo regulariter probatur aut præſumitur conſenſus eius, cuius ſigillum eſt, niſi appareat ſignaſſe quem quaſi teſtem. l.4 t.20 p.355 c.2 d.3 n.2 in all.

Simonia.

Simonia eſt,ſi quis beneficium reſignet in fauorem certæ perſonæ in manibus ordinarij.p.15 c.1 d.54 n.4 in all.

Simulatio.

Simulatio eſt vicium contractus non perſonæ,ac proinde tale quod afficit rem quæ ex eiuſmodi contractũ vel peritur vel poſſidetur.l.4 tit.17 pagin.348 c.2 defin.2 num.5

Simulatio probari poteſt ex ſolis indiciis & coniecturis.l.4 tit.36 pag.442 c.1 d.4 n.2 in all.

Simulatione quandocumque probata contractus pro nullo habendus eſt.l.4 t.14 p. 314 c.2 d.51 nu.11 in all.

Simulatio,in animo conſiſtit, l.4 t.14 p.318 c.1 d.60 n.2 in all.

Simulationis probatio eſt in arbitrio & eſtimatione iudicis,pro locorum, temporum, & perſonarum varietate.l.4 t.14 p.318 c.1 d.60 num.5

Simulatio vix vnquam ſine dolo eſt.l.4 t.14 p.314 c.2 d.51 n.4

Simulationis præſumptio inducitur ex ſola poſſeſſionis retentione inter perſonas ſuſpectas, ſi retinendæ poſſeſſionis ratio nulla fuerit.l.4 t.17 p.349 c.2 d. 5 n.1.2.3.4 & 5

Simulatio habet cõſenſum aliquem, ſaltem

Source : BIU Cujas

fictum, falsitas verò, ne fictum quidem. l.4 t.17 p.350 c.1.d.6 numero 5.in all.

Socer.

Socer socceri, in causa socceri iudex esse non potest.pagina 156 columna.1 d. 17 numero 1 & 2.

Socer socceri plusquàm adfinis est, manente nimirum adfinitate, non etiam diremptoiam matrimonio.p.156 c.1 d. 17 num. 2 & 3 in all.

Socius, Societas.

Inter Socios damna omnia sicut & lucra communicantur.l.4 t.42 p.466 c.2 d.22 n. 4 in all.

Socius non obligatur creditori socij, nisi pecunia in communem vsum societatis versa sit.l.4 t.16 p.340 c.1 d.5 n.4 in all.

Societatis ineundæ voluntas non potest declarari post mortem eius cuius viuentis socius fieri quis potuisset. l.4 t.34 p.436 c. 2.d.6 n.1 & 2

Societate coita ad tempus, qui ante tempus renunciat, socium quidem à se, sed non se à socio liberat.l.4 t.41 p. 470 c.2 d.36 n. 6 in all.

Societas quando inter fratres tacitè contracta intelligatur. l.4 t.27 p. 405 c. 2 d. 3 n.1.2.& 3

Societas semel extincta quando tacitè renouata intelligatur. l. 4 t.27 p.405 c.2 d.4 n.1.2.3.4 5 & 6

Socius acquirens priuato nomine an teneatur bona acquisita socio communicare?l. 4 t.27 p.406 c.1 d.5.n.6.

Socius institoris,qui eum cæteris præposuit, etiamsi eum institorem admiserit, de eius facto tenetur, l.4 t. 27 p.405 c.1 d.2 n.1.2.3 4 5 & 6

Socius partem suam rei communis vendere potest.l.3 tit.27 p.249 c.2 d.12 n.1

Socius vniuersalis non tenetur communicare dotem sed tantum fructus. l. 4 tit.27 p. 407 c.1 d.7 n.1.2.3 & 4

Socius non tenetur ad æs alienum à socio contractum extra causam societatis.l. 4 t. 27 p.405 c.1 d.1 n.2

Solennitas.

Solennitates non sunt multiplicandæ libr. 4 tit. 15 p.327 columna.2 defin.23 num.8 in all.

Solennitates variæ in audiendis testibus requiruntur. l. 4 tit.15 pag.334 c.2 d.47 num. 1 in all.

Solennitas iuris per consuetudinem remitti potest. pagina 43 columna. 2 defi.5 nu.2 in all.

Solutio.

Solutio incerti debiti non potest liberare debitorem pag.149 c.1 defin.14 num.11 in all.

Solutio facta vero creditori facilius nocet cessionario, quàm pactum cum eo initum lib.4 tit.10 pag.295 col.1 d.9. num.9 in all.

Solutio ante moram alio loco peti non potest, quam destinato. p.132 c.1 d.3 numer.1 in all.

Solutio cùm in certum locum destinata est, debitor potest eo loco conueniri licet ibi domicilium non habeat.p.132 c.1 d.3 num. 2 in all.

Solutionis oblatio incongruo loco vel tempore facta non prodest.pag 177 c.2 def.10 num.5

Solutio facta per emphyteutam ei qui procurator credebatur valet ad solutionem. l 4 t.43 p.488 c.2 d.19 n 1 & 2

Solutio canonis annui debet fieri per possessorem. lib. 4 tit. 31 pag. 427 c. 2 defin.1 num.2

Solutio facta cedenti.nocet cessionario, qui non denunciauit.l.4 t.29 p 416 c.1 d.18 nu. 1.2.3.4.5 & 6

Soluendum est precium venditori offerenti satisdationem de euictione, licet lis mota sit emptori per quasi Seruianam,l.4 t.33 p.429 c.2 d.2.n.1.& 2

Solutum precium priori creditori mulieris, cuius pecunia fuerat per maritum deperdita, debet esse mulieris periculo. Nonnulli verò dicunt debere esse posteriorisreditoris.l.4 tit.36 p.447 c.1 d. 16 numero 14 & 15

Solutionis tempus inspiciendum est, cùm agitur de æstimanda re, cuius solutione debitor liberaretur. l. 4 t.40 p.456 c.1 d 5 à n.1 ad 9

In Solutione per biennium cessante conductore expelli per locatorem conductor potest, nisi vel satisdet vel fructuum sequestrationem patiatur. l. 4 t.41 p.473 c.1 d.44 à n.1 ad 6

Solutio debiti probari potest per testes, per confessionem aduersarij probandam, per testes etiam in tertia instantia. l. 4 t.15.p. 331 c.2 d.36 n.1 & 2

Solutio si probetur incontinenti, vel probari possit intra dilationem competentem, non est interim conductor condemnandus.lib.4 t.41 pagina 464 c. 2 defin.18 numero 1

Solutionem licet primus locator à secundo conductore acceperit, non ideò tamen amittit actionem aduersus suum conductorem.l.4 tit.4 p.468 c.1 d.28 num.1.2.3,4 & 5

Solutio est naturalis modus dissoluēdæ cuiuslibet obligationis quomodocumque contractæ.l.4 t.15 p.327 c.2 d. 23 nume. 17 in all.

Solutionem qui purè & sine condicione ac protestatione allegat, debitum fateri videtur.l. 4 t.14 p.319 c.1 defin. 65 numero 1 & 2

Solutionis acceptæ confessio non probat semiplenè si absente parte facta sit,nisi pars solutionem alleget.l. 4 t. 14 p. 318 c.1 d.62 num.1.2 & 3

Solutionis oblatio captiosa est ex qua neque condemnatio, neque exactio præsens sequi potest,l.4 tit.14 pagina 319 c.1 defin.65 num 9

Soluenti tantùm prodest iubentis magistratus autoritas,quantum chirographi reditio.l.4 tit.10 pagina 293 c.1 defi.6 numero 8 & 9

Solutio contra iudicis præceptum facta,nec liberat, nec excusat soluentem, vtpotè qui sit in dolo.l.4 t.10 p.296 c.1 d.11 num.5 in all.

Solutio non tantum iuris autoritate sed etiam naturaliter obligationem dissolui.l.4 t.10 p.293 c.2 d.7 n.12 & 13

Solutio si excedat vel vnum nummum supra quàm debetur, in totum viciatur.l.4 t.4 p.277 c.1 d.1 n.1

Solutionis mora indebitum non facit quod fuit debitum. l.3 t.19 p.208 c.1 d.12 nu. 6 in all.

Soluisse videtur is qui mandauit solui, tum etiam cùm ignorat factam solutionem.p. 124 c.2 d.4 n.5 in all.

Qui Soluit minori cum curatoris autoritate tutus est, neque curiosus esse debet quam in rem postmodum pecunia impendatur, p.110 c.2 d.1 n.11

Solutio partis census impedit fideicommissum.l.4 t.42 p.489 c.1 de. 27 numero 6 in all.

Solutio probari non potest nisi probata numeratione vel vera vel confessa.l. 4 t.1 p. 260 c.1.d.30 n.1 in all.

Solutione facta instrumentum reddi solet. l. 4 tit. 16 pagina 347 c.2 defin.25 numero 3 in all.

Solutionis confessio probata per vnum testem non sufficit ad iuramentum suppletiuum.l. 4 t.15 pagina 324 columna. 2 d.11. n.1 & 2

Solutio per partes magna habet incommoda.l.4 t.31 p.431 c.2 d.8 n.1 in all.

Solutio accepta sine protestatione purgat moram præcedentem,& commissam præcedentis moræ pœnam diluit.l. 4 tit.24 p. 379 c.2 d.5 n.5

Solutio nō tollit aliam obligationem, quam in cuius causam facta est.l.4 t.24 p.379 c.2 d.5 n.6 in all.

Solutio quantitatis incertæ fieri non potest l.4 t.24 p.381 c.2 d.10 n.1 in all.

Species.

Species recipit functionem in suo genere. l. 3 t. 22 pag. 225 col.1 definit. 5 numero 14 & 15

Spoliatio.

Spoliatio aut delictum est, aut ad delictum proximè accedit. pag.61 c.1 defin.11 numero 2

Spoliatio per instrumentum locationis probatur, non dominium nec possessio. l. 4 t. 14 p.305 c.2 d.14 n.1 & 2

Spoliatio violenta dicitur,quoties inuito eo ad quem beneficium pertinet alius possessionem ingreditur, licet apertè nulla vis fiat,l.4 t. 14 pagina 306 columna.1 d.14 n.3.4

Spoliator restituere debet omnes fructus à se perceptos sine spe repetitionis, etiamsi postea in petitorio obtineat. p. 176 c. 2 d.8 n.1.2 & 3

Spoliati causa fauorabilior est quàm eius qui in tantum turbatur in sua possessione. p. 38 c.2 d.55 n.7

Spoliatus omnimodo pro malæ fidei possessore habendus est ex tempore litis contestatæ p.176 c.2 d 8 n.15

Spoliatus ante omnia restituendus est. pag. 176 c.1 d.7 n.1

Spoliatus in possessorio obtinere potest, & tamen succumbere in petitorio. p. 176 c.1 & 2 d.7 n.3 in all.

Sponsus.

Sponsus futurus, si quid sponsæ futuræ fauore illiciti matrimonij dederit, nulla id actione peti potest. *l.4 t.6 p.279 c.1 d.2 n. 8.in all.*

Sportulæ.

Sportularum emolumentum debetur debitori ad cessionis beneficium admisso, & ex bonorum,quæ cessa sunt, precio persolui debet. pagina 162 c. 2 d. 1 numero 1 & 2

Sportulæ debentur pro visione actorum litis p.162 c.2 d.1 n.1 in all.

Spurius.

Spuriis ex damnato coitu susceptis legitima nulla debetur, ne quidem ex æquitate canonica: alimenta autem ex ea æquitate debentur.l.4 t.9 p.288 c. 2 d.4 num.3 in all.

Status.

Status nouissimus, in quæstionibus omnibus de beneficiis attendi debet. p. 8 c. 1 d. 34 num.1

Status vltimus attenditur cùm de sola beneficij possessione apud iudicem sæcularem contenditur, & ex nouissimis actibus apparet beneficium aliter quàm per electionem conferri solitum esse.p.5 c.1 d.18 num.2

Status nouissimus est, qui ex vnico actu, dummodo vltimo probatur. p.8 c.1 d.34 n. 2 in all.

Ad Statum suum pristinum facilis & fauorabilis est vniuscuiusque rei reditus. p. 8 c. 2 d.35. num.3

Statutum.

Statuta quæ à iure communi exorbitant, nō sunt extra casus suos extendenda, ne quidem ex identitate rationis.l.4 t.7 p.280 c. 2 d.3 n.6 in all.

Statutum ex frumento de censu debito, factum est ad eorum auaritiam coercendam qui propter anni abundantiam repudiant ad tempus & negligunt censuum suorum

Source : BIU Cujas

ſuorum exactionem, eo fine, vt inopiæ occaſione captata, poſſint precia poſtulare. l.4.tit.2.pagina 273.column.1.defi.18.n.18. in all.

Stipendium.

Stipendia cœpti trimeſtris ad heredem Senatoris tranſmittuntur: qui ſi poſt inchoatum trimeſtre in ampliſſimum ordinem coopratus fuerit, ei ſtipendia ex quo ſeruire cœperit, debebuntur. p.44.col.2.d.1. num.3.

Stipulatio.

Stipulatio per legem duodecim tabularum non diuiditur. l.3.t.27.p.250.2.d.14.num.5. in all.

Stipulationes omnes ſunt ſtricti iuris. l. 3 t. 15.p.199.c.2 d.1.n.1.in all.

Stipulatio, verborum obligatio nuncupatur, l.3.t.15.p.199.c.2. definit.1. numero 4. in all.

Stipulandi ius ex generali, & vbique gentium recepta conſuetudine pro abſentibus habet notarius. l. 4.tit.34.p.437.c 2.d. 9.n.4.

Stipulatio pœnalis neque præcedentem obligationem nouat, neque alternatiuam eam facit, vt debitori electionem acquirat l.4.tit.7.pagina 283.col.1.d.11. num.1.2. & 3.

Stipulator ſicut cogi non poteſt vt agat ex ſtipulatione, ita nec æquum eſt ſtipulationem pœnalem prodeſſe debitori vt adferat illi commodum electionis, cùm aduerſus eum interpoſita ſit. l.4.t.7.p.283.c. 1.d.11.n.6.& 7.

Stipulatio ſemel cõmiſſa reſolui poſtea nunquam poteſt. l.4.t.42.p.489.c.2.d.28.num. 10.in all.

Stipulatio Aquiliana, licet generaliſſima, non extenditur ad incogitata.p. 87. c.2.d. 12.n.1.

Stipulatio pœnalis non nouat præcedentem obligationem.p.77.c.2. defin.11.nu.5. in all.

Subfeudum.

Ex ſubfeudi alienatione debetur *laudimia* feudi domino, ſi Princeps ſubfeudum alie nauerit poſteriore loco. l.4.t.42.p.479.c. 2.d.3.n.1.

Subhaſtatio.

Subhaſtationibus reſciſſis ex cauſa immodicæ læſionis fructus non reſtituuntur. l. 4.t.30.p.425.c.2.d.26.n.1.2 & 3.

Subhaſtationum dies, ex quo cæptæ ſunt, ſunt continui, ideóque nec interruptionem facilè patiuntur ſi quis intercedat vel appellet.pag.73.c.1.d.12. numero 1.in all.

Subhaſtationes quomodo reſcindi poſſint? l.4.tit. 30. pagina 425 c.1.defin.25.numero 1.& 2.

Subrogatio. Subrogatum.

Subrogatio non facilè fit in rebus ſingularibus. l.3.t.25.pagina 242.c.2.d.12.num.17. in all.

Subrogatum ſapit naturam eius in cuius locum ſubrogatum eſt. l. 4.t.23.pag.373.c.2. d.7 num.5.& l.3.t.23.p.206.c.1.d.7.num.3. in all.

Subſcriptio.

Subſcriptio non facit quo minùs falſum committi poſſit. l.4.t.14.p.305.c.2.d.11.nu. 5.in all.

Subſcriptio notarij vnum eſt de eſſentialibus inſtrumenti. l. 4.t.16.p.345. c.2.d.21.n. 1.in all.

Subſcriptio, nec ſigillum magni Abbatis Cluniacenſis, aliarumque perſonarum donec ſit recognitum, nullam fidem facit, p. 33.c.1.d.29.n.1.

Subſcriptioni & propriæ manus ſubnotationi ſtare quiſque debet. p. 266.c.1.d.5.num. 2.in all.

Subſtitutio.

Subſtitutus quando ex liberis eſt, pro eo voluntatis coniectura ſemper maxima eſt & fortiſſima. pag.11.c.1.defin.43.numero 3.in all.

Ex Subſtituti facto tenetur qui eum ſubſtituit, ſed non niſi in ſubſidium. l.4. t.26.p. 394.c.2.d.2.n.1.& 2.

Succeſſio. Succeſſor.

Succeſſio neque in ſuis neque in agnatis olim erat. p.81.c.2 d.18.n.15, in all.

Succedendi ius ab inteſtato ſicut & ex teſtamento publicum dicitur. p.84.c.1. d.25. n.8.in all.

ſi Succedat dominus non domino qui non tenebatur de euictione, eatenus duntaxat repellendus eſt dominus quatenus ex defuncti hereditate lucratus eſt, ſi cet inuentarium non fecerit. l.4.t.11.p.296.c.2.d.1.n. 8.in all.

Succeſſionis ius ex eo quod poſt patris, matriſve ſucceſſionem fuit religioſus, non impeditur, nec mutatur. p. 33.c.1.d.27.nu. 2.in all.

Succeſſionis ius eſt ex legibus quæ nec hereditatem legitimam deferunt niſi mortuo paterfamilias, pag.80.c.1.defi.15.n.22. in all.

Ad ſucceſſionem qui non admittitur nec admitti ad partem ſperatur, non facit partem. pagina 33. column.1. defin.27.num.6. in all.

Succeſſio teſtamentaria plerumque fauorabilior quam legitima. p.11.c.2. d.44.num. 3.in all.

Succeſſor quilibet, etiam ſingularis ſimulationem contractus obijcere poteſt. l. 4. t. 17.p.148.c.2.d.2.n.1.& 2.

Succeſſor ſingularis nunquam per fictionem tranſlatæ poſſeſſionis iuuatur l.3.t.19.pag. 205.c.1.d.4.n.4.

Succeſſor eiuſdem iuris eſt cuius fuit deceſſor. l.4.t.7.pagina 281.c.1. defin.5.n.5.in all.

Succeſſor ſingularis non conuenitur actione perſonali, ſi non contraxit. l. 4. t.31.pa. 427.c.2.d.1.n.9.

Summa.

Summa maior minori re vera ineſt. p. 181. c.1. d.1.n.4.

Sumptus.

Sumptibus ſuis opus tollere cogitur qui vi ædificauit. l.3.t.24.pagina 239.column.2.d. 3 n.1.

Sumptus ſic ſemper ſunt faciendi vt aliquid ſuperſit, ne perſona aut res mergatur. pa. 115.c.2.d.1.n.4.in all.

Sumptus litis nunquam veniunt in actionem, quandoque tamen in condemnationem l.3.t.12 p.186.c.2.d.10.n.1.

De ſumptibus litis cognitio eius eſſe debet, cuius eſt de negotio principali. l.3.t.12.p. 186.c.2.d.10.n.3.

Sumptus litis nemo contra ſeipſum ſubminiſtrare cogitur. l.3.t.21.p.219.c.2.d.1.nu.1. in all.

Supplicatio. Supplicator.

Supplicatio permiſſa non eſt, niſi ob eam ſtatuta pœna pendatur. pag. 86. c.2. defi.5. nu.4.

Supplicator doloſus nunquam gaudere debet impetratis. p.86.c.2.d.6.n.3.

Suſpicio.

Suſpicionis cauſæ contra iudicem non ſolum allegandæ, ſed & probandæ ſunt. pa. 143.c.2.d.7.n.5.in all.

Suſpectam rem facit perſonæ interpoſitio. l. 4.t.21.p.364.c.2.d.19.n.3.in all.

Syndicus.

Syndicus quamdiu rationes non reddidit & conueniri poteſt & condemnari vt cum effectu curet ſolui debitum per nouos ſyndicos intra certum tempus arbitrio iudicis pro perſonarum qualitate & debiti quantitate ſtatuendum. p. 280.c.2.d. 4.n.2.3.& 4.

Syndicus ſi tempori ſatisfieri creditori non curet de ſuo ſoluere cogi poteſt mox tamen à poſterioribus ſyndicis quãtum ratio & æquitas ſuadere videbitur, repeturus lib 4 t.7 pag.280 col.2 defin.4 nu.5 & 6

Syndicus qui pro debito vniuerſitatis ſe, ſuaque omnia pignori obligauit, licet tanquam Syndicus, conueniri tamen etiam finito officio poteſt. l.4 t.7 p.284 c.2 d.15 n.1 & 2.

Syndicus vniuerſitatis nomine, ſi in vniuerſitatem delapſa ſit, literas moratorias, ſiue annales, ſiue quinquennales impetrare poteſt. p.50 c.2 d.18 n.1

Syndicus procuratoris partibus fungitur. p. 93 c.2 d.7 n.5 in all.

Syndicus proprio nomine pro debito vniuerſitatis, etiam finito officio conueniri poteſt, ſi interpellatus, vt ſolueret, fuerit negligens libr.4 t.7 pag.281 col.1 defin.5 n.1

Syndicus de rato cauere non cogitur niſi de mandato dubitetur li.4 ti.7 p.285 c.1 d. 16 n.4 in all.

Syndicus qui mutuam pecuniam accepit ſi docere nequeat verſam eſſe in vtilitatem vniuerſitatis, proprio nomine conueniri poteſt libr.4 t.7 pag. 281 col. 1 defin.5 numer.7

Syndico officium ſuum damnoſum eſſe debet l.4 t.7 p.280 c 2 d.4 n 1 in all.

Syndicatus adminiſtratio ſi inter Syndicos diuidatur ſiue tacita ſiue expreſſa pactione, ſeparatim quoque ab iis ratio exigenda eſt libr.4 titu. 7 pag.285 col.2 defin.18 n.3

Syndicatus diuiſio quę fit inter Syndicos iuris non iuriſdictionis eſt l.4 t.7 p.285 c.2 d.18 n.2 in all.

Tabulæ.

Tabulas naturaliter & revera apertas eſſe oportet ad cognoſcẽdum teſtationes l.4 t.15 p.326 c.2 d.21 n.1 in all.

Tabulæ nõ ſunt apertæ ob hoc ſolùm quod pronunciatum ſit aperiendas eſſe. l.4 t.15 p.326 c.2 d.21 n.1 in all.

Talliabilis.

Talliabilis nõ poteſt eſſe teſtis in cauſa domini, niſi de re quæ per alios probari non poſſit libr.4 t.15 pag.328 col.2 d.27 num.1 2.& 3

Teſtamentum.

Teſtamenti cauſa fauorabilior creditur, quàm cauſa liberorum. l.3 t.20 p.217 c.1.d. 1 n.10 in all.

Teſtamenti verba inſpecta cognitáque eſſe oportet, ad conuentionum omnium quæ de controuerſiis fiunt validitatem pag. 2 c.2 d.6 n.1

Teſtamento ſolemni poſteriore reuocantur omnia quæ ſunt relicta in priore etiam ad pias cauſas pagina 9 coll. 2 defin.39 n. 2 & 3

Teſtis.

Teſtes etiam minus ſolenniter interrogati faciunt aliquale iudicium imò & aliquãdo faciunt plenam probationem p. 332 c. 2 d.40 n.1 & 2

Teſtis varius torqueri poteſt, & pro criminis grauitate etiam ad triremes condemnari. p 336 c.2 d.55 n.1

Teſtes ſingulares non probant p.334 c.1 def. 46 n.1

Teſti contra ſuum commodum teſtificanti magis creditur pagina 332 coll.1 defin. 42 n.1

Teſtis qui ſemel interrogatus nihil aliud reſpondere vult apud iudicem niſi quod perſtat in priore ſua depoſitione, non caret falſi ſuſpicione, & ideo torqueri poteſt p.336 c.2 d.57 n.1.2.& 3

An & quando Teſtes noui, etiam ſuper iiſdem articulis aut contrariis poſt didicita quoque teſtificata admitti poſſint? pa.338 c.2 d.62 n.2

Source : BIU Cujas

Testium dictæ fauorabiliter interpretanda sunt & adiuuanda vt ad concordiam rediganter, non calumnianda. pa. 337 c. 2 defi. 59 n. 1 & 4

Testis malè interrogatus iterum ex integro est audiendus pag. 334 col. 2 defin. 47 nu. 1 2 & 3

Testes non obstante appellatione audiendi sunt p. 52 c. 1 d. 22 nu. 1

Testes plures quàm decem super vno articulo audiri possunt, si de causis agatur quarum veritas ex quàmplurimorum testimonio pendet p. 315 c. 1 defin. 14 nu. 1 2 & 3

Testes cuiuscumque ætatis & condicionis tempore pestis & belli audiri possunt pa. 335 c. 1 d. 48 n. 1

Testes audiri possunt ex rescripto principis ad tuendam defuncti innocentiam etiam prius quam cõtra heredes sit instituta accusatio p. 328 c. 1 d 25 n. 4

Testis vnicus non facit indicium ad torturã nec criminis socius, nec infamis, nisi in crimine læsæ maiestatis pag. 326 c. 1 d. 20 n. 1. 2. 3 & 6

Testes audiri possunt etiam post interlocutionem reddtam de aperiendis testationum tabellis si modò reuera, non fuerint apertæ p. 326 c. 1 d. 21 n. 1

Testis instrumentarius, etiamsi sit domesticus, testimonij tempore audiri potest pa. 323 c. 2 d. 7 n. 1

Testes iurãdi sunt, & exinde pro iuratis habentur pag. 324 coll. 1 defin. 8 numero 1. 2 & 3

Testes auditi ex autoritate alterius magistratus rationibus ad Senatum relatis, sunt remittendi pag. 324 col. 1 defi 9 nu. 1 2 & 3

Testis in continenti se corrigere potest pa. 329 c. 2 d. 20 n. 7 in all.

Testes plures in globo, vnius tantùm testis loco habentur, sed multò dignioris fidei si nullus ex omnibus sit cuius testimoniũ probabili aliqua obiectione labefactetur p. 322 c. 2 d. 3 n. 1 & 2

Testes instrumentarij impetrato diplomate indistincte audiri solent in facto quod nõ nisi per eos probari potest p. 300 c. 2 def. 1 n 17

Testes iam interrogati interdum etiã post didscita testificata iterum interrogari possunt, eo etiam, cuius interest, requirente p. 323 c. 1 d. 5 n. 1

Testes die feriato iurandi non sunt nisi partes consentiant eo die audiri, qui sit quidem feriatus, sed non in honorem Dei pa. 182 c. 2 d. 2 n. 1

Testis vnius testimonio quandoque creditur p. 331 c. 2 d. 35 n. 1

Testis vnius suspicio per contestem purgatur p. 328 c. 2 d. 27 n. 7

Testificans de contractu alicuius negotii nõ probat, nisi tractatum illum certo modo perfectum fuisse dicat pag. 329 c. 1 d. 30 nu. 1

Testis sine iusta causa testationem ex interuallo corrigere non potest p. 329 c. 1 def. 30 n. 7

Testes adhibentur vt veritatis fidem faciãt p. 329 c. 1 d 29 n. 3 in all.

Testes auditi ab alio quàm iudice quandoque reperuntur, nec tamen reo committuntur, sed & reperuntur etiam qui committi non possunt p. 328 col 2 defin. 28 n. 1 & 2

Testes instrumentarii non facilè reprobari possunt, si auditi sint ad instrumentum de re pertinente pag. 329 col. 1 defin. 29 n. 1. 2 & 3

Tempus.

Tempus in testamentis non nisi pro herede adiectum intelligitur pag. 208 c. 1 d. 12 n. 5 in all.

Temporis diuturni lapsus omnem omnino præsumptionem tollit violentæ aut clandestinæ aut precarię possessionis p. 236 c. 2 d. 9 n. 3

Temporis antiquitas facit omnia præsumi sollemniter acta, cùm habeat vim tituli p. 101 c. 2 d. 1 n. 1

Testimonium.

Testimonii dicendi necessitas ex iudicis ecclesiastici testimonio proficiscitur p. 327 c. 2 d. 24 n. 3

Testimonium & viua voce & secreto dici debet p. 335 c. 2 d. 52 n. 1 & 2

Testimonia domestica admitten da nõ sunt ne quidem per viam monitorii nisi prohandum id sit, quod nisi per domesticos probari potest pagin. 337 coll. 2 definit. 69 n. 1

Titulus.

Titulus in beneficialibus non probatur per solam visionem scripturæ tituli pa. 22 c. 2 d. 83 nu. 1

Titulus beneficij probandus est per scripturam, non per confessionem partis l. 4 t. 14 p. 309 c. 2 d. 39 n. 1

Titulus defuncti non potest euadere in titulum superstitis pag. 19 col. 2 def. 69 n. 4 in all.

Titulum Possessionis suæ ostendere nemo cogitur pag. 487 col. 2 defin. 21 numero 5 in all.

Titulus bonus præsumi non potest cũ constat de inualido & vicioso pa. 15 col. 2 d. 56 n. 8.

A Titulo non priore modò, sed etiam à posteriore discedit qui beneficium tãquam vacans impetrat pag. 28 coll. 1 defin. 8 numer. 1

Titulus solus emptionis aut alterius acquisitionis iuncta possessione non sufficit ad probandum dominiũ possessoris, nisi autoris etiam ius & dominium probetur. p. 320 c. 1 d. 69 n. 14.

Titulum iustum habens non ideo potest vincere in iudicio vindicationis, si nunquàm possessionem adeptus fuerit, quia nec dominus pagina 223 col. 1 defin. 1 numer. 3.

Traditio.

Traditio nullum ius tribuere potest facta ab eo qui nullum ius habuit pag. 411 d. 9. n. 5 in all.

Traditio facta est ad aliquem finem & effectum p. 411 d. 9 n. 3 in all.

Transactio.

Transactio sub prætextu instrumentorum rescindi non potest pag. 88 doll. 1 defin. 13 n. 1 & 2.

Transactio facta de iure immunitatis non nisi audito procuratore generali homologari potest pagina 87 col. 1 defin. 11 numer. 1

Transactio quæ vniuersitati vtilis est, inscia vniuersitate ex solo procuratoris consensu non est infringenda pag. 93 col. 2 d. 7. n. 3.

Transactiones nouant præcedentem obligationem, super qua dubitatum, transactumque proponitur pa. 85 coll. 1 defin. 2 nu. 1

Transactio post tringinta dies elapsos insinuari debet pagina 87 col. 2 d. 10 n. 1

Trãsigere alieno nomine, citra speciale mãdatum, nemo potest pag. 86 col. 2 defin. 7 n. 1

Transactio, prohibita alienatione censetur prohibita, per quam res in alium transferatur pagina 449 col. 2 defin. 2 numer. 1. 2 & 3

Tributum.

Tributorum indictio non nisi ex necessaria causa fieri potest pag. 453 col. 1 def. 1 n. 1. 2 & 3

Tributum subditi quatuor casibus pendere debent pagina 480 coll. 2. definitio. 6 numero 1

De Tributo subditis indicto ob equestris dignitatis accessionem. p. 480 c. 1 d. 5 num. 1 & 2

Tributum Principis non imminuitur propter immunitatem alicuius particularis. p 195 c. 2 d. 40 n. 4

Tutela.

Tutelæ ratio, quandiu tutela durat, exigi non potest. pagina 374 colum. 1 d. 8 numero 8 in all.

Tutelæ periculum ad tutorem spectat à die quo suscepta est tutela. p. 172 c. 1 def. 1 n. 4

Tutor.

Tutores quandiu soluendo erunt, denegari debet restitutio aduersus lapsum temporis. p. 125 c. 1 d. 1 n. 3 in all.

Tutor esse non potest citra iniuriã pupilli, quem lex non vult regi ab eo, qui ipse propter ætatem adhuc ab alio regi debeat. p. 129 c. 1 d. 1 n. 10.

Tutor rem pupilli male administrans non solum pupillo se obligat, sed iis etiam omnibus quorum interest *pupillum ex* tutoris facto & autoritate obligari, *si qua* ratione fiat ne pupillus vtiliter & cum effectu obligetur. p. 123 c. 1 defin. 2 num. 7 & 8.

Tutor pupillorum nomine iurare aut *iusiurandum* deferre de ea re quam ipsi nesciunt, potest. pagina 257 c. 2 def. 20 numero 5

Tutor si repertorium non fecerit contra eũ iuratur in litem. p. 172 c. 1 d. 1 numero 5 in all.

Tutor satisdare debet, sicut & inuentarium facere. pagina 172 c 1 defin. 1 numero 6 in all.

Tutor pro pupillo nec curator pro adulto hereditatem adire potest. p. 108 def. 11 n. 4 in all.

Tutrix & curatrix mater *filio dari potest. l. 4* t. 28 p. 408 c. 1 d. 1 n. 1 in al.

Vacatio.

Vacationis modus vnus in alio non continetur p. 1 c. 1 d. 1 n. 2 in all.

Vacationis modus expressus aut verus esse debet, aut saltem talis qui verus esse posit, quique communiter verus putetur p. 2 c. 1 d. 4 n. 3

Velle.

Velle aliud est quàm non nolle, & contra aliud non nolle aliud velle. l. 3 t. 21 pag. 220 c. 1 d. 2 n. 10 in all.

Venditio.

Venditio rei alienæ non valet. l. 3 t. 22 p. 224 c. 1 d. 3 n. 1 in all.

Vendentis aut ementis non eadem est voluntas quæ diuidentis. l. 3 t. 27 pag. 245 c. 1 d. 3. n. 5

Vendens id agit vt rem suam alienet quantorumque potest precio. l. 3 t. 27 p. 245 c. 1 d. 3 nu. 7

Qui vetat vendere, vetat etiam Venditionis nomine pecuniam accipere. l. 4 t. 38 p. 450 d. 3 n. 9

Venditum à Principe præsumitur, vt & ab alio quolibet ius tantum quod habet in re. l. 3 t. 22 p. 227 c. 1 d. 11 n. 4

Venditio partis communis non tollit communionem. l. 3 t. 27 p. 249 c. 2 d. 12 nume. 2 in all

Venditio contra leges facta valere non potest. l. 3 t. 22 p. 223 c. 2 d. 1 n. 2 in all.

Venditio pluribus facta per Principem competit ei, cui priori vendita est. l. 3 t. 22 p. 227 d. 11 n. 1

Vente defruicts rompt cense. lib. 4 t. 42 p. 464 c. 2 d. 19 n. 3

Vendentibus simul cõiugibus, tota pecunia ad maritum peruenisse præsumitur si aut mariti res vendita sit, aut mulieris fundus dotalis, non aliter. l. 4 t. 14 p. 307 c. 2 d. 22 n. 1

Venditio facta per minorem alienare prohibitũ à lege & à testatore aut à testatore solo, non valet, etiamsi sit vallata iura-

mento

Source : BIU Cujas

mento l.4 t.38 p.449 c.1 d.1 n.1
Venditio lege commiſſaria reſoluitur ipſo iure, ſi venditor velit. l.4 t.37 p.449 c.1 d. 1 n.11,in all.
Venditor pro parte pretij non ſoluti poteſt rem totam venditam quanticunque pretij ſit vendere, ſi modò habeat eam obligatam l.4 t.33 p. 431 c.1 d. 8 n.1 2 &8
Venditio vltronea,ac voluntaria non tantũ venditoris ius perimit quod vel in re vel ad rem habeat; ſed eorum quoque omnium qui venditioni conſenſerunt : venditio vero neceſſaria,& iure,& neceſſitate præcedentis contractus illi ipſi qui vendidit non nocet l. 4 t.36 p. 442 c.1 d.5 n.5 & 6
Venditio,traditione ſecuta, titulus eſt facilis ad transferendum dominium li. 4 t.32 p.429 c.1 d.2 n.9 in all.
Venditio à corpore incipit, cùm ager venditus eſt non ſolùm ad menſuram, ſed etiam ſi priùs facta ſit mentio corporis deinde menſuræ ante fundi fines iudicatos, quin etiam quicquid intra confines eſt pro vendito habetur l.4 t.28 p.409 c.1 d. 3 n. 8
Vẽdita re ſic tradita vt non transferatur dominium quin ſolutum ſit totum precium, non eo minùs habet creditor eius perſecutionem l.4 t.33 p 431 c.2 d.9 n.1 2 &3
Vendens rem alienam non aliter cogitur implere venditionem, dominum poſtea nactus, quàm ſi venditio ab initio valida fuerit & iuſta l.4 t.33.p 432 c.1 d.10 n.1 2 3 4 5 & 6
Vẽditio ſi ex capite metus reſcindatur, non habet emptor electionem ſupplendi iuſti precij: ſi verò ex cauſa læſionis,habet l.4 t. 30 p.422 c.1 d.16 n. 4 & 5
Venditor qui celauit onus rei vẽditæ, quod ſciuit , tenetur eo nomine non tantum quãtò minoris, ſed etiam ex empto in id omne, quod intereſt, etiamſi per clauſulam generalem id onus transferre voluerit in emptorem lib.4 t.32 p.428 c.1 d.1 n. 3 & 4
Venditor ſi rem venditam tradat,in id omne quod emptoris intereſt condemnandus eſt l.4 t.36 p. 445 col.2 d.13 n.17
Vendita res & iam tradita tota repeti poteſt iure pignoris de quo conuenerit : deinde tota retineri pro parte precij non ſoluti l.4 t.33 p.430 c.1 d.6 n.1 2 &3
Venditio etiam vno nummo facta valet ad euitandam pœnam incapacitatis l.4 t. 43 p.497 c.2 d.50 n.1 & 2.
Venditio accedente precio aliquo quãtumuis modico imaginaria dici non poteſt l. 4 t.43 pag.497 coll.2 defin. 50 numero 4 in all.
Vendita re communi interdum cauſa venditionis eſt indiuidua,etiam ex parte vẽditoris, ita vt reſtitutio vni ex venditoribus conceſſa,debeat prodeſſe alteri l.4 t. 35 p.439 c.2 d.1 n.1
Venditori quę debentur propter rem venditam pro annis prætetitis non tranſeunt in emptorem , ſi nihil de iis ſpecialiter dictum ſit l.4 t.33 p.433 c.1 d.13 n.1 2 &3
Venditio rerum quæ conſiſtant in pondere, vel numero , vel menſura non priùs perfecta dicitur quàm res huiuſmodi adnumeratæ, admenſæ adpenſiuè ſint: interea ſi rei venditæ damnum aliquod contigerit,ad venditorem non ad emptorem pertinebit libr.4 tit.32 pag.428 co.1 def 1 nu. 1 & 2
Venditorum recto precio fructuum periculum non ad venditorem eundémque debitorem ſed ad emptorem, eundémqne traditorem pertinet l.4 ti.32 p. 428 c.2 d. 2 n.2
Venditiones etiam publicæ ſub haſta factæ reſcinduntur ex cauſa immodicæ læſionis,nullo etiam dolo probato libr. 4 t.30 p. 418 c.2 d.4 n.8 & 9
Venditio facta ſub pacto de retrouendendo temporali non annullatur ex cauſa enormiſſimæ læſionis,ſed perpetratur l.4 t.30 p.419 c. 1 d.5 n.2 & 3
Venditor qui vendidit quicquid iuris habuit impetrare debet in preciũ quicquid emptor in eam impendit l.4 t. 30 pa.421 c.1 d.13 nu.1 2 3 4 & 5
Vendita res pignori per apparitorem capta non poteſt à debitore in præiudiciũ creditoris, vel emptoris iudicialis trahi li.4 t.38 p.451 c.2 d.8 n.2 & 3
Venditor agens ex l.d.C.de reſc. vend. probare debet ſe eſſe Dominum l.4 t.30 pa. 422 c.1 d.17 n.1
Venditio quando dicatur perfecta l. 4 t. 28 p.408 c.2 d.3 n.1 2 3 & 4
Venditioni alienæ ſub nomine venditoris accedens,cenſetur iure fideiuſſoris accedere l.4 t.28 p.409 col.2 d.6 n.1 & 2
Emptor cui Vendita res fuit tãquam libera ſi à Domino intra ſtatutum tempus non petierit inueſtituram excuſatur à pœna commiſſi li 4 t.43 pag.485 col.2 defin.17 nu.1
Venditioni factæ ſub lege commiſſoria etiamſi venditor velit emptor inſtare non cogitur,ſi res deſierit eſſe integra præſertim ſi venditoris id facto acceperit li.4 t. 37 p.448 c.2 d.1 d.1 2 3 & 4
Venditis rebus pluribus confuſo precio ei qui ſibi amicóque eligendo emerat nihil prohibet,vel in vna amicum ab emptore eligi,vel in ſingulis ſingulos li.4 t.34.pag. 435 c.1 d.3 n.1
Quanti vnaquæque res Vendi poteſt tanti eſſe creditur l.4 t.41 pa.454 defin.1 num.1 in all.
Venditio à mẽſura cæpiſſe intelligitur quoties reſtricta eſt ad menſuram verbis præciſis & limitatis li.4 t.28 p.409 c.1 d.4 n. 1 & 2
Venditio dominium rei venditæ transfert in emptorem,& quidẽ in perpetuum non ad tempus. Conductio nullum omnino ius, ac ne iuris occaſionem vllam tribuit emptori libro 4 t.42 p.471 c.1 def.38 nu.3 & 4
Venditori qui rem tradidit debentur vſuræ precij non ſoluti tanquam intereſſe damni emergentis:interdum etiam fructus ipſi l.4 t.24 p.389 c.2 d.35 n.3
Venditor non poteſt ad ſuum iudicem reuocare litem inſtitutam contra ſuum emptorem p.184 c.2 d.1 n.1
Venditor alienæ liti interuenire dicitur , nõ ſuam inchoare,qui ab actore laudatus,ad iudicem venit l.3 t.18 p.184 c.2 d.1.num.3 in all.
Venditionis precium petentis in obſcuro iure cauſa potior eſt quàm emptoris , cui iam tradita res eſt:nec poteſt emptor diſcedere ab emptione inuito venditore l. 4 t.29 p.412 c.1 d.4 n.5 6 7 8 & 9
Venditor pro emptore defendendo ſatisdare non cogitur p.145 c.2 d.5 n.2
Venditio perfecta eſt ſtatim atque pignus addictum eſt , licet nondum ſecuta ſit miſſio in poſſeſſionem l.4 t.43 pa.503 c.1 d.65 n.9 in all.
Venditio facta ex autoritate ſtatuti , interpretationem recipit & ſuas condiciones & ſtatuta. Conuentionalis verò non niſi ex partium voluntate, & ex iure communi libr.4 t.43 pag.490 col.2 d.30 num.25 in all.
Refert an Vendantur fructus naſcituri ex recto fundo,an perceptio fructuum ex eo fundo iam collectorum li.4 t.42 p. 467 c. 2 d.26 n.1
Venditio bonorum paraphernalium à muliere facta conſtante matrimonio valet etiamſi maritus ſimul cum vxore vendiderit p.102 c.1 d.2 n.3

Vnio.

Vnio nulla, & minùs ritè facta,æquiparatur p.14.c.1.d.51.n.2.in all.
Vnio beneficiorum odioſa eſt, & à communi eccleſiarum vtilitate aliena. p.13.c.1.d. 48.nu.1.
Vnio beneficiorum, nunquam niſi ex magna cauſa, eaque neceſſaria, debet permitti p.13.c.1.d.48.n.2.
Vnioni beneficiorum debent intereſſe epiſcopus,qui ordinarius eſt diœceſeos,capitulum eccleſiæ cathedralis , & patronus beneficij,ſi laicus ſit p.13.c.1.d.48.n.2.
Per Vnionem melius eſt duobus beneficiis rectorem vnum dare,quàm vtrumque rectore carere pag.14.col.2.def.52. numer. 8,in all.
Vnitum beneficium non poteſt conferri à ſummo pontifice, niſi vocata aut ſuſpenſa vnione p.21.c.1.d.74 nu 1.
Vniti beneficij ſuſpenſionis cauſa limitata, limitatum,non perpetuum,parit effectum p.21 c.1 d.74 n.5 in all.
Vnione beneficiorum ordinario egeſtate laboranti ſubuenitur pagina 14 col. 2 d. 52 n.8
Vnio beneficiorum ſemper & perpetuò graſſuat p.13 c.1 d.48 n.11
Vnitum beneficium amittit nomen beneficij p.18 c.2 d.64 n.1

Vnitas.

Vnitas non eſt numerus ſed principium numeri lib.4 tit.1 pagina 256 coll.2 d.18 n. 6

Vniuerſitas.

Vniuerſitas quæ in exigendi quaſi poſſeſſione eſt,prohiberi non debet lite pendente,quominus iure ſuo vtatur pa285 c. d. 16 n.3
Vniuerſitas reſtituere debet quæ exegit quoties litis euentu apparet nobilẽ fuiſſe eum qui plebeius dicebatur,ideoque nihil ab eo exigi potuiſſet pag.28 c.1 defi. 16.n.6.

Virgo.

Virgini creditur iuranti ſe ab aliquo agnitam , non etiam meretrici, cui nec iuſiurandum deferre permittitur l.4 t.14 p.306 c.2 d.18 n.1
Virgini à coniugato cognitam ſe eſſe iuranti non creditur l.4 t.15.pa.335 c.1 d.49 n 1.2.3

Vis.

Vi factum dicitur ſi quis contrà quàm prohiberetur, fecerit l.4 t.14 p.306 c.1 d.14 n 4 in all.
Vim faciens iure ſuo cadere debet l. 3 t. 18. p.203 c.2 d.2 n.1 in all.
Vis maior dicitur cui reſiſti non poteſt l. 4 t.42 p.468 c.1 d.27 n.2 in all.
Vi, nec clam facere videri poteſt qui ſuam duntaxat continuat poſſeſſionem , nec ſi eam vi defendat l.3 t.24 p.233 c.2 d.1 nu.5 in all.
Vis ſola metúſve ſufficit ad inducendum prætoris auxilium l.4 t.21 p. 363 c.2 def.18 n.6

Voluntas.

Voluntas & animus non minus facto declarantur,quàm verbo pag.12 c.2 d.45 num.7 in all.
Voluntates vltimas per ſe firmas eſſe oportet, non ex alieno arbitrio pendere l.4 t. 16 p.346 c.2 d.22n. 11 in all.
Voluntas non minùs facto,quàm verbo declaratur p.27 c.2 d.3 n.14 in all.
Voluntatis quæſtio admitti non debet cùm nulla in verbis ambiguitas eſt l. 4 t. 28 p. 409 c.2 d.5.n.1.in all.
Voluntatis ſola deſtinatio ſufficere poteſt, vt ei quoque qui nominatus eſt, pactum proſit p.76 c.2 d.7 n.12 in all.
In voluntatibus vltimis attendendum eſt in quem voluntatis intentio dirigatur li.4 t. 14 p.308 c.1 d.23 n.4

Source : BIU Cujas

Voluntas suprema, est ambulatoria, vsque ad supremum vitæ exitum l.4 t.9 p.288 c. 2 d.4 n.8 in all.
Voluntas inanis & vacua est, cui iuris potentia non assistit l.3 t.24.p.225 c.1 d.5 n.8 in all.
Voluntatis diuisio nunquam inducenda est, l.4 t.43 p.487 col.1 d.20 n.6 in all.
Coniectura Voluntatis in fideicõmissis pro lege est libr. 6 titu. 20 defin.47 numer.2 in all.
Voluntas vltima etiam in piam causam collata, est reuocabilis, sicut & quæ collata est in liberos p.2 c.2 d.6 n.2 & 3

Vsus.

Vsus diuturnus ad discontinuas seruitutes acquirendas sufficere potest l.3 t.24 p.234 col.2 d.3 n.4 in all.

Vsufructuarius.

Vsufructuarius cum personalibus actionibus non teneatur omnium bonorum æs alienum soluere non cogitur lib.3 t.23 p. 230 col.1 d.1 n.1 & 2
Vsufructuarius proprietarium quominùs ex bonis proprietariis detrahat quantum necesse est ad æris alieni exsolutionem prohibere non potest li.3 tit.23 p.230 col.1 d.1 num.2
Multum interest an mulier pendeat bona sita creditoris mariti, an alij, vt pro marito soluat lib.4 t.21 p.363 col.1 d.18 num.1 & 2
Venduntur bona dominij, non custodiæ causa l.4 t.43 p.490 c.1 d.30 n.10
Venditiones condicionales ante condicionis euentum imperfectæ sunt lib.4 t.43 p. 490 col.1 d.30 n.15
Venditio facta sub pacto de retrouendendo est permissa l.4 t.24 p.388 col.1 d.28 nu.3 in all.
Vendere mulier sua bona omnia etiam dotalia & obligare potest ad soluendã mulctam, in quam ex causa delicti condemnatus fuit maritus, in carceres ideò detẽsus l.4 t.21 p.365 c.1 d.21 n.1
Venditio fundi pupillaris, facta tanquam fundi pupillaris, non valet l.4 t.33 p.430 col.1 d.3 n.6 in all.
Venditionis substantia in precio consistit, l. 4 t.26 p.398 c.2 d.13 n.1 in all.

Venia.

Veniam non meretur, qui in officio suo delinquit lib.4 tit.16 pag.345 col.1 d.19 n.10 in all.

Verba.

Verba generalia semper ex eo quod verisimile est interpretationem recipere debent lib.4 tit.16 pag.346 c.1 d.21 num.9 in all.
Verba denunciatiua in vltimis voluntatibus eo faciliùs & frequentiùs probant quò faciliùs & frequentiùs inducunt dispositionem in contractibus non aliter disponunt quam à præsente præsenti dicta sint l.4 t.14 p.308 c.1 d.23 n.23
Verba enunciatiua prolata principaliter in antiquis non solùm inter easdem, sed etiam inter alias partes probant per modum causæ lib.4 tit.14 pag.303 col.2 d.6 n.1 & 2
Verba enunciatiua fauore dotis indistinctè probant l.4 t.14 p.308 c.2 d.25
Verba enunciatiua in contractu, cum minore gesto apposita, quæ contra maiorem probarent, probant etiam contra minorem, si curatoris autoritas in contractum interuenerit, non aliter p.111 c.1 d.3 num. 1 & 2
Verbis enũciationis iudicis de litigatorum facto aut iure non creditur, nisi de iis quę coram ipso fiunt tum cùm pronunciat l.4 t.14 p.304 col.1 d.7 n.5
Verba verbis dissoluuntur p.53 c.1 d.1 num.2 in all.
Verba enunciatiua adposita in contractu inito cum Principe probant, si verisimile sit quod enunciatur li. 4 t.14 p.318 c.2 d. 63 num.1

Veritas.

Veritas semper inquirenda est cum omni diligentia, & omni via li.4 ti. 14 p.300 c.1 d.1 n 2 in all.
Veritas in foro conscientiæ aduersus præsumptionem iuris, & de iure persuadet li. 4 t.14 p.312 c.2 d.43 n.3 in all.
Veritatis habendæ fauor, efficit vt probationũ facultatem ampliari semper quantum fieri potest, oporteat, restringi nunquam li.4 tit.14 pag. 300 col.1 d.1 n.1 & 2
Veritatis probatio nunquam exclusa censetur, nisi cum idipsum lege aliqua cautum est l.4 t.1 p.262 c.2 d.37.n.2 in all.
Veritas semper persuadet l. 4 t.17 p.348 c.2 d.1 n.5 in all.

Vicarius.

Vicarius licet generalis conferre beneficia non potest, nisi speciale in id habeat mandatum p.20 col.1 d.70 n.6

Vicium.

Omni Vicio carere debet, qui in alium paratus est dicere p.25 c.1 d.92 n.3 in all.
Vicia visibilia reddunt instrumentum suspectum, & aliquando vitiosum l. 4 t.16 p. 344 col.1 d.16 n.3 in all.

Victoria.

Victoria mutua non est, nisi cum vna lis est, p.176 col.2 d.7 n.8 in all.

Vindicia.

Vindiciæ ante diffinitiuam sententiam, præsertim in beneficialibus dici solent pendente lite pro eo qui magis apparet, magisque coloraro titulo nititur l 4 t.3 p.275 c.1 d.3 n.7 in all.

Vindicatio.

Vindicatione rei conuentus, licet bonæ fidei possessorem probet, non ideo tamen obtinere debet, quàm diu actor probare potest se esse dominum l.3 t.22 p.226 c.1 d.9 n.1 & 2
Vindicatione agenti quæstionem dominij referre quilibet potest li.3 t.22 p.214 c.1 d.3 n.1 2 3 4 & 5
Vindicandi ius nemo habere potest, nisi qui dominus est l.3 t.22.p.224 col.1 d.3 n.8

Vidua.

Vidua, quandiu vidua manet in eodem matrimonio stare intelligitur l.3 t.17 p. 203 c.1 d.3 n.3 in all.

Vsusfructus.

Vsusfructus nihil aliud est, quàm ius alienis rebus vtendi fruendi, salua earum substantia p.231 col.2 d.3 n.5
Vsusfructuarius, si abutatur vsufructu expelli potest, licet satisfecerit l.3 t.2 p.230 c.1 d.1 n.3
Vsumfructum quisquis habet quoquo modo constitutum, satisdare cogitur de bene vtendo fruendo, non item qui ius habet fructuum fortassis ex antichresi percipiendorum p.233 col.1 d.9 n.12 & 3
Vsusfructus patris in bonis filii publicatis facit vt non videatur ea publicata, quorum vsumfructum pater habet p. 288 c. 2 in fin.p.5 n.1 & 2
Vsusfructus in iure, non in parte consistit p. 231 c.2 d.4 n.8 in all.

Vsura.

Vsuræ taxatæ, & in certam quãtitatem redactæ, nõ eo minùs recipiunt vsurarum accessionem p 382 c.1 d.11 n.1 & 2
Vsuræ litis vsurarum adiudicatarum nõ debentur ex die sententiæ, sed ex die moræ, quæ interuenerit in iis post taxationem soluendis p.382 col.1 d.12 n.1
Vsurarum aut fructuum vsuræ nunquam præstandæ sunt, præterquam in petitione hereditaria p.579 loco 379 c.1 d. 4 nu.1 2 3 4 & 5
Vsuræ ex die tantùm agniti aut denegati chirographi adiudicãtur p.383 c.2 d.15 n.1
An vsuræ debeantur ob defectam aliquam condicionem casualem, & quando p.398 c.2 d.14 n.1 2 3 4 5 & 6
Vsuræ ordinariæ & consuetudinariæ inter mercatores sunt quincunces p.378 c.1 in fin. d.2 n.1
Vsuræ nullæ debentur eius quantitatis quæ nondum debetur, vel nondum est p.268 c.2 d.8 n.22
Vsuræ quincunces debentur ex promissione eius quod intererit ob pecuniam sua die non solutam li.4 t.24 p.380 c.1 in fin. d.7 n.1 & 2
Vsuræ damni citra conuentionem etiam iure diuino omnimodò debentur venditori qui rem venditam tradidit p. 380 c. 2 d.8 n.5
Vsuræ ex causa mandati præstitæ repetũtur etiam contra eum qui vel nullas, vel minores debuisset p.397 col.2 d.11. n.3
Vsuræ adiudicantur ex mutuo à die litis cõtestatæ, siue contestatio vera interceserit, siue ficta p.389 c 1 d.33 n.1 2 3 4 5 & 6
Vsurarum conuentio ab vno facta non potest nocere alteri, nisi ei qui alias eiusdem contractus partes sibi prodesse velit p.388 c.2 d.32 n.1 & 2
Vsuræ citra moram non debentur ei ex cuius pecunia ab alio res fuit comparata, quamuis alius ille fructus perceperit pag. 438 c.2 d.12 n.4
Vsuræ precii non soluti ab emptore qui fructus rei venditæ percepit possunt peti, etiam in causa appellationis p.430 c.1 d. 4 n.1 2 & 3
Vsuris non solutis iusiurandum debitori non prodest p.75 c.1 d.4 n.4
Vsuræ æstimationis quanti plurimi ex mora præstandæ sunt p.381 col.1 d.9 n.1
Vsuræ eædem ab herede vniuersali debentur, aut à donatario, qui heredis esse loco creditur, quas defunctus præstare debuisset p.387 c.1 d.25 n.9 & 10
Vsuræ promissæ ad certum tempus in perpetuum debentur quandiu nec solutio, nec noua de vsuris conuentio facta est, nisi noua obseruatio secuta sit p.378 c.1 d.1 n.1 2 3 4 & 5
Vsuræ debẽtur etiam citra agnitionem chirographi si chirographaria pecunia petatur ex causa mandati vel negotiorum gestorum p.385 c.2 d.20 n.1 2 & 3
Vsuræ si ad exonerandam conscientiam ab heredibus relictæ sint, ad solutionem earum cogi debitores non possunt p. 390 c.1 d.36 à n.1 ad 13
Vsuræ non debentur ex stipulatione pœnali, nec illa præcedentem obligationem nouat p.384 col.1.d.18 n.1 2 3 4 & 5

Vtilitas.

Vtilitas publica postulat, ne cadauera iaceant insepulta p.243 c.1 d.1 n.5 in all.
Vtilitatis publicæ, quàm priuatæ potiorem esse causam oportet p.243 c.1 d.1 n.7

Vxor.

Vxor, si dotẽ nõ soluat, appellari potest, non item si non habeat p.118 c.2 d.1 n.9 in all.
Vxor pro viro testis esse non potest, contra virum potest, sed non cogitur, nec soror contra fratrem p.321 c.1 d.1 à n.1 ad.11

Primæ partis Syllabi Codicis Fabriani Finis.

Necij XV. ID. Febr.

Source : BIU Cujas

INDEX LOCVPLETISSIMVS

RERVM ET MATERIARVM, QVÆ IN QVINQVE POSTERIORIBVS CODICIS FABRIANI

Libris continentur. L, Librum significat. T, Titulum. P, Paginam. C, Columnam, seu paginæ sectionem. D, Definitionem. N, Numerum. All. Allegationes.

Abundans.

ABundantia non solent viciare l.6 t.5 p.617 col.1 d.1 n.5 in all.& l.8 t.3 p. 945 c.1 d.8 n.14 in all.

Absolui nocentem melius est, quàm innocentem damnari. l.9 t.21 p.1178 c.1 d.11 n.4.in all.

Absolutus qui est à iudice ecclesiastico, potest nihilominus de eodem crimine, quod sit communis fori apud iudicem laicum accusari lib.9 tit.17 pag.1169 col. 1 d.1 n.5 in all.

Actio. Actor. Actus.

Actio mulieris pro dote in tuto collocanda non patitur exceptionem specialis hypothecæ non excussæ quàm actio dotis restituendæ pateretur li.5 t.7 p.543 c.2 d. 54 n.1.2.3.& 4

De Actione assecutandæ, vt loquuntur, dotis mutata in actionem quæ pro dote restituenda exerceatur, & de differentia fructuum & vsurarum l.5 t.8 p.546 c.1 d. 8.à n.1 ad 15

Actio quam debitoris inopia eludit, est inanis lib.7 tit.33 pag.939 col.1.defi.1 num.8 in all.

Actio ex canone redintegranda finitur triginta annis, & datur etiam contra bonæ fidei possessorem & ad fructus, sed quos reus ipse perceperit aut percipere potuit, non quos alius li.8 ti.3 p.942 c.1 d.1 à nu. 1 ad 11

Actiones contrariæ & incompatibiles cumulari nunquam possunt lib.8 t.3 p.944 col.2 d.8 n.2 in all.

Actiones ideo comparatæ sunt, vt vnusquisque id quod suum vel sibi debitum est, consequatur lib.8 t.3 p.930 col.1 d.23.nu. 15 in all.

Actio competens spoliata doli personalis exceptione summouetur li.8 t.3 p.951 c.2 d.30 n.1.2.3.& 4

Actio mandati in personam non in rem est l.8 t.6 p.959 c.1 d.3 n.3 in all.

Actio restituitur ipso iure pristino creditori & ad debitum & ad pignus persequendum si pignus quod emerat aut in solutum acceperat sit ei postmodum euictum l.8 t.14 p.997 col.1 d.8 n.1.2.3.& 4

Actio impensarum etiam nomine competit lib.8 tit.15 pag.997 col.2 d.1 numer.2 in all.

Actionem suam cedere nemo cogitur ex cuius cessione futurum sit vt conueniri possit lib.8 t.23 pag.1035 col.2 d.14 à nu.1 ad 25

Actionem suam cedere nemo cogitur aduersus illos quibus indemnitatem ipse præstare tenetur. lib.8 t.23 pag.1036 c.2 d.15 n.4

Actio datur fideiussori in id omne quod ipsi abest. lib.8 ti.27 pag.1060 col.1 d.2 n.1 in all.

Actio mandati competit fideiussori vt non ipse tantùm sed etiam ipsius vxor liberetur & eximatur liti, si quam ex causa fideiussionis patiatur lib.8 tit.27 pag.1062 col.2 d.11 num.1.2.& 3

Actionum cedendarum exceptio quæ ex iuris ratione soli mandatori competit, eo tamen iure quo vtimur, datur etiam fideiussori.lib.8 t.27 p.1063 c.2 d.17 à n.1 ad 17

Actio datur præscriptis verbis vt contractus impleatur l.8 tit.29 p.1094 col.1 d. 49. n.15

Actio mandati præsertim directa esse non potest contra eum cui nihil fuit mandatum lib.7 tit.18 pag.854 col.2 d.55 num.8 in all.

Actionem qui habet, rem ipsam habere videtur lib.7 tit. 21 pag.890 col.1 d.2.nu.5. in all.

Actio criminalis reipublicæ non oritur vbi non oritur pacti actio ciuilis.l.9 t.3 p.1143 c.1 d.1 n.2 in all.

Actio nec exceptio dari solet ei, cuius nihil interest. lib.9 t.4 p.1146 col.1 d.6 n.12 in all.

Actio vna præsertim nondum electa aliam nunquam consumit.l.9 t.4 p.1146 col.1 d. 7 n.9 in all.

Actio nulla criminalis, nec pœna constituta est, de termino moto, nisi in eos qui nouerunt dolo malo.l.9 t.18 p.1170 c.2 d. 2 n.5 in all.

Actio inanis est quam debitoris eludit inopia. lib.9 tit.19 pag.1171 col.2 d.2 num.2 in all.

Actio nulla potest per triginta annos viuere.lib.7 tit.13 pag.820 col.1 d.11 numer.13 in all.

Actio an malè instituta sit, an malè facta executio quod ad causam expensarum pertinet.lib.7 tit.18 pag.846 col.2 def.30 num.3

Actio diuidua censetur cùm res, quæ in actionem & iudicium deducitur, diuidua est.lib.7 tit.18 pag.847 col.1 def.30.num.5 in all.

Actio victori non facilè danda est contra executorem iudicati quamuis emptores qui præsenti pecunia emere debuerant, facti sint non soluendo li.7 t.20 p.874 c.1 d.11.n.1.& 2

Actionem meam mihi ignoranti adimere, aut ei exercendæ moram adferre nemo potest lib.9 tit.18 pag.1170 col.2 d.3 nu.1 in all.

Actor cogitur semper exhibere titulum ex quo agit lib.7 tit.15 pag.833 c.1 d.8 num. 2.in all.

Actore non probante reus absoluendus est etiamsi nihil ipse præstiterit l.6 t.5 p.620 c.1 d.8 n.1 in all.

Actoris qualitas tardiùs probata non præbet iustam litigandi causam vero debitori nihil offerenti. lib.7 t.18 p.848 c.1 d. 34 num.1

Actor qui iurauerit super exceptione solutionis à reo oppositæ non eo minus debet obtinere expensas si aliunde suam intentionem probauerit lib.7 tit. 18 p.860 col. 2 d.78 nu.8

Actus agentium nunquam operantur vltrà eorum voluntatem li.6 t.5.p.618 col.2 d.4 n.2 in all.

Actus ex defectu formæ substantialis & statutariæ corruit li.8 t.3 p.948 c.2 d.22 n.4 in all.

Actus subhastationis citra missionem in possessionem est perfectus l.8 t.3 p.946 c.2 d 12 n.11 in all.

Accusatio.

Accusatio non est permittenda quæ certum autorem nullum habet, etiam in atrocissimis delictis lib.9 tit.2 pag.1139 col.2 d. 5 num.1

Accusatione pendente de grauiore crimine nihil interim pronunciandum est de leuiore lib.9 tit.1 pag.1138 col.1 def.3 num.1

Accusator non facit vim qui ipse prehendit reum in executione mandati iudicialis, secus si propria autoritate id faciat lib.9 t.20 p.1174 d.7 n.1

Accusator publicus potest & debet accusare mulierem de publico adulterio etiam absente viro lib.9 tit.7 pag.1151 def.4 num.1

Accusare multi non debent aut ob suam infamiam, aut ob aliquam conditionem lib.9 tit.2 pag.1139 col.2 def.4 numer.4 in all.

Accusatus siue absolutus sit, siue leuius quàm oporteat condemnatus, non potest iterum accusari de eodem crimine, sed de alio potest, vt tantò grauius puniatur lib.9 tit.2 pag.1139 col.1 def.4.numer.1

Accusatoris est probare accusationem lib.9 t.3 p.1143 c.1 d.1 n.5 in all.

Accusare nemo inuitus cogitur lib.9 t.18 p. 1170 c.1 d.1 n.13 in all.

Adiudicatio.

Adiudicatio fiduciaria non solet fieri pendente discussionis instantia nisi vocatis & auditis omnibus creditoribus l.7 t.32 pa. 935 c.2 d.16 n.1.& 2

Adiudicationem petenti definitiuam prouisionalis fieri potest li.7 t.15 p.832 c.2 d. 7 num.1

Adiudicatio prouisionalis fieri nulla potest prætextu rationum reddendarum quousque redditæ sint & finitæ l. 7 t.15 p.836 c. 1 d.21 n.1

Adiudicatio prouisionalis nulla fieri solet nisi præstita satisdatione l.7 t.32 p.933 c.1 d.9 n.3 in all.

Administrare.

Administrare cogendus est, per modum (vt aiunt) prouisionis qui syndicus creatus prouocauit lib.7 tit.19 pag.923 col.1 d.3 num.1.

Admittere.

Admitti facilè debet quod vni prodest & nemini nocet l.8 t.13 p.929 c.1 d.4 num.6 in all.

Adulterium.

Adulterij crimè est mixti fori nisi cùm agi-

Source : BIU Cujas

tur ad ſeparationem thori, de quo ſolus iudex eccleſiaſticus cognoſcit li.9 t.17 p. 1169 col.1 d.1 n.2 in all.

Adpoſitum.

Adpoſita ad vnum finem non debent contrarium effectum operari l.7 t.7 p.802 c. 2 d.16 n.6 in all.

Aduocatus.

Aduocatus qui pro clientis ſui defenſione aliquid dixerit quo Principis offenderit maieſtatem punitur l.9 t.25 p.1197 c.1 d. 19.num.1.

Ædificium.

Ædificium non eſt deſtruendum propter nunciationem,niſi illud ipſum quod conſtat ædificatum fuiſſe poſt nunciationem l.8 t.5 p.958 c.1 d.2 n.1.& 2.

Æs alienum.

Ære alieno quod à donatario ſolui debuerat, per donatorem ſoluto, licet ſolutum ſit ex venditione partis rerum donatarum, habent tamen heredes eo nomine actionem contra donatarium, niſi malit ille recedere à tota donatione. lib.8 t.35 p.1122 col.1 d.3 n.1 & 2.

Æſtimatio.

Æſtimatio actionis adhuc competentis non continetur in eo quod eſt li.7 ti.19 p.864 col.1 d.3 n.1

De Æſtimatione iocalium à parte mariti ex cauſa dotis debitorum l.5 t.7 p.529 c. 1 d.5 num.1

De Æſtimatione eius quod intereſt in interdicto Vnde vi,& quod vi,aut clam.l.8 t.3 p.949 c.1 d.23.à n.4.ad 11

Æſtimatio quanti *plurimi* etiam ei debetur qui agit ex contractu: à quo die moram paſſus fuit.lib.8 t.3 p.949 col.1 d.23 nu.6 in all.

Æſtimatio creſcit per licitationem calore licitantium: qui calor ſolet tanto maior eſſe quanto plures ſunt qui licitantur li.8 t.16 p.1000 c.1 d.3 n.7 in all.

Affectus.

Affectus non punitur ſi non ſit ſecutus effectus, niſi deuentum ſit ad actum proximum & immediatum l.9 t.25 p.1197 c.1 d. 20 n.1.2.& 3.

Agnatus.

Agnatus agnatum proximum accuſare non cogitur, imò nec poteſt ſi crimen ſit publicum, nec ſi ſuam vel ſuorum iniuriam perſequatur.lib.9 t.18 p.1170 col.1 d.1 n.4 in all.

Agnati eiuſdem gradus etiamſi non ſint in communione cum cæteris, tamen qui in communione ſunt pariter ſuccedunt l.7 t.1 p.777 c.2 d.18 n.1

Agens.

Agens conditione ex l.vlt. C. hoc tit. non poteſt reconueniri *lib* 7 t.7 p.805 c.1 d. 26 num.1

Agens interdicto, quorum bonorum quid probare debeat. Item an & quando dominij exceptionem patiatur.l.8 t.1 p.940 col.1 in fine paginæ.d.1.à n.1 ad 10.

Ago.

Agere ille videtur qui per procuratorem ſuum agit l.9 tit.4 pag.1144 col.1 d.1 n.4 in all.

Agi aliquando non poteſt de termino moto niſi ciuiliter.lib.9 t.18 p.1170 col.1 d.2 num.1.

Agriculturã.

Nec Agriculturæ inſtrumenta, nec boues aratorij pignori dari poſſunt,nec capi niſi in ſubſidium. Poſſunt tamen dari in ſolutum. lib.8 t.6 pag.963 col.1 d.16 num.1 2.& 3.

Alienatio.

Alienatio poſt donationem factam inducit donationis reuocationem, ſaltem quantum ad res donatas.li.8 ti.38 p.1135 c.2 d.6 n.5 in all.

Alienationes factæ pendente lite ab eo qui liberam rerum ſuarum adminiſtrationem retinuit non ſunt reuocandæ ſi fraus nulla interuenerit,nec tamen à iudice facilè permittendæ. lib.9 tit.2 pag.1140 col.1 d. 7 num.1

Alienationes non voluntariæ ſemper excipiuntur. lib.7 tit.1 pag.776 col.2 d.15 n.19 in all.

Alienatio eſt actus omnis per quem dominium transfertur. l.8 t.22 p.1027 c.1 d.1 n. 10 in all.

Alimentum.

Alimenta vxori à marito debentur, itémque ſumptus litis ſi vxor cum viro litiget,ſuntque in eam rem mariti bona mulieri obligata l.5 t.8 p.552 col.1 d.26 nu.6 & 7

Allegatio.

Allegatio ſolutionis non impedit beneficium ceſſionis l.7 t.31 p.928 c.1 d.2.n.1

Allegatio ſolutionis remoratur interpoſitionem decreti ſed non miſſionem in poſſeſſionem cum reſtitutione fructuum l.7 t.32 p.935 col.2 d.17 n.1.& 2.

Antichreſis.

Antichreſis contracta in fraudem vſurarum legitimarum non tenet in eo quod excedit nondum legitimum. Ne quidem fauore dotis, ſed ſi vt fieri ſolet,fructus donati ſint in tabulis dotalibus valet donatio etiam non inſinuata.lib.8 t.22.p.1030 col.2 d.11.à n.1.ad 10.

Anticipo.

Anticipari poteſt dies perſequendæ appellationis criminalis ſolo inſtante procuratore Principis etiam tacente accuſatore.l.7 t.26 p.908 col.1 d.37 n.1.& 2.

Appellatio.

Appellationis etiam cauſa poteſt is cui nunciatum eſt nouum opus ſatisdare ad hoc vt pendente lite poſſit ædificare. l.8 t.5 p. 957 col.2 d.1 n.1.2.3.4.& 5

Appellatio ab interlocutoria eſt odioſa, quia derogat ordinariæ iuriſdictioni l.8 t. 5 p.957 col.2 d.1 n.7 in all.

Appellatio tam à vẽditore quàm ab emptore contra euincentem interpoſita,nõ poteſt inauditis heredibus venditoris interim defuncti contra emptorem decidi l.8 t.30 p.1107 c.2 d.27 n.1.2.3. 4.& ſeq.

Appellans qui appellationem deſeruit ſiue ab initio ſiue ex poſtfacto ſemper condemnandus eſt ad expenſas & iacturam litis.lib.7 tit.18 pag.854 col.2 d.56.nu.1.2. & 3

Qui Appellat actor eſt. li.7 t.18 p.854 c.2 d. 56 num 8

Appellatio deſerta habetur pro non interpoſita.lib.7 t.18 p.855 col.1 def.56 num.6 in all.

Appellatione interpoſita à pluribus articulis taxationis expenſarum, & pro parte tantùm adiudicatis expenſis litis appellatoriæ quomodo earum taxatio facienda ſit.lib.7 ti.18 pag.857 c.2.d 65 num.1.2. 3.4 & 5

Appellatio neque neceſſaria, neque vtilis eſt, niſi ei cui alioqui ſententia noceret, l.7 t.22 p.891 c.2 d 4 n.2.in all.

Appellatio à defuncto interpoſita & ab herede deſerta non nocet fructuario qui non fuit vocatus.lib.7 t.22 pag.891 c.2.d. 5 num.1

Appellatio procuratoris generalis Principis pro capite pœnæ non prodeſt reo condemnato,quamuis male tanquam ex contumacia fuerit condemnatus.lib.7 ti. 26 p.899 col.1 d.2 n.1

Appellatio ab vno capite ſententiæ interlocutoriæ non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis, ſi non interueniat authoritas vel Principis vel Senatus.l.7 t.26 p.900 col.1 d.5 n.1

Appellatio ſera eſt poſt ſecuram executionem,licet proteſtatio de appellando præceſſerit.lib.7 t.26 p.902 c.1 d.14 n.1

Appellationis cauſa ſufficit ad obtinendum,vt qui appellauit,dixerit velle ſe iuuari actis primæ inſtantiæ.l.7 t.26 p.902 c.2 d.15 num.1

Appellatio in cauſis criminalibus quocunque tempore poteſt introduci, ſed appellationi renunciare non poteſt ſi pœna fuit corporalis, l.7 t.26 p.902 c.2 def.16 num.1

Appellatio vnius interpoſita ab vno capite ſententiæ non prodeſt aduerſario nolenti appellare à cæteris.l.7 tit.26 p.903 c.2 d. 20 n.1

Appellatio à taxatione expenſarum per diffinitiuam ſententiam adiudicatarum retinenda eſt parti non procuratori ſicut & quælibet alia ſententia diffinitiua. l.7 ti. 26 p.904 c.1 d.23 n.1

Appellationi renunciari poteſt intra decennium à die ſententiæ impunè tametſi victor iam aliquos ſumprus fecerit pro executione iudicati.l.7 t.26 p.907 c.2 d.35 n. 1. & 2

Appellatio poſt iudicati executionem interpoſita per pupillum beneficio reſtitutionis non poteſt facere vt interim reuocanda ſit executio cui tutor ſine cauſa conſenſerat lib.7 tit.26 p.909 col.1 d.41 num. 1

Appellatio frequentius fruſtrandi & tergiuerſandi gratia quàm ex iuſta cauſa interponitur lib.7 ti.26 p.909 col.1 d.41 n.2 in all.

Appellatio quæ ſemel prodeſſe cæpit aduerſario non poteſt conuerti poſtea in interceſſionem, ne quidem ex reſcripto Principis l.7 t.26 p.909 col.2 d.43 n.1

Appellatio pro expenſis tantum interpoſita non deuoluit negotium *principale ad* iudicem appellationis *li.7 t.26 p.909 c.2* d.45 num.1

Appellationis renunciatio *facta* extra tempora & extra acta *non impedit* deſertionem *l.7 t.27 p.911* col.2 d.4 n.1

Appellatio vnius ex litis conſortibus prodeſt etiam cæteris qui non appellarunt ſi eadem omnium ratio ſit non ſi diuerſa,li. 7 t.30 p.927 c.1 d.1 n.1.& 2

Appellatio vnius aduerſario prodeſſe non poteſt,quæ nec litis conſorti prodeſt,niſi cum vna eadémque condemnationis & appellationis cauſa eſt. li.7 t.31 p.928 c.2 d.1 n.2 in all.

Appellatio extinguit iudicatum. li.7 t.31 p. 929 col.2 d.6 n.1 in all.

Appellationem intra tempus conſtitutum qui non intimauit facilius veniam conſequitur, quàm qui non introduxit ad iudicem.l.7 t.27 p.911 c.2 d.5 n.1 & ſeq.

Appellationis deſertio quædam ſpecies criminis eſt,l.7 t.27 pag.912 col.1 d.5 nu.7 in all.

Appellationem non deſeruit, qui eam perſequitur licèt non vltrò faciat,ſed aduerſario inſtante.lib.7 t.27 p.912 c.2 d.7 nu.1 & 2

Appellationi renunciari impunè poteſt intra decennium à die ſententiæ, non à die appellationis. lib.7 tit.27 pag.912 col.2 d.8 n.1

Appellatio an prorſus deſerta ſit, an malè introducta & intra tempora. l.7 t.27 p.913 c.2 d.11 n.1

In Appellationis deſertionem ſi iuſta cauſa ſit reſtitutionis danda quid fieri debeat. l. 7 t.27 p.913 c.2 d.12 n.1

Appellationis deſertio facit vt ſententia tranſeat *in rem iudicatam* niſi ab ea non eſſet appellatum.lib.7 ti.27 p.914 c.1 d.14 num.1

De Appellationis interponendæ & introducendæ temporibus & an aduerſus deſertionem poſſit dari reſtitutio ex quibus cauſis.l.7 t.27 p.914 col.2 d.15 n.1.& 2.

Appella-

Source : BIU Cujas

INDEX.

Appellatione tanquam ab abuſu aliter Senatus pronunciet, aliter in aliis appellationibus. lib.7 t.28 pag.918 col.1 d.10 n.1. & 2

Appellatio deſerta dicitur quam appellans non fuit proſecutus intra tempora præſtita. lib.7 tit.28 pag.921 col.1 d.20 nu.1 in all.

Appellatio non auditur quæ in productionis tantum inuentario fuit interpoſita, nec aduerſario ſignificata. li.7 t.29 p.924 c.2 d.6 n.1.& 2

Appellatio ſiquidem deſerta pro non interpoſita habetur.lib.7 t.14 p.817 c.1 d.6 n.6 in all.

Appellationes ſunt aliquo modo odioſæ, quia continent expoſtulationem de iniquitate iudicis qui ſententiam tulit. li.7 t.15 p.833 c.2 d.8 n.4 in all.

Appellationi deferendum eſt ab interlocutoria quæ habet vim diffinitiuæ.l.7 t.15 p.833 c.2 d.9 n.1

Appellatio conuerti non poteſt in interceſſionem etiam ex reſcripto Principis citra refuſionem expenſarum. lib.7 t.18 p. 842 c.2 d.11 n.1

Appellari poteſt ab executore mandati fines excedente.l.7 t.20 p.877 c.1 d.19 nu. 3 in all.

Appellans condemnandus eſt in expenſas deſertionis ſi quid impediat, ne eodem tempore poſſit lis appellatoria terminari.li.7 t.18 p.844 c.1 d.18 n.1

Si Appellatum ſit à diuerſis articulis taxatarum expenſarum & diuerſo iure quid de ſumptibus appellationis conſtitui debeat. l.7 ti.18 p.850 c.2 in fin.& ſeq.d.44 num.1

Appellans audiendus non eſt ſi ab eodem iudice qui pronunciauit correctionem iudicati impetrare potuit. l.7 tit.15 p.833 c.1 d.8 n.1

Appellare ſtatim debent, qui ad munera & honores vocantur, & quid faciendum ſi appellauerit. lib.7 t.29 pag.923 col.1 d.2 n.1

Appellari tanquam ab abuſu poteſt, etiam ab eo quod factum ſit contra ſacros canones & in ſcandalum laicorum.l.7 t.28 p.921 c.2 d.23 n.1.& 2

Appellatus tanquam ab abuſu etiamſi ſuccumbat,non idcò tamen in ſumptus ſemper condemnatur. li.7 t.28 pag.921 c.2 d. 21.n.1

Appellans ab abuſu ſi ſuccumbat condemnandus eſt ſemper ad mulctam & ad ſumptus, non item is qui appelletur. l.7 t.28 p.920 c.1 d.18 n.1

Appellans ſimpliciter nunquam cenſetur tanquam ab abuſu appellare. l.7 t.28 pa. 919 c.2 d.17 n.1

Appellatur recte tanquam ab abuſu ſi iudex eccleſiaſticus contractet rem à laico iam tractatam.li.7 ti.28 pag.919 c.2 d. 15 n.1

Appellari poteſt tanquam ab abuſu ſi iudex eccleſiaſticus citationem generalem fieri iuſſerit, quæ laicos quoque poſſit comprehendere. l.7 t.28 pag.919 c.1 d.14 nu. 1.& 2

Appellari poteſt tanquam ab abuſu à venationis prohibitione generali, quam alius quilibet à Principe fecerit. l.7 t.28 p.919 c.1 d.13 n.1

Appellari non poteſt tanquam ab abuſu ſi eccleſiaſticus iudex aliquid decreuerit contra clericum condemnatum ſecus ſi contra laicum. lib.7 tit.28 p.918 c.2 d.12 num.1

Appellari poteſt tanquam ab abuſu ſi impetratum ſit breue apoſtolicum ad auſſerendam poſſeſſionem ei, quem Senatus iam fecerit poſſeſſorem.li.7 t.28 p.915 c.2 d.11 n.1.& 2

Appellari poteſt tanquam ab abuſu cum ante latam, aut executioni mandatam poſſeſſorij ſententiam citatur pars ad iudicem eccleſiaſticum.l.7 t.28 p.917 c.2 d.7 n.1.& 2

Appellatur rectè tanquam ab abuſu ſi reſcriptum ſummi Pontificis mandetur executioni præſertim aduerſus laicos inconſulto Senatu, aut ſi ſit de rebus non occultis.l.7 t.28 p.916 c.2 d.4 n.1

Appellari poteſt tanquam ab abuſu ſi laici quid reſtituere iubeantur, itémque ſi lite pendente impetrata ſit monitio nomine dempto. l.7 tit.28 pag.915 col.2 d.1 num.1 & 2

Appellare non poteſt qui ſemel acquieuit ſententiæ, vel ſola petitione dilationis ad ſoluendum. l.7 t.27 p.915 c.1 d.16 nu.1 in all.

Appellari non poteſt ne quidem beneficio Principis poſt annum trigeſimum, ſicut nec de nullitate ſententiæ opponi, non magis quàm ſi condemnatus expreſsè acquieuerit.lib.7 tit.27 p.915 col.1 d.16 nu.1 & 2

Appellandum eſt à ſententia quæ vni ex litigatoribus dat electionem ex die ſententiæ non ex die ſecutæ electionis. lib.7 t.27 p.912 c.1 d.6 n.1

Appellanté ſententiam non exhibẽte quomodo contra eum ſit pronunciandum & quid ſi poſtea exhibeatur ſententia.l.7 ti. 29 p.924 c.2 d.8 n.1

Appellans non auditur qui conſentit executioni ſententiæ cum per ſecutam executionem res integra eſſe deſiit.lib.7 t.29 p.924 c.2 d.7 n.1.2.& 3

Appellandum eſt in actis & aduerſario ſi non præſente ſaltem ſciente, ac certiorato.l.7 t.29 p.924 c.2 d.6 n.1 in all.

Appellari poteſt cuius executionem Senatus inaudita parte permiſit.l.7 t.26 p.910 c.1 d.48 n.1.& 2

Ad Appellandum aduerſus lapſum tempus poteſt quis reſtitui in integrum & interim impedire executionem iudicati. l.7 t.26.p.910 c.1 d.47 n.1

Appellans ob commutatam cauſam criminalem in ciuilem quid obtinere debeat, ſi victor fuerit contumax in cauſa appellationis.lib.7 t.26 pag.910 c.1 d.46 n.1 & 2

Appellanti à pœna corporali remittitur mulcta,quæ temerè appellantibus infligi ſolet.l.7 t.26 p.909 c.2 d.44 n.1

Appellari poteſt ab eo qui iuſſit incipi ab executione ſi non adiecerit clauſulam iuſtificatiuam, quæ faciat intercedendi poteſtatem.l.7 t.26 p.908 c.2 d.40 n.1

Appellans à citatione perſonali non eſt audiendus priuſquam de crimine reſponderit.l.7 t.26 p.908 c.1 d.38 n.1

Appellans difficiliùs, quàm appellatus vincit ex vnica aduerſarij contumacia.l.7 tit. 26 p.907 c.2 d.36 n.1

Appellari poteſt ad Senatum à Gubernatore Sabaudiæ, ſed non à conſilio ſtatus, multò minùs à Principis vicario, & vt aiunt,locumtenente generali. l.7 t.26 p. 907 c.1.& 2 d.34 nu.1.& 2

Si Appelletur ab arreſti executore, quem conſtet non exceſſiſſe fines mandati, admittenda quidem eſt appellatio, ſed interim iubenda per Senatum executio. l.7 t.26 p.906 c.2 d.33 n.1

Appellari non poteſt ab eo quod iudex præcepit fieri animi ſui inſtructionem. li.7 ti. 26 p.906 c.2 d.32 n.1

Appellatur aliquando à delegato ad alium quàm ad delegantem.lib.7 t.26 p.906 c.1 d.30 n.1.2.& 3

Appellari poteſt ab executione ſi non ſit admiſſa compenſatio quæ admitti debuit l.7 t.26 p.905 c.2 d.8 n.1

Appellare poteſt etiam non condemnatus ſi modò eius interſit.lib.7 t.26 p.905 col.1 defin.27 nu.1

Appellans non poteſt conſentire aliquando vt cauſa principalis tractetur apud iudicem appellationis,quem elegit li.7 tit.26 p.905 c.1 d.26 n.1

Appellandum eſt illico in cauſis criminalibus nec decendium expectatur.l.7 t.26 p. 904 c.1 d.21 n.1

Appellatur fruſtra poſtquam res integra eſſe deſiit l.7 t.26 p.903 c.2 d.19 n.1

Appellare non magis poteſt aliquando cõdemnatus ab inferiore iudice,quàm ſi Senatu ipſo eſſet condemnatus. l.7 t. 26 p. 903 c.1 d.17 n.1

Appellari non poteſt ab interlocutoria quæ iam ſit mandata executioni.l.7 t.26 pag. 903 c.1 defin.16 n.3 in all.

Appellanti permittendum eſt vt quibuſcũque modis potuerit appellationem ſuam perſequatur.l.7 t.16 pag.902 c.2 d.15 n.2 in all.

Appellari indiſtinctè poteſt à ſentẽtia quæ vnum duntaxat caput continet habens duas partes.l.7 tit.26 pag 902 c.1 defi.13 n.1

(Appello verbum) ſufficit vt appellatio recte interpoſita videatur ad impediendum ne quid innouetur.l.7 t.26 pa.901 c.2 & ſeq.d.12 n.1

Pro Appellante puro haberur is aliquando qui non appellauerat niſi in caſum l.7 t. 26 p.901 c.2 d.11 n.1

Appellari non poteſt contra creditorem quo poſtulante tutor datus eſt, ſed contra eos, qui tutores creari debuerant aut qui tutorem nominauerunt l.7 t.26 pag. 901 c.1 d.9 n.1

Appellans an ſit contumax in cauſa appellationis,an appellatus l.7 t.26 p.900 c.2 d. 7 n.1

Appellari non poteſt ab interlocutione qua iuſſi ſunt litigatores venire in rem præſentem l.7 t.26 p.900 c.2 d.6 n.1

Appellari aliquando poteſt à denegata iuſtitia etiamſi trina monitio non præceſſerit l.7 t.26 p.900 c.1 d.4 n.1

Appellari ſtatim poteſt ab interlocutoria quæ præiudicium faceret in diffinitiua. l. 7 t.26 p.900 c.1 d.3 n.1

Appellare poteſt aliqui ab ea ſententia per quam alius etiam perſonaliter fuit condemnatus libr.7 t.25 pag.897 c.2 defin.2 n.1

Argumentum.

Argumentum ab etymologia valet l.8 t.6 p. 962 c.1 d.13 n.4 in all.

Argumentum à maiori ad minus valet affirmatiuè li.8 t.30 p.1095 c.2 d.51 n.4 in all.

Arreſtum.

Arreſtum etiamſi redditum ſit cum falſo procuratore, neceſſaria tamen eſt ciuilis ſupplicatio.libr.7 t.14 pag.825 c.2 defi.2 n.1

Arreſtum citra viam ciuilis ſupplicationis quomodo reuocari poteſt l.7 t.14 pag.816 c.2 d.5 n.1

Arreſtum facit interlocutorium clauſula *Alio non apparente*, ſed non impedit quominus ante omnia mandari debeat executioni l.7 t.19 p.863 c.1 d.1 n.1

Arreſtorum emendatio ex tempore pronũciatorum quomodo facienda ſit li.7 tit.19 p.867 c.1 d.9 n.1

Articulus.

Articuli noui,quantum interſit an poſt productas teſtationes dentur in eadem inſtantia,an in tertia,&an ante,an poſt cõcluſionem in cauſa li.7 tit.18 p.849 c.1 d. 38 n.1

Articuli pertinentes ad cauſam petitorij admittendi ſunt etiam in cauſa poſſeſſorij ſaltem cum clauſula ſaluo iure pertinentium, ſi modò qualequale iudicium poſſint facere ad cauſam poſſeſſorij con-

Source : BIU Cujas

fortandam.l.8 t.3 p.954 col.2 d.39 n.5.& 6

Assassinatus.

Assassinatus vel assassinij crimen quid singulare habeat.lib.9 t.10 pag.1156 col.2 d. 8.num.1.

Assecuratio.

Assecuratio dotis facienda est non tantùm pro summa dotali,sed etiam pro sumptibus in litem à muliere factis,nec interim quicquam præstandum posterioribus creditoribus.l.5 t.7 p.528 c.1 d.3 n.3. 4.& 5

Cùm de Assecurandi dote agitur quæ non sit soluta eadem adhibenda est distinctio, quæ sic ageretur de dote restituenda. li.5 t.7 p.542 c.2 d.50 n.1.2.3.& 4.

Augmentum.

Augmentum consuetudinarium dotis non semper debetur ex dotis compatatione. Imò aliquando nullum debetur.l.5 t.1 p. 510 c.1 d.3 n.1.2.3.4.5.6.7.& 8

Augmẽtum dotis consuetudinarium etiam certa dote constituta aliquando incertum est & pro arbitrio boni viri statuendum. l.5 t.1 p.510 c.1 d.4.à n.1.ad 10

Augmentum dotale consuetudinarium non transmittitur ad extraneos heredes mulieris prædefunctæ, nisi expressè dictum sit.l.5 t.1 p.511 col.1 d.6 n.1.& 2

Augmentum nullum dotis deberi debet nulla præcedente dotis constitutione aut tacita,aut expressa. l.5 t.1 p. 512 c.1 d. 7 n.1. & 2

Augmenti dotalis, localium & donationis de superuita differentia.l.5 t.5 p.515 col.1 d.13.à n.1.ad 11

De Augmenti dotalis consuetudinarij natura & de renunciatione filiæ non culpa binubi parentis. lib.5 ti.5 p.520 col.1 extendenda ad id quod lucrata est ex culpa d.14.à n.1.ad 21

Augmentum dotis etiam non solutæ peti potest,adeóque tota dos restituenda est à marito etiam non soluta si modò de ea maritus fidem habuerit. l.5 t.17 p.527 c.2 d.1.à n.1.ad 9

Augmentum dotis non solutæ facilius est, vt mulieri debeatur, quàm dos ipsa non soluta. lib.5 t.7 p.532 col.1.& 2 d.16 nu.1 & 2

Augmentum dotis debetur pro nominibus in dotem datis,siue ab initio fuerint,siue ex postfacto facta sint idonea,siue maritus ea pro bonis habuerit.l.5 t.7 p.534 c.2 d.23 n.7.& 8

Augmentum dotis debetur ex comparatione æstimationis rerum dotalium quę fuit constitutionis tempore, nisi fuerint illa æstimata, quo casu æstimationis tempus spectatur. lib.5 tit.7 pag.534 col.2 def.24 num.4. & 5

Augmentum pro deterioratione monetæ debetur etiam ad causam vestium nuptialium ab initio æstimatarum. lib.5 t.8 p.546 c.2 d.5 n.4.& 5

Augmentum dotis debetur etiam dote non soluta : adeóque licèt solutionis dies nondum venerit, nec valent pacta in contrarium facta, sed seruanda est consuetudo.l.5 t.9 p.553 c.2 d.1.à n.1.ad 10

Augmentum non debetur filiæ ad ratam dotis conuentæ per scripturam in fraudem patris mariti, sed ad ratam dotis reuera constitutæ si modò filia sciuit.l.5 t.9 p.556 c.2 d.11.à n.1.ad 19

Authentica.

Auth. nunc autem. C.hoc tit. locum habet in parente etiam conuolante ad secunda vota ex consensu prædefuncti coniugis non tamen in legato. li.5 t.5 p.517 c.2 d.7 n.1.2.3. & 4

Augustanus.

Augustanus qui contraxit Camberij, si repertus ibi conueniatur nullam fori præscriptionem habet.lib.8 tit.29 p.1094 c.2 d.55 n.1.2.& 3

Beneficium.

Beneficia quæ nec dignitatem nec prælaturam habent,præsumuntur libera. l.6 t. 1 p.609 col.1 d.4 n.1.2.3

Beneficium inuito patrono obtineri non potest,si nulla causa subsit cur id fieri debeat.l.6 t.1 p.610 c.2 d.7 n.3. Vide Deuolutio.

Beneficium vnitum nunquam potest vacare nisi vacante eo cui vnitum fuit. lib.6 tit.1 p.610 c.2 d.8 n.3 in all.

Beneficia Principis nunquam cuiquam debent esse captiosa.l.6 t.5 p.618 c.1 d.2 n. 21 in all.

Beneficiorum proprietas ad solam ecclesiam spectat non ad Prælatos. l.8 t.3 p.944 c.1 d.5 n.3 in all.

Beneficij collatio est in fructu. li.8 t.1 p.945 col.2 d.11 n.4 in all.

Beneficium dare aliud est, aliud reddere, l.8 t.36 p.1124 col.2 d 3 n.1

Beneficium quod à mera Principis indulgentia proficiscitur quam plenissimè est interpretandum.l.9 t.26 p.801 c.1 d.1 n.6 in all.

Beneficium clausulæ constituti implorari non sufficit si non imploretur beneficium l.vlt.C.hoc tit. quoties agitur conditione ex illa lege.l.7 t.7 p.801 col.1 d.12 n.1

Beneficij possessor victus non condemnatur aliquando ad restitutionem fructuum nisi à die litis contestatæ. li.7 tit.18 p.862 col.2 d.84 n.1

Beneficij possessorio post condemnationem factam, non potest condemnatus petere literas subrogationis coram iudice laico li.7 t.19 p.867 col.1.& 2 d.10 n.1

Beneficium legis & inuentarij non ideò comparatum est, vt sit captiosum creditoribus, quamuis heredes passim eo abutantur.lib.7 t.20 pag.884 col.1 d.36 nu.9 in all.

Beneficij fructus pro clerici condemnati debito capi non possunt, nisi deducto, ne egeat.l.7 t.20 p.885 col.1 d.41 n.1

Bona.

Bona dicuntur tantùm deducto ære alieno l.9 t.6 p.1147 col.2 d.3 n.1 in all.

Bonorum petitio facta ante confiscationis sententiam. lib.9 tit.26 pag.1199 col.1.d.3 num.1

Bona solent & debent sequi conditionem personæ.l.9 t.30 p.1216 col.1 d.12 n.1

Bonis ex quibusdam talliabilibus communio non impedit successionem & ius domini in bonis separatim acquisitis.l.7 t.1 p.771 col.1 d.1 n.1

Bonorum communio inter talliabiles sublata per diuisionem non potest inscio domino redintegrari. l.7 t.1 p.772 d.4 n.1

Bona condemnati non sunt ex iudicato nec pro iudicato obligata quousque in iudicati executione capiantur iudice ita mandante generalibus verbis.lib.7 t.20 p.872 c.1 d.5 n.1.2.& 3.

Bonorum cessio species quædam est solutionis non ad inducendam liberationem, sed ad acquirendam cedenti exceptionem lib.7 tit.31 pag.928 col.1 defi.1 nu.8 in all.

Bonorum cessio ante decisam appellationem non admittitur aduersus appellantem à minima.lib.7 tit.31 p.929 col.2 d.6 num.1

Bona publicè vendita an & quando & quibus postulantibus iterum vendi possint, l.7 ti.32 p.935 c.1 d.14 n.1

Bonorum cessio aduersus mulctam ex delicto irrogatam permittitur aliquando li.7 t.31 p.927 c.2 d.1 n.1

Bona vniuersa, etiam futura in dotem dari possunt.lib.6 tit.4 p.615 col.1 def.3 nu.16 in all.

Bona mulieris quando præsumantur dotalia citra constitutionem expressam l.5 t.7 pag.532 c.2 d.18.à num.1.ad 12

Bona acquisita mulieri inter primum & secundum matrimonium, non censentur in secundum constituta. l.5 t.7 p.542 c.1 d.48 n.1.2. & 3

Bona patris sunt tacitè obligata pro dote, quam pater simul cum filio accepit aut stipulatur, adeóque si modo filio se obliganti pater consenserit.l.5 t.8 p.551 col.1 d.25 n.8.& 9

Bona mulieris non dotalia, si nulla dos constituta fuit, non habent priuilegium tacitæ hypothecæ. lib.5 tit.9 pag.558 c.1 d.13 n.1.2.& 3.

Bona constituentis procuratorem ad dandum pignus non ideò sunt obligata nisi etiam ab ipso procuratore sint pignorata.l.8 t.6 p.959 c.1 d.3 n.1.& 3

Bonis obligatis mobilibus & immobilibus omnibus, non ideo iura censentur obligata lib.8 t.6 p.962 c.1 d.14 n.1

Vt Bona debitoris etiam pro chirographaria pecunia retineri possint, aliquod pignoris vinculum subesse necesse est. l.8 t.15 p.998 c.1 d.4 n.1.2.& 3

Cessio.

Cessio non potest impediri per solam oblationem liberandi debitoris à carceribus, nisi quinquennalis inducię vltrò indulgeantur,& quidem sine onere.lib.7 tit.31 p.928 c.2 d.3 n.1

Cessionis beneficium fauorabile est, ideóque plenissimè interpretandum.lib.7 t.31 p.928 c.2 d.3 n.3 in all.

Cessionarius.

Cessionarius certæ quantitatis cui nullum monetæ augmentum debebatur non potest illud petere à debitore cedentis, tametsi debitum cedenti. lib 8 tit.30 pa. 1095 c.2 d.52 n.1 2.& seq.

Cessionarius litis tenetur *ad refusionem* sumptuum,quos cedens debebat ob suam contumaciam. *lib.7 t.18 p.852 col.2 d.49 num.1*

Clericus.

Clericus imputatus de assassinio per iudicem secularem puniri potest. lib.9 t.10 p. 1156 c.2 d.8 n.1 in all.

Clericus veniam criminis capitalis à solo Principe impetrare potest,& an impetrata ea possit adhuc conueniri apud iudicem ecclesiasticum,& ab eo condemnari potest l.9 t.28 p.1199 c.2 d.2 n.1

Clericus renunciare non potest priuilegio sui fori, quoniam id in totius cleri & ecclesiasticæ iurisdictionis iniuriam redundaret.l.9 t.30 p.1217 c.1 d.13 n.5 in all.

Clausula.

Clausulæ accessoriæ & executiuæ non mutant naturam contractus.li.8 t.22 p.1027 col.1 d.2 n.4 in all.

Clausula excepti antiquioris pignoris in fundum possessum ab emptore & in casum euictionis, intelligi debet de euictione quæ sequatur ex facto alterius quàm venditoris. l.8 t.31 p.1106 c.2 d.24 n.1.& 2

Clausula derogatoria in anteriore testamento apposita ad quascunque donationes infirmandas non pertinet ad donationes inter viuos,quę sui natura sunt reuocabiles.l.8 t.36 p.1118 c.1 d.8 n.1 & 2

Clausula codicillaris adhibita in testamento,in quo pauciores quàm quinque testes adfuerunt,nihil operatur.li.6 t.5 p.618 c.1 d.3 n.1.2.3.& 4

Clausula codicillaris nunquam supplet defectum voluntatis, sed tantùm sollennitatis.l.6 t.5 p.618 c.2 d.4 n.4 in all.

Nec Clausula codicillaris, neque illa *Omni meliori modo* subintelligitur in testamento facto pestis tempore,vt neque in testamento militari:sed tantum in testamento inter liberos,& ad pias causas.l.6 t.5 pag. 619 c.2 d.7.à n.1 ad 7

Clausula

Source : BIU Cujas

Clauſula derogatoria impedit validitatem poſterioris teſtamẽti, niſi ſpecialiter eius clauſulæ mentio facta ſit in poſteriore l.6 t.5 p.620 c.1 d.9 à n.1 ad 8
Clauſula ex nunc prout ex tunc ad tempus contractus reducit conſtitutum l.7 t.7 p. 807 c.2 d.35 n.1
Clauſulæ generales nunquam extenduntur ad incogitata l.6 t.5 p.622 c.1 d.13 n.5 in all.
Clauſula derogatoria quæ reſpicit & facultatem teſtandi & voluntatem, inutilis eſt quantum ad facultatem, valet tamen quatenus reſpicit voluntatem l.6 t.5 pa. 622 c.2 d.15 à n.1 ad 13
Clauſula conſtituti appoſita in contractu dotali in caſum dotis reſtituendæ non impedit retentionem bonorum obligatorum contra matrem quæ dotem repetat non redditis actionibus l.5 t.8 p.548 c.1 d.15 n.7 8 & 9
De clauſula *ad habendum, tenendum & poſſidendum*, quando & quatenus profit creditori ſpoliatum ſe dicenti l.8 t.3 p.947 c. 1 d.17 à n.1 ad 10
Clauſula conſtituti poſt interuerſam poſſeſſionem non prodeſt niſi imploraro prius beneficio legis vlt. C. de acq. poſſ. l. 8 t.3 p.953 c.1 d.35 n.1.2.3 & 4

Clericus.

Clerici ad Pontificium forum pertinent, nõ laici l.6 t.1 p.610 c.1 d.6 n.9 in all.
Clerici patroni habent ſex menſes ad præſentandum: laici quatuor tantum l.6 t.1 p.611 c.1 d.10 n.2 in all.
Clerico ſecularibus ſe negotiis immiſcere non licet l.8 t.27 p.1066 c.1 def.23 num.7 in all.

Codicilli.

Neque Codicillis, neque alia vlla vltimæ voluntatis ſpecies aliter valere poteſt, quàm ſi quinque teſtes interuenerint l.6 t.5 p.618 c.1 d.3 n.2
In Codicillis etiam fortuiti teſtes ſufficient l.6 t.5 p.618 c.2 d.3 n.4 in all.

Collatio.

Collatio aut electio facta ſpreto patrono, aut nullius eſt momenti, aut ad irritum deduci debet l.6 t.1 p.608 c.2 d.1 n.3 Ibidem d.2 n.1.2.3 & 4 Vide Electio.
Collatio quidem non habet locum in ſucceſſione collateralium, ſed officium arbitri familiæ erciſcundæ, aliquando induendum eſt vice collationis l.6 t.4 pag. 614 c.1 d.1 n.1.2.3.4 5.6 & 7
Collatio ex voluntate parentis, etiam tacita ceſſat l.6 t.4 p.614 c.2 d.2 n.5
In collationem hodie venit quicquid non eſt prohibitum ne veniat l.6 t.4 p.615 c.1 d.3 n.12 in all.

Colluſio.

Colluſio non præſumitur niſi probetur, cùm ſit delictum l.7 t.19 p.868 c.1 d.12 num.4 in all.

Commentarienſis.

Commentarienſis dicitur qui carceris cuſtodiam habet lib.6 t.5 p.617 c.2 d.2 num.1 in all.
Commẽtarienſis habet in ſubſidium actionem contra procuratorem iuriſdictionis, & contra dominum in bona domini l.9 t. 4 p.1144 c.1 d.1 n.1
Commentarienſi capitis pœna irrogatur, qui carceratæ mulieri ſtuprum intulit, etiam citra vim, dum ne meretrici l.9 t.4 p. 1144 c.2 d.2 n.1
Commentarienſis non eſt immunis ab hoſpite recipiendo l.9 t.4 p.1145 c.1 d.5 n.1
Commentarienſis pro ſumptibus in exercendos & alendos reos factus, non tantùm actionem in eos, ſed etiam ius eorum in carceribus retinendorum l.9 t.4 p.1146 c. 1 d.7 n.1

Communio.

Communio ſemel contracta diſſolui non poteſt niſi per ſubſequutam diuiſionem aut expreſſam aut tacitam l.7 t.1 p.774 c. 2 d.10 n.2 in all.
Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à ſucceſſione in l.7 t.1 p.780 c.1 d.25 n.1
Communio nulla eſt inter parentes & liberos prætextu legitimæ l.7 t.1 p.786 c.2 d. 27 n.1
Communio nullum effectũ habere poteſt, niſi in bonis communibus l.7 t.1 p.783 c. 2 d.29 n.4 in all.

Compenſatio.

Compenſatio opponi poteſt etiam in executione iudicati l.7 t.18 p.846 c.2 d.29 n. 3 in al.

Conditio.

Conditio mulieris poſſidentis pignora non fit deterior ob beneficium legis & inuentarij à mariti herede imploratum l.5 t.7 p.539 c.1 d.36 n.1.2 & 3
Condicio & poteſtas conſtituti ſi fuit cõdicio caſualis, vel mixta non poteſtatiua retrotrahitur etiam in tertij præiudicium l.7 t.7 p.808 c.1 d.36 n.1
Conditio ex lege vlt. C. hoc tit. an ei, cuius poſſeſsio interuerſa fuit detur contra tertium poſſeſſorem poſt ſublatam longi temporis præſcriptionem hypothecariã, l.7 t.7 p.810 c.1 d.40 n.1
Conditio ex l. vlt. C. hoc tit. de arg. poſſ. an danda ſit conſtitutario creditori poſt decennium contra eum qui ſub haſta & autore iudice comparauit l.7 t.10 p.814 c.2 d.6 n.1
Conditio non poteſt videri omnino impleta, quandiu poteſt deficere & ideo tandiu expectanda eſt l.7 t.4 p.791 c.2 def.4 n.1
Conditio perpetui domicilij iniuſta patri & ab eo impleta, non à liberis iterum implenda l.7 t.4 p.792 c.1 d.5 n.1
Conditio ſemel impleta nõ poteſt amplius aut deficere aut impleri l.7 t.4 p.792 c.2 d.5 n.4 in all.
Conditio ex l. vlt. C. hoc tit. non patitur exceptiones quæ concernunt petitorium in hypothecaria ſecus eſt l.7 t.7 p.880 c.2 d. 11 n.1
Condictio ſine cauſa tranſit ad heredem illius, qui potuit condicere ſicut & cæteræ omnes condictiones l.8 t.36 p.1128 c.2 d. 14 n.6 in all.

Conductio.

Conductionis patientia pro poſſeſsionis reſtitutione eſt l.8 t.3 p.946 c.2 def.14 num.1 & 2

Confeſſio.

Confeſsiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet, niſi prius conſtet de corpore ſubrepto l.6 t.2 p.612 c.1 d.1 n.6 in all.
Confeſsio fideicommiſſi facta in priore teſtamento habente clauſulam derogatoriam, ſit inutilis per reuocationem prioris teſtamenti poſtea rite ſubſecutam l.6 t.5 p.623 c.2 d.17 à n.1 ad 31
Confeſsio teſtatoris in tabulis ſupremæ voluntatis probat, ſi nihil probetur in contrarium l.6 t.5 p.624 c.1 d.17 n.11
Confeſsio mariti de dote recepta, ſi cauſam habeat, non præſumitur ſimulata niſi talis à creditoribus probetur l.5 t.10 p.558 c.1 d.1 n.1. 2 3 4 & 5
Confeſsio mariti de dote recepta per verba denunciatiua, in contractu donationis appoſita non probant ad liberandum debitorem dotis abſentem l.5 t.10 p 559 c.1 d.5 à n.1 ad 15
Confeſsio mariti ſimulata de dote recepta à debitoribus dotis, nocet marito eiuſque heredibus prodeſt l.5 t.10 p.560 c.1 d.6 n. 5.6 & 7

Compromiſſum.

Compromiſſi allegatio non impedit deſertionem appellationis, niſi de compromiſſo conſtet per ſcripturam, vel per aduerſarij confeſsionem l.7 t.27 p.911 c.2 def.2 n.1

Conceſsio Conſenſus.

Conceſsiones quantumlibet generales niſi quam extenduntur ad ignorata & incognita l.9 t.28 pagina 1199 c.2 d.1 numero 4 in all.
Conſenſus tacitus illius qui contra ſe præſcribi patitur plus interdum poteſt quam expreſſius l.9 t.30 p.1214 c.1 d. 5

Condemnatio.

Condemnatio prouiſionalis quæ fit lite pẽdente contra plures ſuper hypothecaria non propter hypothecam, ſed propter litem, diuiſibilis eſt l.8 t.6 p.959 c.1 d.2 n. 5 & 6
Condemnatus ad rem defendendam tanquam autor emptoris, quamuis non eſſet, poteſt nihilominus tanquam talis vti iure emptoris, tam agendo quàm excipiendo l.8 t.30 p.1103 c.1 d.17 n.1
Condemnatus poteſt longiſſimo tempore præſcribere executionem rei iudicatæ l.7 t.13 p.820 c.1 d.12 n.1
Condemnandus in expenſas litis non eſt, qui alium detulit, niſi conuincatur de vera & manifeſta calumnia l.9 t.2 p.1138 c. 2 d.2 n.1
Condemnatio non poteſt ſequi ad pœnam mortis ex iudiciis quantumlibet indubitatis niſi ſecuta confeſsione, maximè ſi habita ſit quæſtio de reo l.9 t.25 p.1193 c. 1 d.6 n.1
Condemnatio non ampliatur, confirmata per Senatum ſententia inferioris iudicis quæ exilij pœnam irrogauerat l.9 t.25 p. 1194 c.2 d.11 n.1
Condemnationi prouiſionali locus eſſe poteſt pendente lite appellationis interpoſitæ à facta & finita computatione l.7 t.15 p.832 c.1 d.5 n.1
Condemnandus prouiſionaliter non eſt qui paratus eſt probare ſolutionem reddendo rationes, quæ non intricatæ ſint, ſed expeditæ maximè ſi habeat præſumptionem l.7 t.15 p.833 c.2 d.10 n.1
Condemnatio ad id quod intereſt ob litis vexationem ſolet taxari moderata quantitate l.7 t.16 p.836 c.2 d.2 nu 1
Condemnatio & taxatio eius quod intereſt emptoris conuenti per hypothecariam quomodo fiat l.7 t.10 p.837 c.2 defi.5 numero 1
Condemnatus qui fuit ad id quod intereſt aduerſarii poteſt in executione iudicati probare nihil intereſſe l.7 t.16 p 838 c.1 d. 6 n.1
Condemnatio expenſarum etiam in correis eiuſdem criminis eſt perſonalis l.7 t.18 p. 839 c.1 d.1 n.1
Condemnatus ex cauſa criminis an & quãdo poſsit pro expenſis litis in carcere retineri l.7 t.18 p 841 c.1 d.8 n.2
Cõdemnatus ob probationes ex officio iudicis factas, ad eos ſolos ſumptus condẽnari debet, qui facti ſint poſt nouas teſtationes publicatas l.7 t.18 p.843 c.1 def.14 n.1
Condemnatus cum clauſula *alio non apparente*, non tantum nouis allegationibus vti poteſt, ſed etiam nouas adferre teſtatorum articulorum probationes l.7 t.19 p.863 c.2 d.2 n.1
Condemnatus non intelligitur proprio nomine, qui conuentus fuerat tanquam tutor, ideoque nec appellare poteſt l.7 t.18 p.868 c.1 & 2 d.16 n.1
Condemnatus qui fuit, tanquam heres, non auditur ſi poſtea velit probare contrarium l.7 t.19 p.869 c.2 d.19 n.1.2 & 3
Condemnatus poteſt impedire executionem ex cauſa quæ de nouo ſuperuenerit. l.7 t.20 p.883 c.1 d.35 n.1

Source : BIU Cujas

INDEX.

Condemnatus in iudicio vindicationis fructus restituere tenetur, aliquando verò non tenetur l.7 t.21 p.889 c.2 d.2 n.1

Condemnatus ob non exhibitū inuentariū potest adhuc intercedere tanquam heres purè aut tanquam possessor l.7 t.22.p.891 c.1 d.2 n.1 & 2

Condemnatus per contumaciam, neque actionem, neque exceptionem habet ex ea causa contra alium inauditum l.7 t.22 p. 892 c.1 d.6 n.1

Condemnatus appellare aliquando non potest, quia nihil eius interest l.7 t.29 p. 914 c.1 d.5 n.1 & 2

Condemnatus ex delicto non potest cedere bonis nec in præiudicium fisci, nec patris cui adiudicatū aliquid est pro pœna non pro interesse l.7 t.31 p.928 c.2 d.4 n.1

Confessio.

Confessio iudicialis multum prodest, cum habeatur pro condemnatione l.7 t.15 pag. 831 c.1 d.2 n.8 in all.

Confessio sola sufficit ad torturam non ad condemnationem nisi in quibusdam casibus l.9 t.21 p.1177 c.1 d.8 n.1

Confessio extorta per tormenta reo nō nocet, etiamsi reus in ea perseueret, si nulla legitima iudicia præcesserunt l.9 t.21 pa. 1177 c.2 d.8. n.5 in all.

Confessio facta in tormentis, & ratificata extra tormenta, non potest reuocari, nisi probetur erronea l.9 t.21 p.1180 c.2 d.22 numero 1

Confessio extraiudicialis ratificata in tormentis, item quæ facta est in tormentis, & ratificata extra tormenta ad condemnationem sufficit l.9 t.21 p.1180 c.2 d.22 numero 1

Confessio potest scindi in criminalibus, sed non ciuilibus l.7 t.24 p.895 c.1 d.1 numero 1 & 2

Confessio defuncti facta nocet heredi conuento actione depositi l.7 t.24 p.895 c.1 d.3 n.1

Confessio facta in iudicio regulariter præiudicat confitenti l.7 t.24 p.896 c.1 d.5 n.2 in all.

Confessione vi tormentorum extorta qui perseuerat, non potest eam postea reuocare, nisi probet erroneam l.9 t.21 p.1177 c.2 d.10 n.1

Confiscatio.

Confiscatio bonorum omnium ex causa huius criminis irrogatur, sed interdum ex confiscatione subducitur pœna pecuniaria l.9 t.6 p.1147 c.1 d.2 n.1

Confiscatio bonorum mariti dotem & omne æs alienum deduci permittit, non tamen donationes in vxorem collatæ & liberis superstitibus reseruandæ, nisi quandiu mulier viuit l.9 t.6 p.1147 c.2 d.3 n.1

Confiscationis pœna irrogatur ipso iure ob crimen incesti, nec requiritur declaratoria, sed potest etiam defuncti memoria damnari l.9 t.25 p.1192 c.2 d.4 n.1

Confiscatio irrogata per sententiam an & quando afficiat bona sita extra territorium ius dicentis & cuius fauorem l.9 t. 27 p.1198 c.2 d.1 n.1

Confiscare non licet iudicibus omnibus l.9 t.27 p.1199 c.1 d.1 n.1 in all.

Confiscationis sententia lata contra heredem grauatum non nocet fideicommissario l.9 t.27 p.1199 c.1 d.2 n.1

Confiscatio bonorum apud nos cedit lucro solius principis, non etiam vasalli & quomodo vasallo prospiciatur l.9 t.28 p.1201 c.1 d.5 n.1

Constitutio.

Constitutio Iustiniani de iure dominij impetrando non est abrogata, quamuis eius sit rarus vsus, quia pignoris distractio est expeditior l.8 t.21 p.1026 c.1 d.1 num.1.2. & 3

Constitutum.

Constituti clausula quæ habet cōdicionem vel expressam vel tacitam non operatur, nisi ex die condicionis existentis l.7 tit.7 p.805 c.2 d.27 n.1

Constituti clausula apposita in fauorem negotiorum gestoris, transfert possessionem in eum cuius negotia geruntur, non in eum qui gessit l.7 t.7 p.807 c.2 d.33 n.1

Constituti clausula non impedit exceptionem discussionis nisi imploretur beneficium l.vlt. C. hoc tit. per creditorem petentem se retineri in sua possessione l.7 t. 7 p.796 c.2 d.1 n.1

Constituti clausula nihil operatur per decennium ab eo tempore comparatum, quo constitutarius potuit adprehendere possessionem & neglexit l.7 t.7 p.800 c.1 d.10 n.1

Constitutum licet sit incompatibile cum precario tamen præualet si vtraque clausula posita sit in instrumento l.7 t.7 pag. 802 c.1 & 2 d.16 n.1

Constituti clausula quomodo concipi solet & debet l.7 tit.7 p.802 c.2 d.16 nu.10 in all.

Constituti clausula nihil operatur quātum ad iura l.7 t.7 p.803 c.2 d.19 n.1

Constituti clausula operatur etiam quod ad bona futura si de iis specialiter actum sit. l.7 t.7 p.803 c.2 d.20 n.1

Constituti clausula nihil prodest nisi probet debitor eo ipso tempore possediſſe quo constituit l.7 t.7 p.803 c.2 d.20 n.2

Constitutarius vincit hæredem constituentis multò magis eum qui ius habet cessum ab herede constituentis, quod pertinet ad causam possessionis l.7 t.7 p.808 c.2 d. 38 n.1

Consuetudo.

Consuetudo prouinciæ Bugiensis circa dotis augmentum consuetudinarium & condicionale l.5 t.1 p.511 c.1 d.5 n.1

Consuetudo quę de talliabilium iure & successione allegatur probanda est præterquam in duobus casibus positis in definitione l.7 t.1 p.787 c.1 d.33 n.1

Consuetudo maxime seruanda est in causis criminalibus & in materia torturæ l.9 t. 21 p.1178 c.2 d.13 n.6 in all.

Consuetudo non vincit legem l.9 t.30 pag. 1217 c.2 d.14 n.5 in all.

Consuetudo localis quę immunitatem à nobilitate separat an obliget etiam forenses. l.9 t.30 p.1217 c.2 d.15 n.1

Consuetudo loci inspicienda in quo facta est professio talliabilitatis, non vbi talliabilis mortuus, nec vbi sunt bona, l.7 t.1 p.780 c.1 d.25 n.1

Contrahens. Contractus.

Contrahens cum alio ignorare non debet condicionem eius cum quo contrahit l.7 t.4 p.791 c.2 d.2 n.4

Contractus omnes inter viuos sunt irreuocabiles l.8 t.36 p.1130 c.2 defi.20 numer.5 in all.

Contrahens quisque non sibi soli sed heredibus suis prospicit l.8 t.36 p.1130 c.2 def. 21 n.4

Contribuo.

Contribuere quo in loco quis debeat pro extraordinariis oneribus tempore belli ferendis l.9 t.30 p.1214 c.1.2 d.9 n.1

Contumacia.

Contumacia solet pœnam cumulare & augere l.9 t.26 p.1196 c.2 d.16 n.1 in all.

Contumacia omnimodo purganda refusione sumptuum, licet contumax condemnatus sit alio non apparente l.7 t.15 p. 835 c.2 d.18 n.1

Contumax non potest audiri quandiu contumax est l.7 t.15 p.835 c.2 def.18 num. 1 in all.

Contumaciam aduersarij non potest accusare is qui ad rem non venit nec ratum habere factum falsi procuratoris. l.7 ti.18. p.840 c.2 d.6 n.1

Contumacia litis non semper damno coercetur, sed pro modo contumaciæ damnū contumaci infligitur. l.7 t.18 pa. 580 loco 850 c.1 d.42 n.1

Contumacia est delictum, si quidem habet adnexum & spretum contemptum ius dicentis. l.7 t.24 pagina 896 c.2 d.7 num.1 in all.

Conuentio.

Conuentio expressa specialis hypothecæ pro dote, non tollit priuilegium tacitæ quam dos habet à lege. l.5 t.8 p.551 c.2 d. 23 à n.1 ad n.10

Conuentio de speciali hypotheca pro dote in præiudicium legalis tacitæ, quæ est generalis, non valet: secus si agatur de bonis paraphernalibus. l.7 t.34 p.939 c.2 d.4 n. 1.2.3.4. & 5.

Conuentio de succedendo in ius anterioris creditoris facta incontinenti post numerationem, tantùm prodest quantum si ante facta esset. l.8 t.9 p.988 c.2 d.5 numero 1. & 2.

Conuentiones dant legem contractibus. l. 8 t.15 p.998 c.2 d.3 n.2 in all.

Conuentiones nunquam trahuntur ad incogitata. l.8 t.15 pa 998 c.2 d.3 numero 6. in all.

Conuentiones iustæ & legitimæ dant legē contractibus l.7 t.13 p.818 c.1 defi.3 n.5 in all.

Conuentio procuratorum à Senatu homologata vim arresti obtinet, nisi quòd trahitur ad similes casus. l.7 t.19 p.866 c.1 d.6 n.1.

Conuentiones omnes habent tacitam illam conditionem si res in eodem *statu* manserit. l.7 t.32 p.934 c.2 d.13 n.11 *in all.*

Creditor.

Creditor *secundus habet ius* offerendi ei qui *emit postulāte priore* creditore si modò *venditionē* probabiliter ignorauit, at non ei qui emit ab ipso anteriore creditore. l.8 t.10 p.989 col.2 d.1 à n.1 ad 15

Qui Creditor nondum est, sed fieri potest ex causa euictionis nondum secutæ non potest nec debet intercedere venditioni pignoris, sed tantùm de iure suo protestari vt sit ei saluum secuta quandocumque euictione li. 8 t.14 p.994 c.2 d.1 n.4.5. & 6

Creditor anterior potest salua non tantum debiti, sed etiā pignoris sui causa ius solum anterioritatis remittere l.8 t.14 p.996 col.1 d.5 n.1.2.& 3.

Creditor excusso debitore potest redire ad possessorem sine metu exceptionis l. 8 t. 23 p.1032 c.1 d.1 n.1 *in all.*

Creditor si eligat vnum ex pluribus fideiussoribus qui non sit soluendo non ideo actorem aduersus cæteros remisisse credendus est lib.8 t.27 p.1061 c.2 d.7 num.1 2.& 3.

Creditor cui possessor pignoris vltrò offert non cogitur præstare se potiorem quomodo cogitur, qui pignus vendit li. 8 t.31 p.1110 col.1 d.2 à n.1 ad 10

Creditor qui vacuam rei possessionem tradere promisit non liberatur præstando suas actiones, sed condemnandus est vt vel tradat, vel precium reddat, licet de euictione non teneatur l.8 t. 31 p.1110 c. 1 d.3 n.1.2.3.&4

Creditores mariti An & quando possint agere super fructibus bonorum dotalium, l.5 t.7 p.539 col.1 d.38.à n.1 ad 23

Creditor in cuius fraudē facta est alienatio non prius potest agere in rem contra possessorem quàm egerit reuocatoria l.7 t.35 p.940 col.1 & 2 d.1 n.6 & 7

Creditor creditoris si spoliatus sit, debet restitui aduersus quem habet spoliatorem rei obligatæ,

Source : BIU Cujas

INDEX.

obligatæ, si in pignoris duret l.8 t.3 p.951 c.1 d.27 n.1.2 & 3

Creditor solus nõ etiam bonæ fidei possessor quilibet potest obiicere excussionem specialis hypothecæ lib.8 t.6 p.960 c.2 d.9 n.1 & 2

Creditor hypothecarius habet iurisdictionis exercitium si possideat, potéstque officiarios pro arbitrio & instituere & immutare l.8 t.6 p.961 c.1 d.11 n.2.3 & 4

Creditor mariti habet hypothecariam in fundum mulieris expecunia mariti comparatum si non ei precium offeratur. l.8 t. 6 p.962 c.2 d.12 n.1

Creditores audiendi non sunt agentes contra emptorem bonorum quorum distractioni semel consenserunt vt iterum vendantur l.7 t.32 p.931 c.1 d.4 n.1

Creditor vel legatarius petens iteratam distractionem pignorum iam distractorum duobus modis auditur l.7 t.32 p.932 col. 1 d.6 n.1

Creditor constitutarius post possessionem suam auocare potest ab eo qui emit pignus distractum ex iudicis autoritate l.7 t.32 p.932 c.1 d.7 n.1 & 2

Creditor constitutarius potest possessionem suã retinere, sed non vrgere venditionem pignoris pendente instantia discussionis l.7 t.32 p.933 c.1 & 2 d.11 n.1

Creditores posteriores agere possunt aliquando contra emptorem rerum hæreditariarum, qui soluit posterioribus hactenus scilicet vt eædem res iterum distrahantur l.7 t.32 p.934 c.1 d.13 n.1

Creditor pendente discussionis instantia petens prouisionalem adiudicationem, non est audiendus, nec si suam condicat possessionem nisi auditis prius cæteris creditoribus l.7 t.32 pa.936 c.2 d.20 num. 1.2 & 3

Creditoribus duobus cõcurrentibus in prętorio pignore si non appareat quis præuenerit tempore, præferetur is, qui prior erit in credito li.7 ti.32 p.937 c.1 defin.21 n.1

Creditor an manumittendus sit in possessione sibi quæsita per clausulam constituti ante captam vel finitam discussionis instantiam l.7 t.7 p.807 c.2 d.34 n.1

Creditor qui consensit venditioni rei obligatę, salua pignoris sui causa, nullius temporis præscriptione potest summoueri l. 7 t.10 p.812 c.2 d.4 n.1

Creditor non potest impedire rei obligatæ venditionem, salua tamen pignoris sui causa l.7 t.10 p.813 c.1 d.4 n.2 in all.

Creditor est qui accusat pro suo (vt aiunt) interesse l.9 tit.26 pag.1198 col.2 d.3 nu.1 in all.

Creditores omnes pœnis fiscalibus prefertur libr.9.ti.26 pag.1198 col.2 defi.3 num.1 in all.

Creditor veris si iniuriosam fecerit executionem, potest condemnari ad id quod interest veri debitoris l.7 t. 16 p.838 c.1 defi. 8 n.1

reditor qui tantùm est condemnatus non potest reuocare executionem iudicati l.7 t.20 p.877 c.2 d.21 n.1

Creditor non potest debitorem suum etiam fugientem detrudere in carceres, nec si statim probet debitum & offerat satisdationem, adeoque sit paratus eosdem ipse pati carceres l.7 t.20 p.878 c.2 def.23 n.1 2 & 3

Creditur occisori iuranti se adgressum ab occiso, si nullis indiciis vrgeatur torquẽdus erit l.7 t.24 p.895 c.1 d.2 n.1

Creditoribus absẽtibus aduersus distractionem iudicialem pignorum non magis fauetur, quàm presentibus dummodo vocati sint, programmate publico. Excipiuntur pupilli quorum tutoribus non sit denunciatum lib.7 t.32 p.931 c.2 d.5 n.1 &2

Crimen.

Crimen qualiter probatum est, taliter puniri debet l.6 t.2 p.612 c.2 d.5 n.3 in all.

Criminis correi non debent fieri correi debendi per sentẽtiã quod ad litis sumptus attinet, si tamen facti sunt tenet sententia, si non appelletur l.7 t.21 p.889 t.2 d.1 n.1

Culpa.

Culpa lata etiam in delictis dolo æquiparatur, cùm agitur de pœna non corporali l.9 t.13 p.1163 d.10 n.7 in all.

Culpa caret qui scit, sed prohibere non potest, nec prohibendi facultatem habentibus reuelare l.9 t.15 p.1168 c.1 d.6 n.4

Curator.

An Curator prohibere possit ne se inscio nuptias minor contrahat l.5 t.3 p.515 c.1 d. 12 n.1 2 & 3

Curator datus siue iacenti hereditario, siue bonis condemnandus est proprio nomine in expẽsas litis temerè ab eo susceptæ vel institutæ l.7 t 18 p.858 c.2 d.69 n.1

Damnatus.

Damnatus in exilium perpetuum si aduersario cædem minatus sit, nec posit satisdare de non offendendo confestim nulloque ad colligendas sarcinulas spatio dato abire iubendus est l.9 t.25 p.1194 c. 2 d.10 n.1

Datum.

Datum vltra portionem hereditariam non est conferendum l.6 t.4 p.614 c.1 d.2 n.1 2.3. 4 & 5

Quod Datur coniugi plus quàm vni ex liberis prioris matrimonij restringitur indistinctè ad legitimam portionem l.5 t.5 p.516 c.2 d.3 n.1.2 3 4 5 6 & 7

Debitor.

Debitor dotalis marito etiam qui non sit soluendo soluere potest & debet, & quo remedio mulieri succurratur l.5 t.7 p.528 c.2 d.4 à n.1 ad 11

Debitor dotis cũ aliquid in solutum dedit marito stipulanti cum notario pro se & vxore quæ postea heres extiterit cum beneficio inuentarij quænam & contra quẽ mulieri actio competat l.5 t.7 p.538 c.1 d. 34 à n 1 ad 15

An & quãdo pro Debito possit quis detrudi in carceres l.8 t.6 p.960 c.1 d.7 à num.1 ad 13

Debitoris collusio non debet nocere tertio possessori l.8 t.6 p.963 c.2 d.18 num.2 in all.

Debitor venditionem pignoris impedire non potest l.8 t.15 p.998 c.1 d.2 numer. 4 in all.

Debitor neque venditionem pignoris impedire potest, neque venditionis vicium vllum obiicere nisi oblato prius debito liquido, & præstita satisdatione pro non liquido lib.8 tit.17 p.1011 c.1 d.1 num.1.2.3 & 4

Debitor nõ potest opponere exceptionem discussionis nec si litem suscipiat pro tertio bonæ fidei possessore qui eam exceptionem obiicere potuisset l.8 t.23 pag. 1033 c.1 d.4 n.3 & 4

Debitoris est probare pecuniam à se oblatã & obsignatam probam fuisse, alioqui nec valet oblatio, nec obsignatio l.8 t.29 pag. 1094 c.1 d.54 n.1.2 & 3

Debitor non potest vllo tempore præscribere quantùm ad sortem sed potest quãtum ad vsuras nisi si quæ in fructuum vicem debeantur l.7 tit.13 p.819 c.1 d.9 numero 1

Debitor contractum suum cogitur adimplere li.7 t.7 p.803 c.2. defi.20 numero 5 in all.

Debitor nec debitoris filius possunt constitui depositarii eius rei quæ offertur ad reuocandam executionem l.7 t.20 p.886 c.2 d.47 n.1

Debitor non potest impedire missionem in possessionem ex subhastationibus etiam nullis vt neque decreti interpositionem nisi debitum offerebat, si modo subhastatio facta sit pro debito l.7 t.20 p.858 c.1 d. 53 n.1

Debitum.

Debitum totum ante omnia offerendum est mulieri possidenti bona mariti. Alioqui si spoliato sit, possessio rei restituẽda erit; nec debita oblatio sufficiet l.5 t.7 p.530 c.2 d.11 à n.1 ad 14.

Decendium.

Decendium datum ad appellandum incipit currere & computatur ex die pronunciatæ sententiæ l.7 t.27 p.912 col.1 d.6 num.1 in all.

Decimæ.

Decimæ quota potest prescribi tam ratione petitorij, quàm possessorij l.7 t.13 p.821 c. 1 d.14 n.1

Decipere.

Decipi non debet qui secutus est fidem hastæ publicæ l.7 t.20 p.876 c.1 d.17 n.10 in all.

Defectus.

Defectus insinuationis viciat donationem etiam condicionalem quæ ab initio insinuari debuit, licet euentis condicionis tempore defierit necessaria esse insinuatio l.8 t.40 p.1133 c.2 d.1 n.1

Defendere.

Defendens rem male quidem iudicatam sed in consequentiam precedentis interlocutionis, à qua non nisi serò fuerit prouocatum, nullas eo nomine expensas debet l.7 t.26 p.904 c.2 d.25 n.1

Delegatus.

Delegatus à muliere, cui nihil ille aut minus debebat, nullam ideo exceptionem vel actionem habere contra mulierem potest l.5 t.6 p.527 c.1 d.14 n.1 & 2

Delictum.

Delictum remanere impunitum publicè interest l.9 tit.13 pag.1161 c.2 d.2 numero 8 in all.

Delictum solet aggrauari valdè ex circunstantia loci l.9 t.20 p.1142 d.6 numero 1 in all.

Delicta quo sunt atrociora eo non solùm seuerius, sed etiam citius puniri debent l. 9 t.1 p.1137 c.1 d.1 n.2

Delictum ex facto æstimatur l.9 t.4 p.1145 c.2 d.6 n.6 in all.

Denunciatio.

Denunciatio facta falso tutori non excludit spoliationem quę adesset si nulla precessisset denunciatio l.8 t.3 p.946 c.2 d.13 n.1.2.3 & 4

Denunciatio per fideiussorem facta creditori vt exigat solutionem à debitore non liberat fideiussorem: sed liberat eum qui promisit se fideiussurum, si debitor tum diues fiat postea non soluendo l.8 t.27 p. 1071 c.1 d.39 n.1

Deuolutio.

Deuoluit patroni negligentia ius ipsius ad prælatum: prælati vero negligẽtia deuoluit ius ad summum põtificem, & quando currat tempus l.6 t.1 p.609 c.1 d.3 n.1 2 3 4 & 5

Deuoluti ius propter pestem cessat l.6 t.1 p. 609 c.1 d.3 n.4 in all.

Differentia.

De Differẽtia bonæ fidei possessoris & prædonis quantum ad restitutionem fructuũ in petitione hereditatis. Item quantum interfit an hereditas petatur, an fideicõmissum hereditatis l.7 t.18 p.856 c.2 d.64 à n.1 ad 33

Dignitas.

Digniras plus quàm nobilitas est cùm vir possit esse sine nobilitate l.9 t.29 p.1208 c.1 d.23 n.2 in all.

Dignitas non excusat vbi vrget necessitas

Source : BIU Cujas

quæ semper est potentior l.9 t.28 p.1208 c.1 d.23 n.1 in all.

Diuisio.

Diuisio ex decennali separata perceptione fructuum præsumitur, non tamen in præiudicium mulieris si maritus dotis fructus perceperit lib.7 t.1 pag.775 col.2 defi.14 n.1

Diuisio est facti & ideo nunquam fit ipso iure sed actu & facto aliquo opus est siue expresso siue tacito l.7 t.1 p.781 c.2 d.25 n.23 in all.

Dolus.

Dolus in reipsa æquiparatur dolo ex proposito l.8 t.3 p.945 c.1 d.8 n.18 in all.

Dolus aut calumnia nunquam debet manere impunita l.7 t.18 p.856 c.2 defin.63 n.4 in all.

Dominus.

Dominus directus non potest authoritate propria occupare possessionem rei quam sibi commissam esse dicit l.8 t.3 p.942 c.2 d.2 à n.3 ad 17

Dominus qui donationem laudauit, An & quando præferatur donatario, à quo laudimia acceperat l.8 t.35 p.1123 c.1 d.6 à n.1 ad 12

Dominus directus nullum habet priuilegiũ pro reliquis annuarum pensitationum si agat in personam, secus si in rem ipsam emphyteuticam l.7 t.32 pag.930 c.2 def.2 n.1

Domini ius nullum est in bonis quæ manserunt communia licet alia separatim fuerint acquisita l.7 t.1 p.774 col.2 defin.10 n.1

Domini in solidum eiusdem rei duo esse non possunt l.7 t.1 p.774 col.2 def.9 nu.9 in all.

Domini ius in succedendo talliabilibus cõseruatur si aliquando vsus eo dominus sit quamuis non semper l.7 t.1 p.779 c.2 d.24 n.1

Dominus hominis talliabilis non habet beneficium edicti *le mort saisit le vif.* l.7 t.7 p.800 c.1 d.8 n.1

Dominus cum vasallo concurrit in persecutione mulctæ pecuniariæ nec alter alteri anteponitur, vtrique verò pars læsa præfertur l.9 t.26 p.1198 c.2 d.3 n.1

Dominium.

Dominium nunquam transfertur si nullus titulus iustus præcedat l.8 t.16 p.1000 c.1 & 2 d.4 n.2 in all.

Dominium rei donatæ absenti solo notario stipulante transit in absentem ex notarij stipulatione, dummodo ante reuocationem sequatur ratihabitio donatarij, viuo scilicet donatore l.8 t.36 pag.1116 c.1 d.3 num.1 2 & 3

Dominium acquiri regulariter non potest sine possessione l.7 t.7 p.808 c.1 d.35 nu.4 in all.

Dominium eius rei cuius retinuerit possessionem nemo à se abdicasse videtur l.7 t.20 p.886 c.2 d.47 n.2 in all.

Dolus.

Dolus probatur ex coniecturis l.7 t.3 p.790 2.1 d.4 n.6 in all.

Dolus ex vultu ipsius rei colligi potest quia per exteriora comprehenduntur interiora l.9 t.21 p.1175 c.2 d.1 n.1 in all.

Dolus ab ignorante non committitur nec rursus crimen sine dolo l.9 t.15 p.1167 c.1 d.2 n.2

Domicilium.

Domicilij noui non veteris locus præualet, si alius sit locus originis, alius domicilii modo nihil in fraudem factum sit l.9 t.30 p.1215 c.2 d.10 n.1

Domicilii ratio temporalis est & pro cuiusque arbitrio constitui & transferri potest l.9 t.30 p.1215 c.2 d.10 n.1 in all.

Dos.

Dos & augmentum dotale sunt correlatiua: correlatiorũ autem eadem ratio esse solet & debet l.6 t.4 p.615 c.1 d.3 n.20 in all.

Dotis augmentum, vide Augmẽtum dotis.

Dos simulata, non est dos nec põt confiscari l.5 t.3 p.514 c.2 d.10 à n.1 ad 7

Dos per matrem & fratrem defuncto patre constituta ex maternis fraterniſque bonis in partes constituta intelligitur l.5 t.6 p.521 c.2 d.1 n.1 2 & 3

Dotis promissio incerta nunquam valet nec si à patre facta sit l.5 t.6 p.521 c.2 d.2 nu.1

Dotis promissæ aut legatæ differentia l.5 t.6 p.523 c.2 d.5 n.4 & 5

Dotis promissio per patrem & matrem simul facta An & quando censeatur ex bonis etiam maternis facta esse l.5 t.6 p.524 c.1 d.7 n.3

Dos quamuis ab vtroque parente in solidũ promissa, soli tamen patri imputatur, si paternarum facultatum modo respondeat l.5 t.6 p.525 c.1 d.8 n.3 5 & 6

De Dote aucta cõstante matrimonio inscio socero qui bona sua pro dote dotisque augmento obligauerat, An etiam pro dotis auctæ incremento socer, eiusque bona teneantur l.5 t.6 p.525 c.1 def.9 à n.1 ad 25.

Dos à sola matre promissa pro bonis paternis & maternis neque ex solis paternis promissa intelligitur, neque ex solis maternis, sed ex vtrisque simul li.5 t.6 p.526 c.2 d.10 n.6 & 7

Dos promissa filio soluenda est patri, si cum eo filius habitet sin secus, ipsi filio, quamuis in potestate constituto l.5 t.6 p.526 c.2 d.11 n.1 & 2

Dos promissa necdum soluta quando & quatenus habeatur pro soluta li.5 t.6 pa.526 c.2 d.12 n.1 2 3 & 4

Quantum intersit inter Dotis restitutionẽ & assecurationem l.5 t.7 p.527 c.2 d.2 à n.1 ad 23

Dotis debitor soluens dotem cõstante matrimonio si soluat contra formam à iudice præscriptam non liberatur li.5 t.7 pa.542 c.2 d.51 à n.1 ad 12

Dos pecuniaria cõuersa in corpora statim restituenda est. Itemque cum pignus quod mulier habuit marito in dotem datum est l.5 t.8 p.545 c.2 d.7 n.8 & 9

Dos mulieris pro rationibus tutelæ retineri potest quandiu rationes ritè redditæ non sunt, secus si redditæ sint ritè, quamuis nõ rectè, dummodò absit dolus l.5 t.8 pa.548 c.1 d.14 n.10 & 15

Dos etiam propria filiæ ex stipulatione dotali potest tamen solui patri qui habuit penes se instrumentum dotale. Et quid si postea tota dos ex eo instrumẽto petatur per filiam aut alium cui pater post eas solutiones acceptas instrumentum tradiderit lib.5 t.8 pag.551 col.1 defin.22 num.1 2 3 4 & 5

Dotis constitutio non inducitur ex eo solo quod mulier passa sit maritum agere de re sua l.5 t.9 p.554 c.1 d.3 nu.1 & 2

Dos supra modum augeri non potest vt immodico augmento maritus oneretur l.5 t.9 p.554 c.2 d.4 n.1 2 3 & 4

Dos congrua illa est, quæ legitimæ portioni respondet libr.7 t.1 pag.772 c.2 d.5 nu.8 in all.

Dos mulieris non confiscatur nec donatio ei facta, nisi quæ facta sit post admissum crimen libr.9 tit.6 pag.1147 col.2 d.3 nu.2 in all.

Dotis augmentum videtur censeri debere eodem iure, quo dos tanquam portio dotis l.9 t.6 p.1147 c.2 d.3 n.2 in all.

Dotis assecuratio contra quosdam creditores omnes afficit, sed non æstimatio bonorum nisi facta sit omnibus vocatis l.7 t.19 p.867 c.2 d.11 n.1

Donatio.

Donatio facta piæ causæ valet quamuis nõ insinuata, itemque legatum rei alienæ, etiam ab ignorante factum l.9 t.34 p.1119 c.2 d.12 n.1 & 2

Donatarius bonorũ omnium mobilium & immobilium quorumcumque non censetur vniuersalis, quia in eiusmodi donatione iura non continentur l.8 t.34 p.1119 c.1 d.11 n.1 2 & 4

Donatio facta sub lege reuersionis, si donatarium sine liberis mori cõtingeret, redit ad donatorem, si viuo eo liberi donatarii decesserint sine liberis, scilicet cum donatio facta erat fauore donatarii ad conseruandum nomen l.8 t.35 p.1120 c.1 d.1 à n.1 ad 18

Donator pro arbitrio potest reuocare legem donationi etiam inter viuos dictam fauore tertii dummodo antequam tertius ille acceptauerit lib.8 ti.35 p.1121 c.2 d.2 nu.4 & 5

Donatarius non tenetur in eum casum quo licuit ei ex donationis lege resilire à donatione, si modò per eum factum sit vt res integra esse desierit, nec resiliri amplius possit lib.8 t.35 p.1123 c.1 d.5 n.1 2 3 & 4

Donatio etiam fauore matrimonii nõ propriũ sed alienum facta reuocatur ob superuenientiam liberorum l.8 t.36 p.1124 c.1 d.2 n.1 & 4

Donatio inter viuos perfecta ex causa ingratitudinis reuocari potest l.6 t.5 p.622 c.2 d.14 n.4 in all.

Donatio certæ quantitatis restringẽdæ sub condicione interim tenet quousque probetur, condicionem restrictionis extitisse l.5 t.1 p.509 c.1 d.1 n.1.2 & 3

Donatio vniuersitatis siue quotæ bonorum facta contractu matrimonii valet. Et quid si facta sit per verba importantia institutionem l.5 t.9 p.555 c.2 d.8 n.5 & 6

Donatarius factus possessor per *clausulam* constituti præfertur heredi in interdicto retinendæ li.8 t.4 p.956 c.2 d.6 numero 1 & 2

Donatio vna facilè inducit alterius donationis præsumtionem l.8 t.14 p.996 c.2 d.5 n.5 in all.

Donatio à patre collata in filiumfamilias fauore matrimonii valet, sicut & illa quę iurata est p.1114 col.2 definit.1 numero 3 & 4

Donatio facta Hospitali cum onere inter viuos sequuto censenda est remuneratoria & inter viuos potiùs quàm mortis causa, vt sit irreuocabilis p.1115 c.1 d.2 à num.1 ad 19

Donatarius vniuersorum bonorum non est heredis loco, vt possit personali *vlla* actione conueniri, etiam si heres non sit soluendo. Et quomodo contra eum prospiciatur creditoribus? p.1116 c.2 d.5 à n.1 ad 27

Quod alicui Donatur contemplatione alterius ab altero illo donatum intelligitur breui manu pagina 1117 c.2 d.6 n.1 2 & 3

Donatio bonorum omnium præsentium & futurorum siue vno contractu, siue pluribus simul factis in diuersas personas collata non valet, nec si exceptus sit amplissimus vsusfructus p.1118 c.1 d.9 numero 1 & 2

Donator. Donatio.

Donatio remuneratoria non reuocatur per superuenientiam liberorum quia nec propriè donatio est l.8 t.38 p.1124 c.2 d.3 numero 1

Donatio non dicitur quæ vera remuneratio est nimirum quatenus accepti beneficii ratio remunerationis causam admittit l.8 t.38 p.1124 c.2 d.3 n.4

Donatio remuneratoria non censetur sed simplex in eo quod excedit merita l.8 t.38 p.1114 c.2 d.3 n.5 in all.

Donatio reciproca non est propriè donatio l.8 t.

Source : BIU Cujas

l.8 t.38 p.1124 c.2 d.3 n.8 in all.

Donatione reuocata per liberorum ſuperuenientiam fructus non reſtituuntur. l.8 t.38 p.1124 c.2 d.4 n.1

Donatio tandiu tenet, quandiu non eſt reuocata. l.8 t.38 p.1125 c.1 def.4 numero 2 in all.

Donatio collata in filiam non reuocatur ipſo iure per aliorum ſuperuenientiam ſed per querelam inofficioſæ donationis vſque ad legitimam duntaxat. l.8 t.38 p.1125 c.1 d.5 n.1

Donatio quæ non poteſt reuocari per liberos prioris matrimonij multò minus per poſterioris. l.8 t.38 p.1125 c.1 d.6 n.1

Donatio facta ab eo qui iam tum alios habebat liberos an reuocetur per ſuperuenientiam liberorum. l.8 t.38 p.1125 c.2 d.8 n.1

Donans inter viuos mauult donatarium quàm ſe ipſum habere rem donatam. l.8 tit.38 p.1126 c.1 d.8 n.4 in all.

Donatorem futuris liberis plus quàm ſibi fauere voluiſſe certum eſſe. l.8 t.38 p.1126 c.1 d.8 n.5 in all.

Donatio rei ſingularis reuocatur per liberorum ſuperuenientiam ſi credibile ſit donatorem non fuiſſe tanti precij rem donaturum ſi de liberis cogitaſſet. l.8 t.38 p.1126 c.1 d.9 n.1

Donatio facta inter coniuges & conſtante iam matrimonio quamuis reciproca fuerit, reuocatur ex ſuperuenientia liberorum. l.8 t.38 p.1126 c.1. & 2 d.10 n.1.

Donationem futuri matrimonij contemplatione celebratam reuocari negamus, quod certum ſit de futuris liberis illum cogitaſſe qui ſpe prolis ſuſcipiendæ ad matrimonium accedere debuit. l.8 t.38 pa.1126 c.2 d.10 n.4

Donatio inſinuata non cenſetur reuocata alienatione partis bonorum donatorum, niſi quod ad bona donata pertinet. l.8 ti.38 p.1126 c.2 d.11 n.1

Donatio non reuocatur quamuis donator rem à ſe donatam alienauerit. l.8 t.38 p.1126 c.2 d.11 n.1

Donationes validæ nec improbæ difficiliorem & odioſiorem reuocationis præſumptionem habent tum etiam cùm reuocari poſſunt. l.8 t.38 pag.1127 c.1 defin. 11. numero 5

Donari poteſt aliena res ſit dominus conſentiat l.8 t.38 p.1127 c.1 definit. 11. nu.2 in all.

Donatio inter virum & vxorem plurium rerum facta non infirmatur ab alienatione quorundam niſi quantum ad alienatas. l.8 t.38 p.1127 c.1 d.11 n.12 in all.

Donatio inter viuos non valet, niſi ex die inſinuationis l.8 t.38 p.1127 c.1 d.11 n.3 in all.

Donatio reuocatur ob non ſecutum implementum pacti in donatione oppoſiti licet de eo nihil dictum ſit in donatione l.8 t.38 p.1127 c.1. & 2 d.12 n.1

Donatoris heredes non poſſunt habere donationem pro reuocata ob non ſecutum implementum ſi donator eam culpam donatario remiſiſſe probetur. l.8 t.38 pa.1127 c.2 d.13 n.1

Donatoris heres ingratum donatarium dicere non poteſt quem donator ipſe non dixit l.8 t.38 p.1127 c.2 d.13 n.1

Donatione reuocata non ideò fructus reſtituuntur l.8 t.38 p.1128 c.2 d.15 n.1

Donatori non eſt dandum auxilium reſtitutionis ad refundendam donationem ex cauſa ingratitudinis. l.8 t.38 p.1129 c.1. & 2 d.17 n.1

Donatio in abſentem collata quamuis iurata reuocari poteſt quandiu non fuit acceptata per donatarium. l.8 t.38 p.1129 c.2 d.19 n.1

Donatario mortuo ante acceptationem rerius eſt in eius heredes tranſire ius acceptandi quandiu donatio non eſt reuocanda. l.8 t.38 p.1130 c.1 d.19 n.2

Donatio quælibet reuocabilis etiam facta mortis cauſa non cenſetur reuocata verbis teſtamenti generalibus maxime ſi facta fuerit per contractum niſi contrariæ ſint coniecturæ l.8 t.38 p.1130 c.1 defin.21 n.1

Donatio inter viuos non poteſt conferri in abſentem aut ignorantem vt ei ſtatim acquiratur niſi ea mente res alicui tradita ſit abſentis nomine. l.8 t.38 p.1130 c.2 d. 20 n.2 in all.

Donatarius defunctus ante donatorem non tranſit donatio ad heredem ſuum niſi donatum ſit etiam heredi. l.8 t.38 p. 1130 c.2 d.21 n.1

Donationes cauſa mortis habent augmentum monetale ex tempore non mortis ſed donationis l.8 t.39 p. 1132 c.1. defin.4 numero 1

Donatario inter plures nullum eſt priuilegium quia omnium ius eodem inſtanti mortis conſeruatur. l.8 t.39 p.1132 c.2 def.5 num.1

Donatio mortis cauſa legato rectiùs quàm contractui comparatur. l.8 t.39 p.1132 c.2 d.5 n.2

Donationes cauſa mortis non confirmantur per legem in præiudicium legitimæ liberorum, ſed tantùm quatenus ſalua legitima poſſunt confirmari, l.8 t.39 p.1132 c.2 d.7 n.1

Donatio etiam iurata moribus noſtris debet inſinuari, alioqui nulla eſt. l.7 t.39 pa.1132 c.2 d.7 n.1

Donatio inſinuata præter formam mandati præſertim mutato rerum ſtatu perinde nulla eſt acſi nullo modo facta fuiſſet inſinuatio. l.8 t.38 p.1135 c.1 d.6 n.1

Donationes à parentibus in liberos collatæ etiam ad æqualitatem inter eos inducendam non magis valent, quamuis iuratæ ſint niſi ſint inſinuatæ. l.8 t.38 pa.1135 c.2 d.7 n.1

Donatio inter viuos citra inſinuationem non valet etiamſi donator eam ſolennitatem expreſſim remiſerit, adeóque tempore peſtis, valebit tamen cauſa mortis ſi aliud nihil impediat. l.8 t.38 p.1136 c.1 defi.8 numero 1

Donationis ſolennitas à donatore non poteſt remitti cum iuris publici ſit non priuati l.8 t.38 p.1136 c.1 d.8 n.5

Donatoris magis proprium eſt inſinuare, quam donatarij. l.8 t.38 p.1136 c.1 d.8 n.4 in all.

Donatio inter viuos non inſinuata, cum inſinuari deberet, poteſt reuocari ex ſola pœnitentia citra abſolutionem l.8 t.38 p.1136 c.1 d.9 n.1.

Ebrius. Ebrietas.

Ebrius qui nullo modo compos fuit ſuæ mentis ſi alium occiderit non eſt condemnandus pœna ordinaria, ſed tamen non poteſt euadere extraordinariam, ſi ebrietatis culpa ei poſſit obiici l.9 t.10 p. 1156 c.1 d.7 n.1

Ebrietas excuſat à dolo, ſed non à culpa niſi factus ſit ebrius ſine culpa ſua. l.9 t.10 p. 1156 c.1 d.7 n.1 in all.

Eccleſia.

Eccleſia habens dignitatem aut prælaturam præſumitur eſſe de iure patronatus principis l.6 t.1 p.608 c.1. in fine, d.1 num.1.2. & 3.

Electio.

Electio, vide collatio. l.6 t.1 p.609 c.1 d.2 n.1.2.3. & 4.

Emancipatio.

Emancipatur nemo niſi qui ſit in poteſtate l.6 t.4 p.614 c.1 d.1 in all.

Emens.

Emens à Principe rem iam alij venditam non poteſt vincere niſi pro eo intercedat procurator Principis. lib.7 t.12 p.816 c.2 d.3 n.1

Emens bona fide à ſpoliatore præſcribit longo tempore, nec tenetur ad fructus, niſi ex die litis conteſtatæ, ſed habens malam fidem præſumptam præſcribit longiſſimo. l.7 t.13 p.822 c.1 d.17 n.1

Emendo nemo fit creditor ſed dominus ſi res vendita ſit vel à domino vel ex domini voluntate. l.8 t.6 p.961 c.1 defi.10. n.1 in all.

Emptor. Emptio.

Emptor prætextu anteriorum creditorum ſuperuenientiam recuſare nõ poteſt quo minus ſoluat anterioribus præſtita per eos ſatisdatione. l.7 t.32 p.932 c.2 d.9 numero 1

Ad Emptionem nemo accedit, niſi vt rem à ſe emptam perpetuò ſibi habeat. l.7 t.32 p.933 c.2 d.11 n.11 in all.

Emptor cum pacto de retrouendendo licet ſit dominus cogitur tamen de iure ſuo diſputare in diſcuſſionis inſtantia & quomodo ei ſuccurrendum ſit. l.7 t.32 p.935 c.2 d.16 n.1

Si Emptum aliquid ſit ex ſecundi creditoris pecunia ea mente vt ſubrogaretur in locum rei eidem creditori prius obligatæ, An ſit anterioribus in ea re præferendus. lib.8 t.6 p.963 c.1 d.17 à n.1 ad 7

Emptor qui ſoluit anteriori venditoris ſui creditori non ideò ſuccedit in locum anterioris ſi neque pactum interueniat neque ceſſio, in eoque deterioris condicionis eſt quàm creditor, & quare. l.8 t.9 pag. 989 c.1 d.8 n.1.2.3.4. & 5

Qui Emit ea lege vt precium impenderetur ad reficiendam domum venditoris idem priuilegium habet ſecuta euictione contra cæteros creditores anteriores, quod haberet ſi ab initio ad reficiendam domum credidiſſet. l.8 t.9 p.eadem d.9 nu. 6. & 7

Empta res etiam ſub pacto de retrouendendo poteſt retineri pro pecunia chirographaria, non minùs quàm ſi eſſet tantùm obligata. l.8 t.15 p.998 c.2 defi.4 num.2.3 & 4

Emptor fundi dotalis qui ex vtriuſque coniugis voluntate debuit precium deponere penes certam perſonam vt in alterius fundi redemptionem impenderetur, ſi volente marito deponat penes alium æque idoneum etiam ignorante muliere tutus eſt. li.1094 c.1 definit. 50 à numero 1 ad 34

Emptor qui partem rei ſibi venditæ accepit ſi de alia parte controuerſiam patiatur nec tamen velit à contractu recedere condicionem deferente venditore, tenetur partem precij ſoluere. l.8 t.30 p.1108 c.1 d.14 n.1. & 2

Emolumentum.

Emolumentum pro iudicato quantum debeatur ſi actor pro parte obtinuerit & pro parte ſuccubuerit. l.7 t.18 p.842 c.1. defi.9 n.1

Emolumentum nullum debetur pro pecunia quam reſtituere iuſſus eſt. l.7 t.18 pag. 842 c.1 d.10 n.1

Error.

Error iuris ciuilis excuſabilis eſt in ruſtico. l.6 t.5 p 617 c.1 d.1 n.14 in all.

Error expreſſus in die ſententiæ executioni mandatæ non viciat executionem ſi modò conſtet de qua ſententia actum ſit. l.7 t.20 p.871 c.2 d.3 n.1

Euictio.

De Euictione priùs agi non poteſt quàm res ſit euicta, nec ſi lis & moleſtia iam mota proponatur. l.8 t.14 p.994 c.2 defin.1 numero 1

Niſi expreſſe conuenìat in contrarium. Ibidem.

Source : BIU Cujas

INDEX.

Cùm Euicta res est quæ fuerat data in solutum siue pro re, siue pro pecunia, An pristina actione possit agi? An sola supersit actio de euictione. l.8 t.29 p.1093 c.1 d.49 à n.1 ad 29

De Euictione agere non potest is ipse qui possessionem transtulit in eum à quo nũc patitur controuersiam, nisi post recuperatam quoque possessionem inquietetur. l.8 t.30 p.1102 c.2 d.15 n.1.2.& 3

Euictis pignoribus dotalibus quæ maritus in solutum acceperat non habetur dos pro soluta, ideóque nec maritus nec eius heredes ad restitutionem tenentur. l.8 t. 30 p.1103 c.2 d.20.à n.1 ad 26

Euictionis litem venditori ab emptore denunciatam esse sufficit vt possit emptor habere regressum etiam contra possessores pignorum postea venditorum, licet nihil iis fuerit denunciatum.l.8 t.30 pag. 1107 c.1 d.25 à n.1 ad 21

De Euictione pignoris creditor non tenetur, sed tantùm de facto suo repromittere & dolo, itemque actionibus suis cedere, & præstare se potiorem.l.8 t.31 p.1109 c.2. d.1 n.1.2.3.& 4

Execrabilis.

Execrabilis si spoliatus sit ante omnia est restituendus si dicat non teneri se interim exhibere dispensationem. l.8 t.3 p. 493 c.2 d.4 n.1.2.& 3

Execrabilis dicitur qui duo beneficia possidet nec vnum intra annum dimittit. l.8 t.3 p.943 c.2 d.4 n.1 in all.

Execrabilis nullum ius in beneficio habere potest. l.8 t.3 p.493 col.2 defin.4 num.2 in all.

Exceptio.

Exceptio non factæ excussionis non potest auferri tertio possessori per pactum inter debitorem & creditorem initum. l.8 t.23 p.1033 c.2 d.6 n.1.2.& 3

Exceptio ordinis locum habet etiam contra mercatorem nisi agatur in foro mercatorum.l. 8 t.23 p.1034 c.1 d.8 n.2 & 3

Exceptio peremptæ instantiæ non potest opponi per eum qui ipse prius fuit negligens in lite prosequenda.l.8 t.23 p.1034 c. 2 d.10 n.1.2.& 3

Exceptio solutionis totius debiti impedit pronunciationem diffinitiuam. At non allegatio solutionis partis debiti l.8 t.23 p.1035 c.1 d.12 n.8.& 9

An ad Exceptionem non factæ discutionis euitandam sufficiat implorari clausulam constituti. An verò sit necesse specialiter implorari beneficium l.vlt. C. de acquir. poss. l.8 t.23 p.1035 c.1 & 2 d.13 num.1.2. & 3

Exceptio simulationis potest obiici non tantùm à contrahentibus sed etiam ab eorum successoribus, nec minùs cessionario quàm cedenti. l.8 t.23 p.1037 c.1 d.16 n.1. & 2

Exceptio non factæ excussionis nocet mulieri agenti hypothecaria, sicut & cæteris creditoribus.l.5 t.8 pag.544 c.1.& 2.defi.2. n.1

Exceptio non solutæ dotis non potest obiici à creditoribus mariti post elapsa tempora intra quæ à marito opponi potuit. l. 5 t.10 p.558 c.2 d.2 n.1.2.& 3

Exceptio non factæ discussionis quando possit esse peremptoria.l.7 t.34 p.939.c.2 d 2 n.3. in all.

Exceptio non factæ excussionis competit possessori contra agentem hypothecaria. l.8 t.3 p.947 c.2 d.17 n. 2 in all.

Exceptio dominij non potest obiici agenti interdicto recuperandæ, nisi reus dicat se habere causam ab actore, aut ab eo cuius Actor heres sit. l.8 t.3 p.954 c.1 d.38.nu.1.2 & 3.

Exceptio contrarij spolij De rebus mobilibus An & quando detur spoliatori contra uento remediis recuperandæ possessionis. l.8 t.3 p.954 c.1 d.40 à n.1 ad 11

Exceptio soluti debiti competit cuilibet creditori conuento hypothecaria. l.8 t.6 pag.963 c.2 d.18 n.1

Exceptio excussionis est dilatoria, & ideo opponenda ante litem contestatam, non post, nisi opponatur per eum qui tanquam autor laudatus venerit in ius post litem ab emptore suo contestatam.l.8 t.23 pag. 1031 c.2 d.1 n.1.2.3.& 4

Exceptio non impugnans iudicatum, cuiusmodi est compensationis & solutionis, potest opponi etiam in executione iudicati.l.8 t.23 p.1032 c.2 d.2 n.1

Exceptio excussionis neque nudo detentori datur, neque malæ fidei possessori conuento per hypothecariam. l.8 t.23 p.1033 c.1 d.3 n.2.& 3

De Exceptionibus peremptoriis potest differri pronunciatio si respiciant merita causæ. At non item si possint litis ingressum impedire. l.8 t.23 p.1033 c.2 d.5 à numero 1.ad 5.

Exceptio rei iudicatæ non habet locum nisi vbi eadem est causa petendi l.7 t.22 p. 891 c.2 d.4 n.3 in all.

Exceptio(deductione egeat) potest opponi etiam in executione iudicati & si admissa non sit, iustè ab executore prouocari potest.l.7 t.20 p.885 c.1.& 2 d.42 n.1

Exceptiones peremptoriæ admittuntur etiam post recognitionem chirographi & latam interlocutoriam super iure taciti pignoris ob contumaciam debitoris. l.7 t.15 p.834 c.1 d.11 n.1

Exceptiones sunt peremptoriæ & durant post triginta annos etiam de iis rebus de quibus actiones essent temporales. l.7 ti. 13 p.818 c.2 d.6 n.1

Executor. Executio.

Executor etiam vim priuatam committere potest, qui exequitur mandatum iudicis euidenter iniustum.l.9 t.8 p.1153 c.1 defi.1. n.1

Executoris non est cognoscere an commissio iudicis sit iusta, vel iniusta.l.9 t.8 p.1153 c.1 d.1 n.2 in all.

Executioni iniuriosę tanquam testis qui adfuit non debet puniri tanquam auxiliator nec in vllos litis sumptus condemnari. l.9 t.20 p.1173 c.1 d.4 n.1

Executorem qui offendit, aliter atque aliter pro varietate personarum, locorum, & temporum condemnandus est.l.9 t.20 p. 1173 c.2 d.6 n.1

Executio quoties nulla & inualida est condemnandus est actor in omne id quod interest eius contra quem fit executio l.7 t. 16 p.838 c.2 d.8 n.3 in all.

Executio pro expensis consentiente procuratore taxatis permittenda est pendente appellatione per modum prouisionis oblata satisdatione. l.7 t.18 p.840 c.2 d.5 n.1

De Executione sententiæ extra territorium permittenda, & quid antehac in Gaiorum & Sebusianorum prouinciis obseruari soleret.l.7 t.20 p.871 c.1 d.2 n.1

Executio non impedit aliam quandiu non est satisfactum creditori, annotationis tamen potestas extinguitur si rei persona capta sit.l.7 t.20 p.872 c.1 d.4 n.1

Executione iudicati, quod per condemnatum fieri ante omnia debuit si per eius tergiuersationem factum non sit an & quatenus pro facto haberi debeat.l.7 t.20 pa.872 c.2 d.6 n.1

Executio an fiat ex literis de debitis an ex aliis, an pro sorte, an pro expensis. l.7 tit. 20 p.885 c.1 d.40 n.1

Executio iudicati potest fieri etiam contra singularem successoré qui in ius condemnati successit, adeóque in eum qui emit lite pendente.l.7 t.20 p.873 c.1 d.7.n.1.& 2

Pro Executione iniuriosa non tãtum is qui eam fieri iurauit condemnandus est, sed etiam ipse executor si fit in dolo l.7 t.20 p.873 c.1 d. 8 n.1

Executor merus nullã habet causæ cognitionem l.7 t.20 p.873 c.2 d.9 n.1

Executio sententiæ fieri non potest, quãdiu non constat quid veniat in condemnationem l.7 t.20 p.874 c.1 d.10 n.1

Executio à quo prouocatum est non priuat possessorem sua possessione l.7 t.20 p.875 c.1 d.13 n.1

Executio violenta & iniuriosa quænam sit, & an executori iniurioso possit de facto resisti l.7 t.20 p.875 c.1. d.15 n.1

Executor admittẽs exceptionem quam admittere non debuit & ita delinquens in officio condemnari eo nomine debet l.7 t.20 p.877 c.1 d.20 n.1

Executio facta die Dominico etiamsi facta sit pro debito reuocanda omnino est sed postulante procuratore fiscali potius quàm ipso debitore l. 7 t. 20 d.878 c.1 d. 22 n.1

Executione præcisa nullo cãsu potest fine satisdatione ex instrumento quamuis authentico, si extra prouinciam factum sit nec si creditor sit mercator l.7 t.20 p.879 c.1 d.24 n.1

Executio facta pro debito nõ tenet, si facta sit nulliter, sed ea demum quę ideò nulla est, quod sit facta contra formam statuti l.7 t.20 p.879 c.2 d.26 n.1 2 3 & 4

Executio præceps facta in personam ipsam debitoris iniuriosa est & ab ea potest appellari secus est si capta sint bona lib. 7 t. 20 p.880 c.1 d.27 n.1

Executionem iudicati impediens per tergiuersationem non est audiendus l.7 t. 20. p.881 c.1 d.32 n.1.

Executio sententię latæ contra *tutorem*, vel curatorem fieri potest contra pupillum vel minorem, *sed in bona non* in personam l.7 t.20 p.882 c.2 d.33 n.1

Executori qui mandauit ipsius factum præstare tenetur, si quid ei possit imputari, adeò vt primo loco sit conueniendus nisi executor ipse paratus sit de suo satisfacere l.9 t.20 p.884 c.1 d.37 n.1

Executio vna duobus modis potest aliam impedire, nempe si prior sit perfecta, aut si super priore lis pendeat l. 7 t.20 p. 885 c.2 d.43 n.1

Executioni qũ tanquam possessor intercedit nõ potest ei identitatem negare secus in eo qui tanquam possessor conuenitur l.7 t.20 p.885 c.2 d.44 n.1

Executione nulla iudicati indiget qui obtinuit in interdicto retinendæ, quomodo indiget is qui obtinuit in interdicto adipiscendæ l.7 t.20 p.886 c.1 d.45 n.1

Executor datus à Senatu non potest cognoscere de tertij intercessione, sed ad Senatum remittere rem debet l. 7 t. 20. p.886 c.1 d.46 n.1

Executio facta die Dominico aut alio feriato in honorem Dei & quidem cum effectu, reuocanda est l. 7 t.20 p.887 c.1 d.50 nu.1

Executio iudicati, sicut & iudicatum ipsum, extinguitur per appellationem l.7 ti.26 p. 903 c.1 d.18.nu.1

Executio prima cùm confluit in secundam sufficit ei qui ab vtraque appellauit, vt posteriorem persequatur l.7 t.27 p.911 c.1 d.1 n.1

Executio illa est quæ sententiæ vigorem ad effectum perducit l. 7 t. 28 p.917.c.2 d.7 n.2 in all.

Executio præcisa fieri non potest ex instrumento recepto per notarium regium etiam adhibito sigillo l. 7 t.15.pag.831 c.2 d. 3 num.1

Expensa.

Expensæ factæ à marito pro dote æstimata, non

Source : BIU Cujas

non ſunt ei reſtituendæ, niſi cum ipſæ æſtimatæ mulieri reſtituuntur l.5.t.7.p.541.c.1.d.44.n.1.2.3.4.& 5
Expenſæ refundi ſolent quoties mutatur actio poſt litem conteſtatam l. 8. t. 3. p. 945. c.1.d.8.n.19.in all.
Expenſæ poſſunt compenſari pro vno capite, pro alio autem adiudicari cum lis vna habet plura capita l.7.t.18. p.846.c.1.d.27. n.1
Expenſæ litis appellatoriæ compenſandæ ſunt ſi ab eodem capite ſentētiæ vtriuſque malè appellatum ſit l.7.t.18.p.847.c.2.d.31.n.1
Expēſarum refuſio, quæ factæ ſunt in prioribus duabus inſtantiis, quomodo fieri debeat in tertia inſtantia, ſi noua inſtrumenta producantur l.7.t.18.p.847.c.2.d.32.n.1
Expenſarum iudicialium litis appellatorię onus interdum pertinet ad accuſatorem etiam nō condemnatum l.7.t.18.p.848.c.2.d.35.n.1
Expenſarum iudicialium in litem crimina lem factarum petitio aliquando nulla eſt l.7.t.18.p.848.c.2.d.36.n.1
Expenſæ litis pro varia victoris auditione quomodo taxandæ l.7.t.18. p.851. c.1.d.45.n.1
Expenſæ factæ ad transferendum reum à carceribus inferioris iudicis ad carceres ſuperioris, cui debeant imputari l.7.t.18.p.851.c.2.d.46.n.1
Expenſarum condemnatio per Senatuſcōſultum ex tempore pronunciatum irrogata, emendari poſtea non poteſt l.7.t.18.p.851.c.2.d.47.n.1
Expēſas litis pro quibus in carcere retinebatur ſoluere qui minimè poteſt, quo remedio ſuccurrendum ſit l.7.t.18.p.852.c.1.d.48.n.1
In Expēſas litis criminalis appellatoriæ, is nunquam debet cōdemnari qui obtinuit in prima inſtantia, niſi probetur calumniator l.7.t.18.p.853.c.1.d.50.n.1
Expenſæ peti non poſſunt, quę non niſi officio iudicis debitæ fuerunt poſt tranſactionem de principali negotio l.7.t.18.p.861.c.2.d.82.n.1
Expenſæ ſolutæ in autoritate arreſti poſtea reuocati per ſupplicationem ciuilem, non repetūtur l.7.t.18.p.862.c.1.d.85.n.1
Pro Expenſis taxatis non poteſt quis detrudi in carceres niſi ſpecialiter idipſum à iudice mandatum ſit l.7.t.20.p.876.c.2.d.19.n.1

Exemplum.

Exemplum omne magnum habet aliquid ex iniquo quod publica vtilitate compenſatur l.9.t.6.p.1148.c.1.d.4.n.9

Excōmunicatio.

Excommunicationis ſententia ſecum trahit executionem, ſiue iuſta ſit, ſiue iniuſta l.7.t.20.p.875.c.1.d.14.n.1

Falſum. Falſitas.

Falſum committi non poteſt ſine dolo l.9.t.13.p.1161.c.2.d.2.n.5.in all.
Falſi accuſatio inter coniunctas perſonas ſilet, ſed procurator fiſci litem & accuſationem exequi hoc caſu poteſt & debet l.9.t.13.p.1162.c.1.d.5.n.1
Falſi quidem pœna ordinaria mors non eſt l.9.t.13.p.1162.c.2. d.6.n.1
Falſitas quæ nulli præiudicat non ſolet puniri l.9.t.13.p.1163.c.1.d.7.n.1.in all.
Falſum non poteſt eſſe punibile pœna ordinaria ſine dolo l.9. t.13.p.1163.c.1.d.7.n.3.in all.
De Falſo non poteſt hodie agi niſi criminaliter & præcedente ſolenni inſcriptione, nec rurſus contra eum qui produxit inſtrumentum dum prius actum ſit contra notarium viuentem l.9.t.13.p.1160.c. 2. d.1 n.1
Falſitatem oportet eſſe notabilem ac proinde damnum notabile, vt pœna notabilis infligi poſſit l.9.t.13.p.1163.c.1.d.8.n.3.in all.
Falſum qui commiſit circa acta ipſius cauſæ debet cauſam amittere l.9.t.13.pag. 1163. c.2.d.8.n.4
De Falſo criminaliter agens etiam cum ſolenni inſcriptione non cogitur pati carceres, quia nec niſi pecuniariam pœnam ſubire ſolet l.9 t.13 p.1163 c.2 d.9 nu.1
Falſi ſolennis inſcriptio neceſſaria eſt etiam contra priuatam ſcripturam, qui autem falſo inſtrumento niti voluit ad alias probationes poſtea admittendus non eſt l.9 t.13 p.1164 c.1 d.11 n.1
Falſi gradus & pœnæ l.9 t.13 p.1165 c.1 d.13 n.1
Falſi quęſtio incidens in ciuilem prius tractanda eſt, ſi præiudicium faciat ciuili actioni etiamſi iā concluſum ſit in cauſa ciuili l.9 t.18 p.1162 c.2 d.1 n.1

Fama.

Fama excuſat à dolo & calumnia & conſequente à pœna l.9 t.20 pag.1173 c.2 d.5 n.2
Fama non eſt ſufficiens indicium ad tortu ram l.9 t.21 p.1180 c.1 d.20 n.1

Facio. Fio.

Factum pro infecto haberi non poteſt l. 9 t.1145 c.2 d.6 nu.6. in all.
Fieri quod poteſt aliquo inuito multo magis eo ignorante l.9 t.28 p.1200 c.2 d.3 n.2 in all.
Fieri non debent per plura, quæ fieri per pauciora poſſunt l.7 t.4 p.793 c.1 d.6 n. 3 in all.
Factum quicquid eſt contra leges pro infecto haberi oportet l.7 t.20 p.878 c.2 d.22 n.5 in all.

Fauorabilis.

Fauorabiliores ſunt qui certant de damno vitando, quàm qui lucro captando l.7 t. 1 p. 779 c.2 d.23 n.9 in all.

Fœmina.

Fœminis, quæ parētibus ſuccedunt, etiam dominus ſuccedit, non itē fœminis, quę non ſuccedunt niſi in legitima, quæ tamen iis ſolui poteſt in pecunia ſicut & legitima quæ debetur matri l.7 t.1 p.772 c.1.d.5.n.1

Fauor.

Fauor nullus vnquam eſt moratoris, ſiue debitor ille ſit, ſiue creditor l.8. t.29.pa. 1092.c.2.d.47.n.4.in all.

Feudum.

Feudum obligari non poteſt, niſi certis caſibus, multò minus venit in generali obligatione bonorum omnium l.8.t.13.pa. 992.c.2.d.2.n.3 in all.

Fideicommiſſarius.

Inter Fideicōmiſſarios ſiue vniuerſales ſiue ſingulares, An & quando locus ſit iuri adcreſcendi lib.6.t.3.p.613. c.2.d.2.à n. 1.ad 10
Fideicommiſſarius vniuerſalis heredis loco eſt l.6.t.3.p.613.c.2.d.4.n.1
Fideicommiſſi portio deficiens nunquam vacat l.6.t.3.pa.613.c.2.d.2.n.6
Fideicommiſſarij vniuerſales, ſecundum nouellam Iuſtiniani conſtitutionem, recuſante ſcripto herede, hereditatem adire poſſunt l.6.t.3.p.613. c.2.d.2.n.8
Fideicommiſſi confeſſio. Vide Confeſſio fideicommiſſi.
Fideicommiſſum bonorū debitoris alicui adiudicatum detractis detrahendis non impedit ne poſſit obiici exceptio excuſſionis detractionum faciendarum l.8 t. 23 p.1034 c.2 d.11 n.1.2 & 3
Fideiuſſor acceptus in id omne, quod à Titio deberi conſtabit, non tenetur, niſi viuo Titio liquidatum ſit debitum præterquam ſi mētio facta ſit heredum, aut niſi de iudicato ſoluendo fideiuſſerit l.8 t.28 p.1069 c.1 d.34 n.1

Fideiuſſor.

Qui Fideiuſſerat inutiliter, non eo minus tamen poſtea ſoluit vtiliter ita vt non poſſit ſolutum repetere l.8 tit.27 p.1063 c.2 d.16.n.1.& 2
Fideiuſſori non tantum actionis ceſſio, ſed etiam tabularum redditio fieri debet per creditorem etiam inuito, ac multò magis ignorante debitore l.8 t.27 p.1064 c. 1.& 2.d.18 n.1
Fideiuſſor qui iuſta exceptione ſiue cedendarum actionum, ſiue alia qualibet munitus eſt, non cenſetur eſſe in mora, ideóque nec vſuras vllas debet l.8 t.27.p. 1064 c.2 d.19 n.1.2.3.4 & 5
Fideiuſſor à iudice acceptus ad executionem ſententiæ, non eò minus condemnari debet, quod eum tanquam minus idoneum admittere victus voluerat l.8 t.27 p.1065 c.2 d.23 à n.1.ad 10
Qui Fideiuſſit iudicio ſiſti, ſi ſemel reum ſtiterit, iterum ſiſtere tenetur l.8.t.27.p. 1066.c.1.d.24.n.1
Fideiuſſori præſtanda eſt indemnitas in ea ipſa moneta in qua ſoluit, ſi eius interſit & in eo plus iuris habet quàm creditor l.8.t.27.p.1060.c.1.d.2. n.1.2.3.4 & 5
Fideiuſſor ſi grauiores vſuras præſtiterit eas indiſtinctè repetere poteſt l.8.t.27. p.1060.c.1.d.2.n.5.in all.
Fideiuſſori exceptio diſcuſſionis etiam contra mercatorem competit: niſi ipſe & mercator ſit & in foro mercatorum conueniatur. Item ei qui promiſit ſe ſoluturū ad eam diem ad quam debitor ſe obligauit l.8.t.27.p.1060.c.1.d.3. n.1.2. & 3
Fideiuſſor idoneus non eſt niſi qui & corpus ſuum cum bonis obligauit, & exceptioni ordinis renunciauit, niſi vbi conſuetudo eſt in contrarium li.8.tit.27.p. 1060.c.2.d.4.n.1.2.& 4
Fideiuſſio cum ſit ſtricti iuris non trahitur ab vno caſu ad alium nec proinde à cōpromiſſis ad iudicia l.8.t.27.p.1060.c.2. d.5.n.1.2.& 3
Fideiubens in rem ſuam non habet ordinis exceptionem, quamuis ei non renunciauerit lib.8.t.27.pag.1061.c.1.d.6.nu. 3.& 4
Fideiuſſores iudicio ſiſti & iudicatum ſolui non habent exceptionem ordinis, & in quo tamen differant l.8.t.27.p.1061 c. 2.d.8.n.1.2.3 & 4
Fideiuſſor tutus exceptione pacti de non petendo, cuius tamen controuerſiam patiatur à creditore, non eo minùs poteſt agere mandati ſi id malit contra debitorem l.8.t.27.p.1061.c.2.d.9.n.1.ad 10
Fideiuſſor qui omiſit exceptionem ex ſua perſona qua reus vti non potuit, habet nihilominus mandati actionem, ſi ea exceptio minùs honeſta fuit l.8.t.27.p. 1062.c.1.d.9.n.6 in all.
Fideiuſſor tempore liberatus ſi ſoluat creditori non ideo amittit actionem mandati l.8.t.27.p.1062.c.1.d.10.n.1.2.& 3
Fideiuſſor vt ſit idoneus cogitur etiā corpus ſuum obligare, tametſi pro eo interueniat qui corpus ſuum obligare nō poteſt l.8.t.27.p.1062.c.2.d.12. n.2. & 3
Fideiuſſor iuratus poteſt in duriorem cauſam obligari, vtſcilicet tanquam principalis teneatur non tanquam fideiuſſor l, 8.t.27.p.1063.c.1.d.14.n.1.2.& 3
Fideiuſſor ex locationis lege datus abſente locatore vtiliter tamen obligatur interueniente ſtipulatione notarij l.8.ti.27.p. 1063.c.1.d.15.n.1.2.& 3

Fides.

Fides bona tertij poſſeſſoris non excludit ius ſpoliati ſi nihil ſpoliato imputari poſſit lib.8.t.3.p.950.c.1.d.26.à n.1.ad 15

Filius. Filia.

Filios prægrauari materno odio iniquum eſt l.8.t.36.p.1126.c.1.d.8.n.7.in all.

Source : BIU Cujas

Fili. famil. potest iure diuino & pontificio nubere sine consensu patris, lib. 9. t. 9. p. 1154. c. 1. d. 1. n. 5. in all

Filius non potest videri deceptus qui patris consilium secutus & executus est, l. 9. t. 29. p. 1210. c. 1. d. 26. n. 5 in all.

Filij & nepotes naturales legitimi bastardorum nobilium an & quando familiæ nomen gestare possint l. 9 t. 29 p. 1210 c. 2 d. 27 nu. 2

Filia non potest per diuisionem factam in testamento patris excludi à successione fratris talliabilis nisi agnouerit voluntatem l. 7 t. 1 p. 773 c. 1 d. 7 n. 1

Filia quæ patri talliabili non succedit sed dotem pro legitima à domino habuit, non habet inuita dominum in ea dote successorem licet maneat talliabilis l. 7 t. 1 p. 773 c. 2 d. 8 n. 1

Filia quæ remansit in communione pro legitima duplici modo non excludit dominum l. 7 t. 1 p. 786 c. 2 d. 26 n. 1

Filia quæ legatū sibi pro legitima relictum agnouit non est in communione licet habitet cum fratre l. 7 t. 1 p. 783 c. 2 d. 28 nu. 1

Filia potest si velit repudiare legatum & legitimam petere in corporibus bonorum l. 7 t. 1 p. 783 c. 1 d. 28 nu. 1 in all.

Filia defuncta talliabili sine liberis potior est causa domini quàm patris etiam in dote profectitia si pater neque expressè neque tacitè fuerit sibi stipulatus salua patri legitima l. 7 t. 1 p. 783 c. 2 d. 30 n. 1

Filiafamilias.

Filiafamilias, An & quandiu agere possit de dote siue profectitia siue aduentitia sine patris consensu lib. 5 t. 8 p. 548 c. 2 d. 17 n. 4. 5 & 6

Filia An viuo patre possit dotem repetere ab herede prioris mariti qui eam soluit patri sine filiæ cõsensu, cum filia eam dotem sibi stipulata esset patre consentiente. Et quid si eam pater secundo viro dederit? l. 5 t. 8 p. 549 c. 2 d. 19 n. 1 ad 16

Filiæ præsentia non est necessaria vt ei dos acquiratur ex constitutione facta marito sed est necessaria vt futuræ successioni renuncietur l. 5 t. 8 p. 550 c. 2 d. 20 nu. 5. 6 & 7

Filia quæ non renunciauit accipiendo minus congruam dotem à patre non ob id postea renunciare cogitur, quod eam postea dotem pater auxerit & cõgruam fecerit l. 5 t. 9 p. 554 c. 2 d. 5 num. 1. 2. 3. 4. 5 & 6

Filia An instituta sit in quota hereditatis, An in quota bonorum valde interest li. 5 t. 9 p. 555 c. 2 d. 9 n. 1. 2. 3. 4. & 5

Filiusfamilias Senator non potest facere testamentum nec si pater cõsentiat. Habet tamen filios suos heredes legitimos peculio quasi castrensi, quamuis illi mortuo patre remaneant in potestate aui, ita vt nec matrem tutricem habere possint l. 5 t. 33 p. 1112 c. 1 d. 3 à n. 1 ad 18

Fiscus.

Fiscus autis qui fisci locum tenet succedit loco patris nemine querelante l. 9 t. 2 pa. 1141 c. 1. d. 9 n. 2 in all.

Fiscus nulla bona habere potest nisi quæ admissis creditoribus superfutura sunt l. 9 t. 6 p. 1147 c. 2 d. 3 n. 1 in all.

Fiscus habet quidem priuilegium taciti pignoris, sed debitores suos in carceres detrudere non potest li. 7 t. 33 p. 938 c. 2 d. 1 n. 6 in all.

Fiscus succedens in ius priuati tenetur de euictione & ad litis sumptus perinde ac priuatus quilibet siue ex contractu successerit, siue ex confiscatione, l. 8 t. 31 pa. 1103 c. 2 d. 19 n. 3. 2. & 3

Focus.

Foci communio aut separatio non prodest quicquam ad excludendum vel admittendum dominum, sed tantũ communio vel separatio bonorum l. 7 t. 1 p. 775 c. 2 d. 15 n. 1

Fraus.

Fraus est probanda non præsumenda l. 9 t. 2 p. 1141 c. 1 d. 8 n. 2 in all.

Fructus.

Fructus solent tanquam accessiones omnimodo sequi causam dominij l. 8 t. 38 p. 1128 c. 2. in fin. d. 15 n. 2 in all.

Fructus omnes post litem contestatam percepti debentur ab eo qui sua diligentia & industria meliorem fundum fecit lib. 7 t. 18 p. 844 c. 1 d. 19 n. 1

Fructuum æstimatio summatia interdum fieri potest ex proportione vsurarum quincuncium l. 7 t. 18 p. 844 c. 2 d. 20 n. 1

Fructuum restituendorum condemnatio fit etiam aliquando pendente lite l. 7 t. 18 p. 845 c. 1 d. 23 n. 1

Fructus nullo iure percepti ante litem contestatam non sunt restituendi si percepti sint bona fide lib. 5 t. 18 p. 845. c. 2 defi. 25 num. 1

Ad Fructuum restitutionem qui non est condemnatus, tenetur aliquando tamen omnes reddere, quos percepit ex die iudicati l. 7 t. 18 p. 853 c. 1 d. 51 n. 1

Fructus petiti & non adiudicati à Senatu pro compensatis haberi debent cum non possint haberi pro denegatis l. 7 t. 18 pag. 859 c. 2 d. 74 n. 1

Fructus bonorum dotalium, si sint & ipsi dotales ad mulierem non ad maritum, maritive heredes pertinent l. 5 t. 7 p. 533 c. 2 d. 20 n. 7. & 8

Fructus bonorum dotalium aut pro dote obligatorum, conseruandi sunt mulieri, non vt dos in tuto collocetur, sed vt in communes vsus consumantur lib. 5 t. 7 p. 540 c. 1 d. 39 n. 1. 2. 3. 4 & 5

Fructus veniunt in condictionem lib. 8 t. 3 p. 946 c. 1 d. 12. n. 6 in all.

Fructus etiam non petiti quando adiudicari possint, & quando peti post sententiam qui non sunt adiudicati li. 7 t. 18 pa. 858 c. 1 d. 67 à n. 1. ad 13

Fructus etiam non petiti veniunt in iudicio possessorio retinendæ vel recuperandæ possessionis l. 7 t. 18 p. 858 c. 1 & 2 d. 68 n. 1 & 2

Fructus quos possessor absolutè ac incommutabiliter suos fecit, non possunt cum sumptibus in rem meliorandam factis compensari l. 7 t. 38 p. 858 c. 2 d. 70. nu. 1 & 2

Fuga.

Fuga est criminis indicium l. 6 t. 2 p. 611 c. 2 d. 1 n. 2 in all.

Fuga facit indicium ad torturam l. 9 t. 21 p. 1176 c. 2 d. 4 n. 2 in all.

Fundum.

Fundo redempto talliabili ex pacto de retrouendendo, precium debetur domino cui fundus auffertur l. 7 t. 1 p. 771 c. 1 d. 2 nu. 1

Fũdorum valor solet ex reditu potissimum æstimari l. 7 t. 1 p. 786 c. 2 d. 26 numero 5 in all.

Fundum alienum qui nullo iure retinuit, ad fructuum restitutionem condemnandus est, nisi quos à lite contestata perceperit, si modò probabilem causam habuit nesciendi alienum, puta tanquam heres l. 7 t. 18 p. 859 c. 1 & 2 d. 73 n. 1

Fur. Furtum.

Fur non potest quis probari quin constet prius de re furtiua, nec res furtiua esse quæ non fuerit ab alio prius amissa l. 7 t. 24 p. 897 c. 1 d. 9 n. 1

Furtum est contrectatio rei alienæ inuito domino l. 7 t. 24 p. 897 col. 1 d. 9. num. 2 in all.

Furtum secundum punitur interdũ pœna mortis l. 9 t. 25 p. 1196 c. 2 d. 18 n. 1

Fur ex quibus indiciis possit condemnari ad torturam l. 9 t. 21 p. 1176 c. 2 d. 4 n. 1

Furtum esse non potest vbi non est interuersio possessionis li. 9 t. 19 p. 1171 c. 1 d. 1 n. 4 in all

Furtum ex variis indiciis colligi potest, vide indicium l. 6 t. 2 p. 611 c. 2 d. 1

Fur nemo probatur ex eo solo quod rem furtiuam in domo sua habeat lib. 6 t. 2 p. 612 c. 1 & 2 d. 4 n. 1

Furtum non fit sine animo furandi l. 6 t. 2 p. 612 c. 2. d. 4. n. 1 in all.

Furtum potest probari in genere, quamuis non sit probatum in specie, & quomodo puniri eo casu debeat li. 6 t. 2 p. 612 c. 2 d. 5 n. 1. 2. & 3

Geminatio.

Geminatio solet multum prodesse vt appareat seriò quid factum esse non inconsulto & per errorem l. 7 t. 3 p. 790 c. 1 d. 4 n. 2 in all.

Grassator.

Grassatori opem qui tulit qui se officialem iactabat non potest teneri eo nomine l. 9 t. 25 p. 1196 c. 1 d. 15 n. 1

Gratia.

Gratia criminis facta per principem adprobari potest à Senatu etiam inaudito procuratore vasalli l. 9 t. 28 p. 1200 c. 1 d. 3 nu. 1

Grauamen.

Grauamen intolerabile dicitur quod perpetuo grauat li. 9 t. 30 p. 1214 c. 2 d. 7 n. 5 in all.

Heres.

Heredis & legatarij differentia l. 6 t. 3 p. 612 c. 2 d. 1 n. 6

Heredi etiam inuito deficiens coheredis portio adcrescit l. 6 t. 3 p. 613 c. 2. d. 2 n. 3

Heres idem esse non potest & fideicommissarius l. 6 t. 3 pag. 613 c. 2 def. 2 *numero 9* in all.

Hereditates ascendentium sunt debitæ descendentibus *lib. 6 tit 4 p. 614 c. 1 d. 1 n. 3* in all.

Hereditatis partes sunt homogeneæ l. 6 t. 4 p. 615 c. 1 d. 3 n. 5 in al.

Hereditas per codicillos dari non potest l. 6 t. 5 p. 617 c. 1 d. 1 n. 3. in all.

Heres facere non potest vt testamentum quod ab initio non valuit postea conualescat l. 6 t. 5 p. 619 c. 1. d. 6 n. 6

Heredes coguntur causas appellationis reddere etiam à defuncto interpositæ l. 8 t. 32 p. 1108 c. 2 d. 27 n. 3. in all.

Heredes succedunt in vniuersum ius quod defunctus habuit l. 7 t. 1 p. 771 c. 2 d. 2 n. 1 in all

Heres tenetur conscientiam defuncti exonerare l. 7 t. 4 p. 791 c. 2 d. 1 n. 14. in all.

Heres hodie est possessor ipso iure, sed ita demum si agnouerit hereditatem l. 7 t. 7 p. 798 c. 2. d. 5

Heres qui semel fuit nunquam desinit esse heres lib. 7 t. 7 p. 799 c. 2 d. 6 n. 16 in all.

Heres pro parte qui post diuisionem hereditatis possidet totam rem obligatam non censetur iure tertij possessoris ne quidem pro parte coheredis li. 7 ti. 10. p. 812 c. 2. d. 3 n. 1

Heres cum beneficio legis condemnandus est proprio nomine ad expensas litis quas temere vel instituit, vel suscepit l. 7 t. 18 p. 841 c. 1. d. 7 n. 1

Heres qui moram non contraxit tenetur aliquando ad expensas litis, nempe cum debentur illa ex conuentione l. 7 t. 18 p. 844 c. 2 d. 21 n. 1

Heres vtitur in omnibus iure defuncti cùm censeatur eadem persona li. 7 t. 10 p. 886 c. 1 d. 44. n. 9. in all.

Heres qui pronunciatus est cum beneficio legis & inuentarij talis habendus est quod ad omnes creditores etiam non vocatos li. 7 t. 19 p. 868 c. 2 d. 15 n. 1

Source : BIU Cujas

Heredis aut collusio aut negligenti a legatariis nocere non debet l.7 t.22 p.892 c.1 d.5 n.2 in all.
Heres cum beneficio legis & inuentarij perinde heres verè est, atque is qui purè hereditatem agnouit lib.7 t.32 p.933 c.1 d.10 n.1 in all.
Heredis bona non sunt obligata creditoribus defuncti, quamuis defuncti bona sint obligata hypothecariis creditoribus heredis lib.7 t.32 p.935 col.1 defin.15 num.1 & 2

Hereditas.

Hereditatis expilatæ crimen an & quo casu non habere locum possit & de edicto quod vocant *le mort saisit le vif* l.9.t.19. p.1171 c.1 d.1 n.1
Hereditas nulli inuito aut ignoranti acquiritur nec edicto, nec aliqua consuetudine l.9.t.19.p.1171 c.1 d.1 n.5
Hereditatis expilatæ crimen non nisi loco deficientis actionis furti intendi consueuisse certi iuris est l.9 t.19.p.1171 col.1 d.1 n.4 in all.
Hereditatis expilatæ reo nihil prodest obiicere exceptionem de iure tertij etiam volentis nisi ipse dicat se heredem l.9.t.19.p.1171 c.2 d.3 n.1
Ad Hereditatem admitti non potest is de quo nominatim excludendo testator cogitauit l.6 t.5 p.622 c.20 d.14 n.8 in all.
Hereditate semel adita omnis defuncti voluntas rata constituitur l.6 t.5 p.623 c.2 d.16 n.19.in all.
Hereditati tãquam iacenti curatorem dari qui passus est, non potest subinde allegare aditionem hereditatis li.7 t.19 pag.869 c.1 d.17 n.1

Homicida.

Homicida in accusando potior est causa liberorum, deinde vxoris, tertia parentum, postrema agnatorum & cognatorum iuxta ordinem succedendi l.9 t.1 p.1137 c.2 d.2 n.1

Homo.

Hominis liberi æstimatio nulla est l.7 t.5 p.794 c.1 d.2.nu.7.in all.

Hypotheca.

Hypotheca specialis hominis non tollit generalem legis, ni id expresse dictum sit l.5 t.8 p.544 c.2 d.3 n.1.2.& 3
Hypotheca cum nudo sensu contrahatur, etiam inter absentes contrahi potest lib.8 t.6 p.959 c.1 d.3.n.4 in all.
Hypothecaria in solidum vnus ex heredibus debitoris conueniri potest, nec obiicere exceptionem non discussi coheredis l.8 t.6 p.959 c.2.d.5 n.1
De Hypothecæ specialis excussione facienda l.8 t.6 p.960 c.2 d.8 n.1.2.3.4.& 5
Hypothecæ specialis discussionem non factam obiicere non potest is qui emit sub hasta l.8 t.6 pag.961 c.1 d.10 à num.1.ad 11
Hypotheca constituta intelligitur si conuenerit vt super aliquo fundo certa pecuniæ quantitas soluenda imponatur l.8 t.6 p.962 c.1 d.13 n.1.2.3.4 & 5
Hypotheca etiam testamento pignus constituere potest l.8 t.6 p.962 c.1 d.13. nu.2 in all.
Hypothecarius creditor posterior soluens anteriori hypothecario succedit in eius locum etiam citra conuentionem, non etiam extraneus Et quid si solutum sit ei qui habebat ius retentionis etiam contra anteriorem lib.8 t.9 p.987 c.1 d.2 n.1.2.3.4 & 5
Hypotheca cõtrahitur per conuentionem etiamsi præstandæ pecuniæ dies nondum venerit lib.8 t.14 p.994. c.2 d.1.n.4 in all.

Hypothecaria.

Post Hypothecariam propositã potest agi conditione ex l.vlt. C. ad retinendã possessionem, & quidem impunè ante litem contestatam, postea verò refusis sumptibus l.7 t.7 p.797 c.1 d.2 n.1
Hypothecam & possessionem rei à se venditæ (addita clausula constituti) qui excepit potest suam possessionem auocare nulla facta excussione quamuis non imploret beneficium l.vlt. C. hoc tit. l.7.t.7 p.808 c.1 d.37 n.1
Hypothecaria non nisi contra possessorem exercetur l.7 t.7 pap.808 c.2 d.38 num.9 in all.

Ignorantia.

Ignorantia facti alieni tolerabilis est non proprij lib.9 t.13 p.1169 c.1 d.12 num.4 in all.
Ignorantis conditio per alium melior fieri potest, at non deterior l.9 t.29 p.1206 c.1.d.16 n.3 in all.

Immunitas.

Immunitas tribuitur plerumque ob solam nobilitatem l.9 t.29 p.1204 c.1 d.10 n.6 in all.
Immunitas concessa pro bonis præsentibus extenditur etiam ad futura ex præsentibus acquisita l.9.t.29.p.1206. c.2.d.19. nu.1
Immunitatis priuilegium à tributo iudicati datum Senatoribus & rationalibus ad eorum viduas non porrigitur l.9.t.29 p.1207. c.2.d.22.n.1
Immunitas effectus est nobilitatis nisi cùm lege, vel edicto Principis aliter cautum est lib.9 t.30 p.1214 c.1 d.1 n.1. in all.

Impetratio.

Impetratio rescripti aduersus peremptionem instantiæ nulla sumptuum refusione onerat impetrantem l.7 t.18 p.843 c.1 d.13 n.1.

Impensæ.

Impensarum nomine in alienam rem bona fide factarum competit retentio in executione iudicati; quamuis de eo nihil in sententia dictum sit l.7 t.20 p.874 c.2 d.12.n.1
Impensæ omnes mulieri sunt restituendæ quibus non restitutis dos imminueretur l.5 t.7 p.532 c.1 d.14 nu.1.2.3 & 5
Impensarum condemnatio plerumque victo remittitur veneratione consanguinitatis & adfinitatis l.7 t.18 p.856 c.2 d.63 n.1 & 2

Impossibilitas.

Impossibilitas habet impedimentum naturale l.6 t.5 p.617 c.2 d.2 n.4 in all.

Impubes.

Impubes doli capax & proximus pubertati si quem occiderit per dolum tenetur pœna ordinaria l.9 t.10 p.1154 c.2.d.2 n.1

Incertitudo.

Incertitudo non semper liberat reos qui plures accusantur de eodem crimine, cuius præsumptio par sit contra omnes l.9 t.21 p.1180 c.1 d.19.n.1

Incorporalia.

Incorporalia sunt quæ neq; tangi, nec quæ teneri possunt l.7 t.7 p.803.c.2.d.19.n.1 in all.

Incestus.

Incesti pœna, vide Pœna incesti.
Incestus quid sit? & An ex qualibet illicita coniunctione contrahatur l.5 t.3 pag.512 c.2 d.2 à n.1 ad 12
Incestum iure gentium admissum etiam per figuram matrimonij punitur morte, non etiam quod iure tantum ciuili l.5 t.3 p.513 c.1 d.5 n.1.2.3.& 5
De Incestu simplici & iuris positiui extra causam matrimonij contracto l.5 t.3 p.514 c.1 d.7 n.1.2.3.4.& 5
Incestum ab ignorante admissum non punitur l.5 t.3 p.514 c.1.d.8 n.1.2.& 3

Iniuria.

Iniuria non leuis est si in ius ducitur is, qui velit soluere l.7 t.20 p.877.c.1.defi.19. num.7.in all.
Iniuriam qui dixit motus calore iracundiæ & procuratus adhuc puniendus est, sed mitius l.9 t.20 p.1172 c.1 d.1 n.1
Iniuriæ persequendæ ius transmittitur ad heredem si accusator decesserit pendente appellatione l.9 t.20 p.1172 c.2 defi.2 nu.1
Iniuriam dicens quam sciri publicè interest excusatur fama & auditu a fide dignis, licet eam probare non possit l.9 t.20 p.1173 c.1 & 2 d.5 n.1
Iniuriarum agere nõ potest, quas quis propria autoritate vindicauit l.9 t.20 p.1174 c.1 d.8 n.1
Iniuriam verbo tantùm factam verbo quoque deleri & dissolui nihil prohibet l.9 t.20 p.1174 c.2 d.8 n.8.in all.
Iniuriam sibi facit qui rei iudicatæ executionem in nouæ petitionis initium redigit l.7 t.24 p.895 c.2 d.3 n.5.in all

Inquirere.

Inquirendi iusta causa est contra eum qui id fecit quamuis mandante altero quod non nisi in malos vsus & falsi comminiscendi gratia destinatum esse possit l.9 t.13.p.1162 c.2 d.7 n.1

Insinuatio.

Insinuationis statuariæ solennitas in remuneratoriis perinde ac in cæteris donationibus necessaria est l.6 t.5 p.623.c.2.d.17.n.6
Insinuatio donationis nõ pertinet ad actus substantiæ, sed tamen est conditio sine qua non potest valere donatio l.8 t.38 p.1127 c.1.d.11.n.13.in all.
Insinuationis solennitas etiam nec necessaria, tamen omnimodo implenda est si præscripta sit à contrahentibus: alioqui ex eo defectu viciatur donatio l.8 t.40 p.1133 c.2 d.2 n.1

Instigator.

Instigator occultus non tenetur ad exclusas litis si non fuerit calumniator l.9 t.2 p.1141.co.1.d.9.nu.1
Instigatori occulto debentur expensæ litis quas subministrauit, si eum sibi iudicari reus petierit non aliter l.9 t.2 p.1141 c.1 d.10 n.1
Instigator manifestus nihil distat ab accusatore l.9 tit.2.pag.1141 c.2 def.10 nu.6 in all.

Instrumentum.

Instrumentum est probatio probata & non probanda lib.9 t.13 p.1162 c.1 d.3 num.3 in all.
Instrumentum aliquod producenti licet se eo nolle vti dicat non est super falsitate pronunciandum, sed tantum super nullitate l.9 t.13 p.1163 c.2 d.10 n.1
Instrumentum falsum qui producit debet si interrogetur clarè respondere, an eo vti velit necne l.9 t.13 p.1164 c.2 d.12 n.1
Instrumenti fides facilius est vt vacillet, quàm vt corruat l.9 t.13 p.1165 c.1 d.12 n.8. in all.

Intercessio.

Intercessio tertij qui non reperitur in possessione non potest impedire executionem sententiæ contra possessorem reditæ, eius tamen intercessio recipienda est l.7 t.10 p.884 c.2 d.39 n.1

Interdictum.

Interdicta possessoria sunt annua l.8 t.3 p.944.c.2.d.8.n.4.in all.
Interdicto retinendæ possessionis proposito potest quis proponere in subsidium interdictum retinendæ, non contra. at interdictum adipiscendæ vtriq; necessarium est l.8 t.3 p.953.c.2.d.37 n.1.2.3.4
In interdicto vti possidetis nec cognoscit de dominio nisi incidẽter, nec quicquam de possessione decernitur ante diffinitiuam sententiam nisi ad causam momentaneæ possessionis aut sequestrationis l.8

Source : BIU Cujas

t.4 p.955.c.1 d.1 à n.1.ad 10
Interdicto retinendæ & recuperandæ possessionis sunt incomparabilia, nisi quatenus referuntur ad diuersa genera possessionis l.8. t.4 p.957 c.1.d.8 n.8.in all.
Interdicto retinendæ locus esse potest quandiu retinetur possessio ciuilis, licet sit amissa naturalis, secus si ciuilis quoq; amissa sit l.8 t.4 p.597 c.1 d.9 n.1.& 2
Quando interdicto vel personali actione agendum sit pro præstatione annua l.8 t.4 p.957 c.1.d.10 n.1.2.& 3.
Interdicta alia sunt retinendæ possessionis gratia, alia recuperandæ, alia adipiscendæ l.7 t.7 p.798 c.2.d.4 n.12.in all.
Interdicta sunt hodie sublata & in eorum locũ substitutus vsus actionum extraordinariarum lib.7 t.7 p.798 c.2 d.4 n.10 in all.
Interdictum ei soli competere potest qui tum possidebat cùm deiiceretur l.7 t.7 p.804 c.2 d.24 n.4. in all.

Interlocutio.

Interlocutio valet & iusta est de conficiendo inuentario nõ obstante (vt aiunt) oppositione & appellatione vt res collocetur in tuto l.7.t.15. p.832 c.1.& 2 d.6 n.1

Interpretatio.

Interpretatio ea est capienda in dubio, per quam actus sustineatur l.8 t.40 p.1136 c.1 d.8 n.7.in all.
Interpretatio ea semper in dubio capi non debet per quam id de quo quæritur diuidatur lib.7 t.1 p.774 c.2 d.9 n.13 in all.

Iracundia.

Iracundiæ calore quod malè factum est potest per pœnitentiam dilui vsque ad responsionem factam ab interrogato de crimine l.9 t.20 p.1175 c.1 d.11 n.1

Iudex.

Iudex bonus nihil vnquã decernere debet nisi audita vtraque parte l.7 t.15 p.834 c.1 d.10 n.1 in all.
Iudex laicus non de proprietate, sed de sola possessione beneficij cognoscere potest l.6 t.1 p.609 c.1 d.5 n.4
Iudex non potest intentionem actoris, quę est facti supplere l.7.t.18 p.855 c.1 d.56 n.13.in all.
Iudex regulariter non cogitur sibi sumere adsessorem etiamsi alteruter litigatorum id fieri suis sumptibus petat l.7 t.15 p.835 c.2 d.17 n.1
Iudex appellationis potest pronunciare de eo quod cœpit interesse pendente appellatione nisi appellatio fuerit deserta l.7 t.16 p.838 c.1 d.7 n.1
Iudex an incompetens dicatur, an vt suspectus recusetur l.7 t.17 p.838 c.2 d.1 n.1
Iudex bonus debet litium materiam minuere potius quàm augere l.7 t.18 p.844 c.1 d.18 n.2.in all.
Iudex bonus nunquam debet impunitam calumniam relinquere l.7 t.18 p.848 c.1 d.33 n.5.in all.
Iudex requisitus an possit cognoscere de æquitate aut nullitate sententiæ l.7 t.20 p.870 c.2 d.1 n.1.& 2
Iudex requisitus non debet permittere executionem sententiæ, quæ contra ipsius requisiti autoritatem sit reddita l.7 t.20 p.879 c.2 d.15 n.1
Iudex requisitus non potest cognoscere de nullitate sententiæ, si nullitas non à iure communi pendeat, sed ab alia causa l.7 t.20 p.881 c.1 d.29 n.1
Iudex nihil potest nec debet decernere sine causę cognitione l.9.t.2 p.1140 c.2 d.7 n.14.in all.
Iudex non semper nec facilè actionis iniuriam debet decernere publicationem reuocare per reum iniurię l.9 t.20 p.1175 c.1.d.10 n.1
Iudex ea supplere non potest quæ sunt facti l.7 t.1 p.776 c.2 d.15 n.20
Iudex an & quando possit condẽnare reum ex confessione quam extorsit promissa impunitate lib.7 t.24 p.896 c.2 defin.8. num.1
Iudex non attentat qui iubet mandari executioni vnam interlocutoriam cum ab alia tantum fuit appellatum lib.7 t.26 p.904 c.1 d.22 n.1.2 & 3
Iudex appellationis potest pronunciare de accessoribus, de quib. nihil dictum fuerat in priore sententia l.7 t.26 p.904 c.2 d.24 n.1
Iudex qui dedit executorem cognoscit de desertione appellationis ab executore, nisi cum ab eo ipso iudice appellatum est ad superiorem l.7 t.26 p.905 c.2 d.29 num.1
Iudex ecclesiasticus nullam habet in laicos iurisdictionem nisi cùm agitur de sacramentis & huiusmodi alia re quæ sit spiritualis lib.7 t.28 p.915 c.2 defin.1. num.2. in all.
Iudex laicus nõ potest cognoscere de correctione morum inter ecclesiasticos l.7 t.28 p.916 c.2 & seq.d.5 n.1.& 2
Iudex laicus cognoscere debet de scandalo quod laicus fecerit in ecclesia, non in spretum religionis, sed possessionis suæ tuendæ gratia lib.7 t.28 pag.910 c.1 d.19 num.1
Iudicis solùm decretum adeóque Senatus non habet vim mandati & literarum nisi idipsum decreto expressum sit l.7 t.20 p.880 c.2.d. 8 n.1
Iudicium possessorium an & quãdo cumulari possit ex can.redintegranda cum restitutione in integrum l.8 t.3.p.944 c.1 & 2. d.8.à n.1 ad 20
Iudicium summarium nũquam cumulandum est cum plenario l.8 t.3 p.945 c.1 d.1.nu. in all.
Qui Iudicatum perperam executus est, tenetur eo nomine etiam de casu fortuito superueniente si non purgauerit vitium executionis, oblato omni eo quod interest aduersarij l.8 t.13 p.992 c.1 d.1 n.6 & 7
Is cui ex Iudicato aliquid præstandum est antequam pignus restituere cogatur, nõ prohibetur ex aliis causis, si quas habeat idem pignus retinere l.8 t.16 p.997 c.2 d.1 n.1.2.& 3

Iurisdictio.

Iurisdictio est primum & præcipuum iudicij cuiuslibet fundamentum l.7 t.28 p.917 c.2 d.6 n.4.in all.

Ius.

Ius acceptãdi transit ad omnes eos in quos & ipsa donatio transire potest l.8 t.38 p.1110 c.1.d.19 n.3.in all.
De Iure adcrescendi inter heredem vniuersalem, aut particularem & institutum ex re certa l.6.t.3.p.612 c.2 d.1 n.1.ad 20
Ius adcrescendi simile est alluuioni l.6.t.3 p.612 c.2 d.1 n.5
Ius adcrescendi vnde inducatur? lib.6.t.3. p.613 c.1 d.1 n.8.& 9
Ius deuoluti. Vide deuolutio.
Ius creditorum mariti idem est quod ipsius mariti in exceptione dotis non solutæ. Et quando ea exceptio competat? li.5.t.10 p.560 c.2 d.8.n.1.2.3.& 4
Ius extorquendæ retrouenditionis nõ excludit priuilegium restitutionis contra spoliatorem l.8.t.3.p.945 c.1 d.9 n.1.2.3. & 4
Iuri suo & priuilegio quilibet abnunciare potest l.8.t.6.p.960 c.1 d.7.n.3. in all.
Ius pignoris sui non remittit qui patitur se præsente rem obligatam distrahi, nisi expressè cõsenserit aut nisi ad hoc vocatus sit vt sciretur an consentire vellet an dissentire l.8.t.14.p.995 c.1 d.2 num.1.2. & 3
Ius offerendi necessarium antecedens est iuris auferendi l.8 t.16 p.999 c.1.d.1. n.1 in all.
Ius ex contractu quæsitum non potest in longius tempus protrahi quàm contractus ipse l.8. t.22. p.1031.c.2.d.12.num.6 in all.
De Iure actionis priùs quidem quærẽdum est quam de iure exceptionis, sed priùs tamen de persona rei quàm de iure actoris, vt qui tanquam talis intercessit priùs talem probet l.8 t.23 p.1034 c.1 d.9 n.1.2. 3.4 & 5
Iura omnium intacta seruari melius est quàm post vulneratam causam remediũ quærere l.7. t.32 pag.933 c.2 d.11 num.7 in all.
Iura vigilantibus non autem negligẽtibus subuenire debent l.7 t.13 p.823. c.2.d.19. n.8 in all.
Ius redimendi præscribitur 30.annis si emptor velit vti iure suo, nam si nolit vti & malit retrouendere nullam eo nomine habet actionem l.7. t.13. p.822 col.2 d.18 nu.1
Ius petendæ executionis sententiæ nõ potest vltra triginta annos durare vt nec iura cætera l.7 t.13. p.821 c.2 d.12 n.1
Ius purgãdi contractum ex causa enormissimæ læsionis triginta annis præscribitur l.7 t.13 p.819 c.2.d.11.n.1
Ius offerendi quod competit ad inducendã pignoratitiam nullo tempore præscribitur l.7 t.13 p.818.c.2 d.7 n.1
Ius retrahendi præscribitur 30.annis etiam adhibito iureiurando l.7 t.13 p.818 c.1 d. 4 n.1
Ius speciale potentius est communi, cùm nec aliam ob causam fiat, nisi vt communi deroget l.9.t.19.p.1205.c.1.d.12 nu.10 in all.
Ius nemo remittere intelligitur quod ignorat sibi competere l. 9 t.25 p.1196 c.1 d.13 n.18 in all.
Ius sibi dicit qui propria autoritate facit quod per iudicem facere deberet l.9.t.20 p.1174 c.1 d.8 n.2 in all.
Iuris sui tuendi potius quàm alieni vsurpãdi animo fecisse quisque præsumendus est l.9.t.18 p.1170 c.2.d.2.n.6 in all.
Iuris ciuilis paucę siquidem sunt aliæ, iuris vero pontificij aliæ, & leuiores l.9 t.17 p. 1169.c.2 d.1 n.9 in all.
Iure communi & publico qui vtitur læsus aut deceptus videri minimè potest l.8 t. 40 p.1139 c.1 d.8 n.2 in al.
Iuris communis quod contra rationẽ constitutum est non debet trahi ad cõsequẽtias ne quidem in causis ciuilibus l.9 t.29 p.1209 c.1 d.24 n.17 in all.
Iura naturalia nõ possunt corrumpi per ciuilia lib.7 t. 1 pag.773 c.2 d.8 numero 7 in all.
Iuris plus nemo habere potest ex alterius persona, quàm alter ille habuit l.7 t.12 p. 816 c.2 d.2 n.4 in all.
Iurium præscriptio nulla est nisi interueniente scientia & patientia eius qui tale ius potuisset constituere l.7 t.8 p.811 c.1 d.2 n.1
Iuris quasi corporalis possessio l.7. t.7. p. 797 c.2 d.3.n.1
Iuris plus habet qui & condiuisor & proximior est, quàm qui proximior tantum cùm duo vincula sint fortiora vno l.7.t.1 p.785 c.2 d.31 n. 12 in all.
Iuris iam acquisiti facilior est conseruatio quàm noui acquisitio l.7 t.1 p.780 c.1 d. 24 n.3 in all.

Iudicatum. Iudicium.

Iudicatum postquàm est siue bene, siue malè, siue ab ordinario iudicio, siue à delegato, necessaria appellatio est cùm nulla esse sententia proponatur l.7 t.19 p.870 c.1 d.20 n.1
Iudicij acta apud Senatũ qui corrupisse dicitur,

Source : BIU Cujas

citur, si nõ probetur, non torquetur: sed si probetur ad mulctã honorariam præter pœnam pecuniariam condemnatur l.9 t.13 p.1163 c.1.d.8 n.1

Iudicati iniquitas per appellationem plerunque corrigitur l.7 t.14 p.826.c.1.d.4. n.4 in all.

Iudicati exequendi ex moribus Augustorũ forma tractatur l.7 t.20 p.886. c.2. d.48 num.1

Iusiurandum.

Iusiurandum non tam probatio est quàm reuelatio ab onere probandi l.7 t.31 pa. 928 c.2 d.2 n.7 in all.

Iusiurandum non immutat naturam contractus in quo adhibetur l.7 t.13 p.818 c. 1 d.4.n.3.in all.

Iusiurandum vim clausulæ habere nostris placet lib.8 t.38 pag.1136 c.1 d.8. num.8. in all.

Iusiurandum nõ supplet defectum insinuationis statutariæ l.8 t.38 pa.1136 c.2 d.9 num.4

Iusiurãdum habet vim specialis expressionis l.6 t.5 p.620 c.2 d.11 n.4

Iusiurandum contra bonos mores præstitum non est obligatorium l.6 t.5 p.623 c.1 d.15 n.3.in all.

Iurisiurandi solennitas solet firmare contractus omnes a muliere factos etiam contra legem Iuliam de fundo dotali l.8 t.14 p.996 c.2 d.7 n.2.in all.

Iusiurandum quod plenam litis victoriam iuranti non acquirit, nec liberat aduersarium a condemnatione expensarum l.7 t.18 p.855 c.2 d.60 n.3.4. & 5

Iustificatio.

Iustificationes suspectæ sunt, quæcunque post obiectos testes allegantur l.9 t.2 p. 1140 c.1.d.6 n.2 in all.

Laicus.

Laicus fideiubens, pro clerico præscriptione fori iuuari non potest l.8 t.27 p.1063 c.1 d.13 n.1.2.& 3

Latro.

Latronis famosi & grassatoris pœna & in quo differant l.9.t.24 p.1193.c.2.d.7.n.1

Latronis famosi & furis famosi differentia. l.6 t.2 p.612 c.1 d.3 n.1. 3.& 4

Legatarius.

Legatarius hereditatis non est magis successor iuris quam legatarius rei singularis l.6 t.3p.613 c.1 d4. n.8.in all.

Legatarius etiam per vindicationem non potest legatum occupare propria authoritate, institutus ex re certa potest, sed non agere interdicto retinendæ possessionis ante occupatam possessionem l.8 t.2.p.941 c.1 d.1 à n.1 ad 8

Legatarius non habet interdictum retinẽdæ possessionis antequam corporalem possessionem nactus sit l.8 t.4 p.955 c.2 d.2 n.1

Legatum est donatio à defuncto relicta ab herede præstanda l.8 t.4 p.955 c.2 d.2 n.1 in all.

Legati non adimendi sed suis necessitatibus subueniendi animo si res legata vendita sit non idcirco legatum ademptum videtur lib.8 t.36 p.1127 c.1 d.11 n.8

Legare rem suam potius quam alienam quisque præsumitur l.8 t.36 p. 1130.c.2 d. 20.n.8 in all.

Legati petitio non potest differri prætextu expilatæ hereditatis, sed tamen legatarius interdum satisdare cogendus est l.9 t.19 p.1171.c.1.d.2.n.1

Legatum quod non fuit ex legato nec deberi, nec proinde peti potest l.7 t.1 p.786 c.2 d.26 n. .in all.

Legatum pensionis annuæ etiam pio loco relictum finitur spatio cẽtum annorum, nisi onus sit perpetuum etiam vltra centum annos l.7 t.13 p.823 c.2. definitione 20.n.1

Legitima.

Legitima detrahitur ante diuisionem faciendam ex l.hac edictali, si contra eam legem peccatum sit. Alioqui non detrahitur l.5 t.5 p.517 c.2 d.6 n.1.2.3.& 4

Legitimæ potior causa est, quam donationis causa mortis l.8 t.39 p.1133 c.1 d.7.n.6

Legitima dicitur quòd debeatur ex lege l. 8.t.39.p.1133.c.1.d.7.n.9.in all.

Legitima non minuitur per donationes causa mortis sicut nec per legata l.8.t.39 p.1133. c.1.d.7.n.12.in all.

Legitima aliud nihil est quàm portio portionis ab intestato contingentis l.7.t.1 p.772.c.2.d.5.n.6.in all.

Legitima maiori ratione debetur liberis in bonis parentum, quam parentibus in bonis liberorum l.7 t.1 p.772 c.2 d.5 n.9 in all.

Legitima licet non sit pars hereditatis est tamen pars bonorum lib.7 t.1 p.773.c.1 d.6 n. .in all.

Legitima dicitur deducto ære alieno l.7.t. 1.p.779.c.2.d.23. n.4.in all.

Legius homo.

Legiorum hominum condicio apud Centrones l.7 t.1 p.778 c.2 d.22 nu.1

Legio vel talliabili succedens dominus an & quando teneatur ad æris alieni solutionem l.7 t.1 p.779 c.1 d.23 n.1

Lex.

Si Lex velit consuetudinem tollere, minor est potestas consuetudinis, quàm legis l.8 t.35 p.1114 c.1 d.4. n.1 & 2

Siue Legi siue consuetudini antiquæ standum est præterquam si agatur de re priuata cui priuatus possit quam velit legem dicere l.8 t.35 p.1114 c.1 d.5 n.1.2.& 3

Lege permittente, nullóque prohibente quod fit, pœnam non meretur l.9.t.9 p.1154 c.1 d.1 n.10. in all.

Libertas.

Libertatis fauore multa sunt contra rigorem iuris constituta l.7.t.5.p.793. c.2.d. 1.nu.10

Libertas quæ semel competit nunquam reuocatur l.7 t.3 p.789 c.1 d.2. n.3.in all.

Liberalitas.

Liberalitatem immoderatam esse dicens probare debet l.5 t.5 p.518 c.2 d.10 num.1 & 2.

Liberatio.

Liberatio gratuita etiam non insinuata valet saltem in vim pacti de non petendo, nisi facta sit per speciem donationis l.8.t. 40 p.1134.c.1.d.3.n.1

Liberi.

Liberis nocere non potest factum patris in eo iure quod habent ab auo non a patre, l.9 t.29 p.1202 c.1 d.1 n.9.in all.

Liberi talliabilis defuncti non excludunt dominum si ie abstineant a bonis patris l.7 t.1 p.786 c.1 d.32 n.1

Liberis ius iam quæsitum aufferri iis non potest per factum & voluntatem patris l.7 t.3 p.792 c.1 d.4 n.3.in all

Litera.

In Literis monitoriis in forma malefactorum nemo nominandus est qui ex eo infametur, alioqui poterit ille appellare tanquam ab abusu l.7 t.28 p.921 c.2.d. 22.n.2

De Literis ciuilibus impetratis aduersus Senatusconsultum quo quis condemnatus fuerat tanquam spoliator ad restitutionem possessionis & fructuum lib.7 t. 14 p.827 c.2.d.9 n.1

De Literarum potestate quas vocant, *maingarnie*, & earum quas de debitis, & de instrumentis l.7. t.15.p.830 c.1 d.1 n.1

Litigator.

De Litigatoribus qui ambo clam aliquid fecerunt vt sibi possessionem vel acquirerent vel tuerentur l.8.t.3.p.948 c.1 d.20 n.1.in all.

Lis super hypothecaria non impedit ne fiat alienatio lite pendente cum non faciat rem litigiosam l.8 t.6.p.959 c.2 d.4 nu.1 in all.

Litis contestatio constituit reum in mala fide l. 8.t.6.p.962 c.2 d.15 n.4.in all.

Qui se liti obtulit tanquam autor laudatus cum tamen id nullo iure factum esset nõ eò minus vti potest iure illius a quo laudatus fuit dum ne faciat duriorem aduersarij conditionem l.8 t.30 p.1106 c.2 d.21 n.1.& 2

Qui Liti causam dedit condemnandus est breui manu ad omnes expensas etiam ab eo factas cui non fuit ille obligatus li. 7.t.18.p.854 c.1 d.54.n.1.& 2

Litium & criminalium & ciuilium abbreuiandarum noua ratio l.9.t.23.p.1183.c.1 d.1. n.1

Lis per calumniam & tergiuersationem instituta prodesse non debet l.7 t.13 p.824. c.2 d.22 n.5. in all.

Litis sumptus tametsi excedant quantitatem priuilegio definitam gaudent tamen debiti principalis priuilegio l.7 t.15 p.835 c. d.16 n.1

Litem ab inferiore iudice euocare non potest quisquis maior est, sed is tantum qui superior l.7 t.15 p.836 c.1 d.19 n.1

Lites finita siue per sententiã siue per transactionem possunt adhuc peti expensæ litis, si sint in obligatione, secus si tantum officio iudicis debebantur l.7 t.18 p.839 c.2 d.3 n.1

Litis expensæ motæ super desertione appellationis, ab expensis litis appellatoriæ an & quando distinguendæ sint l.7 t.8 p. 842 c.2 d.12 n.2

Litis contestatio possessionem obligat ad fructuum exinde perceptorum restitutionem etiam postea diu intermissa sit litis persecutio l.7 t.18 p.860.col.2 def.77 num.1

Litis appellatoriæ expensas obtinere nunquam debet qui appellationem deseruit, licet bonam causam habeat l.7 t.18 p.860 c.2 & seq. d.79 n.1

Lucrum.

Lucrum omne post Senatusconsultum est aufferendum tam bonæ fidei possessori quam prædoni l.7 t.18 p.857 c.2 d.64 n. 11.in all.

Lugdunenses.

Lugdunenses syndici non minus apud Sabaudos, quam Lugduni gaudent nobilitatis priuilegio, quod a Galliarum rege habent l.9 t.29 p.1205 c.1 d.13 n.1

Magistratus.

Magistratus curare debet, vt rerum probatio salua sit l.7 t.4 p.792 c.1 d.4 num.9. in all.

Magistratus superior nunquam rogare debet eum quem habet pro inferiore l.7 t. 20 p.884 c.1 d.38 n.1

Maiestas.

Maiestatis læsæ crimini pœna mortis debetur l.9 t.6 p.1146 c.2.d.1.n.1

Maiestatis læsæ crimen quomodo probatur l.9 t.6 p.1146 c.2 d.4 n.1

Maior.

Maior annis 25. non potest sine causa iusta restitui aduersus confessionem suam factam in iudicio, sed potest aduersus confessionem procuratoris refusis sumptibus l.7 t.24 p.896 c.1 d.5 n.1

Manumissio.

Manumissio ab herede in præiudicium fideicommissi conseruatur ingenuitas, sed precium fideicommissario præstari debet l.7 t.3.p.788 c.1 d.1 n.1

Manumissio facta per fructuarium nullius est momenti, nisi tacitè per longum prorietarij silentium confirmata sit interueniente bona fide. Aliud est si fideicommissario l.7 t.5 p.793 c.1 d.1 n.1.

Source : BIU Cujas

Manumissionem à fructuario factam tenetur eius hæres ad id quod interest, in quo etiam continetur æstimatio hereditatis quæ amittitur ex inualiditate manumissionis l.7.t.5.p.793.c.2.d.2.n.1

Mandatum.

Mandatum diligenter & ad vnguem implendum est l.8.t.38 p.1135.c.2.d.6.n.15

Mandato quâtumlibet generali dolus permissus non intelligitur l.9.t.18.p.1170.c.2.d.3.n.5.in all.

Mandatum delinquendi de quo non constat nisi ex confessione mandatarij, non facit iudicium ad condemnandum nisi aliis concurrentibus l.9.t.5.p.1192.c.2.d.5.n.1

Maritus.

Maritus agere potest de iniuria facta vxori parémque iniuriam reddere l.9.t.20.p.1173.c.1.d.2.n.7.in all.

Maritus vide casus.

Maritus tenetur omnimodo reddere vxori dotem promissam à fratre, tametsi eam frater non soluerit, quamuis adhuc soluendo sit l.5.t.7.p.530.c.1.d.9.n.1.2.3.4 & 5

Maritus quando teneatur de restitutionem dotis & solutionem augmenti, etiamsi dos probetur non soluta l.5.t.7.p.532.c.1.d.15.n.4.5.& 6

Maritus etiam solus potest totam dotem exigere etiam quæ ipsi & vxori simul sit promissa l.5.t.7.p.537.c.1.d.31.n.4. & 5

Maritus qui in dote restituenda moram contrahit dotis vsuras debet l.5.t.8.p.545.c.1.d.5.n.1.2 & 3

Maritus dotis conditionem deteriorem facere potest quantum ad fructus & vsuras pertinet & pro tẽpore constantis matrimonij, sed non quantum ad dotem ipsam l.5.t.9.p.554.c.1.d.2.n.3 & 4

Mater.

Mater si talliabilis, pater verò liberæ conditionis aut alterius domini quis succedat in bonis maternis l.7.t.1.p.773.c.2.d.9.n.1

Mater quæ hypothecas suas dotales cum cæteris pupilli bonis sub hasta locauit tanquam tutrix, censetur renunciasse possessioni quæ fuerat ei quæsita per clausulam l.7.t.7.p.806.c.1.& 2.d.30.n.1

Matrimonium.

Matrimonia contrahuntur spe & voto suscipiendorum liberorum l.8.t.36.p.1125.c.2.d.6.n.2.in all.

Matrimonium contractum quasi cum vidua ante acceptum de priori viri morte nuncium certum non valet l.9.t.29.p.1211.c.1.d.28.n.1

Matrimonij carnalis & spiritualis differẽtia l.5.t.2.p.512.c.1.d.1.n.1.& 2

Matrimonium etiam ignorãter contractũ ab ea quæ alium virum viuẽtem habuit non valet & dos eo nomine data conditur. Augmẽtum verò dotis etiam promissum non debetur l.5.t.3.p.515.c.1.d.11 à n.1.ad 9

Matrimonij fauore facta donatio non potest ob donatarij ingratitudinem reuocari l.8.t.36.p.1123.c.2.d.1.n.1.2.& 3

Medicus.

Medici licèt nec nobilitatem hoc ipso sibi acquirant, immunitatem tamen & viuis illis vxores & filij eorum l.9.t.29 p.1203.c.2.d.9.n.1

Mercator.

Mercatoribus non licet se inuicem decipere in substantia rei, sed tantum in precio l.9.t.15.p.1167 c.1.d.2.n.8.in all.

Merces.

Si pro Merce debita pignus sub hasta venditum sit non aliter valet venditio quàm si merx ritè & prius æstimata sit. Debitor tamen non aliter audietur quàm si offerat l.8.t.16.p.1001.c.1.d.7.n.5.& 6

Minor.

Minor quoties læsus est, etiam in omittendo, restitui solet l.8.t.3.p.950.c.1.d.24.n.13.in all.

Minor restituitur quoties læsus est in eo ipso quod gessit l.7.t.15.p. d.5 nu.1 in all.

Missio in possessionem.

Missio in possessionem sola facit possessorem non decretum de mittendo in possessionem l.7.t.7.p.805.c.2.d.28.n.1

Missio in possessionem fieri potest pro debito non liquido, si modo constet deberi l.7.t.20.p.887.c.1.d.51.n.1

Missio in possessionem bonorum non valet nisi denunciata sit ipsi aduersario aut ad eius domicilium affixum fuerit exemplum executionis l.7.t.3.p.930.c.2.d.1.n.1.& 2

Missio in possessionem per vnum ex creditoribus non impedit quominus cæteris ius suum exequi possint l.7.t.32.p.936.c.1.d.19.n.1

Moneta. Monetarius.

Monetalis augmenti petitio nulla superest post solutionem sortis acceptam sine protestatione, etiamsi agatur de dote l.8.t.29.p.1095.c.2.d.51.n.1.2.3.& 4

Monetarios contra falsos ex iudiciis etiam indubitatis prius deueniendum est ad torturam, deinde ad condemnationem irrogara pœna nõ quidem ordinaria, sed extraordinaria l.9.t.15.p.1166.c.1.defi.1.num.1

Monetam falsam expendens ita demum tenetur si sciuerit, sed mitius ille qui pro eandem monetam accepit pro bona, ille grauius qui falsam monetã vilius emit, vt carius venderet l.9.t.15.p.1167.c.1.d.2 num.1

Monetæ falsæ crimen non tantùm est falsi species, sed etiam læsæ maiestatis l.9.t.15.p.1167.c.2.d.3.n.1.in all.

Monetæ falsæ criminis qui socios indicauit veniam meretur quam ei iudex quilibet promittere potest & curare apud Principẽ debet l.9.t.15.p.1167.c.2.d.4.n.1

Monetæ præfectura perpetua nobilitatem tribuit, non temporalis l.9.t.29.p.1203.c.2.d.8.n.1

Mora.

Qui Moram facit cognitioni condemnandus est in omnes sumptus ab aduersario factos quos ea mora reddit frustratorios l.7.t.18.p.855.c.1.d.57.n.1.2.3.& 4

Mulier.

Mulier ex rescripto Principis nubere potest ante petitum tutorem, & ante redditas filio impuberi tutelæ rationes l.5.t.4.p.515.c.2.d.1.à n.1.ad 14

Mulier secũdo nubens non amittit ea quæ ipsi data sunt cõtemplatione prioris mariti l.5.t.5.p.516.c.1.d.2.n.1.2.3.& 4

Mulier cui legatum aliquid est, etiam in casum secundarum nuptiarum nihil amittit ex cæteris liberalitatibus mariti l.5.t.5.p.518.c.1.d.8.n.1.2.& 3

Mulier binuba quod disponit circa personam secundi mariti si possit recipere interpretationem ex arbitrio boni viri, nõ debet videri factum in fraudem legis l.5.t.5.p.518.c.1.d.9.à n.1 ad 10

Mulier potest petere assecurationem dotis viri paupertate probata per viam exceptionis etiam citra declaratoriam l.5.t.7.p.530.c.2.d.10.n.3.& 4

Mulier habet priuilegium dotis etiam pro expensis quas fecit in malam litem & iniustam pro dote tuenda, dũmodo careat dolo l.5.7.p.531.c.2.d.13.n.6.& 7

Mulier agens siue ad restitutionem siue ad assecurationem dotis primum cogitur imputare quæ penes se habet, deinde excutere bona mariti, postea agere contra tertios possessores l.5.t.7.p.533.c.2.d.21 n.6.& 7

Mulier bonorum mariti excussionem facere cogitur siue constante siue soluto matrimonio pro dote agat, & quid si habeat clausulam constituti l.5.t.7.p.535.c.1.d.25 n.14.15. & 16

Mulier repulsam passa eo tẽpore quo maritus erat soluendo postea factis per maritum alienationibus debet agere priùs in res alienatas l.5.t.7.p.535.c.2.d.26.n.1.2 3.4.& 5

Mulier sicut in restitutione, ita neque in assecuratione dotis præfertur creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus l.5.t.7 p.536. col.1.d.28. n.1.2.3 & 4

Mulier quæ ex bonis mariti pro dote possidet ad largam æstimationem non est inquietanda ab aliis creditoribus quandiu alia sunt mariti bona ex quibus eis satisfieri possit l.5 t.7.p.537. c.2.d.32. num.2. & 3.

Mulier quæ societate bonorũ & quæstuũ cum marito in tabulis dotalibus contracta ob eam causam cœpit obligata esse ad exsolutionem æris alieni pro rata portione ex consuetudine regionis in qua matrimonium initum est, non ideo prohibetur totam dotem soluto matrimonio exigere l.5.t.7.p.537. c.2.d.33.n.1. & 2

Mulier quæ cõstante matrimonio idonea pignora accepit pro dote in tuto collocãda non potest reliquorum bonorum possessores tertios soluto matrimonio inquietare l.5.t.7. p.538.c.2.d.35. à nu.1.ad 14

Mulier habens specialem hypothecã quãdo impedire possit cæterorũ creditorum super ea speciali hypotheca persecutionem l.5.t.7.p.540.c.1.d.40.à n.1.ad 8

Mulier potest detrudi in carceres *non pro* ciuili debito sed tamen pro sumptibus ex causa delicti descendentibus l.5.t.7.pag.540.c.2.d.41.n.1.2.3.4.5.6 & 7

Mulier habet regressum in fundum etiam æstimatum si maritus non sit soluendo l.5.t.7.p.541.c.1.d.43.n.1 & 2

Mulier quæ tutrix fuit non potest agere de dote ante redditas tutelæ rationes, sed si possideat non eo minus habet ius retentionis aduersus alios posteriores creditores l.5.t.7.p.541.c.2.d.46.n.1.& 2

Mulier petens assecurationem dotis non habet fundatam intentionem, qua tamen probata potest retinere non tantùm bona immobilia mariti, sed etiam fructus ex iis iam perceptos l.5.t.7.p.542.c.1.d.47.n.4.& 5

Mulier non est retinẽda in possessione bonorum mariti pro dote in tuto collocanda, nisi ad concurrentem vsque dotis solutæ quantitatem, licet non possunt ea bona sufficere ad onera matrimonij li.5.t.7.p.542.c.1.d.49.n.1.2.3.4.5 & 6

Mulier non potest propria autoritate occupare possessionem rerum dotalium aut pro dote obligatarum. Et quid si maritus fuit talliabilis l.5.t.8.p.546.c.2.d.10.à nu.1 ad 15

Mulier quæ tutelæ rationes non reddit petitionem dotis interim non habet: habet tamẽ retentionẽ l.5.t.8.p.547.c.2.d.12.n.1

Quod Mulier confecuta est ex instrumento quo cõtinetur simulata dotis receptæ confessio, non exonerat debitores l.5.t.10.p.560.c.1.d.7.n.3 & 4

Mulier non habet priuilegium vllum pro dote quæ salua esse possit iure communi l.7.t.34.p.939.c.1.d.1.n.1 & 2

Mulier agens contra tertium possessorem patitur exceptionem discussionis nõ minus quàm cæteri creditores lib.7.t.34.p.939.c.1.d.2.n.1.2.& 3

Mulier nullum habet priuilegium contra creditores anteriores expressam hypothecam habentes: sed si ipsa possideat potest contra

Source : BIU Cujas

contra eos se tueri exceptione discussionis l.7 t.34 p.939 c.2.d.3 n.7.& 8

Mulier occupans propria autoritate rē sibi legatam & antea pro dote obligatā cum clausula constituti non potest expelli neq; per interdictum Quod legatorum, neque per ius offerendi l.8 t.2 p.941 c.2 d.2 à n.1.ad 9

Mulier quæ etiam constante matrimonio consensit venditioni pignorū dotalium ius pignoris sui amittit, si modò ex aliis bonis suum consequi possit. Multò verò magis possessionem amittit si quam antea habuerat l.8 t.15 p.995 c.1.d.13 à nu.1 ad 14

Mulier in re sibi à marito donata in casu superuitæ præfertur omnibus mariti creditoribus posterioribus, licet contraxerint ante condicionis casualis euentum l.8.t.36.p.1118 c.2 d.10 n.1.2.& 3

Mulier secuta domicilium viri non ideò censetur à fratre diuisa, si nulla bonorum diuisio interceserit l.7.t.1.p.774 c.2.d.11 num.1

Mulier debet esse in officio mariti lib.7 t.1 p.775 c.1 d.11 n.1.in all.

Mulieri nihil imputari potest, quæ constante matrimonio agere non potuit l.7 t.7p.805 c.2 d.27 n.3. in all.

Mulier amittit possessionem suam cùm patitur pignora dotalia locari à tutore nomine pupilli, nisi ex ea causa aliquid acceperit pro fructibus pignoris l.7 t.7 p. 800 c.2 d.31 n.1

Mulier possessionem habere videtur cùm aliquid habet in vicem possessionis & fructuum lib.7 t.7 p.807 c.1 d.31.num.4 .in all.

Mulieri dotem petenti non nocet exceptio rei iudicatæ etiamsi per errorem cōsenserit executioni soluto matrimonio l.7 t.22 p.891 c.2 d.4 n.1.2 & 3

Mulieris, cui maritus donauit durior fit conditio quàm mariti qui ab vxore dotē acceperit l.8.t.38. p.1125 c.1 d.6.n.4

Mulier excusari potest, cuius vir longo tēpore abfuit si eum defunctum arbitrata sit alij nupserit l.9.t.7 p.1151 c.2 d.4 n.4 in all.

Mulieri dicenti se ex aliquo prægnantem an & quomodo credatur & quis partum alere debeat l.9 t.7 p.1152 c.3.d.6 n.1

Mulier quæ partum inuentum mortuum celasse & occidisse dicitur parricidij rea est nisi probet à se editum mortuum l.9 t.11 p.1158 c.1 d.2 n.1

Mulier sortilegij rea si non liquidis probationibus conuicta sit non debet ex solis suspicionibus condemnari, sed tamen exilio perpetuo mulctanda est, si mala fama vrgeatur lib. 9 t.12 p.1159 c.1 defin.1 num.1

Mulieri extraordinaria pœna infligēda est quæ sciuit falsam monetam à marito & aliis cudi nec reuelauit l.9.t.15.p.1167.c. 1.& 2 d.3 n.1

Mulier nobilis siue à genere siue ex persona prioris viri amittit nobilitatem si postea nubat ignobili l.9 t.29p.1206 c.1 d.17 num.1

Mulier nubere nō potest, nec vllo casu legitima vxor fieri, quæ iam alium maritū habet l.9.t.29 p.1212 c.1 d.28 n.7 in all.

Mulier cōtribuere debet in domicilio mariti non in loco suæ originis l.9.t.30 pa. 1216 c.1.d.11.n.1

Mulier plebeia quæ secundo viro nupsit nobili nulla debet tributa pro bonis sibi pro dote oppigneratis, licet ea bona fuerint antea cōtributioni obnoxia l.9 t.30 p.1216 c.1.d.11 n.1

Mulieri minori & propter sexū & propter ætatem fauere debemus l.7 t.1 p.773 c.1 d.7 n. 2.in all.

Munera.

Munera alia quidem sunt merè personalia; alia merè realia, alia mixta ideo sic dicta, quia imponuntur personis pro patrimonio l.9 t.30 p.1233 c.1 d.1 n.5.in all.

Neco.

Necare videtur, qui alimenta denegat l.8 t. 36.p.1119 c.2. d.17.n.3.in all.

Negligentia.

Negligentia vnius nocere alij non debet lib.7.tit.32.pag.937 c.1 defi.20 numero 9 in all.

Negotium.

In Negotio principali qui fouet euidenter malam & iniquam causam, non eo minus condemnandus est in expensas litis appellatoriæ quod in quibusdam capitibus obtinuerit l.7 t.18 p.861 c.2 defin.83 num.1

Nepos.

Nepotes non semper cōtinentur filiorum appellatione l.9.t.28 p.1211 c.1 d.27 n.4 in all.

Nobilis. Nobilitas.

Nobilitas per aliquem acquisita descendit veluti ex traduce ad posteros l.9 t.29 p. 1201 c.2 d.1 n.1.in all.

Nobilitatem generis qui per artes sordidas admisit, non nocet liberis ne quidem postea susceptis, imò nec sibi, si quādocunque desistat nec indiget rehabilitatione l.9 t.29 p.1201 c.1 d.2 n.1.in all.

Nobilitas non tam facilè acquiritur quàm admissa recuperatur lib.9 t.29 p.1202 c.1 d.2 n.1

Nobilitati non nocet agros suos vel communes coluisse, adeóque nec alienos cōduxisse, si nobilis aliter viuere nō potuit honestè lib.9 t.29 pag.1.02 col.2 defin.3 num.1

Nobilitati derogat procuratoris ad lites officium, nisi quod apud Senatum exercetur l.9 t.29 p.1202 c.1 d.5 n.1

Nobilitas nec immunitas non amittuntur ex solutione tributorum, quæ plebeis indicantur nisi ea solutio fuerit per triginta annos continuata l.9.t.29 p.1203 c.1 d.6 n.1

Nobilis an quis sit absolutè ac simpliciter, an secundum quid, an ex priuilegio, an ex iure communi l.9 t.29 p.1204 c.2 d. 12 n.1

Nobilitas quamuis non conferatur, tamen probatur per verba enunciatiua Principis etiam contra tertium l.9 t.29 p.1205 c.2 d.15 n.1

Nobilitas facilius probatur, quàm conceditur l.9 t.29 p.1205 c.2 d.15 n.1.in all.

Nobilitas & immunitas per legem quæsita mulieri ex perfidia viri non potest auferri ne quidem ex facto viri lib.9. t.29 p.1205 c.1 d.16 n.1

Nobilitas facto ipso amittitur per vsum mechanicarum artium & nouo priuilegio opus est ad eam recuperandam l.9.t. 29 p.1206 c.2 d.18.n.1

Nobilem aliquem esse, nisi nobiliter viuat parum est l.9.t.29.p.1206 c.2 d.18 nu 1. in all.

Nobilitas quantò antiquior est, tantò maior l.9 t.29 p.1206 c.2 d.18. n.3 in all.

Nobilitas nō minus per patrem ad liberos quàm per maritum ad viduam transmittitur lib.9 t.29 p.1209 c.1 d.4 numero 3. in all.

Nobilitas patris facto non amittitur liberis qui eam habeat aut à genere aut à Principe suo iure l.9 t.29 p.1209 c.2 d. 25.n.1.

Nobilitas tanquam summum beneficium etiam inuito conferri potest l.9 t.29 p. 1210 d.26 n.4.in all.

Nobiles immunes sunt ab omnibus muneribus personalibus & mixtis tametsi à plebeis prædia tributaria cōputauerint lib.9 t.30 p.1214 d.3.n.1.

Nobilitatus ex priuilegio Principis nō ideò fit immunis à tributo cōmutatorio ne quidem pro bonis propriis nisi post annum quinquagesimum l.9 t.30 p.1214 c. 1 & 2 d.4 n.1

Nobilitatus ex priuilegio non in corpore iuris clauso indemnitatem vniuersitati præstare cogitur l.9 t.30 p.1215 col.2 d.6 n.1

Nobilis & immunis non potest retēta nobilitate priuilegiū immunitatis à se abdicare l.9 t.30 p.1216 c.2 d.13 n.1

Nobiles qui sunt, non potest fieri per consuetudinem, vt sint nō immunes ab oneribus & contributionibus plebeiorum l.9 t.30 p.1217 c.1 d. 4 n.1

Nobiles sunt immunes extra tributum cōmutatorium ab oneribus cæterorum onerum quæ extraordinaria appellamus siue personalia sint, siue mixta l.9 t.30 p. 12 5 & 216 d.7 n.

Nomen.

Qui Nomina accepit in dotem pecuniam ex iis redactam cogitur iudicio de dote restituere sed deductis expensis l.5 t.7 p. 543 c.1 d.52 nu.3 & 4

Nominatores Syndicorum minus idoneorum indemnitatem fisco præstare cogūtur l.7 t.33 p.939c.1d.1 n.9 in all.

Nominis mutatio in familię nobilioris iniuriam viris & exilio castiganda est, itēque pœna honoraria ni reus sit infamis, l.9 t.16 p.1168 c.2 d.1 n.1

Notarietas.

Notarietas releuat quidem ab onere probandi, sed non allegandi l.7. t.14. p.827 c.1 d.7n.4 in al.

Notarius.

Notario omnimodo credendum est in iis quæ attestatur cōram se gesta esse l.6 t.5 p.620 c.2 d.10 n.7 in all.

Notario plus creditur quàm testibus instrumētariis, nisi cùm agitur criminaliter de falso l.9 t.13 p.1161 c.2 d.3 n.1

Notario dicendi falsum esse instrumentū nunquam creditur in præiudicium partis l.9 t.13 p.1162 c.1 d.4 n.1

Notarius qui instrumentum testamēti scripsit non habetur pro teste nisi per iudicē in eam rem auditus sit l.9 t.14 p.1166 c.2 d.1 n.6 in all.

Nunciatio.

Nunciatio non fit à iudice, sed ab aduersario à quo non potest appellari, cum nullam habeat iurisdictionem l.8 t.5 p.958 c. 1 d.2 n.2 in all.

Non semper ei cui Nunciatum est nouum opus permitti debet vt interim ædificet oblata satisdatione l.8 t.5 p.958 c.1 d.3 n. 1.2 & 3

Nuptialis vestis.

Nuptiales vestes de quarum solutione nō apparet an & quādo peti possint per mulieris heredes l.7. t.13 p.818 col.2 d.8 numer.1

Nuptiæ.

Nuptiæ etiāsi filiusfamilias sine patris cōsensu vxorem duxerit, valent & An ex ea causa possit filius per patrem exhæredari l.5 t.2 p.512 c.1 d.2 n.1.2.3 & 4

Nuptiæ secundæ quæ consensum habent siue expressum siue tacitum aut prædefuncti coniugis, aut superstitum liberorum nullas pœnas merentur l.5 t.5 p.517 c.1 d. 5 n.1.2 & 3

Oblatio.

Oblatio facta in iudicio quonā casu possit purgare moram extraiudicialem ad impediendam condemnationem expensarum siue in obligationem deductæ sint, siue non l.7 t.18 p.859 c.2 d.2 n.1

Obtulisse ab initio nihil prodest ei qui ab oblatione postea sine causa resiliat l.7 t.18 p.856 c.1 d.61 n.1.2 & 3

Oblatio iudicialis magnam vim habet nō solùm ad impediēdam moram, sed etiam ad eam purgandam quæ iam contracta sit l.7 t.18 p.856 c.1 d.61 n.1 in all.

Source : BIU Cujas

Obligatio. Obligatus.

Obligatio vice solutionis est quoties ritè facta est creditore solutionem sine causa recusante l.9 t.4 p.1146 c.1.d.6.n.10 in all.

Obligari nemo potest ex sententia à non suo iudice lata l.7 t.20 p.879 c.2 d.25 n.3.in all.

Obligatio semel extincta nunquam reuiuiscit l.9 t.29 p.1210 c.2 d.25 n.8.in all.

Obligatus ad luitionē pignoris non potest dicere se spoliatum esse à creditore qui sine vicio nactus sit possessionem à debitore quandiu non offert omne id quod debetur l.8 t.3 p.952 c.1 d.32 à n.1.ad 18

Obligatio hypothecaria, licèt sit accessoria, durat tamen post extinctam principalem obligationem l.8 t.6.p.958 c.2.d.1 n.6.in all.

Obligatio semel extincta nunquam reuiuiscit l.8.t.15.p.997 c.2 d.8 n.6.in all.

Obligatus in ampliore forma cameræ non habet exceptionem ordinis quamuis nō renūciarit ei expressim l.8 t.28 p.1065.c.1.d.22.n.1.& 2

Obligatus ad fideiubēdum si conueniatur ad soluendum malè quidem cōuenitur: sed non eo minus habendus est pro fideiussore ex illo die ac si conuentus ad fideiubendum in mora fuisset fideiubendi l.8 t.28 p.1072 c.1.d.40.n.1.2.3 & 4

Obligatio donandi animo sub simulatione mutui facta, donatio est inter viuos aut mortis causa l.8 t.36 p.1117 c.2 in fin.d.7 n.1.2.& 3

Obliuio.

Obliuio præsumitur ex lapsu decennij l.7 t.7.p.809.c.2.d.39.n.14.in all.

Obliuionis præsumptio ex decennio inducitur l.6 t.5 p.620 c.2 d.10 n.5.in all.

Obsignatio.

Obsignatio necessaria est ad fructuum acquisitionem l.8 t.16 p.998.c.2.d.4 nu.5. in all.

Obsignatio vt habeat vim solutionis, debet esse totius debiti liquidi. Nam pro nō liquido sufficit satisdari l.8 t.16 p.998 c.2 d.4 n.6. in all.

Obsignatio etiam cum satisdatione minorem vim habet ad inducendam moram quàm ad eam impediendam quandiu ignoratur an quod petitur debeatur l.8 t. 30 p.1092 c.1 d.47 n.1.2.& 3

Obsignatione opus est ad purgandam moram nec oblatio sola sufficit, licet iudicialis l.8 t.29.p.1094 c.1 d.53 n.1.& 2

Occidens.

qui Occidit aliam ad sui defensionem indiget quidem venia, & indulgentia Principis, sed eam Princeps concedere etiam de rigore iustitiæ debet l.9 t.10 p.1155 c.1 d.5 n.1

Occidens, cùm non habeat animum occidendi, sed tantum nocendi venia dignior est siue ad sui defensionem id fecerit, siue primo motu iracundiæ l.9.t.10.p.1155.c.2 d.6. n.1

Occisus si quis sit ex officialibus nec appareat per quem ex reis prehendendis an omnes de homicidio teneantur l.9 t.10 p.1157 c.1 d.9 n.1

Odiosum.

Odiosiora quæ sunt difficilius & præsumuntur & probantur l.7 t.1 p.778 c.1 d.19 n.9.in all.

Officialis. Officium.

Officiales propria autoritate prehendere illos possunt, quorum crimina atrocia & notoria sunt l.9 t.3 p.1143 c.1 d.2 n.1

Officia quæ dedit dominus iurisdictionis reuocare potest nisi dederit ex causa remuneratoria, vel alia onerosa l.8 t.38 p. 1129 c.2 d.18 n.1

Officialis non tenetur ex sola negligentia nisi sit in lata culpa & dolo proxima l 9 t. 7 p.1151 c.1 d.2 n.2. in all.

Officium quod quisque tenet, præsertim publicum, ipsi non debet esse damnosum l.9 t.4 p.1146.c.2.d.7.n.12 in all.

Officialis capiendum, si resistat, impune interficere potest, si non aliter capi possit l.9 t.8.p.1153 c.2 d.1 n.4 in all.

Officio suo priuandus est, qui in officio deliquit l.9 t.25 p.1195 c.1 d.22 n.1

Officij priuatio pœna est l.9 t.25 p.1195 c.1 d.1: nu.1.in all.

Officialium negligentia non præsumitur in delictis clandestinis & occultis, maximè si procurator Principis delictum non ignorauit l.9 t.25 p.1195 c.1 d.13 n.1

Onerans. Onus.

Onerandus nemo est superuacuo sumptu in ea præsertim re quam facit ex necessitate l.9 t.4.p.1145 c.1 d.4 n.1.in all.

Onera tam mixta quàm personalia soluenda sunt in territorio domicilij non bonorum, excepto tributo cōmutatorio .9 t.30 p.1213 c.1 d.2 n.1

Onus æris alieni non sequitur ex iuris ratione donatarium, nec si sit vniuersorum bonorum l.8 t.36 p.1116 c.1. d.4.à n. 1.ad 24

Ordo.

Ordinis exceptio dilatoria est, nec proinde opponi potest post litem contestatam. Ab eo autem qui ex sua promissione cōuenitur vt fideiubeat, nullo modo, nisi si post fideiussionem conueniatur l.8. t.28 p.1071. c.1.d.38.n.1.2.& 3

Pactum.

Pacta non seruare maxima est omnium ingratitudo l.8 t.38 p.1127 c.2 d.12 numero 2

Pacto de retrouendendo toties quoties præscribitur triginta annis l.7 t.13 p.817 c.2 d.3 n.1

Pactum præsertim iuratum, quo datur hæreditas in contractu matrimonij, valet idque ex consuetudine l.5 t.9 p.555 c.1 d.6 à n.1 ad 10

Pactum quo datur hereditas in contractu matrimonij non potest reuocari per pœnitentiam l.5 t.9 p.555.c.1 def.7.n.1.2.3 & 4

Is cui ex pacto licet possessionem apprehēdere propria autoritate, non eo minus spoliator est si adprehendat eam possessionem quę sit penes alium quàm pacisscentem, eiúsve successorem l.8 t.3 p.953 c.1. d.34 n.1.2.3.& 4

Qui ex Pacto inito cum debitore successit in locum anterioris creditoris nulla indiget cessione nisi sit extraneus is qui pro debitore soluit creditori li.8 t.9 p. 988 c.1 d.4 à n.1 ad 10.

Pactum commissorium regulariter in pignoribus improbatum, quibus casibus censeatur adprobatum li.8.t.23.p.1026 c.2 d.1.à n.1.ad 12

Pactum commissorium in trāsactione appositum valet maximè si iudicis autoritas interuenerit l.8 t.23 p.1027 c.1 d.3 n. 1.& 2

Pactum commissorium appositum in fauorem fideiussoris valet, & clausula cōstituti in eo adhibita ex nunc prout ex tūc operatur etiam in tertij prejudicium cui interim ius quęsitum est l.8 t.23 p. 1027 c.2 d.4 n.1.2.3.& 4

Pactum de iure prælationis appositum in antichresi aut in venditione facta sub pacto de retrouendendo finito contractu resoluto l.8 t.23 p.1031 c.1 defi.12 num.1 2 & 3

Pactum quo conuenit inter debitorem & creditorem vt possit creditor possessionem pignorum propria autoritate adprehendere non auffert tertio possessori exceptionem discussionis l.8 t.24 p.1034 c.1 d.7 n.5.6.& 7

Pactum de non petendo aliquando personale est licèt regulariter & sub natura sui in rem l.8 t.28 p.1062.c.1.d.9.n.1.in all.

Pactio vt venditor non teneatur emptori de euictione ad id quod interest valet tantùm ad precij restitutionem lib.7 t.18 p.854 c.1 d.54 n.1.in all.

Papa.

Papa in generali reseruatione beneficiorū non censetur ea cōprehendere quæ sunt de iure patronatus laicorum, cui nunquā derogat, nisi cùm est litigiosum l.6 t.1 p. 610 c.1 d.6 n.3

Papa cùm derogat iuri patronatus laicorū pro medietate quid faciendum sit l.6 t.1 p.610 c.1 d.7 n.1

Papa est ordinarius ordinariorum lib.6 t.1 p.610 c.1 d.6 n.1.in all.

Parens.

Parentes qui per secundas nuptias amiserunt proprietatem, eam recuperant si postea omnes liberi præmoriantur l.5 t.5 p. 520 c.2 d.16 n.1

Parens qui conuolat ad secunda vota sicut non amittit vsumfructum, ita neq; possessionem l.5 t.5 p.5 1 c.1 d.17.n.1.2.3.4 & 5

Patientia.

Patientia tormentorum parùm prodest ei qui tormentis additus est sine præiudicio indiciorum & probationum lib.9 t.21 p. 1177 c.2 d.9. n.1

Pater.

Pater viua matre, susceptum ex coitu illegitimo partum alere non tenetur l.9 t.7 p.1152 c. d.6 n.8.& 9

Pater cuius filius occisus est impedire non potest, ne occisori gratia criminis per Principem fiat l.9 t.10 p.1154 c.2 d.3.n.1

Pater qui imprudens filium occidit etiam per culpam venia & commiseratione dignior est, quàm pœna lib.9 t.11 pag.1158 c.1 d.1 n.1

Pater si filium alicuius criminis reum in iudicio præsentet non debet filius ad mortem condemnari l.9 t.13 p.1162 c.2 d.6 n. 3 in all.

Pater non tantùm semel, sed iterum quoq; dotare tenetur quæ sine culpa sua dotem amisit l.5.t.6 p.527 c.1 d.13 n.2.& 3

Pater filium impium potest propria autoritate prehendere & in carceres detrudere castigandum postea per iudicem arbitrio patris. Non tamen absoluendum etiamsi pater velit, si atrox fuit iniuria l.8.t. 33. p.1111 c.2 d.1.n.1.2.3 & 4

Pater iniuriam factam filio potest etiam eo inuito gratis remittere, nisi patris persona sit vilis aut turpis l.8.t.33 p.1111 c.2 d.2 n.1 & 2

Patronus.

Patronus qui & aditus fuit & rogatus vt volūtati Papæ adstipuletur, si renuat nō potest spretum se conqueri l.6 t.1 p.610 c.1 d.7 n.2

Ius Patronatus per solam famam probatur itemque per solam quasi possessionem præsentandi, secuta tamen collatione l.6 t.1 p.610.c.2 & seq.d.9 n.1.& 2

Patronus laicus etiam qui aliquem & quidem idoneum iā præsentauit, potest adhuc alium postea præsentare dummodo æquè idoneū. Quo casu Episcopo datur gratificatio l.6 t.1 p.611.c.1 d.10 n.4.in all.

Patronus qui Ecclesiam ipse contulit à iure suo non cadit l.6 t.1 p.611 c.1 d.10 num.5 in all.

Paupertas.

Paupertas sola non absentia mariti facit locum assecurationi dotis l.5 t.7 p.531.c.1 d.12 n.1 & 2

Paupertatis fauor iuncto præsertim fauore dotis

Source : BIU Cujas

totis facit vt ſecundus creditor poſſit petere diſtractionem pignoris quod anterior poſſidet etiamſi nihil ei offerat. Alioqui oblatio eſt neceſſaria l.8 t.17 p. 999 c.1 d.1 n.1.2 & 3

Pecunia.

Pecunia ex quacumque re confici poteſt l. 6 t.4 p.615 c.1 d.3 n.1 in all.

Penſio.

Pēſionis annuæ vniformis præſtatio maximè decennalis ſufficit ſiue titulo ad obtinendum in poſſeſſorio, at non in petitorio l.8 t.4 p.956 c.2 d.7 n.1

Perduellio.

Perduellio ille tātum eſt qui in Principem aut Rempublicā hoſtili animo affectus & animatus eſt l.9 t.24 p.1193 c.1 d.1.n.1 in all.

Periurium.

Periurium incurritur, quoties iuſiurandū violatur, ſiue ante, ſiue poſt iuriſiurandi obliuionem id contingat l.6 t.5 p.621 c. 2 d.12 nu.4 in all.

Perſona.

Perſonæ certæ contemplatione quod ſit, non poteſt, nec debet eam egredi l.8 t.38 p.1131 c.1.d.21.n.3.in all.

Perſonalia quæ ſunt ad hæredes tranſmitti non poſſunt l.8. t.38 p.1131.c.1. d.21. n.8 in all.

Pignus.

Pignus rei communis valet tātum pro parte pignorātis, niſi ſocius aut pignus, aut ſaltem debitum, pro quo pignus datum eſt, adprobauerit l.8 t.11 p.990 c.2 in fi. d.1 n.1.2 & 3

Pignus prætorium cōſtitui poteſt in variis bonis etiam pro debito exiguo, hactenus nimirum vt bona poſſideantur, non autem vt diſtrahantur: alioqui ab executore appellari poteſt l.8. t.12 p.991.c.2 d.2.n.1.2 & 3

Neque pignus prætorium neque iudiciale contrahitur per ſolam ſententiam, ſed tantum per executionem præterquam fauore fiſci l.8 t.12 p.992 c.1 d.3 num.4 & 5

Pignoris iudicialis & prætorij differentia, l.8 t.12 p.992 col.1 d.3 n.3 in all.

Pignus iudiciale tum demum conſtituitur in iudicati executione cùm capitur lib.8 t.13 p.993 col.1 d.2 nu.11 in all.

Pignus poteſt durare etiam ſublata principali obligatione l.8 t.15 p.995 c.2 d.3 n.6 in all.

Pignus etiam ob chirographariā pecuniā retineri poteſt contra debitorem, ſed nō contra creditorem hypothecarium, niſi qui pecuniam crediderit poſt ius acquiſitiui pignoris pro chirographaria pecunia retinendi l.8 t.16 p.997 c.2 in fi. d.2 n.1.2.3.4 & 5

Pignus de quo reddendo expreſſum conuenit ſi recta quantitas ſolueretur non poteſt retineri pro alia quantitate quæ iam tum debebatur. Secus ſi poſtea deberi cæperit l.8.t.15 p.998 c.1 d.3 à n.1 ad 6

An Pignus cōtractum ſit ſub lege commiſſoria, an verò facta ſit cōdicionalis venditio multum intereſt. Et ex ordine ſcripturæ dignoſci debet l.8 t.23 p.1027 c.1 d.2 nu.4

Pœna.

Pœnæ incipere ab hærede non poſſunt niſi lis cum defuncto fuerit conteſtata l.9 t. 2 p.1139 c.2 d.5 n.3 in all.

Pœna nulla eſſe debet vbi nullum eſt delictum lib.9 t.3 pag.1143 col.2 d.3.num.8 in all.

Pœnæ corporalis vindicta nō ad priuatam perſonam, ſed ad Principem pertinet l.9 t.10 p.1154 c.2 d.3 n.2 in all.

Pœna pecuniaria cum ex bonis ſumēda ſit non niſi pro rata bonorum condemnati poteſt irrogari l.9 t.10 p.1155 c.1 d.3n.4 in all.

Pœnæ perſecutio morte non finitur vbi lis iam eſt conteſtata l.9 t.20 p.1172 c.2 d.2 n.4

Pœnas temperandas & molliendas eſſe nec exaſperandas dicimus l.9 t.25 p.1193 c.2 d.6 n.12 in all.

Pœnæ grauioris commutatio in leuiore fieri poteſt ex cauſa ſed cōſulto prius Principe ſi fiat poſt condemnationem l.9 t. 25 p.1194 c.1 d.8 n.1

Pœna conuentionalis nunquam poteſt peti, quin præceſſerit declaratoria quod pœna ſit commiſſa l.7 t.23 p.894 c.2 d.2 n.1

Quæ ſit Pœna latronis famoſi, & quæ furis famoſi? lib.6 t.2 pag.612 col.1 d.3 num.1 2.3 & 4

Pœna inceſti confiſcatio eſt omnium bonorum, non mors, ſi aliud crimē admixtum nullum ſit p. 512 c.2 d.1 nu.1.2.3.4 & 5

Pœna inceſtarum nuptiarū iure ciuili cōſtituta locum habet etiam in iis quæ nō niſi iure canonico ſunt inceſtæ l.5 t.3 p. 513 c.2 d.6 n.1.2 & 3

Pœnæ feſtinatarum nuptiarum iure canonico ſublatæ ſunt: ſed non ſecundarum, l.5 t.5 p.516 c.1 d.1 à n.1 ad 8

Poſſeſſio. Poſſeſſor. Poſſeſſorium.

Etiam in Poſſeſſorio poſſunt allegari quæ pertinent ad petitorium. Nempe ad confortandum poſſeſſorium l.8 t.4 p.955 c.2 d.3 n.1

Poſſeſſio per clauſulam conſtituti, alitérve quæſita, ſi amiſſa ſit, nō recuperatur ipſo iure per reſtitutionem in integrum l.8 t. 4 p. 956 c.1 d.4 n.1. 2.3.4 & 5

In quaſi Poſſeſſorio iurium obtinere debet is qui quaſi poſſeſſionem probat, licèt nec titulum alleget, nec cauſam l.8 t.4 p. 956 c.1 d.5 n.2

De Poſſeſſione retinenda non agitur apud nos niſi interdicto Vti poſſidetis probādo poſſeſſionem ex parte noſtra, & turbationem ex parte aduerſarij l.8 t.4 p. 956 c.2 d.8 n.4 & 5

Poſſeſſor tertius qui pendente lite alienat non ideò ſe liberat quominus liti ſiſtere teneatur l.8 t.6 pag.959 col.2 d.4 num.1 & 2

An & quando Poſſeſſor tertius conuentus hypothecaria poſſit condemnari ad fructuum reſtitutionem? l.8.t.6 p.962 c.1 & 2 d.15 à n.1 ad 16

Poſſeſſio vicioſa aduerſus extraneos prodeſſe ſolet l.8 t.6 p.963 col.2 d.18 num.5 in all.

Poſſeſſori bonæ fidei non poteſt pignus euinci per hypothecariam, quin ſumptus omnes in rem obligatam ab eo vtiliter facti ei refundantur l.8 t. 6 p.964 c.1 d. 91 n.1.2.3 & 4

Poſſeſſione ſua non ſtatim priuandus eſt is qui negat rem obligatam fuiſſe in bonis debitoris, ſed in caſibus certis l.8 t.6 pa. 964 c.1 d.20 n.1 & 2

Poſſeſſor tam iuſtus quàm iniuſtus poteſt offerre creditori pignoratitio: ſed actionem cedere creditor cogitur iuſto tantū poſſeſſori non etiam iniuſto l.8 t.11 p. 990 c.2 d.3 n.1.2 & 3

Poſſeſſori tertio qui bonam fidem & titulum habet, datur exceptio non factę excuſſionis l.8 t.28 p.1061 c.1 d.6 num.3 in all.

Poſſeſſio nunquam reperitur in hereditate l.8 t.31 p.1101 c.2 d.12 n.3 in all.

Poſſeſſor iuſtus eſt & bonæ fidei qui autore præſide poſſidet l.7 t.18 p. 854 c.1 d.53 n.2 in all.

Poſſeſſio iuris præſentanda ex vnico actu inducitur l.6 t.1 p.611 c.1 d.9.n.3

Poſſeſſio tam naturalis quàm ciuilis tranſfertur per conſtitutum l.8 t.3 p.947 c.2 d.17 n.1 in all.

Poſſeſſor malæ fidei dicitur qui contra leges aliquid mercatur l.8 t.3 p.948 c.2 d. 22 n.3 in all.

Qui Poſſeſſionem ſibi aufferri authoritate iudicis paſſus eſt, nullo prætextu dicere poteſt ſe ſpoliatum, nec ſi ſit minor l.8 t. 3 p.949. c.2. d.24. à n.1 ad 16

Poſſeſſor iam factus per clauſulam cōſtituti neminem ſpoliat cum propria autoritate ſuam poſſeſſionem occupat nemine contradicente l.8.t.3. pag.952 col.2 d.33 n.1.2 & 3

Poſſeſſio ſolo animo amittitur ſtatim atq; is qui poſſidet deſinit velle poſſidere l.8 t.3 p.953 c.2 d.37 n.2 in all. vide in priori parte Poſſeſſio.

Poſſeſſor. Poſſeſſio.

Poſſeſſio quæſita per conſtitutum non poteſt cedi niſi per aliud conſtitutum, nec proinde per tutorem aut per curatorem aut per procuratorem l.7 t.7 p.807 c.1 d. 32 n.1

Poſſeſſio non transfertur ex ſola voluntate aut per contractum vel inſtrumentum: ſed traditione opus eſt, vel aliqua re quę ſit vice traditionis l.7 t.7 p.807 c.1 d.32 n.3 in all.

Poſſeſſio tranſlata per defunctum non poteſt tranſire in hereditatem aut eſſe hereditaria lib.7 t.7 pag.807. c.2 d.34. n.3 in all.

Poſſeſſio faciliùs admittitur quàm dominium lib.7 t.7 pag.808 col.1 d.35 num.5 in all.

Poſſeſſio per conſtitutum quæſita aut per precarium an & quatenus morte conſtituentis vel conſtitutarij aut precario rogantis vel concedentis amittatur l.7 t.7 p.809 c.1 d.39 n.1

Poſſeſſio lōgi temporis locum habet etiam contra eum, cui merces cōductionis interim ſoluta eſt, ſi modo ſciuit alienationem à conductore factam, non ſi ignorauit l.7 t.8 p.810 c.1. d.1.n.1

Poſſeſſionis fauor ille eſt, qui exceptionē non factæ excuſſionis induxit l.7.t.10 p. 812 c.1 d.1 n.2 in all.

Poſſeſſor tertius nullo fauore dignus eſt qui neque titulum habet nec bonam fidem lib.7 t.10 pag.812. col.1. d.1 num.3 in all.

Poſſeſſor tertius bonæ fidei etiamſi habeat cauſam à debitore vel a malæ fidei poſſeſſore nihilominus præſcribit contra creditorem l.7 t.10 p.812.c.1.d.2 n.1

Poſſeſſor tertius bonæ fidei qui per decennium præſcripſit aduerſus hypothecariā, vtrum poſſit adhuc conueniri cōdictione ex l.ſi. C. de acquir. poſſ. l.7 t.10 p.813 c.1 d.5 n.1

Poſſeſſio faciliùs admittitur quàm ius ipſum pignoris l.7 t.7 pag.801 col.1 d.13 nu.1

Poſſeſſio an per conſtitutum, an per traditionem quæſita ſit l.7 t.7 p.801 c.1 d.13 nu.1

Poſſeſſio ſuperueniens conſtituenti nō facit conſtitutarium poſſeſſorem, niſi cōſtitutum collatum ſit in futurum l.7 t.7 p. 801 c.2 d.14 n.1

Poſſeſſorem iam eſſe oportet eum qui ſe conſtituit alieno nomine poſſidere l.7 t.7 p.801 c.2 d.14 n.5 in all.

Poſſeſſio transferri poteſt etiam in caſum & ſub conditione l.7 t.7 p.801 c.2 d.14 n.5 in all.

Poſſeſſio beneficio clauſulæ conſtituti nō poteſt transferri per tutorem aut curatorem, niſi cum id pupillo vel minori vtile eſt l.7 t.7 p.802 c.2 d.17 n.1

Poſſeſſionem naturalem qui per decennium neglexit etiam quam ab alio ignorante occupatam amittit ciuilem l.7 t.7

Source : BIU Cujas

p.804 c.1 d.22 n.1
Possessione præterita non probatur dominium, sed potius probatur admissa possessio per actum contrarium subsecutum l.7 t.7 p.804.c.2.d.23 n.1
Possessoria interdicta non transeunt in singularem successorem sine speciali cessione l.7 t.7 p.804 c.2.d.24 n.1
Possessio per clausulam constituti quæsita cedi potest à cõstitutario dummodo fiat cessio statim, aut in continenti l.7 t.7 p.805 c.1 d.25.n.1
Possessio quæsita per clausulam constituti amittitur solo animo, puta & eo quod cõstitutarius putat se mitti in possessionem l.7 t.7 p.806.c.1 d.29.n.1
Possessor bonæ fidei tantundem iuris habet ad fructus acquirendos, quantum si esset verè dominus l.8 t.38 p.1129 c.1 d.15 n.5 in all.
Possidet iustè, qui authore & permittente prætore possidet l.9 t.2 p.1140 c.2.d.7.n.13 in all.
Possessio rerum defuncti ipso iure in heredem continuata intelligitur l.9 t.19 pag.1171 c.1 d.1 n.1 in all.
Possessio quæ est facti non potest fuisse hereditatis quæ est iuris l.9 t.19 p.1171 c.1. d.1 n.3 in all.
Possessio ciuilis retenta prodest ad retinẽdam, adeóque ad recuperandam naturalem l.7 t.7 p.798 c.1.d.4 n.1
Possessio annua præscribitur 1patio cẽtum annorum: annuus verò canon emphyteuticarius quadraginta annis per tertium bonæ fidei possessorem l.7 t.13. p.823 c.1 d.19.n.1
Possessor tertius nec hæres vniuersalis potest præscribere post qualemqualem debiti agnitionem l.7 t.13.p.824.col.1.d.21 nu.1
Possessor pignorum condemnatus ad id quod interest creditoris, non tenetur ad restitutionem fructuum supra vsurarum modum l.7 t.16 p.836.c.2.d.1.n.1
Possessorem malæ fidei certum est debere vniuersos fructus restituere, etiam quos non percepit, si modo percipere potuerit l.7 t.16 p.859.c.2.d.73.n.3 in all.
In Possessorem factum ex causa iudicati remedium can. redintegranda datur interdum l.7 t.22 p.893 c.2.d.12 n.1

Prælatus.

Prælatus ecclesiæ qui malè alienauit non potest agere de possessione, sed tantum de proprietate l.8 t.3 p.945 c.2 d.11 à n.1 ad 13

Præscriptio.

Præscriptio quælibet & quanticũque temporis apud nostros Augustanos consuetudine tolli potest l.8 t.35 p.1113.c.1 d.1 n.1 & 3
Præscriptio non valenti agere an & quãdo currat l.7 t.9 p.811 c.1 d.1 n.1
De Præscriptione aduersus eum competẽte qui emit à Principe l.7 t.12 p.815 c.2 d.1 nu.1
Præscriptio currit non tantum cõtra inuitum, sed etiam ignorantem l.9 t.30 pag.1214 c.1 & 2 d.5 n.6 in all.
Præscriptio quænam temporis possit sufficere pro ingenuitate aduersus talliabilem l.7. t.4 p.791 c.1.d.1.n.1
Præscriptio quinquennalis quæ competit pro defuncti hominis libertate l.7 t.8 p.810 c.2 d.1 n.1
Præscriptio quæ potuit obiici principi, potest obiici etiam possessori l.7 t.12 p.816 c.1 d.2 n.1
De Præscriptione centenaria & immemoriali l.7 t.13 p.817 c.1.d.2 n.1
Præscriptio centum annorum nunquã censetur exclusa nisi in casibus l.7 t.13 p.818 c.1.d.5 n.1
Præscriptio quinquennalis fit perpetuo per sententiam adeóque per litis contestationem l.7 t.13 p.821 c.2.d.15 n.1
Præscriptio triginta annorum quæ nõ posset incipere ab ipso debitore propter malam fidem, incipit tamen ab ipsius herede qui sit in bona fide l.7 t.13 p.821 c.2. d.16 n.1.
Præscriptio requirit factum præscribentis & ideo si non apponatur non potest supleri per iudicem l.7 t.13 p.822 c.2 d.18 n.5 in all.

Præsumptio.

Præsumptio semper cedit probationi & veritati l.9 t.29 pag.1203.c.2.d.7. num.2 in all.

Precarium.

Precarium transfert possessionem ciuilem tantum, constitutum verò etiam naturalem: vtrumque tamen prodest ad implorandum beneficium l.vlt.C.hoc tit. l.7 t.7 p.802 c.1 d.15 n.1

Præsentatio.

Præsentatio facta ab eo qui est in quasi possessione præsentandi, aut de cuius iure constet per verba enunciatiua Papæ sufficit ad validandam collationem beneficij l.6 t.1 pag.609 c.2 d.5 n.1
Quantum interfit inter ius Præsentandi & conferendi? l.6 t.1 p.611. c.1. d.10 nu.1.2.3 4.5

Princeps.

Princeps nunquam debet lædere ius tertio iam acquisitum l.6 t.4 p.618 c.1 d.2 n.21 in all.
Princeps solus, excepta ecclesia, fiscum habere potest l.7 t.33 p.939 c.1 d.2 num.1 in all.
Principis beneficia nunquam debent trahi ad alienam iniuriam l.7 t.3 p. 789 c.1 d.2 n.4 in all.
Princeps non fit qui à Principe ius habet nec iisdem potest gaudere priuilegiis l.7 t.12 p.815 c.2 d.1 n.1 in all.
Principis est & eius qui legem cõdere possit iura generaliter constituere l.7 t.15 p.830 c.2 d.1 n.11 in all.
Principis rescriptum ad sanandum vitium appellationis non illico interpositæ obnoxium est refusioni expensarum si impetretur in alia instantia l.7 t.18 p.848 c.2 in fi.d.37 n.1
Principis rescriptum potest impetrari ad hoc, vt appellatio pronuncietur deserta etiam antequam elapsa sint tempora, sed non insinuata l.7 t.27 p.913 c.1 d.9 nu.1 & 2
Principis procurator appellare quandocũque potest ab vnione beneficiorum perperam facta tanquam ab abusu l.7 t.28 p.917 c.2 in fi.d.8 n.1 & 2
Principis procurator appellationem tanquam ab abusu etiam desertam persequi potest & debet l.7 t.28 p.921 c.1 d.20 nu.1
Princeps post euocationem litis apud Senatum pendentis aliquos iudices si delegauerit, ab iis ad Senatum appellari nõ poterit l.7.t.29 p.923 c.2.d.4.n.1 & 2
Princeps cuiuscunque criminis gratiam facere potest l.9. t.21.p.1179.c.1. d.14 nu.1 in all.
Princeps facere potest gratiam criminis & pœnæ corporalis etiam quæ irrogata sit in vicem & locum pœnæ pecuniariæ, tametsi pars contradicat l.9 t.25 p.1191 c.2 d.1 n.1
Princeps est dominus corporum & vitæ subditorum l.9 t.25 p.1192 c.2 d.1 nu.2 in all.
Princeps potest fisco suo applicare pœnam confiscationis etiam in præiudicium vasalli omnimodam habentis iurisdictionem, quoties edictum Principis facit ex non delicto delictum l.9 t.26 p.1198 c.1 d.2 n.1
Principẽ alicuius auxilio egere in suo territorio absurdum esset cum eius auxilio cæteri omnes indigeant l.9 t.26 p.1198 c.2 d.2 n.5 in all.
Principis indulgentia restricta ad certam pœnam non facilè ad alia extendi debet l.9 t.28 p.1199 c.1 d.1 n.1
Princeps nõ videtur remisisse pœnam mortis quam à iudice irrogatam ignorauit l.9 t.28 p.1199 c.2 d.1 n.4 in all.
Princeps facilè colligere potest criminis grauitatem ex grauitate pœnę l.9 t.28 p.1199 c.2 d.1 n.5 in all.
Princeps cuiquam velle iniuriam inferre credendus non est l.9 t.29 p.1205 c.2 d.15 n.3 in all.
Principis nutrix non solùm nobilis est, sed etiam nobilem facit plebeium cui nupta sit l.9 t.29 p.1207 c.1 d.21 n.1

Priuilegium.

Priuilegium competens ob aliquam qualitatem, finita illa qualitate, finitur l.9 t.29 p.1204 c.1.d.9 n.10 in all.
Priuilegium semper est fauorabilius quod reperitur clausum in corpore iuris, quã quod est ex Principis gratia speciali l.9 t.30 p.1214 c.2 d.4 n.11 in all.
De Priuilegio quod habent pleræque ciuitates vt suos per annum & diem incolas natalibus, & ingenuitati restituant l.7 t.4 p.791 col.2 d.4 n.1
Priuilegia etiam fauorabilia per non vsum longissimi temporis amittuntur l.7 t.13 p.819 c.2 d.10 n.1
Priuilegium datum pro certa quantitate non porrigitur ad rem quæ sit paris aut minoris æstimationis quousque æstimatio secuta sit lib.7 t.15 pag.835 col.1 d.15 n.1
Priuilegium quod habent Senatores *de tributo* iudicati non pendendo, quomodo accipiendum sit l.7 t.18 p.843 col.1 d.15 n.1
De Priuilegio quod habent Augustani vtrũ Senatum velint appellare nostrúmne an Pedemontanum l.7 t.26 p. 909 c.1 d.42 n.1
Priuilegium nullum est temporis: sed causæ inter creditores chirographarios l.7 t.32 p.931 c.1 d.3 n.1

Probatio.

Probatio nulla maior est quàm quæ fit per euidentiam rei cum res ipsa loquatur l.9 t.31 p.1162 c.2 d.5 n.7 in all.
Probatio si dubia sit non erit reus tormentis subiiciendus lib.9 t.31 pag.1163 d.8 n.4
Probatio criminis sumi nõ potest ex confessione sola accusatoris, nec ex domo rei l.6 t.2 p.612 c.1 d.2 n.3 in all.
Probationes in criminalibus luce meridiana debent esse clariores l.6 t.2 p.612 c.2 d.4 n.4 in all.
Probationibus pœna & condemnatio respondere debent l.6 t.2 p.612 c.2 d.5 n.3 in all.
Probatio debet esse concludens, nec probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse lib.6 t.5 pag.612 col.1 d.11 numer.9 in all.
Probatio mutatæ volũtatis semper incumbit ei qui dicit mutatam l.6 t.5 p.622 c.1 d.13 n.3 in all.
Probatio intra annum trigesimum admittitur aduersus apocham acceptæ dotis factam spe futuræ numerationis. Interea tamen apochæ standum est l.5 t.10 p.559 c.1 d.4 n.1.2.3.4 & 5
Probationibus consuetudinis contrariis allatis testes noui audiendi sunt ex officio quibus solis credatur; idque sumptibus vtriusque partis, sed iis ignorantibus quantum fieri potest l.8 t.35 p.1113 c.2 d.2 n.1 & 2

Source : BIU Cujas

Procurator.

Procurator fiscalis habet priuilegium fori vt apud prouinciæ iuridicum maiorem & agat & conueniatur l. 7 t. 33 p. 939 c. 1 d. 2. n. 1. 2 & 3

Promissio.

Ex Promissione de fideiubendo nemo potest tanquam fideiussor conueniri, quãuis ex promissione de se obligando promissor teneatur quasi iam obligatus, si præcedat iusta causa l. 8 t. 27 p. 1070 c. 1 d. 36 n. 1

Qui promisit fideiubere etiam idoneè non cogitur renunciare exceptioni ordinis l. 8. t. 28. p. 1070. c. 2. d. 37. n. 1

Promissio quælibet sic semper intelligi debet, Quamdiu res in eodem statu erit l. 8 t. 28 p. 1071. c. 2. d. 39. n. 5 in all.

Promissio dotis quæ dicitur præcessisse solutionem probanda est aliter quàm per partium confessionem l. 5. t. 10 p. 561. c. 1 d. 9 n. 1. 2 & 3

Proprietas.

Proprietas nihil habet commune cum possessione lib. 8 t. 3 pag. 944 c. 1 d. 7. num. 3 in all.

Protestatio.

Protestatio interueniens solet conseruare ius protestantis l. 8 t. 30. p. 1095. c. 2 d. 51 n. 1 in all.

Protestatio solet ius protestantis cõseruare l. 7 t. 7 p. 806 c. 2. d. 30 n. 2 in all.

Prouocatio.

Prouocatio, nec iracundiæ calor nec pœnitentia in delictis regulariter excusat l. 9. t. 20. p. 1172. c. 1. d. 1. n. 1 in all.

Prouocatio & iustus dolor etsi nõ omnino excuset mitigat tamen pœnam l. 9. t. 20 p. 1174. d. 6. n. 5 in all.

Puniendus.

Puniendus qui grauius non est quod capitalis supplicij pœnam sibi irrogatam euadere tentauerit l. 9. t. 21. p. 1179. c. 1. d. 16. nu. 1

Pupillus.

Pupillaris substitutus iuuatur edicto *Le mort saisit le vif* l. 7 t. 7 pag. 799 col. 1 d. 6 n. 1

Pupillus ea etiam quæ videt ignorat l. 6 t. 5 p. 619 c. 1 d. 6 n. 1 in all.

Qualitas.

Qualitas siue naturalis, siue accidentalis quæ semel inhæsit tolli postea nisi certis & legitimis modis non potest l. 7. t. 1 p. 773 c. 2 d. 8 n. 4 in all.

Quæstio.

Quæstio præiudicialis est quæ omnis tractanda & decidenda est l. 7 t. 32 p. 937 c. 2 d. 22 n. 1 in all.

Quæstio de hereditate inter hæredem scriptum & dominum directum præiudicialis est & terminari debet antequã de creditorum iure disceptari possit l. 7 t. 32 p. 937 c. 2 d. 22 n. 1. & 2

Quæstione pendente de rationibus reddẽdis non est locus prouisionali cõdemnationi inter socios nisi cõtra morosos idque condemnatione in rem ipsam magis quàm in personam concepta l. 7 t. 15 p. 831 c. 2 d. 4 n. 1

Quæstio criminalis incidens in ciuilẽ non semper facit præiudicium ciuile l. 9 t. 18 p. 1170 c. 2 d. 3 n. 1

Quæstio haberi potest ex indiciis dum modo sint illa legitimè probata & sufficiens ad torturam l. 9 t. 15 p. 1166. c. 2. d. 1 n. 3 in all.

Quæstio possessionis est momẽtanea ideoque priuilegiata l. 8 t. 1 p. 941 c. 1 d. 1 n. 7 in all.

Quæstione hereditatis pẽdente is qui exhibet testamentum non cãcellatum nec suspectum restituendus est in possessionem quam aduersarius inuaserit l. 8 t. 3 p. 944 c. 1 d. 7 n. 1. 2. 3 & 4

Querela.

Querela inofficiosę donationis non datur contra donationes causa mortis immodicas, sed deducitur ex iis falcidia si modo legitimæ detractio nulla interueniat l. 8 t. 39 p. 1132. c. 2. d. 6. n. 1

Raptus.

Raptus interdum committitur in volẽtem l. 9 t. 7 p. 1152. c. 1. d. 5. n. 3 in all.

Raptus nõ committitur in virginem abductã causa matrimonij agnatis consentiẽtibus, licet inscio aut inuito curatore l. 9 t. 9 p. 1153 c. 2 d. 1 n. 1

Raptor condemnandus est parenti, qui raptus accusationem instituit non minùs quàm fisco lib. 9 t. 9 pag. 1154 col. 1 defi. 2 n. 1

Recognitio.

Recognitio vnius ex cõdiuisoribus nocet cæteris, si alia recognitio præcedat l. 7 t. 1 p. 771 c. 2 d. 3 n. 1

Recognitio vnica an & quando sufficiat ad homagij talliabilis probationem l. 7 t. 1 p. 777. c. 2. d. 19 n. 1

Recognitio filij an & quãdo noceat patri, item fratris an & quando fratri lib. 7 t. 1 p. 778 c. 1 d. 20 n. 1

Recognitio sola neminem iurisditiabilem, nec talliabilem facit nisi vel præcedente iusta causa, vel secuta homagij præstatione l. 7 t. 3 p. 790 d. 5 n. 1

Recognitio bonorum emphyteuticariorũ nec probationem inducit remissæ talliabilitatis l. 7 t. 5 p. 793 c. 1 d. 6 n. 1

Recusatio.

Recusatio non minus suspẽdit iurisdictionem quàm appellatio l. 7 t. 17 p. 839 c. 1 d. 1 n. 9 in all.

Recriminatio.

Recriminatio non permittitur nisi pro delicto maiore l. 9 t. 1 p. 1137 c. 1 d. 1 n. 1

Remedium.

Remedium ex can. redintegranda datur etiam contra eum qui ex subhastationibus nullis possidet, nisi aliunde possessionem suam tueatur l. 8 t. 3 p. 948 c. 2 d. 22 à n. 1 ad 12

Remedium ex can. redintegranda An & quãdo duret post annum trigẽsimum. Et quid de fructibus l. 8 t. 3 p. 950 c. 1 d. 25 à n. 1 ad 10

Renunciatio.

Renũciatio generalis futurarum successionum in tabulis dotalibus facta non valet multò minùs extenditur ad maternam successionem etiamsi mater præsens fuerit l. 5 t. 9 p. 556 c. 1 d. 10 à n. 1 ad 11

Renũciatio facta in fauorem masculorum extinctis masculis euanescit l. 5 t. 9 p. 557 c. 2 d. 12 à n. 1 ad 12

Renunciatio hypothecarum dotalium per mulierem facta ita demum valet, si dotis restituendæ tempore cætera bona sufficiant l. 8 t. 14 p. 996 c. 2 d. 7 n. 1. 2. 3. & 4

Resignatarius.

Resignatarius per confidentiam nõ potest dici spoliatus, ideoque nec restituendus l. 8 t. 3 p. 944 c. 1 d. 6 n. 1. & 2

Restitutio.

Restitutio dotis cum cuadit in assecuratio nem non potest offerri mulieri l. 5 t. 7 p. 543 c. 2 d. 53 n. 1. 2. & 3

Restitutio frustra petitur aduersus contractum qui non tenet l. 8 t. 3 p. 944 c. 2 d. 8 n. 3 in all.

Restitutus in pristinum statũ potest destatu illo quandocumque docere l. 8 t. 3 p. 953 c. 2. d. 63 n. 1 & 2

Restitutio in integrum frustra petitur cõtra fideiussorem posteaquam soluit lib. 8 t. 27 pag. 1064. col. 2. defi. 20. numero 3 & 4

Retentio.

Retentio potest obiici actioni de dote ob rationes tutelæ aut protutelæ nondum redditas l. 5 t. 8 p. 544 c. 2 d. 4 n. 1. 2. 3. 4. 5. 6 & 7

Retentio dotis competit etiam contra mulierem cui rationum redditio remissa est à marito ob nullas redditas rationes l. 5 t. 8 p. 548 c. 2 d. 16 n. 1 & 2

Reus.

Reus torqueri potest pro furto de quo nõdum constat l. 6 t. 2 p. 611 c. 2 d. 1. Vide Indicium.

Reus ex confessione sua furti condemnari non potest, nisi priùs constet de corpore subrepto lib. 9 t. 2 p. 612 c. 1 d. 2 nu. 1. 2. 3 & 4

Reus frustra criminis insimulatus perire volens, non auditur l. 6 t. 2 p. 612. c. 1. d. 2 nu. 4 in all.

Reus per nõ ius actoris vincere debet, non contra l. 7 t. 18 p. 855. col. 1. d. 56. num. 16 & 17

Reus cùm ante sententiam diffinitiuam eximitur carceribus ex iusta causa, non ideo sumptuum condemnationem vllam pati debet l. 7 t. 18 p. 855 c. 2 d. 58 n. 1

Reus contra quem nulla fuit satis iusta causa inquirendi in nullas expensas condemnandus est l. 7 t. 18 p. 857 c. 2 d. 66 n. 2

Reus pendẽte accusatione retinet liberam bonorum suorum administrationem dũ nihil in fraudem faciat l. 9 t. 2 p. 1138 c. 2 d. 1 n. 1

Reo, qui & obiectionem testium passus & ad iustificationes suas admissus fuit, non est danda dilatio ad respondendum, vt aiunt, per attenuationem l. 9 t. 2 p. 1139 c. 2. d. 6. n. 1

Reus respondere per attenuationem debet ex ore & in vinculis l. 9. t. 2. p. 1142 c. 1 d. 12 n. 1.

Reus cuius sumptibus trãsmittẽdus sit, qui à cõdemnatione corporali appellauit ad Senatum l. 9. t. 3 p. 1143 c. 1 d. 1 n. 1

Reus ex vinculis sententiam audire debet, tum quoque cùm absoluitur tum etiam cùm criminalis disceptatio conuersa est in ciuilem l. 9 t. 3 p. 1143 col. 2 d. 3 n. 1

Reus quamuis à crimine absoluatur criminalis tamen sententia est ac perinde vt cæteræ criminales pronuntianda l. 9 t. 3 p. 1143 c. 2 d. 3 n. 5 in all.

Reus criminis pendẽte accusatione necessario sumptu egere non debet l. 9 t. 4 p. 1145 c. 1 d. 4 n. 3 in all.

Reus simulans insaniam per dolum ne interrogetur de crimine etiam quod pœnã corporalem non meretur torqueri debet l. 9. t. 21 p. 1175 c. 2 d. 1. n. 1. 2 & 3

Reus extra tormenta confessus nec in confessione postea perseuerans iterum atq; iterum torqueri potest, sed non sæpius quàm ter nisi ex nouis indiciis l. 9 t. 21 p. 1176. c. 1. d. 2. n. 1.

Reus iam conuictus non debet torqueri l. 9. t. 21. p. 1179 c. 1. d. 15 n. 1

Reus sufficienter etiam conuictus ad detegẽdos socios in atrocioribus criminibus quæstioni subiicitur l. 9 t. 21. p. 1179. c. 1 d. 16 n. 1

Reus vt repetatur in suis confessionibus quas fecit in tormentis quod tempus expectari debeat l. 9. t. 21. p. 1180 col. 1. d. 18 n. 1

Reus condemnari non debet, sed absolui si sint indicia pro & contra l. 9. t. 21. p. 1181 c. 1. d. 22. n. 6 in all.

Rei cõfessio sola siue spõtanea siue in tormentis facta sufficit ad condemnationẽ ordinariam si constet de delicto, secus si non constet l. 9. t. 21 p. 1181 c. 1 d. 27. n. 1

Reus probare debet suam exceptionẽ cum in ea sit actor l. 7 t. 14 p. 827. c. 1. d. 6 nu. 2 in all.

Source : BIU Cujas

Reus non condemnatus de crimine an & quando, ad expensas litis cõdemnari possit in causis criminalibus l.7 t.18 p.849 c.1 d.40 n.1
Reus non potest in carceribus retineri pro expensis litis criminalis etiamsi ita dictũ sit, si a taxatione appellauerit & satisdare paratus sit l.7 t.18 p.853 c.2 d.52 n.1
Reum non negare non sufficit vt fateri videatur, nec ad sententiam procedi potest, nisi facta prius contestatione l.7 t.19 p.869 c.2 d.18 n.1
Reus criminis nunquam habetur pro confesso ex sola cõtumacia nisi aliæ sint probationes l.7 t.24 pag.896 col.2. d.7 n.1.2 & 3
Reus de crimine ex ore respondere sine causæ iussus, habet iustã appellandi causam, sed interim tamen respondere cogitur l.7. t.26. p.908 c.2 d.39 n.1

Sabaudia.

Sabaudiæ Sereniſſimi Duces habent iura Imperij, & gaudent priuilegiis omnibus Imperatoris lib.7 t.11 pag.815 col.1 def.1 n.1

Sacrilegium.

Sacrilegij crimen est mixti fori & quomodo in eo, aliisque similibus mixti fori criminibus procedendum sit, si ex accusatis quidam sint clerici, quidam laici l.9 t.17 p.1168 c.2 d.1 n.1

Satisdatio.

Satisdatio solet impedire sequestrationẽ l.7 t.19 p.867 c.1 d.8 n.2 in all.

Scriptum.

Scriptum esse aliud siquidem est, aliud in scriptis factum esse l.9 t.14 p.1166 c.1 d.1 n.3 in all.

Scriptura.

Scriptura priuata perinde fidẽ facit ac publica, ex quo scilicet recognita est, maximè verò in præiudicium scribentis l.9 t.13 p.1164 c.1. d.11 n.1 in all.
Scriptura quam notarius imperitus donauit nomine codicillorum non cõminus valet iure testamenti si habeat omnes solennitates testamentorum. Et de clausula codicillari. Et, An ei qui egit quasi ex codicillis liceat variare l.6.t.5 p.616 c.2 d.1 a n.1 ad 19
Scripturæ credendum est quoties à notario scriptum est iurasse testatorem nisi qui negat paratus sit de crimine falsi instituere accusationem l.6 t.5 p.620. c.2. d.10 n.7

Senator. Senatus.

Senatus personam repræsentat ac maiestatem Principis l.9 t.29 p.1203.c.1.d.5 n.4 in all.
Senatores quæ priuilegia habent, non tam dignitatis, quàm solius officij ratione nõ transeunt ad eorum viduas, aut liberos, l.9 t.29 p.1203.c.1.d.23.n.1
Senatus potest iudicare secundum cõscientiam & non semper secundum allegata & probata lib.7 t.14. pag.827 col.1.d.7. n.1
Senatu autore qui nactus est possessionem beneficij condemnari potest ad restitutionem fructuum omnium exinde perceptorum l.7 t.18 p.853 c.2 d.53 n.1
Senatus decreta non debent esse elusoria l.7 t.23 p.894 c.2 d.1 n.3 in all.
Senatus decretum licet causam habuerit à consensu falsi procuratoris impedit appellationem tanquam ab abusu si nullus impetrantis dolus intercesserit l.7 t.28 p.915.c.2 d.1 n.1 & 2
Senatus quod fieri iussit sub certæ pœnæ comminatione precise faciendum est, sed non facilè mulcta irroganda nec nisi ex magna causa lib.7 t.23 pag.894. c.2 d.1. n.1

Senex.

Senex dum ne decrepitus torqueri potest, & cum non potest torqueri, tamen terreri potest, si crimen sit ex atrocioribus l.9 t.21 p.1181 c.1 d.24.n.1

Sententia.

Sententia non pendet ab executione, sed executio a sententia l.7 t.7 p.806 c.1 d.29 n.12 in all.
Sententia prouisionalis, itémque diffinitiua an & quando possit mandari executioni non obstante & salua nihilominus appellatione l.7 t.15 p.831 c.1 d.2 n.1
Sententia prouisionalis tollitur per diffinitiuam, sed reuiuiscit ha diffinitiua sit appellatum l.7 t.15 p.835 c.1 d.14 n.1
Sententia prouisionalis non nisi per diffinitiuam potest reuocari, reuocata autẽ nullius effectus, quamuis a definitiua fuerit prouocatum l.7 t.19 pa.864 c.1 d.3.nu.1
Sententia inter alios lata parit exceptionem rei iudicatæ quoties eadem est causa vincendi & idem status causæ apud eundem iudicem si, qui nunc agit, priori liti adfuit, secus si non adfuit l.7 t.19 p.864 c.1 d.4 n.1
Sententia lata de fructibus iure dominij petitis nocet quandocũque condemnato fundum ipsum vindicanti l.7 t.19 p.865 c.1 d.5 n.1
Sententia lata de nobilitate ab vno magistratu an pariat exceptionem rei iudicatæ coram alio magistratu & contra tertium l.7 t.19 p.866 c.2 d.7 n.1
De Sententia contra curatorem hereditatis data l.7 t.19 p.868 c.1 d.12 n.1
Sententia contra Syndicos etiam non nominatos lata ipso iure tenet & afficit vniuersitatem l.7 t.19 pag.868 col.1 d.13 n.1
Sententiæ etiam iniquæ, à qua non fuit appellatum, standum est, sed rta vt postea appellandi facultas non præripiatur l.7 t.19 p.868 c.2 d.14 n.1
Sententia potest quidem ipsa esse incerta, sed non executio sententiæ l.9 t.20 p.874 c.1 d.10 n.1 in all.
Sententia contra patrem lata potest mandari executioni contra filium tanquam heredem, sed in bonis patris, non in bonis filij l.7 t.20 p.881 c.2 d.30.n.1
Sententia diffinitiua pro eo lata qui iam obtinuit prouisionalem non potest mãdari executioni, si ab ea sit appellatum ne quidem prouisionaliter. Ipsa tamen prouisionalis sententia mandari potest executioni lib.7 t.20 pag.882 col.2 d.34 n.1
Sententia lata contra tutorem qui non satisfecit, potest interdum mandari executioni contra pupillum, adeóque in propria ipsius bona, etiam pro debito illius, cui pupillus heres sit cum beneficio legis & inuentarij l.7 t.20 p.883 col.2 d.36 n.1
Sententia lata contra tutorem non aliter pupillum afficit, quàm si victor probet fuisse verum tutorem l.7 t.22 p.891 c.1 d.3 n.1
Sententia lata contra fratrem qui tam suo, quàm fratris nomine condemnatus est, si neque mandatum neque ratihabitio intercessit, fratri non nocet lib.7 t.22 p.892 c.1 d.7 n.1
Sententia lata in causa appellationis contra eum, qui cũ procuratore iurisdictionalis in prima instãtia obtinuerat an noceat procuratori iurisdictionali l.7 t.22 p.892 c.2 d.8 n.1
Sententiæ executionem contra alium qui impedit, tertio facienda est exhibitio nõ tantum sententiæ, sed etiam omnium instrumentorum litis l.7 t.22 p.892 c.2 d.9 n.1
Sententia lata pro legitima cõtra heredem non potest mandari executioni contra tertios possessores, nisi facta prius liquidatione & excussione bonorum contra heredem condemnatum l.7 t.22 p.893 c.1 d.10 n.1
Sententia lata contra prælatum nocet successori in beneficio, nisi lata sit in collusionem aut contumaciam decessoris l.7 t.22 p.893 c.2 d.11.n.1
Sententia inter alios lata pro herede cum beneficio legis nocet creditoribus etiam non vocatis lib.7 t.25 pag. 897 col.2 d.1 n.1
Sententia contra alios lata aliquando aliis nocet, etiam minoribus, aut absentibus, & indefensis l.7 t.25. p.898 col. 2. d.5 n.1
Sententia contra priorem emphyteutam potest mandari executioni etiam cõtra nouum possessorem, sed eo ante omnia citato l.7 t.25 p.898 c.2 d.6 n.1
A Sententia cõtra alium lata sufficit vt intra decennium ex die notitię appellet is, cuius interest l.7 t.26 pag. 901 c.2 d.10 n.1
Sententia quæ plura capita cõtinet, potest pro parte valere, & pro parte non valere, si modo non sint connexa l.7 t.26 p.903 c.2 d.20 n.1 in all.
Sententia nulla transit hodie in rem iudicatam, si ab ea non appelletur l.7 t.27 p.914 c.1 d.13 n.1 & 2
Sententiæ acquiescere non videtur qui patitur aduersarium iurare in supplementum probationis ex sententia iudicis l.7 t.29 p.925 c.1 d.9 n.1
De Sententia lata super possessorio simul & petitorio l.8 t.3 pag.948 col.1 desi.19 nu.1
Sententia stricti iuris est, sempérq; strictè interpretanda lib.8 t.15 p.997 col.1 d.1 nu.6

Sequestratio.

Sequestratio per *iudicem facta* interdum spoliatio est. Et quibus remediis emendanda sit l.8 t.3 p.947 c.1 d.16 n.5.& 6
Sequestratus factus per iudicem, si spoliatus sit restitui potest ab eodem iudice cõtra spoliatorem etiam alterius fori l.8 t.3 p.947 c.2 d.18 n.2.& 3
Sequestratio fit requirente procuratore generali antequam constet cui prouisum sit de beneficio, vt interim œconomus constituatur qui ecclesiam curet, ac faciat vt diuinus cultus non negligatur l.7.t.18 p.854 c.1 d.53 n.1 in all.
Sequestratio à Senatu fieri iussa non potest impediri oblata satisdatione & satisdandi facultate l.7 t.19 p.866.c.2 & seq. d.8 nu.1

Seruus.

Seruus etiam inuitus libertate donari potest l.7 t.1 p.778 c.2 d.21. n.1 in all.

Sexus.

Neque Sexus, neque communio domini eximit violentum inuasorem à pœna legibus constituta l.8 t.3 p.951 col.1 d.28 nu.5

Signum.

Signum non sufficit, nisi etiam adsit ressignata l.7 t.7. p.800 c.1.d.7.n.5. in all.

Simulatio.

Simulationis aut vsurę sola allegatio restitutionis remedium non excludit l.8. p.951.c.2, d.29.n.1.2 & 3

Simulatum.

Simulata pro infectis habere debent l.7 32 p.936 c.2 d.19 n.6 in all.

Socius.

Socius non potest prætextu communionis intercedere quominus pars socij etiam ante diuisionem capiatur pignori ab eo qui socium habet condemnatum l.8. 11 p.991.c.1.d.2.3n.1 ad 10

Solutio.

In Solutione quotę decimæ ipsctanda ma-

Source : BIU Cujas

xime est loci consuetudo, etiam quæ possit materiam fraudis præbere, dum ne quid per fraudem fieri aut factum esse probetur l.8 t.33 p.1113 c.2 d.3 nu.1.2 & 3

Soluens marito contra legem in dote addictam non liberatur l.5 t.7 p.533 c.1 d. 19 n.3 & 4

De Solutione dotis profectitiæ facta patri habenti penes se instrumentū dotis, siue dos illa fuerit communis patri & filiæ, siue propria filiæ ex eius stipulatione l.5 t.8 p.549 c.1 d.18 à n.1 ad 14

Solutione tantum debiti non etiam confusione ex acquisitione dominij extinguitur in totum hypothecaria l.8 t.6 p.958 c.2 d.1 n.3.4 & 5

Solutionem à fideiussore factam esse probatur contra tertium creditorem ex sola chirographi possessione l.8 t.28 p.1065 c.1 d.21 n.1

Ex Solutionis prorogatione debitori facta inscio fideiussore non liberatur fideiussor: secus est si prorogata fuerit obligatio puta ex causa tacitæ reconductionis l.8 t.28 p.1066 c.1 d.25 n.1 & 2

Soluendum est legatum in ea monetæ bonitate quæ fuit tempore testamenti siue melior moneta tum fuerit siue deterior l.8 t.29 p.1091 c.2 d.44 n.1.2 & 3

Solutio facta apparitori quamuis nullum ad solutionem recipiendam mandatum habenti liberat soluētem, si modo facta sit iusto metu carcerum, & quid si apparitor acceptam pecuniam non statim reddat creditori l.8 t.29 p.1092 c.1 d.48 n.1

Solutio facta creditori supposito per reum criminis liberat debitorem qui fraudem non participauit, & cui nihil potest imputari l.9 t.2 p.1140 c.2 d.8 n.1

Soluere de suo videtur, qui rem suam vendi ad soluendum patitur l.8 t.36 p.1126 c.1 d.13 n.9 in all.

Solutio eius præstationis, quam suffertam vocant, prodest ad inchoādam ingenuitatis præscriptionem, non autem addām ingenuitatem & plenam libertatē l.7.t.4 p.791 c.2.d.2.n.1

Solutio non potest allegari post arrestum, quo fuit pronunciatum de non solutione siue expressim de eo renunciatum sit, siue per relationem ad sententiam l.7. t. 14.p.826.c.2.d.6 n.1

Solutio probāda est ab eo qui allegat quoniam est facti l.7 t.14 p.826. c.2.c.6 n.1 in all.

Sordiditas.

Sordiditas patris non nocet filio qu nobilitatem trahit ab auis l.9 t.29 p.1105 c.1 d.14 n.1

Soror.

ror dicitur esse in communione um fratre propter legitimam, at non etiam liberi cum parentibus l.7 t.1 p.77.c.1 d.6 n.1

Sortilegium.

rtilegium & maleficia quomoo credenda & quibus probationibus crnen hoc detegi, ac pro vero haberi poss l.9 t.12 p.1159 c.2 d.2 n.1

rtilegio vsus qui reperitur a vim tormentorum eludendam, hocpso quasi ex nouo iudicio iterum torqeri debet l.9 t.21 p.1176 c.1 d.3 n.1

Spurius.

urij & bastardi ex iure cōmuniviles sunt & infames non nobiles, ex consuetudine vero nobiles apud pleraſq; gentes l. 9 t.29 p.1207 c.1 d.20 n.1

Stipulatio.

pulatio non cōtrahitur intenuitos aut ignorantes lib.8 t.36 p.1128.1 d.13 n.15 in all.

pulatione vna quæ sem commissa fuerit, ſepiùs agi non potest l.7 t.1 p.773 c.2 d.8 n.3 in all.

Stuprum.

Stuprum simplex in vidua impunitum est, in virgine autem quomodo sit puniēdum l.9 t.7 p.1152 c.1 d.5 n.1

Stuprum probari non potest per testes domesticos, sed illos tantummodo iudiciū facere l.9 t.7 p.1152 c.2 d.5 n.11 in all.

Subreptio.

Subreptionis & obreptionis allegatio non potest remorari executionem rerum à Senatu iudicatarum sed post factam iudicati executionem reuocandum est arrestum per viam supplicationis & mulctandus ille qui obrepsit Senatui l.7 t.20 p.876 c.2 d.18 n.1.2 & 3

Subhastatio.

Subhastatio fieri nō potest quin possessori sua aufferatur possessio per leuationē, vt vocant, id est, per ipsam pignoris capionem l.8 t.3 p.949 c.2 d.24 n.5 in all.

Ex Subhastatione nulla nec dominiū trāsfertur nec possessio, tota autem subhastatio nulla est si quid in ea vel minimum peccatum sit contra formam statuti. Sed hoc quantum ad cæteros non quantum ad debitorem ipsum l.8 t.17 p.1000 c.1 d.4 à n.1 ad 12

Subhastatio etiam nulla, si modo pro debito facta sit, tenet contra quoslibet debitores l.8 t.17 p.1000 c.2 d.5 n.1.2 & 3

Subhastatio facta pro indebito an & quando valeat l.8 t.17 p.1001 c.1 d.6 n.1.2.3.4 5 & 6

Successor. Successio.

Successionis causa nihil commune habet cum persecutione criminis & vindictæ l. 9 t.1 p.1138 c.1 d.2 n.7 in all.

Successor melioris cōditionis nō est quàm ipsius autor fuerit l.9 t.30 p.1214 c.1 d.4 n.3 in all.

Sumptus.

Sumptus litis mulieri quæ perperam & temere litigauit præsertim contra liberos non sunt restituendi, quamuis futurum sit vt dos minuatur l.5 t.7 p.541 c.2 d.45 n.3.& 4

Sumptus frustra facti per errorem & culpā procuratoris ab eo præstādi sunt qui cōstituit procuratorem l.7 t.18 p.854 c.2 d. 55 n.1 & 2

Sumptus qui non præstantur nisi officio iudicis sublata obligatione & actione principali peti non possunt l.7 t.18 p.895 c.1 d.71 n.1.2 & 3

Sumptus facti à creditoribꝰ in discussionis instantia imputantur aliquando iis, qui bonam causam non habuerint, aliquando hereditati l.7 t.18 p.850 c.2 d.43 n.1

Sumptus contumaciales qui ante omnia refundendi sunt, sufficit refundi per compensationem l.7 t.18 p.846 c.2 d.29 numer.1

Pro Sumptibus litis etiam criminalis non potest condemnatus retineri in carceribus, sed in carceres detrudi potest si iussus soluere non pareat l.7 t.18 p.843 c.2 d.16 n.1

Supplicatio.

Supplicatio ciuilis interdum necessaria est contra arrestum etiam ei, qui nec auditus, nec vocatus fuit l.7 t.14 p.827 c.1 d.8 n.1

Supplicatio ciuilis necessaria est ad impugnandum arrestum etiam nullum nisi facti error allegetur l.7 t.14 p.823 col.1 d.1 n.1

Supplicatio contra Senatusconsultum non admittitur quin prius mandatum illud sit executioni l.8 t.3 p.947 c.1 d.15 num.2 in all.

Suspicio.

Suspicio ferè pro veritate habetur in crimine falsi l.9 t.13 p.1161 c.2 d.2 n.3 in all.

Suspicandum nihil est in malam partem de eo, qui bonam habet famam lib.9 t.13 p. 1161 c.2 d.2 n.1 in all.

Suspicionem quantulamcunque à posteriore testamento abesse necesse est l.6 t. 5 p.622 c.1 d.14 n.7

Suum.

Suum potest quis dicere id quod cum alio commune habet l.9 t.29 p.1202 c.1 d.3 n.4 in all.

Suum cuique factum alteri nocere non oportet l.7 t.4 p.791 c.2 d.2 n.1 in all.

Syndicus.

Syndicus pro debito vniuersitatis potest ex iudicato detrudi in carceres post neglectum præceptum iudicis l.7 t.20 p.875 c.2 d.16 n.1

Syndicus an & quando pro vniuersitatis debito possit proprio nomine ex iudicato conueniri l.7 t.22 pag. 890 col.2 d.1 n.1

Syndici confessio in ea re de qua non habeat speciale mandatum non nocet vniuersitati l.7 t.24 p.895 c.2 in fi.d.4 n.1

Syndicus ad cessionem bonorum non admittitur contra fiscale debitum, licet debitum sit vniuersitatis l.7 t.31 p.929 c.2 d.7 n.1

Talliabilis.

Talliabiles inter omnes sufficit durasse cōmunionem inter aliquos vt possint succedere etiam illi qui diuiserunt non tamen videtur diuisisse, quæ partem suam doti dedit lib.7.t.1. pag.775 col.1 def.13 nu.5

Talliabilium in successione incapax fit capax per capacem l.7 t.1 p.776 col.2 d.16 n.1

Talliabiles non habent testamenti factionem actiuam nisi inter se l.7 t.1 p.777 c. 1 d.17 n.1

Talliabilis potest cogi vt patiatur se manumitti, nō etiam cogere dominum vt manumittat l.7 t.1 p.778 c.1 d.21 n.1

Talliabilis plurium dominorum potest ab vno ex dominis etiam inuitō altero manumitti l.7 t.2 p.788 c.1 d.1 n.1

De Talliabilibus ad misericordiam & de adscriptitiis, qui bona aliqua acceperūt vt se tales profiterentur, & an relictis bonis possint libertatem recuperare l.7 t.3 p.789 c.1 d.3 n.1

Talliabilitatis geminata professio si modò facta sit ex interuallo inducit, probatq; talliabilitatem l.7 t.3 p.789 c.2 d.4 n.1

Talliabilis aut Ligius duorum in solidum nemo esse potest: potest tamen esse talliabilis vnius & iurisdictionabilis alterius l.7 t.3 p.790 c.1 d.6 n.1

Talliabilitatis professio per patrem fact. nocet liberis postea quæsitis sed nō iam natis nisi sint patris heredes & de iis specialiter pactus sit pater l.7 t.3 p.790 d.7 n.1

Taxatio.

Taxatio sumptuum & liquidatio fructu fieri potest non citato eo qui propter su contumaciam fuit condemnatus l.7 t.18 p.855 c.2 d.59 n.1.2.3 & 4

Tempus.

Tempus redimendi ex contractu non currit quandiu probabiliter dubitari potest de viribus & validitate contractus l.7 t. 13 p.824 c.1 d.22 n.1

Tempora pacti de retrouendendo currunt viuo herede etiam in præiudicium fideicommissarij lib.7 t.13 pag.824 c.2 d.23 nu.1

Tempus mortis inspicitur in æstimādo eo quod cōiugi plus donatum est. Et quod excedit applicatur liberis l.5 t.5 p.518 c.2 d.11 n.1.2.3.4 & 5

Qui Tempore prior est etiam in prætorio pignore potior est in iure l.8 t.12 p.992 c.2 d.1 n.1.2 & 3

Teſtis.

Teſtes ſingulares regulariter nō probant nisi in certis casibus l.6.t.2.p.612.c.2.d.5.n.1 in all.

De Teſtium triplici ſingularitate. Et an & quando tales teſtes poſſint cōiungi vt fidem faciant? l.6.t.2.p.612.c.2.d.5.num.3 in all.

Teſtes teſtamentarij ſemper rogari debēt, quæ ſolennitas nunquam remitti debet, l.6.t.5.p.618.c.2 d.3 n.4 in all.

Vt Teſtes audiantur valet conſuetudo etiā poſt didiſcita teſtificata & in quacumq; parte litis l.8 t.35 p.1114 c.1 d.6.num.1.2 & 4

Teſtes plures regulariter requiruntur in teſtamento, quam in donatione l.8 t.39.p.1131.c.2 d.2 n.1

Teſtis vnus ſufficit ad condemnandum nō ad pœnam criminis, ſed ad ſumptus litis l.9.t.2.p.1139.c.1.d.3 n.1

Teſtes non ſunt audiēdi pro reo antequam ſit in vinculis & de crimine reſponderit l.9.t.2. p.1141.c.1.d.11.n.1

Teſti ſuum officium nō debet eſſe damnoſum l.9.t.20.p.1173.d.4. n.1 in all.

Teſtis quoties de falſo eſt ſuſpectus torqueri poteſt l.9.t.21.p.1176.c.1.d.1.nu.4 in all.

Teſtis vnus etiam integer nō facit indiciū ad torturā, multò minus criminis ſocius niſi in crimine læſæ maieſtatis l.9 t.21 p.1177 c.1 d.7 n.1

Teſtis infamis nullam poteſt fidem facere ſine tortura l.9.t.21.p.1181.c.1.d.23.n.1. in all.

Teſtamentum.

In Teſtamento nūcupatiuo poteſt quis ſibi adſcribere, ſi modò probetur illud per teſtes non per ſcripturā. Item quibuſdam aliis caſibus lib.9.t.14.p.1166.c.1.deſi.1. n.1

Teſtamentum per codicillos neque reuocari neque confirmari poteſt lib.6.t.5.p.617 c.1 d.1 n.1 in all.

Teſtamenti nomen aliud eſt, aliud codicillorum l.6.t.5 p.617.c.1.d.1.n.6 in all.

Teſtamētum factum adhibito minore quā quinque teſtium numero, etiam ab eo qui vel parochum vel notariū plureſve teſtes adhibere voluit, nec potuit, nullius eſt momenti l.6 t.5 p.617 c.1.& 2 d.2.à n.1.ad 22

Teſtamētum factum per nuncupationem herede non nuncupato, nō poteſt valere iure teſtamenti in ſcriptis, licet habeat ſolennitates requiſitas nec ſi adſit clauſula omni meliori modo l.6.t.5.p.618.c.2 d.4.n.1.2.3.4 & 5

Teſtamentum tempore peſtis nō pauciores quam quinque teſtes requiret, niſi factum ſit à Syndico aliio publicū officium gerente. Teſtes tamē ſemper rogatos eſſe oportet l.6 t.5 p.618 c.2 d.5 à n.1 d 9

In Teſtamento facto tempore peſtis debēt teſtes eſſe puberes & maſculi non fœminæ, ſi maſculi inueniri poſſint. Et in eo casu quoque debet relinqui legitima titulo inſtitutionis l.6 t.5 p.619 c.1 d.6 n.1.2.3.4.5 & 6

In Teſtamento fœminæ quandoque fidem faciunt. Et quando? lib.6.t.5 pag.619 c.1 d.6 n.2

Teſtamentum propriis viribus ſubſiſtere non ab alterius volūtate pendere debet l.6 t.5 p.619.c.2 d.6 n.6 in all.

Teſtamentum priùs valere debet quàm vt heres quiſquam ex eo eſſe poſſit l.6 t.5 p.619 c.2 d.6. n.6 in all.

Teſtamentum militare cùm iure militari factum ſit, iure directo valet l.6 t.5 p.619 c.2 d.7 n.6

Teſtamentum nuncupatiuum allegans, nō ſcriptum, debet exprimere annum, mēſem, diem, & locum, ſed non teſtes l.6 t.5. p.619 c.2. d.8 à n.1 ad 6

Teſtator qui duo teſtamenta condidit ſi poſteriore affirmarit ſe nō recordari verborum clauſulæ derogatoriæ, quid faciendum? l.6 t.5 p.620 c.2 d.10 num.1. ad 7

De Teſtamento, vt vocant, iurato & quid ſi poſterius etiam ſit iuratum? l.6 t.5 p.620 c.1 d.21 à n.1.ad 14

Teſtator qui contrà quàm iurauerat aliud teſtamentum facit periurus eſt, ī non impetret abſolutionem l.6 t.5 p.621 c.1 d.12 à n.1 ad 6

Teſtamentum poſterius factum in fauorē eius cuius odio fuerat in priore inſerta clauſula derogatoria, non poteſt vacare, maximè factum in domo ipſius inſtituti l.6 t.5 p.621 c.2 d.13 à n.1 ad 12

Teſtator ſi rationem expreſſerit cur ſe pœniteat prioris teſtamenti, poſteriore teſtamento ſcriptus heres præferetur l.6t. 5 p.622 c.1 d.14 n.2.3.4 & 5

Teſtamentum ex cauſa ingratitudinis reuocari poteſt l.6 t.5 p.622 c.2 d.14 nu.4 in all.

Teſtamenti prioris in quo plures heredes fuerāt inſtituti reuocatio valet, etiamſi in poſteriore non niſi vnius facta ſit mētio lib.6 t.5 p.623 col.1 d.16. à numer. 1 ad 10

Teſtamento reuocato tota defuncti voluntas quæ in eo ſcripta fuerat, irrita conſtituitur l.6 t.5 pag.623 col.2 d.16 n.10

Teſtamentum non poteſt pro parte valere & pro parte non valere l.6 t.5 p.623 c.2 d.16 n.6 in all.

Tormentum.

Tormentorum patiētia purgat indicia niſi habita ſit quæſtio ſine præiudicio iudiciorum, quo tamē caſu mutanda eſt pœna *ordinaria in extraordinariam* l.9 t.21 p.1181 c.2 d.25 n.1

Tortura.

Tortura non eſt inferenda quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis l.9 t.21 p. 1175 c.2 d.1 n.2.in all.

Torqueri non debet iterum quaſi ex mendacio qui tormētis ipſis, vel ſtatim poſt tormenta reuocat ſuam confeſſionem l.9 t.21 p.1176 c.2 d.5 n.1

Torqueri quis poteſt, ſed moderatiùs ex longis & grauibus inimicitiis l.9 t.21 p.1178 c.1 d.11.n.1

Torqueri poſſunt hodie illi quos ius commune tormentis ſubiici prohibet: ſed nō tam facilè lib.9 t.21 pag. 1178 col.2 d.13 n.1

Torqueri non poteſt in ſocios quantumcumque graue ſit crimen de quo agitur, qui gratiam criminis habuit a *Principe* l.9 t.21 p.1178 c.2 d.14 n.1

Torturæ ſubiici poteſt aliquis priùs etiam quam de corpore mortuo conſtet maximè verò in crimine aſſaſſinatus l.9 t.21 p.1179 c.2 d.17 n.1

Tortura eſt præparatorium ad mortem vel naturalem, vel ciuilem, vel ſaltē ad pœnam corporalem l.9 t.21 p.1179 c.2 d.17 n.5 in all.

Tortura facit perſonam teſtis integram quæ alioqui non eſſet integra l.9 t.21 p.1181 c.1 d.23.n.1

Traditio.

Traditio calami nō prodeſt ad transferendam poſſeſſionem & quo iure dominiū bonorum ſub haſta venditorum transferatur in emptorem l.7 t.7 p.799 c.2 d.7 n.1

Traditio annuli, vel calami, vel pilei non transfert poſſeſſionem, ſed tantum poſſeſſionis propria autoritate adprehēdendæ poteſtatem l.7 t.7 p.800 c.1 d.9 n.1

Tranſactio.

Tranſactio cum quibuſdam ex vniuerſitate facta, neque poſſeſſio ſecuta in executione tranſactionis nocet cæteris ex vniuerſitate ne quidem in poſſeſſorio l.7 t.13 p.820 c.2 d.13 n.1

Tributum.

Tributum iudicati debetur ad ratum petitæ quantitatis quoties implicita eſt quæſtio dominij vel pignoris l.7 t.18 p.84[illegible] c.1 d.24 n.1

Tributum nullum iudicati debetur pro ſumptibus funerum & inuentarij adiudicatis in inſtantia diſcuſſionis l.7 t.18 pa. 846 c.1 d.26.nu.1

Tutor.

Tutor qui appellationem pro pupillo à ſe interpoſitam deſeruit, ſemper quidem condemnandus eſt ad pœnam deſertionis, ſed non ſemper ad expenſas litis l.7 t.18 p.861 c.1 d.80 n.1

Tutor loco domini eſt l.7 t.20 p.884 c.1 d. 36 n.5 in all.

Tutor condemnatus tanquam tutor non poteſt cogi, vt iudicati executionem in ſuis bonis patiatur, etiamſi proprio nomine fuerit obligatus l.7 t.20 p. 887 c.2 d.52 n.1

Tutor datus nō debet appellare: ſed ſe primum excuſare, poſtea ſi excuſatio non admittatur, tum demum appellare l.7 t. 26 p.901 c.1 d.8 n.1

Tutori qui conſuluit peritiores nihil imputari poteſt l.7 t.26 p.909 c.1 d.41 num.7 in all.

Tutor verus ſolus domini loco habetur, nō etiam is qui pro tutore gerit l.8 t.3 p. 946 c.2 d.13 n.2 in all.

Variatio.

Variatio non poteſt eſſe ſine contradictione & euidenti mendacio l.9 t.21 p.1176. c.2 d.5 n.3 in all.

Venditor. Venditio.

Venditor poteſt intercedere executioni ſententiæ contra emptorem redditæ, ſi non fuerit emptor vocatus l.7 t.25 p.898. c.1 d.3. n.1

Venditio non poteſt fieri precio incerto l. 7 t.20 pag. 887 col.2. deſi.51. num.6 all

Venditori qui ſibi pro precio retinuit iurisdictionis & poſſeſſionis nō poteſt diſcuſionis inſtantia obiici adeóque nec offeri ſi dominium ſibi reſeruauerit l. t.32 p.933. c.2 in fin.d.12.n.1 & 2

Venditionis precium quod marito & vxori ſimul ſolutum fuit, an præſumatur tor ad ſarcitum peruenire, ſiue bona fuerint dotalia, ſiue paraphernalia l.5 t.7 p.5[illegible] c.2 & 8 n.3.4.5 & 6

Venditio pignoris facta creditori neq; poſteritatibus nocet quamdiu tenet quod nus ferre poſſint, neque ipſi emptor quo rinusiura ſua ſalua habeat ſi pignus poſtea euincatur l.8 t.10 p.990. c.2. n.5.6 & 7

Qui Venditioni pignoris conſentit fidei bendoro emptore erga venditorem ideò is ſui pignoris remittere intelligitur l.7 t.15 pag.996.c.2.d.6.num.1 & 4

Venditiones pignorum ſub haſta fieriſ tæ nonalent, ſi ab eo die quo pignus captaſit ad eum vſque qui primus tribus ciendæ *venditioni* dictus plures iam decem dies interceſſerint l.8 t.17 p.999.c.2.d.5.n.1

Quantum terſit an Vendatur id quod ſemel tāti tradi debeat, an quid annui cuius tradi obligatio ſingulis annis renaſcat l.8.t.31.p.1102 c.1.d.13.n.1 & 3

Venditore n valente ſatisdare trader eſt precijcunia idoneo mercatori vſuras legimas præſtet venditori

cem fructuum l.8 t.31 p.1108 c.2 d.29 n. 1.2.& 3
Venditio postulante creditore facta sub hasta illum obligat non quidem de euictione, sed ad id quod interest emptoris, si condemnatus sit emptor ob viciũ subhastationum, secus si ob culpam propriam l.8 t.32 pag.1111 c.1 d.4 n.1.2.

Verbum.

Verba generalia sunt ciuiliter & fauorabiliter quantum fieri potest intelligenda l. 7 t.3 p.790 c.2 d.7 n.8.in all.

Veritas.

Veritas facti semper attendi debet, potiùs quàm forma procedendi l.7 t.15 p. 831 c. 4 d3. n.8 in all.

Vestis.

Vestes vxori à marito traditæ siue nuptiarum tempore, siue constante matrimonio quando reddendæ sint marito aut eius hæredi l.5 t.1 pa. 509 c.2 d.2.num.3 & 4

Vicium.

Vicia realia sequuntur rem quocumque ierit & afficiunt quemlibet possessorem l. 8 t.3 p.950 c.2 d.26 n.15.in all.

Victor. Victus. Victoria.

Victus non debet ad expensas litis condemnari victori cui aliquid potest imputari l.7 t.18 p.840 c.1 d.4 n.1
Victus tenetur aliquando ad alias expensas quàm quæ factæ sint post publicatas testationes l.7 t.18 p. 846 c.1 d.28 n.1
Victoria duplex excusat ab impensis secũdæ appellationis, sed non ab impensis priorum instantiarum l.7 t.18 p.850 c.1 d.41 n.1
Victus ex iureiurando aduersarij non eò minùs condemnandus est in expensas si actor non de sua instantia iurauerit, sed de exceptione rei l.7 t.18 p.860 c.1 d.76 n.1
Victor quibus remediis succurratur cõtra appellationem quam appellans non fuit intra tempora persecutus l.7 t.29 p.925 c.1 d.10 n.1
Victoris interest quãdiu sibi solutum non fuit aut plenissimè satisfactum l.7 t.31 p. 929 c.1.d.4 n.13.in all.

Vidua.

Vidua luxuriosè viuẽs etiam intra annum luxus non amittit dotem, sed liberalitates quas viro habuit, amittit l.5 t. 7 p. 529 c.2 .7.n.1.2.3. & 4
Vidua secundò nubens præsumitur eãdem dotem secundo viro quam primo dedisse l.5 t.p.539 c.1 d.37 n.2
Vidua censetur eandem dotem dare posteriori marito tacita constitutione, sed nõ æquè dotis augmentum quod à priore viro habuit l.5 t.8 p.551 c.2 & seq. d.24 n.1.2.3.& 4

Vis.

Vim facere dicitur quisquis ius suum non per iudicem repetit l.8 t.3 p.943 c.1 d.2 n.1.in all.
Vi facit, qui prohibitus facit: clam verò qui celato aduersario l.8 t.3 p.948 c.1 d.20 n.2.in all.

Vinum.

Vinum consistit in mensura, & est ex eatũ rerum numero quæ functionem recipiunt in suo genere l.8 t.3 p.949 c.2 d.23 n.10 in all.

Vita.

Vitæ conseruandæ & redimendi sanguinis quælibet ratio honesta est l.9 t.29 pag. 1202 c.1 d.3 n.6.in all.

Vocatus.

Vocatus ad iudicium vt respondeat ex ore ad fines ciuiles tantùm non censetur esse in vinculis, & potest abire sine venia l.9 t.4 p.1144 c.2 d.3 n.1

Voluntas.

Voluntas semper potior est voce dicentis, nedum scriptura scribentis l.6 t.5 p.617 c.1 d.1.n.14.in all.
Volũtatis mutatio quocumque probationis genere probari potest, etiam per cõiecturas & indicia l.6 t.5 p.622 c.1 d.14 n.2 in all.
Voluntas testatoris ex testamento reuocato non potest colligi l.6 t.5 p.623 c.2 d. 16 n.10. in all.
Voluntas non minùs tacito quàm expresso actu declaratur lib.7 t.1 p.775 c.2.d.14 n. 5.in all.

Vnio.

Vnio beneficij quod fit de iure patronatus laicorum nunquam potest fieri per Papam inuito patrono laico l.6. t.1 p. 610 c.2 d.8 n.1.& 2
Vnio semel facta semper durat l.6 t.1 p.610 c.2 d.8 n.2

Vniuersitas.

Pro Vniuersitatis debito non possunt inquietari singuli, nec si debitum fiscale proponatur lib.7 t.33 p.938 c.2 d.1. à n.1 ad 9

Vsufructuarius.

Vsufructuarius qui vt proprietarij possessionem inuerteret accepit fundum in emphyteusim à domino directo, nullam contra eum habet actionem de euictione possessionis, nec vllo casu, nisi de precio lib.8 t.31 pag. 1101 c.2 def.12 num.1 & 7

Vsuræ.

Vsuræ nec veniunt in prouisionalem condemnationem, nec id quod interest, secus in augmento monetæ l.7 t.15 p.834 c.2 d.13 n.1
Vsurarum legitimum modũ nonnũnquam excedere potest id quod interest l.7 t.16 p.837 c.1 & 2 d.4.n.1
Vsurarum & sortis petitio eodem libello concludi potest, eodémque iudicio terminari debet lib.7.t.18 pag.845 c.1 d.22 n.1
Vsuræ expensarum taxatarum debentur à die interpellationis si appellatum non sit, sin appellatum sit ex die confirmationis l.7 t.18 p.860.c.1 d.75 n.1
Vsuræ dotis quæ promissa fuit à muliere debentur ex die nuptiarum, nõ ex lapsu biennij: secus si dos ab extraneo sit promissa l.5 t.6 pag.524 c.1 d.6. num.1.2.3. & 4
Vsuræ dotis quæ non fuerunt promissæ quibus casibus marito ante biennium debeantur l.5 t.7 p.534 c.1 d.22 n.1.2.3. 4.& 5
Vsuræ dotis non debentur marito si neque mora neque conuentio vlla præcesserit l.5 t.7 p.540 c.2 d.42 n.1.& 2
Vsuræ dotis à marito quãdiu vixit non petitæ ab herede ipsius exigi non possunt, tanquam donatæ l.5 t.7 p.543 c.2 d.55 n.1
Vsuræ nullæ dotis restituendæ mulieri debentur pro anno luctus sed interius ei alimenta præstanda sunt l.5 t.8 p.545 c.1 d.6 n.4.& 5
Vsuræ dotis sua die nõ restitutæ debentur mulieri viduæ siue diuiti siue inopi l.5 t. 8 p.547 c.2 d.11 n.1.& 2
Vsuræ non debentur nisi ex mora l.8 t.28 p. 1064 c.2 d.19 n.3.in all.
Vsurarum aliarumque accessionum augmentum monetale nullum vnquam debetur l.8 t.29 pag.1092 col.1 d.45 n.1.2. & 3

Vulneratus.

Vulnerati assertio non facit indicium ad condemnationem, nec ad torturam, sed tantum ad inquirendum & hæredem excusandum l.9 t.21 pag.1181 col.2 d.26 n.1

Vxor.

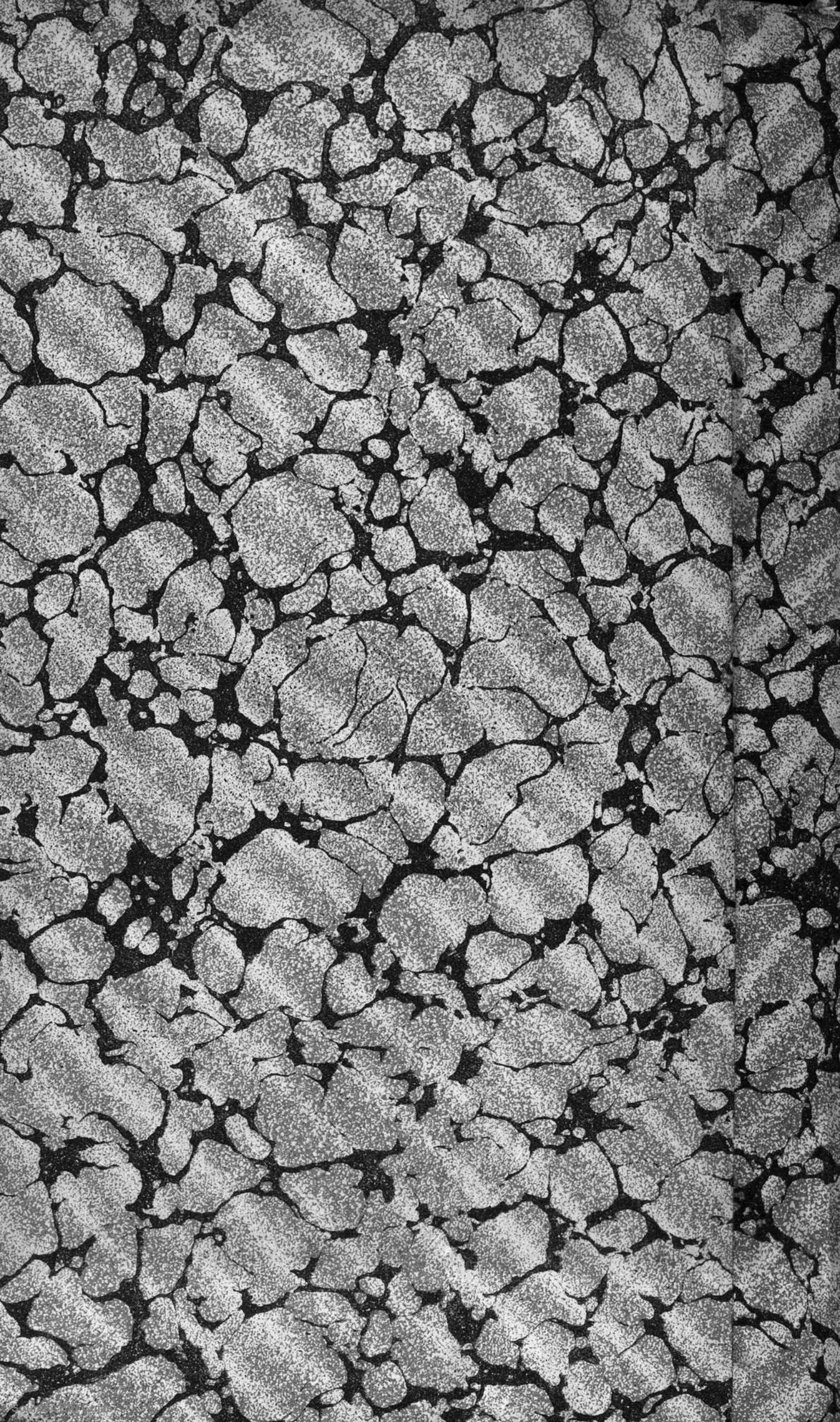
Vxor non potest accusari crimine expilatæ hereditatis, quia nec furti cum ea agi potest l.9 t.19 pag.1171 c.1 d.1 num.4 in all.

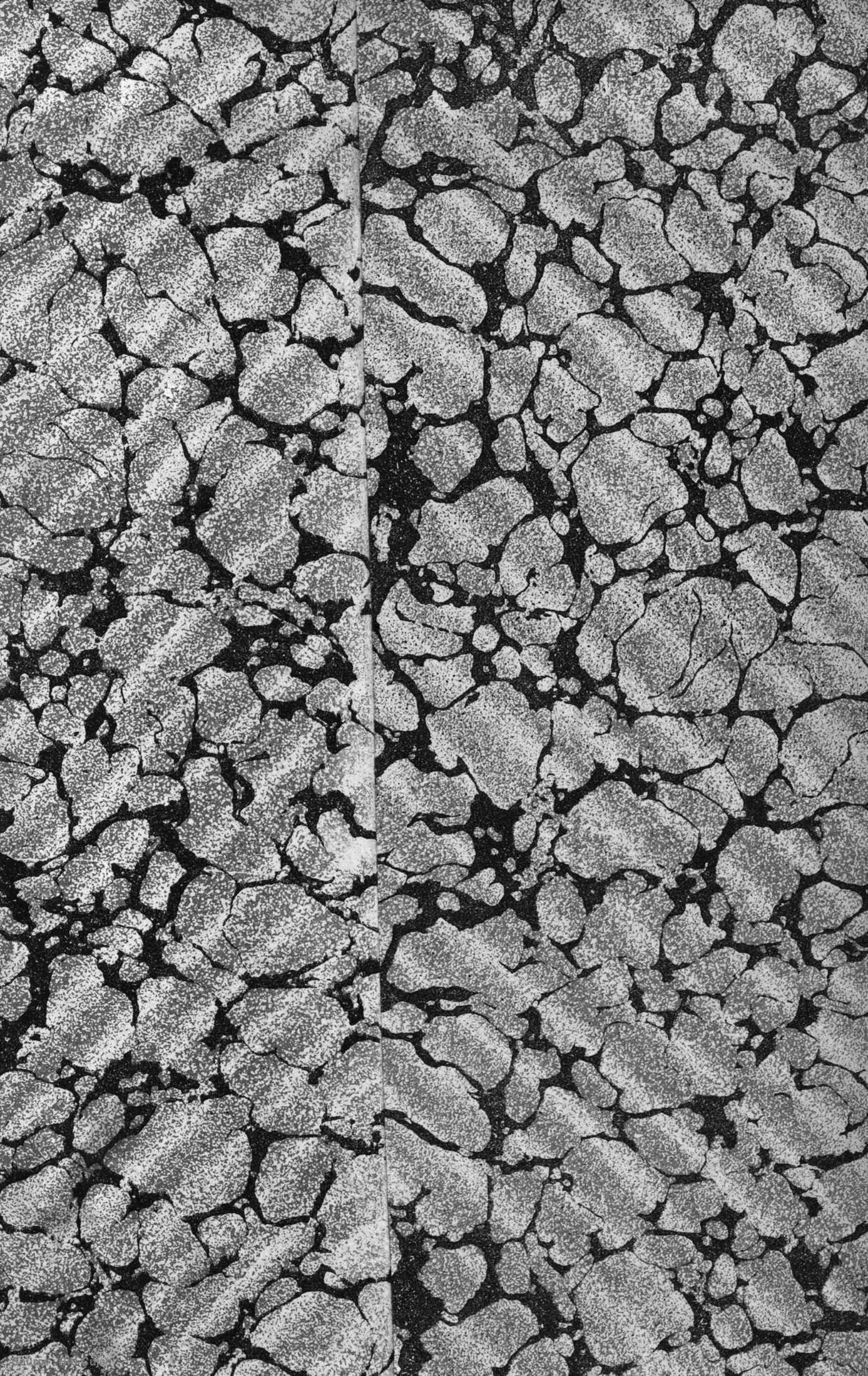
FINIS.

Source : BIU Cujas

Source : BIU Cujas

Source : BIU Cujas

Source : BIU Cujas

1579

CODEX

FABRIANVS

B. F. D.

Source : BIU Cujas